1,074

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI
PRINCIPIS PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS
LIBRI XII.

Source : BIU Cujas

IMPERATORUM NOMINA,
QUORUM
Conſtitutiones duodecim libris Codicis ſunt inſertæ.

HADRIANUS.
Antoninus Pius.
Divi fratres, ſive M. Antoninus & Verus.
M. Ælius Antoninus ſolus.
Ælius Pertinax.
Severus & Antoninus Caracalla.
Antoninus Caracalla ſolus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Voluſianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus Junior.
Gallienus ſolus.
Claudius.
Aurelianus.
Probus.
Carus, Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculius.
Conſtantius & Maximianus Galerius.
Conſtantinus Magnus.
Conſtantinus Junior, Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius ſolus.
Conſtantius & Julianus.
Julianus.
Jovinianus.
Valentinianus & Valens.
Iidem & Gratianus.
Valens, Gratianus & Valentinianus II.
Gratianus & Valentinianus II.
Iidem & Theodoſius.
Valentinianus II. Theodoſius & Arcadius.
Theodoſius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodoſius Junior.
Honorius & Theodoſius Junior.
Theodoſius Junior ſolus.
Iidem & Valentinianus III.
Valentinianus III. ſolus.
Idem & Martianus.
Martianus ſolus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo Junior & Zeno.
Zeno ſolus.
Anaſtaſius.
Juſtinus.
Juſtinus & Juſtinianus.
Juſtinianus ſolus.

LITERARUM NOTÆ,
Quæ per duodecim Libros Codicis, vel Conſtitutionum inſcriptionibus, vel temporum denotationibus hinc inde viſuntur, ne cui forte caliginem objiciant, ad hunc modum legi debent.

A.	*Auguſtus.*
AA.	*Auguſti.*
A. & C.	*Auguſtus & Cæſar.*
AA. & CC.	*Auguſti & Cæſares.*
Accept.	*Accepta.*
C.	*Cæſar vel Clariſſimus.*
CC.	*Cæſares vel Clariſſimi.*
CC. Coſſ.	*Clariſſimis Conſulibus.*
Cæſ.	*Cæſar.*
Caſſ.	*Cæſaribus.*
Civitat.	*Civitatis.*
Cl. Cæſ.	*Clariſſimus Cæſar.*
Com.	*Comes.*
Com. R.P. vel rer. priv.	*Comes rerum privatarum.*
Com. ſ.l. vel ſacr. larg.	*Comes ſacrarum largitionum.*
Coſ.	*Conſule.*
Coſſ. vel Conſſ.	*Conſulibus.*
Conſ.	*Conſularis.*
Conſt. vel CP. vel Conſt. vel Conſtantinopo.	*Conſtantinopoli.*
Correct.	*Correctori.*
D.	*Data vel dicta.*
Dat.	*Data.*
D.S.	*Data ſubſcripta.*
D. PP.	*Data propoſita.*
DN.	*Domino vel Domino noſtro.*
Dix.	*Dixerunt.*
Emiſſ.	*Emiſſa.*
Fl.	*Flavius.*
G.	*Geſta.*
Gen. P.P.	*Gennadio Præfecto Prætorio.*
Id.	*Idus vel Idibus.*
Imp.	*Imperator.*
Impp.	*Imperatores.*
In for. Tr.	*In foro Trajani.*
IV.	*Quarto.*
Kal.	*Kalendas vel Kalendis.*
L. Jul.	*Legem Juliam.*
Lect.	*Lecta ſ. apud acta.*
Mag.	*Magiſtro.*
Magiſt. mil.	*Magiſtro militum.*
Mag. off.	*Magiſtro officiorum.*
N.	*Nobiliſſimo.*
N. Cæſ.	*Nobiliſſimo Cæſare.*
NN. Caſſ.	*Nobiliſſimis Cæſaribus.*
Non.	*Nonas vel Nonis.*
N.P. vel Nob. P.	*Nobili vel Nobiliſſimo puero.*
Off.	*Officiorum.*
P. vel Pr.	*Præſidi.*
Præſ. prov.	*Præſidi Provinciæ.*
P.P.	*Propoſito vel perpetuo, vel Præfecto Prætorio.*
Pf.	*Præfecto.*
PP. G.	*Præpoſita geſta.*
P.U.	*Præfecto urbi vel vigilum.*
P. vig.	*Præfecto vigilum.*
P.U.R.	*Præfecto urbis Romæ.*
P. vel Pf. Aug.	*Præfecto Auguſtali.*
Pp. emiſſ.	*Propoſita emiſſa.*
P.P. Gal.	*Præfecto Prætorio Galliarum vel prætoriorum Gallianorum.*
P. A.	*Perpetuus Auguſtus, vel Perpetuo Auguſt.*
Pet.	*Petita.*
Pleb.	*Plebis.*
Præf. ann.	*Præfecto annonæ.*
Prat.	*Prætoribus.*
Pr. vel prid.	*Pridie.*
Prop. vel proſt. vel propoſ.	*Propoſita.*
Proconſ.	*Proconſuli.*
Proconſſ.	*Proconſules.*
Publ. judic.	*Publicis judiciis.*
Quæſt.	*Quæſtori.*
R.P.	*Rerum privatarum.*
R.P. orient.	*Rerum privatarum orientis.*
S.	*Salutem, vel ſcripta, vel ſubſcripta, vel ſuppoſita.*
S.D.	*Salutem dicit, vel dicunt, vel ſubſcripta data.*
Subſcr.	*Subſcripta.*
S.L.	*Sacrarum largitionum, vel ſacrarum literarum.*
Sacr. lit.	*Sacrarum literarum.*
S. pet.	*Subſcripta petita.*
S.P.	*Suppoſita.*
S. PP.	*Subſcripta propoſita.*
Supp. vel ſuppoſ. vel ſuppoſit.	*Suppoſita.*
S. petit.	*Subſcripta petita.*
Tit.	*Titulo.*
Trib. pleb.	*Tribunus plebis.*
V.	*Viro.*
V.C.	*Viro clariſſimo.*
VV. CC.	*Viris clariſſimis.*
Vic. vel vicar.	*Vicario.*
K.N.	*Kariſſimo nobis.*

INCI-

Source : BIU Cujas

TITULI CODICIS, D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. REPETITÆ PRÆLECTIONIS CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM.

LIBER PRIMUS.

DE ſumma Trinitate & fide catholica, ut nemo de ea publice contendere audeat, Tit. 1. De ſacroſanctis Eccleſiis, & de rebus & privilegiis earum, 2. De epiſcopis & clericis & orphanotrophis & brephotrophis, & ptochis & xenodochis, & aſceteriis & monachis, & de privilegiis eorum & caſtrenſi peculio, & de redimendis captivis, & de nuptiis clericorum vetitis ſeu permiſſis, 3. De epiſcopali audientia, & de diverſis capitulis, quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent pontificalem, 4. De hæreticis & Manichæis, & Samaritanis, 5. Ne ſanctum baptiſma iteretur, 6. De apoſtatis, 7. Nemini licere ſignum ſalvatoris Chriſti humi vel in ſilice, ſeu marmore aut ſculpere aut pingere, 8. De Judæis & cœlicolis, 9. Ne Chriſtianum mancipium hæreticus vel Paganus vel Judæus habeat, aut poſſideat aut circuncidat, 10. De Paganis ſacrificiis, & templis, 11. De iis, qui ad eccleſias confugiunt, vel ibi exclamant, 12. De iis, qui in eccleſiis manumittuntur, 13.

Leges.

De legibus & conſtitutionibus principum, & edictis, 14. De mandatis principum, 15. De Senatuſconſultis, 16. De veteri jure enucleando & de auctoritate juriſprudentium, qui in Pandectis referuntur, 17. De juris & facti ignorantia, 18. De precibus imperatori offerendis: & de quibus rebus ſupplicare liceat vel non, 19. Quando libellus principi datus litis conteſtationem faciat, 20. Ut lite pendente, vel poſt provocationem, aut definitivam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare, 21. Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum vel imperatum, 22. De diverſis reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus, 23. De ſtatuis & imaginibus, 24. De iis, qui ad ſtatuas confugiunt, 25.

Magiſtratus.

De officio præfectorum Orientis & Illyrici, 26. De officio præfecti prætorio Africæ, & de omni ejuſdem diœceſis ſtatu, 27. De officio præfecti urbis, 28. De officio magiſtrorum militum, 29. De officio quæſtoris, 30. De officio magiſtri officiorum, 31. De officio comitis ſacrarum largitionum, 32. De officio comitis rerum privatarum, 33. De officio comitis ſacri patrimonii [Conſtitutio Græca.] 34. De officio proconſulis & legati, 35. De officio Comitis Orientis, 36. De officio præfecti Auguſtalis, 37. De officio vicarii, 38. De officio prætorum, 39. De officio rectoris provinciæ, 40. Ut nulli provinciæ ſuæ adminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu principis permittatur. [Conſtitutio Græca.] 41. De quadrimenſtruis, tam civilibus quam militaribus. [Conſtitutio Græca.] 42. De officio præfecti vigilum, 43. De officio præfecti annon. [Conſtitutio Græca.] 44. De officio civilium judicum, 45. De officio militarium judicum, 46. Ne comitibus rei militaris vel tribunis lavacra præſtentur, 47. De officio diverſorum judicum, 48. Ut omnes tam civiles quam militares judices poſt adminiſtrationem depoſitam quinquaginta dies in civitatibus, vel certis locis permaneant, 49. De officio ejus, qui vicem alicujus judicis vel præſidis obtinet, 50. De aſſeſſor. & domeſt. cancellariis judicum, 51. De annonis & capitu adminiſtrantium, eorumque aſſeſſorum, aliorumve publicas ſolicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas conſecuti ſunt dignitates, 52. De contractibus judicum, vel eorum, qui ſunt circa eos, & de inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent [ſine ſanctione pragmatica, 53.] De modo mulctarum, quæ à judicibus infliguntur, 54. De defenſoribus civitatum, 55. De magiſtratibus municipalibus, 56. De officio juridici Alexandriæ, 57.

LIBER II.

Judicialia.

DE edendo, 1. De in jus vocando, 2. De pactis, 3. De tranſactionibus, 4. De errore calculi, 5. De poſtulando, 6. De advocatis diverſorum judiciorum, 7. [De advocatis diverſorum judicum.] 8. De advocatis fiſci, 9. De errore advocatorum, &c. 10. Ut quæ deſunt advocatis, judex ſuppleat, 11. Ex quibus cauſis infamia irrogatur, 12. De procuratoribus, 13. Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre, 14. De iis qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt, 15. Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat, 16. Ut nemo ſine judicis auctoritate ſigna imprimat rebus, quas alius poſſideat, 17. Ne fiſcus vel reſpublica procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet, 18. De negotiis geſtis, 19.

Reſtitutiones in integrum.

De iis, quæ vi metuſve cauſa geſta ſunt, 20. De dolo malo, 21. De in integrum reſtitutione minorum [XXV. annis] 22. De filiofamilias minore, 23. De fidejuſſoribus minorum, 24. Si tutor vel curator intervenerit, 25. Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur, 26. Si adverſus rem judicatam [reſtitutio poſtuletur.] 27. Si adverſus venditionem, 28. Si adverſus venditionem pignorum, 29. Si adverſus donationem, 30. Si adverſus libertatem, 31. Si adverſus tranſactionem vel diviſionem, 32. Si adverſus ſolutionem à tutore vel à ſe factam, 33. Si adverſus dotem, 34. Si adverſus delictum, 35. Si adverſus uſucapionem 36. Si adverſus fiſcum, 37. Si adverſus creditorem, 38. Si ut ab hereditate ſe abſtineat, 39. Si ut omiſſam hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem, vel quid aliud adquirat, 40. In quibus cauſis reſtitutio in integrum neceſſaria non eſt, 41. Qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt, 42. Si minor ſe majorem dixerit, vel [major] probatus fuerit, 43. Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur, 44. De iis qui veniam ætatis impetraverunt, 45. Si major factus ratum habuerit, 46. Ubi & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agitanda ſit, 47. De reputationibus quæ fiunt in judicio in integrum reſtitutionis, 48. Etiam per procuratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe, 49. In integrum reſtitutione poſtulata ne quid novi fiat, 50. De reſtitutione militum, & eorum qui Reip. cauſa abſunt, 51. De uxoribus militum, & eorum qui Reipublicæ cauſa abſunt, 52. De temporibus in integrum reſtitutionis tam minorum & aliarum perſonarum quæ reſtitui poſſunt, quam etiam heredum eorum, 53. Quibus ex cauſis majores in integrum reſtituantur, 54. De alienatione mutandi judicii cauſa facta, 55.

Arbitria & Iudicia.

De receptis [arbitris,] 56. De ſatiſdando, 57. De formulis & impetrationibus actionum ſublatis, 58. De jurejurando propter calumniam dando, 59.

LIBER III.

DE judiciis, 1. De ſportulis & ſumptibus in diverſis judiciis faciendis, & de executoribus litium, 2. De pedaneis judicibus, 3. Qui pro juriſdictione judices dare darive poſſunt, 4. Ne quis in ſua cauſa judicet, vel jus ſibi dicat, 5. Qui legitimam perſonam ſtandi in judiciis habent vel non, 6. Ut nemo invitus agere vel accuſare cogatur, 7. De ordine judiciorum, 8. De litis conteſtatione, 9. De plus petitionibus, 10. De dilationibus, 11. De feriis, 12. De juriſdictione omnium judicum: & de foro competenti, 13. Quando imperator inter pupillos & viduas, vel miſerabiles perſonas cognoſcat, & ne exhibeantur, 14. Ubi de criminibus agi oportet, 15. Ubi de poſſeſſione agi oportet, 16. Ubi fideicommiſſum peti oportet, 17. Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit, 18. Ubi in rem actio exerceri debeat, 19. Ubi de hereditate agatur, & ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant, 20. Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis agi oportet, 21. Ubi cauſa ſtatus agi debeat, 22. Ubi quis de curiali, vel cohortali aliave conditione conveniatur, 23. Ubi ſenatores vel clariſſimi civiliter vel criminaliter conveniantur, 24. In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti [non] poſſunt, 25. Ubi cauſæ fiſcales, vel divinæ domus hominumque [ejus] agantur, 26. Quando liceat unicuique vindicare ſe ſine judice, vel publicam devotionem, 27.

Vindicationes.

De inofficioſo teſtamento, 28. De inofficioſis donationibus, 29. De inofficioſis dotibus, 30. De petitione hereditatis, 31. De rei vindicatione, 32. De uſufructu & habitatione, & miniſterio ſervorum, 33. De ſervitutibus, & aqua, 34.

Damni injuriæ actio.

De lege Aquilia, 35.

Mixtæ ſeu diviſoriæ actiones.

Familiæ erciſcundæ, 36. Communi dividundo, 37. Communia utriuſque judicii tam familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo, 38. Finium regundorum, 39. De conſortibus ejuſdem litis, 40.

Noxales actiones.

De noxalibus actionibus, 41. Ad exhibendum, 42. De aleæ luſu & aleatoribus, 43. De religioſis, & ſumptibus funerum, 44.

LIBER IV.

Conditiones.

DE rebus creditis, & jurejurando, 1. Si certum petatur, 2. De ſuffragio, 3. De prohibita ſequeſtratione pecuniæ, 4. De conditione indebiti, 5. De conditione ob cauſam datorum, 6. De conditione ob turpem cauſam, 7. De conditione furtiva, 8. De conditione ex lege, & ſine cauſa, vel injuſta cauſa, 9.

Source : BIU Cujas

RUBRICÆ CODICIS.

Obligationes & Actiones.

De Obligationibus & actionibus, 10. Ut actiones ab herede, & contra heredem incipiant, 11. Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur, 12. Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, (vel) libertus pro patrono (vel servus pro domino) conveniatur, 13. An servus pro suo facto post manumissionem teneatur, 14. Quando fiscus, vel privatus debitoris sui debitores exigere possit, (vel debeat.) 15. De actionibus hereditariis, 16. Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur, 17. De constituta pecunia, 18.

Probationes.

De probationibus, 19. De testibus, 20. De fide instrumentorum, & amissione eorum, & antapochis faciendis: & de iis, quæ sine scriptura fieri possunt, 21. Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur, 22.

Conditiones quædam.

De commodato, 23. De actione pignoratitia, 24. De exercitoria actione & institoria, 25. Quod cum eo, qui in aliena potestate, negotium gestum esse dicetur: vel de peculio, seu quod jussu, vel de in rem verso, 26. Per quas personas nobis adquiritur, 27.

Exceptiones quædam.

Ad senatusconsultum Macedonianum, 28. Ad senatusconsultum Velleianum, 29. De non numerata pecunia, 30. De compensationibus, 31.

Usuræ.

De usuris, 32. De nautico fœnore, 33. Depositi [vel contra.] 34.

Obligationes ex consensu.

Mandati, 35. Si servus se emi mandaverit, 36. Pro socio, 37. †. De contrahenda emptione, 38. De hereditate vel actione vendita, 39. Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur, 40. Quæ res exportari non debeant, 41. De eunuchis, 42. De patribus, qui filios distraxerunt, 43. De rescindenda venditione, 44. Quando liceat ab emptione discedere, 45. Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata, 46. Sine censu, vel reliquis fundum comparari non posse, 47. De periculo & commodo rei venditæ, 48. De actionibus empti & venditi, 49. Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit, 50. De rebus alienis non alienandis: & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca, 51. De communium rerum alienatione, 52. Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione, 53. De pactis inter emptorem & venditorem [compositis,] 54. Si servus exportandus veneat, 55. Si mancipium ita veneat, ne prostituatur, 56. Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur vel contra, 57. De ædilitiis actionibus, 58. De monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, vel artificio ergolaborum, necnon balneatorum prohibitis, illicitisque pactionibus, 59. De nundinis & mercationibus, 60. De vectigalibus & commissis, 61. Vectigalia nova institui non posse, 62. De commerciis & mercatoribus, 63. †. De rerum permutatione, & præscriptis verbis, 64. †. De locato & conducto, 65. †. De jure emphyteutico, 66.

LIBER V.

Nuptiæ.

De sponsalibus & arrhis sponsalitiis & proxeneticis, 1. Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint, 2. De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis, 3. De nuptiis, 4 De incestis & inutilibus nuptiis, 5. De interdicto matrimonio inter pupillum & tutorem seu curatorem filiosque eorum, 6. Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum jurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias, 7. Si nuptiæ ex rescripto petantur, 8. De secundis nuptiis, 9. Si secundo nupserit mulier, cui maritus usumfructum reliquit, 10. De dotis promissione vel nuda pollicitatione, 11. De jure dotium, 12. De rei uxoriæ actione in ex stipulatu [actionem] transfusa, & natura dotibus præstita, 13. De pactis conventis, tam super dote, quam super ante nuptias donatione, & paraphernis, 14. De dote cauta & non numerata, 15. De donationibus inter virum & uxorem factis, & à parentibus in liberos, & de ratihabitione, 16. De repudiis, & judicio de moribus sublato, 17. Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur, 18. Si dos constante matrimonio soluta fuerit, 19. Ne fidejussores, vel mandatores dotium dentur, 20. Rerum amotarum, 21. Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur, 22. De fundo dotali, 23. Divortio facto, apud quem liberi morari, vel educari debeant, 24. De alendis liberis, ac parentibus, 25. De concubinis, 26. De naturalibus liberis, & matribus eorum, & quibus ex causis, justi efficiantur, 27.

Tutelæ.

De tutela testamentaria, 28. De confirmando tutore, 29. De legitima tutela, 30. Qui petant tutores, vel curatores, 31. Ubi petantur tutores, vel curatores, 32. De tutoribus, vel curatoribus illustrium, vel clarissimarum personarum, 33. Qui dare tutores, vel curatores, & qui dari possunt, vel non (possunt,) 34. Quando mulier officio tutelæ fungi potest, 35. In quibus causis tutorem, vel curatorem habenti tutor, vel curator dari potest, 36. De administratione tutorum, vel curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda, 37. De periculo tutorum, vel curatorum, 38. Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere vel conveniri possunt, 39. Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus omnes, vel unus agere, vel conveniri possint, 40. Ne tutor vel curator vectigal conducat, 41. De tutore, vel curatore qui satis non dedit, 42. De suspectis tutoribus (vel curatoribus,) 43. De in litem dando tutore vel curatore, 44. De eo, qui pro tutore negotia gessit, 45. Si mater indemnitatem promiserit, 46. Si contra matris voluntatem tutor datus sit, 47. Ut causæ post pubertatem tutor adsit, 48. Ubi pupilli educentur, 49. De alimentis pupillo præstandis, 50. Arbitrium tutelæ, 51. De dividenda tutela, & pro qua parte quisque (tutor) conveniatur, 52. De in litem jurando, 53. De heredibus tutorum (vel curatorum,) 54. Si tutor (vel curator) non gesserit, 55. De usuris pupillaribus, 56. De fidejussoribus [tutorum vel curatorum] 57. De contrario judicio [tutelæ] 58. De authoritate præstanda, 59. Quando tutores, vel curatores esse desinant, 60. De actore à tutore, seu curatore dando, 61. De excusationibus & temporibus earum, 62. Si falsis allegationibus excusatus sit, 63. Si tutor Reipublicæ causa aberit, 64 De excusatione veteranorum, 65. Qui numero liberorum se excusant, 66. Qui morbo [se excusant,] 67. Qui ætate [se excusant,] 68. Qui numero tutelarum se excusant, 69. De curatore furiosi & prodigi, 70. De prædiis & aliis rebus minorum [sine decreto] non alienandis, sive obligandis, 71. Quando decreto opus non est, 72. Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit, 73. Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit, 74. De magistratibus conveniendis, 75.

LIBER VI.

Servi & liberti.

De fugitivis, & libertis, mancipiisque civitatum, artificibus diverso operi deputatis ad rem privatam, vel dominicam pertinentibus, 1. De furtis, & servo corrupto, 2. De operis libertorum, 3. De bonis libertorum & jure patronatus, 4. Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta sit, 5. De obsequiis patronis præstandis, 6. De libertis, & eorum liberis, 7. De jure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis, 8.

Bonorum possessiones.

Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus, 9. Quando non petentium partes petentibus accrescant, 10. De bonorum possessione secundum tabulas, 11. De bonorum possessione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur, 12. De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis, liberisque eorum datur, 13. Unde liberi, 14. Unde legitimi, & unde cognati, 15. De edicto successorio, 16. De Carboniano edicto, 17. Vnde vir & uxor, 18. De repudianda bonorum possessione, 19. De collationibus, 20. De testamento militis, 21.

Testamenta vel quasi.

Qui testamenta facere possunt, vel non, 22. De testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur, 23. De heredibus instruendis, & quæ personæ heredes instituì non possunt, 24. De institutionibus, vel substitutionibus, seu restitutionibus sub conditione factis, 25. De impuberum & aliis substitutionibus, 26. De necessariis servis heredibus instituendis, vel substituendis, 27. De liberis præteritis, vel exheredatis, 28. De posthumis heredibus instituendis, vel exheredandis (vel præteritis,) 29. De jure deliberandi, & adeunda, vel adquirenda hereditate, 30 De repudianda, vel abstinenda hereditate, 31. Quemadmodum testamenta aperiantur, describantur, & inspiciantur, 32. De edicto divi Hadriani [tollendo] & quemadmodum scriptus heres in possessionem mittatur, 33. Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit, 34. De iis, quibus ut indignis aufertur hereditas: & ad Senatusconsultum Silanianum, 35. De codicillis 36.

Legata.

De legatis, 37. De verborum & rerum significatione, 38. Si omissa sit causa testamenti, 39. De indicta viduitate & lege Julia Miscella tollenda, 40. De iis, quæ pœnæ nomine in testamentis, vel codicillis relinquuntur, 41. De fideicommissis, 42. Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda, 43. De falsa causa adjecta legato, & fideicommisso, 44. De iis quæ sub modo legata, seu fideicommissa relinquuntur, 45. De conditionibus insertis, tam in legatis, quam in fideicommissis, & libertatibus, 46. De usuris & fructibus legatorum, seu fideicommissorum, 47. De incertis personis, 48. Ad senatusconsultum Trebellianum, 49. Ad legem Falcidiam, 50. De caducis tollendis, 51 De iis, qui ante apertas tabulas hereditatem transmittunt, 52. Quando dies legati, vel fideicommissi cedit, 53. Ut in possessionem legatorum, vel fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat, 54.

Intestati successio.

De suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus, 55. Ad senatuconsultum Tertyllianum, 56. Ad senatusconsultum Orfitianum, 57. De legitimis heredibus, 58. Communia de successionibus, 59. De bonis maternis, & materni generis, 60. De bonis quæ liberis in potestate constitutis, ex matrimonio, vel aliter adquiruntur: & eorum administratione, 61. De hereditatibus decurionum, navicullariorum, cohortalium militum, & Fabricensium, 62.

LIBER VII.

Manumissiones.

De vindicta, libertate, & apud concilium manumissione, 1. De testamentaria manumissione, 2. De lege Fusia Caninia tollenda, 3. De fideicommissariis libertatibus, 4. De dedititia libertate tollenda, 5. De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfusa, 6. De communi servo manumisso, 7. De servo pignori dato manumisso, 8. De servis Reipublicæ manumittendis, 9. De iis, qui à non domino manumissi sunt, 10. Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumittatur, 11. Qui non possunt ad libertatem pervenire, 12. Quibus pro causis servi pro præmio accipiunt libertatem, 13. De ingenuis manumissis, 14. Communia de manumissionibus, 15. De liberali causa, 16. De assertione tollenda, 17. Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum qui ad libertatem proclamare non prohibentur, 18. De ordine cognitionum, 19. De collusione detegenda, 20.

Præscriptiones & usucapiones.

Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur, 21. De longi temporis præscriptione, quæ pro libertate, non adversus libertatem competit

Source : BIU Cujas

competit, 22. De peculio ejus qui libertatem meruit, 23. De ſenatuſconſulto Claudiano tollendo, 24. De nudo jure Quiritium tollendo, 25. De uſucapione, vel tranſactione, 26. De uſucapione pro donato, 27. De uſucapione pro dote, 28. De uſucapione pro herede, 29. Communia de uſucapionibus, 30. De uſucapione transformanda & ſublata differentia [rerum] mancipi, & nec mancipi, 31. De adquirenda & retinenda poſſeſſione, 32. De præſcriptione longi temporis, id eſt, decem, vel viginti annorum, 33. In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio, 34. Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio, 35. Si adverſus creditorem, 36. De quadriennii præſcriptione, 37. Ne rei dominicæ, vel templorum venditio temporis præſcriptione ſummoveatur, 38. De præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum, 39. De annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diverſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus, 40. De alluvionibus & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis, 41.

Sententiæ.

De ſententiis præfectorum prætorio, 42. Quomodo & quando judex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel una parte abſente, 43. De ſententiis ex periculo recitandis, 44. De ſententiis & interlocutionibus omnium judicum, 45. De ſententia quæ ſine certa quantitate prolata eſt, 46. De ſententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur, 47. Si a non competente judice judicatum fuerit, 48. De pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem, vel adverſarium corrumpere curavit, 49. Sententiam reſcindi non poſſe, 50. De fructibus & litium expenſis, 51. De re judicata, 52. De executione rei judicatæ, 53. De uſuris rei judicatæ, 54. Si plures una ſententia condemnati ſunt, 55. Quibus res judicata non nocet, 56. Comminationes, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones, auctoritatem rei judicatæ non habere, 57. Si ex falſis inſtrumentis, vel teſtimoniis judicatum fuerit, 58. De confeſſis, 59. [Res] inter alios acta, vel judicata aliis non nocere, 60. De relationibus, 61.

Appellationes.

De appellationibus & conſultationibus, 62. De temporibus & reparationibus appellationum, ſeu conſultationum, 63. Quando provocare non eſt neceſſe, 64. Quorum appellationes non recipiuntur, 65. Si pendente appellatione mors intervenerit, 66. De iis, qui propter metum judicis non appellaverunt, 67. Si unus ex pluribus appellaverit, 68. Si de momentaria poſſeſſione fuerit appellatum, 69. Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retractare, 70. Qui bonis cedere poſſunt, 71. De bonis auctoritate judicis poſſidendis, ſeu venundandis, & de ſeparationibus bonorum, 72. De privilegio fiſci, 73. De privilegio dotis, 74. De revocandis iis, quæ in fraudem alienata ſunt, 75.

LIBER VIII.

Interdicta.

DE interdictis, 1. Quorum bonorum, 2. Quorum legatorum, 3. Unde vi, 4. Si per vim, vel alio modo abſentis poſſeſſio turbata ſit, 5. Uti poſſidetis, 6. De Tabulis exhibendis, 7. De liberis exhibendis [ſeu deducendis.] & de libero homine exhibendo, 8. De precario & Salviano interdicto, 9. De ædificiis privatis, 10. De operis novi nuntiatione, 11. De operibus publicis, 12. De ratiociniis operum publicorum, & partibus civitatum, 13.

Pignora.

De pignoribus, 14. In quibus cauſis pignus tacite contrahitur, 15. Si aliena res pignori data ſit, 16. Quæ pignori obligari poſſunt, vel non: & qualiter pignus contrahatur, 17. Qui potiores in pignore habeantur, 18. De iis, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt, 19. Si antiquior creditor pignus vendiderit, 20. Si communis res pignori data ſit, 21. De prætorio pignore: & ut in actionibus etiam debitorum miſſio prætorii pignoris procedat, 22. Si in cauſa judicati pignus captum ſit, 23. Si pignus pignori datum ſit, 24. De partu pignoris, & omni cauſa, 25. De remiſſione pignoris, 26. Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri, 27. De diſtractione pignorum, 28. Debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe, 29. Si vendito pignore agatur, 30. De luitione pignoris, 31. Si unus ex pluribus heredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſolverit, vel acceperit, 32. Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ ſequuta non ſit, 33. De jure dominii impetrando, 34. De pactis pignorum, & de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda, 35.

Exceptiones quædam.

De exceptionibus & præſcriptionibus, 36. De litigioſis, 37.

Stipulationes.

De contrahenda & committenda ſtipulatione, 38. De inutilibus ſtipulationibus, 39. De duobus reis ſtipulandi & promittendi, 40. De fidejuſſoribus & mandatoribus, 41. De novationibus & delegationibus, 42. De ſolutionibus & liberationibus, 43. De acceptilationibus, 44. De evictionibus, 45. Creditorem evictionem [pignoris] non debere, 46.

Patria poteſtas.

De patria poteſtate, 47. De adoptionibus, 48. De emancipationibus liberorum, 49. De ingratis liberis, 50. De poſtliminio reverſis, & de redemptis ab hoſtibus, 51. De infantibus expoſitis liberis & ſervis, & de iis, qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt, 52.

Conſuetudo.

Quæ ſit longa conſuetudo, 53.

Donationes.

De donationibus, 54. De donationibus quæ ſub modo, vel conditione, vel ex certo tempore conficiuntur, 55. De revocandis donationibus, 56. De mortis cauſa donationibus, 57. De infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis, & decimariis ſublatis, 58. De jure liberorum, 59.

LIBER IX.

Judicia publica.

QUi accuſare non poſſunt, 1. De accuſationibus & inſcriptionibus, 2. De exhibendis, vel tranſmittendis reis, 3. De cuſtodia reorum, 4. De privatis carceribus inhibendis, 5. Si reus, vel accuſator mortuus fuerit, 6. Si quis imperatori maledixerit, 7. Ad legem Juliam majeſtatis, 8. Ad legem Juliam de adulteriis & ſtupro, 9. Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit, 10. De mulieribus quæ ſervis propriis ſe junxerunt, 11. Ad legem Juliam de vi publica, ſeu privata, 12. De raptu virginum, ſeu viduarum, vel ſanctimonialium, 13. De emendatione ſervorum, 14. De emendatione propinquorum, 15. Ad legem Corneliam de ſicariis, 16. De iis, qui parentes, vel liberos occiderunt, 17. De maleficis & mathematicis, & cæteris ſimilibus, 18. De ſepulchro violato, 19. Ad legem Faviam de plagiariis, 20. Ad legem Viſcelliam, 21. Ad legem Corneliam de falſis, 22. De iis qui ſibi adſcribunt in teſtamento, 23. De falſa moneta, 24. De mutatione nominis, 25. Ad legem Juliam de ambitu, 26. Ad legem Juliam repetundarum, 27. De crimine peculatus, 28. De crimine ſacrilegi, 29. De ſeditioſis & iis, qui contra Rempub. audent plebem colligere, 30. Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri poſſit, 31. De crimine expilatæ hereditatis, 32. De vi bonorum raptorum, 33. De crimine ſtellionatus, 34. De injuriis, 35. De famoſis libellis, 36. De abigeis., 37. De Nili aggeribus non rumpendis, 38. De iis, qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverint, 39. De requirendis [reis] 40. De quæſtionibus, 41. De abolitionibus, 42. De generali abolitione, 43. Ut intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur, 44. Ad ſenatuſconſultum Turpillianum, 45. De calumniatoribus, 46. De pœnis, 47. Ne ſine juſſu principis certis judicibus liceat confiſcare, 48. De bonis proſcriptorum, ſeu damnatorum, 49. De bonis mortem ſibi conſciſcentium, 50. De ſententiam paſſis & reſtitutis, 51.

LIBER X.

Fiſcalia.

DE jure fiſci, 1. De conveniendis fiſci debitoribus, 2. De fide & jure haſtæ fiſcalis, & de actionibus, 3. De venditione rerum fiſcalium cum privatis communium, 4. Ne fiſcus rem quam vendidit, evincat, 5. De iis, qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperint, 6. Pœnis fiſcalibus creditores præferri, 7. De fiſcalibus uſuris, 8. De ſententiis adverſus fiſcum latis retractandis, 9. De bonis vacantibus, & de incorporatione, 10. De delatoribus, 11. De petitionibus bonorum ſublatis, 12. De iis, qui ſe deferunt, 13. Si liberalitatis ſocius ſine herede deceſſerit, 14. De Theſauris, 15. De annonis & tributis, 16. De indictionibus, 17. De ſuperindicto, 18. De exactoribus tributorum, 19. De ſuperexactionibus, 20. De capiendis & diſtrahendis pignoribus tributorum cauſa, 21. De apochis publicis, & deſcriptionibus curialibus, 22. De canone largitionalium titulorum, 23. Ne operæ à collatoribus exigantur, 24. De immunitate nemini concedenda, 25. De conditis in publicis horreis, 26. Ut nemini liceat in coemptione ſpecierum ſe excuſare, & de munere ſitoniæ, 27. De collatione donatorum, vel relevatorum, aut tranſlatorum, ſeu adæratorum, 28. De collatione æris, 29. De diſcuſſoribus, 30.

Curiæ, Civitatum Munera, & eorum excuſationes.

De decurionibus & filiis eorum: & qui decuriones habentur: & quibus modis à fortuna curiali liberentur, 31. Si ſervus, aut libertus ad decurionatum aſpiraverit, 32. De prædiis decurionum ſine decreto non alienandis, 33. Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum: & de modo diſtributionis eorum, 34. De imponenda lucrativa deſcriptione, 35. De præbendo ſolario, 36. Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit, 37. De municipiis & originariis, 38. De incolis & ubi quis domicilium habere videtur, & de iis qui ſtudiorum cauſa in alia civitate degunt, 39. De honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis, 40. De muneribus patrimoniorum, 41. Quemadmodum civilia munera indicuntur, 42. De iis, qui ſponte munera ſuſcipiunt, 43. De iis, qui à principe vacationem acceperunt, 44. De vacatione publici muneris, 45. De decretis decurionum ſuper immunitate quibuſdam concedenda, 46. De excuſationibus munerum, 47. De quibus muneribus vel præſtationibus nemini liceat ſe excuſare, 48. Qui ætate ſe excuſant, 49. Qui morbo, 50. De iis, qui numero liberorum, vel paupertate excuſationem meruerunt, 51. De profeſſoribus & medicis, 52. De athletis, 53. De iis, qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt, 54. Quibus muneribus excuſantur ii qui poſt impletam militiam, vel advocationem per provincias ſuis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, 55. De conductoribus vectigalium fiſci, 56. De libertinis, 57. De infantibus, 58. De reis poſtulatis, 59. De iis, qui in exilium dati, vel ab ordine moti ſunt, 60. De filiisfamilias, & quemadmodum pro his pater teneatur, 61. De periculo ſucceſſorum parentis, 62. De mulieribus, in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant, 63. De legationibus, 64. De excuſationibus artificum, 65. De potioribus ad munera numerandis, 66. Si propter inimicitias creatio facta ſit, 67. De ſumptuum recuperatione, 68. Si poſt creationem quis deceſſerit, 69. De tabulariis, ſcribis, logographis, & cenſualibus, 70. De ſuſceptoribus præpoſitis, & arcariis, 71. De ponderatoribus & auri illatione, 72. De auri publici proſecutoribus, 73. De iis, quæ ex publica collatione illata ſunt, non uſurpandis, 74. De auro coronario, 75. De Irenarchis, 76. De argenti pretio quod theſauris infertur, 77.

LIBER XI.

Patrimonialia. De Navigiis. Monetis. Veſtibus. Armis. Nummis. Frenis, ſellis, baltheis & ſimili ſumptu. De Fluminibus. Corporibus & Collegiis, Univerſitatibus, Civitatibus. Frumento & annonis. Municipiis, Rebus publicis. Spectaculis, ludis, Aquæductibus, gladiatoribus, venatione, Majuma, armorum uſu.

DE luſtralis auri collatione & navicullariis, ſeu naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, 1. De prædiis & omnibus rebus navicullariorum, 2. De navibus non excuſandis, 3. Ne qui oneri publico imponatur, 4. De naufragiis, 5. De metallariis & metallis, & procuratoribus metallorum, 6. De murilegulis & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de monetariis, & de baſtagiariis, 7. De veſtibus holoveris & auratis, & de tinctione ſacri muricis, 8. De fabricenſibus, 9. De veteris numiſmatis poteſtate, 10. Nulli licere in frenis equeſtribus ſellis, & in baltheis margaritas & ſmaragdos, & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis, 11. De claſſicis, 12. De curia-

Source : BIU Cujas

RUBRICÆ CODICIS.

libus urbis Romæ, 13. De privilegiis corporatorum urbis Romæ, 14. De piſtoribus, 15. De ſuariis & ſuſceptoribus vini, & cæteris corporatis, 16. De collegiatis, & chartopratis, & numulariis, 17. De ſtudiis liberalibus urbis Romæ, & Conſtantinopolitanæ, 18. De honoratorum vehiculis, 19. De privilegiis urbis Conſtantinopolitanæ, 20. De metropoli Beryto, 21. De canone frumentario urbis Romæ, 22. De frumento urbis Conſtantinopolitanæ, 23. De annonis civilibus, 24. De mendicantibus validis, 25. De nautis Tiberinis, 26. De frumento Alexandrino, 27. De Alexandriæ primatibus, 28. De jure Reipublicæ, 29. De adminiſtratione rerum publicarum, 30. De vendendis rebus civitatis, 31. De debitoribus civitatum, 32. De periculo nominatorum, 33. De periculo eorum qui pro magiſtratibus intervenerunt, 34. Quo quiſque ordine conveniatur, 35. Ne quis liber invitus actum reip. gerere cogatur, 36. Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere, 37. De iis, qui ex officio quod adminiſtraverunt, conveniuntur, 38. De ſolutionibus & liberationibus debitorum civitatum, 39. De ſpectaculis & ſcenicis, & lenonibus, 40. De expenſis publicorum ludorum, 41. De aquæductu, 42. De gladiatoribus penitus tollendis, 43. De venatione ferarum, 44. De majuma, 45. Ut armorum uſus inſcio Principe interdictus ſit, 46. De agricolis, cenſitis & colonis, 47.

Agricolæ coloni & cenſiti. Et de agris, fundis, paſcuis, ſaltibus, prædiis, eorum mancipiis, conductoribus, procuratoribus, exactoribus, domo, Principis, & Auguſtæ, grege, palatiis, & hortis.

De capitatione civium cenſibus eximenda, 48. In quibus cauſis coloni cenſiti dominos accuſare poſſint, 49. De colonis Palæſtinis, 50. De colonis Thracenſibus, 51. De colonis Illyricianis, 52. Ut nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum, 53. Ne ruſticani ad ullum obſequium devocentur, 54. Non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneum transferre, 55. Ut nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur, 56. De cenſibus, & cenſitoribus & peræquatoribus, & inſpectoribus, 57. De omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponuntur, 58. De fundis limitrophis, & terris, & paludibus & paſcuis limitaneis, vel caſtellorum, 59. De paſcuis publicis, vel privatis, 60. De fundis patrimonialibus & ſaltuenſibus & emphyteuticis, & conductoribus eorum, 61. De mancipiis, & colonis patrimonialium, & ſaltuenſium, & emphyteuticorum fundorum, 62. De fugitivis colonis patrimonialibus & ſaltuenſibus & emphyteuticis, 63. De collatione fundorum patrimonialium, & emphyteuticorum, 64. De fundis rei privatæ, & ſaltibus divinæ domus, 65. De fundis & ſaltibus rei dominicæ, 66. De agricolis & mancipiis dominicis, vel fiſcalibus ſive rei privatæ, 67. De prædiis tamiacis, & de iis, qui ex colonis dominicis, aliiſque liberæ conditionis procreantur, 68. De diverſis prædiis urbanis, & ruſticis templorum, & civitatum, & omni reditu civili, 69. De locatione prædiorum civilium, vel fiſcalium, ſive templorum, ſive rei privatæ, vel dominicæ, 70. De conductoribus & procuratoribus ſive exactoribus prædiorum fiſcalium, & domus Auguſtæ, 71. Quibus ad conductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet, 72. De collatione fundorum fiſcalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatum, vel templorum, 73. De privilegiis domus Auguſtæ, vel rei privatæ, & quarum collationum excuſationem habent, 74. De grege dominico, 75. De palatiis & domibus dominicis, 76. De cupreſſis ex luco Daphnenſi, vel Perſeis per Ægyptum non excidendis, vel vendendis, 77.

LIBER XII.

Palatina: ſeu de perſonis quæ ſunt in dignitate, ut Senatoriæ (illuſtres, Spectabiles, Clariſſimæ.) Equeſtres, Perfectiſſimæ, Militares. Apparitoriæ, ſeu aliis apparentes.

De dignitatibus, 1. De Prætoribus & de honore præturæ, & gleba, & folli, & ſeptem ſolidorum functione ſublata, 2. De Conſulibus & non ſpargendis ab iis pecuniis: & de Præfectis & Magiſtris militum, & Patriciis, 3. De Præfectis prætorio, ſive urbi, & Magiſtris militum in dignitatibus exæquandis, 4. De Præpoſitis ſacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum, 5. De Quæſtoribus & Magiſtris officiorum, & Comitibus ſacrarum largitionum, & rei privatæ, 6. De Primicerio, ſecundicerio, & Notariis, 7. Ut dignitatum ordo ſervetur, 8. De Magiſtris ſcriniorum, 9. De Comitibus conſiſtorianis, 10. De Comitibus & tribunis ſcholarum, 11. De Comitibus rei militaris, 12. De Comitibus & Archiatris ſacri palatii, 13. De Comitibus qui provincias regunt, 14. De Profeſſoribus qui in urbe Conſtantinopolitana docentes, ex lege comitivam meruerunt, 15. De ſilentiariis & decurionibus eorum, 16. De domeſticis & protectoribus, 17. De Præpoſitis laborum, 18. De proximis ſacrorum ſcriniorum, cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant, 19. De Agentibus in rebus, 20. De Præpoſitis agentium in rebus, 21. De Principibus agentium in rebus, 22. De Curioſis, 23. De Palatinis ſacrarum largitionum, & rerum privatarum, 24. De Stratoribus, 25. De Caſtrenſianis & miniſterianis, 26. De Decanis, 27. De Menſoribus, 28. De privilegiis eorum qui in ſacro palatio militant, 29. De privilegiis ſcholarum, 30. De caſtrenſi omnium palatinorum peculio, 31. De equeſtri dignitate, 32. De perfectiſſimatus dignitate, 33. Qui militare poſſunt, vel non poſſunt, & de ſervis ad militiam, vel dignitatem adſpirantibus: & ut nemo duplici militia, vel dignitate ſimul utatur, 34. Negotiatores ne militent, 35. De re militari, 36. De caſtrenſi peculio militum, & perfectianorum, 37. De erogatione militaris annonæ, 38. De excoctione & tranſlatione militarium annonarum, 39. De militari veſte, 40. De metatis & epidemeticis, 41. De ſalgamo hoſpitibus non præbendo, 42. De commeatu, 43. De tyronibus, 44. De littorum, & itinerum cuſtodia, 45. De deſertoribus & occultatoribus eorum, 46. De veteranis, 47. De filiis officialium militarium qui in bello moriuntur, 48. De oblatione votorum, 49. De Numerariis, & actuariis, & chartulariis, & adjutoribus ſcriniariis, & exceptoribus ſedis excelſæ, cæterorumque judicum, tam civilium, quam militarium, 50. De curſu publico, angariis, & parangariis, 51. De Tractatoriis & ſtativis, 52. De Apparitoribus præfectorum prætorio, & privilegiis eorum, 53. De Apparitoribus præfecti urbis, 54. De Apparitoribus magiſtrorum militum, & de privilegiis eorum, 55. De Apparitoribus proconſulis & legati, 56. De Apparitoribus comitis Orientis, 57. De Cohortalibus & principibus cornicularis, primipilaribus, 58. De apparitoribus præfecti annonæ, 59. De diverſis officiis, & Apparitoribus judicum, & probatoriis eorum, 60. De Executoribus & exactoribus, 61. De lucris advocatorum, & concuſſionibus officiorum, ſive apparitorum, 62. De primipilo, 63. Publicæ lætitiæ, vel conſulum nuntiatores, vel inſinuatores conſtitutionum, & aliarum ſacrarum, vel judicialium literarum, ex deſcriptione, vel ab invitis ne quid accipiant immodicum, 64.

INDEX

INDEX
TITULORUM CODICIS
ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

Prior numerus librum, posterior titulum indicat.

A.

DE Abigeis. 9.37
De Abolitionibus. 9.42
De Acceptilationibus. 8.44
De Accusationibus & inscriptionibus. 9.2
De Actionibus empti & venditi. 4.49
De Actore à tutore, seu curatore dando. 5.61
Ad exhibendum. 3.42
Ad legem Corneliam de falsis. 9.22
Ad legem Corneliam de sicariis. 9.16
Ad legem Falcidiam. 6.49
Ad legem Faviam de plagiariis. 9.20
Ad legem Juliam de adulteriis & stupro. 9.9
Ad legem Juliam de ambitu. 9.26
Ad legem Juliam de vi publica vel privata. 9.12
Ad legem Juliam majestatis. 9.8
Ad legem Juliam repetundarum. 9.27
Ad legem Viselliam. 9.21
De Administratione rerumpublicarum. 11.30
De Administratione tutorum, vel curatorum, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda. 5.37
De Adoptionibus. 8 48
De Adquirenda & retinenda possessione. 7.32
Ad senatusconsultum Macedonianum. 4.28
Ad senatusconsultum Orfitianum. 6.56
Ad senatusconsultum Syllanianum. 6.35
Ad senatusconsultum Tertyllianum. 6.55
Ad senatusconsultum Trebellianum. 6.48
Ad senatusconsultum Turpillianum. 9.45
Ad senatusconsultum Velleianum. 4.29
De Assertione tollenda. 7.17
De Adsessoribus, & domesticis, & cancellariis judicum. 1.51
De advocatis diversorum judicum. 2.8
De advocatis diversorum judiciorum. 2.7
De Advocatis fisci. 2.9
De Ædificiis privatis. 8.10
De Ædilitiis actionibus. 4.58
De Agentibus in rebus. 12.20
De Agricolis, censitis & colonis. 11.47
De Agricolis & mancipiis dominicis, vel fiscalibus rei pub. vel privatæ. 11.67
De Aleatoribus, & alearum lusu. 3.43
De Alendis liberis, ac parentibus. 5.25
De Alexandriæ primatibus. 11.28
De Alienatione judicii mutandi causa facta. 2.55
De Alimentis pupillo præstandis. 5.50
De Alluvionibus, & paludibus, & pascuis ad alium statum translatis. 7.41
De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis temporibus & exceptionibus & præscriptionibus & interruptionibus earum. 7.40
De Annonis civilibus. 11.24
De Annonis & capitatione administrantium, & eorum assessorum, aliorumve publicas solicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consecuti sunt dignitates. 1.52
De Annonis & tributis. 10.16
An servus pro suo facto post manumissionem teneatur. 4.14
De Apochis publicis, & descriptionibus curialibus & de distributionibus civilibus. 10.22
De Apostatis. 1.7
De Apparitoribus comitis orientis. 12.57
De Apparitoribus magistrorum militum & privilegiis eorum. 12.55
De Apparitoribus præfecti annonæ. 12.59
De Apparitoribus præfectorum prætorio & privilegiis eorum. 12.53
De Apparitoribus præfecti urbis. 12.54
De Apparitoribus proconsulis & legati. 12.56
De Appellationibus & consultationibus. 7.62
De Aquæductu. 11.42
De Arbitris. 2.56
Arbitrium tutelæ. 5.51
De Argenti pretio quod thesauris infertur. 10.76
De Athletis. 10.53
De Auro coronario. 10.74
De Auri publici persecutoribus. 10.72
De Authoritate præstanda. 5.59

B.

DE Bonis authoritate judicis possidendis seu venundandis, & de separationibus bonorum. 7.72
De Bonis eorum qui mortem sibi consciverunt. 9.50
De Bonis libertorum & jure patronatus. 6.4
De Bonis maternis, & materni generis. 6.59
De Bonis Proscriptorum, seu damnatorum. 9.49
De Bonis quæ liberis in potestate constitutis, ex matrimonio, vel alias adquiruntur, & eorum administratione. 6.60
De Bonis vacantibus & de incorporatione. 10.10
De Bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis, liberisque eorum datur. 6.13
De Bonorum possessione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur. 6.12
De bonorum possessione secundum tabulas. 6.11

C.

DE Caducis tollendis. 6.50
De Calumniatoribus. 9.46
De Canone frumentario urbis Romæ. 11.12
De Canone largitionalium titulorum. 10.23
De capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa. 10.22
De Capitatione civium censibus eximenda. 11.48
De Carboniano edicto. 6.17
De Castrensianis & ministerianis. 12.26
De Castrensi omnium palatinorum peculio. 12.31
De Castrensi peculio militum, & præfectianorum. 12.37
De Censibus & censitoribus, & peræquatoribus, & inspectoribus. 11.57
De cessione bonorum. 7.71
De Classicis. 11.12
De Codicillis. 6.36
De Cohortalibus principibus, cornicularii, ac primipilaribus. 12.58
De Collationibus. 6.20
De Collatione æris. 10.29
De Collat. donatorum, vel relevatorum, aut translatorum, seu adæratorum. 10.28
De Collatione fundorum fiscalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatis, vel templi. 11.73
De Collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticariorum. 11.64
De Collegiatis, & chartopratis, & nummulariis. 11.17
De Collusione detegenda. 7.20
De Colonis Illyricianis. 11.52
De Colonis Palæstinis. 11.50
De Colonis Thracensibus. 11.51
De Comitibus consistorianis. 12.10
De Comitibus & archiatris sacri palatii. 12.13
De Comitibus & tribunis scholarum. 12.11
De Comitibus qui provincias regunt. 12.14
De Comitibus rei militaris. 12.12
De Commeatu. 12.43
De Commerciis & Mercatoribus. 4.63
Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctoritatem rei judicatæ non habere. 7.57
De Commodato. 4.23
Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda. 6.43
Communia de manumissionibus. 7.15
Communia de successionibus. 6.59
Communia de usucapionibus. 7.30
Communi dividundo. 3.37
De Communium rerum alienatione. 4.52
De Communi servo manumisso. 7.7
Communia utriusque judicii, tam famil. ercisc. quam comm. divid. 3.38
De Compensationibus. 4.31
De Concubinis. 5.26
De Condictione ex lege, & sine causa, vel injusta causa. 4.9
De Condictione furtiva. 4.8
De Condictione indebiti. 4.5
De Condictione ob causam datorum. 4.6
De Condictione ob turpem causam. 4.7
De Conditionibus insertis, tam in legatis, quam in fideicomm. & libertatibus. 6.46
De Conditis in publicis horreis. 10.26
De Conductoribus & procuratoribus, sive actoribus prædiorum fiscalium domus Augustæ. 11.71
De Confessis. 7.59
De Confirmando tutore. 5.29
De Consortibus ejusdem litis. 3.40
De Constituta pecunia. 4.18
De Constitutionibus Principum. 1.14
De Consulibus, & non spargendis ab his pecuniis: & de præfectis & magistris militum, & patriciis. 12.3
De Contractibus judicum vel eorum qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent sine sanctione pragmatica. 1.53
De Contrahenda emptione & venditione. 4.38
De Contrahenda & Committenda stipulatione. 8.38
De Contrario judicio tutelæ. 5.58
De Conveniendis fisci debitoribus. 10.2
Creditorem evictionem pignoris non debere. 8.46
De Crimine expilatæ hereditatis. 9.32
De Crimine peculatus. 9.28
De Crimine sacrilegii. 9.29
De Crimine stellionatus. 9.34
De Cupressis ex Luco Daphnensi, vel Perseis per Ægyptum non excidendis, vel vendendis. 12.77
De Curatore furiosi, vel prodigi. 5.70
De Curiosis stationariis. 12.23
De Cursu publico, & angariis, & parangariis. 12.51
De Custodia reorum. 9.4

D.

DE debitoribus civitatum. 11.32
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse. 8.29
De Decanis. 12.27
De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda. 10.46
De decurialibus urbis Romæ. 11.13
De Decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habeantur, & quibus modis è fortuna curiæ liberentur. 10.31
De dedititia libertate tollenda. 7.5
De defensoribus civitatum. 1.55
De delatoribus. 10.11
Depositi vel contra. 4.34
De desertoribus & occultatoribus eorum. 12.46
De dignitatibus. 12.1
De dilationibus. 3.11
De discussoribus. 10.30
De distractione pignorum. 8.28
De diversis officiis & apparitoribus judicum, & probatoriis eorum. 12.60
De diversis prædiis urbanis & rusticis, templorum & civitatum, & omni reditu civili. 11.69
De diversis rescriptis, & pragmaticis sanctionibus. 1.23
De dividenda tutela & pro qua parte quisque tutor conveniatur. 5.52
Divortio facto, apud quem liberi morari, vel educari debeant. 5.24
De dolo malo. 2.21
De domesticis & protectoribus. 12.17
De donationibus. 8 54
De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias & sponsalitiis. 5.3
De donationibus causa mortis. 8.57
De donationibus inter virum & uxorem, &c. 5.16
De donationibus quæ sub modo, vel conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. 8.55
De dote cauta, non numerata. 5.15
De Dotis promissione, & nuda pollicitatione. 5.11
De Duobus reis stipulandi & promittendi. 8.40

E.

DE Edendo. 2.1
De edicto divi Hadriani tollendo: & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur. 6.33
De Emancipationibus liberorum. 8.49
De Emendatione propinquorum. 9.15
De Emendatione servorum. 9.14
De Eo, qui pro tutore negotia gessit. 5.45
De eo quod interest. 7.47
De Episcopali audientia, & diversis capitulis, quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent pontificum. 1.4
De Episcopis & Clericis, Orphanotrophis, & Xenodochis, &c. 1.3
De Equestri dignitate. 12.32
De Erogatione militaris annonæ. 12.38
De errore advocatorum, vel libellos, seu preces concipientium. 2.10
De Errore calculi. 2.15
Etiam ob chirographariam pecuniam Pignus teneri. 8.27
Etiam per procuratorum causam in integrum restitutionis agi posse. 2.49
De evictionibus. 8.45
De Eunuchis. 4.42
De Exactoribus tributorum. 10.19
De exceptionibus, seu præscriptionibus. 8.36
De Excoctione & translatione militarium annonarum. 12.39
De Excusationibus artificum. 10.64
De Excusationibus munerum. 10.47
De Excusationibus tutorum & curatorum, & de temporibus earum. 5.62
De Excusatione veteranorum. 5.65
Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur. 4.17
De Executoribus & exactoribus. 12.61
De executione rei judicatæ. 7.53
De exhibendis & transmittendis reis. 9.3
De Expensis ludorum publicorum. 11.41
Ex quibus causis infamia irrogatur. 2.12
Ex quibus causis majores xxv. annis in integrum restituantur. 2.54

Source : BIU Cujas

INDEX OMNIUM TITULORUM.

F.

De Fabricenſibus. 11.9
De Falſa cauſa adjecta legato, vel fideicom. 6.44
De Falſa moneta. 9.24
Familiæ erciſcundæ. 3.36
De Famoſis libellis. 9.36
De Feriis. 3.12
De Fide & jure haſtæ fiſcalis, & de adject. 10.3
De Fideicommiſſariis libertatibus. 7.4
De Fideicommiſſis. 6.42
De Fide inſtrumentorum, & amiſſione eorum, & de apochis & antapochis faciendis, & his quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt. 4.21
De Fidejuſſoribus & mandatoribus. 8.41
De Fidejuſſoribus minorum. 2.24
De Fidejuſſoribus tutorum, vel curatorum. 5.57
De Filiisfamilias, & quemadmodum pro his pater teneatur. 10.60
De Filiofam. minore. 2.23
De Filiis officialium militarium qui in bello moriuntur. 12.48
Finium regundorum. 3.39
De fiſcalibus uſuris. 10.8
De Formulis & impetrationibus actionum ſublatis. 2.58
De Fructibus, & litium expenſis. 7.51
De Frumento Alexandrino. 11.27
De Frumento urbis Conſtantinopolitanæ. 11.23
De Fugitivis colonis patrimonialibus ſaltuenſibus & emphyteuticis. 11.63
De Fundo dotali. 5.23
De Fundis & ſaltibus rei dominicæ. 11.66
De Fundis limitrophis, & terris, &c. 11.59
De Fundis patrimon. & ſaltuenſibus, &c. 11.61
De Fundis rei privatæ, & ſaltibus divinæ domus. 11.65
De Furtis & ſervo corrupto. 6.2

G.

De Generali abolitione. 9.43
De Gladiatoribus penitus tollendis. 11.43
De Grege dominico. 11.75

H.

De Hæreticis & Manichæis, & Samaritis. 1.5
De Hereditariis actionibus. 4.16
De hereditatibus decurionum, &c. 6.61
De Heredibus inſtituendis, & quæ perſonæ heredes inſtitui non poſſunt. 6.24
De Heredibus tutorum vel curatorum. 5.54
De Hereditate vel actione vendita. 4.39
De His quæ ex publica collatione illata ſunt, non uſurpandis. 10.73
De His quæ pœnæ nomine in teſtamento, vel codicillis ſcribuntur, vel relinquuntur. 6.41
De His quæ ſub modo legata, ſeu fideicommiſſa relinquuntur. 6.45
De His quæ vi metuſque cauſa geſta ſunt. 2.20
De His qui accuſare non poſſunt. 9.1
De His qui ad eccleſias confugiunt. vel ibi exclamant: & ne quis ab eccleſia extrahatur. 1.12
De His qui ad ſtatuas confugiunt. 1.25
De His qui à non domino manumiſſi ſunt. 7.10
De His qui ante apertas tabulas hereditatem tranſmittunt. 6.52
De His qui à principe vacationem acceperunt. 10.44
De His quibus ut indignis hereditates auferuntur, & ad SC. Silanianum. 6.35
De His qui ex officio quod adminiſtrarunt, conveniuntur. 11.38
De His qui in exilium dati, vel ab ordine moti ſunt. 10.59
De His qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt. 10.6
De His qui in eccleſiis manumituntur. 1.13
De His qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. 8.19
De His qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverint. 9.39
De His qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt. 10.54
De His qui numero liberorum, vel paupertate excuſationem meruerunt. 10.51
De His qui parentes, vel liberos occiderunt. 9.17
De His qui potententiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. 2.15
De His qui propter metum judicis non appellaverunt. 7.67
De His qui ſe deferunt. 10.13
De His qui ſibi adſcribunt in teſtamento. 9.23
De His qui ſponte publica munera ſubeunt. 10.43
De His qui veniam ætatis Impetraverunt. 2.45
De Honoratorum vehiculis. 11.19

I.

De Immunitate nemini concedenda. 10.25
De Imponenda lucrativa deſcriptione. 10.35
De Impuberum & aliis ſubſtitutionibus. 6.26
De incertis perſonis. 6.48
De inceſtis & inutilibus nuptiis. 5.5
De Incolis. & ubi quis domicilium habere videtur, & de his qui ſtudiorum cauſa in alia civitate degunt. 10.39
De Indictionibus. 10.17
De Indicta viduitate, & lege Julia Miſcella tollenda. 6.40
De Infamibus. 10.57
De Infantibus expoſitis liberis & ſervis: & de his qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt. 8.52
De Infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis, & de decimariis ſublatis. 8.58
De Ingenuis manumiſſis. 7.41
De Ingratis liberis. 8.50
De in integrum reſtitutione minorum 25. annis. 2.22
In integrum reſtitutione poſtulata. ne quid novi fiat. 2.50
De Injuriis. 9.35
De In jus vocando. 2.2
De in litem dando tutore vel curatore. 5.44
De In litem jurando. 5.53
De Inofficioſis donationibus. 3.29
De inofficioſis dotibus. 3.30
De Inofficioſo teſtamento. 3.28
In quibus caſibus tutorem, vel curatorem habenti, tutor vel curator dari poteſt. 3.36
In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio. 7.34
In quibus cauſis coloni cenſiti dominos accuſare poſſint. 11.49
In quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt. 2.41
In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti non poſſunt. 3.25
In quibus cauſis pignus tacite contrahitur. 8.15
De inſtitoria & exercitoria actione. 4.25
De Inſtitutionibus & ſubſtitutionibus & reſtitutionibus ſub conditione factis. 6.25
De interdictis. 8.1
De Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem, ſeu curatorem filioſque eorum. 5.6
De Inutilibus ſtipulationibus. 8.39
De Irenarchis. 10.75
De Judæis & cœlicolis. 1.9
De Judiciis. 3.1
De Jure aureorum annulorum, & de natalibus reſtituendis. 6.8
De Jure deliberandi, & de adeunda, vel adquirenda hereditate. 6.30
De Jure dominii impetrando. 8.34
De Jure dotium. 5.12
De Jure emphyteutico. 4.66
De Jure fiſci. 10.1
De jurejurando propter calumniam dando. 2.59
De jure liberorum. 8.59
De jure Reip. 11.29
De Juriſdictione omnium judicum, & de foro competenti. 3.13
De juris & facti ignorantia. 1.18

L.

De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfuſa. 7.6
De Legationibus. 10.63
De Legatis. 6.37
De Lege Aquilia. 3.35
De Lege Fuſia Caninia tollenda. 7.3
De Legibus & conſtitutionibus principum & edictis. 1.14
De Legitimis heredibus. 6.58
De Legitima tutela. 5.30
De liberali cauſa. 7.16
De literis exhibendis, ſeu deducendis, & de libero homine exhibendo. 8.8
De Liberis præteritis, vel exhæredatis. 6.28
De Libertinis. 10.56
De Libertis & eorum Liberis. 6.7
De Litigioſis. 8.37
De Litis conteſtatione. 3.9
De Littorum & itinerum cuſtodia. 12.45
De Locatione prædiorum civilium, vel fiſcalium, ſive templorum, ſive rei privatæ vel dominicæ. 11.70
De Locato & conducto. 4.65
De Longi temporis præſcriptione, quæ pro libertate, & non adverſus libertatem opponitur. 7.22
De Luitione pignoris. 8.31
De Lucris advocatorum, & concuſſionibus officiorum ſive apparitorum. 12.62

M.

De Magiſtratibus conveniendis. 5.75
De Magiſtratibus municipalibus. 1.56
De Magiſtris ſacrorum ſcriniorum. 12.9
De Majuma. 11.45
De Maleficis & mathematicis, & cæteris ſimilibus. 9.18
De Mancipiis & colonis patrimonialium ſaltuenſium & emphyteuticorum fundorum. 11.62
De Mandatis principum. 1.15
Mandati vel contra. 4.35
De Mendicantibus validis. 11.25
De Menſoribus. 12.28
De Metallariis, & metallis, & procuratoribus metallorum. 11.6
De Metatis & epidemeticis. 12.41
De Metropoli Beryto. 11.21
De Militari veſte. 12.40
De Modo multarum quæ à judicibus infliguntur. 1.54
De Monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, vel artificum ergo laborum, necnon balneatorum prohibitis, & de pactionibus illicitis. 4.59
De Mulieribus, in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant. 10.62
De Mulieribus quæ ſe propriis ſervis junxerunt. 9.11
De Muneribus & honoribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis. 10.40
De Muneribus patrimoniorum. 10.41
De Municipibus & originariis. 10.38
De Murilegulis & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de monetariis, & baſtagiariis. 11.7
De Mutatione nominis. 9.25

N.

De Naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus cauſis juſti efficiantur. 5.27
De Naufragiis. 11.5
De Navibus non excuſandis. 11.3
De Navicullariis, ſeu naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, & de tollenda luſtralis auri collatione. 11.1
De Nautico fœnore. 4.33
De Nautis Tiberinis. 11.26
De Neceſſariis ſervis hæredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis. 6.27
Ne Chriſtianum mancipium hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel poſſideat, vel circuncidat. 1.10
Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. 7.21
Ne fidejuſſores, vel mandatores dotium dentur. 5.20
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſervus pro domino conveniatur. 4.13
Ne fiſcus rem quam vendidit evincat. 10.5
Ne fiſcus, vel reſpublica procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet. 2.18
Negotiatores ne militent. 12.35
De negotiis geſtis. 2.19
Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retractare. 7.70
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre. 2.14
Nemini licere ſignum ſalvatoris CHRISTI humi, vel in ſilice, vel in marmore, aut ſculpere aut pingere. 1.8
Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti addicantur, id eſt, in ſolidum dentur. 5.22
Ne operæ à collatoribus exigantur. 10.24
Ne quid oneri publico imponatur. 11.41
Ne quis in ſua cauſa judicet, vel jus ſibi dicat. 3.5
Ne quis liber invitus actum reipublicæ gerere cogatur. 11.36
Ne rei dominicæ, vel templorum vendicatio temporis præſcriptione ſummoveatur. 7.38
Ne rei militaris comitibus, vel tribunis lavacra præſtentur. 1.47
Ne ruſticani ad ullum obſequium devocentur. 11.54
Ne ſanctum baptiſma iteretur. 1.6
Ne ſine juſſu principis certis judicibus liceat confiſcare. 9.48
Ne tutor, vel curator vectigalia conducat. 5.41
Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur. 4.12
De Nili aggeribus non rumpendis. 9.38
Non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneum transferre. 11.55
De non numerata pecunia. 4.30
De Novationibus, & delegationibus. 8.42
De Novi operis nuntiatione. 8.11
De Noxalibus actionibus. 3.41
De Nudo jure Quiritum tollendo. 7.25
Nulli licere in frenis equeſtribus, ſellis, & in balteis margaritas, & ſmaragdos, & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis. 11.11
De Numerariis, actuariis, & chartulariis, & adjutoribus, ſcriniariis, & exceptoribus ſedis excelſæ, cæterorumque judicum, tam militarium quam civilium. 12.50
De Nundinis & mercationibus. 4.60
De Nuptiis. 5.4

O.

De Oblatione votorum. 12.49
De Obligationibus & actionibus. 4.10
De Obſequiis patrono præſtandis. 6.6
De Officio civilium judicum. 1.45
De Officio comitis Orientis. 1.36
De Officio comitis rerum privatarum. 1.33
De Officio comitis ſacrarum largitionum. 1.32
De Officio comitis ſacri palatii. 1.34
De Officio comitis ſacri patrimonii. 1.35
De Officio diverſorum judicum. 1.48
De Officio ejus qui vicem alicujus judicis, vel præſidis obtinet. 1.50
De Officio juridici Alexandriæ. 1.57
De Officio magiſtri militum. 1.29
De Officio magiſtri officiorum. 1.31
De Officio militarium judicum. 1.46
De Officio præfecti Annonæ. 1.44
De Officio præfecti Auguſtalis. 1.37
De Officio præfecti prætorio Africæ, & de omni ejuſdem diœceſeos ſtatu. 1.27
De Officio præfecti prætoriorum Orientis & Illyrici. 1.26
De Officio præfecti vigilum. 1.43
De Officio præfecti urbi. 1.28
De Officio prætorum. 1.39

De Officio

INDEX OMNIUM TITULORUM.

De Officio proconsulis & legati. 1.35
De Officio quæstoris. 1.30
De Officio rectoris provinciæ. 1.40
De Officio vicarii. 1.38
De Omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur. 11.58
De Operis libertorum. 6.3
De Operibus publicis. 8.12
De Ordine cognitionum. 7.19
De Ordine judiciorum. 3.8

P.

De Pactis. 2.3
De pactis conventis, tam super dote, quam super donatione ante nuptias & paraphernis. 5.14
De pactis inter emptorem & venditorem compositis. 4.54
De Pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda. 8.35
De Paganis & sacrificiis & templis. 1.11
De Palatiis & domibus dominicis. 1.70
De Palatinis sacrarum lagitionum & rerum privatarum. 12.24
De Partu pignoris, & omni causa. 8.25
De pascuis publicis, vel privatis. 11.60
De Patria potestate. 8.47
De Patribus qui filios suos distraxerunt. 4.43
De Peculio ejus qui libertatem meruit. 7.23
De Pedaneis judicibus. 3.3
De perfectissimatus dignitate. 12.33
De Periculo eorum qui pro magistratibus interverunt. 11.34
De Periculo & commodo rei venditæ. 4.48
De Periculo nominatorum. 11.33
De Periculo successorum Parentis. 10.61
De Periculo tutorum & curatorum. 5.38
Per quas personas nobis adquiratur. 4.27
De Petitionibus bonorum sublatis. 10.12
De Petitione hered. 3.31
De Pigneratitia actione. 4.24
De Pignoribus & hypothecis. 8.14
De Pistoribus. 11.15
De Plus petitionibus. 3.10
Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur. 4.22
De pœnis. 9.47
Pœnis fiscalibus creditores præferri. 10.7
De Pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem, vel adversarium corrumpere curavit. 7.49
De Ponderatoribus, & auri illatione. 10.71
De Postliminio reversis, & redemptis ab hostibus. 8.51
De posthumis heredibus instituendis, vel exheredandis, vel præteritis. 6.29
De postulando. 2.6
De Potioribus ad munera nominandis. 10.65
De præbendo salario. 10.36
De prædiis decurionum sine decreto non alienandis. 10.33
De prædiis & aliis rebus minorum sine decreto non alienandis, &c. 5.71
De prædiis & omnibus rebus naviculariorum. 11.2
De prædiis tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis, aliisque liberæ conditionis procreantur. 11.68
De præfectis prætorio, sive urbi, & magistris militum in dignitatibus exæquandis. 12.4
De præpositis agent. 12.21
De præpos. laborum. 12.18
De Præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum. 12.5
De Præscriptione longi temporis, decem, vel viginti annorum. 7.33
De Præscriptione triginta, vel quadraginta annorum. 7.39
De Prætoribus & honore præturæ, & collatione, & gleba, & folli, & septem solidorum functione sublata. 12.2
De Prætorio pignore: & ut in actionibus debitorum missio prætorii pignoris procedat. 8.22
De precario, & Salviano interdicto. 8.9
De Precibus Imperatori offerendis, & de quibus rebus supplicare liceat, vel non. 1.19
De Primicerio, & secundicerio, & notariis. 12.7
De Primipilo. 12.63
De Principibus agentium in rebus. 12.22
De Privatis carceribus inhibendis. 9.5
De Privilegiis corporatorum urbis Romæ. 11.14
De Privilegiis domus Augustæ, vel rei privatæ: & quarum collationum excusat. habent. 11.74
De Privilegio dotis. 7.74
De Privilegiis eorum qui in sacro palatio militant. 12.29
De Privilegio fisci. 7.73
De Privilegiis scholarum. 12.30
De Privilegiis urbis Constantinopolitanæ. 11.20
De Probationibus. 4.19
De Procuratoribus. 2.13
De Professoribus & medicis. 10.52
De Professoribus qui in urbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitivam. 12.15
De Prohibita sequestratione pecuniæ. 4.4
Pro quibus causis servi pro præmio libertatem accipiunt. 7.13
Pro socio. 4.37
De Proximis sacrorum scriniorum, cæterisque qui in sacris scriniis militant. 12.9
Publicæ lætitiæ, vel consulum nuntiatores, vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum, vel judicialium literarum, ex descriptione, vel ab invitis nequid accipiant immodicum. 12.64

Q.

De Quadriennii præscriptione. 7.37
De Quadrimenstruis brevibus. 1.42
Quæ res exportari non debeant. 4.41
Quæ res pignori obligari possunt, vel non, & qualiter pignus contrahatur. 8.17
Quæ res venire non possunt, & qui vendere, vel emere vetantur. 4.40
Quæ sit longa consuetudo. 8.53
De Quæstionibus. 9.41
De quæstoribus & magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum, & rei privatæ. 12.6
Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri possit. 9.31
Quando decreto opus non est. 5.72
Quando dies legati, vel fideicommissi cedit. 6.53
Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum. 10.34
Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere, vel conveniri possunt. 5.39
Quando fiscus, vel privatus debitoris sui debitores exigere possit, vel debeat. 4.15
Quando imperator inter pupillos, vel viduas, vel alias miserabiles personas cognoscat: & ne exhibeantur. 3.14
Quando libellus principi datus, litis contestationem faciat. 1.20
Quando liceat ab emptione discedere. 4.45
Quando liceat unicuique sine judice se vindicare, vel publicam devotionem. 3.27
Quando mulier officio tutelæ fungi potest. 5.35
Quando non petentium partes petentibus accrescant. 6.10
Quando provocare non est necesse. 7.64
Quando tutores vel curatores esse desinant. 5.60
Quemadmodum civilia munera indicuntur. 10.42
Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur, & describantur. 6.32
Qui accusare non possunt. 9.1
Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus. 6.9
Qui ætate. 5.68
Qui ætate vel professione se excusant. 10.49
Qui bonis cedere possunt. 7.71
Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet. 11.72
Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum qui ad libertatem proclamare non prohibentur. 7.18
Quibus ex causis majores in integrum restituantur. 2.54
Quibus muneribus excusentur ii qui post impletam militiam, vel advocationem per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vectigalium fisci. 10.55
De Quibus muneribus, vel præstationibus nemini liceat se excusare. 10.48
Quibus non objicitur longi temporis præscriptio. 7.35
Quibus res judicata non nocet. 7.56
Qui dare tutores, vel curatores possunt, & qui dari possunt. 5.34
Qui & adversus quos in integrum restitui non possunt. 2.42
Qui legitimam personam standi in judiciis habeant, vel non. 3.6
Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumittatur. 7.11
Qui militare possunt, vel non possunt, & de servis ad militiam, vel dignitatem aspirantibus, & ut nemo duplici militia, vel dignitate & militia simul utatur. 12.34
Qui morbo. 5.67
Qui morbo se excusant. 10.50
Qui non possunt ad libertatem pervenire. 7.12
Qui numero liberorum se excusant. 5.66
Qui numero tutelarum. 5.69
Qui petant tutores vel curatores. 5.31
Qui potiores in pignore habeantur. 8.18
Qui pro sua jurisdictione judices dare, darive possunt. 3.4 3.4
Qui testamenta facere possunt, vel non. 6.22
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur, vel de peculio sive quod jussu, aut de in rem verso. 4.26
Quomodo & quando judex sententiam proferre debeat præsentibus partibus, vel una parte absente. 7.43
Quo quisque ordine conveniatur. 11.39
Quorum appellationes non recipiuntur. 7.65
Quorum bonorum. 8.2
Quorum legatorum. 8.3

R.

De Raptu virginum, seu viduarum, necnon sanctimonialium. 9.13
De Ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatum. 8.13
De Rebus alienis non alienandis: & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca. 4.51
De rebus creditis, & jurejurando. 4.1
De Receptis arbitris. 2.50
De Reis postulatis. 10.58
De re judicata. 7.52
De Rei vindicatione. 3.32
De Rei uxoriæ actione in ex stipulatu actionem transfusa, & de natura dotibus prælata. 5.13
De Relationibus. 7.61
De Religiosis, & sumptibus funerum. 3.44
Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione. 4.53
De Re militari. 12.36
De Remissione pignoris. 8.26
De Repudianda bonorum possessione. 6.19
De Repudianda, vel abstinenda hereditate. 6.31
De Repudiis, & judicio de moribus sublato. 5.17
De Reputationibus quæ fiunt in judicio in integrum restitutionis. 2.48
De Requirendis reis. 9.40
Rerum amotarum. 5.21
De Rerum permutatione, & præscriptis verbis. 4.64
De Rescindenda venditione. 4.44
(Res) inter alios acta, vel judicata aliis non nocere. 7.60
De Restitutionibus militum, & eorum qui reipublicæ causa absunt. 2.51
De Revocandis donationibus. 8.56
De Revocandis his quæ in fraudem creditorum alienata sunt. 7.75

S.

De Sacrosanctis ecclesiis, de rebus & privilegiis earum. 1.2
De Salgamo hospitibus non præstando. 12.42
De satisdando. 2.57
De Secundis nuptiis. 5.9
De Seditiosis, & de his qui plebem contra rempublicam audent colligere. 9.30
De Senatusconsultis. 1.16
De Senatusconsulto Claudiano tollendo. 7.24
De Senatusconsulto Tertylliano. 6.55
De Senatusconsulto Velleiano. 4.29
De Sententiis adversus fiscum latis retractandis. 10.9
De Sententiis & interlocutionibus omnium judicum. 7.45
De Sententiis ex periculo recitandis. 7.44
De Sententiam passis & restitutis. 9.51
De Sententiis præfectorum prætorio. 7.42
De Sententiis quæ pro eo quod interest proferuntur. 7.47
De Sententia quæ sine certa quantitate profertur. 7.46
Sententiam rescindi non posse. 7.50
De Sepulchro violato. 9.19
De Servitutibus & aqua. 3.34
De Servis fugitivis & liberis, mancipiisque civitatum artificibus, & ad diversa opera deputatis, & ad rem privatam, vel dominicam pertinentibus. 6.1
De Servo pignori dato manumisso. 7.8
De Servis reipublicæ manumittendis. 7.9
Si adversus creditorem. 2.38
Si adversus creditorem præscriptio opponitur. 7.36
Si adversus delictum. 2.35
Si adversus donationem. 2.30
Si adversus dotem. 2.34
Si adversus fiscum. 2.37
Si adversus libertatem. 2.31
Si adversus rem judicatam restitutio postuletur. 2.27
Si adversus solutionem à tutore, vel à se factam. 2.33
Si adversus transactionem, vel divisionem in integrum minor restitui velit. 2.32
Si adversus venditionem. 2.28
Si adversus venditionem pignorum. 2.29
Si adversus usucapionem. 2.36
Si aliena res pignori data sit. 8.16
Si à non competente judice judic. esse dicatur. 7.48
Si antiquior creditor pignus vendiderit. 8.20
Si certum petatur. 4.2
Si communis res pignori data sit. 8.21
Si contra jus, vel utilitatem publicam, vel mendacium fuerit aliquid postulatum, vel impetratum. 1.22
Si contra matris voluntatem tutor datus sit. 5.47
Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit. 10.37
Si de momentanea possessione fuerit appellatum. 6.69
Si dos constante matrimonio soluta fuerit. 5.19
Si ex falsis instrumentis, vel testimoniis judicatum sit. 7.58
Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus omnes, vel unus, agere pro minore, vel conveniri possint. 5.40.
Si in causa judicati pignus captum sit. 8.23
Si in communi, eademque causa in integrum restitutio postuletur. 2.26
Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta sit. 6.5
De Silentiariis & decurionibus eorum. 12.16
Si liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit. 10.14
Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit. 5.74
Si major factus ratum habuerit. 2.46
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra. 4.57
Si mancipium ita venierit, ne prostituatur. 4.56
Si mater indemnitatem promisit. 1.46
Si minor ab hereditate se abstineat. 2.39
Si minor se majorem dixerit, vel major probatus fuerit. 2.43
Sine censu, vel reliquis fundum comparari non posse. 4.47
Si nuptiæ ex rescripto petantur. 5.8
Si omissa sit causa testamenti. 6.39
Si pendente appellatione mors intervenerit. 7.66

Si per

Source : BIU Cujas

INDEX OMNIUM TITULORUM.

Si per vim, vel alio modo absentis turbata sit possessio. 8.5
Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non sit. 8.33
Si pignus pignori datum sit. 8.24
Si plures una sententia condemnati sunt. 7.55
Si post creationem quis decesserit. 10.68
Si propter inimicitias creatio facta sit. 10.66
Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata. 4.46
Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum jurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias. 5.7
Si quis aliquem testari prohibuerit vel coëgerit. 6.34
Si quis alteri, vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit. 4.50
Si quis eam cujus tutor fuerit corruperit. 9.10
Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit. 5.73
Si quis imperatori maledixerit. 9.7
Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint. 5.2
Si reus, vel accusator mortuus fuerit. 9.6
Si sæpius in integrum restitutio postuletur. 2.44
Si secundo nupserit mulier, cui maritus usumfructum reliquit. 5.10
Si servus aut libertus ad decurionatum aspiraverit 10.32
Si servus exportandus veneat. 4.55
Si servus extero se emi mandaverit. 4.36
Si tutor, vel curator falsis allegationibus excusatus sit. 5.63
Si tutor vel curator intervenerit. 2.25
Si tutor, vel curator non gesserit. 5.55
Si tutor, vel curator reipublicæ causa aberit. 5.64
Si vendito pignore agatur. 8.30
Si unus ex pluribus appellaverit. 7.68
Si unus ex pluribus heredibus creditoris, vel debitoris partem suam debiti solverit, vel acceperit. 8.32
Si ut omissam hereditatem, vel bonorum possessionem, vel quid aliud acquirat. 2.40
De Solutionibus & liberationibus. 8.43
De Solutionibus & liberationibus debitorum civitatum. 11.39
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 5.18
De spectaculis & scenicis & lenonibus. 11.40
De Sponsalibus & arrhis sponsalitiis, & proxeneticis. 5.1
De Sportulis & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executoribus litium. 3.2
De Statuis & imaginibus. 1.24
De Stratoribus. 12.25
De Studiis liberalibus urbis Romæ & Constantinopolitanæ. 11.18
De Suariis & susceptoribus vini, & cæteris corporatis. 11.16
De Successorio edicto. 6.16
De Suffragio. 4.3
De Suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus. 6.55
De Summa trinitate, & fide catholica, & ut nemo de ea publice contendere audeat. 1.1
Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere. 11.37
De Sumptuum recuperatione. 10.67
De Superexactionibus. 10.20
De Superindicto. 10.16
De Susceptoribus, præpositis, & arcariis. 10.70
De Suspectis tutoribus, vel curatoribus. 3.43

T.

De Tabularis, scribis, logographis, & censualibus. 10.69
De Tabulis exhibendis. 8.7
De Temporibus & reparationibus appellationum, seu consultationum. 7.63
De Temporibus in integrum restitutionis tam minorum & aliarum personarum quæ restitui possunt, quam etiam heredum eorum. 2.53
De Testamentaria manumissione. 7.2
De testamentaria tut. 5.28
De Testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur. 6.23
De Testamento militis. 6.21
De Testibus. 4.20
De Thesauris. 10.15
De Tractatoriis & stativis. 12.52
De Transactionibus. 2.4
De Tutoribus, vel curatoribus illustrium, vel clarissimarum personarum. 5.33
De Tutore, vel curatore qui satis non dedit. 5.42
De Tyronibus. 12.44

V.

De Vacatione publici muneris. 10.45
Ubi causæ fiscales, vel divinæ domus, hominumque ejus agantur. 3.26
Ubi causa status agi debeat. 3.22
Ubi conveniatur qui certo loco dare promisit. 3.8
Ubi de criminibus agi oporteat. 3.15
Ubi de hereditate agatur, vel ubi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant. 3.20
Ubi de possessione agi oporteat. 3.16
Ubi de ratiociniis, tam publicis, quam privatis agi oporteat. 3.21
Ubi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit. 2.47
Ubi fideicommissum peti oporteat. 3.17
Ubi in rem actio exerceri debeat. 3.19
Ubi petantur tutores vel curatores. 5.32
Ubi pupilli educari debeant. 5.49
Ubi quis de curiali, vel cohortali, aliave conditione conveniatur. 3.23
Ubi senatores, vel clarissimi civiliter, vel criminaliter conveniantur. 3.24
De Vectigalibus & commissis. 4.61
Vectigalia nova institui non posse. 4.62
De Venatione ferarum. 11.44
De Vendendis rebus civitatis. 11.31
De Venditione rerum fiscalium cum privatis communium. 10.4
De Verborum & rerum significatione. 6.38
De vestibus holoberis & auratis, & de intinctione sacri muricis. 11.8
De Veteranis. 12.47
De Veteri jure enucleando, & de authoritate jurisprudentium qui in Digestis referuntur. 1.17
De Veteris numismatis potestate. 11.10
De vi bonorum raptorum. 9.33
De Vindicta, libertate, & apud concilium manumissione. 7.1
Unde legitimi, & unde cognati. 6.15
Unde liberi. 6.14
Unde vi. 8.4
Unde vir & uxor. 6.18
De usucapione pro donato. 7.27
De usucapione pro dote. 7.28
De Usucapione pro emptore, vel transactione. 7.26
De Usucapione pro herede. 7.29
De Usucapione transformanda, & de sublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi. 7.31
De Usufructu & habitatione, & ministerio servorum. 3.33
De Usuris. 4.32
De Usuris & fructibus legatorum, seu fideicommissorum. 6.47
De Usuris rei judic. 7.54
De Usuris pupillaribus. 5.56
Ut actiones ab herede & contra heredes incipiant. 4.11
Ut armorum usus inscio principe interdictus sit. 11.46
Ut causæ post pubertatem adsit tutor. 5.48
Ut dignitatum ordo servetur. 12.8
Ut in possessionem legatorum, vel fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat. 6.54
Ut intra certum tempus criminalis quæstio terminetur. 9.44
Uti possidetis. 8.6
Ut lite pendente, vel post provocationem, aut definitivam sententiam nulli liceat Imperatori supplicare. 1.21
Ut nemini liceat in emptione specierum se excusare, & de munere sitocomiæ. 10.27
Ut nemini liceat sine judicis auctoritate signa rebus imponere alienis. 2.17
Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos, vel vicos eorum. 11.53
Ut nemo invitus agere, vel accusare cogatur. 3.7
Ut nemo privatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. 2.16
Ut nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. 11.56
Ut nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu principis permittatur. 1.41
Ut omnes judices, tam civiles, quam militares post administrationem depositam quinquaginta dies in civitatibus, vel certis locis permaneant. 1.49
Ut quæ desunt advocatis partium judex suppleat. 2.11
De Uxoribus militum, & eorum qui reipublicæ causa absunt. 2.52

PRÆFA-

Source : BIU Cujas

PRÆFATIONES CODICIS TRES.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS, REPETITÆ PRÆLECTIONIS LIBER PRIMUS.

DE NOVO[1] CODICE[2] FACIENDO.

Imperator Juſtinianus Auguſtus ad Senatum urbis Conſtantinopolitanæ.

HÆc, quæ neceſſario corrigenda eſſe multis retro principibus viſa ſunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere auſus eſt: in præſenti rebus donare communibus auxilio Dei omnipotentis cenſuimus, & prolixitatem litium amputare: multitudine quidem conſtitutionum, quæ tribus codicibus Gregoriano, Hermogeniano [3], atque Theodoſiano [4] continebantur, illarum etiam quæ poſt eoſdem codices à Theodoſio divinæ recordationis, aliiſque poſt eum retro Principibus, & à noſtra etiam clementia poſitæ ſunt, reſecanda: uno autem codice ſub felici noſtri nominis vocabulo componendo, in quem colligi tam memoratorum trium codicum, quam [5] novellas poſt eos poſitas conſtitutiones oportet. §. 1. Ideoque ad hoc maximum, & ad ipſius reipublicæ ſuſtentationem reſpiciens opus efficiendum, elegimus tanto faſtigio laborum, tantæque ſollicitudini ſufficientes, *Joannem* virum excellentiſſimum exquæſtore ſacri noſtri palatii, conſularem atque patricium. *Leontium* virum ſublimiſſimum magiſtrum militum expræfecto prætorio, conſularem atque patricium, *Phocam* virum eminentiſſimum magiſtrum militum, conſularem atque patricium, *Baſilidem* virum excellentiſſimum ex præfecto prætorio, Orientis, atque patricium: *Thomam* virum glorioſiſſimum, Quæſtorem ſacri noſtri palatii & exconſule, *Tribonianum* virum magnificum, magiſteria dignitate *inter agentes* decoratum: *Conſtantinum* virum illuſtrem, comitem ſacrarum largitionum inter agentes, & magiſtrum ſcrinii libellorum, ſacrarumque cognitionum, *Theophilum* virum clariſſimum, comitem ſacri noſtri conſiſtorii, & juris in hac alma urbe doctorem: *Dioſcorum*, & *Præſentinum*, diſertiſſimos togatos fori ampliſſimi prætoriani. §. 2. Quibus ſpecialiter permiſimus (reſecatis tam ſupervacuis quantum ad legum ſoliditatem pertinet, præfationibus, quam ſimilibus, & contrariis, præterquam ſi juris alia diviſione adjuventur: illis etiam quæ in deſuetudinem abierunt) certas & brevi ſermone conſcriptas ex iiſdem tribus codicibus, & novellis conſtitutionibus leges componere, & congruis titulis ſubdere adjicientes quidem & detrahentes, imo & [6] mutantes verba eorum ubi hoc rei commoditas exigeret: colligentes vero in unam ſanctionem, quæ in variis conſtitutionibus diſperſa ſunt, & ſenſum earum clariorem efficientes: ita tamen, ut ordo temporum earum conſtitutionum non ſolum ex adjectis diebus conſulibuſque, ſed etiam ex ipſa compoſitione earum clareſcat, primis quidem in primo loco, poſterioribus vero in ſecundo ponendis: & ſi quæ earum ſine [7] die & conſule in tribus veteribus codicibus, vel in his quibus novellæ conſtitutiones receptæ ſunt, inveniantur: ita his ponendis nullaque dubietate ſuper generali earum robore ex hoc oriunda, ſicut & illas vim generalis conſtitutionis obtinere palam eſt, quæ ad certas perſonas reſcriptæ, vel per pragmaticam [8] ſanctionem ab initio datæ, eidem novo Codici propter utilitatem ſanctionis inſertæ fuerunt. §. 3. Hæc igitur ad veſtram notitiam ferre properavimus, ut ſciatis quanta nos diuturna ſuper rerum communi utilitate cura ſollicitet, ſtudentes certas & indubitatas, & in unum codicem collectas eſſe de cætero conſtitutiones: ut ex eo tantummodo ſub felici noſtro nomine nuncupando Codice, recitatio conſtitutionum in omnibus ad citiores litium deciſiones fiat judiciis. Datum Idib. Febr. CP. DN. JUSTINIANO PP. A. II. CONS. Anno Chriſti 528.

1 Ad differentiam Gregoriani, Hermog. & Theodoſiani, eſt tamen vetus, habita ratione ad eum, quo nunc utimur, de quo vide ff. *eod.*

2 Prudentes reſponſa ſua chartis aut membranis ſolebant conſcribere, Conſtitutiones vero & reſcripta Codicibus & pugillaribus chartaceis, ligneis, æneis, vel eburneis moris erat præſcribi quæ poſtea in ſcriniis memoriæ & diſpoſitionum ſervabantur. Eo factum eſt, ut liber conſtitutionum potius Codicis, quam membranarum nomen obtinuerit. *Cujac.*

3 Hi duo Codices nominantur ab authore, prior Codex ab Adriano ad Valerianum, ſecundus à Claudio ad Diocletianum latas leges continebat.

4 A Theodoſio Imp. in eo Codice leges Conſtantini ad Theodoſium erant.

5 Conſtitutiones à Theodoſii temporibus ad ſuum ſeculum latas intelligit.

6 *Contius* 1. *lect.* 9. nedum verba, ſed authores legum mutatos notat, quum à Juſtiniano everſam Theodoſii legem, de interdictis conſobrinarum nuptiis: & Arcadio falſo adſcribi *legem* 19. *C. de nupt.* tradit. adde quæ de facinoribus Triboniani ſcripſi ad *l.* 5. §. 2. *ff. de præſcr.*

7 Vid. quæ notavi ad *l.* 4. *C. de diverſ. reſcript.*

8 Vid. *l.* 7. *in prin.* & §. 2. *C. de div. reſcr.* & *prag. Sanctionib.*

DE JUSTINIANEO[9] CODICE CONFIRMANDO.

Imperator JUSTINIANUS *Pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, ſemper Auguſtus, Mennæ præfecto prætorio, expræfecto hujus almæ Urbis C. P. ac Patricio.*

SUMMA reipublicæ tuitio de ſtirpe duarum rerum, armorum [10] ſcilicet, atque legum veniens, vimque ſuam exinde muniens, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibuſque gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quam Deo propitio in æternum efficiet: iſtorum etenim alterum alterius auxilio ſemper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata eſt, quam ipſæ leges armorum præſidio ſervatæ ſunt. Merito igitur ad primam communium rerum ſuſtentationem noſtram ſententiam, & mentem laboreſque noſtros referentes, militaria [11] quidem agmina multiplicibus, & omnem providentiam continentibus modis correximus: & tam legibus veteribus ad meliorem ſtatum brevi tempore reductis, quam novis non ſolum exquiſitis, ſed etiam recta diſpoſitione noſtri nominis, ſine novis expenſis publicis conſtitutis, primo ſervando poſita [12], deinde nova [13] ponendo, firmiſſima ſubjectis effecimus.

§. 1. Sed cum ſit neceſſarium multitudinem conſtitutionum tam in [14] tribus veteribus Codicibus relatarum, quam poſt earum confectionem poſterioribus temporibus adjectarum, ad brevitatem reducendo, caliginem earum rectis judicum definitionibus inſidiantem penitus extirpare: ad hoc commune præſtandum beneficium Deo præſule prono animo nos dedimus: & electis viris glorioſiſſimis, tam doctrina legum, quam experientia rerum, ſtudioque reipublicæ indefeſſo, & laudabili propoſito pollentibus, ſub certis finibus magnum laborem commiſimus: per quem, tam trium veterum, Gregoriani, Hermogeniani, atque Theodoſiani codicum conſtitutiones, quam plurimas alias poſt eoſdem codices à Theodoſio divinæ memoriæ, cæteriſque poſt eum retro principibus, à noſtra etiam clementia poſitas in unum codicem felici noſtro vocabulo nuncupandum colligi præcepimus. Tollendis quidem tam præfationibus nullum ſuffragium ſanctionibus conferentibus [15], quam contrariis conſtitutionibus, quæ poſteriore promulgatione vacuatæ ſunt: ſimilibus etiam præter eas, quæ eadem pene ſanciendo, diviſionem juris aliquam facere noſcuntur, ex qua dividendo vetera novum aliquid naſci videtur, multis inſuper aliis ad rectam hujus Codicis compoſitionem pertinentibus, iiſdem prudentiſſimis viris à noſtro numine mandatis: & noſtro ſtudio pro republica inſtituto, ſuum præſidium Deus omnipotens annuit.

§. 2. Ad iſtum enim laborem, & tanti operis conſummationem electi, vir excellentiſſimus exquæſtore noſtri palatii, conſularis atque patricius *Joannes*: & vir ſublimiſſimus ex præfecto prætorio conſularis atque patricius *Leontinus*: vir quoque eminentiſſimus magiſter militum conſularis atque patricius, *Phocas*: etiam vir excellentiſſimus expræfecto prætorio per orientem: & patricius, & nunc præfectus prætorio per Illyricum, *Baſilides*: & vir glorioſiſſimus quæſtor ſacri noſtri palatii, & exconſule *Thomas*, imo & vir magnificus magiſteria [16] dignitate inter agentes decoratus, *Tribonianus*: & vir illuſtris comes ſacrarum largitionum inter agentes, & magiſter [17] ſcrinii, & libellorum, & ſacrarum cognitionum, *Conſtantinus*: & vir illuſtris exmagiſtro, & juris doctor in hac alma urbe *Theophilus*: viri etiam diſertiſſimi togati ampliſſimi fori tuæ ſublimitatis *Dioſcorus* atque *Præſentinus* omnia, quæ eis mandavimus, cum ſedula & pervigili induſtria, moderataque digeſtione, cum Dei auxilio ad proſperum tulerunt terminum, & eundem novum Juſtinianeum [18] Codicem nobis obtulerunt ita compoſitum, ut & rebus profuturus eſſet communibus, & noſtro conveniſſet imperio. §. 3. Hunc igitur in æternum valiturum judicio tui culminis intimare perſpeximus, ut ſciant omnes tam litigatores, quam diſertiſſimi advocati, nullatenus eis licere de cætero conſtitutiones ex veteribus tribus codicibus, quorum jam mentio facta eſt, vel ex iis, quæ novellæ conſtitutiones ad præſens tempus vocabantur, in cognitionalibus recitare certaminibus, ſed ſolum eidem noſtro Codici inſertis conſtitutionibus neceſſe eſſe uti [19], falſi crimini ſubdendis his, qui contra hoc facere auſi fuerint: cum ſufficiat earundem conſtitutionum noſtri Codicis recitatio, adjectis etiam veterum juris interpretatorum laboribus ad omnes dirimendas lites: nullaque dubitatione emergenda, vel ex eo quod ſine [20] die & conſule quædam compoſitæ ſunt, vel quod ad certas perſonas reſcriptæ ſunt: cum omnes generalium conſtitutionum vim obtinere proculdubio eſt, ſed & ſi quæ earum conſtitutionum detractis vel additis, vel permutatis certis verbis (quod & ipſum præfatis excellentiſſimis viris ſpecialiter permiſimus) compoſitæ ſunt: nullis concedimus ex libris veterum juris interpretatorum aliter eas habentes recitare, ſed ſolam juris interpretatorum ſententiam commendare: ut nunc teneat, cum minime adverſetur ejuſdem noſtri Codicis conſtitutionibus. §. 4. Si quæ vero pragmaticæ [21] ſanctiones, quæ minime in eodem noſtro Codice receptæ ſunt, civitatibus forte, vel corporibus, vel ſcholis, vel ſcriniis, vel officiis, vel alicui perſonæ impertitæ ſunt: eas ſiquidem aliquod privilegium ſpeciali beneficio indulgent, omni modo ratas manere: ſi vero pro certis capitulis factæ ſunt: tunc tenere cum nulli noſtri Codicis adverſantur conſtitutioni, præcipimus. Sed & ſi qua re geſta [22] in tui culminis judicio, vel in aliis judiciis civilibus, vel militaribus, vel apud principia numerorum pro publicis expenſis, vel quibuſcunque titulis ad publicum pertinentibus poſita ſunt: ea etiam prout communis rei commo-

9 Qui & novus etiam dictus eſt *Conſt. C. cod.* alius ab emendato. ff. *de emendat. Cod.*

10 §. 1. *in inſt. proœm.*

11 De conſtitutionibus ad rem militarem pertinentibus, vid. *tit.* 2. *C. Theod.* 34. *ad* 50. *& ff.* 16. 17. 18.

12 Al. *leges poſitas.*

13 Al. *novas.*

14 *De quibus conſtit.* 1. *in pr. C. cod.*

15 Pugnat tamen *lex* 74. *ff. ad Treb.* Antonini Pii cum *l.* 48. *ff. de cond. & dem.* Antonini Caracallæ & cum *l.* 3. *Cod. quando dies leg. l.* 49. *in prin. ff. de leg.* 1. quæ ſunt Alexandri.

16 Nota de magiſtro inter agentes.

17 Qui & ἀντιγραφεὺς & princeps ſcriniorum dicitur, à Lampridio ſpectabilis, honore comitis ornatus, adſeſſor quodammodo principis, differens à referendario. Utriuſque munus in Gallia magiſtri requeſtarum complectuntur. *Cujac. l.* 1. *C. de magiſtris.*

18 Et ita decemviri electi ſunt ad compoſitionem veteris codicis Juſtin.

19 *Conſtit. ad ſenatum* ff. §. *hunc igitur & l.* 25. *l. ult. ff. de falſis l.* 4. *C. de falſ.* adde *l.* 1 *ff. de concuſſione.*

20 Vid. *l.* 4. *C. de diverſ. reſcript.*

21 *l. ult.* §. *ult. C. de diverſis reſcript.*

22 Vid. in hunc locum *Cujac.* 13. *obſ.* 37.

Source : BIU Cujas

commoditas exigit, firma esse censemus. §. 5. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua pro innato sibi circa rempublicam nostraque dispositiones explendas studio, ad omnium populorum notitiam eundem Codicem edictis ex more propositis pervenire faciat: ipso etiam textu Codicis in singulas provincias nostro subjectas imperio, cum nostra divina subnotatione mittendo, ut eo modo ad omnium notitiam ejusdem nostri Codicis constitutiones valeant pervenire, & ut extantibus festis diebus, id est, ex die sextodecimo Kalendarum Maji præsentis septimæ [1] indictionis, consulatu Decii viri clarissimi recitationes constitutionum ex eodem nostro Cod. fiant. Dat. VII. Id. Apr. CP. DECIO V. C. CONS. 529.

1 Indictiones undedictæ, & quid significent, explicat Beda *c. 48. de natura rerum. Cujac. initio tit. Cod. de indictionibus & Mat. Beroald. 4. Chronic. 4.*

DE EMENDATIONE CODICIS DOMINI JUSTINIANI ET SECUNDA[2] EJUS EDITIONE.

Imp. Cæsar, Flavius, Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus victor ac triumphator semper Augustus, Senatui urbis Constantinopolitanæ, S.

2 Hac editione hodie utimur.

CORDI nobis est, patres conscripti, semper nostri animi curas rebus communibus avidissime impendere, ut nihil à nobis inceptum imperfectum relinquatur. Igitur in primordio nostri imperii sacratissimas constitutiones, quæ in diversa volumina fuerant dispersæ, & quamplurima similitudine, necnon diversitate vacillabant, in unum corpus colligere, omnique vitio purgare proposuimus: & hoc jam per viros excelsos & facundissimos perfectum est, & à nobis postea confirmatum: quod geminæ constitutiones nostræ, quæ in jure positæ sunt, ostendunt. §. 1. Postea vero cum vetus jus considerandum recepimus, tam quinquaginta [3] decisiones fecimus, quam alias ad commodum propositi operis pertinentes plurimas constitutiones promulgavimus: quibus maximus antiquarum legum articulus emendatus & coarctatus est, omneque jus antiquum supervacua prolixitate liberum atque enucleatum in nostris Institutionibus & Digestis reddidimus. §. 2. Sed cum novellæ [4] nostræ tam decisiones [5], quam constitutiones, quæ post nostri Codicis confectionem latæ sunt, extra corpus ejusdem Codicis divagabantur, & nostram providentiam, nostrumque consilium exigere videbantur: quippe cum earum quædam ex emersis postea factis aliqua meliore consilio permutationem vel emendationem desiderabant: necessarium nobis visum est per [6] *Tribonianum* virum excelsum magistrum exquæstore & exconsule legitimum operis nostri ministrum, necnon virum magnificum quæstorem & Berutiensium legum Doctorem *Dorotheum*, *Mennam* insuper & *Constantinum* & *Joannem* viros eloquentissimos togatos fori amplissimæ sedis, easdem constitutiones nostras decerpere, & in singula discreta capitula, ad perfectarum constitutionum soliditatem competentibus supponere titulis, & prioribus constitutionibus eas adgregare. §. 3. Supradictis itaque magnificis & prudentissimis viris permissimus hæc omnia facere: & si qua emendatione opus foret, hanc facerent non titubante animo, sed nostra auctoritate freti: constitutiones vero superfluas, vel ex posterioribus sanctionibus nostris jam vacuatas, vel si quæ similes vel contrariæ invenirentur, circunducere, & à proprii Codicis congregatione separare: & tam imperfectas replere, quam nocte obscuritatis obductas, nova elimationis luce detegere: ut undique non solum Institutionum, & Digestorum via dilucida & aperta pateat, sed etiam constitutionum nostri Codicis plenum jubar omnibus clareat: nulla penitus nec simili, nec diversa, nec inusitata relicta [constitutione:] cum nemini venit in dubium, quod repetita prælectio probavit, hoc satis validum, satisque esse formosum. In antiquis etenim libris non solum primas editiones, sed etiam secundas (quas repetitas [7] prælectiones veteres nominabant) subsecutas esse invenimus: quod ex libris Ulpiani viri prudentissimi ad Sabinum scriptis promptum erat quærentibus reperire. §. 4. His igitur omnibus ex nostra confectis sententia, commemoratus Justinianeus Codex à prædictis gloriosissimis & facundissimis viris purgatus & candidus factus, omnibus ex nostra jussione & circunductis, & additis, & repletis, necnon transformatis nobis oblatus est: & jussione (in) secundo eum ex integro scribi, non ex priore compositione, sed ex repetita prælectione: & eum nostri numinis auctoritate nitentem in omnibus judiciis solum, quantum ad divales constitutiones pertinet, frequentari ex die quarto Kal. Januarii, quarti nostri felicissimi consulatus, & Paulini viri clarissimi: nulla alia extra corpus ejusdem Codicis constitutione legenda: nisi postea varia rerum natura aliquid novum creaverit, quod nostra sanctione indigeat. Hoc etenim nemini dubium est, quin si quid in posterum melius inveniatur: & ad constitutionem necessario sit redigendum, hoc à nobis & constituatur, & in aliam congregationem referatur: quæ Novellarum nomine constitutionum significetur.

§. 5. Repetita itaque jussione nemini in posterum concedimus, vel ex decisionibus nostris, vel ex aliis constitutionibus, quas antea fecimus, vel ex prima Justinianei Codicis editione, aliquid recitare: sed quod ih præsenti purgato, & renovato Codice nostro scriptum invenitur, hoc tantummodo in omnibus rebus, & judiciis & obtineat, & recitetur, cujus scripturam ad similitudinem nostrarum Institutionum, & Digestorum [8] sine ulla signorum dubietate conscribi jussimus: ut omne quod à nobis compositum est, hoc & in scriptura, & in ipsa sanctione purum atque dilucidum clareat: licet ex hac causa in ampliorem numerum summa hujus Codicis redacta est. §. 6. Ut igitur, sanctissimi, & florentissimi patres, nostri labores vobis manifesti fiant, & per omne tempus obtineant: hanc præsentem legem ad frequentissimum ordinem vestrum duximus destinandam. Datum XVI. Kalend. Decemb. *Constantinopoli*, Domino JUSTINIANO, P.P.A. IV. & THEODOTO PAULINO Viris Clariss. CONSS. 534.

3 Quæ ex Consulatu Lampadii & Orestis, & sequentibus dignoscuntur.

4 Vide quæ scripsi ad *Nov. initium.*

5 Harum plerisque jus vetus, quod erat certum emendavit: illarum vero nonnullis certum fecit, quod erat controversum. *Cujac. hic.*

6 Quinque viri hic præficiuntur emendationi Codicis Justinianei. Decem novo Codici faciendo: septemdecim pandectis: tres institutionibus componendis præfuerunt.

7 Prælectiones erant lectiones, quibus præceptores viva voce aut scripto discipulis vias discendi præmostrabant. *Cujac.* idem hinc colligit *4. ad Africanum.* veteres Jurisconsultos variasse, & quidem Papinianum, *l. 6. §. 1. ff. de serv. expor. l. ult. §. 3. C. de furt. Julian. l. 19. in fin. ff. ad Vellejanum & Scævolam, l. 25. §. ult. ff. de adq. rer. dom.*

8 Et testamentorum. *l. 6. §. ult. ff. de bon. poss. Nyvell. 107. c. 2.* non militarium tamen, *l. 41. ff. de milit. test.* de notis & siglis, vid. *Cujac. 3. obs. 3. & 18. obs. ult.*

D. JUSTI-

Source : BIU Cujas

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP.A.
CODICIS,[1]
REPETITÆ[2] PRÆLECTIONIS[3]
LIBER PRIMUS.

DE[4] SUMMA[5] TRINITATE, ET FIDE[6] CATHOLICA[7], ET UT[8] NEMO DE EA PUBLICE[9] CONTENDERE[10] AUDEAT.

TITULUS PRIMUS.

De una deitate & trinitate. 1. *De nomine eorum, qui veram fidem amplectuntur, & de pœnis hæreticorum.*

1. Imperatorum GRATIAN. VALENTIN. & THEOD.[11] AAA. Edictum ad populum urbis Constantinopolitanæ.

CUNCTOS[12] populos, quos[13] Clementiæ nostræ regit imperium, in tali[14] volumus religione versari, quam divum[15] Petrum[16] Apostolum tradidisse Romanis[17], religio usque adhuc[18] ab ipso insinuata declarat: quamque Pontificem Damasum[19] sequi claret, & Petrum[20] Alexandriæ Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam[21] disciplinam Euangelicamque doctrinam, Patris & Filii & Spiritus sancti unam deitatem sub pari[22] majestate & sub pia Trinitate credamus. §. 1. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum[23] nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes[24] vesanosque judicantes, hæretici dogmatis infamiam[25] sustinere[26]: divina[27] primum vindicta, post etiam motus [animi] nostri[28], quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Dat. III. Kal. Mart. *Thess.* GRATIANO A. V. & THEODOSIO A. CONSS. 380.

De hæreticorum & fidelium congregationibus. 1. *Summa concilii Nicæni.* 2. *De hæreticis ejiciendis & catholicis episcopis ecclesia restituendis.*

II. Iidem AA. Eutropio Præfecto Prætorio.

NULLus[29] hæreticis ministeriorum locus[30], nulla ad exercendam animi obstinatioris[31] dementiam pateat occasio. Sciant omnes, etiamsi quid speciali quolibet rescripto per fraudem[32] elicito ab hujusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: unius[33] & summi Dei nomen ubique celebretur. Nicænæ fidei dudum[34] à majoribus traditæ, & divinæ religionis testimonio, atque adsertione firmatæ, observantia semper mansura teneat. §. 1. Is autem Nicænæ adsertor fidei & Catholicæ religionis verus cultor accipiendus est: qui[35] omnipotentem Deum & Christum Filium Dei uno[36] nomine confitetur: Deum[37] de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum sanctum, quem ex summo rerum parente[38] & speramus & accipimus, negando non violat: apud quem intemeratæ fidei sensus viget, & incorruptæ[39] Trinitatis indivisa[40] substantia, quæ Græco verbo ὁμοουσία[41] rectè credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probanda, hæc veneranda sunt. §. 2. Qui vero non iisdem inserviunt; desinant affectatis dolis alienum veræ religionis nomen assumere: & suis apertis[43] criminibus denotentur, atque ab omni submoti Ecclesiarum limine penitus arceantur: cum omnes hæreticos illicitas[44] agere inter oppida congregationes vetemus. At si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium[45] mœnibus exterminato furore propelli jubemus: ut cunctis orthodoxis Episcopis, qui Nicænam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto orbe reddantur. Dat. IIII. Id. Jan. CP. FL. EUCH. & FL. SYAGRIO CC. COSS. 381.

Præfatio. 1. *De libris Porphyrii contra Christianam religionem.* 2. *De Nestorianis puniendis.* 3. *De libris Nestorii & similibus comburendis. De synodo Nicæna & Ephesina.* 4. *De Irenæo.* 5. *Epilogus.*

γ'. Αὐτοκ. Θεοδόσ. καὶ ὁ Βαλεντ. AA. Ορμ. ἐπάρχῳ πραι.

ΠΡάττειν ἡγούμεθα τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ, τὰς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους θεοῦ τ' εὐσεβείας ὑπομιμνήσκειν· ὅπως μὴ κατὰ πολλοὺς κλησθῶσι τὸ θεῖον καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δύμφωνον δυνασθῆναι νομίζομεν· ὅταν καὶ ἡμεῖς, τὰ κατ' ἀνθρώπους, αὐτῷ πρέπουσαν ἀπευθύνομεν, καὶ τοὺς ἡμῶν ὑπαρχίους, εἰς τοῦτο προτρέπομεν.

§. α'. Θεσπίζομεν [τοίνυν,] ὥστε πάντας, ὅσοι Πορφυρίου τοῦ [τὰ] ἑαυτοῦ μανίας ἐλαννόμενον [ἢ ἕτερός τις] κατὰ τὰ εὐσεβοῦς τῆς Χριστιανῶν θρησκείας συνέγραψε, παρ' οἷς δήποτε εὑρεθησόμενα, πυρὶ παραδίδοσθαι πάντας γὰρ τοὺς κινδύνου τοῦ θείου θυμοῦ συνεγκεκλεισμένους, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν κολάσεσι παραδοθησομένους, ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐλθεῖν βουλόμεθα.

§. β'. Ἐπὶ θεσπίζομεν, ὥστε τοὺς ζηλωτὰς τῆς ἀσεβοῦς Νεστορίου δόξης, ἢ τῇ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἀκολουθοῦντας· εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ κληρικοί, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι, [καὶ τὰ ἤδη νομοθετηθέντα παρὰ τῆς ἡμετέρας θειότητος] ἐξοίσειν ἐγκύρων τὰ βουλόμενα ὀρθοδόξων τὰ ἐπομένων τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν νομοθεσίᾳ, δίχα φόβου καὶ βλάβης δημοσίᾳ αὐτοὺς καὶ ἐλαύνειν.

§. γ'. Ἐπειδὴ δ' ἦλθεν εἰς τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν ἀκοὰς, ὡς τινες διδασκαλίας τινὰς συνέγραψαν, καὶ ἐξέθεντο ἀμφιβόλως, καὶ σὺν ἀκολούθως συμφωνούσας τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει τῶν ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων πατέρων, καὶ Κυρίλλου τοῦ θείου τῆς μνήμης τοῦ γεγονότος μεγάλης Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐπισκόπου· κελεύομεν, τὰ μὲν γεγονότα τοιαῦτα συγχωρεῖσθαι, καὶ μὴ τοῦτο, καὶ νῦν, ἐμπίπτεσθαι, καὶ [ἀ]φορήτους τὰ Νεστορίου,] καὶ τελείως ἀφανισμῷ παραδοθῆναι, ὥστε μήτε εἰς ἀνάγνωσιν τινὸς ἐλθεῖν· τὰ τοιαῦτα συγχεόμενα, ἤτοι βιβλία ἔχειν καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεγκλήτων, τὴν ἑκάστου τιμωρίαν ὑφορωμένων· τοῦ λοιπὸς μηδενὶ ἐξεῖναι, πυρὸς τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν (καθάπερ εἰρήκαμεν) ἔχειν Νικαίας καὶ ἐν Ἐφέσῳ, λέγειν τε καὶ διδάσκειν δηλαδὴ τὰ παραδεδομένων τὸν ἡμῶν τὸ θεῖον θεσπισμα τῇ ἐκκεκαθαρμένῃ πανηγύρει τοῦ ἁγιωτάτου θεοῦ τὰ ἀσεβῆ πίστεως Νεστορίου νόμῳ ὑποβαλλομένων.

III.[46] Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hormisdæ PP.

DEcere[47] arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros de religione commonefacere: Ita enim & pleniorem adquiri Dei, ac Salvatoris nostri Jesu Christi benignitatem possibile esse existimamus, si quando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus.

§. 1. Sancimus [igitur,] ut omnia, quæcunque PORPHYRIUS[48] sua pulsus insania [aut quivis alius] contra religiosum Christianorum cultum conscripsit, apud quemcunque inventa fuerint, igni[49] mancipentur. Omnia enim provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum venire volumus.

§. 2. Præterea sancimus, ut qui adfectant impiam NESTORII[50] opinionem, vel nefariam ejus doctrinam[51] sectantur; si Episcopi aut Clerici sint, ab Ecclesiis ejiciantur: si laici, anathematizentur, [secundum ea, quæ jam à nostra divinitate sunt constituta:] licentiam habituris orthodoxis, quicunque voluerint, secundum nostram legislationem, absque metu, & damno ipsos propalare & accusare.

§. 3. Quoniam vero pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt, & ediderunt ambiguas, & non per omnia ac præcise congruentes expositæ orthodoxæ fidei à Sancta Synodo eorum sanctorum patrum, qui Nicææ[52], & Ephesi[53] convenerunt, & à Cyrillo piæ memoriæ, qui fuerat magnæ Alexandriæ civitatis episcopus: jubemus, facta hujusmodi scripta, sive antea, sive nunc, [potissimum autem ea, quæ Nestorii sunt,] comburi[54], & perfectissimo interitui mancipari: ita ut in nullius cognitionem venire possint: his qui talia scripta, aut tales libros habere, aut legere sustinuerint, ultimum[55] supplicium experturis. De cætero nulli patente licentia, præter expositam fidem (ut diximus) tam Nicææ quam Ephesi, aliud quid vel dicere, vel docere: transgressoribus nimirum hujus nostri divini præcepti, ei pœnæ, quæ continetur lata adversus impiam Nestorii fidem, lege subjiciendis.

§. 4. Ut autem omnes re ipsa discant, quantum nostra divinitas averserur eos, qui impiam

1 Codicis libri sunt XII. ad imitationem ut quidam putant XII. *tabul.* continet leges 8134. Cont. *lect. subscisv. cap.* 8. *n.* 2. Editus est 16. Kalend. Decemb. An. Christi 533. vel, ut alii volunt, An. 536. ANSELMO.

2 Id est, secundæ editionis. §. 3. *de emendatione Codicis Justiniani.*

3 *Prælectionis.* i. editionis. Est etiam *prælectio*, præceptoris lectio.

4 1. *Decret.* 1 & 1. *Sext.* 1. & 1. *Clem.* 1.

5 *Summa Trinitas*, de qua tunc maximæ erant in Ecclesia controversiæ: vel quæ humanam cognitionem excedit: vel de summa Dei unitate in tribus personis. Trinitatis epitheton hoc frequens veteribus, ut ἁγία, sancta diceretur. *Athanas. Dialect. περὶ τῆς ἁγίας τριάδος.* Dicitur pia *l.* 1. *in fin. pr. C. eod.* & incorrupta. *l.* 2. §. 1. *C.*

6 XVI. *C. Theod.* 1. id est, de præcipuis fidei Catholicæ articulis.

7 *Catholica fides*, quæ semper, quæ ubique, quæ apud omnes: quæ tempore, loco, multitudine, antiquitate, universitate, & consensu, novitati, parti, & paucorum errantium dissensioni præfertur. *v. Vincentium Lyrinensem adversus profanas novitates.* Eadem Apostolica, *l.* 1. *C. eod. Tert. de præscript.* Euangelica, *d. l.* 1. Christiana, *l.* 4. *C. eod.* 1. *Eclog.* a, 1. *Actor.* 11. *vers.* 26. *Tert.* 3. *Apolog. Euseb.* 5. *Histor.* 1. Orthodoxa, *Eclog. ibid.* & Romana, de quo alibi dicam.

8 XVI. *C. Theod.* 4.

9 *V. l. fin. C. eod.*

10 Id est, contentiose disputare. *d. l.* 4.

11 Hujus legis à Theodosio latæ meminit hac eadem sententia Sozomenus. 7. *historiæ ecclesiasticæ* 4. *in fin.*

12 *Cunctos*, omnes quidem, sed conjuncti: *omnes*, etiam locis disjuncti. *Fest. in Cuncti.* 13 Relativum hoc antecedens suum restringit: quippe nec facto, nec jure (semper enim liberi quidam populi, liberæque fuerunt civitates, *l.* 7. §. 10. *ff. de captivis*) Byzantino, vel si mavis, Romano imperio universus orbis ea tempestate paruit: peccant etiam Historiæ cognitione & jure, qui negant imperia suos habuisse limites, & occasus, suaque decrementa, vel ob justam inter plures coheredes divisionem, etiam à parentibus testamento factam (cujus extat exemplum Constantini Magni. 2. *Sozomen.* 32.) vel æquam talionis, & postliminii vicissitudinem: Nullum universi orbis perpetuum imperium, nisi Dei. Majora interire possunt. Romanum interiturum prædixit Sibylla apud Lactant. 7. *c.* 15. *in fine.* Notum est illud Antonini *lib.* 4. *de vita sua*, πάσαι ἡ πόλεις ἄλλαι, ἵνα τελευτήσωσι. Notum est & illud, *Latium in Latio requiri*: adde quæ scripsi ad *l.* 20. *ff. quib. mod. usufruct. amit.* Nulla denique perpetua, vel ita constituta, ut ad orbis interitum usque perdurent. Ideoque negant interpretes, Imperatores jurisdictione controversa uti posse extra territorium. *v. Rolandum à Valle* 1. *Consil.* 88. *num.* 22. *adde l.* 5. *ibi. In Romanum locum. C. de hæret.* 14 Sic alibi sicut Athanas. Theoph. & Cyrillus credebant. *l.* 8. *C. de hæret.* 15 Divinum, *l.* 1. *C. Th. de fide Catholica.*

16 Possis & ipsum Paulum jure adjicere. *v. Epist. ad Gal. c.* 1. & 2. 17 Apud quos crucifixus fuit. *Tertull. in lib. de præscr.* Felix ecclesia (Romanam intelligit) ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur. 18 Usque ad nunc, *C. Theod.* 19 De cujus electione v. Ammianum, *l.* 27. Rufin. 2. *c.* 20. Socr. 4. *c.* 24. 20 Successorem Athanasii 2. *Rufinus* 3. 4. *Socrates* 30. *Idem l.* 5. *c.* 3. 7. *Sozom.* 39. *Epiph. l.* 2. *Tom.* 2. *hæres.* 68. *Zonaras anno* 377. 21 *Apostolica disciplina* dicitur, quæ non modo sub, sed & ab ipsis Apostolis, aut Apostolicis tradita, aut ab iis, qui in eadem fide & consanguinitate doctrinæ fuerunt. *Tert. lib. de præscr.* 22 Sub pari. *l.* 2. *C. Theo. de fide catholica* ἐν ἴσῃ ἐξουσίᾳ. 1. *Eclog.* 1. hinc illa: Rapinam non est arbitratus ἁρπαγὴν ἴσα θεῷ. *Philip.* 2. *v.* 6. ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ 5. *Joan.* 18. 23 Id est, in eo professione se Christianos Catholicos. 24 Ἀσήμους ἅπαν καὶ τιμωρίαν προσδέχεσθαι, infames & pœna affici, *Sozom.* 7. *c.* 4. 25 *V. Authentic. Gazaros. & l.* 21. *C. de hæreticis.* 26 Additur *l.* 2. *C. Theod. de fide Cathol.* nec eorum conciliabula Ecclesiarum nomen accipere. 27 *Adde l.* 2. *C. de reb. cred.* i. æterna. Possis etiam intelligere censuram Ecclesiasticam. *v. ca.* 63. *Canon. Apost.* 28 Hujusmodi motus, pro ratione magistratuum & provinciarum, sunt diversi: de quibus v. *Pap.* 1. *Arrest.* 2. *Clarum* 5. *sent.* §. *hæresis.*

29 Plenior extat hæc lex in *C. Th. tit. de hæret. & est lex* 6. *ejus titul. lib.* 16. 30 *L.* 3. *in fin. l.* 5. *C. de hæret. Nov.* 142. vel *Pontificium.* i. potestas Ecclesiæ obtinendæ, *l.* 3. *in fin. C. Theod. de fide Catholica.* vel colligendi (se sc.) copia *l.* 4. *C. Theod. ibid. & l.* 1. *l.* 11. *l.* 26. *eo. lib. tit.* 4. 31 *Hæresis* quid est? *obstinatioris animi dementia.* 32 Privilegia per fraudem elicita, nullius sunt momenti. 33 Arrianos perstringit, velut filium, diversum Deum statuentes à Patre. 34 Sub Constantino Magno. 35 Nota *ἐπίσημον* symboli Nicæni. 36 Id est, pariter. 37 Adde Victorini confessionem de Trinitate huic plane similem *lib.* 1. *adversus Arrium*: sed & formulam fidei apud Socratem 1. *hist.* 5. & Cyrilli epistolam ad Nestorium *apud Euagrium* 2. *cap.* 18. Hac etiam formula utitur Marius Victor. *l.* 2. *in fin.* Deum in Deo, lumen in lumine: & Phœbadius *adversus Arrianos*, Deum ex Deo, lumen de lumine. 38 Et filio, nam ab utroque procedit. Datur à patre, *Joan.* 14. *v.* 6. mittitur, *ibid. vers.* 26. promittitur, *Lucæ* 24. *vers.* 49. *Act.* 1. *vers.* 4. ἐκπορεύεσθαι, *Joan.* 15. *vers.* 26. Inde appellatur πνεῦμα θεοῦ. *Rom.* 8. *vers.* 14. τοῦ πατρὸς. *Matt.* 10. *vers.* 20. τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν. *Rom.* 8. *vers.* 11. dicitur etiam πνεῦμα υἱοῦ. *Gal.* 4. *vers.* 6. Χριστοῦ. *Act.* 1. *Rom.* 8. *vers.* 9. & à filio accipere. *Joan.* 16. *vers.* 14. 15. Hujusmodi emanatio Theologis *processio* dicitur: voce, meo judicio, inventa non tam ad exprimendum modum emanationis, quam ut modus ille distingueretur à generatione filii. Qui plura volet de processione Spiritus sancti, legat Hugonem Eterianum. Ad hunc etiam locum vide quædam apud Cujacium, 12. *obs.* 26. 39 Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proculus, *epist. ad Arm.* ἀμίαντον τελεῖσθαι dixit. 40 Non si tres personæ, tres ideo essentiæ. Male Arrius in divinis, à tribus personis ad tres naturas: Male Sabellius, ab una natura ad unam personam: male quoque Eutyches, ab una Christi persona ad unam naturam: male Nestorius à duabus naturis ad duas personas duxerunt argumentum: *qua de re v. Vigil. lib.* 1. *adverst. Eutychem.*

41 Marius Victorinus *lib.* 2. *adversus Arrianos*: magnum miraculum: Verbum vos hæreticos facit: vel potius sonus verbi quod Græcè dicitur, *&* *post.* Verbum ὁμοούσιον non est obscurum, nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat ubi & quomodo dicatur. Est utile, quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit venenata cohors hæreticorum, probatum vero à patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore. 42 *Al.* ὁσία, ut habet quoque Codex Theodos.

43 Hæretici vocentur, non Orthodoxi vel Catholici, & vocentur quidem ab authore sectæ suæ *l.* 6. *C. de hæreticis.*

44 V. quæ scripsi *ad l.* 8. §. 3. *C. de hæreticis.*

45 *Adde l.* 4. *in fin. C. eod.* Goth. Ergo qui modeste se continent, nec scandalum præbent proscribendi non sunt. ANS.

46 Constat hanc legem esse tertiam hujus tituli ex Euagrio. 1. *cap.* 12.

47 Magistratus civilis munus est, non tantum Episcoporum, suis legibus divinas confirmare. *l.* 1. §. *eod.* non tamen novas condere *Act.* 4. *vers.* 19. 20. *Gal.* 1. *vers.* 10.

48 *Porphyrius*, patria Tyrius, Græcus philosophus, author Hagoges quæ Porphyriana dicitur, *de quo v. Epiphanium lib.* 1. *tom.* 2. *hæresi* 51. *Aug.* 10. *de civit.* 21. *ad fin. libri. Socratem* 5. *hist.* 19. *Vincentium Lyrinensem adverst. profan. novit.* Ejus tamen encomia v. apud Eunapium *lib. de vitis Sophistarum. Suidam in Porphyrius.*

49 *Socrates* 1. *hist.* 6. *In* 2. *Constantini Epistola v. tom.* 1. *Concil. in Epist. Constantini ad omnes Episcopos, l.* 16. *in fine. C. de hæreticis: Nov.* 42. *c.* 1. *in fin. adde* §. 3. *C. eo.*

50 De Nestorio & Nestorianis, *adde* §. 4. *C. eod. l.* 5. §. 2. *l.* 6. §. 2. *l.* 7. §. 1. *l.* 8. §. 1. §. 4. §. 6. *l.* 6. *l.* 8. *C. de hæretic. Nov.* 115. *c.* 3. *circa finem. Rusticum adversus Acephalos: Socratem lib.* 7. *passim: Euagrium* 1. *c.* 6. & *c.* 12. ubi meminit hujus constitutionis: *Vigilium* 1. & *passim Suidam in Nestorius.*

51 Quænam fuerit dicetur suo loco.

52 *Nicæna* Synodus adversus Arium anno 20. Constantini. *Euseb.* 4. *de vita Constantini* 47. Anno Domini 325.

53 Ephesinum concilium intelligit, coactum adversus Nestorium, anno Christi 430. *v. acta concilii Ephesini tom.* 1. *conciliorum: Socratem* 7. *hist.* 33.

54 *V. §.* 1. *C. eod.*

55 *Ultimum supplicium*, mors. *v. l.* 28, *l.* 29. *ff. de pœnis.*

Source : BIU Cujas

Νεστορίε πίστιν ἰατρίζομεν, Εἰρωναῖον τὸ πάλαι ἀφ' ἡμῶν αἰτίαν τούτων παρ' ἡμῶν ἀναγκαίως ὑποζηθέντα, καὶ μὴ τῶν (σὺκ ἴσμεν ὅπως) μὴ δύο γάμους (ὡς μεμαθήκαμεν) παρὰ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι τῶν Τυρίων πόλεως ἐπίσκοπον γενόμενον, τῶ μὴ ὄντι Τύρῳ ἁγίας ἐκκλησίας ἐκβληθῆναι, ἐν ᾗ τῇ αὐτῶ μόνῃ πατρίδι ἀφῆγον ἡσυχάζοντα, παντελῶς ἐν σχήματι καὶ ἐν ὀνόματι ἐν ἱερεῖ ἑστηκότα.

§. ε'. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια ἀκολούθως τῷ σκόπῳ τῶν ἡμετέρων εὐσεβείας παραφυλάξει καὶ περὶ τούτων ποιήσεται τὴν ἀνάκρισιν. Dat. XIII. Kal. Mart.

1 Irenæus hic Neſtorianus Tyrius Epiſcopus. *de quo* 7. *Euagrium* 1. c. 10. *Nicephorum* 14. c. 47.

2 Neſtorii ſc. Eutychianum tamen fuiſſe reperio apud Euagrium *d. l.*

3 *V. c.* 16. *Canonum Apoſt.*

4 Intercidit hujus conſtitutionis ſubſcriptio: ſed videtur edita Aſterio, & Protogene Coſſ. v. hic *Contium*.

5 Extat hæc conſtitutio in actis concilii Chalcedonenſis *act.* 3. & in Synopſi Baſilicon 1. *tit.* 1. c. 4. Adde huic legi titulum integrum Codicis Theodoſiani, *De his qui de religione contendunt lib.* 16. *tit.* 4.

6 In Eccleſia Dei tentatio eſt populi, error magiſtri: & tanto major, quanto ipſe eſt doctior, qui errat. *Vincentius Lyrinenſis, d. l.*

7 Vel monachus 1. *Eclog.* 1. c. 4.

8 Adunatis, & advenientibus: *acta concilii Chalcedonenſ.*

9 Contendere, præſertim publice, de Chriſtiana religione prohibemur, *v. inscriptionem hujus tituli.* Contendere plus eſt quam *tractare*: eſt tumultus, & perfidiæ occaſionem requirere ex ſua diſputatione, *ut hic* turbare populum, *l.* 3. *C. Theod. de iis, qui de religione contendunt.* profanare Judæis, & Paganis myſteria Chriſtiana diſputando, *acta Concilii Chalcedonenſis ibid.*

11 Religioſiſſimæ, *acta Concilii Chalcedonenſis.*

12 Fide ſtatuta ſunt ac juxta Apoſtolicas, &c. *acta Concilii Chalcedonenſis ibidem.*

13 Bithyniæ metropoli, in Eccleſia martyris Euphemiæ. *v. acta Concil. Chalcedonenſis.* hodie vicus eſt exiguus ſine mœnibus. *v. Ortelium in ſynonymia Geographica.*

14 Adverſus Eutychem, Dioſcorum & Neſtorium. *v. acta Concilii Conſtantinopolitani. v. Euagrium* 2. *cap.* 3. 4.

15 Synodos antiquitus coactas Imperatorum decreto, hic locus oſtendit: idque confirmant acta concilii Chalcedonenſis. *act.* 1. & præſertim illa verba apud Euagrium 2. *hiſt.* 18. modo placuerit divinitſſimo, & ſanctiſſimo noſtro Imperatori.

16 Senſus eſt, Nicæno concilio 318. adfuiſſe Epiſcopos: Conſtantinopolitano 150. Chalcedonenſi (de quo hic agitur) 630.

Neſtorii fidem adfectant: præcipimus, Irenæum[1] dudum ob hancce[2] cauſam noſtræ indignationi ſuppoſitum, & poſtea (neſcimus quomodo) poſt binas[3] nuptias (ut didicimus) præter apoſtolicos canones, Tyriorum civitatis Epiſcopum factum, ex Tyriorum quidem eccleſia dejici, in ſua autem duntaxat patria degere quieſcentem omnimodo, & ſchemate atque nomine ſacerdotis exutum.

§. 5. Hæc igitur tua magnificentia, ſequens noſtræ religionis ſcopum, obſervare & effectui dare ſtudebit. Datum[4] XIII. Kalend. Mart. 449.

Ne quis de fide publicè contendat.

IV. Imp. Marcianus[5] A. Palladio præfect. præt.

NEmo[6] clericus[7], vel militaris, vel alterius cujuſlibet conditionis, de fide Chriſtiana, publice turbis coadunatis[8], & audientibus, tractare[9] conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. Nam & injuriam[10] facit judicio reverendiſſimæ[11] Synodi, ſi quis ſemel judicata ac recte diſpoſita revolvere & publice diſputare contenderit: cum ea quæ nunc de Chriſtiana fide[12] à ſacerdotibus, qui Chalcedone[13] convenerunt[14], per[15] noſtra præcepta ſtatuta ſunt, juxta Apoſtolicas expoſitiones, & inſtituta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo [in Nicæa,] & centum[16] quinquaginta [in hac Regia[17] Urbe] definita eſſe noſcantur. Nam in contemptores hujus legis pœna[18] non deerit: quia non ſolum contra fidem vere expoſitam veniunt, ſed etiam Judæis & Paganis ex hujuſmodi certamine prophanant veneranda myſteria. Igitur ſi clericus erit, qui publice tractare de religione auſus fuerit, [à] conſortio clericorum removebitur: ſi vero militia præditus ſit, cingulo[19] ſpoliabitur: Cæteri autem hujus criminis rei, ſi quidem liberi ſint, de hac Sacratiſſima Urbe[20] expellentur: pro vigore judiciario etiam competentibus ſuppliciis ſubjugandi: [ſi vero ſervi, ſeveriſſimis animadverſionibus plectentur.] Dat.[21] VIII. Id. Feb. Conſtant. Patricio & Richimer. Conss. 459.

Præfatio. 1. *Summa catholicæ fidei.* 2. *Anathematizantur Neſtorius, Eutyches, Apollinaris, & ſectatores.*

ε'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α'.

V.[22] Imp. Justinianus A.

THς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, ἣν ὡς κηρύττει ἡ ἁγία καὶ θεῖα καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ ἐδέναι πρόπαν κανισμὸν δεξαμένης ἀναλαβόντες ἡμεῖς τοὺς τῶν μετ' εὐσεβείας ἀφαγιασάντων τὰς τοιάσδε ἁγίας καὶ θείας ἐκκλησίας διδάσκαλους, δίκαιον εὐθέως ἐφάνη, ἅπασι ποιῆσαι φανερὸν, ὅπως ἔχομεν περὶ τὸν ἡμῖν ἐλπίδα, ἀκολουθοῦντες τῇ παραδόσει, καὶ ὁμολογίᾳ τῶν ἁγίας καὶ θείας καθολικῆς ἐκκλησίας.

§. α'. Πιστεύομεν γὰρ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, μίαν θείαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, τουτέστιν ἑνώσαντες μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων γὰρ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ θεὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ἐκ θεοῦ υἱὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεγενῆσθαι τὸ συναΐδιον τῷ πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπομείναντα, ταφέντα τε, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἐνὸς καὶ ἐξ αὐτοῦ τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ γνώσκοντες. ἓν γὰρ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστεύσαμεν· ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐγένετο γὰρ τριὰς ἡ τριάς, καὶ σεσαρκωμένου ἑνὸς τῶν τριάδος θεοῦ λόγου· ὅτε γὰρ τεσσάρα τις προσάπτει προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἁγία τριάς.

Neſtorii fidem adfectant: præcipimus, Irenæum[1] dudum ob hancce[2] cauſam noſtræ indignationi ſuppoſitum, & poſtea (neſcimus quomodo) poſt binas[3] nuptias (ut didicimus) præter apoſtolicos canones, Tyriorum civitatis Epiſcopum factum, ex Tyriorum quidem eccleſia dejici, in ſua autem duntaxat patria degere quieſcentem omnimodo, & ſchemate atque nomine ſacerdotis exutum.

§. 5. Hæc igitur tua magnificentia, ſequens noſtræ religionis ſcopum, obſervare & effectui dare ſtudebit. Datum[4] XIII. Kalend. Mart. 449.

§. ς'. Τούτων τοίνυν ὕπως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως ἣ Νεστορίου τὸν ἀνθρωπολάτρην, τὸ διαιροῦντα ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν· καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κυρίως καὶ ἀληθείαν τὸν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν θεοτόκον· ἀλλ' ἄλλον μὲν τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς θεὸν λόγον λέγοντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου Μαρίας γεγεννῆσθαι κατὰ οἰκείωσιν τὴν πρὸς τὸν θεὸν λόγον θεὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι.

†. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρενοβλαβῆ, τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, δόκημόν τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀφθάρτου καὶ θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν, τοῦτ' ἔστι τὴν ἡμετέραν καὶ σωτηρίαν, μὴ ὁμολογοῦντα κατὰ πάντα ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

†. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ καὶ Ἀπολλιναίους τὸν ψυχοφθόρον, τὸν λέγοντα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν ἄνευ, καὶ σύσχυσιν ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντα τῇ συναυθρωπήσει θεότητος καὶ μονοκλινὲς μὲν θεοῦ· καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Εἰ γάρ τινες μὴ τούτῳ ἡμῶν τῷ ὠφελησίμῳ συνεγράψαμεν καὶ τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τόπον ἡμῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων πληροφορίαν δώρεθεῖσιν καὶ λοιπὸν γνώμης σύνεσιν ὄντες, μὴ ὑποδεχήσονται συγγνώμης ἀξιωθῆναι. κελεύομεν γὰρ τοὺς τοιούτους, ὡς ὁμολογουμένους αἱρετικοὺς, τῷ ὑποσημειωθῆναι τοῦ ἀναθεματισμοῦ.

§. 2. Hæc igitur cum ita ſe habeant, anathematizamus omnem hæreſin, præſertim vero Nestorium Anthropolatram[28], dividentem unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium Dei, & Deum noſtrum; nec diſerte & ſecundum veritatem confitentem ſanctam glorioſam ſemper virginem Mariam theotocon[29] eſſe, hoc eſt, Deiparam: ſed alium eſſe dicentem Deum ex Deo Patre, alium, qui ex ſancta ſemper virgine Maria natus eſt: hunc[30] autem gratia, & proximitate, quam habuit cum Deo verbo, Deum factum eſſe.

†. Neque vero Neſtorium ſolum, ſed & Eutychem[31] mente captum, phantaſiam inducentem, negantem autem veram ex ſancta ſemper virgine, & Deipara Maria incarnationem, hoc eſt noſtram ſalutem: neque confitentem per omnia conſubſtantialem Patri ſecundum divinitatem, & conſubſtantialem nobis ſecundum humanitatem.

†. Simili modo & Apollinarem animicidam, ſeu pſychophthoron[32], dicentem, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium Dei, & Deum noſtrum inanimem eſſe, & confuſionem ſeu perturbationem ſuperducentem inhumanationi unigeniti filii Dei. Sed & omnes, qui idem cum eis ſentiunt. Si enim aliqui poſt hanc noſtram præmonitionem, certo & liquido id cognoſcentibus & comperientibus locorum Epiſcopis Deo amantiſſimis, inventi fuerint poſthac in contraria his opinione eſſe: hi nullius[33] indulgentiæ expectent veniam: Jubemus enim tales tanquam confeſſos hæreticos competenti animadverſioni ſubjugari[34]. Dat. 528.

Præfatio. 1. *Summa catholicæ fidei.* 2. *Neſtorius.* 3. *Eutyches.* 4. *Apollinaris, & eorum ſectatores anathematizantur.*

ς'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινοπολίτης.

VI.[35] Idem Imp. Conſtantinopolitis.

ΤΟν σωτῆρα καὶ δεσπότην τῶν ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν θεραπεύοντες, ἀφ' ἁπάντων ἀποδεξόμεθα (ὅσον ἐνδέχεται) νῦν καλαμῶσαν μιμεῖσθαι ἀνθρώπινον) μιμεῖσθαι τὸν αὐτὸν συγκαθῆσαν. καὶ ὀργὰς πνοὰς τῇ νόσῳ καὶ μανίᾳ κεκλιμένας τῶν αἱρετικῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς, τῶν ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὁρισμοὺς τῶν ἁγίων ἐνδόξου ἀειπαρθένου Μαρίας θεοτόκου εἰπεῖν κυρίως καὶ ἀληθείαν ἐκτιθέμεθα τοὺς τῶν ὀρθῶν τῶν Χριστιανῶν διδασκαλίαν πίστιν. οἱ δὲ αἱρετικοὶ ἔχοντες, κρύπτοντες τὸν ἑαυτῶν πλάνον, τοὐναντίον (καθὰ μεμαθήκαμεν) τοὺς τῶν ἀποστόλων ψυχὰς σκανδαλίζοντες καὶ σκανδαλίζοντες τῶν ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας λέγοντες. ἀναγκαῖον τοίνυν ὑπομνῆσαι, καθελοῦσα μὲν τοὺς τῶν αἱρετικῶν ψευδολογίας, σαφήνισαι δὲ πᾶσιν, ὅπως τὸ δοξάζειν ἡμᾶς τὸν θεὸν καὶ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, κηρύττειν δὲ οἱ τούτῳ ὁσιώτατοι ἱερεῖς οἷς καὶ ἡμεῖς ἑπόμβροι, φανερὰ καθιστῶμεν τὰ περὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, ὃ καινίζοντες πίστιν, (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἐλέγχοντες τὴν μανίαν τῶν φρονούντων τὰ τῶν αἱρετικῶν. ὅπερ ἤδη καὶ ἐν εὐσεβοῦσι τῶν ἡμετέρας βασιλείας πράξεσι, πᾶσι καταδηλον ἐποιησάμεθα.

§. α'. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν θεοῦ, καὶ εἰς πνεῦμα τὸ ἅγιον, μίαν θείαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι εὐσεβοῦντες, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, τριάδα

§. 1. Credimus itaque in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unum Dominum Jeſum Chriſtum filium Dei, & in Spiritum ſanctum, unam eſſentiam in tribus[42] hypoſtaſibus ſive ſubſiſtentibus perſonis, adorantes unam deitatem, unam poteſta-

28 *V. l.* 6. §. 2. *J. eod.*

29 Χριστοτόκον non Θεοτόκον, hoc eſt, Chriſti genitricem, non Dei genitricem. Duas enim in Chriſto perſonas conſtituebat Neſtorius, Chriſtum, ſeu hominem, & Deum; negabat autem Mariam Dei genitricem. Erant & alii, qui Θεοτόκον hoc ſenſu admittebant, quod hominem peperiſſet, qui poſtea Deus factus eſſet. *Vincen. Lyrinenſis.*

30 Chriſtus non proximitate, aut gratia verbi Deus, ſed quia ipſe verbum.

31 Hic differentiam naturarum, ille unitionem earum abjurabat. *Ruſtic. d. loco.*

32 Id eſt negantem animam in Chriſto fuiſſe *Fulgent.* 1. *ad Thraſim.* ſaltem ratione præditam. *Vinc. adv. profanas novation.* De Apollinari adde Tertul. *lib. de patientia. l.* 5. *l.* 8. §. 1. §. 2. §. 3. *& ſeq. J. de hæretic.* Epiph. *l.* 3. *tom.* 2. *hæreſi* 76. Ruffinum *l.* 2. *c.* 20. Sozomen. 6. *hiſt.* 25. & 27. Theod. 5. *cap.* 5.

33 Pœnitentem primo admitti, vult Clarus, ſed tamen in perpetuos carceres detrudi: relapſo non parci, ne quidem pœnitenti. 5. *ſent.* §. *hæreſis. verſ. ſed quæro.*

34 Videtur data *Juſtiniano A. Coſ.* quia in ſequenti Edicto ait, ſe in primordio ſui Imperii ſimile Edictum compoſuiſſe *Contius.*

35 Contius hanc conſtitutionem Latinam fecit.

36 Vide *Cujac. lib.* 12. *obſerv.* 26. Ans.

37 Ita Paulus 1. *Cor.* 11. μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.

38 Συγκατάβασιν, συγκαταβάσεως autem voce videtur intelligere docendi munus: mox enim ſequitur: *Etenim & poſt illos feſtinavimus, quæ ſit recta Chriſtianorum fides, edocere.* Quanquam ſcio & hac voce Chriſti incarnationem intelligi apud Proclum, *epiſt. ad Armenios.*

39 Hæreſis morbus atque inſania.

40 Neſtorius Chriſtotocon fatebatur, ac ſi Deus de Maria naſci non potuiſſet in ſacroſancto myſterio: Ἀκέφαλοι Dei genitricem, ac ſi nihil humanæ naturæ poſt unionem in Chriſto remanſiſſet. *Ruſt. fol.* 610. non alio modo, quàm epiſcopi mater dicitur, quæ eum, qui epiſcopus factus eſt, peperit. *Vincentius Lyrinenſis fol.* 652.

41 In Fidei articulis nihil innovandum.

42 Trinitas ex ſcripturis ita probatur. Filius non eſt ſolus μόνος *Joan.* 5. *verſ.* 16. Sed eſt præterea Pater *ibid. verſ.* 37. Illi duo dicuntur *Joan.* 10. *verſ.* 7. *Marci* 18. ab utroque ſpiritus ἄλλος, id eſt alius. *Joan.* 14. *verſ.* 16. Hi τρεῖς, id eſt, tres eſſe dicuntur 1 *Joan.* 5. *verſ.* 7. & tamen unum. Auguſtinus *de vera innocentia*, quum ait, *unum*, Arium percellit: quum ait, *ſumus*, Sabellium ſtravit. Idem 5. *de hæreſib.* 7. quod dico *unum*, audiat Arius: quod dico *ſumus*, audiat Sabellius: non dividat unum Arius, non confundat Sabellius, ſumus, *Vigil.* 2. dicendo *ego & pater*, diſcernit quod Sabellius male confundit: addendo *unum*, unit, quod male Arius diſcernit.

17 Id eſt, Conſtantinopolitani. 18 Pœnam publice diſputantium, & contendentium de religione obſerva. 19 Τῆς ζωστῆρος ἐκκοπῆναι. *Synopſ. eod.* 20 Inter pœnas hæreticis indictas hæc ſatis uſitata fuit, urbibus expelli. *v. l.* 2. 3. *eod.* 21 Alia extat ſubſcriptio in actis Concilii Chalcedonenſis. *act.* 3. 22 Interpretatio Contii. 23 *V. Tertul. lib. de præſcr. vide Vincent. Lyrinenſem adverſus prophanas novationes.* 24 Hinc Chriſtus dicitur χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς. *Hebr.* 1. *verſ.* 3. 25 Ὁμοούσιον. 26 Deſcenſus ad inferos hic omittitur, ut & alias in Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, Chalcedonenſi & Romano, & orientalibus ſymbolis. 27 Tritatas per incarnationem verbi non acceſſit quarta perſona, quod Marcellus & Photinus voluere, teſte *Mario Victorino adverſus Arium lib.* 1. *fol.* 196. non eſt quartum in Trinitate. *v. Ruſticum Diaconum adverſus Acephalos fol.* 745. 758. nullus unquam Chriſtianorum dixit, quia quaternionem colimus aut quinionem, vel ſenionem, Ruſticus *ibidem fol.* 746. τετάδα ὁμοούσιον προσκυνοῦντες, τίταρτον τῷ ἑνὶ θεῷ ἐν ὑποφέρομεν. Procl. *in epiſt. ad Arm.*

Source : BIU Cujas

Præfatio. 1. *Hæreticorum opinio, & anathema.* 2. *Confessio Catholica.* 3. *De edicto Justiniani.* 4. *De quatuor conciliis.* 5. *Epilegus.*

§. ζ. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Επιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

VII. [20] Idem Imp. EPIPHANIO sanctissimo, & beatissimo Archiepiscopo regiæ hujus urbis, & Oecumenico Patriarchæ.

Γινώσκειν βουλόμεθα τῷ σῷ ἁγιωσυνίῳ πάσῃ τε εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ὁρῶντα καθίστασιν, ἀναγκαῖον ἡγησόμεθα ταύτῃς ὡς αὐτῷ χρήσασθαι τῇς θείας συναῤῥάδος, καὶ δι' αὐτῶν δῆλα αὐτῷ καθαρῶσαι τὰ κινηθέντα, ἅπερ καὶ αὐτῷ εἰδέναι πεπίσμεθα. δύρβεις γὰρ πᾶσαν ἀπωλείας τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῇ τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχέος ἀναβλαστήσας πλάνῃ, καὶ τινὲς τούτων βλασφημίαις κεχρημένους, θεῖον ἐφωτισθήναμεν ἔδικτον, (ὅπερ καὶ ἡ σὴ γνώσεις ἁγιωσύνη) δι' οὗ τῷ τῆς αἱρετικῶν μανίας ἠλέγξαμεν, οὐδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες ἢ ἐναλλάττοντες ἢ παρεξελθόντες τῆς μέχρι νῦν σῴου θεοῦ κρατούσης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, (καθὰ καὶ ἡ σὴ γνώσις μακαριότης) ἀλλὰ σὺν πάσιν φυλάττοντες τὴν καθίστασιν τῆ ἐνώσεως τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῆς ὡς τῆς ἁγιωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης καὶ πατριάρχου, ὡσαύτως ὃν καὶ τὰ ὁμοια τούτοις χαράττομεν· ὅτε γὰρ ἀνεχόμεθά τινος τῶν εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ὁρώντων καθίστασιν, μὴ καὶ τῇ αὐτῆς ἀναφέρεσθαι μακαριότητι, ὡς κεφαλῇ ὕσῃ πάντων τῶν ὀσιωτάτων θεοῦ ἱερέων, καὶ ἐπεδὴ ὁσάκις σὺν τούτοις τοῖς μέρεσιν αἱρετικοὶ ἀνεφύησαν, τῇ γνώμῃ καὶ ὀρθῇ κρίσῃ θεοῦ ὑπείνοι σεβασμιώτατοι θρόνοι καθηρρήθησαν. ὅτι γὰρ πυρσῶν θείων ἡμῶν συναθῶν μαθήσῃ ἡ σὴ ἁγιωσύνη τὰ παρ' ἡμῶν ὡρισθέντα, ἐφ' ὧ τοὺς ἐπιχειρεῖσας πονηρῶς νοεῖν ἐρωμολογῆν τὰ παρ' ἡμῶν ὀρθῶς ὑπὸ τῆς ἡδίκτῳ λεχθέντα συναθῶν.

§. α'. Ολίγοι τινὲς ἄπιστοι καὶ ἀλλότριοι τῆς ἁγίας θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀντιπεῖν ἰουδαϊκῶς ἐθάῤῥησαν ὡσεὶ τὰ παρὰ πάντων τῶν ἱερέων ὀρθῶς κρατύμενα καὶ δεξαζόμενα καὶ κηρυττόμενα, ἀρνούμενοι τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν, τὸ μονογενὲς υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, τὸ σαρκωθέντα ἐκ παρθένου ἁγίας καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, σωσαρκωμένον καὶ συνδεξαζόμενον τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν σαρκὶ, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ θεότητι. Παρεμβαλόμενοι δὲ τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν τὸ μονογενὲς υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν ὁμολογεῖν ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, δῆλοι εἰσὶ καὶ ἐλείπουσι τῆ τῶν ἀσεβῶς Νεστορίου ἀκολουθοῦντες πονηρᾷ διδασκαλίᾳ, κατὰ χάριν αὐτὸν λέγοντες υἱὸν θεοῦ, καὶ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγοντες. ὃς ἀναθεματίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, ὡς ἀλλοτρίους ὄντας τῆς ἁγίας καὶ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

§. β'. Καὶ οἱ δυλαβέστατοι τῶν διαῤῥήτων μοναστηρίων δογματοφρίτου ἀκολουθοῦντες τῇ τῆς ἁγίων πατέρων παραδόσῃ, καὶ μηδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες ἢ ἐναλλάττοντες τὰ μέχρι νῦν (καθὰ εἰρηται) ἐκκλησιαστικῆς καθιστέσεως συμφώνως, ὁμολογοῦσι καὶ δεξάζουσι, κηρύττοντες τὸν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως ἐνανθρωπήσαντα θεὸν λόγον τὸν μονογενῆ υἱὸν θεοῦ τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, καὶ τὸν αὐτὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν αὐτὸν τοῦτον ἕνα τῶν ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, καὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως γνωριζόμενον μετὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου συναμφοτέρων τῶν φύσεων αὐτοῦ σημαινούσης, καὶ μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου καὶ ἑνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως γνωριζομένου μετὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου καὶ ἑνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, σωσαρκωμένον καὶ συνδεξαζόμενον τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν σαρκὶ, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ θεότητι. Παρεμβαλόμενοι δὲ τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν τὸ μονογενὲς υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν ὁμολογεῖν ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, δῆλοι εἰσὶ καὶ ἐλείπουσι τῆ τῶν ἀσεβῶς Νεστορίου ἀκολουθοῦντες πονηρᾷ διδασκαλίᾳ, κατὰ χάριν αὐτὸν λέγοντες υἱὸν θεοῦ, καὶ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγοντες. ὃς ἀναθεματίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, ὡς ἀλλοτρίους ὄντας τῆς ἁγίας καὶ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

§. 1. Pauci quidam infideles & alieni à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia contradicere Judaice ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus recte observantur, probantur & annunciantur: negantes dominum nostrum Jesum Christum unigenitum [27] Filium Dei, & Deum nostrum incarnatum ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, semper virgine, & Deipara, & hominem factum & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum [28] Patri, & Sancto Spiritui, consubstantialem Patri secundum Deitatem [29], consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem impassibilem Deitate. Recusantes autem Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum filium Dei, & Deum nostrum fateri, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, manifeste deprehenduntur impii NESTORII sequi pravam doctrinam, secundum gratiam [30] eum dicentes Filium Dei, & alium Deum verbum, & alium [31] Christum dicentes, quos anathemate damnamus, eorum etiam dogmata, eos etiam, qui eadem cum ipsis sensêrunt, aut sentiunt, ut alienos à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia.

§. 2. Et Reverendissimi sacrorum monasteriorum Archimandritæ [32] sequentes sanctorum patrum traditionem (ea scilicet fide, ut nihil omnino antehac immutaverint aut hodie immutent, ab eo qui nunc usque, sicuti dictum fuit, obtinet ecclesiastico statu) unanimiter fatentur, & cum gloria annunciant

1 *V. l.* 2. §. 1. *C. eod.*
2 Ev ἀρχῇ *Joan.* 1. *vers.* 1. πρὸ πάντων *Col.* 1. *vers.* 17. πρὸ καταβολῆς κόσμου *Ephes.* 1. *vers.* 4. 1. *Pet.* 1. *vers.* 20.
σήμερον, id est, hodie & semper. *Psalm.* 2. *Actor.* 13. *vers.* 33. *Hebr.* 1. *vers.* 3. χθὲς καὶ σήμερον. *Hebr.* 13. *v.* 8. non fuit tempus quando non fuit. Hodie Dei seu in Deo est ipsa æternitas.
3 Fuit enim ante tempora, & ab eodem res omnes creatæ *Joan.* 1. *v.* 3. *Coloss.* 1. *vers.* 16. 17. *Hebr.* 1. *vers.* 10.
4 Eo respectu ἀφράστως: ut incarnationis intuitu ἀπάτωρ. *Lactant.* 4. *cap.* 13. Augustinus 5. *de hæres.* unus sine conjuge pater, alius sine matre filius.
5 Nunquam Pater sine filio, quia nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. *Eusebius Emissenus.* Nec heri Deus tantum, hodie Deus & Pater, sed semper Deus & Pater, sic semper fuit cujus esset Pater. *Angelius ad Armenium.*
6 Ἀειπάρθενον semper virgo, ante partum, in partu, post partum.
7 Pontius Pilatus Procurator Cæsaris in Syria. *Tacit.* 15. *Cujac.* 19. *c.* 13. quam opinionem somnio tribuit Robertus 1. *Animadv. vers.* 21. eo nomine notatus ab Anton. Mercatore 1. *Notar.* 2.
8 Vincentius Lyrinensis, *adversus profanas novationes.* Anathema Nestorio, neganti ex virgine Deum natum, asserenti duos Christos, & exploso Trinitatis fide quaternitatem nobis introducenti. Rusticus Diaconus *adversus Acephalos*: Nullus unquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus, aut quinionem vel senionem. Marius Victorinus 1. *adversus Arrium.* Marcellus & Photinus dicunt esse & Deum, & λόγον & Spiritum, Quartum autem filium, id est, hominem, qui ex Maria, quem assumpsit λόγος, & ministrum refert.
9 *Hominicola*, qui hominem colit. Ideoque non tanquam hominem cum verbo coadoramus, ne divisionis species inducatur. *Cyrill. apud Vigil.* 5. non coadorandus, ut alter alteri, sed ut unus uni. *Rusticus.*
10 Naturarum unitionem dividebat: earum differentiam Eutyches negabat. *Rusticus.*
11 De eo dixi hujus legis initio.
12 Ἀπάῤῥητον.
13 Nota dogma Nestorii.
14 Sed ex cœlo, ut Valens & Marcion. *v. Tertull. adversf. Marcionem, & adversf. Valentinianos. Vigilium lib.* 3.
15 Nota dogma Eutychetis.
16 Negant consubstantialem, qui per unitionem, potestate divina, confusionem naturæ introductam existimant.
17 *V. l.* 3. §. 2. *C. eod.* alio sensu *Deicida* appellatur, quod ipsum Deum in carnem conversum, & ita mortuum diceret. *Rusticus.*
18 Moris erat exempla edictorum ad plures transmitti *Nov.* 6. *cap.* 1. id est, Antiochensibus. *Nov.* 123. *c.* 5. quorum civitas eversa, restaurata à Justiniano *Theopolis* nomen assumpsit. *v. Cedrenum* 2. *anno Imperii Justiniani. v. Cujac.* 8. *obs.* 21. & *ad Nov.* 7.].
19 *Nov.* 42. *cap.* 1. id est, Antiochensibus. *Nov.* 123.
20 Latina interpretatio Græcæ constitutionis.
21 Θείως συναθᾶς (ut &]. *eod.* συναθῶν edicti compendiis: Est enim hæc lex quasi compendium edicti alterius à Justiniano promulgati. *Sacri apices* qui sint, dicam alibi.
22 Joannem inteiligit, de quo *l.* 8.]. *eod.*
23 *Papæ* aliarum etiam Ecclesiarum episcopi appellati sunt: hinc Cypriano Papæ presbyteri, & diaconi Romæ consistentes salutem, *Cyprianus* 2. *epist.* 7. Sic & Athanasius *in Apologiis Synodicis* Papa appellatur: & *apud Epiphanium.* v. quæ notavi *ad Nov.* 123. *c.* 3. Mitto plures authoritates in re notissima referre: videndus est passim Sidonius.
24 Hinc illud Ammiani *lib.* 15. Id enim ille (Constantium intelligit) Athanasio semper infestus, licet sciret impletum (id est, Athanasium sede sua jam dejectum ab Arrianis) tamen authoritate (qua potiores urbis æternæ episcopi) firmari desiderio nitebatur ardenti.
25 Hinc collige, errare eos, qui volunt Imp. Phocam primum pro Gregor. Magn. pontifice, sententiam tulisse contra Johannem Patriarcham Constantinopolitanum; quum ex his verbis constet tempore Justiniani primatum summo pontifici donatum fuisse: facit etiam *l.* 8. *vers. reddentes: in fin. h. t.* & *novell.* 131. *cap.* 2. *in fin.* ANS.
26 Συλλαθῶν.
27 Μονογενῆ ut &]. *eod.* §. 2. Johanni *in Evang.* 1. *vers.* 14. dicitur etiam πρωτότοκον. *Lucas* 2. *vers.* 7. *Hebr.* 1. *v.* 6. id est, primogenitus, non quod post eum alios, sed quod ante eum, nullum Maria peperit. Sic in legibus *supremus* seu *primus* dicitur, etiam is, post quem nemo, *l.* 9 *ff. de reb. dub.* quem nemo sequitur, *l.* 92. *ff. de ver. sign.* & proximus qui solus. *l.* 1. §. 2. *ff. unde cognati. leg.* 155. *ff. de verb. sign.*
28 Συνπροσκυνούμενον καὶ συνδεξαζόμενον. Impiè igitur negant Pneumatomachi, Spiritum sanctum patri & filio conglorificandum. *v. Basilium lib. de Spiritu sancto. c.* 27. 28. Sic alia in causa legimus Nestorium docuisse hominem verbo coadorandum, tanquam alterum alteri, non sicut unum. *Rustic. contra Acephalos.*
29 Θεότητα. Hinc illud, in Christo habitat πλήρωμα τῆς θεότητος. *Col.* 2. *vers.* 9. dicitur etiam de Deo θαύματος. *Paul. Rom.* 1. *v.* 20.
30 Verbum non sic filius, quemadmodum nos: Nos adoptione filii: illud natura. Etiam quadam adoptione filius est Christus, sed secundum carnem, *Mar. Victor.* 1. *adversf. Arrian.*
31 Et sic duæ.
32 *Archimandritæ.* Tyrannis primos Christianos coëgit ἐν τῇς μανδρᾶς, id est, spheluncis, διάγειν. Eorum primi seu præfecti *Archimandritæ dicti.* Goth. *Archimandrita*, Agminis seu gregis princeps, hic pro Pastore, seu Abbate sumitur, à Græca voce μάνδρα, quæ speluncam significat: solent enim monachi speluncis, & cavis montibus habitare. Vide Alciat. *ad l.* 8. *C. h. t. num.* 12. ANS.

ὁμοούσιον. Επ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν τὸ μονογενὲς υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, τὸν αὐτὸν τοῦτον ἐκ δύο φύσεων γνωριζόμενον μετὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου συναμφοτέρων τῶν φύσεων αὐτοῦ σημαινούσης, καὶ μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου καὶ ἑνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν αὐτὸν τοῦτον ἕνα τῶν ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, καὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως γνωριζόμενον μετὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου καὶ ἑνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν αὐτὸν τοῦτον ἕνα τῶν ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, καὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως γνωριζόμενον μετὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου καὶ ἑνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, σωσαρκωμένον καὶ συνδεξαζόμενον τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν σαρκὶ, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ θεότητι. Παρεμβαλόμενοι δὲ τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν τὸ μονογενὲς υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν ὁμολογεῖν ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, δῆλοι εἰσὶ καὶ ἐλείπουσι τῆ τῶν ἀσεβῶς Νεστορίου ἀκολουθοῦντες πονηρᾷ διδασκαλίᾳ, κατὰ χάριν αὐτὸν λέγοντες υἱὸν θεοῦ, καὶ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγοντες. ὃς ἀναθεματίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, ὡς ἀλλοτρίους ὄντας τῆς ἁγίας καὶ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

DAT. ID. MART. DN. JUSTIN. PP. A. III. Coss.

Τὸ αὐτὸ Εφεσίοις, τὸ αὐτὸ Καισαρεῦσι, τὸ αὐτὸ Συζικηνοῖς, τὸ αὐτὸ Αμιδηνοῖς, Τραπεζουντίοις, Ιεροσολυμίταις, Απαμεῦσιν, Ιουστινιανοπολίταις, Θεοπολίταις, Σεβαστηνοῖς, Ταρσεῦσιν, Ασκυρηνοῖς.

§. δ'. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Απολιναρίου τὸν ψυχοφθορον, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας, ἢ φρονοῦντας, τοὺς ἄνευ λόγου τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ συγχυσιν ὅτι φυρμὸν εἰσάγοντας τῇ ἐνανθρωπήσει θεοῦ μονογενοῦς υἱοῦ θεοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. DAT. ID. MART. DN. JUSTIN. PP. A. III. Coss. 533.

Scriptum est superius Edictum eodem [18] exemplo Ephesiis, item Cæsarienfibus, item Cyzicenis, Amidenis, Trapezuntiis, Hierosolymitanis, Apameis, Justinianopolitanis, Theopolitanis [19], Augustanis, Tarsensibus, Ancyrenis.

§. 2. His ita se habentibus, anathematizamus omnem hæresin, præcipue vero NESTORIUM anthropolatram [9], & qui eadem cum ipso sentiunt, vel senserunt, qui dividunt [10] unum dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum: & qui non confitentur proprie [11], & secundum veritatem sanctam gloriosam, & semper [12] virginem Mariam theotocon seu Deiparam, id est, Dei matrem: sed qui duos [13] filios dicunt, unum ex Deo Patre Deum verbum, alterum ex sancta semper virgine Deipara Maria, gratia & habitudine, & propinquitate, quam cum Deo Verbo habet, natum esse: & qui negant, nec confitentur dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum incarnatum, & hominem factum & crucifixum, unum esse ex sancta, & consubstantiali Trinitate. Ipse enim solus est coadorandus & conglorificandus Patri & Sancto Spiritui.

§. 3. Anathematizamus insuper, & EUTYCHETEM mente captum, & qui cum eo sentiunt, aut senserunt, qui phantasiam introducunt, negantque veram nativitatem, seu generationem domini, & salvatoris nostri Jesu Christi ex [14] sancta virgine & Deipara, hoc est, nostram salutem: & qui [15] non confitentur ipsum consubstantialem [16] Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem.

§. 4. Similiter autem anathematizamus, & APOLLINARIUM psychophthoron [17], sive animicidam, & qui cum eo sentiunt, vel senserunt, qui dicunt inanimem, hoc est animæ humanæ expertem, esse dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum, & qui confusionem, aut conturbationem introducunt, & invehunt in unigeniti Dei Filii inhumanationem sive humanitatem: & omnes postremo, qui eadem cum ipso senserunt, aut sentiunt. Dat. Id. Martii, Constantin. D. N. JUSTINIAN. PP. A. III. Cons. 533.

τῶν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τ̀ μονογενῆ υἱὸν κ̀ ἀχρόνως ἐκ τ̃ πατρὸς γεγεννημένον, κ̀ ἐπ' ἐσχάτων τ̃ ἡμερῶν κατελθόντα ἐκ τ̃ οὐρανῶν, κ̀ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου κ̀ τ̃ ἁγίας συνδόξου ἀειπαρθένου κ̀ θεοτόκου Μαρίας, κ̀ ἀνανθρωπήσαντα κ̀ σταυρωθέντα, ἕνα εἴπωμεν τ̀ ἁγίας κ̀ ὁμοουσίου τριάδος. ὁμοούσιον μὲν αὐτὸν ἴσμεν τῷ πατρὶ κ̃ τῷ θεότητι, κ̀ ὁμοούσιον ἡμῖν τ̀ αὐτὸν κ̃ τὴν ἀνθρωπότητα, πιθητὸν σαρκὶ, τ̀ αὐτὸν ἀπαθῆ θεότητι. ὡς μὲν γὰρ ἔστιν ἐν θεότητι τέλειος, ἄτως ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. τῶν δὲ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα κ̀ ὁμολογοῦμεν. Επειδὴ τοίνυν ὁμολογοῦμεν ὡς κ̀ λόγος θεὸς ὁ πρὸ αἰώνων κ̀ ἀχρόνως ἐκ τ̃ πατρὸς γεννηθεὶς, αὐτὸς κ̀ ἐπ' ἐσχάτων τ̃ ἡμερῶν κατελθὼν ἐκ τ̃ οὐρανῶν, κ̀ σαρκωθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου κ̀ τ̃ ἁγίας συνδόξου κ̀ θεοτόκου Μαρίας, κ̀ ἀνανθρωπήσας, τοῦτέστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, κυρίως κ̀ κ̃ ἀληθείαν θεὸς ἐστι. Διὰ τοῦτο κ̀ τὴν ἁγίαν ἀειπάρθενον Μαρίαν κυρίως κ̀ κ̃ ἀληθείαν μητέρα θεοῦ λέγομεν, ἐκ' ὡς τ̃ θεοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς λαβόντος, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων τ̃ ἡμερῶν κατελθόντος ἐκ τ̃ οὐρανῶν, κ̀ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος, κ̀ τεχθέντος, κ̀ ἀνανθρωπήσαντος. ὃν ὁμολογοῦμεν (καθὰ εἴρηται) ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρὶ κ̃ τῇ θεότητι, κ̀ ὁμοούσιον ἡμῖν τ̀ αὐτὸν κ̃ τῷ ἀνθρωπότητι. τ̃ αὐτὸν τὰ θαύματα, κ̀ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ, γινώσκοντες.

§. γ'. Ταῦτα τοίνυν ἐστὶν, ἅπερ ἀφ' ἧς θείας ἡμῶν εἰρηνάρχης ἠδίκτα τοὺς αἱρετικοὺς ἠλέγξαμεν. ὧ πᾶν θεῖον ἠσέβηκε κ̀ πᾶσαι οἱ σύρεθέντες ἐντεῦθεν ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι κ̀ ὁσιολογιώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες τ̃ σ̃ ἀγαπωσύνῃ καθυπέταξαν.

§. δ'. Ἀκολουθοῦντες δὲ πάντων τοῖς ἁγίοις πατράσι συνόδοις, κ̀ τοῖς παρ' ἡμῖν ἐκφανῆς αὐτῶν δόγμασι (τυγχάνει τ̀ τε ἐν Νικαίᾳ τ̃ πη. κ̀ τ̀ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει τ̃ εγ. κ̀ τ̀ ἐν Ἐφέσῳ τ̀ πρῶτον, κ̀ τ̀ ἐν Χαλκηδόνι) δῆλα ποιοῦντες τοῖς ἅπαξ ἡμῖν πιστοῖς τοῖς ἁγίας καθολικῆς κ̀ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ὠφελεθέντα ὀρθ τ̃ πίστεως, τοῦτέστι τὸ ἄγιον μάθημα ἡτοι σύμβολον, κρατεῖμεν τε κ̀ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τ̃ πη. ἁγίων πατέρων ἐκληθέν. ὅπως κ̀ οἱ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει εγ. ἅγιοι πατέρες συφρονίσαντες ἐτέθεικαν. ἐφ' οἷς ἐκλιπῶς ἔχοντος αὐτοῦ ἀλλ' ἐπιδήπερ οἱ τ̃ ἀληθείας ἐχθροὶ, οἱ μὲ ἀθετεῖν ἐπεχείρησαν τὸν θ̃ ἁγίου πνεύματος θεότητα, οἱ δ' τὸν ἐκ τ̃ ἁγίας ἀφθαρσίας θεοτόκον Μαρίας ἀληθινῶν σάρκωσιν θ̃ θεοῦ λόγου ἀρνήσαντο· διὰ τοῦτο χρεωφειλῆς κρίνομεν τὸ αὐτὸ μάθημα οἱ εἰρηνικοὶ εγ. ἅγιοι πατέρες συφρονίσαντες ἐτέθεικαν. τοῦτο κ̀ εἰ ἄλλην ἀπίστου αἱρέσεως συνόδοι, τυγχάνει ἡ ἐν Ἐφέσῳ πρώτῃ, κ̀ ἡ ἐν Χαλκηδόνι τῇ αὐτῇ πίστει ἀκολουθήσασαι ἐδέξαντο κ̀ ἐφύλαξαν, τὸν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν θεοτόκον σπήρυξαν, κ̀ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν θεοτόκον ἀνάθεμά πισαν· ὁμοίως ἠ ἀναθεμάτισαν κ̀ τοὺς ἕτερον σύμβολον ἢ ἄγιον μάθημα παραδιδόντες παρὰ τὸ τεθὲν ὑπὸ τ̃ πη. ἁγίων πατέρων ἐνταῦθα, συφρονισθὲν ἠ κ̀ πεπαυσθὲν παρὰ τ̃ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει εγ. ἁγίων πατέρων, κ̀ ἡ μὲν ἐν Ἐφέσῳ πρώτη πόλει αὐτοῦ Νεστόριον κ̀ τὰ αὐτῷ δόγματα καθεῖλέ τε κ̀ ἀνεθεμάτισε, κ̀ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας κ̀ τοὺς συγκατανεύσαντας αὐτῷ ἢ συγκατανεύοντας ἀνεθεμάτισεν. ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία συνόδος καθεῖλέ τε κ̀ ἐξέβαλε τ̀ ἁγίων θ̃ θεοῦ ἐκκλησιῶν κ̀ ἀνεθεμάτισεν κ̀ τ̀ ἀσεβῆ Εὐτυχέα κ̀ τὰ αὐτὰ δόγματα κ̀ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, κ̀ τοὺς συγκατανεύσαντας αὐτῷ ἢ συγκατανεύοντας, κ̀ πάντας τοὺς αἱρετικοὺς, κ̀ τὰ αὐτῶν δόγματα, κ̀ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἀναθεμάτισεν. ὁμοίως ἡ ἀνεθεμάτισεν κ̀ Νεστόριον, κ̀ τὰ αὐτὰ δόγματα κ̀ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, κ̀ τοὺς συγκατανεύσαντας αὐτῷ ἢ συγκατανεύοντας. ἡ αὐτὴ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία συνόδος κ̀ τὸν θ̃ μεγάλα Πρόκλα τῆς Αρμενίας συγγραφέσαν ἐπιστολὴν ὡδὶ θ̃ χρῆναι λέγει τ̀ δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τ̀ υἱὸν θ̃ θεοῦ κ̀ θεὸν ἡμῶν, ἕνα τ̀ ἁγίας τριάδος ἀφ' τ̃ οἰκείας ἀναφορᾶς, ἐδέξατο τε, κ̀ ἐβεβαίωσεν. εἰ γ̀ τὰς εἰρηνάρχας τέσσαρας ἁγίας συνόδους παρεξέλθομεν, ἠ τὰ παρ' αὐτῶν ἀφωρισμένα διδόντες ἀδειαν τοῖς καθαιρεθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν αἱρετικοῖς κ̀ τοῖς αὐτῶν δόγμασι, τῷ ἑαυτῶν λύμῃ πίπλιν εἰς τὰς ἁγίας θ̃ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐνδεικνύναι. ὅπερ ἐχ' ἐνδεχ' προσελθεῖν, πρὶν μὴ γνῶμεν. ἐπειδὴ αἱ εἰρηνάρχαι δ'. ἁγίαι συνόδοι διὰ τ̃ οἰκείων δογμάτων τοὺς αἱρετικοὺς κ̀ τὰ τούτων δόγματα ἐξέβαλον. κ̀ εἷς πῶς μίαν τ̃ εἰρηνικῶν ἁγίων συνόδων ἀμφισάλλοι, πεφανέρωται ἐν σκείνα φρονῆν τὰ δόγματα τὰ παρ' αὐτῶν ἐκβληθέντα κ̀ ἀνεθεματισθέντα.

§. ε'. Μηδεὶς τοίνυν μάτην ἡμᾶς παραξάτω ἐλπίδι ματαίᾳ κραδαίνειν θ̃, ὅτι ἡμεῖς ἐναντίον τ̃ εἰρηνικῶν δ'. συνόδων ἐπράξαμεν, ἢ πράξομεν, ἢ πεπραχθῶσιν παρ' ἡμῖν συγχώρησιν, ἢ πεπραμένην τῷ τ̃ αὐτῶν ἁγίων δ'. συνόδων ὁσίαν μνήμην ἐκ τ̃ εἰρηνικῶν τ̀ ἐκκλησίας διαλύειν ἀνεξόμεθα. Πάντας γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν καθαιρεθέντας κ̀ ἀναθεματισθέντας κ̀ τὰ τ̃ καθαιρεθέντων δόγματα κ̀ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἀναθεματίζομεν.

§. ς'. Ὅθεν σύμφωνα ἡμῖν τε κ̀ τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἡ μακαριότης σα, πάντως δεῖ θ̃ ἡμετέρα σωτῆρι κ̀ τ̀ θεῖ τῶν ἀνωμάτων πίστιν ἀπαθῆ, διδασκεῖσθαι κ̀ πληροφορεῖσθαι. DAT. VII. KAL. APR. CP. DN. JUSTINIAN. PP. A. III. CONS.

Epistola Joannis [17] Archiepiscopi & sanctissimi Patriarchæ urbis Romæ.

Gloriosissimo [18], & clementissimo filio Justiniano Augusto Joannes Episcopus urbis Romæ.

INter claras [19] sapientiæ ac mansuetudinis vestræ laudes, Christianissime Principum, puriore luce tanquam aliquod sydus irradiat, quod amore fidei, quod charitatis studio edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reverentiam conservatis, & ei cuncta subjicitis, & ad ejus deducitis unitatem, ad cujus auctorem, hoc est, Apostolorum primum [20], Domino loquente præceptum est, *Pasce oves meas*: Quam esse omnium vere ecclesiarum caput [21], & patrum regulæ & principum statuta declarant, & pietatis vestræ reverendissimi testantur affatus. Patet igitur, in vobis impletum fore, quod scripturæ [22] loquuntur: *Per me Reges regnant, & potentes scribunt justitiam*: Nihil est [enim,] quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe: Nihil est, quod ita nequeat [23] occasui subjacere, quam vera religio: nam cum auctorem vitæ, vel luminis utraque respiciant, recte & tenebras respuunt, & nesciunt subjacere defectui. Quam ob rem, Gloriosissime Principum, votis omnibus exorabitur divina potentia, ut pietatem vestram in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in hoc integræ religionis studio, sine defectu sui in longiora tempora conservet: hoc enim & sanctis credimus ecclesiis expedire. Scriptum [24] est enim, *Labius regit rex*: & iterum, *Cor regis in manu Dei est, & ubi voluerit, inclinabit illud.* Hoc est enim, quod vestrum firmat imperium: hoc quod vestra regna conservat. Nam pax Ecclesiæ, religionis unitas, auctorem facti in sublime provectum grata sibi tranquillitate custodit. Neque enim parva ei vicissitudo à potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis ecclesia divisa secernitur, nullis insertis maculis variatur. Scriptum est enim: *Quia cum rex justus sederit supra sedem, non adversabitur ei quicquam maligni.* Proinde serenitatis vestræ apices, per Hypatium atque

matizavit. Ad hæc eos qui cum eo senserunt & sentiunt, & qui consenserunt, & consentiunt. Chalcedonense vero Sanctum concilium damnavit & ejecit è sanctis Dei Ecclesiis, & anathematizavit impium EUTYCHEM ejusque dogmata, & qui eadem cum illo senserunt & sentiunt, & qui consenserunt eidem, & consentiunt, & omnes hereticos eorumque dogmata, & qui cum illis senserunt, & sentiunt anathematizavit: pariter anathematizavit Nestorium, scilicet ejusque dogmata: & eos qui cum eo senserunt & sentiunt, eosque qui cum eo consenserunt, & consentiunt. Chalcedonense vero sanctum concilium, Magni Procli ad Armenios conscriptam Epistolam, (quod oporteat Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei, & Deum nostrum unum sanctum Trinitatis per propriam [15] relationem,) susceptit & confirmavit. Quæ supradicta quatuor sancta concilia, si negligimus, aut ea, quæ his constituta, damus licentiam damnatis ab iis hæreticis eorumque dogmatibus suam pestem rursus in sanctis Dei Ecclesiis ostendere. Optandum itaque ut quod nondum contigit fieri, hoc aliquando contingat. Idque eo magis quod supra dicta quatuor sancta concilia speciali confessione hæreticos: eorumque dogmata damnarunt. Ideoque si quis ab uno supradictorum sanctorum Conciliorum dissentiat, palam est, eum amplecti dogmata à sanctis illis patribus damnata, & anathematizata.

§. 5. Nullus itaque fruſtra nos turbet spe vana innixus, quasi nos contrarium à supradictis quatuor Conciliis fecerimus, aut faciamus, aut fieri à quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem sanctorum quatuor Conciliorum piam memoriam ex dictis Ecclesiæ diptychis [16] sustineamus. Omnes enim, qui ab iis damnati & anathematizati sunt, & damnatorum dogmata, eosque, qui eadem ac ipsi senserunt aut sentiunt, anathematizamus.

§. 6. Itaque bene precetur nobis, & nostro imperio beatitas tua, omnes de nostra intentione, & nostro erga irreprehensibilem fidem studio, docens & certiores faciens. DAT. VII. KAL. APR. CP. DN. JUSTINIAN. PP. A. III. CONS. 533.

---

1 Male Arius de Verbo: *fuit tempus, quando non fuit.*

2 Et ità existente, male Arius, *ex μὴ ὄντων.*

3 Nec filius ingenitus, nec duo ingenita.

4 *Hebr. 1. vers. 1.* ex simili voce videntur hausisse errorem suum, qui Pauli ætate docebant diem Christi instare. *2. Thess. 2. vers. 2. in fin.* novissimum diem intelligi ibi ὅτι ἤγγικε τὸ πλήρωμα τ̃ χρόνου. *Gal. 4. vers. 4.*

5 *Epist. ad Eph. 4. vers. 8. 9.* & tamen citra mutationem loci.

6 Ὑπόστασις persona *Hebr. 1. vers. 3.* hinc unio hypostatica. Verbum proprie est persona: caro vero adsumpta aliam personam ei non adjicit, sed ei unitur tantum, ac conjungitur.

7 Ἕνωσιν. aliud unitio, aliud unitas: ἕνωσις unio, seu unitio ἑνότης unitas. in Christo est unitio, non unitas naturarum: Hæc numerum non demonstrat, sed illa.

8 *Matth. 1. v. 20. in fin.* & hic & illic particula ἐκ, virtutem spiritus sancti significat, non substantiam. Et Scholastici notant particulam *de*, hic significare causam efficientem: respectu Mariæ, materialem.

9 Hoc velle videtur, Maria proprie est Θεοτόκος, non quod Deum ab æterno genuit: non quod hominem nudum peperit, qui postea Deus: sed quod in ejus utero per sacrosanctum mysterium, unitione naturarum indivisibi i facta, hominem ita parere non potuit, quin & Deus quoque ex ea nasceretur.

10 His quatuor, postea accesserunt tria alia, in Ecclesia Græca, seu Orientali: ut ita septem fuerint, quæ commemorantur ab *Isidoro lib. 6. Origin. cap. 16.* ANS.

11 Nicæna synodus Arium sub Constantino: Constantinopolitana Macedonium, sub Theodosio seniore: Ephesina Nestorium sub Theodosio juniore: Chalcedonensis, Eutychem, Dioscorum, & ipsum rursus Nestorium sub Marciano, hæreticos damnavit. Hæc quatuor concilia præcipua a veteribus existimata sunt. *vide acta concilii Chalcedonensis in princ. Nov. 115. c. 3. §. 14.*

12 Constantinopolim intelligit.

13 Vincentius Lyrinensis. Nullusne in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? habeatur plane, & maximus: sed ita ut vere sit profectus fidei, non permutatio: crescat in scientia, sed in suo dumtaxat genere, eodem dogmate, eodem sensu, eadem sententia. & *post.* Quid unquam aliud conciliorum decretis enisa est Ecclesia: nisi ut quod antea simpliciter, lentius & securius credebatur, hoc idem postea diligentius instantius & solicitius crederet? &c. quæ *ibid. vide.*

14 Ἀειπάρθενον ante partum & in partu (scriptum est enim: *virgo pariet*: sed & illud, *virum non cognosco*, & rursus: *priusquam ipsi convenirent, inventa uterum ferre. Matth. 1. vers. 18.*) adde & post partum: nec ferendi sunt, qui abutuntur illis locis, *non cognovit eam donec peperit primogenitum, ecce mater tua, ecce fratres tui foris stant*: & quod Jacobus *frater Domini* dicitur. Placent qui Ezechielis *cap. 44.* huc accommodant: *Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam dominus Deus Israël ingressus est per eam.* ut merito eos, qui id negent, ignorantia scriptorum labi, Epiphanius scripserit, *lib. 3. tom. 2. hæres. 78.* Et verò partus nihil derogat virginitati, sed hominis conjunctio.

15 Διὰ τ̃ ἰδικ̃ ἀναφορᾶς. Hæc verba non reperio in epistola Procli ad *Armenios*. Porro hic sensus est: filius est unus ex trinitate non quatenus substantia aut Deus, sed quatenus filius. Vox filii relativa ad patrem, vox Deus idem cum Patre: Tertullianus adversus Praxeam: *Tres non statu, sed gradu: non substantia, sed forma: non potestate, sed specie.* Hinc illæ enunciationes falsæ apud *Scholasticos*, Essentia essentiam, Essentia personam, Persona essentiam generat: sed illa vera est, persona personam.

16 Διπτύχων legitur dypticis in *l. 1. C. Theod. de expens. Iudor. lib. 15. Actione 14.* concilii Chalcedonensis: & actione 4. quintæ Synodi. Antiquus etiam interpres Horatii, tabellas interpretatur, epistolas diptychas. *vide Suidam in verbo* Διπλ̃χα. De polypticis dicam *ad l. 2. §. de disensor. lib. 10. tit. 30. v. Cujac. 4. obs. 27.*

17 Huic Joanni Archiepiscopo, & Patriarchæ urbis Romæ Justinianus primas deferebat in Ecclesia: ideoque Joannis epistolam suæ fidei professioni idem adjunxit. *v. Cujac. 12. obs. 26.*

18 Episcopus Romanus nomen suum hic postponit Imperatorio. *Alciat. hic.*

19 Vide Fachin. *lib. 8. comm. cap. 1. contra* Hottomann. ANS.

20 Petrum intelligit, ante quem tamen Andreas ejus frater à Domino vocatus est *Joan. 1. vers. 40. 41. 42.* quem Constantinopolitana (Romanæ æmula) suæ sedis suæque Ecclesiæ, sui denique throni authorem facit atque adserit.

21 *V. 40. distinct. cap. ult.* & rescriptum orientalium ad Julium Papam, & epistolam concilii Carthaginensis (cui præfuit B. Augustinus) ad Bonifacium & ad Cœlestinum.

22 *Proverb. 8.*

23 Vera religio occasui non subjacet *Esaias 40. Matth. 5. vers. 18. 1. Petr. 1. vers. ult.* paucorum quidem hominum *3. Reg. 19. v. 18. Rom. 11. vers. 3.* & locorum esse potest. *Apoc. 12. vers. 6.* non est tamen sola si Christum in fuga semper comitem habet. Cyprianus ad Tiberitanos *apud Fulgent. 2. ad Thrasimund.*

24 *Proverb. 22.*

Source : BIU Cujas

atque Demetrium sanctissimos viros, fratres & coëpiscopos meos, reverentia consueta suscepimus: quorum etiam relatione comperimus, quod fidelibus populis proposuistis Edictum amore fidei pro submovenda hæreticorum intentione, secundum Apostolicam doctrinam, fratrum & coëpiscoporum [1] nostrorum intervenientе consensu. Quod, quia Apostolicæ doctrinæ convenit, nostra auctoritate confirmamus.

Textus autem epistolæ Imperatoris talis est.

Præfatio. 1. *De hæreticorum opinione.* 2. *Catholica confessio.* 3. *De quatuor concilis.* 4. *De legatu ad Papam missis.* 5. *Petitio.* 6. *Subscriptio.*

Victor Justinianus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Joanni sanctissimo Archiepiscopo almæ urbis Rom. & Patriarchæ [2].

REddentes honorem Apostolicæ sedi, & vestræ sanctitati (quod semper nobis in voto & fuit, & est) & ut decet patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia quæ ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad notitiam deferre vestræ sanctitatis: quoniam semper nobis fuit magnum studium unitatem [3] vestræ Apostolicæ sedis, & statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet, & incommotè permanet nulla intercedente contrarietate. Ideoque omnes sacerdotes universi Orientalis tractus, & subjicere [4], & unire sedi vestræ sanctitatis properavimus. In præsenti ergo, quæ commota sunt (quamvis manifesta & indubitata sint, & secundum Apostolicæ vestræ sedis doctrinam ab omnibus semper sacerdotibus firme custodita & prædicata) necessarium duximus, ut ad notitiam vestræ sanctitatis perveniant. Nec enim patimur quicquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum & indubitatum sit, quod movetur, ut non etiam vestræ innotescat sanctitati, quæ caput [5] est omnium sanctarum Ecclesiarum. Per omnia enim (ut dictum est) properamus honorem, & auctoritatem crescere vestræ sedis. §. 1. Manifestum igitur facimus vestræ sanctitati, quod pauci quidam infideles, & alieni sanctæ Dei Catholicæ atque Apostolicæ ecclesiæ, contradicere Judaice atque apostatice auli sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam rectè tenentur, & glorificantur, atque prædicantur, denegantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, Deum & Dominum nostrum incarnatum de sancto spiritu, & ex sancta atque gloriosissima semper Virgine Dei genitrice Maria hominem factum, atque crucifixum, unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum Patri & Spiritui sancto, consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundemque ipsum impassibilem deitate. Recusantes enim Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, & Dominum nostrum fateri unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis: Videntur Nestorii malam sequi doctrinam, secundum gratiam [6] dicentis unum filium Dei, & alium dicentis Dei verbum, & alium Christum. §. 2. Omnes vero sacerdotes sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ ecclesiæ, & reverendissimi Archimandritæ sanctorum monasteriorum, sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum, & unitatem sanctarum Dei ecclesiarum, quam habent ab Apostolica vestræ sanctitatis sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, uno consensu confitentur & glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium, & Verbum Dei, & Dominum nostrum ante [7] secula, & sine tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de cœlis, & incarnatum de Spiritu sancto, & [ex] sancta atque gloriosa virgine, & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum, & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum Patri & Sancto Spiritui: nec [8] enim alium Deum verbum, & alium Christum cognoscimus, sed unum atque eundem ipsum consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse, & in humanitate perfectus est: in una enim subsistantia deitatem suscipimus, & confitemur: quod dicunt Græci, τὸν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν. Id est, *eam, quæ secundum personam est, unitatem confitemur.* Et quoniam unigenitus Filius & Verbum Dei ante secula, & sine tempore de Patre natus, idem ipse, & in ultimis diebus descendens de cœlis incarnatus de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa semper Virgine, & Dei genitrice Maria, homo factus, Dominus noster Jesus Christus, proprie & [9] vere Deus est: ideo & sanctam atque gloriosam Virginem Mariam proprie & vere Dei matrem esse dicimus: non quia Deus verbum principium ex ipsa [10] sumpserit, sed quia in ultimis diebus descendit de cœlis, & ex ipsa incarnatus, & homo factus, & natus est. Quem confitemur & credimus, (sicut dictum est,) consubstantialem esse Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem: ejusdem miracula [11] & passiones, quas sponte in carne sustinuit agnoscentes. §. 3. Suscipimus autem sancta quatuor [12] Concilia: id est, trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, qui in Nicæna urbe congregati sunt: & centum quinquaginta sanctorum patrum, qui in hac Regia urbe convenerunt: & sanctorum patrum, qui in Epheso primo [13] congregati sunt, & sanctorum patrum, qui in Chalcedone convenerunt: sicut vestra Apostolica sedes docet, atque prædicat. Omnes ergo sacerdotes sequentes doctrinam Apostolicæ sedis vestræ ita credunt, & confitentur & prædicant. §. 4. Unde properavimus hoc ad notitiam deferre vestræ sanctitatis per Hypatium, & Demetrium beatissimos Episcopos, ut nec vestram sanctitatem lateat, quæ & à quibusdam paucis monachis male & Iudaice secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. §. 5. Petimus ergo vestrum paternum affectum: ut vestris ad nos destinatis literis, & ad sanctissimum Episcopum hujus almæ urbis, & Patriarcham vestrum fratrem [14]; (quoniam & ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis vestræ) manifestum nobis faciatis, quod omnes, qui prædicta rectè confitentur, suscipit vestra sanctitas; & eorum qui Judaice ausi sint rectam denegare fidem, condemnat perfidiam. Plus enim ita circa vos omnium amor, & vestræ sedis crescet auctoritas; & quæ ad vos est unitas sanctarum Ecclesiarum inturbata servabitur, quando per vos [15] didicerint omnes beatissimi Episcopi eorum, quæ ad vos relata sunt, sinceram vestræ sanctitatis doctrinam. Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis, & Dei nobis adquirere providentiam.

Item subscriptio talis fuit.

§. 6. Deitas te conservet [16] per multos annos sancte ac religiosissime pater.

Sequitur residuum epistolæ Papæ.

LIquet igitur, Imperator Gloriosissime (ut lectionis tenor, & legatorum vestrorum relatio patefecit) vos Apostolicis eruditionibus studere, cum de religione Catholicæ fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis fidelibus publicastis, quæ (sicut diximus) & sedis Apostolicæ doctrina, & sanctorum patrum veneranda decrevit auctoritas, & nos confirmavimus in omnibus. Opportunum est ergo voce exclamare Prophetica [17]: *Jucundetur tibi, & abundet cœlum desuper, & effundant montes jucunditatem, & colles lætitia latabuntur.* Hæc igitur in tabulis cordis fideliter scribere, hæc ut pupillas oculorum convenit observare. Neque enim quisquam est, in quo Christi charitas fervet, qui tam rectæ, tam veræ confessionis vestræ fidei refragator exsistat: cum evidenter impietatem Nestorii, Eutychetisque & omnium hæreticorum damnantes, unam [18] veram Catholicam fidem Domini & Dei nostri Salvatoris Jesu Christi magisterio institutam, & propheticis Apostolicisque prædicationibus ubique diffusam, & sanctorum per totum orbem confessionibus roboratam, patrum atque doctorum sententiis adunatam, & nostræ doctrinæ consentaneam, inconcusse atque inviolabiliter devota Deo & pia mente servatis: Soli etenim professionibus vestris adversantur, de quibus divina scriptura loquitur, dicens [19]: *Posuerunt mendacium spem suam, & mendacio operiri speraverunt:* & iterum qui secundum Prophetam [20] dicunt Domino: *Recede à nobis; vias tuas scire nolumus:* propter quod Salomon dicit: *Per semitas propriæ culturæ erraverunt: colligunt autem manibus infructuosa.* Hæc est igitur vera vestra fides, hæc certa religio: hoc beatæ recordationis, ut diximus, patres omnes, præsulesque Romanæ Ecclesiæ, quos in omnibus sequimur; hoc sedes Apostolica prædicavit hactenus, & inconcusse custodivit: huic confessioni, huic fidei quisquis contradictor extiterit, alienum se ipse à [sancta] communione, alienum ab Ecclesia judicabit esse Catholica. †. Nos enim Cyrum cum sequacibus suis in Romana invenimus civitate, qui de Cumitensi [21] monasterio fuit: quos Apostolicis suasionibus ad rectam fidem, & velut oves quæ perierant errantes ad ovile contendimus revocare dominicum, ut agnoscant secundum prophetam linguæ balbutientes loqui, quæ ad [22] pacem sunt. Ad non credentes autem per nos primus Apostolorum Esaiæ [23] propheta verbum dicit, *ambulate [24] in lumine ignis vestri & flammæ quam succendistis.* Sed obduratum est cor eorum, ut scriptum est, ut non intelligerent: & pastoris vocem oves, quæ meæ non erant, audire minime voluerunt: in quibus observantes ea, quæ ab ipsorum sunt statuta pontifice, eos minime in nostra communione recipimus, & ab omni Ecclesia Catholica esse jussimus alienos: nisi, errore damnato, doctrinam nostram quantocyus sequi, habita regulari professione signaverint. Æquum quippe est, ut qui nostris minime obedientiam accommodant statutis, ab ecclesiis habeantur extortes. †. Sed quia gremium suum nunquam [25] redeuntibus claudit [26] ecclesia: obsecro Clementiam vestram, ut si proprio deposito errore, & prava intentione depulsa, ad unitatem ecclesiæ reverti voluerint: in vestram communionem receptis, indignationis vestræ removeatis aculeos, & nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. †. Deum autem & Salvatorem nostrum Jesum Christum exoramus, quatenus longævis & pacificis vos dignetur custodire temporibus in hac vera religione & unitate, & veneratione Apostolicæ sedis, cujus principatum, ut Christianissimi [27], & pii conservatis in omnibus. †. Præterea Serenissime principum laudamus Legatorum vestrûm personas Hypatii & Demetrii fratrum & Coëpiscoporum nostrorum: quos clementiæ vestræ gratos fore ipsa manifestavit electio. Nam tantæ causæ pondus non nisi perfectis in Christo potuisset injungi: tantæ vero pietatis, tantæ reverentiæ plenos affatus, nisi per amantes minime dignaremini destinare. †. Gratia Domini nostri Jesu Christi & charitas Dei Patris & communicatio Sancti spiritus sit semper vobiscum, Piissime fili, Amen. *Item subscriptio:* Omnipotens Deus regnum vestrum & salutem vestram perpetua protectione custodiat gloriosissime & clementissime fili [28] Imp. Auguste. D. *Rom.* VIII. Kal. Apr. D.N. Justiniano PP.A. [IV.] & Paulino V.C. Conss. 534.

Tit. II.
DE SACROSANCTIS ECCLESIIS [29] ET DE [REBUS, ET] PRIVILEGIIS [30] EARUM.

De relictis Ecclesiæ.

1. Imp. Constantinus Auguſt. ad Populum.

HAbeat [31] unusquisque [32] licentiam [33] sanctissimo Catholico [34], venerabilique concilio [35] decedens bonorum, quod

1 Ad eundem modum Petrus, *Scitores qui in vobis sunt obsecro ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς.* 1. *Petr. cap. 5. vers. 1.*

2 Alias Papæ *l. 7. & eod. Novell. 131. cap. 2.*

3 Videtur hic ad Imperatorem pertinere, in schismate procurare, ut congregetur concilium: sed contra, congregatio Synodi ad Pontificem spectat. *cap. Synodum. cap. nec licuit. distinct. 17.* Vide Dec. *Conf. 255.* Ans.

4 Plus est subjicere quam unire. Phocæ Imperatori idem tribuitur. *Ado Viennensis in Chronico 604. Ivo in Chronico, Platina in Bonifacio III.* & Michaeli Paleologo: cujus constitutionem v. J. Goth. Ecclesias Orientales Justinianus misit, & Apostolicæ religioni subjecit. De Ecclesiarum unione, & unitarum separatione Menoch. *cons. 5. Consil. 477.* Oldrad. *consil. 257.* 261. & 262. Ans.

5 *V. Gregorium 4. regist. epist. 21. 24. 36. 38.* Porro videtur huic legi contraria lex 24. *J. tit. proæ.* Huc pertinet Novella 231. *cap. 2* qua constitutum, ut Romanus ante alios sedeat.

6 Si verbum, Dei filius esset per solam gratiam non per naturam, non unus ex Trinitate esset.

7 Hinc Christus dicitur πρωτότοκος πάσης κτίσεως. *Colos. 1. vers. 15.*

8 Is fuit error Nestorii: contra Christiani, unus Christus, non unum: In Christo non est alius, & alius, sed aliud & aliud. At in Trinitate alius est, & alius, non aliud & aliud: non unus, sed unum.

9 Quid dimidias mendacio Christum? totus veritas fuit. *Tertull. lib. de carne Christi.*

10 Id est, ejus substantia. Christus enim quatenus ex patre genitus, matrem non habet, quatenus ex matre, patre caret.

11 De miraculis & passionibus Christi pie & sancte Vigilius 2. contra Eutychetem, hæc mihi visus est comparasse; Manichæus, inquit, dum tantarum virtutum miracula respicit, quæ Dei filius operatus est, non vult eum hominem confiteri: Photinus dum in eo naturam nostri corporis attendit, Deum esse non judicat. Ille, ut feminet virtutes, iste ut infirmitates repleat. Ille deitatis præconia, iste humanitatis allegat. Illum majestas tanti nominis ab humanitatis professione revocat, istum humilitas injuriarum, quas Deo cernit indignas, in hominis tantum confessione retractat. Illum miracula avocant: istum passiones retardant. Ille deitate fallitur, iste humanitate offenditur. Ille dicit Deus est, Iste dicit, homo est. Grande miraculum, ut expugnatione sui veritas confirmetur, ut verum uterque dicat, dum uterque mentitur. 12 *Novell. 131. c. 1. l. 23. J. de Episcop. & cler.*

13 Hoc addidit, ut excluderet Ephesinum secundum conciliabulum verius quam concilium.

14 Solet Pontifex Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, & Cardinales appellare fratres, cæteros omnes filios; Quæ forma nisi servata sit, præsumitur rescriptum falsum. *cap. sunt igitur. 15. dist. & 34. q. 3.* Ans.

15 Per nos, *Hald.*

16 Data fuit hæc Imperator. epist. v. Januar. DXXXIII. *Grot. flor. sparsi hic.*

17 *Psal. 95.*

18 Magna hæc sunt ad commendationem Christianæ fidei, quod una, vera & Catholica; quod institutа Christi magisterio; quod ubique diffusa à Prophetis & Apostolis: quod roborata per totum orbem sanctorum (intelligit martyres) confessionibus: quod adunata patrum atque doctorum sententiis: quod Episcoporum urbis Romæ veterum doctrinæ consentanea: quod ab Imperatore & pio magistratu inconcusse & inviolabiliter Deo devota & pia mente servetur.

19 *Esa. 28. v. 35.*

20 *Job. 22. v. 17.* adde *Jer. 44. vers. 16. 17. & seqq.*

21 Acumitensi, Græci ἀκοιμήτων. *Cujac. 12. obs. 26.*

22 *Psal. 28. vers. 3.*

23 *Cap. 50. v. ult.*

24 Bellovisanus torquet hunc locum, ut probet hæreticos esse comburendos 2. *Pract. 13. n. 10.*

25 *Novell. 109. in fin.* Contriti cordis holocaustum non patitur repulsam, *Cypr. de cœna domini.* In ultimis Dei clementia pœnitentes non excludit: nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, *idem de passione.* Adde ex decreto *distinctionem de pœnitentia.*

26 Confer caus. 24. quæst. 3. can. corripiuntur. Ans. Imo claudit Apostatis *l. 3. J. de apost.*

27 Christianissimi epitheton hodie sibi vindicant reges Galliæ, unde & à Pontifice aliisque principibus eis tribuitur passim: ut & Catholici Regibus Hispaniæ.

28 Rerum sacrarum antistites solent ita oves appellare. *Paul. 1. Cor. 4. 14. ad Philem. v. 10.*

29 XVI. *C. Th. 2. Nov. 37. 3. Decretorum 48.* Ecclesiæ sunt ædes Deo consecratæ. Latini etiam Dominica appellarunt, quæ voce etiam Germani utuntur domo, κυριακὸν. *Die Kirch.*

30 *5. Eclog. 3. Nov. 46. 131.*

31 *L. 4. C. Theod. capit. futuram 12. quæst. 1.* in futurum, in posterum scil. nam ante Constantinum fortè, aut non licuit, aut parum usitatum fuit: justis vel præceptis, vel exemplis. *Deuteron. 10. d. cap. futuram. cap. videntes cap. habebat. 12. quæst. 1.* quin Vestales nihil ex testamento capiebant 1. *Gell. 12. Symmach. 1. ep. 40.* & Judæorum collegia, *l. 1. J. de Judæis,* & breviter collegia illicita, *l. 8. J. de hær. instit.* Arcadius postea vetuit Ecclesiasticis quicquam donari etiam testamento, *l. 20. l. 27. C. Th. eod.* ad id forte alludit Hieronymus ad Nepotianum 7. *parte* 3. Pudet, inquit, dicere sacerdotes idolorum (*facit l. 20. ff. de annuis legatis*) aurigæ, mimi & scortæ, hereditates capiunt: solis clericis & Monachis id lege prohibetur, & prohibetur non à persecutoribus, sed à principibus Christianis (Valentinianum, Valentem & Gratianum perstringit, cujus lex ad Damasum extat, *l. 20. C. Theod. de Episc.*) nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruerimus hanc legem: Cauterium bonum est, sed quo mihi vulnus ut indigeam cauterio? Provida, severaque legis cautio, & tamen nec sic refrenatur avaritia: per fideicommissa legibus illudimus. Apud Gallos novas possessiones, immobilia, feuda & censuales reditus Ecclesiæ sine Regio diplomate nequeunt adipisci, & nisi impetrato morticinii jure, vel à rege, vel iis quibus id licet, *v. Papon. 1. Arrest. c. 4. d'amortissement.* Nicephori Phocæ constitutione id videtur Ecclesiis remissum fuisse, v. ejusdem constitutionem infra. *Goth.* Confirmatur hæc lex *Concil. Trid. sess. 25. c. 5.* Nota tamen, hujus & sequentis tituli leges, quoad clericos, licet illis favorabiles sint, propter defectum jurisdictionis non valere tanquam leges, sed ut privilegia. Dec. *in l. Seniusm. 15. ff. qui testam. fac.* post Gratian. *disceptat. forens. tom. 1. cap. 64. num. 12.* Alexander Sperellus *decis. 10. num. 33.* Ans. 32 Cui tamen testamentum licet facere. Ideoque furiosus, mutus, surdus, pupillus, damnatus ad mortem, deportandus, & bannitus non possunt pias etiam ad causas testari. An idem in excommunicato? v. super ea re *Socin. regul. 134.* Num & idem est in usurario manifesto, filio familias dubitante de suo statu? vide *Bald. hic.* Testandi facultatem numerari inter actus voluntarios, hinc etiam colligunt, *v. Nov. 134. c. 4.* 33 Testamenti ad pias causas privilegia ex hac lege colligas, quibuscunque videlicet personis, cuicunque collegio, quantas summas optaverit, quo voluerit stilo relinquere licere, de quo vide Clarum 3. *sent. §. testamentum quæst. 5. Tiraquellum tractat. de privileg. piæ causæ, Grassum lib. 20. sentent. §. testamentum quæst. 17. 18. 19. 20. 21.* 34 Aliud in non Catholico & illicito, *l. 1. J. de Judæis.* An spurio? non ultra alimenta, licet pia sit causa. *Baldus hic.* 35 Id est loco. An ad fabricam templi? An templi haltatoribus, puta clericis, monachis? licuit enim gentibus legare sacerdotibus & hierophilacis, *l. 20. D. de annuis,* & Diis. *l. 1. §. 5. ff. ad l. Falcid.* Neque tamen omnibus. *Ulpian. tit. 22. §. Deos 6.*

Source : BIU Cujas

1 Demus res inalienabiles ob piam causam legatas: Num debebitur æstimatio? negat *Baldus hic*. Demus præteritis vel exhereditatis injuste liberis, piam causam esse institutam? Augustinum ita respondentem audiamus. Quærat, inquit, alterum qui suscipiat, non Augustinum. Imo Deo propitio, neminem inveniet, qui suscipiat, *August. sermone de vita Clericorum 17. quæst. 4. §. ult.* ut hinc colligas, in bonis testatoris, testatori propinquiores esse liberos, quam sit Ecclesia: & in hac specie Ecclesiam post liberos esse.

2 Relinquendi verbum non ad donationes inter vivos pertinet, sed ad testamenta, & si quæ similia judicia postrema, *ibi, quam ut suprema voluntatis.*

3 Mortuus velle non potest.

4 *Novell. 22. c. 2.* & tamen adstrictus institutioni heredis, non collatus in arbitrium heredis, munitus solemni testium numero. *Baldus hic.* An pro parte testatus, pro parte intestatus quis ad pias causas mori potest? *Bartolus* ait, *Baldus* negat.

5 De stylo, v. quæ dicam, *ff. quæ sit longa consuetudo.*

6 Baldus videtur legisse *liberum*, qua de re v. *Novell. 22. cap. 2.*

7 Martyrium *l. ult. C. Theod. 17.* μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ διατρίβετω νεκρόν. Nullus in Ecclesia sepeliat mortuum. *Syn. Basil. 3. tit. 3. ex lib. 5. tit. 1.* eam etiam templi partem intelligit Baldus, quæ clericis adsignata: cui adesse laico non licet.

8 Sepeliendis 5. *Ecl. 3. ex lib. 5. tit. 1. c. 2.* humandis *l. 6. C. Th. 9. tit. 17. 13. q. 2. c. nullus. 18. c. non æstimemus. 19.*

9 An collegiis aut contractibus, electionibus magistratuum habendis? an habitationi, in jus vocationi, citationi, prehensioni? *ff. de his, qui ad Eccl.* video servum in iis manumitti posse, *ff. de his qui in Eccl. manumittuntur.* tutorem dari, *arg. l. 3. D. de tut.* & jurari, *l. 13. in fin. ff. de reb. cred.* protestationem fieri, *Nov. 115. c. ult.* An sententia, an arbitrium, an examinatio testium fieri? sic puto: dummodo non repugnet usus.

10 Martyrem *l. 7. 9. C. Theod. 17.* λειψανα ἁγίων, id est, reliquias sanctorum *1. Ecl. c. 5. fol. 2. 3. Harmen. 3. cod.* περὶ λειψάνων ἁγίων. 11 Contractus ergo irritus fuerit. Quænam pœna constituta? extraordinaria. *Bald.* 12 *Al. Decio. Ruff. Al. Cynegie.* Contius. 13 Imo octoginta, *d. Nov. 59.* 14 *Decani*, hic, sunt vespillones, copiatæ, lecticarii fossarii, Bargenæ aut Bergenæ νεκροφόροι, *adde Novell. 43. Nov. 59.* 15 Corporati, ejusdem corporis & collegii, v. *l. unic. ff. de collegiatis.*

16 Numerus ubi certus est, non valet impetratio supra numerum, utcunque patrocinio summi viri fiat. 17 Recepti supra numerum non fruuntur privilegio ordinariorum. 18 Vitium est in hac subscriptione. 19 *L. 40. C. Theod. 16. tit. 2.* Goth. Hæc lex Canonizata est. *caus. 16. quæst. 1. cap. placet.* An Ecclesiasticæ personæ teneantur ad solutionem onerum militarium: vid. *Cacheran. dec. 68. Adde Alciat. hic.* ANS. 20 Princeps in dubio omnia consilio agere præsumitur.

21 Omnia scil. ad Ecclesiam pertinentia. 22 Prædia Ecclesiastica à sordidis muneribus immunitatem habent, *Nov. 131. c. 5. de quib. ex leg. 13. 14. 15. 16 ff. de extraord. muner.* 23 Extraordinaria munera sunt, quæ nec certam, nec ordinatam formam præstationis habent, *l. 10. §. 1. ff. de annuis.* eo Ecclesiæ non tenentur, nisi de extraordinario factum sit ordinarium, *l. 2. in fin. ff. de jud.* 24 Superindictitium, *l. 40. C. Theod. 16. tit. 2. vel ff. de superindicto.* 25 *V. ff. de coll. don.* 26 Alias, Ecclesiæ tenentur ad ordinarias præstationes, nec licet abuti nomine Ecclesiæ evitandorum canonum causa *Nov. 37.* ordinaria igitur jugatio Ecclesiæ non est remissa, *v. l. 3. ff. de Episcop.* Ambrosius de Imperatore loquens, *si tributum petit non negamus: Agri Ecclesiæ tributum solvunt. 11. q. 1. cap. si tributum 27.* Si censum filius Dei solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum? *11. q. 1. cap. magnum 28.* adde *23. q. 8. c. tributum 22.* De hac tamen re conqueritur Gregorius VII. epist. ad Theodoricum & Theodobertum Francorum reges. 114. Sane à tributis immunes fuisse Sacerdotes apud Ægyptios, Judæos, Persas & Gallos, in veterum monumentis legimus, *Genes. 47. Dion. 2. 1. Esd. 7. Xenoph. de vectig. Cæsar. 6. de bell. Gall.* sic in Bœotia agri deorum excepti erant, l. censoria: quam tamen legem publicam ad novos deos subtiliter pertinere negabant: eosve qui aliquando mortales fuissent, *3. de nat. deor.* Hoc eodem prætextu iidem publicani prope Caystrum loca quædam Lunæ consecrata ad se raperunt. *Strabo 14.* 27 Et ita duabus pœnis afficiuntur: excommunicatione scil. & exilio.

28 Sacrilegium committit, qui immunitatem Ecclesiæ violat. 29 *L. 46. C. Theod. de Episcop. lib. 16.* Goth. Innovatum contra Canones non subsistit. *Vide Goddæ. de Sequestrat. cap. 1. num. 39. & 40. ad 46. & Alciat. hic.* ANS. 30 Quæ forte obtinuerat tempore Tyrannidis, *l. 16. ff. eo.* 31 Adde *l. 12. ff. eo. Novell. 6. cap. 1. Nov. 83. c. 1. Nov. 123.* 32 Atqui ad Imperatorem eundum videtur, *l. 1. ff. de legib.* 33 *L. 52. in fin. ff. de Episc.* ad differentiam novæ. *l. 4. ff. de oper. publ.* est enim duplex Roma *l. ult. ff. in quib. caus. pign. 7. Eclog. 17. c. 13.* Constantinopolim Græci vocant, νέαν ῥώμην. Zonar. *act. concilii Chalced. cap. 22.* 34 *L. 45. C. Theod. 16. tit. 2.* id est, Patriarchatus, *l. 16. ff. eo.* 35 Imo ei antistat. *l. 24. ff. cod.* 36 Pars legis *6. C. Theod. de itinere muniendo lib. 15.* 37 Ecclesiæ à muneribus præsertim sordidis immunes, ἁ μὴ ἐκ ἀναγκαίων γεωργίας καὶ ὑδροφοριῶν, hoc est, exceptis pontium & itinerum instructionibus, *synopsis Basil. 1. c. 5. l. 7. ff. de oper. pub. l. 4. ff. de priv. domus Augusti. l. 6. C. Theod. de itinere muniendo, Nov. 38. & 149. c. 3.* 38 Ὑδροφοριῶν *5. Eclog. 1. c. 5.* milium. 40 Locupletes scil. non si solæ aut destitutæ reditu. 41 Non sordido *ff. eo.*

42 Pontium & itinerum instructiones non censentur inter munera sordida. 43 *Al. Imp. Theodos. & Isidoro PP. Illyrici*, ut legitur *in C. Theod.* Russard. 44 *Pars legis 33. C. Theod. de annon. & tribut. l. 11.* 45 *V. l. 12. ff. de annonis.* 46 Capitationis voce tributum soli interpretatur Molinæus.

quod 1 optaverit relinquere 2: & non sint cassa judicia [ejus.] Nihil enim est quod magis hominibus debeatur; quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud 3 velle non possunt, liber 4 sit stylus 5, & licitum 6 quod iterum non redit arbitrium. PP. V. Non. Jul. *Romæ*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CONSS. 321.

De sede Apostolorum & Martyrum.

II. Impp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Pancratio Præfect. urbi.

NEmo Apostolorum vel Martyrum sedem 7 humanis 8 corporibus 9 existimet esse concessam. Dat. III. Kal. Aug. *Heracleæ*, EUCHARIO & SYAGRIO CONSS. 381.

De reliquiis Martyrum.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

NEmo Martyres 10 distrahat, nemo mercetur 11. Dat. III. Kal. Mar. CP. HONOR. N. P. & EUODIO CONSS. 386.

De Decanis Ecclesiæ Constantinopolitanæ.

IV. Iidem AA. Niceno 12 PP.

NOn plures, quam nongenti quinquaginta 13 decani 14 sacrosanctæ hujus amplissimæ urbis deputentur Ecclesiæ: nullique his addendi, vel mutandi, vel in defuncti locum substituendi pateat copia: nulli alii corporatorum 15 præter dictum numerum per patrocinia 16 immunitate 17 concessa, negataque omni novationis facultate similia vindicandi, his quæ in honorem vel necessaria obsequia sacrosanctæ Ecclesiæ indulta sunt. Dat. VII. Kalend. Sep. *Eudoxiopoli.* HONOR. A. VIII. & THEOD. Juniore A. VIII. 18 CONSS. 409.

De immunitatibus Ecclesiarum.

V. Iidem AA. Militio PP.

PLacet 19, rationabilis consilii tenore perpenso 20, districta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus singularum urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est; ne prædia 21 usibus cœlestium secretorum dedicata, sordidorum 22 munerum fœce vexentur: nil extraordinarium 23 ab hinc superindictumve 24 flagitetur: nulla translationum 25 sollicitudo signetur: postremo nihil præter 26 canonicam illationem, quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contravenerit: post 27 debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos 28 [jure] promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur. Dat. VIII. Kal. Jul. *Rav.* HONORIO IX. & THEODOSIO V. AA. CONSS. 412.

De observatione & interpretatione Canonum Ecclesiasticorum.

VI. Iidem AA. Philippo Præfecto Prætorio Illyrici.

OMni 29 innovatione 30 cessante vetustatem & canones priscos Ecclesiasticos, qui 31 usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus: ut, si quid dubietatis emerserit, id oporteat (non 32 absque scientia viri reverendissimi sacrosanctæ legis Antistitis [Ecclesiæ] urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris 33 prærogativa 34 lætatur 35) conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari. D. Pridie Id. Jul. EUSTATHIO & AGRICOLA CONSS. 421.

De instructionibus itinerum & Pontium.

VII. Iidem AA. Asclepiodoto PP.

AD 36 instructiones 37 itinerum 38 pontiumque 39, etiam divinas domos & venerabiles Ecclesias 40 tam laudabili 41 titulo libenter adscribimus: quia 42 non est inter sordida munera numeratum. Dat. XV. Kal. Matt. CP. ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

De capitatione.

VIII. Imp. CARUS 43 Præsidoro PP.

SAcrosancta 44 Thessalonicensis 45 civitatis Ecclesia aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis 46 modum beneficio nostri numinis sublevandum: nec extraneorum gravamine tributorum Rempublicam ecclesiastici nominis abusione 47 lædendam. Dat. VI. Id. Oct. CP. VICTORE V. C. CONSS. 424.

De decanis seu collegiatis titulo tenus.

IX. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. CYRO Præfecto Urbi.

QUi sub prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credimus esse obviandum: ne quis sub 48 specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani festinant: ideoque si quis eorum sub nudæ 49 appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat; sciat, pro se alium subrogandum 50, qui prædicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet loco memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus, qui subrogatur, admissa 51 judicio; ab hac dispositione nemine se excusante Sacrosanctarum Ecclesiarum [reverentia.] Dat. X. Kal. Apr. THEOD. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De navibus & embola.

X. Iidem AA. Florentio PP.

JUbemus 52, nullam navem 53 ultra duorum millium modiorum capacem ante 54 felicem embolam 55, vel publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignitatis aut religionis intuitu, aut prærogativa personæ 56 publicis 57 utilitatibus subtractam, excusari posse: nec si cœleste 58 contra proferatur oraculum, sive annotatio sit, sive divina pragmatica sanctio, providentissimæ legis regulas excusare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus observari: ut generaliter, si quid hujusmodi contra 59 jus vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat: Quicquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit adtentatum: id navigii, quod excusatur, publicatione 60 corrigimus. Dat. THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De angariis, parangariis, & plaustris.

XI. Iidem AA. ad Taurum Præfectum Prætorio.

NEminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere excusari præcipimus, cum ad felicissimam expeditionem 61 nostri numinis omnium Provincialium per loca, qua iter arripimus, debeant solita nobis ministeria exhiberi: licet 62 ad sacrosanctas Ecclesias 63 possessiones pertineant. Dat. XIII. Kal. Mart. CP. VAL. A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

Confirmatio privilegiorum ecclesiis concessorum. 1. Abrogatio sanctionum sacris canonibus adversantium. 2. De salariis, quæ de publico ecclesiis præstantur.

XII. Impp. VALENT. & MARCIANUS AA. Palladio PP.

PRivilegia 64, quæ generalibus 65 constitutionibus universis sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ religionis retro Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri. §. 1. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quæ contra 66 Canones ecclesiasticos interventu gratiæ vel ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus. §. 2. Et quia humanitatis nostræ est, egenis 67 prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimenta non desint 68: salaria 69 etiam quæ sacrosanctis ecclesiis in diversis speciebus de publico hactenus 70 ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconcussa, & à nullo prorsus imminuta præstari: liberalitatique huic promptissimæ perpetuam tribuimus firmitatem. Dat. AETIO & STUDIO CONSS. 454.

De statutis, & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ, ejusque personas.

Nova constitutio FRIDERICHI 71 Imperatoris.

CAssa & irrita 72 esse denunciari per totam Italiam præcipimus omnia statuta & consuetudines contra libertatem Ecclesiæ ejusque personas, inductas adversus canonicas & imperiales sanctiones, & ea de Capitularibus 73 penitus aboleri mandat nova constitutio: & de cætero similia attentata 74 ipso jure nulla esse decernit: si quid contra fiat: pœnæ quæ statutæ sunt, imminebunt. Sed si per annum hujus novellæ constitutionis aliqui inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum nostrum imperium impune ab omnibus occupentur.

De ultima voluntate mulieris Deo dicata.

XIII. Iidem AA. Palladio Præfecto Prætorio.

GEnerali lege 75 sancimus, sive vidua, sive Diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, sive quocunque alio nomine religiosi honoris, vel dignitatis fœmina nuncupata, vel testamento, vel codicillo suo (quod 76 tamen alia omni juris ratione munitum sit) Ecclesiæ vel martyrio 77, vel Clero, vel Monachio 78, vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacumque re vel specie, crediderit relinquendum: id modis omnibus ratum firmumque consistat: sive 79 hoc institutione, sive substitutione, seu legato aut fideicommisso per universitatem seu speciali: sive scripta, sive non scripta voluntate fuit derelictum: omni in posterum in hujuscemodi negotiis ambiguitate submota. Dat. X. Kalend. Maji CP. ANTHEMIO & VALENT. VIII. CONSS. 455.

De Rebus Monachorum.

In AUTHENT. de monachis. §. illud quoque. col. 1. tit. 5. seu Novel. 5. c. 5. & Novel. 76.

INgressi 80 *monasteria ipso ingressu se suaque* 81 *dedicant Deo: Nec ergo de his testantur* 83: *utpote nec* 84 *domini rerum.* 82

In Auges sacerdotibus Ægypti tertiam vectigalium. *Diod. 2.* ita Plato eos, qui reipublicæ præficiuntur ex publico alendos censet. 70 Eleemosynæ consuetæ præstandæ sunt. Atqui sunt, cum ex consuetudine, quæ & quantæ sint apparent, *l. 14. §. 1. D. de alimentis.* 71 Secundi. *Goth. l. 12. §. 1. ff. eod.* 73 *Capitularia*, libri statutorum *c. omnes in fin. 11. quæst.* 74 Attentata alienæ jurisdictionis usurpatio, *v. Paponem 19. arrest. 3. d' attentat.* 75 Quæ hodie immutata duab. authenticis sequentibus. 76 Religiosæ personæ etiam solenniter testari debent. 77 *Martyrium* templum martyrum, *l. 16. ff. eod. l. 7. C. Th. 9. tit. 18.* 78 Id est, cœtui, aut templo monachorum. 79 Relinquimus morientes vel scripto, vel non scripto, idque vel instituendo, substituendo, legando, fidei committendo. 80 Vide ad hanc Novell. Socinum *reg. 180.* 81 Aliud ante ingressum. *Novel. 5. c. 5.* & certo casu post ingressum, v. *Authen. proximam.* Hæc interim authentica non servatur in Gallia, monasterium enim non succedit religioso, sed ab intestato proximi. Quin religiosi non succedunt proximis, nec monasterium eorum loco: nec potest secularis factus successionem revocare: sed nec religiosos liberos patres tenentur hodie heredes instituere, aut legitimam eis relinquere, *v. Rebuffum in proœmio constit. glos. 5. n. 20. 21. 22. 23. 24.* Putarem tamen cassibus istis habendam rationem paupertatis nimiæ, & quæ sæpius accidit mendicitatis. *Goth.* Neque servatur hæc authentica in Belg. ubi monasteriis ad acquirendum principali rescripto opus est. *Edict. 19. Octob. 1520. & let. introit. art. 14. addit. 2.* ANS. 82 Testari de rebus Deo dicatis non possumus, 83 Hoc ut verum sit, v. Authenticam proximam. 84 Testari non possumus de rebus alienis.

47 Privilegii prætextu illicitum non debet committi, *l. 1. ff. ubi senatores.*

48 *Pars l. 1. ff. de collegiatis.*

49 *L. 5. ff. de jure immun.*

50 Hæc lex non pertinet ad eum qui se fingit clericum: nec enim se decanum mentienti alius subrogari potest, cum non sit decanus. Sensus est itaque: Non servientem Ecclesiæ privilegio carere, ejusque loco alium subrogari.

51 Admisso.

52 Idem *l. 2. ff. de navibus non excus.*

53 *V. l. 2. ff. de navibus non excusand.*

54 Quo anni tempore fuerit felix hæc embola, vide edictum Justiniani 13. *c. 6.*

55 Embola felix transvectio specierum publicarum, *v. Edict. Justin. 13.*

56 Forte militaris.

57 Publica utilitas cuilibet privati privilegio præferenda.

58 Cœleste oraculum quid est? principis dispensatio.

59 Rescriptum obreptitium ipso jure nullum.

60 Ecclesiæ nocet factum prælati, *v. c. 76. de reg. in 6. Edict. Just. 13. c. 10.*

61 Ecclesiæ ab oneribus expeditionis non excusantur *5. Ecl. 1. l. 7. ff. de quibus muneribus, l. 2. ff. de cursu publico.*

62 Ecclesiæ obnoxiæ sunt angariis & parangariis expeditionis tempore. *Synops. Basil. 5. tit. 1. c. 5. & 7. l. 2. ff. de quib. munerib. vel præstationib.*

63 Et alium quemcunq; *d. c. 7.* sed nec regiæ domus expeditionis tempore ab angariis & parangariis immunes. *l. 2. ff. de cursu publico. Synopsis Basil. ibid. ex lib. 56. tit. 17. cap. 22.*

64 *L. 21. 22. C. Theod.* de sordidis & extraord. munerib. 11. *tit. 16. & l. 34. & 38 C. Theod. l. 22. §. 1. ff. de Episc. Novell. 131.*

65 Privilegia quædam generalia esse possunt.

66 Canones, ubi agitur de re Ecclesiastica, juri civili præferendi.

67 Optimi principis officium est, egenis prospicere.

68 Hinc colligitur, voto pauperi alimenta, aut quid hujusmodi usufructus nomine legari posse.

69 Salaria hujusmodi ex vectigalibus suis detracta per singulas civitates Christianis principes alendis Ecclesiæ ministris addixerunt, ut hic, quæ sublata à Juliano Jovianus restituit *4. Theod. 4.* Ad eum modum Numa Vestalibus stipendium de publico statuit. Liv. 1. & Ægypti republico alendos censet. 70 Eleemosynæ consuetæ præstandæ sunt. Atqui sunt incertæ? non Fredericus II. ab Honorio III. Pontifice coronam accepit. Anno 1213. ANS. 72 Ipso jure authenticis sequentibus. 76 Religiosæ personæ etiam solenniter testari debent. 77 *Martyrium* templum martyrum, *l. 16. ff. eod. l. 7. C. Th. 9. tit. 18.* 78 Id est, cœtui, aut templo monachorum. 79 Relinquimus morientes vel scripto, vel non scripto, idque vel instituendo, substituendo, legando, fidei committendo. 80 Vide ad hanc Novell. Socinum *reg. 180.* 81 Aliud ante ingressum. *Novel. 5. c. 5.* & certo casu post ingressum, v. *Authen. proximam.* Hæc interim authentica non servatur in Gallia, monasterium enim non succedit religioso, sed ab intestato proximi. Quin religiosi non succedunt proximis, nec monasterium eorum loco: nec potest secularis factus successionem revocare: sed nec religiosos liberos patres tenentur hodie heredes instituere, aut legitimam eis relinquere, *v. Rebuffum in proœmio constit. glos. 5. n. 20. 21. 22. 23. 24.* Putarem tamen cassibus istis habendam rationem paupertatis nimiæ, & quæ sæpius accidit mendicitatis. *Goth.* Neque servatur hæc authentica in Belg. ubi monasteriis ad acquirendum principali rescripto opus est. *Edict. 19. Octob. 1520. & let. introit. art. 14. addit. 2.* ANS. 82 Testari de rebus Deo dicatis non possumus, 83 Hoc ut verum sit, v. Authenticam proximam. 84 Testari non possumus de rebus alienis.

Source : BIU Cujas

In AUTHENT. de sanctissimis Episc. §. si qua. col. 9. tit. 6. al. 15. seu Novel. 123. cap. 38.

SI [1] *qua mulier aut vir, liberis non extantibus* [2], *monasticam* [3] *vitam elegerit, & monasterium intraverit: monasterio* [4], *quod intravit, res* [5] *ejus competere jubemus.* †. *Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos* [6] *disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere* [7], *legitima* [8] *nulli deminuta: & quod eis non dederit, monasterio competet. Sed si omnem* [9] *substantiam inter eos filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ monasterio competere debet. Sed si post ingressum monasterii moriatur* [10], *antequam inter eos dividat; filii legitimam percipient, reliqua substantia monasterio competente* [11].

De alienatione, oppignoratione, emphyteusi rerum Ecclesiæ. De acquisitione prædii sterilis aut onerosi.

XIV. Impp. LEO [12] & ANTHEMIUS AA. Armasio [13] Præfecto Prætorio.

JUbemus, nulli posthac Archiepiscopo in hac urbe Regia sacrosanctæ [14] orthodoxæ Ecclesiæ præsidenti, nulli Oeconomo, cui [15] res ecclesiastica gubernanda mandatur, esse facultatem fundos, vel prædia sive urbana, sive rustica, res postremo immobiles, aut in his prædiis colonos, vel mancipia constituta, aut annonas civiles [16] cujuscunque suprema, vel superstitis voluntate ad religiosas ecclesias devolutas, sub cujusque [17] alienationis specie ad [18] quamcunque transferre personam: sed ea etiam prædia dividere [19] quidem, colere, augere, & ampliare: nec ulli iisdem prædiis audere cedere: verum sive testamento quocunque jure facto, seu codicillo, vel sola nuncupatione, legato seu fideicommisso, aut mortis causa donatione, aut alio quocunque ultimo arbitrio, aut certe inter viventes habita largitate, sive contractu venditionis, seu donationis, aut alio quocunque titulo quissquam ad præfatam venerabilem Ecclesiam patrimonium suum, partemve certam patrimonii in fundis, prædiis, sive domibus, vel annonis, mancipiis [20], & colonis, eorumque peculiis voluerit pertinere: inconcussa ea omnia sine ulla penitus immutatione conserventur. †. Scientes nulla sibi occasione vel tempore, ad vicissitudinem beneficii collocati [21], aut gratiæ referendæ donandi, vel certe hominibus volentibus emere, alienandi aliquam facultatem permissam: nec si omnes cum religioso Episcopo, & Oeconomo clerici in eatum possessionum alienationem consentiant: ea enim, quæ ad beatissimæ ecclesiæ jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam [22] sacrosanctam & religiosam ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodiri: ut sicut ipsa religionis & fidei mater [23] perpetua est, ita ejus patrimonium [24] jugiter servetur illæsum. §. 1. Sane, si hæc nostræ perennitatis statuta audaci spiritu & mente sacrilega quissquam Oeconomorum, vel hominum temeranda crediderit, ipse quidem, qui protervo ausu Ecclesiastica prædia donationis, vel emptionis seu commutationis [titulo,] vel cujuscunque contractus alterius nomine (nisi eo modo, quo nunc [25] statuimus) acquirere [vel habere] tentarit; omnem hujusmodi fructum propriæ temeritatis amittat: & pretia quidem & munera [26], quæ ejus rei gratia data fuerint Oeconomo, sive aliis quibuscunque personis, ecclesiæ lucris & commodis acquirantur [27]: prædia autem, & in his omnibus constituta, ab ipsis clericis [28] & temporalibus œconomis cum fructibus seu pensionibus, vel accessionibus totius medii temporis vindicentur, ut tanquam penitus à nullo empta vel vendita teneantur: quia ea quæ contra leges fiunt, pro [29] infectis habenda sunt. §. 2. Oeconomus autem, qui hoc fecerit, imo fieri passus fuerit [30], vel quacunque prorsus hujusmodi venditione, seu donatione, vel commutatione, [nisi ea, quæ præsenti lege concedimus] postremo in quacunque alienatione consenserit: commissa sibi Oeconomatus administratione privetur [31], deque ejus bonis, quodcunque exinde incommodum ecclesiæ contigerit, reformetur: heredesque [32] ejus, & successores, ac posteri super hoc facto sive consensu, competenti ab ecclesiasticis personis actione pulsentur. §. 3. His tabellionibus, qui hujusmodi contractuum vetitorum [33] ausi fuerint instrumenta conscribere, irrevocabilis [34] exilii animadversione plectendis. §. 4. His quoque judicibus [35], vel jus gestorum habentibus, qui hujusmodi donationum vel contractuum vetitorum gesta confecerint, dignitatis propriæ & bonorum omnium spoliatione damnandis. §. 5. Sane ne [36] omnis religiosis Oeconomis commodæ provisionis via, & occasio venerandis Ecclesiis profutura videatur excluſa: id, quod utile plerunque judicatur, sub cautelæ observatione necessario procedere concedimus. Si [37] quando igitur vir religiosus œconomus hujus regiæ urbis Ecclesiæ perspexerit [38] expedire, ut desideranti cuiquam certarum possessionum atque prædiorum (urbanorum scilicet sive rusticorum) ad jus Ecclesiasticum pertinentium temporalis ususfructus possessio pro [39] ipsius petitione præstetur: tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenit, sive [40] in diem vitæ suæ ab eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat Oeconomus, atque conscribat: per quæ & tempus, intra quod hoc præstari placuerit, statuatur: & manifestum sit, quod quisque acceperit ab invicem [41] hujusmodi beneficii [42] gratia; præstando quidem ecclesiastici prædii pro tempore usumfructum: post statutum autem tempus & placitum [43], ipsorum redituum proprietate ad dominium, & jus ecclesiasticum recurrente firmiter: ita scilicet ut sive completo spatio, quod fuerit inter eos constitutum, sive mortis suæ tempore (si hoc quoque convenerit) is qui possessionem ecclesiasticam & certorum redituum usumfructum habendi gratia interveniente pacto susceperit, non minus quam alterius tantæ quantitatis, quantæ [44] acceperit reditus, cum ipsorum prædiorum dominio & rebus immobilibus, eorumque colonis & mancipiis ecclesiæ derelinquat: Nisi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere, sed possessionem Ecclesiasticam, tanquam nullo jure transcriptam, in jure ipsius, atque dominio permanere, & ab ecclesiasticis œconomis vindicari D. CP. JORDANE, & SEVERO CONSS. 470.

In AUTHENT. de non alienandis aut permutandis. §. nos igitur col. 2. tit. 1. seu Novel. 7. c. 1. & in auth. de Alienat. & emphyt. §. hoc etiam super ipsis. & §. hoc vero jubemus. col. 9. tit. 3. seu Novel. 120. c. 6. & 7.

HOc [45] *jus porrectum est ad omnem* [46] *venerabilem locum, omnemque collegium, quod actio pia constituit: ut nec res eorum pignorentur* [47]. *Et hoc perpetuo servetur in his rebus immobilibus, quæ* [48] *ab imperiali domo prædictis locis applicantur. In cæteris* [49] *catenus excipitur, si debitum urget.* †. *Quod si ex mobilibus solvi non possit: primo* [50] *res immobiles specialiter dentur pignori: quarum fructus creditor sibi reputet tam in sortem, quam in usuras usque ad quartam* [51] *centesimæ.* †. *Quod si* [52] *nolit creditor ita accipere: tunc ordinator* [53] *domus apud eum, à quo ordinatur, habitis* [54] *absque dispendio gestis, juret* [55] *majore parte ibidem servientium* [56] *consentiente, & debitum existere, nec ex mobilibus* [57] *solvi posse: quo subsecuto, per viginti dies rem Ecclesiæ* [58] *venalem esse publice* [59] *notum sit; ut plus offerenti* [60] *detur, precio* [61] *modis omnibus pro debito dando: aliter* [62] *enim res emptori non conceditur: & hoc inscribatur* [63] nihil esse factum in ea re ad damnum divinæ domus. †. *Emptore vero non invento, res æstimata districte creditori detur in solutum, addita* [64] *in pretio universo æstimationis decima parte, & accedente consensu ordinatoris, & majoris partis ibidem servientium: Sit tamen ea res mediocris* [65] *inter cæteras, inspecta ipsius qualitate* [66] *& quantitate & onere.* †. *Et is* creditor *hic intelligatur, qui, quod credidit, probat in* [67] *utilitatem divinæ domus processisse.*

In AUTHENT. de non alienandis aut permutandis. §. sicut autem. col. 2. tit. 1. seu Novell. 7. cap. 12.

SIcut [68] *alienatio rerum Ecclesiæ interdicitur: ita prohibetur, ne qua sterilis* [69] *ei detur* [70] *possessio, aut alioqui onerosa, veluti fiscalium nomine vel onere.*

In AUTHENT. de non alien. §. quia vero cognovimus. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 11. & in auth. de alien. & emph. §. & quoniam, col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 7.

MUlto [71] *magis prohibetur ipsius Monasteriis alienatio, qua redeat in antiquum statum, & secularem usum.*

In AUTHENT. de alien. & emph. §. si vero non sint. versi. œconomis. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 5.

QUibuscunque [72] *modis hoc jus aliis permittitur: interdicitur certis personis, res hujusmodi accipere, ut Oeconomo, ejusque cognatis: aliqui bona eorum & Oeconomorum, & ordinatorum, quibus conjuncti sunt, post mortem eorum pervenient ad Ecclesiam, de qua rem accipiunt.*

In AUTHENT. de non alien. aut permut. §. quia vero Leonis. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 5. & col. 9. tit. 3. de alien. & empt. §. Si vero præter hæc. seu Nov. 120. c. 11.

QUi *res jam dictas non* [73] *gratuito alienationis titulo citra* [74] *formam legis* [75] *accepit; rem quidem cum omni ineremento medii temporis restituat: ejus autem quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum* [76], *sed adversus eum* [77], *qui alienavit, habet.* †. *Donatarius* [78] *autem & rem cum omni causa, & fructum restituat, & aliud tantundem.* †. *Creditor quoque, restituta re pignorata, crediti actionem contra solum pignoris datorem habeat.* †. *Emphyteusis acceptor, & ab ea cadat: nec quod dedit repetat: immo statim solvat, quod soluturus esset uno quoque anno, si jure contraxisset: sed melius dicitur, omnimodo denegandas esse actiones hujusmodi acceptori.*

In Au-

---

1 Hæc authentica non servatur in Gallia ut dixi in superiore authentica.

2 *Vide Johan. Damh. De Testam. ad rubr. Qui testam. fac. poss. num.* 176. ANS.

3 Monastica vita stringit arctius, quam sacerdotium simplex.

4 An saltem rei alicujus usum & dispositionem excipere, seu reservare sibi possint? Possunt utique: sed permittente tantum suo vel præposito, vel superiore.

5 Omnes: etiam ususfructus commoditatem & emphyteuseos privatæ, immobilia, si modo monasterium ipsum talium sit capax (quod in feudis quæritur) maxime operarum obventiones, lucra futura, ut legata & relicta, v. *Paponem 1. arrest. 8. n. 7.*

6 Non extraneos: hinc Baldus negat, monacho tum licere uxori dotem constituere, aut quasi ab ea quondam receptam cavere, vel de restituendis usuris alicui cavere.

7 Testari monachus potest inter liberos, hoc casu ut ex *Novella Leonis* V. de his, quæ adquisivit post ingressum. Ideoque posse videtur in his substituere. Ad hæc potest testis esse quoque in testamento, & testamenti executor dari: aut si id ei non licet, executori à consiliis esse. *Bald. hic.*

8 Monachus liberis relicturus, quam minus potest legitimam eis relinquit: quam plurimum virilem sibi retinere debet.

9 *Jason hic. num.* 5. colligit ex hoc vers. Monasterium loco filii haberi. *cap. in præsentia. Extr. de probat. vide cap. 9. caus.* 19. *quæst.* 9. ANS.

10 Patre monacho ante divisionem bonorum præmortuo, liberi solam legitimam deducunt, quibus idem monasterium favorabilius videtur.

11 Non jure hereditario, sed cujusdam acquisitionis. Inde negant interpretes, monasterium ad inventarii confectionem adstringi: cum proprie non sit heres, *v. Graſſum lib. sent. §. hæred. quæst. 6.* 12 Hujus legis mentio fit *Novell. 7.* Goth. De hujus legis materia vide *Salicet. Bart. Bald. h. l. Tiraquell. de constit. possess. part. 3. limit. 13. Menoch. De arbitrar. lib. 2. cent. 2. cas. 172. Guilhelm. Rudian. tr. de reb. Eccles. non alienand. confer l. fin. C. De sund. rei privat. lib. 11. & ibi notat.* ANS. 13 *Harmatio, ut l. 31. §. de Episcopis:* cujus in Zenone mentionem Ang. Glycas & Constantinus Manasses faciunt. 14 Id est, majori Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Hoc privilegium postea porrectum est ad reliquas majori subjectas, *l. 17. §. eod.* & tandem ad omnes Ecclesias *Novell. 7.* 15 Oeconomi Ecclesiæ munus id erat, res Ecclesiasticas gubernare, ut hic, quæ cura post Episcopis ipsis demandata. 16 Annonæ, sportulæ, pensiones immobilibus adnumerantur. *Nov. 7. in. pr. Nov. 120. c. 1.* sic in feudis, feudum de camera est, cum ex arca domini certum stipendium solvitur: de cavena, cum ex cellario domini præstantur annonæ 2. *feud. 1. v. Gujac. 1. Feud. 1. in princip.* 17 Cujuscunque *Hal.* Alienationis verbo continetur venditio, donatio, permutatio. Interpretes tamen volunt, prælatum posse ecclesiæ præjudicare in adquirendis, non in adquisitis, v. *Roland. à Vall. 1. consil. 15. num. 23.* 18 Res Ecclesiasticæ immobiles, aut quasi immobiles à nullo, & in nullum alienari possunt. 19 Puta cum aliena Ecclesia. *Nov. 94. c. 2.* vel culturæ gratia: (Hujusmodi divisio non est alienatio, *l. 38. D. famil. l. 86. in fin. D. de leg. 2.*) vel si privatus agit ad divisionem. Necessitas enim probabilem facit divisionem, *l. 27. ff. de manumiss. test.* 20 Rusticis scilicet *arg. l. 6. §. 1. §. de secund. nupt. l. 4. §. 5. D. de censib. v. Cujac. Novell. 7.* 21 Colorati, ita legit Baldus, adde *Cujac. Nov. 7.* color hic plerumque donationis quæritur, ut donari dicatur ἐπ' ἀνταποδόσει, id est, remunerandi gratia, *Nov. 120. c. 1.* 22 Intelliguntur ipsa templa, vide *Nov. 7. c. 10.* 23 Ecclesia fidei mater, *l. 16. in fin. §. eod.* 24 Patrimonium Ecclesiæ (quantum fieri potest) perpetuum esse debet. 25 Id est, §. *eod.* Goth. Adeoque hic Emptor pro malæ fidei possessore habetur: Rationem vid. apud Govar. *Relect. cap. malæ fid. §. 7. De errante & dubitante. num* 10. *adde l. 7. C. De agric. & censit. lib.* 11. ANS. 26 *Cujacius d. l.* hoc verbo intelligit ἀντίδωρα. 27 Illicite contrahens, pretii soluti (aliud si nondum solutum est) amissione privatur: quod tamen ei ab Ecclesia remitti potest. 28 Aut eis tacentibus, à quovis, quin ab ipso œconomo qui alienavit. 29 Contra leges quæ fiunt pro infectis habenda. *v. l. 5. §. de legibus.* 30 Agens, & consentiens pari pœna puniuntur. *l. 13. ff. De his qui not. infam. l. 6. ff. de jure patronat.* ANS. 31 Per sententiam. Unde colligunt verbum præsentis vel præteriti temporis intelligi ipso jure: futuri vero per sententiam si dicta fuerit sententia: nisi verbo futuri temporis addatur verbum *mox, illico, omnimodo*, vel simile: nisi verbum futuri temporis proferatur à testatore, *Gloss. l. 16. in verbo determinos §. eod. Bald. l. 1. §. de his quæ pœnæ. Gl. in leg. criminali. 5. §. de jurisd. l. si quis in tantam. 7. C. unde vi, l. 1. §. de pedaneis judic. v. Cremensem singulari 7. Romanum singulari 1.* 32 Ob rem male administratam, datur actio in œconomum, ejusque successores. 33 Scriptor punitur, *vide l. 5. §. 9. D. de injur. l. 15. §. de decurionibus.* Tabellio vetitum instrumentum conficiens irrevocabili exilio puniendus, *v. l. 16. ff. de falsis. Bellevis. 1. cap. 8. num. 10. Nov. 134. c. 11. & 2. feud. 52.* 34 Hoc innuit, non omne exilium irrevocabile. *v. Papon. 3. notar. tit. de Rapeau de ban.* 35 Judices & actuarii, contractui vetito authoritatem præbentes, & privantur dignitate, & omnia bona amittunt. 36 Adde *l. 24. D. de minorib. l. 12. §. 1. de admin. tut.* 37 Hæc verba referuntur 10. *quæst. 2. cap. ea enim §. si œconomus.* 38 In alienatione rei Ecclesiasticæ requiritur, ut justa causa subsit: necessitatis scilicet vel utilitatis; ideoque transactio superioribus causis destituta, reddetur inutilis, *vide Roland. 1. consil. 16. num. 16.*

39 *Id est*, prædia Ecclesiastica urbana vel rustica in temporalem usumfructum petenti dari possunt, *Novell. 7. cap. 4.*

40 Ususfructus temporalis sit pacto ad certum tempus, vel ad vitam suscipientis.

41 Sic restitue ad *invicem. Hujusmodi beneficii gratia præstando quidem, &c.* Porro hoc verbo innuit hic agi de mutuo usu, ut Ecclesia fundum (forte remotum) diviti alicui cui (is proximus est) in usum vitæ dare possit, ea lege, ut vicissim ab eo fundum alium (sibi forte vicinum) fruendum accipiat, *Nov. 7. cap. 4.* ibi, ἕτερον ἐνοῖς περίφημα καλὰ διατυπώσας δίκαιον ἀντιδιδόναι τῇ ἐκκλησίᾳ.

42 Mutui scilic.

43 Placitum temporum proprietate ad dominium, &c. *Hal.*

44 Quantam acceperat reditus, &c. *Hal.*

45 10 *Quæst. 2. c. ea enim.* Id specialiter Ecclesiarum intuitu concessum fuerat, *l. 14. §. eo. Goth.* De jure Canonico, in alienatione rei Ecclesiæ non requiritur tanta solennitas; sed sufficit utilitas quæ alienationem suadet, accedente tamen consensu & subscriptione Capituli. *cap. 1. extr. de his quæ fiunt à pr. alat. junct. cap. sine exceptione 12. ann. est. 2.* Adeoque solennitates hic relatæ hodie non servantur. Neque illud mutatum: propterea, quod hæ authenthicæ *d. caus. 10. quæst. 2.* insertæ, & quasi canonizatæ sint, à Gratiano enim privata authoritate insertio illa facta est. *v. Canis. de diff. utr. jur. n. 20.* ANS.

46 Nullus locus religiosus alienari aut pignorari potest.

47 Subaudi, sine solennitate, de qua vid. Socin. *reg. 110.*

48 Ecclesia rem immobilem ab Imperatore acceptam alienare ac pignorare non potest etiam alteri Ecclesiæ, *v. Nov. 120. c. 7.*

49 Ecclesia res immobiles à privato acceptas alienare potest, si debitum urget.

50 Adde *l. 12. in fin. de relig.* In alienationibus rerum Ecclesiasticarum alia solennitas hodie servatur, vide *Detisones Rota, detis. 135. Rebuff. in proœmio const. gloss. 5. n. 25. & in compendio alienationis rerum Ecclesiasticarum.* 51 Quarta centesimæ est quadrans usuræ levissima, ut si solvantur annuatim *trois pour cent.* quadringentesima pars sortis quolibet mense. 52 Sublata spe quæstus, languent commercia *l. 8. §. de rescind.* 53 Vel ejus loco procurator specialis, aut cum libera, aut certi negotii. Is enim potest accipere, si negotium aliter explicari non potest. *Bald. hic.* 54 Hodie etiam in Francia scriptura adhibetur ab initio. *Rebuffus in compendio de alienation. rerum Ecclesiasticarum num.* 10. 55 Rebuffus negat hodie requiri juramentum ordinatoris *cap. 1. de rebus Ecclesiar. non alienand. in 6.* 56 Seu capituli, *d. cap. 1. vide Rebuffum ibid. num.* 17. vel episcopi. Cujus? utriusque: & ejus in cujus diœcesi res sita est, & ejus in cujus diœcesi ipsi contrahentes vivunt. *Rebuffus ibid. num.* 22. 57 Quo nomine intelliguntur actiones, & nomina ex re mobili, non immobili provenientia. *Bald. hic.* 58 De cujus utilitate agitur. Interpretes tamen volunt, unitis duabus Ecclesiis fundum unius pro alterius utilitate distrahi posse. *v. Bald. hic.* v. quæ scripsi *ad l. 12. §. de prædiis, & aliis rebus minorum.* 59 Subhastationes bonorum Ecclesiæ fieri debent. *arg. l. 4. §. de fide & jure hastæ:* per viginti dies, *ut hic: Rolandus à Val. 1. consil. 33. num.* 13. quas tamen Rebuffus *d. l. num.* 20. negat requiri jure Canonico. 60 Plus licitanti, *au plus offerant & dernier encherissant*, res addici solet, *l. 4. §. de fide & jure hastæ.* 61 Id est, ea lege, ut pretium acceptum creditoribus Ecclesiæ numeretur. 62 Emptor rei Ecclesiasticæ curiosus esse debet, quo precium vertatur: facit *l. 3. §. 9. in fin. ff. de in rem verso. l. 15. §. 13. ff. de reb. cred.* 63 Actuarii vice, ad emptoris securitatem. Puto itaque, sic ubi, maxime scripturam in hujusmodi alienationibus requiri. 64 An id æquum, aut licitum jure poli? vide quæ notavi ad *Novell. 120. c. 6. in fin.* 65 Quid si alienari prohibita? *v. Nov. 120. c. 9.* 66 Rei æstimatio qualitate, quantitate, & onere judicatur. 67 Quod in dubio præsumitur ex confessione Episcopi & Capituli: alias qui emit ab Ecclesia, qui eidem credit, numerationem factam, & conversionem pecuniæ in utilitatem Ecclesiæ probare cogitur. *Bald. hic.* 68 Quid si nuncius Ecclesiæ pecuniam amisit? non est periculum emptoris *l. 11. §. de rebus credit.* 69 Aut damnosa. 70 Fingamus hereditatem damnosam ab Ecclesia aditam, non confecto inventario? ultra vires hereditarias non tenebitur. *Bald.* 71 Res ad Ecclesiam pertinentes prohibentur alienari, ergo multo magis ipsa Ecclesia. Propter Ecclesiam res vetantur alienari, multo magis non alienabitur ipsa Ecclesia. Potentior enim est prohibitio in causa, quam in causato. 72 Sensus est: certis casibus res Ecclesiasticæ à quovis emi aut conduci possunt, at non ab Oeconomo ejusque cognatis: quin minus ab illo, quam ab ejus cognatis: & merito, nam alienatio facta per prælatum in consanguineos non præsumitur in Ecclesiæ, sed ipsorum consanguineorum utilitatem facta, *v. Alc. 1. præsump. 29.* Et quibus tamen casibus tutori res pupillares licet vendere, easdem eidem emere licet, sed & ejus uxori *l. 5. §. de contrahend. empt.* Baldus addit, Episcopo permitti beneficium conferre adgnatis. 73 Gratuito res non emitur, cum ex forma legis emitur. 74 Res illicite distrahitur, quoties cessat causa vel forma requisita in alienatione. 75 *L. 14. §. eod.* 76 Nisi facta sit locupletior. 77 Id est, adversus administratorem. 78 Nota de his actibus præsertim quæri in rebus Ecclesiasticis: de donatione, ut hic, de venditione. §. *eod.* de mutuo, *vers. cred. §. eo.* emphyteusi *ver. emphyteusis, §. eo.*

Source : BIU Cujas

1 Domus ruinosa Ecclesiæ in perpetuam emphyteusim dari potest. Imo in tertiam generationem tantum, *Nov.7.c.3.v. d.c.3.v. Nov.120. c. 1. in fin.*

2 14. *S. eo.*

3 Hic casus referendus est ad res Ecclesiasticas, quarum reditus solo tempore non clade aliqua diminutus est. De analogia justi pretii fundorum & reditnum vid. Molinæum *tract. de usur. quæst. 5. n. 113.*

4 Non hic agitur de remittendo colonis reditu ob cladem: agitur potius de locanda re Ecclesiastica, clade aliqua diminuta.

5 Pretiosa prædia interdum parum aut nihil præstant pensionum.

6 Rei Ecclesiasticæ certis casibus dominium permutari potest, ut hic.

7 Id est, cum Imperatore.

8 Vide Salicet. hic. Sed & compelli potest Ecclesia, propter publicam utilitatem, ut rem suam vendat. Qua ratione & dominus tenetur agrum suum opportuno loco situm ad erigendum in eo patibulum, figendamve crucem, pro supplicio de facinerosis sumendo, magistratui vendere. *Joann. Andr. in addit. ad Specular. tit. De execut. sentent. Hippolit. de Marsil. in l. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar. num. 27.* Eandemque ob causam vicinus cogitur vicino vendere viam justo pretio. *Boër. quæst. 322. num. 2.* Ans.

9 Ecclesiæ scilicet dominium.

10 Relatum est in referente, adde *c. ult. de reb. Eccles.*

11 Prædia propter onus fiscale Ecclesiæ inutilia reddi possunt.

12 Id est, quicunque, sive privatus, sive alia Ecclesia.

13 Continuum scil triennium expectandum est inter privatos. *Nov. 7. c. 3.*

14 Quid si læsa sit? Baldus præsenti usu, non perpetuo privari posse putat. *l. 3. ff. de locato.* Læsionem intellige, non modicam, circa proprietatem dolo vel lata culpa datam. Quid si colonus ignoret vivat necne, pensio tamen Ecclesiæ solvatur ab ejus procuratore? Expelli non poterit, nisi probata coloni morte, saltem per famam aut conjecturam: præsumitur enim quis vivere, vide *Alciat. 1. præsumpt. 44.*

15 Qui re malè utitur, ea expelli potest: quod in Gallia locum non habet, v. quæ notavi ad *l. 2. ff. de jure emphyteutico.*

16 Nisi intra modicum tempus moram purgaverit: modicum, puta diei unius. *Bald.* 17 *L. 2. ff. de jure emphyteutico. Nov. 7. c. 3. Novell. 120. c. 8.* alias si non fuisset in culpa, repetiturus. *l. 3. ff. de jur. emphyt.* 18 Id est, directo. 19 Contii interpretatio. Hanc autem legem edidit Antonius Augustinus. Aliam editionem habet Cujacius 12. *obs. 28.* sumptam *ex 3. Eccl. 3. fol. 35.* 20 Ὁ συσημάμενος διορατικὸν, &c. ab eo qui donationis instrumentum confici curavit ad extruendum vel oratorium, vel xenonium, vel nosocomium, promissa per Episcopos & œconomos exigantur: nihilominus tamen arbitratu suo rem administret. *3 Synopsis Basilic. 3. ex tit. 5. c. 8.* 21 Nota hæc rerum genera κίνητον, ἀκίνητον, χωλοκίνητον ἄκινον: quibus addi cupio quod scripsi ad *l. 93. ff. de V. Sign. adde l. 30. ff. de usurpat.* 22 Moventia seu parantur à mobilibus. Ut in *l. 7. C. de bon. quæ lib. vid. Joann. Robert. Recept. lect. 2. cap. 30.* Ans. 23 Instrumentum insinuatæ donationis Græci διορισικὸν, ut ἀντιακὸν instrumentum emptionis, v. *Cujac. d. loco.* 24 Res ita habet: Olim donatio re perficiebatur, hodie vero consensu *l. 10. D. de donationibus.* sine acceptatione non est *l. 8. § 3. D. de bon. lib.* & in illo loco Terentii, *Dos Pamphile est decem talenta.* Pamph. *Accipio.* Nisi dixisset, *Accipio*, dos non esset, inquit Donatus. Debet igitur donatarius scire rem sibi donatam. Et hoc est, quod Græci dicunt donationem μονομερῶς factam non valere: excepto tamen casu hujusce legis, quo donatio facta (insinuata tamen) valet καὶὰ μονομέρειαν ex pollicitatione, vide *Cujacium d. loco.* 25 Vide quæ scripsi ad *l. 9. ff. de incestis.* 26 Id est, quocunque modo: vel dic in Deum factum videri, quod in ejus Ecclesiam factum est. 27 Ad intellectum h. l. vide *Cujac. lib. 3. observ. 19.* Et causam, seu historiam cur hæc lex fuerit lata, vide Baron. *tom. 6. Annal. ad annum Christi 472. fol. 225.* Guidon. Panciroll. *var. lect. lib. 2. cap. 165.* Ans. 28 Profectionem: & recte: intelligit autem suum profugium in Isauriam metu Basilisci.

In Authent. de alien. & emph. §. si vero quædam sunt col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 1.

Si quas ruinas habent memoratæ divinæ domus, quas reædificare non valent, & hæ in emphyteusim dentur perpetuam: emphyteuta usuro materia habitationis depositæ domus [1], ut pensio diminuatur, in tertiam partem ab ea, quæ stantibus adhuc ædificiis colligebatur, aut primitus eo reædificante ex adjectis illi per æstimationem pensionibus, medietas detur religiosæ domui: nam priore casu ab initio emphyteusis præstanda est pensio.

In Authent. de non alien. §. quia vero Leonis. col. 1. tit. 2. seu Nov. 7. c. 3. & in auth. de alien. & emph. §. & hoc quidem. ver. licentiam col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 6.

Perpetua quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si res in eorum geratur præsentia, quibus hoc adsignatur lege [2]: jurantibus his quorum interest, ex eo contractu nihil ad læsionem divinæ domus effici: solito reditu ipsius rei, qui fuit cum [3] divino juri dedicaretur, non minuendo nisi in sextam partem: aut, si [4] ob cladem diminuta fuerit, tunc pro constante nunc pensione in emphyteusim detur. †. Quod si res pretiosa [5] quidem est, parum tamen, aut nihil præstat pensionum, res subtiliter æstimanda est, ut ex hac pensio justa constituatur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, qua ad hoc congrua videntur Oeconomo & aliis gubernatoribus.

In Authent. de non alien. & permutan. §. Sinimus igitur col. 2. const. 1. seu Novell. 7. c. 2.

Sed & permutare [6] Principi [7] licet pro re majori, meliori, vel æquali, si Respublica hoc exposcit [8], & pragmatica forma super hoc præcedente.

In Authent. constitutio quæ ex adscriptitio. §. quia igitur. col. 5. tit. 9. al. 7. seu Nov. 54. c. 2.

Item sibi invicem recte permutant [9] cum utriusque indemnitate, eorum scil. consensu interveniente, qui [10] supra referuntur.

In Authent. de alien. & emph. §. Si vero quis de prædictis. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 7.

Item prædium propter onus [11] fiscale inutile alienatur, gestis (ut supra) conficiendis, eodem juramento præstito, id est, quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem venerandæ domus servetur.

Non solvens canonem per biennium vel rem deteriorem faciens, privatur emphyteusi.

In Authent. de alien. & emphyt. §. Si vero quis aut locator col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 8. & de non alien. §. scire col. 2. tit. 1. seu Nov. 107. c. 3. & 120. c. 8.

Qui [12] rem hujusmodi conductam vel in emphyteusim acceptam fecerit deteriorem, aut emphyteuticum canonem per biennium [13] non solverit [14]; hac lege repelli [15] potest [16]: ut tamen solvat totius temporis pensionem, & id, in quo rem læsit, resarciat: non [17] repetiturus, si quid impendit nomine meliorationis.

In Authent. de alien. & emph. §. Si vero aliquis voluerit. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 2.

Hæc usus præstatio locum habet in omni domo religiosa, quo finito, res utraque pleno [18] jure perveniat in domum jam dictam: nec tributis quidem gravata majoribus sit ea res quæ datur invicem, & ejusdem reditus sit.

Si quis donaverit oratorii seu xenodochii aut nosocomii, aut ptochii construendi causa.

αε. Αὐτοκρ. Ζήνων. xv. [19] Imp. Zeno.

Ἐὰν τις δεήσῃ τι πρᾶγμα κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἢ αὐτοκίνητον ἢ ὄνκιον εἰς πρόσωπον μάρτυρος ἢ προφήτου ἢ ἀγγέλου, ὡς αὐτὸ μέλλων δικτήσεσθαι οἰκοδομῆσαι. καὶ τῶν δωρεῶν ἐμφανίσῃ, ἐφ' ὧν ἀναγκαῖον ἐστιν. ἀναγκάζεται τὸ ἔργον, κἂν μὴ δέχηται, πληρῶσαι μὴ πληρονόμων, καὶ πληρωθέντα δόσιν τοῦ τῶν δωρεάς. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ξενοδοχείων, καὶ νοσοκομείων, καὶ πτωχείων· ἀδείας δόσης τοῖς ἐπισκόποις καὶ οἰκονόμοις συλλογὴν αὐτῶν. τούτων δὲ πληρωμάτων, ἡ διοίκησις κατὰ τὰ δόξαντα τοῖς φιλοκτήμοσι μέρεσι, καὶ τὰς ἐπιβεβλημένας ὁρους, γίνεται.

Si [20] quis donaverit aliquam rem mobilem vel [21] immobilem vel se moventem [22], aut jus [aliquod] personæ Martyris aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus: & donationem insinuaverit [23], apud quos necesse est, cogitur opus, quamvis [24] nondum inchoatum fuerit, perficere per se vel per heredes, & perfecto operi dare ea, quæ donatione continentur. Idem & in Xenodochiis, & Nosocomiis & Ptochiis obtinet, licentia danda Episcopis & œconomis convenire ipsos. His vero adimpletis, administratio secundum ea quæ his, qui liberalitatem exercuerunt, visa fuerunt, & secundum præscriptos fines fiat.

Rescissio eorum quæ tempore tyrannidis fuerant innovata.

xvi. Impp. Leo & Anthemius AA. Sebastiano [25] PP.

Decernimus, ut antiquatis ac infirmatis funditus his, quæ contra ipsum orthodoxæ religionis Deum quodammodo [26] facta sunt, in integrum restituantur [27] universa, & ad suum ordinem revocentur, quæ ante professionem [28] nostræ mansuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & sanctissimarum Ecclesiarum & martyriorum statu firmiter obtinebant [29]: his, quæ contra hæc tempore [30] Tyrannidis [31] innovata sunt, tam contra venerabiles ecclesias, quarum sacerdotium gerit beatissimus ac religiosissimus episcopus Patriarcha nostræ pietatis pater Acacius [32], quam contra cæteras, quæ per diversas [33] provincias collocatæ sunt, necnon & reverendissimos earum antistites, seu de jure sacerdotalium creationum, seu de expulsione cujusquam [34] Episcopi à quolibet his temporibus facta, seu de prærogativa in Episcoporum concilio, vel extra concilium ante alios residendi, vel de privilegio Metropolitano vel Patriarchico [35] sub iisdem impiis temporibus, penitus antiquandis: ut cassatis [36], & rescissis, quæ per hujusmodi sceleratas jussiones aut pragmaticas sanctiones aut constitutiones impias sive formas subsecuta sunt, quæ à divæ recordationis retroprincipibus ante nostrum imperium, & deinceps à nostra mansuetudine indulta vel constituta sunt, super [37] sanctis ecclesiis & martyriis, & religiosis episcopis & clericis aut monachis, inviolata serventur. †. Sacrosanctam quoque hujus religiosissimæ civitatis ecclesiam, & matrem nostræ pietatis, & Christianorum orthodoxæ religionis omnium, & ejusdem Regiæ Urbis sanctissimam sedem, privilegia & honores omnes super episcoporum creationibus, & jure ante [38] alios residendi, & cætera omnia, quæ ante nostrum imperium, vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter Regiæ Urbis intuitu judicamus, & sancimus. Datum xvi. Kalend. Jan. Armatio V. C. 39 Conss. 476.

De alienatione, oppignoratione & emphyt. rerum ecclesiæ.

αζ. † Αὐτοκρ. Ἀναστάσιος. xvii. 4° Imp. Anastasius.

Τὰ προσόντα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν αὐτῆς διοικημάτων καὶ χορηγημάτων ξενώνων οἴκων φυλακτείων.

Privilegia magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos [41], & sub ipsa administratorum & sustentatarum venerabilium domorum custodiuntur.

§. α'. Αἱ δὲ ἅγιαι ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια καὶ πτωχεῖα καὶ ξενοδοχεῖα καὶ ὀρφανοτροφεῖα τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ τὰ προσοικοῦντα αὐτῆς, καὶ τὰ κατὰ τὴν χορηγίαν καὶ ἐπισκόπων αὐτῆς, ὅπερ ἢ τῶν παρ' αὐτῆ χειροτονημάτων μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἐξ ἑτέρων χειροτονημάτων, ἀκινητὸν ἢ πολιτικὴν σύστασιν ὑπὸ ἐκποιεῖσθαι εἰ μὴ ἐπωφελῆ εἴη πρᾶσις ἢ ὑποθήκη ἢ ἀνταλλαγὴ ἢ διοίκησις ἐμφύτευσις. τοῦτέστιν, ὅτε τὸ τίμημα δι' ἐπιχειροῦμεν ἢ τὸ δανειοδοτεῖν ἐπὶ ὑποθήκῃ μέλλοι προσγωρεῖν εἰς ὠνὴν τούτων χρέως ἢ ἀφεδαῖος, ἢ χρείας ἑτέρας ἀναγκαίας ἐπικειμένης τῷ ὄντι οἴκῳ, ἢ ἐφ' ᾧ ἕτερα ἀναγκαιότερα ὑπόσχεσθαι πρᾶγμα, ἢ εἰς κληρηγῆσαι δι' ὀλιγῆς οἴκου ἀνανέωσιν· ἢ ἀνταλλαγὴν ποιεῖσθαι ἐπὶ ἀναγκαιοτέρῳ πράγματι, ἢ προσόδου οὐκ ἐλάττονα δι' ὁδοῦ ἔχοντα. ἢ ἐμφυτεύσας μὴ μετεμβάλῃ τὴν προσόδου, ἢ πιστευθεὶς ἀπέρ ὄντων δι' πράγματος. τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ἀποτίμων ἐπιζήμια ὠρεῖσθαι ἢ ἐσχάτην δυνάμει.

§. 1. Aliæ autem Ecclesiæ & monasteria & ptochia & xenodochia & orphanotrophia ejusdem civitatis & confiniorum ejus, & quæ sub ordinatione Episcopi ejusdem sunt, quique ab eo ordinantur Metropolitæ, aut qui ab illis, immobile quid aut civiles [42] panes ne alienanto, nisi utilis sit venditio aut hypotheca, aut permutatio, aut perpetua emphyteusis. Hoc est, quando pretium ejus, quod venditur [43], aut mutuum, quod sub hypotheca sumitur, profuturum est ad liberationem debiti ex successione contracti, aut ad usus alios necessarios loco venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam rem redimendam [44], aut ad imminentem venerabilis domus restaurationem: & si permutationem [45] faciant, eam faciant cum [46] re magis necessaria, & reditum non minorem eo, quod datur, habente, & emphyteusim [47] quoque [faciant] absque reditus diminutione, aut de re, seu possessione minus idonea [seu fœnea [48]:] nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt, donari [49] & concedi possunt.

§. 2. Id vero, quod gestum erit, non aliter valeat, nisi una ex supradictis causis in actis manifestetur, Byzantii quidem apud Magistrum [50] census [51]: in provinciis autem apud defensores [52] (civitatum) propositis sanctis scripturis [53]: & pro Ecclesiis quidem præsentibus Oeconomis [54], & qui in his morantur, clericis: pro [55] monasteriis autem, præsentia requiritur Abbatum, & cæterorum monachorum: pro ptochiis vero administratoris, & minister[32]

1 *L. 22. ff. de Episcopis.*

30 Tyrannidis tempore acta adversus Ecclesias antiquantur. *Goth. Vid. Panormitan. consil. 61.* Ans. De tyrannis hoc notatu dignum sub Gallieno & Valeriano triginta tyrannos imperium Romanum dehonestasse, & hinc inde discerpisse, Valeriano ipso bellis Persicis occupato: Gallieno ejus filio abdomini & ventri ita nato, ut dies ac noctes vino & stupris orbem terrarum perderet, ut vel mulieres eo melius imperarent. *Trebell. Pollio in Gallien. & 30 tyrannis.* Aliis etiam temporibus, fui, hoc est, alii quoque tyranni fuere: de quibus *v. 2. Euagr. 7. & 16.*

31 *L. 6. S. eo.* Leo intelligit *Basiliscum*, qui fere biennio Orientis imperium tenuit, & in eo Chalcedonense concilium ac Leonis tomum condemnavit, missis ad universos Episcopos litteris, quas συλλαβὰς ἐκκλησίας, Euagrius & Nicephorus vocant: Acacio Patriarchæ Constantinopolitano multas subditas provincias ademit, parumque abfuit, quin ipsum expelleret. Suidas in voce βασιλίσκος. quemadmodum multos etiam Episcopos ex variis urbibus expulit: sed opera Armatii, de quo *v. ad l. 14. S. eod.* Basiliscus expulso Zeno imperium recepit, *v. Nicephorum Euagrium scholasticum 2. c. 3. & seq. Theodorum anagnostem lib. 2. Zonaram in Basiliscum. Procopium, Jordanum*, qui hanc legem constituit, qua infirmantur acta Basilisci. De eadem tyrannide Basilisci, *adde l. ult. ff. de incestis.* De tyrannide Odenati, *v. l. 4. C. de ingenuum. Trebell. Poll. in Odenato & Zenobia* Avidii & Cassii *l. 7. ff. ad l. Jul. majest.* Licinii *l. 1. C. Theod. de infirmandis his, quæ sub tyrannis.* Maximi *l. 7. C. Theod. d. tit.* Herculiani *l. 13. C. Theod. ib.* de Torila *adde pragmaticam Justiniani c. ult.* his adde Bartoli tractatum de tyrannis: & Baldum hic explicantem, qui sint tyranni, *v. Cujac. 3. obs. 19.*

32 Patriarcha Constantinopolitanus, de quo superius dixi. 33 Epistolas, ἐκκλησίας intelligit, de quibus dixi *S. eod.* 34 Id perpetravit Basiliscus apud Antiochiam, Alexandriam, Ephesum, Tharsum, Chalcedonem, Hierapolim, Constantinam, Theodosiopolim, Mopsuestiam. 35 Prærogativam vocat lex 6. *S. eo.* prærogativa hæc adsidendi & præcedendi ante alios fuit *S. eo.* unde πρεῖσβεια etiam dicitur. Cedebat uni Romano Constantinopolitanus *Novell. 131. cap. 2.* Differt autem privilegium patriarchæ à privilegio metropolitani. Sunt enim inferiores metropolitani patriarchis sive archiepiscopis: superiores tamen sunt Episcopis, *vide Cujacium hic.* 36 Adde *Authent. cassa & irrita. S. eo.* Hinc Baldus, omnia facta tempore tyrannidis justo domino adveniente cassari debent. Baldus hic, & Rolandus à Valle *1. consil. 3. num. 24. 25.* negant tyrannum præscribere posse dominium: seu dominium tyrannicum præscribi posse. Eodem modo intrusi nunquam præscribunt beneficium. 12. *quæst. 2. cap. alienationis*, minus legitime quæsita dignitas vel officium etiam non præscribitur, *l. 55. S. de decurionibus*, adde *l. 11. S. de liberali.* 37 Valent tamen emancipationes, donationes insinuatæ, venditiones, sententiæ, arbitria, compromissa, pactiones, professiones, deposita, & similia tempore tyrannidis facta, de quibus *v. l. 9. C. Theod. de infirmand. his quæ sub tyran. &c. lib. 15. tit. 14. Bald. hic*, etiam de statutis, processibus, & judiciis, & contractibus, & testimoniis, de electionibus prælatorum factis sub tyrannide agit. Valent etiam præscriptiones: cujus rei extat elegans exemplum apud Cic. 2. *offic.* ubi de Arato Sicionio loquitur: cujus meminit *Plutarch. in Arato.* Alias, quæ tyrannidis tempore gesta sunt, tyrannide sublata, nullius sunt momenti: unde dicendum videtur, civitatem bello captam, si libertatem suam recuperaverit, recuperare sua pristina jura, nomina & actiones ab ipso tyranno in alium tempore tyrannidis translatas: de quo vide *Fabium 5. c. 10. Hotom. quæst. 5.* 38 Dixi de Patriarchio *S. eo.* 39 Adde & Basiliscum, sed hic in fastis omittitur ut tyrannus, & quod ejus memoriam damnaverit, Zeno. Quod accidit etiam Eutropio sub Arcadio & Honorio *l. 17. C. Theod. de pœn.* & Heracliano, sub Honorio, & Theodosio *l. 13. C. Theod. de infirm. his quæ sub tyrannis gesta sunt, l. 21. C. Theod. de pœnis*, *vide Cujac. 3. obs. 19. & 16. obs. 14.* 40 Interpretatio Contii. Hujus legis meminit *Nov. 7.* & specialem appellat, directam scil. tantum ad Ecclesiam Constantinopolitanam, non generalem. 41 *V. l. 14. S. eod. Novell. 7. in princ.* 42 Ἡλίκην σίτου. 43 Res Ecclesiastica vendi aut pignorari justis de causis potest. 44 Puta captivos *Nov. 120. c. 8.* 45 Res ecclesiæ permutari potest, si id Ecclesiæ utile sit. 46 Qui rem magis necessariam, aut reditus non minoris adquirit, non lædit. 47 Res Ecclesiastica in Emphyteusim dari potest. *Novell. 7. c. 3.* 48 Η πωλικὴ ἀπόρε ἐνί. hinc fœnea possessio. ἀπορος τις κλῆρος. *vide Nov. 7. c. 2.* 49 Res Ecclesiasticæ interdum donari possunt, vel saltem non adimi, *Nov. 7. c. 12.* 50 De Magistro census, vide *Nov. Leon. 44.* 51 Insinuationes fiebant apud Magistrum census. 52 *Vide S. de defensoribus civitatum.* 53 De hac consuetudine *alibi* dicam. 54 Nota de Oeconomo Abbate, & administratoribus ptochii, & xenonii, & orphanotrophii. 55 Abbatis & monachorum præsentia requiritur in alienatione, pignore, & emphyteusi rei juris ve ad monasterium pertinentis.

Source : BIU Cujas

1 Orphanotrophii.
2 Pluribus quod placet, sequendum.
3 Προστηγορίας.
4 Creditor *δανιστὴς*.
5 *Adde l. 2. §. 4. ff. de administrat. tut.*
6 Nota de emphyteusi accepta *ὑπὲρ τὴν βίβλον ζωήν*.
7 *Vide l. 7. §. de legibus.*
8 Si res ecclesiasticas vendi necesse est, inchoandum à mobilibus, exceptis vasis sacris, aut sacra suppellectile. Nec igitur sacra vasa poterunt pignorari? Imo possunt apud Gallos, etiam à monacho, ignorante & invito Abbate. *vide Paponem 1. Arrest. 1. Arrest. 8. 10.*
9 Civilium scilicet. *vide in princ. §. eod.*
10 Interpretatio Contii.
11 *Novella 59.*
12 Exequiæ sine sumptu & gratis fieri debent. *vide Nov. 59. c. 6. cap. 13. 9. 2. cap. quæsta est 12. cap. postquam, & sequent. vide Tertull. c. 13. Apologet.*
13 De quibus *vide l. 8. §. de operibus publicis.*
14 *Blachernæ* novum palatium Constantinopolitanum, unde Blachernensis portus, Blachernense templum *Cedrenus in Michaele Balbo.* Blachernense suburbium. *Nov. 159.* male apud Willelmum Tyrium 2. *de bello sacro 7.* Blasquema.
15 Is locus hodie *Pera* appellatur. *vide Nov. 59. c. 5.*
16 Quid si liberatio fiat sortis, non usurarum? Quid si remuneratio juris quæsiti, non quærendi? idem dicendum. At non idem in donatione facta ob præmium emancipationis & meritum specialiter expressum, & confessione judicialiter facta coram judice insinuationis. Quid si donator renunciavit insinuationi, vel juravit ratum habiturum donationem, non insinuatam? Hoc non proderit donatori, nam qui ita jurat vel renuntiat, donat.
17 Ut est redemptio captivorum *l. 36. §. de donat.* Porro de privilegiis piæ causæ *vide hic Bart. & Bald. Socinum reg. 310. ubi enumerat 62. privilegia piæ causæ: Tiraquellum in tract. pia causa, ubi plura, hoc est, 167. privilegia enumerat: Grassum lib. sent. §. testamentum, quæst. 17. 18. 19.*
18 Id est, insinuatæ.
19 Donatio ecclesiæ, vel pauperibus usque ad 500. aureos facta, valet: si insinuata. Jam fingamus ita donatum: centum ex fundo A. ducenta ex fundo B. trecenta ex fundo C. dono. Hujusmodi donatio estne insinuanda? Si conjunctas summas inspexeris, erit, ut vult Bartolus & Baldus, insinuanda: sin minus, non erit insinuanda ex Speculatoris sententia. Prior tamen sententia verior est: propter actus unitatem, & fraudis vitationem, *v. Bald. hic.* Goth. Adde *Paris. consil. 77. vol. 1. Oldrad. cons. 252. Anton. Merend. controv. lib. 1. cap. 14.* Ans. 20 Piarum causarum genera observa. 21 *L. 22. §. eod.* 22 Citra *Hal.* & ita restituit Leunclavius ex Basilicis. adde *l. 36. §. de donat.* 23 Nisi in fraudem alterius factæ: possunt enim revocari, utcunque sint insinuatæ. 24 *Vide l. 34. §. de donat. vide Novell. 52. c. 2.* 25 Donatio facta pauperibus non alias valet, quàm si facta sit præsenti alicui, qui donationem pauperum nomine ratam habeat. *vide Socinum reg. 107.* 26 Judicis ordinarii, scil. cujus tamen decretum non est necessarium. *vide Nov. 15. c. 3.* 27 Adde & donationem factam pro redemptione captivorum, ut & eorum qui in custodia publica sunt, quibus facta donatio etiam ultra 500. solidos, valet sine insinuatione, *l. 36. §. de donat.* 28 Jura specialia non debent extendi, nisi ad similia, in quibus aut par, aut major est ratio. *l. 10. §. 6. ff. de excus. tut.* (fallit hoc in odiosis, *l. 2. §. de patribus*) tunc enim non sit proprie extensio, sed inesse jure id dicitur. 29 Data videtur Justiniano A. 11. Cos. 30 LIV. *Synopsis Basilic. 7. ex lib. 5. tit. 1. c. 10.* 31 Interpretatio Leunclavii. 32 Alii legunt *ἀρχόντων*. Cujacius legit *ἀρχιατρῶν*, 12. *obs. 28.* 33 Militaris annona ad oratoria, clericos, & monasteria non transferenda.

τῶν ξενώνων, καὶ διοικητὰ, καὶ τῶν ὀρφανοτροφίων πάντων ὑπουργῶν τῆς διοικήσεως· καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῆς ὀρφανοτροφείων, ὥστε κρατεῖν τὸν τοῖς πλείοσιν δρόσκον, συναναγνώστου καὶ ἐπισκόπου τόπων, ἐν οἷς τῶν σωμάτων εἰσὶ γένεαι· καὶ μὴ δυναμένου ὁ Μαγιστροκλίνους ἢ ὁ ἐκδίκου παραιτεῖσθαι καθολικῶς ἀνῆν τὴν σθάσμιον οἴκου, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη συνίσταται πρᾶξις ἀζημίως, καὶ ἐκδικήσαντων αὐτῶν. ὑπόκειται γὰρ ἐν παραβάσεως ποινῇ χρυσίου λιτρῶν κ. καὶ μὴ τούτου γένεται συμβόλαια μνημονεύοντα τῶν αἰτιῶν, καὶ τῶν ὑπομνημάτων πράξεως, καὶ τῶν ἀφορισμένων τῶν ἀναφερομένων, καὶ πρὸς ᾧ συνέστη.

§. 1. Εἰ δέ τι τῶν εἰρημένων παραφθείη. ὁ μὲν δανειστὴς καὶ ὁ ἀγοραστὴς σκπίπλει ὁ πράσματος, καὶ ὁ χρέως, καὶ τῶν τιμῶν. ὁ δὲ λαῶν εἰς ἀναλλαγὴν, καὶ ἅπερ ἔδωκε, καὶ ἅπερ εἴληφεν, σκπίπλει· ὁ δὲ εἰς ἐμφύτευσιν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ζωῶν λαῶν, ἢ δωρεὰν ἢ ἐγκήρησιν ἀπηγορευμένων, ἀναδιδόσιν, ὅπως εἴληφε, καὶ ποσότητα ἑτέραν, ἧς ἄξιον ἐστὶ τὸ δοθέν.

§. 2. Χώραν δὲ ἐγγὺς τείχους εἰρημένων καὶ ἐπὶ τοῖς μέλεσι γένεσι ἐκκλησιαστικῆς καὶ τοῖς ἱερωμένοις διαλύσιν.

§. 3. Ὑπόνλαν δὲ κινητῶν ἔξωθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ δοκέντων εἰς τὰς εἰρημένας αἰτίας, δοκεῖ τῶν ἀναλημάτων ἀκινήτων καὶ τῶν ἄρτων ἢ σκηνώσεως καὶ ἡ ὑποθήκη.

De reditu ecclesiæ Constant. assignato, ut exequiæ gratis fiant.

§. 4. Ὁ αὐτὸς Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος.

Ἡ Μεγάλη, καὶ τὰ λοιπά. Ἡ λῆψις ἀφορίζει τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ὁ. λίτρας χρυσὸς ἀφ' ὧν δοθὲν, εἰς τὸ τὰς κηδείας ἀδαπάνους τῶν Κωνσταντινουπολῖ γένεαι, καὶ μάλιστα τῶν νέων τειχῶν, καὶ βλαχέρνας. ἐν ᾧ συκαὶ, μέρος εἰσὶ τῶν πόλεως. ὀφείλει καὶ τῶν παραβαινόντων ποινὴν ἀνὰ ν. χρυσίου λιτρῶν.

De insinuatione donationis.

XIX. Imperator Justinianus A. Mennæ PP.

ILlud, quod ex veteribus legibus (licet obscurè positis) à quibusdam attentabatur, ut *donationes* [16] super piis [17] causis factæ, licet minùs in actis intimatæ [18] essent, tamen valerent; certo & dilucido jure taxamus: ut in aliis quidem casibus jura vetera super intimandis donationibus intacta maneant. Si quis verò donationes usque [19] ad quingentos solidos in quibuscunque rebus fecerint, vel in [20] sanctam ecclesiam, vel in xenodochium, vel in nosocomium, vel in orphanotrophium, vel in ptochotrophium, vel in gerontocomium [21], vel in brephotrophium, vel in ipsos pauperes, vel in quamcumque civitatem istæ donationes etiam citra [22] actorum confectiones convalescant [23], sin verò amplioris quantitatis donatio sit (excepta [24] scil. imperiali donatione) non [25] aliter valet, nisi actis [26] intimata fuerit. Nulli danda licentia, quacunque alia causa, quasi pietatis jure subnixa, præter [27] eas, quas specialiter [28] exposuimus, introducenda, veterum scita super intimandis donationibus permutare. Dat. 528. 29 *Cons.*

De annonæ militari.

XX. 30

Μηδὲ ἀπὸ θείας τύπου, ἢ ὑπομνήσεως ἀφορίζεως, ἢ οἱασδήποτε διηγήσεως, γραπτικὴν σύστασις εἰς οἰκήσεις οἴκους ἢ κλήσεις ἢ μοναστήρια μεταγένου, ὡς ἐκκλησιῶν δῆθεν τοῖς δεήσεσιν σωμασείοις.

NEc [31] ex sacra forma vel Archiepiscopi [32] jussu annona militaris [33] ad oratoria, vel clericos, vel monasteria transferatur; quasi deficientibus numero corporibus.

ministrorum, & pauperum: pro xenonibus autem, administratoris, & omnium, qui inveniuntur, ministrorum gubernationis: & similiter in orphanotrophiis observator [1]: ita ut obtineat quod pluribus [2] placuerit, consentiente etiam episcopo locorum, in quibus consuetum est fieri. Non valente Magistro census, aut defensore se excusare, quominus suscipiant ac comprehendant venerabilem domum, in qua talis conficitur actio indemniter, & defendant ipsam: subjiciantur enim, ob prætergressionem, pœnæ auri librarum viginti. Et post hæc fiant instrumenta mentionem facientia causarum, & monumentorum confectionis, & appellationis [3] eorum, qui adfuerunt, & apud quem confecta sunt.

§. 3. Si quid autem supradictorum prætermissum fuerit: tam fœnerator [4], quam emptor excidat ipsa re & credito, & pretio, qui vero in permutationem accepit, & id [5], quod dedit, & id quod cepit, amittat: qui verò in emphyteusin super [6] propriam vitam accepit, vel donationem, vel concessionem prohibitam; reddit quod accepit, & quantitatem alteram, quanti est id, quod datum est.

§. 4. Locum autem habent prædicta, & in futuris Ecclesiasticis rebus, & in præteritis [7] aut præsentibus.

§. 5. Existentibus autem rebus mobilibus extra [8] sacra vasa, & sufficientibus ad dictas causas, cesset necessarium immobilium rerum, & panum [9], tam alienatio quam hypotheca.

Sequitur alia epitome à Contio in hunc codicem relata.

κ'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α.

Ὅτι περὶ τῶν θείων τόπων, ἔτι περὶ ἀφαιρέσεων τῶν δρομίων, ἔξεστι μεζόνων τραπωλικῆς σίτησις εἰς οἰκείας οἴκους ἢ κληρικάς.

XX. Imp. Justinianus A.

NEque [34] per sacras formas, neque per jussionem Magistratuum, licet transferre militares annonas ad pias domos, aut clericos.

De alienatione rei sacræ.

XXI. Idem A. Demostheni Præfecto Prætorio.

SAncimus [35], nemini licere, sacratissima [36] atque arcana vasa, vel vestes, cæteraque donaria, quæ ad divinam religionem necessaria sunt, (cum etiam *veteres leges* ea, quæ juris divini sunt, humanis nexibus non illigari sanxerint) vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere: sed ab his, qui hæc susscipere ausi fuerint, modis omnibus vindicari tam per [37] religiosissimos Episcopos, quam per Oeconomos, nec non & sacrorum [38] vasorum custodes: nulla eis actione relinquenda, vel super recipiendo pretio, vel fœnore exigendo, pro quo res pignoratæ sunt: sed omnibus hujusmodi actionibus respuendis, ad restitutionem eorum omnibus modis coarctari: Sin autem vel conflata sunt, vel fuerint, vel alio modo immutata vel dispersa: nihilominus vel ad ipsa corpora, vel [39] ad ipsa pretia eorum exactionem competere sive per in rem, sive per condictionem, sive per in factum actionem: cujus tenor in multis, & variis juris articulis sæpe est admissus: Excepta [40] videlicet causa captivitatis, [& famis] in locis his, in quibus hoc (quod abominamur) contigerit: Nam si necessitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus: quoniam non absurdum est, animas [41] hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis præferri. Hoc obtinente non solum in futuris negotiis, sed etiam in judiciis pendentibus [42].

In Authent. de alien. & emphyt. §. penult. in fin. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. cap. 10.

PRæterea si habeat Ecclesia superflua [43] vasa, cum debitrix sit, nec aliunde solvere possit, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur: integra ea (gestis habitu coram eo cujus est loci ordinatio) vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur, quo magis debitum persolvatur. Qui autem acceperit hoc contra hanc observationem, eisdem pœnis subjaceat, quæ in rebus immobilibus sunt proditæ.

De lucrativorum inscriptionibus.

XXII. Idem A. Demostheni Præfecto Prætorio.

SAncimus, res ad venerabiles Ecclesias, vel xenones, vel monasteria, vel orphanotrophia, vel gerontocomia [44], vel ptochotrophia, [vel nosocomia,] vel brephotrophia, vel denique ad aliud tale consortium descendentes ex qualicunque curiali [45] liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, à lucrativorum [46] inscriptionibus [47] liberas immunesque esse: lege scilicet, quæ super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem personis suum robur obtinente: in parte autem Ecclesiastica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis consortiis deputatæ sunt, vigorem suum, pietatis intuitu, mitigante. Cur enim non faciamus discrimen [48] inter res divinas & humanas? & quare non competens prærogativa cælesti favori conservetur? §. 1. Quam oportet non solum in casibus, quos futurum tempus creaverit, sed etiam in adhuc pendentibus & judiciali termino, vel amicabili compositione necdum [49] sopitis obtinere. §. 2. Recitata Septimo [50] miliario hujus inclytæ civitatis, in novo Consistorio Palatii Justiniani.

De tempore actionis loco pio competentis, de actionibus ex Legatis, vel fideicommissis.

XXIII. Idem A. Juliano PP.

UT inter [51] divinum publicumque jus & privata commoda, competens discretio sit, sancimus: si quis aliquam reliquerit hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel donationis titulo aliquid dederit, vel vendiderit, sive sacrosanctis Ecclesiis, sive venerabilibus xenonibus [52], vel ptochotrophiis, vel monasteriis masculorum, vel virginum, vel orphanotrophiis, vel brephotrophiis, vel gerontocomiis, necnon [53] juri civitatum, vel donatorum, vel venditorum, vel relictorum, eis sit longæva exactio [54], nulla temporum solita præscriptione coartanda. †. Sed & si in redemptionem captivorum quædam pecuniæ, vel res relictæ, vel legitimo modo donatæ sunt: & earum exactionem longissimam esse censemus. †. Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis hujusmodi actiones circumcludi: sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum [55] vitæ hominum tempus eligimus, & non aliter eam actionem finiri

34 Interpretatio Contii.
35 Huc referenda est sanctissima Ambrosii sententia, *quæ officiorum libris continetur, relata in c. aurum. 12. quæst. 3.* Aurum, inquit habet Ecclesia, non ut servet, sed ut eroget & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? *& post*, Nonne melius conflat facerdos pro alimonia pauperum, si aliqua subsidia desunt, quam si sacrilegus, contaminat & asportat hostis? *& post*, melius fuerat, ut vasa viventium servares, quàm metallorum. Dices, *timuit ne templo Dei ornatus deesset?* Aurum sacramenta non quærunt: neque auro placent, quæ auro non emuntur: ornatus sacrorum, redemptio est captivorum: *& post*, in his tribus generibus (alimenta pauperum, captivorum redemptionem, & mortuorum sepulturam intelligit) vasa Ecclesiæ etiam initiata (hoc est confecrata) confringere, conflare & vendere licet. Hæc sanctus Ambrosius.
36 §. 8. *Inst. de rerum divis. l. 1. §. de sepulchro, Nov. 7. cap. 8.*
37 Episcopus potest pro rebus sacris sui Episcopatus agere.
38 Vasorum sacrorum custos *κιμηλιάρχης*: *Nov. 40.* cui *κιμήλια* Ecclesiæ commissa. *Theoph. §. 8. Inst. de rerum divis.* Locus ubi vasa custodita, *κιμηλιαρχεῖον*, & *κιμηλιοφυλακεῖον*. *Nov. 70. c. 4. in fin. l. 20. §. 1. §. de agricolis, & censitis.*
39 Libellum observa, *Petorem, si extat: alias, si non extat, æstimationem.*
40 *D. §. 8. d. c. 10. Novell. 65. Nov. 120. cap. 10. adde 12. qu. 2. c. Augustino, c. Apostolicos. c. & sacrorum. cap. sacrorum. c. sicut: & cap. Aurum ecclesiæ habet non ut servet, &c. c. Gloria episcopi est, pauperum inopiæ providere, &c.* Ob eam causam Socrates 7. c. 21. narrat Acacium Amidenum episcopum conflasse vasa omnia aurea & argentea, hoc clericis dicto palam, *ὁ θεὸς ἡμῶν ἔτι δίσκων, ἔτε ποτηρίων χρησὶ ἔτε γὰρ ἐθέλῃ, ἐδὲ τίνι, ἐτὰ μὴ πρεσβύτις ἦσιν.* Cui simile est illud Alexandri Imperatoris, in sacris quid facit aurum? *Persius satyr. 2. in fin.*

vide Cujacium ad Novell. 7. Extat & aliud exemplum elegans de venditis vasis Ecclesiæ, ob famem publicam à Cyrillo Hierosolymorum episcopo, cujus meminit *Sozomenus 5. Trip.* 37. Tradit quoque Victor *lib. 1. de persecutione Vandalorum*, Carthaginensem episcopum, ut captivos à Vandalis & Mauris liberaret, vasa aurea, & argentea vendidisse. Ita Marius & Carbo adversus Syllam dissidentes aureæ atque argentea templorum ornamenta conflarunt. 7. *Valer. 6.* 41 Animas hominum, vitam, &c. & corpora, vasis & vestimentis quibusvis præferre oportet. 42 *V. l. 7. §. de legib.* 43 Vasa superflua ecclesiæ distrahi possunt, *ut hic, & Novell. 120. cap. 10.* Lignea quædam olim constat fuisse, de quibus Bonifacius interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conferre, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: nunc è contrario lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. *v. alia Concilii Triburiensis, cap. 18. & de consecratione, distinct. 1. cap. 44.* 44 *Leg. 19. §. cod. 45 Novell. 131. cap. 5. in fin.* 46 *Vide l. un. §. de imponenda lucra. desc.* Lucrativi tituli sunt, hæreditas, legatum, fideicommissum, donatio causa mortis, donatio inter vivos, dos, donatio propter nuptias: non emptio, non permutatio. *vide Cujac. ad d. l. un.* 47 *Descriptionibus.* 48 *L. 23. §. eo. 49 L. 1. in fin. §. de contract. judic. adde Novell. 115. c. 1.* 50 *Novell. 118. in fin.* Septimum miliarium palatium, quod fuit in suburbio Constantinopoleos, in quo Justinianus juri dicundo novum consistorium extruxerat: quod & simpliciter *Septimum* dicitur. *vide Cujac. 20. obs. 3.* 51 *Vide l. 22. §. eo.* Porro, quod Ausonius sic distinguit, jus aliud sacrum, publicum, & privatum, ad *διγολοσίαν* reduci potest: Jus est publicum vel privatum, Publicum aliud sacrum, aliud in magistratibus. *vide Cujac. 15. obs. 33.* 52 *Xenonis* voce non modo peregrinorum hospitia, sed & ægrotorum significantur. Imo & quælibet hospitia. *Hesych. Pollux 3. & 4.* 53 Vide quæ scripsi *ad l. 16. ff. de verb. sign.* 54 Cur ita? quia relicta: sine traditione, dominium rerum emptarum, donatarum, legatarum, transit in Ecclesiam: dummodo tamen adquisitionem admittat. Potest enim Ecclesia abstinere, & renunciare beneficio hujus legis. *vide Molin. 1. consuet. §. 22. n. 133.* 55 *L. 56. ff. De Usufruct. l. 8. in fin. ff. de usufruct. legato: Nov. 9. adde §. 1. §. eo.* hinc colligunt nonnulli, quemlibet præsumi centum annis vivere: de qua præsumptione *v. Alciat. 1. præsumptione 44. Jas. hic, Capolam cautela 118.* Contrà Decius *in l. alt. §. de edict. D. Adriani, & ibi Molin.* & Menochius 6. *præsumpt. 49.* ubi plenissimè explicat, quamdiu homo vivere præsumatur: dixi ad *l. 5. §. soluto matr.* Cæterum quando quis præsumatur mortuus, *vid. not. l. 6. §. 2. ff. de Senatusc. Silaniano.*

Source : BIU Cujas

niri concedimus, nisi [1] centum [2] annorum curricula exceſſerint: tunc enim tantummodo hujuſcemodi exactionem evaneſcere ſinimus. †. Sive itaque memoratis religioſiſſimis locis vel civitatibus hereditas, ſive legatum vel fideicommiſſum fuerit relictum, ſive donatio vel venditio proceſſerit, in quibuſcunque rebus mobilibus, vel immobilibus, vel ſe moventibus, ſive pro redemptione captivorum quædam fuerint derelicta, vel donata: ſit eorum pene perpetua vindicatio, & ad annos centum (ſecundum quod jam dictum eſt) extendatur: nulla alia exceptione temporis inhibenda, ſive contra primas perſonas, ſive contra heredes vel ſucceſſores eorum moveatur. §. 1. In his autem omnibus caſibus, non ſolum perſonales actiones damus; ſed etiam in [3] rem, & hypothecariam, ſecundum noſtræ conſtitutionis tenorem, quæ legatariis & fideicommiſſariis hypothecariam donavit: & ſupradictis omnibus unum tantummodo terminum [4] humanæ vitæ imponimus, id eſt, centum metas annorum. §. 2. Hæc autem omnia obſervari ſancimus & in his caſibus, qui vel poſtea fuerint [nati,] vel jam in judicium deducti ſunt. D.D.N. JUSTINIANO. P. P. A. CONSS. 528. Goth. 48.

1 *Nov.* 19. quæ ad occidentales Eccleſias pertinet, ut hæc ad orientales, hodie ſublata eſt. Huic præſcriptioni centum annorum quadraginta annorum præſcriptio ſubſtituta eſt, per *Nov.* 111. *c.* 1. & *Nov.* 131. *c.* 6. & ita quæ privatis competunt actiones, excluduntur præſcriptione annorum 30. quæ Eccleſiis 40. *vide Cujac. l.* 5. *obſerv.* 5. & *ad Novell.* 111. An hæc correctio etiam pertinet ad legata captivorum redimendorum cauſa relicta? Theodorus in Novell. 111. negat pertinere: movetur, quod id nominatim non eſt abrogatum, ut in Eccleſiis: verum id quoque abrogatum eſſe conſtat, 3. *Baſil.* 5. *c.* 3. *vide* Cujac. *c.* 34. *de præſer.*

2 Eodem jure gaudet Reſpublica, & civitas. *vide Bart. Bald. & Jaſonem, n.* 10. *hic Matth. Afflict. deciſ.* 67. *Roland. a Valle de lucro dot. queſt.* 75. *n.* 30. *A. Gabriel. tit. de præſumpt. Concluſ.* 16. ANS. Cauſam & hiſtoriam cur & qua occaſione hæc lex lata ſit, poſt Procopium & Suidam narrat *Grot. for. ſparſ. hic*: S.L. Cur centum anni vitæ hominis longiſſimum tempus hic conſtituuntur? Dioſcorides commentitiam hanc rationem adfert, quod cor hominis ad annos 50. creſcat duabus drachmis in ſingulos annos: à 50 ad centeſimum annum totidem drachmis decreſcat. Inde fieri ut annum 100. homo non excedat. Eadem fuit opinio Ægyptiorum relata à Plinio, 11. *c.* 37. Varro 5, *de lingua Latina*, ſeculum 100. annorum ſpatium, longiſſimæ vitæ in homine eſſe refert. Inde in ludis ſecularibus præco populum ad eoſce ludos vocabat, quos nemo unquàm vidiſſet aut viſurus eſſet 7. *Plin. Feſtus in ſeculares. Cenſorinus de die natali. Platina in vita Fabiani.* Trebell. Poll. *in Claudio* dixit 120. annos homini ad vivendum datos: quo loco etiam refert Moſen 125. annis vixiſſe, idque vitæ ſpatium ei à numine conſtitutum. *adde Geneſ.* 6. Staſeas Peripateticus annos 84. vitæ humanæ ſpatio tribuit, eo abs ſpatio, extra ſtadium quaſi vitæ homines decurrere. *Cenſorinus de die natali, c.* 14. unde Varro 12. Hebdomadibus fatalem hominis vitam deſcribit, Plato 80. Solon 70. annos tantum tribuit. *Laërt. in Solone.* Alii 60. *lib. epigram. Græcorum* 3. 3 *Vide* l. 1. 2. *ff. comm. de legatis.* Goth. Ergo dominium rei civitati, vel Eccleſiæ, aut in redemptionem captivorum legatæ, aut donatæ, ipſo jure ſine traditione tranſit. facit *l.* 23. *ff. de rei vindic.* confirmat *Jaſon, hic num.* 4. 5. 7. *cap.* 2. *extr. De conſuetud.* Bald. *lib.* 5. *Conſil.* 86. *Tiraquell. de privileg. pia cauſa cap.* 13. 45. 46. & 107. *l.* 1. & *ibi Gloſſ. Cod. de Donat. quæ ſub mod. adde l. Titia.* 64. *verb. recta via. ff. de furt.* ANS. 4 *Vide ff. eo. in princ.* 5 *C. placuit, cauſ.* 16. *quæſt.* 3. & *c. decennii, cauſ.* 16. *quæſt.* 4. *c. nemo, quæſt.* 3. *cauſ.* 16. & *cap.* 3. *queſt.* 4. *cauſ.* 16. ANS. 6 *Novella* 9. Goth. An bene hic excipiat Eccleſiam Romanam: vid. *Rittersh. in expoſ. Nov. part.* 11. *cap.* 1. *n.* 10. & *ſeqq. & lib.* 4. *cap.* 14. *De differ. jur.* ANS. Adde *Balb. De præſcript.* 1. *quint. princip. quæſt.* 1. & *Finell. ad auth. niſi tricennale. Cod. De bon. matern.* S. L. 7 Epitome interprete Contio. 8 Imo non Conſtantinopolitana ſed Romana, *l.* 8. *ibi: Reddentes honorem. ff. de ſumma Trinitate.* 9 *Aliarum*, id eſt præter Romanam: *caput*, id eſt, ordine prima. ex *decret. concil. Conſtantinopolit. & Chalced. & l. decernimus.* 16. *ff. Vide Grot. flor ſparſ. hic.* S. L. 10 Πατριαρχῶν δικαίων. Jus Colonarium & *παροικικὸν de quo hic. Nov.* 7. *Nov. Leo.* 13. eſt libellaria alia ab emphyteuſi. Libellaria venditio fit ſcriptura interveniente certo pretio, & hoc amplius, certa penſione conſtituta in annos ſingulos, & hac plerunque lege, ut ſtato conductoque tempore contractus renovetur numerato certo pretio vel arbitrario: Emphyteuſis vero non ſolet renovari, non mutato poſſeſſore. Eadem emphyteuſis ſub lege meliorandi prædii datur. Libellaria non item. Libellaria, in perpetuam: emphyteuſis, ad tempus. In libellaria aliqui interpretes volunt commiſſo locum eſſe poſt biennium, ſicut in locatione: in emphyteuſi poſt triennium, *vide Cujac.* 1. *Feud.* 2. *fol.* 480. 11 Imo ultra permittitur, *Authent. perpetua* 14. *ff. eod.* 12 *Vide Nov.* 7. *c.* 3. 13 Epitome interprete Contio. 14 De quibus dicam *ff. tit. de numerat. act. & chart.*

De præſcriptionibus in auth. de eccleſ. tit. §. pro temporalibus autem. col. 9. *tit.* 14. *al.* 6. *ſeu Novel.* 131. *cap.* 6.

QUas [5] actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias triennalis præſcriptio excludit: hæ, ſi loco religioſo competant, quadraginta annis excluduntur: uſucapione triennii, vel quadriennii præſcriptione in ſuo robore durantibus: ſola [6] Romana eccleſia gaudente centum annorum ſpatio vel privilegio.

De prærogativa eccleſiæ Conſtantinopol. 1. *De jure colonario.* 2. *De magiſtratu vel œconomo rem eccleſiaſticam accipiente.* 3. *De rei eccleſiaſticæ locatione vel emphyt.*

κδ'. Αὐτοκράτορ Ἰουστινιανός.

Ἡ τὴν Κωνσταντινουπόλ ἐκκλησία πασῶν τ ἄλλων ἐστὶ κεφαλή.

§. α'. Η παροικικῷ δικαίῳ γινομένη ἔνδοσις, ἀκυρὸς ἔστιν ἐπὶ τ ἐκκλησιαστικῶν, ὡς μήτε τῷ νόμῳ γνωριζομένη.

§. β'. Ἐὰν ἐμπεσῇ ἄρχων Κωνσταντινουπόλεως δι' ἑαυτὸ ἢ μέσου προσώπου περὶ τ μεγάλης ἐκκλησίας ἀκίνητον ἐκλάβοι, τὸ πραχθὲν ἄκυρον, καὶ διδοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ δόσιν ἀπαλλάττεται· ὁμοίως καὶ οἰκονόμος. εἰ δ' ἢ καθ' ἕτερον τρόπον πείσῃ ἢ ἀναγκάσῃ περιελθεῖν εἰς αὐτὸν ἐκκλησιαστικὴν πρᾶσιν· τὸ πραχθὲν ἄκυρον· καὶ τὸ δοθὲν ὑπὲρ τούτου εἰς πρόσωπον τ ἐκκλησίας ἀποδίδοῦ αὐτῇ· καὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ὑπόκειται ποινῇ κ'. χρυσίου λιτρῶν αὐτὸς, καὶ ὁ τὸ πρᾶγμα δούς, καὶ ὁ λαβὼν ἐπὶ τὸ παραυτοδιάστιχα χρεῶν τὸ συναλλαγμα· τὸ δοθὲν αὖτῳ δίδωσι δικαίων· καὶ πένθ' πρόσοπον τῇ ἐκκλησίᾳ.

§. γ'. Περαιτέρω τ κ'. ἐτῶν ἀκίνητον τῇ ἐκκλησίᾳ ὑμιοδῶσι.

§. δ'. Μόνοις δυσὶ πράγμασι δεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἐμφυτεύειν ἀφ' τῶν ἀποκαθίστασιν τ ὄψεως· καὶ μὴ περαιτέρω αὐτὸ ἐμφυτεύομεν, καὶ δύο ἑξῆς κληρονόμων· καὶ μὴ κωφίζειν πλέον ἐκ ἑξ μέρους ἐ σωζομένῳ κανόνι τ ἡμερῶν τ ἐνδύσεως· εἰ δ' βλάψῃ τὸ πρᾶγμα συνεμβῆναι ἐ χρόνῳ, ἐξεστιν, καὶ τῶν ζημίαν ἀπεθεραπεύῃ· εἰ δ' ῥαθυμήσῃ ὁ οἰκονόμος, ἢ ἀπόρρησις ἐνδύῃ, ἐπιγινώσκει τῷ βλαβέντι.

De chartulariis, & œconomis.

XXV [13].

Οἱ χαρτουλάριοι τ ἐκκλησίας τ μεγάλης ἔτε ἀφ' μέσου προσώπου δωσάν) λαβεῖν ἀκίνητον αὐτῆς κ' μισθωσιν ἢ ἐμφυτεύειν ἢ ἕτερον τρόπον.

§. α'. Γίνου) οἱ χαρτουλάριοι ἡγεμόνι λιβέλλα, καὶ φέρονσ ὑποζαφὴν ἐ πιλειάρχα, καὶ ἐ οἰκονόμα.

XXIV. 7 Imper. JUSTINIANUS.

CONſtantinopolitana [8] eccleſia omnium aliarum eſt caput 9.

§. 1. Iure colonario [10] facta conceſſio, irrita eſt in Eccleſiaſticis, utpote neque jure cognita.

§. 2. Si in actu magiſtratus Conſtantinopoleos, per ſe vel mediam perſonam à magna eccleſia immobile accepit: id, quod geſtum erit, irritum erit & dabit Eccleſiæ æſtimationem rei. Similiter & Oeconomus. Si vero & per alium modum perſuaſerit, aut coëgerit pervenire ad ſe eccleſiaſticam rem: & id, quod geſtum fuerit, infirmum ſit, & pro illo datum in perſonam eccleſiæ, reſtituitur ipſi: & præterea ſubjicitur pœnæ viginti auri librarum ipſe, & ille qui rem dedit, & qui accepit ob eam rem, quod curavit fieri contractum, datum ipſi reddit duplum, & omnia adquiruntur eccleſiæ.

§. 3. Ultra [11] viginti annos res immobilis eccleſiæ ne locator.

§. 4. Solis locupletibus licet, & oportet Eccleſiaſticas res in emphyteuſim dare propter reſtitutionem aſpectus. Excedi autem non oportet vitam emphyteuſim capientis, & [12] duorum deinceps ejus heredum: neque relevari amplius ſexta parte ſervati canonis in tempore traditionis. Si autem lædatur res inſtante tempore, expellitur, & damnum ſarcit. Si vero negligenter verſatus fuerit Oeconomus, aut minus idoneis in emphyteuſim dederit, ipſe agnoſcat damnum.

CHartularii [14] eccleſiæ magnæ, neque per intermediam perſonam poſſunt accipere rem immobilem ipſius per conductionem, aut emphyteuſim, aut alium modum.

§. 1. Fiunt Chartularii, præeunte libello, & ferente ſubſcriptionem tam Patriarchæ, quàm Oeconomi.

§. β'. Καὶ ἐὰν τις αὐτῶν φανῇ κλέπτων ἢ παραδιδοὺς ἢ ἄλλως ἀνεπιήδειος· ἔξεστι τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς οἰκονόμοις ἐκβάλειν αὐτὸν ἐ καθάπαξ.

§. γ'. Γίνου) ἢ εἰς σκεπάσιον τ ἀναζάλης χαρτουλάριοι ιε'. εἰς τὸ ἀσπαῦῆς, ις'. εἰς τὸ Πόντε, ιε'. εἰς τὸ ἐνοίκιον, ιε'. εἰς τὸ Θράκης, η'. εἰς τὸ ἐ Ἀνλόπολε, ς'. εἰς τὸ ἐ Καλοποδίε, ς'. εἰς τὸ ἐ ἀναλώμασ τ, ι'. εἰς τὸ τ ληγάτων, θ'.

§. δ'. Καὶ λαμβάνοσι λόγῳ συνηθείαν ἐπὶ μὲ τοῖς ἐμφυτεύλικοῖς συμβολαιοῖς πενληκόσας, ἐπὶ ἢ τοῖς μισθωλικοῖς, καὶ λοιποῖς συναλλάγμασιν, ἑκατοστύ.

§. ε'. Εἰ ἢ ὑπὲρ τ εἰρημένον ἀριθμὸν γίνοῖ) χαρτουλάριε, ἐκπίπτῃ, καὶ διδοῖς τῇ ἐκκλησίᾳ ιε'. λίτρας, καὶ ὁ ποιήσας αὐτὸν κ'.

§. ς'. Μεζὼ ζητήσεως ἀκριβῶς οἱ οἰκονόμοι λογιζέσθωσαν, γνώμην ἔ παλειάρχα, τὸν γνομένον ἀπαίτλν τοῖς ἐμφυτεύταις καὶ μισθωτοῖς καὶ διοικητοῖς, ἐκάστε μὲ οἰκονόμε ζητεῖ· καὶ τὸ ὑφ' ἑαυτὸν διοικήσεως. τ ἢ λοιπῶν κτ' πόσταξιν ἀφαιρεῖν ἔ παραχρῆμα τοῖς λογισμοῖς ὑπογράφοντ· τὸ ἀνήγνων· καὶ τὸ χρεῖς τοιαύτης παραληρήσεως λογιζόμενον οἰκοθεν ἐ οἱ οἰκονόμοι διδόασιν.

§. ζ'. Τῆς ἢ λογιζομένης δαπάνης καὶ τ εἰσκομιζομένων χρημάτων λαμβάνειν οἱ χαρτουλάριοι ἐκ ἑξῆς. ὁ ἢ πλέον λαμβάνων, καὶ τ ὑπαρχίας ἔ χαρτουλαρίε καὶ τ ἱερατικῆς ἀξίας σκπίπτῃ.

§. η'. Παραγγέλλομα δεῖ τὰς οἰκονόμας κτ' μῆνα, ἢ τὸ μηκίστον ὑπὲρ δύο, λογαριεῖν πρὸς τὰς ἀρχαίας. ἐπὶ κινδύνου δύνασθαι.

§. 2. Et ſi quis ipſorum apparuerit ſurripuiſſe, aut tranſtuliſſe, aut alias inutilis eſſe, licet Patriarchæ, & Oeconomis eum expellere de catalogo.

§. 3. Fiunt autem ad ſcrinium Orientis, chartularii, xv. ad Aſianæ, xvi. ad Ponti, xv. ad [15] domeſticorum, xv. ad Thraciæ, viii. ad Antiochi, vi. ad Calopodii, vi. ad expenſarum, x. ad legatorum, ix.

15 Εἰς τὸ ἐνοίκιον. Sed Cujac. legit, εἰς τὸ Αἰγύπτου 12. *obſerv.* 28.

§. 4. Et accipiunt ratione conſuetudinum pro emphyteuticis quidem inſtrumentis, quinquageſimas [16]: pro conductionalibus vero, & cæteris contractibus, centeſimam.

16 Et alio caſu centeſimas. *J. eod. & §.* 1. *J. eod.*

§. 5. Si vero ſupra [17] præfatum numerum chartularius fiat, ejicitur, & dat eccleſiæ xv. libras: & qui fecit illum, xx.

17 Chartularii ſupernumerarii eſſe non debent.

§. 6. Cum inquiſitione diligenti œconomi diſcutiuntor, ſententia Patriarchæ, factam impenſam ab emphyteutis, & conductoribus, & adminiſtratoribus, unoquoque ex Oeconomis inquirente in ſibi commiſſa adminiſtratione: reliquarum vero rationem inquirent ex juſſione ſcripta Patriarchæ, qui rationibus ſubſcribet hoc, RELEGI [18]: & quod extra hanc obſervationem diſcuſſum fuerit, de domo ſua Oeconomi præſtabunt.

18 Ἀνέγνων, non abſimilis ſubſcriptio imperatoria, de qua vide quæ notavi *ad conſt. Juſtini de filiis liberarum in Africis.*

§. 7. Imputatæ autem ſeu acceptolatæ impenſæ, & illatarum pecuniarum accipiunt Oeconomi [19] centeſimas [20]: qui autem plus excipit, & miniſterii chartularii, & ſacra dignitate excidit.

19 *Lege*, Chartularii. 20 De quibus *ad de* §. 4. *ſ. eod.*

§. 8. Incontinenti oportet Oeconomos ſingulis menſibus, aut ad ſummum binis, rationes reddere apud arcarios [21]: ſin minus periclitabuntur.

21 *Arcarii*, qui, dicam ad *titulum de ſuſceptoribus, præpoſitis & arcariis J.*

Si quis Domino noſtro Jeſu Chriſto reliquerit. 1. *Aut alicui archangelo vel martyri.*

κς'. Αὐτοκρ. Ἰουστιν. Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XXVI. Imp. JUSTINIANUS A. IULIANO PP.

Ἐπιδὴ πολλαῖς ἤδη ἀφ' θήκαις δόγματα τοιαῦτες συστάσεις, καθ' ἃς ἢ ἐξ ὁλοκλήρε ἢς ἔγραψε τ διαστόλων ἡμῶν Χριστὸν κληρονόμον, μὴ προσθεὶς δύσλυτον οἶκον μηδένα· ἢ αὐτὸν τ διαστόλων ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν ἐξ ἡμισείας ἢ ἐξ ἑτέρων ἀνίσων μερῶν, ἕτερον δέ τινα ἐξ ἡμισείας ἢ ἄλλης μοίρας (ἤδη δ' πολλοῖς ἀφ' θήκαις κτ' τοῦτον γνωσθεὶς τ τρόπον ἐνετύχαμεν) καὶ πολλὰ ἀδηλίαν ἐντεῦθεν ἔσαν κτ' τὰς παλαιὰς ὁρῶντες νόμος· καὶ τοῦτο ἐπανορθώσομοι, δεσπίζομεν· εἰ μὲ τ διαστόλων ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν χρέωσεί τις κληρονόμον, ἢ ἐξ ὁλοκλήρε, ἢ ὁπ μέρος· ἀνίκητος δοκεῖν τὸ κτ' τὸ αὐτὸ πόλιν, ἢ τὸ κώμιον, ἢ τὸ χωρίον, ἐφ' ἧς καθίσηκεν ὁ πελδήσας, ἀγιωσύνην ἐκκλησίαν ἐνίσασ κληρονόμον· καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔνσειν ἀπειλεῖσ παρὰ τ θεοφιλεστάτων αὐτῆς οἰκονόμων, ἢ εἰς τὸ μέρος, καθ' ὅσον κληρονόμος ἐγράφη. αὐτὸ ἔ κρατεῖ, ἢ καὶ ληγάτον ἢ φιδεϊκομμισσον καλυφθείη. κ' τοῦτο ἀφαιρῇ τοῖς ἀγωσύνης ἐκκλησίας, ἐφ' ὅτε εἰς πλωτῶν ὑπερορίαν αὐτὸ ἀναχωρεῖν.

§. α'. Εἰ ἢ ἐνὸς τ ἁγίων ἀρχαγγέλων ἐμνήσθη, ἢ τ σεβασμιωτάτων μαρτύρων, μὴ ποιησάμενος οἶκος μνείαν· (τοῦτο ὅσῳ ἰσμὸν ἀφ' πιθανόν) ἀφ' τοῦτο καὶ τι τ ἐπιφανῶν γενόντος, καὶ τῇ ἀεὶ λόγος καὶ νόμος ἐνδυκνύντος πυθέσθαι) εἰ μὲ ἐστὶ κτ' τὴν πόλιν ἐκείνην ἢ τὴν ἐποχὴν αὐτῆς, δύνασθαι οἶκον εἰς τιμὴν ἐκείνε ἔ σεβασμιωτάτε δεσπότε μάρτυρον, αὐτὸν δοκεῖν χρεάφειν κληρονόμον. εἰ ἢ σὸν ἔστι κτ' τὸ αὐτὸ πόλιν, ἢ τὸ ἐνοίκιον τούτ· οἶκον. τὸ τοιαῦτα, τὰς κτ' τὸ μητρόπολιν σε-

§. 2. Et ſi quis ipſorum apparuerit ſurripuiſſe, aut tranſtuliſſe, aut alias inutilis eſſe, licet Patriarchæ, & Oeconomis eum expellere de catalogo.

§. 3. Fiunt autem ad ſcrinium Orientis, chartularii, xv. ad Aſianæ, xvi. ad Ponti, xv. ad [15] domeſticorum, xv. ad Thraciæ, viii. ad Antiochi, vi. ad Calopodii, vi. ad expenſarum, x. ad legatorum, ix.

15 Εἰς τὸ ἐνοίκιον. Sed Cujac. legit, εἰς τὸ Αἰγύπτου 12. *obſerv.* 28.

§. 4. Et accipiunt ratione conſuetudinum pro emphyteuticis quidem inſtrumentis, quinquageſimas [16]: pro conductionalibus vero, & cæteris contractibus, centeſimam.

16 Et alio caſu centeſimas. *J. eod. & §.* 1. *J. eod.*

§. 5. Si vero ſupra [17] præfatum numerum chartularius fiat, ejicitur, & dat eccleſiæ xv. libras: & qui fecit illum, xx.

17 Chartularii ſupernumerarii eſſe non debent.

§. 6. Cum inquiſitione diligenti œconomi diſcutiuntor, ſententia Patriarchæ, factam impenſam ab emphyteutis, & conductoribus, & adminiſtratoribus, unoquoque ex Oeconomis inquirente in ſibi commiſſa adminiſtratione: reliquarum vero rationem inquirent ex juſſione ſcripta Patriarchæ, qui rationibus ſubſcribet hoc, RELEGI [18]: & quod extra hanc obſervationem diſcuſſum fuerit, de domo ſua Oeconomi præſtabunt.

18 Ἀνέγνων, non abſimilis ſubſcriptio imperatoria, de qua vide quæ notavi *ad conſt. Juſtini de filiis liberarum in Africis.*

§. 7. Imputatæ autem ſeu acceptolatæ impenſæ, & illatarum pecuniarum accipiunt Oeconomi [19] centeſimas [20]: qui autem plus excipit, & miniſterii chartularii, & ſacra dignitate excidit.

19 *Lege*, Chartularii. 20 De quibus *ad de* §. 4. *ſ. eod.*

§. 8. Incontinenti oportet Oeconomos ſingulis menſibus, aut ad ſummum binis, rationes reddere apud arcarios [21]: ſin minus periclitabuntur.

21 *Arcarii*, qui, dicam ad *titulum de ſuſceptoribus, præpoſitis & arcariis J.*

XXVI. Imp. JUSTINIANUS A. IULIANO PP.

QVoniam in pleriſque nuper teſtamentis invenimus hujuſmodi inſtitutiones, quibus ex aſſe quis ſcripſerat Dominum [22] noſtrum Ieſum Chriſtum heredem, non [23] adjiciens oratorium, aut templum ullum, aut ipſum Dominum Ieſum Chriſtum ex ſemiſſe, vel aliis inæqualibus partibus, alium vero quempiam ex dimidia, vel alia portione (jam enim in complura hujuſmodi teſtamenta incidimus) cum videremus multam exinde incertitudinem ſecundum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emendantes ſancimus; ſi quidem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſcripſit [24] quis heredem vel ex aſſe, vel pro parte, manifeſte videri ipſius [25] civitatis, vel caſtelli, vel agri, in quo conſtitutus erat defunctus, Eccleſiam ſanctiſſimam inſtitutam eſſe heredem, & hereditatem peti debere per [26] Deo amantiſſimos ejus Oeconomos ex aſſe, vel pro parte, ex qua heres inſtitutus eſt: Eodem obtinente, & ſi legatum, vel fideicommiſſum relictum ſit: ut ipſa competant ſanctiſſimis eccleſiis ad hoc quidem, ut ad pauperum [27] alimoniam conferant.

22 Diis heredes inſtitui ſic apud Gentiles poterant, *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falc.* non quidem omnes ſed certi. *v. Ulpian.* 22. §. deos. 6.

23 Hinc ratio dubitandi ſumitur. Videtur enim incerta inſtitutio, ideoque nulla; certum enim eſſe debet conſilium teſtantis. *v. Ulp.* 22. §. 4.

24 *Vide Nov. Emanuelis Comneni*, c. 2.

25 Piam in rem ſi quid teſtator juſſerit fieri, non adſcripto loco, in ea civitate fiet, in qua teſtator domicilium habuerit. *l.* 49. §. 2 *J. de epiſc. Nov.* 131. *c.* 9. *l.* 39. *in fin. ff. de cond. & demonſtrat.* i. e. in cujus eccleſia, ut vocant, parochiali.

§. 1. Si vero unius ex Archangelis meminerit, vel venerandorum Martyrum, nulla facta ædis mentione: (quod quidem etiam novimus à quodam factum, qui ex Illuſtribus erat, & in omni verborum, & legum doctrina ſpectatiſſimus) ſi [28] quidem aliquis ſit in illa civitate, vel vicinia ejus, venerabilis locus in honorem illius reverendiſſimi Archangeli, vel Martyris conſtructus, videri ipſum ſcriptum eſſe heredem; ſi vero nullus talis locus eſt in illa civitate viciniave ejus, tunc venerabilia loca, quæ in Metropoli ejus ſunt, videri inſtitura: & ſi quidem

26 Oeconomis competit actio ad petenda legata Eccleſiæ facta: œconomis reſpondent Eccleſiarum quæſtores, provifores & matricularii, Galli *marguilliers*.

27 Res enim Eccleſiæ ad pauperes, non ad divites pertinent, 16. *q.* 1. *cap. ult.*

28 Ex hoc loco & ſequentibus nota legatum D. puta *Paulo*, deberi hoc ordine: Primum parochiali, dein urbano potius quàm extraneo, aut vicaneo, tum metropolitano. Illis deficientibus, eccleſiis urbanis alterius cognominis: & ita defectu certi templi, nunquam deficit tale legatum. *adde l.* 20. *J. de epiſc.*

Source : BIU Cujas

ξυμμίας οἴκοις. κἂν εἰ καὶ αὐτῶν γένοι δύρεθεὶη τοιοῦτος οἶκος, ἐκεῖνον δοκεῖν ἢ κλῆρον, ἢ τὸ πρεσβεῖον, ἢ τὸ φιδεικόμμισσον καταλελεῖφθαι. εἰ δὲ μὴ ἐκεῖνο φανείη τοιοῦτος οἶκος ἐν, αὐθις τὰς κατὰ τόπον ἀπολωλότας ἐκκλησίας τῶν λαμβάνειν. δῆλον δὲ τῆς ἀγαλβότητος ἐκκλησίους ἅπαντες οἱ λοιποὶ δικαίως παραχωροῦσιν οἴκοις τοῖς μὴ ἧττον ἀξιόλογος ὁ πλοῦτος ἕτερον μὲν ἔχοι συμβεβὶς ὄνομα ἀφωδείας, ἕτερον δ' εἰπών. Ἀφ' ὧν γὰρ τοιοῦτον ἡμᾶς γνῶσις κατὰ πνα ἀξιόπιστον ἐπὶ τὸ πόλις ἥκοις, καὶκεῖσε πάλιν αὖθ' ὃ χαρακτηρίσῃ παραπλησίως κρᾶτος τὸ ἀληθές.

§. 6. Εἰ μὲν οὖν ὁ μὲν ἀφαιρεθεὶς μὴ θεῖν τόπον, δύνασθαι δ' ἕτερος αὐτῷ ὀνόματος ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἢ τῇ παροικίᾳ ἐκκλησία πολλὰ κεκτῆσθαι, εἰ μὲν ἐν τινὶ τούτων συχνῶς ὁ πλοῦτος ἐφοιτα, κἂν πνα ἄλλος αὐτῷ μείζονα εἶχε κατασκευήν, ἐκεῖνον δοκεῖν καταλελεῖφθαι τὸ πρεσβεῖον· εἰ δὲ ἴδιόν τοιοῦτο δύασκοιτο· μᾶλλον ἐκεῖνος δ' αὐτῷ ὀνόματος ἐν ἑτέρῳ οἴκῳ κἂν δεομένῳ βοηθείας τυχεῖν δοκεῖν τὸ τοιοῦτον καταλελεῖφθαι πρεσβεῖον, ἤτοι τῶν κληρονομίαν.

quidem in ipsa metropoli inventus fuerit, talis aliquis locus illi, proculdubio videri relictam, vel hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum: si vero illic nullus talis locus apparet, denuo Ecclesias, quæ in illo loco sunt, capere id debere. Sane sanctissimis [1] Ecclesiis omnes aliæ domus cedunt: nisi constet, defunctum aliud nomen sensisse & voluisse adjicere, & aliud dixisse: nam tale quid accidisse, & nos scimus in cujusdam Pontici testamento, & tunc etiam constitutum fuisse, ut contra [2] scriptum veritas obtineret.

§. 2. Si autem testator certum locum non apposuerit, multa [3] autem templa ejusdem tituli aut nominis in illa civitate inventa fuerint, vel ejus vicinia, si quidem in aliquo illorum defunctus frequenter [4] versabatur, & majorem erga illud habebat affectionem [5], illi templo videri legatum relictum: si vero nihil tale invenietur, maxime ei templo ex multis ejusdem nominis videatur relictum legatum, vel hereditas quod [6] est cæteris indigentius, & magis opis & eleemosynæ egens. Dat. XIII. Kal. Nov. CP. LAMPAD. & OREST. VV. CC. CONSS. 130.

1 Nota sententiam.

2 *Vide l.* 4. *ff. de testamentis.*

3 Ambiguitas tollenda quantum fieri potest, ut actus sit in tuto, *vide l.* 22. *ff. de rebus dubiis.*

4 Cur ita? Ea quæ sunt consuetudinis & moris, considerari oportet *l.* 31. §. 20. *ff. de ædilitio*, *l.* 50. *in fin. ff. de legat.* 1.

5 Ex frequenti conversatione major affectio colligitur *l.* 4. *ff. de cast. pecul.*

6 In dubio favendum pauperiori, *Nov.* 131. *c.* 9. *in fin. l.* 49. §. 5. *f. tit. prox.*

7 XVI. *C. Theod.* 2. *Nov.* 123. Episcopi, primicerii presbyterorum, apices & principes omnium, Optato. *adde l.* 6. *f. tit. prox.* iidem *sacerdotes* dicuntur 3. *Ecl.* 1. & *l.* 7. *l.* 18. *f. eod.* Goth. Nomen Episcopi est nomen sollicitudinis & curæ: Ἐπισκοπὴν enim est speculari vel intendere. Episcopi sunt speculatores morum & religionis populorum. *cap.* 1. *distinct.* 21. ANS.

8 *Synopsis Basilicon* 3. *c.* 1. *Nov.* 123. *cap.* 19. Clerici dicuntur, qui divino cultui ministeria religionis impendunt, *l.* 2. *C. Theo. de episc.* quæ lex extat apud Eusebium *lib.* 10. Hujusmodi sunt presbyteri, diaconi utriusque sexus, subdiaconi, archidiaconi, lectores divinæ scripturæ, exorcistæ, ostiarii, psaltæ: & Hermiæ lib. 5. ὑποφολὰς i.e. monitores vel potius interpretes, ut apud Nicetam, qui omnes etiam ministri divinæ legis in constitutionibus dicuntur: ab iis separantur juvenes, seu acolythi. *vide l.* 6. *f. eo.* Parabolani, *vide Cujac. Nov.* 3. Qui nullum habent clericorum ἐχέμυα, plebei appellantur, & laici, *Lays.* Tertullianus *lib. de exhortat. ad castitatem.* Differentiam, inquit, inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ authoritas.

9 Orphanotrophiis, xenodochiis, asceteriis, *Haloand.* & male: nec etiam hic agitur de rebus (de quibus dictum est titulo superiori) sed de personis, Qui sint *orphanotrophi. vide l.* 32. *f. eod.*

10 *Xenodochi*, qui advenas excipiunt, *l.* 49. §. 3. *f. eod.*

11 *Brephotrophi* qui infantes recentesque à partu expositos, aut carentes parentibus natos alebant, *l.* 19. *l.* 22. *f. tit. prox. Enfans trouvez.* Plurima in eum finem Lutetiæ loca constituta sunt xenodochia. 12 *Prochotrophi d. leg.* 19. *l.* 22. qui pauperes alunt. 13 *Asceteriæ*, personæ devotæ sacris meditationibus: quod institutum Majorianus *Novell. de sanctim. & vidua* vocat philosophiam: vocatur à Nazianzeno & Hermia μοναχικὴ φιλοσοφία. *vide Cujac. hic.* 14 Monachi alii sunt ab asceteriis, ut asceterium aliud à monasterio *leg.* 54. *f. eod.* 15 De quibus *vide l.* 26. *f. de curialibus.* 16 *L.* 33. §. 7. *f. eod.* 17 *L.* 20. *l.* 50. *f. eod. Novell.* 123. *cap.* 19. 18 *L.* 28. *l.* 46. §. 1. *f. eod.* 19 *L.* 2. §. 4. *l.* 19. *f. eod.* 20 *L.* 7. *C. Theod. eod. Synopsis Basilicon* 54. *tit.* 2. *ex lib.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5. 21 *L.* 5. *f. tit. prox.* 22 Clerici & eorum mancipia novis collationibus ne graventur: sed nec metata præstent.

23 Id est, familia, de qua *vide hic Bald.* 24 16. *quæst.* 1. *c. generaliter*, §. *novarum.* id est, extraordinariis, *l.* 2. §. 2. *f. eod.* 25 Μηδὲ μίαν δόσιν σπανν, *Synopsis ibid.* 26 *Cap.* 1. *in fin. extra de jure immunit.* 27 Id non servatur in Gallia. *Buignion traicté des loix abrogées lib.* 1. *fat.* 67. Goth. Vide tamen Christin. *vol.* 1. *decis.* 230. ANS. 28 Ἐπ. *Constantius* ut etiam habet Codex Theod. 29 *L.* 14. *C. Theod.* 16. 2. 30 Illicitæ, 2. *feud.* 53. §. 2. *in fin.*

31 Clerici ab exactionibus & sordidis muneribus, & extraordinariis, licet negotientur, immunes cum conjugibus & liberis sunto. *Syn. d. l.* 32 Hinc colligit Baldus Clericos immunes à tributis venditioni bonorum impositis. 33 Clerici non removentur à mercatura honesta.

34 Officinis: atqui neutrum clerico habere licet, 44. *distinct. cap. nullo.* 35 Id est, ministris: Galli *Butticules* vocant. *Hominum* vocabulo qui intelligantur, *vide l.* 1. *f. commerciis. & l.* 10. *C. Theod. de Episcopis.* 36 De qua alibi dixi. *adde d. l.* 10. 37 Parentibus concessæ immunitates, ad eorum liberos porriguntur. *v. l.* 1. *ff. de jure immunit.* An etiam post mortem patris? negat Baldus hic. 38 Clerici olim conjugati. 39 Communitas delinquere potest. 40 Hinc colligunt, ratione delicti, laicum sortiri forum Ecclesiasticum.

TIT. III.

DE EPISCOPIS [7], ET CLERICIS [8], ET ORPHANOTROPHIS [9], ET XENODOCHIS [10], ET BREPHOTROPHIS [11], PTOCHOTROPHIS [12], ET ASCETRIIS [13], ET [14] MONACHIS [15], ET PRIVILEGIIS [16] EORUM, ET CASTRENSI PECULIO [17], ET DE REDIMENDIS [18] CAPTIVIS, ET DE NUPTIIS [19] CLERICORUM VETITIS SEU PERMISSIS.

De novis collationibus. De hospitibus.

I. Imperator CONSTANTINUS [2] A. clericis salutem dicit.

INUXTA [20] sanctionem [21], quam dudum meruistis, & [22] vos & mancipia [23] vestra nullus novis [24] collationibus obligavit: sed vacatione gaudebitis: Præterea neque [25] hospites [26] suscipietis [27]. Datum VI. Kalend. Septemb. PLACIDO & ROMULO CONSS. 343.

De muneribus sordidis, vel à negotiatoribus præstandis. 2. *De muneribus extraordinariis.* 3. *De parangariis.* 4. *De clericis, & eorum uxoribus, liberis, ministeriis.*

II. Imp. CONSTANTINUS [28] A. [& JUL. CÆS.] Felici episc.

OMNIS [29] à clericis indebitæ conventionis injuria, & iniquæ [30] exactionis repellatur improbitas: nullaque conventio sit contra eos munerum sordidorum: Et cum [31] negotiatores [32] ad aliquam præstationem competentem vocantur, ab his universis istiusmodi strepitus conquiescat. Si quid enim vel parsimonia, vel provisione, vel mercatura [33] (honestati tamen conscia) congesserint; id in usum paupérum atque egentium ministrari oportet: At id quod ex eorundem ergasteriis [34] vel tabernis conquiri potuerit & colligi, collectum id religionis existimant lucrum. §. 1. Verumetiam hominibus [35] eorundem, qui operam in mercimoniis habent, Divi Principis Genitoris mei statuta multimoda observatione caverunt, ut iidem clerici privilegiis pluribus redundarent. §. 2. Itaque extraordinariorum munerum à prædictis necessitas atque omnis molestia conquiescat. §. 3. Ad parangariam [36] quoque præstationem non vocentur, nec eorundem facultates atque substantiæ. §. 4. Omnibus clericis hujusmodi prærogativa succurrat, ut [37] & conjugia [38] clericorum ac liberi eorum quoque, [&] ministeria, id est, mares pariter ac fœminæ, eorumque etiam filii [& filiæ] immunes semper ab hujusmodi muneribus perseverent. Datum IX. Idib. Decemb. *Med.* Lecta V. Kal. Jan. apud acta, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO CÆS. II. CONSS. 357.

De collectu, exactionibus, angariis, parangariis.

Nova constitutio FRIDERICI Imperatoris de statu & consuet. contra lib. Eccles. col. 10. §. item nulla.

ITEM nulla communitas [39], *vel persona publica, vel privata collectas, vel exactiones, angarias, vel parangarias, Ecclesiis, vel aliis piis locis, aut Ecclesiasticis personis imponere, aut invadere Ecclesiastica bona præsumant: quod si fecerint: & requisiti ab* [40] *Ecclesia vel imperio, emendare contem-*

7 XVI. *C. Theod.* 2. *Nov.* 123. Episcopi, primicerii presbyterorum, apices & principes omnium, Optato. *adde l.* 6. *f. tit. prox.* iidem *sacerdotes* dicuntur 3. *Ecl.* 1. & *l.* 7. *l.* 18. *f. eod.* Goth. Nomen Episcopi est nomen sollicitudinis & curæ: Ἐπισκοπὴν enim est speculari vel intendere. Episcopi sunt speculatores morum & religionis populorum. *cap.* 1. *distinct.* 21. ANS.

8 *Synopsis Basilicon* 3. *c.* 1. *Nov.* 123. *cap.* 19. Clerici dicuntur, qui divino cultui ministeria religionis impendunt, *l.* 2. *C. Theo. de episc.* quæ lex extat apud Eusebium *lib.* 10. Hujusmodi sunt presbyteri, diaconi utriusque sexus, subdiaconi, archidiaconi, lectores divinæ scripturæ, exorcistæ, ostiarii, psaltæ: & Hermiæ lib. 5. ὑποφολὰς i.e. monitores vel potius interpretes, ut apud Nicetam, qui omnes etiam ministri divinæ legis in constitutionibus dicuntur: ab iis separantur juvenes, seu acolythi. *vide l.* 6. *f. eo.* Parabolani, *vide Cujac. Nov.* 3. Qui nullum habent clericorum ἐχέμυα, plebei appellantur, & laici, *Lays.* Tertullianus *lib. de exhortat. ad castitatem.* Differentiam, inquit, inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ authoritas.

9 Orphanotrophiis, xenodochiis, asceteriis, *Haloand.* & male: nec etiam hic agitur de rebus (de quibus dictum est titulo superiori) sed de personis, Qui sint *orphanotrophi. vide l.* 32. *f. eod.*

10 *Xenodochi*, qui advenas excipiunt, *l.* 49. §. 3. *f. eod.*

11 *Brephotrophi* qui infantes recentesque à partu expositos, aut carentes parentibus natos alebant, *l.* 19. *l.* 22. *f. tit. prox. Enfans trouvez.* Plurima in eum finem Lutetiæ loca constituta sunt xenodochia. 12 *Prochotrophi d. leg.* 19. *l.* 22. qui pauperes alunt. 13 *Asceteriæ*, personæ devotæ sacris meditationibus: quod institutum Majorianus *Novell. de sanctim. & vidua* vocat philosophiam: vocatur à Nazianzeno & Hermia μοναχικὴ φιλοσοφία. *vide Cujac. hic.* 14 Monachi alii sunt ab asceteriis, ut asceterium aliud à monasterio *leg.* 54. *f. eod.* 15 De quibus *vide l.* 26. *f. de curialibus.* 16 *L.* 33. §. 7. *f. eod.* 17 *L.* 20. *l.* 50. *f. eod. Novell.* 123. *cap.* 19. 18 *L.* 28. *l.* 46. §. 1. *f. eod.* 19 *L.* 2. §. 4. *l.* 19. *f. eod.* 20 *L.* 7. *C. Theod. eod. Synopsis Basilicon* 54. *tit.* 2. *ex lib.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5. 21 *L.* 5. *f. tit. prox.* 22 Clerici & eorum mancipia novis collationibus ne graventur: sed nec metata præstent.

23 Id est, familia, de qua *vide hic Bald.* 24 16. *quæst.* 1. *c. generaliter*, §. *novarum.* id est, extraordinariis, *l.* 2. §. 2. *f. eod.* 25 Μηδὲ μίαν δόσιν σπανν, *Synopsis ibid.* 26 *Cap.* 1. *in fin. extra de jure immunit.* 27 Id non servatur in Gallia. *Buignion traicté des loix abrogées lib.* 1. *fat.* 67. Goth. Vide tamen Christin. *vol.* 1. *decis.* 230. ANS. 28 Ἐπ. *Constantius* ut etiam habet Codex Theod. 29 *L.* 14. *C. Theod.* 16. 2. 30 Illicitæ, 2. *feud.* 53. §. 2. *in fin.*

31 Clerici ab exactionibus & sordidis muneribus, & extraordinariis, licet negotientur, immunes cum conjugibus & liberis sunto. *Syn. d. l.* 32 Hinc colligit Baldus Clericos immunes à tributis venditioni bonorum impositis. 33 Clerici non removentur à mercatura honesta.

34 Officinis: atqui neutrum clerico habere licet, 44. *distinct. cap. nullo.* 35 Id est, ministris: Galli *Butticules* vocant. *Hominum* vocabulo qui intelligantur, *vide l.* 1. *f. commerciis. & l.* 10. *C. Theod. de Episcopis.* 36 De qua alibi dixi. *adde d. l.* 10. 37 Parentibus concessæ immunitates, ad eorum liberos porriguntur. *v. l.* 1. *ff. de jure immunit.* An etiam post mortem patris? negat Baldus hic. 38 Clerici olim conjugati. 39 Communitas delinquere potest. 40 Hinc colligunt, ratione delicti, laicum sortiri forum Ecclesiasticum.

pserint, triplum [41] *resundant: & nihilominus bona imperiali banno* [42] *subjaceant: quod absque* [43] *satisfactione debita nullatenus remittatur.*

De fiscalibus.

III. Idem A. & Cæs. ad Taurum præf. prat.

DE [44] his clericis, qui prædia [45] possident, sublimis auctoritas tua [46] non solum eos aliena juga [47] nequaquam statuet excusare: sed etiam pro his prædiis, quæ ab ipsis possidentur, eosdem ad pensitanda fiscalia [48] perurgeri; Universos namque clericos possessores duntaxat provinciales, pensitationes fiscalium, translationesque [49] faciendas recognoscere jubemus. Data epistola Prid. Kalend. Jun. *Med.* CONSTANTIO A. X. & JUL. CÆS. III. CONSS. 360.

De officialibus rationalibus.

IV. Idem A. ad Taurum PP.

OFficiales [50] rationales [51]; si exhibitione cursus seu primipili [52] necessitate neglecta, interversa etiam ratione fiscali, ad clericatus honorem putaverint transeundum, ad priorem conditionem retrahantur. Si vero obnoxii [53] ratiociniis vel necessitatibus non sint: sub notione Iudicum, Officiis consentientibus, si probabilis vitæ studium id postulaverit, transferantur, nec cessionem metuant facultatum. Quod si clandestinis artibus putaverint irrepondum, duas partes suarum rerum concedant liberis: aut si proles defuerit, propinquis: ex propria substantia portionem tertiam sibimet retenturi. Sin vero propinquorum necessitudo defuerit; geminæ portiones Officiis, in quibus militant, relinquantur: portione tantummodo tertia sibi retenta. Datum IV. Kalend. Septembr. TAURO & FLOR. CONSS. 361.

De curialibus aut officialibus. De Monachis.

In AUTHENT. de sanctis Episcop. sed neque curialem. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novel. 123. cap. 15.

SED [54] *neque curialem aut officialem, clericum fieri permittimus: ne ex hoc venerabili clero fiat injuria* [55]. † *Si verò tales personæ in clero constituantur, tanquam nec ad ordinationem perductæ, propriæ fortunæ restituantur; nisi monasticam forsitan vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleverit: tales enim ordinari præcipimus, quarta propriæ substantiæ sibi retenta, reliquis partibus curiæ & fisco vindicandis, si in clero constituti monasticam & decentem vitam impleverint.* §. 1. *Sed si post Clericatus honorem aliquis eorum uxorem, aut concubinam acceperit, propriæ fortunæ reddatur, licet tali Ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus uxorem ducere non prohibetur. Idem est & in omnibus aliis monachis, licet nulli fortunæ prius subjecti fuerint. Et generaliter quicunque in quolibet Ecclesiastico gradu constitutus, ad secularem* [56] *vitam redierit, honore nudatus, curiali fortunæ propriæ civitatis reddatur.*

Si quis sacratissimam virginem rapuerit, vel attentaverit.

V. Imp. JOVINIAN. [57] A. Secundo Præfecto Prætorio.

SI quis non dicam rapere, sed attentare [58] tantum jungendi causa matrimonii sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur. Datum XI. Kalend. Mart. GRATIANO [59] A. III. & MEROBAUDE CONSS.

De muneribus personalibus.

VI. Imperatores VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Cataphronium.

PResbyteros [60], diaconos [61], subdiaconos [62], atque exorcistas [63], & lectores [64], ostiarios [65], [acolythos [66]] etiam personalium [67] munerum [68] expertes esse præcipimus. Dat. III. Non. Mart. GRATIANO A. III. & MEROBAUDE CONSS. 377.

De testimonio dicendo.

Pars auctorum habitorum in consistorio apud Imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodosium, consulatu Syagrii, & Eucherii virorum clarissimorum, die III. *Kal. Januar. Constantinopoli in consistorio.*

VII. Imp. THEODOSIUS dixit.

NEc [70] honore [71], nec legibus Episcopus [72] ad testimonium [dicendum] flagitetur. †. *Item dixit*, Episcopum ad testimonium dicendum admitti non decet: nam & persona oneratur [73], & dignitas sacerdotis [74] exempta confunditur.

In AUTHENT. de sanctis Episcop. §. nulli vero judicum. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 7.

SED *judex mittat ad eos quosdam de suis ministris, ut propositis* [75] *sacrosanctis evangeliis, secundum quod decet sacerdotes, dicant ea quæ noverint, (non tamen jurent.)*

Presbyteri occasione testimonii non torquentur, puniuntur tamen si falsum dixerint.

VIII. Idem A. Paulino Præfecto Augustali.

PResbyteri [76] citra injuriam quæstionis [77] testimonium dicant: ita tamen, ut falsa non simulent. Cæteri vero clerici [78] qui

41 Imo, duplum, 2. *feud.* 53. §. 2. *vers. illicitæ.*

42 Bannuti bona confiscari ut sæpius solent.

43 Ex contrario collige bannitum relaxari posse ex justa causa.

44 *Pars ult. l.* 15. *C. Theod. eod.*

45 Subaudi, privata & propria. Nam de Ecclesiasticis prædiis dictum est, *l.* 5. *C. de sacr. Eccles.* Est vero hic sensus apud authorem Synopseos *d. cap.* 5. Clericos qui sunt in provinciis non solum non aliena, sed ne quidem sua prædia excusare τῶν συνηκῶν, à compulsionibus fiscalium, & eorum translatione.

46 Ratione censuum & tributorum personæ Ecclesiasticæ conveniri debent apud judicem laicum. *adde l.* 10. *f. de annonis, l.* 12. *f. de palatinis sacrar. largit.*

47 Id est, jugatione, atque ita clerici non sunt immunes à jugatione: quod ex Ambrosio in superioribus probatum est.

48 Realia sc. non personalia.

49 De quibus alibi dicam.

50 Beneficiarii vel officiales rationalis, &c. ita legitur *l.* 7. *C. Theod. de cohort. o. cap. fin. extra de oblig. ad ratio.*

51 Καθολικοὶ. *Auctor paratitli communicatus Cujac. à P. Fabro, ut ille testatur ad l.* 5. *f. de jure fisci*: officiales procuratoris Cæsaris. Nam procurator ipse catholicus sæpe appellatur. *v. Cujac. ibid. adde l.* 9. §. 2. *in fin. f. de bon. proscr.*

52 *Adde l.* 27. *f. eod. Novell.* 123. *cap.* 1.

53 Rationibus reddendis obnoxius, inutiliter fit clericus.

54 Hoc non servatur in Gallia: nam & cancellarii sacerdotes esse possunt: quin & Curiales ingressuri monasterium de sua substantia possunt testari, *Pet. de Bellapertica*, *quæst.* 238. *Rebuff. in proœmio const. gloss.* 5. *num.* 25.

55 Clero fit injuria, si indignus ad clericatum admittatur.

56 Apostata non fruitur beneficio clerici. *Bald.*

57 Ἐπ. *Jovianus.* Ante tempora *Joviniani*, imperante religionis catholicæ moliri; adeoque vi illata, vel persuasione adhibita, nuptias cum virginibus Deo consecratis contrahere. Vide porro de ratione & causa hujus legis Sozom. *Histor. Tripart. lib.* 7. *cap.* 4. Nicephor. *lib.* 10. *cap.* 39. ANS. 58 *Vide l.* 20. *f. de furtis*, *l. un. f. de raptu.* hac lege punitur conatus: quod in Gallia non servatur, Rebuffus *d. l. num.* 28. *ad* 31. De ea re dixi *ad l.* 12. *ff. de pœnis.* Fatetur tamen Rebuff. *ibid. num.* 31. conatum puniri mulcta pecuniaria, quin & interdum capitali pœna. *adde Bellovisanum l. c.* 13. *Cujac. 5. obs.* 25. *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de Sicar.* Goth. Non punitur conatus, nisi in crimine læsæ majestatis. *Barbat. vol.* 2. *consil.* 23. *num.* 17. *Farinac. prax. criminal. quæst.* 17. *num.* 49. *& quæst.* 30. *n.* 31. *& quæst.* 28. *n.* 3. Est tamen Canonisata hæc lex *cap.* 6. *de pœnitentia*, *quæst.* 1. ANS. 59 Reponendum *Joviniano & Varroniano Coss.* ut habetur quoque in Cod. Theod. item addendus locus, unde hæc lex data *Antiochiæ.* ut eodem Cod. Theod. continetur, & habent quoque manuscripti nonnulli. 60 De quibus dicam ad *l.* 8. *f. eod.* 61 *L.* 24. *C. Theod. de episcop.* de *diaconis* vide *Duaren. 1. de sacr. Eccles. ministr.* 12. 62 De *subdiaconis* vide *Duar.* 1. *de sacr.* 14. 63 *Exorcistæ*, de quibus vide *Duar. ibid.* 64 *Lectores*, de quibus vide *Duar. ibid.* 65 *Ostiarii* Ecclesiæ, de quibus vide *Duaren. d. loc.* Porro hujus loci hæc sententia est; Omnis clericus ad ipsos usque ostiarios, à personalibus muneribus excusatur. *Synop. Basilicon* 54. *tit.* 7. *& lib.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5.

66 *Acolythi* qui & juvenes, *l.* 10. *C. Theod. eod.* Corrupte hic junguntur clericis, ut qui ex eorum numero non sint, *l.* 24. *C. Theod. ibid.* cereos & funalia deferebant; vetantur cerarium exigere ab heredibus defunctorum, *Novell.* 59. De acolythis plura *vide apud Duar.* 1. *de sacris* 14. 67 *L.* 8. *C. Theod. de fide testium lib.* 11. 68 *L.* 52. *f. eod. Ecl.* 1. *cap.* 1. 69 *L.* 8. *C. Theod. de fide testium lib.* 11. In Gallia Episcopi etiam testimonium ferre, sicuti laici coguntur: non tamen jurant tactis Euangeliis, sed posita ad pectus manu. Fieri etiam possunt perjuri, vide Rebuffum in *proœm. const. gloss.* 5. *num.* 27. 70 Hoc falso additum ab Irnerio notat Contius. 71 Id est, nec volens, nec invitus, sed domum mittitur, ut fit in *l.* 2. §. 1. *f. de jure prop. calamn.* 72 Hoc speciale. Nam reliqui cogi possunt, *l.* 7. *f. de testibus.* 73 Dehonoratur, *C. Theod. de fide testium, lib.* 11. 74 Id est, Episcopi, cui sacerdotis nomen sæpius tribuitur, *l.* 18. *f. eod.* interdum clericis & omnibus Christianis, Tertull. *exhortatione ad castitatem:* Nonne & laici *sacerdotes* sumus? scriptum est enim, Christus sacerdotes nos Deo & patri fecit. *vide Cujac. hic.* 75 Hoc non servatur in Gallia ut S. dixi. 76 *L.* 10. *C. Theod. de fide testium lib.* 11. apud Har. 1. *tit.* 6. §. 16. ἱερεῖς καὶ οἱ περὶ τὸν θεῖον λειτουργίαν ἀφορισμένοι, sacerdotes & omnes denique divino ministerio addicti inviti testimonium non dicunt, οἱ δ' ἀρχιερεῖς, Episcopi vero neque sponte neque inviti: si tamen opus sit eorum testimonio, propositis sacris Euangeliis interrogantur. *Goth.* Quod in propriis ædibus, non in foro Seculari fieri debet: *Salicet. hic. Farin. de testib. quæst.* 6 *num.* 544. *ad* 573. *Mascard. de probat. Conclus.* 1358. *vid. cap.* 36. *cons.* 11. *quæst.* 8. ANS. 77 Presbyteri, ratione testimonii, torqueri non debent, 11. *C. Theod.* 39. *l.* 10. 78 Clerici torqueri possunt.

Source : BIU Cujas

qui [1] eum deinde gradum, vel ordinem sequuntur; si ad testimonium dicendum petiti [2] fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur: [ut] salva tamen sit litigatoribus falsi [3] actio, si forte presbyteri, qui suo [4] nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præcepti, hoc ipso, quod nihil metuant, vera suppresserint: Multo magis [5] enim pœna digni sunt, quibus cum plurimum honoris per nostram jussionem delatum est, occulto inveniuntur in crimine. Datum VIII. Kal. Aug. ARCAD. A. & BAUTONE CONSS. 385.

In AUTHENT. de sanctiss. Episcop. §. reverendissimis, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell, 123. cap. 20.

PResbyteri seu diaconi, si falsum testimonium perhibuisse convincantur, si quidem in causa pecuniaria, à divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasteriis pro tormentis tradantur: sed [6] si in criminali, clericatus honore nudati, legitimis pœnis afficiendi sunt: Cæteri vero clerici, communi jure ab officio Ecclesiastico repulsi, sine delectu causæ verberibus coërceantur.

De ætate Diaconissæ.

IX. Imppp. VALENTINIANUS, THEODOS. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

NUlla [7], nisi emensis quinquaginta [8] annis, secundum præceptum Apostoli, ad diaconissarum consortium transferatur. Datum XI. Kalend. Jul. *Mediolani*, VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

De ætate presbyteri, diaconi, subdiaconi, episcopi.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. Presbyterum, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 13.

PResbyterum minorem [9] xxxv. annis fieri non permittimus: sed neque diaconum, vel subdiaconum minorem xxv. annis: neque lectorem minorem annis xviij. Item episcopum, minorem annis xxxv. ordinari prohibemus.

De ætate diaconissæ, & ea quæ pervenit ad secundas nuptias.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. diaconissam vero, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 13.

DIaconissam in sancta Ecclesia non ordinari præcipimus, quæ minor sit annis quadraginta [10], aut si ad secundas [11] pervenerit nuptias.

De injuria facta sacerdotibus, & ministris, vel ipsi sacro cultui, locoque.

X. Imperatores ARCADIUS & HONORIUS, AA. Theodoro P.P.

SI [12] quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in Ecclesias catholicas [13] irruens [14], sacerdotibus [15], ministris vel ipsi cultui [16], locoque [17], aliquid importet injuriæ, quod geritur, à provinciæ rectoribus animadvertatur [18]: atque ita provinciæ moderator, sacerdotum & catholicæ Ecclesiæ ministrorum, loci quoque ipsius, & divini [19] cultus injuriam capitali in convictos, seu [20] confessos reos sententia noverit vindicandum: nec expectet, ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit. Sitque cunctis [21] laudabile, factas atroces sacerdotibus, aut ministris injurias, veluti [22] crimen publicum persequi, ac de talibus reis ultionem mereri. Quod si multitudo violenta à civilis apparitoris [23] executione & adminiculo ordinum [vel ordinatorum] possessorumve non poterit flagitari, quod se armis aut locorum difficultate tueatur: Præsides provinciarum etiam militari [24] auxilio per publicas litteras appetito, competentem vindictam tali excessui imponere non morentur: Dat. VII. Kal. Maji, *Mediolani*, HONORIO III. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De injuria, ut supra. De litaniis.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis cum sacra col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 31.

SEd novo jure pro tali injuria verberatur, aut in exilium mittitur. Sed si sacra [25] ministeria turbaverit, vel celebrare prohibuerit, capite [26] puniatur. Idem est, & in litanius [27]: nam pro injuria verberatus exilio tradatur: si eas concusserit, capite plectatur. Laicis [28] facere litaniat interdicimus sine clericis: quæ sine orationibus & cruce fieri non debent.

Unde & quot clerici eligendi.

XI. Iidem AA. Eutychiano P.P.

IN [29] Ecclesiis [30], quæ in possessionibus (ut fieri adsolet) diversorum, vicis etiam vel quibuslibet locis sunt constitutæ, Clerici non [31] ex alia possessione, vel vico; sed ex eo, ubi Ecclesiam esse constiterit, ordinentur [32]: ut propriæ capitationis onus ac sarcinam recognoscant. Ita ut pro magnitudine, vel celebritate uniuscujusque vici, Ecclesiis certus [33], judicio Episcopi, clericorum numerus ordinetur. Dat. III. Kal. Aug. *Minzo.* HONOR. A. IIII. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De curialibus.

XII. Iidem AA. Eutychiano P.P.

SI [34] quis curialis [35], clericus fuerit ordinatus, nec statim, conventione præmissa, pristinæ conditioni reddatur, is vigore & solertia judicantium, ad pristinam sortem, veluti manu injecta, mox revocetur [36]: Clericis enim ulterius legem [37] prodesse non patimur: quæ, cessione [38] patrimonii subsecuta, decuriones clericos esse non verabat. Datum VI. Kal. Aug. *Minzo.* HON. A. IIII. & EUTYCHIAN. CONSS. 398.

De privilegiis Ecclesiæ.

XIII. Iidem AA. Fidiano [39] vicario.

SI [40] venerabilis Ecclesiæ privilegia [41] cujusquam fuerint, vel temeritate violata [42], vel dissimulatione neglecta, commissum [hoc] quinque librarum auri condemnatione plectetur. Datum VII. Kalend. Jul. *Brixiæ*, THEODORO V.C. CONSS. 399.

De excommunicatis.

Nova constitutio Friderici de statu & consuet. contra lib. Eccl. §. item quæcunque, coll. x.

ITem quæcunque communitas [43] vel persona, quæ annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ fractam & violatam perseveraverit, ipso jure imperiali banno subjaceat: à quo nullatenus extrahatur: nisi [44] prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

De episcopo exauctorato.

XIV. Iidem AA. Hadriano PP.

QVicumque [45], residentibus [46] Sacerdotibus, fuerit episcopali loco, vel nomine detrusus [47], si aliquid contra custodiam vel quietem [48] publicam moliri fuerit deprehensus, rursusque [49] petere sacerdotium, à quo videtur expulsus, procul ab ea urbe, quam conturbaverit, centum millibus vitam agat: nec nostra adeat secreta, nec impetrare rescripta speret, sed etiam impetratis careat: defensoribus [50] etiam eorum [nostram] indignationem subituris. Datum Prid. Non. Febr. *Raven.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis autem Episcop. coll. 9. tit. 9. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 11.

SI quis episcopus sacerdotio pulsus, præsumpserit ingredi civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum, in quo degere jussus est, jubemus, hunc monasterio in alia religione constituto tradi: ut, quæ in sacerdotio deliquit, in monasterio degens corrigat.

De illicitis conventiculis.

XV. Iidem AA. Studio P.U.

CONventicula [51] illicita [52] etiam [53] extra Ecclesiam in privatis ædibus celebrari prohibemus, proscriptionis [54] domus periculo imminente, si dominus ejus in ea clericos nova ac tumultuosa [55] conventicula extra Ecclesiam celebrantes susceperit. Datum IV. Kalend. Septemb. CP. HONORIO A. VI. & ARISTÆNETO CONSS. 404.

De censibus.

XVI. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio PP.

QUisquis censibus [56] fuerit annotatus, invito agri domino temperet ab omni Clericatu: adeo, ut etiamsi in [57] eo vico, in quo noscitur mansitare, clericatus fuerit, sub hac lege religiosum adsumat sacerdotium; ut & capitationis sarcinam per ipsum dominum agnoscere compellatur, & in ruralibus obsequiis, quo maluerit, subrogato [58] utatur: ea scilicet immunitate indulta, quæ certæ capitationis venerandis Ecclesiis relaxatur: nullo contra hanc legem unquam valituro rescripto. Dat. ** HONORIO A. VIII. & THEOD. A. III. CONSS. 409.

De publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus & publicis spectaculis. I. De Parabolanis.

XVII. Iidem AA. Maximo [59] P.P.

PLacet [60] nostræ clementiæ, ut nihil commune Clerici cum publicis actionibus [61], vel ad curiam pertinentibus [cujus corpori non sunt annexi,] habeant. §. I. Præterea his qui Parabolani [62] vocantur, neque ad quodlibet publicum spectaculum [63], neque ad curiæ locum, neque ad judicium accedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli, ob causas propias & necessitates judicem adierint, aliquem pulsantes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel [in communes totius corporis causas] syndico ordinato: Sub ea definitione, ut, si quis eorum hæc violaverit, & brevibus [64] parabolanis eximatur, & competenti supplicio subjugetur, nec unquam ad eandem sollicitudinem revertatur. Datum III. Kalend. Octob. CP. THEOD. A. VII. & PALLADIO CONSS. 416.

De ludis & spectaculis.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. Interdicimus. ii. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 10.

INterdicimus sanctissimis Episcopis, & presbyteris, diaconis, & subdiaconis, & lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet ordinis venerabilis collegii aut schematis constitutis, ad [65] tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculum spectandi [66] gratia venire. † Si quis autem ex his in hoc deliquerit, jubemus, hunc tribus annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi: sed in medio tempore si se pœnitentem ostenderit, liceat sacerdoti sub quo constitutus est, tempus minuere, & hunc priori rursus ministerio reddere.

De parabolanis.

XVIII. Iidem AA. Monaxio P.P.

PArabolanos [67] qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur,

1 Presbyteros superiorem inter clericos locum obtinere hinc colligе: Apostolorum vice sunt, ut legimus ἐν διατάξεσι eorumdem: eisque non minus quam episcopis incumbit jus annunciandi verbi, σύμβολοι τῆ ἐπισκόπῃ καὶ τῆς ἐκκλησίας φέρων: & Paulo κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ, episcopis proximi, *l.* 5. *C. Theod. de hæret. vide Cujac. ibid.* Video Petrum vocari συμπρεσβύτερον, 1. *Petr.* 5. *vers.* 1. *Paulus ad presbyteros Ephesios, Act.* 20. *vers.* 17. 28. *Vos Spiritus Sanctus posuit episcopos ad regendam Ecclesiam Dei: & 1. epist. ad Tit. vers.* 5. *Reliqui te Creta, ut oppidatim constituas presbyteros*, &c. Oportet enim episcopum inculpatum esse. Presbyteri orabant pro infirmis, ab eis accersebantur, ungebant eos oleo, *Iac.* 5. *vers.* 14. Adversus eos accusatio non facile admittebatur, *Paul.* 1. *ad Tim.* 5. *vers.* 17. 19. Duarenus existimat Cardinales olim fuisse presbyteros, non quosvis, sed qui in majore Ecclesia, quam cathedralem dicimus, rem divinam cum episcopo suo faciebant, 1. *de sacris* 13.

2 Producti, citati, moniti.

3 Presbyteri falsi teneri possunt.

4 Sub nomine, *C. Theod.* sub nomine superioris loci testimonium dicere citra corporalem injuriam est, prætextu & honore dignitatis, ac muneris sacerdotis cogi testimonium dicere, citra injuriam quæstionis & tormentorum.

5 Quo quisque honoratior, eo gravius punitur, si deliquit. Imo mitius, *l.* 28. *in fin. ff. de pœn.*

6 Nota pœnam presbyteri, vel diaconi falsum dicentis.

7 Pars prima. *l.* 27. *C. Theod. de episcop. lib.* 16.

8 Paul. sexaginta, *d. l.* 27. ut & epist. 1. *ad Tim.* 5. *vers.* 9. quinquaginta, *ut hic*, & *Nov.* 6. *cap.* 5. *Chalcedonensis Synodus c.* 15. *Sexta Synodus in Trullo, c.* 14. hodie quadraginta, *Nov.* 123. *c.* 13. & sic utraque discedit à præcepto Apostoli. 9 Hodie id non observatur: potest enim quis admitti ad subdiaconatum anno 18. ad diaconatum anno 20. ad sacerdotium 25. *Clementina de ætate.* ad episcopatum anno 27. Apud Gallos, *v. Rebuff. in proœm. const. gloss.* 5. *n.* 32. Goth. Varia de hac ætate jura refert Simon Majolus *de Irregularib. lib.* 1. *c.* 29. *n.* 18. 60. annos desiderat, *cap. juvenculas. quæst.* 1. *cap. vero indemnitatibus.* 43. *pr. de elect. in* 6. 30. anno, *cap. cum in cunctis §. inferiora. de electione.* abbatissas 25. annorum admittere videtur. Tandem *Concil. Trid. Sess.* 25. *cap.* 7. Abbatissam ætatis 40. professionem 8. annorum requirit. ANS. 10 Dixi *ad l.* 9. *C. eod.* 11 De pœnis secundarum nuptiarum alibi dicam. 12 *L.* 31. *C. Theod. de Episcop. lib.* 16. Goth. Pro intellectu hujus legis vide *Menoch. de arbitr. jud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 389. *num.* 3. S. L. 13 *Sub.* cum divina mysteria & alii sacri cultus peraguntur. *Syn. Basil.* 60. *tit.* 21. *ex lib.* 5. *tit.* 1. *c.* 43. 14 Præfertim cum divina mysteria & sacri cultus peraguntur 60. *Eclog.* 31. *& lib.* 3. *tit.* 1. *c.* 43. 15 Episcopo, clericis, & aliis ministris, *Syn. Basil. d. loc.* 16 Vel in ipso cultu. *Hal. addit Nov.* 123. *c.* 31. 17 Tria hic vindicantur, injuria videlicet facta personis, actioni, & loco. 18 Βασάνοις ὑποκεῖναι καὶ ὃς ἐξορίαν πεμφθῆναι κελεύομεν, verberari jubemus, & exilio multari. *Syn. Basil. eod.* mox tamen hac lege fit mentio capitalis vindictæ: verum ad aliam facti speciem pertinet id genus pœnæ. *Goth.* Pœnam ejus, qui turbat Sacerdotem sacra facientem, vide apud *Menoch. de arbitr. jud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 309. *n.* 3. ANS. 19 Diversa hæc facti species à superiore. Prior pertinet ad eum qui Ecclesiam ingressus injuriam intulit Episcopo, clericis & aliis ministris: Hæc ad eum qui τὰ ἅγια μυστήρια καὶ τὰς ἁγίας λειτουργίας παρέντῃ. qui ipsa divina mysteria & cultus divinos turbat, quem κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι: & κεφαλικὸν κίνδυνον ὑπομένειν, capite puniri jubet lex. Quid si non λειτουργίας, id est, sacra mysteria, sed τὰς λιτὰς, hoc est, preces, & supplicationes turbaverit, aut simpliciter in iis injuria affecerit ministrum aliquem Ecclesiasticum? Injuria verberibus & exilio vindicatur: turbatio supplicationis, capite punitur, *Synopsis d. loco.* 20 Convicti, & confessi par pœna & conditio. 21 Injuria Ecclesiæ vel ministro facta potest à quovis in judicium deduci. 22 Injuriam facere ministro crimen est publicum. 23 Apparitionis. 24 *V. l.* 68. *ff. de rei vind.* 25 Τὰ ἅγια μυστήρια, καὶ τὰς ἁγίας λειτουργίας. 26 *Eclog. d. loco.* 27 Ἐν ταῖς λιταῖς, id est, supplicationibus Litaniæ, *l.* 3. *ff. de hær. δημοσία πρόσοδος*, *Nov.* 67. Litaniarum usus à Mamerco in Gallia repertus. 28 Litaniæ olim ut factæ fuerint, observa. 29 *L.* 33. *C. Theod. de Episcopis, lib.* 16. 30 16. *C. Theod.* 2. *l.* 33. 31 Extraneos & peregrinos beneficiorum (eorum præsertim quibus animarum cura connexa est) in Gallia non esse capaces hinc Galli colligunt, *vid. const. Caroli* VII. *anno* 1431. Simile est illud Innocentii III. *in cap. Bona* 4. §. *intelleximus de postulat.* Ideo, inquit, non poteramus salva conscientia, in alia persona, quæ de regno Hungariæ originem duceret, congrue providere: nec vellemus ei præferre alienum, *adde c. nullus innuit.* 61. *distinct. adde* 71. *distinct. & c. quoniam in plerisque de offic. ordinarii*, & *c. ult. de cler. peregr. ibid. Catholicum præsentem nationibus illis conformem: gloss. in proœm. Pragmat. in verbo, exterorum: Papon.* 3. *Notar.* 6. *cap. des lettres de Naturalité.* de quibus, ut & de jure *Albinagii* dicam *ad l. unic.* ff. *non licere habitat. metrocom.* Possis addere hoc hodie non observari in Gallia in eum qui Naturalitatis, ut vocant, literas à rege impetravit. 32 *V. distinct.* 71. *passim*, &c. *nobis de cler. peregr.* vetat eadem ratione Augustinus, *sermone ad populum in c. hortamur. distinct.* 71: aliunde venientes presbyteros suscipi, nisi consecratos à proprio loci episcopo, aut commendatitias literas habentes. Eadem distinctione, *cap. ultim.* ex concilio Antiocheno, peregrinos clericos suscipere nullibi licet absque formata epistola: adde canonem Apostol. 31. & 32. 33 *Novell.* 123. *cap.* 18. 34 Pars legis, 3. *C. Theod. de his, qui ad Ecclesias confugiunt, lib.* 9. 35 *Nov.* 123. *c.* 1. §. 1. *vers. curialem.* 36 *L.* 53. §. 1. ff. *eod. adde l.* 60. ff. *de decur.* 37 *L.* 56. & 104. *C. Theod. de decur. lib.* 12. 38 *L.* 5. ff. *qui bonis cedere.* 39 Sapidiano ut *C. Theod.* 40 *L.* 34. *C. Theod. eod.* 41 *L.* 22. ff. *eod.* 42 Pœna violantis privilegia Ecclesiæ 16. *C. Theod.* 2. *c.* 34. 43 Communitas excommunicari potest. 44 Bannum remitti potest. 45 *L.* 35. *C. Theod. eod.* 46 XVI. *C. Theod.* 2. *l.* 35. id est, in synodo. 47 *Nov.* 123. *c.* 11. *in fin.* 48 Magistratus officium est seditiosos ministros Ecclesiæ increpare: sic Constantinus totam aliquando Tyri synodum non dubitavit reprehendere, quod Athanasio injuriam feciſſet: imo & castigare, *Socrates* 1. *historiæ. Sozomenus* 1. idem Nicomediensem clerum suo jure reprehendit, eique pœnas minatus fuit si quid turbaret aut miscere, *Theod.* 1. 49 Episcopatu repulsus, sacerdotium rursus petere non potest; Hic locus etiam ostendit, eosdem olim fuisse episcopos & sacerdotes: *adde distinct.* 50. 50 Improbis nulla defensio præstanda. 51 Pars interpolata *legis* 37. *C. Theod. de episcopis, l.* 5. ff. *de hæreticis.* conventiculas illicitas, *Cujac.* 2. *Feud.* 53. §. 1. *vers. conventicula.* Baldus legit *conventiculam*, quem vide *hic*, explicantem varias (per singulos locos) argumentandi species, ut Topicorum loco juris studiosis esse possint. 52 Quid licita? potestne sacrum epulum extra Ecclesiam celebrari? Vide Novellam Leonis 4. Potestne etiam baptismus extra templum conferri? vide Novellam Leonis 15. 53 Ut nullus omnino locus hæreticis pateat, *vide l.* 3. ff. *de hæreticis.* est enim hæc vox *etiam* implicativa. 54 Publicatur domus in qua fiunt illiciti conventus. 55 *D. l.* 37. *C. Th.* 56 *V l.* 37. ff. *eod.* 57 *Nov.* 123. *c.* 17. *in fin.* 58 Substituto. *l.* 21. ff. *eod.* 59 Monaxio. *C. Theod.* 60 Pars legis 42. *C. Theod. eod. adde Novell. Leonis* 86. 61 Clerici non possunt esse advocati, aut procuratores, *adde l.* 26. *l.* 41. *in fin.* ff. *eod. Nov.* 123. *c.* 6. *adde distinct.* 88. 62 De quibus, *v. l.* 18. ff. *eod.*

63 XVI. *C. Theod.* 2. *l.* 42. *Nov.* 123. *c.* 10. Lactantius in *Epit. c.* 6. gladiatorum sceleribus non minus cruore perfunditur qui spectat, quam ille qui facit, &c. 64 *Al.* brevibus parabolani, *d. leg.* 42. *C. Theod. eod.* Brevis, hic, matricula est in qua parabolani inscripti. 65 Ταξίζειν. *vide l.* 34. ff. *de episcop. aud.* 66 Dixi *ad l.* 17. ff. *eod.* 67 *L.* 43. *C. Theod. eod. adde l.* 17. ff. *eod.* qui & parabolarii Julio Firmico: paraboli Socrati: parabolani 16. *C. Theod.* 2. *l.* 42. 43. utque inibi notatum est in margine, Parabolani. Cæterum, ita dicti quod se conjiciunt in magna pericula propter frequentem ægrorum contactum. *v. Cujac. ad Nov.* 3. Sunt enim Græcis παράβολα summis periculis objecta, *Canon.* 2. *c.* 10. *num.* 5. *Turneb.* 13. *Alciat.* 4. *disp.* 9. Goth. Parabolanos Accursius vult esse medicos, quem sequitur *Tiraquell. de nobilitat. cap.* 31. *num.* 438. Alii deputatos servitio hospitalium, Ecclesiarum, vel, Xenodochiorum, qui ut adscriptitii à cultura agrorum, à servitio ægrorum recedere non poterant. *Cæl. Rhodigin. Lect. Antiq. lib.* 28. *cap.* 11. *Alciat. disjunct. lib.* 4. *cap.* 9. ANS. Parabolani qui sint, vide *Alciat.* 4. *disjunct. cap.* 9. *Turneb. adverſ. lib.* 13. *cap.* 23. *Cujac. ad Novell.* 3. S. L.

Source : BIU Cujas

1 Medici tamen constituebantur in municipiis non ab episcopo, aut præside, sed ab ordine, & possessoribus cujusque civitatis, *vid. l. 1. ff. de decretis ab ordine faciendis.*

2 Parabolanos medicos arbitrio antistitis Alexandrini electos hic locus apertissimo indicio est, unde parabolanos non simpliciter medicos, aut medicinam exercentes fuisse suspicio est, sed eos potius, qui certo genere voti & quasi religioso, curandis ægrotis pauperibus destinati publice: quales augusta Lutetia, unde mihi origo, paucis ab hinc annis, instituto sancto (neque dubito quin aliquando largius) ac certo numero constituit. Alias medici eligendi jus civitatum ipsarum fuit, *l. 1. ff. de decretis ab ordine faciendis.*

3 De Medicis & studio medicinæ in urbe Alexandrina, hoc scitu dignum refert Ammian. 22. *in fin.* ad commendandam, inquit, artis peritiam, medico pro omni experimento sufficit si Alexandriæ dixerit se eruditum.

4 Cujus? utique Episcopi, de quo superius facta est mentio. Idem ergo antiquitus fuit sacerdos & episc.

5 *L. 17. ff. eod.*

6 *L. 44. C. Theod. eod.* Goth. Vide *Novell. 123. cap. 29 & ibi notat. Petr. Bugnon. de leg. abrog. lib. 4. sect. 98.* Ans.

Vult autem hæc constitutio, ut clerici qui nuptias contrahere canonibus vetantur, mulierem ἀσύστατον domi adscitam, & quasi focariam, &, ut eo tempore loquebantur, sororem habeat excepta matre, filia, sorore & similibus, quæ ab omni suspicione immunes; Episcopos vero nullam etiam earum, nisi episcopatu privari velint.

7 Probabilem in sæculo disciplinam agit, cujus secta atque conditio honesta est.

8 Id est, dehonestari.

9 Ita solebant quondam clerici συνεισάκτους mulieres, sorores, matres aut filias, appellare, ut propudia sua (sub his videlicet pietatis nominibus) obtegerent. Id quod Hieronymus indicat, *in libro ad Rusticum monachum de vivendi forma: & in libro de vitando suspecto contubernio: & in eodem sermone Johannes Chrysostomus: & Ancyranum Concilium cap. 18.* Goth. Ex consuetudine & familiaritate similis vitæ sumitur præsumptio. Vid. *Tiraquell. de leg. Connub. 5. part. gloss. 1. num. 29. Cujac. lib. 2. observ. 29.* 10 Græci distinguunt inter presbyteros, diaconos, subdiaconos, & episcopos. Illis licet συνεισάκτους habere: his non æque *synops. Basil. tit. 3. cap. 41.* 11 §. 1. *tit. 1. de præb. & diaconis ne habitent cum mulierib. cap. 1. legum Bolariorum: addè Novell. 123. c. 29. Nov. 133. c. 3. Nov. 137. c. 1. in fin.* quas Ruffin. Aquilegiensis in *c. 3. Nicæni Concilii*, συνεισάκτους interpretatur. Alii vertunt subintroductas, intromissas & adscititias, *cap. nullus. c. interdixit, dist. 32.* Superinductam vertit interpres *Nov. 123. c. 29.* quam ἐπεισάκτον Græci, 3. *Eclog 1. c. 41.* adde *cap. 39. Aquisgranensis Concilii: & cap. 4. Arelatensis secundi.* Euseb. 7. *hist.* 30. ubi Rhenanus ex Chrysostomi quodam sermone, quales eæ mulieres fuerunt, diligenter interpretatus est, *vid. Cujac. 2. observ. 29.* ut non male jactaretur in eos illud Martialis, 12. *epigram. 20.* Quare non habeat, Fabulle, quæris Uxorem, Themison? habet sororem. *vid. Cujac. ad Novell. 6. in fin.* Tibullus: Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Mececa Mittit. Seneca in Phædra, Me vel sororem, Hippolyte, vel famulam voca. Petronius, Recipies nervos tuos si triduo sine fratre dormieris. Idem: Concilio tibi, ô juvenis, sororem. Martialis, 2. *epigr. 4.* Fratrem te vocat, & soror vocatur. Idem 10. *epigr. 65.* Quare desine me vocare fratrem, Ne te Carmenion vocem sororem. 12 In Nicæno concilio additur ὅσιαι. & quælibet hujusmodi necessitudine conjuncta mulier, ut procul absit omnis ab ea suspicio, *adde l. 7. ff. de usu, & habit.* 13 Non præsumitur fornicatio, incestus, aut crimen inter consanguineos, *l. 34. ff. de adult. vid. Alciat. 1. præsumpt. 34. l. 68. §. 1. ff. de rit. adde Wurmf. 1. pract. 21. cap. 2.* 14 Episcopus, sacerdos aut clericus eam quæ uxor ante Sacerdotium fuit, domi habere potest. 15 Videtur alludere ad *vers. 14. 16. Epist. 1. ad Corinth. cap. 7.* 16 Sensus est, Si non permittitur ad tempus alicui mulierem domi habere, multo minus in perpetuum, jus enim illud matrimonio quis adipiscitur. §. 1. *Instit. de patr. pot.* 17 3. *Eclog. 1. cap. 41.* 18 *L. unic. C. Theod. de bonis clericorum lib. 5. tit. 3.* 19 Clericus: aliud in episcopo. *vide Cujac. ad Nov. 131.* 20 *Nov. 131. c. 13. in fin.* Goth. Vide *Salicet. hic, Roman. Cons. 296. Tileman. de Benignis. obs. 40. fol. 27.* Ans.

21 Post liberos agnatos & cognatos & uxorem, curiam, patronum, & dominum, intestati religiosi bona ad monasterium deferuntur. *Goth.* Vide *Gudelin. de jure Noviss. lib. 2. cap. 16. num. 25.* Ans.

22 *L. 50. ff. eod. Novell. 113. cap. 1.* 23 XVIII. *C. Theod.* Aspare. 24 Hoc hodie ut verum sit apud Gallos, dixi ad Authenticam Ingressi 13. *C. tit. prox.* Goth. Confer *cap. 9. cauf. 19. qu. 3.* Ans. 25 Legitimam auferre filiis iniquum est. 26 Sumpta hæc lex est ex *l. 187. C. Theod. C. de decur. lib. 12.* Igitur Curiæ muneribus per substitutos periculo suarum facultatum satisfacere jubentur episcopi, presbyteri, diaconi, illustres. 27 Argumentum ab episcopis ad illustres personas nota, Episcopi similes illustribus, non sunt tamen illustres: aliud in Cardinalibus Baldus existimat. 28 *Vid. l. ult. C. ubi Senat. vel Clariss. Bald. hic. Fr. Mignon. ad Consuetud. Andegavens. fol. 121. Ronchegal. ad l. 5. ff. de duob. reis. num. 29. 32. 33. 34.* Ans. 29 Ob dignitatem supervenientem potest quis servire per substitutum. 30 Substituens suo loco aliquem, suo periculo substituit.

tantur, sexcentos constitui præcipimus: ita[1] ut per[2] arbitrium viri reverendissimi Antistitis Alexandrinæ[3] urbis de his qui antea fuerant, & qui pro consuetudine curandi gerunt experientiam, sexcenti parabolani ad hujusmodi sollicitudinem eligantur: exceptis videlicet honoratis, & curialibus. † Si quis autem ex his naturali sorte fuerit adsumptus, alter in ejus locum pro voluntate ejusdem[4] sacerdotis (exceptis honoratis & curialibus) subrogetur, ita ut hi sexcenti viri reverendissimi Sacerdotis præceptis ac dispositionibus obsecundent, & sub ejus cura consistant: reliquis, quæ dudum latæ legis forma complectitur, super his parabolanis, vel de spectaculis, vel de judiciis, cæterisque (sicut jam[5] statutum est) custodiendis. Dat. III. Non. Febr. CP. Honorio XII. & Theod. X. AA. Conss. 418.

Quæ mulieres cum clericis habitare possint.

XIX. Iidem AA. Palladio P. Urb.

Eum[6], qui probabilem[7] sæculo disciplinam agit, decolorari[8] consortio sororiæ[9] appellationis non decet[10]: Quicunque igitur cujuscunque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur: extranearum[11] sibi mulierum interdicta consortia cognoscant, hac tantum eis facultate concessa, ut matres, filias, atque germanas[12] intra domorum suarum septa contineant: in his enim nihil sævi criminis existimari[13] fœdus naturale permittit. Illas etiam non relinqui castitatis hortatur affectio, quæ ante[14] sacerdotium maritorum, legitimum meruere conjugium: neque enim clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ[15] dignos sacerdotio viros sua conversatione fecerunt. Dat. VIII. Idib. Maii, *Raven.* DN. Theod. A. IX. & Constantio V. C. Cons. 420.

In Authent. de Nupt. §. sed & si quis inter col. 4. tit. 1. seu Novell. 22. cap. 42.

Multo magis[16] *ergo cessant eorum conjugia: soli enim cantores lectoresque nuptias contrahere permittuntur: aliis autem omnibus penitus interdicimus. Verumtamen si & ipsi ad secundas pervenerint nuptias, nequaquam ad sacerdotii culmen ascendant.*

In Authent. quomodo oportet Episc. §. hæc autem versic. neque autem. col. 1. tit. ult. seu Novell. 6. cap. 5.

Episcopo[17] *nullam mulierem secum habere permittitur: sed si habere probetur, ab Episcopatu dejiciatur, quo se fecit indignum.*

De bonis clericorum & monachorum.

XX. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Taurum Præfect. P. & Patricium.

Si[18] quis presbyter[19], aut diaconus, aut diaconissa, seu subdiaconus, vel cujuslibet alterius loci clericus, aut monachus, aut mulier, quæ solitariæ vitæ dedita est, nullo condito testamento decesserit; nec ei parentes utriusque sexus, vel liberi, vel qui agnationis cognationisve jure junguntur, vel uxor extiterit, bona, quæ ad eum, vel ad eam pertinuerunt, sacrosanctæ[20] Ecclesiæ, vel monasterio, cui [forte] fuerat destinatus, aut destinata, omnifariam socientur: exceptis[21] his facultatibus, quas forte censibus adscripti, vel juri patronatus subjecti, vel curiali conditioni obnoxii clerici, vel monachi, cujuscunque sint sexus, relinquunt. Neque enim justum est; bona, seu peculia[22], quæ aut patrono legibus debentur, aut domino possessionis, cui quis eorum fuerat adscriptus, aut ad curias pro tenore dudum latæ constitutionis sub certa forma pertinere noscuntur; ab Ecclesiis, aut monasteriis detineri: actionibus videlicet competentibus sacrosanctis Ecclesiis, vel monasteriis reservatis, si quis forte prædictis conditionibus obnoxius, aut ex gestis negotiis, aut ex quibuslibet aliis Ecclesiasticis actionibus obligatus obierit. Dat. XIV. Kal. Jan. Ariovindo & Aspere[23] Conss. 334.

In Authent. de Monachis §. illud quoque. col. 1. tit. 5. seu Novell. 5. cap. 5.

Nunc autem cum monachus factus est: hoc[24] *ipso suas res omnes obtuliisse monasterio videtur, si prius testatus non sit, & exinde de judicio ejus cessante lege disponitur: ut si libros habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donandi titulo contulerit, eatenus substantiæ monasterio destinatæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum*[25] *salvo tamen jure uxoris, & aliorum creditorum.*

De muneribus curiæ.

XXI. Iidem AA. Thomæ Præfecto Prætorio.

Ad[26] similitudinem[27] tam episcoporum orthodoxæ fidei, quam presbyterorum & diaconorum; hi, qui honorario titulo[28] illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutos[29], periculo[30] suarum facultatum, curiæ muneribus satisfacere non vetentur. Dat. IV. Non. April. C. P. Isidoro & Senatore Conss. 436.

De accusatione episcopi. 1. De privilegiis ecclesiarum. 2. De literis Systaticis.

XXII. Iidem AA. Florentio PP.

Si qua per calumniam[31] postulatio super criminalibus causis apud competentem judicem deposita exhibitionis causa fuerit, sacrosanctæ religionis antistiti triginta pondo auri condemnatione[32] publicis calculis inferenda, ut percellatur, præcipimus. §. 1. Quinetiam omnia privilegia[33], quæ sacrosanctis Ecclesiis confugarum, aut clericorum, decanorum, aut aliorum Ecclesiasticorum causa, legibus sunt præstita, intacta atque illibata servari. §. 2. Præterea jubemus, ut omnes clerici atque monachi, qui de suis[34] civitatibus ad hanc almam Urbem Ecclesiastici negotii, vel religionis causa proficiscuntur, litteris[35] episcopi[36], cui unusquisque eorum iter faciens obsequitur, muniti adveniant: scituri, quod si citra hanc fiduciam accesserint, sibimet imputabunt, quod non clerici vel monachi esse putabuntur[37]. D. Theod. A. XVII. & Festo Conss. 439.

In Authent. de sanct. episcop. §. sed neque pro qualibet. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Nov. 123. c. 8.

Nullus episcopus invitus ad[38] *civilem, vel militarem judicem in qualibet causa producatur, vel exhibeatur, nisi Princeps jubeat: judex autem, qui duci, vel exhiberi imperaverit, post cinguli privationem, viginti libras auri Ecclesiæ illi, cujus episcopus est, persolvat: executore post cinguli privationem verberibus subdendo, & in exilium deportando.*

De Fabiano seu Flaviano & Eutychete.

XXIII.[39] Impp. Valent. & Marcian. AA. Palladio. Præfecto Prætorio.

Quoniam venerabilis recordationis Fabianus[40] hujus almæ Urbis episcopus, cum venerabilis synodi innumerabilium pene sacerdotum, qui Chalcedone[41] convenerunt, tanto & tali decoratus est testimonio, ut Eutyches, qui contra senserat, cum sceleratis dictis suis ab omnibus uno ore damnaretur: aboleatur quidem Eutychetis damnosa memoria[42], Fabiani autem laudabilis recordatio relevetur. 43 Data Constantinopoli, pridie Nonas Asporatio 44 V. C. & qui fuerit nunciatus Cons. * 45.

De relicto pauperibus.

XXIV. Iidem AA. Palladio Præfecto Prætorio.

Id, quod pauperibus[46] testamento vel codicillis relinquitur, non ut incertis[47] personis relictum evanescat, sed omnibus modis ratum firmumque consistat.

De foro competenti. 1. De cautione. 2. De sportulis.

XXV. Imp. Marcianus A. Constantino P. F. P.

Cum clericis in judicium vocatis pateat episcopalis audientia[48]: volentibus[49] tamen actoribus, si actor disceptationem sanctissimi Archiepiscopi noluerit experiri, eminentissimæ tuæ[50] Sedis examen contra catholicos sub viro reverendissimo Archiepiscopo hujus Urbis clericos constitutos, vel contra reverendissimum Oeconomum, tam de suis, quam de Ecclesiasticis negotiis, sibimet noverit expetendum: qui in nullo[51] alio foro, vel apud quemquam alterum judicem eosdem clericos litibus irretire, & civilibus vel criminalibus negotiis tentet innectere. §. 1. Memorati autem reverendissimi clerici orthodoxarum Ecclesiarum, quæ sub viro religiosissimo antistite hujus inclytæ Urbis sunt; in causa, in qua vel ipsi, vel procuratores[52], quos pro se dederint, sententiarum tuarum auctoritate[53] pulsantur; executoribus, per quos cœperint conveniri; fidejussorem, sacratissimæ hujus Urbis Œconomum, vel defensorem præbeant; qui usque ad quinquaginta libras auri fidejussor existat. Ipse vero reverendissimus œconomus almæ hujus urbis ecclesiæ lite pulsatus, fidejussorem pro se non præbeat: ut[54] pote qui & aliorum[55] clericorum fidejussor futurus est, sed fidei[56] suæ committatur. Quod si lis diversorum (excepto reverendissimo œconomo) clericorum, quæ agitanda sit, memoratam summam videatur excedere: clericus lite pulsatus, det executori pro residua quantitate cautionem suam: cui nullum tamen insertum erit jusjurandum: quia ecclesiasticis regulis, & canone à beatissimis episcopis antiquitus instituto, clerici[57] jurare[58] prohibentur. §. 2. Statuimus autem, ut executoribus idem reverendissimus œconomus, vel alii diversi clerici sub beatissimo Archiepiscopo hujus splendidissimæ civitatis, sententiarum tuarum auctoritate commoniti, duos solidos tantummodo dent pro commonitione sua, & pro institutione procuratoris, si per eum voluerint litigare. Quod circa alios quoque diversos apparitores eminentiæ tuæ, in his quæ ex consuetudine præbentur officio, observari in causis prædictorum clericorum jubemus: ut litis sumptus vel expensæ à clericis pauciores humanioresque[59] præstentur. Dat. VIII. * April. Varari[60] & Joanne Conss. 456.

In Authent. de sanct. Episc. §. sportularum. coll. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. c. 28.

Sed hodie nulla persona in ecclesiastico officio constituta, in qualibet causa criminali, vel pecuniaria cujuscunque quantitatis, vel diaconissa, vel mona-

31 Pœnam calumniatoris episcopi observa.

32 Τῷ δημοσίῳ, id est, publico, aut fisco, *Syn. Basil. 60. tit. 1. ex lib. 1. tit. 1. cap. 2. 6. Harm. 9. §. 2.* ut sit sensus, eum qui in crimine aliquo Episcopum calumniatus fuerit, 30. auri libras fisco pendere.

33 Privilegia ἐκκλησιαστικὰ firma esse debent, *Synopsis ibid.*

34 Clerici peregrini sine literis testimonialibus diœcesani venientes non habentur pro clericis, *adde Nov. 86. c. 1. in fin. & Cujac. ibid.*

35 Et quidem signatis, alias non faciunt fidem, de hujusmodi litteris, vide Rebuffum *tom. 2. tract. de litteris requisitor. n. 7.*

36 Ut ne clericus aut monachus habeatur ὁ συλλαβῶν (alii γραμμάτων) ἐκτὸς τῆ ἐκκλησίᾳ τὸ κεφαλάτον (alii τὴν πόλιν) κατηλημένος. *Synopsis eod.* qui absque literis seu syllabis epistolis episcopi sui comitatum aut Urbem adierit, συλλαβὼν igitur epistolæ ac literæ: quæ commendatitiæ ab Augustino: formatæ in actis Concilii Antiocheni dicuntur 71. *dist. c. pen. & ult.* Goth. Vid. *Bart. hic. n. 2. Bald. part. 3. Cons. 320. Oldrad. Cons. 100.* Ans.

37 An percutiens ignoranter dominum, vel clericum, incidat in fœloniam vel canonem, vid. Molin. 1. *consuet. 30. n. 150. 151. 152. 153.*

38 Episcopus non trahitur invitus ad judicium seculare, *Salicet.* Goth. Confer *cap. 8. cauf. 11. q. 1.* Quando tamen sine pœna ad judicem laicum trahi possint. vide *Vasq. illustr. controvers. cap. 5. num. 17.* Ans.

39 Hanc constitutionem integram è manuscriptis eruit Leunclavius in notis ad *Synopsin Basil. c. 98.*

40 Flavianus Episcopus Constantinopolitanus: de quo vide Enag. 2. *hist. 4.* De ejusdem rescripto ad Leon. V. tom. 1. Conciliorum: *vid. in Epist. Leon. fol. 639.* Ejusdem rescriptum de fide ad Theodosium. *Acta Concilii Chalcedon. fol. 716.* Ejusdem appellationem à Dioscori sententia, *ibid. Act. 1. fol. 823.* Ejus meminit Photius 9. Nomocanonis 9.

41 *Vid. l. 4. §. de summa Trinit.*

42 Sceleratorum memoria abolenda. Vid. *Decian. pract. crimin. lib. 5. cap. 57. fol. 421.* Historiam hujus text. vid. apud *Gaidon. Pancirol. var. lect. lib. 2. c. 169. Niceph. lib. 14. cap. 47.* Ans. 43 *Revelatur.* 44 *Sporatio.* 45 CCCCLII. 46 Pauper, parum: inops, nihil habet. 47 Cur ita? jus & nomen heredis datur episcopis, œconomis, & Xenoni. Nomen, ut sint heredes: jus, ut debita exigant, & creditoribus defuncti respondeant, & pauperibus relicta dividant, *l. 49. §. 1. ff. eod.* An ut Falcidiam vel Trebellianicam detrahant, quasi legatis aut fideicommisso onerati? non detrahunt, *d. l. 49.* alias non valet legatum, *l. 18. in fin. ff. de usufr. l. §. 25. Inst. de leg. Ulp. 22. §. 4.* In certis tamen de certis legare possumus, *dict. §. 25. l. 5. ff. de reb. dub.* nisi de libertate agatur, *l. 31. de manu. test.* At hic ut sint incertæ personæ, certa tamen sunt subjecta pietatis exercendæ. Pauperes sunt instar collegii quod vicem personæ repræsentat teste Baldo apud quem hic vide integrum tractatum de executoribus testamentariis quin & hoc casu, legatum certum dici potest, quia Deo relictum, qui certus est: sed & id privilegio fieri dici potest: vel certos pauperes demonstrari ab executore testamentario vel legitimo, puta episcopo, *l. 28. §. 1. ff. eod.* 48 Videtur esse pars legis Decernimus. ff. de episcopali audientia. 49 *L. 13. in fin. l. 29. ff. de episcopali audientia.* Hinc collige, Ex pluribus legitimis judicibus electionem permitti actori. Ubi reus habet plura fora jure communi non privilegiato, electio est actoris. *Bald.* 50 Id est, Præfecti Prætorio, *l. 33. in fin. ff. eod.* & ita Clerici Constant. conveniri poterant, vel coram episcopo Constant. vel præfecto. Civiles enim magistratus, initio judices sacerdotum & clericorum fuere. 51 Ubi certi judices delegati nullus alius potest cognoscere. 52 Citatio prima potest incipere à procuratore. *vide l. 3. ff. de alimentis.* 53 In criminalibus (secus in civilibus) sine præcepto judicis reus citari non solet. Hujusmodi commissio est interlocutoria. *Bald.* 54 Sensus est, qui nomine alieno fidejubet, suo cavere non tenetur. 55 Fidejussor clericorum, œconomus, *l. 33. §. 2. ff. eod.* 56 Qui fidei suæ committantur, alibi dicam. 57 Juratoriam cautionem clerici non præstant. 58 Ullo modo, ulla in causa. At forte de calumnia jurare tenentur? Cujac. negat *Nov. 49. in fin.* ubi notat illas formulas concisas jurandi. Si Deus, *ex Juliano:* Si valeas, *ex Gregorio Turonensi.* Reperio tamen œconomum jurare cogi, *Authen. Hoc jus porrectum 14. C. tit. prox. l. 1. ff. de jurejur. propter calumn.* 59 Hinc colligunt, Humanius agendum cum clerico, quam cum laico, quibus reclamat lex 8. *in fin. C. eod.* 60 Varane.

Source : BIU Cujas

monachus, vel ascetria, vel monacha amplius quatuor siliquis [1] permittantur dare: nisi cum ex jussione Principis ad alias provincias vocantur: ubi non ultra unum solidum accipiet executor. † Episcopus pro rebus ecclesiæ suæ nihil præstet nomine sportularum: actiones contra ecclesias propositas œconomis suscipientibus, vel illis, qui in eam causam sunt ordinati. † Qui contra hoc exegerit, in duplum, quod exactum est, reddet, nudandus cingulo, si miles est: si clericus, à consortio clericorum removendus.

1 Siliqua seu siclicum, *l.* 21 §. 2. *ff. de ann.* Græci κεράτιον vicesimaquarta pars nummi sive solidi. Apud Gallos aurifices *Carat*, est vicesimaquarta pars auri puri. *vid. Molin. de usuris, num.* 64. 68. De siliquarum exactionibus, de oneribus monopolii auriariæ functionis, & siliquatici, vid. *Cujac.* 16. *obs.* 23.

De sportulis ut supra. De cautione ab actore præstanda.

In Authent. de litigios. §. ad excludendas. col. 8. tit. 13. al. tit. 8. seu Novell. 112. c. 2.

Generaliter autem judex provideat, libellum pulsato non porrigi, sportulasve ab eo non exigi, nisi prius & in libello actor, per se, aut per tabularios conscribat, & actis intervenientibus fidejussorem idoneum [2] periculo competentis officii præstet. Quod [3] usque ad finem litis permaneat, eamque vel per se, vel per procuratorem exerceat: &, si convictus fuerit injuste moviſſe litem, expensarum sumptuumque nomine decimam [4] partem quantitatis in libello comprehensæ pulsato restituat: aut si fidejussorem dare non valet, super isdem juratoriam exponat cautionem, & tactis [5] sacrosanctis euangelius, adsirmet, se fidejussorem dare non posse: pœna judicii & ejus officio imminente, si aliter versati fuerint, in denis libris auri, executoris autem bona publicabuntur, & damnabitur in exilium: nisi causa moveatur ex consensu utriusque partis.

2 Jure veteri actor non tenebatur satisdare, *pr. instit. de satisd.* vid. *Bugn. de legib. abrog. lib.* 1. *c.* 228. Ans.

3 Hodie auditur actor persequens litem, licet de ea prosequenda ad finem usque vel de solvendis expensis non caveat, 2. *Rebuff. in proœm. const. gloss.* 5. *num.* 37. *Roland. à Valle*, 1. *cons.* 71. *num.* 19. Demus eam solennitatem desuetudine non sublatam, omissam esse, num vitiabitur processus? negat Rolandus à Valle *ibid. num.* 25. Cur? ordo judicii non consistit proprie in præparatoriis, quorum omissio (excepto libello) non vitiat: maxime si non sint petita, *ibid. num.* 26. Merito autem sublata est ea necessitas satisdandi; alioquin egeni suum judicio nunquam recuperarent, utpote satisfatione destituti.

4 Decima hæc apud Gallos non præstatur, nisi in Curia parvi sigilli Montispessulani. *Rebuff. d. loco. n.* 17.

5 *Vid. quæ not. ad Auth. sed judex* 7. §. *eod.*

6 Viviano.

7 Ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἢ ἐν ᾧ ἄλλοι ἐπιτηδεῖ, in publico loco vel ubi spectacula populo exhibentur. *Syn. Basil.* 1. *tit.* 1. περὶ λιψάνων ἁγίων *c.* 5. & *c.* περὶ σωρῶν τιμίων. *adde l.* 26. §. 4. *ff. de episcop. aud.*

8 1. *Synopsi*, 1. *tit.* περὶ λειψάνων. *c.* 5. & *tit.* περὶ σωρῶν τιμίων. *cap.* 15.

9 Eadem ratione templa paganorum everti vetant Imperatores, *l.* 3. *ff. de paganis.*

10 Huc tamen refer dictum Alexandri Severi ex *Lampridio*. Cum Christiani quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent sibi eum deberi, rescripsit, melius esse ut quomodocunq; illic Deus coleretur, quam popinariis dederetur.

11 De Monachi etymo & officio, *v. diligenter* 16. *dist.* 1. *cap. placuit omnibus*, & *cap. placuit communi.*

12 Impletis.

13 *V. l.* 4. *ff. eod.*

14 Per procuratorem, *Novell.* 123. *cap.* 27.

15 Primipilariorum causa ita durior est quàm aliorum. *adde ff. de primipilo.*

16 Ad intellectum hujus leg. vid. *Barbos. de jure Eccl. lib.* 3. *cap.* 27. *n.* 27. & *seq.* Ans.

De his, qui officia, seu munera expleverunt. De primipilaribus.

XXVII. Idem A. Eutychio PP.

Quisquis emensis [12] militiæ suæ stipendiis, expletisque officiis, sive muneribus, quæ cuicunque conditione, aut consuetudine, aut lege debebantur, ad [13] consortium se contulerit clericorum, & inter ministros veræ orthodoxæ fidei maluerit, & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate revocetur: nec à Dei templis, quibus se consecravit, importunis intentionibus abstrahatur: sed in iisdem beatissimis ministeriis securus permaneat & quietus, ad quæ post longi laboris lassitudinem ob reliquæ vitæ requiem consilio meliore protractus est: his actionibus, si quæ contra eum ejusque patrimonium legitima intentione competunt, pro juris ordine responsurus [14] exceptis primipilaribus [15], quos præceptis tui culminis, & publicis utilitatibus in perpetuum esse subjectos, sacratissimæ constitutionis statuta sanxerunt.

12 Militiæ stipendiis dimendos ad captivos eod. *l.* 49. §. 2. *ff. eod.*

13 Consortium se contulerit clericorum, & inter ministros veræ orthodoxæ fidei maluerit, & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate revocetur: nec à Dei templis, quibus se consecravit, importunis intentionibus abstrahatur: sed in iisdem beatissimis ministeriis securus permaneat & quietus, ad quæ post longi laboris lassitudinem ob reliquæ vitæ requiem consilio meliore protractus est: his actionibus, si quæ contra eum ejusque patrimonium legitima intentione competunt, pro juris ordine responsurus [14] exceptis primipilaribus [15], quos præceptis tui culminis, & publicis utilitatibus in perpetuum esse subjectos, sacratissimæ constitutionis statuta sanxerunt.

14 Responsurus testamentorum v. Baldi tractatum *in l.* 24. *ff. eod.* Bartolum *ad l.* 9. *in princip. num.* 6. *ff. de alim.* Fercausas agere potest adversus hæredem gravatum.

15 Primipilariorum causa ita durior est quàm aliorum. *adde ff. de primipilo.*

Legatum relictum in redemptionem captivorum valet, non obstante incertitudine personarum.

XXVIII. Idem & Anthemius AA. Nicostrato PP.

Nulli licere [16] decernimus, sive testamento heres sit institutus, sive ab intestato succedat, sive fideicommissarius, vel legatarius inveniatur, dispositiones pii testatoris infringere [17], vel improba mente violare, adserendo incertum esse legatum, vel fideicommissum, quod [18] redemptioni captivorum relinquitur: sed modis omnibus exactum, pro voluntate testatoris, piæ rei negotio proficere. §. 1. Et si quidem testator designaverit, per quem desiderat redemptionem fieri captivorum, is, qui specialiter [19] designatus est, legati vel fideicommissi habeat exigendi [20] licentiam, & pro [21] sua conscientia votum adimpleat testatoris. † Si autem, persona non designata, testator absolute tantummodo summam legati, vel fideicommissi taxaverit, quæ debeat memoratæ causæ proficere: vir reverendissimus [22] Episcopus [23] illius civitatis, ex [24] qua testator oritur, habeat facultatem exigendi: quod hujus rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositum sine ulla cunctatione, ut convenit, impleturus. §. 2. Cum autem vir religiosissimus Episcopus hujusmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit consecutus: statim gestis [25] intervenientibus, earum quantitatem, & tempus, quo eas susceperit, apud Rectorem provinciæ publicare debebit: Post unius vero anni spatium, & numerum captivorum, & data pro his pretia eum manifestare præcipimus: ut per omnia impleantur [tam] piæ [26] deficientium voluntates: Ita tamen, ut religiosissimi Antistites gratis [27], & sine ullo dispendio prædicta gesta conficiant: ne humanitatis obtentu relictæ pecuniæ, judiciorum dispendiis erogentur. §. 3. Quod si testator [28], qui hujusmodi legatum vel fideicommissum non designata persona reliquit, Barbaræ sit nationis, & de ejus patria aliqua emerserit ambiguitas, vir reverendissimus Episcopus civitatis ejus, in qua [idem] testator defunctus est, ejusdem habeat legati seu fideicommissi petitionem, defuncti propositum modis omnibus impleturus. §. 4. Quod si in vico, vel territorio testator mortem obierit, illius civitatis vir reverendissimus Episcopus exactionem habebit, sub qua vicus, vel territorium [29] esse dignoscitur. §. 5. Et ne pium defuncti propositum improba fraudatorum calliditate celetur: quidquid pro hujusmodi causa à testatore relictum fuerit, universi [30], qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem: nec delatoris [31] nomen suspicionemque formident: cum fides atque industria eorum tam laude, quam honestate, ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas aures lucemque deduxerint.

16 Decernimus, sive testamento heres sit institutus, sive ab intestato succedat, sive fideicommissarius, vel legatarius inveniatur, dispositiones pii testatoris infringere [17], vel improba mente violare, adserendo incertum esse legatum, vel fideicommissum, quod [18] redemptioni captivorum relinquitur: sed modis omnibus exactum, pro voluntate testatoris, piæ rei negotio proficere. §. 1. Et si quidem testator designaverit, per quem desiderat redemptionem fieri captivorum, is, qui specialiter [19] designatus est, legati vel fideicommissi habeat exigendi [20] licentiam, & pro [21] sua conscientia votum adimpleat testatoris. † Si autem, persona non designata, testator absolute tantummodo summam legati, vel fideicommissi taxaverit, quæ debeat memoratæ causæ proficere: vir reverendissimus [22] Episcopus [23] illius civitatis, ex [24] qua testator oritur, habeat facultatem exigendi: quod hujus rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositum sine ulla cunctatione, ut convenit, impleturus. §. 2. Cum autem vir religiosissimus Episcopus hujusmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit consecutus: statim gestis [25] intervenientibus, earum quantitatem, & tempus, quo eas susceperit, apud Rectorem provinciæ publicare debebit: Post unius vero anni spatium, & numerum captivorum, & data pro his pretia eum manifestare præcipimus: ut per omnia impleantur [tam] piæ [26] deficientium voluntates: Ita tamen, ut religiosissimi Antistites gratis [27], & sine ullo dispendio prædicta gesta conficiant: ne humanitatis obtentu relictæ pecuniæ, judiciorum dispendiis erogentur. §. 3. Quod si testator [28], qui hujusmodi legatum vel fideicommissum non designata persona reliquit, Barbaræ sit nationis, & de ejus patria aliqua emerserit ambiguitas, vir reverendissimus Episcopus civitatis ejus, in qua [idem] testator defunctus est, ejusdem habeat legati seu fideicommissi petitionem, defuncti propositum modis omnibus impleturus. §. 4. Quod si in vico, vel territorio testator mortem obierit, illius civitatis vir reverendissimus Episcopus exactionem habebit, sub qua vicus, vel territorium [29] esse dignoscitur. §. 5. Et ne pium defuncti propositum improba fraudatorum calliditate celetur: quidquid pro hujusmodi causa à testatore relictum fuerit, universi [30], qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem: nec delatoris [31] nomen suspicionemque formident: cum fides atque industria eorum tam laude, quam honestate, ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas aures lucemque deduxerint.

16 Testator [32] invito, vel donator [33] interdixerit ei aliquid ad hoc participium in ea re habere. *Idem est in œconomo.* §. 1. *Sed si hi, qui facere jussi sunt, neglexerint* [34], *semel vel bis ab Episcopo vel Œconomo admoniti per* [35] *publicas personas amittant lucrum* [36], *quod eis contingebat ex voluntate defuncti: & Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum: & illud* [37] *quod distribui debet, distribuere: quod si non fecerit, rationem reddere debet.*

17 Summæ improbitatis est pia defunctorum judicia infringere. 18 Redemptioni relinquitur, non habetur pro legato incertis personis relicto, *l.* 24. *ff. eod.* 19 Executor specialiter est nominandus in testamento. De executoribus testamentorum v. Baldi tractatum *in l.* 24. *ff. eod.* Bartolum *ad l.* 9. *in princip. num.* 6. *ff. de alim.* Fercausas agere potest adversus hæredem gravatum. 20 Executor ad pias causas vel legitimum non posse alteri officium, & munus suum committere, hinc colligitur. Imo ne quidem ei jus substituendi à testatore dari posse nisi ad pias causas, notant. *vid. Tiraquell. privileg.* 31. *ff. de hæred. pet.* 24 Leg. in qua testator moritur, *ut in* §. 3. *ff. eod.* 25 Executor testamenti inventarium rerum acceptarum facere tenetur, & rationem reddere. Si ita est, ejus bona tacite subjiciuntur hypothecæ. *facit lex* 20. *in fin. ff. eod.* 26 An impiæ, injustæ, an superstitiosæ? *v. l.* 14. §. 5. 6. *ff. de religiosis: adde l.* 5. §. 9. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 1. *ff. ubi pupill.* 27 Hinc illud, gratis accepistis, gratis date, *Matt.* 10. *vers.* 8. 28 Vid. *Bugn. de legib. abrog. lib.* 5. *sat.* 15. 29 Id est, fundus. *adde l.* 30. *ff. ad municip.* 30 Cuilibet legatum ad pias causas deferre licet.

31 *L.* 2. *In fin.* §. *de jure fisci.*

32 Testatore etiam invito, episcopus se pro ejus voluntate exequenda ingerere potest. *Sa. icet.*

33 Hujusmodi interdictio formam jure communi constitutam mutare non potest. *Bald.*

34 Qui negligit voluntatem defuncti implere, commodo sibi relicto privatur, *l.* 25. §. *de legatis.*

35 Iterata monitio per publicam personam facta, constituit debitorem in mora.

36 Quid si filius heres moram committat in relictis ad pias causas præstandis, an hereditate privabitur? Non privabitur, æque si in libertate præstanda non admitteret, *l.* 1. §. *fin. autem* §. *de comm. servo.* Et ideo hic privari lucro dicitur: hereditas autem liberis quasi debita est. Præterea si id ita esset, onus legitimæ imponeretur à patre, contra *l. quoniam* 29. §. *de inoff.* & exheredaretur filius instituta Ecclesia contra consilium Augustini, 17. *q.* 4. *ult.* Atqui filius moram admittens in relictis ad pias causas præstandis hæreditate paterna privari dicitur, *c. licet ext. de voto?* Nempe quia in illa specie filius juraverat, se votum patris impleturum. Deinde nihil vetat hereditate privari, & tamen legitimam consequi. Et hæc æquiora, sunt nimirum, ut ne filius moram admittens in legatis ad pias causas præstandis hereditatem patris amittat, imo nec jus primogenituræ, *arg. l.* 67. §. 1. *D. de leg.* 1. vid. *Covarruviam in c. si heredes de testam.*

37 Lucrum sc.

38 Interpretatio Contij.

39 Hinc illud, si cupis esse, quod diceris, quid facis in urbe, 16. *q.* 1. *c. si cupis*, *adde l.* 53. §. 3. *ff. eod.*

40 Id est, responsionum. *vid. Nov.* 123. *c.* 5.

41 *Adde l.* 4. *sup. de summa Trin.*

42 *L.* 15. *in fin. sup. eod.*

43 Interpretatio Leunclavii *ex epitome Basilicon Michaëlis Proconsulis Italiensis.*

44 Id est, non levibus de causis, 11. *q.* 3. *c. nullius sacerdotum*, & *c. certum est pro his tribus criminibus.*

45 Hanatio, ut *l.* 24. *sup. de sacrosanct. Eccles.*

46 Episcopus mente pura, nuda conscientia, sincero judicio eligendus. *Goth.*

47 Episcopatus (ut & beneficii incapax quis redditur ambitu, seu Simonia, *ut hic, c. nobis de simonia*, *c. cum clericis. de pœn.* ut & alibi crimen hæreseos, *c. cod.* 1. *q.* 1. schismatis, *c. inter hæres.* 24. *q.* 3. majestatis, *c. felicis. de pœn. in* 6. sacrilegii, *c. venerabilem. de elect.* falsi, *c. ad falsiarium. de crimine falsi.* perjurii, *c. querelam. de jurejur.* homicidii *c. occidens. de accusat c.* 5. *ad aures. de ætate & qualitate. c. ult. de temp. ordin.* ita incapax fit incet nondum damnatus, *c. ult. de testib. c. omnipotens. de accus.* communione vel officio interdictus, neque restitutus, *cap. postulatus extra de cler. excomm. c. cum bonum. de ætat. & qualitate. cap. cum dilectus. de consuet.* 48 Simonia quid *v.* 1. *q.* 1. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Athalarici epistolam ad Joannem Papam apud Cassiodorum 9. *variar.* 15. De annatis alibi dicam, *adde l. unic. D. de ambit. Nov.* 123. *cap.* 3. 49 Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames? *Virgil.* 3. *Æntid. vers.* 55. 56. 50 Avaritiæ ardor profanus. 51 Ardor avaro tribuitur, ut alibi, fervor: ut illo loco, fervet avaritia, miseraque cupidine pectus. 52 Non Episcopus à loco, sed locus Episcopi vita purificandus est, v. ad hunc locum distinctionem 40. *passim.* 53 Episcopus non pretio, sed precibus ordinandus. 54 Sic omnes manuscripti: Alii legunt, nec precibus. 55 Quæri, cogi, rogari & invitari Episcopus, non obtrudi debet. 56 Sic Alexander Severus præfectum urbis à Senatu accepit, alterum prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: *invitos non ambientes in Republica tolerandos esse.* vid. *Lampridium in Alexandro Severo* adde omnino Novellam Martiani, *vid. tit.* 1. *in princ.* Felix respublica, si à nolentibus & actus publicos repulsantibus administretur. 57 Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri. 58 *Vid. Nov.* 6. *cap.* 1. 59 Par ubi delictum, ibi pœna æqualis esse debet, substantiis destitutos minores sustentant & educant, veluti affectione paterna, *hæc l. in fin.* aut quasi tutores pupillorum, & curatores adolescentium. 62 Et patres. 63 Orphanotrophi quasi tutores & curatores. *vid. Novell.* 1. *cap.* 15.

In Authent. de eccles. tit. §. si quis autem pro redemptione, col. 9. tit. 14. al. tit. 6. seu Novell. 131. cap. 11.

Licet [32] testator, vel donator interdixerit [33] ei aliquid ad hoc participium in ea re habere. *Idem est in œconomo.* §. 1. *Sed si hi, qui facere jussi sunt, neglexerint* [34], *semel vel bis ab Episcopo vel Œconomo admoniti per* [35] *publicas personas amittant lucrum* [36], *quod eis contingebat ex voluntate defuncti: & Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum: & illud* [37] *quod distribui debet, distribuere: quod si non fecerit, rationem reddere debet.*

κθ. Αὐτοκράτορες Λεὼν & Ἀνθεμίου ΑΑ. Ζωΐῳ στρατηγῷ.

Οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἀσκητεύοντες μὴ ἐχέτωσαν ἐξουσίαν ἐξιέναι τῶν μοναστηρίων, ἢ μὴ ἐν τῇ Ἀντιοχέων, ἢ μὴ ἐν ἑτέρᾳ τῶν πόλεων ἀναστρέφοντος κατεξαρτημένων μόνων τῶν κελεμβίων διοικητηρίων, οἷς ἄδειαν παρέχομεν ἐξέλθειν, ἀλλὰ μόνας ἀναγκαίας ἀπαιτήσεις ἐξιέναι· ἢ ἔτοι ὁ αὐτὸς οἱ ποιήμενοι τὰς ἐξόδους φυλαττέσθωσαν περὶ θρησκείας ἢ δόγματος ἀμαλέσματος, ἢ συμβαλλοῖς τισὶ παρεισίσειεν ἢ παραγῆς ὁρμώσης τὰς ἀπλοστέρας ψυχὰς εἰς δήμων ἀσφαλτεύειν· γινώσκοντες ὡς ἀμελοῦντες τῶν ἐσταλμένων παρὰ τῶν ἡμετέρας διατάξεως, τῇ τῶν νόμων ὑποβληθήσονται αὐθεντείᾳ.

XXIX. 38 Impp. Leo & Anthemius AA. Zenoni Stratego.

Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi civitate, seu aliis quibuscunque civitatibus 39 conversandi: exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licentiam damus volentibus, ut apocriseon 40 solarum causa exire possint. †. Caveant autem hi qui ita exibunt, ne de religione vel doctrina disputent 41, vel conciliabulis 42 præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: sciturі, quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probiano Conss. 466.

38 Impp. Leo & Anthemius AA. Zenoni Stratego.

39 Conversandi: exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licentiam damus volentibus, ut apocriseon 40 solarum causa exire possint. †. Caveant autem hi qui ita exibunt, ne de religione vel doctrina disputent 41, vel conciliabulis 42 præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: sciturі, quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probiano Conss. 466.

40 Apocriseon solarum causa exire possint. †. Caveant autem hi qui ita exibunt, ne de religione vel doctrina disputent 41, vel conciliabulis 42 præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: sciturі, quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probiano Conss. 466.

41 Disputent 41, vel conciliabulis 42 præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: sciturі, quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probiano Conss. 466.

42 Conciliabulis 42 præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: sciturі, quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probiano Conss. 466.

xxx. 43 *De excommunicatione.*

Τοὺς ἐπισκόπους ἀπαγορεύομεν μὴ ἀφορίζειν παρὰ τῶν ἁγίας ἐκκλησίας ἢ κοινωνίας, ἄνευ δείξεως αἰτίαν ἄλογον. Ὁ ἀναποδείκτως ἀφορίζων, κωλύεται τῶν ἁγίας κοινωνίας ἐπὶ χρόνον.

Episcopis interdicimus, ne quem à sacrosancta Ecclesia vel communione segregent, nisi 44 justa causa probata sit. Qui vero citra probationem hanc segregat, à sacra communione quoddam ad tempus arcetur.

43 Segregat, à sacra communione quoddam ad tempus arcetur.

De electione episcopi.

xxxi. Iidem AA. Armasio 45 Præfecto Prætorio.

Si quemquam vel in hac regia urbe, vel in cæteris provinciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo auctore contigerit, puris [46] hominum mentibus nuda electionis conscientia, sincero omnium judicio proferatur. Nemo [47] gradum sacerdotii pretii venalitate [48] mercetur: quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causa esse poterit excusata, si venerandæ Dei templa pecuniis expugnentur; quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, si auri [49] sacra fames in penetralia veneranda proserpat? quid denique cautum esse poterit, aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesset altaribus imminere profanus [50] ardor [51] avaritiæ, & à sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus: ut quocunque locorum pervenerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet [52]. Nec pretio [53], sed [54] precibus ordinetur antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut [55] quæratur cogendus [56], rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitus [57]: cum sane si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut [58] alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & læsæ majestatis accusatione propositа à gradu sacerdotii retrahatur. Nec hoc solum de inceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos par facinus coinquinat & æquat [59], utrosque similis pœna comitetur. D. VIII. Id. Mart. *Constantinop.* Marciano & Zenone Conss. 469.

44 Sepositus, ut [55] quæratur cogendus [56], rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitus [57]: cum sane si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut [58] alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & læsæ majestatis accusatione propositа à gradu sacerdotii retrahatur. Nec hoc solum de inceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos par facinus coinquinat & æquat [59], utrosque similis pœna comitetur. D. VIII. Id. Mart. *Constantinop.* Marciano & Zenone Conss. 469.

45 Hanatio, ut *l.* 24. *sup. de sacrosanct. Eccles.*

46 Episcopus mente pura, nuda conscientia, sincero judicio eligendus. *Goth.*

47 Episcopatus (ut & beneficii incapax quis redditur ambitu, seu Simonia, *ut hic, c. nobis de simonia*, *c. cum clericis. de pœn.* ut & alibi crimen hæreseos, *c. cod.* 1. *q.* 1. schismatis, *c. inter hæres.* 24. *q.* 3. majestatis, *c. felicis. de pœn. in* 6. sacrilegii, *c. venerabilem. de elect.* falsi, *c. ad falsiarium. de crimine falsi.* perjurii, *c. querelam. de jurejur.* homicidii *c. occidens. de accusat c.* 5. *ad aures. de ætate & qualitate. c. ult. de temp. ordin.* ita incapax fit incet nondum damnatus, *c. ult. de testib. c. omnipotens. de accus.* communione vel officio interdictus, neque restitutus, *cap. postulatus extra de cler. excomm. c. cum bonum. de ætat. & qualitate. cap. cum dilectus. de consuet.* 48 Simonia quid *v.* 1. *q.* 1. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Athalarici epistolam ad Joannem Papam apud Cassiodorum 9. *variar.* 15. De annatis alibi dicam, *adde l. unic. D. de ambit. Nov.* 123. *cap.* 3. 49 Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames? *Virgil.* 3. *Æntid. vers.* 55. 56. 50 Avaritiæ ardor profanus. 51 Ardor avaro tribuitur, ut alibi, fervor: ut illo loco, fervet avaritia, miseraque cupidine pectus. 52 Non Episcopus à loco, sed locus Episcopi vita purificandus est, v. ad hunc locum distinctionem 40. *passim.* 53 Episcopus non pretio, sed precibus ordinandus. 54 Sic omnes manuscripti: Alii legunt, nec precibus. 55 Quæri, cogi, rogari & invitari Episcopus, non obtrudi debet. 56 Sic Alexander Severus præfectum urbis à Senatu accepit, alterum prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: *invitos non ambientes in Republica tolerandos esse.* vid. *Lampridium in Alexandro Severo* adde omnino Novellam Martiani, *vid. tit.* 1. *in princ.* Felix respublica, si à nolentibus & actus publicos repulsantibus administretur. 57 Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri. 58 *Vid. Nov.* 6. *cap.* 1. 59 Par ubi delictum, ibi pœna æqualis esse debet, substantiis destitutos minores sustentant & educant, veluti affectione paterna, *hæc l. in fin.* aut quasi tutores pupillorum, & curatores adolescentium. 62 Et patres. 63 Orphanotrophi quasi tutores & curatores. *vid. Novell.* 1. *cap.* 15.

In Authent. de sanct. Episc. §. præ omnibus, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. c. 2.

Quod pro hac causa datum est, & pretium, quod expensum est, restituatur ecclesiæ, cujus sacerdotium voluit comparare.

De orphanotrophis.

xxxii. Iidem AA. Dioscoro Præf. Prat.

Orphanotrophos [60] hujus inclytæ Urbis (nulla subtilitate juris obsistente) qui [61] quidem pupillorum sunt quasi tutores [62], adolescentium vero quasi [63] curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra

60 Orphanotrophos [60] hujus inclytæ Urbis (nulla subtilitate juris obsistente) qui [61] quidem pupillorum sunt quasi tutores [62], adolescentium vero quasi [63] curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra

61 Qui quidem pupillorum sunt quasi tutores [62], adolescentium vero quasi [63] curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra

62 Tutores [62], adolescentium vero quasi [63] curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra

63 Curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra

Source : BIU Cujas

extra judicium (ut opus exegerit) ad similitudinem tutoris, & curatoris, personas & negotia eorum (si qua possint habere) defendere ac vindicare jubemus: Ita videlicet, ut præsentibus [1] publicis personis, id est tabulariis [2], aut [3] intervenientibus gestis in hac quidem inclyta urbe apud virum perfectissimum magistrum census, in provinciis vero apud moderatores earum, vel defensores locorum, res eorum eis tradantur, à quibus sunt custodiendæ: ut, si quas earundem rerum, propter fœnus forsitan, vel aliam urgentem causam, vel eo quod servari non possunt, alienandas esse perspexerint, prius habita æstimatione, liceat eis alienationis inire contractum: ut pretia eorum, quæ exinde colliguntur, ab eisdem personis custodiantur [4]. †. Hujusmodi autem pium atque religiosum officium pro tempore Orphanotrophos ita peragere convenit, ut minime [5] ratiociniis tutelaribus seu curationibus obnoxii sint: Grave enim atque iniquum est, callidis quorundam (si ita contigerit) machinationibus eos vexari, qui propter timorem Dei, parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, atque velut affectione paterna [6] educare festinant.

De foro competenti. 2. *De cautione judicio sisti.* 4. *Quis conveniri debeat in causis ecclesiasticis.* 5. *De sportulis.* 6. *Ne clerici vexentur ab executoribus.* 7. *De privilegiis pior. loc. & muneribus extraordinariis.* 8. *De pulsantibus ecclesiasticas personas sine justa causa & legitima petitione.*

XXXIII. Iidem AA. Eutropio PP.

OMnes, qui ubique sunt, vel posthac fuerint orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici cujuscunque gradus sint, monachi quoque, in causis civilibus [7] ex nullius penitus majoris minorisve sententia Judicis [commonitoria] ad extranea judicia perrahantur: aut provinciam, aut locum, aut regionem, quam habitant, exire cogantur: Nullus eorum ecclesias, vel monasteria propria, quæ religionis intuitu habitant, relinquere [8] miserabili necessitate jubeatur: sed apud suos Judices ordinarios [9], id est, provinciarum [10] rectores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis obsecundent, omniumque contra se agentium excipiant actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus religiosos viros à turbulenta observatione prætorii vacare contigerit, cumque eos ad tempus petitorum intentio calumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ecclesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita [11], faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecundent, in suis latibus [12] domiciliisque constituti. §. 1. In hac autem regia Urbe, si quando cujuscunque rei causa Episcopos, vel presbyteros, cæterosque clericos, qui sacrosanctis ecclesiis obsequuntur, sive monachos ex aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos tamen in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit licitum memoratos cuiquam pulsare judicio, nisi [13] in tuæ sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis honor [14] debitus reservetur, & oratorum adfluens in defensionibus copia large præstetur.

§. 2. Præterea cum in provinciis ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia, vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujuscunque gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo approbentur orthodoxi [15], qui in propriis causis contractibusve pulsantur, non alios quam ecclesiæ propriæ defensores, seu [16] quos *Oeconomos* appellant, fidejussores præbeant: ne, dum executoris pertinax [17], & avara protervitas extraneos, & idoneos fidejussores flagitat, multiplex innoxiæ [18] paupertati infligatur incommodum. §. 3. In hac autem inclyta Urbe inventi, ex quacunque provincia venientes, cum in tuæ amplitudinis judicio (quod eis solum delegavimus [19]) lite pulsati fuerint, reverendissimi orthodoxæ fidei sacerdotes, seu certe Oeconomi, aut [20] ecclesiæ defensores, seu clerici in causis civilibus suis, sive ecclesiasticis, nulla præbendi fidejussores molestentur injuria: sed aut vicariis [21] fidejussionibus contra dantur, quas tamen stipulationum solennis cautela vallaverit: aut [22] cautioni, & professioni propriæ, aut [23] facultatum suarum obligationibus committantur.

§. 4. Hoc nihilominus observando, ut in causis Ecclesiasticis nullum alium [24] conveniri fas sit: nisi eum, quem dispensatorem pauperum, id [25] est, œconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus elegerit: hunc enim sine dubio à [26] sacerdote convenit ordinari: quem tamen conventum defensoris Ecclesiæ fidei committi præcipimus. §. 5. Executoribus [27] in minoribus quidem judiciis omnibus in ipsa conventione sacerdotum, seu clericorum, non [28] amplius, quam unum semissem aut sperantibus, aut etiam audentibus accipere. Verum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis amplissimæ in [29] provincia degentes eos [30] commonuerit: jubemus, non amplius eum quam duos solidos sportularum nomine accipere. In hac vero urbe magnifica idem apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gratia à provincialibus clericis contentus sit: quantælibet summæ qui conventus fuerit, exponatur obnoxius. §. 6. Præterea nullus executor vexare [31] contumeliis [32] clericos ullos, nullis impulsionibus molestare, nullis exprobrare conviciis aut corporalibus [33] injuriis fatigare conetur: his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post amissionem cinguli & patrimonii ultima protinus animadversione plectendis. §. 7. Privilegiis [34] sane singulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fidei, xenodochiis, sive ptochotrophiis, tam generaliter, quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis eas [35], earumque [36] sacerdotes, aut clericos cujuscunque gradus sint, aut monachos ptochotrophos, aut xenodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis muneribus præcipimus prægravari: Eas etenim sarcinas oneris, quas plerisque personis diversa ratione remittimus, imponi beatissimis viris nostro seculo inconveniens esse judicamus. §. 8. Præterea, ne cui temeritas sua lucrativa [37] concedatur, & ut impudens calumniantium refrenetur audacia: jubemus, quotiens hi qui sacerdotes, seu clericos ac monachos, cæterosque superius designatos, vel in tuæ magnitudinis examine, vel in provinciali judicio, proposita actione convenerunt; si causa cognita convicti fuerint sine justa eos causa & legitima petitione pulsasse; omnes eis legitimas expensas [38] sumptusque, quos ab exordio cœptæ controversiæ ipsorum vitio tolerasse eos constiterit, redhibere cogantur: ut hac saltem censuræ justissimæ formidine revocati, qui improbis assidue conflictationibus occupantur, acquiescant: jamque sopitis clamoribus jurgiorum, magistra deinceps necessitate retinere se adsuescant.

De foro competenti.

In AUTHENT. apud quos oportet causas dicere monachos §. 1. collat. 6. tit. 8. al. tit. 6. seu Novel. 79. c. 1. & 4.

CAusa, quæ sit cum monacho, vel cum muliere qualibet in monasterio consistente, non [39] *apud judicem civilem ventiletur; sed apud Episcopum, qui de personæ præsentia, quod convenit, statuet: sive per Abbatem, vel antistitem, vel per alios hoc fieri debeat: qui secundum legem rem disponat, & sacras regulas, salva debita personæ reverentia. Si vero contra fiat, pœna, quæ statuta sunt, imminebunt: Judex enim, qui de his sententiam proferre præsumpserit, ab administratione depulsus tanquam divinitati contumeliam faciens, pœna decem librarum auri una, cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro ærario inferenda: executoribus, qui admonitionem facere præsumpserint ab ipsis sanctissimis Episcopis in locis decanicis* [40] *detrudendis: de cætero nullam exactionem facere permittendis.*

In AUTHENT. ut Cler. ap. prop. Episcop. conv. in pr. vers. ut si quis habet, col. 6. tit. 12. al. tit. 11. seu Novel. 83. in pr.

CLericus quoque in lite pulsatus pecuniaria causa, prius apud Episcopum convenatur, per quem sine damno causa decidatur. Quod si natura causæ, vel alia ratio faciat, ut negotium apud eum decidi non possit, per civilem procedat judicem, observatis clericorum privilegiis: nec mora circa talia fiat. §. 1. *Sed in civili crimine civilis* [41] *præsit judex, ut lis ultra* [42] *duos non egrediatur menses: nec tamen puniatur, etiam si reus sit inventus, priusquam per Episcopum sacerdotio spolietur.* §. 2. *Si vero crimen sit Ecclesiasticum* [43]*: Episcopale erit examinatio, & castigatio.*

De his, qui justitiam denegant Ecclesiasticis personis.

Nova constitutio Friderici Imperatoris, de statu & consuet. cont. lib. Eccl. §. item statuimus, ut nullus, col. 10. constit. fin.

STatuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili [44] *trahere ad judicium seculare præsumat contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, à suo jure cadat: judicatum non teneat: & judex ex tunc potestate judicandi privetur.* §. 1. *Sancimus etiam, ut si quis clericis vel Ecclesiasticis personis justitiam denegare præsumpserit, tertio requisitus jurisdictionem* [45] *suam amittat.*

De peculio clericorum.

XXXIV. Iidem AA. Eutropio [46] PP.

SAcrosanctæ orthodoxæ fidei Episcopi atque presbyteri, diaconi quoque, qui, semel probatis moribus integritate castissima, ad hunc gradum meruerint pervenire, ea, quæcunque in eodem clericatus gradu locoque viventes acquirere, & habere potuerint, etiamsi in patris avique aut proavi potestate constituti sint [47], & adhuc superstites habeantur, tanquam [48] bona propria vindicent: de his (si quando eis libitum fuerit) eis testandi, vel donandi, vel quolibet alio titulo alienandi libera [49] facultate concessa: ut ea bona quoquo tempore [nunquam ad divisionem veniant,] nunquam fratribus vel sororibus aut ex his genitis conferantur: sed ad eorum filios, posteros, & quoscunque extraneos [50] heredes perveniant, nec à patribus, avis, aut proavis, sed ab ipsorum liberis tanquam præcipua vindicentur: [&] certe his lucro cedant, quibus ipsi id peculium, vel inter vivos alienatione habita, vel mortis tempore ultima, & jure cognita voluntate concesserint. Dat. v. Kal. April.

De solutione patriæ potestatis.

In AUTHENT. const. quæ dign. col. 6. tit. 10. al. tit. 9. seu Novel. 81.

SEd Episcopalis dignitas solvit [51] *jus patriæ potestatis: sicut etiam & Consularis, & Præfectura sacrorum prætoriorum, & Urbicaria, & Magisterium militare: & omnis dignitas valens liberare à curia, liberat à patria potestate: cum hoc quodcunque cingulum suæ potestatis præmium honoratis præstet. Ita tamen, ut filii eorum post mortem avorum recidant in potestatem, ac si contigisset eos morte parentum, & non ex præsenti lege suæ potestatis fiari.*

De bonis clericorum.

In AUTHENT. de Eccl. tit. §. interdicimus, col. 9. tit. 14. al. tit. 6. seu Novel. 131. c. 13.

LIcentiam [52] *habeat Episcopus, quæcunque ante episcopatum probatus fuerit habuisse, & quæcunque post episcopatum jure cognationis usque ad quartum gradum ad eum pervenerunt, ad quos voluerit, ultima voluntate transmittere: cæterus* [53] *rebus alio modo acquisitis ab eo, dominio ecclesiæ reservatis: nisi in utilitatem ecclesiæ, vel opera pietatis consumptæ sint. Eadem distinctione habita in administratoribus cujuscunque loci religiosi.* §. 1. *Item si quis Episcopus aut minister ecclesiæ moriatur sine testamento, & successore legitimo, vel legitima, successio competit ecclesiæ, in qua constituti sunt.*

De peculio clericorum.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. presbyteros, col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novell. 123. c. 19.

PResbyteros, & diaconos, & subdiaconos, cantores, & lectores (quos [54] *omnes* clericos *appellamus) res quolibet modo ad dominium eorum venientes, habere in sua potestate præcipimus, ad similitudinem castrensium peculiorum: & donare cui volunt secundum leges, & in his testari, licet sub parentum potestate sint: sic tamen, ut* [55] *horum filii, aut his non extantibus, parentes eorum legitimam ferant partem.*

De privilegiis locorum piorum.

XXXV. Iidem AA. Dioscoro PP.

OMnia privilegia [56], quæ à retro Principibus, aut à nostra Serenitate, vel judiciariis dispositionibus, aut liberalitatibus, pro singulis quibuscunque temporibus, ex consuetudine, [vel constitutione,] sive circa jus metatorum [57], sive in aliis quibuslibet rebus præstita sunt orphanotrophiis, sive asceteriis, vel ecclesiis, aut ptochotrophiis seu xenodochiis, vel monasteriis, atque cæteris omnibus ac [etiam] rebus juris eorum, ad curam Oeconomi [58] viri religiosissimi presbyteri, & orphanotrophi, vel

1 Adde *l.* 24. §. *de admin. tut.*

2 Orphanotrophi inventarium facere tenentur: quinam alii: vide Rolandum à Valle, 1. *cons.* 49. Estne hic satis coram solo notario sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventariis non est. *vid. Cujac. Nov.* 1.

3 Nihil interest inventarium fiat apud notarium an apud judicem, si tamen apud notarium fiat, judicis confirmantis, & administrationem concedentis authoritas requirenda erit.

4 Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, *Syn. Bas.* 5. *tit.* 2. *c.* 12.

5 Orphanotrophi non tenentur ad rationes orphanis reddendas, ut hic, sed Episcopo, *Novell.* 23. *cap.* 23. Imo non tenentur reddere rationes, *Nov.* 131. *cap.* 15. solve: *d. Nov.* 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophi teneantur reddere rationes, non ipsis orphanis, *arg. l. ult.* §. 4. *C. de bon. quæ lib. sed Episcopo.*

6 Educator ei quem educavit, quasi pater, *Theoph. in §in. princ. inst. de satisf. tut. l. cum oportet* 6. §. *cum autem* §. *de bon. quæ lib.*

7 XVI. *C. Theod.* 11. *l.* 23.

8 *L.* 32. §. 4. *D. de arbitr.*

9 *Vid. l.* 9. §. *de modo multctarum.*

10 Theodorus lector, novo jure monachi, *Nov.* 79. & clerici coram suo Episcopo conveniuntur, *Nov.* 83.

11 Id est, solita.

12 Lares & domicilium monachi, monasterium.

13 *L.* 25. §. *cod. l.* 13. §. *de Episcop. and. Nov.* 83. Goth. Si vero Episcopus differat judicare, reducetur ad secularem. *Novell.* 123. *cap.* 21. §. 2. *adde Novell.* 115. *in pr.* ANS.

14 Clerico, quamvis litiganti honor habendus est.

15 Clerici, non orthodoxi, fortiuntur forum seculare.

16 Ecclesiæ defensor idem, qui œconomus Ecclesiæ, ut hic, & §. §. *eodem.* qui & dispensator quoque pauperum. §. 4. §. *cod.*

17 Ea sunt vitia executorum.

18 Pauper fidejussorem facile reperire non potest. adde *Nov.* 88. *c.* 2. §. 1. *in med.*

19 Hæc juris delegatio non est proprie delegatio: sed ordinaria potestas.

20 Hæc particula, *aut*, pro *id est*, *sumitur*, *ut* §.

21 Id est, mutuis. Quoties enim plures conveniuntur, possunt vice mutua fidejussores esse. *l.* 28. *ff. de tutorib. datis.* 22 *L.* 25. §. 1. §. *cod. Nov.* 123. *c.* 21. *in fin.* 23 Utcunque propter inopiam quis fidejussorem dare non possit, cogitur tamen pati bonorum suorum hypothecam. 24 *Nov.* 123. *c.* 28. in causis Ecclesiæ conveniendus est œconomus. 25 Dispensator pauperum est œconomus Ecclesiæ. Idem postea Vicedominus & major dominus appellatus. *dist.* 89. *c. Volumus* 2. erat rerum Ecclesiasticarum administrator, procurator Ecclesiæ, minor defensore & advocato. 1. *q.* 3. *c. salvator.* 8. *vers. nomine vero.* arbitrio ejus Episcopium disponebatur. *c. diaconus dist* 89. ex administratore tandem judex, vilium tamen causarum, & quasi pedaneus. Eam tamen dignitatulam quidam principes non illibenter involarunt postea, vel etiam adfectarunt: forte vel pietatis, vel utilitatis alicujus occultæ causa; De vicedominis. adde Speculatorem §. *partic.* 3. *rubr. de vicedom.*

16 Id est, ab Episcopo. 17 De quibus v. *l.* 12. §. *de prox. sacror. scrin.* 18 *L.* 25. §. 2. §. *cod. adde Nov.* 123. *c.* 28. 19 Hinc colligunt Bald. & Wurmf. 1. *obs.* 6. *l.* 9. citationem verbalem in alieno territorio fieri posse. Aliud tamen fore, si territoria diversorum fuerint principum: vel si corporalis fiat prehensio. adde *l.* 2. §. *de off. præf. urb.* vid. *Bald. hic.* 20 Eos conveniri monuerit. *Hal.* 21 Executores vexationi indulgere non licet. 32 Jubet igitur clericos immunes esse à contumeliis, impulsionibus, convitiis, & corporalibus injuriis executorum: quales ipsi executores inferre debitoribus solent in ipso exequendi officio. 23 Corporales injurias hic vocat, manus injectionem. 34 *L.* 22. §. *cod.* 35 *L.* 5. §. *de sacrosanct.* 36 *L.* 2. §. *cod.* 37 Lucrosa. Æquum enim est quemque temeritatis suæ, non alienæ pœnam pati.

38 Victus victori condemnatur ad expensas. *l.* 4. §. *de fructibus & litium expensis. l.* 79. *ff. de judic.*

39 Et ita abrogatur principium legis 35. §. *eod.*

40 Decanica loca quæ essent, dixi *Nov.* 79. *cap.* 4.

41 Hoc abrogatur per authenticam proxime sequentem.

42 Hoc speciale est in clericis: nam in cæteris instantia criminalis non excedit biennium. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. §. *ut intra certum tempus.*

43 Criminum alia Ecclesiastica; alia secularia: alia mixta. Prioris generis, hæresis ac simonia: secundi, furtum & similia: tertii, adulterium, concubinatus, mollities. v. *Clarum* 5. *sent.* §. 1. *quæst.* 1. *versic. præmittendum.*

44 Et ita abrogatur §. 1. Authenticæ superioris. Is tamen in usum reductus est apud Gallos, hac Authentica Friderici desueta; qua de re valde queritur Rebuff. *in proœm. constitut. gloss.* 5. *num.* 3. Goth. In hanc constitutionem vide *Socin. consil.* 12. & *Roman. consil.* 369. ANS.

45 Hoc item speciale est. In aliis enim causis jurisdictionem non amittit, qui jurisdictione abutitur: sed extra ordinem punitur. *Novell.* 17. *cap.* 3. *Novell.* 124. *cap.* 1.

46 Al. *Bonifacio*, al. *Florentino*, al. *Erytrio*, al. *Enchio.*

47 Hodie ipso jure Episcopatus filios patria potestate liberat. *Nov.* 81. *c.* 3. *pr.* At non liberat omnimodo à curia. *Novell.* 123. *cap.* 4.

48 *L.* 50. §. *cod. Nov.* 123. *c.* 19.

49 Servata tamen legitima parentibus. *Authent. præsbyteros.* §. *cod. Nov.* 123. *cap.* 19. *presbyteros.* §. *eod.*

50 Hodie nonnisi in certis bonis. *Authent. licentiam.* §. *cod. Novell.* 131. *c.* 13. v. *etiam l.* 42. §. 3. §. *eod.*

51 Et ita abrogatur pars legis 34. §. *eod. ibi: etiamsi in patris potestate sint.*

52 Baldus hanc licentiam ita explicat: Prælatum regularem non posse testari. Prælatum secularem de propriis posse testari, non de Ecclesiasticis: eandem distinctionem servandam, si de communibus bonis sint quæsita. Quid si incertum est unde quæsita? Baldus putat in dubio præsumi quæsita ex reditibus ecclesiæ, & ita de his testari non posse. adde *Wurmserum* 1. *præl.* 39. *n.* 3.

53 Et ita restringitur pars legis 3. §. *eod. ibi: & quoscunque extraneos.*

54 Clericorum appellatione comprehenduntur presbyteri, diaconi, subdiaconi.

55 Et ita restringitur pars legis 34. §. *eod. ibi, alienandi libera facultate.*

56 *V. l.* 22. §. 1. §. *eod.*

57 Hoc est, hospitum recipiendorum.

58 Niconis, cujus nomen hic desse satis ostendunt verba sequentia, ad curam memorati viri.

Source : BIU Cujas

1 Ad similitudinem aliquorum aut alicujus loci, concessa alicui privilegia, si prioris loci augentur privilegia, & hæc augebuntur (nisi ad similitudinem præsentem tantum privilegiorum unius loci, alteri loco privilegia data sint, *arg. l. si ita 7. ff. de auro.* licet, prioris loci deminutis privilegiis hujus privilegia non minuantur. *arg. l. 10. in fin. D. de bon. possess. contr. tabul.* de quo tamen dubitari potuit, *arg. l. in testamento 27. D. de cond. & demonst.*

2 Eadem privilegia postmodum attributa sunt Xenoni Samsonis. *Nov. 59. cap. 3. & Novell. 131. Procop. lib. 1. περὶ τῶν Ἰουστινιάνου κτισμάτων. vid. Cujac. 1. obs. 2.*

3 Zoticus Constantinopolitani orphanotrophii primus fuit Orphanotroph. cui non multo post Nicon successit. *Procop. lib. de ædificiis Justiniani.*

4 Id est, Niconis, cujus nomen proprium deerat superius.

5 Interpretatio Contii.

6 *Vid. Paul. ad Tit. 1. vers. 5.*

7 Sozomenus legit *Tomiensium*, quorum Episcopatui inter cæteros præfuit Theotin. *7. histor. 25.* vel Theotimus. *6. Socrat. 11.*

8 De unione beneficiorum, *v. quæ scripsi ad l. 40. §. eod.*

9 Isauria Ammian. 14. Ptolemæo Ἴσαυρα metropolis quondam Isauriæ. In eadem præcipuæ urbes Seleucia & Claudiopolis. *Ammian. ibid.*

10 *Dixi ad c. 81. Apostolorum.*

11 Hodie adscriptitii ad clericatum possunt promoveri invitis dominis: sed per substitutum servire debent. *Auth. prox. §. eod.*

12 Hodie servus consentiente domino in clericum ordinatus ipso jure censetur liber. *Authen. si servus. §. eod. huc refer distinct. 14.*

13 *Ut l. 23. §. eod.*

14 Juri convenit litigatores ad judices deduci, non judices ad litigatores: ut & Baldus joculariter scribit, pons ire non debet ad asinum, sed è converso: excipe tamen casus *l. 15. ff. de jurejur. & l. 2. §. 1. §. de jurejur. propter calumn.*

15 In eo derogatur *leg. 17. §. eod. ibi nisi dominorum evidens consensus.*

16 Vide *Gudelin. de jure Novissimo. lib. 1. c. 4. num. 2.* Ans.

17 Favore religionis, qui non contradicit, consentire intelligitur.

18 Olim expresse libertas erat conferenda: & ita derogatur *l. 37. §. 1. §. eod.* ibi: data primum servis libertate.

19 Scientibus, nec expressim vetantibus dominis servi solitariam vitam possunt profiteri.

20 Causa finalis commensurata tempori commensurat sibi effectum secundum illud tempus. *Bald.* Vel ita, consensus, favor, privilegium & immunitas concessa alicui contemplatione certæ causæ finalis, tamdiu durare intelligitur, quamdiu causa ipsa finalis perdurat.

ad eos, qui post eum loco ejus successerint, pertinentibus, ad [1] similitudinem [2] Zotici [3] beatissimæ memoriæ, qui primus hujusmodi pietatis officium invenisse dicitur; per hanc pragmaticam sanctionem firma illibataque in perpetuum custodiri decernimus: Valde etenim hoc videtur esse necessarium: cum exinde sustentatio, vel educatio orphanis, atque egenis, & usibus ecclesiasticis ac ptochotrophiis, vel asceteriis comparetur. Domus etiam aliasque res superius nominatas ad curam memorati [4] viri pertinentes, vel postmodum quolibet modo ad ejus sollicitudinem, vel eorum, qui post eum ad ejusdem orphanotrophii curam vocati fuerint perventuras: ad instar majoris venerabilis ecclesiæ hujus inclytæ Urbis: omnibus privilegiis, quæ eadem sancta ecclesia vel nunc adipiscitur, vel postea merebitur, perpetuo potiri pietatis intuitu decernimus. Dat. Non. Januar. C. P. Martiano & Zenone. A. Conss.

De Episcopis, territorio, & jure singulari civitatum.

XXXVI [5].

Ἑκάστη πόλις ἴδιον ἐπίσκοπον ἐχέτω. καὶ κἂν ἀφ' ὑψηλοτέρας ἀνηρῶσης τολμήσῃ τις ἀφελέσθαι πόλιν τῷ ἰδίᾳ ἐπισκόπῳ, ἢ τὸ περοικιδῶν αὐτῇ, ἢ τινῶν ἄλλως δικαίᾳ γωνίᾳ τῶν ὄντων καὶ ἀπομένειν. Ἐξήρηται δὲ ἡ Τομέων Σκυθίας πόλις. ὁ γὰρ ἐπίσκοπος αὐτῆς, καὶ τῶν λοιπῶν κρατεῖ. καὶ ἡ Λεοντόπολις Ἰσαυρίας ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον ἔστω Ἰσαυροπόλεως.

UNaquæque [6] civitas proprium Episcopum habeto. Et si quis vel per divinum rescriptum civitatem aliquam aut suo Episcopo, aut territorio, aut alio quopiam jure privare audeat; exuitur bonis, & infamis redditur. Excipitur autem Tomensium [7] Scythiæ civitas: illius enim Episcopus reliquarum [8] etiam civitatum curam gerit: tum etiam Leontopolis Isauriæ subest Episcopo Isauropolitano [9].

De adscriptitiis. 1. De servis. 2. De loco judicii.

XXXVII. Iidem AA. ad Sebast. PP.

JUbemus, *adscriptitiorum* [10] creationes (secundum veterem constitutionem) nisi [11] dominorum possessionum, unde oriundi sunt, evidens concurrerit consensus, nullius penitus esse momenti: sed eisdem fundorum dominis, qui faciendæ creationi non (sicut dictum est) evidenter consenserint, jus proprium ad similitudinem cæterorum colonorum in suos adscriptitios exercendi, tanquam si nulla creatio intercessisset, tribui facultatem. †. Idemque hoc super illis quoque agricolis decernimus observari, qui cum essent adscriptitiæ conditionis nexibus adstricti, sotiliariam vitam videlicet appetentes, quibuslibet sese monasteriis contra voluntatem dominorum fundorum duxerint offerendos.

§. 1. Servos sane sociari clericorum consortiis, *volentibus* atque consentientibus dominis, modis omnibus *prohibemus*: cum liceat eorum dominis, data [12] *prius servis libertate*, licitum eis ad susciendos *honores clericorum iter* (si hoc voluerint) aperire. §. 2. Omnes præterea virorum clarissimorum provincias moderantium sententiis absque ulla privilegii differentia, (qui tamen præsidali jurisdictioni subjecti sunt) sive Episcopi, vel quilibet clerici, aut monachi, aut cujuslibet conditionis sint, pariter respondere decernimus: nulla [13] in posterum viris clarissimis provinciarum rectoribus ad loca, in quibus incusatæ personæ consistunt, perveniendi necessitate penitus imponenda: cum non solum legibus, verum etiam naturali quoque juri [14] conveniat, quos res exegerit, judicialibus ad judicium vocari sententiis, non ipsos judices (quod dictu etiam injustum est) ad subjectos deduci, sed per datos ab his judices ad causæ examinationem in locis, ubi incusati degunt, procedere.

De adscriptitiis.

In Authent. de sanct. Episcop. §. adscriptitios col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novel. 123. cap. 17.

ADscriptitios in ipsis possessionibus, *in quibus sunt adscripti, clericos etiam præter* [15] *voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti, impositam sibi agriculturam adimpleant, subrogato aliquo quem maluerint.*

De Servis.

In Authent. de sanct. Episc. §. si servus. col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novel. 123. c. 17.

SI *servus* [16], *sciente domino, &* [17] *non contradicente, in clericum ordinatus fuerit ab Episcopo: ex hoc* [18] *ipso, quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Si vero, ignorante domino, ordinatus fuerit: liceat domino, intra anni unius spatium, & servilem fortunam probare, & servum suum accipere. Si vero servus, sciente vel nesciente domino (sicut diximus) ideo quod in clero constitutus, liber est factus, ministerium ecclesiasticum reliquerit, & ad secularem vitam transierit: suo domino ad serviendum tradatur.*

XXXVIII. Iidem AA. Sebastiano Præfecto Prætorio.

SErvis si dominorum fuerint voluntate muniti, solitariam vitam participandi licentia non denegetur: dum tamen eorum domini [19] non ignorent: Quod si servis suis ad monasteriorum cultum migrandi tribuerint facultatem, eorundem servorum dominio, donec [20] iidem servi in eodem monachorum habitu duraverint, spoliandos esse censemus: alioqui, si relicta forte vita solitaria, ad aliam quamlibet sese conditionem transtulerint, certum est eos ad servitutis jugum, quam monasticæ professionis cultu evaserant, reversuros. Datum Non. Febr.

De servis, adscriptitiis, & curialibus seu officialibus.

In Authent. de sanct. Episcop. §. sed hæc quidem. col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novel. 123. cap. 4.

EPiscopalis ordo liberat à fortuna servili, *vel adscriptitia: sed non à curiali sive officiali: nam & post ordinationem durat: ita ut per subjectam, vel interpositam personam officium adimpleatur: nisi curiæ, vel officio restituatur.*

In Authent. de Monachis. §. hinc autem col. 1. tit. 5. seu Novel. 5. c. 2.

VErum & *si legitimo probatus experimento monachus efficiatur, evadet jugum servitutis. Debent enim per triennium, antequam monachi efficiantur, in monasteriis permanere, postea vero si monachi facti fuerint, liberi erunt.*

De monasteria relinquentibus. 1. De fructuum oblatione. De angariis, & quibuscunque vexationibus.

XXXIX [21].

Οἱ τὰ ἴδια μοναστήρια καταλιμπάνοντες, ἃ λαμβάνουσιν, ἃ προσήκαμεν αὐτοῖς κινητά, ὅσης δήποτε ποσότητος ὄγκου, κἂν μὴ συμβῇ τὰ παρ' αὐτῶν ἐπομνημάτων ἐπ' αὐτοῖς. ἐπὶ δὲ τῆς δωρεᾶς τὰ ἀκίνητα δεῖ τὰ νόμιμα φυλάττεσθαι, ἐπεὶ σὺν ἀναιρεῖ τὴν δωρησαμένου ἡ ἐκκίνησις.

§. α'. Οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς ἀναλαμβάνειν τινὰς καρποφορεῖν, ἢ ἀγγαρείας δοῦναι, ἢ ἄλλως ἐπηρεάζειν, ἢ ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ δίδοναι κοινωνίαν, ἢ ἀφ' ὧν μὴ βαπτίζειν. κἂν ἔθος τοιοῦτον κρατήσῃ. ὁ δὲ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, καὶ δίδωσι δέκα λίτρας. ταῦτα δὲ κρατεῖ ἐν μόνῃ τῇ βασιλευούσῃ, καὶ τῇ ἐνοφίᾳ αὐτῆς, καὶ τοῖς τόποις τοῖς ὑπὸ δὲ πατριάρχῃ χειροτονημένοις μητροπολίταις ἀνήκειν, ἢ τοῖς ἐξ ἐκείνων γινομένοις ἐπισκόποις.

QUi sua monasteria relinquunt, non recipiunt, quas attulerunt ad ea, res mobiles, cujuscunque quantitatis sint: etiamsi non sint confecta monumentorum gesta super illis. In donationibus autem immobilium, oportet jura servari, quando non admittur ei, qui donavit, evictio [22] earum.

§. 1. Non oportet, Episcopos aut clericos cogere [23] quosquam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare [24], aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare: quamvis usus ita obtinuerit. †. Transgressor cadit ab Ecclesia, & administratione ipsius, & dat decem libras. Hæc vero obtinent in sola imperatrice (civitate) & territorio ejus, & locis ad eos qui à patriarcha ordinantur, pertinentibus, aut ad ordinatos ab his Episcopos.

De monasteriis, monachis, Abbatibus, Episcopis.

XL [25].

Τὰ μοναστήρια πελάτην ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους τῶν οἰκείων αὐτῶν. καὶ τοὺς μὲ ἡγεμόνας ἐπιβλέπειν οἱ ἐπίσκοποι, τοὺς δὲ μοναχοὺς οἱ ἡγέμονοι.

§. α'. Οὐ γινεῖ δὲ ἡγεμὼν δύο μοναστηρίων.

MOnasteria [26] degunt (seu censentur) sub Episcopis territoriorum suorum & Abbatum [27] quidem curam gerunt Episcopi: monachorum [28] vero abbates.

§. 1. Non [29] sit vero Abbas [30] duorum [31] monasteriorum.

Insinuatio testamenti coram quo fieri debeat.

XLI. Imp. JUSTINUS A. Archelao P. P.

REpetita [32] promulgatione, non solum judices quorumlibet tribunalium [33], verum etiam defensores [34] ecclesiarum hujus Almæ urbis, quos turpissimum [35] insinuandi ultimas deficientium voluntates genus irrepserat, præmonendos esse censemus, ne rem attingant, quæ nemini prorsus omnium, secundum constitutionum præcepta, præterquam [36] Magistro census, competit: Absurdum etenim clericis est, immo etiam opprobriosum [37], si peritos se velint [ostendere] disceptationum esse forensium [38]: Temeratoribus hujus sanctionis pœna quinquaginta librarum auri feriendis. Datum XIII. Kal. Dec. CP. Justiniano 39 A. II. & Opiliano Conss. 524.

De electione & rebus episcopi. 5. De œconomis. 6. De rebus xenodochi, nosocomi, ptochotrophi, orphanotrophi. 7. De his, quæ post necessariam erogationem supersunt. 8. De successoribus. 9. Ne quis per largitionem ordinetur. 10. De psalmodia. 11. Conclusio.

μϚ'. Αὐτοκρ. Ἰουστιν. Α. Ἀτταρβίῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XLII. Imp. 40. JUSTINIANUS A. Atarbio Præf. Prætor.

ΠΑντων ἀεὶ ποιεμένους πρόνοιαν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, εἰς πλοῦτόν τε καὶ δόξαν τῆς ἁγίας ἀρχιέρατος καὶ ὁμοουσίου τελεσθῆναι, δι' ἧς σωζεσθαι ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν κοινὴν πολιτείαν πεπιστεύκαμεν, ἀκηλεθῶντες ἂν καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, δεῖ τοὺς ἀνεπιλήπτους ὀφείλειν χειροτονεῖσθαι τοὺς ἱερέας, οἵτινες μάλιστα ἀφ' ὧν οἰκείων δύνανται τὴν εὐσέβειαν καὶ φιλανθρωπίαν θεοῦ τοῖς κοινοῖς παρέχειν ἐπέχθησαν πράγμασι, ἀφ' ὧν παρὸν νόμου ἐκτιζόμεθα, ὁσάκις ἂν ἐν οἱαδήποτε πόλει ἱερατικὴν θρόνου χολάσιν συμβαίνῃ, ψήφισμα γίνεσθαι παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν αὐτὴν πόλιν ἐπὶ τελεστοῖς τοῖς ἐπὶ ὀρθῇ πίστει, καὶ βίᾳ σεμνότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένοις, ὥστε ἐκ τούτων τὸν ἐπιτηδειότερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι. εἰ γὰρ οἱ ἅγιοι, καὶ ἔνδοξοι ἀπόστολοι, οἱ τὴν ἱερωσύνην παρὰ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν δεξάμενοι, καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν τὴν γλῶ

OMnem adhibentes providentiam circa sanctissimas ecclesias in honorem, & gloriam sanctæ, & incorruptæ [41] homousiæ Trinitatis, per quam & nos, & communem rempublicam salvos fore credidimus: insistentes etiam doctrinæ sanctorum Apostolorum, *de creandis irreprehensibilibus* [42] sacerdotibus, qui quidem ob id potissimum ordinantur, ut [43] suis precibus benignitatem humanissimi Dei rebus adquirant communibus, præsenti lege sancimus, ut quoties in qualicumque civitate sacerdotalem sedem vacare contigerit, decretum fiat ab his [44], qui eam civitatem incolunt, super tribus [45] personis rectæ fidei, & honestæ vitæ, aliorumque bonorum, & virtutum testimonium [46] habentibus, ut ex ipsis idoneior ad Episcopatum promoveatur: si enim sancti & gloriosi Apostoli sacerdotium à Domino Christo Deo consecuti, & qui bonis omnibus terram repleverunt, & ejus doctrinam

21 Interpretatio Contii.

22 *L. 2. §. de evict.*

23 Nec enim ab aliis coguntur ipsi, *l. 2. sup. eod.*

24 Anathematismum distinguit ab excommunicatione recte: Est enim plus anathemate percelli, quam nuda communione privari.

25 Ex nomocanone *1. c. 20.*

26 Interpretatio Contii.

27 Abbates in Episcoporum potestate consistunt: & si quid extra legem fecerint, ab ipsis corriguntur, *cap. abbates. cap. monasteria. & seq. 18. quæst. 2.*

28 Monachi Abbatibus omni obedientia, & devotione subjici debent. *d. c. abbat.*

29 Beneficiorum multitudo jure civili prohibita, *ut hic*, & jure Canonico, *c. cùm in cunctis. 7. §. cum vero. de elect. cap. post electionem. 7. de concessione præbendæ: vide titulum de præbendis dist. 89. c singula*, id est, nisi forte ea sit doctorum penuria, ut unum pluribus ecclesiis, quam singulos singulis præfici expediat. *70. dist. c. sanctorum.* Quin inventæ sunt beneficiorum conjunctiones seu uniones, ob desertas civitates, diminutos reditus, & similia. *l. 36. §. eod. c. & temporis. 48. c. postquam. 49. 16. q. 1. c. quia monasterium. 2. de religiosis domibus. c. eam, test. 4. de ætate & qualitate.* (Hujusmodi magistratuum conjunctiones multæ apud Justinianum, *Novell. 8. 24. 25. 26. 27. 28. 29.* sic populus Albæ, & & Romæ in unum coiit. *Livius 1. Ovid. 6. Fastor.*) uniones autem istæ fiunt variè: uno modo ut plane unum beneficium fit, unus Episcopus, unaque Ecclesia, *Nov. 28. in pr.* altero, ut una sit superior & principalis, alia inferior & accessoria, cui ideo vicarius certus constituitur, ministerii sacri obeundi causa, *cap. extirpande. 30. §. qui verò. de præbend.* Tertio, ut neutra subjiciatur alteri, sed ambabus suum titulum, & gradum retinentibus idem minister præficiatur, *c. Novit. ille. 1. ne Sede vacante. c. & temporis. 48. 16. quæst. 1.*

30 Id in civilibus quoque magistratibus constitutum, *l. ult. in pr. de adsess. l. 5. in pr. §. qui militare*, adde *l. lecta 40. ff. de reb. cred.*

31 Hic versiculus hodie non est in usu. Solent enim dispensationes ad duo, tria, plurave beneficia obtineri.

cap. de multa. 28. de præbendis. Recte. Duar. 8. *de benef. 4.* non minus, inquit, monstruosi videntur, qui tot personas in ecclesia sustinent, quam Briareus ille, qui manus centum habuit, ut est in fabulis: aut Geryon, quem trium corporum fuisse perhibent. *Goth.* Beneficiorum multitudo prohibita hic. Adde *c. cum in cunctis. §. non vero. de elect. cap. post electionem de concess. præbend.* Excipe casum 70. *distinct. cap. sanctorum.* uniones tamen ex causa permittuntur. Ans. 32 *L. 23. in verbo repetita promulgat. §. de testament.* 33 Pro tribunali. *Cujac. ad l. 7. in verbo, si pacisc. fol. 113. ff. de pact.* 34 *De quib. l. 33. §. 2. §. eod.* 35 Turpe est defensori ecclesiæ, affectare munus insinuandi testamenti. 36 Apud magistrum census testamenta insinuari solita. *adde l. 23. §. de testam.* 37 Opprobrium, *adde l. 17. §. eo.* 38 Volunt tamen Canones sacerdotem peritum esse secularium negotiorum, *vide dist. 39.* 39 Reponendum Justino. 40 Interpretatio Contii. 41 Ἀχράντου. 42 Græci ἀνεπιλήπτους *hic: & 1. ad Timoth. 3. vers. 2.* sic Paul. *ad Titum 1. vers. 7.* δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς οἰκονόμον. 43 Nota munus Episcopi: & ita Petrus *Act. 6. vers. 4.* ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν. adde *l. 34. §. de episc. aud. Novell. 133. cap. 5.* 44 Hinc illud Leonis: Nulla ratio est ut inter Episc. habeantur, qui nec à clericis sunt electi, nec à pluribus expetiti, nec à provincialibus episcopis, si modo sint cum metropolitani judicio consecrati. *vide 62. dist. cap. nulla ratio. 1. dist. 63.* & Apostoli in eligendis diaconis advocata multitudine discipulorum, Dispicite, inquiunt, ex vobis, viros septem, quos præficiamus, & placuit hæc oratio toti præsenti multitudini. *Act. 6. vers. 2. 3. 4. 5. Goth.* Imp. Henricus V. jus eligendi Episcopos & Abbates ad Clericos & religiosos transtulit. Ans. 45 *Novell. 123. cap. 1. §. 1.* Cur non duabus? *ut Act. 1. 7. 23.* 46 *1. ad Tim. 3. vers. 7.*

Source : BIU Cujas

πληρώσωντες, καὶ τὸ αὐτὸ διδασκαλίαν ἅπασι παραδιδόντες, εἰδ' αὐτῆς τὸ ὂν τῇ κόσμῳ τούτῳ ζωῆς αὐτῶν ὑστερῇ τὸ ἡμέτερον σύστημα ἐφείσωντο· πῶς ἃ οἰκεῖα ἐστι, τοῖς ὑπεισιοῦσιν, εἰς τὸν αὐτῶν πλοῦτον, καὶ ἐγκαταστρέψας τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἱερέας, καθαρὰν κεκτημένας προαίρεσιν, καὶ τὰ μὲ χρημάτων ὑπερφρονεῖν, πᾶσιν ὑπὲρ τὸν ἑαυτῶν ζωὴν εἰς τὸ φιλάνθρωπον ἀναλεῖνειν Θεόν;

1 Sic inter cætera Paulus ait, non oportere Episcopum esse ἀκέντρευτον, sed ἀφυλάκτευτον. 1. ad Tim. 3. vers. 3.

§. α'. Ὥστε προσῆκε, τοιούτους ἐπιλέγεσθαι καὶ χειροτονεῖσθαι ἱερέας, οἷς ἔσται εἴτε τέκνα εἴτε ἔγγονοι. ἐπειδὴ ἐχ' οἷον τὸ ἐστι, τὸ πρὸς τοὺς βιωτικοὺς ἀνολισθῆσον φρονήσεις, ἃ οἱ παῖδες μάλιστα τοῖς γονεῦσι παρέχωσι, τὸν πάσαν ἀπόδειξιν τοῦ εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν θεῖαν λειτουργίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔχειν παράσκευα. τινῶν γὰρ ἀπὸ τῶν εἰς τὸ θεῖον ἐλπίδα, καὶ ἀπὸ τὸ τοὺς ἑαυτῶν φιλοτέκνους ψυχὰς προτρεπόντων τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, ὃ τι ὑπάρχοντα αὐτοῖς τούτοις προσφερόντων, καὶ καλλιμπανόντων, ἐπὶ τὰ εἰς πλοῦτος καὶ πένητας καὶ ἑτέρας δυστυχεῖς τούτοις ἀναπνοὰς χρείας. ἄτοπον ἐστι, τοὺς ἐπισκόπους εἰς οἰκεῖον τούτοις ἀποφέρεσθαι κέρδος, ἢ ἀπὸ ἰδίων τέκνων καὶ συγγενεῖς καταναλίσκειν. χρὴ γὰρ καὶ τὸ ἐπίσκοπον μὴ ἐμποδιζόμενον προπαθείαις στοιχικῶν τέκνων πάντων τῶν πενομένων εἶναι πατέρα. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἀπαγορεύομεν τὸ ἔχοντα τέκνα ἢ ἔγγονας χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον.

2 L. 48. ϛ. eod. Imo quibus liberi sint. 1. ad Tim. 3. v. 2. & ad Tit. 1. vers. 6. adde Nov. Leonis 2. & 3.

3 Quas θρυπτίδας Græci, Paulus. Ἀναλέκτ. 1. Corinth. 7. vers. 26. & princ. vers. 32. volo vos esse ἀμερίμνους. huc refer vers. 33. 34.

4 Vide Novell. Leonis 3. quos tamen possumus ἴσχειν ἐν ὑποζυγίῳ τῷ πάσης σεμνότητος. 1. ad Timoth. 3. vers. 4. possunt etiam iidem esse fideles, ad Tit. 1. vers. 6.

5 Vide Leon. Nov. 2. 3.

§. β'. Τοὺς δὲ νῦν ὄντας ἐπισκόπους, ἢ μέλλοντας γίνεσθαι, θεσπίζομεν μηδαμῶς ἔχειν ἐξουσίαν ἀφ. ἰδιότητος ἢ δωρεᾶς ἢ καθ' ἕτερον οἱανδήποτε τρόπον, πλὴν, εἰ μὴ μόνα, ἃ τῷ ἐπισκοπῇ ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας ἔχον, ἢ μὴ τῶν ἐπισκοπῶν ἀπὸ γονέων καὶ θείων καὶ ἀδελφῶν εἰς αὐτὸς τι προσῆλθεν ἢ καὶ προσελεύσεται). πάντα δὲ, ὅσα μὴ τῶν χειροτονιῶν ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας (καθὰ εἴρηται) χωρὶς τῶν εἰρημένων προσώπων εἰς αὐτὸς προῆλθε, τῇ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπερυμένῃ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἀφέρειν κελεύομεν, καὶ τὰ μὲ χρημάτων ὑπερφρονεῖν, πᾶσιν ὑπὲρ τὸν ἑαυτῶν ζωὴν εἰς τὸ φιλάνθρωπον ἀναλεῖνειν Θεόν;

6 Περίστασιν.

7 Vide Novell. 131. c. 13.

8 Episcopi possunt de propriis bonis testari.

9 Ad quartum gradum. dicto cap. 13. in medio.

10 Adquisita per Episcopum, eo mortuo, deferuntur ad ecclesiam: nec in his testari potest.

11 Nota decidendi rationem, personæ extraneæ si quid donant aut legant episcopo, ejus sacerdotium potius spectant, quam personam.

12 Vide quæ scripsi ad Nov. 38. in fin.

§. γ'. Τῆς δὲ ἡμετέρας ἡμῶν ταύτης νομοθεσίας μόνα ἐξαιρεῖσθαι τὰ ἀναγινόμενα οἱαδήποτε πράγματα Ἐπιφανίῳ τῷ ἀγιεπισκόπῳ τῆς αὐταμοῦσθαι ταύτης πόλεως, καὶ παλαιμάχῃ ἁγιωτάτῳ μέχρι τῆς παρκοίτης ἡμέρας. ἐπὶ δὲ τοῖς ἀπὸ τῆς παρούσης μέλλουσιν αὐτῷ προσγίνεσθαι κρατεῖν τὰ παρ' ἡμῶν ἀφαπυθέντα, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσήκειν ταῦτα, θεσπίζομεν.

§. δ'. Μετὰ δὲ τὸν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τελευτὴν τὰς κτ' καιρὸν οἰκονόμους, λόγους ἀπαιτεῖσθαι τῶν παρ' αὐτῶν καταλειμμένων πραγμάτων, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προσήκειν, ἢ ὅτι ταύτης ἡμῶν τὸ νομοθεσίας ὀφειλόμενον.

13 Oeconomi rationibus reddendis obnoxii.

14 Oeconomi inter cætera munus fuit mortuo Episcopo res defuncti Episcopi cogere, & earum rationes reddere.

§. ε'. Καὶ αὐτὰς δὲ τὰς οἰκονόμους κτ' κρίσιν καὶ δοκιμασίαν γίνεσθαι κελεύομεν, εἰδότας, ὡς πλοῦτος πρόπον καθ' ἕκαστον συνεισφέρειν λόγους ὑφέξουσι τῷ ἁγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τὰ οἰκείας διοικήσεως, καὶ πᾶν ὅσῳ αὐ φανῶσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καταβαλόμενοι, ἢ κέρδος οἰκεῖον ποιησάμενοι, τῷ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀποδώσουσι πράγμασιν. ὥστε, εἰμὴ φείσονται τὰς τοιαύτας ὑποχρέων λόγους, χρεὼν τὰ εἰρημένα· εἰ δὲ πλουτήσουσι περὶ τὰς αὐτὰς λόγους ὑποσχεῖν, τότε τὰς αὐτῶν κληρονόμους ὑπαχθῆναι τῇ τοιαύτῃ ζητήσει, καὶ σωσελεῖν ὡς ἀποκαλύψασιν πάντων, ὧν ἂν ὀφείλουσι φανῶσιν ὀφείλοντες.

§. ϛ'. Δεῖν δὲ οἰόμεθα καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς τῶν φροντιδῶν ἀναδεδεγμένοις ἢ καὶ ἀναδεξομένοις τὰ πτωχῶν ξενώνων, καὶ νοσοκομείων, καὶ πλωχείων, καὶ ὀρφανοτροφείων, καὶ βρεφοτροφείων Διατυπώσασθαι καὶ αὐτοὺς πᾶσαν ἀδειαν ἀναρρῆξαι δὲ τὰ κληθέντα αὐτοῖς μὴ τὸ παραλαβεῖν τὰ εἰρημένα φροντίσαντας καὶ κτ' Διαθήκας ἢ καθ' ἕτερον οἷον δήποτε τρόπον τὰ δεόντα, εἰς ἕτερα μεταπιθέναι πράσσοντα, πλὴν εἰ μὴ ὅσα ἐκείνοις ἔνοχα ἔχοντες, ἢ μὴ τούτοις ἀπὸ γονέων ἢ θείων καὶ ἀδελφῶν εἰς αὐτὰς ἐλήλυθε. πάντα δὲ, ὅσα τοῖς δικαίοις οἴκοις προσήκει τοῖς εἰρημένοις, ἢ εἰς τὰς τούτων πραγματείας μὴ τὸ τῶν τοιούτων ἀναδέξασθαι φροντίδα δεδιηθέναι ἢ πεπελαδυσθαι, τοῖς αὐτοῖς δικαίοις Διαφέρειν οἴκοις καὶ δύσπραγίας περὶ τὰς ὧν αὐτοῖς ὄντας ἢ θεραπευομένους διοικεῖσθαι βελόμεθα, πρόδηλον δὲ ἐστιν, ὅτι ὁ καταλιμπάνων ἢ δωρούμενος ἐγγράφως, ἢ ἀγγράφως ξενοδόχῳ, ἢ νοσοκόμῳ, ἢ πλωχοτρόφῳ, ἢ ὀρφανοτρόφῳ, ὑπὲρ τούτου δίδωσιν, ἵνα δύσπραγίας δι' αὐτὸ διοικηθῇ, ὡς καὶ πολλὰ δύσπραγίας ἀφορμὰς αὐτὸ ἔχοντος Διὰ τὰς ὑπ' αὐτὸ φροντιζομένας. καὶ δικαίων ἐστὶν τοῦτον, ἀπὸ προφάσεως ὑπ' αὐτὸ φροντιζομένων λαμβάνῃ, μὴ πρὸς αὐτὰς ἢ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀναλίσκῃ, ἀλλ' εἰς ἴδιον αὐτὸ προσωπον ἀποφέρεσθαι, καὶ οἰκεῖον ποιεῖσθαι κέρδος, ἢ φόβος Θεοῦ καὶ φροντίσωσι τὰς ἐφ' αὐτὸ τοιαύτας ἔχοντα φροντίδα μὴ νομίσῃ Διὰ τοῦτο πλοῦτον ἀναδέξασθαι, ἵνα μὴ μόνον ὅσα αὐτὸ ἔξωθεν προσέρχηται, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἔτυχεν ἔχηκως πρὸς αὐτὸ δαπανήσῃ;

§. ζ'. Επὶ καὶ τούτῳ κελεύομεν ὅσα μὴ τὸ δέοντος προσῆκε τῶν τοιούτων προσώπων γινομένην πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸ φροντιζομένους δαπανᾶν καὶ ἐπιμέλειαν πρὸς τε τὰ πράγματα καὶ τοὺς οἴκους ἐκπεπτεδευμένην συμβαίνῃ, ταῦτα προσχωρεῖν εἰς ἀπορρισίαν προσόδων. παντάχοθεν γὰρ ἡμῖν σκοπὸς, εἰς ἐπίδοσιν ἤτοι αὔξησιν ἄγειν τὰ εἰς δύσπραγίας ἀφορισμένα χρείας πράγματα. ὅπως δὲ ἕκαστος ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ ψυχῆς τὰ πράξας βεβούληται, προθυμότερον ἐπιδιδόναι, ἐαν τι παρ' αὐτὸ παρενέβαλε δύσπραγίας μέγα διοικεῖσθαι πεφύκεν.

§. η'. Ην δὲ συμβῇ τινα τούτων παύσασθαι τῶν φροντιδῶν, ἧς εἶχε. θεσπίζομεν τὸ εἰς τόπον αὐτὸ καταστηθησόμενον μὴ φόβος θεοῦ δεσπότου Θεοῦ λόγες ἀπαλοίας πάσης τοῦ παρ' αὐτὸ ἡμουμένης διοικήσεως, καθὰ τῇ θείᾳ ἡμῶν τούτῃ προέχῃ νομοθεσίᾳ εἰδότος καὶ μετ' αὐτὸν καθησταμένους, ὡς τῷ δεσπότῃ Θεῷ τὸ ὑπερ τούτων λόγον ὀφείλ.

§. θ'. Επὶ θεσπίζομεν (καθὰ τοῖς θείοις διαφέρουσι κανόσι) μήτε ἐπίσκοπον, μήτε χωρεπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἄλλον οἱασδήποτε ἀξίως κληρικὸν, ἐπιδόσει χειροτονεῖσθαι. Ἀλλὰ μηδὲ οἰκονόμον, ἢ ἐκκλησιέκδικον, ἢ ξενοδόχον, ἢ νοσοκόμον, ἢ πλωχοτρόφον, ἢ ὀρφανοτρόφον, ἢ βρεφοτρόφον, ἢ τὸ ἐπὶ τὰ πλωχείας παρέχοντα τὰ χθόνα,

15 Oeconomus Ecclesiæ singulis annis rationem reddebat.

nam omnibus impartiti sunt, neque ipsi vitæ suæ, quam in hoc mundo degebant, salutis nostræ causa pepercerunt: quomodo æquum non fuerit, ut qui subingrediuntur eorum ordinem, & instituuntur sanctissimarum ecclesiarum sacerdotes, purum habeant propositum, & pecunias 1 contemnant, omnemque vitam suam ad clementissimum applicent Deum:

§. 1. Convenit igitur hujusmodi eligi, & ordinari sacerdotes, quibus nec 2 liberi sint, nec nepotes: etenim fieri vix potest, ut vacans hujus quotidianæ vitæ curis 3, quas liberi creant parenti maximas, omne studium, omnemque cogitationem circa divinam liturgiam, & res ecclesiasticas consumant. Nam cum quidam, summa in Deum spe, & ut animæ eorum salvæ fiant, ad sanctissimas adcurrant ecclesias, & eis omnes suas facultates adferant, & derelinquant, ut in pauperes, & egentes, & alios pios usus consumantur: indecens est, Episcopos in suum illas auferre lucrum, aut in propriam sobolem, & cognatos impendere. Oportet enim episcopum minime impeditum affectionibus carnalium 4 liberorum, omnium fidelium spiritualem esse patrem. Has igitur ob causas 5 prohibemus habentem natos aut nepotes, ordinari episcopum.

§. 2. De his vero episcopis, qui nunc sunt, vel futuri sunt, sancimus, nullo modo habere eos facultatem testandi, vel donandi, vel per aliam quamcumque excogitationem 6 alienandi quid de rebus suis, quas postquam 7 facti fuerint episcopi, possederint & adquisierint, vel ex testamentis, vel donationibus, vel ex alia quacumque causa: exceptis 8 duntaxat his, quas ante Episcopatum habuerunt ex quacunque causa, vel quas post Episcopatum à parentibus & theiis, hoc est, patruis, vel avunculis 9, & à fratribus ad ipsos pervenerunt, perventuræque sunt: quæcunque enim post ordinationem ex quacumque causa extra 10 præfatas personas ad ipsos pervenerunt, ea jubemus ad sanctissimam Ecclesiam, cujus Episcopatum tenuerint, pertinere, & ab ea vindicari, & evinci: nulla alia persona potestatem habente, ex eo proprium quid auferre lucrum. Quis enim dubitaverit eos, qui ipsis proprias res relinquunt, aut reliquerint, etsi in aliam personam transferunt, aut transtulerunt, non 11 potius ipsum sacerdotium contemplantes, quam ejus personam, & cogitantes, quia non solum ab ipsis relicta pie insumunt, sed & suas ipsorum res adjicient, id fecisse?

§. 3. Ab hac autem generali nostra lege excipimus ea 12 sola, quæcumque & qualiacumque in hunc usque diem fuerint Epiphanii Archiepiscopi felicis hujus civitatis, & sanctissimi Patriarchæ. Nam super his, quæ ab hoc tempore ei adquirentur, ea, quæ à nobis constituta sunt, obtinere, & ipsa ad sanctissimam majorem ecclesiam pertinere jubemus.

§. 4. Post mortem vero Deo amantissimorum Episcoporum, jubemus, ut pro tempore illarum ecclesiarum Oeconomi rationes 13 reddant earum 14, quæ ab illis relictæ sunt, rerum: idque sanctissimis ecclesiis proficere, quod ex hac nostra lege eis debetur.

§. 5. Et ipsos quidem œconomos cum judicio & diligenti discussione creari præcipimus: scientibus ipsis, quod singulis 15 annis rationem referent sanctissimo 16 Episcopo suæ administrationis: & quacumque in re videbuntur res ecclesiasticas minuisse, vel læsisse, vel proprium quæstum quæsisse, hoc ecclesiasticis rebus restituent. Itaque siquidem superstites istiusmodi rationes subierint, fiant quæ supra dicta sunt: si vero non redditis rationibus defuncti fuerint: tunc ipsorum hæredes 17 subjiciantur tali discussioni, & conveniantur pro restitutione omnium, quæ ex ea causa debere illos constiterit.

§. 6. Necessarium quoque esse credidimus, etiam super his aliquid definire, qui curam susceperunt susceperturive sunt venerabilium xenonum, & nosocomiorum, & ptochiorum, & orphanotrophiorum, & brephotrophiorum: nam 18 & ipsis omnem licentiam auferimus, de adquisitis rebus post susceptas hujusmodi curationes vel per testamentum vel per alium quemlibet modum, vel machinationem quicquam in alias 19 transferendi personas: exceptis, quæ priùs habuerant, vel postea à parentibus vel theiis, vel fratribus ad ipsos pervenerunt. Omnia enim quæcumque ad sancta pertinent loca, vel quæ ad ipsorum præpositos post susceptam hujusmodi curam pervenerunt, vel perventura sunt, ad 20 ipsa venerabilia pertinebunt loca: eaque piè in eos distribui 21 & erogari volumus, qui in illis locis sunt, vel curantur. Manifestum enim est: quod quisquis derelinquit vel donat, sive in scriptis sive sine scriptis xenodocho, vel nosocomo, vel ptochotropho, vel orphanotropho, idcirco dat, ut pie per ipsum dispensetur: ut qui multam 22 de eorum pietate præsumptionem & occasionem habeat, qui iis locis præfecti sunt: neque vero justum est, ipsum ea, quæ sub prætextu 23 eorum, quæ sub ejus cura sunt, accipit, non in ipsos vel pro ipsis impendere, sed in propriam personam auferre, & proprio 24 lucro applicare timore Dei contempto: Quis enim tali curæ præpositum non existimet idcirco eam susceptisse, ut non solum quæ extrinsecus ad eum pervenient, sed etiam omnia, quæ habere eum contigerit, in eam rem impendat?

§. 7. Amplius id quoque jubemus, ut quæcumque post necessariam erogationem in eos, qui eorum curæ commissi sunt, & debitam 25 curationem rerum & ædificiorum superesse contigerit, ea ad reditum comparationem proficiant: undique enim noster scopus nostraque intentio est, ad amplificationem & augmentum adducere res ad pios usus segregatas: sic enim quisquis pro sua anima quidquam facere volet, promptius erogabit: si 26 crediderit, ea quæ ab ipso data fuerint, pie administranda esse.

§. 8. Si autem contigerit aliquem ab administratione sua cessare, quam acceperat: sancimus, eum qui in ejus loco constitutus est, cum timore Domini rationum redditioni subjici gestæ sub eo administrationis, sicut divina nostra lege continetur: sciente & eo, qui post ipsum constitutus est, quod Domino Deo pro his rationem reddet.

§. 9. Præterea sancimus, (quemadmodum & divinis 27 cautionibus definitum est) ne quis episcopus aut chorepiscopus 28, aut 29 visitator 30, sive circuitor 31 aut presbyter, aut alius cujuscunque dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec œconomus, nec ecclesiæcdicus 32, nec xenodochus, nec nosocomus, nec ptochotrophus, nec orphanotrophus, nec brephotrophus, nec quisquis ptochio 33 præficiendus

16 Oeconomus Episcopo rationes reddere tenetur.

17 Rationibus reddendis obnoxius, si eas non reddiderit, onus earum reddendarum ad heredes transmittit, v. l. 12. ϛ. arb. tut.

18 Piorum locorum administratores adquisita post susceptam hujusmodi administrationem, sive testamento, sive alio modo in alium transferre aut donare alii non possunt, sed ea loco pio, quem administrant, relinquere coguntur, nisi ea habuerint à parentibus, patruis, vel fratribus.

19 Præpositi locorum religiosorum, de adquisitis testari non possunt.

20 Loca religiosa in adquisitis succedunt præposito.

21 Donantis pio loco mens est ea, ut relicta pie dispensentur.

22 Præsumptio maxima justæ administrationis summenda est pro eo, qui pii loci administrationi præfectus est.

23 Quod prætextu alicujus accipitur in ejus utilitatem verti debet.

24 Qui dispensandi facultatem habet, seipsum eligere non potest, arg. l. 4. ff. de tutor. & curator. v. Bart. in l. 43. n. 33. ff. de vulg.

25 Reditus ecclesiastici in alimenta personarum deinde ædificia, post hæc in emptionem prædiorum convertuntur, adde l. 3. ϛ. de nov. pupill.

26 Eo libentius committitur alicui dispensatio, quo fides ejus notior: quo denique speratur, res ita relictas juste ac pie per eum dispensatum iri.

27 Canone 28. Apost.

28 Damasus in epistola Laodicensi, c. 57. Zonaras χωρεπίσκοποι οἱ νῦν λεγόμενοι ἔφοροι. adde §. 10. ϛ. eo. ruris aut suburbii episcopi sub ditione episcopi, aut metropolitani: defensores ecclesiæ, ἔφοροι; iidem qui & archidiaconi vel archipresbyteri fere ut Leo ait, & ut est in synodo Neocæsariana, c. 14. adde cap. 10. Antiochenæ Synodi, Basil. epist. ad Chorepiscopos, οἱ συλλειτουργοὶ τῶν ὑποδιακόνων. Sigebertus, archidiaconi, qui dicuntur chorepiscopi in antiquis monumentis. Abbas d. Irenæi & Justi apud Lugdunenses ita appellatur, v. Cujac. hic. Datur chorepiscopus certo vico vel pago ab episcopo urbis. v. c. 10. Synodi Antioch. &c. 13. Synodi Neocæsariensis, & c. 13. Ancyranæ. Papias regionarios vocat. v. Cujac. ad l. 6. D. de excus. tut. dicti quasi χωρικοί, id est, rustici. vide Duaren. 1. benef. 9. Video chorepiscopos conferri 72. discipulis 68. distinct. c. quamvis. ut merito possis dicere à chorepiscopis cardinales suam dignitatem mutuatos.

29 Idem fuisse videtur χωρεπίσκοπον & περιοδευτήν. ϛ. eo. 32 Id est,

30 Περιοδευτὴς, de quo dicam ϛ. eo. Syndicus Monasterii. vid. l. 34. §. 5. de Episcop. aud. Nov. 123. c. 25. 27. Nov. 133. c. 4. Nov. 153. Ans.

31 Μήτε χωρεπίσκοπον, μήτε περιοδευτὴν, μήτ ϛ. eo.

33 ἢ τὸν ἐπὶ τῆς πτωχίας. Is erat generalis mendicorum curator, diversus à ptochotropho & œconomo.

Source : BIU Cujas

1 Dantem pariter & accipientem damnatio Simonis involvit, *cap. quos constituerit. 1, q. 1.*

2 Ambitus Ecclesiastici pœna, *l. 31. sup. eod.*

3 *Ut sup. eod.* ἐκκλησιδικὸς, defensor ecclesiæ.

4 *Ut 6. sup. eod.* πρωτοπρεσβύτεροι dicuntur, ἐκ τῆ πρωτείας ἐχεσθαι καὶ καταρτίζειν τὰς πόλεις; ut Zonaras ait, visitatores *c. non debere dist. 80.* In locum remotorum Episcoporum substituti solent. Ioannes in epistola ad episcopos Galliæ de Contumelioso episcopo, *ne ejus ecclesia destituta videatur, in ejus locum visitatorem decernimus.* v. *Cujac. hic*, idem defensor & adjutor episcopi à Papia nulli certo loco deputatus: sed ubique implens absentis episcopi vicem. De periodeutis, adde quæ scripsi, *ad l. 6. §. 1. D. de excus. tut. ubi vide Cujac.*

5 Psalmodiæ in templis nocturnæ, matutinæ, vespertinæ.

6 Precum publicarum, aliæ nocturnæ, aliæ matutinæ, aliæ vespertinæ.

7 Nomine tantum sunt clerici, qui clericis bona destinata adfectantur, eaque consumunt, per se autem munia clericorum non implent: eo nomine indigni privilegio clericorum. *l. 9. §. de sacrosanctis eccles. l. 5. §. 12. ff. de jure immun.* De pseudoclericis, v. *Duaren. 1. de sacris 17.*

8 Καὶ δύο πρωτοπρεσβυτέρων à duobus protopresbyteris, seu primis presbyteris.

9 Καὶ τῆ καλαμένη ἄρχοντος, ἤτοι ἐξάρχε, καὶ τῆ ἐκδίκε ἐκκλησίας ἀγιωτάτης, ἐκκλησίας.

10 Id est, chorepiscopo: de quo dixi §. 9. *eod.*

11 Ut sit actio quasi popularis. *l. 1. ff. de popularibus.*

12 *V. l. 2. ff. de rebus creditis.*

13 Interpretatio Contii.

14 Ecclesiæ preces imperia principum sustinent, rempublicam muniunt, & animas omnium servare student.

15 Liturgiæ non impediendæ per absentiam Episcoporum.

ἀλλὰ κ' κρίσιν κ' δοκιμασίαν τ κ' τόπον θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τύτες ποιᾶσθαι. Εἰ δέ τις εὑρεθείη παράσης τ εἰρημένων χειροτονίων κ' φρονήσεων διδές τι, ἢ λαμβάνων, εἴτε ἐπίσκοπ εἴη, εἴτε κληρικὸς κ' τὸν παρέχοντα, κ' τ λαμβάνοντα ἔξω τ ἱερωσύνης, κ' ἐ κλήρε γίνεσθαι κελεύομεν, μ' τὸ ὑπὸ τῶν κατέκεσιν αὐτὸς εἶναι ἐ δεσπότε Θεῦ. Εἰ δέ τις ἀφ' ὑπερβολῆς ἡδονῆς κ' εὑρεθείη διδὲς τι τ χρόνον κ' ἔξω ἐ κλήρε γίνεσθαι κελεύομεν. εἰ δὴ οἰκονόμ, ἢ ἐκκλησιέκδικ, ἢ χορεπίσκοπ, ἢ φιλοδυτὴς, ἢ ξενοδόχ, ἢ νοσοκόμ, ἢ πλωτοτρόφ, ἢ ὀρφανοτρόφ, ἢ ὁ κελεύμ ἐπὶ τ πλοχείας, φανείη παραφορῶν τι ἐπὶ τῶ τῶν τοιούτων αὐτῶ φιλοπονήσει φρονήσα. κ' τὸν ἀπεικείαν τ τοιούτης φρονήσ κελεύομεν.

§. ί. Ἐπὶ δὲ πᾶσι ζομεν, πάντως τὰς κληρικὰς τὰς ἐν ἑκάστη ἐκκλησίας, δι' αὐτῶν ψάλλειν τί τε νυκτερινὰ κ' τὰ ὀρθρινὰ κ' τὰ ἑσπερινὰ, κ' μὴ μόνον ἐν τῆ δεσποινῶν τὸ ἐκκλησιαστικὸ πρᾶγμα κληρικὰς φαίνεσθαι, ὄνομα μ ἐγγράφ κληρικῶν, μὴ ἐπιτελέντες ἢ τὸ πρᾶγμ ἐ κληρικῶς φόβῳ τῶν λειτυργίαν ἐ δεσπότε θεῦ. ἄτοπον γὰ ἐστιν, ἀντ' αὐτῶν γραφῆς ἀναίσκης ἐπεζημίης αὐτοὺς ψάλλειν. εἰ γὰ πολλοὶ τ λαϊκῶν, ἀφ' τὸ τῶν οἰκείαν ὠφελῆσαι ψυχῶν, τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας φοιτηδρόουντες, ἀγρυπνοῦσι φόβῳ τῶν ψαλμωδίαν δείκνυσθ. πῶς οὖν ἄτοπον, τὰς κληρικὰς τὰς ἐπὶ τύτῳ τεταγμένας μὴ πληρᾶν τὸ οἰκεῖον ἐπιτέλεσμα· διὸ παντὶ τρόπῳ τὰς κληρικὰς ψάλλειν κελεύομεν, καὶ καθαζήσεις αὐτὰς παρὰ τ κ' κυρίε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, κ' δύο πρεσβυτέρων ἑκάστης ἐκκλησίας, καὶ ἔ καλυμμένε ἀρχοῦ ἤτοι ἐξάρχε, κ' ἔ ἐκδίκε ἑκάστης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας. καὶ τὰς μὴ ὑπομόνως ἀμεμπτῶς τῆς λειτυργίαις πρσκαρτερούσας ἔξω ἔ κλήρε καθίσασθαι, οἱ γὰ καθεζησόμενοι ἤτοι κλίνοντες, τὰς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας ὑπὲρ τ ἑαυτῶν σωτηρίας, κ' τ κοινῆς πολιτείας, καὶ τέλειον αὐτῆς ὑσίας, δι' ὧν ὤφειλον εἰ θεῖαν λειτυργίαν γίνεσθαι, ἐφ' ὅπ ἀφ' τ λειτυργούντων ἐν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας βλάπτεσθαι κληρικῶν θεραπεύεσθαι τὸν ἑαυτῶν θεόν. Ἀθέσιν ἢ παρέχομεν παντὶ πρσώπῳ τῶ γινώσκειν τύτων τι παραβαινόμενον, τῆς πρσκαλεῖν καὶ φανερῦν.

§. ια'. Τὰ ἢ περὶ ἡμῶν θεσπισθέντα, πρὸς μὲν παραδόσεις, κ' εἰς ἔργον ἀχθῆναι μ' τ θεῦ βουλόμεθα κελεύομεν. ὑφορωμένων τ παραβαίνειν τοῦτο τολμώντων, πρῶτον μὲ τ ἐκ τ θεῦ δεσπότε θεῦ κρίσεως κίνδυνον. ἔπειθ κ' τὰς ἐσκειμένας τῆ αὐτῆ νομοθεσίᾳ ποινάς.

dus est, per talem fiat largitionem: sed per judicium & probationem eorum, qui in illis locis sunt, Deo amantissimorum episcoporum. Si vero quis inventus fuerit occasione prædictarum ordinationum & administrationum aliquid dedisse, vel accepisse, sive episcopus sit, sive clericus: & eum qui præbuit, & [1] eum qui accepit, extra sacerdotium & clerum fieri jubemus: ut post hæc Domini Dei subjaceant condemnationi. Si autem quis propter præfecturam dedisse [2] quid compertus fuerit, eum qui ita præfectus factus fuerit, extra clerum esse jubemus: si vero œconomus vel ecclesiecdicus [3] seu defensor vel chorepiscopus, id est, vel periodeuta [4], visitator vel xenodochus, vel nosocomus, vel ptochotrophus, vel orphanotrophus vel ptochio præpositus comperietur præbuisse quid, ut sibi cura illa committeretur, & hunc removeri ab hujusmodi cura, jubemus.

§. 10. Præterea sancimus, ut omnes clerici per singulas ecclesias constituti, per seipsos psallant [5] nocturna [6], & matutina, & vespertina, ne ex sola ecclesiasticarum rerum consumptione clerici appareant, nomen [7] quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa liturgiam Domini Dei: Turpe enim est, pro ipsis scriptos, necessitate ipsis inducta psallere. Si enim multi laicorum, ut suæ animæ consulant, ad sanctissimas ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere suum munus? Quapropter omnimodo clericos psallere jubemus, & ipsos inquiri à Deo amantissimis pro tempore episcopis, & duobus presbyteris [8] in singulis ecclesiis, & ab eo [9], qui vocatur archos vel exarchos [10], & ab ecdico, sive defensore cujusque sanctissimæ ecclesiæ: & eos qui inventi non fuerint inculpatè in liturgiis perseverantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt, vel fundarunt sanctissimas ecclesias pro sua salute & communis reipublicæ, reliquerunt illis substantias: ut per eas debeant sacræ liturgiæ fieri, & ut in illis à ministrantibus piis clericis Deus colatur.

†. Licentiam autem concedimus omni [11] personæ, quæ quid horum prætermissum esse cognoverit, ea denuntiare & publicare.

§. 11. Ea vero, quæ à nobis sancita sunt, fini tradi, & ad effectum perduci cum Dei benignitate jubemus: eos vero, qui in suspicionem venerint, aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primum [12] quidem ex Domini Dei judicio periculum, ac deinde positas in hac lege pœnas sustinere. Dat. Kal. Mart. CP. DN. *Just.* PP. A. II. Conss. 528.

των ἐκκλησιῶν ἐκδαπανᾶσθαι πρᾶγμα ἀφ' τ τ ἐν πᾶσι ὁδὸς κ' ἀφ' τ ἐντεῦθα δεῖ τε τὰς ἁγιωτάτας ἱερέας κ' τὰς σὺν αὐτοῖς ὄντας κληρικὰς ἢ οἰκέτας δεσποινικῶν, ὥστε πολλάκις κ' δανείων γίνεσθαι χρείαν, κ' τὸ ἐντεῦθεν ἔρχεσθαι βάρ ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας· ὥσθ' τὸ μηδὲ τὴν τ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων δέσποιναν πρόνοιαν ποιεῖσθαι διοίκησιν ὡσαύτ τ τ ἀποδημίας τ θεοφιλεστάτων ἱερέων καιρόν· τούτοις ὥσθ' τὸν σὸν μακαριότητα ταῖς θείαις συλλαβαῖς χρῆσθαι δεῖν ὠνήσομεν.

§. ά. Δι' ὧν αὐτῆ ὠφελησόμεθα, καθιστῶσι πᾶσι φανερὸν τοῖς κ' τὰς μητροπόλεις ἐκφῦσι ἐπαρχίας τὰ αὐτῆ τεταγμένοις ὡσαύτως ἱερεῦσιν· ὡς ἐ πρόσφορ πανὶ τύτων, ἢ τ ἐν ταῖς ἄλλαις τ ἐπαρχίαις πόλεσι ταῖς ὑπὸ τῆ μητροπόλιτη τελουμέναις θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, κατ' οἰκείαν γνώμην δίχα θείας ἡμῶν ἰδικῆς πρσταξέως ἀπολιμπάνειν μ' τὸν παρ' αὐτὸ διοικεμόνα ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, εἰς ὃ τὸν δύναμιν τούτων ἀνιέναι πόλιν, οἷς δηπόθ πρᾶγμ ἀνακύπτοντ· ἀλλὰ πέμπειν ἐντεῦθεν ἕνα ἢ δύο ἐ ὑπ' αὐτῆ διάγοντας κλήρε, κ' ποιεῖν φανερὰ τῆ ἡμετέρα εὐσεβείᾳ, περὶ ὧν δέον), δι' αὐτῶν ἐξ εὐθείας πρσπινόντων ἡμῖν ἢ ἀφ' μέσης τ σῆς μακαριότης· ὅπω τε τυγχάνῃ δικαίας τε κ' σωτηρίας τ ἡμετέρας βοηθείας. εἰ γάρ π τ εἰς ἡμᾶς φερομένων, τοῦτο ἡμῖν εἶναι φανείη, ὡς θεῖας τ αὐτῶν τ θεοφιλεστάτων ἱερέων παρασίας· τηνικαῦτα παρεζήλεας πρσταξόμεθα αὐτὲς, δίχα ὁ τοιούτης θείας κελεύσεως ὀφέναι τ ὁδοιπορίαν συζωρεῖν.

§. δ'. Εἰδότ δὲ τοῦτο ὑπερβαίνον, κ' τῶν ὀρθῶς κ' ὁσίως εἰσενεχθέντων παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῆ τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τιμῆ παραφυλακὴν παρεξιόντ· ὀλιγαρκῶς ἀγανακτήσεως πειραθήσεται· ἀλλὰ κ' κατ' ἀφορισμὸν γενήσε), εἰ μὴ μητροπολίτης εἴη, ὑπὸ τ σῆς μακαριότης· εἰ ὁ ὑπὸ τ μητροπολίτην πόλεων, δι' αὐτῆ ἔ μητροπολίτ. χρημαϊκὸν γὰ ποινὴν ὁρίσομεν κ' τ ὑπερβαίνοντας τῶν θείαν ἡμῶν παύτην ἀφ' τοσοῦτον ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, ὡς αὖ μὴ εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ἡ ἐντεῦθεν πρσιέναι βλάβη, ὧν τὰ πρόσφορα πίσης μετώσεως ἐλάβομεν μέτρα πρσδαζόμεθα.

§. γ'. Τοῦτο τοίνυν εἰς τὸν ἐκφυσιν γνῶσιν τ ὑπ' αὐτῆ τεταγμένων θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν ἐπισκόπων ἀναγεῖν ἡ σὴ ὁσιότης πρσθήσεται, κ' τὰς παρ' ἐκφυσι πεμπομένας ἀποκρίσεις ἀφ' τε τ μητροπολιτῶν, κ' δι' αὐτῶν τ λοιπῶν τ ἐπαρχίας πόλεων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ἃ πρὸς τύτων μεμαθήκασιν, εἰς τὴν ἡμετέραν εὐσέβειαν ἀνενεγκεῖν.

1 *Novel. 6. cap. 2. 3. Novel. 67. c. 3. Novel. 123. c. 9.*

2 Huc refer illud Synesii, χρῆναι τὰς τύτοις, ὅσοι τῆς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπεπήδησαν ἐκκλησίαν ἀφικέσθαι.

etiam commeantium huc sacerdotium & comitantium clericorum impensas, unde sæpe & sub fœnore accipiendi necessitas emergit, & ex ea re onus ad ipsas sanctissimas ecclesias venit: simul etiam, ne ecclesiasticarum rerum non convenienter procedat administratio per absentiæ Deo amantissimorum episcoporum tempus, his ad tuam beatitudinem divinis apicibus uti oportere existimavimus.

§. 1. Per quos ipsi jubemus, fieri omnibus manifestum, per singulas Metropoles uniuscujusque provinciæ ipsi subjectis sanctissimis sacerdotibus; quoniam non decet aliquem ipsorum, aut eorum, qui in aliis provinciarum civitatibus sub metropolitano ordinati sunt, episcoporum, secundum propriam voluntatem absque divina nostra speciali jussione [16], relinquere [17] quidem gubernatam à se sanctissimam ecclesiam, in hanc vero felicem commeare civitatem, qualiscunque emergat res: sed mittere oportere huc unum, aut duos ex sibi subjecto pio clero: & facere manifesta nostræ pietati ea, quibus opus habent aut per se ipsos, aut per intermediam tuam beatitudinem: sicque perfrui justa & compendiaria nostra ope: si enim quippiam eorum, quæ ad nos relata fuerunt, tale nobis visum fuerit, ut indigeat ipsorum Deo amantissimorum sacerdotum præsentia, confestim tum proficisci jubemus ipsos: absque vero tali divina jussione, neminem proficisci concedimus.

16 *Novel. 6. cap. 2. 3. Novel. 67. c. 3. Novel. 123. c. 9.*

17 Huc refer illud Synesii, χρῆναι τὰς τύτοις, ὅσοι τῆς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπεπήδησαν ἐκκλησίαν ἀφικέσθαι.

§. 2. Sciente horum transgressore & recte ac pie introductam à nobis pro sanctissimarum ecclesiarum honore observantiam prætereunte, quod non parvam indignationem experietur: sed & sub excommunicatione fiet, siquidem Metropolites sit à tuâ beatitudine: si vero civitatis sit episcopus, quæ Metropolitæ subjecta sit, ab ipso Metropolita: Pecuniariam namque pœnam definire contra contemnentes divinam nostram dispositionem non necessarium esse putavimus, ne [18] inde ad sanctissimas ecclesias, quod inde evenerit damni, redundet: quarum res ab omni deminutione liberas manere cupimus.

18 Pœnam alterius peccato alteri infligi, iniquum est. *l. sancimus 22. ff. de pœnis.*

§. 3. Hæc igitur ad singulorum notitiam sub ipsa ordinatorum Deo amantissimorum Metropolitanorum Episcoporum perferre tua sanctitas studeat, & ab unoquoque missas responsiones tam per Metropolitas, quam per ipsarum reliquarum provinciæ civitatum Deo amantissimos episcopos de his, quæ hac de re didicerint, ad nostram religionem referre. Dat. x. Kal. Mart. CP. DN. JUSTINIANO P.P. A.II. CONS. 528.

Præfatio. 1. De Episcopis Constantinopolim proficiscentibus. 2. Sanctio. 3. Epilogus.

μγ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως κ' Πατριάρχῃ.

xliii. 13 Idem A. Epiphanio Archiepiscopo Constantinopolitano & Patriarchæ.

ΠΑσιν ἀεὶ ποιεμένοις πρόνοιαν τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, δι' ὧν κ' τὴν ἡμετέραν βασιλείαν κραταιοῦσθαι, κ' τὰ κοινὰ πράγματα τῆ τ φιλανθρώπ θεῦ χάριτι τειχίζεσθαι πεπιστεύκαμεν, ἀλλὰ μ' κ' τὰς ἡμῶν π κ' τ ἄλλων ἀπάντων ψυχὰς σωτηριάζοντες πρσιτώμεθα, κ' τύτῳ χάριν ἐπιμελούμενοι ἀφ' παντὸς ἔ μήτε τὰ συμφέροντα τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις καθ' οἱανδήν ἐν πόλιν ἤτοις τόπ πινὶ καθολικῶς θεσπίσαι, μηδὲ τοὺς ἐν αὐταῖς θείας λειτυργίας ἐκ τ τ θεοφιλεστάτων ἱερέων ἀπυσίας ἐμποδίζεσθαι, ἢ μὴ πρσηκόντως ἐπιμελεῖσθαι, ἀλλὰ μηδὲ τὰ τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν σκοπαπανᾶσθαι πρᾶγμα ἀφ' τ τ ἐν τοῖς ὁδοῖς κ' ἀφ' τ ἐντεῦθα δεῖ τε τὰς ἁγιωτάτας ἱερέας κ' τὰς σὺν αὐτοῖς ὄντας κληρικὰς ἢ οἰκέτας δεσποινικῶν, ὥστε πολλάκις κ' δανείων γίνεσθαι χρείαν, κ' τὸ ἐντεῦθεν ἔρχεσθαι βάρ ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας· ὥσθ' τὸ μηδὲ τὴν τ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων δέσποιναν πρόνοιαν ποιεῖσθαι διοίκησιν ὡσαύτ τ τ ἀποδημίας τ θεοφιλεστάτων ἱερέων καιρόν· τούτοις ὥσθ' τὸν σὸν μακαριότητα ταῖς θείαις συλλαβαῖς χρῆσθαι δεῖν ὠνήσομεν.

De monachis, & monasteriis separandis.

μδ'. Ὁ αὐτὸς Α. τῷ Μίνᾳ ἐπαρ. πρωτ.

xliv. 19 Idem A. Menæ P.P.

ΤΗς τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν κ' τὸ δικαίων μοναστηρίων φροντίδες σεμνότητ, ἀπαγορεύομεν πᾶσι τοῖς οἰκοῦσι μοναστήρια συνδιαιτᾶσθαι γυναιξὶ μοναστρίαις, ἢ πρόφασίν τινα ἐπινοεῖν τ κοινωνίαν τινὰ πρὸς αὐτὰς ἔχειν· (τὸ γὰ δικαίαν τοιαύτην εἰσάγειν ἔ σωφρόν, κ' ἁπλῶς ἀπαγορεύομεν βάλλειν, σωτυχούσην αὐτοῖς) ἀλλ' ὅτω κεχωρισμένους εἶναι, ὥστε μηδεμίαν μεθοσίαν πρὸς ἀλλήλους καθ' οἱανδήν αἰτίαν ἔχειν αὐτὸς, μηδὲ ἐξουσίαν ἔχειν τινὰ πρόφασιν ἢ τύτοις ἢ ἐκείνοις τ μετ' ἀλλήλων ἀφιλοξενίας. ἀλλὰ μόνους μ καθ' ἑαυτὸς ἀνθρώπους ἐν ἑκάστῳ μοναστηρίῳ ἀφ' ἑνὸς, τ καθ' οἱανδήν αἰτίαν τολμησάζοντας αὐτοῖς μοναστηρίων κεχωρισμένους· μόνας ἢ καθ' ἑαυτὰς γυναῖκας ἐκ

19 Contii interpretatio.

SAnctissimarum ecclesiarum, & piissimorum monasteriorum decori consulentes, interdicimus omnibus habitantibus monasteria conversari cum [20] mulieribus monastriis, aut occasionem aliquam excogitare, qua communicationem aliquam cum ipsis habeant, (hoc enim justam suspicionem introducit, assidue, aut cum voluerint cum ipsis congrediendi) sed ita segregatos esse, ut nullam [21] participationem adinvicem ob quamcunque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occasionem, vel illis, vel his mutuæ inter se commorationis: sed soli per se homines in quolibet monasterio degant, à vicinis sibi per quamcunque causam monastriis segregati: Solæ item per se mulieres non commi-

20 *Nov. 123. c. 29. & 36. & l. 19. ff. eod.*

21 *Adde Nov. 133. cap. 3.*

Source : BIU Cujas

ἀναμιγνυμβρίας ἀνδράσιν· ὑπὲρ δὲ πάσης κακονοίας ἀσέμνου σωδιαζωγῆς παντελῶς ἀναιρεθῆναι.

1 *V. l.* 19. *C. eod.*

Αλλ' εἰ μὲ ἄνδρες εἶεν οἱ πλείονες, πρόσηκε, πρόνοιαν τὲν ἐν ἑκάστῃ πόλῃ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τὰς γυναῖκας εἰς ἕτερον ἐπιτήδειον τόπον μεθίστασθαι, καὶ δοθῆναι μοναστήριον αὐτοῖς, ἐν ᾧ δέηται καθ' ἑαυτὰς δὲ λοιπὲν σεμνῶς διαπαίζειν. εἰ δὲ πλείονες εὑρεθεῖεν ἐν γυναῖκες ἔσαι, ἢ καὶ ἰσάζεσθαι. τὲς μὲ ἄνδρας μεθίστασθαι, τὰς δὲ γυναῖκας ἐν τῷ μοναστηρίῳ μένειν. ὥστε μήτε τὰ πρόσωπα τῶν αὐτῶν μοναστηρίων κινῆται καὶ ἀκίνητα καὶ αὐτοκινήτα τὲς ἐξιόντας, πρὸς τὲς μένοντας καὶ ἀναλογίαν μεγίζεσθαι. Ταῦς δὲ ἀναγκαίαις ἀποκρίσεσι τῶν καθ' ἑαυτὰς μοναζουσῶν γυναικῶν ἕνα γέροντα ὡσαύτως θεοφιλεστάτε ἐπισκόπε πόλεως ἀφορίζεσθαι εἰς τὸ τὰς θείας τελετὰς λειτουργίας καὶ τὰ ἁγίας αὐτοῖς μεταδίδοσθαι κοινωνίας, ἕνα πρεσβύτερον, καὶ ἕνα διάκονον σεμνῶς βιῶντα χαίνοντας διόδοσθαι, τὲς μένα τὰ εἰρημένα πράττειν ὀφείλοντας, ἐμοὶ διαπαίζειν καὶ σωοικεῖν αὐτοῖς. Τούτων γὰρ δὴ φυλαττομένων καὶ αὐτοῖς δύναιμεν ὁ βίος ἔσαι τὰς μοναζούσας ἀρεσμένος, καὶ τὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν πολιτείας πράγματα ἑτοιμοτάτης τύχῃ τὰ φιλανθρώπα Θεᾶ βοηθείας. Ἃ δὲ ὑπὲρ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ καλῶς ἔχειν ἐδοκιμάσαμεν, ταῦτα ἐστὶ. καὶ πιπείθαμεν, ὡς ἐ μικρὸν κερδαίνεσθαι τὰ ἀφανιστέα τοιοῦτον ἐπιτιθεμένη τέτοις ὑπὸ τὰ θείας ἡμῶν ἀφιπτέως ὠφέλεια.

2 Quantumvis eos adoptaverint sibi fratrum, cognatorum, aut dilectorum loco.

§. α'. Δεῖ δὲ ὠφελακῆς ἀκριβεστάτης εἰς τὸ κῆ μηδένα τρόπον ὑπερβαίνεσθαι παντελῶς. ἧπερ ἔσι ἄλλως αὐ γλίσιον, ἢ τὰ θεοφιλεστάτων ἐπῆσης πόλεως ἐπισκόπων ἐφορῶντων ἐπιμελῶς τὲς τῶν μοναχῶν τὰ ἀφηγήλων ὑπὸ μοναστηρίοις πεφυγμένοις ὑπὸ τὴν αὐτῶν φροντίδα ἀφιερωσάς καὶ, εἴπερ ἄδοσιν τοιάτε πλαίσματος, πᾶσι τρόποις εἰρηνεύων τὸ παρ' αὐτῶν ἐσχειρεμένον, καὶ ποιναῖς μὲ ὑπαγαγὼν τὲς μὴ τὴν ἡμετέραν ἀπειπρόδυσιν ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἀνεχομένες, ἀναγκαζόντων δὲ τὲς αὐτῶν ἀφιερωσὰς καθαρᾶς καὶ κεχωρισμένας εἶναι γυναικείας συνοδιαζωγῆς. Καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις εἰ μέλλοιεν ὀρθῶς τὰ ὡς τάτε ἀφαλογίζεσθαι, γνωσμὸν ἔσιν ὡς ὰν ἐ φυλάττεσθαι τὴν σεμνὴν ταύτην τὰ δικαιοτάτων μοναχῶν ἀφαγωγήν. καὶ μηδὲν ἀπρεπὲς ἢ ἀσεμνον αὐτοῖς ὑποσυνίεσθαι, τὰ φιλάνθρωπον θεὸν δύρμῆ τὴ κοινὰ πράγματα τὰ ἡμετέρας ἐξῆ πολιτείας.

6 *Novel.* 133. *c.* 4.

§. β'. Ἀλλ' ὡς αὐ μηδ' αὐτοὶ οἱ θεοφιλέσαβι ἐπίσκοποι πάρεργον ἡγήσωνται τὸ θεῖον ἡμῶν τάτε παρεγγέλμα γνώσκειν αὐτὲς βελόμεθα, ὡς εἴπις αὐτῶν φανείη μὴ σπεύδων ἀκριβείας πάσης ταῦτα διερρυνώμενος ἢ ἀφανὲν τὸ πλαίσμα μὴ κῆ τὲς εἰρημένες τρόπες ἐπανορθῶν, ἔνοχον μὲ ἔσαι πᾶ κελεύσαι δεσπότε θεὲ, καὶ νυῒ ἐπ' αὐτὸν ἥξει τὰ τὰ βασιλικὰς ἡμῶν κινήσεως, καὶ ὡς ἐ αὐτὸν κινδυνεύσῃ τὴν ἱερωσυνὴν, ἀδὲ ἄλλης μείζονος ἐνδείσης ἀγανακλήσεως.

7 Episcopo indigna est negligentia. *vid.* 84. *dist.*

§. γ'. Η τύνυν σὴ ὑπερογκὴ τὴν θείαν ἡμῶν ταύτην νομοθεσίαν φανερὰν καθησησάτω τοῖς ἐν ἑκάστῃ μητροπόλῃ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν πρωτιθεμένου τὸ καὶ αὐτὲς, εἰ δέηται, πᾶσαν διδόναι βοήθειαν δικαιοτάτοις τὴν πόλεων ἐπισκόποις, ἐφ' ᾧ τὰ ταῦτα κωλύειν, ἅπαξ ἀναιρεθῆναι πρωτετέλεσμα. καὶ εἴ τινι ράθυμία χρωμένης αὐτὲς δύρσιεν, φανερὸν ἡμῖν ταύτην διοικείας ποιεῖν μηνύσεως, ὡς ὰν πάντες εἰδεῖεν τὰ παρ' αὐτῶν ὀφειλόντα ἀφυλάττεσθαι, καὶ τὴν ἐξ ἀμελείας διωρισμένην ποινήν. φρονλισθαι τε οἱ θεοφιλέσαβι μητροπολίτην σὺν καὶ τοῖς ἄλλοις δικαιοτάτοις τὰ πόλεων ἐπισκόποις τὰ αὐτῆς ἐπαρχίας ποιῆσαι φανερὸν τὸν θεῖον ἡμῶν τέτον νόμον, καὶ παρεγγύησαι πᾶσι ἀφυλάττειν διηνεκὲς τὸ ὀφειλὸν ἐπίμιον.

8 Seculari manu episcopi sunt juvandi. Sic alibi. Judices manu militari utuntur in exequendis sententiis. *l.* 68. *ff. de rei vindicat.*

9 Pœna negligentis episcopi.

10 §. 20. *C. eod.*

§. δ'. Υπὲρ δὲ μὴ παρελκυσθῆναι τὴν ἀποπλήρωσιν τὰ θείας ἡμῶν τάτης νομοθεσίας, ἀλλὰ μηδὲ αὐτὲς τὲς δικαιοτάτες μοναχὲς τὲς ἐπὶ τὰ πέργα σωδιαπαιζούσας μοναστηρίαις ὀλίγον χρόνον αὐτοῖς συδεδόσθαι πρὸς τὰ ὀφειλόντα χρόνον δόσθαι χωρισμὸν, σύνεσιν τέτων ὀφείλομεν ψηφιζόμενον, ἀφ' ἧπερ ἂν ἐμφανὴς ὁ θεῖος ἡμῶν νόμος ἔτος γένηται. ὥστε, μὴ τὴν δ' ἔτες παρεσδρομὴν εἰφανεῖν τὲ τὰ κοινῆς διαίτης ἐπὶ τὰ αὐτὰ μένοντα χήματος, ἁρμόσει πάντα τρόπον τὲς ἐσκεμμένας τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ τέτῳ ποινάς.

De filiis presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum.

ΜΑ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιουλιανὸς ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XLV. 13 Idem A. Juliano P. P.

Τῶν ἱερῶν κανόνων μηδὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις πρεσβυτέροις, μηδὲ τοῖς δικαιοτάτοις διακόνοις ἢ ὑποδιακόνοις γαμεῖν μετὰ τοιαύτης χειροτονίαν ἐφιέντων, ἀλλὰ μόνοις τοῖς δικαιοτάτοις ψάλταις τε καὶ ἀναγνώσαις τῶν συζυγιῶν· ὁρῶμεν πολλὰς ἐπιφερομένας μὲ τῶν ἱερῶν κανόνων, παιδοποιεμένους ἢ ὁπωδηποτοῦν γυναικῶν, αἷς ἁρμοσθῆναι καὶ τὰ ἱερατικὰ θεσμὰ ἐ δύναται· ἐπειδὴ τοίνυν ἡ ποινὴ τὰ πράγματος ἐν μόνῃ τὰ ἱερωσύνῃ ἦν ἐκπλῶσαι, τὲς δὲ θείας κανόνας σὺν ἔλαττον τὰ νόμων ἰσχύειν καὶ οἱ ἡμέτεροι βάλλονται νόμοι· θεσπίζομεν κρατεῖν μὲ ἐπ' αὐτοῖς τὰ τοῖς ἱερεῦς δοκοῦντα κανόσιν, ὡς αὐ εἰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἐνεγέγραπτο νόμοις καὶ πάντας αὐτὲς τὰ τε ἱερωσύνης, τά τε θείας λειτουργίας, τά τε ἀξίας αὐτῆς, ἣν ἔχεσι, χωρὶς δὲ καθάπερ καὶ τοῖς δικαίοις κανόσιν ἀπηγόρδυται τὰ τοιαῦτα, ὕτω καὶ κῆ τὲς ἡμετέρες νόμες τὸ πρᾶγμα κεκωλυσθῆ, καὶ ὡς τῇ εἰρημένῃ τὰ ἁπλώσεως ποινῇ, μηδὲ εἶναι γνησίες τὲς ὑπὸ τὰ τοιαύτης ἀτόπε συνδιαφθορᾶς τεχθέντας ἢ πεφυκότας, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τὰ τοιέτων ἀπερριφότων μετέχειν αἰσχύνης. τοιέτες γὰρ αὐτὲς πέφυκε, οἵπερ οἱ νόμοι τὲς ἐξ ἰσκίων ἢ νεφαρίων τεχθέντας γάμων διορίζεσι· ὥστε μηδὲ φυσικὲς, ἢ νόθες νοεῖσθαι. ἀλλὰ πανταχόθεν ἀπηγορευμένες, καὶ ἀφαδοχῆς γονέων ἀναξίες, ἔτε δωρεὰ λαμβάνειν παρ' αὐτῶν δυναμένες, ἐδὲ αὐτὲς, ἐδὲ πὲς τέτων μητέρας, ἐδὲ παρενθέτων προσώπων. ἀλλὰ πασῶν τὰ εἰς αὐτὲς νομῶν παρὰ τὰ πατέρων φιλοτιμιῶν, ὑπὸ τὴν ἀγωνίζεται ἐκκλησίαν, ἐξ ἧς εἰσὶν οἱ τὰ ἁμαρτάνοντες, ἐρχομένων. ὅσα γὰρ οἱ ἱερὰ κανόνες κωλύσι, τὰ ἡμεῖς ἀφ' τὰ ἡμετέρων εἰρημένα νόμων. Εἰ δὲ καὶ ἐκπομπίσμενη τις δῆθεν σύνοχη σὺν προσποιήσῃ δανεικῶν ἢ ἄλλων συμβολαίων ὑποβάθρων ποιῆσαι δῆθεν τὰ τοιαύτης φθορᾶς μεταχόντα· καὶ ταύτην ἀνίσχυρον εἶναι βελόμεθα· καὶ τὴν τὰ τοιέτων δόσιν σὺν εἰς τὸ προσπον, εἰς ὅπως ἐκλιθεῖσα τὰ τὰ συγγραφῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγωνιστὴν ἐκκλησίαν ἔρχεται.

Metropolitæ, etiam aliis reverendissimis civitatum Episcopis ejusdem provinciæ facere manifestam divinam hanc nostram legem, & denunciare omnibus, ut vigili studio hæc custodiant, verentes definitam pœnam.

§. 4. Ac ne protrahatur plena observatio divinæ nostræ hujus legis: atque etiam ne ipsi reverendissimi monachi, qui in præsentia conversantur cum monastriis, parvum putent tempus sibi dari ad debitam, & injunctam ipsis separationem faciendam: annale 11 ipsis definimus decretum ab eo [die] quo manifesta divina nostra lex hæc facta fuerit: ita ut post anni curriculum, si appareant ea, quæ ad convictum attinent, in eodem manere schemate, locus sit omnimodo insertis divinæ huic nostræ legi pœnis. Datum xv. Kal. Febr. C. P. Decio 12 V. C. Conss. 529.

11 Alias tempus tacite inesset huic imperio, *l.* 2. §. 6. *ff. de eo quod cert. loc. l.* 1. *in fin. ff. de cond. & demonstr. l.* 24. *ff. de oper. libert.*

12 Romæ aliquando unus consul fuit ut hic. Aliquando tres, ut in *l.* 1. §. 2. *ff. de offic. quæst.* aliquando quatuor, ut in *l.* 25. §. 6. *ff. de petit. hered.* Ans.

13 Interpretatio Contii.

14 De quibus *v. can. Nicenæ Synod. dist.* 31. 1. *ad Tim.* 3. *vers.* 2. & 4. *&c.* 4. *vers.* 1. 2. 3. *ad Tit.* 1. *vers.* 6. *& canonem* 50. *Apostol.* 1. *Cor.* 7. *vers.* 7. 8. 9. 27. 28. 29. *&* c. 9. *vers.* 5.

ΜΑ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XLVI. 24 Idem A. Juliano P. P.

Εἰ τισὶν μὲ, εἴπις τελευτῶν ὑστερῆ ποιεῖν διατυπώσειν ἢ κῆ συστάσεως τρόπον, ἢ κῆ λήγατον, ἢ κῆ φιδεϊκομμισσον, ἢ κῆ μέρες καῦσαι δωρεὰν, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε νόμιμον εἶπε [modum] legitimum: sive injunxerit

Ancimus, si quis moriens piam fecerit dispositionem vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcunque

15 Nuptiæ presbyteris, diaconis & subdiaconis, postquam in eos ordines sunt recepti, hic adeo interdictæ sunt: ut contrahentes nuptias hujusmodi, ministerio excidant, liberi ex hujusmodi complexu susceptι, fiant spurii. *adde Nov. Leonis* 3. At forte permissu episcopi id fieri potuit, ut Synodus Ancyrana voluit, *c.* 10. *sed Novel. Justin.* 123. *c.* 14. id vetuit. Rationem v. apud *Cujac. Nevell.* 22. *fol.* 383.

16 *V. Nov.* 22. *c.* 42.

17 *Hac de re v. dist.* 10.

18 *Nov.* 123. *c.* 1.

19 Canonibus ab aliquo actu prohibitus, prohibitus eo quoque intelligitur legibus: ut ita fiat illatio à canonibus ad leges.

20 Verisimile est id novo jure mutatum esse, jubentur enim clerici contrahentes nuptias, suis adhærere uxoribus, *Novell.* 22. *c.* 42.

21 *Cujac. cons.* 2. hinc colligit Legatum à presbytero filiæ suæ factum, pro non scripto haberi: quasi incapaci relictum: Idque verius esse, si eam ex uxore alterius susceperit. Id ita quoque sentit Hotom. *cons.* 16. Res ita est. Novo jure (hoc est, *Novel.* 89. *cap.* 15. & *Nov.* 74. *cap.* 6.) spurios ex damnato concubitu susceptos usque adeo à progenitorum fortunis arceri, ut etiam parentes eos alere non teneantur. Jure tamen canonico naturali pietate inspecta pater tenetur eos alere: quin ipsis relinquere potest alimenta aut ad ea usque legatum aliquod, non ulterius. *c. cum haberet*, 5. *extra. de eo qui duxit in matrim. quam pol. per adult.* Eamque communem esse opinionem refert Rolandus à Valle, 1. *cons.* 74. *num.* 31. *& seq.* Idem refert Mich. Grassus. *lib. sent.* §. *legatum quæst.* 6.

22 Leges non dedignantur sacros canones imitari, *Nov.* 83. *c.* 1.

23 Cur ita? *collige ex cap. constitutiones. dist.* 10.

24 Interpretatio Contii.

Source : BIU Cujas

ἐπισκήψῃ τῇ κ͞ῃ καιρὸν ἐπισκόπῳ, φροντίσαι πίθεσθαι δ' πληρωθῶσι τὰ παρ' αὐτῶν βεβουλευμένα, εἴτε κ͞ῃ σημήνῃ τοῦτο, εἴτε κ͞ῃ τέναντίον ἀπαγορεύσῃ· ἀναγκαῖον ἔχειν τοὺς κληρονόμους τὸ ἐπιτρέχθεν ποιεῖν κ͞ῃ πληροῦν ὡς πρόπτ πάντως. εἰ δ' τοῦτο ἐκόντες μὴ ποιήσαιεν, τινικαῦτα τοὺς κ͞ους τόπους θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους φείσεσθαι πάντα, κ͞ ἀπαιτεῖν αὐτοὺς πάντα πληροῦν κ͞ τὴν βαλὼ δ' πελευτήσαν|τ@. Ἀλλ' ἢ μὴ οἰκοδομῶ ἐκκλησίας ἐπιτάξῃ αὐ ὁ Δ|εσπότ@, εἰσὶν τρισὶ τοῦτοις πάντως ὠφελησόμενοι αὐτῷ πληροῦσθαι. εἰ δ' ξενῶν@ ποιήσιν, εἴπω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ μόνον τοῦτο ποιεῖν ἀναγκάζεσθ· ὡς ἐγγὺς δ' χρόνῳ τοῦτο κ͞λεσθῆτ@ πληρῶσαι τὰ βεβουλευμένα τοῖς τελευτήσι, δυναῖεν ἐν κ͞ οἰκοδομῶσθαι, κ͞ τοὺς ἀρρώστους ἐγκαταλιπεῖν, ἄχρις ὅ τε τὸ οἰκοδομίας δ' ξενῶν@ περαιωθείη. εἰ δέ τινα δῶνα ὠφελ ἁπλῶς εἰς δυσθεῖς αἰτίας ὠφειλεῖται, τοῦτο μὲν τὸ τῆς ἀληθείας ἐμφάνισιν, κ͞ τὸ κατὰ δέκαθαι τὸ κληρῶ ἢ τὸ πρεσβεῖον τοῖς τόποις τιμωμένοις.

1 *Novell.* 1. c. 1.

2 *Novell.* 1. c. 1. §. *si quis.* 1.

3 Hereditas, nisi adita, non transmittitur, *l. un.* §. 5. *C. de caducis.*

§. α'. Εἰ δ παρέλθοι ὁ εἰρημέν@ χρόν@ κ͞ μήτε ἡ ἐκκλησία, ἢ ὁ ξένων οἰκοδομηθείη, μήτε ξενοδόχοι ἢ ὁ τοῦτο ἐπιτεταγμέν@ τοιαυτοῦτο αὐτοὺς τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπαιτεῖν τὰ ὑπὲρ τοῦτο κ͞λεσθεισθέντα, κ͞ εἰς τοῦτο ὠφελησθῆναι ἐπιζητήσαι, κ͞ ποιεῖσθαι τοὺς οἰκοδομίας τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, κ͞ τῶν ξενώνων, ἢ χαροτροφείων, ἢ ὀρφανοτροφείων κ͞λουμένων, ἢ πλωχοτροφείων, ἢ νοσοκομείων ποίησιν, ἤτοι τῶν αἰχμαλώτων ἀπαρχίαν, ἢ ἕτερόν οἱανδήποτε πρᾶξιν δύσεσθ τῇ τελευτησάσῃ δόξασιν ὠφελεῖσθαι δ' τοὺς πιστοὺς διοικήσεως ξενοδόχους, ἢ ὀρφανοτρόφους, ἢ βρεφοτρόφους, ἢ χαροτροφείους, ἢ ἀπλῶς τῶν δύσεσθ πράξεων τὸ ὑπὲρ τοῦτο κ͞λεσθὲν ἐμπεδοῦσθαι.

4 Quorum oneri incumbit, personis ad id specialiter deputatis deficientibus eo nomine agere, *l.* 25. §. 1. *C. eod.*

5 *L.* 16. *l.* 18. *C. de sacrosc. ecclesiis.*

6 Α πωχὸς *pauper* & τέφω *alo.* hujus meminit Imp. in *l.* 33. §. 7. *l.* 35. & *l.* 49. *h. t.* Ans.

7 Captivorum redemptio pias inter causas numeratur, *ut hic*, & *l.* 28. *in pr.* & §. *ult. C. eod. l. si quis pro redemptione* 36. *D. de donat.* Quinimo legatum ad liberandos carceratos maleficii causa pium dicitur. *Bald. l. quamvis*, *D. de solut.* & *Nov.* 131. c. 11. & 12.

8 Brephotrophium est locus infantibus exposititiis educandis destinatus, de quo in *l.* 19. *l.* 22. & *l.* 23. *C. de sacrosanct. eccles.* Ans.

9 Diœceta est is qui post regem totius regiæ curationem habet. *Alexand. ab Alexand. Genial. dier. lib.* 4. *cap.* 23. *vid. l.* 5. *C. de Episcop. aud.* Ans.

10 Nota de piarum actionum diœcetis & curatoribus, *adde* §. 3. *D. eod.*

11 *Adde Nov.* 1. c. 1.

12 Παραμοναρίους. Hi erant villici sive actores possessionum, ex eorum genere qui res ecclesiasticas administrant: quamvis alias hi videantur appellari satellites, adfeclæ, buccellarii. Est enim Nicetæ παραμονὴ, πιλεκυφόρ@ διάκ@. *vid. Cujac. hic.*

13 Si non amore, terrore saltem ac metu pœnæ homines à vitio abstinere debent. Brevis differentia legis & euangelii, amor, & timor. *adde Augustinum 2. quæstionum in Exodum.*

junxerit pro tempore Episcopo curam agere, ut impleantur, quæ ipse voluit, sive & hoc reticuerit, sive etiam in contrarium prohibuerit: necessitatem [1] habere heredes id, quod ordinatum est, facere & adimplere omnimodo: Quod si id sponte non fecerint, confestim loci Deo amabiles Episcopos, curiosos esse circa hæc, & postulare, ut illi omnia impleant secundum voluntatem defuncti. Sed siquidem ecclesiæ ædificationem injunxerit testator, intra triennium instare eos, ut perficiatur: si vero xenonis ædificationem, intra unum [2] annum duntaxat id fieri cogere: tanquam sufficiente tempore hoc constituto ad perficienda, quæ placuerunt testatoribus: cum sit possibile, & domum conducere, & infirmos illic in lectis sternere, donec opus ædificationis xenonis seu hospitalis compleatur: Si vero quædam dari simul, & una præstatione in pias causas damnati fuerint: confestim cogere eos facere, hoc est, post testamenti insinuationem, & post adprehensam [3] hereditatem, vel legatum ab iis qui honorati sunt.

§. 1. Sin autem transierit prædictum tempus, ac neque ecclesia, neque hospitale ædificatum fuerit, neque hospitalis aliquis sit, qui hoc ordinet: mox ipsos Deo amabiles Episcopos [4] exigere ea, quæ pro eo ordinata sunt, & in id convenienter quæsita, & facere ædificationes sanctissimarum ecclesiarum, & hospitalium, & gerontocomiorum [5], aut orphanotrophiorum præparationem, aut ptochotrophiorum [6], aut nosocomiorum constructionem, aut captivorum [7] redemptionem, aut aliam quamlibet actionem piam, à testatore ordinatam: designare etiam seu præficere, qui hæc administrent, xenodochos, vel orphanotrophos, vel brephotrophos [8], gerontocomos, vel simpliciter piarum [9] actionum diœcetas [10] & curatores: non amplius valentibus post dicti temporis lapsum & dictam indevotionem his, qui illa non fecerint, immiscere se prædictarum rerum administrationi, aut Deo amabiles Episcopos impedire ab illarum rerum administratione.

§. 2. Clarissimis Præsidibus provinciarum necessitatem imponentibus heredibus omnimodo ea perficere: namque & veteribus [11] prædicatum est legibus, necessitatem imponi implere deficientium voluntates eis, qui habere permittuntur, quæ illi reliquerunt.

§. 3. Deo amabiles Episcopi, si quidem aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus (veluti xenodochos, ptochotrophos, aut nosocomos, aut brephotrophos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, aut paramonarios [12], aut œconomos, aut, simpliciter [dicendo,] piarum actionum administratores) illos quidem permittant habere administrationem; ipsi vero non administrent quidem; sed administrationem illorum inspiciant aut observent: & recte quidem habentem laudent: in quibusdam autem aliquid prætergredientem corrigant: pessima autem administratione facta etiam eos expellant, & alios instituant, qui cogitent & animo concipiant magni Dei timorem, & terribilem magni & nunquam finiendi judicii diem, ad quam [13] illos respicientes convenit omnia facere cum ad Deum coordinata mente. †. Si vero neminem diserte hi qui moriuntur, præstituerint administrationi, sed in heredum potestate totum posuerint; hi autem rem neglexerint; continuo ipsi Deo amabiles Episcopi & πλωχοτρόφους, ἢ νοσοκόμους, κ͞ τοὺς ἐξῆς κ͞ιντεῦθεν τὸ ὠφελ τὸν μέγαν θεὸν ἔχοντες πάντως κ͞ τοῦτο ἐν) ὥστ ἐκ πρόπτ παντὸς κ͞ ἐκ πίστεως ὁδὸν κ͞ ἐκ πίστεως μηχανῆς εἰς ἔργον ἄγαθαν τὶ δύσεσθαι ἀφορμήν.

§. δ'. Ὑπὲρ δ' χρόνῳ παντὸς, ὃν αὐ ὑπερθοιντο πρᾶξαι τὰ ἀφιερωμένα οἱ κεκληρωμένοι κληρονόμοι ἀπαιτεῖσθαι φύτοὺς ἐκ καιρὸς, κ͞ ὠφελοῦσι, κ͞ πᾶσιν νόμιμον ἐπούξησιν, ἀπὸ δ' καιρὸς τ δ' ἀληθεμόν πελευτῆς ἰσταμένου· ὥστ ἐνοχληθέντες παρὰ τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων οἱ τούτοις τιμωμένοι, εἴτε ἀληθῶν εἴτε μὴ μόνον αὐτοὺς ἀπολῦν τὸ κεκλελειμμένων εἰσπράξασθαι, ἀλλὰ παντὸς διωλάσιον. εἰ δ' ἐν τοῖς παλαιοῖς ἦν τινὰ θέμενα, ἐφ' ὧν ἐξ ὀργήτεως διωλάσια τὰ τῆς κατακλίσης ἐπείχθ, πῶς ἐκάτερα τὰ μηδ' ἐνόχλησις ποιήσαντες, ἀλλὰ κ͞ χρόνον ἀναμείναντες, κ͞ ὕστερον ὀχληθέντες ὠφελ τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, εἴτε μηδὲ τούτοις δύθυς εἴζαντες, δεηθέντες δ' κ͞ ὀχλήσεως, τῇ δ' διωλασίον@ ἀπαιτήσῃ σωφρονίζεσθ.

§. ε'. Εἰ δ' οἱ πελευτῶντες τὰς ἑαυτῶν κληρονόμους βουληθεῖεν, ἡνίκα μέλλοιεν πελευτᾶν, πρᾶξίν πινα τοιαῦτ δύσεσθ, ἀλλ' σὺν σὺν τῇ αὐτῶν ζωῇ κ͞ τοῦτο φυλάττεσθαι. κ͞ μὴ σὺν μέσῳ τοὺς κληρονόμους ἀναγκάζεσθαι πράττειν, ὧν ὁ Δ|εσπότ@ μ͞ τῶν αὐτῶν πελευτῶντας βουληθῆ γνώσεσθαι· πελευτῶντας δ' αὐτοὺς ἀναγκαῖον ἔχειν ὁπόταν πάντως πάντα πληρῶν· ἀναβολὴς δέ τιν@ ὠφελ τ σκεῖνα κληρονόμων γνωομένης, ἀναγκαῖον πάντα γίνεσθαι, ἁπλῶς ἐμπροσθεν διεπιπώσεσθαι.

§. ϛ'. Εἰ δέ τινα τ κελευμένων ἀναλίων πρεσβείων κελευσθείη, ἢ δωρηθείη κλήρῳ, (τυχὸν) ἢ μοναστηλίῳ, ἢ ἀσκητείαις, ἢ Δ|ορφανοτροφείοις, ἢ πωχείοις, ἢ ξενῶσιν, ἢ νοσοκομείοις, ἢ βρεφοτροφείοις, ἢ χαροτροφείοις, ἢ ἑτέροις τοιούτοις, ἢ ἐκκλησίαις, ἢ μοναστηρίοις, ἢ ἀσκητηρίοις, ἢ ἑτέροις τοιούτοις, ἢ ἀγίοις, ἢ ἁγιωτάτοις, ἢ ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, ἢ ἁγιωτάτοις μοναστηρίοις, ἢ ἁγιωτάτοις ἀσκητηρίοις, ἢ ἑτέροις τοιούτοις, ἢ ἁ

τροφείοις, ἢ τοῖς τῶ ἀγκωλίτων ἀκκλησιῶν πλωχοῖς, ἢ ἁπλῶς συστήμασί τισιν διαγέσιν, ἢ ὅλως ἐκ ἀπηρτισμένοις τῶν ὑπ' αὐτὴν θρησκευμένων. βκληθείεν ἢ καὶ πινα καιρὸν οἱ τὴν κατὰ διάφορα σκόμματα χρυσίον ὑπὲρ τοιαύτης πράξεως λαβόντες ἀφαλέσθαι μὴ ἐξέστω τῆς ποιείν· μηδὲ τὸ γενόμενον κύριον εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐκπλῶσιν τῶν χρημάτων ὁ πιστὸς ὠνησάμενος ἢ ἀφαλυσάμενος ὑπομενέτω. ἐπείτοιγε ἀνάγκη τοῖς μὲν ἐν τινι μέρει τοῦ χρόνου γενομένοις εἶναι χρημάτων ἀφθονίαν, τοῖς δέ γε ἐπιγενομένοις παντελῶς τῶν καταλελειμμένων στέρησιν. ἐ φυλαχθήσεται ἢ ἐδὲ αὐτὸ τὸ ἀναλίων ὄνομα, ἐδὲ ἡ διάνοια τοῦ τελευτήσαντος μνήμη, ἀλλ' ἦν καὶ τὸ ἀνάλιον τῆς καταλέλοιπεν· ἀλλ' ἅπαξ δοθησόμενον τῇ τοῦ καταλελειμμένων σωματοκτήμασι νον ὑπαρχούσῃ. Μένειν τοίνυν διηνεκῶς αὐτὰς ἐνεχομένας παῖς τοιαύταις δόσεσι βεβαιζομεν· ὥστε καὶ εἴπις χρόνου ὑπόπτωσις, καὶ ταύτην ἄκυρον εἶναι, καὶ τὰς ὅτε δήποτε φερομένας τοῦ διαζῶν οἰκων ἄδειαν ἔχειν κινεῖν καὶ ἀπαιτεῖν παῦται, ἐδεμίας χρόνου παραγραφῆς ἀντικειμένης αὐτοῖς ἀφ' οὗ καθ' ἑκάστου ἔτους τῶν τοιαύτων πληθυσθαι ἀγωγίων. Ἀλλ' ὑποθήκην εἶναι τὰ τοῦ καλείψαντος πράγματα τοῖς τοιούτοις πρεσβείοις· ὥστε ἀδειαν ἔχειν ἐξ αὐτῶν τὰ πραγμάτων τὸ ἡμιον παῖς διαζέσι πράξεσι φέρεσθαι ἀφ' ὁμόνον ἐπὶ τοῖς καταλελειμμένοις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ καρποῖς αὐτῶν, καὶ παραδόσεις, καὶ πάσῃ νομίμῳ ἐπαυξήσει, χρονίας (καθὰ προείρηται) ἐδὲ τοῖς καθέξουσι παραγραφῆς ἁρμόζειν δυναμένης, ὁπόσον αὖ τις δραμήσαι χρόνον. Πάλιν εἰ μὴ μετὰ τοῦτο τὴν ἀναλίῳ προσθείαν βεβαρυμένῃ τῶτε κτ' τοὺς ἱεροκλικὰς κανόνας καὶ τὰς ἡμετέρας νόμους προσῶτος τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως χρόνου σύμφωνον βουλόμενοι, προσόδον ἀντὶ δ' ἀναλίᾳ προσθείᾳ δοθῆναι παρὰ τότε δ' βεβαρυμένῃ ὑπαλλήλῳ καὶ δημοσίοις πολλοῖς ἐκ ὑποκειμένῳ, ἀλλὰ καὶ προθήκλω ἔχουσιν πάντως μὲ ἐκ ἐλάττονα δ' πλέον μέρος τὸ καθαρῶς προσόδε, ἐπείτοιγε ὁ πόσον αὖ μεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον δόξειεν. εἰ μὲ γάρ τι τοῦτο ἐγγεγραμμένον γένοιτο σύμφωνον, καὶ δοθείη ἡ τοιαύτη προσόδῳ, καὶ ἀναλειφθείη ἐγγεγράφοις συνθήκαις καὶ λελύσεσι, καὶ τοῦτο ἐμφανὲς ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων καθεσταίη· δοκεῖν τὴν ἀπαιτησιν δ' ἀναλίᾳ ληξάτε κτ' δ' τοῦτη βεβαρυμένῃ δεπάζομεν. αὐτὴν ἢ τὴν προσόδον αὖτα δ' πρεσβείᾳ καθιστάναι διηνεκῶς εἰς τοῦτο ἀφωρισμένῃ, καὶ ὑποκεῖσθαι παρ' ἑδένος καθ' ἕτον δήποτε ὑποποίησεως χρήμα δωρεμένῃ. ἑδένος ἢ τοιοῦτε περιγενόμενον, ὑποκεῖσθαι διηνεκῶς (κτ' τὸ ἐμπεσθεν παρ' ἡμῶν εἰρημένον) τῇ δόσῃ τ' ἀναλίων πρεσβείων τὰς τοιούτοις βεβαρυμένῃ δεπάζομεν· ὥστε τὸ ὄνομα καὶ τὴν μνημὴν δ' τελευτήσαντος, τοῦτε ἀναλίᾳ πρεσβείᾳ ἐπ' αὐτῶν τ' ἔργων διηνεκῶς ἀφασώζεσθαι.

1 Collegio prohibito legari non potest. Quæ sint prohibita, *v. l.* 1. *ff. quod cujusque*, & *l.* 1. *ff. de collegiis.*

2 Transigere monasterio de annuo legato non licet.

3 Emptor rei veteris alienari, rem emptam restituere cogitur: nec datum pretium repetit, quasi indebitum, *ut hic.* §. *ult. Inst. de obligat. quæ quasi ex contractu.*

4 Χρημάτων.

5 Διηνικᾶς, hoc verbum intelligendum est pro subjecta quæstione, *v. l.* 1. *ff. pro socio.* Cur perpetuo? collige ex *l.* 20. *ff. de annuis.*

6 Quarum rerum actio singulis annis nascitur, earum perpetua petitio est, nulla præscriptio.

7 §. 4. *Inst. eod.*

8 Atqui Ecclesiæ concessa est tantum permutatio, vel cum alia Ecclesia, *Nov.* 54. *c.* 2. vel cum principe, *Nov.* 7. *c.* 2.

9 *Adde l.* 8. *in fin. ff. de transact.*

10 Forma juris omissa actum vitiat.

11 Interpretatio Contii.

12 Hujus legis fit mentio in Novellis.

13 Abbatiæ non pro ætate, sed merito vitæ conferendæ sunt. Sic non ætas, sed vita seniorem facit. Hinc illud, Laqueus juvenum omnes vos: & rursus, Maledictus puer centum annorum. 2. *quæst.* 7. *c. Paulus dicit, Seniorem non increpaveris.* 28.

14 Nota formam eligendi Abbatis.

15 Dignitas, aut nomen non facit episcopum, sed vita: non episcopi nomen, sed vita reverentiam meretur. *c. plerumque.* 27. *in fin. c. non omnes.* 29. *c. non omnis.* 30. 2. *quæst.* 2.

De electione. 1. *Et confirmatione abbatis.* 2. *Et abbatissæ.* 3. *Et cæterorum.*

μζ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

Τοῖς ἱερᾶς ἡμῶν νόμοις οἰόμεθα χρῆναι καὶ τὴν περὶ διλίαν τ' ἐξ ὀρετῆς, ἀλλ' ὄν κατὰ χρόνον τὰς διαγεῖς ἡγεμονίας παρέχουσι· ὥστε ἐπὶ τ' διαζῶν μοναστηρίων ἢ ἀσκητηρίων μὴ πίνητος τελευτῶντ δ' ἡγεμόνος ἢ τ' ἡγεμόνης, τ' ἐφεξῆς ἢ τὴν ὁσιτέραν γνώσθαι. συνίσημι γὰ τῇ φύσῃ ὅτε πάντας ὁμοίως ἀγαθὸς, ὅτε πάντας ὀν ἴσως ποιήσῃ κακὸς· ἀλλ' ὃν αὖ ὅτε ἀγαθὸς βίῳ, καὶ σεμνὸς τρόπῳ, καὶ ἢ ἀσκησιν συνοικία, καὶ τὸ aut sanctissimarum ecclesiarum pauperibus, aut (simpliciter) cœtibus quibusdam piis, aut omnino non prohibitis ex plebe collegiis [1]; velint autem secundum aliquod tempus hi, qui tunc reperiuntur, auro accepto super tali actione transigere [2]; non liceat id agere, neque quod factum fuerit, ratum esto: imo & [3] privationem rerum [4], qui hæc redemit vel transegit, sustineat. Quandoquidem necesse erit: his quidem, qui aliqua parte temporis fuerint, esse pecuniarum copiam: his autem, qui futuri sunt, omnimodam relictorum privationem: Sed nec ipsum *Annaliorum* nomen, neque perpetua defuncti memoria, ob quam & annuum hoc reliquit, conservabitur, sed statim extinguetur una cum ipsa relictorum interiens alienatione. Manere igitur perpetuo [5] ipsos obnoxios hujusmodi dationibus sancimus: adeo ut, si qua fiat alienatio, & ipsa irrita fit: & hi, qui quandoque præerunt piis locis, licentiam habeant persequi, & exigere ipsa, nulla temporis præscriptione opponenda ipsis, cum [6] per unumquemque annum talis nascatur actio. †. Quinimo hypothecæ subjecta sint ejus, qui reliquit bona, hujusmodi legatorum causa: ita ut licentiam habeant ex ipsis rebus satis piis operibus facere, non solum pro relictis, sed & pro fructibus ipsorum, & reditibus, & omni legitima accessione: temporali (ut dictum [7] est) nulla retinentibus præscriptione convenire queunte, quantumcunque quis numeraverit tempus: Nisi inter hunc [8] annali legato oneratum, & eum, qui secundum sacros canones, & nostras leges præsul constitutus est, istiusmodi exactionis factum fuerit pactum, quo placuerit, *Ut reditus pro amuo legato daretur à gravata persona, semper vigens ac perpetuus, & non multis publicis oneribus obnoxius: sed & accessionem habens, omnino quidem non* [9] *minorem quarta parte puri reditus, aut amplius quantum scilicet inter eos placuerit:* Si enim tale quiddam in scriptis fiat pactum, & datus fuerit talis reditus & receptus in scriptis, pactionibus & transactionibus, & id manifestum per gesta monumentorum constitutum fuerit: cessare exactionem annui legati contra eum, qui eo oneratus est, sancimus: eum vero reditum pro legato constitui, perpetuo ad id deputatum, & qui alienari à nemine quocunque alienationis modo possit: nullo [10] autem horum subsecuto, subjacere dationi annuorum legatorum eos, qui his gravati sunt, sancimus: ut & nomen & memoria defuncti, ut & annui reditus in ipsis operibus perpetuo conservetur. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE CONSS. 530.

XLVII. [11] Idem A. Juliano P. P.

SAcris [12] nostris legibus existimavimus oportere & hanc addi; quæ ex virtute, non [13] autem ex temporibus, religiosas Abbatias [14], seu præfecturas tribuit: ita videlicet, ut in piis monasteriis, aut ascateriis, non omnimodo mortuo abbate, vel abbatissa, is, vel ea, qui vel, quæ tempore antiquior est, aut secundus secundave deinceps eligatur. Consentimus enim naturæ, neque omnes similiter bonos, neque omnes in æquo facienti malos: sed quem utique & vita [15] optima, & mores honesti, & circa pium exercitium constantia, & commune reliquorum monachorum complementum, aut maxima eorum pars idoneum ad hoc putaverit, & sacris euangeliis propositis elegerit; ad præfecturam vocari, ita ut, si quidem primus post defunctum utilis sit, & monachis præesse dignus, ille aliis præferatur: si vero qui post illum est, similiter in ipsum feratur futuri præfecti calculus: si vero nullus horum dignus videatur; confestim is [16], qui ex omnibus idoneus erit, cujuscunque gradus sit, præordinetur Abbas, qui sit videl. & vitæ honestæ, & honestæ conversationis, & qui servare creditos sibi possit: cum sit conveniens, omnem principatum, & omnem hominum præfecturam, non ex temporibus, neque [17] ex sortibus [18], neque ex fortuitis circunstantiis, sed ex electione, & ex eo, quod præstantius est, fieri; & bonum apud omnes testimonium & probationem esse, fieri ordinationi ordinem.

§. 1. Manifesta autem hæc fieri Deo amabili episcopo: ut, cum is didicerit eum qui electus est, & hoc se recte habere adprobaverit; consentientem electoribus calculum ferat, & promoveat ipsum ad hujusmodi Abbatis ordinem. Adprobare vero oportet hanc ipsam electionem, & pro tempore Patriarcham, & qui in his locis sunt, Deo amabiles Episcopos, habentes & ipsos judicium Dei, & futuram condemnationem metuentes, si non per electionem, sed ad aliquam passionem [19] seu affectionem respicientes humanam, promotionem fecerint: habituris ipsis, & in hac vita, & in futura à Deo immissam pœnam: videlicet ipsorum negligentia animabus plurimis peccatorum causas præbente.

§. 2. His omnibus & in reverendissimis fœminis aut virginibus, quæ piis monasteriis præsunt obtinentibus.

§. 3. Reliquo omni sacro ordine, sacro ministerio secundum suos gradus præsidente, & nulla in re per præsentem nostram innovato legem. Dat. XV. Kalend. Decemb. CP. LAMP. & ORESTE CONSS. 530.

16 Hinc illa puerorum nænia, apud Horatium 1. *Epist.* 1. Rex eris, ajunt, Si recte facies. Hinc & illud Actii *apud Varronem* 4. *de lingua*: Qui recte consulat, consul fiat.

17 Atqui sorte Matthias electus est, *Act.* 1. *vers. ult.* Certe, quædam sortibus fiunt, de quibus dixi *ad l.* 3. §. *comm. de legatis.* nec inde tamen sortilegi artem suam defendere debent, 20. *q.* 2. *c. non stat im & seq.*

18 *Sic* Virgil. lib. 2. *Æneid. versu* 201. Laocoon ductus Neptuni sorte sacerdos.

De electione episcopi.

μη'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

Εασίζομεν μηδένα εἰς ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι, πλὴν εἰ μὴ τέτε ἀλλαχρηὸς καὶ ἀγαθὸς εἴη, καὶ μήτε γυναικὶ συνοικεῖν, μήτε παίδων εἶη πατὴρ, ἀλλ' ἀντὶ μὲ γυναικὸς προσκαρτερεῖν τῇ ἀγωγίτῃ ἐκκλησίᾳ· ἀντὶ δ' παίδων, ἅπαντα τ' Χριστιανικὸν καὶ ὀρθόδοξον ἔχοι λαόν· γινώσκων ὅτως ἐξ ἀρχῆς τὰ περὶ τ' Αφανδρὸς τ' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἡμᾶς Αφατυπῶσαι καὶ μὴ ταύτης τ' συνοίσας προελθεῖν τ' νόμον, καὶ τὰς ὡδαῖ παῦτα π πράττοντας ἢ πράξοντας ἀπάσης ἐπισκοπῆς ἀναξίους εἶναι. οἱ γὰ μὴ ταύτῃ ἡμῶν τὴν Αφαιρεῖν ποιῆσαι τινας ἐπισκόπους ὡδαῖ τὴν ταύτης δύναμιν ἢ γνώσεσθαι βεβαιώσωσιν, ὅτε ἐν ἐπισκόποις ἔσονται, ὅτε μὴν ἐπὶ τ' ἱερῶν, ἀλλ' ἐξελαθέντες αὐτῶν, ἑτέροις δώσουσι χώραν χειροτονίας ἀκριβεῖς τε, καὶ τῷ Θεῷ Αφ' πάντων ἀγαπητούς.

19 *Vide l.* 31. §. *eod.*

20 Interpretatio Contii.

21 L. 42. §. 1. *ff. eod. Novell. Leon.* 2. 3. 1 *Tim.* 3. *vers.* 4.

22 Hinc illud Pauli, Non ut confundam vos hæc scribo, ἀλλ' ὡς τέκνα μὲ ἀγαπητὰ νουθετῶ. 1. *Cor.* 4. *vers.* 14.

23 Id est declinaturus, aut tacite prohibiturus.

24 Captivos qui in universum instituit heredes, totam hereditatem eis confert, nulli Falcidiæ subjectam. Qui volunt sua bona nulli Falcidiæ subjici, captivos aut pauperes heredes instituant: sed hoc apertius exponam §. 4. *J. eod.*

25 Captivi vox est incerta, ideoque videbatur legatum non valere. §. *tit. de incert. person.*

26 Captivi heredes instituti possunt.

27 Id est, instituerit. An idem si substituerit? Baldus ait.

28 Captivis quod relinquitur, non relinquitur incertis personis. *l.* 24. *l.* 28. §. *cod. Novell.* 131. *cap.* 11. Cur ita? licet stricto jure instituti sint captivi, ac pauperes, quorum singulæ personæ incertæ: pietatis tamen ratio hæc est, ut jus & nomen heredis tribuatur certis pauperum, & captivorum administratoribus. Hi semper certi: nimirum episcopus, œconomus, Xenon: licet ipsi pauperes, quibus viritim fiat distributio, incerti sint.

29 Cujus maximus est favor.

30 Captivis concessa, & quæ superius dicta sunt de captivis, eadem locum habent in institutione pauperum.

31 Ratio dubitandi *ex l.* 9. §. 9. *ff. de her. instit.*

XLVIII. [20] Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem ad Episcopatum ordinari, nisi & in aliis rebus utilis & optimus sit, & neque mulieri cohabitet, neque [21] liberorum existat pater, sed loco uxoris, adhæreat quidem & continens sit circa sanctissimam ecclesiam: loco [22] vero liberorum, omnem Christianum, & orthodoxum habeat populum: cognoscens, sic ab initio ea, quæ de successione Deo amabilium Episcoporum sunt, nos disposuisse, & cum ejusmodi cogitatione processisse nostram legem: & eos qui præter hæc quid faciunt, aut fecerunt, omni Episcopatu indignos esse: qui enim, post hanc nostram constitutionem, facere aliquos Episcopos præter ejus vim, aut fieri ausi fuerint, neque in Episcopis numerabuntur, neque manebunt in sacris, sed expulsi ab his, aliis dabunt locum ordinationis, cum in primis diligentissimæ, tum etiam Deo per omnia placentis. Dat. IV. Kalend. Sept. CP. post CONSS. LAMPAD. & OREST. 531.

De institutione captivorum, aut pauperum.

XLIX. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis ad [23] declinandam [24] legem Falcidiam, cum desiderat totam suam substantiam pro redemptione captivorum [25] relinquere, eos ipsos captivos [26] scripserit heredes [27]: ne videatur, quasi incertis [28] personis heredibus institutis, judicium suum oppugnandum reliquisse: sancimus, ejusmodi & talem institutionem pietatis [29] intuitu valere, & non esse respuendam.

§. 1. Sed & si pauperes [30] quidem scripserit heredes, & [31] non inveniatur eorum ptochotrophium, vel certæ ecclesiæ pauperes, de qui-

Source : BIU Cujas

1 *Vide l. 26. §. tit. prox.*

2 De lare, *vide l. 1. §. 2. ff. de agnoſc.*

3 *Vide quæ notavi ad l. 93. ff. de verb. ſign.*

4 A ſpeciali herede interdum ita recedere poſſumus, ut Falcidia non utatur.

5 Captivis, aut pauperibus quod relinquitur, ſacro corpori relinqui intelligitur. Inde fit ut hujuſmodi relicta non minuantur per legem Falcidiam. Vetatur enim rerum ſacrarum diminutio.

6 Xenonem qui heredem inſtituit, in dubio ſuæ civitatis Xenonem inſtituiſſe intelligitur. Etenim ſuam quiſque magis, quam alienam civitatem diligere præſumitur: & ita recte judicari poteſt ex præſumpta voluntate teſtatoris.

7 Xenodochium qui inſtituit, Xenodochii nomine ægrotos advenas inſtituere videtur.

8 Xenodochus is eſt, qui advenas ægrotos, inopes, debiles, invalidos, neceſſarium ſibi victum parare nequeuntes hoſpitio excipit.

9 Senſus eſt, Xenones ita ſolent inſtitui, vel ut certam ſummam pauperibus ſemel diſtribuant, vel ut reditum annuum erogent, vel ut ex mobilium precio immobilibus emptis annuum victum ægrotantibus præſtent.

10 Senſus eſt, vox *Pauperis* a propria ſignificatione non eſt detorquenda. Ideoque pauperibus inſtitutis non tam eorum hoſpes, quàm ipſi hoſpitio excepti ac egentes, inſtituti videntur.

11 Teſtamentarius executor actiones movere poteſt ſicut heres. *Bart.*

12 Piorum locorum adminiſtratores ſi quid ipſis piis locis teſtamento ſit relictum, ipſi, inquam, adminiſtratores, eo caſu jus, & nomen heredum ſortiuntur ac ferunt: nempe ut debita teſtatori exigant, & ejus creditoribus ſatisfaciant, & creditoribus dimiſſis, relicta ipſis pauperibus dividant, ſeu diſtribuant. Hoc cum fit, videntur comparari heredibus fideicommiſſi reſtitutioni obnoxiis. Licet igitur aliquis Trebellianicam, aut Falcidiam ab iis deducit: eo magis quod hac lege jus, & nomen heredum accipiant: ſed non ita jus eſt: alio enim fini heredes inſtituuntur, nempe non ut lucrum faciant, ſed ut integrum relictum diſtribuant: nullo lucro eis relinquendo. §. 2. ff. *eod.* ſine Falcidiæ ratione §. 6. nulla Falcidia intercedente. §. 7. ff. *eodem.* 13 Sic intelligo, Xenodochum (idem ſentiendum in ſimilibus perſonis) heredem inſtitutum, univerſam hereditatem pauperibus diſtribuere teneri: nec ex ea deducere quartam jure inſtitutionis. §. 6. ff. *eod.* Alias nimis generale eſt, quod ex hac lege colligi ſolet: Ex relictis ad pias cauſas non detrahi legitimam: cum legitima jure naturæ debita ſemper detrahenda ſit, licet aliud ſit in legitima debita jure inſtitutionis. vid. *Wurmſer. 1. Pract. 39. cap. 8.* 14 Senſus eſt, Relictum certo xenodochio, ei deberi. §. 7. ff. *eod.* ſine Falcidiæ ratione §. 6. nulla Falcidia intercedente. §. 7. ff. *eodem.* 13 Sic intelincerto, civitatis xenoni deberi. §. 5. ff. *eod.* Quid ſi plura ſint in civitate xenodochia? pauperiori: Quid ſi nullum ſit in civitate xenodochium? Epiſcopus relictum pauperibus diſtribuit integrum, nulla deducta quarta. 15 *Vide* §. 4. ff. *eod.* §. 6. ff. *eod. Nov.* 131. *cap.* 12. 16 §. 7. *infra eodem.* 17 Uſus hujus Authenticæ hic eſt apud Gallos. Captivus de ſuis teſtari poteſt, ſi poſtea liberatus moritur inteſtatus, ei ſuccedet, non eccleſia, ſed proximus: quamvis redemptionem captivi neglexerit, quia ipſe ingratitudinem videtur remiſiſſe, ſi non eſt in vita conqueſtus. *l. ult. in fin. ff. de revoc. donat.* Quid ſi in ipſa captivitate moritur inteſtatus? Bona ejus poſſe applicari fiſco putat Rebuffus *in proœmio conſtit. gloſſ. 5. num.* 8. 18 *Subaudi*, à latronibus, furibus, hoſtibus, piraris & ſimilibus: quinimo cuſtodia publica clauſi, etiam pro quantitate aliqua pecuniaria: modo non perpetua ſit cuſtodia, aut judicis ſententia definita. Fruſtra namque pro ejuſmodi captivo redimendo laboratur. *Goth.* Hæc authentica pluribus in locis in diſſuetudinem abiit. Vide *Groeneweg.* hic ad intellectum authent. vide *Ludovic. Bolog. ad l. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig. num.* 123. *Fulgoſ. conſil.* 81. *Tiraquell. tract. ceſſ. cauſ. in 1. parte num.* 25. *& poſt leg. connub. gloſſ.* 8. *num.* 284. S. L. 19 Ipſo jure: neque ſententia judicis requiritur. 20 Legata igitur ad pias cauſas hic præſtantur: licet ex teſtamento non adeatur hereditas. 21 Non proximis. *vid. l. 1. ff. de ſecund. nupt.* 22 Hereditas facilius eripitur extraneo heredi, quam conjuncto.

23 Etiam extranei. 24 De re captivi, redimendi ejus cauſa, contrahere etiam extraneus poteſt. 25 Minor vigintiquinque, major octodecim annis pro majore habetur, ut captivi bona, pro eo redimendo poſſit obligare vel vendere, atque ita pietatis cauſa, ætas minoris ſuppletur. 26 Etiam inviti captivi redimi poſſunt. *arg. l. 6. ff. de app. l. 3. ff. de lib. cauſa, l. 52. §. 10. ff. pro ſocio.* 27 Redimere captivos liberos parentes debent, ut à liberis redimi debent. 28 Quid ſi legitimam captivus conſecutus ſit à patre, vel hoc etiam caſu parens filium liberare cogitur, ne in hujus legis pœnam incidat. Nam ut maxime legitimam filio captivo jam dederit, pietatis tamen officia in filium exercere cogitur. *Caſtrenſis hic.* Quæri hoc utiliter poteſt, utrum quod filii redimendi cauſa pater numeraverit, id in legitimam filii poſſit imputari necne? Bartolus negat recte imputari pietatis favore. *l. liber captus. 17. ff. de poſtliminio reverſis. Bart. in l. Stichius 16. in fin. ff. de peculio legato.* Quid ſi filii captivi liberandi nomine ſe pater obligavit, necdum numeravit? ſolida obligatio legitimæ filii non imputabitur ſi pietate paterna, ſe pater obligavit: ſecus ſi neceſſitate ſtatuti. *Bald. l. filia 18. n. 19. ff. familiæ.* 29 Is fuit Joannes Cappadox homo illitteratus, ſed ad avaritiam Imperatoris ingenioſus miniſter, quam dum ſatiaret; non Deum, non hominem penſi habere ſolitus. Ut ex Procop. Perſic. 1. notat Grot. hic. *S. L.* 30 Clerici peculium quaſi caſtrenſe habent. *l. 34. ff. eod.* de quibus teſtator cogitaverit, ſed ſub incerto vocabulo *pauperes* fuerint heredes inſtituti, ſimili modo & hujuſmodi inſtitutionem valere decernimus. §. 2. Et ſi quidem captivos ſcripſerit heredes, civitatis, in 1 qua teſtator larem 2 fovere ac degere noſcitur, Epiſcopus & œconomus hereditatem ſuſcipiant: & omnimodo in redemptionem captivorum procedat hereditas, ſive per annuos reditus, ſive pervenditionem mobilium 3 ſeu ſe moventium rerum ſit: nullo penitus ex hoc lucro, vel Oeconomo, vel Epiſcopo, vel ſacroſanctæ eccleſiæ relinquendo. Si enim propter hoc à 4 ſpeciali herede receſſum eſt, ut non Falcidiæ ratio inducatur, quomodo ferendum eſt, hoc, quod in ſacrum 5 venerit, per Falcidiam vel aliam occaſionem minui? §. 3. Ubi autem indiſtincte pauperes ſcripti ſunt heredes: ibi xenonem ejus 6 civitatis omnimodo hereditatem nanciſci, & per 7 Xenodochum 8 in ægrotantes fieri patrimonii diſtributionem, ſecundum quod in captivis conſtituimus, vel 9 per redituum annalium erogationem, vel per venditionem rerum mobilium, vel ſeſe moventium, ut ex his res immobiles comparentur, & annuus victus ægrotantibus accedat: Quis 10 enim pauperior eſt hominibus, qui & inopia tenti ſunt, & in xenone repoſiti, & ſuis corporibus laborantes, neceſſarium victum ſibi non poſſunt afferre?

§. 4. Licentia omnino danda & in priore, & in ſecunda ſpecie, & actionem movere, & debita exigere: ut in captivos, vel ægrotantes conſumantur. Si enim heredum 11 eis & jus 12, & nomen dedimus, ſine 13 Falcidiæ tamen legis emolumento: neceſſe eſt eos debita exigere, & creditoribus reſpondere. §. 5. Sin autem ampliores in civitate xenones vel ptochotrophia ſint, ne incerta videatur pecuniarum datio; tunc ei xenoni vel ptochotrophio, qui pauperior 14 eſſe dignoſcitur, eaſdem res vel pecunias aſſignari cenſemus: hoc videlicet diſcutiendo à viro reverendiſſimo locorum Antiſtite, & ſub eo conſtitutis clericis.

§. 6. Sin autem nullus xenon in civitate inveniatur: tunc, ſecundum de captivis ſanctionem, pro tempore Oeconomus ſacroſanctæ eccleſiæ vel Epiſcopus hereditatem accipiat: & ſine 15 Falcidiæ ratione pauperibus, qui in civitate ſunt, vel penitus mendicantibus, vel alia ſuſtentatione egentibus, eædem pecuniæ diſtribuantur. §. 7. Hæc tamen omnia locum habere ſancimus, quando non certi xenonis vel certi ptochotrophii, vel certæ eccleſiæ nominatio à teſtatore ſubſecuta eſt, ſed incertus eſt ejus ſenſus. †. Sin autem in perſonam certam venerabilemve certam domum reſpexerit, ei tantummodo hereditatem vel legatum competere ſancimus, nulla 16 Falcidia nec in hac parte intercedente. §. 8. In omnibus autem hujuſmodi caſibus cœleſtes iracundias ſacroſanctarum rerum adminiſtratores expectent, ſi qualecumque lucrum ex hujuſmodi gubernationibus ſibimet acquiſierint, vel ſi hoc committi ab alio conſenſerint, & non graviſſima pœna, & interminatione, quod perperam factum eſt, ſtudeant corrigere.

De captivis redimendis.

In Authent. ut cum de appell. cog. §. ſi unum de prædictis. col. 8. tit. 16. al. tit. 12. ſeu Novell. 115. c. 3.

SI 17 captivi 18 alicujus liberi ſeu cognati redemptionem ejus neglexerint: non ſolum exheredari poſſunt, ſed etiam lege 19 denegatur eis ſucceſſio: & ſi fuerint ſcripti heredes, tantum valeat teſtamentum in aliis 20 capitulis. Hæc ergo ſucceſſio defertur Eccleſiæ 21 civitatis ejus, expendenda ſcilicet in captivorum redemptionem. Multo 22 magis, ſi extraneos inſtituerit, qui redimere ſuperſedeant. Excipitur minor octodecim annis. †. Qui 23 autem redimere ſtudent, ſi proprias non habeant pecunias, ſuper 24 quibuſlibet rebus ipſius in eam cauſam recte contrahunt, etiamſi minores vigintiquinque annis ſint, majores tamen octodecim, qui tamen 25 pro majoribus vigintiquinque hic accipiuntur. Et captivi, ſi reverſi fuerint, coguntur 26 habere ratum contractum. †. Eadem 27 pœna eſt parentum, ſi redemptionem neglexerint liberorum 28.

De peculio clericorum, & querela inofficioſi.

I. Idem A. Joanni 29 P.P.

CUm lege Leonina viris reverendiſſimis Epiſcopis, & presbyteris, & diaconis peculium 30 habere quaſi caſtrenſe conceſſum eſt: eo addito, ut & in ipſo teſtari poſſint: dubitabatur, ſi hujuſmodi teſtamenta debeant de inofficioſo querela expugnari: cum de omnibus perſonis, quæ hujuſmodi peculium meruerunt, eadem fuerat quæſtio exorta? Sancimus itaque, viris reverendiſſimis Epiſcopis, & presbyteris, & diaconis, qui tale peculium quaſi caſtrenſe poſſident, ſuper his tantummodo rebus, quæ quaſi caſtrenſis peculii ſunt, non ſolum ultima condere ſecundum leges elogia licere; (quod ex Leonina conſtitutione deſcendit) ſed etiam eorum ultimas voluntates ſuper his tantummodo habitas, de inofficioſo querelæ minime 31 ſubjacere. Dat. Non. Februar. CP. poſt Cons. Lampadii & Orestis, anno 11. 532.

De præſcriptione fori, & renuntiatione juris ſui.

LI. Idem A. Joanni P.P.

SI 32 quis 33 in conſcribendo inſtrumento 34 *ſeſe* confeſſus 35 fuerit *non* 36 *uſurum fori præſcriptione* 37 *propter ſacerdotii* 38 *prærogativam:* ſancimus non licere ei adverſus 39 ſua pacta venire, & contrahentes decipere 40: cum 41 regula 42 ſit juris antiqui, *Omnes* 43 *licentiam habere his, quæ pro ſe indulta* 44 *ſunt, renunciare.* Quam generalem legem in omnibus caſibus obtinere ſancimus, qui necdum per judicialem ſententiam vel amicabilem conventionem ſopiti ſunt. Dat. Kal. Septemb. CP. poſt Conss. Lampad. & Orestis VV.CC. 532.

De tutela & cura.

LII. Idem A. Joanni P.P.

GEneraliter 45 ſancimus; omnes viros reverendiſſimos Epiſcopos, necnon presbyteros, diaconos & ſubdiaconos, & præcipue monachos, licet 46 non 47 ſint clerici, immunitatem 48 ipſo jure omnes habere tutelæ 49 ſive teſtamentariæ, ſive legitimæ, ſive dativæ; & non ſolum tutelæ eos eſſe expertes; ſed etiam curæ 50, non ſolum pupillorum, & adultorum; ſed & furioſi, & muti, & ſurdi, & aliarum perſonarum, quibus tutores, vel curatores à Veteribus legibus dantur. §. 1. Eos tamen clericos & monachos hujuſmodi habere beneficium ſancimus, qui apud ſacroſanctas eccleſias, vel monaſteria permanent, non divagantes 51, neque circa divina miniſteria deſides: cum propter hoc ipſum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis miniſteriis inhæreant 52. §. 2. Et hoc non ſolum in vetere Roma, vel in hac Regia civitate, ſed & in omni 53 terra ubicumque Chriſtianorum nomen colitur, obtinere ſancimus.

In Authent. de ſanct. Epiſc. §. Deo autem amabiles. coll. 9. tit. 6. al. tit. ult. ſeu Novell. 123. cap. 5.

PResbyteros, diaconos, aut ſubdiaconos, jure cognationis ad tutelam vel curam vocatos, ſuſcipere permittimus 54: *ſi tamen intra quatuor* 55 *menſes, ex quo vocati ſunt, apud judicem competentem in ſcriptis declaraverint, talem adminiſtrationem propria ſe voluntate ſuſcepiſſe. Si quis autem ſic fecerit, nullum ex hoc præjudicium circa alienam tutelam, vel curam patiatur.* §. 1. *Epiſcopos autem vel monachos tutelam alicujus perſonæ ſubire non permittimus. De curialibus & taxeotis.* 1. *De clericis aut monachis ſuum ordinem deſerentibus & in armatam militiam tranſeuntibus.* 2. *De ſubſtitutione aut fideicommiſſo ſub conditione defectus liberorum.* 3. *De ſolutione matrimonii, & dote, ac donatione propter nuptias.*

νγ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰοάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Θεσπίζομεν, μηδένα παυσλαῶς, μήτε βουλευτὴν μήτε ταξεώτην ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ λοιπὸν γίνεσθαι· ἐάν τις ἁρπαγῇ ἢ ὑπὸ νόμε τοιαύτης ἱερωσύνης ἀφέτερον ἡξιωμένον· ἢ λοιπὸν ὁ μηδένα παυσλαῶς ὢν τὸ εἰρημένης ὀνόμα τύχῃ εἰς τὰς ῥηθείσας ἱεραρχίας ἀναβαίνῃ· κωλύεται εἰ μὴ ἤδη λειτουργήσας ἢ τοῖς ταξεωτικοῖς ὑπερεπήτας ἔτυχεν ἐπιτάγμασι. τὸ γὰρ συντελεσμένον εἰσπραχθῆναι σοφοκλῆς κελεύει τοῖς λαχοῦσι τάξιν (ὡς εἶπεν) ἐπισυμβαίνειν ἀμαχλήμασι, ὅσα ἂν εἴη δίκαιον ἄρδι μὲ εἶναι ταξεώτην κὴ βουλευτὴν, κὴ πρᾶτέιν τὰ πάντων πικρότατα, δύθις ὁ ἱερέα χειροτονεῖας ἀφεὶ φιλανθρωπίας τε κὴ ἀνεξικακίας ὑφηγέμενον δόγματα. τοιγὰρ εἰ μὴ ὁπὸ νηπίας ἡλικίας, κὴ ὕπο τὴν ἄφηβον σκέπασης, ἔτυχε τοῖς δύλαβεστάτοις μοναχοῖς ἐγκαλλελεγμένος, κὴ ἀμφίεινας ἐπὶ τάτε ἔ χλαμύδες πλωικὰ τὰ ἐφίεμεν αὐτῷ κὴ πρεσβυτέρῳ γλύεθαι, κὴ εἰς ἐπισκοπὴν ἐλθεῖν. ἀφόδηλον δὲ, ὡς ἡνίκα τοῖσδε τι γένοιτο, κὴ ἀξίωσις τῆς ἱεραρχίας φανεὶς πλωικὰ τὰ ἀδεσιν ἕξει μένειν ἐπὶ τῷ ἱερωσύνης, κὴ ἔ λειτουργεῖν ἀπηλαγμένον τὸ τέρτλω μόνοι μοῖραν τ αὐτῷ ἀφεισίας ἀπίσης παρέχον τοῖς βουλευτεῖς, κὴ τῷ δημοσίῳ. (κ' τ ἐναντίῳ ἐπὶ τοῖς τεσσαρακοντάρχοις τεθέντα παρ' ἡμῶν νόμον) ἢ μόνῳ τῷ δημοσίῳ, εἴγε ταξεωτικῆς τύχης ἐτύγχανεν ὤν. Εἰ δ κὴ ὁ τοῖς δύλαβεστάτοις ἱερ-

LIII. Idem A. Joanni P.P.

SAncimus 56, neminem omnino, neque curialem 57, neque taxeotam, epiſcopum aut presbyterum de cætero fieri nihil 58 attinente, aut attingente hac lege eos, qui ante eam hujuſmodi ſacerdotio digni habiti ſunt: de cætero vero neminem omnino, qui ſupradictæ ſit fortunæ, ad prædictas conſecrationes aſcendere 59: & maxime ſi & jam antea miniſtraverat, aut taxeoticis ſervierat juſſionibus: eum enim, qui enutritus eſt in executionibus vehementibus (ſeu aſperis,) & his, quæ ex ea re accidunt, peccatis; non utique æquum fuerit, modo 60, quidem & illico eſſe taxeotam, & buleutam, & facere omnium acerbiſſima; mox autem ſacerdotem ordinari, de humanitate & innocentia exponentem dogmata. †. Præterquam ſi 61 ab infantia, & nondum quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit inter reverendiſſimos monachos connumerari, & morari in eo ipſo ſchemate 62: tunc enim permittimus ipſi, & presbyterum fieri, & ad Epiſcopatum venire: cum ſit manifeſtum, ſimulatque tale quid evenerit, & dignus ſacerdotio apparuerit; quod confeſtim licentiam habebit manere in Epiſcopatu, & miniſtrare, dummodo quartam 63 partem ſuæ ſubſtantiæ univerſæ præbeat decurionibus, & fiſco (ſecundum nuper 64 de quarta parte poſitam à nobis legem) aut ſoli fiſco, ſi quidem taxeoticæ fortunæ ei eſſe

31 Puto hoc abrogatum eſſe *per Novell. 123. c. 19.* & Authenticam, *presbyteros. ff. eod.*

32 *L. 29. ff. de pactis.* Hæc lex non ſervatur jure canonico. *c. ſi diligenti. 12. 2. extra de foro compet.*

33 Puta clericus.

34 Puta mutus.

35 Ultro, vel pactis vel per ſtipulationem.

36 Qua alias uti poſſet, niſi ei renuntiaſſet.

37 Id eſt, exceptio, de Paucis ita habe, Quemlibet foro ſuo renuntiare poſſe, ſi modo forum litigatoris favori attributum eſt, non honori judicum. Sic vaſalli, etiam inviti coguntur de feudo apud *pares* Curiæ litigare. Cauſæ domaniales regis Galliæ etiam volentibus partibus apud alios judices quàm ſuperiores Curiæ agi non poſſunt. Ad hæc privati juriſdictionem non habentes tribuere eam non poſſunt, *v. Bald. hic.*

38 Sacerdotii enim prærogativa jus fori ſpeciale tribuit. *Authent. ſtatuimus. 33. ff. eod.*

39 Renunciare poteſt quis etiam foro ſuo. Hujuſmodi renunciationi ſtari oportet, ne alioquin adverſus pacta veniatur, ut hic. Hodie clericus foro ſuo renunciare non poteſt. Cur? *vid. c. ſi diligenti. 12. extra de foro compet.*

40 Prima ratio decidendi.

41 Altera ratio decidendi.

42 De qua *vide quæ notavi ad leg. 29. ff. de pact.*

43 Renunciare juri pro ſe introducto quiſque regulariter poteſt, v. tamen exceptiones varias apud *Socin. regula. Renunciare.* 339. & *d. c. 12. & c. 18. eod. tit.*

44 Al. *inducta:* al. *introducta.*

45 Hæc conſtitutio extat, 16. *quæſt. 1. cap. generaliter.* 40.

46 Clericorum appellatione qui contineantur, *vid. Nov. 123. c. 19.*

47 Monachi non ſunt clerici, fieri tamen poſſunt clerici. *l. 2. Cod. Theod. de epiſcop. 16. q. 1. cap. de monachis.* 3. ut Julianus Apoſtata ex monacho factus eſt clericus in Eccleſia Nicomediæ. *Aug. Epiſt. 76. v. Cujac. Nov. 6.*

48 Clerici inviti tutores non dantur.

49 Quin tutores eos dari conciliæ vetant, ut Cyprianus ſcribit 1. *epiſt.* 9.

50 *Adde Canonem Apoſt. 6. & 80.*

51 *V. Nov. 123. cap. 9.* huc refer Novellam 133. Hieronymus *ad Paulinum*, ſi cupis eſſe quod diceris, id eſt, ſi cupis monachus ſeu ſolus eſſe, quid facis in urbibus? *16. q. 1. cap. ſi cupis. 5.* Eugenius Papa: ſicut piſces ſine aqua carent vita: ita ſine monaſterio monachus, *16. quæſt. 1. cap. placuit communi. 8.* Duplex eſt opus monachi, aut divinis vacare ſcripturis, aut opera manuaria meditari. *Nov. 133. c. 6. in pr.*

52 *L. 32. §. 4. ff. de arbit. Nov. 123. c. 6.* 53 Subaudi, quæ imperatori ſit ſubjecta: alias extra territorium conſtitutio vim non exerit. *l. ult. ff. de juriſdict.* 54 Non tamen inviti accipient. v. *Cujac. Novell. 123. cap. 5.* 55 *V. Cujac. cap. 16. de præſcript.* 56 Interpretatio Contii. 57 Βουλευτὴν μήτε ταξεώτην. *Græci hic v. ταξεωτικὸν.* curiales decuriones, curiæ civitatis obnoxii: ταξεωτικὴ τύχη, curialis conditio. *diſtinct. 51. 53. Nov. 123. c. 15.* 58 Lex ad præteritos caſus in dubio non extenditur. 59 Ἱεραλίας. 60 Hinc illud Hieronymi *ad Oceanum:* Heri catechumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in eccleſia: veſpere in circo, mane in altario: dudum fautor hiſtrionum, nunc virginum conſecrator. *adde quæ notavi ad Nov. 133. c. 1. in fin. & l. 7. §. 2. ff. de injur.* ibi. Heri ſervus, hodie libertus. 61 *Novell. 6. cap. 1. §. 1. Nov. Leonis 6.* 62 Id eſt, habitu. *Plautus in Amphitr.* Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini, Quod ego huc proceſſi, ſic cum ſervili ſchema. 63 Quartam bonorum decurionis applicandam fiſco obſerva. 64 Id eſt, anno 528. *l. ult. ff. quando, & quibus quarta pars. adde Novell. 6. c. 1.*

Source : BIU Cujas

χρηματοδότας παχθείη, ϗ ἀλλαμένην ἐν αὐτοῖς ϗ ὅτιος αὐτῷ δίδωμι τὴν τ τύχης ἀμέλλαν, τὴν τελεστὴν καὶ ἁπλῶς μοῖραν τ αὐτ ὠσίας (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) παρεχομένων ἄλλως ϗ ὅτε ἐκείνῳ χειροβετεῖσθαι συζυγεῖν, ὅτε τῷ χειροβέτῃ τοιοῦτον τι πρᾶξαι ἐφιεμεν. Γινωσκέσης τ σῆς ὑπεροχῆς, ὡς παντα ὠφελιμον ἁπασι τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ποιῶ ὑφορωμένοις ὡσὶ αὐτῶ τῷ ἱερωσύνῳ, εἴπι τινὰ πράξαιεν ὠφ τὸ μηδὲ τ χειροβετούμενον τ ἱερωσύνης ἀπολαῦσαι, καὶ εἰ ὠφέρειν οἷον δήποτε βαθμὸν ἱερωσύνης ἐπέχων, ἀλλ' ἐν ἰδιώταις τάχθαι, ϗ τοὺς λειτουργίας ὑπ-

1 De quibus l. ult. ϗ. de decurionibus.

τελεῖν, ἃς ὑπέχειν ὠφέρειν. Ἁπερ ἄπαντα κρατεῖν εἰς τ ἑφεξῆς βουλόμεθα χρόνον ἐπειδὴ τίνων ὠφῶτον ὑφ ἡμῶν ἐξεύρηται. ὡ ὠφαπαξ βουλόμεθ πανταχῶς ϗ ὃ νόμος (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) τῶν ἅπαξ τοιαύτης ἱερωσύνης ἀξιωθέντων· ἀλλ' ἐξουσίαν ἐχόντων αὐτῶν δι' ὑποκειμένων λειτουργεῖν κ τῷ Θεοδοσίῳ ϗ Βαλεντινιανῷ τῶν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως

2 L. 21. sup. eod. Δρίστευσιν τῷ ὠφ Θεοῦ ἀνακεκηρυγμένων.

§. α'. Πρὸς τούτοις καὶ ἐκεῖνο δίκαιον εἶναι, ϗ κρατεῖν, ϗ πολιτεύεσθαι χρατίζομεν· ὅπως τελῶν ἐξ ὅρκου, ϗ πολιτευσάμενον σὺν ἴσῃ ὅπως παρῶπλαγ. μεμνήμεθα Αρκαδίου, ϗ Ονορίου τ τ εὐσεβοῦς λήξεως συντυχόντες Δρατάξῃ βιλομένῳ, τὰς κλήσεις. ἐπὶ ὠφελήσαντες τύχοιεν τ ἑαυτῶν τάξεως, ϗ εἰς οἶκον δήποτε ἑνὸς τῶν ἐφεστείαν ὠφελεῖν, ἢ ϗ κληρικοὺς ὠφελεῖν τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων σχεδιάζειν τολμήσαιεν· σὺν ἀδεσθαι μὲ αὐτὰς τ σχεδείας, ἢς ἔτυχον· ὠφελιδόσθαι ϗ τοῖς τ πόλεων βουλαῖς ὑπηρετήσαντας τὸ λοιπὸν τῷ δημοσίῳ. ἐπειδὴ ϗ τῇ θεία διατάξει Θεῷ λατρείᾳ, ϗ τ τ σχολείας τόπον ἔτυχον ἀπειπόντες. Ἁπερ κρατεῖν σὺν ϗ ϗ ἡμῶν χρατίζομεν ϗ νόμῳ, κελεύσαντες αὐτὰς δύθις ϗ παραμένειν τ πόλεως ἐκείνης ἐξ ἧς εἰπι, γένεσθ βουλευτὰς· εἰμὴ σφόδρα δύποθεν ἔχοι βουλευτῶν ἡ πόλις· ἐπείτοιγε τ γείτονος, ἢ ϗ πόρρωτέρω μέχρι μιᾶς ἐπαρχίας ἑτέρας, ἔνθα μάλιστα βουλευτῶν κατέσηκεν ἀπορία. Εἰ ϗ ἀφανεῖς (ὡς εἰκὸς) γένοιντο, ἄδειαν δίδομεν τοῖς βουλευταῖς δύθις ἐπισκέπτειν τ ὠφοσηκόντων αὐτοῖς πραγμάτων, ϗ πάντα κατέχειν ϗ τὸ ἱκανὸν ἑαυτοῖς κτ τ νόμον συντελεῖν ποιεῖν. Ταῦτα μὲν ἐν ἐπὶ τοῖς δύλαβεστάτοις κληρικοῖς οἷς δήποτε βαθμοῦ κρατεῖν εἰς τὸ δυνατὸν χρατίζομεν ϗ ἐπὶ τοῖς ἤδη πεπληρωμένοις κρατεῖν τ νόμον βουλόμενοι, διότι ϗ ἀφέτερον. Επειδὴ ϗ κά τινα Δρατέζειν σύνοδον ὠφὶ μοναχῶν Δρατεγομένην, ϗ βουλομένων, αὐτὰς μὴ κατακλυσθῆναι τὰ οἰκεῖα μοναστήρια, μήδε θορυβεῖν τὰς πόλεις, ἢν ϗ ὠφός τινα νενομοθέτηται καιρὸν τινος ὑποπλεύσει· δεῖν αὖθις ἀφορμὴν σύντεθεν λαβόντας, πλειότερόν τε ϗ εἰς τ ἄπαντα χρόνον ϗ τῆς ἐπανορθώσεως. ὥστε μηδενὶ ϗ λοιπὸν τ δύλαβεστάτων μοναχῶν ἄδειαν εἶναι τὸ τοιοῦτο π πράττειν, ϗ κατέλυσε τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὠφελάμενος ϗ τῶν οἰκείων σχολείαν, ἢ ζώνην, ἢ ἀξίαν, ἢ τ ὑπ δικαστηρίοις μεταδιώκην βίον, ϗ τ ϗ Θεῷ λατρείας τὰς ἀνθρωπίνας ἀσχολίας ἀνθαιρεῖσθαι ἢ γινώσκειν. ὡς ϗ ὁ τοιοῦτό π πράττων ἐπιδοθῆσε) τῇ βουλῇ τ πόλεως ἐκείνης, ἐξ ἧς ἐσὶν ἢ ἑτέρας (καθὰ ὠφότερον εἰπόντες ἐφθημεν) εἰ μὴ χρημάτων δύπορήσοι, ϗ χρημάτικας ὑποσησόμενος λειτουργίας· ἐπείτοιγε τὰς εἰς σῶμα φερούσας· κατέχεσθαι ἀδείας ὑσης τοῖς βουλαῖς, (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) εἰ ἀφανεῖς γένοιντο ἐπιλαμβανεσθ τ πραγμάτων, esse contigerit. †. Si vero, & in reverendissimis Archimandritis censeatur, & manserit inter ipsos: & hoc etiam modo damus fortunæ liberationem, quartam & tunc partem suæ substantiæ (ut prædiximus) præbituro: aliter autem neque illi ordinari concedimus, neque ordinato tale quid agere permittimus. †. Sciente tua excellentia, quia hæc observari debent ab omnibus Deo amabilibus Episcopis, pœnam expectaturis circa ipsum sacerdotium, si quid tale fecerint: præter id; quod etiam nec ipse ordinatus sacerdotio fruetur, licet fuerit antea in aliquo gradu sacerdotii ordinatus, sed inter privatos redigetur, & ministeria [1] exequetur, quibus subjacebat prius. †. Quæ omnia obtinere in futurum volumus tempus: quoniam nunc primum à nobis inventa sunt: non pertinente ullo modo hac lege (ut diximus) ad eos, qui semel hac dignitate sacerdotali decorati sunt: sed licentiam habentibus ipsis per substitutos ministrare, juxta Theodosii, & Valentiniani piæ memoriæ constitutionem [2], quæ ad Thomam rescripta est.

§. 1. Ad hæc & illud justum esse, & obtinere, & in usu esse sancimus; quod positum ab initio, & usu observatum, nescimus quonam modo in dissuetudinem abiit. Meminimus enim, nos in Arcadii, & Honorii piæ memoriæ constitutionem [3] incidisse, volentem clericos, si neglexerint suum ordinem, & in qualemcunque armatam militiam transierint; vel depositi à Deo amabilibus Episcopis, militare ausi fuerint; mitti quidem ipsos militia adepta, tradi vero civitatum curiis ministraturos in posterum publico; quando & Domini Dei servitio, quamdiu militarunt, se abdicaverunt. †. Quæ omnia obtinere ex hac nostra sancimus lege, jubentes, ipsos statim & confestim civitatis illius, ex qua sunt fieri curiales: nisi vehementer curialibus abundet civitas: quo casu vicinæ [4], vel ulterioris etiam usque ad unam provinciam alteram, ubi maxime curialium constituta est penuria. Si vero latitantes [5], (ut probabile est) fiant: licentiam damus curialibus statim ingredi res eorum, eorum bona detinere, & satis sibi secundum legem inde facere. Hæc igitur super reverendissimis clericis cujuscunque gradus obtinere in perpetuum sancimus; & in his, quæ jam perpetrata sunt, obtinere legem eam volentes, quæ & prius erat. †. Quoniam autem & quandam constitutionem [6] invenimus de monachis differentem, & volentem ipsos non relinquere propria monasteria, neque turbare civitates, quam & ad quoddam sancitam esse tempus quidam suspicantur: oportere existimavimus occasionem inde accipientes, perfectiorem, & in omne tempus etiam hoc reformare, ita ut nemini de cætero reverendissimorum monachorum licentia sit, tale quid agere, & relinquere quidem monachicum habitum [7], circuncingere autem qualemcunque militiam, aut cingulum, aut dignitatem, aut eorum, qui in judiciis versantur, sequi vitam, & Dei servitio humanas occupationes præferre aut cognoscere: illo, qui tale quid fecerit, damno [8] curiæ civitatis illius, aut illius ex qua est, aut etiam alterius, ut prædictum est, & si quidem locuples sit, etiam pecuniaria subiturus munera: sin minus, corporalia munera, & hic licentia danda curiis, (ut prædiximus) si invisibiles [9] fiant, occupare bona, & sibi ex his satisfacere secundum legem. In omnibus autem casibus, in quibus accipere ex his curias jubemus causis, volumus mediam quidem horum partem curiales suscipere non in auro, sed immobili possessione, vel quæ subsit vel quæ sit comparanda secundum prius à nobis emissam legem, aliam vero dimidiam generali mensæ tuæ excellentiæ inferri; ut tuus [10] etiam thronus provideat vigilanter, ne quid tale (commissum) lateat: sed, simulatque quid factum fuerit, conveniens super hoc fiat medela, præterquam si [11] nunc ipsi ultro & sponte militiam reliquerint, vel simpliciter quod habent schema & ad monachicam rursum serio & vere revertantur vitam, & inter reverendissimos clericos connumerari festinent. Si enim hoc fecerint intra annum unum ab hac lege lata, remittimus eis pœnam, sufficere ipsis ex exercitio putantes emendationem. †. Hæc autem obtinere in sequens volumus tempus, neque illos extra dictam relinquentes pœnam, quotquot à nostro principatu monachi facti, tale quid fecerunt: id enim, quod præcessit [12], simul quidem ob humanitatem, simul etiam tempus verentes dimittimus, quando nihil diferte statutum prius erat.

10 Præfectum Prætorio alloquitur.

11 Mora purgata non nocet. *l. 7. ff. de in integ. l. 135. §. 1. ff. de verb. oblig. l. 105. ff. de solut.*

12 *V. l. 7. ϗ. de legibus.*

§. 2. Item illud statuimus: sive pater, sive mater, sive alius quis ex defectu liberorum restitutionem aut substitutionem [13] induxerit quibusdam sive masculis, sive fœminis, hi autem ad nuptias venire propter conversationis non elegerint modum: rescindi tales restitutiones aut substitutiones; & habere ipsos potestatem, in quem voluerint modum: pium tamen, quæ inde proficiscuntur, consecrare; & aut consumere superstites, aut relinquere morientes: sicut & si sub conditione liberorum susceptionis [14], ipsis quid relictum fuerit: oportet & hoc ipsum habere eos, liberos suscipere minime coactos. †. Eandem quoque legis positionem, & in mulieribus virginitatem [15] professis, & uxores ducere omnimodo prohibitis reverendissimis clericis extendimus & reponimus: & hanc gratiam Deo pro nostris temporibus dignam referimus.

13 Substitutio precaria facta sub conditione, *si sine liberis heres institutus decesserit*, herede transeunte in clerum aut monasterium, fit irrita.

14 Demus filios aliquid relictum à patre sub ea conditione, *si liberos susceperit*. Demus filium clericum fieri, & ita spem implendæ conditionis amittere, an debebitur ei legatum? utique. Remittitur enim clericis conditio suscipiendorum liberorum. Quando legati petitio erit? statim ab ingressu monasterii. Adde *Novell. 123. c. 37. in fin.*

§. 3. Ad hæc sancimus: sive vir ad solitariam vitam venire voluerit, sive mulier, viro relicto ad exercitationem monachicam venerit: ne hoc damni causam præbeat: sed ut sua omnimodo recipiat: ita ut liceat uxori [&] dotem recipere suam [16] & propter nuptias donationem ei, qui cum ea cohabitaverat: & quod inde venit lucrum, non secundum eam, quæ per repudium fit, disjunctionem vindicare, aut manere apud eum, qui non divertit, sed secundum quod in casum [17] mortis factum est pactum; quasi videatur is, qui divertit à communi alterius convictu, mortuus esse in alterius contubernio, cum cohabitanti sit omnino inutilis [18]: quicquid autem in dotalibus instrumentis receptum fuerit ex pactis in casum mortis, id debitum intelligatur. †. Non audente muliere ante anni lapsum in aliud respicere matrimonium, propter [19] generationis (aut seminis) incertitudinem. †. Sed si quid tale futurum sit, statim mitti divortium, quod idcirco Bona [20] Gratia vocatur, ab ea, quæ conversionem non elegit, persona, atque ita agat, quod voluerit, lucris (ut ante dictum est) ad ipsam pertinentibus: Sane eo quod lucrandum esset ex tali causa omnimodo, si & in prioribus nuptiis, vel vir vel mulier mansissent, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui fuerint, conservando. Dat. V. Kalend. Decemb. C. P. Post. Conss. Lampad. & Orest. an. 11. 532.

15 Quod jus est in conditionibus liberis masculis religionem aliquam profitentibus appositis, idem ad fœminas extenditur.

16 Viro monasterium ingrediente, dos uxori & lucrum ex donatione propter nuptias (de quo convenit in casum mortis non divortii) redditur, nisi ipsa sociam litariam vitam profiteatur.

17 Professio monachismi, sive monachismus, morti magis comparatur, quam divortio: *l. 52. ϗ. eod. Novell. 22. cap. 5.* ideoque quod pacti sunt conjuges in casum mortis, locum habet in casum & eventum monachismi.

18 Etiam ratione habitationis, quod non est in clericis. *l. 19. sup. eod.*

19 *L. 11. §. 2. D. de his qui not ant.* Goth. Pœnæ nubentis intra annum luctus sublatæ sunt jure Canonico. *cap. pen. & ult. x. de secund. nupt. cap. 7. Euphemium 2. quæst. 3.* Quod an ad infamiæ pœnam restringendum, an vero indistinctæ omnes aliæ pœnæ sublatæ sint. Affirm. *Gloss. in l. decreto. in fin. Cod. ex quib. caus. infam. Archidiacon. ad d. cap. Euphemium.* Sed è contra, omnes alias pœnas manere voluit, *Innoc. d. cap. fin. x. de nupt. vid. Afflict. decis. 75. Gail 2. obs. 98. num. 8. Ans.*

20 *Nov. 22. c. 43*

1 Forte *l. 29. ϗ. eod.*

3 *L. 12. sup. eod.*

4 Adde *l. 26. §. 1. ϗ. de sacrosanct.*

5 Pœnam latitantis curialis nota.

7 Monachorum schema.

8 *Novell. 5. c. 6.* Ex Novella Leonis hujusmodi defertor non datur Curiæ, sed ad monachismum revocatur. *Nov. Leon. 7. 8.*

9 Et ἀφανεῖς γένεσθαι, id est, si latent. *l. 7. §. 1. ff. quib. ex caus. in possess.* alio sensu illud Lucæ 24. *vers. 31.* ἀφανὴς ἐγένετο, accipitur.

Source : BIU Cujas

De raptu mulierum Deo dedicatarum.

LIV. Idem A. Hermogeni magistro officiorum.

RAptores virginum [1] vel viduarum, vel diaconissarum quæ Deo fuerint dicatæ, pessima criminum peccantes, capitis [2] supplicio plectendos esse decernimus: quod non solum ad injuriam hominum, sed & ad ipsius omnipotentis Dei irreverentiam committitur. Qui itaque hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tempore invasionis præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagrante crimine deprehensi à [3] parentibus sanctimonialium virginum, vel viduarum, vel diaconissarum aut earum consanguineis, vel tutoribus, seu curatoribus, convicti interficiantur. Sin autem post commissum tam detestabile crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit, in hac quidem Regia Urbe tam viri excelsi Præfecti prætorio, quam gloriosissimus Præfectus urbi: in provinciis autem, tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum, & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones: nec non vir spectabilis Præfectus Ægypti, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus viri spectabiles Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujuslibet ordinis Judices, qui in locis illis inventi fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere; & comprehensos in tali crimine, post legitimas, & juri cognitas probationes, sine [4] fori præscriptione, durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. †. Bona autem eorum; si hoc commissum fuerit in sanctimonialem virginem, quæ vel in asceterio, vel monasterio degit; sive eadem virgo diaconissa constituta sit, sive non, eidem [5] monasterio, vel asceterio, ubi consecrata est, addicantur: ut ex his rebus & ipsa solatium habeat, dum vivit, sufficiens: & res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio: sin autem diaconissa cujuscunque ecclesiæ sit, in nullo tamen monasterio, vel asceterio constituta, sed per se degit: raptoris ejus substantia ecclesiæ, cujus diaconissa est, adsignetur: ut ex his facultatibus ipsa quidem usumfructum, dum superest, ab eadem ecclesia consequatur; ecclesia vero omnem proprietatem, & plenam possessionem earundem rerum nostro habeat beneficio: nemine vel judice vel quacunque alia persona hæc audente contemnere. †. Pœnas autem, quas prædiximus (id est, mortis, & bonorum amissionis) constituimus non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati [6] in ipsa invasione & rapina fuerint. †. Cæteros autem omnes, qui conscii [7] & ministri hujusmodi criminis reperti & convicti fuerint, vel eos susceperint, vel quamcunque opem eis tulerint; sive masculi, sive fœminæ sint; cujusque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ capitali tantummodo subjicimus. †. Ut huic pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus [8] sive nolentibus sanctimonialibus virginibus, sive aliis suprædictis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Dat. XV. Kalend. Decemb. CP. DN. JUSTINIANO P.P. A. II. CONSS. 533.

De filiis familiar.

LV. Idem A.

UT non [9] liceat parentibus impedire, quominus liberi eorum volentes monachi aut clerici fiant, aut eam ob solam causam exheredare: sed si ipsi testamentum condant, necesse habento quadrantem illis relinquere: sin autem hoc non fecerint, locus sit ab intestato. §. 1. Quod si illi monasteria aut ecclesias relinquant, atque mundani [10] fiant, omne ipsorum jus ad monasterium aut ecclesiam pertinet.

De arris sponsalitiis. De dote, & donatione propter nuptias. 1. De filiisfamilias. 2. De his qui sanctimonialem vitam deserunt. 3. Ne Judæus vel Paganus vel hereticus servos Christianos habeat.

LVI. Idem A. Joanni P.P.

DEo nobis auxilium præbente, omnia quæ pro honore sanctæ ecclesiæ catholicæ ad Dei placitum fieri properamus, legibus constituere, & operibus adimplere desideramus. Et jam quidem multa cum ejus auxilio statuimus, quæ ecclesiasticæ doctrinæ atque statui conveniunt: in præsenti vero hoc pia deliberatione duximus corrigendum, quod hactenus contra Dei timorem fiebat. Cognitum etenim nobis est: quod si quis sponsus, vel sponsa, post datas & acceptas arras, voluisset se divino [11] deputare servitio, & à seculari [12] conversatione recedere, ac sanctimonialem vitam vivere, atque in Dei timore permanere; compellebatur vir quidem ea quæ arrarum nomine dederat, amittere; sponsa vero in duplum id quod acceperat reddere: Quod nostræ mansuetudini, religioni contrarium esse visum est. Unde per præsentem legem in perpetuum valituram jubemus: Ut si [13] quis sponsus vel sponsa [desideraverit seculi istius vitam contemnere, & in sanctimonialium conversatione vivere,] sponsus quidem omnia, quæ arrarum nomine, futuri causa conjugii dedit, sine ulla deminutione recipiat; sponsa autem non duplum (sicut hactenus) sed hoc tantummodo sponso restituat, quod arrarum nomine acceperat, & nihil amplius reddere compellatur, nisi quod probata fuerit accepisse. Nam & maritis & uxoribus qui seculo renunciant, jam anteriore [14] lege à nobis provisum est: ut, sive maritus sive uxor religionis causa à conjugio recesserit, & solitariam vitam elegerit, unusquisque eorum res suas recipiat, quas pro dote vel ante nuptias donatione præstiterat, & hoc tantummodo lucri nomine consequatur ab eo qui solitariam vitam elegerit, quod debuit legitime vel ex pacto per casum mortis [15] exigere. §. 1. Hoc etiam cognitum nobis correctione nostra dignum esse judicamus: ut, si quis in parentum potestate constitutus vel constituta, vel forsan hujusmodi jure absolutus vel absoluta, elegerit se monasterio vel clero sociare, & reliquum vitæ suæ tempus sanctimonialiter degere voluerit; non liceat parentibus eosdem vel easdem quocunque modo abstrahere [16], vel propter hanc tantummodo causam quasi ingratum [17] vel ingratam à sua hæreditate vel successione repellere, sed necesse sit eis omnimodo, cum ultimam voluntatem suam sive per scripturam sive alio legitimo modo perficiunt, quartam [18] quidem portionem secundum leges nostras eis relinquere: sin autem & amplius voluerint eis largiri, hoc eorum voluntati concedimus. Sin vero ultimam voluntatem parentes neque testamento neque alio ultimo elogio declarasse monstrati fuerint: omnem parentum substantiam heredes, quibus ab intestato competit, secundum leges nostras, sibi defendant: nullo eis impedimento ex sanctimoniali [19] conversatione generando, sive [20] soli, sive cum aliis ad successionem vocantur. §. 2. Hujus autem perpetuæ nostræ legis beneficia eos volumus obtinere, qui in monasterio vel clericatu perseveraverint. Nam si qui eorum, de quibus præsentem legem posuimus, sanctimonialem vitam elegerint, ad secularem autem conversationem postea remeaverint: jubemus [21] omnes eorum res ad jura ejusdem ecclesiæ vel monasterii, à quo recesserint, pertinere. §. 3. His ita dispositis, repetita [22] lege jubemus, ut nullus Judæus, vel Paganus, vel hæreticus servos [23] Christianos habeat: Quod si inventi in tali reatu fuerint; sancimus servos omnibus modis liberos esse, secundum anteriorem nostrarum legum tenorem. †. In præsenti autem hoc amplius decernimus: ut si quis ex prædictis Judæis, vel Paganis, aut hereticis habuerit servos nondum catholicæ fidei sanctissimis mysteriis imbutos, & prædicti servi desideraverint ad orthodoxam fidem venire; postquam Catholicæ ecclesiæ sociati fuerint; in [24] libertatem modis omnibus ex præsenti lege eripiantur; & eos tam Judices provinciarum, quam sacrosanctæ ecclesiæ defensores, nec non beatissimi Episcopi defendant, nihil pro eorum pretiis penitus accipientibus dominis. Quod si forte posthac etiam ipsi domini eorum ad orthodoxam fidem converti fuerint, non [25] liceat eis ad servitutem reducere illos, qui eos ad fidem orthodoxam præcesserunt. Sed si quis talia usurpaverit, pœnis gravissimis subjacebit. †. Hæc igitur omnia, quæ pietatis intuitu nostra sanxit æternitas, omnes Judices, & religiosissimi antistites, sive Africanæ diœceseos (in qua maxime hujusmodi vitia frequentari cognovimus) sive aliarum provinciarum, gnaviter & studiosissime observari procurent. Nam contemptores non solum pecuniaria multa, sed etiam capitis supplicio ferientur.

De legato annali.

LVII. [26] Idem A. Joanni P.P.

PRæsens lex in alterius legis scriptæ à nobis refertur mentionem: quam proculdubio, & denuo confirmare cum quadam meliore putavimus oportere adjectione, majorem pœnam contra delinquentes proferendo; non [27] quia augmentis delectemur pœnarum, (nihil enim nobis tam gratum est, quam humanitas) sed ut metu pœnæ eos, qui ad peccandum proclives [28] sunt, à peccando arceamus. Scimus igitur, nos scripsisse legem [29] dicentem, nullam esse licentiam sanctissimarum ecclesiarum Oeconomis, aut antistitibus xenonum, aut nosocomiorum, aut ptochiorum, aut monasteriorum sive virorum sive mulierum, aut aliorum talium corporum [30], quorum præfata constitutio meminit, ea quæ in perpetuum illis relicta sunt, quæ Annalia vocant leges, secundum aliquod pactum aut auro distrahere certo, aut alienare aliter per quemcunque modum, & posteris adimere id, quod eis obveniret exinde, solatium: & convenientes legi adjecimus rationes: ut quia non amplius propter tale commentum, nec appellatio quidem annui conservetur, nisi per singulos annos contingat præstari, sed semel representatum [31], postea perfecte pereat. Hanc iterum cum aliqua adjectione renovantes legem sancimus: si quis aut Reverendissimorum Oeconomorum, aut xenodochorum, aut nosocomorum, aut ptochotrophorum, aut gerontocomorum, aut brephotrophorum, aut orphanotrophorum, aut archimandritarum, aut aliorum contentorum [32] priore nostra divina constitutione personarum; id quod in perpetuum relictum est venerabilibus domibus, quibus præsunt, sive in auro, sive in aliis rebus, tentaverit transmutare, ne videatur esse perpetuum, sed transactionibus aut venditionibus, aut quibusdam aliis machinationibus, ut quod perpetuum manere debebat, terminetur, tentaverit, præter vim à nobis nuper profectæ in hujusmodi rebus divinæ legis: nullam habere ullo modo licentiam hoc facere: sed & si fecerit; irritum esse quod factum fuerit: & licentiam esse ei [33], qui post ipsum eandem susciperit curam, vel etiam eo negligente (ut fieri potest) cæteros deinceps omnes statim revocare id, quod fuerit factum, & ita infirmum declarare, atque si ab initio non processisset: ut & fructus medii temporis, & usuras, & omnem utilitatem ad pium pertinere omnimodo locum;

---

1 Quid si mulier virum rapiat? Tiraquellus raro quidem fatetur id evenire; idem tamen statuendum hic esse putat *de retract.* §. 10 *glos.* 2. *n.* 4. *Bald. hic.* eorum sententiam juvant ea verba *in fin. eod.* sive fœminæ sint.

2 Pœnam raptoris virginum observa, &c. *adde l.* 1. *C. de raptu.*

3 Rebuffus negat in Gallia id observari, neque licere consanguineis puellis raptorem interficere, in *proœm. consl. glos.* 5. *num.* 5. 34. *Goth.* Idem de aliorum moribus. *Groeneweg. & ibi DD. hic.*

4 Raptor virginis fori præscriptione uti non potest: potest enim ubique conveniri. v. plures species apud Socinum reg. delicta 87.

5 XXVII. *quæst.* 1. *cap. si quis rapuerit.* 30. *c. excommunicamus.* 13. *extr. de hæret.* in Gallia id negat servari Rebuffus, *d. loco num.* 34. sed bona raptoris fisco applicari, reservatis monasterio quibusdam amendis, id est, multis arbitrio judicum imponendis. Ideoque Gallis parum utilis erit regula, quam ex hoc textu quidam colligunt, possessionem raptoris monasterio sine ulla apprehensione adquiri.

6 Agentes & consentientes puniuntur eadem pœna.

7 Raptus conscii ministri suscep-tores ejus opem ferentes capite puniendi sive masculi sive fœminæ.

8 Etiam volenti facta injuria puniri potest, si id publice expediet.

9 *Nov.* 123. *c.* 41. *vid. Cujac.* 12. *obser.* 26. *in fin.* ubi notat Monachismo deleri ingratitudinem erga parentes, & è contra. Colligi etiam potest, Invito parente liberos monachismum profiteri posse, nec eo prætextu quasi ingratos exheredari.

10 *Vid. Nov.* 123. *c.* 42. Id est, laici, qui & idiotæ. *Nov.* 6. *c.* 1. seculari conversationi dediti. *l.* 56. *C. eod.*

11 *L.* 60. *in fin. D. de don. int. vir. Nov.* 22. *c.* 5. *Novell.* 117. *c.* 12. *Nov.* 123. *c.* 39.

12 *Vid. Nov.* 6. *c.* 1.

13 Non regulam.

14 *L.* 53. §. 3. *C. eod. Novell.* 123. *cap.* 39.

15 Monachismus morti comparatur. *l.* 53. §. 3. *C. eod.* Est enim mors veluti civilis vita solitaria.

16 Liberi à parentibus inviti è monasterio non sunt retrahendi. *Goth.* Vide Gomes. *tom.* 1. *var. resolut. cap.* 5. Rain. Cors. *lib.* 2. *indag. cap.* 23. Boër. *quæst.* 34. S. L.

17 Hoc innuit, justam ingratitudinis causam non esse, solitariam vitam parentibus invitis profiteri, qua de re vid. *Alc.* 4. *parerg.* 23. & 19. *quæst.* 3. *c. ult. Novell.* 123. *cap.* 41. *ubi dixi* 5. *Harm.* 9. *in fin.*

18 Liberis monachismum professis parentes quartam relinquere tenentur; sed hoc non servatur in Gallia. v. *Rebuff. in præm. consl. glos.* 5, *num.* 24.

19 Sanctimonialis vitæ hic opponitur secularis conversatio. Secularis nomine vitam damnabi em ne intelligas, sed proclivem ad carnis vitia propter frequentem hominum conversationem. Alias verum etiam esse potest quod ab Aristotele dicitur 1. *Politic.* 3. Eum qui sit absque civitate per naturam, non per fortunam, aut nequam esse, quam potiorem homine, ut ab Homero notatur, velut sine tribu, sine jure, sine domo.

20 Monachi parentibus succedunt ab intestato, sive soli sint, sive cum aliis. Sed hoc non servatur in Gallia, nec enim succedunt parentibus tales liberi. vide *Rebuff. ibi num.* 22.

21 Pœnam monasterium suum deserentis, & ad secularem vitam transeuntis observa.

22 Vel de qua sæpius dixit, vel quia superiores emendat. §. 1. *C. eod.* eo sensu Codex repetitæ prælectionis dicitur.

23 *Vid. l. unic. C. ne Christia. mancip.*

24 Christiana professione Judæorum servi & gentilium fiunt liberi: quod ætate Pauli non fuit. *epist. ad Philemonem vers.* 10.

25 Semel impetrata libertas invito & innocenti non potest adimi, videbatur autem res ad causam utilem rediisse. Christiani servos Christianos habere possunt: at non Judæi.

26 Interpretatio Contii.

27 Pœnarum augmentis principes delectari non debent. *l.* 8. *C. de judiciis, l.* 90. *l.* 183. *D. de reg. jur. vid. Senecam* 1. *de Clementia* 8.

28 Adde *l.* 9. *D. de extraord. criminibus. l.* 16. §. 10. *D. de pœn.*

29 *L.* 45. §. *ult. C. eod.*

30 *L.* 46. §. 9. *C. eod.*

31 Transactio improbatur, quæ fit ideo ut repræsentata pecunia consumatur. *l.* 8. §. 6. *D. de transact.*

32 Περιεχομένων, id est, de quibus diximus, *l.* 46. *C. eod.*

33 An & ei, qui ipse transegit? id videtur. *arg. l. pen. & ult. ff. de postul.*

Source : BIU Cujas

ρᾶ δ᾽ δημιεργὸς δέδομθ᾽, ὁ τάλ᾽ ἐπὶ πάντως ὁ θάνατ᾽ τοῖς ἢ δικαίοις οἴκοις, καὶ τοῖς αὐτῶν συγγένεσι, ἀτελευτήτοις ὑπὸ θεοῦ φυλακτορμάοις, σὸν ἔνεστιν ἐδὲ κ᾽ τὶς κλήσοις ἐπάγεσθαί τι πάσχοις, ἀλλ᾽ ἕως αὐ ἀμεμφέσιν οἱ δίκαιοις οἴκοι, (μέχρις ἢ ἄχρι παῖδες, καὶ μέχρις αὐτοῦ δ᾽ τ᾽ αἰώνων τέλος, ἕως ὁ τ᾽ Χριστιανῶν ὄνομα πᾶσ᾽ ἀνθρώποις ἔσι τε καὶ σῳζόμενον) δίκαιον μένειν καὶ τὶς διὰ ταῦτα κωλύειν παρομένας χορηγίας ἢ σῳζούσας ἀθανάτους ἀεὶ τοῖς δυσεβέσι πράξεσι τοῖς μηδὲ πώποτε πεπομφόσι ὑπαρξεμένας. Τὸν γὰρ τοιοῦτ᾽ τοῦ πλημμελήσαντα καὶ ἀποδοῦναι τὸ πᾶγμα χρυσίν ἢ καὶ ἄλλῳ τινὰ σῶφρα᾽ιν διορίσασθαι, βλάβειν μὲ μηδεμίαν ἐπιφέρ᾽ (κατὰ τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον) τοῖς, καθ᾽ ὧν πάσχα ἔπραξαν οἴκοις· ἀλλ᾽ ἐκείνας μὲν καὶ τὸ χρυσίον ἢ τὸ πρᾶγμα κερδαίνειν, ὅπερ εἰλήφασι, καὶ ἐδὲν ἧττον τὸ κωλυόμενον ἀπαιτεῖν δίκαι᾽ οἰκείων ἐλαττώσεως· αὐτὸν δ᾽ τ᾽ τῶν πράξεων, κληρονόμους τε αὐτοῦ καὶ διαδόχους καὶ τὰ τότε πράγματα συνέχεσθαι τῷ σῶς αὐτὸν σωκάζειν καὶ σῴζειν αὐτῷ, τόγε ἐπὶ τῷ οἰκείῳ σῳσώπῳ καὶ τοῖς πράγμασι τοῖς ἑαυτοῦ, σῶς τ᾽ συμβάλλοντα τὸ αἰσχύνειν ὅπως αὖ σῶς μὲ τ᾽ δικαίσειν οἴκων, ἕως ἐδέον καταλαβε, μηδεμίαν ἐλπίζοι τ᾽ ὀλόρθιον ἀνάληψιν, ἢ δ᾽ γενόσ᾽ σύσταξιν ὅσον δ᾽ σῶς αὐτὸν τὰ συμβάλλοντα, πᾶσιν ἔχει ὡδαῖ τ᾽ νόμων ἄδειαν χωρεῖν ἐπ᾽ αὐτὸν, καὶ κληρονόμους αὐτοῦ, καὶ τὰ αὐτοῦ πράσμαθ᾽, καὶ τὸ δεδόμθον, εἰ ἰσύσθεν, εἰς πράττειν· ἵνα, εἰ μὴ τῇ σῶς Θεὸν ὁλαθεία, τῷ δεῖ γῆν τῷ τ᾽ ἰδίας αὐτῶν σῶσιος, καὶ τ᾽ οἰκείων κληρονόμων ὀνηνῆσθαι γνοὺς σῶς τὰς τοιαύτας σωμήχας ὡς ὁμολογηθόως ἐπ᾽ ἐδενὶ χρῆσθ᾽ πράξασιν, ἀλλ᾽ ἢ χρήμασι διαφθαρίνθες, ἢ πειθῶν πινῶν καὶ πάσχα ἔραν αὐτὰς δυσίαν καὶ τοιούτων σῳσυζήνθες.

1 Et quasi cursores vitæ lampada tradunt. *Lucret.* 2.

2 Unus hic vitæ status, quid est status præscriptus, finitus ac certus.

3 Πίρας τ᾽ βίς, ὁ θάνατ᾽. *Novell.* 1. *c.* 1. *in fin.* πάντ᾽ ἐπέλθων θάνατ᾽. *Nov.* 23. De morte vid. Sebastianum Medicem *in tractatu*, *Mors omnia solvit.*

4 Voto saltem: nam interdum diruuntur. *l.* 73. *in pr. ff. de cont. empt.*

5 Perpetua perpetuam causam habent.

6 *Novell.* 7. *c.* 6. Galli *le drap & l'argent.*

7 *Nov.* 6. *cap.* 6.

8 De Episcopali judicio, *C. Theod. lib.* 16.

9 *L.* 25. *in pr. ff. tit. prox.* 16. *C. Theod.* 1. *l. ult.* Audientia Episcopalis, non est jurisdictio, ut vult Accursius: non est diœcesis, ut vult Haloander, quia ut foro, ita apparitione & executione carent Episcopi. Audientia, judicium est atque notio, quæ Episcopo in clericos & monachos competit.

10 *L.* 21. *in fin. l.* 31. *in fin. l.* 32. *ff. cognitionem. l.* 8. *C. eod.*

11 *L.* 8. *C. eod. l.* 18. *l.* 48. *ff. tit. prox.* & providentiam, *l.* 1. *C. eod.* officium, *l.* 5. *C. eod.*

12 *L.* 8. *C. eod. l.* 14. *l.* 7. *ff. tit. prox.*

13 Secundo P.P.

14 Si modo mercandi videantur exercere solertiam, ita refertur in *l.* 1. *C. Th. de lustrali collat. lib.* 13.

15 Episcopalis providentiæ est, ne mercatores carius (quam par sit) merces suas vendant. Est enim servandus modus in pretio & ejus officii pauperes adjuvare.

16 Id est, Episcopi præsertim.

17 Maji C. Theod.

18 Divo Jovi*n*iano & Varroniano Coss. in *C. Th.*

19 Hæc lex interpolata ex *l.* 2. *C. Theod. quorum appellationes non recipiuntur. lib.* 11.

20 Appellare frustratorie ante definitivam sententiam non licet.

21 Quæ & præjudicialis dicitur. vid. *Cujac.* 12. *obs.* 6.

22 *L.* 10. *l.* 15. *l.* 16. *l.* 30. *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 36.

23 *L.* 11. *C. Theod.* 56. *l.* 10. non est lex 5. *ff. quorum appellationes*: quæ hac posterior est. Et potius lex 10. 15. & 16. *d. tit. Theod.*

24 Quod fit, si laicus frustratorie appellat.

25 Hoc non servatur jure canonico. *Bald. hic.*

26 *L.* 8. *C. Theod. de indulgentiis criminum lib.* 9. *tit.* 38. *Syn. Bas.* 7. *tit.* 17. *cap.* 16. 1. *Harm.* 4. §. 10.

27 Convenit etiam Episcopis, id ut fiat, adde 60. *Eccl.* 35. *c.* 12.

28 Ubi jus desiit ad consuetudinem Principis recurri potest.

29 Qui semper Christianus injuriis fuit, adde *l.* 8. *D. ad Turpill.*

locum: omnibus quæ medio tempore attentata sunt, quiescientibus. Homini etenim cuique cursus [1] unus [2] est vitæ ab opifice datus, cujus finis est omnino mors [3]: venerabilibus vero domibus, & earum cœtibus, indesinenter à Deo custoditis, non est neque secundum earum possessiones inducere aliquam metam: sed quousque utique permanserint venerabiles domus; (manent [4] autem in perpetuum, & usque ad hujus seculi consummationem, quousque *Christianorum* nomen apud homines erit & coletur) æquum itidem [5] est manere, & in perpetuum relictas erogationes, aut reditus immortales semper piis actionibus nunquam cessaturis servituros. Eum igitur, qui tale quid deliquerit, & transferre rem auro accepto, aut per aliam occasionem præsumpserit, damnum quidem nullum induci (secundum ea, quæ prædicta sunt) his contra quas talia perpetrarunt, domibus: sed illas quidem domos, & aurum, & rem lucrari [6], quam acceperunt; & nihilominus relictum exigere absque ulla quacumque diminutione, tam ab ipso qui hoc egit, quam ab ejus heredibus & successoribus, & illius res, & bona obligari ipsi, qui cum eo contraxit; & ea ipse vindicet, tam contra illius personam, quam bona ipsius, usque ad plenam & competentem ipsi indemnitatem: ne scil. contra venerabilem domum, quam contra fas fraudavit, ullam speret datorum recuperationem, aut ejus quod factum est instaurationem: Quod autem ad ipsum, quo cum contraxit, attinet: omnem habeat à legibus licentiam [7] regredi contra ipsum, & heredes ejus, & res ejus, & quod datum est, si possit, exigere, ut, si minus ob Dei metum, metu saltem propriæ ipsorum substantiæ, & suorum heredum tardiores fiant ad hujusmodi pactiones; quas in confesso est eos nullius boni causa celebrare, sed vel pecuniis corruptos, vel affectionibus quibusdam superatos. Quæ omnia per hanc divinam legem prohibentes & ipsam sacris nostris inscribi legibus sancimus, & offerimus ipsi domino universorum Deo & salvatori nostro Jesu Christo, pulchrum quoddam & conveniens ipsi sacrificium & ipsam adducentes. Datum prid. Id. Septemb. CP. DN. Justinian. P.P. AA. IV. & Paulino V.C. Conss. 534.

TIT. IV.

DE EPISCOPALI [8] AUDIENTIA [9]; ET DIVERSIS CAPITULIS, QUÆ AD JUS [10] CURAMQUE [11], ET REVERENTIAM [12] PERTINENT PONTIFICALEM.

De modo mercandi.

I. Impp. Valentin. & Valens AA. [13] ad Julianum comitem orientis.

NEgotiatores, [si] qui ad domum nostram pertinent, ne [14] modum [15] mercandi videantur excedere Christiani [16], (quibus verus cultus est adjuvare pauperes, & positos in necessitate) provideant [episcopi.] Dat. xv. Kalend. Mart. [17] *Constant.* Valentin. [18] & Valent. AA. Conss. 368.

De clerico ante definitivam sententiam appellante.

II. Iidem AA. ad Claudium P. P.

SI [19] clericus ante [20] definitivam sententiam, frustratoriæ dilationis causa ad appellationis auxilium convolaverit; multam [21] quinquaginta [22] librarum argenti, quam contra hujusmodi appellatores sanctio [23] generalis imponit, cogatur expendere. Hanc autem non fisco [24] nostro volumus [25] accedere, sed pauperibus fideliter erogari. Dat. VI. Id. Jul. Valentiniano NP. & Victore Conss. 369.

Qui ex carceribus die Paschatis dimittuntur.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Neotherio P.P.

NEmo [26] deinceps tardiores fortassis affatus nostræ perennitatis exepectet: exequantur Judices [27], quod indulgere consuevimus [28]: ubi primus dies [29] Paschalis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dissolvantur. †. Sed ab his decernimus eos, à quibus contaminari potius [30] gaudia lætiamque communem, si dimittantur, animadvertimus: Quis [31] enim sacrilego diebus sanctis indulgeat? quis adultero, [vel stupri,] incestive reo tempore castitatis ignoscat? quis non raptorem [virginis] in summa quiete, & gaudio communi persequatur instantius? nullam accipiat vinculorum requiem, qui quiescere sepultos quadam sceleris immanitate non finit: patiatur [32] tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorque monetæ; homicida, [parricidaque] quod [33] fecit, semper exspectet: reus etiam majestatis [34], de domino [35], adversus quem talia molitus est, veniam sperare non debet. †. His ergo tali sub adstrictione damnatis, indultum nostræ serenitatis eo præcepti fine concludimus, ut remissionem veniæ crimina nisi [36] semel commissa non habeant: nec in eos liberalitatis Augustæ referatur humanitas; qui impunitatem veteris admissi non emendationi potius, quam consuetudini [37], deputaverint. Dat. Kal. [38] Maji, Arcadio A. & Bautone V.C. Conss. 385.

De numero, electione, & officio Prætorum.

[Imperator.

TRes [39] tantummodo Prætores electæ opinionis in hac Urbe per singulos annos judicio Senatus præcipimus ordinari: qui competentes causas & debitos actus integre disceptare, atque retractare debeant.]

De habitu virginum Deo dicatarum.

IV. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

MImæ [40], & quæ ludibrio [41] corporis sui quæstum faciunt, publicæ habitu [42] earum virginum [43], quæ Deo dicatæ sunt, non utantur. [44]

De archigeron. & diœcetis ergasiotanor.

V. Impp. Arcad. & Honor. AA. Gennadio Præfecto Augustali.

ARchigerontes [45], diœcetæque [46] ergasiotanorum [47] non-nisi [48] Christiani dirigantur: quod Officium tuum sollicitis observet excubiis. Dat. Non. Februar. *Constantinop.* PP. *Alexandria*, Eutycheo, Arcad. IV. & Honor. III. AA. Conss. 396.

Ne quis damnatum eximat. De appellatione.

VI. Iidem AA. Eutychiano.

ADdictos [49] supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorum vel monachorum, eorum etiam, quos *synedtas* [50] vocant, per [51] vim atque usurpationem vindicare liceat ac tenere. Sed & reos ad locum pœnæ sub persecutione [52] pergentes nullus teneat aut defendat. Sed sciat se Cognitor [53] triginta librarum auri multa, & primates Officii, capitali esse sententia feriendos, nisi usurpatio ista vindicetur. At si tanta clericorum aut monachorum audacia est, ut bellum potius, quam judicium futurum esse existimetur: ad Clementiam nostram commissa referantur, ut arbitrio [54] nostro mox severior ultio procedat. Ad Episcoporum sane culpam (ut cætera) redundabit, si quid forte in ea parte regionis, in qua ipsi populos Christianæ religionis doctrinæ insinuatione moderantur [55], ex iis, quæ fieri hac lege prohibuimus, à monachis perpetratum esse cognoverint, nec vindicaverint [56]. Quibus in causa [57] criminali, humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus. Dat. VI. Kal. Aug. *Mnyzo.* Honorio A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

De his, qui ex consensu litigant apud episcopum.

VII. Iidem AA. Eutychiano P.P.

SI [58] qui ex consensu apud sacræ [59] legis antistitem litigare voluerint, non vetabuntur: sed experientur illius in civili duntaxat negotio, more [60] arbitri, sponte residentis judicium. Quod his obesse non poterit, nec debebit quod ad prædicti cognitoris examen conventos, potius abfuisse [61] quam sponte venisse constiterit. Dat. VI. Kalend. August. *Mediolani*, Honorio A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

VIII. Imppp. [62]

---

30 Hujusmodi liberatio, relaxatio est potius, quam vera dimissio. 31 *L.* 10. *ff. de feriis.* adde *l.* 3. *in fin. ff. de abolitionibus.* adde *quæ notavi ad l.* 7. §. 2. *ad l. Jul. Majestatis.*

32 Quæstio haberi potest die feriato.

33 Pœnam talionis homicida sustinet sine remissione, ut vult Bald.

34 Lex de seditiosis quotidie queri jubet. *Cic. pro M. Cælio.*

35 Id est, à principe, quam appellationem recusavit Augustus. De Principis beneficio desperet, qui in Principem commisit, *arg. l.* 37. §. 1. *D. de minoribus.*

36 Geminatum delictum venia caret. vid. *quæ notavi ad l.* 15. *in fin. D. ad Turpill. l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis*, *v. Bellov.* 3. *prælect. c.* 16. *n.* 7. & *c.* 19. *n.* 10. *Pap.* 24. *Arrest.* 10. *num.* 8.

37 Qui iterum deliquit post veniam semel impetratam, consuetudinem quandam peccandi habere dicitur. Et tamen ne hinc colligas, consuetudinem ex uno actu generari: agitur enim non de consuetudine juris, sed facti. *Bald. hic.* loquitur ergo ὑποθετικῶς, nec enim habitus ex uno aut altero actu generatur, *v. Cujac.* 20. *obs.* 1.

38 V. Kal. Mart. *C. Theod. eod.*

39 Hæc lex deest in scriptis, & in Haloandri editione. Est autem ultima, *ff. tit. de off. prat.* Et vero quomodo huc pertinere possit, non video. v. & hic Contium.

40 Pars *l.* 12. *C. Theod. de scenicis*, *lib.* 15.

41 Adde *Nov.* 6. *c.* 1. 6.

42 *Novell.* 123. *c. ult. vid. Pet. Greg.* 8. *Synag. cap.* 5. *in fin.*

43 Et ut matronarum, Tertull. *cap.* 6. *apologetici*, vetantur ab eodem Theodosio, *l.* 11. *C. Theod. de scenicis l.* 15. uti gemmis, sigillatis, sericis & textis, uti auratis.

44 Vetantur etiam uti aliis vestibus, & inter cæteras, iis quæ crustæ dicuntur, *l.* 11. *C. Theod. l.* 15. *tit.* 7. Cæterum è Codice Theodosiano, *l.* 12. *eod. tit.* supplenda subscriptio: Dat. III. *Kal. Jul. Heracl. Arcad. A.* III. & *Honorio A.* 11. *Conss.* id est, a. 394. 45 *L.* 1. *C. Th. de Alexandrinæ plebis primatib. lib.* 14. *tit.* 27. Ii, ut & diœcetæ, fuerunt defensores Alexandrinæ urbis: ne alioquin putes cum Accursio archipresbyteros, aut archiepiscopos, aut minores sacerdotes fuisse. Hotomanus legit Archigerontes, quos principes fabrorum, qui regiis ac publicis ædificiis præsunt, interpretatur. Video eos vocari principales Alexandrinos, *l.* 56. *in pr. ff. de decurionibus.* summates ordinis Alexandrini, *l.* 57. *in pr. d. tit.* Alexandrinæ plebis primates, *l. Archigerontes.* 1. *C. Theod. de Alexandrinæ plebis primatibus.* sane Archigerontes nihil aliud, quam γερουσίας, id est, senatus & curiæ primi: curiæ, inquam, municipalis, seu Senatorum municipalium, principales curiæ. Neque enim raro in jure munera civitatis Alexandrinæ Græcis vocabulis exprimuntur, exemplo sint: κεκτελογίαν πεπωγονεργίαν, ὡς πρωτόρια. *l. ult.* §. 19. *ff. de muneribus*, ὑπομνηματογράφοι, *l.* 59. *C. Theod. de decur.* 46 Hoc est, curatores corporis ergosiotanorum. Fuerunt enim civitatibus sua corpora, ut & curiæ. His ditiores: illis, tenuiores adscripti. Harum primi, Archigerontes, ut paulo ante dictum est, summates & primates. *l.* 57. *ff. de decurionibus.* & pro urbis amplitudine interdum pauciores. Hinc tres primates, *l. de creationibus.* 27. *vers. fin autem ff. eod.* quinque summates ordinis, *dicta lege* 57. *in pr.* decem primi curiales, *l.* 239. §. 5. *ff. de Verb. Signif.* corporum vero primi διοικητοί, *hic ut & Nov.* 128. *c.* 16. Curatores corporis, *l.* 3. §. 2. *D. de collig.* patroni corporum, *l.* 2. *l.* 12. *C. Theod. de pistoribus. l.* 9. *C. Theod. de suariis*, reliqui corporati, *v. ult. C. Theod. de Alexandrinæ urbis primatibus*, *leg.* 1. 14. *tit. ultim.* hic itaque sunt ergositonæ: quibus cura præcipua frumenti comparandi injuncta est. Quod si roges, cur hos ex Christianis eligi mandet Imperator, fortassis ea fuerit ratio, quod Alexandrini factiosi, *Philo in Flaccum*, *Dion.* 39. quos & alias fidei Christianæ contemptu, commercia monasteriorum usurpasse constat ex *Nov.* 7. *cap.* 12. 47 Ergasioctonorum, Hal. ἐργαστίας τυμπάνων, *Alc.* 3. *diff.* 18. quo nomine dilpensatores principalis annonæ intelligit. Hotomanus legit, *Ergasticorum.* Ergasticos intelligit operas quæ in operibus publicis conductis ab aliquo, quasi principe & magistro gubernantur. Alii legunt, Ergasiotarum. Ergasiotanorum vocabulo Accursius, ut est accuratus & felix in vocabulorum difficilium interpretatione, Christianos intelligit damnatos ad Metalla. Sunt enim ei *scotona* metalla. Ego vero legendum puto, diœcetæ Ergositonorum, ac si dicas, Præfectos eorum qui frumentum Alexandriæ comparant, σιτωνῆς namque est curator frumento comparando. *l. ult.* §. 5. *D. de muneribus.* Id munus Justinianus appellat ὡνίας ἐμβολῆς ἀνάκτησιν. *Edict.* 13. *de Alex. in c.* 4. *c.* 8 *in fine.* quemadmodum & id quod Alexandria Romam mittebatur ὡνία; ἐμβολῆς σῖτου *ibi & cap.* 8. ὡνίαν σιτομετρίαν. Superiorem etiam sententiam confirmat *l.* 17. *ff. eod.* 48 *V. l.* 9. *ff. de diverf. offic. lib.* 12. *tit.* 60. 49 *Pars legis* 16. *C. Th. de pœnis*, *lib.* 9. *& l.* 57. *C. Theod. de appell. lib.* 11. 50 *Lib.* 11. *C. Theod. tit.* 30. *l.* 57. cœnobitas 9. *C. Theod.* 40. *l.* 16. Gennadius *in Eugrio*, composuit cœnobitis ac fynoditis doctrinam aptam vitæ communi. Soc. 4. *hist.* 23. περὶ τῶν ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις μεμυχῶν, Synoditæ & Cœnobitæ sunt, quibus una & eadem domus, omnia communia sunt. *v. Cujac. ad Novell.* 5. 51 Eam licentiam forte usurparunt clerici exemplo Pontificum: quorum occursus sæpe servabat ductos ad supplicium. *Cujac. hic.* Qui ad verbera ducebatur si ad pedes flaminis Dialis provolvisset, eo die verberari piaculum erat. 10. *Gell.* 15. *Plutar. in Num. vide de Vestalibus*, & *problematum* 3. *ubi de flam. Dial.* Quin vinctum, si ædes ejus flamen Dialis introiisset, solvi necessum erat: & ejus vincula per impluvium in tegulas subducti atque inde foras ejici, *Gell. d. l.* id Vestalibus etiam concessum. *Plut. in Numa*, *v. Alexandrum ab Alexandro* 5. *genial.* 12. ut & hodie, communi quorundam opinione, Cardinalibus. Clarus 5. *sent.* 4. §. *ult. quæst.* 98. *vers. ulterius quæro.* eam rationem reddit, quod Cardinales regibus æquiparentur, & in Cardinalibus tota fere majestas Christianæ reipublicæ resideat. Eorundem domibus ac palatiis idem *lib.* 5. §. *ult. q.* 30. *vers. item adde*, jus asyli tribuit. vid. *Corsetum*, *Marsil. in singularib. Cottam*, *Tiraq. de tem. temperandis c.* 55. 52 Persecutione 9. *C. Th.* 40. *l.* 16. *vers. vtos.* 53 Id est judex. 54 Pœna arbitraria punitur is, qui condemnatum eripuit quæ etiam capitalis esse potest. *v. Bald. hic*: & *Boissim tit. de Captura* 3. *n.* 15. 16. 17. & 18. 55 Episcopi munus populos Christianæ religionis insinuatione moderari. 56 Delicta monachorum ab episcopis sunt vindicanda. 57 *V. l.* 29. *ff. de appellation.* 58 Sumpta hæc lex videtur ex *l.* 10. *C. Th. de jurisdictione*, & *ubi quis conveniri debeat lib.* 2. Est enim eorundem imperatorum, & ad eundem Eutychianum: nisi quod illa de Judæis, hæc de Christianis loquitur: illa *Constantinopoli*, hæc *Mediolani* scripta est. Dies etiam variat: nam in Cod. Theod. est III. *Non. Febr.* 59 Idem licuit Judæis apud suos Patriarchas, *d. l.* 10. *C. Theod.* 60 In civili negotio laici possunt in episcopum, quasi arbitrum & cognitorem, compromittere: ejusque judicium firmum est: latum tamen adversus solos præsentes. 61 Adfuisse. *Hal.*

Source : BIU Cujas

1 Expungendum est *Arcadii* nomen.

2 Episcopus comparatur Præfecto Prætorio *ut hic*, ut & alibi Consuli, *in Authent. sed episcopalis* 34. §. *tit. prox.*

3 Qui ex Præfectus Prætorio.

4 A Præfecto Prætorio non appellatur, sed supplicatur. *l. un. ff. de sententiis præf. præt. l.* 19. *de appel.*

5 Prorogatio jurisdictionis si fit, hoc est, si consentitur in judicem, à cujus sententia non appellatur, in causa prorogata appellari non potest, *Bart. hic. Ludov. Romanus singulari* 11.

6 *Quid si ita leges*, definitio exercitioni tribuatur.

7 De jure Canonico & in praxi huic Authenticæ derogatum est: Non enim à sententia Episcopi appellatur ad judicem secularem, sed ad metropoliticum, vel ad Pontificem. *cap. duo. De offic. Ordin. c.* 1. *de offic. del. & cap. ad Romanam.* 2. *q.* 6. Nec tantum semel appellare licet. ut hic. sed bis, non tertio. *Clement.* 1. *de Sent. & re ind.* Ans.

8 Contradictio animo appellandi, est species appellandi. *Bald.*

9 Sententia recte lata confirmanda.

10 Ne dicas simpliciter, Eum qui sententiam confirmat, eam exequi. Secundus judex hic sententiam exequitur, quia priori, id est, episcopo nulla competebat executio. Et ita magistratus secularis rogatus ab episcopali magistratu sententiam exequi debet. *facit l.* 5. *ff. de jurisdict. adde Roland. à Valle* 1. *cons.* 37. *n.* 1. *Quid? cujus judici fuerit eam sententiam exequi?* Dic, in criminalibus, ut sæpius, remitti reum ad locum delicti. In civilibus absolutoriam sententiam secum trahere executionem: correctoriam executioni mandari à secundo judice: quod ex ea jurisdictione ortum. Confirmata sententia judicio secundo, non utriusque est executio sed judicis secundi, confirmata tempore, sed desertione appellationis prioris. *v. Bald. hic.*

11 Seculares judices possunt causas episcopis delegare.

VIII. Imppp. Arcadius, [1] Honor. & Theod. AAA. Theodoro P.P.

Episcopale judicium ratum sit omnibus, qui se audiri à Sacerdotibus elegerint: eamque [2] illorum judicationi adhibendam esse reverentiam jubemus, quam vestris [3] deferri necesse est potestatibus, à [4] quibus non licet provocare [5]. Per Judicum quoque Officia, ne sit cassa episcopalis cognitio, definitioni [6] executio tribuatur. Dat. Idib. Decembr. Basso & Philippo Conss. 408.

In Authent. de sanct. Episc. §. si quis autem litigantium. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 21.

Si quis litigantium 7 *intra decem dies contradicat* 8 *his, quæ judicata sunt: tunc locorum Judex examinet causam: & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam suam propriam hoc confirmet* 9, *& executioni* 10 *propriæ tradat, quæ judicata sunt: & non liceat victo iterum in tali causa appellare. Si vero sententia Judicis contraria fuerit; tunc licet à sententia Judicis appellare. Si tamen ex imperiali jussione, aut judiciali* 11 *præcepto Episcopus judicat inter quascunque personas, appellatio aut ad Principem, aut ad eum, qui transmisit negotium, transferatur.*

De custodiis.

IX. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P.P.

Judices [12] Dominicis [13] diebus productos reos de custodia [14] carcerali videant, & interrogent, ne his humanitas clausis [15] per corruptos carcerum custodes negetur: victualem substantiam non habentibus faciant ministrari libellis [16] duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimaverint Commentarienses [17], decretis [18]: quorum [19] sumptibus proficiant alimoniæ pauperum; quos ad lavacrum sub fida custodia duci oportet: Multa Judicibus viginti librarum auri, & Officiis [20] eorum ejusdem ponderis constituta, Ordinibus quoque trium librarum auri multa proposita, si saluberrima statuta contempserint. Nec deerit Antistitum Christianæ religionis cura [21] laudabilis, quæ ad observationem constituti judicis hanc ingerat monitionem. Dat. VII. [22] Idus Februar. *Ravennæ*, Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Conss. 409.

12 *Lex ult. C. Theod. de custodia reorum lib.* 9. 13 Aliis etiam diebus episcopi tenentur id facere, *l.* 22. *ff. eod.* 14 Diebus dominicis præsides debent custodias invisere: & curare ut commentarienses eos tractent humaniter, eisque (nisi de suo vivant) præbeant & alimonias & lavacra. 15 Forte in intimis tenebris. *l.* 1. *ff. de custod. reor.* 9. *C. Th.* 3. *l.* 7. 16 *D. l.* 7. libelli, sintne libræ farris (ut vult lex 12. tabularum. *apud Gell.* 20. *c.* 1.) aut, ut legi *ibid.* vult Fornerius 1. *select.* 6. selibræ? *Libella* hic, sintne liba (à *libo* deducta) ut vult Accursius? An potius vox *Libellis* à *libro* deducitur, ut putat Spigelius? An vero à plurali *libelle* (*libræ* diminutivo) derivabitur? Hoc Alciatus putat 1. *Parerg.* 17. eo scilicet sensu, ut *chœnix* victualis substantiæ custodiis sit præstandus. An potius cum Forcatulo *c.* 23. *pennlt. in fin.* dicemus legendum, *Libellis duabus*; in fœminino: & illa voce nummos significari? ut sit sensus: in carcerem conjectis, iisque egenis, *pecuniam* ex *publico dari*, quanta ad tenuem alimoniam satisfacere possit, eamque custodiis emi à commentariensi, sumptibus *duarum aut trium libellarum.* 17 Ut commentariensi *d. l.* 7. & male: sic lege *commentariensi*, hac sententia: Judices decernant libellas duas vel tres diurnas commentariensi dispensandas pauperibus custodiis. 18 Decretis: quorum, &c. *Hal.* decretis quorum, &c. *d. l.* 7. *C. Theod.* 19 Si vera est lectio Alciati, & Forcatuli, legendum est *quarum*: nec enim vox *libellis*, *libri* aut *libelli* diminutivum est, sed *libræ*: nisi eo relativo intelligamus ipsos nummos, ut sit sensus: Commentariensi duas aut tres libellas diurnas, pauciores vel plures in usum custodiarum, quæ inopes sunt decerni. Ego vero ita legendum puto, *quæ proficiant alimoniæ, & sumptibus pauperum, quos ad lavacrum*, &c. 20 Id est, ministris. 21 *V. hujus tit. Epigraphen.* VIII. Kal. Febr. *C. Theod.* 22 VI. sed male *d. l. C. Theod.* 23 *L. penult. Cod. Theod. de maleficis, & mathematicis, & his similib. lib.* 9. *& Syn. Basil.* 1. περὶ μαθηματικῶν *c.* 17. Mathematici, sunt impostores, qui mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias suas, profitentur se fata cujusque nosse, & natalitias siderum observationes: quibus similes arioli, aruspices, augures, vaticinatores, somniorum interpretes, *v. ff. de maleficis.* 24 Id est, libris. 25 *V. l.* 6. *ff. de hæreticis.* 26 Id est, ac jurejurando dato, se nunquam in eum errorem relapsuros. 27 Recte Græci ἀ ᾧ ταῦτα, id est, si postea: ut sit sensus, Si post hanc legem latam. 28 VIII. Kal. Febr. *C. Th.* 29 Pars ultima *legis ultimæ C. Th. de postliminio lib.* 5. Porro *Christianorum* voce hic maxime intelligit Episcopos Christianorum. 30 Sensus est: Subditi Romani hostium vicini, operam dare debent, ut captivis Romanis libera sit ad suos redeundi facultas. 5. *C. Th.* 5. *l.* 2. 31 Sub jure pignoris. 32 IV. *C. Th.* 33 Pars legis 2. *C. Th. de Leonib. lib.* 15. Extat & eadem hæc lex in *l.* 6. *ff.* de spectaculis lib. 11. *tit.* 40. *Synop. Basil.* 60. 38. *c.* 1. 34 Sed & redemptores, *l.* 7. *in pr. de postlim. reversis.* 35 *L.* 6. *ff. de spectaculis lib.* 11. *tit.* 40. 15. *C. Theod.* 9. *l. ult.* 36 Fiunt sui juris, patria potestate hunc in modum soluta, *d. c.* 1. 37 *Dat.* XI. *Kal. v. l. ult.* 38 *Adde l.* 25. *ff. de episc.* 39 Etiam laicus. 40 *L.* 34. §. 3. *ff. de episc.* 41 *D.* §. 3. hæc lex abrogatur, *l.* 29. *in pr. ff. eod.* 42 Personam duorum sustinere quis interdum potest, sacerdotis & judicis, *ut hic.* 43 *V. l.* 25. *l.* 33. *ff. de episcopis.*

De lenonibus. 1. *Ne mulier invita conjungatur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro agat.*

XII. Impp. Theod. & Valent. Florentio P.P.

Si [33] lenones patres & domini [34] suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imposuerint; liceat filiabus & ancillis, & Episcoporum [35] implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolvi [36]. Dat. [37] Kal. Maji, Felice & Tauro Conss. 428.

De clericos lite pulsantibus.

XIII. Imp. Marcianus A. Constantino P. P.

Decernimus, ut [38] quicunque [39] Catholicarum ecclesiarum, quæ sub viro religioso Archiepiscopo hujus [40] almæ urbis, sunt, reverendissimum Oeconomum, (sive de ecclesiasticis, sive de propriis, & ad ipsum solum pertinentibus causis) vel quemcunque alterum earumdem ecclesiarum clericum aliqua voluerit lite pulsare: apud [41] memoratum beatissimum Archiepiscopum causam dicat, in negotiis audiendis fidem ac sinceritatem geminam [42] præbiturum, & sacerdotis, & Judicis: Volentibus [43] tamen actoribus pateat Episcopale judicium: ac nullus, qui hujuscemodi intendit in sacrosanctas ecclesias, vel in prædictos clericos actionem, ad religiosissimum Antistitem ducatur invitus. Dat. VIII. Aprilis Varari & Joanne Conss. 456.

33 Interpretatio Antonii Augustini.

34 *V. l. ult. ff. de nuptiis.*

35 *De quo vide l.* 10. *ff. de pollicitat.*

36 *L.* 33. *ff. eod.*

Ἀυτοκράτωρ Λέων αὐτῷ δήμῳ.

Μήτε δῆλον μήτε ἐλεύθερον σῶμα τολμάτω τις εἰς πορνεῖον παραγεῖν ἢ παῤῥησίαν· μηδὲ εἰ θυμελικὸς εἴη, ἢ ἄλλως σκηνικὸς· εἰ δὲ δῆλον εἴη τὸ παραβαθὲν· ὑπόκειόθω εἰς ἐλευθερίαν πᾶσι παῦλα παρέχουσα, δίκα τινὸς διαπάνης, τοῖς κ. τόπον ἄρχουσιν ἢ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.

§. α'. Οἷς μελήσει τὸ μηδὲ ἄκουσαν γυναῖκα δῆλον, ἢ ἐλευθέραν σωφρόνως συζυγεῖν μίμοις ἢ χορεῖς, ἢ ἄλλου ἕνεκεν ἐν τοῖς θεάτροις ἐκτελεῖν ἀναγκάζεσθαι.

XIV. 44 Imp. Leo ad populum.

Neque servum, neque liberum corpus, sit, qui [45] audeat in meretricium vitam producere, aut prostare: sive thymelicus [46] fuerit, sive alio pacto scenica persona: ac, si mancipium sit, quod præstat, in libertatem vindicetur à quocunque sine ullis sumptibus apud ejus oppidi magistratum aut Episcopum.

§. 1. Quibus curæ erit, ne etiam invitam mulierem liberam, aut ancillam conjungi patiantur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro [47] agere invitam.

44 Interpretatio Antonii Augustini.

45 *V. l. ult. ff. de nuptiis.*

46 *De quo vide l.* 10. *ff. de pollicitat.*

47 *L.* 33. *ff. eod.*

De advocatis.

XV. Impp. Leo & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

Nemo [48] vel in foro magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quemquam judicem accedat ad togatorum consortium, nisi [49] sacrosanctis catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. †. Sin autem aliquid, quoquo modo, vel quadam etiam machinatione factum, vel attentatum fuerit: Officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat: Idem vero; quicunque ausus fuerit, contra providum nostræ serenitatis decretum, officium advocationis per surreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis ac perpetui exilii specialiter sustinebit: sciturus etiam provinciarum Rectoribus, quod is, sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit. Dat. pridie Kal. Aug. *Constantinop.* Anthemio A. II. Conss. 468.

48 *L. ult. ff. de postulando: Novell.* 112.

49 *V. l.* 9. *ff. de div. off.* Non alia ratione Justinianus Gilimeri negavit patriciatus dignitatem, quam quod Arrianus esset. *Procopius.* Hinc collige, non alios quàm Christianos orthodoxos ad Reipublicæ curam, vel administrationem, vel institutionem admitti. *adde l.* 5. *ff. eod. l.* 19. *ff. eod. l.* 18. *ff. tit. prox. Nov.* 8. *tit.* 3. *Rubric. jusjurand. quod.*

De arris sponsalitiis.

XVI. Iidem AA. Erythrio P.P.

Si legibus prohibitæ [50] non sint speratæ nuptiæ, & post arras sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter religionis [51] diversitatem [52] recusaverit, si quidem probatum fuerit, ante datas easdem sponsalitias arras, hoc idem mulierem vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare: si vero horum ignari, sponsalitias arras susceperint, vel post datas arras talis causa pœnitentiæ intercesserit, iisdem tantummodo redditis, super alterius simpli pœna liberi custodiantur. Quod simili modo etiam desponsis super recipiendis, nec non arris prætitis, custodiri censemus. Dat. Kal. Jul. Martiano & Zenone Conss. 469.

50 Pars *l.* 5. *in fin. ff. de sponsalib.*

51 Sponsalia dissolvuntur propter religionis diversitatem, *ut hic.* adde *l.* 6. *ff. de Judæis.* Harm. 4. *tit.* 2. §. 5. Idem Har. 4. *tit.* 1. §. 28. in speciem magis hunc locum refert, vult enim sponsalia solvi, διὰ κοινοτάτην τελετὴν ἀγνοηθεῖσαν καὶ δογμάτων διαφοράν. propter novum aliquod, & ignotum religionis genus, & religionum diversitatem.

52 Hi ἑτερόδοξοι dicuntur *Harm. d.* §. 5.

Περὶ Ϝ σιτῶνος. id est, *De curatore frumentario.*

XVII 53.

Ἐπιλογῇ Ϝ ἐπισκόπου τῶν πρώτων οἰκητόρων γινέσθω ὁ σιτῶνης ἀπὸ τ στρατοπέδων ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ τάξει ἢ τ πληρωσίλων, ἢ τ μελλόντων στρατεύεσθαι. τῷ ὁ παραβαίνων τριάκοντα λίτρας πρασιμώτου.

Electione Episcopi & primorum civium Sitonæ [54] fiant ex militaribus ordinibus, aut ex veteranis, aut ex tyronibus, sive militaturis: Qui id transgressus fuerit, triginta libris multetur.

53 Interpretatio Antonii Augustini.

54 *V. quæ notavi ad l.* 5. *ff. eod.*

De annonis militum stationariorum.

XVIII 55.

Οἱ ὑφεστῶτες, τῷ τῆ φυλακῆ πρασκαρίερεῖς στρατιῶται ἐν τοῖς σεδέτοις αὐτῶν, τὸ πρασφερόμενον εἰδ ὀν τ ἐν τῇ πόλῃ ἢ τῇ συοφείᾳ αὐτῆς γεωργημένων δεχέσθωσαν ὑπὲρ τ ἀνώνων αὐτῶν, δοκιμασίᾳ Ϝ ἐπισκόπου, τῷ Ϝ ἀρχοντ, ἢ Ϝ σιδήκ ἐξ ἀπλείνεως Ϝ ἀρχοντ. τῷ δὲν ἀναγκάζεται ὁ συνέλευσις ἀπαρσυεσμὸν διδόναι.

Milites qui præsunt, & in custodia consistunt, in suis (ut vocant) sedetis [56] sive stationibus, species ad se pertinentes, ex civitatibus, aut ex ejus regionis agricolis ad suas annonas arbitratu Episcopi, aut Magistratus, aut defensoris, si desit magistratus, accipiant. Neque cogatur collator numetatam [57] pecuniam præstare.

55 Interpretatio Antonini Augustini.

56 Σεδέτους *hic. adde Theophilum in* §. *iv οἷς in princ. tit. Inst. de milit. testam.* Sedeta erant ædes *Inst. de milit. testam.* fossata, vel stativa, teste *Suida.* Actus dicuntur, *in l. ult. ff. si de restit. milit. l. ult. ff. quib. caus. cessat. Instit. de milit. test. in pr. Veget.* 3. *c.* 4. *Cujac. consult.* 49. notat, Eum, qui in expeditione fuerit, militem, in castris, in fossato, in hybernis, in stativis, in præsidiis jure militari testari posse. Jure militari, inquam vel unico teste, ut *Theoph.* scripsit, vel nullo, dummodo aliis probationibus legitimis constare possit de militis voluntate.

XIX. Imp. Anastasius A. Eustachio P.P.

Jubemus eos tantummodo ad Defensorum [58] curam peragendam ordinari, qui [59] sacrosanctis orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, hæc in primis sub gestorum testificatione, præsente quoque religiosissimo fidei orthodoxæ Antistite, per depositiones cum sacramenti religione celebrandas patefecerint. Ita enim eos præcipimus ordinari, ut reverendissimorum Episcoporum, nec non clericorum & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur. Dat. XIII. Kal. Maji, Sabiniano & Theodoro Conss. 505.

In Authent. de defens. civ. §. interim. coll. 3. tit. 2. seu Novell. 15. cap. 1.

Præsides gentium per unamquamque civitatem præparent homines non vilissimos, sed nobiliores civitatum habitatores, quibus aliqua ratio est bonæ opinionis constituta, nominare defensores per circulum: ut, eo expleto, rursus ad eandem sollicitudinem revertantur: decreto facto cum jurejurando omnium possessorum in ea civitate consistentium: electione facienda à Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinioni studentibus. †. Et nulli liceat defensoris ordinationem declinare: alioqui quinque librarum auri pœna coërcebitur, quæ in 60 *opera civitatis impendetur: & post pœnæ solutionem nihilominus defensoris officium suscipere cogetur, & jurabit*, omnia secundum [61] leges & jus agere. †. *Et confirmabitur ex præcepto gloriosissimorum Præfectorum nostrorum.* †. *Et in biennio solo administrabit.* †. *Et judex potius, quam defensor esse videbitur: ut etiam testamenta & donationes apud hunc insinuentur, & acta apud eum componantur. Et habeat unum exceptorem, & duos officiales ex provinciali Officio.* †. *Et judicet in causis pecuniariis usque ad trecentos aureos.* †. *Præterea habeat defensor publicam habitationem, in qua monumenta recondat, & unum hominem, qui acta conservet.*

58 *V. l.* 8. §. *de defens. civit.*

59 *V. l.* 9. *ff. de diversis. offic.*

60 *Adde l.* 26. *ff. in pr. eod.*

61 *V. Inst. de off. judic. in pr.*

De

Source : BIU Cujas

De jurejurando à magistratibus præstando: de exterminandis hæreticis.

Nova constitutio FRIDERICI Imperatoris, de statu, & consuet. contra libert. eccl. §. statuimus etiam. coll. 10. constit. fin.

STatuimus hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, sive rectores, quibuscunque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum [1], quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus suis exterminare studebunt: *Ita ut amodo quandocunque quis fuerit in potestatem seu perpetuam, seu temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum firmare juramento: alioqui neque pro potestatibus, neque pro consulibus, neque pro rectoribus habeantur, eorumque sententias ex tunc irritas judicamus & inanes.*

1 Bart. negat hanc Auth. consuetudine receptam, sed aliam formam juramenti introductam esse.

De jurejurando à militibus præstando.

X X [2].

Οὐδεὶς στρατεύεσθω, εἰ μὴ ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρηθῇ ἐπὶ τριῶν ἐπὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων Χριστιανὸς ὀρθοδόξως, σωισταμένης τῆς πράξεως ὡδὲ τῷ ἄρχοντι, ἔνθα μέλλῃ στρατεύεσθαι, δύο νομισμάτων ὑπὲρ αὐτῆς διδομένων. εἰ δὲ τῆς ὡδεμελεθῇ, διδόσθω ὁ ἄρχων πενθήκοντα λίτρας, καὶ ἡ πόλις αὐτὲ κ. καὶ ὁ στρατοσάμβος ι. καὶ σκόλαι. καὶ οἱ ψευδομαρτυρήσαντες σωματικῶς τιμωρεῖσθω. καὶ ποινὴ τοῖς ἐκδικάταις εἰσπράττηται κινδύνῳ ἢ κτήσει.

2 Videtur esse hæc lex Justini. Nov. 109. *in pr.*

3 *L.* 9. *ff. de divers. offic.* Hæc lex renovat, quod antea Honorius constituerat, &, ut Zosimus refert, mox mutaverat propter Generici cum copiarum Dalmaticarum ducem. *v. Cujac. hic.*

4 Eadem verba extant, *in l.* 14. §. 4. *vers. sed si præsens quidem sit. ff. de non numer.*

5 Puta magistratum. *l.* 2. *ff. de in jus vocando.*

6 Citationum. Hæc denunciatio manifestationis, & intimationis vim habet.

7 Ordinario, vel episcopo. *Bart.* Ordinario, inquam, judice contractus, apud quem partes sortiuntur forum. *Bald.*

8 Aut sit suspectus. Potest enim qui suspectum judicem habet συναρεστὴν τῇ δικῇ λαμβάνειν τὸν ἐπίσκοπον. Quod si monitus ab episcopo judex non obtemperaverit, episcopus rem omnem ad Imperatorem deferre debebit. 3. *Eclog.* 3. *ex lib.* 6. *tit.* 22.

9 Addunt ex hoc loco propter absentiam judicis episcopum adiri eique actorum confectionem permitti.

10 Hinc colligunt, adiri episcopum posse, ubi contractus est usurarius, non ut cognoscat de contractu, sed ut advocet judicem.

11 Numeratur enim inter pias, & favorabiles causas.

12 Interpretatio Contii.

13 *L.* 6. *ff. de custod. reor.*

14 Ἑκάστης editio Parisiensis, ἑκάστῃ ita legit, *Cujac. c.* 3. *de præfor.*

15 Quam τετράδα vocant Græci hoc loco 60. *Eclog.* 5. *c.* 21. quartus septimanæ dies est Mercurii: adde *Novell.* 137. *c.* 4. Petrus Alexandrinus *cap.* 15. τετράδι δὲ καὶ παρασκευῇ νηστεύομεν τε μὲν διὰ τὸ Χριστῷ τῆς περσῶσίας συμβόλιον, τῇ δ' παρασκευῇ διὰ τὸ σωτήριον πάθος. *v. Cujac. ibid.*

16 Id est, die Mercurii ut superius dixi: idque ob memoriam Christi passionis.

17 Munus est episcopi, custodias visitare, & eorum miseriæ causas diligenter inquirere.

18 Interpretatio Anton. Aug.

19 *V. l. un.* ff. *de priv. carceribus*: adde 60. *Synops. Basil.* 53. *ex lib.* 55. *c.* 1.

20 Excipe certos casus, de quibus v. quæ notavi *ad l.* 25. *ff. de adult.*

21 Hominum alii ingenui, alii libertini, alii servi.

22 Hæc verba extant in *l.* 3. *in pr.* ff. *de infant. expos.*

NEmo [3] militet, qui non apud acta testificatus cum tribus sit, propositis sacrosanctis euangeliis *se esse Christianum orthodoxum*: fiantque acta ad eum Magistratum, sub quo militaturus est: & duo tantum aurei pro ea re præbeantur. Si vero id neglectum sit, dabit libras quinquaginta is Magistratus, ejusque Officium viginti: Qui vero militavit, decem atque à militia ejicietur: testes, qui pejeraverint, in corpus punientur: Illæ vero multæ Comitis periculo rebus privatis inferentur.

De non numerata pecunia vel dote.

XXI. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SI præsens [4] quidem sit, qui pecuniam numerasse, vel alias res dedisse scriptus est; aliquam [5] vero administrationem in provinciis gerat, ut difficile esse videatur, denuntiationem [6] eidem non numeratæ pecuniæ mittere, licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios [7] judices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem hujusmodi objicit, factam à se super non numerata pecunia querelam esse. †. Quod si non sit [8] alius administrator civilis, vel militaris, vel per aliquam causam ei sit difficile, qui memoratam querelam opponit, eum adire, & ea quæ dicta sunt facere: licentiam damus [9] etiam per virum reverendissimum Episcopum [10] eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutum interrumpere.

§. 1. Quod etiam in exceptione non numeratæ dotis [11] locum habere, receptum est. Dat. Kal. Jul. *Constantin.* DN. JUSTINIANO A. II. Cons. 528.

De custodia reorum.

κϛ'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Μηνᾶ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

Οὐδένα ἐμβάλλεσθαι δεῖ φυλακῇ δίχα πρόσταξεως τῆς κ' τῶν δούλων τοῦτον πόλιν ἢ ἐν ἐπαρχίᾳ σὺν δέσμοις ἢ πρεσβυτέρων ἢ λαμπροτάτων δεχόντων ἢ τῆς ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκίαις βυλόμεθα.

§. α'. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐμβληθέντων ἢ ἐμβαλλομένων τοὺς θεοφιλεστάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους μίαν ἑκάστου ἑβδομάδα ἡμέραν, τὴν τετράδα ἢ τὴν παρασκευήν, τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς διερευνᾶσθαι, καὶ σὺν ἀκριβείᾳ μανθάνειν τὰς τῶν αὐτῶν κατοχῆς αἰτίας· καὶ εἴτε οἰκέται τυγχάνειν ὄντες, εἴτε ἐλεύθεροι· εἴτε ἐπὶ χρήμασιν, εἴτε ἐπὶ ἄλλοις ἐγκλήμασιν, εἴτε ἐπὶ φόνοις ἐμβεβλημένοι· παρασκευάζειν τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ σεβασμιωτάτους ἄρχοντας τοῦτης τε τῆς βασιλίδος πόλεως τὸ ἐπαρχῶν ἐκείνα πράττειν ἐπ' αὐτοῖς, ἅπερ ἡ σὴ τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους σὺν τούτοις καθαπερεῖσθε θεία ἡμῶν ἀμφοδεύσις. ἀδείας διδομένης τοῖς κ' καιρὸν θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, εἴ τινα ῥᾳθυμίαν ἰδίαν μνησθῆναι ὡδὲ τῶν κ' καιρὸν ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων καὶ λαμπροτάτων δεχόντων, ἢ παρὰ τῶν πεισθησομένων αὐτοῖς τάξεων, τοῦτον μιμνύειν, ὡς ἂν ἡ σωφρόνησις κ' τῶν ῥαθυμούντων ἐνεχθεὶς κίνησις.

XXII. [12] Imp. JUSTIN. A. Menæ P.P.

NEminem volumus in custodiam conjici absque [13] justu gloriosissimorum, vel illustrium, vel clarissimorum magistratuum hujus felicissimæ Urbis, vel provinciarum, aut defensorum civitatum.

§. 1. De his autem, quicunque conjecti, aut conjiciendi sunt, Deo amabiles locorum Episcopos jubemus per unam [14] cujusque hebdomadæ diem, id est, feria quarta [15], aut sexta, quæ & *Parasceue* [16] appellatur, eos, qui in custodia habentur, visitare [17]: & diligenter inquirere causam, ob quam detinentur: & sive servi sint, sive liberi, sive pro pecuniis, sive pro aliis criminationibus, sive pro homicidiis conjecti, illustrissimos, & spectabiles, & clarissimos magistratus admonere; tam eos qui sunt in hac felicissima Urbe, quam qui sunt in provinciis, ut ea exequantur circa ipsos, quæ divalis nostra constitutio ad illustres præfectos ea de re emissa præcipit: licentia data Deo charissimis pro tempore Episcopis, si quam negligentiam admissam cognoverint ab illustrissimis, & magnificentissimis atque clarissimis pro tempore magistratibus, vel iis, quæ illis parent Officiis talem ipsorum negligentiam indicandi, ut conveniens adversus negligentes animi nostri motus insurgat. Dat. xv. Kal. Feb. CP. DECIO Conss. 529.

κγ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μιλῷ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

Ἰδιωτικὰς φυλακὰς πᾶσι τρόποις σὺν πόλει ἢ ἐν κώμαις ἀπαγορεύομεν κωλύεσθαι· αὐτῶν δηλαδὴ τῶν κατεχομένων τοῖς κ' τόποις θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τὰ κοινὰς ἀφιεμένων.

XXIII. Idem A. Menæ P.P. [18]

PRivatos [19] carceres modis omnibus in urbibus atque in vicis constitui vetamus [20]: ipsis, qui custodiuntur, Dei amicissimorum loci Episcoporum providentia à detentione remissis. Dat. XII. Kal. Feb. CP. DECIO Cos. 529.

De infantibus expositis.

XXIV. Idem A. Demostheni P.P.

NEmini licere volumus, sive [21] ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive à libertina progenie, sive servili conditione maculatus, expositus [22] sit, eum puerum in suum dominium vindicare, sive nomine dominii [23], sive adscriptitiæ [24], sive colonariæ [25] conditionis. Sed neque his, qui eos nutriendos sustulerint [26], licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione eos tollere: Sed nullo discrimine habito, hi, qui ab hujusmodi hominibus educati, vel nutriti, vel aucti sunt, liberi & ingenui appareant, & sibi acquirant: & in posteritatem suam, vel extraneos heredes omnia, quæ habuerint, quo modo voluerint, transmittant. Hæc observantibus non solum Præfidibus provinciarum, sed etiam viris religiosissimis Episcopis. Dat. *Chalcedone* VIII. Kalend. Jul. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

De alea seu cottis.

κε'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Δημοσθένει ἐπάρχῳ πραιτ.

Ὅσα θεῖ τῶν καλαμῶν κύβων ἤτοι κότταν καὶ τῶν τοιούτων κωλύσεως ἡμῶν νενομοθέτηται· παύεται ἄδειαν διδοῦσι τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τοῦ ἀνερευνᾶν, καὶ γίνομα ποιεῖν, καὶ τοὺς ἀκρωμένους ἀφ' ὧν λαμπροτάτων δεχόντων ἐπαρχῶν καὶ τῶν πατέρων καὶ ὀκδίκων τῶν πόλεων ἐπὶ σωφρονισμῷ ἐπανάγειν.

XXV. [27] Idem A. Demostheni P. P.

QUæ de alea [28] sive (ut vocant) cottis, ac de eorum prohibitione à nobis sancita sunt, ea liceat Dei amicissimis Episcopis [29], & perscrutari, & cohibere, si fiant, & flagitiosos per clarissimos Præsides provinciarum, & Patres defensoresque civitatum ad modestiam reducere. Dat. x. Kal. Octob. CP. DECIO Cos. 529.

De his, quæ singulis annis ad civitates pertinent. 1. *De discussoribus, aut ratiocinatoribus, aut exæquatoribus.* 2. *De sportulis.* 3. *De formis non emittendis a magistratibus.* 4. *De locis publicis, seu universitatis.* 5. *De aquarum distributione.* 6. *De cautionibus.* 7. *De sportulis, & descriptione.* 8. *De officio episcopi. De metatorum exactione. De rapinis.*

κϛ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

XXVI. [30] Idem A. Juliano P. P.

ΠΕρὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἔτος πόλεσι παρεπιδημούντων πολιτικῶν παρόδων ἢ πόρων, ἢ δημοσίων ἢ ἐξ ἰδιωτικῶν χρημάτων, ὧν δέον τινῶν αὐτοῖς ἢ καταλειμπανομένων ἢ ἀφαιρεθέντων ἢ ἄλλως ἐπινοηθέντων ἢ παρεισποιηθησομένων, εἴτε εἰς ἄρχας, εἴτε εἰς σιτωνίαν, εἴτε εἰς δημόσιον ὁλκήν, εἴτε εἰς ἐκκαύσεις βαλανείων, εἴτε εἰς λιμένας, εἴτε εἰς τειχῶν ἢ πύργων οἰκοδομὰς ἢ γεφυρῶν ἢ ὁδοστρωσίαν ἐπανορθώσιν, ἢ ἁπλῶς εἰς τὰς τῶν πολιτικῶν χρείας παρεχωρήσαμεν, εἴτε ἀπὸ δημοσίων, εἴτε ἀπὸ ἰδιωτικῶν (ὡς εἴρηται) παρόδων, ἀναιρεῖσθαι, εἰς τ' αὐτὰ σωιόντας τὸ θεοφιλέστατον ἐπισκοπεῖον καὶ τὸ κτηθὲν τῶν παρόδων εἰς λογισμὸν αὐτὸν καλεῖν τὰ ὑπογεγραμμένα· τὰ τε σιτωνικὰ χρήματα, τά τε λιτρωνικὰ, ἢ ὡδὲ ὁδοστρωσίας, ἢ ὡδὲ ὁλκὰς ὑδάτων, ἢ ἕτερα τοιαῦτα πινά. Ἅπαξ ἅπαντα ἀμείωτα μένειν εἰς τὰ ἅπαντα βυλόμεθα χρόνον. Καὶ ἐπὶ τῶν πράξεως τὰ ὑπομνήματα δηλοῦσθαι· ὡς ἀνόθευτός ἐστιν ὁ περὶ τὰ διοικήσεις· ἢ καὶ ὑποβάθρου μὴ ὄφθη, τὸ ὀφειλόμενον ἀπέδωκε· καὶ ὅπως ἔχειν ἀσφάλειαν τῶν τοιούτων πεπυκνῶσθαι τῶν πράξεως, τελεῖσθαι δὲ ἡμεῖς, ἡνίκα ἂν βληθείημεν, τὰ ἡμῶν δοκοῦντα, ὃς ἐποπλοῦσά τε παρ' αὐτῶν γνώμενα λογισθείσα· καὶ, εἴπερ ὀρθῶς ἔχοντα δόξοι ψῆφον, ποιήσει τὸ ἀσφαλὲς αὐτοῖς καὶ κληρονόμοις αὐτῶν καὶ ἀμφόδοις τελείως περιποιῆσαι, ἐφ' ᾧ μηκέτι δεύτερον λόγον ἢ ζητήσεων ἀφορμὰς ἐπιλείπεσθαι. πάντων ἐπὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἅπερ σὺν ἀκριβείᾳ πραττομένων ὡς τὰ ἡμετέρας αὐτοῖς ἐπισημασθησομένης, ἡνίκα ἂν βληθείημεν, ἐξετάσεως. Χρὴ μόνοις ἀπόδειν τὸ θεοφιλέστατον ἐπισκοπεῖον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ποιεῖσθαι τοὺς λογισμούς. ὅπως ἂν τὰ ἔργα εἰς ἀπειρίαν τῆς δαπάνης ἀφωρισθῇ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιμελῶς γένοιτο ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνευεσμένα πόρων τε καὶ ὁδῶν. Εἰ μόνοις μὴ βληθείη λογισμὸς ὑποκεῖν ὁ περὶ τὰ διοικήσας, μηδὲ ἀνάκρισις ἔστω θεοφιλεστάτῳ τῷ τόπων ἐπισκοπεῖ, καὶ τῷ κτηθέντων τῶν εἰς τοῦτο ἀφωρισμένων εἰς λογισμὸς

§. α'. Πᾶσιν ἡ ἄδειαν ἀναιρῶμεν τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσι πέμπειν ἐν ταῖς χώραις discussores ἢ λογοθέτας ἢ ἐξισωτὰς τῶν δημοσίων λογισμῶν ἐξετάσοντας. Αλλ' εἴ τι τοιοῦτο πράττειν παρὰ γνώμην ἡμετέραν τετολμήκασι, εἰ μὲν θείου τινὸς τύπου κατ' οὐσιαν παραπεμπομένου, ἄδειαν εἶναι τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἐπισκοπεῖν τὸν τόπον, μηδενὸς ἐνισταμένου ἢ ἐναντιουμένου· εἰ δέ τινα ἰδιωτικὰ κέρδη ἐκ τούτου ἐπορίσατο, ἢ ἐλάττονα τῶν προσηκόντων ἔσχεν, ὅπως αὐτὰ ἡμεῖς γνοίημεν, εἴτε κατὰ θείαν ἡμῶν ἐπίστασιν εἰς τὸν δεχθέντα μεταγραμμένα, εἴτε κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον ἐπιδοθέντα, ἀπολαμβάνειν τὸν δεδωκότα.

§. 1. Omnem vero libertatem tollimus noſtris Præſidibus mittendi in agros diſcuſſores [1], aut ratiocinatores, aut exæquatores ad publicarum rationum executionem. Sed ſi quid hujuſmodi nobis ignorantibus fiet, ſi quidem ſacra forma ad aliquos per ſubreptionem [2] emanaverit, liceat religioſiſſimo Epiſcopo ejus civitatis ſuſcipere quidem ſacram formam, renunciare tamen nobis ut nos cognoſcamus, an ex noſtra ad illum Præſidem juſſione, an per [3] obreptionem facta ſit: ut ſi per ſubreptionem facta eſſe videatur, quod factum ſit inutile fiat, & periculum ſubeat, qui eam quæſivit. Si vero ab aliquo è noſtris Præfectis emiſſum decretum, aut commonitorium ſit, aut præceptum aliquod, aut rationum [4] ſcriptura; & de aliquo ex prædictis capite permittatur; volumus ut modis omnibus non ejus urbis Epiſcopus, & primi [5] civitatum illis rebus præficiantur, ſed liceat provinciæ Præſidi, & ipſis poſſeſſoribus, ac civibus juſſiones rejicere: ac ne obolum quidem ea de cauſa præſtare. Si vero in ea re ſanctiſſimus Epiſcopus negligens fuerit; habebit & Dominum Deum noſtrum infenſum, & imperialem vindictam expectabit, ſi ea ſervili [6] ſilentio, ſacerdotalique licentia indigno, præterierit.

1 Diſcuſſores ἢ λογοθέτας ἢ ἐξισωτὰς. *Graci hic. Nov.* 17. *c.* 4. *Goth.* Diſcuſſores ſunt cognitores, & diſceptatores rationum fiſcalium ab aliis tractatarum, *Rub. de diſcuſſor. lib.* 10. *l. pen. Cod. Quorum appell. non recip.* ANS.

2 Auguſtinus *in Joſue*, Juris eſt forenſis, ut qui in precibus mentitus fuerit, non illi proſit quod impetraverit. *v. l.* 29. *ff. de falſis.*

3 Κατὰ συναπαγήν.

4 Λογοθέσιον.

5 Hos τοὺς ἐν τῇ πόλει πρωτεύοντας appellant Græci *hic*, *ut* & §. 3. *J. eod.*

6 Ad eorundem *παῤῥησίαν* referri poteſt, *l.* 33. §. 1. *J. eod. in fin.*

§. β'. Ἀλλὰ μὴ εἰπεῖ ἐμφανίζῃ τῶν χώραν ἢ δεχθέντων οἱονδήποτε ἢ ὑπάτων ἀθανασίας, ἢ ἡγουμένους τύπους τῶν ἐνδεχομένων ὑπαρχόντων, ἢ μὴ ἑτέρου τινὸς τῶν ἡμετέρων δεχθέντων, ἢ λαμπρίσεων, ἢ θείων κομμεντησίων, ἢ γραμμάτων ἡγουμένου ἐμφανίσεις ποιοῦντος, ἢ κατ' ἀνδεκδότων βασιλικῶν καθηδρύσεις· μὴ εἶναι τοῦτο παῤῥησίαν, πρεσβέρων ἓξ νομισμάτων ἐφ' ἑκάστῃ μιλιαρησίῳ, ἢ ἐφ' ἑκάστῳ τύπῳ, ἢ ἐφ' ἑκάστῃ λαμπρίσει, ἢ θείου κομμεντησίου, ἢ γραμμάτων ἡγουμένου, ἢ ἀνδεκδότων καθηδρύσεως, κομίζεσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, εἰς ἣν τοῦτο παρελήφθη· ὥστε, ὁπόσας αὖ ἔχει πόλις ἡ ἐπαρχία, μηδὲν αὐτῷ λαμβάνειν, ἀλλὰ τοὺς ἓξ μόνους κομίζεσθαι χρυσοῦς, εἰδέ τι πλέον κομίσοιτο, τοῦτο τελεσφορώτερον ἀποδώσειν, ἄδειαν ἔχοντος καὶ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου τοῦτο κωλύειν. κἀντεῦθεν τοῦ ὅλου ἐπικειμένων ποινῶν, τοῦτ' ἔστι τοῦ ἀνὰ δέκα λιτρῶν χρυσίου, τῶν τε ἐπαρχίας ἡγεμόνων, τοῦτο πειρᾶσθαι τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, εἰκῆ συδδιῆν αὐτοῖς ὑπερφαίνειν βουλομένοις, ἀλλὰ μὴ πᾶσι τρόποις τοῦτο κωλύειν.

§. 2. Si quis autem in provincia renunciaverit Magiſtratuum, aut Conſulum proceſſiones [7], ſive generales formas glorioſiſſimorum Præfectorum, aut alicujus alterius è noſtris magiſtratibus, ſive conſtitutionem, ſive ſacrum commonitorium [8], ſive generales literas, ſive erectionem Imperialium ſtatuarum [9] indicaverit: non liceat amplius ſex [10] nummis aureis in ſingulas nunciationes, aut in ſingulas formas, aut conſtitutiones, aut ſacra commonitoria, aut generales literas, aut ſtatuarum erectiones accipere in ſingulis provinciis, ad quas literas accepit: ac, licet multæ ſint in ea provincia Urbes, nihil amplius præſtetur, quam illi [11] ſex nummi. Si quid vero amplius acceperit, ejus quadruplum reſtituet: liceatque ejus Urbis Epiſcopo hoc prohibere. Eadem tamen pœna decem librarum auri, & provinciæ Præſidi, & ei ſubdito Officio, & Epiſcopo [12] imponitur, ſi illis permittant plus petere, neque id modis omnibus prohibuerint.

7 Πραγματικὰς, de quibus *v. Nov.* 105. *c.* 1.

8 Κομμεντησίων, editio Pariſienſis συμβολαίων. *Baſil. apud Cujac.* 12. *obſ.* 22.

9 Statuarum in civitate ponendarum beneficium a Principe tribuebatur. Hujus fanè rei cupiditate ſumma tenebantur tum civitates. *vid. Cujac. J. de ſtatuis.*

10 Et ſic non immodico precio. *l. un. J. publicæ lætitiæ. adde Cujac.* 12. *obſ.* 22.

11 De quibus ſuperius dictum eſt.

12 Epiſcopi multa pecuniaria coërceri poſſunt.

§. γ'. Οὐδενὶ γὰρ πωλεῖται ἐφιέμεθα τῶν ἡμετέρων δεχθέντων, τοιούτοις τινὰς τύπους τοῦ ἐπαρχίας ἐκπέμπειν τοῦ ὑδροφόρων, ἤτοι ὑπονομέων, ἢ ἀνακαθάρσεως ἢ τοῦ τῶν οἰκοδομημάτων τοῦς τοῖς τείχεσι καθαιρέσεως, ἢ τῶν ταῖς ὁδοῖς ἡμομένων καλύσεων, ἢ τῶν κλεισμάτων τοῦ θαλείων, καὶ ἐμπίων τόπων, ἤτοι μεσοσύλων ἀνατροπῆς, ἢ τοῦ εἰκόνων, ἢ τοιούτου τρόπου ὅλως ἐπινοιῶν ἢ πολιτικῶν ἁπλῶς ζητήσεων. ἀλλ' ἐξέστω τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμόνοις, καὶ κλητορσι, καὶ πολίταις, τοιούτου τινὸς ἐμφανισθέντος τύπου, μὴ τοῦτο ἐᾶσθαι τοῦτο, ἀλλὰ κωλύειν καὶ διωθεῖσθαι πάντα ἐκποδὼν καὶ πᾶσαν εἰσαγωγὴν τοιούτου ἐπιχειρήματος. τῆς αὐτῆς ἐπάνω ποινῆς καὶ κτ' τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, εἰ μὴ τοῦτο κωλύσειεν.

§. 3. Nemini [13] enim omnino permittimus noſtrorum Magiſtratuum hujuſmodi formas [14] circa provincias emittere de rivorum, aut de cloacarum purgatione, aut de amolitione ædificiorum à muris, aut ſtationum à porticibus, aut eorum, quæ produlia [15] appellantur, aut de ruderum ac dimidiatarum columnarum everſione, aut de imaginibus, aut ſi quid alio pacto ſit excogitatum, aut etiam de civilibus quibuſcunque controverſiis. Sed liceat Epiſcopo, & iis [16], qui primi ſunt ejus urbis, & præſidibus provinciarum, & poſſeſſoribus ac civibus inſinuata aliqua forma, ei quidem non deferre, ſed prohibere, ac coërcere omnem exactionem, omnemque vim, quæ ex eo eveniat. Eademque pœna afficiat ſanctiſſimos epiſcopos, niſi id prohibuerint.

13 *L. ult. J. de operib. publ.*

14 *Novell.* 17. *cap.* 4.

15 Περὶ τῶν καλουμένων προδυλείων.

16 Τοῦτο τῇ πόλει πρωτεύουσι, *ut* §. 1. *J. eod.*

§. δ'. Δεῖ δὲ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, τόν τε πατέρα, τὰς τελοιπὰς τῶν ὑπολήψει κλητορας πρεσβυτέρους ἢ μηδένα τόπον πολιτικὸν ἢ δημόσιον τοῦς τὴν τείχη, ἢ πολιτικὰς δημοσίας στοὰς, ἢ θεατείας, ἢ ὅπου δήποτε κείμενον, συγχωρεῖν ὑπό τινος ἀλόγως κατέχεσθαι, μηδὲ σκηδίσαι πολιτικὸν πινα τόπον χωρὶς ἡμετέρας θείας τύπου πισί.

17 Τόντε πατέρα. *Graci hic, ut* §. 6. *J. eod.*

18 *L. ult.* §. *pen. provideant autem. J. de diſcuſſorib. l.* 9. §. *penult. ff. de rer. div.*

§. ε'. Τὰς δὲ αὐτὰς καὶ τοῦ τῶν καλαγμῶν νομῶν καὶ ὕδατος δηλαδὴ τῶν σὺν θείᾳ τύπῳ πισὶν ὑπογεγραμμένων ἀναζητεῖν καὶ μὴ τὸ πλέον, ἢ ἔλαττον ἔχειν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου.

§. ς'. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο φανῇ ἐγκληκῶν ζημίας τῆς ἡμετέρας ὑποδάμεσθαι συγχωρεῖν ὑποστελεῖς, ἢ ὥσπερ τάσεως σύντολης, ἀλλ' εἰ μὲ ἀκίνητον ἔχοιεν θείαν ἀξιόχρεων εἰ ὑπομνησθέντες ὅρκῳ γραμματείων ἐκπίθεσθαι μόνον· εἰ δὲ ἀκ ἔχοιεν τινικαῦτα μὲ ἐγγύου ἄχει τὴν κρᾶσις ποσότητος παρέχειν, χωρὶς μόνου ζημίας ἀπαίσης. Εἰ δὲ ἀμφισβητοῖεν οἱ πράκτορες τοῦ τῶν ἐκτινόντων ἀξιοπιστίας ἢ τοῦ διωμοσίας κρινῆ. σωιόντα εἰς ταυτὸ τὸ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, τόν τε πατέρα, τόν τε ἔκδικον τοῦ πόλεως, κελεύειν τὰ ἀξιόπιστον φανόμενον ἐγκτινεῖν τοῦς τοῦ ἀναγωγῆς ποσότητα, καὶ ἀνάγκλω ἔχειν τὸ πράκτορα δέχεσθαι τοῦτον ἐγκυάμενον, μηδὲν κρινόμενον ὑπὲρ ἐγκτινεῖν, ἢ ἐξωμοσίας, πλὴν εἰ μὴ ἐξ ἰδιωτικῆς ἡμῶν ἢ τινὸς τῶν μειζόνων δεχθέντων ἀφορμῆς κελεύσθειη τὸ ἀφεστῶτον ἀναγεῖν ἐγκυητὴν μὴ κρίσεως. πλὴν οὕτω ἐᾶσθαι ἔσται τοῦ πράκτορι, ἐγκυητὴν μὴ κρινεῖσθαι, καὶ τοῦτο μόνου πράττειν, χωρὶς ἀπαίσης ζημίας καὶ τῶν αὐτῶν κρατέντων ἐπιλημμάτων κρᾶσι τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ λαμπροτάτου τοῦ ἐπαρχίας ἄρχοντος εἰ τούτων τοῦ ἀφαιρεθῆναι συγχώρησιεν, ἢ παραβαινομένου τινος, μὴ ἧττον τοῦτο μιλιάσειεν.

§. ζ'. Δηλαδὴ μὴ συγχωρεῖν αὐτῶν, μηδὲν πλέον τι τοῦ διωρισμένου μέρους τῇ ἡμετέρᾳ λαμπρότητι τοῦφάσει ἀπορίπτειν κρινόμενον ἐξ οἵας δήποτε αἰτίας σὺν τοῖς πόλεσι ἐξ ἀνάγκης γίνεσθαι· πλὴν ἢ μόνων ἐκείνων τοῦ αἰτιῶν, ἃς τοῦ τοῖς ἐμφανίσεις τοῦ ἀφαγωγῶν, καὶ τοῦ λαμπρότητος, καὶ θείων ἢ ἡγουμένων κρινομένων, ἢ τύπων, ἢ γραμμάτων, καὶ τοῦ τοιούτων ἀπαίτων, τοῦτ' ἐν οἷς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐνομοθετήσαμεν, καὶ ἄνωθ' αὐ ὑπὲρ ἰδίας ὠφελείας καὶ σωτηρίας οἱ τῆς πόλεως βαλνθεῖεν εἰς ἔργα πολιτικὰ τυχὸν, ἢ εἰς σιτωνίαν, ἢ εἰς ἑτέρων χρείαν ἀπαιτεῖν αἰτίαν καὶ φιλοκαλίαν ποιήσεσθαι· ἐξ ὧν τὸ κοινὸν τοῦ πόλεως ὠφεληθήσεται. Φυλαττομένων καὶ τοῦ παραβαίνειν τινὰ ἐπιχειρούντων, καὶ μὴ εἰς ἡμᾶς ἀγόντων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τοῦ ἤδη παρ' ἡμῶν ἠπειλημμένων.

§. η'. Δεῖ δὲ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον ἐκάστης πόλεως πάντα γινώσκοντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τύποις διατεταγμένα, καὶ μὴ καὶ ἀπαργυρισμοῦ μιζόντων, καὶ κωλύσεως ἀφορτισμῶν, καὶ τούτων, ὅστε ἀδεκτὸς τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει τοῦ τῇ δεῖ τούτων σὺν κοινῷ γραμμάτῳ, πέρας ἐπιθεῖναι ποιεῖσθαι.

19 *L.* 15. *in pr. ff. qui ſatisdare.*

20 Exactor & apparitor cauſæ cognitionem non habet.

21 Τόντε πατέρα καὶ ἔκδικον τῆς πόλεως, *ut* §. 4. *J. eod.*

22 Id eſt, impune, ſine fraude.

23 De quibus §. 2. *in pr. J. eod. Nov.* 105. *cap.* 1.

24 Id eſt, *d.* §. 1.

25 Ædificia ad honorem, & decus urbium pertinent, *l.* 20. §. 10. *in fin. ff. de oper. nov. l.* 2. §. 17. *i. ult. ff. ne quid in loco publ.*

26 Metatores ſunt, quibus præparandi hoſpitii procuratio incumbit. Optat. *lib.* 3. Cum ante venturos milites metatores, ut fieri ſolet, mitterentur: metata ſunt hoſpitia, quæ militibus provinciales præbent. *vide J. de metatis.*

27 Eadem verba extant, *in l.* 7. §. 5. *in pr. J. de curat. furioſ.*

28 Tutor teſtamentarius non ſatisdat, ut *hic*, & *d.* §. 5.

29 Hoc videtur innuere, teſtamentarios non cogi ad ſatisdationem præſtandam. Hoc tamen in Gallia non ſervatur, ubi omnis tutor ex inquiſitione datur. Solent enim conſanguinei tutores promittere pupilli indemnitatem, cum omnium bonorum ſuorum obligatione. *Rebuff. in procem. conſt. gloſſ.* 6. *n.* 39. Neque ſatisdare ſolet mater, vel avia, ut & quivis tutor, etiamſi ad paupertatem devenerit. *idem Rebuff. in tract. de ſent. proviſionali b. art.* 3. *gloſſ.* 2. *n.* 8.

30 Teſtimonium patris pro ſatisdatione ſufficit, *ut hic*, ut quo teſtimonio nullum majus ſit, aut eſſe debeat liberis. *l.* 7. *in pr. J. de curat. furioſ.*

31 Exigitur juſjurandum à curatore furioſi.

32 Tutoris officium eſt & curatoris, utilia non prætermittere, inutilia admittere

33 Inventarium exactiſſimum curator furioſi facere debet. *d.* §. 5. *in fin.* quod ita verum eſt, ut præſumatur in dolo verſari, ſi inventarium facere neglexerit. *l.* 7. *in pr. ff. de adm. tut. v. Roland. à Vall. t.* 1. *conſ.* 49. *num.* 55. Curator ad litem ad inventarium faciendum eſtne obſtrictus? Bart. *ait.* Accurſius negat; quem omnes ſequuntur: idque ita obſervari in Camera imperiali, refert Andr. Gayl. 2. *obſ.* 108. Cogi tamen ait ad ſatisdationem rem pupilli ſalvam fore. Aliud eſt in curatore. *gloſſ. l.* 5. *in fin. in verbo Veniet, ff. de curat. bon. dando.*

34 Id eſt, nullis omiſſis.

35 Nec enim privata conſcriptio, aut notatio ſufficeret.

36 Scriptura in inventario requiritur: & proinde non auditur tutor teſtibus bona pupilli ſui probaturus.

37 Lege 12. Tabularum adgnatorum tutelam adgnati ſortiebantur. dixi ad leg. 12. tab. *tit. de tut. cap. de curatoribi.*

Quæ ſi quis [17] ſine ullo damno præbeant. Si vero dubitaverint [20] exactores de fidejuſſorum fide, facultatibus aut cautione: in eundem locum religioſiſſimus Epiſcopus, & patres [21] civitatis, ac defenſor conveniant, ac decernant, an idoneus eſſe fidejuſſor videatur uſque ad quantitatem, de qua agitur, & neceſſe habeat exactor ſuſcipere eum in fidejuſſorem, qui nihil pro fidejuſſione, aut ſacramento præſtabit, præterquam ſi privata noſtra, aut cujuſquam Magiſtratus majoris juſſione *perſonam ducendam eſſe, fidejuſſori non eſſe credendum* decernatur: Tunc enim licebit exactori fidejuſſorem non accipere, id vero agere ſine [22] ullo derrimento. Cæterum eadem multa adverſus religioſiſſimum Epiſcopum, & clariſſimum provinciæ Præſidem imponitur, ſi quid eorum tranſgredi paſſi fuerint, aut ſi cum tranſgreſſum erit, non id ſtatim renuntiaverint.

§. 7. Neque etiam patiantur, ut plus definita parte à noſtra conſtitutione pro ſportulis accipiatur; neve deſcriptio ob aliquam cauſam in civitatibus fiat: niſi ob illas tantum, quas ſupra enumeravimus, renuntiationes proceſſionum [23], conſtitutionum, ſacri & generalis commonitorii, aut formæ, aut literarum, & hujuſmodi omnium rerum, de quibus antea [24] ſanximus: item quæ propter ſuam conſervationem, atque ſalutem cives facere voluerint ad opera forte publica, vel ad ſitoniam, vel ad aliam quamvis cauſam, quæ omnibus placeat propter urbis honorem [25] fieri, ex quo Reſp. adjuvetur: Contra eos vero qui hæc tranſgredi tentaverint, & ſi ad nos religioſiſſimi Epiſcopi id non retulerint, ea ſerventur, quæ antea à nobis commonita ſunt.

§. 8. Atque oportet ſingularum urbium Dei amantiſſ. Epiſcopos, cum omnia cognoverint, quæ à nobis de his rebus diſpoſita ſunt, & de metatorum [26] exactione, & de rapinarum prohibitione, ac de cæteris rebus quæ noſtra ſacra conſtitutione continentur, quæ de omnibus edita eſt, finem competentem imponant. Dat. VIII. Kalend. Jul. *Chalced.* LAMPAD. CONS. 530.

De curatore furioſi.

XXVII. Auguſt. Juliano P. P.

DE creationibus curatorum, qui furioſis utriuſque ſexus dantur, neceſſarium nobis viſum eſt conſtituere, quemadmodum eas celebrari oporteat. Et, ſi [27] quidem pater curatorem furioſo vel furioſæ in ultimo elogio hæredibus inſtitutis, vel exhæredatis dederit, ubi & fidejuſſionem ceſſare [28] neceſſe eſt paterno [29] teſtimonio [30] pro ejus ſatisdatione ſufficiente, ipſe, qui datus eſt, ad curationem perveniat: ita tamen ut in provinciis apud præſides earum, præſente eis tam viro religioſiſſimo locorum Antiſtite, quam tribus primatibus, actis intervenientibus, tactis [31] ſacroſanctis ſcripturis, depromat, *omnia ſe recte & cum utilitate furioſi gerere, neque* [32] *prætermittere, quæ utilia eſſe furioſo putaverit, neque admittere ea, quæ non utilia furioſo eſſe exiſtimaverit:* &, inventario [33] cum omni ſubtilitate [34] publice [35] conſcripto [36], res ſuſcipiat, & ſecundum ſui opinionem diſponat ſub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad ſimilitudinem tutorum & curatorum adulti. †. Sin autem teſtamentum quidem parens non confecerit, lex [37] autem curatorem, utpote agnatum, vocaverit: vel, eo ceſſante, aut, non idoneo forſitan exiſtente, ex judiciali electione curatorem

Source : BIU Cujas

rem ei dare neceſſe fuerit: tunc ſcil. & in provinciis apud [1] præſides cujuſcunque provinciæ, & virum religioſiſſimum Epiſcopum civitatis, necnon tres primates creatio procedat: ita ut, ſi quidem curator ſubſtantiam idoneam poſſidet, & ſufficientem ad fidem gubernationis, ſine [2] aliqua ſatiſdatione creatio procedat. †. Sin [3] autem non talis cenſus ejus inveniatur; tunc & fidejuſſio in quantum poſſibile eſt, ab eo exploretur: creatione omnino, ſacroſanctis ſcripturis propoſitis, in omni cauſa, celebranda: ipſo autem curatore, cujuſcunque ſubſtantiæ vel dignitatis ſit, præfatum ſacramentum pro utiliter rebus gerendis præſtante, & inventarium publice conſcribente: & hypotheca [4] rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus res poſſint furioſi undique utiliter gubernari. Dat. Kal. Septemb. *Conſtantin.* Lamp. & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 Nota perſonas à quibus dari tutor, aut curator poteſt.

2 Sufficit enim datum fuiſſe ex inquiſitione.

3 A dativo tutore, cum creatur, exigi juſta de cauſa poteſt fidejuſſio.

4 Tutores dativi ad hæc tria coguntur: Jurare rem pupilli ſalvam fore: inventarium conſcribere: bonorum propriorum hypothecam pati, *l. ult. §. 6. ff. de curat. fur.*

5 Dementes alius eſt à furioſo.

6 Nullo diſcrimine habito inter maſculos & fœminas. *v. l. 25. ff. de mort.*

7 Sine metu exheredationis.

8 In quibus ætas legitima ſemper requiritur.

9 Jam ſe. conſtituto, aut ſi nullus eſt curator, conſtitui debet. *l. 61. ff. de jur. dot.*

10 Non contrahentium, aut curatoris, ſed judicum, & earum perſonarum, quæ ſequuntur arbitrio.

11 Dotis, aut donationis propter nuptias quantitatem faciendæ liberis in furioſi parentis poteſtate poſitis judices æſtimare debent.

12 Dos & donatio propter nuptias conſtituenda eſt, habita ratione mariti, eiſque uxoris. *l. 60. ff. de jur. dot.*

13 Nec enim æquum eſt univerſa bona in dotem dari. *l. 12. §. 2. ff. de admin. tut.*

14 Dotem pupillo conſtituere ſolus judex non poteſt, abſente curatore, niſi curator ultro latitet.

15 Dos mulieri quoties conſtituenda, agnatorum præſentia requiritur, non omnium, ſed nobiliorum ac proximiorum.

16 Vix eſt ut id ſervetur hodie.

17 Exheredari juſte filius poteſt, ſi parentis furioſi curam neglexerit: & econtra. *v. Nyell. 115. c. 3. §. 12. & c. 4. §. 6.* quin poteſt filius patris & matris eſſe curator. *l. 1. in fin. l. 4. ff. de cur. fur.*

18 Interpretatio Antonii Auguſt.

19 Fori eccleſiaſtici gradus notent clerici: apud epiſcopum prima accuſatio inſtituenda: ab eo ad metropolitanum provocatur: ab eo ad Synodum, ab eo ad Patriarcham, à Patriarcha ad nullum: quod notatu dignum eſt. *adde §. 2. J. cod. Nov. 6. cap. 8. verſ. Si verò hoc non.* Eſt igitur epiſcopus clericorum primus Judex.

20 A Patriarcha ad nullum appellatur.

21 Author tamen Synopſeos Baſil. 3. *tit. 1. cap. περὶ πατριαρχῶν*, ſcribit poſſe quem apud Patriarcham primam accuſationem inſtituere, ac petere per literas ejus, dari ſibi invicem à locorum epiſcopis: cujus ſententia ſi recuſata fuerit, rurſus Patriarcha judicabit.

22 Poteſt tamen quis ut jam diximus etiam apud Patriarcham primam accuſationem inſtituere, ac petere, per literas ejus dari ſibi judicem à locorum epiſcopo. 3. *Eclog. 1. c. 5. & J. cod.* 23 Sportularum judicialium à clericis præſtandarum quantitatem obſerva.

De liberis furioſi, vel dementis nuptias contrahentibus.

XXVIII. Idem A. Juliano P. P.

TAm dementis [5], quam furioſi liberi, cujuſcunque [6] ſexus, poſſunt [7] legitimas [8] contrahere nuptias: tam dote, quam ante nuptias donatione à curatore [9] eorum præſtanda [10]: æſtimatione tamen in hac quidem Regia urbe excellentiſſimi præfecti [11] urbi, in provinciis autem virorum clariſſimorum earum præſidum vel locorum Antiſtitum, tam opinione [12] perſonæ, quam dotis moderatione [13], & ante nuptias donationis, ſtatuenda; præſentibus [14] tam curatoribus dementis, quam furioſi, necnon his, qui ex genere [15] eorum nobiliores ſunt: ita tamen, ut nulla ex hac cauſa oriatur, vel in hac Regia urbe, vel in provinciis jactura ſubſtantiæ furioſi, vel dementis, vel mente capti: ſed gratis [16] omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expenſarum detrimento prægravetur.

De his qui parentes 1. aut liberos furioſos negligunt.

In Authent. ut cum de appell. cog. §. ſi quis de prædictis parentibus furioſus coll. 8. tit. 16. al. 12. ſeu Novell. 115. c. 3.

LIberi [17] furioſi, qui curam ejus negligunt prabere, tam exheredatione digni ſunt, quam alius pœnis legitimis. Nam ſi quis alius, atteſtatione ad eos miſſa, cum adhuc negligant, in domum ſuam eum ſuſceperit, & procuraverit: ex hoc erit ejus ſucceſſor legitimus, licet teſtatus eſſet etiam in liberos forte: manentibus tamen aliis teſtamenti capitulis. §. 1. *Eadem pœna parentibus imponenda, ſi quidem de liberis in furore conſtitutis curare neglexerint.*

De foro clerici & epiſcopi accuſati.

κή. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XXIX. [18] Idem A. Juliano P. P.

ΘΕασάμενος, μηδένα τῶν ἐνλαβεστάτων κληρικῶν, εἴτε παρά τινα συνηλεκτὸν, εἴτε παρὰ τῶν καλουμένων λαϊκῶν τινος, δίδωσι κρίνειν ἐπὶ αἰτίᾳ γίνεσθαι παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις διοικήσεως ἐκφύσης· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοὺς ἱερεῖς θεσμοὺς παρὰ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, καθ' ὃν ὁ κληρικὸς λήξει· εἰ δὲ πανταχῶς ἔχοι πρὸς ἑκάτερον· ὥστε τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου τοὺς τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπους ἐπὶ τὰ κατ' ἐκεῖνον αὐτοὺς δρέπεσθαι. πλὴν ἐπὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ λόγου τὴν χώραν ἄγειν αὐτὸν δικαζόμενον, τιμῶν ἅμα τοῦ μητροπολίτου σωζόντων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τὸ κῦρος τὴν τάξιν τε χειροτονίας πρεσβυτέρων, καὶ τῶν διακόνων ἐν τάξει τῆς ὅλης συνόδου ἑξετασόντων· καὶ εἴ τι πρὸς ἑτέρου κεκινημένον, πραγμάτων ἀπηλλάχθαι· τῶν δὲ οἰκείων βεβαιοῦσθαι, καὶ μᾶλλον ἐπιμελεῖσθαι τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τὸ διοικήσεως ὑπεῖναι, καὶ τοῖς παρ' αὐτῷ κεκινημένοις πάλιν ἐμμένειν, ὡς ἂν εἰ ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς εἰρηκὼς δικαίως. καὶ γὰρ δὴ τὸ τοιοῦτον ἐπισκόπων ἀποφάσεων σὺν εἶναι χώραν ἐπικλητὸν τοῖς παρ' ἡμῶν νενομοθέτηται. Τὰ αὐτὰ τοίνυν φυλαττόμενα, καὶ εἴπερ ἐπίσκοπος ὁ μεμφθεὶς εἴη εἴτε παρά τινος τῶν κληρικῶν, εἴτε καὶ παρ' ἑτέρᾳ τινὸς τῶν θεοφιλεστάτων κληρικῶν, εἴτε καὶ παρ' ἑτέρᾳ τινὸς τῶν θεοφιλῶς ἐπισκόπων. τὸ γὰρ δοθὲν τοῖς αἰτίας εἰσαποτίσειν τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ τὰς αἰτιωμένας εἰς ἑτέρων ἀπιέναι χώραν, πανελῶς ἀπαγορεύομεν. πλὴν εἰ μὴ τὴν αἰτίαν ἐν τοῖς ἐπὶ τούτῳ θείοις, ἐφ' ὧτε παραπεμφθῆναι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τῆς χώρας θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου· τοιαύτη γὰρ ἀδεία μὴ ἔστω τὴν αἰτίαν ἀποτίθεσθαι καὶ παρὰ τοῖς θεοφιλεστάτοις πατριάρχαις, χαίρουσα ἢ γίνεσθαι ὥστε τινὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ὥστε αὐτὴν ἀκροάσασθαι τὰ ὑποθέσεως καὶ τὰ ἔμπροσθεν ὑφ' ἡμῶν ὑπογεγραμμένα τρόπον.

§. α'. Οὐ μὴν τούτῳ ἄδειαν παρέχομεν, τοῖς δικαιοτάτοις κλητικοῖς κωλύειν, καὶ ἀμυθίᾳ τῶν καλουμένων ἀπορίαν τοὺς ὑπομιμνησκομένους ἐπιτρέπομεν. ὁποῖον δήπου μέχρι τοῦ νῦν ἀναφαίνεσθαι μεμαθήκαμεν. ἐφ' ἑκάστῳ γὰρ θεσπίσαντος τοῦ ἑκάστου θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τὸν νομίσματος κατ' ἀναφορὰν ἀπορίαν συγχωρεῖν τοῖς παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν τελουμένοις, ἢ εἴπερ ἐπίσκοπος εἴη ὁ περιφθείς, ἄχρι νομισμάτων ἓξ, ἐφ' ὅσῃ δήπου ποσότητι, καὶ οἰκαδήποτε αἰτίᾳ, παρέχεσθαι μόνον, καὶ πλέον τούτου μηδέν. αὐτῶν τούτων κρατούντων καὶ ἐπὶ τοῦ μητροπολιτῶν, ὅταν παρ' αὐτοῖς ἀποτείνηται ἡ αἴτησις καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, ἢ τοῦ ἐπαρχίας ἐκείνης κληρικῶν. εἰ δὲ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν δικῶν συγκέλευσε τὸ τῶν ἀπορίαν, καὶ δαπανημάτων μέτρον ἐπιβάλλειν, καὶ τοῦτο νομοθεσίᾳ ὡρισθῆναι συνείδομεν. πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μέτροις τὸ συμμέλειαν φυλάττεσθαι νομοθετοῦμεν.

§. β'. Εἰ μήτοι, ὡς ἀπαιτηθείσης τῆς καθέσεως παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου πατριάρχου ἢ νυνὶ τοῦ θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν, ἢ ἄλλου τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ἐνεχθείη ψῆφος, καὶ μὴ ἐπερχθείη παρὰ ἑκατέρου μέρους, ἐκκλησίας τε χύσει. τότε καὶ ἐπὶ τὸ χειροτονικὸν θρόνον φέρειν τὴν ἔφεσιν, κἀκεῖσε κρίνεσθαι τὸ μέχρι νῦν κρατοῦν ἐξετάζειν.

§. γ'. Εἰ δέ τις τολμήσῃ παρὰ ταῦτα πράξαι, ἀναδώσει μὲν ὅσον εἴληφε τοῦ ὑπὲρ πραχθέντα, ἀνάλωσιν· ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπίλυσιν παρὰ τοῦ κρίνοντος ἀγωνίζεσθαι παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μητροπολίτου, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθούντων καθολόγων.

§. δ'. Τὰς δὲ αἰτήσεις, εἰ μὲν εἰς ἐκκλησιαστικὸν ὁρᾶν τὸ πρᾶγμα καθέσταται, καὶ ἐξ ἀνάγκης παρὰ μόνοις γίνεσθαι τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἢ μητροπολίταις, ἢ ὡρισμένοις ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔχουσι χρῆμα· τινὲς δὲ καὶ ὅλων τῶν διοικήσεων τοῖς χειροτονίας ποιοῦσι τοῦ ὑπ' αὐτοὺς θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων εἴτε μητροπολιτῶν, εἴτε τῶν ἄλλων ἐπ' αὐτοῖς ὑπείνα θεωρίζομεν, ἄνωθεν τοῦ θεοφιλεστάτου μητροπολιτῶν ἤδη διεπάμενον. αὐτοὺς γὰρ αὖ καὶ μητροπολίτης δικαίως καλοῖτο, ὁ τῶν ἐξουσίαν τοῦ ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν ἐπισκόπων ἐκ τῶν θείων ἔχων κανόνων.

De tutoribus, vel curatoribus dandis.

κα. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XXX. [29] Idem A. Joanni P. P.

ΘΕασάμενος, τοῖς κηδεμονίοις τῶν νέων, εἴτε τῶν πρώτης εἴτε τοῦ δευτέρας εἰσὶν ἡλικίας, ἢ καὶ ἑτεροί τινες, οἷς ὁ νόμος δίδωσι κηδεμόνας, εἰκὸς ἄχρι πεντακοσίων χρυσῶν καὶ μόνον τὰ τῶν περιουσίας εἴη τοῦ νέων, μὴ τῶν τοῦ δρόμου τῶν ἐπαρχιῶν παραμένειν χειροτονίαν, μηδὲ δαπάνας μεγάλας ἀναλίσκεσθαι, τοῦ δρόμου ἵνα ὦσι ἐνδημούντων τοῖς πόλεσι σπείρας, ἐν αἷς ἀναγίνεται τῶν κηδεμονίων συμβαίνῃ· ἀλλὰ τοῦ τοῦ πόλεως σπείρης σπείκων, ἢ στρατηγοῦ, καὶ τὴν τοῦ ἀλεξανδρέων πρὸς τῶν τοιούτῳ τοιούτῳ ἐπισκόπῳ, ἢ καὶ δημοσίοις ἀναπόσεις, εἰ μὲν δυσπορίᾳ τύπων ἡ πόλις, γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν κηδεμόνων· ἐγκυρεῖτε ἀναγκαῖον τὸ μέτρον τὰ ἀσίας διδομένῳ καὶ τῶν εἰσπραττόντων χρῆσιν, καὶ τοῦ ἄλλων ἀπείλων ἀναγκαίων, ὁπόσα ἐπὶ τοῦ κηδεμόνων, ἐγκυρεῖτε ἀναγκαῖον τὸ μέτρον εἰδῆναι· μόνης τῶν ἀναγκαίων ἀναλαγῆς, παρ' οἷς τοῦτο πράττει, ἀλλὰ τοῦ τῶν νέων χρήσιμον ἀπὸ τοῦ παρόντος νομοθετοῦμεν ἀναγκαῖον τὸ μέτρον τὸ ἐκτὸς τοῦ νομίσματος κατ' ἀναφορὰν ἀπορίαν συγχωρεῖν τοῖς παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν τελουμένοις, ἢ εἴπερ ἐπίσκοπος εἴη ὁ περιφθείς, ἄχρι νομισμάτων ἓξ, ἐφ' ὅσῃ δήπου ποσότητι, καὶ οἰκαδήποτε αἰτίᾳ, παρέχεσθαι μόνον, καὶ πλέον τούτου μηδέν. αὐτῶν τούτων κρατούντων καὶ ἐπὶ τοῦ μητροπολιτῶν, ὅταν παρ' αὐτοῖς ἀποτείνηται ἡ αἴτησις καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, ἢ τοῦ ἐπαρχίας ἐκείνης κληρικῶν. εἰ δὲ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν δικῶν συγκέλευσε τὸ τῶν ἀπορίαν, καὶ δαπανημάτων μέτρον ἐπιβάλλειν, καὶ τοῦτο νομοθεσίᾳ ὡρισθῆναι συνείδομεν. πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μέτροις τὸ συμμέλειαν φυλάττεσθαι νομοθετοῦμεν.

dari concedimus iis, qui à ſanctiſſ. Patriarchis ac Metropolitanis mittuntur: aut, ſi Epiſcopus miſſus eſt, ſex tantum aurei ex quacunque quantitate ac cauſa, neque amplius præbeatur. Hoc in Metropolitanis etiam teneat, cùm ad eos accuſatio contra Epiſcopum, qui ſub eo ſit, aut ejus provinciæ clericum defertur. Nam ſi in civilibus judiciis moderari ſportularum [24], & ſumptuum modum curavimus, eaque ex lege præſtari voluimus; multo magis in eccleſiaſticis accuſationibus modum ſervari ſancimus.

§. 2. Enimvero, ſi remiſſa cauſa ad ſanctiſſimum Patriarcham, aut ad aliquem ex religioſiſſimis Metropolitanis, aut ad alium Dei amantiſſimum Epiſcopum ſententia lata ſit, quæ alicui parti diſpliceat, ac provocetur: ad Archiepiſcopalem hanc ſedem referatur appellatio, in qua (ut adhuc ſervatum eſt) lis cognoſcatur.

§. 3. Si vero quis auſus fuerit adverſus hæc quicquam tentare; is quidem omne, quod accepit, cum altero [25] tanto ei, qui negotium paſſus eſt, præſtabit, fietque eccleſiaſticæ multæ ſubjectus apud ſanctiſſimum Patriarcham, aut religioſiſſimum Metropolitanum, qui tunc erit eccleſiaſticorum numero ejiciendus.

§. 4. Has autem actiones, ſiquidem ad eccleſiaſtica negotia pertinent, neceſſe fore jubemus, ut à ſolis religioſiſſimis Epiſcopis aut Metropolitanis, aut à ſacris Synodis, aut à ſanctiſſimis Patriarchis cognoſcantur: ſi vero civilium rerum controverſia ſit, volentes [26] quæſtionem apud Antiſtites inſtituere, patiemur, invitos [27] tamen non cogemus: cum judicia civilia ſint, ſi ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoſcere.

§. 5. Quoniam vero quidam ſunt ſanctiſſimi Patriarchæ, qui in provinciis, in quibus exiſtunt, Metropolitanorum officium gerunt: alii per totam Diœceſim, epiſcoporum Metropolitanorum, atque aliorum qui ſub eis ſunt, ordinationes faciunt: ea de cauſa illud obſervari ſancimus, quod de Metropolitanis antea diſpoſuimus: is enim jure *Metropolitanus* vocatur, qui in epiſcopos minores [28] ex ſacris regulis eam poteſtatem habet. Dat. xv. Kal. Nov. CP. Lamp. Conss. 530.

24 Sportulis modus adhibendus. *l. 33. §. 5. ff. de Epiſc. & t. tot.* J. *de ſport.*

25 Imo, cum triplo. §. 24. *in princ. Inſtit. de act.* Imo, quadruplo. *l. 2.* J. *de ſport.*

26 *L. 25. in pr.* J. *de Epiſc.* inter volentes cujuſvis judicis conſenſus eſt. *l. 2. in pr. ff. de jud.*

27 In invitos tamen judicium redditur, ſed à ſuis judicibus.

28 Τῶν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν ἐπισκόπων, ut ſit ſenſus, Metropolitanus is eſt, qui poteſtatem habet in minorum civitatum epiſcopos. Cui definitioni convenit, *c. cleros. 1. §. ordo. vid. metropolit. 21. diſt.* Metropolis. *l. 4. §. 5. in fin. ff. de off. proconſ.* mater urbium ab Ammiano dicitur: mater & caput provinciæ. *l. 7. in pr. ff. de off. proconſ.* Metrocomia verò mater vicorum. *v. Cujac. ad l. 8.* J. *de exact.* metropolis gentium. *l. 6. §. 2. in fin. ff. de excuſ. tut.* ubi minorum, majorum & maximarum urbium fit mentio. De metropoli plura, *v.* J. *de metropoli Berylo.*

29 Interpretatio Contii.

30 Πρώτης ἄτε τῆς δευτέρας ἡλικίας, cum dicit pupillos & adultos innuit. Prima ætas pupilli: ſecunda adulti eſt. Hujus enim conſtitutionis cum facit mentionem Juſtinianus, §. *non autem 6. & ibid. Theoph. Inſt. de Attiliano tutore.* pupilli & adulti meminit, quibus ſi facultates eorum 500. ſolidorum fuerint, à defenſore civitatis à magiſtratibus, à Juridico tutores & curatores creari jubet, adſcito civitatis Antiſtite.

31 Qui ſolidi etiam dicuntur. §. 5. *Inſt. de Attiliano.*

32 Pro diverſarum provinciarum idiomate, ita judices appellabantur ἰνδικοί, & ita quoque dicuntur, *Nyell. 15.* περὶ ἐκδίκων, & *Theoph. §. 5. Inſt. de Attiliano tut.* Juridici, *ut hic,* σχολαστικοὶ, *ut hic, & 5. Harmen. 11. §. 19.* ubi interpres perperam pro *ſtratego* vertit *exercituum duce.* Quemadmodum perperam apud Theoph. illo loco legitur. Defenſores civitatum adſcito epiſcopo, & aliis publicis perſonis, τυτέσι σχολαστικῷ ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ ἱερωτάτῳ, tutores & curatores creare: cum ſit ſenſus potius: Defenſores civitatum, ubi ii fuerint adſcito Epiſcopo, tutores & curatores creare, ubi non fuerint, τὰς σχολαστικὰς ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἱερωτάτῳ, hoc eſt magiſtratus municipales & Juridicum Alexandriæ.

33 De quo *v.* J. *eod. & ff. de off. juridici.*

34 *L. 4. in fin. l. 5. 6. 7. ff. de fidejuſſ. tut. & tit. Inſtit. de ſatisdat.*

Source : BIU Cujas

σίας εἰσαγομένης· πάντων δηλονότι ἐπὶ μόνῃ δύο νομισμάτων δόσῃ πραττομένων, διὸ ὡς καὶ μάλιστα ἡ τοιαύτη τάξις ποινῆς ἐπικειμένης, εἴτις πλέον λαβεῖν παρρησίαν, ἢ ἀναβάλλοιτο καὶ ἀσπάσηται τὴν κηδεμονίαν ἐλπίδι μείζονος κέρδους· καὶ ἐ μόνον διωλάσιον ἀναδιδόντος πᾶν, ὅπερ εὐ λαβοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔ φερησιμαίου ἀποκινημένου. Ἡνίκα γὰρ αὖ ὡφελῆ ὑπόκωφος γενόμενος αὐτὴ τὴν κηδεμονίαν ἀποδοίη, παρόντος καὶ ἔ θεοφιλεστάτε τῆ πόλεως ἐπισκόπε σὺν αὐτοῖς τῆ ἀγιωτάτης ἐκκλησίας δρχείοις ἀποπιθεσθαι τὰ πραττόμενα θεσπίζομεν ὥστε εἶναι διώνεκη ἔ πράξεως μνήμην, καὶ μὴ ὠφελεῖσθαι τοῖς τυχοῦσι τὴν κηδεμονίας τὴν ἐντεῦθεν ἀσφάλειαν. Τῶν ἐπὶ τῆ μεγάλης τωύτης τῆ πόλεως κηδεμονιῶν ὠφελῆ μόνῳ τῷ λαμπροτάτῳ πραίτωρι πραττομένων, καθάπερ ἤδη νενομοθέτηται.

1 Nomisnata aurei solidi.

2 De archio dixi ad *l.* 9. §. 6. *ff. de pan.* de archeotis *vv. ll.* 18. §. 10. *ff. de mun.* De Ecclesiæ Archivis *adde Nov.* 74. *c.* 4. §. 2.

norum utilitatem à præsenti sanctione introducta: omnibus videlicet his sub sola duorum nomisimatum [1] [id est, solidorum] datione conficiendis, præsertim cum hac maxime de causa hæc posita est constitutio, pœna imminente, si quis plus accipere ausus fuerit, aut distulerit constituere tutelam seu curationem spe majoris lucri: & eo non solum triplum reddituro omne, quidquid acceperit, sed etiam ab ipsa sollicitudine & administratione removendo. Cum autem factæ fuerint tutorum aut curatorum creationes, præsente etiam religiosissimo civitatis Episcopo, in ipsis sanctissimis ecclesiæ archiis [2] deponi gesta sancimus: ut sit perpetua rei memoria, & non intercidat casibus fortuitis curationis exinde quæsita cautela. His, quæ in magna hac civitate fiunt, tutelis aut curationibus apud solum clarissimum Prætorem faciendis, uti jam sancitum est. Dat. v. Kalend. Aug. CP. post Conss. Lamp.

De interruptione præscriptionis.

xxxi. Idem A. Joanni P. P.

3 Eadem verba extant in *l.* 2. *in pr. ff. de annali except.*

SAncimus, ut si [3] quando abfuerit is, qui res alienas vel creditori obnoxias detinet, & desideret dominus rei, vel creditori suam intentionem proponere, & non ei licentia sit, absente adversario suo, qui rem detinet, vel infantia, vel furore laborante, & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in summa potestate constituto, [eandem rem auctoritate sua usurpare:] licentia ei detur adire Præsidem provinciæ, libellumque ei porrigere, & hæc in querimoniam deducere, & intra constituta tempora interruptionem facere: sin autem nullo poterit modo Præsidem adire: saltem [4] ad Episcopum locorum eat, & suam manifestate voluntatem in scriptis deproperet. Dat. *Constantin.* Kalend. Octob. post Conss. Lampadii & Orestis. VV. CC. Coss. 531.

4 *L.* 21. *ff. eod.*

De emphyteusi.

λδ'. Ο αὐτὸς βασιλεύς. *

xxxii. 5 Idem A. *

5 Interpretatio Antonii Augustini.

ANαβαλλομένῳ τὴ δεσπότε δέξασθαι τὸ ἐμφύτευμα, ἀδειαν ὁ ἐμφυτευτὴς ἔχῃ σφραγίζειν αὐτό, καὶ ἐν μὲ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ περαὶ τὴ τριετίας ὁμολογήσωσιν τῶν ὠφελῆ τοῖς ὑπάρχοις, ἢ τῷ ἐπάρχῳ, ἢ περὶ τῷ ὠφσφορᾷ ἔ παρεγλημένε ἀρχοντι, ἢ περὶ τῷ παλατίῳ ἀρχῆ, ἔ δεσπότε δωιάσε ὄντος ἐν ἢ ταῖς ἐπαρχίαις ὠφελῆ τῷ ἀρχοντι, ἢ μὴ ἐνδημοῦντος αὐτε, περὶ τῷ ἐπισκόπῳ τε πόλεως, καθ' ἣν ἐστιν ὁ παρεγλημένος καὶ τῷ ἔ ἑνὸς αὐτῶν ὠφσταλαθεῖν μαρτυρίαν· καὶ, εἰ μὴ ἦ ἔτι δέξηται, ὅτι τῷ ἐμφυτεύματος λύεσθαι, καὶ κερδαίνῃ τὸ πλεῖον ὁ ἐμφυτευτὴς καὶ ἔ ἐξῆς χρόνε, ἕως αὖ ὁ δεσπότης σείλῃ ἀφαιρησόμενος τὰ ἀπαντῶν. ἐξ ἐκείνε γὰρ, ἐ μὴν ὑπὲρ ἔ ὠφελοῦντος χρόνε, λήψεται, καὶ ἐπὶ τριετίαν μὴ τῷ ἀφαιρησόμενον, ἀγνωμονοῦντα τὸν ἐμφυτευτὴν ἐξελάσαι δυνάσεται).

7 *L.* 2. *vers. sin autem, ff. de jur. emphyt.* biennii in casu legis 56. *in fin. ff. locati.*

Differente domino recipere emphypteuma, licentiam habet emphyteuta consignare [6] ipsum, & Constantinopoli quidem in fine triennii contestari idipsum apud hyparchos [seu Præfectos prætorio,] aut apud Præfectum urbis, aut competentem recusantis magistratum, aut Patriarcham, si dominus homo sit potens: in provinciis autem apud Præsidem, aut, eo non morante ibi, apud defensorem, aut Episcopum civitatis, in qua est is qui recusat: & unius ipsorum assumere testationem: ac nisi aut sic acceperit canonem, canon solvitur, & lucratur canonem emphyteuta etiam sequentis temporis: & eousque quo dominus mittat per testationem petitum: exinde etenim, non autem ex præterito tempore accipiet, & post triennium [7] post attestationem ejusmodi indevotum emphyteutam expellere poterit.

6 *Adde l.* 7. *in fin. ff. de pact. int. empt. l.* 2. *in fin. ff. de jur. emphyt.*

De scenicis mulieribus & de nuptiis.

8 Interpretatio Antonii Augustini.

λγ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς τοῖς πανταχῆ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.

xxxiii. [8] Idem A. Ubique terrarum constitutis Episcopis.

9 *L.* 14. *ff. eod. l. ult. ff. de nupt.*

ΘΕῖαν ἐποιησάμεθα βουλὴν ἐδενὶ συγχωρῆσαι, οὐδὲ ἄκουσαν γυναῖκα ἄλλῳ ἢ ἐλευθέρᾳ εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν καθέλκειν, οὐδὲ ἀπαλλαγὴν βιαιομένῳ κωλύειν τοὺς ἐχομένους τ αὐτῆς, ὡς ὑπερ αὐτῆ τάττα χρυσία ῥηθῆν ὁμολογήσαντες ἀπαιτεῖν· ἀλλ' εἴπ τοιῆτο γένοιτο κωλύεσθαι παντελῶς τε τ λαμπροτάτων τῶν ἐπαρχιῶν δρχόντων, καὶ ὠφελῆ τ ταῖς πόλεσι θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων διεταξάμεθα, δέοντες ἀδειαν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἄμα τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, καὶ ἀκωλύτως ἔχειν ὠφελῆ ἑαυτοὺς τοὺς βιαστομένους, ἢ τὰς ἀπαλλάτειν τ ἐργασίας κωλύοντας, καὶ δημοσίαν μὲ αὐτῶν ποιεῖν τῷ ἔσιαν, ἐκείνους ἦ τ πόλεως ἐξελαύνειν. Εἰ ἦ ὁ τῷ ἐπαρχίαν ἰθυίων, αὐτὸς ὁ βιαζόμενος εἴη, ἢ τῷ ὁπ τ εἰρηνικῆς ἐργασίας ἀπαλλαγὴν κωλύων· δίδομεν ἄδειαν καὶ μόνοις τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ὠφσπερεὰν τῷ τοῦτο πάσχειν, ἢ τ αὐτῆς ἐχυηκότι, τ ἦ ἐναντίον ἢ πᾶσι τῷ τῶν δρχόντων ἔχοντι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν, ἢ μὴ γνοῦσι ὠφελεῖν τῶν ἱκανοὶ, μανύειν, εἰς τῷ βασιλείαν· ὥστε ἐξ ἡμῶν τῷ ὠφσήκειν ἐξενεχθῆναι ποινῷ τ ἐχόντων καθάπαξ λυομένων, καὶ τ ἐχόντων αἰζημίαν φυλατομένων· ἄδειαν δέδοντες πᾶσι ἀπαλλαττομένας τοιαύταις γυναιξὶν ἐλευθέρας καὶ ἀβλαβεῖς ὔσας ὠφελῆ γάμον χωρεῖν νόμιμον, καὶ εἰ τυγχάνοιεν ταῖς σεμνοτάταις ἀξίαις οἱ τούτας λαμβάνοντες κεκοσμημένοι, μηκέτι δεομένας βασιλικῆς ἀνιγραφῆς, ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν τὸν γάμον πραττόμενας, γαμικῶν μόνον τοι συμβολαίων ἐν τέρπε πανῖς μεταξὺ αὐτῶν γινομένων· τὰ αὐτὰ καὶ ὠφελῆ τ θυγατέρων τ σκευικῶν ἀπαλλαττομένους.

§. α'. Τῷ μὲ εἰρημένῳ ἀφαιρεῖν καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ τ ποιῶν ἀφαιρέσεων τάττα δὴ καὶ τ ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπανόρθωσε βιβλίῳ ὠφελῆ τοῖς πολιτικοῖς δρχαῖς ἀνιγραφομένοις τεθείκαμεν. ἐπειδὴ ἦ ἐρρέθη ἀφαιρεῖν τ παρόντος νομοθεσίας καὶ ἡμῶν τοῖς πανάγιε γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ποιῆσαι φανερὸν ἀφ' τοῦτο σπουδάσαντες τὰ κατ' ἐκείνων ἀφηγήσασθαι πολυτελέστερα νομοθετηθέντα, τὴν ἦ θείαν ἀφαίρεσιν ποιήσεσθαι καὶ ὠφελῆς ὑμᾶς, ὅπως τῷ ἱερωτικῷ ἀφαιρώζοντες σεμνότητα, καὶ σωφρόνων ἀντεχόμενοι, τοῦτο φυλάττοιτε τότε ὅν ἔ μεγάλε θεῦ δέον καὶ βασιλικῷ ἀγανακτήσαι, ἔπ τούτων ὠφελῆσθαι νομίζοιτε, λογιζόμενοι.

De ludis & spectaculis.

λδ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ δρχιεπισκόπῳ τ δυσδαίμονος τούτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ παλατιάρχῃ.

xxxiv. [14] Idem A. Epiphanio sanctissimo Archiepiscopo hujus felicissimæ urbis, & universali Patriarchæ.

11 Theatri, scenæ & spectaculorum vitiis mederi oportet.

12 Mimæ, aut scenicæ mulieres ab hujusmodi vita possint discedere, eoque facto impune nubere honestis viris. *Novell.* 78. *c.* 3. *Novell.* 117. *c.* 6. & ita abrogari videtur. *l.* 7. *in fin. ff. de incestis.*

13 *L. ult. ff. de nupt.*

§. 1. Hanc autem dictam constitutionem, & in quinto [13] libro omnium constitutionum hujus scil. nostræ pietatis cognominis libri, ad civiles magistratus rescriptam, posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem & vobis ubique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes, quæ ad ipsam pertinent, expositione latiore sancita etiam eandem divinam constitutionem fecimus ad vos, ut sacerdotalem conservantes reverentiam, & continentiæ studiosi, hæc custodiatis: tam magni Dei metum, quam imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Kal. Novemb. CP. DN. Justin. iv. & Paulino Conss. 534.

14 Interpretatio Contii.

CErtissime credimus, quia sacerdotum puritas [15], & decus, & ad dominum Deum & Salvatorem nostrum, Jesum Christum fervor, & ab ipsis missæ perpetuæ preces [16], multum favorem nostræ Reipubl. & incrementum præbent, per quas datur nobis, & Barbaros subjugare, & in dominium redigere illos, quæ antea non obtinuimus: & quanto plus rebus illorum accedit honestatis & decoris, tanto [17] magis, & nostram remp. augeri credimus. Si enim hi prætulerint vitam honestam, & undique irreprehensibilem [18], & reliquum populum instruxerint, ut is ad illorum honestatem respiciens, multis peccatis abstineat, planum est, quod inde & animæ omnibus meliores erunt, & facile nobis tribuetur à maximo Deo, & salvatore nostro Jesu Christo clementia conveniens.

15 Puritas animi in Episcopis requiritur.

16 Munus episcopi precari. *l.* 42. *ff. de episc.* Preces episcopi reipublicæ utiles.

17 *Nov.* 133. *c.* 5. *in fin.*

18 Ἀνεπίληπτον, *ut hic, &* 1. *Tim.* 3. *v.* 2. *ἀνέγκλητον* ad *Tit.* 1. *vers.* 6. 7.

19 Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet quanto major qui peccat habetur.

20 Cubi, tesseræ, & aleæ clericis, & episcopis interdicuntur. *l.* 17. *auth. Interdicimus. ff. de episc. l.* 25. *ff. eod. Novell.* 123. *c.* 10. *Nov. Leon.* 87. *& can. apost.* Iidem ταβλίζειν, id est, tabulis ludere prohibentur. 3. *Syn. Basil.* 1. *tit.* 16. περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων, ταβλόκ@ aleatorum susceptor. *v. Cujac. Nov.* 123. *c.* 10. *Goth.* Adde *cap. clerici extr. de vita & honest. cleric. cap.* 1. *extr. ne cler. vel monach.* Villagut. *pract. criminal. lib.* 3. *tit. de Inquisit. cap.* 8. *conclus.* 6. Ans.

21 Id est, privatis, & laicis.

22 Ecclesiasticis personis non modo alea non licet ludere, sed nec ludentes spectare.

23 Blasphemiæ aleam consequi solent, *l.* 2. *vers. non licere. l. ult. in pr. ff. de aleatoribus.*

24 Ludus nefarius, in quo & manus, & oculi & aures hominum polluuntur.

25 *De quibus vid. l.* 3. *ff. de spectacul.*

Φόβεσθαι πιστεύομεν, ὡς ἡ τῶν ἱερέων καθαρότης τὲ καὶ σύνεσις, καὶ ἡ ὠφελῆς τὸν δεσπότην Θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν σωτηρία, καὶ αὐ περ' αὐτῶν ἀναπεμπομένη δέησις, πολλὴν εὐμένειαν τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ καὶ αὐξησιν παρέχοι, δι' ὧν ἐστὶν ἡμῖν καὶ βαρβάρων κρατεῖν, καὶ γνώσκεσθαι κυρίους εἶναι, ἃ ὠφελοῦμεν ἔσχομεν. καὶ ὁσάκις αὐ τὰ τ αὐτῶν αὐξῃ σεμνότητός τε καὶ ησυχιότητ@, τοσούτῳ καὶ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐπιδιδόναι πιστεύομεν. εἰ γὰρ οἱ μὲ παρέχοιτο βίον σεμνόν τε, καὶ παντελῶς ἀνεπίληπτον, τ ἦ λοιπὸν ἀπαντα λαὸν ῥᾳδίως ἄγεσθαι, ὥστε ὠφελῆς τῶν αὐτῶν σεμνότητα βλέπουσα, τ πολλῶν ἁμαρτημάτων ἀπέχεσθαι· ὠφέλιμον, ὡς ἐντεῦθεν αἵτε ψυχαὶ πᾶσι βελτίες ἔσονται καὶ ῥᾳδίως ἡμῖν ἐνδοθήσε) παρὰ ἔ μεγάλε Θεῦ καὶ σωτῆρ@ ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ φιλανθρωπία ὠφσηκόντως.

§. α'. Ταῦτα τοίνυν ἡμῶν ἀνασκοπομένοις ὠφσήκειν) παραδόξως τινὰς τ δυλαβεστάτων ἀφηκόντων, ἔπρα μὲν καὶ πρεσβυτέρων (τὸ γὰρ ἔπ πρεσβυτέρω τάττα καὶ εἰπεῖν ἐρυθριῶμεν, φαμὲν δὴ τὸ τ θεοφιλῶν ἐπισκόπων) ὡς τάττων τινὲς σὺν αἰσχυνοῦ) οἱ μὲ αὐτόθεν κύνων ἄπρεπες, καὶ τῷ ὕτως ἀσχήμονα καὶ αὐτοῖς τοῖς ἰδιώταις παρ' ἡμῶν κτ' τὸ πλεῖστον ἀπηγορευμένα θέαν μελέναι· οἱ δὴ τῷ τοιούτῳ παιγνίων ἐ κρίνουσιν, ἀλλ' ἢ ἡσυχιωτέροις τοῖς πράττουσιν, ἢ κρίθωσιν θεατεῖ πράξεως ἀτόπε, καὶ θεῶντες μὲ σωφρόνως ἐπιλημία πύσῃ τὰ πάντων ἀτοπώτερα λόγωντε ἀκούσι βλασφήμων, ἐς ἃ τοῖς τοιούτοις ἀνάγκη γίνεσθαι, μηλυόσι τε τὰς ἑαυτῶν χεῖρας, πάς τε ὁράσῃς, πάς τε ἀκροᾶς ὕτως κεκλεγωσμένοις καὶ ἀπηγορευμένοις παιγνίοις· οἱ ἦ καὶ ἀπερακάλυπτος ἢ ταῖς τ ἵππων ἁμίλλαις ὠφελῆσθαι, ἢ καὶ ὠφελεῖν) τινας ὑπὲρ τ τ ἵππων ἥττης ἢ νίκης ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ ἀφ' ἑτέρων ἢ ἀφ' ἑαυτῶν, ἢ ἀφ' ἑτέρων ἀφαιρεῖσθαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν, ἢ μὴ γνοῦσι ὠφελεῖν τῶν ἱκανοὶ, μανύειν, εἰς τῷ βασιλείαν· ὥστε ἐξ ἡμῶν τῷ ὠφσήκειν ἐξενεχθῆναι ποινῷ τ ἐχόντων καθάπαξ λυομένων, καὶ τ ἐχόντων αἰζημίαν φυλατομένων· ἄδειαν δέδοντες πᾶσι ἀπαλλαττομένας τοιαύταις γυναιξὶν ἐλευθέρας καὶ ἀβλαβεῖς ὔσας ὠφελῆς γάμον χωρεῖν νόμιμον, καὶ εἰ τυγχάνοιεν ταῖς σεμνοτάταις ἀξίαις οἱ τούτας λαμβάνοντες κεκοσμημένοι, μηκέτι δεομένας βασιλικῆς ἀνιγραφῆς, ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν τὸν γάμον πραττόμενας, γαμικῶν μόνον τοι συμβολαίων ἐν τέρπε πανῖς μεταξὺ αὐτῶν γινομένων· τὰ αὐτὰ καὶ ὠφελῆς τ θυγατέρων τ σκευικῶν ἀπαλλαττομένους.

§. α'. Τῷ μὲ εἰρημένῳ ἀφαιρεῖν καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ τ ποιῶν ἀφαιρέσεων τάττα δὴ καὶ τ ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπανόρθωσε βιβλίῳ ὠφελῆς τοῖς πολιτικοῖς δρχαῖς ἀνιγραφομένοις τεθείκαμεν. ἐπειδὴ ἦ ἐρρέθη ἀφαιρεῖν τ παρόντος νομοθεσίας καὶ ἡμῶν τοῖς πανάγιε γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ποιῆσαι φανερὸν ἀφ' τοῦτο σπουδάσαντες τὰ κατ' ἐκείνων ἀφηγήσασθαι πολυτελέστερα νομοθετηθέντα, τὴν ἦ θείαν ἀφαίρεσιν ποιήσεσθαι καὶ ὠφελῆς ὑμᾶς, ὅπως τῷ ἱερωτικῷ ἀφαιρώζοντες σεμνότητα, καὶ σωφρόνων ἀντεχόμενοι, τοῦτο φυλάττοιτε τότε ὅν ἔ μεγάλε θεῦ δέον καὶ βασιλικῷ ἀγανακτήσαι, ἔπ τούτων ὠφελῆσθαι νομίζοιτε, λογιζόμενοι.

Source : BIU Cujas

ἑτέρων ἐκ δύσημόνως τὲ τοιαῦτα παίζοντες, ἢ τ̃ ἐν σκιλῇ καὶ θυμέλαις θεατὴ γίνον) παιγνίων, ἢ τοῖς ἐν θεάτροις τ̃ μονομάχων ὠφὸς τὲ θηλία μάχας πιεροφίνον), καὶ ὅσα συνέσιν, ὡς καὶ τοῖς ἄρλα μυκμῶσιν καὶ τ̃ ὠφοσκωντῶν ἀξιεμῶσις μυσηείων αὐτὸ ὠφοκηρύτουσιν ἀποπάτεας τῇ ἅ ἀντικειμῶς δαίμον λατρείαν, καὶ πάσαν πομπῆ, ἃς ὅσι ἐλάχιστον μέρ τὰ τοιαῦτα κοθέσηκε.

§. 6. Πολλάκις μ̃ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα φυλάτεας ὠφηρθύσαμεν ὁρῶντες ἢ τῶν ὠφὶ τάτων γινομῶν κακῶν ὠφαγελίαν, εἰς ἀνάγκαν ἤλθομεν ἐπὶ τ̃ παρόν νόμον θεῖ τὸ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀφικεσθαι σπουδῆ, καὶ ἅμα μ̃ ὑπὲρ τ̃ ἱερωσύνης αὐτῆς, ἅμα ἢ ὑπὲρ τ̃ ἅ κοινῇ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον.

§. 7. Καὶ θεατίζομεν μηδένα, μήτε θεῖκον, μήτε πρεσβύτερον, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπίσκοπον, (ὅπερ καὶ ἄπιστον ἴσως αὐ δόξειεν· ὧν ἐν τοῖς χειροτονίαις σύχαίτε εἰς τ̃ διαστότων ἀναπέμπον) Χριστὸν τ̃ Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἐπίκλησις ἅ ἁγίε τ̃ ὠφοσκωνῆσ γίνε) πνεύματος, καὶ τοῖς αὐτῶν κεφαλαῖς ἢ τοῖς χερσὶν ἐπιτίθε) τὰ ἀγιώτατα τ̃ παρ ἡμῖν μυσηείων· ὅπως ὧν αὐτοῖς τὰ αἰσθητὰ πιστῶς καθαρά τε γένοιτο, καὶ κατηρεφὴς θεῖ) μηδένα τοίνυν τούτων τολμᾶν ἅ λοιπὰ μ̃ τ̃ ἅ τ̃ θεῖον ἡμῶν νόμον ἢ κυβέρνειν τὴν οἰκουμῶν τ̃ κυβερνῶν παιδευὰ, ἢ τοῖς τὸν πεπίστοις κωνωνεῖν, ἢ παρακαθῆσθαι, καὶ πέρπεσθαι καὶ συνδιατίθεσθαι τοῖς γινομῶνοις, ἢ διδασκάλειν τοῖς δημώδεσι τούτοις θεῖς, ὡς ἔμπροσθεν εἰπόντες ἐφθέγμεθα, καὶ π τ̃ ἐπ' αὐτοῖς ἀπηχθημῶν πιστεῖν, ἀλλὰ πίσης ὠφὸς τοῦτο μελετᾶσας τὸ λοιπὸν ἀπέχεσθαι, τὸ ἢ ἤδη ὠφειληφὸς, εἰ καὶ ἀναζητεῖν ἔχοιμ, καὶ μὴ μελέτην ὠφοιήσον τας, ὅμως διὰ φιλανθρωπίαν συγχωρῆσθαι, τῶν ὀκ ἢ παρόντ νόμον παραπήσιν ἀπειλὴν εἰς τ̃ λοιπὸν ἐπιλυθέντες χρόνον. ὠφοῖ κον ἡδὲ ἐσὶν αὐτοῖς νηστείας τε, καὶ ἀγνείας, καὶ παῖς ἀσκήσεσι τῶν θείων λογίων, καὶ παῖς ὑπὲρ πάντων χολάζειν δύχαῖς· ἀλλὰ μὴ τοῦτο κωλαλιμπανόντας, τ̃ πιστὰ πάπαισι βεβήλων τε καὶ ἀπηρθρυμμῶν ἅπλεας. Ταῦτα ἢ τὲν θεατίζομεν καὶ ἐπὶ τ̃ λοιπῶν κληρικῶν ὑποδιακόνων τε, καὶ ἀναγνωστῶν φαμὲν· εἶναι καὶ αὐτοὶ τῆς τε ἱερᾶς τραπέζης καὶ πάντες ἢ ὠφὶ τὰς ἀγιωσύτας σκηνὰς ὁσμὴ κάθεσθαι ὑπαρχοῖτε, καὶ ὑπηρέτην, καὶ τὰ θεῖα μεταχειρίζομεν λόγια τὰς ἱερᾶς ἡμῶν ὀκ τ̃ δύαγῶν ἡμῶν βιβλίων οἱ μ̃ ἀναγινώσκειν χρᾶσι, οἱ ἢ ὑμνᾶσιν ᾠδάς.

§. 8. Εἰ ἢ τὶς ἢ λοιπὰ τοιᾶτ π πράτων φανείη, καὶ ὠφοτυγχάνειθεν τᾶτ ἢ κ' ταύτῃ τῇ σύδαίμονα πόλιν τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ, ἢ κ' τὰς ἐπαρχίας τοῖς ὑπ' αὐτὰ τεταγμῶνοις θεοφιλεστάτοις μητροπολίτας, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις, ὧν τῇ χειροτονίαν ὁ τῆς σῆς μακαριότ τ̃ ποιεῖται θρόν· καὶ τοιαύτη τὶς ἐπίδοσι μέμψις, ἢ διακόνω, ἢ πρεσβυτέρῳ, καὶ πολλῷ μᾶλλον τινι τ̃ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων· τῇ σῇ ἐντιμοτάτῃ μακαριότ τ̃, καὶ ἐν τοῖς ἐπαρχίαις τῆς ὑπό σε θεοφιλεστάτης μητροπόλιτας, καὶ τὰς ὑπ' αὐτὰς ἐπισκόπας ταῦτα σὰ ἀκριβείᾳ πίστη κ' τῇ τ̃ ἱερωσύνης τύπῳ ζητεῖν, καὶ ἀνερωνᾶν, μηδὲ πίρεργον ποιεῖσθαι τῇ ἐξέτασιν, ἀλλὰ καὶ μαρτύρων ἀξιοπίστων ἀκούειν, καὶ διὰ πίστις ὁδὲ χωρεῖν, ὥστε τὸ ἀληθὲς λαβεῖν ὥσπερ ἢ αὐτὰς τ̃ τοιούτων εἰρημῶν, ὕτω καὶ συνοφωνεῖσθαι περὶ πάντων κωλύομεν, καὶ εἰ πανζηθέν, τ̃ ἐξετάσεως τ̃ θείων ὠφηκεμένων λογίων χινομῶς, ἀληθῶς ἔχειν ἡ μεμῆς φανείη, καὶ ἀποδειχθείη διάκονο ἢ πρεσβύτερο, ἢ κυβόων, ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβόυσιν, ἢ τοῖς τοιούτοις παροινικοῖς μαζιότησιν, ἢ τοῖς ἐμπόραις παροιδάλων θέας· ἢ καὶ ἴσως τὶς τ̃ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων (ὅπερ ἀδὲ ἔσεσθαι πιστεύομ) ὅλως τοιούτης τινὸς ἀνάρχη θέας, ἢ τοῖς κυβόυσιν ἢ ὠφοσκηνοδιδῶναι καὶ συνδιατίθεσθαι ἅ λοιπὰ μηδεμιᾷ πολίτᾳ ἢ τᾶτε θεοφιλεστάτε ἐπισκόπτε, ὑφ' ὧν πέπακ), εἰ ἄρα τις τ̃ ἐμπόρων εἴη κληρικῶν, τ̃ ἱερᾶς ἀφορίζεσθαι λειτουργίας ἐπιτίθεσθαί τε αὐτὰ κανονικὴν ἐπιτίμιον καὶ ὁρίζεσθαι χρόνον, ἐν ᾧ σὺ τὸς ὠφοσθήκην ἔσιν αὐτὸν νηστείας τε καὶ ἱκεσίας χρῴμενον τ̃ μέγαν ἐξιλάσκεσθαι θεὸν ὑπὲρ ἅ τοιᾶτε βλημμελημάτ. καὶ εἰ μ̃ ἐπὶ τ̃ ὁρισθέντα χρόνον ὁ τοιᾶτον ἐπίτιμιον δεχόμεν μείνῃ δάκρυσί τε, καὶ μετανοίᾳ, καὶ νηστείᾳ, καὶ τῇ ὠφὸς τ̃ διαστότων Θεὸν δύχῇ ἄφεσιν ἅ θλημελημάτ ἐξαιτῶν. τότε καὶ τὸν τ̃, ὑφ' ὧ πέπακ), ταῦτα ἀκριβῶς μανθάνοντα, καὶ ὠφέλεργαζόμενον κοινῇ μ̃ ὑπὲρ αὐτὰ ποιεῖν δύχῇ γίνεθαι σὺ πίστη ἅ ἀκριβείᾳ παρεχόντ αὐτῇ ἅ λοιπὰ τ̃ τοιαύτης ἱερωσύνης ὕφεσιν ἀπέχεσθαι· καὶ εἰ νομίσθεν, αὐτὸν αὐτάρκως ὠφὸς μετάνοιαν ἐλθεῖν, τότε καὶ τ̃ ἱερωσύνης αὐτῷ μεταδόσθαι φιλανθρωπίας. εἰ ἢ μ̃ τ̃ ἀφορισμὸν σύρθεῖν μήτε γνησίως τῇ μετάνοιᾳ χρώμενον, ὠφέφορόν τε ἅ πάσχοντα), καὶ καθαρὸς ὑπὸ ἅ ἀντικειμῶς κολασθησόμεν τῷ ψυχῷ, τᾶτον μ̃ αὐτὸς ὁ ἱερὸς ὑφ' ὧ πέλει τ̃ ἱερῶν ἐξωθεῖται καὶ λόγων παντάπασιν αὐτὸν κωλύον. ὁ ἢ ὅσον ἐπὶ παντελὲς ἄδειαν ἔξ ὠφὸς ἱερουργεῖν ἐλθεῖν πέζει· ἀλλ', εἰ μ̃ ἔχοι ὠφορίαν, τὸ τ̃ πόλεως ἐκείνης βελτιότερον, καθ' ἣν ἱερᾶς ὠφέρον, ἢ, εἴπερ ὅσι ἔχοι βελτιότερον ἡ πόλις, ἕτερον βελτιότερον τ̃ ἐπαρχίας, ὅπερ μάλιστα χρῆζ βελοῦσ παροικῆσ) τᾶτον ἅ λοιπᾶ ἀμφὶ τῇ ὠφορίᾳ δελοῦσα· εἰ ἢ ἄσσον ἀκ ἔχοι, πιξώτης τὸ λοιπὸν ἔσιν τ̃ ἐπιχωρίε πέζεως ἀντὶ ἅ ὠφόδεν ἱερέως· καὶ ἐπειδὴ τῶν ἅ Θεῦ πέζιν σκλέλοιπε, ἔσιν πεζεώτης ἐπιχώριος, ταύτῃν ἑαυτὸ τῶν αἰχμώλων ἀντὶ τ̃ ἐμπεσόδεν τιμῆς ἐπιθείς.

§. 9. Ταῦτα τοίνυν ἀπάντα θεατίζομεν ἐπὶ μ̃ τ̃ δύσαίμονο ταύτης πόλεως τῶν σῶν φυλάτ τ̃ ἀγιωσυνῶν, καὶ τὰς καθ' ἑκάσ ἁγιωζύτων σκηνῶν σκηνὰς τε καὶ οἰκονόμους, οἷς ἐπιμελὲς ἔσιν τὰ τοιαῦτα ἀναζητεῖν, καὶ ὠφοτιμᾶν, καὶ τὰς ἀλιτηριώδεις ἀφαιρεῖσθαι τ̃ ὀδυνῶν αὐτοῖς πιστὰ τ̃ ἁγιωζύτων σκηνῶν σίτησεώς τε καὶ χορηγίας· ὧν ἢ πεῖς ἐπαρχίας οἵτε ὑπὸ τῇ σῇ τεταγμῶνοι μακαριότῃ θεοφιλεστάτοι μητροπολίτ, καὶ ὠφόσοι ὑπ' αὐτοὺς θεοσεβεῖς ἐπίσκοποι, καὶ οἱ τ̃των σκηνικὸν, καὶ οἰκονόμοι, καὶ αὐτοὶ τ̃ ἴσον τρόπον καθ' ὧν ἐμπεσόδεν ἐπιτιμίᾳ τῇ πάσης χρώμενοι, καὶ τὸ ἱερὸν σέβας παντοίᾳ ἀνεπιλήπτ τε καὶ ἀμώμητον φυλάτοντες, παραφυλάξουσι ἢ ταῦτα καὶ οἱ σύδοξότατοι τ̃ ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρείων ὑπαρχοι (φαμὲν ἢ τὰς τ̃ ἑώας ἐπὶ τοῖς ἐπιτεταγμῶνοις ἔθνεσι τῇ αὐτῶν δικαιοδοσίᾳ, οἵτε τ̃ Ἰλλυρικ, οἵτε τ̃ Ἀφρῶν ὠφεστῶτες διοικήσεως) καὶ αἱ πειθόμεναι πέζεις αὐτοῖς, καὶ οἱ λαμπρότατοι τ̃ ἐπαρχιῶν ἄρχοντες· καὶ οἱ τ̃ πόλεων ἐκδικηταὶ· αὐτοὶ μ̃, οἱ τὰς μεγάλας δρχὰς ἄρχοντες ἀγανακτήσιν ἡμετέραν ὑφορώμενοι· αἱ ἢ μὴ πειθόμεναι πέζεις αὐτοῖς, δέκα χρυσίου λιτρῶν ἀγωνίσασι ποινὴν· ἄρχοντες ἢ ἐπιχώριοι μείζες τε καὶ ἐλάτιες, καὶ αἱ πειθόμεναι πέζεις αὐτοῖς, καὶ ὠφόσοι οἱ τῶν

1 De *thymelicis* alibi dixi.

2 Multo magis eorum in quibus homines interficiuntur. Hæc omnia non modo ad beatam vitam nihil conferunt, sed etiam nocent plurimum. *vid. Lactant. 6. cap. 20. v. Ter. lib. de Spectaculis, Lipsium lib. de gladiat.*

3 Spectacula gentilium dæmonum cultus, & pompæ: quo nomine detestanda. Tertullianus *ex Davide d. l.* concilia impiorum, viam peccatorum, & cathedram pestium appellat, illis respondens, qui negabant ullibi in scriptura reperiri, Non in circum ibis, non in theatrum: agonum munus non spectabis: *adde dist. 23. c. his. 3.*

4 Episcopi præeunte oratione eligendi. *Act. 1. v. 24.*

5 Fiunt etiam jejunia. *dist. 75.*

6 *Adde dist. 23. c. episcopus.*

7 Ἁγιώτατα τῶν παρ' ἡμῖν μυσηρίων. oleum intelligit & unctionem.

8 Αἰσθητὰ, sensilia.

9 Κυβόων.

10 Præteritis delictis facilius indulgetur, quam futuris: sed & præteriti delicti pactio admittitur, futuri non æque. *l. 17. §. 4. ff. de pact.*

11 *Nov. 6. cap. 8. in pr.*

12 *Adde Nov. 133. c. 6.* alii legunt ἀγνίας.

13 Ita vertere debuit, at non hæc relinquentes.

14 Id est, subdiaconi, nota subdiaconi officium. *21. dist. c. cleros. 1. vers. hypodiaconi. adde Duar. 1. de sacris 14.*

15 Ἱερᾶς κατίζης. huc refert visionem Antonii Magni, qua Ἱερὰν πάσιζαν à multis subverti vidisse scribitur, teste Sozomeno *6. hist. 5. in fin.*

16 Lectio est corrupta. Loquitur autem περὶ ἀναγνωστῶν de lectoribus; id itaque vult, Lectoris officium in Ecclesia fuisse, & ex Bibliis scripturas legere, & hymnos & odas canere. Eo munere Julianus cognomento Apostata, quondam functus est. *Theodor. 3. c. 2.* Et lectoris quidem videtur generalis appellatio: proprie sumpta, pronunciatorem significat: alias, modulatorem, qui cantor: ab eo præcentores, succentores, concentores. *21. dist. c. cleros v. lectores & seq.* post id munus ad subdiaconos translatum videtur. *7. Isidor. 4. c. cler. dist. 21.* vel hoc Justinianus vult: subdiaconos sacra biblia etiamsi nolint legere: lectores vero hymnos canere.

17 *V. l. 1. §. de calumniatoribus adde & 2. quæst. 8.*

18 Aleæ princeps censetur qui non modo ludit, sed qui cum aleatoribus sedet, pacisciturque, qui sponsiones facit.

19 Clericus aleator potest deponi vel à Patriarcha, vel à metropolitano, vel ab Episcopo.

20 Pœna Ecclesiastica, privari liturgia.

21 Clericus exauctoratus justa de causa restitui potest.

22 Clerici in perpetuum clericatu privari possunt.

23 Id videtur abrogari *Nov. Leon. 7. & 8.*

24 Mutari militia Ecclesiastica, seu sacra in civilem potest.

apparuerit, & convictus fuerit diaconus aut presbyter, vel aleator esse, vel aleatorum particeps, aut talibus adsidens vanitatibus, vel prædictis interesse spectaculis, aut etiam forte aliquis Deo amabilium Episcoporum (quod quidem neque eventurum esse confidimus) prorsus talis cujusdam particeps [18] esse spectaculi, aut cum aleatoribus una sedere & disponere ac pacisci, aut sponsiones facere de cætero ausus fuerit, cum mox à tua beatitudine, aut [19] à Metropolita, aut Deo amantissimo Episcopo, sub quo ordinatus est, si quidem aliquis prædictorum sit clericorum, à sacra separari [20] liturgia, imponi autem ipsi canonicam pœnam, & definiri tempus intra quod conveniat ipsum jejuniis & supplicationibus utentem, magnum propitiari Deum super tali transgressione: & si per definitum tempus, qui talem pœnam suscepit, maneat lachrymis & pœnitentia, & jejunio & ad Dominum Deum oratione, remissionem delicti exorans confestim eum, cui subjectus est, hoc diligenter cognito, & solicite requisito, communem quidem pro ipso orationem fieri curabit, & cum omni diligentia injunget ipsi, ut postea à tali sacerdotii dedecoratione abstineat: & si putaverit ipsum sufficienter ad pœnitentiam venisse, tunc sacerdotali eum restituere [21] dignetur clementiæ. Si vero & post excommunicationem inventus fuerit neque vera pœnitentia usus, & alias etiam aspernatus eam rem, & manifeste ab adversario diabolo mente inescatus, ipsum quidem sacerdos, sub quo degit, sacris eximat catalogis, omnino eum deponens: ille autem non amplius ullo [22] modo licentiam habeat ad sacerdotalem venire gradum: sed si quidem habeat facultates, civitatis illius curiam, in qua consecratus est primum, aut si non habeat curiam ea civitas, alia curia provinciæ, quæ maxime indiget curiali accipiet illum in posterum curiæ [23] cum suis facultatibus serviturum: si vero facultates non habet, officialis in posterum fiat provincialis officii pro [24] eo, quod ante fuit sacratus, & eam ob rem quod Dei officium dereliquit, erit officialis, provincialis, hanc sibi turpitudinem pro pristino honore imponens.

5. Hæc igitur omnia sancimus in hac quidem felici civitate tuam custodire sanctitatem, & singularum Ecclesiarum defensores & œconomos quibus curæ erit hæc inquirere, & denunciare, & convictos privare datæ eis, à sanctis Ecclesiis annonæ erogatione: in provinciis autem, qui sub tua ordinati sunt beatitudine, Deo amantissimi Metropolitæ; ad hæc etiam, qui illis subsint religiosissimis episcopis, & eorum Ecclesiecdici [25] & œconomi [26] & ipsi ad eundem modum qui prædictus est, re utentes, & sacram venerationem undique irreprehensibilem & inculpabilem custodientes, conservabunt quidem ista: ut & gloriosissimi sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti (dicimus [27] autem orientis cum subditis gentibus eorum jurisdictioni, item Illyrici, atque etiam Afrorum præeminentes diœcesi) & parentia eis officia & clarissimi provinciarum præsides & civitatum defensores: ipsi quidem, qui maximos magistratus gerunt indignationem nostram subverentes, officia autem non obsecundantia ipsis decem auri librarum expertura pœnam: præsides vero provinciales majores pariter & minores, & obtemperantia ipsis officia & insuper civitatum Defensores quinque auri librarum

25 Ecclesiæ ecdici, de quibus adde *l. 42. §. 9. in pr. ff. de Episc.*

26 *1. quæst. 3. c. salvator. 8.*

27 *V. §. de eff. præf. prat. Orientis & Illyr. c. & tit. de off. præf. prat. Afric.*

Source : BIU Cujas

πόλεων ἔκδικοι, ἀνὰ πέντε χρυσίου λιτῶν ποινὴν δύλαβδμοι· εἰ ταῦτα μηδόντες μὴ ἀφοσιοῖεν καὶ αὐτοὶ τοῖς ἱερεῦσι· τοῦτο γὰρ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, ἢ τοῖς ὁσιωτάτοις μητροπολίταις, ἢ τοῖς ἐκείνης διοικήσεως ἀρχιερεῦσι πρεσβυτέρων, καθ' ἣν ἂν αὐτὸ ἔνοχον τελοίη χώραν· ὥστε ἐκείνους ταῦτα μαθόντας κτλ. τὸ ἔμπροσθεν διωρισμένον ἅπασιν ἐπεξελθεῖν) καὶ ἐπειδὰν παρ' αὐτῶν ὁ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἄλλως καὶ χειροτεθείη, μὴ τῇ βουλῇ τῆς πόλεως, ἢ τῇ πάσῃ τάξει παραδοθεῖσιν παρασκευάσασιν καὶ ὁ σύνδικος τοῦ ὑπάρχου τῆς δικαίου τούτης πόλεως ταῦτα παραφυλάξῃ, εἰδὼς ἐπὶ τούτῃ ἀμαρτόνοις τὸ βασιλικὸν ἡμῶν πόλεως, ἅμα τῇ πεισθείσῃ αὐτῷ τάξει· αὐτὸς μὲ ἀγαναξήσειν ἡμετέρου ὑφορώμενος· ἡ δὲ αὐτῆς τάξις δέκα χρυσίου λιτῶν δύλαβδμοὶ ποινήν.

§. 5. Ἀλλ' ἡμεῖς μὲ ταῦτα νομοθετικῶς πεπράχαμεν. Ἐκεῖνο δὲ τοῖς ἀνωμολογημένοις ἐσὶν, ὡς ἡμῖν μὲ ἀφωσίωσ) ὡς τὸ Θεῖον ὑπὲρ τὸ εἰς αὐτὸν τὸ ἱερὸν σεμνότητος. Εἰ δὲ αὐτοὶ παραφοίνοιεν τῶν τεταγμένων, καὶ παραπροσποιοῦσθε, καὶ μὴ ἐπεξίοιεν, ἀλλά τινα δῶρον φιλανθρωπίαν σὺν ἐπανετέω ἐλοῦντο· ὡς πᾶς ἐξ ὀργανὸ ποιναῖς ἔξεσι καὶ τῶν σκοπεῖν κελεύσης αὐτοῖς ἐν αὐτῷ τοῦ δὲ Θεοῦ ὠφελησόσ) βήμασιν τῶν σὸν δύσπεπτα παραπροσποιοῦσιν ἐλέγχεσά τε καὶ μελλόσε. Εἰ δὲ καί τις τῶν πολιτικῶν δεχόντων μειζόνων τε καὶ ἐλαττόνων, τιξεωτῶν, ἢ σκόπιμον, ἢ μαθὼν τοῦτο μὴ μιλυύσειεν, ἢ ἐπεξελθεῖν ἔξον ῥαθυμήσειεν, ἢ καὶ τὸ πρᾶγμα μισθῷ καπηλεύσειεν· ἴσω, ὡς ὡς πᾶς ἡπειλημμένας παρ' ἡμῶν ποινὰς ἔξῃ καὶ τῶν ὠφελῆ μεγάλα Θεὸ ἡμῶν πίστιν ἐποιήμεν, καὶ ἔνοχον ἔσται πᾶς δρὸς ἅπασιν τοῖς τῆς ἱερᾶς τελετῆς μυήσεσιν βίβλοις.

§. ζ. Ὥσπερ δὲ τοῦτο ἡμῖν δι' ὀδὸν ἕτερον ἢ ἀφ' τῶν ἐ δεισότητα νενομοθέτηδ) θεραπείαν ἔτω κακεῖνο ὡρισθεμεν, ὥστε τοὺς ἐξετάσεις σὺν ἀκριβείᾳ γίνεσθαι, καὶ μηδένα συκοφάντην ἐπανιστᾶσθαί τινι, καὶ ψυδεπαιτηρεῖν, καὶ ψυδυμαρτυρεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις· καθάπερ γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν, εἴτι τοιοῦτο πρᾶξειεν, τηλικαύτας ἐπεδήκαμεν ποινάς· ἔτω καὶ τοῖς συκοφαντεῖν αὐτὰς πειρωμένοις ἐξ ὁρισὸ καὶ ἐ ἡμετέρων νόμων ποιναὶ ἐπικείσθ βλομεθ· εἰ πρὸς αγείλαιτες εἴτε ἐπεξελθεῖν μὴ βληθεῖεν ἢ συχνῶν πᾶς τοιαύτης κληρονομίας σὺν ἰχύσαιεν.

pœnam metuentes, si hæc cognoscentes, non adnunciaverint & ipsi sacerdotibus, (id est, aut Deo amabilibus episcopis, aut sanctissimis Metropolitis, aut uniuscujusque diœceseos sanctissimis patriarchis, secundum suam cuique regionem, ut ipsi hæc intelligentes, secundum quod antea definitum est, omnibus se opponant & resistant) & postquam ab eis, is qui harum rerum convictus fuerit, depositus fuerit non curiæ [1] civitatis aut officio eum tradi curaverit: & gloriosissimus præfectus hujus felicis civitatis hæc custodiet, siquidem in hac peccetur regia nostra civitate, una cum obediente ipsi officio, ipse quidem indignationem nostram subveritus, ipsius autem officium decem librarum auri metuens pœnam.

§. 6. Verum ista quidem nos legislationis modo confecimus. Illud vero in confesso est: quia nobis quidem consecrata sunt Deo pro sacerdotum ipsius honestate. Si vero ipsi transgressi fuerint ea, quæ sunt ordinata, & dissimulent, & non vindicent: sed quadam videlicet humanitate non laudabili capti fuerint, præter cœlestes [2] pœnas habebunt & illinc condemnationem quæ illis in ipso Dei repræsentabitur tribunali, quæ indecentem dissimulationem arguet & vindicabit. Si vero & aliquis civilium magistratuum majorum, aut minorum officialium, aut defensorum, aut cum hæc didicerit, non judicaverit, aut cum vindicare liceret, neglexerit, aut rem mercede prodiderit, sciat, quod præter interminatas à nobis pœnas habebit & à maximo Deo nostro pœnam sequentem, & obnoxius erit execrationibus omnibus, quæ sacris continentur libris.

§. 7. Sicut autem hæc nobis ob nihil aliud, quam ob Domini sancita sunt cultum, sic & hoc addimus, ut inquisitiones cum summa diligentia fiant, & ne [3] quis calumniator insurgat in aliquos aut falso accusaturus, aut falsum testimonium laturus his de rebus: sicut enim sacerdotibus, si quid tale egerint, tales imposuimus pœnas, ita & his, qui calumniari ipsos tentarint, ex cœlo & legibus nostris pœnas imminere volumus, si accusatione cœpta, seu adnunciatione aut persequi noluerint, aut perseverare in hujusmodi accusationibus non quiverint. D. Pr. Non. Nov. C. P. Justiniano P. P. A. iv. & Paulino VC. Conss. 534.

1 §. 4. *in fin.* C. *cod.* & *Nov. Leon.* 8. *in fin.*

2 Solent imperatores Episcopis cœlestes pœnas primum, deinde humanas proponere ac minari.

3 V. 2. q. 8.

4 xvi. C. Th. 2. 5. *Decr.* 7. 5. *Synops. Basil.* 2. c. περὶ αἱρετικῶν. 4. & 6. *Harm.* 11. adde *Nov.* 45. *Nov.* 109. *Nov.* 132. *I. Papo. Arrest.* 2. *Clar.* 5. *sent.* §. *hæresis. Boss. tit.* 27. Goth. Vide etiam Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 372. & *seq.* Brun. *tract. de hæret.* S. L.

5 I. *Eccl.* I. c. 25. περὶ μανιχαίων.

6 *Novell.* 45. *in pr.* 129. 144.

7 Imperatori Constantino M. sc. tribuenda, *ut C. Th.*

8 Id abest à C. *Theod.*

9 L. 1. C. *Theod. de hæreticis lib.* 16. Ecclesiasticis data privilegia ad hæreticos non pertinent. *Novell.* 109. c. 1.

10 Sic alibi, *Novell.* 42. hæreticos odio prosequimur.

11 De quo in *l.* 12. §. *qui potiores*, adde *Nov.* 109.

12 Sumpta ex initio *l.* 5. C. *Theod. cod. ad Hesperum.*

13 Sumpta ex *l.* 24. C. *Theod. cod. ad Rufinum præf. prat.*

14 Eadem culpa est, prohibita discere ac docere. *l.* 8. §. *de maleficis.*

15 Nemo fidem annunciare potest, quam non habet. Nemo creare episcopum potest, qui ipse episcopus non est, 16. C. *Th.* 5. *l.* 22. *l.* 24.

16 Lex est 28. C. *Theod. ad Aurel. proconsf. Asiæ.*

17 Hæreticus est, qui levi argumento à judicio & tramite Catholicæ religionis deviat: ut hic, omnis non orthodoxus, *vid. l.* 12. *in pr.* §. *cod.* aliam definitionem *vid. in Novell.* 109. *in pr. verf. hæreticos*, 24. *quæst.* 3. c. *hæresis* 27. & *seq.* Certe à pertinaci spiritu & opinione singulari hæretici dicuntur. v. *Tert. lib. de præscr.* His affines schismatici: inter utrosque tamen aliquid interest 24. *quæst.* 3. *inter hæresim.* 26.

18 Ab articulis fidei, vel à decretis & canonibus conciliorum.

De locis. 1. *De litaniis.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Clearcho Præfecto urbi.

Uncti [19] hæretici proculdubio noverint omnia sibi loca adimenda [20] esse: sive sub *ecclesiarum* nomine teneantur, sive *diaconica* [21] appellentur, vel etiam *decanica* [22]: sive in privatis ædibus, vel locis hujusmodi cœtibus copiam præbere videantur: his ædibus, vel locis privatis, ecclesiæ [23] Catholicæ vindicandis.

§. 1. Ad hoc interdicatur his omnibus, ad litanias [24] faciendas nocte, vel [25] die prophanis coire conventibus: statuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium sublimitatis tuæ: vel [Præsidale, quinquaginta,] si quid hujusmodi fieri vel in publico, vel in privatis ædibus concedatur. Dat. v. Non. Martii Arcadio iv. & Honorio iii. AA. Conss. 396.

De legibus & moribus. 1. *De publico crimine. De publicatione bonor.* 2. *De liberalitate & successione.* 3. *De donatione & contractibus.* 4. *De morte & Memoria rei.* 5. *De ultima voluntate.* 6. *De liberis, de pœnitentia.* 7. *De his qui hæreticos recipiunt.* 8. *De servis hæreticorum.*

iv. Iidem & Theod. AAA. ad Senatorem P. Urb. [26].

Manichæos [27] seu Manichæas vel Donatistas [28] meritissima severitate persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune sit cum cæteris [29].

§. 1. Ac primum quidem volumus esse publicum [30] crimen: quia quod in religionem [31] divinam committitur in omnium fertur injuriam: quos bonorum etiam [omnium] publicatione [32] persequimur. §. 2. Ipsos quoque volumus amoveri ab omni liberalitate [33] & successione quolibet titulo veniente. §. 3. Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non postremo contrahendi cuiquam convicto relinquimus facultatem.

§. 4. In [34] mortem quoque inquisitio [35] extendatur: Nam [36] si in criminibus Majestatis licet memoriam accusare defuncti, non immerito & hic debet subire tale judicium. §. 5. Ergo & suprema illius scriptura irrita sit [37]: sive testamento, sive codicillo, sive [38] epistola: sive [39] quolibet [40] alio genere reliquerit voluntatem, qui Manichæus fuisse convincitur. §. 6. Sed nec filios heredes eis existere, aut adire permittimus, nisi [41] à paterna pravitate discesserint: Delicti enim veniam pœnitentibus damus.

§. 7. In [42] eos etiam auctoritatis nostræ aculei dirigantur, qui eos domibus [43] suis damnanda provisione defendunt. §. 8. Servos insuper extra noxam esse volumus; si dominum sacrilegum evitantes, ad Ecclesiam Catholicam servitio fideliore transierint. Dat. viii. Kal. Mart. *Romæ* Honorio vii. & Theodosio ii. AA. Conss. 407.

Si dominus temporalis terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate.

Nova constitutio Friderici Imperatoris de statu & consuet.

§. si vero dominus. collat. x. const. fin.

Si vero dominus temporalis requisitus [44] *& admonitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate, post annum à tempore monitionis elapsum, terram ipsius exponimus Catholicis occupandam: qui eam exterminatis hæreticis absque ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent: salvo jure domini principalis dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege observata contra eos, qui non habent domos principales.*

De credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus hæreticorum.

Nova constituto Friderici Imp. de statu, & consuet.

§. credentes. collat. x. const. fin.

Credentes præterea receptatores [45], *defensores & fautores hæreticorum damnamus, firmiter statuentes, ut si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso jure sit infamis, nec ad publica officia, seu consilia, vel ad eligendum aliquos adhibeatur, neque ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit: ejus sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si vero fuerit advocatus: ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio: instrumenta per ipsum confecta nullius penitus momenti censeantur. Ne hæretici in loco Romano conveniendi morandive facultatem habeant. De Manichæis pellendis, & ultimo supplicio tradendis. Confirmatio legum contra hæreticos latarum. De donationibus. De ultimis voluntatibus. De ædificiis. De procuratore. De auxilio civili, militari, curiarum, defensorum, judicum. De militia, & variis pœnis. De beneficio adversus leges impetrato.*

v. Impp. [46] Theod. & Valentinianus C. Florentio P. P.

Ariani, & [47] Macedoniani [48] Pneumatomachi [49], Apollinariani [50], Novatiani [51], seu Sebatiani [52], Eunomiani [53], Tetraditæ, seu Tessarescædecaditæ [54], Valentiniani [55], Pauliani [56], Papianistæ, Montanistæ [57], seu Priscillianistæ [58], vel Phryges [59], vel Pepuzitæ [60], Marcionistæ [61], Borboritæ [62], Messaliani [63], Euchitæ [64], sive Enthousiastæ [65], Donatistæ [66], Audiani [1],

19 L. 3. C. *Theod. cod.* adde *Nov.* 37. & 132. *l.* 2. §. *de sum. Trin.*

20 xvi. *Theod.* 5. 30. *l.* 15. §. *de Episc. l.* 5. §. *de pagan. Novell.* 37. §. *nulla. Novell.* 131. c. 14. *Nov.* 132.

21 C. 1. Synodi Laodicenæ ἐν τῷ διακονικῷ. In decanicis habentur conventus, & in ea etiam conjici solent res pretiosæ. *vid. Cujac. ad Novell.* 79. c. 3.

22 Decanonica *l.* 20. C. *Theod. l.* 16. *tit.* 5. De decanicis vid. quæ scripsi ad *Nov.* 79. *cap.* 3. *in fin.*

23 Fisco nostro adcorporandis; ita legitur *d. l.* 20.

24 Litaniam faciendam *d. l.* 20. Litaniæ sunt preces, quæ vel die vel nocte fiunt. *Nov.* 123. c. 32. vel processus sacri.

25 Vel interdiu. *d. l.* 20.

26 *I. P. C. Theod.*

27 L. 40. C. *Theod.* Manichæi à Manete velut nova & inopinata prodigia in hunc mundum de genere Persico prodierunt. *Dioclet. & Maxim. in C. Greg.* Fulgentius 1. *ad Trasim.* Manes in Christo carnis fantasiam credere maluit, quam naturam: de Manichæis vid. *August.* 10. *Epiphan.* 2. *tom.* 2. *hær.* 66.

28 *August. tom.* 2. *adversf. Donatistas.*

29 Etiam hæreticis.

30 Manetis hæresis & Donati publicum crimen est.

31 Religioni illata injuria ad omnes pertinet.

32 Ceduntne fisco non cedunt, sed proximis ad secundum usque gradum. *d. l.* 40. idem quoque extare in Basilicis refert Cujac. 12. *obs.* 30. Solos liberos postea excipi animadverti in *l.* 15. §. *cod.*

33 Manichæi & Donatistæ donationum & successionum incapaces. De Donatistis vid. August. contra 1. epist. Parmeniani, *l.* 54. C. *Th. de hæreticis.*

34 Id est, post mortem. 6. *Harmen.* 11. Goth. Licet ordinarie crimina mortalitate extinguantur, tamen hic est casus, quo post mortem accusatio instituti potest. Adde *l. ult. ff. ad leg. Jul. majest. l. ex judiciorum ff. de accusat. l. ult.* §. *Si reus vel accusator. l. Apostat.* §. *de Apostat.* De jure Canonico vide *cap. ult. cap.* 33. *q.* 2. *cap. si quis.* q. 7. Ans.

35 Excommunicantur etiam nonnulli post mortem. 24. q. 2. *cap. sane profertur.* 6. 36 Argumentum à majestate terrena ad cœlestem sumptum observa. 37 Dummodo defuerint proximi ad secundum gradum. *v. Cujac.* 12. *observ.* 30. 38 *L. ult.* §. *familiæ.* 39 Ultimæ voluntatis plures sunt species, vid. *Mantic.* 1. *de conjecturis ultimarum voluntatum.* 40 Quod nomine proprio non possit exprimi. 41 Et ita forte intelligenda est lex 15. §. *cod.* Solet enim pœnitenti ignosci. §. *cod.* 4. q. 3. *si habet. l.* 28. §. *de appell.* 42 Plenior extat hic locus, *l.* 40. C. *Theod. cod.* 43 Qui sciens Donatistam & similes domo excipit, punitur. 44 Ex hac Authentica Fridericum Imperatorem fuisse destructum à Papa refert Baldus hic. Ex hac namque authentica Papam regnum Siciliæ Carolo Andegavensi donasse. 45 Confer *tit. ff. de receptatorib.* puniuntur enim eadem pœna qua ii qui recepti sunt. Ans. 46 Sumpta & interpolata est hæc lex ex *l.* 65. *Theod. cod.* 47 De quibus v. Epiphanium 2. *tom.* 3. *hæres.* 69. De Seminariis v. etiam eundem 3. *tom.* 1. *hæres.* 73. 48 De Macedonio vide Theodorum 2. *hist.* 6. 49 De quibus vide Epiphan. *l.* 3. *tom.* 1. *hæres.* 73. 50 De Apollinariorum libris v. Euseb. 4. *hist.* 26. 51 De Novatianis v. *Euseb.* 7. *hist.* 7. 52 Qui & Sebatiani à Sabatio Novatianorum presbytero. *Socrat.* 7. *hist.* 5. *Sozom.* 7. *cap.* 18. 53 De Eunomianis, *v. Rebuff.* 1. *hist.* 25. *Theod.* 4. *hist.* 29. *Sozom.* 5. c. 27. 54 De quibus vide *Epiphan.* 2. *tom.* 1. *hæres.* 50. & 24. q. 1. c. *quidam* 39. §. *Tessarescædecaditæ.* 55 V. *Tertull. adversf. Valent.* & de iisdem Epiphanium 1. *tom.* 2. *hæres.* 31. quos Gnosticos vocat. 56 *A Paulo Samosateno* 24. q. 3. *cap. quidam* 39. §. *Pauliani.* de quibus *v. Epiphan.* 2. *tom.* 2. *hæres.* 65. 57 A Montano dicti c. *quidam* §. *Montani.* iidem Phryges seu Phrygastæ & Cataphryges *d. cap. quidam* §. *Cataphrygis. v. Epiph.* 2. *tom.* 1. *hæres.* 48. 58 A Priscilla, quam ut Prophetissam jactabant, cum Maximilla, *Epiphan. dicto loco, & hæres.* 59 *V. dixi.* 60 A Pepuza urbe, in qua Priscilla, *de qua suprà dixi*, aut (ut alii volunt) Quintilla suas prophetias inchoavit. *v. Epiph.* 2. *tom.* 1. *hær.* 49. 61 *D. c. quidam.* §. *Marcionistæ. adde Tertull. adversus Marcionem: Epiph. tom.* 3. *hær.* 42. Iidem Marchionistæ *in l.* 65. *hæret.* 16. C. *Th.* 5. 62 Qui & Borbotiani 16. C. *Th. l. hæretic.* 65. vel ut alii Codices habent 56. Coddiani, Stratiotici. Phibionitæ, Zoaclei, Barbolitæ etiam appellati sunt. v. *Epiphan.* 1. *tom.* 2. *hæres.* 36. *Goth.* Βορβορίται sunt hæretici dicti quasi cœnosi, βόρβορος enim significat sordes vel cœnum sive lutum. Hi homines deliciis sæculi, & concupiscentiis fœminarum dediti, non credebant futurum judicium extremum. Ans. 63 Iidem Massaliani, de quibus v. Epiphanium 3. *tom.* 2. *hæres.* 80. forte legendum, Meletiani: de quibus *v. Epiph.* 2. *tom.* 2. *hæres.* 68. 64 Iidem qui & Messaliani, quasi dicas precatores. *v. Epiph. d. loco.* 65 Enthysiastæ *d. l.* 65. C. *Th.* & male: Enthousiastæ dicti, quod se correptos numine fingerent. *Th.* 4. *hist.* 11. 66 *V. l.* 4. §. *cod.* qui & Donatiani, *Epiph.* 2. *t.* 1. *hæres.* 59. *in fin.*

extr. de hæretic. can. ne quid dist. 88. *cap. placuit.* 24. q. 4. *cap. si Episcopum.* 17. q. 7. Ans.

Tit. V.

DE HÆRETICIS [4] ET MANICHÆIS [5] ET SAMARITIS [6].

De privilegiis & muneribus.

1. Imppp. [7] Constantin. [Constantius & Constans] ad Dracilianum [Præfect. [8] Urbi.]

Privilegia [9], quæ contemplatione religionis indulta sunt, Catholicæ tantum legis observatoribus prodesse oportet. Hæreticos non solum ab his privilegiis alienos esse volumus, sed etiam diversis muneribus constringi & subjici [10]: P. P. Kal. Septemb. *Genetasio*, Constantino A. vii. & Constantio Conss. 326.

In Authent. de privileg. dot. hæ. mul. §. quia enim dedimus. coll. 8. tit. 10. al. 5. seu Novell. 119. cap. 1.

Item privilegium [11] *dotis, quo mulier creditoribus tempore prioribus anteponitur, nec non de tacitis hypothecis, & alia omnia mulieribus à lege data, claudantur his, quæ Catholicam non participant communionem.*

Ut omnes hæreses perpetuo quiescant. 1. *Qui dicuntur hæretici.*

II. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Hesperium PF. P.

Omnes [12] vetitæ legibus divinis & imperialibus constitutionibus hæreses perpetuo quiescant. †. Nemo [13] ulterius conetur, quæ repererit profana præcepta vel docere [14], vel discere: Nec Antistites eorundem audeant fidem insinuare, quam [15] non habent: nec ministros creare, qui non sunt. Nec per conniventiam Judicantium, omniumque quibus per constitutiones paternas super hoc cura mandata est, ejusmodi audacia negligatur, & crescat. §. 1. *Hæreticorum* [16] autem vocabulo continentur, & latis adversus eos sanctionibus succumbere debent, qui [17] vel levi argumento [à] judicio [18] catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deviare. Dat. iii. Non. Augusti. *Mediolani*, Ausonio & Olybrio Conss. 372.

diani [1], Hydroparastatæ [2], Tascodrogitæ [3], Batrachitæ [4], Hermogeniani [5], Photiniani [6], Pauliniani, Marcelliani [7], Ophitæ [8], Encratistæ [9], Carpocratitæ [10], Saccophori, & qui ad imam usque scelerum nequitiam perveneruntManichæi [11], nusquam in Romanum [12] locum conveniendi morandique habeant facultatem: Manichæis etiam de civitatibus pellendis, & ultimo supplicio tradendis: quoniam his nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat injuria. †. Cunctis quoque legibus quæ contra eos cæterosque, qui nostræ fidei refragantur, olim diversisque temporibus latæ sunt, semper viridi observantia valituris, sive de donationibus in hæreticorum conventicula (quæ ipsi audacter Ecclesias nuncupare conantur) factis, sive ex ultima voluntate rebus qualitercumque relictis, sive de privatis ædificiis, in quæ domino permittente vel connivente convenerint, venerandæ nobis catholicæ Ecclesiæ vindicandis: sive de procuratore, qui hoc nescience domino fecerit, decem librarum auri multam, vel exilium, si sit ingenuus, subituro: metallum vero post verbera, si servilis conditionis sit. †. Ita ut nec in publicum convenire locum, nec [13] ædificare sibi quasi [14] Ecclesias, nec ad circumscriptionem legum quicquam meditari valeant, omni civili & militari, curiarum etiam, & defensorum, & judicum sub viginti librarum auri interminatione prohibendi auxilio. Illis etiam omnibus in sua manentibus firmitate, quæ de militia pœnisque variis, deque diversis hæreticis promulgata: ut nec speciale quidem beneficium adversus leges valeat impetratum. Dat. *Constantinop.* III. Kalend. Jun. FELICE & TAURO CONSS. 428.

De nominibus hæretic. 1. De lib. Nestorii. De disputationibus. De conventicul. sanctio.

VI. Iidem AA. ad Leontium P. Urbi.

DAmnato [15] portentosæ superstitionis auctore Nestorio nota congrui [16] nominis ejus inuratur gregalibus, nec Christianorum appellatione abutantur: sed quemadmodum Ariani ab [17] Ario, lege divæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis: Porphyriani à Porphyrio [18] nuncupantur: sic ubique participes nefariæ sectæ Nestorii, Nestoriani vocentur: ut cujus scelus sunt in deferendo Deum imitati, ejus vocabulum jure esse videantur sortiti. §. 1. Nec vero impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cœtus antistitum Ephesi habiti scriptos habere, aut legere, aut describere [19] quisquam audeat: quos diligenti studio requiri ac publice comburi [20] decernimus, ita ut nemo in religionis disputatione [21] aliquam supradicti nominis faciat mentionem: aut quibusdam eorum habendi concilii gratia, in ædibus aut villa aut suburbano suo, aut quolibet alio loco conventiculum clam aut aperte præbeat: quos omnes cœtus celebrandi licentia privari statuimus. Scientibus universis, violatorem hujus legis publicatione bonorum esse coercendum. Dat. III. Kal. [22] Augusti. *Constantinop.* THEODOSIO XV. & VALENTINIANO IV. AA. CONSS. 435.

De muneribus.

VII. Iidem AA. Florentio P. P.

CUriales [23] omnium civitatum onerosis, quinetiam militiæ, seu diversis officiis facultatum & personalium munerum obligatos, suis ordinibus cujusque sectæ [24] sint, inhærere censemus, ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium præstitisse, quos volumus hujus constitutionis auctoritate damnari. Dat. Prid. Kal. Febr. THEODOSIO A. XVI. & FAUSTO CONSS. 439.

De Apollinaristis seu Eutychianistis.

VIII. Impp. VALENT. & MARTIANUS AA. Palladio P. P.

QUicunque in hac sacra [25] urbe, vel Alexandrina, vel in omni Ægyptiaca diœcesi, diversisque aliis provinciis Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, & ita non credunt, ut trecenti decem & octo sancti Patres tradiderunt, catholicam fidem in Nicæna civitate fundantes: centum quoque & quinquaginta alii venerabiles Episcopi, qui in alma urbe Constantinopolitana postea convenerunt: & sicut [26] Athanasius, & Theophylus, & Cyrillus sanctæ recordationis episcopi Alexandrinæ civitatis credebant, quos etiam Ephesina synodus (cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est) in universis secuta est, quos & nuper venerabilis Chalcedonensis synodus est secuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens, nihilque adimens sacrosancto symbolo, neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant se esse hæreticos [Apollinaristas:] Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches & Dioscorus [27] mente sacrilega sunt secuti. §. 1. Ideoque hi homines, qui Apollinaris vel Eutychetis perversitatem sequuntur, illis pœnis, quæ divorum retro Principum constitutionibus contra Apollinaristas, vel serenitatis nostræ postmodum sanctiones contra Eutychianistas, vel hac ipsa Augustissima lege contra eosdem decretæ sunt, noverint se esse plectendos. §. 2. Idcirco Apollinaristas, hoc est, Eutychianistas (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in hæresis pravitate conjunctio, & dispar quidem nomen, sed idem [28] sacrilegium) sive in hac alma urbe, diversisque provinciis, sive in Alexandrina civitate, sive intra Ægyptiacam diœcesin sunt, [&] neque ita credunt, ut prædicti venerabiles Patres credebant, neque viro reverendiss. Alexandrinæ urbis antistiti Procerio [29] fidem orthodoxam tenenti communicant, Episcopos, & presbyteros, aliosve clericos creare, & habere prohibemus: scientibus tam his Eutychianistis, & Apollinaristis, qui anti fuerint cuiquam episcopi, vel presbyteri, vel clerici nomen imponere, quam his qui passi fuerint impositum sibi nomen sacerdotale retinere, pœnam exilii cum facultatum suarum amissione se subituros. §. 3. Universi præterea Apollinaristæ vel Eutychianistæ non ecclesias, non monasteria sibi construant, parasynaxes [30], & conventicula tam diurna quam nocturna non contrahant [31]: neque ad domum vel possessiones cujusquam neque ad monasterium vel quemcunque alterum locum operaturi sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, & hoc factum fuisse domino volente constiterit: post rem in examine judicis approbatam, domum [32] vel possessionem ejus in qua convenerint, vel monasterium ejus civitatis orthodoxæ ecclesiæ, in cujus territorio est, jubemus addici. Si vero ignorante domino, sciente vero eo qui pensiones domus exigit, vel actore [vel conductore] prædii parasynaxes, & conventicula interdicta collegerint, conductor vel procurator, sive actor, vel quicunque eos in domum vel possessionem, vel monasterium receperint, ac passi fuerint illicitas parasynaxeis [33] conventusque celebrari, si vilis & abjectæ sint conditionis, fustibus [34] publice & in pœnam suam, & in aliorum coerceantur exemplum: si honestæ vero sint personæ decem libras auri, multæ nomine fisco nostro cogantur inferre. §. 4. Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam. Et si inventi fuerint militari cingulo soluti: honestorum hominum & palatii communione priventur. Nec in aliqua nec in qua nati sunt civitate, vel vico, aut regione versentur. Si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu, quam omni per provincias metropolitana civitate pellantur. §. 5. Nulli insuper Eutychianistæ vel Apollinaristæ publice vel privatim convocandi cœtus, vel circulos contrahendi, & de errore hæretico disputandi [35], ac perversitatem facinorosi dogmatis adserendi tribuatur facultas. †. Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem Synodum liceat aliquid, vel dictare, vel scribere, vel edere, atque emittere, aut aliorum dicta vel scripta super eadem re proferre. Nemo hujusmodi habere libros [36], & sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi perpetua deportatione damnentur. Eos vero qui discendi [37] studio adierint de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere [38] tentaverint. Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis [scil.] & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur: ut facinorosæ perversitatis vestigia flammis combusta depereant. Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. †. Scientibus moderatoribus provinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum: quod si ea, quæ legis hujus religiosissima sanctione custodienda decernimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri multam fisco [nostro] inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Dat. *Constant.* Id. Aug. CONSTANTIO & RUFO CONSS. 457.

De sepultura.

Hanc constitutionem edidit Cujac. lib. 12. obs. cap. 30. Notatur in Nomocan. tit. 8. cap. 7. esse hujus tit. const. 8. al. in qua caveatur, ut qui inopia premuntur hæretici, ἀξίωμα κλήρου non accipiant à judicio, vel Ecclesiis.

IX. Imp. [39] MARTIANUS.

Ἀνθρώπινον καὶ ὅσιον εἶναι λογισάμενοι, τὰς αἱρετικὰς ἐπιτρέπομεν ταφὰς τοῖς νενομισμένοις τάφοις.

HUmanum & pium hoc arbitrati hæreticos permittimus [40] sepelirі [41] legitimis sepulchris. Dat. *Constantinop.* Id. Augusti. CONSTANT. & RUFO CONSS. 457. [42]

Epitome superioris constitutionis ex Nomocan. tit. 12. cap. 2.

Οἱ αἱρετικοὶ κατὰ τὸ νενομισμένον ταφήσονται.

HÆretici legitimo modo, ut cæteri [43] sepeliuntor.

De his, quæ in hæreticos conferuntur, de templis.

X. Imp. ANASTAS. A. Eryrhtrio.

SI qui orthodoxæ religionis emptione vera, vel fictitia aut quocunque alio jure, vel titulo prædia, vel possessiones, reique immobiles, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, in [44] hæreticæ sectæ, & contrariæ orthodoxæ fidei sentientem quamcumque personam transferre voluerint: nullam hujusmodi vel inter vivos habitam vel secreto judicio compositam valere volumus voluntatem, etiamsi ab orthodoxæ fidei venditore, vel quocunque modo alienatore commentitio sub qualibet occasione fuerint assignata: sed irrita omnia hujusmodi documenta, & tanquam nec penitus scripta esse censemus. Hæc enim prædia & possessiones, quæ in hæreticas personas quocunque modo translatæ fuerint vel collatæ, fisci nostri juribus decernimus vindicari. Sive enim apud dominos possessoresve orthodoxos ea prædia maneant, sive ad fisci [45] nostri jura pervenerint: necesse est in his ecclesias & oratoria constituta diligentius & solicitius instaurari. Nostræ etenim serenitatis undique ad hunc exitum providentia ducit, ut omnipotentis Dei templa [in quibus nostræ fidei institutа perdurant] cultu assiduo per omnia sæcula reditiva [46] serventur. Nec enim dubitari potest: si in hæreticos tales veniant possessiones, in quibus veræ fidei Ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, & integritas colitur: omnimodo ab his deseri, atque destitui, [&] omni cultu vacare, omnibus sacris & solitis viduari mysteriis, omni splendore privari, [nullis populorum conventionibus,] nullis clericorum observationibus celebrari, & ex hoc sine dubio easdem ecclesias perire, ruere, & complanari. Nec enim de earum instauratione hæretici potuerunt aliquando cogitare, quas penitus esse nolebant. Quæ omnia resecantes ad præsentem legem pervenimus. Dat. v. Id. Augusti. BOETIO V. C. CONSS. & EUTHERICO. 511.

De Manichæis supplicio afficiendis.

XI. *Græca constitutio* ANASTASII *aut* JUSTINIANI *ejus epitome.*

Οἱ παιδήποτε οἱ Μανιχαῖοι δουλοπρόσωποι, κεφαλικῶς τιμωρεῖσθωσαν.

UBicunque Manichæi inveniantur, capite [47] damnandi sunt.

Alia epitome ex Eclog. βασιλ. lib. 1. tit. περὶ Μανιχαίων, cap. 25.

Ὁ Μανιχαῖος ἐν Ῥωμαϊκῷ τόπῳ λέγων ὀφθεὶς ἀποτεμνέσθω.

MAnichæo [48] in loco Romano degere deprehenso caput amputator.

De Manichæis capite puniendis. De dignitatibus & militiis. De Gothis. 1. Si parentes diversæ fidei & religionis sint.

XII. [49] *Græca constitutio* JUSTINI [50] A. *Ejus epitome ex collatione Græca constitutionum Ecclesiasticarum.*

Τοὺς αἱρετικοὺς οἱ μὲν Μανιχαῖοι πανσκότερον ἐλαύνουσι κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι. οἱ δὲ λοιποὶ αἱρετικοὶ (αἱρετικὸς δέ ἐστι πᾶς

MAnichæi undique expelluntor, & capite puniuntor. †. Reliqui autem hæretici (hæreticus [51] est omnis non ortho-

---

1 Qui & Odiani, *Epiphan. 3. tom. 1. hæres. 70. ad Theod. 4. hist. 10.*

2 Hydroparastatæ aquam pro vino ad communionem exhibebant: iidem Aquarii.

3 Tascodrogitæ, qui & Tascodrugitæ. *Epiphan. 2. tom. 1. hær. 48.* quasi diceres Perticonasati, aut Perticotostrati, *ib.* Iidem Ascodrogitæ, *in l. 18. ff. eod.*

4 Forte legendum Hydracitæ, de quibus v. Epiphanium 2. *tom. 2. hæres. 67.*

5 Hermogeniani, *v. Tertull. adversus Hermogenem d. cap. quidam. §. Hermogeniani.*

6 *De quibus vid. Epiphan. 3. tom. 1. hæres. 71.* à Photino Gallograeciæ Episcopo: *l. c. quidam. §. Photiniani.*

7 De Marcellianis *v. Epiphan. 3. tom. 1. hæres. 72.*

8 De Ophitis, *v. Epiph. 1. tom. 3. hæres. 37.*

9 Qui & Encratitæ, *de quibus vid. Epiphan. 1. tom. 3. hæres. 46. & 2. tom. 1. hæres. 47.*

10 De quibus vide Epiphanium 1. *tom. 2. hæres. 27.* male apud Haloandrum legitur, *Apotactitæ.*

11 De Manichæis v. Epiphanium 2. *tom. 2. hæres. 66.*

12 Extra suum territorium Imperator nihil juris habet. adde *l. 1. ff. de summa Trinitat.*

13 *V. Molinæum de usuris quæst. 20. num. 214.*

14 *V. l. 8. §. 3. ff. eod.*

15 *L. ult. C. Th. eod.* adde *c. fraternitatis 4. in fine. extra. de hæret.*

16 Nestoriani à Nestorio suo authore dicuntur.

17 Hæretici à suis sectæ auctoribus denominantur: quod merito fuit constitutum. Nullum enim genus exortum est errorum, quod ita sit repertum Christianæ religioni adversari, ut non affectaverit atque ambiverit Christi nomine gloriari. *August. tom. 4. lib. de fide invisibili.* Add *Tertull. c. 3. Apologetici, & Novellam* 109.

18 *Nov. 42. c. 1. §. 2.*

19 De descriptione, *v. l. 5. §. 9. ff. de injur.*

20 *L. 8. §. ult. l. 16. §. 2. ff. eod. l. 3. §. 1. ff. de sum. Trin. l. 10. in pr. ff. de Episc. aud. §. 21. ff. const. ad Senatum, l. 4. §. 1. ff. famil.* Adde *Act. 19. vers. 18. Livium 29. Paul. 5. Sent. 23. §. 12.* Adde *eundem lib. 5. tit. 2. §. ult. l. 5. ff. de malef. Nov. 42. c. 1. §. 2. & c. 59. Apostolorum.*

21 *Ut ff. de summa Trinit.*

22 *Non C. Theod.*

23 Sumpta hæc lex est ex Novell. Theodosii *de Judæis, Samaritanis hæreticis & paganis 3. §. & quæ decret.*

24 *L. 6. ff. eod.* & Superstitionis, *l. 12. ff. eod. l. 49. de decurion. Nov. 45. ubi v. Cuj ad Nov. 109. c. 1.*

25 Id est, Constantinopolitana.

26 Adde *l. 1. §. 1. ff. de summa Trinit.*

27 *Nov. 109. in princ.* 28 Hoc videtur innuere utrosque carnis Christi veras proprietates sustulisse. 29 Proterio. 30 Hæretici Ecclesias non habent, sed quasi *l. 5. in fin. ff. eod.* non συνάξεις, sed παρασυνάξεις, *ut hic, & ff. eod.* non baptismata, sed parabaptismata, *l. 14. ff. eod. Nov. 37. vers. Hæreticus & 132.* existimantur, sed non sunt ecclesiæ: congregationes eorum illicitæ dicuntur. *l. 2. in pr. ff. de summa Trinitate.* adde *Cujac.* 31 Id est, non habeant, vel ut mox sequitur, non colligant. 32 Domus in qua conventicula illicita habita sunt, monasterio addici solita, ut hic, & *l. 5. ff. eod. l. 10. ff. eod. Novell. 38. cap. 6. vers. curiale, & 131. c. 8. Gloss. distinct. 30. c. si quis intra Ecclesiam.*

33 Vide ff. *eod.*

34 Hæreticos non semper capitali supplicio affectos fuisse, hinc possis colligere.

35 Vid. *l. 4. ff. de sum. Trinit.*

36 Vide *l. 6. §. 1. ff. eod.*

37 Discens illicita punitur.

38 Docens illicita pumtur. *adde l. 2. ff. de maleficis.*

39 Interpretatio Contii.

40 Vid. tamen. *c. Sacris. 12. extra. de sepultura.*

41 Sepulturæ jus non ademptum est hæreticis: hac enim lege hæreticus in familiare & gentilitium sepulchrum inferri potest. Igitur ab orthodoxo inferri in id genus sepulchri non prohibebitur.

42 Aliam subscriptionem habet *Cujac. 12. obs. 20.*

43 Quidam hic addunt negativam ex nomocanone. adde *cap. si Ecclesia. ult. x. de consecratione.*

44 *Novell. 131. c. 14.*

45 Hodie Ecclesiæ, *Nov. 131. c. 14.* neque id novum: plerumque enim novæ constitutiones dant Ecclesiæ, quod veteres fisco. *v. Cujac. ad d. Novell. 131. in fin.*

46 *Reditiva.* Reditiva tamen sæcula accipe, quæ semper nova redeunt & perpetua sunt.

47 *L. 12. ff. eod.*

48 *Synopf. Basil. 1. tit. 1.* adde *l. 5. ff. eod. l. 12. l. 16. l. 21. ff. eod.*

49 Interpretatio Contii.

50 *Novell. 109. in pr.*

51 *Hæreticus quis, v. l. 2. §. 1. ff. eod.*

Source : BIU Cujas

μὴ ὀρθόδοξ῟ω·) καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ Σαμαρεῖται κωλύου῟) ἄρχειν, καὶ ἀξίας ἔχειν, ἢ ὁμολογεῖν, ἢ ἐκδίκους, ἢ πατέρες πόλεων γίνεσθαι, (ἵνα μὴ χώραν ἄδειαν ἐπηρεάζειν ἢ δικάζειν τοῖς Χριστιανοῖς, ἢ ἐπισκόποις) ἢ πραιτωρίους, πλὴν τ῟ων ἐν ταῖς τάξεσι καταλόγων. ἔστι γὰρ μέρεσι τισὶ μὴ βάρη ὑπέχουσιν, μὴ ἀποστήσ῟ονται ἢ, μήτε τοὺς ὀρθοδόξους ἐνοχλάζοντες ἐπὶ δημοσίαις, ἢ ἰδιωτικαῖς αἰτίαις. Ὁ δὲ πειρασθεὶς τὶ τούτων ποιεῖν, ἀποβάλῃ τῆ ἐγχειρίσει δίδωσιν κ. λίτρας, καὶ οἱ τοῖς δημοσίαις αὐτοὺς ἀπογραφαῖς ἐντάττοντες, κ. καὶ οἱ ἄρχοντες, ν. καὶ πᾶσιν τοῖς ἀθεμίτοις εἰσκρίνειν. Ἐξαίρω) οἱ Γότθοι, οἱ γένοι) Φοιδερᾶτοι, καὶ ἄλλως ἀφοῦ τὸ δοκεῖν τῆ βασιλείᾳ τιμῶν).

1 Hebraei et patriarchae civitatum.

2 L. 18. in pr. C. eod.

3 Coralinorum.

4 Vid. l. 3. in fin. ff. de decur. l. 15. §. 6. D. de excus. tut.

5 Gothorum enim plerique Arriani erant: sed & leges civiles exteros non tenent.

Alia ejusdem pars ex Theodoro Hermopolita.

§. α'. Γονέων ὁ ἀμφότερα πίστεως ὄντων καὶ θρησκείας κρεῖττον μᾶλλον ἡ γνώμη κρινεῖται τ῟ην ὀρθόδοξον, ἐπ' αὐτῆς αἱρεμένης πίστιν· κ' αὖ εἰ ἁπλῆς ὁ ἀντιλέγων· μὴ ἐντεῦθεν ἀφορμὰς τ῟ῶν ἀναγκαίων τ῟ῆς ἀναγκαίας αὐτοὺς στρέπτω τροφῆς, ἢ τ῟ῶν ἄλλων ἀναγκαίων ἀποπαιρομένων.

§. 1. Parentibus [6] diversæ fidei existentibus & religionis, illius sententia prævaleat, qui ad orthodoxam illos elegerit [7] perducere fidem: & quamvis pater sit, qui contradicit: ne exinde succensendi materiam captans, necessariis eos privet alimentis, aut aliis necessariis expensis.

6 Parens orthodoxus alteri parenti non orthodoxo præferendus.

7 L. 18. §. 1. C. eod.

De filiis orthodoxis patrum non orthodoxorum.

XIII. [8] Græca constitutio Justini vel Justiniani ejus epitome.

8 Interpretatio Contii.

Αἱρετικοὶ πατέρες μηδὲν ἔχοντες νομίμων ἐγκλητῶν τοῖς ὀρθοδόξοις παισὶν, ἀναιρήσ῟ονται τοὺς ἐσίας αὐτῶν τ῟ροφῆς χάριν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα, καὶ σωμάτ῟ων ὀρθοδόξοις, καὶ δόσεσι γαμικαῖς δωρεαὶ, τροφαῖς τ῟ε δεχόντων καὶ τ῟ῶν ἐπισκόπων.

9 Orthodoxis liberis plus præstare coguntur hæretici patres, quam hæreticis. Nov. 115. c. 2.

Hæretici patres nihil habentes legitimum quo accusent othodoxos filios, coguntur præter facultates [9] suas etiam alimenta erogare illis, & reliqua necessaria, & conjungere (in matrimonium) orthodoxis & dare dotes & antenuptiales donationes, providentia Præsidum & Episcoporum.

§. α'. Οἱ ὀρθόδοξοι παῖδες τ῟ῶν αἱρετικῶν μὴ ἁμαρτήσαντες κατ' αὐτῶν, ἀμοιβῶν λαμβάνουσι τὸ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῖς ἁρμόζον· καὶ ἡ ὠφελ῟ῆσα τοῦτο γνωμένη πολυταία βάλησις ἀκυρεῖ), φυλαττομένων τ῟ῶν ἐλευθεριῶν, εἰ μὴ κατὰ τινα νόμον κωλύου). Εἰ δὲ πωλημμελήσουσιν εἰς τοὺς γονεῖς κολασθῆναι), καὶ πιμωρεῖν). Ἐχέτω ὁ ἁμαρτήσας τὸ §. τ῟ῆς ἐσίας αὐτῶν κ.τ.λ. Ἀθηνᾶς.

§. 2. Eadem & in Judæis & Samaritis obtinent.

§. β'. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν.

Quæ interdicuntur hæretico.

11 Interpretatio Contii.

XIV. [11] Græca constitutio ejusdem Imperatoris. Epitome ex Græca collectione constitutionum ecclesiasticarum & Nomocan. tit. 12. cap. 2.

Οἱ αἱρετικοὶ συναθροίζεσθαι ποιεῖν ἢ δύνανται), ἢ ὡς συνάξεις, ἢ συνόδους, ἢ χειροτονίας, ἢ βαπτίσματα, ἢ ἐξάρχους ἔχειν, ἢ πατριάρχας, ἢ ἐκδικίας ἰσχυρίζεσθαι, ἢ φροντίζειν, ἢ οἰκοδομεῖν χωρία δι' ἑαυτῶν, ἢ ἀφ' παρεληλυθότων προσώπων, ἢ τι τῶν ἀπηγορευμένων ποιεῖν· ὁ δὲ ὡφλ῟ηκὼς ἐγκλήμασιν, ἐσχάτως κινδυνεύσ῟ει.

12 L. 8. §. 3. C. eod. v. Novell. 132.

13 Nov. 37. vers. Hæreticus. Baptismi jus interdictum videtur hæreticis, hac lege.

14 L. 20. C. eod.

Hæretici synacteria, seu collectas facere non possunt, aut parasynaxes [12] aut synodos, aut ordinationes, aut baptismata [13], aut Exarchos habere, aut paternitates seu abbatias aut defensiones instituere, aut curare seu administrare villas per seipsos, aut per interpositas personas, aut quid prohibitorum facere. Qui transgressus hæc fuerit, ultimum [14] supplicium luit.

De Manichæis habentibus liberos orthodoxos.

15 Interpretatio Contii.

XV. [15] Græca constitutio. Epitome ex indice Basilicorum καθαιρεῖται.

16 Synops. Basil. 1. tit. 1. c. περὶ μανιχαίων. Eccl. 1. c. 27.

17 Et ita restringenda est lex 4. §. 6. C. eod.

18 D. §. 6. & l. 13. §. 1. C. eod.

Οἱ Μανιχαῖοι παῖδας μὲν ἔχοντες ὀρθοδόξους, ἐπ' αὐτοὺς καὶ μόνους ἐξ ἀδιαθέτ῟ου ὠφελ῟ησιμπεύσουσιν τὴν ἐσίαν· μηδενὶ ὂ ἑτέρῳ ζῶντες ἢ τελουτήσ῟ασι, συποιήτως ἂν παντελῶς, τ῟ὰ αὐτῶν ἐσίας εἰς τ῟ὸ δημόσιον ἀφελκύσουσιν λόγῳ.

Manichæi [16] liberos [17] quidem habentes orthodoxos [18], in eos & solos ab intestato [transmittant: nulli] autem alii viventes aut morientes alienanto, [seu per institutionem, seu per legatum, seu per donationem,] omnimodo eorum facultatibus ad fiscalem redditurus rationem.

De Manichæis. 2. & eorum libris manifestandis.

XVI. Græcæ constitutionis epitome ex collectione Græca ecclesiasticarum constitutionum.

Ἀπὸ Μανιχαίων γνώμενος ὀρθόδοξος, ἐὰν σύρεθῇ τι τῆς πλάνης ποιῶν, ἢ ψιλῶς συνδιάγων, ἢ ὁμιλῶν Μανιχαίοις, καὶ μὴ παραχρῆμα παραδιδοὺς αὐτὸ νομίμῳ δικάστῃ, ἐσχάτως τιμωρεῖτ῟αι.

Ex Manichæo factus orthodoxus, si inventus fuerit ea quæ [pristini] erroris erant, facere, aut saltem una degere duntaxat, & conversari cum Manichæis, nec confestim prodiderit illa competenti judici, ultimo [19] supplicio punitur.

19 Gravior pœna contumaci hic imponitur, quam in l. 10. C. de episcop. aud.

§. α'. Καὶ οἱ ἐν ἀξίαις καὶ στρατείαις ὄντες ἐπιμελῶς τὰς ἐν αὐτοῖς τοιάτας ὄψεις ἀναζητείτωσαν καὶ παραδιδότωσαν ἐπεὶ συλλαμβανόμενος ὁ Μανιχαῖος ἐὰν εἴπερ γνώσεως ὑφ' ὧν πάνυ, ἀρμοδίως τιμωρεῖται, ὡς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντες, κἂν μὴ ἦσαν τοιοῦτοι, τὰ αὐτὰ γὰρ ἁμαρτάνειν δοκεῖν οἱ γινώσκοντες μὴ τ῟ὰ ἁμαρτάνοντα, μὴ ποιοῦντες ὑ τοῦτον κατάδηλον.

§. 1. Idem qui in dignitatibus & militiis sunt, sollicite eos, qui in suo consortio sunt ejusmodi inquirant, & prodant: quia si comprehensus Manichæus dixerit sciri se, & nosci talem à quibusdam, congrue illi puniuntur, ut qui eadem deliquerint, tametsi non sint tales: eadem enim delinquere videntur scientes quidem delinquentem, non facientes autem illum manifestum.

§. δ'. Ὁ ἔχων βιβλία Μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φανερᾶν αὐτὰ ἐπὶ τ῟ῶ καυθῆναι πιμωρεῖται.

§. 2. Qui habet libros Manichaicos, & non manifestat eos ut comburantur [20], punitur.

20 L. 6. C. eod.

De Synagogis. 1. Successionibus, donationibus & aliis alienationibus Samaritanorum.

21 Interpretatio Contii.

XVII. [21] Græcæ constitutionis Justin. epitome ex eadem collectione.

Sanctæ, &c. Αἱ τ῟ῶν Σαμαρειτῶν συναγωγαὶ καθαιρ῟ῦνται· καὶ ἐὰν ἄλλας ἐπιχειρήσωσι ποιῆσαι, πιμωρεῖ῟ται.

Sanctæ, &c. Samaritanorum [22] synagogæ destruuntur: &, si alias tentent facere, puniuntur.

22 Samaritanorum fit mentio in Novell. 129. 144. Edictum Justiniani 9. cap. 2. apud Epiphan. tom. 1. hæres. 9. Horum variæ sectæ, alii namque Esseni, Epiph. ibid. hær. 10. Sebuæi, hæres. 11. Gottheni, hæres. 12. Dosithei, hæres. 13. Dosithei: meminit Tertullianus in lib. de præscript. circa fin.

§. α'. Οὐ δυνῶ) ὁ ἀμφοδόχους ἔχων ἐκ ἀληθ῟ήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτ῟ου πλὴν ὀρθοδόξων. ἔτε δωρεῖ῟ται, ἢ ἄλλως ἐκποιεῖσι τοῖς μὴ ὄσιν ὀρθοδόξοις, ἀλλὰ ὁ φίσκ῟ος αὐτὸ ἐκδικεῖ σωφοίᾳ τ῟ῆς ἐπισκ῟ήπων καὶ τ῟ῶν δοχέντων.

§. 1. Non [23] possunt successores habere ex testamento, vel ab intestato, præter [24] orthodoxos: neque donant, aut aliter alienant hi qui non sunt orthodoxi: sed fiscus ipsa vindicat providentia Episcoporum & præsidum.

23 Hoc abrogatur Nov. 129. in pr. revocatur per Novell. 144.

24 L. 15. C. eod.

Productio superioris legis de Samaritis ad alios hæreticos.

25 Interpretatio Contii.

XVIII. [25] Græcæ constitutionis ejusdem Justiniani epitome ex eadem collectione.

Τὰ περὶ τ῟ῶν Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα ἐπὶ τοῖς σωναγωγαῖς καὶ τοῖς ἀμφοδοχαῖς κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοὺς Μονταν῟ισσους, καὶ τοὺς ἀσκωδρ῟ύγας καὶ τοὺς ἀμφοδοχαῖς καὶ ὀφίτας· μόνοι γὰρ ὀρθόδοξοι κληρονομοῦσιν αὐτοὺς ἐκ ἀληθ῟ήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτ῟ου καὶ λήμαθα λαμβάνουσιν. οἱ ὂ λοιποὶ αἱρετικοὶ. τουτέστιν οἱ μὴ ὀρθόδοξοι, καὶ οἱ Ἕλληνες ὑ σφετιδύοντες ὅτε ἀξιωματικοὶ γένοι), ὅτε δημόσιον μετέρχοι) φρονπισμὸν, ὅτε παιδεύουσιν, ὅτε συνηγορεῦσιν, εἰ δὲ τις ὑπὲρ τ῟ὸ τυχεῖν τινὸς τούτων ψευδοποιήσ῟ῃ τ῟ὸ ὀρθόδοξον καὶ φανῇ ἔχων γυναῖκα ἢ παῖδας αἱρετικὰς, καὶ μὴ ψευσαμένῃ τῇ ὀρθοδοξείᾳ, ἀνδράσι) εἰ ὂ καὶ λάθοι, ἃ δύναται τι τ῟ὰ αὐτὰ δωρεῖσθαι ἢ ἄλλως ἐκποιεῖν αἱρετικοῖς, ἀλλὰ ταῦτα καὶ πλὴν αἱρετικῶν καθαιρεθ῟ήσεται αὐτὰ κληρονομίαν ἀνδρικεῖ τὸ δημόσιον. καθάπερ γὰρ οἱ μετέχοντες φρενίτιδος ἢ ἀξίας ἢ συνηγορίας, ἢ δημοσίας φιλοτιμίας ἢ συκοφαντήσεως, παρὰ μόνων ὀρθοδόξων κληρονομοῦσι), καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὅπως ἂν εἰς αἱρετικὸν ἐρχόμενα τὸ δημόσιον ἀνδρικεῖ.

Quæ de Samaritis lege statuta sunt [26] circa synagogas & successiones obtinent, & in Montanistis [27], & Ascodrogitis [28], & Ophitis [29]. Soli enim orthodoxi succedunt ipsis ex testamento, & ab intestato & legata capiunt: cæteri autem hæretici, id est, qui non sunt orthodoxi, & Græci, seu pagani & Samaritæ non militant [30], neque ulla dignitate decorantur, neque publicam adipiscuntur curam, neque docent, neque advocationibus funguntur. Si vero quis ad ea obtinenda simulet se orthodoxum, & appareat uxorem habens, aut liberos hæreticos, & non adducat ipsos ad orthodoxiam, ejicitur. Si vero etiam lateat, non potest quid suarum rerum donare, aut aliter alienare hæretico, sed hæc & hæreticam delatam ipsius successionem vindicat [31] fiscus: In universum enim qui participes sunt militiæ, aut dignitatis, aut advocationis, aut publicæ liberalitatis, aut applausus solos orthodoxos habet successores, & res ipsorum quocunque modo ad hæreticum delatas fiscus vindicat.

26 L. 17. C. eod. adde d. c. 2.

27 De quibus lex 5. C. eod. Epiphan. 2. tom. 1. hæres. 48. c. quidam 24. q. 3. §. Montani. Tertull. in lib. de jejunio adversus Psychicos in pr. & in libro adversus Praxeam.

28 Qui & Tascodrogitæ. l. 5. in pr. C. eod. l. 19. in fin. C. eod.

29 L. 5. vers. cunctis. C. eod. l. 19. in fin. C. eod. d. q. 3. §. Ophitæ. de quibus vid. Tert. in lib. de præsc. circa fin. Augustinum de hæresibus ad Quodvultdeum: Epiph. 1. tom. hær. 37.

30 L. 20. in pr. C. tit. prox.

31 Nov. 144. c. 1.

§. 1. Si alter conjugum orthodoxus sit, & alter hæreticus, oportet [32] fieri liberos eorum orthodoxos: Quod si ex his alii orthodoxi fiant, alii hæretici maneant, soli succedunt utrique parenti orthodoxi. Si vero omnes sint hæretici, cognati orthodoxi succedunt, aut iis non existentibus fiscus.

§. 2. Habet (constitutio) diversas pœnas contra neglectores, & non persequentes aut indicantes præsides & officia civilia, vel militaria, & Episcopos, qui quidem & de neglectoribus præsidibus referunt principi: pœnæ vero fisco applicantur.

32 V. l. 12. in fin. C. eod.

33 Testamentum inter liberos orthodoxos hæreticus pater facere potest.

34 Hæretici non succedunt patri ab intestato, vel ex testamento.

35 Patri hæretico soli liberi Christiani succedunt. l. 15. l. 18. §. 1. C. eod.

36 Inter vivos vel ultimo: ita ut ex testamento vel ab intestato non succedant.

37 Etiam dotis.

38 Liberis non orthodoxis, hæreticis, agnati orthodoxi in successione ab intestato adquirenda præferuntur: & post agnatos fiscus.

39 Secus si defunctus foret clericus, Novell. 115. cap. 3. §. 14. vers. si vero liberi. vide Gudelin. de jure novis. lib. 2. cap. 17. sed neque hæc locum habent in locis, quibus quilibet sectarii tolerantur, ut in Gallia, Germania aliisque locis. Ans.

De parentibus non orthodoxis habentibus, vel non habentibus liberos orthodoxos.

XIX. Idem A. Juliano P. P.

Cognovimus multos esse orthodoxos liberos, quibus nec pater, nec mater orthodoxæ sunt religionis. Et ideo sancimus: ut non tantum in casu, ubi alter [non] orthodoxæ religionis est; sed etiam in his casibus, in quibus uterque parens alienæ sectæ sit, id est, pater & mater: hi tantummodo liberi ad eorum successionem, sive ex [33] testamento [34], sive ab intestato vocentur, & donationes, seu aliæ liberalitates his accedere possint, qui [35] orthodoxorum venerabili sunt nomine decorati: cæteris liberis eorum, qui non Dei omnipotentis amorem, sed paternam, vel maternam impiam affectionem secuti sunt, ab omni [36] beneficio [37] repellendis. †. Liberis autem orthodoxis non existentibus, ad [38] agnationem, vel cognationem eorum (orthodoxos tamen) easdem res, vel successiones pervenire. †. Quod si [nec agnatio] vel cognatio recta inveniatur; tunc easdem res fisci [39] nostri juribus vindicari. §. 1. Sed ne videamur morientibus quidem genitoribus, liberis providere; viventibus autem nullam inferre providentiam (quod etiam ex facto nobis cognitum est) necessitatem

Source : BIU Cujas

tatem [1] imponimus talibus genitoribus orthodoxos liberos secundum vim [2] patrimonii alere; & omnia eis præstare, quæ ad quotidianæ vitæ conversationem sufficiant: sed [3] & dotes [4] pro filiabus & neptibus dare, & [5] ante nuptias donationes pro filiis, vel nepotibus perscribere, in omni casu secundum [6] vires patrimonii hujusmodi liberalitatibus æstimandis: ne propter divini amoris electionem, paterna, vel materna sint liberi provisione defraudati. †. Omnibus videlicet, quæ nostræ constitutiones de pœnis Paganorum [7], & Manichæorum [8], & Borboritarum [9], & Samaritarum, Montanistarum, & Tascodrogitarum, & Ophitarum, cæterorumque hæreticorum jam constituerunt, ex hac nostra lege confirmandis, & in perpetuum valituris. Dat. *Const.* x. Kal. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

In AUTHENT. Ut cum de app. cog. §. generalem. collat. 8. tit. 16. al. tit. 11. seu Novell. 115. cap. 3. §. 14.

IDem est de Nestorianis & Acephalis [10]: quia si quis ex his liberos habet ecclesia sanctæ communicantes, his solis testamento vel ab intestato hereditatem transmittere potest. Si vero permixti sunt, portio infidelium interim resideat penes orthodoxos: ipsis, si conversi fuerint, restituenda quidem sed absque ratione fructuum & administrationis. Permanebit autem apud orthodoxos, si ipsi perseverent in nequitia. Si autem omnes liberi perversi sint, vocentur agnati rectæ fidei. Quibus non inventis, si clericus fuerit, ab ecclesia intra annum admittatur: quo transacto si non fuerit clericus, succedat fiscus.

De pœnis hæreticorum. 1. De suspectis.

In AUTHENT. De statu & consuetud. §. Gazaros. coll. 10. constit. fin.

GAzaros [11], Patarenos [12], Leonistas, Speronistas [13], Arnoldistas [14], Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque banmimus: censentes, ut omnia bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii [15] eorum ad successionem eorum pervenire non possint, cum longe gravius sit, æternam, quam temporalem offendere majestatem.

§. 1. Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles: nisi ad mandatum Ecclesiæ juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint: tanquam infames & banniti [16] ab omnibus habeantur: ita quod si sic per annum permanserint, ex tunc omnes tanquam hæreticos condemnamus.

De his, quæ interdicuntur hæreticis.

XX. Const. Græcæ epitome ex ead. collectione.

HÆretici [17] communicantes, aut synaxes [18], aut baptismata facientes puniuntur, ut qui leges transgrediuntur: & qui domos [19] ipsis ad hoc præbent, jam sancitis pœnis subjiciuntur.

§. 1. Soli orthodoxi intra sacra septa habentes ergasteria utuntur privilegiis, non item hæretici, qui nec intra sacra septa negotiantur, ne divina audiant mysteria.

§. 2. Montanistæ [20] vero, neque commorantur cum his, qui ex his orthodoxi facti sunt: & qui dicuntur ex ipsis episcopi, aut clerici, expelluntur urbe Constantinopolitana.

§. 3. Vetantur [21] mercari mancipia, neque erogationes percipiunt, qui ex his egentes sunt, eas quæ dicuntur honoraria ex judiciis, vel ecclesiis: & qui tribuit eis irrationabilem præfecturam, decem libris multatur, & decem quoque libris Præsides ex negligentia, & Comes privatarum, & Officium eorum.

De testimoniis. De hæreticis, quibus omnis legitima conversatio interdicitur.

XXI. Idem A. Joanni P. P.

QUoniam multi judices in dirimendis litigiis nos interpellaverunt, nostro indigentes oraculo, ut eis referetur quid de testibus [22] hæreticis statuendum sit, utrumne accipiantur eorum testimonia, an respuantur, sancimus, contra [23] orthodoxos quidem litigantes nemini hæretico, vel his etiam qui Judaicam [24] superstitionem colunt, esse in testimonia communionem: sive utraque pars orthodoxa sit, sive altera. Inter [25] se autem hæreticis, vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus fœdus permixtum, & dignos litigatoribus etiam testes introducere: exceptis scil. his, quos vel Manichaicus furor, (cujus partem & Borboritas [26] esse manifestum est) vel Pagana superstitio detinet: Samaritis nihilominus, & qui illis non [27] absimiles sunt, Montanistis, & Tascodrogitis [28] & Ophitis; quibus pro reatus similitudine omnis legitimus [29] actus interdictus est. Sed his quidem, id est, Manichæis, Borboritis [30], & Paganis, necnon Samaritis, & Montanistis, & Tascodrogitis, & Ophitis omne testimonium, sicut & alias legitimas conversationes sancimus esse interdictum. Aliis vero hæreticis tantummodo judicialia [31] testimonia contra orthodoxos, secundum quod constitutum est, volumus esse inhibita. Cæterum testamentaria testimonia eorum, & [32] quæ in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt, propter [33] utilitatem necessarii usus eis sine ulla distinctione permittimus, ne probationum facultas angustetur. Dat. v. Kal. Aug. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 532.

De testamentis militum.

XXII. Idem A. Joanni P. P.

DIvinam nostram sanctionem, per quam jussimus neminem errore constrictum hæreticorum, hereditatem [34], vel legatum, vel fideicommissum accipere, etiam in ultimis [35] militum voluntatibus locum habere præcipimus, sive communi jure, sive militari testentur. Dat. Kal. Septemb. post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. ann. secundo [Imperii JUSTINIANI] 532.

TIT. VI.

NE [36] SANCTUM BAPTISMA ITERETUR.

1. Imppp. VALENT. [37] VALENS & GRAT. AAA. ad Flavianum vicarium Africæ.

ANtistitem [38], qui [39] sanctitatem baptismatis illicita usurpatione geminaverit [40], sacerdotio indignum esse censemus. †. Eorum [41] enim condemnamus errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificant, sed incestant [42], lavacri nomine polluentes. Dat. XVI. Kal. Nov. *Constant.* GRATIANO A. IIII. & MEROBAUDE CONSS. 377.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

SI [43] quis rebaptizare quempiam de ministris catholicæ sectæ fuerit detectus, una cum eo, qui piaculare crimen commisit, (si tamen criminis per ætatem capax fit) & hic cui persuasum sit [44], ultimo supplicio percellatur. Dat. XII. Kalend. Aprilis, *Constant.* LUCIO V. C. CONS. 413.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

NUlli [45] hæreticorum [46] danda licentia est, vel ingenuos, vel servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati mysteriis, ad suum rursus baptisma deducendi, necnon illos, quos emerint, vel qualitercunque habuerint, necdum suæ superstitioni conjunctos, prohibendi catholicæ sequi religionem ecclesiæ. Quod qui fecerint, vel, cum sit ingenuus, in se fieri passus sit; vel factum non detulerit, exilio, ac decem librarum auri multa damnabitur: testamenti [47] & donationis faciendæ utrisque deneganda licentia. Quæ omnia ita custodiri decernimus, ut nulli judicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli coercitioni mandare: nisi ipse idem pati velit, quod aliis disstimulando concesserit. Dat. III. Kalend. Jun. *Constantinopoli*, FELICE, & TAURO CONSS. 428.

36 XVI. *C. Theod. eod.* Baptisma iterari non debet.

37 Reponendum *Valens, Gratianus & Valentinianus.*

38 *L. 1. C. Th. eod. quæ est ad Julianum proconsulem Africæ:* atqui episcopi jubentur deponi, nisi pollutum ab hæreticis rebaptizarint? *cap. episcopum 45. in canonibus Apost.* Pollutum intellige non baptizatum in Trinitate. Idem dicendum, si dubitatur de aliquo, sit baptizatus necne. Nam in dubio non præsumitur baptizatus. v. *Alciat. 2. præsumpt. 4. cap. de quibus 2. extra de baptismo.*

39 Odio contrariæ religionis id fiebat à quibusdam. *c. ult. extra de baptismo.*

40 Jam lotum non revocamus ad fontem: absit ut iteremus quod semel est: aut duplicemus quod unum est. *Optat. de Donat.* nec in ipsis hæreticis baptisma commune rescinditur. *August. de hæres.* In modum semel nati hominis, baptisma semel conceditur à Deo. *l. 58. C. Th. de hæret.*

41 *L. 4. Theod. eod.* 42 Qui rebaptizat, id aufert, quod geminat, *l. 5. C. Theod. de hæret.* Secundum baptisma non est purificatio, sed incestus. 43 *Pars legis 6. C. Theod. eod.* 44 In hoc casu scil. aliàs pecuniariter, *l. ult. C. eod.* 45 Pars ultima *l. 65. C. Theod. de hæreticis: Synops. Basil. 1. tit. 1. c.* περὶ ἀρετικῶν. 46 Et merito, quod enim Christiano non licet, *l. 1. C. eod.* id multo minus hæretico permittitur. 47 Anabaptistæ testamenti faciendi aut inter vivos donandi jus non habent. An idem in reliquis hæreticis? vid. *l. 21. in fin. C. de hæreticis.*

TIT. VII.

DE APOSTATIS [48].

De publicatione bonorum.

1. Impp. CONSTANT. & JULIAN. CC. ad Thalassium P. P.

SI [49] quis lege venerabili constitutus, & ex Christiano Judæus effectus, sacrilegis cœtibus aggregetur: cum accusatio fuerit approbata, facultates ejusdem dominio fisci [50] jubemus vindicari. Dat. v. Non. Jul. *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIAN. CÆS. II. CONSS. 357.

De accusatione defuncti.

II. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium P. P.

SI [51] quis defunctum [52] violatæ [53], atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumque vel ad sacrilegia templorum, vel ad ritus Judaicos transisse contendit, eaque gratia testari [54] minime potuisse confirmat: intra [55] juge [56] quinquennium, quod [de] inofficiosis actionibus constitutum est, proprias exigat actiones, futurique judicii hujuscemodi sortiatur exordium. Dat. XII. Kal. Jun. *Patavi*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De testimonio, testamenti factione, successione, restitutione, pœnitentia.

III. Imppp. THEOD. VALENT. & ARCAD. Flaviano P. P.

HI [57], qui sanctam fidem prodiderunt [58], & sanctum [59] baptisma hæretica superstitione profanarunt, à consortio omnium segregati sint, à testimoniis alieni, testamenti (ut ante jam sancimus) non habeant factionem: nulli in hereditate [60] succedant, à nemine scribantur heredes [61]. Quos etiam præciperemus procul abjici, ac longius amandari, nisi [62] pœnæ visum fuisset esse majoris, versari inter homines, & hominum carere suffragiis. †. Sed nec unquam in statum pristinum revertantur: nec flagitium horum obliterabitur pœnitentia [63]: neque umbra aliqua exquisitæ defensionis, aut muniminis obducetur: quoniam quidem eos [64], qui fidem, quam Deo dedicaverant, polluerunt, & prodentes divinum mysterium in profana migraverunt; tueri ea quæ sunt commentitia & concinnata, non possunt. Lapsis etenim & errantibus subvenitur: perditis vero, hoc est, sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, (quæ solet aliis criminibus adesse) succurritur [65]. Dat. v. Id. Maji, *Concordiæ*, TATIANO & SYMMACHO CONSS. 391.

De præscriptionibus. De testamentis, donationibus, venditionibus.

IV. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso P. P.

APostatarum [66] sacrilegum nomen, singulorum vox continua accusatione incesset, & nullis [67] finita temporibus hujuscemodi criminis arceatur indago. Quibus quamvis præterita interdicta sufficiant, tamen etiam illud iteramus, ne [68], postquam à fide deviaverint, testandi aut donandi quippiam habeant facultatem. Sed nec venditionis specie [69] facere legi fraudem sinantur, totumque ab intestato Christianitatem sectantibus propinquis potissimum deferatur. †. In tantum autem contra hujuscemodi sacrilegia perpetuari volumus actionem; ut universis ab intestato venientibus, etiam [70] post mortem peccantis, absolutam vocem insi-

48 XVI. *C. Th.* 2, *Synopsis Basil.* 60. *tit.* 54. 6. *Harm.* 11. qui sunt, *v. l.* 4. *C. eod.*

49 *L.* 3. *C. Th.* 10. de Judæis Cœlicolis & Samaritanis, *lib.* 1. Qui ex Christiano factus erit Judæus δημοσίων, proscribitor, seu bona ejus publicantor. *Synopsis Basilic.* 60. *tit.* 54. *c.* 20. 6. *Harm.* 11. §. 1.

50 Apostatæ bona confiscantur. *Salic.*

51 Pars ultima *l.* 3. *C. Th. de apostatis.*

52 Mortuus desertæ religionis accusari potest, *l.* 4. §. 4. *C. de hæret.* Quod ad instantiam, id est, petitionem Regis Franciæ factum fuisse adversus Bonifacium Papam refert Clarus 5. *sent.* §. *hæres. vers. item de crimine.*

53 Crimen violatæ aut desertæ religionis.

54 Apostatæ non licet testari.

55 Post quinquennium de religione defuncti non est quærendum. Adde & similes casus, *l.* 5. *C. de adult. l.* 17. §. 6. *ff. & l.* 5. *C. de injur. l.* 7. *ff. peculatus* & Titulum *ff. ne de statu defuncti. post quinquen.* Suetonius *in Vespas.* vetuit inter cætera quæri de cujusquam defunctorum statu ultra certos annos.

56 Id est, continuum. ut in *l.* 22. *C. ad senat. Vellejan. l.* 1. *C. si quacunque prædit. potest. in med.* S. L.

57 *L.* 4. *C. Theod. eod. Harm.* 11. §. 5. 58 Οἱ ἀποστάντες, *d. cap.* 5. 59 Ὁ προδιδοὺς ἅγιον βάπτισμα, &c. Qui sanctum baptisma prodidit, testimonium non dicit, nec testamentum facit, nec alii succedit. Nam esse apostata intelligitur. *Synops. Basil.* 60. *tit.* 54. *cap.* 21. & 22. 60 *Sub.* ab intestato, 6. *Harmen.* 12. §. 5. Testamenti factionem activam, vel passivam non habent. 61 Vel legatum, aut mortis causa donationem accipiant. *Cujac. consult.* 32. 62 Pœnæ summum genus, versari inter homines & eorum suffragiis, id est, commerciis carere. 63 Pœnitentibus aliàs parcitur, *l.* 4. §. 6. *C. de hær. l.* 4. *l.* 41. *C. Theod. cod. l.* 8. *vers. Sed quia. C. de summa Trinitate.* præterquam Apostatæ, *ut hic.* 64 Hoc innuit, Qui fidem prodidit, tueri commentitia non potest: sed quo tandem sensu? sic restitue, eos qui f. q. D. d. p. & p. d. m. i. p. m. tueri non possumus. 65 Fidem hæretico datam non servare, num licet? Clarus negat ei servandam à privato, 5. *sent.* §. *hæresis. vers. prætered.* quod certè durum: est enim grave fidem fallere. *l.* 1. *in pr. ff. de pecun. const.* Clarus *ibid. & in vers. ulterius*, negat contumaci præstari patronum, aut procuratorem. 66 *L.* 7. *C. Th. de apost.* 67 Quamdiu vivunt. *l.* 2. *C. eod.* adde alios casus, *l.* 12. *l.* 19. *in de falsis. l.* 13. *ff. de Silaniano. l. ult. ff. ad l. Pompeiam.* 68 *L. Eclog. 54. c.* 23. 69 Venditionis species est. venditio οἰκονομίας εἰς ἀκάτητα τοῦ νίου contracta, *d. c.* 23. *v. l.* 6. *ff. de reg. juris.* 70 Intra quinquennium tamen. *l.* 2. *C. eod.*

1 Hæretici parentes liberos orthodoxos coguntur alere.

2 Expensæ ad instar patrimonii semper redigendæ.

3 Argumentum ab alimentis ad dotem observa.

4 Quarum causa semper favorabilis.

5 Tales enim donationes exæquatæ dotibus.

6 Dotes pro ratione patrimonii paterni, filiabus constituendæ. *l.* 60. *ff. de jur. dot.*

7 De quibus dicam §. *de paganis.*

8 De his omnibus dixi §. *ad l.* 5. & *l.* 18.

9 De Borboritis adde *l.* 5. §. *eod.* ubi dixi, & *l.* 21. §. *eod.*

10 Qui & Acephalitæ, *c. quidam.* 24. *quæst.* 3. §. *Acephalitæ. v. Rusticum Diaconum adversus Acephalos.* Iidem Severitæ & Julianistæ (à Juliano) & Contobabditæ & Angelitæ, ut ait Damascenus. Acephali dicti, quod nullos haberent episcopos, nullos presbyteros, nullos conventus. 18. *Nicephor.* 45. 49. & *lib.* 17. *c.* 7. 8. & sic sine capite.

11 Quos Gregorius Catharos appellat, *c. excommunicamus* 15. *extra de hæret.* & rectè τὸ δ in ζ mutato, ut & D. mutatur in Z. Ziabulus pro diabolus.

12 Patharenos, *d. c.* 15. Alii, Patharinos: alii Patrinos: *d. c. excommunicamus.* ita legitur: Catharos, Patarenos, pauperes de Lugduno, Passaginos, Tossepinos, Arnoldistas, Speronistas.

13 *D. c.* 15.

14 Arnoldistas, *d. c.* 15. ab Arnoldo. *Sigonius* 11. *regni Italici, Bernard.* 2. *epist.* 195. *Sabellicus* 9. *ennead.* 9.

15 Etiam catholici. v. *quæ dixi ad Novell.* 115. *c.* 3. §. 14. *Clarus* 5. *sent.* §. *hæresis. vers. Et scias.*

16 Banniti, exules.

17 Interpretatio Contii.

18 *L.* 14. §. *eod.*

19 *L.* 15. §. *de episc. & cler.*

20 In quorum etiam errorem Tertullianus incidit. vid. Vincentium Lyrinensem *adversus prophanas novationes.*

21 *Nov.* 144. *c.* 2. *vers. porro nullus.*

22 Vid. *Nov.* 45. *c.* 1. *Synop. Basil.* 21. *tit.* 1. *c.* 43. 3. *Harmenop.* 6.

23 Contra orthodoxos, hæreticus aut Judæus testis esse non potest; excipe casus infra enumeratos.

24 Vid. *l.* 3. *in fin. ff. de decur.*

25 Hæreticus (excipe hic enumeratos) hæretico testis esse potest.

26 Vid. *l.* 5. *l.* 19. *in fin.* §. *eod.* Græci βορβόριτας, 1. *Ecl.* 1. *cap.* 43.

27 Samaritæ non absimiles paganis. Vide *Novell.* 129.

28 Qui & ἀκατοδεγίται, *d. c.* 43.

29 An hic agitur de iis actibus legitimis, quorum fit mentio in *l.* 77. *ff. de reg. juris.* Hotomanus putat 32. *Illust. fol.* 219. Cujacius negat, 15. *obs.* 16. hisce vocabulis intelligit conversationem forensem.

30 Χάρεων τῶν ἀποδίξεων, quo amplior sit probationum facultas. *Synopsis d. loco.*

31 Hæreticus adversus orthodoxum in judicio testis esse non potest.

32 Orthodoxo hæreticus testis esse potest testamentarius, & in contrahereditatis, legati & fideicommissi, & consequenter donationis causa mortis, de quibus vide Cujacium *consult.* 32.

35 *Vid. l.* 5. §. *de test. milit.*

insimulationis congruæ non negemus. Nec id patiemur obstare, si nihil in contestatione prophano dicatur vivente productum. †. Sed ne hujus interpretatio [1] criminis latius in incerto vagetur errore: eos præsentibus insectamur oraculis, qui nomine *Christianitatis* induti, sacrificia [2] sacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint: quorum etiam post mortem comprobata perfidia, hac ratione plectenda est, ut donationibus testamentisque resciſſis, hi quibus hoc deferret legitima successio, hujusmodi personarum hereditate potiantur. Dat. VII. Idib. April. *Ravennæ*, THEODOSIO XII. A. & VALENTINIANO A. II. CONSS. 426.

1 Apostatæ definitionem observa. Adde *l.* 6o. *Eclog.* 54. & 6. *Harm.* 11. Iidem dicuntur Margaritæ. *Cujac. hic.*

2 *Harm. d. loco.*

3 Pars Novellæ Theodosii de Judæis, Samaritanis, hæreticis & paganis, 3. §. *his adjicimus.* videtur etiam hæc lex interpolata ex *l* 18. *in fin. C. de Judæis.*

4 Pœnam cogentis Christianum ad apostasiam faciendam observa.

5 De Judæo mentem Christianam corrumpente. Adde 6. *Harm.* 11. §. 3.

6 XVII. Cos. & qui fuerit nuntiatus: in Novellis Theodosii. Recte. id est, a. 439.

7 Novella Martiani, quæ extat in actis conciliiChalcedonensis.

8 Pœnam clerici & monachi in hæresim prolapsi, nota.

De eo, qui alium in nefandam sectam ritumve transduxit.

V. Iidem AA. Florentio P. P.

EUm [3] qui servum sive ingenuum invitum [4], seu suasione plectenda, ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam [5] ritumve traduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniendum esse censemus. Dat. Frid. Kalend. Febr. THEODOSIO XV. [6] & VALENTINIANO IV. AA. CONSS. 435.

De clericis, vel monachis Apollinaristis, vel Eutychianis.

VI. Impp. VALENT. & MARTIAN. AA. Palladio P. P.

EOS [7], qui catholicarum ecclesiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi [8], relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris, vel Eutychetis hæresim, & dogmata abominanda secuti fuerint; omnibus pœnis, quæ prioribus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt, jubemus teneri, & extra ipsum quoque Romani imperii solum repelli, sicut de Manichæis præcedentium legum statuta sanxerunt. Dat. Kal. August. VALENTINIANO A. VII. & AVIANO CONSS. 450.

TIT. VIII.

NEMINI [9] LICERE SIGNUM [10] SALVATORIS CHRISTI HUMI, VEL IN SILICE, VEL IN MARMORE, AUT INSCULPERE, AUT PINGERE.

9 Hic titulus non observatur in Gallia. *Author. legum in Gallia abrogatarum.*

10 Σταυρὸν τίμιον *l. Eclog.* 1. c. 15. venerabilem crucem, *l.* 26. ℣. *de episc.* Cur signum dicitur? dicam *ad Novell. Leonis* 72.

11 V. *c.* 73. *Synodi in Trullo. Paulum Diaconum in Tiberio.*

I. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio P. P.

CUm sit nobis cura diligens per omnia superni Numinis religionem tueri: signum Salvatoris Christi nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi [11] positis insculpere, vel pingere: sed quodcunque reperitur tolli, gravissima pœna multando eo, qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter imperamus. Dat. XII. Kal. Jun. HIERIO & ARDABURIO CONSS. 427.

TIT. IX.

DE JUDÆIS [12], ET COELICOLIS [13].

De legatis.

I. Imp. ANTONIN. A. Claudio Triphonino.

QUod Cornelia Salvia Universitati [14] Judæorum, qui in Antiochiensium civitate constituti sunt, legavit [15], peti non potest. Dat. Prid. Kalend. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De festivitatibus.

II. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomocan. tit. 7. cap. 4. & Eustathio de temporibus.

ΕΝ πεῖς ἑορτεῖς αὐτῶν οἱ Ιεδαῖοι σωματικῶς ἢ λειτουργῶσιν.

IN festivitatibus aut Sabbatis suis Judæi corporalia [16] munera non obeunt, neque quicquam faciunt, neque propter publicam privatamque causam in jus vocantur, aut ipsi Christianos in jus vocant.

De his, qui conversos ad Christianismum injuria afficiunt.

III. Imp. CONSTANT. A. ad Euagrium P. P.

JUdæis [17], [& Cœlicolis,] & Majoribus [18] eorum, & Patriarchis volumus intimari, quod, si quis post hanc legem alicujus, qui eorum feralem [19] fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis [20], aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognovimus) ausus fuerit attentare, mox flammis [21] dandus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Murgillo*, CONSTANTINO A. IV. LICINIO IV. CONSS. 315.

12 *Synops. Basil.* 1. *tit.* 1. *c.* 11. 16. *C. Theod.* 8. Adde *Novell.* 137. περὶ Ἑβραίων. Adde 5. *Decret.* 6. & 5. *Clem.* 2. & 5. *Extr.* 2. *de Judæis & Saracenis: & Extrav. Joannis tit.* 8. *de iisdem Judæis & Saracenis.* hic titulus abrogatus Nov. Leonis 55.

13 De Cœlicolis vid. *l.* 12. ℣. *eod.*

14 Vid. *Cujac.* 7. *obs.* 30.

15 Judæorum universitati legari non potest. *Goth.* Quia collegium est illicitum *l.* 20. *ff. de reb. dub.* ANS.

16 Judæis erant hierei, archisynagogi & patres synagogarum, presbyteri, patriarchæ, apostoli ad exigendum aurum, *l.* 1. *l.* 2. didascali, *l. Hieros* 8. *l.* 14. *l.* 23. *C. Theod. de Judæis.* Ἐξαρχοι & proceres, *l.* 9. ℣. *eod.* primates, *l.* 17. ℣. *eod.*

17 Pars prior, *l.* 1. *C. Theod. eod.*

18 Cœlicolis erant majores & Patriarchæ. vid. *quæ notavi ad l.* 12. ℣. *eod.*

19 Feralis secta ignis supplicio digna. v. *l.* 6. *in fin.* ℣. *de maleficis.*

20 XVI. *C. Th.* 8. *c.* 5. 1. *Synopsis Basilicon* 1. *cap.* 11. *ex lib.* 54. *cap.* 19.

21 De pœna Judæi in neophytum seditionem moventis. Hic tamen notandum, neophytum non liberari Christianismi professione a delictis anterioribus. Vide *Clar.* 5 *sent.* §. *ult. quæst.* 51. *vers. ult. quæro.*

De nuptiis.

VI. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

NE [27] quis Christianam mulierem [28] in [29] matrimonium Judæus accipiat: neque Judææ Christianus conjugium sortiatur, nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii [30] vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit: libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Idib. Mart. *Thessalonicæ*, THEODOSIO A. II. & CYNEGIO CONSS. 388.

Nuptiæ inter Christianos prohibitæ, etiam inter Judæos prohibentur, ipsorum lege cessante.

VII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Infantio Comiti Orientis.

NEmo Judæorum morem [31] suum in conjunctionibus retineat, nec juxta legem suam [32] nuptias sortiatur, nec in diversa [33] sub uno tempore conjugia conveniat. Dat. III. Kal. Januar. THEODOSIO A. III. & HABUNDANTIO CONSS. 393.

De judiciis & arbitris.

VIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano.

JUdæi [34] communi Romano jure viventes, in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum & leges ac jura pertinent, adeant solenni more judicia, omnesque Romanis legibus conferant, & excipiant actiones. †. Si [35] qui vero ex his communi pactione ad similitudinem arbitrorum apud Judæos [36] in civili duntaxat negotio putaverint litigandum; sortiri eorum judicium jure publico non vetentur. Eorum etiam sententias Judices exequantur, tanquam ex sententia cognitoris arbitri dati fuerint. Dat. VI. Non. Febr. HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De pretio rerum venalium.

IX. Iidem AA. ad Judæos.

NEmo [37] exterus [38] religionis Judæorum, Judæis pretia statuet, cum venalia proponunt: Justum [39] est enim sua cuique committere. Itaque Rectores provinciarum vobis nullum discussorem [40] aut moderatorem esse concedent. Quod si quis sumere sibi curam (præter vos, procereſque [41] vestros) audeat: eum velut aliena appetentem, supplicio coërcere festinent. Dat. IV. Kalend. Mart. *Constant.* ARCADIO IV. & HONORIO III. A. CONSS. 396.

De curiæ obnoxiis.

X. Iidem AA. THEODOSIUS A. Eutychiano P. P.

QUicunque [42] ex Judæis obnoxii curiæ [43] comprobantur, curiæ mancipentur. Dat. III. Kalend. Januar. THEOD. A. I. & RUMORIDIO CONSS. 403.

De solemnibus. De sancta cruce.

XI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

JUdæos [44] quosdam [45] festivitatis suæ solemnia [46] ad pœnæ quondam recordationem [47] incendere [48], & sanctæ [49] crucis adsimulatam speciem in contemptum Christianæ fidei sacrilega mente exurere, provinciarum Rectores prohibeant: neve locis suis fidei nostræ signum immisceant, sed ritus suos citra contemptum Christianæ legis retineant: amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab illicitis temperaverint. Dat. IV. Kalend. Jun. *Const.* BASSO & PHILIPPO CONSS. 408.

27 *L.* 2. *C. Theod. de nuptiis lib.* 3. *l.* 4. *C. Theod. ad leg. Jul. de adult. lib.* 9.

28 Etiam si publica & vulgaris sit mulier. vid. *Covar. in epitom.* 4. *decret.* 2. *part.* 6. §. 11. *num.* 3. Gomez. *in c. mulieres, num.* 12. *de Judæis in* 6.

29 Judæus neque Christianam ducere: nec Christiana Judæo nubere legitime potest, quia adulterii vicem id crimen obtinet, ℣. *eod.* Eadem prohibitio locum habet in aliis etiam sectis; ut sic catholici cum impiis connubium non habeant. *Genes.* 6. *vers.* 2. *Exod* 34. *v.* 15. 16. *Deut.* 7. *v.* 2. 3. 4. *Judic.* 3. *v.* 6. 1 *Reg.* 3. *v.* 1. & *cap.* 11. *vers.* 2. 2 *Chron.* 21. *v.* 6. *Ezræ* 9. *v.* 1. 2. & *cap.* 10. *vers.* 2. 18. *Nehem.* 10. *v.* 30. & *c.* 13. *v.* 23. 24. 25. 26. 27. 2 *Cor.* 6. *v.* 14. 15. 16. *Goth.* Adde *l.* 16. ℣. *de Episcopal. aud. l. pen. in fin.* ℣. *de Sponsal. pr. instit. de Nupt. l.* 17. *ff. De Stat.* Mozz. *de Contrahend. matrim. n.* 25. Treutler. *de Sponsib.* 1. *litt.* s. ANS. In hanc legem vide etiam Alciat. 2. *Paverg. cap.* 22. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 290. Covarruv. *in epit. ad lib. decret.* 2. *part. cap.* 6. §. 11. *num.* 3. Boër. *decis.* 316. *num.* 5. S. L. 28. *quæst.* 1. *cave. c. non oportet.* vid. *Concilium Laodicenum, c.* 31. *Chalcedonense c.* 14. & *Carthaginense. c.* 21. *Tertull.* 2. *ad uxor. Cyprian.* 3. *ad Quirinum, August.* 1. *de adult. conjug.* Demus sponsalia contracta esse? etiam contracta rescindi debent, *l. pen. vers. Sin vero* ℣. *de sponsalib.* Demus non orthodoxos inter se matrimonium re ipsa contraxisse? utique constabit matrimonium; habent enim hæretici sua conjugia, ut & Turcæ & Ethnici. Demus alterum conjugatorum orthodoxum fieri? demus è contrario, unum ex duobus orthodoxis in hæresim labi? vetat Paulus fidelem ab infideli discedere: si tamen discedat, manere innuptum jubet. 1. *Corinth.* 7. *versu* 10. 11. 12. Potest ergo fidelis sola thalami sive thori ratione separari, *dicto vers.* 11. idque Gregorius nonus etiam voluit, *cap. ult. extra de convers. conjug.* Hinc constat, propter hæresim matrimonii vinculum non separari. *vide Synodum Tridentinam, sessione penultima.* Quod cum ita sit, abrogatur Canon 76. Synodi sextæ *Constantinopolitanæ* habitæ *in Trullo.* qui jubet hujusmodi matrimonium ἄκυρον ἠγορεύειν, καὶ ἀδιάλυτον διαλύεσθαι, id est, irritum fieri, atque illicitum dissolvi. Redeamus ad thori separationem. Eane ultro fieri à fideli potest? An vero judicium Ecclesiæ requiritur? Urbanus negat requiri præcisè, cogi tamen eo casu mulierem reverti ad virum pœnitentem: quæ alias invita non cogeretur, si judicio ecclesiæ divertisset. *cap. de illa* 6. *extra de divortiis.* Jam demus orthodoxum cum infideli (nunc enim non loquor de Judæo, Saraceno, Pagano, & similibus, sed hæretico) qui Christum invocat, scienter contraxisse, ac mox pœnitere velle: num audietur? dicetur alibi. 30 Et ita capitale crimen erit. Quæritur Alciatus 7. *Parerg.* 123. quo supplicio afficiendus sit, qui cum Judæa rem habuerit? notat autem ut adulterum puniri, si animo contrahendi matrimonii: sin minus extraordinaria pœna, qua de re vide alia quædam apud Clarum 5. *sententiarum* §. *fornic.* 5. *vers. cum Judæis.* 31 Non omnem tamen, nam & apud eos vetitæ sunt nuptiæ inter ascendentes, & descendentes, sed & inter collaterales certis gradibus; morem itaque intellige eum qui sequitur: possis & addere jus suscitandi seminis fratri mortuo, *Genes.* 39. *Deut.* 25. *v.* 5. 32 Sed juxta leges communes, *Synopsis Basilicon* 1. *tit.* 1. *ex lib.* 60. *tit.* 39. *ex cap.* 33. 34. 35. 33 *Novell.* 89. *cap.* 12. §. 5. 6. *Harmen.* 4. *cap.* περὶ τῶν ἐχόντων δύο γυναῖκας, *l.* 5. ℣. *de donat. ante nupt.* Duæ sunt polygamiæ species. Prior quoties duæ uno tempore habenter uxores. Altera quoties priore mortua, altera ducitur. De priori specie hic agitur, de qua si quæras Jure divino num admitti debeat? Respondeo, non admitti. At inquies, nullibi prohibitam. Dices etiam dilectæ & exosæ uxoris, *Deut.* 21. *vers.* 15. & plurium uxorum, 2 *Sam.* 12. *vers.* 8. mentionem fieri: Patriarchis quoque veteris testamenti plures uxores fuisse? *Genes.* 4. *v.* 19. & *cap.* 22. *v.* 24. *Judic.* 8. *v.* 30. 2 *Samuel.* 5. *v.* 1. 1 *Reg.* 11. *v.* 1. 2. 3. 1 *Chronic.* 3. *v.* 9. & *cap.* 14. *v.* 3. 2 *Chron.* 13. *v.* 21. *Esth.* 2. *v.* 3. 4. 8. Polygamiam in ecclesia Christiana receptam *arg.* 1 *Timoth.* 3. *v.* 8. & ab Athenienſibus, 15. *Gell.* 20. Polygamiam non repugnare necessariis ad salutem: usitata divortia ejus beneficio evitari: non inconvenientes esse, ut uno capiti plura sint membra? Respondeo. In rebus controversis ad initia recurrendum. *Matt.* 19. *v.* 8. ab initio ita non fuisse constat evidentissime. Nota sunt enim hæc, Erunt duo in carne una, *Genes.* 2. *vers.* 24. *Matth.* 19. *v.* 5. *Luc.* 16. *v.* 18. *Nov. Leonis* 30. *in fin.* suam quisque uxorem & proprium quæque virum habeat. 1. *Cor.* 7. *v.* 2. Quin si naturæ rationem quærimus, ipsa generatio non perficitur, nisi ex duobus: si amorem conjugalem, solidus inter duos tantum esse potest: nec sic erit individua vitæ conjunctio, si utrique pluribus adhærere permissum est. Ad hæc, si spectabimus id quod homo per se potest, unus pluribus non ita possit sufficere: si æquitatem, plures mariti uxori permittendi essent: si liberorum & familiarum certitudinem, si parentibus honorem debitum, tollendus maritorum aut uxorum ille numerus: si jurisprudentes, & eos quidem vel Ethnicos in consilium adhibueris, Polygamiam non probabunt. *l.* 1. *in fin. ff. de his qui notant.* si Imperatores, iidem Polygamiam vetuerunt, *ut hic. l.* 2. ℣. *de incestis, l.* 18. *in pr.* ℣. *de adult. Nov.* 2. *c.* 2. §. 1. Constat igitur, nec eandem duobus nuptam esse posse, nec eidem licere eodem tempore duas uxores habere. §. 6. *Inst. de nupt. l.* 15. §. 4. *ff. de manumiss. vindicta.* ut jam duæ Jacobi uxores, gregesve concubinarum Salomonis ad Christianos non pertineant. Quid quod uxorem habenti concubinam apud Romanos habere non licuit, *l. unic.* ℣. *de concubinis. Paul.* 2. *sent.* 20. §. *unico.* & quod magis mirere, unicam tantum concubinam, non plures. vid. *Cujac. ad Novell.* 18. *cap.* 5. *Nov.* 89. *c.* 12. §. 5. 34 *L.* 10. *C. Th. de Jurisdictione, & ubi quis convenire debeat lib.* 2. *tit.* 1. Judæi secundum jura communia vivant & conveniantur. *Synops. Basil.* 1. περὶ Ἰουδαίων. *c.* 36. 35 Judæi, si pactione communi apud Judæos in negotio pecuniario, vel civili litigabunt, valebit sententia, tanquam legitimi cognitoris & arbitri dati, eamque judices exequantur. *Synopsis Basil. d. c.* 36. 36 Archisynagogi Judæorum, arbitri inter suos esse possunt. huc refer *l.* 7. ℣. *de episc. aud.* 37 *L.* 10. *C. Th. de Judæis lib.* 16. 38 Puta Christianus idemque privatus officialis. *l. nemo* 16. *C. Th. de Judæis* 1. *Eclog.* 11. *C.* 37. At non præses. *in fin.* ℣. *eod. l.* 1. §. 1. *ff. de offic. præf. urb.* 39 Suæ rei quisque justus est moderator & arbiter. *l.* 70. *ff. de rei vind. l.* 21. ℣. *mandati. l.* 9. *ff. rer. annot. l.* 2. *ff. si à parent. quis manumiss. l.* 13. §. *ult. ff. de injur. l. ult. ff. de annona, l.* 9. §. 3. *ff. de acquir. rerum dom.* §. 4. *Inst. de rerum divis.* hinc colligunt, hæredem prohiberi non posse à testatore, ne res proprias distrahat. vid. *quæ notavi ad l.* 55. *ff. de leg.* 1. 40 Discussoris munus inter cætera fuit rebus venalibus pretia statuere. 41 Ἔξαρχος vocat autor Synopseos Basilic. 1. *tit.* 1. περὶ Ἰουδαίων, *c.* 37. 42 *L.* 165. *C. Th. de decurionib. lib.* 12. 43 *L.* 4. ℣. *eod.* 44 *L.* 18. *C. Th. de Judæis, lib.* 16. 45 Quosdam *l. Judæis C. Th. eod.* 46 Solemni Amanitа legitur in *C. Th. l. Judæos titul. de Judæis.* de qua solemnitate, vid. *hist. Esther. c.* 11. *vers.* 21. & *Joseph.* 11. 47 Sumptæ scil. de Amano. 48 Puto legendum, *incedere*, ut speciem quandam ambarvalium demonstret. 49 Sensus est, Judæi in memoriam crucifixi Amanis, annuatim crucem ligneam contumeliæ causa vicatim præferebant, eamque postea exurebant: inde quidam ex Judæis irridendæ passionis, & mortis Domini occasionem arripiebant.

Source : BIU Cujas

De cœlicolis, & eorum adificiis.

XII. Iidem AA. Jovio P. P.

Cœlicolarum [1] nomen inauditum quodammodo novum crimen ſuperſtitionis vindicavit. Hi niſi ad Dei cultum venerationemque Chriſtianam converſi fuerint, his legibus, quibus præcipimus hæreticos adſtringi, ſe quoque noverint adſtringendos. †. Ædificia autem eorum, quæ neſcio cujus novi dogmatis conventus habent, eccleſiis vindicentur. Certum [2] enim eſt, quidquid à fide Chriſtianorum diſcrepat, legi Chriſtianæ eſſe contrarium. Dat. Kalend. April. *Ravennæ*, HONOR. VIII. & THEOD. III. AA. CONSS. 409.

De feſtivitatibus.

XIII. Iidem AA. Jovio P. P.

Die [3] Sabbato ac reliquis ſub tempore, quo Judæi cultus ſui reverentiam ſervant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri [4] debere præcipimus: ita [5] tamen, ut nec illis detur licentia eodem die Chriſtianos orthodoxos convenire, ne Chriſtiani forte ex interpellatione Judæorum ab officialibus, præfatis diebus, aliquam ſuſtineant moleſtiam: cum fiſcalibus commodis, & litigiis privatorum conſtet reliquos dies poſſe ſufficere. Dat. VII. Kal. Aug. *Ravennæ*, DD. NN. HONORIO VIII. & THEOD. Aug. III. CONSS. 409.

Ne Judæi lædantur, & ne inſoleſcant.

XIV. Iidem AA. Philippo P. P. per Illyricum.

NUllus [6] tanquam Judæus, cum ſit innocens [7] obteratur, nec expoſitum eum ad contumeliam religio qualiſcunque perficiat: non paſſim eorum Synagogæ, vel habitacula concrementur, vel perperam ſine ulla ratione lædantur: cum alioquin, etiam ſi ſit aliquis ſceleribus implicitus, idcirco tamen judiciorum vigor, juriſque publici tutela videtur in medio conſtituta, ne quiſquam ſibi ipſi permittere valeat ultionem. Sed ut in hoc perſonis Judæorum volumus eſſe proviſum: ita id quoque monendum eſſe cenſemus, ne Judæi forſitan inſoleſcant, elatique ſui ſecuritate, quicquam præcipites in Chriſtianam reverentiam ultionis admittant. Dat. VIII. Idib. Aug. *Conſtantin.* HONORIO IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

De judice competenti.

XV. Iidem AA. Aureliano P. P.

SI [8] qua [9] inter Chriſtianos & Judæos ſit contentio, non à Senioribus Judæorum, ſed ab Ordinariis [10] judicibus dirimatur. Dat. XIII. Kal. Novemb. HONOR. XII. [11] & THEOD. VIII. AA. CONSS. 418.

De circumciſione.

XVI. Iidem AA. Aſclepiodoto P. P.

JUdæi & bonorum [12] proſcriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, ſi noſtræ fidei hominem circumciderint [13] eos, vel circumcidendum mandaſſe conſtiterit. Dat. Prid. [14] Kalend. Februar. THEODOS. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De anniverſario canone.

XVII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Joanni Comiti ſacrarum largitionum.

JUdæorum [15] primates, qui in utriuſque Palæſtinæ ſynedriis [16] dominantur, vel in aliis provinciis degunt, periculo ſuo anniverſarium canonem de ſynagogis omnibus, Palatinis compellentibus, exigant, ad eam formam, quam Patriarchæ quondam coronarii [17] auri nomine poſtulabant: & hoc, quod de Occidentalibus Patriarchis conferri conſueverat, noſtris largitionibus inferatur. Dat. III. Kalend. Jun. *Conſtantinop.* FLORENTIO & DIONYSIO CONSS. 429.

De Judæo Chriſtianum ad ſuam religionem traducente.

XVIII. Idem * Græca conſtitutio ex lib. 60. Baſil. titul. 54. cap. 31. & Nomocan. titul. 9. cap. 25.

JUdæus, qui eum qui Judaicæ religionis non eſſet, contraria doctrina ad ſuam religionem traducere [18] præſumpſerit, bonorum proſcriptione damnetur, miſerumque in modum puniatur.

Eadem conſtitutio Græcè & Latinè ex Baſil. lib. 1. ex lib. 60. tit. 54. cap. 31.

Ἐὰν Ἰουδαῖος Χριστιανὸν πρὸς τὴν οἰκείαν θρησκείαν ἐφελκύσηται τολμήσῃ, δημοσίᾳ, καὶ τὴν δι' ἅπαντος πεπραγμένων ὑφίστω.

SI [19] Judæus pertrahere Chriſtianum ad religionem ſuam auſus fuerit, proſcribitur, & ſanguinis pœnam ſuſtinet.

De adminiſtrationibus & dignitatibus, de Synagogis.

XIX. Iidem AA. Florentio P. P.

HAc valitura in omne ævum lege ſancimus, neminem [20] Judæorum, quibus omnes [21] adminiſtrationes & dignitates interdictæ ſunt, nec Defenſoris civitatis fungi ſaltem officio, nec patriæ [22] honorem arripere concedimus: nec adquiſiti ſibi officii auctoritate muniti, adverſus Chriſtianos, & ipſos plerunque ſacræ religionis Antiſtites, veluti inſultantes fidei noſtræ, judicandi, vel pronunciandi quamlibet habeant poteſtatem. §. 1. Illud etiam pari conſideratione rationis arguentes, præcipimus, ne qua [Judaica] ſynagoga in novam fabricam ſurgat [23]: fulciendi [24] veteres permiſſa licentia, quæ ruinam minantur [25].

§. 2. Quiſquis igitur, vel infulas acceperit, quæſitis dignitatibus non potiatur: vel [ſi] ad officia vetita irrepſerit, ab his penitus repellatur: vel [ſi] Synagogam extruxerit, compendio Catholicæ Eccleſiæ noverit ſe laboraſſe. Et qui ad honores [& dignitates] irrepſerit, habeatur, ut antea conditionis extremæ, etſi honorariam [illicite] promeruerit dignitatem. Et qui Synagogæ fabricam cœperit, non ſtudio reparandi, cum damno [26] quinquaginta librarum [auri] fraudetur auſibus ſuis. Cernat præterea bona ſua proſcripta, mox pœnæ ſanguinis deſtinandus, [quaſi] qui fidem alterius expugnavit perverſa doctrina. Dat. Prid. Kal. Febr. THEODOS. A. XVII. & [FESTO [27]] CONSS. 439.

13 *L.* 28. *C. Th. eod.* 1. *Eclog. cap. περὶ Ἰουδαίων* 41. 42. *ex lib.* 20. *tit.* 39. 40. 14 In Cod. Th. vid. *Id. Apr. Conſtant. Aſclepiodoto & Mariniano Coſſ.* id eſt, A. D. 423. Rectè. 15 *L. ult. C. Th. eod.* 16 Vid. *l. ult. ff. de decretis ab ordine.* 17 Vid. *l.* 1. §. *de auro coronario.* 18 *Eclog. d. loco cap.* 31. 19 Interpretatio Leunclavii. vid. *d. c.* 31. 20 Pars Novellæ Theodoſii *de Judæis, Samaritanis, hæreticis & Paganis* 3. 21 Judæi arcentur ab honoribus. 22 Nec patris honorem, *Cujac.* 12. *obſ.* 30. vetantur enim Judæi eſſe ἔκδικοι πόλεως ἢ πατρίδος. Patres civitatis ſunt curatores civitatis. *l.* 3. *verſ. ſi quis vero. ff. de his qui ſtunt. munera: ubi* vid. *Cujac.* Græcis etiam ἀξίωμα, teſte Ulpiano *in Demoſthenem.* 23 Judæi novas ſibi ædificare ſynagogas prohibentur. vid. *Cujac.* 16. *obſ.* 3. 24 Vid. Caſſiodorum *in reſcripto quodam Tocodorici ad Judæos* 2. *lib. variar.* 25 Quid ſi penitus collapſæ, an reſtaurari poterunt? Gregorius permiſit. *c. conſuluit.* 7. *extra de Judæis.* & æquo jure: reſtauratæ namque non novæ, ſed eædem ædes intelliguntur, ſecus ſtricto jure. *l.* 20. §. 2. *ff. de ſerv. urb.* 26 *Magiſtratus arcent quantum poſſunt homines à falſis religionibus: ſed religio imperari poteſt: nihil ea magis eſt voluntarium.* Lactant. 27 *Et qui fuerit nunciatus* in Nov. ipſi Theodoſ.

TIT. X.

NE [28] CHRISTIANUM MANCIPIUM HÆRETICUS, VEL JUDÆUS, VEL PAGANUS HABEAT, VEL POSSIDEAT, VEL CIRCUMCIDAT.

I. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Monoxio P. P.

JUdæus [29] ſervum Chriſtianum nec comparare debebit, nec largitatis, vel alio quocunque titulo conſequetur. Quod ſi aliquis Judæorum mancipium, vel Chriſtianum habuerit, vel ſectæ alterius, ſeu nationis crediderit ex quacunque cauſa poſſidendum, & id circunciderit: non ſolum mancipii damno multetur, verum etiam capitali [30] ſententia puniatur: ipſo ſervo pro præmio libertate donando. Dat. IV. Idib. April. *Conſtantinop.* HONOR. A. II. & CONSTANTIO V. C. II. CONSS. 417.

II. *Conſtitutionis Græcæ epitome ex lib.* 60. *Βασιλ. ex indice κατὰ στοιχείων & ex collectione Græca conſtitutionum eccleſiaſticarum, & aliis auctoribus.*

Ὁ Ἕλλην, ἢ Ἰουδαῖος, ἢ Σαμαρείτης, ἢ ἄλλος αἱρετικὸς, τουτέστιν μὴ ὢν ὀρθόδοξος, ἐὰν ὑπάρχῃ Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν, μήτε κεκτήσθω· ἐπεὶ ἢ αὐτὸ Χριστιανὸν ἐλεύθερόν ἐστιν, ἢ ὁ κεκτημένος δίδωσι τοῖς τοιούτοις λ. λίτρας.

GRæcus [31] [ſeu Paganus] & Judæus, & Samaritanus [32], & alius hæreticus, id eſt, non exiſtens orthodoxus, non poteſt Chriſtianum mancipium habere, neque catechumenum [33] circuncidere [34]: quia & ipſum mancipium Chriſtianum ad libertatem pervenit, & qui poſſidet, dat privatis, [largitionibus] triginta libras.

28 *XVI. C. Th.* 7. Ne Chriſtianum mancipium Judæus habeat. *Vigilius. vero in l.* 1. *ff. ſi cert. pet. num.* 4. ita legit: Ne Chriſtianum mancipium, hæreticum, vel Judæum Paganus habeat, &c. 29 *L.* 4. *C. Theod. eod. lib.* 16. Judæus Chriſtianum mancipium ne habeto, nemo ſua religione docendo imbutum circumcidito. Nec item quivis alius hæreticus mancipium Chriſtianum habeto. *Synopſ. Baſil.* 1. *tit.* 1. *περὶ Ἰουδαίων* 59. 30 Pœnam circumcidentis Chriſtianum obſerva. Adde 6. *Harmen. Eclog. περὶ Ἰουδαίων c.* 41. 4. 31 Interp. Contin. 32 *Nov.* 129. 144. 33 *Catechumeni* ſunt adjutores baptiſmo deſignati. 34 Vid. *Greg. epiſt.* 3. *cap.* 21. *Nov.* 144. *c.* 2. *in fin.*

TIT. XI.

DE PAGANIS [35], ET SACRIFICIIS, ET TEMPLIS.

De templis Paganorum claudendis. 1. *De ſacrificiis prohibitis.* 2. *Sanctio.*

I. Imp. CONSTANTINUS ad Taurum P. P.

PLACUIT [36] omnibus locis, atque urbibus univerſis claudi [37] protinus templa, & acceſſu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. §. 1. Volumus etiam cunctos ſacrificiis [38] abſtinere. §. 2. Quod ſi aliquid forte hujuſmodi perpetraverint, gladio [39] ultore ſternantur, facultates etiam perempti fiſco decernimus vindicari, & ſimiliter puniri [40] Rectores provinciarum, ſi facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decembr. CONSTANTIO IV. [41] & CONSTANTE AA. CONSS. 342.

De ſacrificiis prohibitis.

II. Imppp. THEOD. GRAT. & VALENT. [42] AAA. Cynegio P. P.

NE [43] quis mortalium ita faciendi ſacrificii [44] ſumat audaciam, ut inſpectione jecoris, extorumque [45] præſagio vanæ ſpem promiſſionis accipiat, vel (quod eſt deterius) futura ſub execrabili conſultatione cognoſcat. Acerbioris etenim imminebit ſupplicii cruciatus ei, qui contra vetitum præſentium vel futurarum rerum explorare tentaverit veritatem. Dat. VII. [46] Kal. Jun. ARCAD. & BAUTONE CONSS. 385.

De ſacrificiis, de publicorum operum ornamentis.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Macrobio P. P. Hiſpaniarum & Procliano Vicario quinque provinciarum.

SIcut [47] ſacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta [48] ſervari. Ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, ſi quod reſcriptum, ſi qua lex forte prætenditur: abreptæ hujuſmodi chartæ ex eorum manibus ad noſtram ſcientiam referantur. Dat. IV. Kal. Febr. *Raven.* THEOD. V. C. CONS. 399.

De ritibus & feſtis.

IV. Iidem AA. Apollodoro Proconſuli Africæ.

UT [49] profanos ritus jam ſalubri lege ſubmovimus, ita feſtos conventus civium & communem omnium lætitiam non patimur ſubmoveri. Unde abſque ullo ſacrificio [50], atque ulla ſuperſtitione damnabili, exhiberi populorum voluptates, ſecundum veterem conſuetudinem, miniſtrari etiam feſta convivia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. XIII. Kal. Sept. *Patavii*, THEOD. V. C. CONS. 399.

De veteribus templis.

V. Impp. HONOR. & THEOD. AA. populo Carthaginienſi.

OMnia [51] loca, quæ ſacris error veterum deputavit, noſtræ [52] rei jubemus ſociari. Quod autem ex eo jure ubicunque ad ſingulas quaſcunque perſonas vel præcedentium Principum largitas, vel noſtra majeſtas voluit pervenire, id in eorum patrimoniis æterna [53] firmitate perduret. Ea vero quæ multiplicibus conſtitutis ad venerabilem Eccleſiam voluimus pertinere, Chriſtiana ſibi merito religio vindicabit. Dat. III. Kal. Septembr. *Ravennæ*, HONORIO X. & THEODOSIO VI. AA. CONSS. 415.

De Judæis vel Paganis non lædendis.

VI. Iidem AA. Aſclepiodoto P. P.

CHriſtianis [54], qui vere ſunt, vel eſſe dicuntur, ſpecialiter demandamus; ut Judæis, ac Paganis quiete [55] degentibus nihilque tentantibus turbulentum, legibuſque contrarium, non audeant manus inferre religionis auctoritate abuſi. Nam ſi contra ſecuros fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint: non ea ſola, quæ abſtulerint, ſed convicti in duplum quæ rapuerint, reſtituere

35 *XVI. C. Th.* 10. *περὶ ἑλλήνων* 1. *Syn. Baſil. l. c.* 3. *περὶ ἑλληνιζόντων* 6. *Harmen.* 11. id eſt, de Græcis. ita dictos opinor, quod initio naſcentis Eccleſiæ inter cæteras gentes, Græci obſtiterint Euangelio; Pagani vero quaſi in pagis viventes, alieni à civitate Dei, *Optat.* Puto paganos ob contemptum vocatos fuiſſe, quaſi diverſos à Chriſtianis Chriſto militantibus, & Chriſtianis ignobiliores. Nam & in jure, pagani militibus opponuntur; Gentiles vero Ethnicos, & nationes dictos opinor, comparatione habita ad Chriſtianos, qui numero erant pauciſſimi: vel ita Chriſtiani cum initio pauci eſſent, Idololatras Gentiles, & Nationes appellarunt: cum eos autem in ordinem redegiſſent, paganos nuncuparunt, quaſi in pagis non in urbibus, ut olim viventes. 36 *L.* 4. *C. Theod. eod.* adde *Alciat.* 1. *parerg.* 13. ubi elegantem recitat locum ex Caſſiodoro 37 Conſtantinus templa Paganorum claudi jubet. 8. *Niceph.* 18. & 25. 16. *C. Th.* 10. *c.* 4. 38 VI. *Harm.* 11. *d. cap.* 4. Adde *l.* 2. *l.* 7. §. *eod.* vid. quæ notavi de vetitis ſacrificiis ad *l.* 13. *ff. de ſicar.* adde *l. un.* §. *de theſaur. Paul.* 5. *ſent.* 3. §. 9. 39 Pœna Gentiliſmi & ſacrificantium: & ita deterior conditio Paganorum quàm Judæorum, quorum ſecta prohibita non eſt. 40 Rector provinciæ negligentiæ punitur. 41 In C. Theod. *Conſtantio III. & Conſtante II. AA. Coſſ.* ſed neutrum rectum: reponendum enim *Conſtantio VI.* id eſt, A. D. 353. *I. G.* 42 Tribuenda hæc lex *Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio. I. G.* 43 *D. l.* 9. *C. Theod. eod.* adde *Niceph.* 18. *c.* 4. 44 *L.* 1. §. 1. *ff. eod.* 45 Extiſpicina prohibita. 46 VIII. *C. Theod.* 47 *L.* 15. *C. Theod. eod.* 48 Qualia ſunt in urbibus, nam templa quæ in agris, aut abditis locis conſtituta, nulla ornamenta habebant. Patres in Concilio Africano deſtrui poſtulant. Eo munere, ſi quis unquam ſtrenue B. Martinus apud Gallos ſuo tempore functus eſt. vid. *Sulpit. in ejus vita.* 49 *L.* 17. *C. Theod. eod.* 50 Sacrificia ſuperſtitioſa Gentilium vetita, at non voluptates, feſtique conventus & feſta convivia in iis obſervari ſolita, *ut hic.* ut nec templa eorum ideo everſa, *l.* 3. *ff. eod.* 51 Pars legis 20. *C. Th. eod.* 52 Occupabantur plerumque à monachis. *l.* 26. *ff. de epiſc. & clericis.* Igitur ex hoc loco poſſis colligere, Templa Paganorum Principis facta fuiſſe, non eccleſiæ. 53 Dominium Principis alienari non poſſe, hinc colligunt: apud Gallos id ita obſervatur: & merito: nam quæ provinciæ à populo regi adferuntur vel traduntur, dotis publicæ locum obtinent: ideoque, ut mulieris dos alienari non poteſt, ita nec Regis dominium. Atqui ſecundo genitis Regum liberis certæ provinciæ aſſignantur? Sic ſane: ſed earum dominium à Corona non abſcinditur. Quemadmodum etiam poſſeſſiones, quædam patrimoniales in privato, transferuntur, authoritate curiæ Pariſienſis accedente, ſalvo tamen ſemper regis dominio. vid. *Papon.* 5. *Arreſt.* 10. Dominia regnorum inalienabilia ita cenſentur. Jus tamen belli nonnunquam ab iſta regula diſcedit. 54 *Pars ultima legis* 24. *C. Tocod. eod.* 55 Gentiliſſimus ſimplex capitis ſupplicio non punitur, ſed certis tantum caſibus, vide *l.* 1. §. 2. *ff. eod. l.* 7. *l.* 1. *eod. verſ. Quiſquis.*

Source : BIU Cujas

stituere compellentur. Rectores etiam provinciarum, & Officia, & Principales [1] cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri à popularibus hæc permiserint, ut eos, qui fecerint, puniendos. Dat. VI. Id. Jun. *Constantin.* ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

1 Curiarum. de quibus dixi *l.* 5. *ff. de episc. audient.*

De delubris, simulachris, sacrificiis & ritibus.

VII. Impp. VALENT. & MART. AA. Palladio P. P.

NEmo [2] venerandi adorandique animo delubra [3], quæ olim jam clausa sunt, referet. Absit à seculo nostro infandis execrandisque simulachris honorem pristinum reddi, rediviri [4] sertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc Serenitatis nostræ sanctionem, & contra interdicta sanctissimarum veterum constitutionum sacrificia exercere tentaverit: apud publicum Judicem reus tanti facinoris legitime accusetur, & convictus proscriptionem omnium bonorum suorum, & ultimum [5] supplicium subeat. Consciis etiam criminis, ac ministri sacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant: ut hac legis nostræ severitate perterriti, metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector provinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione convictum, tantum scelus dissimulaverit vindicare: quinquaginta libras auri ipse Judex, quinquaginta etiam Officium ejus confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. Prid. Id. Novemb. MARTIA. A. & ADELPHIO CONSS. 451.

2 *Syn. Basil.* 1. *tit.* 1. περὶ θυτιῶν c. 12.

3 Paganorum superstitio hic funditus tollitur: Jubentur enim delubra claudi. Prohibentur etiam honores simulachris reddi, postes templorum sertis redimi, ignes aris accendi, thura in aris adoleri, victimæ cædi, vina pateris libari. Prohibet etiam hæc constitutio religionem vocari eorum sacrilegium, & pœnam mortis in eum, qui secus fecerit, indicit.

4 Nota ceremonias, & cultus simulachrorum.

5 *L.* 1. §. 2. *ff. eod.*

6 Fiscus bonorum Principum non tantum spoliis hostium, sed & gentilium sacerdotum damnis augetur.

7 Interpretatio Contii.

8 Hinc illa Symmachi querela: Oro vos, justitiæ sacerdotes, ut urbis vestræ sacris reddatur privata successio, dictent testamenta securi, & sciant sub Principibus non avaris stabile esse quod scripserint, &c.

9 Vide *l.* 16. *in fin. ff. de usufr. leg.*

10 Exstat apud authorem Synopseos 1. *tit.* 1. *cap.* περὶ ἑλλήνων.

11 Interpretatio Contii.

12 Apostatæ ultimo supplicio puniuntur. vid. *ff. de apostatis, l.* 5.

13 Pædobaptismus hic probatur.

14 Baptismus gentilibus imperatur.

15 Adde *l.* 18. *in pr. vers. Si vero. ff. de hæreticis.*

16 Pœna recusantis baptismum, adde *paræ.* 3.

17 Id est, summo supplicio, *l.* 11. 12. *ff. de hæreticis.*

De his quæ Paganis interdicta sunt, non pertentandis.

VIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Dioscoro P. P.

NEmo ea quæ sæpius Paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare: sciens, quod crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem hujusmodi facinora volumus esse resecanda, ut etiamsi in alieno prædio vel domo aliquid tale perpetretur, scientibus videlicet dominis, prædium quidem, vel domus sanctissimis juribus ærarii addicentur [6]: domini vero pro hoc solo, quod scientes consenserint sua loca talibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate, vel militia quadam decorantur, amissione militiæ, vel dignitatis, necnon rerum suarum proscriptione plectentur: privatæ vero conditionis vel plebeiæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputabuntur exilio.

12 Templi Constantinopolitani descriptionem observa.

29 Θυσιαστήρια.

30 Καὶ τῶν ὑπολοίπων ναῶν. Lex Græca, 5. *C. Theod. eod.* alias τῶν ὑπολοίπων ναῶν. vid. *Cujac.* 2. *obs.* 29.

31 Hoc innuit quatuor parietibus septum fuisse oratorium templi.

32 *Novell.* 17. *cap.* 7. ἐλέᾳ βωμὸν, id est, misericordiæ: quale fuit Athenis. *Theophil. Instit. de jure natur.* §. 1. *in fin. Pausanias in Atticis.* Alibi etiam fit mentio aræ salutis. Theod. & Valentin. imperatores, βωμὸν σωτηρίας καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀριθμήσασι, ἢ ἀσυλίαν ὀνόμασι. huc refer illud Euripidis *in Andromach.* ἀλλ' ἦ καταφύγω θῆ μὲν πέλαν, θῆλυς ἢ βωμὸς σέθεν. Chremes apud Terentium *Heautontim. act.* 5. *scena* 2. Nec tu aram tibi, neque precatorem pararis. De aris plura vide apud Ferrandum 2. *explic.* 14.

33 Hæc particula superest.

34 Εἴτε ἐν οἰκίαις ἢ κήποις, ἢ ὠώναις, ἢ λάκκοις, ἢ σώμασι, ut hinc constet templi Constantinopolitani eam fuisse faciem: Priorem altaribus, & oratoriis destinatam eamque quadruplici muro distinctam à posteriore. de qua mox: Posteriorem vero occupatam cellulis, sive domibus eorum, qui Ecclesiæ ministrabant, sed & eorum hortulis, balneis, areis & porticibus. Hanc posteriorem rursus partem fores & januas habuisse. quæ hic extremæ fores Ecclesiæ, & januæ primæ Ecclesiæ versus loca publica dicuntur. Fuerit igitur (ut veterem illam rationem templi cum nostris conferamus) pars illa prior ea, quam nostri appellant, *l'Eglise, & le temple.* Posterior, quam nos vocamus *le Cloistre.* In utramvis partem rei confugerant, ad Ecclesiam confugisse dicebantur: & confugii seu asyli jure fruebantur.

35 Supradicti: alterius fit mentio, puta triginta passuum à foribus Ecclesiæ *in can. definivit.* 35. 17. *quæst.* 4. & *ibid. cap. id constituimus.* domibus Episcopalibus idem concessum.

36 Θυσιαστηρίους μένειν ἢ ἐσθίειν, ἢ καθεύδειν, ἢ πανυχίζειν, id est, in altaribus manere, vesci, cubare, vel pernoctare. Græci ita legunt: in eccles. ἐσθίειν ἢ ὑπνοῦν. *5. Ecl. 5. cap.* 11.

37 Arma à templis prohibentur.

De eo, quod paganis donatur, vel relinquitur. 1. De paganorum impietatibus puniendis.

IX. *Græca constitutionis epitome ex præfata collectione & Nomocan. tit.* 6. *cap.* 3. *& titul.* 12. *cap.* 9.

ΕΑν τι δωρηθῇ ἢ καταλειφθῇ τόποις, ἢ προσώποις, ἢ ἐπὶ συστέσει τῶν ἐκλιῶν πλάνης· ἡ πόλις αὐτὸ λήψεται, ἐν ᾗ τὸ πρόσωπον οἰκεῖ, ἢ ὑφ' ἣν οἱ τόποι ἀφίκενται· καὶ δαπανῶν καιρὸ ὁμοιότητα τῶν βασιλικῶν προσόδων.

§. 1. Τὰ δὲ τῶν ἐκλιῶν ἀσεβήματα τιμωρεῖν οἱ ἄρχοντες, καὶ τὰ ὑπερβαίνοντας αὐτὰς ἀναφέρει βασιλεῖ.

SI [7] quid datum fuerit aut relictum locis, aut personis, aut ad constructionem Paganici erroris: urbs illud accipiet [8], in [9] qua personæ habitant, aut sub qua loca subjacent: & expenduntur ad similitudinem imperialium redituum.

§. 1. Paganorum autem impietates puniunt Præsides: & quæ supra suam potestatem erunt, referent Imperatori.

De Baptismo. 4. De sacrificiis. 5. Ne pagani doceant. De publica annona.

X. *Græca constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomocan.* 10 *titul.* 4. *cap.* 4. *& titul.* 1. *cap.* 10.

ΟΙ μὴ τὸ ἅγιον βάπτισμα τῆς πλάνης τῶν ἐκλιῶν ἐπιμένοντες, ἐχάτως τιμωρεῖν).

§. α'. Οἱ δὲ μήπω βαπτισθέντες, ἑαυτοὺς, καὶ παῖδας, καὶ γαμετὰς, καὶ πένητας τοὺς αὐτῶν προστρέπωσαν τοῖς ἁγίοις ἐκκλησίαις, καὶ τὰ μὴ αὐτῶν τέκνα μικρὰ ὄντα χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζου). οἱ δὲ τέλειοι προστρεπέσθωσαν τοὺς γραφὰς καὶ τοὺς κανόνας διδάσκου).

§. β'. Εἰ δὲ ἅμα τὸ τυχεῖν φρατείας, ἢ ἀξίας, ἢ ὄσιον ἔχειν ἠμφιέζοντας βαπτισθῆναι· καὶ τοὺς παῖδας, ἢ τὰς γαμετὰς αὐτῶν ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπὶ τῇ πλάνῃ ἐάσωσι, καὶ τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας· δημόσιον), καὶ δέοντας τιμωρεῖν), καὶ τῆ πολιτείας ἐμμετέχειν.

§. γ'. Εἰ δὲ μὴ βαπτισθῶσι ἐμμετέχοσί τινων τῆ πολιτείας ἕως κυλεύουσιν ὄσιας κινητῆς, ἢ ἀκινήτης· ἀλλὰ τὸ δημόσιον αὐτοὶ σκόλικεῖ, καὶ ἀμισθίους τιμωρεῖν), καὶ ἐξορίζοντας.

§. δ'. Εἰ δὲ φανῶσι θυσιάζοντες, ἢ εἰδωλολατρεύοντες· ὡς οἱ Μανιχαῖοι, τιμωρεῖν).

§. ε'. Οὐ παιδεύουσιν δὲ ἕλληνες οἰανδήποτε παιδείαν, ἕως δημοσίας ἀπολαύσει ζητήσεως, ἕως καὶ θεῖον τύπον.

Qui [11] post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo [12] supplicio plectuntur.

§. 1. Qui vero nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & conjugibus, & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias, & suos parvulos [13] liberos sine mora baptizari [14] curent: majores vero prius scripturas secundum canones doceantur.

§. 2. Si vero propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, fingant [15] baptizari; & liberos, aut conjuges ipsorum, aut domesticos suos in errore reliquerint, & eos qui sibi attinent, & necessitudine juncti sunt: publicantur [16], & competenter plectuntur, & rempubl. non attingunt.

§. 3. Si vero non sint baptizati, nec participes erunt in ulla parte reipublicæ, neque domini erunt rerum mobilium, vel immobilium, sed fiscus ipsas vindicabit, & congrue punientur, & exulabunt.

§. 4. Si autem apparuerint sacrificantes, aut idololatrantes, ut [17] Manichæi puniuntur.

§. 5. Non docent autem pagani qualemcunque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundum sacram quidem formam.

TIT. XII.

DE [18] HIS, QUI AD ECCLESIAM [19] CONFUGIUNT [20], VEL IBI EXCLAMANT [21], [ET NE [22] QUIS AB ECCLESIA EXTRAHATUR.]

De Judæis.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Archelao P. Augustali.

IUDÆI [23] qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant se Christianæ legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina [24], vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita universa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. V. Kalend. Jul. *Constantinopol.* CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Ne confugientes ad sacras ecclesias inde abducantur.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Jovino P. P.

FIdeli devotaque præceptione sancimus, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere [25]: sub hac videlicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem venire tentaverit, sciat se majestatis [26] crimine esse retinendum. Dat. X. Kal. Apr. CONSTANTIN. & CONST. CONSS. 414.

De spatio ad tuitionem confugientium concesso, & de armis.

Extat quidem hæc constitutio Græca integrior in 3. *Synodi actis, sed qualem Theodosius, & post eum Just. in suum Cod. retulit, demptis videlicet proœmiis & epilogis, talem ex Cod. Theod. edidimus.*

γ'. Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς ΑΑ. Ἀνθεμίῳ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἐπάρχῳ καὶ ὑπάτῳ.

III. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. Antiocho P. P.

ΑΝεῴχθωσαν τοῖς αἰδέσιν οἱ ναοὶ τῶν μεγάλων Θεῶν· ἃ δὴ μόνα τὰ θεῖα ἁγιάσματα καὶ τὸν δυκτήριον ναὸν τῶν πεπάρων τοῦ τειχῶν ἐκέλευσθη τειχίζεσθαι, εἰς ἀσφάλειαν σωτελεῖν τῶν προσφευγόντων ἡσυχίαν, ἀλλ' εἴ τι καὶ βασιλέρου τόπου τυγχάνει, ἄχρι τῆ πλουσίων θυρῶν τῆ ἐκκλησίας, ἐλέᾳ βωμὸν τοῖς προσφυγοῦσιν εἶναι προστάπομεν· ὥστε μεταξὺ τοῦ ναοῦ, ὃν τῆ προειρημένου τρόπου ἐκπεφεύχθαι διεράψαμεν, ἄχρι τῆ αὐτῶν μὴ τοὺς δημοσίους τόπους τῆ ἐκκλησίας θυρῶν, πᾶν τὸ παρεκκείμενον, εἴτε ἐν οἰκίαις ἢ κήποις ἢ αὐλαῖς ἢ λάκκοις ἢ ἐν ταῖς τυγχάνῃ, τοὺς εἰσδυομένους προστρέφυγας κατὰ ὁμοιότητα τοῦ ναοῦ, φυλάττειν, καὶ μηδένα τούτοις ἱερουλοὺς ἐπιβαλλεῖν χεῖρας, ἵνα μὴ ὁ τοῦ τολμῶν ἐν συμφορᾷ σεαυτῶν εἰδὼν καὶ αὐτὸς ἐξαιτῶν βοήθειαν, καταφύγῃ. Τοῦτο δὲ τῆ ἀφιερωμένων πλατεῖ τοῦ ἀπὸ τοῦ συνεχωρήσαμεν· ἵνα μή τινι τῆ προσφοβουμένων ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ ἢ ἐν τοῖς ἀγχοῦ ἁγιασμηλίοις μένειν, ἢ ἐσθίειν, ἢ καθεύδειν, ἢ παννυχίζειν ἐξῇ, τῆ μὲ κληρικῶν τῆ θρησκείας χρῆναι τοῦτο κωλυόντων, τοῦ προσφυγόντων ἢ τῆ δυσεβείας ἕνεκα φυλαττόντων.

§. α'. Οὕτω δὲ ἢ ἐν σιδήρῳ ἢ ἐν ἑτέρῳ ἁμωμησίᾳ τοὺς προσφοβουμένους ἐσθαμῶς ἔχειν ἢ ἐπιφέρειν αὐτὸς τῆ ἐκκλησίας προστεθομεν, ἐ μόνον ἐν τῶν θείων ναῶν καὶ θυσιαστηρίων, ὡς τὰ λοιπὰ τοῦτο κωλύοντες, ἀλλὰ καὶ τοῦ οἰκημάτων, καὶ ἀφιστῶν, καὶ κήπων, καὶ λάκκων, καὶ αὐλῶν, καὶ στοῶν.

§. β'. Τοὺς τοίνυν δίκας ὀφλόντων τοῦ ἀγίου οἴκου Θεοῦ, εἰ καὶ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐν οἰωδήποτε ἔθνῃ, ἢ κτ' αὐτὸν τοῦτον τὸν πόλιν προσφοβουμένους, ἐὰν ἐν τῷ ναοῦ ἤτοι τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τροφῆς μεταλαμβάνῃ παρὰ τῶν κληρικῶν προσήκῃ κεκωλύσθω ἐκβῆς πρὸ ὕβρεως, δεκνυμένων τοῦ ἀφεμένου ἐκ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐδέλοις ἀφ' τοῦ τῶν προσφυγόντων ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἀφορμεύσεως, καὶ διδασκόντων τιμωρίαν κεφαλικὸν κτ' τῶν προπετῶς ἐπιόντων αὐτοῖς ὠφέλημα. εἰς ὁ προσφοβούμενος εἰ μὴ πείθοι, τότε προσφοβούσθω τῶν φιλανθρωπίας ἡ θρησκεία, καὶ ἐν τῶν θείων εἰς τοὺς προσεκτεθέντας τόπους χωρεζέσθω θεραπεύτης.

§. γ'. Τοὺς δὲ μὴ ὄντων τοὺς ἁγίας ἐκκλησίας καταλαμβάνοντας προσηγμένους μὲ μὴ ποιεῖν τοῦτο ὑπομιμνήσκομεν. ἐαὶ δὲ ἐν οἰωδήποτε τόπων τῆ ἐκκλησίας, ἢ ἐν τοῦτος τοῦ ναοῦ, ἢ προτὸ ναὸν, ἢ καὶ ἐκτὸς τούτων τυγχάνωσιν παρακεχωρήκαμεν ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ ὄντων ἐπιβουλῆς ἢ ἐπισκόπου παρὰ μόνων τῶν κληρικῶν μὴ αὐθεντέρων ἀναγκαζομένους ἀποπίθεσθαι προστίθομεν, διδομένης αὐτοῖς ἐλπίδων, καὶ ὅρκου, ὡς τῆ θρησκείᾳ μᾶλλον, ἢ τῆ τῶν ὄντων ἐπικειρίᾳ ὀχυρωθήσου). Ἐαὶ δὲ τῆ ἐκκλησιαστικῆ φωνῆ ὑπομνηθέντες μὴ τοσοῦτος καὶ τηλικούτους παραγγελίας τὰ ὄντα μὴ ἀποθῶν). ἐξόμβριμοι

7 An debitor in loco sacro arrestari possit, vid. *Peckium cap.* 6. *de jure sistendi, num.* 1. 2.

8 Confugam qui ex ecclesia abducit, tenetur majestatis; alibi verberatus, & detonsus deportatur. *l.* 2. *ff. de crimine sacrilegii: Synopsis Basil.* 5. *tit.* 5. *ex lib.* 60. *tit.* 45. *c.* 17.

9 *L.* 4. *C. Theod. eod. Synopsis Basil.* 5. *tit.* 5. *c.* 11. 2. *Harm.* 9.

14 Baptismus gentilibus imperatur.

15 Adde *l.* 18. *in pr. vers. Si vero. ff. de hæreticis.*

16 Pœna recusantis baptismum, adde *paræ.* 3.

17 Id est, summo supplicio, *l.* 11. 12. *ff. de hæreticis.*

18 v. *Synops. Basil.* 5. 9. *C. Th.* 34. *c. eos.* 6. *dist.* 87. 17. *quæst.* 4. *c. reum.* 9. 2. *Harm.* 9. hic titulus non est in usu apud Gallos. Solent etiam delinquentes, & debitores in Ecclesiis capi salvo jure redintegrandi, si recte confugerint. vid. *Lucium* 1. *Placit.* 2. *Papon.* 1. *Arrest.* 1. *num.* 17. 18. 19. *ad* 24. *Rebuff. in proœm. constit. gl.* 5. *n.* 40. Idem *in tractatu immunitatis ecclesiasticæ, t.* 2. differit de immunitatis etymo, causis, locis, personis, pœnis, judice, & effectu.

19 Ecclesias. *C. Theod. eod. Hal.*

20 Confugæ hi dicuntur, *l.* 22. §. 1. *ff. de episcop. & clericis.* refugæ, *l.* 6. §. 1. *ff. eod.*

21 Vid. *l.* 5. *in pr. ff. eod.*

22 Asyli jus tributum Ecclesiis hoc titulo: de templorum violatione vid. Damhouderium *in praxi Criminali, cap.* 106.

23 *L.* 2. *C. Theod. eod.*

24 Judæi criminum rei, vel debitores, jure asyli non fruuntur.

25 An debitor in loco sacro arrestari possit, vid. *Peckium cap.* 6. *de jure sistendi, num.* 1. 2.

26 Confugam qui ex ecclesia abducit, tenetur majestatis; alibi verberatus, & detonsus deportatur. *l.* 2. *ff. de crimine sacrilegii: Synopsis Basil.* 5. *tit.* 5. *ex lib.* 60. *tit.* 45. *c.* 17.

27 *L.* 4. *C. Theod. eod. Synopsis Basil.* 5. *tit.* 5. *c.* 11. 2. *Harm.* 9.

28 Templi Constantinopolitani descriptionem observa.

29 Θυσιαστήρια.

30 Καὶ τῶν ὑπολοίπων ναῶν. Lex Græca, 5. *C. Theod. eod.* alias τῶν ὑπολοίπων ναῶν. vid. *Cujac.* 2. *obs.* 29.

31 Hoc innuit quatuor parietibus septum fuisse oratorium templi.

32 *Novell.* 17. *cap.* 7. ἐλέᾳ βωμὸν, id est, misericordiæ: quale fuit Athenis. *Theophil. Instit. de jure natur.* §. 1. *in fin. Pausanias in Atticis.* Alibi etiam fit mentio aræ salutis. Theod. & Valentin. imperatores, βωμὸν σωτηρίας καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀριθμήσασι, ἢ ἀσυλίαν ὀνόμασι. huc refer illud Euripidis *in Andromach.* ἀλλ' ἦ καταφύγω θῆ μὲν πέλαν, θῆλυς ἢ βωμὸς σέθεν. Chremes apud Terentium *Heautontim. act.* 5. *scena* 2. Nec tu aram tibi, neque precatorem pararis. De aris plura vide apud Ferrandum 2. *explic.* 14.

33 Hæc particula superest.

34 Εἴτε ἐν οἰκίαις ἢ κήποις, ἢ ὠώναις, ἢ λάκκοις, ἢ σώμασι, ut hinc constet templi Constantinopolitani eam fuisse faciem: Priorem altaribus, & oratoriis destinatam eamque quadruplici muro distinctam à posteriore. de qua mox: Posteriorem vero occupatam cellulis, sive domibus eorum, qui Ecclesiæ ministrabant, sed & eorum hortulis, balneis, areis & porticibus. Hanc posteriorem rursus partem fores & januas habuisse. quæ hic extremæ fores Ecclesiæ, & januæ primæ Ecclesiæ versus loca publica dicuntur. Fuerit igitur (ut veterem illam rationem templi cum nostris conferamus) pars illa prior ea, quam nostri appellant, *l'Eglise, & le temple.* Posterior, quam nos vocamus *le Cloistre.* In utramvis partem rei confugerant, ad Ecclesiam confugisse dicebantur: & confugii seu asyli jure fruebantur.

35 Supradicti: alterius fit mentio, puta triginta passuum à foribus Ecclesiæ *in can. definivit.* 35. 17. *quæst.* 4. & *ibid. cap. id constituimus.* domibus Episcopalibus idem concessum.

36 Θυσιαστηρίους μένειν ἢ ἐσθίειν, ἢ καθεύδειν, ἢ πανυχίζειν, id est, in altaribus manere, vesci, cubare, vel pernoctare. Græci ita legunt: in eccles. ἐσθίειν ἢ ὑπνοῦν. *5. Ecl. 5. cap.* 11.

37 Arma à templis prohibentur.

38 Sed apud episcopos deponant. *Eclog. d. loco.* 39 Pœna confugas invadentium.

40 Ελπίδι καὶ ὅρκῳ. 41 Confugæ religioni magis, quam armis inixi.

θείσης τ θρησκείας, παρά τ ἡμετέρας γαλιλώτητ, κ τῶν ἐπισκόπων τ θεῖ τ ὀπολογίας ἀσθείσης, σὺν πλων εἰσπεμφθέντων, ὀπτασιαθήσετ ὁ μὴν δίκα γνώμης ἢ κελεύσεως ἐπισκόπε, κμ ἡμῶν, τ τε δικαίων τ κ' τῶν θεῖνα πόλιν, κ ὀπιθήπε τυγχανόντων, τ ὠφελισμένον ὑπ τ ἐκκλησιῶν χὴ παρασιδόθαι. ἵνα μη, πολλοις κ' τῶν αὐλίων τοιαύτης ἀδιαφόρως ἐξουσίας δθείσης, σύγχυσίς τις ὑπ τότε γένοιτ μείζων κ παραχή.

dosque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque Episcopo inconsulto [1], nec sine nostra sive judicum in hac alma urbe, vel ubicunque jussione, armatum quempiam ab Ecclesiis abstrahi oportebit, ne si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. x. Kal. April. *Constantinop.* ANTHIOCHO V. C. CONS. & [2] qui fuerit nuntiatus. 431.

De Servis.

IV. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Imperio 3 P. P.

SI [4] servus [5] cujusquam in Ecclesiam altariave armatus, nullis hoc suspicantibus, inopinatus irruerit, exinde protinus abstrahatur, vel continuo domino, vel ei, unde eum tam furiosa formido proripuit, indicetur, eique mox abstrahendi copia non negetur. Sed si armorum fiducia resistenti animos insania impellente, conceperit, abripiendi [6] extrahendique eum domino, quibus id potest efficere viribus concedatur. Quod si illum etiam configi in [7] concertatione pugnaque contigerit, nulla erit ejus noxa, nec conflanda criminationis relinquetur occasio, si is, qui ex statu servili in hostilis, & homicidæ conditionem transiliit, sit occisus. Dat. v. Kal. April. VALERIO, & [AETIO 8] CONSS. 432.

De seditione, conclamationibus, tumultu, impetu, conventiculis.

V. Imp. MARCIANUS A. ad populum.

DEnunciamus vobis omnibus: ut in sacrosanctis Ecclesiis, & in aliis quidem venerabilibus locis, in quibus cum [9] pace & quiete vota competit celebrari, abstineatis ab omni seditione: nemo conclamationibus [10] utatur: nemo moveat tumultum, aut impetum committat, vel conventicula [11] collecta multitudine in qualibet parte civitatis, vel vici, vel cujuscumque loci colligere ac celebrare conetur. Nam si quis aliquid contra leges à quibusdam [sibi] existimet perpetrari, liceat ei adire Judicem, & legitimum postulare præsidium. Sciant sane omnes: quod si quis contra hujus Edicti normam aut agere aliquid, aut seditionem movere tentaverit, ultimo supplicio subjacebit. Dat. III. Id. Jul. ipso MARTIANO A. & ADELPHIO CONSS. 451.

1. *Ne quis de Ecclesia pellatur, vel trahatur: de rebus victualibus & vestibus & quiete.* 2. *De monitione judicis.* 3. *Et de eo, qui latet intra fines ecclesiæ, repræsentando.* 4. *Si monitus respondeat.* 5. *vel non.* 6. *De officio œconomi, vel defensoris ecclesiæ.*

VI. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

PRæsenti [12] lege decernimus per omnia loca valitura, (excepta hac Urbe Regia, in qua nos divinitate propitia degentes, quoties usus exegerit, invocati, singulis causis atque personis præsentanea constituta præstamus) nullos penitus, cujuscunque [13] conditionis sint, de sacro sanctis Ecclesiis, orthodoxæ fidei expelli, aut trahi, vel protrahi confugas [14], nec [15] pro his venerabiles Episcopos, vel religiosos Oeconomos exigi, quæ ab ipsis debeantur: his, qui hoc moliri, aut facere, aut nuda [16] saltem cogitatione atque tractatu ausi fuerint tentare, capitali [17], & ultimi supplicii animadversione plectendis. Ex his ergo locis eorumque finibus, quos anteriorum legum præscripta sanxerunt, nullos expelli aut ejici aliquando patimur: nec in ipsis Ecclesiis reverendis ita quemquam detineri atque constringi, ut ei aliquid victualium [18] rerum, aut vestis negetur, aut [19] requies.

§. 1. Sed si quidem ipsi refugæ appareant in Ecclesia publicè, & se in sacris locis offerant quærentibus conveniendos, ipsis servata locis reverentia, Judicum, quibus subjacent, sententiis moneantur, responsum daturi, quale sibi quisque perspexerit convenire. §. 2. Quod si in finibus Ecclesiasticis latitant, religiosus Oeconomus, seu defensor Ecclesiæ, vel certe quem his negotiis commodiorem [20] auctoritas Episcopalis elegerit, recondita latentemque personam decenter sine ullo incommodo monitus intra fines Ecclesiæ, si invenitur, præsentet. §. 3. Cùm autem monitus [21] fuerit in publico privatoque contractu actione civili [22]: in ejus sit arbitrio [23], sive per se, sive (si magis elegerit) instructo solenniter [24] procuratore directo, in ejus Judicis, cujus pulsatur sententiis, examine respondere. §. 4. Sed si hoc facere detrectet, aut differat: judiciorum legumque solitus ordo servetur. Itaque si res immobiles [25] possidet, post edictorum [26] solennium citationem, ex sententia judicantis [27] usque ad modum debiti, bonorum ejus sive prædiorum traditio, sive venditio celebretur: Quod si res mobiles habet, easque extra terminos occultat Ecclesiæ, sententia judicantis, & executoris sollicitudine perquisitæ, quocunque loco occultentur, erutæ, pro æquitatis tramite, modoque debiti publicis rationibus privatisque proficiant. Sane si intra fines habentur Ecclesiæ, vel apud quemlibet ex clericis absconditæ, sive depositæ fuisse firmantur: studio & providentia viri reverendissimi Oeconomi, sive defensoris Ecclesiæ diligentia inquisitæ, hæ quolibet modo ad sacrosanctam Ecclesiam pervenientes, proferantur: ut pari æquitatis ordine, iisdem ex bonis fisco [28], vel Reipublicæ, sive creditoribus, & quibuscunque justis petitoribus ad [29] modum debiti consulatur. Sicubi depositæ vel commodatæ dicuntur, inquirendi talem volumus esse cautelam: ut si sola [30] suspicione apud aliquem adserantur absconditæ, de sua [31] etiam conscientia satisfacere auctoritate venerabilis Antistitis jubeatur: adjicientes, quod ea, quæ [32] de principalibus personis decrevimus; [in causis] fidejussorum, sive mandatorum, seu rerum ad eos pertinentium, vel familiarium, & sociorum, seu participum, & omnino in iisdem causis obnoxiorum personis præcipimus observari: scilicet si ipsos quoque secum confugæ intra Ecclesiarum terminos habere voluerint: ut eorum quoque bonis publica [33] debita privataque solvantur, & per eos rerum, ubicunque depositæ sunt, procedat inquisitio. Et hæc quidem de ingenuis liberisque personis. §. 5. Sane, si servus, aut colonus, vel adscriptitius, familiaris [34], sive libertus, & hujusmodi aliqua persona domestica [35], vel conditioni subdita, conquassatis [36] rebus certis atque subtractis, aut seipsum furatus [37], ad sacrosancta se loca contulerit: statim à religiosis Oeconomis sive defensoribus, ubi primum hoc scire potuerint, per eos videlicet, ad quos hoc pertinet, ipsis præsentibus, pro Ecclesiastica disciplina & qualitate commissi, aut ultione competenti, aut intercessione humanissima procedente remissione veniæ [38], & sacramenti [39] interventione securi ad locum statumque proprium revertantur: rebus, quas secum habuerint, reformandis [40]: diutius enim eos in Ecclesiis non convenit morari, ne patronis seu dominis per ipsorum absentiam obsequia justa denegentur, & ipsi per [41] incommodum Ecclesiæ egentium & pauperum [42] alantur expensis. §. 6. Inter hæc autem quæ sedulo ad religiosi Oeconomi sive defensoris Ecclesiæ sollicitudinem curamque respiciunt, erit etiam illud observandum, ut singulorum intra Ecclesias confugientium personas [43], causasque incessanter conquirant: deinde judices, vel eos, ad quos causæ & personæ pertinent, instantius instruant; & æquitati convenientia diligentius exequantur. Dat. Prid Kal. Mart. LEONE III. A. CONS. 466.

De magistratibus adeundis, & Ecclesiis non turbandis. De Imperatore per Archiepiscopum instruendo.

VII. Græcæ constitutionis epitome ex Græca collectione Ecclesiasticarum constitutionum

Ὅ ἔχων ἀγωγὴν ἢ πρᾶγμά πός τινα, μὴ ἰουδεύτω τὰς ἐκκλησίας δι' ἑαυτῦ ἢ δι' ἑτέρυ, ἀλλὰ πρότιτω τοῖς ἄρχουσιν. εἰ δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ἁμαρτήμασι χρήζῃ· ἀφ' ὁ δ' ἀρχιεπισκόπε αὐτὸν διδασκέτω. ὁ δ' παρὰ ταῦτα ποιῶν σωφρονιζέτω.

QUi [44] habet actionem aut controversiam cum aliquo, ne turbet [45] Ecclesias per se aut alium, sed adeat magistratus. Si vero Imperatore in criminibus opus habeat, per Archiepiscopum ipsum instruat. Adversus hæc faciens castigatur.

De exclamatione. 1. De eo, qui propter potentem personam ad Ecclesiam confugit.

VIII. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione.

Ὁ τῦ βασιλέως εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν σὺν ἑορτῇ πρέποντ, ἐκβοήσει χρώμενο, ἐκπίπτ δ πράγματ, κ ἀφ' ἑπάρχυ σκιαλύσθω σωφρονιζέτω.

§. α'. Ὁ δ' ἀφ' ἑωυτῦ πρόσωπον τῇ ἐκκλησίᾳ προσφεύγων, διδασκέτω τὴν βασιλέων ἀφ' ὁ πολεμάρχε, κ τ ἐκκλησιεδίκων.

QUi [46] Imperatore ad magnam Ecclesiam in festo procedente exclamatione [47] usus fuerit: excidet re sperata, & per præfectum ejectus castigabitur.

§. 1. Qui vero propter potentem personam ad Ecclesiam confugit: doceat imperatoriam majestatem per Archiescopum & Ecclesiæ defensores.

---

1 Qua cautione confugæ extrahi possint.

2 Ex *Basso.* & *in C. Theod.*

3 *Hieric. P. P. C. Theod.*

4 Pars legis 16. *C. Theod. eod. Synops. Basil. 5. tit. 5. c. 11. ex lib. 6. tit. 3. c. 17. §. 4. l. 6. §. 5. ff. eod.*

5 *Alciat. 2. parerg. 45. & Othon. Frisingensem 4. Chronic.*

6 Captura, ut fieri & cujus jussu fieri debeat, qui capi possint, vid. *Bossium tit. de cap. 3.* Papon. 2. *not. 7. c. Forme de proceder au criminel.* Clar. 1. *Sentent. §. ult. q. 28.* Nemo diligentius ea de re Peckio scripsit, quem vide passim *in tract. de jure sistendi.*

7 Qui alicujus corporaliter prehendendi justam causam habuit, si adversarium reluctantem ac pugnantem, in concertatione interfecerit, impune id fecerit. *ut hic arg. l. 29. §. penult. in fin. ff. ad leg. Aquil. l. ult. ff. quando liceat unicuique se sine judice. Marsil. l. 1. ff. de sicar. num. 62.* Id ita servari refert Clarus *5. sent. §. ult. in princ.* addit tamen, apparitori judicis id non permitti, si reum possit alio modo prehendere. Quin reum impune apparitori resistere posse, diploma prehensionis permissæ, aut officii sui insignia publica non ostentanti. Addit etiam judici resisti posse, quoties ad instar privati procedit, *l. 170. ff. de reg. jur.*

8 Et qui fuerit nunciatus in *C. Theod.*

9 *Nyvell. 123. cap. 31.*

10 Exclamare in ecclesiis non licet, *l. ult. in pr. ff. eod.* adde *epigraphen tituli*, id enim ad earum venerationem pertinet. adde *quæ scripsi ad Festum in peseto linguam*, adde *Ambrosium 3. de virginibus. Collectanea Benedicti Levitæ, 6. cap. 173. & 193. Arrian. 4. Epictet. 3.*

11 Cujacius legit *conventiculas, in l. Hac edictali, de Feudis 2. tit. 53.* Conventiculæ cœtus illiciti. Conventicula prohibetur. vid. *l. 2. ff. de collig. l. 15. ff. de sacrof. Eccl.*

12 Vid. *Jas. in l. vinum, num. 6. ff. si certum. Boër. decis. 109. Guid. Pap. quæst. 121. Alc. 3. præsum. 33. Coras. 5. Miscell. 23.*

13 Etiam publici debitores. v. §. 4. *in fin. ff. eod.*

14 Confugæ sunt, qui ad ecclesias confugiunt. *l. 22. §. 1. ff. de Episc. & Clericis.*

15 Videbatur enim æquum, locum dari clarigationi, & repressaliis.

16 Nuda cogitatio, nudusque tractatus interdum punitur. vid. quæ not. ad *l. 18. ff. de pœn.* quod in Gallia præcisè locum non habet, ut scripsi *ad l. 5. ff. de episcop.* 17 Ecclesiæ immunitatem violans, jure civili summo supplicio punitur, *ut hic.* Jure canonico, pœna arbitraria. *c. non minus. 4. c. adversus. 7. de immunitate eccles.* 18 Victus verbo quid contineatur, vid. quæ not. ad *l. 43. ff. de verb. sign.* adde Michaëlem Grassum *lib. sent. §. legatum. quæst. 22.* ubi inter cætera de alimentis hoc tradit ex communi opinione, Pharmaca alimentorum vocabulo comprehendi: alimentorum legatarium non cogi ad habitandum cum herede: non teneri eidem obsequium domesticum præstare.

19 Hoc verbo tectum intelligunt. His enim tribus vita sustinetur, victu, vestitu, & tecto.

20 Quo commodius actus exerceri potest, eo melius. 21 Id est, citatus in civili judicio. Citari seu vocari in Ecclesia quis potest, at non extrahi aut rapi. Vis asyli hæc est, ut inde inviti non extrahantur. Sic invitus nemo domo extrahitur. *l. 18. ff. de in jus.* Si quis tamen aditum ad se præbuerit, aut ex publico conspectus fuerit, in jus vocari poterit. *l. 19. d. tit.* 22 In criminali secus, *l. pen. §. ult. ff. de publ. jud.* 23 Vid. *l. ult. ff. de procurat.* 24 De hac solennitate, vid. *Instit. de satisd.* 25 Discussis primo mobilibus, *l. 15. §. 2. ff. de rejud.* qui tamen ordo apud Gallos non servatur, apud quos creditor ab immobilibus inchoare potest, ex statuto Curiæ & edicto regis Francisci I. anno 1539. vid. *Guid. Pap. decis. 218.* nisi de re minoris vigintiquinque annis agatur: adeo ut omissa illa discussione, prædium minoris pluris licitanti solennibus programmatis propositis addictum, senatusconsulto sit ablatum. *Lucius 7. Placit. 2 num. 3.* 26 Plura enim requirunt, vid. *l. 68. ff. de jud.* adde *Cujac. 20. obs. 11.* 27 Olim, fiebat missio in universa bona: hodie, pro rata debiti. *Nov. 53. c. 4. in fin.* 28 Vid. tamen *Nov. 17. c. 7. §. 1.* Edictum Justiniani 13. *c. ult. §. 3.* 29 Est enim iniquum alterius incommodo, & jactura quem locupletari.

30 Sola suspicio contrectationis rei alienæ sufficiens esse potest, ut quis cogatur jurare.

31 De sua quisque conscientia jurare, justa de causa, cogi potest, *l. 6. ff. de proc. l. 3. ff. de reb. credit. l. 21. vers. sin autem dicatur. ff. de fid. instrum. l. 26. in fin. ff. de usur. l. ult. §. 10. ff. de jur. delib. l. ult. in fin. ff. de bon. auth. l. 4. §. 3. ff. de edend.*

32 Jurare si personæ extraneæ reo principali coguntur, multo magis rei fidejussor, mandator, familiaris, socius, ejusque particeps.

33 Asyli jure non tantum privatus, sed & publicus debitor frui potest: & ita jus illud ad cujuscunque conditionis homines pertinet, *in pr. ff. eod.* nec eorum nomine episcopi conveniuntur, *§. eod.* qua in re allegatur lex 1. *C. Theod. eod.* in causa tamen tributorum aliud omnino est, nec servatur jus asyli. Tenetur etiam œconomus & episcopus, si confugas non exhiberit, *Nov. 17. cap. 7. §. 1. & edicto Justin. 10. c. 1. & edict. 13.* In criminalibus causis non servatur jus asyli, *d. Novell. 17. c. 7. in pr. 37. vers. Carthaginensis. 117. cap. ult. vers. Quia vero.* Imo ex altari extrahi possunt confugæ. *Constant. in Nov. περὶ φονεύοντων μὴ ἔχοντας.* Erant asyla apud Judæos, sed iis tantum proderant, qui nolentes ac præter voluntatem sanguinem alienum effuderant. *Exod. 21. v. 13. Numer. 35. v. 11. Deuter. 4. v. 41. & cap. 19. Jos. 10. 3. Reg. 1. 2.*

34 Familiaris, *l. 20. ff. qui accusare, l. 25. §. 1. ff. de ædil. l. 1. §. 18. ff. de vi & vi armata*, id est, servus. Hi enim antiquitus familiares: ut domini ipsi, patres familias, *Seneca 6. epist. 47. Macrob. 1. Saturn. 11. 1.* suscepti, *Petrus Pith. in notis Mosaic. c. 9.* de susceptis alibi dixi.

35 Domesticæ personæ censentur servi, coloni, adscriptitii, familiares, liberti: qui domestici, vid. *l. 24. ff. de testibus. l. 11. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. ff. de testib.* 36 Convasatis, *Contius in editione Parisiensi.* Asyli jure fures insignes non fruuntur, & ita intellige *c. reum 17. quæst. 4.* Sane quoque interpretari oportet capitulum *inter alias 6. extra de immun. eccl.* quo ex Ecclesia prohibetur extrahi quilibet reus, quantacunque gravia maleficia perpetraverit. Paulo post enim Innocentius excipit publicos latrones, & nocturnos agrorum populatores. 37 Id est, fugitivus. *l. 1. ff. de fugitivis.*

38 Vid. quæ not. ad *Nyvell. 117. c. 14. 123. c. 35. 5. c. 2.* 39 Clerici interdum jurare coguntur.

40 Restituendis. 41 Confugæ expensis Ecclesiæ alendos hic locus ostendit. 42 Bona Ecclesiæ, bona pauperum, *l. 2. in pr. ff. de Episcop. & Cler.* 43 Jus enim variatur pro ratione circumstantiarum. vid. *l. 16. §. 1. ff. de pœnis.* 44 Interpretatio Contii. 45 Vid. *l. 5. ff. eod.*

46 Interpretatio Contii. 47 Vid. *l. 5. ff. eod.*

TIT. XIII.

DE [48] HIS QUI IN ECCLESIIS [49] MANUMITTUNTUR.

Minor 25. annis coram antistite & plebe potest servum suum manumittere, scriptura interveniente. Salic.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Protogenem Episcopum.

IAmdudum [50] placuit, ut in Ecclesia [51] Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis [52] adsistentibus Christianorum Antistitibus id faciant: ut [53] propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice testium signent: unde à vobis quoque ipsis non immerito dandæ & relinquendæ sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dummodo vestræ voluntatis evidens appareat testimonium. Dat. VI. Id. Jun. SABINO & RUFINO CONSS. 316.

Clericis permittitur inter vivos, & in ultima voluntate servos suos manumittere, & plenam libertatem consequuntur. Salic.

II. Idem A. Osio.

QUi [54] religiosa mente in Ecclesiæ gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo [55] jure donasse videantur, quo civitas Romana solennitatibus decursis dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, ut cum suis [56] famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu Ecclesiæ ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verumetiam cum postremo judicio dederint libertates, seu quibuslibet [57] verbis dari præceperint: ita ut ex die publicatæ volun-

48 De manumissionibus in Ecclesia, *C. Theod. lib. 4. tit. 7.* adde *Ulpian. tit. 1. §. 8. l. 1. in fin. l. 2. ff. comm. de manumiss. & Gajum 1. §. 2. Constellium Africanum 1. Theoph. instit. de libertinis 1. Harm. 18. §. 9. Livium 2. Plutarchum in Poplicola.*

49 IV. *C. Th. 7. Gajus 1. instit. 1. §. 2.*

50 Hoc tamen genus manumissionis tribuitur Constantino patri Constantii 1. *histor. tripar. 9. 7. Nicephor. 16.*

51 Civitas Romana nonnisi solemnibus decursis conferebatur, vel in comitiis Romanis vel in templo Feroniæ Deæ, in quo servi capite raso, pileum libertatis insigne accipiebant. Servius ad *Virgilium 8. Æneid.* missionis hoc genus constat successisse in locum ejus, quæ per censum fiebat. adde *l. 2. ff. eod. §. 1.* testi, teste populo & signatore episcopo. De servorum in Ecclesia manumissione, vid. *Forn. 1. select. 4.*

54 *L. 1. C. Theod. eod.* 55 Civitas Romana, quo jure olim certis solennitatibus decursis defebatur, eodem hodie deferri potest in Ecclesia. 56 Clerici servos habere possunt, nec enim pugnat cum libertate Christiana, quæ est spiritus, servitus corporalis. vid. *epist. ad Philemonem.*

57 Clericorum servi quibuscunque verbis, quacunque scriptura, quocunque loco etiam absente Episcopo cives fieri possunt.

Source : BIU Cujas

voluntatis sine aliquo juris teste, vel interprete competat directa libertas. Dat. Kalend. [1] Maji, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CONSS. 521.

[1] XIV. *Kalend. C. Theod.*

TIT. XIV.

DE LEGIBUS [2], ET CONSTITUTIONIBUS [3] PRINCIPUM [4], ET EDICTIS.

De interpretatione inter æquitatem & jus.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Bassо, Præfecto Urbi.

INTER [5] æquitatem, jusque [6] interpositam interpretationem nobis solis [7] & oportet & licet inspicere. Dat. III. Non. Decemb. SABINO & RUFINO CONSS. 316.

De privilegiis.

II. Impp. THEOD. & VALENT. C. ad Senatum.

QUæ ex [8] relationibus [9] vel suggestionibus Judicantium, vel consultatione in commune florentissimorum sacri nostri palatii procerum auditorium introducto negotio statuimus, vel quibuslibet Corporibus, aut Legatis, aut Provinciæ, vel civitati, vel Curiæ donavimus: nec [10] generalia jura sint, sed leges [11] faciant his [12] duntaxat negotiis atque personis, pro quibus fuerint promulgata, nec ab aliquo retractentur [13]: notam infamiæ subituro eo, qui vel astute [14] ea interpretari voluerit, vel impetrato impugnare rescripto, nec habituro fructum per surreptionem [15] eliciti & Judice, si dissimulaverit, vel ulterius litigantem audierit, vel aliquid allegandum admiserit, & sub quodam ambiguitatis colore ad nos retulerit [16], triginta librarum auri condemnatione plectendo. Dat. VIII. Id. Novemb. THEODOSIO A. XI. & VALENTINIANO Cæsare CONSS. 425.

Species constitutionum.

III. Iidem AA. ad Senatum.

LEGES [17] ut [18] generales ab [19] omnibus æquabiliter in posterum observentur, quæ [20] vel missæ à nobis ad venerabilem cœtum [21] Oratione conduntur, vel [22] inserto *Edicti* [23] vocabulo nuncupantur: sive eas nobis spontaneus [24] motus ingesserit, sive [25] precatio, sive relatio, vel lis mota legis occasionem postulaverit. Nam satis est *Edicti* eas nuncupatione censeri, vel per omnes populos judicum programmatibus divulgari: vel expressius continere, *Quod Principes censuerint ea, quæ in certis negotiis statuta sunt, similium quoque causarum fata* [26] *componere.* †. Sed & si *Generalis lex* vocata est, vel *ad omnes* jussa est *pertinere*, vim obtineat Edicti: interlocutionibus, quas in uno negotio judicantes protulimus, vel posthea proferemus, non in commune præjudicantibus: nec his, quæ specialiter quibusdam concessa sunt Civitatibus, vel Provinciis, vel Corporibus, ad generalitatis observantiam pertinentibus. Dat. VIII. Id. Nov. *Ravennæ*, THEODOS. A. XII. & VALENTINIANO A. II. CONSS. 426.

De Principe soluto legibus.

IV. Iidem AA. ad Volusianum P. P.

DIGNA [27] vox est majestate Regnantis, *legibus alligatum* [28] se Principem profiteri: Adeo de [29] auctoritate juris nostra pendet auctoritas. Et revera majus [30] Imperio est, submittere legibus Principatum. Et oraculo [31] præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, [aliis [32]] indicamus [33]. Dat. III. Id. Jun. *Ravennæ*, FLORENTIO & DIONYSIO CONSS. 429.

De eo quod est contra legem, vel in fraudem legis.

V. Iidem AA. Florentio P. P.

NON [34] dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem [35]. Nec pœnas infertas legibus evitabit, qui se contra juris sententiam sæva [36] prærogativa verborum fraudulenter excusat. †. Nullum [37] enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quam novellas trahi generaliter imperamus: ut legislatori quod fieri non vult, tantùm prohibuisse [38] sufficiat: cæteraque, quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quæ lege fieri prohibentur [39], si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur: licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit *inutile esse debere quod factum est*: Sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est, illud quoque cassum [40] atque inutile [41] esse præcipimus. §. 1. Secundum itaque prædictam regulam, qua ubicunque [non] servari factum [42] lege prohibente censuimus, certum est nec stipulationem hujusmodi tenere, nec mandatum ullius esse momenti, nec sacramentum [43] admitti. Dat. VII. Id. April. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De interpretatione constitutionis favorabilis.

VI. Iidem AA. Florentio P. P.

QUod favore [44] quorundam constitutum [45] est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri. Dat. Kal. August. THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De negotiis præteritis & futuris.

VII. Iidem AA. Cyro P. P. & Consuli designato.

LEGES [46] & constitutiones futuris [47] certum [48] est dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari: nisi [49] nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus [50] negotiis cautum sit. Dat. Non. April. *Constantinop.* VALENTINIANO A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

Quæ observanda sunt in lege condenda.

VIII. Iidem AA. ad Senatum.

HUmanum esse probamus, si quid de cætero in publica privatave causa emerserit necessarium, quod formam generalem, & antiquis legibus non insertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri palatii, quam gloriosissimo [51] cœtu vestro, patres conscripti tractari [52]: & si universis tam judicibus, quam vobis placuerit, tunc legata [53] dictari: & sic ea denuo collectis omnibus recenseri: & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri numinis consistorio recitari: ut universorum [54] consensus nostræ serenitatis auctoritate firmetur [55]. Scitote igitur, patres [56] conscripti, non aliter in posterum legem à nostra clementia promulgandam, nisi supradicta forma fuerit observata. Bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id [57] ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare. Dat. XVI. Kal. Nov. AËTIO III. & SYMMACHO CONSS. 446.

De scientia, interpretatione & emendatione legum.

IX. Impp. VALENTINIAN. & MARTIANUS AA. ad Palladium P. P.

LEGES [58] sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi [59] ab omnibus debent [60], ut universi præscripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur. Si quid vero in iisdem legibus latum fortassis obscurius [61] fuerit, oportet id [ab] imperatoria interpretatione patefieri, duritiamque legum nostræ humanitati incongruam emendari. Dat. VI. [62] Id. Febr. ANTHEMIO [63] CONS.

Qui teneantur legibus.

X. [64]

Πάντες τοὺς νόμους πολιτεύεσθαι καὶ εἰ τῷ θείῳ ἀφιέρωται οἴκῳ.

OMnes legibus regantur, etiam si ad divinam domum pertineant. Dat. 8. Idib. Febr. ANTHEMIO A. 2. CONS. 455.

Si de novo jure dubitetur.

XI. Impp. LEO & ZENO AA.

CUM de novo [65] jure, quod inveterato usu non [66] adhuc stabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam suggestio [67] judicantis, quam sententiæ principalis auctoritas. Dat. X. Kal. Maii, LEONE Juniore A. CONS. 474.

De sententia Imperatoris. 1. De legum interpretatione & legislatione.

XII. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI [68] imperialis majestas causam cognitionaliter examinaverit, & partibus [69] cominus constitutis [70] sententiam dixerit: omnes omnino judices, qui sub nostro imperio sunt, sciant hanc [71] esse legem non solum illi causæ, pro qua producta est, sed & omnibus similibus [72]. Quid enim majus [73], quid sanctius [74] imperiali est majestate? vel quis tantæ superbiæ fastidio tumidus est, ut regalem sensum contemnat [75]: cum & veteris juris conditores, constitutiones, quæ ex imperiali decreto processerunt, legis vim obtinere, aperte dilucideque definiant?

§. 1. Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, si imperialis sensus legem interpretatus est, an oporteat hujusmodi regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam subtilitatem [76] tam risimus, quam corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem [77], sive in precibus, sive in judiciis, sive alio quocunque modo factam, ratam & indubitatam haberi: Si enim in præsenti leges condere soli [78] Imperatori concessum est: & [79] leges interpretari solo dignum imperio esse oportet: Cur [80] autem tebatur: *si vos liberique vestri valetis bene est: vos exercitusque noster valemus.* Finis vero: *Mann divina. Optamus vos felicissimos ac florentissimos nostrique amantissimos, per multos annos bene valere, sanctissimi ordinis P. C.* Ad hunc modum M. Lepidus Imperator ad Senatum rescribit apud Cicer. 10. *famil.* 34. *Si vos liberique vestri valetis bene est: ego quoque valeo. Deos hominesque testor*, P. C. &c. *Goth.* Ad intellectum hujus legis & §. *scitote.* & quando legis requiratur expressa derogatio, vel actus gestus contra legem teneat, vid. *Sarmient. lib. 3. select. c. 14. num. 4.* ANS. 57 Senatus est imperii beatitudo & Principis gloria. 58 Hæc lex erat præfatio Novellæ Martiani *de matrimoniis Senatorum*: quæ hodie extat integra in libro Novellarum Martiani, & in breviario Alarici. 59 *L. 12. J. de jur. & fact. ignor. l. 1. §. 2. ff. de ædil.* vid. *Corrasium 4. Misc. 10.* 60 Ideoque præsumuntur ab omnibus sciri. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 31.* vid. *Nov. Leonis 77.* 61 Obscuram legem Princeps solet interpretari. 62 *Prid. Non. April. Constantinop. Aëtio & Studio Coss.* Ita in ipsis Novellis 1. A. Dat. 454. 63 Hanc subscriptionem Cujac. non probat, 12. *obs. 31.* 64 Hanc legem Cujac. restituit, 12. *obs. 31.* 65 Novum jus est contra rationem juris communis introductum, *l. 14. 15. D. eod.* 66 Jus singulare usu inveterato præscribi potest. 67 *L. 27. ff. de fideicommiss. libert.* 68 Principis sententia (ἀνάφασις dicitur Græcis) inter duo lata, in similibus vim habet. *Synops. Basilicon. 2. tit. 6. c. 20.* 69 Duabus scilicet actore & reo. vid. *l. 5. §. 5. J. de temp. appell.* Princeps igitur non poterit sententiam ferre contra partem non auditam: eo quoque pertinet, quod à quibusdam dicitur, constitutionem Principis justitiam denegantem nullam esse, vid. *Antonium Corsetum in verbo Princeps.* 70 Alias non valent Principis sententiæ, etiam in notorlis sine citatione. *Wurmser. 1. pract. 22. num. 13.* adde *Oldendorp. cap. 30. de re judic.* 71 Sententiam Principis jus dubium declarans, jus facit etiam quoad omnes. 72 *L. 12. l. 13. D. eod.* 73 Nihil majus aut sanctius imperio. 74 Sancti Principes. 75 Notum est enim illud τὸν βασιλέα τιμᾶτε, *1 Petr. 2. vers. 17.* adde *Rom. 13. 1 ad Timoth. 2. vers. 2.* vid. *Canones Apostol. in fin.* 76 Subtilitas vana repudianda, *l. 47. §. 1. D. de negot. l. 8. §. 16. ff. quib. mod. pign. l. 7. in fin. J. de instit. & substit. l. 7. in pr. J. de Senatusc. Trebell.* 77 Ratæ sunt & indubitatæ legum interpretationes ab Imperatoribus factæ. 78 Soli Imperatori leges condere permissum. Non igitur, Duci, Comiti, Marchioni perpetuam dignitatem & jurisdictionem habenti? Rolandus à Valle licere putat, eorumque decreta jus civile nuncupari posse. *1. consil. 86. num. 11.* 79 Legis interpretatio ei tantum est permissa cui soli jus condendæ legis est. 80 Frustrà consulitur is cui consilium dare non licet.

---

2 *I. D. III. 1. C. Theod. 1. Harm. 1.*

3 *I. D. IV.* περὶ διατάξεων, *2. Ecl. 20. de novis constitutionibus*, adde *Nov. 17. Nov. 66.* Constitutionum vocabulo intellige rescripta, subscriptiones, adnotationes pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, edicta.

4 De constitutionibus pontificum vid. *1. Decret. 2. 1. sext. 2. dist. 15.* de Apostolorum canonibus *dist. 16.* de generalibus conciliis *dist. 17.* de conciliis episcopalibus *dist. 18.* de epistolis decretalibus *dist. 18. 19. 20.*

5 Vid. *l. 9. J. eod.*

6 Strictum scil.

7 Nec decreto opus est. *Arist. 5. Ethicor. 19.* sensus est, ubi lex negotium quæsitum palam definit, judex eam sequi debet, quantumvis dura sit: solius Principis est eam mitigare, *ut hic. l. 9. 11. 12. J. eod. Nov. 43. in pr. & l. 12. §. 1. in fin. D. qui & à quibus manum.* verbis edicti inservire tutius est *l. 1. §. licet autem. 20. ff. de exercitoria.* ubi vero lex scripta palam negotium non definit, judex potest ex duarum vel diversarum legum sententia, & collectione, una scil. stricti juris, altera æquitatis plena, argumentum ad facti controversi decisionem ducere, & hanc illi præferre. Huc etiam refer, quod de juris & constitutionum differentia utiliter Cujacius scripsit *7. obs. 18.*

8 Ἀναφορὰν μήνυσιν, καὶ μνημόνιον δίκην vocat author Synopseos *Basil. 2. tit. 6. cap. 7.* relationem, suggestionem, motam litem. vid. *l. 3. J. eod.* precatio, relatio, lis mota.

9 Id est, appellationibus. vid. *J. in pr. de relationib.*

10 Personales, aut unius negotii constitutiones non sunt generales. Atqui leges Codicis sunt hujusmodi, ergo ad omnes non pertinent? solve: Hujusmodi rescripta legem generalem facere possunt, si animus principalis fuit, τὸ κελεῦσαι ποιῶν νομοθέτημα, vel si legem edicti nomine nuncupavit. *l. 3. J. eod.* 11 Privilegia sunt leges speciales. 12 Personalia suum individuum non egrediuntur. §. 6. *instit. de jure naturali, l. 1. §. 2. D. de constit. princ. l. 45. D. de arbitr. l. 7. D. de exceptionibus. l. 12. l. 13. D. solutio.* 13 Privilegia semel concessa Princeps retractare non potest. 14 Privilegia Principum benigne interpretanda. *l. 43. in pr. D. de vulg.* 15 Privilegium priori contrarium, præsumitur obreptitium, nec à judice audiendum. 16 Judex non impune colorata, id est, gratiosa relatione apud Principem utitur. 17 Quarum fit immediate mentio. 18 Etiam in personam Principis locum habent οἱ ζῶντες ἡμῶν οἱ καθολικοὶ νόμοι, *Synops. eod. c. 9. 1. Harm. 1. §. 39.* 19 Nota ex hac lege vim, effectum, & notas legum generalium. 20 Leges generales esse his signis deprehenduntur, si ad Senatum missæ ut confirmentur: si edicti vocabulo nuncupatæ: si jussæ divulgari: si ad omnes similes causas jussæ extendi: si generales nuncupatæ: adde si in corpus juris relatæ. vid. *Bald. hic.* 21 Id est, Senatum. Senatus venerabilis cœtus, ut hic, gloriosissimus. *l. 8. in pr. J. eod.* 22 Id est, si legem edicti vocabulo nuncupavit. 23 *Edictum 12. cap. 1.* 24 Motus spontaneus Principis, qui hic dicitur Theophilo ἐξ οἰκείας φύσεως, *Inst. de jure naturali*, recentioribus motus proprius, vid. *l. 23. §. similes J. de nuptiis, l. ult. J. de crimine sacrilegii, l. 1. J. de petit. bon. sub. l. ult. J. de cohort. princ. tit. c. de const. princ.* 25 Vid. quæ scripsi *ad l. 1. §. eod.* 26 Facta Haloand. quam lectionem probat *Cujac. 16. obs. 9.* 27 Proprium Imperatoris legibus vivere, *l. 3. J. de testament.* principem decet leges servare, *l. 23. D. de legatis 3.* adde quæ scripsi ad *l. 4. J. ad l. Falc. & Novell. 105. cap. 2. §. 4. in fin.* 28 Hinc illud Symmachi ad Imperatorem, Plus apud vos justitia quam licentia valet, *Symmachus in orat. pro veteri deorum cultu.* Illud certe multo elegantius, Principem legibus solutum non esse, sed videri, *l. 23. D. de leg. 3.* nam quod legimus legibus solutum, *l. 31. ff. de legib.* τῶν νόμων ὑπάνω. *Chrysost.* κατὰ νόμους ὑπ' ἀνυπευθύνων. *Plato Nov. 105.* de pœnis intellige: ἡμερήσιος δὲ ὁ κολάζει. *1. Harm. 1. §. 48.* vid. *Cujac. 15. obs. 30.* 29 Principis authoritas à jure dependet, ideoque si quid Princeps statuerit justa causa moveri præsumitur. vid. *Alciat. 3. præsumpt. 8.* 30 Non est Principes supra leges, sed leges supra Principem. *Plin. in Paneg. ad Trajan.* 31 Oraculum vocat sententiam hanc auro dignam & cedro. *ut apud Plin. 18. c. 6.* 32 An successoribus, ut putat Accursius? An & aliis etiam non successoribus qualescunque illi sint? quod & æquum est. 33 Honeste. Putemus tamen hoc sequentibus esse exemplo & præcepto. Vice versa, jus regium cujus fit mentio *1. Samuel. 8. vers. 11.* bonis regibus, nec præcepto nec exemplo, illic enim ostenditur, quid acturi sint reges probi, quid vitaturi sint boni. *Greg. 1. reg. 10. expos. 4.* 34 Hæc lex sumpta & interpolata est ex Novella Theodosii, *ne curialis prædium alterius conducat, aut fidejussor conductoris existat 4. in princip.* adde *cap. 88. de regul. in 6.* 35 Pars legis præcipua ejus voluntas: qui contra hanc nititur in illam committit: voluntas sententia. *l. 29. D. eod. l. 6. in fin. D. de verb. sign.* διανοία. *l. 30. D. eod.* 36 Pœnæ scriptum *d. l. 30.* verba *d. l. 29. d. l. 6.* sæva verborum prærogativa.

37 Pacisci, convenire aut contrahere lege prohibente non possumus. *Goth.* Factum contra legem prohibitoriam ipso jure nullum est. *b. l.* Aliud tamen est in matrimonio nisi adjectum sit decretum irritans. Dec. *in cap. 2. extr. de testib. num. 2.* Zanch. *de matrimon. lib. 3. disput. 32.* Si tamen lex aliam specialem pœnam addit aut imponit, non inducetur nullitas. *l. sanctio. 41. ff. de pœnis.* ANS.

38 Is speciem fieri velle non videtur, qui genus prohibuit. Lex multa fieri non vult, quæ expressim non vetuit. Fraus fit legi, ubi id fit, quod lex non vetuit: noluit tamen *d. l. 30.* Fraus fit à re ad aliam, *l. 3. §. 3. in fin. l. 7. §. 3. D. de SC. Macedon.* à persona ad aliam, *l. 5. in princ. D. de don. inter vir. l. 26. in fin. J. de usuris. l. 5. §. 3. D. de authorit. tutorum. Novell. 22. cap. 27. Nov. 123. cap. 2. l. 1. 3. J. de pactis pignorum.* à contractu ad alium, *d. l. 5. §. 5. l. 22. l. ult. §. 1. J. mandati.* à modo ad alium, *l. 8. §. 14. D. ad Vellej.* de nomine ad aliud nomen, *l. ult. in pr. J. de assessoribus.* de tempore ad aliud tempus, *l. 3. §. 1. D. de minor. l. 59. D. soluto.* de quantitate ad aliam quantitatem, *l. 4. §. 2. D. de his qui notant. l. 16. D. de jure patron. l. 26. vers. Si qui autem J. de usuris.*

39 Prohibita si fiant, inutilia & pro infectis habenda, *l. 102. ff. de reg. jur.*

40 Cassum & inutile est ipso jure, quod fit lege interdicente.

41 Minus quam perfecta lex est, quæ id quod vetat non rescindit: ut quondam lex Cincia. Ulpian. *tit. 1.* Hodie quælibet lex est perfecta, ut *hic.* vid. *Cujac. 19. obs. 30.* adde *c. quæ extra jus 64. de reg. in 6.* adde *Nov. 14. c. 1. in fin. ubi de lenociniis.*

42 Facere, stipulari, mandare & jurare lege prohibente, non possumus.

43 *L. 7. §. 16. ff. de pactis.* Jure Canonico mulier jurejurando renuntians exceptioni dotis alienatæ non auditur, *c. cum contingat 28. extra de jurejur. in 6.*

44 *L. 25. ff. eod. c. indultum 17. c. 28. c. quod ob gratiam 61. de reg. in sexto.* adde quæ not. *l. 2. ff. de lege commiss. l. 3. §. 5. in fin. ff. de Carb.* vid. *l. 19. in fin. J. de fide instrum.* vid. *Dynum ad d. c. 61.*

45 Vel lege, vel privilegio, vel contractu.

46 Omnia constituta non præteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam imponunt, *l. 3. C. Theod. de const. pr. lib. 1.*

47 Vid. *l. 20. J. de usur. l. 12. J. de fuis. l. 23. §. 3. J. mandati.* adde *species huic legi ex Nov. 73. c. 9. 115. c. 1. 158. c. 1. l. ult. in fin. J. de curatore furiosi, l. unic. §. 15. J. de caducis, 2. Feud. 55. vers. nec autem. 5. Feud. 19. Cic. 3. Verrina. Nov. 39.*

48 Id est, ea legum natura est, in dubio id legibus inesse creditur.

49 Lex nominatim de præterito potest disponere. vid. *l. unic. §. 2. J. de contract. jud.*

50 Princeps potest etiam pendenti negotio novam legem dare. *l. 21. in fin. C. de sacros.* vid. *Novell. 19. in fin. pr.*

51 Vid. *l. 3. C. eod.*

52 Lex primum examinatur, dein scribitur, tertio recitatur, ut hic.

53 Legem dictari.

54 Adde *l. 2. D. de decret. ab ord.*

55 Leges à Principe confirmandæ sunt.

56 Hac formula plerumque ipsi Principes edictis suis Senatum allocquebantur, *ut in Nov. Theod. 8.* Principium vero referipti ita plerumque inchoabat, si ex ipso exercitu mittebatur: *si vos liberique vestri valetis bene est: vos exercitusque noster valemus.* Finis vero: *Mann divina. Optamus vos felicissimos ac florentissimos nostrique amantissimos, per multos annos bene valere, sanctissimi ordinis P. C.* Ad hunc modum M. Lepidus Imperator ad Senatum rescribit apud Cicer. 10. *famil.* 34. *Si vos liberique vestri valetis bene est: ego quoque valeo. Deos hominesque testor*, P. C. &c. *Goth.* Ad intellectum hujus legis & §. *scitote.* & quando legis requiratur expressa derogatio, vel actus gestus contra legem teneat, vid. *Sarmient. lib. 3. select. c. 14. num. 4.* ANS. 57 Senatus est imperii beatitudo & Principis gloria. 58 Hæc lex erat præfatio Novellæ Martiani *de matrimoniis Senatorum*: quæ hodie extat integra in libro Novellarum Martiani, & in breviario Alarici. 59 *L. 12. J. de jur. & fact. ignor. l. 1. §. 2. ff. de ædil.* vid. *Corrasium 4. Misc. 10.* 60 Ideoque præsumuntur ab omnibus sciri. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 31.* vid. *Nov. Leonis 77.* 61 Obscuram legem Princeps solet interpretari. 62 *Prid. Non. April. Constantinop. Aëtio & Studio Coss.* Ita in ipsis Novellis 1. A. Dat. 454. 63 Hanc subscriptionem Cujac. non probat, 12. *obs. 31.* 64 Hanc legem Cujac. restituit, 12. *obs. 31.* 65 Novum jus est contra rationem juris communis introductum, *l. 14. 15. D. eod.* 66 Jus singulare usu inveterato præscribi potest. 67 *L. 27. ff. de fideicommiss. libert.* 68 Principis sententia (ἀνάφασις dicitur Græcis) inter duo lata, in similibus vim habet. *Synops. Basilicon. 2. tit. 6. c. 20.* 69 Duabus scilicet actore & reo. vid. *l. 5. §. 5. J. de temp. appell.* Princeps igitur non poterit sententiam ferre contra partem non auditam: eo quoque pertinet, quod à quibusdam dicitur, constitutionem Principis justitiam denegantem nullam esse, vid. *Antonium Corsetum in verbo Princeps.* 70 Alias non valent Principis sententiæ, etiam in notorlis sine citatione. *Wurmser. 1. pract. 22. num. 13.* adde *Oldendorp. cap. 30. de re judic.* 71 Sententiam Principis jus dubium declarans, jus facit etiam quoad omnes. 72 *L. 12. l. 13. D. eod.* 73 Nihil majus aut sanctius imperio. 74 Sancti Principes. 75 Notum est enim illud τὸν βασιλέα τιμᾶτε, *1 Petr. 2. vers. 17.* adde *Rom. 13. 1 ad Timoth. 2. vers. 2.* vid. *Canones Apostol. in fin.* 76 Subtilitas vana repudianda, *l. 47. §. 1. D. de negot. l. 8. §. 16. ff. quib. mod. pign. l. 7. in fin. J. de instit. & substit. l. 7. in pr. J. de Senatusc. Trebell.* 77 Ratæ sunt & indubitatæ legum interpretationes ab Imperatoribus factæ. 78 Soli Imperatori leges condere permissum. Non igitur, Duci, Comiti, Marchioni perpetuam dignitatem & jurisdictionem habenti? Rolandus à Valle licere putat, eorumque decreta jus civile nuncupari posse. *1. consil. 86. num. 11.* 79 Legis interpretatio ei tantum est permissa cui soli jus condendæ legis est. 80 Frustrà consulitur is cui consilium dare non licet.

Source : BIU Cujas

1 Argumentum à facto ad jus observa: Fit, ergo jus est.
2 Mera interpretatio, id est, jus interpretandi.
3 Hinc Juvenalis, Satyr. 8. *Veniet de plebe togata, Qui juris nodos & legum ænigmata solvat.*
4 Princeps conditor & interpres legum unicus.

tem ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur? & quare [1] omnes ambiguitates judicum, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiunt nostræ, si non à nobis interpretatio mera [2] procedit? vel quis legum [3] ænigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is cui soli legislatorem esse concessum est? Explosis itaque his ridiculosis ambiguitatibus, tam [4] conditor, quam interpres legum solus Imperator juste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus: quia & eis hoc majestas imperialis permisit. Dat. VI. Kal. Nov. DECIO V. C. CONS. 529.

TIT. XV.

DE [5] MANDATIS [6] PRINCIPUM.

An mandata non scripta valeant.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Fusignium P.P.

SI 7 quis [8] adserat cum mandatis [9] nostris secretis se venisse; omnes sciant, nemini quicquam nisi [10] quod scriptis [11] probaverit esse credendum: nec ullius dignitate terreri, sive [12] ille Tribuni, sive Notarii [13], sive Comitis [14] proferat dignitatem: sed sacras nostras literas esse quærendas. Dat. XVI. Kal. Jul. *Heracleæ* [15], MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. * 383.

5 1. *C. Theod.* 3.
6 *Nov.* 17. Mandata Principum sunt præcepta, sive monita, quæ certis, personis dantur à principe, veluti præfectis & procuratoribus, Dionysius ἐντολὰς vocat, Græci etiam διαγράμματα & ὑποθήκας, & *Nov.* 26. ὑποκρίσεις, & *Novell.* 25.
7 *L. un. C. Theod. de mandatis Principum.*
8 Nuntius & quidem absente Principe.
9 Puta privilegii, dignitatis, delegationis.
10 Pro Jurisdictione delegata à Principe (aliud in privato. *Bald. hic.*) non præsumitur, nisi probetur.
11 Mandatum Principis scriptura probandum, *l. 5. ff. de jure fisci.* Fides non habetur mandatis, quæ secreta quis se habere affirmat ex ore Principis sine scriptis.
12 Hi extra ordinem in provincias mittebantur, vid. *Cujac. Nov.* 17.
13 Notariatus dignitas est: unde colligunt, infamem notarium esse non posse. *arg. l. 1. ff. de dignitatibus.* Præcipuum notarii munus est, fidem publicam facere: quod infamis vix faciet. 14 Consistoriani, vid. *l. 5. de procurator. Cujac. ad Novell.* 17. & 71. 15 Accepta prid. Kal. Aug. *C. Theod.* 16 Hanc legem Cujac. ex Basilic. restituit, 12. *obs.* 31. & *Nov.* 124. *c.* 4. 17 *Nov.* 124. *c.* 4. 18 Latina interpretatio. 19 Id est, ore sine scripto. 20 Mandata Principis quibus judex aut collega judici datur, aut acta celeriter edi, & litem finiri Princeps jubet, non requirunt scripturam. 21 In quibusdam editionibus, addita *Novella* 17. sed male: cum ea sit emissa post editionem Codicis Belisario Consule.

TIT. XVI.

DE SENATUSCONSULTIS [22].

Senatusconsulta sunt servanda, & contra ea rescripta non valent, & impetrator punitur. Salyc.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Senatum.

QUAMVIS Senatusconsultum perpetuam per se obtineat firmitatem, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adjicientes ut si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod rescriptum tentaverit, ut transire ei formam liceat statutorum, tertia patrimonii parte multetur, & damnatus ambitus crimine, maneat infamis. Dat. VII. Kal. Aug. *Heracleæ*, RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

Hic notatur Græcam constitutionem desiderari.

22 1. D. III. quæ fieri vetat. *Novella* Leonis 78.
23 Æquali scilicet: ut alter altero non sit potior, & ita abrogatur lex 1. *C. Theod. de responsis prudentium.*
24 Adde *d. l.* 1.
25 Digesta sic dicuntur ut Græcis σποράδην, vel ut ipse Justinianus ait, διαφόρως καὶ διαλυτικῶς. Digesta etiam dicuntur, quæ œconomiam habent. Cur digesta in hunc modum ff. veteres pinxerint, frustra quæritur ab Alciato 3. *disputt.* 16. notariorum enim inventum est, quod plerumque nullam habet rationem, *Cujac.* 12. *obs.* ult.
26 In ipsarum legum non tantum inscriptionibus, sed & qui in ipso legum contextu à recentioribus laudantur, id est, allegantur.

TIT. XVII.

DE VETERI JURE ENUCLEANDO, ET DE AUCTORITATE [23] JURIS PRUDENTIUM [24], QUI IN DIGESTIS [25] REFERUNTUR [26].

Præfatio. 1. *De compositione Codicis.* 2. *De conceptione Digestor.* 3. *De compositoribus.* 4. *Quid, & ex quibus libris colligendum est in Pandectarum compositione.* 5. *Divisio, & ordo pandectarum. De authoritate Jurisconsultorum, & eorum libris emendandis.* 8. *Ut nullæ sint antinomiæ.* 9. *Vel similitudines.* 10. *De legibus, quæ in desuetudinem abierunt, prætermittendis.* 11. *De libris juris.* 12. *Nomina hujus operis. De commentariis, paratitlis, indicibus.* 13. *Quomodo libri juris scribi debent.* 14. *Epilogus.*

1. Imp. JUSTINIANUS [27] A. Triboniano viro eminentissimo Quæstori sacri palatii.

DEo [28] auctore nostrum gubernante Imperium, quod nobis à cœlesti Majestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus: & ita nostros animos ad Dei Omnipotentis erigimus adjutorium: ut neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio, sed omnem spem ad solam providentiam referamus summæ Trinitatis, unde & mundi totius elementa processerunt, & eorum [29] dispositio in orbem terrarum producta est. §. 1. Cum itaque * nihil tam studiosum [30] in omnibus rebus invenitur, quam [31] Legum auctoritas, quæ & divinas, & [32] humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem Legum tramitem, qui ab Urbe Roma condita, & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, ut [in] infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur, primum nobis fuit studium à Sacratissimis retro Principibus initium sumere, & eorum Constitutiones emendare, & viæ dilucidæ tradere: quatenus in unum Codicem congregatæ & omni supervacua similitudine, & iniquissima discordia absolutæ, universis hominibus promptum suæ sinceritatis præbeant præsidium. §. 2. Hocque opere consummato, in uno volumine, nostro nomine præfulgente, coadunato, cum ex paucis & tenuioribus relevati ad summam, & plenissimam juris emendationem pervenire properaremus, & omnem Romanam sanctionem & colligere & emendare, & tot auctorum dispersa volumina uno Codice [33] indita ostendere; quod nemo alius neque sperare, neque optare ausus est, res quidem nobis difficillima, imo magis impossibilis videbatur, sed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio invocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti, qui & res penitus desperatas donare, & consummare suæ virtutis magnitudine potest. §. 3. Et ad tuæ sinceritatis optimum respeximus ministerium: tibique primo & hoc opus commisimus, ingenii tui documentis, ex nostri Codicis ordinatione acceptis: & jussimus, quos probaveris tam ex facundissimis antecessoribus, quam ex viris disertissimis togatis fori amplissimæ sedis, ad sociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in nostrum palatium introductis, nobisque tuo testimonio placitis, totam rem faciendam permisimus: ita tamen, ut tui vigilantissimi animi gubernatione res omnis celebretur. §. 4. Jubemus igitur, vobis antiquorum prudentium [34], quibus auctoritatem conscribendarum interpetandarumque legum sacratissimi Principes præbuerunt, libros ad jus Romanum pertinentes & legere, & elimare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla, (secundum quod possibile est,) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus sufficiat. Quia autem & alii libros ad jus pertinentes scripserunt: quorum scripturæ à nullis auctoribus receptæ, nec usitatæ sunt, neque nos eorum volumina nostram inquietare dignamur sanctionem. §. 5. Cumque hæc materia summa nostri numinis liberalitate collecta fuerit, oportet eam pulcherrimo opere extruere, & quasi proprium & sanctissimum templum justitiæ consecrare: & in libros quinquaginta, & certos titulos totum [jus] digerere, tam secundum nostri Codicis constitutionem, quam Edicti perpetui imitationem, prout hoc vobis commodum esse patuerit: ut nihil extra memoratam consummationem possit esse derelictum: sed his quinquaginta libris totum jus antiquum per mille & [35] quadringentos pene annos confusum, & à nobis purgatum quasi quodam muro vallatum, nihil extra se habeat: omnibus auctoribus juris æqua [36] dignitate polentibus, & nemini quadam prærogativa servanda: quia non omnes in omnia, sed certi per certa: vel meliores, vel deteriores inveniuntur. §. 6. Sed neque ex multitudine auctorum, quod melius & æquius est, judicatote, cum possit unius [forsitan] & deterioris sententia & multas & majores in aliqua parte superare. Et ideo ea, quæ antea in notis Æmilii Papiniani ex Ulpiano, & Paulo, nec non Marciano adscripta sunt, quæ antea nullam vim obtinebant propter honorem & splendidissimi Papiniani, non statim respuere: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenii Papiniani laborum, vel interpretationem necessarium esse perspexeritis; & hoc ponere legis vicem obtinens non moremini, ut omnes qui relati fuerint in hunc Codicem prudentissimi viri, habeant auctoritatem, tanquam si eorum studia ex principalibus Constitutionibus profecta, & à nostro divino fuerint ore profusa: omnia enim merito nostra facimus: quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas: nam qui *non* subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit. §. 7. Sed & hoc studiosum vobis esse volumus: ut si quid in veteribus non bene positum libris inveniatis, vel aliquid superfluum, vel minus perfectum, * supervacua longitudine semota, & quod imperfectum * est, repleatis, & omne opus moderatum, & quam pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilominus observando: ut, si aliquid in veteribus legibus, vel Constitutionibus, quas antiqui in suis libris imposuerunt, non recte scriptum inveniatis; & hoc [37] reformetis, & ordini moderato tradatis, ut hoc videatur esse verum, & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod à vobis electum, & ibi positum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis quasi vitiosam scripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ *Regia* [38] nuncupabatur, omne jus omnisque potestas populi Romani in Imperatoriam translata sunt potestatem: nos vero sanctionem omnem non dividimus in alias, & alias conditorum partes, sed totam nostram esse volumus: quid possit antiquitas nostris legibus abrogare? Et in tantum eadem omnia, cum reposita sunt, obtinere: ut, si [39] aliter fuerint apud Veteres conscripta, in contrarium autem in positione [40] inveniantur, nullum crimen scripturæ imputetur, sed nostræ electioni hoc adscribatur. §. 8. Nulla [41] itaque in omnibus prædicti Codicis membris antinomia (sic enim à vetustate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem sibi vindicet locum, sed sit una concordia, una consequentia, adversario nemine constituto. §. 9. Sed & similitudinem, (secundum quod dictum,) ab hujusmodi consummatione volumus exulare, & ea quæ sacratissimis constitutionibus quas in Codicem nostrum redegimus, caura sunt, iterum poni ex veteri jure non concedimus, cum divalium constitutionum sanctio sufficiat ad eorum auctoritatem: nisi forte vel propter divisionem, vel propter repletionem, vel propter pleniorem indaginem hoc contigerit, & hoc tamen perraro, ne ex continuatione hujusmodi lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. §. 10. Sed & si quæ leges in veteribus libris positæ, jam in desuetudinem abierunt: nullo modo vobis easdem ponere permittimus; cum hæc tantummodo obtinere velimus, quæ vel judiciorum frequentissimus ordo exercuit [42], vel longa consuetudo hujus almæ urbis comprobavit, secundum Salvii Juliani scripturam, quæ indicat debere omnes civitates consuetudinem Romæ sequi, [& leges] quæ caput est orbis terrarum, non ipsam alias civitates. Romam autem intelligimus non solum veterem, sed etiam regiam nostram quæ Deo propitio cum melioribus condita est [43] auguriis. §. 11. Ideo jubemus duobus istis Codicibus omnia gubernari: uno constitutionum: altero juris enucleati, & in futurum Codicem compositi, vel si quid aliud à nobis fuerit promulgatum institutionum vicem obtinens; ut [44] rudis animus studiosi simplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redigatur scientiam. §. 12. Nostram autem consummationem, quæ à nobis Deo adnuente componetur, Digestorum vel Pandectarum nomen habere sancimus, nullis juris peritis in posterum audentibus commentarios illi applicare, & verbositate sua supradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum in antiquioribus [temporibus] factum est, cum per contrarias intrepretantium sententias totum jus pene conturbatum est: sed sufficiat per indices [45] tantummodo & titulorum subtilitatem, [quæ παράπηγα nuncupantur] quædam admonitoria ejus facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. §. 13. Ne autem per scripturam [46] aliqua fiat in posterum dubitatio: jubemus non per simplorum [47] captiones & compendiosa ænigmata, quæ multas per

33 Al. uni Codici. S. L.
34 *L.* 2. §. 47. *veri. & ut ubiter D. de orig. jur.*
35 Atqui Justiniani Imperium incipit ab anno 1280. urbis, vid. *const. ad senat. in princ.*
36 Et sic abrogata, *l.* 1. *C. Theod. de resp. prudentium.* Cujac.
37 Livor Græculus gloriæ Romanæ ac juri plus detrimenti attulit, quam Gotthorum incendia & vastationes. *Salomoniur.*
38 Lex Regia de imperio Principis. §. 6. *Instit. de jure naturali.* Goth. Dicitur lex Imperii. *l.* 3. *C. de testam.* De lege Regia, vid. *Hottomann. in indic. leg. Roman.* S. L.
39 Crucis nomen de quo apud Paulum 5 *sent.* 17. §. 2. *& tit.* 22. §. 1. Tribonianus in furcæ vocabulum sic commutavit. *l.* 28. §. 19. *l.* 38. §. 2. *ff. de pœn.*
40 *Al.* compositione.
41 Post Molinæum Cujacius 8. *ad Africanum, fol.* 176. notat *legem* 11, & 14 *ff. de reb. credit.* nulla ratione conciliari posse cum *l.* 34. *ff. mandati.* idem refert, 5. *obs.* 38. *in fin.* errore Triboniani conflatum esse ἐναντίωμα inexplicabile inter legem 7. *in fin. D. de ædil. & l.* 7. *ff. de probat.*
42 Adde *l.* 34. *l.* 35. *& seq. D. de leg.*
43 Constantinopolim, quæ alibi urbs æterna appellatur, *l.* 5. *in pr. C. de diversi. privil. urb. lib.* 11. *tit.* 69.
44 Remi necem subinnuit. Hoc si Zosimo credimus Constantinus Romulo non erit probior ob uxoris & filii necem.
45 Institutionum scopus.
46 Per indicem. §. *ult. Inst. de publ. Judic. Theoph. ibi.* v. *Cujac.* 5. *obs.* 25.
47 Al. signorum. al. figlorum. de figlis vid. *constit. ad antecessores.* §. *hæc autem. al.* singulorum.

Source : BIU Cujas

se & per suum vitium [1] antinomias [2] induxerunt, ejusdem Codicis textum conscribi, etiamsi numerus librorum significetur, aut aliud quicquam; nec enim per specialia signa numerorum manifestari, sed per literarum consequentiam explanari concedimus. §. 14. Hæc igitur omnia Deo placido facere tua prudentia una cum aliis facundissimis viris studeat; & tam subtili, quam celerrimo fini tradere: ut Codex consummatus, & in quinquaginta libros digestus offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prudentiæ [3] argumentum, nostrique imperii vestrique ministerii gloriam. Dat. XVIII. Kal. Januariis, LAMPADIO & ORESTE viris clarissimis CONSS. 530.

1 Ex eo fonte vitium in *l. 57. in fin. de judiciis*, promanare tradit Petrus Faber 1. *Semest.* 13. *in fin.*

2 Et obscuritates in contractibus & testamentis. vid. *quæ not. ad Novell.* 47. *c.* 22. *in fin.*

3 *Al.* providentiæ.

De bellicis Justiniani facinoribus, & juris compositione. 1. *De compositione Codicis, & pandectar.* 2. *De prima.* 3. *De secunda.* 4. *Tertia.* 5. *Quarta.* 6. *Quinta.* 7. *Sexta.* 8. *Septima parte Digestor.* 9. *De compositor. pandect.* 10. *De nominibus Jurisconsultorum, eorumque libror. & veter. leg. emendat.* 11. *De compositione institutionum.* 12. *Deo gratiæ redduntur.* *De utilitate compositionis Justinianeæ.* 13. *De legibus simil.* 15. *De contrariis.* 16. *De prætermissis.* 17. *Collatio juris antiqui, & juris Justinian. De libris ex quibus pandectæ collectæ sunt.* 18. *De rebus nobis constituendis.* 19. *De gratis Deo agendis. De legibus Justiniani observandis.* 20. *De catalogo librorum ex quibus Digesta composita sunt, & de authoritate Jurisconsultorum.* 21. *De interpretationibus juris.* 22. *Quomodo libri juris scribi debent.* 23. *De legibus Justinianeis observandis, & manifestandis.*

11. Imp. Cæs. Flav. Justinian. A. ad Senatum, & omnes populos.

TAnta circa nos divinæ humanitatis est providentia, ut semper æternis liberalitatibus nos sustentare dignetur. Post bella enim Parthica æterna pace sopita, postque Vandalicam gentem ereptam, & Carthaginem, immo magis omnem Libyam Romano imperio iterum sociatam: & leges antiquas jam senio prægravatas, per nostram vigilantiam præbuit in novam pulchritudinem, & moderatum pervenire compendium: quod nemo ante nostrum imperium unquam speravit, neque humano ingenio possibile esse penitus existimavit: erat enim mirabile, Romanam sanctionem ab urbe condita usque ad nostri Imperii tempora, quæ pene in mille [4] & quadringentos annos concurrunt, intestinis præliis vacillantem, hocque & in imperiales constitutiones extendentem, in unam reducere consonantiam: ut nihil neque contrarium, neque idem, neque simile in ea inveniatur, & ne geminæ leges pro rebus singulis positæ usquam appareant: namque hoc cœlestis quidem providentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo possibile. Nos itaque more solito ad immortalitatis respeximus præsidium, & summo numine invocato, Deum auctorem & totius operis præsulem fieri optavimus: & omne studium Triboniano viro excelso, magistro officiorum, & exquæstore sacri nostri palatii, & exconsule credidimus, eique omne ministerium hujuscemodi ordinationis imposuimus, ut ipse una cum aliis [viris] illustribus & prudentissimis viris nostrum desiderium adimpleret: nostra quoque majestas semper investigando, & perscrutando ea, quæ ab his componebantur; quicquid dubium & incertum inveniebatur, hoc numine cœlesti erecta emendabat, & in competentem formam redigebat. §. 1. Omnia igitur confecta sunt, Domino & Deo nostro Jesu Christo possibilitatem tam nobis quam nostris in hoc satellitibus præstante. Et principales quidem Constitutiones duodecim libris digestas, jam ante in Codicem [5] nostro nomine præfulgentem contulimus. Postea vero maximum opus aggredientes, ipsa vetustatis [6] studiosissima opera, jam pene confusa & dissoluta, eidem viro excelso permisimus tam colligere, quam certo moderamine tradere. Sed cum omnia percontabamur, à præfato viro excelso suggestum duo pene millia librorum esse conscripta, & plus quam [7] trecentiens decem millia versuum à veteribus effusa: quæ necesse [esset] omnia & legere & perscrutari, & ex his si quid optimum fuisset, eligere. Quod cœlesti fulgore & summæ Trinitatis favore confectum est, secundum nostra mandata, quæ ab initio ad memoratum virum excelsum fecimus: & in quinquaginta libros omne quod utilissimum erat, collectum est: & omnes ambiguitates decisæ, nullo seditioso relicto, nomenque libris imposuimus Digestorum, seu Pandectarum, si [8] omnes disputationes, & decisiones in se habent legitimas, & quod undique fuit collectum, hoc in sinus receperunt, in centum quinquaginta pene millia [9] versuum totum opus consummantes, & in septem partes eos digessimus non perperam, neque sine ratione: sed in numerorum naturam & artem respicientes, & consentaneam eis divisionem partium conficientes. §. 2. Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, in quatuor libros sepositа est.

§. 3. Secundus autem articulus [10] septem libros habet qui de judiciis appellantur. §. 4. In tertia vero congregatione omnia quæ de rebus nominantur, contulimus [11], octo libris eis [12] deputatis. §. 5. Quartus autem locus, qui & totius compositionis quasi quoddam invenitur umbilicum, octo libros suscepit: in quibus omnia quæ ad hypothecam [13] pertinent, reposita sunt, ut non à pignoratitia actione in libris de rebus posita multum distarent. Alio [14] libro eodem inserto volumine, qui ædilitium Edictum, & redhibitoriam actionem, & duplæ stipulationem, quæ de evictionibus proposita est, continet: quia hæc omnia titulis emptionum, & venditionum consentanea sunt: & prædictæ actiones, quasi pedissequæ illarum ab initio processerunt, in vetustioris quidem Edicti ordinatione in loca devia, & multo distantia devagantes: per nostram autem providentiam his congregatæ: cum oportuerat ea, quæ de eodem pene loquuntur, in confinio ponere. Alius denique [15] liber post duos primos nobis excogitatus est de usuris, & trajectitiis pecuniis, & de instrumentis & testibus, & probationibus, [necnon præsumptionibus,] & memorati tres singulares libri juxta compositionem de rebus positi sunt. Post hos si qua de sponsalibus, vel nuptiis, vel dotibus legibus dicta sunt, reposuimus, tribus [16] librorum voluminibus ea concludentes. De tutelis autem, & curationibus geminos [17] libros conscripsimus. Et memoratam ordinationem octo librorum, mediam totius operis reposuimus, omnia undique tam utilissima quam pulcherrima jura continentem.

§. 6. Quintus autem exoritur * nobis * Digestorum articulus, in quem de testamentis [& [18]] codicillis tam privatorum quam militum, omne quidquid antiquis dictum inveniat quis repositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem & fideicommissis quinque [19] librorum numerus adgregatus est. Cumque nihil tam peculiare fuerat, quam (ut) legatis quidem legis Falcidiæ narratio, fideicommissis autem Senatusconsulti Trebelliani, singulis libris [20] utrique eorum applicatis tota pars quinta in novem libros coadunata est. Solum autem Senatusconsultum Trebellianum ponendum esse existimavimus: captiosas etenim, & ipsis veteribus odiosas Pegasiani Senatusconsulti ambages, & utriusque Senatusconsulti ad se tam supervacuas quam scrupulosas diversitates respuentes, totum jus super his positum Trebelliano Senatusconsulto adjudicavimus. Sed in [21] his nihil de caducis à nobis memoratum est: ne causa, quæ in rebus non prospere gestis, & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalescens civili, in nostris remaneat temporibus, quæ favor cœlestis, & pacis vigor firmavit, & [super] omnes gentes in bellicis [victori] periculis superposuit [22]: ne luctuosum monumentum læta sæcula inumbrare concedatur.

§. 7. Sexta deinde pars Digestorum exoritur; in qua omnes bonorum possessiones positæ sunt, quæ ad ingenuos quæ ad libertinos respiciunt: ut & jus omne quod de gradibus descendit, legitimæque hæreditatis, & omnis ab intestato successio: & Tertullianum, & Orphitianum Senatusconsultum, ex quibus mater & filii invicem sibi heredes existunt, in geminos [23] libros contulimus: bonorum possessionum multitudinem in compendiosum, & manifestissimum ordinem concludentes. †. Post hæc ea quæ de operis novi nuntiationibus, damnique infecti, & pro ædificiis dirutis, & eorum insidiis, & quæ de aqua pluvia arcenda veteribus auctoribus placita sunt: necnon de publicanis, & donationibus tam inter vivos, quam mortis causa conficiendis, cauta legibus invenimus, in librum singularem [24] deduximus. †. De manumissionibus autem, & de liberali causa alius [25] liber respondit: quemadmodum, & de adquisitione tam dominii, quam possessionis, & titulis, qui eam inducunt multæ & variæ lectiones [26] uni sunt insertæ volumini: alio [27] libro deputato his, qui judicati, vel in jure confessi sunt: & de bonorum detentionibus, & venditionibus, & ut nequid in fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdicta glomerata [28] sunt: & deinceps exceptiones, & de temporum prolixitatibus: & de obligationibus, & actionibus liber [29] iterum singularis extenditur: ut præfata sexta pars totius Digestorum, voluminis octo libris definiatur. §. 8. Septimus autem & novissimus articulus Digestorum sex libris formatus est: in quo de stipulationibus [seu] verborum obligationibus, & fidejussoribus & mandatoribus, nec non novationibus, & solutionibus, & acceptilationibus, & de Prætoriis stipulationibus, omne quod jus invenitur [30] gemino volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile fuit. Et post hæc duo [31] terribiles libri positi sunt de delictis privatis, & extraordinariis necnon publicis criminibus, qui omnem continent severitatem, pœnarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt & ea, quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se celare conantur, & contumaces existunt: & de pœnis quæ condemnatis infliguntur, vel conceduntur: necnon de eorum substantiis. Liber autem [32] singularis pro appellationibus nobis excogitatus est contra sententias, tam civiles quam criminales causas finientes. Cætera autem omnia quæ ad *municipales* [33], vel de decurionibus, & muneribus, vel publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus, & diversis cognitionibus [& censibus,] vel significatione verborum veteribus inventa sunt, quæque regulariter definita in sese recipit [34], quinquagesimus totius consummationis perfectus. §. 9. Quæ omnia confecta sunt per [35] virum excelsum necnon prudentissimum magistrum, exquæstore & exconsule *Tribonianum*, qui similiter eloquentiæ, & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit; nihilque majus nec carius nostris unquam jussionibus duxit, necnon per alios viros magnificos, & studiosissimos perfecta sunt, id est, *Constantinum* virum illustrem, Comitem sacrarum largitionum, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum; qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese commendavit: necnon *Theophilum* virum illustrem [36], magistrum jurisque peritum in hac splendidissima civitate laudabiliter optimam legum gubernationem extendentem: & *Dorotheum* * virum * illustrem & facundissimum quæstorium, quem in Berutiensium splendidissima civitate leges discipulis [37] tradentem propter ejus optimam opinionem, & gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis fecimus: sed & *Anatolium* virum illustrem magistrum, qui & ipse apud Berutienses juris interpres constitutus, ad hoc opus allectus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens, & cùm pater ejus Leontius, & avus Eudoxius * qui post Patricium inclytæ recordationis quæstorium, & anteccssorem, & Leontium virum glorioſissimum prætorium, consularem, atque Patricium filium ejus, * optimam sui memoriam in legibus reliquerunt, necnon *Cratinum* virum illustrem, & comitem sacrarum largitionum, & optimum anteccssorem hujus almæ Urbis constitutum. Qui omnes ad prædictum opus electi sunt, una cum *Stephano*, *Menna*, *Prosdocio*, *Eutholmio*, * *Timotheo*, * *Leonide*, *Leontio*, *Platone*, *Jacobo*, *Constantino*, *Johanne*, viris prudentissimis. Qui patroni quidem sunt causarum apud maximam sedem præfecturæ quæ Orientalibus prætoriis præsidet. Omne autem suæ virtutis testimonium undique accipientes, & à nobis ad tanti operis consummationem electi sunt: & cum omnes in unum convenerunt, gubernatione Triboniani viri excelsi, ut tantum opus nobis auctoribus possint conficere, Deo propitio in prædictos quinquaginta libros opus consummatum est. §. 10. Tanta autem à nobis antiquitati habita est reverentia, ut [38] nomina prudentium taciturnitati [39] tradere nullo patiamur modo: sed unusquisque eorum qui auctor legis fuit, nostris Digestis inscriptus est: hoc tantummodo à nobis effecto; ut si quid in legibus eorum vel supervacuum, vel imperfectum, vel minus idoneum visum est: vel adjectionem, vel deminutionem necessariam accipiat, & restrictissimis tradatur regulis, & in multis similibus, vel contrariis quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnibus positum est, unaque omnibus auctoritate indulta: ut quidquid ibi scriptum est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate compositum: nemine audente comparare ea quæ antiquitas habebat, & quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ propter utilitatem rerum transformata sunt; adeo ut etsi principalis Constitutio fuerat in veteribus libris relata, neque ei pepercimus: sed & hoc corrigendum esse putavimus: & in melius restaurandum: nominibus etenim veteribus relictis: quidquid legum veritati decorum & necessarium fuerat, hoc nostris emendationibus servavimus: & propter hanc causam, & si quid inter eos dubitabatur, hoc jam in tutissimam pervenit, quietem, nullo titubante relicto. §. 11. Sed cum prospeximus quod ad portandam tantæ sapientiæ molem non sunt idonei homines rudes, & qui in primis [40] legum vestibulis stantes intrare ad

4 Vid. *consfit. ad Tribon.* §. 5. Goth. *Al.* mille & trecentos. *S. L.*

5 Codex.

6 Pandectæ.

7 Vid. §. 1. J. *const. ad Senatum.*

8 *Al.* quia.

9 Hic locus ostendit versuum vocabulo leges & paragraphos intelligi non posse, sed potius lineas, vid. *Contium* 1. *lect.* 8. *Duar.* 2. *disp.* 6.

10 *Al.* ad finem XI.

11 Qui à XII. incipientes in XIX. finiunt.

12 *Al. ei.*

13 De qua lib. XX.

14 Nempe XXI.

15 Liber sc. XXII.

16 Nempe XXIII. XXIV. XXV.

17 XXVI. XXVII.

18 Continens lib. XXVIII. & XXIX.

19 Nempe XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV.

20 XXXV. scilic. & XXXVI. quanquam trigesimus quintus initium ducat non à Tractatu legis Falcid. sed à tit. de cond. & demonst.

21 Contra quam in Codice qui hodie extat.

22 *Al.* posuit.

23 XXXVII. XXXVIII.

24 XXXIX.

25 XL.

26 XLI.

27 XLII.

28 Lib. XLIII. & XLIV. à Tit. I. ad finem 6.

29 Imo non liber sed Titulus 3. *lib.* XLIV.

30 XLV. XLVI.

31 XLVII. XLVIII.

32 XLIX.

33 Vid. *Cujac.* 9. *obs.* 87.

34 L.

35 Nota de septemdecim viris, electis ad compositionem Digestorum.

36 Constantinopoli.

37 Eundem antecessorem vocavit, *S. const. ad antecessores circa pr.* ut & Theophilum, legum doctorem. §. 1. *S. const. ad Senat.*

38 Quæ ubique prætendit, & ea quidem nonnunquam sola, licet ex eorum mente sermoneve subsequatur nihil. *Cujac.* & contraria his quæ aliquando scripserunt posteritati tradat. vide *Contium* 1. *lect.* 9.

39 Vid. *quæ scripsi ad l.* 5. §. 2. *ff. de præs.*

40 De institutionibus compositis à Justiniano.

Source : BIU Cujas

ad arcana eorum properant: & aliam [1] mediocrem emendationem præparandam esse censuimus, ut sub ea colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum intrare, & formam legum pulcherrimam non conniventibus oculis aspicere. Et ideo Triboniano viro excelso, qui ad totius operis gubernationem electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo, viris illustribus & facundissimis antecessoribus accersitis, mandavimus, quatenus libris quos veteres composuerunt, qui prima legum argumenta continebant, *& Institutiones* vocabantur, separatim collectis, quidquid ex his utile & aptissimum, & undique sit elimatum, & rebus quæ in præsenti ævo in usu vertuntur, consentaneum inveniatur, hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, *& totius* [2] *eruditionis prima fundamenta, atque elementa ponere: quibus juvenes suffulti possint graviora & perfectiora legum scita sustentare.* Admonuimus autem eos, ut memores etiam nostrarum fiant Constitutionum, quas pro emendatione juris promulgavimus, & in confectione institutionum etiam eadem emendatione ponere non morentur: ut sit manifestum, & quid antea vacillabat, & quid postea in stabilitatem redactum est. Quod opus ab his perfectum, ut nobis oblatum & relectum est, & prono suscepimus animo, & nostris sensibus non indignum esse judicavimus: & prædictos *libros Constitutionum* vicem habere jussimus: quod & in oratione nostra, quam eisdem libris præposuimus, apertius declaratur. §. 12. Omni igitur Romani juris dispositione composita, & in tribus voluminibus, id est, Institutionum, & Digestorum, seu Pandectarum, necnon Constitutionum, perfecta, & [3] in tribus annis consummata; quæ ut primum separari cœpit, neque in totum decennium compleri sperabatur: omnipotenti Deo & hanc operam ad hominum sustentationem piis obtulimus animis, uberesque gratias maximæ Deitati reddidimus, quæ nobis præstitit, & bella feliciter agere, & honesta pace perpotiri, & non tantum nostro, sed etiam omni ævo, tam instanti quam posteriori leges optimas ponere.

§. 13. Omnibus itaque hominibus eandem Sanctionem manifestam facere, necessarium * esse * perspeximus: ut sit eis cognitum, quanta confusione & infinitate absoluti, in quam moderationem & legitimam veritatem pervenerint; legesque in posterum habeant, tam directas, quam compendiosas, omnibusque in promptu positas, & ad postidendi libros earum facilitatem idoneas: ut non mole divitiarum expensa possint homines supervacuæ legum multitudinis adipisci volumina [4], sed vilissima pecunia facilis eorum comparatio pateat tam ditioribus, quam tenuioribus, minimo pretio magna prudentia reparanda.

§. 14. Si quid autem in tanta legum compositione quæ ab immenso librorum numero collecta est, simile forsitan raro inveniatur, nemo hoc vituperandum existimet: sed primum quidem imbecillitati humanæ, quæ naturaliter inest, hoc inscribat: quia * omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, divinitatis magis quam mortalitatis est: quod & à majoribus dictum est: deinde sciat quod similitudo in quibusdam & his brevissimis adsumpta non inutilis est: & nec citra nostrum propositum hoc subsequutum: aut enim ita lex necessaria erat, ut diversis titulis propter rerum cognationem applicari eam oporteat: aut cum fuerat aliis diversis permixta, impossibile erat [eam] per partes detrahi ne totum confundatur, & in partibus in quibus perfectissimæ visiones [5] veterum expositæ fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc dividere ac separare penitus erit incivile: ne tam sensus, quam aures legentium ex hoc perturbentur. Similique modo, si quid principalibus Constitutionibus cautum est, hoc in Digestorum volumine poni nullo concessimus modo: quasi Constitutionum recitatione sufficiente, nisi & hoc raro ex iisdem causis quibus similitudo adsumpta est. §. 15. Contrarium [6] autem aliquid in hoc Codice positum nullum [7] sibi locum vindicabit, nec invenitur: si quis subtili animo diversitatis rationes excutiet, sed est aliquid novum inventum [8], vel occulte positum, quod dissonantiæ querelam dissolvit, & aliam naturam inducit discordiæ fines effugientem. §. 16. Sed & si quid forsitan prætermissum [9] est, quod in tantis millibus quasi in profundo positum latitabat, & cum idoneum fuerat poni, obscuritate involutum necessario derelictum est: quis hoc reprehendere recto animo possit? primo quidem propter ingenii mortalis exiguitatem: deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum præbuit copiam: dein [10] quod multo utilius est, pauca idonea effugere, quam multis inutilibus homines prægravare. §. 17. Mirabile autem aliquid ex his libris emersit, quod *multitudo antiqua præsente brevitate paucior inventur:* homines etenim, qui antea lites agebant, licet multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam insciliam, & [11] voluntate judicum magis, quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In præsenti autem consummatione nostrorum Digestorum è tantis leges collectæ sunt voluminibus, quorum & nomina antiquiores homines non dicimus nesciebant, sed nec unquam audiebant, quæ omnia collecta sunt substantia amplissima congregata, ut egena quidem antiqua multitudo inveniatur, opulentissima autem brevitas nostra efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maxime Tribonianus vir excellentissimus præbuit: in quibus multi fuerant, & ipsis eruditissimis hominibus [12] incogniti: quibus omnibus perlectis, quidquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem pervenit. Sed hujus operis conditores non solum ea volumina perlegerunt, ex quibus leges positæ sunt: sed etiam alia multa, quæ isti, nihil vel utile, vel novum in eis invenientes, quod excerptum nostris Digestis applicarent, optimo animo respuerunt.

§. 18. Sed quia * *divinæ quidem res perfectissimæ sunt, humani vero juris conditio semper in infinitum decurrit, & nihil est in ea, quod stare perpetuo possit: multas enim formas edere natura novas deproperat:* non desperamus, quædam postea emergi negotia, quæ adhuc legum laqueis non sunt innodata [13]: si quid igitur tale contigerit, augustum imploretur remedium: quia ideo imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, ut possit omnia, quæ noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere: & hoc non primum à nobis dictum est, sed ab antiqua descendit prosapia: cum & ipse *Julianus* legum & Edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis libris hoc rettulit: ut si quid imperfectum inveniatur, ab imperiali sanctione hoc repleatur, & non ipse solus, sed & Divus Hadrianus in compositione Edicti, & Senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissime definivit, *ut, si quid in edicto positum non inveniatur* [14], *hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas & imitationes possit nova instruere auctoritas.* §. 19. Hæc igitur omnia scientes patres conscripti, & agite summæ divinitati, quæ vestris temporibus, tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divino non est visa judicio, hoc vestris temporibus indultum est. Hasce itaque leges & adorate [15] & observate omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat, vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, requirere: quia omne quod hic positum est, hoc unicum & solum observari censemus. Nec in judicio, nec in alio certamine, ubi leges necessariæ sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem institutionibus nostrisque Digestis, & constitutionibus à nobis compositis, vel promulgatis aliquid, vel recitare, vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis [16] crimini subjectus una cum judice, qui [17] eorum audientiam patiatur [18], pœnis gravissimis laborare. §. 20. Ne autem incognitum vobis fiat, ex [19] quibus veterum libris hæc consummatio ordinata est, jussimus, & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus legislatoribus quibusque libris eorum, & quot millibus hoc justitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autem, vel commentatores eos elegimus, qui digni tanto opere fuerant, & quos, & anteriores piissimi Principes admittere non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice impertito, nec sibi quoquam alienam [20] prærogativam vindicante: cum enim Constitutionum vicem, & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur: cum una dignitas, una potestas omnibus est indulta? §. 21. Hoc autem, quod & ab initio nobis visum est, cum hoc opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempestivum nobis videtur, & in præsenti sancire, ut nemo neque eorum qui in præsenti juris peritiam habent, neque (qui) postea fierent, audeat commentarios [21] hisdem legibus adnectere: nisi tantum si velit eas in Græcam vocem transformare sub eodem ordine, eademque consequentia sub qua, & voce Romana positæ sunt: hoc quod Græci [22] κατὰ πόδα dicunt, & si qui forsitan per titulorum subtilitatem adnotare maluerint, & ea quæ Paratitla nuncupantur componere, alias autem legum interpretationes, immo magis perversiones, eos jactare non concedimus: ne verbositas eorum aliquod legibus nostris adferat ex confusione dedecus: quod & in antiquis Edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum, huc atque illuc in diversas sententias producentes (contrahentes) in infinitum distraxerunt, ut pene omnem Romanam sanctionem esse confusam. Quos si passi non sumus, quemadmodum posteritatis admittatur vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint: ipsi quidem falsitatis rei constituantur, volumina autem eorum omnimodo [23] corrumpentur. Si quid vero, ut supradictum est, ambiguum fuerit visum: hoc ad Imperiale culmen per judices referatur, & auctoritate Augusta manifestetur, cui [24] soli [25] concessum est leges, & condere & interpretari. §. 22. Eandem autem pœnam falsitatis constituimus, & adversus eos, qui in posterum leges nostras per siglorum [26] obscuritates ausi fuerint conscribere, omnia enim, id est, & nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros per consequentias literarum voluimus, non per [27] sigla manifestari: ita ut, qui talem librum sibi paraverit, in quo sigla posita sint in qualemcunque locum libri, vel voluminis, sciat inutilis se esse Codicis dominum: neque enim licentiam aperimus ex tali Codice in judicium aliquid recitare, qui in quacunque sua parte siglorum habet malitias. Ipse autem librarius qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali [28] pœna, secundum quod dictum est, plectetur: sed etiam libri æstimationem in duplum domino redder, si & ipse dominus ignorans talem librum, vel comparaverit, vel confici curaverit: quod & antea à nobis dispositum est, & in Latina Constitutione, & in Græca, quam ad legum professores dimisimus.

§. 23. Leges autem nostras, quæ in his Codicibus, id est, Institutionum seu Elementorum, & Digestorum, vel Pandectarum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus consulatu præsentis duodecimæ indictionis, tertio Kalendas Januarias, in omne ævum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes: &, suum vigorem in judiciis ostendentes in omnibus causis, sive [29] quæ postea emerserint, sive quæ in judiciis adhuc pendent, nec eas judicialis, vel amicalis forma compescuit: * quæ enim jam vel judiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita, hæc [30] resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properavimus in tertium nostrum consulatum, & has leges edere: quia maximi Dei & Domini nostri Jesu Christi auxilium felicissimum eum nostræ Reipublicæ donavit: cum in hunc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuæ tradita, & tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Europam enim, & Asiam, & tota Libya nostro imperio adjuncta est, & tanto operi legum caput impositum est: omnia cœlestia dona nostro tertio Consulatu indulta. §. 24. Omnes itaque judices nostri pro sua jurisdictione easdem leges susciplant [31], & tam in suis judiciis quam in hac regia Urbe habeant, & proponant, & præcipue vir excelsus hujus almæ Urbis præfectus: curæ autem erit tribus excelsis præfectis prætoriis, tam Orientalibus, quam Illyricis, necnon Libycis, per suas auctoritates omnibus, qui suæ jurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. Dat. XVII. Kalendis Januariis, JUSTINIANO Domino nostro ter consule. FELICITER 533.

1 Institutionum usus.

2 Institutionum definitio.

3 Facit ea res, ut merito suspectum Triboniani opus videatur.

4 Eodem modo Flavius laudem meretur, quod cum mysteria Juris à Pontificibus tanquam dies à Chaldæis peti oporteret: jus in penetralibus Pontificum abditum evulgavit Cicer. pro Murena. *Liv.* 9. *Val.* 2. *Plin.* 21.

5 Theoriæ §. 13. *J. const. prox.* vid. *l.* 23. §. 15. *ff. de petit. hered.* al. jussiones.

6 De Antinomiis.

7 Vid. §. 8. *J. const. ad Tribonianum.*

8 Cujacius tradit, leges permultas in concordiam reduci posse: si aliæ ad jus constitutionum benignum, aliæ ad leges veteres, & jus severum referantur. 7. *observ.* 19. eaque dissolvendi lege, idem 8. *obs.* utitur. Huic affine est quod extat in *l.* 26. *ff. de leg. l. ult. ff. de const. pr.* & §. 19. *ad magnum Senatum.*

9 De Prætermissis.

10 *Al.* Deinde.

11 Adde *l.* 2. §. 3. §. 6. *ff. de orig. jur.*

12 Huc facere potest quod Ammian. *l.* 30. de advocatis loquens, scribit. Hi, inquit, ut altius jura callere videantur, Trebatium loquuntur, & Cæfellium & Alfenum, & Aurumcaurum, & Sicanorumque jam diu leges ignoratas, cum Euandri matre ab hinc seculis obrutas multis.

13 *Flor. al.* id est, innovata.

14 Adde *l.* 12. *ff. de legib. l.* 7. §. 2. *in fin. ff. de Jurisdict. v. l.* 11. *ff. de præscr. verbis.*

15 Ad laudem scientiæ juris facit *l.* 1. §. 5. *ff. de extra cogn.*

16 §. 19 *J. const. ad magnum Senatum.*

17 *Al.* eis.

18 Accommodavit.

19 Quibus ex libris Pandect. excerptæ sunt.

20 Adde *const. ad Tribon.* §. §. 3.

21 De commentariis legum §. 21. *J. const. prox.*

22 Juxta pedem, perinde ac si diceret, ea lege, ut iisdem vestigiis insistant, & pedetentim subsequantur hoc opus. vid. *Alciat.* 11. *Parerg.* 6.

23 Adde *l.* 4. §. 1. *in fin. ff. famil. erciscæ.*

24 Vid. *quæ not. ad l.* 1. *C. de legib.*

25 Atqui Senatus jus facere potest, *l.* 9. *ff. de legib.*

26 Leges siglis non esse scribendas observa.

27 Vid. *const. ad Anteccssor.* §. §. *illud autem* 21.

28 *Falsi* §. 22. *J. const. ad Senatum. arg. l. ult. ff. de falsis.*

29 Adde *l.* 7. *C. de legib.*

30 *L.* 16. *C. de transact.*

31 *Al.* suspiciant.

Source : BIU Cujas

III. IN[1] NOMINE DOMINI ET DEI NOSTRI JESU CHRISTI.

Imperator Cæsar Flav. Justinianus, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclitus, victor, triumphator, semper colendus Augustus ad magnum Senatum & populum, & omnes orbis nostri civitates.

DEdit nobis[2] Deus post pacem cum[3] Persis initam, post Vandalica trophæa, & totam Libyæ adquisitionem, postque nominatissimam Carthaginem nostro iterum Imperio[4] sociatam, ut veterum legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod nemo Principum ante nostrum imperium, aut in mentem induci posse, aut humano ingenio possibile esse existimavit. Erat enim mirabile, omnem Romanam sanctionem à condita vetere Roma usque ad nostri imperii tempora, quæ[5] penè in mille & trecentos annos concurrunt, non solum secum in variis suis partibus, sed in imperialibus quoque præsertim sanctionibus inter omnem nutare consonantiam pariter ac discordiam: non tamen id solum quod secum pugnabat, tollere; sed etiam quod idem, aut simile reperiebatur, expellere, variamque ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus singulæ leges constitutæ viderentur. Quod proculdubio superioris numinis & fluentis inde benignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaque, more solito manibus ad Deum erectis, eoque, ut nos complecti dignaretur, invocato, & rem aggressi sumus, & omnia tandem confecimus, Triboniano gloriosissimo magistro, & exquæstore sacri nostri palatii, & exconsule ad omne ministerium usi; necnon aliis quibusdam illustribus, & prudentibus viris, inquirentes semper ea quæ ab eis componebantur: & id quod erat dubium perscrutantes, omnibus quoque secundum datam nobis à Domino Deo & Salvatore nostro Jesu Christo scientiam & intellectus vigorem imponentes competentem formam.

§. 1. Et piissimas igitur constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostræ pietatis cognomine fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententias ex multitudine, quæ ad duo millia penè librorum, & trecentas[6] myriadas versuum pertingebat, in moderatam & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus cœlesti favore, colligentes omne id quod erat utile, & omnes ambiguitates decidentes, nullo seditioso relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex[7] eo, quod legum habeant divisiones[8] & decisiones; itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadum versuum numerum eis dantes: & in septem eos disponentes tractatus: idque non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes.

§. 2. Ea igitur quæ apud omnes πρῶτα, id est, primordia[9], nuncupantur, in[10] quatuor libros sepositimus.

§. 3. Deinceps[11] ea quæ de judiciis tractant, in alios septem[12] libros.

§. 4. Item ea quæ de[13] rebus, non in plures quàm octo[14] libros.

§. 5. Sequentem vero operis partem, quæ quarta[15] & media μέσον ὂν τῶν πάντων est totius operis, in aliis[16] octo libris deposuimus, in quibus est quidem[17] hypothecaria, non longè admodum à pignoratitia actione distans: est & Ædilitium[18] edictum, & de evictionibus stipulatio: quæ duo accessoria, & consequentia constituta venditionum, longe tamen admodum in veteri juris ordinatione ab his devagantia congregavimus propius propter mutuam inter se cognationem; ne, quæ de eodem penè loquuntur, longè à se distarent. Post hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de usuris tam terrestribus, quam trajectitiis seu maritimis, & de probationibus, atque præsumptionibus in unum librum[19]: his autem tribus monobiblis, singularibus libris post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis, & rursum ea quæ de sponsalibus, & nuptiis, & de dote legibus dicta sunt congregantes, his etiam[20] tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem minoris ætatis[21] geminos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, & mediam (ut dictum est) hanc partem totius operis confecimus, pulcherrima & utilissima jura in his describentes.

§. 6. De testamentis[22] autem, & legatis, & fideicommissis omnia congregavimus in novem librorum numerum: quorum principatum obtinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium, tum etiam militum qui ea, ut volunt, faciunt[23], duobus libris ordinata, & de testamentis inscripta; quinque[24] autem sequentibus continentur ea, quæ de legatis & fideicommissis, & omni eorum ambiguitate disputata sunt: & quoniam Falcidiæ narratio continens, & consentanea erat legatorum & fideicommissorum proprio tractatui: propterea & ipsam continuo legatorum supposuimus tractationi, libro integro ei applicato, cum brevi quadam adjectione: & rursum quia ad Falcidiæ[25] imitationem (introductum) erat Trebellianum[26] Senatusconsultum in fideicommissis: & huic ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, totum jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes, & supervacuam esse Pegasiani Senatusconsulti positionem invenientes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones: quas sane & veteres perosi, captiosas & damnosas appellarunt: simpliciore quadam narratione, omne hoc schema congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebelliani ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: in quibus novem libris nihil de quondam[27] caducis dictum à nobis est: quia propter usum quendam non prosperum cum increbuissent in republica, & luctuosum monumentum bellorum civilium essent: non oportebat in his manere temporibus, in quibus & Deus dedit pacem agere domi & foris, &, cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius favore hostes superare & capere.

§. 7. Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta[28] pars totius compositionis, octo concluſa libris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur, quas nos similiter, ut cætera diligenter considerantes, tam eas quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent, ex multa anteriorum temporum confusione & obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum[29]

ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλ. Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμαννικὸς, Γοτθικὸς, Φραγκικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεὶ σεβαστὸς, αὔγουστος τῇ μεγάλῃ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, καὶ πάσαις ταῖς τῆς οἰκουμένης ἡμῶν πόλεσιν.

ΔΕΔΩΚΕΝ ἡμῖν ὁ Θεὸς μὲν τὴν πρὸς Πέρσας εἰρήνην, μετὰ τὸν κατὰ Βανδίλων τρόπαιον, καὶ τὴν ὅλην Λιβύης κτῆσιν, καὶ τὴν τῆς ὀνομαστοτάτης Καρχηδόνος ἐπανάληψιν, καὶ τὸ τῆς ἐπανανεώσεως τῶν παλαίων νόμων ἔργον εἰς πέρας ἀγαγεῖν· ὅπερ οὐδεὶς τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλευσάντων, [ἐπεὶ] οὐδὲ εἰς νοῦν βάλλειν ἤλπισεν ἄν, ἅτε δυνάμενον, ὅλως τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει αὐτὸ ἂν νομισθῆναι, ἢν μὴ θαυμασίαν τὴν Ῥωμαίων νομοθεσίαν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης κατὰ μικρὸν τοῖς ἡμετέροις βασιλείοις χρόνοις, οἱονεὶ ἀμφὶ τὰ χίλια καὶ τριακόσια ἔτη συνυφεστῶσαν, καὶ οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς βασιλικοῖς ἀμπίπτουσι πολλὰ ἀεὶ συμφωνίαν τε καὶ ἁρμονίαν καὶ τὸ μὴ μαχόμενον αὐτοῖς ἐξελεῖν, τὸ δὲ πανταχοῦ τε καὶ ὁμοίως ἐξαλλάττειν μίαν δὲ αὐτὴν κόσμου εἰδέαν ἀποφαίνειν, ὥστε ἕνα τὸν κείμενον ἐφ' ἑκάστῳ καθεστάναι πράγματι νόμον, τὸν ἀνωθεν ῥοπῆς, καὶ τὸ ἐκεῖθεν φιλανθρωπίας ἴδιον ἦν, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης τινὸς ἀγχοίας ἢ ἐγχειρήσεως ἢ δυνάμεως ὅλως. ἡμεῖς δὲν (τοῦτο δὴ τὸ σωτηριῶδες ἡμῖν) τὰς χεῖρας εἰς Θεὸν ἀνατείναντες, καὶ αἰτήσαντες, ἡμῖν αὐτὸν συλλαβεῖν, συνεχειρησάμεν τε, καὶ τὸ πᾶν ἐξειργασάμεθα. Τελωνιανὸν τὸν ἐνδοξότατον μαγίστρον, καὶ ἀπὸ κυαισόρων ἡμῶν παλατίων, καὶ ὑπάτων τῆς τῶν ὅλων εὐνομίας, χρησάμενοι, καὶ πᾶσι ἄλλοις ἐνδόξοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσιν ἐρωτῶντες μὲν ἀεὶ τὸ κεχρημένον· τὸ δὲ ἀμφισβητήσιμον μανθάνοντες. πᾶσιν δὲ ἦν τὸ συνδιοικεῖν ἡμῖν θεῷ δὲ δεσπότῃ Θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ γνώσεώς τε καὶ βουλήσεως ἐπιλυθέντες πέρας ἐποιησάμην.

§. α'. Τὰς μὲν οὖν δυσεβεῖς ἁμαρτίδας ἤδη πρότερον δώδεκα βιβλίοις ἐκτεθείκαμεν, τὸ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπώνυμον σωτηθεῖκαμεν βιβλίον, καὶ τὰς ἀπάντων τῶν ἔμπροσθεν νομοθετησάντων σωκαγαγόντες γνώμας οὐκ ὀλίγας ἀπὸ τῶν βιβλίων· ἅτε ἂν μὲ ἀμφὶ τὰ διάλια, ἀριθμὸν ὄντα εἴκοσι τρισὶ μυριάσιν τριακοσίοις· ἐπιμεληθέντες τε ἅμα καὶ δυσκόπως συνηγάγομεν ἀθρόισμα. Πεντήκοντα δὲ τὰ πάντα πεποιήμεθα βιβλία τὰ νῦν, ἄνωθεν συναγαγόντες τὸ χρήσιμον, καὶ ἀπάσας τὰς ζητήσεις τεμόντες, καὶ μηδὲν καθαλιπόντες ἐπισκοτάζόμενον. Ὅπερ βιβλίον Digesta, εἴτε Πανδέκτας προσηγορεύσαμεν ἔκ τε τοῦ τὰ νόμων ἔχειν διαιρέσεις τε καὶ ἀμαυρώσεις, ἔκ τε τοῦ τὸ πᾶν εἰς ἓν ἀθροισθὲν ὑποδέξασθαι, τοιούτῳ αὐτῷ ὄγδοοι τῶν προσηγορίαν· ἃ περαιτέρω τε πέντε καὶ δέκα μυριάδων εἴκοσι ἀριθμὸν αὐτῷ δόντες. καὶ εἰς ἑπτὰ τοῦτο ἀμαθήμασι πραγματείας καὶ τάξιν ἅπερχος, ἀλλὰ τοῖς ἀριθμοῖς φύσεώς τε καὶ ἁρμονίας ὑφασάμενοι.

§. β'. Τὰ τε ἡμῖν καλήματα πᾶσι πρότερα ἐν τέσσαρσι ἀπεδεμεθα βιβλίοις.

§. γ'. Ἐφεξῆς τε περὶ de judiciis ἐν ἑπτὰ βιβλίοις.

§. δ'. Καὶ περὶ de rebus, οὐκ ἐν πλείοσι τῶν ὀκτώ.

§. ε'. Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ συγκαμμένου μέρους, ὅπερ δὴ τέταρτον τὸ ἄθροισμα καὶ μέσον ἐπὶ πᾶσιν τοῖς, ὀκτὼ βιβλίοις ἄλλοις συναπεθέμεθα. Ἐν οἷς ἐστὶ μὲν ἡ ὑποθηκάρια, ἀ πόρρω πως τῶν pignoraticias ἀφεστῶσα· ἔστι δὲ καὶ ἡ ædilicion ἤθελεν, καὶ ἡ περὶ τῶν ἐνικήσεων ἐπερώτησις· ἅπερ ἄμφω παραπλησθήμασι μὲν καθεζῶτα τῶν πράσεων, πόρρω δέ πως τῶν νομοθεσίας ἀπῳκισμένα, συνηγάγομεν ἔγγυθεν ἀλλήλων συζυγίαν. ἵνα τε περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενα μὴ πόρρω διεσπείρωμεν ἀλλήλων. Εἶτα ἐπηγάγομεν τούτοις τά τε περὶ τόκων ἐχρείων, καὶ διαλασίων καὶ τὰ περὶ συμβολαίων τε, καὶ παρόδων μαρτύρων, καὶ ἀποδείξεών τε, καὶ παραλήψεων εἰς βιβλίον ἓν, τρία δὲ ταῦτα μονόβιβλα μετὰ τῶν de rebus πραγματείαν συνεχῆς ἀλλήλων καθεμένους. Καὶ αὖθις τὰ περὶ μνηστρῶν, καὶ γάμων, καὶ παροικῆς γενομενθήμασι συναγαγόντες, τρία δεδώκαμεν ἔχειν καὶ τανῦν τῇ συντάξει βιβλία. Καὶ μετὰ καὶ τὰ περὶ τῶν κηδεμόνων τε καὶ νέας ἡλικίας δύο· ταῦτα δὴ τὰ de Tutelis παρὰ πᾶσιν ὀνομαζόμενα· κἀνταῦθα συνεκεφαλαιωσάμεθα τῶν τοῦ ὀκτὼ τούτων βιβλίων πραγματείαν καὶ μεσαίτατον (ὡς εἴρηται) τοῦτο μέρος τῆς πάσης συντάξεως ἐποιησάμεθα, τὰ κάλλιστα δὴ καὶ χρησιμώτατα τῶν νόμων ἐν τούτοις ἀναγραψάμενοι.

§. ς'. Τὰ δὲ περὶ διαθηκῶν, καὶ πόσα ληγάτων, καὶ φιδεϊκομμισσων ἅπαντα συνηγάγομεν εἰς ἑνέα βιβλίων ἀολῆ μόνον ὄντα· ἔτι δὲ καὶ τὰ περὶ διαθηκῶν, καὶ κωδικίλλων τῆς τε καμούλης φαμὲ, τῆς τε, ἃς ποιεῖσιν, ὡς βούλονται, συγκαθέτων, δύο καθεστῶτα, καὶ de Testamentis ἐπιγεγραμμένα. Πέντε δὲ ἑφεξῆς τὰ περὶ ληγάτων, καὶ φιδεϊκομμισσων, καὶ πάσης τῆς ἐν αὐτοῖς ζητήσεως διαλελυμένα. Καὶ ἐπειδήπερ ὁ τῆς Falcidiu λόγος πρεσβεύς τε καὶ ἁρμόδιος ἦν τῶν ληγάτων καὶ φιδεϊκομμισσων ἰδιότητι διαφέροντα δὴ καὶ αὐτὸν δύνειν τῇ τῶν ληγάτων ὑποθήκαμεν πραγματείᾳ, βιβλίον ὅλον ἀναθέντες αὐτοῦ μεθ' ὃν βραχείας προσθήκης. καὶ αὖθις ἐπειδὴ πρὸς τὸν τῆς Falcidiu μίμησιν ἐπὶ τῶν φιδεϊκομμισσων ἦν τὸ καλήμενον Trebellianon δόγμα, καὶ τούτῳ τὸν πλοῦτον τῆς σωτάξεως ταύτης ἀπενείμαμεν χώραν, τὸ πᾶν τῆς νομοθεσίας ταύτης εἰς τὸ Trebellianon συναγαγόντες, καὶ πρὸς τὸν εἶναι τὸν τῆς πάλαι Πηγασιάνης νομοθεσίαν σύρραπτες, καὶ τὰς ἀλόγους τῶν δογμάτων τούτων διαφορᾶς τε καὶ κοινωνίας· ἃς δὴ καὶ οἱ πάλαι μισήσαντες, πρεσβευομένας τε καὶ ἐπιζημίους ὀπάλαι· καὶ ἁπλουστέρῳ τινὶ λόγῳ τὸ πᾶν τοῦτο σχῆμα συναθροίσαντες. καὶ εἰς τὸν τῆς Τρεβελλιανῆς μεθαρμοσάμενοι πάτον· καὶ τοῦτο δὴ τὸ πέμπτον μέρος τῆς ὅλης συντάξεως τοῖς ἑνέα τούτοις ἀνεῖται βιβλίοις, ἐν οἷς οὐδὲν ὑπὲρ τῆς πάλαι καθέκων ἡμῖν εἰρηται· διόπερ καὶ τοῦ τε καλῶ τινα χρείαν οὐκ ἀτυχῆ τῇ Ῥωμαίων ἐπιπολάσασαν πολιτείᾳ, καὶ ὑπόμνημα δεινὸν τῆς ἐμφυλίων καθεστῶτα πολέμων, οὐκ ἐχρῆν ἐν καιροῖς πολιτεύεσθαι, καθ' ὃς ὁ Θεὸς εἰρήνην τε δέδωκεν ἡμῖν ἄγειν ἔκ τε τῆς ἔνδον, ἔκ τε τῆς ἔξωθεν· καὶ ὅταν δέοι πολεμεῖν, ῥᾴστα μετὰ τοῦτο ῥοπῆς τῆς ἀνωθεν καρτεῖν.

§. ζ'. Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν καὶ ἕκτη τις μοῖρα τούτοις δὴ τοῖς πᾶσιν συνήκατο, ὀκτὼ προκεκλεισμένη βιβλίοις, ἀρχὴ δὲ καλῶς ἂν τῶν ὀνομαζομένων ἀμφισβήτων· ἃς ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς ἄλλοις καθοσιώσαμεν νόμοις, τοῖς τε εἰς τοὺς δυσγενεστάτους, τοῖς τε εἰς τοὺς ἀπολυθέρους φερομένοις, οὐκ πολλῆς τῆς ἔμπροσθεν συζητήσεώς τε καὶ ἀσαφείας, εἰς καθαρὸν ἠκριβωμένους

Source : BIU Cujas

1 Hæc constitutio Latina facta est ab Antonio Contio.

2 Ad hanc leg. vid. Cont. 1. *hist. successiv.* 7. Augustin. *lib.* 2. *Emend. cap.* 1. Govean. *lib.* 1. *var. lect. cap.* 29. Anton. Rosc. *lib.* 3. *memorab. cap.* 9. S. L.

3 Vid. Procop. de bello Persico. adde §. *pen. infr. eod.*

4 Kalendis Decemb. mensis superioris. *Procop. de bell. Vandalico, Cedrenus, Paulus Aquilicensis.*

5 Hic numerus annorum emendat. §. 5. *S. constit. ad Trib.*

6 Tricies centena, §. *omnia igitur* 1. *vers. sed cum. S. const. ad Antecessores.* Trecenties decem millia versuum. *cod.* §. 1.

7 Pandectarum Ἐτυμον.

8 Διαιρέσεις καὶ διατυπώσεις.

9 Prima pars Pandectarum.

10 IV.

11 Pars secunda de judiciis.

12 A v. ad finem XI.

13 Pars tertia de rebus.

14 A XII. ad finem XIX.

15 Pars quarta quæ & hypothecaria.

16 A XX. ad finem XXVII.

17 Lib. XX.

18 Proposuerat tamen hunc ordinem sequi, *l.* 2. *in fin. ff. de statu hominum.*

19 XXI. XXII.

20 XXIII. XXIV. XXV.

21 XXVI. XXVII.

22 Pars quinta de testamentis.

23 XXVIII. XXIX.

24 XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV.

25 Trigesimus quintus tamen liber initium non ducit à tractatu legis Falcidiæ, sed à Titulo de cond. & demonst.

26 XXXVI.

27 Cur in Codice potius, quàm in Digestis caducorum mentionem fecit?

28 Pars sexta.

29 XXXVII. XXXVIII.

illis librorum numerum ſufficere arbitrantes. Applicavimus autem ipſis, & omnes ab inteſtato appellatas ſucceſſiones, & ipſos generum ordines, eorum gradibus etiam libro inſcriptis, & circa omnium finem Tertullianum & Orſicianum compoſuimus ſenatuſconſultum, ex quibus matres & liberi invicem ſucceſſores fiunt. Procedit autem poſt hæc alius liber [1], qui de ædificiorum operibus, & de ea quæ ob ruinoſa & diruta ædificia (datur) ſatisdatione, & his qui in his aliquid inſidiarum aut fraudis admiſerint, & de his qui ex aquarum impetu vicinos læſerint, & de publicorum vectigalium coactoribus, atque inſuper de donationibus tam indefinitis [ſeu ſimplicibus] quam in cogitationem mortis relatis leges ac jura ordinant. Rurſum autem quicquid de quacunque manumiſſione extat, vel de his, quæ ſuper ipſa agitantur cauſis, & hoc uni [2] traditum eſt libro. Amplius autem, & ea quæ de poſſeſſione, & per ipſam adquiſitione, & de cauſis eam introducentibus ſunt, in [3] unum ſepoſuimus tractatum [ſeu librum.] Et quidquid etiam de judiciariis extat ſententiis, & his qui in eis aliqua contra ſeipſos confeſſi ſunt, & de bonorum ceſſione, & creditorum detentione, & venditione, & de bonorum ſeparatione & curatione, & ne quid patiantur creditores fraudis, & id in [4] unum ſimiliter collatum eſt librum. Sed & interdictorum modum non pluribus, quam [5] uni dedimus libro. Inde [6] autem & ad præſcriptiones [ſeu exceptiones] & in his ordinata tempora venimus. Et obligationum quidem, & actionum ſeposuimus modos, & coëgimus omnem hanc partem, cui præſunt poſſeſſiones (ut dictum eſt) octo librorum numero deſcriptam, ſextam hanc partem totius voluminis ſeponentes.

1 XXXIX.

2 XL.

3 XLI.

4 XLII.

5 XLIII.

6 *Lib.* XLIV.

§. 8. Totius autem extrema pars, quæ & ſeptima [7] eſt totius tractationis, ſex librorum numero demandata eſt, incipiens quidem [8] à ſtipulationibus, procedens vero ad ea, quæ ſcripta ſunt de fidejuſſione, & debitorum numeratione, ſolutione & liberatione ipſorum, & de introductis ex Prætorum juriſdictione ſtipulationibus: quæ omnia duobus à nobis contracta ſunt libris: cum apud veteres nec dici poſſet, quot eſſent libri [ea de re.] Procedit & deinceps [9] ad delictorum narrationem: & omnia recenſet quæ ad majora delicta pertinent, quæ vocant privata, & item quæ ad ea quæ necdum ordinaria appellant: ſed ipſis extraordinariorum appellationem imponunt: deſcendit etiam & ad publica crimina quæ atrociſſima ſunt: & magnam ſibi advocant pœnam. Duo [10] autem & hic ſunt libri qui illa quidem, quæ ad delicta & crimina pertinent, complectuntur: quibus permixta ſunt, & ea quæ de reis criminum, qui ſe celare tamen conantur, ſcripta ſunt, & de eorum bonis, & de ea quæ infligitur condemnatis pœna, vel indulgentia. Initium autem nobis alterius rurſum [11] libri fit narratio de appellationibus, quæ communis eſt profecto ad reſcindendas tam pecuniarias [ſeu civiles] ſententias quam criminales. Quæcumque autem de civibus [ſeu municipibus,] & de decurionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nundinis, & redituum pollicitationibus, & variis cognitionibus [ſeu interrogationibus,] & publica deſcriptione, veteribus inventa ſunt, & quæcunque de verborum extant ſignificatione, & de his quæ pro regulis apud veteres dicta ſunt: hæc omnia in ſeſe recipit ultimus liber. Hujus igitur compoſitionis, cujus initium eſt à ſtipulationibus, hic liber eſt ſextus quidem, ſi ad proprium principium comparetur: ſed eſt quinquageſimus, ſi conferatur ad totam conſummationis perfectionem, [ſeu harmoniam.]

7 Pars ſeptima.

8 *Lib.* XLV. XLVI.

9 *Lib.* XLVII.

10 *Lib.* XLVIII. XLIX.

11 Pandectarum compoſitores.

§. 9. Quæ omnia compoſita ſunt, & elaborata peroptime, & ut noſtra juſſione dignum fuit, per Tribonianum [12] illuſtriſſimum: necnon prudentiſſimum magiſtrum, & exquæſtorem noſtrorum palatiorum, & conſulem, virum & in ipſis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus ſcribendis ſatis ſpectatum, & qui nihil unquam noſtrarum juſſionum contempſit: necnon per alios [viros] qui ſub ipſo nobis hoc opus elaborarunt; id eſt Conſtantinum [13] magnificentiſſimum comitem ſacrarum largitionum, & antigrapharium [ſeu magiſtrum] ſacri ſcrinii, & ſacrorum libellorum & cognitionum imperialium, qui nobis bonam de ſe opinionem in omnibus præbuit: necnon Theophilum [14] magnificentiſſimum magiſtrum, & leges [ſeu jura] in regia hac urbe laudabiliter [15], & cum ſummis vigiliis, & ut magiſteria ſedulitate dignum eſt, docentem: & Dorotheum [16] magnificentiſſimum quæſtorem, & Doctorem in legum civitate deſignatum: dicimus autem verendam & ſplendidam Berytienſium metropolim, quem de ipſo optima opinio & gloria, & ad nos deduxit ipſum, & ut hujus operis participem faceremus, hortata eſt: ſed & Anatolium [17] magnificentiſſimum magiſtrum, qui & ipſe apud Berytienſes ea quæ ex legibus [proficiſcuntur,] pulchre docet, vir ex tertia ſtirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum deſcendens: refert enim genus ad Leontium, & Eudoxium, homines in legibus optimæ memoriæ poſt Patricium inclytæ recordationis, quæſtorium & anticenſorem, & Leontium glorioſiſſimum, expræfecto, & exconſule, atque Patricium ejus filios (ſummæ admirationis viros) & Cratinum [18] magnificentiſſimum atque prudentiſſimum comitem ſacrarum largitionum, & optimus quoque is eſt legum enarrator in regia hac urbe: & præter hos etiam Stephanum, Menam, Proſdocium, Eutolmium, Timotheum, Leonidem, Leontium, Platonem, Jacobum, Conſtantis vim, Joannem, viros prudentiſſimos, qui univerſi Rhetores [19] quidem ſunt glorioſiſſimorum præfectorum ſacrorum noſtrorum Prætoriorum, gloriam autem ſeu laudem apud omnes prudentiæ juſte habent, & à nobis merito judicati ſunt digni, ut eligerentur tanti certaminis participes. Hæc igitur nobis circa Digeſtorum elaborata ſunt conſcriptionem per jam dictos gloriſiſſimos viros.

12 Tribonianus.

13 Conſtantinus.

14 Theophilus.

15 Anteceſſoris munus.

16 Dorotheus.

17 Anatolius.

18 Cratinus.

19 Ῥήτορες vertendum fuit advocati: nam apud Præfectum P. Illyrici advocatos fuiſſe conſtat, *l. 17. in pr. C. de advocat. diverſ. judicior.* ut & apud Præfect. Urb. 150. *l. 8. l. 11. C. eod.* ut apud Præſidem Syriæ 39. *l. 5. C. de advocat. diverſ. jud.* apud Præfectos urb. 80. *l. 7. in pr. C. eod.*

§. 10. Tanta autem nobis reverentia antiquitatis fuit, ut neque mutari nomina veterum Juriſconſultorum ſuſtinuerimus, ſed uniuſcujuſque illorum appellationem legibus inſcripſimus, mutantes quidem, ſi quid jam habere viſum eſt non recte, partes vero illas nunc tollentes, has nunc addentes, ex multis denique optimum eligentes, & unam [atque parem] [20] omnibus præbentes poteſtatis vim, [ſeu robur:] ita ut quicquid ſcriptum eſt in eo libro, id noſtra ſit ſententia: nemine audente comparare ea quæ nunc facta ſunt his quæ prius erant: quia multa & numeratu non facilia tranſpoſuimus in melius, etiamſi quid imperiali aliqua antiquorum imperatorum conſtitutione in aliam dictum fuerat formam. nam nomina quidem veteribus ſervavimus, legum autem veritatem noſtram fecimus. itaque ſi quid erat in illis ſeditioſum, (multa autem talia erant ibi repoſita) hoc deciſum eſt & definitum, & in perſpicuum finem deducta eſt quæque lex.

20 Vid. §. *cumque in fin. C. conſt. ad Trib.*

21 De authoritate Juriſprudentum.

§. 11. Sed cum oportebat, & aliquam [21] mediocrem [22] iſagogem facere in eorum gratiam, qui recenter leges attingunt, nec majorem doctrinam portare poſſunt: neque hoc extra noſtram

22 De inſtitutionibus compoſitis. 23 Inſtitutionum uſus. Inſtitutiones, μετὰ εἰσαγωγὴν, *ut hic.* prima elementa legitimæ ſcientiæ, *C. de confirm. Inſtit. §. 11. verſ. & ideo Tribonianus.* prima legum argumenta prima fundamenta atque elementa, *C. conſtit. ad Senatum §. 11.*

ῥηθὲν σωτήριον, δύο βιβλίων αὐτοῖς ἀσελθμὸν δρόμον νενομικότες. Πρωτοτελέσαμεν οὖν τοῖς· καὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένας ἀπάσας ἀφωρισμένας, καὶ αὐτὰς τὰς τῶν γονέων πύξεις, καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις βουλὰς ἐγκεφαλώσεις τῷ βιβλίῳ, καὶ ἐπὶ τὰ ἐγκλείοις αὐτῶν τὰ ἀφελῆ. Τετράδιον τε καὶ Orſicianiu συνεθήκαμεν δόγματι, ἐξ ὧν μητέρες τε καὶ παῖδες ἀλλήλων ἀφόδοχοι γίνονται· ἀφεῖσι ἓν ἐφεξῆς βιβλίον ἄλλο τί τε ἀφὶ τῶν οἰκοδομήματα ἔργων, καὶ τὰ ἀφὶ τῶν ἐλισθαινόντων τε καὶ καταφερομένων οἰκημάτων ἀσφαλείας, καὶ τῶν τούτοις τὰ κακοεργούντων, καὶ ὅτι τῶν ὑδάτων φορᾶς αὐλακήσαν τοῖς πέλας, καὶ τὰ ἀφὶ τῶν αἱρεζιζόντων τὰ δημόσια τέλη· καὶ ἀφόρτα δωρεῶν, τῶν τε ἀπροσδιορίστων, τῶν τε εἰς ἔννοιαν τελούτης ἀναφερομένων νομοθετῶν· καὶ αὖθις εἴ τι ἀφὶ τῶν ὁπόσα ἐν ἐλευθερίας ἐστὶ, ἢ καὶ τῶν ὑπὲρ τοιούτων ἀγώνων, τοῦτο ἐνὶ πεποιήκασι) βιβλίῳ. Ἐπὶ δὲ καὶ τὰ ἀφὶ νομῆς, καὶ τῶν δι' αὐτῆς κτήσεως, καὶ τῶν εἰσαγομένων αὐτῷ αἰτιῶν, εἰς ἓν ἀπεθέμεθα σύγκριμμα, καὶ εἴπερ ὅλως ἀφὶ δικαιικῶν ἐστὶν ἀποφάσεών τε, καὶ τῶν ἐν τούτοις πνὰ κτῆσφῶν αὐτῶν ὁμολογήσεων, καὶ τῶν ὄντων ἀναχωρήσεως, καὶ δανειστικῆς τε καθέξεως· καὶ πράσεως, καὶ τῶν πραγμάτων ἀμελείας τε καὶ κηδεμονίας, καὶ ἵνα μὴπι παθεῖν τοὺς δανείζοντας βλάβην, καὶ τοῦτο ὁμοίως εἰς ἓν ἤθροισεν βιβλίον, καὶ τὸ interdictum τε τρόπον ὃ πλείοσιν ἑνὸς ἀποδεδώκαμεν βιβλίῳ. ἐπείγοντες ἐπὶ τὰς παραγραφὰς, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῖς τεταγμένους ἐχωρήσαμεν χρόνους καὶ τὸ τῆς συνοχῆς καὶ ἀγωγῶν ἀπεθέμεθα τρόπον· καὶ συναγαγόντες τὸ πᾶν δὴ τοῦτο μέρος, ὅπερ ἡγεῖται τὰ ἀφὶ τῶν ἀφορισμῶν (ὡς εἰρηται) χρησαμένοις, εἰς ὀκτὼ βιβλίων ἀσελθμὸν, ἔκλεν δὴ τοῦτο μέρος τῆς ὅλης συντάξεως ἀποθέμενοι.

§. η'. Τὸ δὴ πάντος τελοῦτιον, ὅπερ ἕβδομον ἀπάσης ἐστὶν τῆς πραγματείας, ἐξ βιβλίων ἀσελθμῷ ἀφειέναι) δεχόμενον μὲν τῶν ἐπιτρεπτέων, ἀφαίνον δὲ ἀφὶ τε τῶν ὑπὲρ ἐξοχὴν χρεωμένων, καὶ τῶν χρεῶν κατιόλης, καὶ ἀφανίσεως τε καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, καὶ τῶν εἰσηγμένων ἐν τῶν παιδῶν πραιτόρων νομοθεσίας ἐπιτρεπτέων· (ἅπερ ἅπαντα δύο περ' ἡμῶν συνέστη) βιβλίοις· καὶ τοῖς τε ἐμπεφοδεῖν, ἐὰν εἰπεῖν ἐστὶν, ὅσοι καθεστῶτες) ἀφεῖσι δὲ εἰς τὰ ὑπὲρ τῶν ἐξκλημάτων λόγων, καὶ ἅπαντα καλέλεγον, ὁπόσα τῶν τε μελετοτέρων ἐστὶν ἁμαρτημάτων, ἅπερ ἰδιωτικὰ καλοῦσιν, ὅσα τε ἐκ τῶν τεταγμένα ἀφεσσονομάζουσιν, ἀλλὰ τὰ τῶν Extraordinariam αὐτοῖς ἐπιπλήσσειν ἐπωνυμίαν· ἀναβαῖνον δὲ καὶ εἰς τὰ δημόσια τῶν ἐξκλημάτων, ἅπερ σφοδρότατά τε ἐστὶν, καὶ μεγάλων ἐφ' ἑαυτοῖς καλεῖ τῶν ποινῶν. δύο δὲ καὶ ταῦτα βίβλοι· ταῦτα δὴ τὰ ἀφὶ τῶν ἁμαρτημάτων τε καὶ ἐξκλημάτων συνέχουσιν. ἀφεσσαμένοις δὲ αὐτοῖς, καὶ τὰ ἀφὶ τῶν ἐπὶ ἐξκλήμασιν μὲν ἀλισκομένων, ἑαυτὸς δὲ ἀφανεῖς καθιστάντων καὶ τῶν ὅσης αὐτοῖς πελευσίας, καὶ τῶν ἐπαγομένης τοῖς καθαδεδικασμένοις ποινῆς, ἢ συζυγήσεως. Ἀρχὴ δὲ ἡμῖν ἑτέρα βιβλίς πάλιν, ὁ ἀφὶ τῶν ἐφέσεων γίνεται λόγος, κοινὸς ὢν εἰκότως καὶ τῶν ψήφων, τῶν τε εἰς χρήματα, τῶν τε εἰς ἐξκλήματα φερομένων. Ὁπόσοι δὲ ὑπὲρ τε πολιτῶν, ὑπὲρ τε βλαβῶν, καὶ λειτουργημάτων, καὶ τῶν δημοσίων ἔργων, καὶ παινηγύρεων, καὶ πόρων ἐπαγγελίας, καὶ ποικίλων ἐρωτήσεων, καὶ τῶν δημοσίας ἀπογραφῆς νενομοθέτηται) τοῖς πάλαι· ὅσα τε ὡς ὑπὲρ τῶν ῥημάτων ἐστὶν ὀνομασίας, καὶ τῶν ἐν κανόσιν εἰρημένων τοῖς πάλαι, ταῦτα ἅπαντα τὸ τελοῦτιον ἀφειέναι βιβλίον. Τέτε δὴ δὲ συγκρίσεως, ὥσπερ δρομὴ τὰ ἀφὶ τῶν ἐπιτρεπτέων, ἐστὶν ἔκλεν μὲν, ὅσον ἀφὸς τὸν οἰκείαν δρομὴ καθεστὸς· πενηκοστὸν δὲ ἀφὸς τὸν ὅλον τῶν συντάξεως ἁρμονίαν.

§. θ'. Ἅπασι δὲ συντεθεῖσι τε καὶ σκεπεπόνηται καλῶς τε καὶ τῶν παρ' ἡμῶν κελεύσεως ἀξίως ὡσαύτως τε Τελεωνιανὸς δὲ ὑποδεξοτάτε, καὶ σοφωτάτε καιρίτε, καὶ ἀπαιτωνιστόρων τῶν ἡμετέρων βασιλείων, καὶ ὑπατικῶν, ἀνδρὸς ἔντε τῷ πράττειν, ἔντε τῷ ῥητορεύειν, ἔντε τῷ τὰς νόμους χράφειν δύσκολωτάτου· τῶν δὲ ἡμετέρων ἐμπροσθεν ἀδὲν πλεμμὲς ἀφεστάξεων καὶ τῶν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν σκοπησαμένων, τετέτιν Κωνσταντῖνε τε δὲ μεγαλοπρεπεστάτε κόμιτος τῶν θείων λαργιτίονων, καὶ ἀντιγραφέως δὲ θείε σκρινίε, τῶν τε θείων λιβέλλων, καὶ τῶν βασιλικῶν ἀγνώσεων, χρησίμως ἑαυτὲ δόξαν ἡμῖν ἐν ἅπασιν παρεχομένε· καὶ ἀφὸς γε Θεοφίλε δὲ μεγαλοπρεπεστάτε μαγίστρε, καὶ νόμους ἐπὶ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως σεμνῶς τε καὶ ἀγρύπνως, καὶ τῆς διδασκαλικῆς ἐπιτηδεύσεως ἀξίως διδάσκοντος· καὶ Δωροθέε δὲ μεγαλοπρεπεστάτε κυαισωρίε, καὶ διδασκάλε ἐν τῇ τῶν νόμων ἀναδεδειγμένῳ πόλῃ, φαμὲν ἢ τῶν ἀϊδίμων τε, καὶ ἀφανῆ τὴν Βηρυλίων μητρόπολιν· ὃν ἡ περὶ αὐτὲ χρηστὴ δόξα, καὶ εἰς ἡμᾶς ἤγαγεν, καὶ τῶν παρόντων μισθοῖς πρεπόντως ἀμείψασθαι πόνων· καὶ Ἀναστολίε τε δὲ μεγαλοπρεπεστάτε μαγίστρε, ὃς δὴ καὶ αὐτὸς ὡσαύτως Βηρυλίοις τὰ ἐν νόμων παιδεύῃ καλῶς, ἀνὴρ ἐν τριγονίας σεμνῆς τὰς ὡσαύτως Φοίνικας τῶν νόμων διδασκάλους καταβαίνων· ἀναφέρει γὰρ εἰς Λεόντιον τε, καὶ Εὐδόξιον, ἄνδρας ἐπὶ νόμοις μὲν Πατρίκιον τῶν δύκλεῆς μνήμης κυαισώρων, καὶ ἀνθυπάτους, καὶ Λεόντιον τῶν πανδαίμονα ἀπὸ ὑπάρχων, ὑπάτων, καὶ Πατρίκιον τῶν αὐτὲ παῖδας (ὥστε ζηλωτὰς) τῶν δὲ μεγαλοπρεπεστάτε καὶ σοφωτάτε κόμιτος τῶν θείων λαργιτίονων, νόμων τε, καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς ἐξηγητὴς ἐπὶ τῆς βασιλίδος ταύτης ἐστὶν πόλεως, καὶ ἀφὸς τούτοις Στέφανε, Μίνα, Προσδοκίε, Εὐτολμίε, Τιμοθέε, Λεωνίδε, Λεοντίε, Πλάτωνος, Ἰακώβε, Κωνσταντῖνε, Ἰωάννε, τῶν σοφωτάτων. οἵ δὴ πάντες ῥήτορες μὲν εἰσὶν τῶν ὑποδεξοτάτων ὑπάρχων τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρείων, δόξαν δὲ περὶ πᾶσιν τὴν ἐπὶ σοφίᾳ δικαίως ἔχοντες, εἰκότως περ' ἡμῶν σκεφθησαν ἄξιοι καθεστάναι δὲ τοσούτε μεταλαγεῖν ἀγῶνος. Τοιγαροῦν μὲν ἐν ἡμῖν ἀφεῖ τὴν τῶν Digestων σκιπεπόνην) συγγραφὴν ἀφὸ τῶν ἀρχαίων ἡμῖν εἰρημένων, εὐδόξων τε, καὶ σοφῶν ἀνδρῶν.

§. ι'. Τοσαύτη δὲ ἡμῖν αἰδὼς τῶν δραχμιότητος γέγονεν, ὥστε δὲ ἀμοιβὴν τὰς ἀφορμὰς τῶν ἔμπροσθεν νομοθετῶν ὑπεμείναμεν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνε τέτων τοῖς νόμοις ἐπεξεύρομεν ἀφορμήν· ἀμοιβὴν μὲν, εἴπως ἔχειν ἡμῖν ὧν ὀρθῶς ἐδύκει· μέρη δὲ τὰ μὲν ἀφελόντες, τὰ δὲ ἀφοδέντες, ὧν πολλῶν τε τὰ κάλλιον ἑλόμενοι, καὶ τὴν ἴσην ἅπασιν περιέχοντες τὴν ἐξουσίας ἰσχύν. ὥστε πᾶν, ὅπερ ἐγγράψαι τῷ βιβλίῳ, τοῦτο ἡμετέρα γλυκεῖα γνώμη· μηδένα τε ταῦτα παρακινθύνευμα τὰ γεγράμμενα νεῦν τοῖς ἔμπροσθεν· ἐπειδὴ πολλὰ, καὶ ἐδὲ ἀσελθμηθῶν ῥᾴδια, μεταπεθείκαμεν εἰς τὸ κρεῖττον, κἂν εἴπι βασιλικῆ πνὶ τῶν πυλαιτέρων αὐτοκρατόρων ἀφετέῳ, ἀφὸς ἄλλοιον εἰρηθὲν ῥῆμα· τὰ μὲν γὰρ ὀνόματα τοῖς ἔμπροσθεν ἐφυλάξαμεν· τὴν δὲ τῶν νόμων ἀλήθειαν ἡμετέραν ἐποιησάμεθα· ὥσπερ καὶ ἐπὶ συσιαζόμενον ἐκείνοις ἦν· (πολλὰ δὲ τὰ τοιαῦτα ἀπέκειτο) τοῦτο διῃρητεῖ τε, καὶ πεπέρασται, καὶ εἰς σωφρὲς ἀσελήκε τέλος ἔχοντα νόμον.

§. ια'. Ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν καί πνα μελέαν εἰσαγωγὴν ποιήσασθαι ἀφὸς τὰς ἀρὶ νόμων ἀπαρχὰς καὶ τὴν μείζω διδασκαλίαν ἀ χωρεῖσιν· ἐδὲ τοῦτο τῶν ἡμετέρων ἔξω καθελείπομεν ἀφορμὰς· ἀλλὰ τε-

---

Source : BIU Cujas

ſtram providentiam reliquimus, ſcilicet Triboniano glorioſiſſimo, qui & ad totius operis legitimi gubernationem electus eſt, necnon Theophilo, & Dorotheo magnificentiſſimis & prudentiſſimis anticenſoribus accerſitis mandavimus: ut ſeligerent ex his, quæ apud veteres erant iſagogarum modo compoſita, ea, quæ eſſent aptiſſima, & in ipſis rerum argumentis obtinentia; utque colligerent, & nobis offerrent, & ut mentionem etiam facerent noſtrarum Conſtitutionum, quas pro emendatione veteris juris promulgavimus: & ita componerent libros quatuor futuros prima elementa totius iſagoges, quos vocari inſtituta viſum eſt, quam ſane legitimi operis partem compoſitam nobis obtulerunt, & nos eam totam conſideratam à nobis, & perpenſam, rectèque habere viſam noſtris ſenſibus non indignam eſſe judicavimus, & [1] pro noſtris haberi Conſtitutionibus, & noſtrarum Conſtitutionum robur habere juſſimus: quod & ex his, quæ in *proœmiis* ejuſdem voluminis diſſeruimus, omnibus manifeſtum fecimus.

1 Paulo aliter Theophilus, §. *pen. Inſtit.* ἐπιγνοὺς ὡς αὐτὰς διατέξῃ τὴν ἰσχὺν φιλοτιμήσασθαι.

§. 12. Sic itaque omni Romani juris diſpoſitione ordinata, & in tribus integris & voluminibus, & annis tanto opere perfecto: (quod nobis ab initio omnem ſpem excedere: circa finem autem, cum jam penetrabilem eſſe rem docuimus, ne in decem quidem annis totum abſolvi poſſe videbatur) tanta ergo trium [2] annorum celebritate conſummato opere, & hac opera Domino Deo oblata, qui dedit & pacem agere, & bella feliciter dirigere, & leges ponere præterito, præſenti, & futuro tempori: juſtum eſſe putavimus, omnibus hominibus facere manifeſtum noſtrum in his rebus ſtudium ſimul & providentiam: quomodo nempe priore ſoluti perturbatione, & confuſione, & nullum finem habente juris poſitione, uſuri ſint poſthac legibus rectis, compendioſis, & omnibus ad manum promptis, & litium compendium adferentibus, & paratis, atque expoſitis omnibus [hominibus] ad [3] facilem adquiſitionem, nec amplius egentibus multis pecuniis, ut illorum inutilium librorum congerant multitudinem: ſed viliſſima pecunia, tam ditioribus, quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam ſui comparandi præbentibus.

2 De triennio fœlici Juſtin.

3 §. 13. *in pr. conſt. ad Senatum, & omnes populos.*

§. 13. Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc congeſta eſt, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur eſſe ſimile [& geminatum 4,] (hoc autem putamus rarum eſſe) attamen humanæ naturæ [imbecillitatem] conſiderantibus, non extra juſtam apologiam ne hoc quidem videbitur eſſe: * in nullo enim aberrare, [ſeu in omnibus inreprehenſibilem ſeu inemendabilem eſſe,] divinæ utique ſolius, non autem mortalis eſt conſtantiæ, [ſeu roboris,] quemadmodum & à majoribus dictum eſt: deinde eſt, ubi & ſimilium adſumpſimus poſitionem: vel rebus ſubjectis id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum extraneo loco eſſet commixtum id, quod ſimile ſuperiori videbatur, impoſſibile fuit eam ſimilitudinem detrahi: vel etiam quia ſæpe cuſtodienda fuit integra totius theoriæ [5] [ſeu viſionis] continentia, nec ſeparanda, [aut divellenda] mens & intellectus [legentium] per eorum, quæ jam ſcripta fuerant, ademptionem, quin & hoc ſicubi adſumptum eſt propter rei neceſſitatem: tamen id breve eſt, nec ullum fere ſui ſenſum præbens.

4 De ſimilibus.

5 Viſiones. §. 14. *h. conſt. prox.*

§. 14. Hoc etiam ipſum, & in Conſtitutionibus jam inter imperiales Conſtitutiones relatis, & jure, quod ex his reſultat, obſervavimus: nam quæ in illis jam cauta erant, ea nec in volumine poni conceſſimus, niſi ob aliquam interdum circumſtantiam ſimilitudinis aliqua cauſa relicta eſt.

§. 15. Contrariam [6] autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volumine poſitæ ſunt, non facile quis repererit, ſi modo ad omnes contrarietatis fines animum intendere feſtinet, ſed [7] ineſt aliquid diverſum: quod adſumptum alterius generis forte hanc & illam legis poſitionem apparere faciat.

6 De Antinomiis.

7 Vid. §. 15. *conſt. ad Senatum.* Sed Goveanus legem 8. *in pr. ff. de Juriſdict.* cum lege 32. *in pr. ff. ad l. Aqu.* non poteſt aliter conciliare, quàm ſi dicat in *d. l.* 8. aliter vel male ſcriptum fuiſſe.

§. 16. Sed & ſi quid forte prætermiſſum [8] eſt eorum, quæ poni debebant (forte enim & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillitatem naturæ) multo ſane melius eſt noſtris ſubditis multis inutilibus liberari [legibus] dum privantur forte paucis quibuſdam, quæ videbantur idonea, myriadibus prope infinitis defoſſa & depoſita, & nemini forte mortalium animadverſa.

8 De prætermiſſis.

§. 17. Hanc enim ob cauſam tot libris [9] (quos antea ſcribi oportebat,) deſtituti judices, facilius ex pauciſſimis juris auctoribus, & libris ad finem litium perveniebant, & judicia decidebant, vel propter inopiam librorum, vel quia non ſufficiebant multis laboribus ad invenienda multa utilia neceſſariis, & viribus erant impares. In præſenti autem conſummatione maximus legum obtinentium congeſtus eſt numerus ex libris raris, & qui vix inveniri potuerint, & quorum nec nomina nec eruditiſſimi quidem in legibus complures homines noverant. Quorum ſane copiam [ſeu materiam] nobis uberrimam dictus glorioſiſſimus Tribonianus præbuit multorum librorum, & qui vix numerari poſſunt, ſuppeditata multitudine: quibus omnibus perfectè lectis, congeſta ſunt hæc volumina; ſed ex horum multis & variis hi, qui à nobis ad hoc congregati erant, cum nihil inveniſſent idoneum, aut novum ab his quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc opere faciendam optimo animo reſpuerunt.

9 De liberis veterum Juriſconſultorum.

§. 18. Si vero poſtea aliquid novi [10] controvertetur, quod non apparebit legibus his inſcriptum: (* multa [11] enim novare novit natura) ſed Imperium Deus propter hoc impoſuit hominibus, ut emergentia & legis egentia lege definiat, & humanæ naturæ incertum repleat, & certis concludat legibus ac regulis: neque hoc noſtrum nunc dicimus: ſed jam omnium juris conditorum, qui olim claruerunt, prudentiſſimus Julianus hoc ipſum videtur dixiſſe, qui & ab imperiali auctoritate implorat fieri legum repletionem in emergentibus ambiguitatibus & quæſtionibus: ſed & D. Adrianus piæ memoriæ; quando ea, quæ à prætoribus quotannis edicta fuerant, brevi complexus eſt libello, adſumpto ad id optimo Juliano; in oratione, quam in commune habuit in ſeniore Roma, hoc ipſum quoque ait: ut, ſi quid præter id, quod jam ordinatum eſt, emerſerit: conveniens eſt, eos, qui in magiſtratu ſunt, illud conari decidere, & remedium imponere ſecundum eorum, quæ jam ordinata ſunt, conſequentiam [imitationem.]

10 De novis ac futuris quæſtionibus, & conſtitutionibus.

11 *Novell. 7. c. 2. in princ.*

§. 19. Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magni Senatus & omnes noſtræ reipublicæ homines) cognoſcentes, gratiam quidem confitemini Deo, qui noſtris temporibus tantum bonum ſervavit: utimini vero noſtris legibus; nulli [12] earum, quæ veteribus libris inſcriptæ ſunt, attendentes: neque ad ea quæ nunc poſita ſunt, illas comparantes, quia etſi videantur quædam invicem non conſonare, tamen prius [13] illud & vetuſtius nobis ut imperfectum diſplicuit, nunc autem hoc viſum eſt debere obti-

12 De abrogatis veterum Imperatorum legibus.

13 Vid. §. 19. *h. conſt. ad Senatum.*

ſωνιωνῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ, τῷ κῇ τῶν ὅλων νομοθεσίας ὑπαρχίαν ἐπιτετραμμένῳ, κῇ Θεοφίλῳ γένει, κῇ Δωροθέῳ τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις, κῇ σοφωτάτοις, ἀνὰ κλιθέντας ἐκκελεύσαμεν ἐκλεξαι ἃ διεπραξάμεθα πρόσφορα ὄν τε τοῖς ἀρχαίοις ἐν εἰσαγωγαῖς συγκειμένων τε καιρολογεῖν τε, κῇ κρατεῖν, κῇ ὁπόσα τοῖς νῦν πολιτευομένοις συμφέρειν πράγματα, ταῦτα ἐκλεξαι, κῇ ἀθρόαν κῇ εἰς ἡμᾶς ἀναγεῖν, μεμνῆσθαι τε κῇ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ὡς εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν ἔμπροσθεν πεποιήμεθα· κῇ ὅτι συνθεῖναι βίβλους τέσσαρας, πρόσφορα στοιχεῖα τῆς εἰσαγωγῆς ἑορμάς, ἃ δὴ καλεῖν Instituta νενόμισται· καὶ δὴ κῇ τοῦτον τὸν νομοθεσίαν συνθῆναι πρόσφορον ἡμῖν· κῇ ἡμεῖς ἅπασαν καθεσκευάσμεθα, κῇ διασκεψάμενοι καλῶς τε ἔχειν, κῇ κτῆμα τῶν ἡμέτερον εἰσενεγκάμενον νῶν, κῇ ἡμέτερον εἶναι κῇ τοῦτο τὸ βιβλίον ἀπεφηνάμεθα, κῇ τοί γε τῶν τῆς ἡμετέρων διατάξεων ἰσχὺν ἔχειν αὐτὸ παρ' αὐτῶν, ὧν ἐν πρωοιμίοις ἓξ βιβλίοις διελέχθημεν ἅπασιν ἐδηλώσαμεν.

§. 16. Οὕτω τοίνυν τῷ Ῥωμαίων νομοθεσίαν πέρασιν, κῇ ἐν τρισὶ τοῖς ὅλοις βιβλίοις τε κῇ ἐνιαυτοῖς πρᾶγμα τοσοῦτον συμπεπληκότες· ὅπως ἦν μὴ τῷ δρόμῳ ὑπὲρ ἅπασαν ἐλπίδα· τὸ γὰρ δὴ πολυπλάσιον, μεθ' ὅπερ ἡμεῖς βαθὺν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐδείξαμεν, ἐδόθη εἰς δέκατον ἔτος ὅλον συντεθλῶσι πρόσδοκητὸν, εἰς μόνων τριῶν ἐνιαυτῶν ἀπερίλεκτος πέρας· κῇ τῷ δεσπότῃ Θεῷ κῇ τοῦτον ἀναθέντες τὸν ἆθλον τῷ κῇ εἰρήνην ἄγειν, κῇ πολέμους κρατεῖν, κῇ νομοθετῆσαι πάντα τὰ πρὸ ἡμῶν, τῷ τε ἐφ' ἡμῶν, τῷ τε μεθ' ἡμᾶς χρόνῳ δωρησαμένῳ· δίκαιον ᾠήθημεν, ἅπασιν ἀνθρώποις ποιῆσαι φανερὰν τὴν ἡμετέραν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδήν τε κῇ πρόνοιαν· ὅπως ἂν ἔμπροσθεν ἀπαλλαγέντες παραχῆς τε κῇ συγχύσεως, κῇ πέρας ἐχούσης ἐδέν νομοθεσίας, χρήσωνται νόμοις ὀρθοῖς τε, κῇ στενόμοις, κῇ πᾶσιν πρόχειροις, κῇ τῶν δικῶν συνθλίψεσιν ἀπαλλαγησομένοις, κῇ πρόκειμόν γε ἅπασιν τοῖς βουλομένοις ῥᾳδίως εἰς κτῆσιν, ὄσι ἐπὶ πολλῶν δεομένοις χρημάτων, ἵνα τὸ τῶν ἀχρήστων ἐκείνων βιβλίων ἀθρόισμα μὴ πολὺ· ἀλλ' ἐπ' ὀλίγῳ πιμπλῶσι τοῖς τε πλουτοῦσιν ὁμοίως, τοῖς τε ἐξ ἐλάττονος ὁρμωμένοις οὐσίας ἄδειαν τοῖς ἑαυτῶν παρεχομένοις κλήσεως.

§. 17. Εἰ δέ τι πλῆθος ὄντος δὴ κῇ νῦν ἠθροισμένα κῇ ὀκτακόσια συλιχθέντος, δόξειεν ἔχειν ὁμοίως· (τοῦτο δ' οἰόμεθα σπάνιον εἶσεσθαι) πλὴν ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀνθρωπίνης ἐσχασμένοις φύσεως, ὄσι ἔξω δικαίας ἀπολογίας ἐδὲ τοῦτο δόξειεν· εἶναι τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθύπτιον, θείας ἂν εἴη μοίρης, ἀλλ' ὄσι ἀνθρωπίνης ἰσχύος, καθὰ κῇ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἰρηται πλὴν ἔσιν, ὅπη κῇ τῶν τῆς ὁμοίων παρεκτεθέμεθα φησὶν, ἢ τῆς ἐνυκειμένων πρασμάτων τοῦτο ἀπαυτόνλων τὸ δεῖν τινα τὸ πλείοσιν ἐφαρμοσθῆναι τύποις, ἢ τῶν συναναμεμίχθαι τινὶ ξένῳ τὸ δοκοῦν ὁμοιον τῷ πρόσθεν κῇ δύσκριτον αὐτῶν τῆς διαιρεσιν εἶναι, ἢ κῇ τῆς πολλάκις φυλαχθῆναι τὸ τῆς ὅλης θεωρίας συνεχὲς, κῇ μὴ διασπασθῆναι τὸν νοῦν τῆς τῆς ἤδη γεγραμμένων ἀφαιρέσει ῥημάτων· πλὴν κῇ τοῦτο εἶπε κῇ παρείληπται διὰ τῆς τῶν πράσματος ἀνάγκης, ἀλλ' ἔσιν βραχὺ, κῇ ὀλιγίαν ἑαυτῶ χρόνον παρεχόμενον ἀΐδησιν.

§. 18. Ταῦτα τοίνυν τῶν διατάξεσιν ἐφυλάξαμεν· τὸ γὰρ σκεῖναις εἰρημένα, κῇ τοῦτο τεθλῶσι τὸ βιβλίον ὁ συνεχωρήσαμεν, πλὴν ὅσον ὄν δ' ἔν τινι σπανίως ἀφιστάσῃ τῆς ὁμοιότητος αἰτιῶν.

§. 19. Ἐναντίως γὰρ τοῖς ἄλλοις ἔχοντα τινὰ νόμον τῆς ἐπὶ δ' βιβλίοις τούτοις κειμένων, ὄσι ἂν τις εὐθὺς ῥᾳδίως, εἶτα διὰ πάντων τῶν τῆς ἐναντιότητος ὁρῶν διεξελθεῖν ἀσφάλειαν· ἀλλ' ἔσιν τι τὸ διάφορον, ὃ προσληφθὲν ἀλλοιότερον ἴσως ἂν δόξαι ἑτέρον ποιεῖ τὸν δ' νόμον θέσιν.

Εἰ δ' καί τι τυχὸν παρεῖπεν τῆς τεθλῶσι δεόντων (εἰκὸς δὲ κῇ τι τοιοῦτο συμβεβῶσι διὰ τὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθένειαν φύσεως) ἀλλὰ τοῦ πάντα κάλλιον ἂν εἴη, τοῖς ἡμῶν ὑπηκόοις, πολλῶν ἀπηλλάχθαι κακῶν δ' καταλιπεῖν ἴσως ὀλίγα τινὰ τῶν δοκούντων ἐπιτηδείων μυριάσιν ἐδὲν ἀναριθμήτοις ἐγκαθειρυγμένα τε, κῇ ἀπόκειμένα, κῇ ἐδενὶ σχεδὸν τῶν πάντων γνώριμα, τοῦτο τε ἕνεκεν διὰ καθόλου ῥᾳδίως.

§. 20. Τοσούτων δ' ὄντων τῶν ἔμπροσθεν γεγραμμένων βιβλίων, ἐξ ἐλαχίστων νομοθετῶν τε κῇ βιβλίων συνελεγθέντα τῶν ἐν δικαστηρίοις ἀγώνων· τῶν μὲν, ἐπειδὴ βιβλίων ἠπόρουν, τῶν δ', ἐπεὶ πᾶς ὄσι ἥκιστ' πόνος πολεῖσιν δύρεῶν τὰ πολλὰ τῶν χρησίμων ὄσι ἰχνούντων. Νῦν δ' κῇ τὴν συνταξιν ἤθροισεν τοιοῦτο πολὺς νόμων κρατούντων ἀελυθὸς ὂν βιβλίων ταινίων, κῇ μόλις ἐξευρημένων, κῇ ὧν ἐδὲ πᾶς ἐπιτηδείας οἱ πολλοὶ κῇ τῶν σφόδρα δοκιμωτάτων ἐπὶ νόμοις ἐγνώσκον. ὧν δὴ τῷ ὕλῃ ἡμῖν ἀφθονωτάτῃ ὁ ῥηθεὶς ἐνδοξότατος Τριβωνιανὸς παρέχεται, πολλῶν τε βιβλίων, κῇ ἐδὲ ἀελυθμητῶν ῥᾳδίων παρεχόμενος πλήθους. ὧν ἁπάντων διειρκῶς ἀναγνωσθέντων, ἠθροίσθη τὰ παρόντα βιβλία. Καὶ τοί γε οἱ παρ' ἡμῶν πρὸς τῆς συναθροισθέντες, πολλοῖς δὴ κῇ ἑτέροις ἐνέτυχον βιβλίοις· ἐν οἷς ἐδὲν δύρηλες ἀπωδεῖον, ἐδὲ καινὸν πρόσφατε ἠθροισμένα, τῷ ἐξ αὐτῶν εἰκότως ἀπεδεκίμασαν ἐν τῷ ἢ τῷ συγγεγραμμένῳ τῶν νόμων εἰσφοράν.

§. 21. Εἰ δ' καί τι τὸ λοιπὸν ἀμφισβητηθείη, κῇ μὴ τοῖς νόμοις τούτοις ἐγγεγραμμένον φανείη· (πολλὰ γὰρ ἂν πέφυκεν καινοργεῖν ἡ φύσις) ἀλλὰ βασιλείαν ὁ Θεὸς ἀφῆκεν τῶν ἀνθρώπων· ὅπως αὐτοῖς δεομένοις ἀεί τι ἀφαπτήσαι, τῷ τῶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἀορασίαν ἀναπληροῦτε, κῇ ῥητοῖς πρέπειν νόμοις τε, κῇ ὄργις· κῇ ἐκ ἡμετέρᾳ γε τοῦτο λέγεσθαι μόνον· ἀλλ' ἤδη κῇ ὁ πάντων τῶν νομοθέτας ἡδοκιμηκότων σοφώτατος Ιουλιανὸς αὐτὸ τοῦτο φαίνεται λέγων, κῇ τῷ ὄν τῶν βασιλείας ἐπὶ ταῖς ἀναφυομέναις ζητήσεσιν ἐπικαλέσθαι ἀναπληρωσιν. καὶ πρός γε Ἀδριανὸς ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὅτι τὰ παρὰ τῶν πραιτώρων κατ' ἔτος ἐκκεισθέντα νομοθετήματα· ἐν βραχεῖ πινὶ συνῆγε βιβλίῳ τὸ κρείττων Ιουλιανὸν πρὸς τοῦτο προσλαβών, κῇ τὸ λόγῳ, ὃν ἐν κοινῷ διεξῆλθεν ἐπὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, αὐτὸ δὴ τοῦτο φησὶν, ὡς εἴ τι πρόσθεν τὰ διαπεφωνημένων ἀνακύψειεν, πρόσηκον ἐστὶ τοὺς ἐν ἀρχαῖς τοῦτο πειρᾶσθαι διαιρεῖν κῇ θεραπεύειν κῇ τῷ ὄν τῶν ἤδη διαπεφωνημένων ἀκολουθείαν.

§. 22. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντες, (φαιμὲν δ' ὑμᾶς τε, ὦ μεγάλη βουλὴ, κῇ ὁ λοιπὸς ἅπας τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀνθρωπος) γινώσκοντες, χάριν μὲ ὁμολογεῖτε Θεῷ, τῷ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἀγαθὸν τοσοῦτον φυλάξαντι· χρῆσθε δ' τοῖς ἡμετέροις νόμοις, τῶν τοῖς πάλαι βιβλίοις ἐγγεγραμμένων πρόσφατος ὄντες, ὄδε ἀντιξετάζοντες αὐτὰ πρὸς τὰ νῦν κείμενα· ἀφ' τὸ κἂν εἰ δοκῇ πινὰ πῶς ἀλλήλοις μὴ συμφθέγγεσθ· ἀλλ' ἓν τὸ μὲ πρότερον ἡμῖν ὡς ἀλυσιτελὲς ἀπαρέσαι, τὸ νῦν δ' τοῦτο δόξαι κρατεῖν· κῇ γὰρ ἀπαγορεύομεν, ἐκείνοις τὸ λοιπὸν

Source : BIU Cujas

πων χρῆσθαι· ταῦτα ᾗ δὴ καὶ μόνα πολιτεύεσθαί τε, καὶ κρατεῖν, συγχωρεῖσθαί τε, καὶ γεωμετρεῖσθαι· ὡς οὔτε ἐπιχειρῶν ἐκ τῶν ἐμπροσθεν βιβλίων, ἀλλ' ἐκ τούτων δὴ τῶν δύο βιβλίων μόνων καὶ τῶν Διατάξεων τῶν παρ' ἡμῶν συντεθειμένων ἢ γνωσθέντων, χρῆσθαι ποσὶ νόμοις, ἢ τούτοις ἐν δικαστηρίοις ἀναγινώσκειν, ἢ εἴγε δίκαιοι, τούτων γε αὖ αὐτῶν δεικνυμένων ἀνέκαθεν ὡς διαποίησεως ἐνοχῶν ἔσται, καὶ δημοσίων ἀδικημάτων κελεύεις τι τῶν ποινῶν, εἰ καὶ μὴ λέγοιμι, ἀλλ' αὐτόθεν σεσθήλου, ὡς τυφλήσεις).

§. κ. Καὶ τοῦτο ᾗ ἄριστον εἶναι κελεύσεις, τὸ σεσθεῖναι ἓν τῶν Digeston βιβλίων καὶ τοὺς ἐμπροσθεν νομοθέτας, καὶ τὰ τούτων βιβλία, καὶ ὅθεν ἡ συλλογὴ τῶν νεῶν ἡμῖν ἀθροισθέντων ἐκύρωσε νόμων. τοῦτο τε χρείας σεσπεύσαμεν, καὶ δὴ καὶ γέγονεν, καὶ ἅμα γε τὰ σοὶ τούτων τυποθεῖσαν τῇδε τῇ θείᾳ ἡμῶν Διατάξει παρεκελευσάμεθα· ὅπως αὖ ἅπασιν ἡ φανερὸν, τί μὲ τὸ τῶ σεσθέρας ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας ἦν, τί δὲ τὸ παρ' ἡμῶν ἐξευρημένον. Νομοθέτας ᾗ, ὅτοι νόμων ἐρμηνευτὰς, ἐκείνους ἠθροίσαμεν, οἳ παρὰ πᾶσιν δεδοκιμασμένοι καθέσησαν, καὶ τὰς ἐμπροσθεν δόξασις αὐτοκρατέρας, καὶ τὸ παρ' ἐκείνων τυχοῦσας μνήμης· εἴ γάρ τις τῶ ἐμὶ τοῖς παλαιοῖς νομοθέταις γνωσζομένων ἐστὶν, τοῦτο ᾗ τῆς σεσθ' τοῦτο τὸ βιβλίον μελέτης ἀπηχθύσαμεν. Πᾶσιν γε μὴν τοῖς ὑπτιῶθα κειμένοις μίαν πᾶξιν τε, καὶ ἄξιον δεδώκαμεν, ἐάνι μέζονα αὐθεντίας παρὰ τὸ ἕτερον φιλονικεῖσθαι· εἰ γὰρ τοῖς παρ' αὐτῶν γεγραμμένοις ἅπασιν βασιλικῶν Διατάξεων δεδώκαμεν ἰσχύν· τί αὖ ἐν τούτοις μέζονα τις, ἢ ἔλαττον ἔχειν δυνοίη;

§. κα'. Ἐκεῖνο γὰ μὴν δύθύς τε τὴν νομοθεσίαν ἀθροισθῆναι τοῦτον ἐκελεύομεν, νῦν ᾗ αὖθις αὐτὴν βεβαιῶσαι ἅπασιν ὁμοίως ἀπαγορεύομεν, τὸ μηδένα διαρρήσειν μήτε τῶ νεῶ ὄντων, μήτε τῶ ὕστερον ἐσομένων, τούτων δὴ τῶν νόμων σεσυνημένα γράφειν· πλὴν εἰ μὴ βεληθεῖεν εἰς μὲ τὴν Ἑλλήνων γλῶτταν αὐτὰ μεταβάλλειν, μόνῃ ᾗ τῇ κατ' πόδα κελευσθείσῃ χρήσασθαι τῶν νόμων ἑρμηνείᾳ· καὶ εἴτι κατὰ τὴν τῶ ὀνομαζομένων Διγεστῶν (ὡς εἰκὸς) σεσγεγένηται βεληθεῖσι χρείαν ἕτερον ᾗ συντάξαι μηδ' ὁτιῶν σοὶ αὐτὰ πράττειν, μηδὲ αὖθις δύναν τασεώς τε, καὶ ἀμφισβητήσεως, καὶ πλήθυς τοῖς νόμοις ἀφορμὴν τοῦτο, ὥσβ' ὑσθοῦσι ἐπὶ τὸ βέλτιστα γένοιεν νομοθεσίας, ὥστε καὶ τοί γε ὕστο βραχύτατον αὐτὸ κεφεσὸς, ἐκ τῶ ποικίλων τοιμημάτων Διαφορᾶς, εἰς ἀναελέμενον ἐκπεδίαν πλῆθος. εἰ γὰρ τι φανείη τυχὸν ἀμφισβητούμενον ᾗ τοῖς τῶ δικῶν ἀγωνισταῖς, ἢ τοῖς δὲ κρίνουσι σεσκεμμένοις, τοῦτο βασιλεὺς ἐρμηνευσάτω καλῶς, ὥσβ' αὐτὸ μόνῳ παρὰ τῶ νόμων ἐφεῖται. ὡς ὀφείλουσι γὰρ ὧδε ταύτην ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν τοιμημά τι κεῖσθαι, καὶ ἡμετέρας κελεύσεως ἀλλοιότερον· ἐτὸ ἴσα τοῖς τῶ παρασκηνίσεως ἐνεστῶσι νόμοις, ᾧ παρ' αὐτὰ σωτηθέντο ἀφαρπαζόμεσα, καὶ πᾶσιν Διαφθειρόμενα τρόποις.

§. κβ. Αὐτῆς ταύτης ἐπικειμένης τῶ ποινῆς, καὶ κατ' τῶ σημείοις ποιεῖν ἐν τῇ γραφῇ χρωμένων, ἅσβ σίγλας καλεῖσι, καὶ δι' αὐτῶν σωζομένην τὴν γραφὴν ἐπιχειρεῖν· ἀλλὰ μὴ δι' ὅλας τὰς τε ἀελμὰς, τά τε ὀνόματα τῶ πάλαι σοφῶν, τὴν τε ὅλην νομοθεσίαν γραφόντων. ἴσασιν ᾗ καὶ οἱ βιβλίων ἅτε χεχαραγμένων κτήμασι. ὡς ἀνόνητον ἕξειν τὴν τοῦτο κτῆσιν· ἐδὲ γὰ δίδομεν ἄδειαν τοῖς τοιούτοις βιβλίοις ἐν τοῖς δικαστηρίοις πολιτεύεσθαί καὶ κρατεῖν, κἂν εἰ συμβαίνῃ τὸ βιβλίον ἐπ' αὐτὰ ᾧ μέρος, ἅσβ ἀναγινώσκει) μηδὲν ἔχειν τοιοῦτο σημεῖον, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ οἱῳδήποτε ἑαυτῶ μέρει, κἂν εἰ τῶ ἅπαξ εἴη τοῦτο γεγραμμένον· ὥστε αὐτὸς μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ μηδὲ γεγραμμένα παντελῶς ἔξει· ὁ ᾗ τοῦτο γεγραφὼς, καὶ ἀγνοοῦντι τῶ κτησαμένῳ δοὺς, διπλασίαν καταθήσει τὰ τούτου Διατιμήσεως τῶ βεβλαμμένῳ τῶ ποσότητα, ἐάνι ἦτον ἀρμοζούσης καὶ τὰ ἐκλημματικῆς κατ' αὐτοῦ ποινῆς· τοῦτο γὰ δὴ καὶ πᾶσι Διαπέζεσιν, τοῖς τῶ τούτων πεθείσαις, συνεγράψαμεν· πᾶσι τε τῇ Ῥωμαίων σεσελθούσαις φωνῇ, τῇ τε τῶ Ἑλλήνων γλώττῃ, ἣν τῶς τὰ νόμων καθηγηταὶς ἀντεγράψαμεν.

§. κγ'. Ταῦτα ᾗ δὴ τὰ βιβλία (τά τε τῶ Instituton, τά τε τῶ Digeston φαμὲν) ὁκ ᾗ περὶ τὰ τρίτης δύτυχῶς ἡμῶν ὑπατείας κρατεῖν θεσπίζομεν· τετάρτην ἀπὸ τῶ σεῦ τριῶν καλενδῶν Ἰανουαρίων τὰ παρούσης δωδεκάτης ἐπινεμήσεως, εἰς τὰ λοιπὸν ἅπασιν κρατοῦσι χρόνον, καὶ πᾶσι βασιλικαῖς συμπολιτεύσιμα Διατάξεσιν· καὶ χώραν ἔχουσι ἐπί τε τῶ ὕστερον συμβησομένων, ἐπί τε τῶ ἐν δικαστηρίοις ἠρτημένων· ἔτι, καὶ φιλίαις μὴ παρεδεδομένων ἀπαναισαῖς τὸ γὰ ἐμπροσθεν ἅπαν ἢ δεδικασμένον, ἢ συμβεβασμένον, ἀνακινεῖν ὅσι ἀνεχόμεθα. Ἣν δὴ τρίτην ὑπατείαν ἡμῖν ὀνομαστὰν τὸν δέδωκεν ὁ Θεός. εἰ γε ἐπ' αὐτῆς ἥπτε σεσὸς Πέρσας εἰρὴνη τὸ βέβαιον ἔχειν τότε τοῦτο τῶ νόμων ἀνατέθειτ) βιβλίον, ὅσβ ἐδενὶ τῶν ἔμπροσθεν ἐξεύρηται, καὶ σεσὸς γε ἡ τρίτη τῶ οἰκεμένης μοῖρα (τὴν ὅλην Λιβύην φαμὲν) τοῖς ἡμετέρους σεσέθειτ) σκήπτρους, ἅπαντα ταῦτα ὁκ ᾗ μεγάλῳ Θεῷ, καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ δῶρα τῶ τρίτης ὑπατείας ἡμῶν δεδόμεθα.

§. κδ'. Ἅπαντες τοίνυν οἱ σύγκλητοι τῶ ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες τὴν θείαν ἡμῶν ταύτην δεχόμενοι Διάταξιν χρῆσθαι τοῖς σεσεφερημένοις ἡμῶν νόμοις ἔσασι ὁκ ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν παρασκευάσει δικαστηρίῳ· σεσθήσῃ ᾗ αὐτὴν ὁ ἐν τῇ μεγίστῃ καὶ βασιλίδι ταύτῃ πόλει καὶ ὁ ταύτης ἐνδοξότατο ὕπαρχο. Μελήσῃ ᾗ τῷ τε ὑπερφυεστάτῳ καὶ σύγκλητάτῳ ἡμῶν μαγίστρῳ, τοῖς τε ἐνδοξοτάτοις καὶ πανσόφημοις ὑπάρχοις τῶ ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρείων, τοῖς τε σεσὸς ἥλιον ἀνίσχουσι τοῖς τε ἐπὶ τῶ Ἰλλυρίδο, τοῖς τε ἐπὶ Λιβύης, Διὰ σεσταλέων οἰκείων ἅπασιν τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς τεταγμένοις τοῦτα ποιῆσαι καθαφανῆ, σεσὸς τὴν ἀπάντων τῶ ἡμετέρων ὑπαρχήων ἀπαραλόγιστον γνῶσιν.

nere. Nam prohibemus, illis in posterum uti: hæc autem sola observari in republica, & obtinere concedimus & sancimus: ita ut qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his duobus solis, & Constitutionum [libro] à nobis compositis, vel factis, uti quibusdam legibus vel eas in judiciis legere, vel si quis judicaverit ex his apud se recitari eas passus: falsi [1] reus erit, & publicorum criminum judicatus, & pœnæ addictus: quod etsi non diceremus, vel ex hoc ipso manifestum esset.

1 *Arg. l. ult. ff. de falsis.*

§. 20. Sed & hoc optimum fore judicavimus, præponere Digestorum volumini, & veteres juris conditores, & illorum volumina [2], & unde collectio facta sit legum nunc à nobis congestarum: quod & fieri jussimus: & factum est: & simul ea, quæ de his rebus conscripta sunt, supponi huic divinæ nostræ Constitutioni præcepimus: ut omnibus fiat manifestum, & quid prioris inexperientiæ simul, & incertitudinis esset, & quid à nobis sit adinventum. Legislatores autem seu legum interpretes illos congessimus, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerunt. Si enim aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic interdiximus hujus voluminis communicationem. Omnibus sane hic positis unum ordinem & dignitatem parem dedimus: nulli cuipiam majore, quàm cæteris, data prærogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt omnibus imperialium Constitutionum [3] dedimus robur: quid est, quod in his amplius, quodque minus haberi debeat?

2 Quænam volumina à veteribus Jurisperitis composita.

3 *Ut §. 11. T. cod.*

§. 21. Illud autem, quod statim, cum hanc compositionem legum congregari mandaremus, jussimus: iterum & nunc sancimus illud confirmando: omnibus similiter interdicimus, ne quis audeat hominum qui sunt nunc, aut in posterum erunt, commentarios [4] scribere harum legum: præterquam si velit quis in Græcam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem seu κατὰ πόδα nuncupata uti legum interpretatione: & si quid secundum nominatorum paratitlorum (ut conveniens est) adscribere voluerint usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec rursum dare seditionis, & dubitationis, aut infinitæ multitudinis legibus occasionem: id [6] quod antea in antiqui edicti factum est ordinatione: ita ut illud brevissimum constitutum ex differentium commentariorum differentia seu diversitate in infinitam extenderetur multitudinem. Si quid enim forte ambiguum fuerit visum, vel litium certatoribus, vel his qui rebus judicandis præsunt: hoc Imperator interpretabitur rectè: nam hæc facultas illi soli [7] à legibus permissa est. Itaque quisquis ausus fuerit ad hanc nostram legum compositionem commentarium aliquod adjicere, aliter atque nostræ hujus jussionis forma præscribit: is sciat, quod & ipsi falsi reo legibus futuro, & quod composuerit, eripietur, & modis omnibus corrumpetur.

4 Quales legum commentarios esse oporteat. §. 21. *3. const. prox.*

5 Καὶ πόδα videtur idem significare hoc loco quod παρεφρασικῶς.

6 Quod vitium videtur Cajus summo studio fugere velle, *l. 1. ff. de orig. jur.*

7 Imo & Senatui, *l. 9. ff. de legib.* & subditis atque judicibus, *l. 12. l. 13. l. 37. 38. ff. de legib.* & episcopis, *l. 6. Cod. de Sacros. eccles.* & populo, *l. 9. circa pr. ff. de justitia & jure.*

§. 22. Eadem pœna imposita & adversus eos, qui notis [8] (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (quæ signa singlas [9] vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per totam consequentiam litterarum numeros, & nomina veterum prudentum, & totam legum positionem scripserint. Sciant etiam librorum ita scriptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus licentiam talibus libris in judiciis uti, & aliquid agere: etiamsi contingat librum in ea ipsa parte quæ recitatur, nullum habere tale signum [aut notam] sed in alia quacunque sui parte, quamvis semel tantum id admissum sit. Itaque ipse quidem eum librum pro non scripto prorsus habebit. Is autem, qui eum scripserit, & ignoranti emptori dederit: duplum solvet ejus æstimationis ei, qui ita in quantitate damnum passus fuerit, nihilominus infligenda criminali [10] pœna. Hoc etenim, & in aliis constitutionibus ea de re positis scripsimus, tam his quæ Latina processerunt voce, quam ea quæ Græcorum lingua, quam quidem ad legum professores rescripsimus.

8 Libros legum notis non esse describendos.

9 Vid. §. 22. *const. ad Senatum.*

10 Falsi, §. 22. *const. ad Senatum.*

§. 23. Hæc igitur volumina (Institutorum & Digestorum dicimus) ex fine tertii nostri felicissimi consulatus suum robur obtinere sancimus, id est, ex ante tertium Kalendarum Januariarum præsentis duodecimæ Indictionis, in omne ævum valitura, & una cum imperialibus constitutionibus vigorem, & locum habitura tam in his quæ postea [11] emerserint, quam in his quæ in judiciis adhuc pendent, necdum amicalibus tradita sunt transactionibus: * quodcunque enim hactenus, vel judicatum vel transactum est, retractari non sustinemus. Quem quidem consulatum tertium nobis nominatissimum dedit Deus: quando & sub ipso pax cum Persis confirmata est, & hoc tantum legum volumen repositum est: quod à nemine majorum unquam excogitatum fuit: atque ad hæc tertia pars mundi (dicimus autem totam Lybiam) nostris adjuncta est sceptris: omnia hæc à summo Deo & Servatore nostro Jesu Christo dona tertio nostro consulatu indulta.

11 Vid. *l. 7. C. de legib.*

§. 24. Omnes itaque laudatissimi nostræ Reipublicæ Magistratus divinam hanc nostram susciptentes constitutionem, ut utantur prædictis nostris legibus, unusquisque in suo procurabit judicio. Præponet autem eam in maxima & regia hac urbe, & ejus gloriosissimus Præfectus. Curæ autem erit excellentissimo & laudatissimo nostro magistro, & gloriosissimis atque beatissimis præfectis sacrorum nostrorum Prætoriorum; tam in his quæ ad solem orientem; quam his quæ in Illyride: necnon his etiam quæ in Libya sunt; per sua edicta his qui sub ipsis ordinati sunt, & ista facere manifesta, ad omnium nostrorum subditorum inexcusabilem notitiam. Data XVII. Kalend. Januar. Domino nostro Justiniano perpetuo Augusto III. Cons. 533.

Source : BIU Cujas

TIT. XVIII.

DE JURIS [1] ET FACTI IGNORANTIA.

De milite.

I. Imp. ANTONINUS A. Maximo Militi [2].

QUAMVIS, cum cauſam tuam ageres [3], ignorantia [4] juris propter ſimplicitatem [5] armatæ [6] militiæ allegationes [7] competentes omiſeris: tamen ſi [8] nondum ſatisfeciſti, permitto [9] tibi, ſi cœperis ex ſententia conveniri, defenſionibus tuis [10] uti. Dat. VII. Kal. Maji, duobus ASPERIS CONSS. 213.

De renunciatione hereditatis.

II. Imp. GORDIANUS A. Juvenali.

CUm ignorantia [11] juris facile excuſari non poſſis, ſi major [12] annis [vigintiquinque] hereditati matris tuæ renunciaſti, ſera [13] prece ſubveniri tibi deſideras. Dat. XIII. Kalend. Maji, ARIANO & PAPO CONSS. 244.

De bonorum poſſeſſione omiſſa.

III. Imp. PHILIPPUS A. Marcellæ.

SI [14] emancipata [15] à patre, intra annum bonorum poſſeſſionem petere ceſſaſti [16]: prætendere juris ignorantiam nullis rationibus potes. Dat. XVI. Kal. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

De diviſione & teſtamenti vitio.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. Julianæ.

SI poſt diviſionem [17] factam, teſtamenti vitium in lucem emerſerit: ex his quæ per ignorantiam confecta ſunt, præjudicium tibi non comparabitur. Oſtende [18] igitur hoc apud Correctorem [19] Virum Clariſſimum amicum [20] noſtrum, teſtamentum, vel fide veri [21] deficere, vel juris [22] ratione ſtare non poſſe: ut infirmata ſcriptura, quæ teſtamenti [23] vice prolata eſt, ſolidam ſucceſſionem obtineas. Dat. VIII. Id. Jul. DIOCLETIANO IV. & MAXIMIANO III. AA. CONSS. 290.

De falſa reſponſione.

V. Iidem AA. & CONSTANTINUS & MAXIMIAN.

Nobiliſſimi Cæſ. Martiali.

CUm falſa [24] demonſtratione mutari ſubſtantia veritatis minime poſſit: reſpondendo [25] id, quod paternum erat, *ex maternis eſſe bonis*, nihil [26] egiſti. Dat. Prid. Kalend. Januar. DIOCLETIANO V. & MAXIMIANO IV. AA. CONSS. 293.

De promiſſione indebiti pro parte.

VI. Iidem AA. & CC. Tauro & Pollioni.

SI non tranſactionis [27] cauſa, ſed indebitam, errore facti, olei materiam [28] vos Archantico ſtipulanti ſpopondiſſe [29] Rector provinciæ animadverterit, reddito [30] quod debetis, reſidui [31] liberationem condicentes audiet. Dat. V. Kalend. Maji, CC. CONSS. 294.

De cauſa deciſa vel non.

VII. Iidem AA. & CC. Zoæ.

ERror [32] facti [33], necdum [34] finito [35] negotio, nemini nocet: Nam cauſa deciſa velamento tali [36] non inſtauratur. Dat. VI. Non. Jul. CC. III. CONSS. 300.

De teſtamentis.

VIII. Iidem AA. & CC. Dionyſiæ.

CUm teſtamentum nullo jure [37] conſtiterit: ex ejus qui ab inteſtato ſucceſſit, profeſſione [38] ſola, veluti ex teſtamento libertos per errorem profitentis, orcini [39] vel proprii [40] liberti, ſi non ipſius acceſſit judicium (cum errantis [41] voluntas nulla ſit) effici non potuerunt. Dat. V. Kalend. Septemb. CC. IV. CONSS. 302.

De liberali cauſa.

IX. Iidem AA. & CC. Cajo & Anthemio.

NOn idcirco minus, quod à vobis velut [42] à liberis debitam accepiſſe pecuniam Sanius dicitur (cum nullus [43] ſit erranti conſenſus) movere ſtatus quæſtionem prohibentur ejus heredes. Dat. VI. Id. Decemb. CC. V. CONSS. 305.

De ſolutione indebiti.

X. Iidem AA. & CC. Araphiæ.

CUm quis [44] jus ignorans, indebitam pecuniam ſolverit: ceſſat repetitio. Per ignorantiam enim facti tantum repetitionem indebiti ſoluti competere tibi notum eſt. Dat. V. Kal. Januar. CC. VI. CONSS. 306.

De ſexu & ætate.

XI. Imp. CONSTANTINUS A. Valeriano agenti Vicariam præfecturam.

QUamvis [45] in lucro [46] nec fœminis [47] jus ignorantibus ſubveniri ſoleat: attamen contra ætatem adhuc imperfectam [48] locum hoc non habere, retro Principum ſtatuta declarant. Dat. III. [49] Kal. Maji, GALLICANO & SYMMACHO CONSS. 330.

De conſtitutionibus Principum.

XII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Flaviano PF. Illyrici & Italiæ.

COnſtitutiones [50] Principum nec ignorare [51] quemquam, nec diſſimulare permittimus. Dat. VI. Kal. Jun. *Vincentiæ*, TATIANO & SYMMACHO CONSS. 391.

De mulieribus.

XIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

NE paſſim liceat mulieribus omnes ſuos contractus retractare, in his quæ prætermiſerint vel ignoraverint: ſtatuimus, ſi per ignorantiam juris damnum [52] aliquod circa jus vel ſubſtantiam ſuam patiantur, in his tantum [53] caſibus, in quibus præteritarum legum auctoritas eis ſuffragatur, ſubveniri. Dat. Kal. Julii, MARTIANO & ZENONE CONSS. 469.

TIT. XIX.

DE PRECIBUS [54] IMPERATORI OFFERENDIS: ET DE QUIBUS REBUS SUPPLICARE LICEAT, VEL NON.

De precibus à ſervis oblatis.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Firminæ.

LIcet ſervilis conditio deferendæ precis facile capax non [55] ſit: tamen admiſſi ſceleris atrocitas & laudabilis fidei exemplum ſuper vindicanda [56] cæde domini tui, nobis hortamento fuit, ut præfecto prætorio juxta annotationis [57] noſtræ decretum demandaremus (quem adire cura) ut auditis his quæ in libello contuliſti, & reos inveſtigare, & ſeveriſſimam vindictam juxta legum cenſuram exigere curet. Dat. VIII. Id. Octobr. DIOCLETIAN. VI. & MAXIMIANO III. AA. CONSS. 296.

De exceptionibus.

II. Imp. CONSTANTINUS A. Severo P. F. V. [58]

QUoties [59] reſcripto noſtro moratoria [60] præſcriptio permittitur [61], aditus ſupplicanti pandatur. Quod autem totius negotii cognitionem tollit, & vires principalis negotii exhaurit: ſine gravi partis alterius diſpendio convelli non poteſt. Nec [62] præſcriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur. Dat. X. Kal. Jun. *Niceæ* [63], PAULINO & JULIANO CONSS. 325.

De damnoſis fiſco, De juri contrariis.

III. Idem A. ad populum.

NEc [64] damnoſa [65] fiſco, nec juri [66] contraria poſtulari oportet. Dat. Prid. Kal. Octob. CONSTANTIO VII. A. & CONSTANTINO Cæſ. IV. CONSS. 354.

De dilatione ſolutionis.

IV. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. Floriano P. P.

UNiverſa [67] reſcripta, quæ in debitorum [68] cauſis ſuper præſtandis dilationibus [69] promulgantur; non aliter valeant, niſi [70] fidejuſſio idonea ſuper debiti ſolutione præbeatur. Dat. VIII. [71] Kal. Mart. *Conſtantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

De ſententiis præfectorum prætorio.

V. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Voluſianum P. P.

SI quis adverſus Præfectorum Prætorio ſententias duxerit ſupplicandum [72], victuſque defuerit [73]: nullam habebit licentiam iterum [74] ſuper eadem cauſa ſupplicandi. Dat. XV. Kalend. Octob. *Romæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

In AUTHENT. Ut ſponſa. Iar. §. aliud. collat. 9. tit. 2. ſeu Novell. 119. cap. 5.

Quæ ſupplicatio glorioſiſſimis Præfectis, vel eorum conſiliariis, vel cauſæ [75] introducentibus intra decem dies poſt ſententiam offerenda eſt. Quo ſubſecuto, ſententia non aliter executioni mandabitur, niſi victrix pars dignam fidejuſſionem præbuerit tantum reſtituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, ſi legitima retractatione ſententia reſolvatur. Niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur: executio cauſæ ſine fidejuſſione procedet: retractationis jure illi ſervando, qui ſe gravatum putaverit, ut intra biennium [76] ſupplicare poſſit imperatori.

De eo, per quem preces offeruntur.

VI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Iſidoro P.P. [77]

UNiverſis ſimul hanc obſervantiam remittimus: ut à quocunque liberæ conditionis conſtituto, vel ſervo [78] ſupplicante impetratum fuerit reſcriptum, minime requiratur, per quem [79] preces oblatæ ſint. Dat. III. Id. Nov. THEOD. VII. A. & PALLADIO CONSS. 416.

---

1 T. XXII. *D.* VI. νόμων, 2. *Synopſis Baſil.* 4. 1. *Harmenopul.* 1. *c.* περὶ ἀγνοίας νόμου, &c. Legis vocabulo intellige conſtitutiones Principum, Senatuſconſulta, reſponſa prudentum & ſimilia.

2 Idem dicendum in ruſtico ſi non potuit conſulere peritiores. *l.* 9. §. 3. *D. eod.*

3 Agit etiam qui excipit. *l.* 1. *D. de except.* vid. *Oldend. de jure ſingulari, c.* 11. *n.* 2.

4 Pro milite hæc tria faciunt, quod miles exceptionem omiſerit, quod certet de damno evitando, quod reus ſit. Duo contra faciunt, res judicata & juris ignorantia.

5 Id eſt, ignorantiam qua deſtituitur, ſi peritiores conſuluit, aut ſi ipſe peritus juris habetur. *Bald. hic*, vid. *l.* 3. ℣. *de Teſtam. milit.*

6 Non idem in militia togata, vix eſt enim, ut in advocato juris ignorantia excuſetur. Vid. *l.* 11. §. 1. *in fin.* ℣. *de advoc. diverſ. judicior.*

7 Puta exceptionem peremptoriam, veluti doli, rei judicatæ, pacti de non petendo, §. 9. *inſtitut. de except.* quod eſt contra jus commune. *l.* 2. ℣. *ſententi. reſcind.*

8 Exceptio quæ non excluditur per ſententiam, excluditur per executionem ſententiæ.

9 Vid. *Socin. reg.* 132.

10 Id eſt, allegare juris ignorantiam. *Goth.* Vid. A. Padill. Duaren. & Coraſ. hic. Mercer. *lib.* 2. *opin. cap.* 10. Vigl. *de militar. teſt.* §. *illis autem, n.* 3. Everhard. *conſil.* 2. ANS.

11 Tria faciunt contra Juvenalem (de quo hac lege) quod major renunciaverit; quod jus ignoraverit; quod de lucro certet.

12 Minori vigintiquinque annis juris ignorantia prodeſt. Vid. *l.* 2. §. 1. *D. eod.*

13 Seræ non ſunt preces, quæ fiunt intra annum. *l.* 6. *in fin. D. ad Tertull.* quo jure? non ſtricto, ſed ex æquo & bono. *Bald. hic.*

14 Tria quoque hic Marcellæ obſtant, quod major intra tempus non petierit, quod de lucro certet, quod jus ignoret.

15 Aliud in non emancipata, quia tunc intra triennium. vid. *l. ult* ℣. *de repud. vel abſtin. hered.*

16 Ceſſatio annua petendæ bonorum poſſeſſionis commiſſa ab emancipato tacitam renuntiationem inducit.

17 Adverſus erroneam diviſionem datur reſtitutio errorem probanti. *Goth.* Quando errorem interveniſſe allegatur, eo detecto, judex veritatem ſequi debet, *l.* 67. §. 3. *ff. de condict. indeb. l.* 29. *in fin. ff. de probat.* Pinell. *ad l.* 2. *Cod. de Reſcind. vend. part.* 3. *cap.* 3. *num.* 32. An *l.* 2. *Cod. de Reſcind. vend.* locum habeat in diviſione bonorum; vid. Caſpar. Roderic. *de redit. ann. lib.* 1. *quæſt.* 11. *num.* 33. Anton. Merend. *contr. jur. lib.* 1. *cap.* 37. ANS.

18 Præſumitur pro ſcriptura teſtamenti. Præterea negationem adleveranti ad ſcripturam impugnandam, incumbit onus probationis.

19 Rectorem.

20 Hinc illa forte Gallorum regis clauſula ad judices, *à noſtre aime & feal.*

21 Probata rei veritate facti error oſtenditur.

22 Alias teſtamentum præſumitur ſolenne.

23 Id eſt, quæ pro teſtamento.

24 *L.* 9. ℣. *cod. l.* 15. ℣. *de liberal.* Rerum veritatem geſtorum; ita legit Hotomanus non *geſtarum*, 15. *illuſtr. fol.* 169. error non vitiat, *l.* 6. §. 1. *D. de off. præſid.* adde *Cujac.* 12. *obſ.* 19.

25 Reſponſio quæ juſta cauſa deſtituitur, non officit reſpondenti. vel ita: Qui falſam qualitatem rei per errorem attribuit, ſibi non nocet.

26 Hinc Molinæus *de uſur. num.* 209. Simplex recognitio in feudum vel emphyteuſim, licet non ſemper diſponat, tamen inducit probationem: non tantum quoad illum actum vel præteritam ſolutionem, ſed etiam in futurum, donec contrarium probetur.

27 Secus ſi non animo tranſigendi, *l.* 2 ℣. *de cond. indeb.*

28 Id eſt, quantitatem.

29 Sponſio per errorem facta ſpondenti non officit.

30 Soluto, *ut in l. ult.* ℣. *ne fiſcus vel Reſpubl. procur.*

31 Quatenus erratum in promittendo, eatenus promiſſo revocari poteſt, adde *l.* 7. 8. *D. de leg.* 2. *l.* 54. *in fin. D. ad Trib. l.* 21. *ff. de verb. oblig.*

32 Adde *l.* 9. ℣. *ad l. Falc.*

33 Demus minorem abſque tutore in judicio delictum aliquod confeſſum eſſe, poteſtne adverſus confeſſionem ante latam ſententiam reſtitui? poſſe ait Rolandus à Valle 1. *conſil.* 51. *num.* 39.

34 Finitur vero per tranſactionem, *l.* 6. ℣. *eod.* & rem judicatam & ejus executionem, *l.* 1. ℣. *eod.*

35 Error facti negotiis deciſis non prodeſt. *Syn. Baſilic.* 2. *tit.* 6. *c.* 16.

36 Id eſt, erroris.

37 Utpote deſtitutum ſolennibus.

38 Qui profitetur Titium teſtamento manumiſſum, videtur teſtamentum agnoſcere. Id ita eſt, ſi teſtamentum aliàs ſolenne fuit. Aliàs talis profeſſio, ea quæ teſtamento deſunt, non ſupplet.

39 Orcini liberti defuncti; proprii vero heredis.

40 Id eſt, per errorem conſitentis.

41 Vid. *l.* 9. ℣. *eod. l.* 15. *ff. de juriſdict.*

42 Qui velut à liberis pecuniam accepit, liberos quidem fatetur: ſi tamen vere non ſunt liberi, movere eis ſtatus quæſtionem poteſt, nocet ei tamen tantiſper confeſſio, donec conſtet de errore. *Molinæus de uſur. quæſt.* 20. *num.* 209.

43 *L.* 8. ℣. *cod. l. un.* ℣. *de errore calculi, l.* 2. ℣. *de errore advoc. l.* 13. ℣. *de prob.* §. 33. *in pr. inſt. de act. l.* 37. *ff. de auro. l.* 57. *ff. de obl. & act. l.* 116. §. 1. *ff. de reg. jur.*

44 Non minor tamen, *l.* 29. *ff. de cond. indeb.* non mulier. vid. *l.* 13. ℣. *eod.*

45 *L.* 3. *C. Theod. de ſponſalib. & ante nuptias donat.*

46 Ut ſi ei acceptо latum, aliud in damno. *l.* 9. ℣. *cod. l.* 7. 8. *ff. eod. l.* 6. ℣. *qui admitti, l.* 110. *in fin. ff. de reg.* vid. *Cujac.* 14. *obſ.* 39.

47 De majoribus vigintiquinque annis ſcilicet.

48 Id eſt, contra minorem.

49 Vid. *C. Th.*

50 *Synopſ. eod. d. c.* 21. 1. *Har.* 1. §. 54. *l.* 2. *C. Th. de conſtit. Principum, lib.* 1.

51 Legum ignorantia non excuſat, *l.* 9. ℣. *de legib.* præſertim in delictis. vid. *Clar.* 5. *ſent.* §. *ult. q.* 60.

52 *L.* 11. ℣. *cod.*

53 Aliud in lucro, *d. l.* 11.

54 2. *Synopſ. Baſilic. c.* περὶ διατάσιων βασιλικῶν προσφερόμενον, καὶ περὶ τῶν αἰτούντων ἀφορᾶν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ. De precibus Imperatori offerendis, & de iis qui adminiſtrationem in ſua provincia petunt, eas ſolent ſubſequi reſcripta, ſubſcriptiones, adnotationes.

55 Eſt hodie *l.* 6. ℣. *cod.*

56 Indicanda, *Cujac.* 12. *obſ.* 22. & ita legendum eſſe ait *in l.* 1. ℣. *pro quib. cauſis ſer.* adde *l.* 3. §. 13. *D. de Silan. l.* 4. *in pr. ff. de bon. lib.* 197. *D. de verb. ſign.*

57 De annotation. vid. *Duar.* 1. *diſp.* 8.

58 PF. *P. C. Th.*

59 *L.* 3. *C. Theod. de diverſ. reſcript. l.* 1.

60 Moratoria præſcriptio, dilatoria exceptio. Paponius hanc legem refert ad literas, quas Galli vocant *lettres de ſouffrance*, 3. *not. c. des lettres de ſouffrance*, ibi, *ſi le Roy peut, & quand par ſes lettres de ſouffrance arreſter la ſaiſie des ſeigneurs feodaux.* An moratoriæ exceptionis vocabulo intelligere hic etiam poſſimus inducias biennii aut quinquennii quæ ſolent tribui egenis debitoribus, quarum fit mentio in *l.* 4. ℣. *eod. Cujac.* 2. *obſ.* 10. negat: qui hoc verbo *moratoria*, intelligit pacti conventi exceptionem: puta ne intra quinquennium petatur; cui opponitur peremptoria, ne unquam petatur. Prior creditori à Principe relaxari poteſt: poſterior non poteſt. *Cujac. ibid.* Goth. Vid. Marc. Anton. Euch. *De morator. præſcript.* & Gloſſ. hic. ANS.

61 *Al.* petitur.

62 Omnis illegitima rejiciatur exceptio. 2. *Syn. Baſil.* 6. *c.* 9. ℣. 1. *Harm.* 1. §. 40.

63 *Niceæ C. Theod.*

64 Nemo quid fiſco vel juri damnoſum poſtulet, *Syn. Baſil. eod. c.* περὶ διατάσεων, *& teſtib.*

65 Vid. *l. ult.* ℣. *ſi contra jus.* vid. *Old. c.* 9. *except. n.* 3. *ad* 25. 67. 2. *c. nec damnoſa.*

66 *L.* 6. *in pr.* ℣. *de oper. public.* Goth. Facit *cap.* 14. *cauſ.* 25. *q.* 2. ANS.

67 *L.* 6. *C. Theod. de diverſ. reſcriptis.*

68 Dilatio, de qua hîc agitur, non habet locum (ut notat Papon. 10. *Arreſt.* 9.) in debitis poſt dilationem datam contractis vel privilegiatis, ſed nec in ſumma ex ſenatuſconſulto vel ſententia, à qua non eſt appellatum, debita, vel ex reliquatione rationum, emptione fundi & penſionibus, locum habet in debito ex alimentis præſtitis contracto. *Papon. ib. n.* 6. *& ſeq.*

69 Biennii puta vel quinquennii. *l.* 8. *in pr.* ℣. *qui bon. cedere*, vid. *Papon.* 10. *Arreſt.* 9. *des reſpits & quinquennelles* & 3. *Notar.* 80. *c. des lettres de reſpit & quinquennelles: Rebuff. t.* 2. *in tractatu de literis dilatoriis, annalibus, quinquennalib. &c. Cujac.* 2. *obſ.* 10. *ex Caſſiodoro* 2. *variar.* teſtatur idem obſervatum à Theodorico Italiæ & Gothorum rege. adde *Wormſer. obſ.* 1. *pract.* 28. 9. Gallia, in dilatione annua, vel biennii reus auditur dans fidejuſſorem qualemcumque, ſi id non poteſt, juratoriæ cautioni committitur. Jure olim cogebatur ad pignus dandum. *arg. l. cum debitoris* ℣. *de judic. in verbo pignorum.* hoc etiam non ſervatur in Gallia. *Papon.* 10. *arreſt.* 9. *ibi. Debteur impetrant de reſpit ne doit garnir. Adde Rebuff. in proœmio Conſt. gl.* 5. *num.* 42. alias reſcripta fere ſemper ſupplicanti eſſent inutilia.

70 VII. *C. Theod.*

71 Supplicatur adverſus ſententiam præfecti prætorio, non appellatur. Non appellatur διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, ut ait Theodorus Harmenopolites. Et ita ſupplicatio ſubſidium appellationis. Hujuſmodi ſupplicationem διάσκλησιν Græci appellant, *Nov.* 119. *cap.* 5. adde *l. unic.* ℣. *de ſentent. præf. prat.* de remed. ſupplicationis, vid. *Oldendorp. in tract. de rejud.* ubi tractatur de remediis adverſus iniquam ſententiam: *ibi, tertium remedium: Rebuff. tom.* 1. *tractat. de ſupplicationibus ſeu errorum propoſitionibus.*

72 Semel ſupplicari poteſt.

73 Id eſt, referenda.

74 De uno fuerit, &c. *Hal.*

75 In Gallia intra annum. *Rebuff. proœm. conſt. gl.* 5. *n.* 41.

76 Al. *P. V.*

77 Et ita pars legis primæ hoc tit. videtur abrogata.

78 Utrum per liberum hominem vel ſervum.

79 *De*

Source : BIU Cujas

De contrariis Juri.

VII. Impp. Theod. & Valentin. AA. ad Senatum.

Rescripta [1] contra [2] jus elicita [3], ab omnibus judicibus refutari [4] præcipimus: nisi forte sit aliquid, quod non [5] lædat alium, & prosit petenti, vel [6] crimen [7] supplicantibus indulgeat. Dat. VIII. [8] Id. Novemb. *Ravennæ*, Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. Conss. 426.

De instrumentis. Superflua non debent inseri supplicationi.

VIII. Iidem AA. Florentio P. P.

Instrumentorum exempla non [9] prosit precibus adjunxisse: sed necesse sit eorum in supplicatione vim [10] exprimi, ut responsuro Principi vera precatio rem aperiat cognoscendam: [his] solis (cum necessitas exegerit) verbis precibus inserendis, quorum de sensu inter partes ita dubitari contigerit, ut etiam merito nostrum expectetur judicium. Dat. VI. Kalend. April. *Constantin.* Florentio & Dionysio Conss. 429.

1 *L. 3. ff. eod. Syn. Basil. 2. tit. 5. c. 71. Harm. 1. §. 36. 25. 9. 2. c. rescripta* 15.

2 Vid. *l. ult. ff. si contra jus vel utilitatem.* adde *Papon. 3. Notar. 5. cap. Quand, & comment peut le Prince deroger au droit.*

3 Puta si quis impetret rescriptum per mendacium, & causa non aperiatur ut decet, Gloss. hic. fac. *cap.* 15. *caus.* 22. 9. 22. Ans.

4 *L.* 10. *ff. de sacrof. Eccles. l. ult. ff. si contra jus, l.* 4. *ff. de eman.* 5 Princeps an Ecclesiam onerare possit, vid. *Papon. 5. Notar. 8. cap. Des lettres pour soldats en religion & d'economat.* 6 Ἢ ἄνευ ἐλλήψεως καιρίας παραχρήσεων, *Syn. d. loco*, id est, quoties citra criminis accusationem veniam indulget. Harmenopulus vero *d. loco* ita legit, εἰαν ἐλλήψεως καιρίας παρὰ χρόνον, id est, si præter consuetudinem criminis gratiam facit. 7 Durum est tamen dici homicidium dedita opera factum remitti posse, sed ea de re plenius alibi dicetur. 8 VII. *C. Theod.* 9 Non nocet supplicanti, si integra verba instrumenti quod impugnare non vult, vel non potest, & eorum tenorem supplicationi non inseruerit: ei namque sufficit ejus articuli, de quo litigare cupit, vim & summam libello suo complecti. 10 Id est, ea quæ in se dubitationem habent. *ff. eod.*

Tit. XX.

QUANDO LIBELLUS [11] PRINCIPI DATUS LITIS CONTESTATIONEM FACIAT. [12]

Rescriptum Principis non solum habetur pro libello, sed pro contestat. lit. & transit ad heredem. Bald.

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. Remigio P. P. [13]

Dubium [14] non est, contestationem [litis] [15] intelligi [16], etiam si nostræ [17] fuerint tranquillitati preces [18] oblatæ: easque adversus heredem quoque ejus, in quem porrectæ sunt, vel ab herede ejus, qui meruit, exerceri. Dat. III. Kalend. April. CP. Arcadio IV. & Honorio AA. III. Conss. 396.

II. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Temporales [19] actiones, quæ per oblationem precum & ad eas rescriptionem perpetuantur, definire necessarium esse duximus, ne quis putet ad alias etiam, quæ certis taxantur temporibus, hoc pertinere. Sciant igitur omnes, eas tantummodo per oblationem precum, & ad [20] eas rescripta perpetuari, quæ à Prætore constitutæ annali tempore coartatæ sunt. Dat. Kalend. April. *Constantinop.* Decio V. C. Cons. 529.

11 Libellis etiam qui præsentes erant interpellabant Imperatorem veteri more, ut hic, & *l.* 33. *ff. de re judic. Tacit.* 4. *Suet. in Augusto* 55. & *in Domitiano* 17. *Martial. lib.* 8. Hinc libellus Principi datur. *l.* 15. *ff. de in jus vocando. l.* 15. §. 29. *ff. de injur. l.* 5. *ff. ad Turpill. l.* 7. §. 18. *ff. de interdict. & relegat.* His libellis vel ipse Imper. subscribebat, vel aliis subscribendos dabat, id vim legis habebat. *l.* 1. §. 1. *ff. de constit. princip. l.* 32. §. 14. *ff. de recept. qui arbitr.* Aliis, inquam, puta Jurisc. Hinc Papin. libellos egisse dicitur, *l.* 12. *in pr. ff. de distract. pign.* Hinc Aurelius, magister libellorum dicitur inscriptione legis 1. *ff. de off. præf. præt.* Porro hæc formula libellorum erat. Factum narrabant supplicaturi: rogabant deinde Imperatorem, ut supplicationi adnueret: Princeps supplicationi adnuens adscribebat, *fieri placet.* Postremo qui præerat libellis promagister testabatur se tali die, tali Consule subscripsisse: de quo vid. plura apud Brissonium 3. *select.* 17. 12 *Novell.* 82. *Nov.* 113. *Bugnonius in tractatu legum abrogatarum*, notat hunc titulum non usitatum in Gallia. 13 Præfecto August. *C. Theod.* 14 *L.* 8. *C. Theod. de rescr.* 15 Etiam criminalis, Bartol. per *l. miles* 11. §. *sexaginta* 6. *ff. de adulter.* Contrarium putat Bald. hic, quem vide. 16 Quod ad evitandam præscriptionem attinet, *l.* 4. *D. de liberali.* & quidem annalem, non alias, vid. *l.* 2. *ff. eod.* non accusationem, *l.* 5. *ff. ad Turpill.* 17 Non idem est, si datæ fuerint Præfecto Prætorio, *l.* 1. *ff. de off. præf. præt. Orient.* 18 Rescripto conceditur jus contestationis, *l.* 33. *ff. de donat.* 19 Verbi gratia annales & similes. 20 Libellus Principi datus litis contestatione tantum facit in actionibus prætoriis annalibus non civilibus.

Tit. XXI.

UT LITE PENDENTE [21], VEL POST PROVOCATIONEM, AUT DEFINITIVAM SENTENTIAM, NULLI LICEAT IMPERATORI SUPPLICARE.

De provocatione omissa.

I. Imp. Alexander A. Caperio.

Licet postquam supplicasti, prius [22] quam rescriptum impetrares, Præses provinciæ vir clarissimus pronunciaverit: cum tamen à sententia non provocaveris, rescriptum quod postea [23] secutum esse suggeris, ad retractanda ea quæ decreto terminata sunt, non patrocinatur. Dat. Kal. Mart. Lupo & Maximo Conss. 233.

De causa pendente vel terminata.

II. Imp. Constantin. A. Probiano suo salutem.

Supplicare [24], causa pendente non licet, nisi [25] vel actorum [26] communium vel pronunciationis editio denegetur. Qui autem terminatam [27] rescripto, vel consultatione quæstionem, exquisito suffragio, refricare conabitur: in [28] omnem litis æstimationem adversario suo protinus condemnetur: omni venia deneganda, si quis contra hæc supplicare tentaverit. Dat. Id. August. *Arelate*: PP. Id. Octob. *Thebeste*, Sabino & Ruffino Conss. 316.

De provocatione omissa.

III. Idem A. ad universos Provinciales.

Qui [29] licitam provocationem omiserit [30], perpetuo silere debebit: nec à nobis impudens petere per supplicationem auxilium: Quod si fecerit, desiderio suo carebit, & ignominiæ [31] pœna notabitur. Dat. Kalend. August. PP. Kal. Septemb. Basso & Ablabio Conss. 331.

21 Bugnonius d. l. negat hunc tit. in Gallia servari, in Gallia namque regi supplicari, ubicumque subest æquitas è re nata procedens: Rescriptum autem ea forma concipi: *Non obstant l'estat du procez instruict, conché en droict & conclu, rigueur de droict, uz & coustumes du pays.*

22 Nota hic tria tempora, supplicationis, sententiæ latæ, rescripti ad supplicationem.

23 Quid ante sententiam potestne utiliter rescriptum impetrari? potest non ad impediendum cursum litis jam contestatæ; sed nondum contestatæ. Potest etiam rescriptum pendente lite impetrari quo mandatur judici, ut ex æquo & vitatis dilationibus & moris judicet, vid. *Papon. 3. Notar. 5. cap. Des lettres incidentes en general, in fin.* Dicendum plenius etiam lite pendente cognitionem sustinendam: humanum enim esse dilationem accipi, cognitionemque ad aliquem modum sustineri, *l.* 36. *in pr. ff. de jud.* Ideoque militia, morbo, legatione, & ætatis imbecillitate occupatis id conceditur. Galli hujusmodi literas vocant, *lettres d'estat*, quia causa in eodem statu quo reliquitur quiescere & ut ita dicatur, dormire solet. Impetratæ sortiuntur effectum demonstrato elogio Ducis, Medici, Principis, libris παιδογραφιῶν, de quibus vide *Papon. 3. Notar. 8. cap. Des lettres d'estat.* 24 *L. 6. C. Theod. de appell. l.* 11. 25 *Novell.* 123. *cap.* 2. 26 Vid. *l. 6. ff. de edendo.* 27 *L.* 3. *ff. de error. advocat. l. ult. ff. quomodo & quando judex, l. ult. ff. sentent. rescind.* 28 Pœnam supplicantis adversus litem sententia terminatam observa. 29 *L.* 17. *Theod.* 11. *C. de appellationibus.* 30 Vid. *l.* 1. *ff. de his qui propt. met. jud. l.* 3. *ff. sentent. rese.* 31 Rebuffus negat se vidisse hoc in Gallia servari, *in prœmio constit. gloss.* 1. *n.* 45.

Tit. XXII.

SI CONTRA JUS [32] VEL UTILITATEM PUBLICAM, VEL PER MENDACIUM FUERIT ALIQUID POSTULATUM VEL IMPETRATUM.

De omissione.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Gregorio.

Non idcirco minus is, cui ex nostro rescripto cognitio delata est, judicare potest, quod ex gestis quædam [33] in precibus omissa proponis. Dat. V. Non. Maji, Diocletiano IV. & Maximiano III. AA. Conss. 290.

32 Naturale gentium & civile. Idem dicendum, si contra solennitatem juris. vid. *Papon. 3 Notar. 5. cap. Quand, & comment peut le Prince deroger au droict.* Oldendorp. *in tract. de rejud. cap. si contra jus, & seq. ubi de nullitatibus sententiarum tractat*, adde *eundem c.* 58. *de exceptionib. n.* 4. *& seq.* Interdum tamen contra jus potest judicari, ut si à Principe lex nominatim edatur cum hac clausula, *Tali lege non obstante*, c. 1. *de const. princ. Bart. Nov.* 107. *num.* 107. 33 Quæ alias expressa fuissent à Principe concessa.

De mendacio.

II. Iidem AA. & Constantius & Maxim. CC. Statiæ.

Præscriptione [34] mendaciorum [35] oppositæ: sive [36] in juris narratione mendacium reperiatur, sive in facti, sive in tacendi [37] fraude pro tenore veritatis non deprecantis affirmatione datum judicem cognoscere debere, & secundum hoc de causa convenit ferre sententiam. Dat. Kalend. Decembr. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

Si precum falsitas arguatur.

III. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.

Puniri [38] jubemus decem librarum auri multa judices, qui vetuerint precum [39] argui falsitatem. Dat. Kalend. Octobr. Constantino A. III. & Licinio C. III. Conss. 313.

De eo, cui executio mandatur.

IV. Idem A. ad Pompeianum [40] Consularem Campaniæ.

Et [41] si non cognitio [42], sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet [43]: ut, si fraus intervenerit de omni negotio cognoscatur. Dat. III. Id. Novembr. *Aquis*, Dalmatio & Zenophilo Conss. 333.

De mendacio.

V. Impp. Theodos. & Valentin. AA. ad Senatum.

Et si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax [44] precator attulerit, careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam [45] severitati subjaceat judicantis. Dat. VII. Id. Novembr. Theodosio XII. & Valentiano II. AA. Conss. 426.

De his, quæ juri vel utilitati publicæ adversantur.

VI. Imp. Anastasius A. Matroniano P. P.

Omnes cujuscunque majoris vel minoris administrationis universæ nostræ Reipublicæ judices monemus: ut [46] nullum rescriptum, nullam pragmaticam [47] sanctionem, nullam sacram adnotationem [48], quæ generali juri vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in disceptationem cujuslibet litigii patiantur proferri: sed generales [49] sacras constitutiones modis omnibus non dubitent observandas. Dat. Kal. Jul. *Constan.* *

34 Id est, exceptione. Non appellatur à concessione rescripti, *l.* 2. *l.* 15. *ff. de appellat.* sed ab ejus executione. vid. Rebuff. *tom.* 2. *in tract. de rescriptis in præfationibus, ibi duodecimo*: adde Papon. 3. *Notar.* 5. *cap. Comment l'on peut appeller des rescripts.* Oldendorp. *cap.* 9. *de except. ibi exceptiones adversus rescriptum.* Wurmserum 1. *pract.* 8. *obs.* 8.

35 Mendaci mendacium non prodest, *l.* 5. *ff. eod.* adde *l.* 29. *ff. de falsis. l.* 1. *ff. de natalibus.*

36 Supplicans aut verum dicit, aut falsum: si falsum, aut in jure, aut in facto. In facto dupliciter id accidit, nempe dum factum id esse asserit, quod factum non est, vel è contra: huc res redit, per obreptionem impetrata rescripta nullius esse momenti, vid. *Roland. à Vall.* 1. *Concil.* 34. *n.* 5. adde *Papon. 3. notar. 5. cap. Des lettres non recevables.*

37 Mentiri non tantum dicitur qui falsum asserit, sed qui verum reticet, qui omittit, *l.* 1. *ff. eod.* Mendacium denique est aut in narrando, aut in tacendo. 38 Pœna judicis non admittentis exceptionem adversus subreptitium rescriptum. 39 Preces etiam subsignatæ ab imperatore mendacii seu obreptionis argui possunt: nec sit injuria Principi: ut qui falsum jurare nolle præsumatur. 40 Barbarum Pompeianum. 41 *L.* 4. *C. Theod. de rescr. lib.* 1. 42 Puta evocatio. 43 A quo? ab ipso judice executionis, qui non tantum facti executor, sed juris. *Bald.* 44 *L.* 2. *ff eod.* 45 Pœna mendacii nimii, id est, impudentis. adde *Paul. 1. sent.* 12. *§. penult.* 46 Omne rescriptum cujuscujusmodi sit, ad quemcumque judicem irritum esto, si juri generali vel utilitati publicæ nocet, *Syn. Basil. 2. tit. 5. c. 19. Nov.* 113. *c.* 1. 47 Pragmatica sanctio sit de consilii sententia, *l. ult. vers. Sed in præsenti. ff. de prox. sacror. scrin.* 48 Adnotatio sacra fit ad libellum breviter adnotato nomine Principis. 49 Constitutiones generales rescriptis potiores.

Tit. XXIII.

DE DIVERSIS [50] RESCRIPTIS [51] ET PRAGMATICIS [52] SANCTIONIBUS.

De causa communi.

I. Imp. Alexander A. Supero.

Si [53] libellum de communi causa, tu fraterve tuus dedistis: quamvis rescriptum ad unius [54] personam directum sit, utrique [55] tamen prospectum est [56]. Dat. Id. Jul. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De duratione rescripti.

II. Imp. Claudius A. Epagato.

Falso [57] adseveratur [58], auctoritatem rescriptorum devoluto [59] spatio anni obtinere firmitatem suam non oportere: cum ea, quæ ad jus rescribuntur perennia esse debeant: si modo tempus, in quo allegari vel audiri debent, non sit comprehensum. Dat. VII. Kalend. Novembr. Antiochiano & Orphito Conss. 271.

De originalibus & exemplis.

III. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Crispino Præsidi Provinc. Phœniciæ.

Sancimus, ut authentica [60] ipsa atque originalia [61] rescripta, & nostra etiam manu subscripta [62], non [63] exempla eorum insinuentur. Dat. Prid. Kal. April. Annibaliano & Asclepiodoto Conss. 292.

De beneficiis personalibus sine die & Consule.

IV. Imp. Constantinus A. ad Lysitanos.

Si [64] qua beneficia personalia sine [65] die & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Dat. V. [66] Kal. August. *Samariæ* [67], Proeiano & Juliano VV. CC. Conss. 322.

De administrationibus & dignitatibus.

V. Imppp. Valentin. Theodos. & Arcadius AAA. ad Nicentium præfectum annonæ.

Sacrilegii [68] instar est super quibuscumque administrationibus vel dignitatibus [69] promulgandis [70], divinis obviare [71] beneficiis.

50 Rescripta alia jus faciunt, alia non faciunt: suntque vel personalia, generalia, perpetua, temporaria: alia valent, alia non valent: alia adnotationes & subscriptiones ad libellum breves, alia pragmaticæ sanctiones.

51 Περὶ βασιλικῶν ἀντιγράφων, 2. *Eccl.* 5. 1. *C. Theod.* 2. adde ex jure Canonico. 1. *decret.* 3. 1. *sext.* 3. 1. *Clem.* 2. *Papon.* 3. *Notar.* 5. *fol.* 316. 318. *& seq. Reb. tom.* 2. *tract. de rescript. seu literis regiis.*

52 *L. in princ. ff. eod.* Princeps in iis adhibito consilio & tractatu, fusius respondet ad preces relationem vel suggestionem judicum, vel aliorum: & aliis quidem rescriptis preces inseruntur non pragmaticis. *August. in collat. tertiæ dici cum Donatistis*, vid. *Cujac. hic.*

53 Adde *l.* 1. *ff. si unus ex pluribus appellaverit.*

54 Rescriptum communiter impetratum præsumitur utrique concessum. Beneficium collatum uni consortium ad alium etiam pertinet. 55 *L.* 41. *ff. de reg. jur.* 56 Cur ita? præsumuntur in subsequentibus repetita, quæ in eorum præfationibus dicuntur, *l. Iulia* 40. *ff. si certum. l. Titia.* 134. §. *idem D. de verb. oblig.* 57 Rescripta Principum perpetua sunt, nisi certum tempus in eis specialiter sit definitum, *Synops. Basilic.* 2. *lico, Guido decisione* 135. *Rebuffus tamen in prœmio constitutionum, gloss.* 5. *num.* 44. addit literas prehensionis non tolli anno, unde vulgo dicitur, *prinse de corps ne sur anne jamais.* 59 Id est, exacto. Executio rescripti perpetua est in dubio ut hic. An & sententiæ executio? vid. Concenatium 1. *quæst.* 6. 60 Per authentica, non per exempla rescriptum probatur Authentica in multis aliis causis requiruntur, *l.* 8. *ff. famil. l. ult. ff. quemadm. testam. l.* 2. *ff. de fide instrument. l.* 48. *ff. de act. empt.* penes quem esse debeant, successorem aut heredem, vid. *l.* 4. §. 3. *l.* 5. *ff. familiæ, creditorem.* vid. *l.* 15. *in princ. ff. de reb. authorit. judic.* Quid si authentica aut chirographa pupillorum sint amissa, aut exusta? debitores ex inventario convenire possunt, *l.* 57. *in pr. ff. de admin. tutor.* 61 Αὐθεντικὰ, *Synops. eod. c.* 22. 62 *L.* 6. *ff. eod. c. dicenti. vers. Sancimus* 25. *q.* 2. 63 Exempla τὰ ἴσα, *Synops. eod. dict. cap.* 22. unde dicitur exempla instrumentorum non probare, nisi citata parte, & judicis commissione petita sint. *Castrens. hic.* 64 *L.* 1. *C. Theod. de constitut. principum.* 65 Non valent rescripta sine die & consule, *c. dicenti* 16. *vers. Si quas* 25. *q.* 2. nisi relata sint in corpus juris. *Constit. de novo Codice.* §. 2. *& Constit. de Justinianeo Codice confirmando* §. 3. Hinc Augustinus, *in collatione tertiæ diei cum Donatistis.* Evidentissime legibus definitum est imperialia constituta etiamsi consules non legantur, in dubium non vocari, vid. *Cujac. hic*: his adde Papon. 3. *Notar.* 5. *cap. De la datte des rescripts.* Sic dies & consul in accusatione & testamento inseruntur, non in editione, vid. quæ not. ad *l.* 3. *ff. de accus.* 66 VII. *C. Theod.* 67 Sabariæ, *C. Theod.* Rectè. 68 Sacrilegii instar rescriptis Principum adversari, *Synops. Basil. eod. cap.* 34. adde *l.* 3. *ff. de crimine sacrilegii.* 69 Puta tribunatu militari, centurionatu & similibus: quæ Cicero, Suetonius & Lampridius vocant beneficia ad ærarium delata: & Hygenus adscripta in libris beneficiorum, vid. Cujac. *hic.* 70 Id est, à nobis concessis. 71 Vid. *Novell.* 114. si judex eas contemnat.

Source : BIU Cujas

neficiis. [1] Dat. Kalend. Febr. *Mediolani*, ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

De sacro encaustο.

VI. Imp. LEO, Hilariano magistro officiorum [2] & Patricio.

SAcri affatus, quoscumque nostræ manſuetudinis in quacumque parte paginarum ſcripſerit auctoritas, non alio vultu penitus, aut colore [3], niſi purpurea tantummodo inſcriptione luſtrentur: ſcilicet ut cocti muricis & triti conchilii [4] ardore ſignentur: Eaque tantummodo fas ſit proferri vel dici Reſcripta in quibuſcumque judiciis, quæ in chartis ſive membranis ſubnotatio noſtræ ſubſcriptionis impreſſerit. Hanc autem ſacri encauſti [5] confectionem nulli [6] ſit licitum aut conceſſum habere, aut quærere, à quocunque ſperare: eo videlicet, qui hoc aggreſſus fuerit Tyrannico ſpiritu, poſt proſcriptionem bonorum omnium capitali non immerito pœna plectendo. Dat. VI. Kal. April. JORDANE & SEVERO CONS. 470.

De clauſula, Si preces veritate nitantur. I. *De pragmaticis ſanctionibus.*

VII. Imp. ZENO A. Sebaſtiano P. P.

UNiverſa reſcripta, ſive in perſonam precantium, ſive ad quemlibet Judicem manaverint; quæ vel adnotatio, vel quævis pragmatica ſanctio nominentur; ſub ea conditione proferri præcipimus 7, *Si* 8 *preces veritate nitantur:* Nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in judicio adſerat veritatem, niſi quæſtio fidei precum imperiali beneficio monſtretur inſerta. Nam & vir magnificus Quæſtor, & viri ſpectabiles Magiſtri ſcriniorum, qui ſine præfata adjectione qualecunque divinum reſponſum dictaverint; & judices qui ſuſceperint, reprehenſionem ſubibunt: Et qui illicite dicta ſcribere auſi fuerint, cujuſcunque ſcrinii memoriales, ſeu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, amiſſione cinguli feriantur. §. 1. Pragmaticas præterea ſanctiones non [9] ad ſingulorum preces ſuper privatis negotiis proferri: ſed ſi quando corpus, aut ſchola, vel officium, vel curia, vel civitas, vel provincia, vel quædam univerſitas hominum ob cauſam publicam fuderit preces, manare decernimus: ut in his etiam veritatis [10] quæſtio reſervetur. Dat. x. Kalend. Januar. *Conſtantinopol.* poſt conſulatum BASILISCI II. & ARMATII. 477.

De ſubſcriptione Quæſtoris.

In AUTHENT. Ut divinæ juſſiones ſubſcriptionem habeant glorioſiſſ. quæſt. col. 8. tit. 15. al. 10. Novell. 114. cap. 1.

Glorioſiſſimi quoque quæſtoris ſubſcriptio eſt neceſſaria: in qua continetur, & inter quos, ad quem judicem, & per quem ſacrum dirigatur oraculum: alioquin a nullo judice ſuſcipiatur: & qui contra fecerit, xx. lib. auri plectatur, & ejus officium ſimili pœna percellatur.

1 Beneficia appellat adminiſtrationes & dignitates à Principe conceſſas.

2 Sub quo ſcrinia: quibus reſervatus Encauſti uſus *l.* 3. *C. Theod. ad l. Corn. de falſis.*

3 Et hic color *encauſtum* appellatur. *J. eod.* Cauteria legimus ad pictoris inſtrumentum pertinere. *l.* 17. *in pr. ff. de Inſtruct. & Inſtr. leg.*

4 Ita legitur apud Plinium 25. *cap.* 11. Nota formam *encauti* componendi. Sic Paleologus Imperator Conſtantinop. Romæ, in æde Spiritus ſancti, Eccleſiæ Romanæ ſubjectionem jurans Syngrapham, conchylii ſanguine à ſe ſubſcriptam teſtatam relinquit. Epitome Chronicorum Werveronis Leodienſis monachi apud Briſſonium.

5 Encauſti. *Haloand.* Encauti *Cujac.* Encauti ſit mentio in *l.* 4. *C. Th. de extraord. muner. l.* 1. §. 1. *in pr. J. de colleg. l.* 9. *J. de agric. & cenſit. Rhodig. l. c.* 11. Encautum ἐγκαυστὸν. Græci etiam appellant σφραγὶς κηρὸς, σφραγὶς κηρὸς ξανθὸς, σφραγὶς κηρὸς. *Goth.* Encauſti ſunt litteræ, ſeu ſigna, quæ reſcriptis Imperatorum imprimuntur. Padill. *l. 1. num.* 8. Adde Panciroll. *Memor. ab. tit. de Encauſto*: qui dicit encauſtum eſſe atramenti genus quod ex purpura conficitur. Hoc ſoli Impp. privilegiis, & litteris ſubſcribendis utebantur. ANS. 6 Facit *l.* 3. *C. Theod. ad l. Cornel. de falſo lib.* 9. 7 Innocentius vult hanc clauſulam, *Si preces veritate nitantur*, etiam ſubintelligi, quamvis non ſit expreſſa *c. ex parte* 2. *extra de reſcript.* vid. *And. Gayllium* 1. *obſerv.* 14. 8 Ἐὰν τὰ ἀληθῆ ἐδίδαξεν, *Synopſ. Baſil. cod. cap.* 20. adde *l.* 4. §. *ſi contra jus. Novellam* 138. *in fin. Novellam* 158. *cap.* 1. *in pr. l.* 5. *in fin. ſi quis alteri vel ſibi.* 9 Παρὰ μικρὸν δὲ τοῦτο, *Synopſ. Baſil. cod. cap.* 27. ſacra pragmatica forma non ad ſingulorum, ſed ad corporis collegii, civitatis & provinciæ preces profertur. 10 Τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τούτων σκοπουμένης, *Synopſis ibid.* ſic tamen ut in his quoque ſpectetur veritas.

TIT. XXIV.

DE [11] STATUIS [12], ET IMAGINIBUS.

De Judicibus.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro P. P.

SI quis Judicum acceperiſſe æneas, vel argenteas, vel marmoreas ſtatuas [13], extra Imperiale beneficium, in adminiſtratione poſitus, detegetur: emolumenta, quæ accepit in ea poſitus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis, vel præſumptis in quadruplum fiſco noſtro inferat: ſimulque noverit exiſtimationis [14] ſuæ pœnam ſe ſubiturum. †. Nec eos ſane à periculo pudoris [15] haberi volumus immunes, qui adulandi ſtudio, aut metu inconſtantis ignaviæ tranſire, quæ ſunt interdicta, tentaverint. Dat. XII. Kalend. Januar. *Mediolani*, HONORIO A. IV. EUTYCHIANO CONSS. 398.

Quæ ſervantur in ſtatuis, vel imaginibus Principibus erigendis.

II. Impp. THEOD. A. & VALENT. C. Aëtio P. P.

SI [16] quando [17] noſtræ ſtatuæ, vel imagines eriguntur; ſive diebus [ut adſolet] feſtis, ſive communibus, adſit Judex ſine adorationis [18] ambitioſo faſtidio: ut ornamentum diei & loco, & noſtræ recordationi ſui probet acceſſiſſe præſentiam Dat. III. Non. Maii. THEODOS. A. XI. & VALENTINIANO Cæſare CONSS. 425.

De privata collatione.

III. Idem AA. & C. Florentio P. P.

IN noſtræ Serenitatis imaginibus, ac ſtatuis erigendis privatæ collationis [19] injuriam propulſari præcipimus, ne quid in eis ſuum collator cognoſcat. Dat. III. Non. Aprilis THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De ſumptibus.

IV. Iidem AA. & C. ad Nonum [20] Comitem, & Magiſtrum officiorum.

ET virtutum præmia [21] tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis [22] damnorum occaſionem fieri non oportet. Idcirco, quoties vel judicibus noſtris, vel cuilibet alii ſtatua fuerit à quocunque collegio, ſeu officio, vel in hac ſacratiſſima civitate, vel in provinciis poſtulata: nequaquam ex deſcriptione ſumptus colligi patimur; ſed ejus [23], cujus ad honorem petitur, expenſis propriis ſtatuam collocari præcipimus. Dat. V. Kalend. April. THEODOS. A. XVIII. & ALBINO CONSS. 444.

11 De imaginibus Imperialibus, Cod. Theodoſiano *lib.* 15. *tit.* 4.

12 XV. *C. Th.* 4.

13 *L* 2. *ff. de loco publ. fruendo.*

14 Sit infamis.

15 Id eſt, Infamiæ.

16 *L. unica Cod. Theod. eod.*

17 XV. *C. Th.* 4. *l. un.*

18 Principis ſtatuæ non ſunt adorandæ *Ambroſ.* 6. *Hexamer.* Hinc Tiberius, *auctore Suetonio*, ſtatuas inter ornamenta domorum, non inter ſimulachra deorum poni voluit.

19 Collectionis, *Haloand.*

20 Numum, *ut in corpore De limitib.* & Novella inter *Theodoſianas* 31. & 32.

21 Præmia bene meritis tribuenda.

22 Honor unius alterius damno eſſe non debet.

23 Sed ei, cujus.

24 IX. *C. Theod.* 44. ſtatuæ initio meritiſſimis poſitæ, tyrannicidis Harmodio & Ariſtogitoni apud Athenienſes 34. *Plinius* 4. *Arrianus* 7. apud Græcos iis qui olympico certamine viciſſent. Excepta deinde res toto orbe terrarum: nec hominibus modo, ſed & Diis in templis, & mulieribus quoque publicæ poſitæ, 34. *Plin.* 4. 5. 6. Religio porro divinis ſtatuis attributa, *Plaut. in Rudente. Juſt.* 20. *in* 3. *l.* 3. §. 2. *in fin. C. de his qui ad eccleſiat.* ut & Principum ſtatuis, *Phil.* 1. *de vita Apollonii.* 25 *L. unica. C. Theod. eod.* 26 *L.* 2. *verſ. ideoque cognoſce, ff. de his qui ſunt ſui.* 27 Vid. *l.* 5. *ff. de extraord. criminibus, l.* 28. §. 7. *ff. de pœnis.*

bus confugere ad Imperatotia ſimulachra debuerint: jure ac legibus vindicentur [28]. Sin vero probati fuerint artibus ſuis invidiam inimicis creare voluiſſe: ultrix in eos ſententia proferatur. Dat. Prid. Non. Jul. *Conſtantinop.* HONORIO N. P. & EVODIO CONSS. 386.

28 *Subaudi*, ab injuria. *Cicero* 1. *de finibus.* Sapientia ſola nos à libidinum impetu, & formidinum terrore vendicat.

TIT. XXVI.

DE OFFICIO [29] PRÆFECTI [30] PRÆTORIO [31] ORIENTIS, ET ILLYRICI.

De libelli datione.

I. Imp. ALEXANDER A. Theodoro.

LIbellus Præfecto Prætorio [32] datus pro litis conteſtatione haberi non poteſt. Dat. Prid. Kalend. Octobris, AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De formis P. P.

II. Idem A. Reſtituto.

FOrmam [33] à Præfecto Prætorio datam, etſi generalis ſit, minimè legibus vel conſtitutionibus contraria; ſi nihil poſtea ex auctoritate mea innovatum eſt; ſervari æquum eſt. Dat. Idib. Auguſt. SEVERO & QUINTIANO CONSS. 236.

De judicibus mutandis, & furibus puniendis, & relatione ad Principem.

III. Imppp. VALENT. THEOD. ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

SI quos Judices, vel [34] propter adverſam & longinquam corporis valetudinem, vel propter negligentiam [35], aut furtum, vel ſimile aliquod vitium Sublimitas Tua [36] inutiles eſſe reperit: his ab adminiſtratione remotis, & vice eorum aliis ſubrogatis, furibuſque pœnis legitimis ſubactis, ad noſtræ Manſuetudinis ſententiam non crimina ſed vindicta referatur. Dat v. Idus Decemb. *Cap.* ARCAD. & BAUTONE CONSS. 385.

Cognitio de Jure ordinario.

IV. Idem AA. Addeo Comiti & Magiſtro utriuſque militiæ.

DE ordinario judice ſemper illuſtris eſt cognitio Præfecturæ: licet militari viro ab eo facta fuerit injuria. Dat. Prid. Kal. Jan. *Conſtantin.* THEOD. A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

De reſcriptu.

V. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio P. P.

SI qui poſthac velut indebitis oneribus gravati, ad preces crediderint convolandum, ſive de naviculariis rationibus, ſive tranſvectionibus: reſcripta, quæ de omnibus his atque hujuſmodi ordinationibus emitti contigerit, ad Sedem ſublimitatis tuæ reſcribantur. Dat. Idib. Decembris, STILICONE II. & ANTHEMIO CONSS. 405.

Quidam libri notant hic deſiderari Græcam conſtitutionem, Ejus epitomen ex Ecl. Baſilicon putat Leunclavius hanc eſſe.

VI.

Οἱ ἔπαρχοι πρωτοκαθεζέσθωσαν ὅλων· καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ συγκλητικοί.

PRæfectorum [37] prima ſit ante univerſos ſedes: poſt eos Senatorum.

29 De origine, officio, potentia & inſignibus Præfectorum Prætorio, vid. Petrum Fabrum 1. *Sem.* 1. 2. 3. eorum poteſtas dicitur ἀρχὴ δευτέρα μετὰ τὰ σκῆπτρα à Zoſimo, ſecunda ab Imperatore.

30 Rolandus à Valle 1. *conſil.* 70. refert *num.* 16. Præfectis Prætorio exæquari ſenatus & parlamenta. Forcatulus vero Conſtabilem, *cap.* 17. *Penus juris civilis*, *numer.* 1. Sed Paponius cenſet conferri cum eo quem nunc Cancellarium vocamus 3. *notar.* 7. *fol.* 495. & male. Præfecti namque Prætorio ad eos magis accedunt quos olim Galli indigitarunt, *Maires du Palais*, quorum dignitas temporibus Merovingiorum magna fuit. Si fas eſt comparare veterem ſummamque illam dignitatem cum præſenti aliqua: Præfecti Prætorio vicem ſuſtinere hodie videntur, qui ab Hiſpano rege regnis aliquot Præfecti delegantur: quales denique poſſis dicere, Vice reges provinciarum Hiſpanicæ ditionis, Luſitanicos, Neopolitanos, Siculos, Mediolanenſes, Belgicos, Indicos & his ſimiles.

31 Duo in urbe fuerunt Præfecti Prætorio Orientis, *l.* 54. *verſ. ſin autem & Cleric.* & ſub eorum cura diœceſes quinque Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, Thracia: & cujuſque diœceſeos provinciæ variæ, quibus præſidentes dabantur. Fuit & alius Præfectus Prætorio Illyrici ſub cujus diſpoſitione diœceſes duæ fuerunt Macedonia & Dacia. Fuit etiam quodam tempore ſub Juſtiniano Præfectus Prætorio Italiæ, de quo *Nov.* 69. *cap.* 4. *verſ. Glorioſiſſimi* & 79. *c.* 2. 32 Aliud ſi Principi. *l.* 1. §. *quando ſi bellus Principi.* 33 Formas Præfectorum Prætorio Græci vocant ἐπαγωγὰς, de quibus vid. *Cujac. 6. obſ.* 10. adde *l.* 16. *J. de jud. l.* 27. *in pr. J. de fidejuſſ.* 34 Ob adverſam valetudinem, negligentiam vel furtum, judex removeri poteſt. 35 Adde *L.* 14. *in fin. ff. de offic. præſid.* 36 *L.* 38. *J. de decur.* 37 Interpretatio Leunclavii: extat autem hæc conſtitutio apud authorem Synopſeos *Baſilic. lib.* 6. *tit.* 1. *c.* 12.

TIT. XXVII.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO AFRICÆ, ET DE OMNI EJUSDEM DIOECESEOS STATU.

De judicibus civilium adminiſtrationum & officiis eorum.

In nomine Domini Jeſu Chriſti.

Imperator Cæſar Flavius Juſtinianus, Alamanicus, Gotthicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, ſemper Auguſtus, Archelao Præfecto prætorio Africæ.

QUAS gratias, aut quas laudes Domino Deo noſtro Ieſu Chriſto exhibere debeamus, nec mens noſtra poteſt concipere, nec lingua proferre. Multas quidem & antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus nihil dignum nos egiſſe cognoſcimus: Præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro ſua laude, & pro ſuo nomine demonſtrare dignatus eſt, excedit omnia mirabilia opera, quæ in ſeculo contigerunt, ut Africa [38], per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonaginta quinque [39] annos à Vandalis captivata: qui animarum fuerant ſimul hoſtes, & corporum: nam animas quidem diverſa tormenta atque ſupplicia non ferentes, rebaptizando [40] ad ſuam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, jugo barbarico duriſſime ſubjugabant: Ipſas quoque Dei ſacroſanctas Eccleſias ſuis perfidiis maculabant: aliquas vero ex eis ſtabula [41] fecerunt. Vidimus [42] venerabiles viros, qui abſciſſis radicitus linguis ſuas pœnas miſerabiliter loquebantur: Alii vero poſt diverſa tormenta per diverſas diſperſi provincias vitam in exilio peregerunt. Quo ergo ſermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me ultimum ſervum ſuum [43], Eccleſiæ ſuæ injurias vindicare dignatus eſt, & tantarum provinciarum populos à jugo ſervitutis eripere? Quod beneficium Dei anteceſſores noſtri non meruerunt: quibus non ſolum Africam liberare non licuit, ſed & ipſam

38 Africa de Vandalis recepta à Juſtiniano.

39 Quot annis à Vandalis Africa fuerit occupata.

40 Anabaptiſmo Vandali polluti hoc forte didicerant à Donatiſtis.

41 Eccleſias in ſtabula vertere, & in Eccleſiis ſtabula facere auſi ſunt *Vandali*, ut & Donatiſtæ. *vide Optatum contra Donatiſtas.*

42 Nota Juſtinianum vidiſſe Chriſtianos quibus *Vandali* linguam exciderant, nec tamen eis loquendi facultatem ademerant. Hac ſævitia Honoricus uſus eſt adverſus Catholicos, cum ab iis impetrare non poſſet, ut Arrii doctrinam ſequerentur. Legimus quoque mutum quendam ita natum poſt abſciſſam linguam ſtatim loquutum refutaſſe Arrianorum hæreſim, & de fide Chriſtiana veras voces emiſiſſe, quod & ſe vidiſſe Marcellus Comes retulit. Idem ſe vidiſſe in multis refert Æneas Gazeus in Theophraſto, idem viſum fuiſſe Conſtantinopoli refert Procopius *libro de bello Vandalico*, & ex his duos cum ſe ſcortis miſcuiſſent, loqui deſiiſſe. His adde Victorem Uticenſem *libro de perſecutionibus Africæ*, & Paulum Diaconum *in Odoacri*, vid. *Cujac.* 19 *obſerv.* 6. *Forcatulus in Cupidine juriſperito, cap. ult. in fin.* hoc quoque de Argo navi refert ex Valerio Flacco: venturos, inquit, canit errores, canit & Jovis iras vocibus humanis, ſtellati conſcia cœli. Nam quod de aſina Balaami huc profertur *Num. c.* 22. non magis huc pertinet, quam illud Livii, Bovem in Capitolio locutum. *Goth.* Leo III. in Romana ſede ſublimatus. Cujus ſublimationem propinqui ægre ferentes, cum lætanias majores ageret, contra populo concitato, inſurgentes oculos ei eruerunt, & linguam præciderunt. Sed Deus ſibi miraculoſe linguam, & viſum reſtituit. Joann. à Leyd. Carmelit. *Chronic. Belg. lib.* 4. *cap.* 15. Baron. *ad ann.* 799. Cæterum, quod Juſtin. hic refert de Chriſtianorum evulſa lingua, nec amiſſis verbis, confirmat Cujac. *lib.* 19. *obſerv. cap.* 6. Euagr. *hiſtor. Eccleſ. lib.* 4. *cap.* 14. ANS. 43 Magiſtratus ſervus Dei.

Source : BIU Cujas

1 Roma à Vandalis capta.

2 Africa tempore Justiniani proprium habuit Præfectum Prætorio.

3 Hæc est illa Carthago Romani imperii æmula, *Strabo lib. 17. in fin.* condita à Didone & colonis Tyriis, *Virgil. 1. Æneidos vers. 15. 16. Tertull. lib. de Monogamia, & Apologetico adversus gentes, Strabo lib. 17. in fin.* septuaginta duobus annis ante Romam, ut ex Trogo refert Justinus *lib. 18. aut* CXII. ut vult *Josephus 1. contra Apionem:* eversa à Scipione 2. *Flor. 3.* restaurata ab Augusto. *Strabo lib. ult. Pomponius Mela lib. 1. cap. de Africa. Plin. lib. 5. Plutarch. in Jul. Cæsare:* capta à Vandalis. *Procop. 1. de bello Vandalico.* recuperata à Belisario Justiniani præfecto. *Procop. ibidem.* Princeps olim Africæ, *Tertull. lib. de pallio in princip.* hodie vicus mediocris. *Leo 5. Afric.*

4 Zeugia à qua Zeugitana.

5 A qua Byzacena provincia. *l. 2. §. 19. vers. Idem vero. §. 23. circa fin. ff. eod.* dux Byzacenæ. *l. 2. §. 1. ff. eod.* male Byzancium: corruptius Hieratium apud Sextum Ruffum.

6 *L. ult. ff. de annonis civilibus.*

7 Diœceſis multarum provinciarum adminiſtratio atque complexus.

8 Notitia eſt brevis, aut libellus, in quo deſcriptio ſtatus, adminiſtrationis & diœceſeos alicujus continetur. *l. 3. §. 3. l. 5. §. 3. C. de adroc. diverſ. judicum. l. 1. & 2. ff. de excuſat. artific. l. penult. & l. ult. ff. de diverſ. off.* Hinc de ſtatu imperii ſub Imperatoribus Conſtantinopolitanis agens liber, Notitia imperii Romani inſcribitur: adde & aliam Notitiam quæ extat *in l. 2. §. 2. ff. eod. in l. 7. ff. de pal. ſacr. larg. Nov. 8. c. 1. §. 1.*

9 Vid. *ff. l. un. de annonis & cap.*

10 Conſiliariorum.

11 Cancellarii judicum ſecretarii. vid. *l. 3. l. 5. ff. de aſſeſſoribus domeſt. & cancell. jud.*

12 Scrinia quatuor hæc erant, memoriæ, libellorum, epiſtolarum, diſpoſitionum. *l. 20. ff. de fide inſtrumentorum. l. ult. verſ. Vir etiam. ff. de decurionib. l. 3. ff. de off. q. l. 3. 4. 11. ff. de proxim. ſacror. ſcrin. l. 2. in pr. ff. de priv. eorum, qui in ſacro:* interdum ſcrinium diſpoſitionum omittitur. *l. 5. 6. 10. ff. de proxim. ſacr. ſcrin. l. 1. ff. de priv. cor. qui in ſacr. palat.* Erant & ſcrinia exceptorum, tabulariorum, canonum, numerorum, mittendariorum. *l. ult. ff. de veſtibus holoberis, l. 7. §. 1. ff. de palatinis ſacr. larg. l. 10. ff. de murileg.* Fabricarum, barbaricariorum. *l. 1. in pr. ff. de præpoſ. agent. in rebus.* auri ad reſponſ. *dict. l. 7. verſ.* Scrini auri ad hinc ſcriniarii. *l. 16. ff. de teſtam. milit. l. ult. ff. de caſtrenſ. pecul. leg. 10. in pr. ff. de numerar. l. ult. de appar. præf. prætor.* Scrinii magiſter Lampridius. 13 Subadjuva, id eſt, adjutoris adjutor, *l. ult. verſ. hujus autem. ff. de agentibus in rebus*, cujus munus τῷ βοηθῷ βοηθὸν. *Synefius epiſt. ad Herunciannum: Suidas. l. 3. C. Theod. de agentibus in rebus.* Ea forma dicitur ſubcurator, *l. 30. D. de negot.* & ſubdoctor ab Auſonio ad Victorinum ſubdoctorem. Hic Græcis παιδευτὴς ordinarii doctoris vicarius morum κοσμητὴς. *Joſ. Scalig. lib. 1. lect. Auſonianarum cap. 15.* 14 Commentarienſis, cujus manu actus ſubnotantur. *l. 45. §. 7. ff. de jure fiſci.*

ipſam 1 Romam viderunt ab eiſdem Vandalis captam, & omnia imperialia ornamenta in Africam exinde tranſlata: Nunc vero Deus per ſuam miſericordiam non ſolum Africam, & omnes ejus provincias ſibi tradidit, ſed & ipſa imperialia ornamenta, quæ capta fuerant ablata nobis reſtituit. Etgo poſt tanta beneficia quæ nobis divinitas contulit, hoc de Domini Dei noſtri miſericordia poſtulamus, ut provincias quas nobis reſtituere dignatus eſt, firmas & illæſas cuſtodiat: & faciat nos eas ſecundum voluntatem ſuam ac placitum gubernare: ut univerſa Africa ſentiat [omnipotentis] Dei miſericordiam: & cognoſcant ejus habitatores à quam duriſſima captivitate & jugo barbarico liberati, in quanta libertate ſub feliciſſimo noſtro imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus ſanctæ & glorioſæ ſemper virginis & Dei genitricis Mariæ precibus: ut, quicquid minus eſt re publicæ noſtræ, per nos ultimos ſervos ſuos reſtituat in ſuo nomine Deus, & dignos nos faciat ſervitium ejus adimplere. §. 1. Deo itaque auxiliante pro felicitate reipublicæ noſtræ per hanc divinam legem ſancimus, ut omnis Africa quam nobis Deus præſtitit, per ipſius miſericordiam optimum ſuſcipiat ordinem, & propriam 2 habeat Præfecturam: ut ſicut Oriens, atque Illyricum: ita & Africa, prætoriana maxima poteſtate ſpecialiter à noſtra clementia decoretur. Cujus ſedem jubemus eſſe Carthaginem 3, & in præfatione publicarum chartarum præfecturis aliis ejus nomen adjungi: quam nunc tuam excellentiam gubernare decernimus. §. 2. Et ab ea auxiliante Deo ſeptem provinciæ cum ſuis judicibus diſponantur: quarum Tingi 4 & quæ proconſularis antea vocabatur, Carthago & Byzacium 5 ac Tripolis rectores habeant conſulares: reliquæ vero, id eſt, Numidia & Mauritania, & Sardinia à præſidibus cum Dei auxilio gubernentur. §. 3. Et in officio quidem tuæ magnitudinis, necnon pro tempore viri magnifici præfecti prætorio Africæ trecentos nonaginta ſex viros per diverſa ſcrinia & officia militare decernimus. In officiis vero Conſularium ac præſidum quinquaginta homines per ſingula officia eſſe ſancimus. §. 4. Quæ vero emolumenta, ſive magnificentia tua, ſive Conſulares, & Præſides, & quod unuſquiſque ex officio eorum de publico conſequi debeat, notitia ſubter annexa declarat. §. 5. Optamus ergo, ut omnes judices noſtri ſecundum voluntatem & timorem Dei, & noſtram electionem atque ordinationem ſic ſuas adminiſtrationes gubernare ſtudeant; ut nullus eorum, aut cupiditati ſit deditus, aut violentias aliquas vel ipſe inferat, vel judicibus aut officiis eorum, aut quibuſcumque aliis collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes provincias noſtras (Deo juvante) feſtinemus, ut illæſos habeant collatores; maxime tamen tributariis diœceſeos Africanæ conſulimus, qui poſt tantorum temporum captivitatem meruerunt, (Deo juvante,) per nos lumen libertatis adſpicere. Ergo jubemus omnes violentias & omnem avaritiam ceſſare, & juſtitiam atque veritatem circa omnes noſtros tributarios reſervare. Sic enim & Deus placabitur: & ipſi poſſunt celerius, ſicut collatores alii noſtræ reipublicæ relevari, atque florere. §. 6. Sportulas 6 enim ab officio, tam viri magnifici, præfecti [prætorio] Africani, quam reliquorum judicum ſic exigi jubemus, quomodo in noſtris legibus eſt diſpoſitum; & ab omni republica noſtra cuſtoditur: ut nullus audeat quocumque tempore, vel quocumque modo earum excedere quantitatem. §. 7. Hoc etiam præſenti ſanctione credimus ordinandum, ut non multa diſpendia pro completione chartarum, vel codicillorum, vel in noſtro laterculo, vel in ſcriniis præfecti prætorio per Africam judices ſuſtinere videantur: quia, ſi ipſi diſpendiis læſi non fuerint, nullam habebunt neceſſitatem ejuſdem noſtræ Africæ tributarios prægravandi. Jubemus ergo, ut judices diœceſeos 7 Africanæ tam civiles, quam militares in noſtro laterculo pro codicillorum atque chartularum promotionis ſuæ conſuetudinibus nihil ultra ſex ſolidos præbeant: at vero in ſcrinio præfectorum non ultra duodecim ſolidos cogantur inferre. Quem modum ſi quis exceſſerit, ipſe quidem judex triginta librarum auri diſpendio ſubjacebit: officium vero ejus non ſolum ſimile diſpendium, ſed & capitale periculum ſuſtinebit. Nam ſi aliquis ex quacumque parte auſus fuerit juſſiones noſtras excedere, & non feſtinaverit cum Dei timore eas ſervare: non ſolum dignitatis aut ſubſtantiæ periculum ſuſtinebit, ſed etiam ultimo ſupplicio ſubjacebit. §. 8. Et eſt notitia 8 Deo auxiliante. Pro annonis & capitu 9 pro tempore præfecto prætorio per totam Africam, auri libras centum. Pro annonis Conſularium 10, auri libras XX. Pro annonis Cancellariorum 11 auri libras VII. †. Item officiis ejus ita. In ſcrinio primo hominibus decem pro annonis XVIII. pro capit. ſol. XII. Fiunt ſol. CXLVIII. Item numeratio, pro annonis ſolid. V. & pro capit. ſol. IIII. Fiunt ſol. XLVI. Secundo pro an. III. annuos ſol. V. & pro capit. VII. cap. ſol. V. & pro capit. II. cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XVI. III. vero & IV. ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt XXIV. Reliquis III. ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad capit. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXVIII. In ſcrinio ſecundo, ut ſupra ſcriptum eſt. In ſcrinio tertio, ut ſupra ſcriptum eſt. In ſcrinio quarto 12, ut ſupra ſcriptum eſt. In ſcrinio primi ſcrinii, quod eſt ſubadjuvæ 13 hominibus X. ann. XIV. cap. XII. Fiunt ſolid. CXVI. ſcilicet. Ita primi ſcrinio pro ann. III. ann. ſolid. V. & pro cap. II. capitu ſolid. IV. Fiunt ſolidi XXIII. Secundo pro ann. II. ann. ſolidi, ut ſupra ſcriptum eſt, & pro cap. capit. ſolid. ut ſupra ſcriptum eſt, & fiunt ſolidi XVI. Tertio & quarto pro ann. I. annona ſolidorum, ut ſupra ſcriptum eſt, & pro cap. I. cap. ſolidorum, ut ſupra ſcriptum eſt. Fiunt ſol. XXIII. Reliquis hominibus VI. ad ann. I. annona ſolidi V. & pro capitu capit. ſolid. IV. Fiunt ſolidi LVIII. In ſcrinio *commentarienſis* 14 hominibus XII. ann. XVII. cap. IV. Fiunt ſolidi CLIII. Primo commentarienſi, ann. III. ſolid. V. pro capit. II. capit. ſol. IV. Fiunt ſolidi XXIII. Sequentes homines III. ad ann. II. ann. ſolid. V. pro cap. II. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolidi XLVIII. Reliqui homines VIII. ad ann. I. ann. ſolid. V. & cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXVII. In ſcrinio *ab actu* hominibus X. ann. XIV. cap. XII. ſolid. CXVIII. Ita primo ann. III. pro ann. I. ſolid. VI. cap. II. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXIII. Secundo & tertio ad an. ſecun. ann. ſolid. V. & ad capit. II. cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXXII. Reliquis XVII. ad ann. I. ſolid. V. ad capit. I. capit. ſolid. VIII. Fiunt ſolid. LXIV. †. In ſcrinio *libellorum* 15 hominibus VII. ann. VI. cap. VI. Fiunt ſolidi V. pro cap. II. cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XVI. Secundo II. pro anno ſolid. X. pro capit. I. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XII. Reliquis hominibus IV. ad ann. I. ann. ſol. V. & ad capit. I. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXXVI. †. In ſchola *exceptorum* 16 hominibus LX. ann. LXXIV. capit. LXII. ſolid. DCXVIII. Ita primo & ſecundo ann. III. pro anno ſolid. V. & ad cap. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XLVI. Aliis hominibus VI. ad ann. II. ann. ſolid. V. ad cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolidi CXVI. Reliquis hominibus X. ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad capit. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. CXV. Reliquis hominibus XLIV. ad ann. I. ſolid. V. & ad capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. CCCLXXXVI. †. In ſchola *ſingularium* 17 hominibus I. ann. III. capit. I. ſolid. CCCCLXXIII. Ita I. ann. II. ann. ſolid. V. capit. I. capit. ſolid. III. Fiunt ſolid. XXXIV. Secundo, tertio & quarto ad ann. V. ſolid. V. & ad capit. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXXIV. S. Reliquis XLVI. ad ann. I. ſolid. V. & cap. I. cap. ſolid. IV. Fiunt ſol. CCCCXVIII. †. In ſchola *mittendariorum* 18 hominibus L. ann. LII. S. capit. L. ſolid. CCCCXLII. Ita primo ann. II. ann. ſol. V. & ad capit. I. cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XIV. Secundo, tertio & quarto ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXXIV. S. Reliquis hominibus XLVI. ad ann. I. ſol. V. & ad cap. I. cap. ſolid. IV. Fiunt ſolidi CCCXXIV. †. †. In ſchola 19 *curſorum* hominibus XXX. ann. XXII. S. cap. XXX. ſolid. CCXXXII. Ita primo ann. ann. ſolid. V. cap. I. cap. ſol. IV. Fiunt ſolidi XVII. Secundo, tertio & quarto ad ann. I. S. ann. ſolid. V. & ad capit. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXXIV. S. Reliquis hominibus XXVI. ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolidi CCXXXIV. †. In ſchola *nomenculatorum* 20 hominibus XXII. ann. ſolidi V. capitu XII. ſolid. IV. Fiunt ſolidi CXV. Ita primo anno ann. ſolid. V. capit. I. S. capit. ſolidos IV. Fiunt ſolid. XVI. Reliquis hominibus XI. ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad capit. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XCIX. †. In ſchola *ſtratorum* 21 hominibus VI. ann. VII. capit. VI. ſolid. LIX. Ita primo anno, ann. ſolid. V. cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolidi XIV. Reliquis hominibus V. ad ann. I. ann. ſolid. V. & ad cap. I. capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XLV. †. In ſchola *prætorianorum* 22 hominibus decem ann. XII. capit. XI. ſolid. XCVII. Ita primo annonæ pro ann. II. ſolid. V. pro capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XVI. Reliquis hominibus IX. ad ann. I. pro ann. ſolid. V. capit. I. pro capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. LXXI. †. In ſchola *draconariorum* 23 hominibus X. ann. II. cap. X. S. ſolid. CCVI. Ita primo ann. pro ann. ſolid. XIV. capit. I. pro capit. I. ſolid. IV. Fiunt ſolidi XVI. Reliquis hominibus IX. ad ann. I. pro ann. ſolid. V. capit. I. pro capit. ſolid. IV. Fiunt. ſol. LXXX. †. In ſcrinio *operum* 24 hominibus XX. ann. XXIV. cap. XXI. ſolid. CCXXIV. Ita primo ann. III. pro ann. ſolid. V. cap. II. pro capit. ſolid. VIII. Fiunt ſolid. XXIV. Reliquis hominibus III. ad ann. II. pro ann. ſolid. V. & ad capit. I. pro capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. LXII. Reliquis aliis hominibus VI. ad ann. I. pro ann. ſolid. V. & ad capit. I. pro capit. ſolid. IV. Fiunt ſol. XC. †. In ſcrinio *arcæ* 25 hominibus XX. ann. XXVIII. capit. XXI. ſolid. CCXXIV. Ita primo anno III. pro ann. ſolid. V. capit. II. pro cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XXIII. Reliquis hominibus IV. ann. II. pro ann. ſol. V. & ad capit. I. pro cap. ſol. IV. Fiunt ſolid. XLII. Reliquis aliis hominibus VI. ad ann. II. ſolid. V. & ad cap. I. pro cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. LXVIII. Reliquis aliis hominibus CX. ad ann. I. pro ann. ſol. V. & ad capit. I. pro cap. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XC. †. In ſchola 26 *chartulariorum* 27 hominibus L. ann. LVIII. cap. II. pro capit. ſol. IV. Fiunt ſol. XXIV. Ita primo anno III. pro ann. ſolid. V. cap. II. pro cap. ſolid. IV. Fiunt ſol. XXIII. Reliquis hominibus III. ad ann. II. pro ann. ſol. V. & ad capit. I. ſolid. IV. Fiunt ſolid. XLVIII. Reliquis aliis hominibus VI. ad ann. I. pro ann. ſolid. V. & ad capit. I. pro capit. ſolid. IV. Fiunt ſol. XLIX. Reliquis hominibus XL. ad annum primum pro ann. ſol. V. & ad cap. I. pro capit. ſolid. IV. Fiunt ſolid. CCCLX. Fiunt homines CCCXCVI. anno CCCCXCIX. ſolid. II. CCCCXC. capit. CCCCXX. Fiunt ſolid. IV. LXXIII. III. DCLXXXII. Item pro anno & cap. cenſualium ſolid. CCCCXLIX. Officiorum ejus ſolid. CLX. poteſt medi hominibus V. ann. XLVIII. capit. XVIII. ſolid. CCCCXVIII. Ita primo ann. pro ann. XV. capit. V. ſol. V. Secundo pro ann. X. capit. V. ſolid. LXX. Reliquis hominibus III. ad ann. VIII. & ad cap. II. ſolid. CL. †. *Grammatica* 28 hominibus II. ad ann. X. & ad cap. II. ad ſolid. LXX. ſortitas. †. *Oratoribus* 29 hominibus II. ad ann. X. cap. V. ad ſolid. LXX. †. Hæc igitur, quæ pro diſpendiis civilibus Judicibus Africæ, eorumque officiis, id eſt, tam ſcriniariis 30 ampliſſimæ ejus Præfecturæ, quam cohortalibus 31, per hanc divinam conſtitutionem ſtatuimus; tua magnitudo cognoſcens, ex Kal. Septemb. futuræ tertiædecimæ Indictionis effectui mancipari, obſervarique procuret, atque edictis publicis omnibus innoteſcat: His ſcilicet, qui ordinati fuerint à tua ſublimitate ſecundum præſentem divinam conſtitutionem, firmitatem ſui ſtatus in perpetuo habituris. Nam Deo juvante de militaribus Judicibus, & de officiis eorum, & de alio noſtro exercitu per aliam ſanctionem ſtatuemus. Dat. *Conſtantinop.* Domino noſtro Juſtiniano P. P.

De Judicibus militaribus, & officiis eorum.

II. Idem A. Belisario Magiſtro militum per Orientem.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ad omnia conſilia omneſque actus ſemper progredimur: per ipſum 32 enim jura Imperii ſuſcepimus: Per ipſum pacem cum Perſis in æternum confirmavimus: per ipſum acerbiſſimos hoſtes, & fortiſſimos Tyrannos dejecimus: per ipſum multas difficultates ſuperavimus: per ipſum Africam defendere, & ſub noſtrum imperium redigere, nobis conceſſum eſt: per ipſum quoque, ut noſtro moderamine recte gubernetur, & firme cuſtodiatur, confidimus. Unde per ejus gratiam etiam civilium adminiſtrationum Judices, & officia ſingulis Africanis provinciis conſtituimus: attribuentes quidem emolumentum, quod unuſquiſque percipere debeat. Ad ejus igitur providentiam etiamnum animum noſtrum referentes, & armatas militias, & duces militum ordinare diſponimus.

§. 1. Sancimus itaque, ut *Dux* militum *Tripolitanæ* 33 provinciæ in Leptimagnenſi 34 civitate ſedes interim habeat. Dux vero *Byzacenæ* 35 provinciæ [&] in Capſa, & altera 36 Lepte civitatibus interim ſedeat. Dux vero *Numidiæ* 37 provinciæ in Conſtantinenſi hodie Africæ Tripolis nominatur, nova eſt, ab Africanis extructa circa veterem deſtructam à Mauris. vide *Leon. 5. in Africa.* 34 Lepti magnæ. Leptis magna hodie Lebida. 35 Vide *l. 1. §. 2. ff. eodem.* 36 Id eſt, parva, quæ hodie Africa nuncupatur. 37 Hodie Bilegerid. *Joan. Leo in Africa.*

15 Nota de ſcrinio libellorum.

16 *L. 5. l. 3. ff. de prox. ſacrorum ſcrin. l. 5. l. 7. §. 1. in pr. l. ult. ff. de Palat. ſacrar. largit. l. ult. §. 3. ff. de re milit. l. ult. de caſtr. pec. l. 5. ff. de numerat. actuar.*

17 Singulares ſive ſingularii, qui per ſingula ſive ſingla, id eſt, abbreviaturas ſcribebant. Sic ſingula, ſingla, ligla, & tandem vigla. Notæ diſtant à ſinglis vel ſiglis. Sigla, vel Siglæ ſunt ſingulares literæ: notæ, non ſunt literæ. A ſiglis ſingularii, ut à notis notarii dicti ſunt. vid. *Cujac. 12. obſerv. ult.*

18 *L. 3. l. 7. §. 1. verſ. Scrinii mittendariorum. ff. de Palat. ſacr. largit.*

19 Nota de ſchola curſorum.

20 Alio ſenſu accipitur hic, quam in *l. 7. §. 5. ff. de oper. libert.*

21 Stratorum. vid. *ff. de ſtratoribus.*

22 Prætoriani milites præfectorum prætorio Græcis δορυφόροι. vide *Petrum Patrum 1. ſemeſtr. 3.*

23 Draconarii ferebant ad prælium Draconum ſignum militare cohortis. Primum ſignum totius legionis aquila. Vide *Vegetium 2. cap. 13.* vide elegans exemplum apud Ammianum 20. ubi de Juliano loquitur à militibus in Imperatorem electo.

24 Nota de ſcrinio operum.

25 Hinc arcarii, præpoſiti his ſuſcipiendis, quæ in arcam Præfecti Prætorio inferuntur. vid. *ff. de ſuſceptoribus præpoſ. & arc. lib. 10. tit. 70.*

26 Schola, corpus & collegium militantium. Quidam interpretantur locum, in quo militant: meo tamen judicio male.

27 De quibus dicam *ff. de numerariis, actuariis & chartulariis. lib. 12. tit. 50.*

28 Adde *l. 2. l. ult. ff. de profeſſor. & medic.*

29 *D. leg. 2. d. l. ultima, in pr.*

30 Σκευάσεως, ſ. χαρτοφύλαξ, author etymologici χαρτηλάσεως τὰ ἐπάλξεις. Suidas: memorialis Præfecti Prætorio, magiſtri militum, comitis utriuſque ærarii. Proconſul Aſiæ & Caſtrenſis ac Palatii ſuos habuere ſcriniarios. vid. *ff. de numer. act. char. adjutoribus. ſcriniariis.*

31 Cohortales, officiales præſidum, conſulariorum correctorum. vid. *ff. de cohortalibus princip.*

32 Ἀναφορὰ figura dictionis, cum in principio multarum orationum idem verbum repetitur. *Goth.* Ad hanc leg. vid. Cujac. *lib. 3. obſerv. cap. 24.* S. L.

33 Quæ Oroſio & Æthico Subventana & Arzugum. hodie fortè Garegare. vide Ortelium. Quæ

Source : BIU Cujas

tinensi [1] civitate sedes interim habeat. Dux autem *Mauritaniæ* [2] provinciæ in Cæsariensi [3] civitate interim sedeat. §. 2. Jubemus etiam: ut in trajectu [4], qui est contra Hispaniam, qui *Septa* dicitur, quantos providerit tua magnitudo, de militibus una cum Tribuno suo homine prudente, & devotionem servante Reipublicæ nostræ, per omnia constituas, qui possint & ipsum trajectum semper servare, & omnia, quæcunque in partibus Hispaniæ, vel Galliæ, *seu Francorum* [5] aguntur, viro spectabili Duci denunciare, ut ipse tuæ magnitudini referat. In quo trajectu etiam dromones [6], quantos provideris, ordinari facias. §. 3. In *Sardinia* [7] autem jubemus Ducem ordinari: & eum juxta montes, ubi Barbaricæ gentes videntur sedere, habentem milites pro custodia locorum, quantos & ibi tua magnitudo providerit.

§. 4. Et omnes diligenter pro commissis suæ custodiæ provinciis invigilent, & ab omni hostium incursione subjectos nostros tueantur illæsos: & festinent die noctequeque Dei invocando auxilium, & diligenter laborando, usque ad illos fines provincias Africanas extendere, ubi ante invasionem Vandalorum, & Maurorum Respublica Romana fines habuerat, & ubi custodes antiqui servabant: sicut ex clausuris [8] & burgis [9] ostenditur: maxime autem civitates, quæ prope clausuras & fines antea tenebantur, cum essent sub Romano imperio constitutæ, auxiliante divina misericordia cum hostes per partes expelluntur, festinent comprehendere, atque munire: & in illis duces & milites per partes accedant, ubi antea fines [10] & clausuræ provinciarum erant, quando integræ Africanæ servabantur sub Romano imperio provinciæ, quod Deo annuente (cujus auxilio nobis restitutæ sunt) speramus cito nostris provenire temporibus; & ut in securitate & pace provinciæ cum antiquis finibus integre serventur, & vigiliis ac laboribus devotissimorum militum, & cura spectabilium pro tempore Ducum custodiantur illæsæ: quoniam ita convenit, ut semper custodes fines provinciæ servent: ne detur hostibus licentia incurrendi aut devastandi loca, quæ nostri subjecti possident. §. 5. Quantos autem milites, sive pedites, sive equites, per unumquemque limitem collocari oportet ad custodiendas Provincias & civitates, tua magnitudo, prout considerare rit ordinet, & nobis referat: ut, si præviderimus sufficientem esse ordinationem, confirmemus eam: sin autem perspexerimus, & aliquid amplius fieri, ut eam augmentemus. §. 6. Quid autem Dux [11] stipendiorum nomine pro se suisque hominibus, & quid ejus officium consequetur; hoc in subdita declaratur notitia.

§. 7. Sicut ergo prædictum est, interim nunc [12] Duces ac milites secundum nostram dispositionem in locis, seu civitatibus, in quibus jussimus, sedeant, donec Deo auxiliante nobis ac Reipublicæ nostræ per labores nostros in illis locis constitui possint, in quibus uniuscujusque provinciæ antiquus limes constitutus erat, quando florente Romana republica memoratæ provinciæ integræ tenebantur. §. 8. Pro *limitaneis* vero ordinandis necessarium nobis esse videtur, ut extra Comitatenses milites, qui [13] per castra sunt, milites limitanei constituantur, qui possint, & castra, & civitatis limites defendere, & terras colere: & ut alii provinciales videntes eos per partes [14], ad illa loca se conferant. Et exemplum [15] fecimus unius numeri limitaneorum: ut secundum exemplum, quod nos misimus, per castra & loca, quæ providerit tua magnitudo, eos ad similitudinem nostri exempli ordinet: sic tamen, ut si inveneris de provinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant; limitaneorum constituas in numero, in unoquoque limite: ut si aliqua forsitan commotio fuerit, possint ipsi limitanei [16] sine Comitatensibus militibus, una cum Ducibus suis adjuvare loca, ubi dispositi fuerint non longe limitem exeuntes, nec ipsi limitanei, nec duces eorum; ut nullum etiam dispendium à Ducibus [17], vel ducianis prædicti limitanei sustineant, nec aliquas [18] sibi consuetudines de eorum stipendiis per fraudem ad suum lucrum convertant. Hæc autem non solum in limitaneos volumus observari, sed etiam in Comitatenses milites. §. 9. Et unumquemque Ducem & Tribunos eorundem militum jubemus, ut semper milites ad exercitationem [19] armorum teneant, & non concedant eos divagari, ut, si quando necessitas contigerit, possint inimicis resistere, & nullum audeant Duces aut Tribuni commeatalem [20] de ipsis dimittere: ne dum sibi lucrum studeant conficere, incustoditas nostras relinquant provincias. Nam si usurpaverint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis sibi acquirere: hoc non solum in quadruplum jubemus publico rependere, sed etiam dignitate eos privari. Magis enim debent, & Duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatis [21] militum, aut eorum stipendiis lucrum sibi acquirere: quoniam ideo ordinati sunt milites, ut per ipsos provinciæ vindicentur: præcipue cum sufficienter & ipsis Ducibus, & eorum officiis emolumenta præstitimus, & semper providimus unumquemque secundum labores suos ad meliores gradus, & ad majores dignitates perducere. §. 10. Postquam vero Deo placuerit, & [22] per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum statum pervenerit, & bene ordinatus fuerit; tunc ubicunque necessitas emerserit, viri spectabiles Duces invicem sibi, quando usus exegerit, auxilium præbeant: ut provinciæ, seu limites eorum vigiliis & laboribus (Deo juvante) illæsi custodiantur. §. 11. Sicut autem jubemus audaces & feroces contra inimicos judices ac milites nostros esse: sic volumus eos mites & benevolos circa collatores [23] nostros existere, & nullum damnum, nullamque læsionem in eos efficere. Sin autem quisquam de militibus ausus fuerit, quamcumque læsionem tributariis [24] nostris inferre: periculo viri spectabilis Ducis, seu Tribuni & Principis digna vindicta afficiatur, ut indemnes tributarii nostri custodiantur. §. 12. Si vero pro quibusdam causis interpellatio apud nostros Judices facta fuerit: jubemus non amplius sportularum nomine, quam nostris legibus definitum est, executores accipere, pœnam eisdem legibus insertam ex transgressione formidantes. §. 13. Cum autem Deo annuente Africanæ nostræ provinciæ per tuam magnitudinem [25], secundum nostram dispositionem ordinatæ, & limites in antiquum statum reducti; & omnis Africa sic detenta fuerit, sicut erat: cum ergo hæc omnia (Deo juvante) præsente tua magnitudine, disposita & perfecta fuerint, & per labores tuos [26], [antiquos] fines omnes Africa receperit; & docuerit nos de omni ordinatione totius Africanæ diœceseos: id est, quanti & qui milites, in quibus locis, vel civitatibus constituti sunt, & quanti limitanei, & in quibus locis & militiis collocati sunt: tunc jubemus tuam magnitudinem ad nostram clementiam remeare.

§. 14. Interea vero si aliquas civitates, seu castella [27] per limites constituta providerit tua magnitudo nimiæ esse magnitudinis, & propter hoc non posse bene custodiri: ad talem modum ea construi disponat, ut possint per paucos bene servari.

§. 15. Cum autem magnitudo tua, omnibus dispositis, ad nos remeare jussa fuerit; tunc Duces uniuscujusque limitis; quotiens pro componendis civitatibus, aut castris [28], & pro dispendiis suis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celerius ad virum magnificum Præfectum per Africam significent: ut ipse, quæ necessaria fuerint, festinet facere, ne aliqua protractio provinciis noceat. §. 16. Ea vero, quæ ipse fecerit, vel quæ adhuc necessario procuranda sunt postea, & memoratus vir magnificus Præfectus [prætorio] Africæ, & viri spectabiles Duces, & de aliis omnibus, quæ ibi aguntur, frequenter ad nos referant: ut benefacta confirmemus, & quæ oportunius debent fieri, ex nostra dispositione peragantur. §. 17. Hoc etiam decernimus, ut judices, qui ordinandi sunt per Africanos limites, nihil amplius in sacratissimo Palatio [29] cuilibet personæ, aut dignitati, vel in Prætorio [30] per Africam Præfecturæ & Magisteriæ [31] potestati præbeant, nisi quantum subter annexa declarat notitia [32]: nam si quis amplius, quam in subita notitia taxatum est, usurpaverit, seu acceperit, triginta libras auri multæ dependat nomine, cum quo & periculo indignationis nostræ [serenitatis] subjacebit, nulla alia qualibet persona, aut dignitate, aut officio accipiente aliquid ab eis, præter illos quorum nomina in subjecta notitia continentur. §. 18. Ad hoc jubemus, ut (Deo juvante) unusquisque Dux seu eorum officia [33], secundum quod notitia subterannexa continet, emolumenta sua ex tributis Africanæ Provinciæ ex Kal. Septembris instantis felicissimæ tertiæ decimæ Indictionis percipiant. §. 19. Et hæc notitia [34], Deo volente, debet delegari Ducibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capitu per singulos annos præbendis. Ita Clarissimo *viro Duci Tripolitanæ* provinciæ, & hominibus ejus singulis sol. v. cap. CLIX. singulis cap. sol. DCCLXXXIII. Adsessori Ducis, & officio ac hominibus ejus, XL. ann. XCVI. S. sing. ann. cap. sol. VI. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. DCLXXIV. Dividuntur sic, Adsessori in ann. VIII. cap. IV. Primicerio [35] in ann. VIII. cap. II. Ducenariis III. ad ann. VI. sol. fiunt. ann. capitis fiunt capitum. cap. Centenariis [36] VI. ann. V. sunt. Fiunt ann. IV. & ad cap. I. fiunt ann. XVI. & ad cap. III. fiunt cap. VIII. Circitoribus [37] IX. semis. Aliis XI. ad ann. I. S. fiunt ann. XIV. sunt. & ad cap. III. fiunt cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Byzacenæ* Provinciæ, & hominibus ejus ann. CXC. singulis in ann. sol. V. cap. CLVIII. singulis cap. sol. X. Simul fiunt pro ann. cap. sol. DCLXX. omnes dividuntur sic, Adsessori in ann. VII. cap. IV. Primicerio in ann. V. cap. II. Numerario in ann. VI. cap. III. Ducenario IV. ad ann. III. fiunt cap. III. Centenariis VI. ann. * ann. XV. & cap. I. fiunt cap. VII. Circitoribus IX. ad an. * fiunt an. XIII. & ad cap. III. fiunt c. VII. Circitoribus IX. ad ann. II. fiunt XVIII. & ad cap. fiunt an. * XIII. * cap. IX. semis. Alii XI. ad ann. III. * fiunt an. XIII. S. & ad cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Numidiæ* Provinciæ, & hominibus ejus ann. CXC. singul. ann. solid. VIII. cap. CLVIII. singulis cap. sol. IX. Simul fiunt pro ann. & cap. solid. CCCLI. XXXIV. Adsessori ducis & officio ejus hominibus XL. ann. & cap. solid. V. cap. XLIX. singuli cap. solid. V. cap. XLVII. II. singulis cap. sol. III. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. CLXIV. S. Dividuntur sic, Adsessori in ann. XIII. cap. VI. Primicerio * ann. cap. III. Numerario [38] in annum IV. * Fiunt ad ann. XVI. & ad cap. V. centenariis ad ann. XI. S. Fiunt duodecim. & ad cap. capita VI. Biarchis VIII. Circitoribus [39] IX. ad ann. II. fiunt. an. CXXVII. & ad cap. III fiunt cap. VIII. semis. Aliis XI. ad ann. II. fiunt an. XVI. sunt XV. & ad III. fiunt cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Mauritaniæ* Provinciæ & hominibus ejus an. CXC. singulis an. solid. V. cap. solid. CC. CLX. XXXV. Adsessori Ducis, & officio ejus hominibus XL. an. XCVI. S. * S. fiunt simul pro ann. & cap. sol. DCLXX. III. S. Dividuntur sic: Adsessori in ann. IX. capit. IV. Primicerio in ann. V. cap. I. Numerario in ann. cap. III. Ducenariis III. ad ann. III. S. fiunt ann. * & capit. III. fiunt capit. II. Centenariis III. ad an. III. S. fiunt an. * & cap. III. fiunt cap. II. * Centenariis IX. ad ann. X. & ad capit. III. fiunt capit. V. Biarchis [40] VIII. Circitoribus ad an. VIII. fiunt ann. XVIII. & ad cap. fiunt capit. III. fiunt cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Sardiniæ* insulæ, & hominibus ejus ann. CXC. singulis ann. solidi CCLXXXII. Adsessori Ducis, & officio ejus hominibus XL. ann. XCVI. S. singulis ann. solid. *. capit. XLVIII. singulis capit. solid. IX. Simul fiunt pro ann. & cap. CL. CLXXXVI. Dividuntur sic, Adsessori ann. IX. & cap. III. Primicerio in an. II. cap. III. Numerario in an. cap. III. Ducenariis [42] IV. ann. III. sunt ann. XVI. & cap. III. sunt & cap. IX. Circitoribus IX. an. III. Fiunt an. XXIX. & cap. III. fiunt cap. IX. Circitoribus IX. ann. III. fiunt ann. IV. cap. IX. semis. Aliis XI. ad ann. XVI. sunt & ad capit. III. fiunt cap. XI.

§. 20. Notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum, pro tempore Dux præbere debet uniuscujusque militis [43], sic: In sacro laterculo sol. VI. In officio Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis administrationis suæ divinis nostræ Serenitatis adfatibus solid. 12. In officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejusdem chartis, solid. XII.

§. 21. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, effectui ea mancipari observarique præci-

1 Constantina hæc fuit à Romanis ædificata: de qua vide Leonem *lib. 5. Africæ.*

2 Mauritaniæ. *Ital.* Mauritania (Hebræis *Phut.*) duplex Tingitana, quæ & etiam Bogudiana, Mauritania, Sitifensis, Hispania Transfretana, Hispania Tingitana, inferior Mauritania. Hodie regnum Marrochi nuncupatur, si Antiocho Curioni, regnum Fezzæ, si Nigro credimus. Altera Cæsariensis, quæ Massilia & Massæsylia: hodie regnum Tremesenum.

3 Hanc hodie nuncupari Cabo Figato, refert Pinetus. vid. *Procopium lib. 8. de ædificiis Justiniani.*

4 Hic trajectus hodie dicitur, *Estroit de Gibraltar & de Marroch.* Thevetus dicit ab Æthiopibus Gebethon, Gebetthara & Zuchat nuncupari: quæ nomina valde mihi una cum authore suspecta.

5 Franci tempore Justiniani Gallias occupabant: nec iis imperabat Justinianus: ut hic liquet: & se tamen Francicum appellat multis locis, & inscriptionibus: fortè quod dux quidam Francorum à Narsete Justiniani exercitus duce prope Tarentum fuerat superatus: cum duobus & viginti antea annis Franci Theodeberto rege duos instructissimos exercitus Justiniani, & Gothorum (qui in procinctu erant, ut inter se dimicarent de Mediolani possessione) fudissent. vid. *Procop. lib. 1. de bello Gothor.*

6 Dromones, navigii longioris, & ad cursum expediti genus. *Isidor. 19. Etymologiar. 1. Cassiodor. 5. variar.* Dromoni contrarius musculus, curtum navigii genus. *Zonar. tom. 3. in Mauricio, & Justiniano. Rhinotmito.* A Dromone, Dromonarii. *Cassiodorus 2. & 4. variar.*

7 §. 23. §. 19. *in fin. J. eodem.*

8 Clausuræ quid vid. *l. 4. J. de offic. magist. off.*

9 Burgus à Græca voce πύργος deducitur. *Vegetius lib. 4.* Castellum parvum burgum vocat Paulus Orosius in Valentiniano, crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgò appellat. Eadem vox reperitur in lege penultima J. *de fundis rei privatæ, lib. 11. tit. 65.* vide *Cujac. 3. observ. 24.* A burgis dicti Burgarii, hoc est, burgorum, qui in limitibus erant, custodes. De burgariis Hispaniæ, vid. *l. unic am Cod. Theod. de Burgariis. lib. 7. tit. 14.* Idque satis ostenditur sequentibus titulis 15. 16. 17. quorum hæc est inscriptio, De terris limitaneis, De littorum & itinerum custodia, De lusoriis Danubii. Dictos Burgundiones à Burgis Paulus Luitprandus, & Isidorus existimant. vid. *Pithœum 1. Adversf. 4.*

10 Imperatores Romani habuerunt in limitibus τὰ ὀχυράματα, quæ ipsi *clausuras* appellant. id ab Hadriano videtur institutum. *Spartianus.* Per ea tempora, & alia frequenter in plurimis locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis funditus jactis atque connexis Barbaros separavit. *Hæc ille.* Harum clausurarum vel clusorum vel clausurarum propugnacula castella (unde castellani milites) & burgi. De ea re alibi dicam. vid. *Pithœum d. loco.*

11 Ducis vocabulum hic nomen dignitatis: hinc dux militum Tripolitanæ provinciæ, Byzacenæ, Numidiæ, Mauritaniæ. §. 1. J. *eod.* Sardiniæ, §. 3. J. *eod.*

12 Nec enim omnes Comitatenses in castris: sed in aula & comitatu Principis. *l. 2. J. de priv. eor. qui in sacr. Palat. l. 13. in princ. J. de re milit.*

13 Limitanei milites unde dicti, & eorum munus.

14 Per partes, id est, interdum: aut dispositos in illis partibus. *Partes* enim pro regione usurpavit superius, §. 2.

15 Exemplum possis Gallicè interpretari *un estat.*

16 Limitanei à Comitatensibus differunt: illorum proprium munus est, in limite tuendo versari: horum extra ordinem, §. *eod. ibi, qui per castra sunt.* A Comitatensibus Comitatenses legiones, *l. 7. in princ. de Palat. sacr. larg.* Comitatenses numeri, *l. 14. J. de re milit.*

17 Nota de ducibus vel ducianis limitaneorum militum.

18 Aliqua sibi consuetudine de eorum, &c.

19 Vid. *Veget. de exercend. tyron. 1. de re milit. 9. & sequent.*

20 Commeatalis miles is est, cui in stipendii partem dantur alimenta ex commeatu, ac alimento publico.

21 Alii legunt *commeatibus.* Commeatus militum vel commeata, sunt cibaria, & alimenta exercitus.

22 Belisarius limitem omnem imperii restituit rectèque ordinavit.

23 Collatores, qui postea dicuntur tributarii, conferentes tributa. vid. *Nov. de collatoribus* 128.

24 Qui tributa conferunt.

25 Ex his satis apparet, commentum esse quod Petr. Crinit. De honesta disciplina *lib. 9. cap. 8. tradit.* Belisarium ab Imp. Justiniano ex livore occæcatum, eumque stipem à viatoribus petisse his verbis: *Obolum viator Belisario concede, quem livor non error afflixit.* vid. Alciat. *parerg. lib. 4. cap. 24.* ANS.

26 Fuit enim recuperata à Vandalis Africa, duce Belisario.

27 Vid. §. 4. J. *eod.*

28 Civitates & castra hic jungunter ut superius civitates & castella, §. 14. J. *eod.*

29 Scrinio sacri laterculi, sive Palatii. Sacro laterculo pro codicillis suarum dignitatum inferebant Duces, de quibus §. 8. J. *eod.*

30 Scriniis & officiis Præfecti Prætorio pro codicillis suarum dignitatum præsides inferebant.

31 Militaris scil. Duces militares inferebant pro codicillis suarum dignitatum scriniis magistri militum.

32 Notitia quid sit, vid. §. 8. *l. 1.* J. *eod.* Galli, *Effat.* Idem quod exemplum *d. §. 8.* J. *eod.*

33 Id est, horum homines.

34 Vid. §. 8. J. *eod.*

35 Primicerium Græci definiunt, τὸν πρῶτον τῆς τάξεως, vid. J. *de primicerio.*

36 *L. 1.* J. *de lucris advoc. l. 4.* J. *de agentibus in reb. l. 1. de exact. tribut.* Olim centuriones dicebantur, *2. Veget. 13.* Centena, ordo & dignitas promotionis. *l. 1. C. Theod. de muriclegulis, l. 5. C. Th. de decur.*

37 Vid J. *vers. Item viro.*

38 Hi tabulariorum munere fungebantur. vid. J. *de numerariis.*

39 Circitores vigilias circumibant, & si qua emersisset culpa renunciabant. 3. *Veget. 8.*

40 Biarchi officiales sunt, victui præfecti, quorum meminit Hieronymus ad *Pammachium*: hinc Biarchia, *l. 1.* J. *de off. magistri off.*

41 De quo §. 3. J. *eod.*

42 Ducenarii qui ducentis scholaribus præsunt. *l. 3.* J. *de agentib. in rebus, l. 1.* J. *de lucris advoc. l. 1.* J. *de exact. trib. l. 9. C. Theod. de exact. tribut.* Cyprianus 1. *epist. 4.* Ducenarius potiùs quam Episcopus. Meminit hujus muneris Nicephorus 6. *cap. 30.* Ducenarius est Vegetio, qui ducentos homines ducebat, 2. *cap. 8.* Hinc ducenaria, *l. 1.* J. *de off. magist. off.*

43 Al. limitis. vide *l. 4.* J. *de offic. militar. jud.*

Source : BIU Cujas

præcipiat. §. 22. Emissa lex Idib. Aprilis C.P. D.N. Justiniano P. P. A. IV. & Paulino V. C. Consl.[1] §. 23. Et hæc notitia, Deo volente, debet delegari Judicibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capitu per singulos annos præbendis. Item viro clarissimo *Duci Tripolitanæ* provinciæ, & hominibus ejus anno * nonagesimo singula annona solidos quinque capit. centum quinquaginta novem singulis cap. solidos ducentos octoginta duos: adsessori ducis, & officio ac hominibus ejus quadraginta annis nonaginta & septem. Item viro clarissimo *Duci Byzacenæ*, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo *Duci Numidiæ*, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo *Duci Mauritaniæ* provinciæ & hominibus ejus similiter. Item *Duci Sardiniæ*, & hominibus ejus similiter. §. 24. Item notitia consuetudinum, quas in sacro[2] latereculo, & in prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum pro tempore Dux præbere solet uniuscujusque limitis, sic: In sacro latereculo sex solidos. In officiis Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis divinis administrationibus, seu divinæ serenitatis affatibus, solidos duodecim: pro officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejus chartis solidos duodecim.

§. 25. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostram statuuntur, æternitatis effectui mancipari observarique præcipiat.

1 Id est, anno Christi 534.

2 De sacro latereculo alibi dicam.

3 l. *ff.* 12. περὶ ἐπάρχ. πάλεως καὶ τάξεως, καὶ πρωτοσπαθ. ὧν τῦ, *Synopf. Basil.* 6. *tit.* 4. Hic magistratus (Præfectus urbi scilicet) institutus ab Augusto, testibus Suetonio & Aurelio Victore.

4 Id est, ad munus præfecti annonæ, *ff. eod.*

5 Adde *l.* 1. §. 11. *ff. eod.*

6 Eadem annonaria potestas, *l.* 22. *C. Theod. de pistoribus.*

7 Hinc colligunt, Certis casibus citationem extra territorium permitti. vid. quæ not. ad *l.* 33. §. 5. *ff. de Episcop.*

8 Hanc vocem Cujac. *hic*, & 8. *obs.* 28. refert ad factiones agitatorum quatuor, quæ in urbe erant: Venetam, Prasinam, Albutam, Russatam, quas Græci δήμους vocant. *Nov.* 13. & 17. & *lib.* 5. *Epigramm.* hinc factionarii, *l.* 1. *C. Theod. de equis cur.* adde quæ not. ad *l.* 28. §. *ff. de panis.*

9 Etiam Constantinopolitanæ, 6. *Synopf. Basil.* 4. *c.* 11. adde 6. *Harm.* 1. §. 7.

10 *Nov.* 27. *c.* 2. *in fin. Nov.* 62. §. 2. Cassiodorus *in formula præfecturæ urbanæ*, Considens supra omnes consulares sententiam primus dicit.

11 *Tantum ex omnium parte derivans.*

12 Ea de causa Capitolin. *in Pertinace* dicit, Præfectum urbi cum omnibus participasse sermonem.

13 Comiti R. privat. *l. ult. C. Th. ad L. Jul. rep.* Comiti & Castrensi, *l.* 12. *C. Theod. de Palat.* 8. *I.*

14 Corporati à corporibus. Corpora σωμάτια, 6. *Syn. Basil. c.* 12.

15 Πελάται dicuntur apud authorem Synopseos, *eod. cap.* 12.

16 Id est, primus, prior. antiquus adjutor.

17 Non intelligit legem 7. *ff. de adv. diversf. judicum.* quæ scripta est de advocatis Præfecturæ prætorianæ non urbicariæ, sed aliam quandam. vid. *Cujac.* 13. *obs.* 1.

18 Curam epistolarum, *Cujac. ibid.* nam hæc cura numeratur inter officia præfecti urbi, & dicitur à Cassiodoro, Cura canonicarum epistolarum, *lib.* 12.

19 Alii legunt *matriculæ.* De matricula alias dixi.

TIT. XXVIII.
DE OFFICIO PRÆFECTI URBI.[3]

De cura annonæ.

1. Impp. VALENTIANUS & VALENS AA. ad Volusianum Præfectum Urbis.

STUDENTIBUS nobis statum Urbis, & annonariam rationem aliquando firmare: in animum subiit, ejusdem annonæ curam non omnibus deferri potestatibus. Et nc Præfectura Urbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium[4] annonarium redundasset: eidem[5] Præfecturæ sollicitudinis necessitatem mandavimus: sed non ita ut lateat officium Annonariæ[6] Præfecturæ: sed ut ambæ potestates, in quantum sibi negotii est, tueantur civilem annonam: sitque societas muneris: ita ut inferior gradus meritum superioris agnoscat: atque ita superior potestas se exerat, ut sciat ex ipso nomine, quid Præfecto debeatur annonæ.

De personis advocandis, vel non.
Præfectus urbis in provinciis agentes non evocat, nisi duabus ex causis.

11. Iidem AA. ad Ampelium Præfectum Urbi.

QUod promulgatis sanctionibus tua Sinceritas rescriptum esse non nescit, etiam ex præcepto nostro competenter observet: nec quasdam personas de provincia existimet advocandas, nisi[7] tantummodo suos officiales, & homines populares[8] hujus almæ urbis seditioni obnoxios.

Collatio præfecturæ urbis, & aliarum dignitatum.

III. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTIN. AAA. ad Rufinum Præfectum Urbi.

PRæfectura *urbis*[9] cunctis[10], quæ intra urbem sunt, antecellat dignitatibus, tantum [ex omni[11] parte derivatis,] quantum sine omni injuria ac detrimento honoris alieni[12] usurpat. Dat. VI. Kal. Jul. VALENTE A. V. & VALENTINIANO Jun. CONSS. 368.

Qui subjiciuntur præfecti urbi.

IV. Imppp. THEOD. VALENTINIANUS, & ARCAD. AAA. Severino Comiti[13] sacrarum largitionum.

OMnia Corporatorum[14] genera, quæ in Constantinopolitana civitate versantur, universos quoque cives, ac populares[15] Præfecturæ urbanæ regi moderamine cognoscas.

De primicerio.

V. Imp. THEOD. A. Constantino Præfecto Urbis.

PRimicerius[16] adjutor tuæ sedis officii per biennium, quod in eodem gradu ex consuetudine priscæ ordinationis[17] meruit, curam insuper personarum[18], usurpatione omni, atque ambitione cessante, suscipiat: hoc etiam adjecto: ut, si quis ex memorato ordine, vel conditionis humanæ fine præventus, vel alia quacumque ratione, militiæ gradum propriæ amisisse monstrabitur, solitæ ambitionis injuria vacante, locum is, qui juxta [matriculæ][19] veritatem sequitur, obtineat.

1 Id est, anno Christi 534.

2 De sacro latereculo alibi dicam.

3 l. *ff.* 12. περὶ ἐπάρχ. πάλεως καὶ τάξεως, καὶ πρωτοσπαθ. ὧν τῦ, *Synopf. Basil.* 6. *tit.* 4. Hic magistratus (Præfectus urbi scilicet) institutus ab Augusto, testibus Suetonio & Aurelio Victore.

4 Id est, ad munus præfecti annonæ, *ff. eod.*

5 Adde *l.* 1. §. 11. *ff. eod.*

6 Eadem annonaria potestas, *l.* 22. *C. Theod. de pistoribus.*

7 Hinc colligunt, Certis casibus citationem extra territorium permitti. vid. quæ not. ad *l.* 33. §. 5. *ff. de Episcop.*

8 Hanc vocem Cujac. *hic*, & 8. *obs.* 28. refert ad factiones agitatorum quatuor, quæ in urbe erant: Venetam, Prasinam, Albutam, Russatam, quas Græci δήμους vocant. *Nov.* 13. & 17. & *lib.* 5. *Epigramm.* hinc factionarii, *l.* 1. *C. Theod. de equis cur.* adde quæ not. ad *l.* 28. §. *ff. de panis.*

9 Etiam Constantinopolitanæ, 6. *Synopf. Basil.* 4. *c.* 11. adde 6. *Harm.* 1. §. 7.

10 *Nov.* 27. *c.* 2. *in fin. Nov.* 62. §. 2. Cassiodorus *in formula præfecturæ urbanæ*, Considens supra omnes consulares sententiam primus dicit.

11 *Tantum ex omnium parte derivans.*

12 Ea de causa Capitolin. *in Pertinace* dicit, Præfectum urbi cum omnibus participasse sermonem.

13 Comiti R. privat. *l. ult. C. Th. ad L. Jul. rep.* Comiti & Castrensi, *l.* 12. *C. Theod. de Palat.* 8. *I.*

14 Corporati à corporibus. Corpora σωμάτια, 6. *Syn. Basil. c.* 12.

15 Πελάται dicuntur apud authorem Synopseos, *eod. cap.* 12.

16 Id est, primus, prior. antiquus adjutor.

17 Non intelligit legem 7. *ff. de adv. diversf. judicum.* quæ scripta est de advocatis Præfecturæ prætorianæ non urbicariæ, sed aliam quandam. vid. *Cujac.* 13. *obs.* 1.

18 Curam epistolarum, *Cujac. ibid.* nam hæc cura numeratur inter officia præfecti urbi, & dicitur à Cassiodoro, Cura canonicarum epistolarum, *lib.* 12.

19 Alii legunt *matriculæ.* De matricula alias dixi.

TIT. XXIX.
DE OFFICIO MAGISTRI MILITUM.[20]

De provincialibus. De præfectura.

I. Imppp. VALENT. GRATIAN. & THEOD. AAA. ad Ensignium P. P.

VIRI Illustres Comites, & Magistri peditum, & equitum, in[21] provinciales nullam penitus habeant potestatem: nec amplissima Præfectura in militares viros.

De apparitoribus.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Hypatium Magistrum militum per Orientem.

APparitores per Orientem statutos officii[22] tui ad aliud judicium trahi minime oportebit. Sciat igitur illustris magnificentia tua, sub te, sive civiliter, sive criminaliter appetantur, eos litigare debere.

De his, qui ultra statutos militant. De tributariis collationibus.

III. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

EOs, qui[23] ultra statutos in officio Magisteriæ per Orientem potestatis militant, civilium quoque judicum sententiis super quolibet negotio subjacere [præcipimus:] ipsis quinetiam statutis in tributariis collationibus civilium quoque judicum dispositionibus proculdubio parituris.

De translatione militum.

IV. Imp. ANASTASIUS A. Joan. Magistro militum per Illyricum.

MIlites de locis, in quibus consistunt, ad[24] alia loca sine speciali nostræ Serenitatis auctoritate nullatenus transferri, præcipimus: ne eorum expensæ in locis, in quibus consistunt, minuantur. †. Sed si forte quædam urgens & necessaria causa emerserit, utilitati ac securitati publicæ, tam amplissimam Prætorianam præfecturam, quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet, & suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quæ pervenire eos oportet: nominaque fortissimorum numerorum[25], in quibus iidem milites referuntur: nec non quantitatem annonarum; & ante omnia causam, ob quam iidem milites transferendi sunt: ut post talem suggestionem, à nostra auctoritate competentia procedant.

De Armenia & Ponto Polemoniaco, & gentibus.

V. Imp. JUSTINIANUS A. Zetæ Viro Illustri, Magistro militum per Armeniam, & Pontum Polemoniacum, & [cæteras] gentes.

CUm propitia divinitate Romanum nobis sit delatum imperium: sollicita cura, cauta diligentia pertractantes perspeximus oportere etiam partibus Armeniæ[26], & Ponto Polemoniaco[27] & gentibus proprium Magistrum militum per hanc legem constituere: tuamque magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optime commendata est, idoneam ad talem fore dignitatem confidentes eligimus: certasque Provincias, id est, magnam Armeniam, quæ interior dicebatur, & gentes Anzitenam[28] videlicet, Ingilenam, Astyanenam[29], Sophenam[30], Sophonenam[31], in qua est Martyropolis[32], Belabitenam[33], & primam[34] & secundam[35] Armeniam, & Pontum Polemoniacum tuæ curæ cum suis Ducibus commisimus, comite Armeniæ penitus sublato: cunctosque subdimus numeros, non modo quos in præsenti novos constituimus, sed etiam de præsentalibus[36], & Orientalibus, & aliis agminibus segregatos, non tamen eorum quantitatem agminum minuentes: sed quia plures eis addidimus sine Reipublicæ gravamine: & sine augmento sumptuum, aliquantos subtraximus: ita tamen, ut post hanc subtractionem ampliores remanserint, quam usque ad nostra felicia fuerant tempora.

20 Primus Constantinus (auctore Zosimo) disciplinam militarem transtulit in magistros militum à Præfectis Prætorio.

21 Vid. *l.* 2. *ff. de offi. milit. jud. Edict. Justiniani* 4. *c.* 2. §. 2.

22 Vid. *l.* 72. *ff. de furtis.*

23 *L.* 5. *ff. de apparitoribus magist. milit.*

24 *L.* 15. *ff. de re milit.*

25 *Virorum.* Quidam ita legunt: *non necessario: possit intelligere numeros militares.* Numerus est catalogus militum seu breviculum, quo nomina militum continentur, *l.* 4. *l.* 38. §. 1. *l.* 42. *ff. de testam. milit.* Numeri fortissimi, *Vieilles bandes.*

26 Vid. *Norell.* 31. de descriptione quatuor præsidum Armeniæ.

27 De quo vide *Norell.* 28.

28 Anzethenam, *Nov.* 31. *c.* 1. §. 3.

29 Asteanenam, *dict. cap.* 1. §. 3.

30 Ophenam, *dict. cap.* 1. §. 3.

31 Σοφανίνη, *Arrian.*

32 *Dict. cap.* 1.

33 Balabithenam, *dict. c.* 1.

34 Armenia prima, quæ & minor Leucosyria Græcis, Hebræis Ararat: hodie Anaduole, si credimus Gyravæ: Pegian, si fides adhibenda Castaldo.

35 Armenia secunda quæ & major, Hebræis Aram, teste Aria Montano, hodie Turcomanta dicitur Mercatori & Gyravæ: Thevetus scribit à Mesopotamiis, & Persis Thoura Aremnoë, id est, montes Armeniæ: & à Nestorianis Zelbicdibes, id est, montes à lupis habitatos appellari. Verum mihi suspectus ille semper author est.

36 Præsentales militum magistri, qui in præsenti erant, *en effat, quartier ou service:* hoc est, Comitatui Principis juncti. *l. ult.* §. 1. 7. 8. *ff. de re milit. l.* 4. *ff. de apparitoribus magist. milit.* Sic præsentales domestici, *l.* 6. §. 3. *ff. de advoc. diversf. judicum. l. ult. ff. de domest. & protectoribus.* Id est, obsequio Principis diurno deputati, *l.* 12. *ff. de re milit.* Sic præsentales numeri, *l.* 18. *l. ult. in fin. ff. de re milit.* & præsentes ordines apud Nicephor. 17. *Histor.* 1. & præsentalis curiosus cursus publici, in Notitia Imperii Romani: & πραίσηγος τῶν πρωτοσπαθίων, *in Edict.* 14. *Justiniani.* vid. *Brissonium.*

TIT. XXX.
DE OFFICIO QUÆSTORIS.[37]

De minoris laterculi cura.

I. Imp. THEODOS. A. Salustio Quæstori.

TOtius minoris[38] laterculi[39] curam scias ad tuæ Sublimitatis sollicitudinem pertinere: ita ut tuo arbitratu, & 40 scrinio memoriæ totius minoris laterculi dignitates, hoc[41] est, Præfecturæ, omnes Tribunatus, & Præposituræ castrorum, juxta consuetudinem priscam Clementiæ meæ auctoritate deinceps mittantur. Dat. VI. Kal. Maji, *Constantinop.* CASTINO & VICTORE CONSS. 424.

II. Idem A. Helioni Comiti & Magistro officiorum.

OMnes minores laterculi dignitates; quæ sub cura quidem ac sollicitudine viri illustris Quæstoris esse antea videbantur, postea[42] vero, vel universæ, vel mediæ ad Magistrorum militum potestatem, dispositionemque transierant; placuit nunc Clementiæ meæ, vetusti temporis more revocato, ad prisca deinceps jura revocare. Dat. III. Kal. Maji suprascriptis CONSS. 424.

De officiis & conditionibus non usurpandis.

III. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

OFficia & conditiones, quæ pertinent ad viros devotos in sacro scrinio memoriæ militantes, nemini liceat sub quacunque occasione sine ulla divinæ subscriptionis liberalitate peragere: eo, quicunque in hoc fuerit postea facinore convictus, publicatione bonorum suorum multando: Officio quoque rectoris Provinciæ, in qua non allegato super gerenda sollicitudine sacro rescripto aliquis ausus fuerit eandem curam sibimet usurpare, trium librarum auri dispendio feriendo. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* ANASTASIO A. & RUFINO CONSS. 492.

37 *ff. lib.* XII. *tit.* VI. I. D. XIII. *Nov.* 80. 6. *Eclog.* 6. adde *Nov.* 41.

38 Latereculo minori continebatur notitia minorum dignitatum: in majori majorum. Illi quæstor: huic primicerius notariorum & tributorum præerat. Per quæstorem igitur Principes largiebantur minores dignitates. *Cassiodorus in formulis.* Quinimo Quæstori non hoc tantum munus fuit: per eum enim in Senatu orationes, epistolæ & libelli Principis recitabantur, & quia sæpe ex plebe (aliorum litteratorum penuria) assumebatur, honor & titulus Quæstoris ei deferebatur, ut ingredi senatum posset: lapsu temporis consiliis Principum quæstores adfuerunt, & ad preces responderunt, leges dictarunt: unde à Symmacho quæstor dicitur precum arbiter, & legum conditor: & à Cassiodoro 12. Principis imago, & vox & custos legum: & in Novell. Valent. *de homicid. casu factis.* Justitiæ & legum custos, thesaurus famæ publicæ, armarium legum. Idem postea μέγας λογοθέτης: novissimè Cancellarius, *Nicetas* 7. *Annal.* Quæstor ipse à Cassiodoro, dignitas literarum dicitur, quod literatis tantum deferretur. vid. *Cujac. hic* de cancellario. vid. *Lucium* 3. *placit.* 7. *Papon.* 3. *Notar.* 5. *fol.* 523. & *sequentibus*, & 4. *Arrest.* 8.

39 Laterculum dicitur, ducto nomine à quadrata figura: quasi πλινθὶς. Galli, *le petit reule.* vid. *Cujac. hic.*

40 Exque scrinio.

41 Nota dignitates ad curam minoris laterculi pertinentes.

42 Munus laterculorum aliquando commissum fuit magistro militum: hodie quæstori.

TIT. XXXI.
DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORUM.[43]

De privilegiis servandis. De creationibus.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Agentes in rebus.

PRivilegiis dudum scholæ vestræ indultis, [&] integris reservatis, ad ducenariam[44], centenariam[45], & biarchiam[46] nemo suffragio, sed labore unusquisque perveniat: Principatum vero adipiscatur matricula[47] decurrente: ita ut ad curas agendas, & cursum illi exeant, quos ordo militiæ vocat[48], & ejus laborum adjutor. Præterea in[49] quo totius scholæ status, & magistri securitas constituta est, idoneus[50] probitate morum ac bonis artibus præditus, nostris per Magistrum obtutibus offeratur, ut nostro ordinetur arbitrio. PP. *Romæ* in foro Trajani.

43 *L.* 2. *l.* 3. *in pr. ff. ubi senat. leg.* 38. *ff. de appellationibus. leg.* 2. *verf. Sin autem. ff. de temporibus appellat. l. ult. ff. de his qui per metum. l.* 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. *in Epigraphe. ff. de proxim. sacror. scrin. leg.* 1. 2. 3. 4. *in Epigraphe. ff. de agentibus. leg.* 1. 2. *in Epigraphe. ff. de præpos. agentibus. l.* 4. *& in Epigraphe. ff. de curiosis. leg.* 3. *l.* 4. *in Epigraphe. ff. de castrensianis. Ammian.* 20. *Ambros.* 7. *epist.* 33. *Nicephorus* 10. *& aliis infinitis locis:* aulicorum scilicet τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων. Suidas in Theodosio: ἡγούμενος τῶν βασιλικῶν, *Theodoret.* id est, ministrorum Principis, quorum moribus præerat: ministeriani, cubicularii, silentiarii, decani: & breviter, disciplina morum ad eum in Palatio pertinebat. Senatores etiam in consistorium Principis inducebat, unde à Cassiodoro, donator aulici consistorii, quasi alter lucifer appellatur. Curam præterea gerebat cursus publici, *l.* 9. *ff. de cursu publico.* & fabricæ armorum, fabricensium limitis limitaneorum militum, militum supernumerariorum. vid. *Cujac. hic*, & *Petrum Fabrum* 1. *Semestr.* 5. si ita est is solus, plurium Gallicorum magistratuum munus sustinuit.

44 Vid. *l.* 1. *ff. de exact. tribut.*

45 Vid. *l.* 2. §. 19. *ff. de off. præf. prat. Afr.*

46 *Dict.* §. 19. *verf. Item viro.*

47 Matercula, *Hal. l. ult. in fin. ff. de off. præf. urb.*

48 *Al.* vocat, & labor. Adjutor præterea, &c. *Cujac. ad leg.* 5. *ff. de principibus agentium in rebus: ut in leg.* 20. *C. Theod. de agentibus in rebus.* qui militiæ labore atque ordine decursis, *l.* 4. *C. Theod. de curiosis.* quatenus labore atque ordine ad cursum dirigaminis.

49 Securitas scholæ in probis scholaribus consistit.

50 *L.* 6. *ff. repetund. Nov.* 8. *c.* 10. §. 2. *verf. Quapropter. Nov.* 161. *c.* 1. *in pr.* Quis? adjutor.

Source : BIU Cujas

De ordine militiæ servando.

II. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Patricium Magistrum officiorum.

NEmo agentium in rebus ordinem [1] militiæ, atque stipendia prævertat, etiamsi nostri nominis per obreptionem detulerit indultum: ac si quis formam admissi istiusmodi docebitur obtulisse: in locum, ex quo indecenter emerserat, revertatur: ut is gradu cæteros antecedat, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit anteire. PP. *Hadrumeti.*

1 Vid. *l.* 7. ff. *de proxim. sacr. scrin.*

De senatoribus & ducenariis.

III. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Pleitio [2] Comiti, & Magistro officiorum.

SCholarium nostrorum devotio probata à nostris parentibus, circa maximæ serenitatis nostræ affectionem enituit: Unde quidquid ad fovenda servandaque eorum privilegia postulatur, statim credidimus admittendum. Ideoque suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus Comitibus scholarum verberandi, degradandive [3] Senatores & Ducenarios licentiam denegamus: Ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam.

2 Al. *Phylagetio.*

3 Regradandi, *Hal. l.* 1. *in pr.* ff. *de privileg. schol.*

De militum numero, castrorumque & clausurarum cura.

IV. Iidem AA. Nomo [4] Magistro officiorum.

CUræ tui [perpetui] culminis credimus injungendum: ut super omni limite sub tua jurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat, castrorumque ac clausurarum [5] cura procedat, quotannis significare nobis propria suggestione procuret. Dat. II. Id. Septemb. *Constantinop.* MAXIMO II. & PATERIO CONSS. 443.

4 Nonio. *Cujac. 3. obsery. 24.* Quanquam in Novella Theod. 31. & 32. editum Numo.

5 Ex hoc verbo Cujac. 3. *obs.* 24. emendat legem 4. ff. *de off. jud. milit. l. ult.* ff. *de off. mag. mil.* clausuræ, clusuræ, clisuriæ, κλεισῦραι, ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων, Suidas. Procopius 3. *de ædif. just.* Anna Imperatoris Alexii, *lib.* 10. Cassiodor. 2. *variar.* Vopiscus *in Bonoso.* Clausæ, cluſæ, interpositiones. Luitprandus 1. *cap.* 2. 9. *cap.* Ado, Sigebertus, τὰ ὑπαίμνια στρατόπεδα τοῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν. *Herodian.* Burgi, castra, castella, *l.* 2. §. 4. ff. *de off. præfect. prat. Afr.* Vallum, *Cassiodor. in Chronico.* Prætenturæ, *Ammian.* 14. his adsines lusoriæ naves prohibendis barbarorum incursionibus idoneæ. *C. Theod. de lusoriis Danubii.* vid. *Petrum Pithœum* 1. *Advers.* 14.

De creandis. 1. Vel subrogandis scholaribus. 2. De quadrimenstruo brevibus conscribendis.

V. Impp. JUSTIN. & JUSTINIAN. AA. Tatiano Magistro officiorum.

JUbemus eum ad militiam devotissimorum scholarium de cætero pervenire, qui nostrum meruit judicium: nec licere pro tempore tui culminis administrationem habenti, sine hujusmodi probatoria [6] aliquem inter eosdem viros devotos scholares [7] suis referre præceptionibus: sed sciat is, qui sine sacro rescripto ad eandem pervenire militiam ausus fuerit, non solum ea se privari, verum etiam pœnæ viginti librarum auri subjici.

§. 1. Illud etiam observari de cætero volumus: ut si quis locus statusve Scholarium in quacunque schola vacaverit, ille subrogetur, quem nostra pietas per sacrum rescriptum vacantem subire locum præceperit. §. 2. Ad hæc quadrimenstruos [8] breves eorundem Scholarium cura tuæ Sublimitatis, & pro tempore viri excellentissimi Magistri officiorum conscribi volumus, & eos sacro scrinio latercului præstari, ibi deponendos: ut semper notitia eorundem Scholarium certa sit, neque publico damnum aliquod infligatur. Dat. X. Kalend. Maji, *Constantinop.* MAVORTIO V. C. Cos. 523.

6 De probatoria dicam ad *l.* 9. ff. *de divers. off.*

7 De scholaribus dicam ff. *de privil. scholarum.*

8 De quibus vid. *l.* 1. *vers. Hoc etiam.* ff. *de Apochis.*

TIT. XXXII.

DE OFFICIO COMITIS [9] SACRARUM LARGITIONUM. [10]

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio [11] Comiti.

PALATINIS hæc cura debet esse præcipua, ut, periculo proprio Notariis destinatis, super negligentia Judicum (si ita res exegerit) conquerantur, ne eorum sit impunita desidia. §. 1. Judices quoque de eorum nominibus referre convenit, quos commodis propriis magis, quam utilitatibus publicis studere providerint: Breves etiam quadrimenstruos [12] ad officium palatinum noverint dirigendos: aurumque exactum ad sacras [13] largitiones sine ulla dilatione esse mittendum. Dat. III. Kal. Maji, HONORIO VII. & THEODOS. II. AA. CONSS. 407.

9 Comes sacrarum largitionum olim præfectus ærario dicebatur. Sed vox Comitis omnibus postea magistratibus data, qui Principis comitatum observarent, & tandem ad omnes præpositos.

10 Comes sacrarum largitionum, Comes Thesaurorum Principis. Largitionum dicitur, quod ex thesauris quisque liberalitatem Principis expectet, quod ad exercendam liberalitatem destinati esse debeant. Huic Comiti suberant speciales comites largitionum, diffusi per provincias, comites metallorum, rationales summarum, præpositi thesaurorum, procuratores monetarum, procuratores Gynecæorum, id est, textrinorum sacrorum, & similes. vid. *Cujac. hic.* ab eo præbebantur pondera auri, argenti, æris. *Novell.* 128. *cap.* 15. 11 *Limenius* hic idem postea PP. Galliarum fuisse videtur: cujus meminit Rosinus *lib.* 5. *pag.* 808. I. G. Eidem inscribitur *lex* 10. ff. *de off. Rector. prov.* 12 Vid. *l.* 1. *vers. Hoc etiam.* ff. *de apochis.* 13 Vid. *l.* 1. ff. *de canone largitionalium.*

TIT. XXXIII.

DE OFFICIO COMITIS [14] RERUM PRIVATARUM. [15]

De actis ad officium rei privatæ transmittendis.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Honoratum Consularem Byzantii.

SI quid negotiorum actitatum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad Officium rei privatæ tua Gravitas acta transmittat: ut instructione percepta, quid sibimet juris auxilio debeatur, agnoscat. Dat. VI. Kal. Januar. VALENTIN. & VALENTE AA. II. CONSS. 368.

14 Comes rerum privatarum videtur succesisse in locum procuratoris rei privatæ seu patrimonii, de quo dixi in *l.* 89. *in fin.* ff. *de legatis* 1. Porro sit mentio hujus Comitis *in l. ult.* §. 2. *vers. Si quis.* ff. *de adsess. l. ult.* ff. *de petit. sublatis*, *l.* 3. ff. *de bonis vacantibus. l.* 1. ff. *de advocatis divers. judicum. l.* 64. ff. *de decurionibus. Novell.* 128. *cap.* 25. *Nov.* 117. *cap.* 13. *vers. Porro: circa fin. Nov.* 123. *cap.* 43. *in fin. Novell.* 124. *cap.* 3. *vers. Ipsam vero.*

De thesauro. 1. De cautione præstanda. 2. De rebus nuntiatis ante sententiam ex scripto latam.

Lex hæc Græca à Cujacio primum edita ex lib. 60. Basil. & à Contio sub hoc titulo ita restituta.

ΜΗτε ὁ κόμης τ ἰδιακῆς πεσεσσίας, μήτε τις ἕτερος τῶν ἐν Κονσταντινουπόλ, ἢ τοῖς ἐπαρχίαις δρχόντων, τὸν ἐπὶ

NEque [16] Comes privati patrimonii, neque quivis alius eorum Magistratuum, qui vel in urbe Constantinopolitana, vel in provinciis sunt, eum qui super [17] thesauro aliquem defert, admittat.

§. 1. Sed si super alio fiscali jure nuntiationem quis faciat, sub fidejussione mox non minus quinque librarum [auri] id fiat.

§. 2. Et ne quod sigillum, vel descriptio, vel alia ulla innovatio interveniat super rebus nuntiatis ante sententiam ex scripto latam.

15 Additur in editione Haloandri, Sacri palatii, sacrique patrimonii. Sacri patrimonii sit mentio in *l.* 13. *in pr.* ff. *de vestigalibus.* Res privatæ Principis, suntne separatæ ἀπὸ τῆς ἰδίας κτήσεως τ βασιλέως, ut volunt interpretes Græci lib. 6. βασιλικῶν? Suntne quæ dicuntur ἀδέσποτα, id est, res vacantes, ut vult Strabo? Suntne res omnes, quando ita est, omnia censeri vel dici Principis, *l.* 3. ff. *de quadriennii præscr.* Rem ita quidam explicant, Tres fuisse Principis πεσεσσίας, Proprias & privatas Principis, *ut hic*: quasi proprias, ut fiscales, (quibus præerat Comes, cujus facta est mentio titulo superiore: fiscales tamen pertinent ad hunc titulum, *l.* 1. ff. *eod. Novell.* 60. *cap.* 2. §. 1. *circa fin.*) destinatas ad epulas aulicas: hinc Comes sacri patrimonii. Puto id adumbrari quodammodo posse: si dixerimus Comitem, quo de hic agitur, à Gallis appellari, *le Thresorier & recueur du domaine*: eum de quo agitur titulo superiori, *Thresorier de l'Espargne*: eum vero cujus sit mentio, ff. *tit. prox. Thresorier de la maison du Roy.* 16 Lex restituta à Cujacio *lib.* 60. *Basilic.* extat apud authorem Synopseos Basil. 6. *tit.* 1. *cap. περὶ καθιερωνύντων*, &c.

17 *L.* 7. ff. *de delatoribus.*

TIT. XXXIV.

[DE OFFICIO COMITIS SACRI PALATII [18].]

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Minervio Comiti rerum privat.

AD Palatinorum curam, & Rationalium officia, omnium rerum nostrarum, & totius perpetuarii [19], hoc est, emphyteuticarii juris exactio revertatur. Dat. Kalendis Januarii, *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

II. Iidem AA. Ursatio Comiti rer. privat.

SI quis Judicum vir illustris, vel Præfectus Urbi cognitionem Comitivæ rerum privatarum examini debitam, sibimet vindicandam censuerit, vel tuitionem contra ejusdem statuta sedis præstiterit: ad quinquaginta librarum auri illationem pœnæ nomine officium ejus teneatur, quam decet in articulo [20] exigi, mansuetudinis nostræ ærario sociandam. Dat. VI. Idib. Aug. *Ravennæ*, CONSTANTIO, & CONSTANTINO [21] CONSS. 414.

18 In editione Haloandri non distinguitur hic titulus à titulo superiori. Cujacius legit De Officio Comitis sacri patrimonii. Ait tamen hunc titulum nullam habere legem Latinam, Græcam quidem habuisse, sed quæ desideretur.

19 *Al.* perpetuarii vel emphyteuticarii. *Cujac. ad l.* 1. ff. *de locatione præd.*

20 Vid. quæ not. ad *l.* 127. ff. *de reg. jur.*

21 Et Constante.

TIT. XXXV.

DE OFFICIO [22] PROCONSULIS [23], ET LEGATI. [24]

I. Imp. CONSTANT. A. Æliano proconsuli Africæ.

LEGATI non solum civiles, sed [25] etiam criminales causas audiant [26]: ita, ut, si sententiam in reos ferendam providerint, ad Proconsules eos transmittere non morentur.

22 I. D. XVI. 6. *Eclog.* 2. adde *Nov.* 30. 103. Post illustres, de quibus superius egit, ad spectabiles descendit.

23 Proconsules mittebantur in provincias cum imperio consulari. *Salic.* 7. Proconsul, quantum ad nomen, proconsul: quantum ad potentiam consul. 24 Legatus proconsulis habetne propriam jurisdictionem? Cujacius ait, 7. *obs.* 21. 25 Idque ordinatione Augusti, *Suetonius*, *Strabo.* 26 Imo audire non possunt, *l.* 2. *in fin. ff. eod. l.* 1. §. 4. ff. *de suspectis tutoribus.*

[DE OFFICIO COMITIS SACRI PATRIMONII [27].]

I. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Simplicio Proconsuli Asiæ.

OFFICIUM Hellesponti Consularis æternæ recordationis patrem Serenitatis nostræ adiit: & expositis suis incommodis, quibus à Vicarianis [28] apparitoribus urgebatur, oravit sub tuæ Sublimitatis agere potestate, cujus allegationes humanæ proclivius pium Principem commoverunt: quod & nos obtinere censemus.

27 Hic titulus deest in editione Haloandri: improbatur etiam à Cujacio.

28 Vicarianus à Vicario. Vicarium provinciarum vices præfectorum prætorio in diœcesibus gerebant. In Oriente tres erant, Asianæ, Ponticæ (de quo hic) & Thraciæ: Potuerunt esse & alii in Occidente, variis temporibus, ut Romæ, Africæ, & Hispaniarum: qua de re alibi dicam in edicto de Vicario Ponticæ. adde *l.* 1. & 2. ff. *de off. vicarii*, *l. ult. vers. Et est notitia.* ff. *de divers. off.*

TIT. XXXVI.

DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS [29].

I. Imp. LEO A. Urseo [30] P. P.

TITULOS qui Alytarchiæ, & [31] Syriarchiæ [32] muneribus in prima Syria deputati sunt, per officia tam viri spectabilis Comitis Orientis, quam viri clarissimi Rectoris provinciæ flagitari præcipimus: Alytarchiæ quidem ludi, cura viri spectabilis Comitis Orientis, & ejus officio: Syriarchiæ vero, sollicitudine viri clarissimi moderantis provinciam [33], ejusque apparitoris exerceantur: Nullique penitus curialium, nec si voluerint, idem munus vel honorem subeundi licentia permittatur.

29 Sub Orientis Comite erant quindecim provinciæ, Palæstinæ tres, Syriæ duæ, (Oprat. tres facit) Ciliciæ duæ, Phœniciæ duæ, Cyprus, Euphratensis, Osrœna, Mesopotamia, Isauria, Arabia, *Novell.* 8.

30 Urseo, *Hal.* Puseo, *Cujac.* 2. *obs.* 23. *al* Useo. & male, Quiaycia ut ex Notitia constat, non Orientis sed Asianæ erat diœceseos. Neque interim dicas non fuisse Lyciarchem: quum vel ex Strabone lib. 14. constet à Lyciæ civitatibus eligi solitum: quo loco perperam Xylander vertit *Lyciæ Principem.* Porro Alytarcha fuit sacerdos Antiochiæ in Syria: ita dictus, quod in ludis (qui in honorem deorum fiebant, ff. *eod.*) τοῖς ἁλυτικοῖς, id est, Mastigophoris præesset. vid. *Cujac.* 2. *obs.* 13. Alytarchæ fit mentio, *l. ult.* ff. *de cuprssis. l.* 12. *C. Theod. de jure fisci. l. ult. C. Theod. de expens. lud.* 32 *L.* 1. ff. *de naturalibus. l.* 6. §. 15. ff. *de excusat. tut.*

31 Liminarchiæ. *Cotta in memorabilibus in voce Liminarcha.* Lyciarchiæ. *Hal.* ut ex Notitia constat, non Orientis sed Asianæ erat diœceseos. Neque interim dicas non fuisse Lyciarchem: quum vel ex Strabone lib. 14. constet à Lyciæ civitatibus eligi solitum: quo loco perperam Xylander vertit *Lyciæ Principem.* Porro Alytarcha fuit sacerdos Antiochiæ in Syria: ita dictus, quod in ludis (qui in honorem deorum fiebant, ff. *eod.*) τοῖς ἁλυτικοῖς, id est, Mastigophoris præesset. vid. *Cujac.* 2. *obs.* 13. Alytarchæ fit mentio, *l. ult.* ff. *de cuprssis. l.* 12. *C. Theod. de jure fisci. l. ult. C. Theod. de expens. lud.* 32 *L.* 1. ff. *de naturalibus. l.* 6. §. 15. ff. *de excusat. tut.*

33 Syriæ salutaris scil. Alytarchia ad Syriæ primæ, seu Antiochiæ præsidem, cujus metropolis Antiochia, Theophilis postea vocata à Justiniano, *Novell.* 7. *cap.* 8. *vers. Simili.* 109. *in pr. vers. Hæreticos.* 124. Syriarchia vero ad Salutaris Syriæ præsidem. vid. *Cujac.* 8. *observ.* 21. adde *eundem ad Novell.* 8. & *lib.* 2. *obs.* 13. & *ad l.* 6. ff. *de excus.*

TIT. XXXVII.

DE [34] OFFICIO PRÆFECTI [35] AUGUSTALIS [36].

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Florentio Præfecto Augustali.

OMNIA tributa per Ægyptiacam diœcesim [37] cura, & providentia Claritatis tuæ à moderatoribus provinciarum exigi jubemus. Si qui tamen ex possessoribus, sive militaribus, sive non militaribus, ad inferenda quæ debentur, audaces extiterint, eos per militare etiam auxilium (si opus exegerit) ad solutionem compelli sancimus [38].

34 I. D. XVII.

35 Ne dicas proconsulis. Trebellius enim Pollio refert, Fasces consulares Alexandriam (fuit ea sedes præfecti Augustalis) ingredi non licuisse.

35 Id est, ab Augusto primum constituti in Ægypto provincia facta, *l.* 1. ff. *de postulando. l.* 35. §. 3. ff. *ex quibus causis major. Tacit.* 12. *Dion.* 52. *Arrian.* 3. *de expedit. Alex.* Ægyptii annos etiam numerabant ex suo

De judicibus ordinariis.

II. Impp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

PRæfectus [39] prætorio Augustali Ordinariorum sub se Judicum examinandi flagitia, & super his referendi [40], non amovendi, vel puniendi habeat potestatem.

TIT. XXXVIII.

Augustali, ut ex Chronicis Alexandrinis Cujacius probat *hoc tit.* 37 Sub cura Augustalis præfecti fuerunt sex Provinciæ: Libyæ duæ, Thebais, Ægyptus, Arcadia, Augustannia. 38 Vid. *l.* 6. *in fin.* ff. *de exact. trib.* 39 Præfectus Augustalis ordinariorum, &c. vid. *Cujac.* 8. *obs.* 21. 40 Suidas tamen de hoc prætore tradit, habuisse eum τὴν τ βασιλέως τάξιν: Tacitus regis loco fuisse. adde *Ammian.* 22. & *l.* 59. ff. *de decurionibus.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXXVIII.

DE OFFICIO VICARII.[1]

Collatio vicariorum & comitum. De dignitate.

1. Impp. VALENT. VALENS & GRATIANUS, AAA. Antonio P. P.

IN[2] civilibus cauſis Vicarios [3] Comitibus militum convenit anteferri: in militaribus negotiis Comites Vicariis anteponi. Quotiens ſocietas in judicando contigerit: priore loco Vicarius ponetur, Comes adjunctus accedat. Siquidem Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antiſtet: & Vicaria dignitas ipſo nomine ejus ſe trahere judicet [4] portionem, & ſacræ cognitionis habeat poteſtatem, & judicationis noſtræ ſoleat repræſentare reverentiam.

De relationibus.

II. Iidem AAA. ad Heſperium P. P.

RElationes [5] Vicariorum, ſi quando uſus attulerit, ad noſtram manſuetudinem referantur: Relationes enim Judicum libenter audimus: ne adminiſtratorum decreſcere videatur auctoritas, ſi eorum conſulta veluti profanorum preces à noſtris adytis repellamus.

1 Vicarius pro Præfecto Prætorio mittebatur in tractum, vel diœceſim aliquam aliquot in ſe Provincias continentem. Diœceſis Thracis ſex. Pontica undecim vel duodecim. Aſiana undecim (teſte Theodoreto quinque, ſed tamen Notitia imperii octo tantum adſcribit.) Fuit etiam Macedoniæ, Romæ, Italiæ (ſub eo erant decem Provinciæ) Aſiæ, Britanniæ (ſingulis ſuberant quinque provinciæ) Galliæ, Hiſpaniarum (ſingulis ſuberant ſeptem Provinciæ.) Reliqua vide apud Cujacium *hoc tit. paradox. lib. 2. c. 12.* litum notio quæ.

2 His adde quæ ſcripſi ad *l. un. C. de off. Com. ſacr. patrim.* Goth. Vide Alciat. Ans. Adde Corraſ. *Miſcellan. lib. 3. c. 19.* S.L.

3 Hos τοποτηρητὰς Græci appellant. *Synopſis Baſilic.* 18.

4 Judicat *Hal.*

5 Vice ſacra vicarii judices dicuntur, *ut hic*: & tamen ab his appellatur, non appellatur autem à Præfectis Prætorio. vid. *Cujac. 16. obſ. 2.* ubi probat ab his, qui vice ſacra judicant, appellari poſſe.

TIT. XXXIX.

DE [6] OFFICIO PRÆTORUM. [7]

De juriſdictione.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Senatum.

PRÆTORI [8] defertur hæc juriſdictio, ſancientibus nobis, ut liberale negotium ipſe diſceptator examinet. Sane [9] interponi ab eo decreta [10] convenit; ut ſive in integrum reſtitutio referenda eſt, probatis duntaxat cauſis, ab eodem [etiam] interponatur decretum: [ſeu] tutoris dandi, ſeu ordinandi curatoris, impleatur ab eo interpoſitio decretorum: quippe cum apud [11] eum [12] quoque adipiſci debeat patronorum judicio ſedula ſervitus libertatem. Nec ſane debita filiorum votis patrum vota ceſſabunt, ut patenti [13] copia liberos ſuos exuant poteſtate, magis propriis obſequiis mancipatos: cum ſeſe intelligant his obſequii plus debere, [à] quibus ſeſe meminerint ſacris vinculis exutos. Dat. [14] VI. Kal. Januar. EUSEBIO & HYPATIO CONSS. 359.

De creatione. De ſumptibus.

II. Impp. VALENT. & MART. AA. Tatiano P. P.

TRes [15] tantummodo Prætores electæ opinionis in hac urbe [16] per ſingulos annos judicio Senatus [17] præcipimus ordinari: qui competentes cauſas, & debitos actus integre diſceptare atque tractare debebunt: ut hi tantum tres ex his qui proprium larem in [18] hac alma urbe habeant, non ex provinciis eligantur. Nec ſiquis forte propter alias cauſas ad hanc urbem de provinciis venerit, ad Prætura munus efferatur, ſed hi tantummodo (ut dictum eſt) qui hic domicilium fovent: ita tamen, ut nec ipſi ſumptus [19] quoſdam inferre cogantur inviti [20], ſed habeant ſpontaneum liberalitatis arbitrium. Dat. XV. Kal. Januar. *Conſtantinop.* VALENTIANO VII. & AVIENO CONSS. 450.

6 Adde *tit. C. Th. de Prætorib. lib. 6. tit. 4.*

7 XII. *lib. 2. ff. eod. l. ff. 14.* Cujacius legit, *Prætoris.* addit *Nov. 13. 25. 26. 29. 104.* Cujac. putat hic initium duci magiſtratuum clariſſimorum.

8 *L. 16. C. Theod.*

9 *L. 4. ff. de vindicta.*

10 Obſerva cauſas, de quibus olim prætor cognoſcebat.

11 Decretorum interpoſitio propriè pertinet ad Conſtantinianum prætorem; de quo vide quæ dicam ff. adde *Cujac. 7. obſ. 23.*

12 *Ulpian. 1. §. 7.*

13 Patente.

14 III. *C. Theod.*

15 *L. tres tantummodo, l. 3. ff. de epiſc. aud.* pars legis 1. *de prætoribus.* Flavialis, Conſtantinianus. *l. ult. ff. de præd. min.* triumphalis, *leg. 5. l. 13. l. 25. C. Theod. de Prætorib. lib. 6.* interdum habuit quatuor, interdum quinque, interdum octo, Conſtantinianum, Conſtantianum, Theodoſium, Arcadium, Triumphalem, Auguſtalem, Romanum, Laureatum. *l. 25. C. Th. eod.* In antiqua Roma primis temporibus fuerunt octodecim, *l. 2. §. 34. ff. de orig. juris.* adde quæ ſcripſi ad *Theod. §. 29. Inſt. de leg.*

16 Conſtantinopolitana ſcil.

17 Olim prætoris deſignatio, & nominatio Senatoribus erat conceſſa, *l. 13. 26. 27. C. Th. eod.* ſed hanc legem abrogavit Leo, *Novell. 47.*

18 Extranei ad dignitates non ſunt promovendi. vide tamen quæ dicam ff. *ut nulli patriæ ſuæ.*

19 *L. 2. ff. de prætorib.* Olim prætores cogebantur ad certos ſumptus faciendos, vel in urbis fabricas, vel in populi voluptatem. *l. 5. §. 10. ff. commodati. Plutarchus in Bruto:* adde *Lipſium lib. de glad. cap. 9.*

20 Ad hoc olim etiam coacti quæſtores. *Lamprid. in Alex. Severo*, Quæſtores candidatos ex ſua pecunia juſſit munera populo dare. Vid. *Lipſium d. loco, fol. 35.*

TIT. XL.

DE [21] OFFICIO RECTORIS PROVINCIÆ.

De cauſa falſi, & de proprietate.

I. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

POteſt de falſo [22] cauſam cognoſcens Præſes provinciæ, incidentem [23] proprietatis quæſtionem dirimere. Dat. VI. Kalend. April. MAXIMO II. [24] & UREANO CONSS. 225.

De potentior. inſolentia.

II. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maximianum Præſid. provinc.

PRæſides provinciarum oportet, ſi quis potentiorum extiterit inſolentior, & ipſi vindicare non [25] poſſunt, aut examinare, aut pronuntiare nequeunt; de ejus nomine ad nos, aut certe ad Prætorianæ Præfecturæ ſcientiam referre: quo provideatur, qualiter publicæ diſciplinæ, & læſis tenuioribus conſulatur. Dat. V. Kal. Maij, PROBIANO & JULIANO CONSS. 322.

De acclamationibus, & accuſationibus judicum.

III. Idem A. ad provinciales.

JUſtiſſimos & vigilantiſſimos Judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus poteſtatem, ut honoris eis auctiores proferamus proceſſus [26]: & è contrario injuſtos, & maleficos querelarum vocibus accuſandi, ut cenſuræ noſtræ vigor eos abſumat. Nam ſi veræ voces ſint, nec ad libidinem per clientelas effuſæ, diligenter inveſtigabimus: Præfectis prætorio, & Comitibus, qui per provincias conſtituti ſunt, provincialium noſtrorum voces ad noſtram ſcientiam referentibus. Dat. Kalend. Novemb. *Conſtantinop.* BASSO & ABLAVIO CONSS. 331.

De officialibus præfectorum.

IV. Idem A. ad Periclem Præſidem.

IN officiales Præfectorum curſum [27] publicum laniantes, vel prava contra utilitatem publicam molientes, vindicandi tibi dedimus poteſtatem: ita ut Præfectos de eorum culpa facias certiores. Dat. X. Kal. Novemb. *Nicopoli*, CONSTANTIO & ALBINO CONSS. 335.

21 *I. C. Th. 61. I. D. XVIII.* adde *Novell. 24. 25. 29. 104.* III. Rectores unius provinciæ erant, vel præſides, vel correctores, vel conſulares, erant ſub cura eorum, quibus plures provinviæ demandabantur, ut Proconſulis, Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis. Ordinarii & publici judices etiam appellantur, & à Græcis ἐφεσάμοι, *Novell. 20. c. 3. & 112. cap. 3. in pr. verſ. jubemus.* & fratres interdum ab imperatoribus in ſubſcriptionibus conſtitutionum ad eos directarum. vid. *Cujac. hic.*

22 *L. 1. de ordine jud. l. 26. ff. de adult.*

23 Reponendum.

24 Malim *Præf. Prat.*

25 Præſidis provinciæ vires interdum ſeditioſis non ſunt pares, exemplum vide apud Ammianum *lib. 6.* Brachium, ut ita loquamur, Præfecti Prætorio præſes: Præfectus Prætorio, Principis invocat. adde *l. qui reſtituere. 68. ff. de rei vindic.*

26 Prodeuntibus rectoribus provinciarum licuit acclamare.

27 Vid. ff. *de curſu publico.*

De majoribus & minoribus judicibus.

V. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Apronianum Præf. urbi.

POtioris gradus judicibus ab inferioribus competens reverentia [28] tribuatur. Sed ubi publica tractatur utilitas, etſi [29] minor Judex veritatem inveſtigaverit, nulla majori irrogatur injuria. Sane qui inſignia dignitatis ad hoc exercet, ut indignis injuriis exiſtimet adficiendos eos, qui officia cum poteſtate moderantur, non declinabit noſtræ indignationis aculeos. Dat. V. Kal. Jun. ARINTHEO & MODESTO CONSS. 372.

De hyematione.

VI. Imppp. VALENT. GRAT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

CIvitas Phodiorum [30] injuriam ſuam non tam decenter, quam ſero conqueſta eſt: Unde inviolabili obſervatione ſancimus, ut quoniam tempore hyemis [31] navigatio ſæpe periculoſa eſt, [&] ſemper incerta: in illis quinque [32] urbibus, quæ [33] potiores eſſe cæteris aſſeruntur, viciſſim hyemandum ſibi Judices recognoſcant. Quod ſi cuiquam tale exiſtat ingenium, ut præcepta noſtra contemnat, quinquaginta ab eo argenti libræ, centum ab ejus Officio, ſi aliter factum fuerit, fiſci noſtri juribus inferantur.

De eo, qui ex venturæ delegationis titulis profligavit.

VII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

QUi ordinariam [34] geſſerit dignitatem, quicquid ex venturæ delegationis titulis profligaverit: cum diſpendio pudoris atque fortunæ de propriis facultatibus intra provinciarum poſitus inferre debebit. Dat. VII. Kalend. Jun. *Conſtantinopoli*, HONORIO nobiliſſ. puero & EVODIO CONSS. 386.

De interceſſore ſive executore tribuendo, vel non.

VIII. Iidem AAA. Cynegio P. P.

NE quis Judicum in provincia ſua Præfectianum [35], vel Palatinum, vel militem, vel ex his etiam omnibus, qui antea in hujuſmodi officiis fuerint commorati, interceſſorem [36], id eſt, executorem cujuſquam litigatoris petitione in quolibet ſeu privato, ſeu publico negotio puret eſſe tribuendum: Nam peccantem contra conſulta cœleſtia cum officio ſuo non ſolum detrimentum famæ, ſed etiam patrimoniorum damna comitentur. Dat. Non. Aug. *Conſtantinop.* HONORIO N.P. & EUODIO Coss. 386.

De Auguſtiſſ. urbe injuſſu Principis non adeunda.

IX. Iidem AAA. Polemio P. P. Illyrici.

NUllus provinciæ moderator auguſtiſſimam Urbem [37] ſine juſſione adire noſtra audeat. Nam ſi patuerit quem contra decreti noſtri præcepta veniſſe, is congrua condemnatione plectetur. Dat. X. Kal. Jan. *Mediolani*, poſt Conſulatum TIMASII & PROMOTI. 390.

Ut non palatini, ſed judices exigant à provincialibus.

X. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio Comiti ſacrarum largitionum.

NUllum palatinis tibi obſecundantibus cum provincialibus volumus eſſe commercium: ſed judices ſcire debent, hoc ſibi præcipue eſſe commiſſum, ut ipſi à provincialibus exigant, & conſueta depoſcant: palatinum vero poſſeſſor non horreat, qui [38] non ſibi, ſed judicibus atque officiis præceptus eſt imminere. Dat. VI. Kal. April. *

De potentum procuratoribus.

XI. Imppp. [ARCAD.] HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

MOderatores [39] provinciarum curam gerere jubemus, ne quid potentum [40] procuratores perperam injuſteque committant. Dat. VI. Kal. Decemb. *Ravennæ*, BASSO & PHILLIPPO CONSS. 408.

De apparitoribus.

XII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio P. P.

OMnes provinciarum apparitores pro inveterata auctoritate juxta motum [41] judicis nudatos, verberibus (ſi ita res tulerit) ſubjacere præcipimus: ut & facilis executio rerum publicarum ſit, & Officiorum inſolentia comprimatur, & Judicum ſeveritati competens reddatur auctoritas. Dat. VI. Kalend. Januar. HONOR. IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

De cohortalibus.

XIII. Imp. LEO A. Conſtantino P. P.

SI quis cohortalibus [42] adhuc obſequiis obligatus, regimen provinciæ, vel cingulum cujuſlibet militiæ dignitatiſve quoquo modo meruerit: contra licitum uſurpatis impetratiſve caveat: etiam ſi ultroneè à noſtra liberalitate jus regendæ provinciæ, vel militiæ, ſeu dignitatis cujuſpiam ſibi jactaverit delatum fuiſſe. Dat. VII. Idib. Auguſt. LEONE A. IV. & PROBIANO CONSS. 471.

Ubi rectores provinciarum habitare debent.

XIV. Idem A. eidem P. P.

NUlli judicum qui provincias regunt, in civitatibus, in quibus ſacra palatia, aut prætoria [43] ſunt, liceat his relictis privatorum [44] ſibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare: ſed ſacratiſſima modis omnibus inhabitare palatia, ſeu prætoria [cogantur,] ut hac neceſſitate compellantur eorum reparationi providere. Ubi autem & palatium eſt, & prætorium: palatium quidem habitationi præſidis, prætorium autem vel ſuſcipiendis [45] conſervandiſque ſpeciebus publicis horreorum vice, vel alii neceſſariæ rei deputetur. Quod ſi quis aliquando diſſimulare tentaverit: protinus eum atque officium ejus quinquaginta librarum auri multam ad reparandum ſacrum, quod neglexerit, Palatium ſolvere ſancimus. Dat. VI. Idib. Feb. CLEMENTINO & PROBO Coss. *

28 Vide *l. 2. 3. ff. de off. diverſ. judicum.*

29 Majoribus judicibus officio ſuo non fungentibus minores partibus eorum poſſunt ſe immiſcere.

30 Rhodiorum, *Hal.* Is error natus eſt ex Græca littera P. accepta pro Latina R. ut in illo Lucilii verſu apud Terentianum Maurum, Apes apes Græci ut faciunt: Martialis 9. *epigr. 12.* loquens de Græcis, & *quos ἄρες ἄρες decet ſonare.* Vide *Cujac. 16. obſ. 6.* Simili errore, *Arione* pro *Apione* legitur *in Novell. 78. in fin.*

31 De menſe Januario ita præcepit Aratus, μὴ κείρῃ ἴνι μηνὶ πεπαλλόζοιο, Σαλάοντος Πυσαμένην πολλὰ κακηρήνιον. & Cicero, *Hoc cavete Ponto ſtudeas committere menſe.* Et Feſtus Avienus, *Non tum mihi longa phaſellis Æquora tententur, non tum fœta turbida ponti, Quis petat.*

32 Cujacius *dicto loco* refert ad quinque metropoles quinque provinciarum, quibus præerat Quæſtor exercitus: ut ſit ſenſus, Quæſtores exercitus uno anno hybernare in Rhodo, ibique audire cauſas appellationum: alio in Cypro, & ſic deinceps in aliis, quod tamen aliter definitur *Novella 41.* adde *Novell. 50.*

33 *L. 1. ff. ut omnes judices, tam civiles*, id eſt, quæ ſunt metropoles: Potiores enim urbium cùm dicit, metropoles oſtendit, *leg. 4. §. 9. ff. de damno.*

34 Puta Præſidis, conſularis, correctoris.

35 Præfectianus. Præfecti Prætorio apparitor. vid. *l. 2. l. 3. ff. de apparitoribus Præfecti Prætorio*: adde *legem unicam C. Theod.* Ne præfectianus exactoris, vel curioſi vel horreorum cuſtodis fungatur officio, *lib. 12. tit. 10.*

36 Miles interceſſoris, id eſt, executoris munere fungi non poteſt, *l. 5. ff. de juriſdiction. omn.* de interceſſore dixi ad *l. 7. ff. quæ res pign.*

37 *Synopſ. Baſil. 6. cap. 80.* Conſtantinopolim.

38 Palatinus, domeſticus Principis, *Conan. 4. c. 15. num. 4.* & malè. Pertinet enim ad Comitem ſacrarum largitionum, vel rerum privatarum, *ut hic.* Ejus partes erant urgere, inſtare, monere, ne quid adverſus chartularios attentaretur. *Cujac. ad l. 2. l. 3. ff. de canon. largition. tit.*

39 *L. ult. C. Th. eod.*

40 Potentium. *C. Theod. 1. tit. 6. l. ult.*

41 Id eſt, indignationem. *ut l. 14. ff. de teſtib. l. 20. ff. communi dividundo*: vide *Cujac. 13. obſ. 29.*

42 *L. 12. l. 13. lib. ad Scapulam*, ſed domus magnificæ Præſidum, Judicumque cauſa in urbibus extructæ. *l. 33. §. de epiſcop. l. 4. ff. de op. pub. l. 3. ff. de met. l. ult. Cod. Theodoſian. de off. omn. jud. Novell. 24. in princ.* Vopiſcus in Aureliano, Forum nominis ſui in Oſtienſi ad mare fundare cœpit, in quo poſtea prætorium publicum conſtitutum. *Prætorium* etiam veteres appellarunt partem villæ latiùs ædificatam, & patrifamilias habitationi relictam, *l. 12. ff. de uſu, l. 2. ff. de ſervit. ruſt. Vide l. 198. ff. de verb. ſignif.*

43 Prætoria non ſunt villæ, ut putat Rhenanus apud Tertullianum *l. 14. ff. de cohortalibus.*

44 *L. 3. ff. de metat.*

45 Vide ff. *de conditis in publ. hoor.*

Source : BIU Cujas

TIT. XLI.

UT NULLI [1] PATRIÆ SUÆ ADMINISTRATIO [2] SINE [3] SPECIALI PERMISSU PRINCIPIS PERMITTATUR 4.

* *Græca constitutio Anastasii* [5] *Imper. ut scribit Jac. Cujac. ad Paul.* lib. 5. sent. tit. 12. *qui tamen putat esse const. ult. tit. De offic. rectoris provinciæ: at nos aliter sentimus, moti & auctoritate librorum veterum, qui novam Rubricam minio scriptam post illum titul. describtam habent, & Græcorum interpretum consensit, qui ad* lib. ult. inf. de crim. sacrileg. *hunc titul. numerant* 41. *lib.* 1. *Cod. In eadem est etiam nobiscum sententia præstantissimus Ant. Aug. Cæterum crediderim, idem hac constitutione fuisse cautum, quod supradicta* ult. constit. tit. de crim. sacrileg. *continetur.*

1 Si quis provincialis à Principe petierit administrationis officium in sua provincia, sacrilegii tenetur: nisi ultrò Princeps eum magistratum fecerit. *Synopf. Basil.* 2. περὶ ἀπάτησεων, *&c.* adde *l.* 14. §. *tit. prox. l. ult.* ff. *de crimine sacrileg. & ibi not.*

2 Etiam fiscalis & adsessoria. *l.* 10. ff. *de adsessorib. l.* 1. *C. Theod. eod. l.* 3. ff. *de diversf. off.* adde *l.* 3. ff. *de off. adsess.*

3 *L.* 38. ff. *ex quib. caus. major.* sic legimus Cassiodorum patriæ suæ Lucaniæ & Brutiorum correctorem fuisse. *Cassiodor.* 1. *Var.*

4 Ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur. *Paul.* 5. *sent.* 12. §. 5. Idem constitutum fuerat a Philippo Pulchro anno 1302. & Carolo V. an. 1366. Gallorum regibus: adeo ut ex eorum Constitutione, multi privarentur senatorio munere, quod Parisienses essent. Vid. *Papon.* 3. *notar.* 8. *cap. des provisions d'office, fol.* 604. id tamen hodie non observatur, videtur autem niti *l.* 17. §. 4. ff. *ad municipal.* quæ vult in dignitatibus conferendis originarium præferri. Cæterum extraneus dignitatis non est capax, *l. ult.* §. *de offic. præt.* Hoc ita est, si modò omnino extraneus sit: quales utique non sunt qui eidem Principi sunt subjecti.

5 Ante Anastasium vetustissima lex reperitur Antonini apud Xiphilinum, μηδένα ἐν τῷ ἴδιῳ ὅρῳ τὴν ἀρχὴν ἔχειν ἀρχήν.

TIT. XLII.

DE [6] QUADRIMENSTRUIS [7] BREVIBUS [8].

* *Græca constitutio deest.*

Hunc titulum diserte ita scriptum in veteribus libris, & à nemine adhuc recentiorum animadversum intrepide restitui, ut qui & hoc loco opportune sit insertus. Putat quidem Jacobus Cujac. vir doctissimus, eum fuisse additum tit. De apochis lib. 10. *quia & quadrimenstruorum brevium l.* 1. *illius tit. mentio sit, sed idcirco non fuit additus, quia hic jam proprio fuerat loco collocatus. Extat similis tit. l.* 11. *C. Theodosiani tit.* 25. *De quadrimenst. brevib. & sub eo constit. singul. Theodosii, Arcadii, & Honorii AAA.* Cont.

6 Adde *l. unicam C. Theod. de privil. domus Augustæ lib.* 10. *tit.* 25.

7 *L.* 1. *vers. Hoc etiam.* ff. *de apochis.* Vide *l.* 1. §. *de off. com. Sacrar. larg. l. pen. C. de canone largit. titulorum.* Quadrimenstrui dicuntur, quod quarto quoque mense conficiuntur. Tribus enim pensionibus anni cujusque indictiones solvebantur. *l. ult.* ff. *de annonis, l.* 15. *l.* 16. *C. Theod. eod. tit.* Cassiodorus, ut trina illatione devotus possessor suam compleat functionem. Idem 12. *variar.* Expensarum fidelem notitiam quatuor mensibus comprehensam. Hi breves à chartulariis conficiebantur, & ad officia Palatini, aut Præfecti Prætorio transmittebantur. vid. *Cujac. de apochis.*

8 Breves, brebia, βρέβια, brevicula. *Zonar. in concil. Carthag.* Anna *Alexand.* 6. *Juliani epist. ad commun. Judæorum. l. ult.* ff. *de conveniendis fisci debitoribus, l.* 1. ff. *de apochis.* sunt chartulæ breves.

TIT. XLIII.

DE OFFICIO PRÆFECTI VIGILUM [9].

1. Impp. Theod. & Arcad. AA. Nepthidio Præfecto urbis.

PRÆFECTI Vigilum hujus urbis nihil de capitalibus causis [10] sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenerit, Culmini tuæ potestatis referre: ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur.

9 *L. d.* 15. περὶ τῶν πρωτόρων τῶν ἀκμὴν ἢ τοῦ νυκτιπαίκτων, *Nov.* 13. περὶ νυκτιπαίκτων ἢ τοῦ πρώτορος ὄχλου. 6. *Eccl.* 5. Ideo dicitur obscurus judex, arbiter silentiosus incendiariorum & furum indagator. Eleganter Cassiodorus 7. variarum 7. de præfecto vigilum, Furta eum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit.

10 Gravioribus scil. & in liberos. vid. *Novell.* 13.

TIT. XLIV.

DE OFFICIO PRÆFECTI [11] ANNONÆ [12].

Græca constitutio sub hoc tit. miniato deesse notatur in manuscriptis. Hoc igitur pacto restituis quinque titt. in hoc primo lib. C. qui antea derant (id est, tit. De offic. Comitis sacri patrimon. tit. De offic. Vicarii, qui in omnibus manuscriptis extat. tit. Ut nulli patriæ suæ administratio, &c. tit. De quadrimenst. brevib. & tit. De offic. præf. annon.) pulchre numerus tit. hujus lib. per omnia convenit cum numero Græcorum: quos duos numeros conciliare anxiè studuit Ant. Aug. nec tamen præstare potuit. Cont.

11 Præfectus annonæ extra ordinem pro tempore & necessitate exigente constituebatur.

12 Præfectus annonæ inter cætera per officinas pistorum discurrebat, pensumque & munditiam panis exigebat. *Cassiodorus* 6. *variar.* 18. *Cujac. in hunc tit.* Cognoscebat etiam criminaliter de his quæ ad annonam pertinebant. vid.

TIT. XLV.

DE [13] OFFICIO CIVILIUM [14] JUDICUM.

De honoratis litigantibus.

1. Imppp. Arcad. Theod. & Honor. AAA. Curtio P. P.

HONORATI [15], qui litem habere noscuntur, his horis [vel temporibus [16]] quibus causarum, vel merita, vel fata [17] panduntur [18], residendi [19] cum Judicibus non habeant facultatem. Dat. III. [20] Non. Febr. *Ravennæ* [21], Basso & Philip. Coss. 408.

De publicis functionibus.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

SI quis pro publicis functionibus, quæ flagitantur, aliquo se defendere tentet munimine: adeat Judicem, & promat, quæ duxerit adferenda. Quem si Judex (quod non [22] arbitramur) minus audire maluerit, ipse quidem administrator triginta librarum auri, apparitor vero ejus quinquaginta feriatur dispendio. Dat. XIII. Kal. August. *Constantinop.* Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Coss. 409.

13 Extat Cod. Theod. 1. *tit.* 7.

14 Civiles judices opponuntur militaribus: de quibus ff. *tit. prox.* adde 1. *C. Th. eod.*

15 *L.* 1. *C. Th. eod.*

16 Nec enim omnibus temporibus judices adiri poterant, puta meridianis horis, *l. un. C. Th. eod.* Idem autem constituerant Valens, Gratianus, & Valentinianus, *ibid.* Ne quis domum judicis ordinarii postmeridiano tempore ex occasione secreti ingredi familiariter affectet. Hujusmodi leges judiciarias Augustus tulit, quas *edicta* Macrobius vocat 1. *Saturn.* 10. In iis inter cætera cautum erat, ne reus vel accusator domum judicis ingrederetur. Idem observatum fuisse in actore Cujacius existimat 6. *observ.* 34. ubi tractat de legibus judiciariis.

17 Facta. 18 Vide quæ dicam ad *l.* 3. *ibid.* Sedendi quoque in alia secretarii parte vide *Cujac.* 16. *obs.* 9. ff. *ubi senatores.*

19 Penduntur. *l. unic. C. Theod. eod.*

20 IIII. *C. Theod.*

21 Romæ

22 Præsumitur pro judicis fide: de qua præsumptione. vid. *Alciat.* 3. *Cod. Theodos.* rectius. *præs.* 9.

TIT. XLVI.

DE OFFICIO MILITARIUM JUDICUM [23].

De negotiis privatorum.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Magistris & Comitibus utriusque [24] militiæ.

NUNQUAM [25] omnino in [26] negotiis privatorum [27] vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Februar. *Constantinop.* Theod. A. III. & Habundantio Coss. 393.

23 1. *C. Theod.* 8. Militares judices opponuntur civilibus, de quibus dictum est tit. superiore.

24 *L. un. Cod. Theod. eod.* videtur intelligere comites militum Orientis; quorum unus in Ægypto, alter per Isauriam. *l.* 1. §. *de off. vicar. l.* 6. ff. *de adsessorib. & tit. prox.* ff. *cod. de rei milit. comitib.*

25 *L. un. C. Theod. eod.*

26 *L.* 2. ff. *cod. l.* 7. *de offic. rect. provin.* 1. *Harmen.* 4.

27 Vide *pragmaticam Justiniani cap.* 23. *l.* 2. ff. *si à non competente judice.*

De foro competenti.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Monachio P. P.

PRæcipimus, ne [28] quando curiales [29] vel privatæ conditionis homines ad militare exhibeantur judicium [30], vel contra se agentium actiones excipiant, vel litigare in eo cogantur. Interminationem autem quinquaginta librarum auri adversus Comitianum [31] officium proponi decernimus, si quid contra hoc aliquando tentaverit. Dat. VI. Kal. Sept. Theod. A. VII. & Palladio Coss. 416.

De his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverunt.

III. Impp. Theod. & Valent. AA. Anatolio magistro militum.

NEmo de his qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverit, scholæ agentium in rebus quacunque subreptione post completam militiam societur, nec agendi vices viri clarissimi Principis accipiat facultatem. Si quis autem adversus hæc nostræ perennitatis decreta venire conetur: militia spoliatus, proscriptionis pœna pro parte bonorum tertia constringatur. Dat. V. Kalend. Februarias, *Constantinopoli*, Maximo II. & Paterio Coss. 443.

De ducibus militum.

IV. Iidem AA. Nomo [32] magistro officiorum.

DUces militum [33] & præcipue, quibus gentes [34], quæ maxime cavendæ sunt, appropinquant, in ipsis limitibus commorari, & milites ad proprium redigere numerum imminentibus magisteriis potestatibus, diuturnisque eorum exercitationibus inhærere præcipimus. Castrorum quinetiam refectionis [lustrationisque [35]] curam habeant. Quibus cum Principibus castrorumque præpositis, pro laborum vicissitudine, limitaneorum militum duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteriæ [36] potestatis arbitrio, deputamus. Dat. II. Id. Septemb. *Constantinop.* Maximo II. & Paterio Coss. 443.

* *Constitutio Græca.*

28 Id est, ne unquam omnino, *l. unic. C. Th. eod.*

29 Id est, adscripti curiis civitatum.

30 Id est, forum, ut sit sensus: Paganum non cogi in foro militari litigare. *l.* 1. §. *de off. magist. milit. l.* 42. §. *de decur. Novell.* 145.

31 Comitianum officium hic, id est, comites militum, de quibus dixi in epigraphe *l.* 1. §. *eod.* officiales.

32 Nonio. vid. *l.* 4. §. *de off. magist. off.*

33 *Al.* limitum, ut in *l.* 2. §. 20. §. *De offic. præf. præt. Afric.* pro limitis *legitur* militis.

34 Ut Sophonenæ Balbitenæ, & aliæ; de quibus vid. *l. ult.* §. *de offic. magist. milit.*

35 Quidam legunt *lustriarum*: alii, *luxuriarum*: Cujacius vero 3. *obs.* 24. *clusuriarum. ex l.* 4. §. *de offic. magist. off.* Goth.

36 *L.* 6. ff. *de jurisdict. l. ult.* ff. *ubi quis de curiali l.* 3. *in pr.* ff. *ubi senatores, l.* 20. ff. *de fide Instrum. l.* ff. 33. *l.* 38. *de Appellat.* Goth. Adde *l.* 2. §. 17. & §. 24. §. *de offic. præf. præt. Afric. l.* 19. ff. *de Agricol. & censit. l.* 17. 18. ff. *de re militari & l.* 57. ff. *de verb. signif.* S. L. Magisterium militare, *l.* 25. ff. *de procuratoribus.* Suid. μαγιστρίαν ἀρχήν.

TIT. XLVII.

NE REI MILITARIS COMITIBUS [37] VEL TRIBUNIS LAVACRA PRÆSTENTUR.

1. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P. P.

OMNEM inquietudinem à curiis & civitatibus præcipimus prohiberi: nec ulla privata ab his succendi balnea ad Tribunorum, vel ducum, aliorumve [38] militarium comitum usus: nec adærationem aliquam pro hac causa prosligari. Illustribus enim tantummodo viris comitibus ac magistris militum (si tamen id voluerint) hoc ministerium indulgemus: dupli pœna violatoribus hujus sanctionis imminente. Dat. V. Kal. Decemb. Arcadio A. VI. & Probo Coss. 406.

37 Dixi ad epigraphen legis 1. §. *tit. de offic. milit. jud.*

38 Aliorumve comitum, &c. *l.* 2. *C. Theod. eod.* vid. *Cujac. hic.*

TIT. XLVIII.

DE OFFICIO DIVERSORUM [39] JUDICUM.

De mulieribus.

1. Imp. Const. ad Domitium Celsum Vicarium.

NEMO [40] judex [aliquem] officialem ad eam domum, in qua materfamilias [41] degit, cum aliquo præcepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum sit debita ejus, quæ intra domum considerato sexu semet contineat, domus ejus vel cujuscunque rei habita distractione, publicis [42] necessitatibus posse servari. Quod si quis in publicum matremfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali pœna plectetur. Dat. IV. Id. August. Sabino & Ruffino Coss. 316.

In Authent. ut nulli jud. §. necessarium. col. 9. tit. 17. al. 9. seu Novell. 134. cap. 9.

Sed hodie novo jure pro fiscalibus vel privatis debitis nulla mulier debet includi: sed ad judicem veniet per se vel per procuratorem suum: vel mittat unum vel alterum, quatenus negotium legitime exequantur. Si contra factum fuerit, majores judices viginti librus auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis cingulo spoliabuntur, & pœnis subjacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

De honore viris celsioribus deferendo.

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Principium P. V.

SInguli quique judices sciant, celsioribus viris, & his quorum nonnunquam judicio provehuntur, honorificentiam [43] debitam esse præstandam, nec in proscriptionibus suis [44]: fratres audeant nominare: apparitione multanda, cujus hæc est cura. Dat. Id. Februar. Richomere & Clearcho Coss. 384.

III. Iidem AAA. Constantino [45] PP. Galliarum.

SCiant principes, & cornicularii [46] & primates [47] officiorum, & judices etiam, ternas libras auri à suis facultatibus eruendas, si honoratis [48] viris (quibus etiam consistorium [49] nostrum ingrediendi facultas præbetur) secretarii judicum non patuerit ingressus, aut reverentia [50] non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum judice societas denegata. Dat. V. Id. Novemb. *Tyberiade* [51], Timasio & Promoto Coss. 389.

39 Id est, & civilium & militarium omnium, *l. C. Theod.* 9.

40 *L.* 1. *C. Th. eod.*

41 Vide ad hunc locum Socinum *reg.* 259. Mares carcerem patiuntur. Mulieres invitæ ab apparitore domo abstrahi, & in publicum educi non possunt. In causa criminali fidejussoribus committuntur, vel juratoriæ cautioni: vel si grave crimen intentetur, custodiæ mulierum. vid. *Novell.* 134. *cap.* IX. & *ibi Cujac.* Ad hæc, è sua patria non trahendæ in sacrum comitatum. vid. *l. un.* ff. *quando Imperator.* hoc hodie desuetum.

42 Quid si fisco debeat. vide *Authenticam proximam* ff.

43 *L.* 3. ff. *eod. l.* 5. §. *de offic. rector. provinc.*

44 Superscriptionibus.

45 Constantiano *in Cod. Theodosian. l.* 8. *de infirm. h. q. sub tyr. & l.* 4. *de legit. hered.* At Constantio *in l.* 5. *de proximis*, unde desumpta.

46 Græcis ὑπασπισταί, *Synopf. Basil.* 6. *tit.* 1. *c.* 115. officiales qui adsunt cornibus secretarii, vide *l.* 2. ff. *de prox. sacr. scrinior.*

47 Οἱ τῆς τάξεως πρῶτοι, *Synopf. Basil. ibid.*

48 Hi ἀξιωματικοί, *Synopf. Basil. ibid.*

49 Honorati consistorium Principis ingrediuntur. Porro consistorium ad συνέδριον Principis refertur, ab eo autem dicuntur Consistoriani, *l.* 1. ff. *de comitibus consistor.* Consistoriani, id est, comites consistorii.

50 Vid. *l.* 2. §. *eod.*

51 Tyreris, ut *C. Theod.*

Source : BIU Cujas

TIT. XLIX.

UT [1] OMNES JUDICES TAM CIVILES QUAM MILITARES POST ADMINISTRATIONEM [2] DEPOSITAM QUINQUAGINTA DIES IN CIVITATIBUS [3] VEL CERTIS LOCIS [4] PERMANEANT.

1. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

NEMO ex viris clarissimis Præsidibus provinciarum, vel Consularibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis majoris insulas [5] meruerint [6], id est, Viri spectabiles [7] Proconsules, aut Præfectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cujuslibet tractus Vicarius, aut quicunque Dux, vel Comes cujuslibet [8] militis, vel divinarum [9] Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur: Sed per id tempus Præsides quidem, & Consulares, nec non Correctores [10] in metropoli: Spectabiles vero judices tam civiles quam militares in civitatibus administratæ diœceseos illustrioribus [11], publice, non domi, vel intra sacrosanctos [12] terminos, vel regiones, aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernaverant, ora versentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis, aut criminibus querimoniam commovendi: ita ut ab omni defensus injuria provisione post eum administratis, ac periculo Officii, nec minus curialium, & defensoris civitatis, juratoriæ tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam devocatus, pulsare volentibus (ut dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec ullam ante præfinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat vel divinæ [13] vocis copia, vel codicilli alterius administrationis oblati, vel præceptum Amplissimæ tuæ Sedis, ut alterius provinciæ moderatoris vices obtineat, aut præceptum præfatæ, vel alterius civilis vel militaris cujuscunque potestatis, ut quandocunque sollicitudinem publicam gerat, aut exhibeatur, vel deducatur, aut postremo cujuslibet artis astutia, cujuscunque occasionis excogitata calliditas excludatur: ut modis omnibus, quæ pro universarum provinciarum salute sancimus, fortiantur effectum. Quod si quis temeritate punienda saluberrimam legem circumscribendam vel violandam crediderit, licet, & majestatis reus non immerito judicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre cogetur: Simili pœna plectendo [eo,] qui post eum administratione susceptа minime eum curaverit honeste retinendum, aut super ejus fuga protinus referendum. §. 1. Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam [14] successor ad provinciæ fines pervenerit: licet literis ad eum, seu programmate, vel Edicto ad Officium, & provinciales usus fuerit. §. 2. Ipse autem, qui præsentem fugiens [15] non observaverit legem, ubicunque repertus fuerit, licet in hac florentissima civitate, ad provinciam sine ullo penitus obstaculo, præceptione tui Culminis, cura etiam viri clarissimi Rectoris provinciæ; in qua repertus fuerit, deducetur, per sex [16] mensium curricula ibidem moraturus: quatenus interea minime possint crimina vel furta celari. Officium etiam, quod eum, debito tamen honore servato, non prohibuerit contra legis tenorem discedere, triginta librarum auri dispendio feriatur. §. 3. Quod si intra quinquaginta dierum numerum fuerit forte pulsatus, & præfato tempore elapso necdum finita lis fuerit, civiliter quidem super furtorum sceleribus pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus habeat licentiam discedendi: accusatione vero super criminibus facta, per inscriptionum laqueos irretitus, usque ad terminum causæ ibidem necessario perdurabit. §. 4. Sciant autem universi Judices, apud quos vel administrationis jure, vel ex præcepto amplissimæ tuæ Sedis, hujusmodi controversiæ civiliter vel criminaliter ventilantur, intra viginti dierum spatium debere se præfata litigia, postquam orta fuerint terminare: Nam si supersederint, ipsos quidem decem [17] librarum auri condemnationem subire censemus: accusationem vero seu civilem intentionem semel in judicium deductam præfato modo legitime terminari. Dat. v. Id. Octob. *Constantinop.* ZENONE A. II. Cos. 475.

In AUTHENT. ut judices sine quoquo suff. §. necessitatem, col. 2. tit. 2. seu Novell. 8. cap. 9.

SI vero, antequam compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur, detineatur à provincialibus, & omne quod datum fuit ea occasione, furti actione exigatur: præsente tamen Deo amabili Episcopo, & causam ex non scripto examinante.

1 Idem lege Julia repetundarum cautum esse refert Cicero.

2 Ἐτεθειν κατάστωντο τὴν ζώνην, postquam cingulum deposuerint, *Synops. Basil. 6. tit. 1. ex tit. 3.* adde *Nov. 8. c. 9.*

3 Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, *Syn. Basil. ibid.* id est, in provincia.

4 Ἐν τῷ Διοικήσει, *Eustathius lib. de temporibus c. περὶ μηνῶν* & §. ἂν ὁ ἄρχων, &c. Provinciam igitur Διοίκησιν vocat: & ita *Zonaras in Heraclio*, ἐκ τῶν διοικήσεων, id est, ex provinciis, *Theodor. Hermopolites 6. c. 1.* ὡς τὰς ἐπαρχίας ἤγουν ὡς τὰ διοικήσεις, & alio loco, δικαιοδοσίαν ἔχει ἐν τοῖς διοικήσει, inde apud Harmenopulum 1. *tit. 4.* Διοικητικὴ κεφαλὴ καὶ Διοικητικοὶ ἄρχοντες, verti dicique debuerunt judices provinciales, non pedanei, aut delegati. vid. *Cujac. 88. de prafer.*

5 Insulas, *Hal.* & male: *Insulas mereri* est honorem adipisci.

6 *Mereri* hic, ut & veteribus non est labore vel opera vel merito adquirere, sed aliquid adeptum esse & obtinuisse simpliciter.

7 Spectabiles qui sint observa.

8 Cujuslibet limitis.

9 Comes divinarum domorum.

10 Quibus pars provinciarum demandata. *l. 10. ff. de off. præf.*

11 Civitates, illustriores metropoles. vid. *l. 6. C. de offic. rector. provinc.*

12 *Subint. Ecclesiæ.* Ita judex in his locis sedem constituere jubetur, in quibus oportet omnibus præsto esse rectorem, nec diverticula religiosa sectari. *l. 4. C. Th. de officio doctoris provinciæ.*

13 Divina revocatoria, vel codicillis alterius administrationis, &c. *Hal.* quam lectionem probat *Cujac. Nov. 8.*

14 *L. 10. ff. de offic. proconsl. l. un. ff. de offic. Præfect. Aug. l. 2. ff. ad l. Jul. majest. Novell. 95. c. 1. in fin.*

15 Φύγων non est fugitivus, sed reus: sensus est autem, ut præses qui finito magistratu contra præcepta legum ante dies quinquaginta provincia excesserit, reducatur, & in provincia remaneat per sex menses, provincialium actiones excepturus.

16 De sex mensibus, vid. *Cujac. c. 18. de præscript.*

17 Librarum decem auri pœna.

TIT. L.

DE OFFICIO EJUS QUI VICEM ALICUJUS JUDICIS VEL PRÆSIDIS OBTINET [18].

De causis ad Rempublicam spectantibus

1. Imp. GORDIANUS A. Domitio P. P.

IN causa, quæ spectat ad utilitatem Reipublicæ, eum qui vice Præsidis provinciam administrat, potuisse cognoscere, in dubium non venit. Sane si in aliquo captum est jus Reipublicæ: juxta scita divorum Principum, defensores Reipub. si modo adesse fiduciam negotio putant, restitutionis auxilium possunt flagitare. Dat. III. Non. Novemb. SABINO II. & VENUSTO Coss. 241.

De Jurisdictione.

II. Mandata Impp. THEOD. & VALENT. AA. missa Antiocho, cæterisque P. P. per referendarium [19]: quæ sic habent.

SUggerente magnificentia vestra, docta imperialis æternitas, debere eos qui [20] præceptione principali [21] seu vestræ Sedis amplissimæ tueri locum Rectorum provinciarum noscuntur, auctoritatem habere tutores [22] seu curatores petentibus dare, decretum etiam interponere [23] ad alienandas minorum similiumque eis personarum seu Curialium [24] facultates, & emancipationes quoque legibus [25] celebrare, & omnia, quæ ad jurisdictionem Rectoris provinciæ pertinent, actitare, præcipere dignata est pro dispositione vestræ Celsitudinis præfatas hujusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Dat. Prid. Id. Octobr. *Constantinop.* HIERIO & ARDABURIO Coss. 427.

18 Vicem præsidis obtinens quis? qui vicem præsidis obtinet, ad tempus scil. idque jussu Principis vel præfecti prætorio. *l. 2. J. eod.* judice vel præside defuncto: vel quia ad tempus ei provincia commissa est. Hoc munere nonnunquam fungebantur procuratores Cæsaris, *l. 1. J. de pedan. l. 3. J. ubi cause fiscales, l. 2. J. de tem.* Sic Pontius Pilatus procurator Cæsaris erat, in Syria vice præsidis. *Cujac. hic, & 19. obs. 15.* quod à Roberto non probatur. *1. animad. 21. in fin.* probatur verò ab Antonio Mecatore, 1. *Notar. 21.* Cujac. ad *Nov. 8.* putat derogatum huic titul. vetito præside τοποτηρητὰς, seu vicarios in civitatibus (se ablente) constituere: utpote eo munere ad defensorem civitatis translato. Paucis sic sentio. Eum de quo hic agitur vicem judicis vel præsidis obtinuisse, *ut hic*: vice præsidis provinciæ administrasse. *l. 1. J. eod.* locum rectoris provinciarum tuitum, jussu Principis vel ipsius præsidis. *l. 2. J. eod.* Unde constat, huic vicario, defuncto tantum præside, locum non fuisse. *l. 1. J. eod.* τοποτηρητῷ, *Nov. 8. c. 4.* Videtur autem hic fuisse locorum tantum quorundam, non integræ provinciæ defensor, ut res eo redeat: à Præsidibus mandari potuisse integræ provinciæ administrationem, sed & jurisdictionem, non tamen ab eo potuisse certis locis ac civitatibus defensores dari, *l. 1. ff. de tutor. datis.* Cæterum vicem præsidis obtinens, hic est diversus à vicario, de quo *J. tit. XXXVIII.* & legato, cove cui mandata est à præside jurisdictio.

19 Referendarius est, qui recitat Principi supplicum desideria, & mandata Principis judicibus insinuat. *Novell. 10. in princ. Novell. 113. in princ. Novell. 124. cap. 4. in pr. Procop. de bello Persico: Ammon. 4. cap. 41.* Formulam Referendariorum vide apud Cassiodorum, *6. Variar. 17.*

20 Vicem judicis vel præsidis quis obtinebat, jussu Principis vel præfecti prætorio. *Goth.* Vide ad hanc leg. Bellon. *Suppotat. lib. 1. cap. 2.* ANS.

21 *L. 1. J. de mandatis Princip. l. 1. §. 4. ff. de leg. 3.*

22 *L. 1. ff. de tutorib. datis.*

23 Imò, eam facultatem mandare præses potest, *l. 2. in fin. ff. de offic. ejus cui mandata.*

24 Hinc & ex verbo, *Decretum J. eod.* colligunt, Non valere venditionem prædiorum curialium, nisi fiat causa probata apud acta præsidis. vide *Cujac. ad l. 1. J. de præd. curial.* poterat etiam fieri apud acta vicarii de quo hic agitur.

25 Hinc colligunt, Vicarios constitui, ut ea quæ legibus specialiter Præsidibus data sunt exæquantur: vid. *Cujac. ad Novell. 8.*

TIT. LI.

DE [26] ADSESSORIBUS [27], [ET] DOMESTICIS, ET CANCELLARIIS [28] JUDICUM. [29]

Ut consiliorum participes spe præmiorum provocentur, non metu cogantur.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Paulino.

STUDIORUM [30] labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti sociari sibi consiliorum [31] participes cupiunt, spe præmiorum [32] atque honorificentia sua provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. Prid. Idib. Jul. TIBERIO & MAXIMO Coss. 291.

De subscriptionibus.

II. Imp. CONSTANTINUS A. 33 ad Bassum P. V.

PRæsides non [34] per adsessores, sed per se [35] subscribant libellis. Quod si quis adsessori subscriptionem inconsultis nobis permiserit: mox adsessor, qui subscripsit, exilio puniatur: Præsidis vero nomen ad nos referri jubemus, ut in eum severius vindicetur. Dat. XV. Kal. Septemb. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTINO C. Coss. 329.

Ut consiliarii, cancellarii & domestici post depositam administrationem quinquaginta dies in provincia resideant.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

COnsiliarios judicum, & Cancellarios, & eos qui domesticorum [36] funguntur officio, post depositam administrationem quinquaginta [37] dies in provinciis residere præcipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus hujusmodi personam subtraxerit: Eaque in quadruplum restitui [38] jubemus, quæ docebuntur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & [39] duplum noster fiscus adquirat. Dat. VI. Kal. Januar. *Mediolani*, THEODOSIO & RUMORIDIO Coss. 403.

De domestico judicis à publicis actibus arcendo.

IV. Iidem & THEOD. AAA. ad Cæcilianum Vicarium.

DOmesticus [40] Judicis à publicis actibus arceatur. Quod si necessitatibus publicis sese convictus fuerit miscuisse; statim eum ad Majoris potestatis examen deduci oportet, ut competens in eum vindicta promatur. Dat. VII. Idib. April. HONORIO A. VI. & ARISTENETO Coss. 404.

De ministeriis non iterandis.

V. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Seleuco P. P.

NEmo in provinciis, qui semel domestici vel cancellarii [41] ministerium gesserit, ad [42] eandem observationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. III. Id. Decembr. *Raven.* AA. X. & VI. Coss. 415.

VI. Iidem AA. Vitaliano Duci Libyæ.

NEmo de Domesticis [43] Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratus, post completum sui temporis actum ad [44] eandem rursum sollicitudinem audeat adspirare: decem librarum auri condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem, eadem pœna officio quoque ejus coërcendo, si per ambitionem, vel avaritiam ex his aliquid temerarie consenserit. Dat. VIII. Kal. Novembr. HONORIO A. XI. & CONSTANTIO II. Coss. 417.

De peculio quasi castrensi.

VII. Iidem AA. Eustathio P. P.

VElut [45] castrense peculium filiifam. adsessores etiam post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis administratores juvare consueverunt, si quid licitis honestisque lucris coadunare potuerint. Dat. Kalend. April. *Constantinop.* HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. Coss. 422.

De electione & accusatione domesticorum, vel cancellariorum, & de quæstionibus.

VIII. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

NUllus [46] judicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici, vel cancellarii [47] nomen imponat: nec profectum ad se undecumque suscipiat, ne famæ nota cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim Primatum Officii cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos judicibus applicari jubemus: ita ut post depositam administrationem, nec militiam deserant, & provincialibus præsentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit: ad detegenda judicis flagitia, & quæstioni eos subdi oportet. Dat. Prid. Kal. Jul. ASCLEPIODOTO & MARINIANO Coss. 423.

De domesticis exhibendis.

IX. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Taurum. [48]

SI post depositam administrationem judicum, præsentiam, vel exhibitionem domesticorum [49], querimonia provincialium aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulaverit: per eosdem administratores, quorum domestici fuerunt, judicio legibusque tradantur. Dat. V. Non. Jul. *Constantinop.* THEODOSIO A. XIV. & MAXIMO Coss. 433.

De eo, qui ultra quatuor menses assedit in sua provincia.

X. Iidem AA. Florentio P. P.

IN [50] consiliariis observari censemus, ut in eum, qui in sua provincia ultra [51] quatuor menses moderatoribus adsederit adversus loco quodam ut consistorio proximo, reticulis sive cancellis clauso, ut fit etiam hodie in Curiis. Per eosdem fiebat ad judices admissio: dictos ait Agathias lib. 1. ἐκ τῶν κιγκλίδων. videntur etiam vocari viri epistolares, *l. 5. §. 2. J. de temp. appell.* Cæterum hoc erant judicibus, quod Principibus tribuni & notarii.

26 *L. 1. ff. 22. & 7. Eclog. 1.*

27 Vide *l. 14. J. eod.* adsessores etiam vocantur 1. *C. Theod. 11.*

28 Vid. *l. 3. l. 8. J. eod.*

29 Omnium judicum, *l. 6. 11. 12. J. eod.*

30 Jurisprudentia requiritur in adsessore, *ut hic, & l. 1. J. eod. Novell. 82. in pr. vers. Non enim.* At non in eo cui adsidetur: ideoque adsessori imputatur imprudentia, non magistratui. *l. 2. ff. quod quisque juris.*

31 Ii sunt jurisprudentes ἐκλόγων σύμπονοι, *7. Eclog. 1. cap. 1. βασιλ. Macarius Homil. 15.* consiliarii, *l. 3. 7. 11. 12. 13. J. eod.* adsessores. *C. Theod. eod.* ubi quidam legunt *adsertores.* Ut differant à judicibus, vide *l. 2. & 11. J. eod.*

32 Alexander Severus adsessoribus salaria instituit: sæpè dicens, ad rempublicam esse promovendos, qui per se rempublicam gerere possent, non per adsessores, *Spartian. in Alexand. Sever.*

33 Al. *Tiboriano & Dione.*

34 Adsessores non sunt judices, nec enim possunt libellis subscribere. *Nov. 60. cap. 2.*

35 Non per adsessorem. An cum adsessore potest? *l. 13. J. eod.*

36 Nota qui sint domestici judicum. De domestico, adde *l. 4. 5. 6. 8. J. eod.* adde *l. 1. J. ad l. Jul. repet.*

37 *L. un. S. ut omnes judices.*

38 *L. 1. J. ad leg. Jul. repet.* Ceterum ratio hic est: dixi ad *l. 3. C. Th. ad l. Jul. repet.*

39 Sensus est: Quadruplum hic dividitur inter fiscum & spoliatum.

40 Vid. *l. 2. J. eod.*

41 Vid. *l. 8. J. eod.*

42 Vid. *l. 6. J. eod.*

43 Vid. *l. 3. S. eod.*

44 *L. 5. S. eod. l. un. J. ad l. Jul. de ambitu, l. 1. in fin. J. de castrensiano, l. 18. ff. ad municip. l. 14. in fin. ff. de muneribus.*

45 Quod ex lucro legitimo adsessionis filiusfamil. adquisivit castrensis peculii privilegiis donatur, *2. C. Th. eod. l. 4. J. de advocat. diversf. judicior. l. 1. §. 16. ff. de collat. §. ult. Inst. de milit. test.*

46 *L. 2. C. Th. eod.*

47 *L. 3. l. 5. S. eod. l. 2. §. 18. S. de off. præf. Afr. Novell. 16. c. 1.* Cancellarii à secretis judicum dabant operam scribendis & expediendis epistolis, jussionibus, edictis, relationibus, responsis, & sententiis in

48 P. P. 49 Vide *l. 3. S. eod.* 50 Vid. *Brisson. 1. select. 12.* 51 Adsidere præsidi nemo in sua provincia potest ultra menses quatuor, ut hic, quod ideo constitutum, ut ne quid gratiose, vel per calumniam in suos admittat, *l. 37. l. 38. ff. ex quib. caus. major.* De quatuor mensibus, vid. *Cujac. c. 16. de præscript.*

Source : BIU Cujas

versus leges antiquas, & divorum retro [1] Principum scita, proscriptio bonorum & accusatio publici [2] criminis immineat, nisi per cœleste oracullum, vel amplissimæ tuæ sedis præceptionem sese defendat. Dat. XIII. Kalend. Februar. THEODOS. XVII. & FESTO Coss. 439.

1 Marci Antonini & Commodi authorum hujus legis, teste *Zonara*: vel Pescennini Nigri teste *Spart.*

2 Vid. *l. ult. ff. ad crimine sacrilegii.*

De onere indictionis.

11. Iidem AA. Zoilo P. P. Orientis.

NOn minus adsessoribus Majorum Magistratuum, quam ipsis judicibus nostræ benevolentiæ liberalitas tribuenda est. Ideoque consiliarios virorum illustrium Præfectorum tam prætoriorum, quam hujus inclytæ urbis, eminentissimorumque magistrorum militum, nec non etiam viri illustris Magistri officiorum, sive prædicto officio jam functi sunt, seu fungentur in posterum, post depositum etiam officium ab [3] omni indictionis onere seu civilium seu militarium judicum prorsus immunes esse præcipimus: ut nec ab Amplissima quidem Sede tui culminis eis ulla molestia super susciendo quolibet gravamine penitus injungatur: quinquaginta librarum auri Officio tui culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiæ nostræ innovari concesserit. Dat. v. Kal. Mart. THEODOSIO A. XVIII. & ALBINO Coss. 444.

3 Immunitas eorum, qui adsident majoribus magistratibus.

De iisdem consiliariis sæpius adjungendis.

XII. Impp. VALENT. & MART. AA. Palladio P. P.

LIceat omnibus judicibus illustri præditis potestate, consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & sæpius adjungere: quia qui semel [4] recte cognitus est, non debet ob hoc solum, quod jam probatus est, improbari. Dat. VAL. A. ***.

4 Semel bene probata non sunt improbanda.

De jure dicendo.

XIII. [5]

[5] Hæc lex sumpta est ex 7. *Synopseos Basilicon* 1. *cap.* 1.

6 Leunclavii interpretatio.

7 Possunt ergo cum judicibus, vid. *l.* 2. *ff. Novell.* 60. *c.* 21.

ΜΗδέποτε χωλὸς τῶν δρόμων οἱ συμπόνοι δικαζέτωσαν τὸ ἐκείνων πίπτειν ὄνομα δι.

NUnquam [6] sine [7] judicibus consiliarii eorum nomina ponentes jus dicant.

Ne quis eodem tempore advocatus & adsessor sit: neve duorum magistratuum adsessor sit. 2. Sanctio.

XIV. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NEmo [8] ex his, qui advocati causarum constituti sunt, vel fuerint etiam in hac Regia Urbe, in quocunque judicio deputati, & in aliis omnibus provinciis nostro subjectis imperio, audeat in uno [9] eodemque tempore tam advocatione uti, quam consiliarii cujuscunque Magistratus, quibus respub. gerenda committitur, curam arripere: cum satis abundeque sufficiat, vel per advocationem causis perfectissime patrocinari, vel adsessoris officio fungi: ne, cum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat: sed sive advocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel, si adsessionem elegerit, in ea videlicet permaneat: Ita tamen, ut post consiliarii solicitudinem depositam, liceat ei ad munus advocationis reverti. §. 1. Nec sit concessum cuiquam duobus Magistratibus adsidere, & utriusque judicii curam peragere (neque enim facile credendum est etiam duabus [10] necessariis rebus unum sufficere: nam cum uni judicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est: sicque nulli eorum idoneum in totum inveniri) sed altera adsessione penitus summota, unius Magistratus esse contentum judicio. §. 2. Nec callidis machinationibus hujusmodi legem putet quis esse circumscribendam, etsi non consiliarii signum [11], quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam literas excogitatas adsimulaverit, existimans ei licere fungi quidem memorato officio, sub hujusmodi tamen umbra latere: cum * in legem committant [&] hi qui vigorem ejus scrupulosis, & excogitatis artibus eludere festinant. Neque sibi blandiri quemquam oportet, quod præsentis [etiam] legis aculeos possit evadere, quemadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat: si quis etenim in tali commisso fuerit inventus, sciat se de matriculis [12] advocatorum penitus esse delendum, & decem [13] librarum auri multam nostris privatis largitionibus illaturum, per virum illustrem comitem rerum privatarum exigendam, & aliam majorem Regalis Culminis subiturum offensam: cum nec ipse judex, qui hoc fieri passus est, & sciens prudensque hoc commiserit, sine imperiali commotione remanebit. Eidem pœnæ quidem subjiciendo etiam eo, vel eis, qui in his causis, quarum patrocinium adepti sunt, quibusque advocationem suam præstiterunt, adsessiones cujuscunque magistratus colore audeat, vel audeant vindicare, ne affectionis suæ [vel] advocationis memor incorrupti judicis non possit nomen proferre. Dat. v. Kalend. Octob. *Chalcedone*, DECIO V. C. Cos. 529.

8 Adsessor pariter esse, & advocati munere fungi nemo potest, ut nec duobus magistratibus eodem tempore operam suam præstare, id si quis fecerit ab advocatorum ordine submovebitur, auri decem libras ut hic (apud authorem *Synopseos d. l.* 2. legitur, una auri libra) largitionibus inferet, indignationem Principis subiturus.

9 *L.* 5. *ff. eod.*

10 *L. ult. ff. de adsessorib. leg.* 9. *vers. Nec non ff. de pact.*

11 Adsessores chartis judicialibus signa sua imponebant, & quidem consueta. Verum ut fraudem huic legi facerent, quæ vetat quemquam simul fungi adsessoris, & advocati officio, signum aliquod novum chartis judicialibus adscribebant, ut ipsi actis viderentur non interfuisse.

12 Ἐκκλησίαν τῶν συνηγόρων.

13 Καὶ λίτρας χιλίας, *Synopf. Basil.* 7. *tit.* 1. *c.* 1.

TIT. LII.

DE ANNONIS [14] ET CAPITATIONE [15] ADMINISTRANTIUM, ET EORUM ADSESSORUM, ALIORUMVE PUBLICAS SOLLICITUDINES GERENTIUM, VEL EORUM QUI ALIQUAS CONSECUTI SUNT DIGNITATES.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

OMnibus tam viris spectabilibus, quam viris clarissimis judicibus, qui per provincias sive militarem sive civilem administrationem gerunt, necnon comiti [16] commerciorum, magistro æris, sive privatæ rei rationali per Ponticam atque Asianam dicœcesim, item & adsessoribus judicum singulorum in præbendis solatiis annonarum hic fixus ac stabilis servabitur modus, ut ea pro annonis & capite dignitati suæ debitis pretia consequantur, quæ particularibus delegationibus [17] solent contineri. Dat. III. Kal. Jun. *Constantinop.* THEOD. XVII. & FESTO Coss. 439.

14 Annonæ sunt, quibus vitam nostram toleramus.

15 Et capitu. *Hal. l.* 8. *ff. de offic. præf. prat. Afr.* capita sunt pabula equorum & jumentorum. Hesych. κανηκὸν παράθλημα ἀλόγων. pabula jumentorum, quæ vulgo dictitant capita, *Ammian.* 22. ad equos capitum definitum. *Cassiod.* 7. τὰ πενταμοδία κάπῳ, *Just.* 13. *c.* 3.

16 Comiti commerciorum curæ fuit ne commercia illicita exercerentur. Eidem Foli à Barbaris comparandi ferici in usum Principis jus potestasque fuit: & sine eo cum barbaris ultra fines constitutos negotiari non licuit. *l.* 2. *ff. quæ res venire non possunt.* 17 Delegationes quæ & delegatoriæ, Notitiæ sunt quæ singulis administratoribus & officiis delegantur: quibus annonæ ejus debitæ taxantur, & capita, & pretia eorum: quæ sumunt vel ex tributis, vel ex publicis horreis. Sunt & aliæ delegationes his contrariæ, quarum meminit *l.* 1. 2. *ff. de indictionibus. & Novell.* 128. *cap.* 3.

TIT. LIII.

DE [18] CONTRACTIBUS JUDICUM [19] VEL EORUM QUI SUNT CIRCA EOS [20], ET INHIBENDIS DONATIONIBUS IN EOS FACIENDIS: ET NE ADMINISTRATIONIS TEMPORE PROPRIAS ÆDES ÆDIFICENT [SINE SANCTIONE PRAGMATICA.]

Prætores & provinciarum rectores non possunt per se vel per alios contrahere in loco sibi commisso, nisi pro necessitate victus & vestitus. Salic.

1. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

QUicunque [21] administrationem in [22] hac florentissima urbe gerunt, emere [23] quidem mobiles res vel immobiles, vel domos extruere non aliter possunt, nisi [24] specialem nostri numinis hoc eis permittentem divinam relcriptionem meruerint. §. 1. Donationes [25] vero omnimodo recusent: scientes non esse validas eas, in quibuscumque rebus, & quacumque æstimatione, nisi post administrationem depositam, vel specialiter in scriptis donator eandem donationem ratam habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, in quo nulla querela super iisdem donationibus, vel ab ipso donatore, vel ab ejus successoribus facta sit. §. 2. Provincias [26] vero moderantibus, non solum donationes, sed [27] etiam emptiones quarumcumque mobilium vel immobilium rerum (præter eas, quæ ad alimoniam vel vestes pertinent) & ædificationes, licet [28] sacri apices aliquid eorum permiserint, penitus interdicimus. Nec ratum sit, quod his donatione, vel venditione datum est, licet [29] quinquennale tempus post depositam administrationem excesserit, vel [30] consensus donatoris, vel venditoris post eandem administrationem adjectus sit. §. 3. Hæc [31] autem etiam ad domesticos [32] & consiliarios [33] eorum trahi necessarium duximus: illud etiam adjicientes, ut nec per [34] interpositam personam aliquid eorum sine periculo possit perpetrari. §. 4. [Quæ etiam ad præterita [35] negotia referri sancimus, nisi [36] transactionibus, vel judicationibus sopita sint.] Dat. v. Idib. Decembr. *Constantinop.* D. N. JUSTINIANO A. II. Cos. *.

18 Vid. *ad hunc tit. Cujac.* 16. *observ.* 13. Cæterum hic titulus non servatur in Gallia, sed nec apud eas gentes, apud quas perpetua magistratus sunt. *Guid. Pap. dec.* 195. Quin Leo *Nov.* 84. permittit urbanis judiciis negotiari, ædificare & munera capere: vetantur tamen ab eo præsides, *Nov.* 23. in provinciis domestica sponsalia contrahere.

19 Et urbanorum & provincialium.

20 Vid. *l.* 1. §. 3. *ff. cod. l.* 33. *ff. de reb. cred.*

21 *Synopf. Basil.* 9. *tit.* 1. *ex tit.* 3. & 19. *tit.* 1. *& lib.* 10. *tit.* 2. *c.* 33. *l.* 11. *ff. de his quæ vi metusve causa, l.* 3. *Harm.* 3. §. 12.

22 VI. *Eclog.* 5. *fol.* 45.

23 Vid. *Cujac.* 16. *obs.* 13.

24 Melior est urbanorum in eo conditio, quam provincialium, §. 2. *ff. eod.* Quid si paterna eorum bona a fisco distrahantur? utique emere possunt, *l.* 62. *in pr. ff. de contr. empt.* 25 Etiam ex testamento, extranei tamen, ut ex Theophilo refert Anastasius Bibliothecarius, vid. *Cujac. hoc tit.* 26 *L.* 46. *ff. de contr. empt. l.* 8. *ff. ad leg. Jul. repet. l.* 46. §. 2. *ff. de jure fisci.* Goth. Adde *l.* 16. *Cod. Si certum petatur, l.* 33. *ff. de reb. cred. & ibi Gloss.* & Zas. *l.* 62. *ff. de contrab. empt.* ANS. 27 *D. l.* 8. §. 1. 28 In eos durius agitur cum provincialibus, quam cum urbanis, §. 1. *ff. eod.* & merito. Major est enim in provinciis grassandi copia. 29 Abrogatur, *l.* 5. *C. Theod. de his administ. vel off. publ.* 30 Cur ita? collige *ex l.* 29. *D. de reg. jur.* 31 An quæ dicuntur initio hujus legis, an quod §. 2. *ff. eod.* continetur? 32 Sunt enim judicibus suppositæ personæ, *l.* 3. *ff. si certum, l. un. ff. si rector. provinc.* Quos Græci συμπόνους, παρέδρους, συνέδρους, συγκαθέδρους, συμβόλους, Latini consiliatores. *Lactant.* 2. *Plin.* 4. *epist.* consiliantes, *l.* 12. *C. Theod. de legat.* participes, *l. un ff. si rector. provinc.* consiliares, *l.* 5. *ff. de off. adsess.* adde *Cujac. Nov.* 119. *cap.* 5. 34 *L.* 13. *ff. de re milit. l.* 3 *ff. de reb. cred.* 35 Leges trahuntur etiam ad præterita, si hoc nominatim sit expressum. *l.* 7. §. *de legibus. l. ult. ff. de pact. pignor. Nov.* 113. *cap.* 2. *Nov.* 66. *cap.* 1. *Nov.* 115. *cap.* 1. 36 *L.* 22. §. 1. *ff. de sacr. Eccles.* adde *Novell.* 112. *in fin.*

TIT. LIV.

DE [37] MODO [38] MULTARUM, QUÆ A JUDICIBUS [39] INFLIGUNTUR.

De fama.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Firmo.

MULTA damnum famæ [40] non irrogat. Dat. v. Idus Aprilis, ANTONINO A. & GETA utrisque II. Coss. 206.

De procuratore Cæsaris vel rationali.

II. Imp. ALEXAND. A. Decimio P. P.

PRocuratores meos, vel [41] rationales, multæ indicendæ jus non habere [42] sæpe rescriptum est. Dat. XIV. Kal. Septemb. MODESTO & PROBO Coss. 229.

De curatore Reipublicæ.

III. Imp. GORD. A. Celeri PP.

CUrator [43] Reipublicæ (qui Græco vocabulo logista [44] nuncupatur) multandi jus non habet. Dat. Id. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA Coss. 240.

De præfectis prætorio.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. Eutrop. PP.

ILlustres viros præfectos prætoriis usque ad quinquaginta [45] librarum auri multam, cum peccatum gravissimum erit, pervenire sinimus. Dat. VIII. Id. Jan. GRATIANO V. & THEODOS. AA. Coss. 380.

Cui quæritur multa.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad prætextatum P. P.

MUltarum severa compendia ærario nostro protinus esse quærenda nullus ignoret: nisi [46] ipse judex id, quod ad pœnam admissi facinoris exsculpitur, vel publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis specialiter deputaverit. Dat. v. Idib. Septembr. *Aquileiæ*, RICHOMERE & CLEARCHO Coss. 384.

De modo multarum.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

EOs qui ordinario [47] provincias jure moderantur, erga eorum personas, quos culpa reddit obnoxios, ultra [48] duarum unciarum auri summam condemnare non patimur. §. 1. Proconsularem vero potestatem, si multandi necessitas imminebit, senarum unciarum auri summa cohibebit: in qua [49] forma etiam Comes orientis, atque præfectus Augustalis erit. §. 2. Cæteri vero spectabiles judices, & qui vice [50] nostra administrationis gubernacula susceperint, ultra tres auri uncias sibi intelligant licentiam denegatam. §. 3. Id quoque observandum à moderatore esse censemus.

37 Περὶ πρόσωπον, &c. 43. *Eclog.* 7.

38 Nec enim licet in infinitum, *l. ult. ff. eod. l.* 5. *ff. quando provoc.*

39 De quibus superioribus titulis dictum est, exceptis procuratore Cæsaris, & curatore Reip. *l.* 2. *l.* 3. *ff. eod.* & defensore plebis, *l.* 5. *ff. tit. prox.* dixi plenius ea de re, & ad quos pertineat jus multæ dicendæ in *l.* 131. *ff. de verb. sign.* adde *l.* 2. *in fin. ff. de judic.*

40 Multa damnum pecuniæ irrogat, non famæ, ut differat à pœna. vid. *l.* 131. §. 1. *ff. de verb. sign.*

41 Meos, id est, rationales: quidam ita legunt.

42 Cur ita? vid. *l.* 2. *in fin. ff. de judic.*

43 De quo *l. ult. ff. de off. adsess. l.* 37. *ff. de pact.* adde *l.* 45. §. 1. *ff. de admin. tut.*

44 Curator Reipublicæ, id est, censor rerum ad civitatem pertinentium. Idem κριτὴς δημοσίας: prædia publica & vectigalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & loca publica curat. *l.* 46. *ff. de damno. l.* 3. §. 4. *ff. quod vi aut clam. l.* 2. *l.* 3. *ff. de admin. rer.* causas reipublicæ agit, ex decurionibus legebatur. Idem pater civitatis appellabatur, *l. ult. circa fin. ff. publicæ lætitiæ.* vid. *Cujac. ad l.* 3. *C. de his qui sponte munera:* curator operum, curator civitatis, ἀγωνοθέτης. vid. *Cujac.* 12. *obs.* 30. *in fin.* curator emendi frumenti. *l.* 21. *in pr. ff. ad municipal. l. ult.* §. 5. *ff. de muner. & honor.* ut creatur. vid. *l. ult. ff. ut nemini liceat in coëmpt.* collectæ tributorum pecuniæ ad eum deferebantur. *l. ult. in fin. C. publicæ lætitiæ, Novell.* 128. *cap.* 16. Brissonius tamen 3. select. 18. hæc de procuratore Cæsaris accipit. 45 XLIII. *Eclog.* 7. *cap.* 3. Ea suprema multa est præfecto prætorio concessa. Cassiodorus 6. *variar.* 3. magna quantitate multas errantes. 46 XLIV. *Eclog.* 7. *cap.* 3. omnis multa plerumque accedit fisco: potest tamen à judice specialiter deputari publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis, *ut hic. & l.* 2. *in fin. ff. de aleat.* vel pauperibus, *l.* 2. *ff. de Episcop. aud. l.* 20. *C. Theod. qitorum appell. non recip. Cassiod.* 8. quod & Parlamenta Galliæ sæpius usurpant. 47 Præsides intelligit: & eos quidem qui sunt in actu, ἐμπρακτὸς Græci, *Eclog. d. l.* adde *l.* 33. *in pr. ff. de Episcop. aud. l.* 2. *ff. de prox. sacr. scrin. Novell.* 20. *c.* 3. 31. 103. & 112. *c.* 2. §. 1. *c.* 3. *pr. vers. Jubemus.* quasi infimi ordinis. Sic ordinarii milites, gregales & manipularii, ἰμπρακτοὶ etiam dicuntur. vid. *Cujac. ad l.* 4. *ff. de annonis, & ad tit. de off. rector. provinc. ff. eod.*

48 Judex multam hic definitam excedere non potest. vid. *Socin. reg.* 48. 49 *Eclog. dict. loco.* 50 Καὶ ἐν τάξει τῶν ὑπάρχων ὄντες, *Eclog. d. loc. c.* 3. & qui vicem præfectorum gerunt.

Source : BIU Cujas

censemus, ut in unius correptione persona (si ad id continuatio peccati impulerit) trinæ [1] tantummodo in anno [2] condemnationis sub præstituta summa severitas exerceatur. §. 4. Quod si quis prædictum modum [3] excesserit, hujus auctor admilli condemnato [4] ad dupli restitutionem: fisco vero nostro ad inferendam eam quantitatem, quam multæ nomine inflixerit, tenebitur. §. 5. Nec [5] tamen ad hujus legis moderationem pertinere se credant, qui in peculatibus aut manubiis, id est, deprædationibus, aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coërceri severius convenit, fuerint deprehensi: scilicet ut scripta [6] per judices memoratos, in cujuslibet fuerit dirigenda dispendium, sententia proferatur. §. 6. Nec putent factu facile esse [7], ut aut præcipiti persuasione condemnent, quem culpa non ingravet, aut erubescenda [8] varietate judicii pro arbitrio proprio immutandum esse, quod jusserint: nisi [9] paupertas condemnati hoc persuaserit. Dat. XII. Kal. Septemb. THEODOS. A. II. & CYNEGIO Coss. 388.

1 *Eclog. dict. loc. cap.* 4.

2 Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν, id est, in eodem anno. *Eclog. ibid.*

3 Multarum judicialium modus certus esse debet, *ut hic.* quid in stipulationibus & pactis? possumusne pœnam infinitam stipulari? vid. *Cujac. 16. obs.* 4. adde *l. pœnam.* 44. *ff. de usur.* Hæc interea regula notanda est, Neminem posse pœnam stipulari, ultra legitimam usuræ quantitatem. *l.* 15. *ff. de usur.* 44. *Eclog. 7. ex l.* 23. *tit.* 3. *c.* 58.

4 Condemnatæ: quidam ita legunt: Græci rem totam expresserunt, τὸ δὲ διπλάσιον ἐναποδοῦναι τῷ προσῆκοντι: vel ut ibidem alter legit, προσῆκαν δότει, ut sit sensus: Eum qui modum in indicenda multa excesserit, teneri duabus pœnis, & ipsi condemnato ad dupli restitutionem, & fisco ad parem multam quam indixit.

5 *L.* 1. *ff. de sentent. ex periculo.*

6 Sibi scil. Nam superior judex potest remittere.

7 Sensus est, modum multarum, de quo hoc titulo agitur, non pertinere ad sacrilegos, fures & hujusmodi graviorum delictorum reos. 43. *Eclog. 7. cap.* 4. Hos enim gravius multari posse.

8 Varietas in judice erubescenda. vid. *l.* 14. *ff. de re judic. l.* 15. *inf. de pœn.*

9 Judex contrario judicio multam moderari, & remittere potest: non passim vel absciſſe: sed justa de causa: verbi gratia propter inopiam rei, *l.* 6. *in fin. ff. de off. præsid. Plin.* 4. *epist.* Prætor Senatori multam dixit, egit ille in Senatu causam suam sic, ut deprecaretur: remissa est multa. Interdum pœna pecuniaria mutatur in corporalem, *l.* 4. *vers. quod si inf. de servis fugit. l.* 1. *in fin. ff. de pœn.* 2. *Feud.* 55. §. *qui vero.*

TIT. LV.

DE [10] DEFENSORIBUS [11] CIVITATUM. [12]

De quibus causis defensores cognoscunt.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. Senecæ Defensori.

SI quis de tenuioribus [13], ac minusculariis [14] rebus interpellandum te esse crediderit, in minoribus causis, id est, usque ad quinquaginta [15] solidorum summam, acta judicialia conficiat: scilicet, ut, si quando quis vel debitum justum, vel servum, qui per fugam fuerat [16] elapsus, vel quod ultra delegationem dederat, postulaverit, vel quodlibet hujusmodi tua disceptatione restituas. Cæteras vero, quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur, Ordinario insinuato Rectori. Dat. XV. Kal. Januar. *Terici* [17], VALENTINIANO & VALENTE AA. Coss. 365.

Ex quibus eligendi defensores.

II. Iidem AA. ad Probum P. P.

DEfensores civitatum, non ex decurionum seu ex cohortalium [18] corpore, sed ex aliis idoneis [19] personis huic officio deputentur. Dat. III. Non. Novemb. iisdem Coss. 365.

De rusticis.

III. Iidem & GRATIANUS AAA. ad Senatum.

UTili ratione perspectum est, ut innocens [20], & quieta rusticitas particularis patrocinii, id est, defensoris locorum beneficio perfruatur, & apud eum in pecuniariis causis litigandi habeat facultatem. Dat. IV. Id. August. *Hierapoli*, VALENTINIANO & VALENTE AA. utrisque [21]. Coss. 368.

De officio defensorum.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Theodoro defensori.

IN defensoribus [22] universarum provinciarum erit administrationis hæc forma [23], & tempus quinquennii [24] spatii metiendum: scilicet ut in primis parentis vicem plebi exhibeas: descriptionibus rusticos urbanosque non patiaris adfligi: officialium insolentiæ, & Judicum procacitati (salva reverentia pudoris) occurras: ingrediendi, cum voles, ad Judicem liberam habeas facultatem: superexigendi damna, vel spolia plus petentium ab his, quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam ultra delegationem solitam ab his exigi, quos certum est, nisi tali remedio, non posse reparari. Dat. XI. Non. [25] Jan. *Constantinop.* ARCADIO & BAUTONE Coss. 385.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Potamio præfecto Augustali.

DEfensores [26] nihil sibi insolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis [27] sui tantum fungantur officio. Nullas infligant multas: Sæviores non exerceant quæstiones [28]: Plebem vel decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate tueantur: ut id tantum, quod esse dicuntur, esse non desinant. Dat. III. Non. Mart. *Constantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO Coss. 392.

VI. Iidem AAA. Tatiano PP.

PEr [29] omnes regiones, in quibus fera & periculi sui nescia [30] latronum fervet insania, probatissimi quique & districtissimi defensores adsint disciplinæ, & quotidianis actibus præsint, qui non sinant crimina impunita [31] coalescere [32]: removeant [33] patrocinia, quæ favorem reis, & auxilium sceleros impartiendo, maturari scelera fecerunt. Dat. V. [34] Id. April. ARCADIO A. II. & RUFINO Coss. 392.

10 Extat *tit.* 1. *C. Theod.* 10.

11 1. *C. Theod.* 10. *Novell.* 15. περὶ τῶν ἐκδίκων.

12 Hi defensores erant civitatum singularum: simimiles erant tribunis plebis urbis Romæ. Iidem locorum defensores, *l.* 3. *ff. eod.* parentes plebis, *l.* 4. defensores plebis, *l. un. in fin. ff. de off. jurid.* defensores disciplinæ, *l.* 6. *ff. eod.* vid. *l.* 4. 5. *ff. eod.* adde *Alciat.* 3. *disput.* 3.

13 Majores enim remittuntur ad Præsidem, *l.* 7. *ff. eod.*

14 Munuscularis, *Hal.*

15 Paupertatis hæc summa definitur, *l.* 10. *ff. de accus.* Hodie est trecentorum. ex Novella 15. *cap.* 3. *in fin.*

16 *L.* 5. *ff. de serv. fugit.*

17 Treviri.

18 Id est, ex plebe.

19 Quin ne quidem illustres & milites hoc munus declinare possunt. *Nov.* 15. *cap.* 1.

20 Rusticitas innocens & quieta patrocinio indiget. vide *Renatum Choppinum tract. de privilegiis rusticor.*

21 Reponendum puto III. id est, A. D. 370.

22 Defensoribus singularum civitatum, *quidam ita legunt, & recte.*

23 Forma defensoris civitatum, adde aliam ex Cassiodoro 7. *var.* 11.

24 Hodie biennii. *Nov.* 15. *cap.* 1. §. 1.

25 Error hic.

26 *L.* 2. *C. Theod. eod. lib.* 1.

27 Nomini suo respondere magistratum laus est, *ut hic*, & *l.* 2. *C. Th. eod. Cassiodor.* 7. *variar.* 11. *seu in formula defensoris*, nihil venale, nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis.

28 Jus etiam prehensionis habuerunt, sicuti tribuni plebis. *l.* 22. *in pr. ff. de Episc. aud. Nov.* 15. *c.* 6. §. 1. quæ illis denegata erat. *l.* 5. *C. Theod. de exhib. reis.* vid. *Cujac.* 9. *de præscript.*

29 *L.* 13. *C. Theod. eod.*

30 Latronum vita periculi sui nescia. *ut hic*, & *l.* 3. *C. Theod. tit.* 10.

31 Impunitate, *l.* 3. *C. Theod. eod.*

32 Id est, convalescere, vel ut quidam legunt, *coalescere.*

33 Hinc colligunt, Ob delicti qualitatem hæreticis denegari delinquentibus advocatum. Quidam negant hoc in Gallia servari. Rebuff. in *proœm. const. gl.* 5. *num.* 45. negare videtur: nec enim moris est in Gallia delinquentibus advocatum dari: ut qui ore proprio respondere teneantur, quod omnia criminalia extraordinarie expediantur.

34 Vid. *C. Th.*

VII. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæciliano P. P.

DEfensores [35] civitatum oblatos sibi reos in ipso latrocinio [36], vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel raptu, vel adulterio deprehensos & actis [37] publicis sibi traditos, expresso crimine cum his, à quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione [38] ad Judicium dirigant. Dat. Prid. Kalend. Januar. *Mediolani*, STILICONE II. & ANTHEMIO Coss. 405.

De ordinatione. I. *De eo, quod fit in læsionem possessorum.*

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæcilio [39] P. P.

DEfensores ita præcipimus ordinari, ut sacris [40] orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, revendissimorum Episcoporum, necnon clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium [41] decreto constituantur: de quorum ordinatione referendum est ad illustrissimam Prætorianam potestatem: ut literis [42] ejusdem magnificæ sedis eorum solidetur auctoritas.

§. 1. Quod si quid à qualibet persona contra publicam disciplinam in læsionem possessorum fieri cognoverint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres, & magnificos viros Præfectos prætoriis, & illustres viros Magistros equitum & peditum, Magistros etiam officiorum, & Comites, tam sacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. XV. [43] Kal. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEOD. III. AA. Coss. 409.

De fraude susceptorum coërcenda. I. *De actorum confectione injurias suas contestari cupientibus non deneganda.*

IX. Iidem AA. Cæcilio P. P.

JUbemus [44] cura ac solertia defensorum minime possessores majoribus [45] mensuris [46] & ponderibus à susceptoribus prægravari: sed eos deprehensos ad judicium dirigi cum ipso commissæ fraudis indicio [47]. §. 1. Illud etiam fieri permittimus: ut, si provincialibus nostris contestari injurias, seu læsiones suas cupientibus [48], actorum [49] confectio à defensoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tempore, quo fuerat contestandum in frequentioribus [50] civitatum locis proponendi [51], conveniendique scribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis supra memoratis personis, sub actorum confectione ingerendi, quorum quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos quos gestorum petitam confectionem negasse constiterit, vigor judiciarius exeratur [52]. Dat. XI. Kal. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. Coss. 409.

De abdicatione.

X. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Cyro P. P.

NUlli [53] defensorum licere decernimus, si de publica sollicitudine se voluerit liberare, nisi divinos affatus intimaverit tuæ Sublimitatis judicio: triginta librarum auri pœnam, tam moderatoribus provinciarum, quam cæteris judicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas principalis. Dat. XV. Kalend. Septembr. *Constantinop.* CYRO V. C. Cons. 441.

35 *L.* 5. *C. Theod. de exhibendis, vel transmittendis reis*, *l.* 9. *tit.* 2.

36 *L.* 6. *ff. eod. l.* 8. §. 1. *J. eod. Nov.* 15. *c.* 6. §. 1.

37 Apud defensores acta edebantur, etiam adversus potentiores, *l.* 9. *J. eod.* qua de causa & archivum habebant, sive scrinium & scriniarium unum, & exceptorem & officiales duos. Apud eos nemo emancipabatur, aut manumittebatur: hæc enim judices exigunt, apud quos sit legis actio. Ideoque de his acta non conficiebant. vide *Cujac. ad Novell.* 15. *in fin.*

37 *Prosecutione C. Theod.* & rectè. Inde prosecutores. *l.* 7. *ff. de custod.* idonea prosecutione mittere: *Faire conduire le criminel avec seure & bonne garde.*

38 Cæciliano.

39 Vide *l.* 18. *ff. de Judæis*: adde *Nov.* 15. *c.* 1. *l.* 19. *ff. de episc. aud. l.* 9. *inf. de div. off.*

40 *L.* 19. *in fin. ff. de episc. aud.*

41 De literis prætoriæ sedis, vide Cujacium *ad Novell.* 18.

42 XII. reponendum.

43 Cæciliano.

44 *L. ult. C. Th.* 11. *tit.* 8. de superexactionibus.

45 Defensoris inter cætera fuit, commerciis civitatum providere, ut hoc ex loco potest colligi, sed apertius ex formula ejusdem defensoris, quæ extat apud Cassiodorum 7. *Variarum* 11. Commercia, inquit, civibus secundum temporum qualitatem æquali moderatione dispone: quia non est labor vendendi summas includere, nisi statuta pretia cautissime custodieris.

46 Vid. *l.* 9. *J. de susceptor.*

47 Id est, cum ipsis ponderibus & mensuris.

48 *Nov.* 15. *cap.* 3. §. 1.

49 Vide quæ notavi *l.* 8. *ff. eod.* adde *l.* 30. *J. de don.*

50 Proscriptio fit de futura auctione, propositis libellis in celeberrimis locis. *Cicero pro Quintio.* Theophil. *in τοῖς πεφανέσι τῆς πόλεως μέρεσι*, *l. ult.* §. 5. *J. de delator.*

51 Adfingendi. *l. ult. C. Theod.* 11. *tit.* 8. *Novell.* 120. *c.* 6. §. 2.

52 Exerceatur.

53 Defensor civitatis abdicare publicam sollicitudinem non potest, sine imperiali permissione. adde *l.* 20. *ff. de off. præsid.* adde *l.* 2. *J. quando tutores esse desinant.*

TIT. LVI.

[DE MAGISTRATIBUS MUNICIPALIBUS. [54]]

De nominatione & excusationibus.

I. CONSTANTINUS A. ad Florentium P. P.

DECURIONES [55] ad Magistratum, vel exactionem annonarum ante [56] tres menses, vel amplius nominari debent, ut, si querimonia eorum justa videatur, sine impedimento in absolvendi locum alius subrogetur. Dat. Id. April. *Constantinop.* SEVERO & RUFINO Coss. 323.

De actis conficiendis.

II. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Germanianum.

MAgistratus [57] conficiendorum actorum [58] habeant potestatem. Dat. XIII. Kalend. Januar. GRATIANO N. P. & DAGALAIPHO Coss. 366.

54 Magistratus municipales ut plurimum erant Duumviri similes duobus consulibus populi Romani. Sumebantur duumviri ex ordine decurionum: dixi plura in *l.* 3. §. 4. *ff. de damno.*

55 *L.* 8. *C. Theod. de decurionibus lib.* 12. *tit.* 1.

56 *L.* 8. *C. Theod.* 12. *tit.* 1.

57 Municipales scilicet, quibuscum hoc commune habent etiam defensores civitatum. *l.* 9. §. 1. *ff. tit. prox.*

58 De actis adde *l. un. J. tit. proxim.* & *l.* 2. *J. de edendo.*

TIT. LVII.

DE OFFICIO JURIDICI [59] ALEXANDRIÆ.

59 *l. ff.* 20.

I. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci & Præfect. Augustali.

IUBEMUS apud Alexandrinæ duntaxat clarissimæ civitatis Juridicum [60], licitum & concessum esse, singulis quibuscumque volentibus donationis conscriptæ solemniter instrumenta referare, eisdemque robur adjiciat gestorum series apud eundem confecta, tanquam si apud virum clarissimum Moderatorem [60] provinciæ, vel Magistratus, [61] vel Defensores [62] plebis habita fuisse diceretur.

60 Id est, rectorem provinciæ, *l.* 30. *J. de donat.*

61 *L. ult. ff. tit. prox.*

62 *L.* 9. §. 1. *ff. de defensoribus civitatum.*

Source : BIU Cujas

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SECUNDUS.

TITULUS PRIMUS.
DE EDENDO.[1]

Reus rationes *officio judicis edit.*

1. Imp. Antoninus Pius A. Æmilio.[2]

IPse dispice[3], quemadmodum[4] pecuniam, quam te depoſuiſſe dicis, deberi tibi probes[5]. Nam quod deſideras, ut rationes ſuas adverſaria[6] tua exhibeat: id ex[7] cauſa ad[8] Judicis officium pertinere ſolet. PP. IV. Kalend. Octob. Sabin. II. & Severo Conss. 156.

Acta publica *edenda.*

II. Impp. Severus & Antoninus AA. Fauſto.

IS9, apud quem res agitur, acta publica[10], tam civilia quam criminalia[11] exhiberi[12] inſpicienda[13] ad[14] inveſtigandam veritatis fidem jubebit. PP. Non. Julii, Severo A. & Albino Coss. 195.

Actio *edita mutari poteſt.*

III. Iidem AA. Valenti.

EDita actio ſpeciem[15] futuræ[16] litis demonſtrat: quam emendari[17], vel mutari licet, prout Edicti[18] Perpetui monet auctoritas, vel[19] jus reddentis decernit æquitas. Dat. II. Kal. Septemb. Severo III.[20] & Antonino AA. Coss. 203.

Reus *edere inſtr. ſ. non cogitur.*

IV. Imp. Antoninus A. Epaphrodito.

QUi[21] accuſare[22] volunt, probationes habere debent: cum neque juris, neque æquitatis ratio permittat, ut[23] alienorum[24] inſtrumentorum inſpiciendorum poteſtas fieri debeat. * Actore enim non[25] probante: qui convenitur, etſi nihil ipſe præſtat, obtinebit[26]. PP. V. Idib. Mart. Duobus & Aspris Coss. 213.

Creditor *debitori* Rationes *ſuas edere cogitur.*

V. Imp. Alexand. A. Valentinianæ.

NOn[27] eſt novum, eum[28] à[29] quo petitur pecunia, implorare rationes creditoris, ut fides veri conſtare poſſit. PP. VII. Id. Mart. Maximo II. & Æliano Coss. 224.

Rationes *publicæ debitori edenda.*

VI. Idem A. Uranio.

JUſtum eſt deſiderium ejus, à quo pecunia petitur, licet[30] nomine[31] publico, ut rationibus publicis exhibitis conſtet, quantum [ſub] nomine ſuo ſolutum ſit. PP. XVI. Kalend. Decemb. Maximo II. & Æliano Coss. 224.

Fiſco *communia inſtrumenta privato edi debent.*

VII. Idem A. Valenti.

PRocurator privatæ rationis inſtrumentorum, quæ communia[32] tibi eſſe cum fiſco dicis, deſcribendorum[33] facultatem ſecundum morem fieri jubebit: & ſi quando res exegerit, ad fidem petitionis tuæ apud alium judicem probandam aliquod[34] eorum proferri, deſiderante eo qui convenitur, [ut id fiat, præcipiet.] PP. X. Kal. Mart. Fusco[35] & Dextro Conss. 226.

Si in aliquo documento alterius documenti mentio fiat.

In Authent. ut ſponſalitiæ largitates §. & hoc inſuper, coll. 9. tit. 2. ſeu Novell. 119. cap. 3.

SI quis in aliquo documento mentionem[36] *faciat alterius documenti, nulla*[37] *ex hac memoria fiat exactio: niſi*[38] *aliud documentum, cujus memoria in ſecundo facta eſt, proferatur*[39], *aut alia ſecundum leges quantitatis debitæ probatio exhibeatur: quia & quantitas, cujus memoria facta eſt, pro veritate debeatur: Hoc enim & in veteribus legibus invenitur.*

Actor *reo, non* reus *actori edit.*

VIII. Idem Aug. Floro.

ET[40] quæ à D. Antonino[41] patre meo, & quæ à[42] me reſcripta ſunt, cum juris & æquitatis rationibus congruunt: Nec enim diverſa ſunt, vel diſcrepantia: quod multum interſit, an ex parte ejus qui aliquid petit, quique doli exceptione ſubmoveri ab intentione petitionis ſuæ poteſt, rationes promi reus[43] deſideret, quibus ſe poſſe inſtruere[44] contendit, quod utique ipſa rei æquitas ſuadet: an vero ab eo, à quo aliquid petitur actor deſideret rationes exhiberi: quando hoc caſu non[45] oportet originem petitionis ex inſtrumentis ejus, qui[46] convenitur, fundari. PP. Kalend. Octobr. Fusco & Dextro Conss. 226.

TIT. II.
DE[47] IN JUS VOCANDO[48].

Uxor patroni *nonniſi venia Edicti petita in jus vocatur.*

I. Imp. Alexander A. Throphinio.

SIcut bonis moribus convenit, reverentiam[49] manumiſſoris uxori[50] præberi: ita re exigente, in jus eam ſine permiſſu Prætoris vocari, prohibitum eſt. PP. IIII. Kalend. Aprilis, Agricola & Clementino Conss. 231.

Patronus, *patrona, eorumque liberi, parentes & heredes non niſi venia Edicti petita in jus vocantur.*

II. Imp. Gordianus A. Nocturno.

VEnia[51] Edicti non[52] petita patronum, ſeu patronam, eorumque parentes, & liberos, heredes inſuper, etſi extranei ſint, à libertis, ſeu liberis[53] eorum non debere in jus vocari, jus certiſſimum eſt: Nec in[54] ea re ruſticitati venia præbeatur, cum[55] naturali ratione honor hujuſmodi perſonis debeatur. Cum igitur confitearis patroni tui filium ſine permiſſu Præſidis te in jus vocaſſe; pœnam Edicto perpetuo præſtitutam, reſcripto[56] tibi concedi temere deſideras. PP. VIII. Id. Novemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Parentes *in jus v. n. p. ab emancipata v. E. p. poſſunt.*

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Roſanæ.

QUi in poteſtate Patrum agunt, adverſus eos[56] experiri non poſſunt. Si igitur emancipata es, venia[57] Edicti petita, hoc facere non prohiberis. Quod & in Matris[58] perſona obſervandum eſt. PP. VIII. Id. Novembr. Diocletiano II.[59] Maximiano AA. Conss. 287.

---

1 II. D. XIII. περὶ ἐκδόσεων 7. *Ecl.* 18. *fol.* 86. De libello oblato 2. *extra* 3. id eſt, de editione actionis. Quid ſit edere, vid. *l.* 1. ℣. *eod. & l.* 3. §. 1. *ff. eod.*

2 Manilio.

3 Ad intellectum *h. l.* vid. Bellon. *Supput. lib.* 2. *c.* 11. Purpurat. Fachin. *lib.* 11. *cap.* 85. Leonin. *emendat. lib.* 5. *cap.* 8. Ans.

4 Id eſt, quo genere probationum, alio tamen ab editione rationum.

5 Deponenti depoſiti incumbit probatio.

6 Id eſt, pars tibi adverſa, ἴνα τὰς λόγους τὰς ἰδίους, ἢ λογιδίκος παρόγους σοι. & poſt, τὰ τῆς ἀντιδίκου σου βρίθια. id eſt, adverſariæ tuæ brevia. Synopſis Baſil. 7. *tit.* 18. *c.* 14. Adverſarium ſuum ad album producere *in l.* 1. §. 1. *ff. eod.* non id ſignificat rationes tumultuariè confectas in mundum redigere, ut ibidem notavi Alciatum ſentire. Poſſumus domi, abſente & ignorante adverſario, id facere, nec tamen ei edere. Non omnis rationum tranſcriptio eſt editio. Producere ad album eſt ἐπιδείξαι ἀπὸ τοῦ χάρτου (quidam legunt χαρτίου τὴν ἀγωγὴν) 7. *Ecl.* 18. *c.* 1. id eſt, digito demonſtrare ex albo Prætoris, qua actione ſis uſurus.

7 Reus non ſine cauſa ad editionem rationum cogendus eſt. Cauſæ ex æquo & bono petuntur à judice. Editionum cauſæ in æquitate fundantur. vid. *Menochium* 2. *de arbitr. caſu* 175. *num.* 5.

8 Editio fit adverſario judicis officio nobili non jure actionis. Qua de re vide Bellon. 2. *Supputat.* 11.

9 Acta facta in uno judicio, in alio fidem non faciunt: vide tamen Socin. *reg.* 4. Goth. Vide Purpurat. & Alciat. *hic.* Bellon. *Supput. lib.* 2. *c.* 12. Ans.

10 Confecta apud publicas perſonas, quales ſunt ipſi judices, actuarii, notarii.

11 Non modo apud ſe edita in alio judicio, ut vult Zoanetus, ſed etiam apud judicem primæ inſtantiæ.

12 Cui? reo: qualiacunque etiam ſint inſtrumenta. vid. Clar. 5. *ſent.* §. *ult. q.* 49. ubi tractat de publicatione proceſſus criminalis: & ipſi actori, etiam criminalia: ſed ab actuario, notario & ſimilibus perſonis, non ab ipſo reo. Reus enim actori non tenetur edere acta, ſive ſint civilia, ſive criminalia: Civilia non, *l.* 4. ℣. *eod.* niſi juſta cauſa ſit, *l.* 1. ℣. *eod.* Criminalia non, ne alioquin cogatur cum poëta dicere, *Heu patior telis vulnera facta meis.* At enim dices, delatorem cogi, adverſario petente, mandatorem edere, *l.* 2. §. 5. *l.* 24. *ff. de jure fiſci?* Merito: Nam delator partes accuſatoris ſuſtinet: ideoque lex illa reo edi, non actori jubet.

13 Nudis enim actuarii, aut notarii, *l.* 40. *in pr. ff. de teſtam. milit.* verbis non eſt credendum. Scriptura tabellionis & inſtrumenti præterea requiritur, aut ſit nihil. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 2. *cap. la partie principale de tout notaire, eſt l'eſcript.* 14 Vid. *Socin. reg.* 113.

15 Spem, *Hal.* & male. Species, id eſt, genus actionis, *l. unic.* ℣. *de lit. conteſt.* Libellum ſine concluſione non valere hinc colligunt. vid. *Socin. reg.* 231.

16 *Edito*, litis judicium eſt, ut conteſtatio ejuſdem initium. De ordine judiciorum dicam ℣. *de litis conteſtatione.* Hic tantum addo: Editionem extrajudicialem, vocationem in jus antecedere, *l.* 13. *ff. de ſerv. urban.* judicialem ſubſequi. Eſt enim incivile & animi ad lites propenſi indicium ignorantem & non præmonitum in jus vocare: qui alioquin (edita ſibi actione) potuiſſet ſponte actori ſatisfacere, & ita regulariter ab apparitoribus reo dici ſolet: *Solve diem, alioqui tibi dico, vel in jus te duco.* Præſenti in judicio reo iterum editur actio: In civilibus cauſis libelli ſummarias cauſas petendi continent. Quod ita verum eſſe Cæpolla notat *cautela* 34. ut reus (eo ordine neglecto) in judicio ultro debitum confeſſus, ad expenſas condemnari non poſſit.

17 Libellus emendari, aut mutari poteſt ab actore §. 34. *Inſt. de actionibus. Emendatio* ejus ad partem. *Mutatio* ad totum refertur. Fit emendatio adjiciendo vel detrahendo. hinc clauſula libellis inſeri ſolita, *Salvo jure addendi.* An alterutrum actori, reo invito, licet impunè? Non licet, *l.* 23. *ff. de judiciis. l.* 3. §. 1. *ff. de accuſationibus.* qua de re vide apud Ferrarienſem *tit. de forma libelli in actione reali* 2. *num.* 29. *ibi, Salvo jure addendi.* alias ſi libellus ineptus ſit, reo juſta exceptio competit. de qua vide Oldendorp. *in tit. de exceptionib. cap.* 21. & *in tractatu de forma libelli.* Libellum ante litem conteſtatam emendare quis poteſt. vid. *Socin. reg.* 235. poſt conteſtatam non poteſt. vid. *Socin. reg.* 236.

18 Id eſt, quemadmodum Edictis prætorum licet.

19 Ubi jus ſcriptum deeſt, judex ex æquo ſupplere ſolet.

20 IIII.

21 Synopſ. Baſil. *eod. c.* 17. *Theoph.* §. 3 *Inſt. de act. l. ult.* ℣. *de rei vind.* vide ad hunc locum *Socin. reg.* 112.

22 Vel agere: Accuſatori, & actori probatio incumbit, *l.* 8. ℣. *de probationibus.*

23 Nemo ex alienis inſtrumentis, aut probationibus juvari debet litem ve ſuam inſtruere. 1. *Harmen.* 2. §. 4. vid. *cap.* 1. *extr. de probat.*

24 Id eſt, eorum, qui ad id ſpeciali jure non coguntur. Quilibet fiſco edere tenetur, *l.* 2. *ff. eod.* Argentarii privato etiam coguntur edere, *l.* 10. §. 1. *ff. eod.* Quin reus cogitur exhibere, reſpondere & interdum jurare, & ita cauſam adverſario edere, *l.* 13. ℣. *de reb. cred.* In criminalibus etiam cauſis reus quæſtioni ſubjectus cogitur verum adverſus ſe evulgare, ℣. *de quæſt.* Magna videtur abſurditas: Reum non cogi inſtrumenta adverſario prodere; & tamen compelli reſpondere, exhibere, jurare, verum fateri, & quod eo occultius eſt, animi ſecreta in ſeipſum evulgare, ſed ea de re *alibi* dicetur commodius.

25 *L.* 9 ℣. *de obl.* 2. ℣. *de probat. l.* 9. ℣. *de except.* Fallit in caſu *l. ult. C. de fideicomm.* & §. *fin. Inſt. eod.* Ans.

26 Id eſt, abſolvetur definitivè vel non definitivè. An & ab obſervatione judicii? vid. *Hipp. de Marſiliis ſingulari* 169. *Matheſilanum ſingulari* 17.

27 *Syn. Baſ.* 7. *tit.* 18. *c.* 17. *in fin.*

28 Is à quo petitur, reus: v. *l.* 6. ℣. *eod.*

29 Actor ſuas rationes edere reo tenetur. Expunctarum enim rationum qualitas à reo petitur injuſte: nihil itaque reo nocet amiſſio ſecuritatis, cum ſolutionis fides ei ſervari poſſit ex creditorum rationibus. Cæterum cum dico *creditorem*, fiſcum etiam intellige. vid. *l.* 6. ℣. *eod.*

30 *L.* 4. ℣. *de fide inſtr. l.* 1 ℣. *de collat. æris:* adde *Nov.* 128. *c.* 4.

31 Sive ſit debitum πολίτικὸν ſive δημόσιον civitatis vel fiſcale. *Syn. eod. c.* 18.

32 Inſtrumenta rerum earum, quas cum fiſco communes habemus, apud fiſcum eſſe debent: ut & regulariter apud digniorem, puta majoris partis heredem, *l.* 4. §. 3. *ff. famil. l. ult. ff. de fide inſtr.* penes heredem, non fideicommiſſarium, *l.* 24. ℣. *de fideicom.* penes heredem venditorem, non emptorem, *l.* 48. *ff. de act. empt.* penes eum quem digniorem creditores duxerint, *l.* 15. *ff. de reb. auct. judic.*

33 Ut ſcil. privatus habeat exemplum authenticum, *d. l.* 4. *in fin.*

34 Authenticum ſcil. & originale. *l.* 24. ℣. *de fideicomm. l.* 43. *ff. de act. ſign. l.* 48. *in fin. ff. de act. empt.* vide ad hunc locum elegans Arreſtum Pariſienſe apud Lucium 9. *placitor.* 1. *num.* 1.

35 Ruſo.

36 Clauſula *motus proprii* inducit probationem, ut etiam aientia verba in reſcripto probent. *Albericus.*

37 Exemplum non probat: vide tamen Socinum *reg.* 136. Goth. Vide Purpurat. & Alciat. *h. l.* Fachin. *lib.* 12. *cap.* 3. Bellon. *Supput. lib.* 3. *cap.* 17. Ans.

38 Exemplo inſtrumenti non creditur, ſed authentico. Cur ita? In iis tantum notario creditur, de quibus rogatus eſt: ut & in iis ſolis quæ tempore inſtrumenti confecti geſta ſunt. Ad hæc, quæ ad aliud referuntur, ex eo adquod referuntur ſunt probanda. Poteſt etiam falſum argui ex ipſius authentici ſcriptura & ſignis. Quid ſi originale ſit amiſſum? utique exemplo legitimè confecto credi poterit, *l.* 37. §. 5. *ff. de leg.* 3. & ita chirographo debitorum pupilli amiſſo, creditores ex inventario poſſunt conveniri, *l.* 57. *ff. de admin. tut.* adde *Novell.* 127. *cap.* 2. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. de edendo.* ut hinc colligas, exemplo interdum credi: Exemplum inſtrumenti etiam probare. *ut l.* 45. §. 5. §. 6. *ff. de jur. fiſc.* niſi promptum ſit, ac deſcriptum parte non citata, vel citra judicis juſſum, *l.* 3. ℣. *de diverſ. reſcript.*

39 Fallit quando in documento exhibito fit alterius documenti mentio cum certa deſignatione & perfecta declaratione. per Maſcard. *de probat. vol.* 2. *concluſ.* 923. *num.* 5. 6. *& ibi DD.* Ans.

40 Vide Synopſ. Baſil. 7. *tit.* 8. *cap.* 20.

41 *L.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. ℣. *eod.*

42 *L.* 5. *l.* 6. *l.* 7. ℣. *eod.*

43 Reus juſtè deſiderat, ut actor (quem doli mox exceptione ſubmoturus eſt) rationes edat, *l.* 6. ℣. *eod.* ut craſſius loquar: Originem exceptionis ſuæ reus in ipſis inſtrumentis actoris fundare poteſt. In quibus cauſis libellus neceſſario non requiratur, vide Oldendorpium in *tract. de forma libelli.*

44 Vide *l.* 1. *de fide inſtrum.*

45 Originem petitionis ex adverſarii inſtrumentis adverſarius poſtulare non debet, *cap.* 1. *extr. de probat.*

46 Actor originem petitionis ex inſtrumentis rei fundare non debet, *l.* 1. 4. ℣. *eod.* Goth. Sed an ad replicationem fundandam reus exhibere actori inſtrumenta teneatur. Aff. DD. *h. l.* Sed tamen videtur quod non. Vide Treutler. *vol.* 2. *diſput.* 5. *theſ.* 4. *litt. a.* Ans.

47 II. D. IV. §. 3. *Inſt. de pœna temerè litig.* 1. de his, qui in jus vocari poſſunt, 7. *Eclog.* 8. Vid. *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. Sed liceat nunc illud diſquirere, Citatio in quocunque actu neceſſaria ſit, necne? Mynſingerus ex communi ſententia doctorum 2. *obſ.* 91. negat, quemquam cogi ad eum citandum, qui ſit præſens, cui nulla competat defenſio, qui dolosè latitet, qui abſens ſit quidem, ſed qui actum impedire non poſſet, ſi præſens eſſet: ubi de tributis, collectis & functionibus fiſcalibus agitur: vel ubi quis ſuſpectus eſt de fuga: ſi periculum in mora: ſi pro abſente pronuntietur in cauſa criminali: in omnibus actibus, in quibus figura judicii non requiritur, qui expediuntur apud judicem ante citationem partis, Ne in cauſa principali: qui ſoli judici concludunt: aut expediuntur ſecundum ſolam conſcientiam: ſi pactum ſit de capiendo debitore, ejuſve bonis: Item in relatione agrimenſorum: in juramento deferendo ſuper taxatione vel liquidatione rerum vi raptarum: ſi de abſuturis teſtibus interrogandis agitur: ſi prodigo interdicitur bonorum adminiſtratione: ſi actus alium tangit per nudam conſequentiam, non principaliter: ideoque negat citandum fidejuſſorem, ſi ferenda ſententia ſit adverſus principalem. De citationibus adde Andream Gayllium 1. *obſerv.* 48. *ad fin.* 60. de requiſitis libelli vide eundem *ibid. obſerv.* 61. *ad fin.* 69.

48 Gravius eſt in *jus vocare*, quàm actionem edere: hoc extra judicium: illud in judicio fit.

49 E contrario, Maritus injuriam patitur, uxore injuria affecta, §. 2. *Inſtit. de injuriis.*

50 *L.* 4. §. 1. *ff. eod.* ergo nec maritus patronæ vocari poterit ſine venia? non poterit, ut quem patrona colit, colat etiam libertus ac revereatur. Accuſius aliud eſſe putat ex *l.* 6. ℣. *de operibus libert.* quæ de operis loquitur, non de honore. vide *Cujac.* 10. *obſerv.* 10.

51 Gratia edicti *Hal.* adde *l.* 3. ℣. *eod. l.* 10. §. 4. *l. ult. ff. eod.* Macrobius 7. *Saturnal.* 5. Gratiam edicti facit, qui id permittit, quod Edictum vetat.

52 Aliud ſi impetratur.

53 Filius liberti patrono paterno acceptam ferre ingenuitatem debet, *l. ult.* ℣. *de libert. & eorum.* vide *Novell.* 22. *cap.* 21.

54 Ruſticitati alias ſolet ignoſci, vid. *Socin. reg.* 348.

55 *Ruſticitas* non excuſatur adverſus naturam, cave quæ jure naturæ prohibentur.

56 Jus alteri puta patrono, adquiſitum reſcripto Principis remitti non poteſt. Ideoque malè hinc colligunt, Principem generaliter poſſe remittere omnes pœnas. vide *Papon.* 2. *Notar.* 7. *fol.* 464. 465. *Clar.* 5. *ſent.* §. *ult. quæſt.* 59.

57 *L.* 4. §. 1. *ff. eod.* §. 3. *Inſt. de pœna temerè lit.*

58 Vid. *l.* 3. ℣. *eod.*

58 Et merito, nec enim ex jure poteſtatis, quod jure civili introductum eſt, hoc jus deſcendit: ſed ex jure naturali & reverentia, quæ debetur parentibus ex æquo. adde *Cujac.* 10. *obſerv.* 10.

59 III.

Source : BIU Cujas

Ne in jus vocatus ad aliud judicium vocetur, & de fori præscriptione.

IIII. [1]

Ὁ ἅπαξ αἰτιασάμενος τινὰ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἢ ἐν ἐπαρχίας μὴ τοῦ ἐντιμήσαντος ἐκεῖσε ἐνεχθῆναι αὐτῷ, μηκέτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ δίκαιον μηδὲ ἐγγράφως, μηδὲ ἀγγράφως αἰτιάσθω, τετέσι μὴ ποιείτω κλῆσιν αὐτὸν ἐκεῖσε ἀπελθόντος ἀγγράφως, ἀλλὰ τῷ ἐφόρῳ δικαστῇ παραμενέτω.

§. α'. Ὁ δὲ τῶν ἐντιμησάντων δεξάμενος, εἰ μὴ εἰς ἕτερον μεζοτοίην πέξιν, ἐφεστῶτος τυχὸν ἢ κληρικὸς γενόμενος, ἀπαρεμενέτω πάντως ἐν τῷ ἐφόρῳ δικαστηρίῳ τῷ κτ' τῶν ἐφόρων αὐτὸν πέξιν νομισθέντι ἐφορεύειν, μηδεμίαν ἔχων φόρτον ἀναγραφῶν.

§. β'. Ὁ δὲ ἅπαξ αἰτιασάμενος ἐὰν μὴ τὸ ἀπενεχθῆναι τῶν ἐντιμησάντων τῷ αἰτιαθέντι εἰς ἕτερον αὐτὸν καλέσῃ δικαστήριον ἐπὶ ταῖς αὐταῖς αἰτίαις, ἢ τὸ ἀζήμιον ποιείτω τὸ αἰτιαθέντι, ἢ τὸ δίκης ὑπαπλέτω, εἰ μὴ δικαίαν εἶχεν ἀναγωγήν.

Qui [2] semel in jus vocavit aliquem in Regia Urbe, vel in provinciis post libellum ei oblatum, amplius eundem reum ex scripto, vel sine scripto ne peragat: hoc est, ne judicem sine scripto adversus eundem adeat, sed apud [3] primum judicem permaneat.

§. 1. Qui libellum accepit, etiamsi in aliud officium translatus sit, miles forte, vel clericus factus, respondeat omnino in primo foro, quod secundum primam ejus conditionem censetur competens, nullam habens fori præscriptionem.

§. 2. Qui semel in jus vocavit, si post admonitionem [4] reo oblatam eum ad alium [5] judicem ob easdem causas vocaverit, & eum [6] indemnem [7] præstet, & causa cadat, etsi justam habuit actionem.

1 Hanc legem restituit Cujacius 23. *observ.* 11. ejus etiam facit mentionem 10. *obs.* 10. *in fin.*

2 Latina interpretatio.

3 Quia post litis contestationem judex recusari non debet. *Novell.* 53. *cap.* 3. *in pr. vers. Quidam verò.*

4 Hanc citationem ὑπόμνησιν Græci appellant. *Synopf. Basil.* 7. *tit.* 8. *cap.* 28.

5 Εἰς ἕτερον δικαστήριον, ad aliud forum. *Synopf.*

6 Id est, accusatum.

7 *D. Novell.* 53. *cap.* 1.

8 II. *ff.* XIV. 2. *C. Theod.* 9. 1. *Paul. sent.* 1. 11. *Synopf. Basil.* 1. §. 3. *Inſtit. de except.* 1. *extr.* 35. 1. *Sext.* 18. 1. *Harmen.* 9.

9 Conditio hæc fuit, *Si ſine liberis decesſeris, hereditatem fratri reſtituito:* Renunciari alias juri futuro ſimpliciter non potest. vide *Socin. reg.* 338. Goth. Adde Goedd. *de contrab. ſtipul. c.* 6. *num.* 15. 16. 17. Purpurat. *b. l.* Coraſ. *Miſcell. lib.* 2. *cap.* 15. ANS.

10 Est enim valde incertum, aliquos liberos quis sit habiturus necne.

11 Fingamus, avum meum à patre meo petiisse, *ut ſi ſine liberis decederet, Titio patruo meo hereditatem reſtitueret.*

12 Id est, duabus uncis, perinde ac si gravatus heres fideicommissario dixisset, *Si mortor ſine liberis*, cogor quidem ex testamento paterno hereditatem tibi restituere: sin minus, non cogor: quin, ut conditio eveniat, possum usque ad quadrantis quantitatem retinere, vel alienare. Si tamen illi spei futuræ renuntiare volueris, duas uncias ex supradicta hereditate repræsentabo, ut in reliquis portionibus mihi sit libera alienandi facultas, utcunque sine liberis moriar.

13 De hoc inter fratres (patrem videlicet patruumque meum) convenit. Quæritur quid juris sit; Philinus ego Philini filius, patre meo mortuo, pactum id rescindi postulans admitti audirive non debebo. 14 Parens meus scil. cujus nomen itidem fero. 15 Mihi scil. id est, Conventionem superiorem factam à patre cum meo patruo non possum improbare. 16 Hinc dubitandi ratio sumitur. Nam & antiquo jure, Rogatis invicem sibi, si *ſine liberis deceſſiſſent*, hereditatem restituere, altero decedente sine liberis, hereditas ad eum perveniebat, qui supervixisset, nec de eo pacisci poterant contra voluntatem testatoris. *Paul.* 4. *ſentent.* 1. §. 13. Idem in hac specie dicendum videbatur. Præterea: videtur Licinius Fronto pacisci cum fratre vivente de ejus successione, quod prohibitum dicitur, *l. ultim. ff. eod.* 17 Creditor hereditatis, ea vendita, in ejus emptorem experiri potest. *l.* 2. §. 9. *ff. de hered. vend.* Quæritur, an si neglecto venditore, in emptorem egerit, tacitè videatur heredi pactum feciſſe de non petendo. 18 Hinc ratio decidendi sumitur, & ex *l.* 14. §. 9. *ff. de ædilitio.* 19 An ipso jure qui nostro nomine judicium excipit, nos liberat, quemadmodum is, qui nostro nomine solvit, *l.* 5. *ff. eod.* non ipso jure. Nec enim emptor hereditatis actiones creditoris excipit venditoris nomine, sed proprio. vide *Donellum hic.* 20 Atqui nullum pactum intercesſit? Dic, tacitum interveniſſe. Unde id colligitur? ex ipsa actione mota in emptorem hereditatis, neglecto ejus venditore: in qua nec ipse emptor auctorem suum laudavit, nec creditor ullam in agendo venditoris mentionem fecit. Sponte creditor actiones suas moverat in emptorem, emptor sponte eas susceperat: utique scire debuit venditorem teneri: si id neglexit, facilitati suæ acceptum ferre debet. Demus pactum: negari tamen posse adhuc videtur pacto creditoris, & emptoris exceptionem venditori adquiri, *l.* 1. *in fin. ff. per quas perſonas.* 21 Etiam si emptores non sint solvendo. Atqui tacita minus nocent quàm expressa? si ignoranti creditori facta fuisset expressa delegatio, delegato debitore non solvendo in debitorem priorem dàretur ei regressus, *argum. l.* 41. §. 3. *ff. de jure dot.* Ergo & hoc casu multo magis, cum creditor errasse deprehendatur. 22 IIII. 23 Vide quæ notavi ad *l.* 133. *ff. de reg. jur.* 24 Postquam semel liti motæ renunciatum est, nulla ratio permittit eam ex pœnitentia instaurari, *Synopf. Baſilic.* 11. *tit.* 1. *cap.* 41. *in fin.* 25 Lis nulla est, nisi mota sit: mota censetur etiam si solus actor egerit: contestatur ex actoris intentione, & rei depulsione. Quid liti contestatæ potestne renunciari? Aliud est enim liti renunciare, & rei in litem deductæ, seu causæ. Causa à lite sejuncta est. 26 Expresso vel tacito pacto, ut sit sensus: Non tantùm re judicata, jurejurando & transactione litem finiri, *l.* 1. *in fin. ff. ad Tertull.* sed & pacto. hujusmodi renunciationes fiebant apud acta, *l.* 3. *ff. de repudianda, l.* 18. *ff. de donat. l.* 11. *ff. de faſſis.* 27 Quia partem pecuniæ re ipsa solvisti. 28 Quia pactum tibi factum est de non petenda altera parte. Pactum autem jure honorario, id est, à prætore defenditur. *l.* 7. §. 7. *ff. eod.* 29 Perpetua exceptio perpetuam tollit actionem. 30 De non petendo. 31 Quæ facti subsidiaria est. 32 Scilicet quod remissum erat. Vid. Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 15. *num.* 20. ANS. 33 *Synopf. Basil. eod. cap.* 45. 1. *Harmen.* 9. §. 27. & stipulationes, *l.* 4. *ff. de inutilibus ſtipulat.* 34 *L.* 7. §. 7. *ff. eod. Paul.* 1. *ſententt.* 1. §. 4. *l.* 30. *ff. eod. l. un.* §. 16. *C. de rei uxor. act.* 35 *Dict.* §. 4. *l.* 4. *ff. de inutilibus ſtipulat. l.* 1. §. 7. *ff. depoſiti, l.* 14. §. 1. *ff. ſolut. matrim. l.* 26. *ff. de verb. oblig.* vide *cap.* 58. *de regulis in* 6.

TIT. III.

DE PACTIS. [8]

De fideicommiſſo conditionali.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Philino.

CONDITIONIS [9] incertum [10] inter fratres non iniquis rationibus conventione finitum est. Cum igitur verbis fideicommissi petitum à patre tuo [11] profitearis, *Ut, ſi vita ſine liberis decederet, hereditatem Licinio Frontoni reſtitueret:* pactum eo tempore *de ſextante* [12] [Licinio] *Frontoni dando: cum* [13] *liberos Philinus* [14] *non ſuſtulerit*, interpositum, non idcirco potest iniquum videri [15]: quod facta (sicut placuit) divisione diem suum, te [16] filio ejus superstite, functus esset. PP. VII. Kal. Decemb. SEVERO A. II. & VICTORINO CONSS. 201.

Si actum ſit adverſus emptores hæreditatis.

II. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Claudio.

POst venditionem hæreditatis à te factam, si creditores contra emptores [17] actiones suas movisse probare poteris, eosque eas spontanea [18] voluntate suscepisse: exceptione [19] taciti pacti [20] non inutiliter defenderis [21]. PP. Prid. Id. Februar. SEVERO III. [22] & ANTONINO AA. CONSS. 203.

De ſervo.

III. Iidem AA. Restituto.

SErvus creditoris meliorem [23] causam domini facere potest: in deterius autem reformare novo pacto non potest obligationem rectè constitutam. PP. VIII. Kalend. April. SEVERO III. & ANTONINO AA. CONSS. 203.

De litis renuntiatione.

IV. Iidem AA. Valeriæ.

POstquam [24] liti de prædio motæ [25] renunciasti [26], causam finitam instaurari [posse] nulla ratio permittit. PP. IV. Id. Feb. ALBINO & ÆMILIANO CONSS. 207.

De ſolutione partis, & pacto de parte non petenda.

V. Imp. ANTONINUS A. Demagoræ.

CReditori tuo si partem pecuniæ exolvisti, de parte vero non petenda inter te & eum convenit ob causas negotiaque ejus tuo patrocinio fideque defensa: ea obligatione partim civili jure [27], partim honorario [28], liberatus es. Nam exceptio perpetua [29] pacti conventi [30], vel doli [31], residui petitionem repellit: cum & solutum [32] per ignorantiam repeti posset. PP. VIII. Kal. Aug. *Romæ*, ANT. A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De pactis contra jus, vel bonos mores.

VI. Idem A. Basiliæ.

PActa [33] quæ contra [34] leges constitutionesque, vel contra bonos [35] mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est. PP. Kal. Aug. iisdem CONSS. 214.

De creditore, qui ſucceſſit debitori.

VII. Idem A. Julio Maximo.

DEbitori tuo si [36] heres extitisti, actio, quam contra eum habuisti, adita hereditate confusa est. Sed si eam hereditatem, posteaquam in judicio obtinuisti, ei [37] tradidisti, quem sententia superaveras: ea conditione pactoque, *ut tam cæteris creditoribus* [38], *quam tibi* [39] *in eo, quod tibi deberetur, ſi* [40] *eam hereditatem non adiſſes, ſatisfaceret*, pacti conventionisque fides servanda est, quæ si non servatur, ex stipulatu [41], si modo pacto subjecta est, dabitur actio: [vel præscriptis [42] verbis, si stipulatio non intervenit.] PP. III. Kalend. Auguſt. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De pecoribus partiariis.

VIII. Idem A. Mucatraulio. [43]

SI pascenda [44] pecora partiaria [45] (id est, *ut fœtus eorum portionibus, quibus placuit, inter dominum & paſtorem dividantur*) Apollinarem suscepisse probabitur: fidem pacto præstare per judicem compelletur [46]. PP. IV. Kal. Octob. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De dolo.

IX. Imp. ALEXAND. A. Dionysio.

CUm, posteaquam adversatius matris tuæ victus esset [47], matrem tuam cricumvenerit [48], ut ei caveret *nullam ſe controverſiam de ſervis moturam*, id pactum mala fide factum, irritum est: & cum ex ea conventione cum [49] matre tua agi cœperit, judex eam liberabit. PP. Prid. Idib. Sept. ALEXAND. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De dote, differentia legis, & pacti nudi.

X. Idem A. Nicæ.

LEgem [50], quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet. Nec obesse tibi poterit, quod dici solet, *ex* [51] *pacto actionem non nasci:* tunc [52] enim hoc jure utimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit: utilis est condictio. PP. III. Kalend. Mart. ALBINO [53] & MAXIMO CONSS. 228.

De dote.

XI. Idem A. Capitoni.

EX [54] conventione quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret [55], *Ut creditoribus, quibus fuerant prædia obligata, uſuras ſolveret* [56]: actio tibi adversus eam competere non potest, etsi pactum in stipulationem deductum probetur. Sed si fundus æstimatus (ita ut pars instrumenti significat) in dotem datus est: ex vendito [57] actio, ut placitis stetur, competit. [58] PP. Non. Decemb. ipso A. III. & DIONE II. CONSS. 230.

De prioribus & poſterioribus pactis.

XII. Idem A. Flacillæ.

PActa [59] *noviſſima* [60] servari oportere, tam juris quam ipsius rei æquitas postulat. Quapropter si conventione, quæ præcessit, diversa pars usuram se non esse consensit, & maxime [61] si (ut proponis) id etiam apud acta Præsidis adseveraverit: actionem, quæ super prima conventione fuerat, exercere non prohiberis. PP. III. Kal. Martii, AGRICOLA & CLEMENT. [62] CONSS. 231.

De contractibus bonæ fidei.

XIII. Imp. MAXIMINUS A. Mario.

IN bonæ fidei contractibus [63] ita demum ex pacto actio [64] competit [65], si [66] incontinenti [67] fiat: Nam quod postea [68] placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. PP. V. Idib. Januar. MAXIMINO A. & AFRICANO CONSS. 237.

De pacto pœnali & ſtipulatione ſubjecta.

XIV. Imp. GORDIANUS A. Cælio militi.

SI [69] pacto [70], quo pœnam adversarium tuum promisisse proponis, *ſi placito non ſtetiſſet*, stipulatio subjecta [71] est; ex stipulatu

36 *L.* 5. *ff. de her. act.* vid. *l.* 95. §. 2. *ff. de ſolutionibus.*

37 Id est, tertio alicui, puta heredi defuncti ab intestato, & legitimo: qui fortè testamentum injustum, aut falsum, aut inofficiosum dicebat.

38 Hereditariis scil.

39 Qui ejusdem hereditatis erat creditor.

40 Sit hæc hypothesis: solve quod ex hereditate Titii defuncti mihi debetur. *Actio.* Si quæ tibi actio competit, ea sublata est, siquidem semel defuncto successisti ex ejus testamento: additione ejusmodi tuum debitum sublatum, confusione extinctum est, *l.* 95. §. 2. *ff. de ſolution. Excepio.* Hoc ita est, sed eandem hereditatem tibi restitui ea lege, ut mihi satisfaceres. *Replicatio.* Pacti fides servanda. *Deciſio.* Quæ actio eo nomine actori competat? dic *ut ff. eod.*

41 *L.* 14. *ff. eod.*

42 Stipulatio impedit præscriptis verbis actionem: quia stipulatio ipsa novatio est.

43 Mucatraulo *Cujac.* adde *l.* 4. *ff. de jure fiſci.*

44 *L.* 13. §. 1. *ff. de præſcript.*

45 *Partiaria pecora* sunt, de quorum fœtu inter dominum, & pastorem certis portionibus dividendo convenit, *l.* 25. §. 6. *ff. locati.* Sed Hotomanus legit *Partiario* adverbialiter.

46 Ratio dubitandi hinc orta est, quod saltem non ex locatione teneretur, cum locationis merces regulariter in pecunia numerata constitat, *l.* 1. §. 9. *ff. depoſiti, l.* 5. §. 2. *ff. de præſcript. verb.* sed neque ex societate, quia nulla hic pecoris societas est ratione dominii, *l.* 13. §. 1. *ff. de præſcript.* non etiam ex pacto quod pactum nullam pariat actionem, *l.* 27. *ff. de locato.* Quid juris? Donellus hic nudum esse pactum negat, cum sit adjunctum traditioni: Ait, hanc conventionem esse societatis. Hotomanus præscriptis verbis actionem dari putat *hic.*

47 Idque ipse sciret. 48 Ei persuadens nondum eam judicio vicisse: & nondum in ejus favorem rem judicatam fuisse. 49 Hic fingere sive constituere debemus, servos (de quibus agebatur) in potestate mulieris. 50 Sensus est: Rebus certa lege datis ex ea lege actionem dari. Vide *Cujac.* 11. *obſerv.* 17. *in fin.* 51 Vide ad hanc sententiam *Socin. reg.* 9. 52 *L.* 7. §. 4. *ff. eod. l.* 27. *in fin. ff. de locato, l.* 1. *ff. de pactis convent. l.* 5. *ff. de contrab. ſtipulat. Paul.* 7. *ſent.* 14. *in fin.* 53 Balbino. 54 Hæc lex extat in *l.* 1. *ff. ſine cenſu vel reliquis.* 55 Tuo patri scil. 56 Ipsa noverca scil. Sit autem hæc hypothesis: Meus pater, idemque tuus maritus usuras à te debitas multis annis tuis creditoribus solvit: refunde: hæc *Actio.* Fundum ei dotalem dedi obstrictum supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt, onus itaque ejus sustinere debuit, *l.* 13. *ff. de impenſis.* hæc *Exceptio*, at *Replicatio.* Fundum dedisti quidem, sed æstimatum. Quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet, *l.* 3. *ff. locati, l.* 10. *in princ. ff. de jure dot.* Si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua non tua percepit. Proindecum creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est, ut debiti tui usuræ solverentur: nam venditor id præstare debet, quod in venditione se præstiturum promisit, *l.* 2. *l.* 6. §. *penult. l.* 11. §. 1. *ff. de act. empt.* Notum est jam quid judicari debeat. 57 Ex empto, *Hotoman. l.* 13. §. 19. *ff. de act. empt.* 58 Non competit, *l.* 1. *in fin. ff. ſine cenſu*, & male. 59 Ut & legata, *l.* 6. §. 2. *in fin. ff. de jure codic. l.* 12. §. 3. *ff. de legat.* 1. fideicommissa, *l.* 19. *ff. de fideicomm.* heredum institutiones, *l.* 16. *ff. de vulgar.* constitutiones Principum, *l. ult. ff. de conſt. Princip.* leges. unde illud 12. tabularum, Ut quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque sit. *Liv.* 7. & 9. vide *Hotoman.* 60 Id est, ultima: adde *l.* 3. *ff. de reſcind. vendit.* adde *l.* 13. *ff. de donat.* 61 Quod apud acta fit, violentius obligat quàm quod privatim. Hinc colligunt Testamentum, quod alias septem testes exigit, donationem causa mortis, quæ alias quinque testes requirit, valere coram duobus apud Judicem, si apud acta insinuetur. Præsumi namque omnem metum & dolum abesse, ubi judex suum decretum interposuit. Vide *Wurmſerum* 1. *pract.* 1. *obſ.* 11. 62 Clementino.

63 De quibus vide §. 28. *Inſtit. de actionibus.* An idem est in stricti juris judiciis? Accurs. ait, *arg. l.* 27. *l.* 28. *ff. eod. l.* 40. *verſic. Dicebam, ff. de reb. credit.* Idem confirmat Cujac. 10. *obſerv.* 34. Donellus vero negat. pacta stricti juris judiciis (puta stipulatione & mutuo) adjecta parere actionem sive ante, sive post, sive incontinenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, *l.* 17. *ff. eod.* adde *l.* 9. *ff. de non numerata pecunia:* quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est, *l.* 99. *in princ. ff. de verb. oblig.* Hinc sequi pacta sui natura contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veram puto: sin usum, sublata utpote hodie differentia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

64 Non propria: sed actio empti, si junctum est pactum emptioni: locati vero, si locationi: idem dicatur in similibus. 65 Id est, pactum incontinenti adjectum format actionem, *l.* 7. §. 2. *ff. eod.* 66 Adde 1. *Harm.* 9. §. 21. 67 Ex continenti, *l.* 7. §. 5. *verſ. Sed hoc. ff. eod.* seu tempore contractus, *l. pen. ff. de pactis. inter empt. ſtatim, l.* 27. *ff. eod.* in ingressu contractus, *d.* §. 5. *verſ. Idem Marcellus. iv ἀρχῇ*, 11. *Eclog.* 1. *cap.* 5. initio contractus, *l.* 5. *ff. de pact. inter empt.* Id est, antequam contractus perficeretur, id est, nondum contractu perfecto, non post contractum jam perfectum cum nondum lex contractui data esset. 68 Pacta ex intervallo pariunt exceptionem. *Ex intervallo* fieri, est contractum subsequi, fieri μὴ χρόνον, *Eclog. dict. loc.* re jam contracta, post contractum jam perfectum. 69 Si pacto subjecta sit pœnæ stipulatio, optio stipulatori datur, ut aut stipulatione utatur aut exceptione, si modo accepto ferat pœnam, deque ea non petenda cautionem interponat. 1. *Harm.* 9. §. 16. adde *eundem ibid.* §. 10. 70 Pacto pœna promitti potest: at peti non potest, nisi stipulatio sit subjecta. 71 Stipulatione pacto subjecta, non ex pacto quod antecessit stipulationem, sed ex stipulatione quæ subsecuta est agitur, *l.* 27. *ff. eod.*

Source : BIU Cujas

latu ages, vel [1] id, quod in conventionem devenerat, ut fiat, consequeris: vel pœnam stipulatione comprehensam more [2] judiciorum exiges: nam bona [3] adversarii tui in te transferri citra [4] solemnem ordinem frustra deprecaris. PP. Kalend. April. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

1 Et res debita, & pœna ejus loco simul peti non potest.

2 *Mos judiciorum* quid? quid receptus in ipsis judiciis nec improbatus legibus.

3 Quo jure nitebatur actor ad id postulandum? puto conventione pœnali, de qua hic agitur: Ut merito possis hinc colligere, neque stipulatione fieri posse, ut creditor propria authoritate bona debitoris in se transferat, circa solemnem juris observationem, idque ea de causa constitutum, ne via fœneratoribus pateat. In hac quæstione lex hæc tota prorsus occupata est.

4 Id est, non servato juris ordine, cum nulla sententia præcesserit, *l. 58. ff. de re judicata.*

De futura successione.

XV. Impp. VALENT. [5] & GALLIEN. AA. & VALERIANUS Nobiliss. Cæs. Pactumeio.

PActum [6] quod dotali instrumento [7] comprehensum est, *Ut, si pater vita fungeretur, ex aqua* [8] *portione ea, quæ nubebat cum fratre heres patris sui esset:* neque ullam [9] obligationem contrahere, neque libertatem [10] testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. PP. X. Kalend. Martii, ÆMILIANO & BASSO CONSS. 267.

5 Fe. *Valeriano.*

6 Adde *l. pactum 4. ff. de pact. cont. l. 3. ff. de collat. l. ultim. ff. de suis.*

7 Pactum hoc vestitum est litteris.

8 Huc res redit: An quis hereditatem suam contractu inter vivos, puta dotis vel societatis omnium bonorum, in aliquem, præsertim in liberos, deferre possit? vel ita: An successiones pactis vel stipulationibus possint obstringi? Negatur *ut hic. & l. 5. ff. de pactis correntis. l. 4. ff. de inutil. stip.* Contrarium exstat in *l. ult. ff. eod. vers. nisi ipse forte.* Idem quoque negat Leonis *const.* 19. sed & praxis teste Masuerio: & ita judicatum fuisse in Senatu Tholozano & Parisiensi Paponius retulit 20. *Arrest. 2. Arrest.* 1. Atqui hoc admisso licita bonorum omnium donatio fuerit, & ea concessa, libertas testandi tolletur, quam tolli jus non patitur. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi: ut mox dicetur plenius.

De precaria substitutione.

XVI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Diaphanto.

CUm proponas, filios testamento scriptos heredes rogatos esse, *Ut* [11], *qui primus rebus humanis eximeretur, alteri portionem hereditatis restitueret:* quoniam precariam [12] substitutionem fratrum consensu [13] remissam adseris, fideicommissi persecutio cessat. PP. IV. Id. Feb. MAXIMO II. & AQUILIANO CONSS. 286.

De Scriptura.

XVII. Iidem AA. Deximacho.

PActum [14], quod bona fide interpositum docebitur, etsi scriptura [15] non existente: tamen, si aliis probationibus rei [16] gestæ veritas comprobari potest, Præses provinciæ secundum jus custodiri efficiet. PP. IX. Kalend. Jul. iisdem Conss. quibus supra 286.

De parte accepta ab uno ex correis debendi.

XVIII. Iidem AA. Julio & Æmilio.

SI creditores vestros ex parte debiti admisisse quemquam vestrum pro [17] sua persona solventem probaveritis: aditus Rector provinciæ, pro sua gravitate, ne alter pro altero exigatur, providebit. PP. VII. Idib. Januar. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

De futura successione.

XIX. Iidem AA. Victoriano militi.

LIcet [18] inter privatos [19] hujusmodi scriptum, quo comprehenditur, *Ut is qui supervixerit, alterius rebus potiatur,* ne donationis quidem mortis causa gestæ efficaciter speciem ostendat: tamen cum voluntas militum, quæ super ultimo vitæ spiritu, deque familiaris rei decreto quoquomodo contemplatione mortis in scripturam deducitur, vim postremi judicii obtineat: proponasque te ac fratrem tuum ad [20] discrimen prælii pergentes, ad communem mortis fortunam invicem [21] esse pactos, *ut ad eum, qui superstes fuisset, res ejus, cui casus finem vitæ attulisset, pertinerent:* existente conditione intelligitur [22] ex fratris tui judicio, (quod principalium constitutionum prompto favore firmatur) etiam renum ejus compendium ad te delatum esse. PP. XV. Kal. Decemb. *Sirmii*, ipsis XV. & III. AA. CONSS. [23]

De rerum Dominio.

XX. Iidem AA. & CC. Martiali.

TRaditionibus [24] & usucapionibus [25] dominia [26] rerum, non [27] nudis [28] pactis transferuntur. [29] PP. Kal. Jan. ipsis V. & IV. AA. CC. CONSS. 293.

De divisione & transactione.

XXI. Iidem AA. & CC. Eusebio.

CUm proponas, inter vos sine [30] scriptura placuisse *fratrum tuorum successiones æquis ex partibus dividi*, & transactionis causa probari possit hanc intercessisse conventionem: exceptione [31] te tueri potes, si possides: Quod si adversarius tuus teneat [32]: ex hoc placito nullam actionem natam esse, si tibi stipulatione non prospexisti, debes intelligere: nec adversario tuo transactione uti [33] concedendum est, nisi [34] ea quæ placita sunt, adimplere paratus sit. PP. Kal. Maii, FAUSTO II. & GALLO CONSS. 298.

De tutoribus & curatoribus.

XXII. Iidem AA. & CC. Archelao.

PActum curatoris [35] *recipere minorem quantitatem* pacisscentis, adultæ ætatis suffragium, ne noceat, efficiet: tutores [36] enim & curatores exigentes pupillis & adultis debitum, non etiam remittentes [37] præstant obligationis liberationem. PP. XVIII. Kal. Decembr. *Sirmii* ipsis VII. & VI. AA. CONSS. 299.

De filio.

XXIII. Iidem AA. & CC. Honorato.

FIlius [38] pacisscendo [39], aut debitum accipiendo: nihil detrahit patris obligationi. PP. XVII. Kalend. Decembr. *Sirmii*, ipsis VII. & VI. AA. CONSS. 299.

An pactum cum quibusdam factum aliis prosit.

XXIV. Iidem AA. & CC. Dominæ.

SI actionem legati, vel fideicommissi, quam adversus heredes mariti [40] quondam tui habuisti, te adfectione [41] heredum aliis remisisse probetur, exceptionem pacti contra debitores [42] instituenti, actiones nocere tibi minime posse intelligis [43]. PP. XVIII. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. III. CONSS. 300.

De pactis debitorum.

XXV. Iidem AA. & CC. Euhemero.

DEbitorum pactionibus [44], creditorum petitio nec tolli, nec mutari potest. S. IV. Kalend. Maii, *Sirmii*, CC. III. CONSS. 300.

De pacto successorum debitoris.

XXVI. Iidem AA. & CC. Corneliæ.

PActo successorum debitoris ex lege [45] duodecim tabularum æs alienum hereditarium pro portionibus quæsitis singulis ipso jure divisum, in solidum unum obligare creditori non potest: Quod & in honorario succedentibus jure locum habet. De chirographis itaque communibus exhibendis coheredem, vel non perfectis in divisione placitis convenire, quanti tua interest, potes. PP. III. Id. Octob. *Variani*, CC. CONSS. *

De stipulatione pactum confirmante.

XXVII. Iidem AA. & CC. Aurelio Chresimo.

PEtens ex stipulatione, quæ placiti servandi causa secuta [46] est: seu antecessit [47] pactum, seu post statim interpositum sit, recte secundum se ferri sententiam postulat. S. VI. Idib. Novemb. *Heracleæ*, CC. CONSS. *

24 Subint. factis à domino ex justa causa: idque jure gentium. *l. 2. ff. de crimine stellionatus, l. 7. in fin. ff. pro emptore*, 11. *Eccl. 1. c. 61. Ulp. 7. l. 9. ff. de donationibus inter virum & uxorem, l. 13. ff. de distract. pignor.* id est, traditione eaque non nuda. Nuda non est quæ causam habet ac titulum non quemvis, sed alienationis causam continentem. *l. 31. ff. de adquir. rer.* E contrario, solus titulus dominium non transfert, nisi sequatur traditio, *l. 15. ff. de rei vindicat.* Ad hæc, Traditio non fit cujusvis rei. *l. 70. ff. de contr. empt. l. 83. §. 5. ff. de verb. obl. l. 182. ff. de reg. §. 8. Inst. de rer. divis.* à quavis persona. *l. 1. ff. de fundo dotali. l. 22. ff. de admin. tut. Novell. de non alienandis reb. Ecclesiast. 7. c. 1. & 120. c. 7. §. 1.* adde *casum legis 3. super eod.* aut quavis forma, de qua dicam ad *l. 2. ff. de acquir. poss.* Effectus traditionis est, In adquirendo dominio tempus traditionis magis considerari quam tituli: qua de re dicetur ad *l. 15. ff. de rei vindic.* Illud interim adjiciendum, quibusdam casibus dominium transferri & ad nos redire sine traditione: qua de re quoque dicetur ad *l. 6. ff. quando dies leg.*

25 Si traditio facta sit à non domino, idque sit jure civili. vide *l. 3. ff. de usucapionibus.* de quibus dicam ff. *de usucapion. transformanda.* Hinc colligunt, Directum dominium præscriptione non transferri, sed utile tantum dominium. de quo vide Socinum *reg. 97.*

26 *Dominium*, est jus de re corporali perfectè disponendi, nisi lex obstet: estque unicum numero & substantia. *l. 14. §. 2. ff. de except. rei.* habet tamen qualitates diversas. hinc directum, utile, vel quasi dominium. Utile interdum concurrit cum directo (ut in Emphyteuta aut ei repugnat, vide *Ferrariensem in forma libelli actionis realis, 2. in verbo jure dominii vel 9. 9.*

27 Οὐ μὲν δὲ ψιλὸϊ συμφώνε, non nudo pacto, *Synopsis d. c. 60.* ὰ μόνον ψιλοῖς συμφώνοις. *ibid. c.* περὶ ψιλῆς ἐπαγγελίας, *c. 69.* id est, non nudis tantum pactis.

28 Νuda pacta hic intellige quæ traditione destituuntur: nuda, ut in *l. 1. ff. de pign. act. §. 44. Inst. de rer. divis. l. 8. ff. de action. empt.* Pacta an obligationes dixeris, nihil interest. *l. 3. ff. de obligationibus & action.*

29 Transferuntur etiam aliis modis. Sunt enim alii modi transferendi dominii, quam traditio & usucapio. vide *l. ult. ff. quando dies legat.* sed hi modi, de quibus hac constitutione traditur, usitatiores sunt aliis. Verum quæri potest, cur non dominia pactis transferuntur? Dic, quia rerum dominia à naturali possessione cœperunt. vide *Cujac. ad l. 1. ff. de usucap.* adde *l. obligationum 3. ff. de oblig.*

30 Vide *l. 17. ff. eod. l. 9. ff. de fide instrum.* Divisio fit interdum instrumentis interpositis. *l. 35. ff. eod.*

31 Possidenti ex causa transactionis justa competit exceptio.

32 *L. 26. ff. familiæ.*

33 Cur ita? vide *l. 45. ff. eod.*

34 Cum affectu scil. *l. 28. ff. de transactionibus.* Nemo mihi imputare potest, sibi promissum non servari, quando primus ipse promissum non servat. vide *c. 75. de reg. in 6.* Adversario fidem contractus servare non cogimur, si eam ipsemet non servavit: fides frangenti non committitur ei, qui hac de causa recusavit contractum servare. vide *l. ult. ff. de non numerata pecunia, l. 14. ff. pro socio.* Quin quod magis est, ad pœnam contra adversarium potest agere. Plura vide apud Rolandum à Valle 1. *consil. 57. num. 19. ad 24.* Socinum *regula* 149. Fidem frangenti reditati 1200. aureorum, pro summa mille aureorum non potest. *l. 11. ff. de jure deliberandi. l. 26. ff. de fideicomm. l. 10. ff. de transactionib.* vide Hotom. *consilio octavo.*

36 Tutoribus pupilli debitum exigere concessum est: at non remittere. *l. 28. §. 1. ff. eod.* donare, diminuendi causa transigere. *l. 17. & 28. §. 5. ff. de admin. tut.* pupillum spoliare, *l. 7. §. 3. ff. pro emptore:* deteriorem ejus conditionem facere. *l. 15. 28. §. 1. ff. hoc tit.*

37 Imo remittere possunt: sunt enim dominorum vice *l. 56. §. 4. ff. de furtis. & l. 157. ff. de reg. jur.* Solve: Sunt domini loco, cum pupillum non spoliant. dicta autem lex 56. agit de transactione litis dubiæ, cujus eventus dubius ac incertus pupillo oneri esse poterat.

38 Adde *l. 4. ff. si aliena res pignori, l. 30. ff. eod. l. 22. ff. de solution.* Idem in affini vel quasi sine mandato, vide *Bald. hic.*

39 Id est, pactum debitori paralibus eruditur, vel ut legatione fungeretur, mutuum accepit, num illis casibus pater obligabitur? Sic sane. Hoc ex pietate paterna colligimus. vide *l. 5. ff. ad S. C. Macedonianum*, & ipsa necessitudo. Nemo enim vento vivere potuisse intelligitur. *l. 2. in fin. ff. de aliment. pupill.*

40 Maritus uxori legare & fideicommittere potest.

41 Id est, si probaveris te legata remisisse aliis quàm veris heredibus, vel si cum tibi mens ea fuisset legata remittendi veris heredibus, tu opinatis ac rum affectione potuisti legatum remittere veris heredibus tibi ignotis, nullaque affectione tibi conjunctis, aut forte inimicis.

42 Id est, contra veros heredes.

43 Unde? superius dixi.

44 Quantumvis debitores inter se paciscantur, creditori nihil deperit. *l. 39. ff. de negotiis.*

45 Sensus est: Lege 12. tabularum singuli heredes pro portionibus quæ eis sunt quæsitæ, *l. 1. in fin. ff. si cert. pet.* tenentur. Quid si coheredi suo alicui reliqui coheredes onus æris alieni dissolvendi injunxerint, ea lege, ut vicissim nomina hereditaria (chirographis ei traditis) exigat? possint inter se quidem ita pacisci: non tamen in creditorum necem & fraudem. *l. 3. ff. de fide-jussoribus* exhibendis, partim in id quod sua interest.

46 Hic agitur de stipulatione pactum subsequente: ideoque malè hinc colligunt, pactum ex continenti adjectum stipulationi inesse ex parte actoris. Hotom. tamen hic legit *facta.*

47 Id est, si in instrumento (*pactum* enim hic sumi oportet pro instrumento pactum continente) pacti narratio stipulationem subsequitur, vel pactum. Quod ut intelligatur, sciendum est eam esse naturam stipulationis & pacti, ut pactum stipulationem inutiliter subsequatur. Stipulatio pacto adjecta obligat, at non è converso. At si scripturæ seu instrumenti ordinem intuebimur, pacti narratio, & antecedere, & qui, sed scriptura. vid. Donellum *hic:* & Cujac. *19. observ. 34.* In eo tamen sunt diversi, quemadmodum & Hotom. Cujacius *d. loco in medio & fine.* pactum stipulationi adjici posse incontinenti scribit, pactum confestim adpositum contractui stricti juris in adminiculis inesse ex parte actoris: ex intervallo ex parte rei. Donell. vero, utrovis modo, id est, sive ante, sive post adjici inutiliter pro actore existimat *ad l. 13. ff. eod. num. 33.*

Si

1 Atqui hoc admisso licita bonorum omnium donatio fuerit, & ea concessa, libertas testandi tolletur, quam tolli jus non patitur. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi: ut mox dicetur plenius.

9 Hoc non servatur, ut paulò ante diximus.

10 Donatio omnium bonorum, puta præsentium & futurorum, non valere hinc colligunt. *arg. l. stipulatio hoc modo concepta 61. ff. de verb. oblig.* sive testamento fiat hujusmodi donatio, sive contractu. vide *Clarum 4. sent. §. donatio. & Socinum regula* 108. Non idem est si quis donavit bona sua, vel omnia bona sua mobilia & immobilia. His enim casibus tenet donatio, quia libertatem de bonis futuris testandi sibi non abstulit, sed ea sibi excepisse præsumitur: Quid si alieno meam hereditatem donavi? non valet donatio: hoc enim genere testandi facultatem mihi abstuli, quod jus non patitur. *Bart. l. ult. ff. eod. Clarus d. loco.* Quid si donavi tibi omnia mea bona, & usumfructum eorum mihi excepi, ut de eo non possim testari? Non valet donatio. Nam ut donatio omnium bonorum valeat, oportet ut quod donator sibi reservat, ejus conditionis sit, ut de eo testari possit. de quo Clarus 4. *sent. §. donatio. q.* 19. Et hæc regula ita vera est, ut donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum non possit confirmari juramento. *Roland. à Vall. 1. consil. 39. num. 1. 2.* Goth. Negat Chassan. *Rubric. 7. §. 12. verb. s'il ne luy c'est expressement. num. 5. usque ad num. 11.* Tholosan. *decis. 454. & 455.* adde Alciat. *b. l.* ANS.

11 Adde *l. 1. ff. eod.*

12 Precaria substitutio mutuo consensu remitti potest. *l. 11. ff. eod.* potest etiam remitti, non mutuo. *l. 1. ff. eod.* & breviter: Spes futuræ successionis, seu fideicommissum sub conditione relictum, pendente conditione pacto remitti potest, si causa subsit.

13 Solemni tamen, vix enim in Jurisconsultorum libris ulla renunciatio hereditatis reperietur, nisi formalibus & distortis verbis expressa, *ut hic, & l. 2. 3. ff. de transact.* vide *Hotom. consil. 8.*

14 *Synopf. Basil. eod. c. 58.*

15 Pactum non requirit scripturam ut hic. *1. Harm. 9. §. 8.* ut & divisio hereditatis, *l. 21. ff. eod. l. 5. ff. de transf.* vide *l. 9. ff. de fide instr.* pignus. vide *l. 4. ff. de fide instr.* venditio. *l. 10. ff. de fide inst. l. 3. ff. de fide & jure hastæ.* locatio. *l. 24. ff. de locato.* nuptiæ. *l. 9. ff. de nuptiis.* emancipatio. *l. 11. ff. de fide inst.* pignus, hypotheca. *l. 4. ff. de pignorib. l. 4. ff. de fide inst.* Usurarum stipulatio. *l. 1. ff. de usuris.* societas. *l. 4. ff. pro socio.* & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur *Nov. 73. c. 8.* Eos tamen excipe, in quibus scriptura more ac solennitate, vel partium conventione necessario requiritur. vide *l. 17. ff. de fid. inst.* velut in testamento scripto. *l. 21. ff. de testamentis.* emphyteusi. *l. 1. ff. de jure emphyteutico.* literarum obligatione: sententia definitiva. *l. 2. ff. de sent. ex periculo.* in legitimandis per matrimonium liberis in concubinatu susceptis. *l. 10. 11. vers. Sufficiat. ff. de natural.* in nuptiis Senatorum & honestiorum personarum. *Nov. 97. c. 4.* vel si jus πρωτοπραξίας, seu prior in hypotheca esse affectat. *Novell. 136. c. 3. l. scripturas 11. ff. qui potiores:* in arbitrii homologatione. *l. 4. in fin. l. 6. ff. de arb.* in contestatione non numeratæ pecuniæ. *l. 6. §. 4. ff. de non num. Nov. 100. c. 1. §. 1. vers. Contestatione.* in emancipatione. *l. 2. l. ult. de emancip.* in adoptione. *l. ult. ff. de adopt.* vide Speculatorem *tit. de inst. edit. §. restat autem. vers. Aut vero*; Ferrariensem *in forma productionis testamenti 13. in verbo, coram.*

16 Τὸ πρᾶτα, *Synopsis*, id est, venditoris aut rei venditæ.

17 Si uni ex correis debendi fit pro sua persona liberatio, tacite videtur creditor cum eo pactus, *ne pro suorum correorum personis conveniatur:* futurum alioqui, ut si non ea formula liberatus sit, ob reliquos possit conveniri. *l. 2. 3. ff. de duobus reis.* Goth. Si alter ex duobus reis portionem suam solvat, an & quate.us inde obligationis divisio inducatur, ita ut is pro rata alterius amplius conveniri non possit. Vid. Donell. Gilken. Pac. Purpurat. Thoming. *decis. 47.* Hartmann. Pistor. *quæst. 9.* Ronchegal. in *l. ubi duo. ff. de duob. reis.* Leonin. *emendat. lib. 5. cap. 4. num. 8.* ANS.

18 *Synopf. Basil. eod. c. 60. 1. Harm. 9. §. 30. & 1. tit. 16. §. 6.*

19 Puta paganos, non milites.

20 Εἰς παράταξιν, ubi in aciem prodeunt. *Synopf. Harmenop.*

21 Non valet conventio inter duos facta de mutua successione. *l. 4. ff. de inutilibus stip.* (eam Græci vocant ἀλληλοκληρονομίαν) vide *1. Harm. 9.* περὶ ἀλληλοκληρονομίας. nisi inter commilitones. *ut hic. l. 4. ff. de inutil. stipul.* in ipso procinctu, ἀπὶ παρατάξιν ἐξιόντας, *21. Eclog. 1. c. 60. Harm. d. loco.* non valet inter virum & uxorem. vide Cujac. *16. obs. 39. & ad l. 20. ff. de verb. obl.* Valebit ergo hujusmodi conventio inter solos milites? Paponius 20. *Arrest. 2. Arrest. 1.* ait, usu hodie receptum esse in Gallia, præsertim inter nobiles, ut in societate omnium bonorum alter alterum heredem possit instituere: Hotomanus *consil. 1.* scribit, hujusmodi donationes inter vivos reciprocè factas valere: præsertim, ut familiæ conserventur, vel si inter cognatos & agnatos fiunt. *fol. 7. & fol. 48. & seq.* Idem ex communi opinione refert, hanc legem ad paganos extendi communi omnium gentium usu. Hujusmodi confraternitatem in Germania initam & contractam ann. 1373. inter Ducem Saxoniæ & Landgravium Hassiæ: & aliam diverso tempore inter Ducem Saxoniæ & Marchionem Brandenburgensem: & in Gallia quoque talem donationem initam inter Dominos d'Alegre: in Italia inter Dominos de Molza, & breviter passim valere hujusmodi conventiones refert Cynus, Bald. Castrenf. Salicet. ad *l. si pater 5. ff. de inoff.* Hippolytus *singulari* 150. & 333. Tiraquell. ad *l. si unquam. num. 10. ff. de revocandis donat.* Mynsinger. 2. *obs. 33.* Dixi ad *l. 5. ff. de pactis conventis.*

22 Imo pactum mutuæ successionis non valet. *l. 70. ff. de her. inst.*

23 Fe. ipsis IV. & III. AA. Coss. id est, A. D. 290.

Source : BIU Cujas

Si certis annis quod convenerat, datum fuerit.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Leontio.

SI certis [1] annis, quod [2] nudo [3] pacto convenerat, datum fuerit: ad præstandum in posterum indebitum solutum obligare non potuit eum qui pactum fecit, nisi placitis stipulatio interfesserit. S. III. Non. Decemb. *Burtodixi*, ipsis VIII. & VII. AA. Conss. 303.

De fori præscriptione, & juris sui renunciatione.

XXIX. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI quis in 4 conscribendo instrumento sese confessus fuerit, *non* [5] *usurum fori* [6] *præscriptione* [7] *propter* [8] *cingulum militiæ* [9] *suæ, vel dignitatis* [10], *vel etiam sacerdotii* [11] *prærogativam*, licet antea dubitabatur [12], si [13] oporteret eandem scripturam tenere: & eum, qui hoc pactus est, non debere adversus suam conventionem venire: vel licentiam ei præstare, discedere quidem ab scriptura, suo autem jure uti: sancimus [14], Nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere: Si [15] enim & ipso Prætoris Edicto, [16] *Pacta conventa, quæ neque contra leges, neque dolo malo inita sunt, omnimodo observanda sunt*: quare & in hac [17] causa pacta non [18] valeant: cum [19] alia sit regula [20] juris antiqui, *omnes* [21] *licentiam habere, his, quæ pro se introducta sunt, renunciare?* Omnes [22] itaque Judices nostri hoc in litibus observent: & hujusmodi observatio, & ad pedaneos [23] judices, & ad compromissarios, & arbitros electos perveniat: sciturі, quod si neglexerint, etiam litem [24] suam facere intelligantur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* Post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Pactum de hereditate viventis.

XXX. Idem A. Johanni P. P.

DE quæstione tali à Cæsariensi [25] advocatione interrogati fuimus: Duabus vel pluribus personis spes alienæ hereditatis fuerat ex cognatione forte ad eos devolvendæ: pactaque inter eos inita sunt pro [26] adventura hereditate; quibus specialiter declarabatur, *Si ille mortuus fuerit, & hereditas ad eos pervenerit, certos modos in eadem hereditate observari*: vel, *si forte ad quosdam ex his hereditatis commodum pervenerit, certas pactiones evenire*. Et dubitabatur, si [27] hujusmodi pacta servari oporteret. Faciebat autem eis quæstionem, quia adhuc superstite eo, de cujus hereditate sperabatur, hujusmodi pactio processit: & quia non sunt ita confecta, quasi omnimodo hereditate ad eos perventura, sed sub duabus conditionibus composita sunt, *si ille mortuus fuerit*, & *si ad hereditatem vocentur hi qui hujusmodi pactionem fecerunt*. Sed nobis omnes hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur, & plenæ tristissimi & periculosi eventus: Quare enim, quodam vivente [28] & ignorante de rebus ejus quidam paciscentes conveniunt? Secundum veteres [29] itaque regulas sancimus, *Omnimodo hujusmodi pacta, quæ contra bonos* [30] *mores inita sunt, repelli*, & nihil ex his pactionibus observari: nisi ipse forte, de cujus hereditate pactum est, voluntatem [31] suam eis accommodaverit, & in ea usque ad extremum vitæ suæ spatium perseveraverit: tunc etenim sublata acerbissima spe, licebit eis illo sciente [32] & jubente hujusmodi pactiones servare: Quod etiam anterioribus [legibus &] constitutionibus [33] non est incognitum, licet à nobis clarius est introductum. †. Jubemus etenim, neque donationes talium rerum, neque hypothecas penitus esse admittendas, neque alium quemquam contractum: cum in alienis [34] rebus contra domini voluntatem aliquid fieri, vel paciscі, secta temporum nostrorum non patiatur. Dat. Kal. Novemb. *Constantinopoli*, post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

1 Non, si quis quid præstat sæpius, ideo consentire intelligitur, seque in id obligare, ut idem in perpetuum præstet deinceps. *Donel.* vel ita: Onus perpetuæ præstationis pacto vestito etiam aliquot annorum præstatione adquiri non potest, sed stipulatione, *l. 1. §. de usuris*, *l. 31. ff. de oper. libert.* vel ita, Rei indebitæ per aliquot annos præstatio non obligat ad perpetuam præstationem, nisi præstatio uniformiter continuata est, ut debita (quod hic cessat) & tempore immemoriali: quo casu non est necesse allegare, vel probare aliam causam: quia tanti temporis observatio habet vim constituti: ubi constat de præstatione causali, sufficiunt decem continuorum annorum præstationes, & ita intelligе *l. 6. ff. de usuris*: ne alioquin cum hac dissideat: adde *l. 1. §. de agricolis*, & *censitis*. vid. Molinæum *in tract. de usuris*, *quæst. 19. n. 200. §. quæst. 20. n. 205.* Triennii tamen tempus in casu *l. 1. §. de fideicommiss.* sufficit: ut & in reliquis præstationibus quæ causam evidentem habent.

2 Puta quinquaginta aureos. *Synops. Basil. tit. 1. c. περὶ ψιλῆς ὁμολογίας 76.*

3 Χωρὶς ἐπιστροφῆς, sine stipulatione, *Synops. Basil. eod.*

4 Id est, si quis in ipso contractu, aut incontinenti contractus. Ex cujusmodi pacto jure civili nascitur actio: jure prætorio exceptio & replicatio. 5 Vide ad hunc locum Socinum *reg.* 339. 6 Foro quisque in suo conveniendus. Forum peculiare sortimur ratione militiæ, dignitatis, sacerdotii. Si alio loco convenimur, competit nobis exceptio. De exceptionibus declinatoriis adversus jurisdictionem, vide Oldendorp *c. 6. Enchiridii, except. 7.* 7 Id est, exceptione. Porro fori præscriptioni renunciat, qui hoc adversario largitur, ubi conventus ab eo fuerit, se ad suum forum vel judicem suum litem non revocaturum: majus est expresse consentire in quemvis judicem, quam simpliciter polliceri, se ad eum judicem non iturum, ad quem jure possit revocare. Priore casu in quemvis judicem consentitur: posteriore, non consentitur, sed in eos tantum, quos judices jure communi haberes, si miles non esses. Itaque in hac hypothesi, tametsi miles non possit revocare adversarium ad judices privilegio datos, non ad quosvis, tamen trahetur ab adversario, sed ad eos tantum, quorum esset jurisdictio, si donatus privilegio non fuisset. 8 Id est, occasione militum, &c. Fori præscriptio, seu exceptio tribus ex causis hic competit, propter militiam, dignitatem, sacerdotium: igitur militi, magistratui, & sacerdoti competit. 9 Milites apud magistrum militum. *l. pen. §. de jurisdict. omnium jud.* Clerici apud Præsidem in provinciis, apud P. prætorio in urbe conveniri possunt. *l. 31. §. de episc. audiend.* 10 Vid. *l. 7. §. de jurisd.* 11 *L. 51. §. de episcopis. Nov. 136. c. 1.* 12 Forte ex *l. si convenerit. 18. ff. de jurisd.* Verum ibi licuit ante aditum judicem pœnitere. Alias additione fit competens. 13 Græca locutio, *Si*, pro *An*, ut *l. 30. §.* 14 Pacto renunciare foro possumus. 15 Prima decidendi ratio. 16 Quod proponitur *l. 7. §. 7. ff. de pactis.* 17 Foro possumus renunciare. 18 Imo valere debet, præsertim re integra. *l. 18. ff. de jurisd.* Solve: dicta l. 18. negat pactum nudum ad fori renuntiationem sufficere. Aliud est autem in pacto vestito cohærentia contractus, *ut hic.* 19 Secunda decidendi ratio satis infirma, multis enim casibus renunciare non licet juri suo: puta dotis privilegio, *l. 2. ff. de pactis dotalib.* alimentis. *l. 8. in pr. ff. de transf.* cautioni ususfructus. *l. 1. §. de usufr.* Verum dici potest, quemque juri pro se introducto posse renunciare, lege nominatim id permittente, vel si publica utilitas in eo non vertatur. 20 Eodem pacto ex regulis juris jus à se inductum confirmat Justinian. *l. 30. §. eod.* 21 *L. 7. §. 14. l. 31. §. 43. l. 46. in fin. ff. eod. l. 4. §. 4. ff. si quis caution. l. 41. ff. de minorib. l. 24. §. 8. ff. de damno. l. 21. 27. ff. de reg. jur.* 22 Nota genera judicum qui sequuntur Pedanei, compromissarii, arbitri, electi. 23 Judicum alii pedanei, compromissarii, arbitri. 24 *Litem suam facere* quid, vide in *l. ult. ff. de extraord. cogn.* 25 Ne dicas Cæsaris advocatum cum Accursio, sed urbis Cæsaræ: Palestinæ advocatos: unde Palestina advocatio dicitur, *l. 12. §. de legitimis heredibus. l. 27. in pr. §. de fidejuss.* 26 Corvina conventio est paciscі de viventis hereditate, eo ignorante, *l. 2 §. 2. ff. de vulgari, l. 1. §. 21. ff. de collat. bonor.* Goth. De pacto futuræ successionis vide Tessaur. *dec. 225.* Alciat. & Purpurat. *b. l.* & si fiat inscio eo, de cujus bonis agitur, Merend. *lib. 1. controv. cap. 17. 18. 19.* Ans. 27 Id est, an: ut *l. 29. §. eod.* 28 Viventis non est hereditas. Ideoque si quis ita emerit, *pro se suisque filiis & heredibus*: vel si quis ita concesserit, *mihi, & filiis, & heredibus*: vel ita heredem instituerit, *me, liberos meos & heredes*, liberi mecum non concurrunt, quia me vivo heredes non sunt. Aliud erit si quis *me, & filios heredes* instituerit. v. *Graff. lib. sent. §. ber. q. 4.* 29 Ita veteribus regulis suas decisiones confirmat Justinianus, *l. 29. §. eod.* 30 *L. 6. §. eod.* 31 *D. l. 46. ff. de her. inst.* 32 Eo, de cujus successione agitur, sciente, jubente, adde, & ne quidem in mortis articulo revocante, de ejus hereditate, licet viventis paciscі possumus. Imo non possumus, eo etiam permittente; confirmatur enim spes paciscentium, qui nihil non aufuri sunt in eum, ex cujus morte sperant aliquid. Ad hæc, is de cujus successione quis paciscitur, de sua hereditate transferenda paciscens non obligatur, *l. 15. §. cod. l. 5. §. de pact. convent l. 4. §. de inutil. stipul.* Ergo nec paciscentibus consentire. Solve: hoc nostro casu, qui consentit hereditatem suam, non promittit absolute, cum ante mortem suam voluntatem mutare possit. 33 *L. 2. C. Th. fam. ercisc.* 34 *L. 1. ff. de pign. & hypoth. l. 38. §. 4. ff. de verb. obl.* Rem alterius donare non possumus.

Tit. IIII.

DE TRANSACTIONIBUS [35].

De pactione vel transactione facta cum quibusdam ex tutoribus vel curatoribus.

I. Imp. Antoninus A. Celerio.

NEQUE pactio, neque transactio cum quibusdam ex curatoribus [36] sive tutoribus facta, auxilio cæteris est in his, quæ separatim communiterve gesserunt, vel gerere 37 debuerunt. Cum igitur tres curatores habueris, & cum duobus [38] ex his transegeris: tertium convenire non [39] prohiberis. Dat. Kalend. Maji, Gentiano & Basso Conss. 212.

De metu licito.

II. Idem A. Luctatio.

CUm te proponas cum sorore tua de hereditate transegisse, & ideo *certam pecuniam ei te debere* cavisse: etsi [40] nulla [41] fuisset quæstio hereditatis, tamen propter timorem [42] litis transactione interposita, pecunia [43] recte cauta intelligitur: ex qua causa si fisco solvisses [44], repetere [45] non posses: & si non [46] solvisses, tamen jure convenireris. PP. III. Id. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De actione administrata curæ.

III. Imp. Alexand. A. Tulliæ.

AGe cum Geminiano [47], quod patet ejus curator tibi datus negotia tua gesserit: & si apud judicem negabit se hac actione teneri, quoniam [48] transactio & [49] Aquiliana stipulatio [50] interposita est: judex contemplatione [51] judicii quod bonæ [52] fidei est, quæret, de quanta pecunia nominatim transactum sit: &, si apparuerit de minore transactum [53], quantam pecuniam reliquam ex administratione curæ deberi probatum fuerit, solvere eum jubebit [54], quod non in stipulationem Aquilianam obligationis jure tantum deductum est, quanta erat quantitas pecuniæ quæ debebatur. Dat. Prid. Idib. August. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

IV. Idem A. Numidio.

ACtione administratæ curæ ab eo, qui legitimæ ætatis annos complevit, in Aquilianam stipulationem deducta, & per [55] acceptilationem extincta, nullam [56] aliam superesse [57], nisi de dolo intra [58] concessa tempora [59], non ambigitur: nisi specialiter etiam [60] de dolo transactum sit. PP. II. Non. Martii, Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De transactione cum herede tutoris sine scriptura.

V. Idem A. Evocato.

CUm te transegisse cum herede [61] quondam tutoris tui profiteatis, si id post legitimam [62] ætatem fecisti, frustra desideras, ut à placitis recedatur: licet enim (ut proponis) nullum [63] instrumentum intercesserit, tamen si de fide contractus confessione [64] tua constet: scriptura quæ [65] probationem rei gestæ continere solet, necessaria non est. PP. Kal. Mart. Albino & Æmiliano Conss. * 66

De Querela inofficiosi, de actione ex stipulatu, vel præscriptis verbis.

VI. Idem A. Pomponius.

CUm mota inofficiosi querela matrem vestram cum diversa parte transegisse, ita [67], *Ut* [68] *partem bonorum susciperet* [69], *& à lite discederet*, proponatis: instaurari quidem semel omissam [70] querelam per [71] vos, qui matri heredes extitistis, juris ratio non [72] sinit: Verum, si fides placitis præstita non est, in [73] id quod interest, diversam partem recte convenietis: Aut [74] enim stipulatio conventioni subdita est, & ex stipulatu actio competit: aut, si omissa verborum obligatio est, utilis actio, quæ præscriptis verbis rem gestam [75] demonstrat, danda est. PP. VIII. Idib. Jan. Agricola & Clemente Conss. 231.

De procuratore.

VII. Imp. Gord. A. Junio militi.

TRansactionis [76] placitum ab eo interpositum, cui *causæ actionem* [77], non [78] *decisionem litis* mandasti, nihil [79] petitioni tuæ derogavit. PP. XIV. Kalend. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De alimentis.

VIII. Idem A. Licinio

DE alimentis [80] præteritis [81], si quæstio deferatur, transigi potest: De futuris autem sine [82] Prætore, seu Præside interpo-

35 II. *ff.* XV. 2. *C. Th.* 9 *C. Gregoriano & Hermogeniano. tit. de pactis. & transf. περὶ διαλλαγῶν*, II. *Eccl.* 2. 1. *Har.* 10. 1. *Extra* 36. Transigere est causam seu litem. *l. 16. §. cod. l. 1. ff. eod.* controversiam. *l. 14. ff. eod.* vel futuram. *l. 2. §. eod.* vel pendentem, aut motam. *l. ult. §. eod.* dubiam tamen. *l. 12. §. eod.* incertam, nondum finitam. *d. l. 1. ff.* consensu. *l. 13. §. 41. §. eod.* certa conditione. *l. 25. §. eod.* certa lege. *l. 14. ff. eod.* id est, aliquo dato. *l. 6. l. 38. §. eod. l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb.* retento. *l. 21. §. eod.* vel accepto. *l. 24. §. eod.* vel promisso. *l. 2. l. 37. §. eod.* finire. *l. 10. l. 16. l. 29. §. eod l. 1. ff. eod* ac decidere. *l. 7. l. 17. §. eod.* 36 Idem si cum uno fidejussore. Pactum enim ab altero ex duobus fidejussoribus factum nihil prodest, *l. 15. §. 1. ff. de fidejuss.*

37 Curatores & Tutores non modo tenentur ex male gestis, seu ex his quoque quæ debent gerere. Quamquam is etiam *male gerere* dicatur, qui quæ gerere debeat omittit.

38 Qui transigit cum duobus sibi obnoxiis, tertium tacite liberasse non censetur. *l. 15. ff. de tut. & rationib. l. 3. ff. eod. l. 3. §. Res inter alios acta.*

39 Cur non prohiberis, cum oblineantur plures tutores in solidum & in eo sunt correi. *l. 38. l. 55. in pr. ff. de adm. tutor. l. 5. §. arb. tutel.* & pactum unius correi alteri prosit. *l. 25. ff. de pactis, l. 3. §. 2. ff. de lib. leg.* Pactum fuit personale quod alteri non prodest. *l. 25. §. 1. ff. de pactis.*

40 De lite nondum mota possumus transigere. *l. ult. §. eod.*

41 Imo non est transactio, nisi rei dubiæ, *l. 1. ff. eod. l. 22. ff. de in jus vocando. l. 2. ff. si quis caut.*

42 Propter litis metum transactioni locus est. Satis est ad transactionem litis metus. Hoc ipsum quod à lite discedatur, causa videtur esse transigendi. *l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb.*

43 Pecunia transactionis nomine cauta jure peti potest.

44 Quid? quam summam, num dicemus vicesimam hereditatis, quæ fisco solvebatur, ut vult *Cujac. 9. obs. 24.* Aut verò id quod Luctatius ex transactione dare debuit fratri suæ, cui fiscus jam successerat, ut vult Accurs. & Hot. aut certè qui sorori successisset, ut vult Donellus?

45 *L. 23. §. eod.* Solutum transactionis causa non repetitur.

46 Promissum transactionis causa condici non potest.

47 Herede tui curatoris scil. 48 Prima dubitandi ratio hinc sumitur, Nam lis per transactionem finita prætextu minoris quantitatis instaurari non potest. *l. 78. in fin. ff. ad Treb.* 49 Altera dubitandi ratio hinc sumitur. Nam Aquiliana stipulatio actionem perimit. *l. 4. ff. eod.* 50 Id est, acceptilatio. Solet enim Aquilianæ stipulationis verbo acceptilatio, quæ illam sequitur, intelligi. *l. 5. l. 15. ff. eod.* & è contra. vide *Cujac. 5. obser. 36.* 51 Decidendi ratio. 52 Negotiorum gestorum actionem intelligit. *§. 28. Inst. de act. l. 7. ff. de negotiis, l. 5. ff. de obl. & act.* 53 Transactum esse quantitatem pecuniæ, quam ex administratione, & *Hal.* 54 Cur ita? vide *l. 5. ff. eod.* 55 Actio per acceptilationem extingui solet. Extincta semel actio resuscitari non potest altero invito. Atqui dixeris, eum qui accepto tulit deceptum fuisse? Antiqua ei non restituetur, sed ejus loco dabitur de dolo actio, nisi transigendo dolum quoque remiserit ad versario.

56 Cur non tutelæ & curæ? quia subtilitate juris Aquiliana stipulatio, licet dolo malo facta, tutelæ administrationi interposita, ipsius tutelæ actionem extinxit. *l. 9. §. 3. ff. eod. l. 36 ff. de verb. obl.* 57 Doli actio subsidiaria est ei, qui dolo inductus reo debitori accepto tulit debitum, *ut hic, & l. 1. §. si quis ff. de dolo*: quemadmodum & metus causa actio ei datur, cui acceptilatio metu extorta: *l. 21. §. si metu. ff. quod metus causa.* 58 Doli actio olim annua: jure novo, biennalis est. *l. ult. §. de dolo.* 59 Biennium. *l. ult. §. de dolo.* 60 Si de dolo transigendum, specialiter dolum remitti oportet. 61 Heredes tutorum tutelæ tenentur. 62 Transactio legitimæ factæ à majore 25. annis non resciditur. 63 De eo dixi ad *l. 17. §. tit. prox.* adde *l. 17. §. de fid. instr.* 64 Confessione adversarii nulla melior & efficacior haberi potest probatio. vide *Roland. à Valle 1. cons. 21. n. 2.* Idem præstat & operatur confessio, quod publicum instrumentum. *Bald.* 65 Instrumenta sunt in id inventa ut probent. 66 Id est, A. D. 207. Quod si ita est, neque error est in Consulibus, tribuenda hæc lex non Alexandro, verum Severo. Atque ita fuerit hæc lex à Triboniano prima omnium hoc titulo constituenda. 67 Solet enim transactio interponi dato aliquo vel retento, *l. 38. §. eod.* 68 Negotium hic quodnam gestum est? Do ut des. Nam actor hic remittit actionem, ut ei pars hereditatis detur. 69 Conciliationem *h. l. 6. cum l. 27. ff. de inoffic. test.* vide apud Fachin. *lib. 1. controv. cap.* 10. Ans. 70 De querela inofficiosi potest transigi. 71 Justam defuncti transactionem heredes rescindere non possunt. 72 Imo sinit: quoniam transactio inofficiosi querelam integram relinquit. *l. 27. in pr. ff. de inofficioso.* Dic aliud esse in filio qui querelam instituit, aliud in ejus herede. *l. 15. §. 1. l. 5. in fin. cum l. seq. ff. de inoffic.* Cur aliud? quia heredi alia actione succurritur: æquum fuit gravem actionem inofficiosi non concedi. Defuncti enim existimationem lædit instituta inofficiosi actio. *l. 2. l. 5. ff. eod.* Quod si quæris quæ sint illæ actiones, quibus heredi succurratur. dic, *ut vers. verum §. eod.* 73 Qui injustam transactionem impugnat, tenetur in id quod interest. 74 Ob non servatam nobis fidem transactionis, id quod interest petimus, vel ex stipulatu (si stipulatio transactioni intervenit) aut præscriptis verbis, si stipulatio omissa. 75 Præscriptis verbis actio rem gestam, id est, ipsum factum demonstrare solet. *l. 2. §. de revoc. his quæ in fraud.* vide quæ notavi *ff. de præscr. verb.* hinc etiam colligunt, Transactionem contractum esse innominatum, cum detur ex ea præscriptis verbis actio. 76 *L. 2. C. Gregor. eod.* 77 Actionis executor, litisve procurator transigere, decidere, solutionem acceptare non potest. *l. 13. ff. de pactis. l. 86. ff. de solut.* 78 Actionem causæ habentis procuratoris, & decisionem litis habentis differentia. Hic non, ille transigere potest. 79 Imo derogare videtur. Nam post litem contestatam, procurator efficitur rei dominus. *l. 11. ff. de doli except.* Solus procurator, de quo hic agitur, procurator ad negotia gerenda, non ad litis decisionem fuit.

80 De alimentorum transactione hoc paucis notandum: De alimentis testamento, codicillis aut mortis causa donatione relictis, transigere non possumus. *l. 8. §. 2. ff. eod.* nisi præterita sint, *ut hic.* Atqui de futuris etiam paciscі possumus. vide *hic Donellum n. 8.* ergo & transigere? proniores sunt homines ad transigendum, quam ad paciscendum. Paciscentes donant. *l. 1. ff. eod.* transigentes etiam aliquod modicum præsens accipiunt vel retinent. *l. 35. §. eod.* 81 Cur de præteritis alimentis transigere licet, de futuris non licet? Nemo in præteritum vivit, licet jam vixerit, ea tamen nunquam ad præteritam vitam à defuncto fuerunt destinata, ideoque hoc casu contra testatoris voluntatem recte non transigitur. 82 Cur de alimentis testamento relictis transigere vetatur: non ut non egeat legatarius (id enim fallere in divite; ac præterea alimenta legata potest quis gratis remittere) non ut honos præcise habeatur voluntati defuncti: nunquam enim transactio permitteretur. Dicendum ergo est, prohiberi non præcise, sed causa cognita.

Source : BIU Cujas

terpositа transactio nulla auctoritate juris censetur. PP. x. Kal. Jan. PIO [1] & PONTIANO CONSS. 239.

De possessione.

IX. Idem A. Agrippino.

SI super [2] possessione, quæ tibi quæsita est, cum quæstionem patereris à fratre uxoris tuæ, pactum conventum, & stipulatio inter vos (ut allegas) interposita est, *Ut, si* [3] *intra diem certum idem adversarius tuus decem aureos tibi numerasset, possessione ei cederes: vel* 4 *, si eam inferre quantitatem non curasset, ulterius quæstionem non patereris:* & is, qui ita spopondit, promisso satis non fecit: consequens est, te, ad quem res pertinet, vim [5] ab eo pati non debere: Cujus [6] rei gratia, Vir Clarissimus præses [7] provinciæ interpellatus, [8] vim [fieri] prohibebit [9]: præcipuè cum, etiam si in [10] rem diversæ parti actio competeret, hujusmodi pactione [11] propter utilem exceptionem posset submoveri. PP. VI. Id. April. GORDIANO Aug. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De lite non revocanda.

X. Imp. PHILIPPUS A. Apollophaniæ.

FRatris tui filiis de paterna successione, ac statu etiam nunc contra [12] fidem sanguinis, itemque placitorum, [13] quæstionem inferre parum probe postulas: nullus etenim erit litium [14] finis, si à transactionibus bona fide interpositis cœperit facile discedi. PP. Prid. Kal. Apr. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

De fideicommisso reciproco.

XI. Impp. VALERIANUS [GALIENUS] AA. & VALERIANUS *Nobilis Cæsar* Cajano militi.

DE fideicommisso à patre inter te, & fratrem tuum vicissim [15] dato, *si alter vestrum sine liberis excesserit vita*, interposita transactio rata [16] est: cum fratrum concordia [17] remoto captandæ mortis alterius [18] voto improbabili retinetur: & non potest eo casu rescindi, tanquam circumventus sis: cum pacto tali consenseris: neque eam [19], cui subveniri solet, ætatem agere te proponas [20]: nec, si ageres, iisdem illis de [21] causis in integrum restitutionis auxilium impetrare deberes. PP. XV. Kal. Decemb. VALERIANO & GALLIENO AA. utrisque II. CONSS. 256.

De administratoribus civitatis.

XII. Iidem AA. Primo.

PRæses provinciæ examinabit, utrum de [22] dubia [23] lite transactio inter te & civitatis [24] tuæ administratores facta sit: an ambitiose [25] id, quod indubitate deberi posset, remissum sit: nam priore [26] casu ratam manere transactionem jubebit: posteriore vero casu, nocere civitati gratiam [27] non sinet. PP. XVI. Kal. Mart. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

De metu & dolo. De domino & servo.

XIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Probæ.

INterpositas [28] *metus causa transactiones, ratas non haberi* Edicto [29] perpetuo continetur [30]. Nec tamen quilibet metus ad rescindendum ea, quæ consensu terminata sunt, sufficit: sed talem metum probari oportet, qui salutis [31] periculum, vel corporis cruciatum [32] contineat. †. Ad vim tamen, vel dolum arguendum qualitas causæ principalis non [33] sufficit: Unde, si nihil tale probari potest, consensu quæstiones terminatas minime instaurari oportet. Sed quoniam eum, cum quo te transegisse commemoras, ex ancilla [tua] natum, servum tuum esse adseveras: si [34] vera sunt quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat: nec enim dubii juris est, dominos cum [35] servis suis paciscentes, ex placitis teneri atque obligari non [36] posse. S. IV. Non. April. *Byzantii*, ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Si à transactione recedatur.

XIV. Iidem AA. Sopatræ.

SI diversa [37] pars contra placitum agere nititur [38], æquitatis ratio suadet [39], refusa [40] pecunia (cum & [41] tu hoc desideras) causam ex integro agi. PP. IV. Non. Jul. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione.

XV. Iidem AA. Pontio.

UT [42] responsum congruens accipere possis, insere [43] pacti exemplum: ita enim intelligemus, utrum sola conventio fuerit, an etiam Aquiliana stipulatio, nec non & acceptilatio secuta fuerit: quæ si subdita esse illuxerit, nullam [44] adversariæ tuæ petitionem hereditatis, vel in rem specialem competere palam est. PP. XV. Kal. Aug. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De lite non resuscitanda.

XVI. Iidem AA. & CC. Cælio.

CAusas [45] vel lites transactionibus legitimis finitas, Imperiali rescripto [46] resuscitari non [47] oportet. S. V. Id. Mart. ipsis V. & IV. AA. CONSS. 293.

Si is, qui quid transactionis causa accipit, de conventione resiliat.

XVII. Iidem AA. & CC. Marcello.

CUm proponas ab ea, contra quam supplicas, litem, quam tecum habuit, transactione decisam: eamque acceptis [48] his, quæ negotii dirimendi causa placuerat dari, nunc de conventione resiluisse: ac petas, vel pacto stari, vel [49] data restitui: perspicis, siquidem de his reddendis *manente* [50] *transactionis placito*, statim stipulatione, *si contra fecerit*, prospexisti, & viginti-quinque annis major fuerit: quod exceptionem [51] pacti [52], & [53] actionem [54] datorum habeas: Quod si nihil tale convenit: exceptio tibi [55], non etiam eorum, quæ dedisti, repetitio competit, parta securitate, PP. V. Id. Jun. ipsis. AA. V. & IV. CONSS. 293.

De publicis criminibus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Valenti.

TRansigere [56] vel paciscì de crimine [57] capitali, excepto [58] adulterio [59], prohibitum non est: in aliis [60] autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet, citra [61] falsi [62] accusationem. S. III. Kal. Septemb. AA. CONSS. 293.

De instrumentis post transactionem repertis.

XIX. Iidem AA. & CC. Irenæo.

SUb [63] prætextu instrumenti post reperti transactionem bona fide finitam rescindi, jura non patiuntur. [64] †. Sane si per se, vel [65] per alium subtractis instrumentis, quibus veritas argui potuit, decisionem litis extorsisse probetur; siquidem actio supereſt, replicationis auxilio doli mali pacti exceptio removetur: si vero jam perempta est, intra constitutum tempus tantum actionem de dolo potes exercere. Dat. IV. Kal. Octobr. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De vi transactionis. De nocte.

XX. Iidem AA. & CC. Antistiæ

NOn [66] minorem [67] auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit: si quidem, *Nihil ita fidei* [68] *congruit humanæ, quam ea quæ placuerant, custodiri:* Nec [69] enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda [70] hora noctis inrexcessisse proponas: cum nullum tempus sanæ [71] mentis majoris vigintiquinque annis consensum repudiet. S. IV. Kal. Octob. ipsis AA. CONSS. 293.

De simulata emptione.

XXI. Iidem. AA. & CC. Geminiano.

CUm ea, quæ transactionis causa dari [72] aut retineri convenit, velut [73] emptorem eum, quem accipere placuerat, obtinere præscribitur: his, quæ simulate [74] geruntur, pro infectis habitis, frustra ficti [75] pretii postulatur numeratio. S. V. Non. Octob. ipsis AA. CONSS. 293.

---

1 Ulpio.

2 De *Stal.*

3 Transactio fieri potest sub conditione.

4 Quin etiam possidendi causam nobis stipulari possumus.

5 Is, cui transactione libera fundi possessio cessa est, vim pati non debet.

6 Minas aut vim inferentem repellit Prætor officio suo: vel potius interdicto Uti possidetis. *l.* 1. *ff. uti possidetis.*

7 *L. ult. ff. quod metus causa. l.* 1. *ff. uti possidetis.*

8 Judex officium suum non impertitur nisi rogatus. Vide tamen hic Decium.

9 *L. ult. ff. quod metus.*

10 Ex hac pactione exceptio datur adversus actionem in rem, *ut hic*, rectè: duplex enim retinendæ possessionis via est, aut exceptio, aut interdictum. *l.* 1. §. 3. *ff. uti possidetis.*

11 Transactio potest fieri sola promissione, hoc est etiamsi nihil datum sit.

12 Patrui nepotibus ex fratre contra fidem sanguinis quæstionem status, & successionis paternæ movent.

13 De statu & successione transigere licet.

14 *L.* 16. *ff. eod.*

15 Vid. *l.* 16. *ff. de pactis, & l.* 1. *eod.*

16 Et ita abrogatur sententia apud *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 13.

17 Quæ, cùm rata sit, summopere retinenda.

18 Votum mortis alterius improbandum.

19 Id est, non es minor.

20 Minor non restituitur adversus transactionem.

21 In reciproca remissione minor non restituitur: quia ubi par conventio est, lædi nemo intelligitur.

22 In eo transactio differt à pacto, *l.* 1. *ff. eod.* 1. *Harm.* 10. §. 14.

23 Dubietas, nota causaque transactionis. *l.* 1. *ff. eod.*

24 Dubitandi ratio elicitur hoc ex loco: quoniam hic administrator plerumque tutor appellatur, & sicut tutor aut curator domini locum obtinet. *l.* 27. *ff. de admin. tutor.*

25 Id est, gratiosè. *J. cod. l.* 4. *in pr. ff. de decretis ab ordin. faciend.*

26 Transigere administrator Reip. vel civitatis potest: at non donare. Aliud est enim donatio & administratio. *l.* 7. *ff. de donat. l.* 7. §. *si tutor.* 3. *ff. pro emptore. l.* 2. §. *jus reipublicæ* 8. *ff. de admin. rerum.*

27 Civitatis administrator transigere potest de re civitatis, at non debitum liquidum remittere.

28 x. *Eclog.* 2. *ex lib.* 11. *tit.* 2. *c.* 21.

29 *L.* 1. *ff. quod met.*

30 In genere, at indefinite: videtur hinc Edictum ad quemcumque metum pertinere.

31 Vide *l.* 8. *J. de rescindenda*: hinc videtur metus reverentialis excludi; ut sit sensus Transactionem inter patrem & filium habitam valere, nec rescindi metus reverentialis prætextu: cum is tantum metus transactioni sit contrarius, qui salutis periculum, &c. inferat: quod in filiabus verum esse negat Hotomanus. *consil.* 7.

32 Τιμωρίας, *Synopf. Basil. d. loco.*

33 Imo qualitas facti sufficit. *l.* 10. *J. de rescind.* Solve: facti qualitas, id est, atrocitas sufficit. *l.* 9. *J. de his quæ vi.* Causa, id est, personarum qualitas non sufficit. *l.* 6. *d. tit. l. ult. ff. quod met. caus.* Qualitates personarum, puta si patronus, *ut hic.*

34 Nec enim falsis precibus Principes indulgent.

35 Transactio inter dominum & servum non consistit. *l.* 6. *J. an servus*, *l.* 36. *J. de liberali l.* 4. *ff. de judiciis.* An idem in adscripto? vide *Cujac.* 12. *observ.* 35.

36 Teneri posse videbatur. nam pacto naturalis obligatio constituitur. *l.* 95. §. *naturalis ff. de sol.* Est vero servus naturalis obligationis capax. *l.* 13. *l.* 64. *ff. de cond. ind. l.* 14. *ff. de obl. & act.*

37 Id est, adversa, quæ transactionis causa aliquid acceperat.

38 Adde, & sic ipsam non impedias, quominus, transactione irrita, causa ad priorem statum redeat.

39 Imo dissuadet: Nam cum jus transactionis edicto sit confirmatum, publicum videtur: jus autem publicum pacto mutari non potest, *l. jus publicum* 38. *ff. de pactis.* Dic, paciscì nos non posse adversus Edictum jubens aut prohibens. *l.* 7. §. *ait prætor. ff. de pactis.* posse, si Edictum permittat. *l.* 41. *ff. de minorib.*

40 Transactione rescissa mutuo partium consensu, quidquid aut ab uno, aut hinc & inde datum & acceptum fuit, restitui oportet, *l.* 17. *J. eod.* adde *l.* 41. *J. eod. l.* 96. §. 1. *ff. de solut.*

41 Adversus transactionem utroque consentiente instaurari lis potest.

42 Transactio ipso jure tollitur per acceptilationem ei subjunctam. *l.* 2. *J.* 3. *de acceptilat. l.* 4. *l.* 32. *hoc tit.* Quid si non sit subjecta? per exceptionem tolletur: idque Prætoris beneficio. *l.* 28. *J. eod.* Idem in re judicata est. *l.* 11 *ff. de except. rei judic.* alias transactione, ut re judicata, finiri lites dicuntur, *l.* 20. *J. eod. l.* 1. *in fin. ff. ad Tertull.*

43 Jus ex facto oritur.

44 Acceptilatio perimit omnem transactionem. *l.* 4. §. *eod. l.* 32. *J. eod. l.* 3. *J. de acceptilationib. l.* 10. §. *eod.*

45 *Synopf. Basil.* 11. *tit.* 2. *cap.* 24. 1. *Harmen.* 10. §. 10.

46 Papon. *Notar.* 15. *cap. Des rescripts contre transactions.*

47 Cur non oportet, cum capite damnatos restituat, *l.* 27. *ff. de pœnis, l.* 6. §. *pen. ff. de injusto?* Rescriptum illo casu nemini damnosum est, alias non admitteretur. *l.* 3. *l.* 7. §. *de precibus*, *l.* 2. §. *merito* 10. *ff. ne quid in loco publico. l.* 12. *in pr. ff. de religios. l. penult. ff. de hered. instit.*

48 *L.* 24. *J. eod.*

49 Alternativæ petitionis genus observa, vel pacto stari, vel datum restitui; adde *l.* 14. §.

50 Possumus hanc clausulam transactioni adjicere, *Si quid contra hanc transactionem feceris, neque audieris, & eo amplius, quod à me transactionis causa, acceperis, restitues, l.* 16. *ff. eod. Synopf. eod. cap.* 27.

51 Ex stipulatione actio: ex clausula exceptio competit.

52 Si adversus transactionem quid molitur.

53 Imo alterutrum tantum competere videtur: quoniam qui à transactione recedit, commodum ex ea percipere non debet: hæc enim repugnant, actum oppugnare, & ex eo commodum quærere. *l.* 8. §. *meminisse* 14. *ff. de inoffic. t.* 13. §. *penult. ff. de jure fisci.* Denique transactione resoluta, datum ejus causa condicitur, *l.* 23. *in pr. ff. de condict. indebiti.* Præterea qui à transactione recedit, fidem & naturalem æquitatem violare videtur, *l.* 1. *ff. de pactis.*

54 Id est, repetitionem.

55 Nolenti scil. à transactione recedi. Sic itaque distinguendum: Indulges adversario restitutionem? restituere à te pecuniam acceptam tenetur. *l.* 14. §. *eod. l.* 40. *J. eod.* Non vis transactionem rescindi? dupliciter tibi consultum: habes enim vel exceptionem & datorum repetitionem, si ejus repetitionem stipulatus fis, rata manente transactione: aut si id non sis stipulatus, iolam exceptionem. *l.* 23. §. *penult. in fin. ff. de condict. indeb.* Illud amplius est, juratam transactionem oppugnantem, infamia notari, *l.* 41. *J. eod.* privari dignitate. *l.* 17. *J. de dignitatibus.* stellionatus teneri, ideoque puniri exilio, aut ejus loco pœna pecuniaria, arbitrio judicis. vid. *Ferrar. in forma, ut pacta serventur.* 36. *in verbo Transact.* 7. *n.* 13. *in fin.*

56 *Synopf. eod. c.* 26. 1. *Harm.* 10. §. 3.

57 Non capitali. *Hotomanus* 21. *Illustr. fol.* 141.

58 Hæc verba desunt in C. Gregor. *Cujac. obs.* 11. Azo putat maritis hodie permissum transigere, & paciscì cum suis uxoribus adulterii nomine. *Novell.* 134. *c.* 10. Goth. Hæc verba ab imperito interprete addita putat. Ant. Fab. *conject.* 2. *conj.* 20. vid. Alciat. & Purpurat. *h. l.* Ans.

59 Tribus quæstionibus res tota definiri potest. Primo, Num adulterii crimen capitale semper fuerit apud Romanos. de quo vid. quæ notavi *ad l.* 39. *in fin. J. de adult.* Deinde, An de adulterio paciscì liceat. Postremo, An de eodem liceat transigere. De utraque quæstione dicam. *ad l.* 10. *J. de adult.*

60 Publicorum criminum alia sanguinis pœnam ingerunt: alia non ingerunt. In illis, paciscì licet: in his, non licet. Cur tam varie? Licet cuique reo quovis modo sanguinem suum redimere. *l.* 1. *ff. de bonis cor.* licet etiam accusatori desistere: quia si non probaverit, puniendus est eadem pœna, qua reus. *l. ult. J. de accus.* puniri tamen volunt pœna pecuniaria. *l.* 3. *in fin. ff. de prævaricat.* sed & à quovis potest accusari, *l.* 5. *in fin. ff. de vi public. Hatma.* 1. *Pract.* 20. *observ.* Aliud omnino dicendum videtur (& sic admitti hujusmodi transactionem) si justam accusator desistendi occasionem habuit; potuerunt enim probationes ei deesse: sin justam neglexit, puniri. *l.* 2. *J. de abolitionibus* 2. *Alciat.* 5. *paradox.* 11.

61 Id est, nisi de falso. 11. *Eclog.* 2. *c.* 26. & 1. *Harm.* 10. Accusf. *hic*, Bartol. *hic n.* 4. Bald. *hic in pr.* Salic. Alex. *hic.* Cujac. 6. *obs.* 11. & 19. *obs.* 39. Delrio *hic. n.* 141. Alii aliter interpretantur, hac nimirum sententia, Neminem de criminibus, quæ pœnam capitalem non ingerunt, posse transigere, quin falsum committat. *Alciat. hic.* quin in falsi accusationem incidat. *Donel. hic. n.* 51. 56. & *seq.* nisi falsi accusationem subire velit, sine falsi crimine. *Hotoman.* 21. *Illust. fol.* 142. *Sans commettre faulseté, Imbertus in Enchiridio in verbis, En quel cas est permis de transiger*, Sans soy soulsmettre & estre accusé de faux, *Papon.* 1. *Notar.* 6. *c. des transactions*, *fol.* 418. Citra, pro Sine, usurpatur in *l.* 3. *J. de usur. l.* 1. *J. si res alien. pign. l.* 7. *ff. de servis exportandis l.* 8. §. 6. 17. 20. *ff. de transact.* Posteriores notant hoc etiam servari in Gallia, ubi de falso transigere non licet. At fortè de jure licuit transigere de falso. Prioris sententiæ interpretes hoc voluerunt: posteriores negant. qua de re dinoscetur, qui transegit de crimine non capitali, quàm capitali? quia revera falsum committit. Quod cum suo loco *ad l.* 7. *J. de falsis.* Quid? paciscì liceatne de falso? Ibi dicam. Cur potius falsi hic tergiversatur. *l.* 1. *in pr. ff. ad SC. Turp.* & hoc quidem Azo animadvertit *hic*, & Accursius in *l. de crim.* 10. *J. de adult.* cujus sententiam video a Donello *hic* defendi *num.* 68. 69.

62 Num omne falsi crimen capitale est? vid. quæ dicam *ad l.* 7. & 16. *J. de falsis.*

63 *Syn. Basil.* 11. *tit.* 2. *c.* 27. & 1. *Harm.* 10. §. 14. Goth.

64 *L.* 15. §. 3. *ff. de re judic.* ubi Goth. *l. Lucius.* §. *ult. ff. ad S. Trebell.* adde *l.* 2. *ff. de jurejur. l.* 20. *J. h. t.* Pro diss. allegatur. *l.* 3. §. 1. *ff. de transact. l.* 36. *ff. de V. O. l.* 5. *C. de donat. l.* 65. §. 1. *ff. de Condict. indeb.* nec obst. h. l. per ea quæ tradit Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 15. *num.* 27. vid. Alciat. *b. l.* Ans.

65 Qui per se vel per alium instrumenta adversarii subtraxit, ut cum eo transigeret utilius, transactione non juvatur, *ut hic.* An aliud, si uterque justa ignoratione ductus, vel neuter in dolo? hoc velle videtur lex 29. *J. eod.* & ita fortè est intelligenda. *l.* 78. *in fin. ff. ad SC. Trebell.* quæ negat dari restitutionem adversus transactiones factas cum herede (cujus justa est ignorantia) gravato fideicommissi restitutione: utcunque quadrupli læsio ea continetur, Imo, ut sit neuter in dolo, si tamen transactum est ex testamento, ac postea reperti sunt codicilli, competet actio ei qui læsus erit. *l.* 3. §. 1. *ff. hoc tit.* Ad hæc, qui sic transegit, de suo jure non visis veris instrumentis decidit. Nulla est autem transactio non visis neque cognitis verbis testamenti. *l.* 6. *ff. eod. l.* 1. §. 1. *in fin. ff. testamenta. quemadmod.* Solve: inter ignorantes transactio inita tenet, testamentariis causis exceptis, *ut* §. reip. *l.* 35. *ff. de re jud.* & pulato. *l.* 31. *ff. de jurejurando*: in quibus propter instrumenta reperta litis à finitione recedit. pilli. *l.* 3. *J. de jure reip.* Ecclesiæ. *Bald. hic.* Idem in jurejurando à judice inopia probationum de-

66 Imo minor est: Nam ex re judicata in factum, & ex jurejurando datur actio, *l.* 8. *J. de reb. cred.* non ex transactione. *l.* 27. *& l. seq. ff. de jurejur.*

67 An idem si transactio jurejurando firmata? Cajus ait *in d. l.* 31. *in fin.* Rolandus à Valle refert, contrariam sententiam veriorem communi interpretum opinione esse, 1. *consil.* 13. *n.* 27. huc refer Fornerium, 2. *select.* 9. quod ex utra- que nascitur exceptio, *l.* 28. *J. eod. l.* 1. *J. de exceptionib.* Harmenop. ait, transactionis majorem authoritatem esse. 1. *tit.* 10.

68 *L.* 1. *ff. de pactis.* Goth. Vide Alciat. *b. l.* Zanger. *de except. cap.* 4. *num.* 12. Ans.

69 Noctu pacta, transactiones, stipulationes fieri possunt, *ut hic.* An & actus civiles, legitimi & legis actiones? Hoc quidam negant, ideoque noctu testamentum fieri non posse, licet noctu signari possit, *l.* 22. *in fin. ff. qui testam.* quod non probo. Nam si nocte testamentum signari & subscribi potest, *Synopf. Bas.* 25. *tit.* 1. *cap.* 23. 5. *Harm.* 1. §. 10. igitur & fieri nocte testamentum potest: uno enim & eodem actu testamentum fieri debet. *l.* 28. *C. de testamentis.*

70 Secunda noctis est nobis septima post meridiem. Quæ nobis hora septima post meridiem ea Romanis secunda hora noctis: huc refer, *l.* 8. *ff. de feriis, l.* 1. *ff. de manumiss. l.* 3. *ff. de op. libert.* *l.* 5. *in fin. ff. qui test. l.* 2. *ff. de annuis legat. l.* 7. *ff. de usucap. l.* 2. *in fin. ff. de verb. sign.* Transactio noctu fieri potest, si testamentum noctu signari potest. *l.* 22. §. 6. *ff. qui testam.* Potest etiam arbitrium ferri. An sententia? Oldend. negat. *arg. l.* 2. §. 3. *J. de orig. jur. l.* 1. §. 8. *ff. quando appellandum.* adde *Soc. reg.* 359. *Nov.* 82. *c.* 3. *v. Oldend. d. c.* 22. *de rejud. v. Ripam tractatu de Nocturno tempore.*

71 Hora quavis sanæ mentis hominibus licet transigere. Tempus igitur transactioni non officit, sed mentis imbecillitas.

72 Transactio fieri solet, re aliqua data vel retenta. *l.* 38. *J. eod.*

73 Sensus est: Quoties in aliquo instrumento, dicis causa, scribitur rerum transactionis causa debere, emptionis nomine pretium ab eo peti non potest, quia ficti, id est, simulati pretii, vel simulatæ venditionis nulla petitio est, & ita veritas transactionis prævalet fictæ venditioni. *l.* 55. *ff. de contr. empt. l.* 57. *ff. de obl. l.* 16. *ff. de reg. jur.* Igitur ex transactione cui venditionis nomen accommodatur, venditi actio non competet.

74 Simulata pro infectis habentur. *ut plus valere quod agitur.*

75 *L.* 9. *in fin. J. de contrah. empt.*

Source : BIU Cujas

De doli contestatione.

XXII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI [1] major transegisti, ad rescindendam transactionem de dolo contestatio [2] non sufficit. S. Kalend. Decemb. ipsis AA. Conss. 293.

De condictione indebiti.

XXIII. Iidem AA. & CC. Tatiano.

NEc intentio [3] creditorum Archimedori [4], cui alios successisse profiteris, si obligatus pro eo non fuisti, tenere te [5] potest: sed hoc integro [6] negotio tractari convenerat: nam cum jam quæstionem transactione decisam, & à te dari placitam, numeratam pecuniam proponas: hujus indebiti soluti prætextu, improbe tibi petitionem decerni postulas: cum [7] etsi tantum in stipulationem fuisset deducta, indebiti promissi velamento defendi non posses. Dat. VIII. Idus Mart. CC. Conss. 294.

De solutione partis.

XXIV. Iidem AA. & CC. Victorino.

SI [8] quidem ex causa transactionis acceptis [his,] quæ instrumento continentur, *nihil 9 amplius peti*, convenit, adversariam tuam exceptionis auxilio defendi perspicis. †. Sin vero certam quantitatem, quasi [10] solam ab ea debitam, reddere se debere: sine litis decisione confessa est: tam eam, quam residuam debiti partem petere minime prohiberis. S. v. Non. April. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De transactione vel donatione ob spem futuræ successionis facta.

XXV. Iidem AA. & CC. Marcellæ & Quirillæ.

SI majores viginti quinque annis cum patruo sive avunculo vestro transegistis, vel ei debita donationis causa sine aliqua conditione [11] remisistis: non idcirco [12], quod [13] hoc ejus hereditatis captandæ [14] causa, id est, spe [15] futuræ [16] successionis, vos feciisse proponatis, aliis ei succedentibus instaurari finita debent. S. II. Id. April. CC. Conss. 294.

An transactio matris noceat liberis.

XXVI. Iidem. AA. & CC. Dionysiadæ.

TRansactione matris, filios ejus non [17] posse servos [18] fieri, notissimi [19] juris est. S. Id. Apr. CC. Conss. 294.

De ægroto.

XXVII. Iidem AA. & CC. Catoni.

SAnum [20] mente [21], licet [22] ægrum corpore, recte transigere, manifestum est: nec postulare debueras improbo desiderio, placita rescindi valetudinis corporis adversæ velamento. S. VII. Idus Maji, CC. Conss. 294.

De actis & scriptura.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Sapparitæ.

SIve [23] apud acta Rectoris provinciæ, sive sine [24] actis scriptura intercedente vel non [25], transactio interposita est: hanc servari convenit. †. Sed quoniam, *Ut [26] certum quid accipias*, convenisse te, licet sine [27] scriptura, proponis, nec hujus rei causa stipulationem secutam esse: quamvis ex pacto non potuit nasci actio, tamen rerum vindicatione [28] pendente, si exceptio pacti opposita fuerit, doli mali vel in factum replicatione usa, poteris ad obsequium placitorum adversarium tuum urgere. Dat. III. Non. Jul. CC. Conss. 294.

De Speciebus post transactionem repertis: & de Errore.

XXIX. Iidem AA. & CC. Martiæ.

SUb [29] prætextu specierum [30] post repertarum: generali [31] transactione finita, rescindi prohibent jura. Error autem circa proprietatem [32] rei apud alium extra personas transigentium tempore transactionis constitutæ, nihil potest nocere. S. IV. Kal. Octob. CC. Conss. 294.

De dolo.

XXX. Iidem AA. & CC. Antonino.

TRansactione finita: cum [33] ex partibus tuis magis dolum intercessisse, quam eorum, contra quos preces fundis, conqueraris, instaurari grave, nec non criminosum tibi est. S. V. Idus Octob. *Crebro* CC. Conss.

De clausula, Nihil amplius peti.

XXXI. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI de certa [34] re pacto transactionis interposito hoc comprehensum erat, *nihil [35] amplius peti*: etsi [36] non additum fuerat, *eo nomine*, de cæteris tamen quæstionibus integra permaneat actio [37]. PP. IV. Idus Octobris, *Byzantii*, CC. Conss. 294.

De re judicata.

XXXII. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

SI [38] causa cognita prolata sententia, sicut jure traditum est, appellationis vel in integrum restitutionis solennitate suspensa [39] non est, super [40] judicato frustra transigi, non est opinionis incertæ: Proinde [41] si non Aquiliana stipulatione & acceptilatione subsecuta competentem tibi actionem peremisti, Præses provinciæ usitato more legum rebus pridem judicatis effectum adhibere curabit. S. VIII. Kal. Novemb. CC. Conss. 294.

De evictione.

XXXIII. Iidem AA. & CC. Euchrusio.

SI pro fundo quem petebas, *prædium certis finibus liberum [42] dari* transactionis causa placuit, nec eo tempore minor annis viginti quinque fuisti, licet [43] hoc prædium obligatum post, vel [44] alienum pro parte fuerit probatum: instaurari decisam litem prohibent jura. Ex stipulatione sane, *si placita servari*, secuta est: vel, si non intercesserit, præscriptis [45] verbis actione civili subdita, apud Rectorem provinciæ agere potes. Si [46] tamen res ipsas apud te constitutas, ob quarum quæstionem litis intercessit decisio, fiscus vel alius à te vindicavit: nihil petere potes. S. V. Id. Novemb. *Melantiadæ*. CC. Conss. 294.

De administratæ tutelæ obligatione. De hereditatis pollicitatione.

XXXIV. Iidem AA. & CC. Cyrillo & Ptolomaidi.

CUm donationis, seu [47] transactionis causa administratæ tutelæ debiti scientes vos obligationem fratri vestro remisisse proponatis, nec unquam volentibus [48] dolus inferatur: frustra de dolo queremini: Nec ad implendum promissum hereditatis propriæ pollicitatione [49] quisquam adstringitur. PP. VI. Idus Novemb. CC. Conss. 294.

De præsentia amicorum & de metu.

XXXV. Iidem. AA. & CC. Hammoni.

TRansactionem, quæ dominii translatione vel actione peracta [50] seu perempta, finem accepit: cum ea amicis [51] etiam intervenientibus re vera ostenditur processisse, metus velamento rescindi postulantis professio detegit improbitatem. S. IX. Kalend. Decemb. *Nicomediæ*; CC. Conss. 294.

Si quod convenit, nec datum sit, nec offeratur.

XXXVI. Iidem AA. & CC. Achillæ.

SI major annis vigintiquinque transegisti, quamvis dari tibi placita repræsentata [52] necdum probentur: nec offerant hi qui conveniuntur, ne [53] quid amplius ab his exigi possit, exceptionis proficit æquitas. S. VI. Id. Decemb. CC. Conss. 294.

De stipulatione pœnali.

XXXVII. Iidem AA. & CC. Basilicæ.

PRomissis [54] transactionis causa non impletis, pœnam [55] in stipulationem deductam, si contra factum fuerit, exigi posse constat. S. XII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

Quomodo transigitur.

XXXVIII. Iidem AA. & CC. Theodotioni.

TRansactio [56] nullo [57] dato, vel retento [58], seu promisso minime procedit. S. VIII. Kalend. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De pœnitentia.

XXXIX. Idem AA. & CC. Martianæ.

QUamvis [59] eum, qui pactus est, statim [60] pœniteat [61], transactio [tamen] rescindi, & lis instaurari non [62] potest: & qui tibi suasit, intra certum tempus licere à transactione recedere, falsum asseveravit. S. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De scriptura. De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione. De pœna.

XL. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio PP.

UBi pactum vel transactio scripta est, atque Aquilianæ stipulationis, & acceptilationis vinculis firmitas juris innexa est: aut subsecutis secundum leges accommodandus est consensus, aut pœna [63] una cum his, quæ data [64] probantur, ante cognitionem causæ (si adversarius hoc maluerit) inferenda est. Dat. III. Non. Jun. *Constantinop.* Eucherio & Syagrio Conss. 381.

De jurejurando.

XLI. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino P. P.

SI [65] quis major [66] annis [vigintiquinque] adversus pacta vel transactiones nullo cogente imperio, sed libero arbitrio, & voluntate confectas putaverit esse veniendum, vel [67] interpellando Judicem, vel supplicando Principibus, vel non implendo promissa: eas autem, *invocato [68] Dei omnipotentis nomine*, eo auctore solidaverit: non [69] solum notetur infamia [70], verumetiam actione privatus [71], restituta pœna [72], quæ pactis probatur inserta, & rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus: Itaque omnia eorum mox commodo deputabuntur, qui intemerata pacti jura servaverint. †. Eos etiam hujus legis vel jactura [73] dignos esse jubemus, vel munere [74], qui nomina nostra placitis inserentes, *salutem [75] Principum*, confirmationem initarum juraverint esse pactionum. Dat. V. Idus Octobr. *Constantinop.* Olybrio & Probino Conss. 395.

---

1 *Synopf. Basil.* 11. *tit.* 2. *cap.* 30. & 1. *Har.* 10. §. 15.

2 *Eclog.* 2. *c.* 30. id est, protestatio facta extra judicialiter paulo ante vel paulo post cum amicis vel vicinis, absente eo qui cum transigitur, *leg.* 19. ℣. *de his quæ vi.* paulo post ἄμα τῷ γένεσθαι τὴν διάλυσιν. *Ecl. ibid.* 1. *Harm.* 10. *in fin.*) transactioni factæ non obest.

3 Exceptio, non sum heres, opposita creditoribus hereditariis, est exceptio intentionis. *Bald. hic.* intentionis dicitur, quæ in facto versatur. Ea juris exceptioni opponitur, juris exceptio est, quoties æquitas stricto juri opponitur. v. *Oldend. c.* 3. *de except. n.* 5.

4 Artemidori. *Ital.*

5 *Te non potest*, quidam legunt, & male: sensus est, non heredem non teneri pacto defuncti, nisi vel pro eo obligatus fuerit: vel nisi ut heres solverit.

6 Id est, nulla quantitate creditoribus defuncti à te numerata.

7 Argumentum observa: cui denegatur indebiti promissi exceptio, multo magis ei denegabitur indebiti soluti repetitio. *l.* 65. §. 1. *ff. de cond. indeb.* adde *l.* 53. *ff. de reg. jur.*

8 Non præsumitur igitur facta hæc confessio animo transigendi.

9 Cui facta est promissio, *nihil amplius peti.* is debere desinit: debere, inquam, quis rei nomine, de qua agebatur: non aliarum. *l.* 31. ℣. *cod.* igitur partis confessio reliquam debiti partem non extinguit: neque transactionis vim obtinet, ut hic. sic partis solutio in reliquam debiti partem litem non extinguit. dixi, *l.* 7. ℣. *de except. l.* 6. ℣. *de solution.*

10 Sit hoc argumentum. Quinquaginta aureos debes, solve, hæc *actio.* Atqui vel chirographum vel mea confessio, qua niteris, nihil aliud arguit, quam me quinque reddituram, hæc *exceptio.* Tua confessio qualitates alias non excludit: hæc *replicatio.* Rei veritas non opinio debitoris spectanda: hæc *decisio.*

11 Expressa. *l.* 1. ℣. *de cond. ob caus.*

12 Regulariter enim ob causam datum causa non secuta condicitur. *l.* 1. *ff. de cond. caus. data.* 13 Hinc illud interpretum propositum in mente retentum nihil operatur. *l.* 7 ℣. *de cond. ob causam dator.* adde 1. *Harm.* 10. *in fin.* 14 *L.* 11 ℣ *de test. milit.* 15 Spei alicujus causa datum, spe non secuta, non condicitur. *l.* 3. §. *sed si servus* 7. *ff. de cond. causa data. l.* 12 ℣. *de donat. ante nupt.* 16 Spes hæc inhonesta. *l. ult.* §. *de pact.* 17 Posse videbatur: quia mater ad liberalem causam exercendam admittitur. *l.* 3. §. 2. *ff. de liberali causa.* 18 *L.* 1 ℣. *Res inter alios acta, l.* 13 ℣. *de prob. l.* 6. *l.* 10. ℣. *de liber.* aut spurios. *l.* 29. *ff. de liberali causa.* 19 Cur notissimi? jus libertatis pacto mutari non potest. *l.* 6. *l.* 10. ℣. *de liberali in fin. ff. de prob.* 20 Adde *l.* 3. ℣. *causa.* Mater liberorum suorum libertatem transigendo minuere non potest. 20 Adde *l.* 3. ℣. *qui testam. l.* 2. *ff. qui test.* 21 Alias mente non sana consentire non potest, qui sentire non posse *qui testam. l.* 2. *ff. qui test.* 21 Alias mente non sana consentire non potest, qui sentire non posse dicitur. *l.* 8. *ff. de optione legata.* 22 Alias corpore affecto mens affecta minus sana est. *l.* 1. §. *apud Ulp.* 9 *l.* 4. §. 1. *ff. de ædilitio. l.* 2. *ff. qui test.* 23 Κῶ ἐν ὑπὸ νόμισιν καὶ χωρὶς ὑπὸ νομάτων καὶ ἐγγεγράφων, *Basil.* 11. *tit.* 2. *c.* 36. & 5. *Harm.* 10. §. 2. 24 Transactio extra judicium fieri potest. 11. *Ecl.* 2. *c.* 36. 25 Transactio scripturam non requirit. v. *l.* 5. *in fin.* ℣. *cod.* quæ scripturam non exigant; dixi *in l.* 17. ℣. *de pact.* 26 Hoc sæpe evenit in transactionibus *l.* 37. ℣. *cod.* 27 Transactio scripturam munita ex stipulatu actionem parit. 28 Casus, Præsta quod transactione te mihi dare oportet, *actio.* Tibi non teneor, pactum enim nudum intercessit, quod actionem non parit. *Exceptio:* Atqui parum te juvat ista exceptio, cum dolo facias fidem non adimplens, *replicatio:* Promissor tenetur. *Decisio:* adde *l* 21. ℣. *de pact. l.* 27. *ff. de inoff. l.* 33. ℣. *cod.* 29 *Syn. Basil. cod. c.* 30. 30 Instrumentorum. 31 Id est, generalis transactio propter instrumenta de novo reperta non rescinditur. Generalis est, quoties rerum omnium nomine debitori fit acceptilatio: aliud erit, si acceptilatio fit rei certæ ac specialis. *l.* 1. *in fin.* ℣. *de reb. cred.* aut si coactus à judice tibi accepto tuli. *l* 31. *ff. de jurejur. l. ult.* ℣. *de reb. cred.* aut si instrumenta mihi subtraxisti. *l.* 19. ℣. *cod.* aut si ex falsis instrumentis sit transactum. *l. pen.* ℣. *cod.* alios casus addidi. *ad l.* 19. hoc addendum, quamvis transactionem

De falso. De jurejurando.

XLII. Impp. Leo & Anthem. AA. Acrochirio P. P.

SI [1] ex falsis instrumentis transactiones vel pactiones initæ fuerint, quamvis [2] jusjurandum [3] [de] his interpositum sit, etiam civiliter falso revelato, eas retractari præcipimus: ita demum, ut, si [4] de pluribus causis vel capitulis eædem pactiones seu transactiones initæ fuerint, illa [5] tantummodo [6] causa vel pars retractetur, quæ [ex] falso instrumento composito [7] convicta fuerit: aliis [8] capitulis firmis manentibus [9]: nisi forte etiam de [10] eo, quod falsum dicitur, controversia orta decisa sopiatur. Dat. Kalend. Jul. *Constantinopoli*, Martiano & Zenone Conss. 469.

1 Adde ff. *si ex falsis instrumentis.*

2 Transactio ex falsis instrumentis interposito jurejurando confirmari non potest, *ut hic:* adde *l. ult. ff. de non numerata pecunia.*

3 xi. *Syn. Basil. 2. c. 2. vel 50.*

4 Transigere de pluribus causis & capitulis simul possumus.

5 Vid. *l. 5. in fin. ff. de leg. Novell. 51. in princ.*

6 Utile per inutile non semper vitiatur. vid. *l. 20. ff. de usuris.*

7 A nonnullis codicibus hæc vox abest.

8 Jurata transactio eatenus rescinditur, quatenus prætextu falsorum instrumentorum facta est. 9 Utile per inutile non vitiatur, vid. quæ scripsi ad *l. 12. ff. de testam.* 10 Hic casus est diversus à superiori, aliud est enim ex falso instrumento transigere, aliud de eo quod falsum dicitur. vid. *Cujac. 6. observ. 31.* 11 Hinc tamen colligit *Cujac. 9. obs. 11. & 19. obs. 39.* de falso jure transigi posse, *l. 18. ff. eod.* Hotomanus vero 11. *Illustr.* admittere id videtur, si criminaliter agitur, non si civiliter, *l. 7. ff. eod. l. 15. l. pen. l. ult. ff. de fals.* de ea re dicam *ad l. 7. ff. de falsis.* vid. plura apud Cujac. 11. *obs. 35.* adde *l. 3. in fin. ff. eod.*

Tit. V.

DE [12] ERRORE CALCULI [13].

1. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Aureliano Quarto.

ERrorem calculi [14], sive ex uno contractu, sive ex pluribus emerserit, veritati non afferre præjudicium, sæpe constitutum est: unde rationes etiam sæpe computatas denuo [15] tractari posse, si res judicatæ [16] non sunt, vel transactio [17] non intervenit, explorati juris est. Sed & si [18] per errorem calculi velut debitam quantitatem, cum esset indebita, promisisti, condictio liberationis tibi competit. Dat. vi. Kal. Mart. AA. Cons. 287.

12 xi. *Eclog. 2. c. 52. & 53. tit. 3. & lib. 11. tit. 2. c. 52.* vid. *edict. 7. c. 2. in fin.*

13 *Syn. Basil. 11. tit. 2. cap. 52.*

14 Id est, computationis, quæ sæpissime in transigendo accidit.

15 Sæpe computatæ rationes denuo tractari possunt, etiam inter mercatores, quamvis peritos numerandi, quantumvis res sit minima: ut enim rescindatur calculus, non est quærenda læsio ultra dimidium nisi judicatum sit aut transactum. vid. *Molinæum de usur. quæst. 14. num. 182.* Roland. à Vall. *cons. 49. num. 49.* alias rationi & calculo stari debet, nisi de errore probetur. *Ferrar. in forma, ut pacta serv. 36. ibi, discuss. 2. num. 4.* 16 Nec sententia, nec transactio revocatur ob errorem calculi. Imo res judicata revocatur, *l. 1. §. 1. ff quæ sent. sine appell.* Solve: si error calculi in sententia non exprimitur, non potest revocari. vid. *Oldendorp. cap. 26. De sententia & re judicata.* vid. *hic Bald.* 17 Imo error impedit transactionis effectum, *l. obligationum 3. §. 1. ff. de oblig.* & ita Ragnerius putat. Alii valere transactionem errore factam censent: etiamsi error exprimatur: *arg. l. sed & si quis 4. §. 4. ff. si quis cautionib. l. si quis postquam 37. ff. de fidejuss. & ita Petrus Butrig. & Bart.* 18 *Synopsis eod. cap. 52.*

Tit. VI.

DE POSTULANDO [19].

De prohibitione judicis.

1. Imp. Antoninus A. Artemidoro.

TUm à præfecto Ægypti perpetuo [20] causas agere prohibitus non appellaveris, placitis obtempera. PP. III. Kalend. Aug. Sabino II. & Anulino Conss. 217.

De libertinis.

II. Imp. Alexander A. Polydoro.

NEc cæterorum liberti [21], nedum mei quidem, si ita sunt literis eruditi [22], ut patrocinia desiderantibus præstare possint, prohibentur id facere. PP. Non. Mart. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Si causa ob quam promissum est, non sequatur.

III. Imp. Gordianus A. Flaviano.

SI [23] sub specie honorarii [24], quod advocato usque ad certum [25] modum deberi potuisset, eam quantitatem, quam desiderio tuo complecteris, te daturum cavisti: & quasi mutuam pecuniam accepisses, eam te redditurum promisisti, nec temporis spatio, gesto negotio consensum ac fidem accommodasti: competenti exceptione non numeratæ pecuniæ tutus es, & ex hac causa cautionem interpositam, usitato more potes condicere. PP. v. Id. Jun. Sabino II. & Venusto Conss. 241.

De absentia patroni.

IV. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Theodotioni.

VElamento absentis [26] patroni causæ rursus ad finitas quæstiones redire quis frustra conatur. S. IV. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

Pactum de quota litis.

V. Imp. Constant. A. Helladio.

SI qui advocatorum existimationi [27] suæ immensa atque illicita compendia prætulisse sub nomine honorariorum ex [28] ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ [29] partis cum gravi damno litigatoris & deprædatione poscentes fuerint inventi: placuit ut omnes, qui in hujusmodi lævitate [30] permanserint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. III. Kal. April. Paulino & Juliano Conss. 325.

De officio advocati.

VI. Impp. Valent. & Valens AA. ad Olybrium præf. urb.

QUisquis [31] vult esse causidicus, non idem in eodem negotio sit advocatus [32] & judex: quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum. §. 1. Ante omnia autem universi advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus: ut non ultra quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi [33], & maledicendi temeritatem prorumpant: agant, quod causa desiderat: temperent se ab injuria. Nam si quis adeo procax fuerit, ut non ratione [34] sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur, nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam negotio derelicto in adversarii sui contumeliam aut palam pergat, aut subdole. §. 2. Præterea nullum [35] cum [36] eo litigatore contractum, quem in propriam recipit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem. §. 3. Nemo ex his, quos licebit accipere, vel decebit, aspernanter habeat, quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit litigator. §. 4. Nemo ex industria protrahat [37] jurgium. §. 5. Apud urbem autem Romanam etiam honoratis, qui hoc officium putaverint eligendum, eo usque liceat orare, quousque maluerint, videlicet ut non ad turpe compendium stipemque deformem hæc arripiatur occasio, sed laudis per eam augmenta quærantur. Nam si lucro [38] pecuniaque capiantur: veluti abjecti atque degeneres inter vilissimos numerabuntur. §. 6. Quisquis igitur ex his, quos agere permisimus, vult esse causidicus: eam solam quam sumet tempore agendi, sibi sciat esse personam quousque causidicus est: Nec [39] putet quisquam honori suo aliquid esse detractum cum ipse necessitatem elegerit standi [40], & contempserit jus sedendi. PP. x. Kalend. Septemb. Valentiniano & Valente AA. II. Conss. 368.

23 Advocaturo sibi qui de iis quæ advocationis nomine debiturus est, quasi ex mutui causa caverit, non numeratæ pecuniæ exceptione utatur, nisi tempus præterierit, & cautionem suam condicat, *Synopsf. Basil. 10. cap. 13.*

24 Libros à typographo ipsorum auctori pro corollario deberi. Hinc Hotomanus colligit consil. 3.

25 Id est, centum aureos, vid. *l. 1. §. 12. in fin. ff. de extraord. cognit.* vid. *Lucium 5. Placitor. 1. arrest. ult.* 26 Absentia advocati non vitiat sententiam. dixi ad *l. 1. ff. de requd. bon. poss.* adde *speciem l. 6. ff. de revocand. donat.* 27 Existimatio, id est, honor compendio pecuniario præfertur. 28 Τῆς δίκης μοίρων, hoc est, de accipienda post victoriam certa parte litis. *Synopf. eod. c. 11.* Hi non jure causæ, sed fundorum, pecorum & mancipiorum qualitate rationeque tractata, clientum præcipua poscere dicuntur coacta pactione, *l. 1. C. Theod. eod.* 29 Advocato, *ut hic, l. 53. ff. de pact. l. 1. §. 12. ff. de extraordinariis. 8. Eclog. 1. cap. 15. l. 6. §. 2. ff. eod.* procuratori, *l. 53. ff. de pact.* de quota litis pacisci non licet: sunt enim conscelerate hujusmodi pactiones, *l. 1. C. Theod. eod.* De hujusmodi ergo labis litium, vid. *Cujac. 8. obs. 31.* 30 Scævitate. 31 *L. 2. C. Theod. eod.* 32 In eodem negotio nemo advocatus & judex, *l. 14. ff. de assessor. l. 17. ff. de jurisdict.* quod olim prohibitum non fuit, *Plin. 3. epist.* Possis & hoc addere, advocatum meum mihi testem esse non posse. vide Wurmserum *1. pract. 4. obs. 1. Synopf. Basil. eod. cap. 17.* 33 Hinc illud Ammiani 30. cum ad inopiam venerunt allegationum, ad effrænatam delectant conviciandi licentiam: quo nomine ob assidua in personas honorabiles probra, diebus dictis sunt damnati.

34 Ratione, non probris certandum.

35 Nullum neque pactum, neque contractum de lite aut mercede. 8. *Synopf. Basil. 1. cap. 18.*

36 Μετὰ τὸ οἰκεῖα πρόσωπα, cum confugiente ad suum patrocinium 8. *Syn. 1. d. c. 18. ut & c. 15.*

37 De his Ammianus 30. per morborum simulationem vicissim consulto cessantes, ut pervulgati juris proferatur lectio una, septem vendibiles introitus præparant, dilationum examina longissima contexentes. *Moratores dicebantur.* vid. *Cujac. 4. obs. 40.*

38 Αἰσχροκερδία in advocato turpis, ut & alias in Episcopo, 1. *Timot. 3. vers. 3. ad Titum 1. vers. 7.* in philosopho, *l. 8. §. 4. ff. de vacat. mun. l. 1. §. 5. ff. de extr.*

39 Judex honori suo nihil detrahit cum postulat, & advocati munere apud aliquem judicem fungitur.

40 Stat advocatus, sedet judex, vid. *l. 3. ff. ubi senatores.* Tam est honesta causidicina, ut ea fungi judici non sit inhonestum.

41 Judex causidicos ex æquo partibus tribuat, ut non in una parte eruditi, in altera rudes & inexercitati reperiantur, *Synopf. eod. c. 22.*

42 Advocatos esse nobiles hinc quidam colligunt, quod hic non dicitur. Alii colligunt, scientiæ vetustatem homines nobilitare. Sed verius est has particulas, nobilissimos, præstantissimos, excellentes & primos significare, & ita nobilis & nobilissimus dicitur apud Ciceronem, 1. & 2. *de Oratore. 2. de finib. & pro Cluentio: Macrob. 7. Saturn. 15.* sic nobiles scelere. *Cicero pro Roscio Amerino:* virgo nobilis, *Horat. 4. Carm.* Nobiles agri, *Ovid 3. Amor. 2.* Nobiles feræ, *Claud. 3. panegyr.* Nobilissima prædia, *Cicer. pro Roscio Amerin.* equulei argentei nobiles, *Cicer. 6. in Verrem.* bellum nobile, *Horat.* adde *Tiraquell. cap. 2. de nobilitate.* 43 *L. 1. §. 4. ff. cod. l. 9. §. 5. ff. de off. proconf.* 44 Potest quis etiam sub pœna muneris & officii amittendi cogi ad patrocinium præstandum, vid. quæ notavi ad *l. 156. l. 9. §. 4. ff. de pœn. Mynsing. 4. obs. 32.* 45 De hoc pœnæ genere, ut quis foro abstineat, vid. *in pr. ff. de reg. jur.* adde *Nov. 87. c. 14.* 46 *Paul. 5. sent. 25. §. 7. l. 38. §. 8. 9. ff. de pœn.* 47 Hæreticus advocatus esse non potest, *l. 15. ff. de Episcop. aud. Nov. 144. c. 2. vers. Præterea.* ut & aliæ permultæ personæ. vid. *l. 9. ff. de divers. off.*

Tit. VII.

DE ADVOCATIS [48] DIVERSORUM JUDICIORUM.

De prævaricatione.

1. Imp. Antoninus A. Doloni.

SI patronum causæ prævaricatum [49] putas, & impleveris accusationem, non deerit adversus eum pro temeritate [50] commissi sententia: atque ita de principali causa denuo quæretur. Quod si non docueris prævaricatum: & calumnia notaberis, & rebus judicatis, à quibus non est provocatum [51], stabitur. PP. III. Kal. Octobr. Antonino A. IV. & Albino [52] Conss. 214.

De decurionibus.

II. Imppp. Valens, Gratianus & Valentin. AAA. ad Antonium P. P.

QUi necessario patriæ [53] suæ debent municipio functiones, eos decurionibus aggregatos nolumus evagari [54]: permittentes, ut in negotiis causidicorum fungantur officiis, & in civitatibus propriis subeant munera curialium; ita tamen [55], ut non [56] contra Rempub. civitatis, in qua honorem hunc consecuti sunt, eis adesse permittatur. Dat. xv. Kal. Septemb. *Ravennæ*, Valente VI. & Valentiniano III. AA. Conss. 378.

De provincialibus functionibus.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Africanum P. P.

NE [57] quis ex corpore Togatorum [58] [minime curialibus nexibus illigatus] provinciales [59] suscipiat functiones: scilicet ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis necessitas auferatur. Dat. III. Non. August. *Constantinop.* Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

De peculio quasi castrensi.

IV. Impp. Honor. & Theod. AA. Eustathio P. P.

FOri [60] tui Culminis, & universorum judiciorum advocati quicquid ex hujusmodi professione, vel ipsius occasione quæsitum excedunt: oberrant per fora omnia. vid. *Cujac. hic.* 55 Et merito est enim indignum, ut qui magistratum & salarium à Republica accipit, contra rempublicam patrocinio fungatur, *l. 1. ff. de advocat. fisci.* 56 Imo, contra rempublicam postulant, *l. 6. l. penult. ff. de postul.* Solve: possunt pro affine & cognato vel conjuncta persona: pro aliis non possunt. vid. *l. 13. ff. eodem.* 57 *L. 52. C. Theod. de decurionibus, lib. 12.* 58 Id est, advocatorum. 59 Advocatum nedum cogi, sed ne volentem quidem admitti ad vectigalia exigenda hinc colligunt. 60 Sumpta *ex l. 2. C. Theod. de postulando lib. 2.*

48 Advocatus est, qui in consilium advocatur: *patronus*, qui causam agit. *Ascon.* Hodie patroni & advocati causidici etiam dicuntur, & oratores. *Tacit. lib. de oratorib.* sed rhetores & togati: munus eorum *causidicina, Ammiano, & l. 18. C. Theod. de decur.* ea forma qua juridicina à Tertulliano *in lib. de Pallio &* indicina *ab Apuleio 7.* adde *Cujac. 4. obs. 40.*

49 viii. *Synopf. Basil. 1. cap. 24. l. 11. ff. de accusat. l. 3. §. 13. ff. de hom. liber. l. 3. ff. ad Turp.* adde *l. 18. §. 1. ff. de muneribus.*

50 Advocatus prævaricator extraordinarie punitur. vid. *Cujac. 6. obs. ult.*

51 Prævaricatum, quidam ita legunt.

52 Balbino.

53 Adde *l. 116. C. Theod. de decur. lib 12.*

54 Statuti advocati suo foro nunquam excedunt: supernumerarii

Source : BIU Cujas

quæsierint, id [etiam] post patris obitum præcipuum, veluti [1] peculium castrense, ad exemplum militum, proprio dominio valeant vindicare. Dat. x. Kalend. April. *Constantinop.* DD. NN. HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 44.

1 Quæsita ab advocatis filiisfamilias ad instar quasi castrensis peculii redacta. *l. 7. §. de adsessor. & domest. judicum.*

De muneribus necnon privilegiis, & immunitatibus.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro Præf. urbi.

QUicquid animi largitate, & munificentia principali præstitimus Togatis per Orientem eminentissimæ præfecturæ reverentia [2] studiorum: id sibi præsenti sanctione præstitum esse cognoscant patroni causarum illustris Urbicariæ præfecturæ. Dat. VII. Kal. Jan. *Constantinop.* THEODOS. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 426.

2 Reverentia literarum contemplatione literatæ militiæ. *Nov. Valent. de postulando.*

VI. Iidem AA. ad Florentium P. P.

SAncimus [3], ut advocatis, qui apud tuam Magnificentiam causas acturi sunt, à nullo judice, nec ab ipsa eminentissima præfectura sollicitudo ulla penitus injungatur: Sed nec advocatis provinciarum vel spectabilium judicum quisquam existimet aliquid injungendum. Nulla igitur Togatis inspectio, nulla peræquatio ingeratur, nulla operis constructio, nulla discussio [4], nullum ratiocinium imponatur, nullum denique aliud [5] eis mandetur, præter arbitrium [6] in [7] eodem dumtaxat loco, ubi advocationis exercent officium: quinquaginta [8] librarum auri [pœna] officio feriendo, si legis istius regulas temerare tentaverit. Dat. VIII. Kalend. Mart. *Constantinop.* THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

3 Hæc lex desumpta ex Theod. & Valent. *Nov. de postulando & perpetuanda advocatione*, quam P. Pithœus integram edidit.

4 Imo sollicitudo potest injungi, *l. 3. §. de discuss.*

5 Bald. his verbis etiam innui putat advocatos immunes esse ab excubiis faciendis.

6 Advocati arbitri dari possunt. In Gallia abfuturi præfecti ac judices regii judicandi munus digniori vel antiquiori advocato solent, imo si nulli consiliarii sint, debent delegare.

7 Extra forum suum advocatus patrocinio fungi cogi non debet.

8 Pœnam observa eorum, qui violant advocatorum privilegia.

VII. Iidem AA. Thassalio PP. per Illyricum.

IIsdem privilegiis, iisdemque immunitatibus potiri togam [9] illustrissimæ per Illyricum præfecturæ, quibus fruitur toga per Orientem Prætorianæ sedis excelsæ decernimus. Dat. VI. Id. Septemb. *Constantinop.* THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

9 Id est, togati seu advocati.

De numero advocatorum. De curiali vel alia viliori conditione. De quasi castrensi peculio.

VIII. Iidem AA. Cyro PP. Consuli designato.

CUm advocatio prætoriana centum quinquaginta [10] numero togatis minime vel minuendo, vel augendo concludatur, jubemus eos, qui ex his ad fisci patronatum pervenerint, à cohortis [11] vel alterius vilioris conditionis nexibus cum liberis quandocumque [12] genitis liberos custodiri: postque tale officium depositum, annumque [13] completum, advocatorum consortio abscedere cum Comitiva consistoriana: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuæ quolibet casu, quolibet adquiritur titulo, quasi [14] castrense sibimet vindicare: nec patribus, nec avis paternis earum rerum commodum acquirere, legis istius auctoritate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariæ præfecturæ advocationem trahendis. Dat. III. Kal. Januar. VALENTINIANO A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

10 In unoquoque foro certus erat advocatorum numerus, certaque matricula: adde *l. 11. & ult. ff. eod. de adsessorib.*

11 *L. ult. ff. eod. l. 2. ff. tit. proxim.* hinc cohortalis, id est, vilis.

12 Vid. *l. 66. ff. de decur.*

13 Advocati non erant olim perpetui. Paucitas eorum fecit postea, ut perpetui fierent. qua de re vid. *Cujac. 36. observ. 22.* Annus etiam de quo hic agitur, in biennium mutatus est, *l. 12. ff. eod.*

14 *L. 4. ff. eod.*

15 Advocatus si ad officium aliquod assumitur, eo finito potest ad advocationis officium redire ac reverti.

De advocato qui administrationem aliquam peregit.

IX. Iidem AA. Apollonio P. P.

SI quis de togatis fori Celsitudinis tuæ, vel Illyricanæ, seu urbicariæ præfecturæ, sive de his, qui in provincialibus judiciis causarum patrocinium profitentur, electione tuæ Sedis regendæ provinciæ munus potestatemque susceperit: post peractam integre ac sine ulla opinionis labe administrationem, & ad illud officium, unde abstractus est, & unde sibi vitæ subsidia comparabat, remeandi [15] habet facultatem: nec causas orare denuo quadam prohibeatur invidia. Dat. XII. Kalend. Septemb. *Constantinop.* EUDOXIO & DIOSCORO CONSS. 442.

15 *L. 4. ff. eod.*

De patronis fisci.

X. Impp. VALENTIN. & MARTIANUS AA. Palladio P. P.

BInos [16], qui priores [17] in tui Culminis sede inveniuntur ad patronatum fisci singulis quibuscunque annis accedere, paribus [18] dignitatis & privilegiorum insignibus ambiendos [esse] præcipimus, quibus ante hac utebatur is, qui solus fisci creabatur patronus. Dat. XIV. Kal. Jul. *Constantinop.* HERCULANO & ASPORATIO CONSS. 452.

16 Duo olim fisci advocati.

17 Fisci advocatio prioribus advocatis decernenda.

18 Quando una dignitas duobus confertur, in solidum confertur.

De numero & filiis advocatorum. Quales & quomodo creandi advocati.

XI. Imp. LEO A. Viviano P. P.

NEmini licere sancimus aliquem sub [19] adsidendi colore statutis centum quinquaginta [20] advocatis, quos sibi eminentissima præfectura in consilium assumpserit aggregare. §. 1. Non aliter vero consortio advocatorum tuæ Sedis aliquis societur, nisi [21] prius in examine viri clarissimi Rectoris provinciæ, ex qua oriundus est, præsentibus cohortalibus gesta conficiant, quibus aperte pateat cohortali [22] vitæ ac fortunæ eundem minime subjacere. [Atque hæc fieri volumus] si præsens vir clarissimus Rector provinciæ fuerit in ejus examine: si vero abfuerit, apud defensorem sui oppidi gesta conficiant. Jurisperitos [23] etiam eorum doctores jubemus juratos [24] sub gestorum testificatione depromere, *esse eum, qui posthac subrogari voluerit, peritia juris instructum* [25]. Filios [26] autem togatorum Excellentiæ tuæ, qui vel nunc causas agunt, vel futuris temporibus actitaverint, cæteris supernumerariis anteferri. §. 2. Illud insuper decernimus, ut etiam his qui ultra centum quinquaginta advocatos Eminentissimæ tuæ Sedis reperiuntur, liceat & apud Virum spectabilem Proconsulem, vel præfectum Augustalem, vel Comitem Orientis, apud viros etiam spectabiles Vicarios, & apud Rectores provinciarum negotia perorare. Dat. Kalend. Febr. *Constantinop.* MAGNO & APOLLONIO CONSS. 460.

19 Vetitus consilium dare, adsessor esse non potest.

20 *L. 8. ff. eod.*

21 Adde *leg. 7. ff. de profess. & medic.*

22 Adde *d. l. 8.*

23 Id est, professores. *De Jurisconsultorum appellationibus variis*, vid. *Cujac. 7. obs. 25.*

24 Assertioni doctoris statur de peritia discipuli. *Bald.*

25 Advocatum læsum juris imperitia non restituit hinc colligunt.

26 Togatorum filii non togatorum filiis præferendi, *l. 13. ff. eod.*

De patrono fisci.

XII. Idem A. Eusebio P. P. Illyrici.

SAncimus patronum fisci judicio Celsitudinis tuæ, non jam quotannis [27], sed biennio pro vetere consuetudine finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis omnibus quæ à retro Principibus meruit, manentibus. Dat. X. Kal. Mart. *Constantinop.* BASILIO & VIVIANO CONSS. 463.

27 Ut olim, *l. 8. ff. eod. l. 3. in pr. tit. proxim.*

De advocatis Alexandriæ, & de advocato fisci.

XIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci Ægyptiaci limitis, & Præfecto Augustali.

PEtitionem virorum disertissimorum advocatorum Alexandrinæ splendidissimæ civitatis, quam de fori sui matricula, & fisci patrono obtulerunt, merito admittentes, hac sanctione decernimus, quinquaginta statutos haberi: eorumque nomina pro tempore matriculæ [28] conficiendæ inscribi: & eos advocationis officium in judicio tam viri spectabilis Præfecti Augustalis, quam viri spectabilis Ducis Ægyptiaci limitis petentibus adhibere: cæteros vero ultra memoratum numerum constitutos, apud alios judices ejusdem Alexandrinæ civitatis perorare: Filiis [29] scilicet statutorum in loco deficientium supernumerariis anteponendis. Egredientem autem post biennium fisci patronum, contemplatione laborum, exconsularis moderatoris provinciæ dignitate decorari: licentia facultateque ei non deneganda, cum usus exegerit, tam pro [30] se, quam pro filiis, parentibus, & uxoribus, necnon etiam personis ex transverso latere usque ad quartum gradum constitutis patrocinium suum adhibere. Quando autem fisci patronum mori contigerit, gradu eum sequentem sine ulla dilatione in locum ejus subrogari: heredibus defuncti nihil exinde [31] sibi commodi acquiri posse speraturis: cunctis privilegiis, quæ hactenus habuisse noscuntur, necnon his, quæ suggestio tuæ Magnitudinis continet, etiam in posterum intactis inviolatisque servandis: quatenus hujusmodi delato eis liberalitate nostræ Serenitatis honore possint in otio, & tranquillitate reliquum vitæ suæ tempus peragere, nulla eis invitis ingerenda sollicitudine.

28 Erat certa advocatorum matricula, *l. ult. §. 2. vers. Si quis. ff. de adsessoribus.*

29 *L. 11. §. 1. ff. eod.*

30 Adde *l. 6. l. penult. ff. de postul.* Sanguinis ratione multa permittuntur, quæ alias non permitterentur: qua de re vid. Roland. à Valle 1. *cons. 46. num. 46.* & ita advocatus fisci, se suosque fisco præferre potest: ut privata caritas publica hoc casu videatur potior. Hinc etiam colligunt, neminem præsumi advocatione susceptæ, polliceri officium suum adversus liberos. adde *l. 3. §. 1. l. 5. §. 1. ff. tit. proxim.* adde *quæ scripsi ad l. 8. ff. de locato.*

Collatio advocatorum & militum.

XIV. Iidem AA. Callicrati P.P. Illyrici.

ADvocati [32], qui dirimunt ambigua [33] fata causarum, suæque defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non [34] minus provident humano generi, quam si præliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: Militant [35] namque [36] causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt. Dat. V. Kal. April. *Constantinop.* ZENONE & MARTIANO CONSS. 469.

31 Id est, nihil præter salarium illius anni in quo decedit, *l. 15. in fin. ff. eod.*

32 De militiæ castrensis & quasi castrensis comparatione vid. *Cicer. Orat. pro Murena.*

33 Facta. *Hal.* utrumque recte, sunt enim & incidunt in causas fata quædam & dies qui appellantur fatales. Isocrates adversus Callimachum: πολλὰ παρὰ γνώμην ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀποβαίνει, καὶ ὅτι τύχῃ μᾶλλον ἢ τῷ δικαστηρίῳ κρίνει. fortunæ judicia, *l. 13. ff. de statu.* Latinus Pacatus: Nolo miserorum vel factum onerare vel fatum. *Cujac. 16. obs. 9.* Huc refer illud Ammiani 30. Id habet causidicina cum cæteris metuendum, quod accidentia secus in potestate esse existiment patronorum, & omnes certum exitum iisdem soleant adsignare, & non liti rerum, &c. *& l. 41. C. Th. de appell.* disceptationis fata. Adde quæ de fatalibus scripsi ad *Nov. 49. cap. 1.*

De privilegiis. 1. De salario.

XV. Imp. LEO A. Dioscoro P. P.

POst duos [37] fisci patronos, qui ex anterioribus constitutionibus iisdem beneficiis muniuntur, sexaginta quatuor [38] togatos, qui in præsenti sunt, à primo usque ad sexagesimum quartum imperialibus beneficiis perfrui censemus, quibus fisci patroni liberique eorum honorati sunt. §. 1. His quoque illud adjiciendum esse statuimus: ut, si quis patroni fisci adeptus gradum, fatalem diem obierit, universa [39] totius anni solatia, ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad heredes seu successores suos, sive liberi, sive extranei fuerint, transmittendi tam ex testamento, quam ab intestato liberam habeat facultatem. Dat. XVII. Kalend. Januar. *Constantinop.* FESTO & MARTIANO CONSS. 472.

34 Advocati non minus prosunt reipublicæ, quam milites.

35 Non soli milites, sed etiam advocati militant. Nihil tam simile bello est, quam lis & judicium.

36 In quibus rebus consistat advocatorum militia.

De privilegiis.

XVI. Impp. LEO JUNIOR & ZENO AA. Justiniano Præf. urbi.

AD similitudinem sexaginta quatuor [40] advocatorum fori amplissimæ prætorianæ præfecturæ, quindecim tantum ex foro tuæ Magnitudinis; qui in præsenti gradus primos obtinent, post fisci videlicet patronum, eisdem privilegiis nostræ Mansuetudinis beneficio perfruantur, quibus fisci patroni liberique eorum muniuntur. Dat. XVII. Kalend. April. *Constantinop.* LEONE JUNIORE A. CONS. 474.

37 *L. 10. ff. eod.*

38 *L. 16. ff. eod.*

39 Adde *l. 13. in fin. ff. eod.* Advocatus fisci ante annum completum decedens ad heredem transmittit salaria anni integri: facit *l. 4. ff. de off. adsessor. l. 19. in fin. ff. locati.*

De advocatis præfecturæ per Illyricum. 1. & eorum privilegiis.

XVII. Imp. ZENO A. Paullo P. P. per Illyricum

JUbemus advocationem fori tui Culminis centum quinquaginta [41] (sicut antea constitutum fuerat) advocatis concludi: eundemque numerum, quoties vel professionis fine [42], vel morte, vel quocumque fuerit casu imminutus, electione magnificæ tuæ Sedis impleri: ita ut in præsenti quidem, & hinc usque ad biennium [43] ad impletionem supra definiti numeri subrogandi, sine ulla cohortalis [44] aut cujuslibet deterioris conditionis quæstione succedant: salva videlicet adversus eos apparitoribus, si qua competit, actione, quam certum est, postquam fisci patronatum officio impleto exegerint, evanescere: post lapsum vero biennium, foro tuæ magnificæ potestatis inseri postulantes, non aliter, nisi sub gestorum confectione minime eos cohortali conditioni subjacere patefactum fuerit, admittantur.

§. 1. Cuncta sane privilegia, quæ magnificæ per Orientem præfecturæ advocatis ex divinis retro Principum, seu inclytæ recordationis Leonis, vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuæ [45] quoque gloriosissimæ Sedis causidicis absque ulla discretione competere, per hanc in æternum valituram legem sancimus. Dat. VI. Kal. Jan. *Constantinop.* DECIO & LONGINO CONSS. 486.

40 *L. 15. ff. eod.*

41 *L. 8. l. 11. ff. eod.*

42 Advocatorum finis aliquis legitimus. vid. *Cujac. 16. obs. 22.*

De multis.

XVIII. 46

Ὀγδοὶς ἐπιλιμῷ τοῖς ἐν πάλῃ ἔσι δικηλόγοις, εἰ μὴ μόνον ὁ τῶ πραιτωρίων ἔπαρχος.

NUllus [47] multæ dictionem habeat in eos advocatos, qui intra fori Prætoriani statutum [48] numerum sunt, præter ipsum Præf. præt.

43 Vid. *l. 13. ff. eod.*

44 *L. 8. ff. eod.*

45 *L. 7. ff. eod.*

46 Latina interpretatio.

De lite non protrahenda.

XIX. 49

Δίκη ἐχ ὑπερτίθεῖ, κἂν μὴ ἄρεθῶσιν ἐν αὐτῇ τρεῖς συνήγοροι· δύο γὰρ ἀρκέσιν.

NE [50] ideo lis protrahatur, quod in ea non reperiantur advocati [51] tres, cum duo sufficiant.

47 *Cujac. 13. observ. 2.* 48 *L. 8. in princ. l. 11. in pr. ff.* 49 Latina interpretatio. 50 *Cujac. 13. observ. 2.* 51 Plures advocatos sibi advocare licet, *l. 7. in pr. ff. de postulando.* Ex frequentia advocationis deprehendebatur, quam quisque gratiosus esset: vid. exempla apud Tullium *Oratione pro Quintio & pro Cæcinna.* Curtium *lib. 6.* ubi de Philota: Cæsarem 1. *Commentar.* ubi de Orgentorige. Hæc advocatio Græcis dicebatur παράκλησις, ut παράκλητοι, advocati. vid. *Polletum 1. de historia fori Romani 1.*

TIT. VIII.

DE [52] ADVOCATIS DIVERSORUM JUDICUM.

52 Hujus tituli inscriptio in multis codicibus deest.

De dignitate ejus, qui deposuit officium advocationis.

1. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

SUggestionem viri Illustris Comitis rerum privatarum [53], & Proconsulis Asiæ duximus admittendam: per quam nostræ Serenitatis auribus intimavit, fori sui advocatos communi petitione magnopere postulasse, ut, postquam advocationis deposuerint officium, dignitate quadam, nostra liberalitate, potiantur. Jubemus itaque post depositum (ut dictum est) præfatum officium, unumquemque eorum,

53 De quo vid. *ff. de off. comit. rer. privat.*

Source : BIU Cujas

rum, qui in præsenti sunt, vel postea matriculis eorum pro tempore fuerint inserti, Clarissimi primi ordinis comitis perfrui dignitate: quatenus & tempore quietis fructum [1] præteritorum laborum consequantur: proque fide atque industria erga clientes suos comprobata [à] privatæ conditionis hominum multitudine segregati, Clarissimis merito connumerentur. Dat. II. Kal. Jan. *Const. antinop.* ANASTASIO A. II. CONSS. 497.

1 Finis legitimus advocatorum, frui quibusdam privilegiis. vid. *Cujac. 16. obs. 22.*

De cohortali, vel deteriore conditione.

II. Idem A. Thomæ P. P. per Illyricum,

ADvocatos [amplissimæ] tuæ Sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum & officium provehuntur, una cum liberis jam natis, vel postea procreandis ab omni cohortalis [2], seu cujuslibet deterioris conditionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari decernimus: [Cum] constet hoc jampridem tam advocatis amplissimæ prætorianæ per [3] Orientem, quam magnificæ Urbiciariæ [4] [Præfecturæ] sacris constitutionibus esse indultum: & non dubium sit, non tantum eas, sed etiam sublimissimæ tuæ Sedis germanas [5] esse potestates. Dat. XII. Kalend. Decemb. PATRICIO & HYPATIO CONSS. 501.

2 *L. 8. l. 17. §. tit. prox.*

3 *D. l. 17. in fin.*

4 *D. l. 8. in fin.*

5 Præfectura prætoris Orientis, Illyrici, Urbicaria, germanæ potestates.

De privilegiis patronorum fori Comitis Orientis & fisci.

III. Idem A. Constantino P. P.

JUbemus pro tempore primatem [6] advocatorum fori viri illustris Comitis Orientis per biennium [7] fisci patroni fungi Officio, & solatia sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hoc quoque transacto, professionem advocationis deponere: consortio videlicet eorundem advocatorum ad quadraginta tantum viros redigendo: ita ut, si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocationis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo: ne quadraginta virorum numerum advocatorum consortium excedere contingat. §. 1. Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro [8] se, quam pro jugali [9] sua, & socero, & socru, nec non genero & nuru, liberisque propriis, colonis, & servis ad se pertinentibus advocationis fungi officio. §. 2. Nec ædiculas eorum *metatorum* [10] onere molestari, si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulis* præterea modum, quem notitia [11] nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis & eorum servis custodiri: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cætero quenquam, antequam per statuta [12] tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumptibus sociari, & si ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia [13] ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri spectabilis Comitis Orientis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* SABINIANO & THEODORO CONSS. 505.

6 Inter advocatos discrimen fuit. Nam cum hic *primatis* fiat mentio, distinctum primatem à cæteris fuisse colligi potest.

7 *L. 12. §. tit. prox.*

8 Vid. *l. 13. §. tit. prox.*

9 Id est, uxore.

10 *Metatum* quid vid. *§. de metatu.*

11 *Notitia* quid, diximus alibi.

12 *L. 5. §. 4. §. eodem.* Olim quadriennium constitutum erat, hodie quinquennium. *Const. ad antecessores, §. 1. in fin.* vid. Cujac. 12. *obs. ult. in princ.*

13 *L. 5. in fin. §. eod. 15. in fin. §. tit. prox.*

De privilegiis patronorum fisci.

IV. Idem A. Eustachio P. P.

LAudabile [14] vitæque hominum necessarium advocationis officium, maxime Principalibus præmiis oportet remunerari. §. 1. Ideoque jubemus, viros clarissimos fisci [15] pro tempore patronos fori Celsitudinis, solenni die [16] festivitatis Kalendarum Januariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sacri nostri consistorii Comites divina nostræ Serenitatis manu [17] puncti [18] consequi solatia. §. 2. Et postquam tale deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant, eos clarissimorum Notariorum inseri consortio, Tribunorum sacras solitas epistolas sine [19] quadam suffragii solutione percepturos. §. 3. Et si quis per sententiam Sublimitatis tuæ monitus, super agnito debito vel agnita causa, quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit; eam non arbitro delegato, sed tunc temporis fisci patronis, vel alterutri eorum, si alter adesse non possit, pro more tamen solito sub actorum testificatione intimari. §. 4. Quotiesque de nuptiis [quis] sine [20] dotalibus instrumentis mutuo contrahendi matrimonium [21] animo celebratis, super affectu suo liberis ex hujusmodi conjugio jam extantibus vel necdum procreatis, legitimis allegationibus uti maluerit, eas apud eosdem pro tempore fisci patronos, vel alterutrum eorum (ut dictum est) gestis intervenientibus commendari, ita videlicet, ut juri cognitæ allegationes absentibus personis, si quæ competunt, serventur intactæ.

§. 5. His insuper, quicunque apud viros glorioso pro tempore consules [22] mancipia sua libertate donare voluerint: antelatos fisci patronos ad easdem libertates peragendas propriam advocationis vocem accommodare. §. 6. Aliis nihilominus privilegiis, quæ jam pridem memoratis vel fisci patronis, vel adhuc advocationis pro tempore peragentibus officium togatis, diversis modis indulta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate duraturis. Dat. XII. Kal. Decemb. *Constantinop.* ARIOVINIO, & MESSALA CONSS. 506.

14 Advocationis officium commendatur, & ipsa honestate & necessitate.

15 Sic restituo, *patronos fori tuæ c. f. d. f. Kal. Jan. pro tempore ipsius tantummodo anni.*

16 Kalendarum Januariarum dies solennis & festivus. Is etiam dies, largitionum dies fuit. 10. *Niceph.* 23. vid. *Cujac. §. de canone largition. tit. 2.*

17 Id est, nostra liberalitate.

18 Alii legunt, *puncta solatii.* Alii, *puncti consequi solazia.* Cujac. 13. *obs. 2.* monet legi posse, *pacti solazium*, aut *pacta solatia.* Punctum solatii ferre, possumus interpretari, *punctum* seu mercedem honoris: D. G. verum *Puncti* hic rectum esse, alibi probabo. J. G.

19 Filii statutorum nihil impendunt pro introitu, adde *l. 6. §. eodem.* Doctorum, id est, Professorum filios gratis promovendos hinc colligunt.

De privilegiis patronorum fori Præsidialis secundæ Syriæ & fisci.

V. Idem A. Sergio & P. P.

PEtitiones virorum disertissimorum fori Præsidialis secundæ Syriæ provinciæ advocatorum cum competenti moderatione censuimus admittendas: & jubemus, pro tempore primatem eorum per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia [23] sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hocque transacto professionem advocationis deponere, consortio videlicet eorundem advocatorum ad triginta tantummodo viros redigendo: ita ut si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocationis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo, ne triginta virorum numerum advocatorum excedere consortium contingat. §. 1. Ad hæc [eos,] qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro [24] se, quam pro jugali [25] sua, & socero & socru, necnon genero & nuru, liberisque propriis, colonis & servis ad se pertinentibus advocationis fungi officio.

20 Hinc colligit Cujac. 13. *obs. 4.* per nuptias filios naturales suos, & legitimos fieri posse, etiam sine dotalibus instrumentis, quod repugnat alias *§. ult. Institut. de nupt. Novell. 12. cap. 19.*

21 Matrimonii.

22 Vid. *l. ult. §. de vindicta manum.*

23 *L. 3. in princ. §. eod.*

§. 2. Nec ædiculas [26] eorum, *metatorum* onere molestari: si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulis* præterea modum, quem notitia [27] nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique præbere licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cætero quemquam, antequam per statuta [28] tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis [29], & sine sumptibus sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad [30] heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri clarissimi provinciam, in qua degunt, moderantis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Decemb. ANATOLIO & AGAPITO CONSS. 508.

24 *L. 3. §. 1. §. eod.*

25 Jugalis conjux.

26 *D. l. 3. §. 2.*

27 Quid notitia, vid. *l. 1. §. 8. §. de off. præf. præt. Afr.*

28 Quinquennium scil. *d. l. 3. §. 4.*

29 Id est, nihil impendunt pro introitu.

De privilegiis patronorum fisci.

VI. Imp. JUSTIN. A. Marino P. P.

REstituendæ sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri libræ, quas sub imperio Zenonis divæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris, nec non fidejussorum [31] vires æstimantibus, tamen auferendas credidit præparca posterioris subtilitas Principis, ut jam liberalitate nostri numinis, viri clarissimi fisci patroni præfatam auri summam sine fraude [32] annis singulis consequantur, ab amplissima tua Sede pari lance in utrumque dividendam. Nam universis [33] redditur, quod pro voto omnium primatibus indulgetur. §. 1. Sacras insuper epistolas [34], quibus approbantur viri clarissimi Tribuni prætoriani & Notarii, non unius tantum nomine, sed alterius quoque utrius præstandas perspicimus, sive suos filios, sive alios quosdam duxerint illustrandos. §. 2. Ad hæc altiore beneficio codicillos, quibus illustris honoratur dignitas, consequantur: quos unius solum nomine eisdem viris facundissimis daturos nos pollicemur, profuturos scilicet alteri eorum altero concedente: seu qui ex provinciis suis, vel ex amicis voluerint, in provinciis tamen degentibus.

§. 3. Licentiam eis præterea facimus binos homines singulis annis itidem offerendi, nostram [35] adoraturos purpuram, statutis inferendos præsentialibus [36] domesticis, unum equitum, alterum scholæ peditum, in vacantem eorum locum, qui diem functi sunt: nullo, dum supererunt, de militia venundanda [37] pacto cum eis interposito, quorum ejusmodi conventiones interfuerint: ita tamen, ut iidem viri facundissimi, cum offerendos eosdem crediderint homines, bina solidorum pro singulis millia, nihilque amplius, noverint dependenda viris magnificis Comitibus dicatissimorum [38] domesticorum: id est, equitum quidem pro eo, qui inter equites meritus est: peditum autem, pro eo, qui inter pedites inferendus est: solitis videlicet statim stipendiis, nec non etiam cæteris solatiis iisdem tyronibus deputandis sine quolibet alio dispendio. §. 4. Aliis etiam privilegiis potiantur, quæ diversis temporibus consecuti sunt, sive per Augustos apices, sive per dispositiones & sententias Amplissimæ tuæ Sedis: nam qui bonis digni judicati sunt, hi multo magis in anterioribus quoque sunt adjuvandi. Dat. Kalend. Decembr. *Constantinop.* ipso A. & EUTHERICO CONSS. 631.

De numero advocatorum. 1. De temporis ordine servando. 2. ubi degendum. 3. Sanctio. 4. De sexcentis aureis. 5. De privilegiis olim indultis. 6. De sportulis, & sumptibus litis.

VII. Idem A. Theodoro P. P. 39

PEr hanc legem decernimus, ne antequam in octoginta tantum virorum numerum, fori tui culminis Togatorum collegium deductum fuerit, aspirare quis qualibet arte concedatur, aut possit: nisi vel eorum filii, qui triginta priorum [40] obtinent numerum, facundiæ studiis eruditi, gratis [41] videlicet, & sine ullo suffragio, aut fortasse exteri non ultra per duos annos singulos facundia & ipsi conspicui, taxati fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum numerum redacti fuerint, superare qualibet rursus ambitione vel astutia quantitatem ausuro. §. 1. Interdicenda quoque cunctis licentia prævertendi [42] progressus seriem, quam ipsius temporis ordo suppeditat: &, ut in mercatorum contractibus, loca permutandi: & adhuc tyrones jam interesse veteribus. §. 2. Hoc etiam pronuntiandum censemus, ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta observatione glorificæ tuæ Sedis. Noverint etenim, qui, post nomen impetratum patroni litium, ultra trium [43] annorum spatium ex sacratissima hac urbe morandum duxerint, nec nuncupationem togati, nec privilegia virorum hujusmodi concedenda sibi: ut ne repetitis [44] ex industria prædictæ Sedis auctoritatibus protrahantur, aut multiplicentur peregrinationis excursus. §. 3. Quorum omnium si quid vel minimum quocunque tempore fuerit violatum: viginti primates ejusdem ordinis, & qui pro tempore solicitudinem ab actis [45] in Amplitudinis tuæ gerent officio, adjutores etiam eorum denis singuli libris auri ferientur, quod adversus imperialia consulta Serenitatis nostræ tendentibus non statim objecerint intercessionem legis præsentis, aut non restiterint, & omnino non prohibuerint, ne quid tentaretur contrarium, cum nec in administratores sublimissimæ tuæ Sedis, si non intente custodierint disposita salutaria, &, ut non temerentur, prospexerint, pœna deerit [46] decem auri librarum. §. 4. Sexcenti autem aurei, quibus pro tempore fisci patronis fori tuæ Celsitudinis, ad exemplum priorum temporum ex arca tui judicii consulatur: ne post decursum [47] celerem [48] advocationis, & labores glorioso egeni exeant: non (ut sæpe contigit) incerto die præstentur, sed cum [ad] medium [49] iter pervenerint patrocinii rerum fiscalium: id est, Kalendis [50] Octobribus per annos singulos sine cunctatione solventur. §. 5. Quidquid insuper privilegiorum retro Principum sacris affatibus vel auctoritate tribunalis [51], cujus interest, huic eidem [52] ordini datum ostenditur, invio-

30 *D. l. 3. §. ult.*

31 Arbitri olim dabantur ad fidejussores probandos, *l. 9. ff. qui satisdare. l. ult. ff. à quibus appellare liceat. l. 7. §. 3. ff. de minorib.*

32 Id est, sine diminutione.

33 Universis reddi intelligitur, quod eorum primatibus indulgetur: de primatibus advocatorum adde *l. 3. in pr. §. eod.* ubi dixi.

34 *L. 4. §. 2. §. eod. l. 45. C. Theod. de decur.* Epistolæ sacræ, de quibus hic, dicuntur instrumenta, *l. 7. §. de fide instrum.* Testimoniales missionis, honorariæ epistolæ, *l. 15. C. Theod. de professi. Veget. 2.* contubernalibus completis stipendiis per testimoniales promovere dimissum. vide *Cujac. ad l. ult. §. de professoribus.*

35 Adorabatur purpura Principis: de qua adoratione purpuræ imperialis, *alibi* dicam. Quin & Præfectus Prætorio ingressus palatium, consuetudine imperatoria adorabatur. *Cassiodorus 6. Variar. 3.*

36 Præsentibus, *l. ult. §. de domesticis, & protectoribus. lib. 12. tit. 17.* adde *Edictum Justin. 13. cap. 2.*

37 Militiæ domesticorum vendi possunt, quædam etiam vendi non possunt. *l. ult. §. de pign. & hypoth.* Vide quæ not. ad *l. 5. §. qui milit. possint vel non.* adde *Nov. 53. cap. 5. & ibi Cujac.*

38 Domestici epitheton nota: hic enim *dicatissimus* appellatur.

39 Præfecto urbi. *Cujac. 13. obs. 1.*

40 Priores advocatorum sunt primicerii & primates, *§. 3. §. eod. & hac l. in fin. pr. & l. 3. in pr. §. eod.*

41 *L. 5. §. 5. §. eod.*

42 Ordine suo dignitates adipiscendæ, *l. 8. §. eod.*

43 Vide *Cujac. d. loco.*

44 Petit.

45 Notitia imperii Romani inter officia Præfecti urbi hunc etiam qui dicitur *ab actis* numerat.

46 Decernetur.

47 Discursum.

48 *Al.* celebrem.

49 Salarium solvi doctoribus, & advocatis in medio anni Bald. hinc colligit. Quid pensio domus locatæ? in fine anni, nisi aliter dictum sit, *l. 1. §. 4. ff. de migrando. l. 42. ff. de verb. oblig. 9. ff. de reg. jur.*

50 October, medius olim anni mensis: anno ab *Aprili* incipiente, de quo aliquando dicam.

51 Tribunali.

52 Eidem ordinatum ostenditur, &c.

Source : BIU Cujas

inviolatum ſervari. §. 6. Cumque lite quiſquam eorum pulſatus fuerit, ſeu civilis cauſæ certamine, aut criminalis quæſtionis obtentu, hic, vel in provinciis: cum per conceſſum tempus eorum adeſſe quenquam evenit, nullas executores ſportulas adſequi; nec qui controverſiis movendis inſerviunt, aut excipiendo, ſeu præparando, vel officio quolibet alio, quocumque nomine ſumptum exigendum cenſemus. Dat. Id. Februar. *Conſtantinop.* JUSTINO A. II. & OPILIONE CONSS. 524.

De privilegiis patronorum fiſci.

VIII. Idem A. Archelao P. P.

NEmo, excepta Menandri fiſci patroni perſona, ſperet de cætero [1] permutationum ſaltibus [2] ſuperiore gradu captato fruiturum ſe beneficiis, quæ patronis ærarii, ſeu dum officium exhibent cauſis fiſcalibus, aut poſt impletum agmen [3] impertita monſtrantur. Dat. XII. Kalend. Septemb. JUSTINO A. II. & OPILIONE CONSS. 524.

Productio §. 2. l. 7. ad advocatos Illyricanos.

IX. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

DE conſtitutione [4] divinæ recordationis Juſtiniani patris noſtri ſuper togatis ampliſſimæ tuæ Sedis prolata, Illyricani advocati poſtulaverunt à nobis, [eis] clarum fieri, ſi [5] locum etiam circa eos poſſit habere, ſive cum commeatu, ſive ſine commeatu judicio ejuſdem Sublimitatis [tuæ] abfuerint. Sancimus itaque, [talem] legem generaliter etiam in perſona eorum valere, ut ſi quis ſine commeatu ultra continuum biennium [6] abfuerit, vel cum commeatu ultra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum ſuum vindicare, nec iterum viris diſertiſſimis Togatis ejuſdem Sedis adſiſtere. Perfruantur igitur advocati ejuſdem Sublimitatis hac noſtra generali ſanctione.

TIT. IX.

DE ADVOCATIS FISCI. [7]

An contra fiſcum patrocinium præſtari poſſit.

I. Imp. ANTONINUS A. Claudio.

CUM te fiſci cauſam agitaſſe proponas, quamvis [8] te ſalarium percepiſſe neges, tamen placitis acquieſce. Eos enim, qui cauſam fiſci egiſſent, prohibitum [9] eſt adverſus fiſcum patrocinium præſtare. P. P. XIII. Kal. Januar. ANTONINO A. IV. & BALEINO CONSS. 214.

Qui in una cauſa fiſco præſtitit patrocinium, in alia poteſt contra fiſcum poſtulare. Bald.

II. Impp. VALERIANUS & GALLIEN. AA. Frequentio.

POtes auctoribus nobis adverſus [10] fiſcum quoque patrocinium exhibere privatis: dum eam ſcilicet cauſam, quam tu, cum fiſci advocatus fueras, forte tractaſti, ſuſcipere declines. P. P. VI. Kal. Mart. VALERIAN. & GALLIENO AA. CONSS. 255.

De commodis fiſcalibus non occultandis. De calumniis non movendis.

III. Imp. CONSTANTIN. A. Æliano Proconſuli Africæ, poſt alia.

FIſci advocatus pœnas metuens, caveat [11], ne fiſcalia commoda occultet, neve ullo negotio exiſtente, fiſci nomine privatis audeat calumnias [12] commovere. Dat. VI. Id. Novemb. *Triumvir.* [13] CONSTANT. A. IV. & LICINIO CÆSAR. IV. CONSS. 315.

De Rationalibus, & Præfectis ærario.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Ammianum Comitem rerum privatarum.

RAtionales [14], privatæ rei cauſis, vel ſacris ærariis [15] præſidentes, examen præſente fiſci advocato [16] ſuſcipiant. PP. XVII. Kal. Januar. MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

---

7 De officio advocatorum fiſci. Cæterum hoc notandum eſt: Fiſco ſuum ac proprium patronum fuiſſe à M. Antonino primum inſtitutum, ſi Capitolino credendum. Aderat hic fiſcalibus cauſis, *l. ult.* ff. *eod. l. ult. ff. de jure fiſc.* ac liberalibus, quæ eo non interveniente in integrum reſtituebantur, *l.* 3. §. 9. *in fin. l.* 7. *ff. de jure fiſci.* Porro ex advocatione cujuſque ſedis creabantur ſinguli vel bini, & interdum biennii munere fungebantur, provaria cujuſque fori conſuetudine. Bini in præfectura prætorio Orientis & Illyrici, *l.* 10. ff. *de advocat. diverſ. judicior.* biennales erant in Præfectura Illyrici, *l.* 12. ff. *de advocat. diverſ. judicior.* Hi omnes cum liberis, poſteriſque liberabantur omni viliore conditione: & comitiva, conſiſtoriana, aliiſque honoribus ornabantur, *l.* 7. *l.* 8. *l.* 11. ff. *de advocat. diverſ. judicior. l.* 4. *l.* 6. ff. *de advocat. judicum.* utrobique ſexaginta quatuor primores advocati, patronorum fiſci privilegiis fruebantur, *l.* 15. ff. *de advocat diverſ. judicior.* Unicus fiſci patronus erat, & quidem biennalis Alexandriæ. Ex conſulari dignitate decoratus, *l.* 13. ff. *de advocat. diverſ. judicior. verſ. Egredientem.* Erat etiam unicus & biennalis in foro Præſidiali Syriæ, *d. l.* 13. & foro Comitis Orientis, *l.* 3. ff. *de advocat. diverſ. jud.* adde *Briſſon.* 3. *ſelect.* 13. 8 Prætextu ſalarii non ſoluti, advocati cauſam fiſcalem deſerere non debent. 9 *L.* 2. ff. *eod. l.* 2. ff. *de advocat. diverſ. judicior.* excipe caſus leg. 13. ff. *de advocat. diverſ. judicior. l.* 3. §. 1. *l.* 5. §. 1. ff. *de advocat. diverſ. judicum: l.* 2. ff. *eod.* 10 *Dixi* ff. *ad l.* 1. 11 Nota quæ ſint cavenda fiſci advocatis. 12 Vid. *l.* 6. ff. *de poſtulat.* 13 Fe. *Treveris.* 14 De his vide *l. ult. in fin.* ff. *ad leg. Jul. Majeſt.* Procurator Cæſaris, abſentibus advocatis fiſci, cauſas rei privatæ, vel ærarii ſacri diſceptare non debet, *l.* 41. *C. Theod. de appell. lib.* 11. 15 Advocati fiſci, patroni ærarii, *l. pen.* ff. *tit. prox.* Philoſtratus in Cyrino, fiſci advocationem vocat, τὴν τῶ ταμιδ γλωττῶν, & *Baſil.* συνήγορον τῶ ταμιδ, id eſt, qui intervenit pro fiſco in aula apud Comitem theſaurorum, ſacrarum largitionum: in provinciis apud procuratorem Cæſaris: in urbe, apud Præfectum ærarii. vid. *Cujac. hic.* 16 Advocatione, *d. l.* 41. *C. Theod.*

TIT. X.

DE [17] ERRORE ADVOCATORUM, VEL LIBELLOS SEU PRECES CONCIPIENTIUM.

De præſentia principalis litigatoris.

I. Imp. ALEXAND. A. Aureliæ.

EA [18], quæ advocati præſentibus [19] his, quorum cauſæ aguntur, allegant, perinde habenda ſunt, ac ſi ab ipſis dominis litium proferantur. P. P. Kal. Mart ALEINO [20] & MAXIMO CONSS. 228.

De errore ſcripturæ.

II. Imp. GORDIANUS A. Rogato militi.

ERrores [21] eorum, qui deſideria, id eſt, preces ſcribunt [22], veritati præjudicium afferre non poſſe, manifeſtum eſt. Et ideo ſi condemnationem, cujus mentionem libello inſertam eſſe proponis, manifeſte probare potes non interceſſiſſe: allegationes tuas lædi non oportere, is qui ſuper negotio diſceptaturus eſt, non ignorabit. P. P. X. Kalend. Jul. PIO [23] & PONTIANO CONSS. 239.

De præſentia litigatoris, & de ſententia lata.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Ulpiæ.

SEntentiis [24] finita negotia, reſcriptis revocari non oportet. Nec enim quæ conſtituta ſunt, [id eſt,] *ut advocatorum error litigatoribus non noceat*, tibi etiam opitulari poſſunt: cum te præſente [25], neque cauſæ palam ex continenti [26], id [27] eſt triduo [28] proximo contradixiſſe, neque poſt [29] ſententiam appellationis remedio (ſi tibi hæc diſplicebant) uſam eſſe proponas. Dat. VI. Kal. Septembr. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

---

17 II. *C. Theod.* 11. *l.* 8.
18 *Synopſ. Baſil.* 1. *cap.* 45.
19 Et tacentibus, *l.* 3. ff. *eod. l.* 79. ff. *de verb. oblig.*
20 *Balbino.*
21 *L. unic. C. Theod. l.* 9. ff. *de jur. & facti, l.* 92. ff. *de reg. jur.*
22 Scriptores precum ſunt libellliones, pragmatici, *l.* 9. §. 4. 5. ff. *de pœn.* diverſi ab advocatis. Hi agunt, illi ſcribunt.
23 *Ulpian.*
24 *L.* 3. ff. *ut lit. pend.* vid. *l. ult.* ff. *ſent. reſcind.*
25 Præſentem, *Hal.* adde *l.* 1. ff. *eod.*
26 Nota. *Ex continenti*, id eſt, triduo. adde *l. ult. verſ. Si autem.* ff. *de judic.*
27 Hæc verba, *id eſt, triduo proximo*, deſunt apud authorem Synopſeos Baſil. 8. *tit.* 1. ex *lib.* 51. *tit.* 4. *cap.* 47. ff. *ad exhib.* adde *cauſam l. ult.* ff. *de judic.* vid. Cujac. *cap.* 5. *de præſcript.* 29 Aute ſententiam licet errorem corrigere, *l.* 4. *in fin. de noxalib.* §. *Si quis aliud. Inſtit. de act.*

TIT. XI.

UT QUÆ DESUNT ADVOCATIS [30] PARTIUM, JUDEX SUPPLEAT [31].

Judex ex officio ſupplere poteſt in jure, non in facto. Alex.

I. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. ad Honoratum.

NOn dubitandum [32] eſt, Judicem, ſi quid à litigatoribus, vel ab his, qui [33] negotiis adſiſtunt, minus fuerit dictum, id ſupplere [34], & proferre quod ſciat [35] legibus, & juri publico convenire. S. XVI. Kalend. Mart. DIOCLETIANO V. & MAXIMIANO IV. AA CONSS. 293.

---

30 Quidam legunt *advocationi.*
31 Judicem judicare non ſecundum acta, ſed ex conſcientia hinc colligunt, de qua quæſtione. vid. *l.* 6. §. 1. & *ibi DD. ff. de officio præſul. Cujac.* 11. *obſ.* 19. *Hotom.* 25. *Illuſtr.* Paucis Harmenopulus 1. *tit.* 4. definit, Omiſſas rationes juris ab advocato à judice ſuppleri: at non factum tamen ſeu negotium. 32 Dubitandum videbatur, quia judex ſupplendo patrocinari videtur non judicare, 14. *Gel.* 2. 33 Συνόφρυσι hoc ſenſu, Quæcunque vel à litigantibus vel ab advocatis omittuntur, à judicibus ſuppleantur. *Synopſ. Baſil.* 6. *ex lib.* 8. *tit.* 1. *cap.* 48. & 1. *Harm.* 4. §. 18. 34 *Leg. ult. in fin. pr.* ff. *de appell.* 35 Judex rogatus ſuum interponit officium, non alias. vid. tamen *Socin. reg.* 197.

TIT. XII.

EX [36] QUIBUS CAUSIS INFAMIA [37] IRROGATUR [38].

De carcere, & vinculis.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA Manilio.

INfamiæ detrimentum minime tibi affertur ob id ſolum, quod in carcerem [39] conjectus es, vel vincula tibi juſſu legitimi Judicis injecta ſunt. P. P. ſine die & conſule.

De eo, qui plus debito exegit.

II. Iidem AA. Venetio.

NEque furti, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus damnatus intelligi poteſt, qui, cum plus debito nomine debitorum [40] exegiſſet, in duplum à Præſide condemnatus eſt. PP. V. Id. Januar. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De eo, qui ad tempus ordine motus eſt.

III. Iidem AA. ad Metrodorum.

ET ſi ſeverior [41] ſententia dici debuit, tamen [42] cum Proconſul vir clariſſimus certis rationibus [43] motus [44] mitiorem [45] ſententiam dixerit, & *ordine decurionum* te *biennio abſtinere* juſſerit, tranſacto [46] tempore non eſſe te in numero infamium, palam eſt: eo [47] quod poſt biennium remiſiſſe tibi prohibitionem decurionatus Judex videtur. P. P. X. Kal. Januar. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De exilio temporali.

IV. Iidem AA. Venuſtiano.

SI Poſidonium in [48] tempus anni relegatum, ſententiam non exceſſiſſe Proconſulis probaveris, quinque annis exilio temporali damnandum inter infames haberi non oportet: quoniam ſententiæ ſeveritas [49] cum cæteris damnis tranſigere videtur. PP. VI. Kal. Mart. SATURNINO & GALLO CONSS. 199.

De fuſtibus & injuriis

V. Iidem AA. Ambroſio.

DEcutiones quidem, item filios decurionum fuſtibus [50] caſtigari prohibitum eſt. Verum ſi *injuriam* [51] *te feciſſe* Proconſul vir clariſſimus pronuntiaverit, ignominia notatus es. P. P. Kal. Jul. SATURNINO & GALLO CONSS 199.

De condemnatione in opus publicum ad tempus.

VI. Iidem AA. Juſto.

AD tempus in opus publicum damnati priſtinum quidem ſtatum [52] retinent: ſed damno infamiæ poſt [53] impletum tempus ſubjiciuntur. P. P. VII. Id. Decemb. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

De eo, qui bonis paternis abſtinuit.

VII. Idem AA. Demetrio.

NEmo ob id quod bonis paternis ſe abſtinuit [54], infamis eſt. P. P. V. Id. Januar. ANTONINO A. & GETA. II. utriſque CONSS. 206.

De furto, & de eo, apud quem res furtiva inventa eſt.

VIII. Iidem AA. Ulpiæ.

SI furti condemnata es, citra verbera quoque [55] fuſtium, infamiæ damnum ſubjiſti. Quod ſi res furtiva, quam alter ſurripuit, apud te ignorantem comperta eſt: non læſit exiſtimationem tuam durior ſententia. P. P. X. Kal. Mart. ANTONINO A. & GETA utriſque II. CONSS. 206.

De publicis negotiis defenſis.

IX. Iidem AA. Læto.

NEminem ſequitur infamia ob [56] defenſa publica negotia patriæ ſuæ. P. P. XII. Kalend. Mart. ANTONINO A. & GETA utriſque III. CONSS. 209.

De injuriis.

X. Iidem AA. Severo.

INjuriarum ex [57] perſona quoque ſervi damnatus, infamia notatur. P. P. IV. Kal. Aug. *iiſdem* CONSS. 209.

---

36 Commodè hic titulus ſubſequitur titulum *de advocatis.* Infames enim poſtulare prohibentur. *Paul.* 1. *ſentent.* 2. §. 1.
37 Adde *Librum* X. ff. LVII. *ff.* 11. & 21. *Syn. Baſil.* 2. 6. *Harmen.* 15. Infamia ab Auguſtino *diffamia* dicitur *in quæſtionibus veteris teſtamenti*: adde Lamprid. *in Alexand.* Porro *infamia* eſt læſio dignitatis, ſtatus, & damnum famæ: duplex conſtituitur, juris vel facti.
38 Non irrogatum ita concipitur titulus in Baſilicis, περὶ αἰτίων δι' ὧν ἀτιμία τινὶ ὁ προσγίνεται. *Cujac. hic.* Affirmative tamen concipitur in Ecloga.
39 *Carcer*, ſeu ſola vincula, non infamant, *ut hic*: Servis tamen, qui ob delictum pœnæ cauſa vincti fuiſſent, vincula nocebant ex lege Ælia Sentia, ut nec Latini, nec cives Romani manumiſſione fierent, ſed dedititiorum numero: qui vilis propemodum abjectus & infamis numerus erat. Plura vide apud *Cujac.* 13. *obſ.* 7.
40 Tributorum, *Hal.* Sed nil opus: *Debitorum* appellatio pro debitis publicis ſeu tributis propriè: Senſus, publicanum non ideo fieri infamem, quod in duplum fuerit condemnatus injuſtæ exactionis cauſa. *Goth. Debitorem*, emendat Salmaſius. Sed Grot. Flor. Sparſ. hic: putat ſcriptum fuiſſe, *plus debito nomina exegiſſet*, ut nomina dicta ſint pro ipſis debitoribus, &c, *debitorum*, gloſſema fuerit. S. L.
41 Græci hanc legem ita exponunt, *apud authorem Synopſeos* 11. *tit.* 3. *cap.* 3. Condemnatio gravior irrogata, ultra pœnam à lege definitam, relevationem infamiæ largitur.
42 Adde quæ dixi *ad l.* 11. ff. *de pœnis.*
43 Quid? amicitia, juſtane judici cauſa ſive ratio

De

eſt, ut in amicum mitiorem ſententiam ferat? Tiraquellus ita cenſet *tract. de pœnis, cauſa* 16. & 17. ſive amicitia ipſius rei ductus id faciat, ſive amicorum ejus. 44 *Leg.* 31. ff. *de pœnis.*
45 Ex duabus forte legibus. Quid? poteſtne ſeveriorem ſententiam dicere? vid. *l.* 13. §. 7. ff. *eod. l.* 11. ff. *de pœn.* Ex his colligunt, Judicem in ordinariis criminibus pœnam minuere aut augere non poſſe: in extraordinariis poſſe: idque pro qualitate rerum, factorum, perſonarum. vid. *Gandinum tract. de maleficis, rubr. utrum pœna poſſit augeri.* 46 Sententia temporalis habet effectum temporalem, *l.* 8. ff. *de poſtul. l.* 1. §. *de his qui in exilium.* Imo & ultra tempus vim ſuam exerit, *l.* 6. §. *eod.* Hinc etiam collige, infamiam ad tempus inuri poſſe. *Goth.* Infamia non durat ultra tempus *l.* 4. *b. t. l.* 8. ff. *de poſtul. l.* 5. *l. generaliter.* ff. *De decurion. l.* 13. §. 1. ff. *ad Leg. Corn. de Falſ.* Ans. 47 Biennii prohibitio ſequentium annorum indulgentia eſt. 48 *Exilium* temporale non infamat. 49 Nec ſeverioris legis ſententia infamat, *ut hic*, *l.* & 10. *in fin.* ff. *de pœn.* nec mitioris, *l.* 3. ff. *eod.* vid. *Cujac.* 20. *obſ.* 38. 50 *L.* 9. §. *de pœn. l.* 9. §. 12. ff. *de pœn.*
51 Injuriæ nominatim damnatus ſit infamis, *l.* 4. *in fin.* ff. *eod.* §. 2. *Inſtit. de pœna temerè litigantium*: adde *l.* 19. §. *eod.* 52 Id eſt, libertatem & civitatem. Damnati vero in perpetuum opus, civitatem tantum amittunt, non libertatem, *l.* 17. *in fin.* ff. *de pœn.* vid. *Cujac.* 15. *obſ.* 12. *in fin.*
53 Damnatio in opus publicum, relegatione in opus gravior. Hæc, tempore finito, non infamat, *l.* 4. ff. *eod.* illa infamat, *ut hic.* Goth. Diſtingue inter factum quod ipſo jure famoſum eſt, in quo infamia etiam poſt tempus durat, *ut hic & l.* 15. ff. *ad Municipalem*; & inter delictum punitionis arbitrariæ, in quo non durat poſt tempus: *ut l.* 3. 4. *c. b. t.* Ans. 54 Abſtinere à bonis paternis infamiam abſtinenti non infert. 55 Et furti damnatus, *l.* 63. ff. *de furtis*, & *l.* 1. *verſ. qui furti.* ff. *hoc tit.* & fuſtigatus ſit infamis, vid. *l.* 16. §. *eod.* 56 Ob non defenſa. *Hal.* & male, Senſus aperte colligi poteſt ex *l.* 4. §. *de delatorib. l.* 2. *in pr. ff. de jure fiſci*, 57 Senſus eſt, Condemnatum injuriæ factæ etiam vili perſonæ, notari, adde *l.* 5. ff. *eod.*

Source : BIU Cujas

De cessione & venditione bonorum.

XI. Imp. Alex. A. Herennio.

[D]Ebitores] qui bonis cesserint [1] licet ex ea causa bona eorum venierint, infames non fiunt. P.P. x. Kalend. Majas, Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De expilata hereditate.

XII. Idem A. Donato.

SI te expilasse [2] hereditatem, sententia Præsidis constiterit, non ex eo, quod non & alia pœna tibi irrogata est, furti improbioris [3] infamiam evitasti. P. P. Kalend. Jul. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De his, quæ pater in testamento, filios increpans scripsit.

XIII. Idem A. Juventio.

EA quæ pater testamento suo filios increpans [4] scripsit, infames quidem filios jure non faciunt, sed apud bonos & graves opinionem ejus, qui patri displicuit, onerant. XIII. Kal. Novemb. *ipso* A. III. & Dionysio 5 Conss. 230.

De fustibus. De quæstione.

XIV. Imp. Gordianus A. Jovino.

NUllam [6] existimationis infamiam avunculus tuus pertimescat ictibus subjectus [ob 7 crimen quæstione habita,] si sententia non præcessit, ignominiæ maculam irrogans. Dat. Kal. Sept. Pio [8] & Pontiano Conss. 239.

De luctu.

XV. Idem A. Sulpitiæ.

DEcreto Amplissimi Ordinis luctu [9] fœminarum deminuto [10], tristior [11] habitus cæteraque hoc genus insignia mulieribus remittuntur [12]: non etiam intra tempus [13], quo his elugere maritum moris est, matrimonium contrahere permittitur: cum etiam, si nuptias alias intra hoc tempus secuta est, tamen ea, quam is qui sciens eam duxit uxorem, etiam si miles sit, perpetuo Edicto labem pudoris contrahat [14]. P. P. XVII. Kal. Jul. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De fructibus, & super dicto ἐσυκοφάντησε.

XVI. Idem A. Domitiano.

FUstibus cæsum, cui per præconem [15] ita dictum est, ἐσυκοφάντησε [16] [id est, *calumniatus es,*] ut calumniatorem videri notatum, ideoque esse famosum, manifestum est. PP. III. Kal. Aug. Sabino & Venusto Conss. 241.

De interlocutione Judicis sine causa cognitione.

XVII. Idem A. ad Magnum.

VErbum precibus insertum potius verecundiam onerare, quam ullam existimationis maculam videtur aspergere. Etenim cum non [17] causa cognita dictum est ἐσυκοφάντησας [18], sed ad postulatum patroni, interlocutione Judicis responsum sit: nequaquam hoc infamiam irrogat. P. P. VIII. Kal. Octob. Attico & Prætextato Conss. 243.

De injuriis, de pacto, transactione, jurejurando.

XVIII. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Antiocho.

NOn [19] damnatos quidem duntaxat injuriæ, sed pactos [20] quoque Perpetuum Edictum infamat. Verum *pactos* eos demum, qui ullos adversariis nummos pro mala conscientia ex transactione numerassent, in hac causa placuit intelligi. Cæterum simplex [21] ejus [rei] gratia integram pacti existimationem illibatamque conservat. Quod si jurejurando [22] decisa contentio sit: nemo dubitaverit, quin religionem absolutio judicantis sequatur. P.P. XIV. Kal. Jan. Seculare II. & Donato Conss. 261.

De interlocutione Præsidis.

XIX. Impp. Carinus & Numerian. AA. Aristocrati.

INterlocutio [23] Præsidis, quæ indicta [24] est, infamem eum, de quo quæris, fecisse non videtur, cum non specialiter ob injuriam, vel admissam vim condemnatus sit, sed ita Præsidis verbis gravatus & admonitus, *ut ad melioris vitæ frugem se reformet.* P.P. XVII. Kal. Febr. Carino II. & Numeriano AA. Conss. 284.

De fœneratoribus.

XX. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Fortunato.

IMprobum [25] fœnus [26] exercentibus, & usuras [27] usurarum illicitè exigentibus, infamiæ [28] macula irrogan-

da [29] est. S. XVII. Kalend. Mart. ipsis AA. Conss. 287.

De minore, qui artem ludicram exercuit.

XXI. Iidem AA. & CC. Statio.

SI fratres tui minores [30] dumtaxat ætate [in] ludicræ [31] artis ostentatione spectaculum sui populo præbuerunt, inviolatam existimationem obtinent. Dat. v. Kalend. Septembr. *ipsis* AA. Conss. 287.

Pro socio.

XXII. Iidem AA. & CC. Domitiano.

FIdem rumpens [32] societatis, cum infamiæ periculo, suo nomine pro socio conventus, ad faciendum satis urgetur. Dat. VI. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 293.

ostendimus. adde Paulum 1. *ad Theff.* 4. *v.* 13. 11 Abstinere à conviviis, ornamentis & alba veste. *Paul.* 1 *sent.* 21. §. 3. hæc enim lugubria. Dixi *ad l.* 8. *ff. eod.* 12 Olim consistebat luctus mulierum etiam in habitu. 13 Tempus luctui mulieribus præstitutum olim, erant menses x. nam & hoc fuit legitimum pariendi tempus. Hodie præstituti sunt menses XV. non ob confusionem modo sanguinis, sed ob reverentiam mariti: quandoquidem etiamsi intra annum peperit, annum luctus peragere debet, nisi hoc a Principe vel Senatu impetraverit, ut sibi intra legitimum tempus nubere liceret. Quid si maritus hostis sit patriæ? quid si non mortuus, ab ea tamen divertit? Cum primum peperit, potest nubere: *l.* 11. §. 1. *ff. eod.* 4. *Harm.* 6. ubi tract. de adulterio. Post partum mulier ἐν τῷ πένθει alii non potest nubere: ἐν τῷ πενθίμῳ potest: πένθος est virorum luctu dignorum; πένθιμος, indignorum. 4. *Harm.* 6. *cap.* περὶ μοιχείας. *Nov.* 22. *c.* 40. vid. *Cujac. c.* 20. *de præscr.* Eadem distinctione idem utitur 6. *obs.* 32. adde 21. *Eclog.* 2. *c.* 5. *& seq.* 14 Nisi infamiam Princeps remiserit. vid. *l.* 4. *in pr. ff. ad Tertull.* Sunt & aliæ pœnæ nubentis intra tempus luctus. Nihil capere potest prioris mariti: nihil ex donatione propter nuptias. *l.* 2. *ff. de sec. nupt.* nihil ab extraneo potest capere: nullo titulo potest in secundum maritum ultra tertiam bonorum transferre, non existentibus liberis Existentibus non potest ultra virilem, *l.* 6. *ff. de secundis*: non succedit cognatis, nisi usque ad tertium gradum. *l.* 1. *in fin. ff. de secundis.* Sunt & aliæ pœnæ, de quibus vid. *Cujac. ad Nov.* 22.

15 Mos antiquus & à Platone probatus *in leg. lib.* 11. vid. *l.* 13. *in fin. ff. de jurejur.* Ad rem redeo: quod hic dicitur, *Per præconem*, idem est quod præconis voce. *Lamprid. in Alexandro*, Turium necari jussit, præcone dicente, *Fumo punitur, qui fumum vendidit. Spartianus in Severo:* Fustibus eum sub elogio præconis cecidit, *Legatum pop. Rom. homo plebeius temere amplecti noli.* Alia quædam repetita ex antiquitatis flore, vid. *apud Cujac.* 8. *obs.* 7. ex Zonara *in Valentiniano*, ex Xiphilino *in Jul. & Severo.* ad hæc ex more Vasconum: sed & alia ejusmodi refert, 13. *obs.* 3. *in fin.* ex Ambrosii *serm.* 90. Petronio. Suida *in Pisistrato*: Josepho *in Machabæis*, Arriano 3. ἀναβάσεως, Niceta. 16 *L.* 17. *ff. eod.* ita legendum monet *Cujac.* 13. *obs.* 3. 17 *L.* 19. *ff. eod. l.* 13. §. 6. *ff. eod.* 18 Συκοφαντίας, *Hal.* Cujac. 13. *obs.* 3. Forcatulus *in Sphæra legali, fol.* 17. hinc ex *l.* 16. *ff. eod. l.* 13. *in fin. ff. de jurejur. l.* 9. §. 8. *ff. de pœn.* colligit Romæ Græcis verbis per multas sententias latas fuisse. Cæterum qui jocos hic, & risus audire volet, legat Accursium hanc particulam explicantem. 19 Injuriæ damnatus, aut injuriæ illatæ nomine pecunia data transigens fit infamis. Eam enim ob causam pecuniam dare videtur, quod sibi conscius sit: secus fuerit, si simpliciter & absolute sine pecunia pactus fuero, & injuria adfectus in me injuriarum non egerit: ex hujusmodi namque pacto remissa mihi injuria, infamis non ero, 21. *Synops. l.* 2. *ex tit.* 3. *c.* 16. *& 6. Harm.* 15. §. 8. Quid damnatus injuriæ, an semper infamis est? non fit infamis, si modica sit injuria. vid. *Gayll.* 2. *obs.* 402. 20 Qui paciscitur, pretio accepto fcil. *ff. eod.* de injuria sibi illata fit infamis. *l.* 6. §. 3. *ff. eod.* 1. *Harm.* 10. Transigendi verbo utitur idem *Harm.* 6. *tit.* 15. 21 Gratis possum injuria liberari, at non pretio dato. 22 *L.* 6. §. 4. *ff. eod.* 23 *L.* 17. *ff. eod. l.* 13 §. 6. *ff. eod.* puta generalis. 24 Dicta est *Hal.* 25 Vid. quædam ad hunc locum apud *Cujac.* 9. *obs.* 28. 26 XXI. *Eclog.* 1. *c.* 18. 3. *Harm.* 7. ubi tractat de usura ecclesiastica, & 6. *tit.* 15. §. 6. 27 Usuras usurarum exigere non licet. vid. *l.* 28. *ff. de usur.* 28 Negat Accursius hic, & Molinæus *n.* 46. *de usur.* eam infamiam ipso jure fœneratori inuri, nisi usuræ simul cum principali legitimum usurarum modum excedant (licet contra sentiant multi tetur ipso jure fœnus improbum infamare. Quæri potest, An usurarius criminaliter sit puniendus? Clarus 5. §. *usura* 20. *versic. sed quæro*, puniri extra ordinem censet: sed Molinæus *dicto loco, n.* 156. rejecta Baldi opinione, amplectitur Bulgari, Cornei, Decii, Angeli, Socini opinionem, & criminaliter puniri, & torqueri posse refert, licet id jure non sit cautum: & ita se in Senatu Parisiensi vidisse ait. Idem refert Paponius, 2. *Arrest.* 7. *num.* 24. Movetur *l.* 9. §. 5. *in fin. ff. de publican.* ubi qui exigunt aliquid illicitum extra ordinem puniuntur.

1 Bonorum cessio, eorumque venditio infamiam non infert. *l.* 2. *l. ult. ff. qui bonis cedere:* Id jure quidem verum est: nihilominus tamen bonorum cessio species est quædam ignominiæ. *Nov.* 3. 4. 135. *in princ.* adde *Horom.* 24. *Illustr. in fin.* præsertim si fiat cessio bonis decoctis. *Hotom. ibid. Cujac. ad Novell.* 135.

2 Expilatæ hereditatis damnatus fit infamis.

3 Furtum simplex est quid improbum: expilata hereditas, quid improbius. *l.* 1. §. 1 *ff. de effractoribus.* Baldus adjicit, rapinam esse improbissimum quid. vid. *Cujac.* 6. *obs.* 2.

4 Non ideo infames liberi, quod à patre suo in testamento sunt notati. *l.* 3. *in pr. ff. de lib. posthum. l.* 29. §. 1. *ff. de probat.* vel exheredati: licet exheredatio species sit quædam injuriæ & notæ. *l.* 8. *in pr. ff. de inoff. l.* 132. *ff. de verb. oblig. l.* 10. *ff. de test. milit.* vide *Cujac. ad Novell.* 18. *fol.* 367. *in fin.*

5 Dione.

6 *Sumpta ex Codice Gregoriano tit. de postul.*

7 *Fustigatio* non infamat, sed causa. *l.* 22. *ff. eod.* nisi publice facta sit. *l.* 16. *ff. eod.* & inter cædendum præco ita dixerit, *Ne sis adeo vilis, ut sine justa causa accusationem instituas.*

8 Ulpio.

9 *L.* 1. *vers. Qui eam. l.* 8 *in fin. l.* 11 *ff. eod.*

10 De luctu (ut Philosophus) ita loquitur Seneca epist. 64. Nec sicci sint oculi amisso amico, nec fluant: Lachrymandum est, non plorandum. Duram tibi videor legem ponere, cum Poëtarum Græcorum maximus jus fiendi dederit in unum duntaxat diem: cum dixerit, etiam Niobem de cibo cogitasse. Per lachrymas argumenta desiderii quærimus, & dolorem non sequimur, sed

29 Quid dominium usurarum perceptarum, num tranlit in usurarium? Negant Theologi & Canonistæ, *Summa Sylvestris, in* §. *usura, quæst.* 6. Covarruvias 3. *resolut.* 3. Clarus *d. loco.* Potestne usurarius testari, vel mortis causa donare? Negat Clarus *d. loco.* nisi præstita cautione de usuris re-

stituendis. Oldendorp. etiam *c.* 4. *de testib. n.* 9. 11. *& c.* 66. *de except. num.* 10. 11. 12. 13. negat testem esse posse. *arg. l.* 3. §. 5. *l.* 21. §. 2. *ff. de test.* 30 Aliud, si majores. 31 *L.* 2. *in fin. ff. eod.* adde 9. *Harm.* 15. 32 Condemnatus actione pro socio sit infamis. *l.* 1. §. 5. *ff. eod.* §. 2. *Inst. de pœna temere litig.* 6. *Harm.* 15. *in fin.* 21. *Syn. Basil.* 1. *c.* 20.

TIT. XIII.

DE PROCURATORIBUS 33.

Cautio de rato.

I. Divus Antoninus Pius A. Severo.

CAutio ratihabitionis [34] tunc [35] exigitur à procuratore, quoties [36] incertum [37] est, an ei negotium mandatum sit. P. P. IV. Id. Octobr. Gallicano & Venusto Conss. 151.

De causa appellationis pecuniariæ.

II. Divi Fratres Sextiliæ.

CUm rem pecuniariam esse dicas, potes per [38] maritum tuum solemnibus impletis, appellationi adversariæ tuæ respondere: cum appellationes pecuniariæ [39] etiam per [40] procuratores exerceri ab utraque parte litigantium possint. Accepta VIII. Kal. Aug. ipsis IV. & III. AA. Conss. 163.

De fideicommisso.

III. Impp. Severus & Antoninus AA. Pomponio.

FUm, qui res agit heredum, à quibus tibi deberi fideicommissum dicis, evoca [41] ad Prætorem virum clarissimum: qui aut tibi respondere [42] cogetur, aut ab [43] administratione negotiorum secundum formam jurisdictionis prohibebitur. †. Deliberabit [44] autem Prætor, si non defendantur heredes, an mittere te in possessionem [45] debeat, secuturus jurisdictionem, quæ exerceri adversus [46] indefensos solet. P.P. x. Kal. Septemb. Chilone & Libone Conss. 205.

De absente. De mulieribus.

IV. Iidem AA. Saturnino.

QUia absente te judicatum dicis: æquum est, tibi restitui [47] causæ defensionem. †. Nec oberit tibi, quod uxor [48] tua interfuit judicio: aut etiam acquievit sententiæ: cum aliena [49] negotia per mulieres non aliter agi possint, nisi [50] in rem suam, & proprium lucrum mandatæ sint eis actiones. P.P. Prid. Non. Jan. Apro & Maximo Conss. 208.

De reconventione.

V. Imp. Antoninus A. Pancratiæ.

ACtionem ei, qui absentis nomine agere vult, si [51] non eum defendat, denegari oportere, jam Edicto Perpetuo expressum est. IV. Kal. Mart. Duob. & Aspris Conss. 213.

De reo criminis.

VI. Imp. Alexand. A. Martiano.

REum [52] criminis constitutum, defensionem causæ suscipere non [53] posse, antequam [54] purget innocentiam suam, incognitum non est. VI. Kalend. Mart. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De milite.

VII. Idem A. Macrino.

MIlitem [55] nec [56] pro patre, vel matre, vel etiam uxore, nec ex sacro rescripto, procuratorio nomine experiri oportet: cum neque defensionem alienam suscipere, vel redimere negotia, vel quasi suffragatorem accedere, utilitate publica permittatur. P. P. VIII. Id. Mart. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

An procurator procuratorem facere possit.

VIII. Idem A. Mansueto.

QUod quis sibi debitum exigere tibi mandavit, ante [57] litis contestationem, tu alii [58] petendum mandare non potes. P. P. VIII. Kal. Septembr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De militibus.

IX. Idem A. Ausidio.

QUi stipendia merentur, suis negotiis superesse, inoffensa disciplina [59], possunt. Nec potest dici eum, qui honesta & verecunda præcedente causa mandatas [60] sibi actiones exercuerit, alieno negotio fungi: cum, licet contentio ex persona alterius bona fide sumatur, hunc tamen rem suam gerere non ambigatur. Quod militibus meis interdici non modo absurdum, verum etiam iniquum est. *Sine die & consule.*

De finibus mandati. De fraude, vel dolo.

X. Idem A. Castiæ.

SI procurator ad [61] unam [62] speciem constitutus, officium mandati egressus [63] est, id, quod gessit, nullum domino præjudicium

33 III. D. III. 2. *C. Th.* 12. *Paul.* 1. *sent.* 3. 8. *Syn. Basil.* 2. 1. *extra.* 38. 1. *Sexto* 10. *&* 1. *Clem.* 10. *Lucius* 5. *Placit.* 2. *Papon.* 6. *Arrest.* 4. *&* 5. *&* 1. 2. *Notar.* 2. *c. de procuratoribus.*

34 Rati cautione procurator sit legitimus.

35 Negatio rem dubiam facit, vid. tamen *Socin. regul.* 275.

36 *L.* 39. §. 1. *ff. eod. l.* 2. *ff. de confortib.* §. 3. *inst. de satisd.* Alios casus, vid. *apud Socin. reg.* 318.

37 Ergo à contrario, si certum fuerit, de eo non cavebit. vid. *Socin. reg.* 318.

38 Maritus potest esse uxoris procurator ad litem; adde *l.* 2. *ff. qui dare tutores.*

39 *D.* §. 3. *l. unic. ff. de satisdando, l.* 21. *ff. ratam rem.* At in criminalibus non datur procurator, sed defensor. *l.* 33. § 2. *ff. eod. Paul.* 5. *sent.* 16. §. 11.

40 Hinc colligunt, Causam initium posse sumere à citatione administratoris, tutoris & curatoris, & similium. adde *l.* 25 §. 1. *ff. de episc. & cleric.* vid. *l.* 1 §. 2. *ff. de admin. tut. l.* 3. *ff. de alim. vel cibar. leg.*

41 *L.* 3. *ff. quorum appellationes.*

42 Procurator cogitur respondere.

43 Suspectus administrator, vel tutor ob contumaciam potest removeri.

44 Missio ex primo decreto, non fit sine causæ cognitione.

45 Domini scilicet. Ob contumaciam procuratoris fit missio contra dominum, & tamen hinc colligitur, Procuratoris contumaciam regulariter domino non nocere, vid. *Socin. reg.* 321.

46 Reo indefenso, actor in ejus bonorum possessionem mittitur. *l.* 2. *in fin. ff. ubi in rem actio. l.* 8. *in fin. ff. quomodo & quando judex, l.* 2. *ff. jubitus ex causis in poss.*

47 Non legitime defensus totam ad causam restituitur.

48 Absens non legitime defenditur per uxorem. 49 Nota regulam. 50 Adde *l.* 55. *eod.* Mulier in rem suam potest esse procuratrix ex cessione mariti. 51 Non admittitur ad agendum absentis nomine, qui eum defendere recusat. *l.* 15. *in fin. l.* 43. §. 4. *ff. eod.* Datus ad agendum, defendere tenetur: at non è contra: Datus ad defendendum, non cogitur agere. *cap. constit.* 12. *x. de procur.* 52 Accusatus de crimine capitali, non potest esse alterius procurator. Imo potest *l.* 21. *ff. de accusat.* Solve: potest, si ejus crimen suspensum est. 53 *Syn. Bas.* 8. περὶ διαδικήσεων, *c.* 79. 54 Vid. quæ notavi *ad l.* 6. §. 4. *ff. de his, qui ad eccl.* 55 Nemo militantium fiat susceptor defensorve causarum: nec ad cognitionem alieni jurgii suffragator accedat. *l.* 6. *C. Th.* ubi interpres: Militantes non permittuntur legibus lites suscipere alienas, nec Procuratores fieri possunt. *Goth.* Hic: & *l.* 9. *ff. eod.* nisi in rem suam, aut nomine cohortis. *l.* 8. §. 2. *ff. eod.* Ans. 56 Filius idemque miles, patris procurator esse non potest, etiam ex rescripto principali. *l.* 2. *ff. eod. l.* 8. §. 2. *ff. eod.* §. *ult. Inst. de except.* 57 Ante litem contestatam procurator ad litem alium suo nomine non potest substituere. *l.* 11. *l.* 23. *ff. eod l.* 8. §. 3. *ff. mand. l.* 4. *in fin. de appell.* nisi speciale substituendi ante litem mandatum habeat. v. *Wurmf.* 1. *pract.* 5. *obf.* 14. Aliud in procuratore ad negotia. *d.* §. 3. & in rem suam. *l.* 33. *ff. de donat. Wurmf. d. loc. obf.* 1. *Hal.* militaris fcil. 60 Qui mandatas actiones exercet, alieno negotio non fungitur. *l.* 13. *ff. eod. l.* 8. §. 2. *l.* 55. *ff. eod.* 61 Huic mox opponitur procurator plenam potestatem agendi habens. 62 Potest enim ad unam tantum constitui. *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* 63 Procurator fines mandati egressus domino non præjudicat.

Source : BIU Cujas

dicium facere potuit. †. Quod si plenam [1] poteſtatem agendi habuit, rem judicatam reſcindi non oportet [2]: cum ſi quid fraude, vel dolo egerit, convenire eum more judiciorum non prohibearis [3]. P. P. III. Kalend. Mart. ALBINO 4 & MAXIMO CONSS. 228.

De pupillis, adultis, & eorum tutoribus, vel curatoribus.

XI. Iidem A. Sebaſtiano.

NEque tutores: neque curatores ex ſua perſona in rem pupilli, vel adoleſcentis procuratorem facere poſſunt, ſed [5] actorem [6] conſtituere debent. †. Pupillus autem, vel pupilla, adultus, vel adulta, tam ad agendum quam ad defendendum, tutore ſeu curatore interveniente, procuratorem ordinare poſſunt. Ipſi etiam tutores & curatores poſt [7] litis conteſtationem à ſe factam, ad exemplum [8] procuratorum, qui litem conteſtati ſunt, dare procuratores non prohibentur. P. P. Prid. Id. Maji, ALEX. A. III. & DIONE CONSS. 230.

Qui ſine mandato admittuntur. De ætate.

XII. Idem A. Frontoni.

EXigendi à filio tuo mandati, qui ſe defenſioni tuæ offerebat, duplici ratione neceſſitas non fuit: aut quod defendere [9] quis, ſive libertus, ſive extraneus ſit, ſine mandato poteſt, ſatisdatione [10] tamen pro defenſione præſtita, & alia proculdubio obſervatione ſubjecta: aut quod filius [11] etiamſi ultro actionem patris nomine dirigat, mandatum probare non cogitur. †. Sane, quod nec [12] dum legitimam [13] ætatem idem filius tuus compleverit, ob hoc quidem depellere à procurationis officio eum judex non injuſte potuit: ſed multo juſtius [14] fuit, hujuſmodi [15] defenſorem audire, quam te abſentem quaſi contumacem & indefenſum gravi condemnatione afficere. V. Kalend. Octobr. AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De præſcriptione militiæ.

XIII. Imp. GORDIANUS A. Luciano militi.

ITa demum ſuper lite perſequenda, quam tibi mater mandavit [16], actionem intentare potes, ſi, cum primum litem conteſtareris, non eſt tibi eo nomine oppoſita præſcriptio [17] militiæ: quod nec cum [18] appellatio agitur, tibi objici poteſt. Nam ſi integra res eſt, ratio Perpetui Edicti acceptam tibi non permittit alieno nomine actionem intendere. III. Idib. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De minore vigintiquinque annis.

XIV. Idem A. Sabiniano.

NOn eo minus ſententia adverſus te lata, juris ratione ſubſiſtit, quod adverſaria tua minor [19] vigintiquinque annis conſtituta, cauſam ſuam marito [20] ſine curatore agendam mandavit. Minoribus [21] enim [22] ætas in damnis ſubvenire: non in rebus proſpere geſtis obeſſe conſuevit. P. P. III. Non. Octobr. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CC. CONSS. 242.

De redemptione litis.

XV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Cornificio.

LItem [23] te redemiſſe [24] contra bonos mores precibus maniſeſte profeſſus es: cum procurationem quidem ſuſcipere (quod officium gratuitum [25] eſſe debet) non ſit res illicita: hujuſmodi autem officia non ſine reprehenſione ſuſcipiuntur. S. III. Non April. CC. Conſſ. 294.

De venditione.

XVI. Iidem AA. & CC. Paconiæ.

PRocuratorem [26], vel actorem prædii [27], ſi non ſpecialiter diſtrahendi mandatum accepit, jus rerum dominii vendendi non habere, certum ac manifeſtum eſt. Unde, ſi non ex voluntate domini vendentibus his fundum comparaſti, pervides improbum tuum deſiderium eſſe, dominium ex hujuſmodi emptione tibi concedi deſiderantis. S. Non. April. *Byzantii*, CC. CONSS. 294.

De invito.

XVII. Iidem AA. & CC. Mardonio.

INvitus [28] procurationem [29] ſuſcipere nemo cogitur [30]? nec eandem ultra, niſi provocationis [31] cauſa, extendere. Sed nec defenſionem abſentis ſubire compellitur: cum fidem ſuſceptam implere ſufficiat. P. P. Non. Jun. *Philippopoli*, DIOCLET. V. & MAX. AA. CONSS. 293.

De fœminis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dionyſiæ.

ALienam [32] ſuſcipere defenſionem [33], virile [34] eſt officium, & ultra ſexum muliebrem eſſe conſtat. Filio itaque tuo, ſi pupillus eſt, tutorem pete. S. XIV. Kalend. Februar. *Sirmi*, CC. CONSS. 294.

Si actor pretium in rem domini verterit.

XIX. Iidem AA. & CC. Firmo.

SI pretium quidem actoribus alienum fundum [35], vel ſervum citra [36] mandatum domini tibi diſtrahentibus dediſti, & neque præceſſiſſe, neque ſecuta contractum domini declaretur vodum.

luntas, in rem [37] autem ejus idem pretium proceſſiſſe, provinciæ Præſes cauſa cognita perſpexerit, hoc tibi reſtitui jubebit [38]. Prid. Idus Mart. CC. CONSS. 294.

De negotii tranſitu ad perſonam procuratoris.

XX. Iidem AA. ad Verinum Præſidem Syriæ.

NIhil arbitramur intereſſe [39], utrum ab initio, an cœpta jam lite negotium ad perſonam procuratoris tranſitum fecerit. Dat. x. Kal. Octobr. * *Demeſſo* 40 CC. CONSS. *

De fœminis & de maritis.

XXI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Concilium provinciæ Africæ.

MAritus citra mandatum in rebus uxoris cum [41] ſolemni ſatisdatione, & alia obſervatione intercedendi liberam habeat facultatem: ne fœminæ, perſequendæ litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris [42] irreverenter irruant, & convenientibus virorum, vel judiciis intereſſe [43] cogantur. †. Sin autem mandatum ſuſceperit, licet maritus ſit [44], id ſolum [45] exequi debet, quod procuratio emiſſa præſcripſerit. Dat. IV. Id. Mart. *Adrumeti*, CONSTANTINO A. & LICINIO CÆSARE utriſque II. CONSS. 312.

De litis tranſlatione.

XXII. Idem A. ad Baſſum P. Urbi.

PRocuratoribus [46] inſtitutis, & poſt conteſtatam litem dominis [47] effectis, hi, qui mandaverant, non habeant facultatem negotia perſequendi, niſi capitales [48] inimicitiæ, vel morbus [49], vel alia [50] neceſſaria cauſa interceſſerit: tunc enim etiam invitis his, transferri lis poteſt. Dat. XIII. Kal. CONSTANTIN. A. & LICINIO Cæſ. V. utriſque CONSS. 319.

De jure procuratoris effecti domini litis.

XXIII. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

NUlla [51] dubitatio eſt, poſt [52] cauſam in judicio agitatam, utpote dominum [53] litis procuratorem effectum, etiam poſt exceſſum [54] ejus, qui agendam, vel defendendam litem mandaverat, poſſe inchoatam cauſam jurgiumque finire: quippe cum & procuratorem poſſe [55] eum inſtituere, veteris juris voluerint conditores. Lect. II. Non. Febr. JULIANO A. IV. & SALLUSTIO CONSS. 363.

De exceptione procuratoria.

XXIV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Pancratio Præfect. Urb.

LIcet [56] in principio [57] quæſtionis perſona [58] debeat inquiri procuratoris, an ad agendum negotium, mandatum à domino litis habeat: ſi tamen falſus [59] procurator inveniatur, nec [60] dici *controverſiæ* ſolent, nec poteſt eſſe judicium [61]. Dat. II. Kal. April. *Conſtantinop.* ANTONINO & SYAGRIO CONSS. 382.

De his, qui per ſe litigare non poſſunt.

XXV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

QUicunque Prætorianæ [62] vel Urbanæ Præfecturæ ſublime faſtigium, vel Miniſterium militare, vel conſiſtorianæ Comitivæ [63] inſignia meruerit dignitatis, vel Proconſulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit adminiſtratione ſuffultus: ſi quod ab eo vel infertur jurgium [64], vel refertur, procuratoris perſonam in negotii ſui jura ſubſtituat. †. Quod ſi quis ſanctionis hujus ſtatuta tranſgreſſus, judiciis ſeſe jurgaturus ingeſſerit, careat ejus litis ſorte, cujus non per procuratorem expectavit eventum: Judex nihilo minus, qui contra fecerit, noverit à ſe viginti libras auri, [item] ab Officio quoque ſuo tantundem ponderis exigendum. Dat. XVIII. Kalend. Octobr. ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

In AUTHENT. ut ab illuſtr. coll. 5. tit. 26. al. 18. ſeu Novell. 71. cap. 1. §. 1.

Hoc jus ſtabit uſque ad illuſtres ſolos: cæteri enim commune jus amplectuntur.

De cauſis pecuniariis.

XXVI. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio P. P.

IN [65] pecuniariis controverſiis, etſi ſpecialiter hoc præcepti, vel ſententiæ minime deſignat auctoritas, paſſim unicuique [66] (ſi [67] tamen ita maluerit) per procuratorem reſpondendi tribuimus facultatem: niſi forte quoſdam, juſtiores nonnunquam ob cauſas vehementiores [68], maximi Judicis vocabit auctoritas. Dat. Prid. Id. Octob. *

Ne [69] quis in duobus foris procurator ſit.

Περὶ μετὰ χάλκα.

XXVII. Imp. ZENO A.

ΗΔιάπαξις ἀπαγορεύει, δύο δικαστηρίων τὸν αὐτὸν εἶναι δημόσιον ὑπηρέτην, ἀλλ' ἄλλους μὲν εἶναι ἐν τοῖς μεγίστοις δικαστηρίοις τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων τοὺς ὑπηρέτας, ἄλλους δὲ τοὺς τοῖς λογιωτάτοις διατεθειμένοις ὑπηρετεῖν μήτε τῶν ἀρχόντων τῶν δικῶν ὑπηρέτην, αὐτὸν περιεῖναι τῶν

CONſtitutio 70 prohibet duorum judiciorum unum [71] eundemque publicum procuratorem eſſe: ſed alios quidem eſſe in maximis judiciis glorioſiſſimorum magiſtratuum procuratores, alios vero qui eloquentiſſimis judicibus pedaneis miniſtrent in litibus: ac neque eum qui litem inchoavit procuratorem apud Diæte-

1 Vel liberam adminiſtrationem. *l. 7. §. 1. in fin. ff. de peculio*: vel ita ſi datus eſt, ut id omne agere poſſit, quod præſens dominus faceret. *l. 1. ff. de off. procur. Cæſar. l. 60. in fin. ff. mandati.*

2 In hujuſmodi tamen libero mandato non includitur poteſtas donandi. *l. 7. ℣. de don.* & delegandi. *l. 6. §. 2. ff. de cond. indeb. l. 2. ff. quæ in fraud. credit.* Paponius 2. *Not. 2. c. des procureurs, fol. 109. ad 118.* vigintiquatuor caſus enumerat, quos negat cenſeri permiſſos procuratori cum libera.

3 Quid ſi procurator non ſit ſolvendo? non dabitur actio interim, niſi is cum procuratore colluſerit. *l. 3. §. 1. ff. de eo per quem, l. 7. §. 9. ff. de dolo*: aut ſi quid procuratori ſubtraxerit. *l. 12. §. 2. ff. de furtis.* Hinc conſtat nullo jure, procuratore non exiſtente ſolvendo, dominum reſtitui adverſus eum, qui bona fide cum procuratore contraxit, quod tamen non obſervari refert Gaylius 22. *obſ. 45.*

4 Balbino.

5 Actoris & procuratoris differentia.

6 *§. ult. Inſtit. de curatorib. l. 13. ff. de tutelis, l. 9. ff. ratam rem.*

7 Dixi *ad. l. 8. ℣. eod.* Cur ita? quia tunc domini litis facti ſunt.

8 *L. 23. in fin. ℣. eod.*

9 Poſſumus alium defendere ſine mandato.

10 Adde *Nov. 128. c. 10.*

11 Filius etiam ſine mandato, patris nomine ultro agere poteſt. Satisdare tamen debet, judicatum ſolvi. *l. 35. ff. eod. l. 3. §. 3. ff. judic. ſolvi.*

12 Minor vigintiquinque annis, οἷς φρονῆσαι ἐκαλῶς, in rerum alienarum curam non vocatur. I. *Harmen. 12. §. 41.*

13 Minor vigintiquinque annis, procurator non facile admittendus. *l. 51. ff. eod.* Goth. Legitima ætas ad procedendum in publicum eſt XVII. annorum. *l. 1. §. 3. ff. de poſtulando.* Vid. Cujac. 22. *obſerv. 16. in fin.* in aliis XXV. annorum eſt. *l. fin. ℣. de his qui not. infam. l. 4. Cod. de Tranſact.* ANS.

14 E duobus malis minus eligendum.

15 Id eſt, minorem vigintiquinque annis. 16 *L. 9. ℣. eod. l. 8. §. 2. ff. eod.* 17 Id eſt, exceptio. 18 Id eſt, exceptio declinatoria omiſſa in cauſa principali, non poteſt opponi in cauſa appellationis. *Bald.* vid. *Wurmſer. 1. pract. 8. obſerv. 10.* 19 Sententia pro minore etiam indefenſo valet. *ut hic*: ita & pro fiſco indefenſo. *Gl. l. 3. §. Divus. ff. de jure fiſci.* Plateus, *l. ſi præſes. 6. C. quomodo, & quando judex.* ita & pro Eccleſia. *Doctores hic. & d. l. ſi præſes, Panorm. in c. cauſam de judiciis*; vid. *Everardum, loco à minoribus ad fiſcum* 64. 20 Minor poteſt cauſæ victoriam obtinere, etiam per procuratorem minus legitime conſtitutum, nec eo prætextu damnatus cauſam reſtitui recte poſtulat. Ex contrario, ſi procuratorem illegitimum habet, non poteſt damnari, *l. 45. in fin. ff. de re judic.* 21 *Synopſ. Baſil. 10. ex lib. 8. tit. 2. cap. 88.* 22 Nota regulam. 23 Nemo litem alterius redimat, gratis quidem procurator fiat qui volet, nec data pecunia actionem ſuſcipiat: ita Græci hunc locum accipiunt apud authorem *Synopſ. Baſ. 8. cap. περὶ ἐντολῶν 89.* 24 *L. 20. ℣. mandati, l. 53. ff. de pact. l. 7. in fin. ff. mandati, l. 5. ℣. de poſtulando.* vid. *Cujac. 8. obſ. 31.* 25 Hinc colligere poſſis, vetus procuratoris officium longe diverſum fuiſſe ab eo quod noſtro tempore procuratores exercent: quorum oculatæ manus nihil credunt, niſi quod tenent. 26 Vid. *l. 19. ℣. eod.* Generalis procurator niſi liberam poteſtatem habeat, res domini immobiles vendere non poteſt, *l. 56. l. 62. ff. eod.* 27 Generalem ſc. vide quæ not. ad *l. 9. §. 4. ff. de admin. rer.* 28 *L. 8. §. 1. l. 35. §. 2. in fin. ff. eod. l. 156. ff. de reg. jur.* 29 Id eſt, agendi poteſtatem: poteſt tamen interdum cogi defendere, *l. 5. ℣. eod.* vid. *Wurmſer. 1. pract. 5. obſ. 6.* 30 Niſi pauperum cauſa. vid. *Mynſing. 4. obſ. 32.* 31 *l. 8. §. 8. ff. mandati.* Cogiturne eam in judicio appellationis proſequi? non tenetur, ſi ad unam tantum cauſam datus eſt. vide *Wurmſer. 1. pract. 5. obſ. 9.* Poteſtne appellari ab executione? non poteſt ſine ſpeciali mandato etiamſi permiſſum fuerit appellare ab omni ſententia, vel interlocutoria, vel definitiva. vid. *Roland. à Valle 1. conſ. 43. num. 11.* 32 Nullo pacto fœminæ, aut amplius quàm ſibi competit agere, aut pro aliis poſſunt intervenire perſonis, *l. 5. C. Theod. eod. lib. 2.* 33 Id eſt, tutelam. Itaque lex hæc fugitiva eſt. 34 Ideoque non cadit in fœminam, *l. 2. ff. de reg. jur.* adde *l. 4. ℣. eod.* at forte cadit ſpeciali jure *in matrem?* ne id quidem: vel ea pupillo curatorem tenetur petere. vide *Bald. hic.* 35 Servus qui res domini adminiſtrat, nec rem mobilem, nec immobilem, quæ eſt in bonis domini alienare poteſt, citra domini voluntatem. Si vere in rem domini pretium proceſſit, emptori pretium reſtituitur. *Synopſis Baſil. 7. tit. 6. ex lib. 8. tit. 2. cap. 93.*

36 Hinc oritur ratio dubitandi. *l. 16. ℣. eod.*

37 Decidendi ratio.

38 Vel actione de in rem verſo, vel negotiorum actione, vel condictione ſine cauſa, vel officio judicis.

39 Quod ad dandi facultatem.

40 An *Damaſco?* an *Edeſſæ?*

41 Imo non cogitur ſatisdare. *l. ult. ℣. de pactis conventis.* Solve: Agitur hic de bonis uxoris, viro non traditis, non de dote, aut paraphernalibus. *Bart. Bald.*

42 Pudoris habenda ratio.

43 *L. ult. ℣. de recept. arbitris.*

44 Id eſt, quantumvis ſit conjuncta perſona.

45 *L. 10. ℣. eod.* Imo, & ultra poteſt. *l. 56. l. 62. ff. eod.* Solve: Poteſt, ſed quod neceſſario cohæreat mandato.

46 Μετὰ μεγάλα τάξεις ἐντολεύς, &c. Procurator poſt litem conteſtatam (perperam Leunclavius ita vertit, *Qui poſt litem conteſtatam procurator inſtitutur eſt*: neque enim hic agitur de procuratore inſtituto poſt litem conteſtatam, ſed ſimpliciter de procuratoris jure poſt litem conteſtatam) à domino litis ne removentor, niſi capitalis inimicitia, vel morbus, vel alia neceſſaria cauſa interceſſerit. *Synopſ. Baſil. 8. περὶ ἐντολέως, cap. 95.*

47 Procurator lite conteſtata, litis, non ipſius rei dominus efficitur. *l. 23. ℣. eod.*

48 *L. 8. §. 3. l. 21. ff. eod.* vid. *l. 6. §. 17. ff. de excuſ. tut.*

49 *L. 20. ff. eod.*

50 *L. 10. l. 23. ff. eod.* adde, niſi procuratori conſentiatur, ab ipſo domino, *Bart. hic.*

51 *L. 1. C. Th. eod.*

52 *L. 11. l. 22. ℣. eodem.*

53 *D. l. 22.*

54 Id eſt, mortem, obitum. Symmachus 1. *epiſt.* Succeſſit aliud, ut obitu Marcianæ clariſſimæ fœminæ, mandatum diceretur extinctum, ſed contra venerabilis Juliani ſanctio ſtare juſſit procuratorum officia, cauſarum dominis viventibus inchoata. vide *Cujac. 2. obſerv. 31.* adde quæ notavi ad *l. 59 in fin. ff. de re judicata. c. 1. §. 1. extra. hoc tit.* Sed jam obtinuit, mortuo domino ejus heredes ad cauſam reaſſumendam ſeu continuandam citandos eſſe. vide *Mynſing. 6. reſp. 51. num. 20. & ſeq.*

55 Vide *l. 11. ℣. eod.*

56 *L. 3. C. Theod. eod.* interpolata. 57 Quacunque in re quærendum eſt primo de perſonis. *l. 4. ff. qui teſtamenta, l. 4. ff. de jure codic. & Inſtit. de jure perſon. in princ.* 58 Quid enim ſi mandato careat? quid ſi mandati ſeu procurationis incapax, ſi cauſæ præſenti, aut certè à conſtituente non potuit dari? Quid ſi non cavit de rato? De exceptionibus adverſus procuratores, vide Bart. *hic*: Oldendorpium *cap. 3. de except.* Harum quædam ante & poſt litem conteſtatam proponi poſſunt. Ante, ut, *Non cerviſti de rato, Tu miles, tu minor, tu mulier*: Poſt vero, *non habes mandatum, tu furioſus, infans, ſervus.* vid. *Wurmſer. 1. pract. 8. obſerv. 9.* Si quid horum fuerit, illegitimi procuratoris proceſſus efficitur nullus, vide *Roland. à Valle 1. conſ. 71. num. 4.*

59 *L. 1. ℣. quibus res judicata non nocet*: vid. *l. 19. de furtis. Falſus* dicitur, qui non habet mandatum, aut ſi habet à non idonea perſona, aut revocatum. *Bald.* 60 Utcunque falſus procurator facto ipſo ſit admiſſus, jure non nocet. *Bald.* non valet lata ſententia: vid. Oldendorpium *cap. 28. de ſent. & re judic.* 61 Judicio nullo non præcluditur via exceptioni declinatoriæ. *Bald.* 62 Hæc lex corrigitur per *Novell. 71. cap. 1.* 63 De Comitibus vid. *l. 1. ℣. de mandat. princ.* 64 Pecuniarium: aliud tamen in criminali, vid. *l. 3. ℣. ubi ſenatores.*

65 Litigare per ſe in judicio pecuniario nemo regulariter cogitur: in criminali vero, ſecus, ut *hic, & c. paſtoralis 14. 2. ex 1. de jud.* Fallit tamen in quibuſdam perſonis quæ per alium poſſunt: ut eſt magiſtratus, *l. non ſolum 39. ff. de procurat.* epiſcopus, *5. 9. 3. c. quia epiſcopus. 3.* univerſitas, *l. 6. ff. quod cujuſque univer.* illuſtris, *arg. hujus legis.* pupillus, furioſus, prodigus & ſimiles, *Butr. in c. paſtor. de jud.* excommunicatus, *c. Intelleximus. 7. extr. de judic.* qui cuſtodia publica detinetur, *Bald. in l. eos, 6. §. ſuper his 2. ℣. de appell.* adde *Soc. reg. 245.* 66 Vid. *l. 3. ff. quibus ex cauſ. in poſſ. l. 6. §. ℣. de his, qui ad Eccl.* 67 Hinc colligunt in citatione ſimpliciter facta alterutrum tacite intelligi, ut citatus per ſe, vel per alium compareat. 68 Negotia gravia quis per ſe, non per procuratorem tractare debet. *cap. Si pro debilitate. extr. de offic. delegat.* ANS. 69 Hæc lex reſtituta à Cujacio 13. *obſerv. 5.* 70 Contii interpretatio. 71 Adde *l. 9. ff. eod. l. 14. ℣. de aſſeſſorib. l. 5. §. 2. ff. de autor. tut. l. 9. ff. de pact.*

Source : BIU Cujas

δίκιλον ὧδε τῷ συνδοξοτάτῳ ἄρχοντι, ἀλλὰ μετενέγκαιμι γένεσθαι παρ' αὐτῷ σὲ τὸ σύντελεια τῷ συνδοξοτάτῳ ἄρχοντι παρεδρεύοντα, μηδὲ μιᾶς δαπανῆς ἐπὶ ὠφελείᾳ συντελέως γινομένης ἐπὶ τούτῳ τῷ μετενέγκαιμι, μηδὲ κοινῆς ἱκανοδοσίας λόγῳ τοῦ τὸ μετενέγκαιμα ἀπαιτεῖσθαι· ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπὶ τῇ τοῦ κελευσθέντος ἀντιπληρώσει ἱκανοδοσίαν, καὶ τῷ ἐπὶ τῇ ἀποδοχῇ ἀσφάλειαν ἑνὸς ἐξ ὀρφίκης ὑπαγορεύσεως, ὡς ὠφέλειας αὐτῆς καὶ τὰ δαπανήματα δι' αὐτοῦ μετενέγκαιμι. ἵνα ὁ ἐγγυώμενος τὴν μίαν τούτων τῶν ἱκανοδοσιῶν ἐπιτρέπῃ, ὅτι ὁμολογῶ, καὶ τοῦτον ὧδε τῇ διαιτητῇ συντελείᾳ ἐπὶ τῇ κελευσθέντος ἀντιπληρώσει ἢ τῇ ἱκανοδοσίαν ἐγλεγῆναι· καὶ εἰ συμβῇ ἐξ ἀναφορᾶς δι' διαιτητοῦ, ἢ ἀπὸ σκλήτης διδομένης κατ' αὐτὸ ψήφου μεταχειρίζεσθαι τὴν δίκην εἰς τὸ μέγιστον δικαστήριον, ἔπινον ἐστὶν ὁ διαιτητὴς· καὶ τὸ ὂν μετενέγκαιμα μέλλοντα εἶναι συντελείᾳ ὂν τῇ μεγίστῳ δικαστηρίῳ καὶ τὸ ὅμοιον τρόπον ἐγλεγήσεσθαι. Εἰ δὲ μὴ πάντα ταῦτα παραφυλαχθείη· εἰ μὲν ἐνὶ τῶν μεγίστων δικαστηρίων ἡ νομοθεσία παραβαθείη· τῷ ὠφσοφόρῳ σκηνίῳ πέντε χρυσίου λιτρῶν καταβησόμενον ποιῶ· εἰ δὲ ὧδε διαιτησίᾳ ἡ νομοθεσία ὠφελεσθείη· ὁ τὸ δίκης πληρωτὴς ὁ ὠφσεδρεύων τῷ λογιωτάτῳ διαιτητῇ μιᾶς χρυσίου λιτρᾶς ἀπαιτησάτω ποιῶ· οἱ δὲ ἄλλοι δύο οἱ σὺν τοῖς τάξεων ἀφορεσμένοι τῷ διαιτητῇ ἦτοι σὺν τοῖς χολῶν, δύο χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτησάντων ὠφελησόμενον· αὐτὸς δὲ ὁ σύντελος, ἀφ' ὅ τι παραβαθείη, πληναῖς σωφρονιζέσθω παρὰ ἄρχοντος, ἢ δὲ διαιτητὴ κεκωλυμένου δὲ λοιπὸν σύντελος σὺν δικαστηρίῳ γένεσθαι.

1 Mitiv. ἀλλά, est translatio negotii sive mandati.

2 Satisdatio judicatum solvi, vulgaris & solita: non qua forma dicitur in *l. 5. ff. de verb. obligat.* aut in *l. 1. ff. de prator. stipul.* sed qua, in *l. 4. de separationibus*, quod sit vulgaris, & frequens.

3 *Majus judicium* dicitur, cui adhæret judex pedaneus. Singulis enim judiciis certi adscripti erant judices pedanei. *Cujac. 13. observ. 5. in fin. Novell. 82. cap. 1.* Ii non utebantur propria jurisdictione, nec sententias exequebantur, sed ad eas exequendas fumebant ex cohortalibus, & scholis vel scriniis. vide *Cujac. 12. observ. 1. in fin.*

4 Interpretatio Contii.

5 Titulus Synopsi. Basilic. ita conceptus est περὶ τῶν προσφευγόντων εἰς προσκυσίαν τινῶν δυνατῶν 7. *tit.* 9.

6 Potentiores sunt, qui opibus & gratia valent. Pindarus: κλαπτὰ δ' ἔρις ἀνθρώποισιν ὁμιλεῖν κρυπτόνων. Hesiod. ἄφρων δ' οὐδὲ καὶ ἐσθλοὶ πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν. vide *Cujac. hic.* cum hujusmodi hominibus litigare periculosum est. Porro hinc colligitur, argumento per contrarium ducto, cessionem regulariter permitti. de quo vide *Socin. regula* 48.

7 De patrocinio, vide *l. 1. ff. eod. Novell. 17. cap. 13.* Porro in eo differt hic titulus à *titulo de alienatione judicii mutandi.* Illo enim titulo agitur de re in potentiorem translata, in hoc autem agitur de lite tantum in aliquem translata.

8 *L. 2. ff. eod.*

9 De ergolabis, & redemptoribus litium, vid. Cujac. 8. *observ.* 31.

10 Secundus scil. qui M. Aurelius Claudius: cujus & à Zonara recitatur alia constitutio. De petitionibus bonorum sublatis, vid. *Cujac. ad. l.*

11 Ad patrocinium potentioris litis causa confugiens causa cadit. *Synopsis 7. tit. 9. cap. 1. & 2. Harmen. 10. §. 5.*

12 Id est, procurationem, non advocationem. *arg. l. 6. §. 1. ff. de postul.* quia procuratores magis instant causæ, quàm advocati.

13 *Marte suo discurrere*, aut *decurrere* lites dicuntur, cùm via solenni, & usitata expediuntur.

14 Qui in patrocinium potens litis causa alium susçipit, κἂν συλλογικὸς ἐγὼ, etiamsi senator sit ἔξω τῶν διατεθειμένων τιμωρίαν, extra ordinem punitur. *Synopsis & Harm. ibid.*

15 Potentiores susçipiunt alienas lites, accepta interdum pecunia, *ut hic*: interdum data. *l. 15. ff. tit. prox.* Prius ita fit, veluti si mercedem acceperis, ob litem alienam agendam quasi tuam sub pactione tertiæ, vel dimidiæ aut quotæ partis quod leges vetant. Idem dicendum, si mercedem acceperis ut bona aliena, aut agricolas defenderes. vid. *Cujac. d. loco.* 16 Ut hujus constitutionis ac legis disceptatores, & ultores sint provinciarum præsides. *Synopsis ibi.* Atque ita Præses punit sibi æqualem, id est, Clarissimum dignitate, imparem tamen in administratione.

Diætetam, seu pedaneum, eundem ipsum terminare ipsam litem apud gloriosissimum magistrum, sed nec *metentalma*, id est translationem mandati fieri ab ipso ad alium procuratorem, qui apud gloriosissimum magistratum adsideat: nulla impensa pro permutatione procuratoris facienda in hoc metentalmate [1], neque communi [2] satisdatione pro hoc metentalmate exigenda, sed & judicatum solvi satisdationem, & de ratihabitione cautionem ita ab initio concipi, ut comprehendantur in his & expensæ hujus metentalmatis, ut is à quo exigitur alterutra harum satisdationum stipuletur, *Quia spondeo me & hunc apud Diætetam procuratorem pro judicatorum solutione aut satisdatione confirmaturum, & si contingat ex relatione diætetæ, aut ex appellatione data contra ipsius sententiam transferri causam ad maximum [3] judicium, cui subest diæteta: etiam tum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo judicio simili modo confirmaturum me spondeo.* Si non hæc omnia observata fuerint, si quidem circa maximum judicium lex hæc transilita fuerit, competenti scrinio quinque auri libras persolvet pœnam. Si vero circa diætetas hæc lex prætermissa fuerit, is, qui litem adimplet, qui apparet eloquentissimo Diætetæ, unius auri libræ exigetur pœnam. Alii vero duo qui ex officio segregati sunt, & attributi diætetæ sive ex scholis duarum auri librarum exigentur multam: ipse vero procurator à quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis castigetur à magistratu aut Diæteta, interdictus in posterum procuratoris officio fungi in judicio.

De fidejussore. 1. *Si moriatur, aut alias non appareat procurator.*

XXVIII. Constitutionis argumentum ex lib. Eustathii, περὶ χρεογικῶν ἀμφισβήτων.

ΕΑν ὁ ἐγγυητὴς ᾖ σύντελέως μὴ ὀφείλων χρόνον, τῷ εἴπερ τυχὸν, ὅτι ἐγγυῶμαι αὐτὸν, καὶ πελάσῃ ἡ ἀφανὴς ἡμέρα, τῷ συμβῇ τὸν ἡμέραν σύντος εἰσοδεῖν ἡμερῶν, ἕτερον ὠφελήσεις.

§. a'. Ἐὰν πελάσῃ ἡ ἀφανὴς ἡμέρα ὁ ἐπὶ δίκῃ παρὰ πινὸς δεθεὶς σύντελος μὴ τῷ εἰσοδεῖν ἡμέραν ᾖ ὠφελήσῃ παρὰ ἄρχοντος ἀμφισβήτησιν ὠφελήσεις ᾖ πληθύσαι ἄλλον ἐξ μηνῶν ἔχῃ ὠφέλειαν ὁ ὠφελούμενος σὺν ἀπουσίᾳ ὧν πόρρω διακειμένης ἐπαρχίας εἰς τὸ ἕτερον ὠφελήσεις, ἢ αὐτὸς ὠφελεῖσθαι. εἰ δὲ μὴ ἔστι μακρὰν, σὺν ᾖ ἄρχοντος ὀφείλεται τις ὠφέλειαν.

SI [4] fidejussor procuratoris non definierit tempus, & dixerit forte, *Ego fidejubeo pro ipso*, & si mortuus fuerit, aut amplius non appareat, sdque contigerit intra viginti dies, alius fidejussor dandus erit.

§. 1. Si moriatur, aut alias non inveniatur is, qui ad litem ab aliquo datus est procurator, post vicesimum diem à judiciali decreto super alterius procuratoris datione interpositio, sex mensium accessionem seu terminum habebit principalis reus peregre degens in remota provincia, ad alium procuratorem dandum, vel ad veniendum per se in judicium: si enim in proxima, non autem in longinqua provincia absit, tunc judicis arbitrio terminus, sive dilatio definietur.

TIT. XIV.

NE [5] LICEAT POTENTIORIBUS [6] PATROCINIUM [7] LITIGANTIBUS PRÆSTARE, VEL ACTIONES [8] IN SE TRANSFERRE [9].

1. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aristobulo salutem.

DIVINE admodum constituit D. Claudius [10] consultissimus Princeps, parens noster, ut [11] jactura causæ afficerentur hi qui sibi potentiorum patrocinium [12] advocassent: ut, hoc proposito metu, judiciariæ lites potius suo [13] marte discurrerent, quam potentiorum domorum opibus niterentur. †. Quem [14] palam est in tantum provinciarium quæstionibus esse commotum, ut hujus sanctionis Rectores provinciarum custodes, & contemptæ hujus rei vindices fecerit: scilicet, ut in actores seu procuratores in subsidia negotiorum vel usurpatos gratia, vel redemptos [15], severa sententia vindicarent. Quare cum interfit in universum omnium, & præcipue tenuiorum, qui sæpe importunis potentium intercessionibus opprimuntur: inter litigatores audientiam tuam impertiri debebis. †. Nec metuas, ne præjudices Clarissimis viris: cum [16] D. Claudius hujus rei Rectorem provinciæ disceptatorem, &, si res postularet, ultorem specialiter fecerit. Dat. IV. Id. Septembr. AA. III. & II. Conss. 287.

11. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Ioanni P. P.

SI [17] cujuscunque modi actiones [18] ad potentiorum fuerint delatæ personas, debiti creditores jactura [19] multentur. Aperta enim credentium videtur esse voracitas [20], qui alios actionum suarum redimunt exactores. Dat. V. Id. Jul. Honor. VII. & Theodos. II. AA. Conss. 407.

17 *L. unic. C. Th.* de actionibus ad potentes translatis *lib. 2.*

18 Cautiones *dictæ l. unic.* ut sit sensus, Eum qui mutuum dat. vel alio modo contrahit, si suo nomine recusaverit, ἀσφάλειαν γεγραμμάτων ἢ ἄλλο συμβόλαιον, cautionem, nomen aut aliud instrumentum accipere, & ea in potentem aliquem transtulerit, qui id fecerit, ἐκπίπτειν τῆ τοιᾶτα χρέως, tali debito excidere, *Syn. ibid. c. 2. Harm. ibid. §. 6.* 19 Pœnam observa debitum in potentiorem transferentis. 20 Vorare debitorem velle is videtur, qui suas in eum actiones potentiori cedit, *l. 22. ff. mandat.*

TIT. XV.

DE [21] HIS QUI POTENTIORUM NOMINE [22] TITULOS PRÆDIIS AFFIGUNT, VEL EORUM NOMINA IN LITEM PRÆTENDUNT. [23]

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P.

ANIMADVERTIMUS [24] plurimos injustarum desperatione causarum, potentium [25] titulos [26], & clarissimæ privilegia dignitatis, his à [27] quibus in jus vocantur, opponere. At ne in fraudem legum adversariorumque terrorem his nominibus abutantur [28], & titulis qui hujusmodi dolo scientes conniverint [29], afficiendi sunt publicæ sententiæ nota. Quod si nullum hac in parte consensum præbuerint, ut libelli aut tituli eorum nominibus, [vel] ædibus affigerentur [30] alienis, eatenus in eos qui fecerint, vindicetur, ut affecti [31] plumbo perpetuis metallorum suppliciis deputentur. †. Quisquis igitur lite pulsatus, (cum ipse & rei sit possessor & juris, & titulum illatæ solenniter pulsationis exceperit) contradictoriis [32] libellis, aut titulis alterius nomen crediderit ingerendum: ejus possessionis [33], aut causæ, quam sub hac fraude aut retinere, aut evitare tentaverit, amissione multetur [34]: nec repetendæ actionis, etiam [35] si ei probabilis negotii merita suffragantur, habeat facultatem. Eos sanè, qui se sponte alienis litibus inseri patiuntur, cum his neque possessio neque proprietas competat: veluti famæ suæ prodigos, & calumniarum [36] redemptores, notari oportebit. Dat. XV. Kalend. Decembr. *Med.* Stilichone & Aureliano Conss. 400.

21 Hujus tituli inscriptio est inversa. Sic enim conceptus est Titulus C. Theod. *De his qui potentiorum nomina in litem prætendunt aut titulos prædiis affigunt.* Cæterum adde huic titulo *Novell. 17. c. 15.* & Cassiodorum *5. variarum* 18.

22 Solius est fisci titulos alienis prædiis imponere. adde Cassiodorum *5. variar. 6.* Titulos sive signa Græci σημαντικὰ. *Edict. Tiber. cap. 1. author Synops. Basil. 7. tit. 10. & tit. 11.* appellat τίτλους & σφραγίδας. Huc illud Augustini referri potest ex *Psalm. 21.* Ne domos ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor & frontem domus suæ de titulo alieno muniri, ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab invasione. vide *Cujac. ad l. 3. ff. de bon. vac.* 23 Prætendere nomina litem est ἐπιφημίζειν. 24 *L. unic. C. Theod. eod. lib. 2.* 25 Puta senatorum. 26 Qui & δείγματα, characteres, *Tib. Nov. 164. c. 1.* 27 Pertinet hæc lex ad reos, qui potentiorum nomine, aut titulo adjuncto actores terrent: & rem cujus nomine conveniuntur, simulant alterius potentioris esse. Horum pœna hæc est, ut affecti plumbo, perpetuis metallorum suppliciis deputentur. hac lege. *Synopsis. Basil. d. l.* 28 *Nov. 17. cap. 15. Nov. 164. cap. 1.* 29 Connivent *d. l. 1.* 30 Adfigantur *d. l. 1.* 31 Ἵνα μολίβδῳ πανταχόθεν περιεσφιγμένοι τετῆσι κλοιοσίροον ἢ πλημματίζωμεν, δεινικῶς εἰς τὸ μίταλλον ἐκπέμπηται. *Synopsis. Basil. d. l.* id est, ut undique plumbo constricti, hoc est, metallum gestantes vel plumbati in metallum perpetuo dentur. 32 Ἀντιρρήτοις λιβέλλοις, contradictoriis possessionibus aut titulis. *d. l. 1.* contradictoris possessoris titulis, quidam etiam ita legunt. 33 Τῆς κτήσεως ὥστε καὶ τῆς διοικήσεως ἐκπίπτειν. *Synopsis.* possessione ipsa, & administratione seu actu ejus excidere. 34 Nota pœnam titulum alienum prætendentis. Hinc illud Augustini *in ferm. l. 9.* In ipsis deprecationibus suis titulum Christi heretici posuerunt: ut prædæ ipsorum defenderentur per titulum potentis. Quid facit Christus? ejicit prædatorem, titulum non deponit, sed possidet domum quia ibi invenit titulum suum. 35 Id est, quamvis in eam justas quasdam allegationes habeant. 36 Ἐγγαλάδες συκοφαντίας. *Synopsis.*

TIT. XVI.

UT NEMO PRIVATUS TITULOS PRÆDIIS SUIS, VEL ALIENIS IMPONAT, VEL VELA REGIA [37] SUSPENDAT.

Qui titulum Principis rei suæ imponit, illam perdit: & juris publici illam facit. Bald.

1. Impp. Honorius & Theodosius AA. Flaviano P. P.

REGIÆ majestatis est, ut nostræ tantum domus & patrimonia titulorum inscriptione legantur. Omnes igitur intelligant, publico juri esse deputandum id [38], cui nomen dominicum præscribitur. Dat. III. Kalend. Decemb. *Ravennæ*, Basso & Philippo Conss. 408.

Imponens titulum, vel vela regia rebus ab alio justè, vel injustè possessis, si plebeius est, ultimo supplicio punitur: si nobilis, deportatur.

II. Impp. Theodos. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

NE quis vela regia suspendere, vel titulum audeat, sine præscriptione Judicis competentis, alienis rebus imponere, quas quocunque modo qualiscunque persona possideat: licet non dominus, licet injustus possessor, vel temerarius invasor, qui possidet, doceatur. †. Eum autem, qui hoc facere ausus fuerit, si plebeius est, ultimo subdi supplicio: si Clarissimus, vel curialis, vel miles, vel clericus, proscribendum deportandumque, non solum civitate Romana, sed etiam libertate privari censemus: executoresque hujus legis omnes Judices esse oportere. †. Deponendi autem, vel frangendi [39] titulos, & conscindendi vela, non solum eis, ad quorum præjudicium tale aliquid contra fas contraque leges committitur: sed omnibus tam liberis, quàm servis sine metu calumniæ, vel accusatione [40] criminis licentiam ministramus: decernentes, judices eorumque officia tricenis libris auri multari, si talem accusationem vel [41] admittant, vel depositam scribi concedant. Dat. XV. Kalend. Jul. Theod. A. XVII. & Festo Conss. 439.

37 Vela regalia *Hal.* Ambrosius ea etiam appellat cortinas regias *3. epist. 33.* Publici tituli ab Athalarico apud Cassiodorum: tituli fisci à Theodorico apud eundem Cassiodorum: fiscales tituli, *l. 2. ff. de aquæduct. lib. 11. tit. 42.* dicuntur, quæ duo postrema pertinere possunt ad *tit. 18. ff. eod.* Gregorius ad Constantiam Augustam *4. Epist.* queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci, loca singulorum invaderet, & titulos imponeret indicta causa. *Goth.* Quæ sint vela Regia, vid. Rævard. *Var. lect. lib. 5. c. 11. & 15. Ans.*

38 Huc refer illud Augustini, de quo superius diximus. Hinc interea colligere possis, Urbem imperialem censeri, in cujus portis aut ædificiis publicis, insignia imperatoris longissimo tempore suspensa fuerint, nemine ea evertente.

39 Jure meo refringere possum tabulas, quas alter vi aut clam fixerit ad mearum ædium januas. *l. 1. ff. tit. prox. l. 22. §. 2. ff. quod vi aut clam. Nov. 28. c. 5. Edict. Tiber. c. 4.* 40 Hoc igitur crimen capitale est, extremique supplicii. *v. Nov. 164. in fin.* 41 Adversus eos, qui hujusmodi vela conciderint.

TIT. XVII.

UT [42] NEMINI LICEAT SINE JUDICIS AUCTORITATE SIGNA [43] REBUS IMPONERE ALIENIS. [44]

Insignia imposita rei meæ sine judicis auctoritate licet mihi propria auctoritate removere. Salic.

1. Imp. Probus A. Octavio.

SÆPE rescriptum est, ante sententiam signa rebus quas aliquis tenebat [45], imprimi non oportere. Et ideo ea rebus, aut fructibus apud te constitutis illicite imposita, poteris ipse licite detrahere [46]: ut amotis his, causa, quæ ex officio tibi infertur, terminetur. Dat. IV. Kalend. Jul. Probo A. II. & Lupo Conss. 278.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Craugasio.

REbus, quas alius detinet [47], imprimere signa nemini licet, etiamsi suas vel obligatas sibi eas esse aliquis affirmet [48].

42 Vid. *Nov. 60. cap. 1. in pr.*

43 Propria scil. *De regiis* dictum est *tit. 16. de potentiorum* titulis dictum est *tit. 15. ff. eod.*

44 Alii: imprimere quas alius detinet: quod ex nigro, & antiquis exemplaribus probat Rævard. *Var. lect. lib. 5. cap. 16. Ans.*

45 Forte ut sibi debitam vel obligatam, *l. 2. ff. eod.* 46 *L. ult. ff. tit. proxim.*

NE

47 Jure forte pignoris, *ff. eod.* adde *l. 22. §. 2. ff. quod vi.* 48 Nisi velit suis omnibus rebus quasi publicatis titulos fiscales apponi. *Novell. 17. c. 15. Novell. 28. c. 5.* Imo, & extremum supplicium pati. *Novell. 164. in fin.* vide *Cujac. hic.*

Source : BIU Cujas

TIT. XVIII.

NE FISCUS [1], VEL RESPUBLICA PROCURATIONEM ALICUI PATROCINII CAUSA IN LITE PRÆSTET.

De prætextu debiti.

I. Imp. GORD. A. Legitimo & aliis.

REIPUBLICÆ juribus adjuvari te sub obtentu [2] quantitatis, quam eidem Reipublicæ debes, contra juris rationem desideras. III. Id. Januar. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De donatione partis rerum vel actionum.

II. Idem A. Tertullo.

CUm allegas, partem [3] rerum vel actionum dimidiam fisco quo magis ejus juribus protegaris, velle te donare [4]: hujusmodi litium donationem admitti temporum meorum disciplina non patitur. Unde jus tuum, si quod tibi competit, citra invidiam [5] fisci mei tueri solenniter cura. S. VI. Non. Aug. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De prætextu debiti.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Amphioni.

ABhorret à seculo nostro, sub prætextu [6] debiti procurationem contra privatos fiscum præstare. Dat. VIII. Kal. Januar. *Philippopoli*, CC. CONSS. 294.

IV. Iidem AA. & CC. Achilli.

AD fraudem [7] creditoribus faciendam, invidiam [8] fiscalium contra seculi nostri tranquillitatem implorari non decet. Redde [9] itaque quod fisco nostro debes: &, si conventus velut à creditore fueris, quem tibi numerasse pecuniam negas, exceptione non numeratæ pecuniæ secundum leges uti potes. Dat. XVI. Kalend. Jun. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

TIT. XIX.

DE NEGOTIIS [10] GESTIS.

De sumptibus factis affectione materna, vel domestica.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Sopatræ.

CUM tutores filiorum tuorum suspectos faceres, eisdemque tutores [seu curatores] peteres, munere [11] pietatis fungebaris: quæ causa non admittit negotiorum gestorum actionem: ut [12] sumptus, quos in ea lite fecisti, repetere possis: cum, etiam si quis pro affectione domestica [13] aliquos sumptus fecerit, nulla ratione eos repetere possit. PP. Non. Octob. DEXTRO & PRISCO CONSS. 197.

De pupillo.

II. Iidem AA. Rufinæ.

COntra impuberes quoque, si negotia eorum urgentibus necessitatis rationibus utiliter gerantur: in quantum locupletiores [14] facti sunt, dandam actionem, ex utilitate ipsorum receptum est. Quæ tibi quoque jure decernitur, quod sumptus in pupillum, quem Romam tutorum petendorum gratia duxisti, fecisse te allegas: si [15] non matertera [16] ejusdem se facere paratam propriis impendiis ostenderit. PP. X. Kal. Februar. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De soluto pro coherede.

III. Iidem AA. Hadriano.

SIve pro fratre coherede [17] pecuniam solvisti, negotiorum gestorum actione experiri potes: sive pignoris liberandi [18] gratia debitum universum solvere coactus es, actionem eandem habebis, vel judicio familiæ erciscundæ, si non est inter vos redditum, eam quantitatem assequeris. PP. VIII. Kalend. Febr. ANULINO & FRONTONE CONSS. 200.

De pupillæ negotiis tutoris mandato gestis.

IV. Iidem AA. Claudio.

QUi pupillæ negotia tutoris mandato [19] suscepit, pro tutore negotia non [20] videtur gessisse, sed negotiorum gestorum actione pupillæ tenebitur. PP. III. Nonas Decembr. FABIANO & MUTIANO CONSS. 202.

De liberto.

V. Iidem AA. Tryphonio.

OFficio [21] nec minus obsequio liberti [22] functus, negotiorum gestorum actionem contra patroni filias pupillas habere non potest. PP. XIII. Kal. Jul. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

De curatore dato patris testamento.

VI. Iidem AA. Gallo.

CUratorem tibi quidem patris testamento [23] datum dicis, quod [24] non potest videri jure factum: Quod si (ut proponis) administrationi se immiscuit: negotiorum gestorum [25] actio tam adversus eum, quam contra [26] heredes ejus tibi competit. PP. * APRO & MAXIMO CONSS. 208.

De additione hereditatis ex parte.

VII. Imp. ANTONINUS A. Euphratæ.

SI ab eo qui negotia tua gessit [27], heres ex duabus unciis institutus es [28]: etiamsi adeas hereditatem, in reliquis [29] decem unciis adversus [30] coheredem competit tibi petitio, si quam adversus defunctum habuisti actionem. PP. VI. Id. Mart. *Romæ*, SABINO & ANULINO CONSS. 217.

De temporis præscriptione.

VIII. Idem A. & C. Severo.

ADversus eos, qui negotia tua gesserunt, negotiorum gestorum judicio civiliter consiste: nec tibi oberit, si propter occupationes [31] militares eam litem tardius fueris executus: cum hoc genus actionis longi [32] temporis præscriptione excludi non possit. VI. Kal. Aug. ANTONINO & [33] ADVENTO CONSS. 219.

De ratihabitione.

IX. Idem A. Sallustio.

SI pecuniam [tuam] à debitore tuo Julianus exegit [34], eamque solutionem ratam habuisti: habes adversus eum negotiorum gestorum actionem. PP. VIII. Kalend. Mart. PRÆSENTE & EXTRICATO CONSS. 218.

De eo, qui servum ægrum curavit.

X. Imp. ALEXAND. A. Secundo & aliis.

SI servum alienum non inutilem domino constituturum ægrum [35] curastis: negotium utiliter gessistis & competenti vobis actione sumptus recuperare potestis. PP. XII. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De impensis à matre factis.

XI. Idem A. Herenniæ.

ALimenta quidem, quæ filiis [36] tuis præstitisti, tibi reddi non justa ratione postulas: cum id exigente materna [37] pietate feceris. Si quid autem [38] in rebus eorum utiliter, & probabili [39] more impendisti: si non & hoc materna liberalitate, sed 40 recipiendi animo feciste te ostenderis: id negotiorum gestorum actione consequi potes. PP. XII. Kal. Februar. ALBINO & MAXIMO CONSS. 228.

Si filius pro patre solverit.

XII. Idem A. Theophilo.

SI filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet: sive in potestate patris, cum solveret, fuerit, sive sui juris constitutus: si [41] donandi animo pecuniam dedit. Si igitur pater tuus sui juris constitutus, pro patre suo negotia gerens, non præcedente mandato debitum ejus solvit: negotiorum gestorum agere cum patruis tuis [potes]. PP. Kalend. August. AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De impensis in uxorem ægram, vel in funus ejus.

XIII. Idem A. Aquiliæ.

QUod in uxorem tuam ægram [42] erogasti, non à socero repetere, sed affectioni [43] tuæ [debes] expendere. †. In funus [44] sane ejus, si quid eo nomine quasi recepturus erogasti: patrem, ad quem dos [45] rediit, jure convenis. PP. VIII. Kalend. Novemb. AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De negotiis mariti, & uxoris, mandato mariti gestis.

XIV. Idem A. Mutiano Rufo.

SI mandatum solius mariti secutus, tam ipsius quam uxoris ejus negotia gessisti, tam tibi, quam mulieri invicem negotiorum gestorum competit actio. Ipsi sane qui mandavit, adversus te mandati actio est: sed [46] & tibi adversus eum contraria, si quid forte supererogasti. PP. X. Kalend. Mart. MAXIMO III. & URBANO CONSS. 235.

De eo quod vitricus in privignas impendit.

XV. Imp. GORD. A. Eutychiano.

SI paterno affectu [47] privignas [48] tuas aluisti, seu mercedes pro his aliquas magistris [49] expendisti: ejus erogationis tibi nulla repetitio est. Quod si [ut] [50] repetiturus ea, quæ in sumptum misisti, aliquid erogasti: negotiorum gestorum tibi intentanda est actio. PP. Id. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De tributis pro sorore solutis.

XVI. Impp. GALLUS & VOLUSIAN. AA. Eutychiano.

SI negotium sororis [51] tuæ gerens pro ea tributa solvisti, vel mandante ea, vel rogante id fecisti: negotiorum gestorum actione, vel mandati id quod solvisse te constiterit, repetere poteris. PP. XI. Kal. Maji, GALLO & VOLUSIANO CONSS. 253.

De successoribus curatoris.

XVII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Claudiæ.

CUratoris etiam successores [52] negotiorum gestorum utili [53] conventos actione tam dolum [54], quam latam culpam præstare debere, nec ad eos officium [55] administrationis transire [56], ideoque [57] nullam alienandi eos res adultæ potestatem habere convenit. Dat. XIII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS. 287.

De bona fide, de gestis ex necessitate.

XVIII. Iidem AA. & CC. Pomponio.

OB [58] negotium alienum gestum, sumptuum factorum usuras [59] præstari bona [60] fides suasit: Quo jure contra eos etiam [61], quorum te necessitate compulsum negotium gessisse proponis, per [62] judicem negotiorum gestorum uteris. Dat. IX. Kalend. Januar. AA. CONSS. 287.

De re communi.

XIX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

AB uno herede pro solido re veluti communi [63] venundata, de pretio [64] coheres venditoris negotiorum gestorum [actione] rediit. Quid si dos nulla? heredes ab intestato conveniri possunt. Quid si nulli sint? pater defuncta conveniri potest, funeris nomine. *l.* 28. *ff. de relig.* Quid si pater non sit solvendo? maritus sumptus à se factos sibi imputabit. *d. l.* 28. Quid si tertius funeravit? maritus in quantum facere poterit conveniendus. *d. l.* 28. Interim hoc mirum videri possit, onus funerandæ filiæ patri magis incumbere, quam marito. 46 Idem actus respectu diversarum actionum diversi generis actiones potest parere. 47 Qui in hujusmodi personis præsumitur, cum eis privigni & privignæ, necnon filii eorum sint liberorum loco. *l.* 40. *ff. de ritu.* vide *Cujac.* 9. *observ.* 18. adde quæ notavi ad *l.* 4. *ff. de gradibus.* Nec tamen tenetur *vitricus* onera privigni alias suscipere. *l.* 3. §. 7. *ff. de muneribus.* 48 De *vitrico*, adde *l.* 1. *ff. ubi pupill. educari. l. ult. ff. de contr. jud. tut.* 49 Hujusmodi expensæ cessante affectu vitrici præsumpto repetuntur. de quibus vide quæ notavi ad *l.* 79. *ff. de verb. sign.* 50 Adde *l.* 34. *ff. eod.* 51 Dictum est de expensis factis à matre. *l.* 1. *l.* 11. *filio*, *l.* 12. *marito*, *l.* 13. *l.* 14. *vitrico*, *l.* 15. *liberto*, *l.* 5. *coherede*, *l.* 3. *ff. eod.* Nunc tractat de iis quæ factæ sunt à fratre. Id autem definit solventem tributa pro alio (etiam si sit frater) repetere posse. *Alex.* 52 Successor gestoris tenetur negotiorum gestorum actione. *l.* 6. *ff. eod. l.* 1. & 2. *ff. de hered. tutor.* Quid? qui pro tutore vel curatore gessit? etiam negotiorum gestorum actione tenetur. *l.* 4. *ff. qui dare tutores*, *Paul.* 1. *sentent.* 4. §. *ult.* tametsi is qui pro tutore negotia gessit propria actione, id est, protutelæ teneatur, quæ diversa est ab actione negotiorum gestorum. *l.* 1. §. *si quis quasi.* 6. *ff. de eo*, *qui pro tutore. l. pen. ff. de tut. & ratiocin. distrahend.* 53 Nam ipse curator utili negotiorum gestorum actione tenetur. vide *Cujacium ad* §. *ult. Paul.* 1. *sentent.* 4.

54 Dolus & culpa defuncti purgantur in persona heredis. 55 Non officium, sed obligatio tutoris in heredes descendit: officium, inquam, quod industriale sit aliquid, & in quadam industria consistat. 56 Morte finitur officium. *l.* 1. *ff. si quis ignorans rem minoris.* 57 Qui authoritatem tutoris non habet, alienare non potest. 58 *Synops. Basil.* 15. *tit.* 1. *ex lib.* 17. *tit.* 2. *cap.* 18. & 5. *Harmen.* 11. §. 19. 59 *L.* 19. §. 4. *ff. eod. l.* 37. *ff. de usuris.* 60 Vid. quæ notavi ad *l.* 1. *ff. de oblig.* 61 Id est, multo magis, ut sit sensus, si quis ultro negotia gessit, sumptuum à se factorum usuras potest petere, & is multo magis, qui ex necessitate gessit.

62 Si apud provinciæ præsidem eum eis actione negotiorum gestorum experieris. *Synops. d. loco.* 63 Adde *l.* 31. *in fin. l.* 40. *ff. eod. l.* 25. §. 16. *ff. familiæ.* 64 Adde *l.* 1. *in fin. ff. de rebus alienis non.*

---

1 Nec potens privatus *tit.* 14. 15. nec fiscus, nec respublica patrocinium litis alienæ suscipere debet, *ut hic. l.* 22. §. 2. *ff. de jure fisci.*

2 *L.* 3. *ff. eod.*

3 *Dict.* §. 2.

4 Donationem litis suscipiendæ causa fiscus non admittit.

5 *L. ult. ff. eod. l.* 91. *ff. de hered. instit. Paul.* 5. *sentent.* 12. §. 7. 8. adde *l.* 1. *ff. qui militare.*

6 *L.* 1. *ff. eod.*

7 Fraus nulli inferenda, ne quidem à fisco.

8 *L.* 2. *in fin. ff. eod.*

9 Id est, solve, *ut l.* 6. *ff. de juris & facti.*

10 III. D. V. *Paul.* 1. *sent.* 47. & *Harm.* 11. *cap.* περὶ διοικητῶν. adde 8. *Eclog.* 2. *ex lib.* 17. *tit.* 1. Negotiorum gestores sunt procuratores voluntarii sine mandato.

11 Sumptus factus ab eo, qui pietatem paternam vel similem debet, in dubio præsumitur factus animo non repetendi, *l.* 15. *ff. eod. l.* 27. *in fin. ff. eod. l.* 32. §. 2. *ff. de cond. indeb.* ideoque gestor contrarium probare tenetur. *l.* 34. *ff. eod.* contrarium autem colligi potest in dubio, ex quantitate impensarum. *l.* 47. *ff. de donat. int. vir.* ex contraria protestatione gerentis, & facultatibus ejus, cujus negotium geritur.

12 Hæc est contraria actio, negotii gestori competens. *l.* 2. 10. 20. *ff. eod.*

13 Aut amici, *l.* 44. *ff. eod.* aut maritali, *l.* 13. *ff. eod.*

14 Pupillis factus locupletior obligatur. *l.* 6. *l.* 21. §. 1. *l.* 34. *in fin. l.* 37. *ff. eod.*

15 Pupillus non tenetur de negotio gesto, si idem negotium alius gratis facturus erat: Non cuivis tamen id affirmanti temere credi oportet: potest enim id pupilli gratia quivis ad id conductus mentiri, in damnum bonæ fidei gestoris. adde *l.* 6. *in fin. ff. eod.*

16 Matertera admittitur ad defensionem negotii. *Bald.*

17 *L.* 31. *in fin. ff. eod.* vide *l.* 18. *in fin. ff. familiæ.*

18 Solutio voluntaria parit negotiorum gestorum actionem, *ut hic*: necessaria parit actionem ex illa causa ex qua descendit. *ff. eod.* vel utile negotiorum gestorum judicium. *l.* 3. §. 10. *ff. eod.*

19 Substitutus à tutore tenetur ei mandati: pupillo negotiorum gestorum. Et ita tutor ad negotia facit procuratorem proprio nomine. *Bald.* Quid si nullo mandato tutoris gessit, sed ne tutor tutelæ teneretur? negotiorum tenebitur. *l.* 6. *ff. eod.*

20 Quia nec ignoraus, nec sciens se tutorem dicit. *l.* 1. §. 2. *ff. de eo qui pro tut. Paul.* 1. *sentent.* 4. §. *ult.* sed simpliciter mandato tutoris gessit.

21 Officium (unde inofficiosum. *l.* 1. *ff. de jure patron.*) libertus patrono præstat, ut homini: obsequium, ut patrono. *Bald.* 22 Libertus præstans officium & obsequium liberis patroni, negotiorum gestorum actione eos non obligat. 23 Curator testamento non datur: datus tamen confirmari solet. *l.* 6. *ff. de confirmando tut.* §. 1. *instit. de cur. l.* 1. *in fin. ff. de confirm. tut.* Si quid eam ante confirmationem gesserit, negotiorum gestorum actione id servabit. 24 Curatorem pater non potest liberis suis testamento relinquere, *ut hic.* adde 5. *Harmen.* 11. §. 33.

25 Dixi *ad l.* 4. *in fin. ff. qui dare tut.* 26 *L.* 7. *l.* 17. *ff. eod. l.* 3. §. 7. *ff. eod.* 27 Quique eo nomine tibi tenebatur. 28 Confusio facta videtur tui crediti cum eo quod tibi debebatur.

29 Sensus est, hereditatis aditionem non confundere debitum, nisi pro hereditaria portione.

30 Heredem tui debitoris, *l.* 6. *ff. eod.*

31 Negotiorum gestoris: is tacite non videtur debitum remittere, qui propter occupationes militares reum convenire non potuit.

32 Ratio administrationis exigi potest usque ad triginta annos. *Bald.* Actio negotiorum perpetua est.

33 Vid. *Cujac.* 15. *obs.* 3.

34 Debiti exactio sine domini mandato facta ejus ratihabitione confirmari potest.

35 *L.* 10. *in fin. ff. eod.* vid. *l.* 2. *ff. de impens.* excipe casus *l.* 27. §. 17. *ff. ad leg. Aquil.* Alexander ipse sumptus restituit in simili. vid. *Lamprid.*

36 Mater si quos sumptus fecit in alendis liberis, ut hic, iisve redimendis. *l.* 17. *in fin. ff. & postlimin. reversi.* in dubio videtur donasse. vide quæ not. ad *l.* 1. *ff. eod.*

37 *L.* 1. *ff. eod.* idem in patre. *l.* 15. *ff. eod.*

38 Parens sumptus factos in rebus liberorum, ut hic, aut in rebus eis emendis. Bald. hic: non videtur donare, ut hic, in dubio tamen si eos aluerit, intelligitur eis donasse alimenta. *ff. eod.* & expensas factas in petendo eis curatore vel tutore, *l.* 1. *ff. eod.* Et ita favorabilior est expensa in persona, quam in rebus. De expensis studiorum, & dote alibi dicemus. Goth.

Rationem vid. in *l. fin.* §. 5. *ff. de bon. quæ liber. l.* 1. §. 3. *ff. de justit. & jure. l.* 15. *h. t.* ANS.

39 Mos ille vel ex quantitate sumptus, aut personis definitur.

40 Vide quæ notavi ad *l.* 14. §. 7. *ff. de relig.* Donandi animus non præsumitur.

41 *L.* 4. *ff. eod. l.* 2. *in fin. ff. de rei vindic. l.* 33. *in fin. de leg.* 3. In dubio quid dicendum? quantitas solutæ pecuniæ spectanda.

42 Puta furiosam. vid. *l.* 22. §. 8. *ff. soluto.*

43 Maritali: qua nulla major esse potest.

44 Maritus expensas factas in funere uxoris repetere potest, adde *l.* 14. §. 7. *ff. de relig.*

45 Et merito: Nam impensa funeris æs alienum dotis est. *l.* 16. *ff. de relig.* Hinc etiam collige, maritum impensas uxoris nomine factas ab eo repetere, ad quem dos uxoris

Source : BIU Cujas

[actione] ratam [1] faciens venditionem, agere potest. Dat. Id. Feb. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

Collatio tutoris vel curatoris & negotiorum gestoris; de dolo, & culpa: de his, quæ negotiorum gestor exegerit, vel non.

XX. Iidem AA. & CC. Octavianæ.

Tutori, vel curatori similis non habetur, qui citra mandatum, negotium alienum sponte gerit: quippe superioribus [2] quidem necessitas muneris administrationis finem: huic autem propria voluntas facit: ac satis [3] abundeque sufficit [4], si cui vel in paucis amici labore consulatur. Secundum quæ super his quidem, quæ nec tutor nec curator constitutus, ultro [5] quis administravit, cum non [6] tantum dolum, & latam culpam, sed & levem præstare necesse habeat: à te conveniri potest, & ea, quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum usuris [7] compelletur reddere. De cæteris vero, quæ ab aliis tui constituta juris detenta exacta non sunt, ab hoc, qui nec [8] agendi quidem propter exceptionis [9] obstaculum facultatem habere potuit, exigi non potest: & idcirco adversus eos, quos res tuas tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes. Dat. VIII. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De manumissione.

XXI. Iidem AA. & CC. Michræ.

Si cognati tui servos suos manumiserunt: hoc, quod administrasse eos rem tuam contendis, impedimento [10] eorum libertati fieri non potuit. Quin autem ex actu præcedenti post manumissionem [11], si utriusque temporis administratio non connexa, sed separata sit: conveniri non posse, proculdubio est. Dat. VI. Kal. Octob. *Viminacii*, CC. Conss. 294.

De casu fortuito.

XXII. Iidem AA. & CC. Eulogio.

Negotium gerentes alienum non interveniente speciali pacto, casum [12] fortuitum præstare non compelluntur. Dat. XI. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

Utrum hæc actio sit in rem, an in personam.

XXIII. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Negotiis gestis, non in rem [13], sed in personam est actio. Dat. XII. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De prohibitione domini.

XXIV. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Si quis, nolente, & specialiter [14] prohibente [15] domino rerum, administrationi earum sese immiscuit: apud magnos auctores dubitabatur, si pro expensis, quæ circa res factæ sunt, talis negotiorum gestorum habeat aliquam adversus dominum actionem. Quam quibusdam [16] pollicentibus directam, vel utilem: aliis negantibus (in quibus & Salvius Julianus fuit) hoc decidentes sancimus, si contradixerit [17] dominus, & eum res suas administrare prohibuerit, secundum Juliani sententiam, nullam esse adversus eum [vel directam, vel utilem] contrariam actionem, scilicet post denunciationem, quam ei dominus transmiserit, non concedens ei res ejus attingere: licet [18] res bene ab eo gestæ sint. Quid deinde, si dominus aspexerit ab administratore multas expensas utiliter factas, & tunc dolosa adsimulatione habita eum prohibuerit, ut neque anteriores expensas præstet? Quod nullo modo patimur: sed ex [19] quo [ea] testatio ad eum facta est, vel [20] in scriptis, vel sine scriptis sub testificatione aliarum tamen personarum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam [21] ei competere actionem: super anterioribus autem, si utiliter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum concedimus sua natura currentem. Dat. XIV. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste Conss. 530.

1 Post ratihabitionem, negotium gestorum actio comperit. *l.* 9. *in fin. ff. eod.*

2 Tutor, curator, extraneus, alienum negotium gerunt. Hi ultro: illi, necessitate.

3 *L.* 39. §. 1. *in fin. ff. de admin. tut.* vid. *l.* 88. §. 5. *ff. de leg.* 2. *l. ult. C. ne uxor pro marito.*

4 Imo non sufficit; tenetur enim si quædam non gesserit. *l.* 6. *in fin. ff. eod.*

5 Spontaneus gestor tenetur de dolo, lata & levi culpa. *l.* 11. *ff. eod.* vid. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* interdum de casu. *l.* 22. *vers. Sed ita. ff. eod.* interdum, de dolo tantum. *l.* 3. §. 9. *ff. eod.*

6 Negotiorum gestor bonam fidem, & exactam diligentiam rebus ejus pro quo intervenit, præstare debet. *Paul.* 4 *sent.* 4. §. 1. dolum & omnem culpam, sed & levem, *ut hic.* Interdum tamen præstat dolum duntaxat. *l.* 3. §. *interdum* 9. *ff. eod.* interdum etiam casum. *l. si negotia* 11 *ff. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 3. §. 9. *ff. de negotiis.*

7 Pecuniæ quam apud se habuit. vide *l.* 23. *in fin. ff. de usuris.*

8 Gestor actiones movere non potest, ideoque usuras non præstat eorum, quæ non exigit. *l.* 6. *in fin. ff. eod. l.* 31. §. 4. *in fin. ff. de hered. pet.*

9 Inutilis est actio, quam elidit exceptio.

10 Non est humanum ob rei pecuniariæ quæstionem, libertati moram fieri. *l.* 37. *in pr. ff. de fideicomm. libert.*

11 Sensus est, Servus ex negotio in servitute gesto liber factus, non tenetur. *d. l.* 37. *circa fin. l.* 17. 18. *ff. h. t.* vid. *l.* 1. *l.* 3. *J. an servus:* nisi negotium etiam post libertatem continuaverit. *d. l.* 17. adde *l.* 13. *ff. de tut. & rationib.* 12 Gestor casus non præstat. *l.* 22. *ff. eod. l.* 6. *J. de pign. act.* nisi hoc fuerit conventum. *l.* 1. *J. de commodato, l.* 23 *ff. de reg. jur. l.* 39. *ff. mandati.* 13 Licet ex re nascatur negotiorum actio & rem repetamus: hinc ratio dubitandi sumitur. vid. *hic Accurs.* 14 *Nolle* dicitur, qui specialiter prohibet: vid. quæ not. ad *l.* 3. *ff. de reg. jur.* 15 *L.* 40. *ff. mandati.* vide ad hunc locum *Socin. reg.* 137. 16 Nota confictum opinionum. 17 Post domini prohibitionem ac denunciationem factos sumptus gestor non repetit. Cur ita? quia in alieno sciens sumptus fecit: aliud si in suo quod suum existimabat. *l.* 13. *ff. pro empt.* De vi protestationis, dixi ad *l.* 14. §. 7. *ff. de Religios. & sumt. fun.* Goth. Vide Goed. *de verb. signif. ad l.* 29. *num.* 6. Ans. Adde Socin. *reg.* 137. Menoch. *de arbitr. judic. lib.* 1. *quæst.* 69. *num.* 27. S. L. 18 Imo, eo casu malæ fidei possessor, & prædo sumptus repetit. adde *l.* 38. *ff. de rei vindic.* Quid juris? repetit ex æquo ut *ibid.* dixi. Dominus autem non censetur locupletior, si sumptus facti negotium ejus absumunt. *l.* 38. *ff. de rei vind.* & breviter: Malæ fidei possessor necessarias impensas repetit. *l.* 5. *J. de rei vind.* & utiles. *l.* 18. *ff. de hered. pet.* Voluptuarias ita demum, si tolli possunt, alias non recuperat. *arg. l.* 38. *ff. de rei vind.* his adde *Cujac.* 10. *obs.* 1. & 13. *obs.* 26. *in fin.* 19 Denunciationis ac prohibitionis effectus vires tantum capit à suo initio. Protestatio non trahitur retro. *Bald.* Sed tamen videtur repugnare. *l.* 5. *J. de ædific. privat* Alios casus in quibus expensæ etiam contra voluntatem domini factæ, repetantur, vide apud Corsetum singulari *Expensa*, ubi quinque casus adfert: adde *Socin. reg. Expensa.* 137. ubi sex casus ponit. 20 Protestatio quemadmodum fieri debeat. 21 Id ut intelligendum, dixi superius.

TIT. XX.

DE HIS, QUÆ VI [22], METUSVE [23] CAUSA GESTA SUNT [24].

De rei interitu.

I. Imp. Alex. A. Felici.

Persecutionem eorum, quæ vi vel furto ablata sunt, etiamsi postea interciderint [25], integram esse, jure responsum [26] est. P. P. Kalend. Decembr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De eo, qui cavit, deinde solvit.

II. Idem A. Alexandro.

Cum te non solum caviſſe, verum etiam solvisse pecuniam confitearis: qua ratione ut vim passus restitui [27], quod illatum est, postules, perspici non potest: quando verisimile [28] non sit, ad solutionem te properasse omissa querela de chirographo, utpote per vim extorto, nisi & in solvendo vim te passum dicas. P. P. VI. Kal. Jul. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De venditione, de herede, de actione in rem, de longa possessionis præscriptione.

III. Imp. Gord. A. Cajo.

Si vi vel metu fundum avus tuus distrahere coactus est, etiamsi maxime emptor eum alii [29] vendidit: si tamen tu avo tuo heres [30] extitisti, ut tibi reddito [31] à te pretio restituatur, postquam placuit in rem [32] quoque dari actionem secundum formam Perpetui Edicti, adito Præside provinciæ poteris postulare, si [33] modo qui secundo loco comparavit, longæ possessionis præscriptione non fuerit munitus. P. P. VI. Id. Aug. Pio & Pontiano Conss. 239.

De venditione, de anno, de causæ cognitione, quid veniat in hanc actionem.

IV. Idem A. Primo & Euthydico.

Si [34] per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio à vobis extorta est, & non postea eam consensu [35] corroboraſtis: juxta Perpetui formam Edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiundi potestas est) si res non restituatur, quadrupli condemnationem referetis: scilicet reddito [36] à vobis pretio: post annum vero causa cognita, eadem actio in simplum permittitur: Quæ causæ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si [37] alia actio non sit. P. P. III. Non. August. Gordiano A. & Aviol a Conss. 240.

De venditione, de persona, à qua vis est adhibita.

V. Idem A. Rufo militi.

Non interest, à quo vis adhibita sit patri & patruo tuo, utrum ab emptore, an vero sciente [38] emptore ab alio, ut vi metuve possessionem vendere cogerentur. Nam si adhibita vi compulsi sunt possessiones suas, quæ majore valebant, minimo [39] distrahere: jurisdictionis tenore, ut id, quod improbe factum est, in 4° priorem statum revolvatur, impetrabunt. P. P. VI. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De dignitate Senatoria.

VI. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Polliæ.

Ad invidiam alicui nocere nullam [41] dignitatem oportet: Unde intelligis, quod ad metum arguendum, per quem dicis initum esse contractum, Senatoria [42] dignitas adversarii tui sola non est idonea. P. P. III. Kalend. Maji, *Heracliæ*, CC. Conss. 294.

De metu mortis, cruciatu corporis, capitalibus minis.

VII. Iidem AA. & CC. Cotui. [43]

Si donationis [44], vel transactionis, vel stipulationis, vel cujuscunque alterius contractus obligationis confectum instrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortum, vel capitales [45] minas pertimescendo, adito Præside provinciæ probare poteris: hoc ratum haberi secundum Edicti [46] formam non patietur. Dat. II. Non. Jan. AA. Conss. 299.

De jure recipiendi, de metu civilium munerum.

VIII. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

Cum te domus & horti venditionem feciſſe sub spe recipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum, vel timore ne ad [47] civilia munera nominareris, proponas & rescindi venditionem, veluti metus causa factam, desideres: intelligis, ad ratum non habendum contractum, metum hujusmodi [48] prodesse non posse. Dat. XI. Kal. Sept. *Viminacii*, CC. Conss. 300.

De jactatione, contestatione, atrocitate facti.

IX. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

Metum, non jactationibus [49] tantum, vel contestationibus [50], sed atrocitate [51] facti probari convenit. Dat. Kal. Decemb. CC. Conss. 300.

De metu accusationis.

X. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

Accusationis institutæ [52] vel futuræ metu [53] alienationem seu promissionem factam rescindi postulantis, improbum est desiderium. Dat. VI. Kal. Febr. CC. Conss. 302.

De eo qui est in officio: de eo qui conjugis *vel* amici *nomine abutitur.*

XI. Imp. Constantinus [54] A. ad Euagrium P. P.

Si per impressionem quis aliquem metuens saltem in mediocri [55] officio constitutum, rei suæ in eadem Provincia vel loco, ubi tale officium peragit, sub venditionis titulo fecerit cessionem: & quod emptum fuit reddatur, & nihilo [56] minus etiam pecunia retineatur: simili pœna servanda, si qui vel *conjugis* vel [57] *amici* [58] nominibus abutentes, prædam tamen sibi acquirant. X. Kalend. Octob. *Aquileiæ*, Constantio A. VII. & Constantino [59] Cæs. Conss. 353.

De extortis per potentiam.

XII. Impp. Honor. & Theodos. AA. ad populum.

Venditiones [60], donationes [61], transactiones [62], quæ per potentiam [63] extortæ sunt, præcipimus infirmari. Dat. XIII. Kal. Mart. *ipsis* AA. VIII. & III. Conss. 409.

TIT. XXI.

DE DOLO [64], MALO.

Si fidejussor à creditore pignora emerit.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Clementinæ.

Si [65] fidejussor à [66] creditore pignora emerit [67]: oblata [68] quantitate sortis & usurarum [69], tibi dominium cum [70] fructibus, quos bona fide percepit, consultius restituet, ne fidei

22 *l. Extr.* 40. & 1. *Sext.* 20. περὶ βιάς. 10. *Eclog.* 2. & *c.* περὶ φόβου. Περὶ ἀναγκης καὶ βιάς. *l. Harm.* 11. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *de force & violence: Paul.* 1. *sent.* 7.

23 IV. D. II. XLIV. D. IV. vide *Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. de crainte.*

24 *Restitutionum* hic incipit tractatus. Restitutiones autem dantur ob eas causas: si qua in re læsi, vi, metu, *ut hic:* dolo. *tit.* 21. ætate. *tit.* 22. *ad fin.* 46. simplicitate militiæ armatæ. *tit.* 51. aut alia quavis causa quæ restitutionem mereatur. 54. translatione judicii in alium. 55. vide *Paul.* 1. *sentent.* 14. §. 2. 25 Etiam sine dolo furis. *l.* 14. §. 11. *ff. eod.* ut sit sensus: Interitus periculum furem spectare. 26 A Jurisconsulto, cujus in libello Principi oblato mentio facta. 27 Qui solvit (ut & qui ratum habet. *l.* 4. *J. eod.*) quod ex cautione debet, non præsumitur metu solvisse. *l.* 23. *ff. eod. l.* 8. *ff. de cond. ob turp.* 28 Gestum præsumitur spontaneo factum, non metu. vide *Alciat.* 3. *præsumpt.* 7. 29 Actio quod metus causa est in rem scripta, & singulärem successorem sequitur.

30 Actio quod metus causa, datur heredi. *l.* 14. §. 2. *in fin. ff. eod.*

31 Spolians non est restituendus, nisi restituat pretium. *l.* 4. *J. eod.*

32 Spoliato datur in rem actio utilis. *l.* 9. §. 4. 6. *ff. eod. Paul.* 1. *sent.* 7. §. 4. Utilis in rem actio concurrit cum actione quod metus causa. vide *Cujac.* 16. *obser.* 13.

33 Res metu vendita, secundo auctore præscribi potest.

34 *Syn. Basil.* 10. *tit.* 1. *ex tit.* 7. *c.* 20.

35 Etiam tacito, puta solutione. *l.* 2. §. *eod.* Ratihabitio actus antecedentem actum, metu gestum non fuisse demonstrat & arguit. Consensus geminatio tollit metus præsumptionem.

36 Dixi ad *l.* 3. §. *eod.*

37 *L.* 14. §. 2. *ff. eod.*

38 Vim adhibuisse is præsumitur, quo sciente vis illata est, vel qui eam submisit. *l.* 9. §. 1. *l.* 14. §. 3. *ff. eod. l.* 15 *in fin. ff. de dolo. l.* 1. §. 12. *ff. de vi & vi.*

39 Vid. *l.* 8. *J. de rescindenda.*

40 Restitutione res in priorem statum resolvitur. *l.* 24. §. 4. *ff. de minorib. l.* 1. *J. de sent. passis.*

41 Etiam imperatoriam & publicam. *l.* 2. *in fin. ff. ne fiscus, vel Respub. procur.*

42 Ex sola dignitate Senatoria non præsumitur metus illatus, *ut hic:* multo minus Senatori præsumitur metus in urbe illatus. *l. ult. in pr. ff. eod.* Quid reverentia paterna? estne metus species? non sit justa. *l.* 26. §. 1. *ff. de pignor. & hypoth. l.* 22. *ff. de rit.* Quid mariti? & ea quoque non est in dubio justa. *Bald. hic:* quid patroni? vid. *l.* 1. §. 4. *ff. quarum rerum actio.*

43 *Quod vi.*

44 Ἐὰν πράσεως ἢ ἀντιπρασίας, &c. id est, si venditionis, vel stipulationis, 10. *Synops. Basil.* περὶ φόβου, *cap.* 29. Hinc colligitur, donationem esse contractum. *l.* 8. *J. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum.* adde quæ not. ad *l.* 19. *J. de verb. sign. & Bellon.* 2. *apparat.*

45 Minæ capitales justum metum inducunt. *l.* 8. §. 1. 2. 3. *ff. eod.* Quando minæ illatæ censeantur. vide *l.* 9. *J. eod.* 46 Τὸ νομικὸν διατάγμα, *Syn. Basil.* legalis edicti. 47 Metus ne quis vocetur ad munera, non inducit actionem quod metus causa. vid. *l.* 9. *J. eod.* 48 Cur ita? vid. *l.* 9. *ff. eod.* 49 Jactationes metus inferendi ad futurum pertinent metus autem est vis præsentis *l.* 9. *ff. eod.* 50 *L.* 13. *l.* 22. *C. de transact.* 51 Vid. quæ dixi ad *l.* 13 *C. de transact.* 52 Qui quid metuens facit, ne sibi damnum adferat accusatio instituenda, metum sibi infert potius quam ab alio accipit. Metus spontaneus non attenditur. 53 Id est, cum metuerem ne me accusaret, vel ne ab accusatione incepta desisteret. *Syn. Basil. eod. c.* 32. adde *l.* 9. *J. de contrahend. stipul.* 54 Rg. Constantius. 55 Vid. *l. unic. C. de contrab. judic. Synops. Basil.* 19. *tit.* 1. *ex lib.* 10 *tit.* 2. *c.* 33. multo magis in majori. *l.* 3. §. 1. *l. ult. in fin. ff. eod.* 56 V. *l. pen. J. de rescind. vend.* v. *Cujac.* 16. *obs.* 13. ubi tractat de his quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus vendita sunt. 57 Fraudem facimus legi, quoties non ipsi, sed per interpositas personas legis mentem violamus. dixi ad *l.* 5. *C. de legibus.* 58 Amici nomine abuti non oportet, ut hic. Imo possumus abuti. *l.* 14. *J. de contrab. stipul.* 59 Rg. Constantio. 60 *L. ult. C. Theod. de contrahenda emptione. lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 23. §. 1. *ff. eod. l.* 6. *ff. de off. præsid.* 61 *L.* 7. *C. eod.* 62 *D. l.* 7. Adde & quoscunque contractus. *d. l.* 7. 63 *L.* 3. §. 1. *ff. eod. d. l.* 6.

64 IV. D. III. & 1. *Paul. sent.* 8. & 2. *C. Th. eod l.* 15. & 10. *Eclog.* 3. περὶ δόλου & 1. *Harm.* 3. *c.* περὶ δόλου. & 2. *Decret.* 14. & 2 *sext.* 6. & 2. *Clement.* 4. & 2. *extravag.* 3. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *cap. de dol. & fraude, de simulatione.* vid. *J. plus valere quod agitur.* 65 Vide omnino ad hanc legem *Cujac.* 3. *obs.* 37. 66 Fidejussor pignora à creditore potest emere, non tamen debitor jus dominii amittit, ut cui competat jus offerendi. Ponamus obtulisse? pignus reddendum. An & fructus quoque percepti? utique si pignus simplex erat, non usurarium: & ita hanc legem intellige cum Molinæo *quæst.* 29. *num.* 349. *de usuris. l.* 59. §. 1. *ff. mandati. l.* 5 *in fin. l.* 6. *ff. de distract. pign. l.* 59. *ff. de fidejuss.* 67 Pignus debitoris fidejussor à creditore potest emere, ut hic, at non in præjudicium secundi alterius creditoris. *l.* 2. *ff. de distract. pign.* 68 Id est, si offeras fidejussori tuo sortem & usuras: vicissim tibi pignoris dominium & fructus restituet. 69 Easdem usuras secundus creditor rei principalis, pignus à fidejussore revocans, fidejussori offerre debet. *d. l.* 2. 70 Sorti mutui opponitur dominium pignoris: fortis usuris fructus pignoris. *l.* 2. *J. de usuris. l.* 5. *J. de act. empt.*

Source : BIU Cujas

1 Fidem rumpit debitori, qui cum simpliciter pro eo fidejusserit, pignus ejus eo inscio emit nec debitum offerendo cum usuris restituit: vel pignus quidem offert pretium & usuras offerenti debitori, fructus tamen pignoris sibi retinere vult.

2 *L. 1. §. 1. ff. eod.* doli actio cum nulla alia concurrit.

3 De quibus vide *l. ult. ff. eod.*

4 Tempus movendæ actionis de dolo præteritum absenti Reipublicæ causa non nocet.

5 Contubernium quid sit, vid. *l. 3. ff. de incest.*

6 Nota contractum, facio, ut des.

7 Data semel libertas revocari non potest.

8 *L. 5. §. 3. ff. de præscr. v. Forcatulum c. 3. Cupid. n. 5.*

9 Emancipatione jus patriæ potestatis solvitur. *§. 6. inst. quib. mod. jus pat. potest.*

10 Vid. *instit. de legit. parent. tutela, l. 1. §. 1. 2. ff. si quis à parent. manumiss.*

11 Idem pater esse potest & manumissor. vid. *ff. si quis à parente manumiss.*

12 Emancipatus cum patre suo potest transigere.

13 De non petendo scilicet.

14 Pactum enim valet ad exceptionem. *l. 27. §. 2. ff. de pact.*

15 Novatio quid sit, vid. *l. 1. ff. de novationib.*

16 Acceptilatio quid sit, vid. *l. 1. ff. de acceptilation.*

17 Quia acceptilatio perimitur ipso jure. *d. §. 2.*

18 Ob immodicam læsionem transactio rescindi potest. & ita lex 2. & 8. ℣. *de rescind. vendit.* pertinet ad transactionem. adde *l. 3. ℣. comm. utr. judic.*

19 Adde *l. 30. ff. de operis libertorum. l. 11. §. 1. & l. 12. ff. de dolo. & l. 1. §. 43. ff. de vi & vi. 1. Harmen. 2.*

fidei [1] ruptæ gratia de dolo possit actio exerceri. Accepta Dat. III. Id. Maji, PLAUTIANO & GETA CONSS. 204.

Si alia actio detur vel non. De causæ cognitione.

II. Imp. ANTONINUS A. Agrippæ.

DE dolo actio, cum [2] alia nulla competit, causa cognita permittitur. Dat. Non. Novemb. GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

De absentia Reip. causa.

III. Imp. GORDIANUS A. Aquilino.

NOn possunt obesse tibi tempora [3], quæ in actione de dolo solent computari, quibus Reipublicæ [4] causa (ut allegas) occuparis: sed exinde tibi incipiet tempus cedere, ex quo muneribus liberatus, facultatem agendi intra præstituta tempora cœperis obtinere. P. P. Idib. August. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

De contractu, facio ut des.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Manandræ.

CUm proponas, inter te, & eum quem in contubernio [5] ancillam tuam sibi conjunxisse memorasti, placuisse, *Ut* [6] *tibi pro eadem daret mancipium*: intelligis, quod si manumisisti, vel ei tradidisti, & ille manumisit, revocandæ [7] libertatis potestatem non habes, sed solum, si necdum statutum tempus excesserit, & fidem placiti rumpat, desiderare debes, de [8] dolo tibi decerni actionem. Quod si penes te dominium ejus remansit: adito Præside provinciæ, cum natis ejus hanc potes recuperare, si nulla moveatur status quæstio. Dat. III. Kalend. Maji. *Heraclia* CC. CONSS. 294.

De transactione inter filiam emancipatam & patrem qui tutelam ejus gessit.

V. Iidem AA. & CC. Amphidrosæ.

SI superstite patre per [9] emancipationem tui juris effecta, matri successisti, rebusque tuis per legitimum [10] tutorem patrem eundemque [11] manumissorem administratis, postea transegisti [12] cum eo bona fide: perspicis, quod si pactum [13] tantum factum sit, petitio tua per exceptionem [14] submovetur: Si vero novatio [15] legitimo modo intercessit, & acceptilatio [16] subsecuta est: nullam [17] tibi jam superesse actionem. †. Sane, si læsa es immodice [18] liberatione solenniter per novationem, atque acceptilatione tributa: non de dolo propter [19] paternam verecundiam, sed in factum actio tibi tribuenda [20] est. Dat. Id. Jun. CC. CONSS. 294.

De indiciis.

VI. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

DOlum ex indiciis [21] perspicuis [22] probari convenit [23]. Dat. Kal. Decemb. CC. CONSS. 292.

De repudiatione hereditatis.

VII. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

SI major quinque & viginti annis hereditatem fratris tui repudiasti: nulla tibi facultas ejus adeundæ relinquitur. Sanè, si ejus uxoris tibi substitutæ dolo [24] factum est, actionem de dolo contra eam exercere potes. Dat. XVI. Kalend. Maji, CC. CONSS. 294.

De tempore hujus actionis.

VIII. Imp. CONSTANT. A. ad Symmachum Vicarium.

OPtimum [25] duximus, non ex eo die, quo se quisque admissum dolum didicisse commemoraverit, neque intra anni utilis tempus, sed potius ex eo die, quo adseritur commissus dolus, intra continuum biennium de dolo actionem moveri: sive abfuerit, sive præsto sit *is*, qui dolum se passum esse conqueritur. †. Omnes igitur sciant, neque [26] incipiendæ post biennium [27], neque ante completum biennium cœptæ, post biennium [vero] finiendæ doli actionis [esse] concessam licentiam. Dat. VIII. Kalend. Aug. *Nesso* [28] CONSTANTINO A. V. & LICINIO CÆSARE CONSS. 319.

c. τὰ ἐφ' ἡμῶν, &c. 20 An id abrogatum, vid. *l. ult. ℣. qui & adversus quos.* 21 Ex indiciis, *Cujac. 11. obs. 11. in fin.* ἀπὸ τῶν ῥωλῶν, 10. *Eclog. 3. c. 46.* & ita *in l. 8. in pr. ℣. de rescind.* 22 Atqui dolus interdum præsumitur. *l. 41. ff. ad leg. Falcid.* 23 Nec enim vagari oportet in dolo objiciendo. *l. 19. ff. eod. l. 6. ff. de probat.* 24 Et persuasione. *l. 9. §. 1. ff. eod. l. 4. §. 28. ff. de doli mali.* 25 *L. un. C. Th. eod.* ex qua hæc interpolata. 26 Actio de dolo neque incipit a biennio post dolum commissum, neque finitur à biennio actionis de dolo institutæ, sed inchoatur & finitur prorsus intra continuum biennium. *Synops. Basil. 10. tit. 1. c. 42.* 27 Biennii: olim erat annalis: vid. *Cujac. 21. de præscript.* silentio perit actio de dolo, *ut hic*, *Eclog. c. 43. eod.* at non perit exceptio: est enim perpetua, 1. *Harm. 3. cap.* περὶ δόλου, §. 70. & 71. Quin etsi post biennium non competit actio de dolo, actio tamen in factum de eo quod ad reum pervenit, competit. *l. 28. in fin. l. 29. ff. eod.* videri etiam potest huic legi derogari, & actionem de dolo quadriennio præscribi. *l. ult. de temporibus in integrum restit.* 28 Naisso.

TIT. XXII.

DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE MINORUM 29 [VIGINTIQUINQUE ANNIS.]

De querela inofficiosi.

I. Imp. ALEXANDER A. Plotianæ.

ILlud inspiciendum est, num inofficiosi querelæ vel palam vel tacita [30] dissimulatione sit renunciatum. Nec hoc autem in tuam personam cadere posse auxilium, quod ætati impertitur, ostendit. Dat. V. Id. Jul. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De bonorum possessione, & de numero liberorum.

II. Imp. GORDIANUS A. Alexandro.

EO tempore, quo soror tua auxilio ætatis juvabatur, si patris intestati bonorum possessionem accipere debuit, licet quinque [31] filios superstites habuerit, non tamen ideo minus ad Edicti prærogativam pertinet: scilicet si nunc per ætatem beneficium restitutionis largitur. P. P. VIII. Id. Aug. ULPIO & PONTIANO CONSS. 239.

De contractu minoris habentis vel non habentis curatorem.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Attiano.

SI [32] curatorem habens minor quinque & viginti annis post pupillarem ætatem res vendidisti, hunc contractum servari non oportet [33]: cum non absimilis [34] ei habeatur minor [35] curatorem habens, cui à Prætore curatore dato, bonis interdictum est. †. Si vero sine curatore constitutus contractum fecisti: implorare in integrum restitutionem [36], si necdum tempora præfinita excesserint, causa cognita non prohiberis [37]. Dat. XIV. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

De probatione minoris ætatis: & tempora restitutionis excessisse.

IV. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI minorem te quinque & viginti annis fuisse, cum contraheres, ostenderis [38]: & tempora [39] restitutionis præstituta excessisse, ab adversario tuo comprobatum non fuerit: Præses [40] provinciæ in integrum restitutionis dare tibi auxilium debet. Dat. VI. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

Si dolus adversarii non probetur: si ante impletum 25. annum restitutio petatur.

V. Iidem AA. & CC. Rufo.

MInoribus in integrum restitutio, in quibus se captos [41] probare [42] possunt, etsi dolus adversarii non probetur, competit. §. 1. Ante [43] impletum etiam quintum & vicesimum annum, de his, in quibus se captos existimant minores, posse in integrum restitutionem implorare, certissimi juris est. Dat. V. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

De morte adversarii.

VI. Iidem AA. & CC. Sententiæ.

SI intra ætatem, cui succurri solet, in integrum restitutionis [auxilio] lis [44] inchoata [45] est, nec ei à te renunciatum est, mors ejus, contra quem hæc fuerit implorata, fraudi tibi esse non potest. Dat. V. Kal. Maji. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De tutore falso ætate probata liberato.

VII. Iidem AA. & CC. Severæ.

DE tutela avunculi ejusdemque tutoris, cui [46] falso ætate probata præstitisti liberationem, quem ignarum ætatis [47] tuæ non fuisse tam officium [48] tutelæ quam sanguinis proximitas arguit [49], si necdum statutum tempus excessit, ex causa in integrum restitutionis heredes ejus convenire potes. Dat. XI. Kal. August. CC. CONSS. 294.

De prætermissis vel ignoratis.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. JULIANO Proconsuli Africæ.

MInoribus in his, quæ vel prætermiserunt [50], vel ignoraverunt, innumeris auctoritatibus constat esse consultum. Dat. Non. Maji, CONSTANTIO V. C. CONS. 414.

De eo qui usus est jure communi.

IX. Imp. ZENO A. Æliano P. P.

NOn [51] videtur circumscriptus esse minor, qui jure sit usus communi [52]. Dat. Kal. Jan. BASILIO V. C. CONS. 480.

29 IV. D. IV. *Paul. 1. sent. 9. & 2. C. Theod. 16. & 10. Eclog. 4. & 1. Harm. 12. Papon. 3. Notar. 9. cap. de restitution de mineur.* An ut minor, ita fiscus & Ecclesia in restitutionibus restituitur? sic sane: dixi ℣. *de jure fisci.*

30 *L. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. de inoff.* hinc colligit *Cujac. 17. obs. 17.* querelam inofficiosi imitari actionem injuriarum.

31 Vid. *l. 12. ℣. de admin. tut.*

32 Si absque curatoris sui consensu minor quidquam alienaverit, nihil videtur facere, 1. *Harmen. 12. §. 37.*

33 Atqui possunt ex stipulatu obligari. *l. 101. ff. de verb. oblig.*

34 Minor habens curatorem ei est similis, cui bonis interdictum, id est, prodigo comparatur. Neuter sua potest alienare. An eo tantum casu similis est? Robertus negat, *animadvers. 12.* Antonius Mercator ait *Not. 12.* 35 Legendum videtur major, ut minori curatorem habenti comparetur major bonis interdictus, & Ideo curatorem habens.

36 Quæ datur quoties constat de læsione: & ita contractus adulti non est ipso jure nullus. Nam si nullus esset, non daretur restitutio. Hæc enim ad ea tantum refertur, quæ antea tenuerunt. *l. 7. in fin. ff. de exceptionibus.*

37 Imo videtur non prohiberi, *l. 101. ℣. de verb. oblig.*

38 Qui ætatem allegat, eam probare tenetur. *l. 9. ℣. de probat.* nec enim præsumitur quis minor. vid. *Alciatum 2. præsumpt. 14.* nisi quid aliud aspectus demonstret. *l. 32. ff. de minoribus.*

39 Vid. ℣. *de temp. in integrum.* adde *l. 1. ℣. si tutor vel curat. interven. Novell. 155. cap. 1. vers. 'Propter causas.*

40 In Gallia rex solus restituit, ideoque minor non auditur in Gallia sine literis regiis. *Rebuff. in proœm. const. gloss. 5. n. 48.*

41 Graviter scil. & ita non in omnibus. *l. ult. ℣. cod. l. 44. ff. de minoribus.*

42 An minori incumbat onus probandæ læsionis, vid. *l. 16. vers. Emptor autem. ℣. de prædiis, & aliis rebus minorum. l. 13. §. 2. ff. de Publiciana.* adde *l. 9. §. 4. ff. de jurejur.*

43 *L. 1. in fin. ℣. si minor se major.*

44 Instantia restitutionis in integrum transit ad heredem. 45 Restitutione Postulata nihil innovandum, nec executio impedienda, ut hic: nisi sententia lata sit à Principe vel judici appareat restitutio in fraudem petita. *c. Suscitata. de in integrum restitut.* vide *Socin. reg.* 346. 46 Id est, cui, cum falso te majorem esse probavisset, liberationem fecisti. adde *l. ult. ℣. si minor se major.* 47 Ætas testibus probari potest. 48 *L. 2. §. 2. ℣. de jurejur. propter calumn.* 49 Conjuncti sanguine præsumuntur scire ætatem cognatorum. *l. 9. in fin. ff. unde cognati, l. 37. ℣. de liberali causa.* Ea præsumptio tam efficax est, ut onus probandi transferat. vid. *Roland. à Valle 1. cons. 19.* adde *l. 9. ℣. de nupt.* alias ignorantia præsumitur. *l. 6. ℣. qui militare.* 50 *L. 44. ff. de minorib.* vid. *tit. ℣. si ut omiss.* 51 *Synops. Basil. 10. tit. 4. cap. 58. & 1. Harm. 12. §. 61.* 52 Seu publico. *l. 11. §. 3. in fin. ff. de minorib. l. 51. §. 4. in fin. ff. de fidejuss. l. 47. in fin. ff. de solutionibus. l. 116. §. 1. ff. de reg. jur.* vid. *Molin. quæst. 13. de usur. num. 164. Cujac. 16. obs. 14.*

TIT. XXIII.

DE FILIOFAMILIAS MINORE 53.

De fidejussione.

I. Imp. GORDIANUS A. Gaudiano militi.

FIliusfamilias, si minor vigintiquinque annis pro extraneo fidejussit [54], in integrum restitutionem implorare non prohibetur. Sed & si [55] pro patre suo fidejussor extitit, eique diem suum functo non [56] successit: in integrum restitutionem postulare potest. Dat. Kal. Jul. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 249.

De mutuo.

II. Idem A. Triphoni militi.

SI frater tuus, cum mutuam [57] pecuniam acciperet in patris fuit potestate, nec jussu ejus, nec contra Senatusconsultum contractum est: propter lubricum ætatis, adversus eam cautionem in integrum restitutionem potuit postulare. P. P. III. Non. Octob. ULPIO & PONTIANO CONSS. 239.

53 Restituendo scil. *l. 3. §. 4. l. 38. in fin. ff. de minorib. l. 8. §. 6. ℣. de bon. quæ lib.*

54 Si adversus fidejussorem. *l. 7. §. 3. ff. de minoribus.*

55 *L. 8. ℣. de fidejuss. & mandat.*

56 Filius, qua filius est, pro patre non tenetur, sed qua heres. *l. 3. l. 4. ℣. ne filius pro patre. l. 12. ℣. de oblig.*

57 Vid. *l. 1. ℣. si adversf. credit.*

TIT. XXIV.

DE FIDEJUSSORIBUS MINORUM.

Restitutio concessa minori non prodest fidejussori. Alex. De evictione.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Mironi.

POstquam [58] in integrum ætatis beneficio restitutus es periculum evictionis emptori, cui prædium ex bonis paternis vendidisti, præstare non cogeris. Sed ea res fidejussores qui pro te intervenerunt, excusare non [59] potest. Quare mandati judicio, si pecuniam solverint, aut condemnati fuerint, convenieris: modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non juvaberis. VI. Kalend. Octob. SEVERO A. & ALBINO CONSS. 195.

De obligatione fidejussoris ob venditionem & de dolo.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Curioni.

SI ea, quæ tibi vendidit possessiones interposito decreto præsidis, ætatis tantummodo auxilio juvatur, non est dubium fidejussorem ex [60] persona sua obnoxium esse contractui: Verum si dolo [61] malo apparuerit contractum interpositum esse: manifesti juris est, utrique personæ, tam venditricis, quam fidejussoris consulendum esse. S. VI. Kal. Maji, DIOCLETIANO II. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

58 In integrum restitutis minoribus, tenentur nihilominus qui eorum nomine fidejusserunt. 1. *Harm. 12. §. 64.*

59 Minore restituto ejus fidejussores non restituuntur. *l. 2. ℣. eodem. l. 13. ff. eod.* Imo restituuntur. *l. 52. ff. de procur.*

60 Id est, nolis uti.

61 Minore restituto non restituitur ejus fidejussor: eoque respectu, restitutio beneficium personale dicitur, quoties autem ad

TIT.

heredes descendit, dicitur reale. vid. *Wurmser. 8. pract. 25. obs. 3.* hocne perpetuo verum est, restituto minore fidejussorem non restitui? restitui constat in *l. 51. ff. de procur.* Imo non restituitur *hoc tit. l. 35. ff. de Recept. arbitr.* Sic sentio: si dolus intercessit in fidejussione, fidejussor juvatur, ut hic. *l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.* quemadmodum si nihil creditori minoris deperit. *l. 89. ff. de adq. vel amitt. hered.* si ignoravit minorem. *l. 48. §. 1. ff. de fidejuss. & mandat.* si minor succesit. *l. 95. §. 3. ff. de solut.* Si hæc desint non juvatur. *l. 13. ff. de minorib. l. 25. ff. de fidejussor. & mandat.* Rei cohærentes exceptiones etiam fidejussori competunt. *l. 7. §. 1. ff. de except.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXV.

SI TUTOR VEL CURATOR INTERVENERIT. 1

De aditione hereditatis.

1. Imp. ANTONINUS A. Martianæ & aliis.

SI jam puberes utriusque sexus parentum hereditatem adiistis; si etiam nunc in ea ætate estis, ut, eo quod paternæ hereditati vos obligastis, in integrum restitutionis auxilium accipere debeatis: per 2 procuratores vestros adite præsidem provinciæ. Quod si legitimam ætatem implestis, idque tempus 3 quo in integrum restitui potestis, excessistis, curatores vestros, si adversus eos nondum experti estis, judicio secundum formam juris convenite. P. P. II. Non. April. LÆTO & CEREALI CONSS. 216.

De gestis in judicio vel extra judicium.

II. Imp. ALEX. A. Martianæ.

MInotibus 4 annis vigintiquinque etiam in 5 his, quæ præsentibus tutoribus, vel curatoribus, in judicio, vel extra judicium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium superesse, si circumventi sunt, placuit. P. P. III. Non. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De male gestis à tutore & de concurrentibus remediis.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Nicomedi.

ETiam in his quæ minorum tutores vel curatores male gessisse probari possunt 6: licet personali actione à tutore vel curatore [jus] suum consequi possint, in integrum tamen restitutionis auxilium eisdem minoribus dari jampridem placuit. Dat. IV. Non. Maji MAXIMO & AQUILINO CONSS. 286.

De contractu cum curatoribus.

IV. Iidem AA. & CC. Isidoro.

I creditor non vestram 7 personam 8, sed curatorum secutus, cum ipsis contractum habuit, & ab ipsis stipulatus est: nullam ei prorsus adversus vos actionem competere manifestum est, v. Kal. Maji. *Heraclia* AA. CONSS. 293.

De concurrentibus remediis.

V. Iidem AA. & CC. Valentino.

ETiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel 9 aliis contrahentibus, minores tam restitui rebus propriis, quam tutorum vel curatorum damna sequi, nullo eis præjudicio per electionem 10 generando, placuit. VI. Id. Decemb. CC. CONSS. 294.

1 An restituendus minor? dic ut *ff. eod.*

2 Per curatores vestros. *Cujac. ad l. illud* 25. §. 1. *ff. de minorib.*

3 *L.* 4. *ff. de in integrum.*

4 Minores qui sub tutela vel sub curatione sunt, in iis in quibus circumscripti fuerunt etiam præsentibus tutoribus restituuntur. *Syn. Basil.* 10. *tit. ex tit.* 7. & 1. *Harm.* 12. §. 34.

5 Minor circumventus in judicio vel extra, præsente etiam tutore vel curatore, restituitur. *l.* 4. *vers. Nam si. ff. si adversus rem judic. l. ult. ff. de in integr. l.* 29. *l.* 47. *ff. de minorib.*

6 Personalis actio ordinaria: restitutio extraordinaria, utraque competit minori adversus tutores & curatores.

7 Id est, minoris.

8 Tutor spondens sui pupilli nomine, non ut tutor, sed ut quivis sponsione sua non obligat pupillum.

9 Hanc colligunt differentiam inter distractum & contractum.

10 Minor restitui potest adversus electionem.

TIT. XXVI.

SI [IN] COMMUNI EADEMQUE CAUSA IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

Pactum sororis fratri non præjudicat, ut nec restitutio sororis fratri patrocinatur.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aphobio & aliis.

NEc si major vigintiquinque annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus 11, nec ratam 12 transactionem habentibus, de jure vestro quicquam minuere potuit. Nam si cognitis, quæ gessit 13, his consensum post vigintiquinque annos [ætatis] commodastis: quamvis illa 14 minor pro portione sua restitutionis auxilium implorare possit: vobis tamen, ad communicandum Edicti perpetui beneficium, ejus ætas patrocinari non 15 potest. S. III. Idus August. CC. CONSS. 294.

11 Gestum ab aliquo, fit nostrum mandato, vel ratihabitione.

12 Ratam qui habet venditionem rei suæ, sibi præjudicat, ut hic. Imo non præjudicat. *l.* 9. *ff. de negotiis.*

13 In minori ætate. Imò initium actus inspicitur. *l.* 3. § *Scio* 2. *ff. de minoribus.*

14 Factum unius ex fratribus non nocet alteri. *l.* 1. *ff. de comm. rerum alienat. l.* 1. *ff. quibus res judicata.*

15 Restitutio minori concessa non prodest majori, quamvis minoris consorti & socio. vide *l.* 47. §. 1. *ff. de minorib.* Imo prodest in individuis, puta servitutibus. *l.* 4. §. 3. *vers. Itaque. ff. si servitus vindicetur. l.* 1. *ff. si unus ex pluribus. l.* 10. *in pr. ff. quemadm. servitutes.* vide *hic Bart.*

TIT. XXVII

SI[16] ADVERSUS REM JUDICATAM[17] [RESTITUTIO[18] POSTULETUR.]

De judicio tutelæ.

1. Imp. ALEXAND. A. Viliis.

MInus ex tutelæ judicio consecuti, de superfluo [19] habere actionem ita potestis, si tempore judicii minores annis fuistis, & nunc beneficium ætatis vobis largitur: Cæterum, si post legitimam ætatem sententia prolata est, iterato [20] eandem actionem de eisdem speciebus inferre non potestis. P. P. V. Kal. Febr. POMPEIANO & PELIGNO CONSS.

De patria potestate.

II. Imp. GORD. A. Serenæ.

SI cum pater tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem [21] à se factam valere diceret, Proconsul super causa cognoscens, te ejus potestati subjectam pronunciaverit: cum adversus eam sententiam in integrum restitui postules: is, qui provinciam regit, in impertienda cognitione suas partes secundum leges exhibebit. P. P. XV. Kal. Decemb. ULP. & PONTIANO CONSS. 239.

De sententia ejus, qui vice Principis judicavit.

III. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Ælianæ.

ADversus sententiam ejus, qui tunc vice [22] Principis [23] judicavit, in integrum restitutionis auxilium apud Prætorem seu Præsidem provinciæ Clarissimum Virum flagitare nequaquam poteris: Nam adversus ejus sententiam, qui vice Principis cognovit, solus [24] Princeps restituet. P. P. XVIII. Kal. Novemb. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

De minoribus defensis vel indefensis.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbinio & aliis.

CUm & minores vos esse affirmetis, & indefensos [25], nullum vobis præjudicium fieri Præses provinciæ pro sua gravitate curabit. Nam si justa defensione tutorum, vel curatorum vobis assistente [26], aliquid statutum est: intelligitis in integrum restitutionis auxilium vobis esse necessarium: eodem [27] obtinente, etiamsi per procuratorem vestrum legitime [28] ordinatum lis agitata est. Dat. XVI. Kalend. Maji, MAXIMO & AQUIL. CONSS. 286.

De sententia lata contra tutores vel curatores.

V. Iidem AA. & CC. Martiano.

IN rem [29] pupilli, vel adulti contra tutores seu curatores à Præside lata sententia, restitutionis auxilium non [30] minus, quam si quid adversus eos fuisset statutum, implorare minores posse constat. Dat. X. Kal. Novemb. AA. CONSS. 293.

16 Minores condemnati restituuntur, ut litem rursus movere possint. *Synops. Basil. tit.* 9. Etiam adversus rem judicatam minoribus datur in integrum restitutio. *Harmen.* 12. §. 47.

17 *L.* 18. *ff. de minorib.* Restitui minor etiam potest, si provocationem omisit. *l.* 7. §. 11. *ff. de minorib.* vel allegationem. *l.* 36. *d. tit.* si contumax fuit. *l.* 53. 54. *ff. de re judic.* Adversus sententiam rejusque judicis etiam Principis. *l.* 3. *ff. eod. l.* 18. §. 1. *ff. de minorib.* etiamsi de causa status agatur. *l.* 2. *ff. eod.* utcunque à tutoribus defensus fuerit. *l. ult. ff. eod. l.* 29. *l.* 47. *ff. de minorib.*

18 Remedia adversus sententiam, restitutio, *ut hic*: appellatio. *ff. de appellation. & consult.* supplicatio adversus sententiam Principis & Præfecti Prætorio. *l.* 5. *& Auth. sequenti, C. de precibus imper. l. unic. ff. de sentent. præs. prat.* querela falsi. *ff. si ex falsis instrument.* nullitatis propositio. de qua vide Oldendorp. *cap.* 57. *de exceptian. & in tract. de sentent. & re judic.* Papon. 2. *Notar. cap. Des exceptions.*

19 Minor etiam adversus partem sententiæ potest restitui. *l.* 29. §. 1. *ff. de minorib.* 20 Minor (aliud in majore) potest restitui adversus sententiam. *l.* 18. §. 1. *l.* 40. *ff. de minorib.* 21 *L.* 5. *in fin. ff. de probationib.* 22 *L.* 18. §. 3. §. 4. *ff. de minorib.* vide ad hunc locum Cujac. 16. *observ.* 2.

23 Vel Præfecti Prætorio. *l.* 16. *in fin. l.* 17. *ff. de minorib.* Quid si lis in Principis auditorio judicata? iterum judicari potest. *l.* 18. §. 1. *ff. de minorib.* 24 *Dict.* §. 1. 25 Sententia lata contra minores indefensos, est ipso jure nulla: è contrario, Ubi legitimè defensi, valet judicium & sententia. *l.* 2. *in quibus causis restitut.*

26 Vide *l.* 2. *ff. si tutor vel curator interv.*

27 Idem præstat atque efficit procurator legitimus, quod tutor & curator. Poteritne authoritatem pupillo præstare? Bald. putat posse.

28 Vel à minore cum authoritate tutoris. *l.* 23. *in fin. ff. de minorib.*

29 Id est, contra quam dicitur lata contra commodum minorum.

30 Sententia lata contra tutorem in causa pupillari, dicitur lata contra pupillum: ideo pupillus potest restitutionem petere.

TIT. XXVIII.

SI ADVERSUS VENDITIONEM. 31

De jurejurando.

1. Imp. ALEX. A. Florentino Militi.

SI 32 minor annis vigintiquinque emptori prædii cavisti *nullam de cætero te esse controversiam facturum*, idque etiam jurejurando 33 corporaliter 34 præstito servare confirmasti, neque 35 perfidiæ 36, neque perjurii 37 me auctorem [tibi] futurum sperare debuisti. Dat. VI. Kalend. Septemb. *.

Nova constitutio FRIDERICI. 38

Sacramenta puberum 39 *sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur* 40. †. *Per vim* 41 *autem, vel per justum metum extorta etiam à majoribus, (maxime ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) nullius esse momenti jubemus.*

De commentitiis venditionibus, vel curatorum insidiis.

II. Imppp. CONSTANT. [CONSTANTIUS 42 CONSTANS, AAA.] ad populum.

IN 43 integrum restitutione minoribus adversus commentitias 44 venditiones, & adversus tutorum [seu curatorum] insidias, sanctionum præsidio cautum esse non dubium est. Dat. Idib. August. *Sirmii*, CONSTANTINO II. & CONSTANTE CC. CONSS. 339.

31 Quid? adversus emptionem potestne restitui? potest non modo si eum emptionis contractæ pœniteat. *l.* 11. §. 4. *l.* 27. §. 1. *ff. de minorib.* sed si eam affectet. *l.* 35. 38. *ff. de minorib.* Potest etiam restitui adversus permutationem. *l.* 4. *ff. de prædiis & aliis rebus minorib.* est enim emptioni vicina. *l.* 1. *ff. de rerum permutat.* ejusque quasi mater. *l.* 1. *in pr. ff. de contrab. empt.* Plura de restitutionibus adversus emptionem, vid. in *l.* 1. §. 13. *ff. si quid in fraud. patron.*

32 Minor restituitur adversus venditionem propriam, etiam si jusjurandum interposuerit. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 10. & 12. & 1. *Harm.* 12. §. 65. *l.* 27. §. 1. *vers. Item ex diverso. ff. de minorib. l.* 11. *ff. de prædiis & aliis rebus minorum.* 33 Minor jurejurando potest sibi auferre restitutionis beneficium. Minores restituuntur adversus venditionem propriam, etiamsi jusjurandum interposuerint. 10. *Eclog.* 10. & 12. adde *l. ult. ff. de non numer. pecun.* 34 *L.* 3. *in fin. ff. si minor se majorem.* id est, tactis Sacrosanct. Euangeliis, vel manu sublata, quod Balsamo vocat σωματικὸν ὅρκον. vid. *Cujac. ad Novell.* 51. adde *l.* 9. §. 4. *ff. de jurejur.* 35 Dic tamen ut in authentica proxima. 36 His verbis Imperator denegat jurisjurandi veniam. 37 His verbis denegat Imperator restitutionem in integrum. 38 11. *Feudor.* 53. §. 3. 39 In hanc authent. vid. Joann. Yanez. *ver. quotid. lib.* 2. *cap.* 4. *per tot.* & Montan. *de tutel. cap.* 33. *num.* 577. *& seq.* Philipp. Corneum *in repetit. solenni.* Idem Jure Canonico, *can.* 14. *parvuli & c. seq.* 22. *quæst.* 5. Ant. Merend. *lib.* 1. *controv. cap.* 1. Alexand. Sperell. *decis. for. Eccles.* 47. ANS. Adde Matth. de Afflict. *decis.* 322. & 339. Mantic. *de tacit. & ambig. lib.* 23. *cap.* 5. Fachin. *lib.* 3. *controv. cap.* 10. & 11. S. L. 40 Hoc non servatur in Gallia. *Minor* enim gratiam sive dispensationem jurisjurandi petit ab episcopo, vel ejus vicario: quæ non solet ei denegari: postea vero literas impetrat à rege vel ejus cancellario: & ita servatur in Curiis omnibus etiam in restitutione majorum. Rebuff. *in proœmio const. gloss.* 5. *num.* 50. Idem *tit.* 2. *tract. de restit. & relevat.* 41 Vide *Cujac. l. hac edictali*, §. *item sacramenta*, 2. *Feudor.* 42 Inducenda sunt hæc nomina *Constantius* & *Constans*: tribuenda quippe hæc lex Constantino M. 43 *L.* 1. *C. Theod. de in integrum restitutione. lib.* 1. 44 *L.* 7. §. 8. *ff. de minorib.* 45 Ipso Aug. VII. & Constantino C. IV. id est, A. D. 326.

TIT. XXIX.

SI ADVERSUS VENDITIONEM PIGNORUM. 46

Si res minoris est vendita jure creditoris minor non restituitur, nisi ob enormem damnum. Bald.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sabinæ & aliis.

ETIAM 47 adversus venditiones pignorum 48, quæ à 49 creditoribus fiunt, minoribus subveniri, (si tamen magno detrimento afficiantur) jampridem placuit: Si igitur pignori captis prædiis, ac distractis, enorme damnum ex hujusmodi venditione passos vos ostenderitis; præsertim cum hodie minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. X. Kalend. Decembr. *Sirmii*, ipsis AA. CONSS. 293.

II. Iidem AA. & CC. Severæ & Clementinæ.

REm 50, quàm à 51 patre vestro quondam creditor ejus obligatam sibi distraxit, per ætatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem: Quod juris est, etiamsi extraneo successistis: Nam si creditor non bona fide versatus est: ipsum magis, vel tutores, sive curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Dat. XIII. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

46 X. *Eclog.* 11.

47 Minores restituuntur adversus venditionem pignorum suorum factam à suis creditoribus si in ea magno detrimento sint affecti. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 1.

48 *L.* 9. *l.* 38. *ff. de minorib.*

49 Adde *l.* 4. *ff. de rebus alienis non alienandis. l.* 2. *in fin. ff. de præd. & aliis rebus minorum.*

50 Restituuntur minores adversus venditiones pignorum à creditoribus factas: nisi forte eorum pater pignori ea obligavit creditoribus, non ipsi minores. *l. Harm.* 12. §. 49.

51 Minor adversus distractiones eorum pignorum & fiduciarum, quas pater obligaverat (si non ita ut oportet distractæ sint) restitui in integrum potest. *Paul.* 1. *sentent.* 9. §. 2. *l.* 5. §. 3. *ff. de rebus eorum qui sub tutel.* & ita pignus hereditarium, id est, successione ad minorem delatum, potest à creditoribus distrahi; Conventionale, id est, à minore constitutum non potest.

TIT. XXX.

SI ADVERSUS DONATIONEM. 52

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodoræ.

SI 53 quæ res 54 ante nuptias congruenti 55 moderatione à minore annis vigintiquinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore præsente, tibi donatæ sunt: obtentu ætatis non revocabuntur. S. III. Non. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

Pater non potest alienare res donatas filiis emancipatis.

II. Iidem AA. & CC. Medeæ.

SI in te ac fratrem tuum emancipatos 56 pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem ejus, nihil vobis abstulit: Nec si frater tuus [sibi] quæsiti prædii rustici partem donanti patri consensit, dominium ab eo discedere potuit propter Senatusconsulti auctoritatem: nec auxilium in integrum restitutionis hac in re necessarium est. In aliis vero rebus quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt: si, postquam sibi donatæ fuerint, postea alii donanti eandem patri voluntatem

52 X. *Eclog.* 12.

53 *Syn. Basil.* 10. *tit.* 12. & 1. *Harm.* 12. §. 45.

54 Mobiles. Nam immobiles non potest sine decreto alienare. *l.* 8. *ff. de præd. & aliis rebus minorum.*

55 Minor potest uxori moderate nuptiarum causa donare, curatore præsente: aliud si nimium ei donaverit. *l.* 4. *ff. de præd. & aliis rebus minor. l.* 12. §. 3. *ff. de admin. tutor.*

56 Pater non potest res donatas filiis emancipatis alienare: vel ita, ne quidem Donatum à patre minori emancipato, nequit alteri pater donare. *Synops. Basil. d. c.* 10.

minore ipso consentiente. 1. *Harm.* 12. §. 26.

Source : BIU Cujas

1 Qui alienare non potest, non potest alienationi consentire. *l.* 160. *ff. de reg. jur.*

TIT. XXXI.

SI ADVERSUS LIBERTATEM.[2]

De sententia.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Hamniæ.

SI post decretum prætoris viri clarissimi, qui *fideicommissariam libertatem deberi pronunciavit*, Secundus, (quem conditioni non paruisse conquereris) manumissus non est, ætas tua litis instaurationem admittit. Quod si[3] libertatem (quamvis indebitam) dedisti, non posse eam revocari intelligis: sed damnum[4], quod ob eam causam illatum est judicio negotiorum gestorum à curatoribus tuis esse sarciendum. P. P. II. Kalend. Jul. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De manumisso vindicta.

II. Imp. GORD. A. Solanoæ.

ETsi[5] minor viginti annis, ut allegas, constituta, servum tuum ab eo circumscripta, in consilio[6] manumisisti: tamen vindictæ[7] impositio, qua libertas justa munitur, nec obtentu quidem ætatis rescindi potest, indemnitati[8] vero tuæ à manumisso, scilicet sarciendæ, ab eo, cujus jurisdictio est, quatenus juris ratio permittit, consuli debet. P.P. VI. Id. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

Si vindicta vel alio modo manumissio facta sit: & de fraude curatoris.

III. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Marthonæ & Sabinillæ.

QUos retrahi in servitutem postulatis, si non[9] in concilio causa cognita, cum minores annis viginti fuissetis, manumissistis, non[10] per in integrum restitutionem, sed ipso[11] jure persequi potestis. Quod si probata causa, libertas præstita est: restitutio in integrum contra libertatem locum habere non potest. Si tamen in ea re, culpa seu fraude liberti, ejusdemque curatoris ratio vestra læsa sit: sarciri[12] damnum ab eo, qui hoc intulit, Præses provinciæ curabit, non dubiturus etiam graviorem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. P. P. VIII. Octob. SECULARE II. & DONATO CONSS. 261.

De sententia.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Tatiano.

IN[13] judicio de liberali causa sententiam pro libertate latam, ne quidem prærogativa minoris ætatis sine appellatione[14] posse rescindi, ambigi non potest. Dat. VI. Id. Jan. ipsis AA. V. & IV. CONSS. 293.

2 *x. Eclog.* 13.

3 Minor adversus jam collatam libertatem restitui non potest: adversus competituram potest. *l.* 11. §. 1. *l.* 33. *ff. de minor.*

4 *L.* 2. 3. *J. eod. l.* 11. *l.* 48. §. 1. *ff. de minorib.*

5 Etsi minor circumscriptus servum in concilio manumiserit, non restituitur: sed à manumisso indemnitati ejus consulitur: si sine concilio manumiserit, restituitur. *Syn. Basil.* 10. *tit.* 13.

6 Ἐν συνεδρίῳ, *Synops. Basil.* 10. *tit.* 13. vid. *J. de vindicta libertate, & apud concilium manumissione* 50. *Eclog.* 13.

7 Dixi ad *Ulp.* 1. §. 7.

8 Vid. *l.* 1. *in fin. J. eod.*

9 *Eclog. d. loco.*

10 Cur ita? quia quod est nullum rescindi non potest.

11 Vid. *l.* 2. *J. in quibus causis restituitur.*

12 Vid. *l.* 1. *in fin. J. eod.*

13 Sententia pro libertate lata ne quidem prærogativa minoris ætatis rescindi potest. *Synops. Basil.* περὶ ἐλευθερῶν, *ex tit.* 3. *cap.* 4.

14 *L.* 19. *J. de appellationibus.*

TIT. XXXII.

SI ADVERSUS TRANSACTIONEM[15] VEL DIVISIONEM[16] [IN INTEGRUM MINOR RESTITUI VELIT.]

Minore restituto contra transactionem vel divisionem, restituitur adversarius ad veterem actionem. Bald.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antonio.

CUm in integrum pupilla restituta, rescindi transactionem[17] vel divisionem[18] placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, uteris. P.P. XV. Kalend. April. *Sirmii*, AA. CONSS. 203.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Hymnodæ.

SI ex persona minorum in integrum restitutio adversus transactum propter ætatis auxilium imploretur: tibi quoque agenti ex integro vel replicatione contra exceptionem pacti, vel si peremptam esse constet, pristinam obligationem ex instauratione negotii tributa[19] [tibi] actione consulendum est. Dat. Kalend. Decemb. AA. CONSS. 303.

15 Transactione læsus minor restituitur, 10. *Ecl.* 14.

16 Divisione læsus minor restituitur. adde *l.* 17. *J. de præd. minorib.*

17 *L.* 96. §. 1. *ff. de solutionib.* minor tametsi transegerit, restituitur. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 14.

18 *L. penult. J. comm. divid. l.* 17. *J. de præd. minor. l.* 1. §. 2. *in fin.* 8. *in fin. ff. de reb. eor.*

19 Tributa actione rescissoria. *Cujacius ad l.* 28. *ff. de minorib.*

TIT. XXXIII.

SI ADVERSUS SOLUTIONEM[20] A TUTORE VEL A SE FACTAM.

Minor causa cognita restituitur adversus solutionem factam ejus curatori. Bald.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sotericæ.

EXemplo cæterorum debitorum tutores etiam, quæ ex administratione tutelæ debent, curatoribus solventes liberantur: sed ante tempus in integrum restitutionis præstitutum edicto perpetuo permissum[21] beneficium implorari, & an sit tribuendum, per causæ[22] cognitionem æstimari potest. Dat. VI. Id. Febr. CC. CONSS. 294.

II. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

INdebito[23] legato, licet per errorem juris à minore soluto repetitionem ei decerni: si necdum tempus, quo restitutionis tribuitur auxilium, excesserit, rationis est. Dat. XV. Kal. April. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

20 Solutione tutoris vel curatoris læsus minor restituitur. *l.* 98. §. 2. *ff. de solutionib.* vid. *Socin. reg.* 263.

21 Promissum, Cujac. 17. *obs.* 6.

22 *L.* 11. §. 3. *l.* 24. §. 1. *l.* 44. *ff. de minorib.*

23 *L.* 25. *ff. de minor.* adde *Synops. Basil.* 10. *tit.* 15.

TIT. XXXIV.

SI ADVERSUS DOTEM[24].

Minor circumscripta in dotione dotis viro tanta dote indigno, non tantum ipsa restituitur, sed etiam heres ejus.

1. Imp. ALEX. A. Valenti.

QUoniam circumventam[25] dicis sororem tuam omnia[26] bona in dotem dedisse: an veritas allegationi [tuæ] adsistat; si[27] ad te hereditas sororis tuæ, vel bonorum possessio pertinuit, & tempora[28] nondum præterierint, intra quæ legibus conceditur ex persona defuncti postulare in integrum restitutionem; præses provinciæ, præsente adversa parte[29] examinabit. Dat. VI. Id. Jul. MAXIMO & PATERNO CONSS. 234.

24 *x. Eclog.* 4. 16.

25 Dotem omnium bonorum constituendo mulier circumscripta restituitur, *ut hic.* adde *Syn. Basil.* 10. *tit.* 16. Eadem ratione in dotis æstimatione decepta restituitur. 1. *Harmen.* 12. §. 50.

26 *L.* 3. §. 5. *l.* 9. §. 1. *ff. de minorib.* Idem dicendum si supra vires patrimonii. *l.* 43. §. 1. *ff. de admin. tut.* 27 Heres minoris mulieris deceptæ in dote constituenda restitutionem petere potest. Restitutio transit ad heredem. *l.* 18. §. 5. *ff. de minorib. l.* 6. *J. solut. matrimon.* 28 *L.* 2. *l.* 4. *J. de rest. in integ. l.* 6. *ff. de in integr. restit.* 29 Id est, marito: ut hinc colligas, dotem profectitiam penes maritum manere. vid. quæ scripsi ad *l.* 4. *J. soluto. l.* 6. *ff. de jur. dot. l.* 40. *ff. soluto.*

TIT. XXXV.

SI ADVERSUS DELICTUM.

Regula & exceptio.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Longino.

IN criminibus[30] quidem ætatis suffragio minores non juvantur: etenim malorum mores infirmitas[31] animi non excusat. Si tamen delictum non[32] ex animo, sed[33] extra venit: noxia non committitur, etiam si pœnæ causa pecuniæ damnum irrogetur: & ideo minoribus in hac causa in integrum restitutionis auxilium competit. Dat. Id. Octob. SEVERO A. II. & VICTORINO CONSS. 201.

30 *L.* 2. *J. eod. l.* 9. §. 2. *l.* 37. §. 1. *in princ. ff. de minoribus.* 1. *Paul. sent.* 9. §. 1. *l.* 36. *ff. de adult. l.* 14. *in fin. ff. de Silemiano.*

31 Infirmitas non excusat peccantem.

32 Hanc negativam Haloander non legit.

33 Sed ex contractu, *Hal.* id est, ex reipsa tantum. Græci ita legunt: ἀλλ' ὅτε τὸ ἁμάρτημα προαιρέσεως γίνηται τὸ ἁμάρτημα. *Harmen.* 1. *tit.* 2. §. 25. εἰ μὴ ἐκ πονηρᾶς ψυχῆς καὶ προαιρέσεως γίνηται τὸ ἁμάρτημα. Contractu, inquam, eoque involuntario. vid. *Cujac. hic.* 34 Ætas non excusat à delicto: nisi tam imbecillis sit, ut non sit capax delicti. vid. *Molin. de usur. quæst.* 13. *num.* 164.

De petitione tutoris omissi.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculæ.

LIcet in delictis ætate[34] neminem excusari constet: matri tamen, quæ filiis tutorem ætatis lubrico lapsa non petiit, eorum minime denegari successionem convenit: cum hoc in maioribus matribus tantum obtineat[35]. v. Nonas Mart. CC. * 294.

35 Aliam rationem adfert, ne & filium & hereditatem ejus simul amittat.

TIT. XXXVI.

SI ADVERSUS USUCAPIONEM.

Contra usucapionis damnum minor restituitur.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidoræ.

CONtra eos, qui res[36] minorum tenent, si usucapione[37] dominium acquisierint, restitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalend. Maji, *Sirmii* CC. CONSS. 294.

36 Confuse satis loquitur Imp. nec distinguit mobiles an immobiles.

37 Sic statuo, Res pupilli mobiles, viles præsertim & tempore perituras, legitime à tutore distrahi. *l.* 22. *circa fin. J. de admin. tut.* easque usucapi. sed & immobiles legis præscripto, & sine ulla læsione alienatas in eadem causa fieri. §. *si adversus vend.* Si alterutræ illegitime venditæ sint, non usucapi, *ut hic. l.* 45. *ff. de minorib. l.* 48. *in princ. ff. de adq. rer.* adde *l. ult. J. in quibus caus. in integr. l.* 3. *in fin. J. de præscript.* 30. & 10. *Eclog.* 4. *tit.* 18.

TIT. XXXVII.

SI[38] ADVERSUS FISCUM[39].

De venditione.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Longino.

SI Probus in minore ætate constitutus, circumventus à Rufino dispensatore[40] nostro, venditionem[41] rei, præcipiti animo, pretio longe minore[42] contrahere festinavit: juris publici[43] fiscus noster in integrum restitutionis jure sequetur auctoritatem[44]. Dat. * SEVERO A. II. & VICTORINO CONSS. 201.

38 Etiam adversus fiscum restituitur minor. adde *l. Harm.* 12. §. 46. & *Syn. Basil. tit.* 19.

39 *Ecl.* 16. *c.* 19.

40 Dispensator Principis, qui ejus pecunias administrat. *C. Theod. de his, qui cum dispensatore contraxerunt* 10. *tit.* 24. adde *l.* 4. *J. de fide instrum.* & quæ scripsi ad *Varronem in fine lib.* 4. *Nonium* 3. *num.* 18. *Fest. in dispensator. Theophil.* §. *recte. Inst. de mandat. l.* 51. 62. *ff. de solution.*

41 Vel locationem. *l.* 45. §. 13. *ff. de jure fisci.*

42 *L.* 2. 8. *J. de rescind. vendit.*

43 Id est, communis. Minor restituitur etiam contra fiscum, sicut adversus privatum.

44 Atqui non videtur restituendus, cum ei decepto competat ordinarium beneficium. *l.* 2. *J. de rescind. vendit.* Restitutio utilior est minori, quia non cogitur probare se

De judice competenti, & de causæ cognitione.

II. Imp. ALEXAND. A. Antiocho & aliis.

SI adversus privatos in integrum restitutionem, tam tu quam fratres tui desideratis: Prætidis provinciæ, Viri Clarissimi notio est: isque cognita causa æstimabit, an auxilium, quod imploratis, conferri vobis debeat. Quod si[45] adversus fiscum id postulatis, intelligitis, Procuratorem meum, una cum Præside, præsente fisci patrono, adire vos debere. Dat. Kalend. August. ALEXAND. A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De judice competenti.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Laurentio.

EDicto[46] quidem D. Marci 47 parentis[48] nostri res minorum exceptæ[49], nihil tuum adjuvant desiderium: siquidem debiti[50] causa patris minoris, vel etiam ipsius prædia venundata quinquennii[51] præscriptionis nullam admittunt quæstionem. Sed quoniam per collusionem sive fraudem, tunc temporis Procuratoris nostri nimis exiguo[52] pretio fundum tuum cum mancipiis venundatum asseveras: si aditus Rationalis[53] noster tuis adesse fidem allegationibus, nec[54] servatam solemnitatem hastarum animadverterit: fisco te satisfaciente, revocata venditione fundum tibi restitui jubebit. Dat. Id. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

deceptum ultra dimidium justi pretii. *Bald.* 45 De minore restituendo adversus fiscum cognoscit procurator Cæsaris cum Præside, præsente fisci patrono: adversus privatum solus præses.

46 Quo emens a fisco, post quinquennium securus est adversus agentem. 47 §. *ult. Inst. de usucap.* dixi ad *Theoph. ibid. Harm.* 3. *tit.* 3. §. 95. *addit Commodi.* 48 Imperatores solent prædecessores suos (ne quidem agnatione aut stirpe conjunctos) parentes appellare, *ut hic*: & *l.* 1. §. *ne licit. potentiorib. l. ult.* §. *de edendo. l.* 1. *J. de quibus causis restit. l.* 2. *J. de reb. cred. l.* 5. *J. de repud. l.* 5. *J. de magistratib. conven. l.* 1. *J. divort. facto. l.* 6. *J. de test. milit. l.* 4. *J. ad Senat. Trebell. l.* 2. *J. si pendente appell. l* 4. *J. qui bonis cedere. l.* 1. *l. ult. circa fin. J. qui non possunt ad libert. l.* 11. *J. de accusat. l.* 6. *J. de adult. l.* 2. *J. de falsis. l.* 6. *J. de ferro pignori dato. l.* 4. *J. de re milit. l.* 2. *J. de impub. l. penult. J. de his, qui numero liberorum. l. unic. J. de reis postulatis. l. unic. J. de periculo eorum, lib.* 11. *tit.* 34. *l.* 1. *J. de omni agro. l.* 17. *C. Theod. de prætorib. l.* 4. *C. Theod. de repar.* 49 Exemptæ, *Hal.* 50 Res pupilli, debiti causa potest à fisco alienari legitime: eo secuto, minor non restituitur. Si tamen talis venditio gratiosè facta in necem minoris fuerit, venditio rescindi poterit, minore tamen debitum fisco persolvente. *l.* 6. *in fin. J. de fide & jure hastæ.* 51 Hodie quadriennii. vide Cujac. *J. de quadriennii præscript.* 52 *L.* 3. *J. si vendito pignore.* 53 Id est, procurator Cæsaris. *l.* 3. *J. de jure fisci.* 54 Res immobiles minorum decursis hastis alienari debent. *arg. l.* 7. §. 8. *ff. de minoribus.*

TIT. XXXVIII.

SI ADVERSUS CREDITOREM[55].

1. Imp. ANTONINUS PIUS A. Prunico.

CUm & ipse profitearis, cum Zenodora minore viginti-quinque annis [te] contraxisse, nec[56] doceri potuisse Prætorem Virum Clarissimum ex eo contractu locupletiorem [eam esse] factam: intelligis eam merito in integrum restitutam. Dat. VI. Non. August. LARGO, & MESSALINO CONSS. 148.

II. Imp. GORD. A. Cajano.

SI (ut allegas) minor annis pecuniam fœnori accepisti, nec[57] ea in rem tuam versa est, adversus cautionem, per quam eo nomine te obligasti, in integrum restitutionis auxilium potes solemniter postulare. P. P. III. Non. Februar. GORD. A. II. CONS. 242.

55 Id est, adversus mutuum: Minoribus etiam cum mutuum sumunt, & id male consumunt, succurritur. *Synops. Basilic.* 10. *tit.* 20.

56 Minor non factus locupletior ex mutuo, vel simplici vel usurario, creditori solutionem denegare potest: id ut faciat, prius in integrum restituendus. *l.* 2. *J. eodem. l.* 1. §. *de filiofam. minor. l.* 24. §. 4. *l.* 27. §. 1. *ff. de minor.* nec interest extraneus an ipse tutor mutuum dederit. vid. *Molin. de usur. quæst.* 37. *n.* 274. 280.

57 Vid. *l.* 1. §. *eodem.*

TIT.

Source : BIU Cujas

1 Si ut se ab hereditate abstineat. *vulg.* si se abstinuit hereditate. *Hal. Eclog. dict. loco. cap.* 21. 22. adde *l.* 3. §. 2. *ff. de minoribus.*

2 Minor restituitur, si non commodo suo hereditati se immiscuerit, vel eam adierit vel è contrario. *Syn. Basil.* 10. *tit.* 21.

3 In filio non est necessaria verbalis hereditatis paternæ repudiatio.

4 Ubi de veritate constat, verbis non est opus. Interdum tamen verba requiruntur ut in stipulatione. *l.* 1. *in princ. ff. de verb. obl.* novatione. *l.* 1. *in fin.* C. *de novationib.* testamento nuncupativo. *l.* 29. *in pr.* C. *de testam.*

5 *L.* 7. §. 5. *ff. de minoribus.*

6 Creditores citandi, quoties neglecti lædi possunt. *l.* 39. *ff. de adopt. l.* 47. *ff. de re judic.*

7 Præsens in judicio, non est citandus. 8 Restitutio adversus hereditatem conceditur post tres menses, si citandi citati non comparent. vide Guidonem Papæ, *decis.* 141. 143. *Rotam dec.* 19.

9 Judex ex officio suo potest, parte non petente, providere atque prospicere, ne bona pereant minoris vel absentis. 10 Inventarium tutoris apud acta conficiendum. Ita confectum dicitur insinuatum. *Bald.* 11 Patre suo forte vel exheredato, vel mortuo. 12 Id est, repudiasti, vel anno tacuisti. *l.* 1. C. *quando non petentium.* 13 Minor potest paternam hereditatem repudiare, & avitam antea non aditam amplecti.

TIT. XXXIX.

SI MINOR[1] AB HEREDITATE SE ABSTINEAT.

1. Impp. Sever. & Antonin. AA. Florentino & aliis.

SI[2] vos paternæ hereditati non immiscuistis: ob eam rem testificatio[3] necessaria non fuit, cum fides[4] veritatis verborum adminicula non desideret. Quod si pro[5] herede gessistis, vel bonorum possessionem accepistis; propter ætatem, cui subveniri solet, in integrum restitutionis auxilium accipere debetis. P. P. VI. Nonas. Maji, Saturnino & Gallo Conss. 199.

In Authent. ut spon. larg. §. ad hæc quoque coll. 9. constit. 11. tit. 2. seu Novell. 119. cap. 6.

SI omnes creditores[6] *præsentes sunt, ubi restitutio postulatur, à judice vocentur: ut intersint cum minor se abstineat: Sed si omnes absint*[7]*, vel quidam, solemniter à judice citentur*[8]*: quibus intra tres menses non apparentibus, minor sine periculo ab hereditate discedat: judice providente*[9]*, ubi & qualiter res hereditariæ debeant custodiri, quantitate earum in actis*[10] *manifestanda.*

II. Imp. Gordianus A. Herodotæ.

SI, cum avi tui testamento te heredem[11] reliquissent, hereditates eorum non adisti[12]: liberum tibi est, repudiata[13] paterna successione, per in integrum restitutionis auxilium (quo te ætatis jure dicis esse munitam) hereditatem parentum tuorum (licet antea non adiisti) nunc obtinere. P. P. III. Nonas Febr. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

5 *L.* 7. §. 5. *ff. de minoribus.*

TIT. XL.

SI UT[14] OMISSAM HEREDITATEM VEL BONORUM POSSESSIONEM, VEL QUID ALIUD ACQUIRAT.

1. Imp. Gordianus A. Protæ.

MINORES vigintiquinque annis non tantum in his, quæ ex bonis propriis amiserunt, verumetiam si hereditatem sibi delatam non[15] adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, jamdudum placuit. P. P. Id. Octob. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

II. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Sarapiadi.

AD bonorum possessionem[16] in paternis rebus omissam minores in integrum restitutionis admitti beneficio jampridem placuit. Restituti autem decreto, bona quæ habuerunt mortis[17] tempore patris, debent conferre [fratribus.] Dat. XVI. Kal. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

14 Minor sive omiserit hereditatem vel bonorum possessionem, restituitur, *ut hic.* Omittere est non adquirere. Superiori titulo, de hereditate malè, hoc est, cum incommodo minoris adquisita, dictum est. adde *l.* 4. C. *arb. tutelæ.*

15 Omissam hereditatem minor adire potest. *l.* 7. §. 7. *ff. de min. l.* 8. §. 6. C. *de bon. quæ liber.*

16 Ad bonorum possessionem omissam, minores admitti possunt.

17 *L.* 6. C. *de coll.*

TIT. XLI.

IN QUIBUS CAUSIS IN INTEGRUM RESTITUTIO NECESSARIA[18] NON EST.

De morte defuncti non defensa.

1. Imp. Alexand. A. Mutato.

MINORIBUS vigintiquinque annis (præsertim qui per tutores & curatores non defenduntur) non obesse, si[19] mortem defuncti parentis non ulciscantur, in numeris Divorum Parentum meorum ac meis rescriptis continetur. V. Idus Maji, Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

De querela inofficiosi.

II. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Theodoræ.

ADolescentiæ tempus non imputari in id quinquennium liberis, cujus præscriptio[20] seram inofficiosi[21] quæstionem moventibus opponi solet, manifeste ante descripsimus. Impleta igitur ætate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio[22] amissæ causæ his datur, sed integra ipsa causa servatur[23]. P. P. II. Id. August. Tusco & Basso Conss. 259.

De mora.

III. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Decimo.

IN minorum persona[24] re ipsa, [&] ex solo tempore tardæ pretii solutionis[25], recepto[26] jure moram fieri creditum est: in his videlicet, quæ moram desiderant, id est, in bonæ fidei contractibus, & fideicommissis[27], & legatis.[28]

De sententia lata contra tutorem, qui pro officio tutelari non caverat.

IV. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non[29] caverat, judicio expertus est; contra eum lata sententia, juri tuo officere non potuit: nec ea quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi administratoris personam sustinere non potuit, ipso jure irrita sunt. S. XVIII. Kal. Novemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

18 Id est, non habet locum.

19 Pœna multæ mortis defuncti non habet locum in heredibus minoribus. Mortem defuncti non vindicasse, minoribus non nocet, aliis nocet. vid. *l.* 6. C. *de his quib. ut indign. Syn. Basil.* 10. *tit.* 23.

20 Quinquennii. *l.* 8. *in fin. ff. de inoff.*

21 Tempus movendæ querelæ de inofficioso ipso jure non currit minoribus. vel ita, Inofficiosi testamenti querela legitimam ætatem adsequuta, intra quinquennium perimitur. Minoribus autem nisi XXV. annum impleverint, quinquennii tempus non currit. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 13. adde *l.* 1. §. *de in integrum restitut.*

22 In integrum restitutio: ita definitur à Paulo 1. *sent.* 7. §. 1.

23 Quid hinc sequitur? minores non proposita querela inofficiosi intra quinquennium, ipso jure defendi: Eorum silentio adversariis nihil adquiri. Plus est integram causam servari, quàm restitui. Hujusmodi silentium nullum est: si valuisset ad tempus necessaria esset restitutio, non valuit: & tamen minor juvatur. manet igitur illi causa integra. 24 Favore minoris, re ipsa & sine tempore, sine interpellatione ulla (ut & in bonæ fidei contractibus, & in testamentis) mora contrahitur: ideoque debitor minori præstat usuras. *l.* 5. C. *de act. empt. l.* 5. *ff. de minorib. l.* 1. §. *ult. ff. de usur. l.* 26. §. 1. *ff. de fidejuss.* Hujusmodi mora à Molinæo irregularis mora nuncupatur, 40. *de usur. n.* 205. vel ita, Debitores minoris, si debitum aut fideicommissum ultro ei non solverint, moram ei committunt. Denique, Mora fit minori re ipsa sine interpellatione, *ut hic*, & *l.* 87. §. 1. *ff. de leg.* 2. ut & Fisco, *Gloss. l. cum quidam* 17. §. *fiscus* 5. *in verbo Inferunt*, *ff. de usuris. Baldus & Jason l.* 1. *Cod. de his quibus ut indignis.* & Ecclesiæ piæve causæ, *Gloss.* §. *item mixta. ubi Jas. Instit. de act.* vid. *Everardum loco à minoribus ad fiscum* 64. 25 In bonæ fidei contractibus, & quibusdam stricti juris judiciis, usuræ debentur ipso jure. 26 Recipi dicuntur, quæ moribus & consuetudine, seu illiterato suffragio admittuntur. 27 Testamenta sunt stricti juris & tamen hic petuntur usuræ ex mora. Privilegium ætatis quam propriæ actionis naturam magis spectari hinc colligunt. *l.* 3. §. 2. *ff. de admendis legatis.* 28 Confer *l.* 47. *ff. de legat.* 1. & *l.* 34. *ff. de usur.* Ans. 29 Tutor excipe testamentarium qui rem pupilli salvam fore non cavit, rerum pupillarium administrationem non habet. C. *de tutore qui non satisfecit.* Lata sententia contra eum qui administrationem tutelæ non habet, nulla est, ideoque minori talis sententia non nocet.

De præscriptionibus.

V. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SAncimus[30] favore imperfectæ[31] ætatis exceptionem non numeratæ[32] pecuniæ ab initio[33] minoribus[34] non currere; ne, dum in integrum restitutionem expectamus [vel] aliquod emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, vel substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretationem extendere, in omnibus casibus, in quibus vetera[35] jura currere quidem temporales præscriptiones adversus minores concesserunt, per in integrum autem restitutionem eis subveniebant, eas ipso jure non currere: *Melius etenim intacta*[36] *eorum jura servari, quam post causam vulneratam remedium quærere:* videlicet exceptionibus triginta, vel quadraginta annorum in suo[37] statu remanentibus. Dat. Kalend. Novembr. *Constantinop.* post Lampadium & Orestem VV. CC. Conss. 531.

30 Sancimus, *Duar.*

31 Minor ætas imperfecta.

32 Exceptio non numeratæ pecuniæ, minoribus non currit. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 3. *in fin.*

33 Id est, antehac.

34 Aliud in non minoribus. *l.* 3. C. *de præscript.* 30. *annorum. l.* 3. C. *quibus non objicitur.*

35 Olim currebat quidem præscriptio adversus minores, sed adversus eam restituebantur. Hodie præscriptiones minores annis triginta minoribus non currunt: ut sit sensus, Hodie non modo exceptionem pecuniæ, non numeratæ, opponi per minores, universo minoris ætatis tempore & quadriennio post, sed & alias exceptiones quæ tempore solent præscribi. 36 *L.* 2. *in fin.* C. *eod.* Morbo præstat occurrere, quam præsentem depellere. adde *Terentium Eunucho act.* 4. *scena* 6. & *l.* 1. C. *quando liceat unicuique sine judice vindic.* 37 Quis status earum exceptionum adversus minores? An ut currant adversus minores mox restituendos, ut vult Accursius? aut non restituendos, ut vult apud eundem Aldricus? An verò, ut non currant pupillis, sed adultis, ut vult Baldus? vid. *Bart. hic num.* 11.

TIT. XLII.

QUI ET ADVERSUS QUOS IN INTEGRUM RESTITUI NON POSSUNT.

Si adolescens diligens, & industrius esse dicatur; si decurio sit; si liberos susceperit.

1. Imp. Alexander A. Cononidi.

IN consilio quidem cognoscentis de restitutione in integrum esse oportet, num is, qui se minorem annis læsum esse dicit, diligens[38] paterfamilias fuerit, actibusque publicis industrium[39] se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit. Verum si[40] causa cognita circumventus deprehendatur: propter hoc solum velut præscriptione à solito auxilio removeri non debet, scilicet quod urgentibus patriæ necessitatibus decurio[41] minor annis creatus sit, vel prorogandæ[42] soboli liberorum educatione prospexerit. P. P. X. Kal. Octob. Lupo & Maximo Conss. 233.

An contra parentes, vel patronos detur restitutio.

II. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CUm[43] apud vereres dubitabatur, an liberi[44] parentes suos, vel liberti patronos in querimoniam deducere possent, quasi non[45] rite in eos versatos: Quidam existimabant, nullam esse contra hujusmodi personas in integrum restitutionem, pondere naturali, vel patronali reverentia hujusmodi petulantiæ refragante; nisi vel[46] ex magna causa, vel adversus turpem eorum personam: Alii autem personarum quidem, vel causæ distinctionem respuendam [esse] censuerunt; tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putaverunt, cum minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo patris, vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed ut maneat[47] in omnibus honor parentibus, [&] patrono, vel patronæ illibatus, atque intactus: sancimus, nullo modo, neque adversus parentes utriusque sexus, neque adversus patronum, vel patronam dari restitutionem[48]: nam personarum reverentia omnem eis excludit[49] restitutionem: cum proculdubio sit, etiam ipsas personas cavere, ne quid suæ opinioni contrarium existat. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

38 *L.* 11. §. 3. *l.* 44. *ff. de minorib. Synops. Basil.* 10. *tit.* 24. 1. *Harm.* 12. §. 66.

39 Præsumitur pro industrio.

40 Veritatis gratia receditur à verisimili, eove quod tantùm verisimile est.

41 *L.* 16. C. *de prædiis, & aliis rebus minor.*

42 Vid. *l.* 12. C. *de administ. tut.*

43 Minor adversus patrem patronumve querelam movens restituitur. *Syn. Basil.* 10. *tit.* 24. *in fin.*

44 *L.* 27. *in fin. ff. de minorib.*

45 *L.* 11. §. 1. *ff. de dolo. l.* 4. §. 16. *ff. de doli except. l.* 7. *ff. de obseq.*

46 *Novell.* 115. *cap.* 1.

47 *Novell.* 115. *cap.* 1.

48 Datur tamen in factum actio. *l.* 5. *in fin.* C. *de dolo. l.* 11. *in fin. ff. de dolo.*

49 Imo non excludit. *l.* 2. C. *si adversus rem jud. l.* 2. C. *si adversus donationem. l. ult.* §. 1. *vers. nolente*, & §. 6. *de bonis quæ liberis.*

TIT. XLIII.

SI[50] MINOR SE MAJOREM DIXERIT, VEL [MAJOR] PROBATUS FUERIT.

De errore.

1. Imp. Alexander A. Maximianæ.

SI cum minor annis vigintiquinque esses, tabulis[51] quæ sunt tuarum professionum[52], oblatis tibi, ætatem quasi major annis vigintiquinque decepta[53] probasti, in integrum restitutionem intra statutum legibus tempus, etiam post impletam ætatem, de omnibus[54] intra [eam] ætatem adversus te gestis, postulare apud eum, cui de ea re jurisdictio est, potes. P. P. XII. Kal. April. Maximo & Paterno Conss. 234.

De dolo & fallacia minoris.

II. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Vitaliano.

SI is, qui minorem nunc se [esse] adseverat, fallaci majoris ætatis mendacio te deceperit, cum juxta statuta juris erranti-bus[55] non etiam fallentibus minoribus publica jura subveniant, in integrum restitui non debet[56]. Dat. III. Kalend. Decembr. Diocletiano II. 57 & Maximiano AA. Conss. 293.

De dolo minoris; de injuria & circumventione adversarii; de jurejurando.

III. Iidem AA. & CC. Theodoræ.

SI alterius circumveniendi causa, minor ætate majorem te probare aspectu[58] laboraveris, cum malitia[59] suppleat ætatem, restitutionis auxilium, tam sacris constitutionibus, quam rescriptorum auctoritate denegari statutum est. Quod si per injuriam, vel circumventionem adversarii hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo minoribus causa cognita subveniri solet. Aditus itaque Præses provinciæ, probationis ætatis examinata causa; si tuum dolum non repererit intercessisse, ac te minorem [tunc] fuisse probaveris; causa cognita in integrum restitui providebit. Si[60] tamen in instrumento, per sacramenti[61] religionem, majorem te esse adseveraste: non ignorare debes, exclusum

50 x. *Eclog.* 4. *tit.* 25.

51 Adde *l.* 2. §. 2. C. *tit.* 45. & *l.* 12. *l.* 16. *ff. de probat. l.* 2. §. 1. *ff. de excus. tut.* Ætas liberorum probari ex libro paterno potest. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 31. *num.* 2. 3.

52 Si minor errore lapsus, sese majorem dixerit, nihilominus restituitur. 1. *Harm.* 11. §. 53.

53 Hujus generis sunt censuales libri. *l.* 3. *ff. de censibus.* & πωλογράφια, libri ætatum, quos parentes solent memoriæ causa conscribere.

54 *L.* 6. *in fin. ff. de in integr.*

55 *L.* 37. §. 1. *ff. de minorib. l.* 2. §. 3. *ff. ad Vellejan.*

56 Alius casus quo denegatur minori in integrum restitutio est in *l.* 24. §. 2. *ff. de minorib. & l.* 11. §. 3. *ff. eod.* Ans. Non restituuntur ergo qui dolum admiserunt. Vide Oddo, *de restit. in integr. quæst.* 24. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 65. Argent. *ad Consuetud. Brittann. artic.* 471. *num.* 3. S. L. 57 Vel III. vel IV. id est, per primum

58 Διὰ τῆς εἰκόνος ὄψεως, *Synops. Basil.* 10. *tit.* 25. *in fin.* 1. *Harmen.* 12. §. 54. aspectum. *l.* 32. *ff. de minorib.* vid. quæ dicam ad *l.* 3. C. *quando tutores esse.* 59 Malitia minoris ætatem justam repræsentat ac supplet: vel sic, Malitiæ non succurritur. *l.* 38. *ff. de rei vindic. l.* 110. *in fin. ff. de reg. jur.* 60 Si minor se majorem dixerit, aut probaverit apud Præsidem, aut per sacramenti religionem in instrumento adseveraverit, aut corporaliter juraverit, aliquando non restituitur. *Synops. Basil.* 25. *tit.* 25. *in princ.* 61 An minor adversus juramentum restituatur. vid. *l.* 1. C. *si adversus vend. l.* 9. §. 4. *ff. de jurejur.*

Source : BIU Cujas

1 Imò non videtur excludendus. *l. 5. in fin. ff. de leg.* Solve: Plus est corporaliter jurare, quam instrumento aut nuda voce. Corporaliter jurare, est tactis sacrosanctis Euangeliis vel altaribus. vid. *l. 1. ff. si adverſ. vend.* adde 10. *Eclog. 4. tit. 25. c. 4.*

2 Scriptum scripto plerumque refutari hinc colligit Cujacius *ad Novell. 90.*

3 Prolatione. *Hal.* sic Græci συμβολαίων πυρὰ σὺ φερομένων. corporaliter & ipsa veritate. *1. Harm. 12. §. 55.* porro corporaliter jurare quid sit dixi ad *l. 1. ff. si adverſ. vend.*

4 Σωματικῶς *Synopſ. Baſil. d. c. 29.* σωματικῶς ὡστῇ τῇ ἀληθείᾳ,

5 Preces.

6 *L. 7. ff. de in integrum.*

TIT. XLIV.

SI SÆPIUS[7] IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

De re judicata.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Romano, & aliis.

[S]I [8] post sententiam Proconsulis contra vos latam desideraſtis in integrum restitui, nec obtinuistis: frustra rursus, ut ea [8] quæstio [in integrum restitutionis] agitetur, desideratis; appellare [9] enim debuistis si vobis sententia displicebat: Sed [10] si adhuc in ea ætate estis, cui subveniri solet, appellandi jus vobis restituimus. P. P. v. Kal. Auguſt. CHILONE & LIBONE Conss. 205.

De novis cauſis.

11. Imp. ALEXANDER A. Justo militi.

QUanquam curatores [11] pupillæ victi sunt, cum in integrum restitui pupillam desiderabant: cum tamen novis [12] defensionibus cauſam instrui posse dicas, adeant curatores uxoris tuæ judicem, & petant, ut cauſas in integrum restitutionis agant. P. P. v. Kal. Aug. ALEXAND. A. II. & MARCELLO Conss. 227.

III. Imp. PHILIPPUS A. Anitiæ.

IN una eademque cauſa iteratum [13] in integrum restitutionis auxilium non jure, nisi novæ [14] defensiones prætendantur, posci, sæpe rescriptum est. P. P. II. Kalend. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO Conss. 245.

7 1. *Paul. ſent. §. 3. Eclog. d. l. tit. 26.*

8 Id est, eadem.

9 Exceptionis genus observa, *Tibi imputa, ſi non appellaſti.*

10 Adversus sententiam judicis restitutio minoribus datur. *Synopſ. Baſil. 10. tit. 26.* 1. *Harmenop. 12. §. 47.*

11 Qui solent pupillo dari ad lites.

12 Nova defensio novam cauſam facit.

13 Ex δευτέρᾳ, *Synopſ. Baſil. 40. tit. 26. &* 1. *Harmen. 12. §. 48.*

14 Denegata semel restitutio non est ampliùs petenda: nisi petatur ad aliud, vel ad idem ex nova cauſa, *ut hic.*

TIT. XLV.

DE HIS[15] QUI VENIAM ÆTATIS IMPETRAVERUNT[16].

De restitutione deneganda.

1. Imp. AURELIANUS A. Agathocli.

EOS qui veniam ætatis [à principali Clementia] impetraverunt, etiamsi minus idoneè rem suam administrare videantur, in integrum restitutionis auxilium impetrare non posse, manifestissimum est: ne hi, qui cum eis contrahunt, Principali [17] authoritate circumscripti esse videantur. P. P. Kalend. Jul. AURELIANO A. & CAPITOLINO Conss. 275.

De venia ætatis concedenda.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Verinum P. P. [18]

OMnes [19] adolescentes, qui [20] honestate morum præditi paternam frugem, vel avorum patrimonia gubernare cupiunt, & super hoc Imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare [21] audeant, cum [22] vicesimi [23] anni metas impleverint [24]: ita ut post impetratam ætatis veniam iidem ipsi per se [25] Principale beneficium allegantes, non solum per [26] scripturam annorum numerum probent, sed etiam testibus [27] idoneis advocatis, morum suorum instituta, probitatemque animi, & testimonium vitæ honestioris edoceant. §. 1. Fœminas quoque, quas morum honestas, mentisque solertia commendat, cum octavum & decimum annum egressæ fuerint, veniam ætatis impetrare sancimus. Sed eas, propter pudorem [28] ac verecundiam fœminarum, cætui publico demonstrari non cogimus: sed præcepta ætatis venia annos tantum [ætatis] probari [posse] testibus [quinque [29],] vel instrumentis [30] misso procuratore [31] concedimus: ut ipsæ etiam in omnibus negotiis tale jus habeant, quale & mares habere præscripsimus; ita tamen, ut prædia sine [32] decreto non alienent. §. 2. Sed Senatores [33] quidem Clarissimi viri in hac Regia urbe commorantes apud Sublimitatem tuam: cæteri vero apud Prætorem [34], in provinciis autem omnes apud earum rectores de suis moribus & honestate perdoceant [35]. §. 3. Hi vero, qui contra [36] memoratam dispositionem veniam ætatis à Principali Clementia impetraverint, sciant eam nullas vires obtinere. Dat. III. Kalend. Jul. *Romæ* CRISPO II. & CONSTANTINO Cæſ. II. Conss. 321.

15 1. *C. Theod. 17. 10. Eclog. 4. tit. 27.*

16 Puta à Principe. huc refer *Papon. 3. Notar. 9. c. des lettres de juſtice.* Leonis constitutione, ætatis venia solet impetrari à judicibus. Νεαρ. *Leon. 28. in fin.* Goth. Vide Tiraquell. *de legib. connub. cap. 9.* Menoch. *lib. 5. Conſil. 478.* Montan. *de tutel. c. 37. reg. 2. num. 32. & ſeq. uſque ad 61.* S. L.

17 Principis auctoritate nemo debet decipi: ideoque pretium justum censendum, quod Princeps majorve magistratus taxaverit. vid. ad hunc locum Molinæum *de uſuris quæſt. 59. n. 404.*

18 Malim *Præfecto urbi.*

19 *L. un. C. Th.* de his qui veniam ætatis impetraverunt. *l. 2. tit. 17.*

20 Princeps id rarò solet concedere. *l. 3. ff. de minoribus.*

21 Nota, quibus veniam ætatis Princeps indulgere soleat.

22 Ætatis veniam masculus impletis annis viginti, fœmina impletis octodecim annis à Principe potest impetrare. *Synopſ. Baſil. 10. tit. 27.* vid. 2. *Harm. 12. §. 22.* Leonis vero constitutione, etiam ante vicesimum ætatis annum, veniam ætatis impetrant. *Novell. Leonis 28. in fin.*

23 In fœminis octodecim, §. 1. *J. eod. dicta Novell. Leonis.* Porro hanc ætatem Constantinus *dicta lege unica C. Th.* inter plenam, perfectamque adolescentiam & robustissimam juventutem mediam locat, & firmatam appellat: ætatibus ita distributis, ut prima ætas sit pueritiæ: sequens, adolescentiæ: tertia, firmata hæc: quarta, legitima: quinta, senectus. His addatur ætatum distinctio à Servio Tullio constituta, cujus ex 1. Tuberonis historiarum meminit Gellius 10. *c. 28.* Servius enim Tullius cum quinque classes juniorum, census faciendi gratia, instituerat, pueros esse existimavit, qui minores essent annis septemdecim, atque inde ab anno XVII. quos idoneos jam esse Reip. arbitrabatur, milites scripsit, eosque ad annum XLVII. juniores: supraque eum annum seniores censuit.

24 Annus in venia ætatis completus requiritur, non inceptus.

25 Ubi personæ examinatio exigitur, procurator non admittitur.

26 Probatur ætas per scripturam. adde *l. 3. ff. si minor. ſe majorem.*

27 Ætas scriptura & testibus probari potest. *l. 7. J. de in integrum reſtitutionibus. l. 3. §. 5. ff. de Carboniano, l. 13. ff. de probationibus. l. 2. §. 1. ff. de excuſat.* hic certe non tantum scriptura, sed & testibus idoneis probanda.

28 Pudor interdum cauſa est privilegii.

29 Nota casum in quo probatio quinque testium requiritur.

30 *L. 1. ff. ſi minor.*

31 A personæ comparitione fœminæ excusantur, *l. ult. J. de recept. arbitris.*

32 Ætatis venia non confert potestatem alienandi immobilia.

33 Non continuo pro majore habetur, qui senatoriam dignitatem adeptus est. adde *l. 1. in fin. ff. qui & adverſus quos.*

34 Olim apud Præfectum vigilum. *l. 1. Cod. Theodoſian. de his qui veniam ætatis.* Ea res facit, ut hoc vocabulo *Prætorem*, Cujacius intelligat Prætorem *plebis*; *ex Novell. 13.*

35 Petens beneficium, cauſam ejus impetrandi tenetur exprimere.

36 Privilegia contra leges impetrata nullius sunt momenti.

De rerum obligatione vel alienatione.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOS qui veniam ætatis à [37] Principali Clementia impetraverunt, vel impetraverint [38], non [39] solum alienationem, sed etiam hypothecam [40] minime posse sine [41] decreti interpositione rerum suarum immobilium facere jubemus, in quarum alienatione vel hypotheca decretum [42] illis necessarium est, qui necdum veniam ætatis meruerunt: ut similis [43] sit in ea parte conditio minorum omnium, sive petita sit, sive non ætatis venia. Dat. VIII. Id. April. DECIO V. C. Cons. 529.

Quæ sit legitima *vel* perfecta *ætas.*

IV. Idem A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & *legitimæ ætatis* fecerit mentionem, vel [si se] absolute dixerit *perfectæ* [44] *ætatis*; illam tantummodo ætatem intellectam esse videri volumus, quæ & vigintiquinque annorum curticulis completur, non quæ [45] ab Imperiali beneficio suppletur: & præcipuè [46] quidem in substitutionibus vel restitutionibus hoc intelligi sancimus; nihilominus tamen & in aliis: nisi specialiter quisquam addiderit, *ex venia ætatis velle aliquid procedere.* Dat. IX. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 550.

37 A Judicibus. Νεαρ. *Leonis 28. in fin.*

38 Perperam hic duplicari verbum, *impetraverunt*, putat Leonin. *emendat. lib. 1. cap. 17. num. 1.* ANS.

39 Ætatis veniam consequuti, sine decreto alienare immobilia sua non possunt.

40 Minor, impetrata ætatis venia immobilia sua non potest alienare, aut obligare.

41 Ἄνευ ἐγγράφου ψηφίσματος, & χωρὶς ἀποφάσεως κελεύει *Synopſ. 10 tit. 27. & tit. 28. tit. 2. c. 2.* χωρὶς διορίσῃ, dixit *Harm. d. loco.*

42 Immobilia minorum non possunt alienari, aut obligari sine decreto. vid. J. *de præd. & aliis rebus minorib.*

43 Nota casum in quo minoribus similes sunt ii, qui veniam ætatis impetrarunt.

44 In dubio, perfecta ætas intelligitur ætas annorum naturaliter impleta, non beneficio Principis, aut fictione indulta. *l. 50. in fin. ff. de leg. 3. l. ult. ff. de cond. & demonſtr.*

45 Baldus hic colligit, Emphyteusim datam alicui pro se & liberis, ad legitimatos liberos non extendi.

46 In testamentis, verba naturaliter & proprie sunt intelligenda.

TIT. XLVI.

SI[47] MAJOR FACTUS RATUM HABUERIT[48].

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychiano.

SI inter minores quinque & viginti annis vel scriptura interposita, vel sine [49] scriptura facta sine dolo divisio est, eamque post [50] legitimam ætatem ratam fecerint; manere integram debere convenit. S. VIII. Kal. Maji, AA. & Conss. 293.

II. Iidem AA. & CC. Sortiri [51].

QUi [52] post [53] vigesimumquintum annum ætatis ea quæ in minore ætate gesta sunt, rata habuerint: frustra rescissionem eorum postulant. Dat. Id. Feb. CC. Conss. 294.

47 Adde J. *lib. 5. tit. 74. & 10. Eclog. tit. 4. ex lib. 28.*

48 Id quod minor ipse gesserit, non restituetur. *l. 1. l. 2. J. eod.* & & ita abrogatur. *l. 3. §. 2. ff. de minoribus.*

49 Divisio hereditatis potest fieri sine scriptura. *l. 21. §. de pact. l. 9. J. de fide inſtrum.*

50 *L. 2. J. eod.*

l. 3. §. 1. l. 30. ff. de minorib.

51 Soteri.

52 *Synopſ. Baſil. 10. tit. 20.* 1. *Harm. 12. §. 32.*

53 Ratihabitio facta à majori seu in majori ætate, contractum in minori ætate habitum, reconciliat.

TIT. XLVII.

UBI[54] ET APUD QUEM COGNITIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGITANDA SIT.

De sententia Procuratoris Cæſaris.

1. Imp. ANTONINUS A. Severo.

SI quid à Procuratore [55] meo judicatum est, id per in integrum restitutionem Præsidis sententia non potest rescindi: Princeps enim solus [56] contra sententiam Procuratorum suorum in integrum restituere solet. P. P. VI. Kal. Decemb. LETO & CEREALI Conss. 216.

De repetitione dati ex cauſa tranſactionis.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aquilinæ.

QUoniam ea [57], quæ in transactione dari placuerat, te tradidisse proponis: consequens est, si de his repetendis per [in integrum] restitutionem, vel quamcumque aliam cauſam putaveris agendum: ejus adire te provinciæ Præsidem, in [58] qua domicilium habent quos convenis. Dat. III. Kal. Septemb. Cap. post [59] tertium Consulatum LAMPADII & ORESTIS. 531.

De his qui propriam, vel mandatam juriſdictionem habent, & de arbitris.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm scimus esse dubitatum de restitutionibus, quæ in integrum postulantur; sive tantummodo apud judicem, cui aliqua jurisdictio est, examinari eas oportet, sive apud pedaneos judices: sive eas minores vigintiquinque annis petierunt, sive majores, secundum quod anterioribus sanctionibus, vel Veteris Juris, vel nostris declaratum est: sancimus, non solum apud judices pro [60] tribunali hujusmodi cauſæ cognitionem proponi, sed etiam apud eos judices, quos Augustalis dederit Majestas, aut nostræ Reip. Administratores, vel in hac Regia Urbe, vel in provinciis: ut videatur ipse qui judicem destinaverit, utpote pro tribunali cognoscens, in integrum dare restitutionem, & cauſas ejus examinare: sic etenim non difficilis erit cauſarum examinatio. †. Sed ne quis ita effusè intellectum nostræ constitutionis audeat esse trahendum, ut etiam apud compromissarios [61] judices, vel arbitros ex communi sententia electos, vel apud eos qui dantur à judicibus, qui propriam jurisdictionem non habent, sed tantummodo judicandi facultatem, putet hujusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales cauſas dirimere, qui vel certæ administrationi, cui & jurisdictio adhæret [62], præpositi sunt, vel ab his fuerint dati: & multo magis si à nostra Majestate delegata eis sit cauſarum audientia [63]. †. Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum esse censemus, ut his tantum [64], quos supra enumeravimus, liceat de in integrum restitutione disceptare, sive hoc specialiter eis fuerit mandatum (quod & Veteribus non fuerat incognitum) vel si generaliter dati sunt judices, vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis. Dat. III. Kal. Septemb. post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

54 *Synopſ. Baſ. 10. tit. 29.* adde *l. 2. in fin. ff. de his, qui veniam ætatis.*

55 Vide quæ scripsi de Procuratore Cæſaris *ad tit. de officio Procuratoris Cæſaris.*

56 Adde *l. 3. ff. ſi adverſ. rem judic.*

57 Transactionis nomine soluta minor repetit & recipit. *Synopſ. Baſil. 10. tit. 29. in fin.*

58 Agens ad distractum tenetur sequi forum rei, & ita restitutio non petitur in loco contractus habiti, sed in domicilio foroque rei.

59 Hæc verba fugitiva sunt, & ab hac l. aliena.

60 Cognitio restitutionis in integrum tribunal exigit. *Goth.* Ubi restitutio in integrum petenda: vid. Joann. à Sande *lib. 1. tit. 15. defin. 1.* ANS. Adde Menoch. *lib. 6. conſil. 509. cap. ſuſcitata. & cap. ex litteris. de in integrum reſtitutione.* ubi Abbatem: & quæ novissime *cenſura Forenſi noſtra: lib. 4. c. 38. S. L.*

61 De cauſa restitutionis in integrum non potest in arbitrum compromitti aut compromissum fieri, nec de ea arbiter potest cognoscere. vid. *Wurmſer. 1. Præſt. 3. obſ. 3.*

62 Jurisdictio ordinaria & contentiosa territorio inhæret, limites jurisdictionis sunt limites territorii. *Bald.*

63 Delegatus Principis ad audiendum, delegatus censetur ad definiendum: multo magis ad incidentia, quorum concessionem specialem requiri negat Bald.

64 Hinc etiam colligunt, casum restitutionis non posse compromitti. adde *l. 34. in fin. ff. de minoribus.*

TIT. XLVIII.

DE REPUTATIONIBUS[65] QUÆ FIUNT IN JUDICIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS.

Reſtitutio conceſſa minori omnia in priſtinum ſtatum reſtituit, tam pro, quam contra.

1. Imp. ANTONINUS A. Tatiano.

QUI restituitur in integrum, sicut [66] in damno morari non debet, ita nec [67] in lucro: & ideo quicquid ad eum pervenit,

65 X. *Synopſ. 4. ex tit. 30.* id est, de his quæ adolescenti petenti restitutionem in integrum imputantur, ut ea vel reddat, vel compenset. *Goth.* Materiam hujus tituli vide apud Vasq. *illuſtr. communo tantum latere consistat. l. 24. §. 4. ff. de minorib. excipe l. pen. ff. de his, quæ vi metuſve cauſa. adde Molinæum de uſur. quæſt. 11. num. 157.*

66 Omnis restitutio in integrum est reciproca aut iniquissima, si ex *troverſ. lib. 3. c. 66. S. L.*

67 Imo in lucro. *l. 7. §. 8. ff. de minorib.*

Source : BIU Cujas

nit, vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu: hoc debet restituere. §. 1. Sed & si intercessor [1] minor viginti quinque annis intervenerit, in veterem debitorem debet restitui actio. §. 2. Sed & cum minor adiit [2] hereditatem, & restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet præstare: verum & si quid dolo [3] ejus factum est, hoc eum præstare convenit. *Sine die & consule.*

1 *L.* 48. *in princ. l. ult. ff. de minor.*
2 Minor restitui potest adversus aditam hereditatem. *S. si minor ab hereditate.*
3 Dolus enim rem repræsentat.

TIT. XLIX.

ETIAM PER PROCURATOREM [4] CAUSAM IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGI POSSE.

1. Imp. ALEX. A. Licinio.

CAUSAM in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem [5] agi posse placet. Dat. XIII. Kal. Octob. POMPEIANO & PELIGNO CONSS. 232.

4 *L.* 25. §. 1. *ff. de minorib. Ecl. d. loco.* 31. 1. *Harmen.* 12. §. 67. excipe casum, *l.* 2. *in pr. de his qui veniam.*
5 Mandatum speciale habentem.

An hoc perpetuum est? negat Baldus dominum præcisè cogi ita constituere: Constituo te procuratorem ad petendam restitutionem in tali causa adversus N. Putat itaque sufficere si generaliter ad petendam restitutionem datus sit. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 25. *obs.* 3.

TIT. L.

IN INTEGRUM RESTITUTIONE POSTULATA, NE QUID NOVI FIAT.

1. Imp. GORD. A. Secundino militi.

POSTULATA [6] in integrum restitutione, omnia in suo statu [7] esse debere, donec res finiatur, perspicui juris est: Idque curabit is, ad cujus partes ea res pertinet. P. P. XII. Kal. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

6 *L.* 3. §. *de appell.*
7 Ideoque qui lucrum sentit ex contractu vel sententia, non potest contractum vel sententiam exsequi adversus eum cui concessa est restitutio. idem rem alienare minime poterit. *Vis* est ea restitutionis, ut negotii vires suspendat. *l.* 32. §. *de transact.* Goth. Vide Robert. Lancelot. *tract. de attentatis. part.* 2. *cap.* 18. *num.* 14. *& seq.* Fachin. *lib.* 12. *contr. cap.* 17. 19. Odd. *de restit. in integr. quæst.* 42. 43. Ant. Fab. *hic.* & Joann. à Sand. *decis. Frisic. lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 4. S. L.

TIT. LI.

DE RESTITUTIONIBUS MILITUM [8], ET EORUM QUI REIPUB. CAUSA ABSUNT.

De bonorum possessione.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Chiloni. 9.

SI Valerianus Centurio cohortis duodecimæ Alpinorum ante vita decessit, quàm [bonorum] possessionem acciperet, heres [10] ejus ex persona defuncti restitutionis auxilium intra annum [11] utilem ita recte imprecabit, si [12] Valerianus post exactos dies, quibus bonorum possessio defertur, in militia defunctus est. P. P. Kal. Novembr. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

8 x. *Synops. Basil. l.* 4. *& tit.* 33. *&* 4. *ff.* 6. adde *Papon.* 3. *Notar.* 9. *fol.* 704.
9 P. V. Nam & P. Urb. restituit, *l.* 16. *in fin. ff. de minor.*
10 Heres ex persona defuncti restitutionis beneficium potest petere.
11 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult. in pr. ff. de temp. in integr.*
12 Heres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumpserit.

De bonorum deminutione, de actione amissa.

II. Imp. ALEXAND. A. Petronio Centurioni.

SI quid de bonis eorum, qui Reipubl. [13] causa absentes sunt, deminutum est, actioneve qua competente eis, aliquis libertus fuit, in integrum restitutio perpetua jurisdictione intra annum [14] utilem permittitur. P. P. XIII. Kalend. Novemb. ALEX. A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

13 *L.* 1. *ff. ex quibus causis major.*
14 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult. in pr. ff. de temporib. in integr.*

De usucapione.

III. Idem A. Flavio Aristodemo militi.

QUod tempore militiæ [15] de bonis alicujus possessum ab aliquo est, posteaquam is Reipub. causa abesse desiit, intra annum [16] utilem amota præscriptione temporis medii possessionem vindicare permissum est: ultra autem jus possessoris lædere contra eum institutum non oportet. P. P. Non. Januar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

15 *L.* 40. *ff. ex quib. caus. major.*
16 Hodie intra quadriennium, *d. l. ult.*
17 Et eorum bonis curatores dari, quinetiam possideri quidem militis bona, donec in castris esset, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit *lib.* 2. sed extra ordinem, nam ex ordine possideri possunt. vid. Cujac. 10. *observ.* 31. ubi tractat de causis possessionis bonorum rei servandæ causa.
18 *L.* 6. §. 1. *ff. quib. ex caus. in poss. l. ult.* §. 1. *ff. de rebus auctorit.*
19 Olim quinquennii ex Edicto D. Marci. Rebus alienis citra debiti causam à fisco venditis, earum domini intra quadriennium fisco litem movere possunt: post quadriennium non possunt. §. *ult. inst. de usucap.* nisi reipublicæ causa abfuerint. *ut hic. Eccl. d. loco. c.* 5.
20 Retractaque. *Ital.*
21 Putarem has duas voces, *vel pretio*, dispungendas esse: & post, *si minus debitum fuisset.*
22 Privilegium successoris legitimum factum prædecessoris non rescindit. *Bald.*

De tempore expeditionis aliove.

VIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SAncimus, his solis, qui in [23] expeditionibus [24] occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quam in petendis in integrum restitutionibus, eis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus [25] degunt, minimè eos ad vindicanda memorata privilegia adjuvantibus. Dat. VI. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

23 Vide *l. penult. ff. de testam. milit.* 24 Aliud, si milite præsente quid statutum. *l.* 15. §. 2. *ff. ex quibus causis major.* aut ejus procuratore. *l.* 39. *d. tit.* 25 Sedibus. *Hal.* ἐν τοῖς οἴκοις Græci: vide *l.* 18. *ff. de episcopali audientia.*

TIT. LII.

DE UXORIBUS MILITUM ET EORUM QUI REIPUBLICÆ CAUSA ABSUNT.

1. Imp. ALEXAND. A. Secundinæ.

TEMPORALIBUS actionibus exclusis mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa absentibus peregrinatæ [26] sunt, ad exemplum militum subveniri solere non est ignotum. P. P. III. Non. Decembr. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Quintiliano.

EI quæ diutissimè fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præscriptio longi temporis: sed quia hujusmodi diutinæ absentiæ commenta callidè adhibita, atque composita obesse omnino non debent: decernimus, ut si talis mulier domum ad se pertinere monstraverit, quæ in absentia ejus vendita est, refuso [27] pretio, quod revera solutum est, eandem recipiat. Dat. VIII. Kal. Decembr. ipsis. AA. & CONSS. 293.

26 Quibus officium publicum damno esse non debet, ut nec eorum uxoribus.
27 *L.* 6. *ff. tit. prox.*

TIT. LIII.

DE TEMPORIBUS [28] IN INTEGRUM RESTITUTIONIS, TAM MINORUM, ET ALIARUM PERSONARUM, QUÆ RESTITUI POSSUNT, QUAM ETIAM HEREDUM EORUM.

De militibus, & eorum successoribus.

1. Imp. GORD. A. Pudenti militi.

IN his, in quibus læsus es, cum minor annis viginti quinque esses; toto militaris expeditionis tempore auxilium restitutionis postulare potes: tempus etenim post impletam minorem ætatem præstitutum, ex die [29] missionis juxta rationem juris computari debet. P. P. III. Non. Octob. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

Si minor succedit majori causa militiæ absenti, toto tempore minoris ætatis tempus petendæ restitutionis non currit. Bald.

II. Idem A. Secundino militi.

SI intra legitimam ætatem, vel ea impleta nondum exacto tempore præstituto, pater tuus in fata concessit, tuque ei heres [30] extitisti, & intra viginti quinque annos, vel post eam ætatem intra id tempus, quod ad in integrum restitutionem defuncto supererat, nomen militiæ dedisti: Præses provinciæ, causa cognita, per in integrum restitutionem ex persona defuncti subveniri tibi providebit. Dat. XI. Kal. Novemb. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

III. Idem A. Mutiano militi.

SI intra annos, quibus in integrum restitutionis auxilium indulgetur, constitutus es, vel eo tempore nomen militiæ dedisti, & expeditione occupatus es, continuatum [31] beneficium restitutionis, per usucapionem, licet ante militiam suppleta sit, non patitur te dispendio rei familiaris affligi. Dat. Kal. Novemb. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

28 x. *Eclog.* 4. *tit.* 34. vide *l. ult. ff. eod.*
29 Ordinem temporis observa: Minoris ætatis, petendæ restitutionis ætatis causa, missionis à militia. unde possumus colligere, Tempus restitutionis petendæ quod alias effluxit, si ætatis privilegium spectemus retineri, propter novum privilegium ejusdem personæ, puta militiæ. Privilegium ætatis continuari cum alio privilegio. *l.* 3. *ff. eod.*
30 *Dic ut in l.* 5. §. 1. 2. 3. *ff. eod.*
31 Dixi ad *l.* 1. *ff. eod.*

IV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Dionysio.

EX persona fratrum, si tibi eorum quæsita est successio [32], potes contra quem supplicas, agere: non ignorans quod si minores viginti quinque annis militaverint fratres tui, atque in militia diem functi sunt: in integrum restitutionis tempus eis non cesserit, sed omne ad successorem transmiserint. S. VII. Kalend. Januar. *Philippopoli*, CC. CONSS. 294.

32 Beneficium restitutionis ex quacunque causa competens, successori competit. *Salicet.*

De venia ætatis impetrata. 1. Si minor minori. 2. majorive. 3. aut major minori successerit.

V. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

EA [33] quæ de temporibus in integrum restitutionum legibus cauta sunt, custodiri convenit: & si forte quis beneficio nostro ætatis [34] veniam fuerit consequutus: ex eo die, quo indulgentia nostra in judicio competenti fuerit intimata, eique administratio rei propriæ permissa, ad persequendas in integrum restitutionum [35], finiendasque causas jure tempus habeat præstitutum: [ita tamen, ut nunquam minoribus viginti quinque annis constitutis, de his, quæ ante impetratam veniam ætatis gesserunt, auxilium in integrum restitutionis denegetur.] §. 1. Si quando sanè in [36] minoris jura successerit minor: minimè prohibeatur, cum quintum & vicesimum suæ ætatis annum transierit, in integrum restitutionis beneficio uti tempore illibato. §. 2. Quod si majoris fuerit minor jura nactus; quantum ad eas pertinet causas, quas ex persona majoris fuerit consecutus; tantum temporis ad exponendas in integrum restitutiones decidendasque causas accipere debebit, quantum defuncto, cujus heres aut bonorum possessor docebitur extitisse, reliquum fuerat. §. 3. Cum vero major successionem fuerit adeptus minoris: si quidem civili jure ab intestato, vel ex testamento successerit, mox cum fuerit adita [37] hereditas: si vero honorario jure, ex quo bonorum possessio fuerit accepta, examinando [ac terminando] in integrum restitutionis negotio, solida sine ulla diminutione tempora supputentur. Dat. Non. Octobr. *Romæ*, CONSTANTINO A. & LICINIO Cæs. utrisque II. CONSS. 312.

33 Pars legis 2. *C. Th. de in integr. restit lib.* 2. *Synops. Basil.* 4. *ex tit.* 34.
34 Vide §. *de his, qui veniam ætatis.*
35 Restitutiones.
36 Si major majori succedit, heredi idem tempus competit quod defuncto: si minor, ab adita hereditate, §. *ult. ff. eod.* quadriennium ex persona defuncti. *l.* 4. §. *eod. l.* 19. *ff. de minorib.* Si minor minori succedit, heres ex sua persona restituitur, nec defuncti tempus numeratur. *ut hic. Paul. l. sent.* 9. §. 4. quod interdum etiam quadriennium potest excedere, ut in hypothesi, *l.* 1. §. *eod.* Si majori, post suam legitimam ætatem tantum temporis habet quantum defuncto supererat. §. 2. *ff. eod. l.* 19. *ff. de minorib.* §. 2. *ff. eod. l. ult. in fin. ff. si major. fact. alienat. fact. sine decret.*
37 Creta. *d. l.* 2. *C. Theod.* Verum hæc vox sublata est à compositoribus, propter creationes sublatas.

De dote cauta non numerata.

In AUTHENT. de temp. non solut. pecuniæ super dote. §. generaliter. coll. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10. seu Nov. 100. cap. 2.

SI minor viginti quinque annis de dote cauta non numerata statim non queritur; restituitur eatenus, ut non transcendat à tempore nuptiarum duodecimum annum. Eo quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus heredi ejus. Sed si heres sit minor majoru, seu minoris defuncti, quinque annorum gaudeat spatio, non expectato exitu ætatis ejus.

De dilationibus.

VI. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

PEtendæ in integrum restitutionis temporibus observatis, si dilatio ab actore petatur, quæ intra metas restitutionis valet artari: eandem quocunque flagitante, causis cognitis tribui oportebit. Sin vero ejusmodi postulantur curricula, quæ intra spatium receptum angustari nequeunt: (quippe si in confinio legitimi temporis petantur, & ejus terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conveniet: in ejus enim arbitrio [38] fuerat tunc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora superstite spatio posset includi. §. 1. Quod si defensio rei dilationis suffragium

38 Vide *l.* 41. *ff. de reg. jur.*

Source : BIU Cujas

1 Plures dilationes dantur reo, quam actori. vid. quæ not. ad *l.* 125. *ff. de reg. jur.*

2 *L. ult. C. de repud. vel abstin. hered.* & ita intra XXIX. annum ætatis restitutionem major petere tenetur. Apud Gallos ex Edicto Francisci I. potest intra XXXV. annum. vid. *Rebuff. tom. 2. tract. de restit. gl. 2.*

3 Continuus annus dicitur: quod computentur in eo etiam dies feriati. vide *Wurmser. 1. pract. 25. obs. ult.* ubi formam quoque libelli pro impetranda restitutione subjicit. Plenius de hujusmodi libellis, vid. *Oldendorp. class. 6. act. 8.* ubi de libello restitutionis minorum tractat. ut & 9. majorum. 10. quod metus causa. 11. doli mali.

gium postulaverit: eandem asserta causa citra obstaculum temporis differri sancimus: quia nequaquam steterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. Dari igitur debet, etsi [1] impetrata dimensio sese ultra temporis definitionem proferat: Qua dilatione, si à reo impetratur, etiam actor in requirendis probationibus uti minime prohibebitur. Dat. XIV. Kal. August. *Romæ*, CONSTANTINO Cæs. & MAXIMO Conss. 327.

De anno utili in quadriennium continuum transfuso. 1. Quæ tempora excipiuntur in restitutionibus.

VII. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

SUpervacuam differentiam utilis anni in integrum restitutionis à nostra republica separantes, sancimus, & in antiqua Roma, & in hac alma urbe, & in Italia, & in aliis provinciis quadriennium [2] continuum [3] tantummodo numerari, ex die, ex quo annus utilis currebat, & id tempus totius loci esse commune: Ex differentia enim locorum aliquod induci discrimen, satis nobis absurdum visum est. Quod non solum in minorum restitutionibus, (quibus utilis annus incipit currere, ex quo vicesimi sexti anni dies illuxerit) sed etiam in majorum [4] hoc idem adhiberi sancimus; ut & hic pro utili anno memorata continuatio temporis observetur ad interponendam contestationem, finiendamque litem. §. 1. Et quemadmodum omnis minor ætas excipitur in minorum restitutionibus; ita & in majorum tempus, in quo Reip. causa abfuerint, vel aliis legitimis causis, quæ veteribus legibus enumeratæ sunt, fuerint occupati, omne excipiatur: & non absimilis sit in hac parte minorum & majorum restitutio. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Conss. 531.

adde *Ferrar. in forma libelli super petitione restitutionis in integr.* Goth. Ad intellectum hujus legis & intra quantum tempus postulanda sit restitutio, vid. Afflict. *decis.* 177. Yanez. *lib. 2. rer. quotid. cap.* 11. & Boër. *decis.* 39. ANS. 4 Id est, si cum abessent reipublicæ causâ, læsi fuerint, intra quadriennium à suo reditu restitutionem postulant. Demus majorem in rationum computatione deceptum? Error calculi quadriennio non præscribitur. *l.* 8. *ff. de administr. rer. l.* 13. *ff. de diversis & temporal. præscr.* quin actio de dolo suum biennium retinet. *l. ult. C. de dolo.*

5 IV. D. VI. vid. *Papon. 3. Notar. 9. fol. 657. Oldendorp. class. 6. act. 9.*

6 *L. 8. l. 25. l. 28. §. 1. l. 32. ff. eod. l. 14. ff. de legation.*

7 Legati civitatum habentur pro præsentibus Reipubl. causa.

8 *L. 1. §. 1. l. 9. l. 15. l. 23. ff. eod. l. 2. §. 1. ff. si quis cautionib.*

9 Vid. *l. 19. §. 1. ff. de probat.*

10 *L. 1. in fin. l. 26. §. 9. l. 28. §. 2. ff. eod.* adde *l. 3. C. comm. utriusque.* *l. 2. C. de rescind. l. 7. ff. in integrum.* adde *Cujac. 13. obsery. 24.*

11 An & in stricti juris? utique. *l. 4. C. de dolo.* dicam plenius ad *l. 2. C. de rescind.*

12 Vid. *l. 3. C. comm. utriusque judicii.*

13 Restitutionem non petunt, sed officio judicis eis subvenitur. *Synops. Basil. 10. tit. 1. ex tit. 36. cap. 3.*

14 *L. 22. in fin. ff. eod. l. 3. C. de jure reipub. l. 9. ff. de appellationib.* An idem est in rege & fisco? negat Cynus hic. sed Guido Papæ *decis. 302.* refert, Carolum regem Franciæ restitutum fuisse sententia judicis adversus remissionem Comitatus Valentini quam Lud. Pictavienſi fecerat. 15 *L. 23. §. 1. ff. eod.* adde *Paul. 3. sent. 4. §. 8.*

TIT. LIV.

QUIBUS EX CAUSIS MAJORES [5] IN INTEGRUM RESTITUANTUR.

De officio legationis.

1. Imp. ANTONINUS A. Æmiliano.

SI propter officium *Legationis* [6] ad me bona fide factæ, absens & indefensus condemnatus es, instaurationem judicii jure desideras, ut ex integro defensionibus tuis utaris: nam eos quoque qui legationis officio funguntur, in eo [7] privilegio esse, in quo sunt, qui Reipub. causa absunt, receptum est. P. P. V. Non. Mart. DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

De Custodia *militari.*

II. Idem A. Dionysio.

SI idcirco apud arbitrum præsentiam tu facere non potuisti, quod sub *Custodia* [8] militari jussu Præsidis detinebaris, idque in veritate esse Præsidi provinciæ probaveris [9]: accipies causæ instaurationem. P. P. XIII. Kal. Oct. LÆTO & CEREALI Conss. 216.

Causa cognita *majoribus subveniri.*

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculo decurioni.

IN contractibus [10], qui bonæ fidei [11] sunt, etiam [12] majoribus officio judicis *causa* [13] *cognita* publica jura subveniunt. Dat. Non. August. DIOCLETIANO & Aristobolo Conss. 285.

De Republica.

IV. Iidem AA. Prisciano.

RE*spublica* [14] minorum jure uti solet: ideoque auxilium restitutionis implorare potest. Dat. II. Id. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO Conss. 285.

De reverso ab hostibus.

V. Iidem AA. Liciniano.

SI ab [15] *hostibus* cum patre ac matre captus, postea his ibi defunctis, legis Corneliæ beneficio reversus, successiones eorum quæsisti: exemplo utilis actionis, quæ in integrum restitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic objici solet) objectu res vindicare non prohiberis. Dat. XVI. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

16 IV. D. VII. & *L. Decret. 42.* Vide formulam hujus actionis apud Oldendorp. *class. 1. act. 11.*

17 Possessio parit in rem actionem. *l. 17. ff. de pign. & hypoth.* In rem actio possessiorem tenet. *l. 1. C. ubi in rem*, ex possessione est. *l. 24. §. 2. ff. de judiciis.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Bellon. *Supputat. lib. 1. c. 19.* ANS.

TIT. LV.

DE ALIENATIONE [16] JUDICII MUTANDI CAUSA FACTA.

Facta alienatione ratione mutandi judicii, possessor potest conveniri rei vindicatione, quam possessio parit. Bald.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Attalo.

CUm in [17] rem actionem possessio pariat adversario; alienatione etiam judicii mutandi causa celebrata, in integrum restitutio Edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venumdedit, & emptori tradidit: quem elegeris, conveniendi tibi tributam esse jure facultatem. Dat. VI. Kal. Decemb. *Vimiuacii* CC. Conss. 294.

TIT. LVI.

DE RECEPTIS [18] ARBITRIS [19]

De appellatione. De judicati actione. De pœna, si intra diem compromisso comprehensum judicetur.

1. Imp. ANTONINUS A. Nepotianæ.

EX sententia arbitri ex compromisso jure perfecto aditi [20], appellari non [21] posse, sæpe rescriptum est: quia nec judicati [22] actio inde præstari potest: & ob hoc invicem pœna [23] promittitur, ut metu ejus à placitis non recedatur. Sed si ultra [24] diem compromisso comprehensum, judicatum est, sententia nulla est, nec ullam pœnam committit, qui ei non paruerit. P. P. IX. Kal. Aug. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

De eo, qui præsentiam sui facere detrectat.

II. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Clementi.

SI contra compromissum adversarius tuus apud electum arbitrum præsentiam [25] sui facere detrectavit, placitæ pœnæ videtur obnoxius. P. P. VIII. Kalend. Januar. CARO & CARINO Conss. 283.

De doli except. De doli clausula.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Petroniæ.

ARbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes [26] vel evidens gratia eorum, qui arbitrati sunt, intercessit; adversus filiam [27] tuam agentem ex stipulatu, exceptione [28] doli mali uti poteris: sed ex doli mali clausula, quæ compromissi stipulationi subjici solet, filiam tuam convenire non vetaberis. P. P. III. Id. Januar. ipsis AA. Conss. 293.

De jurejurando. 6. De verborum subtilitate negligenda.

IV. Imp. [29] JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NE in arbitris cum sacramenti religione eligendis perjurium committatur, & detur licentia [30] perfidis hominibus passim definitiones Judicum eludere: sanctissimo [31] arbitrio & hujusmodi rem censemus esse componendam. §. 1. Si igitur inter actorem & reum, nec non ipsum Judicem fuerit consensum [32], ut cum sacramenti religione lis procedat, & [33] ipsi quidem litigatores [in scriptis] hoc suis manibus [34] vel per publicas personas [scripserint,] vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce deposuerint, quod sacramentis præstitis arbiter electus est, hoc etiam addito, *quod & ipse* [35] *arbiter juramentum præstiterit super lite cum omni veritate dirimenda:* ejus definitionem validam [36] omnimodo custodiri censemus; & [neque] reum, neque actorem posse discedere, sed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. §. 2. Sin autem de [37] arbitro quidem nihil tale fuerit vel compositum, vel scriptum, ipsæ autem partes literis hoc manifestaverint, quod juramenti nexibus se illigaverint, ut arbitri sententiæ stetur, & in præsenti casu omnimodo definitionem arbitri immutatam servari, literis videlicet eorum similem vim obtinentibus; sive ab initio hoc fuerit ab his scriptum, vel præfato modo depositum, dum arbiter eligebatur, sive post definitivam sententiam hoc scriptum inveniatur, *Quod* [*cum*] *sacramenti religione ejus audientiam amplexi sunt:* vel, *Quod ea, quæ statuta sunt, adimplere juraverint.* §. 3. Sed & si ipse solus arbiter hoc litigatoribus poscentibus, vel scriptis, vel depositionibus (ut dictum est) manifestum facientibus, præstiterit juramentum, *Quod cum omni veritate liti libramenta imponat:* similem esse [etiam] in præsenti casu prioribus ejus definitionem, & eam omnimodo legibus esse vallatam. §. 4. Et in his omnibus casibus liceat vel in factum, vel condictionem ex lege, vel in rem utilem instituere actionem, secundum quod facti qualitas postulaverit.

§. 5. Sin autem in scriptura quidem aut depositione nihil [38] tale apparuerit [39]: una autem pars dicat *juramentum esse præstitum*, quatenus arbitrali stetur sententiæ: hujusmodi litigatorum, vel solius [40] arbitri sermones minimè esse credendos: cum & si quis juramentum datum esse non judice suppositio, nec hoc scriptura partium testante, concesserit: incerti certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæpè accidit) non aliquid vigoris rebus judicatis inferat, sed in hujusmodi casu hæc obtineant, quæ Veteres super arbitris eligendis sanxerunt.

In AUTHENT. de judicibus. §. quia vero multæ. col. 6. tit. 11. al. 10. seu Novell. 82. cap. 11.

DEcernit *jus novum, nullum sic* [41] *fieri posse arbitrum*, ut cum sacramenti religione judicet: *sed pœnam statuat, qua præstita liceat à judicatis recedere. Si contra hoc judicatum fuerit, judex qui male judicat, si dolo facit, pœnam à Deo expectet: si ignorantia, nihil præter sacramentum ei erit, neque litigatores rursus damno afficientur.*

§. 6. Si quis autem post [42] arbitri definitionem subscripserit [43] ἐμμένειν (id est, *permanere*) vel πληροφορεῖν [44], (id est, *implere*) vel διδόναι, id est, *dare:* (Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter consuetudinem utilius visum est) etsi [45] non adjecerit ὁμολογῶ [46], id est, *spondeo:* & sic omnimodo per actionem in factum eum compelli ea facere, quibus consensit: Qualis enim differentia est, si hujusmodi verbis etiam ὁμολογῶ adjiciatur, vel hujusmodi vocabulum omnino omittatur; si enim verba consueta stipulationum, & subtilis, imo magis supervacua [47] observatio ab [48] aula concessit; & nos quidem nuper legibus à nobis scriptis, multa vitia stipulationum, multasque ambages, scrupulososque circuitus correximus: cur non & hujusmodi scriptura totam formidinem Veteris juris amputamus; ut si quis hæc scripserit, vel unum ex his, acquiescere eis compellatur, & ea ad effectum omnimodo perducere? Cum non sit verisimile, hæc propter hoc scripsisse, ut tantum non contradicat, sed ut etiam ea impleat, adversus, quæ obviam ire non potest, Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. Conss. 539.

De exceptione, & actione. 1. De temporis interruptione. 2. ut his quæ apud compromissarios facta sunt, in ordinariis judiciis uti liceat.

V. Idem A. Juliano P. P.

CUm antea sancitum fuerat in arbitris eligendis; quos neque [49] pœna compromissi vallabat, neque [50] Judex dederat, sed nulla sententia præcedente communis electio, *ut illorum sententia staretur*, procreabat; si quidem pro parte pulsata forma arbitralis procederet, exceptionem ei veluti pacti generari: sin autem pro actore calculus poneretur, nihil ex eo procedere ei præsidii: sancimus in eos arbitros, quos prædiximus, & quos talis consensus elegerit, sub eo pacto [vel] in scriptis, vel non in scriptis habito, ut eorum definitioni stetur: siquidem subscripserint

22 Ex sententia arbitri non oritur judicialis actio.

23 Utilitatem pœnæ debitæ ex compromisso observa.

24 Quid? Potestne compromissarius terminum prorogare? potest ubique, si ei data facultas fuerit: non poterit tamen in infinitum, quantumvis liberam potestatem habeat, sed ad duas aut tres vices ad summum. *Jas. ad l. ult. C. de sacrosc. eccles. Wurmser. 1. pract. 3. obs. 2.*

25 Vid. *l. 27. §. 4. ff. eod.*

26 Sordes *συναψιν Synops. Basil. 7. 2. cap. 55.*

27 Compromitti potest inter patrem & filiam.

28 *L. 32. §. 14. in fin. ff. eod.*

29 Hanc legem Basilicis abesse Cujac. notat *h. tit.*

30 Perjuria vitanda.

31 Abrogatur, vide *Nov. 82. c. 11. §. 1.*

32 Paria sunt jurare, & consentire, ut cum sacramenti religione lis procedat: modò de consensu appareat.

33 Nota formam jurandi in arbitrum. vide tamen *auth. prox. C. eod.*

34 Idem operatur scriptura propria ac manu tabellionis facta. *Bald.*

35 Nota de compromisso jurejurando, partium, & ipsius arbitri. delato tamen & recepto vide *auth. prox. C. eod.*

36 Ab arbitri sententia jurejurando electi non appellatur. vid. tamen *auth. prox. C. eod.*

37 Nota de arbitrio solo partium juramento delato. vide tamen *auth. C. eod.*

38 Nota de arbitrio nudo consensu partium delato.

39 Non præsumitur juratum, nisi probetur juratum.

40 Judex de actis & gestis in causa testificari non potest. vide *Socinum reg. 199.*

41 Hodie arbitri non sunt eligendi cum juramento. Quid si electi? Poterit ab illorum arbitrio recedi. *Novell 82. c. 11. ubi* vide *Cujac.*

42 Scripturam requiri in arbitrii homologatione hinc colligitur.

43 Subscripserit, ὁ μὴ ἀντιλέγων τὸ διοικισθέντι διδόναι, *Hal.*

44 Cujacius videtur legisse πληρῶν, 17. *obs. 16.*

45 Causa dubitandi ex eo videtur oriri: quod infinitivi, ἐμμένειν, πληροφορεῖν, διδόναι, & similes nullam animi inclinationem ostendant. Infinitivi namque ea est natura ut omnes ipse sequatur modos, cum ipsis ad significandum coalescat. Itaque Græci recte ἀπαρέμφατον appellarunt, quippe quod nihil indicet aut finiat: suus non est, sed aliorum. vid. *Scal. c. 114. de caus. linguæ Latinæ.* Quod cum ita sit, hujusmodi infinitivi destituti alterius modi verbo nihil significare videntur, & consequenter non obligare iis utentem. Ratio verò decidendi in eo est, repeti verbum ἀπὸ κοινοῦ. Eodem modo testamentum non minus valet, quod in nuncupando herede omissum sit verbum directum *Esto. l. 7. C. de testam. l. 1. §. 5. ff. de her. inst.* Idem dicendum in fideicommisso si omissum sit verbum *Volo. l. 10. C. de fideicomm.* Sic omissum verbum *Dare* non vitiat legatum. *l. 106. ff. de leg. 1.* si constat de voluntate, debetur legatum, licèt minus scriptum sit. *l. 70. §. 9. ff. de leg. 3.* 46 Inde homologatio & homologandi verbum practicis usitatum: ejus loco Barbari Emologare dicunt. 47 Subtiles & nimis onerosæ verborum formulæ in judiciis, arbitriis & stipulationibus desuetæ. vid. *tit. 58. C. eod.* 48 Abaula concessit, id est, non in usu. 49 Quoties sine pœna compromissum est, sententia arbitri est inutilis: nisi taciturnitate vel subscriptione confirmata sit. vid. *Oldend. c. 8. de except. num. 9.*

50 Arbitri vel mutuo partium consensu accipiuntur, vel à judice dantur.

Source : BIU Cujas

1 Ex sententia arbitri electi nudo pacto cum pœna & illa clausula, *rato manente pacto*, acceptata expresse vel tacite à partibus oritur actio & exceptio. Quid si vel nudo pacto vel stipulatione pœnali citra superiorem clausulam compromissum esse dicetur? ad pœnam agetur. Quid si nuda stipulatione? ad interesse sive id, quod interest. *Bar. hic & Wurmser. 1. pract. 22. obs.* 8.

2 De exceptione compromissariæ pronunciationis vid. *Oldend. c. 40. de except.* Interim notandum est, acta coram arbitro non valere, nisi scripta sint. vid. *Socin. reg. 5.*

3 Sententia arbitri executioni mandatur per judicem rei, nec respicitur locus arbitrii.

4 Exemplum vid. *in l. 5. ff. de re jud.*

5 Decem dierum silentio sententia arbitri approbata intelligitur.

6 Clandestina attestatio non infirmat arbitri sententiam.

7 *Nov.* 82. *c.* 11.

8 Citatio facta coram arbitro interrumpit præscriptionem.

pserint [1], postquam definitio processerit, *Quod non displiceat ambabus partibus eorum sententia:* non solum [reo] exceptionem [2] veluti pacti generari, sed etiam actori ex nostro numine in factum actionem, quatenus possit sententia ejus executioni mandari, in hac quidem Regia civitate ab officio eminentissimæ Præfecturæ, vel ejus, cujus [3] forum pars persequitur fugientis: in provinciis autem tam per Moderatores, quam per apparitores eorum, vel per Judices, quorum regimen [pars] pertimescit pulsata. Sin autem post sententiam minime quidem subscripserint [*Se*] *arbitri formam amplecti*, sed silentio [4] eam roboraverint, & non intra decem [5] dies proximos attestatio [6] missa fuerit vel judici vel adversario ab alterutra parte, per quam manifestum fiat definitionem non esse amplectendam: tunc silentio partium sententiam roboratam esse, & fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem competere. Altera autem parte recusante secundum præfatum modum, & implere statuta minime cupiente: nihil fieri præjudicii, neque parari vel exceptionem reo, vel actori actionem: exceptis videlicet arbitris, qui cum sacramenti religione electi sunt, secundum novellam [7] nostri numinis constitutionem: tunc etenim ea omnia servari [oportet,] quæ lege nostra super hujusmodi audientia definita sunt. §. 1. Licet non ignoremus Julii Pauli opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetigerunt [quidem] hujusmodi quæstionem, quam in præsenti aggredimur, non autem peritissime peregerunt, sed usque ad quasdam actiones temporales standum esse existimaverunt: plenius tamen, & generaliter definimus, conventum in scriptis apud compromissarium judicem factum ita temporis [8] interruptionem inducere, quasi in ordinario judicio lis fuisset inchoata. §. 2. Ad hæc generaliter sancimus, in his quæ apud compromissarios facta sunt; si aliquid in factum respiciens vel professum est, vel attestatum, posse eo & [9] in ordinariis uti judiciis. Dat. VI. Kal. * LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De mulieribus.

VI. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus mulieres [10] suæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permisit, & à quibus eas jussit abstinere, licet summæ atque optimæ opinionis constitutæ in se arbitrium susceperint, vel, si fuerint patronæ, etiamsi inter libertos suam interposuerint audientiam, ab omni judiciali [11] agmine separari, ut ex earum electione nulla pœna, nulla pacti exceptio adversus justos earum contemptores habeatur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

9 Confessiones & attestationes coram arbitro valent, etiam finito compromisso. 10 Mulier non potest esse arbiter. Ante hanc constitutionem. vid. *Cujac.* 13. *obs.* 22. putat mulieribus integræ famæ id licuisse. Nam & Homeri 8. Odyss. Areta uxor Alcinoi dicitur etiam inter viros lites disceptasse, & moribus Galliæ mulier inter beneficiarios, aut subditos suos ordinariam jurisdictionem habere potest, qui mores confirmantur *cap. dilect.* 3. x. *de arbitr.* 11 *L.* 21. ff. *de procur. l.* 2. §. 1. ff. *de his qui veniam ætatis*, adde *l.* 4. ff. *de curat. furiosi, l.* 2. ff. *de reg. jur.*

TIT. LVII.

DE SATISDANDO. [12]

Procurator actoris factus apud acta non tenetur satisdare de rato, sed de defendendo. Bart.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

NOn est incerti juris, eum qui apud acta [13] factus est agentis procurator, non compelli *ratam rem dominum habiturum* satisdare: hoc enim casu veluti præsentis [14] procuratorem intervenire intelligendum est. Itaque etsi postea mutata [15] voluntate procuratorem esse [16] noluerit, tamen judicium, quo quasi procurator expertus est, Judex ratum habere debebit. Sin autem ei ab adversario suo opposita [17] fuerit in ipso litis exordio defensionis allegatio: etiam ipse quasi absentis in hac parte procurator satisdationem super excipienda lite præstare cogitur: qua non præcedente, lis, quæ ei data est, ulterius procedere à judice non conceditur. Rei autem procurator vel defensor, etiam sub gestorum testificatione factus, in ipso litis limine *judicatum* [18] *solvi* satisdationem in omnibus causis præstare cogitur. Dat. IX. Kal. Novemb. CC. CONSS. 294.

12 IV. *Inst.* XI. 11. *D.* VIII. IX. XI. & VII. *D.* IX. & XXXIX. *D.* I. II. III. & XLVI. *D.* VI. VII. & *Paul. I. sent.* 11. Satisdant actor, reus, eorumque procuratores: actor de lite persequenda & expensis litis, & decima litis si succubuerit, id ut observaretur in Gallia, ostendi in Authentica *generaliter l.* 25. ff. *de Episc. & Cler.* Reus præsens satisdat judicio sisti §. 2. *inst. de satisd.* vid. *Wurmser. 1. pract.* 10. *obser.* 1. Procurator actoris & rei satisdat quoque, ut J. dicetur.

13 Procurator datus ab actore apud acta, non satisdat ratam rem dominum habiturum, sed si datus ab absente, & de ejus mandato dubitatur, *l.* 1. ff. *de procur.* §. 3. *inst. de satisd.* satisdabit rem ratam. vid. *Oldend. claff. 1. act.* 7. de satisdatione procuratoris actoris, vid. *Wurmser. 1. pract.* 10. *obs.* 1. 14 Procurator præsentis non cavet de rato.

15 Mutatio procuratoris clandestina nocet adversario. 16 Al. *esse, dominus noluerit:* sed recte subauditur. *Russard. Charond.* 17 Procurator actoris tenetur cavere de defendendo in causa reconventionis, *l.* 15. *in fin. ff. de procur. Bart.* & merito, cum in ea partes rei sustineat.

18 Procurator rei satisdat de judicato solvendo. *l.* 46. §. 2. ff. *de procur.* De cujus actionis formula vid. *Oldendorp. claff. 1. act.* 7. & ff. *judicatum solvi.* §. 4. §. 5. *Inst. de satisdat.* De satisdatione procuratoris rei, vid. *Wurmser. 1. pract.* 3.

TIT. LVIII.

DE FORMULIS [19] ET IMPETRATIONIBUS [20] ACTIONUM [21] SUBLATIS.

De formulis

I. Imp. CONSTANTINUS A. Marcellino Præsidi Phœniciæ.

HUris formulæ [22] aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus radicitus amputentur. Dat. x. Kal. Febr. CONSTANTIO III. & CONSTANTE II. AA. CONSS. 342.

De Impetratione *actionis.*

II. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hiero P. P.

NUlli prorsus non [23] impetratæ actionis in majore vel minore judicio agenti opponatur exceptio, si aptam rei, & proposito negotio competentem eam esse constiterit. Dat. x. Kalend. Maji, FELICE, & TAURO CONSS. 428.

19 *L.* 1. J. *cod.* vid. *authorem ad Herennium lib.* 1. Causa cadebat, qui non quemadmodum oportet elegisset. Erant autem formulæ omnium rerum apud veteres. *Cic. pro Roscio Comœdo.*

20 *L.* 2. J. *eod.*

21 Id est, de formulis in actionibus usitatis sublatis. Sunt etiam scrupulosæ hujusmodi solennitates in stipulationibus. §. 1. *Instit. de verb. oblig.* donationibus. *l. ult.* J. *de donat.* arbitriis: *l.* 4. *in fin.* ff. *de arbit.* testamentis. *l.* 15. J. *de Testament.* bonorum possessionibus. *l. ult.* J. *de bon. possess.* denunciationibus. *l. si quis. C. Th. de denuntiationib.* interdictis. *l. ult.* J. *de interdict.* adoptionibus. *l.* 2. *in fin.* J. *de adopt.* & emancipationibus. *l. ult.* J. *de emancip.* sublatæ. 22 Non tamen actiones sunt sublatæ. *l.* 2. J. *eod.* Aliud enim actio, aliud actionis formula. Illa ad agendi substantiam, hæc ad formam, & quidem verbalem, eamque scrupulosam nimis refertur. 23 Ita ut hodie actiones ex legibus & edictis nobis ipso jure competant, etiam si non postulentur.

TIT. LIX.

DE JUREJURANDO PROPTER CALUMNIAM DANDO. [24] [25]

De probationibus. I. *De quæstionibus.*

I. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

IN omnibus causis, sive propter literas fuerit apud te certatum, sive propter instrumenta, sive propter quicquam aliud, in quo

24 De hoc jurejurando calumniæ vid. *Soc. reg.* 208. 209. Dixi plura in praxi civili, *tit. de jurejur.*

25 Nec remittendo, *l.* 2. J. *eod. c. cæterum.* 5. x. *de juram. calumn. &c.* I. §. 1. *de juram. calumn. in* 6. & 22. *Eclog.* 6. *Novell.* 49. *Nov. Leonis* 97. 107. vide *Wurmser. 1. pract.* 14. Hoc non servatur in Gallia, quia non solent Galli uti calumnia. Hodie tamen hoc observari esset utile, vid. *Rebuff. in præam. epist. gloss.* 5. *num.* 50. Non servatur etiam jure Feudistico. 2. *Feud.* 35. §. 1.

necessitas probationis incumbit: sancimus non [26] aliter easdem probationes præstare compelli, nisi prius qui eas exposcit, juramentum de calumnia præstiterit, *Quod non causa differendi hujusmodi proposuit allegationes:* nam sacramenti timore [27] contentiosa [28] litigantium [29] instantia compescitur. §. 1. Ne autem perperam in quæstionem [30] servorum quidam venientes, sui animi crudelitatem exerceant, non aliter concedi eis, qui quæstionem servorum exposcunt, ad hoc venire, vel à judicibus audiri, nisi prius tactis [31] sacrosanctis scripturis deponant, *quod non odio servorum, vel propter offensas coheredum ad hoc venerunt: sed quia aliter* [32] *rerum hereditariarum veritatem exquirere vel ostendere non possunt.* Dat. XII. Kal. Octob. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

In AUTHENT. de his qui ingred. ad ap. §. fin. col. 5. tit. 4. al. tit. 11. seu *Nov.* 49. cap. 3.

Hoc sacramentum hodie remittitur, cum in initio juret nihil se calumniose in toto negotio exigere.

De litigatoribus & patronis causarum. Quid *jurandum.* 1. *Ubi jurandum.* 2. *De administrantibus res alienas.* Quid *jurandum. De aliis juramentis.* 3. *De absente.* 4. *De sacramento non remittendo.* 5. *Si mandatum esse non constet.* 6. *Si actor.* 7. *Vel reus jurare noluerit.* 8. *De utilitate & usu hujus legis.* 9. *De litibus tempore hujus legis latæ pendentibus vel futuris.*

II. Idem A. Joanni P. P.

CUm [&] judices [33] non [34] aliter causas dirimere concesserimus, nisi sacrosanctis [35] Euangeliis propositis & patronos [36] causarum in omni orbe terrarum (qui [37] Romano imperio suppositus est) prius jurare, & ita perferre causas disposuerimus: necessarium duximus præsentem legem ponere, per quam sancimus in omnibus litibus quæ fuerint post [38] præsentem legem inchoatæ, non aliter neque [39] actorem neque fugientem [40] in primordio litis exercere certamina, nisi post narrationem [41] & responsionem [42], antequam utriusque partis advocati sacramentum legitimum præstent, ipsæ principales personæ subeant jusjurandum: Et actor quidem juret, *Non calumniandi animo* [*litem se*] *movisse, sed existimando bonam causam habere:* Reus autem non aliter suis allegationibus utatur, nisi prius & ipse juraverit, *Quod putans* [43] *se bona instantia uti, ad reluctandum pervenerit:* & postea [44] utriusque partis viros disertissimos advocatos ([secundum] quod jam dispositum est à nobis) juramentum præstare, sacrosanctis [45] videlicet Euangeliis ante judicem positis. §. 1. Sin autem vel dignitas vel sexus personæ non concesserit eam ad judicem pervenire, in domo [46] litigatoris sacramentum procedere: altera videlicet parte vel procuratore ejus præsente.

Quid *jurandum.*

In AUTHENT. De his qui ingred. ad appell. §. fin. col. 5. tit. 4. al. 11. seu Novell. 49. cap. 3.

IN isto juramento adjiciendum est, Nullam in tota lite exacturum probationem, nisi quam pro veritate putat quis necessario esse exhibendam: *ne sæpius juretur in causa.*

Ubi & coram quibus jurandum.

In AUTHENT. ut litigantes jurent. §. 1. col. 9. tit. 7. al. 5. seu Novell. 124. cap. 1.

PRincipales personæ, vel illæ, ad quas negotium in medio migraverit, coram judicibus jurent, Quod nihil penitus causa patrocinii judicibus vel alii cuicunque personæ pro hac causa dederint, vel promiserint, vel postea dabunt, vel per se, vel per aliam mediam personam: *exceptis his, quæ propriis advocatis pro patrocinio præstant, aliisque personis, quibus nostræ leges dari disponunt.* §. 1. *Sed si in sacro consistorio lites vel consultationes intromittantur, sub præsentia sacri Senatus prædictum jusjurandum præstetur.* §. 2. *Sed si qui litigantium ad judicem venire nequeunt: prædictum jusjurandum præstent coram officiis ab administrantibus directis ad eos cum adversa parte.* §. 3. *Mulier honestæ vitæ absente adversario juret coram officialibus.* §. 4. *Sed si partes in alius locis abesse contingat, vel una earum absens fuerit, juret sub gestis monumentorum apud judicem provinciæ vel apud defensorem locorum.* §. 5. *Si quis autem litigantium prædictum jusjurandum præstare noluerit: per sententiam judicis actor casum actionis, reus condemnationem sustineat.* §. 6. *Tutores & curatores in causis quas agunt, prædictum jusjurandum præstabunt.*

§. 2. Quod observari oportet, & si [47] tutores, vel curatores, vel aliæ [48] quædam sint personæ, quæ administrationem alienarum rerum auctoritate legitima gerunt. Convenit enim & ipsos jurejurando affici [49]: *Quia ipsi causam scientes, ita ad eam perveniunt:* neque enim pupillus [50], neque adultus, vel aliæ hujusmodi personæ: sed ipli, qui pro eis tutelam, vel curam, vel aliam legitimam gerunt administrationem, scire [51] possunt causam, & ita ad judicium pervenire: eo quod ex animi sui scientia [52] jurent. Et licet veræ causæ natura alia forsitan est: tamen quod [53] quisque credit, & existimat, hoc est jurandum. Omnibus aliis juramentis, quæ vel ex præteritis descendunt legibus, vel à nobis disposita sunt, in sua firmitate duraturis. §. 3. Sin autem adfuerit [54] alterutra pars, & per procuratorem causa ejus agitetur: non ante licentiam habeat actor litem exercendam suo procuratori mandare, nisi prius actis intervenientibus in [55] provincia, in qua degit, sacramentum calumniæ subeat. Similique modo si reus abfuerit, & forsitan per *judicatum solvi* stipulationem procuratorem ordinaverit, vel defensor [56] pro eo intervenerit: & ipse vel præsente actore per se, vel per [57] instructum procuratorem [58], vel etiam absente eo (si hoc judex perspexerit) inter acta juramentum præstet, quod reum dare antea dispositum est. §. 4. Sed quia veremur, ne forsitan quidam collu-

26 *L.* 9. J. *de reb. cred. l. ult.* J. *de fidei commiss. l.* 34. §. 7. *l.* 37. ff. *de jurejur. l.* 11. §. *pen.* ff. *rer. amot.*

27 Cur inventum juramentum calumniæ.

28 Hic colligunt in causis voluntariæ jurisdictionis, puta cum agitur de impetrando privilegio, vel impetranda dispensatione hoc juramentum locum non habere.

29 Demus judicem ex officio aliquid facere, num (quasi litigans) jurabit de calumnia? non jurabit: Cur? cum inquirit ex officio non litigat. *Bald.*

30 Qui servos in quæstionem petit, jurat de calumnia: sed & aliis se probationibus destitui. *Tormenta* probationum reliquarum subsidia sunt. J. *cod. l. ult.* J. *de quæstionib.*

31 Qui ita jurat, corporaliter jurat.

32 Quæstio non exposcitur, nisi desperatis aliis probationibus.

33 Judices non admittunt litigatorum causas, nisi prius litigatores juraverint.

34 *Nov.* 90. *c. ult. in fin.*

35 *L.* 13. §. 4. J. *tit. prox.* 7. *Eclog.* 8. *ex tit.* 14. 16.

36 Advocatus munere suo fungi non potest, antequam juret.

37 Leges imperatoriæ non obligant extraneos. dixi *l.* 1. ff. *de summa Trinit.*

38 Leges dant formam futuris negotiis. *l.* 7. ff. *de legibus.*

39 Jurare de calumnia principales ipsæ personæ tenentur. vid. *Socin. reg.* 207.

40 Id est, reum, qui ut sæpius judicium solet defugere. *l.* 5. ff. *de arbitris.* ob id fugiens dictus.

41 Petitio actoris, reique responsum, præcedere solet exactionem juramenti. Quid hujusmodi omissio vitiatne processum? vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 71. *n.* 7. 8. 32. Potest remitti? parentibus & patronis remitti potest. vid. *Forner.* 2. *select.* 4. *Cujac.* 9. *obs.* 37. *l.* 34. §. 4. ff. *de jurejur.* Aliis ita remitti non potest, quin judices officio possint exigere. *Bald. hic*, vid. §. 4. J. *eod.*

42 Id est, litis contestationem.

43 Confessio de credulitate æquè præjudicat, ac confessio de veritate, vid. *Socin. reg.* 68.

44 Nota ordinem jurandi. Priore loco, actor, secundo reus: tertio advocati jurant.

45 *In pr.* ff. *eod.*

46 *Nov.* 123. *c.* 7. 124. *c.* 1. *vers. si autem.* De denunciationibus ad domum, vid. *Cujac.* 7. *obs.* 15. vid. *Nov.* 124. *c.* 1. *l.* 15. ff. *de jurejur.*

47 *Nov.* 124. *c.* 2. *vers. In causis.* Legitimi administratores jurare debent de calumnia.

48 Etiam procuratores ex officio dati & fisci. *Gayl.* 1. *obs.* 89.

49 Sic Suetonius in Caligula, *cap.* 15. *circa med.* ut omnibus juramentis adficerentur: ubi tamen vulgo legitur *adjiceretur.*

50 Pupilli justa ignorantia præsumitur. Sciens non præsumitur pejerare aut fallere. *l.* 26. ff. *de jurejur.* Nihil posse scire intelligitur. *l. ult. ff. de jur. & fact.* Hinc colligit Bald. Personam in qua nulla est discretio juris & facti, non jurare de calumnia: & tamen admitti ad testimonium, quod in eo ferendo non exigatur scientia juris, sed facti, quæ sensu corporali illi innotescit.

51 *L.* 7. ff. *de in integ. restit.*

52 Sui sententia, *Cujac.* 12. *obs.* 21. & ita sunt locuti Veteres. *Livius* 22. *Cicer. in Acad.* & 3. *offic. Gell.* 4. *cap. ult. l.* 3. §. 2. *in fin. ff. de testib.*

53 Et ita qui jurat posse excusari à perjurio, si id juraverit, quod crediderit. Juramentum de calumnia est crudelitatis: de cujus forma usitata in quibusdam Germaniæ locis, vide *Wurmser. 1. pract.* 14. *obs.* 8.

54 *Nov.* 124. *cap.* 1.

55 Jurari alibi potest de calumnia, quam in foro, in quo litigat reus, id est, actor de calumnia jurare potest eo loco sui domicilii, non in foro judicis apud quem experitur.

56 Quid si sit conjuncta persona? quid si ignoretur ubi reus vivat? curator bonis dabitur juraturus de calumnia. *Facit l.* 15. ff. *ex quibus causis major.* vide *Bald. hic.*

57 Dixi superius de hac re.

58 An jurare de calumnia domini procurator possit, vide quæ notavi *l.* 34. §. 3. ff. *de jurejurand.* Utique jurare posse hic ostenditur, & est exemplum apud Livium decimo tertio. Demus principalem seu dominum jurasse de calumnia, an iterum procurator de calumnia jurare cogitur? hoc interpretes volunt: eo tamen casu tantum, quo procuratoris confessio & contumacia noceret domino. vid. *Wurmser. 1. pract. 5. obser.* 8. Quid? hæredi potestne deferri juramentum calumniæ? vid. *l.* 12. *in princ.* J. *de reb. credit.*

Source : BIU Cujas

collusione aliquâ utentes, remittere [1] videantur inter se hujusmodi sacramentum, & ex prædicta dissimulatione nostram sanctionem deludant: sancimus, omnes judices, licet ex compromisso [2] cognoscant, vigorem suum exercentes (quia non pro commodo privatorum, sed pro [3] communi utilitate præsentem legem posuimus) minime [4] pati tale sacramentum remitti; sed omnimodo hoc & ab actore, & à fugiente exigi: ne paulatim videatur hujusmodi res defraudari, & sacramentum vel ptincipalium personarum, vel advocatorum ex quacumque parte mutilari. §. 5. Hoc etiam huic legi addendum esse censemus: ut si quis pro alio litem movere [5] voluerit, & nullo mandato prolato, sed per fidejussionem ratam rem dominum habiturum, suam personam firmaverit: ne vel ex hac machinatione lex circumscribi videatur, sancimus, si quid tale in posterum emerserit (sive pro una persona quis litem movere voluerit, sive pro aliquo corpore [6], vel vico vel alia universitate) fidejussionem quidem [7] solitam præstare: litem autem ulterius [8] minime procedere, nisi intra à judice statuendum tempus faciat personas principales [9] sacramentum subire, vel præsente adversario, si hoc maluerit, vel pro eo agente, vel [10] penitus altera parte cessante, inter acta apud defensorem locorum hujusmodi sacramentum [calumniæ,] vel ab ipso pro quo agitur, vel [à] plurima [11] parte vel idonea universitatis procedat. §. 6. Quod si actor noluerit sacramentum calumniæ subire, & hoc legitime fuerit approbatum [12]: non liceat ei penitus ad litem pervenire, sed [13] cadat ab instituta actione, quasi [14] improbus litigator, & tristitia [15] judicum ei cum summa interminatione occurrat, & à judicio eum quam longissime expellat. §. 7. Sin autem reus hoc sacramentum subire recusaverit, in his capitulis quæ narratione comprehensa sunt, pro [16] confesso habeatur, & liceat judici sententiam proferre, quemadmodum ei ipsa rei qualitas suggesserit. §. 8. Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores minuentur: sic pro judiciis putabunt sese homines in sacrariis [17] fisti. Si enim & ipsæ principales litigantium partes per juramentum lites exerceant, & causarum patroni præbeant sacramentum, & ipsi [18] judices propositis sacrosanctis scripturis tam totius causæ faciant examinationem, quam suum proferant arbitrium: quid aliud, nisi pro hominibus Deum in omnibus causis judicem esse credendum est? Antiqua itaque calumnia [19] quiescente, & ejus ambagibus, constitutio nostra dilucida & compendiosa in terris clareat omnibus, & sit maximum dirimendarum [20] causarum remedium. §. 9. Sed prædictum sacramentum in litibus quidem, quæ necdum sunt inchoatæ præstari volumus in ipso [21] litis primordio. Sin autem causæ adhuc pendentes inveniantur: vel post litem contestatam, & post solitas judiciales cautelas jam præstitas: si quidem præsto fuerit utraque persona, & in eadem civitate vel in territorio ejus moratur: & in his litibus sacramentum locum habere, & in primo post hanc legem ingressu eum compelli jusjurandum præstare. †. Sin autem una pars adfuerit, ne videatur propter absentiam personæ lis differri, & aliquod contrarium eveniat nostro proposito, & quod pro [22] compendio litium introductum est [protinus] hoc in adversariam figuram transformetur: jubemus præsentem quidem personam omnimodo dare sacramentum, absenti [23] autem in pendentibus dumtaxat litibus (secundum quod prædictum est) hoc concedi. Sin autem utraque principalis persona abfuerit, ne diutius lites protelentur, etiam sine datione sacramenti lites pendentes suo decurrant tramite. P. P. IV. Kal. Augusti. JUSTINIANO A. IV. & PAULINO V. C. CONSS. 534.

1 Juramentum calumniæ utrum remitti possit, vid. *Gayll.* 1. *obs.* 84.

2 Coram compromissario judice juratur de calumnia.

3 Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, pactis privatorum remitti non potest.

4 Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quæstione, adde *Fornar.* 2. *select.* 4. Ferrariensis tamen putat remitti, & partem allegare, hoc est dicere posse se simplici dicto adversarii stare velle. *Ferrariens. in forma libelli de opposit. contra testes in verbis, & non jurat.* 9.

5 Id est, agere.

6 Procurator admittitur ad jurandum de rato in causa privatorum, sed & in causa corporum, vicorum, universitatum. 7 Id est, de rato. 8 Id est, ultra litis contestationem. 9 §. 3. S. *eod.* 10 Actor jurare potest de calumnia: vel eo præsente vel absente: ut & absente vel præsente ejus procuratore, vel apud acta. 11 Et in privatorum & universitatum causis jurandum est de calumnia. vid. *l. ultim. ff. D. ad municipal.*

12 Juramentum calumniæ non committi ipso jure hinc colligunt. vide *Gaillum 5. observ.* 86.

13 Pœnam actoris nolentis jurare de calumnia observa. 14 Actor nolens jurare de calumnia, præsumitur improbus litigator. 15 Id est, severitas. 16 Reus juramentum calumniæ recusans, habetur pro confesso. *l.* 38. *ff. de jurejurand. &* §. 1. *Instit. de pœna temere litigant.*

17 Judicia cum recte procedunt, æquitatis delubra: cum depravantur, foveæ fallaces & cæcæ. *Ammian.* 30.

18 *In princip. S. eodem.*

19 Id est, calumniæ actionem: de qua *instit. de pœna temere litigantium.* §. *utriusque.*

20 Juramentum remedium maximum expediendarum litium. *l.* 1. *ff. de jurejur. Paul.* 2. *sent.* 1. §. 1.

21 Juramentum de calumnia in ipso litis primordio præstandum.

22 Ut litium compendia quærenda, ita eorum fugienda est comperendinatio, sive dilatio.

23 Vid. quæ scripsi ad *l.* 15. *ff. de jurejur.*

3. Idem. *

PAteat omnibus nostram rempublicam procurantibus conventiculam seu conspirationem jurisjurandi religione, vel quoquo modo compositam, à nostra majestate prohiberi & detestari: Unde hujus rei fautores & socios ab omni publico honore sibi commisso infamiæ nota privamus: non habentibus autem ad ullum publici honoris gradum accedendi licentiam penitus amputamus.

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS.
DE JUDICIIS. [1]

De stipulatione usurarum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Clementi.

IUDICIO cœpto [2], usurarum [3] stipulatio non est perempta: Supereſt igitur, ut debitorem ejus temporis quod [4] non est in judicium deductum convenire possis. P. P. Kal. April. ANTONINO II. & GETA. II. CONSS. 206.

Si sapius tutelæ agatur.

II. Iidem AA. Valerio.

LIcet judice accepto [5], cum tutore tuo egisti, ipso [tamen] jure actio tutelæ sublata non est: & ideo si rursus eundem [6] judicem petieris, contra [7] utilem exceptionem rei judicatæ, si de specie [8], de qua agis, in judicio priore tractatum non esse allegas, non inutiliter replicatione doli mali uteris [9]. P. P. VI. Kal. Januar. FAUSTINO & RUFO CONSS. 211.

Si quæstio status bonorum disceptationi concurrat.

III. Imp. ALEXAND. A. Faustinæ.

QUoties quæstio status [10] bonorum disceptationi concurrit: nihil prohibet, quo [11] magis apud [12] eum quoque, qui alioquin [13] super causa status cognoscere non possit, disceptatio terminetur. P. P. VI. Id. Februar. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De quæstione evictionis omissæ.

IV. Idem A. Popilio.

SI cum tibi pretium prædiorum à curatoribus comparatorum reputaretur [14], & instrumenta emptionis traderentur [15], quæ-

1 Seu cognitionibus judicum datorum à magistratu vel Principe, 5. *ff.* 1. & 2. *C. Theod.* 18. & 7. *Synops. Basil.* 1. & 2. *Decret.* 1. & 2. *Sext.* 1. & 2. *Clem* 1. & 2. *Extravagant.*

2 Stricti juris sc. finge usuras stipulanti promissas: & ita concilia hanc *l. cum l.* 13. *in fin. ff. de usur.* Cæterum judicium cœptum dicitur interdum lite contestata, interdum sola citatione.

3 Lite contestata usuræ currunt. *l.* 35. *ff. de usur.* Sortis obligatione (adde & præteritarum usurarum) in judicium deducta, pœna cresçit. *l.* 99. *de verb. oblig.*

4 Petitio sortis non impedit cursum usurarum pendente judicio *Bald.* Usuræ quæ pendente judicio emergunt, si non eodem judicio vel à principio litis petitæ sint, alio judicio sunt petendæ. 5 Judex acceptus delegatus ab ordinario. *l.* 5. *ff. eod.* 15. *ff. de re judic. Zas.* non ordinarius, ut vult Odofredus. 6 Causæ continentia non est dividenda. *l.* 16. *ff. eod.* Quæri potest quemadmodum hic ad eundem judicem sit eundum, cum constet judicasse, atque ita officio suo jam functum esse. *l.* 42. *ff. de re judic.* Aliter hic species nobis est fingenda: Datus enim hic judex fuit generaliter ad finiendam tutelæ actionem: unicam autem tantum ejus speciem hic definit ac decidit, ideoque officium ejus non extinctum. *l.* 43. *ff. de recept. arbitr.* 7 Contra utilem exceptionem datur replicatio doli. 8 Si petitio generalis, prosecutio specialis sit, & postea sententia generaliter feratur, ea utique restringitur ad prosecuta & allegata tantum, non ad ea quæ in judicium non deducta fuerint. adde *l.* 3. S. *de transact. l.* 43. *ff. de arbitris.* 9 Nisi cum generaliter petiisses, de una tantum specie probaveris. *l.* 29. S. *de transact.* nisi id quod nunc petis continebatur principali, ut sunt fructus, usuræ, & evictiones. *l.* 4. *ff. eod.*

10 Si quæstio status in controversiam motam inciderit, neglecta principali causa status priori loco cognoscitur. *l.* 6. *ff. de ord. cogn.* 11 Id est, quo minus. *Azo & Gloss. interlinearis, Cujac. ad l.* 7. §. 2. *ff. pro emptore.* 12 Qui de re aliqua principaliter non potest cognoscere, si incidenter ea movebitur, de ea cognoscet. 13 A contrario collige, eundem judicem quæstionis principalis judicem esse causæ & emergentis seu incidentis. *Bald.* 14 Dum illi rationem tutelæ tibi rederent: possunt enim tutores & curatores contrario judicio tutelæ pupillis suis reputare, quod eorum nomine impenderint. *l.* 1. §. 4. *ff. de contraria.* 15 Sensus est, pupillum curatori suo litem movisse, curatorem ei reputasse pretium fundi comparati, eamque emptionem ut probaret, instrumenta emptionis in judicium protulisse: mox Popilium sententia judicis damnatum, eam impensam curatoris agnoscere, curatorem emptionis instrumenta Popilio tradidisse: finita mox lite, Popilio fundum evictum fuisse venditorem non solvendo, mox adversus curatorem egisse. eo scil. nomine, quod cum supradictum fundum emeret, cautionem omisisset evictionis: Curator hujusmodi negligentiam nunquam sibi reputatam fuisse à Popilio, vel in ipso judicio, vel cum ei instrumenta emptionis traderentur, negat. Contendit itaque hoc negotium & sententia judicis, & spontaneo Popilii consensu finitum: semel finitam litem non instaurari. Quo jure pro curatore judicatum est. Quo jure, inquies, cum minor adversus rem judicatam restituatur si se deceptum læsumve probaverit. S. *adversus rem judicatam.* & minores juris ignoratione decepti restituantur. *l.* 2. S. *de jur. & fact. ignor.* Zasium res ea movit *hic num.* 4. ut diceret minorem esse restituendum: cui non illibenter accedo, nisi dicas, Popilium jam majorem vigintiquinque annis curatoris judicium dictasse.

stionem omissæ evictionis [16] non movisti: intelligis semel finitam litem instaurari non posse. P. P. Kal. August. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

De Judice delegato.

V. Imp. GORD. A. Marcello.

A Judice [17] judex delegatus [18], judicis dandi potestatem non habet [19]: cum ipse judiciario munere fungatur [20]: nisi à Principe judex datus fuerit. P. P. IV. Non. Septemb. ULPIO & PONTIANO CONSS. 239.

Quid sit judici per se, vel per Consiliarios expediendum.

In AUTHENT. ut defun. seu fun. eor. non injur. à cred. §. illud col. 5. tit. 15. al. 13. seu Novell. 60. cap. 2.

AD hæc, si administrator sit, & publicis occupationibus impediatur, litem apud se agitandam saltem in contestatione audiat: & rursus in medio semel, & in fine omnia etiam quæ sunt examinata, consequenter audiat, & sic ferat sententiam & appellationem, si fiat, suscipiat: cætera licet expediri per consiliarios. Item judex appellationis rem per se audiat. Delegatus autem omnino per se litem una cum consiliariis examinet. Sed si contra hoc factum fuerit, graves pœnæ sequentur: nam Administratores & delegati viginti librarum auri multam præstabunt: Consiliaris, si quidem advocati sint, ab advocatione expellentur: si vero non sint, sed cingulum habeant: cingulo privabuntur, & decem libras auri præstabunt.

De servis.

VI. Idem A. Juniæ.

SErvus [21] in judicio interesse [22] non [23] potest: nec si condemnatio aliqua in personam ejus facta sit, quod statutum est, subsistit. Dat. XV. Kalend. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Contra servum detentorem rei pignori obligatæ non potest agi ex persona domini sui defuncti, sed missio in bonorum possessionem petenda est.

VII. Impp. DIOCLET & MAXIM. AA. & CC. Hyrinæ.

CUm [24] debitoris tui servum tibi pignoris jure obligatum, bona domini sui quondam rebus humanis exempti tenere profi-

16 Evictio est de appendicibus & appendix venditionis. Qui de principali egit omisso accessorio, si postea in sententia nulla accessorii fiet mentio, accessorium intelligitur remissum, & ita finitum, ut postea ejus nomine quæstio moveri non possit.

17 Jurisdictionem habente, id est, magistratu. *Livius* 3. & *ff. de jurisdict.*

18 Pedaneus judex delegatus à judice non à Principe judicem dare non potest. *l. ult. ff. de off. ejus cui mandata. l.* 5. *ff. de jurisd.* Cur tam varie? Principis delegatus habet apparitores proprios, & adsessores, ad instar magistratus: quod cæteri delegati non habent. vide *Ngr.* 60. *c.* 2. *Cujac.* 12. *observ.* 1. adde *Hartmannum 2. pract.* 1. *obs.* 8.

19 Imo habet, ut legatus proconsulis. *l.* 12. §. 1. *ff. eod. l.* 12. *ff. de off. proconsul.* solve, Speciale est in proconsule. *Accurs.*

Bald. Zas. hic. An perpetuo verum est à delegato judice non subdelegari? *Zasius ait hic n.* 15. idque ita verum esse, ut ne quidem in causis necessarii impedimenti, vel post litis contestationem, vel partium consensu subdelegare possit. 20 Loco alterius scil. non proprio. *l.* 3. *ff. de off. ejus cui mandat.* Quod proprium non habemus dare alteri non possumus, At proconsulis legatus nihil propri habet. *l.* 13. *ff. de off. proconsul.* & tamen subdelegat. *l.* 12. *d. tit.* solve, In legato proconsulis vestigia quædam sunt magistratus, ex quo lex ita censuit ac voluit, ut mandare suam jurisdictionem, & subdelegare possit. Ideoque proconsul dicitur propriam jurisdictionem legatis dare. *l.* 4. *ff. de off. ejus cui mandat.* lex illa conciliari ita potest cum *l.* 13. *ff. de off. proconsul.* ut sit sensus: Legatus proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, qua uti potest quasi jure proprio: quod non ex authoritate ipsius proconsulis, *d. l.* 13. sed legis id ita statuentis ac volentis dependet. Itaque propriam non habet, si conditionem proconsulis spectaveris: habet propriam, si legis vim ac potestatem consideraveris, cui id ita constituere licet. Deinde cum dicimus: Propriam jurisdictionem à proconsule legato conferri, ne intelligas eam conferri in individuo, quam habet proconsul (alioquin ea data nihil apud eum remaneret) sed eandem in specie: ut semper sit ea propria legati: eaque quasi jure proprio uti possit, non voluntate ipsius proconsulis, sed vi ac potestate legis id ita statuentis. 21 Servus non litigat, nec facta in eum condemnatio subsistit. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *cap.* περὶ δίκων 6. & 5. *Harmen.* 14. §. 7. 22 Sisti tamen potest judicio. *l.* 81. *ff. de verb. oblig.* 23 *L.* 13. *ff. si quis cautionibus. l.* 107. *de regul. jur.* 24 Si bona debitoris tui defuncti ab ejusdem servo occupantur, non debes illum servum convenire, *ut hic:* & *l.* 6. S. *eod.* sed hæredes defuncti, aut quemvis hominem causam hereditatis defendentem. Quod si neque heres sit, neque curator aliquis bonorum, potes à judice petere, ut te ex officio suo in possessionem bonorum defuncti immittat. unde colligunt possessionem ex primo decreto peti posse, & obtineri sine aliqua citatione contra hereditatem jacentem, vel bona vacantia: ex secundo vero decreto quo jus dominii constituitur, non posse, nisi curatore bonis dato. *ff. de curat. bon. dando.*

Source : BIU Cujas

profitearis, adversus eum dari tibi actiones contra jus postulas: si quidem inter [1] servum & liberum consistere nullum [possit] judicium. Ad possessionem itaque pignorum magis officio judicis venire te convenit, quam illicita postulare. S. XV. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De æquitate & stricto jure.

VIII. Impp. Constant. & Licin. AA. ad Dionysium.

PLacuit [2], in omnibus [3] rebus præcipuam [4] esse [5] justitiæ æquitatisque [6], quam [7] stricti [8] juris [9] rationem. Dat. Id. Maji, Volusiano & Anniano Conss.

De re plene inquirenda, & de partibus interrogandis.

IX. Imp. Const. A. ad Maximum.

JUdices [10] oportet imprimis rei qualitatem plena [11] inquisitione discutere [12], & tunc utramque partem sæpius interrogare [13], *Numquid novi addere desideret:* cum hoc ipsum ad alterutram partem proficiat, sive definienda causa per judicem, sive ad majorem potestatem referenda sit. Dat. II. Id. Januar. *Sirmii*, Licinio V. & Crispo Conss. 318.

De allegationibus & dilationibus.

In Authent. ut cum de appell. cog. §. sed & hoc col. 8. tit. 16. al. 11. seu Nov. 115. cap. 2.

JUbemus: ut, si quando una pars allegationibus suis renunciaverit, alia vero pars se habere aliquid quod proponat, dixerit, Judex negotii modo omnibus eam partem, quæ utitur dilatione, compellat intra triginta dies, postquam altera pars allegationibus renuntiaverit, quicquid velit sine aliqua intermissione proponere. Quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam superandam alius mensis indulgeatur à judice. Si vero adhuc distulerit, alterius mensis dilatio ei præbeatur: Ita ut si usque ad prædictos tres menses suas non proposuerit allegationes, causæ cognitor non amplius expectans, sententiam omnibus modis legibus & moribus consonantem proferat: vel, si noluerit, referat: ne litigatoribus male tractantibus liceat causarum exitus ultra protrahere.

De causæ continentia non dividenda.

X. Idem A. ad Severum Præfectum urbi

NUlli [14] prorsus audientia præbeatur, qui causæ continentiam [15] dividet [16], & ex beneficii prærogativa id quod in uno eodemque judicio poterat terminari, apud diversos judices voluerit ventilare: pœna ex officio Judicis imminente ei; qui contra hanc supplicaverit sanctionem; atque alium super possessione [17], alium super principali [18] quæstione Judicem postulaverit. Dat. III. Kal. Aug. Paulino & Juliano Conss. 325.

Ut Judex leges non verba Principis attendat.

XI. [19] Græcæ hujus constitutionis argumentum ex indice Basilicorum & Theod. Hermopolita.

Τῆς ἀκριβείας τῶν νόμων ὁ δικαιῶν φροντιζέτω, μὴ ἢ τοῖς ῥήμασιν ῥηθεῖσι τῶν βασιλέως προσέχων.

SUbtilitatem [20] legum judex curæ [21] habeat: non autem, his, quæ præter jus dicta, vel prolata sunt ab Imperatore attendens.

De dilationibus. 1. *De recusatione judicis.*

16. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. *

ΠΑντες οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ θεῖοι δικασταὶ σωζέσθωσαν τοὺς δικαζομένους τεμνέτωσαν. καὶ ἂν τις δικαζόμενον πολλάκις τῷ προφόρῳ δικασῇ προσελθὼν μὴ δι' ἀναγκαίαν αἰτίαν ὑπερτεθείη, προσίτω τοῦ βασιλέως, τῶν ὀνείδεσιν ἀναμφίων βοήθειαν.

§. 1. Εἰ ὁ κριτεύων τὴν δικαστῶν δόλῳ προσκαιρέσεως, ἀνθείας προσελθούσης ἕτερα τούτου δικαστοῦ. Εἰ ὁ κριτὴς δόλῳ προσκαιρεῖν ὤφθησε) μὴ προσκαιρεῖν, δικαστὴς ἕτερον ἢ συνδικαστὴς μὴ αἰτείσθω, παρ' ἐνὶ ὁ δικαστὴς τὸ πᾶν κινείσθω τὸ ὑποκείμενον καὶ ἀπρόσφορον τοῦτο ἐπί τινι δόξῃ κεφαλαίῳ, ἐξ οἰκείας ψήφου ἐπὶ τὸ προσφορον αὐτὸ προσκαιρεῖν. Δεύτερον γάρ τις ἢ πλέον αἰτιασάσθω, καὶ ἐν τῷ δευτέρᾳ αἰτίᾳ κατὰ τὸ ἀναλάσιον καταθήσῃ ζημίας, καὶ ἐγκύων χωρὶς, ἢ ἐξωμοσίας ἐν τῷ δευτέρᾳ νουμηνίσεως παρὰ τῆς προτέρας κινήσεως δικαίως. Dat. *

XII. [22] Imp. Zeno. *

OMnes [23] magistratus & divini judices compendiose lites decidant: & si quis litigantium crebro competentem judicem adiens, sine justa causa differatur, adeat principem, auxilium ab eo expectans.

§. 1. Sin recuset quis judicem bona fide ante litis contestationem, judex alius ei ex divina aditione dabitur: Quod si & juste recusare [24] videbitur, post contestationem judex alius aut conjudex ne [25] petatur: apud unum enim judicem omne moveatur causæ negotium: & si incompetens ille super aliquo videatur causæ capitulo: ex propria sententia ad competentem judicem illud capitulum remittatur. Secundo enim aut sæpius conventus seu expertus quis, & ex secunda causa in duplum reponet damnum, & sine fidejussoribus, aut ejeratione ex secunda conventione apud primum intendet judicem.

De litibus triennio finiendis, De eremodicio, & de sumptibus litis.

XIII. Imp. Justin. Juliano P. P.

PRoperandum [26] nobis visum est, ne lites fiant pene immortales [27], & vitæ hominum modum excedant, (cum criminales quidem causas jara nostra lex [28] biennio concluserit: & pecuniariæ causæ frequentiores [29] sunt, & sæpe ipse materiam [30] criminibus creare noscuntur) præsentem legem super his per orbem terrarum, nullis locorum vel temporum angustiis coarctandam ponere. §. 1. Censemus itaque omnes lites super pecuniis, quantæcunque quantitatis, sive super conditionibus, sive super jure civitatum, sive privatorum fuerint illatæ, sive super possessione, vel dominio, vel hypotheca, seu super servitutibus, vel pro aliis quibusdam causis, pro quibus hominibus inter se litigandum est, (exceptis tantummodo causis, quæ ad jus fiscale [31] pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones) non ultra triennii [32] metas post litem contestatam esse protrahendas: sed omnes judices sive in hac alma Urbe, sive in provinciis majorem seu minorem peragant administrationem, sive in Magistratibus positi vel ex aula nostra dati, vel à nostris proceribus delegati: non esse eis concedendum ulterius lites, quam triennii spatio, extendere. Hoc etenim judicialis magis esse potestatis, nemo est qui ignoret: Nam si ipsi noluerint, nullus tam audax invenitur, qui possit invito [33] Judice litem protelare. §. 2. Et si quidem pars actoris cessaverit, quatenus multiplici dilatione reus fatigetur, & triennii metæ post [34] litem contestatam jam prope in [35] finem veniant, ut semestre tempus tantum ei supersit: licentia erit judici [36] per executores negotii actorem requirere, parte fugiente [37] ex una [38] parte actoris absentiam incusante [39], & judicibus omnimodo suas aures hujusmodi quæstionibus referantibus: & si per [40] tres vices hoc fuerit subsecutum, decem [41] dierum spatio per unumquemque [42] introitum [43] destinato, & nec ita pars actoris fuerit inventa, & neque per se, neque per [44] procuratorem instructum pervenerit: tunc judicem negotii acta [45] apud se confecta conspicere [censemus.] Et si quidem nihil sufficiens actitatum est, ex quo possit termino causæ certa fieri conjectura, volumus non solum partem fugientem [46] ab observatione judicii relaxare, sed etiam in omnes expensas quæ consueto modo circa lites expenduntur, eum condemnare, vera quantitate earum sacramento fugientis manifestanda, & omni cautela, quam super lite reus exposuit, reddenda: quæ & si remanserit, viribus evacuabitur. Sin autem ex gestis apud se habitis [47], parte actoris minime inventa, possit invenire viam, qua manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiam absente [48] actore, si eum meliorem causam habere perspexerit, pro eo ferre sententiam non moretur, & præsentem [49] reum absenti actori condemnare, expensis tantummodo litis, quas reus legitime se expendisse juraverit, condemnatione excipiendis, quia hanc pœnam [50] actori, & meliorem causam habenti propter solam absentiæ contumaciam [51] imponimus: nullo penitus ei regressu ad eandem litem conservando. Sed actor contumax cadat omnino de lite, si reus absolvatur. Sin vero aliqua condemnatio contra reum pro absente actore proferatur, quam forsitan non sufficientem sibi actor putaverit fugitivus [52], nullo modo iterum eandem litem resuscitare [53] concedimus. Et hæc quidem pœna actori fiat imposita. §. 3. Sin autem *reus* abfuerit, & similis [54] ejus processerit requisitio [55], quemadmodum pro persona actoris diximus, etiam absente eo eremodicium [56] contrahatur, & judex (secundum quod veteribus legibus cautum est) ex una [57] parte cum omni subtilitate causam requirat: & si obnoxius fuerit inventus, etiam [58] contra absentem promere condemnationem non cesset, quæ ad effectum [59] perducatur; & per res [60] & facultates

[1] *L. ult. ff. de noxalib. act.*

[2] VII. *Eclog. 3. ex tit. 6. cap. 8.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Anton. Augustin. *lib. 4. emend. cap. 8.* Duaren. *lib. 2. disputat. cap. 18.* Fachin. *lib. 1. controv. cap. 3.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 23. num. 26.* S. L.

[3] Imo non omnibus: non in legatis. *l. 69. ff. de leg. 3.* non in contractibus. *l. 1. §. 20. vers. Sed si sciente. ff. de exercitoria.* non in causis libertatis, (utcumque sint favorabiles) *l. 12. §. 1. ff. qui & à quibus.* non in sententiis aut judiciis. *l. 2. ff. de legibus.* Nullo igitur casu. Imo in omnibus, sed quæ lege palam non sunt definita.

[4] Hinc æquitas vocatur summa ratio *in l. 43. in fin. ff. de relig.*

[5] Cui? num judicibus: si judicibus, an omnibus? dixi ad *l. 1. ff. de legibus.*

[6] *L. 57. ff. de Episcop. l. 90. ff. de reg. jur.* Æquitas justitia, *ut hic*, verum jus, germana justitia. Cicer. bona fides. *l. 29. §. 4. ff. mandat.* naturalis justitia. *l. 13. §. 7. ff. de excusat. tutorum*, humanitas, benignitas, æquum, bonum, bonum & æquum. *l. 1. ff. de justitia. l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig.* δίκαιον, *Synopf. d. loco.* utilitas communis. *l. 51. §. 2. ff. ad l. Aquil.* τὸ ἐπιεικὲς, justum quidem, sed non semper scriptum, & ita opponitur justo legitimo ab Aristot. 5 *Ethic.* 10. Æquitas rationem personarum habet. *l. 14. §. 6. ff. de relig.* educitur ex ipsarum rerum natura. *l. 14. §. 13. ff. de relig.* judici ante oculos esse debet. *l. 4. in fin. de eo quod certo.* unde religio judicantis dicitur. *l. 13. ff. de testib.* juris scripti duritiem, habita ratione circumstantiarum mitigat. Qua via? veluti si deprehendens, neque plus aut minus in facto esse quam in lege scripta dixeris, scriptam legem facto controverso proprie convenire: si tamen legislatoris mentem, ipsamque facti controversiam attentius spectaveris. Huc utique spectat ars boni & æqui. *l. 1. in princ. ff. de justitia & jure.* vera philosophia non simulata, quæ sui studiosos sacerdotes facit. *ibi* §. 1. De æquitate alibi etiam dixi ad *l. 21. ff. de inter. in jure fac.* obiter interea notandum est, originem æqui oriri ex universali lege: quippe legislatores non omnes casus definiunt, sed eos qui plerunque accidunt. *Aristot. 5. Ethic. 8.* Decisio casus omissi in lege universali petenda, non ex ipsa lege, sed ex eo quod bonum & æquum diximus, ut æquitatem ipsam possumus appellare, scriptæ legis supplementum. 7 Æquitas δίκαιον: jus strictum, ἀκρίβεια. *Synopf. Basil. 6. tit. 3. ex tit. 6. cap. 8.* 8 Jus strictum *hic*, non est jus scriptum, sed juris scripti prædura & ab humanitatis regula aliena interpretatio: stricta ratio. *l. 43. in fin. ff. de relig.* jus summum Ciceroni, apices juris. *l. 29. §. 4. ff. mandati*: mera cognitio. *l. 14. §. 13. ff. de relig.* subtilitas verborum. *l. 20. in fin. ff. de reb. cred.* Opponitur æquitati (de qua supra dixi) ut homini politico & humano barbarus. ut spiritui littera dicitur & scrupulositas, nimiaque subtilitas. *l. 12. ff. de injusto.* cavillatio, subtilitas juris. *l. 17. ff. de injusto.* authoritas juris scientiæ. *l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig.* ratio disputandi. *l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil.* ἀκρίβεια, *Synopf. d. loco.* summum jus summa injuria. *Terent. Heautontimor.* summum jus, summa crux. *Columella 1.* Eam ob causam Coriolanus in exilium missus, ut nimius exactor legum, *Hal. 8.* jus nimis scrupulosum, & ideo non admittendum. *l. 33. ff. de excusat. tutor.* subtilis ratio. *l. 51. in fin. ff. ad leg. Aquil.* subtilis regula & humanitas opponuntur in *l. 13. ff. de liber. & posthum.* 9 Imo stricti magis quam æquitatis. *d. l. 29. d. l. 20. d. l. 12. d. l. 17.* dixi superius & *ad legem primam.* 10 Hæc lex interpolata ex *l. 1. C. Theod. cod. lib. 2. tit. 18.* 11 Hoc locum non habet in rebus minimi momenti, & aliis causis quæ moram non admittunt, ut alimentorum & similium. de quibus vide *Rebuff. tom. 1. tract. de sentent. præjudicialibus seu provisionalibus.* 12 Id est, cuncta rimari. *l. judicantem. 1. C. Theod. lib. 2. tit. 18. quam vide. & cap judicantem ult. 330. quæst. 5.* 13 Ex officio, parte etiam non petente. vid. *l. 11. ff. de interrog. act.* 14 *L. 2. C. Theod. de judiciis. l. 2. tit. 18.* 15 *L. 2. ff. eodem.* Ubi cœptum judicium, ibi finem accipere debet. *l. 30. ff. eod.* neque hodie in hujus, cras in alterius foro lis finienda. vide quæ notavi ad *l. 5. ff. arbitrium tutelæ.* Goth. In hanc leg. vide Alciatum *paradox. lib. 2. cap. 5.* & quæ sit continentia causæ. Idem *Tareg. lib. 1. cap. 9. & cap. 61.* Cujac. *lib. 9 obs. cap. 10.* Menoch. *de Arbitr. Jud. cas. 371.* Affict. *decis. 353.* S. L. 16 *L. 2. ff. eod.* cur id fieri non oporteat, dixi ad *l. 1. ff. de quib. reb. ad eundem judic.* 17 Alia est enim proprietatis, alia possessionis causa, ut hic: in hac de erepta possessione: in illa de proprietate agitur: utraque in uno eodemque judicio debet cognosci. *Greg. 7. epist. 100.* & hæc prius quam illa. An & simul? Symmachus 1. *cap.* refert ab imperatoribus constitutum, judices ad id non cogi: sed tamen, si velint de possessione cognoscentes posse etiam continuo, si casus tulerit, de proprietate cognoscere. qua de re plenius vide *Cujac. 2. observ. 35.* Superiori quæstioni subcontraria est ea, an pendente judicio petitorio agi possessorio liceat, & à rei vindicatione ad possessionis causam progredi? de qua vid. *l. 13. ff. de rei vindic. l. 37. ff. de judiciis. Hotom. quæst. 29.* 18 Causa principalis, id est, proprietatis. *l. 1. C. Theod. unde vi*, quæ & negotium principale. *l. 7. in fin. ff. ad leg. Jul. de vi.* Cassiodor. 4. *variar.* Si in causa momentaria (id est, possessionis) vel principali justitiam adesse cognoscet. vic. *Cujac. 5. obs. 19. in fin.* 19 Cujacius hanc legem restituit 9. *observ. 20.*

[20] Interpretatio Contii: sententia hæc est, judices sequi jus strictum legum debere, at non ea quæ plerumque à Principe dicta prolatave νομίμως, *præter jus Synopf. Basil. 7. tit. 6. c. 11.* vid. *l. si vindicari 20. ff. de pœnis.* 21 *L. 3. ff. de sentent. ex periculo. l. 20. ff. de pœnis.* 22 Cujacius hanc legem restituit 9. *obs. 20.* exstat 7. *Syn. Basil. 6. cap. 12.* 23 Interpretatio Contii. 24 *Cap. 6. ff. de off. leg. in 6. Novell. 53. cap. 3.* 25 Adde casum *l. ult. ff. de in jus vocand.*

[26] Causæ criminales biennio finiendæ; pecuniariæ vero cujuscunque fuerint quantitatis à quacunque persona, in quacunque causa (excepta duntaxat causa fisci publicarumque functionum, solo triennio ab omnibus judicibus quicunque fuerint finiendæ. *Syn. Basil. 7. tit. 6. cap. 3.* Goth. Vide Cujac. *observ. lib. 9. cap. 22.* Ræward. *lib. 4. Variar. cap. 14.* Vall. *de reb. dub. tract. 15.* Ans.

[27] Litium immortalitas vitanda. *l. 4. §. 1. ff. de alien. jud. mutand. caus. l. 21. in fin. ff. de reb. cred. l. 1. §. 10. ff. de operis novi.* adde *institut. de pœna temere litigant.*

[28] Instantia causarum criminalium non durat ultra biennium *l. 2. 3. C. ut intra cert. tempus crim. q. lib. 9.*

[29] Pecuniariæ causæ criminalibus frequentiores.

[30] Pecuniariæ lites sæpe in criminales degenerant.

[31] Causæ fiscales & pertinentes ad publica munera intra sex menses à lite contestata finiendæ. vid. *l. ult. C. de jure fisci.*

[32] Lites civiles (quæ tamen non pertinent ad fiscum, & publicas functiones, *C. eod.* & ad legata fidei commissa, & libertates: sunt enim tales causæ intra annum finiendæ. *Nov. 1. cap. 4. ubi* vide *Cujacium.*) triennio finiendæ, ut hic, quod & Manuelis Comneni Novella quadam confirmatum est. De triennio vide *Cujac. cap. 22. de præscript.* Hoc tempus legitimum appellatur *in l. 32. in fin. ff. eod.* Ubique gentium inveterato ab omnibus seculis morbo, lites diutius vivunt. Illud interim notandum, in Gallia sic instantiam perimi triennii spatio computando à die ultimi termini, *de la derniere procedure*, ut ab eo tempore nemo sine literis regiis litem possit prosequi. vid. Rebuff. *in præam. constitut. gloss. num. 51.*

[33] Invito judice neutra pars litigantium litem prorogare potest. An judex post triennem sententiam ferre potest? non potest. Cur ita? triennio perimitur instantia: ea peremta cessat citatio. Si jus diceretur, hoc fieret sine citatione. Est autem sine citatione sententia nulla. Post peremptam igitur instantiam, sententia nulla est. vid. *Oldendorp. cap. 8. de sent. & re judic.* 34 Tempus instantiæ incipit currere post litem contestatam. 35 Prope triennium esse dicitur quod a triennio solo semestri distat. Proximitas temporis hic semestri definitur. vide *Cujac. 17. obs. 4. in fin.* 36 Vide *Jasredum decis. 333.* 37 Uno litigatorum absente, litis persecutio continuanda ad alterius præsentis petitionem. 38 Μονομερῶς, vid. *Cujac. Nov. 9.* 39 Hinc colligunt, judicem nunquam nisi ad instantiam partium procedere: quod nimis sane generale: judex enim plerumque ex officio procedit. Hinc etiam colligunt absentem non pro contumacem censeri, quam ejus absentia ab adversario præsente fuerit accusata. 40 Vid. *l. 8 ff. quomodo & quando judex.* 41 *L. 69. ff. eod.* hodie triginta dierum ex *Nov. 112. cap. 3. in pr. vers. Si vero.* 42 Mos hic erat judiciorum, ut si litem cœptam pars una deseruisset, altera judicium ingrederetur ac postularet adversus absentem Edictum primum: quod impetratum denunciabatur absenti, dato ei termino decem dierum. Eo non comparente, secundum Edictum postulabatur, quod mox eidem absenti denunciabatur, additis rursus aliis decem diebus. Eo rursus non comparente, tertium Edictum postulabatur dari, quod absenti denuo denunciabatur (trinæ enim denunciationes fiebant *ff. eod. ibi, per tres vices addito decennio.* Eo non comparente, postulabatur Edictum quartum & peremptorium. Interdum tamen omisso quarto Edicto absens condemnabatur, *l. 2. 9. ff. quomodo & quando judex.* & ita reddebatur Lis ἐρήμη, sive μονομερὴς δίκη. vid. *Cujac. 9. observ. 21.*

[43] *Introitus est*, quo præsens adversarius absentem accusat, & de sumptibus litis quos interim fecit, conqueritur, atque deplorat, qui tertio fieri solebat. vid. *Cujac. d. loco.* 44 Absens non est, qui per procuratorem comparet. 45 Judex ex actis & allegatis judicare debet. An ex conscientia? dico in *l. illicitas 6. §. veritas 1. ff. de off. præsid.* 46 Pars fugiens, reus. Græcis ita φεύγων dicitur. Hinc Alcibiades, teste Æliano 13. dicebat, stultum esse reum, qui licet injuste accusatus sit, non fugiat, cum possit fugere. Item cuidam interroganti cur judicio patris diffideret: imo & matris inquit: fieri enim potest nonnunquam, ut errore inducta nigrum calculum pro albo inferat.

[47] Sensum hujus vers. vid. apud Fachin. *lib. 1. controv. cap. 40.* Ans. 48 Actor præsens absente reo interdum (puta quando actoris libellus est ineptus, aut non sufficientes ejus probationes) condemnari potest. Idque judicis officio, ut hic, & ita judex absentem potest non tantum absolvere ab observatione judicii, sed & præsentem condemnare in expensas. Expensas, inquam, quas reus se feciſſe juraverit. Porro quando absolutoria ab observatione judicii fieri debeat, vide Wurmserum 1. *pract. 22. observ. 11. & tit. 24. observ. 14.* 49 Præsens reus interdum absenti condemnatur: id est, interdum causa potior est absentis, quam præsentis. Absens per contumaciam, si bonam causam habuerit, non ideo minus vincit. *l. 73. ff. eod.* 50 Pœnam absentis actoris observa. Quantumvis contingat secundum eum judicari, non tamen reus ei condemnatur in expensis: quinimo expensas factas à reo solvere tenetur: & ita hoc casu victor victo damnatur: & viatica sumptusque litis exsolvit. 51 In quam non incidit, qui culpa levi non dolo non comparuit: puta quia dum veniret ad judicem passus est interea se à ludentibus detineri, forte non male, quia animum judicii contemnendi non habuit. *Isfredus decis. 333.* 52 Actor fugitivus, id est, absens & contumax. 53 Absenti contumaci nulla redintegrandæ sententiæ per appellationem ratio est. 54 Similis modus attenditur in reo, qui in actore. 55 Id est, trina denunciatio, per quam quis sit contumax. *l. 4. ff. quomodo & quando judex.* 56 Eremodicium litis desertio. §. 4. *cod. l. 13. in princ. ff. judicatum solvi.* 57 In eremodiciis agitur causa μονομερῶς. 58 Absens indefensus, si malam causam habeat, præsenti condemnandus.

[59] Vana est sententia, quæ executione destituitur. 60 Sententia condemnatoria in bonis condemnati executioni mandari debet.

Source : BIU Cujas

cultates fugientis victori satisfiat: sive ipse judex ex sua jurisdictione hoc facere potest [1], sive per relationem [2] ad majorem judicem hoc referatur, & ex eo legitima via contra res contumacis aperiatur: nulla licentia ei, vel alii [3] personam ejus solam prætendenti concedenda contradicendi, cum in [4] possessionem hujusmodi ex causa actor mittitur: nec [5] si diversus ipse fuerit, & voluerit fidejussores dare, & possessionem recuperare, audiatur: in hujusmodi etenim casibus omnem ei contradictionem excludimus. §. 4. Cum autem eremodicium ventilatur, sive [6] pro actore, sive pro reo: examinatio causæ sine ullo obstaculo celebretur. Cum enim terribiles [7] in medio proponuntur scripturæ, litigatoris absentia Dei præsentia repleatur [8]: nec pertimescat judex appellationis [9] obstaculum, cum ei qui contumaciter [10] abesse noscitur, nulla sit provocationis licentia: quod & in veteribus legibus esse statutum, manifestissimi juris est. §. 5. Hujusmodi autem sententia prope finem triennii [11] proferatur, pro quo & præsentem legem induximus. Si enim in anteriori tempore, in quo larga temporis supereſt dilatio, & spes absenti relicta fuerit revertendi, alterutra pars cessaverit; in sola expensarum datione, & absolutione forsitan prætetur pœnalis sententia: non autem tunc mors [12] litis, & condemnatio in absentem introducatur, quæ in his tantummodo casibus accidunt, in quibus triennii effluentis imminet formido.

§. 6. Sive autem alterutra [13] parte absente sive utraque præsente lis fuerit decisa: omnes judices, qui sub imperio nostro constituti sunt, sciant [victum] in [14] expensarum causa victori esse condemnandum, quantum pro solitis expensis litium juraverit: non ignorantes, quod, si hoc prætermiserint [15], ipsi de proprio hujusmodi pœnæ subjacebunt, & reddere eam parti læsæ coartabuntur. §. 7. Et hæc de alterutra parte litigantium contumaciter absente nobis statuere visum est, ad æquitatis rationem omnia corrigentibus. §. 8. Sin autem utraque parte imminente, & litem peragere cupiente, judex eam accipere noluerit, vel [16] propter amicitias, [vel inimicitias [17],] vel turpissimi lucri gratia, vel propter aliud quodpiam vitium, quod miserrimis animis hujusmodi judicum innasci potest, litem ipse ausus fuerit protelare [18], & propter hoc triennium fuerit transactum: judex, si quidem in magistratu positus est, vel in majori dignitate usque ad illustratus gradum, decem [19] libras auri privatis nostris largitionibus inferre per scholam [20] Palatinam compelletur: Sin autem judex minor fuerit, trium librarum auri multa plectetur per eandem [21] scholam exigenda, & nostro ærario applicanda: & eo removendo, alter judex in locum ejus subrogabitur [22] sub similis pœnæ formidine: his omnibus locum habentibus, cum unus judex unam causam ab initio peragit. †. Sin autem in medio [triennii,] vel morte [23] judicis, vel alia irrecusabili occasione judicium fuerit mutatum, tunc, si quidem ex triennio annale tempus, vel amplius resident, in quo alius judex [ei] causæ imponitur, intra reliquum tempus causa finiatur. Sin autem minus, quam annale sit; tunc omne, quod deest, repleatur, ut non in minore [quam] perfecti anni tempore litem possit subrogatus judex tam discutere, quam terminare. §. 9. Illo proculdubio observando, ut si neque per alterutram litigantium partem, nec per judicem steterit, quominus lis suo marte decurrat, sed per patronos causarum: licentia detur judici, & eos [24] duarum librarum auri pœna afficere per scholam [25] Palatinam exigenda, & similiter publicis rationibus aggreganda: ipso videlicet judice in sua sententia hoc ipsum manifestante, *Quod per patronos causarum, vel fugientis, vel agentis dilatio facta est, vel per omnes, vel per quosdam ex his:* Necessitate advocatis imponenda, ex quo litem peragendam susceperint, eam usque ad terminum, (nisi lex vel justa [26] causa impediat) implere, ne ex eorum recusatione fiat causæ *dilatio:* honorariis [27] scilicet à *clientibus*, qui dare possunt, disertissimis togatis omnimodo præstandis: & si cessaverint, per [28] executores negotiorum exigendis, ne per hujusmodi machinationem causæ merita protrahantur: nisi ipse litigator alium pro alio patronum eligere maluerit. §. 10. Hæc autem omnia in his omnibus à nobis cauta sunt, quibus perfectæ ætatis constitutis arbitrium suum pro omnibus causis sufficit. §. 11. Sin vero causæ, vel pupillorum, vel adultorum sint, vel aliorum sub cura agentium, masculorum, vel fœminarum: ut per tutores, vel curatores, vel actores, vel eorum procuratores agantur: & eorum desidia [29] triennium fuerit elapsum, & causa ceciderint, litem quidem nihilo [30] minus [31] suum habere vigorem: omnem autem jacturam, quæ ex hac causa oritur, ad tutores & curatores, aut eorum fidejussores, heredesque, & res [32] eorum, & ad omnes quorum in hac causa legitime interest, redundare. Sin autem non sufficiat pupillis, vel minoribus eorum substantia, tunc [33] in id, in quo fuerint detrimentum perpessi, placuit in integrum restitutionis auxilium eis superesse. Dat. VI. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De jurejurando à Judice. I. vel ab advocatis præstando: & si advocatus jurare, vel patrocinari noluerit.

XIV. Idem A. Juliano P. F. P.

REm non [34] novam, neque insolitam aggredimur, sed antiquis quidem legislatoribus placitam: cum vero comtempta [35] sit, non leve detrimentum causis inferentem: Cui enim non est cognitum, antiquos [36] judices non aliter judicialem calculum [37] accepisse, nisi prius sacramentum præstitissent, *Omnimodo sese cum veritate, & legum observatione judicium esse disposituros?* Cum igitur, & viam non insitatam invenimus ambulandam: & antiores leges nostræ, quæ de juramentis positæ sunt, non minimam suæ utilitatis experientiam litigantibus præbuerunt, & ideo ab omnibus merito collaudantur: ad hanc in perpetuum valituram legem pervenimus, per quam sancimus, Omnes [38] judices, sive majores, sive minores, qui in administrationibus positi sunt, vel in hac Regia civitate, vel in orbe terrarum, qui nostris gubernaculis regitur, sive eos quibus nos audientiam committimus, vel qui à majoribus judicibus dantur, vel qui ex jurisdictione sua judicandi habent facultatem, vel qui ex recepto, id est, compromisso [39] (quod judicium imitatur) causas dirimendas suscipiunt, vel qui arbitrium peragunt, vel ex auctoritate sententiarum, & partium consensu electi sunt, & generaliter omnes [40] omnino judices Romani juris disceptatores, non aliter litium primordium accipere, nisi prius ante sedem judicialem sacrosanctæ deponantur scripturæ: & hæ permaneant non solum in principio litis, sed etiam in omnibus cognitionibus, usque ad ipsum terminum, & definitivæ sententiæ recitationem. Sic etenim attendentes ad sacrosanctas scripturas, & Dei præsentia consecrati, ex majore præsidio lites diriment, sciturique, quod non [41] magis alios judicant, quam ipsi judicantur, cum etiam ipsis magis, quam partibus terribile judicium est: siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore [42] adhibito causas proferunt trutinandas. Et hoc quidem jusjurandum judiciale omnibus notum sit, & Romanis legibus optimum à nobis accedat incrementum, & ab omnibus judicibus observandum: &, si prætereatur, contemptoribus periculosum sit.

In AUTHENT. de defens. Civit. §. Jusjurandum col. 3. tit 2. seu Nov. 15. cap. 1. & in authent. Jusjurandum quod præst. ab his §. pen. col. 2. tit. 3. Seu in jurejurando subjecto Novellæ 8.

HOdie *jurant* se facturos, secundum quod eis visum fuerit justius & melius, *exceptis defensoribus civitatum qui jurant,* Omnia secundum leges, & jura se facturos. §. 1. Patroni [43] autem causarum, qui utrique parti suum præstantes auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit contestata, post narrationem propositam, & contradictionem objectam [44], in qualicunque judicio majore, vel minore, vel apud arbitros, sive ex compromisso, sive aliter datos, vel electos, sacrosanctis evangeliis tactis juramentum præstent, *Quod [45] omni quidem virtute sua omnique ope, quod verum & justum existimaverint, clientibus suis inferre procurabunt: nihil studii relinquentes, quod sibi possibile est: non autem credita sibi causa cognita, quod improba sit, vel peritus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudentesque mala conscientia liti patrocinabuntur: sed & si certamine procedente aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent [46], ab hujusmodi communione sese penitus separantes.*

†. Hocque subsecuto, nulla licentia concedatur spreto litigatori ad alterius advocati patrocinium convolare: ne melioribus [47] contemptis, improba advocatio subrogetur. †. Sin autem pluribus patronis adhibitis, & juramento ab omnibus præstito, quidam ex his causa procedente patrocinandum esse crediderint, quidam recusaverint: exeant quidem recusantes, volentes autem remaneant: causæ etenim terminus manifestare poterit, qui timidius, quique audacius judicium, vel reliquerunt, vel protulerunt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recusantibus subrogare. Dat. IV. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Si contumax postea appareat, & de impensis.

XV. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, omnes judices (sive in hac florentissima civitate, sive in provinciis) si quando absens persona citata postea apparuerit, non aliter ei judicialem aditum revelare, sed omnem claudere ei judiciorum copiam, nisi [48] prius omnia damna restituat ex hujusmodi vitio adversariis ejus inflicta, sive circa ingressus litis, sive circa honoraria advocatorum, vel alias causas, quæ in judicio versantur: æstimatione judicis [49] quantitate eorum definienda, postquam juratum ab eo fuerit, qui fecit expensas: executoribus negotiorum modis omnibus dispositiones eorum adimplentibus: Scituris judicibus nostris [& executoribus,] quod si hoc prætermiserint, ex sua substantia hujusmodi detrimentum læsis resarcire compellentur. †. Quod & in pedaneis judicibus observari censemus, licet non citati, sed requisiti litigatores mala conscientia abfuerint. Dat. X. Kal. Maji, LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

In AUTHENT. de Judic. §. oportet. col. 6. tit. 11. seu Nov. 82. cap. 10.

POst jusjurandum delatum & præstitum non licet judici amplius taxare. Sed & si hodie prius judex taxaverit, & ita secundum quantitatem à judice taxatam juratum fuerit: non habeat licentiam judex minus, quam juratum fuerit, condemnare. Sed si viderit judex neutrum litigatorum subdi debere rationi sumptuum propter negotii varietatem, sua sententia hoc declaret.

De recusatione judicis, & de appellatione.

XVI. Idem A. Juliano P. P.

APertissimi [50] juris est, licere litigatoribus judices delegatos [51], antequam lis inchoetur, recusare [52]: cum etiam ex generalibus formis [53] Sublimissimæ tuæ sedis statutum sit, necessitatem imponi judice recusato, partibus ad eligendos arbitros venire, & sub audientia eorum sua jura proponere. Licet enim ex imperiali numine judex delegatus est, tamen, quia sine [54] suspicione omnes lites procedere nobis cordi est, liceat ei qui suspectum [55] judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium curratur, libello [56] recusationis ei [57] porrecto:

1 Demus res fugientis ac contumacis litis esse extra territorium judicis.

2 Si id evenerit, ut res victi, id est, judicio condemnati extra territorium judiciale sitæ sint, minor ad majorem (idem dicendum in æquali) referre sententiam solet: & ab eo petere, ut sententiam exequi velit. vide quæ not. ad *l. ult. ff. de jurisdict.* vide *l.* 15. §. 1. *ff. de re judic. l.* 12. §. 1. *ff. de reb. auct. judic.*

3 Tertium excipe opponentem de suo jure, ac de suis hypothecis agentem. vide *l.* 2. *ff. ne uxor pro marito.*

4 Victor in victi contumacis bonorum possessionem mitti solet. Latitantis bona possideri solent. *l.* 2. §. 2. *ff. quibus ex causis in possess.*

5 Privatus possessione bonorum ex contumacia ea non recuperat oblatione fidejussoris & sumptuum, sed sola satisfactione: Quid si in ipsam rem facta est executio? nunquam auditur. vid. *Bald. hic.*

6 Litis desertio fit tam ab actore quam à reo.

7 Id est, sacra scriptura. *l.* 14. §. 1. *ff. eod.*

8 Litigatoris absentia Dei & judicis præsentia supletur.

9 *L.* 40. §. 1. *ff. de pactis,* qui Græcis uno vocabulo ἔφεσις appellatur, vide ἐφεσιν δικαστου judicium appellationis.

10 Verus contumax non appellat. Quid si appellaverit? Judex appellationis de contumacia ipsa ejusque veritate cognoscet.

11 Hodie anni. *Nov.* 112. *in fin.*

12 *Lis moritur,* cum legitimis temporibus transactis perit: cum intra legitima tempora neglecta desertaque prorsus fuerit. *l.* 18. §. 4. *ff. de dolo. l.* 3. §. 1. *ff. quæ in fraud. l.* 2. *ff. judic. sobri.* è contrario lis vivere dicitur. *l. pen. in fin. ff. de fide instrum.* Goth. Et vivere actio dicitur. *l.* 3. *ff. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann. l.* 3. *ff. de tempor. & reparat. appellat.* S. L.

13 Μονομερῶς, §. 3. *ff. eod.*

14 Victus victori expensas debet. vide *l.* 4. *ff. de fructibus & lit. expens. l.* 78. §. 2. *ff. de legat.* 2.

15 Judex qui hoc casu non condemnat victum in expensas, earum nomine victori tenetur.

16 Ultra judicium.

17 Vide Harmenopulum *initio operis q. quatuor* 11. *dist.* 3.

18 Pœnam judicis observa litem ultra biennium malitiose producentis sive protrahentis. 19 In pœnis pecuniariis, gravius puniuntur potentiores: in corporalibus mitius. *l.* 4. §. 1. *ff. de incendio, ruina.*

20 §. 9. *J. eod.* de schola Palatinorum alibi dicam. 21 Id est, Palatinorum, de quibus alio dicemus loco. 22 Subrogatus iisdem conditionibus subrogati intelligitur, quæ principali sive antecessori præscriptæ præfinitæque erant. 23 *L.* 60. *ff. eod.* 24 Pœnam advocati observa. cujus mora fit, quominus lis definiatur. 25 §. 8. *J. eod.* 26 *L.* 8. §. 3. *ff. de procuratoribus.*

27 Si propter salarium non solutum lis retardatur, judicis officio pars solvere compellitur.

28 Litigatores cogi possunt ad honorarium advocato præstandum. 29 Cujacius 12. *obs.* 21. notat ex hoc paragrapho, Plus petitionem tutoris & curatoris pupillis non nocere. 30 Hinc colligit Bald. bona tutoris & curatoris ad litem, tacite obligari. Tacitum itaque genus hypothecæ observa. 31 Id est, nullo modo. *Cujac. ad l.* 7. §. 2. *ff. pro emptore:* adde quæ scripsi ad *l.* 2. §. 1. *vi bonorum raptorum.* 32 Judicii tempora minoribus currunt, regressu in tutores & curatores suos dato. Iis non solvendo existentibus, restitui possunt. 33 In subsidium, minores possunt restitui in integrum. 34 *Synops. Basil.* 6. *cap.* 14. *& tit.* 24. *cap.* 16. adde *l.* 2. §. *de jurejur. propter calumn.* Accursius notat, Bulgarum hic derisum fuisse à suis auditoribus quod cum pridie viduam duxisset, manè consequente hanc legem, *Rem non novam,* cœpisset auditoribus suis publice legere.

35 Desuetæ leges, si sint optimæ, in usum revocandæ. 36 Id est, ante Caji Cæsaris tempora, qui sorte eligebantur, in singulis causis jusjurandum præstabant. vid. *Asconium & Ciceronem.*

37 *Calculus judicialis* est sententia definitiva.

38 Ut omnes judices, quicunque tandem fuerint ab ipsius litis primordiis usque ad sententiam, & in ipsa sententiæ recitatione, collocatis ante se S. Evangeliis, judicent. *Syn. d. loco.*

39 Compromissa, judicia imitantur. *l. l.* 32. §. 9. *in fin. ff. de recept. arbitr.*

40 Judices (qualescunque illi sint) jurant propositis sacrosanctis Scripturis, *se litem dirempturos cum veritate:* jurant *in leges.*

41 Huc referri potest illud Senecæ *in Troade actu* 3. Quidquid à vobis minor expavescit, major hoc vobis dominus minatur. adde *Euang. Luc. cap.* 6. *vers.* 37.

42 Sic agendum cum homine, quasi Deus videat: Sic cum Deo loquendum, quasi homines videant. Seneca 10. *ep.* 10. 2 *Paralipom.* 19. *vers.* 5. 6. 7. 8. 9. 10. *Epict. Hist. ubi de Justitia. Demosth. orat. contra Aristogitonem, ubi de Judicibus in se oculos defigentibus loquitur. Plautus in Rudente, ubi de falsa judicantibus. Plutarchus lib. περὶ τῶν ὑπὸ χόλου γινομένων. Pind. in Olymp. Harmen. præfat. operis.* adde *ex anthologia Græcorum poëtarum distichon Luciani.*

43 Ut utriusque partis advocati in ipsa litis contestatione per sancta Euangelia jurent: *se in clientis sui causa, nullam operam nullumque studium intermissuros & causam bonam existimare, nec falsi patrocinii sibi conscios esse. Quod si interim dum cognoscitur causa, causam improbaverint, ab ea desistant.* nec licentiam litigator habeat alterum patronum invitandi. *Syn. Basil. eod. cap.* 14. adde §. 1. *Instit. de pœna temere litigantium.*

44 Vid. *l.* 1. *in fin. J. de lit. contestat.*

45 Patroni causarum jurant de side perserenda & omni integritate. adde *l.* 2. *ff. de jurejur. propter calumn.* §. 1. *vers. utriusque. Inst. de pœna temere litigantium.*

46 Quandocunque advocatus dicit se læsam habere conscientiam ex litis improbitate, potest à patrocinio desistere. *Bald.*

47 Melioribus contemptis, ad improbos non est refugiendum.

48 Reus è latibulis vel è fuga emergens integris omnibus, id est, bonis non venditis non recipitur aliter, quam si omnia damna actori restituerit, ac præterea satis dederit judicio sisti, cum de lite disceptatur plenissime. Nam summaria cognitio rem non definivit, litem non consummat. Nov. 53. *c.* 4. *in fin. ubi vide Cujac.* 49 Hodie actor. *Nov.* 82. *c.* 10. 50 Recusari potest judex ante litis contestationem: si absque ratione quis & injuste recusaverit, hoc est, post contestationem litis repelletur. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 3. *ex tit.* 6. *c.* 2. adde *l.* 4. *J. de jurisd.* 51 Aliud in ordinariis. Usus apud Gallos diversum obtinet. Possunt enim ordinarii recusari, vitata tamen calumnia: id enim multa pecuniaria & honoraria puniri solet apud eosdem Gallos, constitutione Francisci I. & Caroli IX. vid. *Papon. 2. Not. 2. c. des procureurs. ibi, dix septiesme.* 52 Recusari potest judex delegatus ante litis contestationem: postea, non potest. Litem enim contestantes, judicem ad probamus. *l. ult. J. de exceptionibus.* vid. *Hartmann. 2. pract.* 1. *obs.* 11. vid. *Eclog.* 3. *fol.* 62. *& ibidem tit.* 8. *fol.* 86.

53 Vid. *l.* 2. *ff. de off. præs. prat. Orient.* 54 *L.* 47. *ff. eod.* 55 Recusari judex suspectus potest. De exceptionibus recusatoriis adversus judices, vid. Oldendorp. *cap.* 7. *Enchiridii exceptionis* 1. Hartmannus tamen unicam tantum esse causam recusationis ait, quæ varias causas habeat: *dicto loco obs.* 9. quod interpretatione indiget: Obscurum est enim illud, *unica est causa ex variis causis insurgens.* De refutatione judicum vide plura apud *Cujac. 9. obs.* 10. & 23. Hoc adde, causas recusationis attendi vel ex persona solius judicis, vel judicis ac unius litigatorum simul, vel ratione territorii, vel ratione causæ: de quibus vide *Papon. 2. Not. in princip.* 56 Recusatur judex libello, *ut hic.* vel apud acta. *l. ult. J. eod.* libello recusationis vel actis inserta causa. *l.* 7. *in fin. princip. ff. de liberali causa.* eaque legitima, non levi. vide *Hartmann. d. l. obs.* 11. Specialiter etiam causas exprimi usus obtinuit, *cap. Suspicionis. cap. cum speciali, ut lite non contestata.* Quid si recusatus sententiam dixit? nulla censebitur. vide Oldendorp. *cap.* 5. *de sententiis, & re judic.* Hartmann. 1. *pract.* 1. *obs.* 10.

57 Non ut de causis recusationis cognoscat, sed ut judiciali munere abstineat: non enim ipse de causis recusationis suæ cognoscit, legitimæ sint necne, sed arbiter, vide Hartmann. 2. *observ.* 1. *obser.* 13. adde *l. ult. J. eodem.*

Source : BIU Cujas

recto: cum post litem contestatam neque appellari [1] posse ante definitivam sententiam, jam statuerimus, neque recusari posse, ne [2] lites in infinitum extendantur: eodem [3] scilicet executore necessitatem [4] partibus per ordinarium judicem, & omne civile auxilium imponente, & arbitros eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere [5], quasi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod, & si ab imperiali majestate judex delegatus non sit, sed ab alio culmine, obtinere censemus. Dat. v. Kal. Maji, *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 *L. 4. §. de jurisdict.* vid. *l. ult. §. de sent. & interloc.*

2 Nota rationem quare ab interlocutoria non appellatur.

3 In eo scil. *Hal.*

4 Recusatus delegatus, potest per se vel per ordinarium imminere, ut eligantur arbitri.

5 *Al.* apparentes ab apparendo, unde apparitores ab apparere, *al.* apparare, *id est*, ordinare.

De Episcopo judici suspecto adjungendo.

AUTHENT. ex Novell. 86. cap. 2.

In AUTHENT. ut differentes judices audi. Interpellan. allegatio. §. si vero contigerit, col. 6. tit. 15. al. Col. 9. tit. 10. seu Nov. 86. cap. 2.

SI vero contigerit, aliquem subjectorum nostrorum in dubitationem habere judicem: jubemus sanctissimum Archiepiscopum, vel Episcopum locorum audire causam una cum clarissimo judice [6]; *ut ambo, aut per amicabilem* [7] *compositionem dissolvant quæ dubia sunt, aut per annotationem in scriptis factam, aut cognitionaliter judicent inter litigantes: ne provinciales recedentes à patria, ad longinqua trahantur examina. Si autem judex Episcopo parere noluerit: Principi scribat, qui de eo judice sumet vindictam.*

6 Id est, præside.

7 Tranlactionis species est, arbitramentum, ut vocant.

De militaribus hominibus.

XVII. Idem A. Joanni P. F. P.

CErti juris est, quod concessa [8] est etiam militaribus hominibus judicandi facultas. Quid enim obstaculi est, homines, qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare? cum sciamus, & militares magistratus, & omnes tales homines per usum [9] quotidianum jam esse approbatos: ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui [10], & legis scientia hujusmodi altercationibus finem imponant. Dat. Kalend. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

8 *L. 6. §. de jurisd. omn. jud. & §. de esse. milit. jud.* Milites possunt esse judices: ergo imperiti juris munere judicandi fungi possunt, dixi ad *l. 1. §. de adsess. & l. 1. §. de postulando.* adde Hotom. 26. *Illustr.*

9 Peritia usu & praxi comparatur.

10 Magis tamen ex legis conscientia quam sua judicare debet: legis conscientia secundum acta & probata. *l. 13. §. 2. vers. & si per. §. eod. l. 6. §. 1. ff. de offic. præf.* vid. ad hunc locum Hotom. 26. *Illustr.*

De recusatione judicis.

XVIII. Idem A. Joanni P. P.

CUm specialis judex, sive ab Augusta fortuna, sive à judiciali culmine in aliqua provincia, in qua incusatus degit, datus est: & una pars suspectum [11] eum sibi esse dicit: ne forte absente persona judicis, & in alia civitate ejusdem provinciæ commorante, compellatur longo itinere emenso recusationis libellum ei [12] incusatus offerre: sancimus, si quidem præsto est Præses provinciæ in illa civitate, ubi de ea re dubitatur, licere ei qui suspectum sibi judicem esse dicit, ipsum Præsidem adire, & hoc facere in actis manifestum. Si autem non est moderator provinciæ in præfato loco: hæc eadem apud Defensorem locorum, vel Duumviros municipales gestis [13] apud eos habitis & celebrare, & judicem quidem eum recusare: illico [14] autem, [id est] intra triduum proximum, sine ulla dilatione, compelli [15] arbitrum, vel [16] arbitros eligere, & apud eos litigare: ne & datus judex removeatur, & alter non eligatur: electione videlicet arbitri, si variatum [17] inter partes fuerit, simili modo, vel Præsidis provinciæ, si adest, vel defensoris locorum, vel magistratuum municipii arbitrio dirimenda: & executore negotii, cui mandata est hujusmodi causæ examinatio [18], imminente: & statuta ab arbitris effectui mancipante, nisi fuerit provocatum [19]: tunc enim ipse, qui judicem antea dedit, qui suspectus visus est, appellatione trutinata, negotiæ causæ imponat legitimam. Dat. Id. Novemb. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

11 Dixi ad *l. 16. §. eod.*

12 Judicis recusatio fit coram ipso judice qui recusatur: aut coabsente, coram judice ad quem, aut coabsente, coram municipali. adde *Wurmser. 1. obs. 15.*

13 Suspectus judex recusatur per libellum, vel apud acta. adde *Cujac. 9. observ. 23.*

14 Fit *illico*, quod fit intra triduum. vid. *l. 3. §. de errore advoc.* De triduo v. Cujac. *c. 5. de præscr.*

15 Recusatione oblata, coguntur litigatores optare arbitros. Hujus generis arbitri, *juris arbitri* dicuntur: quo loco notandum est, Tres casus in jure expressos, quibus eliguntur juris arbitri. Primus casus est, *ut hic*, & *cap. suspicion. 39. de officio delegat. c. cum speciali. 61. de appellat.* Secundus, quoties ambigitur de revocatione literarum *c. pastoralis 53. de appell.* Tertius, de quo 11. *quæst. 1. c. clericum. 3.* adde *Gl. in c. statutum. 11. de rescriptis. in sexto*, vid. *Schensium 1. Conclus. 49.*

16 Differt in eo jus civile à canonico. Canonico namque jure coguntur, partes eligere arbitros præcisè, id est, sine alternatione. *c. secundo requiris. 41. c. cum speciali. 61. de appellat. c. licet. de foro competente.* 17 Si variatur inter partes de eligendo arbitro, judex arbitrum dare potest. *l. 17. §. 6. ff. de arbitris.* 18 Exactio. *Hal.* ἐκτέλεσμα. vid. *Cujac. cap. 9. observ. 23. in fin.*

19 Ad quem? si princeps vel prætor judicem recusatum dedit, recusati loco arbiter datur: à cujus sententia, Princeps vel prætor, id est, is qui dedit, appellabitur: potest enim ab arbitrio appellari. *l. 9. ff. qui satisd.*

TIT. II.

DE SPORTULIS [20], ET SUMPTIBUS IN DIVERSIS JUDICIIS FACIENDIS, ET DE EXECUTORIBUS LITIUM.

Ut exhibitus ab apparitore, cui traditus fuit, observetur.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Potitum Vicarium.

QUISQUIS fuerit exhibitus [21] usque ad negotii terminum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, observari eum decernimus: Si qua præsumptione fuerit hæc mansuetudinis nostræ posthabita præceptio, primiscrinio, qui jussa temeraverit [22], quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. Kalend. Jul. *Mediolani*, AUSONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

20 Id est, salariis, quæ conventus reus dat executoribus. Cur hæc salaria ita appellentur, vid. Budæum *ad l. si mulier 5. ff. de donat. inter vir.* Alciatum 3. *disp.* 17. Cujac. *hic. & l. 17. obs. cap. 12. l. 6. §. 1. ff. de decurionib. 7. Synops. Basil. 4.* Ab iis præstandis fiscus est immunis; fiscus enim semper litigat gratis. *Julian. ad Nov. 17. cap. 3. & 21.* & Episcopi. *Nov. 123. cap. 28.* & personæ tenuiores. *l. ult. ff. de fruct. & lit. expens. Nov. 17. c. 3.*

21 Id est, ductus ad judicium.

22 Id est, qui alium ἐκδώσειν, seu executorem dederit, *Synops. Basilic. 7. tit. 4. c.* περὶ ταξιωτῶν 17.

De his qui edicta perferunt in provincias.

II. [23]

OI τὰ ἀφτούμβα κομίζοντες τῶν μελλόντων ἄρχειν πολλὴν ἀναισχυντίαν ἐπιδείκνυνται· δεκαπέντε μόνας χρυσᾶς ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας κομιζέσθωσαν. εἰ δέ τολέον λάβωσι, τὸ τριπλάσιον διδότωσαν, μὴ δυνάμενοι ὡφεῖς ἀπολογίαν ἐπενεγκεῖν, ὡς παρ' ἐκείνων τὸ πλεῖστον εἰληφότες. Ἀλλ' ἄχρι μὲν τοῦ ἐντεῦθεν ἡγεμονικὴ ἡ ἀφτούβα. λοιπὸν δέ, ἰδίων ὀλίγων ἐπιτιμίων κατὰ δοκοῦσι θηβαΐδων, ὡς ἂν ἀπελεγχόμενοι, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν τῷ αὐτῷ ἐπιβαλλομένους ἀφτουμβάρχους τῷ νομοθεσίαν τῷ εἰσπράξει ἀπαιτεῖσι ποινῶν.

23 Hæc constitutio ex Basilicis restituta à Cujac. 12. *obs. 22.*

24 Latina interpretatio.

25 Nota quantitatem sportularum. Cum hac constitutione convenit constitutio Attalarici apud Cassiodorum *lib. 9.*

De executoribus removendis & puniendis.

III. Iidem AA. Juliano P. P.

[O]Mnibus] judicibus licentiam præstamus, (sive his, quibus à nostro numine lites mandantur, Illustribus vel Spectabilibus, vel Clarissimis, vel togatis fori cujuscunque Præfecturæ, vel aliis quibusque: vel his, qui ex nostris judicibus delegandas lites accipiunt) executores [26] si cessaverint, causas eis instructas offerre, & removere [27] ab executione eos, & alios idoneos supponere, vel etiam multis afflicere: si quidem illustres sint judices, usque [28] ad sex solidorum summam: sin autem alii, usque ad tres tantummodo aureos: & ad judices, quorum interest, referre, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. Nostris autem amplissimis judicibus licentia sit, & majores pœnas, & corporales [29] maculas executoribus imponere, si male fuerint circa lites versati: ut sciant, non esse causas à se deludendas, nec lucri gratia aliquod eis vitium imponendum. Dat. v. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

26 Executores duo singulis judicibus attributi erant. vid. *Cujac. ad Nov. 82. c. 7.*

27 Executor, si negligentiam, officio suo potest privari.

28 Multæ dicendæ jus usque ad sex & tres solidos.

29 Executor delinquens, in officio corporali multa puniri à majore judice potest.

30 Hanc legem ex basilicis restituit Cujac. 12. *obs. 22.*

31 Latina interpretatio.

De insinuatione. De edendo. 1. De cautione, judicio sisti. De solatio ob editionem accipiendo.

δ'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιάνος. *

IV. 30 Imp. JUSTINIANUS.

OΣ ἐξουσιαζόμενος δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς χρείας παρὰ βασιλέως ἢ ὡρισμένου τινὸς τῶν ἐνδεχομένων ἄρχοντων, ὑπομενοκέτω μὲν τὴν ἀναγκαίαν καὶ πολλὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ πρὸς τοιαύτας κελεύσεις, ἐὰν ὅτε μὴ χρεὼ ἀγνοείας αὐτοῖς, μήτε ὑπ' συνηθείας λαμβανέτω παρ' αὐτῶν, μήτε ἐκδιδαζέτω αὐτόν, εἰ μὴ τὸ ἴσον τῆς θείας ἢ μειζόσης κελεύσεως ἐκδῷ αὐτοῦ, ἐξ ἧς ὑπέμιμνεν αὐτόν. Εἰ δ' ἄλλα τινὸς ἀρχοντος δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν ἀφορμὴν ἔχει, ἢ δι' ἄλλην χώραν ἀρχήν· μὴ ἐκδιδαζέτω τὸν ἀναγκαῖον, μὴ ὑπ' συνηθείας κομιζέσθω, εἰ μὴ ἐμφανίσῃ πρότερον τῷ ἀρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ὅστε δικαίως ἐκεῖνον ἐκλαβεῖν τὰς αἰτιάσεις, καὶ βιβλίον αὐτοῖς ἐπιδοθεῖν, ἢ γραφὴ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῶν. Εἰ δὲ μὴ ἠνωρθώθη τούτων, ὑπεύθυνον ἐν προσφέρῃ, ἢ συνηθείας ἀπαιτεῖ ὁ ἐκδιδασκής· ἐξέστω τῷ ἀναγκαίῳ ἀποδεῖξαι αὐτόν.

§. 1. Neque vero prætextu fidejussionum sine causa damno adficiantur provinciales ab exactoribus, vel pro constitutione procuratoris: sed si quidem immobilem possessionem habent, juratoriam emittant scripturam, si vero non habent, fidejussorem usque ad quinquaginta auri libras præstent indemnitatis gratia. †. Controversia autem orta de persona fidejussoris, vel de tenore juratoriæ cautionis: apud Episcopum civitatis, & Patrem & Ecdicum, seu defensorem, ea dirimatur, necessitatem habente exactore accipere idoneum ab illis judicatum fidejussorem, aut cautionem acceptam. Si vero ex divina jussione, aut maxima præceptione moveatur omnimodo ipsam personam abducere, nec ipsam fidejussori credere, tunc liceat ipsi non accipere fidejussorem, sed ducere personam sine damno, & cum omni moderatione. †. Deo vero amabilis locorum Episcopus, si permiserit conculcari legem, aut non minatus fuerit adversus transgressorem, & Dei offensionem incurrat, & imperialem experietur animi motum. Similiter vero & Præses provinciæ si negligat legem, & carebit magistratu, & publicatus in perpetuum relegabitur.

§. 2. Ne accipiant autem exactores, qui edunt libellos, aut inscriptiones & conventiones, aut instrumenta, ultra quam sequente constitutione permissum est solatii loco, aut, si transgressi fuerint, subjaceant ejus pœnis. V. ***. Dat. Kal. Jun. C. P. DN. JUSTINIANO perp. A. III. CONSS. 533.

§. α'. Μήτε ὑπ' ἀφορίσῃ ἐκτυπῶν ἀλόγως ζημιούσθωσαν οἱ ὑποτελεῖς ὡρισμένῃ τῆς πράκτήρων, ἢ ὑπὲρ εἰσέσεως ἐντολέως. ἀλλ' εἰ μὲ ἀκίνητον κτῆσιν ἔχουσιν, ἐξωμοσίας ἐκπεθέσθωσαν γραμματείον· εἰ δ' ὅσα ἔχουσιν, ἐκμυητὼ ἕως πεντηκονταχρύσου λιτρᾶν παρεχέθωσαν ἀζήμιον. Ἀμφισβολίας δ' γιγνομένης περὶ δ' ἀφορίσῃ δ' ἐκμυητῶν, ἢ περὶ δ' ὕφος τῆς ἐξωμοσίας· παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καὶ τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἐκδίκῳ τῷ περὶ τούτῳ κεκινεῖσθω· ἀνάγκλιν ἔχοντος δ' πράκτορος δέχεσθαι τὸν κεκινόμενον ἀξιόπιστον ἐκμυητὼ ἢ τῆς ἐξωμοσίας κομιζόμενον. Ἐὰν δ' ὁπ ἀπὸ κελεύσεως, ἢ μειζόσης ἀφορίσεως ἐπίλοιπεῖν πάντως τὸ πρόσωπον ἀναγαγεῖν, καὶ μὴ καθιστᾶσθαι αὐτὸ ἐκμυητήν· τότε ἐξέστω αὐτῷ μὴ λαμβάνειν ἐκμυητὼ, ἀλλὰ ἀφέγειν τὸ πρόσωπον ἀζημίως, καὶ μὴ πάσης φειδῆς. Ὁ δ' θεοφιλὴς τῆς τόπων ἐπίσκοπος, ἐὰν συγχωρήσῃ παραβαθῆναι τὸν νόμον, ἢ μὴ μηνύσῃ κατ' αὐθαδείαν, καὶ τῷ θείᾳ ἀφορισμῷ, καὶ βασιλικῆς πειραθήσεται κινήσεως. Ὁμοίως δ καὶ ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας, εἰ ῥᾳθυμήσῃ τὸν νόμον, καὶ παύσῃ τὰς δρομὰς, καὶ δημοσθεὶς διλωσεκῶς ἐξελέγξεται.

§. δ'. Μὴ λαμβανέτωσαν δ' οἱ ἐπιδιδόντες τι βιβλία ἢ τὰς γραφὰς πράκτῆρες, καὶ τὰς συντυχίας, ἢ τὰ συμβόλαια, πλεῖστον τῆς εἰωθυίας τῇ μὲ τούτοις ἀφαιρέσεως παραμυθίας· ἢ παραβαίνοντες, ὑποκείσθωσαν τοῖς ἐπίλοιποις αὐτῆς. Dat. *

TIT. III.

DE PEDANEIS [32] JUDICIBUS.

De Procuratore Cæsaris.

1. Imp. GORDIANUS A. Vicariis.

PROCURATORI nostro non [33] vice Præsidis agenti, dandi judices inter privatas personas non competere facultatem, manifestum est: & ideo si (ut allegastis) inter privatas personas is, cujus meministis, arbitros dandos putavit: sententia ab eis prolata, nullo [34] jure subsistit. P. P. Kal. Febr. ATTICO & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

In quibus causis possint Præsides judices dare.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Vicariis.

PLacet nobis, Præsides de his causis, in quibus, quod ipsi non possent cognoscere, antehac pedaneos judices dabant, notio-

32 *Pedanei judices* quasi plano pede aut stantes judicabant, non pro tribunali aut sedentes: imo collatitio aut fortuito scamno vel cespite. *Novell. 71. cap. 1.* unde & à Græcis καμωδικαστὴς, dicuntur, & διατητὴς κληρωτὸς. Vide *Nov. 82. & ib. Cujac.* Pedaneis singulæ causæ cognoscendæ à magistratibus delegabantur: cognitionem habuerunt, non jurisdictionem: *l. ult. §. ubi & apud quem cognit. restit.* adde *l. 5. in pr. ff. de re judicata, l. 99. ff. de verb. sign.* humiliores causas disceptabant. *l. ult. §. eod.*

33 Vid. *l. 23. §. 1. ff. de appell.*

34 Sententia ejus qui delegatus est ab incompetenti judice, ipso jure nulla est: facit *lex ult. in fin. ff. de jurisd.*

Source : BIU Cujas

notionis suæ examen adhibere: ita tamen, ut, si vel propter occupationes publicas, vel propter causarum multitudinem omnia hujusmodi negotia non potuerint cognoscere, judices dandi habeant potestatem. Quod non ita accipi convenit, ut in his etiam causis, in quibus solebant ex officio suo cognoscere, dandi judices licentia eis permissa credatur. Quod usque adeo in Præsidum cognitione retinendum est, ut eorum judicia non diminuta videantur: dum tamen, & de ingenuitate [1], super qua poterant [2] etiam ante [3] cognoscere, & de libertinitate Præsides ipsi dijudicent [4]. Datum xv. Kal. August. CC. Conss. 294.

1 Adde *l.* 32. §. 7. *ff. de arbitris.*
2 *L.* 2. *ff. de libertis & eorum lib. l.* 6. *ff. de reb. cred.*
3 Vid. Plinium *lib.* 10. *epist. ad Trajanum.*
4 Non pedanei: Ut hinc possis colligere, Pedaneos judices humiliorum litium esse judices. *l. ult. ff. cod.* vid. tamen *l.* 6. *ff. de reb. cred. l.* 2. *ff. de libertis & eorum liber.*

Ut judex datus cognoscat, non ad judicium præsidale remittat. De appellatione.

III. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Serapionem. [5]

PLacet, ut judicibus, (si quos Gravitas tua disceptatores dederit) insinues, ut delegata sibi negotia lata sententia terminent: nec [6] in his causis, in quibus pronunciare debent, & possunt, facultatem sibi parere remittendi ad judicium Præsidale, cognoscant: maxime cum, & si judicatio alicui litigatorum parti injusta videatur, interponendæ provocationis potestas à sententia ex omni causa prolata libera litigatoribus tribuatur. Dat. VIII. Kal. April. *Antiochiæ*, CC. Conss. 294.

5 Præsidem.
6 Delegati causas sibi delegatas debent judicare, nec eas ad delegantem remittere.

De judice subrogando.

IV. Iidem AA. & CC. Firmino.

PLacuit, quoties pedanei judices dati, post litem contestatam, vel ad aliud judicium necessario [7] diriguntur, vel publicæ utilitatis ratione in alias provincias proficiscuntur, vel diem [8] obierunt, atque his rationibus negotiis cæptis finis non potuit adhiberi; alium in locum eorum judicem tribui, qui negotium examinet: ne, hujusmodi casibus intervenientibus, impedimentum aliquod in persequendis litibus afferatur. Dat. x. Kal. Tiberio 9 & Maximo Conss.

7 Revocatione delegati non finitur instantia.
8 Morte delegati delegatio non finitur, sed ex eisdem actis per subrogatum judicatur.

In quibus causis Præsides possunt judices dare.

V. Imp. Julianus A. Secundo P. P.

QUædam sunt negotia, in quibus superfluum est, Moderatorem expectare provinciæ: ideoque pedaneos judices (hoc est, qui [10] negotia humiliora [11] disceptant) constituendi damus Præsidibus potestatem. Dat. v. Kal. August. *Antiochiæ*, Mamertino & Nevita Conss. 362.

9 Hos Consules non reperio in Fastis.
10 Facit *l.* 2. *in fin. ff. eod.*
11 Humiliora negotia, puta trecentorum aureorum, eaque Justinianus vult eos disceptare. *ἐν σχήματι Διατηρουμένοις, Διατηρουμένοις*, comprehendit præcipua capita eorum, quæ dicuntur *ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ὀλίγων*. nec cognoscunt plene, cognitionaliter, actis accurate diligenterque confectis, sed per annotationem tantum. vid. *Nov.* 82. *c.* 5. & *Cujac. ibid.* Goth. Confer *l. un.* §. *sed non potest. ff. de off. consul.* Jure Canonico indistincte, omnes causæ etiam majores trecentorum aureorum delegari possunt. *cap. pastoralis* 28. *De offic. & potest. jud. deleg.* Ans.

Constitutio Græca Zenonis de pedaneis judicibus, qua certum numerum pedaneorum judicum introducebat, quos διατετας *vocabat, id est, (ut Latino vocabulo exprimam) arbitros. Sed non valde deploranda est ejus jactura, ut quam Justinianus in universum sustulerit, aliis duodecim pedaneis judicibus in Zenonianorum locum institutis.* Novell. 82. de judicibus. §. vetus. *Antonius Contius.*

Tit. IV.

QUI PRO SUA JURISDICTIONE JUDICES DARE, DARIVE [12] POSSUNT.

Non potest delegari causa, quæ ad jurisdictionem delegantis non pertinet: & ille, cui delegatur, debet esse de jurisdictione delegantis. Bald.

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

IN causarum delegationibus illud consultissime præcipimus observari, ut ita valeant, si [13] ad jurisdictionem pertineant delegantis. Quod si quis alienæ jurisdictionis causam crediderit delegandam, nec præcepto cognitorem datum patientiam [14] accommodare censemus. Et si contra leges obtemperaverit delegati: omnia, quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro [15] infectis haberi præcipimus, ac si ipsi, qui delegaverant, alienæ jurisdictionis judices resedissent: ut ne [16] appellandi quidem necessitas victis adversus eas sententias imponatur. [Hæc teneant,] nisi judices à [17] nobis specialiter delegantibus dati, aliis causas delegaverint judicandas: nam his delegantibus, nullo personarum causarumve habito tractatu, appellationum ad eos jure judicia remeabunt. Dat. XIII. Kal. Januar. Valentiniano A. & Anatolio Conss. 440.

12 Infamis potestne judex dari? non potest. *l.* 2. *ff. de senatorib. l.* 12. §. 2. *ff. de judiciis: cap. super eo de electione.* potest tamen esse arbiter. vid. Wurmser. 1. *pract.* 1. *obs.* 14. Goth. Ad hunc titulum vid. Menoch. *de arbitrar. jud. lib.* 1. *quæst.* 54. *num.* 17. & *seq. & quæst.* 37. *num.* 33. Cujac. *lib.* 1. *observ. cap.* 6. Marant. *de Ordin. judic.* 4. *part.* 5. *distinct. n.* 27. S. L.
13 Delegare quis ea tantum potest, quæ in sua jurisdictione habet.
14 Patientiam. *Cujac.* 1. *obs.* 6. Patientiam accommodare est obtemperare: & ita locutus est Cassiodor. 7. *formularum*, patientiam commodare, & Gellius 1. *c.* 13. culpa impatientiæ. 15 Delegatio facta ab incompetenti judice, est ipso jure nulla. 16 Et merito: appellationes enim remedia sunt adversus injustam sententiam. Sententia nulla, non est sententia. 17 Delegati à Principe possunt subdelegare. vid. *l.* 5. *ff. de judiciis.*

Tit. V.

NEQUIS IN SUA [18] CAUSA JUDICET, VEL JUS SIBI DICAT. [19]

Nemo est judex in propria causa. Bald.

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Gracchum Præfectum urbi.

GEneraLI [20] lege decernimus, neminem sibi esse judicem, vel jus sibi [21] dicere debere: In re enim propria iniquum admodum est, alicui licentiam tribuere sententiæ. Dat. Kalend. Decemb. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Conss. 378.

18 *C. Theod. eod. lib.* 2. *v.* 1. *Harm.* 4. §. 2. 3. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 3. *c.* 32. *l.* 10. *ff. de jurisdict. l.* 13. *ff. quod met. l. pen. ff. de arbitris. l.* 17. *ff. de judiciis. l.* 1. §. 2. *ff. quod legat.* vel suorum. *l.* 5. §. 6. *ff. de injuriis.* vid. Oldendorp. *c.* 6. *de sentent. & de rejud.*
Ecquid igitur consilii subditis, aut civibus dabitur litigantibus adversus dominum, Rempublicam, Principem, Regem, Imperatorem? utique, potest qui superiorem non recognoscit, jus sibi dicere. *l.* 41. *ff. de hered. instit. l.* 3. *ff. de his quæ in test. delet. Bart. hic: num.* 1. Roland. à Valle 1. *cons.* 29. *n.* 21. In Germania, Princeps imperii subditum convenire debet in Camera imperiali, non coram suis consiliariis: & è contrario, in eadem Camera à suis subditis conveniri potest: nisi probaverit hoc jus vel consuetudine, vel usu se habere, ut coram suis consiliariis conveniri debeat. Mynsing. 5. *obs.* 1. Jure Gallico, rex sibi jus non dicit, sed jus ei dicitur à Parlamentis. & ita nonnunquam causa cadit. Indulgentiæ nonnunquam ab eo indultæ rejiciuntur: Qua in re tantum abest, ut ejus majestati quidquam detrahatur, ut eo nomine securiorem eam faciat. vid. *Papon.* 2. *Not. c. division de l'ordre de plaider fol.* 23. Reliqui nobiles adversus suos vasallos litigant in auditorio suo per procuratorem. Volunt etiam interpretes, quemlibet posse sibi jus dicere in defectum judicis. *l.* 54. §. *de decurionib. l.* 10. §. 16. *ff. quæ in fraud.* vid. Hartmann. 2. *pract.* 1. *obs.* 1. Domus de re ipsa in ipso juris loco injuriam illatam judici, potest ne jus in sua causa sibi dicere? posse putant eo casu. *l.* 15. §. 38. 39 *ff. de injuriis.* alias reus ad alios judices remittendus. de quibus vid. *Papon.* 2. *Not. c. division de l'ordre de plaider. fol.* 23.
19 Vel testimonium præbeat. *l.* 10. §. *de testib.* vid. ad hanc legem Socin. *reg.* 195. 20 *L. unic. C. Theod. eod.* 21 *L. ult.* §. 2. *in fin.* §. *ubi senatores.* atqui filius patri potest esse judex. *l.* 77. *ff. de judiciis.*

Tit. VI.

QUI LEGITIMAM PERSONAM [STANDI] IN JUDICIIS HABEANT, VEL NON.

De Pupillo.

I. Imp. Gordianus A. Candidæ.

SI, cum esses pupillaris [22] ætatis, sine tutoris auctoritate cum adversario tuo consistens, Præses provinciæ adversus te pronunciaverit: minime auctoritate judicati nititur quod statutum est. Dat. Id. Decemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

22 Sententia lata contra pupillum indefensum, ipso jure non tenet. *l.* 6. §. 5. *ff. de confessis.*

De Pupillo & Adulto.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Gemachæ.

IN rebus, quæ privati judicii quæstionem habent, sicut pupillus tutore auctore & agere [23] & conveniri potest, ita adultus curatore consentiente litem, & intendere, & excipere debet. Datum IX. Kal. Jan. CC. Conss. 294.

23 Alias, si pupillus aut minor versabitur in judicio sine authoritate tutoris, aut curatoris, poterit adversus ejus personam excipi. vid. Oldendorp. *c.* 12. *Enchiridii exceptionum.* ubi tractat de exceptionibus adversus actorem. *Goth.*
Jure Canonico minor in causis beneficialibus & matrimonialibus sine tutoris aut curatoris authoritate agere potest. *cap. ult. De judic. in* 6. & *cap.* 14. *ex parte. extr. de restit. spoliator.* Ans.
Confer Viv. *lib.* 2. *Commun. opin.* 105. S. L.

De momentanea possessione.

III. Impp. Honorius & Theodosius AA. Juliano II. Proconsuli Africæ.

MOmentaneæ [24] possessionis [25] actio exerceri potest per quamcumque [26] personam: Sub colore autem adipiscendæ possessionis obreptitia [27] petitio [28] alteri obesse non debet: maxime, cum absque conventione personæ legitimæ initiatum jurgium [29] videatur. Nihil autem opitulatur conventio [30] circa minorem habita, cum id [31] rectius circa [32] curatorem debuerit custodiri. Datum XI. Non. Martii. *Ravennæ*, Constantio & Constantino Conss. 414.

24 Momentariæ, *Hal.* momenti actio. *l. ult.* 4. *C. Theod. unde vi.* 21. Cur ita dicitur? vid. *l.* 8. §. *unde vi.* his adde *l.* 1. *in fin.* §. *si per vim.* 25 Aliud in causa proprietatis. Cur tam varie? favetur possessioni.
26 His verbis includuntur etiam inhabiles personæ. *Bald.* & ita *minor* legitimam personam standi in judicio habet in causa momentaneæ possessionis. An id locum habet, si de recuperanda vel retinenda tantum, non de adipiscenda possessione egerit? Accursius ita putat. Cujus opinionem Imbertus non existimat receptam esse in parlamentis Galliæ. Imbert. *in Enchirid. in verbo, un mineur n'est point relevé.* 27 Puto id his obscuris veris innui, Non si adversus minorem, absente ejus tutore adipisci possessionem possumus, continuo nobis licebit proprietatis quæstionem ei movere. Nam si summo jure, aut exactius rem totam volueris considerare, reperies causam etiam possessionis adversus illegitimam personam à se motam fuisse: puta adversus minorem indefensum. Nihil igitur proderit ita argumentari: Possessionem adversus minorem tutore destitutum potuisti adipisci: ergo & proprietatem. Nam utcunque possessionis causa momentanea sit, nec dilationem requirat, ejusque favor id elicere videtur, ut tibi liceat adversus minorem sine tutore agere, rectius tamen eam minori movisses, præsente curatore. 28 Id est, proprietatis actio. *Cujac. hic.* 29 Possessionis scil. 30 Id est, adeptio possessionis.
31 Interdictum de possessione motum. 32 Id est, adhibito, vocato, præsente minoris curatore.

Tit. VII.

UT NEMO INVITUS AGERE [33] VEL ACCUSARE COGATUR.

I. Imp. Diocles. A. Camerio.

INvitus [34] agere [35], vel accusare [36] nemo cogatur. Datum Id. Octobris, Carino II. & Numeriano Conss. 284.

33 *Invitus* nemo civiliter, vel criminaliter agere cogitur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 18. *ex tit.* 19. *cap.* 4. vide tamen *l. diffamari* 5. §. *de ingen. manum.*
34 Vid. quæ de *invito* scripsi ad *l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* 35 *L.* 4. §. *de usur. pupill. l.* 20. §. *de pignor. & hypoth. l.* 5. *in fin. ff. de doli except.* agere tamen cogimur in casu legis 11. §. *mandati. l.* 2. §. *arbitr. tut. l.* 18. *l.* 24. §. *de admin. tut. l.* 2. §. *de his quib. ut indig. l.* 10. §. *de leg. hered. l.* 5. §. *de ingenuis. & Nov.* 112. *cap.* 3. *l.* 8. *ff. de negot.* 36 *L.* 19. *ff. de accusat.*

Tit. VIII.

DE ORDINE [37] JUDICIORUM.

Si testamentum ruptum dicatur, & de causa status.

I. Impp. Severus & Anton. AA. Marcellinæ, & aliis.

ADite Præsidem [38] provinciæ, & ruptum esse testamentum Fabii Præsentis, agnatione [39] filii docete: neque enim impedit notionem ejus [40], quod [41] status quæstio in cognitione vertitur, etsi super status causa cognoscere non possit [42]: pertinet enim ad officium judicis [43], qui de hereditate cognoscit, universam [44] incidentem [45] quæstionem, quæ in judicium devocatur examinare [46]: quoniam non de ea, sed de hereditate pronunciat. Dat. XIII. Kal. Decemb. Geta & Plautiano Conss. 204.

37 Adde 7. *lib.* 19. §. adde 2. *Decret.* 12. *de causa possessionis & proprietatis.*
38 Sic lege, *Præsidis provinciæ delegatum, ruptumq; esse testamentum*, &c. Hujus lectionis rationem mox reddam. *Goth.* Ad hunc tit. vid. Hotomann. *lib.* 5. *observ.* 27. Ans. Adde Robert. *sententi. lib.* 2. *cap.* 12. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 167. & 168. & *lib.* 1. *quæst.* 91. *num.* 10. S. L.
39 Agnatione postumi testamentum rumpitur. *l.* 1. *ff. de injusto.*
40 Cujus? ne dicas Præsidis, ad eum enim pertinet cognitio causarum liberalium. vid. *l.* 5. §. *de ordine cognitionum.* quod hic negatur. Si dixeris *delegati præsidis*, nulla ejus facta est in editione vulgari mentio, & tamen ad eum lex hæc tota pertinet. Itaque frustra non videor superius emendasse, *præsidis provinciæ delegatum.* Sit hic itaque sensus, Cum actor de hereditate apud pedaneum ageret, status ei controversia à reo mota est. Reus eadem opera causam, utpote liberalem & status remitti ad præsidem postulat, negans pedaneum judicem de status causa posse cognoscere. Quid juris? respondent Imperatores adeundum ipsum delegatum: causam rupti apud eum agendam: status quæstionem incidentem ab eo summarie examinandam: non ut de ea aperte pronunciet, sed si forte repererit rei intentionem non probari, hereditatem actori (cujus agnatione testamentum defuncti ruptum esse probatur) restitui à reo jubeat. *ut ad hanc leg.* Hotomann. 6. *observ.* 6. 41 Ratio dubitandi hinc fumitur. 42 Male hæc verba retulerunt interpretes ad Præsidem. vid. *l.* 5. §. *de ordine cogn.* vid. Hotomann. 5. *observ.* 17. 43 Id est, delegati. 44 Id est, qualemcunque, etiam status, *ut hic.* 45 Incidens quæstio est, quæ extra formulam prioris actionis exoritur. *l.* 1. §. *de off. rect. provinc.* 46 Decidendi ratio. 47 *Fratres patrueles* sunt, ex duobus fratribus geniti. *l.* 1. §. 6. *ff. de gradib.* 48 Judice. 49 Id est, de genere, nativitate, origine, stirpe. 50 Status quæstio ante hereditatis quæstionem decidenda. §. *de ordine cogn.* 51 Id est, generis. §. *eod.* 52 Judex datus de causa criminali incidenter potest cognoscere, sed certe præstat ut verbo, *Judex*, intelligamus magistratum. *ut l.* 1. §. *de offic. rect. provinc. l.* 11. §. *de falsis. & l.* 31. *ff. de falsis.* 53 In arbitrio judicis est cumulare civilem & criminalem quæstionem, ut ex Symmachi *epistolis* didicimus. In quibusdam causis etiam jubetur civilem anteponere criminali. *l.* 26. §. *de adult. l.* 8. §. *ad leg. Papin. de plag. l.* 2. *C. Theod. ad leg. Cornel. de falsis.*
54 Hæc verba regulam hic proponi ostendunt. Nam regulæ juris ex his quæ sæpius fiunt, constituuntur. Aliud est autem, *Sæpe* fieri, aliud *Semper*. Nec enim semper criminalis actio præfertur civili. vid. *Cujac.* 20. *obs.* 25. 55 Majus minori præfertur.

Tit.

Source : BIU Cujas

TIT. IX.

DE [1] LITIS CONTESTATIONE [2].

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Valenti.

REs in judicium deducta non [3] videtur, si tantum postulatio [4] simplex celebrata sit, vel actionis species ante judicium reo cognita [5]. Inter [6] *litem* enim *contestatam* & *editam actionem* permultum interest. *Lis* enim tunc *contestata* videtur, cum judex per narrationem [7] negotii [8] causam [9] audire [10] cœperit. Dat. Kal. Septembr. SEVERO III. [11] & ANTONINO AA. CONSS. 203.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. Sancimus. col. 5. tit. 8. al. 9. seu Novell. 53. cap. 3.

OFferatur [12] *ei* [13] *qui vocatur ad judicium* [14] *libellus: & exinde præbitus sportulu* [15], *& data fidejussione* [16], *viginti* [17] *dierum gaudeat inducia: quibus deliberet* [18], *cedatne an contendat: aut judicem alium adsociari* [19] *petat, vel recuset eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit* [20]. †. *Denique præsens interrogetur* [21], an [22] hoc tempus litis transierit: *quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione* [23] *manifestetur: quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo* [24] *habenda est.*

In AUTHENT. de executoribus. §. 1. col. 7. tit. 8. al. 2. seu Novell. 96. cap. 1.

LIbellum vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dixi obnoxium, & in negotii executorem [25] *exponat cautionem,* scilicet vel intra [26] duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei qui convenitur, contingens restituturum in duplum. *cautione tamen non transcendente trigintasex aureos.*

1 Vide quædam ad hunc locum apud *Socin. reg.* 239. 240. 241. 242. 243.

2 11. *Decret.* 5. 2. *Sext.* 3. vid. *Cujac.* 9. *obs.* 21. vid. *Festum in Contestari.* De effectibus litis contestatæ vide Rebuffum *tom.* 4. *fol.* 335. & Hotom. 3. *obs.* 28. Wurmf. 1. *pract.* 13. adde utilem ad hunc titulum quæstionem ex Gail. 1. *obs.* 73. *ad fin.* 78. Goth. Adde Parlador. *ver. quotid. cap.* 14. S. L.

3 Litem contestandi animus non præsumitur *cap.* 1. *extr. eod.* vid. tamen *Socin. reg.* 241.

4 Simplex postulatio non facit litis contestationem.

5 Lite contestata, possuntne testes admitti? non possunt. vid. tamen *Socin. reg.* 242.

6 Editio litem futuram demonstrat. *l.* 3. §. *de edend.* Contestatio ejus initium. Plus est, litem initium jam habere, quam futuram esse. Edita reo actione extra judicium, idem in jus vocatur, mox editur ei coram judice actio: si negat, lis contestata dicitur. vid. Cujac. *d. loc.* adde, si reus tacuerit, neque refutaverit judicem, tunc fit litis contestatio. *Novell.* 53. *c.* 3. §. 2. Sed Vigel. *in fine de litis contestat. libell.* litem contestatam esse putat tunc, cum acta judici referuntur jamjam dicturo sententiam. Gall *lors que le procez est instruit & prest à juger.* Vel constitutionem status causæ. Glossæ, litis contestatæ *ἀ ἀρχὴν λαβέσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικλητόρων.* 7 Narratio constat petitione actoris & rei responsione. *l.* 2. *in pr.* §. *de jurejur. propter calumn. c. unic. de lit. contest.* contradictione. *l.* 14. §. 1. *in pr.* §. *de jud.* id est, negatione. Quintil. 3. *Inst.* 7. si negat reus, facit statum qui negat. Quid si reus fateatur & distinguendo respondeat? Vigel. *d. loc.* putat litem nondum contestatam nisi actor aliquid respondeat: Illud singulare est ex Rudolpho Agric. 2. *de invent.* 12. Quamdiu consentanea dicuntur, certum est, quæstionem esse non posse: ubi cœperint resistere, ita ut alter non progredi longius alterum patiatur, quæstio erit. Plura vide apud Vigel. *ibid.* 8 Utriusque litigatoris. Goth. Confer *l.* 2. §. *de jurejurand. propter calumniam* Cujac. *lib.* 9. *observ.* 21. ANS.

9 Casum *Hal.* id est, id in quo lis atque causa versatur. 10 Id est, nosse, & is quidem scopus est litis contestationis, ut judex statum causæ cognoscat, atque ita judicet. Forma contestationis in petitione, & responsione versatur: materia, controversia ipsa: origo prima, jus naturale; secunda, jus Romanum. vid. Oldendorp. *in præfat. classium, c. de litis contest.* Potestne judicari sine litis contestatione? Roland à Valle ait: idque summariis in causis. 1. *consil.* 71. *n.* 35. 36. Sic sentio, Vel voce vel scripto petitionem concipiendam in causis quæ dilationem non requirunt, non exspectata responsione uberiore partis, secundum actorem judicari, & tamen causæ uberiorem cognitionem in aliud tempus rejici. Re ita constituta, judices nunquam judicare posse, quin lis sit re ipsa contestata, aut pro contestata habeatur: quod accidit in contumace, quem pro confesso habemus. 11 Τῷ. ιιιι.

12 Libellus estne necessarius in omnibus causis? non est: potest enim sine scripto procedi, præsertim summariis in causis. *Roland. d. loc. n.* 37. 38 dixi plenius *ad l. ult. in fin.* §. *de privil. scholar.* adde alias exceptiones ex *Socin. reg.* 233. Requiritur tamen in omni judicio saltem verbalis petitio. Alterutra tam est necessaria in judiciis, ut nullo modo possit remitti consensu partium. Quid si remissa sit, judicium cessat, nec ullo petente, nullo contradicente sententia ferri potest. 13 Aut ei qui vocatus defenditur. 14 Aut ad arbitrium. *Bald.* 15 De quibus vid. §. *de sport.*

16 Reus cavere tenetur judicio sisti, nec tamen ea satisdatione in judicem consentit: est enim necessaria; ideoque consensum non inducit. *Bald. hic.* 17 In causis civilibus: in criminalibus aliud tempus datur. *l.* 2. §. *de exhor. reis.* Quid? ea dilatio potestne a judice minui? non potest, datur enim à lege: si minueretur contra jus diceretur sententia. §. *si contra jus.* Potest autem ea dilatio minui, quæ ab officio judicis dependet. 18 Reo terminus ad deliberandum datur. 19 Nota formam agendi: Peto non procedi sine judice adsociato vel adjuncto. Lex non adsociat vel adsciscit, nisi petatur. *Bald.* 20 Qui aliquem judicem petit, eum postea recusare non potest. 21 De lapsu termini potest constare partis confessione. 22 Judex de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. 23 *Confiteri* intelligitur etiam is qui subscripsit, *ut hic.* adde *l.* 26. §. 1. *ff. de pignor.* Possumus quoque hæc verba referre ad subscriptionem actuarii. 24 Forma requisita omissa actus sit nullus. Invalida contestatio nihil operatur: *Wurmser.* 1. *pract.* 13. *observ.* 2.

25 Per publicum officialem alteri quæritur actio in eo, quod pertinet ad ejus officium. §. 3. *Inst. de adopt.* 26 Intra duos menses litis contestandæ.

TIT. X.

DE 27 PLUS PETITIONIBUS 28.

ια'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. *

1. Imp. 29 ZENO.

ΠΑΣ ὁ ἐναγόμενος, ἢ ἄῤῥενες, ἢ γυναῖκες, περὶ τῆς ὡρισμένης ὑποθέσεως ἢ χρεῶν ἐναγόντες, ἢ κτῆσιν ἢ τῶν ἐναγομένων βλάπτοντες, ἄλλον τοσοῦτον ἀποβαλέτωσαν χρόνον, μηδένα τόκον ἢ τὸ μίσθωμα λαμβάνοντες, ὅσον αὐτοὶ ὑπερῆσαν τὴν ὑποθεσιν ἐπιχειρήσαν ἢ δ' χρόνος ἢ τότε παρατείνοιτο, μὴ ἀλλως ἐναγέτωσαν, εἰ μὴ τὸ δεσπινήμενον τῆς ὑποθέσεως εἰσόδος τὸ ἴσον τῆς μερισθείσης σύμπασαν τὴν ἀμφίκτησιν καταβάλωσιν.

§. α'. Ἐαν ἢ ἐπίτροποι ἢ κηδεμόνες ἐν χρόνῳ ἢ ποσότητι πλέον ἐπιχειρήσωσιν ἀπαιτῆσαι τὰς τῶν κηδευομένων χρεώσας ἢδη καταλελειφθαι, ὡς αὐ οἱ ἐπίτροποδούμενοι ἢ κηδεμονευόμενοι, αὐτοὶ ἢ οἱ ἐπίτροποι ἢ κηδεμόνες ἐπιγινωσκέτωσαν τὴν συτελεσθεῖσαν συμβαίνουσαν ζημίαν.

§. β'. Οἱ ἢ κληρονομίαι διεκδικοῦντες πράγματα, ἢ λόγως ἐπιλογικῆς, ἢ κηδεμονείας ἀπαιτοῦντες, ἢ οἱ κτῆ ἀφηλικων, ἢ μειζόνων ὡσεὶ οἰκοικήσεως κινοῦντες, ἢ ὡς ἀβληθήκας ὑφ' ἑτέρων δεδεμένας ἀπαιτοῦντες, ὡς αὐτοὶ τῆ παρορισθέντων λαβόντες χρόνους, μηδὲν ὀφ τὸ ὑπερθεσθαι τῆσης ζημιούσθωσαν, ὡς δικαίαν ἔχοντες τὴν ἀγωγὴν αἰτῶν· τότε ἢ οἱ ἀπαιτῶν ζημιούσθω, ὅτε ὡφαυῶς ἠλέγχθη πλεονεκτῶν.

§. γ'. Εἰ δέ τις εἰς ἔλαττον τὸ ἀληθὲς διελιμπάνοιτο τῶν ἑαυτῆ δίκαιων· μὴ ὡσεσχέτω τοῦτω ὁ δικάζων, ἀλλὰ ὡσεῖς τὴν ἀληθῆ ποσότητα τῶν ψήφον ἀνοίσειν.

nec ad hoc respiciat judex, sed in veram quantitatem calculum ferat.

11. JUSTINIANUS A. *.

ZEnonis Divæ memoriæ vestigiis insistentes, præsenti lege decernimus; ut quicumque ante tempus debitum exegerit, tanto [31] tempore ultra constitutum tempus manifesta plus petitione sine usurarum acceptione expectet: nec tunc agere ante potest, quam omnia damna parti diversæ restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes, ipsi damnabuntur: exceptis his, qui res hereditatis petunt, aut rationes tutelæ, vel curæ, sive negotiorum gestorum agunt contra minores, seu majores, vel qui depositum repetunt, quasi ex successione. §. 1. Qui autem *minus* [32] petit in judicio, in nullo lædit. §. 2. Si quis vero majorem, quam sibi debetur, quantitatem in libello conventionis inseruerit, in triplum [33] parti adversæ restituere compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine executoribus amplius dedit.

Superioris constitutionis epitome ex Basilicis 34.

ΕΑν τις τῶ ἀναγνῶν ἐν τῷ ἀμφιπεπολῷ παρ' αὐτῆ βιβλίῳ πλείονα ποσότητα πεθεικὼς, πλείονος ζημίας αἰτῶ τῷ αἰτιαζέντι χρυσῆ, τετραπλασίονα δίδοτω τῶν περὶ αἰτίαν αὐτῆ συμβάσων τῷ ἀμφίκτησιν. ἀλλ' ἢ ποσότης τῆ ἀναγωγῆς νοείσθω, εἰς ἣν ὁ δικάζων ἀνοίσει τῶν ψῆφον.

SI quis [35] actor in missso à se libello majore quantitate inserta, majoris damni causa fuerit ei, quem in jus provocat: in triplum reddat damnum quod propter eum passus fuerit adversarius. Vera autem quantitas actionis intelligatur, in quam judex tulerit sententiam.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

ODiosas contrahentium calliditates amputare properantes, censemus: Ut si quis, certa quantitate sibimet debita, super ampliore [36] pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit, & ad judicium debitorem vocaverit: si quidem [37] ante inchoatam litem calliditatis eum pœniteat [38], & debiti veram quantitatem confessus fuerit, nullo eum dispendio prægravari: sin autem liti præbuit exordium, & in certaminibus negotii permanens arguatur de adjecta falsa quantitate; non solum ea, sed etiam toto debito eum fraudari: transactionibus [39] scilicet & secundis confessionibus sive insinuatæ sint, sive non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem: talibus enim cautionibus hoc objicere non oportet [40]. Dat. XV. Kal. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

27 Plus qui petebant, olim causa cadebant: *Cic.* 1. *de Oratore, & pro Roscio Comœdo.* Idem, *pro Roscio Amerino.* Hic tu si amplius HS. nummo petiisti, quam tibi debitum esset, causam perdidisti. Sueton. *in Claudio, c.* 14. His qui apud privatos judices plus petendo formula excidissent, restituit actiones *Paul.* 3. *sent. tit.* Quoties de modo quartæ retinendæ quæritur, propter periculum plus petendi, officio judicis omnibus æstimatis quarta facienda est, quæ apud heredem remaneat. Idem 2. *sent.* 5. si totum petit, plus petendo causa cadet. Hoc etiam plus petitionis periculum à Majoriano *in Nouellis* perstringitur: cujus exstant quoque exempla. *l.* 1. *ff. de interrogat. in jure faciend. l.* 36. *ff. de solut.* §. *si quis agens* 33. *Inst. de act. apud Paul.* 1. *sentent.* 10. *l.* 1. & 2. *C. Hermog. de calumn. Emissenum homilia de Paschate.*

28 *Paul.* 1. *sent.* 10. & 2. *Decret.* 11. §. 33. *Instit. de act.* Goth. Vid. ad hunc tit. Cujac. *lib.* 12. *obs. c.* 21. & *lib.* 7. *c.* 27. Pecc. *de jure sistendi, cap.* 47. S. L.

29 Hæc lex à Cujacio restituta fuit, 12. *observ.* 21. extat vero 7. *Synops. Basil. c.* περὶ χρεῶς ἀπωθήσεως *c.* 22. 30 Latina interpretatio.

31 Omnes qui agunt, sive masculi, sive fœminæ sint, si ante definitum debiti tempus petierint, & hoc ipso damnum reo dederint, tantum temporis expectent (usuras interea nullas accipientes) quanto ipsi præstitutum tempus anticipare conati sint. Quod si tempus hoc etiam præterlabatur, aliter litem ne suscipiant, nisi sumptus primæ additionis in litem factos, adversario refuderint. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 6. ubi scholiastes excipit eum, qui debet inopi fisci debitori ut à quo possit fiscus etiam ante tempus debitum exigere. *l.* 1. §. *de condict. ex lege.* adde §. *de conveniendis fisci debitoribus. lib.* 10. *tit.* 2.

32 Pœnam plus petentis tempore observa. §. 33. *in fin. Inst. de actionib.*

33 Plus petere in judicio non licet: minus licet. §. 34. *Inst. de act.*

34 Pœnam plus petentis quantitate nota. §. 33. *in fin. Inst. de act.*

35 Restituta à Cujac. 12. *obs.* 21.

36 Latina interpretatio.

37 Quatuor concurrere necesse est, ut hujus legis pœna locum habeat. Primo, necesse est, ut cautio sit exacta majoris summæ. Secundo, ut per dolum. Tertio, ut reus sit vocatus in judicium & lis contestata. Quarto, quod conveniatur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *cap.* 22. & *lib.* 9. *tit.* 4. *ex lib.* 7. *tit.* 6. *cap.* 23.

38 Nota quibus modis hujus legis pœna evitetur. 39 Huic potentiæ locus non est jure Canonico. vid. Socin. *regul.* 44. 40 Transactio facta bona fide (licet super cautione dolo exorta) valet. *Bart.*

TIT. XI.

DE DILATIONIBUS. 41

De causa & spatio.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. dicunt.

QUoniam plerumque evenit, ut judex instrumentorum [42] vel personarum gratia dilationem dare rerum necessitate cogatur; spatium instructionis exhibendæ postulatum dari convenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum: ut, si ex ea [43] provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius quam tres [44] menses indulgeantur: si vero ex continentibus provinciis: sex [45] menses custodiri, justitiæ est. In transmarina [46] autem dilatione, novem [47] menses computari oportebit. †. Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium [48], sed eandem dilationem, si rerum urgentissima [49] ratio flagitaverit: & necessitas desideratæ instructionis exegerit, non facile [50] amplius quam semel, nec ulla trahendi [51] arte sciant esse tribuendam. Dat. XV. Kal. April. CC. 294.

De rescripto quo quis ad extraordinarium Judicem trahitur.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Ursum Vicarium.

SI [52] quando suis rescriptum [53] ad extraordinarium [54] judicem reportaverit: dilatio ei penitus deneganda est. Illi [55] autem, qui [56] in judicium vocatur, danda est ad improbanda precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad alienum judicium trahitur. Dat. XI. Non. Mart. VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

De satisdatione ab actore præstanda. Si actor reo non occurrat.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. 1. col. 5. tit. 8. al. tit. 6. Novell. 53. cap. 1.

QUod fieri non debet, nisi [57] *actor satisdederit* [58], *certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur: aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus à se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat: dimittatur* [59] *reus, exacto eo, quod promissum est, & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit.*

De cessatione officii Judicis. De feriis.

III. Idem A. Profuturo Præfecto Pannoniæ. [60]

SIve pars, sive integra dilatio fuerit data: eo usque judicis officium conquiescat [61], donec petiti temporis defluxerint curricula. Feriæ autem sive repentinæ [62], sive solennes [63] sint, dilationum temporibus non excipiantur, sed his connumerentur. Dat. VII. Febr. *Sirmii*, LICINIO V. & CRISPO CONSS. 318.

41 *Dilatio* est prolatio diei. huc refer 11. D. XII. 2. *C. Theod.* 7. περὶ ὑπερθέσεων. 7 *Eclog.* 17 *cap.* 7. & 7. *cap.* περὶ προθεσμιῶν τῶν διδομένων διακρισεως παρὰ τῶν δικαστῶν. de iis spatiis, quæ litigantibus à judicibus dantur. adde 2. *decret.* 8. 2. *Extravagant.* 2. §. 10. 11. *Instit. de except.* vid. Rebuffum *tom.* 2. *tract. de dilationib.* Andream Gayll. 1. *observ.* 91. & *seq.* Hartmann 2. *observ.* 12. Oldendorp. *in Enchirid. except. cap.* 4. *n* 13. *fol.* 304. Rebuff. *in proœm. constit. gloss.* 5. *num.* 52. refert stylo communi, & consuetudine curiarum, non observari in regno Franciæ dilationes juris: sed ex stylo, vel curiæ arbitrio dari.

42 *Synops. Basil.* 7. *tit.* 17. *ex cap.* 11. *ad* 18.

43 Dilatio ex causa datur instrumenti, ut personæ exhibendæ gratia. adde *l.* 32. *ff. ex quib. caus. majorib.*

44 Dilationes moderandæ sunt secundum locorum distantiam.

45 Dilatio testium vel instrumentorum ex eadem provincia exhibendorum causa, non plus quam ad tres usque menses proroganda quæ tribus mensibus perfici oporteat. vid. Cujac. *c.* 14. *de præscript.* 46 *L.* 7. §. *eod.*

47 De novem mensibus vide Cujac. *cap* 19. *de præscript.* 48 Summum scilicet, ac plene volunt arium. Causa cognita, dilationem dari oportet. 49 *L.* 10. §. *de feriis.* 50 *L. ult. ff. de feriis.* aliud si justa causa sit. *l.* 7. *ff. de feriis. l.* 45. *ff. de judic.* adde alias exceptiones ex Socino *reg. prox.* Goth. Confer *cap. quoad consult. extr. de sent. & re judic. cap. in causis. cap. significaverint. extr. de testam.* vid. Mynsing. *cent.* 1. *obs.* 71. & *seq.* ANS. Adde Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 91. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *cas.* 52. S. L. 51 Dilationibus nimiis causæ non trahendæ. 52 *L.* 2. *C. Theod. eod. Synops. d. loco.* 53 Puta Principis. Imperato rescripto, non datur dilatio ad illud exhibendum. Actor venire debet instructior, quam reus. 54 Id est, delegatum. Extraordinarius judex delegatus. Jurisdictio delegata extraordinaria, *cap. inducia* 3. 9. 3. 55 Dilationes plures dantur reo quam actori. vid. *l.* 125. *ff. de reg. jur.* 56 Melior est causa excipientis. *l.* 42. *in fin. ff. de reg. jur.* 57 Hæc forma consuetudine non servatur. *Bald.* 58 *L. ult. ff. de stipul. prat.* 59 Reo absoluto ab observatione judicii, actor in expensis condemnatur.

60 Al. *annonæ* & rectius. vid. *l.* 2. *C. Theod. de relation.* 61 Pendente dilatione nihil innovandum. adde *l. unic. ff. nihil novari appellatione interposita.* vid. Socin. *reg.* 93. 62 Hujusmodi feriæ res ob bene gestas, à solo Imperatore inducuntur: ob id *imperiales* dictæ. vid. *l.* 4. §. *tit. prox.* extra ordinem indictæ: *l.* 26. §. 7. *ff. quibus ex causis majores.* 63 *L.* 26. §. 7. *ff. ex quibus causis majores.* ut dies divino cultui dedicati, ut messes & vindemiæ. *l.* 5. §. *tit. prox.*

Source : BIU Cujas

De judice procedente vel considente.

IV. Idem A. ad Catullianum Proconsulem Africæ.

A Procedente [1] Judice dilationem non convenit postulari, etiam si utraque parte præsente tribuatur: cum non alias, nisi causa cognita, indulgeri queat: & cognitio causæ non interpellatione plenaria [2], sed considente [3] magis Judice legitime colligatur: ut, si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam judicis dirimatur. Dat. v. Id. Feb. *Sirmii*, Licinio v. & Crispo Conss. 318.

De rescripto Principis. Quando degeneranda dilatio.

V. Idem A. ad Maximum Præfectum urbi.

CUm à nobis fuerit ad appellationem consultationemve rescriptum: sive sit primo judicio petita dilatio, & ea tributa non sit; sive ne petita quidem: eam dare cuiquam non licebit, eadem ratione, qua ne in judiciis [4] quidem cognitionum nostrarum dilatio tribui solet. P. P. *Romæ*, VIII. Kalend. April. Proeiano, & Juliano Conss. 322.

De lite inter privatos & fiscum.

VI. Imppp. Constantinus, Constantius & Constans AAA. ad Petronium Vicarium Africæ.

INter [5] privatos & fiscum si aliqua lis mota fuerit: utrique [6] parti petendæ dilationis per defensores suos copia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postulaverit. Dat. v. Id. April. *Aquileiæ*, Acyndino & Proculo Conss. 340.

De spatio.

VII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P.

NEc [7] de statu ac patrimonio litigantibus in transmarina [8] etiam dilatione mensium novem [9] spatia egredi concedatur. Dat. VI. Kalend. Decemb. Eutropio & Theodoro Conss. 399.

1 III. *quæst.* 3. *c. indutiæ* 4. *vers. à judice.* Cur ita? qui procedit, vix est ut causam rectè dijudicare possit. Hic autem requiritur causæ cognitio. alii volunt à procedente judice sententiam proferri non posse: quod sententia judice stante lata, nulla sit, ff. *eod.* ibi, *sed considente.* vide Oldendorpium *cap.* 9. *de sent. & re judic.* Non idem in manumissionibus est, quæ magistratu in balneum vel theatrum eunte, possunt perfici. §. 2. *Inst. de libert.* manumissio in transitu fieri potest, nec requirit tribunal. *l.* 7. 8. *ff. de manumiss. vindict.* Planaria. *Hal.*

2 Planaria cognitio, quæ fit de plano, citra tribunal.

3 Pro tribunali sc. Tribunal, sedile judicis.

4 In consistorio Principis dilationes non dantur. Cur ita? quia imparati ad cognitionem Principis, necdum instructi bene non admittuntur. *l.* 1. ff. *de relationibus.*

5 *L.* 1. *C. Theod. eod.* 6 Id est, & privato & fisco. 7 *L.* 4. *C. Theod. eod. Synopf. eod. in fin.*

8 *L.* 1. *in fin.* ff. *eod.* 9 *L. unic. C. Theod. eod. l.* 3. *C. Theod. de jure fisci. l.* 41. *C. Theod. de appellat. l. ult. C. Theod. de repar. appellationibus.*

Tit. XII.

DE FERIIS [10].

De Appellationibus.

I. Imp. Constantius, & Maximian. AA. Severus & Maximian. Nobb. CC. Verino.

QUoniam consulis, an similis observantia à nobis adjiciendarum feriarum, quæ rebus [11] feliciter gestis proveniunt, ad appellationum quoque tempora porrigenda sit, Verine Charissime, rescribi placuit experientiæ tuæ, ut [12] in causis provocationum jugiter [13], & sine additamento hujusce modi dierum tempora scias servari debere, & supradictorum dierum [observationi] in appellationum causis minime fieri adjectionem [14].

Enumeratio feriarum solennium.

II. Imp. Theod. A. Viceno.

UT [15] in die Dominico [16] emancipare [17] ac manumittere [18] liceat, reliquæ causæ, vel lites [19] quiescant: & à die octavo Kalendarum Julii [20] usque in Kalendas Augusti messis feria concedatur: & à Kalend. Augusti usque in decimum Kalendarum Septembris agendarum causarum tribuatur licentia. A decimo autem Kalendarum Sept. usque in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. Sanctum quoque diem Paschæ [21], & diem Natalis [22] Domini, & Epiphaniæ, septem qui præcedunt, & septem qui sequuntur, sine strepitu volumus observari. Et quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.

De die Dominico.

III. Imp. Constant. A. Elpidio.

OMnes judices, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis [23] quiescant. Ruti tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant [24]: quoniam frequenter evenit, ut [25] non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti [26] pereat commoditas cœlesti provisione concessa. Dat. Nonis Mart. Crispo II. & Constantino II. Conss. 321.

Qui *possit ferias* indicere.

IV. Idem A. Severo.

A Nullo judice præsumi [debet,] ut auctoritate sua ferias aliquas [27] condat. Nec enim Imperiales [28] ferias vocari oportet, quas [29] administrator edixerit: ac per hoc, si nomine eximuntur, etiam fructu carebunt. Datum Id. April. *Sirmii.* *.

De causis publicis ac Fiscalibus. I. *De causis* Pistoriis.

V. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Olybrium.

PUblicas [30] ac fiscales causas tua sinceritas etiam feriatis geminis [31] mensibus, hoc est, sine aliqua intermissione, distinguat. §. 1. Pistoriis [32] quoque causis iisdem diebus ratum in futurum examen adhibebit. Dat. IIII. Nonas Maji, Tiberiade, Valentiniano N. P. Conss. 368.

10 II. D. XII. & 7. *Eclog.* 17. & 2. *C. Theod.* 8. & 2. *Decret.* 9. *Nyrell. Leon.* 54. vid. constitutionem 2. Emanuelis Comneni *de feriis.* ubi recensentur dies feriati apud Græcos: & tom. 1. *des ordonnances Royaux tit.* 16. *du temps des vacations.* ubi de feriis agitur apud Gallos receptis. Oldondorp. *c.* 31. *de exceptionibus.* ubi tractat de exceptione feriarum, & feriis Augustæ constitutis à Carolo V. anno 1548. adde Wurmser. 1. *pract.* 11. Feriæ porro dies quieti à litibus induciæ litium sunt: Quæ feriis agere liceat, vide apud Macrob. 1. *Saturnal.* 16. & Virgil. *Georg.* 1.

11 Hujusmodi feriæ *repentinæ* dicuntur. *l.* 3. ff. *tit. prox.*

12 Tempore feriarum appellatio potest interponi.

13 Feriato die ad aliquem actum judiciarium procedi non potest: fallit tamen in appellatione, quæ die feriato potest interponi, *ut hic*: plures exceptiones vide apud Socinum *reg.* 92.

14 Actionem. *Hal.*

15 Contius *hic* negat hanc constitutionem in vetusto Codice extare, & ab Hundarico hic insertam ex breviario Alarici: non esse Theodorici regis Francorum, ut quidam putant: reperiri apud Sozomenum 1. *cap.* 9. extat tamen fragmentum *in l.* 1. *in fin. C. Theod. eod.*

16 Vid. *l. ult.* §. 1. ff. qui & Solis, *l.* 3. *l.* 7. *vers. In eadem*, ff. *eod. l.* 1. *C. Theod. eodem.*

17 *L.* 8. ff. *eodem.* 18 *Dict. l.* 8. Goth. Hanc legem supposititiam putat esse Alciat. *lib.* 6. *parerg. cap.* 9. Ans. Pro intellectu hujus legis & materiæ, vid. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 1. *quæst.* 30. *per tot.* & maxime *num.* 4. S. L. 19 Sententia lata die feriato nulla est. vid. Oldendorp. *cap.* 13. *de sentent. & re judic.* 20 *Plin. S. epist.* 21. Julio mense, quo maxime lites interquiescunt. 21 *L.* 6. 7. *vers. Sacros.* 8. ff. *eod.* 22 Vid. *l.* 7. *vers. Dies etiam.* ff. *eodem.*

23 Ἐν τῇ κυριακῇ, id est, dominico. *l.* 2. ff. *eod. l. ult.* §. 1. ff. *eod.* 24 VII. *Eclog.* 17. *cap.* 2. & 1. *Harmen.* 4. Leonis Novella 4. jubet etiam Agricolam die dominico vacare. Illud notandum, pacta & transactiones in eo fieri permitti: at non Circense certamen aut venationem ferarum, etiamsi in eum diem incidat natale Principis. 7. *Eclog.* 17. *cap.* 17. Goth. Ita quæ ad militiam pertinent die Dominico possunt peragi, item ea quæ ad feriarum tuitionem, *l.* 3. *l. penult. ff. h. t.* & generaliter omnia ea quæ, si prætermissa, nocerent, *Luc.* 14. *vers.* 5. *Actor.* 20. *vers.* 9. adde M. del Rio *disquis. mag. l.* 5. *sect.* 9. *vers. Octavo loco.* Ans. 25 Hoc est, dies dominicus plerumque reperitur aptior πρὸς ἀφορμὴν, ἢ πρὸς τὴν τῶν ἐμπέλων γεωργίαν, ad arandum, vel ad culturam vitium, *Synopsis Basil.* 7. *tit.* 17. *cap.* 9. 1. *Harmenopul.* 4. §. 6. 26 Momenti occasione perit commoditas fructuum: unde in ipsis colligendis fructibus vel momenti habetur ratio. 27 Repentinas scil. Possunt tamen judices statas & solennes indicere, *l.* 4. ff. *eodem. l.* 7. *de off. proconsul.* In regno Franciæ soli Regi competit jus feriarum, ac nundinarum subditis indulgere: quod uti fiat, vid. Paponem 3. *Notar.* 8. *cap. des lettres de foires & marchez.*

28 Id est, repentinas. *l.* 1. ff. *eod.* dixi etiam ad *l.* 3. ff. *tit. prox.* Imperiales appellantur, mutato nomine imperativarum, Macrob. 1. *Saturnal.* 16. quæ à Consulibus aut Prætoribus imperabantur. *l.* 26. §. 7. ff. *ex quibus causis major.* 29 Quod Imperatoris administrator, id est, magistratus constituit, imperiale non est: nisi jussus aut consensus Principis accedat. 30 Publicæ & fiscales causæ non admittunt ferias. 31 Vid. *l.* 7. ff. *eod.* 32 Vide Cujac. in hunc locum, *cap.* 13. *de præscript.* ubi tractat de mancipibus seu curatoribus pistrinorum, qui Novell. 80. dicuntur πρωτάται τῶν ἀρτοποιῶν ἐργαστηρίων.

De tempore Quadragesimæ.

VI. Iidem AAA. Luciano Vicario Macedoniæ.

QUadraginta [33] diebus, qui auspicio ceremoniarum Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur [34] criminalium quæstionum. Dat. Kalend. Aprilis, *Thessalonicæ.* *

Enumeratio *feriarum solennium.*

VII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino Præfect. [urb.]

OMnes [35] dies jubemus esse juridicos [36]. Illos tantum manere feriarum dies fas erit, quos geminis [37] mensibus ad requiem [38] laboris indulgentior annus excepit: æstivos [39] feroribus mitigandis: & autumnos [40] fructibus decerpendis: Kalendarum quoque Januariarum consuetos dies otio [41] mancipamus. His adjicimus Natalitios [42] dies urbium maximarum Romæ [43], atque Constantinopolis: in quibus debent jura differri, quia [44] & ab ipsis nata sunt. Sacros [45] quoque Paschæ [46] dies, qui septeno [47] numero vel præcedunt, vel sequuntur. Dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum [48] Christi, & [49] quo tempore commemoratio Apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ [50] à cunctis jure celebratur: in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus neque spectaculorum [51] copiam referamus. †. In eadem observatione numeramus & dies Solis [52] (quos *Dominicos* rite dixere majores) qui repetito in se calculo revolvuntur: in quibus parem necesse est habere reverentiam: ut nec apud ipsos arbitros [53], vel à judicibus flagitatos, vel sponte electos, ulla sit cognitio jurgiorum. Nostris etiam diebus, qui vel lucis [54] auspicia, vel ortus [55] imperii protulerunt. In quindecim [56] autem Paschalibus diebus compulsio annonariæ [57] functionis, & omnium publicorum privatorumque debitorum differatur exactio. Dat. XI. Idib. August. *Romæ*, Timasio & Promoto Conss. 389.

De quindecim diebus Paschalibus.

VIII. Iidem AAA. Tatiano P. P.

ACtus [58] omnes, seu publici sunt, seu privati, diebus quindecim [59] Paschalibus conquiescant. †. In [60] his tamen & emancipandi [61], & manumittendi [62] cuncti licentiam habeant: & super his acta non prohibeantur. Datum Kal. Januar. Arcadio A. II. & Rufino Conss. 392.

IX. * Græca constitutio.

Ejus epitomen restituit Ant. Augustinus. Quia tamen is putat eam potius esse epitomen l. 3. *Latinæ* supra de episcopali audientia, *& nos idem arbitramur, ideo eam prætermisimus.*

De Latronibus & Isauris.

X. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

PRovinciarum [63] præsides moneantur, ut in quæstionibus latronum [64], & maxime Isaurorum [65], nullum quadragesimæ [tempus] nec venerabilem Paschæ diem existiment excipiendum [66]: ne differatur sceleratorum proditio [67] consiliorum, quæ per latronum tormenta [68] quærenda est: cum [69] facillime, & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. v. Kalend. Mart. Basso & Philippo Conss. 408.

De diebus festis. I. *De die* Dominico.

XI. Impp. Leo & Anthemius AA. Armasio P. P.

DIes festos majestati [70] altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec ullis exactionum [71] vexationibus profanari. §. 1. Dominicum [72] itaque diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, ut à cunctis executionibus [73] excusetur: nulla quemquam urgeat admonitio: nulla fidejussionis flagitetur exactio, taceat apparitio: advocatio delitescat: sit ille dies à cognitionibus alienus: præconis horrida [74] vox sileatur: resipirent à controversiis litigantes, & habeant fœderis intervallum: ad se simul veniant adversarii non timentes, subeat animos vicaria [75] pœnitudo: pacta conferant, transactiones loquantur. Nec hujus tamen religiosi diei otia relaxantes, obscœnis quemquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem quod (ut Varro in libro cui titulus est *Atticus*,) cum munus annale Genio suo solvebant, & manum cæde ac sanguine abstinebant, ne die qua ipsi lucem accepissent aliis demerent. Inde Deli ad Apollinis genitoris aram, ut Timæus auctor est, nemo hostiam cædebat. *Censorinus cap.* 3. *de die natali.* ubi refert moris fuisse quemque suos tantummodo proprios coluisse natales. adde Martianum Capellam 2. *Philologias*, ubi de genio speciali & populari. 43 Parilia. 44 Deferre, *l.* 2. *C. Theod. eod.* & male. Græc. ἀργεῖν, ut sit sensus, Æquum esse diebus natalitiis utriusque Romæ jura differri ac quiescere, quoniam ab hisce duabus urbibus jura sunt inventa, *Eclog. dict. cap.* 4.

33 VII. *Syn. Basilic.* 17. *cap.* 12. 1. *Harmen.* 4. De quadraginta diebus, vid. Cujac. *c.* 11. *de præscript.* cæterum serva, ceremonias hic esse jejunium.

34 Usus hanc legem antiquavit.

35 *Ecl. ibid. c.* 13. *l.* 2. *C. Theod. eod.* vide ad hanc legem Brissonium *in repetitione legis dominico*, *C. Theod. de spectacul. sub finem.* Qui ferias allegat eas tenetur probare. Jurisd. est rerum permissarum, quovis tempore licita, nisi probetur excepta.

36 Dies juridicus, ἡμέρα νόμιμος, 7. *Eclog.* 17. *c.* 13.

37 *L.* 5. §. *eod.*

38 Theod. ad Senatum, *Novell. de decurionibus*, Otio vos frui quodam tempore patimur, ne labore videamini defatigari continuo.

39 Æstivis feroribus, *l.* 2. *C. Th. eod.* hæ sunt messium, & vindemiarum.

40 Autumnos fœtibus decerpendis, *l.* 1. *C. Theod. eod.* sic Asclepiades, ex autumnali redolet vindemia fœtu. Hæ sunt vindemiarum feriæ. Minut. Felix *in Octavio*, Sane & ad vindemiam feriæ judiciariæ curam relaxaverunt.

41 Dies ocio mancipati ἀπραξίᾳ ἀργοῦ ἐκείνου, πολλάκις τὸ δικαστήριον, *Nyrell.* 8.

42 Γενεθλιακὰς, *Synopf. ibid.* Natalitia urbium suarum celebrabant veteres, *Cic.* 4. *ad Att.* 1. ut & coloniarum deductarum, *ibid.* & ædium dedicatarum, *ibid.* Porro festus dies natalis Romæ Palilia vel Parilia. v. *Plutarch. in Romulo. Cicero.* 2. *de divinatione. Festum in Parilibus, & in Popularia sacra.* Cæterum Natalium (ut opinor privatorum) sacra pulte ætate illa confici solita refert Plin. 8. *c.* 18. die natali merum Genio fundebant, non autem ulla hostia faciebant: hoc ideo,

Source : BIU Cujas

eodem die sibi vindicet scena [1] theatralis, aut Circense [2] certamen, aut ferarum [3] lachrymosa spectacula: &, si in nostrum ortum [4], aut natalem celebranda solennitas inciderit, differatur. Amissionem militiæ, proscriptionemque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die festo spectaculis [5] interesse, vel cujuscunque judicis apparitor [6] prætextu negotii publici, seu privati, hæc, quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Dat. Id. Decemb. *Constantinop.* Zenone & Martiano Conss. 469.

1 *L. ult. G. Theod. de spectaculis, lib. 15. tit. 5.*

2 Ἱππικὸν, *Eclog. ibid.* equorum certamen.

3 Κυνήγιον, *Eclog. ibid.* venatio ferarum.

4 *L. 7. in fin. C. eod.* Dignum attrahit ad se minus dignum. munerum & ludi *cap. 12. Saturn.*

5 Die dominico spectaculis interesse vetitum. De detestatione gladiatorii, vid. Tertullianum *libris de spectaculis*, Cyprianum *Epist.* 1. Lipsium

6 Citatio facta die feriato non valet, sed nec ad diem feriatum, sed & si fiat, ut quis se sistat ad diem non feriatum, non valet. vid. *Wurmser. 1. obs. 6. obs. 4.*

Tit. XIII.

DE JURISDICTIONE [7] OMNIUM JUDICUM, ET DE FORO COMPETENTI. [8]

De consensu litigatorum.

I. Imp. Antoninus A. Severo, & aliis.

Non quidem fuit competens judex Procurator [9] noster in lite privatorum: sed, cum ipsi eum judicem elegeritis [10], & is consentientibus adversariis sententiam tulerit, intelligitis, vos acquiescere [11] debere [12] rei ex consensu vestro judicatæ [13]: cum & Procurator judicandi potestatem inter certas habeat personas: & vos incongruum eum esse vobis judicem scientes, tamen audientiam ejus elegistis. Quod & in aliis similibus judicibus, tam in actionem proponentis, quam in exceptionem opponentis persona locum habebit. Dat. II. Id. Januar. Messala & Sabino Conss. 215.

7 II. *D. 1. & 2. C. Theod. 1. & 7. Ecl. 1. & 2. Dec. 2. 2. Sext. 2. & 2. Clem. 2. Luc. 11. Placit. 4.* Goth. vid. ad hunc titulum Vultej. *tr. de jurisdict.* Ans. Adde Brisson. *select. lib. 3. cap. 18.* S. L.

8 Id est, ubi quis conveniri debet. *C. Th. eod.* Competens forus (dicitur etiam forus ab Isidoro, Lucillio, Pomponio Atellanario, & Mario Victorino, proprius, congruens, incompetens, incongruus, alienus. De exceptionibus declinatoriis adversus jurisdictionem, vid. Oldendorpium *cap. 6. exceptionum.*

9 Cæsaris Procurator non judicat inter solos privatos, sed inter privatos & fiscum, *l. 1. C. si adversus fisc.*

10 Incompetens judex (habens tamen jurisdictionem) partium consensu fit competens. *l. 14. ff. eod. l. 3. in fin. l. 4. ff. de arbitris. l. 1. ff. de judiciis. l. 13. §. 4. ff. ad Treb. l. 28. ff. ad municipalem.*

11 Vid. *l. 29. C. de pact.*

12 Imo potest pœnitere is, qui consensit, aut se subjecit incompetenti judici. *l. si convenerit 18. ff. de jurisd.* Dic, pœnitere posse, quia non plenè se subjecit: non plenè, si nondum eum adiit aut litem apud eum contestatus est. *d. l. 18.* aut in continenti contractus alicujus se interposita etiam scriptura, subjecit: *d. l. 29.*

13 Privatorum consensus judicem quamvis incompetentem & incongruum, competentem facit, si modo eum adierint. Hujusmodi additione, vel facto definit esse nuda adeundi judicis conventio.

14 Actor rei forum sequitur. *l. 5. C. eod. Harm. 2. §. 1. §. 2. §. 3. ubi* vid. *l. 4. C. Theod. de Jurisd. lib. 2. l. 3. C. ubi in rem act. l. un. C. ubi de her. l. 2. C. ubi de crim. l. 3. ubi causa status, Synops. Basil. 7. tit. 5. cap. 82. & tit. 3. cap. 38. & tit. 3. ex tit. 5. c. 87. 1. Harm. 2.* Fallit regula in evocationibus. vide *l. 5. §. 1. C. eod.* vid. alias exceptiones apud Socinum *reg. 10.* Illud notandum, in regno Franciæ tria esse sigilla, quæ obligationi ac instrumento juncta, reum pertrahunt ad forum actoris, Sunt autem hæc, Parisiense, Montispessulanum parvum & Nundinarum Briæ & Campasiensibus data sunt ea, tantaque ut ad suum & Parisiense forum reos suos pertrahant. vid. *Tom. 4. des ordonnances. tit. 11. Papon. tit. notar. c. Des juges. ibi, Des juges conservateurs:* adde *Soc. reg. 339.*

15 Forum in loco contractus regulariter quis sortitur, vid. Socinum *reg. 160.* 16 Fallit hæc regula, quoties fori privilegio reus renunciat. *l. 51. C. de Episc. & Clericis. l. 29. C. de pact.*

17 Sic Augustinus *in quæstionib. veteris testamenti.* Præfectus (inquit) potest agere vicem præfecti, & prætor prætoris, non tamen Principis, potest agere vicem alicujus. Quæ sententia Augustini adeo vera est, ut neque sua auctoritate, neque consensu privatorum id possit. Potest enim alioqui ex mandato Prætoris vel alterius potestatis, vice ejus fungi privatus, *l. ult. ff. de officio ejus cui mandata est jurisdictio.* 18 Privatus consensu partium non fit judex. *l. 1. ff. de judiciis.* 19 Nulla est sententia, quam privatus protulit. vid. *Oldend. c. de sent. & re judic.*

20 Nec post litis contestationem licitum est judicem aliquem alicui recusare, nec ante sententiam appellare. *Synops. Basil. 7. tit. 8. ex lib. 9. tit. 1. c. 78.* 21 Ordinaria jurisdictio non potest declinari post litem contestatam, *l. 16. C. de judiciis, l. 13. C. de exceptionib. l. 52. ff. de judiciis, Nov. 3. c. 53.* 22 *Ordinariam* autem *sedem* quidem hic interpretantur præsidalem, id est, fori ordinarii, non judicis. vid. *Cujac. ad Nov. 53.* 23 Idem in civili, *l. 2. C. eod.* 24 Vide *l. 29. C. de episc. aud.* 25 *L. 9. C. Theod. eod.* 26 Evocari rescripto Principis causa ad incompetentem judicem potest. *l. 2. C. de dilationib. Nov. 53. cap. 1.* 27 Evocantis seu trahentis aliquem ad forum incompetentem pœnam observa. 28 Milites non debent fungi officio executoris. adde *6. C. de off. rectoris provinc.* 29 Verbum futuri temporis non intelligitur ipso jure: nisi addantur hæc *cassentur & irritentur.* Bald. *Romanus sing. 1.* Idem in verbo *privetur*, & *careat*, si a testatore proferatur. *Bald. ad l. 1. C. de his quæ pœnæ.* vid. plura apud Socinum *reg. 360.* Mathesilanum *singulari 112.* Cremensem *singulari 7.* Tribuni. 30 Ad hunc Vicarium refer *l. ult. C. de erog. milit. annonæ, l. 1. C. de commeatu. ubi* vid. *Cujac.* adde *Veget. 4.* 31 Vid. *C. de off. magist. milit. tit. 29. lib. 1.* adde *l. 17. C. de judiciis, l. 1. C. de exhib. l. 9. ff. de custodia, l. 4. §. 5. ff. de re milit.* 32 Collegia possunt habere proprios judices, *ut hic, & l. 1. C. de monopoliis:* quos si habuerint, eorum jurisdictio declinari à collegiato non poterit.

De negotio criminali. 1. Si quis in vetito vocet examine.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Vincentio Præfecto prætorio Galliarum.

In criminali [23] negotio rei [24] forum accusator sequatur. §. 1. Is [25] vero, qui suam causam, sive criminalem, sive civilem, sine [26] cœlesti oraculo, in [27] vetito vocavit examine, aut executionem popposcit militarem [28]: actor quidem propositi negotii actione multetur [29]: reus vero pro condemnato habeatur: & Tribuni sive Vicarii [30] capitalem sibi animadversionem subeundam esse cognoscant, si vel suam vel militum executionem interdictam præbuerint. Dat. V. Kalend. Januar. *Mediolani,* Cæsario & Attico Coss. 397.

De magistris militum.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Magisteriæ [31] potestati, inter militares viros, vel privatum actorem, & reum militarem, etiam civilium quæstionum audiendi concedimus facultatem: præsertim cum id ipsum [de] more litigantium esse videatur, constetque militarem reum, nisi à suo Judice, nec exhiberi posse, nec, si in culpa fuerit, coërceri. Dat. V. Maji, Lucio V. C. Cos. 413.

De his qui professiones aliquas seu negotiationes exercent.

VII. Imp. Anastasius A. Constantino P. P.

Periniquum & temerarium esse perspicimus, eos qui professiones aliquas seu negotiationes exercere noscuntur, Judicum, ad quos earum professionum seu negotiationum [32] cura pertinet, jurisdictionem & præceptionem declinare conari. Quapropter jubemus, hujusmodi hominibus nec cujuslibet militiæ, seu cinguli, vel dignitatis prærogativam in hac parte suppetere: sed eos, qui statutis in quacunque militia connumerati sunt, vel fuerint, [vel] qui dignitatem aliquam prætendunt, sine aliqua fori præscriptione his Judicibus tam in publicis, quam in privatis causis obedire compelli, ad quorum sollicitudinem professionis seu negotiationis, quam præter militiam (ut dictum est) exercent, gubernatio videtur respicere: ita tamen, ut ipsis nihilominus judicibus, sub quorum jurisdictione militia, sive dignitas eorum constituta est, proculdubio respondeant, his videlicet, qui contra hujus tenorem legis venire tentaverint, militiæ cingulo seu dignitatis honore pro tali conamine spoliandis.

23 Sensus est, apud quem judicem pupilli, viduæ, & hujusmodi personæ conveniendæ.

24 Puta, debiles, valetudinarios, *l. 1. C. eod.*

25 Id est, ne invitæ trahantur ad Principis auditorium extra suam provinciam. *Goth.* Ad hanc materiam vid. Leonin. *consil.* 33. Tessaur. *decis.* 177. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 66. *num.* 27. Sande *de decis. Frisic. l. 1. cap. 2.* Ans.

26 *L. 2. C. Theod. de officiis judicum omnium lib. 1.*

27 Casus prior legis: Pupilli, viduæ, miserabiles personæ, rescripto Principis *evocari* non possunt. Est enim absurdum hujusmodi personas σκώληκσι τῶν ἐθνῶν, adde *l. 2. C. Theod. de offic. diversi. jud. lib. 2. C. Theod. de offic. jud. omn.* 38 Diuturnus morbus, fonticus. 39 Casus posterior legis: Personis (quarum hic fit mentio) licet adversarios suos, impetrato rescripto, *evocare* in aulam, sive comitatum Principis. Cujus rei exemplum est in Epist. Theodorici regis *apud Cass. 4. variar. 9.* Innocentiæ professio est nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur: ubi & innocentia profugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.

Tit. XIV.

QUANDO IMPERATOR INTER PUPILLOS [33] VEL VIDUAS, VEL [ALIAS] MISERABILES [34] PERSONAS COGNOSCAT: ET NE EXHIBEANTUR. [35]

I. Imp. Constatinus A. ad Andronicum.

Si [36] contra [37] pupillos, vel viduas, vel [diuturno [38]] morbo fatigatos & debiles impetratum fuerit lenitatis nostræ judicium, memorati à nullo nostrorum judicum compellantur comitatui nostro sui copiam facere: quinimo intra provinciam, in qua litigator, & testes vel instrumenta sunt, experiantur jurgandi fortunam: atque omnis cautela servetur, ne terminos provinciarum suarum cogantur excedere. †. Quod si [39] pupilli, vel viduæ, aliique fortunæ injuria miserabiles, judicium nostræ serenitatis oraverint, præsertim cum alicujus potentiam perhorresçunt: cogantur eorum adversarii examini nostro sui copiam facere. Dat. XV. Kalend. Jul. *Constantinop.* Optato & Paulino Conss. 334.

33 *L. 2. C. Theod. de offic. jud. lib. 2. C. Theod. de offic. jud. omn.* 38 Diuturnus morbus, fonticus. 39 Casus posterior legis: Personis (quarum hic fit mentio) licet adversarios suos, impetrato rescripto, *evocare* in aulam, sive comitatum Principis. Cujus rei exemplum est in Epist. Theodorici regis *apud Cass. 4. variar. 9.* Innocentiæ professio est nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur: ubi & innocentia profugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.

Tit. XV.

UBI [40] DE CRIMINIBUS [41] AGI OPORTEAT.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Laurinæ.

Quæstiones eorum criminum, quæ legibus, aut [42] extra ordinem coërcentur, ubi [43] commissa [44], vel inchoata sunt [45], vel ubi [46] reperiuntur, qui rei esse perhibentur criminis, perfici debere satis notum est. P. P. IV. Non. Octobr. Dextro & Prisco Conss. 197.

De plagio cognoscitur apud quemlibet judicem competentem. Bald.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Niceæ.

Sciens liberum [47] venundando, plagii crimen committit. Ab eo itaque qui super hoc queri potest, aditus competens judex, si is, quem puerum ingenuum vendidisse proponis, ibi degit, ibi [48] causam cognoscet. Dat. II. Non. Februar. *Sirmii,* CC. Conss. 294.

In Authent. ut omnes obed. judici provinc. §. hæc considerantes, col. 5. tit. 24. al. 20. Nov. 69. cap. 1.

Qua in provincia quis deliquit, aut [49] in qua pecuniarum, aut criminum reus sit: sive de terra, sive de terminis, sive de possessione, sive de proprietate, sive de hypotheca, aut de alia qualibet occasione, vel de qualibet re fuerit reus, illic etiam juri subjaceat: quod jus perpetuum est. Si ergo ambo & actor, & reus sint in provincia: illic, omni privilegio cessante, res expediatur. †. *Eo autem absente, ex cujus domo iniquum quid patior, ipsum qui id admisit, vel ejus curatorem conveniam, cui datis inducis [50] licet denunciare domino causæ: qui si neque per se veniat, neque mittat, is qui primo conventus est, præsentatus condemnetur, in quo sit obnoxius: insuper & is, qui mittere noluit, si tamen omnino appareat obnoxius: nam & de rebus ejus satisfiet, si [51] is, qui præsens est, non sit solvendo. Sed si nec ipse, qui dominum præsentare debuit, compareat: præconia voce vocatus: condemnetur, quia contumacia ejus pro præsentia est. Quod si desit actor cum reus venerit, sive miserit: absolvendus est: ut & damna ei refarciantur.* †. *Excipitur hic, si forma pragmatica occasione publicæ causæ procedens præceperit,* Quenquam principali comitatui exhiberi, *aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus.* †. *Induciarum vero tempus nova constitutione varium præfinitum est ex diversitate locorum: quatuor scilicet mensium, si vicina est provincia, in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus in medio provinciarum constitutis: si vero majus sit spatium, sex. Si vero ex Palæstina, aut Ægypto, aut gentium longinquarum, octo menses sufficiant: Si vero ex Hesperus gentibus, aut Septentrionalibus, aut Lybia, sufficiens visum est tempus novem mensium.*

40 Adde *l. 11. l. 12. C. Theod. de jurisd.*

41 Clarus hunc titulum multis explicat *5. sent. §. ult. quæst. 35. 36.* ubi inter cætera quærit, quis judex sit futurus Papæ, Principis, Cardinalis, Episcopi, Clerici delinquentis: adde eundem *quæst. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. & 45.* ubi quærit an pœna loci, originis, domicilii vel delicti, reo sit imponenda. An etiam loci litis contestatæ, vid. Gandinum de Maleficiis, *rubr. ubi puniatur delinquens.*

42 Crimina legibus, aut extra ordinem coërcentur. *l. 13. ff. de pœnis.*

43 Ultra provinciæ terminos accusandi licentia non progreditur: ut illic criminum judicia agitentur, ubi facinus dicetur admissum peregrinis judiciis prohibitis: *l. 10. C. Theod. de accusat. lib. 9.*

44 Omissa. *Hal.*

45 Remissio in causis regulariter locum non habet. *ut hic.* vid. tamen Socin. *reg. 336.*

46 *L. 1. ubi senatores, l. 11. C. de adulteriis, l. 7. in fin. ff. de accus. l. 7. ff. de custodia.* 47 *L. 15. C. de plagiariis.* 48 *L. 5. C. de jurisd.* Remissio etiam locum habet in delictis, vid. Socinum *reg. 337.* 49 Reus delicti tres in se judices sortitur; delicti, *l. 1. C. eod. l. 3. ff. de off. præsid.* domicilii, & litis contestatæ: *d. l. 1.* 50 Dilatio datur ad denunciandum absenti. 51 Bona præsentis prius excuti debent, quàm absentis.

Tit. XVI.

UBI DE POSSESSIONE AGI OPORTEAT.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Festum Proconsulem Africæ.

Ubi [52] aut vis facta dicitur, aut momentaria possessio postulanda est, ibi loci judicem adversus eum qui possessionem turbavit, convenit judicare. Dat. VIII. Kalend. Jun. Gratiano & Dagalaipho, Conss. 366.

52 *L. ult. in fin. C. ubi in rem. Goth.* Vid. Vult. *de jurisd. hic.* Zanger. *de except. part. 1. cap. 2. num. 349.* Ans.

Tit. XVII.

UBI FIDEICOMMISSUM PETI OPORTEAT.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Demetrio.

Fideicommissum ibi petendum esse, ubi hereditas [53] relicta est, dubitari non oportet. P. P. VIII. Kal. Septemb. Chilone & Lieone Conss. 205.

53 *L. 38. ff. de jud. l. 47. l. 108. in pr. ff. de legat. 1.* vel pars ejus major, *l. 50. l. 52. §. 3. ff. de jud.* vel ubi fideicommissarius domicilium habet, vid. *Cujac. hic* nisi testator alibi præstari voluit. *d. l. 47. d. l. 108. d. l. 50.* nisi per fraudem heres alio rem transtulit; *d. l. 38. his* adde *Hotom. 3. obs. 7.*

Tit. XVIII.

UBI CONVENIATUR, QUI CERTO LOCO DARE PROMISIT. [54]

I. Imp. Alexand. A. Heraclidæ.

Qui *certo loco sese soluturum pecuniam* obligat, si solutioni satis non fecerit: arbitraria [55] actione, & in alio [56] loco potest conveniri: in qua venit æstimatio, quod [57] alterutrius [58] interfuerit suo loco prius, quam in eo, in quo petitur solvi. Dat. VI. Id. Mart. Fusco & Dextro Conss. * 226.

54 Adde *13. ff. 4.*

55 *L. ult. ff. de eo quod certo loco.*

56 Debitor ob moram solvendi promisso loco, ubivis conveniri potest.

57 Nota formulam actionis creditori competentis adversus debitorem promisso loco non solventem, *l. 2. 8. ff. de eo quod certo loco.* 58

Source : BIU Cujas

TIT. XIX.

UBI IN REM ACTIO EXERCERI DEBEAT.

De eo, qui rem emit, & de ejus auctore.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Pancratio.

IN rem actio non contra venditorem [1], sed contra [2] possidentem [3] competit. Frustra itaque desideras, non tecum [4] congredi, sed cum auctore [5] tuo dominum vindicantem, cum te possidere contendas. Nam si denunciasti [6] ei, qui tibi vendidit, intelligis evictionis illi periculum imminere. Nec enim jurisdictionis forma in [7] eadem provincia constitutis tam petitore, quam possessore, ob auctoris personam, quem in alia provincia dicis consistere, debet immutari. Dat. Id. April. AA. CONSS. 293.

Si quis alterius nomine possideat.

II. Imp. CONSTANTIN. A. ad universos provinciales.

I quis alterius [8] nomine quolibet modo possidens immobilem rem, litem ab aliquo per in rem [9] actionem sustineat, debet statim in judicio dominum nominare [10]: ut sive in eadem civitate degat, sive in agro, sive in alia provincia sit; certo [11] dierum spatio à judice definiendo, eoque ad notionem [12] ejus perducendo, vel ipse in loca, in quibus prædium situm est, perveniens, vel procuratorem mittens, actoris intentiones excipiat. †. Si vero post hujusmodi indultum tempus minime hoc quod dispositum est, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur, ex eo die, quo possessor ad judicium vocatus est ad interrumpendam [13] longi temporis præscriptionem, contestata: judex, utpote domino possessionis, nec post hujusmodi humanitatem sui præsentiam faciente, edictis [14] legitimis proponendis eum citare curabit: & tunc in eadem voluntate eo permanente, negotium summatim [15] discutiens in possessionem [16] rerum actorem mitti non differet: omni allegatione absenti de principali [17] quæstione servata. Dat. Kal. August. BASSO & AELAEIO CONSS. 331.

Ut actor sequatur forum rei.

III. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

ACtor [18] rei [19] forum, sive [20] in rem, sive in personam sit actio, sequitur. †. Sed & in locis in quibus res [21], propter quas contenditur, constitutæ sunt, jubemus in rem actionem adversus [22] possidentem moveri. Datum X. Kal. Jul. ARCADIO & BAUTONE CONSS. 385.

1 *Sub rei aliena, Syn. Basil. 7. tit. 5. cap.* 81. Goth. In rem actio: tam de civili, quam prætoria accipiendum, & quid appellatione rei hic veniat, vid. Zang. *de except. part. 2. cap. 1. num. 267. & 270.* ANS.

2 Rei vindicatio contra possidentem datur, *l. ult. ff. cod. l. 24. l. 36. l. ult. ff. de rei vindic.*

3 Puta emptorem, *Synopf. ibid.*

4 Qui possides sc.

5 Id est, venditore, à quo rem emisti.

6 Emptor conventus à vero rei domino denunciare venditori & auctori suo actionem debet, ut ita evictionis teneatur. Quid si non denunciavit? vide quæ not. ad *l. 2. §. de pactis.*

7 Sensus est, venditorem sequi forum rei venditæ. *l. ult. ff. de præscript. longi temporis*: vel ita, venditor emptoris judicem sequi solet. *l. 49. ff. de judiciis. l. 19. ff. de rei vindic.*

8 Possumus alterius nomine rem possidere, verbi gratia, velut coloni, depositarii. *l. 7. §. 11. ff. comm. divid.* procuratores, actores, custodes. 9 Possessor rei alienæ conveniri potest rei vindicatione. 10 Nominare auctorem suum debet rei alienæ possessor. Possessor rei alienæ conventus non tantum potest, sed etiam tenetur rei dominum nominare. *Novell. 69. cap. 2.* ut & proprio nomine conventus auctorem suum laudare. De differentia & vi utriusque laudationis, an & quando ante litem contestatam fieri debeant, & in quibus rebus & actionibus locum habeant, vid. *Marantam in praxi, parte 6. membro 5. & 6.* De laudatione authoris dixi *l. 7. §. de evict.* 11 *Dict. l. 2. l. 1. l. ult. §. de dilationibus. l. 3. C. Theod. de jure fisci. l. 41. C. Theod. de appellat.* Goth. Adde Matth. de Afflict. *decis. 217.* & Menoch. *tract. de arbitr. jud. lib. 1. quæst. 74. num. 34.* S. L. 12 Possessor rei alienæ dilationem petere potest ad nominandum seu vocandum authorem, puta venditorem à quo causam habet. dixi ad *Nov. 69. cap. 2.* 13 Non comparens habetur pro contestato, ideoque interrumpitur ejus præscriptio. 14 *L. 8. §. quomodo & quando judex. l. 73. ff. de judic.* 15 *Nov. 53. cap. 3. in princ.* 16 *L. 3. §. de procuratoribus.* Porro hic in Glossa interlineari, possessio accipitur pro proprietate. 17 Contumax privatus possessione postea comparens eam non recuperat: auditur tamen de principali quæstione, id est, de dominio actionem instituens, & sic contumaciæ suæ causa ex reo fit actor. 18 *Syn. Basil. 7. tit. 5. c. 82. & 1. Harm. 2. §. 1. 2. 3.* 19 *L. 2. §. de jurisdict.* 20 *L. 38. in fin. ff. de judic.* 21 *L. unic. §. Ubi de poss. ag. oport. arg. l. un. Cod. Ubi hered. act.* Dissent. Cujac. *parat. ibid.* Vid. Treutler. *disput. 3. part. 1. thes. 8. litt. g.* Pro intellectu legis vid. Decher. *lib. 2. differt. 10. num. 15.* Zanger. *de Except. part. 1. cap. 2. num. 347.* ANS. 22 *L. 1. §. cod.* adde *l. unic. §. de posses.*

TIT. XX.

UBI DE HEREDITATE AGATUR, VEL UBI HEREDES SCRIPTI IN POSSESS. MITTI POSTULARE DEBEANT.

I. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Messalæ. [23]

ILLIC, ubi res hereditarias esse proponis, heredes in possessionem rerum hereditariarum mitti postulandum est. Ubi autem domicilium habet qui convenitur, vel [24] si [ibi] ubi res hereditariæ sitæ sunt, degit: hereditatis erit controversia terminanda. Dat. VII. Kal. Maji, SECULARI & DONATO CONSS. 261.

23 *Messiæ, Cujac. 5. obs. 19.*

24 Sensus est, Possessorium hereditatis proponitur, ubi res sitæ. *l. 2. §. de interdictis.* Petitorium vero in domicilio conventi. *l. 2. §. de jurisdict. salic.* Goth. Verb. *vel si*, hic non ponitur conditionaliter sed pro, *quamvis*, aut *sive etiam.* Zanger. *de Except. part. 2. cap. 1. num. 288. 299. & 350.* ANS.

TIT. XXI.

UBI DE RATIOCINIIS, TAM [25] PUBLICIS QUAM PRIVATIS AGI OPORTET.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Gerontio.

EUm [26], qui aliena negotia sive ex tutela [27], sive ex quocunque alio titulo administravit: ubi [28] hæc gessit, rationem oportet reddere. Dat. VII. Kal. Aug. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO CONSS. 292.

Ibi reddi debet ratio publicæ administrationis, ubi administratio gesta est. Bald.

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Maced. Magistro militum.

NEmo post [29] depositum cingulum [suæ] privatæ [30] vitæ redditus ob negotium, quod militiæ causa est ei exortum, præstandi ratiocinii gratia ejus Numeri, in quo militavit, vel quem ipse gessit, à quocunque pulsatus, fori præscriptionibus utatur: Unumquemque enim super hujuscemodi causis publicis, quas dum militaret, exercuit [31], vel super ratiociniis militaribus, per quæ suos contubernales afflixisse asseritur, in militari oportet judicio respondere: in quo & instructio [32] sufficiens, & nota testimonia, & verissima possunt documenta præstari. Dat. II. Id. Jul. * CONSS. *

25 Ratiociniis obnoxii sunt tutores, negotiorum gestores, procuratores socii.

26 In eum qui de administratione convenitur, in iis locis agitur, ubi res ipsas administravit. *Syn. Basil. 7. tit. 5. c. 84.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part. 2. c. 1. num. 149.* ANS.

27 *L. 54. in fin. ff. de proc. l. 2. §. 3. 4. l. 19. §. 2. l. 36. in fin. l. 45. ff. de judic. Nov. 69. cap. 1.*

28 Ubi gesta administratio, ibi ratio reddenda est. *l. 18. l. 19. §. 1. ff. de judic. Nov. 151. c. 1. in fin.* Goth. Vid. *DD. ad l. 19. §. 1. ff. de judic.* In actionibus enim in personam ex quasi contractu actor sequitur forum rei. *l. 2. C. de jurisdict. l. 3. §. Ubi in rem actio. cap. cum sit. extr. de foro comp.* præsertim quando reus in foro suo facile conveniri potest: ratio est in *l. fin. C. h. t.* ANS. 29 Quid si in jus vocatus, postea miles factus est, aut alterius cujuspiam fori? non potest de eadem causa ad proprium forum appellare. *l. Harm. 2. §. 5. l. si quis postea quam 7. ff. de judic.* 30 Ratio dubitandi hinc sumitur. Iniquum enim videtur eum qui jam sit defunctus militia, cogi rationes apud judicem militarem reddere.

31 Contractus negotia & delicta militaria fori præscriptionibus leges subtrahunt. Miles eo loci cogitur rationes reddere, ubi eas exercuit, etiamsi alterius fori factus sit. 32 Ubi suppetit totius rei instructio, amplior ibi reddenda ratio.

TIT. XXII.

UBI CAUSA STATUS AGI [33] DEBEAT.

De fugitivis.

I. Imp. ALEXANDER A. Aurelio Aristocrati.

EA quæ à te, cum tibi serviret, fugit [34], & in aliam provinciam se contulit, libertatem sibi vindicans, non injuria eo loco litigare compellenda est, unde [35] quasi fugitiva recessit. Ideoque remittere eam in provinciam, in qua servivit, Præses provinciæ, qui in eo loco jus repræsentat, curæ habebit: sed non ubi deprehensa est, audiri debet. P. P. XIII. Kal. Septemb. POMPEIANO, & PELIGNO CONSS. 232.

33 Id est, libertatis præjudicialis.

34 Refugit. *Hal.*

35 Servus fugitivus ad eum judicem revocandus est, è cujus foro fugisse dicitur.

De Procuratore Cæsaris.

II. Imp. DECIUS A. Felici.

PRocuratores [36] nostros status causas examinare non posse, omnibus notum est. P. P. Kalend. Decemb. DECIO A. II. & GRATO CONSS. 251.

De ea quæ in possessione libertatis constituta est.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zenoniæ.

SI in possessione libertatis constituta es, cum in [37] status etiam quæstione actor [38] rei [39] forum sequi debeat: ibi causam liberalem agi oportet, ubi consistit, quæ ancilla dicitur, licet [40] Senatoria dignitate actor decoretur. Dat. II. Id. Maji, AA. CONSS. 290.

De eo qui est in possessione servitutis.

IV. Iidem AA. & CC. Sisinniæ.

SI ex possessione [41] servitutis in libertatem quis proclamet, ibi agi oportere status causam, ubi domicilium [42] constitutum habet, qui se dominum dicit; non est ambigui juris. Dat. II. Nonas Martias, *Byzantii*, CC. CONSS. 294.

De causis quæ in provinciis moventur.

V. Iidem AA. & CC. Diogeni Præsidi insularum.

IAmdudum à nobis statutum est: Ut, si quæ causæ libertinitatis [43], & servitutis in provinciis inter fiscum [44] & privatos exorirentur, ad Rationalem [45] vel Magistrum [46] rei privatæ, hoc est, unde motæ essent quæstiones, remitterentur: si quæ vero ingenuitatis essent, à Rectore [47] provinciæ examinarentur. Dat. IV. Non. Aug. CC. CONSS. 294.

De quinquennii præscriptione sublata, de causis quæ in provinciis, vel in urbe Constantinopolitana oriuntur. De personis clarissimis.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN litibus, in quibus, *utrum ingenuus an libertinus sit aliquis*, quæritur, quinquennii [48] præscriptionem (post quod divino adjutorio opus esse veteres [49] leges præcipiebant) in posterum cessare [50] sancimus: & hujusmodi lites etiam post memoratum tempus, ad exemplum cæterarum, vel in provinciis apud earum moderatores, vel in hac alma urbe apud competentes maximos judices [51] examinari. Quod, etiam si clarissima persona super tali conditione vel etiam servili quæstionem patiatur, tenere censemus. Dat. III. Non. August. *.

36 Vid. *l. 5. §. cod.*

37 Status quæstio, *περὶ τύχης δίκη. Syn. Basil. 7. tit. 5. cap.* 87.

38 Vid. *l. 2. §. de jurisdict.*

39 Reus in causa status est, qui in servitutem vel libertinitatem petitur, vel etiam adversus quem ex servitute in libertatem, vel ex libertinitate in ingenuitatem sit proclamatio.

40 Quilibet actor etiam Senator in causa status forum rei sortitur.

41 *L. 21. §. de liberali.*

42 Qui proclamat in libertatem forum ejus sortitur, qui se dominum dicit.

43 Libertatis. Cujacius emendat, *hoc tit.*

44 Alias simplex Procurator Cæsaris non cognoscit de causis status. *l. 2. §. cod.*

45 Ad procuratorem Cæsaris, in urbe vero ad Consulem. *l. 27. ff. de liberali. l. 4. ff. si ingen.* vel prætorem liberalem dicta. *l. 4. l. 36. in fin. ff. de fideicomm. libert.*

46 *Magister rei privatæ*, id est, procurator fisci. *l. 1. §. de annonis, & cap. l. dudum C. Theod. de jure fisci.* vid. *Cujac. ad l. 5. §. de jure fisci.* vid. quæ scripsi ad *tit. Digestorum de offic. proconsul. Cæsaris.* 47 Id est, præside. *l. 2. in fin. §. de pedaneis.* adde quæ not. ad *l. 1. §. de ordine judic.* 48 Quinquennii dimensionem. *Hal.* 49 Adde *l. 2. ff. si ingenuus esse dicetur.* 50 Et ita abrogatur *l. 2. §. 1. ff. si ingen. esse.* 51 Causæ status exigunt maximos judices. *l. 32. §. 7. ff. de arbitris.* adeo ut nec pedaneis delegari possint, nec compromissariis, quin vel præsidum olim de statu non fuit cognitio. *l. 1. §. de ordine judic. Cujac. hic.* vid. quæ tamen scripsi ad *d. l. 1.* Qui de libertate olim judicarent, vid. apud Forner. *2. select. 230.*

TIT. XXIII.

UBI QUIS DE CURIALI [52] VEL COHORTALI ALIAVE [53] CONDITIONE CONVENIATUR.

I. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Floro P. F. P.

SI quis vel curiæ, vel officiis judicum, aut aliis quibuscunque corporibus obnoxius, intra provinciam ab his erit, quos aufugit, comprehensus [54]: non expectata ejusdem judicis notione, sub quo per ambitum cœperat militare, penitusque emendicati honoris præscriptione submota, à judice, qui [55] in locis aditus fuerit, audiatur: manifestarumque rerum probatione convictus, eorum societati, quos declinaverat, aggregetur. Dat. XII. Kal. August. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Homines, qui pro exactionibus, vel concussionibus conveniuntur, non possunt fori præscriptionem opponere.

II. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Cyro P. P.

HAc perpetua lege sancimus, provincialibus judiciis non posse fori præscriptionem opponere eos, qui ad curias vocantur, vel cohortalibus deberi dicuntur officiis, vel aliis corporibus [56] obnoxii sunt: Eos etiam, qui superexactiones, vel concussiones perpetrasse firmentur: exceptis videlicet his, qui armata militia prædite sunt, vel alias speciali beneficio Principali sese defendunt: ita tamen, ut cui ex militaribus viris curiæ nomen, vel cohortalis officii quæstio ingeratur, Rector provinciæ super ejus nomine, tam [57] ad Sedem tuæ magnificentiæ, quam ad Magisteriam, vel competentem referat potestatem; ut hi qui velut debiti postulentur, provinciali judicio destinati, ibi eventum judicii expectent, ubi jura moveri præcipiunt hujusmodi quæstiones. †. Super publicis [58] autem functionibus & debitis nemini liceat fori præscriptionem opponere, præter eos, qui specialiter excepti sunt. Cæteros [59] Excelsæ tuæ sedis, & Rectorum provinciarum in quolibet negotio declinare minime posse judicium decernimus: ita ut qui tam saluberrimam legem pertinaciter violare tentaverint, sciant à moderatoribus provinciarum adversus se tanquam contumaces [60] sententiam proferendam. Dat. II. Kal. Octob. CYRO V. C. CONS. 441.

52 *Curiales*, curiæ muneribus adscripti: *cohortales*, ex cohorte præsidis apparitores, officiales. *l. 43. ff. de reb. credit.*

53 Puta corporis alieni, veluti nadvicariorum, pistorum.

54 Hinc colligitur, Licere propria auctoritate fugitivum capere.

55 Fugitivus ubicunque invenitur, ibi judicari potest.

56 Corporibus quibusdam civitatum obnoxii conveniendi sunt coram Præside.

57 Obnoxius militiæ & civitatis alicujus corpori, duos habet judices, Præsidem & Magistrum militum: ad hunc tamen per illum remittitur. vid. *Bald.*

58 Ubi de functionibus publicis agitur, nemini datur fori præscriptio.

59 Præses judex est generalis totius provinciæ.

60 Qui declinat jurisdictionem competentis judicis, pro contumace punitur.

TIT. XXIV.

UBI SENATORES, VEL CLARISSIMI CIVILITER, VEL CRIMINALITER CONVENIANTUR.

De causis criminalibus.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Octavianum Comitem Hispan.

QUICUNQUE [61] non illustri, sed Clarissima dignitate tantum præditus, virginem rapuerit, vel fines aliquos invaserit, vel in aliqua culpa, seu crimine fuerit deprehensus: intra provinciam, in qua facinus perpetravit, publicis legibus subjugetur, nec fori præscriptione utatur. Omnem enim hujusmodi [62] honorem reatus excludit. Dat. II. Non. Decemb. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

61 *L. 1. C. Theod. de accusat. lib. 9.*

62 Honor non servatur, indigno: *l. 47. ff. de ritu nupt.*

De causis pecuniariis.

II. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. ad Senatum.

SEnatores in pecuniariis causis, sive in hac [alma] urbe, sive in suburbanis degunt, in judicio tam Prætorianæ [63] quam Urbicariæ [64] præfecturæ, necnon Magistri officiorum (quoties tamen ad eum nostræ pietatis emanaverit jussio:) in provinciis vero,

63 Id est, Præfecti Prætorio.

64 Adde *l. 8. §. de incolis. l. pen. ff. de senatorib. l. 22. §. 5. 6. ff. ad municip.*

Source : BIU Cujas

1 Id est, domicilium. Græci, ἡ ὅπου διάγουσιν, ubi consistunt. *Synopsf. Basil. 7. tit. 3. ex tit. 5. c. 90.* Domicilium, pars major bonorum, & assidua loci alicujus frequentatio, fori jus tribuit.

2 Ἀπὸ πατρικίων, ἢ ἀπὸ ὑπάρχων πρωτωρίων, ἢ ἀπὸ ὑπάρχων πόλεως. ex patricius, exprætectus prætorio, exprætectus urbi. *Syn. ib. c. 91.*

3 Ὑπατικὸν ὑμπρακτον vocat author *Synopf. d. l.* Consularem in actu constitutum & ordinarium. Ibidem tamen apud Scholiast. ita legitur hic locus, ὑπατικὸς ὑμπρακτ@· ἢ νόμων τῇ ἀξίᾳ τετιμημέν@·, consularis in actu constitutus, vel dignitate tantum honoratus, ut hi sint qui hic dicuntur in ordinaria professione, & sacra imperatoria pietatis sublimati oratione.

4 Στρατηλάτης, *Syn. ibid.*

5 Μάγιστρ@· τῶν θείων ὀφφικίων, magister sacrorum officiorum. *Synopf. Basil.*

6 Ἡ κόλουσις τῆ θείᾳ πυλατίᾳ, quæstor sacri palatii. *Synopf. Basil. ibid.*

7 Ἡμαυδιστ@· tantum dicitur apud authorem, *Synopf. ibid.*

8 Vid. *l. 1. ff. de quæstorib.*

9 Ὁ ἄρχων τῶν δομηστικῶν σχολῶν. *Synopf. ibid.*

10 Κόμης παροχῶν, comes largitionum. *Synopf. Basil. ibid.*

11 Vid. *Cujac. ad l. 9. ff. de jure fisci.*

12 Κόμης τῶν ἰδιακῶν τῆ δεσπότη ἢ δεσποινῆ. *Syn. Basil. ibi.* Comes rerum privatarum Principis vel Augustæ.

13 Vid. quæ not. ad *l. 48. ff. de judic.*

14 Aliud in criminalibus causis: *l. 25. ff. de procuratoribus:* excepta criminali injuriarum causa. vide *l. ult. ff. de injuriis.*

15 Ἐν τῇ βασιλίδι πόλει in urbe regia seu imperatoria, *Synopf. cod. l.* 16 Jurisdictioni hujusmodi negativis verbis adtributæ renunciari non potest, adde *l. 4. ff. de Castrensianis.* 17 Magnum privilegium est, si alicui tempora fatalia non currant. 18 Libellenses hic, & *l. 32. §. 4. ff. de appellationibus.* eadem forma dicuntur, qua Thesaurenses: *l. 2. ff. de palat. sacr. largit.* Comitatenses: *l. 7. in pr. d. t.* Fabricenses: *ff. de hæred. decur.* Pseudo-Comitatenses: *l. 14. ff. de re militari.* 19 Accusatus ante probatum crimen injuriam pati non debet. 20 Illustribus ordinarie competit hoc privilegium, ut in criminalibus causis habeant jus sedendi in secretariis judicum inferiori parte, tam in urbe, quam in provinciis: honorariis vero, in provinciis tantum. Hinc colligunt Clarissimis personis accusatis eum honorem deferri, ut sedentes etiam respondeant. 21 *§. ult. ff. eod.* Secretarium, aula in quam judices conveniunt: eadem forma & significatione, qua auditorium, *l. 40. ff. de reb. cred.* Græci hic ἐν τίνι μέρει τῆ δικαστηρίου. *Synopf. Basil. ibi.* 22 Τῶν δικαζομένων, litigantibus. *Syn. ibi.* 23 Erant in auditoriis judicum tres veluti gradus: unus judicum; alius illustrium: postremus altercantium, *ut hic. Symmachus 1. epist.* in uno subselliorum capite regulariter litigatores stant, *l. 1. ff. de offic. jud.* & caudici: *l. 6. in fin. ff. de postulando. Plin. 1. epist.* in tribunatu abstinui causis agendis, quod deforme arbitrabar, cui loco cedere omnes oporteret hunc omnibus sedentibus stare. & ingens utrinque advocatorum universa subsellia prætantium corona. vid. *Cujac. ad Nov. 71. in fin.* Huc referri potest, quod Lucius scripsit de ordine sedendi in curia Parisiensi. 4. *Placit. 6.* 24 *Cognitor facer*, id est, Principis delegatus, vice Principis auditurus *ff. eod.* cui audientia in vice Principis sacris apicibus mittendis mandata. *in princ. ff. eodem.* judex vice numinis Imperatoris auditurus. *§. ult. ff. eodem.*

25 Omnis pœna, si à Principe indicitur arbitraria est. 26 Cognitor facer illustres personas condemnare non potest, & tamen potest absolvere. Imo posse videtur: *l. 37 ff. de reg. jur.* ille cassus est specialis. 27 Sensus est, vir illustris sive reus sit, sive actor, a nullo judice condemnari potest, ideoque Princeps eo casu consulendus est. facit *l. 9. §. 11. l. 27. §. 1. §. 2. ff. de pœn.*

28 Nota apud Romanos moris fuisse quosdam decorari honorariis codicillis sine administratione.

29 Minor est dignitas proveniens ex fictione, quam ex veritate. 30 Dixi *§. 1. ff. eod.*

31 Dixi *ff. eod. in fin. pr.*

TIT. XXV.

IN QUIBUS CAUSIS MILITANTES FORI PRÆSCRIPTIONE UTI NON POSSUNT. 32

I. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

OMNES 33 omninò domesticos [& 34] agentes 35 in rebus, & quæcunque alia prætendatur militia vel dignitas, sub Moderatoribus provinciarum pro 36 functionibus publicis respondere, nulla fori præscriptione valitura, sancimus: si hac, qui exiguntur publica debita, uti tentaverint. Immo & in aliis privatis actionibus occupatos volumus respondere, qui vel per provincias sociantur 37, vel conductorum vocabulis, cum non armata militia præditi sint, defenduntur: sive domorum divinarum, sive virorum potentium, seu cujuslibet conditionis sint conductores 38: nisi [si] forte commeatum 39 ad 40 rem verò, ubi larem 1 fovent, aut ubi majorem bonorum partem possident, & assiduè versantur, respondebunt. Dat. Cal. Mart. VALENTINIANO A. & NEOTERIO Conss. 390.

De causis criminalibus.

III. Imp. ZENO A. Arcadio P. P.

QUoties viro forte Patricio, vel ex Patricio 2, vel ei, quem Prætorianæ, vel Urbicariæ amplissimæ sedis administratio illustravit, vel Consulari viro, quem 3 tam ordinaria professio, quam sacra nostræ pietatis pariter sublimavit oratio, quive Magisteriæ 4 potestatis sudoribus clarus factus est, vel ei, qui Magistri 5 officiorum vel Quæstoris 6 officio functus, aut sacro 7 nostræ pietatis cubiculo Præpositus, post depositam administrationem senatorio 8 ordini sociatus est, aut 9 cui nostra serenitas Domesticorum scholam regendam mandavit, cuive 10 sacros nostri numinis Thesauros 11, aut 12 res privatas nostræ pietatis vel sereniſſimæ Augustæ nostræ conjugis gubernandas injunxit: post 13 depositam videlicet administrationem, crimen publicum privatumve, cui tamen non 14 per procuratorem respondere liceat, in hac alma 15 urbe, vel in provinciis commoranti ingeratur: nullius 16 alterius judicis, nisi nostræ pietatis hujusmodi esse cognitionem, vel sacri tantummodo cognitoris, cui nostra serenitas hujusmodi negotii audientiam vice sua sacris apicibus mittendis mandaverit: ita tamen, ut apud talem Judicem nullius officii vel scholæ intercedente ministerio, more atque habitu sacrarum consultationum, absque ulla videlicet observatione 17 dierum fatalium introductæ cauæ, viris devotissimis sacri nostri scrinii libellensibus 18 solennia implentibus audiantur: eo, qui in crimen vocatus erit, (ne quas ante 19 probationes injurias patiatur) sedendi 20 quoque in aliqua secretarii 21 parte, quæ judicibus inferior 22, altercantibus 23 vero superior esse videatur, habituro licentiam. §. 1. Adeo autem tantarum honores dignitatum duximus augendos, ut ne sacro quidem cognitori 24 nostro, postquam crimen fuerit patefactum, contra hujusmodi viros vel eorum substantias statuendi aliquid concedamus facultatem, sed hoc solummodo in hujusmodi viros vice quoque Principis auditori licebit; ut intentatum apud se crimen, si patefactum fuerit, ad Principalem referat notionem: ultionis autem tantis inferendæ dignitatibus modus nonnisi in Principis residebit arbitrio 25: Cum sit certum oportere accusatoris calumniam, reo videlicet protinus absolvendo, inconsulta 26 quoque nostra serenitate, prout leges sanciunt, coercere: nisi forte accusator quoque non minoris quam reus sit dignitatis: in hoc namque casu super coërcenda hujusmodi accusatoris calumnia non immerito consulenda 27 erit Principalis auctoritas. §. 2. Viros autem Illustres in hac inclyta Urbe degentes, qui sine 28 administratione honorariis decorati fuerint codicillis, licet talem prærogativam nostræ jussionis meruerint, ut, quod non egerint, videantur 29 egisse, in criminalibus causis magnificæ tuæ sedis, & illustrissimæ Urbicariæ præfecturæ, necnon etiam viri magnifici Magistri officiorum, (quoties tamen ad ejus judicium specialis nostræ pietatis emanaverit jussio) sententiis respondere decernimus: ita ut hujusmodi viri sedendi quidem in cognitionibus dicendis minime sibi vindicent facultatem: sciant autem ipsi quoque nec de se, nec de suis facultatibus judicaturos aliquid, nec probatis criminibus (nisi prius ad nostram pietatem retulerint) posse statuere. §. 3. Quotiens autem viri illustres in provinciis constituti, non hi tamen, quorum cognitio ad nostram majestatem, vel ad judicem vice 30 nostri numinis auditurum pertineat, in querimoniam fuerint criminalem vocati: & sedendi, cum celebratur cognitio, in secretariis 31 judicantium jus consequantur: & judices, patefactis quoque criminibus ferendis contra hujusmodi viros [illustres] vel facultates eorum sententiis abstineant, dum nostræ pietatis ad suas meruerint relationes referendum: supplicio videlicet, quod accusatoribus patefacta eorum calumnia ingerendum est, nec apud provinciales judices, si non sic, ut superius dictum est, similem dignitatem habeant, differendo. Dat. *Constantinop.* *

1 Fovent, aut ubi majorem bonorum partem possident. Fornerius 2. *select.* 3. hinc collegit, Mercatura deditos privari militia. Quo nomine reprehenditur à Cujacio 9. *obs. 37. fol. 257. in fin.* quem voluisse existimo, nimis hoc generaliter dici, cum sit falsum in militia non armata. *Bald.* vero colligit, milites negotiatores in causa negotiationis conventos non habere privilegium militare. 42 Et militandi. Milites fori negotiandi licentiam a Principe possunt impetrare. Regulariter enim mercatores simul & milites esse non possunt: *l. 1. ff. negot. ne milit.*

propriam componendam unius anni inducias ostenderint se accepisse: Eadem forma servanda in his etiam qui mercandi 41 vel 42 militandi sacra beneficia meruerint; ut & ipsi Rectoribus provinciarum respondeant. Dat. III. Kal. *Constantinop.* THEOD. A. XVII. & FESTO Conss. 439.

TIT. XXVI.

UBI CAUSÆ FISCALES 43 VEL DIVINÆ 44 DOMUS, HOMINUMQUE 45 EJUS AGANTUR.

De morte non defensa.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Dioscoro.

NON defensæ 46 mortis quæstionem apud procuratores nostros non oportere tractari: nec bona [à] fisco peti posse 47, priusquam de crimine constiterit apud eum 48, cui convictis pœnam irrogare licet, quis ignorat? Plane defunctis homicidii reis apud procuratores 49 quoque causam 50 agendam esse ratio permittit 51. P. P. VII. Idus Maji, LATERANO & RUFINO Conss. 198.

Si quis mortem sibi conscivisse dicatur.

II. Iidem AA. Ariste.

NOn animadvertimus, cur causas ad 52 officium procuratorum nostrorum pertinentes, ad proconsulis notionem advocare velis: Nam cum hoc quæratur, *an pater tuus mortem sibi consciverit metu alicujus pœnæ*, ac propterea bona à fisco vindicari debeant, jam non de crimine, aut pœna mortui, sed de bonis quærendum est. Dat. XII. Kalend. Octob. APRO & MAXIMO Conss. 208.

De accusatione deserta.

III. Imp. ANTONINUS A. Heliodoro.

PRocurator meus, qui vice præsidis provinciæ non 53 fungitur, sicut exigere 54 pœnam desertæ accusationis non potest: ita judicare, *ut ea inferatur*, sententia sua non potest. Dat. X. Kal. Septemb. LÆTO & CEREALI Conss. 216.

De eo, qui emit a procuratore Cæsaris, mandato alterius.

IV. Imp. ALEXANDER A. Maximæ.

CUm vendente 55 procuratore meo emisse te prædia dicas: pretium eorum necessario 56 solvere debes. Cum his vero, quibus mandantibus eadem prædia emisse te & tradidisse dicis, agente te, procurator meus (si ejus audientiam elegeris) cognoscet, ut pecuniam quæ pretii nomine tibi debetur, & usuras, quæ fisco solvendæ sunt, consequi possis. P. P. IV. Id. Octob. MAXIMO & PATERNO Conss. 234.

De causis fiscalibus.

V. Imp. CONSTANTINUS A. ad Ursum.

AD fiscum 57 pertinentes causas rationalis decidat, omnibus concussionibus prohibendis. Dat. Non. Febr. *Constantinop.* FELICIANO & TITIANO Conss. 337.

De conductore Cæsaris.

VI. Idem A. ad Italicum.

SI quis adversus conductorem 58 nostrum aliquid agendum crediderit, viro illustri Comiti rerum privatarum referri oportet: ne & judici existimationis, & officio ejus salutis discrimen immineat. Dat. Kal. Febr. * Conss.

De domestico colono & patrimonialibus.

VII. Idem A. ad Bulephorum rationalem summæ 59 rei.

DOminicis colonis & patrimonialibus gravitatem tuam censemus disceptatricem esse debere. Duces enim & Præpositos militum 60, & castrorum, & Rectores provinciarum evocandis & arcessendis colonis abstinere oportet. Dat. XVI. Kal Mart. LICINIO * Conss.

De colono aut servo Principis.

VIII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Taurum P. P.

CUm aliquid colonus 61 aut servus rei privatæ nostræ contra disciplinam publicam adieratur perpetrare, ad judicium Rectoris provinciæ venire cogendus est: sic videlicet, ut prætente Rationali vel Procuratore domus nostræ, inter eum & accusatorem causa tractetur: &, si facinus fuerit approbatum, juris severitas exeratur. Dat. V. Non. Mart. *Sirmi*, ARELLIONE & LOLLIANO Conss. 355.

De actore rerum privatarum seu Procuratore Cæsaris.

IX. Impp. VALENT. 62 & VALENS AA. ad Philip. Virum clariss. 63

[UNiversi fiduciam gerant, ut,] si 64 quis eorum ab 65 actore rerum privatarum nostrarum, sive à procuratore vexatus fuerit [injuriis,] super ejus contumeliis vel deprædationibus deferri querimoniam [finceritati tuæ, vel Rectori provinciæ] non dubitet, [& ad publicæ sententiam vindictæ sine aliqua trepidatione convolare:] quæ res cum fuerit certis probationibus declarata, sancimus, [& edicimus,] ut si in provincialem hanc audaciam quisquam moliri ausus fuerit, publice vivus concremetur 66. Dat. III. Non. Jul. *Heraclitæ*, VALENTINIANO 67 & VALENTE AA. Conss.

De officialibus rationalis.

X. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Polemium P. P.

NUllum ex officio Rationalis qui exactioni vel chartis 68 inserviat, in aliud judicium adduci oportet: nisi forte cujus piam caput accusatio legibus instituta pulsaverit. Dat. III. Kal. Maji, ARCAD. & BAUTONE Conss. 385.

De

41 Fornerius 2. *select.* 3. hinc collegit, Mercaturæ deditos privari militia. Quo nomine reprehenditur à Cujacio 9. *obs. 37. fol. 257. in fin.* quem voluisse existimo, nimis hoc generaliter dici, cum sit falsum in militia non armata. *Bald.* vero colligit, milites negotiatores in causa negotiationis conventos non habere privilegium militare. 42 Et militandi. Milites fori negotiandi licentiam a Principe possunt impetrare. Regulariter enim mercatores simul & milites esse non possunt: *l. 1. ff. negot. ne milit.*

43 *Causæ fiscales* sunt in quibus agitur de bonis, pœnis aut juribus fisco debitis.

44 Domus divinæ pertinent ad prædia Tamiaca, quæ erant in Cappadocia sub dispositione & curiæ præpositi sacri cubiculi, & Comitis domorum. vide Cujacium hic. Erant enim in Pontica diœcesi præcipuæ: in Cappadocia domus & possessiones plures, propriæ patrimonii Principis: & in eis coloni ac inquilini. Equitia ejusdem juris. Ii omnes sub cura Comitis domorum, *l. ult. ff. eod. Novell. 20.* Postea munus id translatum ad Proconsules Cappadociæ. *Nov. 30. ubi* vid. *Cujac.* adde *eundem ad tit. de præpos. sacri cubic. & 8. obs 40.*

45 *Homines fiscales*, actores, procuratores, conductores, coloni, inquilini, servi rei privatæ.

46 Id est, non vindicatæ, neglectæ, desertæ. *l. 1. ff. de his quibus ut indig.*

47 Hoc casu scil.

48 Id est, præsidem provinciæ. Præses cognoscit de homicidio & crimine: procurator verò de bonis non de crimine: neuter vero potest servum in caput domini interrogare. *Paul. 5. sent. 16. §. 5.*

49 Cæsaris. Hi cognoscunt de causis fiscalibus, inter fiscum & privatos.

50 Neglectæ mortis scil.

51 Ut ei qui mortem defuncti non vindicaverit, hereditas auferatur.

52 *L. 5. ff. eod.*

53 Procurator Cæsaris fungens vice Præsidis, potest cognoscere de causis criminalibus: *l. 1. ff. Ad Aniceis, l. 2. ff. de pœn. l. 4. ff. ad l. Pæon. l. ult. ff. de off. procurat. Cæsaris 22. § 1. ff. de appellat.* adde *Cujac. 19. obs. 13. Robert. 1. animad. 12. Anton. Mercat. Notat 22.*

54 Vi sua fisci. Exactio pœnæ irrogatæ à Præside, ad rationalem pertinet, non irrogatio.

55 In venditione bonorum fiscalium, procuratoris Cæsaris interventus necessarius.

56 *L. 5. in fin. ff. de jur. fisci*, nec enim potest procurator Cæsaris fidem habere de pretio. Quid privati procurator? vide *l. 1. ff. de except. rei vendit.*

57 *L. 2. ff. eod.*

58 Adde *l. 8. ff. eod.*

59 *Rationalem summarum* quidam ita legunt, moti ex *l. 7. C. Theod. de jure fisci*, & Notitia imperii Romani, & Suetonio in *Domitian.* ubi sit mentio auctoris summarum: reprehensi à Cujac. 9. *obs. 31.* & recte. Nam in lege 3. *ff. si propter pub.* procurator *summæ rei* appellatur, & in rescripto Gallieni apud Eusebium, *c. 13.* ὁ τῆ μεγίστη πράξεσιν ἐπεστῶτα, & antiqua inscriptio. Val Honorati V. P. Rat. S. R. Tacitus 5. neminem summæ rei imponere poterant. 60 Al. limitum. sed & ita in Basilicis legitur: τῶν ἀπὸ πολεμίου ἀγρῶν ἀποστατούντων. vide Cujacium 13. *obs. 25.* 61 Vid. *l. ult. ff. eod.* 62 Tribuenda hæc lex Constantino. 63 Vicarium, & ita habet Codex *Theod. l. 1. de act. procur.* 64 *L. 1. C. Theod. de actorib. lib. 10. tit. 4.* 65 *Lege 1. C. Theod. de actor. & procur. & conductorib. rei privatæ, lib. 10. tit. 4.* 66 *L. unic. ff. de conductor. præsc. fiscal.* De vavicomburio, vid. *l. un. ff. de Nili aggeribus.* 67 Constantino A. III. & Licinio Conss. 313. 68 Chartularius chartis inservit, easque tractat.

Source : BIU Cujas

De conductore aut servo Cæsaris.

XI. Impp. Theod. & Valent. AA. Artaxi Præposito sacri cubiculi.

1 *L. 6. l. 8. C. eod.*

HAc lege sancimus: ut, sive agat domorum nostrarum colonus [1], inquilinusve aut servus, sive pulsetur ab aliquo super criminali seu civili negotio, non alterius, quam tui culminis ac viri spectabilis Comitis [2] domorum petatur examen: nullius allegatione super fori præscriptione penitus admittenda. Dat. v. Id. Aprilis. *

2 De quo dixi in epigraphe hujus tituli.

TIT. XXVII.

3 Hic titulus est exceptio tituli 5. C. *eod. Ne quis in sua causa.*

QUANDO [3] LICEAT UNICUIQUE SINE [4] JUDICE SE VINDICARE [5], VEL PUBLICAM [6] DEVOTIONEM.

4 Vide Damhouderum *cap.* 13. & 14. *praxis civilis.* De quo dixi in praxi civili, *titulo de justitia & jure.*

5 Id est, ulcisci, ac sibi quodammodo jus dicere.

6 *Publica devotio*, id est, publice devoti, ut milites. Dicuntur enim devotissimi *l.* 17. C. *de erogat. milit. ann.* sacramento militiæ obstricti. Miles desertor publicæ devotionis à quovis obtideri, prehendi, & si se telo defenderit, occidi potest.

De nocturnis depopulatoribus & aggressoribus itinerum.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Provinciales.

IBERAM [7] resistendi [8] cunctis ttibuimus facultatem; ut quicunque militum vel privatorum ad agros [9] nocturnus populator intraverit, aut itinera frequentata insidiis aggressionis obsederit, permissa cuicunque licentia digno illico supplicio subjugetur: ac mortem quam minabatur, excipiat, & id quod intendebat, incurrat. * Melius [10] enim est occurrere in tempore, quam post exitum vindicare. Vestram igitur vobis permittimus ultionem, & quod serum est punire judicio, subjugamus edicto, ut nullus parcat militi, cui obviare telo oporteat, ut latroni. Dat. Kalend. Jul. Tatiano & Symmacho Conss. 391.

7 *L. 2. C. Theod. C. ad l. Cornel. de sicariis.*

8 Hoc etiam jure naturali permittitur: *l.* 3. ff. *de justit. & jure.* adde *l. ult. vers. neque.* C. *de discussoribus.* 9 Quid in urbe? legibus 12. tabul. id permissum fuit. Quasi diceret: Olim licuit furem nocturnum quoquo modo occidere, cum in agro tum in urbe: hodie vero in agris tantum id permissum est quoquomodo. sive ei parcere non potueris sine vitæ periculo, sive potueris, qua de re vide hic Cujacium, 14. *obs.* 15.

De desertoribus. De latrombus publicis.

II. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Hadriano P.P.

OPprimendorum [11] desertorum [12] facultatem provincialibus jure permittimus. Qui si resistere ausi fuerint, in his velox ubique jubemus esse supplicium. Cuncti [13] etenim adversus latrones publicos, desertoresque militiæ, jus sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis indultum. Dat. v. Non. Octob. Theodosio A. & Rumoridio Conss. 403.

10 *L. ult. in fin.* C. *in quib. caus. in integ.* 11 Transfugas, id est, qui à Romanis ad hostes transfugiunt, eos tanquam hostes licet cuique citra periculum occidere. *5. Harm.* 8. §. 5.

12 *L. 2.* C. *de desertoribus: 6. Harm.* 8. adde *Novell. Theod. 44. de tyronib. & desertorib.* 13 Tertullian. *in Apologetico*: In reos majestatis & publicos hostes omnis homo miles est, & ita est, cuique his casibus reum capiendi eumque interficiendi jus permittitur.

TIT. XXVIII.

14 *2. Inst.* 18. 5. ff. 2. & 2. *C. Th.* 19. *de inofficiosi querela, Paul. 4. sent. 5.* περὶ τῆς κατὰ διαθήκης μέμψεως, id est, querela adversus testamentum, quando & à quibus ea possit institui, vel non possit 39. *Ecl.* 1. vide formulam hujus actionis apud Oldendorpium *class. 5. act.* 2. Goth. Vid. ad hunc tit. Ferdin. Vasq. *de Succession. resolut. lib.* 3. & Anton. Govean. *lect. lib.* 1. *cap.* 5. Ans.

DE [14] INOFFICIOSO [15] TESTAMENTO. [16]

De fideicommissario.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Victorino.

CUm de inofficioso matris suæ testamento filius dicere velit adversus [17] eum, qui ex causa fideicommissi hereditatem tenet [18]: non est iniquum hoc ei accommodari [19], ut perinde [20] fideicommissarius teneatur, ac si pro herede, aut pro possessore possideret. P.P. v. Kalend. Jul. Falcone, & Claro Conss. 194.

De bonorum possessione litis ordinandi gratia.

II. Iidem AA. Lucretio.

QUamvis de inofficioso testamento acturum [21] te, bonorum possessionem [22] accepisse proponas, tamen scriptis heredibus auferri possessionem incivile est. Dat. IV. Kalend. Decemb. Dextro & Prisco Conss. 197.

De Postumo præterito à matre.

III. Iidem AA. Januario.

SI mater filiis duobus heredibus institutis, tertio post [23] testamentum fucepto, cum mutare idem testamentum potuisset, hoc facere neglexisset: merito utpote non justis rationibus neglectus [24], de inofficioso querelam instituere poterit. Sed cum eam in puerperio [25] vita decessisse proponas: repentini casus iniquitas per conjecturam maternæ pietatis emendanda est. Quare filio tuo, cui nihil præter maternum fatum imputari potest, perinde virilem [26] portionem tribuendam esse censemus, ac si omnes filios heredes instituisset. Sin autem heredes scripti extranei erant; tunc de inofficioso testamento actionem instituere non prohibetur. P.P. VIII. Kalend. Jul. Laterano, & Rufino Conss. 198.

15 Quo jure introducta est hæc querela? non à Prætore, sed lege Glicia. *Cujac.* 2. *obs.* 21. Movetur autem inscriptione *leg.* 4. ff. *hoc tit.*

16 *Inofficiosum est* testamentum, in quo parens, filius, vel frater sui officii obliti, in quo liberi vel parentes, vel fratres germani immerito exheredati, præteriti, vel ita instituti, ut pro exheredatis habeantur, *Novell.* 1. *in pr.* §. 2. De formula hujus actionis dicam ad *l.* 22. C. *eod.* An hodie locum habeat, dixi ad *l.* 1. ff. *eod.* Interim quæ sint hodie mutata circa hanc querelam vid. Oldendorp. *class. 5. act.* 1. *num.* 17. 17 Querela adversus fideicommissarium moveri potest. 18 Id est, possidet. Atqui in querela agitur de hereditate: Petitio autem hereditatis non datur contra titulo possidentem. *l.* 4. C. *in quib. causis cessat longi temp.* fideicommissarius vero titulo possidet? Dicam C. *eod.* de vera sententia hujus legis. 19 *Accommodandi verbum observa: Accommodari* dicuntur ea, quæ proprie ac vere non competunt. 20 *Ut exinde.* Salycetus, Faber, Castrensis ita hanc legem emendant: eo sensu: Querelam primo, subsequenter vero petitionem hereditatis moveri. Guilielmus verus interpres putat, proponentem querelam proponere hereditatis petitionem. Goveanus 1. *variar.* 5. nullam sibi videri in toto Codice obscuriorem constitutionem adferit: nec tamen superiores sententias probat. Putat ergo hic agi de petitione hereditatis non inofficiosi querela: filium porro laudandum esse, qui hac neglecta illam proponat. Nec enim hereditatis petitione honorem parentum fugillari. Eo nomine justum esse tam modesto filio petitionem hereditatis accommodari. Si ita est, debuit hæc constitutio in titulum sequentem rejici. Existimo hujus legis sententiam hanc esse, querelam inofficiosi dari adversus heredem, & eum qui pro herede aut possessore possidet: in alios vero non dari: *arg. l.* 12. C. *eod. l.* 7. §. 2. *l.* 9. ff. *de hered. pet. l.* 20. *in fin. princ. ff. de bon. poss. contra tab.* Cæterum fideicommissarium proprie non esse hereditatis dominum (nam ex causis fideicommissi dominia non transferuntur, *l.* 3. *in fin. ff. si usufruct. pet.*) pro herede quoque non possidet is, qui non putat se heredem, quique scit se alium esse ab herede, *l.* 11. ff. *de hered. pet.* pro possessore non est etiam: nec enim est prædo, *d. l.* 11. *in fin.* Ex his sequitur subtili jure filios hic excludi. Verum subtilitas hæc negligenda nobis est. Fideicommissarius enim effectu est heres, æquum est igitur filiis actionem in fideicommissarium accommodari. Quid? querela inofficiosi & petitio hereditatis, possuntne una & eadem actione unove judicio proponi? Angelus negat, Zasius ait. Vide quæ notavi ad *leg.* 20. ff. *eod.* idque ita sensit Cujacius hic. Olim tamen non fuit necessitatis, nam inofficiosi querela moveri separatim poterat. *Paul. 4. sent.* 5. §. 4. hodie potest simul & consecutive. Ferrariensis ex communi opinione *in form. restitutionis in integr.* 41. *vers. ad dimittendum* 15. *num.* 2. 21 Id est, quamvis, cum esses acturus, litis ordinandæ gratia bonorum possessionem accepisti. *l.* 8. *in pr.* ff. *eod.* 22 Hæc bonorum possessio gratia litis ordinandæ dicitur in *l.* 8. §. 1. ff. *eod.* 23 Post matris testamentum natus præteritus (à matre præteritus habetur pro exheredato) querelam recte instituit. vid. *Paul. 4. sent.* 5. 2. 24 Id est, præteritus. Præteritus à matre habetur pro exheredato. 25 Quæ in puerperio decessit testamenti mutandi facultatem non habuisse præsumitur. 26 Sensus hujus legis hic est. Postumus præteritus à matre, quæ mutandi testamenti facultatem non habuit quod in puerperio decesserit videtur cum aliis fratribus virititer institutus: ideoque testamentum non rumpit. Quid si extranei fuerint instituti? rumpetur testamentum.

De libertate fideicommissa.

IV. Iidem AA. Soterico & aliis.

CUm ex causa fideicommissi secundum Prætoris decretum in libertate [27] morati sitis, filios etiam susceperitis: quamvis postea domini vestri testamentum inofficiosum sit pronunciatum, agente filio: non est æquum, fieri vobis libertatis quæstionem. P.P. VI. Id. Mart. Antonino II. & Geta II. Conss. 206.

An querela transmittatur ad heredem.

V. Imp. Antoninus A. Helio.

SI pater tuus post litem contestatam, vel postquam propositum habuisset inofficiosum fratris testamentum dicere, te herede relicto decessit: causam cœptam [28] vel quocunque modo illi placitam exequi non prohiberis. P. P. II. Non. Octob. Gentiano & Basso Conss. 212.

De legitima portione.

VI. Idem A. Ingenuo.

CUm [29] quæritur, an filii de inofficioso patris testamento possint dicere, si [30] quartam bonorum partem mortis tempore testator reliquit, inspicitur. P. P. VII. Kalend. Jul. *Romæ*, Duobus Aspris Conss. 213.

In Authent. de triente & semisse. §. 1. coll. 3. tit. 5. Nov. 18. cap. 1. Authent. ex Novell. 18. cap. 1.

NOvissima [31] *lege cautum est, ut si quatuor sint filii vel pauciores, ex substantia* [32] *deficientis triens* [33]: *si plures sint, semis debeatur eis quoquo* [34] *relicti titulo, ex æquo* [35] *scilicet inter eos dividendus: cujus portionis nec* [36] *usufructu defraudari liberi à parentibus possunt.*

In Authent. de immensis donati. §. 1. coll. 7. tit. 4. al. 3. Novell. 92. cap. 1.

UNde *& si parens in quendam liberorum, vel in quosdam donationem* [37] *immensam fecerit: quisque tantum feret ex hereditate nomine Falcidiæ, quantum poterat ante donationem deberi. Licet autem ei, qui largitatem* [38] *meruit, abstinere ab hereditate, dummodo suppleat ex donatione (si opus sit) cæterorum portionem.*

De nepte ex filio emancipato.

VII. Idem A. Secundo.

NEptem [39] defuncti actione de inofficioso testamento, quamvis pater ejus emancipatus fuerit defunctus, experiri posse, ignorare non debes. P.P. VI. Kalend. Jul. *Romæ*, Læto & Cereali Conss. 216.

De hereditate à patre inter filios divisa. 1. De eo, qui agnovit judicium defuncti.

VIII. Imp. Alexand. A. Florentino.

PArentibus arbitrium [40] dividendæ hereditatis inter liberos adimendum non est: dummodo [41] non minus is qui pietatis sibi conscius est, partis, quæ intestato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam ex judicio parentis obtineat. §. 1. Qui [42] autem agnovit judicium defuncti, eo [43] quod debitum paternum pro hereditaria parte persolvit [44], vel alio legitimo modo satisfecit: etiamsi minus quam ei debebatur, relictum est, si is major vigintiquinque annis est, accusare ut inofficiosam voluntatem patris, quam [45] probavit, non potest. P. P. VII. Id. Febr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De testamento militis.

IX. Idem A. Romanæ.

DE inofficioso testamento militis [46], vel jure militari vel civili facto, vel Centurionis, vel Tribuni numeri, nec filios posse queri jus certum est. P. P. Idus Maji, Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De fisco.

X. Idem A. Quintiniano.

SI heredum Quintiniani, quem patrem tuum esse dicis, adversus quos de inofficioso testamento acturus eras, jure successionis bona ad fiscum pertinent, vel ipsius Quintiniani bona, utpote vacantia, fiscus [47] tenet: causam apud Procuratorem nostrum agere potes. P. P. II. Id. August. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De arenariis.

XI. Idem A. Ingenuo.

IN arenam non damnato, sed sua sponte arenario constituto, legitimæ successiones integræ sunt, sicuti civitas & libertas manet. Sed si testamentum parens ejus fecit: neque de inofficioso testamento accusatio, neque bonorum possessio ei competit: nam talem filium merito quis indignum [48] [sua] successione judicat: nisi [49] & ipse similis conditionis sit. P.P. IV. Kal. Januar. Jul. & Crispino Conss. 225.

De fideicommisso.

XII. Idem A. Liciniano & Diogeni.

SI pater puellæ (cujus vos curatores esse dicitis) filio ex semisse, ipsa autem ex triente, & uxore ex reliquo sextante scriptis heredibus, fidei filiorum commisit, *ut si* [50] *quis eorum intra vigintiquinque annos ætatis decederet, superstitibus portionem* [suam] *restituerent*: præterea uxori, *ut id, quod ex causa hereditatis ad eam pervenisset, filius post mortem suam restitueret*, fideicommisit: calumniosam inofficiosi actionem adversus justum judicium testatoris instituere non debetis: cum [51] ex hujusmodi fideicommissaria restitutione tam matris quam fratris ejus portio ad eam poterat pervenire. P.P. Non. Decemb. Alexand. A. III. & Dione Conss. 230.

De testamento rescisso pro parte.

XIII. Imp. Gordianus A. Prisciano.

CUm duobus heredibus institutis, uno ex quinque, altero ex septem unciis, adversus eum, qui ex septem unciis heres scriptus fuerat, justa querela contendisse, ab altero autem victum

27 Rescisso testamento per querelam, libertates non revocantur.

28 Querela præparata transmittitur ad heredem.

29 Potest filius adversus patris testamentum, vel donationem ab eo factam querelam instituere, nisi quod ei relictum est, omnino ad explendum trientem satis sit. *Syn. Basil.* 41. *tit.* 4. *c.* 17. & 5. *Harm.* 9. §. 24.

30 Habens legitimam, querelam movere non potest. *l.* 30. C. *eod. l.* 8. §. 8. ff. *eod. Paulus* 4. *sent.* 5. §. 6.

31 Nota quantitatem legitimæ liberis relinquendæ. adde *Nov.* 22. *c.* 48. *Novell.* 39. *c.* 1.

32 Ære alieno deducto scil *d. l.* 8. §. 9.

33 Id est, quatuor uncias.

34 Legitima liberis quoquo relicti titulo relinqui potest, ut hic: imo non potest quoquo titulo relinqui, jure namque institutionis relinqui debet. *Novell.* 115. *c.* 3. vid. *Socin. reg.* 152. *Grassum lib. sent.* §. *legitima q.* 32. & §. *testa. q.* 35.

35 In legitima bonorum singulis liberis virilis portio competit.

36 Legitima liberorum gravari non potest, etiam in usufructu. adde *l.* 30. C. *eod.*

37 Immensa donatio in unum ex liberis collata, per alios ad legitimam usque revocatur: non ultra.

38 Filius donatione à patre inter vivos accepta, ejus hereditate potest abstinere. Quid si illa donatio legitimam reliquorum liberorum exhaurit? Hujusmodi donatio legitimæ reliquorum fraudi esse non debet, ideoque ex bonis donatione acceptis fratribus legitima supplebitur.

39 Neptis ex filio (etiam emancipato) querelam inofficiosi potest movere adversus testamentum avi.

40 Pater hereditatem inter filios dividere potest; dum tamen ei (quem minus diligit) legitimam relinquat. *l.* 10. C. *fam.*

41 *L.* 35. §. 1. C. *eod.*

42 Querelam inofficiosi movere adversus patris testamentum non potest, qui testamentum ejus agnovit, ut hic. *Synops. Basil.* 45. *tit.* 4. *cap.* 17. *5. Harmenop.* 6. §. 24.

43 Tacite agnoscere & approbare testamentum defuncti censetur, qui ex eo testamento debita solvit: *l.* 35. §. 1. C. *eod.* adde *l.* 23. §. 1. ff. *eod. l.* 43. ff. *de hered. pet.* & ita testamentum non tantum expresse, sed tacite approbari potest, vel admitti.

44 Vid. *l.* 2. C. *de jure delib.* 45 Qui testamentum defuncti semel probavit, querelam inofficiosi amittit. vid. *l* 20. ff. *de option.* 46 Querela inofficiosi locum non habet in militis testamento: vide tamen *Nov.* 123. *c.* 19. & *l.* 34. *Auth. presbyteros. in fin.* C. *de Episcop. & Clericis.*

47 Querela inofficiosi institui potest adversus fiscum occupantem bona defuncti. 48 *Nov.* 115. *c.* 3. §. 10. parens filium arenarium aut mimum potest exheredare, nisi ipse ejusdem conditionis sit.

49 Mores quos quis in se approbat, in liberis reprobare non potest. 50 Plena & pura esse debet legitima portio. Pura, inquam, ab omni onere fideicommissi, legati & usufructus. *Auth. novissima* C. *eod.* Quid si facta est mutua & reciproca substitutio? onerosa non censetur. Æquitas suspicionem fraudis tollit. C. *eod. ibi. cum ex hujusmodi.* Itaque neuter querelam habiturus est, quia neuter in legitima est gravatus, mater etiam potest vulgariter substituere filio, etiam in legitima: *l.* 33. ff. *de vulg.* An pupillariter? Negat *Bart. d. l.* 33. 51 Æquitas omnem fraudis suspicionem tollit. ff. *quod quisque juris.*

Source : BIU Cujas

ctum [1] te fuisse alleges: pro ea parte, qua resolutum est testamentum; cum jure intestati, qui obtinuit, succedat, neque [2] legata, neque fideicommissa debentur: quamvis libertates, & directæ competant, & fideicommissariæ præstari debeant. P. P. III. Kal. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

1 Varietas personarum & meritorum efficit, ut actor in uno jure vincat, vincatur autem in altero: *l. 15. in fin. l. 24. ff. eod. l. 76. in pr. ff. de leg. 2.* ut idem testamentum pro parte rescindatur, pro parte confirmetur. Idque à judice statui ex communi opinione Hotomannus refert *cons. 2. f. 51.* adde *Cujac. 10. obsirv. 20. in fin.*

2 Id est, heredes ab intestato succedunt.

De falsi accusatione.

XIV. Idem A. Prisco.

EUm [3] qui inofficiosi querelam delatam non tenuit [4], à falsi accusatione non submoveri placuit. Idem observatur, & si [5] è contrario falsi crimine instituto victus, postea de inofficioso actionem exercere maluerit. P. P. VI. Kalend. Decemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

3 Querelam inofficiosi testamenti movere potest, qui falsi testamentum accusavit: & è contra *Synops. Bas. 39. tit. 1. c. 37.*

4 Id est, non obtinuit: *l. ult. ff. de except. rei jud.* sensus est, Is etiam potest testamentum falsum dicere, qui inofficiosum non probavit, *ut hic, & l. 3. in fine. ff. de pet. hered.* adde casus, *l. 47. in fin. ff. de hered. pet.*

5 Vide *l. 47. ff. de pet. hered.*

De filia præterita à matre.

XV. Imp. PHILIPPUS A. Aphrodisiæ.

FIlliam [6] præteritam [7] à matre, ad successionem ejus citra [8] inofficiosi querelam adspirare non posse, explorati juris est. P. P. V. Kal. Aug. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

6 Querelam inofficiosi recte instituit filia à matre præterita, *ut hic. Synopf. 10. c. 38.*

7 Liberi à matre præteriti, habentur pro exheredatis.

8 Querela inofficiosi, remedium est adversus præteritionem factam à matre. Nec enim præteritis à matre datur bonorum possessio contra tabulas. adde *l. 4. §. 2. ff. contra tabulas.*

Si testamentum non jure factum dicitur.

XVI. Impp. VALERIANUS, & GALLIENUS AA. Valerian. N. Cæs. Theodoræ.

COntra majores vigintiquinque annis duplicem [9] actionem inferentes, primam, quasi testamentum non sit jure perfectum, alteram, quasi inofficiosum, licet [10] jure perfectum præscriptio ex prioris [11] judicii mora quinquennalis [12] temporis non nascitur, quæ officere non [13] cessantibus non potest. P. P. Id. Aug. TUSCO & BASSO CONSS. 259.

9 Querelam inofficiosi testamenti quinquennio querela inofficiosi moveri non potest, *ut hic.* adde *5. Harmen. 9. §. 24.* hoc enim temporis decursu patris testamentum confirmasse liberi videntur. *Synopf. Bas. 41. tit. 4. c. 17.*

10 Inofficiosum testamentum jus civile non tam facit, quam natura. Querela inofficiosi non impugnat solennitatem, sed inordinatam & cæcam defuncti voluntatem: personam, non juris solennia respicit.

De matre à filio præterita.

XVII. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Floræ.

CUm [14] filium [15] tuum, te præterita, sororem heredem instituisse proponas: inofficiosi querelam apud Præsidem provinciæ persequi potes. P. P. Id. Febr. CARINO II. & NUMERIANO AA. CONSS. 284.

11 Vide *l. 47. ff. de pet. hered.*

12 Non cessanti præscriptio non nocet. Non cessat in querela proponenda, qui in injusti testamenti probatione occupatus est: & merito. Quoties enim competunt duo auxilia, qui in uno vigilat, alterum non amittit.

De exheredata quia noluit à viro divertere.

XVIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Faustinæ.

CUm te pietatis [16] religionem non violasse, sed mariti conjugium, quod fueras sortita [17], distrahere noluisse, ac propterea [18] offensum [19] atque iratum patrem ad exheredationis notam prolapsum esse dicas: inofficiosi testamenti querelam inferre non vetaberis. S. Kalend. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

13 Querelam inofficiosi adversus filii testamentum, mater instituere potest, tametsi defunctus sororem suam instituerit. *Synopf. eod. c. 42.* 15 Frater sororem instituere non potest, matre præterita.

16 Uxoris summa pietas est à marito suo non divelli. 17 Patre volente: *arg. l. 20. ff. eod.*

18 Parentibus in quibusdam citra mentem vitiumve ingratitudinis non obtemperamus. Filia non divertens à marito, parentis jussu, non meretur exheredari: adde *Novell. 116. c. 3. l. 5. ff. de repud.*

De filia turpiter vivente.

XIX. Iidem AA. Apollinari.

SI filiam tuam, eo quod turpiter [20], & cum flagitiosa fœditate vivit, à successione tua excludendam putes: si non inconsulto [21] calore, sed ex meritis [22] ejus ad id odium incitatus es, postremi judicii liberum arbitrium habebis [23]. Dat. XV. Kalend. Jul. *Sirmii*, ipsis AA. CONSS. 293.

19 *L. 23. ff. eod.* 20 Liberi ob turpem vitam possunt exheredari. Turpis liberorum vita exheredationem meretur: *Novell. 115. c. 3. §. 4. 10.* sed & dotis & alimentorum privationem. Pœnitentibus tamen serio ac constanter ignoscendum. vide *Wurmf. 1. pract. 37. obs. 8.* 21 Quod fit sæpe. 22 *L. 22. §. 1. ff. eod. l. 3. §. 5. contr. tab. l. 7. in pr. ff. de bon. damn.* Olim non erat necesse certas exheredationis causas adscribi. Incertæ & positæ erant in judicio Centumvirorum. Hodie, certæ adscribendæ. *Ngv. 115. c. 3.* vide *Cujac. ad Ngvell. 18.* 23 Quid si ad bonam frugem conversa? ignoscendum esse tradit Tiraquellus *tract. de puna, causa 28.* 24 Pater peccandi occasionem filiæ præstare intelligitur, si eam viro intra vigesimumquintum annum ætatis non elocat. 25 Merito. Nemo enim id punire potest, cujus ipse admittendi fuit occasio.

In AUTHENT. ut cum de ap. cog. §. Si vero usque ad vigintiquinque. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 3.

SEd si [24] post vigintiquinque annos te differente filiam marito copulare, ea in suum corpus peccaverit, vel sine consensu tuo, marito se, libero tamen, copulaverit, eam exheredare non potes. [25]

De filia nolente divertere.

XX. Iidem AA. & CC. Saviano

FIlia in orbitate patris relicta, cum marito, cui matre volente [26] nupsit, colens concordiam [27], justas [28] offensionis post ejusdem matris [29] pœnitentiam causas non præstat: nec ex momentariis [30] voluntatibus matris nupta atque vidua jure esse compellitur. Dat. Non. Jan. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

24 In filia nuptura matris, *ut hic*: & patris. *l. 18. ff. eod.* consensus requiritur. An ob eam causam exheredari possunt liberi? Abbas negat. *Wurmf. 1. pract. 39. obs. 19.* dixi ad *l. 25. ff. de ritu Nuptiar.*

25 De concordia & religione maritali adde *l. 18. ff. eod. l. 5. ff. de instit. & substit.* 28 *L. 21. ff. eod.* 29 *L. 4. ff. de repud.* 30 Alciatus hinc colligit, Virum muliere constantiorem præsumi. *1. præsumpt. 47.* 31 *Synopf. Basil. 39. tit. 1. c. 33.* 32 Nota regulam. 33 Idque etiam non præcise, sed turpibus personis institutis. *§. 1. Inst. eod.* quin non omnis frater ad querelam inofficiosi admittitur, sed utrinque tantum conjunctus. vide *l. 27. ff. eod.* 34 In hoc inofficiosi judicio hæ plerunque formulæ sententiæ dicendæ fuerunt, justas causas offensæ: *l. 18. l. 20. ff. eod. l. 23. l. 28. ff. eod. ut & in epistolis Plinii 1. epist. 5.* Justas irascendi causas patrem habuisse videri, aut non videri. 35 Rescissa aditione hereditatis per querelam, reviviscunt actiones per aditionem confusæ. Cessante causa confusionis, cessat confusio. 36 Qui parentem testari prohibet, juste potest exheredari. Quid si à patre non exheredatus sit? hereditas velut indigno aufertur. vide *l. 2. ff. si quis aliquem testari.* 37 *L. 22. ff. eod.*

De testamento militis.

XXIV. Iidem AA. & CC. Successo.

TEstamentum militis [38] filiifam. in castrensi peculio factum, neque à patre, neque à liberis ejus per inofficiosi querelam rescindi potest. Dat. III. Non. Dec. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

De filiis à matre instituendis sub hac conditione, si à patre emancipati fuerint.

XXV. Iidem AA. & CC. Menedoto.

FIliis [39] matrem, quæ de mariti moribus secus [40] suspicatur, ita posse consulere [41] jure compertum est, ut eos sub hac conditione [42] instituat heredes, *si à patre emancipati fuerint*, atque eo pacto secundum tabulas bonorum possessionem patrem cum re [43] accipere non videri, qui conditioni minime obtemperaverit: neque ei nomine filiorum inofficiosi [44] eo modo actionem posse competere, quibus nullam injuriam fecerit mater, sed potius putaverit providendum, & ideo restituere debet. Dat. IV. Non. Jul. *Antiochiæ*, TITIANO & NEPOTIANO CONSS. 301.

38 *L. 9. ff. eod.*

39 Vid. *Cujac. in hanc l. 4. obs. 24.*

40 *Secus suspicari*, est male suspicari.

41 Liberi de matre conqueri non possunt, si nullam mater eis facit injuriam, sed provident. Hinc collige, Posse bona mente conditionem, & diem adjici testamento. Eadem ratione excusabitur substitutio pupillaris. *l. 26. ff. eod.* alias defendi vel excusari non poterit, *l. 36. ff. eod.*

42 Vide *l. ult. ff. de hered. pet.*

De filio impubere.

XXVI. Idem AA. & CC. Serapioni suo salutem dic.

EX [45] tribus unciis herede instituto filio, intra [46] pubertatis annos directam non [47] inutiliter à patre fieri substitutionem certum est. Dat. V. Kal. Septemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 302.

43 Id est, hereditate, vide quæ scripsi ad *l. 8. ff. si tab. testam. nul.*

44 Ulp. *in fragm. tit. de bon poss. Ambros. 75. Epist.*

De fratribus & sororibus.

XXVII. Imp. CONSTANT. A. Verino.

FRatres [48], vel sorores uterini [49] ab inofficiosi actione contra testamentum fratris, vel sororis penitus [50] arceantur: consanguinei [51] autem, durante agnatione, [vel non] contra testamentum fratris sui, vel sororis de inofficioso quæstionem movere possunt, si [52] scripti heredes infamiæ [53], vel [54] turpitudinis, vel [55] levis notæ macula adspergantur: vel [56] liberti, qui [57] perperam, & non bene merentes, maximisque beneficiis suum patronum adsecuti, instituti sunt: excepto [58] servo [59] necessario herede instituto [60]. Dat. Id. Aug. *Sirmii*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO Cæs. CONSS. 319.

45 Ex IV. unciis impuberi filio heredi instituto pater substituere directo potest: nec id esse detractio videtur. Ita Græci hunc locum legunt, 41. *Syn. 5. ex lib. 39. tit. 1. c. 46.*

46 Dixi ad *l. 25. ff. eod.* Constitutio favorabilis instituto filio, locum inofficiosi querelæ non facit.

47 Aliud dicendum videbatur: quia filius hic substitutionem patitur, in legitima, quæ pura esse debet ab omni onere legati & fideicommissi. *Auth. novissima, ff. eod.*

48 *L. 1. C. Theod. de inoff. testam. l. 2. Synopf. 19. tit. 1. c. 47. Todelei Scholion.*

49 Fratres uterini tantum, non habent querelam inofficiosi, Thalelæus tamen ad *d. c. 47. Syn.* differentiam non facit inter Uterinos & Germanos. Illi: ὁμομήτριοι. Illi ὁμοπάτριοι: *eodem auctore.*

50 Etiam infami persona instituta.

51 Germani: *l. 1. C. Th. eod.* Fratres ex eodem patre, vel utrinque conjuncti querelam inofficiosi movere possunt tribus casibus, *ff. eod.* eoque casu consanguineis magis favetur, quam uterinis: adgnationi quam cognationi simplici.

52 Primus hic casus pertinet ad infamiam juris.

53 Adde *l. 3. ff. si à parente quis manumissus.*

54 Infamia, turpitudo, levis nota, ingratitudo, hic conjunguntur.

55 Secundus hic casus pertinet ad infamiam facti: hinc colligitur, Infamiam quatuor fortiri effectus: Repellit enim à dignitate, testimonio & querela: quin inducit querelam, vid. *Bald. hic.* 56 Tertius hic casus: libertus ingratus patrono, habetur pro vili persona.

57 Ingrati inter personas notatas hic recensentur. 58 Querela inofficiosi fratres experiuntur adversus fratris testamentum, persona infami, turpi, notata, vel liberto ingrato heredibus institutis. *ff. eod.* Quid si à defuncto servus heres institutus fuerit? cessabit querela: *ut hic. Syn. d. c. 47.* adde *l. ult. ff. de necessariis hered. l. 3. C. Th. de inofficioso.* 59 Dominus utilitatem servi purgat, cum eum heredem instituit: eo scil. casu, quo suum heredem non solvendo esse videt: & ita hanc legem intellige: Alias si frater præteritus fuerit à fratre, in bonis testati præfertur liberto heredi instituto, nisi patronum, qui eum instituit maximis beneficiis adfectus sit: & præferri eum quoque erit æquius liberto orcino, nisi agatur de conservanda fama & existimatione defuncti fratris. vid. *Cujac. 17. obs. ult.* 60 Puta propter suspectam hereditatem. *Goth.* Item nisi laboret eadem infamia frater qua institutus. *l. 11. C. h. t.* aut ex aliqua ingratitudinis causa ex *Nov. 22. cap. 47. §. fin.* ANS. Ad explicationem extremi hujus versus adde Cujac. *lib. 17. observ. 40.* S. L. 61 *L. 2. C. Th. eod.* 62 Exheredatus olim præsumebatur ingratus defuncto, nisi merentem se probaverat, & ita præsumitur pro judicio defuncti. *l. 5. ff. eod.* hodie heredibus incumbit probatio. *l. 30. ff. eod.* 63 Continuis obsequiis meritum probatum. 64 Natura debetur parentibus obsequium.

De dote & donatione ante nuptias.

XXIX. Imp. ZENO A. Sebastiano præf. præt.

QUoniam novella constitutio divi Leonis [69] *ante* [70] *nuptias donationem à filio conferri ad similitudinem* [71] *dotis, quæ à filia confertur* [72] *præcepit*: etiam ante nuptias donationem filio in [73] quartam præcipimus imputari. Eodemque modo cum pater, vel mater pro filia dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel avus [74] paternus aut maternus, vel avia paterna aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proavus itidem paternus aut maternus, vel proavia paterna aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederit: non tantum eandem dotem vel donationem conferri, verum etiam in quartam partem ad excludendam inofficiosi querelam, tam dotem datam, quam ante nuptias donationem præfato modo volumus imputari, si ex [75] substantia ejus profecta sit, de cujus hereditate agitur. Dat. Kal. Maji, ipso A. II. CONS. 279.

65 Id hodie non est positum in eorum arbitrio: coguntur enim probare juste exheredatos. *d. l. 30.* 66 Vid. *l. ult. vers. Si enim. ff. de inst. & substit.* vid. ad hunc locum elegantem inscriptionem apud Cujac. 8. *obs. 23.* 67 Dolus insidiis ita probatur. *l. 6. ff. de dolo.* 68 Amicus inimici mei, inimicus meus præsumitur. *l. 1. §. 10. ff. de off. præf. urb. l. 3. ff. de testib.* vid. tamen *l. 47. in fin. ff. de reg. jur.* adde *2. Feudor. 57.* vid. *Senecam 5. controverf. 2. c. repellatur 7. extra de accusat.*

69 *L. 17. ff. de collationibus.* 70 Donatio ante nuptias conferenda. 71 Donatio propter nuptias dotem imitatur. 72 Dos à filia conferenda. 73 Quod filius à patre accepit donationis ante nuptias causa, id in suam quartam tenetur imputare. 74 Collationi locus non est, præterquam in sola adscendentium successione. 75 Conferuntur ea tantum bona, quæ ab eo ascendente (de cujus successione agitur) sunt accepta. 76 De conditione ex hac lege, & *l. 36. ff. eod.* qua agitur ad supplementum, vid. Oldendorp. *class. 5. act. 3.* 77 Olim filius habens minus legitima, querela inofficiosi utebatur ad testamenti rescissionem: hodie non rescindit, sed *lib. 3. §. 30. limitat. 34.* Joann. à Sande *decis. Frisic. lib. 4. tit. 7. defin. 2.* ANS. legitima consecutus est, agit ad illius supplementum. *Ngvell. 115. c. 3. in pr.* 78 Qui minus

Source : BIU Cujas

fine [1] ullo gravamine, vel mora exigere: si tamen non ingrati [2] legitimis modis arguantur [3], cum eos scilicet *ingratos circa se fuisse* testator dixerit: Nam si nullam eorum *quasi ingratorum* fecerit mentionem, non licebit ejus heredibus ingratos eos nominare, & hujusmodi quæstionem introducere. †. Et hæc quidem de his personis statuimus, quarum mentionem testantes fecerint, & aliquam eis quantitatem in hereditate, vel legato [4], vel fideicommisso, licet minorem legitima portione, reliquerint. §. 1. Sin vero vel præterierint [5] aliquam eorum personam jam natam, vel ante testamentum quidem conceptam, adhuc vero in ventre constitutam; vel exheredatione, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reliquerint: tunc vetera jura locum habere sancimus, nullam ex præsente promulgatione novationem, vel permutationem acceptura. §. 2. Imputari vero filiis aliisque personis, quæ dudum ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legitimam portionem & illa volumus, quæ occasione [6] militiæ ex [7] pecuniis mortui eisdem personis acquisita, posse lucrari eas manifestum est: eo quod talis [8] sit militia, ut vendatur, vel mortuo militante certa [9] pecunia ad ejus heredes [10] perveniat: ita tamen, ut ille gradus ejusdem militiæ inspiciatur: quem in morte testatoris militans obtinet: ut tanta ei pecunia in legitimam portionem computetur, quantam dari constitutum est, si in eo gradu mortuus esset is, qui militiam ex pecuniis testatoris adeptus est: exceptis solis Viris Spectabilibus Silentiariis [11] sacri nostri palatii, quibus præstita jam specialia beneficia [12] tam de aliis capitulis, quam de pecuniis super memorata militia à parentibus eorum datis, ne in legitimam portionem eis computentur, rata esse præcipimus: in cæteris vero personis prædictam observationem tenere volumus. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* JUSTINIANO A. II. CONSS. 528.

Productio superioris legis ad testamenta nuncupativa.

XXXI. Idem A. Mennæ P. P.

QUæ nuper ad testamenta conservanda, nec facile retractanda sancivimus, ut ratione Falcidiæ minime illis personis derelicta, quæ ad inofficiosi testamenti querelam ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur [13] testamenta, sed quod deest [14] legitimæ portioni, id est [15], quartæ parti scil. ab intestato successionis, tantum repleatur; exceptis [16] illis, quibus nihil in testamento derelictum est, in quibus prisca jura illibata servamus: etiam ad testamenta sine [17] scriptis facienda locum habere sancimus. Dat. II. Id. Decemb. D. N. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

De gravamine tollendo.

XXXII. Idem A. Mennæ P. P.

QUoniam in prioribus sanctionibus illud statuimus, ut, si quid minus legitima portione his derelictum sit, qui ex antiquis legibus de inofficioso testamento actionem movere poterant, hoc repleatur [18], ne occasione minoris quantitatis testamentum rescindatur: hoc in præsenti addendum esse censemus: Ut, si conditionibus [19] quibusdam, vel dilationibus, aut aliqua dispositione moram, vel modum, vel aliud gravamen introducente, eorum jura, qui ad memoratam actionem vocabantur, imminuta esse videantur; ipsa conditio, vel dilatio, vel alia dispositio moram, vel quodcumque onus introducens, tollatur [20]: & ita res procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset. Dat. II. Kal. April. DECIO V. C. CONS. 529.

Pœna heredis nolentis legitimam filio relictam solvere. 1. De infante, ne quis ex persona alterius ingratus dicatur.

XXXIII. Idem A. Demostheni P. P.

SI quis suo testamento maximam quidem portionem libero [21] relinquat, minusculam autem alii, vel aliis de stirpe [sua] progenitis, ipsam tamen legitimam, sive in hereditate, sive in legato, vel fideicommisso, ut non possit locus inofficiosi testamenti querelæ fieri, & ille quidem, qui ex parvulo genitoris sui consequitur substantiam, eam suscipere maluerit; quia autem ex majore parte eam amplexus est (sive unus, sive plures sint) non statim, & sine contentioso proposito, vel ulla mora eam restituere voluerit, sed expectato judiciorum strepitu, & multis variisque certaminibus habitis, post longum tempus ex sententia judicis vix eam reddiderit; crudelitatem ejus competenti pœna aggredimur: ut, si hæc fuerint subsecuta, non [22] tantum in id, quod testator voluit eum restituere [23], condemnetur; [sed etiam aliam tertiam] partem quantitatis quæ fuerat in testamento derelicta, modis omnibus reddere cogatur: ut avaritia [24] ejus legitimis ictibus feriatur: Aliis omnibus, quæ in eodem testamento, vel elogio scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perducendis. §. 1. Legis autem veteris iniquitatem tollentes, ut non diutius erubescat lex posita, (quam Julius Paulus in suis scripsit Quæstionibus) hanc piissimam aggredimur sanctionem: Cum enim infantem [25] suum non posse ingratum à matre sua vocari scripsit, neque propter hoc ab ultima suæ matris hereditate repelli, nisi hoc odio [26] fecerit sui mariti, ex quo infans progenitus est: hoc iniquum judicantes, ut alieno [27] odio alius prægravetur, penitus delendum esse sancimus: & hujusmodi causam [28] liberis non tantum infantibus, sed etiam quamcumque ætatem agentibus opponi minime concedimus: cum possit sub [29] conditione emancipationis hereditatem suam mater filio derelinquens, & patris odium punire, & juri filii sui minime nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim crudele nobis esse videtur, eum, qui [30] non sentit, ingratum existimari. Dat. XII. Kal. Octob. DECIO V. C. CONS. 529.

An querela transmittatur ad heredem.

XXXIV. Idem A. Joanni P. P.

SI quis filium suum [31] exheredatum fecerit, alio scripto herede; reliquerit autem ex eo nepotem [vel] vivum, vel [32] in ventre nurus suæ constitutum; deliberante vero scripto herede filius [exheredatus] decesserit, nulla hereditatis petitione ex [33] nomine de inofficioso constituta, vel præparata, omne adjutorium nepotem dereliquit [34]: neque enim pater nepoti aliquod jus, cum decesserit, contra patris [sui] testamentum dereliquit: quia postea & adita est ab extraneo hereditas, & supervixit avo pater ejus: ut neque ex lege Velleia [35] possit in locum patris sui succedere, & rescindere testamentum. Et hoc nonnulli Jurisconsulti [36] in medium proponentes inhumane reliquerunt. Sed nos (qui omnes subjectos nostros & filios & nepotes habere existimamus [37] affectione paterna & imitatione) secundum quod possibile est, omnium commodis prospicientes, jubemus, in tali [38] specie eadem jura nepoti dari, quæ filius habebat: etsi præparatio facta non est ad inofficiosi querelam instituendam, tamen posse nepotem eandem causam proponere: & si non heres [39] apertissimis probationibus ostenderit ingratum patrem nepotis circa testatorem fuisse; testamento remoto [40], ab intestato eum vocari, nisi [41] certa quantitas patri ejus minor parte legitima relicta est: tunc etenim, secundum novellam [42] nostri numinis constitutionem, repletio quartæ partis nepoti supereset, si qua patri ejus competebat ut perfruatur nostro beneficio à vetustate [43] quidem neglectus, à nostro autem vigore recreatus, nisi pater adhuc superstes [44], vel repudiavit querelam, vel quinquennio tacuit [45], scilicet post aditam hereditatem. Dat. III. Kal. Aug. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De libera testamenti factione concessa. 1. De pactis & transactionibus, 2. De eo qui simpliciter accepit, quod sibi datum vel relictum est pro legitima.

XXXV. Idem A. Juliano P. P.

SI quando talis concessio [46] Imperialis processerit, per quam *libera testamenti factio* conceditur [47], nihil aliud videri [48] Principem concedere, nisi, ut habeat legitimam, & consuetam testamenti factionem: neque enim credendum [49] est, Romanum Principem qui jura tuetur [50], hujusmodi verbo totam observationem testamentorum multis [51] vigiliis excogitatam atque inventam velle everti. §. 1. Illud etiam sancimus: Ut si [52] quis à patre certas res vel pecunias accepisset, & pactus [53] fuisset, *quatenus de inofficioso querela adversus testamentum paternum minime ab eo moveretur*; & post [54] obitum patris filius, cognito paterno testamento, non agnoverit ejus judicium, sed oppugnandum putaverit, vetere jurgio exploso, hujusmodi pacto filium minime gravari, secundum [55] Papiniani responsum, in quo definivit, *meritis* [56] *magis filios ad paterna obsequia provocandos, quam pactionibus* [57] *adstringendos*. Sed hoc ita admittimus, nisi transactiones [58] ad heredes paternos filius celebraverit, in quibus apertissime judicium patris agnoverit. §. 2. Et generaliter definimus: quando pater minus legitima portione filio reliquerit, vel aliquid dederit, vel mortis causa donatione, vel inter vivos, sub [59] ea conditione, *ut hæc inter vivos donatio in quartam ei computetur* [60]: si filius post [61] obitum patris hoc, quod relictum vel donatum est, simpliciter [62] agnoverit, forte & securitatem heredibus fecerit, *quod ei relictum vel datum est, accepisse*, non adjiciens, *nullam sibi supereſſe de repletione quæstionem*: nullum sibi filium facere præjudicium, sed legitimam partem repleri: nisi hoc specialiter sive in apocha, sive in transactione scripserit, vel pactus fuerit, *quod contentus relicta vel data parte de eo, quod* [63] *deest, nullam habeat quæstionem*; tunc enim, omni exclusa querela, paternum amplecti compelletur judicium. §. 3. Quæ omnis sanctio suas radices extendat non solum ad filium vel filiam, sed etiam ad omnes [64] personas, quæ de inofficioso querelam contra mortuorum ultima elogia possunt movere. Dat. Kal. Septemb. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De legitima ab initio, vel ex post facto supplenda. 1. De fideicommisso conditionali vel in diem. 2. De tempore hujus actionis, & adeunda vel repudianda hereditate: an querela transmittatur ad heredes.

XXXVI. Idem A. Joanni P. P.

SCimus antea constitutionem [65] relatam fuisse, qua cautum est; *Si pater minorem debita portione filio suo reliquisset, omnimodo, etsi* [66] *non adjiciatur, viri boni arbitratu repleri filio, attamen ipso* [67] *jure inesse eandem repletionem*. Quærebatur itaque, si quis rem donatam, vel inter vivos, vel mortis causa, [vel in legatis, [68]] vel in testamento relictam agnoverit, & pro parte sua habuerit: deinde eadem res evicta, vel tota, vel pro parte fuerit; an debeat ex nostra constitutione pars legitima post evictionem suppleri: vel si ex lege Falcidia minuantur legata, vel fideicommissa, vel mortis causa donationes, debeat tamen ex hoc casu supplementum introduci: ne, dum totam Falcidiam accipere heres nititur, etiam totum commodum hereditatis amittat? Sancimus itaque in omnibus istis casibus, sive in totum evictio [69] subsequatur, sive in quæ

---

1 Legitima plena, & sine ullo onere relinquenda. *Authentica nov. 115. §. eod.*

2 Ingratus non agit ad supplementum legitimæ.

3 Et merito. Præsumuntur enim injuste liberi a parentibus exheredati, cum natura ad amandos liberos feramur. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 16.*

4 *L. 36. §. eod.* Paganus testamento patris legatum accipiens non censetur exheredatus: aliud in milite. vid. *l. 10. §. de test. milit.*

5 Liberi præteriti agere possunt ad testamenti rescissionem: quo subsecuto ab intestato succedunt. *Nov. 115. c. 3.* non pro modo legitimæ, sed in universum. v. *Wurmſ. 1. prælt. 39. obſ. 14.*

6 Filius in suam legitimam imputat quæcunque à patre occasione militiæ (alterius quam silentiariorum, *§. eod. & l. 5. §. qui militare*) accepit, id est, sortem & ejus reditus. vid. *Papon. 1. Not. 7. c. de nullit.*

7 Legitimæ non aliæ imputantur quam quæ fuerunt in bonis defuncti.

8 Militiarum aliæ vendi poterant, aliæ non poterant.

9 Id scholæ placitum vel militum casus dicitur in *Novell. 97. cap. 6.*

10 *L. 11. l. 7. §. de prox. sacr. scrin.*

11 Dixi §. *eod.*

12 *L ult. §. de silentiariis.*

13 *L. 30. in pr. §. eod.*

14 *D. l. 30.*

15 Nota de quarta ab intestato successionis *l. 8. §. eod.* Est ea legitimæ (omnibus liberis debitæ) pars. *§. 3. Inſt. eod.* debitæ portionis quarta. *l. 8. §. 8. ff. eod.*

16 *D. l. 30. §. 1.*

17 Quæ de institutione & supplemento quartæ dicta sunt, habent locum in quovis testamento, sive scripto. *l. 30.* sive non scripto. *ut hic.*

18 Actione ad supplementum legitimæ: & ita pater filium legitima privare non potest *ut hic, & l. 35. §. 1. §. eod.* vide tamen Socinum *reg. 28.*

19 Legitima liberorum (die idem in legitima patronis debita. *l. 21. §. 1. 2. ff. de jur. patron.*) gravari non potest conditione, dilatione moræ, modo aut alio quovis gravamine. vid. *authent. novissima. §. eod.* Potest tamen gravari quod est supra legitimam. vid. *Papon. 20. Arreſt. 3: n. 3.* Pura igitur esse debet legitima à die & conditione *ut hic & l. 30. §. eod.* nisi peculiari quadam ratione testator alterutrum adjecerit. vid. *l. 25. §. eod.*

20 Vide ad hunc locum jus novum apud Harm. 5. *tit. 9. §. 8.* ubi refert, extraneo quidem herede scripto, filium puram habere Falcidiam, id est, non diminutam: alio filio instituto, Falcidiam suam partiri cum fratre instituto. 21 Id est, filio. vid. quæ scripsi ad *l. 34. ff. de pactis.* Goth. Vid. F. Vasq. *de succession. resolut. lib. 3.* ANS.

22 Pœnam nota heredis nolentis legitimam filio relictam solvere. 23 Vid. quæ notavi ad *l. 5. ff. de his quib. ut indignis.* 24 Pœna avari. 25 Infans ingratus dici non potest, *ut hic.* sic alibi, in parvulo nulla deprehenditur culpa. *l. 55. in fin. §. de fidei libert.* Innocentia consilii in eo est, *l. 12. ff. de sicariis.* 26 Merito hæc Pauli sententia est explosa. Est enim iniquum odio patris filium prægravari. *l. 26. ff. de pan.* 27 *L. 22. §. de pan. l. 74. ff. de reg. jur. c. 22. de regulis in 6.* 28 Ingratus esse qui non potest, exheredari non potest: ideoque nec infans exheredari potest. Et hodie quoque legitimæ causæ esse debent ingratitudinis. *Novell. 115. c. 30. c. 4.* quæ nullæ sunt in infante. 29 Mater sub conditione emancipationis potest filium instituere. vid. *l. 25. §. eod.*

30 *Consentire* ita non videtur, qui ne sentire quidem potest. *l. 8. §. 2. ff. de optione.* nec injuriam fecisse dici potest, quod sensu caret. *Inſt. ſi quadrup. in fin. pr.* Ingratitudo scientiam & sensum præsupponit atque exigit. 31 Ad intellectum hujus text. vid. Vasq. *lib. 3. de succeſſ. reſolut.* ANS. Adde *Menoch. arbitr. jud. caſ. 163. num. 4.* S. L. 32 *L. 9. §. 2. ff. de libert. & poſthum. l. 6. ff. de injuſt.*

33 Id est, ex causa de inofficioso, &c.

34 *L. 6. §. 2. l. 7. ff. eod.* hoc infra emendatur.

35 Vid. *l. Gallus 29. ff. de lib. & poſthum.*

36 Ut Papinianus. *l. 7. ff. unde liberi.*

37 Patres non soli, sed & avi ac omnes ascendentes ex seipsis descendentes liberos diligere præsumuntur.

38 Utcunque pater meus ab avo meo exheredatus querelam inofficiosi adversus ejus testamentum non præparaverit, & in ea negligentia decesserit, mihi tamen nepoti querela inofficiosi competit. *l. pen. in fin. §. eod.*

39 Heredis scripti est probare liberos juste exheredatos.

40 Vis est ea querelæ inofficiosi, ut qui ea vicerit non succedat ex testamento, sed ab intestato. Multum autem interest, an hoc vel illo modo succedatur. Nec enim ab intestato ulla debentur legata.

41 Nepoti non competit querela adversus avi testamentum, si patri minus legitima sit relictum: tunc enim agit ad supplementum legitimæ: proinde non tantum liberis prioris gradus, sed & ulterioris actio ad supplementum legitimæ competit.

42 *L. 30. §. eod.*

43 Id est, veteribus jurisconsultis.

44 Parente querelam inofficiosi repudiante, vel quinquennio tacente (adde & de ea transigente, *l. 6. §. de transact.*) nullum jus querelæ nepoti competit. Hinc constat quinquennio jus querelæ inofficiosi testamenti, *ut hic*, & inofficiosæ donationis. *l. ult. §. tit. prox.* præscribi. An & jus legitimæ vel supplementum quartæ? *Bart.* ait: *Bald.* negat: quem interpretes pene sequuntur omnes, negantes hujusmodi jura tolli minori quam triginta annorum spatio, cum ea petantur actione personali, cui triginta tantum annis præscribitur: facit *l. 8. §. de jur. deliber.* Doctores *Ang. in l. Papinianus 8. §. ſi conditione 10. ff. de inofficioſo: Alexand. 1. conſil. 18. & 3. conſil. 8. Aretin. in princ. Inſt. de inoffic.* ubi dicunt communem opinionem esse. Et ita Camera Spirensis judicavit non tantum pro supplemento legitimæ, sed etiam pro ipsa legitima jure naturæ debita. *Mynsing. 2. obſerv. 17.* vid. *Graſſium lib. ſent. §. leg. quæſt. 47.* vid. *Balbum tract. de præſcript. 4. parte 4. quæſt. 23.* 45 *L. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. eod.* 46 Vide quæ scripsi *ad l. 9. §. de teſt. ordin.* 47 Puta libertino, ut is sensus sit, Principe dante libertino liberam testamenti factionem, remittere ei tantum videri legem Papiam & edictum Prætoris de bonis libertorum. *l. 3. §. 2. ff. de bon. libert.* non autem immunitatem servandi juris communis. Non enim omnia uno verbo solennia juris remitti. vide *Cujac. 8. obſerv. 2.* 48 Princeps verbis generalibus non præsumitur id concedere, quod est iniquum. vide *l. pen. §. de mandat. princ.* adde *l. 2. §. ſi quis 16. ff. ne quid in loco publico.*

49 Princeps jura tueri præsumitur. 50 Princeps juris custos. 51 Quæ multis vigiliis excogitata sunt, retinenda. 52 Falcidia vivis adhuc parentibus dari non potest, neque pactione aut stipulatione ulla tenetur filius ad hujusmodi conventionem habitam servandam. vide *5. Harmenop. 9. §. 1.* 53 Parens à filio efficaciter, pacisci non potest, ne unquam de inofficioso conqueratur. *l. 8. §. eod. Paul. 4. ſent. 5. §. 8.* adde *Cujac. ad l. 26. ff. de verb. oblig.* Quid si filia renunciavit jurejurando interposito hereditati paternæ? Succedere eam non posse jure Canonico statutum est. *c. quamvis de pactis in 6.* vid. tamen Socin. *reg. 150. dixi ad l. 3. §. de collat.* 54 Renuncians bonis paternis tacite hoc promittere intelligitur, si se vivo successio delata fuerit. *l. 3. §. de collat.* 55 Nota rationem decidendi.

56 Meritis & beneficiis filii, non pactionibus ad paterna obsequia adstringendi. Est enim mereri, benefacere, ut in illo versu Virgilii, *Quisque ſui memores alios fecere merendo.* 57 Facit *l. 3. §. de collat. ibi. l. ult. ff. de ſuis.* 58 Filius, patre mortuo, heredibus paternis jus quod per querelam inofficiosi consequi potuisset, transactione potest remittere. §. *eod.* 59 Donare liberis pater eo nomine non præsumitur, ut res donatas in legitimam imputent. vid. tamen Socin. *reg. 287.* 60 Quænam in quartam imputentur, vid. *Graſſium lib. ſent. §. legitima. quæſt. 19.*

61 Quid si vivo patre id fiat, patre præsente? vid. *l. ult. §. de pact.* 62 Qui simpliciter summam aliquam paternæ hereditatis agnoscit, aliis sibi debitis tacite non renunciat. Olim qualiscunque agnitio nocebat. *l. 8. in fin. §. eod. l. 12. §. 2. ff. eod.* 63 Quod legitimæ deest, pacto & transactione remittere possumus. 64 Descendentes, ascendentes. *l. 1. ff. eod.* & collaterales certis gradibus. vid. *Graſſium lib. ſent. §. legit. quæſt. 39.* 65 *L. 30. in princ. §. eod.*

66 *§. 3. Inſt. eod. C. Theod. 19. l. 4.* 67 Supplementum legitimæ fit ipso jure, *ut hic.* Ejus tamen adquisitio non fit nisi per agnitionem. *Bald.* dummodo filius supplementi beneficio velit uti. *Accurſ.* 68 *L. 30. in fin. pr. §. eod.* 69 Legitima si per evictionem diminuitur, ad ejus supplementum potest agi.

quæ

1 Falcidia non minuit legitimam, id est, Falcidia non potest detrahi ex eo quod est relictum pro legitima. Hæc illa potentior est. Hæc liberis magis debetur, quam illa heredi. *Graff. lib. sent. §. legit. quæst.* 6.

2 Legitima gravari nullo modo potest. *Auth. Novissima, & l.* 30. *§. eod.* vid. *Graff. lib. sent. §. legit. q.* 18. pacto etiam tolli non potest, *l.* 35. *§.* 1. *§. eod.* At consuetudine, vel statuto forte potest minui vel tolli? Augeri potest. vid. *Graff.* 16. *quæst.* 42. *num.* 5. non potest tolli. Minui potest, sed tamen moderate. Eamque sententiam velut communiorem admisit Spirensis senatus. *Andr. Gayl.* 2. *obs.* 122. *num.* 11. Quin, quamvis statuto possit feudum ad agnatos deferri, licet tamen eo casu filiabus agere ad alimenta & dotem, quæ liberis, jure naturæ incommutabili, debentur. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 39. *c.* 10. & breviter, Statutum est iniquum, quod ita legitimam liberorum minuit, ut quod ejus sit legitimæ vice non relinquat. *Gayl. d. l. n.* 13. *& seq.* Quid si liberi aliunde quam ex bonis paternis habent unde vivere & se alere possint? Joannes Cyriensis, Covarruvias, Vasquius, & Grassius *lib. sent. §. legit. q.* 42. *num.* 2. ajunt, eo casu statuto posse omnimodo legitimam tolli: quod tamen minus probandum videtur. Vix est enim ut statutum, & sic jus civile, dici mereatur, per quod jus naturæ impugnatur.

Quid? potestne parens actu inter vivos legitima liberos defraudare? Donatione non potest. vid. *J. de inoff. donation. l.* 8. *J. de revocandis donationibus.* nec delicto. *l.* 7. *in fin. pœne. ff. de bonis damn.* nisi certis casibus. vid. *l.* 5. *J. ad l. Jul. majest.* Potestne lusu? sic sentio, & ludentis animum & ludi qualitatem & modum substantiæ deperditæ spectari oportere. Potest esse patri animus liberis nocendi: potest esse & alicubi ludus, non improbatus: potest una alea universa patris substantia dissipari atque everti. Quid contractu? utique: nisi manifestam in liberorum fraudem, cum tertio colludente, initus a patre sit contractus. Quid si cum legitimo emptore contractum est? venditio jure revocari non poterit, ne quidem ad legitimam usque: sed tamen ex æquo & bono dicendum aliud videtur *in l. non usque* 2. *ff. si à parente quis.* Claro 4. *sent. §. donation. quæst.* 24. *vers. & hæc quidem*: & Grasso *lib. sent. §. legitima. quæst.* 14. *num.* 4. ubi uterque refert, hunc casum Cæsarea decisione indigere. Æquo igitur jure consuetudo Parisiensis alienationem bonorum ab ascendentibus acceptorum a parentibus factam liberorum causa rescindit. 3 Quomodo aut quando id fiet? Gravamen quantitatis tollitur per suppletionem: temporis, per repræsentationem. 4 *L.* 8. *§.* 11. *ff. eod.* id est, patrimonio, rebus hereditariis. 5 Duobus modis hæc sententia potest intelligi: Primo, Bona *patri relicta* ea lege ut ad substitutum filium deferrentur, non cogi filium imputare in suam legitimam. Idem legendum, *si usufructus* patri legatus; proprietas enim filio accrescens non imputatur in ejus legitimam. Altero. Bona, in quibus filius a patre substitutus est, aut quæ jure accrescendi suis à cohæredibus accepit paternis, ei non imputari in legitimam: sed hujusmodi bona eum quasi jure adventitio lucrari. Quæ adventitio jure filius adquirit, ea in ejus legitimam non imputantur. 6 Id est, aliunde quam ex paternis bonis. 7 Vid. *l.* 32. *§. eod.* 8 Legitima liberorum pura esse debet. Purum est, quod sine die, sine conditione debetur: qua de re vid. *Graff. lib. sent. §. leg. quæst.* 35.

9 Querelæ inofficiosi movendæ tempus quinquennio tollitur: idque non à morte testatoris currit, sed ab adita hereditate per scriptum heredem. *Synops. Basil.* 39. *lit.* 1. *cap.* 53. *& 5. Harmen.* 6. *§.* 5. 10 Non ultra: ut sit sensus: Quantumvis conjunctum heredem, coheredi non præstare legata supra portionem legitimam. 11 Sensus est: De fideicommisso universali relicto filio sub conditione, vel in diem, usque ad legitimam sibi delatam detrahi conditionem vel tempus: ab inde conditionem & tempus expectari. 12 Non ante. *l.* 8. *§.* 10. *ff. eod.* & ita tempus querelæ incipit currere ab adita hereditate. 13 Observa diligentissime, legitimam esse aliquam, quæ inter naturæ debita sit. Quidam enim negant in toto jure civili fieri mentionem legitimæ jure naturali debitæ. adde *Novell.* 1. *in princ. §.* 2. 14 Tempus scripto heredi statutum ad adeundam hereditatem defuncti, hoc est, ut si in eadem sit provincia, hereditatem adire debeat intra sex menses: si in alia, intra annum continuum à morte testatoris. Quod si intra id spatium non adeat, adire cogatur officio judicis. *Synopf. d. c.* 53. *in fin.* 15 Querela etiam non præparata transmittitur ad heredes suos. 16 Vid. *l.* 7. *ff. eod.* 17 *L.* 9. *l.* 24. *§. eod. l.* 50. *§. de Episcop. & Clericis.* 18 Peculii triplex causa. Aliud paganum, aliud castrense, aliud quasi castrense. 19 *L. ult. J. qui testam. §. ult. Inst. de milit. test.* 20 Milites possunt testari, quo voluerint modo. vid. *l.* 15. *J. de test. milit. Inst. de milit. testam.* 21 Et præsidum legatis. *Contius.* Proconsulum legatis. *Cujac. in Notis Inst. de milit. testam.* Movetur non esse hic legendum, *præfectis legionum*, ex eo quod præfecti legionum militent. *l.* 2. *in pr. qui not. am.* ac proinde nihil causæ sit ut quasi castrense tribuatur. Placent, qui ita legunt, *Consulibus, Proconsulibus, Legatis & præsidibus, &c.* 22 Quasi castrensis peculii jus quibus datum sit observa. 23 De quasi castrensi peculio suo filiifamilias testari possunt, *L. ult. J. qui testam.* 24 Id est, an. 25 Testari de castrensi peculio militibus, & veteranis licet.

in partem, emendare vitium, [&] vel aliam rem, vel pecunias restitui, vel repletionem fieri, nulla Falcidia [1] interveniente: ut sive ab initio minus fuerit derelictum, sive extrinsecus qualiscunque causa interveniens aliquod gravamen [2] imponat, vel in quantitate [3], vel in tempore: hoc modis omnibus repleri, & nostrum juvamen purum filiis inferri. Repletionem autem fieri ex ipsa substantia [4] patris, non si quid ex aliis [5] causis filius lucratus est, vel ex substitutione, vel ex jure accrescendi, [ut] puta ususfructus: Humanitatis etenim gratia sancimus, ea quidem omnia quasi [6] jure adventitio [eum] lucrari: repletionem autem ex rebus substantiæ [patris] fieri. §. 1. Cum autem quis, extraneo herede instituto, *restituere eum filio suo hereditatem suam, cum moriatur*, disposuerit, vel in tempus certum restitutionem distulerit: quia nostra constitutio [7], quæ antea composita est, omnem dilationem, omnemque moram censuit esse subtrahendam, ut quarta pars pura [8] mox filio restituatur, in hujusmodi specie, quid faciendum sit [9] dubitatur. Sancimus itaque quartæ quidem partis restitutionem jam nunc celebrari, non expectata nec morte heredis, nec temporis intervallo: reliquum autem, quod post [10] legitimam portionem restat, tunc restitui, quando [11] testator disposuit. Sic etenim filius suam habebit portionem integram, & qualem leges, & nostra constitutio definivit: & scriptus heres commodum, quod ei testator dereliquit, cum legitimo moderamine sentiet. §. 2. Illud præterea sancimus, ut tempora inofficiosi querelæ ab [12] adita hereditate secundum Ulpiani opinionem currant, Herennii Modestini sententia recusata, qui à morte testatoris illico cursum de inofficioso querelæ temporibus dabat: ut non liceat heredi, quando voluerit adire: ne per hujusmodi tramitem interim filius defraudetur debito [13] naturali. Sancimus itaque, ubi testator decesserit alio scripto herede, & speratur de inofficioso querela: necessitatem [14] habere scriptum heredem, si quidem præsto est in eadem communens provincia intra sex mensium spacium: sin autem seorsum utraque pars in diversis provinciis degit, tunc intra annale tantummodo spatium simili modo per continuum à morte testatoris numerandum, omnimodo adire hujusmodi hereditatem, vel manifestare suam sententiam, *quod hereditatem minime admittat*: expeditus etenim ita tractatus inducitur filio memoratam movere querelam. Sin vero scriptus heres ita statuta tempora minime adierit: per officium quidem judicis heredem scriptum compelli hoc facere: in medio tamen tempore, id est, à morte quidem testatoris, sed ante aditam hereditatem, si decesserit filius, hujusmodi querelam (licet se non præparaverit [15]) ad suam posteritatem transmittet: ad extraneos vero heredes tunc tantummodo, quando antiquis libris [16] insertam faciet præparationem. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De quasi castrensi peculio.

XXXVII. Idem A. Joanni P. P.

CUm antiquis legibus declaratum est, *Ut militaria* [17] *testamenta de inofficioso querelam evadant*: multi alii casus emergunt, in quibus dubitationes exortas sopiri necesse est. In castrensibus etenim peculiis introducta est & alia subdivisio, & peculii triplex [18] invenitur causa. Vel enim paganum est peculium, vel castrense, vel quod medietatem inter utrumque obtinet: quod quasi castrense nuncupatur. †. In tali igitur peculio, quod *quasi castrense* appellatur, quibusdam [19] personis licentia conceditur condere quidem testamenta, sed non quasi militibus quo [20] voluerint modo, sed communi & licito & consueto ordine observando, quemadmodum constitutum fuerat in Proconsulibus, & [21] Præfectis legionum, & Præsidibus provinciarum, & omnibus [22] generaliter, qui in diversis dignitatibus, vel administrationibus positi à nostra consequuntur manu, vel ex publicis salariis quasdam largitates. †. Sed hæ quidem personæ testamenti faciendi habent potestatem in [23] ipsis tantummodo peculiis, quæ jam enumerata sunt, id est, quasi castrensibus. †. Sed & Veterani, qui tempore quidem militiæ sibi peculium acquisiverunt, militam autem deposuerunt; testari, licito tamen modo, non prohibentur. In his itaque omnibus quasi castrensibus peculiis dubitabatur, si [24] contra hujusmodi testamenta de inofficioso querelam extendi oporteret: Sed prior quæstio erat, si omnes, qui quasi castrense peculium habeant, testari in hoc possint: quia non omnibus passim, sed quibusdam personis hoc privilegii loco concessum est: quia militibus [25] quidem & veteranis testamenta facere in castrensi peculio undique concessum fuerat: sed militibus quidem in [26] expeditione constitutis jure suo, veteranis autem jure communi: de aliis autem personis omnibus, quæ non per speciale privilegium hoc acceperunt, si possint testari, dubitatum fuerat: ut puta [27] viris disertissimis patronis causarum [28], virisque devotissimis Memorialibus, & Agentibus in rebus, nec non Magistris studiorum liberalium, Archiatris [29] quoque & [aliis] omnibus omnino, qui salaria vel stipendia percipiunt publica. §. 1. In his itaque omnibus sancimus, (quia ad imitationem peculii castrensis quasi castrense peculium supervenit) omnes, qui tale peculium possident, super ipsis tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, ultima condere (secundum [30] leges tamen) posse elogia: hoc nihilominus eis addito privilegio, ut neque [31] eorum testamenta inofficiosi querela expugnentur. Si [32] enim patronus [33] adversus res, quas libertus ex castris acquisivit, sui juris indubitanter constitutus, etsi præteritus fuerit ab ingrato liberto, tamen contra hujusmodi peculium contra tabulas bonorum possessionem non habet secundum veterum legum sanctionem: quemadmodum oportet præfata peculia, quæ ad instar castrensis peculii introducta sunt, de inofficioso querelæ esse supposita. §. 2. Sed hoc obtinere oportet, donec in sacris parentum suorum constituti sunt hi, qui quasi castrense peculium possident: Si [34] enim sui juris efficiantur [35]: procul dubio est, eorum testamenta, & pro ipsis rebus, quas antea ex quasi castrensi peculio habebant, posse de inofficioso querelam sustinere: cum neque nomen [36] *peculii* permanet, sed aliis rebus confunditur, & similem fortunam recipit, quemadmodum & cæteræ res eorum, quæ in unum congregantur ex omnibus patrimonium. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

1 Militari privilegio testantur milites in expeditione.

27 Quasi castrense peculium patronis, memorialibus agentibus in rebus, magistris studiorum liberalium, archiatris & aliis qui salaria vel stipendia percipiunt publica datum est.

28 *Theoph. §. ult. Inst. de milit. test.*

29 De Archiatris dixi *l.* 9. 10. *J. de professor. & medicis, lib.* x.

30 Vid. *l.* 35. *§. eod.*

31 Adde *l.* 9. *l.* 24. *§. eod.*

32 Vide Everardum in Topicis, *in loco. à legitima patroni, ad legitimam filii* 72.

33 Vid. ad hunc locum Cujac. 8. *observ.* 52. adde *l.* 3. *§.* 6. *ff. de bon. libert.*

34 *Peculium* proprie dicitur is habere, qui sui juris non est: itaque sui juris factis quod antea peculium erat castrense, vel quasi, peculium esse desinit: adde quæ scripsi ad *l.* 1. *§.* 22. *ff. de collat.* 35 Mutato statu personæ, rei statum mutari convenit. 36 Cessante nomine, cessat privilegium nominis.

Tit. XXIX.

DE INOFFICIOSIS [37] DONATIONIBUS.

Si mater filiis, vel extraneis donaverit.

I. Imp. Philippus A. Nicanori & Papianæ.

SI (ut allegatis) mater vestra ad eludendam [38] inofficiosi querelam, pene [39] universas facultates suas, dum [40] ageret in rebus humanis, factis donationibus, sive in quosdam liberos [41], sive in extraneos [42] exhausit: ac postea vos ex duabus unciis fecit heredes, easque legatis & fideicommissis exinanire [43] gestivit: non injuria juxta formam de inofficioso testamento constitutam subveniri vobis, utpote quartam partem non habentibus, desideratis. P. P. xiv. Kalend. Septemb. Philipp. A. & Titiano Conss. 246.

37 *Nov ell.* 92. & 41. *Synopf. Basil.* 5. & 2. *C. Th.* vid. *Cujac.* 5. *observ.* 14. Ad hujus Tituli leges prope singulas vide Anton. Fab. 3. *Conjectur.* 17.

38 Qui universas pene facultates donat, inofficiose (respectu liberorum) donat.

39 Ad intervertendam inofficiosi querelam parens suum patrimonium exinanire cuivis donando non potest. *l.* 87. *§.* 3. *ff. de leg.* 2. adde *l.* 16. *in fin. ff. de jure patron.*

40 In eo differt hic titulus à superiore.

41 *L.* 2. *J. eod.* vid. *Clar.* 4. *sent. §. donatio.* 9. 24.

42 Immensa donatio inter vivos, à quovis parente cuivis facta revocari *potest* à donatoris liberis.

Si pater filio in potestate, vel emancipato donaverit.

II. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Acriæ.

SI pater omne patrimonium suum impetu quodam immensæ liberalitatis in filium effudit, aut [44] in potestate [ejus] is permansit: & arbitri familiæ erciscundæ officio congruit, ut tibi quartam [45] [partem] debitæ ab intestato portionis præstet incolumem: aut si emancipatus [46] is fuit, [&] quia donatio non [47] indiget alieno adminiculo, sed suis viribus nititur juxta constitutiones, is, qui provinciam regit, ad similitudinem [48] inofficiosi testamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. P. P. vi. Kal. Aug. Maximo ii. & Glabrione Conss. 257.

43 *D. §.* 3.

44 Donatio facta à patre filio in potestate, non valet, vid. tamen Socin. *reg.* 103. Valebit igitur facta filio emancipato, vel à matre facta, vel filio naturali, vel filio conjugis, si loci consuetudine conjuges pro emancipatis habeantur: valet præterea donatio si confirmetur morte. vid. *Covar.* 2. *variar. resol.*

45 Quartam portionis debitæ ab intestato observa, quæ est alia à portione debita omnibus liberis ab intestato. Hæc, ut ita dicam, stirpis & descendentium simul conjunctorum est: illa singulorum capitum sive singularum personarum vel singulorum liberorum est.

De testato, vel intestato.

III. Iidem AA. Æliano.

PRecibus quidem tuis proposita rescripta eos parentes denotant, qui [cum] testamento facto vivi patrimonium suum immensis donationibus exinanissent, inane [49] nomen heredum liberis reliquerunt: sed [50] ad intestatos [51] quoque eadem ratio æquitatis extenditur. P. P. x. Kal. Novemb. ipsis iv. & iii. AA. Conss. 258.

46 Nihil refert, donatio inofficiosa à parente facta fuerit extraneo, vel uni ex suis in potestate posito, vel emancipato. *l.* 5. *J. eod.* 47 Vid. *Cujac.* 13. *observ.* 33. 48 Donatio inter vivos immensa revocatur, ad similitudinem inofficiosi testamenti, *ut hic.* 49 Inane nomen heredis habetur, cum hereditas relinquitur immensis donationibus exhausta. 50 Testati causa ad intestati causam ex æquo & bono producitur.

51 Sive parens mortuus sit testatus sive intestatus, revocari potest ejus immensa donatio.

Si mater filiis, vel extraneis donaverit.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Aristinæ.

SI filius [52] tuus immoderatæ liberalitatis effusione patrimonium suum exhausit: Præsidis [53] provinciæ auxilio uteris: qui discussa fide veri, si [54] in integrum restitutionem ex filii persona tibi competere ob improbabilem donationis enormitatem animadverteret; in removendis his, quæ perperam gesta sunt, tibi subveniet: ideoque non est tibi necessarium [55] adversus immodicas donationes auxilium ad [56] instar inofficiosi testamenti. Dat. vi. Id. Febr. Maximo ii. & Aquilino Conss. 286.

52 Parentibus licet revocare immensas donationes à liberis factas. 53 Adversus donationem immensam, Præsides solent restituere, non ipsi principes. 54 Querela inofficiosæ donationis non competit adversus inofficiosam donationem, si adversus eam donationem restitutio in integrum impetrari potest, atque ita restitutionis in integrum subsidiaria hæc erit actio. 55 Neque possibile. *Accurs. Bald.* 56 Sensus est; Ut ad revocandum inofficiosum testamentum, sic & ad donationes inofficiosas à Præside restitui sufficit.

De donatione in filios emancipatos collata, & de liberis supervenientibus.

V. Iidem AA. Cottabeo.

SI totas facultates tuas per donationes vacuas feciſti, quas in emancipatos [57] filios contuliſti: id [58], quod ad submovendam inofficiosi testamenti querelam non ingratis [59] liberis relinqui necesse est: ex factis donationibus detractum, ut filii, vel nepotes [60] postea ex quocunque [61] legitimo matrimonio nati, debitum

57 *L.* 2. *§. eod.*

58 Inofficiosa donatio propter liberos revocatur, non in universum, sed ad finem legitimæ liberis debitæ, *ut hic.* Cur non in solidum? Quod licet pater per testamentum, hoc eidem licet per contractum. Testamento autem plus legitima relinquere non cogitur. Quid? ipse pater poteritne à donatario eatenus donationem revocare? Quidam ita putant: Baldus negat: ne alioqui tempore plus petatur: proinde à donatoris liberis donationem eatenus revocari: ejusque partis dominium ad ipsius donatoris patrimonium reverti, *ut hic.* 59 Parens immensam donationem à se factam propter liberos revocare potest. Liberi tamen non censentur, qui sunt ingrati. Possis etiam colligere, Ingratis liberis non permitti donationem à patre factam revocare. 60 *Subaudi*, patre eorum mortuo. Propter natum nepotem, parens inofficiosam donationem revocare potest. Possis etiam colligere: Suis, etiam secundi gradus & ulterius jus revocandæ immensæ patrum donationis competere. 61 Propter illegitimos liberos parens donationem factam revocare non potest. Possis etiam colligere, Illegitimis liberis jus revocandæ donationis paternæ non competere.

Source : BIU Cujas

tum [1] bonorum subsidium consequantur, ad patrimonium tuum revertetur. Dat. II. Kal. Mart. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De eo, qui voluntatem agnovit. De restitutione in integrum. De legitima portione.

VI. Iidem AA. Demetrianæ.

CUm donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui exhaustas esse, eundemque patrem vestrum ea, quæ superfuerant codicillis inter vos divisisse proponas, si [2] voluntatem ejus non agnovisti, nec beneficio ætatis adversus hæc juvari poteris, nec tantum dos à patre data, & fideicommissum continent, quantum ad submovendam querelam sufficiat, de enormitate donationum ad [3] exemplum inofficiosi testamenti Præses provinciæ jurisdictionis suæ partes exhibebit. P. P. Kal. Maji, Conss. ut supra 286.

Quatenus donatio revocatur.

VII. Iidem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium suum ita profunda liberalitate in fratrem tuum evisceratis [4] opibus suis exhausit, ut quartæ partis dimidium [5], quod ad excludendam inofficiosi testamenti querelam adversus te sufficeret, in his donationibus, quas tibi largita est, non habeas [6]: quod immoderate gestum est, revocabitur. P. P. v. Id. Maji, Conss. ut supra 286.

De eo, quod uxor à marito sibi donatum filio communi donavit.

VIII. Iidem AA. Auxanoni.

SI liqueat, matrem tuam intervertendæ quæstionis inofficiosi causa patrimonium suum donationibus in unum filium collatis exhausisse, cum adversus eorum cogitationes, qui consiliis supremum judicium anticipare [7] contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio deposcat: quod donatum est, pro [8] ratione quartæ ad instar inofficiosi testamenti convicti diminuetur. §. 1. Nam quod uxor à marito in se matrimonii [9] tempore donationis causa [10] collatum, emancipato filio communi, consentiente domino [11] donavit, velut [12] ex bonis patris (de cujus substantia prohibente matrimonio [13] non potuit exire) datum accipi, rationis est: in cujus bonis, si idem consilium & eventus comprehendatur, lex, quam de patrimonio matris ediximus, observabitur. P. P. III. Id. Sept. CC. Conss. 294.

De tempore querelæ.

IX. Impp. CONSTANTIUS A. & IULIANUS Cæs. Olybrio.

NOn [14] convenit dubitari, quod immodicarum donationum omnibus querela ad [15] similitudinem inofficiosi testamenti legibus fuerit introducta: ut sit in hoc actionis utriusque vel una [16] causa, vel similis existimanda, vel idem [&] temporibus [17] & moribus [18]. Dat. XIV. Kal. Jul. TAURO & FLORENTIO CONSS. 361.

1 Legitima portio debitum bonorum subsidium, *ut hic*: debitum Novell. 18. ὑφαιμον μέρος, καὶ ὁμοπατρικὸν. Subsidium dicitur, quia judicium patris lex supplet: Debitum vero subsidium, quia vel jure naturæ debetur. *l.* 36. §. 2. *ff. de inoffic.* Hinc etiam colligunt, Donationes inofficiosas, non in solidum, sed ad finem tantum modumque legitimæ revocari: idque etiam inuti *l.* 2. *l.* 8. *hoc titulo.* Imo totum, quidquid largitus est parens, id revocare potest, & ad ejus patrimonium revertitur. *l.* 8. *ff. de revocandis donation.* Solve, Multum interest pater extraneis donaverit, an filiis quibusdam. Multum etiam refert, donaverit ante liberos susceptos, vel post. Dicta lex octava locum habet in donatione ante liberos susceptos, & extraneis facta. Hæc lex & lex 8. *ff. eod.* & lex 87. §. 3. *ff. de legat.* 2. agunt de donatione propriis liberis facta, & fortassis in defecta seu decrepita prorsus ætate. Licet autem superiores leges ita possint conciliari; vide tamen Cuiac. *Novell.* 92. Papon. 1. *Notar.* 6. *cap. des donations*, *fol.* 357. 358. Notabis interim, Inofficiosas donationes in eo differre ab inofficioso testamento: quod in hoc donata revocentur in solidum: In illis autem id tantum rescindatur & revocetur, quo portio debita liberis minuitur. 2 Qui judicium defuncti post mortem ejus comprobavit, qui divisioni bonorum à patre factæ minor consensit, qui tantum in dote aut fideicommisso habet, quantum valet legitima, donationes à patre cuivis factas non revocat. Hanc igitur querelam excludit agnitio seu comprobatio voluntatis defuncti, alia actio, legitimæ adeptio, *ut hic.* Quid si legatum agnovit? Non excluditur hac querela, nisi renunciandi vel compensandi animo agnoverit, vel si querela excludi dixeris, poteris addere, jure ad supplementum agendi non excludi. *Bald.* 3 *L.* 2. *in fin. ff. eod.* 4 Ex hoc loco legem 87. §. 3. *in fin. ff. de leg.* 2. expone. 5 Collatas donationes in liberos liberi postea susceptos non revocant in solidum: sed pro ratione Falcidiæ tantum. *d.* §. 2. *l.* 5. *l.* 7. *ff. eod.* 6 Donatio inofficiosa revocatur quatenus, aut ea tantum parte, qua inofficiosa est. 7 Donatio inofficiosa in fraudem ejus, quod in testamento liberis coguntur parentes relinquere, fieri non debet. 8 Vid. *l.* 9. *ff. eod. l. un. ff. tit. prox.* 9 Constante matrimonio vir uxori donare non potest. 10 Dominium rei à marito uxori donatæ constante matrimonio ab ipso marito non discedit. *l.* 6. *ff. de don. int. vir.* 11 Uxores maritos solebant appellare *dominos*. Potest etiam dominus appellari, rei respectu, *ut ff. dicam.* 12 Si uxor rem acceptam à marito constante matrimonio alicui donaverit, non tam ipsa, quam ipse maritus donasse intelligitur. Atque ita, non donat is modo, qui verbis donat, sed qui consentit. Unde colligas, in hujus generis donationis insinuatione non loquentis, sed consentientis præsentiam & nomen requiri. 13 Male quidam legunt, *patrimonio.* 14 *L. un. C. Theod. eod. lib.* 2. *tit.* 20. 15 Argumentum seu extensio inofficiosi testamenti ad inofficiosam donationem: inofficiosi testamenti, & inofficiosæ donationis similitudo hæc est, ut adversus ea competat querela. 16 *C. Theod.* 2. 20. 21. 17 Querela inofficiosi quinquennio expirat. *l.* 34 *in fin. l.* 36. §. 2. *ff. de inoffic.* ergo & inofficiosæ donationis, quæ ei exæquata, *ut hic.* 18 Id est, conditione. Quid? Inofficiosum testamentum revocari posse certum est à fratribus defuncti, certis casibus. *l.* 21. *ff. tit. prox.* Poteritne ergo iisdem casibus revocari inofficiosa inter vivos donatio à fratre facta? Puto id esse æquius, qua de re *alibi* dicam plenius.

TIT. XXX.

DE INOFFICIOSIS DOTIBUS. [19]

1. Imp. CONSTANTIUS A. ad Maximum Præsidem Ciliciæ.

CUm [20] omnia [21] bona à matre tua in dotem dicantur exhausta, [leges] legibus concordare promptum est: ut ad [22] exemplum inofficiosi testamenti adversus dotem immodicam exercendæ actionis copia tribuatur, & filiis conquerentibus emolumenta debita [23] conferantur. Dat. IV. Kalend. Junii, TATIANO & CEREALE CONSS. 358.

19 II. *C. Theod.* 21. adde quæ not. ad *tit. Si adversus dotem ff.* Dos inofficiosa quando dicatur, vid. apud Campegium *tract. de dote, parte* 1. *quæst.* 55. 20 *L.* 1. *C. Theod. eod.* 21 Dos omnium bonorum propter liberos postea natos aut legitimatos. adde *l.* 29. §. 1. *ff. de inofficios.* revocari potest: non in solidum, sed pro ratione legitimæ. *in fin. ff. eod.* Nam quæ jam liberos habet, non potest, nisi certa quantitate, dotem secundo marito constituere. *l.* 6. *ff. de secund. nupt.* 22 Dotis inofficiosæ, & testamenti inofficiosi, *ut hic*: & inofficiosæ donationis similitudo. *ut l. ult. ff. tit. prox.* 23 Id est, Falcidia, quarta, legitima. *ut l.* 5. *ff. tit. prox. ibi. debitum bonorum subsidium.*

TIT. XXXI.

DE PETITIONE HEREDITATIS. [24]

De fisco & privatis. I. De usuris & fructibus.

1. Imp. M. ÆLIUS ANT. A. Augurino Proconsuli Africæ.

SEnatusconsultum [25] auctore Divo Hadriano avo meo factum, quo cautum est, quid & ex quo tempore evicta [26] hereditate restitui debeat, non solum ad fisci causas [27], sed etiam ad privatos hereditatis petitores pertinet. §. 1. Usuras [28] vero pecuniarum ante litis contestationem ex die venditionis [29] hereditariarum rerum ab eo factæ, qui antea possidebat, collectas, nec non etiam fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores [30] extiterint. Post [31] litem autem contestatam, tam fructus [non] venditarum rerum, non solum quos perceperunt, sed [32] etiam quos percipere poterant, quam usuras pretii rerum ante litis contestationem venditarum, ex die contestationis [33] computandas, omnimodo reddere compellantur. P. P. VI. Kal. Februar. CLARO & CETHEGO CONSS. 171.

24 V. D. III. 2. *C. Theod.* 22. vid. Oldendorp. *class.* 5. *act.* 5. Ea est generalis patrimonii vindicatio, quæ datur heredi scripto, & ab intestato, adversus eum, qui pro herede vel possessore possidet. 25 Nota de SC. Hadriani. *l.* 17. *l.* 20. §. 6. *l.* 25. §. 19. *ff. eod.* 26 Dicta *l.* 17. 27 Dict. *l.* 20. §. 9. Fiscus & privatus interdum eodem jure utuntur. *l.* 1. §. 1. *ff. quod cujusque universit.* In dubio, utitur jure communi fiscus. *Martinus Laudensis tract. de fisc. num.* 14. interdum minus quam communi, ut cedat privato. *l.* 10. *ff. de jure fisci.* 28 Hereditariarum rerum usuras possessor bonæ fidei non præstat ante litis contestationem: sed nec fructus, nisi locupletior factus sit. Post litem vero contestatam fructus rerum hereditariarum non venditarum præstat, non modo eos quos percepit, sed & quos percipere potuit: usuras vero rerum venditarum ex die contestationis litis. *Synopf. Basil.* 35. *tit.* 20. *ex lib.* 42. *tit.* 1. *cap.* 51. 29 Sensus est, eum qui hereditatem bona fide vendidit, non teneri ad fructus & usuras perceptas ex pretio venditionis earumdem rerum hereditariarum à se factas ante litem contestatam, nisi quatenus est locupletior. Post litem vero contestatam teneri fructus restituere, quos percepit, quosque potuit percipere, sed & usuras proferre rerum hereditariarum à se venditarum, computandas tamen, non à die venditæ ei hereditatis, sed ejus ei evictæ. 30 Quomodo id dijudicabitur? puto computandos fructus ab eo perceptos cum usuris pecuniæ emptionis causa numeratæ. Quando id spectandum? tempore rei judicandæ. *l.* 36. §. 4. *ff. eod.* 31 *L.* 22. *ff. de rei vindic.*

De tempore hereditatis & fructibus.

II. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Marcello militi.

SI post motam controversiam Menecratis bonorum partem dimidiam Musæus ab hærede scripto quæstionis illatæ [34] non ignarus comparavit: tam ipse quasi malæ fidei possessor, quam heredes [35] ejus fructus restituere coguntur. Si vero venditionem lite [36] antiquiorem esse, liquido probetur, ex eo die fructus [37] restituantur, ex quo [38] lis in judicium deducta est. Fructibus [39] enim augetur hereditas, cum ab eo possidetur, à [40] quo peti potest. Emptor autem, qui proprio [41] titulo possessionis munitus est, etiam [42] singularum rerum jure convenitur. Dat. Kal. Jul. SEVERO A. II. & VICTORINO CONSS. 201.

De exceptione rei judicatæ.

III. Iidem AA. Epictesidi P.

HEreditas materteræ petita non [43] infringit alterius hereditatis petitionem, quæ venit ex [44] alia successione. Sed & si quæstionis titulus prior inofficiosi [45] testamenti causam habuisset: judicatæ rei præscriptio non obstaret eandem hereditatem ex alia causa vindicanti. P. P. v. Id. Aug. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

De compensatione.

IV. Imp. ANTON. A. Vitaliano.

IN restituenda hereditate compensatio ejus habebitur, quod te in mortui infirmitatem [46], inque sumptum funeris [47] bona fide ex proprio tuo patrimonio erogasse probaveris. P. P. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

V. Idem A. Posthumianæ.

DE [48] hereditate quam bona fide possidebas, si contra te pronunciatum est: in restitutione ejus detrahetur, quod creditoribus ejusdem hereditatis exolvisse [49] te bona fide probaveris: nam repeti à creditoribus, qui suum [50] receperunt, non potest. P. P. VI. Kal. Junii, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De avo nomine nepotis hereditatem petente à tutoribus, quos non jure datos esse contendit.

VI. Imp. ALEX. A. Firmino.

SI putas [51] non jure tutores datos nepotibus tuis, eo quod eos dicas in tua esse potestate: petere ab his hereditatem filii tui emancipati [52] non moreris, cujus commodum ad te pertinere dicis, judice statuturo, an à Præsidalibus actis discedendum sit, qui eis tutores dedit, cum in tua potestate negarentur esse. P. P. X. Kal. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De usucapione, & longi temporis præscriptione.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Restitutæ.

HEreditatis petitionem, quæ [53] adversus [54] pro herede, vel [pro] possessore possidentes exerceri potest, præscriptione [55] longi temporis non submoveri, nemini incognitum est: cum mixtæ personalis actionis ratio hoc respondere compellat. Aceteris autem tantum specialibus in rem actionibus, vindicare posse manifestum est, si non agentis intentio per usucapionem, vel longum tempus exposa sit. P. P. XI. Kalend. August. CC. CONSS. 294.

De statu testatoris inquirendo.

VIII. Iidem AA. & CC. Hasterio.

LIber necne fuerit testator [56], ante [57] omnia disquiri debet cum [58] hereditas petitur. Dat. IV. Kalend. April. CC. CONSS. 300.

Si scripti heredes repudiaverint.

IX. Iidem AA. & CC. Demophilæ.

SI scripti heredes delatam sibi successionem cognati [tui] repudiaverunt [59], & hanc honorario, vel civili jure quæsisti: res hereditarias, quæ in eadem causa durant, hereditatis petitione vindicare potes. Dat. III. Kal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 300.

Si filiusfam. hereditatem per longum tempus detinuit.

X. Iidem AA. & CC. Theodosiano.

SI filiusfamilias delatam sibi hereditatem per longum [60] tempus detinuit: eo ipso (utpote [61] agnita hereditate) patri suo ejus commodum acquisisse videtur. Dat. XIII. Kal. Januar. CC. CONSS. 300.

An possessor cogatur titulum suæ possessionis dicere.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æternali proconsuli Asiæ.

COgi [62] possessorem ab eo, qui expetit, titulum suæ possessionis dicere, incivile est, præter [63] eum scilicet, qui dicere cogitur, *utrum pro possessore, an pro herede possideat.* Dat. XII. Kal. April. ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

De præjudicio. 3. De bona fide.

XII. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

CUm hereditatis petitioni locus fuerat, exceptio adsumebatur, quæ tuebatur hereditatis petitionem, ne fieret ei præjudicium. Magnitudo [64] etenim & auctoritas centumviralis [65] judicii non patiebatur, per alios tramites viam hereditatis petitionis infringi. Cumque multæ varietates & controversiæ veterum nec quasi heredes, nec ut prædones possident, rerum hereditariarum petitionem non habent, sed tantum in rem actionem specialem, si nec usu ceperunt, nec longi temporis exceptionem adquisiverunt. *Synopf. d. l. cap.* 57. 5. *Harm.* 8. §. 44. 45. Goth. Ad intellectum hujus leg. vid. Bellon. *Disputat. lib.* 2. *cap.* 3. ANS. Adde Vital. *var. lect. lib.* 1. *cap.* 18. Parlador. *rer. quotidiniar. cap.* 1. S. L.

32 *L.* 25. §. 4. *ff. eod. l.* 78. *ff. de rei. jur.* 33 Nota effectum contestationis emptoribus factæ. *l.* 20. §. 11. *l.* 25. §. 7. *ff. eod.* 34 Qui hereditatem litigiosam sciens comparat, cum ipse, tum ejus heres fructus ex ea perceptos restituit. *l.* 13. §. 2. *ff. eod. l.* 2. §. 17. *ff. pro empt. l.* 38. §. 7. *in fin. ff. de usur. l.* 8. *ff. de re judic.* 35 *L.* 13. §. 3. *ff. eod.* vid. *Cujac.* 9. *obs.* 25. 36 Hereditatem nondum litigiosam ignari possumus emere. 37 An usuræ? Cujac. negat. 14. *obs.* 22. 38 Bonæ fidei possessor fructus à lite contestata restituere tenetur. 39 Fructibus augetur hereditas respectu malæ fidei possessoris. *l.* 20. §. 3. *in fin. ff. eod.* 40 Id est, malæ fidei possessore. 41 Id est, singulari. 42 An is sensus est, emptorem singularum rerum hereditatis actione & rei vindicatione teneri? An, eum ad instar emptoris universitatis fructuum teneri? An, emptorem hereditatis vel universitatis, rerum singularum nomine etiam conveniri? An, Petitionem hereditatis non dari adversus titulo possidentem? Postremum verum putant interpretes. De qua sententia vid. Socin. *reg.* 296. 43 Adde *l.* 8. *ff. eod.* 44 Una & eadem hereditas nobis deferri potest, diversis successionibus. 45 Excluſus ab hereditate vindicanda per querelam inofficiosi, non prohibetur eandem alia ex causa vindicare. *l.* 15. §. 2. *ff. de inoff.* 46 Nota de expensis circa infirmum factis. *Goth.* Confer *l. pen. ff. de religios. & sumpt. fun.* ANS. 47 Adde *l.* 50. §. 1. *ff. eod.* adde *l.* 27. *ff. de religios.* 48 Vid. *Cujac.* 8. *obs.* 9. 49 *L.* 31. *in pr. ff. eod.* 50 Qui suum recepit, id alteri non restituit. 51 Ratione dubitationis agere possumus cum legitimo tutore. 52 Vid. *Cujac.* 9. *obs.* 73. 53 Κλῆρος καλὰ τῶν ὡς κληρονόμων ἢ ὡς μὴ ὑγιαζόντων διαιτολογὴν ποιμαίνων, &c. id est, adversus eos, qui quasi heredes, vel eos qui quasi non bona fide possident, rerum hereditariarum petitio exercetur: nec ei præscriptio X. vel XX. annorum obstat. Personales actiones decennio, aut vicennio non tolluntur. Qui vere

rum exortæ sint, eas certo fine concludentes, sancimus [1]: Si quis hereditatis petitionem [vel susceperit [2]] vel susceipere sperat, vel movere: alius autem superveniens, vel ex depositо, vel ex commodato, vel ex legato, vel ex fideicommisso, vel ex aliis causis inquietare, vel reum, vel agentem ex persona defuncti crediderit sibi esse necessarium: si quidem pro legato, vel fideicommisso hoc faciat, rem expeditæ quæstionis esse, cum possit scriptus heres cautione [3] interposita non differre hanc repetitionem, sed recte exigi, vel legatum, vel fideicommissum sub ea cautela, vel satisdatione pro qualitate personarum. Quod si [4] non obtinuerit ejus jura, restituit legatarius, vel fideicommissarius ei datam pecuniam cum usuris ex quarta [5] centesimæ parte currentibus, vel agrum cum fructibus quos percepit [6], vel domum cum pensionibus: scilicet in utroque eorum expensis antea necessariis [7] & utilibus deductis: vel, si ipse [8] maluerit litem quidem contestari, expectare autem hereditatis petitionis eventum, hoc ei liceat facere, ut restitutio, si competeret cum legitimis augmentis [9] legatario, vel fideicommissario accedat.

§. 1 Sin autem ex contractibus defuncti agatur contra possessorem hereditatis, vel ejus rei de qua agitur: si quidem, res sint, vel depositæ, vel commodatæ, vel pignori datæ, vel aliæ, quæ extant: non [10] differri sub prætextu hereditatis petitionis moratum judicium: quemadmodum si pro fœnerata pecunia, vel alia personali actione agatur contra possessorem, vel petitorem, non debet judicium differri, sed exitum suum accipere. Postquam enim hereditatis petitionis judicium finem accipiat: tunc inter petitorem hereditatis, & possessorem rationibus contractis, non aliter possessor, si victus fuerit, hereditatem restituere compellitur, nisi pro omnibus, quæ rite ab eo gesta sunt, petitor ei satisfaciat [11]. Quod si petitor victus fuerit, simili modo à possessore [12] judicis officio ei satisfiat, vel, si hoc fuerit prætermissum, negotiorum [13] gestorum, vel ex lege condictione [14].

§. 2. Sin autem libertates, vel à possessore, vel à petitore fideicommissariæ petantur, vel directæ ipso jure dicantur competere: annale [15] tantummodo spatium exspectetur à morte testatoris numerandum. Et si quidem hereditatis petitionis judicium intra id spacium terminum accipiat, secundum eventum judicii & libertates, vel effectum habeant, vel evanescant. Sin autem tempus annale emanaverit, tunc libertatis favore & humanitatis intuitu competant [16] quidem directæ libertates: ex fideicommissariis autem in libertatem servi eripiantur [17]: ita tamen, si non [18] falsum [19] testamentum approbetur: sub [20] ea scilicet conditione, ut, si actores sint, vel alias ratiociniis suppositi, etiam postquam perveniant in libertatem, necessitas eis imponatur res hereditarias & rationes reddere: jure patronatus videlicet competente ei [21] qui ex legibus ad id possit vocari. §. 3. Illo (ne in posterum dubitetur) observando, ut [&] ipsa hereditatis petitio omnimodo bonæ [22] fidei judiciis connumeretur. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste Conss. 530.

1 Hæc tertia est decisio ex 50. decisionibus Imperatoris Justiniani: vid. Inglois *tract. ad hæc decision.*

Ans.

2 Male Haloander hæc verba sustulit. Nam Græci legunt, ἢ νοσηδεύσατο. Et alioqui, sive susceperit, sive susceipere sperat, utroque casu differre cætera judicia solebat. *l. 7. ff. eod.* vid. *Cujac. d. loco. & lib. 9. obs. 27. in princip.*

3 Hereditate controversa, legatarii possunt agere contra heredem scriptum, & consequi legata, præstita cautione. *l. 1. §. 10. ff. si quis omissa.* vid. quæ scripsi ad *l. 9. §. de leg.*

4 Cautionis & satisdationis latior hæc explicatio est.

5 Ea est quadrans usuræ.

6 Non quos percipere potuit: quia bona fide accepit.

7 Possessor hereditatis necessarias & utiles expensas deducit. *l. 4. §. eod.*

8 Hac via & præstandæ satisdationis onere legatarius levabitur, & ei à tempore litis contestatæ secundum testamentum dicta sententia, usuræ & fructus legatorum debebuntur. *Cujac. d. loco.*

9 Id est, omni accessione.

10 De exceptione, *ne fiat hereditati præjudicium.* vid. Rebuff. *tract. de except. n. 585.*

11 *L. 4. §. eod. l. 39. §. 1. ff. de damno.*

12 Si de eo petitor possessorve judicem admonuerit.

13 Si judicem non admonuerit, & hereditario nomine solverit de suo: quia verum heredem liberavit.

14 Si suo nomine solverit, quia etsi verum heredem ipso jure non liberavit, exceptione tamen is potest se tueri adversus creditores. *l. si quid 31. ff. eod.*

15 Cur etiam legata non differuntur in annum? legatorum, quam libertatum facilior est repetitio. Tarde concedenda, quæ data non adimuntur. *Tacit. 3.*

16 Libertates directæ competunt: fideicommissariæ, debentur & præstantur. *l. 36. in fin. ff. ad leg. Falcid.* legata etsi directa plerumque præstantur, non competunt. *l. qui fundum 87. §. si tut. ff. eod.*

17 Eripi dicuntur in libertatem, quibus lex libertatem, quæ præstari debuit, repræsentat.

18 Quæ ex falso testamento repræsentata vel præstita est libertas, non revocatur. *l. 47. ff. de manumiss. testam.* sed non videtur legere præsentata ex testamento falso, quod nunquam fuit.

19 Cui non excipit etiam inofficiosum? secundum *leg. Papinian. in fin. ff. eod.* petitio hereditatis de inofficioso hoc titulo non continetur, quæ proprium jus habet, quia rescissoria.

20 Lex in repræsentanda libertate hanc injicit conditionem.

21 Id est, ei qui ex testamento, vel ab intestato præstare libertatem debuit, si secundum eum pronunciatum sit. *Cujac. d. loco.*

22 Petitio hereditatis à Justiniano fit bonæ fidei. §. 28. *Inst. de act.* vid. *Cujac. 3. obs. 17.* id proprium est constitutionum. *Idem 17. obs. 4.*

Tit. XXXII.

DE REI [23] VINDICATIONE.

De mancipiis bona. 1. vel mala fide possessis.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Cæciliæ.

Etiam per alienum servum bona [24] fide possessum, ex re ejus qui eum possidet, vel ex operis servi acquiri dominium, vel obligationem placuit. Quare si tu quoque bona fide possedisti eundem servum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore comparavit, potes secundum juris formam uti defensionibus tuis.

§. 1. Mancipium autem alienum mala [25] fide possidenti nihil potest acquirere: sed qui tenet, non tantum ipsum, sed etiam operas ejus, necnon ancillarum partus [26], & animalium fœtus reddere cogitur. P. P. III. Non. Maji, *Eboraci* [27], Faustino & Rufo Conss. 211.

De ædificio.

II. Imp. Antoninus A. Aristæneto.

Si [28] inferiorem [29] partem ædificii, quæ solum contingit, ad te pertinere probare potes, eam quam vicinus [tuus] imposuit, accessisse dominio tuo non ambigitur. Sed & id [30], quod in solo [31] tuo ædificatum est, quod in eadem causa manet, jure ad te pertinet [32]. Si vero fuerit dissolutum [33], ejus materia ad pristinum dominum redit: sive bona fide, sive mala [34] ædificium extructum sit: si [35] non donandi animo ædificia alieno solo imposita sint. P. P. XII. Kalend. Novemb. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De venditione rei alienæ.

III. Imp. Alexander A. Dominiæ.

Mater tua, vel maritus fundum tuum [36] invita, vel ignorante te vendere jure non [37] potuit: sed rem tuam à possessore vindicare etiam [38] non oblato pretio poteris. Sin autem postea [40] de [39] ea venditione consensisti, vel alio modo proprietatem ejus amisisti: adversus emptorem quidem nullam habes actionem: adversus [41] venditorem vero de pretio negotiorum gestorum actionem exercere non prohiberis. P. P. III. Kalend. Novemb. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

23 VI. D. XII. *C. Theod. 23. Paton. 8. Arrest. 13. Oldendorp. class. 3. act. 2.* Datur autem rei vindicatio domino directo, vel utili adversus possessorem.

24 *L. 10. 23. ff. de adquir. rer. l. 1. §. 6. ff. de adquir. poss. Inst. per quas personas cuique in. princ. §. 1. Inst. per quas person. nob.*

25 *L. 22. ff. de adquir. rer. l. 1. §. 6. ff. de adquir. poss. l. 14. l. 34. in fin. ff. de stip. serv.*

26 *L. 20. in fin. ff. eod.*

27 Hoc anno Severus, author hujus legis, vallum crebris turribus munitum in Britannia per centum triginta duo millia passuum de mari ad mare perduxit, ut partem provinciæ gravissimis præliis receptam securiorem faceret. Et hinc primum leguntur inscriptiones, quibus Severus appellatur *Britannicus* Max. Trib. Pontif. XVIII. & Antoninus Britannicus & P. sept. Geta Pius Augustus Britannicus, ex uno latere, & altera parte victoriæ Britanniæ. *Cassiodor. in Chronico.* Beda *hist. Ecclesiast. 1. cap. 5. Paulus Diaconus 8. c. 1. Spart. Herodian. Dion. in Severo.*

28 *Syn. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 2. Harm. 1. §. 54. & 55.*

29 Pars superior ædificii cedit inferiori. vid. *l. 28. ff. de adquir. rer.*

30 Ædificium solo cedit. vid. tamen exceptiones apud Socin. *reg. III.*

31 Et re immobili. *l. 2. in fin. ff. de servitutib.* Ædificium cedit solo. §. 29. *Inst. de rer. divis.*

32 An expensas deducit qui ædificavit? ita judicatum à senatu Parisiensi refert Lucius 11. *Placit. 16. Arrest. 2.* & Bugnon. *in legib. abrogatis.*

33 Soluto ædificio, materia redit ad priorem dominum. *d. §. 29.*

34 Imo diruto ædificio non fit ejus materia. *l. 7. §. 12. ff. de adq. rer.* vid. quæ not. ad *l. 38. ff. de her. pet.* adde *Molin. in consuet. Paris. tit. 1. gl. 5. n. 101. ad 110. Cujac. 10. obs. 1. 13. obs. 6.*

35 Id non præsumitur, nisi probetur. adde *l. 14. ff. de don.*

36 Vid. *tit. ff. de reb. alien. non alien.*

37 *L. 11. ff. de reg. jur. l. 4. §. de reb. alien. non alien.*

38 *L. 23. §. eod.*

39 Venditio nulla ratihabitione fit utilis. adde *l. 7. in fin. quod cum eo.*

40 Id est, in eam venditionem consensisti.

41 *L. 1. §. de reb. alien.*

IV. Imp. Gordianus A. Muniano militi Africæ.

Adversus eos, qui à malæ fidei possessoribus fundum bona fide comparaverunt, ita tibi actio competit, si prius [42] quam usucapionem [43] implerent, vel longæ possessionis præscriptionem adipiscerentur, dominium ad [44] te pervenerit. P. P. XII. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De malæ fidei possessore.

V. Idem A. Herasiano.

Domum [45] quam ex matris successione ad te pertinere, & ab adversa parte injuria occupatam esse ostendis; Præses provinciæ cum [46] pensionibus, quas percepit, aut percipere [47] poterat, & omni causa damni dati restitui jubebit. Ejus [48] autem, quod impendit, rationem haberi non [49] posse merito rescriptum est, cum malæ fidei possessores, ejus, quod in rem alienam impendunt: non eorum negotium gerentes quorum res est, nullam habeant repetitionem, nisi [50] necessarios sumptus fecerint. Sin autem utiles: licentia eis permittitur sine [51] læsione prioris status rei eos auferre. P. P. II. Id. Feb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De rebus emptis ex pecunia deposita.

VI. Idem A. Ustronio.

Si [ex] ea [52] pecunia, quam deposueras, is apud quem collocata fuerat, tibi possessiones comparavit, ipsique traditæ sunt, tibi vel omnes tradi, vel quasdam ex his compensationis causa ab invito eo in te transferri, injuriosum est. P. P. V. Id. Julii, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De partu ancillæ.

VII. Philippus A. & Philippus N. Cæs. Antonio.

Partum [53] ancillæ matris sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari, explorati juris est. P. P. XIII. Kal. Nov. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

De re empta ex pecunia militis.

VIII. Idem A. &. C. Philippo militi.

Si (ut proponis) pars adversa pecunia tua quædam nomine suo comparavit, Præses provinciæ utilem vindicationem obtentu militiæ [54] tibi eo nomine impertiri desideranti, partes æquitatis non negabit. Idem mandati quoque, seu negotiorum gestorum actionem inferenti tibi jurisdictionem præbebit. P. P. II. Non. Mart. Præsente & Aleino Conss. 247.

De re dotali.

IX. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Antonio.

Doce ancillam, de qua supplicas, dotalem [55] fuisse [56], in notione Præsidis: Quo patefacto, dubium non erit vindicari ab uxore tua nequivisse. P. P. III. Kal. Mart. Caro & Carino AA. Conss. 283.

De servis, & de probationibus.

X. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Januario.

Cum super vernis mancipiis nulla instrumenta te habere adseveres, in judicio, in quo negotium cœptum esse proponitur, id, quod in precem contulisti, postulare debuisti. Judex enim non ignorat servorum dominia [57] etiam citra instrumentorum exhibitionem aliis probationibus, vel ipsorum interrogatione posse ostendi. P. P. G. II. Id. Februar. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De satis, de plantis.

XI. Iidem AA. & CC. Gallano.

Si quis sciens alienum agrum sevit [58], vel plantas [59] imposuit: postquam [hæ] radicibus terram fuerint amplexæ, solo cedere rationis est. Domini enim magis segetem, vel plantas, quam per hujusmodi factum solum suum facit. Sane eum, qui bona fide possidens, hoc fecerit, per doli [60] mali exceptionem contra vindicantem dominium servare sumptus, juris auctoritate significatum est. Dat. Kal. Mart. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De ancilla vendita, & partu ejus.

XII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Incivile [61] atque inusitatum est, quod postulas, ut mancipium, quod tradidisti, & eo [62] modo dominium ejus transtulisti, invito eo, ex nostro rescripto [63] tibi assignetur. Unde intelligis, ancillæ semel emptoris factæ filios etiam postea natos, ejus [64] dominium sequi, cujus mater eorum eo tempore fuerit. Sane de pretio [65], si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conveni adversarium tuum. G. Id. April. AA. Conss. 293.

De judicio possessorio & petitorio.

XIII. Iidem AA. & CC. Cytichio.

Ordinarii juris est, ut, mancipiorum orta quæstione, prius exhibitis mancipiis de [66] possessione judicetur, ac tunc demum proprietatis causa ab eodem judice decidatur. Dat. Id. April. AA. Conss. 293.

De domo filii empta à matre.

XIV. Iidem AA. & CC. Septianæ.

Cum [67] à matre domum filii, te sciente, comparasse proponas, adversus eum dominium vindicantem, si matri non [68] succesit, nulla te exceptione tueri potes. Quod si venditricis obtinet

42 Res aliena à bonæ fidei emptore potest usucapi. vid. *l. 2. §. de præscript. longi temp.*

43 Usucapere potest, qui à malæ fidei possessore bona fide rem comparavit, *ut hic: & Inst. de usucap. in princ. & ibi §. quod autem ad eas res. Synops. Basilic. 15. tit. 1. cap. 84. 3. Harm. 3. §. 45.*

44 Id est, à te omissum non fuerit.

45 Malæ fidei possessor domus, eam cum pensionibus & omni causa restituere debet. *Synops. Basilic. 15. tit. 1. c. 85.* Goth. De interpret. hujus legis vid. Sarmient. *lib. 1. c. 10.* Wamez. *centur. 2. conf. 28. num. 32.* Ans. Adde Ludovicum Roman. *consil. 454.* & Copum, *de fruct. lib. 7. tit. 3. cap. 9. S. L.*

46 *L. 12. §. eod. l. 17. §. 1. vers. Quod si. ff. eod. l. 19. in fin. princ. ff. de usuris.*

47 *L. 78. ff. de reg. jur. l. 1. in fin. §. de petit. hered.*

48 Impensas in alieno factas malæ fidei possessor non recipit, nisi necessarias: utiles tamen recipit si sine læsione pristini status auferre potest. *Synops. Basilic. 15. tit. 1. c. 85. 2. Herm. 18. 45. & 12.*

49 Imo potest, *l. 38. ff. de hered. petit.* dic *ut §. eod.*

50 Malæ fidei possessores necessariarum impensarum rationem habent. vid. *Cujac. 10. obs. 1.*

51 *L. 38. in fin. ff. eod. l. 32. §. 5. ff. de admin. tut.*

52 Res empta ex pecunia deposita non est deponentis: nisi de depositо apud argentarium agatur, & ita res non succedit loco pecuniæ. vid. *l. 8. §. si quis alteri vel sibi. l. 8. in fin. ff. de impens. in rem dot. l. 8. §. eod.* Itaque prædia ipsa ex pecunia nummisque depositis comparata actori restituere non cogitur, sed nummos ipsos. *Synops. Basilic. 15. tit. 1. cap. 86.* hoc est tantundem.

53 Partus ventris conditionem sequitur, quod ad ingenuitatem attinet. *l. ult. §. de liberali.* vel servitutem, *ut hic: Synops. eod. cap. 87. C. Gregoriano l. 3. tit. de rei vindic.* quod ad honores, & alia quædam onera, patris. *l. ult. §. de fugitivis. l. 22. 31. 44. §. de decurion.* vid. *l. ult. §. de muriteg.* Huc refer *l. 19. ff. de statu.* adde *casum l. 5. §. 2. ff. de rei vindic. l. 52. §. 20. ff. de furtis. l. 19. §. 7. ff. locati.* vid. *l. ult. ff. de adquir. rer.*

54 Emptum pe- *de trib. l. 3. §. arbitrium tutelæ.*) ejus est, speciali favore, *ut hic:* regulariter secus. *l. 6. §. eod.* An idem in re empta pecunia dotali? vid. *l. 12. §. de jure dot. l. 55. in fin. ff. de donat. inter vir.* Porro de privilegiis militum vid. Oldendorp. *cap. 12. de jure singulari.*

55 Res dotales constante matrimonio, in dominio sunt mariti. vid. *l. 7. §. 3. ff. de jure dot.* adde *l. 13. §. 10. ff. de hered. petit.* sed vid. *l. in rebus 30. §. de jure dot.* ideoque constante matrimonio, rem dotalem uxor vindicare non potest. Quid? num idem in rebus paraphernalibus? vid. *l. ult. §. de pact. conventis.* vid. *Wurmser. 1. pract. 37. cap. 7.*

56 Forte ita legendum, *fuisse: in notione præsidis, quo patefacto.* Verum nil opus, si, ut jam fecimus, sic interpungatur: *Doce in Notione Præsidis, quo patefacto.* Verum nil bari per testes, vel per instrumenta, interdum per tormenta. *l. 4. §. de probat.* & interrogationes. *Synops. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.*

57 Dominium potest probari per testes, vel per instrumenta, interdum per tormenta. *l. 4. §. de probat.* & interrogationes. *Synops. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.*

58 Sata & plantata solo cedunt. *l. 53. ff. eod. l. 9. ff. de adquir. rer. §. 31. 32. Inst. de rer. divis.* Amittuntur autem ab eo qui mala fide sevit vel plantavit: ab eo vero qui bona fide, servantur exceptione doli mali. *Synops. Basil. d. loc. c. 9.*

59 *D. §. 31. d. l. 9. l. 5. §. 3. ff. eod.*

60 *L. 27. §. 5. l. 48. ff. eod.*

61 *Syn. Basil. 15. tit. 1. c. 92.*

62 Traditione dominium transfertur. *l. 20. §. de pactis.* vid. *l. 9. §. 3. ff. de adquir. rer.*

63 Vid. *l. 5. §. de donat. ibid.*

64 Vid. *l. 7. §. eod. l. ult. ff. de adquir. rer.*

65 Nondum tibi numerato, ut quia emptori fidem habuisti de pretio. vid. *l. 19. ff. de contrahend. empt. §. 41. Inst. de rer. divis.* vid. *Wurmser. 1. pract. 31. c. 3.*

66 Possessorium præfertur petitorio. vid. *l. 3. §. de interdict.*

67 Rem alienam comparans rei vindicationi tenetur. Quid si rei dominus venditori succesit? pro qua parte heres est, ratam venditionem habere cogitur. *Synops. eod. c. 94. Harm. 3. tit. 3. §. 99.*

68 Fundi dotalis militis (idem est in minore. *l. 52. vers. Plane. ff. de peculio.* adde quæ notavi ad *l. 5. §. 17. ff.*

Source : BIU Cujas

tinet hereditatem, doli mali exceptione, pro [1] qua portione ad eum hereditas pertinet, uti non prohiberis. Dat. III. Kal. Jul. AA. Conss. 293.

1 Vid. quæ not. ad *l.* 56. §. 1. *ff. de verb. oblig.*

De duobus emptoribus in solidum.

XV. Iidem AA. & CC. Aureliæ Philoxenæ.

QUotiens [2] duobus in solidum prædium jure distrahitur: manifesti juris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem. Si igitur antecedente [3] tempore te possessionem emisse, ac pretium exolvisse apud Præsidem provinciæ probaveris: obtentu [4] non datorum instrumentorum expelli te [à] possessione non patietur. Erit sane in arbitrio [5] tuo, pretium, quod dedisti, cum usuris recipere: ita tamen, ut perceptorum fructuum ac sumptuum ratio habeatur: cum, & si ex causa donationis [6] utrique dominium rei vindicetis; eum cui priori possessio soli tradita est, haberi potiorem conveniat. Dat. II. Kal. Octob. AA. Conss. 293.

2 *L.* 4. *C. Gregor. eod.* Prior in traditione emptor vel donatarius, potior est in dominio rei: etsi neque pretium solvit, neque instrumenta rei consecutus est. *Synopf. Basil.* 15. *tit.* 1. περὶ πραθέντος δὶς δύο πρόσωπα ἀγρῶ, id est, de prædio duobus vendito, *c.* 95.

3 *Harm.* 3. §. 93. *Paul.* 5. *sentent.* 11. §. 4. Goth. Idem in Emphyteusi & feudo. Valasc. *de jure Emphyth. quæst.* 14. *n.* 7. Exceptio est in iis casibus ubi dominium sine ulla traditione acquiritur. Ut si quid prius Ecclesiæ vendatur, & postea alteri idem simul vendatur & tradatur, præfertur Ecclesia. Idem in civitate. *l. ult. C. de Sacrosanct. Eccles.* Covarruv. 2. *Resolut.* 19. Gail. *lib.* 2. *obs.* 55. Idem jure Canonico in beneficiis constitutum. *cap. Tibi de rescript. in* 6. *cap. Si tibi absenti. De præbend. eod.* Et Principis concessio prima præfertur posteriori. *l. prædia. C. de locat. præd. civil. lib.* 11. Ans.

De eo, cui à domino denunciatum est, ne emeret.

XVII. Iidem AA. & CC. Sabino, & aliis.

SI [8] fundum vestrum, vobis per denunciationem [9] admonentibus volentem ad emptionem accedere, quod distrahentis non fuerit, non recte is, contra quem preces funditis, comparavit, vel alio modo mala fide contraxit, tam fundum vestrum constitutum probantibus, quam fructus [10], quos eum mala fide percepisse [11] fuerit probatum, aditus Præses provinciæ restitui jubebit. Dat. XII. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De errore.

XVIII. Iidem AA. & CC. Claro.

RE [12] tua apud alium manente, proprietatis error [13] nihil tibi nocere potuit: nisi alia contra te causa intervenerit. G. III. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

De probationibus.

XIX. Iidem AA. & CC. Callistrato.

INdicia [14] certa [15], quæ jure non respuuntur, non minorem probationis, quam instrumenta, continent fidem: Quo jure, si de proprietate domus ambigis, negotiumque integrum est, uti non prohiberis. G. II. Jan. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

Si servus detineat.

XX. Iidem AA. & CC. Quartillæ.

NOn servum [16], quem res tuas detinere adseveras, sed ejus dominum [17] de rebus petendis conveniendum esse perspicis. G. Kal. Mart. CC. Conss. 293.

De in litem jurando.

XXI. Iidem AA. & CC. Hierocli.

APossidentibus vindicata mancipia, quorum dominium ad vos pertinere intenditis, si [18], posteaquam impleveritis intentionem, hæc non restituantur, jurisjurandi [19] solennitate secuta condemnatio procedere debet. Petita, VI. Id. Octob. CC. Conss. 294.

3 Aurelia Philoxena prior rem emerat, pretium solverat, traditione fundum acceperat, nondum tamen instrumentum fundi receperat. Quid juris in re sibi vendita habeat quæri potest? Erit in ejus arbitrio fundum retinere: vel pretium quod dedit cum usuris recipere, & fructus cum sumptibus compensare. Recte dixi, retinere. Nam is, cui prior tradita est possessio, potior est.

4 Duobus si res simul vendita est, vel ab uno, duobusve non dominis (*l.* 9. §. 4. *ff. de Public.* cui tamen opponitur lex 14. *ff. qui potiores. l.* 31. *in fin. ff. de act. empt.*) vel à vero rei domino, in ejus rei dominio præferendus is erit, cui res prius erit tradita, §. *eod.* adde *l.* 98. *ff. de reg. jur.* Sin diversis temporibus qui prior traditione fuerit, licet emptione posterior, is erit jure potior. *l.* 6. §. *de hered. vendit.* Nec interest eo casu, verus dominus rei distrahat, an non dominus. *l.* 9. §. 4. *ff. de public.* Quid si duobus simul vendita est, sed tamen res uni tradita, alteri vero ejus instrumentum, quis potior? An is qui rem accepit, an qui instrumentum? Utique is qui rem accepit: & hic sensus genuinus videtur hujus legis, quem & Græci confirmant. *Synopf. & Harm. d. loco.* Quod etiam ostensum legis hujusce principio: nisi & speciem ponas, ut paulo ante subjeci. Alium tamen vid. apud *Cujac.* 18. *obs.* 31. Causa dubitandi nascitur ex *l.* 1. §. *de donat.* in qua tradito instrumento, res ipsa censetur tradita. Quid si Titius nondum rei dominus rem tibi tradidit: Factus postea dominus, eandem alteri vendidit? Tune illo potior, ut in transferendo dominio magis traditio tibi facta à venditore, quam dominium rei venditæ competens ei spectetur? Utique tu potior es. *l.* 72. *ff. eod.* Quid si mihi à non domino res sit vendita & tradita: tibi à domino eadem vendita sit nec tradita? tu potior. *l.* 31. *in fin. ff. de act. empt.* Quid si duobus donata? vid. §. *eod.* Quid si duobus locata? vid. quæ scripsi ad *l.* 9. §. *de locato.* Quid si duobus pignorata? Contrarium jus est: semper enim potior est is in pignore, cum quo primum de pignore convenit. Nec habetur ratio traditionis prioris factæ vel creditori vel emptori. *l.* 12. *in fin. l.* 14. *ff. qui potiores.* Cur tam varie? Pignus solo consensu contrahitur. *l.* 4. *ff. de pignoribus.* dominia vero non consensu, sed traditionibus transferuntur. *l.* 20. §. *de pactis.* Ideoque in pignoribus consensus, non traditionis: in dominiis vero traditionis, non conventionis tempus spectatur. *l.* 3. §. *qui potiores.* Estne perpetuo verum in dominii causa, eum cui res prius tradita est, potiorem esse? non est verum. Quid enim si scivit rem esse jam venditam? *Roland. à Valle* 1. *cons.* 9. *num.* 27. Quid si res primo emptori vendita fuerit cum hypotheca sine traditione? *Tiraquellus de retractu conventional.* §. 3. *num.* 5. Quid si priori jus quæsitum est à Notario? hoc enim casu volunt interpretes adquiri priori actionem ipso jure, sine cessione. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 19. *num.* 16. *& seq.* Idem dicendum, si res vendita sit Ecclesiæ. *l. ult.* §. *de Sacrosanct. Eccles.* Alias exceptiones adde ex Socino *regula* 118. Limita quoque hanc regulam in feudis, in persona Ecclesiastica vendente: Item, quoties venditor prioris emptoris nomine constituit se precario possidere, vel si res vendita sit personæ privilegiatæ: quales Ecclesiam esse, & ecclesiasticam personam, & Christi pauperes, notat Marsilius *singulari* 82.

5 Re duobus vendita, in ejus cui ea tradita est arbitrio positum est, eam vel retinere vel restituere. Postremo casu: ut pretium, ejusque usuras, & sumptus potest petere: ita fructus ex re perceptos venditori restituit. 6 Vid. *Paul.* 5. *sentent.* 11. §. 4. *l. penult. Cod. Gregorian. de donationib. Cujac. ibi: & ad l.* 6. *ff. de diverf. & tempor.* 9. *ad Afr. in fin.* 7 Quod in communi fundo socius ædificat, commune facit: sumptus tamen partem à socio potest repetere. vid. *l.* 4. §. *de ædific. privat.* 8 Emens fundum à non domino ipso domino denunciante ne emeret, fundum una cum fructibus restituere cogitur. *Synopf. eod. cap.* 97. 9 Vid. *l.* 10. §. 3. *ff. quæ in fraud. cred.* 10 *L.* 5. §. *eod.* 11 Et de his etiam tenetur quos percipere potuit. *l.* 1. *in fin.* §. *de fide & jure hastæ.* 12 Dominium rei cum apud aliquem manet, error nihil obest. *Synopf. Basil.* 15. *tit.* 1. περὶ πλάνης. 13 Qui rem suam ignorans conducit, vel pignori accipit, ejus dominium non abjurat. *l.* 29. *in fin.* §. *de transact. l.* 2. §. *comm. divid. l.* 20. *l.* 23. §. *de locato. l.* 7. *in fin. ff. de rescindenda. l.* 35. *ff. de adquir. rer.*

14 Indicium (probationis est species à judice admittenda) dominium probat. An qualecunque? Minime, sed si certum indicium fuerit, *ut hic*: ad probationem indubitatum. *l. ult.* §. *de probat.* argumentum liquidum. *l.* 2. *in fin.* §. *de in litem.* 15 Cæteraque quæ jure, &c. *Hal.* Potest etiam tolerari hæc lectio. *l.* 1. §. *de fide instrum.* 16 Servus detinens res alienas, non ipse convenitur: sed ejus dominus, *Synopsis cod. cap.* 100. 17 Servus rem meam detinens non convenitur: sed ejus dominus. 18 *L.* 2. §. *de probat.* 19 Adversus eum qui rem vindicatam non restituit, jurat dominus in litem. *l.* 1. 2. *ff. de in litem*: & §. *de in litem jurando.* 20 Puta naturales, industriales. *l.* 22. *ff. de adquir. rer.* pendentes. *l.* 44. *ff. de rei vind.* extantes. *l.* 22. §. 2. *ff. de pignorat.* perceptos, sive sint, sive non sint consumpti. §. 35. *Inst. de rer. divis.* quos percipere potuit. *l.* 1. *in fin.* §. *de fide & jure hastæ.* §. 2. *Inst. de off. jud.* ante & post litem contestatam. *l.* 1. *in fin.* §. *de petit. hered.* omnes denique. *l.* 25. *ff. de usuris.* Sed tamen expensæ in colligendis fructibus factæ ei restituuntur, ut & omnes sumptus, quibus res ipsa facta est melior. vid. quæ scripsi ad *l.* 38. *ff. de petit. hered.* 21 Lex est difficilis, si quæ hoc titulo alia. Contrarias sententias ita conciliabo paucis. Bonæ fidei possessor fructus extantes, *ut hic*: stantes. *l.* 27. *in princ. ff. de usufruct. & quemadmod.* pendentes. *l.* 44. *ff. de rei vindic.* restituit. vid. quæ notavi ad *l.* 8. *in fin. ff. de annuis.* at non eos quos percipere potuit. §. 2. *Instit. de esse. jud.* hoc sit dictum generaliter. Si magis specialia quærimus: Naturales jam consumptos suos facit, & ita *l.* 48. *ff. de adquir. rer.* accipe, quæ ait bonæ fidei possessorem suos facere, non modo artificiales, sed omnes (eam tamen vocem nota à quibusdam referri ad fructus ab alio latos alterius opera provenientes) sed cum Jurisconsultus particulam *omnes* opponat industrialibus, necesse est eâ intelligi naturales: Naturales enim artificialibus opponuntur non sati, nisi locupletior factus sit: & huc etiam refer legem 1. §. 1. §. *de petit. hered.* Naturales vero perceptos tantum, nondum tamen consumptos, suos non facit: ad hunc casum refer legem 45. *in fin. ff. de usur.* Quid artificiales quos cultura & cura. §. 35. *Inst. de rer. divis.* diligentia & opera. *l.* 48. *ff. de acq. rer.* factoque suo percepit. *l.* 45. *in fin. ff. de usur.* eos lucratur: etiam simul atque solo separati sunt. *l.* 78. *ff. eod. l.* 48. *ff. de adquir. rer.* neque refert à quo separati sint. Satis est enim ut quoquo modo fuerint à solo separati. *l.* 25. §. 1. *in fin. ff. de usuris.* Quid si à solo separavit fructus ab aliquo tertio latos? idem dicendum fuerit. *l.* 25. §. 1. *ff. de usuris.* Et hæc quidem de fructibus perceptis ante litis contestationem. Post litis vero contestationem perceptos universos restituit, *ut hic*, *l.* 1. *in fin.* §. *de petit. hered.* Quid? superiori sententia num intelligimus fructus dotis mariti fieri, simul atque percepti sunt? Minime. Dividuntur enim soluto matrimonio inter maritum & uxorem, ejusve heredes pro rata temporis quo matrimonium constitit. *l.* 7. §. 1. *ff. soluto.* 22 Vindicare rem suam vi vel furto ablatam dominus potest etiam pretio rei possessori non restituto, *ut hic*, adde *Synopf. Basilic.* 15. *tit.* 1. *cap.* 103. 23 Qui rem vindicat, pretium possidenti non restituit. *l.* 3. §. *eod. l.* 2. §. *de furtis. l.* 2. §. *ne rei dom. l.* 1. *in fin.* §. *de præscript.* 30. *ann.* adde *spectim legis* 32. §. 4. *ff. de admin. tut.* vide tamen exceptiones apud Socinum regula 439. 24 Titulus injustus usucapiendi conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo nec usucapimus, nec dominium adquirimus, *l.* 7. §. *de adq. posses. l. ult.* §. *ne de statu.* 25 Prohibita usucapio dominium rei non absumit. 26 Cujacius hinc adversus Goveanum colligit, absentibus Reipublicæ causa actionem rescissoriam dari. 7. *obs.* 31. 27 Vid. *l.* 18. §. *de postliminio.* Actio rescissoria, directæ subsidiaria, hæc ubi competit, illa non est necessaria. 28 Dominium rei non hoc solo adquirimus, quod pro re aut rei nomine pensiones publicas solvimus: sed tum demum cum res nobis erit vendita. *ut hic. Synopsis cod. cap.* 105. Atque ita, qui pro re aliena pensiones publicas solvit, non interveniente venditione dominium non adquirit. 29 Qui ab aliquo pensionem vel censum, rei alicujus nomine percipit, non continuo eum facit rei dominum esse. 30 Litiscontestatio præscriptionem futuram impedit, non præteritam. adde *l.* 10. *in fin.* §. *de adquir. possess.* vide ad hunc locum Socinum, *regul.* 304. 31 *L.* 10. *in fin.* §. *de præscript. longi temporis.*

32 Non si res præsens tibi vendita est, ideo tibi censetur tradita. Aliud est enim rem tibi præsentem tempore venditionis esse, aliud rem ipsam tibi tradi. Rei traditio dominium transfert, non sola rei præsentia. adde *l.* 8. §. *de act. empt.* ergo sola traditio non usucapio dominium transferet? Minime. *l.* 20. §. *de pactis.* Num id in causa traditionis requiritur semper ut realis traditio facta sit? ne id quidem dixi ad *l.* 15. §. *eod.* adde quæ notavi ad *l.* 1. §. 21. *l.* 3. §. 1. *ff. de adquir. possess.* 33 Quod & in aliis omnibus rebus obtinet. Emptione enim fit dominus, non per conventionem, sed per traditionem. *Synopf. Basil.* 15. *tit.* 8. *cap.* 107. 3. *Harmen.* 3. §. 18. adde *l.* 50. *ff. eod. l.* 40. *ff. de act. empt.* 34 Non quod meum non est, statim tuum est: nec id tuum potes vindicare. *l.* 4. §. *de edend. Theod.* §. 2. *de act. Harmen.* 2. §. 49. Nam adversus extraneos etiam vitiosa possessio prodesse solet. *l. ult. ff. de adquir. poss.* §. 4. *Inst. de interdictis.* 35 Nisi pœnæ causa, ut in specie. *l.* 1. §. *uti possidetis. l.* 5. §. 1. *ff. ut legato. l.* 2. *in fin. ff. de collat. l.* 6. *in fin. ff. de Carboniano. Novell.* 18. *cap.* 10.

Si emptor conveniatur.

XXIII. Iidem AA. & CC. Magnifero.

SI [22] mancipium tuum per vim, vel furtum ablatum, alii ex nulla justa causa distraxerunt, vindicanti tibi dominium solvendi [23] pretii nulla necessitas irrogetur. X. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

De possessione sine justo titulo.

XXIV. Iidem AA. & CC. Juliano.

NUllo [24] justo titulo præcedente possidentes, ratio juris quærere dominium prohibet. Idcirco cum etiam usucapio [25] cesset, intentio dominii nunquam absumitur: Unde hoc casu postliminio [26] reverso citra beneficium actionis [27] rescissoriæ directa permanet integra vindicatio. G. X. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

De pensionibus rei pro alio solutis.

XXV. Iidem AA. & CC. Eugnomio.

SOlennibus [28] pensionibus rei pro alio satisfacientem, non interveniente venditione, solutionis [29] causa minime dominum facit. Dat. XVI. Kal. Decemb. *Nicomediæ*. CC. Conss. 294.

De litis contestatione.

XXVI. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

MOræ litis causam possessoris non instruunt ad inducendam longæ possessionis præscriptionem, quæ [30] post litem contestatam in [31] præteritum æstimatur. Dat. Idib. Decemb. CC. Conss. 294.

De emptore.

XXVII. Iidem AA. & CC. Philadelpho.

SErvum emptor non traditum sibi præsentem [32] vindicare non potest [33]. G. XII. Kal. Jan. *Nicomediæ* CC. Conss. 294.

De probatione.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Sopatro.

RES alienas possidens, licet justam tenendi causam nullam habeat, non [34] nisi suam intentionem implenti restituere cogitur [35]. Dat. VIII. Kal. Januar. CC. Conss. 294.

12 Titulus injustus usucapiendi conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo nec usucapimus, nec dominium adquirimus, *l.* 7. §. *de adq. posses. l. ult.* §. *ne de statu.* 25 Prohibita usucapio dominium rei non absumit. 26 Cujacius hinc adversus Goveanum colligit, absentibus Reipublicæ causa actionem rescissoriam dari. 7. *obs.* 31. 27 Vid. *l.* 18. §. *de postliminio.* Actio rescissoria, directæ subsidiaria, hæc ubi competit, illa non est necessaria. 28 Dominium rei non hoc solo adquirimus, quod pro re aut rei nomine pensiones publicas solvimus: sed tum demum cum res nobis erit vendita. *ut hic. Synopsis cod. cap.* 105. Atque ita, qui pro re aliena pensiones publicas solvit, non interveniente venditione dominium non adquirit. 29 Qui ab aliquo pensionem vel censum, rei alicujus nomine percipit, non continuo eum facit rei dominum esse. 30 Litiscontestatio præscriptionem futuram impedit, non præteritam. adde *l.* 10. *in fin.* §. *de adquir. possess.* vide ad hunc locum Socinum, *regul.* 304. 31 *L.* 10. *in fin.* §. *de præscript. longi temporis.*

32 Non si res præsens tibi vendita est, ideo tibi censetur tradita. Aliud est enim rem tibi præsentem tempore venditionis esse, aliud rem ipsam tibi tradi. Rei traditio dominium transfert, non sola rei præsentia. adde *l.* 8. §. *de act. empt.* ergo sola traditio non usucapio dominium transferet? Minime. *l.* 20. §. *de pactis.* Num id in causa traditionis requiritur semper ut realis traditio facta sit? ne id quidem dixi ad *l.* 15. §. *eod.* adde quæ notavi ad *l.* 1. §. 21. *l.* 3. §. 1. *ff. de adquir. possess.* 33 Quod & in aliis omnibus rebus obtinet. Emptione enim fit dominus, non per conventionem, sed per traditionem. *Synopf. Basil.* 15. *tit.* 8. *cap.* 107. 3. *Harmen.* 3. §. 18. adde *l.* 50. *ff. eod. l.* 40. *ff. de act. empt.* 34 Non quod meum non est, statim tuum est: nec id tuum potes vindicare. *l.* 4. §. *de edend. Theod.* §. 2. *de act. Harmen.* 2. §. 49. Nam adversus extraneos etiam vitiosa possessio prodesse solet. *l. ult. ff. de adquir. poss.* §. 4. *Inst. de interdictis.* 35 Nisi pœnæ causa, ut in specie. *l.* 1. §. *uti possidetis. l.* 5. §. 1. *ff. ut legato. l.* 2. *in fin. ff. de collat. l.* 6. *in fin. ff. de Carboniano. Novell.* 18. *cap.* 10.

TIT. XXXIII.

DE USUFRUCTU [36] ET HABITATIONE [37], ET MINISTERIO SERVORUM [38].

De usufructu. De cautione ab usufructuario præstanda.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Posidonio.

SI usufructus omnium bonorum testamento uxoris marito relictus est: quamvis cautionem [39] à te prohibuerit [40] exigi, [tamen] non aliter à debitoribus solutam pecuniam accipere poteris, quam oblata secundum formam Senatusconsulti cautione. P. P. G. Kal. Octob. Anulino & Frontone Conss. 200.

36 VII. D. I. II. III. IV. V. VI. IX. & 2. *Inst.* 4. *Oldend. Class.* 3. *act.* 6.

37 VII. D. VIII. & 2. *Inst.* 5. *l.* 11. *l.* 13. §. *eod.*

38 VII. D. VII. adde *l.* 9. §. *eod.*

39 Testator non potest remittere legatario usufructus cautionem de utendo, fruendo ex bona fide. *l.* 4. §. *eod. l.* 7. §. *ut in possess. legat. ff. usufruct. quemadmod. cav.* Eamque opinionem communem esse refert Clarus 3. *sentent.* §. *test am. quæst.* 64. idque favore heredis receptum, ne legatariis utendi male præbeatur occasio, & consequenter delinquendi. vid. *Rolandum à Valle* 1. *cons.* 92. *num.* 1. 2. Quod etiam locum habere, non modo in immobilium, sed & mobilium usufructu adversus Petrum & Guidonem Papæ, *cons.* 6. 3. Clarus refert *d. loco*, nullum juris textum allegat, quem tamen offendes, *in l.* 1. §. 1. *ff. usufruct. quemadmod. cav. leg.* 6. *ff. ut in possess.* Aliud erit, si quis omnia bona reservato usufructu donaverit. Eo enim casu donatarius ad cautionem præstandam non cogitur. Aliud etiam fuerit in vassallo, quem dominus de usufructu investivit aliquo, & hos duos casus excipi Mynsingerus ait, 5. *observ.* 38. Idem dicendum, si certum sit proprietatem ad fructuarium certo rediturum: veluti si testator potestatem ei fecerit res fructuarias non restituendi. vid. *Josephum Ludovicum* 2. *Decision.* 61. *num.* 33. Quid? heres hujusmodi cautionem potestne remittere? posse videtur. *arg. l.* 71. *ff. ad leg. Falcid. in fin.* Quæritur amplius, num testator remittere usufructuario confectione inventarii possit? Joannes Ancharanus non posse existimat. 3. *quæst.* 22. *num.* 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *l.* 1. §. 4. *ff. usufr. quemadm. cav. Roland. à Valle* 1. *cons.* 92. *num.* 5. & tamen inventarii remitti necessitas potest tutori. vid. quæ scripsi ad *l. ult. in fin.* §. *arbitrium tutelæ. & l.* 55. *ff. de legat.* 1. ubi plura dixi de his quæ à testatore prohiberi possunt, vel non possunt. 40 Usufructuario cautionem remittere testator etiam non potest, *ut hic.* Quod in cautione, *de utendo fruendo arbitrio boni viri*, satis manifestum: cum enim eam cautionem remittit testator, videtur ipsum fructuarium ad male utendum malamque fidem pellicere, velut ante dictum est: majoris sane quæstionis est, an idem sit in cautione *rerum ipsarum restituendarum, post finitum usumfructum.* 41 Proprietarius proprietatem potest obligare, salvo usufructu alteri debito. 42 Patris usufructus non transit ad filium, quantumvis patris sui heredem. 43 *L.* 10. 12. 16. §. *eod. l.* 3. *in fin. ff. quib. mod. usufr. amitt.* vid. *l.* 3. *in fin. ff. quib. mod. usufructus amitt. l.* 8. *ff. de annuis. l.* 22. *l.* 29. *ff. de usu & usufruct. leg.* §. 3. *Inst. de usufruct.*

De obligatione proprietatis.

II. Iidem AA. Felici.

VErbis testamenti, quæ precibus inseruisti, usumfructum legatum tibi animadvertimus. Quæ res non impedit proprietatis [41] dominum obligare creditori proprietatem, manente scilicet integro usufructu tui juris. P. P. VI. Id. Maji, Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

De morte usufructuarii. I. vel proprietarii.

III. Imp. Antoninus A. Antoniano.

SI patri [42] tuo usufructus legatus est, defuncto eo nihil ad te pertinet, cum morte [43] ejus, cui fuerat legatus, vel alio modo

Source : BIU Cujas

modo acquisitus, ad proprietatem regredi soleat. §. 1. Usufructuario autem superstite, licet [1] dominus proprietatis rebus humanis eximatur, jus utendi fruendi non tollitur. P. P. III. Kal. Augusti. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De cautione ab usufructuario præstanda.

IV. Imp. Alexander A. Verbicio.

Usufructu constituto, consequens est, ut satisdatio boni [2] viri arbitratu præbeatur ab eo, ad quem id commodum pertinet, *quod nullam lasionem ex usu proprietati adferat*. Nec [3] interest, sive [4] ex testamento, sive ex voluntario contractu usufructus constitutus est. P.P. G. Id. Mart. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De fructibus post finitum usumfructum perceptis.

V. Idem A. Evocato & aliis.

Si pater usumfructum prædiorum in [5] tempus vestræ pubertatis matri vestræ reliquit: finito usufructu postquam vos adolevistis, posterioris temporis fructus perceptos ab ea repetere potestis, quos nulla ratione sciens de [6] alieno percepit. P. P. Kal. April. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De marito oppignorante.

VI. Idem A. Stratonicæ.

Interest, usumfructum solum maritus tuus in dotem accepe-rit, an proprietas quidem doti data sit, verum pactum intercessit, *ut moriente eo tibi eadem possessio* [7] *redderetur*: nam [8] usufructuarius quidem proprietatem pignorare [9] non potuit: qui autem proprietatem æstimatam [10] in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit: quoniam soluto matrimonio restituenda tibi æstimatio ejus fuit. P. P. Kalend. Jul. Agricola, & Clementino Conss. 231.

De impensis.

VII. Imp. Gordianus Ulpiano militi.

Eum, ad quem usufructus pertinet, sarta [11] tecta [12] suis sumptibus præstare debere, explorati juris est. Proinde si [13] quid ultra [14] quam impendi debeat, erogatum potes docere, solenniter reposces [15]. P. P. Kalend. Februar. Ariano & Papo Conss. 244.

De temporis præscriptione.

VIII. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Etheroni.

Neque fructuarium [16] ad obtinendam proprietatem rerum, quarum usumfructum habet, neque successores ejus, ulla temporis ex ea causa tenentes præscriptio munit. VI. Kal. Jul. AA. Conss. 293.

De jure alienandi vel manumittendi. De ministerio servorum relicto.

IX. Iidem AA. & CC. Auxanusæ

Usufructu matri tuæ prædiorum, & mancipiorum relicto, tam alienatio [17] quam manumissio [18] interdicta est. Sane mancipia, quorum testamento ministerium [19] matri relictum est, cum in his dominium non habeat, nec tradendo cuiquam, nec manumittendo ad testatoris heredem pertinentia, quicquam facit. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss. 293.

De morte ejus quæ usumfructum conduxit.

X. Iidem AA. & CC. Pomponio.

Si domina proprietatis uxori tuæ usumfructum locavit sub certa annua præstatione: morte [20] conductricis, ei quæ locavit, utendi fruendi causa non est deneganda. XIII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De habitatione. De morte.

XI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Habitatio morte [21] finitur: nec proprietatem, qui habitationem habuit, legando, dominii vindicationem excludit. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post [22] consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

†. *De usufructu relicto sub certo tempore, in quod quis pervenerit.*

XII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Ambiguitatem [23] antiqui juris decidentes [24], sancimus, sive quis uxori suæ, sive alii cuicunque usumfructum reliquerit *sub* [25] *certo* [26] *tempore, in quod vel filius ejus, vel quisquam alius pervenerit*, stare usumfructum in [27] annos [singulos,] in quos testator statuit: sive persona, de cujus ætate compositum est, ad eam pervenerit, sive non. Neque enim ad [28] vitam hominis respexit, sed ad certa curricula: nisi [29] ipse, cui ususfructus legatus sit, ab hac luce fuerit subtractus: tunc etenim ad posteritatem ejus usumfructum transmitti non est [penitus] possibile: cum morte [30] usumfructum penitus extingui, juris indubitati sit. §. Sin autem talis fuerit inserta conditio [31], *Donec in furore filius, vel alius quisquam remanserit*: vel in aliis similibus casibus, quorum eventus in [32] incerto sit: siquidem resipuerit filius, vel alius, pro quo hoc dictum est, vel conditio extiterit, usumfructum finiri: Sin autem adhuc is in furore constitutus decesserit, tunc quasi in usufructuarii vitam eo relicto, manere usumfructum apud eum. Cum enim possibile erat usque ad omne vitæ tempus usufructuarii non ad suam mentem venire furentem, vel conditionem impleri: humanissimum est, ad vitam eorum usumfructum extendi. Quemadmodum etenim si decesserit usufructuarius ante impletam conditionem, vel furorem finitum, extinguitur [33] usufructus: ita humanum est extendi eum in usufructuarii vitam, etsi antea decesserit furiosus, vel alia conditio defecerit. Dat. Kal. August. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De habitatione. De jure locandi.

XIII. Idem A. Juliano P. P.

Cum [34] antiquitas [35] dubitabat, *usufructu habitationis* legato & primo quidem, cui similis esset, utrumne usui, vel usufructui, an neutri eorum, sed jus proprium, & specialem naturam sortita esset habitatio; postea autem, si posset is cui habitatio legata esset, eandem locare, vel dominium sibi vindicare: auctorum jurgium decidentes [36], compendioso responso omnem hujusmodi dubitationem resecamus. †. Et, si quidem *habitationem* [37] [quis] reliquerit, ad humaniorem declinare sententiam nobis visum est, & dare legatario etiam locationis [38] licentiam. Quid [39] enim distat [40] sive ipse legatarius maneat, sive alii cedat, ut mercedem accipiat? Et multo [41] magis, *si habitationis usumfructum* reliquerit: cum [42] & nimiæ subtilitati satisfactum videatur, etiam nomine ususfructus addito. In tantum [43] etenim valere *habitationem* volumus, ut non antecellat usumfructum: nec [44] dominium habitationis speret legatarius, nisi [45] specialiter evidentissimis [46] probationibus ipse legatarius possit ostendere, & dominium ejus domus [sibi] esse relictum: tunc etenim voluntati testatoris per omnia obediendum est. †. Quam decisionem locum habere censemus in omnibus locis, quibus habitatio constituta potest. Dat. XVIII. Kal. Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De usufructu. De nuda proprietate legata.

XIV. Idem A. Juliano P. P.

Antiquitas [47] dubitabat, si quis fundum [48] vel aliam rem cuidam testamento relinqueret, *quatenus ususfructus apud heredem maneret*, si hujusmodi constaret legatum? Et quidam inutile legatum esse existimabant: quia usufructus nunquam ad suam rediret proprietatem, sed semper apud heredem remaneret [49]: [& forsitan hoc existimabant, quia & secundus heres & deinceps successores unius esse videantur:] nec possit hujusmodi ususfructus secundum veterem distinctionem solitis modis extingui. Alii autem hujusmodi legatum non esse respuendum existimaverunt. Tales altercationes decidentes, sancimus & hujusmodi legatum firmum esse, & talem [50] usumfructum una cum herede finiri: & illo moriente, vel aliis legitimis modis eum amittente, expirare. Quare enim iste ususfructus sibi tale vindicet privilegium, ut [à] generali interemptione ususfructus ipse solus excipiatur? quod ex nulla induci rationabili sententia manifestissimum est. Et propter hoc, & usumfructum finiri, & ad proprietatem suam redire, & utile esse legatum sancientes, hujusmodi pauciissimis verbis totam eorum ambiguitatem delevimus. Dat. XV. Kal. Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

Si pars servi, per quem ususfructus acquisitus est, alienetur.

XV. Idem A. eidem Juliano P. P.

Inter antiquam [51] prudentiam dissensio incidit; si [52] per servum ususfructus domino fuerit acquisitus, & ex quibusdam casibus (multi [53] enim [casus] rebus incidunt mortalium) pars hujus servi ad alium perveniat: utrum omnis ususfructus, qui antea per servum ad aliquem pervenerit, apud eum remaneat, an totus tollatur, vel ex parte diminuatur, ex parte autem apud eum resideat. Et super hujusmodi dubitatione tres [54] sententiæ vertebantur. Una [55], quæ dicebat, ex particulari alienatione servi totum [usumfructum] diminui. Alia [56], in tantum usumfructum diminui, in quantum & servus alienaretur. Tertia [57], quæ definiebat partem [quidem] servi posse alienari: totum autem usumfructum apud eum remanere, qui antea servum in solidum habebat. Et in novissima sententia summum auctorem juris scientiæ Salvium Julianum esse invenimus. Nobis autem hæc decidentibus placuit, Salvii Juliani admitti sententiam, & aliorum, qui in eadem fuerunt opinione, quibus humanius visum est, non interemptionem ususfructus studiosam [58] esse, sed magis retentionem: quatenus, etsi pars servi alienetur, tamen neque pars ususfructus depereat, sed maneat secundum suam

---

1 In usufructu amittendo mors non debitoris, sed ejus cui debetur, spectatur. adde *l. 8. in fin. ff. de periculo.*

2 Dixi *ad l. 1. §. eod. l. 13. ff. eod.* adde *Paul. 1. sententt. 11. §. ult. l. 1. ff. usufr. & quemad. caveat.*

3 Vid. *l. 13. in fin. ff. eod. l. 1. §. 2. ff. usufr. quemadm. caveat. l. 3. ff. eod.*

4 Usufructus constitui vel testamento, vel contractu potest. *l. 8. in fin. ff. de peric.*

5 Usufructus ad certum tempus constitui potest. *l. 12. vers. Si talis. §. eod. l. 3. ff. quib. mod. usufruct.*

6 Qui finito usufructu fructus percipit, alieno non suo nomine fruitur.

7 Ejusdem æstimatio. *Cujac. ad l. 9. ff. de fundo dotali. 9. ad Afric. fol.* 204.

8 Id est, priore casu.

9 Usufructuarius proprietatem pignorare non potest.

10 Proprietatem vendere, vel eam æstimatam dare, paria. Qui alterutro titulo rem accipit, eam pignorare non potest.

11 Vid. *l. 7. §. 2. ff. de usufr. & quemadmod.*

12 Τὰ κατεσκάμμα δφείλειν ποιεῖν τὴς οἰκίας, *ita Synopsis Basil. 16. tit. 8. c. 15. 2. Harm.* 10. §. 8. *Glossis* κατεσκάμμα, *strata tecta*: nisi malis *sarta tecta* legere.

13 *L.* 10. *in fin. ff. de damno.*

14 Non continuo qui in alieno ædificat, impensas donare videtur. *l. 2. in fin. §. eod.*

15 Vid. *l. 38. in fin. ff. de hered. pet.* multo magis retentione uteris. *l. 14. ff. de doli mali except.*

16 Fructuarius, ejusque heres usucapere non potest. Cur ita? vid. §. 4. *vers. Fructuarius. Inst. per quas personas cuique. l. 10. in fin. ff. de adquir. rer.*

17 Sensus est, rei fructuariæ proprietatem usufructuarius alienare non potest. *l. 6. §. eod.* Alienat, qui manumittit. *l. 1. vers. Sin autem usufructuarius §. comm. de manumiss.*

18 *L. 4. §. de his qui à non dominis.* 19 Aliud est, ministerium servi consequi: aliud ejus dominium. 20 Nudæ proprietatis dominus usumfructum locare non potest. *l. 2. in fin. §. eod.* Plenæ proprietatis dominus potest, *ut hic.* Quid si moritur is, qui ab eo conduxit? ususfructus ad locatorem redibit, *ut hic.* Quid si qui locavit? non finitur: & ita legitur à quibusdam hic: *conductrici, morte ejus qui locavit.* Quid si fructuarius locavit? (id enim potest. §. 1. *in fin. Inst. de usufr. & habit.* ut & alienare. *l. 67. ff. de usufr.*) Si jus sibi competens locavit conductoris, heres fruetur: sin minus, jus speciale sumendum ex verbis locationis. 21 *L.* 10. *ff. de capite minut. l.* 10. *ff. de usu.*

22 Subscriptio hæc non convenit inscriptioni. 23 Ambiguitas ex eo nascitur: Usufructu in tempus pubertatis, filii relicto filii pubertate usumfructum extingui: in tempus vero quo furor ejus cessaverit, furore per mortem filii cessante non extingui. Verum decidendi ratio consistit in eo: priore casu, usumfructum relictum esse in tempus seu curriculum aliquod vitæ (quod cum fit, relinquitur sane ususfructus in tempus certum: est enim curriculum pubertatis lege certum) posteriore vero in vitam fructuarii. Nam qui alicui usumfructum in tempus furoris in filio finiti legat, in tempus vitæ fructuarii legasse intelligitur: quia incerta furoris cessatio est. 24 Hæc quarta est decisio ex 50. novis Justinianeis, ut videre est apud Inglois *tract. ad has decision.* Ans. 25 Constituatur ὡς κατὰ πᾶσας hæc species. Usufructus Titio relictus est *in certum tempus, puta pubertatis filii vel Sempronii.* Dic, filio vel Sempronio puberibus factis usumfructum extingui, *ibi stare.* Quid si filius ante pubertatem vel certum illud tempus mortuus sit? Non perit ususfructus ante eum diem, quo filius pubes, si viveret, fieret: *ibi, sive persona.* Atqui usufructu ad hominis vitam relicto, vita finita, ususfructus interit? Interit sane. Verum hic ususfructus, non tam ad vitam alterius relictus est, quam ad certum curriculum vitæ vel ætatis: ut in hac specie curriculum illud expectari oporteat: neque intereat ususfructus antequam curriculum illud certe venerit. *ibi, neque enim.* Quid si filio nondum pubere, & illud certum tempus non assecuto fructuarius mortuus sit? interit ususfructus, neque ad heredem ejus transmittitur: licet curriculum ætatis, in quod ususfructus relictus est, nondum præterierit. Cur tam varie? nempe quod juris indubitati sit, morte fructuarii usumfructum extingui. *ibi, nisi ipse.* Et hæc obtinent quoties ad certum tempus ususfructus relinquitur. Quid si ad incertum: & Titio ususfructus ita relictus est: *Donec filius vel alius in furore remanserit?* Furore earum personarum finito, alio quam per mortem casu, ususfructus finietur. *vers. Sin autem talis.* Quid si per mortem furor in illis personis cessaverit, & personæ illæ in furore decesserint? nondum interisse usumfructum dicendum est: cum hoc casu in ipsam ipsius usufructuarii vitam, ususfructus relictus videatur. Fructuario igitur tunc vivo, supererit ususfructus, cum in ejus vitam relictus intelligatur. *vers. Sin autem adhuc.* Diversitatis ratio. Dic primum fieri potuisse, filius ut per omnem usufructuarii vitam furiosus esset. Igitur humanissimum esse, ut in ipsius fructuarii vitam ususfructus eo casu extendatur. Dices denique hanc humaniorem sententiam esse, ut fructuario ad ejus vitam relictus ususfructus videatur, non simpliciter ad vitam furiosi: ut non, quid furioso acciderit, sed quid ei accidere potuerit, inspiciamus. *vers. Cum enim possibile.* Id alia quoque ratione colligitur. Quemadmodum enim superius diximus, usufructuario ante impletam furoris conditionem seu furoris cessationem decedente extingui usumfructum. *vers. Quemadmodum.* Ita humanum est usumfructum extendi in vitam fructuarii, licet antea furiosus decesserit. *vers. Ita humanum est.* Hac speciei distributione puto vel ipsi Justiniano satisfactum plenissime esse.

26 *L. 5. §. eod. l. 4. ff. de usufruct.* 27 *L.* 37. *ff. de usufruct. l. 3. ff. quibus modis usufruct.*

28 Ususfructus non ad vitam hominis relictus, sed ad certa curricula morte non finitur: sed curriculo tantum elapso.

29 Titio ususfructus relictus in tempus pubertatis filii: Titius ante pubertatem filii mortuus est, quæritur quid juris sit? interit ususfructus, neque ad ejus heredem transmittitur, *ut hic.* Cur non ad ipsum impuberem? cum ejus contemplatione ejusque alendi in ipsa impuberi ætate ususfructus relictus videatur: quod sane colligas ex ipsa formula relicti ususfructus, in qua fieri ideo pubertatis filii mentio videtur, ut sciat pater ideo sibi relinqui usumfructum, ut ad pubertatem usque filium aleret.

30 Vid. *l. 3. §. eod.*

31 *L. 5. §. eod.*

32 Eventus resipiscentiæ in furioso incertus.

33 Recte si personam fructuarii spectes. Possis tamen quærere, cur non ususfructus ipse ad furiosum superstitem usque porrigatur, cujus contemplatione ususfructus ejus patri relictus videtur: ut furiosum filium quamdiu in furore esset, aleret? usumfructum in persona filii furiosi manere humanius videtur. *arg. l. ult. in fin. §. eod.*

34 Habitationis ususfructus, neque usus simplex est, nec ususfructus, sed jus proprium.

35 Nota veterum controversias circa jus habitationis motas.

36 Nota jus novum in jure habitationis receptum. *Goth.* Hæc quinta est decisio ex novis Justinian. vide Inglois. Ans.

37 Χρῆσιν οἰκήσεως, usum habitationis. *Synops. 16. tit. 8. cap. 30.* vel ci opponatur ususfructus habitationis. *vers. Et multo magis. §. eod.*

38 Habitatio cui relicta est eam locare potest. §. 5. *in fin. Inst. de usu & habit.*

39 Paria sunt, quoties de habitationis jure quæritur, per se uti habitatione, & per alium eadem uti, exque ea pensiones recipere.

40 Actor non auditur, si ejus non interfit.

41 Plus enim licet usumfructum habitationis, quam ejus nudum usum habenti.

42 Usufructu habitationis relicto, quæritur an legatarius possit eum usumfructum locare: posse locare, certius est, dixeris habitationis jus esse personale. Possis quoque respondere, in hac specie non simpliciter habitationem, sed usumfructum habitationis esse. Qui usumfructuarium posuerit, eumdem locare posse idem quoque fatebitur. Quoties enim fit ususfructus mentio, locationem legatario permissam consequenter esse, intelligere debemus. Et tamen utcunque ponas habitationis usum relictum alicui fuisse, legatarium eum usum locare posse, verius fuerit. *vers. Et si quidem. §. eod.* 43 Idem effectus est habitationis domus & ejus ususfructus, *ut hic.* vel usus. *l. 32. in fin. ff. de usufruct. l.* 10. *de usu.* 44 Habitationis legatarius, non est ejus dominus.

45 Habitatione legata non censetur rei dominium legatum: nisi probetur testatorem proprietatem legasse, *ut hic.* Exinde colligas habitationis verbo plerumque ipsam proprietatem contineri posse. 46 A consueta actus conditione tacite possumus recedere. Tacita voluntas probatur evidentissimis probationibus. 47 Usufructu deducto, legatis ædibus, quæritur quid juris sit penes heredem, quidve penes legatarium? Quidam putabant ædium usumfructum perpetuo fieri heredis ejusve successorum. Alii putabant id genus legati, legatario non esse inutile. Justinianus decidit: legatis ædibus deducto usufructu, legatarium vivo herede nudam proprietatem ædium consequi: eo mortuo usumfructum earum ad eum redire. *Goth.* Hæc est sexta decisio ex 50. Justinian. vid. Inglois. Ans. 48 Deducto scilicet usufructu. *l. 6. ff. de usufruct. l. 4. ff. si usufruct. petat. §. 1. Inst. de usu.* Id nisi suppleveris, vix hanc legem bene noveris. 49 Inclusa desunt in quibusdam manuscriptis. 50 Id est, quoties relictus est fundus deducto usufructu: ut sit sensus, Si fundus legatur deducto usufructu, legatarius nudam habet proprietatem, heres usumfructum. §. 1. *Instit. de usufruct.* Hujusmodi ususfructus una cum herede finitur. *§. eod.* 51 Hæc lex 15. *junct. l. 16.* faciunt septimam decisionem Justinianeam ex 50. vid. Inglois. Ans. 52 Quæstio. 53 Vid. *l. ult. §. de præscript. xxx. annorum.* 54 Usufructu per servum adquisito, servus pro parte alienatus est, quæritur quid juris sit? Alii solidum interiisse usumfructum putabant. *vers. Una.* Alii pro parte. *vers. Alia.* Alii nullo modo interire, sed solidum servari, & in hac sententia Juliani Justinianus adquievisse hac lege. *vers. Tertia. vers. Et in novissima.* 55 Prima veterum opinio. 56 Secunda veterum opinio. 57 Tertia veterum opinio, quæ est Juliani & Justiniani. 58 Id est, expetendam aut admittendam, sic alibi in proœmio Digestorum, nihil tam studiosum.

Source : BIU Cujas

suam naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum ab initio fixus est, ita & conservetur, ex hujusmodi casu nullo detrimento modo. Datum x. Kalend. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 §. 3. *Inst. de usufr. & ff. quibus modis amitt.* Goth. Hanc legem Molinæus explicuit in novis intellectibus. *S. L.*

Quibus modis ususfructus vel actio de usufructu tollitur.

XVI. Idem A. Juliano P. P.

CORruptionem [1] ususfructus multiplicem esse veteribus placuit, vel morte [2] usufructuarii, vel capitis [3] diminutione, vel non [4] utendo, vel aliis [5] quibusdam non ignoratis modis. Sed de usufructu quidem hoc indubitatum fuerat: de personali autem actione, quæ super usufructu nascitur, sive in stipulationem ususfructus deductus sit, sive [6] ex testamento relictus, dubitabatur: morte quidem usufructuarii, & capitis diminutione eam tolli omnibus concedentibus: non utendo autem, si per annum vel biennium forsitan [eundem] usumfructum non petierit usufructuarius, si personalis actio tollatur, altercantibus?

§. 1. Sed [7] nos hoc decidentes sancimus, non solum actionem, quæ de usufructu nascitur, sed nec ipsum usumfructum non utendo cadere, nisi tantummodo morte usufructuarii, & ipsius rei interitu: sed usumfructum, quem sibi aliquis adquisivit, hunc habeat dum vivit, intactum: cum [8] multæ, & innumerabiles causæ rebus incidant mortalium, per quas homines jugiter retinere, quod habent, non possunt: & est satis durum, per hujusmodi difficultates amittere, quod semel possessum est: nisi [9] talis exceptio usufructuario opponatur; quæ, etiamsi dominium vindicaret, posset eum præsentem vel absentem excludere. §. 2. Sed neque per omnem [10] capitis diminutionem hujusmodi detrimentum imminere nostris patimur subjectis. Quare enim si filiusfamilias fuerit is qui usumfructum habet, forte ex castrensi peculio, ubi [11] nec patri ususfructus acquiritur, ei possessum, per emancipationem [12] eum amittat? sed secundum quod definitum est, tunc eum tantummodo desinere: cum usufructuarius, vel res pereat, tantummodo eum cum anima [13] vel rei substantia expirare: nisi prædictæ exceptionis vigor reclamaverit: excepta videlicet tali capitis diminutione, quæ vel [14] libertatem vel civitatem Romanam possit adimere: tunc etenim ususfructus omnimodo ereptus, ad suam revertatur proprietatem. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

2 *L.* 3. *C. eod.*

3 *L.* 1. *ff. quib. mod. usufr.*

4 *D.* §. 3. *l.* 25. *l.* 28. *ff. quib. mod. usufr.*

5 Vid. *d.* §. 3. *vers. item. Paul.* 7. *sent.* 6. §. 58. *& seq.*

6 Constituitur enim ususfructus vel testamento, vel contractu. *l.* 4. *in fin. C. eod.* §. 1. *instit. de usufruct. l.* 3. *ff. de usufruct.*

7 Ususfructus, ejusque nomine actio morte perit: non utendo non perit, *ut hic.* Cur ita? vid. *vers. cum multi. C. eod.*

8 Ratio decidendi.

9 Ususfructus ejusve actio sola morte usufructuarii, & rei interitu perit. An & non utendo? non perit, nisi longi temporis spatio, *ut hic, & l.* 13. *C. tit. prox.* adde *Paul.* 3 *sent.* 6. §. 26. & 30.

10 Sed per mediam & maximam non minimam. §. 1. *in fin. inst. de adquis. per adreg.*

11 Usumfructum in castrensi peculio filii pater non habet.

12 Est enim emancipatio capitis diminutionis species.

13 Ususfructus extinguitur morte fructuarii, re perempta, & ea capitis diminutione, qua vel libertas vel civitas amittitur.

14 Minima capitis diminutione familiam tantum: media familiam & civitatem: maxima familiam, civitatem, & quod majus est, libertatem amittimus.

De eo, qui sciente domino aquam duxit.

II. Idem A. Martiali.

SI [24] aquam [25] per [26] possessionem [27] Martialis eo sciente [28] duxisti: servitutem exemplo rerum immobilium [29] tempore [30] quæsisti. Quod si ante id spatium ejus usus tibi interdictus est, frustra [31] sumptus in ea re factos præstari tibi postulas: cum in aliena possessione [32] operis [33] facti dominium quoad in eadem causa manet [34], ad eum pertineat, cujus est possessio. P. P. Kal. Jul. LÆTO & CEREALI CONSS. 216.

24 *L.* 10. *ff. si servitus.*

25 Hanc legem pertinere ad provincialia, non ad Italica prædia notat Cujac. ad *l.* 2. *ff. de usuc. ap.*

26 Servitutem aquæducendæ per triennium consentiente domino aquam ducentes, adquirimus: ante triennium perfectum ducere à domino prohiberi possumus: neque sumptus in eam rem factos ab eo petimus. *Synops. Basil.* 58. *tit.* 7. *c.* 2. & 2. *Harm.* 4. §. 118.

27 Id est, fundum.

28 Atque ita non clam. *l.* 10. *ff. si servitus vindicetur. l.* 5. §. *sed & ff. quod vi.*

De prædio provinciali.

III. Imp. ALEXAND. A. Ricanæ.

ET in provinciali [35] prædio constitui servitus aquæductus, vel aliæ servitutes possunt: si ea præcesserint, quæ servitutes constituunt: tueri enim placita inter contrahentes debent. Quare non ignorabis, si [36] priores possessores aquam duci per prædia prohibere jure non potuerint, cum eodem [37] onere perferendæ servitutis transire ad emptores [38] eadem prædia posse. P. P. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

29 Græci legunt *mobilium*. Sed melius forte legemus, *immobilium*. 58. *Ecl* 1. *c.* 14. ut immobilibus servitutes comparemus potius quam mobilibus, ut & panes civiles. *Novell.* 7. vid. *Cujac. cap.* 22. *de diversi. temp. præscript. & term.* adde *eund.* 2. *Feud.* 1. *fol.* 504. Etsi Panormitanus eos faciat, neque mobiles, neque immobiles. Sed præstat immobilibus adnumerari, adhærent enim immobili. vid. *Gayll.* 2. *obs.* 11. *num.* 11.

De aqua invito domino non ducenda.

IV. Idem A. Corneliano.

AQuam [39], quæ in alieno loco oritur, sine [40] voluntate ejus, ad quem usus ejusdem aquæ pertinet, Prætoris edictum non permittit ducere. P. P. Idib. August. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

30 Triennii ut volunt Græci, *synops. d. loco teste Cujac. c.* 22. *de præscr.* decennii inter præsentes, vicennii inter absentes: quia sic est in immobilibus, *l.* 1. *C. de usuc. transfor. ubi Accurs.* nisi in publico flumine ducatur. Nec enim nisi tempore cujus non extat memoria præscribitur, *l.* 3. §. 4. *ff. de aqua quotid.* Quid si ex prædio Ecclesiæ? annorum 40. præscriptio requiretur. *Bald. hic.* adde *Wurmser.* 1. *pract.* 27. *obs.* 7.

De eo, quod contra servitutem debitam extructum est.

V. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Luciano militi.

SI quid pars adversa contra servitutem ædibus tuis debitam injuriose extruxit: Præses provinciæ revocare [41] ad pristinam formam, damni etiam ratione habita pro sua gravitate curabit. P.P. Kal. Febr. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

31 Vide *tamen quæ dixi ad l.* 38. *ff. de hered. pet.*

32 Id est, fundo alieno.

33 Id est, ædificii, canalium & similium.

34 Id est, quoad jus non est diversum. *l.* 2. *C. de rei vind.*

De aqua invito domino non ducenda.

VI. Imp. CLAUDIUS A. Prisco.

PRæses provinciæ usu aquæ, quam ex fonte juris tui profluere allegas, contra statutam [42] consuetudinis formam carere te non permittet: cum sit durum [43] & crudelitati proximum, ex tuis prædiis aquæ agmen ortum sitientibus [44] agris tuis ad aliorum usum vicinorum injuria propagari. P. P. VII. Kalend. Maji, CLAUDIO A. & PATERNO CONSS. 270.

35 Id est, non solum in Italico. vid. *Cujac.* 7. *obser.* 3. provincialia prædia, tributaria, stipendiaria: unde & ratio decidendi sumitur. Videtur enim constituta servitute tributi deterior causa fieri. adde *Cujac. ad l.* 4. *in fin. ff. de usuc. in fin.*

De vetere consuetudine.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano P. P.

SI manifeste doceri possit, jus aquæ ex vetere [45] more atque observatione per certa loca profluentis utilitatem certis fundis [46] irrigandi causa exhibere: Procurator noster, ne quid contra veterem [formam] atque solennem morem innovetur, provide bit. P. P. IV. Non. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 216.

36 Quod auctor non potuit prohibere, successor prohibere non potest. 37 *L.* 23. §. 2. *ff. de serv. rust.* v. quæ notavi *ad l.* 20. §. 1. *ff. de adquir. rer.* 38 Adde *l.* 10. *in fin. ff. si serv. l.* 1. §. 15. *ff. de aqua quotidiana.* 39 Aquam nemo ducere potest ex alieno fonte citra voluntatem ejus, qui fundi dominus est. *Synopsis eod. c.* 4.

De ædificio altius sublato: de fenestra in pariete vicini facta.

VIII. Iidem AA. & CC. Aniceto.

ALtius quidem ædificia tollere [47], si [48] domus servitutem non debeat, dominus ejus minime prohibetur [49]. In pariete vero tuo, si fenestram Julianus vi vel clam fecisse convincatur: sumptibus suis opus tollere [50], & integrum parietem restituere compellitur. Dat. Kal. Jan. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

40 Vid. *l.* 8. *ff. de aqua & aq. pluv.* 41 Et tollere, *l.* 1. *C. eod. l.* 14. 15. *in fin. ff. si servit.*

42 *L.* 1. *C. eod.* 43 Hinc colligit Alciatus 1. *præs.* 52. Quemlibet præsumi rem suam primum curare, deinde alienam & sic ordinatam charitatem incipere a seipsa. *Bald.* 44 Sic aures sitire *Cicero* 2. *ad Atticum* 14. fontes sitire. *Idem* 3. *epist. ad Quintum fratrem.* herbæ sitiunt. *Virgil. Ecl.* 7. & 4. *Georg.* prata bibunt. *Virgil. Ecl.* 3. *in fin.* apud Anacreontem, πάντα διψᾷ. 45 *D. l.* 1.

46 Mynsingerus tamen respondit privatum posse vivarium urbi vicinæ aliquo modo utile in agrum frumentarium vel similem mutare. *Resp.* 81. An præoccupare aquam fluminis vel molendini in flumine, ut præjudicium fiat inferioribus, v. Ferrar. in *for. libell. servi confess.* 30. *ibi, servitus aquæd.* 6.

De itinere, actu, via.

XI. Iidem AA. & CC. Aureliano.

PEr agrum quidem alienum, qui servitutem non debet, ire vel agere [56] vicino minime licet: Uti autem via publica [57] nemo recte prohibetur. Dat. XI. Kalend. Novemb. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

47 Ne quidem fiscus servitutem, quæ semel est constituta tollere potest. *Syn. Basil.* 58. *tit.* 3. *c.* 5. & obscurare vicina. *l.* 9. *C. eod. l.* 9. *ff. de servit. urban.* dixi C. ad *l.* 1. *l.* 24. 26. *ff. de damno.*

48 Alias exceptiones, vid. apud Socin. *reg.* 102. 49 Cur ita? res præsumitur ab origine sua esse libera. vid. *Alciat.* 2. *præsumpt.* 3. Nec enim servitutes habent causas naturales, sed conventas vel præscriptas: & quisque in suo ad cœlum usque (si ita licet dicere) ædificare potest. *l.* 1. *in fin. pr. l.* 24. *ff. de serv. urb. l. ult.* §. 4. *ff. quod vi.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Bartol. Cæpoll. *ad tit. de servit. urb. præd. Rubr. de Servitut. altius tollend.* Parlador. *rer. quotidian. cap.* 15. S. L. Hinc etiam inferunt rem præsumi liberam allodialem non feudalem. Feudum enim speciem servitutis esse quæ regulariter præsumenda non sit, nisi probetur: probari tamen intelligi rem feudalem esse, si semel talis fuerit. vid. *Gayll.* 2. *obs.* 6. *n.* 2. 3. 4. 5. 6. 50 *L.* 1. *C. eod.* 51 *L.* 5. *l.* 8. *C. eod.*

52 Dixi *ad l.* 8. 53 Aquæductus, ut & stillicidii servitus, cum primum est constituta, quasi continua est. Continuatur enim facto naturæ citra factum hominis. Tigni & oneris ferendi, continua: ut quidem continuo naturæ facto citra factum hominis. Iter, actus, via & similes servitutes, discontinuæ: in his enim requiritur factum hominis: non tamen perpetuum. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 27. *obs.* 1. 54 Quo? vid. *l.* 13. 14. *C. eod.* 55 Vid. *l.* 6. *C. eod.* vid. *l.* 30. *ff. de damno.*

56 Ut & aucupari. *l.* 16. *ff. de serv. rustic.* piscari, ingredi. *l.* 13. *in fin. ff. de injuriis.* 57 Alia exempla vid. *in d. l.* 13. & *l.* 2. §. 9. *ff. ne quid in loco publico.*

TIT. XXXIV.

DE SERVITUTIBUS [18] ET AQUA. [19]

De eo qui ædificando luminibus officit. De longi temporis consuetudine.

I. Imp. ANTONINUS A. Calphurniæ.

SI quas actiones adversus eum, qui ædificium contra veterem [20] formam extruxit, ut luminibus [21] tuis officeret, competere tibi existimas; more solito [per judicem] exercere non prohiberis: Is, qui judex erit, *longi temporis* [22] *consuetudinem, vicem* [23] *servitutis obtinere sciet*: modo si is, qui pulsatur, nec vi nec clam, nec precario possidet. P. P. III. Id. Novembr. GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

18 *Paul. l. sent.* 17. 11. *Instit.* III. & VIII. *D.* I. II. III. IV. V. VI. περὶ δουλ. 58. *Ecl.* 1. & 2. *Harmen.* περὶ δουλ. De actione in rem confessoria pro servitutibus, vid. Ferrarienſem *in forma libelli actionis confessoriæ pro servitutib.* 30. Oldendorp. *class.* 3. *act.* 5. De utraque vid. §. 2. *Inst. de act.* & ibi interpretes.

19 Ne dicas, *arcenda*, ut *tit. ff. de aqua & aq. pluv.* sed de servitutibus aquæductus, aquæ haustus. Cujac. notat hic & περιόριστον legendum esse. *De aqua & aliis servit. ut l.* 3. *C. eod.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Anton. de Padill. ANS.

20 Hanc legem difficilem & utilem sic interpretor: Ubi neque servitus expressim, vel tacite adquisita est, nobis licet tollendo ædes vicini obscurare: nec eo nomine ulla competit ei actio. *l.* 8. *l.* 9. *C. eod.* adde *l.* 26. *ff. de damn.* vid. *Cujac.* 1. *obser.* 17. Idem dicendum, si in area ædificem, eo tamen casu legitimum spatium à vicina insula servandum est. *l.* 14. *ff. de servit. urb.* Ubi vero servitus luminis expressim adquisita, non licet in eam quidquam committere. *l.* 5. *l.* 9. *C. eod.* (Lumen est autem, ut cœlum videatur. *l.* 16. *de serv. urb.*) Quid si tacite: vetus enim ædificiorum forma vicem servitutis obtinet, *ut hic*: jubet Imperator veterem formam servari. *ut hic. l.* 7. *C. eod. l.* 12. §. 1. *C. de ædific. l.* 11. *ff. de servit. urb.* vetat tollendo luminibus vicini offici: dat enim damnum, qui tollendo officit. *l.* 25. *ff. de damn.* Hinc consequitur, cuivis tollere permitti dum vicino non officiat: Cæterum officiat necne, non ex actoris opinione vel æstimatione corrupta, sed ex æquo bonoque dijudicabitur. Ac primum quidem ex civitatum statutis. His deficientibus res erit finienda judicis officio qui rem in præsentem se conferet. Id cum accidet, res dijudicari vix poterit melius, quam si vicinarum ædium altitudinem, spatia, intervalla, ac fundamenta diligenter judex inspexerit. *l.* 11. §. 2. *C. de ædificiis privatis.*

21 Nam quo magis distabit noster à vicino paries, eo liberior ædificandi in eo facultas fuerit: & in eo ædificantes minus luminibus vicini officiemus. Possunt & ædes ipsius vicini spectari, cui vicinus injuriam tollendo non facit, si tantum luminis ei relinquit, quantum ipse sibi sua reliquisse in area repertus fuerit. Est enim periniquum vicinus ut à vicino lumen uberius exigat, quam ipse sibi suo in ædificio & area interiore reliquit. Potest etiam cognitio hæc à forma vicinorum, vel reliquorum urbis ædificiorum educi: ut & publicarum viarum intercapedine vel altitudine: ut quo spatio: quave altitudine cæteris ædificare communiter ante licuit, vel cuivis & hoc volenti tollere, scilicet sit concessum. Sine invidia cuique facere licet in suo, quod aliis sit permissum. Favent enim leges cujusvis fundi libertatibus & reis. Ideoque negans servitutem deberi, suam intentionem fundatam in jure communi habere præsumitur. Quælibet enim res jure naturali libera præsumitur. *l.* 4. *ff. de justit.* Nec etiam sequitur, ut qui per centum annos domum suam depressam habuerit, non possit eam vicinis invitis tollere: quod in ejus potestate semper fuerit eam tollere, vel non tollere: & jure suo citra serviendi animum usus fuerit. Tempus quoque non est modus inducendæ obligationis in futurum. *l.* 44. §. 1. *ff. de oblig.* sed ulterius prohibitio requiritur: sine qua non currit hic præscriptio. vid. *Mynsing. resp.* 81. *num.* 11. adde alia quæ dicam, *l.* 9. *C. eod.* De prospectu dicam proxime. Quid? prospectui vicini possumus officere. Demus circumquaque vicinis adimi prospectum maris, hortorum, plantarum, publicæ scripturæ, picturæ, montium. vide 2. *Harmen.* 4. horologii: quin & liberum antehac cœlum, quo maxime domus astrologi commendatur. vide *Cujac.* 17. *obser.* 35. Posse verius est, nisi jus servitutis obstabit. Nam ubi non obstabit, qui jure quid in suo fecerit, licet cum vicino damno. vid. quæ notavi ad *l.* 26. *ff. de damno: & ad l.* 3. §. 7. *ff. de incendio.*

22 Cujus non est memoria. 23 *L.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. de aqua & aq. pluv.* id ut intelligendum sit, dixi C. *eod.*

Source : BIU Cujas

De termino aquæ ducendæ.

XII. Iidem AA. & CC. Valerio.

NOn [1] modus [2] prædiorum [3], sed servitus aquæ ducendæ [4] terminum [5] facit. P. P. III. Kal. Jan. CC. Conss. 294.

An servitus non utendo amittatur.

XIII. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SIcut usumfructum [6], qui non [7] utendo per biennium in soli rebus: per annale autem [tempus] in mobilibus vel se [8] moventibus diminuebatur, non passi sumus hujusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decennii [9] vel viginti annorum dedimus spatium: ita [10] & in cæteris servitutibus obtinendum esse censuimus, ut omnes servitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo soli rebus annexæ sunt) sed decennio contra præsentes, vel viginti spatio annorum contra absentes: [11] ut sit in omnibus hujusmodi rebus causa similis, explosis differentiis. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constant.* post Consulatum Lampadii & Orestis, VV. CC. Conss. 531.

Ne ita ædificetur ut accessus venti ad aream, & Conculcatio fructuum impediatur.

XIV. Idem A. Johanni P. P.

CUm talis quæstio in libris Sabinianis verteretur: quidam enim pactus erat cum vicino suo, *Ut* [12] *liceret ei, vel per se, vel per suos homines per agrum vicini transitum facere, iterque habere uno* [13] *tantummodo die per quinquennium, quatenus* [14] *ei licentia esset in suam sylvam inde transire, & arbores excidere, vel facere, quidquid* [necessarium] *ei visum fuisset:* & quæreretur, quando hujusmodi servitus non utendo amitteretur? Et quidam putarent, si in primo vel secundo quinquennio per eam viam itum non esset, eandem servitutem penitus tolli, quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulo die quinquennii pro anno numerando. Aliis [autem] aliam sententiam eligentibus, nobis placuit ita causam dirimere [15], ut, quia jam per legem [16] latam à nobis prospectum est, ne servitutes per biennium non utendo depereant, sed per decem vel viginti annorum curricula, & in proposita specie si per quatuor [17] quinquennia, nec uno die vel ipse, vel homines ejus eadem servitute usi sunt, tunc eam penitus amittat viginti annorum desidia. Qui enim in tam longo prolixoque spatio suum jus minime consecutus est, sera pœnitentia ad pristinam servitutem reverti desiderat. §. 1. Cum autem apertissimi juris est, fructus aridos [18] conculcatione, quæ in area [19] fit, suam [20] naturam, & [21] utilitatem ostendere, aliquis vicinum suum vetabat, *ita ædificium extollere juxta aream suam, ut ventus excluderetur, & paleæ ex hujusmodi obstaculu secerni à frugibus non possent*, quasi vetito vento suam vim per omnem locum inferre ex hujusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis, [&] auxilium venti aream accedit: *Sancimus itaque nemini licere sic ædificare, vel alio modo versari, ut idoneum* [22] *ventum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem faciat.* Dat. XI. Kal. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum Lampadii & Orestis. VV. CC. 531.

1 Aquæ concessæ modum eam ducendo excedere non debemus. *Synopsi. Basil. 58. tit. 7. cap. 10.*

2 Id est, quantitas, spatium quantitas agri. *ff. si mensor falsum modum. l. 40. ff. de contrah. empt. l. 4. in fin. ff. de act. empt. l. 64. §. 1. ff. de evict.*

3 De novo adquisitorum, post constitutam uni fundo servitutem.

4 Ab initio scil. constituta.

5 Id est, limitat jus aquæ ducendæ: ut sit sensus: Non, si meus fundus novis emptionibus auctus est, ideo amplioris aquæ modum alia parte in agros de novo comparatos ducere per agrum vicini licebit. *l. 24. ff. de serv. rust. l. 1. §. 15. ff. de aqua quot.* nec enim possumus servitutem deteriorem facere.

6 Nota jus vetus de præscriptione ususfructus.

7 *L. 16. §. tit. prox.* vid. *Paul. 2. sent. 6. §. 30.*

8 Vid. *l. 93. ff. de verb. sign.*

9 Ususfructus & servitutes urbanæ & rusticæ decennio inter præsentes, vicennio inter absentes non utendo amittuntur, ut hic, & *l. 14. §. cod. l. 16. §. 1. in fin. §. tit. prox. §. 3. inst. de usufr.* Quid si servitus discontinua sit. Idem dicendum fuerit, modo constituta sit sine aliquo temporis, mensium vel annorum intervallo: Secus si intervalla annorum, mensium & temporum habuerit. *l. 14. in pr. §. cod. l. 7. ff. quemadm. serv. amitt.* Eo casu interpretes *ex d. l. 14.* volunt tam inter præsentes quam inter absentes hujusmodi servitutes viginti annis præscribi. vid. *Ferrar. in forma libelli, servitutes confessoria* 30. *in ver. servitus aquæductus* 6. *n.* 27. *Wurmser.* 91. *pract. n.* 27. *obs.* 3. *Schneidvin. §. fin. n.* 27. *inst. de servit. Cujac. ad l. 4. ff. de usucap. fol.* 269. distinctionem adhibet inter servitutes urbanas & rusticas, aitque, rusticas non utendo amitti usucapione libertatis: In urbanis opus esse facto ejus, qui servit: in rusticis ejus cui servitur cessationem sufficere. *l. 6. ff. de serv. urb. l. 18. in fin. ff. quemadm. servit.* 10 Exæquatio Justinianea hæc servitutum & ususfructus, ut ususfructus & servitutes non utendo decennio inter præsentes, vicennio inter absentes amittantur: rejecta biennii utriusque servitutis præscriptione, *ut hic.* adde *Synops. 7. cap. 10. & 2. Harm. 4. §. 137.* 11 Id est, vel eo maxime ut nullam aliam rationem adferamus, hæc tamen sufficiat, ut non minore spatio amittantur. 12 Pactus cum vicino suo, *ut ei liceat in sylvam suam per agrum vicini semel tantum per quinquennium transire:* si neque per seipsum, neque per homines suos ex servitute XX. continuis annis usus est, jus amittit, *ut hic. Synops. Basil. 58. tit. 7. c. 11.*

13 Hujusmodi servitus discontinuam causam temporis habet. 14 Sylvas quoque quinquennio cædi solitas hic locus indicio est. 15 Hæc est octava decisio ex 50. novis. Ut ex Inglois. Ans. 16 *L. 13. §. cod.* 17 Id est, vicennio, de quo dixi ad *l. 13. §. cod. in verbo decennii. l. 7. ff. quemadm. servit. amitt.* 18 Vid. *l. ult. ff. de jure fisci.* 19 De area, adde *l. 14. in fin. ff. de aliment.* Goth. Non pugnat hæc l. cum *l. 2. ff. de servit. urban.* Hic area, pro loco accipitur in quo frumentum excutitur, estque servitus Rustica: in *l. 2.* sumitur pro loco in ædibus vacuo, & tunc urbana est servitus. Donell. *lib. 11. comm. 4.* Arund. *Exercit. 5. thes. 3.* Ans. 20 Hoc est, aridi fructus trituratione exprimuntur ex spicis: ut eruti naturam suam, vim & utilitatem hominibus exhibeant. 21 Inutilitatem. *Cujac. ad l. 2. C. de fide & jure hastæ. & 16. observ. 29.* & ita quoque extat *in l. 1. §. 4. in fin. ff. depositi.* eo nomine à Roberto reprehenditur *1. recept. 31. 2. animadvers. 26.* Defenditur tamen ab Antonio Mercatore *2. not. 26.* Verbum *inutilitatis* reperitur apud Ciceronem, Cassiodorum, & Lucretium. 22 Ventum areæ vicini sui auferre vicinus jure non potest, & eam inutilem reddere. Ventus necessarius & solitus ad triturationem frumenti tolli non potest. Nemo denique sic ædificare debet, ut eo ventum in aream vicini tendentem impediat. *Syn. Basil. 58. tit. περὶ κωνόλομίων, ex tit. 7. cap. 11. in fin. 2. Harmen. 4. §. 26. in fin.* Idem dicendum de Sole. vid. Joannem Ancharanum *3. quæst. 23.* ubi notat in prædio rustico non posse ædificari in damnum vicini, propter fructuum ipsorum utilitatem.

TIT. XXXV.

DE LEGE AQUILIA. [23]

De sylva combusta vel excisa.

I. Imp. Alexander A. Glyconidi.

DAmnum per injuriam [24] datum immisso [25] in sylvam igne, vel excisa ea [26], si probare potes: actione [27] legis Aquiliæ utere. P. P. VII. Id. Novemb. Alex. A. II. & Marcello Conss. 227.

De domo deposita vel concremata. De aqua alio derivata.

II. Imp. Gord. A. Mutiano.

LEgis Aquiliæ actione expertus adversus eum, quem domum tuam deposuisse [28], vel incendio concremasse [29], damnotue te afflixisse proponis, ut id damnum sarciatur, competentis Judicis auctoritate consequeris. †. Quinetiam, si aqua per injuriam alio [30] derivata sit, ut in priorem statum restituatur, ejusdem judicis cura impetrabis. P. P. VIII. Id. Novemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De ancilla occisa.

III. Idem A. Dolenti.

EX morte ancillæ, quam cæsam conquestus es, tam legis Aquiliæ damni [31] sarciendi gratia actionem, quam criminalem [32] accusationem adversus obnoxium competere [tibi] posse non ambigitur. P. P. v. Kal. April. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

Pœna insiciantis.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Zoilo.

COntra negantem [33], ex lege Aquilia, si damnum per injuriam dedisse probetur, dupli [34] procedit condemnatio. Dat. XV. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss. 293.

De pecoribus inclusis & fame necatis, vel interfectis.

V. Iidem AA. & CC. Claudio.

DE pecoribus [35] tuis, quæ per injuriam inclusa [36] fame necata sunt, vel interfecta, legis Aquiliæ actione in duplum agere potes. Dat. XV. Kal. Nov. AA. Conss. 293.

De pastu.

VI. Iidem AA. & CC. Plenio.

DE his quæ per injuriam depasta [37] contendis, ex sententia [38] legis Aquiliæ agere minime prohiberis [39]. P. P. v. Kalend. Novemb. CC. Conss. 294.

23 IV. *Inst. 3. 9. ff. Eclog. 19. tit. 10. cap.* περὶ ζημιούντων ἀνθρώπους, &c. *l. 28. §. 12. ff. de pœnis. 6. Harm. 1.* περὶ ζημίας. *& in Gregor. 6. tit. 5. & 5. Extra 36. Oldendorp. class. 6. act. 12.*

24 Ne dicas affectam: hujusmodi namque injuriam qui dedit, ut incendiarius punitur. Injuria est, que te afflixisse proponis, ut id damnum sarciatur, competentis incuria. *Paul. 3. sent. 3. §. ult.* potest enim accidere, ut per incuriam ignem in sylvam vicini immittamus. *Deuteron. 22.* eamque incendamus.

25 *L. 2. §. cod. l. 27. §. 7. 8. 9. 10. 11. l. 30. §. 3. ff. cod. 6. Harm. 12.*

26 *L. 27. §. 25. 26. ff. cod.* 27 Lege vero Mosis, æstimatione. *Deuteron. 22. cap. 11. Collat. leg. Mosaic. 1.* ad duplum, *Paul. ibid.* quæ actio civilis est. *l. 28. §. 12. ff. de pœn.* quæ & incensarum ædium (ob incensas ædes) actio. *l. 7. §. 13. ff. de pact.* 28 Diruisse. *l. 27. §. 31. in fin. ff. cod.* devolvisse. *l. 50. ff. cod.* Nunquam igitur licebit impune domum alterius demoliri, deponere? imo certis casibus licet impune. vid. *l. 3. §. 7. ff. de incendio.* 29 Vid. *l. 1. §. cod.* An conductor domus de incendio teneatur, dixi ad *l. 11. in fin. ff. de peric. & comm.* An vicinus vicino de incendio teneatur? Tenetur: si incendium ipsius vel domesticorum culpa accidit. vid. *Gaill. 2. observ. 22.*

30 Aquam vicini alio derivare non licet. adde *l. 27. §. 32. ff. cod.* 31 Nota actionem eo tendentem, ut damnum sarciatur. adde *l. 2. §. cod.* 32 *L. 23. §. 9. ff. cod. §. 11. inst. cod.*

33 Imbertus negat, hanc legem servari in Gallia, *in Enchir. in verbis, peines pecuniaires.* Abrogari etiam videtur per *Novell. 18. cap. 8.*

34 *L. 2. §. 1. ff. cod.* adde *Paul. 1. sent. 19. §. 1. Novell. 18. cap. 8.*

35 *L. 14. in fin. ff. de præscr. verbis.* dixi ad *leges XII. Tabul. tit. de pastu.*

36 *§. 16. inst. cod. l. 9. §. si quis hominem 2. l. 29. §. pen. l. 39. §. 1. ubi dixi. ff. cod.*

37 *§. 16. inst. cod. l. 9. §. 2. l. 29. §. 7. ff. cod.* adde *l. 4. ff. de agnoscend. l. 1. §. 20. in fin. ff. de vi bonor. 6. Harm. 14.* περὶ χρηστοῦ ἤθους. Hic interea notandum est, Corpori à non corpore noceri: quo nomine utilis Aquilia: si corpori à corpore, directa: si neque à corpore, neque in corpus damnum datum sit, in factum actio competit. *§. ult. inst. cod. l. 27. §. 21. ff. cod.* 38 Quia verba legis Aquiliæ concepta sunt de his quæ per injuriam nobis sunt illata. 39 Actio de pastu pecoris. vid. *Paul. 1. sent. 15. §. 1. l. 14. in fin. ff. de præscript.*

TIT. XXXVI.

FAMILIÆ ERCISCUNDÆ. [40]

Si non omnis paterna hereditas divisa est. De sententia. De transactione.

I. Impp. Sever. & Antonin. AA. Martiano.

SI non [41] omnem paternam hereditatem ex consensu divisisti, nec super ea re sententia dicta, vel transactio subsecuta est: judicio famil. ercisc. experiri potes. P. P. VIII. Kal. Octob. Laterano & Rufino Conss. 198.

De dote.

II. Imp. Antoninus A. Vitiano.

UXor tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numeraverat, cum heres ei extiteris, adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ erciscundæ actionem ad exequendam [42] dotem secundum juris [pridem] placitum, adversus coheredes tuos nactus es: eamque retines, etiamsi postea, dum tibi nupta est, decesserit. P. P. Id. Februar. *.

De rebus à coherede sublatis.

III. Idem A. Rufo.

ADversus coheredes tuos dividendæ [43] hereditatis judicio secundum juris formam experire: Judex datus, si quid à coherede etiam tuæ portionis ex hereditate sublatum [44] fuerit probatum, factis adjudicationibus secundum juris formam eum tibi condemnabit. Expilatæ enim hereditatis crimen frustra coheredi intenditur, cum [45] judicio familiæ erciscundæ indemnitati ejus prospiciatur.

De castrensi peculio.

IV. Imp. Alexander A. Antonio.

SI [46] filiusfamilias fuisti; & res mobiles vel se [47] moventes, quæ castrensis [48] peculii esse possunt, donatæ tibi à patre sunt, eas quoque in cætero peculio castrensi non communes cum fratribus tuis habes. †. Prædia [49] autem licet eunti [50] tibi in castra filio pater donaverit, peculii [tamen] castrensis non sunt. †. Diverso [51] jure ea prædia habentur, quæ ex occasione militiæ filiisfamilias obveniunt: hæc enim castrensi peculio cedunt.

De mutatione ultimæ voluntatis.

V. Idem A. Statiliæ.

IN [52] ipsius mariti tui fuit potestate mutare quod in servos suos Iiratus [53] testamento caverat, *Ut unus quidem in perpetuis vinculis* [54] *moreretur, alter* vero *exportandus venundaretur.* Proinde si offensam istam clementia flexit; quod licet scriptura [55] non probetur, aliis tamen rationibus doceri nihil impedit, præsertim [56] cum posteriora eorum talia merita deprehenduntur, ut ira domini potuerit mitigari, noviſſimam ejus voluntatem arbiter familiæ erciscundæ sequetur.

De nominibus.

VI. Imp. Gordianus A. Pomponio militi.

EA [57], quæ in nominibus sunt, non [58] recipiunt divisionem: cum ipso [59] jure in portiones hereditarias ex Lege duodecim tabularum divisa sint.

De fideicommissis.

VII. Idem A. Æliano.

SI qua fideicommissorum [60] petitio inter coheredes consistat: Prætor vel Præses provinciæ ejus rei disceptator constitutus, vel Judex familiæ erciscundæ judicio aditus, ut voluntas testatricis servetur, suas partes accommodare debet.

De bonis paternis vel maternis.

VIII. Idem A. Telesphoro.

BOna, quæcunque [61] tibi sunt communia cum fratre tuo ex hereditaria successione patris vel matris, cum eodem familiæ erciscundæ judicio experiens, ut dividantur, impetrabis.

De bona fide. De fructibus.

IX. Idem A. Verino.

NOn est ambiguum, cum familiæ erciscundæ titulus inter bonæ [62] fidei judicia numeretur, portionem hereditatis, si qua ad te pertinet, incremento fructuum [63] augeri. De

40 §. 20. *inst. de act. §. 4. inst. de offic. jud. 10. ff. 2. 1. Paul. sentent. 18. 2. C. Theod. 24. de famil. ercisc.* adde *Oldendorp. class. 5. act. 8.* Datur hæc actio coheredi volenti à communione discedere. *l. 2. ff. cod.*

41 Ob res divisas agitur hac actione. *l. 20. §. 3. ff. cod.*

42 Id est, repetendam. *l. 1. §. 10. §. de rei uxor.* vid. *l. 20. §. 2. l. 46. l. 51. ff. cod. l. 65. in fin. ff. pro socio. l. 81. §. 1. ff. ad leg. Falcidiam.*

43 Huc enim spectat hæc actio. *l. 2. ff. cod.*

44 *L. 19. §. cod. §. 4. inst. de off. jud.*

45 Vid. *l. ult. §. de crimin. expil.*

46 Donata à patre filiofamilias militatum abeunti mobilia castrensis peculii sunt, neque fratribus conferuntur. *Synopsis Basil. 31. tit. 20. c. 57.* Quid si immobilia sint. dic *ut §. cod.*

47 Vid. *l. 93. ff. de verb. sign.*

48 *L. 1. in fin. §. l. 3. ff. de castrens. pecul.*

49 Immobilia donata à patre filiofamilias militatum abeunti, castrensia non sunt.

50 Castrense peculium est, quod in castris adquiritur: vel quod, proficiscenti in militiam, datur. *Paul. 3. sentent. 4. §. 13.*

51 Immobilia aliunde quam à patre quæsita filiofamilias occasione militiæ castrensia sunt.

52 Huic similis altera ejusdem Alexandri. *l. 2. §. ad leg. Jul. majest. & l. 2. §. de reb. cred.*

53 Testator potest suo testamento purgare officium servorum. vid. *l. 2. ff. de Silaniano.* Hinc colligunt, dicto morientis credi oportere: & merito, agitur enim de liberandis servis. Aliud futurum, si de iis onerandis ageretur. vid. *l. 3. §. 3. ff. de Silanian.* Quid? confessio facta in testamento de debito solvendo, potestne tanquam per errorem facta, vel ad instar legati, per testatorem revocari? Potest, nisi talis confessio fuerit facta notario stipulante, vel præsenti, & acceptanti. vid. Johannem Ancharanum *1. quæst. 58. num. 2.* idem refert, librum seu codicem defuncti etiam privati fidem facere pro scribente, juramento tamen interposito in iis quæ sunt verisimilia. *quæst. 35.* maxime, si defunctus honestus vitæque laudatæ ac famæ fuerit: tunc enim præsumptionem facit & probat, adjutus aliis adminiculis. adde *Gaill. 2. observ. 20. num. 4. ibi.* liber mortui hominis quando probet. adde *l. 6. §. de testament. Nov. 48.* 54 *L. 18. §. 2. ff. cod. l. 17. §. 19. ff. de ædil.* 55 Maleficium scriptura non probatur. Fallit in falso & mandato delinquendi. 56 Alias olim inimicus, hodie inimicus præsumitur. vid. *Alciat. 2. præsumpt. 11.* 57 Τὰ κληρονομικὰ χρέα, &c. hereditaria nomina in judicium communi dividundo non deducuntur: nam ipso jure *l. XII. tabul.* in portiones hereditarias dividuntur. *Syn. Basil. eod. c. 58.* adde *l. 25. §. 9. §. 13. ff. cod. l. 1. §. de except. l. ult. §. de hered. vel act.* dixi *ad l. XII. tabul. hoc tit.* 58 Nomina individua. 59 Nomina ipso jure inter heredes divisa. *l. 51. in fin. ff. cod. l. 11. l. ult. ff. de distr. pign.* 60 Judex dividendæ hæreditatis de prælegatis cognoscit. adde *l. 89. §. 4. ff. de leg. 2.* 61 Vid. *l. 1. §. cod.* 62 §. 28. *inst. de act.*

63 Fructus augent hereditatem. *l. 17. §. cod. l. 56. ff. cod. l. 2. §. de pet. hered.* hinc colligunt: heredem scriptum teneri restituere liberis defuncti legitimam, ejusque fructus à tempore mortis testatoris.

Source : BIU Cujas

De divisione à testatore facta.

x. Idem A. Telesphoro.

QUotiens inter omnes heredes testator successionem [suam] dividit[1]: ac *singulos certis possessionibus cum mancipiis, quæ in eisdem sunt constituta*, jubet *esse contentos*, voluntati[2] ejus (salva legis Falcidiæ auctoritate) obtemperandum esse, manifestum est. Nec mutat, quod in sequentibus verbis mancipia sua universa, nulla facta eorum discretione, commendanda putaverit heredibus, cum utique his ea videatur insinuasse, quibus etiam testamento relinquenda esse decrevit.

De bonis parentum intestatorum.

XI. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonino P.

INter filios & filias bona intestatorum parentum pro virilibus portionibus æquo jure[3] dividi oportere, explorati juris est.

De divisione sine scriptura.

XII. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS AA. Rufo.

NOn ideo divisio inter te, & fratrem tuum (ut proponis) facta, irrita habenda est, quod eam scriptura[4] secuta non est: cum fides rei gestæ ratam divisionem satis affirmet.

De peculio.

XIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Saturnino.

CErtum est[5], liberorum peculia[6] post mortem patris in hereditatem dividendam ad communionem esse revocanda. Frater autem & coheres tuus, ob contractus, quibus vivente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit, convenire te & alterum fratrem tuum coheredem vestrum ultra[7] non potest[8], quam[9] ut de peculio suo recipiat tantam quantitatem, in quantam condemnatus est his, cum quibus ipse contraxit.

De evictione.

XIV. Iidem AA. Hermiano.

SI[10] familiæ ercisc undæ judicio, quo bona paterna inter te ac fratrem tuum æquo[11] jure divisa sunt, nihil super evictione rerum singulis adjudicatarum specialiter inter vos convenit, id est, *ut unusquisque eventum rei suscipiat*: recte possessionis evictæ detrimentum fratrem[12] & coheredem tuum pro parte agnoscere. Præses provinciæ per actionem præscriptis verbis[13] compellet. Dat. VIII. Kal. Sept. AA. CONSS. 293.

De conventione quam possessio secuta est, & de pacto nudo.

XV. Iidem AA. Theophilo.

SI divisionem conventione[14] factam etiam possessio[15] consensu secuta, pro solido dominium rerum, quas pertinere ad patrem tuum placuit, [ei firmavit:] earum vindicationem habere potes, si patri tuo successisti. Si vero placitum divisionis usque[16] ad[17] pactum stetit: arbiter[18] familiæ ercisc undæ judicio vobis datus, communionem inter vos finiri providebit.

De voluntate patris defuncti servanda.

XVI. Iidem AA. Heraclio.

FIlii patris testamentum[19] rescindendi, si hoc inofficiosum probare non possunt, nullam habent facultatem. Sed & si tam circa testamentum, quam etiam codicillos judicium ejus deficiat[20], verum quibuscunque[21] verbis voluntas ejus declarata sit: licet ab intestato[22] ei fuerit successum, ex SC. retentionis[23] modo servato, familiæ ercisc undæ judicio aditum[24] judicem sequi voluntatem[25] [patris] oportere, juris auctoritate significatur.

De absente.

XVII. Iidem AA. & CC. Commodiano.

COheredibus divisionem inter se facientibus[26], juri absentis[27], & ignorantis minime derogari, ac pro indiviso portionem eam, quæ initio ipsius fuit, in omnibus communibus rebus eum retinere, certissimum est. Unde portionem tuam cum reditibus[28] arbitrio familiæ ercisc undæ percipere potes, ex facta inter coheredes divisione nullum præjudicium timens. Dat. VII. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. CONS. 293.

De his quæ pater unius filiæ nomine comparavit. I. De sumptibus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dominæ.

FIliæ[29] cujus nomine pater res comparavit, si non postea contrarium ejus judicium probetur, per arbitrium dividundæ hereditatis præcipuas[30] adjudicari sæpe rescriptum est. His itaque, si patri successisti, quem nomine tuo quædam comparasse dicis, adversus sororem tuam apud Præsidem provinciæ, si res integra[31] est, uti potes. §. 1. In communi autem hereditate quin sumptus[32] ab uno facti bona fide, familiæ ercisc undæ judicio, vel negotiorum[33] gestorum actione servari possint, non est ambiguum.

De rebus absumptis vel deterioratis.

XIX. Iidem AA. & CC. Lysicrati.

INcerti juris non est, in familiæ ercisc undæ judicio earum rerum, quas ex coheredibus quidam de communibus absumpserunt, vel deteriores[34] fecerunt, rationem [esse] habendam, ejusque rei cæteris præstandam indemnitatem. Dat. XVIII. Kal. Januar. AA. CONSS. 293.

De re distracta.

XX. Iidem AA. & CC. Pactuelæ.

IN familiæ ercisc undæ judicio ab uno pro solido rei veluti communis[35] venundatæ pretium non venit: sed mandati, si præcessit, coheres venditoris agere potest: vel negotiorum gestorum, si ratam fecerit venditionem. Nam si velut propriam[36] unus distraxerit, ac pretium possideat, hereditas ab eo petenda est. * III. * Febr. CC. CONSS. 294.

De voluntate patris defuncti servanda.

XXI. Iidem AA. & CC. Fortunato.

SI[37], cogitatione futuræ successionis, officium arbitri dividendæ hereditatis præveniendo[38], pater communis judicio suo, qualicunque indicio[39] suam declaraverit voluntatem: inter eos, qui ei successerunt, exemplo Falcidiæ[40] retentionis[41] habita ratione, familiæ dividendæ causa datus arbiter: pro virili[42] præterea portione eorum, quæ nulli generaliter[43], vel specialiter[44] adsignavit, facta divisione, in adjudicando patris sequetur voluntatem.

De errore coheredum.

XXII. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SErvum communem non consentientibus coheredibus, sed per errorem[45] ad eum, qui possidet, pertinere credentibus[46], tenens, cum omnis verus titulus[47] deficiat, suum non facit: sed in eo portiones hereditarias adsignatas penes singulos successores remanere manifestum est. P. P. v. Nonas Januar.

De pacto Divisionis & stipulatione.

XXIII. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

LIcet pacto[48] divisionis adversus singulos actio pro hereditariis portionibus creditori parata mutari non possit: tamen ad exhibendam fidem his quæ convenerant, stipulationis & juris adhibito remedio, qui placitum excedit, urgeri potest: cum & hoc omisso, si non contrarium convenisse probaretur, præscriptis verbis conveniri potuisset.

De hereditate restituenda, & de his, quæ imputantur in quartam.

XXIV. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIlium[50] quem[51] habentem fundum portionem hereditatis[52] fratribus, & quibusdam aliis[53] sub conditione verbis precariis restituere sanxit testator; post ejus eventum[54], hereditaria parte prædii in quartæ[55] ratione retenta, compensato[56], præterea quod à coheredibus vice mutua percepit, [&] si quid deest, in supplementum deducto; quod à ceteris in eo fundo solvitur, supra[57] quartam habens, reddere compellitur. Dat. v. Non. Jan. CC. CONSS. 294.

De collatione.

XXV. Iidem AA. & CC. Diocli.

EX causa donationis, vel aliunde tibi[58] quæsita, si avi successionem respueris, conferre fratribus compelli non potes. Dat. Id. April. TUSCO & ANULINO CONSS. 295.

De voluntate defuncti, quamvis non solenni, servanda inter liberos, non quoad extraneos.

XXVI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

INter omnes duntaxat heredes suos[59], qui ex quolibet venientes gradu, tamen pares videntur esse, vel emancipatos, quos Prætor ad successionem vocat: sive[60] cœptum neque[59] implet um testamentum, vel codicillus, seu epistola parentis esse memoretur, sive quocunque alio[61] modo scripturæ quibuscunque verbis, vel indiciis[63] inveniantur relictæ, judicio familiæ ercisc undæ (licet ab intestato ad successionem liberi vocentur) servato SC. auxilio, defuncti dispositio custodiatur, etiam si solennitate[64] legum hujusmodi dispositio fuerit destituta. Si vero in hujusmodi voluntate designatis liberis alia sit mixta persona[65]: certum est, eam voluntatem quantum ad illam duntaxat personam permixtam, pro nulla haberi. Dat. *Romæ*, Kal. * CRISPO II. & CONSTANTINO Cæs. II. CONSS. 321.

In AUTHENT. de trient. & semiss. §. & quod sæpe, col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 7.

SI modo subjiciatur huic scripturæ, vel ipsius parentis, vel omnium, inter quos sit partitio, heterorum subscriptio.

---

1 Id enim potest. *l.* 8. §. *de inoff.*

2 Vid. *l.* 16. *in fin.* §. *cod.*

3 Jure Romano liberi ab intestato parentibus succedunt æqualibus portionibus. *l.* 21. §. *eod. l.* 32. *ff. eod. l.* 3. §. *comm. utriusque jud. l. ult. vers. Sin autem.* §. *ad Tertull. Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* 35. *Eclog.* 20. *ex tit.* 3. *c.* 72. *l.* 1. §. *comm. de success.* feudalis consuetudo aliud admittit.

4 Divisio hereditatis non requirit scripturam. dixi *ad l.* 17. §. *de pact.*

5 Familiæ ercisc undæ judicio peculia paganica liberorum cum bonis paternis communicantur seu conferuntur (Græcis κατατίθεται.) Quid si unus liberorum patre vivente & ignorante quid debuit, & conventus eo nomine damnatus fuerit? Tantum ex peculio à suis coheredibus accipere debet, in quantum condemnatus est iis cum quibus contraxit. *Synops. Basil.* 35. *tit.* 20. *cap.* 65.

6 Profectitia non castrensia. *l.* 4. §. *eod. l.* 12. *in fin.* §. *de collationibus.*

7 Nisi fuerit in rem patris versum, aut ejus jussu contractum: tunc enim solidum ex patris substantia præstandum. *l.* 20. §. 1. *ff. eod.*

8 Potest tamen peculio tenus. *l.* 18. §. 5. *ff. eod.*

9 Frater à fratribus coheredibus suis tantum judicio familiæ ercisc undæ recuperat, quantum ab his creditor actione de peculio consequi potuisset. *l.* 38. *ff. de cond. ind.*

10 Judicio familiæ ercisc undæ omissa evictionis stipulatio præstatur heredi à coherede. *Synops. Basil. cod. cap.* 66.

11 *L.* 12. §. *eod.*

12 Coheres coheredi suo tenetur de evictione partis hereditariæ. *l.* 25. §. 21. *ff. eod. l.* 35. *Ecl.* 20. *ex tit.* 3. *c.* 66. nisi specialiter in divisione convenerit, ut unusquisque eventum rei in se reciperet.

13 Cur præscriptis verbis? quia divisio est permutationis species. *l.* 20. §. 3. *ff. cod.*

14 *L.* 20. §. *de pact.*

15 Traditio παράδοσις. *Ecl. d. loc. cap.* 66.

16 Nuda pactio divisionis rerum divisarum non transfert dominium.

17 Usque ad pactum stare placitum divisionis dicitur, cum nulla traditio secuta est divisionem. *Synops. d. loco.*

18 Familiæ dividendæ causa arbiter dari solitus. 19 Testamentum patris solenne rescindi potest per querelam inofficiosi. 20 Id est, si minus solenniter testamentum fecit, aut codicillos. 21 De solennibus testamenti inter liberos, dicam in *l. ult.* §. *eod.* 22 Ne hinc colligas, ex minus solenni testamento patri succedi ab intestato: quia quælibet voluntas patris inter liberos servanda. Sententia hujus legis petenda est, ex *l.* 21. §. *eod.* adde *l.* 32. *ff. eodem.*

23 *L.* 21. §. *eod.* 24 Ita etiam habet *l.* 7. §. *eod.* quod idem est quod addictus, ut & alios manuscriptos habere, atque ita emendari vult Brissonius. *de verb. Signific. in verb. Addici.* Conferi text. & not. in *l.* 80. *ff. de judic.* S. L. 25 Divisionem bonorum à patre qualitercunque, & minus solenniter factam inter liberos arbiter familiæ sequi debet. adde *l.* 10. §. *eod. l. ult.* §. *eod. l.* 21. §. 1. §. *de testament. l.* 8. §. *de inoffic.* 26 *L.* 2. §. 4. *l.* 43. *ff. eod. l.* 8. *ff. comm.* id enim licet. 27 Præsentium divisio absentibus & ignorantibus non nocet. vid. *l.* 74. *ff. de reg. jur.*

28 *L.* 9. §. *eod.* 29 In non emancipata tantum hoc locum habere putat Cujac. 13. *obs.* 13.

30 Quasi diceret, quod filio emancipato à patre donatum fuerit ftatim valet, nec indiget confirmatione. *l.* 2. §. *de inoffic. donat.* nec tenetur conferre reliquis fratribus: si tamen abstinuerit hereditate. *l. penult.* §. *eod.* At quod nomine non emancipati pater comparavit, eique tradidit, nec moriens revocavit, mortuo patre donatarii erit, si modo hereditate patris abstineat. Quid si pater traditum revocavit? donatarii præcipuum esse desinit, ut hic. & ita intellige *l.* 15. §. *de collat.* quæ ita accepta, cum hac non pugnabit. Aliam solutionem vid. *in l.* 13. §. *de collat.*

31 Si nondum res sint divisæ, nec transactum. *l.* 1. §. *eod.* Possumus etiam intelligere, si nondum res donatario traditæ. 32 *L.* 18. §. 3. *l.* 25. §. 19. *l.* 39. *l.* 44. §. 7. 8. *ff. eod.*

33 *L.* 3. §. *de negot. l.* 31. *ff. de procur.* 34 *L.* 3. §. *eod.* §. 4 *inst. de off. jud.* 35 Re hereditaria, velut communi, vendita, pretii partem coheres petit actione, mandati (si mandavit) vel negotiorum gestorum, si venditionem ratam habuit. *l.* 31. *ff. de procur.*

36 Coheres, nomine proprio rem hereditariam distrahens, coheredi tenetur petitione hereditatis, *ut hic*: vel familiæ ercisc undæ. *l.* 44. §. 2. *in fin. ff. eod.*

37 Si pater quasdam res ex rebus suis inter liberos divisserit, quasdam non divisserit, & ita vel ab intestato, vel testamento facto mortuus fuerit, familiæ ercisc undæ arbiter res quidem divisas, sicut eas divisit pater, liberis distribuet: indivisas vero pro legitimarum partium ratione. *Synops. Basil.* 35. *tit.* 20. *c.* 72.

38 Vid. *l.* 8. §. *de inoffic.*

39 Id est, quibuscunque verbis. *l.* 16. §. *cod.* quibuscunq; judiciis. *l. ult.* §. *cod.* apud Haloandrum legitur male, *judicio.* idem error accidit aliis legibus puta. *l.* 7. §. *de repud. l.* 2. §. *ut in possess. l.* 16. §. *de collation.* adde *l.* 77. *in fin. ff. de cond. & demonstr.* v. *Cuj. ad Nov.* 22.

40 *L.* 10. §. *cod.*

41 *L.* 16. *in fin.* §. *cod.*

42 *L.* 11. §. *cod.*

43 *L.* 32. *ff. eod.*

44 Hinc colligunt, Patrem posse rem unam eligere, de qua vel in qua testetur: nec eam liberos eligere posse legitimæ loco, si modo in aliis rebus legitimam suam servare potuerint. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 12. *num.* 1. Aliud puto futurum, si pater eum fundum eamve domum elegerit, quam statutum primogenito destinat vel addicit. *l.* 55. *ff. de leg.* 1.

45 *L.* 18. §. *de rei vindicat.*

46 *L ult. ff. pro dote.*

47 Socius rem communem possindendo eam suam non facit. *l.* 3. *in fin.* §. *in quib. cessat.*

48 Coheredum pactiones creditoribus non nocent. *l.* 25. §. *de pactis. l.* 40. §. 2. *ff. de pact.*

49 *L.* 20. §. 3. *vers. Plane. ff. eod.* 50 Cujacius hanc legem ex Ferrario interpretatur *ad l.* 78. *in fin. ff. de hered. instit.* 51 *Filium quem*: pro, filius quem. Σύλληψις, de qua vide quæ dixi ad *l.* 17. §. *solut.* 52 Quam ut heres consequutus est. 53 Extraneis scil. 54 Eventu conditio vires capit. 55 Lex est obscura, quam paucis sic explico: Ad filium (oneratum portionis restitutione, certa conditione existente, eaque lege, ut aliquid vicissim ab iis, quibus hereditatem restituet, accipiat) quatuor referuntur termini, Retinere, Compensare, Deducere, Reddere. Fundum restituere tenetur, sed ex eo quartam deducit. *ibi, Retinere*: si tantum à fideicommissariis accepit, quantum satis est ad quartam, id in eam imputabit. *ibi, Compensatio*: sin minus, ex fundo fideicommissario deducet quantum satis ad supplendam quartam fuerit. *ibi, In supplementum deducto*: sin plus, reddere compellitur. *ibi, Reddere.* Possis ex hac postrema sententia necessario colligere, jure civili, filium oneratum fideicommisso unam tantum quartam retinuisse. vid. *Cujac.* 8. *obs.* 3. 4. Verum huic postremæ sententiæ objicitur *l.* 91. *ff. ad leg. Falcid.* 56 Hinc colligunt (junctoverbo, *deducto* §. *eod.*) aliud esse compensationem, aliud deductionem. Compensationem ipso jure fieri: deductionem vero exceptione tantum opposita. *l.* 15. *ff. ratam rem.* vid. *Cujac.* 8. *obs.* 3. *in fin.* 15. *obs.* 12. 57 Hoc innuitur, Quod à coherede legati titulo accipimus, in quartam Trebellianicam id imputamus, *ut hic*, & §. *eod. ibi compensato.* Imo non imputamus: quia extra quartam est, quod ab herede accipimus. *l.* 91. *ff. ad leg. Falcid.* Aliud in Falcidia: aliud in Trebellianica: causam dixi *d. l.* 91. Imo non aliud. Nam quod heres titulo prælegati à coherede accipit, id non restituit. *l.* 18. *in fin. ff. ad Trebell.* Dic, non restitui, nisi supra quartam fuerit. vid. *hanc legem.*

58 Emancipato scil. Id enim Græci ad hanc legem supplent. vid. *Cujac.* 13. *obs.* 33. qua de re dixi *ad l.* 18. §. *eod.* 59 Et emancipatos. §. *eod.* & quoscunque. vid. *Nov.* 107. *c.* 1. 60 Videtur hæc lex interpolata *ex l.* 1. *C. Theod. eod.* 61 *L.* 21. §. 1. §. *de testam.* 62 Testamentum notis factum à parente pagano inter liberos valet, *ut hic*: & *l.* 1. *C. Theod. eod.* respectu extranei non valet. *l.* 40. *in pr. ff. de testam. milit.* adde *l.* 6. §. 2. *ff. de bon. poss.* Hodie jure novo, patris voluntas ultima, licet inter liberos, ἐλογράμματος esse debet. *Nov.* 107. *cap.* 1. vid. *Cujac.* 3. *obs.* 3.

63 Id est, notis. Notas Græci σημεῖα appellant. vid. *Cujac.* 1. *consult.* 64 Testamentum patris non subsignatum nec subscriptum à testibus valet inter liberos. vid. *l.* 6. *ff. de falsi.* An etiam sine testibus? Cujac. negat valere *d. loco.* Certe hic agitur de testamento minus solenni. Testes pertinent ad solennia testamenti. Possit id colligi ex §. 3. *Inst. de testam. ord. &* §. 20. §. 7. §. 8. *ff. qui test.* Cujac. tamen 2. *ad Afric. fol.* 14. *in fin.* negat testes pertinere ad testamenti solennia. 65 Testamentum minus solenne valet inter solos liberos. Igitur legata, fideicommissa, libertates non debentur reliquis personis extraneis in eo comprehensis. Sed tamen Cujac. *ad Nov.* 107. excipit uxorem, propinquos, alumnam, & similes. *arg. l.* 38. *ff. de fideicomm. libert.*

TIT. XXXVII.

COMMUNI[66] DIVIDUNDO.

De eo, qui partem suam distraxit.

1. Imp. ANTONINUS A. Lucano.

FRater tuus si solam[67] portionem prædii ad se pertinentem distraxit, venditionem revocari non[68] oportet: sed adversus eum, cum quo tibi idem prædium commune esse cœpit, 69 communi dividundo judicio consiste: & 70 ea actione aut

---

66 §. 20. *Inst. de act.* §. 5. *Inst. de offic. jud.* 10. *ff.* 3. & 2. *C. Theod.* 25. & 12. *Eclog.* 2. *Oldendorp. class.* 4. *act.* 22.

67 Socius solam portionem alienat. *ut hic.* & obligat. *l.* 3. *in fin. ff. qui potior.* 68 Quid si convenerit, rem communem vel nondum vel nunquam dividi? vid. *l.* 14. §. 2. §. 3. *ff. eod. l.* 16. *in fin. ff. pro socio.* 69 In quemcunque socium inciderimus, communi dividundo possumus experiri. *l.* 3. §. *eod.* 70 Si res dividi nequeunt, uni κατ' ὑπερθεσμισμὸν, per licitationem adjudicantur: sin alter litigantium ob inopiam licitatione vincere (id Græcis ὑπερθεσμίζειν, 3. *Harm.* 3. §. 108. *& deinceps.*) nequeat, extraneus admittitur, qui licitationem faciat, *l.* 3. §. *eod. Synops. Basil. tit.* 12. *cap.* 342. 3. *Harm.* 10. §. 14.

Source : BIU Cujas

aut [1] universum prædium, si licitatione [2] viceris, exsoluta socio parte pretii obtinebis: aut pretii portionem, si meliorem alius conditionem obtulerit, consequêris: Quod si divisio prædii sine cujusquam injuria commode fieri potuerit, portionem suis finibus tibi adjudicatam possidebis. Hoc videlicet custodiendo, ut post [3] litis contestationem nemo [4] nec partem suam, cæteris ejusdem rei dominis non consentientibus, alienare [5] possit. P. P. Kal. Mart. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

1 Si res communis dividi non potest, distrahenda est, ejusque pretium inter socios pro rata portionum dividendum est. Si vero res potest dividi, partem suam quisque possidebit.

2 Vincit in licitatione qui plus offert.

3 *L. ult. ff. de alienat. judic. mutandi.* nisi ex causa necessaria. *l.* 13. *l.* 14. *ff. famil.*

4 Duæ negationes non semper affirmant, sed negant magis, *ut hic:* Interdum duo abnutiva magis negant, ut, Nemine nihil faciente. *l.* 24. *in princ. ff. de damno.* Nihil neminem habere. *Lucil.* 9. Non miseret neminis. *Cato.* Vide *Cujac.* 10. *obs.* 26.

5 Nec donare. *l.* 12. *ff. de donat.*

6 Partem communem fratris, eo ignorante non possumus obligare. *l. un. ff. si comm. res pign. oblig. l.* 3. *in fin. ff. qui potior.*

7 Adversus fratris successores datur communi dividundo actio.

8 In arbitrio judicis est, vel ipsi venditoris fratri, vel emptori rem totam adjudicare. Is tamen cui res adjudicatur, pretium partis socio præstat.

9 Arbiter communi dividundo pretium rei adjudicatæ statuere potest. *l.* 10. *in fin. ff. eod.*

10 Judex delegatus ad res communes dividendas, de rebus aliis, *ut hic:* & personis non cognoscit. adde *l.* 31. *in fin. ff. de usu & usufruct.*

11 *L.* 1. *l.* 2. *ff. eod.*

12 Quot socii, tot libellis opus est.

13 Vid. quæ scripsi ad *l.* 1. *ff. eod.* & huc refer quæ ex Græcis adscripsi.

De eo, qui rem communem pignoraverit.

II. Imp. ALEXANDER A. Avito militi.

SI probatum fuerit Præsidi provinciæ, fratrem tuum vineas communes pignori dedisse, cum partem tuam, quam in vineis habes, creditori obligare [6] non potuerit: Præses provinciæ restitui tibi eam jubebit cum fructibus, quos creditor ex parte tua perceperit. Idem Præses provinciæ de divisione vinearum inter te [7], & creditorem fratris tui cognoscet, & jubebit eum [8] accepta pecunia, quanti [9] statuerit partem fratris tui valere, eam partem, quam de fratre tuo accepit, tibi restituere: aut æstimata tua parte, ad creditorem fratris tui data pecunia, quanti eam æstimaverit, transferre. P. P. II. Id. Septemb. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

6 Pactum semper affirmant, sed negant magis, *ut hic:* Interdum duo abnutiva magis negant, ut, Nemine nihil faciente. *l.* 24. *in princ. ff. de damno.* Nihil neminem habere. *Lucil.* 9. Non miseret neminis. *Cato.* Vide *Cujac.* 10. *obs.* 26.

7 Adversus fratris successores datur communi dividundo actio.

8 In arbitrio judicis est, vel ipsi venditoris fratri, vel emptori rem totam adjudicare. Is tamen cui res adjudicatur, pretium partis socio præstat.

9 Arbiter communi dividundo pretium rei adjudicatæ statuere potest. *l.* 10. *in fin. ff. eod.*

10 Judex delegatus ad res communes dividendas, de rebus aliis, *ut hic:* & personis non cognoscit. adde *l.* 31. *in fin. ff. de usu & usufruct.*

11 *L.* 1. *l.* 2. *ff. eod.*

12 Quot socii, tot libellis opus est.

13 Vid. quæ scripsi ad *l.* 1. *ff. eod.* & huc refer quæ ex Græcis adscripsi.

De his, quæ communia manent, ut aliena sunt. I. De rebus quæ commode dividi non possunt.

III. Idem A. Verecundiano.

AD officium arbitri, qui inter te & fratrem tuum [pro] dividendis bonis datus fuerit, ea sola pertinent, quæ manent [10] communia tibi & illi. Nam ea, quorum partem is vendidit, cum [11] emptoribus tibi communia sunt, & adversus singulos [12] arbitrum petere debes, si ab illorum quoque societate discedi placeat. †. Cum [13] autem regionibus [14] dividi [commode] aliquis ager inter socios non potest, vel ex pluribus singuli: æstimatione [15] justa facta, unicuique sociorum adjudicantur, compensatione pretii invicem facta, eoque cui res majoris pretii obvenit cæteris condemnato: ad licitationem nonnumquam etiam [16] extraneo [17] emptore admisso, maxime si se non sufficere ad justa pretia alter ex sociis sua pecunia vincere vilius [18] licitantem profiteatur. P. P. V. Non. Maji, JULIANO, & CRISPINO CONSS. 225.

14 *L.* 7. §. 10. *ff. eod. l.* 1. *ff. finium. l.* 8. *ff. de rei vind. l.* 6. *ff. quemadm. serv. l.* 13. §. 17. *ff. de act. empt. l.* 64. §. 4. *ff. de evict. l.* 31. *ff. de usufr. leg. l.* 29. *ff. de adquir. rer. dom. §. ult. Inst. de off. jud.*

15 Æstimationis præstatio vicem rei sustinet, remque repræsentat.

16 *L.* 1. *ff. eod.*

17 Minus enim favendum extraneo, quam propinquo: facit *l.* 19. *in pr. ff. de testam. tut.*

18 *L.* 22. §. 1. *l.* 55. *ff. famil.*

De re empta ex pecunia communi.

IV. Iidem AA. & CC. ad Maximianum.

SI patruus tuus ex [39] communibus [40] bonis res comparavit, sibi [41] negotium gerens, non [42] omnium bonorum socius constitutus, pro competentium portionum modo indemnitati tuæ consuli oportet: & ideo rem emptam communicare [43] eum contra juris formam postulas. P. P. XVI. Kal. Novemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

39 Vid. *ff. si quis alteri vel sibi.* Molin. *de usur. q.* 83. *n.* 628.

40 *L.* 3. *ff. si quis alteri vel sibi.*

41 Id est, suo nomine, non communi: extra causam societatis & communionis. vid. *Ferrar. in forma libelli in causa venditionis* 37. *in verbo Vendidit.* 3. *in fin.*

42 Socius omnium bonorum quod acquirit, communicare cogitur. vid. quæ notavi ad *l.* 81. *ff. pro socio.*

43 Imo communicat. *l.* 74. *ff. pro socio.*

De instrumentis communibus.

V. Iidem AA. & CC. Frontino &, Gafirioni.

DE instrumentis, quæ communia fratrem vestrum tenere proponitis, Rector provinciæ aditus, apud [44] quem hæc collocari debeant, existimabit. P. P. VI. Idibus Feb. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

44 Apud quem instrumenta esse oporteat, vid. quæ scripsi *ad l.* 5. *ff. famil.*

De conditione jurijurandi.

VI. Iidem AA. & CC. Thesidianæ, & allis.

SI cum patruo vestro hac conditione divisionem fecistis, ut *se nullum dolum malum adhibuisse* juraret [45], nec fidem placitis exhibuit: quominus res indivisas requiratis, eorum placitum, quæ in divisionem venerunt, nihil vobis nocere potest. Dat. V. Kal. April. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

45 Perjurus & fraudator divisione, quantumvis juramento confirmata, non juvantur. Ideoque ad res nondum cum eo divisas, agi poterit.

De evictione.

VII. Iidem AA. & CC. Severiano & Flaviano.

SI fratres vestri proindiviso commune prædium citra [46] vestram voluntatem obligaverunt; & hoc ad vos secundum pactum divisionis, nulla pignoris facta mentione, pervenit: evictis partibus, quæ ante divisionem sociorum fuerunt, in quibus obligatio tantum consistit, ex stipulatu, si intercessit: alioquin, quanti interest, præscriptis verbis contra fratres agere potestis: nam si fundi, scientes obligationem, dominium suscepistis: tantum evictionis [47] promissionem solennitate verborum, vel [48] pacto promissam probantes, eos conveniendi facultatem habebitis. Dat. II. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

46 Vid. *l. un. ff. si commun. res pign. l.* 32. *ff. qui potior.*

47 *L.* 27. *ff. de evict.*

48 Pacta non fiunt solennibus verbis.

De possessione relicta, vel translata.

VIII. Iidem AA. & CC. Nicomacho & aliis.

SI inter vos majores annis viginti quinque rerum communium divisio, relicta [49], vel translata possessione, finem accepit, instaurari mutuo bona fide terminata consensu minime possunt. Dat. Non. Decemb. CC. CONSS. 294.

49 Vid. *l.* 15. *ff. famil. l.* 45. *ff. de pact.* καταλειφθέισης ἢ μετενεχθέισης τῆς νομῆς, *Syn.* 12. *tit.* 3. *cap.* 8. 3. *Harm.* 10. §. 15. ubi interpretes vertunt, omissa aut translata: & relicta vel delata possessione.

Si corpora maneant communia, vel non.

IX. Iidem AA. & CC. Demetriano.

FAmiliæ erciscundæ, vel communi dividundo judicio ita [50] demum, si corpora maneant communia, agi potest. Dat. VI. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

50 Ubi non est communio, ibi nec cadit divisio. *in fin. l.* 1. *ff. comm. divid.*

Si in testamento omnia esse divisa scriptum sit.

X. Iidem AA. & CC. Gallicano.

SCriptura testamenti [51], qua [52] specialiter omnia divisa continentur; quominus res, quarum [53] testator non fecit mentionem, heredes inquirere possint, nihil impedit. Sine die & consule.

51 Scriptura testamenti non probat adversus tertium. vid. quæ notavi ad *l.* 5. *ff. fam. ad l.* 1. *ff. arbit. tut.* Nihil officit veritati, quod defunctus modum patrimonii sui declaravit. vid. *Nov.* 48. *de eo, qui moriens juravit quantum haberet in bonis.*

52 Id est, quæ continet omnia divisa esse: hoc sensu, scriptura testamenti, quæ continet quod omnia divisa sint, nihil impedit quominus non divisarum in testamento rerum divisio fiat. *Syn. Basil.* 11. *tit.* 1. *ex lib.* 12. *tit.* 3. *cap.* 10.

De familiis non separandis.

XI. Imp. CONSTANTINUS A. Cærulo Rationali trium provinciarum.

POssessionum [54] divisiones ita fieri oportet, ut integra apud successorem unumquemque servorum, vel colonorum adscriptitiæ conditionis, seu inquilinorum proximorum agnatio, vel adfinitas permaneat. Quis enim ferat liberos [55] à parentibus, à fratribus sorores, à viris conjuges segregari? [Igitur] si qui [sic sociata] in jus diversum mancipia [vel colonos] distraxerint, in unum eadem redigere cogantur. Dat. III. Kalend. Maji, PROCULO [56] & PAULINO CONSS. 334.

53 Id est, quas non divisit unus ex sociis communia judex æstimare debet. *Synops. Basil.* 12. *tit.* 3. *cap.* 5.

54 *Lex un. C. Theod. comm. divid.*

De dote, & donatione propter nuptias.

XII. Imp. JUSTINIANUS A. ad Senatum.

ILlud æquitatis fovere rationibus, bene nobis apparuit: Si quis etenim pro filio suo ante nuptias donationem conscripserit, vel dederit, vel pro filia sua dotem, & hoc quod dedit, iterum ad eum revertatur, vel stipulatione [57], vel lege [58] hoc faciente: vel [& si] alio dotem, vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor [59], vel forte legis hoc induxerit: ille autem testamento condito, vel filios suos, vel extraneos scripserit heredes, & nihil de hujusmodi rebus, quæ ad eum reversæ sunt, vel pervenerunt, disposuerit, inveniantur autem alii liberi ejus res à paterna substantia lucrati, vel per ante nuptias donationem, vel dotes, vel militiæ causa, quas (utpote testamento [60] existente) non coguntur conferre: tunc filius vel filia easdem res, quæ ad patrem reversæ sunt, vel pervenerunt, habeant præcipuas, ad simile tamen lucrum computandas, ut in præsenti casu tantum [61] habeat ipse vel ipsa, quantum ejus fratres à patre sunt consecuti, secundum eos modos, quos supra diximus, & quos conferre propter testamentum non coarctantur. Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum à patre collatum est, neque ipsos sibi præcipue hanc partem vendicare, sed quasi paternæ facta substantiæ [62] sit, inter omnes secundum institutionis tenorem dividi: Et hæc quidem, si inter fratres patris elogium compositum sit. †. Sin autem extranei [63] sint scripti heredes, & nihil in testamento suo, neque in hac parte testator dixerit: tunc omnimodo præcipuum habeat filius, quod ad patrem revertitur, vel pervenit. Si tamen minus in fratres collatum est, amplius autem ex hujusmodi causa ad patrem pervenit: illo, quod ad similem

55 Vid. quæ notavi ad *l.* 41. §. 1. §. 2. *ff. de legat.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pignor.* Matrem & fratres in amore pares esse hinc nonnulli colligere possent: sed ordo litteræ demonstrat, matrem in amore primam esse: ac proinde pupillos apud matrem suam potius quam apud eorum fratres adultos agendos esse hinc colligit Menochius 2. *de arbitrariis, casu* 168. *num.* 8.

56 Publio Optato.

57 Id evenit quoties pater filiam emancipatam elocat.

58 Id accidit, quando filia est in potestate, qua de re dicam plenius ad *l.* 4. *ff. soluto.*

59 Vid. *l.* 34. *de reg. jur.*

60 Hoc hodie mutatum. *Nov.* 18. *cap.* 6.

61 Partem dotis à te acceptæ, & ad patrem reversæ nobiscum divide. *Aëlio: Exceptio:* Parens nobis eas præcipuas testamento dedit. vel sic, Nulla nobis neque dos data, neque donatio propter nuptias à patre facta. *Replicatio:* Quid hic statui oportet? Dos, de qua hic agitur, hisce casibus inter liberos æqualiter dividenda. *vers. Sin autem. ibi, Dividi. ff. eod.* Quid si casus superiores deficiunt? Vidua dotem percipiet, *ut hic.* Quid si major vel forte minor sit fratrum cohæredum dote, vel donatione propter nuptias? si minor, ferat id patienter. *vers. Illo proculdubio. ibi, Quod si minus. ff. eod.* Si major, quanta dos est, aut donatio propter nuptias cohæredum, tantam quantitatem ex ipsa dote, de qua hic agitur, percipiet. Superfluum vero æqualiter inter eam ejusque coheredes dividetur, pro modo institutionum. *vers. Si tamen minus. ibi, Amplius autem, &c. ff. eod.*

62 Dos profectitia ad patrem reversa paternæ fit substantiæ (die idem in dote profectitia revertente ad matrem, ad avum, abavum, proavum paternum vel maternum. *in fin. ff. eod.*) ideoque dos hujusmodi, vel ab intestato, vel testamento æqualiter liberis institutis, inter eos dividitur.

63 Extraneus heres institutus, agere volens judicio familiæ erciscundæ adversus filiam testatoris coheredem, dotem ad defunctum reversam dividi petit: estne audiendus? non est, cum ea sit filiæ defuncti.

Source : BIU Cujas

1 Ei scil. quam habent reliqui coheredes.

2 Puto legendum, *gota*: idque hypothesis a me superius allata evidenter innuit.

lem [1] quantitatem concurrit, excepto, cætera quasi paternæ substantiæ facta secundum modum institutionum dividantur. Illo proculdubio observando, quod si minus sit id, quod pater ex hujusmodi causa habuit, ea quantitate, quæ in fratres collata est; tota [2] hujusmodi portio ad eas personas perveniat, quarum occasione res ad patrem revertitur. Ea igitur, quæ in paterna persona diximus, obtinere volumus etiam in avo, & proavo paterno vel materno, & in matre & in avia, & proavia paterna vel materna. Dat. II. Kal. Aug. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XXXIX.

FINIUM [3] REGUNDORUM. [4]

De venditione.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Nicephoro.

REGIONEM certam fundi [5], propriis finibus ejus mutatis [6], dominus ejus distrahere ac residuum retinere non prohibetur. Nec amplius emptor, quam quod ratione [7] secundum venditionis fidem ad se pervenit, vindicare potest prætextu terminorum temporis antecedentis [8] venditionem. Dat. Id. Decemb. *Nicomediæ*, AA. CONSS. 293.

De successionum varietate, & vicinorum novo consensu.

II. Iidem AA. & CC. Tatiano.

SUCCESSIONUM [9] varietas, & vicinorum novi [10] consensus, additis vel detractis agris alterutro, determinationis veteris monumenta sæpe [11] permutant. Dat. IX. Kal. Jan. *Nicomediæ*, AA. CONSS. 293.

De proprietate & possessione. De agrimensore adhibendo.

III. Imp. CONSTANTIN. A. ad Tertullianum [12] V. P. Comitem diœceseos Asianæ.

SI [13] quis super sui juris locis prior [de finibus] detulerit querimoniam, quæ proprietatis [14] controversiæ cohæret: prius [15] possessionis [16] quæstio finiatur, & tunc [17] agrimensor ire præcipiatur ad loca [18]; ut patefacta veritate hujusmodi litigium terminetur. Quod si altera pars, ne hujusmodi quæstio terminetur, se subtraxerit, nihilominus agrimensor [19] in ipsis locis jussione Rectoris provinciæ una cum observante [20] parte hoc ipsum faciens [21] perveniet. Dat. XVI. Kal. Mart. *Veronæ*, GALLICANO, & SYMMACHO CONSS. 330.

De eo, qui judicio pendente occupat de alieno.

IV. Idem A. ad Bassum Præfectum urbi.

SI [22] constiterit eum, qui finalem detulerit quæstionem, priusquam aliquid sententia determinetur, rem sibi alienam usurpare voluisse: non solum id quod male peretat, amittat [23], sed (quo magis unusquisque contentus suo rem non expetat [24] juris alieni) qui irreptor agrorum fuerit in lite superatus, tantum [25] agri modum, quantum adimere tentavit, amittat. Lecta apud acta. XIII. Kal. Jul. GALLICANO & SYMMACHO CONSS. 330.

De quinque pedum præscriptione.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Neotherio P. P.

QUINQUE [26] pedum præscriptione [27] submota, finalis jurgii, vel [28] locorum [29] libera [30] peragatur intentio. P. P. VII. Kal. Jul. Aug. ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

De temporis præscriptione.

VI. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

CUNCTIS molitionibus [31] & machinationibus amputatis, decernimus, in finali quæstione non longi temporis, sed triginta [32] tantummodo annorum præscriptionem locum habere. Dat. II. Non. Nov. ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

3 §. 20. *Inst. de act.* §. 6. *Inst. de off. jud.* X. *D.* I. 2. *C. Th.* 26. *Paul.* 1. *sent.* 16. adde 8. *Eclog.* 9. 1. *Harmen.* 3. c. περὶ ὁρων. *Oldend. classf.* 4. *act.* 14.

4 Dicitur etiam viæ ercisfundæ ab Apulejo.

5 Fundi proprii. *Cujac.* 13. *obs.* 33.

6 Arbitrio venditoris & possessoris fines possunt permutari. *l.* 2. §. *cod. l.* 11. 12. *ff. eod.* 8. *Eclog.* 9. c. 14. *l.* 24. §. 2. *ff. de leg.* 1. *leg.* 86. *in fin. ff. de leg.* 2. facit *l. ult. §. in fin. de temporib. & reparat. l.* 43. *ff. de pact. l.* 23. 27. *ff. de regulis.*

7 Traditione. *Cujac. ibi. arg. l.* 3. §. 2. *ff. de act. empt.*

8 Statur antiquis terminis, nisi novi probentur: probantur autem, si alii in venditione designati fuerint.

9 *L.* 11. *ff. eod. Harm. d. loco.*

10 Novus consensus novos fines potest inducere. *l.* 12. *in fin. ff. eod.*

11 Mutatio finium, seu terminorum non præsumitur. vide *Alciat.* 2. *præsumpt.* 3. *Menoch.* 6. *præsumpt.* 43. & *l.* 11. *in fin. ff. finium regund.*

12 Hæc integra constitutio Julii Frontini libris de limitibus agrorum reperitur inserta: hic tamen nonnihil à Justiniano interpolata est.

13 Si quis super invasis sui juris locis, &c. *l.* 1. *C. Theod. eod.* Goth. Explicationem hujus legis vid. apud Joann. Zanger. *de except. cap.* 1. *num.* 30. ANS. 14 In causa finali de proprietate contenditur. *Apul. 6. Metam.* 1. *l.* 1. §. *de appell.* 15 Nunquam de proprietate quæstio est, aut finibus quin etiam de possessione queratur. *l.* 13. §. *de rei vind.* Causa finium vindicationi cohæret. Cujac. notat 2. *obs.* 21. tres arbitros sumi solitos in hac quæstione ex legibus 12. tabularum.

16 Hoc innuit, Ad agrimensorum disciplinam non pertinere quæstionem possessionis, sed finium. vide *Cujac.* 10. *obs.* 2. *Plaut. prolog. Panuli*: Ejus nunc regiones, limites, confinia determinabo. Si rei ego sum factus finitor. Astronomia & musica discuntur ad scientiam solam. Agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscindatur. judex est artis suæ: Forum ipsius, agri deserti sunt. More vastissimi fluminis, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. *Cassiod.* 3. *Variar.* 52. 17 *L.* 8. *in fin. ff. cod. Cujac.* 19. *obs.* 16. 18 Solus, una parte latitante. μονομερῶς. *l.* 13. §. 3. §. *de judic.* 19 Pars observans hic, est pars præsens seu is litigator qui præsens est, cujus adversarius est absens. 20 Plenior exstat *in d. l.* 1. *C. Th. eod.* 21 *L.* 1. *C. Th. eod.* vide *l.* 5. §. *unde vi.* 22 *L.* 12. 13. *ff. de his quæ met. caus.* ANS. 23 *L.* 8. *ff. eod.*

24 Tantum spatii. *Interpres d. l.* 1. 58. *Ecl.* 9. c. 18. 6. *Harmenop. c.* 7. περὶ τῶν ὅρων μεταθέντων.

25 Hic interpolata lex *C. Th. eod.* Quænam esset hæc quinque pedum præscriptio, Petrus Baylardus (qui sanum cujusque legis intellectum ætate sua jactitabat) hic dixit, Nescio. *Accurs. hic.* Male Isidor. c. 25. putat non permissum fuisse apud veteres litigium, quinque, propter rei vilitatem. Nam & rerum modicarum fuit apud veteres quæstio. §. 16. *Inst. de rerum divis.* Crinitus 25. *de honesta disciplina.* 4. putat sumptum hoc fuisse Solonis ex legibus. Movetur *l.* 13. *ff. eod.* & Plutarchi loco *in Solone.* ubi tamen quidam legunt δύο, non πέντε. *Cic.* 1. *de legibus.* hujus præscriptionis ita meminit: Usucapionem duodecim tabulæ intra quinque pedes esse noluerunt. sed is quoque locus indiget interprete. Sciendum est ergo legibus duodecim tabularum cautum fuisse, *ut inter vicinorum prædia constitutis finibus, quinque pedum* (qui fines finium dici potuerunt) *spatium relinqueretur, ut eo spatio ire, agere uterque dominus posset.* (Hinc *Varro* 4. *de lingua.* Fines agrorum termini, quod hæ partes propter limitare iter maxime teruntur) *id spatium usucapi lex vetat.* Servitus itineris, hoc est, iter ad culturam usucapi potest: Iter limitaneum seu limitare, ut Varro ait, non potest. Lex Manilia, *de qua dixi ad leges* 12. *tabb.* deinde lata est, qua cautum fuit, quoties de his quinque pedibus controversia moveretur, agrimensor eligeretur, qui fines eos regeret. Ultra quinque pedes, lis non erat finalis, sed proprietatis: ideoque non agrimensor, sed prætor adeundus erat. Idem ostendit Aggenus Urbicus, & Junius Nyphius: reliqua vide apud Alciatum *lib. de quinque pedum præscript.* Goth. Hæc lex non pertinet ad speciem. *l. ult. ff. h. t.* Leonin. *emendat. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 13. Charond. *verisimil. lib.* 3. *cap.* 16. Alciat. *hic.* ANS. 26 Quinque vel sex pedum latitudo lege Manilia præscribitur. Intra latitudinem eam non erat usucapio, neque præscriptio, id est, diuturna adquisitio. vid. quæ scripsi ad *l. ult. ff. de termino moto.* 27 Alia est quæstio de fine: alia de loco. Prior est de fine intra quinque pedes: Posterior, ultra: cum de loco in confinio vel in medio agri, quam ad partem pertinear, quæritur. Finis usucapi non potest, locus potest. Utraque controversia est de latitudine. *l. ult. ff. de pignoratitia.* Est & alia quæstio de modo: *de qua* vide *Cujac.* 10. *obs.* 2. 28 *L.* 14. *ff. eod.* 29 Quænam servitus olim in hac præscriptione fuit, quæ hodie libertas? non observatur longi temporis præscriptio, cujus fit mentio in *l. ult. C. Th. eod.* Sed hac sola præscriptione actor hodie repellitur, *Si veteribus finem cum signis limes inclusus congruum erudita arte præsiterit. d. l. ult.* vel ut in Concilio Spalensi II. Si *veteribus signis limes præfixus monstraverit reo jus esse retentionis.* vide *Cujac. hic.* 30 Reliqua hujusce legis vide *apud Aggenum.* 31 *Al.* motionibus. *l.* 5. *C. Th. eod.* 32 Finalis quæstio triginta tantum annis præscribitur. 58. *Ecl.* 9. c. 20. & 1. *Harm.* 3. c. περὶ ὅρων.

TIT. XL.

DE [33] CONSORTIBUS [34] EJUSDEM LITIS.

1. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

EXPLOSIS [35] atque rejectis præscriptionibus quas litigatores sub [36] obtentu consortium, studio protrahendæ disceptationis, excogitare consueverunt: sive unius fori omnes sint, sive in diversis provinciis, versentur, nec adjuncta præsentia consortis, vel consortium, agendi, vel respondendi jurgantibus licentia pro [37] parte pandatur. Dat. III. Non. Septemb. MAMERTINO, & NEVITA CONSS. 362.

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. Salustio P. P.

COMMUNE [38] negotium post litem legitime ordinatam etiam quibusdam absentibus [in solidum] agi sine [39] mandato potest, si præsentes *rem* [40] *ratam dominum habiturum* cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, *judicatum solvi* satisdatione firmaverint. P. P. VI. Id. Decemb. *Divo* JOVIANO [A.] & VARRONIANO CONSS. 364.

33 Περὶ κοινωνίας τῆς αὐτῆς δίκης. *Bas.*

34 Consortes ejusdem litis sunt, socii inter quos communis est res, & de qua litem simul omnes contestantur, vel unus eorum tantum. 35 *L. un. C. Th. de dominio rei quæ poscitur.*

36 Habens consortem ratione partis suæ potest agere & conveniri. Olim, si egisset, hanc exceptionem audiebat, *Quod ageret non adjuncta persona consortis.* Si conveniebatur, hac exceptione tueri se poterat, *Quod haberet consortes.* Sidonius 4. *epist.* Nec est cur dicere incipias, habeo consortes, necdum celebrata divisio est: quod creditoribus malis dicitur bene. vide *Cujac. hic.*

37 *L.* 4. *in fin. l.* 85. §. 1. *ff. de verb. obl.*

38 *L.* 2. *C. Th. de cognitoribus ac procuratorib.* 2. *tit.* 12.

39 Communi nomine sine mandato agere (oblata cautione de rato. *l.* 1. §. *de procurat.*) & conveniri oblata cautione judicatum solvi, possumus. *l.* 2. *C. Th. de cognitorib. lib.* 2.

40 *D. l.* 1.

TIT. XLI.

DE [41] NOXALIBUS ACTIONIBUS.

De furto.

1. Imp. ALEXAND. A. Marcello.

SI extat corpus nummorum, quos ablatos ex patris tui hereditate, ab eo quem liberum esse constiterit, allegas: vindicare eos, vel ad exhibendum agere non prohiberis: Nam quamvis alias *noxa* [42] *caput sequatur*, & manumissus furti actione teneatur, quæ in heredem non competit: cum tamen servus [43] à domino aliquid aufert, quamvis furtum committat, furti tamen actio non est nata: neque adversus ipsum, si [44] postea manumissus est, locum habet, nisi furtivas res, & post manumissionem contrectet. P. P. XIII. Kal. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De arboribus furtim cæsis, & de ignorantia, & prohibitione domini.

II. Imp. GORD. A. Quintiliano & aliis.

SI servi vestri, nescientibus vobis, vel etiam prohibentibus, furtim arbores cæciderunt, quibus etiam propria pœna juxta legem saltui datam fuerat præstituta: frustra veremini, ne ex persona eorum ultra [45] noxæ deditionem sitis obstricti: cum ex delictis servorum domini ignorantes vel prohibentes, si noxali actione conveniantur, ita condemnari debeant ut aut noxæ dedere, aut condemnationem [46] sufferre habeant in sua potestate. P. P. III. Non. Junii, GORDIANO & AVIOLA CONSS. 240.

De plagio.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychio.

SIVE servum plagii paras accusare solenniter, Præsidem provinciæ adire non prohiberis: sive dominum ejus sollicitati servi noxali judicio, sive furti malueris convenire, suam tibi notionem Præses [provinciæ] commodabit: non ignorans, quod si dominum elegeris, & [47] eo non consentiente, quod intendis, commissum probaveris, vel noxæ dedendæ, vel damni sarciendi, ac pœnæ præstandæ habeat facultatem. P. P. V. Non. Octob. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De rapina. De scientia, vel ignorantia domini. De judicio publico.

IV. Idem AA. & CC. Sosio.

SI servus ignorante domino, vel sciente & prohibere nequeunte [48], res tuas vi rapuerit, dominum ejus apud Præsidem provinciæ, si necdum utilis annus excessit, quadrupli: quod si hoc effluxit tempus, simplici [49] noxali judicio convenire potes: Qui, si noxæ maluerit servum dedere: nihilominus cum ipso, quantum ad eum pervenit, experiri non prohiberis. †. Nam si eo consicio, & prohibere valente: detracta noxæ deditione conventus, ad [50] summam condemnationis solvendam omnino compellendus est. †. Sane, si criminis publici [51] accusationem propter uxorem tuam à servo raptam, intendendam putaveris: non [52] contra dominum, sed contra eum servum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. P. P. XVIII. Kal. Septemb. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De furto, & ope consilioque domini.

V. Iidem AA. & CC. Menophilo.

SI tibi per furtum nec manifestum ancillam servus ope [53] consilioque domini cum aliis rebus subtraxerit, eum inter servum & liberum civile judicium consistere non possit, eum ob hoc delictum dupli pœnali actione, & de rebus propriis vindicatione, vel [54] condictione convenire potes. S. V. Kalend. April. CC. CONSS. 294.

41 IV. *Instit.* VIII. & IX. *D.* IV. & 18. *Eclog.* 8. *ex lib.* 60. *tit.* 5.

42 §. 5. *Inst. eod. dixi ad l.* 1. *in fin. ff. de privat. delict.*

43 §. 6. *Inst. eod. vid. l.* 16. *ff. de furt.*

44 Dixi ad *l.* 1. §. 1. *ff. si quis tertiam. lib.*

45 §. 2. *in fin. Inst. eod.* vid. *l.* 2. *ff. eod. l.* 7. §. 1. *ff. de damno, l.* 1. §. 15. *ff. de vi & vi.*

46 *L.* 17. §. 18. *ff. de ædilitio.*

47 Et non eo consentiente. Cujac. hunc ita locum restituit ex Græcis. 5. *obs. ult.* & recte. Gravior est enim in consentiente, quam in ignorante actio.

48 Adde *l.* 2. *ff. eod.* adde *l.* 45. *ff. ad l. Aquil.*

49 Id est, in simplum, hoc est, ut servus noxæ dedatur, & dominus ejus in id teneatur quod ad eum pervenit: ita Græci. *Synops. Basil. eod.* c. 42.

50 In id quod interest, seu in quadruplum. *Synopsis d. loco.*

51 Raptus crimen publicum. vid. §. 8. *Inst. de publicis judiciis.*

52 Ex servi delicto dominus non obligatur.

53 Vid. *l.* 50. §. 1. *ff. de furtis, l.* 53. *in fin. ff. de verb. sign.* vid. *Cujac.* 6. *obs.* 2. *ubi tractat de variis furum generib.*

54 Vide *l.* 7. *ff. de cond. furt.*

TIT. XLII.

AD EXHIBENDUM. [55]

De vindicaturo ancillam.

I. Imp. ALEXANDER A. Crescenti militi.

SI dominium [56] ancillæ, de qua agis, ad matrem tuam pertinuit, nec jure à patre tuo venundata est, ejusque proprietatem tibi vindicare paratus es: Præses provinciæ exhiberi eam jubebit, ut apud judicem [57] de rei veritate quæratur. P. P. Kal. Maji, ALEXANDRO A. CONS. 223.

De servo reo criminis.

II. Idem A. Syro.

SI criminis [58] alicujus reus servus postulatur, per ad exhibendum actionem produci à domino, non celari debet. P. P. XI. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De exceptione rei judicatæ.

III. Idem A. Felicissimæ.

NEQUE ad exhibendum actio, neque proprietatis vindicatio, si nunc competit, propterea perempta est, quod [59] aliquando adversus te ad exhibendum actione aliter pronunciatum est: quia commutatione litis alia res esse incipit. P. P. Kalend. Septemb. MAXIMO II. & ÆLIANO [60] CONSS. 224.

De instrumentis, & de in litem jurando.

IV. Idem A. Flacillæ.

NON ignorabit judex, si instrumenta [61] tui juris, quæ penes diversam partem fuisse probaveris, ab eisdem non exhibeantur, jurisjurandi [62] in litem facultatem deferri tibi oportere. P. P. III. Kal. Mart. AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De possessore, & eo qui dolo desiit possidere.

V. Imp. GORD. A. Sabiniano militi.

AD exhibendum actione non [63] tantum eum, qui possidet, sed etiam eum teneri, qui [64] dolo fecit, quominus exhiberet,

55 §. 3. *Inst. de off. jud.* & X. *D.* 4. περὶ ἐξαγωγίου ἤτοι ἐπιδείξεως πραγμάτων. 15. *Ecl.* 4. *Oldendorp. classf.* 3. *act.* 1. Quid sit exhibere, vid. *l.* 2. *ff. eod. l.* 3. §. 8. *ff. de bon. lib. exhib. l.* 22. *l.* 246. *ff. de verb. sign.*

56 Ad exhibendum actio vindicationis præparatoria. vid. *leg.* 1. *l.* 3. §. 3. *ff. eod. l.* 3. §. 1. *ff. de liberis exhibend. leg.* 1. *ff. de privat. delict.* Datur vindicaturo, interdicturo utrubi, optaturo & noxali judicio acturo. vide *Cujac.* 9. *obs.* 7.

57 Militarem.

58 Ratione criminis persona exhibenda. adde *leg. ult. ff. eod.*

59 Liberatus, quia non possidebat, non liberatur, si de novo possidet. *l.* 12. §. 1. *ff. eod.*

60 Paterno.

61 Vid. *l.* 6. *ff. eod.*

62 Ob rem non exhibitam juratur in litem. *l. pen. ff. de in lit. jurand. l.* 21. §. *de rei vind.* 7. *Synops.* 18. *ex lib.* 15. *tit.* 4. c. 24.

63 Ad exhibendum actio datur adversus possidentem, & eum qui dolo desiit possidere. *Synopsis d. loco.*

64 *L.* 7. *ff. eod. l.* 9. *in pr. & §.* 2. *ff. eod.*

Source : BIU Cujas

ret, merito tibi à non contemnendæ auctoritatis Jurisconsulto Modestino [1] responsum est. P. P. II. Id. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

1 Modestinus non contemnendæ auctoritatis Jurisconsultus sub Gordiano.

De instrumentis.

VI. Imp. PHILIPPUS [2] A. Palemonidi.

INstrumenta [3] ad jus tuum pertinentia, partem diversam invasisse adseverans, si quidem crimen [4] intendis, solennibus accusationibus [5] impletis, fidem adseverationi tuæ facito: sin vero ad exhibendum intendis, judiciorum more experire. P. P. II. Id. Mart. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

2 An Gordianus?
3 *L.* 4. §. *eod. l.* 3. §. 14. *ff. eod. l.* 52. *in princ. ff. de act. empt. ff. de tab. exhib.*
4 Invasor instrumentorum criminaliter accusari potest, & civiliter ad exhibendum cogi.
5 Accusationis. *Cujac.* 13. *obs.* 35.

De culpa, & dolo, & re deteriorata.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Vitalianis.

EXhibitionis necessitate tenetur, qui facultatem habens, culpam, vel dolum [6], in explendo præcepto committit: ita ut si rem deteriorem [7] exhibuit, æquitas [8] exhibitionis perficiat, ut quamvis ad exhibendum agi non possit: in factum tamen actio contra eum detur. P. P. XVI. Kal. Iulii, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

6 *L.* 5. §. *eod.*
7 *L.* 9. §. 3. *ff. eod.*
8 *L.* 3. §. 14. *ff. eod.*

De commodato & deposito.

VIII. Iidem AA. & CC. Photino.

SI res tuas commodavit [9], aut deposuit is, cujus in precibus meministi, adversus tenentem ad exhibendum, vel vindicatione [10] uti potes. Quod si pactus [11] sit, ut tibi restituantur: si quidem ei, qui deposuit, successisti jure hereditario, depositi actione uti non prohiberis: si vero nec civili, nec honorario jure ad te hereditas ejus pertinet: intelligis nullam te ex ejus pacto, contra quem supplicas, actionem stricto [12] jure habere: utilis [13] autem tibi propter æquitatis rationem dabitur depositi actio. S. v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

9 Depositarius, deponenti utiliter pacisci potest. adde quæ notavi ad *l.* 53. *in fin. ff. de act. empt.*
10 *L.* 13. §. *de oblig. & act.*
11 Aliud ex æquo.
12 Utilis actio non stricto jure, sed ex æquo datur.

De chirographis & instrumentis ad debitum solutum pertinentibus.

IX. Iidem AA. & CC. Faustino.

SI ex [14] quocunque contractu apud Præsidem provinciæ jure debitum, cui oportuerat, te reddidisse probaveris: chirographa tua, ex quibus jam nihil [15] peti potest, & instrumenta ad eum contractum pertinentia, tibi naturaliter [16] liberationem consecuto exhiberi ac reddi jubebit. S. VIII. Kalend. Septemb. CC. CONSS. 294.

14 Ad exhibendum agit debitor solutis iis quæ debebat: agit, inquam, ad chirographum & instrumenta cætera quæ ad contractum pertinent. 7. *Synops. Basil.* 6. *ex lib.* 15. *tit.* 3. *c.* 28. 15 Naturaliter liberatus instrumentum potest condicere. vide *l.* 2. §. *de cond. ex lege*, *l.* 18. *ff. eod.* 16 Puta solutione. *dict. l.* 18. *leg.* 2. §. *de cond. ex lege.*

TIT. XLIII.

DE [17] ALEATORIBUS [18], ET ALEARUM LUSU.

1. Const. argumentum ex *βασιλικῶν* lib. 60. tit. 8. de aleatoribus, Jacobo Cujacio interprete.

CONSTITUTIO *prohibet ludos, exceptis quinque: definit etiam multam in aleatores, permittens Præfecto Urbi, & Præsidibus provinciarum, & Episcopis ea inquirere & prohibere, & in iis habitos contractus rescindere. Dat & actionem ex quinque concessis ludis, & repetitionem eorum, quæ ex ea causa debentur, & statuit decem librarum multam in eos, qui constitutionem violari permiserint.*

Aliud argumentum ex Nomocanone.

α'. Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Α. Ἰωάννῃ Ρ. Ρ.

ΟΤΙ ὁ ἡττηθεὶς εἰς ἡττον, ἐὰν ἀπαιτεῖται, ἢ καταβαλὼν, ἀναλαμβάνῃ μὴ ἀμφίβολον ἀπὸ τῆς νικησάσης καὶ τῆς κληρονόμων αὐτῆς διωκεῖται, καὶ τριακονταετίας. Εἰ δὲ μὴ θέλοιεν ἀναλαβεῖν ὁ θέλων, καὶ μάλιστα ὁ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ τὸν γήπεδον ἐστὶ, πωλῆσαι, ἢ ἐνδικῶς ἀπαιτεῖ, καὶ δυσπραξίας εἰς ἔργα τῆς πόλεως. Καὶ ἡ ἡνιοχικὴ ἐπὶ κτήσει ἀσφάλεια, ἀκυρός ἐστι καὶ ἀποδίδοται· εἰ δὲ καί τις ἐν ἡνιοχικῇ κτήσει κτησαμένη θερμίοις, ἢ ἑτέρᾳ ὕλῃ, ἐὰν ἀπαιτεῖται τῶν ἐπισκόπων ἄδειαν ἐχόντων τοῦτο ζητεῖν βοηθέντων αὐτοῖς τῶν ἀρχόντων καὶ πυτέρων, καὶ ἐνδίκων. Μόνον δὲ παίζειν ἔξεστι μονόβολον, καὶ κυβεύειν κόνβακι χωρὶς τῆς πόρπης, καὶ πεττευτῇ καὶ ἱππικῷ ἀνδρὶ τέχνης καὶ ἐπινοίας· καὶ οἱ μὲ σφόδρα πλούσιοι νομισμάτιον ἑνὸς ἑκάστου συνθέσιν παίζεσθαι· οἱ δὲ λοιποὶ πάνυ ἡπίου· τὸ δὲ πλέον ἀπαιτῆσαι ἐὰν ἔχῃ καὶ διδόμενον ἀποδίδοται. Περιόδοι τέτταρων οἱ ἄρχοντες δέκα λιτρῶν ποινὴν ἐπιτιμήσῃ τοῖς παραβαίνουσιν, ἢ συγχωρῆσαι παραβαίνεσθαι.

1. Imp. [19] Justinianus A. Joanni P. P.

VIctum in aleæ lusu, non posse conveniri [20]: & si solverit, habere repetitionem [21], tam ipsum, quam heredes ejus adversus victorem, & ejus heredes, idque perpetuo, & etiam post triginta annos [22]. Quod si vel ipse, vel ejus heredes repetere neglexerint: liceat cuicunque volenti, & præcipue civitatis, in qua id factum est, Primati, vel defensori [23], repetere, & in opera civitatis id expendere. Data autem super aleæ lusu cautio [24] sit irrita, & condici possit. †. Sed & si quis sub specie alearum victus sit lupinis [25], vel alia quavis materia, cesset etiam adversus eum omnis exactio. †. Data licentia Episcopis hæc inquirendi: debentibus etiam Præsidibus, & primatibus & defensoribus civitatum eos hac in re adjuvare. †. Duntaxat autem ludere liceat μονόβολον [26], liceat item ludere κεντομονόβολον [27], κωλιανὸν κόντακα, & item liceat ludere [28] χωρὶς πόρπης. id est, ludere vibratione Quintiana [29], absque spiculo, sive aculeo, aut ferro, à quodam Quintio ita nominata hac lusus specie. Liceat item ludere θεζυτῷ, id est, exerceri lucta [30]: liceat vero etiam exerceri hippice [31], id est, equorum cursu, seu hippodromo, absque dolo & circumventione. Et liceat quidem ditioribus ad singulas commissiones, seu ad singulos congressus, aut vices unum assem, seu numisma, seu solidum deponere & ludere, cæteris autem longe minori pecunia. Quod si plus lusum fuerit, neque repetitio detur, & solutum repetatur. Curent vero ista Præsides, demetuentia, popinæ, ubi plerunque alea luditur. cem librarum pœna interposita, si hanc legem contempserint, vel contemni permiserint.

17 XI. *D.* V. & 3. *Ecleg.* 2.
18 XI. *D.* 5. Legem de alea latam fuisse testatur *Cicero Philip.* 2. Aleæ nomen omnem fortunæ lusum complectitur, non tantum talorum vel tesserarum ex pyxide, id est, fritillo vel phimo, quam pyxidem appellari opinor illo versu *Juvenal.* 13. partos gladio vel pyxide nummos. vide *Cujac. hic.*
19 Interpretatio Latina.
20 Habet enim exceptionem adversus agentem. *l.* 19. *in fin. ff. de probat. l. ult.* §. 1. *ff. quar. rer. act.*
21 Olim in quadruplum, hodie in simplum. An autem famosa? Cujac. putat. *hic.* Aleatorum enim nomen infame: unde & tesserarios se appellari malebant. *Amm. Marcell.* 28. ut latrones ποιεῖς se vocari: Lenticam aleæ damnatum quasi infamem notat Cic. 2. *Philipp.* Differunt autem aleatores à tesserariis: quantum fures à latronibus.
22 Vel quinquaginta, ut est apud Eustath. libro de temporibus, *titulo* περὶ χρόνων. 5. *Anatolius* 13. *Nomocan.* 24. 29. *Cujac. c.* 32. *de diverf. temp.*
23 Olim ædili. Martialis 4. *epigram.* 85. Ædilem rogat unus aleator: & 14. *Epigr.* 1. Nec timet ædilem moto spectare fritillo. & Seneca *c.* 7. *de brevitate vitæ*, loca ædilem

24 Excipe casus infra scriptos, & *leg.* 3. §. *eod.* 25 Θερμίους. Lupini, argentum comicum in vicem pecuniæ veræ postea persolvendæ victori. 26 Id est, singulari saltu. 27 Saltu conto suffulto. 28 Alii legunt, κατ' ἄμφω, vel Catampo, vel Catabo, quod genus ludi est Festo.
29 Ab inventore sic dicta. 30 Seu colluctatione. 31 Ἱππικὴ, Troia sive Pyrrhica, curriculum equorum, cui similes sunt κυνζήκεσι, & τόρνοι ludi explicati à Nicephoro Gregora *Lib.* 10. Porro Troia sive Pyrrhica simulachrum est pugnæ equestris, quæ πτόλις & Ἱππωτὶς Dioni, idque ex Suetonii libro de lusibus puerorum Servius & Donatus scribunt in 5. Æneid. Sed transit etiam usus Pyrrhicæ in pedestris pugnæ simulachrum, adhibitis numeris & concentu musico. Marius Plotius libro de Metris, Pyrrhichius pes à Pyrrhica lusus genere nomen accepit, quia hoc sono milites usi sub armis per ludum ciunt simulachra pugnæ; ipsa tamen Pyrrhica dicta est à Pyrrho Cydoneo, qui primus Cretenses sub armis saltare ad hujus pedis sonum instituit. Alii à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltavisse dicunt: Aristoteles autem ait Achillem hujus lusus inventorem fuisse. Quibusdam placet, ab ardore, id est, à velocitate sui soni nomen accepisse hunc pedem: cognatus enim sensus ardoris, & velocitatis est; unde instant ardentes Tyrii, id est, festinantes. Et, ardet abire fuga. Hæc Plotius nondum excussus *apud Cujac.* 13. *obs.* 10. cui in eo quod scribit de Pyrrho Cydoneo, consentit Nicolaus apud Stobæum.
32 Cadit enim iste lusus magis in aleæ quam virtutis speciem, *de qua* vid. *J. eod. ibi Balsamon notat.* Est autem alea vitiosa: hinc Seneca, vel Publius mimus, Aleator quanto in arte est melior, tanto est nequior.
33 Τὰ κάγκια.
34 Solutum ludi vetiti occasione condicitur. *l. ult. J. eod.*
35 Multæ interdum solent applicari publicis operibus *l. ult. J. eod.*
36 *L. ult.* §. 1. *de epifc. aud.*
37 Facit *lex* 16. §. 8. *ff. de pœn.*
38 Alea militibus olim permissa in castris, ne torperent otio, *ut hic Acron ad Horat.* 2. *Carminum* 16. *Periculose plenum opus alea tractat.* Non impune tamen milites etiam in ludo arma amittunt. *arg. l.* 3. §. 13. *ff. de re milit.* vid. *Forcatul.* 20. *Cupid. num.* 7. Erat & permissa Decembre mense & Saturnalibus. 14. *Mart. & ibi interpretes.*
39 *Juven. Sat.* 1. neque enim loculis comitantibus itur. Ad casum tabulæ, posita sed luditur arca.
40 *Leg. ult.* §. 1. *de epifcop. aud.*
41 Etiam clerico, *Nov. Leon.* 87. vid. *l.* 34. §. 1. *de epifc. aud.*
42 *L.* 2. *eod.*
43 Alea amissi repetitio est intra annos quinquaginta: ut ex Anatolio refert Eustathius libro περὶ χρονικῶν διαστημάτων, neque tollitur tricennio. tat 13. *Nomocan.* 29. licet Thalelæus tricennio tolli putet, quod in contextu Basilicon non est adjectum. *Eustathius d. loco.* Hoc tamen non servatur in Gallia, teste *Rebuff. in proœm. const. gl.* 5. *n.* 56.
44 Spiculo χωρὶς τῆς πόρπης. *l.* 1. §. *eod.* 45 Colluctationem. *d. l.* 1. §. *eod.* 46 Id est, Trojam, Pyrrhicam. *d. leg.* 1. §. *eod.* 47 Id est, aureum. 48 Ludicras res ordinare vel ipsi Principes non dedignantur. vide *Cassiodor.* 3. *Variar.* 51. *in fin.* 7. *Variar.* 11. 49 Res etiam ludicræ à Magistratu curantur. 50 Facit *l. ult.* §. *de epifc. aud.* 51 Quid sint, vid. *l.* 2. §. *eod.*
52 Alias pœnas vid. *in l.* 1. *ff. eod.* 53 *L.* 2. §. *eod.* 54 *Novell.* 77. *c.* 1.

11. Const. argumentum *βασιλικῶν* lib. 60. tit 8. de aleatoribus, Jacobo Cujacio interprete.

CONstitutio prohibet ea, quæ dicuntur ξύλινα ἱππικὰ 32 *periculi repetitione proposita in lusores, & publicatione domorum, in quibus hujusmodi lusus peracti sunt. Datur & repetitio ei, qui superatus est, & solvit: quod si nolit repetere, id jubet in opera publica ejus civitatis erogari.*

Aliud argumentum ex Nomocanone.

ϛ'. Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Α. Ἰωάννῃ Ρ. Ρ.

Ἡ διάταξις κωλύσῃ τὰ παιγνίδια, καὶ πέντε ὑπεξαιρεμένων, ὁρίζει καί τινα ἐπιτίμια κατὰ τῶν κυβευόντων, ἐπιτρέπουσι καὶ τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως, καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῖς ἐπισκόποις ζητεῖν καὶ κωλύειν καὶ ποινὴν ἐν αὐτοῖς γινόμενα ἀποτρέπειν· δίδωσι δὲ ἀγῶνας ἐν τῷ ἱππικῷ παιγνίων, καὶ ἀπαιτῆσιν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν χρεωσηθέντων, δίκῃ λιτρῶν ἐπτὰ μίαν ὁρίζουσι καὶ τῷ συγχωρήσαντι ὡσαύτως τὴν ἀμφισβήτησιν.

Aliud argumentum Latine.

NOn licere ludere his, qui vocantur equi lignei 33, neque ulla quavis aleæ specie, exceptis ludis, quos in anteriore constitutione permisimus. *Loca vero, in quibus hujusmodi equus ligneus lusum fuerit, publicentur: & soluta* 34 *hujus ludi occasione repetantur: vel si repetere nolent, qui perdiderunt, repetitio fiet per Præfectum & Præsides provinciarum: & applicabitur* 35 *hujusmodi pecunia publicis operibus. Prohibeant etiam cætera, quæ in hujusmodi ludis fiunt illicita, ut blasphemiæ* 36, *& si quæ talia. Balsamon notat* de equi lignei *significatione incidisse apud imperatorem gravem quondam disputationem, quibusdam asserentibus illum ludum significari, quo pueri extra circum aurigando pro equis utuntur hominibus, alus vero contra contendentibus ligneam esse fabricam per stalas lignea exaltatam, habentem in medio diversa foramina: nam qui hoc genere ludebant, quatuor globulos diversorum colorum superjiciebant ex superiori parte, & qui primus globulorum per foramina ex ultimo foramine egrediebatur, hic victoriam dabat ei, qui projecerat. Nunc veterem harum legum translationem à nobis quoad fieri potuit, ex libris manuscriptis emendatam subjiciemus. Cont.*

33 Τὰ κάγκια.
34 Solutum ludi vetiti occasione condicitur. *l. ult. J. eod.*
35 Multæ interdum solent applicari publicis operibus *l. ult. J. eod.*
36 *L. ult.* §. 1. §. *de epifc. aud.*

III. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

ALearum usus antiqua 37 res est, & extra 38 operas pugnatorias [concessa,] verum pro tempore abiit in lachrymas, multa millia extranearum nationum suscipiens. Quidam enim [nec] ludentes, nec ludum scientes, sed numeratione 39 tantum proprias substantias perdiderunt, die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum, & auro. Consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare 40 [Deum] conantur, & instrumenta conficiunt. Commodis igitur subjectorum prospicientes, hac generali lege decernimus, Ut nulli 41 liceat in publicis, vel privatis domibus vel locis ludere, neque in genere, neque in specie, & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum 42 reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his qui dederint, vel eorum heredibus, aut his negligentibus, à Patre aut Defensoribus illius civitatis: vel recipiat fiscus, non obstante nisi quinquaginta 43 annorum præscriptione: Episcopis vero locorum hoc providentibus, & Præsidum auxilio utentibus. †. Deinceps vero ordinet quinque ludos, Monobolon, Contomonobolon, Quintanum contacem sine fibula 44, & perichyten 45, & hippicem 46, quibus sine dolo atque callidis machinationibus ludere permittimus. †. Sed nec permittimus etiam in his ludere ultra unum solidum 47, si multum dives sit: ut si quem vinci contigerit, casum gravem non sustineat. Non enim solum bella bene ordinamus, sed 48 & res [sacras] ludicras 49. Sed istam interminantes pœnam transgressoribus, potestatem dando episcopis 50 hoc inquirendi, & Præsidum auxilio sedandi. †. Prohibemus etiam, ne sint equi [seu equestres] lignei 51, & ut si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet domibus eorum publicatis 52, ubi hæc reperiuntur. †. Si autem noluerit recipere is, qui dedit, procurator noster hoc inquirat, & in opus 53 publicum convertat. Similiter & Judices prohibeant, ut à blasphemiis, & 54 perjuriis, quæ ipsorum inhibitionibus debent comprimi, omnes homines penitus conquiescant.

37 *L.* 4. §. *eod. l.* 3. §. 14. *ff. eod. l.* 52. *in princ. ff. de act. empt. ff. de tab. exhib.*
38 Invasor instrumentorum criminaliter accusari potest, & civiliter ad exhibendum cogi.
39 Accusationis. *Cujac.* 13. *obs.* 35.
40 *L.* 5. §. *eod.*
41 *L.* 9. §. 3. *ff. eod.*
42 *L.* 3. §. 14. *ff. eod.*
43 Exhibitio rerum commodatarum, aut depositarum peti potest.
44 *L.* 13. §. *de oblig. & act.*
45 Depositarius, deponenti utiliter pacisci potest. adde quæ notavi ad *l.* 53. *in fin. ff. de act. empt.*
46 Aliud ex æquo.
47 Utilis actio non stricto jure, sed ex æquo datur.
48 Ad exhibendum agit debitor solutis iis quæ debebat: agit, inquam, ad chirographum & instrumenta cætera quæ ad contractum pertinent. 7. *Synops. Basil.* 6. *ex lib.* 15. *tit.* 3. *c.* 28. 15 Naturaliter liberatus instrumentum potest condicere. vide *l.* 2. §. *de cond. ex lege*, *l.* 18. *ff. eod.* 16 Puta solutione. *dict. l.* 18. *leg.* 2. §. *de cond. ex lege.*

TIT. XLIV.

DE [55] RELIGIOSIS [56] ET SUMPTIBUS FUNERUM. [57]

De Translatione *reliquiarum.*

1. Imp. ANTONINUS A. Doritæ.

SI vi [58] fluminis reliquiæ filii tui continguntur, vel alia justa & necessaria causa intervenit: existimatione Rectoris provinciæ transferre [59] eas in alium locum poteris [60]. P. P. VIII. Kal. Novemb. ANTONINO A. IV. & BALEINO CONSS. 214.

De illatione in locum alienum. De alienatione, & obligatione.

II. Idem A. Hilariano.

INvito, vel ignorante te ab alio illatum corpus in puram [61] possessionem tuam, vel lapidem, locum religiosum facere non potest. Sin [62] autem voluntate tua mortuum aliquis in locum tuum intulerit, religiosus iste efficitur: Quo facto, monumentum

55 Adde *tit. Cod. Theod. de sepulchris violat. lib.* 9. *tit.* 17.
56 XI. *ff.* 7. περὶ μνημάτων, id est, de monumentis, *leg. Eclog.* 3.
57 Κῶ δαπάνης τάφης. *Eclog. ibid.* adde 3. *Decret.* 28. *de sepulturis & Sext.* 12. *& Clement.* 7. *& Extrav.* 6. *& Extrav.* 13. 2. *c. ubicunque* 6. *& seq.* adde *Paul.* 1. *sent.* 21. *de sepulchris & lugendis.* De actione funeraria vid. *Oldendorp. class.* 5. *act. ult.*

58 Ob incursum fluminis, vel metum, corpus jam perpetuæ sepulturæ traditum, solennibus reditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest. vid. *Paul.* 1. *sent.* 21. §. 1.
59 Transferebantur autem corpora per noctem. *Paul. d. loco.* efferebantur interdiu: quo referenda est Juliani constitutio 5. *Cod. Theodosian. de sepulchro violato.* Efferri, inquit, cognovimus cadavera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam insistentium densitatem: quod quidem oculos hominum infaustis incestat aspectibus. Qui enim dies bene auspicatus à funere, aut quomodo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exequiis secretum amat, & diem functis nihil interest utrum per noctes an per dies efferantur, liberari convenit populi totius aspectus, ut dolor esse in funeribus, non pompa exequiarum, nec ostentatio videatur. Hæc Julianus *d. loc.* gentili more: quæ miror à Theod. in Codicem relata fuisse.
60 In hujusmodi translatione reddenda erant solennia sacrificia. 1. *Paul. sent.* 21. *cap.* 21. Gentiles enim pro mortuis sacrificabant. Anniversaria quoque eam in rem sacrificia erant, quæ χοὰς à Græcis dicebantur. vide *Plut. in Antonio.* 61 Pura possessio, purus locus, qui neque sacer, neque religiosus, sed profanus. *l.* 4. §. *eod. l.* 2. §. 4. *ff. eod.* 62 *L.* 2. *ff. eod.* §. 9. *Inst. de rerum divif. l.* 6. §. 4. *ff. de divif. rer.*

Source : BIU Cujas

mentum neque venire [1], neque obligari à quoquam prohibente juris religione posse, in dubium non venit. P. P. Kalend. Maji, Aquilino II. & Anulino Conss. 217.

1 Monumentum vendi aut obligari non potest. *l.* 9. ℣. *eod.* neque legari. *l.* 14. ℣. *de legat.* An idem in re sacra? vid. *Ripensem ad l.* 6. 7. 8. 9. *ff. de pign. n.* 47. *& seq.*

De legato, & sumptu funeris.

III. Imp. Alexand. A. Rimo.

Legatum à defuncto tibi relictum, & [2] quod in funus vel morbum ejus erogasse te boni viri arbitratu probaveris, Præses provinciæ solvi tibi jubebit. P. P. v. Non. Jul. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

2 Legatario legatum licet petere, & expensas quas in personam fecit defuncti. *l.* 1. *l.* 2. §. 2. *ff. eod.*

De dominio, vindicatione, divisione.

IV. Idem A. Luciano.

Si sepulchrum *monumenti* [3] appellatione significas, scire debes, jure dominii id nullum vindicare posse: sed si familiare [4] fuit, jus ejus ad omnes heredes pertinere, nec divisione ad unum heredem redigi potuisse. Profana tamen loca, quæ circa [5] id sunt, si semper vicinis ædificiis usui hominum destinatis cesserint, ejus sunt cui illa, quorum partes esse visæ sunt, ex divisione obtigerunt. P. P. VI. Non. Novemb. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

3 *L.* 2. §. 6. *ff. eod. &* 59. *Ecl.* 1. *c.* 2.

4 Vid. *l.* 5. *ff. eod.*

5 *L.* 9. ℣. *eod. l.* 2. §. 5. *ff. eod.*

De voluntate defuncti servanda.

V. Idem A. Cassio militi.

Militis voluntatem quam *circa monumentum sibi faciendum* testamento expressit, & pater & mater ejus heredes negligere non debent. Nam etsi delatio hoc nomine præteritis [6] constitutionibus amota est: invidiam tamen & conscientiam circa omissum supremum ejusmodi officium, & contemptum judicium defuncti, evitare non possunt. P. P. VIII. Kal. Maji, Juliano & Crispino Conss. 225.

6 *L.* 5. ℣. *debis quibus ut indign.* vid. *Paul.* 3. *sent.* 5. §. 10. *ubi* vid. *Cujac. & Novell.* 1. *in pr.*

De inscriptionibus monumentorum. De longi temporis præscriptione.

VI. Idem A. Primitivo & aliis.

Monumentorum inscriptiones [7] neque sepulchrorum jura, neque dominium loci puri ad libertos transferent [8]. Præscriptio [9] autem longi temporis, si justam causam initio habuit, vobis proficiet. P. P. VIII. Kalend. Jul. Juliano & Crispino Conss. 225.

7 *L.* 6. *ff. eod.* adde *l.* 10. *ff. de probat.* Publice incisa in æs, vel in marmor, vel in lapides, non probare, fidem non facere, ex hujusmodi sculptionibus jus nulli competere hinc nonnulli colligunt: quod falsum puto. Agitur enim hic specialiter de monumentorum inscriptionibus: alias hujusmodi inscriptiones probationem inducunt. *l.* 10. *ff. de prob. l.* 27. *ff. de cond. & dem. l.* 11. *in fin. ff. fin. regun.* Antiquis in factis scripturam privatam fidem facere hinc colligunt. *Mynsing.* 7. *obs.* 79. & scripturam privatam & repertam, & productam ex archivo publico fidem facere. *Authent. ad hæc.* ℣. *de fid. Instrum.* adde *hic Socin. reg.* 238.

De statuis & ornamentis.

VII. Impp. Gordianus A. Claudio.

Statuas sepulchro superimponere, vel monumento quod [à te] extructum profiteris, *ornamenta* quæ putas, superaddere non prohiberis: cum jure suo eorum, quæ [10] minus prohibita sunt, unicuique facultas libera non denegetur. P. P. III. Kal. August. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

8 Inscriptio monumenti à defuncto facta jus, aut dominium sepulchri eo vivo qui inscripsit vel inscribi jussit non transfert, *ut hic*, sed eo præmoriente: ut ita vim habeat ultimæ voluntatis: & ita hunc locum accipit *Forcatulus* 1. *Dialogo Necyomantiæ, num.* 34. 9 *L.* 4. *ff. de mortuo.* In sepulchris longa possessio non prodest ei qui nullum jus habet. *Sym. Basil.* 59. *tit.* 2. *c.* 4. 10 Prohibita quæ non sunt, concessa intelliguntur. *Inst. de his, qui sunt sui.* adde *l.* 4. ℣. *de jure dotium, l.* 27. ℣. *de testam. l.* 25. *in fin. ff. ad municip.* 11 *L.* 5. *l.* 6. *vers. liberis. ff. eod.*

De venditione.

IX. Idem A. & Philippus C. Faustinæ.

Locum quidem religiosum distrahi [12] non posse manifestum est: verum agrum purum [13] monumento cohærentem [14] profani juris esse: ideoque efficaciter venundari, non est opinionis incertæ. P. P. VI. Kalend. Decemb. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

12 *L.* 2. *in fin.* ℣. *eod.*

13 Purus ager quid sit, vid. *l.* 2. §. 4. *ff. eod.* adde *Cujac.* 10. *obs.* 37.

14 *L.* 3. ℣. *eod.*

De translatione corporis.

X. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Aquilianæ.

Si necdum perpetuæ [15] sepulturæ corpus traditum est: translationem [16] ejus facere non [17] prohiberis. P. P. VIII. Id. Feb. Diocletiano IV. & Maximiano III. AA. Conss. 290.

15 Seu æternæ sedi. *l.* 40. *ff. eod.*

16 *D. l.* 40. *l.* 1. *l.* 2. *ff. de cadaver. pun.*

17 Excipe casum legis 1. ℣. *eod.* ex loco Pauli à me citato.

De supplicio affectis.

XI. Iidem AA. & CC. Gaudentio.

Obnoxios [18] criminum digno supplicio subjectos sepulturæ tradi non vetamus. P. P. VIII. Id. April. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

18 *L.* 1. *l.* 3. *ff. de cadaver. punit.* nisi damnatos majestatis. *d. l.* 1. Jure Gallico hæc lex servatur, teste *Rebuff. in proœm. const. glossi num.* 54. 55.

Ne reliquiæ intra civitatem condantur.

XII. Iidem AA. & CC. Victorino.

Mortuorum reliquias [19], ne sanctum [20] municipiorum jus polluatur, intra [21] civitatem condi, jampridem vetitum est. P. P. III. Kal. Octob. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

19 Reliquiæ mortuorum *hic* corpus. *Paul.* 1. *sent.* 21. §. 2. Græci λείψανα, *l.* 3. ℣. *de sacr.* ossa, *l.* 8. *ff. eod.* cineres, *d. l.* 1. *in fin.* Reliquiæ etiam dicuntur. *l.* 42. *l.* 44. *in fin. ff. hoc tit.* ut & reliquiæ. *l.* 30. *ff. fam. l.* 27. *ff. de cond. Inst.* Animalia bruta habent etiam sua λείψανα, *l.* 53. §. 5. *ff. de leg.* 1. Neutra significatione. Reliquiæ sunt simulachra. De ossuario dixi *ad l.* 2. *ff. de sepulch.*

Collatio sepulchri familiaris, & hereditarii.

XIII. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Jus sepulchri tam familiaris [22], quam hereditarii [23], ad extraneos etiam heredes: familiaris autem ad familiam, etiam si nullus ex ea heres sit, non etiam ad alium quemquam, qui non est heres, pertinere potest. S. III. Id. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

20 Corpus in civitatem inferri non licet, ne sacra civitatis funesteutur: qui contra fecerit, extra ordinem punitur. *Paul.* 1. *sent.* 21. §. 2. *l.* 6. *C. Theod. de sepulchr. violat. Virgilius* 11. & corpora partim, Multa virum terræ infodiunt, adnexaque partim Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt. *Cic. de legib.* hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito. Idem vetuit Antoninus Pius, *teste Spartiano.* Idem servatum apud Athenienses *ut refert Sulpitius apud Cic.* 4. *epist. de M. Marcello loquens.* Eadem pene de causa Plato 12. *de legib.* vetuit sepulchra in loco fœcundo & ad culturam apto poni. Nobis Christianis non in urbibus modo, sed & in templis jus etiam sepulturæ est. 21 *Paul. d. loco.* 22 *L.* 5. *ff. eod.* 23 *L.* 5. 6. *ff. eod.* 24 Humatum. *l.* 7. *C. Theod. de sepulchris violat. lib.* 9. 25 *L.* 10. ℣. *eod.* 26 Vel pontificum. *l.* 8. *ff. eod.* hæc autem inclusa desunt in *l. ult. C. Theod. de sepulchris violatis*: ex qua hæc lex sumpta est.

In solo Auredani libro manuſ. notatur hic deesse Græcam constitutionem, quam ex Basilicis edidit Cujac. lib. 11. *observ. cap.* 21.

XV. * 27.

Ἐν οὐδενὶ τόπῳ οὐδὲν πλὴν παρ' οὐδενὸς ὡρισμένου ὑπὲρ τῶν ἀλλαχοῦ σωμάτων πυρέχεται.

In nullo quopiam loco vectigal [28] ab aliqua persona pro corporibus ex uno in alium locum translatis præstetur.

27 Latina interpretatio. 28 Vectigal pro corporibus ex uno loco in alium translatis observa. Hujus vectigalis meminit lex 37. *ff. eod.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.
DE REBUS CREDITIS [1], ET JUREJURANDO [2].

Retractari an causa possit perjurii prætextu.

I. Imp. Antoninus A. Herculiano.

Causa [3] jurejurando ex consensu [4] utriusque partis, vel adversario inferente, delato & præstito, vel remisso [5] decisa: nec perjurii [6] prætextu retractari potest: nisi [7] specialiter [8] hoc lege excipiatur 9. P. P. XV. Kal. Jul. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

1 Hæc tituli particula generalis est ad sequentes aliquot, nec tamen hic tractat de rebus creditis, sed de jurejurando, nisi dixeris, jusjurandum crediti speciem esse. *arg. l.* 2. *in fin. ff. de rebus creditis.* & ita conceptus est *Tit.* 1. *lib.* 2. *apud Paul. sentent.*

2 Jurejurando lites decidantur, tam in actionibus in rem quam personam. *Paul. dict. loco.* §. 4. *Instit. de except.* XII. D. II.

Perjurio pœna quando imponatur.

II. Imp. Alexander [10] A. Felici.

Jurisjurandi [11] contempta religio satis [12] Deum ultorem habet [13]. Periculum autem corporis, vel Majestatis crimen secundum constituta [14] Divorum Parentum [15] meorum, etsi, *per* [16] Principis *veneratione*m [17] quodam calore [18] fuerit pejeratum, inferri non placet. P. P. VI. Kal. April. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De inopia probationum.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Severæ.

In bonæ [19] fidei contractibus, necnon [etiam] in cæteris causis, inopia [20] probationum, per [21] judicem jurejurando causa cognita res decidi oportet. P. P. Kal. Sept. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De Tutelæ actione.

IV. Iidem AA. & CC. Maximæ.

Si ad excludendam tutelæ actionem pupillus [22] jusjurandum tutori detulerit, postea eandem litem exercere non prohibetur. P. P. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De

1 & 22. *Eclog.* 5. & 1. *Harmenop.* 7. & 2. *Decret.* 24. & 2. *Sext.* 11. & 2. *Clement.* 9. & 22. *quæst.* 1. *Ferrar. in forma juramenti quod præstatur à parte parti* 16. *Oldendorp. class.* 1. *act.* 9. Jusjurandum quid est? fidei atque religionis exhibitio. *l. ult.* ℣. *de fideicomm. libert.* Deum testem & vindicem perjurii vocare. Juramentum an semper servandum sit, vid. apud Socin. *reg.* 206. *l. ult.* ℣. *de non numerata pecunia*, de observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia. vid. Gell. 7. *c.* 18.

3 *Synopſ. Basil.* 22. *tit.* 5. *c.* 40. 4 XXII. *Eclog.* 5. *c.* 40. 5 Remissum jusjurandum pro præstito habetur. *Paul.* 2. *sent.* 1. §. 3. 6 *L.* 21. *ff. de dolo.* 1. *Harm.* 7. 7 Quid si statuto cavetur juramento alicujus stari? valere juramentum quidam putant: sed tamen probationes in contrarium admitti: verum ea de re videndus est Socinus *reg.* 380. 8 Puta favore ultimæ voluntatis. *l. ult.* ℣. *eod.* Idem dicendum, si juratum fuit solo judice deferente, adversario non petente. *l.* 31. *ff. eod.* 9 *Sub.* ut retractetur. Igitur juramenti gratiam lex facere potest. adde *l. ult. ff. qui satisd. l.* 38. *in pr. ff. ad municip.* 10 Similis Alexandri ejusdem *lex* ℣. *famil. & l.* 2. ℣. *ad leg. Jul. de adult.* 11 Per Deum scil. concepti, non per salutem Principis, ut dicam ℣. Goth. Vid. Cujac. *lib.* 2. *obſerv.* 19. Duaren. *ad tit. de rebus credit. cap. fin. & ad tit. de jurejurand. cap. fin.* Fachin. *lib.* 1. *controv. cap.* 14. Ans. Adde Joann. Robert. *lib.* 2. *Supputat. cap.* 20. Menoch. *de arbitr. judic. lib.* 2. *cap.* 319. S. L. 12 1. *Harmen.* 7. Imo non satis. *l. ult. ff. de crim. stellion.* solve: ibi stellionatui pœna imponitur, non perjurio. vid. Cujac. 2. *obſ.* 9. 13 *Harm. ibi.* Hinc Tiberius apud Tacit. *lib. Annalium:* Deorum injurias diis curæ esse. 14 *L.* 13. §. *ult. ff. de jurejur.* 15 Severi & Caracallæ. 16 Κατὰ βασιλέως, *Harmen. ibid.* per genium Principis. *l.* 13. *in fin. ff. de jurejur.* Jurabant per Genium Principis Gentiles. *l. si duo* 13. *in fin. ff. de jurejur.* Tertull. ad Scapulam & 28. Apologet. aut quod tantundem τὴν τοῦ κάσαρος. *Dion.* 44. Arrian. *Epictet. lib.* 4. *cap.* 1. *Joseph.* 16. *antiq.* 16. Christiani per salutem Principum, at non per genium. 3. *Euseb. hiſt.* 14. quod salus augustior sit genio. Tertull. Apologet. *cap.* 32. adde *l. si quis major* 41. ℣. *de transact.* per genium Principis pejerare Tiberio crimen non fuit. *Dion.* 57. Contra crimini Cajo fuit, non jurasse per genium Principis. Sueton. *in ejus vita, cap.* 27. qui & author fuit, ut omnibus juramentis hoc adderetur: Neque me liberosque meos cariores habeo, quam Cajum & sorores ejus. Sueton. *in Caio, cap.* 15. *Dion.* 18.

17 Salutem: scriptum fuisse videtur *Genium*, idque mutavit Tribon.

18 Calori ignovit, & alio adhuc rescripto idem Alex. *l.* 4. ℣. *ad leg. Jul. de adult.* Calor, est inconsultus animi motus. *l.* 9. *in princ. ff. de publicanis. l.* 22. *in fin. ff. de adult. l.* 7. *in fin. ff. repetund. l.* 1. §. 5. *ff. ad Turpillian.* ut sit sensus: Si per Deum juratum est, Deus ipse vindex est: si per Principem, Princeps ipse. Quid si consulto consilio per Principem sit juratum? qui pejeravit tenetur majestatis: Majestatis, inquam, non abscisse, sed quodammodo tantum: ideoque pœna reorum majestatis ei non infligitur, sed fustigatio. *d. leg.* 13. Et hinc tamen constat, gravius eum puniri qui per Cæsaris genium juravit, quam qui per Deum. *Tertullian. cap.* 18. *Apologet. in fin.* Citius (inquit) apud vos per omnes deos, quam per unum genium Cæsaris pejeratur. Minucius Fœlix, *in Octavio:* Tutius eis est per Jovis *Genium* pejerare, quam Regis. Illud interim notandum, Eum qui per Deum juraverit, & pejeraverit, fieri infamem; dixi ad *Leges* XII. *Tabular.* & aliis pœnis civilibus subjici. *l.* 41. ℣. *de transact. l.* 2. *in fin.* ℣. *de indict. viduit. lib.* 1. *l. veterum Francicarum, cap.* 61. perjuris neque in sua, neque in alterius causa jurare potest. Qua lege & illud cavetur præterea, Eos qui rationabilis ætatis non sunt (rationabilem appellat eam in quam rationis, seu ratiocinandi usus aliquis cadit) non cogendos esse jurare. Item, ut qui in sanctis (opinor scripturis vel Templis) juraturi sint, jurent jejuni. Idem esse jurare per charitatem & veritatem ac per Deum: cum Deus sit charitas & veritas. Juramentum Pharisaicum esse, jurare per aurum & altare templi. Huc refer *Gell.* 7. *Noct.* 18. ubi tractat de observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia. adde *Cujac.* 8. *obſerv.* 7. Forcatul. 18. *Cupid. num.* 2. 3. Clarum *sentent.* 5. §. *perjurium.* ubi refert perjurum removeri ab agendo, testimonio dicendo, jurando. Excusari à pœna civili, si sine dolo pejeravit. *l. ult. ff. de in litem jur.* si propter impedimenta justa juramento satisfacere non potuit, si perjurium nulli noceat: si interrogatus super crimine, pejeravit, si delatum ab adversario in judicio fuerit. 19 Vid. *l.* 5. *ff. de in litem jurand.* 20 XXII. *Synopſ. Basil.* 2. *cap.* 42. vid. 1. *Harm.* 1. *cap.* ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις. 22. *Eclog.* 5. *cap.* 28. 21 *L.* 31. *ff. de jurejur.* Tale juramentum necessarium est. In Gallia quæ consuetudinibus seu statutis quibusdam propriis utitur, judices inopia probationum, & ubi semiplene tantum probatum est, juramentum actori non deferunt, nisi à rege jussi sint. *Rebuff. in proœm. const. glossi num.* 58. Semiplena probatio est, si unicus tantum testis producitur, nempe quia duo plenam faciunt, si reus fugit, si scriptura tantum domestica profertur. vid. *Accurs. hic.* Putarem, ne id quidem jure fieri, nisi causa bene cognita. *ut hic* ℣. *eod.* De juramento suppletorio, vid. Socinum *reg.* 104. Dicam plenius in praxi civili titul. de jurejurando. 22 Sine tutore. *l.* 17. §. 1. *ff. de jurejur.* 22. *Eclog.* 5. *cap.* 29. Pupillo non defertur juramentum. Idem etiam non defert, nec gratiam jurisjurandi facit. *d.* §. 1. *Eclog. ibid. Harm.* 7. περὶ ὅρκων.

Source : BIU Cujas

De Fideicommisso.

v. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm etiam à [1] pupillorum tutoribus, velut ab ipsis pupillis relicta fideicommissa videantur, super fideicommissis Præses [2] provinciæ cognoscet: &, si id tibi relictum esse constiterit, reddi tibi efficiet. Idem, si inficietur, ad jusjurandum (ut desideras) tutorem adiget. [3] P.P. IV. Kal. Decemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De generu & ingenuitatis quæstione.

VI. Iidem AA. & CC. Bessio.

CUm proponas partibus placuisse, jurisjurandi religione, generis [4] & ingenuitatis quæstionem decidi: Præses provinciæ juxta decretum arbitri [5] ad voluntatis vestræ placitum amitæ tuæ filiis consulet. P. P. V. Id. Februar. Tiberiano & Dione Conss. 291.

Ne alteri per alterum præjudicetur.

VII. Iidem AA. & CC. Eutychianæ.

NEc filius [6], nec quisquam alius [7], nec litigando, nec paciscendo, sed neque jusjurandum citra voluntatem dominæ rei deferendo, præjudicium ei facere potest. Unde si citra mandatum tuum aliquid erga rem tuam filius tuus gessit, nec hoc ratum habuisti, nihil tibi oberit. S. Idib. Novemb. AA. & Conss. 293.

De actione & jurejurando actoris.

VIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

ACtori [8] delato, vel relato jurejurando, si juraverit, vel ei remissum sit sacramentum, ad similitudinem [9] judicati in [10] factum actio competit. S. XII. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

De conditione jurisjurandi reo delata.

IX. Iidem AA. & CC. Martiano.

DElata [11] conditione jurisjurandi, reus (si [12] non per actorem, quominus de calumnia juret, steterit) per judicem solvere [13], vel jurare, nisi [14] referat jusjurandum, necesse habet. S v. Kal. Maji, *Sirmii*, AA. Conss. 299.

De deposito.

X. Iidem AA. & CC. Protogeni.

IN actione etiam depositi [15], quæ super rebus quasi sine scriptis datis movetur, jusjurandum ad exemplum cæterorum bonæ [16] fidei judiciorum deferri potest. S. v. Kal. Decemb. CC. Conss. 300.

De revocatione jurisjurandi.

XI. Imp. Justinianus A. Demosth. P. P.

SI quis jusjurandum intulerit, &, necdum eo præstito, postea (utpote sibi allegationibus abundantibus) hoc revocaverit: sancimus [17] nemini licere penitus iterum ad sacramentum recurrere, (satis enim absurdum est redire [18] ad hoc, cui renunciandum putavit, & cum [19] desperavit aliam probationem, tunc denuo ad religionem convolare) & judices nullo modo [eos] audire ad tales iniquitates venientes. †. Si quis autem sacramentum intulerit, & [hoc] revocare maluerit, licere quidem [ei] hoc facere, & alias probationes, si voluerit, præstare: ita [20] tamen, ut hujusmodi licentia usque [21] ad litis tantummodo terminum ei præstetur. Post definitivam autem sententiam, quæ provocatione suspensa non sit, vel quæ, postquam fuit appellatum, corroborata fuerit: nullo modo revocare juramentum, & iterum ad probationem venire cuiquam concedimus: ne repetita lite, finis [22] negotii alterius causæ fiat exordium. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

Jusjurandum ad decisionem litis quando præstandum. 1. De jurejurando præstando, vel referendo. 2. De procuratione; si quis jurare noluerit. 4. De absentibus. 5. De loco & forma jurandi. 6. De priorum legum confirmatione.

XII. Idem A. Demostheni P. P.

GEneraliter de omnibus juramentis, quæ in litibus offeruntur vel [23] à judice vel à partibus, definiendum est. Cum enim jam increbuit judices in plenissima definitione sacramentum imponere: evenit, ut provocatione lite suspensa [24], hi quidem, qui jusjurandum præstare jussi sunt, ab hac forte luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant [25]: cum [26] multum [27] discrepet juramentum hereditarium [28] à principali [29] sacramento. Necessitate itaque rerum coacti, & probationibus pinguius subvenientes ad hujusmodi venimus sanctionem. Omne igitur juramentum, sive à judicibus, sive à partibus illatum, vel in principio litis, vel in medio, vel in ipsa definitiva sententia, sub ipso judice [30] detur, non expectata vel ultima definitione, vel provocationis formidine. §. 1. Sed juramento illato, cum hoc à partibus factum fuerit, & à judice approbatum [31]: vel ex auctoritate judicis cuicunque parti illatum: si quidem is cui imponitur sacramentum, nihil ad hoc fuerit reluctatus, hoc præstetur, vel referatur: necessitate ei imponenda, cui jure refertur, relationis sacramentum subire: vel si hoc recusaverit, quasi illato sacramento præstito, causa [32] vel capitulum [33] decidatur, nullo loco provocationi relinquendo. Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium in his quæ ipse facienda procuravit. §. 2. Sin autem is, cui sacramentum est illatum, vel à parte, vel à judice, hoc subire minime voluerit, licentiam quidem habeat sacramentum recusare: judex autem, si hoc omnimodo præstandum existimaverit [34], sic causam dirimat, quasi volente eo sacramentum sit recusatum: & ita cætera sive capitula, sive totius negotii summa examinentur, & lis suo marte percurrat, nullo ei obstaculo obviante. Ipse autem qui sacramentum sibi illatum dare recusaverit: vel hoc attestetur, vel, si forte non audeat, habeat [35] sibi in ultima [36] provocatione repositum auxilium, & si judex appellationi præsidens, *bene quidem illatum jusjurandum, non rite autem recusatum* pronunciaverit: res secundum quod judicatum est, permanebit. Sin autem *non rite quidem illatum, recte autem recusatum sacramentum* pronunciaverit: tunc ei licebit emendare [37] sententiam judicis, quæ quasi ex recusato sacramento processit, & nihil penitus nec præjudicii, nec injusti dispendii [38] cuicunque incurret: sed & causæ cursus ab initio usque ad novissimum terminum non impedietur, & lis æqua lance trutinabitur. §. 3. Sive autem illatum juramentum præstitum fuerit, sive recusatum, ipsi parti, quæ hoc intulit, nullum [39] provocationis remedium in hoc reservabitur: cum nimis crudele est, parti quæ hoc detulit, propter hoc ipsum, quod judex ejus petitionem secutus est, superesse provocationem.

§. 4. His de præsentibus [40] personis statutis, nec absentes nos fugiunt, sed etiam eos huic legi subjugamus: & si persona præsens non inveniatur, cui sacramentum illatum est, lite forte per procuratorem ventilata, necesse est, vel ipsam principalem personam datis certis induciis [41] ad judicem venire, ut ea quæ de sacramentis statuta sunt, impleat; vel (si judex existimaverit) in provincia [42] ubi degit, sub actorum testificatione juramentum ab ea vel dari, vel referri, vel recusari, hoc procedere: ut singulis casibus eventus jam definitus imponatur: licentia danda etiam parti alteri, vel per se, vel per procuratorem super hoc ipsum ordinatum, adesse his quæ de juramento aguntur: vel si neutrum facere maluerit, & ex una parte [43], sub fide tamen gestorum, juramentum præstari, vel referri, vel recusari: expensis propter hujusmodi causam præstandis, officio [44] judicis trutinandis, an ab utraque parte, an ab altera oporteat eas dependi: nullo tamen ex hoc litibus impedimento generando: sed, donec ea procedunt, aliis vel capitulis, vel litis membris à judice examinandis: & postquam fuerint ei intimata [45] gesta super juramento subsecuta, tunc iterum ad [46] hoc capitulum judice redeunte, & eo adimpleto ad cetera perveniente: omnibus aliis quæ de præsentibus sancita sunt, & in absentium parte observandis. §. 5. In omnibus autem casibus in quibus sacramenta præstantur, observationem judicialem permanere censemus secundum personarum qualitatem [47], sive sub [48] ipso judice præstari oportet juramentum, sive in domibus [49], sive sacris scripturis tactis [50], sive in sacrosanctis oratoriis [51]. §. 6. Similique modo in sua firmitate manere, quæ de calumniæ jurejurando, vel relato sacramento legibus cauta sunt, vel à nobis, vel à retro divis principibus introducta: non enim, ut aliquid derogetur antiquioribus legibus, hæc prolata sunt: sed ut, si quid deesse eis videatur, hoc repleatur. Recitata septies [52] in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. Decio V. C. Cons. 529.

De legatu & fideicommissis.

XIII. Idem A. Joan. P. F. P.

CUm quis legatum, vel fideicommissum, utpote sibi relictum exigeret, & testamento forte non apparente pro eo sacramentum ei ab herede delatum esset, & is religionem suam præstasset, affirmans sibi legatum, vel fideicommissum derelictum esse, & ex hujusmodi testamento id, quod petebat, consecutus esset; postea autem manifestum esset factum, nihil [53] ei penitus fuisse derelictum: apud antiquos quærebatur, utrum jurejurando standum esset, an restituere deberet, quod accepisset: vel, si re vera ei derelictum fuisset legatum, vel fideicommissum, an daremus licentiam heredi Falcidiam, si competat, ex hoc retinere. Nobis itaque melius visum est, repeti [54] ab eo legatum, vel fideicommissum, nullumque ex hujusmodi perjurio lucrum ei accedere: sed si verum fuerit inventum: quartæ detentionem introduci, si tamen locum habeat: ne cui ex delicto [55] impium sibi lucrum [afferre] nostris legibus concedatur. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 532.

---

1 Relictum à tutore, relictum videtur à pupillo, de quo si dubitatur, tutori defertur juramentum, & ita tutor jurat in causa pupillo mota, *l.* 20. §. *de fidei.* *l.* 69. §. 2. *ff. de leg.* 2. adde *Cujac.* 3. *obs.* 27.

2 Fideicommissa in provinciis apud Præsidem, ut Romæ apud Consulem, vel prætorem fideicommissarium petebantur. *Ulpian.* 25. §. 12. Goth.

3 Imo non adiget *l.* 4. *ff. de in litem jurand.* Sed ibi de juramento in litem affectionis, hic de veritate agitur. Wesenb. *ad tit. ff. de in litem jur. num.* 4. Ans.

4 Super causa status potest jusjurandum deferri.

5 Id est, judicis dati. vid. *l.* 2. §. *de judic. l.* 1. *in fin.* §. *de pedanes. l.* 2. §. *de libertis.*

6 Vid. *l.* 4. §. *si aliena res pign.* Goth. Explicationem hujus legis vid. apud Leoninum *emendat. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 2. Ans.

7 Vid. *l.* 3. §. 3. *in fin. ff. de jurejur.*

8 Jurejurando delato, reus debet vel jurare, vel solvere, vel jusjurandum referre. *Syn. Basil.* 22. *tit.* 5. *c.* 48. Quid si ipse actor de calumnia prior jurare nolit? reus jurare non cogitur. *l.* 9. §. *eod.* quippe is, qui jusjurandum defert, prius jurare de calumnia hac formula cogitur, ὅτι ἐγὼ ὡς συκοφαντῶν σε, βούλομαι λαβεῖν παρά σου τὸν ὅρκον, ἀλλ' ὡς νομίζων δικαίως ἐνάγειν· hoc est, juro me non calumnioše jusjurandum exigere, sed quod jure putem experiri. *Syn. Basil.* 22. *tit.* 5. *c.* 48. 1. *Harm.* 7. §. 6. unde apud Paul. legimus 2. *sent.* 1. §. 2. Jusjurandum deferre prior actor potest, contrarium autem de calumnia jusjurandum reo competit. adde *l.* 34. §. *qui jusjurandum. 4. & l. si non fuerit* 37. *ff. de jurejur.*

9 Quin jusjurandum majus quiddam est, quam res judicata. 22. *Ecl.* 5. *c.* 1.

10 Ex juramento nascitur actio in factum; de qua vid. Oldendorp. *class.* 1. *act.* 9. nisi super aliquo facto nominatim est juratum, puta vendito; tunc enim competet utilis venditi. *l.* 13. §. 3. *ff. de jurejur.* vid. in hanc leg. Joan. Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 5. *num.* 96. Ans.

11 Dixi *ad l.* 1. §. *eod. ex Paul.* 3. *sent.* 1. §. 2.

12 Qui defert jusjurandum, prius de calumnia jurat. *l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. eod. l. ult.* §. *de fidei.* vid. *l.* 1. §. *de jurejuran. propt. calum. l.* 11. §. 2. *ff. rer. amotar.* Remittitur tamen quibusdam personis, puta patrono, non liberto: & in causis feudalibus tam vassallo, quam domino. vid. *Cujac.* 4. *feud.* 36. *fol.* 548. 2. *feud.* 33. §. 1.

13 *L.* 34. §. 6. *ff. de jurejur.*

14 Cui defertur juramentum, tenetur jurare, vel referre.

15 Adde *l.* 4. §. *ad exhib.*

16 *L.* 3. §. *eod.*

17 Jusjurandum inopia probationum tibi detuli: nactus alias probationes, delationem jurisjurandi à te nondum præstiti, revocavi, quæritur an secundo non liceat ad jurisjurandi delationem confugere? non licet. *Synops. Basil.* 22. *tit.* 5. *cap.* 50. 1. *Harm.* 7. §. 8.

18 Vide *leg.* 75. *ff. de reg. jur.*

19 Iniquum est hoc casu ἀποτυχία τῶν ἄλλων ἀποδείξεων πάλιν εἰς τὸν ὅρκον ἀποχεῖσθαι, ob desperatas alias probationes, ad jurisjurandi religionem denuo confugere. *Synops. Basil. eod. c.* 50.

20 Jusjurandum delatum, necdum præstitum, is qui detulit revocare potest ἕως ὅτε ἀπόφασις ἐξέλθῃ ἐπικύρωσιν δοῦναι τὸν ὅρκον. quousque sententia lata fuerit, quæ jusjurandum præstare jubeat. Igitur non post sententiam à qua non appellavit, non denique post sententiam ab appellationis judice confirmatam. *Synops. d. loco.*

21 Delatum juramentum, antequam sit juratum vel pronunciatum, revocari potest. Vid. Borcholt. *de jurejur. cap.* 6. *num.* 2. Vincent. Caroc. *de juram. lit. decis. quæst.* 5. *pr. num.* 39. *& quæst.* 10. *pr.* 1. *num.* 1. Ita & Jurisconsultis licet quandoque ex mutatione circumstantiarum facti responsum mutare. Cujac. *lib.* 2. *observ.* 36. & *ad African. tract.* 4. *Natt. cons.* 194. *num.* 13. *lib.* 1. Ans.

22 Id est, finis primi negotii secundæ litis exordium faciat. *Synops. ibid.*

23 Juramentum defertur, vel à judice vel à parte.

24 Appellatione suspenditur sententia.

25 Probationum vix non sunt coarctandæ. *l. quoniam. Cod. de hæreticis*: unde colligit Accursius in Novell. 94. *arg.* Novellæ *de testibus*, debitorem pacto vel conventione cogi non posse, ad unicam tantum probationis speciem, ut ita possit debitor quovis genere probationis, sive per testes, sive per instrumenta, sive per jusjurandum, debiti solutionem probare, neque se genus ad unum tantum probationis astringere.

26 Juramentum heredis multum differt à defuncti juramento. *l.* 11. §. 2. *ff. rerum amotar.*

27 11. *Feud.* 58. §. *cum datur.* Coguntur tamen heredes interdum jurare, dummodo verisimiliter possint jurare: videlicet nota eis veritate facti defuncti, quam liberi, tacita quadam præsumptione, nosse intelliguntur. vide ad hunc locum Rolandum à Valle 1. *cons.* 52. adde Anchoranum 1. *quæst.* 55. *numer.* 8. Mynsing. 1. *observ.* 13.

28 De procuratore vide *l.* 2. §. 1. §. 2. §. *de jurejurand. propt. calumn.*

29 Hoc est, defuncti.

30 Potest jurari etiam appellatione pendente. *Salic.*

31 Delatio juramenti parti non concludit, nisi per judicem approbata sit.

32 De qua agitur sc. unde colligunt: Contumacem in uno capite, non haberi pro confesso in alio.

33 Id est, articulus ille litis.

34 Contumax non habebitur ipso jure pro confesso: cum ejus contumacia judicis arbitrio sit definienda.

35 Intentio non allegata in causa principali, potest in causa appellationis allegari. *Bald.*

36 In appellatione a definitiva, discutiendum gravamen interlocutoriæ.

37 Hinc illa usitata formula judicandi in curiis, & apud judices ad quos appellatur. *En emendant le jugement, &c.*

38 Sententia emendata non parit dispendium, potest tamen arbitrio judicis condemnari in expensas primi judicii, qui in priore causa vicerit.

39 Delator juramenti non appellat. An idem in eo qui refert? Idem, omnis enim juramenti relator, est delator. *Accurs.*

40 Quasi diceret, Et hæc de juramento delato, & relato inter ipsas partes præsentes.

41 Absenti certus comparendi terminus præstandus.

42 Jurari potest extra provinciam judicis, apud quem litigatur.

43 Μονομαχῶς.

44 Officio judicis expensæ trutinantur.

45 Significata.

46 Dilatio pendens super uno capite, non impedit processum super alio, diverso tamen. *Bald.*

47 Juramentum ei deferendum, qui rei veritatem magis perspectam habet. vid. *Mynsing.* 1. *obs.* 13.

48 Jurari potest, vel in judicio, vel domi.

49 Acta ex causa possunt fieri in domo privata: hinc colligit Baldus, ægroti donantis aliquid in domo sua coram judice, donationem pro insinuata censeri.

50 Corporaliter ita juratur.

51 In Ecclesia jurari potest. vid. *quæ notavi ad l.* 2. §. *de sacrosanct.*

52 Septimo. *Cujac.* 20. *obs.* 3. hoc quid sit, dixi ad *l.* 22. *in fin. ff. de sacrosanctis.*

53 Negativam interdum probari hinc colligunt; qua de re dicetur ad *l.* 23. §. *de probat.*

54 Obstat *l.* 1. §. *eod.* quam vide & Forcatulum 18. *Cap. num.* 7. Paucis interim traditur, restitutionem adversus ea quæ juramento non voluntario sunt decisa, dari propter species de novo repertas, *l.* 31. *ff. eodem, l.* 29. §. *de transact.* Goth. Hæc est 9. decisio ex 50. novis Justinianeis, ut videre est apud Inglois. Ans.

55 Lucrum ex delictis sperare, impium.

Tit. II.

SI CERTUM PETATUR. [56]

De Ære alieno hereditario.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Modestino.

NEque æquam, neque usitatam rem desideras; ut æs alienum patris tui non [57] pro portionibus hereditariis exolvatis tu & frater coheres tuus, sed pro æstimatione rerum prælegatarum: cum sit explorati juris, hereditaria onera ad [58] scriptos heredes pro [59] portionibus hereditariis, non pro modo emolumenti pertinere. Quod nec tu ipse ignorare videris: cum creditoribus secundum formam [veteris [60]] juris pro portione tua caveris. Dat. Kal. Jul. Chilone & Libone Conss. 205.

De eo, qui nummos alienos credidit, & stipulatus est.

II. Imp. Antoninus A. Hermogeni.

QUamvis pecuniam tuam [61] Asclepiades suo nomine crediderit: stipulando tamen, sibi [62] jus obligationis quæsivit: quam pecuniam ut possis petere, mandatis tibi ab eo actionibus consequeris. P.P. VII. Kal. Maji, Messala & Sabino Conss. 215.

---

56 Petatur de chirographis. *Cod. Th. l.* 2. *tit.* 27. 12. *ff.* 1. id est, de mutuo, περὶ δανείου. *Harm.* 5. *Inst. quib. modis re contrah. in pr.* Formulam actionis vide apud Oldendorp. *class.* 4. *act.* 17. Ferrariensem *in formula actionis hypothecariæ* 43. *ibi. Mutuo.* 2.

57 Heredes tenentur ad onera hereditaria pro hereditariis portionibus, etiam si in prælegatis sit inæqualitas. *leg.* 26. §. *de pact. l.* 6. *l.* 13. §. *famil. l.* 2. §. *de hered. act. l.* 2. §. *si unus ex pluribus. l.* 1. §. *de except. l.* 10. §. *de jure deliber. leg.* 35. §. 1. *ff. de hered. inst. l.* 85. §. 1. *in fin. ff. de verb. obl. l.* 2. *in fin. ff. de stipul. prat.*

58 Personalis obligatio & instantia ad heredes non transit: vid. Socin. *reg.* 177.

59 Hinc ratio dubitandi sumebatur. Videbatur enim dicendum ex inæquali prælegatorum quantitate, eos inæqualiter etiam teneri. *l.* 1. §. *de except. leg.* 20. §. *de jur. deliber.*

60 XII. Tabularum.

61 Qui pecuniam alienam suo nomine credit, sibi stipulando jus quærit, quod tamen cedere tenetur. *l.* 2. §. *de reb. alienis.* adde *l.* 41. *vers. quod si stipulatur. ff. eod. l.* 6. §. 2. *ad Senat. Trebell.*

62 Vide *l.* 16. §. *de pignoribus.*

Source : BIU Cujas

1 Ο ἀρχὴν ἢ δημόσιον ἐν ἐπαρχίᾳ πράττων, qui magistratum vel officium in provincia gerit, neque per se neque per mediam personam (διὰ μέσου προσώπου) magistratus sui tempore fœnus exercere potest. *Syn. Basil. 6. tit. 1. ex lib. 23. tit. 1. cap. 45.*

2 *L. 33. ff. eod. Synopſ. d. loco.* vid. *l. 1. §. de contract. judic.*

3 Nomen est ipſa obligatio, ipſe contractus initus.

4 Cur ita? colligе, *ex l. 32. in fin. ff. eod.* vid. *Cujac. 5. obſ. 29.*

5 Hæc lex non tantum locum habet in ſimplici mutuo, ſed & in uſurario. Gaſpar Roderic. *de ann. reditib. lib. 2. quæſt. 5. num. 4.* Ans.

6 Numeratio in perſona unius non obligat alios: niſi conſtituerint ſe reos debendi in ſolidum, re vel verbis, vel chirographo, vel biennium ſit elapſum, vel invicem fidejuſſerint. vid. *Molinæum quæſt. 7. de uſur. n. 132. & ſequent.*

7 *L. 3. §. de inutilibus ſtipul.*

8 Biennium ſcil. *verſ. Multum. Inſt. de lit. oblig.*

9 Is, *cui* pecunia re vera mutuata eſt, non tenetur ad oleum inſtrumento comprehenſum: Talis enim mutui contractus eſt uſurarius, & naturam mutui excedit, niſi in ſtipulationem oleum deductum fuerit. *ut hic. l. 6. §. eod.* eſt & in emptione & ſolutione aliud utrobique, namque aliud pro alio ſolvitur volenti. *l. 17. §. de ſolut.*

10 Ad hanc legem vid. Goed. *de contrab. ſtipul. c. 3. num. 78. & cap. 8. num. 71. & ſeq.* Guid. Pap. *hoc loco.* Læonin. *emendat. lib. 3. cap. 16. n. 1.* Ans.

11 Nicander majorem ſummam ſtipulatus à ſuo debitore, quam ei mutuaſſet, paulo poſt ab eodem ex eadem ſumma uſuras licitas ſtipulatur. Primus contractus uſurarius eſt. vid. *l. 11. §. 1. ff. eod. l. ſi tibi decem 17. ff. de pact.* at non ſecundus, niſi pro ea parte quæ debitori vere numerata non fuit. Quid ſi uſuræ pacto tantum fuerint promiſſæ, non ex ſolenni ſtipulatione? uſuræ non debentur. *l. 34. ff. mandati. l. 1. l. 3. §. de uſur.* quam novе huc attulit interpretationem Papon. *jeur. fol. 678.*

De his, qui officia adminiſtrant.

III. Imp. Gordianus A. Sempronio.

Eos [1], qui officia adminiſtrant, neque per ſe, neque per ſuppoſitas perſonas, tempore officii ſui in provincia fœnus [2] agitare poſſe, ſæpe reſcriptum eſt. P. P. VIII. Kalend. Septemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De pecunia abſentis nomine ejus credita.

IV. Impp. Philippus A. & Philippus Cæſ. Maximo.

Si abſentis pecuniam, nomine ejus fœnori dediſti, ac reprobato nomine [3], mandatis actionibus experiris, præſes provinciæ juriſdictionem ſuam præbebit. §. 1. Idem ſi ceſſare mandatum animadverterit, utilem tibi adverſus debitorem eo actionem nomine competere non negabit [4]. Propoſ. XV. Kal. Mart. Præsente & Albino Conss. 247.

De inſtrumento.

V. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Ariſtodemo & Proculo.

Si non ſinguli [5] in [6] ſolidum accepta mutua quantitate, vel ſtipulanti creditori ſponte vos obligaſtis (licet uni [7] numerata ſit pecunia) vel interceſſionis nomine hanc pro reo ſuſcepiſtis obligationem: fruſtra veremini, ne ejus pecuniæ nomine vos convenire poſſit, quam alii mutuo dedit, ſi intra præſtitutum [8] tempus rei geſtæ quæſtionem detuliſtis. †. Ac multo magis inanem timorem geritis, ſi [9] pecunia numerata, *oleum ſuſceptum* inſtrumento ſit collatum: cum, ſi *reddendi* ſtipulatio nulla ſubjecta eſt, & hujus rei eſt habita ſolennis conteſtatio, in ſuo ſtatu remanente eo, quod vere factum interceſſit, ex olei accepti ſcriptura nihil deberi manifeſtum eſt. S. v. Non. Maji, AA. Conss. 293.

De novatione, de inſtrumento ſimulato, de uſuris.

VI. Iidem AA. & CC. Nicandro.

Si ex pretio [10] debitæ quantitatis, facta novatione, per ſtipulationem uſuras licitas ab eo contra quem ſupplicas, ſtipulatus es: falſa [11] mutuo datæ quantitatis demonſtratio præmiſſa, cum obligationis ſubſtantia non defecerit, quominus uſque ad modum placitum uſuræ poſſint exigi, nihil nocet. †. Si vero, citra vinculum ſtipulationis tantum mutuam pecuniam datam conſcriptum eſt, & ejus præſtari fœnus convenit: ſimulatis pro infectis habitis, hujuſmodi placitum nihil de præcedenti mutavit obligatione. S. xv. Kal. Decemb. AA. Conss. 293.

De origine pecuniæ creditæ, de perſona cujus nomine creditum eſt ſpectanda.

VII. Iidem AA. & CC. Pactumeio.

Non unde [12] originem pecunia, quæ mutuo datur, habeat; ſed qui contraxit, ſi ut propriam numeravit; in hujuſmodi obligationibus requiritur. S. v. Non. Octob. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De re æſtimata data mutui cauſa, de ſtipulatione uſuræ illegitimæ, de pignore non idoneo.

VIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

Si pro [13] mutua pecunia quam à creditore poſcebas, argentum, vel jumenta, vel alias ſpecies utriuſque conſenſu æſtimatas [14] accepiſti, dato auro pignori, licet ultra uſuram centeſimam uſuras ſtipulanti ſpopondiſti: tamen [15] ſors, quæ æſtimatione placito partium definita eſt, & uſurarum titulo legitima [16] [ſumma] tantum rectе petitur. Nec quicquam tibi prodeſſe poteſt, quod minoris [17] eſſe pretii pignus quod dediſti, proponis, quo [18] minus hujuſmodi quantitatis ſolutioni pareas. S. XVII. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

Si duo ſimul crediderint.

IX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Cum te in Gallia cum Syntropho certum auri pondus, itemque numeratam pecuniam mutuo dediſſe, ut Romæ ſolveretur, precibus adſeveras: aditus competens Judex ſi duos reos ſtipulandi [19]. vel re pro ſolido tibi quæſitam actionem, ſive ab heredibus Syntrophi procuratorem [20] te factum animadverterit; totum debitum; alioqui, quod dediſti, ſolum reſtitui tibi jubebit. S. XV. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

De uno inſtrumento plurium obligationum, de ſtipulatione mutuo adjecta, de pœnitentia.

X. Iidem AA. & CC. Criſpino.

Eo quod à multis [21] proprii debiti ſingulorum obligationis uno [22] tantum inſtrumento probatio continetur: exactio non interpellatur. Nam ſi pro pecunia quam mutuo dediſti, tibi vinum ſtipulanti [23], qui debuerant, ſpoponderunt: negotii geſti pœnitentia contractum rectе habitum non conſtituit irritum. S. II. Non. Feb. *Sirmii*, AA. Conss. 299.

De incendio.

XI. Iidem AA. & CC. Maximiano.

Incendium [24] ære alieno non [25] exuit debitorem [26]. S. II. Id Febr. *Sirmii*, AA. Conss. 229.

De his, qui in rem communem mutuati ſunt.

XII. Iidem AA. & CC. Theophanio.

Si in rem communem cum Ione mutuam ſumpſiſti pecuniam, nec re, nec ſolennitate verborum vos obligaſtis in ſolidum: & ſi eam poſt integram ſolviſti [27]: de reſtituenda tibi parte contra Ionem experiri, ut debitum poſcens, judice cognoſcente potes. S. XV. Kal. Sept. CC. Conss. 300.

De eo, qui mutuatus eſt in res alienas.

XIII. Iidem AA. & CC. Frontoni.

Eum, qui mutuam ſumpſit pecuniam, licet [28] in res alienas, creditore non contemplatione [29] domini rerum eam fœnori dante; principaliter obligatum, obnoxium remanere oportet [30]. S. XVII. Kal. Novemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

De eo qui inſtrumento ſubſcripſit.

XIV. Iidem AA. & CC. Hadriano.

Mutuæ pecuniæ quam aliis dedit creditor, citra ſolennitatem verborum ſubſcribentem [31] inſtrumento [te] non habet obligatum. Sine die, AA. Conss. *.

Si mutuatus credidit.

XV. Iidem AA. & CC. Charidemo.

Non adverſus te creditores, qui mutuam ſumpſiſti pecuniam, ſed ejus, cui [32] hanc credideras heredes experiri, contra juris formam evidenter poſtulas. S. V. Kal. Decemb. CC. Conss. *

De eo, qui judici, vel honorem ambienti mutuavit.

XVI. Impp. Honor. & Theod. AA. Theodoro P. P.

Quiſquis Judici fœnebrem pecuniam mutuaverit [33], ſi in provincia fuerit verſatus, quaſi [34] emptor legum atque provinciæ, vel ſi quis collectarius [35] honoris pretium dederit ambienti: exilii pœna una cum ipſo judice plectetur. Dat. XVII. Kal. Novemb. Basso & Philippo Conss. 408.

De chirographis.

XVII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Super chirographariis [36] inſtrumentis hæc pro communi utilitate ſancienda duximus: Ut, ſi quis pecunias credere ſupra [37] quinquaginta libras auri volucrit, vel ſuper reddito debito ſecuritatem accipere, cum amplius ſit memorata quantitate; ſciat non aliter debere chirographum à debitore, vel creditore percipere, quam ſi teſtimonium trium [38] teſtium probatæ opinionis per eorum ſubſcriptiones [idem] chirographum capiat. Nam ſi contra hujuſmodi obſervationem chirographum ſuper pecuniis memoratam auri quantitatem excedentibus proferatur: minime hoc admitti à judicantibus oportet. Quod & in futuris creditis, vel debitorum ſolutionibus locum habere oportet. Dat. X. Kal. Junii, *Conſtantinop.* DN. Iustiniano A. II. Cons. 528.

In Authent. de inſtrument. cauſ. & fide §. oportet vero. col. 6. tit. 2. al. 3. ſeu Novell. 73. cap. 8.

Sed novo jure quinque teſtes adhibendi ſunt, ſi fiat ab imperito literarum contractus in ſcriptis, & in civitate [39], & excedat libram auri: nam ſi quis facere quemlibet contractum ex non ſcripto voluerit: manifeſtum eſt, quia aut per teſtes, aut per juſjurandum fidem percipiat, actore quidem teſtes deducente, pulſato autem jurante, aut referente, ſicut judex diſpoſuerit. In agris autem, quæ hactenus valuerunt apud eos, & nunc ſint firma.

---

12 Poteſt enim eſſe aliena, ſed & adquiſita ex turpi quæſtu. vid. *l. 11 ff ſolut. matrim.*

13 Species poteſt æſtimari & exinde converti in cauſam mutui, puta pecuniæ: & ita uſura exigi. *l. 11. ff. eod. l. 12. 23. 25. §. de uſur. Molin. de uſur. q. 23. n. 229. q. 85. n. 539. 561. & ſeq.* Et ita ſuppellex loco pretii dari poteſt, & in pecuniam converti, & pro alia re quam pecunia numerata facti hujuſmodi converſione (legitime tamen, cui contraria eſt illegitima) uſuras legitimas ſtipulari poſſumus. *Goth.* Hanc leg. explicat Roderic. *de reditib. lib. 1. q. 13. n. 25.* Ans.

14 Legitime tamen & juſto pretio, citra fraudem & affectum uſurarium, utriuſque conſenſu probata. *§. eod.* alias id genus mutui contrahi à Gallis dicitur, *à perte de finance.*

15 Utilis ſtipulatio uſuræ per inutilem non vitiatur. *l. 29. ff. de uſuris.* nec ſors. *l. 20. ff. de uſur. l. 26. §. 1. verſ. Si quis autem. §. de uſuris.*

16 Centeſima. *§. eod. l. 40. in pr. ff. eod. Paul. 2. ſent. 14. §. 2.* Eſt autem legitima uſura centeſima. *§. eod. ibi, licet ultra uſuram centeſimam.* & hic, *legitima.*

17 Puto legendum eſſe *non minoris* vel *majoris*, ut ſit ſenſus, debitorem non ideo legitimas uſuras creditori denegare, quod ei non minoris pretii pignus dederit, quam ſumma ab eo accepta valeat. adde *edict. Juſtin. 9. c. 4.* niſi ſpeciem ita aperte exponamus. Mutuum proprie in pecunia numerata conſtitit. Loco pecuniæ jumentum utriuſque conſenſu juſto pretio æſtimatum datum eſt. Id pretium converſum eſt in cauſam mutui & majores centeſimis uſuræ promiſſæ. Securitatis cauſa creditori debitor aurum dignum forte decem pignori dedit. Quæritur quid juris ſit? creditor pactam ſortem rectе petit: at non illegitimas uſuras, ſed legitimas tantum. Neque juvat debitorem quod pignus diguum decem tantum dederit, ut inde colligat, ſe non in majorem quantitatem, quam pignus valeat obligari. Nam ut non idoneum pignus dederit creditori, ſupereſt tamen ei adverſus debitorem in id, quod ſuperеſt actio, *ut hic. l. 3. l. 5. l. 6. §. de diſtr. pign. l. 8. in fin. ff. de diſtr. pign. l. 28. ff. de rei vend. l. 10. §. de obligat. pignor.*

18 Vid. *l. 3. §. de diſtract. pignor.*

19 Duo rei credendi in ſolidum verbis, aut rei vera numeratione conſtituuntur.

20 Libello in eodem poteſt quis agere partim ſuo nomine, partim alieno. *l. 3. ff. famil.*

21 Uno contractu poſſunt plurium perſonarum obligationes contineri.

22 Una ſubſcriptio, unumque ſigillum tabellionis poteſt plures contractus præcedentes, authenticos reddere.

23 Pro pecunia quam mutuam tibi dedi, potes vinum mihi ſtipulanti promittere, & ſic aliud ſolvere quam accepiſti. *l. 17. §. de ſolut.*

24 Adde *l. 7. de condit. inſert.*

25 Et merito. Debitor enim mutui, genus debet, quod nunquam perit. Quod in genere debetur, perire non poteſt. *§. 2. in verſic. Et is quidem. Inſtit. quib. modis re. l. 1. §. 4. ff. de oblig.* adde *Molin. quæſt. 8. de uſur. n. 114.* Cur? Genera materiale aliquid non ſunt, ſed intellectuale quid quod paſſionem & ſic interitum non recipit. *Goth.* Vid. Ant. Fabr. *de re nummar. cap. 2. num. 30.* Guid. Pap. *hoc loco.* Zanger. *de Except. part. 3. cap. 2. num. 130. 166.* Ans.

26 Excipe. *l. 5. ff. de naut.* alias exceptiones, vid. *hic* apud Bald.

27 Qui pro alia ſolvit, etiam ſi ſit ejus correus, poteſt ab eo repetere.

28 Εἰ καὶ ὡς εἰκὸς δομὴν ἑτέρᾳ πρόσωπα, licet in utilitatem alterius perſonæ. *Schol. Synopſ. Baſil. 7. tit. 6. §. ex lib. 23. tit. 1. c. 55.*

29 *L. 6. §. 1. ff. de negot.* ſenſus eſt, in mutui obligatione conſiderari quid contrahentes inter ſe egerint, non quid debitor cum tertio egerit.

30 Μὴ περιεργαζόμενον ἡμῶν τὸν λόγον, nobis non anxie aut curioſe negotium inquirentibus. Hæc verba addit *Synopſ. Baſ. eod. & 3. Harmen. 5. §. 68.* ut ſit ſententia, eum qui mutuam pecuniam ſumpſerit, teneri: licet in res alienas ſumpſerit. Nec enim curioſe hoc inquirendum eſſe, in quas aut cujus utilitates ſumpſerit, ſed quis ſumpſerit.

31 Subſcribens tantum ut teſtis non obligatur ex mutuo. *l. 11. §. de obligationib. l. 15. §. de admin. tut.* vid. *l. 6. §. de fidejuſſ.* adde *l. 12. ff. de evict.*

32 Creditor non cogitur crediti nomine relicto debitore experiri adverſus debitorem debitoris ſui. *l. 13. §. de oblig. 49. ff. de condict. indeb.*

33 Hoc eſt, recepturus ab eo pecuniam cum in provinciam, cui præeſt, venerit. ut ſit ſenſus: is qui præſidi provinciæ fœnebrem pecuniam mutuaverit, recepturus ab eodem ἐὰν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς ἀρχῆς γένηται, ſi vel cum in eam provinciam, cui præeſt, ipſe creditor venerit, exilio multatur: ἐτιμᾶτο πρόξενος ὢν τῇ γένει κλοπῆς ὡς ἀγοράσης τῶν νόμων: quod furti auctor ei fiat, quaſi emptor legum. ita hunc locum Græci accipiunt. *Synopſ. Baſil. eod. c. 58.* Quid ſi δανείσῃ τὴν ὅσην τῆς ἀρχῆς, id eſt, mutuum dederit nondum præſidi, ſed futuro præſidi, ut pecunia accepta magiſtratum, emeret? tum ipſe, quam præſes exilio multatur. *Synopſ. d. loco.*

34 Vide quæ dam ad hunc locum apud Cujac. *Novell. 8.*

35 *Ibid. Eclog. 6. ex lib. 23. c. 85. fol. 74.* Collectarii verbo utitur Cicero, *lib. de Oratore.* eſtque ἀργυραμοιβὸς πραγματευτής. Alciat. 4. *diſputat. 22.* vertit argentarium & campſorem, & *lib. 4. de verb. ſignific.* Collectarios eos actores eſſe putat, quibus pro more erat in auctionibus reliqua publicanorum emere, quæ illi vel ob graviores curas, vel debitorum procraſtinationem nequiverant expungere. Coactorum autem meminiſſe Horatium, Sueton. in Veſpaſiano & Senecam. adde eundem 1. *Parerg. 24. Cujac. 10. obſ. 14.* ex Donato & Acrone, numularios coactores, collectarios, facit minores argentariis & majores miniſtris & mercenariis: per eos namque pecunias coëgiſſe: & quas acceperant, per partes occupaſſe fœnori, vel qua alia ratione erogaſſe. Partes κέρματος.

36 Nota de actione ſi certum petatur ex chirographis. 1. *C. Theod. 57.*

37 Chirographo aut apochæ continenti ſummam quinquaginta libras auri excedentem non creditur, niſi tres teſtes adfuerint, & ei ſubſcripſerint. vid. *Novell. 73. cap. 8. & ibid. Cujac.* vid. *ad hunc locum diligentiſſime Harmen. 1. cap. 6.*

38 Vid. *l. 11. §. qui potiores.* vid. *Harm. d. loco. Novell. 73. cap. 1. Novell. 90. & ibid. Cujac. l. 11. in fin. §. qui potiores.* Novo jure quinque teſtes adhibendi. *Authent. prox. §. eod.*

39 Major in contractu ſolennitas requiritur in urbibus, quam ruri, *ut hic.* idem jus eſt in teſtamentis, *l. ult. §. de teſtam.*

TIT. III.

DE SUFFRAGIO. 40

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

Si [41] qui deſideria [42] ſua explicare cupientes, ferri ſibi à quoquam ſuffragium poſtulaverint, & ob referendam vicem ſe ſponſione conſtrinxerint: promiſſa reſtituant [43]; cum ea, quæ optaverint, conſequantur: ſi artibus moras nectant, ad ſolutionem debiti coartandi ſunt. §. 1. Et ſi quid eo nomine in auro, vel argento, vel cæteris [rebus] mobilibus datum fuerit: traditio ſola ſufficiet, & contractus habebit perpetuam firmitatem: quoniam collatio rei mobilis [44] inita, integra fide ac ratione cumulatur. §. 2. Quod ſi prædia ruſtica, vel urbana placitum continebit: ſcriptura, quæ ea in alium transferat, emittatur: ſequatur [&] traditio corporalis, & rem fuiſſe completam geſta teſtentur: aliter enim ad novum dominum tranſire non poſſunt, neque de vetere jure diſcedere. §. 3. Quod ſi quis, dum ſolo commonitorio [45] ſuffragio nititur, bona duxerit occupanda: reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, ac in ſtatum priſtinum poſſeſſio reducetur, eo à petitione excluſo, qui non dubitavit invadere, quod petere debuiſſet. Dat. III. Non. Mart. Arcadio III. & Honorio II. AA. Conss. 394.

40 *Si certum petatur de ſuffragiis. 2. C. Theod. 29.* Id innuitur. Hac conſtitutione ſuffragium in aula unicuique eblandiri & pecunia elicere, & ſuffragium (modo non ſit fumoſum) vendere permitti, ideoque promiſſorem eo nomine teneri.

Aliud jus ante hanc conſtitutionem fuit, cum ſoluti ſuffragii repetitio daretur, ut & alia conſtitutione Juliani. *l. 1. C. Theod. eod.* Nec fuit ſoluti repetitio, nec petitio non ſoluti. Ammianus 22. refert Julianum tuliſſe legem, ne liceret quidquam dare ſuffragatoribus, ſicque quod hic permittitur, Juſtinianus vetuit, *Novell. 8. de magiſtratibus non ordinandis, ἀλλ' ἐτίθη δ. δόσεις, ὑπὲρ προφάσεως τῶν καλλιμάχων.* Tiberius poſt vetuit, *Novell. 161.* vid. Cujac. *hic*; & Duaren. 2. *diſput. 12.* Robert. 2. *ſententt. 1.*

41 *L. 2. C. Theod. eod.*

42 Neceſſitates, interpres *ad l. 2. C. Theod.*

43 Hoc eſt, præſtent.

44 Suffragii cauſa in auro, argento, & re mobili promiſſum firmum eſt ſine ulla ſcriptura, *ut hic*: quia res mobiles in ſuffragiis non requirantur, ſed ſola traditione firmantur. Interpres *l. 2. C. Theod. eodem.* ubi tamen vereor ne legendum ſit, *ſola conventione.* In immobilium promiſſis ſcriptura neceſſaria eſt & traditio.

45 Id eſt, ſola adnotatione & ſcriptura conventionis: Vincentius Lirinenſis adverſus prophanas, Oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet paraſſe ſufficiet. Eodem verbo utitur Auguſtinus *epiſt. 129. & 158.* Commonitorii formula extat apud Caſſiodorum 7. *variar.* Symmachus pro eodem Monitorium uſurpat: video tamen interpretem *d. l. 2. C. Theod. eod.* ſolum commonitorium ſuffragium interpretari ſuffragium ſine ſcriptura promiſſum ſeu non ſcriptum.

Source : BIU Cujas

TIT. IV.

DE PROHIBITA[1] SEQUESTRATIONE[2] PECUNIÆ.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P. P.

QUOTIENS[3] ex quolibet contractu pecunia postulatur, sequestrationis necessitas conquiescat. Oportet enim debitorem primo[4] convinci, & sic deinde ad solutionem pulsari: Quam rem non tantum juris ratio, sed & ipsa æquitas persuadet, ut probationes secum adferat, debitoremque convincat pecuniam petiturus. Dat VI. Id. Julii, *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 422.

1 Sequestrationem ne hinc colligas omnino prohiberi: certis enim casibus puta si populitationis sive dissipationis vel rixarum imminet periculum, permittitur sequestratio. *l. 5. §. 1. quor. appellat. l. 7. in fin. ff. qui satisdare. l. fin. in fin. ff. de appellationib.* Alias præterea novem exceptiones adfert Ferrarienſis, quas vid. *in forma sequestri seu laxamenti 6. vers. Sapiens vir.* adde alias ex Socino *reg. 371.* 2 *11. C. Theod. 28. & 2. Decret. 17. & 2. Clement. 6. De sequestratione possessionis & fructuum*, vide Ferrarienſem *in forma sequestri seu laxamenti 9.* adde Rebuffum *tom. 3. tract. de sequestris seu commissariis rei captæ & saisitæ deputatis.* Papon. 8. *arrest. 10. de sequestre & restablissement. & 5. Notar. 8. cap. d'interdicts & actions possessoires.* ibi, *la question du sequestre comme est conduite, & sequentibus.* Oldendorp. *cap. 50. de except.* ubi tractat de exceptione sequestri. Sequestrare est seorsim ponere. Sequestratio possessionis rei litigiosæ in tertium translatio. *l. 9. §. 3. ff. de dolo.* Sequester est is apud quem res litigiosa deponitur. vid. *l. 110. ff. de verb. signific.* qui & à veteribus, Sculna dicebatur. 20. *Gell. 10.* 3 *L. unic. C. Theod. eod.* Goth. Vid. Goedd. *de sequestrat. cap. 1. num. 92.* & Guid. Pap. *h. l.* ANS. 4 Possessio reo competens non est ei auferenda, nisi convicto: Decem exceptiones vide apud Ferrarienſem *d. loco.*

TIT. V.

DE CONDICTIONE INDEBITI.[5]

De causa judicati, de herede, de usuris.

1. Imp. ANTON. A. Mutiano.

PECUNIÆ indebitæ per errorem, non ex causa judicati[6] solutæ, esse repetitionem jure condictionis, non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui heres extitisti, amplius debito creditori suo persolvisse, repetere potes. Usuras[7] autem ejus summæ præstari tibi frustra desideras: actione enim condictionis ea sola[8] quantitas repetitur, quæ indebita soluta est. P. P. tertio Kal. Augusti. ANTONINO A. IV. & BALEINO CONSS. 214.

5 §. 1. *instit. quib. modis re. & XII. D. VI. & 52. Eclog. 3.* Formulam hujus actionis vide apud Oldendorp. *class. 6. act. 6.* Goth. Vid. ad hunc titul. & singulas leges Guid. Pap. ANS.

6 Indebiti per errorem, non ex causa judicati soluti, repetitio est. *Syn. Basil. 52. tit. 3. ex lib. 24. tit. 1. cap. 17. l. 29. §. 5. ff. mandati.* Sententia facit, ut indebitum debeatur, nec condici possit. de quo vid. Molinæum 16. *de usu. quæst.* 186.

7 Promutui usuræ non debentur. vid. *Cujac. 8. obser. 14.* Indebitum solutum promutuum est. Promutuum quasi mutuum. *Goth.* Excipe, nisi is cui indebitum solutum est, pecunias ad interesse dedit aliis, & sic cum iis lucratus sit. Mart. *dig. novissi. tom. 3. tit. Interesse, c. 14.* Barbos. & Gloss. *hic.* ANS.

De delegatione.

II. Idem A. Secundinæ.

SI citra ullam transactionem[9] pecuniam indebitam alieno creditori promittere delegata[10] es, adversus eam, quæ te delegavit, condictionem habere potes. P. P. XIV. Kal. Januar. ANTONINO A. IV. & BALEINO CONSS. 214.

De quantitate, de cautione.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Pamphilo.

CUm & soluta indebita quantitas ab ignorante repeti possit: multo[11] facilius quantitatis indebitæ interpositæ scripturæ[12] condictio competit, vel doli[13] exceptio[14] agenti opponitur. S. III. Non. April. *Byzantii*, CC. CONSS. 293.

8 Nota quid hac actione petatur.

9 Indebitum transactionis causa datum non repetitur. *l. 65. §. 1. ff. eod. l. 6. §. de juris & facti ignorantia. l. 1. §. de pact. l. 16. l. 25. §. de transactionib. l. 78. in fin. ff. ad Trebell.*

10 Solvit qui delegat, ideoque ut indebiti soluti, ita indebite delegati condictio est.

11 Argumentum à majori ad minus observa. Cui soluti repetitio est, ejus multo magis tantum cauti condictio est, aut petiti exceptio. *l. 31. ff. eod.*

12 Cautiones & chirographa indebita condici possunt. excipe *l. 4. in fin. §. eod.*

13 *L. 5. in fin. ff. de act. empt.*

14 Favetur magis exceptioni, quam actioni. *l. 125. ff. de reg.*

De his, quæ per inficiationem in lite crescunt.

IV. Iidem AA. & CC. Heraclio.

EA, quæ per inficiationem in lite crescunt[15], ab ignorante etiam[16] indebita soluta repeti non[17] posse, certissimi juris est. Sed & si cautio indebitæ pecuniæ ex eadem causa interponatur: condictioni locum non esse constat. S. V. Id. April. *Byzantii*, AA. CONSS. 293.

15 Duplicantur. vide *Paul. 1. sent. 19. §. ult.*

16 Cur indebita vocant? nempe quia per inficiationem debiti pœnæ loco debentur. Ea igitur quæ per inficiationem duplantur, licet indebita soluta fuerint, non repetuntur. *Synopſ. Basil. ibid. cap. 20.* 17 *§. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.* 18 Honorarium jus prætorium est. *§. 7. Inst. de jure naturali.*

De heredе.

V. Iidem AA. & CC. Heraclio.

SI à patre emancipatus ei non intra tempora præstituta jure honorario[18] successisti, quidquid iudebitum postea per errorem[19] (utpote[20] patris successor) dedisti, ejus condictionem tibi competere, non est incerti juris. S. XIV. Kal. Maji, AA. CONSS. 293.

19 Indebitum hereditarium per errorem à non succedente solutum repetitur. 20 Legendum est, *ut patris*: quasi dicat: Quod quis (quasi ipsam ob successionem debet) solvit, repetere potest. *l. 65. in fin. ff. eod.* Et vere Græci hunc locum ita exprimunt. Qui non est heres, si tanquam heres solverit, repetere solutum potest. sicut & legata reverturtur & repetuntur. *Synopſ. ibid. c. 22.* adde *l. 7. §. eod.* 21 Vel ex ejusdem pecuniæ. *l. 46. ff. eod.* vel per errorem facti tibi demandati.

De solutione pro alio.

VI. Iidem AA. & CC. Mnaseæ.

SI per ignorantiam facti non debitam quantitatem pro alio solvisti[21]; & hoc, adito Rectore provinciæ fuerit probatum, hanc ei[22], cujus nomine soluta est, restitui eo agente providebit. S. VI. Id. August. AA. CONSS. 293.

22 Ideoque debitor non auditur si dixerit, male se conveniri ab eo cujus nomine facta fuerit indebiti solutio: alias distinctiones vid. apud *Cujac. 8. obs. 9.* 23 Dixi ad *l. 4. §. eod.* 24 Non juris. *l. 10. §. de juris & facti. l. 9. §. ff. de leg. Falc. l. 9. §. 5. ff. de juris & facti.* 25 Imo non potest. vid. *24. Ulpian. ult.* 26 Quod solvit debitor falso procuratori, solventem non liberat. Id tamen potest condicere. 27 Qui sciens indebitum solvit, non repetit. *Syn. eod. c. 25. 3 Harm. 5. §. 73.* vid. *l. ult. §. eod. l. 1. l. 50. ff. eod. l. 21. §. 1. ff. de inoff. l. 6. ff. de cond. ob caus. l. 43. ff. de admin. tut. l. 29. ff. de donat. l. 53. ff. de reg. jur.* Aliud si animo condicendi. *l. 2. ff. eod. l. 14. §. de solut.*

De falso procuratore.

VII. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

FIdeicommissum[23] vel legatum indebitum per errorem facti[24] solutum, repeti posse[25], explorati juris est. S. V. Idus Septemb. AA. CONSS. 293.

28 Dominus solvens ex contractu falsi procuratoris, contractum ejus probasse præsumitur.

29 Debitor obligatus alternative ad duo solvenda, solvens utrumque, electionem repetendi quod eorum voluerit habet: sicut habebat antequam solveret. *Salicet.* Goth. Hæc est 10. decisio ex 50. novis Justinian. vid. Inglois, & Guid. Pap. *h. l.* ANS.

De eo, qui sciens falso procuratori solvit.

VIII. Iidem AA. & CC. Zyparo.

CReditoris falso[26] procuratori solventi, adversus eum indebiti repetitio, non obligationis liberatio competit. S. Petit. XV. Kal. Novemb. AA. CONSS. 293.

De eo, qui indebitum sciens solvit, de re à non domino distracta.

IX. Iidem AA. & CC. Gratianæ.

INdebitum solutum sciens[27], non [recte] repetit. §. 1. Citra mandatum autem ab alio re distracta: dominus evicta re, vel ob præcedens vitium satis[28] emptori faciens, non indebitum prætendere [potest,] sed per hujusmodi factum ratum contractum habuisse probans, à se debitum ostendit esse solutum. S. IV. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De debitore rei alternatæ, qui utrumque solvit.

X. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI quis servum certi nominis, aut[29] quandam solidorum quantitatem, vel aliam rem promiserit; & cum licentia [ei] fuerat unum ex his solvendo liberari, utrumque per ignorantiam dependerit: dubitabatur, cujus rei daretur à legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecuniæ: & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem? Et Ulpianus[30], quidem electionem ei præstat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit, & tam Marcellum, quam Celsum sibi consonantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat: qui & antequam dependat: ipsam habet electionem, quod velit præstare, & hujus sententiæ sublimissimum testem adducit Salvium Julianum[31] summæ auctoritatis hominem, & prætorii edicti [perpetui] ordinatorem. Nobis hæc decidentibus, Juliani & Papiniani[32] sententia placet, ut ipse [habeat] electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Kal. August. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

29 Dubitatur, cujus rei daretur à legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecuniæ: & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem? Et Ulpianus[30], quidem electionem ei præstat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit, & tam Marcellum, quam Celsum sibi consonantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat: qui & antequam dependat: ipsam habet electionem, quod velit præstare, & hujus sententiæ sublimissimum testem adducit Salvium Julianum[31] summæ auctoritatis hominem, & prætorii edicti [perpetui] ordinatorem. Nobis hæc decidentibus, Juliani & Papiniani[32] sententia placet, ut ipse [habeat] electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Kal. August. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

30 *L. 26. §. 13. ff. eod.*

31 Cujus sententiæ vestigium extat *l. 32. ff. eod.*

32 Et ita pro Juliano & Papiniano adversus Ulpiani, Marcelli, & Celsi sententias respondet Imperator. De Juliani, & Celsi dissensione, vide Cujac. 8. *obs. 15.*

De eo, qui mente titubante & ancipiti solvit.

XI. Idem A. Juliano P. P.

PRo dubietate[33] eorum, qui mente[34] titubante indebitam solverint pecuniam, certamen legumlatoribus incidit; id ne, quod ancipiti animo persolverint, possint repetere, an non. Quod nos decidentes, sancimus, omnibus, qui incerto[35] animo indebitam dederint pecuniam, vel aliam quandam speciem persolverint, repetitionem non denegari, & præsumptionem[36] transactionis non contra eos induci: nisi hoc specialiter ab altera parte approbetur. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

33 Dubitans præsumitur donare vel transigere, sicut nec errans. 34 Dubitans medius est inter scientem & ignorantem: Negat quidem, sed errans. *l. si quis testamentum 41. ff. ad leg. Aquil.* Ideoque pro errante & ignorante habetur. *ut hic. & l. 2. in prine. ff. quis ordo in bonorum possess.* non habetur pro inficiatore. 35 Dubitans non præsumitur donare vel transigere. *l. 2. ff. eod. l. 14. ff. de solut.* 36 Præsumi transactio vel donatio non solet nisi probetur.

TIT. VI.

DE CONDICTIONE OB CAUSAM[37] DATORUM.

De causa dotis.

I. Imp. ANTONINUS A. Callisthenidi.

PECUNIAM, quam te *ob dotem* accepisse pacto interposito (ut fieri, quum jure matrimonium contrahitur, adsolet) proponis, impediente[38] quocunque modo juris auctoritate matrimonium [constare, nullam[39] de dote actionem habes: & propterea pecuniam, quam eo nomine recepisti,] jure condictionis restituere debes[40]: & pactum, quod ita interpositum est, perinde ac si interpositum non esset, haberi oportet. P. P. VI. Kal. August. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

37 Honestam, scil. (ut hic titulus differat à titulo 7. §. *eod.*) nec tamen secutam. XII. D. IV. Donatio ob causam causa non secuta *revocari* potest. vid. Clar. 4. *sent. §. donatio. quæst. ult.* adde Oldendorp. *class. 6. act.* 4. Goth. Vid. ad hunc tit. & singul. leges, Guid. Pap. ANS.

38 Deficiente causa ad effectum producendum necessaria, deficit effectus.

De donatione.

II. Imp. ALEXANDER A. Asclepiadi.

SI (ut proponis) pater tuus ea lege sororituæ prædia, cæteraque, quorum meministi, donavit, *ut creditoribus ipsa satisfaceret*, ac, si placita observata non essent, donatio resolveretur[41], eaque contra fidem negotii gesti versata est, non est iniquum, actionem condictionis ad repetitionem rerum donatarum tibi, qui patri successisti, decerni. P. P. XIV. Kal. Decemb. ALBINO & MAXIMO CONSS. 228.

39 Soluto matrimonio, mulieri competit, dotis nomine, actio de dote: Impedito vero matrimonio propter juris auctoritatem, condictio ob causam.

40 Imo non debes actori restituere, *ut hic.* sed fisco. *l. 4. §. de incest.*

41 Pacto resoluto, oriuntur condictiones ob causam dati.

III. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Aurelio & Alexandræ.

EA lege in vos collata donatio, *Ut neutri alienandæ*[42] *suæ portionis facultas ulla competeret*, id efficit, ne alteruter vestrum dominium prorsus alienet: vel ut donatori, vel ejus heredi condictio, si non fuerit conditio servata, quæratur. P. P. Kal. April. VALERIANO IV. & GALLIENO III. AA. CONSS. 258.

42 Donator recte pacisciturr, ne donatarius rem alienet. Vid. quæ not. ad *l. 122. §. 3. ff. de verb. oblig.* Quid si donatarius alienaverit? Cujacius refert ex Græcorum opinione, stari alienationi: sed tamen donatarium in id quod interest: vel condictione ob rem datam teneri. vid. reliqua apud eundem ad *d. §. 3.* Accursius idem quoque existimat, quem multi sequuntur. Forcatulus autem 13. *Cupid. 5.* condictionem domino ideo competere ait, quod eam elegerit. qua in re multa possunt objici. Cur enim dicimus stari alienationi? cum tali pactione id hic effici dicatur, *ne dominium prorsus alienetur.* Si vis est hæc pacti, quomodo donatori dominium abscessurum dicemus? Si non abscessit, quo jure domino rei vindicatio denegabitur? *l. 9. in fin. ff. de rei vindic.* vel cur ei non liceat rem emptori auferre. *l. 28. ff. de contrab. empt.* eo magis quod cuique sit permissum tradendo rei suæ legem dicere? *l. 48. ff. de pactis.* & lege ita dicta, facto tertii res aliter quam cum sua causa alienari non possit. vid. *l. 67. ff. de contrab. empt. l. 36. ff. de statulib. l. 13. §. 1. ff. de acquir. possess.* Cur hic quoque jus aliud erit, quam si vel à lege, *l. 10. §. de sacrosanct.* vel testamento prohibita sit rei alienatio? vid. *Novell. 39. cap. 1.* Pactum autem ut ne rem tuam alienes an valeat, vid. *l. ult. §. de reb. alienis non alienand. l. penult. ff. de pact.* 43 Cautio potest eatenus condici, quatenus pecunia non est numerata. *l. 1. ff. de condict. sine causa.* 44 *L. 3. §. de postuland. l. 3. §. de transact.* 45 *L. 4. ff. de cond. causa non sec. l. 1. §. 10. ff. de var. & extraord.* 46 Adde *l. 7. §. de procurat. l. 8. §. 2. ff. de procurat.* 47 Ancilla data, ut dantis filia manumittatur, si non manumittitur, repetitur. 48 Nota regulam. *l. 7. in fin. §. eod.* Goth. Imo potest. *l. 13. §. 1. l. 30. ff. de donat. caus. mort.* ANS. 49 Id est, quo casu ancilla donata fuerit, ut manumitteretur. *l. 1. §. 1. ff. de condict. caus.* 50 *L. 12. §. de donat. ante nuptias.* 51 Propositum in mente retentum nihil operatur: sicuti nec animus aut intentio intrinseca condicendi. *l. 25. §. de transact. l. 50. ff. de cond. indeb.* 52 *L. 6. §. eod.* 53 Datum ob causam non impossibilem, causa non sequuta condicitur. Possibilis causæ defectus parit conditionem. *Bald.* adde 10. *Synopſ. Basil. 2. περὶ τῶν ἀδομένων, &c. ex lib. 24. tit. 1. cap. 34.* An datum sub conditione impossibili semper possit repeti, vide *hic* Accursium.

Source : BIU Cujas

ctioni facere locum, juris dictat disciplina. Quapropter si titulo liberalitatis res tuas in sponsam conferendo, certam dixisti legem; nec huic illa, cum [1] posset paruit, successores ipsius de repetendis, quæ dederas, si hoc tibi placuerit, convenire non prohiberis. S. III. Idus Febr. AA. Conss. 293.

1 Datum ob causam, cui recipiens non paruit cum posset, repetitur per condictionem ob causam, *l. pen. l. ult. ff. eod.*

De eo, qui accepit, ut manumitteret.

IX. Iidem AA. & CC. Bibulo.

SI liber constitutus, *ut filiæ tuæ manumittantur*, aliquid dedisti, causa non secuta, de hoc [tibi] restituendo condictio competit: nam si quid servus de peculio domino dederit, contra eum [quidem] nullam actionem habere potest: sed dominum, qui semel accipere pecuniam pro libertate passus est, aditus provinciæ Rector hortabitur [2], salva [3] reverentia, favore scilicet libertatis, placito suo stare. S. III. Id. Februar. *Sirmii*, AA. Conss. 299.

2 Sic in *l.* 8. *ff. de liberali.*

3 Vide *Cujac. 2. Paud. 22. in fin.*

De culpa & casu fortuito.

X. Iidem AA. & CC. Cononianæ.

PEcuniam à te datam; si hæc causa, pro qua data est, non culpa accipientis [4], sed fortuito casu [5] non est secuta, minimè repeti posse certum est. S. III. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

4 *L.* 8. *ff. eodem. l. ult. ff. eod. l. 5. ff. de cond. caus. data.*

5 *Synops. Basil. d. loc. cap.* 36.

De advocationis causa.

XI. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

ADvocationis causa datam pecuniam, si per [6] eos, qui acceperant quo minus susceptam fidem impleant stetisse probetur [7], restituendam esse convenit. S. XVII. Kal. Januar. CC. Conss. 300.

6 *L.* 8. 9. *ff. eod.*

7 Alias secus. vid. *l.* 1. §. 13. *ff. de extraord. cognit.* Ans.

TIT. VII.

DE CONDICTIONE [8] OB TURPEM [9] CAUSAM.

De cautione ob turpem causam interposita.

I. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

SI ex cautione tua conveniri cœperis: nullam pecuniam te accepisse, sed ob turpem [10] causam, & quam fieri prohibitum est, interpositam [cautionem,] ei, qui super ea re cogniturus est, probandum est; & eo impleto absolutio [11] sequetur. Sine die & consule.

8 κ. *Synops. Basil. cap.* περὶ τῶν δεδομένων, ἢ δομένων, *fol.* 126. Goth. Vid. Guid. Pap. ad hunc tit. & singulas leges. Ans.

9 Vel injustam. XII D. v. adde *Oldendorpium Classf. 6. act.* 7.

10 Vid. *l.* 27. *ff. de verb. oblig.*

11 Promissum turpi ex causa peti non potest. *dict. l.* 27.

De dato propter turpem causam.

II. Idem A. Longino.

CUm te propter turpem causam, contra disciplinam temporum meorum, domum adversariæ dedisse profitearis, frustra [12] eam tibi restitui desideras: cum in pari [13] causa possessoris conditio melior habeatur. P. P. XV. Kal. Decemb. Læto II. & Cereale Conss. 216.

12 Par cum est causa dantis & accipientis, turpiter datum non repetitur. *l.* 3. *l.* 4. §. 3. *l.* 8. *ff. eod. Eclog. dict. loc. ex tit.* 2. *cap.* 2. *cap.* 5. *cap.* 8. *l. ult. in princ. ff. de condict. sine causa.*

13 *L.* 5. §. 1. *ff. de calumniationibus. l.* 128. *ff. de reg. jur.*

De dato evitandi tyrocinii causa.

III. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Dizonti militi.

QUod evitandi [14] tyrocinii causa dedisse te, apud competentem Judicem, ei, de quo quereris, indubia probationis luce constiterit, instantia ejus recipies [15]. Qui memor censuræ publicæ, post restitutionem pecuniæ, etiam concussionis crimen inultum esse non patietur. P. P. III. Kal. August. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

14 Vid. *l.* 12. §. 1. *ff. de pollicitat.*

15 Quia accipientis tantum causa turpitudo versatur. *l.* 4. *ff. eod. dict. l.* 5. §. 1.

De turpi causa accipientis tantum. De usuris.

IV. Iidem AA. & CC. Rufino.

QUoties [16] accipientis, non etiam dantis turpis invenitur causa: licet hæc secuta fuerit, datum condici [17] tantum, non etiam usuræ peti possunt [18]. S. VII. Id. Januar. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

16 Ut *l.* 3. *ff. eod. Synops. Basil. dict. tit.* 2. *c.* 10. *l.* 6. 7. *eod. l.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. eod.*

17 Excipe *l.* 5. *ff. eod.*

18 Sicut in fure, qui pecuniam accepit ob ea restituenda, quæ subtraxerat, vel in eo, qui abegerat pecora, *Synops. Basil. ibid. cap.* 10. quæ species est *l.* 6. & *ult. ff. eod.*

De lenocinio mariti.

V. Iidem AA. & CC. Bichoporo.

MErcalem [19] te habuisse uxorem proponis: Unde intelligis, & confessionem [20] lenocinii preces tuas continere, & cautæ [21] quantitatis ob turpem causam exactioni locum non esse. Quamvis [22] enim utriusque [23] turpitudo versatur, ac solutæ quantitatis cessat repetitio, tamen ex hujusmodi stipulatione [24] contra bonos mores interposita denegandas esse actiones juris auctoritate demonstratur. S. VI. Id. Maji, CC. Conss. 294.

19 Mercalis uxor est quæ scortatur: id Synopseos author *dict. loc. c.* 11. ita reddit, Qui scit uxorem suam scortari & tacet, lenocinium facit.

20 Allegans turpitudinem non auditur.

21 *L.* 1. *ff. eod. l.* 26. 27. *ff. de verb. oblig.*

22 Turpi ex causa dantis promissa non petuntur, nec repetuntur, hoc est, ea si soluta sint non possunt repeti: si non sint soluta, peti non possunt. 23 *L.* 4. *ff. eod.* 24 §. 25. *Instit. de inutilibus.*

De furto.

VI. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

OB [25] restituenda [ea] quæ subtraxerat, accipientem pecuniam, cum ejus [26] tantum interveniat turpitudo, condictione conventum hanc restituere debere convenit. Dat. XV. Kal. Jun. CC. Conss. 294.

25 Turpitudo accipientis non etiam dantis in hac hypothesi versatur: ideo restituitur. *l.* 4. *ff. eod. Synops. cod. cap.* 4. 26 Datum furi, ut rem subreptam restituat, turpiter ab eo accipitur: ideoque condici potest. adde *l. ult. ff. eod.* 27 *L.* 6. *ff. eod.* 28 Turpitudo quoque solius accipientis hac parte continetur. Dixi ad *l.* 4. *ff. eod.* 29 Fur tenetur de re furtiva etiam ea extincta. *l.* 1. *ff. de his quæ vi metusve caus. l.* 2. *ff. tit. prox. l.* 9. *ff. de furt. l.* 8. *ff. de cond. furt. l.* 1. §. 34. *l.* 19. *ff. de vi & vi. l.* 46. *ff. de furtis.* 30 Mora in rem facta quid sit observa. *l.* 8. §. 1. *l. ult. ff. de condict. furt.*

De pluribus delinquentibus.

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Dizonti militi.

De rei interitu.

II. Iidem AA. & CC. Aristæneto.

ANte oblationem interemptæ [34] rei furtivæ damnum ad furem pertinere, certissimi juris est. Dat. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

34 *L.* 3. *ff. eod.* dixi ad *l. ult. ff. de condict. ob turp.*

TIT. VIII.

DE CONDICTIONE FURTIVA. [31]

31 Vid. XIII. D. I.

De pluribus delinquentibus.

I. Impp. Diocletianus & Maximian. AA. & CC. Hermogeni.

PRæses provinciæ sciens furti quidem actione singulos [32] quosque in solidum teneri, condictionis vero nummorum furtim subtractorum electionem esse; actum demum, si ab uno satisfactum fuerit, cæteros liberari [33], jure proferre sententiam curabit. Dat. Kal. Majis, CC. Conss. 294.

32 Vid. *l.* 1. *in fin. ff. si is qui testam. lib.*

33 Solutio rei facta ab uno fure cæteros liberat à condictione furtiva, non pœna furti.

TIT. IX.

DE CONDICTIONE EX LEGE [35] ET SINE [36] CAUSA, VEL INJUSTA [37] CAUSA.

De fisco.

I. Impp. Diocletian. & Maximian. A. Ulpio.

LIcet ante [38] tempus debita exigi non possint, tamen si te ex primipilo [39] debitorem constitutum fisci, ac patrimonium tuum exhaustum Præses provinciæ compererit, ut ad solutionis securitatem solum fœnebris pecuniæ subsidium superesse videatur: commonebit debitorem [40] tuum, si saltem ipse sit solvendo, ut ante definitum tempus debita repræsentet: ut fisco, cujus ob [41] necessitates publicas causam potiorem esse oportet, debita pecunia exolvatur. S. XIII. Kal. Aug. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

35 XIII. D. II.

36 XII. D. VII. vide *Oldendorpium Classf. 6. act.* 5.

37 Vid. *Oldendorp. Classf. 6. act.* 7.

38 Ante tempus debitum exigi non potest: plus enim etiam vel solo tempore petitur, *l.* 22. *ff. mandati.*

39 Id est, causa militaris annonæ. Nam ita Synopsis Basil. *lib.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 24. *tit.* 3. *cap.* 1. & ibidem Scholiastes, ὁ διατοῦτο τοὺς στρατιώτας τῷ δημοσίῳ χρεωστοῦντας, &c. Qui alimenta militum fisco debet, si reperiatur inops: debitores ejus (tametsi pro ipsis faciat conditio) ante præstitutum tempus conveniendi sunt: ut ea quæ debent exigantur. Neq; obstat quod institutionibus de actionibus & aliis libris dicitur, Eum qui ante diem agat, alterum tantum tempus expectare debere, quando prævenire sit ausus. Ait enim ἡ συνήθεια τῆς διατροφῆς τῶν στρατιωτῶν, &c. necessitas alimentorum militarium facit, ut ante diem exigatur. Est & eodem lib. *tit.* 6. *c.* περὶ χρέους, &c. Scholiastes citans nominatim hanc legem ubi notat fiscum posse ante tempus exigere inopis sui debitoris debitorem.

De instrumento quantitatis solutæ.

II. Idem Augusti & CC. Sculatio.

DIssolutæ [42] quantitatis retentum instrumentum, inefficax penes creditorem remanere, & ideo per condictionem reddi oportere, non est ambigui juris. S. III. Non. April. CC. Conss. 300.

42 Soluto debito, cautio est apud creditorem sine causa: ideoque hæc conditione repetitur. vide *l. ult. ff. ad exhib. l. ult. ff. de solutionib.* adde *l.* 52. *ff. de act. empt.*

De malæ fidei possessore, & de fructibus.

III. Iidem AA. & CC. Galatiæ.

MAla fide possidens, de proprietate victus, [de] extantibus [43] fructibus [rei] vindicatione, [de] consumptis [44] vero condictione conventus, eorum restitutioni parere compellitur. Dat. Id. Febr. CC. Conss. 302.

43 Vid. *l.* 22. *ff. de rei vind. l.* 22. §. 2. *ff. de pignorat.* 44 *Dict.* §. 2. Consumpti fructus condicuntur: extantes vindicantur.

De cautione non numeratæ pecuniæ.

IV. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI non [45] est numeratum, quod vel accepturum te sumpsisse mutuo scripsisti: & necdum transiisse tempus statutum, vel intra hunc diem habitam contestationem monstrando, reddi [46] tibi cautionem Præsidali notione postulare potes. Dat. XVII. Kal. Jan. CC. Conss. 302.

45 Non numeratæ pecuniæ chirographum condicitur. vid. *ff. de non numer.* 46 *L.* 7. *ff. de non numer.*

TIT. X.

DE OBLIGATIONIBUS [47], ET ACTIONIBUS. [48]

De actionibus, ei qui pro alio solvit, mandatis.

I. Imp. Gordianus A. Veleriæ.

DAta certæ [49] pecuniæ quantitate ei cujus meministi [50], in vicem [51] debiti [52] actionem [53] tibi adversus debitorem, pro quo solvisti, dicis esse mandatam: & antequam eo nomine litem [54] contestareris, sine [55] herede creditorem fati munus implesse proponis [56]: Quæ si ita sunt, utilis [57] actio tibi competit. P. P. V. Kal. Maji, Attico & Prætextato Conss. 243.

47 XLIV. D. VII. & III. *Instit.* XIV. & 52. *Ecl.* 1. Goth. Ad tit. & singulas leges vid. Guidon. Pap. Ans.

48 IV. *Inst.* 6.

49 *Al.* certe, & ita videtur legisse Azo *in summa.*

50 Id est, creditori Titii: Nec tamen colligas, Mulierem hic pro debitore obligatam fuisse. Quæ hic solvit mulier non fidejussoris nomine, sed ut quævis solvit. Obligatis mulieribus, non pro alio solventibus, Velleianum opitulatur. vide *l.* 4. *in fin. l.* 9. *ff. ad Velleian.*

51 Non tam solutionis nomine, quam quasi pretii loco. *l.* 2. *ff. eod.*

52 *Al.* debiti actiones mandatas. ita *Haloand.*

53 Vid. *l.* 9. *ff. de procur.* Accurs. in *l.* 1. *ff. ne liceat potentioribus patrocinium litigantib. præstare.*

54 *L.* 23. *ff. de procurat. l.* 6. *ff. de transact.*

55 *L. pen. in fin. ff. ad Trebell.*

56 Vi hujus mandati, emptrix est in rem suam procuratrix. Quæritur autem, An mandatum sit finitum? distingue: Si mandator actionis, idemque venditor, heredem habet, mandatario competit actio directa ex cessione. Fidem enim venditionis, ab hærede mandatoris impleri oportet, si heredem non habet (aliud est si habet. Nam morte mandatarii in rem suam mandatum non finitur. *l.* 33. *ff. de donat.*) finitur quidem mandatum, sed tamen mandatario competit utilis mandati actio, & hæc locum habent in procuratoribus in rem suam, puta emptoribus & donatariis. In procuratore negotiorum, aliud. Mortuo enim mandatore, re integra, mandatum finitur. vid. *Cujac. observ.* 31. adde & ad *Novell.* 134. *Zas. 2. Resp.* 5.

De obligatione contrahenda, vel dissolvenda.

V. Iidem AA. & CC. Camerino & Martiano.

SIcut [69] initio libera [70] potestas unicuique est habendi, vel non habendi contractus; ita renunciare [71] semel constitutæ obli-

57 Utilis actio quid? & à directa utrum differat: quomodo, vid. *in l.* 47. *ff. de negot. gest. l.* 6. *ff. de Transact.* Accurs. in *l.* 17. *in verbo actione. ff. de negotiis. & l.* 6. *ff. ad exhibend.* Forcatulum *Dialog.* 65. *Netym.* 58 Nomen in dotem dari potest. *ut hic. & l.* 41. §. 3. *ff. de jure dot. l.* 44. §. 1. *ff. solut. matrim.* 59 Cur ita? collige ex his quæ dixi ad *l.* 1. *ff. eod.* 60 *L.* 19. *ff. eod.*

61 *L.* 1. *ff. eod. l.* 5. *ff. quando fiscus. l.* 7. *l.* 8. *ff. de hered. vel actione.* 62 Speciem ita ponit author *Synops. 7. tit.* 6. *ex lib.* 24. *tit.* 3. *num.* 7. debitor fundum locat, & à colono pensiones accipit. Debitoris creditores à colono pensiones ita solutas exigere non possunt. 63 Hinc etiam colligunt, Vasallum non cogi ad exsolvenda patroni debita: sed nec ob æs Principis alienum, subditum ejus sisti: quam sententiam confirmare lex videtur 7. §. 1. *ff. quod cujusque.* jus tamen repressaliarum hæc non admittit, de quo dicam ad *Novell.* 52. adde *Peckium cap.* 4. *de jure sistend. num.* 17. addi potest, colonum & inquilinum ad constituendas cogi posse vias publicas: sed eo casu computare dispendium in mercedem. *l.* 1. §. 3. *in fin. ff. de via publica.* Evenit etiam persæpe, ut patronos captivos vasalli cogantur redimere: sed & pro eo præstent plivium, id est, dent obsides. Plivium, *Pleige.* vid. *Cujac.* 8. *obs.* 14. 64 Τοῖς κατὰ τὸ συναρίστιον μισθώμασι, &c. *Synops. ibid.* id est, pensionibus & legi locationis satisfacientes. 65 Et e contra *l.* 11. *ff. eod.* 66 *L.* 31. *in pr. ff. depositi.* Possis hinc colligere, Non ita magni momenti videri differentiam contractuum stricti juris & bonæ fidei. 67 An & in donationibus & testamentis? adde *l.* 22. *ff. de don. l.* 16. *ff. de cond & demonstr.*

68 Ζητῶν χεὴ. *Syn. Basil.* 11. *tit.* 1. *ex lib.* 24. *tit.* 1. *c.* 8. 69 *Synops. ibid.* vid. *Gloss. Accurs. ad l.* 3. *ff. de reg.* & ad *l.* 10. *ff. si certum.* 70 Nemo compellitur contrahere. vid. *l.* 15. *ff. de jure delib.* vid. *l.* 6. *ff. de donat.* 71 Vid. *l.* 58. *ff. de pactis. & tit. ff. quando licetat ab empt.*

Source : BIU Cujas

obligationi [1], adversario non consentiente [2], nemo potest [3]. Quapropter intelligere debetis, voluntariæ obligationi semel vos nexos, ab hac, non consentiente altera parte, cujus precibus feceritis mentionem, minime posse discedere. Dat. Non. April. Byzantii, AA. & CC. Conss. 290.

1 Proinde à sequestro semel susceptо non licebit recedere. *l. 5. in fin. ff. depositi.* excipe *l. 14. §. si convenerit. 2. ff. comm. divid. l. 4. ff. de pignorat. l. 12. ff. de precario. l. 2. ff. de inutilib. stipul.* ubi licet adversus contractum venire: adde casus quos Accursius notat in *l. si quis in conscribendo 29. ff. de pact.*

2 Aliud si consentiat, *ut hic.* aliud si rei integræ. §. 11. *Inst. de mand. l. 36. ff. de pact.* aliud etiam interdum adversario invito, ut in deposito. *l. 1. §. 46. ff. depositi.* precario. *l. 12. ff. de precario:* & locato, certis casibus. *l. 3. ff. de locato:* & dato ob causam. *qua de re dixi ad l. 5. ff. de condict. causa data.*

3 Contractus ab initio voluntatis est, post facto necessitatis. *l. 78. ff. eod. l. 39. ff. de transact. l. 12. in fin. ff. de contrah. empt. l. 3. l. 7. ff. de rescind. l. 35. §. pen. ff. de donat. l. 1. §. 1. ff. utilitatis, caup. l. 36. in fin. ff. de jud. l. 17. §. 3. ff. commodati. l. 22. in fin. ff. mandati. l. 9. in pr. ff. de curat. furios.* adde *l. 22. in fin. ff. ad Vellejan. c. quod semel placuit 21. de reg. in 6.* & vide *ibid. Dynum.*

4 Creditor qui in solutum accipit à debitore suo nomen alterius cujusdam ipsi debentis, habet & hypothecarias actiones: si verò priores creditores hypothecas, quas habebant, distraxerunt, emptoribus eæ res non adimuntur. *Syn. ibi. c. 10.*

5 Etiam tacite: volunt enim interpretes, Cessa personali actione, etiam hypothecariam, ejus accessoriam, cessam intelligi.

6 Nomine empto in emptorem transfertur jus pignoris, hypotheca & vindicandi & distrahendi. vid. *l. 6. ff. de hereditate vel act.*

7 *Leg. 7. ff. eod. l. ult. ff. quando fiscus. l. 1. ff. si antiq. cred. pig. vend.*

8 Potior jure creditor pignus debitoris sui jure si vendidit, posterior id emptori avocare non potest.

9 Nomen vendi potest, *ut hic*, utrèc in dotem dari. *l. 2. ff. eod.*

10 *L. 6. ff. eod.*

11 *D. l. 6.*

12 Aut revocandorum. 13 Donatio ex affectione præsumitur. *l. 58. §. 1. ff. de heredibus inst.* 14 Mandatum remunerandi, re integra, morte mandantis finitur. *l. 15. ff. mandati.* 15 *L. 2. §. 6. l. 6. ff. de donat.* 16 Mandatum morte finitur. vid. *l. 26. ff. mandati. Accurs. in l. 35. in verbo, portionibus. ff. de donat.* 17 *L. 9. ff. de cond. ob causam.* 18 Donatio perfecta revocari non potest. *l. 7. ff. de condict. ob caus.* 19 Hoc videtur abrogari *per l. 33. ff. de donat.* 20 *L. 1. ff. de donat.* 21 *Attestatio*, ut vocant regulariter prohibita: nisi lex vel consuetudo permittat. vid. *Accurs. in l. 4. ff. de edendo. l. extat 13. ff. quod metus causa, l. si quis in tantam 7. ff. unde vi.*

22 Vid. *l. 13. ff. de quod met. caus.* 23 *L. 4. ff. de edendo, l. 2. ff. de probationibus. l. 9. ff. de except.* 24 Personalis adversus debitorem actio non tollitur, etiamsi pignora creditor eligat: sed pretium pignoris in debitum computatur, & residuum actione personali petitur. *Synops. eod. c. 14.* quemadmodum & in eundem personalis actio competit, & ita de hereditate, legatis, venditione, locatione, societate, &c. *Scholiastes ibidem.* 25 Electio unius, non est alterius repudiatio: qui pignoratitiam eligit, non renunciat personali actioni. 26 *L. 3. l. 9. ff. de distract. pign. l. 3. §. 4. ff. de jure dominii. l. 26. ff. de solutionib.* 27 Colonis quod mutuum datur, ab eorum dominis non potest exigi, etiamsi ipsis dominis præsentibus mutuum datum sit. *Syn. eod. c. 13. l. 4. vers. sane. ff. de agricolis & censitis.* 28 Creduli nimis facilè decipiuntur. vid. *Accurs. l. 14. ff. si cert.* 29 Et è contra, *l. 3. ff. eod.* 30 Id est, etiamsi actores ejus præsentes fuerint. Synopsis vero Basilicon *ibid.* ita habet, etiam si præsente domino. 31 Dixi *ad l. 14. si cert. petat.*

32 Æs alienum est, quod quis debet: qui in ære alieno ἄνορκοι κρεώφευγ Græcis hic dicuntur. *Synops. Basil. eod. c. 15. & 3. Harm. 3. §. 70.* Igitur qui solvendo non sunt, creditoribus suis servire non coguntur. Neminem enim ingenuorum lex ea facere vult, quæ sunt servilia. *Syn. & Scholiastes ibid.* unde colligunt, hoc jure, debiti causa neminem manu injecta capi posse, nisi aliud expresse sit conventum. vid. Boc. *reg.* 174. Goth. Vid. Rævard. *lib. 4. cap. 18. variar.* Ans. 33 Hinc colligunt, Neminem posse ad præcisam servitutem se obligare: & obligationem ad carceres non valere nisi consuetudo id permittat. vid. *Molin. de usur. q. 36. n. 27.* 34 *Nov. 134. c. 7.* Ambrosius *lib. de Tobia.* Vidi, inquit, miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in actionem deduci, id est, auctionem. & Basilius *Ps. 14.* ἴδον ἐγὼ ἐλευθέρους σώματα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὸ χρεῶν πατρώων ἐλκομένους εἰς πραξικοπεῖον. vid. *Cujac. ad Novell. 134.* adde *7. Eccl. 6. ex lib. 23. tit. 2. c. 2. fol. 76.* Verum author Synopseos *d. loco.* liberorum appellatione hac lege non intelligit filios aut filias, sed, ἐλευθέρους, id est, ingenuos. Quemadmodum eidem authori & Harmen. *d. loco*, æs alienum non æs à patre contractum, sed à se ipso. 35 Id est, mercatores, ad quos pecunia propter mercimonia pervenit. adde *l. 15. ff. si cert. pet. l. 8. ff. depositi:* adde *l. 44. 49. ff. de cond. indebit.* 36 *L. 14. ff. de pign.* Hodie non est. *Nov. 4. c. 3. Auth. prox. ff. eod.* & merito. Nam fiscus hanc electionem sibi non adrogabat. *l. 1. ff. de conven. fisc. debitor. l. 47. ff. de jure fisci.* 37 Et ita restringuntur multæ leges, quæ nimis generaliter tradunt, Usucapione jus pignoris non perimi. adde *l. 7. in fin. ff. eod. l. 1. §. 2. ff. de pign. l. 12. ff. pro empt. l. 2. ff. pro her. l. 7. ff. de pign.*

IN AUTHENT. de fidejus. §. sed neque ad res. coll. 1. tit. 4.

SED hodie novo jure prius [38] conveniendi sunt omnes fidejussores [39], & mandatores, & sponsores quam ad pignorum perveniatur possessores.

38 Primum conveniendus est reus, tum intercessor, deinde possessor hypothecarius: & hoc beneficium discussionis appellatur, fidejussoribus utile. Aliud etiam habent, quod & divisionis ex epistola divi Hadriani nuncupant, de quo vid. *l. ult. ff. de constituta.* Vix ullus contractus apud Notarios perficitur, in quo fidejussores utrique beneficio non renuntient. Et ita frequentes ob hujusmodi renunciationes, hæc authentica parum utilis, de qua vid. *Oldend. tract. de jure sing. c. 6.* ibi *de priv. fidejuss.* 39 Tertius possessor hypothecaria conveniri non potest nisi discusso principali, & ejus fidejussoribus. v. *Negusantium tract. de pign. parte 8. membro 1. n. 1.*

Imo à debito creditor cadit, tantundem dando, vel retento, vel ejus parentibus: ipso quoque creditore corporalibus pœnis subdendo.

De mutuo.

XIII. Iidem AA. & CC. Barsumio.

EUm, cui mutuam dedisti pecuniam, ad solutionem urgere competenti debes actione: nam adversus negotiatores [35], quos ex mercibus pecunias abstulisse tuo debitori proponis, nullam habes actionem. Dat. XI. Kal. April. CC. Conss. 300.

De concurrentibus actionibus.

XIV. Iidem AA. & CC. Hermodoro & Nicomacho.

EST [36] in arbitrio vestro, personali debitoris heredes actione, an eum, qui ab his distracta sibique tradita pignora tenet, in rem Serviana, si non [37] longi temporis præscriptione munitus sit, an utrosque conveniatis. Dat. V. Kal. Decemb. *Nicomediæ.* CC. Conss. 300.

TIT. XI.

UT [40] ACTIONES [41] ET AB HEREDIBUS ET CONTRA HEREDES INCIPIANT.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUM stipulationes [42], & legata [43], & alios contractus, post mortem compositos, antiquitas quidem respuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recipimus: consentaneum erat etiam regulam [44], qua vetustas utebatur, more humano emendare: *Ab heredibus* enim *incipere actiones, vel contra heredes*, veteres non concedebant, contemplatione stipulationum, cæterarumque causarum post mortem conceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, & ipsam regulam de medio tollere: *Ut liceat & ab heredibus, & contra heredes incipere actiones* [& obligationes: 45] ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* Post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

40 Vetus regula abrogatur qua cavebatur actionem, quæ adversus nos non cœpisset, neque adversus heredes nostros transire. *hac l.* Cujus regulæ meminit etiam Theophil. §. 35. *Instit. de leg.* adde *1. Feud. 1.*

41 Quæ non cœperunt à defuncto scil. vel contra defunctum. *Goth.* Vid. Cujac. *lib. 3. obs. cap. 34. S. L.*

42 Vid. *l. 11. ff. de contrahenda stipulat.*

43 *D. §. 35.* 44 Hæc constitutio & regula contraria est veteri regulæ, de qua *l. 7. C. Theod. de diversis rescript.* & Theoph. *in §. post mortem 35. de leg.* tollitque veterum differentiam verborum. *Cum moriar, cum moriturus fuero, post mortem meam dari, vel pridie quam moriar. ut l. 11. ff. de contr. stipul.*

45 Per pactum hereditas post mortem dari potest. vid. *Guidonem Papæ singulari* 342.

TIT. XII.

NE UXOR PRO MARITO [46], VEL MARITUS PRO UXORE, VEL MATER PRO FILIO CONVENIATUR.

Ne uxor pro marito: ex contractu.

1. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Asclepiodotæ.

FRUSTRA disputas de Contractibus cum Marito tuo habitis, utrumne jure steterint, an minime: cum tibi sufficiat, si proprio [47] nomine nullum contractum habuisti, quominus pro marito tuo conveniri possis: Quod nec si sponte pro eo intercessisses, quicquam à te propter Senatusconsultum [48] exigi jure potuisset. Dat. Prid. Id. Aprilis, DIOCLET. III. & MAXIM. AA. Conss. 287.

46 Mariti contractu delictove. *l. 1. l. 2. ff. eod.*

47 Id est, ad utilitatem tuam *l. 24. ff. locati.*

48 Vellejanum.

Ex Delicto.

II. Iidem AA. Terentiæ.

OB Maritorum [49] culpam uxores inquietari [50] leges vetant. Proinde Rationalis [51] [noster,] si res quæ à fisco occupatæ sunt, dominii tui [52] esse probaveris, jus publicum sequetur [53]. Dat. III. Non. Septemb. DIOCLETIANO & MAXIMIANO AA. Conss. 287.

49 Confiscatis mariti bonis, res uxoris ejus confiscatæ non intelliguntur. *Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 4. c. 2. l. 24. ff. de donat. int. vir. l. 1. ff. ad l. Jul. de vi. l. 22. ff. de pœnis:* uno tamen casu dos uxoris retinetur. *l. 4. ff. in quibus caus. pign. tacit. l. 3. ff. de primipilo.* non alia ejus bona. *l. 1 ff. de priv. fisci.* Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. *l. 4. §. 2. ff. de off. proconf.*

50 In bonis suis.

51 Rationalis, procurator Cæsaris.

52 Non dotales, *d. l. 1.*

53 Et ita auditur tertius opponens, de quo dixi ad *l. 13. §. 3. ff. de jud.*

Ne socer pro genero, ne mater pro filia, ne maritus pro uxore.

III. Iidem AA. & CC. Carpophoro. [54]

CUm [55] te possessiones non in dotem pro filia tua dedisse, sed ad sustentandam [56] eam extra dotis causam filiæ tuæ prædia adsignasse proponas: civilium [57] munerum vel onerum municipalium [58] obtentu, ex persona mariti ejus, quomodo matres ex persona [59] filiorum, interpellari non [60] possunt: cum neque [61] maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constet, nisi [62] ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari. III. Id. Septembr. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

54 Τὰ ἐξόπροικα τῆς γυναικὸς, &c. *Extra dotalia* mulieris pro viri oneribus onerata non sunt: nec matres pro filiis nec uxor pro marito. *Synops. Basil. 50. ex lib. 24. tit. 4. c. 3.*

55 *Al.* Carpophoræ: ut sit hypothesis in matre.

56 Res traditæ filiæ ad eam sustentandam, hoc est alendam non præsumuntur dotales.

Ne Mater pro filio.

IV. Iidem AA. & CC. Philothetæ.

CUm te ideo ex persona [63] filii tui commemores conveniri, quod pro debitis ejus aliquid [64] intulisse videaris: defensionibus tuis uti apud eum, cujus super ea re notio est, minime prohiberis, ut is ad solutionem alieni debiti urgeri te non patiatur. Dat. X. Kal. Septemb. TICIANO, & NEPOTIANO Conss. 301.

Pœna exigentis alium pro alio.

IN AUTHENT. ut non fiant pig. pro aliis. §. 1. Col. 5. tit. 7. al. Novell. 52. cap. 1.

SED omnino qui alium pro [65] alio secundum formam pignorationis exigit, totum idipsum, quidquid sit, in quadruplum [66] vim passo reddet: necnon & ab actione, pro qua talia præsumit, cadet.

57 Adde *l. 11. ff. de decurionibus.* 58 Vid. *l. 9. ff. de mun.* 59 *L. 4. ff. eod.* 60 *L. 11. ff. de damno.* 61 Fallit certis casibus. vid. Gayllium 2. *obs. 90.* 62 Maritus pro uxore potest fidejubere, at non vice versa. *l. 1. ff.* 63 Vid. *l. 3. ff. eod.* 64 *Partem* debitorum filii si mater solvit? residuam partem solvere non cogitur. *ut hic. Synops. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 24. c. 4. 4. Harm. 9. §. 25.* adde *l. 7. §. 15. ff. ad Maced. l. 28. ff. de pact. l. 7. ff. de usuris.* vid. tamen *l. 1 ff. de fideic. Nov. 1. c. 3. l. 6. ff. de in rem verso, l. 18. ff. de agric.* Cur ita? collige ex *l. 88. §. 5. ff. de leg. 2. l. 20. ff. de negot.*

65 Qua actione teneatur, qui personam aut res alterius indebite arrestari fecit; vid. *Peckium c. 18. de jure sistendi.* De repressaliis vid. hic Bald. *Goth.* Adde Andr. Gail. *de arrest. Imp. c. 2. n. 3.* Mindan. *de proceff. lib. 1. c. 39. n. 11.* Math. Coler. *de proceff. execut. part. 2. cap. 3. n. 39. 40.* S. L. 66 Imo actionem tantum amittit. *l. extat 13. ff. quod metus causa:* Imo & pœnam corporalem sustinet. *Novell. 55. c. 1.*

TIT. XIII.

NE FILIUS PRO [67] PATRE, VEL PATER [68] PRO FILIO EMANCIPATO, VEL LIBERTUS [69] PRO PATRONO, VEL SERVUS PRO DOMINO CONVENIATUR.

Ne pater pro filio.

1. Imp. GORDIANUS A. Candido Militi.

NEQUE ex ejus filii persona, qui cum sui juris esset, mutuam pecuniam accepit, pater ejus, si non fidem suam obstrinxit, conveniri potest: neque ex ejus, quem in potestate habet, si sine jussu ejus contractum est: neque, [si] contra [70] SC. Macedonianum mutua [pecunia] data est, amplius [71] [quam] de peculio actionem sustinere cogitur. Quapropter pater tuus, si ei pecunia à creditore fratris tui extorta est, ad quam reddendam non tenebatur, Præsidis provinciæ auctoritate eam recuperabit. P. P. III. Non. Octobr. PIO & PONTIANO Conss. 239.

67 *L. 2. 4. ff. eod.* adde *leg. 7. in fin. l. 9. ff. de senat. l. 8. in fin. ff. de in jus vocando, l. 26. ff. de pœn.*

68 *L. 1. l. 3.* vid. *tamen lib. 10. tit. 60. ff. eod.*

69 *L. 5. ff. eod.*

70 Ut quia credita pecunia est. *l. 6. ff. ad Maced.*

71 *L. 57. ff. de judiciis. §. 10. Instit. de act.*

Source : BIU Cujas

1 L. 3. ff. *qui bonis cedere.*
2 L. 4. ff. *eod.*
3 Ob ejus debitum. *l. 5. §. 16. ff. de agnoscendis.* idque vivo patre. *l. 4. ff. eod. l. 1. ff. de filiofam.*
4 Pater pro filii oneribus non tenetur. *Synopf. Baſil. 52. tit. 1. ex lib. 24. tit. 4. cap. 7. 4. Harm. 9. §. 26.*
5 *L. 5. ff. de decurrionibus. l. 1. ff. de filiofamil. & quemadmod. l. quoties 2. ff. ad municip.*
6 Filii pro patris oneribus non tenentur. *Synopſis & Harmen. dict. loco.*
7 *L. 2. ff. eod.*
8 *L. 7. ff. de judic. l. 1. l. ult. ff. de noxalibus. l. 14. ff. de obligat. l. 7. §. 1. ff. de capite minutis. Synopſis dict. tit. 4. c. 9. Harmen. dict. loco.*
9 De privilegiis quæ bonarum literarum profeſſoribus & ſtudioſis data ſunt, vide Oldend. *in tractatu de jure ſingulari, cap.* 10. Idem hanc Authenticam repetiit latiſſime, *tom. 1. fol.* 580. Rebuffus hanc repetiit etiam latius, *lib. 3. de privileg. ſcholaſticorum.* Eorundem privilegia ad centum uſque Horatius Lucius enumerat, *tractat. de privileg. ſcholaſt.* Rebuff. vero centum octoginta, *dicto loco.* Quando & in quibus eſſet hoc privilegium, & an ei poſſit renunciari: vide Oldendorpium, *dict. loco. num. 1. & ſequentibus* 5. Goth. Adde Petr. Heig. *part. 2. quæſt.* 11. Ans.
10 Nuncii & conſequenter Bidelli fruuntur ſtudioſorum privilegiis, non tantum ſtudioſis, ſed & omnibus ſecure vivendi, & habitandi datur poteſtas: & hoc primum caput privilegii ſcholaſtici eſt. 12 Meritis præmia & honores debentur. *l. 1. ff. de aſſeſſoribus.* Honor, præmium virtutis. *Ariſtoteles 4. Ethic. 3. Cicero 1. Officior. & 3. de Republica 5. Lactant. 19.*
13 Laus ſtudioſorum. 14 Secundum caput hujus privilegii eſt. Ne poſſint capi jure repreſſaliarum. 15 Tertium cap. privilegii ſtudioſis hic dati; ut eis ſit optio, utrum apud præceptorem ſuum, an apud epiſcopum loci conveniantur. Poſſunt etiam & tertium eligere. §. 10. *in fin. conſtit. ad Anteceſſores.* 16 Forum ſortimur ratione ſtudii. vid. *Accurſium in l. heres 19. §. proinde 2. in verbo, debebit. ff. de judiciis.* 17 Roncalia, *hic: & 2. Feudorum 33. §. 1. tit. 40. tit. 52.* ſive Roncaliæ, campi ſupra Padum non procul à Placentia, in quibus ſolebant olim imperatores conventum agere ſolennem. Roncaliæ meminit Abbas Uſpergenſis, & Guntherus 2. *Lyguri.*

Ne filius pro patre.

II. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Neoterio & Eutolmi.

NE contra juris auctoritatem ab eo, qui patrem veſtrum à quo emancipatos [1] vos dicitis ad munus [2] civile devocaverat, inquietemini [3], Præſes provinciæ providebit. Dat. VIII. Kal. Feb. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

Ne pater pro filio.

III. Iidem AA. & CC. Theogeni.

SI [4] filiusfamilias invito patre Decurio [5] creatus ſit, pro eo patrem inquietari non poſſe, jure manifeſtiſſimo cautum eſt. G. X. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

Ne filius pro patre.

IV. Iidem AA. & CC. Achivæ.

PAtris [6] nomine ſuperſtitis filium, nec munerum [7] civilium, nec debiti cauſa, perſonali poſſe conveniri actione conſtat. S. XII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. Conss. 300.

Ne libertus pro patrono. Ne ſervus pro domino.

V. Iidem AA. & CC. Lampetio.

EX patroni, vel domini [8] contractu liberti, vel ſervi conveniri non poſſunt. Dat. Id. April. CC. Conss. 300.

De Scholaribus.

Nova conſtitutio Friderici.

HAbita quidem ſuper hoc diligenti Inquiſitione Epiſcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum, & aliorum Procerum ſacri noſtri Palatii examinatione, omnibus, qui cauſa 9 ſtudiorum peregrinantur, Scholaribus, & maxime divinarum, atque ſacrarum legum profeſſoribus, hoc noſtræ pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur ſtudia, tam ipſi, quam eorum nuncii [10], veniant, & in eis ſecure [11] habitent. †. Dignum namque exiſtimamus, ut, cum omnes bona facientes, noſtram laudem & protectionem omnimodo mereantur [12]: quorum [13] ſcientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus miniſtris, vita ſubjectorum informatur; quadam ſpeciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non miſereatur, qui amore ſcientiæ exules facti, de divitibus pauperes ſemetipſos exinaniunt, vitam ſuam multis periculis exponunt, & à viliſſimis ſæpe hominibus (quod graviter ferendum eſt) corporales injurias ſine cauſa perferunt. †. Hac igitur generali, & in perpetuum valitura lege decernimus, Ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præſumat, nec [14] ob alterius cujuſcunque provinciæ delictum, ſive debitum (quod aliquando ex perverſa conſuetudine factum audivimus) aliquod damnum eis inferat: ſciturus hujuſmodi ſacræ conſtitutionis temeratoribus, & etiam ipſis locorum Rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, reſtitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notaque infamia eis ipſo jure irroganda, dignitate ſua ſe carituros in perpetuum. †. Verum tamen ſi litem eis quiſpiam ſuper aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione [15] data Scholaribus, eos coram [16] domino, vel magiſtro ſuo, vel ipſius civitatis Epiſcopo, (quibus hanc juriſdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad alium judicem eos trahere tentaverit, etiamſi cauſa juſtiſſima fuerit, à tali conamine cadat.

†. Hanc autem legem inter imperiales conſtitutiones, ſcilicet ſub titulo, Ne filius pro patre, &c. inſeri juſſimus. Dat. apud Roncalias [17], anno Domini M. C. LVIII. *menſe Novembri.*

11 Id eſt, ſint exempti à vectigalibus portoriis, & aliis oneribus, aliàs non tantum ſtudioſis, ſed & omnibus ſecure vivendi, & habitandi datur poteſtas: & hoc primum caput privilegii ſcholaſtici eſt. 12 Meritis præmia & honores debentur. *l. 1. ff. de aſſeſſoribus.* Honor, præmium virtutis. *Ariſtoteles 4. Ethic. 3. Cicero 1. Officior. & 3. de Republica 5. Lactant. 19.*
13 Laus ſtudioſorum. 14 Secundum caput hujus privilegii eſt. Ne poſſint capi jure repreſſaliarum. 15 Tertium cap. privilegii ſtudioſis hic dati; ut eis ſit optio, utrum apud præceptorem ſuum, an apud epiſcopum loci conveniantur. Poſſunt etiam & tertium eligere. §. 10. *in fin. conſtit. ad Anteceſſores.* 16 Forum ſortimur ratione ſtudii. vid. *Accurſium in l. heres 19. §. proinde 2. in verbo, debebit. ff. de judiciis.* 17 Roncalia, *hic: & 2. Feudorum 33. §. 1. tit. 40. tit. 52.* ſive Roncaliæ, campi ſupra Padum non procul à Placentia, in quibus ſolebant olim imperatores conventum agere ſolennem. Roncaliæ meminit Abbas Uſpergenſis, & Guntherus 2. *Lyguri.*

Tit. XIV.

AN [18] SERVUS PRO SUO FACTO POST [19] MANUMISSIONEM TENEATUR.

De contractu cum ſtatulibero.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Juventiano.

QUAMVIS cum ſtatulibero contraxeris, tamen ex ante [20] geſto te non habere cum eo, poſt impletam conditionem libertatis, actionem, ſcire debes. P. P. IV. Idus Decemb. Dextro II. & Priſco Conss. 197.

De legato.

II. Imp. Antoninus A. Bexico.

CReditoribus [21] tuis, qui tibi in ſervitute [mutuam] pecuniam crediderunt, nulla adverſus te actio competit: maxime cum [22] peculium [23] tibi non eſſe legatum proponas. P. P. III. Kal. Sept. Læto & Cereale Conss. 216.

De pecunia ob libertatem promiſſa.

III. Imp. Alexander A. Herodi.

PRomiſſæ [24] tibi pecuniæ à ſervo tuo [25], *Ut eum manumitteres*, ſi poſteaquam manumiſiſti ſtipulatus [26] ab eo non es, adverſus eum petitionem per in factum actionem habes [27]. P. P. Id. Septemb. Alexandro A. Cons. 227.

De furto.

IV. Imp. Gordian. A. Hieroni.

LIcet [28] ſervitutis tempore [ea,] quæ pecuniam matris tuæ ſurripuiſſe [29] dicitur, ob hujuſmodi admiſſum conveniri non poterat: ad [30] libertatem tamen perducta, (nam caput [31] noxa [32] ſequitur) furti actione tenetur [33]. P. P. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De eo, qui fundos domini coluit.

V. Idem A. Chreſto.

SI (ut allegas) antequam à domino manumittereris, fundos ejus coluiſti [34], poſteaque adempto peculio, libertate donatus es, ob reliqua, ſi qua pridem [35] contracta ſunt, res bonorum, quas poſtea propriis laboribus quæſiiſti, inquietari minime poſſunt. P. P. XVI. Kalend. Decembr. Ariano & Pappo Conss. 244.

18 *Synopſ. Baſil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 5. & 52. tit. 1. ex lib. 24. tit. 5.* adde Accurſium *ed. 15. in verbis, ab initio, in fin. ff. de negotiis. l. cum actum 17. in verbo, reddere. ff. de negotiis.*
19 *L. 146. ff. de reg. jur.*
20 *L. 2. l. 5 ff. eod. l. 21. ff. de negot. l. 4. ff. de teſtam. manumiſſ. l. 17. ff. de negot. l. 28. §. 7. in fin. ff. de liber. legat.*
21 *Synopſis dict. tit. 5. cap. 2.*
22 Vid. *l. un. ff. de peculio ejus qui libertatem meruit.*
23 An libertus poſſit conveniri ex contractu in ſervitute facto, peculio ei legato, vid. *l. 1. §. 10. ff. de dote præleg.*
24 *Synopſ. Baſil. dict. tit. 5. c. 3.*
25 Id eſt, cum eſſet ſervus. *l. 77. ff. de ſolutionibus.* Pecunia ob libertatem promiſſa, petitur per actionem in factum.
26 *L. 1. §. 4. ff. quar. rer. act.* adde *l. 104. ff. de verb. oblig.*
27 Imo, non habes. *l. 17. ff. de negotiis.*
28 Ex contractibus in ſervitute geſtis, poſt manumiſſionem nemo tenetur. Ob delicta tamen convenitur, propter regulam, Caput noxa ſequitur. *Synopſ. dict. tit. 5. cap. 4. 1. Harm. 18. §. 19.* 29 *L. 14. ff. de oblig.* 30 Servi delictum quod non parit actionem in ſervitute, parit in libertate. 31 *L. 1. in fin. ff. de privatis delict. §. 5. Inſt. de noxal. act.* 32 Id eſt, noxalis actio. *dict. §. 5.* 33 Imo non tenetur. *l. ult. ff. eodem.* 34 Servus qui coluit prædia dominica, liber factus, non tenetur. 35 *L. 1. ff. eod.*

De delicto in dominum commiſſo.

VI. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Feliciano.

SIve ſervi ſint hi, quorum precibus feciſti mentionem, domi eos conveni: quia inter [36] dominos ac ſervos judicium conſtare nullum poteſt: ſive poſt delictum [37] manumiſſi ſint: ex antecedentibus poſt datam libertatem eos nulla ratio juris à dominis quondam conveniri patitur [38]. †. Sane ſi poſt [39] manumiſſionem quid illicite commiſerint, hoc apud Præſidem provinciæ argue: accepturus ex jure ſententiam. Dat. II. Idib. April. *Byzantii*, AA. Conss. 287.

36 Vid. *l. 13. in fin. ff. de tranſact.*
37 Ex delicto in dominum commiſſo ſervus non tenetur liber factus.
38 Imo patitur. *l. 4. ff. eod.*
39 *L. 17. §. 1. verſ. Plane. ff. de furt.*

Tit. XV.

QUANDO FISCUS, VEL PRIVATUS DEBITORIS SUI [40] DEBITORES CONVENIRE POSSIT, VEL DEBEAT.

De ære alieno pupilli.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Valeriano.

PROPTER [41] æs alienum pupilli, res tutoris, qui nihil ex bonis ejus tenet, pignori capi non oportet. P. P. XI. Kal. Junii, Laterano & Rufino Conss. 198.

Si condemnatus non eſt ſolvendo.

II. Imp. Antoninus Auguſtus Marco.

SI in cauſa judicati Valentis, quem tibi condemnatum eſſe proponis, nihil eſt, quod ſine [42] quæſtione [43] pignoris [44] loco capi, & diſtrahi poſſit: debitores ejus conventi, ad ſolutionem auctoritate Præſidis provinciæ compelluntur.

Si debitor debitoris fiſci fateatur, vel neget.

III. Imp. Gord. A. Primanio.

SI debitum non [45] inficiantur hi, quos obnoxios debitoribus fiſci eſſe proponis: poteſt videri non eſſe iniquum quod deſideras, ut ad ſolutionem per officium Procuratoris [46] compellantur: Nam ſi quæſtio aliqua refertur, id concedi non oportere [etiam] ipſe perſpicis. P. P. VI. Kal. Febr. Sabino, & Venusto Conss. 241.

Si principalis debitor fiſci ſolvendo ſit, vel non.

IV. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Zoſimo.

NOn [47] prius ad eos, qui debitoribus fiſci noſtri ſunt obligati, actionem fiſcalem extendi oportere, niſi patuerit principales reos idoneos non eſſe, certiſſimi juris eſt. S. XII. Kal. Maji, AA. Conss. 293.

De nomine in ſolutum dato.

V. Iidem AA. & CC. Nanidæ.

IN [48] ſolutum nomine dato, non aliter niſi mandatis actionibus ex perſona ſui debitoris adverſus ejus debitores creditor experiri poteſt: ſuo autem nomine, utili [49] actione recte utetur. Dat. Kal. Jan. CC. Conss. 294.

40 Fiſcus utiles actiones in debitorem ſui debitoris habet. adde *l. 1. ff. de cond. ex lege.*
41 Cur ita? vid. *Molin. 52. cap. 1.* poſſunt tamen propter contumaciam propriam res tutoris capi. *l. 1. §. 2. ff. ſi quis jus dicenti.*
42 Quod non eſt controverſum, ſolet prius capi. *l. 15. §. 4. in fin. ff. de re judic.* id etiam creditori utilius.
43 Vid. Accurſ. *in l. 5. de excuſat. rei judicatæ.*
44 In ſubſidium pignorum, devenitur ad nomina debitorum debitoris.
45 Hujus legis ſenſus petendus eſt, *ex l. 4. ff. eod.*
46 Fiſci ſcil.
47 Fiſcus à debitoris ſui debitoribus nihil petit, niſi quum principalis reus ſolvendo non eſſe deprehenditur. *Synopſis Baſilic. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 6. c. 65.* Cauſam hanc adfert Scholiaſtes *Synopſeos illo loco.* quod fiſcus erubeſcat alienum quid petere. *l. 2. ff. eod. l. 3. §. 8. ff. de jure fiſci.* Et ita exactor publicorum tributorum excutit, exigit: excutit prius principalem, quia fiſcus electionem non habet. *l. 1. ff. de conveniend. fiſci debit. l. 47. ff. de jure fiſci.* Exigit debitorem debitoris fiſcalis, quia habet tacitam hypothecam. *l. 1. ff. de condict. ex lege.* 48 Vid. *l. 6. ff. de obligation.*
49 Vid. *l. 7. ff. de hered. vel act.*

Tit. XVI.

DE HEREDITARIIS [50] ACTIONIBUS.

De creditore, qui ex parte ſucceſſit debitori.

I. Imp. Gord. A. Hermeroti.

PECUNIAM, quam tibi à matre debitam fuiſſe dicis, ab heredibus ejus, coheredibus [51] tuis, pro parte tibi competente petere debes. Sed & res, ſi quæ tibi ob idem debitum obligatæ ſunt, perſequi non prohiberis. P. P. XI. Kalend. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

De oneribus dividendis pro hereditariis partibus, de pign. & hypoth.

II. Imp. Decius A. Thelemachæ.

PRo [52] hereditariis partibus heredes onera hereditaria agnoſcere etiam in fiſci rationibus placuit: niſi [53] intercedat pignus, vel hypotheca, tunc enim poſſeſſor obligatæ rei conveniendus eſt. P. P. XIV. Kal. Novemb. Æmiliano, & Aquilino Conss. 250.

De exactione dotis.

III. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. [& CC.] Maximæ.

HEredem [54] mariti quondam tui de [55] dote tibi reddenda conveni, perſonalem [enim] actionem contra debitores hereditarios tibi decerni fruſtra poſtulas. P. P. XIV. Kal. Maji, AA. Conss. 293.

De pupillo herede.

IV. Iidem AA. & CC. Criſpo.

SUb [56] prætextu [57] ætatis pupilli debitoris hereditarii creditorum exactionem differri non poſſe, nimis evidens eſt. Unde, cum te tutorem proponas, quemadmodum à pupillis creditoribus ſatisfiat, eniti [58] debes. Dat. X. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

Si creditor debitori ſucceſſerit.

V. Iidem AA. & CC. Julio.

UT debitum tibi ante [59] aditam hereditatem ſolvatur; ac tunc, ſi ad te pertineret [hereditas] quæri jubeamus, præpoſtera [60] petitio eſt. Etenim cum tibi ſoceri ſucceſſionem quæſitam patuerit, debiti petitionem extingui per confuſionem [61] non ambigitur. Dat. Prid. Non. Mart. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

50 Id eſt, quæ cœperunt ex perſona, vel in perſonam defuncti, & tranſierunt ad heredem.
51 Creditor ſuccedens pro parte debitori, omne debitum non amittit, ſed pro ea parte tantum qua ſuccedit: alteram à ſuis coheredibus repetit. *l. 6. 7. ff. l. 14. ff. ad leg. Falcid. l. 7. ff. de hon. author. l. 3. §. 3. ff. de fideicommiſſ. ber. petit.*
52 Etiam cum fiſco debetur, actio quidem perſonalis adverſus omnes heredes debitoris competit: hypothecaria vero adverſus eum qui pignora detinet. *Synopſ. Baſil. 24. cap. 1.* vid. *l. 1. §. ſi certum.*
53 Senſus eſt, hereditariis actionibus perſonalibus, ne funeraria quidem excepta. *l. 22. 23. ff. de religioſ.* heredes tenentur pro ſua parte: realibus ipſi non tenentur, ſed ipſarum rerum poſſeſſores. *l. 2. ff. ſi unus ex plurib. l. 55. ff. de rei vindicat. l. 5. 8. 12. in fin. ff. ad exhibit. l. 35. ff. de hered. inſt. l. 2. §. 2. verſ. Sed ſi unus. ff. de prætor. ſtipulat.* Quid ſi, quæ proponitur, perſonalis actio ſit individua? tunc quilibet heredum tenetur in ſolidum. *l. 85. §. 2. in fin. ff. de verb. obligat.* Idem dicendum, ſi res reſtituenda, ab uno heredum, teneatur in ſolidum. *l. 3. §. 3. ff. commodati. l. 22. ff. depoſiti.* ſi agitur de pollicitatione facta reipublicæ. *l. 9. ff. de pollicitat.* de alimentis. *l. 3. ff. de aliment.* de eo quod ab uno tantum herede relictum. *l. 53. ff. de legat. 2.* 54 *L. 9. ff. ſolut.* 55 De dote actio contra heredes mariti, non contra debitores ejus dirigitur: Imo, contra debitores, cum omnia bona mariti ſint tacite pro dote obligata. *l. un. §. 1. ff. de rei uxor. act.* ſolve, Datur contra debitores hypothecaria, non perſonalis. 56 Heres tametſi pupillus ſit, hereditaria debita ſolvere cogitur, neque ætatem cauſari, aut prætexere debet, ad dilationem ſolutionis debitorum. *Synopſ. Baſilic. & ibi Scholiaſtes dict. lib. 24. tit. 7. cap. 4. & 5. Harmenop. 5. §. 80.* 57 Ætas minor debitoris non aufert jus agendi creditori. *l. 8. in fin. ff. de non numer. l. 8. ff. mandati.* vid. *l. 34. in fin. ff. de neg. l. 3. in fin. princ. ff. quib. ex cauſis in poſſeſſ.* prorogat tamen & ſuſpendit in cauſa ſtatus. *l. 6. §. 3. ff. de Carboniano.* 58 *L. 5. §. 9. ff. de reb. eorum.* 59 Heres ante aditam, vel repudiatam hereditatem, non poteſt conveniri. 60 Præpoſtera petitio non admittitur. *l. 16. ff. de excuſat. l. 20. C. eod.* præpoſtera tamen ſcriptio non nocet in teſtamentis & contractibus. *l. 25. ff. de teſtamentis.* Interim nota de exceptione præpoſterationis. 61 Confuſione debiti petitio extinguitur. *l. 7. §. de pactis, l. 50. ff. de fidejuſſorib.*

Source : BIU Cujas

1 Id est, si creditrix successit debitori.

2 *L.* 7. *§. de bonis author. judic. possid. l.* 12. *ff. ad leg. Falcid.* adde *l.* 19. *in fin. ff. de reg. jur.*

3 Quænam hic ratio fuit dubitandi? Hæc scilicet: Testatorem in dubio, animo compensandi debiti legasse intelligi: sed non ita est. *l.* 85. *ff. de legat.* 2.

4 Confusio ultra portionem hereditariam non fit. *l.* 3. *§. de negot. l.* 3. *§. de contrar. jud. l.* 14. *§. ad leg. Falcid. l.* 7. *§. de bon. author. jud.*

De adulta quæ creditori successit ex parte.

VI. Iidem AA. & CC. Domno.

SI adulta, cujus curam geris, pro triente patruo suo, quem etiam tutelam [ejus] administrasse proponis, heres extitit [1], nec ab eo quicquam exigere prohibita [2] est: debitum à coheredibus ejus pro besse petere non prohibetur [3] [5] cum ultra [4] eam portionem qua successit, petitio non confundatur. Nam adversus [5] adultam tuam rescindi postulas testamentum, si quidem coheredes ejus adeuntes [6] hereditatem se etiam obligant, & si non solvendo constituti probentur postulata separatione [7], nullum ei damnum Præses provinciæ fieri patietur. Dat. Kalend. Decemb. AA. Conss. 299.

Qui conveniendi sunt, vel non.

VII. Iidem AA. & Conss. Apolausto.

CReditores [8] hereditarios adversus legatarios [9] non habere personalem actionem convenit: quippe cum evidentissime Lex [10] duodecim tabularum heredes huic rei [11] faciat obnoxios. Dat. VI. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

5 Id est, adversus utilitatem ejus. vid. *l. Polla.* 2. *§. de his quibus ut indignis.* 6 Heres adeundo se obligat. 7 Vid. *l.* 2. *§. de bon. auth. & ff. de separation.* 8 Heredes debitorum nomine tenentur, non legatarii. *Synopf. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 24. *tit.* 7. *cap.* 7. 3. *Harm.* 5. 8. 85. *l.* 1. *§.* 16. *ff. ad Trebell. l.* 15. *§. de donat. l. ult. in fin. ff. de contrab. empt.* 9 Creditor adversus debitores hereditarios agere personali actione non potest. *l.* 3. *in fin. §. eod.* sed nec adversus legatarios, *ut hic*, ergo hypothecaria potest: licet ipsi legatarii creditorum loco sint. *l.* 40. *ff. de obligat.* 10 *L.* 26. *§. de pactis. l.* 6. *§. familiæ.* 11 Id est, personalibus actionibus. *l.* 3. *§. eod.*

Tit. XVII.

EX [12] DELICTIS [13] DEFUNCTORUM IN QUANTUM HEREDES CONVENIANTUR.

Actiones ex delicto post litem contestatam transeunt ad heredes. Bald.

I. Imp. Diocles. & Maxim. AA. CC. Macedoni.

POst [14] litis contestationem, eo, qui [15] vim fecit, vel concussionem [16] intulit, vel aliquid deliquit, defuncto, successores ejus in solidum, alioquin in quantum ad eos pervenit, conveniri juris absolutissimi est: ne alieno [17] scelere detentur. Dat. v. Kal. Maji. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

12 Pœna ex delicto adversus heredem non transit. *hoc tit.* Vide quinque exceptiones apud Socinum, *regula* 291.

13 *L.* 20. *ff. de accusationibus.* Huc refer quod Clarus ait, *lib. sent. §. ult. quæst.* 86. alium pro alio: dominum pro delicto famuli, vel familiæ, patrem pro filio non puniri corporaliter. Statuto tamen posse fieri, ut quis pro alio, vel infamia, vel amissione omnium bonorum. *l.* 5. *C. ad leg. Jul. Majestatis:* vel certa quantitate (puta legitimæ) puniatur. Eodem modo fieri posse, ut civitas teneatur pro maleficio commisso in ejus territorio. 14 Defuncto, qui deliquit, post litem adversus eum contestatam mortuo, in heredes ejus in solidum actio transmittitur: Ante litem contestatam mortuo, heredes ejus conveniuntur in id duntaxat quod ad eos pervenit. Nec enim æquum est, heredem alieno scelere ditari. *Synopf. Basil.* 24. *tit.* 7. *cap.* 7. *§.* 1. *verf. Pœnales. Inst. de perpet. & tempor. l.* 33. *l.* 58. *ff. de obligat. l.* 1. *ff. de privat. delict.* 15 Non rapinam. *l.* 1. *l.* 2. *ff. de concussionibus.* 16 Non metum. Cujacius *ad l.* 16. *in fin. ff. de eo quod metus caus.* ubi refert, hanc legem sumptam esse ex rescripto quodam Codicis Hermogeniani, quod integrum apud eundem vide. 17 Nemo ex dolo auctoris lucrum debet facere. *d. l.* 33. *l.* 16. *in fin. ff. quod met. l.* 38. 44. *ff. de reg. jur.*

Tit. XVIII.

DE [18] CONSTITUTA [19] PECUNIA.

De eo qui constituit, & de ejus heredibus.

I. Imp. Gordianus A. Felici.

SI [20] pro alieno debito te soluturum constituisti: pecuniæ constitutæ actio non solum adversus te, sed [21] etiam adversus heredes tuos perpetuo competit. Dat. VII. Kal. Julias, *Sirmii*, CC. Conss. *.

In Authent. ut, cum de appellat. cog. §. ad hoc, aliud. Coll. 8. Tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 6.

Si quando quis pro se, vel pro alia persona pecuniam se solvere constituerit, vel spoponderit: sic dicens, Satisfaciam [22] tibi, *tenetur pro quantitate, quam promisit.* †. *Sin autem sic dixerit*, Satisfiet à me, & ab illo, & illo: *illis quidem, quos nominavit, non* [23] *consentientibus, solus pro* [24] *rata tantum portione persolvet.* †. *Sin autem dixerit*, Satisfiet [25], *verbo impersonaliter* [26] *prolato non tenebitur.* †. *Sin autem sic dixerit*, Erit tibi satisfactum, aut à me, aut ab illo: *illo quem nominavit, non consentiente, solus in solidum* [27] *tenebitur.*

De receptitia actione in de constituta pecunia actionem transfusa. Quæ res constitui possunt. De tempore actionis. Pro quo debito constituatur, & de indebito. De omnibus casibus qui per stipulationem explicari possunt. 1. *De nomine* pecuniæ. 2. *De argentariis, & aliis negotiatoribus.*

In quacunque re debita tenet constitutum, non in indebita. Bald.

II. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

REceptitia [28] actione cessante, quæ solennibus verbis [29] composita inusitato recessit vestigio, necessarium nobis visum est magis pecuniæ constitutæ naturam ampliare. Cum igitur præfata pecuniæ constitutæ actio in his tantummodo casibus à veteribus concluſa est, ut [30] exigeret res quæ pondere, numero, mensura consistunt, in aliis [31] autem rebus nullam haberet commonionem; & neque [32] in omnibus casibus longæva esset constituta, sed in speciebus certis annali spatio concluderetur, & dubitaretur, an pro debito sub conditione, vel in diem constituto eam possibile esset fieri, & an pure constituta pecunia contracta valeret: hac apertissima lege definimus, ut liceat omnibus [constituere] non [33] solum res, quæ pondere, numero, mensura consistunt, sed etiam alias omnes, sive mobiles, sive immobiles, sive sese moventes, sive instrumenta, vel alias quascunque res, quas [34] in stipulationem possunt homines deducere: neque sit in quocunque casu annalis: sed sive pro se quis constituat, sive pro alio, sit [&] ipsa in tali vitæ mensura, in qua omnes [35] personales actiones positæ sunt, id est, [in] annorum metis triginta [36]: & liceat pro debito pure, vel [37] in diem, vel sub conditione constituti: & non absimilem [38] penitus stipulationi habeat dignitatem, suis tamen naturalibus [39] privilegiis minime defraudata sit: sed [&] heredibus, & [40] contra heredes competat: ut neque receptitiæ actionis, neque alio indigeat respublica in hujusmodi casibus adminiculo, sed sit pecuniæ constitutæ actio per nostram constitutionem sibi in omnia sufficiens: Ita tamen, ut hoc ei inhæreat, ut [41] pro [jam] debito fiat constitutum: cum secundum antiquam receptitiam actionem res [42] exigebatur, etiam si quid non fuerat debitum: cum satis absurdum [43], & tam nostris temporibus quam justis legibus contrarium sit, permittere per actionem receptitiam res indebitas consequi, & iterum multas proponere condictiones, quæ & pecunias indebitas, & promissiones corrumpi & restitui definiunt. Ut non erubescat igitur tale legum jurgium, hoc tantummodo constituatur, quod [44] debitum est: & omnia, quæ de receptitia in diversis libris legumlatorum posita sunt, aboleantur, & sit pecuniæ constitutæ actio omnes casus complectens, qui [45] & per stipulationem possunt explicari. §. 1. Et neminem moveat, quod sub nomine *pecuniæ* etiam omnes res exigi definiamus: cum & in antiquis libris prudentium, licet constituta pecunia nominabatur, tamen non pecuniæ tantum per eam exigebantur, sed omnes res, quæ pondere, numero, mensura constitutæ erant: Sed & possibile est omnes res in [46] pecuniam converti: si enim certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia res, quæ expressa est, in constituendis rebus ponatur: quid distat à nomine ipsius pecuniæ? Sed ut subtilitati eorum satisfiat, qui non sensum, sed vana [47] nominum vocabula amplecti desiderant: ita omnes [48] res veniant in constitutam [actionem,] tanquam si fuisset ipsa pecunia constituta: cum etiam veteres *pecuniæ* [49] appellatione omnes res [50] significari definiant, & hujusmodi vocabulum, & in libris juris auctorum, & in alia antiqua prudentia manifestissime inventum sit. §. 2. His videlicet; quæ argenti [51] distractores, & alii negotiatores indefense constituerint [52], in sua firmitate secundum morem usque adhuc obtinentem durantibus. Dat. x. Kal. Mart. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

18 §. 9. *Instit. de actionibus. Paul.* 2. *sentent.* 2. & XIII. D. v. περὶ ἀντιστρεφόντων. 26. *Eclog. tit.* 3. περὶ ἀντιστρεφούσης, 1. *Harmenopul.* 3. §. 47. adde & eundem 3. *tit.* 6. & 5. Oldendorp. *Class.* 4. *act.* 8. 16. Gell. 6.

19 Constitui hac formula solet, τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ, ἱκανόν σοι ῥώσω), satisfiet tibi. ῥώσωσί σοι τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τούτου. Satisfiet tibi à me, & ab hoc, & ab illo. *Eclog. dict. loco.* ἀντιφωνητὰς, Galli vocant *Respondans.* D. Paulus ita se constituit debitorem pro Philemone. Si quo læsit te, aut debet, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα. Extat & hæc formula *l.* 26. *ff. eod.* Habes penes me.

20 1. *Harmen.* 3. *dict. cap.* περὶ ἀντιφωνητῶν. *Idem* 3. *tit.* 6. *Eclog. d. loco. tit.* 3.

21 Constitutæ pecuniæ actio (quæ Græcis ἐπὶ τῇ ἀντιφωνήσει ἀγωγὴ.) etiam in heredes perpetuo competit. *Syn. Basil.* 26. *tit.* 3. *cap.* 1. & *Harmen.* 3. §. 47. & 3. *tit.* 6. §. *ult.*

22 Τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ, sumptum ex *Novell.* 115. *cap.* 6. *Synopf. Basil.* 26. *tit.* 2. *cap.* 3.

23 Non omnis nominatus in instrumento est obligatus, sed is tantum qui consensit. 24 Cur non in solidum? quia *Et* particula, obligationem in viriles partes distribuit. *l.* 11. §. 1. *de duob. reis.* 25 Qui hoc dicit, *Satisfiet*, certam personam non exprimit: ideoque neminem obligat. 26 Impersonalitas vitiat. 27 Cur in solidum? Particula *Aut*, cuilibet nominatim obligationem in solidum attribuit, si potest: sin minus, ei qui potest obligari. 28 Hæc competebat πρᾶξις ἀντιφωνήσαντος, cum argentarius constituebat: & in eo differebat receptitia ab actione de constituta pecunia, ratione personarum: quod priore tenerentur soli argentarii: posteriore reliqui omnes. *Theophil.* §. 8. *Inst. de actionib.* Ideo dicebatur *receptitia*, quod argentarius contrahentibus apud suam mensam reciperet soluturum se, quod hic vel ille caveret. In quibus rebus fieret, vid. *J. eod.* 29 Potest tamen hodie constitutum contrahi per epistolam. vide Pauli *epist. ad Philemon. l.* 26. *ff. hoc tit.* 30 Receptitia actio à constitutæ pecuniæ actione olim in eo quoque differebat: quod actioni de constituta pecunia locus erat, constitutis iis, quæ numero, pondere, vel mensura constarent: receptitia etiam immobilibus constitutis, dum tamen argentarius constituisset. *Theophil. dict.* §. 8. 31 *Sub.* immobilibus. 32 Actio de constituta pecunia incerto tempore finiebatur, certis casibus perpetua, aliis annalis erat.

33 Res omnes constitui possunt. *ut hic:* quod olim non erat. *J. eodem.* ibi, *Res quæ pondere.*

34 Quod in stipulationem deduci potest, potest constitui. vel, ut Baldus ait: Quicquid est stipulabile, est constituibile. 35 Actiones personales annis triginta extinguuntur. *ut hic: & l.* 26. *J. de usuris.*

36 Actio constituti durat triginta annis. *ut hic:* olim erat annalis. *J. eod. ibi, annalis.*

37 Constitui potest pure, in diem, sub conditione. *ut hic:* qua de re olim dubitabatur, *J. eod. ibi, & dubitaretur.*

38 Constituti actio stipulationi non absimilis. *in fin. J. eod.*

39 Naturalia privilegia actionum, sunt earum formæ, & effectus eis attributi à lege, hinc etiam colligunt, Ratione novi privilegii, antiquum non tolli.

40 Constituti actio datur heredibus & in heredes. *l.* 27. §. 3. *ff. ad Senat. Trebell.* Hæc fortassis fuit ratio, ut hic Titulus jungeretur superioribus, in quibus agitur de actionibus hereditariis. *tit.* 16. 17.

41 Constitutum non est, nisi antecedentis debiti. *in fin. J. eod. l.* 5. §. 2. *ff. eod.* Et merito, quia ut constitutum obligat, naturalem & civilem rationem exigit.

42 Recipi olim poterat res, etsi non debita.

43 Absurdum, omnibus temporibus tale.

44 Dixi *J. eod. ibi, ut pro jam debito.*

45 Dixi *J. eod. ibi, quæ in stipulationem.* 46 Res in pecuniam converti possunt. 47 Sensum, non vana vocabula, amplecti oportet. 48 Dixi *J. eod. ibi, non solum res.* 49 Pecuniæ tamen nomen strictius est, quam rei. *l.* 5. *ff. de verb. sign.* 50 Corporales. *l.* 178. *d. tit.* adde *l.* 2. §. 3. *ff. de reb. cred. l.* 3. *ff. de SC. Maced. l.* 50. §. 3. *ff. de leg.* 1. 51 De argentariorum officio vide Cujacium *ad Novell.* 136. 52 Id est, promiserint, & male: hinc tamen colligit Bald. Mercatores & artifices posse facere inter se statuta, eaque confirmari jure communi. 53 De qua vid. §. 4. *Inst. de fidejussorib. l.* 26. *ff. de fidejussoribus.* 54 *Paul. l. sentent.* 20. §. *un.* Epistola D. Hadriani, quod datum est beneficium divisionis fidejussoribus, id renuncianti non prodest. Nunquam igitur hodie prodest, vix enim ullus contractus apud notarios habetur in quo Epistolæ D. Hadriani non renuncietur. 55 Mandamus credi etiam absentes: fidejubemus quidem præsentes tantum, sed tamen verbis. *l.* 12. *J. de fidejussorib. l.* 32. *ff. mandati. l.* 3. *in fin. ff. de admin. rer.* Constituimus nudo consensu, eoque ad actionem producendam sufficiente. §. 9. *Inst. de act.* Et ita differunt mandator, fidejussor, & is qui constituit. In eo conveniunt, quod pro alio hi omnes interveniunt. 56 Id est, res quæcunque. *l.* 2. §. *eod.* 57 *L.* 7. *ff. de fidejuss. tutor.*

Tit. XIX.

DE PROBATIONIBUS. [58]

Creditum actor, Solutionem reus probat.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Faustino.

UT [59] creditor, qui pecuniam petit numeratam, implere cogitur, ita rursum debitor qui *solutam* [60] affirmat, ejus rei probationem præstare debet. P. P. Prid. Kal. Julii, Dextro II. & Prisco Conss. 197.

Pro possessore præsumptio petitorem onerat probatione.

II. Imp. Anton. A. Aulizano.

POssessiones, quas ad te pertinere [61] dicis, more judiciorum persequere: Non enim possessori incumbit necessitas probandi eas ad se pertinere: cum te in probatione cessante [62] dominium apud eum remaneat. P. P. XV. Kal. Decemb. Læto & Cereale Conss. 216.

De Collegis quod solvendo fuerint.

III. Imp. Alexand. A. Leænæ & Lupo.

EX persona collegæ avi vestri conveniri non debetis, si eundem collegam tempore [63] depositi officii [solvendo [64]] fuisse ostenderitis. P. P. v. Kal. Januar. Pompeiano & Peligno Conss. 232. [65]

Dominium ut probetur.

IV. Idem A. Vito.

PRoprietatis [66] dominium, non tantum instrumento emptionis, sed & quibuscunque aliis legitimis probationibus ostenditur. P. P. Kal. Novemb. Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

Domesticæ & privatæ scripturæ sola sine adminiculis non probant.

V. Imp. Philippus A. & Philippus C. Sertorio.

INstrumenta [67] domestica [68], seu privata [69] testatio, seu adnotatio [70], si non aliis quoque adminiculis adjuventur, ad probationem sola non sufficiunt. P. P. VII. Idib. April. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

De rationibus defuncti, & ultima voluntate.

VI. Iidem A. & C. Romulo.

RAtiones defuncti [71], quæ in bonis ejus inveniuntur, ad probationem sibi debitæ quantitatis solas sufficere non posse, statu præsumi in præteritum: Paulo melius Alciat. 2. *præsumpt.* 25. præsumi de præterito ad præsens. Dic melius, qui debitorem non convenit, quo eum tempore potuit convenire, sibi præjudicat. *l.* 11. *ff. eod. l.* 1. §. 12. 15. *ff. de tut. & rationib. l.* 1. §. 12. *ff. de mag. conven. l.* 11. *ff. ad municip. l. ult. J. quib. caus. habenti tut. l.* 1. *J. de divid. tut.* vel ita: tutor vel officialis ex persona collegæ conveniri potest, nisi probaverit tempore finiti officii collegam fuisse solvendo: adde *l.* 51. §. 1. *ff. de fidejussor.* 64 *L.* 1. §. 10. §. 12. *ff. de int. & rat. distr.* 65 Hæc lex transposita est, ut ex hac subscriptione apparet. Ideoque quarta hujus tituli in editione Haloandri recte collocatur: id quod sæpe in hac editione accidisse video. 66 Dominium probari potest instrumentis & teprivatim non adscito tabellione testibus aut adversario, quisque sibi facit. *l.* 3. *ff. de jure fisci.* 69 Ἡ τῶν ἰδιωτῶν ὑπόμνησις. 1. *Harm.* 8. §. 8. propria subnotatio. *l.* 7. *J. eod.* professio, adseveratio. *l.* 5. *J. de testib.* Brevis. *l. ult. J. de conven. fisci.* 70 *L.* 7. *J. eod.* vel 71 Vid. *l.* 5. *§. eod.*

58 Vid. *l.* XXII. D. III. adde 1. *Harmenop.* 2. & 2. *Clement.* 7.

59 Id est, probare. Petenti mutuum onus probandi incumbit. *l.* 2. *ff. eod. Eclog. d. loco. c.* 2.

60 *L.* 2. *ff. eod. l. ult. J. de solut.* Reus suam exceptionem probare cogitur, merito, cum excipiendo fiat actor. *l.* 1. *ff. except. Eclog. dict. loco. cap.* 17.

61 Petitori possessionis, non ei qui possidet, onus probandi incumbit, idque veteris juris definitione hac regula continetur. *l.* 1. *C. de fide instrum.* adde *l.* 24. *in fin. ff. de rei vind. l.* 21. §. *de rei vindic.*

62 *L.* 4. §. *de edendo. l.* 9. *in pr.* §. *de oblig. & act. l.* 9. *J. de except.*

63 Qui (ne conveniatur) excipit, collegam fuisse solvendo, probare tenetur eum idoneum fuisse tempore depositi officii. Et ita ex persona contutoris, qui erat solvendo tempore finiti officii, nemo potest conveniri. Parum ad rem Accursius & Baldus hic colligunt, ex præsenti

Source : BIU Cujas

1 Id est, testamento: hoc ut verum esset, dixi ad *l. 5. §. familiæ, & l. 10. §. comm. utriusque.* adde *l. 37. §. 5. in fin. ff. de legat. 3.*

2 Se debere: ita legendum existimo, idque demonstrat hæc hypothesis, diversa à superiore, quæ extat hujus initio: Id etiam satis innuit Authentica proxime sequens qua dicitur, Heredes cogi stare testatoris religioni: Quæ verba ostendunt testatorem certarum rerum debitum confessum fuisse, non autem sibi ei res certas debitas: alioquin dicendum fuisset, debitores cogi stare religioni defuncti. Ratio autem decidendi hic est manifesta. *l. 11. §. 1. ff. de interrog.*

3 Potest tamen eo casu debitori deferri jusjurandum. *d. §. 5.* adde *Cujac. Nov. 41. c. 1. in fin.*

4 Sic restitue, Quod non obtinet omnimodo, nisi testator, &c. ut sit sensus: Non continuo obligari heredes ex confessione testatoris, nisi juraverit: non ex quavis ejus confessione, sed tantum jurata teneri.

5 Defuncti juramento heredes obligantur.

6 Et falsi facilitati. Cæterum hinc colligas, remali exempli vitandam. *lege 47. ff. de judiciis.*

7 Subaudi ὑποθέμενος, ὑποτιμώμενος. *l. Harm. 8. §. 8. §. 9.* vid. *l. 5. 6. ff. eod.*

8 *L. ult. ff. de conveniendis sisti debitoribus.*

9 A reo probationes non exiguntur, sed ab actore. *l. 2. ff. eod.* Probationibus reus non oneratur. *Syn. Basil. 22. tit. 1. c. 41.*

10 Ætatem qui allegat, & de ætate excipit, eam cogitur probare. *l. 4. §. de in integr. l. 32. l. 39. ff. de minorib.*

11 *Natales*, aut honores patris liberos ejus ingenuos esse non probant.

12 Non necessario ingenua præsumitur, cujus pater ingenuus aut honore functus est, *ut hic.* præsumitur tamen. adde *l. 22. ff. de liberali causa.*

13 Honoribus enim non funguntur, neque ad honores admittuntur servi. *l. Barbarius. 2. ff. de off. prætoris.* adde *ff. tit. de dignitatibus lib. 12.*

se, sæpe rescriptum est. †. Ejusdem juris est, & si in ultima voluntate [1] defunctus certam pecuniæ quantitatem, aut etiam res certas sibi [2] deberi significaverit [3]. P. P. Idib. Martii, Philippo A. & Titiano Conss. 246.

In Authent. de jurejurando à moriente præstito. §. ult. coll. 5. tit. 3. al. 2. Nov. 48. cap. 1.

Quod [4] obtinet omnimodo, si testator non juraverit [5]: alioquin heredes necesse habent testatoris religioni stare, aut minime fruentur his quæ relicta sunt: Sed creditoribus nihil ex hoc præjudicii comparabitur.

Scriptura creditoris non probat debitum.

VII. Imp. Gallienus A. Sabino.

Exemplo [6] pernicioſum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi adnotatione [7] propria debitorem constituit. Unde neque [8] fiscum, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere [posse] oportet. P. P. III. Non. Mart. Gallieno A. VII. & Sabino Conss. 267.

Actor, non reus, probare cogitur.

VIII. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Publicio & Optato.

Frustra veremini, ne ab [9] eo qui lite pulsatur, probatio exigatur. P. P. XIV. Kal. * Basso & Quintiano Conss. 289.

Ætatem minorem qui allegat, is probare debet.

IX. Iidem AA. & CC. Martianæ.

Cum te minorem [10] quinque & viginti annis esse proponas, adire Præsidem provinciæ debes, & de [ea] ætate probare. Dat. Idib. April. AA. Conss. 293.

Ingenuitas ut probetur.

X. Iidem AA. & CC. Isidoro.

Neque natales [11] tui, licet ingenuum te probare possis, neque [12] honores, quibus te functum esse commemoras, idoneam probationem pro filiæ tuæ ingenuitate continent [13]: cum [14] nihil prohibeat, & te ingenuum, & eam ancillam esse. Dat. XVIII. Kal. Maji, AA. Conss. 293.

Nullitatem testamenti qui probare debet.

XI. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

Si scriptum heredem ab amita tua, vel [de] testamenti vitio [15], vel quacunque alia ratione non posse obtinere hereditatem, probari à te posse confidis, de hac hereditate apud [16] Rectorem Provinciæ agere potes. S. v. Kal. Maji, *Heracliæ*, AA. & CC. Conss. 294.

Dominium ut probetur.

XII. Iidem AA. & CC. Chroniæ.

Cum res non instrumentis gerantur, sed in hæc rei gestæ testimonium conferatur, factam emptionem [17], & in vacuam [18] possessionem inductum patrem tuum, pretiumque numeratum, quibus [19] potes, jure proditis probationibus docere debes. Dat. v. Non. Octob. AA. & Conss. 299.

Consanguinitas, id est fraternitas ut probetur.

XIII. Iidem AA. & CC. Justino.

Non [20] Epistolis [21] necessitudo consanguinitatis [22], sed Natalibus [23], vel Adoptionis solennitate conjungitur: Nec adversus absentem hereditatis dividendæ gratia velut contra fratrem pro ancilla petitus arbiter, substantiam [24] perimit veritatis. Sive itaque quasi [25] ad sororem, quam ancillam te posse probare confidis, epistolam emisisti; sive familiæ erciscundæ, quasi pro coherede petitus arbiter doceatur, fraternitatis quæstio per hæc tolli non potuit. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss. 299.

Filius esse quis ut probetur.

XIV. Iidem AA. & CC. Municiano.

Non nudis adseverationibus [26], nec ementita professione [27], (licet utrique consentiant) sed matrimonio [28] legitimo concepti, vel adoptione [29] solenni filii [30] civili jure patri constituuntur. Si itaque hunc, contra quem supplicas, alienum esse [probare] confidis: per te, vel per procuratorem adfirmationem ejus falsam detege. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss. 299.

De violenta possessione.

XV. Iidem AA. & CC. Antonio.

Vis ejus qui se dominum contendit, ad imponendum onus probationis servo minime prodest. Cum igitur aufugisse [31] te de domo Severi profitearis, verum nec ab illo justo initio: sed per violentiam adseveras [te] esse detentum, inquisito prius, an in possessione libertatis sine dolo malo constitutus sis, tunc etiam onus probationis quis debeat subire, per hujusmodi eventum declarabitur. Dat. VI. Kal. Jan. AA. Conss. 299.

De bonis paternis.

XVI. Iidem AA. & CC. Philippo, & Sebastiano.

Sive possidetis prædia, quæ à patre communi sibi fratres emancipati donata contendentes vindicant: ipsis incumbit facti probationis necessitas: sive ipsis ea prædia quasi à patre vestro sibi donata tenentibus, vos coheredes constituti patris petitis: ut intentionem vestram non constitisse detegant, unde [32] domini facti sunt, emergente quæstione, docere compelluntur. Dat. x. Kal. Febr. AA. Conss. 299.

De ingenuitate.

XVII. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

Matrem tuam consecutam libertatem, ac te post [33] editam, ut ingenua probari possis, ostendi convenit. Quod enim fratribus [34] tuis nulla moveatur quæstio [35], ad defensionem tuam nihil prodesse potest. Dat. v. Id. Febr. AA. Conss. 299.

De instrumento donationis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Violantillæ.

Cum precibus tuis significes, ignorante [36] te prædium eum, cujus meministi, sibi velut à te donatum instrumentis inseri fecisse: si vera sunt, [quæ] precibus indidisti, nec [37] ad nomen factæ donationis fundus iste pervenit: unde adito judice competenti, probare [38] te oportet contra voluntatem tuam hunc fundum instrumento adversarium tuum sibi adscribi laborasse: ut secundum tenorem Rescripti nostri possis consequi sententiam. Dat. XII. Idus April. *Byzantii*, CC. Conss. 300.

De exceptione dilatoria.

XIX. Iidem AA. & CC. Menandro.

Exceptionem dilatoriam [39] opponi quidem initio [40], probari vero, postquam [41] actor monstraverit, quod adseverat, oportet. Dat. XIII. Kal. Aprilis, *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

De testibus.

In Authent. de testib. §. quia vero multi. col. 7. tit. 2. Nov. 90. cap. 4.

At [42] qui semel produxerit testes, aut bis [43], aut ter: [44] & testificata tractaverit, aut ab adversario hoc faciente disputationem acceperit, & ex hoc testificata [45] didicerit, non habebit licentiam ulterius uti productione testium, ex divina etiam jussione: Si vero hoc non egerit, tunc danda est quarta [46] productio testium: sacramento [47] ab eo prius dando, Quod neque subtraxerit, neque percontatus est ipse testificationes, vel aliquis advocatorum ejus, vel alius pro eo agens: nec per dolum, nec per machinationem, vel artem, quartam productionem testium petat fieri.

Si ea quæ de statu suo litigat, instrumenta subtraxisse dicatur.

XX. Iidem AA. & CC. Phronimæ.

Si de possessione servitutis, emptionis [48] instrumentis subtractis, in libertatem proclamat Eutychia, cum petitori [49] probationis onus incumbit, intentione sua defecta, his juvari minime potest: Nam si in servitutem petatur, ad emptionis probationem non est indiciis aliis opus, sed instrumentorum furtum [50] monstrare sufficit. IV. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

De rei vindicatione.

XXI. Iidem AA. & CC. Crispo.

Ad probationem dominii, aliena subtrahentes [51] instrumenta, his uti minime [52] possunt: quippe cum horum lectio [53] non recitantem, sed quem tenor scripturæ designat, adjuvet. Cum itaque nec cætera probationum indicia [54] reprobentur, jure competenti, prædiorum quæ in quæstionem veniunt, dominium ad te ostende pertinere: nam res vindicantem, ab emptore [55] suos numeratos nummos adseverantem, erga probationem laborare non convenit: si quidem hujusmodi, licet probetur factum, [tamen] intentioni nullum præbet adminiculum. S. VI. Id. Decembris, *Singiduni*, AA. Conss. 303.

De causa status.

Per media impertinentia non fit probatio. Bald.

XXII. Iidem AA. & CC. Agathocleæ.

Ad probationem servitutis Glyconis, matrem ejus ac fratrem [56] servilia fecisse ministeria non sufficit: cum [57] neque ingenuorum conniventia conjunctis necessitudine præjudicet: neque de servis ex eadem matre natis libertatem unus adipsci prohibeatur. Dat. IX. Kal. Januar. ipsis CC. Conss. 304.

De actore & reo.

XXIII. Iidem AA. & CC. Menelao.

Actor, quod adseverat, probare se non posse profitendo, reum [58] necessitate monstrandi contrarium non adstringit: cum *per rerum naturam factum negantis [59] probatio nulla sit.* Dat. VIII. Kal. Januar. CC. 304.

De scriptura suspecta.

XXIV. Imppp. Valens, Gratianus, Valentinianus AAA. ad Antonium Præfectum prætorio, post alia.

Jubemus [60] omnes, qui scripturas suspectas comminiscuntur [61], cum quid in judicio prompserint [62], nisi ipsi adstruxerint testes produxit, & post tertiam productionem, productioni renunciavit, non admitti ad aliam productionem, si & priorum testimonia, vel adversarii exceptiones non cognoverit. Sin minus, admitti: dummodo juraverit se priora testimonia cognita non habere.

---

13 Honoribus enim non funguntur, neque ad honores admittuntur servi. *l. Barbarius. 2. ff. de off. prætoris.* adde *ff. tit. de dignitatibus lib. 12.*

14 Id est, cum sæpe id accidat. Interim observa argumentum à communiter accidentibus. vid. *Roland. à Valle 1. consil. 52. n. 12. 13.*

15 Vitium qui testamenti impugnat, vitium tenetur probare: alias præsumitur pro testamento.

16 Nota apud quem agatur de hereditate.

17 Emptio, possessionis apprehensio, pecuniæ numeratio, testibus, circa instrumenta probari potest. adde quæ scripsi ad *l. 17. §. de pactis.*

18 Vacua possessio quid sit, vid. *l. 2. in fin. ff. de act. empt.*

19 *L. 1. §. de fide instrum.*

20 Consanguinitas non necessario probatur epistolis, aut actu nudo judicii familiæ erciscundæ accepto. Interim tamen præsumitur tibi soror, quam scripta epistola sororem vocasti: cum qua denique judicium familiæ erciscundæ velut cum sorore tua & filia defuncti accepisti: ut onus eo casu consanguinitatis impugnandæ tibi incumbat. *ibi, te posse probare confidis.*

21 Tantum scilicet. vide *l. 15. l. 29. ff. eod.* nec transactione matris. *l. 26. §. de transact.*

22 Consanguinitas quomodo probetur vide Hartmannum 2. *pract. 13. obs. 2.*

23 Probatur consanguinitas natalibus & adoptione, hoc est, vel matrimonio vel adoptione. *l. 14. §. eod.* Imo natalibus non probatur. *l. 83. ff. de cond. & demonst.*

24 Substantiæ perimit veritatem. *Hal. l. 9. §. de juris & facti.*

25 Sorores enim interdum appellamus, nuda amicitia citra jus ullum sanguinis conjunctas. adde *l. 41. §. de liberali.*

26 Non sufficit ad probationem filiationis, ut te quis filium nuncupet, nisi ut filium quoque habeat. vid. *l. 5. §. de testament.*

27 *L. 5. §. de testam.* adde quæ scripsi de professione ad *l. 7. §. de fide instrum.*

28 Id est, natalibus. *l. 13. §. eod. l. 6. ff. de his, qui sunt sui.*

29 *Inst. de adopt.*

30 Dictum est de ingenuitatis. *l. 10.* consanguinitatis ac fraternitatis probatione. *l. 13. §. eod.* nunc transit ad filiationem: quæ ut probetur, vide hanc legem. adde *l. 5. §. de testam. l. 26. §. de transact.* adde quæ dixi ad *l. 13. ff. hoc titulo. & l. 3. ff. de censibus.* Filiatio quoque ut probetur, vide Hartmannum 2. *pract. 13. observ. 1.*

31 Antonius de fuga confitetur, sed de injusta servitute Severi excipit. Interea dum de libertate judicatur, non cogitur ad Severum reverti, & de sua ingenuitate probare? cum primum constiterit judici Antonium per vim à Severo in servitutem additum, Antonius in possessione libertatis constituendus. Si hoc non constiterit, ob fugam præsumitur esse in dolo. *Nov. 53. c. 4. Novell. 161. c. 1. Socinus regula 163.* ideoque tenetur ingenuum se probare. adde *l. 20. ff. eod.* adde *l. 22. §. de liberali:* & ita, violenta possessione probata possessori: ea non probata, actori & petitori onus probandi incumbit. hinc colligunt, Eum qui dominus olim fuerit, hodie quoque dominum præsumi. vid. *Alciat. 2. præsumpt. 20.* olim possessores hodie possidere: *Idem 2. præsumpt. 21.* olim divitem, hodie divitem: *Idem 2. præsumpt. 27.* An olim pauper, hodie sit talis præsumendus, vid. *l. 10. §. arbitr. tut.*

32 Bona à defuncto relicta, non præsumuntur alterius esse, aut ab eo donata, nisi de donatione constiterit. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 10.* Dominium enim præsumitur continuatum in filium heredem: non in donatarium. Donatarius itaque sive agat, sive ab eo petatur donationem probare tenetur.

33 Non si mater libera, mox ejus filii liberi: potuerunt enim ante matris libertatem nasci. *l. 10. in fin. §. eod. l. 22. §. eod.*

34 Non si fratribus tuis nulla movetur status quæstio, ideo liber censeris. Potest enim eadem mater nondum libera, te: libera facta, fratres tuos peperisse. *l. 17. §. de liberali.*

35 *Sub.* libertatis. *l. 17. §. de liberali.*

36 *L. ult. §. de arbitr. tutelæ.*

37 *L. 10. §. de don.*

38 Præsumitur pro instrumento, nisi contarium probetur, *l. 14. in fin. §. de contrab. stip. l. 16. §. de donat. inter virum & uxorem.* Adversus instrumentum admitti possunt probationes contrariæ.

39 *L. 12. §. de except.* Dilatoriæ ad personas judicis, actoris, procuratoris pertinent: peremptoriæ ad ipsas causas. Non mirum itaque, si illæ ante litem contestatam opponendæ sint: Peremptoriæ vero post eam contestatam possunt opponi. Est & illud sciendum, Dilatorias quoque ex pacto temporario, posse competere. *c. 27. §. 1. ff. de pactis:* qua de re vid. *Cuj. 9. obs. 13.*

40 Id est, ante litem contestatam.

41 Id est, post litem contestatam: Non sunt igitur eadem, *opponere*, & *probare.* Dilatoria ante, non post litem contestatam, opponitur. Post non ante probatur.

42 Qui tertio testes produxit post editas exceptiones amplius testes producere non potest. Quid si non excepit nec per se ipse, aut per proprium patronum testimoniis interfuit? tum potest ante editas exceptiones, & quarto testes proferre: si tamen jurarit non se dolo quartam testium productionem quærere. *l. Harm. 6. §. 36.*

43 Sensus est, Eum qui semel vel iterum, vel tertio

Source : BIU Cujas

1 Adſtrinxerint. *Hal.*

2 Nefariæ. *Hal. C. Theod.* 12. 39. 7.

3 Qui accuſat inſtrumentum de falſo, nec probat: punitur tanquam falſarius. adde *l.* 2. §. *de fide inſt. l.* 22. §. *de falſis. l.* 3. §. 4. *ff. de ſuſpectis.* merito: nec enim de ſuſpicionibus judicandum. *l.* 16. §. *de pœn.*

4 Recte hoc additur: non enim omnis teſtis eſt idoneus.

5 Præcipuæ ac plenæ probationum ſpecies ſunt, inſtrumenta publica, teſtes duo vel plures, facti evidentia, confeſſio judicialis, juſta & urgens præſumptio, indicia. *l.* 21. §. *eod.* indubitata luce clariora, *ut hic:* certa. *l.* 19. §. *de rei vind.* jure prodita. *l.* 15. §. *de jure dot.* apertiſſima rerum argumenta. *l.* 3. §. 4. *ff. de ſuſpectis.* evidentia. *l.* 34. §. *de adulteriis.* liquida. *l.* 2. §. *de in litem jurando.* evidentiſſimæ. *l.* 34. §. 3. *ff. de leg.* 1. liquidæ & manifeſtæ probationes. *l.* 14. *in fin.* §. *de contrahenda ſtipulatione.* manifeſtiſſimæ rationes. *l.* 17. *in fin. ff. de manumiſſ. teſtam.* probationem faciunt. Jusjurandum eſtne per ſe ac ſolum legitimæ probationis genus? Oldendorpius putat *in Topicis cap. de plena & ſemiplena probatione.* Cujacius negat *hoc titulo.* Sed admittit tantum eſſe adminiculum infirmæ probationis. *Edicto Juſtiniani ſeptimo.*

6 Hyperbole: Sic continue fieri dicitur, quod tamen explicari poteſt aliquo actu interpoſito. *l.* 137. §. *ff. de verb. oblig.* ſic adoranda æternitas Imperatoris. *l.* 2. §. *de fabricenſib.* Imperator totius mundi dominus. *l.* 9. §. *ff. ad leg. Rhodiam.* Sunt & aliæ ſimiles in jure non infrequentes.

rint [1] veritatem, ut nefariæ [2] ſcripturæ reos [3], & quaſi falſarios eſſe detinendos. Dat. Prid. Idib. Januar. TIBERIADE, & VALENTE v. & VALENTINIANO Jun. CONSS. 376.

De judiciis criminalibus.

XXV. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS, AAA. Floro P. P.

SCiant cuncti accuſatores eam ſe rem deferre in publicam notionem debere, quæ munita ſit [4] idoneis [teſtibus, vel] inſtructa apertiſſimis documentis, vel indiciis [5] ad probationem indubitatis & luce [6] clarioribus expedita.

TIT. XX.

DE TESTIBUS [7].

De ſcripta teſtatione, & nuda voce.

Hanc legem reſtituit ex Baſilicis Cujacius lib. 13. obſervat. cap. 38. *quam Antonini eſſe exiſtimat: illius autem ea eſt ſententia: Ne teſtes reciplantur adverſus tabulas vel inſtrumenta, quæ etiam teſtium ſubſcriptionem habent · & eam expreſſit Harmenopulus his verbis*, lib. 1. tit. 6. Ἀγραφῶν μαρτυρία καὶ ἐγγράφου μαρτυρίας ἰσχύειν ὁ δικαῖος.

I [8].

Κατὰ ἐγγράφου μαρτυρίας ἀγράφου μαρτυρία ὁ πάσπαφέρεται.

COntra ſcriptum teſtimonium non ſcriptum teſtimonium non fertur [9].

De ingenuitate.

II. Imp. ALEXANDER A. Carpo.

SI tibi controverſia ingenuitatis fiat, defende cauſam tuam inſtrumentis [10] & argumentis, quibus potes: Soli [11] enim teſtes ad ingenuitatis probationem non ſufficiunt. P. P. x. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De teſtimonio domeſtico.

III. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Roſæ.

ETiam jure civili domeſtici [12] teſtimonii fides improbatur [13]. P. P. III. Kal. Septemb. VALERIANO III. & GALLIENO II. AA. CONSS. 256.

De teſtatione ſola.

IV. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS, AAA. Valerio.

SOla [14] teſtatione prolatam, nec aliis legitimis [15] adminiculis cauſam approbatam, nullius eſſe momenti, certum eſt. P. P. VIII. Kal. Decemb. CARO & CARINO AA. CONSS. 283.

De qualitate teſtium.

V. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Candido.

EOs teſtes ad veritatem juvandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ [16] & potentatui [17] fidem religioni judiciariæ debitam poſſint præponere. P. P. v. Kal. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De parentibus & liberis.

VI. Iidem AA. & CC. Tertullo.

PArentes [18] & [19] liberi [20] invicem adverſus [21] ſe nec volentes [22] ad teſtimonium admittendi ſunt. P. P. IV. Non. Dec. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

De exhibitione.

VII. Iidem AA. & CC. Diogeni & Ingenuæ.

NImis [23] grave eſt, quod petitis, urgeri partem diverſam ad exhibitionem [24] eorum [25], per quos ſibi [26] negotium fiat: unde intelligitis, quod intentionis [27] veſtræ proprias afferre debetis probationes, non adverſus ſe ab adverſariis adduci. Dat. VI. Kal. Maji, CC. & CONSS. 294.

De ſervo.

VIII. Iidem AA. & CC. Deruloni.

SErvos pro domino, quemadmodum [28] adverſus eum, interrogari non poſſe: pro facto autem ſuo [29] interrogari poſſe, non ambigitur. Dat. Kal. Novemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

De jurejurando, de qualitate teſtium. I. De uno teſte.

IX. Imp. CONSTANTINUS A. ad Julianum Præſidem.

JUrisjurandi [30] religione teſtes, prius [31] quam perhibeant teſtimonium, jamdudum arctari præcipimus: & ut honeſtioribus potius teſtibus fides adhibeatur. §. 1. Simili modo ſanximus, Ut unius [32] teſtimonium nemo Judicum in quacunque [33] cauſa facile patiatur admitti. Et nunc manifeſte ſancimus, ut unius omnino teſtis reſponſio [34] non audiatur, etiamſi præclaræ [35] Curiæ honore præfulgeat. Dat. VIII. Kalend. Septembr. *Naiſſo*, OPTATO & PAULINO CONSS. 334.

De re propria.

X. Imppp. VALENT. GRAT. & VALENTIN. AAA. ad Gracchum P. Urbi.

OMnibus in re propria [36] dicendi teſtimonii [37] facultatem jura ſubmoverunt. Dat. V. Kal. Decemb. VALENTE V. & VALENTINIANO Iun. CONSS. 376.

De ſtatu teſtium, ut ſocii vel participes criminis non ſint: de ſumptibus.

XI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano P. P.

QUoniam liberi [38] teſtes ad cauſas poſtulantur alienas, ſi ſocii & participes [39] criminis non dicantur, ſed fides ab his notitiæ [40] poſtuletur, in exhibitione [41] neceſſariarum [42] perſonarum, hoc eſt teſtium; talis debet eſſe cautio [43] judicantis, ut his venturis ad judicium per accuſatorem, vel ab his, per quos fuerunt poſtulati [44], ſumptus [45] competentes dari præcipiat.

†. Idem juris eſt, & ſi in pecuniaria cauſa teſtes ab alterutra parte producendi ſunt. Dat. XIII. Kalend. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEOD. IV. AA. CONSS. 409.

De ſtatu teſtis.

In AUTHENT. de teſtib. §. ſi vero dicatur, col. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 6.

SI teſtis productus dicatur ſervilis [46] eſſe fortunæ, & teſtari voluerit, ipſe vero ſe liberum eſſe affirmet, ſi quidem ex nativitate, impleatur teſtimonium ejus: ut, ſi is habita diſputatione ſervus eſſe apparuerit, reſpuatur ejus teſtimonium. Si vero libertinum ſe dixerit: prius inſtrumentum ſuæ manumiſſionis oſtendat, quam teſtificetur: niſi juraverit ſe alibi probationes habere: quo facto, teſtificatio quidem ſcribatur: ſed niſi inſtrumentum monſtraverit, reſpuatur teſtimonium ejus. Si vero dicatur odioſus ex lite criminis inter eos mota, & hoc apparuerit: non ante audiatur, quam de crimine judicetur. Si vero ex lite pecuniaria, vel aliter eſt odioſus, procedat quidem teſtatio, tempore [47] vero diſputationum ſervantur hujuſmodi quæſtiones.

De libertis.

XII. Iidem AA. Georgiæ.

LIbertorum adverſus [48] patronos illicitas atque improbas voces pœnæ objectione præcludimus: atque ita, ut non ſolummodo ſponte prodire non audeant, ſed ne vocati quidem in judicium venire cogantur. Dat. IV. Idus Auguſt. *Ravennæ*, MARINIANO, & ASCLEPIODOTO CONSS. 423.

De falſis teſtibus.

ιγ'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. XIII. [49] Imp. ZENO.

Ὁ τὰ ψευδῆ μαρτυρήσας, ὥσπερ μὲ ἐπορκεῖ, δύναται ὡς πλαστογράφος ἐνάλωσιν

QUi [50] falſa in teſtimonio protulerit, primum quidem de perjurio [51], deinde falſi crimi-

---

7 *v. Paulus ſentent. 17. & 22. ff. 5. Novell. 90. & 21. Eclog. 1. Harm. 6. 3. quæſt. 4. 5. 9. & 14. quæſt. 2. & 2. Decret. 20. & 2. Sext. 10. & 2. Clem. 8.* vide *Oldendorp. in tract. de teſtib. Rebuff. tom. 3. tract. de teſtib.*

8 Latina interpretatio.

9 Sic diſtingue, Aut de teſtimoniis adverſus tabularum fidem admittendis agitur, aut de tabularum ex poſtfacto inutilitate. Quod ad poſtremum attinet, Tabulæ, cautiones ſyngraphæ teſtibus munitæ, nudis teſtibus potiores videntur ut in illas nudi teſtes non audiantur. Quid ſi quinque teſtes adhibiti rogatique ſolutionem eſſe factam reſpondeant? audientur. *l.* 18. §. *eod. Novell.* 90. *c.* 4. alias chirographum, apocha vel alio ſcripto tantum reſellitur, non teſtibus. *l.* 25. §. *in fin. ff. de probat.* Videamus de priori ſpecie, quoties ſcil. de fide tabularum dubitatur. Inſtrumenti falſitas teſtibus probari poteſt. *Paulus* 5. *ſent.* 17. §. 4. adde *l.* 14. *in fin.* §. *de contrahend. ſtipul.* Sed iidem (poſſunt etiam alii in caſu legis 14. *in fin.* §. *de contrab. ſtipulat.*) teſtes qui in inſtrumento interfuerant, ejus falſitatem poſſunt arguere. *Paulus* 5. *ſent.* 17. §. 4. eoque caſu viva vox (quam tamen vult munitam eſſe jurejurando Juſtinianus *Novell.* 73. *cap.* 3. Harmenop. 1. *tit.* 6. *cap.* περὶ ἀγράφου) præferetur ſcripturæ. Quid ſi teſtes omnes non conſentiant? majoris partis depoſitioni ſtabitur. Quid ſi ſint æquales? ex eorum depoſitione quæ inſtrumenti narrationi conformis fuerit judicandum erit. Quod diximus de tabulis & chirographis, an idem obtinet in teſtamentis? teſtamentum alio teſtamento eſtne præciſe revocandum, an potius revocatio teſtibus probari poterit? Sic ſane. *l.* 27. §. *de teſtam.* Qua in ſpecie ſi quæſieris, quot teſtes requirantur, verius dixeris tres ſufficere ſi de decennali teſtamento agetur. *l.* 27. §. *de teſtam.* hoc ceſſante, totidem requiri teſtes, quot in teſtamento faciendo requiruntur. adde *Cujac.* 13. *obſerv.* 38. & 16. *obſervat.* 25.

10 Acta ordinatoria judicii coram arbitro facta, coram judice fidem non facere hinc colligunt. de quo vide Socinum *reg.* 8.

11 Ne dicas ingenuitatem teſtibus ſolis probari non poſſe, ſed potius, non tantum teſtibus, ſed & inſtrumentis & argumentis probari. *l.* 6. §. *de fide inſt. l.* 16. *de liberali. l.* 10. §. *tit. prox.* Soli teſtes non ſufficiunt, id eſt, non ſolummodo: adde *l.* 10. 13. *l.* 17. §. *tit. proximo.* Porro videbatur dicendum, Teſtibus ingenuitatem probari non poſſe. Nam ingenui ætas, ut naſcitur, conſcribi ſolet. *l.* 2. *ff. de excuſ. tut. l.* 3. *ff. de cenſib.* Videri exinde ad probationem ingenuitatis ſcripturam præciſe requiri, quæ ab ejus nativitate ſit exacta. Alia ratio ſumi poteſt ex cauſa ſanguinis. *l.* 3. §. 3. *ff. eod.*

12 Domeſtica teſtimonia. κυριακὴ μαρτυρία. 21. *Ecl.* 1. *c.* 24. teſtis de domo. *l.* 24. *ff. eod.* puta pater, filius. vid. *l.* 6. §. *eod.* uxor, ſervi & ſimiles perſonæ: de quibus vide quæ notavi ad *d. l.* 24. & *l.* 4. 5. *dicto tit.* mercenarius. *l.* 11. §. 1. *ff. de pœnis:* hoc addendum, domeſticum tempore teſtimonii dicendi ſpectari niſi is in quem agitur data opera teſtem emerit: & ita ſervum ſuum fecerit, ne teſtimonium ejus audiretur: aut eum alteri vendiderit: ut venditionis occaſione adverſus tertium eo uteretur. *l.* 1. §. 12. *ff. de quæſtionib.* vide *Oldendorp. cap.* 4. *de teſtib. num.* 5. 13 Adverſus tertium ſcil. & ubi teſtium *domino, vel patri* aliquid adquiritur. 1. *Harmenop.* 6. *c.* περὶ κεκωλυμένων μαρτύρων. *l.* 9. *de teſtib.* Quid ſi tertius ultro petierit domeſticos interrogari? Accurſius putat forte cogendos: diſtingue melius: nam parentes, & liberi, etiam inviti non coguntur alii in alios teſtimonium ferre. *l.* 4. *l.* 5. *ff. eod.* Servi certis caſibus coguntur. *l.* 1. §. *de quæſt. l.* 10. §. 4. *ff. de quæſt.* 21. *Ecl.* 1. *c.* 27. *in fin.* reliquæ perſonæ non ita conjunctæ etiam admittuntur: ſi ſint honeſtæ. vide *Joan. Anch.* 2. *q.* 69. *num.* 7. Lego apud Paponem duos infantulos adverſus parentem ſuum interrogatos & parentem eorum indicio pene ſublatum 24. *Arreſtor.* 9. *num.* 7. Quin & de nece, domini adverſus tertium ſervi interrogantur. *l.* 1. *ff. de Silaniano.* Quid ſi de injuria alicui illata agatur, *domeſticis* eſtne fides adhibenda adverſus tertium? poteſt adhiberi, ſi modo ceſſent aliæ probationes, & teſtes inter ſe conſtent. Nam *ex probata domeſticorum conſtantia & ſimplicitate efficitur ſuſpicio.* 14 Solam, *vulgat.* Quæri poteſt quid hic ſit *ſola teſtatio.* Ne dicas, Teſtimonium non valere ſine juramento, ſeu non interpoſito jurejurando (poteſt enim remitti juramentum) *l.* 6. *l.* 37. *l.* 41. *ff. de jurejur.* aut ſine judicis præſentia (id enim non generale eſt. *l.* 15. *ff. de jurejur.*) aut ſine ſententia (id enim Bartolo merito diſplicet) Ne dicas, nihil conferre teſtationem apud extraneas perſonas illegitime factam. *l.* 13. §. *de fide inſtrument.* (hæc enim interpretatio ſequentem ad titulum magis pertinere videtur.) Ne dicas ſolam teſtationem ſine publicatione, fidem non facere apud alium judicem (hoc enim non perpetuo verum eſt) aut ſine ratione teſtimonium non valere (nam ne hoc quoque perpetuum eſt. *c. ſicut de re jud.* unde ex hoc loco notat Socin. *reg.* 401. 402. Teſtem teſtimonii ſui cauſam non reddentem recte teſtari: ejuſque teſtimonium valere caſibus illis exceptis, in quibus cauſam reddere tenetur) Loriotus putat, Totum judiciale negotium à citatione ad executionem uſque ex ſolis teſtationibus ſine alio titulo ſubſtantiam capere non poſſe, ut quemadmodum ex ſcriptura contractus non naſcitur. *l. Publica.* 26. §. 2. *ff. depoſiti.* ita ex ſola teſtatione naſci non poſſit. *l.* 2. *ff. de doli except.* quamvis vero facta ſit, non tamen judicis ſententiam confirmat, ſi falſa ſit ſententiæ cauſa. Quare nihil agetur ſi ſententia nullam aliam cauſam, quam teſtationem teſtium continebit, cum hoc præterea ſcire judex debeat, quo titulo reus debeat.

15 Teſtis legitimis adminiculis cauſam non approbat, qui dicti ſui cauſam non reddit. Quæ ſit ita teſtatio, ſola eſt & nuda, id eſt, qui ita teſtatur, non probat: qua de re vide *Oldendorp. c.* 5. *de teſtib. num.* 4. *Wurmſ.* 1. *præct.* 1. *obſerv.* 1. poteſt tamen interrogari denuo. *Idem obſ.* 2. 16 Suſpecti gratiæ teſtes non audiuntur. 5. *Paul. ſent.* 17. §. 1. Amicus, gratioſus teſtis. *l.* 3. *in princ. ff. eod.* quibus probetur amicitia *dicam alibi*, adde & amici ſocios non admitti. 1. *Harmen. d. cap.* 1. §. 6.

17 Potentatus δυναστεία. 21. *Ecl.* 1. *cap.* 26. Potentatus, vis ſpecies. Eſtque mariti in uxorem (vide Oldendorp. *c.* 4. *de teſtibus, n.* 3. ubi probat, uxorem pro marito teſtem eſſe non poſſe: quia ſunt una caro, & una domus, niſi in majeſtatis crimine. 1. *Harmen.* 6. *cap.* περὶ κεκωλυμένων, &c.) patris in filium. *l.* 9. *ff. eod.* domini in ſervum. *l.* 7. *ff. eod.* patroni in libertum. *l.* 4. *in fin. ff. eod.* civitatis in vaſallum, ſubditum, civem. qua de re vide *Oldend. c.* 4. *de teſtib. num.* 7. locupletiores in paupere: judicis, in provincialem, quidam enim potentatus eſt, imperium. *l.* 6. §. *eod.* In his tamen omnibus judex poteſt rationem perſonarum aut teſtium habere, ut pro earum qualitate perſuaderi ſibi patiatur, & ad fidem moveatur.

18 Parentum vocabulo aſcendentes, cum maſculos, tum fœminas intellige. *Eclog. d. loco.*

19 *L.* 9. §. *eod.* 5. *Paul. ſent.* 17. §. 3. 21. *Eclog.* 1. *c.* 29. vide *Oldendorp.* 4. *de teſtib. n.* 1. & *c.* 66. *de except. n.* 12.

20 An laicus adverſus clericum teſtis eſſe poteſt? vide Socinum *regula* 409.

21 Secus adverſus alios. *l.* 17. §. *eod. l.* 11. §. *de falſis.* Imo liberi adverſus parentes à quibuſdam auditi, ut dixi *l.* 3. §. *eod.*

22 *Ecl. d. loco.* Renunciare igitur huic beneficio non poſſunt. Sunt & talia pleraque, quæ jure prohibita fieri vel geri non poſſunt, etiamſi maxime ea velimus ac permittamus. *l.* 7. §. *de poſtulat. l. ſi filiusfamilias* 8. §. *veteranı* 2. §. *de procurat.*

23 *L.* 10. §. 4. §. *de quæſtionib. l.* 4. §. *de edend.*

24 Ne dicas, ad eos alendos, *ut l.* 11. §. *eod.* ſed ad producendos. unde Græci ſpeciem hujus legis exponunt, Neminem cogi teſtes in ſe ipſum προαγαγεῖν. *Synopſ.* 21. *tit.* 1. *cap.* 27. *vel.* προαγαγεῖν, id eſt, producere. 1. *Harmen.* 6. §. 57. & hujus legis alioqui finis hanc interpretationem admittit.

25 Teſtium ſcilicet.

26 Nemo adverſus ſe teſtes producere cogitur. *dict.* §. 4. *Harmen. dict. loco.*

27 Ὡς βέλει. Græci illo loco. Actor arbitratu ſuo probationes ſuas inſtituere debet.

28 *D.* §. 4. *Paul. l. ſent.* 12. §. 4. & 5. *ſent.* 18. §. 5.

29 In ſe ſcilicet. *l.* 15. §. *de quæſtion. Paul.* 2. *ſent.* 17. §. 13. *in fin.* & 5. *ſent.* 15. §. 1. *l.* 7. *ff. de probat.*

30 *L.* 19. §. *eod.* Quid jurant? de veritate dicenda, non modo ſuper articulis datis, & in iis omnibus quæ ad cauſam faciunt. vide *Wurmſerum* 1. *præct.* 18. *obſerv.* 9. alias eorum teſtimonium nullum. vid. *Oldendorp. c.* 5. *de teſtib. n.* 2. Juratur autem parte adverſa citata & præſente. vide *l.* 18. §. *de fide inſtrum.* alias eorum teſtimonia carent fide. vid. *Oldendorp. ibid. n.* 3. Goth. Adde Marant. *de teſtib. producl. n.* 2. ANS.

31 Teſtis injuratus fidem non facit: vide tamen Socin. *reg.* 424. unde notant teſtium depoſitionem duobus conſtare, ipſo teſtimonio & juramento, quorum alterum ſine altero non valeat, *c. fraternitatis* 17. *extr. de teſtib. & Atteſtat.* 32 Unus teſtis, nullus teſtis. Unius teſtimonium non admittitur. Vox unius vox nullius eſt. *Harmen.* 6. *dict. cap.* adde *l.* 20. §. *de quæſtionib.* adde quæ dixi ad *l.* 14. §. *de dote præleg. l.* 1. *in fin. ff. de verb. oblig. l.* 1. §. 4. *l.* 20. §. *de quæſtionib.* adde *Ægid. Boſſ. in tract. oppoſit. contra teſtes, n.* 70. & *ſeq.* vid. *Socin. reg.* 423. 33 Sic depoſitio unius teſtis confirmata etiam ſigillo, non admittitur. *Harmen. dict. cap.* idem tamen ait, ſolum tabellionem ſufficere ad ferendum teſtimonium ſuper comparatione eorum inſtrumentorum quæ proferuntur. *l.* 21. *in fin.* §. *de falſis.* idem eſſe in nummulariorum rationibus, & in emphyteuſibus ut unus teſtis illis caſibus ſufficiat. 34 Excipe *l.* 3. §. *de reb. credit.* ubi creditur juramento debitoris. Adde niſi teſtator ita voluerit. *l.* 14. §. *de dote.* Item, ſi dubitatur de inſtrumento an ſit publicum, ſolus tabellio facit fidem. *l.* 21. *in fin.* §. *de falſis. Novell.* 73. *cap.* 1. Statur etiam juramento creditoris ſuper reſiduo pretii pignoris venditi. *l. ult.* §. 5. *verſic. ſin autem* §. *de jure dominii impetr.* in terminis fundo appoſitis ſtatur depoſitioni venditoris. *l.* 12. §. *fin. regund.* Unus teſtis negans ſigillum ſuum inducit præſumptionem, & facit inſtrumentum dubium. *l.* 2. *in fin.* §. *quemadm. teſtam. aper.* Conſentire quoque poſſumus in nudum juramentum adverſarii. *l. ult.* §. *de fideicommiſſ. l. ult.* §. *de ſentent. paſſ.* militi ab hoſtibus reverſo creditur ſuffragantibus vitæ prioris meritis. *l.* 5. §. 6. *ff. de re milit.* Creditur etiam uni extra judicium, ſeu tanquam ſocio ubi nullius agitur præjudicium. 22. *quæſt.* 4. *cap. innocens.* 23. Uni etiam creditur cum fama. *Spec. tit. de teſte* §. 11. *verſ.* 11.

35 Etiam ſi ſit ſenator. *Harm. d. loco. Synopſ. Baſil.* 21. *tit.* 1. *cap.* 30. More majorum hoc comparatum ſcribit Cicero pro Roſcio Amerino.

36 *L.* 10. *ff. eod.* 1. *Harm.* 6. *d. cap.* adde *Oldendorp. cap.* 6. *de except. n.* 22. 23. & 4. *de teſt. n.* 20.

37 Adde & ferendæ ſententiæ. §. *ne quis in ſua cauſa.*

38 Id eſt, ingenui. 11. *C. Th.* 14. *l.* 7. Servus teſtis eſſe non poteſt, δοῦλος ὢν μάρτυρ. 1. *Harm.* 6. *d. cap. l.* 20. §. 7. *ff. qui teſtam.*

39 Vide quæ notavi ad *leg.* 16. *in fin. ff. quæſtion.* adde *l. ult.* §. *de accuſat.*

40 Teſtis deponere non debet niſi de eo quod ſibi notum eſt.

41 Id eſt, alimentis; exhibere enim interdum ſignificat alere. adde *l.* 7. §. *eod.*

42 Hic non agitur de cognatorum, aut adfinium depoſitione, *ut apud Paul.* 5. *ſent.* 17. §. 2. *Oldend. cap.* 4. *de teſtib. num.* 2. *& alibi cap.* 66. *de except. n.* 3. Sed id tantum innuitur, Teſtes cenſeri neceſſarios, ut ſæpius in quavis lite.

43 Id eſt, conſideratio.

44 Teſtes debent produci & rogari: alias, dictum eorum nullius eſt momenti: adde *Wurmſ.* 1. *præct.* 18. *obſ.* 13.

45 Impendia: *l.* 3. §. 4. *ff. eod. l.* 6. §. 2. §. *de appell. l.* 11. §. 1. *ff. ad exhib.* 21. *Eclog.* 1. *c.* 3. *in fin.* 1. *Harm.* 6. *dict. cap.* An operarum amiſſarum à teſte habenda ſit ratio, ſumptus ut eo nomine ei adjudicentur aliqui, vide *apud Gayll.* 1. *obſ.* 99.

46 Vide Socin. *reg.* 129.

47 Id eſt, dicto teſtimonio conſiderabit apud ſe judex, an fides adhibenda ſit teſtationi.

48 Libertus in patronum nec volens, nec invitus teſtimonium dicit. *l.* 4. *in fin. ff. eodem. Synopſis dicto loco, capite* 33. 1. *Harmenopulus* 6. *dict. capite* 9. *Cod. Theod.* 6. 1. *quarta, Paul.* 5. *ſentent.* 15. §. 3. *in fin.*

49 Hæc lex ſumpta eſt ex *libro* 3. *Synopſ.* 1. *ex libro viceſimo primo, titulo primo, capite triceſimo quarto, ſolio triceſimoquarto.* reſtituta eſt etiam à *Cujacio* 13. *obſ.* 38.

50 Interpretatio Leunclavii.

51 Non enim audiuntur, niſi jurati. *l.* 9. §. *eod.* De aliis pœnis teſtis perjuri, vide *omnino Wurmſer.* 1. *præct.* 18. *obſerv.* 17.

Source : BIU Cujas

γητε, ἢ ἐν αὐτῷ ᾖ τῷ καιρῷ τῆ μαρτυρίας ὑποτοηθεὶς ψεύδεσθαι, βασάνοις ὑπόκειται· εἰ ᾖ βεβληθῆ ὁ ὑπ' ψευδῶς μαρτυρίας κατεδικασθεὶς πολιτικῶς κινῆσαι κ' ἔ ψευδομαρτυρήσαι, λήψεται παρ' αὐτὲ πᾶσαν ἢν ὑπέσχη ζημίαν ὡς τῷ ἢ τῶν ἀπὸ τῆ νόμων ἀσελγοῦς τιμωρίαν ὑφίστασθαι. εἰ ᾖ ἢ ἐν αὐτῆ τῆ περιστάσει δίκη ψευσάμενον ἐλεγχθείη, ἔργον ἔσω ἔ διώκοντος ἢ εἰς πᾶσαν τὴν ἐπιφερομένην ὑπεύθυνα καθ' ἃ ἐμαρτύρησεν δίκην καταδικάζειν αὐτὸν ἢ εἰς ἔλαττον, ἢ πιμωρίας ὑποβάλλειν αὐτὸν φυλαττομένων πάντων ἢ ἤδη νενομοθετημένων ἐπὶ τῷ ψευδῆ μαρτυρίαν.

1 Βασάνοις ὑπόκειται, id est, tormentis subjicitur, nec enim audiuntur hujusmodi personæ sine tormentis, si suspectæ fidei sint. *l.* 21. §. 2. *ff. eod. & Nov.* 90. *cap.* 1. §. 1.

2 Potest etiam criminaliter agere. *l.* 5. 9. 11. 16. 17. *penult. & ult.* §. *de falsis. l.* 1. §. *quando civilis accusat.*

crimine convenitur. Quod si eum in ipso testimonii tempore mentiri suspicio sit, verberatur [1]. Quod si is, qui ex falso testimonio damnatus est, civiliter [2] agere contra testem voluerit: quidquid damni fecit ab eo recipiet, ac præterea falsus ille testis definitam legibus pœnam sustinebit. Quod si etiam in ipsa lite principali convictus mendacii fuerit, officium judicis esto, ut eum, vel in totam litem, quæ illi mota est, contra quem testimonium dixit, vel in minus condemnet, vel etiam pœnis subjiciat: servatis omnibus, quæ jam statuta sunt de his, qui falsum testimonium perhibent.

XIV. Imp. Zeno A. Arcadio P. P.

NUllum [3] penitus, cum semel ad judicem quemlibet, licet non suum, dicendi gratia testimonium fuerit ingressus: armatam forte militiam, vel quamliber aliam fori præscriptionem ad evadendum judicis motum [4], quem vel testimonii verborum improbitas [5], vel rei qualitas flagitaverit, posse prætendere præcipimus: sed omnes qui in civili scilicet causa suum præbent testimonium, separato, & tanquam [ante] judicium interim depositio exceptionis fori [6] privilegio, hujusmodi præsidio denudatos, ita [ad] judicantis intrare secretum [7], ut quicunque aures ejus offenderint, non dubitent sibimet formidandum: data cunctis judicibus absque ullo præscriptionis obstaculo (sicut sæpe dictum est) [in testes,] quorum voces falsitate, vel fraude non carere perspexerint, pro qualitate videlicet delicti, animadvertendi licentia. Dat. XII. Kal. Jun. Decio & Longino Conss. 486.

3 *L.* 21. §. *de falsis.*

4 Id est, indignationem. *l.* 20. *ff. comm. divid.*

5 Id est, vacillatio. *l.* 2. *in fin. l.* 16. *ff. eod. & Harm.* 6. *dict. cap. in fin.* ut si dicat se nescire, pro scire. *Bald.* Quid si dubitet? potest tempus & spatium deliberandi ac respondendi à judice petere: qua de re vide Wurmserum 1. *præt.* 18. *obs.* 3.

6 Falsus testis non juvatur fori præscriptione.

7 Testis nunquam interrogandus præsentibus partibus.

8 Aliam interpretationem Contii vide *in editione Parisiensi.*

9 Probari genus ubi nulla sint instrumenta, quinque testibus potest: ubi adsunt instrumenta privata, tres testes sufficiunt; ubi instrumentum publicum, nulli requiruntur testes. *Syn. Basil.* 21. *tit.* 1. *cap.* 36.

10 Testis instrumentarius cogitur de instrumento, quoties rogatus eo nomine fuerit testimonium dicere. *Synopf. eod.*

1. De cognatione & gestere. 2. De fori præscriptione.

ιε'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. XV. Imp. Zeno.

Ἡ Διάταξις ἀνήλυτος τῆ ποτὲ αὐτῆς ἐπιτρέπη τοῖς διαστησιν ἐξουσίαν ἔχειν τὰς τὰ ψευδῆ μαρτυρίας κατεδάλλειν σωφρονισμῷ τῷ δέοντι ἐαν ἰδιωτικὴν ἐπιγραφόμενοι τυχὴν δυώσιν βασανιζόμενοι, ἢ ἐαν σωιδῶσιν αὐτὴν ἀρετέρα τὸ πρᾶγμα δεῖαν κλάσεως ἢ ἀφὰ ἔ πραίτωρ ἔ δῆμος τοῦτο ἐπιτρέψειν εἰ ᾖ ζώνην τυχὸν εἰη ὁ μάρτυς ποτὲ ἐλημμένος ἢ μὴ δῶνα) ποτὲ ἔ διαστησ σωφρονίζειν, τοτε γίνεσθαι μὲ ἀναφορὰν ποτὲ τ ἄρχοντα τ πίμψαντα αὐτὸ τῶν τοιόδε τὸ ποτὲ ἔ πράγματος μηνύσαι, ἢ μόνης ἐγὼ μέλλω κληρονομεῖν αὐτὸν, ἴσως ἢ ἐπὶ ἀληθείαν τελοῦτε, κελεύει ἡ ἀφάτης τ ἀπαιτεῖσθαι ὑμᾶς σύστασιν τοῦ πρὸ πάντων ὁμωνύμου ὡς νομίζων μὴ εἶναι συγγενῆ τ ἀφάδικον τοῦτο λέγε, ἢ εἰ μὲ ἐπομόσε) δῶνα) κληρονομῆσαι, λοιπὸν ᾖ μὴ τ τοῦτο ὅρκῳ ὀφείλε ὁ τὰς συστάσεις ἀπαιτούμενος τοιοῦτος ὢ χρεία ᾖ ἐν τῆ ἀποδείξει μαρτύρων πέντε ἐαν μὴ ὦσι δικαιώματα πρὸς συστασιν ἐπιτήδεια. εἰ ᾖ εἰσὶ δικαιώματα δοκίμαζε περὶ μάρτυρ. εἰ ᾖ τὸ δικαίωμα πιστὸν ἐστὶ ὥστε ἀντὶ πάντων δοκεῖν, ἴσως ἢ ὑπομνήματα δημόσιον ἦν, τότε ὁ δόμεθα μαρτύρων. Ἐπιφέρε ᾖ ἢ ἔπεργον κεφάλαιον ἡ ἀφάτεις τοιοῦτον. Ἐαν τὶς ἐν ὑπομνήμασι, ἢ ἐν συμβολαίῳ ποτὲ μαρτυρήσῃ, ἀνάγκη ἐκ τοῦ πρὸς ἢ δίκης ἐπὶ τῷ πράγματι κινουμένης μαρτυρῆσαι καὶ ἔπεργον φόρον ἐπιγράφη· εἰ ᾖ μὴ τοῦτο εἴπωμεν, βλάπτε) ὁ δεηθεὶς τ αὐτὲ μαρτυρίας.

De testibus cogendis testimonium perhibere vel non. 1. *De sumptibus.*

ιε'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. XVI. [11] Imp. Justinianus.

Ἡ Διάταξις κελεύει μὴ μόνον ἐν τοῖς ἐγκληματικοῖς δίκαις, ἀλλὰ ἢ ἐν τοῖς χρηματικοῖς ἔχειν ἀναγκάζειν μαρτυρεῖν ἄπερ ἐπίσω) μετ' ὅρκου βάσεως, ἢ ὀμνύειν ὡς ἐκ ἐπίστατο, τοὺς ἐξηρημένους τ ποσοτήτων τῶν ἀπὸ νόμου κωλυομένων μαρτυρεῖν, ἢ τ ἰλλυστρίων ἢ τῶν ὑπερτεθειμένων αὐτοῖς, εἰ μήτε θεῖο ἠθέλετε τύπο, ἢ εἰ μὲ ἐνδημοῦσιν ἐν τῆ βασιλίδι πόλι, οἱ οἰκείας φωνῆς μαρτυρεῖν, εἰ ᾖ ἀπολιμπάνον), πέμπεσθαι τοὺς τ μερῶν ἐντολέας. ἐφ' ᾧ κωλυθέντας ἄπερ ἐπίσαν) ἢ ἐπομόσαι ἄπερ ἀγνοοῦσι, δηλονότι ἢ ἐπὶ τ ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρίας τ αὐτῶν προτιθέντων ὑπεξηρημένων.

11 Hanc legem Cujacius restituit 13. *obs.* 38. ejusdem facit mentionem 8. *obs.* 13. exstat autem apud authorem *Synops.* 21. *tit.* 1. *cap.* 37.

12 Interpretatio Contii.

13 Adde *Novell.* 190. *cap.* 8.

14 Id fallit in personis legibus exceptis.

15 Id est, quæ percepit sensu aliquo. Estne testis audiendus deponens de actu mentali, seu præsumpto, puta de voluntate alicujus? audiri potest, hujusmodi tamen testimonium minus firmum est. vide *Wurmf.* 1. *præt.* 18. *obs.* 1. Auditurne testis de credulitate deponens? auditur, dummodo credulitas sit conjuncta sensui, & munita ratione. *Wurmser. dict. loco, observ.* 16. 1. *Socin. reg.* 429. Ea nosse quis non dicitur quæ duntaxat per transennam ac iter faciens audivit. vid. 1. *Harmenop. dict. cap.*

16 Testimonium inviti dicere qui non coguntur.

17 *L.* 9. §. *eod.* vid. *l.* 4. 5. *ff. eod.*

18 Quid in scriptis non deponent? possunt deponere. §. *eod. ibi, deponant:* nisi præcise judex uti eorum præsentia velit, quæ ad veritatem explorandam potissimum requiritur. *l.* 3. §. 1. *ff. eod.*

19 Dixi §. *eod.*

20 Ἀζημίως ἔναγ. dixi ad *l.* 11. *in fin.* §. *eod.*

21 Διωλλίας καὶ τὰς ὑπογραφάς. *Synopf. dict. loco.*

22 111. *quæst.* 3. *c. si quis testibus.*

§. α'. Πᾶσι ᾖ τοῖς ἐπὶ τούτοις ἀφιλαλίας ἢ τοῖς ὠφελησομένοις αὐτοῖς ἀζημίως εἶναι τοῖς μάρτυσιν.

Si adversus eum qui testibus usus fuerit, iidem testes in alia lite producantur.

XVII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis testibus usus [22] fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur: non [23] licebit ei personas eorum excipere [24]: nisi ostenderit [25], inimicitias [26] inter se & illos postea emersisse, ex quibus testes repelli [27] leges præcipiunt: non adimenda scilicet ei licentia, ex [28] ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. †. Sed & si liquidis probationibus datione [29] vel promissione [30] pecuniarum [31] eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram ei servari præcipimus. Dat. VII. Kal. Jun. D. N. Justiniano A. II. Cons. 528.

23 Recusare testes non possum, quibus antea usus sum: quorum fidem iis utendo semel probavi: hinc etiam colligunt, non recte recusari ut judicem quem quis semel ut testem & advocatum probaverit. adde *l.* 20. *in fin. ff. de opt.* vide exemplum elegans apud Ciceron. *pro Roscio Comœdo in fin.*

24 Subaudi, ὡς εὐτελὴς ἢ τὸ τοιοῦτον, id est, quod viles, aut quid tale. *Syn. Basil. ibid. cap.* 28. 1. *Harm.* 6. §. 35. adde *Nov.* 90.

25 Alias non præsumitur inimicitia nisi probetur.

26 Ob inimicitias supervenientes testes possumus excipere. *ut hic: & l.* 3. *ff. eod.* sed & procuratorem. *l.* 21. *ff. de procur.* & tutorem. *l.* 6. §. 17. *ff. de exceptat.* judicem. *l.* 13. §. 8. *in princ. l.* 16. *C. de judic.* arbitrum. *l.* 32. §. 14. *ff. de arbitr.* accusatorem. *c. repellantur* 7. *de accusat.* adde *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. q.* 14. *vers. Ulterius dixi.*

De solutione

XVIII. Idem A. Mennæ P. P.

TEstium facilitatem [32], per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile est, resecantes: omnibus præcipimus, [ut] qui [33] in scriptis à se debita retulerint, non [34] facile audiantur, si dicant, *Omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse*, velintque viles & forsitan redemptos [35] testes super hujusmodi solutione producere: nisi quinque [36] testes idonei, & summæ atque integræ opinionis præsto fuerint solutioni celebratæ, hique cum sacramenti [37] religione deposuerint sub [38] præsentia sua debitum esse solutum: ut scientes omnes ita ea statuta esse, non aliter debitum, vel partem ejus persolvant, nisi vel securitatem in scriptis capiant vel observaverint præfatam testium probationem: His scilicet qui jam [39] sine scriptis debitum vel partem ejus solverint, [à] præsenti sanctione meritò excipiendis. †. Sin vero facta quidem [per scripturam] securitas sit, fortuito autem casu vel incendii vel naufragii, vel alterius infortunii perempta [40], tunc liceat his qui hoc perpessi sunt, causam peremptionis probantibus, etiam [debiti] solutionem per testem [41] probare, damnumque ex amissione instrumenti effugere. Dat. Kal. Jun. D. N. Justin. A. II. Cons. 528.

27 Inimicum lex repellit à testimonio, ut hic. inimicum, inquam, non levem, sed capitalem. vid. *l.* 3. *ff. eod.* Quid si testis inimicitia ab eo ipso, in quem testis producitur, orta est? Bartolus putat eo casu testem admitti posse. *l.* 1. §. *cum quis* 26. *ff. de quæstionib.* adde *Wurmf.* 1. *præt.* 18. *obs.* 12.

28 Testis ex sua depositione potest argui, ut si sit varius, contrarius, perjurus, vacillans, repugnantia deponens, singularis, non juratus, si in facto proprio testetur: si nullam testimonii rationem reddit, si publicatis testimoniis receptus. vid. *Ferrariensem formula opposita contra testes* 10.

29 Satis est ad elevandam testis fidem, si probetur ei data vel promissa pecunia. adde *l.* 2. *ff. de concussione* 1. *quæst.* 1. *c. concussionis* 128. *l.* 1. §. 2. *ff. de falsis.* addunt nonnulli preces eo sensu, corruptos testes pecunia, vel precibus, vel promissione fidem amittere, etiamsi suis in testimoniis non mentiantur. vid. *Oldend. c.* 66. *excep. n.* 16. Galli concepta formula ita recusant testem quasi corruptum *par dons, promesses ou argent.* idem dicendum de testibus instructis ab ipso litigatore, procuratore, aut ejus advocato. *Oldendorp. c.* 4. *de testib. n.* 18. adde *Harm.* 2. *præt.* 15. *obs.* 16. ubi tamen scribit, testibus pecuniam impune dari posse, verum ut fateantur: cuique enim permitti parare sibi probationes, quod non probo. vid. *l.* 2. §. *de cond. ob turpem causam.*

30 *L.* 1. §. 1. *ff. de falsis.*

31 Pecuniæ vocabulum late patet. vid. *l.* 2. §. 1. §. *de pecunia constituta.*

32 Faciles ad testimonium ferendum, facile mentiuntur, videntur enim operas suas ultro ingerere, atque ita suspecti. *l.* 25. *ff. de procurat. l.* 21. *in fin. ff. de tut. datis.*

33 Testibus quinque idoneis & juratis probare solutionem chirographi solidam, ejusve partem possumus. Alias scripto obligatus de scripto solutionem à se factam, probare non cogitur. Præsentes autem testes esse debent τῇ κατὰ δίκῃ eo tempore quo solutio creditori facta est: aut quo ipse creditor confessus fuit sibi satisfactum. Quid si debitori facta fuit ἀπόδειξις ὑγρὰ: hoc est, per scripturam liberatio aut recepti confessio, eaque scriptura casu fortuito velut incendio perierit? Debitor solutionis à se factæ ἀσφάλειαν, id est, quitantiam scriptam sibi periisse casu fortuito probare poterit. *Synopf. Basil. ibid. c.* 39. adde 1. *Harm.* 6. §. 3. Goth. Vid. ad hanc legem Marant. *part.* 6. *de repulf. testium, num.* 10. & Joann. à Sande, *decis. Friscar. lib.* 1. *tit.* 10. *defin.* 1. Ans. Adde Cujac. *lib.* 8. *obs.* 38. S. L.

34 *Nov.* 90. *c.* 2. Cautionis scriptæ dissolutio per apocham probanda est.

35 Redempti testes: de quibus vid. *l.* 17. §. *eod.*

36 Dixi ad *l.* 1. §. *eod.* adde, quinque testes habere vim scripturæ. Hac lege permotus Senatus Spirensis censuit, Quinque testibus rem quamlibet probari posse, quantumvis statutum prohibeat, probationes nisi scriptæ sint admitti. vid. *Mynsing.* 2. *obs.* 1. adde *Cujac.* 13. *obs.* 38.

37 1. *Harmen.* 6. *in fin.*

38 Ita ut sensu perceperint. *l.* 20. §. *pen. ff. qui testam.* testes tenentur deponere de sua præsentia in actu. *Bald.*

39 *L.* 7. §. *de leg.*

40 Apocha deperdita, fortuito vel casu, duobus testibus probare possumus solutam creditori fuisse pecuniam.

41 Duos. *l. ubi* 12. *ff. eod.*

42 Testis an præsumatur rogatus vid. *Mantic.* 2. *de conject.* 21. 52.

43 Vana aut per transennam, ἐκ τοῦ παρέργου sumpta testimonia non valent. vid. 1. *Harm.* 6. §. 37. *Nov.* 90. *c.* 2.

44 Subaudi, quoties debitor scripto obligatus satisfacit creditori.

45 Invitus quis cogitur etiam in pecuniaria causa testimonium dicere.

46 *L.* 16. §. *eod.*

Source : BIU Cujas

1 Testis in custodiam conjicitur: sed ei juramentum de exhibendo se in judicio defertur.

2 Testes quindecim duntaxat dierum spatio judicio, ubi causæ civiles sunt, assistere coguntur. 1. *Harmen. 5. §. 34.* de quindecim dierum præscriptione. vid. *Cujacium c. 8. de tempor.*

3 *Novell. 90. c. 9.*

4 Citanda pars est, quoties testium depositiones recipiuntur. vid. *Socin. reg. 406.*

5 Testium productio non fit μονομερῶς, nisi altera pars ablit, *d. cap. 9.* pars præsens testes interrogari petere potest, non tamen præsens est interrogationi: cum in secreto fieri debeat interrogatio. *l. 14. §. eod.*

6 Judex negligens parti ad omnem jacturam actionis tenetur, nam ex quasi maleficio litem suam facit. *pr. Inst. de obl. ex quasi delict. l. ult. ff. de extr. cognit.*

7 Quando producendi testes, vide *Oldendorp. cap. 3. de testib.*

8 Publicatio testium quomodo fiat.

9 Id est, ut stetur testium depositioni compromissariæ etiam in ipso judicio.

10 Conventiones compromissariæ servandæ.

11 *Sub.* omnes.

12 Nemo tenetur stare depositioni testium factæ coram arbitro, nisi sint mortui. *ff. eod. ibi, ab hac luce subtracti:* adde *l. 5. in fin. ff. de arbit.*

13 Id est, petere.

14 Testium igitur depositio facta in compromisso invito eo, qui testimonio oneratur, fidem in judicio non facit, nisi conventum ita fuerit expresse, ut etiam in judicio fidem faceret: item nisi omnes mortui sint. Quid si qui mortui sint, alii non mortui? adversus superstitum personas & testimonia excipi poterit: adversus autem mortuorum personas non poterit: adversus eorum testimonia tantum.

nem suæ personæ sine damno præstare velint, hoc fieri: sin autem noluerint, non [1] carcerali custodia detrudi, sed sacramento eos committi censemus. Si enim pro toto litis certamine jurijurando testium credendum esse putaverint hi, qui eos produxerint: multo magis præsentiam suam testibus sacramento eorum credere debent. †. Sed cum minime oporteat testes in hujusmodi casibus protelari, & pro alienis commodis suas invenire difficultates: disponimus, non amplius testes observare compelli judices, postquam fuerint admoniti, nisi tantum quindecim [2] dies: intra quos judices provideant, quatenus cognitionem suscipiant, in qua testes necessarii visi fuerint: ut omnino licentia eis concedatur, & alterutra parte [3] cessante, & minime eos observare volente, si per executores admoniti [4] venire noluerint, testes accipere, & alterutra parte præsente [5] quæ eos introducit, testimonia eorum capere. †. His autem diebus effluentibus, liceat quidem testibus discedere [a] judice nullam habente licentiam eos, postquam abfuerint, iterum retrahere.

†. Ipsum autem judicem, si per eum steterit, quominus testimonium præstetur, parti læsæ omnem [6] jacturam pro hujusmodi causa illatam ex suis facultatibus resarcire [disponimus.] Dat. XII. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

An testium productio fieri debeat præsente adversario.

In AUTHENT. de testibus. §. & hoc vero quia multoties. col. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 9.

SEd & si quis ab aliquo aliquid patiatur contra leges, aut aliter læsus, aut damnum patiens, & testes apud judicem producere [7] voluerit, & eorum testimonia publicare [8]: adversarius moneatur à judice, & sic eo præsente judex attestationes recipiat. Quod si venire noluerit, etiam eo absente attestationes recipiat: & perinde valebunt, ac si eo præsente receptæ fuissent: nec opponere poterit, quod ex una parte datæ sunt.

De testibus apud compromissarios judices productis.

XX. Idem A. Juliano P. P.

CUm apud compromissarios judices testes fuissent producti variatum erat, utrum deberet eorum depositionibus in judicio litigator uti, an non esset audiendus? Sancimus igitur, siquidem in compromissis aliquid pro [9] hujusmodi causa statutum [10] est, hoc observari. †. Sin autem nihil conventum est in hujusmodi casibus: siquidem supersint testes [11], licentiam habere eum contra quem depositiones eorum proferuntur, si eas recusaverit [12], concedere [13] testes iterum adduci, & non [14] opponi eis quod jam testimonium suum dederint: Vel si hoc concedere minime maluerit, depositiones eorum quasi factas accipere: omni jure legitimo quod ei competit adversus eas servato. †. Sin autem ab hac luce omnes subtracti [15] sint, tunc necessitatem ei imponi, fide scripturæ approbata, in qua depositiones eorum referuntur, eas quasi factas accipere. †. Si vero res permixtæ fuerint, & quidam ex his mortui, alii viventes: tunc in superstitum quidem testimoniis eandem electionem servari litigatori adversus quem testimonia proferuntur: in morientium autem personas depositiones eorum non esse respuendas: omni (secundum quod jam prædiximus) adversus eas & testes legitimo jure quod ei competit adversus quem proferuntur, integro reservato. Dat. VI. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

5 Dixi *§. eod.*

TIT. XXI.

DE FIDE [16] INSTRUMENTORUM, ET AMISSIONE [17] EORUM, [ET DE APOCHIS] ET [18] ANTAPOCHIIS FACIENDIS, ET DE HIS, QUÆ [19] SINE SCRIPTURA FIERI POSSUNT.

De amissione instrumentorum.

I. Imp. ANTONINUS A. Septimiæ Martiæ.

DEBITORES [20] tuos quibuscunque rationibus [21] debere tibi pecuniam si probaveris, ad absolutionem compellet aditus præses provinciæ: Nec oberit tibi amissio [22] instrumentorum, si modo manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit. P. P. v. Idus Septemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Si quis utatur instrumento, de quo alius accusatus falsi victus est.

II. Imp. ALEXANDER A. Mâbiliano.

SI uteris instrumento, de quo alius accusatus falsi [23] victus est, & paratus est (si ita visum fuerit) à quo pecuniam petis, ejusdem [24] criminis te reum facere, & discrimen [25] periculi [pœnæ] legis Corneliæ subire, non oberit sententia, à qua nec is contra quem data est, appellavit: nec tu, qui tunc crimini non eras subjectus appellare [26] debuisti. P. P. III. Kal. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De eo qui non usurum se instrumento contestatus est.

III. Idem A. Æliano.

SI adversarius tuus apud acta præsidis provinciæ, cum fides instrumenti quod proferebat, in dubium revocaretur, non [27] usurum se contestatus est, vereri non debes ne ea scriptura, quam non esse veram etiam professione ejus constitit, negotium denuo repetatur. P. P. III. Non. Decembr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De amissione instrumenti.

IV. Imp. GORDIANUS A. Martiano.

ILlatæ dispensatori [28] pecuniæ, si ob amissorum instrumentorum casum probatione defeceris, inspectio rationum [29] fiscalium fidem demonstrabit. Dat. II. Id. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Qui allegat instrumentum casu perditum debet probare: & nisi probet casum, non patrocinatur ei allegatio casus. Bald.

V. Idem A. Prisco & Marco militibus.

SIcut iniquum est, instrumentis vi [30] ignis consumptis, debitores quantitatum debitarum renuere solutionem: ita non [31] statim casum conquerentibus facile credendum est: intelligere itaque debetis, non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis, probare debere [fidem] precibus vestris adesse. P. P. III. Kal. Jun. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

16 XXII. *ff. 4. & 11. C. Theodos. 14. Nov. 73. & 2. Eccl. 2. 3. & 1. Harmenopul. 8. & 2. Decret. 22.* Quid? ignotis literis & sigillis, estne fides statim adhibenda? est si cum his plura concurrant: cujus sententiæ vide exceptiones apud Socinum, *reg. 374.*

17 *L. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 13. ff. eod.*

18 Apocha quitantia: Antapocha, *contrepromesse. leg. 4. ff. eod.* Prior debitori: posterior creditori est utilis.

19 *L. 9. 10. 11. 12.*

20 *L. 1. C. Gregorian. tit. si amissis, vel debitori redditis instrumentis, creditum petatur.*

21 Et indiciis. *leg. 19. §. de rei vind.*

22 Amissione instrumenti debitum non perit creditori. adde *l. 5. ff. de pign.*

23 *L. 1. l. 2. l. 3. l. 4. ff. quibus res judicata non nocet.*

24 *Leg. 24. §. de probat.*

25 Vid. *quæ notavi ad l. 7. ff. de accus.*

26 *L. 5. ff. de apell.*

27 Qui contestatur se non usurum instrumento, tacite confitetur instrumentum falsum esse, vel inutile.

28 Vide *l. 1. §. si adversus fiscum.*

29 *L. 5. §. de edend. l. 2. ff. de discussorib.* 30 *L. 1. §. eodem.* 31 *L. 13. ff. eod. l. 18. in fin. §. tit. prox.*

Licet sit perditum instrumentum manumissionis, potest tamen probari manumissio per testes. Paul. de Castr.

VI. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS. AA. & CC. Lucido.

STatum tuum, natali [32] professione [33] prædita, mutilatum non esse, certi juris est. Dat. XIII. Kal. Februar. *Nicomediæ,* MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

Aliquem esse militia perfunctum, & per consequens habere privilegia veteranorum, amissis instrumentis, vel inde non confectis, potest probari per testes.

VII. Iidem AA. & CC. Zinimæ.

SI solennibus stipendiis honeste sacramento [34] solutus es, licet super hujusmodi re instrumenta [35] (ut dicis) facta perdita sint, tamen si aliis evidentibus probationibus veritas ostendi potest, veteranorum [36] privilegia etiam usurpare te posse, dubium non est. Dat. XV. Kal. Jun. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

Licet dominus perdat instrumentum proprietatis, propter hoc nihil accrescit usufructuario. Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI constiterit proprietatem possessionis, de qua agitur, apud vos esse, providebit Judex ex persona fructuarii [37] nullum præjudicium domino vestro comparari, propter amissionem instrumentorum. Dat. XV. Kal. Mart. DIOCLET. III. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

De divisione.

IX. Iidem AA. & CC. Aristenæto.

INstrumentis etiam non [38] intervenientibus, semel divisio [39] recte facta non habetur irrita.

De venditione.

X. Iidem AA. & CC. Victorino.

CUm instrumentis etiam non intervenientibus venditio [40] facta rata maneat: consequenter amissis etiam, quæ interesserant, non tolli substantiam veritatis placuit. Dat. VIII. Kal. Novemb. *Retinasii,* AA. CONSS. *

De emancipatione.

XI. Iidem AA. & CC. Theagenæ.

EMancipatione facta, etsi [41] actorum tenor non existat, si tamen aliis indubiis probationibus, vel ex personis, vel ex instrumentorum incorrupta fide factam esse emancipationem probari possit: actorum interitu veritas convelli non solet. Dat. III. Id. Novembr. AA. CONSS. *

De inductione in vacuam possessionem donationis causa.

XII. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

NOn idcirco minus in vacuam [42] inductus prædii possessionem donationis causa, quod ejus facti prætermissum instrumentum adseveratur, hanc obtinere potes. Dat. Id. Decemb. *Nicomediæ,* AA. CONSS. *

De testatione amissorum instrumentorum.

XIII. Iidem AA. & CC. Leontio.

APud eos [43], qui rem gestam [44] ignoraverunt, amissorum instrumentorum habita testatio [45] nihil ad probationem veritatis prodesse potest. Dat. XVI. Kal. Januar. *Nicomediæ,* AA. CONSS. *

De contrariis scripturis.

XIV. Iidem [46] AA. & CC. ad Severum Comitem Hispaniarum.

SCripturæ diversæ [47] fidem sibi invicem derogantes, ab [48] una eademque parte prolatæ, nihil [49] firmitatis habere poterunt. Dat. IV. [50] Kal. Maji, *Viminacii,* CC. CONSS. *

Collatio instrumentorum & testium.

XV. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

IN [51] exercendis litibus [52] eandem [53] vim obtinent [54] tam fides instrumentorum, quam depositiones testium. Dat. *Romæ,* XII. Kal. August. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

De his qui scripturam suam inficiantur.

XVI. [55]

Ἐὰν συναλλάγμός τις ὁμολογήσῃ χεῖρα ἰδίαν ἐφεστερογράφου συγγραμματείου ἢ ἐν ἑτέρῳ χάρτῃ, εἰ μὲ δόλῳ συγχέλσεως ἐλεγχθείη, τοτέσιν αὐτὸς ἑτέρας ἐφεστερογράφης χειρὸς, τῷ ἀντιδίκῳ ὁμολογούσης πῶς ἐν τῷ γραμματείῳ χειρόγραφον, διδύναι αὐτὸν λόγῳ ἐφεστάναι τῷ ἀναγνῶναι ὑπὲρ αὐτὸς τὸ ψεύδος εἰκοπέντε ἀργ. N N. Ἐαν δὲ ἡ συμβολαιογράφος παρεστὼς ἐπιγράψῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἢ ἄλλος τις ἐπιγράψῃ ὑπὲρ

1 Vid. *l.* 20. ℌ. *eod.*

2 Id est, de quibus in ſcripturam redigendis convenit, alias quilibet actus ſine ſcriptura perfici poteſt: nec requiritur in ullo contractu inſinuatio. dixi ad *l.* 17. ℌ. *de pact.* niſi lex vel jus commune nominatim ſcripturam exigat. *cap.* 1. *de conſibus*, vel conventio contrahentium. ℌ. *eod. ibi*, *placuit*, *convenit.*

3 Vide *l.* 17. ℌ. *de pact. l.* 5. ℌ. *de tranſact.*

4 Ex contractu ſcripto non oritur jus, niſi ſcriptura in mundum ſit recepta & ſubſcripta, &c. *l.* 15. ℌ. *de contr. empt.*

5 Id eſt, χάρτην καθαρὸν, *Nov.* 42. *c.* 2. id eſt, chartam puram. Hieronymus adverſus Rufinum, Schedulis nondum emendatis, nondum ad purum digeſtis.

6 Quid ſi partes contrahentes ſcribendi ſint ignaræ? quidam ex *Nov.* 73. *cap.* 8. colligunt duos notarios exigi qui pro imperito literarum ſubſcribant. vid. *Alciat.* 9. & 8. *Paverg.* ſed unus ſufficit. *Vig.* 44. *in pr.*

7 Res ita habet, ſolent tabelliones primum contractum referre extra ordinem in ſchedam, (ſcheda dicitur ἀπὸ τῆς σχίζης à ſcindendo,) deinde eum redigunt in mundum.

8 Id eſt, convento.

9 Agentes ex empto præſtari rem venditam petimus, aut eo deficiente id quod noſtra intereſt. adde *l.* 11. §. 1. & *ſeq. ff. de act. empt.*

10 Lex trahitur ad actus præteritos, nondum plene perfectos.

11 Tranſacta, judicata non retractantur. vide *l.* 229. *l.* 230. *ff. verb. ſign. l.* 1. *in fin. ff. ad Tertull.*

12 Non impleto contractu culpa venditoris venditor reſtituit duplum: culpa emptoris, emptor arras amittit, idem in locatione, quæ ἀντίστροφος eſt emptionis, lege *Rhodia cap.* 19. & in ſponſalibus, in quibus ſponſus venditoris locum obtinet, ſponſa emptoris vicem tenente. *l. ult.* ℌ. *de ſponſalib.* apud Thurios aliter obſervatum, teſte *Theophraſto in lib. de legibus apud Stobæum*; apud quos venditor plectebatur exactione tantæ pecuniæ, quanta rem vendiderat. Ergo diſpar emptoris & venditoris conditio ſine pœna non eſt. Quia venditor de ſuo dat tantumdem, alterum vero non dat, ſed reddit. Quæro amplius, An arræ imputentur venditori in pretii partem? Imputantur, ſi in nummis ſint, adeo ut qui eas accepit, eas non reddat ad inſtar pignoris, ſed deſideret plenitudinem. *Iſidor. l. ult. ff. de lege commiſſ.* plura vide apud *Cujacium* 11. *obſ.* 17.

13 *L.* 16. ℌ. *ut. prox.*

14 Examinatio teſtium abſentium poteſt committi judici illius territorii, in quo teſtes degunt, id eſt, requirendus eſt vicinus judex, ut teſtes in ſuo territorio degentes interroget. adde *leg.* 7. *ff. teſtamenta quemadmodum.* fallit in cauſis criminalibus. *Auth. proxima.* 15 Hujuſmodi depoſitiones Græci ἐπερωτικὰς & κατ' ἔρωτας vocant.

νεχθῇ παρ' ὧ τὸ συμβόλαιον ἐγράφη, ἢ κἂν ἑτεροί τινες μαρτυρῶντες τῇ ἀληθείᾳ, τότε αὐτὸν ὡσὰς τῷ ἐπιλοίπῳ τῆ εἰκοπίσαρος N N. Οὐδὲ παῤῥησίαν δύναται ἔχειν πρὸς τὸ ἀνελπιθέναι τὴν τ' ἀναργυρίας ὠθησιγράφου, λέγοντα, ὅτι κἂν τὸ συμβόλαιον ἐγγύησε, ὅμως ἐδόθη πάντα ἐν αὐτῷ γεγραμμένα, ἀλλὰ πάντως κατασκηνῶσαι, κἂν εἰ μηδὲν αὐτῷ τῆς τοῦ ἀληθείας καταλάβῃ.

§. a'. Ταῦτα μὲν, ἐὰν ἀναγκαῖ τις ἐξ οἰκείας σωμαλλάγματος. εἰ ὁ ἐπίτροπός ἐστιν ἢ κηδεστὴς ἑνὸς τῶν κεκτημοδομημένων αὐτῶν ἄῤῥην εἶτε θήλεα κτ' τοὺς ἀλλοτρίους ἐπιτροπεύοντος τ' ἰδίων παίδων, ἢ χεῖρα ἰδίαν αὐφερομένην ἐν τῷ συμβόλαιον τ' ἐπιτροπουμένων ἢ κεκτημοδομένων δόντα), τίνωσθαι, εἰ μὴ ἀπὸ μόνης συγκείτως ἐλεγχθείησαν ψευδόμενοι, παρέχειν αὐτοὺς τὰ εἰκοπίσαρος N N. Εἰ ὁ ὁμωμοσμένος συμβολαιογράφος ἢ μαρτύρων, τίνωσθαι τ' ἀναργυρίας παυσιγράφου μὴ ἀναφερίας τοῖς ἐπιτροπευομένοις ἢ κεκτημοδομένοις αὐτοῖς (ἀδέ γὰρ ἡμαρτον ἐκεῖνοι) αὐτὸς ὁ ἐπίτροπος ἢ κεκτήτωρας ἑτέρας εἰκοπίσαρος χρυσᾶς λόγῳ αὐφίσεως δίδοναι τῷ ἀναγνῶ, ἐχόντων τῶν ἐπιτροπούμενων καὶ κεκτημοδομένων σωζομένου αὐτοῖς τὸ τ' ἀναργυρίας παυσιγράφου. ὧδε γὰρ δίκαιον ἐστιν αὐτὸς ἐξ ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων ζημιοῦσθαι.

§. b'. Ταῦτα δεῖ τ' ἀναγεγραμμένων εἰπεῖν ἡ διάταξις ἄρχεῖ ὁ εἰς τὸ τ' ἀναγνῶν πρόσωπον, κελεύουσι ἵνα εἰ ὁ ἀναγων χεῖρα ἰδίαν δόντα) κεκτημένου ἐν χάρτῃ καθ' αὐτὸ αὐφερομένῃ, τυχὸν ἐν ἀπολογίᾳ ὁμολογίας, ἢ αὐτὸς ὁμοίως εἰ μὲ ὁκ μόνης συγκείσεως ἐλεγχθείη, παρέχειν τὰ εἰκοπίσαρος N N. Εἰ ὁ ἐκ παραγωγῆς συμβολαιογράφος ἢ μαρτύρων, τίνωσθαι τ' ἀναργυρίας παυσιγράφου μὴ ἀναφερίας τοῖς ἐπιτροπευομένοις ἢ κεκτημοδομένοις αὐτοῖς τὸν τ' ἀναργυρίας παυσιγράφου. ἐδὲ ἢ δίκαιον ἐστιν αὐτὸς ἐξ ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων ζημιοῦσθαι.

alii quidem teſtes pro veritate deponentes, tunc ipſe præter pœnam viginti quatuor aureorum non poſſit habere licentiam objiciendæ exceptionis pecuniæ non numeratæ, ut dicat, quamvis inſtrumentum factum fuerit, ea tamen quæ in eo ſcripta ſunt non fuiſſe data: ſed omnimodo condemnetur, etiamſi nihil ipſi revera ſolutum eſt.

§. 1. Hæc quidem obtineant, ſi conveniatur quis ex proprio contractu. Si vero tutor eſt, aut curator unius earum, quæ ſub cura eſſe ſolent perſonarum, maſculus aut fœmina ſecundum conſtitutiones tutelam gerens propriorum liberorum, & manum propriam prolatam in contractu eorum, qui ſub tutela aut cura ſunt, inficiatus fuerit, tunc ſi quidem ex ſola comparatione [1] convincantur mentiri, præſtent ipſi viginti quatuor aureos. Si vero ex productione tabellionis, aut teſtium, pecuniæ quidem non numeratæ exceptio ne adimatur his, qui ſub tutela vel cura ſunt (neque enim peccarunt illi) ſed ipſi tutores aut curatores alios viginti quatuor aureos pœnæ nomine dent actori, habentibus his, qui ſub tutela aut cura ſunt, ſalvam ſibi pecuniæ non numeratæ exceptionem. Neque enim æquum eſt ipſos ex alienis peccatis damno adfici.

§. 2. Hæc de reis conventis ubi dixit conſtitutio, tranſitum fecit, & ad agentium perſonam. Jubens ut ſi actor manum propriam inficietur poſitam in chartâ contra ipſum prolata, forte in ea quæ de ſuſcepta dicitur confeſſione, & ipſe ſimiliter, ſiquidem ex ſola comparatione convincatur, præſtet viginti quatuor aureos: ſi vero ex productione tabellionis aut teſtium, tunc modis omnibus imputet, & agnoſcat contenta in illa charta, etiamſi re vera non ſunt accepta ab ipſo. Hæc ſi proprio nomine agat. Si vero tutor eſt aut curator dat quidem duplam pœnam viginti quatuor aureorum. Is vero qui ſub tutela aut cura eſt, poſſit objicere probationi exceptionem non numeratæ pecuniæ.

Si contractum vel tranſactionem in ſcriptis fieri placuit. De arris.

XVII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

CONtractus venditionum vel permutationum, vel donationum, quas intimari [non] eſt neceſſarium [2], dationis etiam arrarum, vel alterius cujuſcunque cauſæ, [quas tamen] in ſcriptis fieri placuit: tranſactionum [3] etiam, quas in inſtrumento recipi convenit, non [4] aliter vires habere ſancimus, niſi inſtrumenta in mundum [5] recepta, ſuſcriptionibuſque partium [6] confirmata; & ſi per tabellionem conſcribantur, etiam ab ipſo completa, & poſtremo à partibus abſoluta ſint: ut nulli liceat prius quam hæc ita præceſſerint, vel à ſcheda [7] conſcripta (licet literas unius partis vel ambarum habeat) vel ab ipſo mundo, quod necdum eſt impletum vel abſolutum, aliquod jus ſibi ex eodem contractu vel tranſactione vindicare: adeo ut nec illud in hujuſmodi venditionibus liceat dicere, quod pretio ſtatuto [8] neceſſitas venditori imponatur, vel contractum venditionis perficere, vel [9] id quod emptoris intereſt, ei perſolvere. Quæ tam in poſtea conficiendis inſtrumentis, quam in his quæ jam ſcripta, nondum [10] autem abſoluta ſunt, locum habere præcipimus: niſi jam ſuper his tranſactum ſit [11], vel judicatum, quæ retractari non poſſunt, exceptis emptionalibus tantum inſtrumentis jam vel in ſcheda, vel in mundo conſcriptis ad quæ præſentem ſanctionem non extendimus, ſed priſca jura in his tenere concedimus. Illud etiam adjicientes, ut in poſterum ſi quæ arræ ſuper facienda emptione cujuſcunque rei datæ ſunt, ſive in ſcriptis, ſive ſine ſcriptis: licet non ſit ſpecialiter adjectum quid ſuper iiſdem arris non procedente contractu fieri oporteat, tamen & qui vendere pollicitus eſt, venditionem recuſans in duplum [12] eas reddere cogatur, & qui emere pactus eſt, ab emptione recedens, datis à ſe arris cadat, repetitione earum denegandâ. Dat. Kalend. Junii, Domino noſtro Justiniano A. II. Cons. 528.

De teſtium vel inſtrumentorum receptione committenda judici alterius territorii.

XVIII. Idem A. Mennæ P. P.

JUdices, ſive in hac inclyta urbe, ſive in provinciis, [ſecundum] ea quæ diſpoſuimus [13], ut poſſint ſi hoc perſpexerint, occaſione teſtium in aliis [14] locis degentium litigantes vel procuratores eorum ibi deſtinare, ut depoſitionibus [15] ſub utriuſque [16] partis præſentia factis, res ad eos referatur [17]: etiam in illis ſervare volumus, qui prolatis inſtrumentis fidem adhibere exiguntur: ut ſi popoſcerint, in aliis locis id eis facere permittatur: & hoc ſi juſte peti judex invenit, ſimilis proferatur ſententia: ut poſtquam in locis opportunis fides inſtrumento data vel minus data fuerit, referatur negotium ad priorem judicem. Dat. VIII. Id. Aprilis, Decio, V. C. Cons. 529.

In Authent. de teſtibus. §. & quoniam. §. hæc omnia, collat. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 5.

APud eloquentiſſimum aliquem judicem vel defenſorem civitatis, ſive à provincia in provinciam, vel ab urbe in urbem, ſive ab urbe in provinciam hæc petantur: ſed hoc in civilibus tantummodo cauſis: nam in criminalibus teſtes apud [18] *judices repræſentandi ſunt, & cum res exegerit, tormentis* [19] *ſubjiciendi.*

De apochis & antapochis.

XIX. Idem A. Demoſtheni P. P.

PLures apochis, vel redituum, vel uſurarum perceptis, ſi quando ſuper his fuerit dubitatio exorta: eas habere [ſe] negando, jus agentium faciunt vacillare, cum coloni adverſus dominum certantes, & ſibi iniquam forte libertatem [20] vindicantes, vel debitores creditoribus ſuis temporalem præſcriptionem opponere cupientes, ad eaſdem inficiationes perveniant. Quod reſecantes, jubemus, ut in præfatis caſibus, vel aliis privatis ſimilibus ſi voluerit is qui apocham [21] conſcripſit, vel exemplar cum ſubſcriptione ejus qui apocham ſuſcepit, ab eo accipere, [vel antapocham [22] ſuſcipere] omnis ei licentia hoc facere concedatur, neceſſitate [23] imponenda apochæ ſuſceptori antapocham reddere: ita tamen, ut ſi hoc is qui apocham conſcripſerit, facere neglexerit, vel non curaverit: nullum ei præjudicium ex eo quod antapocham non recepit, generetur, cum hoc quod pro quibuſdam introductum [24] eſt, inferre eis jacturam minime rationi conveniat æquitatis. Dat. XII. Kalend. Octobr. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

De comparatione literarum.

XX. Idem A. Juliano P. P.

COmparationes [25] literarum ex chirographis fieri, & aliis inſtrumentis quæ [26] non ſunt publice confecta, ſatis abundeque occaſionem criminis falſitatis dare, & in judiciis, & in contractibus manifeſtum eſt. Ideoque ſancimus, non licere [27] comparationes literarum ex chirographis [28] fieri, niſi trium [29] teſtium habuerint ſuſcriptiones, ut prius [30] literis [31] eorum fides imponatur [32], vel [ex] ipſis hoc [33] deponentibus, ſive cunctis, ſive omnimodo duobus [34] ex his [35] ſine comparatione literarum teſtium procedente: & tunc ex hujuſmodi chartula jam probata comparatio fiat, aliter [36] etenim fieri comparationem nullo concedimus modo, licet in ſemetipſum [37] aliquis [38] chartam [39] conſcriptam proferat: ſed tantummodo ex forenſibus [40], vel publicis inſtrumentis, vel hujuſmodi chirographis quæ enumeravimus, comparationem trutinandam. Omnes [autem] comparationes non aliter fieri concedimus, niſi [41] juramento antea præſtito ab his [42] qui comparationem faciunt [43], fuerit affirmatum, *Quod neque lucri* [44] *cauſa, neque inimicitiis, neque gratia tenti, hujuſmodi faciunt comparationem:* & hoc obſervari tam in omnibus ſacris noſtris ſcriniis, quam in apparitione omnis Sublimiſſimæ Præfecturæ, necnon Magiſteriæ poteſtatis, cæteriſque omnibus Judiciis quæ in orbe noſtro conſtituta ſunt, his omnibus in poſterum obſervandis. Comparationes enim jam antea factas retractari, extra periculum minime eſt. Dat. XIV. Kal. April. Lampadio, & Oreste Conss. 530.

In Authent. de his qui ingrediuntur ad appell. §. illud etiam judicavimus. coll. 5. tit. 4. al. 11. Novell. 49. cap. 2.

AD hæc, ex his literis quibus adverſarius tuus utitur [45]*, & profert: recte petis examinationem fieri. Item & charta quæ profertur ex archivo* [46] *publico, teſtimonium publicum habet.*

In Authent. de inſtrumentis caut. & fid. §. oportet vero. §. ſeq. coll. 6. tit. 3. al. 2. Novell. 73. cap. 8. & 9.

AT ſi contractus fiat in civitate [47]*, & unam libram auri exceſſerit: omnimodo collationi adſit argumentum quodlibet, nec credatur ei ſoli.*

De inſtrumento iterum producendo.

XXI. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam [48] inſtrumentum protulerit, vel aliam chartulam, eique fidem impoſuerit [49], poſtea autem perſona [50] contra quam iſta chartula vel inſtrumentum prolatum eſt, quaſi falſum hoc conſtitutum redarguere nitatur: ne diutius dubitetur, utrum neceſſitatem ei qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an ſufficiat fides jam approbata: ſancimus, ſi quid tale eveniat, eum [51] qui petit iterum eam chartam proferri, prius ſacramentum [52] præſtare, *Quod exiſtimans ſe poſſe falſum redarguere quod prolatum eſt, ad hujuſmodi veniat petitionem.* Quid apochæ ſubſcriptæ datum creditori. Formula antapochæ poteſt ita concipi, Lucius Titius fateor C. Seio aut illi die illa tot ſolviſſe annui reditus nomine, quem ei debeo ob fundum vel poſſeſſionem illam, vel tot uſurarum nomine ob creditam mihi pecuniam. vide Cujacium hic. 23 Apocham quitantiam vocant ſolutæ pecuniæ mihi fieri poſtulo, Actio, Non recuſo ſi tu viciſſim antapocham mihi dederis, exceptio. Quid juris? juſta eſt exceptio. 24 *Leg.* 6. ℌ. *de legibus l.* 5. *in fin.* ℌ. *de ſecund. nupt. l.* 25. *ff. de teſtibus. l.* 3. §. 5. *in fin. ff. de Carboniano.* 25 Ad comparationes iſtas decurritur, quoties accidit debitorem ſyngraphum ſuam denegare. *Goth.* Comparatio literarum in Apocha non admittitur. Decian. *reſp.* 11. *vol.* 1. *num.* 125. Vide Fachin. *lib.* 11. *cap.* 35. Ans. Adde Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 1. *quæſt.* 58. *num.* 5. *& cent.* 2. *caſ.* 114. Grammat. *deciſ.* 35. *num.* 15. Boër. *deciſ.* 282. S. L. 26 Quid in ea ſcriptura, quam quis in judicio juſſu judicis ſcripſit? Bartolus ait, non fieri ex ea comparationem: Baldus ait fieri. Sed Bartolum defendit Zanſius 2. *Reſponſ.* 25. 27 Actor poſtulat adverſus reum. 28 Aliis ſcil. ipſius debitoris *ἐκ ἰδιογράφων*. 1. *Harm.* 8. §. 10. 29 Aliorum ſcilicet. 30 Sic puto legendum, ut non prius literis eorum fides imponatur, quam ipſis hoc deponentibus, &c. 31 Literas teſtium vocat chirographum ab eis ſubſcriptum. 32 Sic lego, *quam ipſis hoc deponentibus, &c.* 33 Quid; ſe ſubſcripſiſſe id chirographum ex cujus comparatione arguitur controverſum in debitorem conſcriptum. 34 Author chirographi (cui plures teſtes interfuerunt) probari poteſt, vel per duos eorum tantum. Inde colligunt, Teſtamenti ſolennitatem probari duobus teſtibus, licet in ejus confectione ſeptem requirantur: adde quæ dicam ad *l. ult.* ℌ. *ſecund. tabul.* 35 Sic lego, *ex his, & tunc comprobatione literarum teſtium, procedente ex hujuſmodi chartula jam probata comparatio fiat, &c.* 36 Ideoque mortuis teſtibus non fiet comparatio. 37 Utilem vero reo. 38 Id eſt, actor. 39 Puta antapocham. 40 Ἐκ τῶν ἀγοραίων. *Harmenop. d. loco.* Forenſia & publica inſtrumenta ἀγόραια dicuntur. *Novell.* 40. 52. *c.* 2. 73. *c.* 5. 117. §. 2. 142. *c.* 2. diverſa ab ἰδιογράφοις quorum fit mentio in *l.* 11. ℌ. *qui potior.* 41 Comparatio literarum ſeu ſcripturarum fieri debet jurejurando prius præſtito. *Synopſ. Baſ.* 22. *tit.* 1. *c.* 73. *in fin.* adde *Nov.* 49. *c.* 2. *in fin.* 42 Id eſt, actoribus imponatur. 43 Idque fieri deſiderant ac poſtulant. 44 Jurare arbiter ſeu judex comparandarum literarum debet, ſe judicaturum non lucri, aut inimicitiæ, aut gratiæ cauſa. 45 Fit etiam comparatio ſcripturæ judicialiter productæ ab adverſario, ut hic: & deſumptæ ex archivo publico. ℌ. *eod.* 46 De archivo alias dixi. 47 Dicam ad *Nov.* 73. *c.* 8. & 9. 48 Puta actor. 49 Id eſt, idque verum eſſe, neque confictum in judicio ſemel probaverit. 50 Id eſt, reus. 51 In omni inſtrumento primum ab eo qui protulerit, *ut hic*, deinde vero ab eo qui falſum arguit, probationes exigimus. *verſic. & poſtquam* ℌ. 1. *Harmen.* 8. §. 4. 52 Vide *leg.* 1. ℌ. *de juramento propter calum.*

16 Teſtes jurent præſente parte adverſa. vide *Wurmſerum* 1. *pract.* 18. *obſerv.* 19. & ad eorum examinationem pars citanda. *Hartmann.* 2. *pract.* 18. *obſ.* 6.

17 Judex cui examinatio committitur, non publicare, ſed remittere allegationes clauſas debet.

18 Ut remiſſio examinatoris teſtium fieri non debeat.

19 Teſtis torqueri poteſt. *leg.* 13. ℌ. *de teſtib.* An id perpetuo verum eſt? non eſt verum in civilibus cauſis & in criminalibus, niſi certis tantum caſibus, puta ſi vacilleat. *l.* 15. *ff. de quæſtionibus.* ſi negotio aut delicto interfuiſſe dicatur. *l.* 18. §. 3. *ff. de quæſt. Harm.* 3. *pract. c.* 8. *obſ.* 9. addit, ſi ſponte dicendum ad teſtimonium movetur. *Novell.* 90. *c.* 1. §. 1. non bene: nec enim dicitur, aliud ibi, quam quod ignoti & corrumpere veritatem feſtinantes torqueri poſſunt. Idem dicit de arenario & ſimilibus perſonis. *l.* 21. §. 2. *ff. de teſtibus.*

20 Canonem: vel ſic, uſuras ſolve, Actio: neutrum tibi debetur: hunc enim fundum triennio mihi poſſedi, vel ſic. Agitur de mutua pecunia poſt triennium. Exceptio. Res ita eſt, ſed eo temporis intervallo tu fundi canonem: ille uſuras mutui perſolvit. Solutio-ne uſurarum, vel penſionum præſcriptio interrupta parum te, tuamque poſſeſſionem juvare poteſt. *leg. penult.* §. *ultim.* ℌ. *de præſcript. triginta.* Replicatio. ſi ita eſt, doce penſionis & uſurarum ſolutionem. Duplicatio, quid juris? Utriuſque ſolutio per antapocham commode probari poteſt, vel hinc potes colligere, antapochas dominis & creditoribus neceſſarias.

21 Apocha, profeſſio eſt pecuniæ ſolutæ, quæ datur debitori à creditore.

22 Antapocha eſt inſtrumentum ſolutionis cenſuale probans debitum in futurum. *Molinæus de uſur. quæſtion.* 20. *num.* 208. vel, ſic eſt profeſſio pecuniæ ſolutæ, quæ datur creditori à debitore. Antapochæ vicem ſuſtinet exemplar

Source : BIU Cujas

1 Reus scilicet.

Quid enim, si [1] cum nosset deperditam esse chartam, vel forte concrematam, vel alio modo diminutam, hanc requiri adsimulans, & ad difficultatem productionis respiciens, hujusmodi faciat petitionem? †. Et postquam hoc ab actore vel petitore fuerit juratum & inscriptionum pagina apud competentem judicem depositа [2]: tunc necessitatem [3] imponi ei qui protulit chartam de qua quæritur, iterum eam apud judicem criminis [4] proferre, quatenus possit apud eum crimen falsitatis ventilari. *Sin autem dicat, non esse sibi possibile eam ostendere, quia per fortuitos casus hujus copia ei abrepta sit:* tunc [5] subeat sacramentum, *Quod nec habeat eandem chartulam, nec alii eam dederit, nec apud alium voluntate ejus constituta sit, nec dolo malo fecerit quominus appareat [ea,] sed re [vera] ipsa chartula sine omni dolo sit deperdita, & productio ejus sibi impossibilis sit*, & si tale subeat sacramentum ab hujusmodi necessitate relaxetur. †. Quod si prædictum jusjurandum subire minime maluerit [6]: tunc quasi falsa chartula nullas habeat vires adversus eum contra quem prolata est, sed sit penitus evacuata. Neque enim ulterius pœnam produci contra eos qui non juraverint, volumus: cum forsitan quidam subtili [7] reverentia tenti, nec verum sacramentum præstare patiuntur. †. Eandem autem copiam ei præstamus, donec [8] causa apud judicem ventilatur. Si enim jam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem [9] suspensa est, neque per solitam retractationem [10] adhuc lis vivere speratur: tunc satis durum est hujusmodi querelæ indulgeri, ne in infinitum [11] causæ retractentur, & sopita jam negotia per hujusmodi viam iterum aperiantur, & contrarium aliquid nostro eveniat proposito. Dat. v. Kalend. Mart. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

2 Depositum, id est, juratum.

3 Si quis pro se instrumentum in judicio produxerit, & exemplar apud acta reliquerit, licet illud exemplar fidem faciat: si tamen pars altera velit Authenticum falsi accusare, pars quæ semel Authenticum produxerit, tenetur Authenticum iterum proferre. vel sic: Quando quis produxit instrumentum solenniter publicatum ad exhibendum authenticum non cogitur, nisi petitor id ex inspectione velit falsi redarguere. vide *Rolandum à Valle* 1. *cons.* 44. *num.* 3.

4 Apud quem de falsi crimine agitur.

5 Vide quæ notavi ad *l.* 6. §. 4. ff. *de his qui ad Eccles.*

6 Pœna nolentis jurare.

7 Id est, metu divini numinis ad superstitionem usque. *l.* 8. *in pr. ff. de condit. instit.* Sunt his alii contrarii qui contemptu religionis jurant facile. *dict. l.* 8.

8 Hanc restrictionem diligenter observa.

9 Appellatio suspendit sententiam.

10 De qua *l. ult.* C. *de temp. & repar. appell.*

11 Litium infinitas vitanda. *l.* 13. ff. *de judic.*

12 Hanc legem Cujacius restituit 10. *observ.* 8. Ejus etiam meminit Justinianus *edicto novo & Synops. Basil.* 18. *ex lib.* 22. *tit.* 1. *c.* 7.

13 Interpretatio Leunclavii.

14 Adde *l.* 7. ff. *de testib.*

15 Vid. *quæ notavi ad l.* 156. ff. *de reg.*

16 Testimonium etiam invitus dicit, qui pecunia corruptus fuit, ne testimonium diceret.

17 Testimonium etiam adversus amicum inviti dicere cogimur.

18 *L.* 21. ff. *cod.*

19 In quem testimonium dicere possumus, in eum possumus codicem proferre.

κϚ'. Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανός.

Ἐάν τις ἀπαιτήσθω ὑπ' δικαστηρίου ὡφελιμαίου δικαιώματος ἢ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ καθ' ἑτέρας τινὸς, συμβαλλόμενον ἢ ἕτερον, παρεχέτω τῷ ἀφελιμαίῳ ὡς ἐν τούτῳ βλάπτειν δύνασθαι μενον· ὁ δὲ ἀπαιτῶν τὸ χάρτιν ἀφενεχθῆναι, λεγέτω μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι, ἀλλ' ἠρεμείτω εἰληφέναι ὡφελίαν τὸ μελλόντων ἐλέγχεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀφελουμένου δικαιώματος, ἢ ἑτέρου τινὰ ἀφελίαν ἀφαιρεῖσθαι ἀφαίνειν, ἐαυτὸν δὲ μεγάλα βλάπτεσθαι, μὴ ἀφελουμένου τοῦ δικαιώματος· βάλλει μὲν ἡ ἀπαίτησις τὸ ἔχειν τὸ δικαίωμα, ἀφαίρειν αὐτὸ, εἰ μηδὲν ὂν τὸ ἀφελοῦν δικαίωμα· αὐτὸ μέλλει καταβλάπτεσθαι. εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ βλάπτει αὐτὸν ποιεῖ ἀφαιρούμενον τὸ δικαίωμα, μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν ἀφενεγκεῖν αὐτὸ ἐπειδὴ συμφέρει αὐτῷ μᾶλλον κρύπτειν ἢ δηλοῦν αὐτό· εἰ δὲ ὁ συμβολαίᾳ δέομενος ἀφελεῖσθαι μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι, ὅρκῳ ἐλάττω μόνον, ὡς νομίζων βλάπτειν αὐτὸν τῷ ἰδίαν πίστιν ὑπομένειν ὑπὲρ ἑτέρου συμβολαίου ἀφενεγκεῖν, ἀφ' ἑτέρου τοῦ παραιτεῖται ἀφενεγκεῖν· ἵνα μὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ κερδᾶναι τὸ ἐπιζημιῶσθαι αὐτῷ ἀφ' ὧν τὸ μὴ νομίσαι τὸ χάρτιν, βλάπτειν οἰκείαν νομίζῃ, ἀφ' ἑτέρου παρεχέτω τὸ ὅρκον, λέγων ὅτι ἀφ' οὗ τὸ λαβεῖν χρήματα ἢ ἕτερόν τι, ἀφ' οὗ μὴ ἀφενεγκεῖν τὸ χάρτιν, ἢ ἀφ' οὗ τὸ ἔχειν ἐπιζημίαν δύνασθαι, ὅτι ἀφ' φόβου ἐκείνῳ καθ' ὃ ζητεῖται τὸ δικαίωμα, ὅτι ἀφ' οὗ φιλίαν αὐτὸ παραιτεῖται τὸ χάρτιν ἀφενεγκεῖν, ἀλλ' ὡς ἐξ ὁρκῶ ἀφ' οὗ ἰδίαν ἐσίαν μεγάλα βλαπτόμενον· ὥσπερ γὰρ ὁ νομιζόμενον εἰδέναι τὸ ἀληθὲς ἀφ' οὗ πνὸς ὑποθέσεως, ἀναγκάζεται ὀμόσαι ἀφ' οὗ μαρτυρίαν, κἂν ἃ κῇ εἰ ἐπιζημίαν ἔχῃ ὑπὲρ ᾧ μὴ μαρτυρῆσαι, ἐὰν εἰ κῇ φίλων ἕνεκεν μαρτυρίαν, παραιτεῖται μαρτυρεῖν· ἵνας ἐὰν ὁ συμβολαίων ἀπαιτήσθω ἀφενεγκεῖν, ὅτε ἀφ' οὗ εἰληφέναι τι ἢ ἐλπίζειν λαμβάνειν, ὅτε ἀφ' φιλίαν μέλλοντα ἐν ᾧ συμβολαίᾳ βλάπτεσθαι, δυνατὸ τῷ ἀφελουμένῳ αὐτὸ παραιτεῖται· ἀλλ' εἰ μή τις ἐπομώσῃ μὴ ἔχειν τὸ ζητούμενον δικαίωμα, μηδὲ ὅλως ἀναγκάζεσθαι ἀφέρειν ὅπως μὴ ἔχῃ· εἰ δὲ ἐστιν ἀνέχεται τὸ τοιοῦτον ὅρκον ὑποσχεῖν, πάλιν ἀναγκάζεσθαι ἀφέρειν τὸ ἐπιζητούμενον δικαίωμα· εἰ δὲ ἑαυτὸν ἀποκρύψῃ, ὡς μήτε ὀμόσαι μήτε ἀφενεγκεῖν τὸ δικαίωμα βλάπτων, πᾶσιν τῷ ἐν τοῖς συμβησομένοις ζημίαν τῷ δεομένῳ ἐν δικαιώματος οὕτω κρατεῖν τὸν κληρονόμον. τὸ αὐτὸν κρατεῖν καὶ εἰς τὸ χρεωστικὸν βρέφος, ἢ τὸ παρ' ἑτέρων τινῶν σωματεῖον. ὥσπερ τις ἐπιζητεῖ ἀφενεγκεῖν ἃ κῇ τὸ πᾶς πυκτὸς ταύτης σωτηρίου, ἀλλὰ καθ' ἑτέρων τινῶν. ἐκείνου ἢ ἀναγκαζέσθωσαν ἀφέρειν πυκτὸς ἢ δικαιώματος, οἱ κῇ μαρτυρεῖν καθ' τινὸς ἀναγκαζόμενοι. καθ' ὧν δὲ ἀφ' ὧν τις ἃ μαρτυρεῖ, κῇ τούτων ὅτε ἀφενεγκεῖν πυκτὸς ἢ δικαιώματος ἢ ἑτέρῳ τι τοιοῦτον ἀναγκαζόμενος. ἀφ' οὗ μὴ ἀναγκαζόμενοι καθ' τινων μαρτυρεῖν, ἄκριτες κῇ ἐκείνοι καθ' ὧν ὅσα ἀναγκάζονται τινὲς μαρτυρεῖν, ἐάν ἢ ἔξεσιν ἄλλως ἀναγκάζειν ἀφέρειν τὸ δικαιώματος, εἰ μὴ ἐν αὐτῷ τῷ δικασηρίῳ, παρ' ᾧ κινεῖται ἡ ὑπόθεσις, κῇ τότε ἢ ἀναλώματι ἢ ζητοῦντος χρέος τῶν ἀφενεγκεῖν τὸ πυκτὸς τὸ δικαιώματος. Χρὴ ἢ γίνεσθαι κῇ τῶν ἐμφάνειαν αὐτῶν ἀφὸς ἅπαξ μόνον. εἰ ἢ ἅπαξ ἀφενεγκεῖν ὁ συμβολαίᾳ, ἐπιζητεῖ κῇ δεύτερον χρέος τῶν ἀφενεγκεῖν τὸ χάρτιν, ὁ ἢ ἀφενεγκεῖσας αὐτὸν ἤδη παραιτεῖται ἀπερνέμθω τῶν δεύτερον ἀφενεγκεῖν· λέγων ἀπολελεκέναι τὸ χάρτιν, ἢ ἄλλως πῶς μὴ ἔχειν δύνασθαι τοῦτο ἀφενεγκεῖν· ὅρκῳ μόνῳ τῷ αὐτὸ πιστεύθω, κῇ μηκέτι ἀναγκάζεσθω ἀφέρειν αὐτὸ, τούτων κρατούντων ὁ μόνον ἐν τῇ βασιλεῖ πόλει, ἀλλὰ κῇ ἐν πάσῃ τῇ πολιτείᾳ.

XXII. Imp. [12] JUSTINIANUS. *

SI [13] postuletur ab aliquo in judicio, ut instrumentum aliquod [14] adversus se ipsum, sed alium quendam producat, quod alteri prosit, idque producere recusет, ut qui damnum inde metuat; verum is qui exhiberi chartam petit, nequaquam eum lædendum dicat, sed pecuniam ipsum ab illis accepisse, qui per instrumentum exhibendum coarguendi sunt: vult constitutio, ut is qui habet instrumentum, idipsum proferat, siquidem ex illius prolatione nihil ipse damni sensurus sit. Sin reapse detrimentum ei prolatum instrumentum adferat, nequaquam eum cogi ad proferendum debere: cum ei magis expediet id occultare, quam publicare. Quod si affirmat is, cui opus est instrumento, nihil ei fraudis ex eo futurum; duntaxat jusjurandum præstet, *Quod existimando se fidei suæ detrimentum pati propter justrumenti exhibitionem, eam ipsam ob causam proferre chartam recusет:* Et quoniam sibi damno id fore putat, curiosius sacramentum præstet atque dicat, *Se non quia pecuniam acceperit, vel quid aliud non proferendæ chartæ causa, vel quod muneris promissionem habeat, nec metu illius, contra quem instrumentum requiratur, nec ejusdem amore, chartæ exhibitionem recusare, sed quia magnum ex eo circa facultates suas detrimentum capiet.* Nam quemadmodum is, qui quadam in causa verum scire putatur, invitus [15] quoque testimonium dicere cogitur, neque [16] si pecuniam promissam habet ob non perhibendum testimonium, neque si [17] adversus amicos testimonium dicturus venit, recusare testimonium potest: ita nec is recusare potest, à quo instrumenti exhibitio desideratur, vel propterea quod aliquid acceperit, aut accepturum se speret, vel ob amicitiam cum illo, cui damno futurum est instrumentum.

†. Sed si quis juret *se instrumentum, quod desideratur, non habere*; prorsus id proferre, quod non habet, haud [18] cogitur: sin ejusmodi sacramentum præstare non sustinet, omnino cogitur desideratum instrumentum exhibere: Quod si semet occultaverit, quasi qui nec jurare, nec instrumentum edere velit: omne damnum, quod hinc emerget, ei, cui opus est instrumento, de suo compensет: Iisdem obtinentibus etiam in argentariorum aliorumque brevibus. †. Cæterum illi codices, vel instrumenta proferre cogantur, qui [19] & testimonium dicere adversus aliquem coguntur. Nam in quas personas invitus quis testimonium non dicit, adversus easdem nec codices, vel instrumenta, vel quid aliud tale proferre cogitur. Notissimi sunt autem ex legibus, qui [20] adversus aliquos inviti testimonium dicere non coguntur, sicut & ii, contra quos aliqui testimonium perhibere non coguntur. †. Nec ulli licet aliter cogere ut exhibeantur instrumenta, nisi eodem [21] in judicio, in quo causa agitur.

†. Idque sumptibus [22] ejus, qui codicis, aut instrumentorum exhibitionem fieri desiderat. †. Oportet autem semel duntaxat eorum ostensionem fieri: ac si prolato semel instrumento, desideret is, cui opus est, exhiberi denuo, siquidem rationi consentaneum visum fuerit judici, ut iterum quoque charta proferatur, ille vero qui eam jam protulit, secundam exhibitionem recusет [23], quod se dicat *chartam perdidisse, vel alioqui non habere facultatem ejus exhibendi:* juramento tantum fidem facito, nec amplius ad proferendum cogitor: Iisdem obtinentibus non in urbe duntaxat imperatrice, verumetiam in universa republica.

12 De exceptione simulationis. vid. *Oldend. c.* 60. *de except. Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. de simulation.* Non valent istæ simulationes, cum donatio sit sub prætextu venditionis *l.* 9. C. *de contr. empt.* pignus sub colore emptionis. *l.* 3. C. *cod.* dotis datio sub conventione depositi, *l.* 27. ff. *depositi.* venditio sub specie investituræ. *tit. de prohibit. feudor. alienand.* §. *callidis.* illicita pactio sub specie mutui. *l.* 3. ff. *de postul.* adde quæ alibi scripsi de simulatione ad *l.* 5. ff. *de legib. l.* 21. ff. *de transact l.* 7. C. *de contrab. empt.* adde *l.* 54. ff. *de obl.*

13 In instrumento scil.

14 Ἡ τῶν ἀφελημάτων ἀλήθεια. rerum veritas. *Syn. Basil.* 22. *tit.* 1. *c.* 79. & 1. *Harm.* 8. §. 2.

15 Res gesta. *l.* 9. §. 1. C. *si quis alteri vel sibi.* veritatis substantia, *l.* 2. C. *cod. l.* 17. *in fin.* C. *ad Velleian.* veritas rerum. *l.* 6. §. 1. ff. *de officio præsid.* fides facti, intercedente veritate. *l.* 54. ff. *de oblig.*

16 In qua potest esse error. *l.* 92. ff. *de reg. jur.* Goth. Confer *l.* 54. ff. *de manumiss. testam.*

17 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Prohibitus quid facere per uxorem id etiam ipse facere non potest. *l.* 6. C. *si quis alteri.* nec enim uxoris nomine abuti oportet. *l.* 11. *in fin.* C. *de his, quæ vi metusve.* vel interpo-

18 *L.* 21. C. *cod.*

19 In quem testimonium dicere possumus, in eum possumus codicem proferre.

20 *L.* 4. 5. 19. ff. *de testibus.*

21 *D. l. pen. in fin.* C. *eod.*

22 Sumptibus petitoris editur instrumentum, *ut hic*, & testimonium dicitur. *l.* 11. *in fin. l.* 16. *in fin.* C. *de testib.*

23 *D. l. pen. in pr.*

TIT. XXII.

PLUS VALERE, QUOD AGITUR, QUAM QUOD SIMULATE [24] CONCIPITUR. [25]

I. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Ruffino.

IN contractibus rei [26] veritas [27] potius, quam scriptura [28] perspici debet.

Cum objicitur simulatio, debet inquiri veritas facti. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Soteriæ.

ACta simulata, velut non ipse, sed [29] ejus uxor comparaverit, veritatis substantiam mutare non possunt. Quæstio itaque facti [30] per judicem, [vel] Præsidem provinciæ examinabitur. Dat. x. Kal. Maji, CC. CONSS. 293.

III. Iidem AA. & CC. Maximæ.

EMptione pignoris [31] causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur. Dat. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

IV. Iidem AA. & CC. Decio.

SI quis gestum à se, alium [32] egisse scribi fecerit, plus actum, quam scriptum valet. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

V. Iidem AA. & CC. Victori.

SI falsum instrumentum emptionis conscriptum tibi velut [33] locationis, quam fieri mandaveras, subscribere non relegentem, sed fidem habentem, suasit: neutrum contractum (in utroque alterutrius consensu deficiente) constitisse proculdubio est. Dat. XIII. Kal. Januar. CC. CONSS. 294.

24 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Prohibitus quid facere per uxorem id etiam ipse facere non potest. *l.* 6. C. *si quis alteri.* nec enim uxoris nomine abuti oportet. *l.* 11. *in fin.* C. *de his, quæ vi metusve.* vel interpo-

sita uti persona, ad id efficiendum quod legibus est prohibitum. *l.* 1. *in fin.* C. *de contract. judic. l.* 46. ff. *de contrab. empt. l.* 5. §. 3. 4. 5. ff. *de actil. tit.* 30 Ex facto jus oritur. *l.* 52. §. 1. ff. *ad l. Aquil.*

31 Simulatio ab uno contractu ad alium non valet. Interim ne dicas cum Baldo, pignoris causa emptionem fieri, quoties creditoris gratia res ei vendita in instrumento refertur, quæ tantummodo ei pignorata est, ut emptionis prætextu creditor fructus ei lucretur, ut ille putat. Est enim hic contractus ἀντιγεγραμμένος & quidem licitus. *l.* 11. §. 1. ff. *de pign.* Ne dicas cum Bartolo, non præsumi veram venditionem cui est appositum pactum de retrovendendo. id enim expressam nec illicitam formam continet cui stari oportet. Ne dicas cum Accursio, id pertinere ad legem commissoriam pignoris, ex *l.* 1. 2. 3. C. *de pact. pign.* quia nondum lex ea fuerat. Exemplum tituli emptionis, pete ex *l.* 5. *in fin. l.* 6. ff. *de distract. pign.* adde *Cujac. 16. obs.* 26. vid. tamen *l.* 3. *d.* 9. *in fin.* C. *de contr. empt.* Pignoris autem causa emptio fit quoties re ipsa pignus accipimus: simulate enimus: sic in *d. l.* 3. & *d.* 9. donationis causa fit venditio cum re ipsa donatur, simulate vero res venditur. sic in *l.* 23. C. *mand.* aut re ipsa venditur, pro parte vero donatio simulate fit. 32 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Eo casu solent inspici personæ quæ re ipsa contrahunt, & quibus prodest contractus, non ea, cujus nomen simulationis causa commodatur. 33 Sit hæc hypothesis, Procurator cum tuo mandato domum locare posset, vendidit. Instrumento venditionis (cum putares locationis esse instrumentum) ignarus fraudis, subscripsisti. Quid juris? negatur actus subsistere. Non est venditio, quia locare voluisti: non est locatio, quia accipiens emere voluit. Et sic erronea subscriptio vitiat actum, nec obligat scribentem & actus ab ipso subscribente interdum potest falsi argui.

TIT. XXIII.

DE COMMODATO. [34]

De vi majore & casu fortuito.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Sciolæ.

EA quidem, quæ vi [35] majore auferuntur, detrimento eorum, quibus res commodantur, imputari non solent. Sed cum is, qui à te commodari sibi bovem postulabat, hostilis incursionis contemplatione periculum amissionis, ac fortunam futuri damni in [36] se suscepisse [37] proponatur: Præses provinciæ, si probaveris eum indemnitatem tibi promisisse, placitum conventionis implere eum compeller. Dat. VI. Kal. Jun. ipsis AA. CONSS. 287.

De ancilla.

II. Iidem AA. Anlizano.

CUm eum, qui temporalis [38] ministerii causa suscepit ancillam, ad restitutionem [39] ejus bona [40] fides urgeat: consequens est, socerum tuum hujus rei causa tradidisse ancillam, adito Præside provinciæ, probare: ut fidem [41] susceptam is, adversus quem supplicas, compellatur agnoscere. Dat. Prid. Non. Novembr. ipsis AA. CONSS. 287.

De rebus datis ad pignerandum.

III. Iidem AA. Soteriæ.

DE restituendis rebus, quas [marito] obligandas [42] pro se dederas, postquam debitum fuerit extenuatum, commodati

34 II. *Paul. sent.* 4. & XIII. *D.* VI. & 13. *Ecl.* 1. & 2. *Harm.* 10. *Oldend. class.* 4. *act.* 15.

35 Casus regulariter non præstatur à commodatario. *l.* 5. §. 4. ff. *cod.* vide *Paulum* 2. *sent.* 4. §. 2. 3.

36 Casus interdum præstatur ob conventionem. *ut hic. & Har.* 10. §. 1. *l.* 23. ff. *de reg. jur.* adde *l.* 1. §. 3. ff. *depositi, l.* 22. C. *de negot. l.* 6. *in fin. tit. prox. l.* 7. §. 15. ff. *de pact. l.* 5. §. 2. ff. *commodati. l.* 39 ff. *mandati.* ob moram. *l.* 3. *in fin.* ff. *de act. empt.* ob culpam. *d. l.* 3. §. 7. & *l.* 18. ff. *d. tit. l.* 22. C. *de negot.*

nullo præstantur. *l.* 23. *in fin.* ff. *de reg. jur.* 38 Ut ad tempus ministret. Finito utendi tempore, commodatum finitum intelligitur. *l.* 17. §. 3. ff. *cod.* 39 Commodatum non est alienatio. *l.* 9. ff. *cod.* tenetur enim commodatarius de re quam accepit restituenda. 40 Commodatum contractus est bonæ fidei. §. 28. *Inst. de act.* adde *l.* 23. ff. *de reg.* §. 2. *Instit. quib. mod. re contrab. obl.*

41 Fidem susceptam cogimur agnoscere. 42 *l.* 5. §. 12. ff. *cod.*

Source : BIU Cujas

dati actionem etiam adversus heredes ejus exercere potes. Dat. III. Idib. April. *Sirmii*, ipsis & Conss. 287.

De compensatione.

IV. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

PRætextu [1] debiti restitutio commodati [2] non probabiliter recusatur. Dat. XII. Kal. Decemb. ipsis AA. Conss. 293.

1 *L.* 18. *in fin. ff. eod.* Quid si expensæ in rem commodatam factæ sint? *l.* 18. §. 2. *ff. eod.* retentioni locus esse potest. adde *l.* 17. *in fin. ff. commod. l.* 20. *in fin. ff. de adq. possess. l.* 15. *in fin. ff. de furtis.* Goth. Vid. Johann. Zanger. *de Exceptionib. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 120. Ans.

2 Commodati. *Cujac. apud Paul. 2. sentent.* 12. §. *ult.* reprehensus à Fornerio 2. *sclect.* 14. à seipso defensus 9. *obs.* 37.

TIT. XXIV.

DE PIGNERATITIA [3] ACTIONE.

De fructibus pignoris.

I. Impp. [4] Severus & Antoninus AA. ad Metrodorum.

Οἱ ἐκ δ' ἐνεχύρῳ ληφθέντες καρποὶ, ψηφίζοντες εἰς τὸ χρέος, κ' ἐὰν ἐνιαυτοὶ ἢ ἐλάττους ὦσι τὸ ὅλον χρέος, λύει· ἢ ἀγωγὴ, κ' ἀποδίδοται τὸ ἐνέχυρον· εἰ δ' κ' πολλοὶ εἰσὶ δ' χρέως οἱ καρποὶ, ἀποδίδοντες οἱ πιστεύοντες δηλονότι κινδύνῳ τὸ πᾶν δ' ἐνέχυρον ἀγωγῆς.

EX [5] pignore percepti fructus imputantur [6] in debitum: qui si sufficiunt ad totum debitum, solvitur actio, & redditur pignus. Si debitum excedunt, qui supererunt reddentur [7]; videlicet mota actione pigneratitia. P. P. Idib. Octobr. Apro & Maximo Conss. 208.

De operis ancillæ, & de pensionibus domus.

II. Imp. Alexand. A. Demetrio.

QUod ex operis [8] ancillæ, vel ex pensionibus domus, quam pignori detineri dicis, perceptum est: debiti quantitatem relevabit [9]. Dat. Kalend. Octob. Antonino IV. & Alexand. Conss. 223.

III. Idem A. Victorino.

CReditor [10], qui prædium pignori nexum detinuit, fructus [11], quos percepit, vel percipere [12] debuit, in rationem exonerandi debiti computare necesse habet: & si agrum deteriorem [13] constituit, eo quoque nomine pigneratitia actione obligatur. P. P. VI. Idib. Decembr. Antonino IV. & Alexandro Conss. 223.

Pactum de venditione Pignoris.

IV. Idem A. Hermeo & Maximillæ.

PActum vulgare [14], quod proposuistis, *Ut, si intra certum tempus pecunia soluta non fuisset, prædia pignori vel hypothecæ data vendere liceret*: non adimit debitori adversus creditorem pigneratitiam actionem [15]. P. P. XII. Kal. Maji, Maximo II. & Aliano Conss. 224.

De casu fortuito, de culpa, de probatione.

V. Idem A. Dioscoridæ.

SI [16] creditor sine [17] vitio suo argentum pignori datum perdiderit, restituere id non cogitur; sed si culpæ reus deprehenditur, vel non probat manifestis rationibus se perdidisse: quanti debitoris interest, condemnari debet. P. P. XIII. Kalend. Maji, Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De casu fortuito.

VI. Idem A. Trophimæ.

QUæ [18] fortuitis [19] casibus accidunt, cum prævideri non potuerint, (in quibus etiam aggressura [20] latronum est) nullo [21] bonæ fidei judicio præstantur: & ideo creditor pignora, quæ hujusmodi casu interierint, præstare non compellitur: nec [22] à petitione debiti [23] submovetur: nisi [24] inter contrahentes placuerit, *Ut amissio pignorum liberet debitorem.* P. P. Idib. April. Fusco & Dextro Conss. 226.

De deterioratione & sumptibus.

VII. Imp. Gordian. A. Juliano.

CReditor [25], qui fundos & domos pignori, vel hypothecæ accepit, damnum [26] in decidendis arboribus domibusque destruendis ab eo datum, in rationem debiti deducere cogitur. Et si dolo vel culpa rem suppositam [27] deteriorem fecerit: eo quoque nomine pigneratitia actione tenebitur, ut talem [28] restituat, qualis fuerat tempore obligationis: Creditor autem necessarios [29] sumptus, quos circa res pigneratitias fecit, exigere non prohibetur. P.P. XIII. Kal. Aug. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

De amissione pignoris vera, vel simulata.

VIII. Impp. Philippus A. & Philippus C. Saturnino.

SI nulla [30] culpa seu segnitia creditori imputari potest: pignorum amissorum dispendium ad periculum ejus minime pertinet. †. Sane si simulata [31] amissione etiamnum eadem pignora (ut adseveras) à parte diversa possidentur: adversus eum experiri potes. P. P. VIII. Kalend. Mart. Præsente & Aleino Conss. 247.

De dominio, & periculo pignoris.

IX. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Georgio.

PIgnus in [32] bonis debitoris permanere, ideoque ipsi [33] perire in dubium non venit. Cum igitur adseveras in horreis [34] pignora deposita, consequens est, secundum jus perpetuum [35] pignoribus debitori pereuntibus (si tamen in horreis, quibus & alii solebant [36] publice uti, res depositæ sint) personalem actionem debiti reposcendi causa integram te habere. P. P. VI. Non. Maji, *Mediolani*, AA. Conss. 293.

3 §. *ult. Inst. quib. mod. re* & XIII. D. VI. & 3. *Harmen.* 5. Hic titulus tantum differt à titulo *de pignorib.* ff. quantum rei traditio à conventione rei traditæ. §. *Item Serviana* 7. *Inst. de act.* dixi ad *tit. ff. de pignorib.* De actione pigneratitia directa, vid. *Oldendorpium Class.* 3. *act.* 12. contraria *act.* 13.

4 Hanc legem Cujacius restituit 11. *obs.* 31.

5 Interpretatio Latina.

6 Pignoris fructus in debitum suum creditor imputare cogitur. *ut hic. l.* 11. ff. *de usur.* Quid si creditor, occasione creditæ pecuniæ, laboris operæque multum sustinuit? contemplatione operarum fructus eum lucrari tradit Hostiensis *in summa titul. de usuris.* §. *in aliquo. vers.* 12. Joann. Andr. *in c. conquestus, de usur. cap. ad nostram. de rebus Ecclesiæ non alien.* Panormitanus *in dict. cap. conquestus.* Romanus *singulari* 538.

7 Vide *l.* 4. ff. *eod.*

8 Operæ ex pignorato servo perceptæ à creditore, creditum minuunt. 3. *Harm.* 5. §. 4. vid. *l.* 2. ff. *de part. pignor.* vid. *Paul.* 2. *sent.* 13. §. 2. Hinc colligunt, extra sortem nihil accipi jure posse, & usuras quidquid præter sortem capitur. vid. tamen *Socin. reg.* 3.

9 Id est, minuet.

10 III. *Harm.* 8. §. 5.

11 Fructus pignoris percepti à creditore, mutuum minuunt. vid. *l.* 2. ff. *de pact. pign.*

12 Creditor de fructibus perceptis & iis quos percipere debuit, tenetur.

13 *l.* 7. ff. *eod.*

14 Vulgare dicitur, quod vulgo solet adjici. ut in *l.* 2. ff. *de pact. pign.* §. 1. *Inst. quib. alien.* & ita pactum vulgare dicitur alio casu. *l.* 30. ff. *de pact. dotal.* vide *Cujac.* 4. *obs.* 34.

15 Nam si pignus pro debito sit venditum, creditori lucro non cedet, sed debitori. *l.* 1. §. *eod. l.* 6. §. 1. *l.* 7. ff. *eod.*

16 III. *Harm.* 8. §. 23.

17 Creditor non tenetur de pignore perdito sine sua culpa, vitio rei. *l.* 13. ff. *eod. l.* 6. ff. *de naut. fœnor.* Et ita creditor debitum non prohibetur petere, etiamsi pignus non reddat. §. *ult. in fin. Inst. quibus modis re.*

18 Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est; non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditor præstabit: neque à petitione debiti submovebitur. 3. *Harm.* 5. §. 21.

19 Fortuiti casus dicuntur, qui prævideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem, sed ad debitorem. *l.* 9. ff. *eod. d.* §. *ult. in fin. l.* 21. §. 2. ff. *de pign. l.* 23. ff. *de reg.* adde *l.* 13. ff. *mandati. l.* 5. §. 4. ff. *commod. l.* 1. §. 35. *in fin. ff. depositi. l.* 41. ff. *locat. l.* 12. *in pr. ff. de custod. l.* 1. §. 7. ff. *de admin. rer. l.* 135. *in fin. ff. de verb. sign.*

20 Latronum aggressura fortuitis casibus numeratur.

21 Casus ipso jure nullo bonæ fidei judicio præstantur.

22 §. *ult. Inst. quib. mod. re.*

23 Cum nemine personalis actio ei competit. *Syn. Basil.* 25. *tit.* 1. *c.* 42. 3. *Harm.* 5. §. 28.

24 Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor præstet: & pignore amisso liberetur debitor, atque ita jure conventionis casus præstari potest fortuitus. adde *l.* 1. §. *commod. l.* 23. ff. *de reg. jur.*

25 In pignore dolum, culpam & custodiam creditor præstare cogitur. 3. *Harm.* 5. § 22. §. 2. *Inst. quib. mod. re. d. l.* 23.

26 *l.* 2. *in fin.* §. *eod.*

27 Obligatam, pignoratam.

28 Is est effectus restitutionis. vid. *l.* 38. §. 4. ff. *de usur.*

29 *l.* 8. *in pr. ff. eod. l.* 6. ff. *de pign.* non tamen immoderatos. *l.* 25. ff. *eod.*

30 *l.* 4. §. 8. ff. *de doli mali except.*

31 Facit *l.* 10. ff. *de distract.*

32 *l.* 35. *in fin. ff. eod. l.* 6. ff. *de naut. fœnor.* §. 1. *Inst. quib. alien. l.* 12. *in pr. ff. de distract. pign. l.* 17. §. 11. ff. *de ædil.*

33 Dixi ad *l.* 6. §. *eod. l.* 6. ff. *de naut. l.* 29. ff. *qui & à quib. manumiss.*

34 Vide quæ de horreis scripsi ad *l.* 7. ff. *de instructo. l.* 21. §. 6. ff. *de furt.*

35 Id est, usitatum.

36 Atqui si res pignorata in tutiorem locum fuisset delata, non periisset: tenetur itaque creditor. *arg. l.* 28. *in fin. ff. de admin. tut. l.* 34. *in fin. ff. de damno.* Solve, Qui facit quod fieri consuetum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

37 Pignoratitia datur in heredem. *l.* 19. ff. *de petit. hered. Paul.* 2. *sentent.* 13. §. 6.

38 Vid. *l.* 3. ff. *de luitione pignor.*

39 Nota horum trium ordinem oblationis, consignationis, & depositionis. vide *l. ult.* ff. *eod.* adde *l.* 19. ff. *de usur. l.* 20. ff. *de pignor. l.* 3. ff. *de luit. pign. l.* 9. ff. *de solution. l.* 6. §. 1. ff. *de pign. l.* 11. *in fin. ff. qui potior. l.* 28. *in fin. ff. de admin. tutor.*

40 Puta retentione.

41 Creditor vindicat pignus actione quasi Serviana. §. 7. *Inst. de actionib.*

42 Pignus soluto debito restitui debet.

43 Extra, *Hal.* vid. *l.* 3. ff. *de pignoribus.* adde *l.* 6. §. 2. ff. *de re judic.* vid. *l.* 7. ff. *de distr. pign.* Goth. De modo procedendi ex pacto executivo, vid. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 45. *num.* 8. & *de Pace public. cap.* 2. *num.* 25. Heig. *part.* 2. *quæst.* 7. *num.* 41. Tessaur. *decis.* 26. *num.* 6. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 4. *tit.* 42. *defin.* 57. Jacob. Cancer. *var. resolut. tom.* 2. *cap.* 3. *num.* 3. 4. 5. Adde Edmund. Merill. *lib.* 1. *observ. cap.* 7. Ans.

DE PIGNERATITIA ACTIONE, &c. 121

1 L. 18. *in fin. ff.* *eod.* Quid si expensæ in rem commodatam factæ sint? *l.* 18. §. 2. *ff. eod.* retentioni locus esse potest. adde *l.* 17. *in fin. ff. commod. l.* 20. *in fin. ff. de adq. possess. l.* 15. *in fin. ff. de furtis.* Goth. Vid. Johann. Zanger. *de Exceptionib. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 120. Ans.

2 Commodati. *Cujac. apud Paul.* 2. *sentent.* 12. §. *ult.* reprehensus à Fornerio 2. *sclect.* 14. à seipso defensus 9. *obs.* 37.

3 §. *ult. Inst. quib. mod. re* & XIII. D. VI. & 3. *Harmen.* 5. Hic titulus tantum differt à titulo *de pignorib.* ff. quantum rei traditio à conventione rei traditæ. §. *Item Serviana* 7. *Inst. de act.* dixi ad *tit. ff. de pignorib.* De actione pigneratitia directa, vid. *Oldendorpium Class.* 3. *act.* 12. contraria *act.* 13.

4 Hanc legem Cujacius restituit 11. *obs.* 31.

5 Interpretatio Latina.

6 Pignoris fructus in debitum suum creditor imputare cogitur. *ut hic. l.* 11. ff. *de usur.* Quid si creditor, occasione creditæ pecuniæ, laboris operæque multum sustinuit? contemplatione operarum fructus eum lucrari tradit Hostiensis *in summa titul. de usuris.* §. *in aliquo. vers.* 12. Joann. Andr. *in c. conquestus, de usur. cap. ad nostram. de rebus Ecclesiæ non alien.* Panormitanus *in dict. cap. conquestus.* Romanus *singulari* 538.

7 Vide *l.* 4. ff. *eod.*

8 Operæ ex pignorato servo perceptæ à creditore, creditum minuunt. 3. *Harm.* 5. §. 4. vid. *l.* 2. ff. *de part. pignor.* vid. *Paul.* 2. *sent.* 13. §. 2. Hinc colligunt, extra sortem nihil accipi jure posse, & usuras quidquid præter sortem capitur. vid. tamen *Socin. reg.* 3.

9 Id est, minuet.

10 III. *Harm.* 8. §. 5.

11 Fructus pignoris percepti à creditore, mutuum minuunt. vid. *l.* 2. ff. *de pact. pign.*

12 Creditor de fructibus perceptis & iis quos percipere debuit, tenetur.

13 *l.* 7. ff. *eod.*

14 Vulgare dicitur, quod vulgo solet adjici. ut in *l.* 2. ff. *de pact. pign.* §. 1. *Inst. quib. alien.* & ita pactum vulgare dicitur alio casu. *l.* 30. ff. *de pact. dotal.* vide *Cujac.* 4. *obs.* 34.

15 Nam si pignus pro debito sit venditum, creditori lucro non cedet, sed debitori. *l.* 1. §. *eod. l.* 6. §. 1. *l.* 7. ff. *eod.*

16 III. *Harm.* 8. §. 23.

17 Creditor non tenetur de pignore perdito sine sua culpa, vitio rei. *l.* 13. ff. *eod. l.* 6. ff. *de naut. fœnor.* Et ita creditor debitum non prohibetur petere, etiamsi pignus non reddat. §. *ult. in fin. Inst. quibus modis re.*

18 Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est; non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditor præstabit: neque à petitione debiti submovebitur. 3. *Harm.* 5. §. 21.

19 Fortuiti casus dicuntur, qui prævideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem, sed ad debitorem. *l.* 9. ff. *eod. d.* §. *ult. in fin. l.* 21. §. 2. ff. *de pign. l.* 23. ff. *de reg.* adde *l.* 13. ff. *mandati. l.* 5. §. 4. ff. *commod. l.* 1. §. 35. *in fin. ff. depositi. l.* 41. ff. *locat. l.* 12. *in pr. ff. de custod. l.* 1. §. 7. ff. *de admin. rer. l.* 135. *in fin. ff. de verb. sign.*

20 Latronum aggressura fortuitis casibus numeratur.

21 Casus ipso jure nullo bonæ fidei judicio præstantur.

22 §. *ult. Inst. quib. mod. re.*

23 Cum nemine personalis actio ei competit. *Syn. Basil.* 25. *tit.* 1. *c.* 42. 3. *Harm.* 5. §. 28.

24 Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor præstet: & pignore amisso liberetur debitor, atque ita jure conventionis casus præstari potest fortuitus. adde *l.* 1. §. *commod. l.* 23. ff. *de reg. jur.*

25 In pignore dolum, culpam & custodiam creditor præstare cogitur. 3. *Harm.* 5. § 22. §. 2. *Inst. quib. mod. re. d. l.* 23.

26 *l.* 2. *in fin.* §. *eod.*

27 Obligatam, pignoratam.

28 Is est effectus restitutionis. vid. *l.* 38. §. 4. ff. *de usur.*

29 *l.* 8. *in pr. ff. eod. l.* 6. ff. *de pign.* non tamen immoderatos. *l.* 25. ff. *eod.*

30 *l.* 4. §. 8. ff. *de doli mali except.*

31 Facit *l.* 10. ff. *de distract.*

32 *l.* 35. *in fin. ff. eod. l.* 6. ff. *de naut. fœnor.* §. 1. *Inst. quib. alien. l.* 12. *in pr. ff. de distract. pign. l.* 17. §. 11. ff. *de ædil.*

33 Dixi ad *l.* 6. §. *eod. l.* 6. ff. *de naut. l.* 29. ff. *qui & à quib. manumiss.*

34 Vide quæ de horreis scripsi ad *l.* 7. ff. *de instructo. l.* 21. §. 6. ff. *de furt.*

35 Id est, usitatum.

36 Atqui si res pignorata in tutiorem locum fuisset delata, non periisset: tenetur itaque creditor. *arg. l.* 28. *in fin. ff. de admin. tut. l.* 34. *in fin. ff. de damno.* Solve, Qui facit quod fieri consuetum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

De longi temporis præscriptione. De probatione & luitione pignoris.

X. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

NEc creditores, nec qui his successerunt [37], adversus debitores pignori quondam res nexas petentes, reddita [38] jure debiti quantitate, vel his non accipientibus, oblata [39] & consignata & deposita: longi temporis præscriptione muniri possunt: Unde intelligis, quod, si originem rei probare potes, adversario tenente vindicare dominium debes. Ut autem creditor pignoris defensione [40] se tueri possit, extorquetur ei necessitas probandi debiti: vel si tu teneas, per vindicationem [41] pignoris, hoc idem inducitur: & tibi non erit difficilis, vel solutione, vel oblatione atque solemni depositione pignoris liberatio. Dat. Non. Maji, ipsis CC. & Conss. 294.

De debito soluto. Pigneratitia competit soluto debito.

XI. Iidem AA. & CC. Ammiano.

PIgnoris causa res obligatas, soluto [42] debito restitui debere, pigneratitiæ actionis natura declarat: Quo jure, si titulo pignoris obligasti mancipia, per eandem actionem uti potes: nec creditor citra [43] conventionem, vel Præsidalem jussionem debiti causa, res debitoris arbitrio suo auferre potest. Dat. V. Kal. Jan. *Sirmii*, ipsis CC. & Conss. 294.

De longi temporis præscriptione.

XII. Iidem AA. & CC. Herisco.

QUo minus fructuum [44], quos creditor ex rebus obligatis accepit, habita ratione, ac residuo debito soluto, vel si per creditorem factum fuerit, quo minus solveretur, [oblato [45], & consignato, & deposito,] pignora quæ in eadem causa durant, restituat debitori: nullo spatio longi temporis defenditur. Dat. XII. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

37 Pignoratitia datur in heredem. *l.* 19. ff. *de petit. hered. Paul.* 2. *sentent.* 13. §. 6.

38 Vid. *l.* 3. ff. *de luitione pignor.*

39 Nota horum trium ordinem oblationis, consignationis, & depositionis. vide *l. ult.* ff. *eod.* adde *l.* 19. ff. *de usur. l.* 20. ff. *de pignor. l.* 3. ff. *de luit. pign. l.* 9. ff. *de solution. l.* 6. §. 1. ff. *de pign. l.* 11. *in fin. ff. qui potior. l.* 28. *in fin. ff. de admin. tutor.*

40 Puta retentione.

41 Creditor vindicat pignus actione quasi Serviana. §. 7. *Inst. de actionib.*

42 Pignus soluto debito restitui debet.

43 Extra, *Hal.* vid. *l.* 3. ff. *de pignoribus.* adde *l.* 6. §. 2. ff. *de re judic.* vid. *l.* 7. ff. *de distr. pign.* Goth. De modo procedendi ex pacto executivo, vid. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 45. *num.* 8. & *de Pace public. cap.* 2. *num.* 25. Heig. *part.* 2. *quæst.* 7. *num.* 41. Tessaur. *decis.* 26. *num.* 6. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 4. *tit.* 42. *defin.* 57. Jacob. Cancer. *var. resolut. tom.* 2. *cap.* 3. *num.* 3. 4. 5. Adde Edmund. Merill. *lib.* 1. *observ. cap.* 7. Ans.

44 *l.* 2. ff. *cod. l.* 2. ff. *de pact. pignor.*

45 *l.* 10. ff. *eod.*

TIT. XXV.

DE INSTITORIA [46] ET EXERCITORIA [47] ACTIONE.

De mutuo.

I. Imp. Antoninus A. Hermeti.

SErvus [48] tuus pecuniam mutuam accipiendo, ita demum te institoria actione obligavit, si cum eum officio alicui, vel negotiationi exercendæ præponeres, etiam ut id faceret [49], ei permissum à te probetur. Quod si hæc actio locum non habeat: si quid in rem tuam versum [50] probabitur, actione in eam rem proposita, cogeris exolvere. P. P. VIII. Kalend. Septembr. Duob. Aspris Conss. 213.

De contractibus servorum.

II. Imp. Alexander A. Callisto.

EX contractibus servorum, quamvis de peculio [51] duntaxat domini teneantur, de eo tamen, quod in rem eorum versum [52] est, vel cum institore ex causa cui præpositus fuit, contractum est: etiam in solidum conveniri posse dubium non est. P.P. Kal. Maji, Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De deposito.

III. Idem A. Martiæ.

INstitoria tibi adversus eum actio competit, à quo servum mensæ præpositum dicis, si ejus negotii causa quod per eum exercebatur, depositam [53] pecuniam, nec redditam, potest probari. P.P. Nonis Maji, Agricola & Clementino Conss. 231.

De muliere.

IV. Impp. Diocles. & Maximianus AA. & CC. Antigonæ.

ET [54] si à muliere [55] magister [56] navi præpositus fuerit, ex contractibus ejus ea exercitoria actione ad [57] similitudinem institoriæ tenetur. P. P. XIII. Kalend. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

Mandatum de mutua pecunia accipienda.

V. Iidem AA. & CC. Caio.

SI mutuam pecuniam accipere à [te] Demetriano Domitianus mandavit, & hoc posse probare confidis, ad [58] exemplum institoriæ eundem [Domitianum] apud competentem judicem potes convenire. Dat. IV. Kalend. Novembr. ipsis CC. & Conss. 294.

De voluntate domini.

VI. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

QUi secutus domini voluntatem, cum servo ipsius habuit contractum: ad instar [actionis] institoriæ recte in solidum [59] dominum convenit. Dat. XIV. Kal. Decemb. CC. Conss. 293.

46 §. 2. *Inst. quod cum eo.* XIV. D. III. & 2. *Paul. sent.* 6. & 8. *Eclog.* 1. vid. *Oldendorp. Class.* 4. *act.* 5.

47 §. 2. *Inst. quod cum eo.* 14. ff. 1. 2. *Paul. sentent.* 6. 8. *Synops. Basil.* 1. adde *Harmenop.* 2. *tit.* 11. *c.* περὶ ναυτικῶν. adde *Oldendorp. Class.* 4. *act.* 4. Exercitor, navis dominus, qui ab eo præponitur navi, cuique navis custodia committitur, magister navis dicitur. *l.* 1. §. 1. ff. *eod.* περὶ κάρ, *Harmen. d. loco.* Potest etiam dici maritimus institor.

48 Servus negotiationi præpositus à domino, ex mutuo dominum obligat, id ei si permiserit dominus, ut mutuum acciperet si non apparet, id permissum, de peculio, & in rem domini verso quæritur. *Synops. Basil.* 18. *tit.* 1. *cap.* 13.

49 Institor quod ex suo facit officio, dominum obligat: quod ultra, non obligat, nisi in rem & utilitatem domini verterit. §. 2. *Inst. quod cum eod.*

50 *l.* 2. ff. *eod.*

51 Peculio tenus domini obligantur ex servorum contractu.

52 *l.* 1. §. *eod.*

53 Ex depositio facto apud institorem, tenetur institoris dominus.

54 *Synops. Basil.* 53. *tit.* 1. *cap.* 39. Cum exercitor aut magister (ναυκλήρῳ Græcis) à muliere navi præpositus fuerit, si quid is deliquerit, tenetur ipse, non mulier. 2 *Harm.* 1. §. 8. ex contractu vero magistri, mulier teneri potest. *ut hic.* quia in res mulieris hic contrahit. *Scholiastes Synops. Basil.* 18. *tit.* 1. *cap.* 13.

55 *l.* 1. §. 16. ff. *de exercitoria.*

56 Προνοητὴς τῶν πραγμάτων ὄντως, curator rerum ipsius mulieris. *Synops. d. loco.*

57 Quippe si institorem mulier præponat, institoria tenetur. *Synops. ibid.*

58 *l.* 19. *in princ.* ff. *de institoria.*

59 Vid. *l.* 2. *in fin.* §. *eod.*

TIT. XXVI.

QUOD CUM [60] EO, QUI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DICETUR; VEL DE PECULIO [61], SIVE QUOD JUSSU [62], AUT DE IN REM VERSO [63].

De filiofam. tutore, vel curatore.

I. Imp. Severus & Antoninus AA. Ælio.

CUm filiusfamilias tutor [64] aut curator datur, pater tutelæ, vel negotiorum gestorum judicio de peculio & de in rem verso conveniendus est. Quod si voluntate [65] ejus filius decurio sit creatus, & à magistratibus tutor constitutus, pater in solidum [66] satisfacere cogitur: cum id onus exemplo cæterorum munerum civilium introductum intelligatur. Dat. VII. Idib. Novemb. Dextro II. & Prisco Conss. 197.

60 IV. *Instit.* VII. & XIV. D. V. adde *Oldendorp. Class.* 4. *act.* 7.

61 §. 4. *Instit. quod cum eo.* & XV. D. I. II.

62 §. 1. *Instit. quod cum eo.* XV. D. IV.

63 §. *ult. Instit. quod cum eo.* XV. D. III. & 18. *Eclog.* 7.

64 Et decurio. *l.* 1. §. *ne filius pro patre.*

65 Secus si invito. *dict. l.* 1.

66 Imo de peculio tantum, & de in rem verso. *l.* 3. §. *ult. ff. de pecul. l.* 1. *in fin. ff. de magistr. conven. l.* 2. §. *penult. ff. ad municip.* Sed hic tacite rem pupilli salvam fore; ibi Rempublicam salvam fore tantum promisit. adde *Cujac.* 13. *observ.* 34.

Source : BIU Cujas

De filio qui abstinuit hereditate paterna.

II. Iidem AA. Annio.

EJus rei nomine, de qua cum filiofamilias contractum est, sive sua voluntate, sive ejus, in cujus potestate fuit, sive in peculium ipsius, sive in rem patris ea pecunia redacta est; si paterna hereditate abstinuit, actionem, nisi in [1] id, quod facere possit, non dari perpetui Edicti [2] interpretatione declaratum est. P. P. VIII. Kal. Decemb. DEXTRO II. & PRISCO CONSS. 197.

De mutuo.

III. Imp. ANTONINUS A. Artemoni.

ETiam si non mandante [3], neque jubente, neque subscribente [4] domina, pecuniam mutuam servo Priscæ dedisti, tamen ea quantitas si in rem dominæ ejus justis erogationibus versa est, de in rem verso apud suum judicem eam conveni: consecuturus secundum juris formam id quod tibi deberi apparuerit. Dat. III. Kal. Jul. LÆTO & CEREALE CONSS. 216.

De filio qui abstinuit hereditate paterna.

IV. Idem A. Lucio.

SI ex contractu patris jussu [5] ejus mutuam pecuniam accepisti, teque ejus hereditate abstines, frustra vereris, ne à creditoribus ejus conveniaris. Dat. V. Kal. Jan. MESSALA & SABINO CONSS. 215.

De fidejussione.

V. Imp. ALEXANDER A. Asclepiadi.

NUlla res prohibet filiosfamilias [6], si pro aliis [7] majores vigintiquinque annis fidejusserint, actione competenti adversus eos teneri. Sed si duntaxat de peculio tecum agatur, defensionibus, si quæ tibi competunt, uteris. P. P. VI. Id. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De habitatione à servo mutuum accipiente concessa.

VI. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Matrono.

SI servus tuus sine permissu tuo accepta pecunia mutua, *in* [8] *usitatarum vicem habitandi facultatem* [creditori] concessit: nullo jure adversarius tuus hospitium [9] ex hac causa sibi vindicat: cum te servi factum non obligaverit, & ingrediens [10] rem tuam, contra vim ejus, auctoritate competentis judicis protegeris. Dat. XII. Kal. Jul. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

De mutuo.

VII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Crescenti.

EI [11] qui servo alieno dat pecuniam mutuam, quamdiu superest [12] servus, item post mortem [ejus] intra annum de peculio in dominum competere actionem: vel [13], si in [14] rem domini versa sit hæc quantitas, post annum etiam esse honorariam actionem, non est ambigui juris. Quapropter si quidem in rem domini pecunia versa est: heredes [15] ejus convenire potes de ea summa, quæ in rem ipsius processit. Si vero hoc probari non poterit: consequens est, ut superstite quidem servo dominum de peculio convenias: vel si jam servus rebus humanis exemptus est, vel distractus, seu manumissus, nec annus excessit; de peculio, quondam adversus eum experiri possis. §. 1. Alioquin [16], si cum libero res ejus agente, cujus precibus meministi, contractum habuisti, & [17] ejus [18] personam elegisti: pervides contra dominum nullam te habuisse actionem, nisi vel in rem ejus pecunia processit, vel hunc contractum ratum [19] habuit. Dat. Non. April. *Byzantii*, AA. CONSS. 287.

Si pater mandavit, vel jussit, vel fidejussit.

VIII. Iidem AA. & CC. Diogeni. [20]

SI mandator [21] pro filio tuo extitisti, vel jussu tuo cum eo, quem in potestate tunc habuisti, contractum est: intelligis & sorti & usuris te parere oportere, si te his omnibus obligasti, ut res, quæ pignoris jure detinentur, liberari possint. Quod si fidejussor creditæ pecuniæ intercessisti: teneri te ex ea obligatione, explorati juris est. Dat. III. Kal. Maji, CC. CONSS. 293.

De contractu filiifam.

IX. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI ex [22] alio contractu, non ex illicita mutui datione debitor extitisti, vel quod patrem [23] tuum in fidem suscepisti: tam in patris positus potestate jure teneris, quam etiam morte genitoris tui juris effectus. Et si quidem patri heres extitisti, in solidum: alioquin, in quantum facere potes, secundum Edicti formam. Sed & si per emancipationem [24] tui [25] juris effectus es: similiter conveniri te posse, debes intelligere. Dat. VI. Idus April. *Byzantii*, CC. CONSS. 293.

De venditione.

X. Iidem AA. & CC. Diogeni & Aphrodisio.

SI [26] liberam [27] peculii administrationem habentes, equas de peculio cum fœtu servi vendiderunt, reprobandi contractum dominus nullam habet facultatem. Quod si non habentes liberam peculii administrationem, rem dominicam eo ignorante distraxerunt: neque dominium, quod [28] non habent, in alium transferre possunt, neque conditionem eorum servilem scientibus [emptoribus] possessionis justum afferunt initium. Unde non immmerito, nec longi temporis præscriptionem hujusmodi possessoribus prodesse manifestum est. †. Ideoque res mobiles ementes [à servo] etiam furti [29] actione tenentur. Dat. V. Non. Octobr. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De contractu cum ancilla.

XI. Iidem AA. & CC. Attalo.

CUm ancilla [30] contrahenti (quam jure non obligari [posse] constat) adversus dominum in quantum locupletius [31] ejus peculium factum est, ea superstite, ac post mortem [ejus] intra utilem annum dandam actionem non ambigitur. Dat. Prid. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

An & quatenus dominus per servum obligetur.

XII. Iidem AA. & CC. Victori.

DOminum [32] per servum obligari non posse, ac tantum [33] de peculio (deducto scilicet quod naturaliter servus domino debet) ejus creditoribus dari actionem, vel si quid in rem ejus versum probetur, de in rem verso, Edicto perpetuo declaratur. Dat. XIII. Kal. Febr. *Sirmi*, CC. CONSS. 293.

Quod jussu.

XIII. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Joanni P.

DOminos [34] ita constringi manifestum est actione prætoria [35], quæ appellatur, *Quod jussu*, si certam numerari præceperint servo, actorive pecuniam. Igitur [hac] in perpetuum edictali lege sancimus: Ut qui servo, colono [36], conductori, procuratori [actori] ve possessionis, pecuniam mutuam dat; sciat dominos possessionum, cultoresve terrarum obligari non posse. Neque familiares epistolas, quibus homines plerumque commendant [37] absentem, in id trahere convenit, ut pecuniam, quam rogatus non fuerat, impendisse pro prædiis mentiatur: cum nisi specialiter, *Ut pecuniam præstet*, à domino fuerit postulatus; idem dominus teneri non possit: Creditaque quantitate multari volumus creditores, si hujusmodi personis non jubente domino, nec fidejussoribus specialiter acceptis, fuerit credita pecunia. †. Sane creditori damus licentiam: ut si liber [à] rationibus, quas gerebat, fuerit inventus actor servus, procuratorve prædiorum; utilis actio pateat de peculio. Dat. V. Idib. Jun. *Ravennæ*, HONORIO X. & THEODOSIO VI. AA. CONSS. 415.

[1] *l. 2. ff. cod. l. 49. ff. de re judicata.*

[2] *D. l. 2.*

[3] Paria sunt mandare, jubere, & subscribere. His autem perinde pariterque obligamur, paria sunt effectu; diversa, nomine.

[4] Subscriptio vim habet mandati. *l. 1. §. 4. ff. quod jussu.*

[5] Nudus minister ac nuncius, gerendo non obligatur.

[6] Filiusfamilias major fidejubere potest pro alio. *l. 3. §. 5. §. 9. ff. de peculio.* facit *l. 39. ff. de obligat.*

[7] Quid si pro patre? vid. *l. 8. J. de fidejussoribus.*

[8] De antichresi vid. *l. 11. l. 14. l. 17. J. de usuris. l. 33. ff. de pign. act. l. 11. §. 1. ff. de pign. Cujac. 3. obs. 35.* Goth. Antichresis jure civili permissa est etiamsi fructus legitimum usurarum modum excedant, si modo incertus sit fructuum eventus. *l. 17. Cod. de usur.* alias sorti imputandum quod legitimum usurarum modum excedit. *arg. l. 14. C. de usur.* vid. Mornac. *ad l. 14. C. & l. 36. ff. eodem.* Ann. Robert. *rer. judicat. lib. 2. c. 8.* Joann. à Sande, *lib. 3. tit. 12. def. 10.* S. L. Jure Canonico prohibita est. *cap. ad nostram 7. extr. de jurejur. cap. 1. cap. 8. conquestus. de usuris.* Tessaur. *decis. 78.* Costal. *ad d. l. 33. ff. de pignor. act.* Borcholten *de usur. cap. 6.* ANS.

[9] Servus in præjudicium domini, non transfert possessionem rei dominicæ.

[10] Missum in possessionem facto servi potest authoritate dominus expellere.

[11] Qui servo alieno mutuum dat, superstite quidem servo perpetuo: post mortem servi, intra annum de peculio actionem habet. Quid si servus mutuum in rem domini vertit? perpetuo, hoc est etiam post mortem servi agetur creditor. *Syn. Basil. 18. tit. 2. c. 11.*

[12] Id est, quamdiu vivit, διηνεκῶς, id est, perpetuo. *Syn. Basil. 18. tit. 2. cap. 11.*

[13] Actio de peculio interdum annalis, interdum annum excedit, est perpetua quamdiu servus vivit: mortuo vero, alienato, vel manumisso, est annalis. adde *l. 5. J. ad Macedonian.*

[14] *l. 41. in fin. ff. de pecul.*

[15] Heredes tenentur de in rem verso.

[16] Pars enim prior hujus legis de mutuo per servum accepto tractat.

[17] Καὶ τῇ περὶ αὐτὸν τὸν φρονίσιν διανοίᾳ ἐδωκίασας. & adfectione erga ipsum procuratorem mutuum dedisti. *Synopf. ibid.*

[18] In rem versione, & ratihabitione, mutuum nostro nomine factum conciliatur. *l. 1. §. 6. ff. quod jussu.*

[19] Ratihabitione factum alienum nostrum facimus. *l. 3. §. 8. de rei vind. l. 7. J. ad Macedon. l. 4. J. de usucap. pro empt. l. 1. J. de evict.* vid. *l. 12. in fin. ff. de solutionibus.*

[20] Patri.

[21] *l. 1. §. 3. ff. quod jussit.*

[22] Filius familias licite mutuatus vel fidejussione pro patre præstita, tam in potestate positus in solidum tenetur, quam post mortem patris. Quod si heres scriptus est, rursus in solidum: si minus, in quantum facere potest, tenetur. *Synopf. Basil. 18. tit. 2. cap. 13.*

[23] *l. 8. J. de fidejussor. l. 10. §. 1. ff. de fidejussor.*

[24] Vid. *l. 2. C. eod.*

[25] Liberi per emancipationem fiunt sui juris. vid. *l. ult. J. de emancipation.*

[26] Liberam peculii administrationem servus qui habet, rem peculii vendere potest: secus est in eo qui non habet: quippe is ne justum quidem possessionis initium adfert ei, qui in publico loco emit. Quod si res mobilis erat, etiam furti in duplum actio adversus emptorem competit. ita Græci hanc legem reddunt. *Synopsis Basil. 7. tit. 6. περὶ δόλου. ex lib. 18. tit. 2. cap. 15.*

[27] Adde *l. 18. in fin. ff. de pignor. act.*

[28] Res peculiaris res domini est, potest enim per dominum adimi. *l. 40. in fin. ff. de peculio.* vid. *Cujac. 5. observ. 18.*

[29] *l. 56. §. 3. ff. de furtis.*

[30] *l. 5. §. 2. ff. de tributor. l. 1. §. 3. l. 27. ff. de peculio.*

[31] Id est, eo detracto quod domino debetur. *l. 12. J. eodem.*

[32] Dominus sub nomine non obligatur, quum servus contraxit, sed actione de peculio tenetur, deducto scil. eo, quod naturaliter ei servus debebat: deque in rem verso. *Synopf. Baf. 18. tit. 2. c. 17.*

[33] *l. 1. in fin. ff. de pecul. §. 10. Inst. de act.*

[34] Tunc dominus ex contractu servi tenetur, quum specialiter quantitatem definierit quæ vel servo, vel conductori sive colono, vel auctori fundi (ὁπομισθῷ τε κτήματος) mutuo dari debeat. Quippe non datur in eum actio, si per epistolam creditori servum suum vel conductorem, vel actorem fundi commendavit. *Synopf. Baf. 18. tit. 2. c. 17.* adde & quæ *ibi Scholiastes* annotavit.

[35] Actio quod jussu, prætoria.

[36] Dominus non obligatur per colonum in iis quæ non pendent ex mandato domini.

[37] Commendaritiæ literæ, in dubio non præsumuntur emissæ animo obligandi, sed commendandi tantum: de commendatione adde *l. 43. ff. de contrahend. emptione. l. 11. §. si ita quis. §. 2. ff. de legat. 3.*

TIT. XXVII.

PER [38] QUAS PERSONAS NOBIS ACQUIRATUR.

I. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Marcellæ.

EXcepta [39] possessionis [40] causa, per [41] liberam personam, quæ alterius juri non est subdita, nihil acquiri posse, indubitati [42] juris est. Si igitur procurator non sibi, sed ei, cujus negotia administrabat, redintegratæ rei [43] vindicationem pactus est, idque pactum etiam stipulatio insequuta est, nulla domino obligatio acquisita est. Servis autem res traditæ, domino acquiruntur. Dat. Kal. Jul. ipsis & CONSS.

Quæsita personali sine cessione, similiter quæritur hypothecaria. Bald.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

CUm per liberam personam, si pecunia alterius nomine fuerit numerata [44], acquiratur [quidem] ei [45], cujus nomine pecunia credita est, per hujusmodi numerationem condictio; non autem hypotheca, vel pignus eorum, quæ procuratori data, vel suppositæ sunt, dominis contractus acquiritur: talem differentiam expellentes sancimus & condictionem [46], & hypothecariam actionem, vel pignus ipso [47] jure, & sine aliqua cessione ad dominum contractus pervenire. †. Si enim procuratori [48] necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem, quare quemadmodum ab initio in personali actione cessio supervacua videbatur, non etiam in pignoribus, & hypothecis simili modo dominus contractus habeat hypothecariam actionem, seu pignoris vinculum, vel retentionem sibi acquisitam? Dat. Kal. Novemb. LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

III. Idem A. Juliano P. P.

SI [49] duo, vel plures communem servum habeant, & unus ex his jusserit, *Ut suo nomine servus ab aliquo stipuletur decem* (puta) *aureos, vel aliam rem:* ipse autem servus non ejus, qui jussit, sed alterius ex dominis suis fecit mentionem, & nomine illius stipulatus est: inter antiquam sapientiam quærebatur, cui acquiratur actio, vel lucrum, quod ex hac causa accidit? utrum ei, qui jussit, an ei, cujus servus fecit mentionem, an ambobus? Cumque ex omni latere magna pars auctorum multum effuderit tractatum: nobis verior eorum sententia videtur, qui domino, qui jussit [50], asserunt stipulationem, & ei tantummodo acquiri dixerunt, quam aliorum, qui in alias opiniones deferuntur: neque enim [51] malignitati servorum indulgendum est, ut liceat eis, domini jussione contempta, sua libidine facere stipulationem, & ad alium dominum, qui eum forsitan corrupit, alienum lucrum transferre: quod neque ferendum est; si servus impius domino quidem, qui jussit, minime obediendum existimaverit, alii autem, qui forsitan ignorat, & nescit, repentinum adducat solatium. Quod enim sæpe apud antiquos dicebatur, *jussionem* [52] *domini non esse absimilem nominationi*, tunc debet obtinere, cum servus jussus ab uno ex dominis stipulationem facere sine nomine, stipulatus est, tunc enim ei soli acquirit, qui jussit. Sin autem expresserit alium dominum: soli illi necesse est acquisitionem celebrari: multo enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quam herilem jussionem. Dat. XV. Kal. Decemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

[38] II. *Instit.* IX. & XXIX.

[39] Vide *l. 11. §. 6. ff. de pign. action. l. 20. in fin. ff. de acquirend. rer. §. 5. Inst. per quas personas cuique.*

[40] Possessionis causa estne dominium, ut Azo (& post eum alii) existimavit? An plus, hoc ostenditur, νομὴν μόνην possessionem solam nobis per liberam personam quæ sui juris sit, adquiri? ut Græci hoc caput reddunt *apud auth. Syn. 16. tit. 9. c. 12.*

[41] *Paul. f. sent. 2. §. 2.*

[42] Si strictum jus spectemus, non æquum: competit enim utilis. An & directa? vid. Hotoman. *J. obs. 21.*

[43] Id est, de litis redintegratione pactus est. καὶ συμφωνήσῃ πρὸς τὸν ἀγοράσην ἀνωδύνως περὶ τότε τῆ πραλήψεως. *Synopf. Basil. d. cap. 12.* Procurator igitur litis redintegrationem domino non adquirit per stipulationem: licet per traditionem rei dominium adquirat domino.

[44] *l. 9. §. 8. ff. de reb. cred.*

[45] *l. 2. in fin. d. §. 8. ff. de reb. cred. l. 126. §. 2. ff. de verbor. oblig.*

[46] Per liberam personam condictio, hypothecaria actio, & pignus nobis adquiritur ipso jure, sine cessione.

[47] Id est, directo, sine cessione.

[48] Procurator cogitur cedere actiones domino.

[49] Servus communis adquirit omnia dominis suis pro dominicis portionibus: exceptis iis, quæ alterius ex domini jussu stipuletur. *Syn. Basil. 16. tit. 9. c. 13.* Goth. Hæc est duodecima decisio ex 50. Justinian. vid. Inglois. ANS.

[50] Servus communis adquirit ei qui jussit contrahi, non ei, cujus nomine adquisivit, & ita jussus prævalet nominationi. vid. *l. 5. ff. de stipul. serv.*

[51] Malitiis non est indulgendum. *l. 38. ff. de rei vind. c. avaritiæ 5. de elect. in 6.*

[52] Jussio non absimilis est nominationi: Hoc est, cum unus dominorum servum communem jubet suo, id est, jubentis nomine stipulari, plus non valet jussio, quam nomen: hoc est, servus, si alteri domino qui non jussit stipuletur, ei adquirit, non ei qui jussit: ut plus valeat nominis dominici mentio, quam sterilis jussio, *ut hic in fin.* plus valere nomen quam jussionem. Quid si simpliciter servus, nullo dominorum nominato stipulatus est? tunc ei soli adquirit qui jussit, *ut hic.* Quidam tamen aliter hunc locum accipiunt: hoc sensu, cum unus dominorum servum communem jubet suo, hoc est, jubentis nomine stipulari, plus valet jussio quam nomen. Cum jubet simpliciter stipulari, plus valet nomen quam jussio: & ita post *Azonem* hunc locum interpretantur.

TIT. XXVIII.

AD SENATUSCONSULTUM MACEDONIANUM. [53]

Patremfam. *qui se mentitus est, non juvatur.*

I. Imp. ÆLIUS PERTINAX [54] A. Atilio.

SI filius [familias] cum in potestate patris esset, mutuam à te pecuniam accepit, cum se [55] patremfamilias diceret, ejusque

[53] §. 7. *Inst. quod cum eo.* XIV. D. VI.

[54] Duæ tantum exstant Imperatoris Pertinacis constitutiones; quarum hæc una, altera in *l. 1. C. de necessar. serv.* In ff. vero aliarum constitutionum fit mentio. ut in *l. 5. §. 2. & §. fin. ff. de jure immunit. l. 12. §. 2. ff. de fideicomm. libert. & §. pen. Instit. quib. mod. testam. infirm.* ANS.

[55] Qui se sui juris affirmat non juvatur Macedoniano. *l. 3. 19. ff. eod.*

Source : BIU Cujas

que affirmationi credidiſſe te juſta ratione edocere potes: exceptio [1] ei denegabitur. P. P. x. Kal. April. Falcone & Claro Conss. 194.

Quibus caſibus non eſt locus ſenatuſconſulto.

II. Impp. Severus & Antoninus AA. Sophiæ.

Zenodorus ſi, cum [2] ſui juris eſſe publice videretur, aut patris voluntate [3] contraxit, aut in eam rem pecuniam accepit, quæ patris oneribus incumberet, vel ſuæ poteſtatis conſtitutus novatione facta fidem ſuam obligavit, vel alias agnovit debitum: non eſſe locum decreto ampliſſimi ordinis, rationis eſt. P. P. v. Kal. Mart. Saturnino & Gallo Conss. 199.

De emptione & promiſſione pretii cum uſuris.

III. Iidem AA. Macrino.

Si [4] filiusfamilias aliquid mercatus, pretium ſtipulanti venditori cum uſurarum acceſſione ſpondeat: non eſſe locum Senatuſconſulto, quo fœnerare filiisfamil. eſt prohibitum, nemini dubium eſt: Origo [5] enim potius obligationis, quam titulus actionis conſiderandus eſt. P. P. Id. Mart. Saturnino & Gallo Conss. 199.

De conſenſu patris de pignore.

IV. Iidem AA. Cyrillæ.

Si, permittente [6] patre filiofamilias pecuniam mutuam dediſti: Senatuſconſulti poteſtas non intervenit, & ideo perſecutio pignoris, quod in bonis patris fuit, non denegabitur: præſertim cum idem filius heres extiterit: modo ſi nullus alius jure conventionis, [vel] ratione temporis, & ordinis potior apparuerit. P.P. xii. Kal. Maji, Fabiano & Mutiano Conss. 202.

De legationis, vel ſtudiorum cauſa, de juſſu patris.

V. Imp. Alexand. A. Septimiæ Muſæ.

Macedoniani Senatuſconſulti auctoritas petitionem ejus pecuniæ non impedit, quæ filioſam. ſtudiorum [7], vel legationis cauſa alibi degenti, ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas [8] non recuſaret, credita eſt. Sed ex contractu filii poſt mortem ejus de peculio actio in patrem competere ita demum poterit, ſi anni utilis ſpacium petitionem non impedit. †. Sane ſi juſſu [9] patris datum mutuum probetur: nec in quos uſus verſa ſit pecunia diſquiri neceſſe eſt, ſed perpetua [10] in patrem etiam mortuo filio, eſt actio. P. P. prid. Kalend. Mart. Agricola & Clementino Conss. 231.

De peculio. I. De nepotibus & pronep.

VI. Imp. Philippus A. & Phillippus C. Theopompo.

Si filius tuus in poteſtate tua agens, contra [11] Senatuſconſultum Macedonianum mutuam ſumpſit pecuniam: actio de peculio adverſus te eo nomine efficaciter dirigi nequaquam poteſt.

§. 1. Quod Senatuſconſulti auxilium, licet *filiisfamilias* meminerit, & ad nepotes [12], & pronepotes porrigitur. P. P. vi. Non. Mart. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

De ratihabitione patris. 2. De filioſam. milite.

VII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Si filiusfamilias citra [13] patris juſſionem, vel mandatum, vel voluntatem, pecunias creditas acceperit, poſtea autem pater ratum contractum habuerit: Veterum ambiguitatem decidentes, ſancimus, quemadmodum, ſi ab initio voluntate patris, vel mandatu filiusfamilias pecuniam creditam accepiſſet, obnoxius firmiter conſtitueretur; ita & ſi poſtea ratum pater habuerit contractum, validum eſſe hujuſmodi contractum: cum teſtimonium [14] paternum reſpuere ſatis iniquum ſit. Neceſſe eſt enim patris ratihabitionem, vel principali [15] mandato patris, vel conſenſui non eſſe abſimilem: cum noſtra novella lege generaliter omnis ratihabitio [16] prorſus retrotrahatur [17], & confirmet ea quæ ab initio ſubſecuta ſunt. Et hæc quidem de privatis hominibus ſancienda ſunt. §. 1. Sin autem miles filiusfamilias pecuniam creditam acceperit, ſive ſine mandato, ſive conſenſu, vel voluntate, vel ratihabitione patris, ſtare oportet contractum: nulla differentia introducenda, ob quam cauſam pecuniæ creditæ, vel ubi conſumptæ ſint? In pluribus [18] enim juris articulis filiifamilias milites non abſimiles videntur hominibus, qui ſui juris ſunt: & ex præſumptione [19] omnis miles [20] non creditur in aliud quicquam pecuniam accipere & expendere, niſi in cauſas caſtrenſes. Dat. xii. Kal. Auguſt. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 De exceptione Macedoniani, vid. *Oldendorp. cap. 49. de except.*

2 *l. 3. ff. eod.*

3 *l. 4. ſ. eod.*

4 Senatuſconſultum Macedonianum locum habet in mutuo filiisfamilias dato: igitur non in emptione per eos contracta: non denique ſi quid mercati, vel ſi pretium cum uſuris ſtipulanti promiſerint: quidquid enim eo nomine promiſſum erit, recte ab iiſdem petetur. *Syn. Baſil. & ibid. Theod. Scholiaſtes* 18. *tit. 4. cap. 16.*

5 *l. 3. §. 3. ff. eod.*

6 Adde *l. 2. §. eod. l. 5. verſ. Sane ſi juſſu. ſ. eod.*

7 Ελευθερίων σπουδασμάτων, id eſt, liberalium ſtudiorum. *Synopſ. d. tit. c. 13. l. 7. §. 13. ff. eod. l. 47. in fin. ff. de ſolut.*

8 Et merito id receptum; nec enim vento vivitur. vid. *l. ult. ſ. de aliment.* De expenſis factis in eruditionem puerorum, vid. *l. 15. ff. de negotiis. l. 27. §. ult. verſ. Sed ſi. l. 28. 29. 38. ff. de vindic. l. 25. ff. de pign. act.* vide plenius quæ notavi ad *l. 79. §. 1. ff. de verb. ſignif.* Goth. Confer *l. 50. ff. famil. erciſc.* Ans.

9 *l. 4. §. eod. l. 7. ff. quod cum eo.*

10 *l. 1. §. 1. 2. ff. quando de peculio.*

11 *l. 1. ff. eod. l. 1. §. ne filius pro patre.*

12 *l. 14. ff. eod.* vid. *l. 84. ff. de verb. ſign.*

13 *l. 7. §. 11. ff. eod.* Goth. Hæc eſt decima tertia ex 50. novis Juſtinian. Ans.

14 Teſtimonium paternum non poteſt niſi inique reſpui. dixi *l. 7. §. ult. ſ. de curat. fur.*

15 Vid. *l. 7. in fin. ff. quod cum eo. l. 1. §. 14. ff. de vi & vi.*

16 Ratihabitio patris Macedonianum excludit.

17 Ratihabitio retro trahitur. *l. 25. in fin. ſ. de donat. inter vir.* de hac regula dixi: & alias dicam. adde *l. 16. §. 1. ff. de pignor. l. 44. §. 1. ff. de uſucap. c. ratihabitionem de reg. jur. in 6.*

18 In Macedoniano: *ut hic. & l. 1. in fin. l. 2. ff. eod.* in *l. 22. ſ. ad Velleian.*

19 Non abſimilis præſumptio eſt in teſtamento. *l. ult. ſ. de teſtam. milit.*

20 Hinc colligunt, Maritum præſumi mutuum accipere in rem, utilitatem, commodum & augmentum ſocietatis ſeu communionis. Molinæus *de uſur. quæſt.* 38. *num.* 291. 292.

Tit. XXIX.

AD SENATUSCONSULTUM VELLEIANUM.[21]

Solvens pro alio.

I. Imp. Antoninus A. Lucillæ.

Mulierieus [quidem,] quæ alienam obligationem ſuſcipiunt, vel in ſe transferunt, ſi id contrahentes [22] non ignorent, Senatuſconſulto ſubvenitur: Sed ſi pro aliis, cum obligatæ non eſſent, pecuniam exolverint [23]: interceſſione ceſſante, repetitio nulla eſt. P.P. Non. Dec. Gentiano, & Basso Conss. 212.

Principaliter debitrix non juvatur.

II. Idem A. Nepotianæ.

Fruſtra [24] Senatuſconſulti exceptione, quod [25] de interceſſionibus fœminarum factum eſt, uti tentaſti: quoniam principaliter [26] ipſa debitrix fuiſti: ejus enim Senatuſconſulti exceptio tunc mulieri datus, cum principaliter ipſa nihil debet, ſed pro alio debitore apud creditorem ejus interceſſit. Sin autem pro creditore ſuo alii ſe obligaverit, vel ab eo ſe, vel debitorem ſuum delegari paſſa eſt; hujus Senatuſconſulti auxilium non habet. P.P. III. Idib. Auguſt. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Pro filio quoque intercedens juvatur.

III. Idem A. Servato.

Si [27] cum ipſe mutuam pecuniam acciperes, mater [28] tua contra ampliſſimi ordinis conſultum, fidem ſuam interpoſuit: exceptione ſe tueri poteſt. P. P. III. Idib. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De obligatione, vel ſolutione pro alio.

IV. Imp. Alexander A. Alexandræ.

Senatuſconſultum locum habet; ſive eam obligationem, quæ in alterius perſona conſtitit, mulier in ſe tranſtulit [29], vel participavit; ſive, cum alius pecuniam acciperet, ipſa ſe ab initio ream conſtituit: quod in rerum earum [habitis] pro aliis obligationibus admiſſum eſt. †. Sed ſi [30] prædia tua annis major vigintiquinque vendidiſti [31], & pro [32] marito pecuniam ſolviſti [33]: deficit [34] auxilium Senatuſconſulti. P. P. VI. Kalend. Januar. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De marito res uxoris oppignorante.

V. Idem A. Popiliæ.

Si ſine voluntate tua res tuæ à marito tuo pignori datæ ſunt, non tenentur. Quod ſi conſenſiſti [35] obligationi, ſciente [36] creditrice: auxilio Senatuſconſulti uti potes. Quod ſi patientiam [37] præſtitiſti, [ut] quaſi ſuas res maritus obligaret, decipere [38] voluiſti mutuam pecuniam dantem, & ideo tibi non ſuccurretur Senatuſconſulto; quo infirmitati, non [39] calliditati mulierum conſultum eſt. Dat. XV. Kalend. Julii, Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De matre quæ tutoribus filiorum promiſit indemnitatem.

VI. Idem A. Torquato.

Si mater, cum filiorum ſuorum patrimonium gereret, tutoribus [40] eorum *ſecuritatem* promiſerit, & fidejuſſorem præſtiterit, vel pignora dederit: quoniam quodammodo ſuum [41] negotium geſſiſſe videtur, Senatuſconſulti auxilio, neque ipſa [42], neque fidejuſſor ab ea præſtitus, neque res ejus pignoratæ adjuvantur. §. 1. Sin autem tutore ſe excuſare volente, ipſa ſe interpoſuit [43] *indemnitatem* ei repromittens, auxilio Senatuſconſulti uti minime prohibetur. §. 2. Si vero tutores petiit, & ſponte periculum ſuſcepit: quominus teneatur, auctoritas [44] eam juris tuetur. P. P. VI. Idus Octob. Modesto & Probo Conss. 229.

Si maritus fundum uxoris obligaverit.

VII. Imp. Gord. A. Viviano.

Si ſciens [45] creditor à marito propter [46] proprium debitum obligari fundum mulieris, licet ea conſentiente [47] eum pignori acceperit: propter Senatuſconſulti auxilium vendendo eum, dominium [48] mulieri auferre nequivit: nec tibi neceſſe eſt, (præſtito [49] pretio emptori) vindicare, ſi matri heres extiteris. P. P. XII. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

Si paternam obligationem filii & filiæ in ſe receperunt.

VIII. Idem A. Triphoni.

Si [50] paternam obligationem non tantum maſculini ſexus [filii] verum etiam filiæ emancipatæ in ſe receperunt: quamvis filiæ virilibus [51] obligationibus eximantur, propter exceptionem, quæ ex Senatuſconſulto Velleiano deſcendit, tamen [52] filios in id quod ſe obligaverunt, teneri, filiarumque ſubducta perſona patrem in id conveniri poſſe, in quo conveniretur, ſi filiæ non interceſſiſſent, dubium non eſt. Pignora tamen patris etſi in poſteriore [53] obligatione accepta ſunt: ſine [54] dubio tenentur. Sed & ſi in priore fuerint obligatione, quatenus ad patrem per reſtitutoriam [55] actionem redit, eatenus tenebuntur. P. P. Non. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

De Solutione facta ab ignorante beneficium SC.

IX. Idem A. Proculo.

Quamvis mulier pro alio ſolvere [56] poſſit, tamen, ſi præcedente [57] obligatione, quam Senatuſconſultum [58] de interceſſionibus efficacem [59] eſſe non ſinit, ſolutionem fecerit, ejus Senatuſconſulti beneficio munitam ſe ignorans; locum habet repetitio. P. P. Nonis Julii, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De Conductione.

X. Imp. Philippus A. & Philippus C. Triphonæ.

Si adverſarius tuus non cum marito tuo, ſed tecum [60] negotium geſſit: reliqua conductionis, quæ dicis eſſe contracta, obtentu hujuſmodi obligationum non potes recuſare. Enimvero ſi cum eoſdem fundos non tibi, ſed marito [61] tuo locaret, perſonam tuam ut idoneam ſecutus eſt: beneficio ampliſſimi ordinis, quod factum eſt de interceſſionibus fœminarum, te tueri potes. P. P. XVIII. Kal. Septembr. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De jure hypothecario, ſeu pignoris remiſſione.

XI. Iidem AA. Heboræ.

Etiam conſtante matrimonio jus hypothecarum, ſeu pignorum [62] marito [63] remitti poſſe, explorati juris eſt. P. P. VIII. Kal. Octob. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

27 Etiam cum pro filio mulier fidejubet, exceptione Senatuſconſulti Velleiani uti poteſt. *Syn. Baſil. 7. tit. 19. ex lib. 26. tit. 7. c. 67. 1. Harmen. 13. §. 32.*

28 Mater pro filio quoque fidejubens, Velleiano utitur, *ut hic.* niſi matris juſſu mutuum filio datum ſit. vid. *Arreſt. apud Papon. d. loc. num. 3. in fin.*

29 *l. 14. ſ. eod. l. 1. ff. eod.*

30 Vid. *Papon. d. loc. n. 4. ibi, Quinto. le pareil ſeroit: & ibi, Octavo. femme comme peut vendre ſon immeuble pour la debte de ſon mari.*

31 Quid ſi ſe, ſuaſve res obligavit pro marito: ut eum carcere cuſtodiave publica redimeret? Papon. *ibi n. 8.* refert, mulieri, Velleiano conſultum. Plus eſt igitur vendidiſſe & ſolviſſe, quam ſe obligaſſe. Contrarium refert *Harmen. 1. tit. 13. §. 14.* ubi refert, mulierem quæ acceptum ab aliquo argentum dederit, ut à cuſtodia vigilum liberaret, obligari, neque ei ſubveniri, quamvis cauſetur ſe interceſſiſſe, vel in patris poteſtate fuiſſe. Hæc eo ſententia defenditur: quod eam ob cauſam mulier dotem alienare poſſit. *I. ſed etſi 21. ff. ſolut. matrim.*

32 Si propter viri obligationem mulier in alieni contractus vinculum ſe conjecerit, propriiſque facultatibus maritum obligatione liberare ſtuduerit, ſi quidem pollicita non ſolverit, ne ſolvere quidem cogetur? quod ſi ſolverit, ſolutum condicere non poterit: præſertim ſi abſolutæ legitimæque ſit ætatis. *1. Har. 13. §. 17.*

33 *l. 1. ſ. eod.*

34 Imo non deficit. *l. 32. §. 2. ff. eod.* ſolve: mulier ibi ſolicitavit emptores, non hic. adde *Papon. d. loco. n. 2. ibi, Femme qui eſt occaſion du preſt n'a l'exception du Velleien; & n. 3. ibi, Femme ayant prié le créancier de preſter, n'a l'exception du Velleien.* Poteſt etiam hæc lex referri ad mulierem quæ fundum tanquam ſuos in uſus vendidit.

35 *l. 7. ſ. eod. l. 8. ff. eod.*

36 Non ignorante res eſſe mulieris quæ pignori darentur. *l. 8. §. 8. ff. eod.*

37 Res invitæ uxoris pignorari non poſſunt. ſ. *ibi, ſi ſine voluntate:* nec volentis. *ibi, ſi conſenſiſti.*

38 Mulier deciens non juvatur Velleiano. vid. *l. 8. De ſ. eod.*

21 xvi. D. 1. & 2. *Paul. ſentent. 11. & 1. Harmen. 13. Oldendorp. cap. 48. de except. Papon. 12. Arreſt. 5.* Moribus Galliæ, mulier poteſt pro marito mutuum accipiente, vel aliter ſe obligante, cum ejus authoritate, etiam heredia ſua antiqua hypothecæ ſubjicere. Num inde Velleianum in Gallia deſuetum? dixeris: Molinæus negat: ſed in Gallia receptum ideo eſſe, quod inter virum & uxorem plerumque omnium bonorum communio ſit. Hinc præſumi maritum obligari, & mutuum accipere in communis ſocietatis augmentum. Aliud fore, ſi inter eos communio pactis quibuſdam matrimonialibus, vel dotalibus non fuerit, vel ſi jam facta bonorum ſeparatio ſit; vel ſi pro viro interceſſerit non ſocietatis cauſa, ſed in rem mariti eorumve qui marito ſunt conjuncti, vel in aleam profuſura. Velleiano mulier etiam non juvatur, ſi mutuum maritus acceperit pro negotio uxoris gerendo, verbi gratia, pro ejus heredibus exonerandis, vel à commiſſo liberandis, & ſimilibus. Et ita Velleianum retineri ſervarique in Gallia *Molin.* cenſet. quem vid. *tractatu de uſur. quæſt. 38. num. 292.* adde *Papon. 12. Arreſt. 9. man. 4.* Goth. De Exceptionibus Senat. Velleian. vid. Joann. Zanger. *de Except. part. 3. cap. 11.* Ans.

22 Id eſt, qui contrahunt cum muliere.

23 Mulier ſolvens non juvatur Velleiano. *l. 4. in fin. ſ. eod. l. 4. 5. l. 8. §. 5. ff. eod.*

24 *1. Harm. 13. §. 13.*

25 Velleianum pertinet ad interceſſiones mulierum. *l. 2. §. 1. l. 29. ff. eod.*

26 Mulier in rem ſuam obligata, non juvatur Velleiano. *l. 6. l. 10. 13. ſ. eod. l. 4. 11. 17. 24. 27. ff. eod.* In rem ſuam obligata eſt, quum obligata eſt *προῤῥήσει*; principaliter, id eſt cum primaria eſt debitrix, neque alterius nomine in ſe obligationem ſuſcepit. Alterius porro nomine non obligatur, quæ pro ſuo creditore ſe alii obligavit: ejuſve nomine ſe vel debitorem ſuum delegari patitur. *Harmen. dict. §. 13.*

39 Calliditati mulierum non ſuccurritur, ſed infirmitati. vid. *Papon. d. loc. n. 1.*

40 *l. 8. §. 1. ff. eod.*

41 Mulier ſuum negotium gerens non juvatur Velleiano. vid. *l. 2. ſ. eod.* Suum gerit negotium, cum res alterius adminiſtrat. veluti, ſi res liberorum gerat, & eorum tutoribus ſecuritatem promittat, & fidejuſſorem det.

42 Mulier cum effectu, id eſt, utiliter & cum ſuo commodo obligata, fidejuſſorem, reſque ejus recte obligat.

43 Aliud eſt matrem filiorum tutoribus excuſare ſe tutela volentibus indemnitatem promittere, *ut hic.* aliud ipſorum pupillorum negotia adminiſtrare, & eorum tutoribus ſecuritatem promittere, ſ. *eod.* Priore caſu, mulier Velleiano juvatur: altero non juvatur. Hinc collige, corrigendum eſſe *§. 2. apud Paul. 22. ſent. 11.*

44 Auctoritate juris tenetur. Cujac. ad *l. 17. de injuſto.* ut verbum, *tuetur*, accipiatur paſſive.

45 Et ita malæ fidei.

46 Ratio decidendi.

47 *l. 5. ſ. eod.*

48 Ex inutili alienatione, dominium non transfertur.

49 Emptori rem alienam ſcienti pretium non reſtituitur.

50 *l. 8. ſ. de ſ. dejuſſor.*

51 Inter eos qui nominatim obligantur, dividitur in viriles partes obligatio.

52 Quoties maſculi & fœminæ permixtim obligantur, obligatio pro parte fœminarum non valet. Et ita contractus interdum pro parte tantum tenet.

53 Novante.

54 Dubium ex eo naſcitur, quod in obligatione poſteriore ac novante pignus datum reperiatur pro accedente obligatione inutili. Quæ igitur ratio decidendi eſt? Hujuſmodi pignus magis ad cauſam quam ad titulum obligationis referendum eſſe.

55 Reſciſſoriam, ut in *l. 16. ſ. eod.*

56 Mulier pro alio ſolvens, non juvatur, *ut hic.* quemadmodum & ſi donat. *l. 4. in fin. ff. eod.*

57 Id eſt, ob præcedentem obligationem. *l. 8. §. 5. ff. eod.*

58 *l. 2. ſ. eod.*

59 Solvens ob non efficacem obligationem mulier, juvatur Velleiano.

60 Si contrahitur principaliter cum muliere, negotium ad eam ſpectat, ideoque non juvatur.

61 Mulier conducens prædia, obligatur: pro marito conducente fidejubens, non obligatur.

62 Quod mulieri competit in rebus mariti. *l. 8. in prine. ff. eod. l. 11. ff. quibus mod. pign. l. 1. §. penult. ſ. de rei uxor. act.*

63 Mulier poteſt remittere marito jus hypothecæ. Hoc aliud eſt quam fidejubere.

Source : BIU Cujas

De Matre res suas obligante pro dote filiæ.

XII. Impp. Valerianus & Gallien. AA. Sepidutæ.

Si dotare [1] filiam volens, genero res tuas obligasti, pertinere ad te beneficium Senatusconsulti falso putas. Hanc enim causam ab eo beneficio esse removendam prudentes viri putaverunt. P. P. IX. Kal. Martii, Tusco & Basso Conss. 259.

De fœnore.

XIII. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Condianæ.

Si fœnebris pecunia juxta fidem veri [2] à creditore tibi data est: sive tota quantitas fœnoris, sive pars ejus in usum mariti processisse proponatur, decreto patrum non adjuvaris: licet [3] creditor causam contractus non ignoraverit. Dat. III. Kal. Sept. ipsis AA. & Conss.

De muliere & ejus fidejussore.

XIV. Iidem AA. & CC. Basilissæ.

Mulierem contra Senatusconsulti Velleiani auctoritatem non posse intercedere, eademque exceptione fidejussorem [4] ejus uti posse, juris auctoritas probat. Unde si mater tua marito quondam suo heres non extitit, satis idoneæ exceptionis remedio tuta est. P. P. VIII. Kal. April. *Byzantii*, CC. Conss.

De eo, qui mandato mulieris promisit.

XV. Iidem AA. & CC. Agrippino.

Si uxor pro marito contra Senatusconsultum intercessura, te rogavit [5] mandatario nomine, ut pro ea tuam fidem obstringeres: initio contractus per exceptionis auxilium obligationi tuæ adhæsit securitas, qua conventus defendi potes. P. P. XVIII. Kal. Junii, *Sirmii*, CC. Conss.

De novatione.

XVI. Iidem AA. & CC. Rufino.

Si mulier alienam suscepit obligationem: cum ei per exceptionem Velleiani Senatusconsulti succurratur, creditori contra priores [6] debitores rescissoria actio datur. P. P. XVII. Kal. Febr. *Sirmii*, CC. Conss.

De simulate gestis.

XVII. Iidem AA. & CC. Alexandro & aliis.

Si cum pater vester à Callistrato mutuam sumpsisset pecuniam, velut [7] hanc ejus uxor accepisset, instrumentum conscriptum est: nec ad exceptionis tractatum ex Senatusconsulto venientem pervenire necesse est: cum eam veritatis [8] substantia constituta potius quam simulata gesta tueatur. III. Idus Martii, CC. Conss.

De muliere decipiente.

XVIII. Iidem AA. & CC. Zotico.

Fœminis alienas [vel] veteres [9], vel novas obligationes aliqua ratione suscipientibus subvenitur: nisi creditor aliqua ratione per mulierem deceptus [10] sit: nam tunc replicatione doli, Senatusconsulti exceptionem removeri, constitutum est. Dat. V. Id. Novemb. *Antiochiæ*, CC. Conss.

De obligatione quæ ex persona mulieris initium sumpsit.

XIX. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

Cum ad eas etiam obligationes, quæ ex muneris persona calliditate [11] creditoris sumpserunt primordium, decretum patrum, quod de intercessione fœminarum factum est, pertinere Edicto perpetuo declaratur: Si [tamen] creditor, qui contrahere cum alio proposuerat, mulieris [12] personam elegit: exceptione contra petitores [13] secundum ea quæ asseveras, defendi potes. Dat. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De heredibus.

XX. Iidem AA. & CC. Theodotiano.

Heredes quoque mulieris adversus creditores [eadem] exceptione, quæ ex Senatusconsulto introducta est, uti posse dubium non est. Dat. IX. Kal. Januar. ipsis CC. Conss.

De jure hypothecarum remisso.

XXI. Imp. Anastasius A. Celeri Magistro officiorum.

Jubemus [14], licere mulieribus & pro uno contractu, vel certis contractibus, seu, pro una vel certis personis seu rebus juri hypothecarum sibi competenti per consensum proprium renunciare [15]: quodque ita gestum sit, hac auctoritate nostra firmum illibatumque custodiri; ita tamen ut [&] si generaliter [16] tali renunciatione pro uno (ut dictum est) contractu, seu certis contractibus, vel ad unam, vel ad certas res, seu personas consensum proprium accommodantes usæ sunt, vel fuerint: eadem renunciatio ad [17] illos contractus, & illas res seu personas, quibus consensum [suum] proprium accommodaverunt, vel accommodaverint, coarctetur, ne aliis quibusdam contractibus, quibus minime mulieres consenserunt, vel consenserint, prætendentibus eam, opponendi licentia præbeatur. His scilicet omnibus, quæ in præsenti per hanc consultissimam legem statuimus, ad præteritos [18] nihilominus contractus pro negotiis & controversiis, necdum [19] transactionibus, vel definitivis sententiis, seu alio legitimo modo sopitis, locum habituris. Dat. Kal. April. Anatolio & Agapito Conss. 508.

De donatione propter nuptias. 1. De dote.

In Authent. ut immobilia ante nuptial. donat. §. Si quis igitur. coll. 5. tit. 16. al. 14. Novell. 61. cap. 1.

Sive à me, sive ab alio pro me fiat donatio propter nuptias: quod ea ex causa est immobile, neque [20] alienare valeo neque obligare: In hoc ergo contractu mulieris consensus nihil proficit, quo minus demus mulieri in rem actionem in sponsalitia largitate soluto matrimonio: nisi & secundo [21] post biennium profiteatur, & aliæ res viro sint, ex quibus ei consuli possit. Absque his enim neque si frequenter consentiat, lædetur: vir tamen obligabitur in aliis rebus suis hujus obligationis seu alienationis occasione: quæ, in quantum ad mulierem, pro non dicta, & pro non scripta habetur.

§. 1. *Et multo [22] magis idem in dotibus locum habet, ut non aliquid immobile pro ea alienetur, vel obligetur: omnibus tamen privilegiis doti datis, in sua firmitate durantibus, sive agat mulier, sive nomine ejus alius.*

De secunda intercessione.

XXII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Si mulier perfectæ ætatis [constituta,] post intercessionem, vel cautionem conscripserit, vel pignus, aut intercessorem præstiterit: sancimus, antiqua legum varietate cessante, si quidem intra biennale juge tempus post priorem cautionem numerandum, pro [23] eadem causa fecerit cautionem, vel pignus aut intercessorem dederit: nihil sibi præjudicare, quod adhuc ex consequentia suæ fragilitatis in secundam jacturam inciderit. Sin autem post biennium hæc fecerit: sibi [24] imputet, si, quod sæpius cogitare poterat & evitare, non fecit, sed ultro firmavit: videtur [25] etenim ex hujusmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione se illigare, sed pro sua causa aliquid agere, & tam ex secunda [26] cautione sese obnoxiam facere, [in quantum hoc fecit] quam pignus aut intercessorem utiliter dare.

De muliere quæ proprio viro consensit.

In Authent. ut nulli jud. lic. hab. loci servat. §. & illud coll. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 8.

Si [27] qua mulier crediti instrumento consentiat proprio [28] viro, aut scribat, & propriam substantiam, aut seipsam obligatam faciat, jubemus, hoc nullatenus valere, sive semel, sive [29] multoties hujusmodi aliquid pro eadem re fiat: sive privatum, sive publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque factum quicquam, neque scriptum esset: nisi [30] manifeste probetur [31], quod pecuniæ in propriam ipsius mulieris utilitatem expensæ sint.

Si mulier aliquid accepisse dicatur, ut intercederet.

XXIII. Idem A. Juliano P. P.

Antiquæ jurisdictionis retia, & difficillimos nodos resolventes, supervacuas distinctiones exulare cupientes, sancimus, mulierem, si intercesserit, sive ab initio, sive postea aliquid [32] accipiens, ut sese interponat: omnimodo teneri, & non posse Senatusconsulti Velleiani uti auxilio: sive sine scriptis, sive per scripturam sese interposuerit. Sed si quidem in ipso instrumento intercessionis dixerit *sese aliquid accepisse, & sic ad intercessionem venisse*, & hoc instrumentum publice [33] confectum inveniatur, & [34] à tribus [35] testibus consignatum: omnimodo [36] esse credendum, eam pecunias, vel res accepisse, & non esse ei ad Senatusconsulti Velleiani auxilium regressum. †. Sin autem sine scriptis intercesserit, vel instrumento non sic confecto, tunc, si possit stipulator ostendere [37] eam accepisse pecunias, vel res, & sic [38] subiisse obligationem; repelli eam à SC. juvamine. †. Sin vero hoc minime fuerit ab eo approbatum: tunc mulieri superesse auxilium, & antiquam actionem adversus eum servari, pro quo mulier intercessit, vel ei actionem parari. §. 1. Sed si minus idoneæ mulieri constitutæ aliquis pecunias, vel res dederit, ut pro eo sese obligaret: mulieri quidem, quæ revera hæc accepit, nullus pateat aditus ad Senatusconsulti auctoritatem, creditori autem liceat adversus eam venire: &, quod [39] potest, ab ea exigere, & in reliquum, antiquum debitorem aggredi, vel in partem, si aliquid à muliere possit accipere: vel in totum, si ea penitus inopia fatigetur. §. 2. Ne autem mulieres perperam sese pro aliis interponant, sancimus, non [40] aliter eas in tali contractu posse pro aliis sese obligare, nisi instrumento publice confecto, & [41] à tribus testibus subsignato, accipiant homines à muliere pro aliis confessionem [42]: tunc enim tantummodo eas obligari, & sic omnia tractari, quæ de intercessionibus fœminarum, vel veteribus legibus cauta, vel [ab] imperiali auctoritate introducta sunt. Sin autem extra eandem observationem mulieres acceperint intercedentes: pro [43] nihilo habeatur hujusmodi scriptura, vel sine scriptis obligatio, tanquam nec confecta, nec penitus scripta: [ut] nec SC. auxilium imploretur, sed sit libera & absoluta, quasi penitus nullo in eadem causa subsecuto.

De intercessione pro libertate.

XXIV. Idem A. Juliano P. P.

Veterum ambiguitatem decidentes, sancimus, Si quis ut servo [44] suo manumissionem imponat, mulierem acceperit obnoxiam sese pro certa quantitate facientem, si in libertatem servum perduxerit, sive principaliter mulier sese obligaverit, sive pro servo hoc fecit, teneri eam recte omnimodo, Senatusconsultum Velleianum in hoc casu tacere imperantes. Satis etenim acerbum est, & pietatis rationi contrarium, dominum servi, qui credidit mulieri, sive soli, sive post servi promissionem, & libertatem servo imponere, & suum famulum perdere, & ea minime accipere, quibus fretus ad hujusmodi venit liberalitatem.

De dote.

XXV. Idem A. ad populum urbis Constantinopolitanæ, & universos provinciales.

Generaliter sancimus: ut [45], si quis major vigintiquinque annis, sive masculus, sive fœmina, dotem [46] pollicitus sit, vel spoponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum est, omnimodo compellatur [47] suam confessionem adimplere:

---

1 Mater se obligans pro dote filiæ, non juvatur Velleiano. Dotis favor Velleianum excludit. *l. ult. C. eod. l. 41. ff. de jure dot.* Mulier dotem pollicita non juvatur Velleiano, sed eam præstare cogitur. 11. *Harmen.* 13. §. 21. & 32. *Syn. Basil. 6. tit. 36. ex lib. 26. tit. 7. cap.* 87.

2 Aliud si conluforie, ut qui non oblatam sibi mulierem fore spondendo sciebat, mutuum dando eam obligaret. *l. 11. 29. ff. eod.* vid. *Papon.* 12. *Arrest. 5. n. 4. ibi, Septimo.*

3 Vid. *Molinæum de usur. quæst.* 30. *num.* 203. *& l.* 19. §. 5. *ff. eod.*

4 Velleiani exceptione fidejussor juvatur. *l. 6.* 30. *in fin. ff. eod.* nisi successerit principali.

5 Mulier mandans fidejuberi, non tenetur ex mandato. Quid qui promisit? ne is quidem tenetur. *ut hic.*

6 Adde *l.* 8. §. 2. *ff. eod.*

7 Si nomen uxoris simulate instrumento insertum pro mariti nomine fuerit, obligatio ipso jure nulla est, simulationis gratia, ideoque locus non est Velleiano, sed nullitati.

8 Vide *l. 1. C. plus valere quod agitur.*

9 *l.* 2. §. 4. *ff. eod.*

10 *l. 5. C. eod. l.* 2. §. 2. *l.* 23. *l.* 30. *ff. eod. l.* 11. *C. de distract. pign. l.* 110. *in fin. ff. de reg. jur.*

11 Adversus calliditatem creditoris, mulieri subvenitur.

12 *l.* 8. §. 14. *l.* 12. *l.* 28. *in fin. l.* 29. *ff. eod.*

13 Petitorem.

14 Hujus legis fit mentio in lege unica. §. *licet enim. C. de rei uxoriæ.*

15 Renunciare Velleiano mulier potest. *l.* 11. *C. eod. l.* 23. §. 2. *C. eod. l.* 32. §. 4. *ff. eod.*

16 Renunciari generaliter potest Velleiano à muliere, fuerit tamen melius vim & naturam Velleiani mulieri à notario indicari. vid. *Papon.* 12. *Arrest.* 5. *num.* 1. *ibi, Renonciation au Velleien sans declaration subsist.*

17 Renunciatio generalis non extenditur ad extraneas personas: atque ita, filia renuncians paternæ successioni, non censetur renunciare fraternis hereditatibus: videlicet, ut ne vis & effectus renunciationis unius, & quidem odiosæ ad alium casum extendatur, quam qui expressus sit. *arg. l. si domus* 21. *ff. de servit. urban. l. suum* 13 *C. de jure deliber. l.* 1. §. *sed videndum* 11. *ff. de successorio edicto. l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus* 2. *ff. de verb. oblig. l. ad probationem servitutis* 22. *C. de probat. Capella Tholozana decisione* 45. *Ludovicus Romanus consilio* 168.

18 Lex ad præteritos casus referri potest, si legislator expressim hoc voluerit.

19 Et ita lex ad imperfecta negotia tacite refertur.

20 Res immobilis donata propter nuptias, alienari non potest, neque obligari, etiam muliere consentiente, nisi &c. *C. eod. ibi, nisi &.* Goth. Vide omnino Rittershus. *in exposit. Novell. part.* 2. *cap.* 4. *& part.* 5. *cap.* 9. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 11. *num.* 66. Ans.

21 Dicam ad *l.* 22. *in fin. C. eod.*

22 Argumentum à minori ad majus observa:. & sic à donatione propter nuptias ad dotem. Donatio propter nuptias privilegiata, multo magis & dos. Quidam hæc verba referunt ad alienationem dotis, quasi nullo jure possit dos alienari, & male. *Novell.* 61. *cap.* 1. Hoc tantum lex demonstrat, majorem esse causam prohibendæ alienationis dotis, quam propter nuptias donationis: Alias, differunt privilegio dos, & donatio propter nuptias. vide *Cujac. ad Novell.* 61. *in fin.*

23 Secunda intercessio mulieris, post biennium facta (pro extraneo scil. *Authentica, si qua mulier. C. eod.*) aufert mulieri beneficium Velleiani. *Novell.* 6. *c.* 1. §. 2. *Novell.* 134. *cap.* 8. adde *Papon.* 12. *Arrest. num.* 7. *ibi, le Velleien n'a lieu contre response geminée.*

24 Error committenti imputatur.

25 Hæc præsumptio juris est & de jure, contra quam non admittitur exceptio. *l. ult. C. ad Macedon. l. ult. C. arbit. tut. l.* 15. §. 3. *ff. de rejud.*

26 Dixi *C. eod.* Geminatus actus evidentem consensum inducit.

27 Hæc authentica notariis est frequentissima in usu. Est vero sententia hæc: Mulierem pro marito, vel sæpius intercedentem, non obligari: pro extraneo obligari si primam obligationem post biennium confirmaverit. adde *l.* 21. *l.* 22. *C. eod.*

28 Hæc authentica proprie pertinet ad obligatas mulieres maritorum causa.

29 Aliud est in causa extranei. *l.* 22. *C. eod.*

30 Nota exceptionem, quæ locis in illis fallit, in quibus mulier communionem bonorum cum marito suo habet: tunc enim si quid uxor cum marito acceperit præsumitur in rem suam vertisse, vel saltem vertere debuisse. Hujusmodi vehementi præsumptione munitus creditor potest utiliter mulieri credere: inique vero eum decipere mulier non debet. Quid si mulier vel uxor sponsionem suam jurejurando firmavit? *c. ex rescripto* 9. *de jurejur.* mulier intercessione jurata pro aliquo facta, non juvatur Velleiano, sicuti nec minor auditur, si juravevit. *Authent. sacramenta puberum. C. si adversus vend.* aliud tamen receptum apud Gallos. *Papon.* 9. *Arrest.* 6. *n.* 23. *& 12. Arrest.* 5. *num.* 9. *ibi, Velleien recevable, nonobstant le serment.* quod tamen refero ad uxores ætate minores, ut solæ adversus juramentum restituantur.

31 Mulier intercedens cum marito vel extraneo, non præsumitur fieri locupletior. Præsumitur pro marito, & extraneo potius intercedere quam suo nomine. Quod ad maritum attinet, cessat ea præsumptio in iis locis, & contractibus, in quibus uxor communionem bonorum habet cum marito: tunc enim vel solus maritus mutuum accipiens obligat uxorem in communibus bonis, & in eorum utilitatem præsumitur mutuum accipere, multo magis valebit ea præsumptio cum ipsa uxor mutuum accipit. An & in aliis bonis uxorem suam maritus obligabit? non obligabit mulierem si solus contraxit. obligabit, si cum ea contraxit, merito. Potest enim mulier mutuum accipere & obligari in solidum, ad ea bona conservanda, quæ cum marito communia habet. Hujusmodi bona uxoris dici possunt. Nam quod est commune, nostrum dicere merito possumus. His casibus æquum est mulierem in solidum obligari posse, rei communis servandæ causa. vid. Molinæum *de usur. quæst.* 38. *num.* 291. licet ea invita & ignorante maritus communionis dominus censeatur, resque communes in solidum alienare possit contra societatum vulgarium naturam. *l.* 68. *ff. pro socio.* quod tamen Parisiensi consuetudine receptum est.

32 Sensus est, Mulierem mercede accepta nec gratis fide jubentem Velleiano non juvari. *l.* 6. §. 7. *ff. mandati.* Goth. Vide Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 11. *num.* 133. ubi hanc leg. in muliere quæ pro extraneo intercedit tantum, obtinere vult, secus si pro marito. Adde Joann. à Sande, *decis. Frisicar. lib.* 3. *tit.* 11. *defin.* 5. Ans.

33 Instrumento publice confecto creditor.

34 *Vel à tribus, &c. & male* §. 2. *C.* Nam instrumentum publicum quod ad hanc causam specialiter attinet, requirit subsignationem trium testium: verum hæc solennitas in Gallia non servatur. vid. Bugnionem *in legibus abrogatis.*

35 Instrumento à tribus testibus subsignato creditur. adde *l. scripturas* 11. *C. qui potiores.*

36 Probatio contra præsumptionem juris, & de jure non admittitur: vid. tamen Socinum *reg.* 314.

37 Aliis legitimis probationibus.

38 Id est, non gratis, sed pretio accepto. Pecunia accepta fidejubens mulier, Velleiano non juvatur: quæ tamen gratis fidejubens, juvatur.

39 Delegata mulier si non solvendo sit, creditor superiorum ab antiquo debitore potest petere.

40 Si Velleiano, ejus beneficii seu auxilii non admonita, mulier renunciaverit, Velleiano juvabitur: neque ei obstabit renunciatio. vid. tamen Socinum *reg.* 271.

41 Dixi *C. eod.*

42 Id est, cautionem, ὁμολογίαν.

43 Instrumentum factum contra solennitatem legis, ipso jure nullum est.

44 Mulier intercedens pro servo ut consequatur libertatem, non juvatur hoc senatusconsulto. *Goth.* Hæc est decima quarta ex 50. novis decisionibus Justinian. Inglois. Ans.

45 *Synopsis Basil.* 29. *tit.* 1. *ex lib.* 28. *tit.* 7. *cap.* 84. 4. *Harmen.* 8. §. 22.

46 Vid. *l.* 12. *C. eod.*

47 Velleianum cessat sex casibus favore dotis. *ut hic.* libertatis. *l.* 24. *C.* si mulier renunciet Velleiano. *l.* 20. *C. eod.* aut pretium fidejussionis causa accepit. *l.* 23. *C. eod.* si secundo cavit. *l.* 22. *C. eod.* si decipit. *l.* 5. *in fin. l.* 18. *C. eod.*

Source : BIU Cujas

plere: neque enim ferendum est, quasi casu fortuito [1] interveniente mulierem fieri indotatam, & sic à viro forsitan repelli [2], & distrahi matrimonium. Cum enim scimus, favore [3] dotium & antiquos juris conditores severitatem legis sæpius mollire: merito & nos ad hujusmodi venimus sanctionem. Nam si spontanea voluntate ab initio liberalitatem suam ostendit, necesse est eum, vel eam suis promissionibus satisfacere: ut quod ab initio [4] sponte scriptum, aut in pollicitationem deductum est, hoc ab invitis postea compleatur: omni auctoritate Velleiani Senatusconsulti in hac causa cessante.

1 Dotem promissam omnimodo promissor præstare cogitur: neque casu fortuito deminutis facultatibus, ab ea prætanda liberatur: ne fiat alioquin indotata mulier, & à viro repudium, dotis non solutæ, aut deperditæ nomine patiatur: aut potius color alius ad eam rem quæratur. 2 Hodie non fit divortium ob non solutam dotem. *l.* 11. §. 1. *ff. de repudiis. Novell.* 22. *cap.* 18. vid. Socin. *reg.* 258. 3 *l.* 70. *ff. de jure dot.* vid. *l.* 85. *ff. de reg. jur. & ibid. Decium.* 4 Contractus ab initio voluntatis: ex post facto, necessitatis. *l.* 5. *ff. de obligationib.*

TIT. XXX.

DE NON[5] NUMERATA PECUNIA.

De Pignore *dato, vel convento, & de probatione pignoris dati.*

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Hilario.

SI pecuniam tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adseris, & *Pignus* [6] datum probaturus es; in rem experiri potes: nam intentio dati pignoris, nec numeratæ [7] pecuniæ, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. †. Eademque ratione veritas servetur, si te possidente pignus adversarius tuus agere cœperit. [P. P. Kalend. Septemb. LATERANO & RUFINO CONSS.] 198.

De Parte *non numerata.*

II. Imp. ANTONINUS A. Maturio.

MInorem pecuniam te accepisse, & majorem [8] cautionem interposuisse, si apud eum, qui super ea re cogniturus est, constiterit: nihil ultra quam accepisti cum usuris in stipulatum deductis restituere te jubebit.

De Pignore *dato rursum.*

III. Idem A. Demetrio.

SI ex cautione tua, licet [9] *Hypotheca* data, conveniri cœperis: exceptione opposita, seu doli, seu non numeratæ pecuniæ, compellitur [10] petitor probare pecuniam tibi esse numeratam: quo non impleto, absolutio sequetur.

De Solutione *facta juxta cautionem.*

IV. Idem A. Bassano.

CUm fidem cautionis agnoscens, etiam [11] *Solutionem* portionis debiti, vel usurarum feceris: intelligis te de non numerata pecunia nimium tarde querelam deferre.

De eo, qui scripturam propriam, vel numerationem negat.

In AUTHENT. de trient. & semiss. collat. 3. titul. 5. Novell. 18. cap. 8.

COntra, qui propriam scripturam, qua convenitur, abnegat, vel numerationem inficiatur: convictus in duplum [12] *condemnetur: nisi sacramento illato confiteatur: tunc enim non punitur, nisi in expensas circa probationes factas, actoris juramento declarandas. At* [13] *si post numerationis inficiationem pretendat solutionem: omnino solidum exigitur, nec prodest jam facta solutio.* †. *Contra si actor literas suas à reo prolatas abneget, eadem sit & pœna & jurisjurandi forma.* †. *Hac pœna curatori instigenda, si de suis literis quæstionem referat in causa ejus quem curat.*

De Causa *debiti præcedente.*

V. Imp. ALEXANDER A. Haustiano.

ADversus petitiones adversarii si quid juris habes, uti eo potes. Ignorare autem non debes, non numeratæ pecuniæ exceptionem ibi locum habere, ubi quasi [14] credita pecunia petitur. Cum autem ex præcedente *Causa* debiti [15] in chirographum quantitas redigitur, non requiritur, an tunc, cum cavebatur numerata sit: sed an justa causa debiti præcesserit.

De eo qui obligationem alterius *suscepit.*

VI. Idem A. Justino.

FRustra opinaris exceptione non numeratæ pecuniæ te esse munitum, quando (ut fateris [16]) in ejus vicem, qui erat obligatus, *substituens* te debitorem.

De Condictione *& exceptione.*

VII. Idem A. Juliano, & Ammiano.

SI quasi accepturi mutuam pecuniam adversario cavistis, quæ numerata non est, per *Condictionem* [17] obligationem reperere: [&] si actor non petat, vel *Exceptione* non numeratæ pecuniæ adversus agentem uti potestis.

Heredibus, & in heredes quando competat.

VIII. Idem A. Materno.

SI intra legibus definitum [18] tempus, qui cautionem exposuit nulla querimonia usus, defunctus est: residuum tempus ejus *Heres* [19] habebit tam adversus creditorem, quam adversus [ejus] *heredem.* †. Sin autem questus [20] est, exceptio non numeratæ pecuniæ heredi, & adversus [21] heredem ejus perpetuo competit. †. Sin vero legitimum tempus excessit, in querimoniam creditore minime deducto, omnimodo heres ejus, etiam si pupillus [22] sit, debitum solvere compellitur.

De Parte *non numerata.*

IX. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Zoilo.

CUm ultra [23] hoc, quod accepit, re obligari neminem posse constet, [&] si stipulatione interposita, placita creditor non dederit: in factum [esse] dandam exceptionem convenit. Si [24] necdum tempus intra quod hujus rei querela deferri debet, transiit; vel [25] si intra hoc in testando juri paritum sit: nihil ultra hoc, quod accepisti, sortis à te nomine [aditus Rector] vel Præses provinciæ exigi patietur.

De probatione, & de longi temporis præscriptione.

X. Iidem AA. Mezantio.

ASseveratio *debitum* [26] *solutum* contendentis, temporis diuturnitate non excluditur: Nec huic obloquitur, quod exceptio non numeratæ pecuniæ certa die [27] non delata querela prius evanescat: cum inter eum, qui factum adseverans [28], onus subiit probationis, & negantem numerationem, (cujus naturali ratione probatio [29] nulla est) & ob hoc [30] ad petitorem ejus rei necessitatem transferentem, magna sit differentia.

De transactione.

XI. Iidem AA. Eutychiano.

SI transactionis [31] causa dare Palladio pecuniam stipulanti spopondisti: exceptione non numeratæ pecuniæ defendi non potest.

De mandatore & fidejussore.

XII. Iidem AA. Severiano.

TAm mandatori [32] quam fidejussori non numeratæ pecuniæ exceptio exemplo rei principalis competit.

De causæ probatione, & de fidejussione debitoris.

XIII. Imp. JUSTINUS A. Theodoro P. P. [33]

GEneraliter sancimus: Ut, si quid scriptis cautum fuerit, pro quibuscumque pecuniis ex antecedente [34] causa descendentibus, eamque causam specialiter promissor edixerit, non jam ei licentia sit causæ probationem stipulatorem exigere, cum suis [35] confessionibus acquiescere debeat: nisi certe ipse è contrario per apertissima [36] rerum argumenta scriptis inserta, religionem judicis possit instruere, quod in alium quenquam modum, & non in eum quem cautio perhibet, negotium subsecutum sit. Nimis enim indignum [37] esse judicamus, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere.

De tempore hujus exceptionis proponenda. 1. De deposito, de securitatibus publicarum functionum, vel dotis. 2. & cæteris. 3. de Jurejurando. 4. quæ observanda sunt in hac querela proponenda.

XIV. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN contractibus, in quibus [38] pecuniæ, vel aliæ res numeratæ, vel datæ esse conscribuntur, non intra quinquennium (quod antea constitutum erat) non numeratæ pecuniæ exceptionem objicere possit, qui accepisse pecunias, vel alias res scriptus sit, vel successor ejus: sed [39] intra solum biennium [40] continuum: ut eo elapso nullo modo querela non numeratæ pecuniæ introduci possit: his scilicet, qui propter aliquas causas specialiter legibus expressas etiam elapso quinquennio in præteritis temporibus adjuvabantur, etiam in posterum (licet biennium pro quinquennio statutum est) eodem auxilio potiturus. §. 1. Sed quoniam securitatibus, & instrumentis depositarum rerum, vel pecuniarum talem exceptionem opponere litigatores conantur, justum esse perspeximus, hujusmodi potestatem in certis quidem casibus prorius amputare, in aliis vero brevi tempore concludere. Ideoque sancimus instrumento [41] quidem depositionis [42] certarum rerum, vel certæ pecuniæ, securitatibusque publicarum [43] functionum, sive in solidum sive ex parte soluta esse conscribantur, illis etiam securitatibus, quæ post confectionem dotalium [44] instrumentorum de soluta dote ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi. §. 2. Super [45] cæteris [46] vero securitatibus quæ super privatis debitis à creditore [47] conscribuntur, *partem debiti sortis, vel usurarum nomine solutam esse* significantes, vel adhuc fœneratitia cautione apud creditorem manente, solidi tamen debiti solutionem factam esse demonstrantes, vel etiam futuram esse redhibitionem instrumenti fœneratitii promittentes, vel si qua alterius cujuscunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel datio certarum specierum scripta est, securitas similiter data sit, depensas esse pecunias, vel alias res, vel partem earum significantes: intra triginta [48] tantummodo dies post hujusmodi securitatis expositionem connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniæ posse objici: ut si hi transacti fuerint, eadem securitas à judicantibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat, qui securitatem exposuit, post excessum memoratorum [triginta] dierum non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere. §. 3. Illo [49] videlicet [semper] observando: ut, in quibus non permittitur exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere, vel ab initio, vel post taxatum tempus elapsum: in his [50] nec jusjurandum offerre liceat [51]. §. 4. In [52] omni vero tempore, quod memoratæ exceptioni taxatum est, ei licebit, cui talis exceptio competit, vel denunciationibus scripto missis querelam non numeratæ pecuniæ manifestare [ei] qui numerasse eam, vel alias res dedisse instrumento scriptus est: vel si [53] abesse eum his locis in quibus contractus

5 *Instit. de liter. obligat.* §. 2. *Instit. de except. l.* 4. §. 3. *ff. de doli mali, περὶ ἀναγνωρίσεως.* 23. *Syn. Basil.* 1. 2. *Harm.* 2. *Oldendorp.* 52. *de exceptionibus.* vide omnino *Rebuffum tom.* 1. *tract. de chirographis, & scedularum recognit. articul.* 1. *fol.* 128. *num.* 10. *& sequentibus ad* 73. *eundem tom.* 2. *tract. de resciss. contr. art. unico, glos.* 19. *num.* 26. Huc referre possis titul. *de dote cauta non numerata lib.* 5. *tit.* 15. ℣. & titulum, *Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non sit, lib.* 8. *tit.* 33. & *Nov.* 100. *de non numerata dote.* In Gallia ut hæc exceptio servetur, & in ea cui onus probandi incumbat, dicam ad *l.* 14. ℣. *eod.*

6 Vid. *l.* 2. ℣. *si pignor. conventi.*

7 Ꝛe. nec numerata pecunia.

8 Sive nulla, sive minor pecuniæ quantitas sit numerata, potest *ἀναγνώρισιν* opponi. *Synops. Basil. eod. cap.* 60. §. 2.

9 Exceptionem pecuniæ non numeratæ objicere debitor potest etiam si pignora jam vel hypothecas creditori suo dederit. *Synops. eod. cap.* 62. imo etsi juraverit. *l. ult.* ℣. *eod.*

10 *l.* 10. *in fin. l.* 13. ℣. *eod.* interim *Cujac. Nov.* 100. colligit, contestatione transferri onus probandi in actorem. Quidam etiam cautionis vocabulo hic intelligunt instrumentum privatum vel publicum, in quo mentio sit receptæ pecuniæ, non tamen numeratæ.

11 Exceptioni τῆς ἀναγνωρίσεως renunciat, qui cœpit usuras vel partem sortis solvere. *Synops. eod. cap.* 63. 2. *Harmen.* 1. §. 3. vide *Molin. q.* 20. *de usur. num.* 208. *ibi, sexto solvens ex intervallo.*

12 Pœna falso negantis propriam scripturam, vel numerationem.

13 Pœnam mentientis & inficiantis observa. Si quis mutuum se accepisse inficiatus convictus sit, hanc pœnam patitur, ut universum debitum exsolvere cogatur, licet cautiones quasdam proferat solutionis à se in partem debiti factæ. 3. *Harmen.* 5. §. 65. Eo etiam pertinere potest, quod apud eundem *Harmen.* 5. *Scholiastes* 2. *tit.* 2. §. 10. scribit eum qui partem debiti inficiatur, quod alteram solutam esse excipiat, onus probationis sustinere: aliter quam si totum debitum fuisset inficiatus. 14 Id est, ubi vere credita pecunia petitur: ut hinc colligere possis, hanc exceptionem locum tantum habere in mutuo: & sunt tamen quædam non absimiles exceptiones in pignore & dote. 15 Puta venditionis. 16 Suscipiens alterius in se obligationem, exceptionem opponere non numeratæ pecuniæ non potest. *l.* 4. ℣. *de duobus reis.* 17 Condici cautio dati chirographi potest, si ex eo numerata non sit pecunia: & ita actio, non tantum exceptio competit ei, cui non est numerata pecunia. *l.* 3. ℣. *de condict. indeb. l. ult.* ℣. *de condict.* ex *l.* 15. ℣. *de fidejussoribus. l. ult.* ℣. *de solutionibus. l.* 3. *ff. de condict. sine causa. l.* 9. ℣. *exhibendum. l.* 1. *l.* 2. *C. Gregoriano. tit. si debito persoluto.* 18 Vid. *l.* 14. ℣. *eod.* 19 Ad hæredem exceptio non numeratæ pecuniæ transmittitur nisi tempus sit finitum. 20 Contestatio locum facit perpetuæ petitioni. *l.* 87. *l.* 139. *ff. de reg. jur.* 21 In heredem exceptio non numeratæ pecuniæ datur. 22 Heres etiam pupillus tenetur debito paterno. dixi ad *l.* 4. ℣. *de hered. act.* 23 Gratuitum hinc colligunt mutuum esse, & mutui debitorem non obligari ultra id quod accepit. *l.* 17. *ff. de pactis. l.* 11. §. 1. *ff. de reb. cred.* idem in pecuniam constituente pro alio. *l.* 11. *in fin. de pecun. const.* idem in fidejussore. *l.* 8. §. 7. *ff. de fidejussor.* An idem in pactis & stipulationibus? vid. quæ dixi ad *l.* 13. ℣. *de pact.* An idem in traditionibus rerum? vid. *l.* 48. *ff. de pactis.* 24 *l.* 14. ℣. *eod.*

25 Negans numeratam sibi pecuniam exceptione pecuniæ non numeratæ intra biennium uti potest. Imo & post biennium, si modo intra illud tempus *διαμαρτύρατο*: id est, protestationem interposuit. *Synopsis & ibi Scholiastes* 23. *tit.* 1. *cap.* 67. & 68. 2. *Harmen.* 2. §. 4. protestatione igitur perpetuatur jus exceptionis *ἀναγνωρίσεως.*

26 Exceptio non numeratæ pecuniæ, biennalis, solutæ perpetua.

27 Id est, biennio. *l.* 1. 4. ℣. *eod.*

28 Qui factum adseverat, probare tenetur: qui factum negat, non tenetur. *l.* 23. ℣. *de probat.*

29 Dixi ad *l.* 23. *in fin.* ℣. *de probat.*

30 *l.* 3. ℣. *eod.* vid.

31 Petenti ex transactione non objicitur exceptio *ἀναγνωρίσεως. Synops. eod. cap.* 69.

32 Reus principalis mandator & fidejussor *ἀναγνωρίαν* possunt objicere.

33 Præfecto urbi. *Cujac.* 3. *obs.* 3.

34 Cavi me tantum tibi debere ex antecedente causa aliqua, verbi gratia emptionis, & hoc specialiter edixi, id est scripsi? probationem à te exigere non possim. Cur? confessionibus meis acquiescere debeo. Tu non cogendus es probare te mihi aliquid vendidisse, vel te centum illa mihi numerasse: sed ipse probare debeo, nihil te olim mihi vendidisse: Hoc, inquam, probare debeo non perfunctorie, sed per apertissima tantum rerum argumenta scriptis inserta. Tantum dum id probavero, confessioni meæ præscriptæ stabitur, *ut hic.* adde §. *ult. Inst. de fidejussorib. l.* 30. *ff. de verb. obl. l.* 2. *in fin.* ℣. *de quadrienn. præscr. l.* 25. *ff. de probat.* ex reo partes actoris sustinet. *l.* 1. *ff. de except.* adde authorem *Syn. eod. c.* 71. & 3. *Harm.* 5. §. 74. *Cujacium ad Novell.* 102.

35 Suæ confessioni quisque debet acquiescere, confessionem legitime factam nemo potest revocare. vid. *Dynum ad n.* 21. *de reg. in* 6. vid. etiam diligenter *Molin. q.* 29. *de usur. n.* 208. *in pr.*

36 Falsitas instrumenti testibus potest argui. vid. *Mynsing.* 4. *obs.* 51.

37 Quibusdam casibus hoc non est indignum. vid.

38 Id est, non aliis quam in mutuo. 39 Διαμαρτύρια τῆς ἀναγνωρίσεως protestatio seu exceptio non numeratæ pecuniæ intra biennium continuum opponi debet: olim quinquennio, hodie biennio continuo extinguitur: exceptis iis quibus jure speciali olim concessum erat, etiam post quinquennium eam exceptionem opponere, *ut hic. Synops. eod. c.* 72. 2. *Harm.* 2. *c.* 8. 40 *Inst. de literarum obligat.* §. 2. *Inst. de except.* Hodie semper in Gallia auditur excipiens non numeratam pecuniam, sed ei incumbit onus probandi. *Rebuff. tom.* 1. *constit. in præam. n.* 59. Goth. Quod cum Jure Canonico convenit, quo non numeratæ pecuniæ exceptio etiam post biennium opponi potest in vim exceptionis doli mali. vid. Dyn. *ad cap. locupletari, de reg. jur. in* 6. Panorm. *cap. ult. extr. de solut.* Felin. *cap. si cautio. n.* 60. *de fide instrum.* ANS. 41 Non numeratæ pecuniæ exceptionem nemo opponit adversus apocham seu instrumentum quo confessus est se depositum accepisse: sed nec adversus securitatem (ἀπόδειξιν Græci vocant) δημοσίων, id est, de rebus fisci vel publicis functionibus & tributis, ἢ κατὰ ἐμολογίας ἀπολήψεως ἐπὶ προικί: hoc est, adversus cautionem scriptam receptoriam de dote seu dotis receptæ. *Synops. & Harm. d. loco.* 42 In depositio confesso vel (ut loquuntur interpretes) confessionato, non admittitur exceptio non depositæ pecuniæ. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 17. *n.* 7. 43 Vid. *l. ult.* ℣. *de apochis.* adde *l.* 2. *in fin.* ℣. *de quadriennii præscript.* 44 Exceptioni non numeratæ dotis locus non est, si præter instrumentum dotis etiam apocha caverit maritus se dotem accepisse. vid. *Cujac. ad Nov.* 102. *in fin.* 45 Exceptionem non numeratæ pecuniæ intra dies triginta potest opponere creditor adversus ἀπόδοξιν seu apocham solutæ sibi pecuniæ à se debitori factam, alio nomine, quam depositi tributorum, & dotis: atque ita differt spatium triginta dierum à biennio, de quo supra quod datur, quum quis habet chirographum tanquam crediturus, & alter postea dicit se nihil accepisse. Triginta vero dierum, cum creditor securitatem fecerit, veluti qui solidum vel partem acceperit. *Synops. & Scholiastes ibid.* Dic apertius, biennii exceptio competit reo seu debitori: triginta dierum creditori. 46 In quibus non agitur de depositio, de tributis, de dote, *ut* ℣. §. 1. 47 Spe futuræ solutionis, si creditor apocham debitori tradidit, dabitur etiam ei exceptio non numeratæ. 48 Vide quæ notavi ad *l.* 8. *in fin. ff. de public.* 49 In quibus causis pecuniæ non numeratæ exceptio opponi non potest, aut intra triginta dies duntaxat potest, nec jusjurandum defertur. 2. *Harm.* 2. §. 9. *Synops. dict. loco.* 50 Excipere cui non licet, jusjurandum deferre non potest. vide *l.* 35. *in fin. ff. de jurejur.* 51 Vid. tamen *Novell.* 136. *cap.* 6.

52 Exceptionem pecuniæ non numeratæ qui habet, nec oppouere propter metum adversarii sui potest, protestatione (Græcis διαμαρτύρια) apud præsidem vel apud Episcopum interposita tempus interrumpit. *Synops. dict. loco.* 53 *l.* 14. ℣. *de contr. stipulat.*

Source : BIU Cujas

tractus factus est, contigerit, in hac quidem alma urbe apud quemlibet ordinarium judicem, in provinciis vero apud viros clarissimos rectores earum, vel defensores locorum eandem querelam manifestare, eoque modo perpetuam sibi exceptionem efficere. Sed si præsens quidem sit, qui pecunias numerasse, vel alias res dedisse scriptus est, aliquam vero administrationem in hac alma urbe, vel in provinciis gerat, ut difficile esse videatur denunciationem ei mittere: licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios judices adire, vel in hac alma urbe, vel in provinciis, & per eos ei manifestare, cui exceptionem hujusmodi objicit, factam à se super non numerata pecunia querelam esse. †. Quod si in provinciis [vel] non sit alius administrator civilis, vel militaris, vel propter aliquam causam difficile sit ei, qui memoratam querelam opponit, adire eum, & ea quæ dicta sunt, facere: licentiam ei damus per virum reverendissimum Episcopum [1] eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutum interrumpere. †. Quæ etiam in exceptione non numeratæ dotis [2] locum habere certum est. Dat. Kal. Jul. CONSTANTIN. D. N. JUST. A. II. CONSS. 528.

1 *l.* 21. *ff. de Episcop. aud.*

2 Vid. *ff. de dote non numer.*

In AUTHENT. de temp. non sol. pec. super dot. §. si autem. coll. 8. tit. 1. al. coll. 7. 11. Nov. 100. cap. 1.

3 Adde *l.* 15. *ff. de fidejuss.*

HAnc autem querelam in scriptis fieri oportet, & si quis eam in judicio faciat: oportet eam mulieri, vel omnimodo ei qui dotem conscripsit, innotescere.

4 An contra instrumentum guarentigiatum, aut confessatum non numeratæ pecuniæ exceptio opponi possit. vid. Groeneweg. hic: & Censur. Forens. nostram *lib.* 4. *cap.* 18. S. L.

Qui possunt hac exceptione uti.

XV. Idem A. Mennæ P. P.

5 Vid. *l. ult. ff. ad municip.* adde speciem *l. penult. ff. de transact.* & ita non obstante juramento potest excipi de non numerata pecunia, hoc est exceptio non numeratæ pecuniæ locum habet etiam in jurata cautione. *Synops. Basil. d. loco. c.* 76. jurata porro cautio Græcis ὑποχωρὸς ὁμολογία. De gratia jurisjurandi dixi ad *dict. l. ult.* à quo sit petenda vid. *Roland. à Valle* 1. *consil.* 6.

SI cui non numeratæ pecuniæ competere possit exceptio: etiam eo supersedente tali auxilio uti, vel præsente, vel absente, creditores ejus (sive ipsi conveniantur, utpote res ejus detinentes ab his, qui debita ejus exigunt, cui competit hujusmodi exceptio, vel dotis, vel alterius causæ nomine: sive contra alios possidentes aliquam actionem ipsi moveant) [possint] in examinando negotio suis adversariis eandem non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere: nec [3] eo prohibeantur, quod principalis debitor ea nunquam usus sit: ita tamen, ut neque principali debitori, neque fidejussori ejus aliquod præjudicium generetur, si is qui eam exceptionem opposuerit, victus fuerit: sed possint illi postea si conveniantur, intra statuta scilicet tempora, eadem se exceptione tueri.

De jurejurando.

XVI. Idem A. Joanni P. P.

INdubitati juris est, non numeratæ pecuniæ exceptionem locum habere, & in talibus nominibus, [vel] fœneratitiis, vel aliis cautionibus [4], quæ etiam [5] sacramenti habent mentionem. †. Quæ enim differentia est in hujusmodi exceptione, sive jusjurandum positum est, sive non, tam in fœneratitiis cautionibus, quam in aliis instrumentis, quæ talem exceptionem recipiunt.

TIT. XXXI.

DE COMPENSATIONIBUS. [6]

Fisco petenti ex eadem non ex aliena statione fit compensatio.

I. Imp. ANTONINUS A. Dianensi.

ET Senatus censuit, & sæpe rescriptum est, compensationi in causa fiscali, ita demum locum esse, si eadem [7] statio [8] quid debeat quæ petit. Atque hoc juris propter confusionem diversorum officiorum tenaciter servandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cujus mentionem fecisti, deberi constiterit: quamprimum recipies.

6 §. 39. *Inst. de actionibus.* & XVI. D. II. adde *Paul.* 2. *sentent.* 5. §. 3. *Oldendorp. de except. compensat. cap.* 47. *de except.* In Gallia consuetudinaria compensatio apud judicem sine literis regiis non admittitur: quod ad compendium figilli Regis excogitatum refert Rebuffus *tom.* 1. *in præam. constit. gl.* 5. *num.* 57. Goth. Ad hunc tit. vid. Cujac. *lib.* 6. *observat. cap.* 16. & *lib.* 15. *cap.* 12. & *tom.* 3. *comment. ad jus civil.* S. L.

7 Si unus fisci statio natus mihi debet, alii sum debitor, petere non possum compensationem. adde *l.* 12. *ff. eod.*

8 Στατίων. Fiscus in diversis provinciis quosdam habuit, qui res ipsius curarent. Curatio quælibet appellatur statio. 7. *Synopf.* 6. *ex lib.* 24. *tit.* 10. *cap.* 25. & *ibid. Scholiastes.* stationis fiscalis fit alibi mentio in *l.* 1. *ne fiscus rem*

Judicatæ rei solvendæ non solutæ compensatio recte petitur.

II. Idem A. Asclepiadæ.

EX [9] causa quidem judicati [si debitum] solum repeti [10] non potest, ea [11] propter nec compensatio [12] ejus admitti potest. †. Eum vero, qui judicati convenitur [13] compensationem pecuniæ sibi debitæ implorare posse nemini dubium est.

Reipublicæ debitor certis casibus compensationem non objicit.

III. Imp. ALEXAND. A. Capitoni.

IN ea, quæ Reipublicæ te debere fateris, compensari ea quæ [invicem] ab [14] eadem tibi debentur, is cujus de ea re notio est, jubebit: si [15] neque ex Kalendario, neque ex vectigalibus [16], neque ex frumenti, vel olei publici pecunia, neque tributorum, neque alimentorum, neque ejus qui statutis sumptibus servit, neque fideicommissi civitatis debitor sis.

Quantitatis & pecuniæ compensatio ipso jure fit, & ad concurrentem quantitatem usuræ sistuntur.

IV. Idem A. Luciano.

SI constat pecuniam invicem [17] deberi: ipso [18] jure pro soluto [19] compensationem haberi oportet ex eo tempore, ex quo ab utraque parte debetur, utique quoad concurrentes quantitates, ejusque solius, quod amplius apud alterum est, usuræ debentur, si modo petitio earum subsistit. [20]

Ex testamento debitum ita compensari potest, ut ejus usuræ non debeantur quod compensari potest.

V. Idem A. Honoratæ.

ETiamsi fideicommissum [21] tibi ex ejus bonis deberi constat, cui debuisse te minorem quantitatem dicis, æquitas [22] compensationis usurarum excludit computationem: petitio autem ejus quod amplius [23] tibi deberi probaveris, sola relinquitur.

Ut pecuniæ cautæ non numeratæ, non est necesse compensationem opponi, ita rerum amotarum nomine recte petitur compensatio.

VI. Idem A. Pollidenti.

NEque scriptura [24], qua cautum est accepta, quæ [25] negas tradita, obligare te contra fidem veritatis potuit: & compensationis æquitatem jure postulas. Non enim prius exolvi, quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutuæ [26] responsum fuerit: eo magis, quod ea te persequi dicis, quæ à muliere divortii causa amota quereris. P. P. Dat. Kal. Decemb. ALEX. A. III. & DIONE CONSS. 230.

21 Debitum ex testamento potest compensari.

22 §. 29. *Inst. de act.* Hoc quid est? ipso jure fit compensatio. *l.* 4. *ff. eod.*

23 Partis admittitur compensatio, at non solutio. *l.* 12. *ff. eod.* vid. *Negusantium tract. de pignor. memb.* 5. *part.* 3. *num.* 24.

24 *l.* 13. *ff. de solut.*

25 Nuda mutui cautio destituta numeratione non obligat.

26 *l.* 8. *ff. eod.*

Venditor privatus pretium petens compensationem patitur non fiscus.

VII. Idem A. Euzosio.

SI ex venditione pretium venditori debetur: compensationis ratio opponitur. Adversus fiscum [27] enim solummodo emptores petitioni pretii compensationem objicere prohibentur.

27 Venditor, nisi sit fiscus, petens pretium patitur compensationem. *l.* 46. §. 5. *ff. de jure fisci. Synopf. Basil. eod. cap.* 31.

De fructibus perceptis, & de legato.

VIII. Imp. GORDIANUS A. Emerito.

SI propter fructus [28] ex possessione tua perceptos vitricus tuus debitor tibi constitutus est: cum id quod à matre tua ei legatum est; à te petere cœperit: mutuo [29] debitæ quantitatis apud eum, qui super ea re judicaturus est, compensationem non immerito objicies.

28 Fructuum consumptorum debitor compensationem patitur.

29 *l.* 6. *ff. eod.*

Alteri quod debes non mihi, compensare mihi non cogeris.

IX. Idem A. Eumenidi.

EJus, quod non ei [30] debetur, qui convenitur, sed alii compensatio fieri non potest.

30 Creditor compensare non cogitur, quod alii, quam debitori suo debet. *l.* 16. *ibi, ab alio. l.* 38. *ff. eod.* vide tamen *l.* 5. *ff. eod.* An procurator in rem suam compensare possit, quod actor domino debet, vid. apud Cujac. 24. *observ.* 37.

De indebito soluto.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Nicandro.

QUoniam liberum [31] fundum distractum tibi proponis: post vero, veluti præcedente emptionem obligatione certum quid solvisse [32], si debitum à te apud Præsidem provinciæ petatur: compensationem ejus quod indebite [33] solvisti potes opponere.

31 Venditor tenetur fundum luere & tradere liberum, non solum, à servitutibus, sed à creditoribus.

32 Emptor quod solvit, empti fundi liberandi causa, imputare potest in id pretium quod debet venditori.

33 Quantum ad te: debite, quantum ad venditorem attinet.

De nominatoribus tutorum.

XI. Iidem AA. Juliano & Paulo.

SI tutores [34] pupillis officio magistratus urgente nominastis [35], ac pro his [36] propter onus primipili [37] pecuniam solvistis, superstitiosam geritis solicitudinem, ne ab ipsis conventi [38] hanc eis imputare [39] minime possitis, vel à vobis quicquam amplius exigatur, si tantum [40] quantum eis tutores debuerunt, vel vos nomine ipsorum majorem [41] quantitatem dedisse probetur.

34 Vid. in hanc legem Zanger. *de except. part.* 3. *c.* 8. *num.* 66. ANS.

35 Magistratus potest onus nominandi tutoris alicui mandare.

36 Pupilli scilicet absentibus tutoribus, quos nominastis.

37 Vide *l.* 4. *ff. de primipilo.*

38 Qui tutorem nominavit à pupillo potest conveniri.

39 Principalis quod imputare potuit, id ejus successor ac subsidiarius imputat.

40 Qui tutorem nominavit ejus in subsidium in eam quantitatem quam is debuit, tenetur.

41 Si tutor plus impendit, id imputabit.

De parte compensata, & de pignoribus.

XII. Iidem AA. & CC. Corneliano.

INvicem [42] debiti compensatione habita, si quid amplius [43] debeas, solvens, vel accipere creditore nolente offerens [44], & consignatum deponens, de pignoribus agere potes.

42 *l.* 2. *ff. eod.*

43 *l.* 5. *ff. eod.*

44 Partis qui compensationem petit, residuum offerre, consignare & deponere tenetur. *l.* 10. *in fin. l.* 12. *ff. de pignor. l.* 3. *ff. de luitat. pignoribus.*

De publicis pensitationibus.

XIII. Iidem AA. & CC. Basso.

SI velut in id debitum, quod solennium [45] publicarum pensitationum nomine [debueras] compensaturo tibi, nihil te petiturum postea Mutiano [46] scripsisti: redditis [47] his quæ venerant in compensationem, non indebiti soluti repetitio, sed ante debiti competit exactio.

De actionibus in rem, vel in personam. 1. De debito liquido, vel non liquido. De deposito. 2. De possessione occupata.

XIV. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

COmpensationes [48] ex omnibus [49] actionibus ipso [50] jure fieri sancimus, nulla differentia in rem [51], vel personalibus actionibus inter se observanda. §. 1. Ita tamen compensationes objici jubemus, si causa, ex qua compensatur, liquida sit [52], & non multis ambagibus innodata, sed possit judici facilem exitum sui præstare: satis enim miserabile est post multa forte variaque certamina, cum res jam fuerit approbata, tunc ex altera parte, quæ jam pene convicta est, opponi compensationem jam certo & indubitato debito, & moratoriis ambagibus spem condemnationis excludi. Hoc itaque judices observent, & non procliviores ad admittendas compensationes existant: nec molli animo eas suscipiant: sed [53] jure stricto utentes, si invenerint eas majorem & ampliorem exposcere indaginem, eas quidem alii judicio reservent; litem autem pristinam jam pene expeditam, sententia terminali [54] componant: excepta actione depositi [55] secundum nostram sanctionem, in qua nec compensationi locum esse disposuimus. §. 2. Possessionem autem alienam [56] perperam occupantibus compensatio non datur.

45 Quod solennium ac publicarum pensitationum nomine debeo, compensare non possum cum eo, quod mihi à curatore Reipub. privatim debetur. 46 Curatori Reipublicæ. 47 Id est, solutis: ut sic sensus, dicis te debitorem publicarum functionum coactum fuisse à novo Reipublicæ curatore solvere, quod antea cum Mutiano ejus decessore, privati ejus, non fiscalis debiti causa compensaveras: & quæris num à novo illo curatore solutum possis repetere? non potes tamen à Mutiani herede id, quod tibi debitum est exigere. 48 Nihil novum induci hac constitutione notat Cujacius 8. *observ.* 16. 49 Compensationes ex omnibus actionibus ipso jure fiunt, ut hic, ex omni contractu naturali vel civili. *l.* 4. *ff. eod.* naturali tantum. *l.* 6. *ff. eod.* testamento. *l.* 5. *ff. eod.* contestatione judiciali. *l.* 8. *ff. eod.* actionibus in rem & in personam. *ff. eod.* at non in facti obligationibus: est enim inter artifices longa differentia. *l.* 31. *ff. de solutionib.* nec facta functionem solutionis recipiunt. *l.* 2. §. 7. *ff. de eo quod certo.* De aliis exceptionibus dicetur alibi. His interim adde quæ scripsi ad *l.* 36. *ff. de administ. tut.* nempe compensationem quæ fit ipso jure, solas ad usuras usurarum odio restringi. Accurs. *in l.* 10. *ff. eod.* 50 §. 30. *Instit. de actionib. l.* 4. *ff. eod. l.* 10. *ff. eod.* 51 *Dict.* §. 30. vid. *Cujac.* 15. *observ.* 12. 52 Non liquidi ad liquidum non fit compensatio. Compensatio denique non fit nisi debiti liquidi, confessi, præsentis, non controversi, non incerti, quod & ante Justinianum fuit. *l.* 22. *ff. eod. l.* 3. *ff. de tut. & rat. distrah.* Adde huic loco Socin. *reg.* 61. 53 Non hoc dicit, compensationem jure stricto niti: sed hoc potius, judicum in compensationibus admittendis vel non admittendis magnam potestatem esse. 54 Terminalis sententia est, quæ causæ terminum adfert. sic terminalis lapis, qui agrum finit. Ammianus Marcellin. 38. *qui & finalis apud authores de limitibus agrorum.* 55 Res deposita non potest prætextu compensationis retineri: id est, ubi depositum repetitur, non admittitur petitio compensationis. *l.* 11. *ff. depositi.* hoc etiam ante Justinianum fuit. *Paul.* 2. *sent. tit. de deposito.* §. 3. 56 Spoliato non objicitur compensatio. Spoliatus ante omnia restituendus est, non obstante compensationis exceptione. vide *Forner.* 2. *select.* 14. vel actione momenti compensationi locus non est; quod olim quoque obtinuit. Nam momentanea impediri possunt.

Fiscus 1 *l.* 9. *ff. de susceptoribus. l.* 2. *ff. de solut. & liberationibus.* Curationem hic voco, non locum stationis. vid. *Cujac.* 24. *observ.* 37. non ipsas mansiones, in quibus officia fiscalia constituunt. vide *Cujac. ad l.* 1. *ff. ne fiscus.* non officium stationarii, sed ipsum stationarium & curatorem fiscalem. His ita cognitis dicamus, fisco agenti compensationem objici posse: sed tunc tantum cum eadem ex statione debet non alia. Nam cujusque stationis ratio separata est, verbi gratia κωδολικὸς seu generalis Alexandriæ debitum fiscale petit: Reus seu debitor contra, tantundem à fisco Antiochiæ sibi deberi ait? quum alia statio sit, exceptionem non habebit: si aliter compensationes petuntur, συσχεσιν) αἰτερόντιδος καὶ οἱ λόγοι τῶν κωδολικῶν, cautiones ipsæ & rationes generalium confunduntur. *Synopsis Basilic. & ibid. Scholiastes* 7. *tit.* 6. *extr.* 10. *cap.* 125.

9 Judicati ex causa qui convenitur, compensare potest: qui tamen si ex eadem causa jam solvit, quam vis iniqua sententia sit, neque solutum repetit, neque in compensationem alterius debiti: ejus nomine conventus, opponit se indebitum aliquod ante solvisse, ut hic, ὁ μὴ προσελθὼν χρήσεως ἄνωθεν τὰ τῆς δίκης γυμνασθῆ, id est, nisi usus accessione, lis jam antea quoque fuerit exercita. Synopsis, & ibid. *Scholiastes cap.* 26. 10 Solutum judicati causa non repetitur, nec compensatur, licet judicatum iniquum fuerit. 11 Compensari non potest, quod solutum repeti non potest. 12 Compensationis exceptio potest in executione sententiæ opponi. 13 Id est, sententia mandatur executioni. 14 *l. ult. ff. eod. l.* 46. §. 5. *ff. de jure fisci.* 15 Reipubl. potest objici compensatio. *Goth.* Vide Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 19. ANS.

16 Compensatio fisco objici non potest petenti tributa, *ut hic.* adde *l. aufertur* 46. §. *ut debitoribus.* 5. *ff. de jure fisci.* Quid? decimas petentibus compensationum recte potest objici, negat objici posse Roman. *sing.* 547. *argum. hujus legis.* eo magis quod decimæ Deo debeantur, *cap. tua nobis* 26. *de decimis.* Idem notat *gloss.* 16. *quæst.* 1. *cap. decimæ* 66. 17 *l.* 10. §. 2. *ff. eod.* 18 *l.* 5. *ff. eod. l.* 4. *ff. eod. l.* 7. *ff. de solut.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 121. 131. ANS.

19 Compensationis vis hæc est, ut solutionis similitudinem habeat: id est, ut qui compensare possit, solvisse videatur. Proinde qui totius debiti compensationem habet integrum debitum: qui partis, eam partem solvisse, & ejusdem partis usuras legitime debitas sustulisse intelligitur. *Synopsis Basil. & ibi Scholiastes* 7. *titul.* 6. *ex tit.* 10. *cap.* 27. Solvit qui compensat. vide *l. si debitor* 4. *in fin. ff. qui potiores.* 20 Quando subsistat, vide *l.* 88. *ff. de reg. jur. & ibi Decius.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXXII.

DE USURIS.[1]

Stipulatio parit usuras, nec scripturam exigit.

1. Imp. ANTON. Prus A. Evocato.

SI[2] interrogatione præcedente promissio usurarum recte facta probetur: licet instrumento conscripta[3] non sit, tamen optimo jure debentur.

Mora emptoris parit usuras venditori.

11. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lucio.

USuras emptor, cui possessio rei tradita[4] est, si pretium venditori non obtulerit[5]: quamvis pecuniam obsignatam in[6] depositi causam habuerit, æquitatis ratione præstare cogitur.

Nuda conventio parit interdum usuras, si vel solutæ sint, vel pignus in eas datum.

111. Iidem AA. Juliano.

QUamvis usuræ fœnebris pecuniæ citra[7] vinculum stipulationis peti non possint: tamen ex pacti conventione solutæ, neque ut indebitæ repetuntur[8], neque in sortem accepto ferendæ sunt.

Pignus obligatum pro minoribus usuris, non potest retineri pro majoribus ex posteriori contractu nascentibus. Bald.

1V. Iidem AA. Honorario.

PEt retentionem[9] pignoris usuras servati posse, de quibus præstandis convenit, licet[10] stipulatio interposita non sit, merito constitutum est, & rationem habet: cum[11] pignora conventione[12] pacti etiam usuris obstricta sint. †. Sed[13] enim in causa de qua agis, hæc ratio cessat, siquidem tempore contractus de minoribus usuris petendis convenit, postea[14] autem cum se debitor præstaturum majores repromisit, non potest videri rata pignoris retentio: quando eo tempore quo instrumenta[15] emittebantur, non convenit, ut pignus etiam ad hanc adjectionem[16] teneatur.

Remittit majores usuras, qui minores certis annis exegit.

V. Iidem AA. & CC. Sabino & aliis.

ADversus creditorem usuras majores ex stipulatu petentem, si probetur per[17] certos annos minores[18] postea consecutus, utilis est pacti exceptio: secundum quod tueri causam potestis etiam adversus[19] defensores civitatis majores petentes ex cautione, si probaveritis semper[20] quincunces[21] amitam pupillorum vestrorum, quæ majores caverat, dependisse.

Oblatio, obsignatio, depositioque sortis & usurarum ut facienda sit, & quam vim habeat.

VI. Imp. ANTON. A. Antiæneo.

SI creditrici[22], quæ ex causa pignoris obligatam sibi rem tenuit, pecuniam debitam cum usuris testibus præsentibus[23] obtulisti; eaque non accipiente obsignatam eam deposuisti[24], usuras ex eo tempore quo obtulisti[25], præstare non cogeris: absente[26] vero creditrice, præsidem super hoc interpellare debueras.

Præstita aliquando usura perpetuam obligationem usurarum non pariunt.

VII. Idem A. Aristeo.

CReditor instrumentis suis probare debet, quæ intendit[27], & usuras se stipulatum, si potest. Nec enim si aliquando[28] ex consensu præstitæ sunt, obligationem[29] constituunt.

Remittit majores usuras, qui minores sciens postea exegit.

VIII. Idem A. Theophoro.

QUamvis Bassa, cum pecuniam mutuam acciperet, minores usuras Menophani[30] spopondit; *& nisi intra certum tempus eas solvisset, ampliores*[31] (licitas[32] tamen) promisit [tamen,] si post tempus cautioni præfinitum creditor easdem[33] accepit, nec majores sibi dari postulavit, ac per[34] hoc non recessisse eum à minorum præstatione probari potest: eas usuras computari oportet, quarum in exactione creditor perseveravit.

Oblatio debiti facta tutori creditoris liberat à majoribus usuris: depositio vero ab omnibus.

IX. Idem A. Probo.

SI per te non stat, quominus intra tempora præfinita pecuniam minorum solveres [usurarum[35],] sed per[36] tutores filiorum creditoris, qui eam accipere noluerunt, idque apud judicem datum probaveris, ejus temporis, quo per te non stetisse apparuerit, usuræ majores non exigentur. †. Quod si etiam fortem deposuisti, exinde ex quo id factum apparuerit in usuras[37] non convenieris.

De dupli computatione.

X. Idem A. Donato.

USuræ per[38] tempora solutæ[39] non proficiunt reo ad dupli[40] computationem. Tunc enim, ultra sortis summam usuræ[41] non exiguntur, quoties tempore solutionis summa usurarum excedit eam computationem.

Post oblatum sibi debitum fructus pignoris percipiens creditor eos in sortem imputare cogitur.

XI. Idem A. Popilio.

EX prædiis pignori obligatis creditor post oblatam[42] sibi[43] jure pecuniam quam non suscepit, si fructus[44] accepit, exonerari[45] sortis debitum certum est.[46]

De nudo pacto.

XII. Imp. ALEXAND. A. Tyranno.

FRumenti[47], vel hordei mutuo dati accessio, etiam ex nudo[48] pacto præstanda est.

De judiciis bonæ fidei. De re judicata.

XIII. Idem A. Eustachiæ.

IN bonæ fidei judiciis[49] (quale est negotiorum[50] [etiam] gestorum) usurarum rationem haberi certum est. †. Sed si finitum est judicium sententia, quamvis minoris condemnatio facta est, non[51] adjectis usuris, nec provocatio secuta est, finita retractanda non sunt: nec[52] ejus temporis, quod post rem judicatam fluxerit, usuræ ullo jure postulantur, nisi ex causis judicati.

De antichresi.

XIV. Idem A. Aurelio.

SI ex pactione uxor tua mutuam pecuniam dedit, *Ut*[53] *vice*[54] *usurarum* [*domum*] *inhabitaret*, pactoque ita, ut convenit, usa est, non etiam locando domum pensionem redegit: referri quæstionem, quasi plus domus redigeret, si locaretur, quam usurarum legitimarum ratio colligit, minime oportet. †. Licet enim uberiore forte potuerit contrahi locatio: non ideo tamen illicitum fœnus esse contractum, sed vilius[55] conducta habitatio videtur.

De pœna inserta in contractu mutui.

XV. Imp. GORD. A. Claudio.

CUm allegas uxorem tuam ea conditione mille aureorum [numero] quantitatem sumpsisse, *Ut si intra diem certum debito satis non fecisset, cum*[56] *pœna quadrupli redderet, quod accepit* · juris forma non patitur, lege contractus istius ultra[57] pœnam legitimarum usurarum posse procedere.

De pecunia data, ut triticum reddatur.

XVI. Idem A. Sulpitio.

CUm non frumentum, sed pecuniam fœnori te accepisse alleges, *Ut*[58] *certa modiatio*[59] *tritici præstaretur; ac, nisi is modius sua die fuisset oblatus, mensurarum additamentis*[60] *in*[61] *fraudem legitimarum usurarum gravatum* te esse contendas: potes adversus improbam petitionem competenti uti defensione.

De agricolis.

In AUTHENT. nullum credentem agricolæ tenere. §. Sancimus itaque. coll. 4. tit. 13. c. 5. Nov. 34. c. 1.

AD hæc, *qui fructus aridos*[62] *credidit agricolæ, vel pecuniam in unoquoque anno pro*[63] *modio*[64] *octavam partem modii, pro solido*[65] *siliquam unam*[66] *usurarum nomine accipiens: terram, sive aliquid aliud, quod pignori accepit: omnimodo reddat. Si aliquid præter hoc commiserit: ab actione cadat omnimodo.*

De

---

1 XXII. *D.* 1. & 2. *C. Theod.* 33. & 2. *Paul. sent.* 14. & 23. *Eclog.* 3. & 3. *Harmen.* 7. & 5. *extr.* 39. vid. *Papon.* 12. *Arrest.* 7. *des contracts usuraires, &c.* adde *de usuris rei judicatæ lib.* 7. *tit.* 54. §. *de naut. fœn.* 22. *ff.* 2. *Novell.* 121. *Molin. in tract. de usur. De usur. pupill.* vid. *lib.* 5. *tit.* 56. An licitum sit aliquid extra sortem accipere, dixi ad *l.* 2. §. *de pign. act.* & omnium maxime ad *l. placuit* 29. *ff. de usur.*

2 Usuræ ex promissione non debentur, nisi stipulanti sint promissæ.

3 Usurarum stipulatio scripturam non requirit. Stipulatio ἄγραφος, id est, non scripta usurarum valet. 3. *Harm.* 7. §. 2. dixi ad *l.* 17. §. *de pact.*

4 Emptor usuras debet pretii à die traditionis rei factæ. *leg.* 5. §. *de act. empt. l.* 13. §. 20. *ff. de act. empt.*

5 Et eatenus fuerit in mora. Mora emptoris in pretio solvendo parit usuras, id est, usuris eum subjicit.

6 Sola destinatio & voluntas deponendi emptorem, cui res jam tradita est non excusat ab usuris. Differunt hæc deposuisse & deponere voluisse.

7 *Paul.* 2. *sent.* 14. §. 1. *excipe l.* 4. §. *eod.* usuræ ex pacto (hoc est, sine stipulatione promissæ) solutæ repeti non possunt: nec in sortem à creditore computantur. *Synops. Basil. c.* 47. 3. *Harm.* 7. §. 14. Quæ verba intelligenda sunt de legitimis usuris: nam illicitæ usuræ in sortem computantur. *Scholiastes Syn. d. c.* 47. *l.* 26. §. 1. *in fin.* §. *eod.*

8 Nuda conventio parit usurarum solutarum retentionem, & ad usuras solutas retinendas sufficit. *l.* 26. §. *de cond. indeb.*

9 Non modo sortis, sed usurarum causa pignus potest retineri. Retinere pignus possum mihi traditum in usuras nudo pacto mihi promissas.

10 Ratio dubitandi sumpta ex *l.* 1. *l.* 3. §. *eod.*

11 Ratio decidendi. *l.* 22. §. *eod.*

12 Pactum de usuris traditioni pignoris adjunctum, ad usuras petendas valet. *l.* 48. *ff. de pactis.* Conventione nuda promissæ usuræ non exiguntur. *l.* 3. §. *eod.* promissis nudo pacto, & eo nomine pignore dato seu obligato, pignus usurarum ita promissarum nomine retineri potest, etiam si pignus debito vilius sit. *Syn. eod. c.* 47. *& ibi Anatolius Scholiastes l.* 11. §. 3. *ff. de pign. act.* adde *l. ult.* §. *debitorem venditionem pignoris.* atque ita multa possunt per retentionem servari quæ peti non possunt. *Alex. ad l. non solum.* 8. §. *morte* 6. *ff. de novi operis nunciat. Garzias ad l. idem* 25. §. 2. *ff. de pact.*

13 Casus diversus à superiore.

14 Id est, post tempus contractus.

15 Id est, cum pignus contraheretur in sortem duntaxat. Agitur enim hic de chirographariis usuris. Usuræ chirographariæ sunt, cum pignus contractum est in sortem duntaxat. Hæc taxatio si defuerit, pignus datum ὑπὲρ κεφαλαίου sortis ratione (capitale Itali vocant, quod Galli *le fort principal*) tacite quoque usuris subjicitur. *Harmenopul. apud Cujacium* 5. *observat.* 28.

16 Usura, sortis adjectio, ut hic, incrementum. *l.* 28. *in fin.* §. *eod.* Hujusmodi augmentum non ex ipsa pecuniæ substantia (sicut fœtus ovium, aut partus ancillæ; sed ex usu rei oritur. vid. *l.* 34. *ff. eod.* Ædificii urbani, & mobilium rerum merces usura dici potest, sed hujusmodi tamen ut sorti rei locatæ semper aliquid depereat: in mutuo vero non idem.

17 Minimas usuras qui per certos annos sciens accepit, tacite fatetur majores sibi non deberi. Imo non fatetur. *leg.* 16. *ff. de in rem verso.*

18 Vide *l.* 8. §. *eod. l.* 13. *ff. eod.*

19 Et ita remissio tacita aliquando valet, ut hic: quæ alias tacita non valeret: *ut l.* 37. *ff. de pact.* nec ad præstandas majores obligatur. *l.* 102. *in fin ff. de solut.*

20 Id est, spatio triennii. *argum. l.* 1. §. *de fideicommiss.* vult enim Bald. hanc particulam veram esse in triennio, saltem in decennio vel vicennio. Harm. ita hanc legem exponit 3. *tit.* 7. §. 9. Qui ex liberalitate longo tempore (ἐπὶ πολὺν χρόνον) usuras non petiit, non recte superioris temporis usuras exigit: adde 2. *Feud.* 2. §. 1. *l.* 1. §. *de fideicommiss.*

21 Quicunx usura. *l.* 17. *ff. eod. Cinq pour cent.* estque ducentesima quadragesima pars sortis: unde sorti exæquatur in 240. mensibus, sive viginti annis. vid. Molin. *in tract. de usur. num.* 53.

22 Vide Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 2. *n.* 105. ANS.

23 Alias nudum propositum offerendi non excusat. *l.* 2. §. *eod.*

24 In publico, vel æde sacra. *l.* 19. §. *eod.* plus est deponere quam offerre. Est enim ordine hoc prius tempore: illud posterius. Porro non hic agitur de oblatione verbali, quæ non est ad petendas usuras efficax: nec de reali, nuda tamen, sed de ea quæ duo habet adjuncta: puta quæ facta fuit coram testibus & re ipsa, & quam secuta sit in publicum vel ædem sacram depositio. Aliter Molin. hæc explicat *quæst.* 39. *de usur. num.* 297.

25 Hoc scil. ædem sacram depositio. Aliter Molin. hæc explicat *quæst.* 39. *de usur. num.* 297.

26 Nota cautionem debitori utilem ad evitandas usuras.

27 Hoc est, καὶ τὸ χρεῖος, καὶ τὴν τόκων ἐπιφόρτισιν, & sortem & usurarum stipulationem. *Synops. eod. c.* 51. 3. *Harmen.* 7. §. 15.

28 Εἰ τινὲς χρόνου per aliquod tempus. *Harmen. ibid.* Quod aliquando factum est, in perpetuam non trahitur necessitatem, *l.* 28. §. *de pactis.* Quod longo tempore factum est. *l.* 6 *ff. eod.* aut per multos annos. *l.* 13. *ff. eod.* trahitur, & quidem adversus filium. *l.* 5. §. *eod. ibi, secundum quod.* Et ita non continuo usuras promisisse intelligitur, qui eas aliquando solvit. Nec à solutione brevis temporis, ad perpetuam promissionem & obligationem infertur. Minimum tempus non est modus adquirendæ obligationis. *l.* 44. §. 1. *ff. de obl.*

29 Οὐ ποιεῖ πρόσκαιρος τῷ χρεώσει. nullum faciunt præjudicium. *Syn. & Harm. d. loco.*

30 Creditori.

31 *l.* 40. *ff. de rebus cred. Syn. d. c.* 47.

32 *l.* 1. §. 3. *ff. de pign. & hypoth. l.* 17. *ff. h. t.*

33 Minores.

34 Puto legendum *ac per hoc recessisse eum à majorum præstatione*, ut sit sensus, cui ex eodem contractu minores vel majores usuræ debentur, si minores eligit, majores tacite remisisse intelligitur; si non ita legendum est, saltem legis sententia huc refertur.

35 Hanc particulam legit Haloander: legerunt & veteres optimo sensu, si debitor minores usuras tempore congruo obtulit, cursum majorum evitat.

36 Mora tutoris pupillo nocet.

37 Id est, nullas usuras, sive minores dicas, sive majores. *l.* 7. §. 2. *ff. de minori.* Goth. Confer *l.* 6. & *l.* 19. *hoc tit.* Zanger. *de exception. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 154. ANS.

38 Id est, per partes, diversis temporibus, per intervalla temporum. *l.* 29. *l.* 30. §. *eod.*

39 Id est, non concurrunt, nec in duplum computantur. Hodie imputantur. *Novell.* 121. & 138. Cætera ad hanc legem vid. apud Alciat. 5. *pareg.* 33. *Molin. n.* 46.

47. *de usur. Hot.* 2. *de usur.* 16.

40 Lex vetus fuit, etiam Ægyptiorum, *teste Diodor.* 2. ne creditor κεφάλαιον, id est, caput aut sortem, majorem faceret duplo. Idem Romani vetuerunt exigi usuras ultra duplum in quo (duplo scil.) simplum inerat, ita ut cum usuræ semel ad quantitatem sortis ascendissent, non exigerentur. Hinc illud Harmen. 3. *tit.* 7. §. 6. τῶν τόκων τὸ κεφάλαιον διπλασιάζοντων ὁ τόκος παύει. Usurarum sortem duplicantium usura cessat. vid. *Molin. d. l. n.* 43. Et ita duplum illud est alterum tantum sorte amplius. *l.* 26. §. 1. *ff. de cond. indeb. l.* 4. *in fin. ff. de naut. fœn. Edict.* 9. *l.* 27. *in fin. l. pen. l. ult.* §. *eod. l. ult.* §. *de fideicommiss.* idque licitum vocatur *in l.* 19. §. *de mandat.* adde *Cujac. ad Novell.* 121. Eo pacto Romani moderati sunt usuras, nec permiserunt passim centesimas, indultis levioribus. vid. *Molin. ibid.* ita quoque iidem id quod interest moderati. *l. unic.* §. *de quod interest.*

41 Usuræ *exiguntur*, in vulgatis ita legebatur.

42 A debitore scil. de oblatione. vid. *l.* 9. §. *de solut.*

43 *Sibi in jure*, quidam ita legunt.

44 Ἀντίχρησις solvitur oblatione debiti, hoc est, debitor sortem & usuras creditori offerendo efficit, ut creditor jus suum ἀντιχρήσεως amittat: hoc est, ut ne fructus pignoris suos faciat. Quid si eos percepit? exonerabitur. de antichresi adde *l.* 14. *l.* 17. §. *eod. l.* 11. §. 1. *ff. de pign. & hypoth. l.* 6. §. *quod cum eo. l.* 33. *ff. de pign. act.* sortis debitum.

45 Ἀντίχρησιν sola oblatio solvit, ut hic: non usuras. *l.* 6. §. *eod.* vid. *l.* 2. *de pact. pign.*

46 Cur ita? quia post non acceptam debiti solutionem, bona fide prædii alieni fructus suos facere non potest.

47 Pro fructibus aridis paciscilicet, sed & pro liquidis. *l.* 23. §. *eod.* quin & pro vetere. *l.* 25. §. *eod.* Et breviter pro fructibus mutuo datis etiam usura potest ex pacto peti. *Synops. eod. c.* 54. *Harm. eod. c.* 23.

48 Atqui pecuniæ usuræ non debentur, nisi ex stipulatione. *l.* 3. §. *eod.* suo jure id receptum? διὰ τὸ ἄδηλον τῶν καρπῶν. *Synops. Basil. eod. c.* 66. 3. *Harm.* 7. §. 24. ob incertum & inconstans frugum pretium. *l.* 17. §. *eod.* quod etiam efficit, ut majores stipulemur usuras in frugibus, quam in pecunia. vid. *l.* 23. §. *eod.*

49 *l.* 32. §. 2. *ff. de usur.* veluti locati. *l.* 54. *ff. locati.*

50 Negotiorum gestorum actio bonæ fidei est: ideoque in ea usuræ exiguntur. *l.* 24. §. *eod. l.* 19. §. 4. *l.* 31. §. 3. *l.* 37. §. 1. *ff. de neg.*

51 Vid. *l.* 3. *vers. si enim usuras.* §. *de usur. rei jud.*

52 *l.* 1. §. 2. *in fin. ff. eod.* adde *l.* 1. §. *de sent. quæ sine certa quantitate.*

53 Est ea ἀντίχρησις de qua vid. *l.* 17. §. *eod. l.* 11. §. 1. *ff. de pign.* 3. *Harm.* 5. *c.* ἀντιχρήσεως Antichresis, estne idem quod emptio redituum: cujus sit mentio *in c.* 1. & 2. *ext. de empt. Hot.* 2. *obs.* 1. negat. movetur, quod ibi creditor fundum pro domino possidet, ejusque periculo sit, hic non sit.

54 Vice usurarum permissum est mihi abs te tuas ædes habitare. Sed ablocavi, & plus redegi ex mercede quam legitimus modus usurarum ferret, quid juris? quod amplius erit, sorti imputabo, ut hic. sumpto argumento à contrario sensu. adde 3. *Harm.* 5. *c.* περὶ ἀντιχρήσεως. Quid si habitavi? servatur conventio, etiamsi pluris ea habitatio censeatur, quam modus legitimus usurarum fuerit, & vilius mihi conducta domus potius, quam illicitum fœnus contractum videbitur. §. *eod. ibi, licet enim.* adde *Cujac.* 8. *obs.* 17. vid. tamen *l.* 11. §. 1. *ff. de pign.*

55 Quid si deceptio sit ultra dimidium justæ mercedis? Accursius putat debitori competere remedium legis 2. §. *de rescind. vendit.* Idem sentit Papon. 3. *Not.* 9. *c. de restit. contre louages & conductions.* adde *l.* 3. §. *utriusque jud.* facit *l.* 16. *in fin. ff. de minor. l.* 2. *l.* 22. *in fin. ff. locati. d. c.* de quo tamen dubitari potest propter incertam spem mercedum, quæ solent decrescere: moveor *l.* 17. & 23. §. *eod.* adde glossam Aecursii, ubi scripsi in *l.* 14. §. *d. locati.*

56 Vid. quæ notavi ad *l.* 98. §. 5. *ff. de solut.* adde *l.* 44. *ff. hoc tit. l.* 13. §. 26. *ff. de act. empt.*

57 Pœnam ultra legitimum usurarum modum stipulari non licet.

58 Nota de reditu specierum in vino, frumento & similibus data pecunia constituto. Quæritur qua proportione talis reditus sit emendus? dic ut in proxima Authentica.

59 Id est, certus modiorum numerus.

60 *l.* 23. §. *eod.* id est, majorem moderationem. *l.* 44. *ff. eod.*

61 Sive usura consistat in nummis, sive in fructibus, ut hic, utrobique ad legitimum modum reducetur. vid. *Molin. q.* 2. *de usur. n.* 68. & *q.* 21. *n.* 215. *Papon.* 12. *Arrest. n.* 17.

62 Fructus aridi, ut messes. *l.* 1. *C. Th. eod. l. ult. in fin. ff. de jure fisci. l.* 15. *C. Th. de fiscept.* An idem in liquidis? idem. *d. l.* 1. *l.* 23. §. *eod.* Goth. Vid. hic Rittershus. in *Expos. Novell. part.* 3. *cap.* 10. ANS.

63 Nota proportionem ad quam redigenda est emptio reditus frumentarii. Hodie puto considerandam esse rationem usurarum receptarum in singulis provinciis. Exemplum sumam à Gallis, apud quos regiis constitutionibus reditus constituitur ad assis analogiam, *au denier douze.* Itaque modio valente decem aureos, reditus modii emendus erit 120. Quid si modii valor augeatur? *Molinæus* 21. *q. de usuris, num.* 122. *Papon.* 12. *Arrest.* 17. *n.* 17. refert debitori electionem permitti usuras ut solvat in pecunia, refertque ita judicatum in Curia. Admitto equidem favendum esse reo debitori: sed si ita est æquitas etiam postulabit, decrescente modii pretio, creditori justa merces suppleatur à debitore, ne alioquin claudicet contractus. Sed ea de re dicam *l. seq.* §. *eod.*

64 Modio mutuo dato debitori usuræ vice, octavam modii partem, id est, duos sextarios, possum ab eo stipulari, eaque usura est centesima, ut constat ex *Nov.* 130. *c.* 4. 6.

65 Id est, pro singulis solidis 72. solidi libram auri efficiunt 3. *Harm. Zonar. c.* 17. *Syn. Nicena.*

66 Triens est usura, unam siliquam pro solido dari: tertia centesima, quæ tricentis mensibus aut vigintiquinque annis sortis exæquatur, paritque annuatim quatuor in centum, *quatre pour cent.* de qua vid. *Novell. Leon.* 83. *Cujac.* tamen ad *Nov.* 32. refert ob centenos aureos recte stipulari solidos quatuor, & siliquas quatuor: successisse postea majorem usuram, quæ reddat solidos sedecim semissem & quatuor siliquas, id est, in libram auri solidos duodenos, & Nicephorum usuræ nomine exegisse in singulas auri libras duodecim solidos, id est, in singulos solidos quatuor siliquas ad rationem sc. centesimæ.

Source : BIU Cujas

De fructibus.

XVII. Imp. PHILIPPUS A. Euxeno.

SI [1] ea lege possessionem mater tua apud creditorem suum obligavit, *Ut fructus* [2] *in vicem usurarum consequeretur*, obtentu [3] majoris percepti emolumenti propter [4] incertum [5] fructuum proventum rescindi placita non possunt.

De solutione indebiti.

XVIII. Idem A. Castori.

INdebitas usuras, etiamsi ante sortem solutæ non fuerint, ac [6] propterea minuere eam non potuerint, licet post sortem reditam creditori fuerint datæ [7], excluſa [veteris] juris varietate repeti posse, perpensa ratione firmatum est.

De oblatione debiti & consignatione & depositione.

XIX. Idem A. Hyreniæ.

ACceptam mutuo sortem cum usuris licitis creditoribus post contestationem offeras: at si non suscipiant, consignatam in publico depone [8], ut cursus legitimarum usurarum inhibeatur: in hoc autem casu publicum [9] intelligi oportet, vel sacratissimas ædes [10], vel ubi competens [11] judex super ea re aditus deponi eas disposuerit: Quo subsecuto, etiam [12] periculo debitor liberabitur, & jus pignorum tolletur: cum Serviana [13] etiam actio manifeste declaret, pignoris inhiberi persecutionem, vel solutis pecuniis, vel si per creditorem steterit, quominus solvantur. †. Quod etiam in trajectitiis [14] servari oportet. †. Creditori scilicet actione utili ad exactionem earum, non adversus debitorem, nisi forte eas receperit, sed contra depositarium, vel ipsas competente pecunias.

De mandatoribus & fidejussoribus.

XX. Idem A. Ælio.

CONstitutionibus [15] sacris, quæ ultra certum modum usuras fœnebris pecuniæ exigi prohibent, mandatoribus [16] etiam vel fidejussoribus subventum est: quibus quasi mandator vel fidejussor conventus uti potes.

De soluto simpliciter.

XXI. Idem A. Chresimo.

SI usuras præstari pignore dato convenerat; & in continenti numeratione facta, postea vel ante [17], propter quod debitum solutionem feceras, non [18] designasti, habuit [19] creditor in usuras tibi accepto ferendæ solutæ quantitatis facultatem.

De pignoribus.

XXII. Idem A. Carino.

PIgnoribus quidem intervenientibus, usuræ, quæ sine [20] stipulatione peti non poterant, pacto [21] retineri [22] possunt. [23] †. Verum hoc jure constituto, cum hujusmodi nullo interposito pacto tantummodo certæ summæ præstari pœnam convenisse proponas: nec peti, nec retineri quicquam amplius potest, & ad pignoris solutionem urgeri te disciplina juris perspicis.

De oleo & quibuscunque fructibus.

XXIII. Idem A. Jasoni.

OLeo [24] quidem, vel quibuscunque fructibus mutuo datis incerti [25] pretii ratio, additamentum [26] usurarum ejusdem materiæ suasit admitti.

De negotiis gestis.

XXIV. Idem A. Glauciæ.

SI mater [27] tua major annis constituta, negotia [28], quæ ad te pertinent, gesserit: cùm omnem [29] diligentiam [30] præstare debeat, usuras [31] pecuniæ tuæ, quam administrasse fuerit comprobata, præstare compelli potest.

De auro, argento, veste.

XXV. Imp. CONSTANT. A. ad populum.

PRo [32] auro & argento & veste facto chirographo licitas solvi, vel promitti usuras jussimus.

De præscriptione triginta, vel quadraginta annorum.

I. *De modo usurarum.*

XXVI. Imp. JUSTIANIANUS A. Mennæ P. P.

EOs [33], qui principali actione per exceptionem triginta [34], vel quadraginta annorum, sive personali, sive hypothecaria cecideruntur, [jubemus] non posse super usuris, vel fructibus præteriti [35] temporis aliquam movere quæstionem, dicendo ex iisdem temporibus eas velle sibi persolvi, quæ non ad triginta, vel quadraginta præteritos annos referuntur, asserendo singulis annis earum actiones nasci: principali [36] enim actione non subsistente, satis supervacuum est super usuris, vel fructibus adhuc Judicem cognoscere. §. 1. Super usurarum vero quantitate etiam generalem sanctionem facere necessarium [37] esse duximus, veterem duram, & gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes. Ideoque [38] jubemus, Illustribus [39] quidem personis, sive eas præcedentibus, minime licere ultra tertiam [40] partem centesimæ usurarum nomine in quocunque contractu vili, vel maximo stipulari. †. Illos vero, qui ergasteriis [41] præsunt [42], vel aliquam licitam [43] negotiationem gerunt, usque ad bessem [44] centesimæ [usurarum nomine in quocunque contractu] suam stipulationem moderari. †. In trajectitiis [45] autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus, usque ad centesimam [46] tantummodo licere stipulari, nec eam excedere; licet veteribus legibus hoc erat concessum. †. Cæteros [47] autem [omnes] homines dimidiam [48] tantummodo centesimæ usurarum [nomine] posse stipulari [49]: & eam quantitatem usurarum etiam in aliis omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citra [50] stipulationem [51] exigi usuræ solent. Nec [52] liceat judici memoratam augere taxationem [53], occasione consuetudinis [54], in regione obtinentis. †. Si quis autem aliquid contra modum hujus fecerit constitutionis, nullam penitus de [55] superfluo habeat actionem: sed & si acceperit, in [56] sortem hoc imputare compelletur. †. Interdicta [57] licentia creditoribus ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere, vel retinere siliquarum [58] nomine, vel sportularum [59], vel alterius cujuscunque causæ gratia. Nam si quid hujusmodi factum fuerit, principale debitum ab initio ea quantitate minuetur [60], ut tam ipsa minuenda pars, quam usuræ ejus exigi prohibeantur. †. Machinationes etiam creditorum; qui ex hac lege prohibiti majores usuras stipulari alios medios [61] subjiciunt, quibus hoc non ita interdictum est, resecantes jubemus [62], si quid tale fuerit attentatum, ita usuras computari, ut necesse esset, tanquam si ipse, qui alium interposuit, fuisset stipulatus: in quo casu sacramenti [63] etiam illationem locum habere sancimus [64]. Dat. *Constantinop.* JUSTINIANO Cons.

Ne usuræ ultra duplum currant.

XXVII. Idem A. Mennæ P. P.

DE usuris, quarum modum jam [65] statuimus, pravam [66] quorundam interpretationem penitus removentes, jubemus, etiam eos, qui ante eandem sanctionem ampliores quam statutæ sunt, usuras stipulati sunt, ad modum eadem sanctione taxatum ex [67] tempore lationis ejus suas moderari actiones: scilicet illius temporis, quod ante eam defluxit legem, pro tenore stipulationis usuras exacturos. §. 1. Cursum insuper usurarum ultra [68] duplum minime procedere concedimus: nec si pignora [69] quædam pro debito creditori data sint, quorum occasione quædam veteres leges & ultra duplum usuras exigi permittebant. Quod [&] in bonæ fidei judiciis, cæterisque omnibus casibus, in quibus usuræ exiguntur, servari censemus.

Ne usuræ in sortem convertantur, & ne usuræ usurarum exigantur.

XXVIII. Idem A. Demostheni P. P.

UT nullo modo *usuræ* [70] *usurarum* à debitoribus exigantur, & veteribus quidem legibus constitutum fuerat, sed non perfectis latur, semisses scil. *l. ult. ff. de fiscalib. usuris*. Civitatum quoque usuræ sunt semisses. *l. 10. ff. de pollic.* Ecclesiasticæ vero quadrantes. vide *Novell. 7.* 40 Tertia pars centesimæ, triens usuræ, *Quatre pour cent, l. 3. §. 1. ff. de contra tut.* 41 Ergasterium, est negotiatio. Præsunt ergasterio trapezitæ, argentarii, & cæteri institores, *l. 26. ff. de episc. l. 9. ff. de operibus publ. l. 2. ff. de inct.* Est & locus, ubi opus fit, officina. 42 Justis negotiationibus terrenis, mediterraneis aut terrestribus, besses, usuræ permissæ. *ff. ibi, ad bessem.* Argentariis licet stipulari besses usuras. Inter negotiatores usura legitima bes est. Quin argentariis besses debentur, licet eas non fuerint stipulati. *Novell. 136. c. 4.* Quid si negotiari desinant, aut nomen alteri cedant? besses usuræ deberi desinunt. *Molin. ibid. num. 60. 61.* 43 Licita est negotiatio, vel ea quæ vere fœneratitia est, qua funguntur ii, qui nullam etiam aliam exercent. 44 Bes usura est ad centesimam, quod bes ad assem. Bes usuræ sunt duæ partes centesimæ, 150 partem sortis quolibet mense pendens, integram vero sortem 12 annis & 6 mensibus. Annuatim solvuntur 8 in 100. *huit pour cent.* Id fœnus Antoninus Pius exercuit. *Jul. Capitol. in ejus vita.* 45 Usura centesima, non major, maritimis & navigantibus permissa. An centesima dicitur anni ratione, an vero certi duntaxat itineris, quod anno potest esse brevius? Prius ait Molinæus *n. 91. de usur.* 46 Centesima usura, *douze pour cent*, quæ centesimo mense sortis quantitatem parit, & reddit. Solebant enim veteres in mensés, non in annos fœnerari. *Plut. in libell. περὶ τῶ μὴ δανείζεσθαι. Æschines adversus Ctesiphontem. Horat. Epod. oda 2. omnem relegit Idibus pecuniam, Quærit Kalendis ponere.* Inde usura menstrua Ciceroni 6. *ad Atticum.* De duplici centesima, vide *l. nihil interest 4. §. 1. ff. de nautico fœnore.* 47 Non illustres, quique non sequuntur, mercaturam terrestrem, vel maritimam, dimidias centesimæ possunt stipulari. Ergo & rustici? Posse videntur cum hic non excipiantur, quamvis & hi solas trientes possint promittere. *Novell. 32.* Quadrantes quoque accipiuntur ab Ecclesia. *Scholiast. 27. Eclog. 3. Harmenop. 7. c. περὶ κεφαλ.* 48 *l. 2. in fin. ff. de usuris rei jud.* Dimidia centesimæ seu semis usura parit annuatim sex in centum. *Six pour cent.* Senos aureos parit quotannis in centenos. *Theod. 4. de act.* 49 Et ita qualitas fœnoris ex qualitate fœnerantis metienda: ut mercator eo pacto possit besses stipulari & capere ab illustri: illustris non possit capere ultra trientes à mercatore. 50 Citra stipulationem & pactum exiguntur usuræ quæ exiguntur propter moram. *l. 32. §. 2. ff. eod.* 51 Stipulationis verbo, Molinæus intelligit omnem conventionem. *ibi, num. 56.* Verum hunc locum author Synopseos *d. c. 69.* ita accipit, usuras majores accipi non posse ne quidem per retentionem pignorum. *l. 4. vers. nec pignora. ff. de nautico fœnore.* Alias usuræ legitimæ non tantum stipulatione interposita promissæ servantur, sed pignoris quoque retentione, licet nudo pacto & citra vinculum stipulationis promissæ. *l. 4. ff. eod.* 52 In usuras majores legitimis judex reum condemnare non potest prætextu consuetudinis locorum: hoc est, etiamsi consuetudo loci sit usuras majores legitimis præstari. *Syn. d. loco.* 53 Quæ scilicet pertinet ad usuras debitas ex mora, non ad illas, quæ deberi possunt ex superiorum stipulationum aliqua. 54 Sensus est, prætextu consuetudinis usuras ex nuda mora debitas, semisses esse. Tres casus excipe, pupillares. vid. *l. 1. ff. de usur. pupill.* sociorum. vid. *l. 4. ff. de ædific.* rei judicatæ. *l. 3. ff. de usur. rei judic.* 55 Habet tamen citra superfluum, & ita utile per inutile non vitiatur. *l. 15. ff. eod. l. 20. ff. eod. l. 8. ff. si certum. l. 26. in pr. ff. de cond. indeb. l. 102. in fin. ff. de solut.* Molinæus addit, nullum casum in jure reperiri, in quo propter excessum, vel administrationem illicitam, fœnus totum vitietur, excepto casu singulari. *Novell. 32. de fœner. agric.* vide tamen eundem *q. 10. de usur. n. 139.* 56 Usuræ legitimis majores acceptæ, in sortem imputandæ. 57 Creditori non licet à debitore aliquid accipere nomine siliquarum, aut consuetudinis: si quid autem acceperit, id in sortem computabit. 58 Κεφάλαιον ἢ συνηθείας, 23. *Eccl. 3. c. 69.* Siliqua vigesimaquarta pars solidi. 59 Quas creditores forte stipulabantur dare executoribus pro pecunia exigenda, vel tabellioni, pro cautione scribenda. 60 Vide Molin. *de usur. quæst. 13. num. 164.* 61 Illustris, cui trientes tantum stipulari permittitur, per argentarium, cui licitæ sunt besses: id est, majores, stipulari non potest. hinc collige, Peccari etiam per intercedentem seu interpositam personam. dixi ad *l. 5. C. de legibus.* atque ita, majores usuras stipulari non possumus διὰ μέσου προσώπου per mediam personam. *Syn. d. l.* 62 Hinc colligunt quæstionem, causas & leges usurarum non esse fori (ut vocant) ecclesiastici, sed imperialis. qua de re vide Molin. *quæst. de usur. num. 70. 71.* 63 Vide quæ not. ad *l. 6. §. 4. ff. de his qui ad eccles.* 64 Hoc apud author. Synops. additur. Illos qui tabernis præsunt, vel aliquam negotiationem licitam (quoniam qui illicitam exercent, ut tincturam purpuræ & monetas, etiam puniri debent) exercent ad bessem usque, centesimæ stipulationem suam moderari. 65 *l. 26. ff. eod.* 66 Ad majores ante hanc legem constitutas, ac prostitutionem promissas ad modum hac lege præfinitum recedi non potest. vide *Molin. q. 10. de usur. num. 142. 153. & quæst. 16. num. 188. Papon. 12. Arrest. 7. num. 16.* adde *Novell. 73. c. 9. & 115. c. 1.* 68 *Quæ. 121. Nov. 160. l. 19. J. mandati. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 4. §. 1. ff. de naut. fœnore.* 69 In usurarum causis aliquid jure pignoris, & retentionis toleratur, sed intra legitimum modum: vetitis usuris ultra duplum, etiamsi creditor pignoribus acceptis sibi caverit, vide *Molin. de usur. num. 47. 107. 108.* 70 *l. 24. ff. de bis, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de adminis. rer.* Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, *ut hic*: pecuniæ usus, *l. ult. ff. de magist. conv. l. 3. J. de fiscalib. usur.* fructuum usura, *l. 15. ff. hoc tit.*

---

1 *l. 11. §. 1. ff. de pign.*

2 Dixi ad *l. 14. ff. eod.*

3 Id est, prætextu. Ratio dubitandi pro debitore hinc sumitur.

4 Ratio decidendi hinc sumitur pro creditore. Et tamen aliter judicatum fuisse à Senatu Parisiensi ostendi ad *l. 16. ff. eod.* Sic sentio in omni venditione (ergo & reditus annui de quo hic agitur) spectandam esse quantitatem justi pretii, quod est tempore venditionis. *l. 8. in fin. ff. de rescind. vendit.* eoque admisso non esse quærendum, an res empta creverit: cum certo jure periculum & detrimentum rei ad emptorem pertineat.

5 *l. 23. J. eod.* Goth. Casum *h. l.* non esse usurarium probat Joann. Aurpach. *lib. 1. epist. juridic. 10.* ANS. Adde Cujac. *lib. 3. observ. cap. 35. & quæ not. ff. l. 6. eod.* S. L.

6 Usuræ indebitæ solutæ ante sortem, sortem minuunt. Quid si post sortem solutam depensæ fuerint? stricto jure, sortem minuere non possunt (quia sors soluta hic proponitur) ex æquo tamen repeti possunt: nam sorte soluta nihil superest in quod imputentur. *Synops. eod. c. 13. Harm. 7. §. 6.*

7 Olim plerisque visum fuit: Usurarum indebitarum condictionem non esse, licet omnes imputationem admitterent. Hodie & imputatio admittitur, & indebitæ solutæ condicuntur. *l. 26. § 1. ff. de cond. indeb.*

8 Molinæus *numer. 296. 297. de usur.* negat hanc depositionem requiri. Movetur lege 122. §. 5. *in fin. ibi, jure. ff. de verb. oblig.* de qua quæstione *ibi* dixi: *ut & in l. 6. ff. eod.* quo nomine reprehenditur à Cujacio ad *d. §. 5.* Eandem sententiam probat etiam Rolandus à Valle *1. cons. 33. num. 34. & seq. & ib. cons. 63. num. 24. & seq.* Sunt & alii loci juris apertissimi in *l. 2. 6. ff. eod. l. 7. 18. in fin. ff. eod. l. 10. ff. de pign. act. l. 9. J. de solutionib. l. 28. in fin. ff. de adminis. tut. l. 82. ff. de cond. & demonstr.* Aliter Cujacius *d. loco* diltinguit usuras ex mora oblatione sisti, non eas quæ stipulatione debentur. 9 In publico deponere, est in æde sacra, vel ubi judex, super ea re aditus, deponi jussit. 10 Antiquum fuit, res communes. *l. 4. in fin. ff. famil.* vel alterius, *ut hic.* vel proprias in æde sacra deponere. hinc *Ennio* in Aulularia act. 4. *Tu modo cave, cuiquam indicassis aurum meum esse istic fides.* & post: *Fides etiam atque etiam, nunc salvam ut aulam abs te auferam. Tuæ fidei concredidi aurum, in tuo loco & fano modo est situm.* 11 Publicus locus sit etiam judicis dispositione: publicus, id est, tutus. vid. *l. 9. ff. de pignorib.* 12 Depositione legitima sortis & usurarum facta, debitor usurarum cursum sistit: periculum rerum à se depositarum in creditorem suum transfert: & pignoratitiam adquirit. *ut hic.* antichresim liberat. *l. 11. ff. eod.* Goth. De depositionis solennitate & effectu vid. Censur. Forens. nostram *lib. 4. cap. 35. S. L.* 13 De qua vide *§. 7. Instit. de act.* 14 Id est, nauticis. 15 Usuris modus jure injectus est. vide quæ scripsi ad *l. 1. §. 3. in fin. ff. de pignorib.* 16 Beneficia debitoribus usurariis concessa ad eorum mandatores & fidejussores pertinent. 17 Hinc colligit *Cujac. 13. obs. 31.* ante gestum negotium authoritatem interpositam tutoris valere. 18 Vide *l. 1. J. de solut. l. 5. §. 2. ff. de solut.* 19 Sortem & usuras debens, si quas quantitates creditori solvit, nulla facta mentione, quo nomine solveret, facultatem habet creditor, si velit, in usuras duntaxat acceptam facere solutionem. *Synops. eod. cap. 64.* ubi tamen Scholiastes speciem hanc ponit, sortem & usuras debentem, si libras sexaginta solvat: pro rata quadraginta quidem in sortem; viginti vero in usuras dedisse videri. 20 Usuræ sine stipulatione ex nudo pacto non petuntur, nisi & pignora in usuras ex pacto dandas detineantur: Tunc enim & sine stipulatione petuntur, *ut hic. Scholiastes Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 5. cap. 1. l. 3. l. 4. ff. eod. l. 17. §. 4. ff. eod. l. 24. ff. de præscript. verb.*

21 *l. 4. ff. eod.* vide *Cujac. 8. obs. 17. in fin.* 22 Per exceptionem doli. *l. 2. J. de fiscal. usur.* 23 Modo legitimæ sint. *l. 27. in fin. J. eod.* 24 Id est, re liquida, idem in aridis, dixi ad *l. 12. ff. eod.* 25 Fructibus mutuo datis, licet & majores usuras stipulari, διὰ τὸ ἄδηλον τῶν καρπῶν, propter incertitudinem fructuum. *Syn. Basil. eod. c. 66. 3. Harm. 7. §. 24.* 26 Quippe nonnunquam accidit, ut mutuans centum modios, pactus sim usuræ nomine modium unum in singulos menses, quod usura est centesima: sed fortasse quum mutuo darem centum illos modios, uno aureo modii sex veniebant: verum fertilitate sequuta quum debitor menstruum mihi modium solvit, non centesimam, sed bessem mihi centesimæ præbet. Hoc enim facit æstimatio modii, propter insequutam annonæ copiam. *Ita Scholiast. Syn. illo loco.* dixi ad *l. 17. ff. eod.* Cujacius hinc colligit fruges recepisse immodicas usuras, adde *Novell. 32.* vel supra legitimum modum, idque confirmat Græcorum authoritate, *3. obs. 35.* sed ea de re dixi ad *l. 17. ff. eod.* 27 *Paul. 1. sent. 4. §. 4.*

28 Vide *l. 13. ff. eod. Paul. ibid. §. 3. §. 4.* 29 *Paul. 1. sent. 4. §. 4.* dixi ad *l. 3. §. 9. ff. de negot. gest.* 30 *Paul. ibid. §. 1.* 31 *d. l. 13. d. §. 3. l. 37. §. 1. ff. eod.* 32 Omne debitum rei fungibilis sive mutabilis, nudo pacto, vel consensu, sive incontinenti, sive ex quocunque intervallo, mutuum fieri, seu in mutuum converti potest. Molin. *de usur. quæst. 85. num. 660. l. 12. ff. eod. l. 8. ff. si cert.* 33 Sors (ut & omnis actio personalis) triennio præscribitur. An & sortis usuræ? ἔτους πεντεκαιεικοστοῦ, id est, heros Patricius, putabat non præscribi triennio, quum usuræ singulis annis nascantur. Nam triginta annis sortis ratione elapsis, inveniuntur usurarum nomine anni primi, decurrisse anni, 29. secundi anni, 28. atque ita deinceps. Idem in fructibus censebat Patricius: verum hæc sententia reprobatur hac constitutione: cum sit absurdum, causa principali sortis sublata, de usuris & fructibus contendere. *Synopsis Basil. eod. cap. 69.* 34 Triginta vel quadraginta annis personales, & hypothecariæ actiones intereunt. *l. 2. ff. de pecunia constituta.*

35 *l. 28. J. eod.*

36 Dixi ad *l. 29. in fin. ff. de reg.* actione sublata iniquum est de usuris, & fructibus contendere.

37 Fuerat enim incertus usurarum modus ante Justinianum: vide *Molin. de usuris, n. 42.* aut saltem gravis & durus. *idemn. 54.*

38 Usurarum ratio ex hoc loco ex Scholiaste Synopseos 23. *tit. 32. 47. & 69. & Harm. 3. tit. 7. §. 25.* hæc est à Justiniano definita: In illustribus τρίτον ἑκατοστῆς. triens centesimæ, id est, nummi quatuor ἐπὶ τῶν καπηλείων καὶ τῶν ἄλλων πραγματευτῶν (qui λεγυροπράκται, & ἔμποροι Harmenopulo *d. loco.*) id est, in nummulariis cæteriisque negotiatoribus δίμοιρον ἑκατοστῆς. bes centesimæ, hoc est, nummi octo. Legitima vero usura eorum qui διαπαντὸς τοκίζουσι ἄτερα ἐπικινδύνως: usuram trajectitiam nauticam, periculo suo capiunt. ἑκατοστιαῖον. est centesima: hoc est, nummi duodecim: In aliis hominibus ἡμικατοστιαῖον centesimæ semis, id est, nummi sex. Quid Ecclesiæ & venerabiles domus? quadrantem centesimæ, id est, nummos tres accipiunt. *Scholiastes d. loco.* & præstant. *Harm. d. loco.*

39 Illustribus personis trientes usuræ permissæ. *vide hic, & J. eod. ibi, ultra tertiam partem*, & sic minores. Sic, trientarium fœnus etiam Alexander exercuit, *teste Lampridio*: quod tamen legis modo non dicitur. Fiscus enim medias stipulatur, *Quatre pour cent, l. 3. §. 1. ff. de contra tut.* 41 Ergasterium, est negotiatio. Præsunt ergasterio trapezitæ, argentarii, & cæteri institores, *l. 26. ff. de episc. l. 9. J. de operibus publ. l. 2. J. de inct.* Est & locus, ubi opus fit, officina. 42 Justis negotiationibus terrenis, mediterraneis aut terrestribus, besses, usuræ permissæ. *J. ibi, ad bessem.* Argentariis licet stipulari besses usuras. Inter negotiatores usura legitima bes est. Quin argentariis besses debentur, licet eas non fuerint stipulati. *Novell. 136. c. 4.* Quid si negotiari desinant, aut nomen alteri cedant? besses usuræ deberi desinunt. *Molin. ibid. num. 60. 61.* 43 Licita est negotiatio, vel ea quæ vere fœneratitia est, qua funguntur ii, qui nullam etiam aliam exercent. 44 Bes usura est ad centesimam, quod bes ad assem. Bes usuræ sunt duæ partes centesimæ, 150 partem sortis quolibet mense pendens, integram vero sortem 12 annis & 6 mensibus. Annuatim solvuntur 8 in 100. *huit pour cent.* Id fœnus Antoninus Pius exercuit. *Jul. Capitol. in ejus vita.* 45 Usura centesima, non major, maritimis & navigantibus permissa. An centesima dicitur anni ratione, an vero certi duntaxat itineris, quod anno potest esse brevius? Prius ait Molinæus *n. 91. de usur.* 46 Centesima usura, *douze pour cent*, quæ centesimo mense sortis quantitatem parit, & reddit. Solebant enim veteres in mensés, non in annos fœnerari. *Plut. in libell. περὶ τῶ μὴ δανείζεσθαι. Æschines adversus Ctesiphontem. Horat. Epod. oda 2. omnem relegit Idibus pecuniam, Quærit Kalendis ponere.* Inde usura menstrua Ciceroni 6. *ad Atticum.* De duplici centesima, vide *l. nihil interest 4. §. 1. ff. de nautico fœnore.* 47 Non illustres, quique non sequuntur, mercaturam terrestrem, vel maritimam, dimidias centesimæ possunt stipulari. Ergo & rustici? Posse videntur cum hic non excipiantur, quamvis & hi solas trientes possint promittere. *Novell. 32.* Quadrantes quoque accipiuntur ab Ecclesia. *Scholiast. 27. Eclog. 3. Harmenop. 7. c. περὶ κεφαλ.* 48 *l. 2. in fin. J. de usuris rei jud.* Dimidia centesimæ seu semis usura parit annuatim sex in centum. *Six pour cent.* Senos aureos parit quotannis in centenos. *Theod. 4. de act.* 49 Et ita qualitas fœnoris ex qualitate fœnerantis metienda: ut mercator eo pacto possit besses stipulari & capere ab illustri: illustris non possit capere ultra trientes à mercatore. 50 Citra stipulationem & pactum exiguntur usuræ quæ exiguntur propter moram. *l. 32. §. 2. ff. eod.* 51 Stipulationis verbo, Molinæus intelligit omnem conventionem. *ibi, num. 56.* Verum hunc locum author Synopseos *d. c. 69.* ita accipit, usuras majores accipi non posse ne quidem per retentionem pignorum. *l. 4. vers. nec pignora. ff. de nautico fœnore.* Alias usuræ legitimæ non tantum stipulatione interposita promissæ servantur, sed pignoris quoque retentione, licet nudo pacto & citra vinculum stipulationis promissæ. *l. 4. ff. eod.* 52 In usuras majores legitimis judex reum condemnare non potest prætextu consuetudinis locorum: hoc est, etiamsi consuetudo loci sit usuras majores legitimis præstari. *Syn. d. loco.* 53 Quæ scilicet pertinet ad usuras debitas ex mora, non ad illas, quæ deberi possunt ex superiorum stipulationum aliqua. 54 Sensus est, prætextu consuetudinis usuras ex nuda mora debitas, semisses esse. Tres casus excipe, pupillares. vid. *l. 1. J. de usur. pupill.* sociorum. vid. *l. 4. J. de ædific.* rei judicatæ. *l. 3. J. de usur. rei judic.* 55 Habet tamen citra superfluum, & ita utile per inutile non vitiatur. *l. 15. ff. eod. l. 20. ff. eod. l. 8. ff. si certum. l. 26. in pr. ff. de cond. indeb. l. 102. in fin. ff. de solut.* Molinæus addit, nullum casum in jure reperiri, in quo propter excessum, vel administrationem illicitam, fœnus totum vitietur, excepto casu singulari. *Novell. 32. de fœner. agric.* vide tamen eundem *q. 10. de usur. n. 139.* 56 Usuræ legitimis majores acceptæ, in sortem imputandæ. 57 Creditori non licet à debitore aliquid accipere nomine siliquarum, aut consuetudinis: si quid autem acceperit, id in sortem computabit. 58 Κεφάλαιον ἢ συνηθείας, 23. *Eccl. 3. c. 69.* Siliqua vigesimaquarta pars solidi. 59 Quas creditores forte stipulabantur dare executoribus pro pecunia exigenda, vel tabellioni, pro cautione scribenda. 60 Vide Molin. *de usur. quæst. 13. num. 164.* 61 Illustris, cui trientes tantum stipulari permittitur, per argentarium, cui licitæ sunt besses: id est, majores, stipulari non potest. hinc collige, Peccari etiam per intercedentem seu interpositam personam. dixi ad *l. 5. C. de legibus.* atque ita, majores usuras stipulari non possumus διὰ μέσου προσώπου per mediam personam. *Syn. d. l.* 62 Hinc colligunt quæstionem, causas & leges usurarum non esse fori (ut vocant) ecclesiastici, sed imperialis. qua de re vide Molin. *quæst. de usur. num. 70. 71.* 63 Vide quæ not. ad *l. 6. §. 4. ff. de his qui ad eccles.* 64 Hoc apud author. Synops. additur. Illos qui tabernis præsunt, vel aliquam negotiationem licitam (quoniam qui illicitam exercent, ut tincturam purpuræ & monetas, etiam puniri debent) exercent ad bessem usque, centesimæ stipulationem suam moderari. 65 *l. 26. ff. eod.* 66 Ad majores ante hanc legem constitutas, ac prostitutionem promissas ad modum hac lege præfinitum recedi non potest. vult igitur majores ante hanc constitutionem promissas ad modum hac lege præfinitum recedi non posse. *de usur. num. 142. 153. & quæst. 16. num. 188. Papon. 12. Arrest. 7. num. 16.* adde *Novell. 73. c. 9. & 115. c. 1.* 68 *Quæ. 121. Nov. 160. l. 19. J. mandati. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 4. §. 1. ff. de naut. fœnore.* 69 In usurarum causis aliquid jure pignoris, & retentionis toleratur, sed intra legitimum modum: vetitis usuris ultra duplum, etiamsi creditor pignoribus acceptis sibi caverit, vide *Molin. de usur. num. 47. 107. 108.* 70 *l. 24. ff. de bis, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de adminis. rer.* Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, *ut hic*: pecuniæ usus, *l. ult. ff. de magist. conv. l. 3. J. de fiscalib. usur.* fructuum usura, *l. 15. ff. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

1 Rebus, non verbis lex imponenda. vide *Molin. d. loc. n.* 236. Cicero pro *Cæcinna*: Non ex verbis jus pendet, sed verba serviunt hominum consiliis, & authoritatibus.

fectissime cautum: si enim usuras in sortem redigere fuerat concessum, & totius summæ usuras stipulari: quæ differentia erat debitoribus, à quibus revera usurarum usuræ exigebantur? hoc certe erat *non rebus* [1], *sed verbis tantummodo legem ponere.* Quapropter hac apertissima lege definimus, nullo [2] modo licere cuiquam usuras præteriti temporis, vel [3] futuri [4] in sortem redigere, & earum iterum usuras stipulari. Sed & si hoc fuerit subsecutum: usuras quidem semper usuras manere, & nullum usurarum aliarum incrementum sentire: sorti autem antiquæ tantummodo incrementum usurarum accedere.

2 Nec pro futuri temporis usuris, nec pro usuris annorum, qui præterierunt, ullo modo paciſci usuras quis potest: ne quidem, si juxta formam veteribus usitatam fiat. *Synopſ. Baſil. eod. c.* 71.

3 Et sic omnis Anatocismus sublatus. *Molin. ibid. num.* 44. Est autem Anatocismus, quoties usura sorti conjuncta alias usuras parit. *l.* 7. §. 12. *l.* 58. §. 1. §. 4. *ff. de admin. tut.* nec est simplex renovatio, aut continuatio usurarum, quam Plutarchus *in* Πλατωνικῷ πολιτικῷ, Cicer. 5. *ad Atticum* 20. *anatocismum* nuncupat. Puto Anatocismum, de quo hic agitur, odio fœneratorum interdici, alias, si novam sortem debitori numerare licet, & ab eo novas alias usuras stipulari, cur non, acceptas ab eodem usuras brevi manu, eidem renumerare sortis instar licebit? ut ex ea pecunia novas usuras præstat. *d.* §. 3. *d.* §. 1. & 4. Hoc adjiciendum: Novella Leonis in universum usuras vetari. 4 Licet usuras in futurum accipere. *l.* 57. *ff. de pactis. l.* 2. §. 6. *ff. de doli mali. l.* 122. *in pr. ff. de verb. oblig.* at eas acceptas in sortem redigere, & iis redactis usuras exigere non licet. 5 *Synopſis d. loco cap.* 72. 6 Leunclavii interpretatio. 7 Κατὰ μικρὸν, addè *Novell.* 121. 8 Κῳ κατὰ χρόνον, hoc est, diverso tempore solutæ. 9 Καθαπαξ, & ὑφ' ἓν. 10 *Synopſ. d. l.* c. 73. 11 Interpretatio Leunclavii. 12 Κατὰ μέρος. 13 Usuræ in universum currunt in debitis ad municipia pertinentibus, & usuris publicis. *Scholiaſtes Synopſeos d. cap.* 73. id est, ultra duplum currunt.

Οἱ ἐπὶ μικρὸν τὰ ἐπὶ χρόνον κατεδαπανώμενοι τόκοι, τῷ διπλῷ συμπληρίζονται, καὶ μὴ καθάπαξ ὑφ' ἓν κατελήφθησαν.

USuræ [6] minutim [7] & per [8] intervallum solutæ cum duplo compensantur, etiam si non universæ simul [9] solutæ fuerint.

Ἡ παροῦσα διάταξις δηλοῖ ὅτι ἐπὶ μέρους κατεδαπανώμενοι τόκοι τὸ διπλοῦν ἐκ ὑστεροδανισμοῦ ὑπερβαίνειν δύνανται τὸ κεφάλαιον οὗ τῇ ῥᾳ. νεαρᾷ τῶν τόκων καὶ πολιτικῶν χρημάτων.

PRæsens [11] constitutio declarat, usuras particulatim [12] solutas, duplum debitæ sortis non excedere. Verum excipitur id quod positum est in CLX. *Nov. de usuris pecuniæ municipalis.* [13]

TIT. XXXIII.

DE [14] NAUTICO [15] FOENORE.

Pro tempore quo creditor suscepit periculum trajectitiæ pecuniæ, usura centesima debetur: pro tempore sequenti, communis. Salic.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Honorato.

TRAIECTITIAM [16] pecuniam, quæ periculo [17] creditoris datur, tamdiu [18] liberam esse ab observatione communium usurarum, quamdiu navis ad portum adpulerit, manifestum est.

Pecuniæ nauticæ debitoris est periculum, nisi aliud fuerit conventum. Salic.

II. Iidem AA. Chosimaniæ.

CUm dicas te pecuniam ea lege dedisse, *Ut in sacra* [19] *urbe tibi restitueretur*, nec [20] incertum periculum, quod ex navigatione maris metui solet, ad te [21] pertinuisse [22] profiteatis, non est dubium, pecuniæ creditæ ultra licitum [23] [modum] te usuras exigere non posse.

Qui suscepit in se periculum navigationis, intelligitur in se suscipere periculum fortunæ, non culpæ debitoris. Bald.

III. Iidem AA. Juniæ.

CUm proponas te nauticum fœnus ea conditione dedisse, *Ut post navigium, quod in Africam dirigi debitor adseverabat, in Salonitanorum* [24] *portum nave delata, fœnebris pecunia tibi redderetur*, ita ut navigii duntaxat, quod in Africam destinabatur, periculum susciperes; perque vitium debitoris, nec loco quidem navigii servato, illicitis [25] comparatis mercibus, quæ navis continebat, fiscum occupasse; amissarum [26] mercium detrimentum, quod non ex marinæ tempestatis discrimine, sed ex præcipiti avaritia, & incivili debitoris audacia, accidisse adseveratur, adscribi [tibi] juris publici ratio non permittit.

Debitor generis liberatur per interitum, si creditor susceperit in se periculum; alias non. Bald.

IV. Iidem AA. Eucharisto.

TRajectitiæ quidem pecuniæ, quæ [27] periculo creditoris mutuo datur, casus, antequam ad destinatum locum navis perveniat, ad debitorem non pertinet. [Sine] hujusmodi vero conventione, infortunio naufragii debitor non liberabitur.

De usuris & de furti actione.

III. Idem A. Austero.

SI depositi experiaris, non immerito [etiam] usuras [37] tibi restitui flagitabis: cum tibi debeat gratulari, quod furti [38] eum actione non facias obnoxium. Si quidem qui rem depositam invito domino sciens prudensque in usus [39] suos converterit, etiam furti delicto succedit.

De usuris.

IV. Idem A. Timocrati.

SI [40] deposita pecunia is qui eam suscepit, usus [41] est, non dubium est, etiam usuras [42] debere præstare [43]. Sed si cum depositi actione expertus es, tantummodo [44] sortis facta condemnatio est: ultra non potes propter usuras experiri. Non [45] enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia usurarum, sed una: ex qua condemnatione facta, iterata actio rei judicatæ exceptione [46] repellitur.

De sequestro.

V. Impp. VALER. & GALLIENUS AA. & VALERIANUS C. Claudiano.

PRopter instrumenta quidem, quæ te deposuisse cum adversario tuo dicis, *Ut* [47] *residua pecunia, quæ ex conductione debebatur* [48] *soluta, ea reciperes*: si [49] id quod placuerat implesti, sequestrum [50] potes convenire: Quamvis [51] autem hæc reddita non fuerint: tamen adversus eum, à quo fundum conduxeras, si omne, quod ex contractu debebatur, reddidisti; ipsis solutionibus [52] tutus es.

Sequester instrumentorum tenetur ea reddere in casu reddendi. Bald.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

IS [53], penes [54] quem utramque [55] partem transactionis, vel alia instrumenta commendasse [56] dicis, legem qua hæc suscepit, servare [57] necesse habet. [58]

De pecunia deposita, & à depositario credita.

VII. Iidem AA. Attico.

DEsiderium tuum cum rationibus juris non congruit: nam [59] si custodiam [60] pecuniæ suscepisti, quam aliis à te [mutuo] datam [61], conscriptum instrumentum, quo hanc tibi reddi profiteris, arguit [62]: solutionem ejus competentem improbe recusas. [63]

Actio depositi personalis debitoris non sequitur debitorem. Bald.

VIII. Iidem AA. Alexandro.

SI is qui depositam à te pecuniam accepit, eam suo nomine, vel cujuslibet alterius mutuo dedit: tam ipsum de implenda susceptа fide, quam ejus successores [64] teneri tibi certissimum est. Adversus eum autem, qui [65] accepit, nulla actio tibi competit, nisi nummi extent: tunc enim, contra possidentem uti [rei] vindicatione [66] potes.

De rebus commendatis à servo hereditario.

IX. Iidem AA. Menophilo, & cæteris.

CUm [67] hæreditas personam [68] domini sustineat, ab hereditario [69] servo, priusquam patri vestro successeritis, res commendatas, secundum bonam fidem ab ejus qui suscepit, successoribus [70] apud Rectorem provinciæ petere poteſtis.

De infamia & condemnatione.

X. Idem AA. & CC. Septimæ.

QUi depositum non restituit, suo nomine conventus & condemnatus, ad ejus restitutionem cum infamiæ [71] periculo urgetur. Scripta Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De compensatione, deductione, doli exceptione. 1. De attestatione depositario ab alio facta, ne depositum reddat.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Demosthenî P. P.

SI quis [72] vel pecunias, vel res quasdam per depositionis acceperit titulum [73]: eas volenti ei qui deposuit, reddere illico [74] modis omnibus compellatur: nullamque [75] compensationem [76], vel deductionem [77], vel doli exceptionem opponat: quasi & ipse quasdam contra eum, qui deposuit, actiones [78] personales, vel in rem, vel hypothecariam prætendens: cum non sub hoc modo depositum acceperit, *Ut non concessa ei retentio generetur, & contractus, qui* [79] *ex bona fide oritur ad* [80] *perfidiam retrahatur.* Sed & si ex utraque parte aliquid fuerit depositum: nec in hoc casu compensationis præpeditio oriatur: sed depositæ quidem res, vel pecuniæ ab utraque parte quam celerrime [81] sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primum, qui primus [82] hoc voluerit, & postea legitimæ actiones integræ quoque ei reserventur. Quod obtinere (sicut jam dictum est) oportet, & si ex una parte depositio celebrata est, ex altera autem compensatio fuerit oppositа: ut, inte-

---

1 Non ex verbis jus pendet, sed verba serviunt hominum consiliis, & authoritatibus.

2 Ob pactum contrarium scil.

3 Aliis personis sc. ab his quæ mari negotiantur. 4 Σάλωνα, seu Salona, navale Dalmatiæ Straboni 7. nec enim ad Salonem mediterranea Bithyniæ hic locus referendus, unde Salonites caseus dictus: vide Strabonem 2. 5 Illicitæ merces confiscantur. 6 Si vitio debitoris pecunia nautica confiscata est, creditori non perit in debitorem actio: & merito. Nam etsi maris periculum in se susceperit, casus supervenientes culpa debitoris non recepit. 7 Trajectitiæ seu nauticæ pecuniæ periculo creditoris mutuo dabantur.

TIT. XXXIV.

DEPOSITI [28], VEL CONTRA.

De rei interitu, de concurrentibus actionibus.

I. Imp. ALEXANDER A. Mesteno.

SI [29] incursu latronum, vel alio fortuito casu ornamenta deposita apud interfectum perierint: detrimentum ad hæredem ejus, qui depositum accepit, qui dolum [30] solum & latam [31] culpam (si [32] non aliud specialiter convenit) præstare debuit, non pertinet. Quod si prætextu latrocinii commissi, vel alterius fortuiti casus, res, quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desiit possidere, non restituuntur; tam depositi, quam [33] ad exhibendum actio, sed & in rem vindicatio competit.

De usuris.

II. Imp. GORDIANUS A. Celso.

USuræ in depositi [34] actione, sicut in cæteris bonæ fidei judiciis [35], ex mora [36] venire solent.

---

28 Vide XVI. D. III. adde *Oldend. classi.* 4. *act.* 23. 3. *Harm.* 9.

29 Depositarius dolum duntaxat: & latam culpam præstat: at non fortuitum casum, nisi aliter convenit. *Syn.* 13. *tit.* 2. *c.* 35. 3. *Harm.* 9. §. 15. 13. *tit.* 2. *c.* 35.

30 *l.* 20. *ff. eod.* 13. *Syn.* 2. *c.* 35. 5. *Harm.* 9. *c.* περὶ τυχηρῆς περιέκτασεως.

31 Non levem, alias culpæ, id est, desidiæ aut negligentiæ non tenetur. §. 3. *Inſt. quib. mod. reb.* Solius doli nomine tenetur. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* 32 *d.* §. 3. *d. l.* 23. *l.* 1. §. 6. *l.* 20. *ff. hoc tit. l.* 7. §. 14. *ff. de pactis.* 33 *l.* 1. §. 32. *ff. eod.* καὶ τὴ περὶ ἀποκρυβέντων πραγμάτων ἀγωγὴ κατίσχει). id est, actione rerum celatarum, annotarum. *Synopſ. Baſil. eod.* Dixi in Nomenclatore meo ad Harmenopulum 1. *tit.* 3. §. 3. in voce ἀποκρυβὲς δεκ©. 34 Ex mora depositi usuræ: *l.* 24. *in fin. ff. eod.* & fructus debentur. *Paul.* 2. *ſent.* 12. §. 1. 35 *l.* 28. *in fin. ff. eod. l.* 32. §. 2. *ff. de uſur. puta, locati. l.* 54. *ff. locati.* pro socio. *l.* 60. *ff. pro ſocio.* negotiorum gestorum actione, *l.* 38 *ff. de negot.* & aliis quorum fit mentio, *in* §. 28. *Inſtit. de act.* 36 Idem dicendum si depositarius re deposita fuerit usus. vide *l.* 3. *l.* 4. *C. eod.*

37 Humanitatis est deteriore uti actione.

38 Concursus actionis furti admittitur cum actione depositi. *l.* 29. *ff. eod.* pro socio. *l.* 45. 46. *ff. pro ſocio.* & mandato. *l.* 22. §. 7. *ff. mand.* vid. *Cujac.* 17. *obſ.* 12.

39 *l.* 4. *C. eod. l.* 28. *in fin. l.* 21. §. 1. *l.* 29. *ff. eod.* adde *l.* 1. §. 1. *ff. de uſur.*

40 Depositarius, sive ex deposito usuras accepit: sive ipso deposito sit usus, usuras præstat. 3. *Harm.* 9. §. 4.

41 Vid. *l.* 3. *C. eod. l.* 8. *C. ad exhib.* Goth. Interpretat. hujus legis vid. apud Joann. Zang. *de except. part.* 3. *c.* 5. *num.* 89. ANS.

42 Non tenetur etiam lucrum ex deposito factum restituere: potest enim fieri ut lucrum ex pecunia deposita fecerit: Teneri videtur, cum iniquum sit ex re mea fieri locupletiorem, cum gratuitam, integram & abstinentem ab omni lucro fidem debeat. *l.* 38. *circa fin. ff. de negotiis.* & cum dolo faciat, qui id quod ad se pervenit, non reddat. *l.* 1. *in fin. ff. eod.* Sed non ita est: nec enim statim meum est quod ex mea pecunia comparatur. *l.* 1. *C. ſi quis ſibi vel alteri.* Quin scholastici negant usurarium ad restituendum lucrum ex usuris acceptis factum, teneri: sed ad eas tantum pecunias, quas illicite exegit. qua de re vid. plenius apud Molin. *de uſur. q.* 83. *p.* 627. 628. lucrum hujusmodi superlucrum appellant.

43 Etiamsi mea sit mora.

44 Adde *l.* 3. *C. de uſuris rei judic. l.* 49. *in fin. ff. de act. empt.*

45 Imo duæ sunt. *l.* 8. §. *ibi enim duæ. ff. de eo quod certo.* Solve: Usurarum promissarum ex stipulatione, duæ sunt obligationes: usurarum ex mora unica obligatio. Hæ peti non possunt, priores possunt. *l.* 23. *ff. de except. rei jud.*

46 *l.* 5. 6. *ff. de except. rei jud.*

47 Sequester is est, apud quem plures in solidum rem deposuerunt certa conditione custodiendam & reddendam. *l.* 14. *Eclog.* 2. *c.* περὶ μισθωτῶν, id est, de sequestris. adde *l.* 6. *C. eod. l.* 12. §. 1. 2. *l.* 17. *ff. depoſiti. l.* 110. *ff. de regulis.* 48 A te scil. 49 Ante conditionem sequestri impletam, agi non potest, *l.* 1. *C.* §. 2. *in fin. ff. depoſit.* 50 Quid sequester *C.* dixi. 51 *l.* 4. 19. 23. *C. de ſolut.* Ratio dubitandi hic sumitur, nondum enim plene liberatus videbatur, cui obligationis instrumentum nondum erat redditum. sed non ita est: constat enim è contrario, non continuo censeri reum liberatum, etiamsi penes eum sit obligationis instrumentum. vid. *l.* 20. *C. de probat.* 52 Cur? solutione extinguitur obligatio. *Inſt. quib. mod. toll. obl. l.* 107. *ff. de ſolut.* 53 Id est, sequester. *l.* 5. *C. eod.* 54 Qui ab utraque parte, vel transactionis, vel cujusvis alterius contractus instrumenta depositi nomine accepit, necesse habet pactis stare, quibus ea suscepit. 3. *Harm.* 9. §. 20. 55 Id est, actorem & reum. 56 Id est, deposuisse. 57 *l.* 9. §. 3. *ff. de dolo.* 58 Nisi sponsio sit inhonesta. *l.* 17. *in fin. ff. de præſc.* 59 Qui rem apud se depositam apud alium quempiam adhibita scriptura deposuit, haud recte quæ accepit, restituere recusat cautionem proferens, qua se ostendit apud alium deposuisse. 3. *Harm.* 9. §. 2. 60 Depositarius custos. 61 Negatur, qui hac voce intelligit depositum. Reus hic cogitur ad solutionem. *in fin. C. eod. ibi. ſolut.* Depositarius non solvit, sed restituit. 62 Forte quia in eo adscriptum erat, pecuniam Titii Seio creditam fuisse ab Attico depositario. 63 Et ita qui deposuit si nullam depositi cautionem habet, potest in subsidium probationes quærere etiam ex instrumento depositarii cum alio facto. Quod hic legimus depositarium convenii, an ideo excluditur actio adversus eum, qui meam pecuniam à depositario mutuo accepit? vid. *l.* 8. *in fin. C. eod.* 64 *l.* 9. *in fin. C. eod. l.* 12. §. 2. *l.* 25. *ff. eod.* 65 Dixi ad *l.* 13. *C. de obl.* 66 Vid. *l.* 9. *in fin. ff. de rei vind.* 67 Depositum ab hereditario servo heres actione consequi & vindicare potest. 3. *Harm* 9. §. 10. 68 Vid. *l.* 31. *ff. de hær. inſt.* 69 *l.* 1. §. 29. *ff. eod. l.* 16. *ff. de oblig.* 70 *l.* 8. *C. eod.* 71 *l.* 1. *l.* 6. §. 6. *de his qui notant.* 72 Ad intellectum hujus legis vide Bellon. *lib.* 4. *ſuppoſitat. cap.* 6. & an posterior pars sit abrogata per *Novell.* 88. vid. Rittershus. *expoſit. Novell. part.* 3. *c.* 1. *n.* 10. ANS. Adde Boër. *deciſ.* 395. *num.* 7. Cagnol. *ad l. contractus* 23. *ff. de reg. jur. num.* 16. S. E. 73 Id est, de quibus depositum constat aliquo instrumento. Quæritur autem an id locum habeat in deposito confesso? locum habere ostendit Roland. à Valle 1. *conſ.* 17. *n.* 2. 3. 4. 5. *& ſeq. quod conſilium omnino vide; est enim & perelegans & varia doctrina refertum.* 74 Quam celerrime. *verſ. ſed & ſi. C. eod.* prima fronte. *verſ. quod obtinere. in fine.* quam ocyssime. *in fin.* hinc colligunt, Instrumentum depositi habere executionem paratam. vid. *Roland. à Valle d. conſ. n.* 2. 75 Depositarius deponenti suum depositum repetenti objicere hæc non potest, compensationem, deductionem, doli exceptionem, actionem personalem, in rem hypothecariam. 76 Compensationi locus non est in causa depositi. *Paul.* 2. *ſent.* 12. §. 53. *l.* 14. *in fin. C. de compenſat. Novell.* 88. *cap.* 1. §. 30. *verſ. ſed noſtra. Inſt. de act.* 3. *Harm.* 9. §. 22. §. *in bonæ fidei. Inſt. de act.* 77 Deductio est partis: compensatio totius interdum & partis. 78 *d. l.* 14. *in pr.* 79 Hæc verba significant, bonæ fidei accessionem esse. vid. *Cujac.* 17. *obſ.* 14. 80 Quod bonæ fidei est, & ad perfidiam non est trahendum. 81 Prima fronte, id est, illico. *in pr. C. eod. & C. eod.* quam ocyssime. 82 Facit *l.* 29. *ff. de judiciis.*

Source : BIU Cujas

integra omni legitima ratione ſervata, depoſitæ res vel pecuniæ prima [1] fronte reſtituantur. †. Quod ſi in ſcriptis atteſtatio [2] non per dolum, vel fraudem fuerit ei qui depoſitum ſuſcepit, ab alio tranſmiſſa, ut minime depoſitum reſtituat; hocque per jusjurandum affirmaverit, liceat ei, qui depoſuit, ſub defenſionis cautela idonea præſtita res depoſitas, quam [3] ocyſſime recuperare.

1 Illico. ff. eod.

2 Proteſtatio teſtli facta depoſitario non poteſt remorari, vel impedire depoſiti mei reſtitutionem.

3 Illico. vid. ff. eod.

4 In aliis cauſis poteſt debitori fieri denunciatio ne ſolvat creditori. vide l. 8. ff. de leg. commiſſor.

5 Differentia videtur in eo fuiſſe: Pecuniam numeratam depoſitam pro parte hereditaria reſtitui uni heredum deponentis poſſe quidam exiſtimabant: neque eo nomine coheredem à reliquis coheredibus conveniri poſſe, aliis partibus pecuniæ, caſu fortuito, apud depoſitarium peremtis, ſibi denique recte partem ſuam accepiſſe, & in ea accipienda vigilaſſe. Maſſam vero auri, argenti facti, vel infecti, maſſam inquam, vel ſpeciem argenti depoſitam recte quidem reſtitui pro parte hereditaria heredi putabant; verum ſi partes reliquæ caſu fortuito periiſſent apud depoſitarium, cenſebant enim hæredem qui partem ſuam in ſpecie, vel maſſa ita accepiſſet, recte conveniri à coheredibus. Hanc differentiam tollit Juſtinianus, hoc conſtituto, ut ne qui heres ſibi vigilaverit in parte ſua depoſiti recipienda, eo nomine à coheredibus conveniatur aliis partibus caſu peremptis apud depoſitarium: ſive pars reſtituta depoſiti in pecunia, ſive in maſſa, ſive in ſpecie conſiſtat, non hoc magis, quam illo modo, heredem coheredibus ſuis obnoxium eſſe. 6 l. 1. §. 36. ff. eod. 7 Vid. l. 1. ff. eod. 8 Suum qui recepit, coheredi aut ſocio non obligatur. l. 38. ff. familiæ. l. 62. ff. pro ſocio. l. 31. ff. locati. excipe l. 22. ff. familiæ. 9 Quid ſi legamus, hæres. Eſt enim ſpecies hujus conſtitutionis in herede partem ſuam depoſiti recipiente. 10 Induſtrii pœnas negligentium non ſolvunt.

In Authent. de depoſito, & denunciation. inquilinorum. §. 1. coll. 5. tit. fin. Nov. 88. cap. 1.

SEd jam cautum eſt, ne quis extrinſecus depoſitario interdicat depoſiti reſtitutionem: qua ſubſecuta, depoſitor poſſidens pulſari poterit ab eo qui interdixit. †. Si contra factum fuerit, damnum, quodcunque acciderit ei qui vim paſſus eſt, præſtabitur ab eo qui interdixit, necnon & tertia centeſima uſurarum nomine, ex quo facta eſt hujuſmodi conteſtatio. †. Quibus pœnis ſubjacet, qui vel inquilino 4 dationem penſionum, vel publicæ perſonæ panis interdicit adminiſtrationem.

De hæredibus.

XII. Idem A. Joanni P. P.

SUpervacuam veterum differentiam [5] è medio tollentes, ſi quis certum pondus auri vel argenti confecti, vel in maſſa conſtituti depoſuerit, & plures ſcripſerit hæredes; & unus [6] ex his contingentem ſibi portionem à depoſitario acceperit, alter ſuperſederit, vel alias fortuito caſu impeditus hoc facere non potuerit; & poſtea depoſitarius in adverſam inciderit fortunam, vel ſine [7] dolo depoſitum perdiderit: ſancimus, non eſſe coheredi ejus licentiam venire contra eum coheredem ſuum, & ex ejus parte avellere, quod ipſe ex ſua parte conſequi minime potuit, quaſi eo quod coheres accepit, communi conſtituto: cum ſi certæ pecuniæ depoſitæ fuerint, & ſuam partem unus ex hæredibus accepit, nemini veniat in dubium bene [8] eum accepiſſe partem ſuam, & non debere aliam partem attingere: nobis etenim non videtur eſſe homo [9] obnoxius, neque in maſſa, neque in ſpecie, neque in pecunia numerata, qui ſuam partem ſuſcepit, ne induſtria [10] pœnas deſidiæ ſolvat: ſi enim & alius heres tempora opportuna, quemadmodum coheres ejus, obſervaſſet: & ſuam uterque reciperet, & ſequentibus altercationibus minime locus relinqueretur.

5 Vide Socinum reg. 148.

6 l. 67. ff. de fidejuſſoribus.

7 Fidejuſſor non agit actione mandati, niſi condemnatus ſit, aut reus bona ſua dilapidet & evertat. l. 38. in fin. ff. eod. d. l. 45. ff. de fidejuſſoribus.

8 Fidejuſſionis longæ pertæſus ab ea ſe liberari recte poteſt petere: & eo nomine adverſus eum cujus cauſa fidejuſſit, agere: ut fidejuſſionis onere liberetur. vide Socin. reg. 147. l. Lucius 38. ff. mandati. Goth. An & quando ante ſolutionem ad liberationem agere poſſit fidejuſſor vide Menoch. de arbitr. jud. caſ. 41. lib. 2. centur. 1. Chriſtin. deciſ. 138. vol. 1. Guidon. Pap. deciſ. 117. Ans. Adde Valentin. Franc. de fidejuſſ. cap. 5. num. 559. & ſeq. Matth. Coler. de proceſſib. executiv. part. 1. c. 10. num. 310. & ſeqq. Andr. Gail. lib. 2. obſerv. 29. num. 3. & ſeq. Joann. à Sande lib. 3. tit. 10. defin. 7. S. L.

9 Vide Socinum reg. 148.

10 l. 67. ff. de fidejuſſoribus.

11 Fidejuſſor condemnatus appellare debet: alias, ſi citra appellationem oppoſitam ſolverit, non repetet. l. 8. §. 8. l. 29. in pr. l. 48. ff. eod.

12 Mandati agimus adverſus eum cujus nomine fidejuſſimus.

13 Adde, nec geſſit.

14 Vide l. 5. in fin. ff. eod. l. 21. in fin. ff. eod.

15 l. 13. ff. eod.

16 Vide l. 4. ff. eod. l. 10. §. 9. l. 12. §. 9. l. 27. §. 4. ff. eod.

17 Vide l. 4. ff. eod.

18 Vide l. 5. in fin. ff. de exercit. l. 13. ff. de fidejuſſor. qui ſimpliciter commendavit. l. 12. §. 12. ff. eod. l. ult. ff. quod cum eod. l 65. ff. de adquir. rer. 19 Id eſt, diſpenſator. 20 Ordine tamen ſervato diſcuſſionis & diviſionis. Novell. 4. cap. 1. 21 l. 7. ff. eod. 22 Ut l. 2. in fin. ff. eod. 23 Heredes ſcil. l. 4. in fin. ff. de fidejuſſoribus. dixi ad l. 4. ff. de bered. act. 24 Vide l. 17. ff. de fidejuſſoribus.

De cauſa per procuratorem læſa.

IX. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Marcello.

CUm per procuratorem cauſam tuam læſam [25] eſſe dicas, mandati actio adverſus eum tibi competit.

An interceſſor, qui nondum ſolvit, mandati agere poſſit.

X. Iidem AA. Papio.

SI pro ea contra quam ſupplicas, fidejuſſor ſeu mandator interceſſiſti; & neque condemnatus [26] es, neque bona [ſua] eam dilapidare [poſtea] cœpiſſe comprobare poſſis, ut [tibi] juſtam [27] metuendi cauſam præbeat; neque ab initio ita te obligationem ſuſcepiſſe, ut eam poſſis & ante [28] ſolutionem convenire: nulla juris ratione, antequam ſatis creditori pro ea feceris, eam ad ſolutionem urgeri certum eſt. Fidejuſſorem vero ſeu mandatorem exceptione munitum, & injuria [29] Judicis damnatum, & appellatione [40] contra bonam fidem minime uſum, non poſſe mandati [41] agere manifeſtum eſt.

De geſtis, vel non geſtis, de dolo, & culpa, de ſumptibus.

XI. Iidem AA. Caio.

PRocuratorem non tantum pro his, quæ geſſit, ſed etiam pro his quæ gerenda ſuſcepit [42], & tam propter exactam ex mandato pecuniam quam non [43] exactam, tam dolum [44], quam culpam ſumptuum [45] ratione bona [46] fide habita, præſtare neceſſe eſt.

De tenore ſeu finibus mandati ſervandis.

XII. Iidem AA. Firmo.

CUm mandati negotii contractum certam [47] accepiſſe legem adſeveres: eam integram ſecundum bonam [48] fidem cuſtodiri convenit. Unde ſi contra mandati tenorem procurator tuus ad te pertinentem fundum vendidit, nec venditionem poſtea ratam [49] habuiſti: dominium tibi auferre non potuit.

De dolo, culpa, caſu.

XIII. Iidem AA. Zoſimo.

A Procuratore dolum [50] & omnem [51] culpam, non etiam improviſum [52] caſum præſtandum eſſe, juris authoritate manifeſte declaratur.

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum eſt.

XIV. Iidem AA. Hermiano.

SI ſecundum mandatum Triphonis & Felicis equos tua pecunia comparatos, vel in ſolutum à proprio debitore tibi traditos, uni [53] de his utriuſque voluntate dediſti: ad parendum placitis eos mandati judicio conventos bona fides urget.

De morte domini.

XV. Iidem AA. Precario.

MAndatum re integra domini morte [54] finitur. [55].

Si mandatarius fidem rumpat.

XVI. Iidem AA. Uranio.

AD comparandas merces data pecunia, qui mandatum ſuſcepit, fide rupta, quanti [56] intereſt mandatoris, tenetur.

De ſalario.

XVII. Iidem AA. Gorgonio.

SAlarium [57] incertæ pollicitationis peti non poteſt.

De eo pro quo interceſſum eſt, & de ejus ſucceſſoribus. De mora, & de uſuris.

XVIII. Iidem AA. Tuſciano.

POſt ſolutionem à ſe factam, qui dari mutuo mandavit, ab eo pro quo interceſſit, vel ſucceſſoribus ejus, quod ſolutum eſt, etiam cum uſuris [58] poſt moram recte poſtulat.

De uſuris & pignoribus.

XIX. Iidem AA. Eugenio.

PRetii rerum diſtractarum, quas venales præcedente mandato acceperas, ultra licitum [59] uſuras ex ſtipulatione, vel mora præſtare (licet pignora data probentur) compelli non potes.

De eo, qui incertum litis redemit. 1. De ſumptibus.

XX. Iidem AA. Epagatho.

SI contra licitum, litis [60] incertum redemiſti: interdictæ conventionis tibi fidem impleri fruſtra petis. §. 1. Quod ſi gratuitum mandatum ſuſcepiſti, ſecundum bonam fidem ſumptus [61] recte poſtulas.

De pecunia, fama & culpa.

XXI. Imp. Constantinus A. Voluſiano P. F. P.

IN re mandata non pecuniæ ſolum, cujus eſt certiſſimum mandati judicium, verumetiam exiſtimationis [62] periculum eſt. Nam ſuæ quidem quiſque rei moderator [63] atque arbiter, non omnia negotia, ſed pleraque ex proprio animo facit: aliena vero negotia exacto [64] officio geruntur: nec quicquam in eorum adminiſtratione neglectum [65] ac declinatum culpa vacuum eſt.

De redemptoribus litium.

XXII. Imp. Anastasius A. Euſtachio P. P.

PEr diverſas interpellationes [66] ad nos factas, comperimus quoſdam alienis rebus fortuniſque inhiantes [67], ceſſiones aliis competentium actionum in ſemet exponi properare [68]: hocque modo diverſis perſonas litigatorum vexationibus afficere: cum certum ſit, pro indubitatis obligationibus eos magis, quibus antea ſuppetebant, [jura] ſua vindicare, quam ad alios ea transferre velle. Per hanc itaque legem jubemus, in poſterum hujuſmodi conamen inhiberi: nec enim dubium eſt redemptores

35 l. 8. §. 1. ff. eod. l. 10. ff. de procur.

36 Fidejuſſor non agit actione mandati, niſi condemnatus ſit, aut reus bona ſua dilapidet & evertat. l. 38. in fin. ff. eod. d. l. 45. ff. de fidejuſſoribus.

37 Fidejuſſionis longæ pertæſus ab ea ſe liberari recte poteſt petere: & eo nomine adverſus eum cujus cauſa fidejuſſit, agere: ut fidejuſſionis onere liberetur. vide Socin. reg. 147. l. Lucius 38. ff. mandati. Goth. An & quando ante ſolutionem ad liberationem agere poſſit fidejuſſor vide Menoch. de arbitr. jud. caſ. 41. lib. 2. centur. 1. Chriſtin. deciſ. 138. vol. 1. Guidon. Pap. deciſ. 117. Ans. Adde Valentin. Franc. de fidejuſſ. cap. 5. num. 559. & ſeq. Matth. Coler. de proceſſib. executiv. part. 1. c. 10. num. 310. & ſeqq. Andr. Gail. lib. 2. obſerv. 29. num. 3. & ſeq. Joann. à Sande lib. 3. tit. 10. defin. 7. S. L.

38 Vide Socinum reg. 148.

39 l. 67. ff. de fidejuſſoribus.

40 Fidejuſſor condemnatus appellare debet: alias, ſi citra appellationem oppoſitam ſolverit, non repetet. l. 8. §. 8. l. 29. in pr. l. 48. ff. eod.

41 Mandati agimus adverſus eum cujus nomine fidejuſſimus.

42 Adde, nec geſſit.

43 Vide l. 5. in fin. ff. eod. l. 21. in fin. ff. eod.

44 l. 13. ff. eod.

45 Vide l. 4. ff. eod. l. 10. §. 9. l. 12. §. 9. l. 27. §. 4. ff. eod.

46 Vide l. 12. ff. eod.

47 Id eſt, aliam à vulgari & communi.

48 l. 11. ff. eod. l. 16. l. 59. §. 1. in fin. ff. eod.

49 Ratihabitione confirmatur alias inutilis venditio.

50 l. 11. ff. eod.

51 Etiam levem. dixi ad l. 23. ff. de reg.

52 Caſus à nemine præſtatur. Hoc ut verum ſit, dixi ad l. 6. ff. de pignorat. & l. 15. §. 2. ff. locati.

53 Quod uni ſocio traditur alterius voluntate, etiam alteri illi videtur traditum. Salic.

54 Morte finitur mandatum re integra. dixi ad l. 25. in pr. l. 27. §. 3. ff. eod. l. 8. ff. de oblig. l. ult. ff. de ſolutionib. §. item ſi adhuc. Inſt. mandati. aliis etiam cauſis finitur.

55 Fallit in pia cauſa. arg. l. ſi ego. 9. §. 1. ff. de jure dotium. ſi mandator tenebatur id facere quod mandavit. Gloſſa in l. fundi venditor. 33. ff. de adquir. poſſeſſ. c. ſi ſuper gratia, de officio delegati in 6. fallit quoque factum ad pactum ineundum, vulnerato poſtea mortuo, cum adverſario defuncti recte tranſigere & pacisci poſſe. Bald. in addit. Speculat. tit. de homicidio.

56 l. 8. §. 6. ff. eod.

57 Vide l. 1. in fin. ff. eod. l. 56. §. 3. ff. eod.

58 d. l. 1.

59 Puta duplum. vide l. 27. §. 1. ff. de uſur.

60 Ὁ ἐγγυλάδησας τὴν ἀλλοτίαν δίκην, &c. Qui alienam litem redemit impleri promiſſa in hac cauſa recte non petit: nec enim mandati actionem habet. Qui vero mandati nomine litem alicujus ſuſcepit, ſumptus factos repetere poteſt. Synopſ. Baſil. 14. περὶ ἐγγυλάδων, ubi ἐγγυλάδον definit, eum qui pecuniam præſtat, ut alienæ actionis in ſe fiat ceſſio, quod & Harmenopulus confirmat. lib. 6. de verborum ſignific. §. 30. vide l. 15. ff. de procur. vide ff. tit. ne liceat potentiorib. patrocin. adde Cujac. 8. obſerv. 31.

61 Vide l. 11. ff. eodem.

62 l. 1. l. 6. §. 5. ff. de his qui notant.

63 Vide l. 8. ff. de Judæus. Ciceronem pro Baldo & Roſcio Amerino: vide Rolandum à Valle, 1. conſ. 21. num. 9.

64 Id eſt, cum omni diligentia.

65 Dixi l. 1. ff. eod.

66 Ad interpretationem hujus & ſeq. leg. vid. omnino Johan. à Sande de actionum ceſſione cap. 11. Ans.

67 Et quaſi vorantes. vide l. 2. ff. ne liceat potentioribus.

68 Præparare. vide Cujac. 16. obſerv. 24.

11 Vid. xvii. D. 1. adde 14. Ecl. 1. Oldend. claſſ. 4. act. 24.

Tit. XXXV.

MANDATI [11] VEL CONTRA. [12]

De ſumptibus & de ſalario.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Leonidæ.

ADVERSUS [13] eum cujus negotia geſta ſunt, de pecunia, quam de propriis opibus, vel ab aliis [14] mutuo acceptam erogaſti, mandati actione pro ſorte & uſuris [15] potes experiri. De ſalario [16] autem quod promiſit, apud Præſidem provinciæ cognitio præbebitur.

12 Mandati directa competit ei, qui mandavit: Contraria ei, cui mandatum eſt. vide l. 4. ff. eod.

13 Contraria mandati datur in mandatorem.

14 Procurator poteſt à tertio quodam mutuam pecuniam accipere, explicandi mandati negotii cauſa.

15 l. 12. §. 9. ff. eod. Paul. 2 ſent. 15. §. 2.

16 l. 17. ff. eod. l. 7. ff. eod. Goth. Adde l. 1. §. in honorariis. de Var. & extr. cogn. & l. 1. C. de Suffrag. Ans.

De ſumptibus & de pignoribus.

II. Iidem AA. Marcello.

CUm ex cauſa fidejuſſionis pecuniam patrem tuum exſolviſſe [17] proponas; habes [18] mandati actionem: qua non ſolum pecuniam: ſed etiam pignora [19] in obligationem deducta, potes conſequi.

Si is qui actionem mandavit, egerit.

III. Iidem AA. Germano.

SI pater tuus tibi ſui juris conſtituto actionem adverſus debitores ſuos mandavit: potuit & ipſe præſens adverſus eos re [20] integra experiri. Si quid itaque ab eo apud judicem actum eſt, reſcindi nulla ratio patitur.

17 Fidejuſſor pro reo poteſt ſolvere.

18 Heredibus fidejuſſoris competit contraria adverſus reum principalem.

19 Id eſt, detrimentum aut damnum datum pignoribus, quæ creditori dederas, debitoris principalis cauſa.

De ſumptibus.

IV. Imp. Alex. A. Vulnerato.

ETiam [21] ſi contrariam ſententiam reportaverunt, qui te ad exercendas cauſas appellationis procuratorem conſtituerunt: ſi tamen nihil culpa tua factum eſt, ſumptus [22] quos in litem probabili [23] ratione feceras, contraria [24] mandati actione petere potes.

20 Id eſt, ante litem conteſtatam. l. 16. ff. de procur.

21 Ratio dubitandi hæc fuit. l. 57. ff. eod. l. 10. §. 1. ff. de Negot. geſt.

22 d. l. 56. in fin. l. 46. §. 6. ff. de procur.

23 l. 27. §. 4. ff. eod. l. 38. ff. de rei vind. l. 3. ff. de contr. tut.

24 l. 1. ff. eod. l. 10. §. 9. l. 12. §. 9. ff. eod. l. 46. §. 5. ff. de procur.

De bonorum poſſeſſione à procuratore neglecta.

V. Idem A. Guliano.

SI maritus ſororis tuæ tibi procurans petere bonorum poſſeſſionem noluerit, cum ipſo tibi congrediendum eſt: quam querelam ita cum effectu habes, ſi mandaſſe te, ut peteretur bonorum poſſeſſio, eumque neglexiſſe [25] arguas.

25 Mandatarius, ſi quid in rem domini neceſſarium, aut jam cœptum neglexit, tenetur. l. 11. ff. eod. l. 5. §. 1. in fin. l. 8. §. 4. §. 10. l. 22. in fin. l. 27. §. 2. ff. eod. l. 17. §. 3. ff. commodati.

De tacito mandato.

VI. Imp. Gordian. A. Soſibio.

SI fidejuſſor pro reo patiente [26] fidem ſuam adſtrinxerit, mandati [27] cum eo poſt exolutam pecuniam, vel factam condemnationem, poteſt actionem exercere.

26 Qui patitur pro ſe fidejubere, videtur mandare. l. 6. §. 2. ff. eod. patientia mandati ſpecies eſt.

De pecunia credita.

VII. Idem A. Aureliano.

SI literas ejus ſecutus [28], qui pecuniæ actor [29] fuerit, ei qui tibi literas tradidit, pecunias credidiſti: tam condictio adverſus eum, qui à te mutuam ſumpſit pecuniam, quam adverſus eum cujus mandatum ſecutus es, mandati actio tibi competit. [30]

27 l. 2. ff. eod.

28 Qui mandavit credi. l. 8. ff. eod. l. 27. in fin. ff. eod. l. 5. ff. de exercit. l. 13. ff. de fidejuſſor.

29 Id eſt, diſpenſator.

30 Ordine tamen ſervato diſcuſſionis & diviſionis. Novell. 4. cap. 1.

De pecunia credita, & de pignoribus.

VIII. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Lucio.

SI tibi pupillorum pater, ut pecuniam in rem ſuam ſervis ejus crederes, mandavit [31], & in hanc rem [æque] ipſo præciente pignora [32] ſunt obligata: & mandati actione pupillos [33] poſt mortem patris convenire, & exequi [34] jus obligationis pignorum poteris, ſi in ſolutione ceſſabitur.

31 l. 7. ff. eod.

32 Ut l. 2. in fin. ff. eod.

33 Heredes ſcil. l. 4. in fin. ff. de fidejuſſoribus. dixi ad l. 4. ff. de bered. act.

34 Vide l. 17. ff. de fidejuſſoribus.

Source : BIU Cujas

1 Redemptores litium sunt, qui lites alienas sibi cedi faciunt. Res litigiosa vendi non potest. vide *Cujacium* 8. *obs.* 31.

2 Cessione nominis nemo ulterius uti potest, quam ad quantitatem soluti pretii. hoc est, Redemptor, sive is in quem alienæ litis facta cessio est, amplius recipere, quam pro pecuniarum præstitarum, & usurarum competentium quantitate, non potest. *Synopsis Basil. eod. cap.* 83. In Gallia hæc constitutio locum non habet, ubi cessionarius integrum debitum potest petere. *Imbertus in Enchiridio in verbo, peines pecuniaires.* adde *Cujac.* 10. *observ.* 3.

3 Cessio juris non valet, nisi in instrumento causa cessionis adjiciatur: puta venditionis, *ut hic.* hoc tamen locum habere negat Marsilius, *singulari* 45. quoties debitor, adversus quem jus cedo, præsens est, nec contradicit, ut eo casu non possit simulationis exceptionem objicere adversus hujusmodi cessionem: *atque ita retulisse Baldum in l. cum essent* 33. *in fin. ff. de servit. rustic. prædiorum.*

4 De hujusmodi fraudibus, dixi ad *l.* 5. *ff. de legibus, & ad l.* 26. *ff. de usuris.* Venditio præsumitur fraudulenta, si de re litigiosa facta fuerit. hinc colligunt, Non stari confessioni partium causa prohibitionis, & suspicionis manente. vide *Molin. de usur. num.* 34.

5 Nota primam exceptionem regulæ: cujus sensus hic est: Res litigiosa inter coheredes potest dividi.

6 Secunda exceptio ad pignora pertinet, hoc sensu: Res litigiosas pignorari posse & in solutum dari.

7 Tertia exceptio: cujus hæc sententia est: Possessori rei alienæ inferenti æstimationem litis, dominum cedere actionibus suis posse: ut *l.* 63. *ff. de rei vind.* vide *Cujac.* 16. *obs.* 16. 8 Quarta exceptio, cujus hæc sententia: Res litigiosa donari potest. Tres alias exceptiones enumerat Paponius 1. *Notar.* 2. *cap. des ventes fol.* 87. quæ meo judicio in superiores incidunt. 9 *l.* 22. *ff. eod.* 10 Id ut observetur in Gallia, dixi ad *l.* 22. *ff. eod.* 11 Colorata donatio, non confirmat inutilem venditionem. 12 Res litigiosa in totum donari potest, pro parte vendi non potest: hoc ante Justinianum licuit. 13 Alia persona abuti in fraudem legis non possumus. 14 Utile per inutile non vitiatur. *l.* 8. *ff. si certum. l.* 20. *l.* 29. *ff. de usuris.* 15 Figurata donatio, *ut hic.* colorata. *ff. eod.* 16 In Gallia non est inutile, ut dixi *ff. ad l. penult.* addit Paponius 1. *Notar.* 2. *cap. des ventes. fol.* 86. *& seq.* hujusmodi cessiones in Gallia in quosvis permitti, dummodo non sint potentiores, quod in nobilibus, scholasticis, officialibus regiis, quibus fori privilegium competit, maxime apparet. 17 Justinianus hoc addidit constitutioni Anastasianæ. Ea enim superfluum justi pretii numerati ex re litigiosa, auferebat emptori, non venditori. 18 Pretii scilicet, aut pecuniæ. 19 Dixi ad *l.* 7. *ff. de legibus.* 20 Hanc constitutionem restituit *Cujac.* 16. *obs.* 16. 21 Latina interpretatio.

res [1] litium alienarum videri eos esse, qui tales cessiones in se confici cupiunt: ita tamen, ut si quis datis pecuniis hujusmodi subierit cessionem, usque [2] ad ipsam tantummodo solutarum pecuniarum quantitatem, & usurarum ejus actiones exercere permittatur: licet [3] instrumento cessionis, venditionis [4] nomen insertum sit: exceptis [5] scilicet cessionibus, quas inter coheredes pro actionibus hereditariis fieri contigit: & his quascunque, vel creditor, vel is qui res aliquas possidet, pro debito, seu [6] rerum apud se constitutarum munimine ac tuitione accepit: nec [7] non his quas inter legatarios, seu fideicommissarios, quibus debita, vel actiones seu res aliæ relictæ sunt, pro his fieri necesse sit. Nulla etenim tali ratione intercedente redemptor (sicuti superius declaratum est) magis existit, qui alienas pecuniis præstitis subiit actiones. Si autem per donationem [8] cessio facta est: sciant omnes hujusmodi legi locum non esse: sed antiqua jura esse servanda: ut cessiones, tam pro exceptis & specialiter enumeratis, quam aliis causis factæ seu faciendæ secundum actionum, quæcunque cessæ sunt, vel fuerint, tenorem, sine quadam imminutione obtineant.

XXIII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

AB Anastasio divæ memoriæ principe justissima constitutio [9] conscripta est tam humanitatis quam benevolentiæ plena: Ut ne quis alienum subeat debitum cessione in eum facta, & ne [10] amplius à debitore consequatur his quæ præstitit cessionis auctori, exceptis quibusdam casibus qui specialiter illa sanctione continentur. Sed cum hi qui circa lites morantur, eandem piam dispositionem in sua natura remanere minime concesserint, invenientes machinationem, ut partem quidem debiti venditionis titulo transferant in alium creditorem, reliquam autem partem [11] per coloratam cedant donationem: generaliter Anastasianæ constitutioni subvenientes, sancimus nulli licere partem quidem debiti cedere pecuniis acceptis, [&] venditione actionum habita; partem autem donationis titulo videri transferre: sed si voluerit debitum totum [12] pure donare, & per donationem actiones transferre: non occulte, nec per artes clandestinas pecunias susicipere, publice autem simulatam donationem celebrare, sed undique puram, & non dissimulatam facere donationem: hujusmodi enim cessionibus non adversamur. §. 1. Si quis autem occulte aliud quidem agere conatur, & pecunias pro parte accipit, & vendit particulatim actiones, partem autem donare simulat, vel ipsi qui emptionem actionis [partem] subit, vel forsitan alii per [13] suppositam personam, (quia & hoc sæpius perpetratum esse didicimus) hujusmodi machinationem penitus amputamus, ut nihil amplius accipiat, quam ipse vero contractu re ipsa persolvit: sed omne, quod superfluum [14] est, & per figuratam [15] donationem translatum, inutile [16] esse ex utraque [17] parte censemus: & neque ei qui cessit actiones, neque ei qui eas susicipere curavit, aliquid lucri, vel fieri, vel remanere, vel aliquam contra debitores, vel res ad eum pertinentes esse utrique eorum actionem. §. 2. Sed & si quis donationem quidem omnis debiti facere adsimulaverit, ut videatur esse tota donatio, aliquid [18] autem occulte susceperit: & [in] hoc casu tantummodo exactionem sortiri [ejus] quod datum esse comprobetur, & si hoc à debitore persolvatur, nulla contra eum vel substantiam ejus ex dissimulata donatione oriatur molestia. §. 3. Et justum quidem fuerat hoc remedium debitoribus ab Anastasianis temporibus impertiri, ex quibus etiam lex data est, quam hominum astute lacerandam esse existimaverunt. Sed ne videamur in tanta temporum nostrorum benevolentia aliquid acerbius admittere: in futuris [19] post præsentem legem casibus [hæc] observari censemus: ut omne quod contra legem Anastasianam excogitatum est, hoc in posterum nostro perfruatur remedio.

XXIV.

PRæsens [20] constitutio mentionem facit constitutionis Anastasii divæ memoriæ, quæ facta est de cessionibus, quæque vult ei, qui pecunias dederit, actiones cedi: nihil tamen amplius exigi permitti quam quod re ipsa dederit. Inveniens autem in ea quasdam personas exceptas, præcipit, & in iisdem personis [21] hanc legem observari, neque superioris legis exceptione uti, sed ut emptor pecunias recipiat aut usuras. Quod si donatio simpliciter actionum fiat, lex jubet cessionem donationum causa factam valere, nisi forte circumveniendi animo facta sit.

TIT. XXXVI.

SI SERVUS [22] EXTERO SE EMI MANDAVERIT.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Dionysiæ.

SI servus [23] extero se mandaverit emendum, quamvis [24] nec ex [persona] servi (quia hoc liber mandare non potest) nec ex domini persona (quoniam qui mandat ut à se res comparetur, inutiliter mandat) consistere credebatur actio: tamen optima ratione, quia non id agitur, ut ex ipso mandato, sed propter mandatum ex alio contractu nascatur actio, domino quæri placuit obligationem. Si itaque domino ignorante emi te mandasti, ac te nummos subministrante [25] peculiares soluti sunt, emptori minime liberatio per hujusmodi factum potuit pervenire. Nec tamen si tradita, nec manumissa es: etiam mandati de ancilla, & empti de pretio consequendo contrarias [26] actiones ei exercere concedi placuit. Sane in illius arbitrio relictum est, utrumne mancipium an pretium consequi velit, cum ex peculio, quod ejus fuit, solutio celebrata obligationis vinculo emptorem liberare non potuerit.

22 *l.* 54. *ff. mandati.* 23 *d. l.* 54. 24 Hoc est, τῆς μὲν ἀκεφάλου ἐκ τοῦ ὁ διαπραττομένου τὴν ἀγορὰν, &c. hoc est, strictâ quidem ratione dominus actionem non habet, quoties servus alicui se mandavit emendum à domino, & emancipandum: verum quia propter mandatum alius contractus nascitur, idcirco emptor domino solvens pretium ex servi peculio, ab empti actione non liberatur, quum servus de suo solverit. Sed in arbitrio domini est, utrumne mancipium recipere velit, an pretium petere. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 14. *tit.* 1. *c.* 84. 25 *l.* 7. *ff. de act. empt.* 26 De exceptione ineptæ cumulationis vide Oldendorpium *cap.* 22. *de except.*

TIT. XXXVII.

PRO SOCIO. [27]

Si unus pecuniam, alius operam conferant.

I. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. & CC. Aurelio.

SOCIETATEM, uno [28] pecuniam conferente, alio operam, posse contrahi magis obtinuit.

De prædio communiter empto.

II. Iidem AA. & CC. Pantonio.

CUm proponas, te prædium, conjuncto dominio cum patrono tuo comparasse, in possessionemque tam te quam ipsum inductum [29], juris ratio efficit, ut dominium fundi ad utrumque pertineat. Sane, quia pretium à te solo numeratum, & solennibus pensitationibus, cessante socio, satisfactum esse dicis: judicio societatis id quod eo nomine præstari oportuerit, consequeris.

De bona fide. De hærede.

III. Iidem AA. & CC. Victorino.

CUm in societatis contractibus fides [30] exuberet, conveniatque æquitatis rationibus etiam compendia [31] æqualiter inter socios dividi: Præses provinciæ, si patrem tuum salinarum [32] societatem participasse, & non recepta communis compendii portione rebus humanis exemptum esse perspexerit, commodum societatis, quod deberi juxta fidem veri constiterit, restitui tibi [33] præcipiet.

De causa testati, vel intestati.

IV. Iidem AA. & CC. Celeri.

SI societatis jure, vel transactionis stipulatione subdita bonorum omnium æquis partibus inter te, & Faviam divisionem recte fieri placuit: quominus hæc rata serventur, nihil [34] interest, utrum testatus, qui fuerit obligatus, an intestatus, rebus sit humanis exemptus.

De consensu.

V. Iidem AA. & CC. Theodoro.

TAmdiu societas durat, quamdiu [35] consensus partium integer perseverat. Proinde si jam tibi pro socio nata est actio, eam inferre apud eum, cujus super ea re notio est, non prohiberis.

De conditionibus.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

DE societate apud veteres dubitatum [36] est, si sub conditione contrahi potest: puta *Si ille Consul fuerit*, societatem esse contractam? Sed ne simili modo apud posteritatem, sicut apud antiquitatem hujusmodi causa ventiletur: sancimus societatem contrahi posse non solum pure, sed etiam sub [37] conditione [38]: voluntates etenim legitime contrahentium omnimodo conservandæ sunt.

De curatore furiosi.

VII. Iidem AA. Joanni P. P.

SAncimus, veterum dubitatione semota, licentiam habere furiosi curatorem [39] dissolvere, [si maluerit,] societatem furiosi, & sociis licere ei renunciare [40]. Et quemadmodum in omnibus contractibus aliis legitimam auctoritatem ei dedimus, ita & in hac parte eum permittimus competenter commodis furiosi providere. Dat. CP. post Consulat. LAMPAD. & ORESt. 531.

27 Dixi XVII. D. 11. adde *Oldendorp. class.* 4. *act.* 21. *Papon.* 15. *Arrest.* 2. *de communauté & societé. eundem Matar.* 2. *cap. de societé.* Pro socio agere hic dicitur, non qui defendit socium, sed qui ex causa societatis in socium agit. 28 §. 2. *vers. nam & ita Inst. eod. l.* 29. §. 1. *ff. eod.* 29 Qui prædium simul emunt, quique in illud simul inducuntur, tacitam inter se communionem habent. *l.* 31. *ff. eod.* Quid si eorum unus pretium numeravit? quid si solus fundi pensitationes præstitit? partem socio condicet. 30 *L.* 78. *in fin. ff. eod.* 31 *l.* 52. §. 4. *in fin. ff. eod.* 32 *l.* 63. §. 8. *ff. eod.* 33 Heredi scilicet. Actio pro socio datur etiam heredi, & in heredem. *d.* §. 8. 34 Sensus est: Societatem non desiderare scripturam, aut verborum proprietatem, id est, propriam solennemque formulam. *l.* 2. *ff. de oblig. & act.* quandoquam & res & verba intervenire nihil vetat. 35 §. 4. *Inst. eod. l.* 4. *l.* 63. *in fin. ff. eod.* 36 Cur de eo dubitabatur? Societati mancipatio inest, ut & emptioni mancipatio, id est, imaginaria venditio. *Ulp.* 19. §. 2. nec recipiebat conditionem. vide quæ dixi ad *l.* 77. *ff. de reg. jur.* Hodie imaginaria venditio sublata. *l.* 54. *ff. de obl. &* 4. *Inst. de empt. &* locationem. *l.* 20. *ff. locati*: & transactionem. *l.* 9. *ff. de transact.* 37 *l.* 1. *ff. eod.* 38 Sub conditione societas potest contrahi, *ut hic.* ut ex tempore & ad tempus. 3 *Harm.* 10. §. 1. *l.* 1. *ff. eod. Synops. Bas.* 10. *tit.* 1. *c.* 10. 39 Adde *l.* 65. §. 7. *ff. eod.* 40 Απαγορευτις πολλακις παρὰ τῷ νόμῳ κωλύεται ἡ τῆς κοινωνίας διάλυσις. Renunciatio sæpius in jure dicitur societatis dissolutio. 3. *Harm.* 10. §. 16.

TIT. XXXVIII.

DE CONTRAHENDA EMPTIONE, [41] ET VENDITIONE.

De loco.

I. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Paulo.

VENDITIONES, etsi in alio [42] loco, quam [in] quo possessiones constitutæ sunt, [fiant,] non ideo irritæ esse creduntur.

De consensu, & de furiosis.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Avito.

EMptionem, & venditionem consensum [43] desiderare; nec furiosi ullum [44] esse consensum manifestum est. Intermissionis [45] autem tempore furiosos majores vigintiquinque annis venditiones [46], & alios [47] quoslibet contractus [48] posse facere non ambigitur.

De simulatione.

III. Iidem AA. Valeriæ.

SI donationis [49] causa, venditionis simulatus contractus est: emptio [in 50] sui deficit substantia [51]. Sane si in possessionem rei, sub specie venditionis, causa donationis, *Ut te aleret*, induxisti: sicut perfecta donatio facile rescindi non potest; ita legi [52], quam tuis rebus donans dixisti, parere convenit.

De emptione rei propriæ, vel sibi donatæ.

IV. Iidem AA. Luciano.

CUm res tibi donatas ab herede donatricis [tibi] distractas [esse] proponas, intelligere debueras duplicari tibi titulum possessionis non [53] potuisse, sed ex donatione & traditione dominum [54] factum [te] frustra emisse: cum rei propriæ [55] emptio non possit consistere. At tunc demum tibi profuit [56], si ex donatione te non fuisse

41 Vide XVIII. D. 1. & 3. *C. Th.* 1. *Oldendorp. class.* 4. *act.* 1. 2. 3. 42 *l.* 15. *ff. de præscript. longi temporis.* ut & donatio. *l.* 27. *in fin. l.* 30. *in pr. ff. de donat.* Huc redit, inter absentes contrahi posse venditionem. *l. ult. ff. si quis alteri.* non est idem in obligatione rei furtivæ à fure facienda: fur enim non liberatur, nisi rem præsentem offerat. *l. fin. ff. de condict. furt.* etiamsi absentis gratia possit fieri novatio. *l.* 17. *ff. de condict. furt.* 43 *l.* 1. §. 2. *l.* 9. *ff. eod.* 44 Proprie sumptum. *l.* 5. *l.* 40. *ff. de reg. jur.* tacite tamen consentire dicitur. *l.* 2. *in fin. ff. soluto*: de furioso dixi plenius ad *l.* 13. §. 1. *ff. de officio præsid.* 45 Intermissio furiosi, inumbrata ejus quies.

46 *l.* 7. §. 2. *ff. de public.* 47 Verbi gratia, matrimonium. *l.* 16. *in fin. ff. de ritu.* testamentum. *l.* 17. *ff. qui testam.* 48 Et testamenta. *l.* 9. *ff. qui testam.* 49 Donationis causa vel gratia emptio, *hic. & l.* 9. *in fin. ff.* perficitur, quoties re ipsa donandi animus est, venditionis tamen color & nomen quæritur: quoties, inquam, id videri volumus vendidisse aut emisse, quod donamus ipsi, vel donatione ab aliis accipimus. *l.* 55. *ff. eod. l.* 3. *ff. plus valere quod agitur. l. ab Anastasio* 23. *ff. mandati.* 50 Ανυπόστατος ἀκυρός ἐστιν, irrita est. *Synops. Basil.* 19. *tit.* 5. *cap.* 12. 3. *Harm.* 3. §. 36. hoc sensu: Donationis causa facta venditio, irrita est, si quis autem fundum ea lege vendidit, ut pretii loco emptor alimenta sibi præberet, recte cogit eum pactis conventis stare. *Synops. Basil.* 19. *tit.* 5. *cap.* 12. Idem dicendum, si remisisti pretium, vel rem minoris vendidisti. *l.* 9. *ff. eod.* 51 *l.* 36. *ff. eod.* valebitne donatio? valebit. *l.* 9. *in fin. ff. eod.* & ita, si non valet quod ago, ut ago, valet ut valere potest. Non valet ut venditio, valet ut donatio: inspicitur voluntas contrahentium quibus animus fuit donare: ita ut verus contractus donationis prævaleat simulatæ venditioni. adde quæ dixi *ff. plus valere.* 52 Donatarius implere cogitur modum vel conditionem donationi adjectam. *l.* 22. *in fin. ff. de donat.* 53 Id est proprietatis. vide *l.* 78. *de verb. sign.* nam ex pluribus causis possidere possumus. *l.* 3. §. 4. *ff. de acquir. possess. l.* 159. *ff. de reg. jur.* 54 Vide *l.* 48. *ff. de pactis.* 55 *l.* 10. *ff. eod. l.* 16. *ff. eod. l.* 40. *ff. de pign. act. l.* 37. *ff. de condict. indeb. l.* 28. *ff. de acquir. possess. l.* 45. *ff. de reg. jur.* potest tamen emi possessio rei suæ, vel jus in eam competens alteri. *l.* 32. *l.* 34. §. 4. *ff. eod.* potest etiam emi sub conditione. *l.* 41. §. 2. *ff. de legat.* 1. *l.* 98. *ff. de cond. & demonst.* 56 Emptio scilicet.

Source : BIU Cujas

fuisse dominum demonstretur [1]. †. Sane quoniam *omnia* [2] *bona* tibi ab ea donata & tradita dicis: ad hoc, & à filio ficta venditio rerum maternarum afferre perfecta etiam donatione [3] poterit defensionem, ne vel exemplo [4] inofficiosi testamenti possit hæc avocare.

1 Fingamus rem fuisse tibi donatam ab uxore. *l.* 1. *ff. de donat. int. vir.* & ab ea revocatam. *l.* 25. *in fin. J. de donat. inter virum.*

2 Donatio hæc bonorum omnium est immensa.

3 Inofficiosa scil. ut sit sensus: Quod per inofficiolæ donationis querelam nobis avocari potest, demere possumus.

4 Vide *l.* 1. *in fin. l.* 6. *in fin. C. de inoffic. donat.*

De tutore, & ejus uxore.

V. Iidem AA. Gratiæ.

CUm ipse tutor nihil ex bonis pupilli, quæ distrahi possunt, comparare palam, & bona fide [5] prohibetur: multo [6] magis uxor ejus hoc facere potest.

5 Alterius tutoris authoritate, causa cognita, & judicis decreto interveniente. *l.* 54. *ff. de administr. tutor. l.* 5. §. 2. *ff. de auth. tut. l.* 1. §. 2. *ff. de rei. cor.* Gutierez. *de Tutelis. part.* 2. *cap.* 15. *num.* 6. & 8. Ans.

6 Tutor si res pupillares palam potest emere, multo magis ejus uxor: Si jure non potest rem pupillarem emere, nec per uxorem id ei facere licitum fuerit. vide *l.* 5. §. 3. *ff. de auct. tut.* vide *l.* 5. §. *de legib.* dixi ad *Authent. Quibusc unque* 14. §. *de sacrosc. eccles.* vide *l. ult. J. de rescind.*

Si emptrix venditori nupserit.

VI. Iidem AA. Lucretio.

SI Gaudentius in matrem tuam titulo venditionis [7], sine quadam fraude dominium mancipii transtulit: non [8] idcirco, quod postea inter eos matrimonium, & divortium secutum dicitur, juri ejus quicquam derogatum est: quod vindicare, te matri tuæ successisse probans, minime prohiberis.

7 Vel donationis. *l.* 24. *ff. de donat. int. vir. & uxor.*

8 Donatio perfecta non vitiatur, licet perveniat ad casum à quo non posset oriri. *d. l.* 24.

De simulatione.

VII. Iidem AA. Pisoni.

SI ancillam ex emptione sibi quæsitam, mater tua donatione à secundo [9] marito postea [10] se simulavit accepisse: tituli falsi [11] figmentum, [donationis] dominium ei duplicare, vel auferre non potuit.

9 Idem si à primo.

10 Fraudulenter admodum donat, qui rem propriam ab eo cui donare studet, sibi donatam confitetur.

11 Vide *l.* 1. §. *plus valere.*

Si pretium solutum non sit.

VIII. Iidem AA. Diogeni.

SI non donationis [12] causa, sed vere vineas distraxisti, nec pretium numeratum est: actio tibi pretii [13], non eorum, quæ dedisti, repetitio [14] competit.

12 Venditio non ideo rescinditur, quod pretium solutum non sit (nisi ab initio donationis causa facta sit) *Synops. Basil.* 19. *tit.* 5. *cap.* 16. & *Harmen.* 3. §. 38. non enim rem repetere debet venditor, sed ad pretium agere. *Schol. Syn. ibi.* vide *l.* 3. §. *eod.* adde *l.* 9. *in fin. J. eod.*

13 *l.* 12. *in fin.* §. *de rei vind. l.* 14. *J. de rescind.*

14 Retentio tamen potest competere. *l.* 19. *ff. eod.*

De pretio.

IX. Iidem AA. Severo.

EMpti [15] fides, ac venditi, sine quantitate [16] nulla est. Placito [17] autem pretio, non [18] numerato, sed solum tradita possessione, istiusmodi contractus non habetur irritus: nec idcirco is, qui comparavit, minus recte possidet, quod soluta [19] summa, quam dari convenerat, negatur. Sed [&] si donationis [20] gratia prædii factam venditionem traditio sequatur: actione pretii nulla competente, perficitur [21] donatio.

15 Ἡ τῆς ἀγορασίας πίστις. *Synops. eod. cap.* 16. *Harm. eod.* §. 39. 16 Id est, sine pretio. *l.* 2. §. 1. *ff. eod. Inst. eod. in fin. prine.* Recte notat Cujacius 8. *ad Afric. fol.* 192. ex Galeno XI. *de differentiis pulf.* Nummum esse σύμβολον ὠνῆς καὶ πράσεως. & ex Platone 13. *de repub.* σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς. Non idem in locatione quæ certa ponderatione aut modiatione fieri potest. *Plin.* 9. *epist. non nummo, sed partibus locavi.* 17 Venditor emptori rei possessionem tradidit; de pretio inter contrahentes convenit; pretium venditori emptor non numeravit: potestne emptor irritam habere venditionem, invito adversario, eoque invito ab emptione discedere? Imo potestne creditor ejus rem ab emptore, avocare, quasi nondum plene perfecta venditione? non potest. *hac l. in prine.* Quin emptor, malæ fidei possessor eo casu non videtur, etiamsi pretium non solvit. *vers. nec idcirco.* Quid si donationis gratia seu donandi animo speciem vendidisti, & rem tradidisti qui ita tradidit? ad pretium, quasi venditor experiri non potest; cum re ipsa ab initio non vendiderit, sed donaverit. adde *Synops. eod. d. cap.* 6. *Harm. d.* §. 39. 18 Nec numeratio. puto commodius ita legi. 19 Solutio pretii non facit venditionem, sed consensus, potest enim fides haberi de pretio. *l.* 19. *ff. eod.* adde *l.* 8. *ff. de periculo.* 20 Dixi ad *l.* 3. §. *eod.* 21 Valet. *l. ult. ff. pro donato. l.* 21. *in fin.* §. *de transact.* 22 Nemo rem propriam emere potest: adeo ut, quamvis ἀκουσίως, id est, imaginarie videatur emere, nullum tamen præjudicium patiatur. *Synops. eod. d. c.* 16. 23 Dixi ad *l.* 4. §. *eod.* 24 *l.* 2. §. *plus valere.* 25 Sensus est, ne rescripto quidem Principis posse impetrari, ut quis invitus cogatur rem emere vel vendere. facit *l.* 13. *in fin. l.* 14. *J. eod.* ideo coacta venditio rescindi solet. vide *l.* 1. *J. de rescind.* potest tamen quis testamento damnari vendere. *l.* 66. *ff. de leg.* 1. vel ad id ratione communionis cogi. *l.* 13. §. 17. *ff. de act. empt.* vel ut fami publicæ consulatur. *l.* 1. §. 11. *ff. de off. præf. urbi.* sed & ratione sævitiæ. §. *ult. Inst. de his, qui sunt sui. l.* 2. *ff. de his qui sunt sui:* vel favore quodam speciali rei abalienatæ. *l.* 2. *J. de patribus qui fil. distrax.* adde quæ dixi de invito ad *l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* Hæc quidem dicimus, non tamen intelligimus res suas quenquam cogi injusto pretio distrahere. *l. ult. ff. ad l. Jul. de annona.*

16 *l.* 5. *Cod. de obligat. & act. l.* 35. *Cod. de jure delib.* Adde Husan. *de propr. hominib. quæst.* 5. *num.* 40. & *seqq.* Anton. Merend. *lib.* 1. *controvers. cap.* 30. Ubi multos proponunt casus, quibus quis favore religionis & utilitatis publice cogi potest, ut justo pretio rem suam vendat. Ans.

17 Fidejussor & instrumentum traditæ possessionis ad substantiam emptionis non pertinent: ut hæc non sint, potest ea subsistere. vide *l.* 12. §. *de fide instrum. l.* 17. §. *de pact.* Aliud est in venditionibus quas de scripto fieri convenit, in his enim scriptura requiritur. *Inst. eod. in pr. l.* 17. §. *de fide instrum.* Venditio in scriptis non est, hoc ipso solo quod scripta sit, ut bodie fere omnes scriptura muniuntur: sed quas scripto fieri conventum est, aut in quibus lex scripturam requirit. vide *Ferrariens. in forma libelli in causa venditionis* 37. *in verbo vendidit.* 3. *num.* 2. 28 Vide *d. l.* 12.

18 *l.* 19. *in fin. ff.* 30 Dixi ad *l.* 17. *in fin.* §. *de oblig. l.* 19. §. *de transact.* 31 *l.* 7. *ff. eod.*

19 Solutionis vis est in astringendo seu vinciendo. *l. obligationem.* 44. *ff. de action. & oblig.* unde obligatio juris vinculum. *pr. Inst. de oblig. l. quidquid adstringendæ.* 99. *ff. de verb. oblig.* ut hinc colligas obligationem impropriam esse quæ non astringit necessitate. 33 Dixi ad *l.* 11. §. 34 *l.* 6. *C. Theod. de contrab. empt. lib.* 3. id est, olim nemo poterat rem immobilem extraneæ personæ vendere: extraneæ, id est, non proximo, non consorti: quod hac lege abrogatur: postea tamen jus antiquum revocatum in feudis. 2. *Feud.* 13. saltem excogitatum jus πρωτιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad constitutionem Friderici, inscriptam de jure πρωτιμήσεως. adde Novellam Romani senioris *c.* 3. 35 Censores dicti qui eundem agrum sortiti, eundem postea regionibus diviserunt. dixi ad 3. *Verrinam*, & 5. *Feud.* 13. Dicam & mox nonnulla alia. 36 Interest nostra, res majorum nostrorum non nobis eripi. *l.* 22. *J. de admin. tut.*

De conditione collata in arbitrium contrahentis.

XIII. Iidem AA. Juliano.

IN vendentis [31], vel ementis voluntatem collata conditione comparandi, quia non [32] astringit necessitate contrahentes, obligatio nulla est: Idcirco dominus invitus [33] ex hujusmodi conventione rem propriam, vel quilibet alius distrahere non compellitur.

An cuivis persona vendi possit.

XIV. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Fabiano. P. P. Illyrici & Italiæ.

DUdum [34] proximis consortibusque [35] concessum [36] erat, ut extraneos [37] ab emptione [38] removerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: sed quia gravis hæc videtur injuria, quæ inani honestatis colore velatur, ut homines de rebus suis facere aliquid cogantur inviti [39]: superiore lege cassata, Unusquisque suo arbitratu quærere, vel probare possit emptorem: [nisi [40] lex [41] specialiter quasdam [42] personas [43] hoc facere prohibuerit.] Dat. VI. Kalend. Junii, *Vincentiæ*, Tatiano & Symmacho Conss. 391.

31 Super rebus venundandis [44], si quis rem ita comparaverit, *Ut res vendita esset, quanti* [45] *Titius* [46] *æstimaverit*, magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus [47]: quam decidentes sancimus [48], cum hujusmodi conventio super venditione procedat, *quanti ille æstimaverit*, sub hac conditione stare venditionem, ut, si quidem ipse qui nominatus est, pretium definierit, omnimodo secundum ejus æstimationem, & pretia persolvi, & venditionem ad effectum pervenire, sive in scriptis [49], sive sine [50] scriptis contractus celebretur: scilicet si hujusmodi pactum, cum [in] scriptis fuerit redactum, secundum nostræ [51] legis definitionem per omnia completum [52], & absolutum sit: Sin autem, vel ipse noluerit [53], vel non potuerit pretium definire: tunc [54] pro nihilo esse venditionem, quasi nullo pretio statuto: nulla conjectura (imo magis divinatione) in posterum servanda, utrum in personam certam, an in boni viri arbitrium respicientes, contrahentes ad hæc pacta venerint: quia hoc penitus impossibile esse credentes, per hujusmodi sanctionem expellimus. Quod etiam in hujusmodi locatione [55] locum habere censemus.

De quantitate pretii collata in arbitrium, vel declarationem tertii.

XV. Imp. Justinian. A. Juliano P. P.

32 Obligationis vis est in astringendo seu vinciendo. *l. obligationem.* 44. *ff. de action. & oblig.* unde obligatio juris vinculum. *pr. Inst. de oblig. l. quidquid adstringendæ.* 99. *ff. de verb. oblig.* ut hinc colligas obligationem impropriam esse quæ non astringit necessitate. 33 Dixi ad *l.* 11. §. 34 *l.* 6. *C. Theod. de contrab. empt. lib.* 3. id est, olim nemo poterat rem immobilem extraneæ personæ vendere: extraneæ, id est, non proximo, non consorti: quod hac lege abrogatur: postea tamen jus antiquum revocatum in feudis. 2. *Feud.* 13. saltem excogitatum jus πρωτιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad constitutionem Friderici, inscriptam de jure πρωτιμήσεως. adde Novellam Romani senioris *c.* 3. 35 Censores dicti qui eundem agrum sortiti, eundem postea regionibus diviserunt. dixi ad 3. *Verrinam*, & 5. *Feud.* 13. Dicam & mox nonnulla alia. 36 Interest nostra, res majorum nostrorum non nobis eripi. *l.* 22. *J. de admin. tut.*

37 Præsumitur enim affectio in conjunctis pro retinenda possessione adfini, & gentilitia, quæ fuit majorum, adfinium vel gentilium sive agnatorum. vid. *Alciat.* 1. *præsumpt.* 20. adde *l.* 35. *ff. de minorib.* Interim non puto hac lege derogari *l.* 3. *J. de jure emph.* qua dominus præfertur extraneo in emendis emponematis, coloni: quemadmodum non puto quidquam derogari titulo, non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre. *lib.* 11. *tit.* 56.

38 Sic potior est propinquus extraneo in emphyteusi, conductione & rerum soli antichresi ex Novel. Cæsaris Romani & Manuelis. 3. *Harm.* 3. §. 118. *ad* §. 122.

39 Dixi ad *l.* 11. §. *eod.* 40 Vendendi libertas lege civili coërceri potest: ut ne cuique quisque possit pro animi sui sententia res vendere. Testator etiam potest prohibere, ne heres alienet. *l.* 69. §. 3. *l.* 88. §. 15. *ff. de legat.* 2. Judex quoque potest prodigo interdicere alienatione. *l.* 18. *ff. qui testam.*

41 Adde *l. unic. J. non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extrantos transferre.* adde quæ scripsi ad *l.* 1. §. *de rebus creditis.* 42 Novella Romani (cujus fit mentio 3. *Harmen.* 3. §. 118.) & Constantini Porphyrogennetæ, cognato rem immobilem vendente, ad eam comparandam primo ordine vocantur συγγενὴς ἀναμιξ κείμενοι ἢ συνεζευγμένοι, ἤτοι ἔχοντες μεμιγμένην κοινότητα, &c. id est, cognati promiscue conjuncti, habentes inter se rem (hoc refero ad rem ipsam de qua agitur) communem. Post cognatos admittuntur alii ἔχοντες κοινότητα καὶ συμπεπλεγμένοι κοινωνίᾳ, qui rem communem habent seu consortes. Post hos οἱ μόνοι ἀναμεμιγμένοι, οἱ καὶ ξένοι, id est, qui tantum permixti (*ceux qui ont leurs terres enclavées dedans & parmy celle qui se vend*) licet extranei sint. Post hos rursus (hac parte durior est Harmenopuli locus quam Novella 1. Constantini, quæ ea parte lacunam habet) οἱ συμπεπλεγμένοι ἢ συζευγμένοι ὁμοτίμῳ, id est, simul conjuncti, consortes. Post hos denique οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συνεπλῶς ἠνωμένοι, id est, qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ, uniti sunt & vicini (ὁμοτιμία autem illo loco iidem Græci interpretantur, omnes quotquot sub eodem censitore, qui ὑποτετιμήμενοι, descripti, licet diversis in locis tributa sua solvant.) Et hoc quidem ordine, & gradu ad rem venditoris privati admittuntur hæ personæ: multo magis ἐπὶ τῆς δημοσίας τῶν καλουμένων χωρίων ἢ ἀγελαίων, ubi agitur de venditione fundi alicujus, certi corporis seu certæ universitatis: hoc enim casu οἱ κτήτορες ὡστῶν πρὸς ἀλλήλους πρωτιμῶσι. Illorum possessores aliis (ita interpretor hunc locum) præferuntur: forte (ut opinor) quod eorum intersit, prædia suæ universitatis suique corporis ad alterius universitatis homines transferri. Et hæc ratio veteribus illis fuit κατὰ τάξιν πρωτιμήσεως, hoc est, prærogativæ suæ gradu, & ordine inter venditores, & emptores rerum immobilium servandæ. Hodie moribus quibusdam Gallorum, proximi adgnati, & cognati admittuntur intra certum tempus ad bona proximorum immobilia alienata, retrahenda: de quo jure inter cæteros Tiraquellus plenissime scripsit, libro de utroque retractu. Est enim alius à lignagerio, id est, lineari gentilitio seu cognatitio, retractus pactitius seu conventionalis. 43 Ut quibusdam casibus cogimur emere & vendere. vide quæ scripsi ad *l.* 11. §. *eodem.* ita certis casibus cogimur non alienare, inviti non alienamus: nisi lex vetet alienari. *l.* 1. §. *ne Christian. mancip.* potest etiam consistere prohibitio rerum ipsarum intuitu, puta alienarum. *l. ult. J. de reb. alien.* communium post litem contestatam. *l.* 1. *in fin.* §. *communi divid. l.* 13. *ff. famil.* 44 Emptionis pretium in alterius arbitrium conferri potest, ut & locationis. §. 1. *Instit. de locatione. l.* 25. *ff. locat.* sic in alterius arbitrium conferri potest ei restitutio. *l.* 43. *ff. de verb. obligat.* matrimonium. *c. super eod.* 5. *de conditionib. appposit.* divitio. *l.* 75. *ff. pro socio.* 45 §. 1. *vers. sed nostra decisio Inst. eod.* 46 Extraneus scil. non emptor, non venditor. *l.* 13. §. *eod.* 47 Qui & prudentes. *l.* 2. §. 5. *ff. de orig. jur.* 48 Nota regulam. *Goth.* Hæc 15. decisio est ex 50. novis Justiniani decisionibus habetque locum in omni contractu, per ea quæ Inglois. Ans. 49 Id accidit, quoties vel lege, vel partium consensu scriptura requiritur, ut non alias venditio valeat, nisi fiat scriptura. *l.* 17. §. *de fide instrum.* 50 Hæc testibus probatur, nunquam igitur scripto? Imo & scripto: potest enim citra necessitatem contrahendæ venditionis scriptura, ad nudam venditionis probationem adhiberi. *l.* 4. *ff. de pign. & hypoth.* Sunt enim diversa, scripturam requiri ad substantiam actus, & ad ejus probationem. vide *Ferr. in forma libelli venditionis* 37. *in verb. vendidit.* 3. *num.* 2. 51 Vide *l.* 17. §. *de fide instr.* 52 *d. l.* 17. 53 *l.* 75. *ff. pro socio.* 54 Vide ad hunc locum Hotom. 5. *obs.* 10. 55 §. 1. *Inst. de emptione & venditione, l.* 25. *ff. locati.* & aliis, ut hujusce legis initio dixi.

TIT. XXXIX.

DE 56 HEREDITATE 57, VEL ACTIONE VENDITA.

De hæreditate.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Geminio.

ÆS alienum, hereditate nomine fisci vendita, ad onus emptoris [58] bonorum pertinere, nec [59] fiscum creditoribus hereditariis respondere, certum & absolutum est.

Venditor hæreditatis debet conveniri à creditoribus hæreditariis, non autem emptor, etiamsi fuit actum inter ipsum & venditorem, ut deberet illis solvere, vel satisfacere. Paul. de Castr.

II. Imp. Antoninus A. Floriano.

RAtio juris [60] postulat, ut creditoribus hæreditariis & legatariis seu fideicommissariis te convenire volentibus, tu respondeas: & cum eo cui hereditatem venundedisti, tu experiaris suo [61] ordine. Nam *ut satis tibi detur*, sero [62] desideras: quoniam eo tempore, quo venundabatur hereditas, hoc non est comprehensum. Quamvis enim ea lege emerit, *Ut creditoribus hereditariis satisfaciat*: excipere tamen actiones hereditarias invitus cogi non potest. [63]

De actione.

III. Imp. Alexander A. Timotheo.

NOminis [64] venditio, etiam ignorante [65], vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet. P. P. v. Id. Febr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De hereditate.

IV. Idem A. Diogeni.

QUi nondum certus de quantitate hereditatis, persuadente [66] emptore, quasi exiguam quantitatem eam vendidit: bonæ fidei judicio conveniri ut res tradat, vel actiones mandet, non compellitur: [nam] suo quoque jure eorum persecutionem habet.

56 Dixi ad *l.* 18. *ff. eod.*

57 Hereditas, actio, & ita jus vendi potest.

58 Hoc speciale est in fisco. *l.* 41. *ff. de jure fisci.* secus in aliis. *l.* 2. *J. eod.* De jure & privilegiis fisci, vide *J. Tit. de privilegiis fisci.* & Bald. *hic.*

59 *l.* 2. *J. de quadriennii præscript.*

60 Explicationem hujus legis. vid. apud Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 9. *numer.* 28. Ans.

61 Creditores hæreditarii venditorem ipsum hæreditatis prius convenire debent: nam ad emptorem invitum non veniunt, *ut hic*, & *l.* 2. §. *de pact. l.* 94. §. 1. *ff. de leg.* 1. *l. ult.* §. 5. *J. de jure delib.* præterquam si à fisco vendita hereditas fuerit. *l.* 1. §. *eod.* tunc enim creditores hereditarii non fiscum, sed emptorem hereditatis convenire debent.

62 Quia fidejussorem postulas. *l.* 6. *ff. de damno.*

Emptor quem invenire difficile est. *l.* 2. §. 6. *ff. de jud.* aliud esset, si nuda cautio peteretur. *l.* 41. *d. tit.* merito. nam quoties futurum damnum metuitur, satisdatio potest exigi. *l.* 27. *in fin. l.* 38. & *pro soc.* num omissa? etiam omissa. Causa cognita etiam ex integro aliæ cautiones exiguntur. *l.* 8. §. 3. *l.* 10. *in fin. ff. qui satisdare. l.* 4. *ff. ut in poss. l.* 20. §. 14. 15. *ff. de oper. novi.* Dicamus brevius, venditorem hereditatis non de evictione, sed de facto suo satisdare. *l.* 2. *ff. eod.*

63 Volens tamen potest. 64 Omne jus, omnisque actio cedi potest, invito etiam eo in quem ceditur, *ut hic. Synops. Basil.* 19. *tit.* 4. *c.* 25. *l.* 7. *J. cod. l.* 1. *in fin. J. de Novat.* 65 Vid. *l.* 1. *in fin. J. de Novat.* 66 Vide *l.* 9. *in pr. ff. de dolo.*

Source : BIU Cujas

Emptor hereditatis mandatis actionibus habet directas, quas concipit in personam mandantis. Bald.

v. Idem A. Onesimo.

1 *l.* 1. *in princ. ff. eod. l.* 156. §. 3. *ff. de reg. jur.*

EMptor hereditatis, actionibus mandatis, eo [1] jure uti debet, quo is, cujus persona fungitur, quamvis utiles etiam adversus debitores hereditarios actiones emptori tribui placuit.

Posterior in titulo, sed prior in possessione, priori in dominio præfertur. Bald.

vi. Idem A. Pomponio.

2 Idem in re quavis vendita. Nam si duo rem eandem seorsim in solidum emerint, qui prior eam acceperit, potior fuerit: etsi neque pretium solvit, neque instrumentum rei venditæ obtinuit. *l. quoties duobus* 15. §. *de rei vindicat.* 3. *Harm.* 3. § 94.

QUi tibi hereditatem [2] vendidit, antequam [3] res hereditarias traderet, dominus earum perseveravit, & ideo vendendo [4] eas aliis, dominium transferre potuit. Sed quoniam contractus fidem fregit, ex empto actione conventus; quanti [5] tua interest, præstare cogetur.

De actione.

3 Venditor, re tradita, dominium amittit. adde *l.* 21. *ff. eod.* vid. *l.* 11. §. *de act. empt.*

4 *d. l.* 21.

5 Si venditor rem emptori non potest tradere, præstando ei quod interest, liberatur. vide *l.* 4. §. *de act. empt.*

vii. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Manassæ.

POstquam eo decursum est, ut cautiones [6] quoque debitorum pignori dentur: ordinarium visum est, post nominis venditionem utiles [7] emptori (sicut responsum est) vel ipsi creditori postulanti dandas actiones.

Qui emit nomen, non propterea efficitur dominus rei debitæ: sed agit ad illam actione personali. Bald.

6 Nomen potest pignorari & vendi. *l.* 3 §. *eod. l.* 4. §. *quæ res pignori.*

viii. Iidem AA. & CC. Juliano.

EX nominis emptione dominium rerum obligatarum ad emptorem non transit, sed vel in rem suam procuratore facto, vel utilis [8], secundum ea quæ pridem constituta sunt, exemplo creditoris persecutio tribuitur.

Sicut potest vendi actio in personam, ita actio in rem. Bald.

7 *l.* 8. §. *eod. l.* 1. §. *de oblig. l.* 5. §. *quando fiscus. l.* 16. *ff. de pact.*

8 *l.* 7. §. *eod.*

ix. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

9 §. 1. *Inst. de act. l.* 25. 27. 28. *ff. de oblig. l.* 178. *ff. de verb. signific.*

CErti & indubitati juris est, ad similitudinem ejus qui personalem redemerit actionem, & utiliter eam movere suo nomine conceditur, etiam eum qui in rem actionem comparaverit, eadem uti posse facultate. Cum enim *actionis* [9] nomen generale sit omnium, sive in rem sive in personam actionem, & apud omnes veteris juris conditores hoc nomen in omnibus pateat: nihil est tale, quod differentiam in hujusmodi utilibus actionibus possit introducere.

Tit. XL.

QUÆ RES VENIRE [10] NON POSSUNT: ET QUI [11] VENDERE VEL EMERE VETANTUR.

De purpura.

10 Vendi. *Haloand.*

11 Et quæ. *Cujacius hic.* de rebus enim, non de personis est hic titulus.

i. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Fausto Comiti sacrarum largitionum.

FUcandæ [12] atque distrahendæ [13] purpuræ, vel [14] in serico, vel in lana, quæ blatta [15] vel oxyblatta [16] atque hyacinthina [17] dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supradicti muricis [18] vellus vendiderit, fortunarum [19] suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen.

12 Quidam legunt, *tingendæ.*

13 Μηδεὶς καπηλεύετω, nemo cauponetur. *Synopf. Basilic.* 19. *tit.* 1. *cap.* 71. Goth. De purpuræ tinctura, vid. Pancirolli. *rer. memorabil. tit. de purpura.* Ans.

14 Hoc innuitur, Nulli privato permitti sericum, lanam, vel blattam, vel oxyblattam, vel hyacinthinam tingere atque distrahere, aut potius, Nemini permitti cauponari, aut distrahere purpuram, μήτε ἐν μεταξῇ μήτε ἐν ἰρίῳ, vel in serico vel in lana. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 1. *cap.* 71.

15 Βλαττία διάλευκα καὶ τεταλλεκτὰ νηματῶν χρυσοῦ. *Nicetas.* Lampridius in Heliogabalo: *Paraverat fimes blatta, & serico, & cocco intortos.* Eutropius in Nerone: *Retibus aureis* (lege *auratis*) *piscabatur, quæ blatteis funibus extrahebat.* adde *Sueton.* Hinc blattearii in *l.* 2. *C. Theod. de excusat. artific. lib.* 13. *titul.* 4. & blatta serica. *l. ult. C. Theod. de murileg. lib.* 10. *tit.* 20. & pallium blattosericum apud Vopiscum in Aureliano: sericoblata. *l.* 10. §. *de murileg.* 16 Oxobapta, id est, rubro tincta: oxobapta lana, blatta rubro tincta: ὄξυβαπτον enim Suidæ, ἐρυθρὸν τὸ ἀπὸ τῶν φοινίκων. Oxobapta diversa ab Ianthina, de qua §. *eod.* 17 Ianthina. & recte, ut sit purpura violacei coloris, quæ ideo Rhodina dicitur in *l.* 3. §. *de vestib. hol.* & expressis verbis, purpura Ianthina in *l.* 70. *in fin. ff. de leg.* 3. 18 Murex, piscis genus tingendis vestibus utile, inde murileguli dicti. §. *de murileg.* Isidorus 12. *cap.* 16. cochleæ aut conchæ genus fuit. vide 1. Cassiodor. 2. adde quæ scripsi ad Accurs. *l.* 9. §. *de murileg.*

16 Oxobapta, id est, rubro tincta: oxobapta lana, blatta rubro tincta: ὄξυβαπτον enim Suidæ, ἐρυθρὸν τὸ ἀπὸ τῶν φοινίκων. Oxobapta diversa ab Ianthina, de qua §. *eod.* 17 Ianthina. & recte, ut sit purpura violacei coloris, quæ ideo Rhodina dicitur in *l.* 3. §. *de vestib. hol.* & expressis verbis, purpura Ianthina in *l.* 70. *in fin. ff. de leg.* 3. 18 Murex, piscis genus tingendis vestibus utile, inde murileguli dicti. §. *de murileg.* Isidorus 12. *cap.* 16. cochleæ aut conchæ genus fuit. vide 1. Cassiodor. 2. adde quæ scripsi ad Accurs. *l.* 9. §. *de murileg.*

19 Δημεύεσθαι καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι, proscribitur & capitaliter punitur. *Synopf. ibid.* 20 Hinc colligunt Gratiani tempore conficiendi serici rationem Romanis incognitam fuisse. Sericum sane, res preciosa æstimata est. *l.* 37. §. 1. *ff. de evictionib.* adeo ut Vopiscus referat libram auri, libram serici fuisse. Et lex Rhodia ὁλοσηρικὰ ὁμοίως τῷ χρυσίῳ. quod de his tantum dicitur, pro quibus aurum dependitur ad sacoma. vid. *Cujac. hic.* Sericum etiam numeratur inter species pertinentes ad vectigal. *l.* 16. §. 7. *ff. de public.* Sericum autem quid fuerit dubitatur, à populis Orientis qui Seres dici constat sericum. Alciatus 6. *Parerg.* 25. putat seres vermiculos fuisse, quorum semen ovis piscium simile in Græciam fuerit allatum a monachis ex Serinda Indiæ civitate, sub Justiniano, ut tradit Procopius: cui rei Pollux assentitur. *lib.* 7. *cap.* 17. ait enim se audivisse, ex certis animalibus Seras telas suas collegisse. est enim σὴρ, Pausaniæ, vermis. Sidonio vero, populus Assyrius gemmas, Ser vellera, thura Sabæus. Ausonius *in monosyllabis*, In pelago volitat mercator vestifluus Ser. Constat ex Solino *cap.* 53. Seras vellera ex arboribus aquæ admiculo carpsisse. Huc illud Virgilii pertinet, 2. Georgic. *Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.* & illud Senecæ in Hippolyto: *Quæ fila ramis ultimi Seres legunt.* Sed operæ pretium est ea de re Plinium adire 6. *cap.* 17. Seres, inquit, lanicio sylvarum nobiles perfusa aqua depectentes frondium canitiem. unde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila, rursusque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publicum matrona transluceat. An est lana, quæ de ligno dicitur, quamque ἐριόξυλον appellant. *l.* 70. §. 9. *ff. de leg.* 3. Minime: ut ibi dicemus. A serico, vestes sericæ, olosericæ, vel oloberæ, nam serica veteres dixere βόμβυκα. subsericæ, de quibus dicam §. *de vestibus oloberis.* vide interim Petr. Fabrum 1. *Semest.* 15. Sericum autem album fuisse ex Cassiodoro potest colligi: crines enim lacteos & albentes comas serici appellat, & muricis rubicundis fontibus bis terque solitas satiari, ut pulcherrima ebrietate ruberent; adjicit etiam colorem illum regnantem discreviſse & conspicuum fecisse, præstitisseque humano generi, ne de aspectu Principis posset errari 1. *Cassiodor.* 2. 21 De quo dixi ad *l.* 1. §. *de annon. & capit.* adde *l.* 4. & *ult.* §. *de commerciis.* 22 *l.* 7. §. *de naviculariis.*

19 Δημεύεσθαι καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι, proscribitur & capitaliter punitur. *Synopf. ibid.* 20 Hinc colligunt Gratiani tempore conficiendi serici rationem Romanis incognitam fuisse. Sericum sane, res preciosa æstimata est. *l.* 37. §. 1. *ff. de evictionib.* adeo ut Vopiscus referat libram auri, libram serici fuisse. Et lex Rhodia ὁλοσηρικὰ ὁμοίως τῷ χρυσίῳ. quod de his tantum dicitur, pro quibus aurum dependitur ad sacoma. vid. *Cujac. hic.* Sericum etiam numeratur inter species pertinentes ad vectigal. *l.* 16. §. 7. *ff. de public.* Sericum autem quid fuerit dubitatur, à populis Orientis qui Seres dici constat sericum. Alciatus 6. *Parerg.* 25. putat seres vermiculos fuisse, quorum semen ovis piscium simile in Græciam fuerit allatum a monachis ex Serinda Indiæ civitate, sub Justiniano, ut tradit Procopius: cui rei Pollux assentitur. *lib.* 7. *cap.* 17. ait enim se audivisse, ex certis animalibus Seras telas suas collegisse. est enim σὴρ, Pausaniæ, vermis. Sidonio vero, populus Assyrius gemmas, Ser vellera, thura Sabæus. Ausonius *in monosyllabis*, In pelago volitat mercator vestifluus Ser. Constat ex Solino *cap.* 53. Seras vellera ex arboribus aquæ admiculo carpsisse. Huc illud Virgilii pertinet, 2. Georgic. *Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.* & illud Senecæ in Hippolyto: *Quæ fila ramis ultimi Seres legunt.* Sed operæ pretium est ea de re Plinium adire 6. *cap.* 17. Seres, inquit, lanicio sylvarum nobiles perfusa aqua depectentes frondium canitiem. unde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila, rursusque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publicum matrona transluceat. An est lana, quæ de ligno dicitur, quamque ἐριόξυλον appellant. *l.* 70. §. 9. *ff. de leg.* 3. Minime: ut ibi dicemus. A serico, vestes sericæ, olosericæ, vel oloberæ, nam serica veteres dixere βόμβυκα. subsericæ, de quibus dicam §. *de vestibus oloberis.* vide interim Petr. Fabrum 1. *Semest.* 15. Sericum autem album fuisse ex Cassiodoro potest colligi: crines enim lacteos & albentes comas serici appellat, & muricis rubicundis fontibus bis terque solitas satiari, ut pulcherrima ebrietate ruberent; adjicit etiam colorem illum regnantem discreviſse & conspicuum fecisse, præstitisseque humano generi, ne de aspectu Principis posset errari 1. *Cassiodor.* 2. 21 De quo dixi ad *l.* 1. §. *de annon. & capit.* adde *l.* 4. & *ult.* §. *de commerciis.* 22 *l.* 7. §. *de naviculariis.*

23 Qui ex canone publico frumentum emit aut vendit, capitaliter punitur. *Synopsis Basilic. d. cap.* 71. 24 Et ita durius punitur vilis, quam nobilis: durius in pœnis corporalibus, mitius in pecuniariis.

ii. Idem AAA. Toriobando Duci Mesopotamiæ.

COmparandi serici [20] à Barbaris facultatem omnibus (sicut jam præceptum est,) præter Comitem commerciorum [21], etiamnum jubemus auferri.

De Frumento publici Canonis.

iii. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Senatum & Populum.

QUia nonnumquam in diversis [22] littoribus distrahi publici canonis [23] frumenta dicuntur, vendentes & ementes sciant capitali pœnæ [se] esse subdendos, & in publicam fraudem commercia contracta damnari.

De frumento exercitui misso.

iv. Impp. Honorius & Theodosius AA. Fausto P. P.

NE frumentum quod devotissimo exercitui mittitur, in prædam lucrumque vertatur, hac sanctione decernimus; ut quicunque hoc fuerint forte mercati, honestiores quidem stylum proscriptionis, & omnium bonorum amissionem [incurrant:] inferiores autem vilioresque personæ capitali [24] supplicio subjaceant.

20 Comparandi. *Haloand.*

21 Id est, transferri extra fines Romani Imperii.

22 Εἰς τὰ βαρβαρικὰ. *Synopf.* 19. *tit.* 1. *cap.* 73. *ad barbaricum. l.* 3. §. *de servis fugit.* adde *l.* 2. §. *de commerciis.* ad nationes barbaras. *l. unic.* §. *de litorum & itinerum custod. lib.* 12. *tit.* 45. ad solum barbarum. *l.* 2. §. *de Eunuch.* Ammian. 18. *Visus in Barbarico miles.* Festus, *Barbari antiquitus omnes gentes exceptis Græcis.* unde Plautus Nævium Poëtam Latinum, barbarum dixit. Ita Paulus Græcos & barbaros opponit, *epist. ad Rom. c.* 1. *vers.* 14. Idem Festus, *Barbaricum, clamor est exercitus, quod eo genere Barbari utantur.* Goth. Declarationem hujus tit. vid. apud Leonin. *Consil.* 56. *num. fin.* & Alciat. *disp. lib.* 4. *c.* 11. Ans. 27 Liquamen, γάρον. 19. *Eclog.* 1. *cap.* 73. Gari fit mentio in *l.* 3. §. 1. *ff. de pen. leg.* Cælius Aurelian. 2. Chronic. *Garum quod appellamus liquamen ex pisce siluro confectum.* & paulo post: *Ex garo quod vulgo liquamen appellant.* Cassiodorus in calce Geoponicon λικκάμεν. Vopiscus *in Aureliano*, liquaminis sextarium unum. Liquamen Syrorum lingua Muria dicitur, *Acron.* Oxygarum, liquamen acetosum, *Apitius.* vid. *Cujac. 9. observ. 9. in fin.* Garum autem dictum, a garo pisce ex quo primum fieri cœptum: licet postea fieri cœpit ex infinito genere piscium. Liquamen autem dictum, quod soluti in salsamento pisciculi eundem humorem liquant, cujus liquor appellatur salsugo & muria. Muria autem aqua sale commixta, effectaque gustu in modum aquæ maris. 20. *Isid.* 3. A garo γαρίψαι salsamentarii. 3. *Harm.* 4. §. 13. 28 Ne aliodos legimus à Narsete in Italiam pellectos: & Gallos ab Etruscis. *Liv.* 5. adde *Alciat.* 5. *disp.* 11. quin degustationis causa illecti promptius invadant fines Romanorum. Hoc enim modo Longobar-

23 Qui ex canone publico frumentum emit aut vendit, capitaliter punitur. *Synopsis Basilic. d. cap.* 71. 24 Et ita durius punitur vilis, quam nobilis: durius in pœnis corporalibus, mitius in pecuniariis.

Tit. XLI.

QUÆ RES EXPORTARI [25] NON DEBEANT.

i. Impp. Valens & Grat. AA. ad Theodorum Magistrum militum.

AD [26] Barbaricum transferendi vini, olei, & liquaminis [27] nullam quisquam habeat facultatem: nec gustus [28] quidem causa, aut [29] usus commerciorum.

Non licet vendere arma hostibus pop. Rom. nec eorum legatis. Sal.

ii. Imp. Marcianus A. Aulo P. P.

NEmo alienigenis Barbaris [30] cujuscunque gentis ad hanc urbem sacratissimam [31] sub legationis specie, vel sub quocunque alio colore venientibus, aut in diversis aliis civitatibus vel locis, loricas [32], scuta, & arcus sagittas, & spathas, & gladios, vel alterius cujuscunque generis arma [33] audeat venundare: Nulla prorsus iisdem tela, nihil penitus ferri vel facti jam, vel adhuc infecti, ab aliquo distrahatur. Pernicioſum namque Romano imperio, & proditioni proximum est, Barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquod armorum genus quarumcumque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis nostræ interdicta ubicunque vendiderit: bona [34] ejus universa protinus fisco addici, ipsum quoque capitalem pœnam subire decernimus.

25 Id est, transferri extra fines Romani Imperii.

26 Εἰς τὰ βαρβαρικὰ. *Synopf.* 19. *tit.* 1. *cap.* 73. *ad barbaricum. l.* 3. §. *de servis fugit.* adde *l.* 2. §. *de commerciis.* ad nationes barbaras. *l. unic.* §. *de litorum & itinerum custod. lib.* 12. *tit.* 45. ad solum barbarum. *l.* 2. §. *de Eunuch.* Ammian. 18. *Visus in Barbarico miles.* Festus, *Barbari antiquitus omnes gentes exceptis Græcis.* unde Plautus Nævium Poëtam Latinum, barbarum dixit. Ita Paulus Græcos & barbaros opponit, *epist. ad Rom. c.* 1. *vers.* 14. Idem Festus, *Barbaricum, clamor est exercitus, quod eo genere Barbari utantur.* Goth. Declarationem hujus tit. vid. apud Leonin. *Consil.* 56. *num. fin.* & Alciat. *disp. lib.* 4. *c.* 11. Ans. 27 Liquamen, γάρον. 19. *Eclog.* 1. *cap.* 73. Gari fit mentio in *l.* 3. §. 1. *ff. de pen. leg.* Cælius Aurelian. 2. Chronic. *Garum quod appellamus liquamen ex pisce siluro confectum.* & paulo post: *Ex garo quod vulgo liquamen appellant.* Cassiodorus in calce Geoponicon λικκάμεν. Vopiscus *in Aureliano*, liquaminis sextarium unum. Liquamen Syrorum lingua Muria dicitur, *Acron.* Oxygarum, liquamen acetosum, *Apitius.* vid. *Cujac. 9. observ. 9. in fin.* Garum autem dictum, a garo pisce ex quo primum fieri cœptum: licet postea fieri cœpit ex infinito genere piscium. Liquamen autem dictum, quod soluti in salsamento pisciculi eundem humorem liquant, cujus liquor appellatur salsugo & muria. Muria autem aqua sale commixta, effectaque gustu in modum aquæ maris. 20. *Isid.* 3. A garo γαρίψαι salsamentarii. 3. *Harm.* 4. §. 13. 28 Ne aliodos legimus à Narsete in Italiam pellectos: & Gallos ab Etruscis. *Liv.* 5. adde *Alciat.* 5. *disp.* 11. quin degustationis causa illecti promptius invadant fines Romanorum. Hoc enim modo Longobar-

29 Μηδὲ ἐπὶ τῇ χρείᾳ ὧν τῶν ἐμπόρων, id est, ne quidem ad usum ipsorum mercatorum: qui commercii causa ad barbaros proficiscuntur. *Synopf. d. c.* 73. 30 Barbari, qui sint dixi paulo ante & ad *l.* 6. *in fin ff. de bon. damnat.* 31 Constantinopolim intelligit, quam & sacram appellat in *l.* 2. §. *de naut. fœnor.* 32 Vid. *l.* 4. *ff. ad leg. Jul. Majest.* Procop. 1. *de bello Pers.* 33 Adde & auctio punitur, *ut hic, & Synopf. d. cap.* 73.

Tit. XLII.

DE EUNUCHIS. [35]

Tanquam homicida punitur ille qui castrat aliquem. Bald.

i. Imp. Constantinus A. Aurelio Duci Mesopotamiæ.

SI quis post hanc sanctionem in Orbe Romano eunuchos fecerit, capite [36] puniatur: mancipio tali, nec non etiam loco, ubi hoc commissum fuerit, domino sciente & dissimulante confiscando. [37]

35 *Nov.* 142. *Nov. Leon.* 60.

36 *l.* 3. §. 4. *ff. de sicar. Nov.* 142. *c.* 1.

37 Hodie fit liber. *Nov. Leon.* 60. *vers. Bond.*

ii. Imp. Leo A. Viviano P. P.

ROmanæ [38] gentis homines, sive in [39] Barbaro, sive in Romano solo eunuchos factos nullatenus quolibet modo ad dominium cujusquam transferri jubemus: pœna gravissima statuenda adversus eos qui hoc perpetrare ausi fuerint: tabellione [40] videlicet, qui hujusmodi emptionis sive cujuslibet alterius alienationis instrumenta conscripserit, & eo [41], qui octavam vel aliquid vectigalis causa pro his susceperit, eidem pœnæ subjiciendo.

†. Barbaræ autem gentis eunuchos extra loca nostro imperio subjecta factos, cunctis negotiatoribus [42], vel quibuscunque aliis emendi in commerciis, & vendendi, ubi voluerint, tribuimus facultatem.

38 Castretur ut ne quis Romanus vetat hæc constitutio, ne quidem extra solum Romanum, neve quis ullum Romanum castratum emat: sed ut emptor, venditor, tabellio, qui id genus emptionis conscripsit, & publicanus, qui pro eo vectigal susceperit puniantur. *Syn. Basil.* 19. *tit.* 1. *περὶ εὐνούχων. c.* 74. §. 2.

39 Barbarum solum non Romanum. In barbaro solo, est, ἔξω τῆς Ρωμαϊκῆς ἐδάφους, extra solum Romanum. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 1. *περὶ εὐνούχων.* 40 Tabellio publicorum contractuum scriptor. *l.* 17. §. *de fide instrum. l.* 24. §. *de testam. l.* 1. §. *ut nemo ad suum pat rocinium: συμβολαιογράφον* appellat author *Synopf. d.* §. 2. 41 Octavam hanc τελώνην vocat author *Synopf. d.* §. 2. vectigal enim hoc impositum erat venditioni eunuchorum. *l.* 16. §. 7. *de publicanis.* Octavarii dicebantur hi publicani ab octavis exigendis. 42 Adde *l.* 16. §. 7. *de public.*

Tit. XLIII.

DE [43] PATRIBUS, QUI FILIOS SUOS DISTRAXERUNT.

Parentes non possunt liberos alienare quoquo titulo, etiam pignoris.

i. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Papinianæ.

LIberos [44] à parentibus neque venditionis [45], neque donationis titulo, neque pignoris [46] jure, aut alio [47] quolibet modo, nec sub prætextu [48] ignorantiæ accipientis in alium transferri posse, manifestissimi juris est.

Propter nimiam paupertatem egestatemque pater vendere potest & pignorare filium seu filiam.

ii. Imp. Const. A. Provincialibus salutem.

SI [49] quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus [50] causa filium filiamve sanguinolentos [51] vendiderit [52], venditione in [53] hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi ejus servitii habeat facultatem: Liceat autem ipsi qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cuilibet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere: modo [54] si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipium pro ejusmodi præstet.

43 *l.* 3. *C. Theod. cod. tit.* 3. *Paul.* 5. *sent.* 1. §. 1.

44 Romanis quondam licuit liberos suos ter vendere. Halicarn. 2. vinctos ad opus rusticum mittere, interficere. *l.* 10. §. *de patria potestate.* sed ea potestas tandem in imaginariam venditionem degeneravit. Hodie apud Moscovitas, si verum est quod refertur à Sigismundo Libero, filii vendi possunt, nec fiunt liberi nisi post quartam venditionem.

45 *l.* 1. *l.* 37. §. *de liberali. l.* 10. §. *de patria potestate.* 46 Vid. *l. ult.* §. *quæ res pign.* adde *l.* 6. 7. 8. *ff. de pign.* 47 Vid. *l.* 12. §. *de oblig.* 48 *l.* 39. 3. *ff. de evict.* vid. *Cujac.* 16. *obs.* 29. 49 *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 1. *cap.* 5. 3. *Harm.* §. 100. 50 Victus pueri causa scilicet non patris. 51 Sanguinolentis Hal. & male. Sanguinolenti sunt recens nati. *l.* 1. *in fin. C. Th. de expos. lib.* 5. *tit.* 7. 6. *Lactant.* 20. infantes à sanguine. *l.* 1. *C. Th. de his qui sanguinolentos emptos vel nutriendos acceperint. lib.* 3. *tit.* 8. ἐξ ὠδίνων τῶν μητέρων, 2. *Ælian.* 7. à matre rubentes. *Juvenal. Sat.* 7. à matre sanguinolenti. *Donat. in Andriam.* Sanguinolentorum etiam memi-

i. Imp. Valens & Grat. AA. ad Theodorum Magistrum militum.

AD [26] Barbaricum transferendi vini, olei, & liquaminis [27] nullam quisquam habeat facultatem: nec gustus [28] quidem causa, aut [29] usus commerciorum.

Non licet vendere arma hostibus pop. Rom. nec eorum legatis. Sal.

ii. Imp. Marcianus A. Aulo P. P.

NEmo alienigenis Barbaris [30] cujuscunque gentis ad hanc urbem sacratissimam [31] sub legationis specie, vel sub quocunque alio colore venientibus, aut in diversis aliis civitatibus vel locis, loricas [32], scuta, & arcus sagittas, & spathas, & gladios, vel alterius cujuscunque generis arma [33] audeat venundare: Nulla prorsus iisdem tela, nihil penitus ferri vel facti jam, vel adhuc infecti, ab aliquo distrahatur. Pernicioſum namque Romano imperio, & proditioni proximum est, Barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquod armorum genus quarumcumque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis nostræ interdicta ubicunque vendiderit: bona [34] ejus universa protinus fisco addici, ipsum quoque capitalem pœnam subire decernimus.

nit Prudentius adverſ. Symmachum. Jul. Capitolinus in Albino, Exemptus utero quod contra consuetudinem puerorum qui nascuntur, & solent rubere, esset candidus, Albinus dictus est, *Hæc ille.* Qui puer ita exponebatur ἀπροσώπητος, 1. *Harm. ult.* quasi neglectus. vid. apud *Cujac. 5. Paul. sent.* 1. §. 1. veterem formulam de infante languinolento à matricularii (Gall. *Marguilliers*) invento, adde de expositis. *l.* 4. *ff. de agnoscend.* 52 Potestne pater egestatis causa filium pignorare? posse videtur. *arg. l.* 9. *in fin. ff. de pign. l.* 2. *C. Th. de alim. quæ inopibus parentibus de publico.* alias neutrum potest. *l.* 1. §. *cod. l.* 12. §. *de obl.* 53 Vendi liber homo regulariter non potest, ut hic, nec obses dari: nisi pro publica causa. alias exceptiones vid. apud Felin. *cap. ex rescripto* 9. *ex de jurejur.* Socin. *reg. homo liber* 174. & 267. 54 *l.* 1. *C. Th. hoc tit.* negat renumerationem (sic legendum est potius quam remunerationem) pretii exposcendam, alii volunt reddi pretium cum adjectione quintæ. *Nov. Valent. de parentibus qui filios distraxerint.* sed hanc legem Constantini Justinian. prætulit.

Tit. XLIV.

DE RESCINDENDA [55] VENDITIONE.

De vi extorta.

i. Imp. Alexand. A. Maronæ.

SI [56] pater tuus per vim [57] coactus domum vendidit: ratum non habebitur, quod non bona fide gestum est: malæ fidei per vim factam rescindere: nec id tantum ipse, verum etiam ipsius heredes. *Syn. Basil.* 19. *tit.* 10. *c.* 57. 3. *Harm.* 4. §. 79.

55 Dixi XVIII. D. v.

56 Qui per vim coactus vendidit, potest, restituto pretio quod accepit, venditionem

57 *l.* 6. *ff. de off. præsid. l.* 8. §. *cod. l.* 11. §. *de contrah. empt.* 3. *Harm.* 3. *l.* 10. §. *de distrah. pign.*

Source : BIU Cujas

fidei [1] enim emptio irrita est. Aditus itaque nomine tuo præses provinciæ auctoritatem suam interponet: maxime cum paratum te proponas id, quod pretii nomine illatum est, emptori refundere.

Pretii veri dimidio non soluto.

II. [2] Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Lupo.

REm [3] majoris pretii [4], si tu [5] vel pater [6] tuus minoris [7] distraxerit [8]: humanum [9] est, ut vel [10] pretium [11] te restituente emptoribus, fundum [12] venundatum recipias [13], auctoritate [14] Judicis intercedente: vel si emptor [15] elegerit [16], quod deest justo [17] pretio, recipias. *Minus* autem *pretium* esse videtur, si nec [18] dimidia pars [veri] pretii soluta sit.

Consensu utrius non invito alterutro.

III. Iidem AA. Martianæ.

DE contractu venditionis & emptionis jure perfecto, alterutro invito [19], nullo recedi tempore bona fides patitur: nec ex rescripto [20] nostro: Quo [21] jure fiscum nostrum uti, sæpe constitutum est.

Pretio *minore distracta.*

IV. Iidem AA. Eudoxio.

AD rescindendam venditionem, & malæ fidei probationem, hoc solum non sufficit, quod [22] magno pretio fundum comparatum, minoris distractum esse commemoras.

Dolo emptoris inita.

V. Iidem AA. Rufo.

SI dolo [23] adversarii deceptum venditionem prædii te fecisse Præses provinciæ aditus animadvertit: sciens contrarium [24] esse dolum bonæ fidei, (quæ in [25] hujusmodi maxime contractibus exigitur) rescindi venditionem jubebit. Quod si jure perfecta venditio est à majore [26] vigintiquinque annis, intelligere debes, consensu mutuo perfectam venditionem resolvi [27] non posse.

Oblato ne quidem duplo pretii.

VI. Iidem AA. Gratiano.

NOn [28] est probabilis causa, propter quam rescindi consensu factam venditionem desideras. Quamvis enim [29] duplum offeras pretium emptori: tamen invitus ad rescindendam venditionem urgeri non debet.

Etsi Milite venditore.

VII. Iidem AA. Muracolo [30], & aliis Militibus.

RAtas [31] manere semper factas jure venditiones, vestra etiam interest [32]: nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur: eveniet, ut [&] si quid vos [de] laboribus vestris à fisco [33] nostro vel à privato comparaveritis, eadem [34] lege conveniamini quam vobis tribui postulatis.

Dolo, metu extorta: non si pretio minore facta sint.

VIII. Iidem AA. Euodiæ.

SI voluntate tua fundum [35] tuum filius tuus venundedit, dolus ex calliditate atque insidiis [36] emptoris argui debet, vel metus mortis, vel cruciatus corporis imminens detegi, ne habeatur rata venditio. Hoc enim solum, quod paulo [37] minore pretio fundum venditum significas, ad rescindendam venditionem invalidum est. Quod si videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitasses substantiam [38], & quod emptor viliore comparandi, venditor cariore, distrahendi votum [39] gerentes, ad hunc contractum accedant, vixque post multas contentiones, paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic, quod obtulerat addente, ad certum consentiant pretium: profecto perspiceres, neque bonam [40] fidem quæ emptionis atque venditionis, conventionem tuetur, pati, neque ullam rationem concedere, rescindi propter hoc consensu finitum contractum, vel statim, vel post pretii quantitatis disceptationem: nisi [41] minus dimidia justi [42] pretii, quod fuerat tempore [43] venditionis, datum esset, electione [44] [jam] emptori præstita servanda. Dat. Kal. Decembr. CC. Conss.

De pecoribus pro pecunia in solutum datis.

IX. Iidem AA. Domitio.

PRetii causa non pecunia numerata, sed pro ea pecoribus [45] in solutum consentienti datis, contractus non constituitur irritus.

De dolo.

X. Iidem AA. Severo.

DOlus emptoris qualitate [46] facti, non quantitate [47] pretii æstimatur [48]. Quem si fuerit interfuisse probatum: non adversus eum, in quem emptor dominium transtulit, rei vindicatio venditori, sed contra illum, cum quo contraxerat, in integrum restitutio competit.

De pretio non soluto, de compensatione per errorem facta.

XI. Iidem AA. Magnæ.

VEnditor [49] factum emptoris, quod eum tempore contractus latuit, post arguendo, non quod eo tempore scierit [50] quo id ageretur, & consensit, de dolo queri potest. Igitur cum patrem tuum, ut majus comprehenderetur instrumento pretium, quam rei quæ distrahebatur, esse convenerat, consensisse profitearis, propter hoc solum de circumscriptione frustra queritur.

§. 1. Sane, si placitum pretium non probetur solutum, vel in quantitatem debiti per errorem facti compensari cautum fuerit: hoc reddi recte postulatur.

De eo qui urgente debito distraxit.

XII. Iidem AA. Antiocho.

NOn idcirco minus venditio fundi, quod [51] hunc [52] ad munus sumptibus necessariis [53] urgentibus, non viliore pretio, vel urgente [54] debito distraxisse contendis, rata manere debet. [Ab] illicitis itaque petitionibus abstinendo, ac pretium, si non integrum solutum est, petendo, facies consultius.

Si socer venditoris emenți denuntiaverit, ne compararet.

XIII. Iidem AA. & CC. Nicæ.

SI major [55] annis vigintiquinque fundum distraxisti: propter hoc solum, quod ementi, ne compararet, socer tuus denunciavit [56], emptionem [factam] à te rescindi bona fides non patitur.

Si emptor pacto non satisfecit.

XIV. Iidem AA. & CC. Basilicæ.

EA conditione distractis prædiis, ut quod Reipub. debebatur, qui comparavit restitueret: venditor à se [57] celebrata solutione, quanti interest, experiri potest: non [58] ex eo, quod emptor non satis conventioni fecit, contractus irritus constituitur.

De quantitate pretii.

XV. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Hyparium P.P.

QUisquis major [59] ætate [60] prædia etiam [61] procul posita distraxerit, paulo [62] vilioris pretii nomine, repetitionis rei venditæ copiam minime consequatur: Neque [enim] inanibus immorati sinatur objectis, ut vires locorum sibimet causetur incognitas [63], qui familiaris [64] rei scire vires vel merita atque emolumenta [ante] debuerat. Dat. VI. Kalend. Maji, Merobaude II. & Saturnino Conss. 383.

De subhastatione ob publicæ rationis necessitatem.

XVI. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Margillum [65] Vicarium Africæ.

SI [66] quos debitorum [67] male [68] depressos necessitas publicæ strationis adstringat proprias distrahere facultates, rei qualitas, & redituum [69] quantitas æstimetur: nec sub [70] nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur, ut possessionibus viliore [pretio] distractis, plus exactor [71] ex gratia [72], quam debitor ex pretio consequatur [73]. Hi postremo sub empti titulo, perpetuo dominii jure potiantur, qui tantum administraverint fisco, quantum [74] exegerit utilitas privatorum. Etenim perinquum

---

1 Malæ fidei emptio non est emptio. *l. 6. ff. de præscript. longi tempor.* aliud in stipulatione: nam malæ fidei stipulatio est stipulatio, nec nisi per exceptionem excluditur. *l. 36. ff. de verb. obligat.* vid. *Cujac. 8. obs. 10.* summo itaque jure valet stipulatio: ex æquo tamen & bono exceptione opposita eliditur.

2 Huic legi conjunge leg. 8. ff. *eod. Novellam Romani. Harmen. 3. tit. 3.*

3 An mobilem? dicam ad *l. 8. ff. eod.*

4 Quod quidem tempore venditionis spectatur. *l. 8. in fin. ff. eod.*

5 Major annis sc. vel minor, cum decreto tamen. *l. 11. ff. de præd. min.*

6 Beneficium hujus legis secundæ competit heredibus.

7 Ita ut nec dimidia pars veri pretii accepta sit.

8 Beneficium hujus legis secundæ competit venditori, ut hic. An etiam emptori? dixi ad *l. 1. §. sed si emerit 13. ff. si quid in fraud. patron.* Cujac. certe negat beneficium hujus legis ad emptorem porrigi. *16. obs. 18.* Quo nomine reprehensus à Roberto *2. Animad. 13.* defensus ab Anton. Mercator. *2. not. 13.* Objectio potest ita concipi. Datur hoc beneficium in omnibus bonæ fidei contractibus. *l. 3. in fin. §. communia utriusq. judicii.* datur ei qui rem æstimatam accepit. vid. *l. 6. ff. solut.* Ergo & emptori. *d. §. 13. l. 46. in fin. ff. de solut.* An & ei qui permutavit? dixi ad *l. 14. §. de usur.* An conductori? dixi ad *d. §. 13.* An transigenti? dicam *ff. eod.* An ei qui fundum nimis æstimatum in solutum accepit? datur: vide quæ not. ad *l. 6. ff. solut.* An in omnibus bonæ fidei contractibus? datur. *l. 3. in fin. §. comm. utriusque jud.* An dividenti? vid. *l. 3. §. comm. utriusque.* An aliis etiam casibus? vid. Molin. *quæst. 14. de usur.* An & in feudi concessione vel emphyteusi, & adjudicatione facta creditori? Minime. *Socin. reg. 2. C. de rescind. vend. An & quando locum non habet 226. & regula, venditio ultra dimidiam justi pretii regulariter non valet* 436. Goth. Vide Anton. de Paydilla *h. l.* Et an in omnibus contractibus sit admittenda, vid. Ant. Merend. *lib. 1. controv. p. 34. 35. 36* 37. Caspar. Roderic. *de Reditibus, quæst. 11. n. 15. & seqq.* Ans. Adde Pinell. *ad h. l. part. 2. c. 3. n. 1. & seq.* Christin. *vol. 2. decis. 288. & vol. 3. decis. 66. & seq.* Joann. à Sande *decis. Frisic. lib. 3. tit. 4. defin. 11. 12.* Berlich. *part. 2. conclus. 42. n. 5. & seq. & decis. 126.* S. L. 9 Aliud enim dicendum stricto jure videtur, propterea quod venditor semper nosse verum pretium rei suæ præsumitur. *l. 15. ff. eod.* verum humanitas repugnat. *l. 18. in fin. ff. solut.* Quid? num id perpetuo verum est, ut ob inæqualem dimidii rationem rescindatur venditio? negatur perpetuum. Ideoque dicitur non admitti rescissio, quotiescunque alienatio facta fuerit decreto judicis. *l. 1. ff. de prædiis.* non admitti quoque post annos triginta. Sed tamen *Harm. ex Novell. Romani Cæsarie 3. tit. 3. §. 80. & 83.* refert actionem ex hac lege intra quadriennium instituendam esse: item non admitti propter auctum à tempore venditionis rei valorem. *l. 8. in fin. ff.* Mynsing. *2. pentec. 12. n. 30.* vel si res jussu testatoris sit vendita. vid. quæ scripsi ad *l. 49. §. 8. ff. de leg. 1.* Tiraquell. *de retract. §. 4. gloss. 1. n. 4.* si translactione res alienata. *idem ibid. gloss. 9. n. 107. idem Socin. reg. 226. & 436.* adde *l. 65. ff. de cond. indeb. l. 15. §. 3. ff. de re judicata.* quod ultimum non probat Speculator *lib. 4. part. 3. rubr. de rescript. vend. n. 14.* Movetur autem quod in transactionibus receptum sit, ut pro modico magnum amittamus. *arg. l. 8. ff. de transact.* hoc etiam improbatur ab Imberto in enchiridio. Movetur *l. 26. in fin. ff. de verb. oblig.* adde *l. 5. §. de dolo.* Tiraquelli sententiæ usus Galliæ & Edictum Caroli IX. accedit latum ann. 1563. teste Papone *2. Not. cap. de except. fol. 628.* Volunt etiam non competere beneficium hujus legis ei qui rem alienavit cum juramento de re nunquam revocanda. *l. 8. §. 3. ff. de condit. instit.* Roland. à Valle *1. cons. 59. n. 18.* Socin. *d. loco.* sed nec ei qui sciens verum rei suæ valorem deceptus sit ultra dimidium justi pretii. Cur id ita receptum? vide eundem *ibid. n. 10. & seq.* sed nec ei qui donavit emptori residuum pretii. (Galli appellant *la plus value.*) idem si ad publicum incantum, hoc est, publice & decursis hastis res vendita sit. *l. 6. l. 8. ff. de remiss. pign.* si per judicem res debitoris creditori adjudicata. *l. 15. §. 3. ff. de re judic.* si ab alio quam ipso rei domino, res ipsa vendita est: idem esse, si venditor renunciavit beneficio hujus constitutionis. *arg. l. 14. in fin. ff. de adil. l. si quis in conscribendo 29. §. de pactis.* Socin. *d. reg. 236. & 436.* 10 Alternativum libellum & alternativam petitionem observa, venditionem rescindi postulantis. 11 Acceptum. 12 Hæc particula, ut & *l. 8. ff. eod.* innuit. Non quarumvis rerum venditionem ob inæqualitatem pretii rescindi; sed immobilium, an & mobilium? Cujacius negat *16. obs. 18. in fin.* Molin. *§. 22. n. 47. consuet.* hanc legem ait admitti in rebus mobilibus pretiosis duntaxat, non aliis. Quam sententiam usu Galliæ receptam, etiam adversus minores, defendit Mercator elegantissime, *Not. ar. 12. in fin.* Robertus *2. animadv. 12.* in omnibus rebus mobilibus locum habere ait. Fateor tamen propter rem vel summam minimam, restitutionem non concedi. *l. 4. ff. de restit. in integ. l. 10. l. 11. l. 12. ff. de dolo. l. 54. ff. de contrab. empt.* 13 Quid si chasmate fundus periit, aut deterior casu factus? non liberatur: sed aget emptor, si volet ad supplementum justi pretii. Abbas Sicul. *in c. cum dilecti 3. extr. de empt.* Cremensis *singul. 84.* 14 Non proprio venditoris arbitrio, nec ipso jure rescinditur iniqua emptio, sed authoritate judicis intercedente. 15 Idem in ejus liberis. *Syn. Basil. 19. tit 10. c. 58. 3. Harm. 3. §. 80.* 16 Datur electio emptori, ut vel fundum comparatum restituat, recepto pretio quod numeravit; vel venditori id, quod deest, justo pretio refundat: & ita electio emptori auferri non debet à venditore, quantumvis rei suæ recuperandæ cupido. *l. 8. in fin. ff. eod.* 17 Justum pretium reducendum est ad tempus venditionis. *l. 8. in fin. ff. eod.* justum pretium rei non est ejus dimidium, sed integrum & verum. adde quæ dixi ad *l. 50. ff. de furt.* vid. Forner. *2. select. 19.* Quod deest justo pretio hic supplendum est, ideoque non audiendus est emptor dimidium justi pretii offerens. At objicies illa, *Harm. d. loco. ἀντιπρίσει*, loquitur de emptore *τὸ πλεονάσιον τὸ ἡμίσεως*: id est, quod deest dimidio, & ita judicatum refert Mafuerius apud Ferrariensem *in forma libelli in causa venditionis 37. summa 4. in verbis, quæ & qualis, fol. 317.* ab ea sententia videtur non abludere Robertus *d. loco cap. 13.* Mercator *d. 13.* notat mendum esse apud Harmen. legendum esse ex Novell. *τὸ πλεονάσιον τῆ τιμήματος*, hac proportione, ut si res digna viginti, vendita fuit octo; non satis sit duo restitui, ut decem compleantur, id est, dimidia efficiatur, sed duodecim, ut verum pretium, id est, summam viginti efficias. An eadem proportio in emptore? vid. Scholiastem Harmenopuli *d. loco.* vid. Mynsingerum *4. observ. 73.* 18 Ob non dimidiam justi pretii contractus rescinditur: nec tamen satis est id, quod dimidio deest suppleri, ut superius dixi. 19 *l. 7. ff. eod. l. 5. §. de oblig.* 20 *l. 12. §. de rei vindicat. l. 35. ff. de donat.* 21 Princeps subdito invito à contractu cum eo inito recedere non potest. adde *l. 7. ff. eod.* 22 Non, si rem magno pretio comparavi, vili distraxi, ideo rescissioni locus dabitur. 23 *l. 8. ff. eod. l. 10. in fin. ff. de distrab. pign.* Goth. Vid. Goed. *de contrab. stipulat. cap. 3. num. 120.* Ans. 24 Dolus contrarius bonæ fidei. 25 Bona fides in emptione exigitur. 26 Quid si à minore? distinguendum est, an ipse, an cum decreto vendiderit. 27 Symmach. *2. epist. 85. Vox juris & legum est, bonæ fidei contractum non rescindi.* 28 *Synopf. eod. cap. 62. Harmen. eod. §. 85.* 29 *Harmen. 3.* adde *l. 63. ff. ad leg. Falcid.* id est, pretium conventum & tantundem. 30 Mucatraulo. vid. *Cujac. ad l. 4. ff. de jure fisci.* 31 *l. 3. §. eod. l. 54. ff. de contrab. empt.* 32 Propter metum talionis. 33 Vid. *l. 3. §. eod.* 34 Vid. *ff. quod quisque juris. l. 41. ff. de reg.* 35 Dixi superius hanc legem pertinere ad res mobiles pretiosas, quales sunt margaritæ, bona mobilia per aversionem vendita, emptio sectionis nemorum. vid. Molin. *3. consuet. 22. num. 47.* 36 Dolus ex insidiis probari debet: ex insidiis. *l. 6. §. de dolo. ἀπὸ ἐπιβολῶν. Synopf. Basil. 10. tit. 3. cap. 46.* qualitate facti. *l. 10. ff. eod.* adde *l. 4. §. eod.* adde *l. 10. 11. ff. eod.* vid. *l. 13. §. de transact. l. 5. §. de his quæ vi metusve.*

37 Substantia contractuum est, sine qua non consistunt. vid. *l. 54. ff. de contrahend. empt.*

38 Circumscribere alius alium in emptione & venditione *μετὰ φόρου* natura & jure potest. *l. 16. §. 4. ff. de minoribus. l. 22. in fin. ff. locati.* non tamen ultra dimidium justi pretii & hoc in majoribus: minor enim deceptus infra dimidium pretii restituitur. *3. Harmenop. 3. §. 81. 82. Synopf. Basilic. 19. tit. 10. cap. 64.* Circumscriptio porro hujusmodi non est dolus, sed prudentia quædam œconomica in adquirendo consistens.

39 Votum venditoris & emptoris observa.

40 Bona fides emptionem & venditionem tuetur.

41 Dixi ad *l. 2. §. eod.* Deceptio ad dimidium usque justi pretii inter majores permissa: cum minore non permissa, ut supra dixi. Interdum tamen dominum deceptum in sexta parte pretii sufficit: veluti si per procuratorem vendidit. vid. *Socin. reg. 626. 436. Bart. in l. Societatem 76. vers. Arbitrorum. l. unde 79. ff. pro socio.* vid. *l. 3. §. communi. utriusque judicii.*

42 De justo pretio, vid. *l. 50. ff. de furtis.*

43 Augmentum rei venditæ post tempus venditionis emergens, restitutioni sive rescissioni venditionis locum non facit. His adde quæ dixi ad *l. 16. l. 23. §. de usur.* facit etiam ad quæstionem augmenti & detrimenti mouetarum, quoties de mutuo reddendo, vel reditu annuo præstando in pecunia vel frumento agitur. adde Roland. à Valle *1. cons. 49.*

44 Dixi ad *l. 2. §. eod.*

45 Vid. *l. 17. ff. de solut.*

46 Vid. *l. 8. §. eod.*

47 Id est, vilitato pretii.

48 Imo æstimatur. vid. *l. 13. §. de transact.*

49 Venditor de dolo emptoris tum queri potest, quum dolum tempore contractus ignoravit; quippe si dolum sciens contraxit, non amplius ei succurri potest: si vero pretium, de quo convenit, non solutum probetur, vel cautum fuerit, ut in quantitatem debiti per errorem facti compensaretur, recte hoc reddi postulatur. *Synopf. Basilic. 19. tit. 10. cap. 67.* Goth. Vide hic Leonin. *emendat. lib. 7. cap. 2. num. 2.* Ans.

50 Scienti & consentienti non infertur injuria. *l. 145. de reg. juris.* 51 Ὅτι χρέων ἢ λατρείων ἐπικαιμένων πέπρακε: hoc est, non potest venditor hoc prætextu irritam facere venditionem, si dicat, se debitis aut oneribus functionum publicarum urgentibus vendidisse. *Synopf. eod. cap. 68.*

52 Ita legerem hunc locum, quod hunc non viliore pretio, sed ad munus sumptibus necessariis urgentibus vel urgente debito: ut muneris voce, λειτουργίαν intelligamus, debiti voce χρέως.

53 Venditio facta viliore pretio propter munus publicum, vel urgens debitum, non rescinditur: ea tamen est causa propter quam solet restitutio indulgeri. *l. 16. ff. eod. l. 1. §. de præd. decur. l. 2. §. si sine censu.* vid. *Cujac. 16. observat. 18.* 54 *l. 4. §. de pignor.* 55 *l. 5. §. eod.*

56 Denunciatio ejus, cujus non interest rem vendi, venditioni non officit. 57 Venditio non rescinditur ex eo, quod emptor non solvit tributum uti convenit. 58 Vide quæ notavi ad *l. 1. in fin. ff. eod. & l. 8. §. de contrab. empt.* imo irritus constituitur. *l. 6. §. de pactis inter empt.*

59 Quid si minor? restituitur in integrum, ut minor deceptus etiam infra dimidium.

60 Atque administrandis familiarum suarum curis idoneus comprobatus. *l. 4. C. Theod. de contrab. empt. & ibi interpres.* 61 Vid. *l. 1. §. de contrab. empt.* 62 Venditio facta paulo viliori pretio non rescinditur. *l. 1. §. de præscript. XXX. vel XL.* 63 Interdum tamen vires facultatum suarum quis ignorat. *§. 3. vers. Prævaluisse. Instit. quarum amministrare.* 64 Bonus paterfamilias rerum suarum nosse pretia debet, etiam procul sitarum, neque ferendus est, si dicat earum rerum æstimationem ignorasse, cum eas venderet: suarum, inquam, quas scilicet diu possedit, diu tractavit, non de recenti habuit, vel adquisivit. *arg. l. 4. §. de hered. l. 10. ff. qui & à quib. manumitt.*

65 Ad *Magnellum 10. C. Theod. de fide & jure hastæ. tit. 17.* 66 *l. 3. C. Theod. de fide & jure hastæ. lib. 10. tit. 17.* 67 Qui debitorum mole oppressus distrahit, solo prætextu coactæ venditionis non juvatur. *l. 12. §. eod.* juvatur tamen si res ejus iniquo pretio venditæ sunt. 68 Μεγέθει, magnitudine. *Synopsis eod. cap. 72.* 69 Redituum ex quantitate quantitas veri pretii dignoscitur. Id autem ex justa & æquabili proportione fieri facile potest. vid. Molin. *de usur. num. 115.* Ita rei reditus nota est ejus pretii. 70 Restitutio adversus subhastationem iniquam, & fraudulenter initam datur. 71 Ὁ ἀγοραστὴς, emptor. *Synopsis eod. cap. 72.* 72 *l. 3. §. de jure fisci.* ex gratiosa emptione. *l. 2. §. de fide & jure hastæ.* gratiosa, inquam, iniqua. 73 Itaque quum æris alieni venditio publica fit, verum pretium venditori præstari oportet. *Synopf. d. cap. 72.* 74 Id est, quantum res ipsa valuerit.

Source : BIU Cujas

quum est, ut alienis bonis sub gratiosa [1] auctione distractis, parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori. Dat. XIII. Kal. Jul. Aquil. Acc. Idus Januar. *Hadrumeti*, post Consulat. TATIANI & SYMMACHI VV. CC. 391.

1 Gratiosa auctio, ut hic, gratiosa emptio. *d. l.* 2. gratia. *d. l.* 3.

2 Gratianus, Valentinianus, & Theodos. *l.* 8. *C. Theod. de contrab. empt.*

De his qui munera fuga destituunt, vel contractus furtim ineunt.

XVII. Impp. ARCAD. [2] & HONOR. AA. Messalæ.

HIS qui imposita munera [4] civitatum [5] fuga [6] destituunt, vel ineundos furtim [7] existimant esse contractus: intelligant, sibi [8] nihil hæc profutura esse commenta, & pretio [9] emptorem [fugæ conscium] multandum esse quod dederit. Dat. XII. Kal. Sept. THEODORO V. C. CONS. 399.

3 *l.* 8. *C. Theod. eod.*

4 Munera civitatum, debita curiæ servitia & patriæ, *Scholiastes d. l.* 8. *C. Theod.* interpretatur.

De Palatinis.

XVIII. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Nestorio Comiti rerum privatarum.

VEstium auri & argenti, seu mancipiorum coëmendorum, si quando à privatis nostris ea contigerit venundari, Palatini [10] sciant sibi copiam denegatam: pœna in eos amissionis pretii exercenda.

5 Civitatum, provinciarumque destituunt. *l.* 8. *C. Theod. de contrab. empt.*

6 *l.* 51. *C. de decur. l.* 1. *ff. si curial. vel civit.*

7 *l.* 15. *ff. de donat.* vid. *l.* 7. §. 2. *ff. de bon. damn.* & ita furtiva alienatio facta à curiali, refugiente onera suæ patriæ, revocatur. 8 Et se ad debita servitia revocandos. *d. Scholiastes.* 9 Casum observa in quo emptor cogitur rem emptam restituere, etiamsi pretium rei non reddatur. Idem fit in *l.* 11. §. *de his quæ vi.* vid. *Cujac.* 16. *obs.* 13. 10 Palatini res privatas Principis sub Comite rerum privatarum administrant. §. *eod. in epigraphe.* ideoque Comites res Principis distrahere: Palatini Comitis res emere vetantur. Emere, inquam, citra auctionem. *l. ult.* §. *de fide & jure hastæ.* Sic tutor ex auctione pupilli res emere potest. *l.* 2. §. 8. *ff. pro empt. l.* 5. §. *de contrab. empt.*

TIT. XLV.

QUANDO [11] LICEAT AB EMPTIONE DISCEDERE. [12]

Re integra contrario consensu ab emptione disceditur: re vero non integra, actus priori similis requiritur. Sal.

I. Imp. GORD. A. Rufino.

RE quidem integra [13] ab emptione & venditione utriusque partis consensu recedi potest. Etenim quod [14] consensu contractum est, contrariæ voluntatis admiculo dissolvitur [15]. At enim post traditionem [16] interpositam nuda voluntas non resolvit emptionem: si non actus quoque priori similis [17] retro agens venditionem intercesserit.

11 *l.* 18. *ff.* 5. & 3. *Harmen.* 3. *c.* περὶ ἀγορασμοῦ.

12 Re integra utriusque consensu scilicet.

13 *l.* 2. §. *cod. l.* 2. *ff. de rescind.* integris omnibus. *l.* 58. *ff. de pact.* re nondum secuta. *l.* 7. §. 6. *ff. de pactis.* nondum tradita. Fidejussoris datio impeditne quominus res sit integra? non impedit. *l.* 95. §. 12. *ff. de solut.* ex contrario contractus esse potest sine fidejussore. *l.* 12. §. *de contrab. empt.* Quid arra? vide *l.* 2. §. *eod.*

14 Vid. *l.* 80. *in fin. ff. de solut.*

15 Nuptias excipe. *l.* 8. §. *de repud.*

Per dationem arrarum res non desinit esse integra, sed per solutionem pretii desinit esse integra. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Felici.

PErfectam [18] emptionem atque venditionem re integra tantum pacto & consensu [19] posse dissolvi constat. Ergo si [20] quidem arræ [21] nomine aurum datum sit, potes hoc solum secundum fidem pacti recuperare [22]. Sin vero partem pretii persolvisti ad ea [23], quæ venditorem ex venditione oportet præstare magis actionem, quam ad pretii quantitatem [24], quam te dedisse significas, habes.

16 Vel post pretium solutum. *l.* 2. *ff. de rescind.* 17 Rei interventu quæ contrahuntur, re debent solvi. Rei traditio resolvit traditionem, nuda verba non resolvunt. vid. *l.* 35. *ff. de reg. jur.* Consensus consensu tollitur, ut & verba verbis contrariis tolluntur. 18 Perfecta venditio & emptio intelligitur, simul atque de pretio convenitur. *Inst. de empt. in pr. l.* 9. §. *de contrab. empt.*

19 Mutuo sc. non unius: cogitur enim venditor rem præstare etiam invitus. *l.* 11. §. 2. *ff. de act. empt.*

20 *Synops. Basil.* 19. *tit.* 5. *c.* 22. 21 Quid? arræ datio num rem deintegrat, vel efficit, ut res non sit integra? distinguendum est, Si datur, ut pars pretii, res non est integra. Est integra, si ut symbolum venditionis. vide quæ not. ad *l.* 35. *ff. de contrab. empt.* ut pars pretii intelligitur dari, si aurum seu pecunia numerata arræ nomine detur. *l. ult. ff. de lege commiss.* Arra non ut pars pretii datur, si aurum detur, ut hic, vel annulus. *l.* 5. §. 15. *ff. de inst. act. l.* 11. §. 6. *ff. de act. empt.* Nec enim annulus in id est inventus, ut res ad instar pecuniæ restituat, cum id quoque possit accidere, majoris ut pretii annulus detur arræ nomine, quam res empta valeat. adde quæ not. ad *l.* 17. §. *de fide instrum.*

22 Arræ condicuntur condictione sine causa. *d.* §. 6. *l.* 3. §. *de act. empt.* adde *l.* 3. §. *de pignor.*

23 De quibus vide *l.* 11. *ff. de act. empt.* 24 Condicendam scil. emptor post illatam pretii partem eam condicere non debet: sed agere ex empto. *d. l.* 11.

TIT. XLVI.

SI PROPTER PUBLICAS PENSITATIONES [25] VENDITIO FUERIT CELEBRATA.

Venditio solenniter facta ob tributa non soluta non revocatur, licet à debitore vel creditore tributum postea offeratur. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Materno.

VEnditionem ob [26] tributorum cessationem [27] factam revocari non [28] oportet, neque priore domino [29] pretium offerente, neque editore ejus jura hypothecæ sive pignoris [prætendente. 30] Potior [31] est enim causa tributorum [32], quibus priore loco omnia bona cessantis obligata sunt.

25 Pensitationes publicæ sunt, quæ fiunt ob cessationem tributorum. *l.* 1. §. *collationum. l.* 2. §. *eod.* vestium, auri argentique debitum. *l.* 3. §. *cod.* διὰ δημοσίων χρέων. 19. *Synops.* 13. *l.* 52. *ff. de act. empt. & lib.* 10. *tit.* 21. §. *de capiendis & distrahendis pignorib. tribut. caus.*

Venditio legitime facta non retractatur.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Plotio.

SI [33] deserta prædia, ob cessationem collationum, vel reliqua tributorum, ex permissu Præsidis ab his, quibus periculum exactionis tributorum imminet, distracta sincera fide justo pretio solenniter comparasti: venditio ob solennes præstationes necessitate facta convelli [34] non debet. Sin autem venditio nulla [35] authoritate Præsidis præcedente facta est, hanc ratam haberi jura non concedunt. Id itaque quod frustra gestum est, revocari oportet: ita ut indemnitati tributorum omnibus modis consulatur. Quæ omnia tractari convenit præsente [36] eo quem emptorem extitisse proponis.

26 Διὰ δημόσια χρέα. *Syn. Basil.* 19. *tit.* 13. *cap.* 1. διὰ δημόσιον χρέος. *Harm.* 3. §. 95. ob debitum vel debita fiscalia.

27 Num biennii ad instar Ecclesiæ? *Novell.* 7. *c.* 3. §. 2. cui fiscus comparatur. *Novell.* 6. num arbitrariam, cum dies non desiniatur à lege? *l.* 21. *ff. de judic. l.* 1. *in fin. ff. de jure delib.* An sex mensium, ex *l.* 10. §. *de annonis.* An triginta dierum, ut *l.* 5. §. *de erogat. milit. annon. l.* 7. *in fin. ff. de publican.* placet secunda sententia. 28 *l.* 8. §. *de remiss. pign.* oratione tamen D. Marci & Commodi intra quinquennium potest dominus vindicare. *Harmen. d. loco. Theoph.* §. 14. *Instit. de usucap. Syn. Basil.* 19. *tit.* 13. *ex lib.* 10. *tit.* 19. *cap.* 2. ubi tamen Scholiastes quadriennium tantum dari notat. Verum nova Zenonis constitutione, emptor statim securitatem consequitur, nec rei nomine convenitur amplius, nisi per collusionem & fraudem emerit. *Synops. ibid. l.* 2. §. *de quadrienn. præscr. l.* 3. §. *de jure fisci.* ideoque Zenonis constitutio tanquam posterior valere debet. *Scholiast. ibid.* 29 *l.* 2. §. *si antiquior creditor.* 30 Aliud erit, si ante rem venditam debitum fisco obtulerit, & in ejus locum substitutus & subrogatus fuerit. *l.* 2. §. *de his qui in prior. credit.*

31 Πρωτεύειν ἐχὶν ὁ δημόσιος, omnibus potior est fiscus. *Synops. & Harm. d. loco.* 32 In ipsis bonis scil. tributariis. An in aliis? non puto, nisi debitor ante fuerit fisco obligatus. §. *eod. l.* 2. *de privil. fisc.* & ita intellige *l.* 1. §. *si antiquior creditor.* 33 Si quis res occupatas ejus, qui in tributorum solutionibus cessat, & apud judicem eo nomine interpellatus fuerit, publice comparaverit, similiter eas retinet. *Syn. Basil. eod. c.* 3. 34 *l.* 8. *in fin.* §. *de remiss. pign.* Goth. Hinc collige restitutioni locum non esse adversus solennes subhastationes. *l. quacunque Cod. de jure & fid. hast. fiscal.* Ans. Adde *l.* 7. §. 5. *l.* 24. §. 1. *ff. de minorib.* & late Berlich. *decis. aur. decis.* 126. & *DD. ibid. num.* 5. & quæ not. Censur. Forens. nostra, *lib.* 4. *cap.* 44. *num.* 3. S. L. 35 Bona debitoris fisci vendi non debent, sine authoritate præsidis, alias res vendita revocatur. *l.* 2. §. *si vendito pignor.* 36 In præjudicium possidentis nudo facto citra jus nihil agi potest, nisi eo præsente. Possessio etiam injusta nemini auferenda sine causæ cognitione. 37 Ad Egnatium Faustinum. *l.* 2. *C. Theod. de distrab. pignorib. lib.* 11.

Conventio debitore, ac convicto ob publicas pensitationes non solutas, debet solennis celebrari venditio. Bald.

III. Imp. CONSTANTINUS A. Faustino [37] Præsidi Bæticæ.

SI [38] quis fundum, vel mancipium, [aliamve rem] ob cessationem tributorum, vel etiam ob vestium, auri, argentique debitum, quæ annua exactione solvuntur, occupata, convento debitore, & apud Judicem interpellatione celebrata, cum solutio cessaverit, sub hasta distracta comparaverit: perpetuam emptionis accipiat firmitatem. Sin autem minoris [39] forte persona fuerit inserta: necesse [40] sit legitimæ defensionis venditioni personam adesse: nihilque interlit, utrumne officium summæ rei [41] Procuratoris, an certe Rectoris [42] provinciæ id, quod debitum fuerit, proposuerit [43]. Dat. Pridie Idus Decemb. FELICIANO & TITIANO CONSS. 337.

39 Adversùs infantes & minores agi solet. Infans citari non potest, sed ejus curator. *l.* 1. §. 2. *ff. de admin. tutor.* supra infantiam & septimum annum constitutus citari potest, sed cum tutore, si habet. *dict. §.* 2. *in fin.* si non habet, actor compellit adolescentem ad petendos sibi curatores. *l.* 7. §. 2. *ff. de minoribus.* aut potius judex interpellandus, ut det curatorem, nisi ipse jam ex officio dederit. vid. quæ notavi ad *l.* 4. §. 6. *ff. de damno.* ne alioquin pro absente habeatur. *l.* 10. *ff. ex quibus causis.* vel peremptorium impetratum nullius sit momenti. *l.* 54. *ff. de rejudic.* ideoque dispungendam negationem in *l.* 5. *ff. de rebus author. judic.* existimo: eo sensu, Bona pupilli præsente defensore, & quidem à judice dato possunt distrahi. 40 Hastæ fiscalis vis est hæc & fides, ut si recte facta sit, nec rescripto Principis, nec beneficio ætatis, aut ulla ratione convelli possit. *l.* 8. §. *de remiss. pign.* nisi minor sit indefensus, & ita restringe *l.* 5. §. *de fide & jure hastæ.* 41 Summæ rei procurator, Cæsaris procurator, ὁ τῆ μεγίστη πράγματος προεστώς, dixi ad *l.* 7. *C. ubi cause fiscal.* 42 Rector. *d. l.* 2. *C. Theod.* 43 Deleget si etiam in hac debitores forte cessaverint conditione juris expressa. *d. l.* 2.

TIT. XLVII.

SINE [44] CENSU [45] VEL RELIQUIS FUNDUM COMPARARI NON POSSE.

Promittens solvere tributa rei in dotem datæ, non tenetur ex promissione re ad dotatorem reversa. Bald.

I. Imp. ALEXAND. A. Capitoni.

EX conventione [46] quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis cum fundum in dotem daret, *Ut* [47] *ipsa* [48] *tributa agnosceret*, actio tibi adversus eam competere non potest, etiam si pactum in stipulationem deductum probetur. Sed & si fundus æstimatus, ita ut pars instrumenti significat, in dotem datus est, ex vendito [49] actio, ut placitis stetur, non [50] competit. P. P. Non. Decemb. ipso A. III. & DIONE CONSS. 230.

44 *l.* 11. *C. Th.* 3. de fundo vendito sine censu, λόγου τέλους. 19. *Ecl.* 14.

45 Census est tributum vectigal: publica pensitatio, onus agrorum non personarum. *l.* 3. §. *de annonis & tributis. l.* 7. *ff. de publican.* adde quæ dicam §. *de censib.* vid. *Ferrariensem in forma libelli ad facti præstationem, in verbo factum.*

46 Interpretationem hujus legis vid. apud Leonin. *emendat. lib.* 1. *c.* 8. 9. 10. ANS.

47 Eadem pene verba exstant in *l.* 11. §. *de pact.* sed in illa sic legitur, ut creditoribus, quibus fuerant prædia obligata usuras solverent. Differt itaque casus d. legis 11. ab hac lege: dicta lex 11. refertur ad usuras creditoribus privatis præstandas, hæc lex ad tributa fisco persolvenda.

Comparans fundum ea lege, Ne solvat censum vel tributum, tali pacto non excusatur, quin solvere compellatur, quod pro ipsa possessione debetur. Bald.

II. Imp. CONSTANTINUS A. ad Marcellum.

REi [51] annonariæ emolumenta tractantes [52], cognovimus hanc esse causam maxime reliquorum, quod nonnulli captantes [53] aliquorum [54] momentarias [55] necessitates, sub hac conditione fundos [56] comparant [57], *Ut* [58] *ne reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ideoque placuit; ut si quem constiterit hujusmodi habuisse contractum, atque hac lege [59] possessionem esse mercatum; tam pro solitis censibus fundi comparati, quam pro reliquis universis [60] ejusdem possessionis obnoxius teneatur: cum [61] necesse sit eum qui comparavit, censum rei comparatæ agnoscere, nec [62] liceat cuiquam rem sine censu comparare vel vendere. Dat. Kal. Jul. *Agrippinæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

48 Venditoris effici pactione non potest, ne emptor tributa fundi agnoscat. *l.* 42. *ff. de pact. l.* 2. §. *eod. l. ult.* §. *de jurisdict rei priv. l.* 5. §. *de diversi. præd.*

49 Ex empto, Hotoman. ad *l.* 11. §. *de pact.*

50 Hanc negationem expunge, ex *d. l.* 11. *in fin.* vid. Hotom. *ibid.*

51 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

52 Hic interpolatur integra pene sententia. *l.* 1. *C. Theod. sine censu lib.* 11. *tit.* 3. 53 Captati. *d. l.* 1. *C. Theod.* 54 Aliquorum nomen. *d. l.* 1. *C. Theod.* 55 Nam venditor plerumque necessitate rei familiaris compellitur vendere pretio minore. *l.* 2. *l.* 12. *l.* 16. §. *de rescind. vend. l.* 1. §. *de præd. decur.* Salvianus 5. *de provid.* inopiam penes venditorem esse eamque ob causam volunt beneficium. *l.* 2. §. *de rescind.* ad solos venditores pertinere non ad emptores: qua de re ibid. dixi. adde *Cujac.* 16. *obs.* 18. 56 Fundos optimos. *d. l.* 1. *C. Theod.* 57 Comparant & electos. *d. l.* 1. *C. Theod.* 58 Vid. *l.* 1. §. *eod.* 59 Hoc genere. *d. l.* 1. *C. Theod.* 60 Etiam præteritis eo sensu, emptorem fundi fisco obnoxium esse, tributorum etiam præteritorum causa. *l.* 7. *ff. de public.* 61 Hæc quæ sequuntur, desunt. *d. l.* 1. *C. Theod.* desumpta sunt tamen ex *l.* 2. *C. Theod. de contr. empt. lib.* 3. *tit.* 1. *in pr.* 62 Nota regulam. 63 Id est, debet eo sensu conveniri primo loco emptorem fundi tributarii, tanquam possessorem: secundo venditorem, quasi fidejussorem & ita absque fisci privilegio collatores inferunt, quæ diu præstiterunt. 64 *l.* 3. *C. Theod. hoc tit.* 65 Τὰ δημόσια τελέσματα. *Synops. Basil.* 19. *tit.* 14. 66 *l.* 42. *l.* 52. §. 2. *ff. de pact.* 67 De professione censuali, dixi ad *l.* 6. §. *de fide instrum.*

TIT. XLVIII.

DE [68] PERICULO [69] ET COMMODO REI VENDITÆ.

De eo quod contigit post venditionem perfectam.

I. Imp. ALEXAND. A. Apollonio.

POst perfectam venditionem omne commodum, & incommodum, quod rei venditæ contingit, ad [70] emptorem pertinet. Auctor [71] enim ex his tantum causis [72] suo ordine tenetur, quæ ex præcedente [73] tempore causam evictionis [74] parant: & ita [75], si ei denunciatum est, ut causæ agendæ adesset, & non absente emptore contra eum pronunciatum est.

68 Dixi ad leg. XVIII. D. VI.

69 Periculi appellatione in homine mors intelligitur. *l. ult.* §. *cod. l.* 18. *ff. eod.* fuga. §. 3. *Inst. de empt.* vulnus. *d.* §. 3. furtum. *l.* 35. §. 4. *ff. de contrab. empt.* in agro, chasma, inundatio. *l.* 10. *in fin. ff. eod.* alluvio, seu deluvio. *l.* 7. *ff. eod.* arborum dejectio. *l.* 9. *ff. eod.* in vino, acor & mucor. *l.* 1. *l.* 6. *ff. eod. l.* 12. §. *tit. prox.* in ædibus incendium. *l.* 5. §. *eod. l.* 11. *ff. eod.*

De emptione per singulas mensuras, vel per aversionem.

II. Idem A. Juliano.

CUm convenit, *ut singulæ* [76] *amphoræ vini certo pretio veneant: cantequam tradantur, imperfecta etiam tunc venditione, periculum vini mutati emptoris, qui moram* [77] *mensuræ faciendæ*

70 Εἰς κίνδυνον καὶ ζημίαν τὸν ἀγοράσαντα, ad lucrum & damnum emptoris. *Synops. Basil.* 19. *tit.* 16. §. 12. & 3. *Harm.* 3. §. 17. *l.* 5. §. *eod. l.* 5. *l.* 8. *ff. eod.* §. 3. *Inst. de empt. l.* 12. §. *tit. prox.* 71 Πράτης, id est, venditor. *Synops. & Harmen. d. loco.* ut *l.* 3. §. *eod.*

72 Id est, postquam res empta alterius esse, quam venditoris pronunciata fuerit, & hoc beneficium ordinis venditori competens diligenter notandum. 73 *l. ult.* §. *eod. l.* 3. §. *de adil. act.* venditor enim de evictione ex causa præcedente, ut hic, non subsequente tenetur. Hujus est generis evictio facta Principis auctoritate. *l.* 11. *ff. de evict.* 74 Vid. *tit. de evict.* 75 Denunciare venditori, *sommer à garent son vendeur.* Notanda est diligenter hæc cautio emptoribus, cujus etiam fit mentio in *l.* 8. §. *de evict.* & locis aliis de quibus ibid. dicam. 76 Venditionis pretium interdum constituitur in singulas amphoras, in singulas metretas & singulas libras, in singulos modios. *l.* 35. §. 5. *ff. de contrab. empt.* in singula dolia. *l.* 1. §. 1. *in fin. ff. hoc tit.* cui venditionis speciei contraria est venditio, quæ fit uno pretio. *d.* §. 5. quæ non fit ad mensuram §. *eod. & d.* §. 1. quæ fit universim. *in fin. eod.* quæ fit aversione. *l.* 4. §. 1. & 2. *ff. eod. l.* 62. *in fin. ff. de contrahend. empt.* aversione vendere, *vendre en gres, en bloc.* Est autem hujus rei notanda differentia, ut infra dicemus. 77 *l.* 14. *ff. eod.*

Source : BIU Cujas

1 Cur ita? quia hujusmodi venditio videtur sub hac conditione fieri, ut in singulas metretas, aut singulos modios, quos quasve admensus fueris, aut in singulas libras, quas appenderis, aut in singula corpora, quæ adnumeraveris, pretium solvas. *dict.* §. 5. id est, videtur ita conventum, non prius perfectam esse venditionem, quam admensio, ponderatio, vel numeratio facta fuerit.

2 De horreis, & eorum usu apud veteres dixi in *l.* 7. *ff. de instruct.*

3 Cellæ vinariæ. adde *l.* 1. *ff. de crimine expilata. l.* 74. *ff. de contrab. empt.* Res ita habet: Vini in singula dolia venditi periculum acoris & mucoris pertinet statim ad emptorem post degustationem & approbationem, cujus nota est consignatio. *l.* 1. §. 2. *l.* 14. *in fin. ff. eod.* nisi venditor de bonitate vini adfirmavit, cujus tamen bonitatem sciebat paucos intra dies mutatam iri. Eo casu, ni emptorem vitii admonuerit, venditoris erit periculum. *l.* 15. *ff. eod.* quam speciem non invitus extenderem ad debitorem, qui, sciens edicto publico monetam sublatam iri, paulo ante edicti promulgationem creditori suo solutionis causa eam obtulit. ut ita restringas *l.* 102. *ff. de solutionibus.* Periculum etiam eo casu effusionis, furti & similium ad emptorem pertinet, nisi venditor in se custodiam ad certum usque tempus receperit. *l.* 1. *ff. eod.* post tempus non tenetur. *dict. l.* 1. §. 3. *& seq.* Quid si custodiam simpliciter & indefinite recepit, nullo tempore adjecto? in infinitum eam non præstabit. *l.* 4. §. 2. *ff. eod.* Ideoque post testationem & denunciationem tollendi factam emptori, venditor nihil præstabit. *l.* 1. §. 4. *l.* 4. *in fin. ff. eod.* Ergo perpetuo ante admensurationem & degustationem periculum ad venditorem pertinebit, mucoris pertinebit omnimodo: quinetiam substantiæ vini, nisi tale damnum vi magna acciderit. *l.* 2. *in fin. ff. eod. l.* 31. *ff. de act. empt. l.* 14. *ff. de furtis.* vel emptori denunciaverit, ut admetiretur: vis magnæ appellatione, intellige vim latronum. Fatale sane damnum est, si cella vinaria chasmate perit, si in eam ignis ab aliquo injectus sit: si extraordinaria vi aquarum aut tempestate vini navigium in portu fuerit submersum: His casibus vinum venditori non peribit, nisi moram degustationi fecerit. *l.* 4. *ff. eod.* Quid si dies admetiendi condicta emptoris mora præterierit? mucoris periculum ad emptorem pertinebit. *C. eod. l.* 5. *ff. eod.* Quid si vinum universum, quod in cella vinaria erat, venditum fuit? periculum vini ad emptorem pertinebit statim post traditas ei claves cellæ vinariæ, ut hic. *l.* 74. *ff. de contrab. empt.* Quid si vinum e navi sit venditum? vice traditionis clavium custodiæ appositio sufficit. *l.* 51. *in fin. ff. de acquir. possess.* aut quid simile.

4 Τὸ πάντυ. *Synopf.* 19. *tit.* 6. *cap.* 13. 3. *Harm.* 3. §. 48. id est, venditoris. ut *l.* 1. *C. eod. & l.* 2. *in fin. l.* 5. *l.* 16. *in fin. ff. eod. l.* 37. *ff. de act. empt. l.* 4. §. 27. §. 31. *ff. de doli mali except.* §. 3. *vers. Quidquid. Inst. de empt.* 5 Nisi rem dolus respiciat: veluti, si res sit furtiva, vel vi possessa, emptor eam non usucapiet. §. 2. *Inst. de usucap.* Aliud fuerit, si dolus rem non respiciet, sed ipsum tantummodo contractum. & ita accipe *l.* 13. *in fin ff. de publiciana. l.* 21. §. 2. *ff. de peculio. l.* 5. *ff. de diverf. temp. præscript.* 6 Potest enim emptor agere ex contractu habito cum fraudulento venditore, ut vel stetur venditioni, vel ab ea discedatur. *l.* 13. §. 27. *ff. de act. empt.* agit etiam ad rei traditionem. *l.* 34. §. 3. *in fin. ff. de contr. empt.* & quanto pluris emit. *d. l.* 13. §. 4. ut & ad interesse, & ad omnia detrimenta. *d. l.* 13. *in pr. l.* 13. *in fin. ff. hoc tit. l.* 30. §. 1. *ff. de act. empt.* 7 Cur? emens à quocunque, quem esse rei dominum putat, bona fide emit. *Scholiastes d. cap.* 13. 8 Rei venditæ periculum ad emptorem pertinet, nisi venditor in mora rei tradendæ fuit. *Synopf. Basil. ibid. cap.* 14. & 3. *Harm.* 3. §. 17. *in fin.* 9 Ineluſa desiunt in quibusdam, desumpta forte ex *l.* 17. *C. de fide instrum.*

10 Moram committit venditor in tradendo, si die traditionis, signationis, mensurationis, ponderationis & similium non dicta, emptorem ad eas res perficiendas non vocavit. *l.* 1. §. 3. *l.* 4. *in fin. l.* 14. *ff. eod.* Hujusmodi denunciatione venditor moram excludit, & in eam incurrit emptor. *dict. l.* 2. *C. eod.* 11 Incendium rei emptæ spectat ad emptorem: nisi incendium lata culpa vel dolo venditoris acciderit. *l.* 11. *ff. eod.* 12 Si ante conditionis eventum res sub conditione vendita periit, venditori perit, nisi hoc ipsum convenit, ut res periculo emptoris servaretur. *l.* 10. *ff. eod.* 13 Venditorem scil. 14 Ancilla vendita, si necdum tradita moritur sine culpa venditoris, aut non ex vitio aliquo ante venditionem contracto, emptori perit, ejusque pretium à venditore emptori condicitur. §. 3. *Inst. de empt. Synopf. Basil. eod. cap.* 16. *& Harm.* 3. 19. 15 Vitia rei venditionem præcedentia præstantur à venditore. *l.* 1. *C. eod.*

ciendæ non interposuit, non fuit [1]. Cum autem *universum*, *quod in horreis* [2] *erat positum*, venisse sine mensura & claves [3] emptoribus traditas, alleges post perfectam venditionem, quod vino mutato damnum accidit, ad emptorem pertinet. †. Hæc omnia locum habent, non solum si vinum, sed etiam si oleum, vel frumentum, vel his similia venierint, & ea aut deteriorata, aut penitus corrupta fuerint.

De dolo auctoris.

III. Idem A. Diaphaniæ.

DOlum auctoris [4] bonæ fidei emptori [5] non nocere [6] certi [7] juris est.

De emptione perfecta & de mora.

IV. Imp. GORDIAN. A. Siluro.

CUm [8] inter emptorem & venditorem [9], contractu sine scriptis inito, de pretio convenit, moraque [10] venditoris in traditione non intercessit: periculo emptoris rem distractam esse in dubium non venit.

De incendio.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Leontio.

CUm speciem venditam per violentiam ignis [11] absumptam dicas: si venditionem nulla conditio [12] suspenderat, amissæ rei periculum te [13] non adstringit.

De morte ancillæ distractæ.

VI. Iidem AA. Cerulo.

MOrtis casus ancillæ distractæ etiam ante [14] traditionem sine mora venditoris dilatam, non ad venditorem, sed ad emptorem pertinet: & hac non ex præterito [15] vitio rebus humanis exempta, solutionem pretii emptor non recte recusat.

TIT. XLIX.

DE [16] ACTIONIBUS EMPTI [17] ET VENDITI. [18]

Utrum agendum sit in rem, an in personam.

I. Imp. ANTONINUS A. Delianæ.

ADversus [19] eum cui agrum vendidisti judicio [20] venditi consiste. Nec enim tibi in rem [21] actio cum emptore, qui personaliter tibi sit obligatus competit. [22]

De residuo pretii, vel compensatione erronea, de fructibus.

II. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Domitiano.

VEnditi actionem ad recipiendum residuum [23] pretium intendere adversario tuo poteris. Nec quod in compensationem [24] venerit, quasi & tu invicem deberes, id obesse tibi poterit, si in bonæ fidei contractu (in quo majores [25] etiam viginti quinque annis officio judicis in his, quæ dolo commissa sunt adjuvantur) justo [26] errore te ductum, vel fraude [27] adversarii captum, quasi debitum id esset, quod revera [28] non debebatur, pepigisse monstraveris. †. Fructus quoque perceptos ante [29] venditionem contractam, quos, cum venditioni non [30] accessissent, eundem emptorem invasisse proponis, eodem judicio repsces.

De arrali pacto.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Serpodoro.

EX arrali [31] pacto [32] personalis [33] duntaxat actio pacisentibus præparatur. [34]

Si venditor rem non tradat.

IV. Iidem AA. Mutiano.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum procacia [35] venditoris non fiat: quanti interesse [36] compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provinciæ, tantum in condemnationis taxationem [37] deducere curabit.

16 Dixi ad *l.* 19. *ff. eod.* 17 Vid. *l.* 11. *ff. eod.* 18 Vid. *l.* 11. *C. eod.*

19 Venditor adversus emptorem actionem de pretio habet. Nam in rem actionem post rem emptori traditam habere non potest. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 8. *c.* 30. & 3. *Harm.* 3. 49. an saltem hypothecariam in rem venditam adhuc extantem habet? habere non videtur.

20 Id est, actione vendidit. de qua vid. *l.* 2. & 6. *C. eod. l.* 13. §. 9. *ff. eod.*

21 Venditam sc. *l.* 8. *C. de contrab. empt.*

22 Sed ad pretium. Venditor rem traditam non vindicat, sed ejus pretium. *l.* 6. *C. eod. d. l.* 8. *& 9. in fin. d. tit.*

23 Venditor agit ad pretium. *l.* 1. *C. eod.* ergo ad ejus residuum, quo nomine permittitur ei retentio. *l.* 11. §. 8. *ff. eod.* adde *l.* 21. *in fin. C. de pactis. l.* 85. §. 6. *ff. de verb. oblig. Roland. à Valle* 1. *conf.* 53. *num.* 17. *& seq.* 24 Compensatio per errorem approbata non nocet venditori residuum pretii petenti. 25 Majoribus dolo deceptis subvenitur. *ff. quib. ex causis major.* 26 Justus error excusat. 27 Fraus adversario non prodest. 28 Indebiti liberatio condicitur. *l.* 51. *ff. de pact.* 29 Potest id evenire fructibus tempore venditionis à solo separatis necdum collectis à venditore. 30 Hujusmodi enim fructus venditioni non accedunt, ut nec ruta & cæsa. *l.* 17. §. 6. *ff. eod.* 31 Seu arrabonico. 32 Id est, contractu. Pactum arrale quod donatione arrarum sumpsit effectum. 33 Arræ repetuntur condictione sine causa. *l.* 11. §. 6. *ff. eod.* vid. *l. ult. C. quando ficeat ab empt.* arræ datio nobis etiam præparat personalem actionem, ut hic. 34 Aliud est præparare, aliud parere: hoc illo majus est. vid. *Cujac.* 10. *obs.* 24. Goth. Adde Edmund. Merill. *lib.* 1. *observ. cap.* 38. ANS. 35 Id est, contumaci mora. 36 *l.* 10. 12. *C. eod. l.* 1. *ff. eod. l.* 62. *in fin. ff. de contrab. empt.* 37 Adde quæ notavi ad *l.* 6. *ff. ut legaterum.*

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percepit.

V. Iidem AA. Decimæ.

CUrabit Præses provinciæ, compellere emptorem, qui natus possessionem fructus percepit, partem pretii, quam penes se habet, cum [38] usuris restituere: quas & perceptorum [39] fructuum ratio, & minoris [40] ætatis favor (licet nulla [41] mora intercesserit,) generavit.

Quid veniat in actionem venditi.

VI. Iidem AA. Neratio.

VEnditi actio, si non ab initio aliud convenit, non facile ad [42] rescindendam perfectam venditionem, sed ad pretium exigendum competit.

De nummis venditoris ei solutis.

VII. Iidem AA. Diodoro.

SI servos distraxisti, ac pretium de peculio [43] eorum quod ad te pertinebat, nesciens unde solveretur, accepisti: consequens est, integram te habere actionem pretii: cum [44] proprii [45] venditoris nummi soluti non præstent emptori liberationem.

Si emptor re non tradita se pro domino gesserit.

VIII. Iidem AA. Eusebio.

SI pater tuus venundedit portionem suam, nec [46] induxit [47] in vacuam [48] possessionem prædii: jus omne penes se eum retinuisse certum est. Neque enim velut traditionis factæ vectigal [49] exolutum, si simulatum [50] factum intercessit, veritatem mutare potuit. Quapropter aditus Præses provinciæ, si animadverterit in vacuam [51] possessionem neque patrem [52] tuum, neque successores ejus emptorem [53] vel heredes ipsius quocunque loco factos induxisse, non dubitabit nihil [54] esse translatum [55] pronunciare. Et si te [56] ex empto ad ducendum [eum] in vacuam possessionem prædii perspexerit conveniri: existimabit [57], an pretium sit solutum: acsi repererit non esse pretio satisfactum, hoc [58] restitui tibi providebit.

De onere prædii venditi.

IX. Iidem AA. Antipatræ.

SI minor à venditore sive sciente sive ignorante dicebatur [59] capitatio [60] prædii venditi, & major inventa sit: in tantum convenitur, in quantum si [61] scisset emptor ab initio, minus [62] daret pretii. Sin vero hujusmodi onus & gravamen functionis cognovisset [63], nullam adversus venditorem habet actionem. [64]

De carne tempore placito non tradita.

X. Iidem AA. Attalo.

CUm venditorem carnis, fide conventionis rupta, tempore placito hanc non exhibuisse proponas, ex empto actione, eum, quanti [65] interfit [66] tua si tunc præstita fuisset, apud Præsidem provinciæ convenire potes.

De ancilla à venditore manumissa.

XI. Iidem AA. Bucarpiæ.

SI ancillam tibi ex causa venditionis traditam venditor manumisit: libertatem alienæ factæ præstare non [67] potuit. Quod si [68] post venditionem ante traditionem manumisit, pleno jure dominus constitutus, Civem Romanam facere non prohibetur: tibi personali propter [69] ruptam fidem contra venditorem actione competente.

De vino.

XII. Iidem AA. Crispino.

SIcut [70] periculum vini mutati, quod certum [71] fuerit comparatum, ad emptorem, ita commodum [72] aucti pretii pertinet. Utque hoc verum est, sic certæ qualitatis [73] ac mensuræ distracto vino, fidem placiti servandam esse convenit. Quo non restituto, non pretii quantitatis, sed quanti interest [74] emptoris, competit actio.

De fructibus & onere functionis. De pretio & usuris.

XIII. Iidem AA. Alexandro.

FRuctus [75] post perfectum jure contractum, emptoris spectare personam convenit, ad quem & functionum [76] gravamen pertinet. Venditor quoque pretium tantum, ac [77] si mora intercessisse probetur, usuras [78] officio Judicis exigere potest.

De servis.

XIV. Iidem AA. Rufoni.

EMptor [79] servorum certe de his tradendis [80], & de eorum *fuga* [81], itemque *sanitate* [82], *erroneque* [83] *non esse*, [aut *noxa* [84] *solutos*,] repromitti sibi recte postulat. De

38 Emptor à tempore rei sibi traditæ usuras pretii debet. *Synopf. Basil. cod. cap.* 54. 3. *Harm.* 3. §. 60. *l.* 2. *C. de usur.*

39 Emptor percipiens fructus rei, tenetur venditori ad usuras pretii. *l.* 13. §. 20. *ff. eod. l.* 2. *C. de usur.* Goth. Atque ita non ratione capitalis pecuniæ, sed pro quantitate perceptorum fructuum. vid. A. Gabriel. *conclus. lib.* 3. *concluf.* 4. *num.* 18. J. Baptista Costa, *de quota & rata, quæst.* 91. ANS.

40 *l.* 3. *C. in quib. caus. in int.*

41 Debentur usuræ eo casu recepto jure. *d. l.* 3.

42 Venditi actione (si id conventum est: puta pacto seu lege commissoria, vel addictionis in diem, vel si judicis id officio jubeatur. *l.* 2. *sub de rescind.*) agere possumus ad venditionem rescindendam.

43 Et ita de sua pecunia pretium receperit. *l. unic. vers. Si itaque. C. si servus extero.*

44 Pretium rei non videtur accepisse, qui pecuniam suam ac propriam ignorans ab emptore accipit: ideoque hujusmodi solutio non aufert venditori actionem ad pretium emptori condicendum. adde *Synopf. Basil. cod. c.* 55.

45 Nota regulam, Debitor venditori vel creditori solvens ex eorum pecunia debito non liberatur. *dict. vers. Si itaque. l.* 8. §. 5. *l.* 22. §. 8. *in fin. l.* 54. *ff. mandati.* merito: cum emptor nummos venditoris facere cogatur. *l.* 11. §. 2. *in fin. ff. eod.* quod est emptoris ejus amplius fieri non potest. adde *l.* 4. §. 1. *ff. de manumiss.*

46 *l.* 50. *ff. de rei vindicat.*

47 Libellus actionis ex empto, formatur ad possessionem vacuam tradendam.

48 Hoc quid sit, vid. *l.* 2. *in fin. ff. eod. l.* 52. *in fin. ff. de verb. oblig.*

49 Non ideo quis rem suam facit, aut suam esse asserit, quod eam in censum deduxerit. *l.* 25. *C. de rei vind.* vid. *l.* 4. *C. de donat. l.* 64. *ff. de adquir. rer.* id est, quod ejus nomine tributum solverit: potuit enim rei nomine censum solvere, & tamen alieno nomine.

50 Simulatio veritatem mutare non potest. *l.* 15. *C. de liberali.* Sicuti nec error. *l.* 6. §. 1. *ff. de offic. præsid.* nec falsitas. *l.* 5. *C. de juris & facti.* 51 In vacuam possessionem inductus dominus.

52 Venditorem scil. 53 Singularis successor non potest propria auctoritate possessionem ingredi, aliud est in herede universali. vid. *Bald. hic.* 54 Hinc colligunt sententiam proferri posse verbis negativis. 55 Venditor emptorem in vacuam possessionem inducens transfert dominium.

56 Heredem scil. Datur enim actio adversus heredem venditoris. 57 Judex actorem, se induci in possessionem postulantem, ex officio condemnare potest, ut reo prius pretium exsolvat. *l.* 13. §. 8. *ff. eod. l.* 31. *in fin. ff. de rebus credit.* judex enim emptionis id omne facit quod emptori est annexum. 58 Id est, residuum pretii. 59 Hinc illa clausula contractibus emptionis adponi solita, *Et sera tenu ledict acquereur payer le cens à tel seigneur, montant par chacun an.*

60 Venditor sive sciens, sive ignorans ignoranti minorem fundi συντίλεσιν, hoc est, capitationem dixit, quam debeatur, in tantum ab emptore, qui ignorans ita emit, convenitur, quanto rem minoris empturus erat, si modum scisset τῆς συντιλέσεως, id est, capitationis: sin autem minorem modum dici à venditore scivit, & tamen emit, nullam actionem habet. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 2. *cap.* 58.

61 Nota finem actionis, Quanto minoris, de qua vide *l.* 39. *ff. eod.* 62 Id est, tenetur actione, Quanto minoris. 63 Finge dominum colono quondam suo prædia vendidisse. Solent locationes prædiorum persæpe fieri ea lege, ut colonus tributa, & census persolvat; eo casu colonus non præsumitur talium censuum ignarus fuisse emptionis tempore. 64 Cur ita? fraus non fit scienti. *l.* 145. *ff. de reg. juris.* Certiorari non debuit, qui non ignoravit. *l.* 1. *in fin. ff. eod.*

65 Vid. *l.* 4. *C. eod.* 66 Emisse alias carnes ab alio scil. Alias, in hoc interesse, de quo hic agitur, lucrum non venit, quod emptor ex carne facere potuit: non veniet etiam damnum, seu æstimatio servorum fame mortuorum ob non traditas carnes, sed illa tantum omnis utilitas quæ circa rem consistit. *l.* 21. §. 3. *ff. eod.* 67 *l.* 5. *C. de his, qui à non domin.* 68 *l.* 6. *C. de hered. vend.* Venditor ancillam quam nondum emptori tradidit, potest utiliter manumittere. Tenetur tamen emptori in quod ejus interest. *l.* 2. 3. *C. de his, qui à non domin.* Quid eo casu ejus quod interest appellatione contineatur, vid. *l.* 23. *ff. eod.* 69 *d. l.* 6. 70 Vid. *l.* 1. *C. de periculo.* 71 Vid. *l.* 2. *C. de peric.* 73 Commodum aucti pretii ad emptorem vini pertinet. 72 Eadem quantitate, & mensura vinum tradi oportet, qua venditum est. 74 Vid. *l.* 4. *C.* quo nomine non id venit, quod emptor lucrari potuit, si vinum ei fuisset traditum. *l.* 21. §. 3. *ff. eod.* sed damnum quod emptor incurrit, vinum ob id majore pretio ab alio emendo. vid. *l.* 10. *C. eod.* 75 Fructus pendentes, etiam maturi cedunt emptori. *l.* 3. §. 1. *l.* 13. §. 10. *ff. eod. l.* 38. §. 2. *de usur.* non separati à solo etiamsi necdum evecti sint. *l.* 66. *in fin. ff. de contr. empt.* quos si emptor perceperit, restituere venditori cogitur. *l.* 2. *in fin. C. eod.* Quid pensiones, cui cedunt? dixi ad *l. ult. ff. de jure fisci.* & hæc de emptione. Fingamus fundum deberi ex stipulatu, ceduntne stipulatori fundi fructus pendentes? dixi id *l.* 78. *in fin. ff. de verb. oblig.* 76 Cujus est functio, ejusdem est & fructus. 77 Et sic lego, *pretium tantum, nisi mora intercessisse probetur, tunc enim usuras officio,* &c. 78 Re tradita, emptor illico, & ipso jure, usuras pretii venditori debet. *l.* 5. *C. eod. l.* 13. §. 20. *ff. eod. l. ult. ff. de peric. l.* 18. *in fin. ff. de usur. Paul. 2. sent.* 18. §. 6. vid. *Molin. de usur. n.* 225. 79 Emptori servorum quid venditor præstare debeat. 80 *l.* 11. §. 3. §. 4. *ff. eod.* 81 Id est, fugitivos non esse. *d. l.* 11. §. 7. *l.* 17. §. 20. *ff. de ædil.* 82 *d. l.* 11. §. 4. *ff. eod.* 83 *d. l.* 17. §. 14. 84 *d. l.* 11. §. 8.

Source : BIU Cujas

De tritico.

XV. Iidem AA. Antonio.

ULtra modum tritici distracti citra pactum, in solutione mora [1] non facta, nihil emptor exigere potest.

De pecoribus.

XVI. Iidem AA. Cyrillo.

POst perfectam venditionem fœtus [2] quidem pecorum emptori, venditori vero sumptus [3], si quos bona fide fecerit, restitui debere notissimum est.

De emptore expulso à tertio.

XVII. Iidem AA. Hermiano, & Lupo.

EXpulsos [4] vos de fundo per violentiam à Nerone, quem habere jus in eo negatis, profitentes, nullam [5] vobis adversus eum ex cujus venditione fundum possidetis, actionem competere probatis. Igitur ad instar interdicti [6] seu actionis [7] permissæ experiendum esse perspicitis.

1 Mora effieit, ut plus emptori tribuatur, quam sit ei venditum.

2 *Paul. 2. sent. 17. §. 9.* de fructibus alias dixi. adde *l. 13. §. 10. §. 18. ff. eod. l. 31. §. 6. ff. de ædil.*

3 *l. 13. §. 22. l. 38. §. 1. ff. eod. l. 40. §. 1. ff. de cond. & demonst.*

4 Et re vobis violenter ablata. *Synopf. eod. cap. 65. & 3. Harmen. 9. cap. 64.*

5 De vi emptori illata venditor non tenetur: hoc est, emptor cui per vim res ablata est, nullam eo nomine adversus venditorem actionem habet. *Synopf. & Harm. d. loco.* ficuti, nec de injuria sibi illata. *l. 51. ff. de evictionibus.* nec de casu, aut vi regia, *du faict de Prince. l. 11. ff. de evictionib.* sed nec de eo quod ei ablatum alio quam per sententiam modo. *l. 57. d. tit.*

6 Possessionem repetimus per interdictum unde vi. 7 Actionis promissæ. *Cujac. 17. obser. 6.* actionis, inquam. *l. 1. §. 4. in fin. ff. uti possid.* forte in factum. *l. 4. §. 2. ff. de damno. l. 3. §. 2. ff. ne vis fiat.* vel incerti. Utriusque enim & interdicti & actionis, idem effectus, licet formula diversa. *Cujac. 5. obser. 17.*

TIT. L.

SI [8] QUIS ALTERI, VEL SIBI SUB ALTERIUS NOMINE [9], VEL ALIENA [10] PECUNIA EMERIT.

De re pecunia mariti, nomine uxoris empta.

I. Imp. ANTON. A. Secundino.

SI pecunia patris fundus mancipiaque comparata sunt: tamen, cum emptiones *matris* [11] *tuæ nomine* [12] *factas esse* proponas, ignorare non debes traditione matrem tuam dominam fuisse constitutam. Plane, si pecuniæ petitionem competere tibi propter numerationem pretii existimas, civiliter [13] contende.

Si pater nomine filiorum emerit.

II. Imp. ALEXAND. A. Septimæ & aliis.

SI emancipatis [14] vobis fundos, quos *nomine vestro*, cum in potestate ageretis, pater emerat, tradidit, vel in [15] possessione eorum voluntate patris fuistis, dominium acquisistis.

Si mater pro filiis pecuniam numeraverit.

III. Idem A. Patrimo.

MAncipia, quorum meministi, si (ut proponis) *nomine tuo*: itemque *fratris tui*, cui successisti, empta, vobis tradita sunt: licet instrumento emptionis matrem tuam pecunias numerasse [16] contineatur, persequi ea more judiciorum non prohiberis.

De simulatione.

IV. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Cyrillo.

QUamvis instrumento emptionis *socrus nomen inscripserit* [17]: tamen, si [18] possessionem tenens dominus effectus es, ob eam rem frustra calumniam mulieris, quamvis ipsa [19] contractus tabulas habeat, reformidas.

De viro & uxore.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Vero.

CUm propria pecunia tua te comparante possessionem, quondam uxoris [20] tuæ nomen tantummodo accommodasse [dicas,] eandemque occasione custodiæ suæ commissorum instrumentorum contra bonam fidem proprietatem ejusdem fundi usurpasse dicas: Rector provinciæ pro sua exercitatione cognitum habens, donationem à non [21] domina uxore tua in filiam suam collatam, nullum præjudicium dominio tuo attulisse, docenti tibi veritatem [22] precibus tuis adsistere, restituere eandem possessionem, habita etiam fructuum [23] ratione [24], curabit.

VI. Iidem AA. Dionysio.

MUltum interest, utrumne uxore tua comparante pecuniam numerasti [25], eique possessio tradita est: an contractu emptionis à te nomine tuo habito, tantum uxoris nomen post instrumentis inscribi feceris. Nam si quidem uxor tua *nomine suo emit, eique res traditæ sunt*, nec in te quicquam de his processit, nonnisi de pretio adversus eam, in quantum tu pauperior [26], & illa locupletior facta est, habes actionem. †. Quod si [27] tu quidem emisti, & tibi tradita est possessio, tantum autem nomen uxoris quondam tuæ instrumento inscriptum est, res [28] gesta potior quam scriptura habetur. Si vero ab initio [29] negotium uxoris gerens comparasti nomine ipsius, empti actionem nec illi, nec tibi quæsisti, dum [quæ] tibi non vis, nec illi potes. †. Quare in dominii quæstione ille potior [30] habetur, cui possessio à domino tradita est.

Si emptor pretio suscepto fidem ruperit.

VII. Iidem AA. Gerontio.

CUm per eos qui negotia tua gerebant, olei materiam te comparasse, contractusque fidem pretio suscepto rupisse venditorem proponas: si quidem ex empto, his qui juri tuo subjecti fuerant, contrahentibus: tibi quæsita est actio, vel per te, [vel per eum] cui mandaveris: sin [31] vero sui juris constituti, secundum mandatum tuum hunc contractum habuerunt, ac sibi empti quæsierunt actionem, per eos vel quibus [32] illi dederint mandatum, adi competentem judicem: qui secundum bonam fidem [33] quæ in hujusmodi contractibus observari solet, satisfieri providebit.

8 x. *Synopf.* 15.

9 Puta uxoris. *l. 1. l. 5.* filiorum in potestate. *l. 2.* defuncti. *l. 3.* fororis. *l. 4.* mariti. *l. 6. ff. eod.*

10 Puta communi. *l. 8. ff. l. 4. §. commun. utriusque.* mandatoris. *l. 7. ff.*

11 Et ita uxoris emeritis. *l. 5. ff.*

12 Res ejus esse videtur, non cujus pecunia, sed cujus nomine empta est. *Paul. 2. sentent. 17. §. 15.* cujus nomen in instrumento emptionis continetur. *l. 21. §. de probat.* vid. *l. 8. ff.*

13 Accursius videtur legisse *similiter*. Similiter (inquit) negotiorum gestorum actione, si gesta negotia: mandati, si ex mandato, &c.

14 Parens frustra aliquid comparat filio in potestate posito, ut ei adquirat dominium: nam quod filio in potestate posito adquiritur, patri adquiritur. Sed tamen inutilis illa emptio convalescit, si rem emptam filio jam emancipato tradidit. adde *l. 16. §. de probat.*

15 Vid. *l. 2. ff. de adquir. hered.*

16 Non ei qui numeravit pretium, sed ei cujus nomine res empta est, rei dominium adquiritur: id est, ministro numerationis pretii res empta non adquiritur, sed domino.

17 Simulate scil.

18 Recte hoc additum est. Nec enim præsumitur simulatio, nisi probetur. Proinde cum duæ res hic pro pupilli matre faciant: puta, quod fundus ejus nomine emptus reperitur, & emptionis titulos penes se habeat, filius non præsumitur rei dominus, nisi simulationem contractus probaverit.

19 Tenor instrumenti non juvat recitantem, vel tabellarium, sed eum tantum quem tenor scripturæ designat. *l. 21. §. de probat.*

20 Si vir nomen uxoris emptioni accommodaverit. 21 Is cujus nomen simulatæ emptionis instrumento adscriptum est, rem emptam alteri donare non potest. 22 Inest tacite hæc conditio omnibus rescriptis. *l. 7. §. de diverf. rescript.* 23 Fructus veniunt in actionem rei vindicationis. 24 De taxatione vide quæ notavi ad *l. 6. ff. ut legat.* 25 Res ejus continuo non est, qui pecuniam numeravit. Notandus est hic casus. Uxor emit suo nomine, vir pecuniam numeravit, traditur uxori. Cujus est res? uxoris. Marito tamen tenetur de pretio, *ut hic. Synopf. Basil. 19. tit. 15. cap. 6.* 26 Qui quid suo nomine ex alterius pecunia comparat, & quantum ea re locupletior factus est, & id quo alter pauperior factus est, restituere debet. 27 Maritus rem emit, res marito traditur, contractus emptionis, uxoris nomine concipitur. Cujus est res? mariti. Cur ita? quia constat ab initio maritum proprium negotium gerere voluisse. 28 Veritas rei scripturæ potior. 29 Maritus rem ab initio comparat uxoris nomine: cui res quæritur? ne dicas marito: quia uxoris nomine adsumpto contraxit; ne dicas uxori, quia alteri nemo stipulari potest. Cuinam igitur? ei cui prius possessio à domino tradita fuerit: uxori vel marito scilicet.

30 In dominii quæstione potior habetur, cui possessio tradita est à vero domino. Non tantum sui juris constituti, *ut hic*: sed in potestate constituti, ut liberi, procuratorio munere fungi possunt. *§. eod. ibi, qui juri tuo subjecti.* adde *l. 8. in princ. ff. de procuratoribus.* Procurator mandatoris potestati subjectus, mandatori non sibi actionem adquirit: sui vero juris procurator sibi actionem adquirit: per eum tamen ejusve substitutum dominus agere, & rem petere potest. 32 Procurator alium suo loco potest ad agendum substituere.

33 Est enim emptio contractus bonæ fidei.

34 Aliena pecunia quod comparatur, fit comparantis, non ejus cujus fuit pecunia. facit *l. 1. §. eod. l. 9. ff. Paul. 2. sentent. 17. §. 15. l. 21. §. de probat.* vide *Socinum reg. 141.* Fallit id in pecunia militis. *l. 8. §. de rei vindicat.* minoris. *l. 3. ff. arbitr. tut.* uxoris seu dotali. vide *l. 54. ff. de jure dot.*

35 Res emptæ communi pecuniæ, non sunt communes. *l. 4. §. comm. utriusque jud.* Absentes enimus, emptori vel usucapione (si res mobilis vendita sit. *dict. Scholiastes.*) opus est. *Synopsis ibid.* adde 3. *Harmen. 3. cap. 65.* Quid si consensum præstitit mulier? rata est venditio: nisi fundus fuerit dotalis. Porro mulier à marito ita decipi potuit, si mulieri chartam pro alia subsignandam obtulit. *dict. Scholiastes.* 44 Consentire videtur alias instrumento, qui sigillum suum ei adponit. 45 Vid. *l. 126. §. 2. ff. de verb. obligat.* Signans igitur per errorem actum vel instrumentum, id confirmare non intelligitur: alias præsumitur instrumentum confirmare, qui signum ei apponit. *l. 26. §. 1. ff. de pignoribus.* quin signo nonnunquam ipsam possessionem adprehendimus. *l. quod si 14. §. 1. ff. de periculo.* 46 Vide exemplum *l. ult. §. plus valere quod agitur.* 47 Vid. *l. 3. ff. de præscript. longi tempor.* 48 Vid. *l. 19. ff. de evictionibus.*

49 Filius factum patris mutare non potest: vel ita, heres non potest revocare factum defuncti, si vult esse heres. *l. 14. §. de rei vindic. l. 7. ff. de liberali. l. 73. ff. de evictionib.* Eodem modo heres necesse habet stare ei investituræ quam pater fecerit. *l. 7. Cod. Longobard. de ult. volunt. 4. Feud. 70.* Quid si pater legitimæ filii onus imposuit? Filius non cogitur onus illud sustinere. *Authentica Novissima, & l. omnimodo 30. §. de inoffic. Novell. 18. cap. 1.* cum legitima filiis debeatur legis, non filius parentis voluntate, eamque ut sibi debitam à patre accipere videtur, non titulo penitus lucrativo, ut superior regula sit vera in eo, qui hereditatem à defuncto percepit sibi non debitam.

50 Id est, pro mercede debita fundi conducti. 51 *l. 3. §. de rei vindic. l. 11. ff. de reg. jur.*

52 Ratihabitio inutiliter gesta conciliat. vid. *l. 60. in fin. ff. de regulis.* 53 Creditor mancipia jure pignoris sibi obligata vendere potest. *l. 1. l. 2. C. si adverf. vend. pign. l. 1. l. 2. l. 3. ff. si antiquior creditor pignus vendiderit. & ff. de distract. pignorum. l. 4. ff. de pignorat. §. 1. Inst. quib. alienare licet.* 54 Defuncti rem succedens potest alienare. alias filius potest patris facto contradicere, jure proprio, non hereditario. 55 *l. 3. ff. de præscript. longi tempor.* 56 Res nobis obligatas ex pacto possumus alienare. *l. ult. §. 1. ff. de jure domin. d. l. 4.* 57 Officii jure rem alienam vendere quis potest: veluti tutor, curator. *l. 56. §. 4. ff. de furtis.* executor judicii. *l. 50. ff. de evictionib.* procurator specialis. *l. 63. ff. de procuratorib.* censitor. *l. 5. in fin. ff. de censib.* at non maritus. *princ. Inst. quibus alienare.* quia lex Julia fundum dotalem alienari vetat. 58 Lege, testatoris jussu: vel conventione partium, res inalienabilis effici potest. 59 Veluti favore ecclesiæ. *l. 14. §. de Sacrof. Eccleſ. Novell. 7. c. 1. verſ. Alienationis.* dotis. *pr. Inſt. quibus alien. non licet.* minoris. *l. 1. ff. de rebus eorum.* 60 Testator rei alienationem prohibere potest. *l. 7. ff. de admin. tut. l. 4. ff. de fideicommiſſ. l. 7. ff. de teſtam. manumiſſ. l. 2. ff. qui non poſſunt ad libertatem perduci. l. 77. §. 27. ff. de leg. 2. Nov. 119. c. 11. Nov. 120. c. 9.* Prohibitio hujusmodi num effectum in infinitum tempus obtinet? Non obtinet: sed ad quartum tantum gradum ejus qui alienare prohibitus est. *Novell. 159. c. 2. verſ. Quod autem. in verbis: Poſt quatuor.* Prohibitio autem alienationis fit, aut ratione personæ, aut rei respectu. 61 Vide *ff. si mancipium ita fuerit alienat. ut manumitt. vel contra.* adde *l. 61. ff. de pact.*

62 Alienare non tantum is intelligitur, qui dominium alienat, sed etiam qui manumittit, qui dat in usumfructum, qui dat hypothecæ vel pignori, qui servitutem impouit, qui dat in emphyteusim,

TIT. LI.

DE REBUS ALIENIS [38] NON ALIENANDIS, ET DE PROHIBITA RERUM ALIENATIONE, VEL HYPOTHECA.

De re aliena vendita.

I. Imp. ALEXAND. A. Cantiano.

SI [39] Præsidi provinciæ probatum fuerit, Julianum nullo jure munitum servos tuos scientibus [40] vendidisse: restituere tibi emptores servos jubebit. Quod [41] si ignoraverint, & eorum facti sunt, precium [42] eorum Julianum tibi solvere jubebit.

Si marito rem uxoris distrahenti, ea inſtrumentum ſignaverit.

II. Imp. GORD. A. Græciæ.

DIstrahente [43] marito rem tui juris, si consensum ei non accommodasti: licet [44] sigillo [45] tuo venditionis instrumentum fraude [46] conquisita signaveris, hujusmodi tamen commentum emptori usucapione [47] non subsecuta, vel longi [48] temporis præscriptione minime munito, nullam præstitisse securitatem potest.

De herede.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Valeriano.

VEnditrici succedenti [49] hereditario jure perfectam recte venditionem rescindere, ac dominium revocare non licet. †. Sed & si hæc ex persona sua vindicet: vel exceptione te doli mali, si hanc viam elegeris tueri, vel evicta re si defensione monstrata uti nolueris, quanti tua interest, poteris experiri.

De matre quæ rem filii in ſolutum dedit.

IV. Iidem AA. Affabili.

MAncipia patris, qui fundum à Philippo conduxerat, successione tibi quæsita, domino fundi pro debitis [50] in solutum mater tua dando, nihil [51] tibi auferre potuit. Ideoque si tu major vigintiquinque annis effectus ab ea negotium gestum non fecisti ratum [52]: oblato debito, si [53] non hæc locator jure pignoris sibi obligata vendidit, petere poteris.

Si pater fundum filii emancipati vendiderit.

V. Iidem AA. Ægro.

SI fundum tuum pater post emancipationem te non consentiente venundedit, neque ei successisti [54], neque possidens longi [55] temporis præscriptione munitus est: tibi agenti eum Rector provinciæ reddi efficiet.

De re aliena vendita.

VI. Iidem AA. Rufo.

NEmo res ad te pertinentes, non obligatas [56] sibi, nec ex officio [57] vendendi potestatem habens, distrahendo quicquam tibi nocere potuit.

De prohibita alienatione.

VII. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

SAncimus, sive [58] lex [59] alienationem inhibuerit, sive testator [60] hoc fecerit, sive pactio [61] contrahentium hoc admiserit, non solum dominii [62] alienationem, vel mancipiorum manumissionem [63] esse prohibendam, sed etiam ususfructus dationem,

38 *l. 3. §. de rei vindicat. l. 5. ff. de adquir. poſſeſſ. l. 28. ff. de contrab. empt. l. 11. ff. de reg. jur.*

39 Alienam rem qui sciens emit, nunquam fit ejus dominus: sin ignorans emit, ipse quidem usucapit, verum is qui rem vendidit, domino tenetur. *Synopf. Basil. 19. tit. 8. c. 66. & 3. Harmenop. 3. §. 29. & l. 2. §. si ſervus 13. l. 7. §. qui bona fide 4. ff. pro emptore.*

40 Sciens rem alienam, eam non adquirit.

41 Scienter emens rem alienam, eam non usucapit; quin restituere eam domino cogitur: ignoranter emens, usucapit. Consultum est tamen domino adversus venditorem pretii nomine.

42 Re præscripta, pretium à venditore condicitur: ut quod successedat loco rei. *Bald. l. 19. §. de negot. l. 3. in fin. §. de rei vindic. l. ult. ff. de negotiis.* vide *Wurmſ. 1. practi. 31. cap. 7.*

43 Maritus rem uxoris (μὴ προικιμαῖον, ἀδιατίμητον, hoc est, non dotalem, inæstimatam. *Scholiaſtes Synopſ. 19. tit. 8. c. 68.*) vendidit: uxor decepta à marito venditionis instrumentum signavit, quæritur utrum sibi præjudicet mulier? non præjudicat: nam adhuc (soluto scil. matrimonio, vel marito ad inopiam redacto. *d. Scholiaſtes.*)

Source : BIU Cujas

1 Argumentum observa: Qui non potest alienare, idem nec pignori dare potest. Et tamen, qui emere prohibetur, pignori accipere non prohibetur. *l.* 24. *ff. de pignoribus.* Goth. Hypothecæ constitutio, & pignoris datio alienationis appellatione continentur. *hic.* Facit quod jus in re alteri constituatur. *l.* 1. *ff. de pign. act. l.* 17. §. 1. *ff. de pactis. l.* 1. *l.* 18. *ff. de pignor.* vid. etiam *l.* 28. *ff. de V. Sign. l. ex hac.* §. 2. *ff. de alienat. jud. mutand. caus. fact. l.* 1. 2. 3. *ff. de religios. l.* 67. *ff. de V Sign.* ANS.

nem, vel hypothecam, vel pignoris [1] nexum penitus prohiberi. Similique modo, & servitutes [2] minime imponi, nec emphyteuseos [3] contractum, nisi in his tantummodo casibus, in quibus constitutionum auctoritas, vel testatoris voluntas, vel pactionum tenor qui alienationem interdixit, aliquid tale fieri permiserit.

2 Fit enim servitutis constitutione deterior fundus. 3 Sed nec in feudum dare. vid. *Cujac. 2. Feud. tit.* 4.

TIT. LII.

DE COMMUNIUM [4] RERUM ALIENATIONE.

Ratione communionis potest fiscus totam rem efficaciter vendere: secus in privato, etiamsi pretium in fisci utilitatem convertat. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Apollodoro.

SI [5] nulla usucapionis prærogativa, vel diuturni silentii præscriptio emptorem possessionis, quam à coheredibus [6] patrui tui distractam suggeris, pro portione tua munit: in rem actio incolumis perseverat. At si receptum jus [7] securitatem emptori præstiterit, arbitrium est tibi liberum conveniendi eos, qui pro portione tua satis illicitam venditionem celebraverunt.

Qui vendit rem communem, non præjudicat consorti, nisi secuta usucapione, vel præscriptione. Bald.

II. Idem A. Terentiano.

MUltum interest, utrum coheredes tui possessionem communem distraxerunt; an vero fiscus [8], cum partis dominus esset, soliditatem juxta proprium [9] privilegium vendidit. Etenim si à fisco facta sit venditio: fidem ejus infringi, minime rationis est. Si vero coheredes [10] soliditatem vendiderunt: licet [11] emptor ab his delegatus, partem pretii fisco solverit, alteramque in cautionem deduxerit, tamen portioni tuæ ea venditio non potest obsistere.

Quando aliqua communia sunt pluribus ut singulis, unusquisque per se habet partis suæ alienandæ liberam facultatem. Bald.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eusebio.

FAlso tibi persuasum est, communis prædii portionem pro indiviso [12], antequam communi dividundo judicium dictetur, tantum socio, non etiam extraneo posse distrahi.

Alienatio pro parte non valet. Bald.

IV. Iidem AA. Ulpiano militi.

POrtionem quidem tuam militantis [13] frater tuus alienare non potuit: ejus autem partem pretio soluto tibi restitui postulare nec militari gravitati convenit.

Ubi res pro parte evincitur, pro parte debetur evictio. Bald.

V. Iidem AA. & CC. Olympiano.

SI major annis vigintiquinque veluti [14] propria nescienti [15] communia cum fratribus tuis prædia distraxisti, licet nullum instrumentum intercesserit, neque quicquam specialiter convenerit [16]: alienæ portionis evictione secuta, quanti interest, emptori solves.

3 De communi, *Haloand.* Communes sunt res quas cum cohæredibus, sociis, fratribus & similibus communes habemus: in quibus cohæres, socius, frater vel similis partem aliquam habet.

4 Vendens rem communem non præjudicat socio, quin partem suam possit vindicare, nisi si res sit usucapta vel præscripta: tunc enim potest contra socium agere ad pretium. *Salicet.* adde quæ notavi ad *l. ult. ff. pro dote.*

5 Socius rem communem, totam prorsus, non recte vendit. Itaque socius alter, si emptor, necdum dominus factus sit usucapione vel præscriptione, in rem agere poterit. *Synopsis Basilic. 19. tit. 4. cap. 73.*

6 Id est, usucapio vel præscriptio.

7 Fiscus si rem communem vendiderit, emptorem in solidum dominum facit, quamvis enim prorsus rem alienam vendiderit, (ut ex Institutionibus disci potest, §. *ult. Inst. de usucap.*) dominum facit emptorem: tenetur tamen ei qui jus dominii, vel hypothecæ in illa re habere se dicit, & quidem intra quadriennium. Quod autem alienæ rei pretium ad fiscum pervenerit, id venditionem firmam ratamque facit. Tunc enim hoc privilegium fiscus habet, quum speciali privilegio rem ipsemet vendidit. *Synops. Basil. ibid. c.* 74.

8 Fiscus rem communem vendere potest, ita nec pars ejus, id est, communis. Potest tamen fiscus singulari privilegio rem communem vendere, eo scilicet effectu, ut qui ab eo rem communem emerit, statim securus fiat. vid. *l. unic. C. de vendit. rer. fiscal.*

9 Ut à privato res aliena solida vendi non potest, ita nec pars ejus, id est, communis.

10 Privati scil.

11 Fiscus rem communem potest vendere, privatus non potest. Quid si privatus vendiderit, & pretium fisco per emptorem solverit. Idemne hîc erit dicendum in fisco pretium rei communis percipiente, quod superius dictum est de fisco rem communem alienante, ejusque pretium accipiente? non idem est.

12 Indivisa res non tantum sociis, sed & extraneo vendi potest. vide *l.* 12. *ff. de donat. l.* 1. *ff. comm. divid.* potest & in feudum dari. 2. *Feudor.* 58. §. 2. donari. *d. l.* 12. legari. *l.* 5. §. 1. *ff. de legat.* 1. obligari. *l.* 1. *ff. eod.* merito. Nam quod mihi cum alio commune est quasi meum est. *l.* 46. *ff. de ritu. l.* 5. §. 1. *ff. de legat.* 1.

13 Socius partem socii alienare non potest: multo minus & socii militis partem alienare poterit: ut hæc in milites fieri non possunt, ita miles socii partem alienatam, pretio quantumvis oblato, retrahere non potest. Vel ita: Socius communem rem totam si alienaverit, socius alter partem suam tantum recte vindicabit: at non eam quæ venditoris fuit: etiamsi socius miles sit, & partem socii venditam retrahere velit. *Synops. eod. cap.* 76.

14 Prædia ut propria atque tua, quæ communia erant, ignoranti vendidisti, pars emptori evicta est: teneris emptori pro parte, in quod interest.

15 Aliud si sciens rem, communem emit. vide *l.* 27. *ff. de evictionibus.*

16 De evictione, & ita evictionis nomine agitur, licet evictio non sit promissa. vide *l.* 6. *ff. de evictionibus.*

TIT. LIII.

REM ALIENAM GERENTIBUS NON INTERDICI RERUM SUARUM ALIENATIONE.

Ratione officii male gesti non interdicitur venditio: sed cum sua causa res transfertur. Bald.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Publicæ.

NOn est interdictum tutoribus vel curatoribus, etsi ex eo titulo judicati debitores sunt constituti, cum sua [17] causa res suas alienare [18]. Potuit ergo [19] curator tuus fundum suum cum suo onere obligare fisco nostro: nam [20] & privato potuisset.

17 Seu onere. *l.* 67. *ff. de contrah. empt.*

18 Et de his etiam testari. *l.* 17. *ff. de admin. tut.*

19 Argumentum à venditione permissa, ad pignoris constitutionem observa. Qui potest alienare, potest pignorare. *l.* 18. *in fin. de pignoratitia. l.* 9. §. 1. *ff. de pignor. & hypoth.* Valetne argumentum à contrario sensu, Non potest alienare, ergo nec pignorare? non valet. Conditio emphyteuseos vendi non potest, domino non denunciante. *l. ult. Cod. de jure emphyteut.* pignorari tamen potest. *l.* 16. *in fin. ff. de pignorat.* vide *Cujacium* 5. *Feudor. cap. Imperialem.*

20 Argumentum à privato ad fiscum, ut quod inter privatos jure liceat, id, cum fisco facere sit permissum.

TIT. LIV.

DE PACTIS [21] INTER EMPTOREM ET VENDITOREM COMPOSITIS.

Propter moram ex pacto emptor arras perdit, & rem traditam restituere tenetur. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Diotimæ.

SI ea lege [22] prædium vendidisti, *Ut, nisi intra certum tempus pretium fuisset exolutum, emptrix arras* [23] *perderet, & dominium ad te pertineret:* fides contractus servanda est.

De re retrovendenda.

II. Imp. ALEXANDER A. Charisio.

SI fundum parentes tui ea lege vendiderunt; [*Ut*] [24] *sive ipsi, sive heredes* [25] *eorum emptori pretium quandocumque* [26], *vel intra certa tempora obtulissent, restitueretur*; teque parato satisfacere; con-

21 Adde XVIII. D. 11. *de in diem addictione*, (quo pertinet *l.* 7. *ff. eod.*) & titul. 3. *de lege commissoria.* quo pertinet *l.* 1. *l.* 3. *ff. eod.*

22 Vide Leonin. *emendat. lib.* 4. *c.* 16. *num.* 1. ANS.

23 Pactum observa, Ut emptor arras amittat si pretium intra certum tempus non solverit. *l.* 8. *ff. de leg. commissor.*

24 Pacisci possumus, ut res nobis retrovendantur: seu ut eodem pretio nobis transscribantur. *l.* 12. *ff. de præscript.* Goth. Vid. Donell. *de præscript. verb. cap.* 2. *num.* 2. Zanger. *de Except. part.* 2. *c.* 2. *num.* 114. ANS.

25 Retrovenditionis pactum ad heredes extendi potest.

26 Indefinita vox satis ostendit, pactum de retrovendendo certo tempore non circumscribi.

ditioni dictæ, heres emptori non paret, ut contractus fides servetur, actio præscriptis [27] verbis, vel [28] ex vendito [29] tibi dabitur: habita ratione eorum, quæ post oblatam ex pacto quantitatem ex eo fundo ad adversarium pervenerunt.

De lege commissoria.

III. Idem A. Felici militi.

QUi ea lege prædium vendidit [30], *Ut nisi reliquum* [31] *pretium intra certum tempus restitutum esset, ad se reverteretur:* si non precariam [32] possessionem tradidit, rei vindicationem non habet, sed actionem ex vendito.

Qui elegit viam contractus, non potest reassumere viam pœnitentiæ & distractus. Bald.

IV. Idem A. Juliano.

COmmissoriæ venditionis legem exercere non potest, qui [33] post præstitutum pretii solvendi diem, non vendicationem rei eligere, sed usurarum pretii petitionem sequi maluit.

De usuris.

V. Imp. GORDIANUS A. Longino.

INitio [34] venditionis si pactus es, *Ut is, cui vendidisti possessionem, pretii tardius exoluti* [tibi] *usuras pensitaret:* non immerito existimas etiam eas tibi, adito Præside [provinciæ,] ab emptore præstari debere. Nam si initio [35] contractus non es pactus, si cœperis experiri, deberi ex mora duntaxat [36] usuras, tam ab ipso debitore, quam ab eo [37], qui in omnem causam empti suam fidem adstrinxit, de jure postulabis.

Si pactum non servetur.

VI. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Rimulo.

CUm te fundum tuum certæ [38] rei contemplatione inter vos habita, exiguo pretio in alium transtuliſſe commemores, poterit tibi ea res non esse fraudi: quando non impleta [39] promissi fide, dominii tui jus in suam causam reverti [40] conveniat. Et ideo aditus competens judex, fundum, cujus mentionem facis, restitui tibi cum [41] fructibus suis, sine ulla ludificatione, sua auctoritate perficiet: præcipue cum & adversa pars receptis [42] nummis suis, nullam passa videri possit injuriam.

De pacto, Ut intra certum tempus restituto pretio sit res inempta.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Musæo.

SI à te comparavit is, cujus meministi, & convenit, *Ut si* [43] *intra certum tempus soluta fuerit data a quantitas, sit res inempta*, remitti [44] hanc conventionem rescripto nostro non jure petis. Sed si se subtrahat [45], ut jure dominii eandem rem retineat: denunciationis [46] & obsignationis depositionisque remedio contra fraudem potes juri tuo consulere.

De conventione servanda: de posteriore pacto.

VIII. Iidem AA. & CC. Auxanoni.

TEmpore contractus inter emptorem & venditorem habitam conventionem, integram servari, si ab ea posteriore [47] pacto non recedatur; certum est [48].

De pacto, Ne liceat novo domino rem humano juri eximere.

IX. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis ita pacisçatur in venditionis, vel alienationis contractu, *Ut* [49] *novo domino nullo modo liceat in loco vendito, vel alio modo sibi concesso, monumentum extruere, vel alio modo humano juri eum eximere:* Sancimus, licet hoc apud veteres [50] dubitabatur [51], tale pactum ex nostra lege esse fovendum, & immutilatum permanere. Forsitan enim multum ejus intererat, ne ei vicinus [52], non solum quem nollet, aggregaretur, sed [etiam] pro quo specialiter interdictum est. Cum etenim venditor, vel alter alienator non alia lege jus suum transferre passus est, nisi tali fretus conventione: quomodo ferendum est, aliquam captionem ex varia pati eum interpretatione?

27 *Dict. l.* 12. vide ad hunc locum Forcatulum *Dialog. Necyomant.*

28 Duas actiones dari observa ex hoc pacto incontinenti apposito. *l.* 6 §. *de rerum permutat. l.* 9. §. *de donat.*

29 In quod interest.

30 Et tradidit scil.

31 Pactum valet ut res ad venditorem revertatur, si residuum pretium non solvatur. *Bald.*

32 Fundum tibi vendidi, & tradidi ea lege ut eum precario à me possideres, quoad certa die solvisses residuum pretii. Residuum non est solutum? rem possum vindicare, quia precario à me possedisti. *l.* 15. §. 4. *ff. de precar.* Quid si precarii clausula non fuit adjecta? mihi competet actio ex vendito. §. *eod.* vide *Cujac. 16. obs.* 29.

33 Qui rei pretium, & pretii usuras maluit sequi, pacto legis commissoriæ uti non potest. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. de leg. commissor. l.* 38. *verf. Dicebam. ff. de minoribus.*

34 Vide *l.* 13. §. *de pact.*

35 Usuræ in continenti contractus alicujus, non fœnebris. *l.* 1. §. *de usur.* promissæ, debentur ex natura ejusdem contractus. *l.* 13. §. *de pactis. l.* 26. §. 1. *ff. depositi.* Post contractum promissæ non ex pacto, sed officio judicis debentur.

36 Cum nec fructus perceperit. *l.* 16. *in fin. ff. de usur.*

37 Id est, quam à fidejussore. *l.* 24. §. 1. *ff. de usuris. l.* 18. §. *mandati.*

38 Si substantiale pactum contractus non servatur, contractus rescinditur. Substantiale autem est, quod causam dedit contractui. *Bald.*

39 Vide *Roland. à Valle* 1. *conf.* 59. *num.* 7.

40 Imo non revertitur. *l.* 14. §. *de rescind.* 41 *l.* 8. *in fin. princ. ff. de periculo.* 42 Emptor receptis nummis suis nullam patitur injuriam à venditore. 43 Potest res ita vendi, ut refuso pretio intra certum tempus res venditori restituatur. *l.* 2. §. *eod. l.* 1. §. *quando decreto opus non est.* Hujusmodi pactum Galli vocant, *Pacte de remere, ou Faculté de reachapt.* 44 Id est, prorogari. Pactum redimendi, (de quo *l.* 2. §. *eod.*) intra certum tempus venditori competit: neque Principis rescripto prorogari potest. 45 Emptor scil. 46 Venditor cui pactum redimendi intra certum tempus competit, emptori fugienti denunciando jus redimendi, obsignando & deponendo pretium, rem recuperat. *l.* 2. *in fin.* §. *de jure emphyt.* 47 Pactum pacto contrario tollitur, vide *l.* 3. §. *de rescind.* 48 Ratio dubitandi sumitur ex *l.* 48. *ff. de pact.* 49 Nota genus pacti.

50 Pomponium intelligit authorem *l.* 61. *ff. de pact.* 51 Ea dubitatio hic sublata, & abrogatur. *l. pen. ff. de pact.* 52 Vide quæ de vicino dixi ad *Novellam* 63. *cap.* 1.

TIT. LV.

SI SERVUS EXPORTANDUS [53] VENEAT.

De manus injectione.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Petroniæ.

LEge venditionis exportata mancipia *sub denunciatione* [54] *manus injiciendæ*, libertatem ab emptore [55], vel qui successit in locum ejus, antequam fides rumpatur, accipere possunt. Quæ tamen à fisco [56] post manumissionem vindicantur, & in perpetuam servitutem eadem lege veniunt, cum in his civitatibus conversantur, quas contrahentes exceperunt: Ante manumissionem vero injiciendæ manus facultas non denegatur, atque ideo non petuntur in publicum.

Pœna conventionali debet quis esse contentus: nam legalis applicatur fisco. Bald.

II. Iidem AA. Nedieno.

SI, *ut* [57] *manus injectionem haberes*, cavisti tibi: jure tuo uti potes. Quod si hoc misisti, & pœnam stipulatus es: homo quidem fisco commissus est, tu vero nactus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen quæritur, an [58] domini voluntate in locum prohibitum venerit.

De manumissione.

III. Imp. ALEXAND. A. Nonio.

ANcilla, quæ exportanda venit, nec exportata est, sed ab emptore in eadem civitate morante empta, & manumissa est; adversus [59] legem venditionis libera fieri non potuit: & ideo aditus à te Procurator meus partibus suis fungetur.

Si quis

53 Dixi ad titul. *de servis exportandis*, XVIII. D. VII. Solent plerumque domini ita vendere mancipia, vel quod ipsi venditores eadem lege servos emerint. *l.* 7. *ff. eod.* vel servorum odio, quorum conspectum ferre non possunt. Exportandus venit, qui ita venit ut ex loco venditionis amoveatur. Ea lege vendere Græcis est ἐπ' ἐξαγωγῇ. *Demosthen. in Timocratem: Æliano in ebiß. Diov.* 54. id est, πρὸ τῆς πόλεως. *Ulpian.* Sic pœnæ causa servi ex urbe in villam ablegantur à dominis. *l.* 35. §. 3. *ff. de hered. instit.* adde *l.* 4. §. 9. *ff. de manumiss.*

54 Nota pactum, de quo *in l.* 2. *in princ.* §. *eod.*

55 Emptor servum exportandum manumittere potest. Manumissus servus, si in locum emptionis reducitur, libertatem amittit, & fisco cedit. 56 Omne delictum fiscum habet ultorem. *Bald.*

57 Manus injectionem pacisci possumus, hoc est, ut ni pareatur legi contractus, rei à nobis venditæ manum injicere liceat. *l.* 1. *in princ. & in fin.* §. *eod. l.* 9. *ff. eod. l.* 1. §. *tit. prox. l.* 20. §. 2. *ff. de manumiss. l.* 7. *ff. qui sine manumiss. l.* 10. §. 1. *ff. de in jus vocand.* 58 *l.* 1. *ff. eod. l.* 16. §. 4. *ff. de public. & vectig.* 59 Contra pactum ancilla non potest manumitti.

Source : BIU Cujas

Si quis à servis suis se venditum fuisse dicat.

IV. Idem A. Papiæ.

MOveor, quod te à [1] servis tuis dominum eorum veniisse affirmas, sub ea lege, *Ne in patria moreris*, & ab eo, cui te emptor prior vendiderat, manumissum esse dicis: Quare competens Judex adversus eum quem præsentem esse dicis, cognitionem suam præbebit: & si veritas accusationis aderit, execrabile [2] delictum in exemplum capitali pœna vindicabit. Sed quoadusque [3] probaveris, quæ intendis, status tuus esse [is] videtur, qui in te post manumissionem deprehenditur.

De pacti interpretatione.

V. Idem A. Seraphiano.

QUi exportandus à domino de civitate sua venit, nec [4] in urbe Roma morari debet. Qui autem de provincia certa, nec [5] in Italia. Si itaque contra legem constitutam factum probare potes, utere jure quod propterea tibi competit.

1 Servi qui dominum suum vendiderunt, capite plecti jubentur, *ut hic. Synopsis Basil. 7. tit. 6. ex lib. 19. tit. 7. c. 14.*

2 Execrabile delictum est, si dominus à servis suis venditus fuerit, & proinde qui id fecerint, capite plecti jubentur. 7. *Eclog. 6. ex lib. 19. tit. 7. (etiam XVII.) c. 4.*

3 Nemo præsumitur à suis venditus, nisi venditionem probaverit: non præsumitur atrox delictum nisi probetur. *l. 51. ff. pro socio.* 4 *l. 5. ff. eod.* 5 Quæ ratio urbis Romæ ad cæteras: ea Italiæ est ad reliquas provincias. Interdicta civitate, interdicitur Roma: Interdicta certa provincia, interdicta quoque Italia censetur.

TIT. LVI.

SI MANCIPIUM ITA VENIERIT, NE [6] PROSTITUATUR.

Vendita ne prostituatur, si contra sit, redit ad venditorem nisi consenserit eam prostitui. Bald.

I. Imp. ALEXANDER A. Socrati.

PRÆFECTUS urbi [7] amicus noster, eam quæ ita veniit, *Ut, si prostituta fuisset, abducendi* [8] *potestas esset*, ei cui secundum constitutionem divi Hadriani id competit, abducendi impertiet facultatem. Quod si [9] eum patientiam [10] accommodasse contra legem quam ipse dixerat, ut in turpi quæstu mulier haberetur, animadverterit: libertate competente secundum interpretationem ejusdem Principis, perduci eum ad Prætorem, cujus de liberali causa jurisdictio est, ut [ibi] lis ordinetur, jubebit. Nec enim tenor legis quam semel comprehendit, intermittitur, quod dominium per [11] plures emptorum [12] personas ad primum, qui prostituit, sine lege simili pervenit.

6 *l. 1. §. 8. ff. de off. præf. urb. l. 10. §. 1. ff. de in jus vocand. l. 7. ff. de jure patron. l. 6. in fin. ff. qui sine manumiss. l. 1. §. similique modo. 4. ff. de Latina libertate. l. si quis 56. ff. de contr. empt. l. si venditor. 6. ff. de servis export.*

7 *d. §. 8.*

8 *l. 2. ff. tit. prox.*

9 Nemo potest remittere pactum, ubi remissio pacti continet delictum. *l. 10. §. 1. ff. de in jus vocand.*

10 Patientia sola plerumque delinquitur. Tenetur enim qui ancillam prostitutioni eximere potuit, nec eximit. *l. 7. qui sine manumiss.*

11 Per quascunque manus res ambulat, suam tamen conditionem servat. vid. *l. 15. ff. de minorib. l. 25. §. si operas ff. de usufr. l. 25. §. proinde 8. ff. de hered. pet.*

12 *l. 7. ff. de jure patron.*

II. Idem A. Severo P. P.

MUlierem, quam ita veniisse allegas, *Ne prostitueretur, aut si prostituta fuerit, libera esset*: per officium [13] militare exhiberi apud tribunal oportet: ut si controversia referatur [de] pacto, (quod tamen si verum est, libertas mulieri existente conditione competit) agatur causa apud eum cujus de ea re notio est. Hæc autem lex, & [14] nisi tabulis venditionis inserta sit, quamvis [15] epistola, vel [16] sine scriptis facta ostenditur, valet.

III. Idem A. Aurelio.

EAm quæ ita venit, *Ne corpore quæstum faceret*; nec [17] in caupona sub specie ministrandi prostitui, ne fraus legi dictæ fiat, oportet.

13 Judicis officium est, inquirere in delicta, etiamsi nullus sit accusator. 14 Id est, etiamsi non tabulis, &c. unde colligunt, hanc pactionem valere interpositam ex intervallo. 15 Quamvis sine epistola. *Accurs.* 16 Quamvis epistola non sine scriptis. ita videtur legendum ex interpretatione Azonis. 17 *l. 4. §. 2. ff. de his qui not antur.* Prohibitum una via, altera non debet admitti. *l. 21. §. 1. ff. de tutorib. datis. l. 8. §. 5. ff. de cond. inst.*

TIT. LVII.

SI MANCIPIUM ITA FUERIT ALIENATUM, UT [18] MANUMITTATUR, VEL [19] CONTRA. [20]

De pacto, Ut manumittatur.

I. Imp. ALEXAND. A. Patricensi.

SI Patroclus posteaquam te Hermiæ donationis [21] causa dedit lege dicta, *Ut si quindecim annis continuis servisses, ad libertatem perducereris, ita ut civis Romanus esses tempore peracto*: si modo Patroclus non [22] contrariæ voluntatis fuerit, aut [etiam] si jam decesserat, ad libertatem perveniisti: quoniam placuit non solum ad venditos, sed etiam [23] ad donatos eam legem, ut manumitterentur, pertinere. Nec [24] te potuit, semel translato dominio in Hermiam, postea alii Patroclus vendere: & ideo non de præstanda tibi libertate, quam ex constitutione jam fueras adeptus, litigare debuisti: sed libertatem quam obtinueras, defendere.

II. Idem A. Eutychiano liberto.

SI ea lege Orestes servum suum, sed naturalem [25] filium venumdedit, *Ut emptor eum manumitteret*, quamvis [26] non est manumissus, ex Constitutione [27] divorum Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum liber est.

De manumissione inutili.

III. Idem A. Fulginio.

SI justa Saturnino puellam nomine Firmam, agentem tunc annos septem, hac lege vendiderit, *Ut, cum haberet annos viginti quinque, libera esset*: quamvis factum ab emptore præstandæ libertatis pacto non sit insertum; sed ut libera esset, expressum: tamen constitutioni [28] Divorum Marci & Commodi in semestribus [scriptæ] locus est: ideoque impleto vicesimoquinto anno Firma libera facta est: Nec obest ei, quod vicesimoseptimo anno manumissa est, quæ jam ex constitutione libera erat. Et is quem post [29] vicesimumquintum annum ex te conceptum enixa est, ingenuus est.

De mora.

IV. Imp. GORDIANUS A. Jocundæ.

SI is qui pretium pro [30] te acceperat, *Ut statuto tempore [te] libertate donaret*, moram repromissæ libertati præstitit: ex [eo] tempore [te] liberam [31] esse effectam manifestum est, ex quo, cum [32] posset dari libertas, non est præstita: & ideo ex te natos, ingenuos videri procreatos, non incertæ opinionis est.

De pacto, Ne ad libertatem perducatur.

V. Idem A. Martino.

EA quidem mancipia quorum venditio eam legem accepit, *Ne* [33] *ad libertatem perducantur*, etiamsi manumittantur, nanciscitur libertatem non possunt. Neque enim conditio quæ personæ ejus cohæsit, immutari [34] facto ejus qui ea lege comparavit, potest. Nec tamen pœnæ exactio, si qua addita est conditioni non servatæ, justam exigendi tribuit causam. Qua igitur ratione te poterit revocare ad officium Procuratoris [35], qui eam legem venditioni dedit, perspici non potest: cum nec [36] in privatorum contractibus fiscus se interponere debeat, & literæ ad te missæ, personæ factum, (si non ipse manumiseris,) non contineant.

18 *L. 3. ff. de servis export.* adde 19. *Ecl. 17. & Cujac. 1. obs. 29.*

19 Suetonius in Augusto *cap. 21.* Barbaros crebrius, aut perfidiosius rebellantes non graviore unquam multatus est pœna, quam ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione servirent, neve intra trigesimum annum liberarentur.

20 *l. 5. ff. eod.*

21 *Cujac. d. loco. l. 8. ff. qui sine manumiss.*

22 Vide *l. 6. in fin. ff. eod. & d. l. 8.*

23 Vide *Cujac. d. loco.* Et ita constitutio favore libertatis disponens in venditione, trahitur ex interpretatione ad donationem.

24 *l. 56. ff. de contrab. empt.*

25 Vide quæ scripsi ad *Novell. 78. c. 4. ad l. 5. ff. de præscr.*

26 Quod non fit per hominem, lex interdum pro facto habet. *l. ult. ff. eod. l. 10. ff. de in jus vocand. l. 3. §. 2. ff. de legit. tutor. l. 84. §. 1. ff. de hered. instit. l. 8. in fin. ff. de jure patronatus. l. 3. ff. qui sine manumiss.*

27 Cujus meminit. *l. 2. ff. l. 7. §. 8. ff. de donat. int. vir. l. 3. ff. qui sine manumiss.*

28 De qua vide *l. 2. ff.*

29 Quod ex ea quæ post annum vicesimum quintum manumitti debet, nascitur; ingenuum est: adde quædam ex *Cujac. 10. obsery. 21. in fine.* 30 Vide *l. 38. ff. de liberali.* vide *Cujac. d. loco.*

31 Qui post tempus libertatis matri necessario conferendæ nascitur, liber est. 32 Id quando committatur, vide *l. ult. ff. qui sine manumiss.* 33 *l. 7. ff. de testament. manumiss. l. 44. §. 7. ff. de legat. 1. l. 9. §. 2. ff. qui & à quibus manumiss. Tocoph. §. 1. Inst. de hæ, qui sunt sui.* adde *l. ult. ff. de rebus alienat.*

34 Emptor legem rei venditæ impositam mutare non potest.

35 Fisci scil.

36 Procurator fisci cognoscit de causis inter fiscum & privatum.

37 Ἐπὶ ἐλευτερώσει ἐπιτροπεύσας, ut ad constitutum diem manumitteretur. *Synops. 19. tit. 17. c. 21.*

38 *l. 20. §. 2. ff. de manumiss.*

39 Πρόσιμον, pœnam. *Synops. ibid.*

40 Si quis puellam vendiderit, ut ad constitutum diem manumitteretur, & si manumissa non esset, pœnam stipulatus fuerit, die cedente puella quidem manumitteretur, pœna vero peti nequit: cum pacti vis præstandam a venditore manumissionem importat. *Synopsis d. loco.* 41 E vestigio. 42 *l. 3. ff. de serv. export.* 43 Potestate manumittentis, &c. *Cujac. 16. observ. 24.* 44 Lex interdum repræsentat quod ab actore fieri debet. dixi ad *l. 2. §. eod.* adde quæ dixi ad *Novell. 1. c. 1.*

TIT. LVIII.

DE ÆDILITIIS [45] ACTIONIBUS.

I. Imp. ANTONINUS A. Decensio.

SI [46] non simpliciter, sed consilio fraudis servum tibi nescienti fugitivum [47], vel alio modo vitiosum quis vendidit, isque [idem] fugitivus abest, non solum in pretium servi venditorem conveniri, sed etiam damnum [48] quod per eum tibi accidit, competens judex (ut jampridem placuit) præstari jubebit.

II. Imp. GORDIANUS A. Penthilio.

CUm [49] proponas servum quem pridem comparasti, post anni tempus fugisse: qua ratione eo nomine cum venditore ejusdem congredi quæras, non possum animadvertere. Etenim redhibitoriam [50] actionem sex [51] mensium temporibus, vel quanto minoris, anno concludi, manifesti juris est.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Mutiano.

SI [52] apud priorem dominum fugisse mancipium non docetur: fuga post [53] venditionem [interveniens] ad damnum emptoris pertinet. Sin autem venditor *non vitiosum* [54] *etiam in posterum fieri servum* temere [55] promiserit: quamvis hoc impossibile [56] esse videatur, tamen secundum fidem antecedentis [57], vel in continenti secuti pacti experiri posse non ambigitur. Posteriores [58] enim casus non venditoris, sed emptoris periculum expectant. Verum cum servum, quem comparaveras, ad eum [59] qui distraxerat, rediisse contendis, competens judex perspectis omnibus, pro repertæ rei qualitate proferre curabit sententiam.

IV. Iidem AA. Falsio.

SI prædium quis sub ea lege comparavit, *Ut* [60], *si displicuerit, inemptum sit*, id, utpote sub conditione venditum, resolvi, & redhibitoriam actionem adversus venditorem competere, palam est. †. Idem observatur, & si pestibilis [61] fundus (id est, pestibiles [62] herbas [63], vel lethiferas habens) ignorante emptore distractus sit: nam & in hoc [etiam] casu per eandem actionem, eum quoque redhibendum esse [constat.]

In redhibitoria actione debet probare emptor servum fugitivum esse. Salic.

V. Imppp. GRATIAN. & VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio P. V.

HAbito [64] semel bonæ [65] fidei contractu, mancipioque suscepto, & pretio soluto, ita demum repetendi pretii potestas est ei, qui mancipium comparavit, largienda; si [66] illud quod dixerit futigivum: poterit exhibere. Hoc enim non solum in Barbaris, sed etiam [in] provincialibus servis jure præscriptum est. Dat. III. Kal. Jul. CP. HONORIO A. IX. [67] & EVODIO V. C. CONSS.

45 III. *C. Th. 4.* dixi ad *21. ff. 1.* adde *Cujac. 9. obs. ubi de ædilitiis actionibus.*

46 Si quis servum fugitivum prius vendiderit, tam in pretium quam in damnum extrinsecus accidens, convenitur: ut si mancipium aliud sollicitavit, aut re quadam subrepta aufugit. *Synops. Basil. 19. tit. 10. c. 52.*

47 *l. 13. §. 1. ff. de act. empt. l. 16. §. 2. ff. de evict.*

48 *l. 23. §. 1. ff. de ædil.*

49 *d. l. 54. ff. eod.*

50 Redhibitoria (Græci ἡ ἀναχείρισις τὸ πρᾶσιν ἀναγκή) sex mensium spatio, vel quanti minoris (ἡ μισθὸς καὶ ἐλαττώσεως τὸ τίμημα) anno excluditur. *Synops. illo loco, 3. Harm. 2. §. 68.* Currunt autem emptori sex menses, ex quo rei vitium cognovit, aut cognoscere debuit. *Harmen. ibid. §. 69.*

51 *l. 19. in fin.*

52 *l. 54. ff. eod.* Magna in servo præsumptio est integritatis, si apud priorem dominum non fugit.

53 Fuga post venditionem interveniens ad emptorem pertinet, nisi venditor nunquam fugitivum fore servum repromisit, *ut hic*: vel nisi ante venditionem fugisse probetur. *Synopsis Basil. 19. tit. 10. cap. 54.*

54 Servus fugitivus, vitiosus. 55 Temere quod quis promittit, suæ temeritati imputare debet. 56 Qui promittit servum fugitivum non fore, rem pene impossibilem promittere intelligitur. promittit enim factum alienum: hinc ratio dubitandi sumitur in hac lege *ex §. 3. Instit. de inut. stip.* Ratio decidendi potest adferri in eo, Dominum scil. factum servi promittentem, obligari, æque ac si proprium factum promisisset. 57 Pacta contractum antecedere, & subsequi possunt. Vide *l. 27. ff. de pactis.* 58 Vide *l. 1. & l. ult. ff. de periculo, & commodo.* 59 Id est, ad venditorem. Si servus vendjtus ad venditorem revertitur, restituendus est. 60 *l. 31. §. 22. ff. eod. l. 3. ff. de contrab. empt.* adde *Roland. à Valle 2. cons. 62. in fin.* Goth. Et si ædilitium edictum locum habet in immobilibus. *l. 1. & l. 49. ff. eod.* Donell. *h. t. cap. 2.* ANS. 61 *l. 49. ff. eod.* Cujacius legit, *16. obs. 24.* pestilis fundus. Pestilis, id est, pestibulas, vel herbas lethiferas habens. Pestibulæ, natricum serpentumque pestes, ut loquitur Columella: confecto nomine ex peste, ut naustibuli, ex navi, auctore Festo. Odore solo sit pestilis locus. Vide quæ notavi ad *l. 2. §. 29. ff. ne quid in loco publico.* & ita Columell. 18. Serpentis odorem pestilentem esse. Ita pestilens ager Salapinorum, *Cicero 2. Agraria, quem vide.* 62 Pestibulas. *Cujac. d. loco, ut §. eod.* 63 *l. 19. §. 1. ff. locati.* 64 *Lege un. C. Theod. eod. Synops. eod. c. 56.* 65 Quid si venditio non bona fide facta sit: & venditor sciens prudens servum fugitivum vendiderit? emptor à venditore pretium quidem recipit: præstare tamen cautionem duntaxat debet, ut si servum invenerit eum reddat. *Scholiastes Synops. d. c. 56. l. 21. in fin. ff. de ædil. edict.* 66 Redhibitoria agens emptor, fugitivum exhibere & restituere debet. 67 Hunc numerum expunge, ut sit annus 386.

TIT. LIX.

DE [68] MONOPOLIIS [69] ET CONVENTU [70] NEGOTIATORUM ILLICITO, VEL [71] ARTIFICIO [72] ERGOLABORUM [73], NECNON BALNEATORUM, PROHIBITIS ET PACTIONIBUS ILLICITIS.

I. Imp. ZENO A. Constantino P. P.

JUBEMUS [74], ne quis cujuscunque vestis, vel piscis, vel pectinum [75] forte, aut echini [76], vel cujuslibet alterius ad victum, vel ad quemcumque usum pertinentis speciei, vel cujuslibet materiæ, pro sua authoritate, vel sacro jam elicito, aut in posterum eliciendo rescripto [77], aut pragmatica sanctione, vel inter se statuerunt, & ne sint monopolia. 19. *Eclog. 18.* 69 *Monopolii* verbo utitur, & quidem Græco & deficiente Latino. Ita Suetonius *cap. 71.* scribit, Tiberium in Senatu abstinuisse sermone Græco: adeo ut *monopolium* nominaturus, prius veniam postularet, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Cæterum monopolium est, jus vendendæ certæ mercis, quod unus certive homines sibi vindicant permissu Principis, sub vectigalis onere. *Goth.* Vid. Strach. *de mercatura. part. 4.* Jacob. Bornit. *de arar. redit. lib. 2. c. 3.* ANS. Adde Cujac. *lib. 16. obs. c. 23. & lib. 10. obs. c. 19.* S. L. 70 Pars secunda tituli de conventibus, id est, conventionibus, & pactis negotiatorum illicitis. 71 Pars tertia tituli. 72 Vel artificum ergolaborumque. *Cujac. hic.* artificum ergolaborum. *Hal.* 73 Qui opus conducunt faciendum. 74 *Syn. Bas. 19. tit. 18. c. 1.* 75 H κτενὶς *Ecl. d. loco.* Pectinum quibus uniuntur vel deducuntur capilli. *Cujac. hic.* Alii pectinis vocabulo piscis genus intelligunt, de quo Horat. 2. serm. 4. *Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum*: quod mihi fit verisimilius. 76 H κτένιον. *Eclog. d. loco.* Cujac. hic videtur legisse *herinacei*, quorum cute vestes poliri notat, & in iis fraudem, & monopolium magnum lucrum inveniisse, Plinius scribit *l. 8. c. 37.* 77 Monopolii jus privatus à Principe impetrare non potest.

68 Sensus apud Synopseos authorem hic est: De negotiatoribus, qui annonæ insidiantur, dum emunt & supprimunt merces, aut falsis ponderibus utuntur: & quod non liceat inter se pacisci de speciebus, ne minoris vendant, quam

Source : BIU Cujas

vel sacra nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus [1] conjuret, aut paciscatur, *Ut* [2] *species diversorum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint venundentur.* †. Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi [3], aliorumque diversorum operum [4] professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se componere, *Ut ne* [5] *quis, quod alteri commissum sit, opus impleat*, aut *injunctam alteri solicitudinem alter intercipiat*: data licentia unicuique ab altero inchoatum & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendii implere, omniaque hujusmodi facinora denunciandi sine ulla formidine, & sine judiciariis sumptibus. †. Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis [6] propriis expoliatus, perpetuitate damnetur exilii. †. Cæterarum præterea professionum [7] primates, si in posterum aut super taxandis rerum pretiis, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint convenientes hujusmodi sese pactis constringere, quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus: officio tuæ sedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, si in prohibitis monopoliis, & interdictis corporum actionibus commissas forte (si hoc evenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

1 Pars secunda tituli.

2 Monopolii forma hæc est.

3 Ἐργολάβοι, *Synops. ibid. c.* περὶ τεχνιτῶν ἢ ἐργολαβῶν. Idem Græci ἐργολήπτας. *Pollux*: ἐργολαβοῦντες quibus contrarii ἐνδιδόντες. Gloss. ἐργολάβος redemptor, *ut ex l.* 39. *ff. de rei vind.*

4 Ἐργοδιδάσκαλοι, *Ecl. d. loco.*

5 *l.* 12. §. 8. *ff. de ædificiis privatis.*

6 Monopolium exercentis pœna.

7 Professionum primates, *les maîtres jurez*, quasi collegii judices. *l. ult. ff. de jurisdict. omnium judicum.*

TIT. LX.

DE NUNDINIS [8] ET [9] MERCATIONIBUS.

I. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Probum P. P.

QUI exercendorum mercatuum, aut nundinarum licentiam, vel veterum [10] indulto, vel nostra authoritate meruerunt: ita beneficio rescripti potiantur, ut nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conveniant, vel in venalitiis [11] aut locorum temporali quæstu & commodo privata exactione sectentur, vel sub prætextu privati [12] debiti aliquam ibidem [13] concurrentibus molestiam [14] possint inferre.

8 *Nundinæ* quid, dixi ad *lib.* 50. *ff.* 11.

9 Nundinæ, celebriores mercatus: Mercationes, seu mercatus, parvæ nundinæ, *Assemblées*: vetitæ celebrari die dominico. 1. *legum Francicarum* 139.

10 Nundinæ παν-ηγύρεις, statis temporibus fiunt eis locis in quibus eas habendi jus datum est, longa consuetudine, vel beneficio Principis, vel senatus, vel consulum: vel (ut est in Novella Valentiniani & Martiani *de filiquarum actionib.*) decreto ordinum, honoratorum, & civium præsente moderatore provinciæ. Ex his notari potest, quibus potestas jus nundinarum concedendi competat. quibus adde *l.* 1. *ff. eod.*

11 Venalibus: sensus est, Ne quid exigatur ex mercibus, aut venalibus servis & ex quæstu temporali locorum, in quibus exponuntur merces. 12 Nundinæ publicam habent securitatem. vide *Molin. de usuris, quæst.* 3. *num.* 92. ut qui earum causa conveniunt, non interpellentur privati debiti causa. *l.* 3. *in fin. ff. de feriis.* publici tamen delicti causa possunt interpellari. *d. l.* 3. ut & banniri. *arg. l.* 4. *ff. de pœnis*: etiam injuste. *Bald. hic.* sed & rei criminum. *Novell.* 17. *c.* 7. adde *leg.* 2. *vers. Ei vero, in fin.* J. *de exhib.* 13 Et intra dies nundinarum, quos plures fuisse indicat *lex* 138. *ff. de verb. obl.* 14 Repræsaliarum seu clarigationis jus cessat nundinarum tempore. *Bald. hic.*

TIT. LXI.

DE VECTIGALIBUS [15] ET COMMISSIS. [16]

De manumissione.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Victorino.

SI [17] jure manumissus es, ante [18] quæstionem commissi motam; statum tuum vectigalis nomine convelli non est æquum.

De quinquennio elapso, de re non existente.

II. Iidem AA. Linuo.

NEque commissum, quod ante quinquennium [19] factum dicitur, si lite res anticipata [20] non est, vindicari potest: neque pro re quæ in commissi causam cecidit, si ipsa non existat, nec dolo supprimatur, pretium peti potest. [21]

De militibus.

III. Iidem AA. Ingenuo militi.

OMnibus militibus [22] nostris prospeximus, ne ob omissas professiones pœna commissi tenerentur. Proinde depositio hoc metu, si qua portoria debere te apparuerit, exsolve.

De licitatione.

IV. Imp. CONSTANT. A. ad Rufum.

PEnes [23] illum vectigalia manere oportet, qui superior [24] in licitatione exstiterit: ita ut non minus quam triennii fine [25] locatio concludatur, nec, ullo modo interrumpatur tempus exigendis vectigalibus præstitutum. Quo peracto tempore, licitationum jura conductionumque recreari [26] oportet, ac simili modo aliis collocari. Dat. x. Kalend. Jul. CRISPO Cæs. II. & CONSTANTINO CONSS. 321.

Pro quibus rebus vectigal solvitur, vel non.

V. Idem A. Menandro.

UNiversi provinciales pro his rebus quas [27] ad usum [28] proprium vel ad fiscum inferunt, vel exercendi ruris gratia revehunt, nullum vectigal à stationariis exigantur. Ea vero quæ extra prædictas causas, vel negotiationis gratia portantur, solitæ [præstationi vel] pensitationi subjugamus: capitali [29] pœna proposita stationariis [30], & [urbanis] militibus, & cæteris personis, quorum avaritia id tentari firmatur.

De æqualitate in publicis functionibus servanda, de naviculariis.

VI. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Florentinum Comitem sacrarum largitionum.

OMnium [31] rerum [32] ac personarum quæ privatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli privatorum elicitas [33] suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia, vel cætera hujusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa. Si quis ergo privatorum hujusmodi rescriptione nitatur, cassa eadem sit: Vectigalium enim non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiatonis seu transferendarum [34] mercium habent curam, æqua ratione dependi: [exceptis naviculariis,] cum sibi gerere rem probabuntur. Dat. x. Kal. Mart. VALENTINIAN. & VALENT. AA. Coss. 368.

15 11. *C. Th.* 11. & 56. *Ecl.* 4. κλεισοτελωνήματα. 12. *Harmenop.* 3. *c.* περὶ λειτουργιῶν τελῶν καὶ κομμερκίου. dixi ad 39. *ff.* 4. Vectigal quid sit, vid. *l.* 6. J. *eod.*

16 Commissum, casus mercium improfessarum apud publicanum. Pœna omissæ professionis, publicatio mercium aut venalium improfessorum.

17 Qui suis ex mercibus aliquid celare voluerit, ne vectigal pendat, & deprehensus fuerit, merces amittit. Similiter si servum celavit, dominium amittit. Sed si quis celatum servum manumisit, postquam libertas semel competere cœpit, non amplius fiscus vindicare potest. *Synops. Basil.* 56. περὶ κλεισοτελωνήματος. *tit.* 4. *cap.* 1.

18 Servus improfessus manumitti potest ante quæstionem commissi motam.

19 Pœna commissi præscriptione quinquennii tollitur, seu elapso quinquennio fiscus vectigal commissum vindicare non potest vel commercium. Immo nec ante quinquennium, si res non exstat, nec dolo supprimitur, sed forte periit. *Syn. ibid. c.* 2.

20 Id est, contestata.

21 Etiam intra quinquennium. vide *Cujac. c.* 24. *de præscr.* 22 Militibus remittitur pœna commissi: non tamen ipsum portorium. *l.* 7. *in fin.* J. *eod.* 23 IV. *C. Th.* 11. *l. unic.* 24 *l.* 9. *ff. eod.* 25 Locantur vectigalia in triennium: olim in quinquennium, ut scribit Varro 4. *de lingua.* 26 Retractari, renovari. 27 Nota, quarum rerum nomine vectigal non debeatur. 28 Imo eas profiteri oportet. *l.* 16. §. 3. §. 9. *ff. eod. l.* 203. *ff. de verb. sign.* Solve: aliud est profiteri, aliud vectigal solvere. Cogimur etiam profiteri ea quæ vectigal non pendunt, alias (ut est in veteri inscriptione) Quod usurarium invehitur, ansarium non debet. vide *Cujac.* 14. *obs.* 3. 29 Capitale est, exegisse à provincialibus vectigalium causa plus quam statutum est, *l. un. in fin. C. Theod. eod.* 30 Stationarii & urbani milites, portionibus & octavariis adsident, ut Dion. declarat 54. de quibus accipienda est lex 34. *in fin. ff. quib. ex causis major.* 31 *l.* 3. *C. Theod. de immun. concess. lib.* 11. 32 Πάντα τὰ ἰδιωτικὰ πράγματα τελωνοδώτων, &c. Omnium rerum privatarum nomine vectigalia exigantur, nec quisquam ullo patrocinii modo sanctionem proferat, quæ ipsum à vectigali liberet: sed sive negotiator est, sive merces transfert (& ita distinguitur ἔμπορος· καὶ ὁ μισθάριον φορτίου) vectigal dependat: exceptis naviculariis, Nam hi, quum sibi negotiantur à præstatione vectigalis sunt immunes. *Synopsis Basil. tit.* 4. περὶ κομμερκίου. *cap.* 6. 33 Immunitas vectigalium neque rescripto quidem principis conceditur: vel ita, Nullus est immunis à vectigalium solutione, etiamsi super immunitate proferat principis rescriptum: quia præsumitur obreptitium. *Salicet.* adde *l.* 7. J. *eod.*

34 *Vectigal* proprie onus est mercium quæ transferuntur, sive sint provinciales, sive peregrinæ. *l. ult.* §. 7. *ff. eod.* sive in provinciam deferantur, sive ad peregrinos: mercium, inquam onus est, non mercatorum; nam & qui mercatores non sunt, si quid mercis vehant, vectigal solvunt: plerumque in itinere. *l.* 21. *ff. de donat. int. vir.* plerumque in transitu pontis. *l.* 60. §. 8. *ff. loc.* In quibusdam pontibus pro transitu datur. *Seneca in Sapientem non cadere injuriam.* Gallis appellatur hoc vectigal *pontenage.*

35 Octava vectigalis exigitur per stationarios & urbanos milites, qui portitoribus & octavariis adsident feruntque suppetias. Inde octavarium vectigal. *l.* 8. J. *eodem.* Gallic. *le huictiesme.* adde quædam ex Cujac. de vectigalibus centesimæ, quadragesimæ. 6. *obs.* 28.

36 *leg.* 3. J. *eod.*

37 Τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν. 56. *Synops.* 4. περὶ κομμερκίου. *c.* 8. & 2. *Harmenop.* 5. *c.* περὶ περιοδευτῶν. id est, exterarum gentium.

38 Ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων. *Ecl. d. loco.*

39 Vide *l.* 7. J. *eod.*

40 Alabarchiæ, ita emendat Cujacius 8. *obs.* 37. sic in edicto Justinian. 11. τῷ κατὰ καιρὸν ἀλαβάρχῃ. *c.* 2. & paulo post, *c.* 3. περιόντες ἀλαβαρχίαν. *Joseph.* 17. διάταγμα τοῦ ἀλαβάρχου. & *lib.* 20. πῶς τοῦ καὶ ἀλαβαρχήσαντος ἐν ἀλεξανδρείᾳ, &c Juvenal. *Satyr.* 1. inter quos ausus habere Nescio quis titulos Ægypti aut Alabarches. & ita Pompejus (Cujacius id refert ad Antonium) à Cicerone 2. *ad Attic.* 17. Alabarches dicitur (non Arabarches, quasi Arabiæ partem subegisset, ut putat *ibid.* Manutius) eo quod gloriaretur se vectigalia populi Romani adauxisse. ἄλαβα enim Hesychio: τὸ μίλιον ὃ γράφομεν. Alabarches magister est scripturæ. scripsi ad *Varronem ubi de aratione*, quæ fiebat pascendi pecoris causa. Si quidem pastores in saltibus publicis pecora pascentes numerum capitum sui pecoris apud publicanos profitebantur. vide *Simonem Bossium* 2. *ad Attic.* 17. Sed tamen Cujacius ἀλαβαρχίαν interpretatur vectigal quod pro transductione pecorum inferebatur: cui lex hæc mirum ad modum favet. Idem adjicit, Arabarchiæ vocabulum pro Alabarchia usurpari, ut ἀργάλιον, ἀλγάλιον: φραγέλιον, φλαγέλιον. 41 Augustanicam.

42 Præbitione. Præbitio solita, id est, vectigal Alabarchiæ. 43 Civitas quælibet vectigalia sibi necessarias ad utilitates imponere potest. 44 Sal emere à conductoribus salinarum singuli cogebantur. Unde & in libris feudorum, inter regalia, salinarum reditus computantur. *tit. quæ sunt regalia.* Salinas publicas intellige, nam privatis etiam salinas possidere licuit. vid. *l.* 4. §. 7. *ff. de censibus.* adde Cujacium 3. *obs.* 31. 45 Publicani maximas familias in salinis habebant. *l.* 59. §. 1. *ff. de hæred. instit. l.* 13. *ff. de publicanis. l.* 17. *in fin. ff. de verb. sign.* vide *Cujac.* 7. *observ.* 4. *in fin.* Damnabantur etiam nonnulli ad salinas. *l.* 8. §. 8. *ff. de pœnis.* 46 *l.* 3. J. *tit. prox.* 47 Cæterarum. 48 Vectigalis soluti duas partes habet fiscus: tertiam civitas seu municipium: nisi sit vectigal Principi reservatum. *Salic.*

TIT. LXII.

VECTIGALIA NOVA INSTITUI NON POSSE. [49]

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Victorino.

NOn quidem temere [50] permittenda est novorum vectigalium exactio, sed si adeo tenuis est patria tua, ut extraordinario auxilio juvari debeat, allega Præsidi provinciæ, quæ in libellum contulisti: qui re diligenter inspecta, utilitatem communem intuitus, scribet nobis, quid compererit: Et an habenda sit ratio vestri, & quatenus, existimabimus.

II. Iidem AA. Callistiano.

VEctigalia nova nec decreto civitatum institui possunt.

III. Impp. GALLIEN. & VALERIAN. AA. Tusco & aliis.

NOn solent nova vectigalia inconsultis Principibus [51] institui. Ergo & exigi [52] aliquid quod illicite poscatur, competens judex vetabit, & id quod exactum videtur, si contra rationem juris extortum est, restitui jubebit.

IV. Imp. CONSTANT. A. ad Felicem P. P.

SI [53] provincialium nostrorum querela de conductorum aviditate extiterit, & probatum fuerit ultra antiquam [54] consuetudinem, & nostræ [55] terminos jussionis aliquid eos profligasse, tei tanti criminis perpetuo exilio puniantur. Sub conspectibus autem tuis vel eorum, qui tuæ gravitati succedunt [56], licitationis cura servetur.

V.

Τῶν χρεωστούντων δημόσια πώγωνα τὰ ὑπάρχοντα ὑποδοῦναι ἐξίν.

ILlorum [57], qui publica sive fiscalia debent, omnia bona sunt obligata.

49 *l.* 10. *ff. de publicanis. l. ult. ff. ad l. Jul. de vi public. Nov.* 43. *c.* 1. §. 1.

50 Id est, inconsulto Principe. *l.* 4. J. & *d. l.* 10. 56. *Eclog.* 1. *c.* 9.

51 *d. l.* 10. in monarchica gubernatione, scil. in democratica vero, citra populi consensum.

52 *l. ult.* J. *tit. prox.*

53 Περὶ ὑποστρατήγων τελώνης, &c. Publicanus qui amplius quam par sit, exegerit, exilio perpetuo punitur: & alius pro eo constituitur: licitatione (quæ Græcis ὑπερθεσιασμὸς) vectigalis in conspectibus præsidis facta. *Synops. Basil.* 56. *tit.* 4. *c.* 16.

54 *l.* 4. *in fin. l.* 9. §. 6. *ff. de publicanis.*

55 *l.* 3. J. *eod.*

56 Hi ἄρχοντες præsides. *Synops. d. loco.* 57 Interpretatio Leunclavii. Est autem hæc lex desumpta ex 56. *Eclog.* 4. *cap.* 17.

Source : BIU Cujas

1 *Commercium* quid, vide apud *Ulp.* 19. §. 1. *Theod.* §. 2. *Inst. de inut. stipul.*

2 *l.* 5. *C. Theod. de lustrali collatione lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 1. §. *de episc. and.*

3 *Hominum* vocabulo in jure nonnunquam intelliguntur procuratores, actores, custodes, conductores emphyteuticarii, chartularii, vasalli. vide *l.* 2. §. 1. §. *de episc. & cleric. l.* 1. *l.* 4. ff. *de dignitatibus. l.* 1. ff. *de conductoribus & procuratoribus sive exactoribus.* vide *Cujac.* 8. *observ.* 14.

4 Adde quædam ex oratione Ciceronis *pro L. Flacco.*

5 Negotiatores pro mercibus quas emunt *ἐν τῷ βαρβαρικῷ*, in Barbarico, non persolvant aurum, sed alias species reddant: qui secus faxit plectendus: Judex qui id facientem non punierit, tanquam conscius punitur. Quippe Barbaris aurum non solum non præbendum, sed etiam quidquid apud eos auri est, auferendum. *Synops. Basil.* 36. *tit.* 12. *περὶ κεκολυμμένων ἀδων. c.* 20. Nobis itaque cum Barbaris (finge Turcis & similibus) permissa videtur tantum permutatio non emptio.

6 Negotiatores, pro mercibus quas emunt in Barbarico, non persolvunt aurum, sed alias species reddunt. 56. *Eel. περὶ κεκολυμμένων ἀδων.* adde *l.* 2. §. *quæ exportari.*

7 Judex sceleris conscius punitur. vide *Bellovis.* 2. *pract.* 6. *num.* 40.

8 Nobiliores arcentur à mercatura, non quod mercatura sit res illicita, (est enim contractus jure gentium) sed quia plebeio difficile est commercium cum nobili. Molinæus *de usur. numer.* 59. Quo quisque honestior est, eo minus decet eum negotiari & fœnerari.

9 Mercatura tribus hominum generibus interdici videtur, nobilibus, magistratu fungentibus aut functis, ditioribus: nempe ut facilius sit emendi vendendique commercium, *μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν καὶ πραγματευτῶν*, inter plebeios & negotiatores. *ut hic. Synopf. Basil.* 19. *tit.* 18. *ex lib.* 56. *tit.* 1. *c.* 21. quod postea sublatum videtur aut certe desuetum. Nam teste Harmenopulo 2. *tit.* 5. §. 19. *ὅτι πάντες ὁμοίως ἐμπορεύονται.* omnibus commercia exercendi potestas est. *Goth.* Vid. *l.* 6. *Cod. de dignitate.* An exercitia mercaturæ obsint dignitatibus, vid. Tiraquell. *de nobilit. cap.* 33. Guid. Papon. *quæst.* 196. Mynsinger. *cent.* 6. *obs.* 54. Ans.

10 *l. ult.* ff. *eod.* 11 Nisibis: quæ Philoni Nasabis & columnas significat. Ouranio Nesibis, quæ vox Phœnicum lingua significat lapidum comportatorum cumulum. *Stephanus de urb.*

12 Gallinisus dicitur Ammiano *lib.* 23. id est, munimentum robustum, commercandi opimitate gratissimum. 13 Artaxata Armeniæ urbs est. *Strabo* 11. ab Artaxia rege Armeniæ sic dicta. *Stephanus lib. de urbibus.* 14 Legatis eorumque comitibus multa indulgentur. 15 Legationis privilegio neminem abuti oportet. 16 Frequenti delicto pœnam augeri hinc colligitur. qua de re, vide *Bellovis.* 3. *pract.* 16. *num.* 7. 17 Vide ff. *de collegiatis.* Collegiati hic sunt copiatæ. *l.* 1. *C. Th. de lustrali collatione.* 18 Vide *Forner.* 2. *select.* 21. 19 *l.* 4. §. *eod.*

TIT. LXIII.
DE COMMERCIIS[1], ET MERCATORIBUS.

De debitis pensionibus agnoscendis.

1. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Julianum Comitem Orientis.

NEGOTIATORES, si qui [2] ad domum nostram pertinent, potentiorum quoque homines [3] necessitatem debitam pensionum (ut honestas postulat) agnoscere moneantur: ut per cunctos qui emolumenta negotiationibus captant, tolerabilis fiat agnoscendæ devotionis effectus. Dat. XV. Kalend. Maji, *Constantinopoli*, DIVO JOVIANO & VARRONIANO CONSS. 364.

De barbaris.

II. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Tatiano Comiti sacr. larg.

NOn [4] solum Barbaris aurum minime præbeatur: [sed] etiamsi apud eos inventum fuerit, subtili auferatur ingenio. Sed [5] si ulterius aurum pro mancipiis, vel quibuscunque speciebus ad Barbaricum [6] fuerit translatum à mercatoribus, non jam damnis, sed suppliciis subjugentur. Etsi id Judex repertum non vindicat, tegere, ut conscius [7] criminosa festinat.

De nobilioribus & ditioribus.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro P. P.

NObiliores [8] natalibus [9], & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiores, pernicioſum urbibus mercimonium exercere prohibemus, ut inter plebeios & negotiatores facilius sit emendi vendendique commercium.

De Persis.

IV. Iidem AA. Anthemio P. P.

MErcatores tam imperio nostro, quam Persarum Regi subjectos, ultra [10] ea loca, in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis convenit, nundinas exercere minime oportet: ne alieni regni (quod non convenit) scrutentur arcana. †. Nullus igitur posthac imperio nostro subjectus, ultra Nisibin [11], Callinicum [12], & Artaxatam [13] emendi, seu vendendi species causa proficisci audeat: nec præter memoratas civitates cum Persa merces existimet commutandas. Sciente utroque, qui contrahit, & species quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, sacro ærario nostro vindicandas: & præter earum rerum pretii amissionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilii se pœnæ sempiternæ subdendum. Non defutura contra judices, eorumque apparitores, per singulos contractus, qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus, vel Persa commeaverint. †. Exceptis videlicet [his,] qui legatorum Persarum quolibet tempore ad nostram Clementiam mittendorum iter comitati merces duxerint commutandas: quibus humanitatis [& legationis [14]] intuitu extra præfinita [etiam] loca mercandi copiam non negamus: nisi sub specie [15] legationis diutius [16] in qualibet provincia residentes, nec legati reditum ad propria comitentur. Hos enim mercaturæ insistentes, non immerito una cum his cum quibus contraxerint, seu resederint, pœna hujus sanctionis persequetur.

De numero collegiatorum, & substituendo aliquem in locum defuncti.

V. Iidem AA. Aëtio P. P.

CEssante omni ambitione, omni licentia, quingentorum [sexaginta trium] collegiatorum [17] numerus maneat, nullique his addendi, mutandive, vel in defuncti locum substituendi pateat copia: ita, ut judicio tuæ sedis sub ipsorum præsentia corporatorum, in eorum locum quos humani subtraxerint casus, ex [18] eodem quo illi fuerant, corpore, subrogentur: nulli alii corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate concessa.

De civitates vetustis legibus inclytas transgredientibus, vel peregrinos negotiatores suscipientibus.

VI. Iidem AA. Maximo Comiti sacrar. largit.

SI qui inclytas nominatim vetustis legibus civitates [19] transgredientes ipsi, vel peregrinos negotiatores sine Comite commerciorum suscipientes fuerint deprehensi: nec proscriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilii ulterius evadent. Ergo omnes pariter, sive privati, sive cujuspiam dignitatis, sive in militia constituti, sciant sibi, aut ab hujusmodi temeritate penitus abstinendum, aut supradicta supplicia subeundum.

20 Dixi ad XIX. D. IV. & 20. *Synopf.* 3. Græcis *ἀναλλαγὴ* & *ἀναλλαγὰ* dicitur *d. tit.* 3.

21 Dixi ad XIX. D. V.

22 Permutatæ res si evincitur, in factum competit actio cui res evincitur. *l.* 1. §. 1. ff. *de rerum permut. l.* 5. §. 2. *in fin.* ff. *de præscr. verb.* in quod interest. *l.* 29. ff. *de evictionib.*

23 Vide Pap. 3. *notar.* 9. *de restitut. contra ecbange.*

24 Permutatio bona fide contracta venditioni & emptioni adsimilatur. *Syn. d. tit.* 3. *cap.* 4.

TIT. LXIV.
DE RERUM PERMUTATIONE[20], ET PRÆSCRIPTIS[21] VERBIS.

De evictione.

I. Imp. GORD. A. Therasæ.

SI cum patruus tuus venalem possessionem haberet, pater tuus pretii nomine (licet non taxata quantitate) aliam possessionem dedit; idque [quod] comparavit: non injuria judicis, nec patris tui culpa evictum est, ad exemplum ex empto actionis non immerito id quod tua interest, si in patris jura successisti, consequi desideras. At enim si cum venalis possessio non esset, permutatio facta est, idque quod ab adversario præstitum est, evictum [22] est: quod datum est, si hoc elegeris, cum ratione restituti [23] postulabis.

Collatio emptionis & permutationis.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Primitivæ.

PErmutationem [24], utpote [re ipsa] bonæ fidei constitutam, sicut commemoras, vicem [25] emptionis obtinere, non est juris incogniti.

De actione.

III. Iidem AA. & CC. Leontio.

EX placito [26] permutationis, nulla re secuta, constat nemini actionem competere [27]: nisi [28] stipulatio subjecta ex verborum obligatione quæsierit partibus actionem.

Si is, qui fundum ex causa permutationis accepit, eum vendiderit.

IV. Iidem AA. & CC. eidem Leontio.

CUm precibus tuis expresseris, placitum inter te, & alium permutationis interfisse, eumque fundum à te datum vendidisse, contra emptorem quidem te nullam habere actionem perspicis, cum ab eo susceperit dominium, cui te tradidisse titulo permutationis non negas. Sed si secundum fidem placiti stipulatio subjecta est: successores ejusdem, cum quo contractum habuisti, convenire non prohiberis. Si vero nulla stipulatio intercessit, *præscriptis verbis actio est, ut* [29] *vel fides placiti tibi servetur*, vel quod alterius accipiendi fundi gratia dedisti, causa [30] non secuta restituatur.

De datione fundi, ut accipiam domum.

V. Iidem AA. & CC. Theodolanæ.

QUoniam adseveras, patrem tuum ei contra quem preces fundis, hac conditione dedisse fundum, *ut invicem domum certam acciperet*: aditus Præses provinciæ placitis eum parere, vel si causam [31] propter quam fundus datus est, sequi non perspexerit, conditionis ratione datum [à te] restituere, sicut postulas, jubebit.

De lege traditionis.

VI. Iidem AA. &. CC. Protogeni.

REbus certa lege traditis, si huic non pareatur, præscriptis [32] verbis incertam civilem dandam actionem, juris authoritas demonstrat.

De frumenti datione ut accipiat oleum.

VII. Iidem AA. & CC. Timotheo.

EMptionem rebus [33] fieri non [34] posse, pridem placuit. Igitur cum frumenti certam modiationem Callimacho & Acamato te dedisse, ut tibi repræsentent olei designatum pondus, adseveres: si placitis citra stipulationis solennitatem non exhibeant fidem, quantum dedisti, causa [35] non secuta condicere pro desiderio tuo potes.

De lege donationis.

VIII. Iidem AA. &. CC. Paulinæ.

EA lege [36] rebus donatis Candido, *Ut quod placuerat, menstruum seu annuum tibi præstaret*, hujusmodi conventio non nudi pacti nomine censeatur, sed rebus propriis dictæ legis substantia muniatur: ad implendum [tibi] placitum (sicut postulas) præscriptis verbis [37] competit actio.

25 Permutatio vicina emptioni. *l.* 2. ff. *de rer. permut.* instar emptionis. *Nov. Valent. vers. Ita fit. de conf. his quæ administ.* quasi emptio. *l.* 62. ff. *de jur. dot.* Qui permutat, emptori similis. *l. ult.* ff. *quib. ex caus. in poss.* & 19. *Eclog.* 3. *c.* 4. non tamen idem. *l.* 1. ff. *de rerum perm.* Permutatio fit rebus. *d. l.* 1. non emptio. *l. pen.* ff. *eod.* Interdum pecunia cum facto permutatur. *l. ult.* ff. *de condict. causa data.* veluti si quis, pecuniam accipiat, ut manumittat. Hujusmodi species non est emptio, sed vel permutatio vel locatio. *l.* 5. §. 2. ff. *de præscr.*

26 Vid. *Cujac.* 11. *obs.* 17.

27 Differt in eo permutatio ab emptione: Hæc, nudo consensu: illa, re perficitur. *l.* 1. §. 2. ff. *eod.*

28 Stipulatio adnexa contractui innominato, facit ut non sit locus pœnitentiæ. *l.* 5. ff. *de contrahend. stipul.*

29 *l.* 5. *in fin.* ff. *eod.*

30 *l.* 7. *in fin.* ff. *eod. l.* 1. *in fin. ff. de rer. permut.*

31 *l.* 4. *in fin.* ff. *eod.*

32 *l. ult. in fin* ff. *eod. l.* 18. ff. *de præscr.* vide *l.* 2. ff. *de pact. int. empt.*

33 Sed pecunia numerata. *l.* 1. §. 1. ff. *de contrab. empt.* §. 2. *Inst. de empt.*

34 Imo emptio priscis temporibus etiam sine nummo fuit. *l.* 1. ff. *de contr. empt.* Ubi versibus Homericis probatur rebus facta emptio. sic apud Virgil. 1. Georgic. emendi verbum est sine nummo, illo versu: *Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis.* Et alioquin Romæ primo pretium pendebant in trutina, & per trutinam solvebant (cujus vestigium trutina in æde Saturni, unde Ennius: *Puni stipendia pendunt.* Hinc libripens in emptionibus. *Varro* 4. *de lingua*: §. 1. *Inst. de testament.* Per contrarium permutatio cum pecunia signata esse potest. *l. cum hi* 8. §. *si cui* 24. ff. *de transact. l. ita constante* 26. ff. *de jure dot. l. si mulier.* 21. ff. *de pactis dotal.* §. *constituitur.* 2. *Inst. de usufr. Plinius* 31. *c.* 8. vide *Forcatulum Νεκυομαντίας c.* 48. & 49. *l.* 4. *in fin.* §. *eod.* 35 Rebus certa lege datis, ex ea lege durat actio. *l.* 10. §. *de pactis. l.* 1. *de pactis conventis.* non datur autem ex nudo pacto, ut hinc constet, pactum datione in contractum transire, seu potius, contractum esse cui inest pactum: cum nihil referat præcedat an sequatur pactum. *l.* 3. §. *de ædiliis actionibus.* vide *Cujac.* 11. *obs.* 17. *in fin.* 36 Pactum datione munitur, & transit in contractus nomen. vid. *Cujac.* 11. *obs.* 17. *in fin.* & 14. *obs.* 28. *in fin.* 37 *l.* 6. §. *eod.*

TIT. LXV.
DE[38] LOCATO[39] ET CONDUCTO.

De rei interitu.

I. Imp. ANTONINUS A. Agrippino.

DOminus horreorum periculum vis majoris [40], vel effracturam [41] latronum, conductori præstare non cogitur [42]. His cessantibus, si quid extrinsecus [43] ex depositis rebus, illæsis horreis perierit, damnum depositarum rerum [ei] resarcire debet.

De ædificiis extruendis.

II. Idem A. Epicleto.

ADversus eos, à quibus exstruenda ædificia conduxisti [44], ex conducto actione contendens, eo judicio, quod est bonæ [45] fidei, debitum cum [46] usuris solitis consequeris.

An inquilinus expelli possit.

III. Idem A. Callimorphoniæ.

ÆDe [47] quam te conductam [48] habere dicis, si [49] pensionem [50] domino in solidum [51] solvisti [52], invitam [53] te expelli

38 Dixi ad XIX. D. II.

39 Locator non is est semper qui mercedem accipit, nam qui locat alterius operas, dat mercedem. Dici potest generalius Locatorem esse eum qui dat utendum vel faciendum aliquid: Conductorem esse, qui quid accipit utendum vel faciendum: ut *locare* nihil aliud sit, quam utendum vel faciendum aliquid dare, conducere, accipere. vid. *Cujac.* 2. *obs.* 18.

40 *l.* 33. *in fin.* ff. *eod.*

41 Aggressuram. *l.* 12. ff. *eod. l.* 34. *l.* 55. ff. *eod.* 42 Nisi custodiam in se receperit. *d. l.* 55. 43 Locator vim, & casum non præstat, sed culpam. 44 Conductor ædificii extruendi hic ipse opifex est, & architectus qui mercedem accipit: qui locat ædificium exstruendum, pecuniam numerat: etsi conductori pecuniam tardius quam par sit, numeret, usuras præstat. Harum vocum vim ignorarunt cum Accursio veteres. 45 *l.* 17. ff. *eod.* 46 In locato veniunt usuræ ex mora. *Salic.* Faber qui præstitit operam nec recepit mercedem, eam petit cum usuris. *Bald. l.* 17. ff. *eod.* 47 *Synopsis Basil.* 20. *tit.* 1. *περὶ ἐνοικίων cap.* 54. & 3. *Harmenop.* 8. §. 36. Insula: quidam ita legunt apud Accursium, quibus accedit lex 30. ff. *eod.* utut sit, hypothesis hujus legis adaptari potest ad prædia rustica. vide *Cujac.* 10. *observ.* 38. quibus casibus colonus male versatur in re conducta. vide Imbertum *in Enchiridio*, *in verbo*, *Le fermier.* 48 Conductor casibus hac lege comprehensis à locatore potest expelli. Quid emphyteuta: num iisdem ex causis expelli poterit? non poterit: tametsi inter emptionem, & emphyteusim magna similitudo sit. *l.* 1. ff. *de jure emphyteut.* Idque post Joann. And. & Jasonem notat Hippolytus Marsil. *singulari* 94. 49 Inquilinus, quandiu pensionem solvit, à domino expelli non potest: nisi vel ad proprium usum, eumque necessarium domo egeat, eamve reficere velit, vel inquilinus ea male sit usus. 23. *Eclog.* 2. *c. περὶ ἐνοικίων.* 54. & 3. *Harmenop.* 8. *cap. περὶ ἐνκτήσεων.* 50 Partis enim solutio non sufficit. *l.* 41. §. 1. *in fin. ff. de usur.*

51 Vel paratus sis solvere: Offerens enim danti proximus est. *Novell.* 91. *c.* 2. *in fin.* Aliud ergo fuerit, mora commissa in solvendo. Quid: eo casu cujus temporis mora spectabitur? dic, triennii moram requiri in emphyteuta rei privatæ: in ecclesiasticæ emphyteuta, triennium. *l.* 2. ff. *de jure emphyteutico.* in conductionibus biennii moram requiri, si conductor non apparebit. *l.* 56. ff. *eod.* aut si præsens sit & pactum ei de non expellendo factum sit. *d. l.* 54. §. 1. ff. *eod.* His cessantibus moram statim prima pensione committi. Alii dictam legem 56. & leg. 54. referunt ad eum qui in lustrum conduxit Cyrus & Baldus *hic. Cujacius Novell.* 7. *fol.* 352. utramque legem refert ad quemlibet conductorem, hac sententia, Quemlibet conductorem expelli posse biennii cessationem: & huc refert illud Martialis 12. *Epigramm.* 32. *Vidi, Vacerra, sarcinas tuas, vidi, quas non retentas pensione pro bima portabat uxor.* 52 Primus casus quo locator conductorem jure potest expellere, is est, Si mercedem vel pensionem non solvit: etiamsi pactum factum sit de non expellendo. vide *Ferrariensem in forma libelli, quo agitur ad facti præstationem* 42. *in verbo Inhæsivit. n.* 7.

53 Conductorem. ergo à contrario, invito locatore conductor ante tempus migrare non potest, quod perpetuo verum non est. dixi ad *l.* 27. §. 1. *l.* 55. *in fin. ff. eod.* addam etiam quædam alia ad *l.* 33. ff. *eod.*

Source : BIU Cujas

Jure cívili licitum forte locatori, facto ipso conductorem expellere. Jure Gallico expellitur officio judicis. *Imbertus d. loco. Papon.* 10. *Arrest. num.* 6. *in fin.* Paponius refert, Senatusconsulto (quod tamen Imbertus dicto loco videtur negare) comprobatum fuisse factum ejus qui conductorem, finito conductionis tempore excedere nolentem, vi expulserat. 1. *Arrest.* 3. *num.* 6.

2 Eo nomine actio competitne in id quod interest? vide *l.* 15. *ff. eod.*

3 Secundus casus quo locator conductorem expellere potest. Propter inopinatos casus licitum est domino recedere à conventis. *Bald.*

4 Propria commoda alienis anteponere licet. Propria intellige, sua, suorumve, puta uxoris, liberorum; hoc enim videtur tacite excipi, & porrigi ad liberos & uxorem, propter summam ejusmodi personarum inter se conjunctionem. Quædam enim laxius ex æquo & bono intelliguntur, quod in usu relicto uxori, vel marito perspicitur. *l.* 2. 3. 4. 5. *ff. de usu. & habit.* Huc etiam facit, quod propter supervenientes liberos donatio revocari possit. *l.* 8. *ff. de revocandis.* ergo & locatio: neque fit injuria conductori, cum idem eidem in pari causa sit permissum. Debuit quoque id intelligere, à parente nunquam locationem ita fieri quin tacite liberorum necessitates excipiat. Huc aptari potest quod scripsi ad *l.* 13. *in verbo, Tam pro se quam pro filio ff. de admoc. diversf. judic.*

5 Necessitas facit aliquid esse licitum. Hujus necessitatis exemplum elegans vid. apud Paponem 10. *Arrest.* 3. *num.* 3. 6 Tertius casus quo conductor expelli potest. 7 Necessario, sc. *l.* 35. *ff. eod.* (Græcis ἐπικαιρότερα 3. *Harm.* 8. §. 36.) tunc dominus prædii pro rata temporis deducere ex mercede tenetur. Quid si dominus insulæ citra necessitatem demolitus quid fuerit, ut melius tamen reponeret? præstare tenebitur quanti conductori interfuerit non migrare. *l.* 30. *ff. eod.* Hoc tamen semper verum non videtur. Nam si quid transversarium dominus reficit, idque conductori sit incommodo, nihil locator conductori ex mercede deducet. Aliud omnino futurum est si necessariam cœnaculi partem aperuerit. *l.* 27. *ff. eod.* 8 Pone hoc casu, domum esse refectam, & eo nomine inquilinum expulsum: quæri potest, utrum domo refecta possit inquilinus se in veterem locationem restitui jure postulare? Inquilinum id jure petere posse notat Accursius *in l. si cheb.* 3. §. 3. *in verbo dominum. ff. uti possidetis.* quod Bartolo notatu dignum videtur *ibidem*, ut & Romano *singulari* 234. & Cremensi *singulari* 71. Quid? in integrum tempus conventæ conductionis restituetur ne conductor, initio tacto à domo refecta, an potius ab eo tempore quo conductione expulsus est? hoc verius videtur. Lege enim permittente factum à locatore, pœnam ei inferre non debet. *l.* 26. *ff. de damno. l.* 55. *l.* 129. *ff. de reg. jur.* ut id damni conductoris quam locatoris esse periculo sit æquius, emptionis exemplo, à qua perfecta transit illico periculum in emptorem. *l.* 1. *& passim*, *ff. & C. de periculo*, *& commodo rei venditæ.* Rursus quæri potest, quam pensionem præstare inquilinus debeat, an quæ initio conventa est, an ampliorem, habita ratione domus refectæ, & in commodiores forte usus mutatæ? Id æquius esse videtur: ne cum alterius jactura locupletetur. *l.* 6. §. 3. *ff. de negotiis.* & alioqui constat, conductori mercedis deductionem fieri, si incommodior ejus habitatio refectione reddatur. *l.* 27. *ff. eod.* ut ex contrario debeat augeri merito, si commodior sit effecta. 9 Quartus casus quo conductor à locatore expelli potest.

10 *Nyrell.* 120. *cap.* 8. Symmachus *in epist.* Conductor ædibus ita abusus est, ut parvo licet tempore iisdem locis labem consulto intulisse dicatur: *& post*, geminum beneficium à vobis expostulat: primum, ut improbissimus inquilinus locorum intentione depellatur. Deinde, ut habita deteriorateæ rei æstimatione justæ sumptus instaurationis agnoscat. 11 Suntne aliæ causæ præter superiores? Certe sufficiens non est causa conductoris expellendi, quod alius uberiorem pensionem offerat. *l.* 21. *ff. Cujac.* 12. *observ.* 38. adjicit, conductorem malos ob mores, vel ob æstimationem malam, vel si conventu difficilis sit, aut si nullum cum eo negotium agitur, quin enim eo lis sit aliqua, expelli posse: quod ad mulieres illaudatæ famæ & vitæ, veluti meretrices & lenones extendunt leges. *Novell.* 14. *cap.* 1. *l.* 4. *ff. de spectacul.* vid. *Papon.* 22. *Arrest.* 9. *num.* 14. *ibi, Putain peut estre contraint de vuider d'une maison, & num.* 25. *ibi, Putain n'est receue en forme de maison.* Zasius *in l.* 1. *ff. soluto matrim. num.* 39. 40. Post Alexandrum, Ancharanum, Imolam, Speculatorem, hoc videtur etiam referre ad fabros, & id genus artifices, quorum nimis violento artificio auditorii, vel templi quies turbari potest: & ad eos studiosos qui fistulando, cantando vel altiori voce legendo, vicinis studiosis sunt molesti: idque utilitati publicæ deberi putat. An conductor possit expelli ante tempus ab emptore fundi, vide *l.* 9. *ff. eod.* An ab heredibus locatoris: An conductore mortuo ejus heres expelli possit, vide *l.* 10. *ff. eod.* An quia rem alteri locaverit, vide *l.* 6. *ff. eodem.* Quid si prænumeraverit integræ locationis universam pensionem? non potest expelli. vide *Ferrariensem form.* 42. §. 2. *numer.* 9. Quid si usufructuarius fructuarium fundum locavit plures in annos, isque sit mortuus? Proprietarius non cogitur stare locationi. *l.* 9. §. 1. *ff. eod.* Quid si tacita reconductio secuta est? vid. *l.* 16. *ff. eod.* Quid si observandæ conductionis causa, jus hypothecæ in rem conductam conductor habuerit? dicam ad *l.* 9. *ff. eod.* Quid si plures in annos facta fuit locatio, verbi gratia in decem annos? Paponius notat, SC. Parisiensi vetitum, ne hujusmodi conductorem liceret expellere, cum ei utile dominium competat, & ob naturalem possessionem interdictum possessorium. *l.* 1. *ff. si ager vectigalis.* Glossa. *l. si, ut certo.* 5. §. *si duobus* 15. *ff. commodati. l. si quis ante* 10. *ff. de adquir. possess.* vid. *Papon.* 10. *Arrest.* 3. *num.* 2. 12 Ut & alibi ad Præfectum urbi. *l.* 1. §. 3. *ff. de off. præfect. urbi.* 13 Dixi ad *l.* 2. §. 5. *ff. qui petant tutores.* expressa. *ut l.* 1. *ff. de sacros. eccles. l.* 4. *ff. de adim. leg.* non tacita. *l. Pomponius.* 5. *ff. in quibus causis pign.* ut in ea re differat prædium rusticum ab urbano: & illata in rusticum prædium nunquam tacite obligentur, etiamsi dominus sciverit (hoc adversus Accursium & receptam opinionem defendit Forcatulus 17. Necyomantiæ) illata in ædes tacite sint obligata. *l.* 2. *ff. in quib. caus. pign. vel hypoth.* Rationem differentiæ eam esse, quod in ædibus & urbano ædificio nihil aliud sit conductoris quod locatori obligetur: in rustico, etiamsi illata non sint, pignori fructus sunt. *l. eod. jure.* 4. *in l. prædiis.* 7. *ff. in quib. caus. pign.* & breviter illata in rusticum prædium non aliter esse pignori, quam si expresse pignorata sint. *arg. l.* 1. §. *ult. ff. de Salviano.* idque in Serviana, & quasi Serviana & Salviano interdicto esse. §. *item Serviana.* 7. *ubi Theod. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell.* §. *sequens.* 2. *Inst. de interdictis. l.* 1. §. *hoc interdictum.* 1. *ff. de migrando.* Deinde hic non quæri an invecta in rusticum prædium indistincte sint pignori locatori: sed an invecta à colono seu servo alicujus sint conductori pignorata. Hoc tandem definiri: invecta à servo, non esse pignori, nisi dominus ipse expresse consenserit.

14 Horrearius custodiam effracti horrei non debet nisi specialem custodiam repromiserit. *l.* 55. *l.* 60. *in fin. ff. eod.* & vim. *l.* 15. §. 1. *ff. eod.* 15 Id est, si expressim & nominatim conventum, ut illata essent pignori locatori. vid. *l.* 11 §. 1. *ff. qui potior.* 16 Inducta, invecta, illata in urbanum prædium, tacite obligantur domino, etiam ignoranti, *ut hic. l.* 4. *ff. de tactis. l.* 4. *ff. in quib. caus. pign.* in rusticum, scienti tantum. §. *eod.* §. 7. *Inst. de actionib.* id est, ei qui id stipulatus fuerit. *l.* 11. §. 2. *ff. qui potior.* Cujus rei differentiam Cujacius ad solos populi Romani mores refert. vid. quædam alia apud Forcatulum *dialogo* 23. *Necyomant.* Cæterum id privilegium tacitæ hypothecæ mutari ulla conductoris qualitate non potest. vid. *Paponem* 10. *Arrest.* 3. *num.* 4. 5.

17 Quo vocabulo, communi opinione, interpretes negant, intelligi merces. *arg. l.* 32. §. 2. *ff. de usufr. leg.* vid. *Wurmf.* 1. *pract.* 30. *c.* 1. 20. *Ecl.* 1. *c.* 66. *l.* 7. *l.* 48. *l.* 60. *ff. eod.* 18 Τὸν ὑγιῆ τῶν fundum. *Synopsis Basil.* 20. *tit.* 1. *c.* 66. 19 Personæ scil. idoneæ. *l.* 7. *ff. de usu & habit. arg. Novell.* 14. *c.* 1. *l.* 27. §. 1. *ff. de usufr. l.* 19. *ff. de episc. & cler.* 20 Conveniri potest, ne conductor rem conductam alii locet. 21 Qui conduxit ad certum tempus, si temporis expleto spatio permanserit, videtur in alium annum conducere. Verum fidejussor ipsius eo, quod remissum sit tempus conductionis non amplius adstringatur, nisi de integro conduxerit. *Synopsis. Basil. ibi c.* 67.

22 Octavarium. *Hal.* vid. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de vectigal.* Octavarium, vel octavarum vectigal observa. 23 Fidejussor conductoris vectigalium, finito tempore non tenetur: licet is pro quo fidejusserit de novo conduxerit. *Salic. l.* 13. §. 11. *versf. Sed hoc ita verum est. versf. Eadem causa erit. ff. eod.* 24 Sterilitas quæ vitio cœli accidit, non est periculo coloni, nisi vel aliud convenit, vel mos regionis id postulet. Ad priorum tamen annorum ubertates sterilitatem quæ accidit, rependi convenit: atque ita in sublevando residuo damno, post fertiles annos, coloni rationem haberi. *Synopsi.* 20. *tit.* 1. *c.* 68.

De horreis effractis.

IV. Imp. Alexand. A. Sabino.

EX Divi Antonini Pii literis certa forma est, ut domini horreorum effractorum, ejusmodi querelas deferentibus custodes exhibere necesse habeant, nec ultra periculo subjecti sunt. Quod vos quoque adito Præside provinciæ impetrabitis. Quod si majorem animadversionem exigere rem deprehenderit; ad Domitium Ulpianum Præfectum prætorio [12], & parentem [13] meum, reos remittere curabit. Sed quia domini horreorum [14] nominatim [etiam ipsi] custodiam repromiserunt, eidem exhibere debent.

De rebus à colono inductis.

V. Idem A. Petromæ.

CErti juris est, ea quæ voluntate [15] dominorum coloni in fundum conductum induxerint, pignoris jure dominis prædiorum teneri. Quando autem domus [16] locatur, non est necessaria in rebus [17] inductis, vel illatis scientia domini: nam ea quoque pignoris jure tenentur.

Si conductor rem fruendam alii locet.

VI. Idem A. Victorino.

NEmo prohibetur rem [18] quam conduxit, fruendam alii [19] locare: si nihil aliud convenit. [20]

De vectigalibus.

VII. Idem A. Terentiano.

SI [21], cum Hermes vectigal octavarum [22] in quinquennium conduceret, fidem tuam obligasti; posteaque [23] spatio ejus temporis expleto, cum idem Hermes in conductione, ut idoneus detineretur, non consensisti, sed cautionem tibi reddi postulasti: non oportere te de posterioris temporis periculo adstringi, competens Judex non ignorabit.

De lue, tempestate, vel alio cœli vitio.

VIII. Idem A. Higinio.

LIcet certis annuis quantitatibus fundum conduxeris: *si tamen expressum non est in locatione*, (ut mos [24] regionis postulabat.) *Et, si qua lue* [25] *tempestatis, vel alio cœli vitio damna accidissent, ad onus tuum pertinerent*; & quæ evenerunt sterilitates [26], ubertate aliorum annorum repensatæ non probabuntur: rationem tui juxta bonam fidem haberi recte postulabis: eamque formam, qui ex appellatione cognoscet, sequetur.

De emptore fundi locati.

IX. Idem A. Fusco.

EMptorem [27] quidem [28] fundi necesse non [29] est stare colono, cui prior dominus locavit: nisi [30] ea lege emit. Verum si probetur aliquo pacto consensisse, *ut in eadem conductione maneat*, quamvis sine [31] scripto, bonæ fidei judicio, [ei] quod placuit parere cogetur.

De heredibus.

X. Imp. Gordianus A. Pomponio.

VIam veritatis ignoras, in conductionibus non succedere heredes [32] conductoris existimans: cum sive perpetua conductio est, etiam ad heredes transmittatur: sive temporalis, intra tempora locationis heredi quoque onus [33] contractus incumbat.

De invito in conductione non retinendo.

XI. Imp. Philippus A. Theodoro.

INvitos [34] conductores seu heredes eorum post [35] tempora locationis impleta non [36] esse retinendos, sæpe rescriptum est.

De aggressura latronum.

XII. Idem A. Nicæ.

DAmnum quod per aggressuram [37] latronum in possessionibus locatis rei tuæ illatum esse proponis, à domina eandem possessionum, quam nullius [38] criminis ream facere te dicis, resarciri tibi nulla ratione desideras.

De pluribus conductoribus.

XIII. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valerian. C. Heraclidæ.

SI divisa [39] conductio fuit, & in singulis pro partibus facta: alieno nomine conveniri vos non oportet. Si autem omnes qui conducebant, in [40] solidum locatori sunt obligati: jus ei competens conveniendi quem velit, non debet auferri. Habetis sane vos facultatem locatori offerendi [41] debitum: & ut transferantur [42] in vos ea, quæ ob hanc conductionem ab his quorum nomine inquietamini, obligata sunt, postulandi.

De annona.

XIV. Iidem AA. & CC. Juliano & aliis.

SI hi qui à vobis redemerant [43] frumentum, & hordeum annonæ [44] inferendum, accepta pecunia fidem fefellerunt: ex locato agere cum eis potestis.

De

25 Lues aut vis tempestatis calamitosæ, sed & ea quæ aliquo cœli vitio accidit, aut incursu hostium, aut uredine, aut solis fervore non adsueto, aut lascivia exercitus prætereuntis, aut terræ motu, vel chasmate, vel vi cui resisti non possit, puta fluminum, graculorum, sturnorum, aut incendio: idem est si labes omnes fructus tulerit. *l.* 15. §. 2. *ff. eod.* conductori remissionem parit: nisi ut in quibusdam regionibus fieri solet. *S. ibi, vel mos regionis postulat.* adde *l.* 19. *ff. eod.* conductor casus in se receperit. *S. eod. ibi, si tamen expressum non est, &c.* Hoc obiter notant casibus in se receptis, casus insolitos non intelligi: etiamsi conductor cum juramento casus in se receperit: volunt enim quidam præcise & nominatim casus insolitos recipi oportere. *l.* 78. *in fin. ff. de contrab. empt.* vide *Gayll.* 2. *observ.* 23. *num.* 18. eamque communem esse opinionem, refert Joannes Ancharanus 3. *quæst.* 36. *num.* 4. quod notandum, si verum: quis enim casus nisi insolitus? *facit* 78. *in fin. ff. de contrab. empt.* Possis tamen dicere inter casus alios aliis usitatiores vel frequentiores esse, nisi etiam sterilitas ex hujusmodi lue aut cœli vitio nascens ubertatibus aliorum annorum repensata sit. *ff. eod. ibi, ubertate aliorum annorum repensata. l.* 15. §. 4. *ff. eod.* cessat igitur compensatio in locationibus ad annum tantum vel ad biennium factis, in quibus superiores ob causas sit remissio pro rata percepti reditus, cum in novennalibus detur tantum dilatio & solvendi terminus prorogetur. *Molinæus* §. 40. *consuetud. num.* 8. nisi colonus agat de fructuum à solo separatorum consumptione, perit enim res suo domino, id est, conductori. *l.* 61. §. 8. *ff. de furt.* nisi colonus sit partiarius, partem enim damni sustinere debet, ut & lucri. *l.* 25. §. 6. *in fin. ff. eod.* nisi sterilitas aut damnum vitio negligentiave colendi vel culpa coloni evenerit: veluti si sciens, belli tempore fundum aliquem conduxit. Id enim imputandum conductori qui conditionem rerum & tempus novit, nec sibi prospexit vel cavit. *Cotta in memorabilibus in voce conductor, ibi, Secundo adde:* nisi conductor ex lege locationis debuit fructus quicunque perciperentur. vid. *l.* 18. *ff. eod.* An idem in emphyteuta & eo qui ad longum tempus conduxit? vid. *l.* 1. *ff. de jure emphyteut.* Quid de eo dicendum est, qui metu belli, aut pestis domo fugit, quamvis neutrum sit secutum? Cotta *d. loco*, putat remissionem pensionis faciendam esse pro rata temporis: cum sint paria fieri aliquid propter metum, vel propter probabilem suspicionem metus. *l.* 7. §. 1. *ff. quod falso tutore.* Superioribus adde, quod idem Cotta ibi ex Alberico refert, propter grandines & tempestates nunquam remitti pensionem his locis, si grando, fructus semper verberare solita fuerit. *l.* 15. §. 2. *versf. si vero nihil. ff. eod.* 26 Sterilitas quibusdam videtur esse quoties semen in terram projectum non colligitur. Alias vero quoties sumptibus deductis conductor decipitur ultra dimidiam justæ mercedis. Alii judicis id arbitrio committunt. *Gayll.* 2. *observ.* 23. 27 Res paulo laxius interpretanda: successor universalis (aliud in particulari, ut hic.) cogitur stare locationi à defuncto factæ. *l.* 59. *ff. de reg. jur.* sed minor à locationibus à tutore factis. *arg. l.* 8. *ff. de admin. tut.* ut & creditor missus in possessionem crediti servandi causa stare cogitur locationi à debitore suo, citra fraudem tamen, factæ. *l.* 8. §. 1. *ff. de reb. author. judic.* aliud est in proprietario qui non cogitur stare locationi fundi ab usufructuario factæ. *l.* 9. §. 1. *ff. eodem*, aliud etiam in uxore, quæ præcise non cogitur stare locationi à marito factæ. vid. quæ dixi ad *l.* 25. *in fin. ff. solut.* 28 Si quis fundum vendiderit cum in eo colonum haberet, non cogitur emptor colono potestatem ejus fruendi & colendi facere, nisi fundum ea lege emit. *Synops. Basil. ibid. cap.* 69. 3. *Harmen.* 8. §. 39. 29 Nisi conductori jus in rem adquisitum sit, verbi gratia, superficies. *l.* 1. §. 1. *in fin.* §. 6. *ff. de superficieb.* emphyteusis. *l.* 1. §. 1. *in fin. ff. si ager vectigalis.* pignus. Idem dicendum si conductoris ad securitatem bona sua locator obligavit. *Bart. hic*, *Imol. consil.* 118. *Jas. ad l.* 15. *S. de rei vind.* bona, inquam, non tantum universa, sed rem ipsam locatam specialiter. Nec enim generalis hic hypotheca sufficeret. & ita à Senatu Parisiensi multoties judicatum. vide *Paponem* 10. *Arrest.* 3. *numer.* 1. *Idem* 1. *Not.* 2. *c. de louage: Imbertus in enchiridio in verbo, un acheteur n'est tenu.* Quid si conductori locator, aut etiam emptor quanti ejus interfit, offerat, estne audiendus? audiendus videtur. Nam qui pignoris jure rem persequitur à rei venditione removetur, si qualifcunque possessor debitum offerat. *l.* 13. *in fin. ff. quib. modis pign.* vide *Rolandum à Valle hanc quæstionem explicantem* 1. *cons.* 6. *numer.* 10. *& seqq.* Quæ tamen sententia displicet Gulielmo Onciaco *quæst. Acad.* 10. *numer.* 22. Displicet etiam Socino. Verum contraria opinio communior est, de qua vide Negusantium *tract. de pignor.* ubi de differentia generalis & specialis hypothecæ tractat, facit etiam *l.* 5. *ff. de distract. pignor.* Cur? in id quod interest obligatio succedit in locum facti obligationis & patientiæ. Quid si locator juravit conductorem expulsum non iri? *Rol. d. loco num.* 29. putat locatorem expresse obligari ad factum & patientiam fruendi præstandam: quod juramentum servari debeat in forma (velut loquuntur) specifica, cum non recipiat æquivalens seu tantundem. *Alexand. in l. stipulationes non dividuntur. l.* 72. *ff. de verbor. obligat. Jas. in l. si pecuniam* 5. *ff. de con. causa data.* Quid si locationis continuatio promissa fuerit: idem, quod de prima locatione dicendum est. Quid si locator promisit se domum locatam non alienaturum, inque eam rem domum ipsam obligavit? Jus retentionis conductori competere eo casu putant. *arg. l.* 7. *in fin. ff. de distr. pign. de quo* vid. *Negus. tract. de pign. in pr.* Quid in emphyteusi? aliud: cogitur enim emptor proprietatis, stare emphyteutæ. Soc. *reg.* 387. Quid si colonus impensas fecit, & eas repetit, ante receptas impensas eum expelli posse negat Soc. *d. loc. arg. l. colonus* 12. *ff. de vi, & de vi.* Quid si in longum tempus conduxit? idem quoque. *l.* 1. §. *quod autem C. d. superf. & ibi Bart. Bald. hac l. Soc. ib.* successor enim singularis vel emptor expellere te non possunt, cui in longum tempus fundus locatus est. Emens etiam fundum à fisco, colonum eius expellere non possum. *l. cognevimus* 3. *ff. de manicipiis & colonis* ut nec colonum municipii vel Reipublicæ, licet ad modicum tempus conduxerit. *l.* 1. *ubi Gloss. & Bart. ff. de loco publico fruendo.* Quid si colonus partiarius sit? idem in eo dixeris. Nam hic quasi socius est. *l. si merces* 25. §. *vis major. 6. ff. eod. l.* 63. §. *in heredem* 8. *ff. pro socio.* Quid si emptor sit fructuum? idem plane. *Bald.* Quid si duobus res locata est? volunt primum præferri secundo, etiamsi secundo conductori facta sit traditio. *Jas.* adde *l.* 15. *C. de rei vindic.* Quod tamen legi valde repugnat: mihique magis ea placet opinio Alexandri & Socini *cons.* 29. & ita quoque Papiæ judicatum fuisse, refert Cotta in *Memoral. in verb. locatio.* 30 Quod plerumque solet fieri: ne alioquin locator, qui domum suam vendidit, teneatur conductori. *l.* 25. §. 1. *ff. eod.* Locatorem cum dico, fiscum excipe venditorem. *l. ult. ff. de jure fisci.* 31 *l.* 24. *ff. eod. l.* 14. *ff. eod.* 32 Morte conductoris non expirat conductio. §. *ult. Inst. eod. l.* 19. §. 8. *l.* 60. §. 1. *ff. eod. l.* 18. *ff. de jure dot.* §. 36. *in fin. Inst. de rer. divis.* Morte usufructuarii perit usufructus: ut hinc constet, fructuarii aliam in eo esse conditionem quam conductoris. §. 36. *Inst. de rer. divis.* 33 Heres tenetur ex contractu patris. 34 Vide quæ notavi de invito ad *l.* 11. *S. de contrab. empt. l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* 35 Igitur hæc lex locum non habet in his, qui perpetuo agris sunt addicti. *l.* 23. §. 1. *ff. de agric. & censit.* 36 Imo sunt retinendi. vid. *l.* 11. *in fin. ff. de publican. & vect.* 37 Vid. *l.* 1. *S. eod.* 38 Aliud dicendum, si propter ejus inimicitias id ab aliquo commissum fuerit. *l.* 25. §. 4. *ff. eod. l.* 66. *ff. solut.* 39 Divisio contractus inducit divisionem obligationis. 40 Duo enim rei locationis in solidum esse possunt. *l.* 13. §. 9. *l.* 47. *ff. eod. l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. commod. l.* 9. *ff. de duob. reis.* 41 Correus debendi partem correi nomine creditori offerre potest. 42 Beneficium hoc cedendarum actionum vocant. 43 Locans operas aut vecturam, puta plaustrarius vel cisiarius antequam mercedem acceperit, operas præstare non cogitur, fidem fallere non ante præsumitur. 44 Publicæ scil.

Source : BIU Cujas

De conductrice expulsa.

XV. Iidem AA. & CC. Euphrosynæ.

SI de fundo à locatore expulsa[1] es [cum eo] agere ex[2] conducto potes: pœnamque [à locatore,] quam præstari rupta conventionis fide placuit, exigere, ac retinere potes.

De lege conductionis servanda, de tacita renovatione.

XVI. Iidem AA. & CC. Timotheo.

LEgem[3] quidem conductionis servari oportet, nec pensionum nomine amplius quam convenit, reposci. Sin autem tempus in quo locatus fundus[4] fuerat, sit exactum, & [in] eadem [locatione] conductor permanserit: tacito[5] consensu eandem locationem una[6] cum vinculo pignoris renovare videtur.

De bona fide. De usuris.

XVII. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Hosalio.

PRæses provinciæ ea quæ ex locatione debentur, exsolvi sine mora curabit: non ignarus ex locato & conducto actionem, cum sit bonæ[7] fidei, post moram[8] usuras legitimas admittere.

De sterilitate.

XVIII. Iidem AA. Amno.

EXcepto[9] tempore, quo edaci locustarum[10] pernicie sterilitatis vitium interceſſit, sequentis temporis fructus quos tibi juxta præteritam consuetudinem[11] deberi constiterit, reddi tibi Præses provinciæ jubebit.

De fide servanda & consuetudine.

XIX. Iidem AA. Valerio.

CIrca locationes atque conductiones maxime fides[12] contractus servanda est, si[13] nihil specialiter exprimatur contra consuetudinem[14] regionis. Quod si[15] alii remiserint contra legem contractus atque regionis consuetudinem pensiones: [hoc] aliis præjudicium afferre non potest.

De conductione rei propriæ.

XX. Iidem AA. Carpophoro.

QUi rem propriam[16] conduxit, existimans alienam, dominium non[17] transfert, sed inefficacem conductionis contractum facit.

Si alius majorem pensionem offerat.

XXI. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI[18] olei certa[19] ponderatione fructus anni locasti[20]: de contractu bona fide habito, propter hoc solum, quod alter majorem[21] obtulit ponderationem, recedi non oportet.

De operis.

XXII. Iidem AA. & CC. Papiniano.

SI hi contra quos supplicas, facta locatione certi temporis, suas tibi locaverint[22] operas: quatenus bona fides patitur, causa cognita, competens judex conventionem servari jubebit.

Si conductor rem suam esse dicat.

XXIII. Iidem AA. & CC. Prisco.

AD probationem[23] rei propriæ sive defensionem non sufficit locatio ei facta, qui post de dominio cœperit contendere: cum inscientia[24] domini proprii, & errantis nullum habeat consensum: sed ex eventu[25], si victus fuerit, contractus locationis non constitisse magis declaratur: nemo enim sibi[26] jure possessionem mutare potest.

De instrumentis, & de heredibus, & de vidua conductoris.

XXIV. Iidem AA. & CC. Antonino.

COntractus locationis conductionisque, non[27] intervenientibus etiam instrumentis, ratus habeatur: Secundum quod heredes[28] conductoris, etsi non intervenerint instrumenta, non uxorem[29] convenire debes. Sane de posteriore tempore, quo conductricem ipsam proponis fuisse, adesse fidem precibus tuis probans, pensiones integras ab ea pete.

De judicio petitorio & possessorio.

XXV. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI quis conductionis titulo agrum, vel aliam quamcunque rem accepit: possessionem prius[30] restituere debet, & tunc de proprietate litigare.

De conductionis fide impleta.

XXVI. Iidem AA. & CC. Opioni & Hermogeni.

SI conductionis implestis fidem, ejusdem rei gratia factum instrumentum[31] evanuit. Quod si quid vestrum in fundo fuit, vel vi[32] direptum est, hoc restitui vobis Præses provinciæ jubebit.

De mercede prorogata.

XXVII. Iidem AA. & CC. Neroni.

SI tibi, quæ pro colonis conducti prædii prorogasti[33], dominus fundi stipulanti dare spopondit, competens Judex reddi tibi jubebit: Nam si[34] conventio placiti fine stetit: ex nudo[35] pacto, perspicis actionem jure nostro nasci non posse.

De dolo, custodia, & casu.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Neroni.

IN judicio tam locati quam conducti, dolum[36], & custodiam, non etiam casum[37], cui[38] resisti non potest, venire constat.

De adificiis à conductore destructis.

XXIX. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm conductorem ædificia, quæ susceperit integra, destruxisse[39] proponis, hæc etiam heredes[40] ejus Præses provinciæ instaurare, ædificiorum inter vos habita ratione jubebit.

De curialibus.

XXX. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

CUrialis[41], neque procurator[42], neque conductor[43] alienarum[44] rerum, nec fidejussor, aut mandator conductoris existat: alioquin nullam obligationem neque locatori, neque conductori ex hujusmodi contractu competere sancimus.

De militibus.

XXXI. Imp. Leo A. Aspari Magistro militum.

MIlites[45] nostros alienarum rerum conductores, seu procuratores[46], aut fidejussores[47], vel mandatores conductorum fieri prohibemus: ne, omisso armorum usu, ad opus rusticum[48] se conferant, & vicinis graves præsumptione cinguli militaris existant. Armis[49] autem, non privatis negotiis occupentur: ut numeris, & [50] signis suis jugiter inhærentes, Rempublicam, à [51] qua aluntur, ab omni bellorum necessitate defendant.

Dominus, finita locatione prioris, potest locare rem alteri, nec potest primus secundo conductori molestiam, vel litem inferre. Salic.

XXXII. Imp. Zeno A. Adamantio P. P.

NE cui liceat, qui aliquam domum alienam, vel locum, aut ergasterium[52] nomine conductionis accepit, alteri qui post eum domini voluntate ad eandem conductionem accessit, litem inferre, quasi rem illicitam, aut agenti damnosam tentaverit: sed patere facultatem[53] dominis domos [suas] vel ergasteria, vel loca cui voluerint locandi: ipsis nihilominus qui conduxerint, ab omni super hoc molestia liberis conservandis: nisi[54] forte pacta per scripturam speciliater inita cum dominis, vel cum his qui postea conduxerint, legibus videlicet cognita, agentis intentionibus suffragentur. †. Quod si quis hujusmodi controversiam sacris jussionibus[55] interdictam, crediderit commovendam: si privatus est, acriter cæsus exilii subeat pœnam: si militat, decem librarum auri dispendio feriatur.

XXXIII. 56

ΕΚατέρῳ ἡ ἀμφοῖν ἐπιτρέπῃ τὸ μισθώσαι τὸ τοῦ μισθωσαμένου ἐξέναι αὐτὸς ἐνιαυτὸν λύειν τὴν μίσθωσιν τὸ ἐν Ἰταλίᾳ τὸ ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, τὸ μὴ δίδοναι ἀφορισμὸν ὡς ἐπὶ παραδόσεως, εἰ μὴ ἄρα ἐν δέκῃ ἢ σωναλλάγμασιν ἀπειπεῖν τῷ τοιούτῳ συμφώνῳ, ἢ ἀγράφως ἀπεῖπον.

HAec[57] constitutio permittit utrique, tam locatori quam conductori, ut liceat intra[58] annum conductionem solvere, tam in Italia, quam in omnibus provinciis: ac ne pœnam quidem velut ex transgressione præstare: nisi contractus initio specialiter huic legi valedixerint, aut citra scripturam renunciatint.

De re aliena.

XXXIV. Idem A. Sebastiano P. P.

COnductores[59] alienarum rerum seu alienam cujuslibet rei possessionem precario detinentes, seu heredes[60] eorum, si non eam dominis recuperare volentibus restituerint, sed litem usque ad definitivam sententiam expectaverint: non solum rem locatam, sed etiam æstimationem ejus victrici parti ad similitudinem invasoris[61] alienæ possessionis præbere compellantur.

De militibus.

XXXV. Imp. Justin. A. ad Senatum.

LIcet retro Principes multa de militibus[62] qui alienas possessiones, vel domos conductionis titulo procurandas susciperunt, sanxisse manifestum est: tamen quia res sic est contempta, ut neque interminationis sacratissimæ constitutionis milites memores, ad hujusmodi sordida[63] audeant venire ministeria, & relictis studiis[64] publicis, signisque victricibus, ad conductiones alienarum rerum prosilire, & armorum atrocitatem non in hostes ostendere: sed[65] contra vicinos, & forsitan etiam adversus ipsos miseros colonos quos procurandos susceperint, convertere: necessarium duximus ad hanc sacratissimam venire constitutionem, altius, & plenius hujusmodi causam corrigentes. Jubemus itaque omnes omnino, qui sub armis militant, sive majores, sive minores (*Milites*[66] autem appellamus tam eos qui

---

1 *l.* 3. §. *eod.*
2 *l.* 15. *ff. eodem.* An & in quod interest? Quid si conductor a locatore ex secunda causa legis 3. §. *eod.* expulsus sit ob eandem causam conductorem suum expellere cogitur, num tenebitur conductori in quod interest? Paponius 10. *Arrest.* 3. *num.* 3. refert non teneri, quia necessitate expellit, jure id permittente.

3 Canonem augere dominus nequit, aut colonum expellere quamdiu tempus conductionis durat. Verum exacto tempore potest hoc facere, nisi vel nominatim, vel tacite locatio redintegrata sit. *Synopsis Basil.* 20. *titul.* 1. c. 75. *l.* 25. §. 3. *ff. eod.*

4 Tacita reconductio in rusticis etiam prædiis locum habet, ut hic, & in urbanis quoque: diverso tamen jure. Nam in rusticis præsumitur conductori tacite indulgeri annalis conductio: in urbanis, prout quisque tantum habitavit. *l.* 13. *in fin. ff. eod.* Cur ita? quia fructus ex rustico prædio annuatim tantum percipiuntur: in urbano, quot diebus. vide *Ferrariensem in formula libelli, quo agitur ad facti præstationem, in verb. investirit.* 2. *num.* 8. *Paponem* 1. *Notar.* 2. c. *de locage.* Petrum Ancharanum 1. *q.* 62. Apud Parisienses, locator prædia urbana tacite locare videtur ad trimestre tantum. Cur? dies pensionum ibi quater in anno cedunt. *Papon. d. loco.* ubi quædam alia. vid. de tacita stagni reconductione.

5 *l.* 13. §. 11. *l.* 14. *ff. eod.* cur ita fit? non præsumitur mutua voluntas. *Alciat.* 2. *præsumpt.* 17. Quid si locatio in scriptis præcise habita fuerit? Locatoris patientia non confert conductori tacitum jus reconductionis. *l.* 13. *in fin. ff. eod.* Tunc enim mens contrahentium fuisse videtur, ut non aliter quam scriptura renovaretur locatio: eaque perfecta. *Alciat. d. loco. Petr. Anchar. d. loco. num.* 6. 6 Tacitis in reconductionibus ut ipsa conductio commodo conductoris convalescit, ita lex pignorum qua tenebatur locatori, revivisci: & breviter, Relatio censetur fieri repetita locutionis lege, id est, repetita qualitate quæ erat in priori. *Alciat. d. loco.* 7 Locatio contractus bonæ fidei. *l.* 2. §. *eod.* 8 Conductor post moram usuras debet. *d. l.* 2. *l.* 54. *ff. eod. l.* 17. §. 4. *ff. de usur.* 9 Id est, deducto. Ponamus primo anno fertilitatem, secundo sterilitatem, tertio parem fertilitatem fuisse. 10 Remissio pensionis fit propter edacitatem vermium; ut & graculorum, sturnorum. *l.* 15. §. 2. *ff. eod.* Ad locustas illud Arnobii 1. adversus gentes pertinet: à locustis & muribus arroditur omne genus frugum, & Orpheus de corallio loquens vim habente servandæ segetis ἐκ τεμνῶν ἀγέλας ἐκ τῆς ἀκεσῴδος ἄπλητον ἐνῳ. vide *Cujacium* 15. *obs.* 38. De locustis placet ex hoc Plinii 11. c. 19. addere. Deorum, inquit, iræ, pestis ea intelligitur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, ut aliæ alites credantur: solemque obumbrant, solicite suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, diraque messibus contegunt nube multa contactu adurentes: omnia vero morsu erodentes & fores quoque tectorum, Italiam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo ad Sibyllina remedia confugere coacto inopiæ metu: in Cyrenaica regione lex etiam est, ter anno debellandi eas, primo ova obterendo, deinde fœtum, postremo adultas, desertoris pœna constituta in eum qui cessaverit. Et in Lemno insula, certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referunt. Graculos quoque ob id colunt, adverso volatu concurrentes earum exitio. Necare & in Syria, militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum. Idem author 8. c. 29. Nec minus, inquit, clara exitii documenta sunt, etiam ex contemnendis animalibus, ut Varro author est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum: à Talpis, in Thessalia: ab ranis civitatem in Gallia pulsam: ab locustis in Attica: ex Gyaro insula, incolas à muribus fugatos: in Italia Amyclas à serpentibus deletas. Citra Cynamologos Æthiopas, late deserta regio est à scorpionibus & solpugis gente sublata: & à scolopendris abactos Trerienses author est Theophrastus. 11 Consuetudo in pensionibus servanda. 12 Id est, lex contractus. *l.* 25. §. 3. *ff. eod.* 13 Alias ex consuetudine sumeretur præsumptio & in tacitis semper statutum videtur inesse. *l.* 31. §. 20. *ff. de ædilit.* Cujacius tamen ex Græcis hic legit affirmative, si specialiter, ὁ μὲν ἴσως, &c. Robertus vulgatam defendit 1. *animad.* 14. Græcorum lectioni fallor, ut genuina & proba defendi potest, ut sit sensus: Id etiam servandum, quod inter contrahentes convenit, etiamsi vulgo aliter contrahi moris sit, possint ea quæ sunt consuetudinis omitti. J. *eod. l.* 8. §. *eod.*

14 Id est, adversus ea quæ vulgo fieri licet. *l.* 8. §. *eod.* alias adversus statuta contrahere non licet. *l.* 7. §. 7. *ff. de pact. & J. ne fidejussores dotium dentur.* 15 Non si quidam locatores pensionem colonis uno anno ultro remiserint: id cæteros locatores obligabit. facit *l.* 1. J. *Res inter alios acta.*

16 *l.* 28. *ff. de adquir. possess.* vide *l.* 45. *ff. de regul. juris.* 17 Sicuti è contrario, locatio necessario facit dominium rei locatæ spectare ad locatorem. *l.* 23. J. *eod.* 18 Non potest aliquis propterea duntaxat expellere conductorem, quod alius venerit qui majorem pensionem præstaturum se pollicetur. *Syn. Bas.* 20. *tit.* 1. c. 85. 19 Nummis semper non sit locatio, merces locationis consistere potest in his, quæ pondere constant. 20 Proprie hoc verbum intellige cum Cujacio 8. *ad Afric. fol.* 192. & *Corrasio* 2. *Miscellan.* 11. non translatitie cum Accursio, pro in usum concessisti. 21 *l.* 23. *ff. eod.* 22 Adde *l.* 14. §. *eod.* 23 Adde *l.* 18. §. *de rei vind.*

24 Inscientia & error nullum habet consensum. *l.* 15. *ff. de jurisdict. l.* 2. *ff. de judiciis.* 25 Ex eventu multa judicantur. *l.* 16. §. 8. *ff. de pœnis.* 26 Sibi ipse. *Cujac. ad l.* 33. §. 1. *ff. de usurp.* facit *l.* 3. §. 19. *ff. de adq. possess. d. l.* 33. §. 1. 27 *l.* 9. §. *eod. l.* 14. *ff. eod.* 28 *l.* 10. §. *l.* 29. *l.* 34. J. *eod. l.* 19. §. 8. *ff. eod.* 29 Mariti ex conductione non tenetur uxor. vid. *l.* 1. §. *ne uxor pro marito.* 30 *l.* 11. §. 3. *ff. eod.*

31 Solutione creditori facta, debiti instrumentum ipso jure nullum, ideoque condici potest. *l.* 5. *in fin.* §. *depositi. l. ult.* §. *ad exhib. l. ult.* §. *de cond. ex causa.*

32 *l.* 12. §. *eod. l.* 25. §. 4. §. 5. *ff. eod.*

33 Prorogastis: Græci vocant τὴν δοθεῖσαν πρὸ χρείαν τοῖς γεωργοῖς. hoc sensu: si fundi dominus ea quæ fundi conductor colonus prærogavit, illi stipulanti dare spopondit, tenetur, sed si nudo tantum pacto promiserit, non tenetur. *Syn. Basil.* 1. *tit.* 1. ex *lib.* 20. *tit.* 1. 87.

34 *l.* 10. §. *de pact. Paul.* 2. *sent.* 14. §. 1. *in fin.*

35 *l.* 7. §. 4. *ff. de pact.*

36 Vid. *l.* 23. *ff. de reg. jur.*

37 §. 5. *Inst. eod.*

38 *l.* 25. §. 6. *ff. eod.*

39 Destructa per conductorem debent per eundem restitui. *Salic.*

40 Vid. *l.* 24. §. *eod.*

41 *Decurio ex Nov. Th. ne curialis.*

42 *l.* 34. *C. de decur.*

43 *l.* 4. *ff. de decur.*

44 Etiam publicarum. *l.* 6. §. 2. *ff. de decur. l.* 97. *C. Th. de decur. l.* 2. §. 1. *ff. de admin. rerum.* quod Adrianum constituisse Xiphilinus scribit.

45 Miles neque conductor, neque conductoris procurator (διοικητὴς est Græcis) fidejussor vel mandator fieri potest: ne & ipse circa hæc occupetur: ac vicinis ob cinguli, id est, militiæ privilegium gravis existat. *Syn. Basil.* 20. *tit.* 1. c. 90. adde 1. *Harm.* 16. §. 3. *l. ult.* J. *eod. l.* 50. *ff. eod.* 20. *Syn. Basil.* 1. c. 90. *l.* 13. 15. & 16. J. *de re milit. Nov.* 116. 2. *Tim.* 2. *vers.* 4. *Ambros.* 1. *off.* 36. *Sidon.* 1. *epist.* 18. Vegetius militibus privata negotia non mandantur. Flor. XI. L. Posthum. consularis, quoniam cum exercitui suo præesset opera quorumdam militum usus esset, damnatus est. Idem de fœderatis constituitur. *l. ult.* J. *eod.* lege Gallica, nobiles conductores esse fundorum verantur.

46 *l.* 8. §. 2. *ff. de proc. Ambros.* 1. *off.* 36. Si is qui imperatori militat à susceptionibus litium ac negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quanto magis qui fidei exercet militiam? *Sidon.* 1. *epist.* 8. Negotiatores militant, milites negotiantur, studentpilæ senes, aleæ juvenes. adde *l. unicam.* J. *negotiatores ne militent.*

47 *l.* 8. §. 1. *ff. qui satisdare.*

48 Huc refer

---

constitutionem Francisci I. *anni* 1540. *Que les Gentils-hommes & gens d'ordonnance, ne peurent prendre ne tenir aucune ferme. tom.* 3. *ordin. Gall.* 5. 49 Armorum peritos milites esse magis oportet, quam negotiationis, *ut hic.* vel legum. *l.* 1. §. *de jur. & fact. ignor.* 50 Ad quos remittantur. *Nov.* 116. c. 1. 51 Ali à repub. milites æquum est. 52 Id est, officinam. 53 Nemo invitus res suas sui semper & eidem locare cogitur. *Goth.* Fallit tamen tribus casibus quos recensetGomez. *tom.* 2. *resolut.* c. 3. *num.* 5. & Mynsig. *cent.* 1. *obs.* 23. & contrarium obtinet jure Canonico, si primus conductor sit scholaris. *cap.* 1. *extr. de locat. & conduct.* Ans. 54 Stipulatio hæc permissa est, ne locatori liceat fundum alteri relocare quam conductori: quin stipulari possum ne tuum fundum vendas alteri quam mihi. *l.* 75. *ff. de contrahend. empt. l.* 21. §. 5. *ff. de act. empt. l.* 122. §. 3. *ff. de verb. oblig.* ut quomodo coërceri libertas alienandi. vide *d.* §. 3. *eod.* eodem & locandi possit. 55 Rescripto Principis jus privati mutari non potest. 56 Hanc constitutionem ex Basilicis restituit *Cujac.* 83. *obs.* 31. extat autem apud authorem *Synopsis Basil.* 20. *tit.* 1. *cap.* 93. 57 Interpretatio Leunclavii 20. *Eclog.* 1. *cap.* 93. 58 Ex hoc loco Cujacius probat ædilitium edictum pertinere ad locationes. 12. *observ.* 18. quod tamen negat Ulpianus in *l.* 63. *ff. de ædil.* 59 Qui rem conduxerunt, & post finitum conductionis tempus eam non restituunt ante condemnationem, sed usque ad definitivam sententiam expectant, & rem ipsam reddere, & æstimationem præterea rei tenentur. *Synops. eod. c.* 92. 60 *l.* 24. §. *eod.*

61 x. *in pr.* J. *unde vi.* 62 *l.* 31. §. *eod.* 63 Militibus sordida est possessionum alienarum conductio. 64 Militia studium publicum. 65 Armorum atrocitas non ostendenda in vicinos, sed in hostes. 66 Milites qui.

Source : BIU Cujas

* Scholæ ſunt undecim, videlicet ſcutariorum tres: agentium in rebus, armaturarum ſeniorum, armaturarum juniorum, Gentilium ſeniorum, Gentilium juniorum: Scutariorum ſagittariorum, Scutariorum clibanariorum: Fabric. *Notitia imperii.*

2 Scholares ſub primiceriis ſcholarum.

3 Auxilia fœderatorum optiones.

4 Fœderati ſunt ſub optionibus. vide Nov. 116.

5 Pœna militis conducentis alienam poſſeſſionem.

6 Ex milite paganum fieri, ex decorato infamem nota eſt.

7 De facto ſcil.

8 Pœna delicto ſimilis.

9 *l.* 31. §. cod.

10 §. 3. *Inſt. de locato.* 20. *Eclog.* 2. *c. περὶ ἐμφυτεύσεως*: 3. *Harm.* 3. *c. περὶ ἐμφυτεύσεως*, & *tit.* 4. *Claſſ. lib.* 4. §. *emphyt. Papon.* 1. *Notar.* 2. *c. d' emphyteuſe albergation, heneris, & bauux perpetuels.*

11 Ἐμφύτευσις, ἐν τῷ ἐμτιτεύειν, ab inſitione. Inde *Nov. Valent. de prædiis piſt.* inſitionis nomine hunc contractum ſignificat. Eſt ergo emphyteuſis contractus quo dominus fundi ſui defecti forte & ſqualidi, uſum & fructum pleniſſimum, & quaſi dominium alteri concedit ea lege, ut inſerendo, plantando, arando, poliendo, colendo meliorem faciat: proque eo pendat pretium ſeu vectigal annuum. *Cujac. hic.* ut à libellaria & contractu colonario ſeu παροικικῷ differat, dixi ad *l.* 24 §. 1. *C. de ſacr. Eccl. &* *ad Novell.* 7. Hoc addendum in libellaria, in introitu contractus offerri ſummam quandam pecuniæ quæ à Gallis *entrage.* vid. *Papon. in d. loco in pr.* Ut ad emphyteuſim revertar, ejus ſpecies ſunt variæ. Nova eſt quæ habet originem in ejus perſona, quæ vult de ea diſponere. Antiqua quæ ab aliquo aſcendente. Hereditaria quam quis ſtipulatus eſt pro ſe & heredibus quibuſcunque vel pro ſe & heredibus, ſi tamen eſt accepta à privato. Non hereditaria quam aliquis ſtipulatus eſt pro ſe, & deſcendentibus nulla facta mentione heredum. vid. *Clar. ib. q.* 16. 12 Cenſualis contractus quid eſt? Differt ab emphyteuſi ideoque cenſus debitor, etiamſi non ſolvat cenſum per biennium, imo per centum annos, jure ſuo vel re cenſuali non excidit, *text. cum gl. in c. conſtitutus* 6. *extr. de relig. domib. Bald. in l.* 2. §. 1. *ff. de publiciana. & tit. de pace Conſtantiæ, in verbo, perſolvere fictum. & in Auth. & qui. J. de bon. auth. jud.* Imol. *in c. propter.* 3. *extr. de locato.* Jaſ. *hoc. tit.* quibus addendum eum, qui ſingulis annis certam frumenti modiationem præſtare teneatur, in dubio cenſuarium, non emphyteutam cenſeri, ut ea ratione biennii mora jure ſuo non excidat. *Alberic. l.* 2. *hoc tit. arg. d. c. conſtitutus. Hippol. de Marſ. ſing.* 94. de cenſuario contractu, vid. Everard. *in loco ab Emphyt. ad cenſum* 31. 13 Ἐμφύτευσις neque conductio eſt, neque alienatio, ſed jus proprium. *Syn. Baſil.* 20. *tit.* 2. *c.* 1. 14 Definitio κατὰ ἀφόρισιν τῆς ἐναντίας. 15 Pro emphyteuſi condictio ex lege competit. Cur? emphyteuſis non fuit contractus perœque potens, ut actionem vi ſua pareret: niſi lex acceſſiſſet. vid. *Clar. ib. q.* 47. 16 Et quidem nominatim. *Clar. d. loco. q.* 2. *ex communi opinione.* 17 Scriptura in contractu emphyteutico neceſſario ab initio requiritur: alias non valet. *Clar. d. l. q.* 4. *ex communi opiniane.* quod in aliis multis contractibus non requiritur. vid. *l.* 17. §. *de pact.* contrarium tamen putat Molinæus ad conſuetudines Pariſienſes. §. 33. *num.* 38. 18 Hoc volunt interpretes, ob quamcunque ſterilitatem emphiteuticarium non excuſari, non ob labem partis. *J. cod. ibi: ex qua non ipſa rei penitus ladatur ſubſtantia.* Judex tamen æquus poterit eo caſu penſionis quantitatem cum fructibus, qui ex reſidua parte rei emphyteuticariæ colligentur, conferre: & ita penſionis ſolutionem moderari. Ceſſante vero belli cauſa canonem ſolvere, excuſari quidem à caducitate emphyteuſeos, at non à penſionis præſtatione: præſertim ſi penſio exigua ſit. *Clar. d. q.* adde *Gayl.* 2. *obſ.* 23. *n.* 23. Quid ſi domus & aliquot jugera agri in emphyteuſim dentur, ſitque domus incendio conſumpta? Emphyteuta domum reficere cogitur, & penſionem ſolvere, quia adhuc durat emphyteuſis per aream remanentem, quæ eſt maxima rei pars, niſi penſio magna debeatur, eaque propter fructus ſolvatur, non autem modica propter utile dominium. vid. *Petr. Anchar.* 3. *q.* 78. *num.* 12. Finge me dediſſe Eccleſiæ domum ut me aleret: eandem domum exultam vel alio caſu fortuito deductam? tametſi cauſa deſinat, ob quam Eccleſia me alere debeat, alere tamen adhuc tenetur: quia tranſlato dominio periculum eſt donatarii ſeu accipientis. *l. Lucius* 11. *ff. de evict. l. neceſſario* 8. *ff. de periculo. l. ſi pecuniam* 5. §. 1. *ff. de condict. cauſa data ff. de cond. ob cauſ.* aliud igitur eſt in emphyteuſi, ut in qua res non tranſeat in accipientis dominium. *Cremenſis ſing* 1. clades (Græcis βλάβη) totius rei emphyteuticariæ ad dominium rei ὡς ἐπὶ πλέονας, ſicut in venditione fit. *Syn. cod. c.* 1. igitur ad emphyteutam non pertinet. 19 Μεγάλη βλάβη, cui opponitur κατὰ πάντὸς τὸ πρῆγμα, ut ſit ſenſus: emphyteuticarii periculo accidere particulare damnum. elegánter author Synopſeos *d. c.* 1. adjicit, ἐπὶ μειώσεως, ſicut in locatione: ut in ſuperiore caſu totius rei interitus ὡς ἐπὶ πλέονας niſi aliæ conventiones ſpeciales de rei damno intervenerint. *d. c.* 1.

20 Quid ſi emphyteuticariæ per alluvionem aliquid acceſſerit? non augebitur penſio. Nam cum ad emphyteutam damnum pertineat ad eundem deferri commoda oportet. vid. *Clar. d. loco. q.* 41.

21 Pactiones in emphyteuſi ſervandæ, ſive ad ipſam emphyteuſim, ſive ad ipſum emphyteutam, ejuſve refectionem pertineant. Quid ſi nihil de eo rejiciendo nominatim dictum ſit? ſi per triennium canonem emphyteuticum non ſolvit, neque domino dederit τῶν δημοσίων ἀποχῶς. publicorum tributorum apochas nulla meliorationis vel emponematum quæ dicuntur, ratione habita omnibus modis, id eſt, omnimodo rem ipſam amittit. Neque proferre ad ſuam defenſionem poterit, quod verbi gratia, propter emphyteuma non fuerit inquietatus. Nam hoc ipſum voluntate ſpontanea non ex inquietatione præſtitum oportuit. *Syn. ibi c.* 2. 22 Τῶν δημοσίων ἀποχῶς. vid. *J. cod.* quid ſi theſaurus ſit repertus? eſt enim fortunæ, ut loquuntur, donum. *l.* 63. §. 1. *ff. de adquir. rer. dom.* vel potius Dei beneficium. *l. un. J. de Theſauris.* Quidam putant emphyteutæ fieri. *Doctores in §. theſauros.* 39. *Inſt. de rer. diviſ. Choppin.* 2. *de domanio* 5. *n.* 20. Sed æquius eſt, ut emphyteutæ tantum cedat pro dimidia parte, ac ſi in fundo dotali fuiſſet repertus. *l.* 7. §. 12. *ff. ſoluto.* 23 *l.* 32. *in fin. C. de epiſc. aud.* olim biennium ut in conductione. *l.* 56. *ff. locati. Cujac. Nov.* 7. quod in emphyteuſi Eccleſiaſtica obtinet. Νοv. 7. *c.* 3. §. 2. *Nov.* 120. *c.* 8. *c. Potuit extra de locato.* Emphyteuta ceſſans in ſolutione canonis per triennium cadit ab Emphyteuſi privati hominis: Eccleſiæ vero per biennium. vid. *Clar. d. loco q.* 8. *ex com. opinione.* per triennium dixi, non antea: etiamſi emphyteuticarius juraverit ſe annuatim ſoluturum. *Clar. ib. contra comm.* Triennio vero elapſo ſemper privari poteſt, etiamſi penſio inferenda minimi ſit pretii, cum eo caſu, non tam de lucro vel commodo, quam de recognitione utilis dominii agatur. *Clar. ib. ex comm. opiniane.* idem dicendum, ſi ſciens, non ſi ignorans, puta ſi ſucceſſit defuncto, tunc enim juvandus eſt. *l.* 1. *ibi. ſi qua mihi juſta cauſa ff. ex quib. cauſ. major. l. ult. in fin. ff. de l.* 2. adde *Gayl.* 2. *obſ.* 48. *n.* 4. nec paupertatis prætextu, minus dimidia penſione intulit, tunc enim ab univerſa emphyteuſi cadere dicitur. *Clar. ib.* Non idem dicendum eſt ſi aliud convenerit, aut ſi tantumdem emphyteutæ debeat dominus, quam penſionis ſit quantitas, tunc enim æquo jure admittitur compenſatio. *Soc. reg.* 114.

qui ſub excelſis Magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quam qui in undecim [1] devotiſſimis ſcholis [2] taxati ſunt, nec non eos qui ſub diverſis optionibus [3] Fœderatorum [4] nomine ſunt decorati) ſaltem in poſterum ab omni conductione alienarum rerum temperare: ſcituros, quod ex ipſo contractu ab initio ſine aliquo facto, vel aliqua ſententia cadant [5] militia, & non ſit regreſſus eis ad priſtinum gradum, neque beneficio Imperiali, neque conſenſu, vel permiſſu judicis, ſub quo tolerandam ſortiti ſunt militiam: ne, dum alienas res conductionis titulo eſſe gubernandas exiſtimant, ſuas militias ſuamque opinionem amittant, ex [6] militibus pagani, ex decoratis infames [7] conſtituti: & quod poſt hujuſmodi conductionem, (quam penitus interdicimus) à publico ſuſceperint, & hoc ſine aliqua mora, vel procraſtinatione, reddere compellantur. Sciturís & ipſis, qui ſuas facultates poſt hanc legem eis ad conductionem permiſerint, noſtra lege eorum conamine violata, quod nulla eis exactio contra eas concedatur: [ut] qui [8] alieni appetens conſtitutus militem procuratorem [9] elegent, & [à ſuis] cadat reditibus. †. Pateat autem omnibus huiuſmodi copia apud competentes Judices accuſationis, ut qui in hac cauſa delator exiſtat, laudandus magis quàm vituperandus intelligatur: pœna, quam contra milites noſtrorum præceptorum contemptores, & ipſos qui eis conductiones rerum ad ſe pertinentium permiſerint, ſtatuimus, in futuris cauſis obtinente.

Tit. LXVI.

DE [10] JURE EMPHYTEUTICO. [11]

Contractus emphyteuticus propriam habet naturam, atque figuram, exigitque ſcripturam, & propter particulare damnum emphyteuta non liberatur à canone. Bald.

1. Imp. Zeno A. Sebaſtiano P. P.

Jus [12] emphyteuticarium [13], neque [14] conductionis, neque alienationis eſſe titulis adjiciendum, ſed hoc jus tertium eſſe conſtituimus [15], ab utriuſque memoratorum contractuum ſocietate ſeu ſimilitudine ſeparatum: conceptionem [item] definitionemque habere propriam, & juſtum eſſe validumque contractum [16]: in quo cuncta quæ inter utraſque contrahentium partes ſuper omnibus vel etiam fortuitis caſibus, pactionibus, ſcriptura [17] interveniente habitis, placuerint, firma illibataque perpetua ſtabilitate modis omnibus debeant cuſtodiri: ita ut ſi interdum ea quæ fortuitis caſibus eveniunt, pactorum non fuerint conventione concepta, ſi quidem tanta [18] emerſerit clades quæ prorſus etiam ipſius rei quæ per emphyteuſin data eſt, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permanſit, ſed rei domino, qui quod fatalitate ingruebat, etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, imputetur. Sin vero particulare [19], vel aliud leve contigerit damnum [20], ex quo non ipſa rei penitus lædatur ſubſtantia: hoc emphyteuticarius ſuis partibus non dubitet adſcribendum.

Pacta emphyteutica ſervanda ſunt: quibus ceſſantibus, ſervanda eſt natura contractus. Bald.

II. Imp. Justinian. A. Demoſtheni P. P.

In emphyteuticariis contractibus ſancimus, ſiquide m aliquæ pactiones [21] in emphyteuticis inſtrumentis fuerint conſcriptæ: eaſdem & in omnibus aliis capitulis obſervari, & de rejectione ejus qui emphyteuſin ſuſcepit, ſi ſolitam penſionem, vel publicarum functionum [22] apochas non præſtiterit. †. Sin autem nihil ſuper hoc capitulo fuerit pactum, ſed per totum triennium [23] neque pecunias ſolverit [24], neque apochas domino tributorum [25] reddiderit: volenti ei licere eum à prædiis emphyteuticariis repellere, nulla ei in poſterum allegatione nomine meliorationis [26], vel eorum quæ *emponemata* dicuntur, vel pœna opponenda: ſed omnimodo eo (ſi [27] dominus voluerit) repellendo [28], neque prætendente quod non eſt ſuper hac cauſa inquietatus: cum neminem oporteat conventionem, vel admonitionem expectare, ſed ultro ſeſe offerre, & debitum ſpontanea voluntate perſolvere, ſecundum quod & anteriore lege noſtri numinis generaliter cautum eſt. †. Ne autem ex hac cauſa dominis facultas oriatur emphyteutas ſuos repellere, & reditum [29] minime [30] velle ſuſcipere ut ex hujuſmodi machinatione triennio elapſo, ſuo jure is qui emphyteuſin ſuſcepit, cadat [31]: licentiam ei concedimus atteſtatione præmiſſa, pecunias offerre [32], hiſque obſignatis, & ſecundum legem depoſitis, minime dejectionis timere periculum.

Emphyteuta poteſt jus ſuum vendere vel non, ſecundum tenorem pactorum, ceſſante autem ſuper hoc pacto, dominus eſt requirendus, an velit emere pro tali pretio, quod ab alio inveniur, & expectandus eſt per duos menſes. Bald.

III. Idem A. Juliano P. P.

Cum dubitabatur, utrum emphyteuta debeat cum domini voluntate ſuas meliorationes, quæ Græco vocabulo ἐμπονήματα dicuntur, alienare, vel jus emphyteuticum in alium transferre, an ejus expectare conſenſum? Sancimus, ſi quidem emphyteuticum inſtrumentum ſuper hoc [caſu] aliquas pactiones habeat, eas obſervari. †. Sin autem nullo [modo hujuſmodi] pactio interpoſita eſt, vel forte inſtrumentum emphyteuſeos deperditum eſt: minime licere emphyteutæ ſine conſenſu domini meliorationes ſuas aliis vendere, vel jus [33] emphyteuticum transferre [34]. †. Sed ne hac occaſione accepta, domini minime concedant emphyteutas ſuos accipere pretia meliorationum quæ invenerunt, ſed eos deludant, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: diſponimus [35], atteſtationem [36] domino transmitti, & prædicere, quantum pretium ab alio [revera] accipi poteſt. Et ſi quidem dominus hoc dare maluerit [37], & tantam præſtare quantitatem, quantam ipſe revera emphyteuta ab alio recipere poteſt, ipſum dominum omnimodo hæc comparare. Sin autem duorum menſium ſpatium fuerit emenſum, & dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutæ detur, ubi voluerit, & ſine conſenſu domini meliorationes ſuas vendere: his tamen perſonis [38] quæ non ſolent in emphyteuticis contractibus vetari ad hujuſmodi venire emptionem. †. Neceſſitatem autem habere dominos, ſi aliis melioratio ſecundum præfatum modum vendita ſit, accipere emphyteutam: vel ſi jus emphyteuticum ad perſonas non prohibitas, ſed conceſſas & idoneas ad ſolvendum emphyteuticum canonem tranſponere emphyteuta maluerit [39]: non

[1] Scholares ſub excelſis Magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quam qui in undecim [1] devotiſſimis ſcholis [2] taxati ſunt, nec non eos qui ſub diverſis optionibus [3] Fœderatorum [4] nomine ſunt decorati) ſaltem in poſterum ab omni conductione alienarum rerum temperare: ſcituros, quod ex ipſo contractu ab initio ſine aliquo facto, vel aliqua ſententia cadant [5] militia, & non ſit regreſſus eis ad priſtinum gradum, neque beneficio Imperiali, neque conſenſu, vel permiſſu judicis, ſub quo tolerandam ſortiti ſunt militiam: ne, dum alienas res conductionis titulo eſſe gubernandas exiſtimant, ſuas militias ſuamque opinionem amittant, ex [6] militibus pagani, ex decoratis infames [7] conſtituti: & quod poſt hujuſmodi conductionem, (quam penitus interdicimus) à publico ſuſceperint, & hoc ſine aliqua mora, vel procraſtinatione, reddere compellantur. Sciturís & ipſis, qui ſuas facultates poſt hanc legem eis ad conductionem permiſerint, noſtra lege eorum conamine violata, quod nulla eis exactio contra eas concedatur: [ut] qui [8] alieni appetens conſtitutus militem procuratorem [9] elegent, & [à ſuis] cadat reditibus. †. Pateat autem omnibus huiuſmodi copia apud competentes Judices accuſationis, ut qui in hac cauſa delator exiſtat, laudandus magis quàm vituperandus intelligatur: pœna, quam contra milites noſtrorum præceptorum contemptores, & ipſos qui eis conductiones rerum ad ſe pertinentium permiſerint, ſtatuimus, in futuris cauſis obtinente.

[10] Tit. LXVI.

[11] DE JURE EMPHYTEUTICO.

Contractus emphyteuticus propriam habet naturam, atque figuram, exigitque ſcripturam, & propter particulare damnum emphyteuta non liberatur à canone. Bald.

1. Imp. Zeno A. Sebaſtiano P. P.

[12] Jus emphyteuticarium [13], neque [14] conductionis, neque alienationis eſſe titulis adjiciendum, ſed hoc jus tertium eſſe conſtituimus [15], ab utriuſque memoratorum contractuum ſocietate ſeu ſimilitudine ſeparatum: conceptionem [item] definitionemque habere propriam, & juſtum eſſe validumque contractum [16]: in quo cuncta quæ inter utraſque contrahentium partes ſuper omnibus vel etiam fortuitis caſibus, pactionibus, ſcriptura [17] interveniente habitis, placuerint, firma illibataque perpetua ſtabilitate modis omnibus debeant cuſtodiri: ita ut ſi interdum ea quæ fortuitis caſibus eveniunt, pactorum non fuerint conventione concepta, ſi quidem tanta [18] emerſerit clades quæ prorſus etiam ipſius rei quæ per emphyteuſin data eſt, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permanſit, ſed rei domino, qui quod fatalitate ingruebat, etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, imputetur. Sin vero particulare [19], vel aliud leve contigerit damnum [20], ex quo non ipſa rei penitus lædatur ſubſtantia: hoc emphyteuticarius ſuis partibus non dubitet adſcribendum.

Pacta emphyteutica ſervanda ſunt: quibus ceſſantibus, ſervanda eſt natura contractus. Bald.

II. Imp. Justinian. A. Demoſtheni P. P.

In emphyteuticariis contractibus ſancimus, ſiquide m aliquæ pactiones [21] in emphyteuticis inſtrumentis fuerint conſcriptæ: eaſdem & in omnibus aliis capitulis obſervari, & de rejectione ejus qui emphyteuſin ſuſcepit, ſi ſolitam penſionem, vel publicarum functionum [22] apochas non præſtiterit. †. Sin autem nihil ſuper hoc capitulo fuerit pactum, ſed per totum triennium [23] neque pecunias ſolverit [24], neque apochas domino tributorum [25] reddiderit: volenti ei licere eum à prædiis emphyteuticariis repellere, nulla ei in poſterum allegatione nomine meliorationis [26], vel eorum quæ *emponemata* dicuntur, vel pœna opponenda: ſed omnimodo eo (ſi [27] dominus voluerit) repellendo [28], neque prætendente quod non eſt ſuper hac cauſa inquietatus: cum neminem oporteat conventionem, vel admonitionem expectare, ſed ultro ſeſe offerre, & debitum ſpontanea voluntate perſolvere, ſecundum quod & anteriore lege noſtri numinis generaliter cautum eſt. †. Ne autem ex hac cauſa dominis facultas oriatur emphyteutas ſuos repellere, & reditum [29] minime [30] velle ſuſcipere ut ex hujuſmodi machinatione triennio elapſo, ſuo jure is qui emphyteuſin ſuſcepit, cadat [31]: licentiam ei concedimus atteſtatione præmiſſa, pecunias offerre [32], hiſque obſignatis, & ſecundum legem depoſitis, minime dejectionis timere periculum.

Emphyteuta poteſt jus ſuum vendere vel non, ſecundum tenorem pactorum, ceſſante autem ſuper hoc pacto, dominus eſt requirendus, an velit emere pro tali pretio, quod ab alio inveniur, & expectandus eſt per duos menſes. Bald.

III. Idem A. Juliano P. P.

Cum dubitabatur, utrum emphyteuta debeat cum domini voluntate ſuas meliorationes, quæ Græco vocabulo ἐμπονήματα dicuntur, alienare, vel jus emphyteuticum in alium transferre, an ejus expectare conſenſum? Sancimus, ſi quidem emphyteuticum inſtrumentum ſuper hoc [caſu] aliquas pactiones habeat, eas obſervari. †. Sin autem nullo [modo hujuſmodi] pactio interpoſita eſt, vel forte inſtrumentum emphyteuſeos deperditum eſt: minime licere emphyteutæ ſine conſenſu domini meliorationes ſuas aliis vendere, vel jus [33] emphyteuticum transferre [34]. †. Sed ne hac occaſione accepta, domini minime concedant emphyteutas ſuos accipere pretia meliorationum quæ invenerunt, ſed eos deludant, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: diſponimus [35], atteſtationem [36] domino transmitti, & prædicere, quantum pretium ab alio [revera] accipi poteſt. Et ſi quidem dominus hoc dare maluerit [37], & tantam præſtare quantitatem, quantam ipſe revera emphyteuta ab alio recipere poteſt, ipſum dominum omnimodo hæc comparare. Sin autem duorum menſium ſpatium fuerit emenſum, & dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutæ detur, ubi voluerit, & ſine conſenſu domini meliorationes ſuas vendere: his tamen perſonis [38] quæ non ſolent in emphyteuticis contractibus vetari ad hujuſmodi venire emptionem. †. Neceſſitatem autem habere dominos, ſi aliis melioratio ſecundum præfatum modum vendita ſit, accipere emphyteutam: vel ſi jus emphyteuticum ad perſonas non prohibitas, ſed conceſſas & idoneas ad ſolvendum emphyteuticum canonem tranſponere emphyteuta maluerit [39]: non

quæſt. 45. *Wurmſer.* 1. *pract.* 34. *obſerv.* 2. & ita differunt emphyteuticarii à colonis. *l.* 6. *ff. locati.* Quid ſi domum ædificavit: in electione domini poſitum eſt ædificii æſtimationem ſolvere, vel ut ædificium tollatur pati. vid. *Clar. l.* 4 §. *feud. quæſt.* 88. 27 Communi opinione dicitur, eo caſu ſufficere nudam voluntatem directi domini de ejiciendo emphyteuta, adeo ut emphyteuta ſtatim ipſo jure cadat, neque ulla requiratur judicis ſententia. *Clar. d. loco, quæſt.* 9. 28 Officio tamen judicis non privata authoritate, & ita communiter ab omnibus tenetur. *Clar. quæſt.* 11. *Wurmſer.* 1. *pract.* 34. *obſerv.* 1. 29 Qui ſolet communiter præſtari in fine anni. *arg. l.* 42. *ff. de verb. obl. l.* 9. *l.* 17. *ff. de reg. jur. Speculator d. loco. Clar. ex comm. opin. quæſt.* 12. 30 Quid ſi emphyteuta trium annorum penſionem prærogare velit? dominus eam recipere cogi non poteſt, nec etiam debet cum invito beneficium non detur. *l.* 69. *ff. de reg. jur.* facit *l* 38. §. 16. *l.* 122. *ff. verb. oblig.* 31 Emphyteuta ſtatim, a triennio moram canonis non ſoluti purgans, auditur. *c. Potuit de locato: Novell.* 91. *c.* 2. *in fin. l.* 7. §. *de pact. int empt. l.* 32. §. *de Epiſc. aud.* cur? ſi oblatio emphyteutam purgat, purgabit multo magis ipſa canonis acceptilatio, ut in dubio cenſeatur caducitas ei remiſſa, cum de injuria ſibi facta dominus proteſtatus non fuerit. §. *ult. Inſt. de injur.* proniores enim ſumus ad reum liberandum. *l.* 137. *ff. de oblig.* vide tamen *Clar. quæſt.* 10.

32 Emphyteuſis finitur culpa emphyteutæ, *ut hic.* adde & tempore ad quod data eſt) finito, ut & extincta generatione, in cujus favorem conceſſa eſt. vid. *Clar. quæſt.* 42.

33 Emphyteuta jus emphyteuticarium alienans ſine conſenſu domini, jure ſuo cadit, nec in eum ſententia requiritur: ſed tamen ante realem traditionem non dicitur perfecta alienatio: hoc eſt, nondum cenſetur emphyteuſim alienaſſe. *Wurmſ. 1. pract.* 34. *obſ. ult. ex comm. opt.* (niſi clauſula conſtituti vel precarii ſit adpoſita: idque ſtricto jure, non ex æquo; quod Delphinates ſequuntur. *Guid. deciſ.* 101.) idem dici volunt, ſi facta ſit traditio ſub hac proteſtatione *ſalvo & reſervato conſenſu domini & non aliter.* (niſi forte res emphyteutica magni ſit momenti: ut caſtrum, & traditio facta ſit potentiori. vid. *Capellam cautela* 22.) idem etiam dici volunt ſi emphyteuſim quis pro ſe acceperit, & pro his quibus dederit. Idem ſi emphyteuta prohibitus ſit alienare in potentiorem. nam prohibitio in quibuſdam inducit tacitum conſenſum in reliquis: tunc enim volunt irrequiſito domino alienare vel cedere poſſe emphyteuſim inferioribus & æqualibus. Idem quoque dicendum erit, ſi alienandæ emphyteuſeos jus habuit pacto in eam rem nominatim cum ipſo domino directo inito. *Rom. ſing.* 471. Idem eſſe exiſtimatur, ſi ignorans vendidit. *arg. c.* 1. *de controv. int. dom. l. ult.* §. *ſin. autem.* 3. *Auth. res quæ C. com. de legat. l. ult. in fin.* & ibi *Gl. & Bart. ff. de legat.* 2 quemadmodum per contrarium directus dominus per ignorantiam, canonem recipiens poſt commiſſam emphyteuſim, non remittit jus commiſſæ emphyteuſeos. *Soc. reg.* 115. idem cenſetur, ſi alienatio non ſolennis: hoc eſt, ſi ſolennitas ſtatuto vel conſuetudine requiſita, in ea ſervata non fuerit. *Soc. ib.* plures exceptiones apud eundem. vid. *in reg. Vaſallus* 434. Quid ſi partem tantum alienavit? emphyteutam cadere tantum parte alienata judicatum fuit in conſilio Neapolitano. Quid ſi integram emphyteuſim alienatam emphyteuta recuperavit? pœnam caduci non evitat. Putant itaque colonum à tali injuria pœnitentia ſua nocentem eſſe non deſinere. facit *l.* 1. §. 25. *ff. depoſit. l.* 4. §. 10. *ff. de uſurpat. l.* 65. *ff. de furtis.* idque communis probat opinio, de qua vid. *Clar. d. loco quæſt.* 13. à qua Mynſingerus diſſentit. 3. *reſponſ.* 38. *num.* 27. 28. 34 *Dic. ut J. cod.* 35 Emphyteuta jus emphyteuſeos (agitur tamen hic de meliorationibus) vendere volens, tenetur διαμαρτυρίαν πέμπειν τῷ πρωτοτόκῳ διαστολῆς, atteſtationem tranſmittere primario domino, eumque de pretio certiorem facere, Qui ſi emere noluerit, liberum eſt emphyteutæ jus ſuum elapſo bimeſtri ſpatio tranſferre. Quin & emptorem cogitur admittere dominus, ubi primum duo menſes expleti fuerint. 3. *Harm.* 3. §. 117.

36 Nota & adde *l.* 32. *C. de epiſc.* 37 Datur domino directo intra bimeſtre tempus jus πρωτιμήσεως (de quo dicam ad conſtitutionem Friderici de jure πρωτιμήσεως.) vide interea Papon. 1. *Notar.* 2. *c. d' emphyteuſe*, ibi *droiſt de retenue au Seigneur direct*, & ibi. *Le Prince n'a droict de retenue ſors qu'en certain cas.* Jure feudali intra annum 2. *Feud.* 9. ubi vide *Cujac.* 38 Potentioribus aut vetitis capere. *l* 135. §. 3 *ff. de verb. oblig.* 39 Emphyteuta jus emphyteuſeos (domino tamen prius requiſito) alienare poteſt, id eſt, non poteſt jus emphyteuticum ſimpliciter alienare, ſed prohibetur, niſi adhibeatur ſolennitas. de qua vide *Roland. à Valle* 1. *conſ.* 3. *num.* 85. Poſſunt tamen emphyteutæ plures rem emphyteuticam inter ſe dividere etiam irrequiſito domino. *Clar. ib. q.* 14. *idem q.* 17. Sunt enim in ſolidum emphyteutæ, nec de hujuſmodi diviſione directus dominus poteſt conqueri, cum ejus non interſit penes quem ſit res emphyteutica, nec ulla recognitio nomine rei debeatur. *Clar. ib. q.* 14. Poteſt etiam emphyteuta, niſi ſpecialis conſuetudo obſtet, irrequiſito domino, jus emphyteuticum extraneo capaci, non potentiori donare. vid. *Furn.* 2. *q.* 22. *ſelect.* 30. vel legare: ſalvo tamen jure directi domini. Eo caſu donatarius vel legatarius ſine conſenſu domini poſſeſſionem apprehendere poteſt: & præterea eidem domino (dominum intellige etiam uſufructuarium. *Clar. ib. q.* 23.) novus emphyteuta laudimia ſeu ἀνδεκτικὰ ſolvere tenetur pro nova inveſtitura. *Clar. q.* 15. Laudimia, inquam, id eſt, quinquageſimam partem pretii. *J. cod. verſ. & ne avaritia.* quod onus locum habet in rebus donatis, quarum ſolvenda eſt eo nomine æſtimatio: etiamſi emphyteutæ licuerit emphyteuſim alienare. *Clar. q.* 23. permutare cui tamen rei ſtrictum jus repugnare videtur. *Clar. q.* 17.) pignori dare, vel hypothecæ dare. *idem q.* 18. *l.* 16. *in fin. ff. de pignoratitia.* locare ad modicum tempus. *q.* 19. Econtrario non poteſt eandem rem in emphyteuſim dare, eſt enim datio emphyteuſeos alienationis ſpecies. *q.* 20. aut in ſervitutem conſtituere in præjudicium domini. *q.* 11. licet in ſui præjudicium poſſit, ut tantiſper dum emphyteuſis durabit, teneatur eam ſervitutem pati. *arg. l.* 1. §. *pen. in fin. ff. de ſuperficiebus, & arg.* §. *quid ergo. De inveſtitura de re aliena facta, I. Statius Florus.* 48. *ff. de jure fiſci. Capella Tholoſana & ibid. Auſterius deci.* 461. intervertere poſſeſſionem, *ejuſdem. q.* 25. aut rem deteriorem facere. *arg. Nov.* 7. *c.* 3. §. 1. *Nov.* 120. *c.* 8. *Auth. qui rem* 14. *C. de ſacroſanct.* quibus caſibus emphyteuta cadit jure ſuo. *Clar. ib. q.* 26. ut & arbores excidendo, vel formam rei mutando. *Gayl.* 2. *pract.* 69. & 12. Reſtat diſpicere, num emphyteuta poſſit jure teſtati, vel inteſtati emphyteuſim transferre. Quod ad teſtati cauſam attinet, poteſt emphyteuta novam emphyteuſim, id eſt, a ſe adquiſitam pro ſe & quibus dederit, vel pro ſe filiis & heredibus jure ſuo in quemcunque voluerit filiorum: quin in extraneum diſpoſitione teſtamentaria conferre. Antiquam autem, id eſt, ab aſcendentibus acceptam emphyteuſim: acceptam, inquam, ſub ea formula *pro adquirente ejuſque liberis*, parens tenetur filiis relinquere. *Clar. ibi quæſt.* 16. ſupereſt cauſa inteſtati: Emphyteuſis indefinite accepta ad filios adquirentis defertur; ad certam generationem accepta, generationem conventam non excedit: Ad certum tempus accepta poteſt ad

24 Ipſe vel ejus procurator. *l.* 57. *ff. de ſolut.* Quid ſi re ipſa obtulit & conſignavit? ſatis feciſſe intelligitur. *Novell* 91. *c.* 2. *in fin.* Quid ſi unus heredum tantum partem ſuam obtulit? omnes jure ſuo cadunt: alioquin præſtatio emphyteuſeos confunderetur. *l.* 7. *ff. comm. præd.* ad eundem modum ceſſatio parentis nocet ſucceſſoribus ſi in eorum quoque gratiam emphyteuſis data ſit: niſi ſtatim ſeu modico poſt triennium intervallo obtulerit, idque æquius videtur. *in fin. J. cod. & cap. Potuit. de locato.* quod tamen Afflictus non admittit. *deciſ.* 104.

25 Τῶν δημοσίων ἀποχῶς. 20. *Ecl.* 1. *cap.* 3. *περὶ ἐμφυτεύσεως.* hinc conſtat emphyteutam ad ſolutionem vectigalis ratione prædii emphyteutici teneri. *l.* 2. *ff. ſi ager vectigalis.* vid. *Clar. ib. q.* 4. An & ad refectionem ædificii emphyteuticarii? tenetur. *Petr. Anchar.* 3. *quæſt.* 78. *num.* 2.

26 Finita emphyteuſi culpa emphyteutæ, ipſe emphyteuta ἐμπονήματα ſeu meliorationes amittit: ſin minus, non amittit: ejuſque heredibus eo nomine actio competit. *Clar. ibid.*

Source : BIU Cujas

extraneos etiam heredes, id est, ad non legitimos transferri: ad conventum tamen tempus duntaxat. In perpetuum vero tempus collata, si ita concepta fuit, *Teneat pro se & filiis*, ad solos descendentes defertur: si ita, *pro se & heredibus extraneis*, etiam ad extraneos: si ita, *pro se & heredibus*, in extraneum quemcumque deferetur, nisi sit emphyteusis Ecclesiastica. *Novell. 7. cap. 3. in princ. vers. Aliter.* Imo etiam si Ecclesiastica, si modo solenniter facta fuerit, ut communiter major pars interpretum scribit. qua de re vide Roland. à Valle 1. *cons. 96. num. 20.* quod ultimum Clar. *d. loco quæst. 28. vers. Et quinque disputando.* non admittit, nisi expresse facta sit pro extraneis heredibus, aut in ipsa investitura talia verba sint adjecta, quæ tantundem præstent, puta pro se & quibus dederit, vel pro se & heredibus quibuscunque. Extraneos cum dico, fiscum etiam intellige. Nam si emphyteusis ejus conditionis fuerit, ut ad extraneum transiret, delicti causa jus emphyteuticum ad fiscum deferetur. *l. 4. ff. de fundis patrim.* nisi emphyteusis sit Ecclesiastica, idque favore religionis. *l. 17. ff. de usufruct.* Clar. *ibid. quæst. 29.* Quod de fisco dictum est ad correos accipiendæ emphyteuseos Clarus negat pertinere, inter quos jus adcrescendi non est, *quæst. 39.* sed nec ad Ecclesiam extendi. Ideoque tametsi emphyteuta monasterium ingrediatur, jus tamen emphyteuticum ad Ecclesiam non transfertur. Nulla namque spes caducitatis esset. vid. Clar. *d. loc. quæst. 33.* Dictum est superius, filios interdum succedere in jus emphyteuseos. An naturales? si emphyteusis sit privata, naturales succedent. Clar. *quæst. 30.* ut & legitimati (nihil enim differunt à legitimis. *Novell. 89. cap. 3.* Clar. *d. loc. quæst. 31.*) & fœminæ, nisi emphyteusis accepta pro filiis. *l. 22. ff. de verb. sign.* aut statuto repellantur fœminæ à successione stantibus masculis. Quid nepotes ex filia? si emphyteusis accepta pro se & filiis & nepotibus masculis, vel pro descendentibus suis virilis sexus non succedent, secus si accepta in tertiam generationem. Clar. *quæst. 36.* Quid filii abstinentes patris hereditate? succedent, si emphyteusis accepta pro se, filiis & heredibus. vide Clar. *d. loc. quæst. 37.* Gail. 2. *pract. 128. num. 18. & obs. 154. num. 17.* An emphyteusis transeat ad institutum in re certa, vide eundem ibi *quæst. 38.* 1 Quid si emphyteusis sit finita citra culpam emphyteutæ isque desideret renovari contractum emphyteuticarium? Clarus non [1] contradicere, sed novum emphyteutam in possessionem suscipere, non per conductorem vel per procuratorem, sed ipsos dominos per se, vel per literas suas, vel (si hoc non potuerint vel noluerint) per depositionem in hac quidem civitate apud virum clarissimum magistrum censuum, vel præsentibus tabulariis per attestationem, in provinciis autem per præsides vel defensores celebrandam. †. Et ne avaritia tenti domini magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: (quod usque ad præsens tempus præstari cognovimus) non amplius eis liceat pro subscriptione [sua] vel depositione, nisi quinquagesimam [2] partem pretii, vel æstimationis loci qui ad aliam personam transfertur, accipere. Sin autem novum emphyteutam vel emptorem meliorationis suscipere minime dominus maluerit [3], & attestatione facta intra duos menses hoc facere superfederit: licere emphyteutæ etiam non consentientibus [4] dominis ad alios suum jus, vel emphyteumata [5] transferre. Sin autem aliter fuerit versatus, quam nostra constitutio disposuit, jure emphyteutico cadat.

ex communi opinione refert, injuria affici, nisi renovetur ei emphyteusis: eoque nomine ad superiorem appellari posse. *d. loc. quæst. 43.* Gail. 2. *observ. 148. num. 23.*

2 Laudemia à novo emphyteuta quæ debeantur domino directo observa. *Goth.* Laudimium est quinquagesima pars pretii *b. l.* cessante puta pacto, statuto, vel consuetudine, Alexand. *vol. 5. consil. 5. num. 8.* Burfat. *vol. 2. consil. 137. num. 39.* Proinde debetur ad ratum pretii, non valoris rei, etsi major sit pretio. Alexand. *d. loco.* & Cravett. *consil. 389.* Potest tamen dominus probare contrarium, puta quod majus sit pretium, & detecta fraude circa pretium rei, commissa in præjudicium laudemii, sit locus devolutioni, & res incidit in commissum. Papon. *decis. 171. num. 5.* Boër. *consil. 52. in fin.* Amod. de Pont. *tract. de laudem. quæst. 1. 4. & 8.* Maur. Burg. *d. tract. part. 1. instrct. 10.* ANS. 3 De hoc jure πρωτιμήσεως supra dictum est. 4 Invitis. 5 Ἐμφυτεύματα, ff. *cod.* meliorationes. ff. *cod.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE[1] SPONSALIBUS[2], ET ARRIS[3] SPONSALITIIS, ET PROXENETICIS. [4]

Dissolutus sponsalibus de futuro, licitum est alii nubere. Bald.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Annonariæ. [5]

ALII desponsatæ [6] renunciare conditioni, & nubere alii non prohibentur.

Sponsa sponsum absentem tenetur per biennium expectare: quo elapso, alteri nubit impune. Bald.

II. Impp. CONSTANTIUS A. & CONSTANS C. ad Pacatianum P. [7] P.

SI is qui puellam suis nuptiis pactus est, intra [8] biennium exequi nuptias in eadem provincia degens superfederit, ejusque spatii fine decurso, in alterius postea conjunctionem puella pervenerit, nihil fraudis ei sit quæ nuptias maturando, vota sua diutius eludi non passa est. [Dat. Prid. Idib. April. *Martianopoli*, PACATIANO & HILARIANO CONSS.] 332.

Obligationem purificatam sequentis casus occursio non resolvit: secus in obligatione purificanda. Bald.

III. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEODOSIUS AAA. Eutropio P. P.

ARris [9] sponsaliorum [10] nomine datis, si interea [11] sponsus, vel sponsa decesserit, quæ data sunt, jubeamus restitui, nisi causam [12], ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona jam præbuit. Dat. XV. Kal. Jul. *Thess.* GRATIANO A. V. & THEODOS. A. I. CONSS. 380.

Tutor vel curator non poterit dissolvere sponsalia contracta per patrem puellæ. Salyc.

IV. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. ad Marianum P. P.

SI [13] pater pactum de filiæ nuptiis inierit, & humana sorte consumptus ad vota non [14] potuerit pervenire, id inter sponsum & sponsam firmum ratumque permaneat, quod à patre debitur destinatum [15]: nihilque permittatur habere momenti, quod cum defensore [16], ad quem minoris commoda pertinebant, docebitur fuisse transactum. Periniquum est enim, ut contra [17] paternam voluntatem, redempti forsitan tutoris, aut curatoris admittatur arbitrium: cum * plerumque etiam ipsius fœminæ [18] adversus commoda propria inveniatur laborare consilium. Dat. IV. Non. Novemb. HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. CONSS. 422.

Qui contraxit sponsalia, & ea non vult exequi: si est ætatis legitimæ, arras quas recepit, restituet duplicatas: si minor, solum quas recepit. Bald.

V. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

MUlier [19] juris sui constituta [20] arrarum [21] sponsalium nomine usque [22] ad duplum [23] teneatur, id est [24], in id quod accepit, & aliud tantundem, nec amplius si [25] post completum vicesimumquintum annum, vel [26] post impetratam veniam ætatis, atque in competenti judicio comprobatam, hujusmodi arras suscepit. In simplum autem, id est, tantummodo [in id] quod accepit, si minoris ætatis est: sive virgo sive vidua sit, sive per se, sive per tutorem, aut curatorem, vel aliam personam easdem arras acceperit. †. Patrem [27] vero, vel matrem legitimæ ætatis constitutos, sive simul, sive separatim arras pro filia suscepisse: avum etiam, vel proavum, si pro nepte vel pronepte, in duplum tantummodo convenit teneri. Quæ ita custodiri censemus, si [28] non propter personam, vel conditionem, vel aliam causam legibus, vel generalibus constitutionibus interdictam, futurum matrimonium constare prohibetur: Tunc enim quasi nullo facto, utpote sine causa easdem arras præstitas, tantummodo reddi consequens esse præcipimus. †. His [illud] quoque adjicimus: ut etiamsi [29] legibus prohibitæ non sint speratæ nuptiæ, post arras autem sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter [30] turpem, [vel prodigam,] vel impudicam conversationem, aut religionis [31], vel sectæ diversitatem recusaverit, vel eo quod quasi vir coitum [32] (ex quo spes sobolis oritur) facere

1 Tractat de Sponsalibus ante Nuptias: ut quas præcedant sponsalia, arrarum dationes & proxenetica. De Antenuptialibus quædam dicenda sunt obiter ad quarundam etiam legum faciliorem intellectum. Nuptiarum dies legitimi tres erant. *l. 66. §. 1. ibi, ante diem tertium. ff. de donat. inter vir.* Primus dicebatur à Græcis πρόπλεια, id est, desponsalia. Ea fiebant auspicato. Cicer. 1. *de divinat.* Valerius 2. *cap. 1.* optime à turture & cornice, si par integrum apparuisset, quia utrumque animal adeo sui conjugis studiosum, ut eo mortuo superstes nullius præterea conjunctionem appetat. Post auspicia sacra faciebant. Secundus ἀπαυλία, decubatio, eoque deducebatur sponsus in domum soceri à Paranympho quem nonnulli νυμφευτὴν, alii παροχὸν vocabant si futura uxor virgo fuisset: si vidua, mulier ad sponsum deducebatur à Nymphagogo, seu προμνηστρία, id est, pronuba. In limine ignis, & aqua ponebatur, utrumque sponsus & sponsa manu tangebat: ipsa nupta ejusdem aspersione lustrabatur (eo pertinet lex 66. *in fin. ff. de donationibus inter virum.*) Interdum recta via virgo in domum mariti (si forte per nuntium nubebat) deducebatur. *l. 5. l. 6. l. 7. ff. de ritu.* Sub vesperam, vel etiam noctu celebrabantur nuptiæ, faces accendebantur, virginis facies operiebatur (hinc nuptiæ) velo, quod Græcis ἵανδε, & κάλυπτρα, seu flammeum: lutei coloris erat, ne pudor virginis proderetur, ferreus annulus ei à viro dabatur. Sponsa vero tres asses: quorum primum in manu, alterum in pede, tertium in sacriperio ferebat. Primum sponso dabat, quasi eum sibi illo pretio coëmptum esset habitura: alterum in foro diis laribus deponebat. Tertium in vicino compito sodiebat. *Nonius cap. 12. in Nubentes.* Inde convivium apparabatur, mox Hymenæus ducebatur cum choreis. Post hæc, pronuba sponsam ad genialem lectum deducebat, hanc antecedebant ἀκόλουθοι, id est, faciferi, duoque colum cum lana & fusis ferentes. alii mundum muliebrem, & alia quæ ob id παράφορνα. Sponsa ita deducta, à sponso detegebatur, quo nomine dona accipiebat, quæ ob id ἀνακαλυπτήρια, & quod ab eo primum videretur ὀπτήρια, & quod eam alloqueretur προσφωνήσια. adde *Cujac. 2. feud. 9.* His ita peractis, pronuba unam ex facibus accendebat, pervigilem futuram: cæteras extinguebat, mox sponsæ duobus digitis cingulum solvebat, quod Dianæ, ob eam causam λυσιζώνη, à Latinis Cinxiæ cognomento, dicabatur. *Festus in voce Cinxiæ, dixi libro primo, ad Leges* XII. *Tabular.* Cingulum illud erat ex ovilla lana contextum nodo qui Herculeus vocabatur, propterea quod Hercules fœcundissimus creditus sit. Ubi omnes discessissent, sponsus clausa janua disponebat custodias foris, quarum opera mulierculare importuna vel pietas, vel simulatio à foribus arceretur, si qua commoveretur virginis clamore. Interea juventus nuces cum strepitu spargebat. *Festus in Nuces.* & hæc de secundo nuptiarum die. Tertius dies nuptiarum ἐπαυλία, quasi nuptiarum appendix: Latini Repotia. In eo sponsi affines convivium instaurabant: eoque uxor in domum mariti deducebatur. Egrediens domo paterna nupta pedem tollebat, ne limen attingeret, idque ne pharmacis magicis lædi posset, quæ sub limine ad destruendum conjugium vel concordiam, vel vim genitalem solent à veneficis poni. Plutarchus *in Romanis quæstionibus* 29. Claves mox ei dabantur, vel ut illa intelligeret, quod jus in familia mariti esset habitura, vel ad significandam partus facilitatem. *Festus in voce Clavium.* adde quæ scripsi ad *l. 2. ff. de divortiis.* Plura vide apud Costanum Titulo de matrimonio, de ritu nuptiarum. Julium Scaligerum 3. Poëtices 101. 2 *Al.* proxenetriis. *Alciat. 1. disputet. 22.* vide *l. 6. §.* 3 *l. 1. l. 2. §. cod.* dixi ad XXIII. D. 1. 3. *C. Theod. 5.*

4 Vid. *l. 3. l. 4. l. 5. §. cod.* 5 Bianori. 6 Desponsata alii, renunciare sponsalibus potest & alii nubere. *Synops. Basil. 28. tit. 2. cap. 15. & Harmen. 1. §. 9. l. 2. in fin. §. de repudiis. l. 2. §. 2. ff. de divortiis.* Quid si sponsalia degenerent, sintque contracta per verba de præsenti? aliud dicendum fuerit. adde *l. 15. ff. de cond. & demonstr. l. 30. ff. de reg. jur.* adde *Wurmser. 1. pract. 35. observ. 1.* 7 Constantinus ad Pacatianum P. U. *l. 4. C. Theod. cod.* 8 Si sponsus præsens est, & in eadem provincia, nec intra biennium exequitur nuptias, potest puella impune alii nubere, *ut hic. l. 4. C. Theod. de sponsalibus. Dion. 54. Sueton. in August. 28. Synops. Basil. 1. cap. 16. 4. Harmen. 1. §. 18.* abiens exspectatur per triennium. *l. 2. §. de repudiis.* olim quadriennium: & ulterius. *l. 17. ff. de sponsalib.* adde *Cujac. 16. obs. 35.* 9 *l. 6. C. Theod. cod.* 10 Arrarum datio solet antecedere sponsalia, *ut hic:* ut & emptionem & conductionem. *l. 17. in fin. §. de fide instrum.* 11 Sponsus (dic idem in sponsa) moriens ante nuptias, *ut hic:* arras non amittit, licet eo moriente dimidia pars donationis ante nuptias ab eo factæ, ad ejus sponsam si tamen osculum ei datum est) pertineat. *l. 16. §. de donationibus ante nuptias.* Idem dicendum est in donatione sponso à sponsa facta ante nuptias. *d. l. 16. in fin.* Quid si dos marito ante nuptias data? si nuda præcesserunt sponsalia, statutum vel pactum de lucranda dote non pertinet ad maritum. Sin per verba de præsenti contractum sit, pertinebit: etiamsi mulier, neque cognita, neque in domum mariti deducta sit. *arg. l. 7. ff. de ritu.* sin minus, heredes uxoris datam condicent. *l. 10. ff. de condict. causa data.* eamque distinctionem, ut veriorem & communiter receptam, Gayllus probat 2. *obs. 80. num. 3.* Statutum scil. de lucro dotis locum habere in sponsa. adde quæ dixi ad *l. 1. ff. cod.* idque etiam usurpari in dote dicta seu promissa. Nihil enim interesse inter dotem datam & promissam: cum ex sola promissione dos constituatur. vid. *l. 4. §. de collat.* De doario quid dicendum? Cujacius negat doarium, seu ὑποθῆκαι, deberi uxori, nisi in mariti concubitum venerit, & hoc esse dicitur: *Ains coucher gagne la femme son douaire, 2. feud. 9. fol. 515. in fin.*

12 Ut si in culpa fuit, ne contrahi posset conjugium. 4. *Harm. 1. §. 3.*

13 *l. 7. C. Theod. eod.* Sæpenumero pater susceptis pro filia sponsaliorum arris, vita defungitur, necdum contractis nuptiis. Deinde post ejus mortem, aut tutor, aut curator efficere conatur, ut dirimantur sponsalia, cavetur itaque hac constitutione infringi & labefactari nequaquam oportere, quæ superstite patre probata conventa sunt. 4. *Harmen. 42. §. 4.*

14 Post sponsalia mora injicitur nuptiis, vel expresse. *l. 1. §.* vel tacite. *l. 2. §.* vel neutro modo: puta, morte, vel sponsi, vel sponsæ. *l. 3. §. cod.* eorumve parentis, *ut hic. & l. 17. ff. cod.*

15 Definitum. *l. 7. C. Theod. eod.* Solebant enim parentes uxores liberis destinare. vide quæ dixi ad *l. 66. ff. de ritu.* & ita patris destinatio post mortem ejus effectum sortitur.

16 Quid si pater eidem filiam destinaverit? potest utique eam ducere. *l. 36. ff. de ritu.*

17 In elocanda filia patris defuncti arbitrium jure probata conventa sunt. 4. *Harmen. 42. §. 4.*

18 Familiæ. *d. l. 7. C. Theod. eod.* & male. Hoc innuit, fœminas plerumque laborare adversus proprium commodum. 19 Ὁ ἐξαπατῶν φύσιν ἔχει τοιαύτην, &c. Arra sponsalitia eam vim & naturam habet, ut is qui eam accepit, si sponsalium fidem non impleat, duplum ejus quod accepit præstet; qui vero dedit, arris excidat. 4. *Harm. 2. §. 1.* 20 Addunt Græci τελείαν ἄγουσι τὴν ἡλικίαν, ætatem perfectam agens. *Synops. Basil. 28. tit. 2. cap. 2.* 4. *Harmenop. 2. §. 6.* 21 Jam datarum scil. non promissarum tantum. Tiraquellus *de retract. conventionali, ad fin. tit. num. 36.* ut hæc constitutio non pertineat ad arras promissas tantum. vid. Rol. à Valle 5. *cons. 37. num. 4.* 22 Διπλᾶς ἐξαπατῶνας duplatas arras. *Synops. ibid.* 23 Pœnam sponsæ nuptias sine causa detrectantis observa. Mulier sui juris constituta minor vigintiquinque annis arras acceptas tantum restituit. *§. eod. ibid. in simplum autem.* Major vigintiquinque post impetratam tamen ætatis veniam arras & tantundem præterea restituit, *ut hic:* quemadmodum, si ὑπεξούσιος, seu in parentis potestate posita sit. *§. eod. vers. Patrem, ibi, duplam tantummodo:* & ita hanc legem intellige, quantumvis diversa sit Græcorum interpretatio. 28. *Eclog. 2. cap. 1.*

24 Duplum in legibus est res ipsa principalis: & tantundem quod in pœnis, *ut hic. Inst. de oblig. ex delict.* usuris. *l. 10. §. de usuris.* & eo quod interest, notandum. *l. unic. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.* 25 Arras sibi datas, mulier sui juris constituta & ætatis perfectæ, nuptias recusans duplatas restituit, *ut hic.* Quid si minoris ætatis cum esset, veniam ætatis non impetravit? simplas tantum restituet. *vers. In simplum. Synops. d. tit. 2. cap. 2. Harm. ibid.* 26 Ætatis autem veniam viri à vigesimo, fœminæ à decimo octavo ætatis anno impetrant à Principe, qua impetratione secuta potestate eximuntur: & perinde ac si sui juris essent, res suas administrant: hoc excepto, quod sine decreto nihil ex suis rebus alienare possint. *Harmenop. ibid. §. 7. l. 2. l. 3. §. de his qui veniam ætatis impetrarunt.* 27 Arras pro filia, vel nepte accipiens pater, mater vel avus, si matrimonium puellæ impediverint, duplatas arras præstant, *ut hic.* Quid si matrimonium non impediant, sed matrimonium aliter constare non possit? ipsas tantum arras restituunt. *vers. Quæ ita. Synops. ibid.* Quid si ante contracta sponsalia matrimonium justa de causa contrahi non posse sciverunt, & tamen arras receperunt? duplas arras quoque restituent. Est enim quod sibi imputent, qui scientes prudentes arras receperint ejus matrimonii nomine, quod contrahi non posse sciebant: secus enim, si ignorabant. *vers. His illud. Synops. ibid. Harmenop. ibid. §. 8.*

28 Lege jubente quæ dirimuntur sponsalia, pœnam non merentur. 29 Hæc verba extant in *l. 16. §. de Episcop. aud.* 30 Repudii causas nota. adde *Novell. 22. cap. 15.* & ita corporis, bonorum & animi ratione repudio locus est. Corporis, ut quia turpis sponsus, *ut hic. l. 12. in fin. ff. eod.* Bonorum, quia prodigus. Animi, quia impudicus, & improbatæ sectæ. 31 *d. l. 16.* vid. *l. 16. §. de Judæis. Novell. Leonis 93.* Goth. De Jure Canonico licet cum hereticis sive sectariis commisceri conjugia. *cap. 16. 28. quæst. 1. cap. 14. de hæreticis. in 6.* ANS. 32 Adde *l. 14. §. 7. ff. de ædilitio. Novell. 117. cap. 12.*

Source : BIU Cujas

1 Puta absentiam biennii, vel triennii. *l.* 2. ff. *eod.* lepram, nisi sponsalia sint de præsenti, *extra de conjugio leprosor.* vid. *Wurmf.* 1. *pract.* 35. *obs.* 2. vel quia virgo putabatur, quæ tamen mulier despondit. *arg. l.* 11. *in fin. ff. de act. empt.*

2 Arras etiam dari à sponsa sponso hic locus innuit, quod & Accursius notavit. *vers. Quæ omnia.* Id tamen Cujac. 4. *observ.* 26. negat: atque in sponsalibus sponsum, non sponsam arras dare.

3 Arras acceptas sponsus quemadmodum restituat.

4 Sciens prudens quæ cum turpi, cum prodigo, cum hæretico, cum impotente vel simili sponsalia contrahit, & arras ei dat, etiamsi justam repudii causam habeat, arras tamen non repetit, *ut hic.* & *dict. l.* 16. ff. *de episc. aud.* Sic creditores qui scientes inopem heredem passi sunt in hereditate morari, ab eo satisfactionem non exigunt. *l.* 21. §. 2. ff. *de reb. auth. judic.* Sic in emptionibus, scienti vitium non succurritur. *l.* 1. *in fin. ff. de act. empt.* Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex. *Horat.* Huic vicinum, est quod Jason ad *l.* 24. ff. *soluto.* negat constante matrimonio, uxorem dotem repetere posse, quæ scienter cum viro inope, vel prodigo, vel obærato contraxit, aut mox non idoneo futuro: eamque opinionem Gayllus probat. 2. *observ.* 84.

Διάταξις βάλε τὸ προξενήσαι γάμον μήλιστα μὲ μηδὲν λαμβάνῃ. εἰ ὁ ὅλως ἀνέχεται λαβεῖν, εἰ μὲ μηδὲν σωφρόνησε πρὸ τότε, μηδὲν ὅλως λαμβάνῃ. εἰ ὁ σωφρόνησε, μὴ ὑπὲρ τὸν εἰκοστὸν μέρος τῶν προικῶν καὶ τὰ προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπιζητεῖν, ἐὰν ἡ προῖξ ἄχρι λιτρῶν ἑξακοσίων λιτρῶν ἐστὶ χρυσίου. ἔλαττον ὁ εἰ βάλε λαβεῖν, ἐπιτρέπεται αὐτῷ· εἰ ὁ καὶ ὁσονδήποτε ποσότητός ἐστιν ἡ προῖξ, πρωτέρων τῶν ι. λιτρῶν δ χρυσίου ὅπου ἐπιτρέπεται τῷ προξενητῇ λαμβάνειν, ὁδὲ εἰ πλείων ἐστὶν ἡ προῖξ ἢ ἡ πρὸ γάμου δωρεά. εἰ ὁ παρὰ ταῦτα τις συμφωνήσῃ, μὴ ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ κομισθὲν ἀναδιδόσθω, εἴτε χρήματα ἔλαβεν, εἴτε πρᾶγμα, ἢ ἀνεδόθη αὐτῷ ὁμολογία χρέως, ἢ ὅλως ἔλαβέ τι κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἢ αὐτοκίνητον, κινουμένων τῶν ἀγωγῶν ἐ μόνον καὶ δ λαβόντος, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτῷ κληρονόμων, καὶ ἔ μόνον ᾧ δ δεδωκότος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν αὐτῷ κληρονόμων. ωεπομένως ι. χρυσίου λιτρῶν ἐπιδικίᾳ τοῖς παρὰ ταῦτα πράττειν ἐπιχειροῦσιν.

5 Quæ de sponso dicta sunt, ad sponsam accommodantur. 6 *l.* 6. C. *Theod. eod. l. unic. C. Theod. si provinciæ rector. l. unic. C. Theod. si nuptiæ.* 7 Quadruplum regulariter ipsum principale, seu ipsam rem principalem in pœnis continet. 8 Atqui pœnis legum contenti esse debemus. *l.* 19. *de verb. oblig.* Solve: Quadruplum hic licet stipulari, quia jure vetere, etiam in hanc rem legitima fuit pœna quadrupli. *d. l.* 6. *d. l. unic. C. Theod. si provinciæ. d. l. unic. C. Theod. si nuptiæ.* Quadrupli pœna hodie tantum ex conventione valet. vid. *Cujac.* 16. *observ.* 34. & 4. *observ.* 22. & 10. *observ.* 17. 9 Liberæ nuptiæ esse debent. *l.* 12. 14. ff. *de nupt.* Quid? Metus summo pudore patri exhibitus (reverentialem metum quidam appellant) vitiatne nuptias? non vitiat. Talis enim metus non cadit in virum constantem, nisi causa cognita constet ob nimiam reverentiam parentum, liberos tacuisse. vide Gayllum 2. *obs.* 39. Quid? hujusmodi matrimonium potestne convalescere? Wurmser. 1. *pract.* 36. *observ.* 1. ait, spontanea cohabitatione & copula matrimonium convalescere: eoque casu judicem quantitatem moræ, & amorem conjugum inter se considerare. *c. ad id, quod* 21. *x. de sponsalibus. c. discretionem* 6. *x. de eo qui cog. consang.* Hujusmodi subsequente copula novum consensum induci, metum tolli. *l.* 2. ff. *de his quæ vi metusve.* Idque maxime in eo perspici, qui à parentibus puellæ deprehensus, coactus est cum puella matrimonium contrahere. Gayllus *d. loco.* 10 IV. *tit.* 3. §. *ult.* extat eadem constitutio apud authorem *Synops. Basil.* 54. *tit.* 13. περὶ προξενητῶν, *cap.* 4. 11 Interpretatio Leunclavii. 12 Τῶν προξενητῶν γάμου. 13 Quid proxeneta, vide *l.* 3. ff *de proxenet.* 14 Id est, septingentos viginti aureos & ita certus hic modus proxeneticis nuptialibus datur, ut & advocato plerumque centum aurei. *l.* 1. §. 12. *in fin. ff. de extraord.* Interdicuntur omnino proxenetica præpositis ecclesiasticis. *Novell.* 123. *cap.* 16.

TIT. II.

SI RECTOR[15] PROVINCIÆ, VEL AD EUM PERTINENTES SPONSALITIA[16] DEDERINT.

I. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

SI[17] quis in potestate publica positus, atque honore administrandarum provinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis quæ matrimonium contractura est, potest esse terribilis[18], arras sponsalitias dederit, jubemus[19], ut deinceps, sive parentes, sive eædem mutaverint voluntatem: non modo juris laqueis liberentur, pœnæque [statutæ] expertes sint: sed extrinsecus data pignora lucrativa[20] habeant[21], si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, ut non[22] solum circa administrantes, sed etiam circa administrantium filios[23], nepotes ac propinquos: [&] participes[24] [id est, consiliarios,] domesticosque locum habeat: quibus tamen administrator operam dederit. †. Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis ob eas personas de quibus locuti sumus, arris fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. Dat. XV. Kalend. Jul. *Thessalonicæ*, DD. NN. GRATIANO A. V. & THEOD. A. CONSS. 380.

15 Ἀρχων præses, 4. *Harm.* 2. §. 10. Idem in quocunque magistratu, & administrante officium. *l. unic.* ff. *si quacunque præditus potestate. l.* 38. ff. *de vitu. Syn. Basil.* 28. *tit.* 5. *cap.* 39. 42. & *tit.* 4. *cap.* 19.

16 Sponsalia. *C. Theod. eod. lib.* 3. *tit.* 6. sponsalitias dederint arras. *Hal.* Sponsalia, *ut hic*, & *l. ult.* ff. *de ingenuis manumissis.* pignora. *l.* 6. *in fin. C. Theod. de sponsal. & antenupt.* arrarum nomine data. *l.* 1. ff. *si nuptiæ ex rescripto.* Græci μνηρά. Hieronymus in virginitatis laude. *Humanorum sponsaliorum pignoribus subarrantur.* Arræ in sponsalibus non erant nummi, sed vel annulus pronubus vel monilia, ut in Maximino juniore apud Capitolinum & apud Hesychium, inde κάθορμα καὶ ὕνορμα, περιδέραια ἀρραβωνικά. vide Cujac. 11. *obs.* 17.

17 *l. unic. C. Theod. eod.* 18 Φοῦρος. 4. *Harmen.* 2. §. 13. 19 *l.* 38. *l.* 63. ff. *de ritu. l. un.* ff. *si quacunque præd. potestat.* 20 Καὶ περιδώνων τῆς ἀρραβώνας. 28. *Eclog.* 1. *cap.* 20. 21 Imo non lucratur. *l.* 38. ff. *de ritu.* Quidam abrogari putant dictam legem 38. Cyrillus Græcus interpres legem 38. refert ad nuptias ab officiali præsidum contractas, qui ut præsidibus lege inferior nuptias contrahendo levius peccare præsumitur. Hanc vero legem refert ad ipsos præsides, eorum filios, nepotes, propinquos, domesticos, participes ejus, seu adsessores, quibus ipse præses constituendis nuptiis operam navaverit. Alia hic etiam adferunt emplastra, quæ Cujacius refutat *hic*, & 4. *observ.* 21. 22 Sponsalia in sua provincia præses contrahere non potest: quod si contraxerit, liberum est puellæ, ejus parentibus, tutoribus & curatoribus, nuptias recusare, & acceptas arras lucrari. Quid filii, nepotes, cognati, domestici, consiliarii ipsius præsidis? eadem ratione in eadem provincia sponsalia contrahere vetantur, *ut hic.* 4. *Harmen.* 2. §. 10. & 11. Quid dicendum de præsidum filiabus? Idem ex constitutione Leonis 23. *Harm. ibid.* §. 14. Qui si præses ipse potestate exiit, & puella nuptias ejus detrectat? stabile conjugium ejus fuerit. *vers. Impleri.* ff. *eod. Harmen. ibid.* §. 12. 23 Novell. Leon. 23. addit filias. 4. *Harm.* 2. §. 14. 24 Συμβίους. Græci *Eclog. d. loco.* id est, adsessoris pertinentes. Cujacius hic, qui Græcis προσήκοντας. adde *l. unic.* §. 3. ff. *de contractibus judicum. l.* 3. ff. *si certum.*

TIT. III.

DE DONATIONIBUS[25] ANTE[26] NUPTIAS, VEL PROPTER[27] NUPTIAS, ET SPONSALITIIS.

De muneribus sponsalitiis, si ea quæ donat vir futurus, tradiderit uxori, vel donandi animo dotem auxerit.

I. Impp. SEVER. & ANTON. Metrodoro.

MULTUM interest, si ea quæ donat vir futurus, tradiderit[28] uxori[29], & postea[30] in dotem acceperit: an vero donandi animo dotem auxerit, ut videatur accepisse, quod non accepit: priore enim casu donatio non impeditur, & res quæ in ea causa sunt dotis effectæ, judicio de dote peti possunt: posteriore [autem casu] nihil actum est donatione: & quod in dotem datum non est, repeti non potest.

De nuptiis non secutis.

II. Imp. ALEXAND. A. Attalo.

SI[31] Præsidi provinciæ probaveris, ut[32] Eutychiam uxorem duceres, munera[33] te parentibus ejus dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, [tibi] restitui, quod dedisti jubebit.

De dolo.

III. Idem A. Marcellæ.

POllicitatione à fratre quondam tuo sponsalium[34] causa facta, etsi[35] in stipulationem deducta sit, ideo præstanda non fuit, quoniam in dote uxor maritum fefellit[36]: Exceptionem[37] [itaque doli] adversus actionem ex stipulatu recte objicies.

De donatione collata in tempus nuptiarum.

IV. Imp. GORDIAN. A. Marcello.

QUod sponsæ ea lege[38] donatur, *Ut* [*tunc*[39]] *dominium ejus adipiscatur, cum nuptiæ fuerint secutæ*, sine effectu est.[40]

Si nuptiæ sequi non possunt.

V. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Theodoræ.

EA quæ tibi ut sponsæ daturum se promisit is, qui te ficto[41] cœlibatu, cum aliam matremfamilias domi reliquisset, sollicitavit ad nuptias, petere cum effectu non potes: cum tu sponsa, uxore domi posita, non[42] fuisti.

De donatione die nuptiarum facta.

VI. Imp. AURELIANUS A. Donatæ.

CUm[43] in te simplicem donationem dicas factam esse die[44] nuptiarum, & in ambiguum possit venire, utrum à sponso, an à marito donatum sit: sic distinguendum est, ut, si in tua[45] domo donum acceptum est, ante nuptias videatur facta esse donatio: Quod si penes[46] se dedit sponsus, retrahi possit: uxor enim fuisti.[47]

25 Donatio propter nuptias holie est contractus specialis. *Novell.* 119. *cap.* 1.

26 §. 3. *Instit. de donationibus.* 3. *C. Theod.* 5. περὶ μυρηγικῆς δωρεῶν. 8. *Eclog.* 4.

27 Donatio ante nuptias vel propter nuptias, idem. Fit enim propter nuptias: plerunque, ante nuptias: interdum post nuptias. §. *pen. Inst. de donationibus.* Quod ita donatur à marito uxori in vicem dotis ἀντιφέρνη. *l. ult.* ff. *eod.* Ejusdem juris est hæc donatio, cujus & dos, eadem pacta recipit, eandem quantitatem. *Novell.* 97. *cap.* 2. *vers. Primum.* Eandam, quoniam supra dotem, mortuo marito uxori redditur ὑπόδολον, id est, dotis incrementum. *Demetrius Chartophylax, quæst.* 55. & 4. *Harmenopul.* 10. Est enim Græcis ὑπερδάλλον, adjicere. Dotalitium dicitur *in cap. plerumque* 4. *extra de donat. inter vir. cap.* 10. *si autem* 36. *quæst.* 2. & Roberto *in Chronico*, Wilhelmus, inquit, Rex Siciliæ fecit chartam Johanni reginæ de dotalitio suo: In constitutionibus Neapolitanis dotarium, à Longobardis Morgangheba. vid. *Cujac.* 2. *Feudor.* 9. à Gallis *Douaire*, quod tamen Cujacius plene non probat. 5. *observ.* 4. *in fin.* Ex Græcis alii reddidere dimidiam, alii tertiam, nisi aliud contractum fuisset. 4. *Harmenop.* 10. Moribus Tholozanis redditur dimidia: more Longobardorum, quarta pars bonorum mariti. *l.* 11. *C. Longobard. de his quæ à viro.* Romano jure, tertia dotis. 2. *Feudor.* 8. §. 2. Constitutionibus Neapolitanis tertia bonorum mariti. *lib.* 3. *rit.* 13. 15. 16. & consuetudine Normaniæ. Gothorum jure, decima bonorum mariti. Porro, ὑπόδολον non debebatur uxori, nisi in cubiculum mariti venisset, & hoc est quod dicitur, *Au coucher gagne la femme son doüaire.* Virgini, ut Harmenopulus 4. *tit.* 10. docet, non dicitur ὑπόδολον. quod erat tertia pars dotis: sed διώρηρον, quod erat duodecima. Id Græci quoque dixere ἀναλογιστικὸν. vide *Cujac.* 2. *Feudor.* 9. Apud Gallos doarium aliud est consuetudinarium, sive statutarium, aliud conventionale seu præfixum. Hoc legem accipit à contrahentibus. *Illud* à lege vel statuto, utrumque tamen plerumque conjungitur, daturque alterutrius uxori electio. His adde Clar. 3. *sent.* §. *donatio. quæst.* 11. 28 Dotem non acceptam potest maritus interdum utiliter in dotem convertere, veluti si ante nuptias contractas mille uxori donavit, eaque etiam tradidit, maritus poterit eam summam à se ita profectam, ab uxore dotis nomine rursus accipere: & dotis judicio utiliter obligari. Quid si id tantum scripsit, animo dotis augendæ, se mille ab uxore accepisse, cum vel nihil, vel centum tantum accepisset? Donatio hæc impeditur: nihil, inquam, actum est ea donatione. Itaque hoc casu, id tantum quod re ipsa in dotem datum fuerit repetetur: quod datum non fuerit non repetetur hac lege. *Synops. Basil.* 28. *tit.* 3. §. 1. & 4. *Harmen.* 3. §. 1. Quid, si quidem non tradidit, sed conscripsit mille, citra animum augendæ dotis, sed ut revera donaret, deinde eadem mille cautione comprehensa, mulier viro in dotem attulerit, una cum cæteris chirographis & nominibus & vir sciens prudens, inter cætera dotis eam cautionem mille continentem dotis nomine se accepisse conscripserit? Puto idem fore, ac si eadem mille re ipsa tradidisset. Novo enim jure promissæ animo donandi, res necessitate traditionis continent. *l. si quis argentum* 35. ff. *de donationibus.* huic legi intelligendæ omnino adde Constantinum Rogerium *tractatu de dote, cap. Quinto oportet videre.* 29 Id est, sponsæ. nam quod uxori quis largitur, etsi donationis nomine tradiderit, debet maritus in eadem voluntate ad mortem usque permanere. *Scholiast. Harmen.* 3. *tit.* 3. §. 4. 30 Hæc donatio contractus est specialis. *Novell.* 119. *cap.* 1. *in princ.* idque ita colliges, donatio propter nuptias comparatur doti. §. *penult. Inst. de donat.* Dos autem est contractus. *l.* 65. ff. *de judiciis. l.* 23. ff. *de reg. jur.* 31 Donationum ante nuptias dominia ab ipso quidem initio donationis recte constituuntur seu adquiruntur: sub conditione tamen revocantur si non subsecutæ fuerint nuptiæ. *Harm. ibid.* §. 2. 32 Res tantum promissas à suo sponso sponsa in suam dotem redigere non potest. *Papon.* 1. *Notar.* 4. *c. contract de mariage.* Cur ita? vid. *l.* 4. ff. *eod.* sibi donatas & traditas potest. *l.* 5. ff. *de secund. nupt.* ad se missas citra donationis animum, (qui in dubio non præsumitur) non potest, cum eas accepisse præsumatur, ut ornatior ad virum accederet: non ut dotem suam augeret. Clar. 3. *sent.* §. *donatio. quæst.* 10. Constante vero matrimonio quæ ornamenta à marito usus sui necessarii causa mulier acceperit marito mortuo, in dubio, ea lucratur. Clar. *ibid.* Andr. Gaill. 2. *obs.* 91. nisi contraria sit consuetudo. Roland. à Valle 1. *cons.* 10. *num.* 12. 33 Donata sponsæ parentibus à sponso, ut nuptiæ fiant, nuptiis non secutis, ea recte repetuntur. *Synops. ibid. cap.* 2. *Harm. ibid.* §. 7. 34 Datum ob causam matrimonii futuri causa non secuta, condicitur. *Sponsalia. l.* 8. ff. *de præd. & aliis reb. minor. Novell. Valentin. vers. Oportunum duximus. de episcop. jud.* seu ἀντιφέρνη, seu sponsalitia largitas. *l.* 4. ff. *de secund. nupt.* dotis est ἀντιστήκωσις. *Scholiast. Synops. Basil.* 26. *tit.* 1. περὶ γαμικῶν amussis, levamentum atque sacoma.

35 Stipulatio justam pollicitationem non dolosam firmat. 36 Sponsalitia largitas, amplæ dotis contemplatione facta condicitur, si dos est minor, quam promissa. 37 Doli exceptio actorem repellit. *l.* 36. ff. *de verb. obl.* 38 Id est, in tempus matrimonii. *l.* 32. §. 22. ff. *de donat. int. vir. & uxor. l.* 97. §. 2. ff. *de verb. oblig.* Donaturus aliquid uxori futuræ, dominii translationem in tempus nuptiarum rejicere non debet. & ita non inspicitur initium promissionis sed tempus effectus & executionis. *Bald. hic.* 39 Paria sunt, aliquid fieri tempore prohibito, vel conferri in tempus prohibitum, *ut hic.* Ratio igitur constitutionis hujus hæc est: quod donatio referatur ad tempus matrimonii, quo tempore ratæ non sunt donationes inter conjuges factæ: multum igitur interest, quis ut sponsæ donet, an ut uxori. 4. *Harmen.* 3. §. 5. *l.* 5. ff. *eod.* Retro: paria sunt, aliquid fieri tempore permisso, & conferri in tempus permissum. *l. in tempus* 62. ff. *de hered. inst.* 40 Cur ita? Ante matrimonium non transiit dominium, quia non fuit res tradita. *l.* 2. *eod.* Post matrimonium, etiam non transiit, quia, licet tradit, transferre etiam non potuit. vid. *l.* 8. ff. *de donat. inter vir.* Quoties enim transferri dominium non potest, ex eo non oritur obligatio. 41 Qui uxorem habens fingit se cœlibem atque ita aliam despondens quid promisit, ex ea promissione conveniri nemo simul & uxorem domi habere, & alibi sponsam. vide quæ dixi ad *l.* 7. *in fin.* ff. *de Judæis.*

43 Donare sponsæ suæ quis potest, nuptæ non potest. Quid si ipso die nuptiarum donaverit? quæri potest, an ea donatio tanquam in sponsam collata valeat, an potius tanquam in uxorem facta non valeat? In hoc scrupulo pervestigandum est, ubinam mulier fuerit, cum in eam donatio est collata. Nam si mulier tunc in sua domo erat, in sponsam videtur collata donatio: sin vero erat in domo viri, tanquam in nuptam censetur facta donatio. Jam enim ab eo tempore nupta, & non ultra sponsa fuisse videtur, *ut hic.* 4. *Harmen.* 3. §. 9. *Synops. Basil.* 18. *tit* 3. *cap.* 6. 44 Valet donatio facta uxori die nuptiarum, Cum in sua domo esset: secus, si cum esset in mariti domo.

45 Quod mulieri in ejus domo die nuptiarum donatur nondum uxori donatur, sed sponsæ, *ut hic.* 28. *Ecl.* 4. *c.* 6. 46 Domus viri domicilium est matrimonii. *l.* 5. *in fin. ff. de rit. nupt.* In ea absenti mulier nubere potest, per nuntium se. in sua non potest. vid. *Paul.* 2. *sent.* 19. §. 5. 47 Uxor censetur, quæ in domum viri deducta, *ut hic*, licet virgo. *l.* 7. ff. *de ritu. l.* 8. ff. *de incestis.*

Source : BIU Cujas

1 Verbum *remanerent*, hic sumitur pro restituantur & ita mentem magis, quam verba spectamus.

2 Perfecta donatio revocari non potest etiam testamento. *Novell.* 61. *cap.* 1. *in pr.*

3 Quod socer nurui dedit, rescripto Principis revocare non potest, *ut hic.* 28. *Synops.* 4. *cap.* 9. & ita donatio cedit in nurus commodum; nisi constet ipsum socerum, vel consanguineos mariti alio animo donasse, quam ut nurui adquireretur. *l.* 12. *ff. eod.* Alias in dubio res donatæ uxori à consanguineis mariti, sunt mariti cum ejus contemplatione donata sint. *Bart. arg. l.* 10. §. 6. *ff. de vulgari.* vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 10. *n.* 11. & *passim eod. cons. n.* 8. 9. *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio. q.* 10. *vers. Sed nunquid.* quod Alciat. non probat 2. *præsumpt.* 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l.* 91. *ff. de leg.* 1. Movetur etiam, quod donata reipublicæ legatis, donentur occasione reipublicæ. *Doctores in l.* 64. §. 5. *ff. soluto.* Movetur quoque, quod donatio facta uxori à consanguineis mariti, marito non quæratur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. *l.* 20. *C. de pact.* Movetur etiam *l.* 12. §. *l.* 7. §. *de condict. ob caus.* in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque præsumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Roland. à Valle 1. *cons.* 10. *n.* 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque hujusmodi res donatæ ad eum quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt. *l.* 10. §. 6. *ff. de vulgari.* sic donatum vel promissum viro à cognato, vel ab alio uxoris jussu, non fiat mariti. *l.* 7. *ff. de condict. ob caus.* Donatum à viro servis uxoris, non fit uxoris aut servorum ejus. *l. pen.* §. 1. *ff. soluto.*

De verbo remanere.

VII. Imppp. CARUS, CARIN. & NUMER. AAA. Lucianæ.

SI, cum ante nuptias munera darentur, ita conventum est, atque hujusmodi conscripta est pactio, *Ut si qua sors extitisset contra voluntatem ejus, & matrimonium distraxisset, tunc quæ data erant, apud eum qui dedisset, heredemve ejus remanerent* [1]: potest, qui hereditatem ejus accepit, cui pacta puella munera lege prædicta susceperat, eadem jure postulare.

De jure alienandi.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Euphrosynæ.

SI ante matrimonium major quinque, & viginti annis constitutus, sponsæ suæ, licet ante sponsalia, fundum donavit, eamque in vacuam induxit [2] possessionem: postea nullo titulo superstitem, vel testamento eundem relinquentem, alienare potuisse certi ac manifesti juris est.

De rescriptis.

IX. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUM re sponsæ [3] filii tui quædam donasse confitearis: perfectam donationem rescindi, nec nostro oportet rescripto [4], quam tua voluntas jurisque auctoritas fecit ratam.

De nuptiis non secutis.

X. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI [5] filiæ tuæ sponsus, ei mancipium donavit, ac tu in eum jumenta liberalitatis ratione contulisti, nec nuptiis secutis, contra juris rationem, quod dederat, abstulit [6]: non invicem datorum restitutio, sed ejus quod illicite rapuit, repetitio competit. [7]

De morte sponsi qui donavit.

XI. Iidem AA. & CC. Neæ.

SI tibi res proprias liberalitatis causa sponsus tuus tradidit, eo quod ab hostibus postea interfectus [8] est, irrita donatio fieri non potest.

De divortio.

XII. Iidem AA. & CC. Timotheæ & Creotimæ.

SI [9] mater vestra filiæ suæ sponso, vel marito prædia sine [10] ulla repetendi lege donavit, & eum in vacuam possessionem induxit: nuptiis divortio solutis, perfecta non dissolvitur donatio.

De creditoribus donatoris.

XIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

DE rebus in sponsam donationis gratia collatis, creditores [11] mariti facti, si non prius obligatas eas sibi probent, eam convenire minime possunt.

Mater consentiens donationi rei suæ, venire contra non potest, etiam pecuniam rei offerendo. Bald.

XIV. Iidem AA. & CC. Aureliæ.

SI consentiente [12] matre sua sponsus filiæ tuæ mancipia donavit: &, his acceptis in dotem non æstimatis, in matrimonio post decessit: mater eademque heres [13] ejus precium offerens, restitutionem eorum improbe recusat.

Donatio inter sponsos præsumitur esse largitas sponsaliorum, & matrimonio non secuto, donatum redditur donatori, nisi per ipsum donatorem stetit quod matrimonium non sequatur. Bald.

XV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Præfectum urbi.

CUm [14] veterum sententia displiceat, quæ donationes [15] in sponsam nuptiis quoque non secutis decrevit valere, ea, quæ largiendi animo inter sponsos, & sponsas jure celebrantur, redigi ad hujusmodi conditiones jubemus: ut sive [adfinitatis coeundæ causa, sive non ita,] vel in potestate patris degentes, vel ullo modo proprii juris constituti, tanquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi, vel consensu parentum mutuo largiantur: si quidem sponsus, [vel] parentes ejus [sortiri] filium [noluerint] uxorem: id quod ab eo donatum fuerit, nec [16] repetatur traditum: & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam, [& heredes ejus] summotis ambagibus transferatur. Quod si sponsa, vel is, in cujus agit potestate, causam non contrahendi matrimonii præbuerit: tunc sponso ejusque heredibus sine aliqua diminutione [per condictionem, aut per utilem actionem in rem] redhibeantur. Quæ similiter observari oportet, & si ex parte sponsæ in sponsum donatio facta sit. Dat. XVI. Kal. Novemb. P. P. VI. Kal. Sept. *Romæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CONSS. 319.

Quando sponsus donavit sponsæ, & non intervenit osculum, repetitur omne datum: sed si intervenerit osculum, repetitur dimidia pars: aliam lucratur sponsa ratione osculi. Bald.

XVI. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispaniarum.

SI à sponso rebus sponsæ donatis interveniente [17] osculo [18] ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cujuslibet gradus sint, & quocunque jure successerint: ut donatio stare [pro] parte dimidia, & resolvi pro parte dimidia videatur. Osculo vero non interveniente, sive sponsus, sive sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso, vel heredibus ejus restitui. Quod si sponsa interveniente, vel non interveniente osculo, donationis titulo (quod raro [19] accidit [20]) fuerit aliquid sponso largita & ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, sive ejus successores, donatarum rerum dominium transferatur. Accept. XIII. Kal. Maji, *Hispali*, NEPOTIANO & PACATO CONSS. 336.

Donatio ante nuptias facta mulieri in minori ætate non indiget insinuatione. Salic.

XVII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. P.

MInoribus [21] ætate fœminis, etiam actorum testificatione [22] [in ante nuptias donatione ad eas facta omissa [23],] si patris auxilio destitutæ sint, juste consulitur, ut firma donatio sit. Dat. X. Kal. Mart. *Constantinop.* TAURO & FELICE CONSS. 428.

Quod ad alterum ex conjugibus revertitur de eo quod dedit, non tenetur filius primi matrimonii reservare. Bald.

XVIII. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

SI liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad secundas migraverit nuptias, vel non migraverit: nihil omnino filiis prioris conjugii ex donatione [24] ante nuptias quam ipse, vel alius pro ipso uxori quondam ejus matri communium liberorum donaverit, servare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, post secundas nuptias, multoque amplius si non fuerit alteri marito sociata, nihil iisdem filiis ex dote [25] quam patri eorum ipsa, vel alius pro ea [26] obtulerit, servare compellitur.

Constante matrimonio dos & donatio propter nuptias possunt de novo augeri, & de novo constitui, & pacta de novo appini, vel vetera proroguri. Bald.

XIX. Imp. JUSTINUS [27] A. Archelao P. P.

SI constante matrimonio consilium augendæ dotis [28] inierit, vel uxor forte, vel ejus nomine quilibet alius: nihilominus marito quoque liceat, seu pro marito cuilibet alii, tanto donationem [29] ante nuptias additamento majorem facere, quanto dotis augetur titulus. Nec [30] obsit in hujusmodi munificentiis interdictas esse liberalitates [31] tempore nuptiarum: Indulgendum [32] est namque consensui communi partium: ne, cum negetur augendæ potestas donationis, dotis etiam pigtius constituatur augmentum. Idemque licere præcipimus, etiam in his matrimoniis, in quibus interdum [33] accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam vero dotem marito mulierem obtulisse: ut etiam tunc muliere dotem augente, liceat [34] marito quoque donationem in uxorem suam ejusdem [35] quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis [36] videlicet de redhibitione, vel retentione auctæ dotis, vel donationis (prout partes consenserint) pro jam statuto modo ineundis, sive injungendis veteribus [37] pactis, quæ initio nuptiarum de ante nuptias donatione, & dote principaliter constituenda inita sunt. Jura etiam hypothecarum [38], quæ in augenda dote vel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eædem hypothecæ contractæ sunt, & non [39] ad prioris dotis, vel ante nuptias donationis tempora referantur. †. Sed & si è contrario maritus & uxor ad diminuendam dotem, & ante nuptias donationem consenserint: licere eis ad similitudinem [40] diminutionis quæ in dote fit, etiam ante nuptias minuere donationem: ut pacta de amborum diminutionibus [41] ineunda, firma & legitima, esse intelligantur: exceptis videlicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad secundas migraverit nuptias: aut uxor similiter anteriore matrimonio liberis extantibus, secundo marito se junxerit: in hoc enim secundo matrimonio vel à parte mariti, vel à parte mulieris, vel ab utraque (si hoc etiam acciderit) interdictam esse diminutionem dotis: vel ante nuptias donationis, ne [42] aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur, censemus.

In AUTHENT. De æqual. dot. & propter nupt. don. §. aliud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 2.

SEd jam necesse est, si alia pars augmentum præstat, alteram [43] *quoque partem incrementum celebrare: & si quidem in alieno ære impediatur,*

Ovidius: *Oscula si dederis fies manifestus amator. Beguinarum* fuit is error, osculum mortale esse peccatum, ut merito postea damnatus is error fuerit. *cap. ult. Clement. de hæreticis.* Illud de osculo adjiciendum est, Solo osculo non contrahi propinquitatem. *cap.* 18. *lex divinæ* 27. *q.* 2. & jure Longobardico, propter solam osculationem uxoris domini, vasallum feudum amittere, *tit. quibus mod feud. amittatur.* Sed hæc omnia locum apud Gallos non obtinent, apud quos osculo pudicitia delibari non creditur, ne quidem in sponsa: adeo ut sponsa Tholosano senatusconsulto anno 1575. Julii 12. sponsalitia munera restituere jussa sit. Quod tamen in sponsalibus per verba de præsenti contractis locum habere non videtur. vide Anton. Guibertum *in tractatu de sponsalibus, cap. de effectu sponsal. in fin.* Bossius *in tit. de extraordinariis crimin. n.* 3. refert, quendam capite plexum fuisse, quod osculum per vim nuptæ mulieri rapuisset. Benignius est tamen pœnam in hujusmodi casibus arbitrio judicis relinqui, quam tam severam sententiam imitari. vide Clement. 5. *sent. §. ult. quæst.* 83. *vers. Osculum inferens.* De osculo alienæ mulieri dato vindicato, vide etiam Valer. 6. *cap.* 1. & vindicando, vide Augustin. 21. *de civitat.* 11. de eo præsertim quod Græci καταγλώττισμα quoties vir) ἐν καιρῷ τῆς συνουσίας τὴν γλῶτταν αὐτοῦ τῷ τῆς γυναικὸς ἐκπέμπει στόματι, hoc est, osculum columbarum. Seneca 20. *epist.* 115. Quid si quis fœminæ labris columbatur? adde *c.* 4. *nec aliqua.* 27. *quæst.* 1. De aliis ad osculum pertinentibus, vide Petrum Gregor. 8. *syntagm.* 8. & 36. *syntagm.* 12. *in fin.* Petrum Costanum in Polyhistore, *c.* 4. Addamus & hæc raptim: Moris fuisse veteribus dexteram aversam osculari. 11. *Plin.* 46. Catoni de provincia decedenti, mulieres manum osculatæ, quod genus honoris Imperatoribus modo: & quidem perpaucis id temporis tribuebatur. *Plutarch. Catone.* Principes Romani peregre profecturi, vel urbem repetentes, senatores osculo excipiebant quod à Nerone neglectum. *Sueton. in Nerone, cap.* 10. *in fin.* & Diocletiano qui pedes osculandos præbuit. *Pomp. Lætus in Dioclet.* Osculum inter Christianos familiare fuisse reperio apud veteres, cujus vel abstinentia, & subtractione agnoscebantur jejunantes Christiani. *Tertull. de Oratione.* Adorantes manum deosculari solitos, colligi potest ex illo loco Hieronymi: *Qui adorant*, inquit, *manus solent deosculari, & capita submittere:* quod se Iob beatus elementis & idolis fecisse negat. 19 Mulieres raro donant, sunt enim avaræ. 20 Accidit tamen. *l.* 10 *ff. de condict. causa data.*

1 11. *Cod. Theod.* 5. *l.* 8. *in fin.* 22 Olim donatio propter nuptias erat insinuanda, nisi collata fuisset in matremfamilias minorem, *ut hic & l. ult.* §. 1. *ff. de jure dot. l.* 34. §. 1. *ff. de donat.* aliud in dote fuit. vide *l.* 31. §. 1. *ff. de jure dot.* Constitutionibus Gallicis etiam dos insinuari debet, ut fallitatis nulla sit occasio quod est longe diversum à Novella Leonis 50. quæ remittit insinuationem cuivis donationi scriptæ. vide quæ dixi ad *Novell.* 127. *cap.* 2. 23 Insinuandi tempus non currit minori, nec filiofamilias qui patris auxilio destituitur. *Bald.* 24 Mater donationem propter nuptias servare cogitur liberis primi matrimonii. 25 Mater dotem liberis primi matrimonii servare non cogitur: ideoque potest ea dote in secundo matrimonio fungi, *ut hic:* nisi ex aliis bonis suis tantum præstiterit, aut præstitura sit liberis quantum dotis præstiterit secundo marito: sed si præter eam dotem nihil habet in bonis, virilem tantum ex ea conferre in secundum maritum potest, & ita accipienda est lex 6. *in princ. ff. de secundis nuptiis.*

26 Paria sunt, fieri pro me & per me. *Bald.* 27 Justinianus tamen hanc legem se fecisse profitetur *l. ult.* §. 1. ff. sed jam imperantem cum patre: quo vivo nobilissimus Cæsar, & Imperator appellatus est. 28 Dotem constante matrimonio mulier, vel alius ejus nomine augere, & ampliare potest. *Novell.* 97. *cap.* 2. Quid statuta de dotis lucro, num locum habitura sint in hujusmodi dotis augmento facto constante matrimonio? ita putat Rolandus à Valle, eamque sententiam novam rationibus confirmat *tractat. de dote, quæst.* 100 29 Auctus quanto fuerit constante matrimonio titulus dotis, tanto donatio propter nuptias à marito potest augeri. *l.* 20. *vers. Sancimus. ff. eod. Novell.* 97. *cap.* 2. 30 Remota ratio dubitandi, sumpta ex *l.* 1. *ff. de donat. inter vir. & similibus.* 31 Id est, donationes. 32 Indulgendum est communi partium consensui. 33 Valet contractus dotis sine donatione ante nuptias. 34 Mulier e dotem suam augente, non necesse marito donationem propter nuptias augere, *ut hic. & Novell* 22. *cap.* 31. Hodie necesse est, *Novell.* 97. *cap.* 2. *vers. Primum.* ibid. *sed utrumque celebrare omnino augmentum.* adde Authenticam proximam. 35 Non majoris, minoris fecus. Cur autem major dote donatio propter nuptias fieri non possit hæc est ratio, Ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem. 36 *l. unic.* §. 6. *ff. de rei uxor.* 37 Pacta dotis vetera prorogari possunt. 38 Mulier potest renunciare juri hypothecæ. 39 Pacta in augmento dotis vel donationibus adpositа valent: sed ab eo tantum tempore quo fuerint interpositа, non à prima dotis, aut donationis propter nuptias constitutione. 40 Argumentum à dote ad donationes propter nuptias observa. adde *l.* 20. *ff. eod.* 41 Dos & donatio propter nuptias constante primo matrimonio diminui, mutuo consensu potest: in secundo matrimonio liberis existentibus ex primo, diminui non potest: ne fraus fiat legibus. *ff. de secundis nupt.* 42 Vide dictam *l.* 6. 43 Et ita abrogatur pars legis superioris ibi, liceat marito.

1 Verbum *remanerent*, hic sumitur pro restituantur & ita mentem magis, quam verba spectamus.

2 Perfecta donatio revocari non potest etiam testamento. *Novell.* 61. *cap.* 1. *in pr.*

3 Quod socer nurui dedit, rescripto Principis revocare non potest, *ut hic.* 28. *Synops.* 4. *cap.* 9. & ita donatio cedit in nurus commodum; nisi constet ipsum socerum, vel consanguineos mariti alio animo donasse, quam ut nurui adquireretur. *l.* 12. *ff. eod.* Alias in dubio res donatæ uxori à consanguineis mariti, sunt mariti cum ejus contemplatione donata sint. *Bart. arg. l.* 10. §. 6. *ff. de vulgari.* vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 10. *n.* 11. & *passim eod. cons. n.* 8. 9. *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio. q.* 10. *vers. Sed nunquid.* quod Alciat. non probat 2. *præsumpt.* 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l.* 91. *ff. de leg.* 1. Movetur etiam, quod donata reipublicæ legatis, donentur occasione reipublicæ. *Doctores in l.* 64. §. 5. *ff. soluto.* Movetur quoque, quod donatio facta uxori à consanguineis mariti, marito non quæratur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. *l.* 20. *C. de pact.* Movetur etiam *l.* 12. §. *l.* 7. §. *de condict. ob caus.* in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque præsumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Roland. à Valle 1. *cons.* 10. *n.* 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque hujusmodi res donatæ ad eum quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt. *l.* 10. §. 6. *ff. de vulgari.* sic donatum vel promissum viro à cognato, vel ab alio uxoris jussu, non fiat mariti. *l.* 7. *ff. de condict. ob caus.* Donatum à viro servis uxoris, non fit uxoris aut servorum ejus. *l. pen.* §. 1. *ff. soluto.*

De verbo remanere.

VII. Imppp. CARUS, CARIN. & NUMER. AAA. Lucianæ.

SI, cum ante nuptias munera darentur, ita conventum est, atque hujusmodi conscripta est pactio, *Ut si qua sors extitisset contra voluntatem ejus, & matrimonium distraxisset, tunc quæ data erant, apud eum qui dedisset, heredemve ejus remanerent* [1]: potest, qui hereditatem ejus accepit, cui pacta puella munera lege prædicta susceperat, eadem jure postulare.

De jure alienandi.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Euphrosynæ.

SI ante matrimonium major quinque, & viginti annis constitutus, sponsæ suæ, licet ante sponsalia, fundum donavit, eamque in vacuam induxit [2] possessionem: postea nullo titulo superstitem, vel testamento eundem relinquentem, alienare potuisse certi ac manifesti juris est.

De rescriptis.

IX. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUM re sponsæ [3] filii tui quædam donasse confitearis: perfectam donationem rescindi, nec nostro oportet rescripto [4], quam tua voluntas jurisque auctoritas fecit ratam.

De nuptiis non secutis.

X. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI [5] filiæ tuæ sponsus, ei mancipium donavit, ac tu in eum jumenta liberalitatis ratione contulisti, nec nuptiis secutis, contra juris rationem, quod dederat, abstulit [6]: non invicem datorum restitutio, sed ejus quod illicite rapuit, repetitio competit. [7]

De morte sponsi qui donavit.

XI. Iidem AA. & CC. Neæ.

SI tibi res proprias liberalitatis causa sponsus tuus tradidit, eo quod ab hostibus postea interfectus [8] est, irrita donatio fieri non potest.

De divortio.

XII. Iidem AA. & CC. Timotheæ & Creotimæ.

SI [9] mater vestra filiæ suæ sponso, vel marito prædia sine [10] ulla repetendi lege donavit, & eum in vacuam possessionem induxit: nuptiis divortio solutis, perfecta non dissolvitur donatio.

De creditoribus donatoris.

XIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

DE rebus in sponsam donationis gratia collatis, creditores [11] mariti facti, si non prius obligatas eas sibi probent, eam convenire minime possunt.

Mater consentiens donationi rei suæ, venire contra non potest, etiam pecuniam rei offerendo. Bald.

XIV. Iidem AA. & CC. Aureliæ.

SI consentiente [12] matre sua sponsus filiæ tuæ mancipia donavit: &, his acceptis in dotem non æstimatis, in matrimonio post decessit: mater eademque heres [13] ejus precium offerens, restitutionem eorum improbe recusat.

Donatio inter sponsos præsumitur esse largitas sponsaliorum, & matrimonio non secuto, donatum redditur donatori, nisi per ipsum donatorem stetit quod matrimonium non sequatur. Bald.

XV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Præfectum urbi.

CUm [14] veterum sententia displiceat, quæ donationes [15] in sponsam nuptiis quoque non secutis decrevit valere, ea, quæ largiendi animo inter sponsos, & sponsas jure celebrantur, redigi ad hujusmodi conditiones jubemus: ut sive [adfinitatis coeundæ causa, sive non ita,] vel in potestate patris degentes, vel ullo modo proprii juris constituti, tanquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi, vel consensu parentum mutuo largiantur: si quidem sponsus, [vel] parentes ejus [sortiri] filium [noluerint] uxorem: id quod ab eo donatum fuerit, nec [16] repetatur traditum: & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam, [& heredes ejus] summotis ambagibus transferatur. Quod si sponsa, vel is, in cujus agit potestate, causam non contrahendi matrimonii præbuerit: tunc sponso ejusque heredibus sine aliqua diminutione [per condictionem, aut per utilem actionem in rem] redhibeantur. Quæ similiter observari oportet, & si ex parte sponsæ in sponsum donatio facta sit. Dat. XVI. Kal. Novemb. P. P. VI. Kal. Sept. *Romæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CONSS. 319.

Quando sponsus donavit sponsæ, & non intervenit osculum, repetitur omne datum: sed si intervenerit osculum, repetitur dimidia pars: aliam lucratur sponsa ratione osculi. Bald.

XVI. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispaniarum.

SI à sponso rebus sponsæ donatis interveniente [17] osculo [18] ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cujuslibet gradus sint, & quocunque jure successerint: ut donatio stare [pro] parte dimidia, & resolvi pro parte dimidia videatur. Osculo vero non interveniente, sive sponsus, sive sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso, vel heredibus ejus restitui. Quod si sponsa interveniente, vel non interveniente osculo, donationis titulo (quod raro [19] accidit [20]) fuerit aliquid sponso largita & ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, sive ejus successores, donatarum rerum dominium transferatur. Accept. XIII. Kal. Maji, *Hispali*, NEPOTIANO & PACATO CONSS. 336.

Donatio ante nuptias facta mulieri in minori ætate non indiget insinuatione. Salic.

XVII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. P.

MInoribus [21] ætate fœminis, etiam actorum testificatione [22] [in ante nuptias donatione ad eas facta omissa [23],] si patris auxilio destitutæ sint, juste consulitur, ut firma donatio sit. Dat. X. Kal. Mart. *Constantinop.* TAURO & FELICE CONSS. 428.

Quod ad alterum ex conjugibus revertitur de eo quod dedit, non tenetur filius primi matrimonii reservare. Bald.

XVIII. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

SI liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad secundas migraverit nuptias, vel non migraverit: nihil omnino filiis prioris conjugii ex donatione [24] ante nuptias quam ipse, vel alius pro ipso uxori quondam ejus matri communium liberorum donaverit, servare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, post secundas nuptias, multoque amplius si non fuerit alteri marito sociata, nihil iisdem filiis ex dote [25] quam patri eorum ipsa, vel alius pro ea [26] obtulerit, servare compellitur.

Constante matrimonio dos & donatio propter nuptias possunt de novo augeri, & de novo constitui, & pacta de novo appini, vel vetera proroguri. Bald.

XIX. Imp. JUSTINUS [27] A. Archelao P. P.

SI constante matrimonio consilium augendæ dotis [28] inierit, vel uxor forte, vel ejus nomine quilibet alius: nihilominus marito quoque liceat, seu pro marito cuilibet alii, tanto donationem [29] ante nuptias additamento majorem facere, quanto dotis augetur titulus. Nec [30] obsit in hujusmodi munificentiis interdictas esse liberalitates [31] tempore nuptiarum: Indulgendum [32] est namque consensui communi partium: ne, cum negetur augendæ potestas donationis, dotis etiam pigtius constituatur augmentum. Idemque licere præcipimus, etiam in his matrimoniis, in quibus interdum [33] accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam vero dotem marito mulierem obtulisse: ut etiam tunc muliere dotem augente, liceat [34] marito quoque donationem in uxorem suam ejusdem [35] quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis [36] videlicet de redhibitione, vel retentione auctæ dotis, vel donationis (prout partes consenserint) pro jam statuto modo ineundis, sive injungendis veteribus [37] pactis, quæ initio nuptiarum de ante nuptias donatione, & dote principaliter constituenda inita sunt. Jura etiam hypothecarum [38], quæ in augenda dote vel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eædem hypothecæ contractæ sunt, & non [39] ad prioris dotis, vel ante nuptias donationis tempora referantur. †. Sed & si è contrario maritus & uxor ad diminuendam dotem, & ante nuptias donationem consenserint: licere eis ad similitudinem [40] diminutionis quæ in dote fit, etiam ante nuptias minuere donationem: ut pacta de amborum diminutionibus [41] ineunda, firma & legitima, esse intelligantur: exceptis videlicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad secundas migraverit nuptias: aut uxor similiter anteriore matrimonio liberis extantibus, secundo marito se junxerit: in hoc enim secundo matrimonio vel à parte mariti, vel à parte mulieris, vel ab utraque (si hoc etiam acciderit) interdictam esse diminutionem dotis: vel ante nuptias donationis, ne [42] aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur, censemus.

In AUTHENT. De æqual. dot. & propter nupt. don. §. aliud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 2.

SEd jam necesse est, si alia pars augmentum præstat, alteram [43] *quoque partem incrementum celebrare: & si quidem in alieno ære impediatur,*

Ovidius: *Oscula si dederis fies manifestus amator. Beguinarum* fuit is error, osculum mortale esse peccatum, ut merito postea damnatus is error fuerit. *cap. ult. Clement. de hæreticis.* Illud de osculo adjiciendum est, Solo osculo non contrahi propinquitatem. *cap.* 18. *lex divinæ* 27. *q.* 2. & jure Longobardico, propter solam osculationem uxoris domini, vasallum feudum amittere, *tit. quibus mod feud. amittatur.* Sed hæc omnia locum apud Gallos non obtinent, apud quos osculo pudicitia delibari non creditur, ne quidem in sponsa: adeo ut sponsa Tholosano senatusconsulto anno 1575. Julii 12. sponsalitia munera restituere jussa sit. Quod tamen in sponsalibus per verba de præsenti contractis locum habere non videtur. vide Anton. Guibertum *in tractatu de sponsalibus, cap. de effectu sponsal. in fin.* Bossius *in tit. de extraordinariis crimin. n.* 3. refert, quendam capite plexum fuisse, quod osculum per vim nuptæ mulieri rapuisset. Benignius est tamen pœnam in hujusmodi casibus arbitrio judicis relinqui, quam tam severam sententiam imitari. vide Clement. 5. *sent. §. ult. quæst.* 83. *vers. Osculum inferens.* De osculo alienæ mulieri dato vindicato, vide etiam Valer. 6. *cap.* 1. & vindicando, vide Augustin. 21. *de civitat.* 11. de eo præsertim quod Græci καταγλώττισμα quoties vir) ἐν καιρῷ τῆς συνουσίας τὴν γλῶτταν αὐτοῦ τῷ τῆς γυναικὸς ἐκπέμπει στόματι, hoc est, osculum columbarum. Seneca 20. *epist.* 115. Quid si quis fœminæ labris columbatur? adde *c.* 4. *nec aliqua.* 27. *quæst.* 1. De aliis ad osculum pertinentibus, vide Petrum Gregor. 8. *syntagm.* 8. & 36. *syntagm.* 12. *in fin.* Petrum Costanum in Polyhistore, *c.* 4. Addamus & hæc raptim: Moris fuisse veteribus dexteram aversam osculari. 11. *Plin.* 46. Catoni de provincia decedenti, mulieres manum osculatæ, quod genus honoris Imperatoribus modo: & quidem perpaucis id temporis tribuebatur. *Plutarch. Catone.* Principes Romani peregre profecturi, vel urbem repetentes, senatores osculo excipiebant quod à Nerone neglectum. *Sueton. in Nerone, cap.* 10. *in fin.* & Diocletiano qui pedes osculandos præbuit. *Pomp. Lætus in Dioclet.* Osculum inter Christianos familiare fuisse reperio apud veteres, cujus vel abstinentia, & subtractione agnoscebantur jejunantes Christiani. *Tertull. de Oratione.* Adorantes manum deosculari solitos, colligi potest ex illo loco Hieronymi: *Qui adorant*, inquit, *manus solent deosculari, & capita submittere:* quod se Iob beatus elementis & idolis fecisse negat. 19 Mulieres raro donant, sunt enim avaræ. 20 Accidit tamen. *l.* 10 *ff. de condict. causa data.*

21 11. *Cod. Theod.* 5. *l.* 8. *in fin.* 22 Olim donatio propter nuptias erat insinuanda, nisi collata fuisset in matremfamilias minorem, *ut hic & l. ult.* §. 1. *ff. de jure dot. l.* 34. §. 1. *ff. de donat.* aliud in dote fuit. vide *l.* 31. §. 1. *ff. de jure dot.* Constitutionibus Gallicis etiam dos insinuari debet, ut fallitatis nulla sit occasio quod est longe diversum à Novella Leonis 50. quæ remittit insinuationem cuivis donationi scriptæ. vide quæ dixi ad *Novell.* 127. *cap.* 2. 23 Insinuandi tempus non currit minori, nec filiofamilias qui patris auxilio destituitur. *Bald.* 24 Mater donationem propter nuptias servare cogitur liberis primi matrimonii. 25 Mater dotem liberis primi matrimonii servare non cogitur: ideoque potest ea dote in secundo matrimonio fungi, *ut hic:* nisi ex aliis bonis suis tantum præstiterit, aut præstitura sit liberis quantum dotis præstiterit secundo marito: sed si præter eam dotem nihil habet in bonis, virilem tantum ex ea conferre in secundum maritum potest, & ita accipienda est lex 6. *in princ. ff. de secundis nuptiis.*

26 Paria sunt, fieri pro me & per me. *Bald.* 27 Justinianus tamen hanc legem se fecisse profitetur *l. ult.* §. 1. ff. sed jam imperantem cum patre: quo vivo nobilissimus Cæsar, & Imperator appellatus est. 28 Dotem constante matrimonio mulier, vel alius ejus nomine augere, & ampliare potest. *Novell.* 97. *cap.* 2. Quid statuta de dotis lucro, num locum habitura sint in hujusmodi dotis augmento facto constante matrimonio? ita putat Rolandus à Valle, eamque sententiam novam rationibus confirmat *tractat. de dote, quæst.* 100 29 Auctus quanto fuerit constante matrimonio titulus dotis, tanto donatio propter nuptias à marito potest augeri. *l.* 20. *vers. Sancimus. ff. eod. Novell.* 97. *cap.* 2. 30 Remota ratio dubitandi, sumpta ex *l.* 1. *ff. de donat. inter vir. & similibus.* 31 Id est, donationes. 32 Indulgendum est communi partium consensui. 33 Valet contractus dotis sine donatione ante nuptias. 34 Mulier e dotem suam augente, non necesse marito donationem propter nuptias augere, *ut hic. & Novell* 22. *cap.* 31. Hodie necesse est, *Novell.* 97. *cap.* 2. *vers. Primum.* ibid. *sed utrumque celebrare omnino augmentum.* adde Authenticam proximam. 35 Non majoris, minoris fecus. Cur autem major dote donatio propter nuptias fieri non possit hæc est ratio, Ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem. 36 *l. unic.* §. 6. *ff. de rei uxor.* 37 Pacta dotis vetera prorogari possunt. 38 Mulier potest renunciare juri hypothecæ. 39 Pacta in augmento dotis vel donationibus adpositа valent: sed ab eo tantum tempore quo fuerint interpositа, non à prima dotis, aut donationis propter nuptias constitutione. 40 Argumentum à dote ad donationes propter nuptias observa. adde *l.* 20. *ff. eod.* 41 Dos & donatio propter nuptias constante primo matrimonio diminui, mutuo consensu potest: in secundo matrimonio liberis existentibus ex primo, diminui non potest: ne fraus fiat legibus. *ff. de secundis nupt.* 42 Vide dictam *l.* 6. 43 Et ita abrogatur pars legis superioris ibi, liceat marito.

Source : BIU Cujas

tur, *in rebus quibuslibet procedat, augmentum. At si debitor sit, ne fraudis erga creditores suspicio subesse possit, omnino res immobiles incremento dotis proficiant. Si enim mulier immobilis substantiæ domina res mobiles in augmentum dederit: in hac parte dotis nullo utetur adversus alios creditores privilegio.*

Donatio ante nuptias, seu potius propter nuptias, potest fieri constante etiam matrimonio.

XX. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm multæ nobis interpellationes factæ sint adversus maritos qui decipiendo [1] suas uxores, faciebant donationes quas *ante nuptias* [2] antiquitas nominavit, insinuare autem eas actis intervenientibus supersedebant, ut infectæ maneant, & ipsi quidem dotis commoda lucrentur, uxores autem sine nuptiali remedio relinquantur: Sancimus, nomine [3] prius emendato, ita rem corrigi, & non [4] *ante nuptias donationem* eandem vocari, sed *propter nuptias* [*donationem.* [5]] Quare [6] enim dotem quidem etiam constante matrimonio mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, nisi ante nuptias facere non permittatur? & quæ hujus rei differentia rationabilis potest inveniri: cum melius erat mulieribus propter fragilitatem [7] sexus, quam maribus subveniri? sicut enim dos propter [8] nuptias fit, & sine [9] nuptiis quidem nulla dos intelligitur, sine [10] dote autem nuptiæ possunt celebrari: ita & in donationibus quas mariti faciunt, vel pro his alii, debet esse aperta licentia, & constante [11] matrimonio talem donationem facere: quia quasi antipherna [12] hæc possunt intelligi, & non simplex [13] donatio. Ideo enim & antiqui juris conditores inter [14] donationes etiam dotes connumerant. Si igitur & nomine & substantia nihil distat à dote ante nuptias donatio: quare non etiam ea simili modo & matrimonio contracto dabitur? Sancimus itaque omnes licentiam habere [15], sive prius quam matrimonia contraxerint, sive postea [16], donationes mulieribus dare propter dotis donationem: ut non [17] simplices donationes intelligantur, sed propter dotem, & [18] propter nuptias factæ.

In AUTHENT. ut immo. ante nupt. do. §. Si quis. coll. 5. tit. 16. al. 14. Novell. 61. cap. 1.

PErmissa est & in rem [19] *actio pro tali donatione mulieri adversus omnes possessores.*

†. Simplices etenim donationes non [20] propter nuptias fiunt, sed propter nuptias vetitæ sunt, & propter alias causas, & libidines forsitan, vel unius partis egestatem, non propter ipsarum nuptiarum affectionem [21] efficiuntur. Si igitur dote jam præstita, maritus nulla ante nuptias donatione facta donare mulieri res maluerit, ita [22] tamen ut dotis quantitatem non excedant, & hoc ipsum significaverit [23], *Quod non simplicem faciat donationem, sed propter dotem jam conscriptam, & ipse ad donationem venerit*, licebit hoc ei facere, & supponatur [24] pactis dotalibus hujusmodi donatio: & si quidem hoc specialiter fuerit expressum pacta conventa servari [25] oportet. †. Sin [autem] donatio quidem talis facta sit, utpote dotali instrumento antecedente, nulla [26] autem pacta tali donationi post nuptias inserantur: re ipsa [27] videatur hoc esse pactum, ut secundum [28] dotales conventiones intelligantur, & in tali donatione pacta fuisse conventa, ut æquis [29] passibus utraque ambulet, tam dos, quam donatio: ita tamen, ut Leoniana constitutio [30] (quæ super exæquatione pactionum loquitur, non in quantitate, sed in partibus) maneat in his casibus intacta, & non solum ea immutilata custodiatur, sed etiam nostra [31] quam de interpretatione ejus fecimus, ambiguitatem ejus tollentes, disparibus enim pactionibus factis, majorem lucri partem ad minorem deducendam esse censemus, ut eodem modo uterque minorem partem lucretur.

In AUTHENT. ut exact. insta. do. §. illud. coll. 7. tit. 3. ad 5. Novell. 91. cap. 2.

DOs data donationem propter nuptias meretur [32]: *præterea si* [33] *pars mulieris dotem solvere sit parata, cum ex diverso recusetur, & mulier hoc contestetur; cumque sit res mobilis* [34], *signaculo impositio recondat* [35], *aut ingrediens judicium hoc petat fieri* [36], *ut parti viri denuncietur: & sic nequaquam declinanda est donationis exactio. At super* [37] *dilationem dos viro non detur: etiam donatio prorsus denegetur.*

§. 1. Similique modo, si facta quidem fuerit talis donatio, quæ antea [38] quidem *ante nuptias* vocabatur, nunc autem *propter nuptias*, non autem fuerit actis intervenientibus insinuata, licebit etiam constante matrimonio eam insinuare, nullo penitus obstaculo ex nuptiarum interventu faciendo: si [39] enim fieri eas post nuptias concedatur, multo magis insinuari. Similique modo, & ea [40] constitutio, quam pro augendis tam dotibus, quam ante nuptias donationibus fecimus [41], intacta illibataque conservetur: Omnibus videlicet, quæ de simplicibus donationibus inter maritum, & uxorem constante matrimonio, vel à veteribus, vel à nobis statuta sunt, in suo robore duraturis.

In AUTHENT. ut spon. lar. in prin. coll. 9. tit. 2. Novell. 119. c. 1. & in Authent. ut fra. filii. §. illud quoque. col. 9. al. 2. tit. 7. Novel. 127. cap. 2.

EO decursum est, ut sponsalitia largitas [42] *specialis sit contractus, nec insinuationem desideret, etiamsi ab alio detur, licet in viri personam donatio fiat, quatenus ipse in hunc contractum conscribat: hoc quantum ad mulierem. At si vir, vel alius qui dederit eam, non insinuet, cum ea sit quantitas, & pacta dotalium concedant parti viri: nullam super eis habeat vir actionem.*

PAter donationem propter nuptias quam contulit in uxorem, non cogitur servare liberis prioris matrimonii, etsi ad secundas nuptias migraverit: Aliud est, si apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione resedit. Illud enim servare liberis prioris matrimonii debet.

In AUTHENT. de æqualit. do. §. aliud. coll. 7. tit. 10. al. 8. Novell. 97. cap. 2.

NUnc [43] *inhibetur deminutio, ne fraus fiat liberis prioris matrimonii, quorum unicuique, etiam cui minus datum est, dare tantum cogitur, quantum secundæ uxori: ita etiam à parte uxoris.*

TIT. IV.

DE NUPTIIS. [44]

Si inter puellæ tutorem, & matrem, & propinquos non convenit.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Portio.

CUm de nuptiis puellæ [45] quæritur, nec inter tutorem [46] & matrem [47], & propinquos [48] de eligendo futuro marito convenit: arbitrium [49] Præsidis provinciæ necessarium est. [50]

Si pater puellæ instrumento non subscripsit.

II. Iidem AA. Trophimæ.

SI nuptiis pater tuus consensit: nihil oberit tibi, quod instrumento ad matrimonium pertinenti non subscripsit. [51]

De liberto.

III. Iidem AA. Valeriæ.

LIbertum [52], qui patronam, seu patroni filiam, vel conjugem, vel neptem, vel proneptem uxorem ducere ausus est, apud competentem judicem accusare poteris [53]: moribus temporum meorum congruentem sententiam daturum: quæ hujusmodi conjunctiones odiosas esse merito duxerunt.

Ne liberi concubinas parentum ducant.

IV. Imp. ALEX. A. Perpetuo.

LIberi concubinas [54] parentum suorum [uxores] ducere non possunt: quia minus religiosam & probabilem [55] rem facere videntur. Qui si contra hoc fecerint, crimen stupri committunt.

De tacito consensu patris.

V. Idem A. Maximæ.

SI [56] (ut proponis) pater quondam mariti tui, in cujus fuit potestate, cognitis [57] nuptiis vestris, non [58] contradixit [59], vereri non debes, [ne] nepotem suum non agnoscat.

De matrimonio in provincia contra mandata Principum contracto.

VI. Imp. GORDIANUS A. Valeriæ.

ET si contra [60] mandata Principum contractum sit in provincia consentiente muliere matrimonium, tamen post depositum officium, si in eadem voluntate perseveraverit, justæ nuptiæ efficiuntur: & ideo postea liberos susceptos [61], natosque ex justo matrimonio, legitimos esse, responsum [62] viri prudentissimi Pauli declarat.

Si pater non consenserit.

VII. Idem A. Apro.

SI (ut proponis) post querelam de marito à filia [tua] ad te delatam, dissolutum est matrimonium, nec te consentiente ad eundem regressa [63] est: minus legitima conjunctio est, cessante patris voluntate, in cujus est potestate: atque ideo non petente [64] filia, petitionem dotis repetere non prohiberis.

Quorum consensus requiritur, vel non.

VIII. Idem A. Romano.

IN copulandis nuptiis, nec curatoris [65], qui solam rei familiaris sustinet administrationem, nec cognatorum vel adfinium ulla auctoritas potest [66] intervenire: sed spectanda est ejus voluntas, de cujus conjunctione tractatur.

De nuptiis contra mandata contractis.

Quidam ajunt se hanc constitutionem in quibusdam exemplaribus reperisse. Quam tametsi in nullis libris reperi, nec Græci eam habuerint, ne quid desideretur, adscripsi.

Idem A. Rationalibus.

MAnifestum est, nuptiis contra mandata contractis, dotem, quæ data illo tempore, cum traducta est, fuerat, juxta sententiam D. Severi fieri caducam, nec, si consensu postea cœpisse videatur matrimonium, in præteritum commisso vitio potuit mederi. Dat. Kal. April. *Antiochiæ*, GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De tabulis nuptialibus, vel ad filios pertinentibus.

IX. Imp. PROBUS A. Fortunato.

SI vicinis [67], vel aliis scientibus, uxorem liberorum procreandorum causa domi habuisti, & ex eo matrimonio filia suscepta est: quamvis neque nuptiales tabulæ [68], neque ad natam filiam pertinentes [69] factæ sunt, non ideo minus veritas matrimonii, aut susceptæ filiæ, suam habet potestatem.

De nuptæ dignitate.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Paulinæ.

CUm te non ex Senatore patre procreatam, sed ob [70] matrimonium cum Senatore contractum, clarissimæ [71] fœminæ nomen adeptam dicas, claritas, quæ beneficio mariti tibi parata est,

---

1 Viri facile decipiunt uxores.

2 Hodie propter nuptias donationes dicuntur. *J. eod.*

3 Nomine emendato, emendatur vitium quod ex qualitate nominis nascebatur.

4 Quod olim donatio ante nuptias dicebatur, hodie propter nuptias donatio appellatur. *Nov. 97. c. 1. §. ult. vers. Sed non. Instit. de donat.*

5 Et quidem specialem esse contractum. *Nov. 119. in princ.*

6 Argumentum à dote ad donationem propter nuptias observa. Licet dotem constituere constante matrimonio, licet ergo marito donationem non tantum ante nuptias, sed post nuptias facere. Quod si post nuptias licet, impropria erit appellatio donationis ante nuptias. adde *l. 19. §. eod.*

7 Mulieribus magis indulgetur propter fragilitatem sexus quam viris.

8 Dos fit propter nuptias.

9 Dos non potest esse sine matrimonio. *l. 3. ff. de jure dot.*

10 Matrimonium potest esse sine dote. *l. 11. J. de repud.* & merito. Consensus enim nuptias facit, non dos. *d. l. 11. Novell. 22. c. 3.* Majorianus tamen omnimodo dotem exigit.

11 Constante matrimonio maritus donare propter nuptias potest.

12 Φέρνη dos: ἀντιφέρνη dotis compensatio, quasi contraria dos ex parte mariti, dixi initio hujus tituli.

13 Quæ sit remunerandi causa donatio, non est simplex donatio.

14 Dos ab antiquis inter donationes numeratur. Non est tamen simplex donatio, sed contractus & quidem specialis. *Novell. 119. cap. 1. in princ.* Cujus distinctionis utilitas summa est: Contractus non insinuantur, donationes insinuantur. *l. sancimus 34. J. de donationibus.*

15 Donatio propter nuptias, ante & post nuptias celebrari potest.

16 Id est, constante matrimonio. *l. 19. §. eod.* ut hinc etiam tacite intelligas, donationem propter nuptias non esse simplicem donationem, quia si esset simpliciter donatio, prohiberetur donatio, sed propter dotem & nuptias facta.

17 Donatio propter nuptias non est simpliciter donatio, sed propter dotem & nuptias facta.

18 Donatio propter nuptias, propter dotem datio.

19 Ergo mulieris propria. *l. 1. §. 3. ff. de rei vind.* & tamen res donatæ propter nuptias, dicuntur obligatæ mulieri. *l. 19. vers. Jura. §. eod.* Suæ vero rei nullum pignus consistit. *l. 45. ff. de reg. jur.* Solve: Favore dotis actiones contrariæ admittuntur.

20 Donationes simplices cur vetitæ sunt inter maritum & uxorem. vide *l. 1. ff. de donat. inter vir.*

21 *l. 11. J. de natur. alib. liber.*

22 Donatio propter nuptias constante matrimonio facta dotis quantitatem excedere non debet. vide *l. 10. J. de pactis conventis.*

23 Alias præsumeretur simplex donatio.

24 Adjiciatur.

25 *l. 7. §. 7. ff. de pact.*

26 Dotis pactum extenditur ad donationem propter nuptias, hoc est, eadem pacta in donatione propter nuptias repetita intelligantur, quæ in dote constituta continentur, *ut hic:* Azo *in summa, tit. de donat. ante nupt.*

27 Id est, tacite ex natura contractus.

28 Pacta dotalia tacite repetita intelligantur in donatione propter nuptias, nisi aliqua fuerint expressa in ipsa donatione. Expressum removetur præsentia taciti, tacitum venit suppletive: expressum vero suppletionem non recipit.

29 Receptum in uno correlativorum extenditur ad aliud. De relativis alibi diximus.

30 *l. 9. J. de pactis conventis.*

31 *l. 10. J. de pactis conventis.*

32 Dote data seu constituta mulier potest maritum cogere ad constituendam donationem æquali quantitate, qualitate & pactis. Quin, multi putant donationem ipso jure constitutam intelligi. *arg. hujus authent.* hac similitudine: ut quemadmodum maritus dotis dominus est; ita mulier donationis propter nuptias (licet usumfructum habeat maritus.) Item sicut dos soluto matrimonio uxori redditur. *l. 2. ff. soluto.* Ita hæc donatio. *Novell. de æqualitate dotis 97. §. 1.* Item quantum maritus ex pacto lucrari potest ex dote, tantundem uxor lucretur ex dicta donatione, ut æqualitas in omnibus servetur, licet nullum pactum in lucro talis donationis intervenerit. *vers. Sin autem donatio. §. eod.* Quæ si ita sunt, parum prosunt pacta de lucranda dote, vel dotis parte. Superioribus tamen hæc addenda sunt, multis in locis non fieri tales donationes, uti notat Baldus *hac lege.*

33 Si mulier dotem non dederit, sed tantum promiserit, eamque postea velit dare, maritus vero recusset: mulier dotem, si ea consistit in rebus mobilibus, deponet ac consignabit: sin minus, offeret tantum.

34 Si res sit immobilis.

35 Id est, offerat. Nam immobilium oblatio habetur pro datione. Res mobilis ut offeratur.

36 Mulier differens dotis præstationem, non meretur propter nuptias donationis præstationem. *Bald.*

37 §. *penult. Instit. de donationibus.*

38 Donatio ex intervallo insinuatur. valet à tempore donationis non insinuatæ, quasi retro factum trahatur ad præsens. vide Hotoman. *11. cons. in fin.*

39 Si post nuptias donatio potest perfici, multo magis insinuari poterit.

40 *l. 19. §. cod.*

41 *Dict. lex 19.* est Justinian. de ea re dixi *ibid.*

42 Id est donatio propter nuptias.

43 Et ita abrogatur. *l. 19. in fin. §. eod.* Goth. Vid. Rittershus. *in expos. nov. part. 5. cap. 10. Novell. Leonis 50.* ANS.

44 Dixi ad *ll. XXIII. D. 1.*

45 Τῆς ἀνηβου καὶ ἀφρονης κόρης ἀμφισβήτησις, impuberis puellæ & pupillæ dissentiunt. *4. Harmenop. 4. §. 22.*

46 Tutoris arbitrium quæritur in nuptiis puellæ.

47 Matris arbitrium quæritur in eligendo filiæ marito. *l. 20. J. eod.* Augustin. *epist. 133. Rogatus sum ut confirmarem nuptias puellæ, facerem, inquam: sed mater puellæ non adest: & tu scis ad nuptias contrahendas voluntatem ejus necessariam.* adde *Cujac. 3. obs. 5.* dixi ad *l. 25. ff. de ritu.*

48 *l. 18. l. 20. J. eod.*

49 Facit *l. 3. in fin. ff. de administr. tut.*

50 Potestne parens committere alicujus arbitrio potestatem eligendæ filiæ? potest. *l. 14. ff. de dote præleg.*

51 Consensus patris requiritur in nuptiis liberorum: at non ejus subscriptio. Ad tabulas nuptiales patris subscriptio, non ad substantiam nuptiarum pertinet.

52 Nubere honeste liberto mariti mulier non potest, *ut hic. 4. Harmen. 6. §. 49. l. 62. §. mulier 1. ff. de ritu nupt. Paul. 2. sent. 19. §. ult.*

53 Hoc abrogatur. *l. 15. J. eod.*

54 Adde *l. 14. §. 2. ff. de ritu. l. 1. §. 2. ff. de concub.*

55 Et honestam. *l. 1. §. 3. ff. de concub. Novell. 115. cap. 3. §. 6.*

56 Nuptiis filii pater qui non adversatur, consentire intelligitur: & natum ex eo nepotem alere cogitur. *Synops. 28. tit. 4. cap. 30.*

57 Aliud si ignoret. *l. 11. ff. de statu.*

58 *l. 7. in fin. ff. de sponsal.*

59 Jussum igitur præcedere non est necesse: cum sufficiat post cognitas nuptias, non contradicere, hoc est, ratum habere.

60 *l. 38. l. 63. l. 65. in fin. ff. de ritu nupt. 28. Synops. 5. cap. 30.*

61 *Conceptos*, Contius ita restituit, *1. lect. 7.* ex Thalelæo, & Ulpiani fragmento *5. & l. 11. ff. de statu.* Græci legunt συλληφθέντας. Possumus itaque non minus interpretari *susceptos*, quam *conceptos. l. 17. §. 5. ff. ad Trebell.* vide *Cujac. 13. obs. 25.*

62 *d. l. 65.* Goth. Adde Cujac. *lib. 1. observ. 11.* & Cont. *lib. 1. disp. cap. 7.* S. L.

63 *l. 18. ff. de ritu.*

64 Non pœnitente, Contius *1. lect. 7.* non renitente, Cujac. *13. observ. 25.* non parente, *Auredanus.*

65 *l. 20. ff. de ritu.* Goth. Vide Georg. Tholosan. *Syntagm. jur. lib. 9. cap. 3. num. 13.* & Schneidwin. *ad tit. Instit. de nupt. part. 2. requis. 4. num. 40.* & *ad tit. de actionibus. §. omnium. num. 49. 50.* S. L.

66 Imo potest. *l. 20. in fin. J. eod.*

67 Nati ex ea quæ præsumitur uxor, præsumuntur legitimi. his adde *l. 6. ff. de his qui sunt sui. l. 11. §. 9. ff. ad leg. Jul. de adult.* Gail. *2. observ. 79.* ut hinc etiam colligas, Ignorantiam non præsumi in vicino. *l. 55. ff. locati.* alias præsumitur ignorantia. *l. 6. J. qui milit.* Quid si testis interrogatus eam rationem reddit testimonii, quod videlicet fuerit vicinus, an fidem faciet. vid. *Bald. in l. conventicula 15. §. de episcop. & cler. Bart. in l. 1. ff. si certum.*

68 *l. 13. l. 20. J. eod. l. 7. ff. de sponsal. l. 11. J. de repud. Novell. 22. Novell. 74. Novell. 117.*

69 Nativitatis scripturæ ad natos liberos pertinentes, συγγραφεῖα, de quibus *l. 2. §. 1. ff. de excus. tut.*

70 Uxor senatoris clarissima. Senatores igitur clarissimi. *l. 13. C. de dignit. Novell. 22. cap. 36.* vid. *l. 100. ff. de verb. sign. l. fœmina 8. ff. de senatorib.*

71 Vide quæ scripsi ad *l. 5. ff. de curatore furiosi. l. 8. ff. de senatorib.*

Source : BIU Cujas

1 Id est, inferioris. *d. c.* 36. *l.* 8. *in fin. ff. de senatorib.*

2 Quæ iterum nubit, non utitur privilegiis prioris mariti. *d. cap.* 36. *l.* 22. §. 1. *ff. ad municipalem.*

3 Pœna detinentis uxorem alterius: adde *l.* 8. *ff. de divortiis.*

4 De uxore exhibenda & ducenda agi potest adversus socerum. *l.* 2. *ff. de liber. exhib.*

5 *l.* 14. §. *eod. l.* 21. *ff. de ritu.*

6 Matrimonium metu contractum, non subsistit, & impune dissolvitur. *l.* 14. §. *eod.* nisi novo consensu confirmetur. vide *Wurmf.* 1. *pract.* 6. *cap.* 1. *Gaillum* 2. *pract.* 93.

7 *l.* 20. §. *eod.* vid. *l.* 2. *l.* 25. *ff. de ritu.*

8 Nuptiæ absque dotalibus instrumentis contrahi possiunt, dum ea ferventur, quæ leges servari præcipiunt. 4. *Harm.* 4. §. 15. Sola instrumenta dotalia non faciunt nuptias.

9 Matrimonium non requirit instrumenta dotalia. Nuptiæ possunt esse, licet testationes in scriptis non sint. *l.* 4. *in fin. ff. de pign.*

10 *Amissa* sic Græci legunt: ἀπολωλυῖαν τὴν συνθήκην. *Cujac.* 17. *observ.* 6. utrumque dici potest. Omissam vel amissam scripturam non vitiare reliqua indicia nuptiarum.

11 Matrimonium indiciis probari potest.

12 De nuptiis nunc primum contractis.

13 De nuptiis reconciliatis & redintegratis. vid. *l.* 7. *ff. de divort.*

14 *l.* 12. §. *eod.*

15 *l.* 12. *in fin.* §. *eod. l.* 21. *l.* 28. *ff. de ritu. l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

16 De nuptiis distractis. *l.* 19. *ff. de verb. oblig.*

17 Sublata est hodie hæc distinctio. *Auth. Sed novo.* §. *eod.*

18 Generalis permissio non continet casus specialiter prohibitos.

19 Titius pater filiam exposuit, Cajus expositam educavit: Cujus requiritur consensus in exposita elocanda? Naturalis patris.

20 Educator patri filiam suam vindicanti imputat alimenta. Seneca *controvers.* 6. Pete quantumvis pro disciplinis, imputa quantumvis pro alimentis; & educator apud Quintil. *declamat.* 278. Recipere illud, nisi solutis alimentis non potuisti. *& post*: alimenta solvisti, computasti mecum ut expositam reciperes. adde *l.* 1. §. *de infantib. exposit.* Ergo, quæ misericordiæ causa dantur, interdum repetuntur. *l.* 7. *ff. de calumniatorib. Cujac.* 16. *obs.* 36.

est, si secundi [1] ordinis virum postea sortita es, redacta ad prioris dignitatis statum deposita [2] est.

De uxore à parentibus retenta.

XI. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI invita detinetur [3] uxor tua à parentibus suis: interpellatus Rector provinciæ amicus noster, exhibita [4] muliere voluntatem ejus secutus, desiderio tuo medebitur.

De filiofamilias.

XII. Iidem AA. & CC. Sabino.

NEc filium [5] quidem familias invitum [6] ad uxorem ducendam cogi, legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatis juris præceptis sociare conjugio tuo quam volueris, non impedieris: ita tamen, ut contrahendis nuptiis patris tui [7] consensus accedat.

De instrumentis.

XIII. Iidem AA. & CC. Onesimo.

NEque sine [8] nuptiis instrumenta facta ad probationem matrimonii sunt idonea, diversum veritate continente: neque non [9] interpositis instrumentis, jure contractum matrimonium, irritum est: cum omissa [10] quoque scriptura, cætera nuptiarum indicia [11] non sint irrita.

De libertate contrahendi, vel distrahendi.

XIV. Iidem AA. & CC. Titio.

NEque ab initio [12] matrimonium contrahere, neque dissociatum reconciliare [13] quisquam cogi [14] potest: unde intelligis, liberam [15] facultatem contrahendi, atque distrahendi [16] matrimonii transferri ad necessitatem non oportere.

De liberta.

XV. Iidem AA. & CC. Tatiano.

UXorem libertam suam manumissori, si [17] non sit ex his personis, quæ [18] specialiter prohibentur, ducere non est interdictum, & ex eo matrimonio justos patri filios nasci certissimum est.

In AUTHENT. ut liberti de cætero. §. si quis autem. coll. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. cap. 3.

SEd *novo jure nulla dignitas prohibet cum liberta nuptias contrahi, dotalibus instrumentis confectis.*

De filia à patre exposita, & ab alio nutrita.

XVI. Iidem AA. & CC. Rhodoni.

PAtrem, qui filiam exposuit [19], hanc nunc adultam sumptibus & labore [tuo] factam, matrimonio conjungi filio tuo desiderantis favere voto convenit: qui si renitatur, alimentorum [20] solutioni [in hoc solummodo casu] parere debet.

De cognatis & affinibus.

XVII. [21] Iidem AA. & CC.

NEmini [22] liceat contrahere matrimonium cum filia [23], nepte, vel pronepte: itemque cum matre [24], avia, vel proavia: & ex latere [25] amita [26], ac matertera [27], sorore [28], sororis filia [29], & ex ea nepte [30]: præterea [31] fratris [tui] filia [32], & ex ea nepte: itemque ex affinibus [33], privigna [34], noverca [35], nuru [36], socru [37], cæterisque quæ jure antiquo prohibentur, à quibus cunctos volumus [se] abstinere. Dat. Kal. Maji, *Damasco*, TUSCO & ANULINO CONSS. 295.

De vidua transeunte ad secundas nuptias.

XVIII. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Senatum.

VIduæ [38] intra [39] quintum & vicesimum annum degentes, etiamsi [40] emancipationis libertate gaudent, tamen in secundas nuptias sine patris sententia non conveniant. †. Quod si in conventionis delectu, mulieris voluntas patris [41] repugnat sententiæ, & propinquorum [42]: placet admodum (ut in virginum [43] conjunctionibus sancitum est) habendo examini auctoritatem quoque judiciariæ cognitionis adjungi: ut, si pares [44] sint genere ac moribus competitores, is potior existimetur, quem sibi consulens mulier approbaverit. †. Sed ne forte hi qui gradu proximo [45] ad viduarum successionem vocantur, etiam honestas nuptias impediant, si hujus rei suspicio præsserit, eorum volumus auctoritatem judiciumque succedere, ad quos etiamsi fatalis sors interceserit, tamen hereditatis commodum pervenire non possit. Dat. XVII. Kal. Augusti. GRATIANO A. II. & PROBO CONSS. 371.

De consobrinis.

XIX. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

CElebrandis inter consobrinos [46] matrimoniis licentia legis hujus salubritate indulta est: ut revocata prisci [47] juris auctoritate, restinctisque calumniarum fomentis, matrimonium inter [48] consobrinos [49] habeatur legitimum: sive ex duobus fratribus, sive ex duabus sororibus, sive ex fratre & sorore nati sunt: & ex eo matrimonio editi, legitimi, & suis patribus successores habeantur. Dat. STILICONE II. & ANTHEMIO CONSS. 405.

De puellis.

XX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Theodorum P. P.

IN conjunctione filiarum [50] in sacris [51] positarum, patris [52] expectetur arbitrium. Sed si sui juris puella sit intra [53] quintum & vicesimum annum constituta: ipsius quoque adsensus exploretur. Si patris auxilio destituta, matris [54] & propinquorum [55], & ipsius [56] quoque requiratur adultæ judicium. Si [vero] utroque orba parente, sub curatoris [57] defensione constituta sit, & inter honestos competitores matrimonii oriatur forte certamen, ut quæratur, cui potissimum puella jungenda sit, si puella cultu verecundiæ [58] propriam noluerit voluntatem depromere, coram positis propinquis, judici [59] deliberare permissum, cui melius adulta societur.

De militibus.

XXI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso P. P.

ACaligato [60] milite usque ad Protectoris [61] personam sine aliqua solennitate matrimoniorum, liberam cum ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi conjugii permittimus facultatem.

De donatione ante nuptias. De instrumento dotis. De pompa & celebritate nuptiarum.

XXII. Iidem AA. Hierio P. P.

SI [62] donationum ante nuptias, vel dotis [63] instrumenta defuerint, pompa [64] etiam, aliaque nuptiarum celebritas omittatur: nullus existimet ob id deesse recte alias [65] inito matrimonio firmitatem, vel ex eo natis liberis jura posse legitimorum auferri: inter [66] pares honestate personas nulla lege impediente consortium, quod ipsorum consensu, atque amicorum fide firmatur. Dat. x. Kalend. Mart. *Constantinop.* FELICE & TAURO CONSS. 428.

De scenicis mulieribus & eorum liberis. 7. De instrumentis dotalibus. 8. De causis futuris, vel præteritis.

XXIII. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

IMperialis benevolentiæ proprium [67] hoc esse judicantes, ut omni tempore subjectorum commoda tam investigare, quam eis mederi procuremus: lapsus quoque mulierum, per quos indignam honore conversationem imbecillitate sexus elegerint, competenti moderatione sublevandos esse censemus, minimeque eis spem melioris conditionis adimere: ut ad eam respicientes, improvidam, & minus honestam electionem facilius derelinquant. Nam ita credimus Dei benevolentiam, & circa genus humanum nimiam clementiam (quantum nostræ naturæ possibile est) imitari [68], qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa nostro subjectos imperio nos etiam facere differamus: nulla venia digni esse videbimur. §. 1. Itaque cum injustum sit, servos quidem libertate donatos posse per divinam indulgentiam natalibus [69] suis restitui, postque hujusmodi Principale beneficium ita [70] degere, quasi nunquam servissent, sed ingenui [nati] essent: mulieres autem quæ scenicis [quidem] ludis sese [ante] immiscuerunt, postea vero spreta mala conditione ad meliorem migravere sententiam, & inhonestam professionem effugerunt, nullam spem principalis habere beneficii quod eas ad illum statum reduceret, in quo si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt: Præsenti sanctione clementissima principale beneficium eis sub ea lege condonamus, ut, si [71] derelicta mala & inhonesta conversatione commodiorem vitam amplexæ fuerint, honestatique sese dederint, liceat eis nostro supplicare numini, ut divinos affatus sine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittentes legitimum: his, qui eis conjungendi sunt, nullo timore tenendis: ne scitis præteritarum legum infirmum esse videatur [tale] conjugium, sed ita validum hujusmodi permanere matrimonium confidentibus, quasi nulla præcedente inhonesta vita uxores eas duxerint, sive dignitate prædita sint, sive alio modo scenicas in matrimonium ducere prohibeantur: dum [72] tamen dotalibus [73] omnimodo instrumentis non sine scriptis tale probetur conjugium. Nam omni [74] macula penitus direpta, & quasi suis natalibus hujusmodi mulieribus redditis, neque vocabulum inhonestum eis inhærere de cætero volumus, neque differentiam aliquam eas habere cum his quæ nihil simile peccaverunt. §. 2. Sed & liberos ex tali matrimonio procreandos, suos & legitimos patri esse: licet [75] alios ex priore matrimonio legitimos habeat: ut bona ejus tam ab intestato quam ex testamento isti quoque sine ullo impedimento percipere possint.

§. 3. Sed & si tales mulieres post divinum rescriptum ad preces earum datum ad matrimonium venire distulerint, salvam eis nihilominus [76] existimationem servare præcipimus, tam in aliis omnibus, quam ad transmittendam, quibus voluerint, suam substantiam, & suscipiendam competentem sibi legibus ab aliis relictam, vel ab intestato delatam hereditatem.

In AUTHENT. Scenicas non solum si fidejussores. §. 2. coll. 5. tit. 6. al. 4. Novell. 51.

QUod eis permittetur, *etiamsi* [77] *juraverint in tali professione se perseveraturas: quia legibus expressum est, illicitæ rei jusjurandum servari*

1 *l.* 12. *in fin.* §. *eod. l.* 21. *l.* 28. *ff. de ritu. l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

2 Quæ iterum nubit, non utitur privilegiis prioris mariti. *d. cap.* 36. *l.* 22. §. 1. *ff. ad municipalem.*

3 Pœna detinentis uxorem alterius: adde *l.* 8. *ff. de divortiis.*

4 De uxore exhibenda & ducenda agi potest adversus socerum. *l.* 2. *ff. de liber. exhib.*

5 *l.* 14. §. *eod. l.* 21. *ff. de ritu.*

6 Matrimonium metu contractum, non subsistit, & impune dissolvitur. *l.* 14. §. *eod.* nisi novo consensu confirmetur. vide *Wurmf.* 1. *pract.* 6. *cap.* 1. *Gaillum* 2. *pract.* 93.

7 *l.* 20. §. *eod.* vid. *l.* 2. *l.* 25. *ff. de ritu.*

8 Nuptiæ absque dotalibus instrumentis contrahi possiunt, dum ea ferventur, quæ leges servari præcipiunt. 4. *Harm.* 4. §. 15. Sola instrumenta dotalia non faciunt nuptias.

9 Matrimonium non requirit instrumenta dotalia. Nuptiæ possunt esse, licet testationes in scriptis non sint. *l.* 4. *in fin. ff. de pign.*

10 *Amissa* sic Græci legunt: ἀπολωλυῖαν τὴν συνθήκην. *Cujac.* 17. *observ.* 6. utrumque dici potest. Omissam vel amissam scripturam non vitiare reliqua indicia nuptiarum.

11 Matrimonium indiciis probari potest.

12 De nuptiis nunc primum contractis.

13 De nuptiis reconciliatis & redintegratis. vid. *l.* 7. *ff. de divort.*

14 *l.* 12. §. *eod.*

15 *l.* 12. *in fin.* §. *eod. l.* 21. *l.* 28. *ff. de ritu. l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

16 De nuptiis distractis. *l.* 19. *ff. de verb. oblig.*

17 Sublata est hodie hæc distinctio. *Auth. Sed novo.* §. *eod.*

18 Generalis permissio non continet casus specialiter prohibitos.

19 Titius pater filiam exposuit, Cajus expositam educavit: Cujus requiritur consensus in exposita elocanda? Naturalis patris.

20 Educator patri filiam suam vindicanti imputat alimenta. Seneca *controvers.* 6. Pete quantumvis pro disciplinis, imputa quantumvis pro alimentis; & educator apud Quintil. *declamat.* 278. Recipere illud, nisi solutis alimentis non potuisti. *& post*: alimenta solvisti, computasti mecum ut expositam reciperes. adde *l.* 1. §. *de infantib. exposit.* Ergo, quæ misericordiæ causa dantur, interdum repetuntur. *l.* 7. *ff. de calumniatorib. Cujac.* 16. *obs.* 36.

21 Integra lex extat apud auctorem collat. leg. Mosaicar. *tit.* 6.

22 Nuptiæ prohibitæ inter ascendentes & descendentes, *ut hic.* etiamsi naturales tantum vel adoptivi sint, quod etiam obtinet dissoluta potestate, pudori enim sit avi appellatio ei quæ quondam neptis fuerit. 4. *Harm.* 6. §. 21. adde leg. Salicam antiquam Francorum huic pene similem. *tit.* 14. *c.* 12.

23 Vid. *l.* 53. *l.* 68. *ff. de ritu.* vid. *Ulp.* 5. §. 5. vid. 6. *Harm.* 4.

24 §. 1. *Inst. de nupt.*

25 *l.* 68. *ff. de ritu.*

26 *l.* 17. §. 2. *ff. de ritu.* §. 5. *Inst. de nupt.*

27 *d.* §. 5.

28 §. 2. *Inst. de nupt. l.* 35. §. 1. *ff. de verb. oblig.*

29 *l.* 56. *ff. de ritu. l.* 2. §. *si nuptiæ ex rescripto. l. ult.* §. *de incestis. Gaius* 1. *Inst.* 4. §. 4.

30 Neptem ex sorore tamen ducere plebiscito quodam permissum fuisse, refert Plutarchus *Problem.* 6. Verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. *l.* 39. *ff. de ritu.* Alexius Comnenus, *libr. juris orientalis in constitutione Alexii*, περὶ γάμων ἀδελφῶν, ad suggestionem Proedri & Etherarchi, Bardoë Zeri constituit, ut ne amita nuptias contrahat cum fratris filio; fratris filia cum patruo, tametsi sexto gradu ex consanguinitate conjungantur. quæ constitutio ex Nicolai quoque patriarchæ Constantinopolitani subnotatione recepta est. Sueton. *in Claudio* 26. & Corn. Tacitus *lib.* 5. refert, Claudium Cæsarem illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per jus oscùli & blanditias in amorem pellectum, subornasse primo in senatu, qui censerent, Claudium cogendum ad eam uxorem ducendam, quasi Reipub. interesset, dandamque cæteris veniam talium conjugiorum quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac vix uno interposito die Claudium confeciśse nuptias: non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam & altero principali.

31 Quæ sequuntur à Triboniano addita sunt ex Constantini & Constantis lege.

32 §. 3. *Inst. de nupt. l.* 2. §. *si nuptiæ ex rescripto.*

33 Nuptiæ prohibitæ certis casibus inter affines. §. 6. *Inst. de nupt.* Qui affines, vid. *l.* 4. §. 3. *ff. de gradibus.*

34 *d.* §. 6. *l.* 14. *in fin. ff. de ritu. l. ult. in fin. ff. de condict. sine causa. l.* 38. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

35 §. 7. *Inst de nupt. l.* 14. §. 4. *vers. Quidam noverca m. ff. de ritu. Nov.* 115. *c.* 3. §. 6. *& c.* 4. §. 3. *l.* 5. *ff. ad leg. Pomp. de parricid.*

36 *d.* §. 4. *vers. Nurus.* §. 6. *Inst. de nupt.*

37 §. 7. *Inst. de nupt. d.* §. 4. *vers. Itaque socrus. l.* 4. §. 6. *ff. de gradib.*

38 III. *C. Theod.* 7. *l.* 1. Olim idem primum obtinuit in pupillis, deinde in virginibus puberibus. *l.* 20. §. *eod.*

39 Aliud erit, si majores viginti quinque annis.

40 Aliud in filio emancipato. *l.* 25. *ff. de ritu nupt.*

41 *Matris*, ita emendat *Cujac.* 3. *obs.* 5.

42 *l.* 1. §. *eod.*

43 Pupillarium. *Cujac. d. loco* ita legit.

44 Pares inter corrivales mulier unum eligere potest.

45 Personæ interdum proximiores in ordine succedendi proximo nocentiores, magisque metuendæ sunt ac suspectæ. facit *l.* 1. §. *de vi public.*

46 Duorum fratrum liberi inter se conjungi possunt, *ut hic.* §. 4. *Inst. de nupt. l.* 2. §. *de instit. & substit. l.* 3. *ff. de ritu.* adscripta tamen negatio est apud Theoph. & Cajum 1. *Instit.* §. 7. & ita quoque scriptum reperitur *l.* 1. *C. Theod. de incest. nupt.* Sed & *Harmen.* 4. *tit.* 6. §. 22. testatur non licere uxorem ducere τὴν ἐξαδελφὴν patruelem suam: id est, filiam patrui, aut amitæ. Poterant tamen conjungi rescripto Principis. *l. unic. C. Theod. si nupt. ex rescript.* Paulus Monach. *in Theod.* Ambrosius 8. *epist. ad Paternum.* Cassiodor. 7. *Variar.* 46. Qua ratione permotus Contius 1. *lection.* 9. scribit hanc legem à Triboniano corruptam. Utut sit, constat inter consobrinos nuptias modo permissas, modo prohibitas fuisse. his adde *Canon.* 18. *apost. August.* 15. *de civitat.* 16. Goth. Jure Canonico quum consobrini sint secundo gradu, matrimonia hæc sunt prohibita. *cap.* 20. 35. *q.* 2. & *cap. ad sedem.* §. *hinc computationem* 35. *q.* 5. Explicationem hujus legis vide apud Joann. à Zande, *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 3. ANS. Quatenus obtineat vid. Censur. Forens. nostram *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 17. & *seq.* S. L.

47 *Dict. l.* 3.

48 Inter consobrinos matrimonium permissum.

49 Hic advertendæ leges de nubendo in familia & tribu. *Num.* 36. *Tobiæ* 7. de nubendo ei qui proximus esset genere, cujusmodi lex Solonis fuit apud Athenienses. *Pollux* 3. *Onomast.* 3. Hujus legis meminit Terentius Phormione: *Lex est*, (inquit) *ut orbæ qui sunt genere proximi iis nubant, & illos ducere eadem hæc lex jubet.* Idem in Adelphis: *Hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hanc.* Fortunatian. 1. Rhetor. *Lex est, orba proximo nubat, vel si eam noluerit in matrimonium ducere, det decem millia.* Verum, proximitatis nomine circumscriptæ, ac definitæ legibus sunt nuptiæ apud Romanos. vid. *l.* 17. §. *eod.*

50 Adde *l.* 18. §. *eod.*

51 Non sui juris.

52 *Novell.* 115. *cap.* 3. §. 11.

53 *l.* 18. §. *eod.*

54 *l.* 1. §. *eod.*

55 *d. l.* 1. *& d. l.* 18. §. *eod.*

56 Vid. *l.* 8. §. *eod.*

57 *d. l.* 8. *in fin.*

58 Verecundam & consequenter silentem decet esse mulierem. Propter verecundiam naturale est mulierem tacere. *l.* 1. §. 5 *ff. de postulando.*

59 *d. l.* 1. *in fin.* §. *eod.*

60 Id est, vile. *l.* 9. *in fin. ff. de custod.*

61 *Præfecti cohortalis*, ita legit Prateius in voce Caligatus. De protectoribus *dicam ad tit. de domesticis & protectoribus* §. *eod.*

62 Donatio propter nuptias ad substantiam matrimonii nihil pertinet. *l.* 3. *C. Theod. de nupt. l.* 8. *C. Th. de sponsal.*

63 Dotis instrumenta non sunt de substantia matrimonii. *dicam plenius ad Authent. Maximis.* §. *eod.*

64 Pompa hujusmodi, & nuptiarum celebratio non est de substantia matrimonii. adde quæ dicam ad *Novell. Leon.* 89.

65 Matrimonium consistere potest sine donatione propter nuptias, sine dotis instrumento, sine pompa.

66 Hoc innuit, inter impares honestate personas (veluti si senator scenicam ducat permissu Principis) exigi tabulas nuptiales.

67 Proprium Principis, subditorum commodis prospicere.

68 Deum imitatur qui ignoscit.

69 Servi natalibus restitui possunt à Principe.

70 Effectus restitutionis natalium.

71 Scenicæ mulieres, vitæ pœnitentes, Principis rescripto cuivis, etiam illustri possunt nubere. Hodie non requiritur rescriptum. *Novell.* 89. *& Novell.* 117. Antiqua porro hujus rescripti formula extat apud Cassiodorum *epist.* 8. Quod de scenica diximus, idem exigebatur in ancilla. Hieronymus *ad Oceanum*: Si ab Imperatore stolam illæ, id est, ancillæ meruerint, inter uxores eas recipere cogentur, &c.

72 Probatur conjugium, seu matrimonium dotalibus instrumentis: ut inter quos dotis instrumentum intercessisse probatum erit, inter eosdem matrimonium intercessisse & contractum probetur, *ut hic*: Romanus *singul.* 448. putat dotis instrumento plene, ac perfecte probari, dotis restitutionem faciendam esse: at non plene probari matrimonium, sed semiplene & præsumptive tantum. §. *illud. Novell. ut fratrum filii* 127. *Gloss. in l. in concubinatu* 3. *ff. de concubinis, & in l. penult. C. de fidejussoribus.*

73 Dotalia instrumenta requiruntur in nuptiis scenicæ à Principe restitutæ.

74 Effectus restitutionis natalium. inde colligitur, infamem famæ restitutum à testimonio dicendo non arceri.

75 Legitimati succedunt cum legitime natis.

76 Remittitur jusjurandum illegitimum. vid. *l. ult. ff. qui satisdare.*

77 Etiamsi cesset causa finalis privilegii impetrati.

Source : BIU Cujas

1 Dignitatis nuda adeptio famam interdum restituit. Ratio potest hæc esse, quod concessa dignitate nobili, omne impedimentum famæ sublatum videatur. Inde putat Baldus, Tacite famæ restitui quem Imperator suos inter consiliarios adscivit. Principis enim comitatum illustrem esse. *l.* 1. §. *de præpositis laborum.*

2 De proprio motu. *cap. si motu proprio* 23. *in fin. de præbend. & dign. in* 6. *Bald. hic.*

3 Ergo illicitum matrimonium famæ restitutione non confirmatur.

4 Privilegium matris non prodest filiæ ante privilegium natæ. Hinc concludit Baldus, non dici filium regis qui natus ante ejus coronationem sit. *arg. l.* 25. *ff. de test. milit. l.* 2. §. 2. *ff. de decur.* vid. Hotoman. *Illustrium quæst.* 2. Goth.
Adde Joann. Aurpach. *Epist. juridicar. lib.* 2. *Epist.* 2. ANS.

5 Interdum liberi post mortem parentum possunt legitimari.

6 *l.* 22. §. *eod.*

7 Nefarii coitus damnati: vide *Novell.* 12.

8 Μιχρὶ καὶ τῆ πρωτοσπαθαρίῳ. 4. *Harmenopul.* 4. περὶ ἀξιωματικῶν. & *Synops.* 28. *tit.* 3. *cap.* 16.

9 Olim tabulæ nuptiales requirebantur, ut per nuptias liberi, sui fierent & legitimi. *Novell.* 12. *cap.* 4. *vers. Si enim. Novell.* 18. *cap.* 11. & inter impares honestate personas. *l.* 22. §. *eod.* Hodie non exiguntur, nisi illustris uxorem ducat non illustrem: nisi sint barbari. Mitius enim cum Barbaris agitur propter eorum simplicitatem. *Novell.* 117. *cap.* 4. in reliquis nuptiis non exiguntur instrumenta dotalia; sufficit enim ut testatio fiat apud defensorem ecclesiæ, quæ tamen observatio remittitur tenuioribus, & gregariis militibus, & his qui nuptias jurejurando confirmarunt palam in æde sacra, vel tactis divinis scripturis. *Novell.* 74. *cap.* 5.

10 Confirmato matrimonio confirmatur status liberorum, non è contra.

11 Ut si ita pactum sit, Dabis vel facies si nupserit?

12 Adde *l.* 39. §. 1. *ff. de statu liberor.*

13 Puta sacra benedictio. dixi ad *Nov. Leon.* 89. adde quæ scripsi ad *l.* 66. §. 1. *ff. de donat. int. vir.* Hotoman. 13. *Illustr.*

14 Conditio nuptiarum impletur per actum & rem ipsam, non per habitum & potentiam. *Salic.*

15 Hæc est XVI. decisio ex quinquaginta novis Justiniani ut videre est apud Inglois. ANS.

16 Vide *Theoph. Inst. de nuptiis.*

17 Vide *Festum in mente captis.*

18 Argumentum à mente capto ad furiosum.

19 Dementis & furiosi filii, cujuscunque sexus sint, nuptias contrahere possunt, dotem constituere, & donare propter nuptias, curatore & judice adhibitis. *l.* 28. §. *de episcop. aud.*

20 *Inst. de nupt in princ.*

21 *l.* 43. *ff. de legat.* 3.

22 Quo quisque dignioris est familiæ, majorem dotem meretur. *l.* 28. §. *de episcop. aud. l.* 60. *ff. de jure dot.*

23 Præsumitur pro nobilioribus. *d. l.* 28. *l.* 1. §. *de cond. in horr.*

24 Hinc eludunt, Pauperum advocatis nullum deberi honorarium.

25 Alumnam ducere possumus. Collactaneam vertit interpres Basilicon *tit. de nupt.* & collactaneæ exemplum ponit in ancilla patris. Possis & alumnam interpretari eam, quam quis ab alio expositam aluit. vide *Festum in Aliellus.* adde de alumno quæ scripsi ad *l.* 1. §. *quæres pignor.*

26 Hæc est XVII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis, vid. apud Inglois. ANS.

servari non oportere: & pœna perjurii, si qua est, in eum convertenda est, qui exigit.

§. 4. Similes vero tale merentibus ab Imperatore beneficium mulieribus illas etiam esse volumus, quæ dignitatem [1] aliquam [habent,] etsi non Serenissimo Principi supplicaverint, ultroneam [2] tamen donationem ante [3] matrimonium meruerint: ex qua dignitate, & aliam etiam omnem maculam, per quam certis hominibus legitime conjungi mulieres prohibentur, aboleri penitus oportet. §. 5. His illud adjungimus, ut & filiæ hujusmodi mulierum, si quidem post [4] expurgationem prioris vitæ matris suæ natæ sint, non videantur scenicarum esse filiæ, nec subjacere legibus quæ prohibuerunt filias scenicarum certos homines in matrimonium ducere. Sin vero ante procreatæ sint, liceat eis preces offerentibus invictissimo Principi, sacrum sine obstaculo ullo mereri rescriptum: per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint scenicæ matris filiæ: nec jam prohibeantur illis copulari, quibus scenicæ, vel dignitatis, vel alterius causæ gratia uxores ducere interdicitur: ut tamen omnimodo dotalia inter eos etiam instrumenta conficiantur. §. 6. Sed si à scenica matre procreata, quæ usque ad mortem suam in eadem professione duraverit, post [5] ejus obitum preces Imperatoriæ Clementiæ obtulerit, & divinam indulgentiam meruerit, liberationem maternæ injuriæ, & nubendi licentiam sibi condonantem: istam quoque posse sine metu priorum legum in matrimonio illis copulari, qui dudum scenicæ filiam uxorem ducere prohibeantur. §. 7. Immo etiam illud removendum esse censemus, quod in priscis legibus (licet obscurius) constitutum est: ut matrimonia inter [6] impares honestate [personas] contrahenda, non aliter quidem valeant, nisi dotalia instrumenta confecta fuerint: his vero [etiam non] intercedentibus, omnimodo firma sint, sine aliqua distinctione personarum: si modo liberæ sint, & ingenuæ mulieres, nullaque nefariarum, vel incestarum conjunctionum suberit suspicio. Nam nefarios [7], & incestos coitus omnibus modis amputamus, sicut & illos, qui præteritarum legum sanctione specialiter vetiti sunt: exceptis videlicet his quos præsenti lege permittimus: legitimique matrimonii jure muniri præcipimus.

In AUTHENT. ut lic. matr. & aviæ. §. quia vero legem. coll. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 4.

Maximis decorati dignitatibus usque [8] *ad Illustres, nonnisi dotalibus instrumentis* [9] *conscriptis, rite contrahunt nuptias: licet ante contractas retineant: exceptis Barbaris reliqui omnes affectu solo recte contrahunt matrimonium.*

8. His itaque per hanc generalem legem ita constitutis, & de cætero conservandis, præteritas etiam hujusmodi conjunctiones ex subjecto tempore factas secundum prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si [10] quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum est) jam duxerit, & liberos ab ea procreaverit, justos eos & legitimos, & tam ab intestato quam ex testamento patris successores habeat, & legitima in posterum nihilominus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legitimi sint.

Verbum nuptiarum *quomodo accipitur.*

XXIV. Idem A. ad Senatum.

SAncimus, si quis *nuptiarum* fecerit mentionem in qualicunque pacto [11], quod ad dandum, vel ad faciendum, vel non dandum, vel non faciendum concipitur, & sive *nuptiarum tempus* dixerit, *sive nuptias* nominaverit: non [12] aliter intelligi conditionem esse adimplendam, vel [non] extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festivitas [13]: & non esse tempus inspiciendum, in quo nuptiarum ætas, vel fœminis post duodecimum annum accesserit, vel maribus post quartum decimum annum completum, sed ex quo vota nuptiarum re ipsa [14] processerint: Sic enim & antiqui juris contentio dirimetur, & immensa librorum volumina ad mediocrem modum tandem pervenient.

De liberis furiosi, vel mente capti.

XXV. Idem A. Juliano P. P.

SI furiosi parentis liberi, in cujus potestate constituti sunt, nuptias possint contrahere, apud veteres agitabatur [15]: & quidem filiam [16] furiosi marito posse copulari, omnes pene juris antiqui conditores admiserunt: sufficere enim putaverunt, si pater non contradicat. In filio autem familias dubitabatur: & Ulpianus quidem retulit constitutionem Imperatoris Marci, quæ de furioso non loquitur, sed generaliter de filiis mente [17] captis, sive masculi, sive fœminæ sint, qui nuptias contrahunt: ut hoc facere possint etiam non adito Principe. Et aliam dubitationem ex hoc emergentem, si hoc, quod de mente capto constitutio induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, quasi exemplo mente capti & furiosi filios adjuvantes. His itaque dubitatis, tales ambiguitates decidentes, sancimus, hic repleri, quod Divi Marci constitutioni deesse videtur, ut [18] non [19] solum dementis, sed etiam furiosi liberi cujuscunque sexus [20] possint legitimas contrahere nuptias, tam dote, quam ante nuptias donatione à curatore eorum præstanda, æstimatione [21] tamen in hac regia urbe excellentissimi Præfecti Urbis, in provinciis autem virorum clarissimorum earum Præsidum, vel locorum Antistitum, tam opinione [22] personæ, quam moderatione dotis, & ante nuptias donationis constituenda, præsentibus tam curatoribus dementis, vel furiosi, quam his qui ex genere eorum nobiliores [23] sunt: ita tamen ut nulla ex hac causa oriatur, vel in hac regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel mente capti, sed gratis [24] omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægravetur.

De alumna, de susceptа à sacro baptismate.

XXVI. Idem A. Juliano P. P.

SI quis alumnam [25] suam libertate donaverit, & in matrimonio suo collocaverit: dubitabatur apud antiquos, utrumne hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non? Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes [26], non esse vetitum matrimonium censemus: si enim ex affectu omnes introducuntur nuptiæ, & nihil impium, nec legibus contrarium in tali copula expectamus: quare prædictas nuptias inhibendas existimemus? nec enim homo sic impius invenitur, ut quam ab initio loco filiæ [27] habuit, eam postea in suo collocet matrimonio: sed ei credendum est, quia eam & ab initio non ut filiam educavit, & libertate donavit, & dignam esse postea suo putavit matrimonio.

†. Ea videlicet persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, sive alumna sit, sive non, à sacrosancto suscepit baptismate [28]: cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & justam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.

De ætate contrahentium.

XXVII. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus [29] nuptias, quæ inter masculos & fœminas majores, vel minores sexagenariis [30], vel quinquagenariis [31], lege Julia, vel Papia prohibitæ sunt, homines volentes contrahere, & ex nullo modo, vel ex nulla parte tales nuptias impediri.

De nova dignitate mariti, vel socer.

XXVIII. Idem A. Joanni P. P.

SI libertam quis uxorem habeat, deinde [32] inter Senatores scribatur dignitate illustratus: an solvatur matrimonium, apud Ulpianum quærebatur: quia lex Papia inter [33] Senatores & libertas stare connubia non patitur. Nos igitur Dei sequentes judicium, non patimur in uno eodemque connubio mariti felicitatem uxori fieri infortunium: ut quantum vir in altum tollatur, tantum & conjunx ejus decrescat, imo magis penitus deperat: absit itaque à nostro tempore hujusmodi asperitas, & firmum maneat matrimonium, & uxor marito concrescat, & sentiat ejus fulgorem: stabileque maneat matrimonium [ex]-hujusmodi superventu minime diminutum. Simili modo, si privati hominis filia ad liberti veniat connubium, & postea [34] pater mulieris ad Senatoris dignitatem fuerit elatus, taceat Papiæ legis crudelissima sanctio: & neque per hunc modum dissolvatur matrimonium inter facti senatoris filiam & libertum, ne soceri prosperitas sine genero inveniatur. Melius enim est, legis Papiæ severitatem in utroque casu compescere, quam eam sequendo hominum matrimonia dispergere, non ex vitio mulieris & mariti, sed ex prospera alterutrius partis fortuna: cum enim ex una radice vitium nascitur, consequens est ut una lege tollatur.

De scenicis mulieribus.

κθ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τοῖς πανευκλεεστάτοις τῆς θεοφιλεστάτης ἐπισκόποις.

Θείαν ἐποιησάμεθα πρόνοιαν, εὐδενὴ συγχωρήσαντες εἶδε ἀκόσμου γυναῖκα θέλει ἢ ἐλευθέραν εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν ἀγαγέσθαι, εἶδε ἀπειλαῖς καὶ βιαίοις κωλύειν τὸς ἐγγυητὰς τ αὐτῆς, ὡς ὑπὲρ αὐτῆ τὰ τοιαῦτα χρυσία ῥητὸν ὁμολογήσαντες ἀπαιτεῖν· ἀλλ' εἴπ τοιοῦτο γένοιτο, κωλυέσθω πάντα παρά τε τ λαμπροτάτων τ ἐπαρχίων ἀρχόντων, καὶ ὡσαύτως τ ἐν ταῖς πόλεσι θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων διατιμᾶσθαι, δόντες ἄδειαν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἅμα τῷ λαμπροτάτῳ τ ἐπαρχίας ἄρχοντι, καὶ ἀναγκάζειν ἀγειν πρὸς ἑαυτὸς τὰς βιαστομένας ἢ τὰς ἀπαλλαττέσθω τ ἐργασίας κωλύοντας, καὶ δημοσίαν μὲ αὐτῶν ποιεῖν τὴν ὕβριν, ὀφείλοντας ὁ τ πόλεως ἐξελαύνειν. Εἰ ὁ τὴν ἐπαρχίαν ἰδιώτης αὐτὸς ὁ βιαζόμενος ἢ εἰ ἢ τὴν ὀπ τ εἰρημένης ἐργασίας ἀπαλλαγὴν κωλύων δίδεμεν ἄδειαν καὶ μόνοις τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις πρόσεναι τὴν περὶ πάντα πάσχοντα ἢ τ αὐτῆς ἐγγυητὴν, τ ὁ σκανδάλου τὴν τὴν δέκην ἔχοντι καὶ μὴ συγχώρειν ἀδικεῖν, ἢ, μὴ γένοιτο πρὸς τοῦτο ἀκοῦσαι, μέλλειν εἰς τὴν βασιλείαν, ὥστε ἐξ ἡμῶν τὴν προσήκουσαν ἐξενεχθῆναι ποινὴν τ ἐγγυῶν καὶ τὰ παρ' αὐτῶν λυομένων, καὶ τ ἐγγυητῶν ἀζημίων φυλαττομένων, ἄδειαν δίδοντες τοῖς ἀπαλλαττομένοις τοιαύτης γυναικὸς ἐλευθέρας καὶ σύζυγον ἔσεσθαι πρὸς γάμον χωρεῖν νομίμων, καὶ εἰ τυγχάνοιεν τοῖς σεμνοτάτοις ἀξίας οἱ τοιοῦτοι λαμβάνοντες κεκτημένοις μηκέτι δεομένοις βασιλικῆς ἀνυσιφαθῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξόσιον τ γάμον πραττέσθω, γαμικῶν μὲν τοι συμβολαίων ὀπτέρα πάντως μεταξὺ αὐτῶν γινομένων, τι αὐτοῖς καὶ πρὸς τ ὀφειλόμενον τ σκηνικῶν ἀμφιεσμάτων.

XXIX. Idem A. ubique terrarum religiosissimis Episcopis.

SAcram fecimus constitutionem [35], nemini permittentes, neque invitam mulierem ancillam aut liberam, in scenam aut orchestram pertrahere, neque converti volentem, prohibere eam ejus fidejussores [36], quasi super hoc ipso certum auri modum promissum repetendo: sed si quid tale factum fuerit, prohiberi hæc & à clarissimis provinciarum præsidibus, & à civitatum religiosissimis Episcopis constituimus, dantes licentiam religiosissimis Episcopis una cum clarissimo provinciæ Præside, etiam invitos trahere ad se eos qui compulerint, aut qui mutari seu converti ab ea actione prohibuerint, & publicam quidem fieri eorum substantiam, ipsos vero civitate expelli. Si vero qui provinciam regit, ipse sit qui eas compulerit, aut à prædicta actione conversionem seu resipiscentiam prohibuerit, damus licentiam & solos religiosissimos Episcopos adire eam quæ talia patitur, aut ejus fidejussorem, hunc vero [Episcopum] adversari magistratum habenti, & non permittere injuste agere, aut si minus fuerint ad id consequendum potentes, indicare id nostro imperio, ut à nobis competens exerceatur pœna: fidejussionibus simul liberandis, & fidejussoribus [37] indemnibus conservandis: licentiam dantes conversis hujusmodi mulieribus liberis & ingenuis existentibus ad matrimonium transire legitimum, etiamsi contigerint honestissimis dignitatibus qui illas duxerint, decorari, non amplius indigentibus imperialibus rescriptis, sed sua potestate nuptias celebrantibus, nuptialibus nimirum instrumentis omni modo inter ipsos factis: eademque & de filiabus scenicarum constituentes.

§. 1. Hanc autem dictam constitutionem, & in quinto libro omnium constitutionum hujus scilicet nostræ pietatis cognominis libri, ad civiles magistratus rescriptam posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem, & vobis ubique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congre-

27 Adoptio hæc anonyma est: quia nec vere adoptio, nec vere adrogatio est. vid. Zasium 2. *Responsorum* 7. ubi de anonymis in jure tractat.

28 Nemo eam ducere potest, quam ex sacro baptismate suscepit. Ratio hic affertur quasi paternitatis, *ut hic. & Synops. Basil.* 5. *c.* 17. *cap.* 53. *Synodus in Trullo, apud* 4. *Harmen.* 6. περὶ τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ βαπτίσματος. *Balsamon ad dictum cap.* 52. Potest hæc etiam adferri, ætatis latum discrimen. Quin Harmenopulus *loco superiore* negat contrahi posse nuptias cum ejusce mulieris matre, aut filia. *Demetrius Chomatenus Archiepisc. Bulgariæ, lib.* 3. *juris Orient. tit. de Sacul. cognat. ubi adfert cap.* 56. *sext. Synod.* Quæ etiam hodie obtinent inter Rhuthenos & Moscos. *Sigismundus in rerum Moscovitarum commentario.* Inter confirmatam, & patrem ejus, qui confirmationi ejus adhibetur, velut sponsor, & pater, cognatio & prohibitio constituitur. *cap. si quis filiastrum* 2. 30. *quæst.* 1. ex concilio Tridentino, 8. *Sess. cap.* 2. Hic etiam locus ostendit pueros & infantes ad sacramentum baptismatis oblatos ab extraneis fuisse. An & à parentibus offerri justum est? vid. *Augustin. epist. ad Bonifacium.* An baptismo incontinenti post delictum suscepto, pœna delicti minuenda sit? vide apud Tiraquellum *tract. de pœnis causa* 26.

29 Citatur in *l.* 12. §. *de legitimis heredibus.*

30 Dixi ad *Ulpian.* 16. §. 3. adde *l.* 21. *ff. de act. empt.* adde *Cujac.* 33. *de præscript. Anton. Mercat.* 1. *not.* 1. *in fin. Anton Gothert. in tract. de sponsal. & matr.*

31 Quinquagenaria mulier nuptias potest contrahere, *ut hic:* quin tali ex muliere partus legitimus est, sublata vetere super ea re dubitatione Cæsariensis advocationis, uti constat ex his quæ scripsi ad *l.* 12. §. *de hered. Instit.*

32 Superveniens marito senatoria dignitas nuptias perfectas non dirimit, quæ alioquin, si maritus antea senator non fuisset, non possent contrahi. Res enim jam perfecta non vitiatur, licet veniat ad eum census à quo non possit incipere. *Salicet.* adde *l.* 3. *tit. proxim.*

33 Lege Papia senator libertam ducere non poterat. adde *l.* 27. 28. 29. 30 *ff. de ritu.*

34 Quæsita patri dignitas liberorum quidem statum auget, non tamen eorum nuptias dissolvit.

35 *l.* 14. *l.* 23. §. *de Episcop. aud.*

36 *Novell.* 51.

37 Maleficii fidejussor accipi non potest. *l.* 70. §. 5. *ff. de fidejussor. Novell.* 51.

Source : BIU Cujas

1 III.C.Theod.12. *Ulpian.5.§.7. tit.6. coll. leg. Mosaic.28. Eccl.4. c.περὶ γάμων ἀθμήτων. 4. Harmen.6. cap. περὶ κωλυμένων γάμων.* adde *Petr.Gregor.9. Synt.* 11. Incestas nuptias Sozomen. appellat ἀκολάστους καὶ καταβεβλακισμένας μίξεις.

2 *Nov.22. c.37.*

3 *l.10.l.11. ff. de divort.*

4 Hinc colligunt uxorem cogi maritum sequi, nisi pactum contrarium interpositum fuerit: qua de re vide *Wurmser.* 1. *pract.* 36. *c.*4.

5 Dixi ad *l.7.* §. *de Judæis.* adde *Nov.* 18. *c.*5. *vers. Sicut enim quis legitimæ uxori conjunctus.*

6 Sumpta est ex *l.6. C. Theod. de decurionibus lib.*12.

7 *Plautus Asinaria in prologo,* Quid istuc est? servilesne nuptiæ? servine uxorem ducent aut posceat sibi? Novum attulerunt, quod sit nusquam gentium. At ego aio hoc fieri in Græcia & Carthagine. Et hic in nostra terra atque in Apulia, majoreque opera ibi serviles nuptiæ, quam liberales etiam curari solent. Hodie connubium cum ancillis esse potest. *Nov.*78. *c.*1. *Nov.* 117. *c.*6. Goth. Idem Jure Canonico. *cap.* 1. *& tot. tit. extr. de conjug. Serv.* Ans.

8 *Nov.*22. *c.*10. *l.*3. §. *soluto. Ulp.*5. §.1. est tamen contubernium. *Paul.*2. *sent.*19. §. 3. inde uxores servorum contubernales. *l.*12. §. 33. *ff. de instructo.*

9 Natus ex ancilla & servo fit servus. *l.*24. *ff. de statu. l.*1. *Gaji* 4. §. 11. e contrario, natus ex libera & servo fit ingenuus spurius. *l.*3. *in fin.* §. *soluto.*

10 Pœna quæcunque sit, sententiam judicis exigit. *l.*12 *ff. de pœn.*

11 Scientiæ supervenientis ratione quis punitur, qui ratione ignorantiæ excusabatur a pœna.

12 Publicatur res ubi sita est.

13 Et ita mitius punitur is, in cujus domo sit aliquid eo patiente, quam ipse principalis qui deliquit. *l.*1. §. *de falsa moneta. l.*9. §.2. *ff. de adulteriis.* dixi ad *Novell.* 14. §.1. *Nov.*42. *cap. ult.* §.2. *Nov.* 58. *vers. Omnibus. Novell.*131. *cap.*8.

13 Cogitur delicta graviora publicare & denunciare, non tamen præcipiti festinatione sed inquisita veritate facti. *arg. l.*2. §.43. *ff. ad Tertull. l.*137 §.2. *ff. de verb. obligat. l.*13. *ff. solut.*

παῦται ποιῆσαι φανερά· ἀφ' ὧν σωελθόντες τὰ καθ' ἑκάστους ἀφηγήσονται καὶ τὰ τῶν τοιούτων νομοθετηθέντα τοῖς δὲ θείοις ἀγαθαῖς τοῦτο ποιεῖσθαι καὶ ἐκ τοῦ ὑμᾶς, ὅπως τῶν ἱερατικῶν ἀγαθοῦ ζοντες σεμνότητι καὶ σωφροσύνης ἀντεχόμενοι, τοῖς φυλάττοιτε, τότε ὑπὲρ μεγάλα θεῷ δόξῃ καὶ βασιλικῷ ἀναγκαίοις, εἰπὶ τέτων ἐπιμελοῦνται, λογιζόμενοι.

congregantes, quæ ad ipsam pertinent expositione latiore sancita, eandem divinam constitutionem fecimus etiam ad vos, ut sacerdotalem conservantes reverentiam & continentiæ studiosi, hæc custodiatis, tam magni Dei metum, quam imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Kalend. Novembr. C.P.D.N. Justin. iv. & Paulino Conss. 534.

Tit. V.

DE INCESTIS [1] ET INUTILIBUS NUPTIIS.

De liberta, quæ à patrono divertit.

I. Imp. Alexander A. Amphigono.

Liberta [2], eademque uxor tua, si à te invito [3] discesserit [4], connubium cum alio non habeat, si modo uxorem eam habere velis.

De polygamia.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Sebastianæ.

Neminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas [5] uxores habere posse, vulgo patet: cum etiam in Edicto Prætoris hujusmodi viri infamia notati sint. Quam rem competens judex inultam esse non patietur.

De ancillis.

III. Imp. Constantinus A. Patroclo.

Cum [6] ancillis non [7] potest esse connubium [8]: nam ex hujusmodi contubernio servi [9] nascuntur: ideoque præcipimus, ne Decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine servarum ducente confugiant. Si enim Decurio clam actoribus & procuratoribus nescientibus, alienæ fuerit servæ conjunctus: & mulierem in metallum detrudi per [10] sententiam judicis jubemus: & ipsum Decurionem in insulam deportari: omnibus bonis ejus civitati, cujus Curialis fuerat mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullosque habeat liberos, vel parentes, vel etiam propinquos, qui secundum legum ordinem ad ejus successionem vocentur. †. Quod si actores vel procuratores loci, in quo flagitium admissum est, fuerint conscii vel compertum facinus promere noluerint: metallo eos convenit implicari. †. Si vero dominus [loci] hoc fieri permisit, vel postea [11] cognitum celavit, si quidem in agro id factum est, fundus cum mancipiis & pecoribus, cæterisque [12] rebus quæ cultui rustico sustinentur, fisci juribus vindicetur. Si vero in civitate id factum est: dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiscari: pœnam augentes, quoniam intra [13] domesticos parietes scelus admissum est, quod noluit mox cognitum publicare. [14]

De matrimonio contra legum præcepta, vel contra mandata constitutionesque Principum.

IV. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Andromachum Comitem rerum privatarum.

Qui contra legum [15] præcepta, vel contra mandata [16] constitutionesque [17] Principum nuptias forte contraxerit; nihil [18] ex eodem matrimonio, sive ante [19] nuptias donatum, sive deinceps quoquo modo [20] datum fuerit, consequatur: idque totum quod ab alterius liberalitate in alterum processerit, ut indigno indignæve sublatum, fisco [21] vindicari sancimus: Exceptis tam fœminis, quam viris qui aut errore [22] acerrimo [23], non affectato, insimulatove, neque ex vili causa decepti sunt, aut ætatis [24] lubrico lapsi: Quos tamen ita demum legis nostræ laqueis eximi placuit, si [25] aut errore comperto, aut ubi ad legitimos pervenerint annos conjunctionem hujusmodi sine ulla procrastinatione diremerint.

De uxore fratris, de sorore uxoris.

V. Iidem AA. Cynegio.

Fratris [26] uxorem ducendi vel [27] duabus sororibus conjungendi penitus licentiam summovemus, nec dissoluto quocunque modo conjugio.

Pœnæ incestarum & vetitarum nuptiarum.

VI. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

Si quis incesti [28] vetitique conjugii sese nuptiis funestaverit: proprias, quamdiu vixerit, teneat facultates [29]: sed neque [30] uxorem, neque [31] filios ex ea editos habere credatur. †. Nihil prorsus prædictis [32], neque per interpositam quidem personam, vel donet superstes, vel moriturus derelinquat: dos [33] si qua forte solenniter aut data aut promissa fuerit, juxta jus [34] antiquum fisci nostri commodis cedat: testamento suo extraneis [35] nihil derelinquat: sed (sive testato, sive intestato) legibus ei & jure succedant, si qui forte ex justo & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc est, de descendentibus filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de ascendentibus autem pater, mater, avus, avia: de latere, frater, soror, patruus, amita. †. Testandi sane ita demum habeat facultatem, ut his tantummodo personis pro juris ac legum, quod voluerit arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti tenore mandavimus: ita [36] tamen, ut [ab] hereditate defuncti penitus arceatur, si quis ex his [37], quos memoravimus in contrahendis incestis nuptiis consilium iniisse monstrabitur, successuro in locum illius, qui post eum gradu proximus invenitur. †. Ea sane quæ de viris cavimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum sese consortiis commaculaverint, custodiantur. †. Memoratis vero personis non extantibus [nostro] fisco locus pateat. Dat. iv. Id. Decemb. *Constantinop.* Arcadio iv. & Honorio iii. AA. Conss. 396.

In Authent. de incestis & nefariis nuptis. §. 1. col. 2. tit. 7. al. 6. Novell. 12. cap. 1.

Incestas nuptias [38] *contrahentis pœna est, confiscatio* [39] *bonorum, tam cæterorum, quam dotis: exilium* [40] *etiam & cinguli (si quo potitur) spoliatio: verberatio quoque si vilis est, fœmina quoque talia scienter peccante, simili pœnæ subjuganda. Substantia sic amissa* [41] *liberis hoc ipso sui juris effectu, si quos habet legitimos applicetur: ut tamen pater ab eis alatur: quibus non extantibus fisco defertur.*

In Authent. quib. mod. naturales effic. sui. §. fin. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. ultimo.

Ex [42] *complexu nefario aut incesto, seu damnato liberi, nec* [43] *naturales sunt nominandi, omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, ut nec alantur* [44] *a patre.*

De humilibus & abjectis fœminis, nec non de Senatoribus.

VII. Impp. Valent. & Martianus [45] AA. Palladio P. P.

Humilem [46] vel abjectam [47] fœminam minime eam judicamus intelligi, quæ licet pauper [48], ab ingenuis tamen parentibus nata sit. Unde licere statuimus Senatoribus, & quibuscunque amplissimis dignitatibus præditis ex [49] ingenuis parentibus natas, quamvis pauperes in matrimonium sibi accipere, nullamque inter ingenuas & opulentiores ex divitiis & opulentiore fortuna [50] esse distantiam. Humiles [51] vero abjectasque personas eas tantummodo mulieres esse censemus; ancillam, ancillæ filiam, libertam [52], libertæ filiam [scenicam, scenicæ filiam, tabernariam, tabernarii vel] lenonis aut arenarii filiam; aut eam quæ mercimoniis publice præfuit. Ideoque hujusmodi inhibuisse nuptias Senatoribus [53] harum fœminarum, quas modo enumeravimus, æquum est. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* Aetio & Asterio [54] Conss. 454.

De uxore fratris.

VIII. Imp. Zeno A. Epinico P. P.

Licet quidam Ægyptiorum [55] idcirco mortuorum [56] fratrum sibi conjuges [57] matrimonio copulaverint, quod [58] post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet (quod certis [59] legum conditoribus placuit) cum corpore [60] non convenerint, nuptias non videri [re] esse contractas; & hujusmodi connubia tunc temporis celebrata firmata sunt, tamen præsenti lege sancimus, si quæ hujusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum legum tenori subjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus supradictum est) eas videri fuisse firmas, vel esse firmandas.

Abrogatio rescriptorum, vel pragmaticarum formarum, aut constitutionum, quæ tyrannidis tempore incestas nuptias permiserant.

IX. Imp. Anastasius [61] A. Severiano P. P.

Ab incestis nuptiis universi, qui nostro reguntur imperio noverint temperandum: nam rescripta [62] quoque omnia, vel pragmaticas formas aut constitutiones impias, quæ quibusdam personis tyrannidis tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam [63], vel sororis [64], vel eam quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legitimam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia hujusmodi committerentur, viribus carere decernimus: ne dissimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.

Tit. VI.

DE INTERDICTO [65] MATRIMONIO INTER [66] PUPILLAM ET TUTOREM SEU CURATOREM FILIOSQUE EORUM.

De rusticitate & imperitia.

I. Impp. Severus & Antonin. AA. Marino.

Senatusconsulti [67] auctoritatem, quo inter pupillam & tutoris filium connubium saluberrime sublatum est, circumveniri rusticitatis & imperitiæ velamentis non oportet.

De matre pupillæ.

II. Imp. Alexand. A. Byrrho.

Mater pupillæ cum [68] tutore filiæ suæ, vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur.

1 III. *C. Theod.* 12. *Ulpian.* 5. §. 7. *tit.* 6. *coll. leg. Mosaic.* 28. *Eccl.* 4. *c.* περὶ γάμων ἀθμήτων. 4. *Harmen.* 6. *cap.* περὶ κωλυμένων γάμων. adde *Petr. Gregor.* 9. *Synt.* 11. Incestas nuptias Sozomen. appellat ἀκολάστους καὶ καταβεβλακισμένας μίξεις.

2 *Nov.* 22. *c.* 37.

3 *l.* 10. *l.* 11. *ff. de divort.*

4 Hinc colligunt uxorem cogi maritum sequi, nisi pactum contrarium interpositum fuerit: qua de re vide *Wurmser.* 1. *pract.* 36. *c.* 4.

5 Dixi ad *l.* 7. §. *de Judæis.* adde *Nov.* 18. *c.* 5. *vers. Sicut enim quis legitimæ uxori conjunctus.*

6 Sumpta est ex *l.* 6. *C. Theod. de decurionibus lib.* 12.

7 *Plautus Asinaria in prologo,* Quid istuc est? serviles nuptiæ? servine uxorem ducent aut poscent sibi? Novum attulerunt, quod sit nusquam gentium. At ego aio hoc fieri in Græcia & Carthagine. Et hic in nostra terra atque in Apulia, majoreque opera ibi serviles nuptiæ, quam liberales etiam curari solent. Hodie connubium cum ancillis esse potest. *Nov.* 78. *c.* 1. *Nov.* 117. *c.* 6. Goth. Idem Jure Canonico. *cap.* 1. *& tot. tit. extr. de conjug. Serv.* Ans.

8 *Nov.* 22. *c.* 10. *l.* 3. §. *soluto. Ulp.* 5. §. 1. est tamen contubernium. *Paul.* 2. *sent.* 19. §. 3. inde uxores servorum contubernales. *l.* 12. §. 33. *ff. de instructo.*

9 Natus ex ancilla & servo fit servus. *l.* 24. *ff. de statu. l.* 1. *Gaji* 4. §. 11. e contrario, natus ex libera & servo fit ingenuus spurius. *l.* 3. *in fin.* §. *soluto.*

10 Pœna quæcunque sit, sententiam judicis exigit. *l.* 12 *ff. de pœn.*

11 Scientiæ supervenientis ratione quis punitur, qui ratione ignorantiæ excusabatur a pœna.

12 Publicatur res ubi sita est.

13 Et ita mitius punitur is, in cujus domo sit aliquid eo patiente, quam ipse principalis qui deliquit. *l.* 1. §. *de falsa moneta. l.* 9. §. 2. *ff. de adulteriis.* dixi ad *Novell.* 14. §. 1. *Nov.* 42. *cap. ult.* §. 2. *Nov.* 58. *vers. Omnibus. Novell.* 131. *cap.* 8.

13 Cogitur delicta graviora publicare & denunciare, non tamen præcipiti festinatione sed inquisita veritate facti. *arg. l.* 2. §. 43. *ff. ad Tertull. l.* 137 §. 2. *ff. de verb. obligat. l.* 13. *ff. solut.*

14 *l.* 23. *ff. de ritu.* 16 *l.* 6. §. *de nupt. l.* 2. §. 1. *ff. de his quæ ut indign.* 28. *Eclog.* 5. *cap.* 30. 17 *l.* 5. *l.* 54. §. *de Episcop. & Cleric. l.* 26. *vers. Ea vide licet.* §. *de nupt.* & contra Senatusconsultum. *l.* 1. §. *tit. proxim.* 18 De pœnis incestarum nuptiarum. vide *l.* 6. §. *cod.* 19 Ex *l.* 3. *C. Theod. eod.* Inter cæteras pœnas incestis nuptiis impositas hoc refertur, ut donatio propter nuptias fiat caduca: quemadmodum jure antiquo dos. *l.* 52. *ff. de ritu.* novo non sit. *l.* 1. §. *de cond. ob causf.* 20 Ergo nec prælegatum consequi. *l.* 6. *h. t. l.* 27. *ff. de usufr. leg. l.* 23. *ff. de his quib. ut indign.* Ans. 21 *l.* 6. §. *cod. l.* 2. §. 1. *l.* 13. *ff. de his, quæ ut indignis. l.* 27. *ff. d. usufr. legat.*

22 Errori acerrimo ignoscitur. *l.* 57. *in fin. ff. de ritu. Novell.* 12. *c.* 1. *in fin.* 23 *Acrissimo* quidam ita legunt, idque probavit Albericus, eadem forma dicitur qua celerissimus a Caio Mario apud Priscianum, & ab Ennio apud Charisium. vide *Cujac.* 15. *observ.* 13. *in fin* 24 Ætatis lubrico succurritur. *l.* 57. *in fin. ff. de ritu. l.* 38. §. 4. *ff. de adulteriis.* 25 Pœnitentia admittitur in incesto per errorem contracto. vid. *Hermogen. apud Rufinum* 6. *collation. leg. Mosaic.*

26 Una duobus fratribus jungi non potest. *l.* 8. *l.* 9. §. *cod. l.* 2. *C Theodos. de incest. nupt.*

27 Unus duabus sororibus jungi non potest, *ut hic:* ut nec una duobus fratribus. §. *eod.* vid. *Canon.* 18. *Apost. epist. Basilii ad Diodorum. de eo qui duas sorores duxit.* Quin Nov. Patriarchæ Sisinii & Xiphilini vetat ne quis sororem sponsæ suæ ducat. 3. *Harmen.* 6. Goth. In secundo tamen affinitatis gradu, veluti inter me & eam quam uxoris meæ frater uxorem habuit, nuptiæ prohibitæ non sunt. Affinitatis enim gradus nulli sunt, neque affines alii ex aliis nascuntur. *l.* 4. §. 4. *ff. de gradib.* Quod affinitas tantum sit jus necessitudinis contractæ inter conjugem & alterius conjugis cognatos. *d. l.* 4. §. 3. *ff. de gradib.* S. L. 28 Cum consobrina, sorore fratris filia, ejusve uxore. Hæc enim exempla pœna ignium & præscriptionis erat. *d. l.* 3. 30 Prima pœna incestarum nuptiarum. §. 12. *Inst. de nupt.* 31 Secunda. *d.* §. 12. *vers. itaque.* 32 Tertia. *Novell.* 143. *vers. Sancimus.* 33 Quarta. 34 *l.* 4. §. *cod. l.* 52. *ff. de ritu. l.* 3. *ff. de jure dot.* §. 12. *Inst. de nupt.* 35 Quinta. 36 Sexta. 37 Perfonis. 38 Conciliat. hujus auth. cum *Novell.* 17. *cap.* 12. Item cum *Novell.* 134. *cap. ult.* vid. Rittershus. *in explicat. Nov.* 12. *cap.* 2. *part.* 4. *c.* 2. *num.* 35. Ans. 39 Vid. §. *cod.* 40 Id est, deportatio. facit *l.* 5. *ff. de quæstionib.* Septima pœna. 41 Octava pœna, bonorum privatio. 42 Spurius jure civili, neque inter vivos, neque ultima voluntate quidquam ex bonis paternis capere potest. Cujus sententiæ ampliationes quatuordecim, exceptiones decem, vide apud Duenazium *reg.* 316. 43 Nona pœna. *Nov.* 74. *c.* 6. alias pœnas. vid. apud *Ciarum* 5. *sent.* §. *incestus.* 9. 44 Vid. *Nov.* 89. *c.* 15. Goth. De jure Canon. debentur alimenta. *cap.* 5. *extr. qui duxit in matrimon.* quod sequitur Camer. Imper. Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 88. *num.* 12. Ans. 45 Fit hujus constitutionis a Martiano latæ mentio *Nov.* 117. *c.* 6. 46 Pars Novellæ Martiani, *de matrimoniis senatorum. vers. humiles.* 47 *d. cap.* 6. 48 Non ideo quis humilis aut abjectus, quia pauper. vide omnino *d. Novellam Martiani.* 49 Ex ingenuis parentibus nascuntur interdum pauperes liberi. 50 Hinc illud Horatii, *lib. Epodon, ode* 4. *Fortuna mores non mutat genus.* 51 Humiles & abjectæ personæ quæ vid. *l.* 1. §. *de natur. libert.* 52 Id abrogatum *Nov.* 89. *c.* 1. §. 1. 53 *l.* 23. *l.* 44. *ff. de ritu.* id abrogatur *Novell.* 78. *c.* 3. *Nov.* 117. *c.* 6. 54 Studio. 55 Et Judæorum & veterum. *l.* 2. *C. Theod. de incest.* Quin ipsi Ægyptii sorores eodem patre vel eadem matre genitas ducere poterant: Lacedæmonii eadem matre, Athenienses eodem patre genitas, *Philo Judæus lib. de specialib. legib. Arnob.* 8. *contra gentes: & huc pertinet* quod apud Æmilium Probum in Cimone & procœmio vitarum legitur prisorum Athenienssium more licitum fuisse sorores ducere (Andocides tamen *oratione contra Alcibiadem, Athenæus lib.* 13. & Suidas in verbo Cimon & ὁμοπατρίους referunt. Cimonem ideo ostracismo sua civitate ad tempus relegatum fuisse, quod sororem suam Elpinicem duxisset. Sane sororis ducendæ jus Persarum legibus non fuit. unde Cambysem legimus apud Herodotum lib. 3. cum amore sororis captus fuisset, nec liceret sororem lege Persarum ducere, interrogasse regios judices apud quos legum interpretatio & custodia erat, Num lex id permitteret? responsum accepisse, Nullam legem se invenire quam fratri sit licitum nubere sorori, quandam tamen invenire qua liceat Regi Persarum facere quod lubeat. Sororis nuptias quoque vetitas apud Priscos testis Phocylides in illo versu, μὴδὲ κασιγνήτης ἐς λεχέων ἐλθεῖν ἀνδρὸν, id est, ne stratum vetitum geniale sororis inito. 56 Mortui fratris uxorem frater superites ducere ita jubebatur lege Mosis. *Deut.* 25. *vers.* 5. *num.* 5. *vers.* 28. *Ruth.* 4. *vers.* 10. 57 His ita eveniebat, ut una duobus fratribus esset conjuncta, quod est contra legem 5. §. *eod. l.* 9. §. *eod.* 58 Eam ob causam Judæi & Ægyptii ducebant viduas fratrum. 59 Antiquis, quorum sententia explosa est. 60 Explosa veterum quorundam opinio existimantium solo consensu nuptias non contrahi ac nunquam perfici, nisi reipsa sequuto concubitu: adde *l.* 6. §. *de don. inter vir. Novell.* 22. *cap.* 3. *l.* 30. *ff. de reg. jur.* 61 Idem A. Sebastiano PP. Cujacius ita restituit 8. *obs.* 28. vultque hanc legem esse Zenonis. Est etiam ad eundem Sebastianum alia Zenonis constitutio, qua Basilisci acta rescinduntur. *l.* 16. §. *de sacrosf. Eccles.* Sebastianum hunc moribus præditum Triboniano simillimis, Suidas scribit in *Zenone.* 62 Dixi ad *dict. l.* 16. 63 Ἀδελφιδῆν Græci. Hujusmodi nuptiæ ante Constantinum & Constantium modo permissæ (ut a Cornelio Tacito 12. constat) modo multis constitutionibus inhibitæ. *l.* 39. *l.* 57. §. 1. *ff. de ritu. Xiphilinus in Nerva.* vid. *l. Constantini, & Constantis* apud *Cujac.* 8. *obs.* 28. 64 Vid. *l. ult.* §. *si nuptiæ ex rescripto.* adde *Const. Dioclet.* quæ extat apud *Rufin. tit.* 6. *coll. leg. Mosaic. & Papian. ib.* permissum erat matrimonium cum fratris filia: vetitum cum sororis filia, etiamsi eodem gradu essent. *Ulp.* 5. §. 6. & ideo in *l.* 39. *l.* 56. *ff. de ritu. l.* 38. §. 1. *ff. de adult.* De sororis filia, nepte & pronepte loquuntur authores, non de fratris filia, & in *lege ult. ff. de cond. sine caus. l.* 57. §. 1. *ff. de ritu.* de avunculo, non de patruo. Quare, quod Dion scribit, Nervam vetuisse, Ne quis ἀδελφιδῆν duceret, de sororis, non de fratris filia intelligit, ne duceretur, cujus mater duci non poterat. Postea id immutatum: neque hodie licet tertio gradu ullam ducere. *ut hic. l.* 17. §. *de nupt.* §. 3. *Inst. de nupt.*

65 Jure canonico hujusmodi matrimonium subsistit. vide *Wurmser.* 1. *pract.* 36. *c.* 2. 66 *l.* 15. *ff. de sponsalib. l.* 59. *l.* 60. *ff. de ritu. l. ult. ff. de leg.* 1. *l.* 2. §. 1. *ff. de his quæ ut indig.* 4. *Harmen.* 6. *cap.* περὶ ἐπιτρόπων. 28. *Ecl.* 5. *c.* 13. 67 *d. l.* 59. *l.* 60. §. 1. *l.* 14. §. *de excus. tut.* 68 Privigni sui tutor quis esse potest. *l. ult.* §. *de contr. jud. tut.*

Source : BIU Cujas

De curatore post nuptias dato.

III. Idem A. Rogatiano.

CUm proponas ei, quam matrimonio tuo junctam suggeris, post liberos susceptos curatorem patrem [1] tuum datum, quem contendis, nec te in potestate habuisse: cum rite contractum matrimonium ex post [2] facto vitiare non potuerint, justam interpretationem metuere non debes: ne liberi quos habetis, non ex justo matrimonio susceptos videantur. Ut autem omnis scrupulus [3] auferatur, insistere pater tuus debet, necnon & uxor tua, ut alius loco ejus detur: habebit enim facultatem repetendæ rationis negotiorum gestorum ab eo qui fuerit substitutus.

De filio liberti tutoris.

IV. Imp. PHILIPPUS A. Higinæ.

LIbertinum, qui filio suo naturali [4], quem in servitute susceperat, postea manumisso pupillam suam, eandemque patroni sui filiam in matrimonio collocavit; ad sententiam Amplissimi ordinis qui hujusmodi nuptiis interdicendum putavit, pertinere, dubitari non oportet.

De filia curatoris.

V. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Apuleio.

CUratorem [5] adulto suo filiam suam nuptui collocare non posse, falso tibi persuasum est. [6]

De filio tutoris.

VI. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Lucio.

SI [7] patris tui pupillam nondum reddita tutelæ ratione, vel post redditam nondum exacto quinto & vicesimo anno, necnon utili [8] anno, uxorem duxisti: nec matrimonium cum ea habuisse, nec filium ex hujusmodi conjunctione procreasse videri potes. Sane [9], si hoc pater puellæ, cum [10] decederet, postulavit, & nuptiæ rite contractæ, & filius videtur jure susceptus.

De infamia & dotis condictione.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Paragonio.

SI tutor, vel curator pupillam, vel adultam quondam suam sibi [11], vel filio [12] suo, nullo divino impetrato beneficio, in matrimonio collocaverit: manet infamia contra eum, veluti confessum de tutela: quia hujusmodi conjunctione fraudem administrationis tegere laboravit: & dos data per condictionem repeti potest.

De eo, qui pro tutore, seu curatore, vel negotiorum gestore administravit.

VIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

SI quis tutoris vel curatoris nomine usurpato, id est, pro [13] tutore seu curatore negotiorumve gestore res pupillæ administraverit, eamque sibi filiove suo copulaverit: tales nuptias stare, & non ad exemplum tutorum infirmari sancimus: ne ex hujusmodi subtili, vel maligno tractatu matrimonia, seu proles ex his progenita vel dos super his data, vel promissa, aliquam læsionem, vel calumniam patiantur.

1 Socer non prohibetur dari curator nurui. *l.* 17. ℣. *de excus. tut.*

2 Titius Cajam duxit, Titii pater Cajæ datus est tutor: estne dirimendum matrimonium? non est: nam rite contractum matrimonium ex post facto non vitiatur. adde *l.* 28. ℣. *de nuptiis.*

3 Suspicionem etiam vir bonus cavere debet. sic Julius Cæsar, *Meos tam suspicione quam crimine judico carere oportere.* *Sueton. in Julio* 74. Sic Livia apud Dionem, *oportet te Auguste non modo non peccare, sed ne videri quidem peccasse.*

4 Eroti Pamphilus nascitur. Eros manumissus tutor Cajæ filiæ patroni datur. potestne Eros Pamphilo suo naturali pupillam suam elocare? non potest. & sic appellatione filiorum naturales filii continentur. adde *l.* 64. *ff. de ritu.*

5 Curator potest adulto suo filiam suam matrimonio jungere. Filium autem adultæ cujus curam gerit, absque jussu Principis non potest: alioquin notatur infamia. 4. *Harmen.* 6. §. 52. adde *l.* 1. ℣. *eod.*

6 Potest enim adultus sine ullo metu rationem rei suæ ab uxore sua ejusque heredibus exigere.

7 Etiamsi tutor curatori rationes reddiderit; pupillam tamen cujus tutelam gessit, non potest antequam ea vigesimumquintum ætatis annum attigerit, & concessum restitutioni quadriennium effluxerit, uxorem ducere, etsi jam ex altero matrimonio liberos susceperit. 4. *Harm.* 6. §. 50.

8 Quod est prohibitum tempore minoris ætatis, idem durat tempore utilis anni, & ita restringe legem 19. *vers. idemque est in minore. ff. de novationib.* 9 Exceptio regulæ superioris. 10 *l.* 36. *ff. de ritu nupt. l.* 28. §. 3. *ff. de lib. & posthum. l.* 7. *ff. de adult. l.* 1. *in fin.* ℣. *si nupt. ex rescripto.*

11 *l.* 36. *ff. de ritu nupt.* 12 *l.* 64. *ff. de ritu nupt.* 13 Prohibitio nuptiarum ad tutorem & curatorem pertinens, non extenditur ad protutorem & procuratorem seu gestorem: alioquin paulatim omnis qui rationibus reddendis esset obnoxius, prohibetur sibi vel filio suo conjungere eam cui obligatus esset. *l.* 67. §. 5. *ff. de rit. nupt.*

TIT. VII.

SI QUACUNQUE PRÆDITUS POTESTATE, VEL AD EUM PERTINENTES AD SUPPOSITARUM JURISDICTIONI SUÆ ADSPIRARE TENTAVERIT [14] NUPTIAS.

I. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

SI [15] quis ordinaria, vel qualibet præditus potestate, circa nuptias invitis ipsis, vel parentibus [earum] contrahendas (sive pupillæ, sive apud patrem virgines, sive viduæ erunt, sive sui juris viduæ, denique cujuscunque sortis) occasione potestatis utatur, & minacem [16] fervorem suum invitis his, quorum utilitas agitur, exhibere, aut exhibuisse detegatur, hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine [17] multæ librarum auri decem obnoxium statuimus: & cum honore abierit, peractam dignitatem usurpare prohibemus, tali scilicet pœna, ut si circa honorem eum, quo male usus est, vindicandum nostris statutis parere noluerit: eam provinciam in [18] qua sibi usurpaverit, habitare per juge biennium non finatur. Illo videlicet adjiciendo, ut & in potestate adhuc constituto, liceat personæ quam hujusmodi ambitu circumvenire tentaverit, confestim contestatione proposita, cum sua suorumque domo jurisdictionem ejus evitare: curaturis hoc uniuscujusque civitatis defensoribus, & ejusdem judicis apparitoribus. Et quidem si hæc pravitas Ordinarii [19] judicis erit, universa domus ejus ratio, atque omnia, vel civilia, vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, Vicario [20] competant. Sin autem Vicarius, vel similis potestatis, vim [in] hujusmodi matrimonio contrahendo molietur: vicissim [21] Ordinarius judex intercessor existat. Sin [autem] erunt utrique suspecti, ad illustrem Præfecturam specialiter talium domorum, quamdiu ibidem administraverint, tuitio pertineat. Dat. XV. Kalend. Jul. *Thessalonicæ* GRATIANO A. V. & THEOD. A. I. CONSS. 380.

14 Tentasse illicitum, crimen est, adde 28. *Synops. 5. cap.* 39. & 3. *Cod. Theod.* 11.

15 Si quis quemcunque magistratum gerens, quamcunque puellam invitam, vel invitis parentibus ducere præsumpserit: decem auri librarum multa pro isto conamine præstare cogitur. *Synops. Basil.* 28. *tit.* 5. *c.* 39. *l. unic. C. Th. eod. l. un.* ℣. *si rect. provin. l.* 38. *l.* 63. *ff. de ritu.*

16 Magistratus justum metum infert.

17 Conatus punitur. vid. *l.* 5 ℣. *ad leg. Jul. Majestat. & l.* 20. ℣. *de fur.* adde *Cujac.* 15. *observ.* 25.

18 Vid. *tit. de interdict.*

19 Recusari, suspicionis ob causam, judex ordinarius potest.

20 Non si ordinarius judex est, ideo vicarius ejus suspectus postulatur. 21 Ordinario suspecto, itur ad ejus vicarium & è contra, *ut hic.* si uterque, ad majus tribunal. *vers. sin autem.* ℣.

TIT. VIII.

SI NUPTIÆ EX [22] RESCRIPTO PETANTUR. [23]

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro P. P.

QUIDAM [24] vetusti juris ordine prætermisso, obreptione [25] precum [26] nuptias quas se intelligunt non mereri, à nobis existimant postulandas, sæpe habere [puellæ] consensum confingentes: Quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione [27] meruerit: amissionem bonorum, & pœnam deportationis subiturum se esse non ambigat, & amisso jure matrimonii, quod prohibita usurpatione meruerit, filios se ex hac conjunctione susceptos, justos non habiturum, nec unquam postulatæ indulgentiæ annotationisve indulto efficacem se veniæ effectum meruisse: exceptis his qui parentum [28] sponsionem de nuptiis filiarum implere desiderant, vel sponsalia [29], hoc est arrarum data nomine, reddi sibi præcepto legum cum statuta pœna deposcunt. Dat. Kal. Febr. HONOR. VIII. & THEOD. III. A. CONSS. 409.

22 III. *C. Theod.* 10. 28. *Eclog.* 5. *c.* 40.

23 Seu reconcilientur: quod Græcis est παλιμφιτίσθαι. *Synops. Basil.* 28. *tit.* 5. *c.* 40. 4. *Harmenopul.* 4. §. 71.

24 *l. unic. C. Th. eod.* Nuptias sibi concilians Principis rescripto proscribitur, liberi ex ea conjunctione nati liberi non sunt, etiamsi precibus, συγχώρησιν, id est, ut id sibi indulgeretur, obtinuerit. *d. c.* 40. & *d.* §. 17. 25 Non valet rescriptum obreptitium, vel illicite impetratum. *l. ult.* ℣. *eod. l. ult.* ℣. *de diversis rescript.* adde *l.* 29. *ff. de falsis.* 26 *l. ult.* ℣. *de incest. nupt.* 27 Subreptionem hic vocat, quam superius, obreptionem: confunduntur sæpe illa duo inter se. vide *l.* 29. *ff. de falsis.*

II. Imp. ZENO A. Basilio P. P.

NEfandissimum scelus fratris sororisve filiæ [30] nuptiarum, quod sacratissimis constitutionibus sub gravissimæ pœnæ interminatione damnatum est, iterato præsentis divinæ sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus: ut unusquisque cognoscat impetrationem quoque rei cujus est denegata petitio, nec si per subreptionem [31] post hanc diem obtinuerit, sibimet profuturam.

28 *l.* 6. *in fin.* ℣. *de interdict. matr.*

29 *l. unic.* ℣. *si rector provinc. vel ad eum pertin.*

30 Dixi ad *l.* 17. ℣. *de nupt. l. ultim.* ℣. *de incest. l.* 39. *ff. de ritu.* §. 3. *Inst. de nupt.*

31 Vid. *l.* 1. ℣. *eod.*

TIT. IX.

DE [32] SECUNDIS [33] NUPTIIS.

Pœna nubentis intra tempus luctus.

I. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS AAA. Eutropio P. P.

SI [34] qua mulier nequaquam luctus [35] religionem priori viro nuptiarum festinatione præstiterit: ex jure quidem notissimo sit [36] infamis [37]: præterea [38] secundo viro ultra tertiam partem bonorum in dotem non det, neque ei ex [39] testamento plus quam tertiam partem relinquat. Omnium præterea [40] hereditatum, legatorum, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum, mortis causa donationum sit expers: hæc namque omnia ab heredibus, vel coheredibus, aut ab intestato succedentibus vindicari jubemus: ne [41] in his in quibus correctionem morum induximus, fisci videamur habere rationem. His etiam [42] amittendis, quæ prior maritus ei suprema voluntate reliquerit: quanquam hæc quæ mulieri à priori viro relinquuntur, & per immaturum [43] matrimonium vacuata esse cœperunt, primo à decem personis Edicto Prætoris enumeratis (id est, ascendentibus, & descendentibus, ex latere autem usque ad secundum gradum, scilicet gradibus [44] servatis) deinde [45] præsumi à fisco jubemus. Eandem quoque mulierem infamem redditam hereditates ab intestato [46], vel honorarias, non ultra tertium gradum finimus vindicare. P. P. XV. Kal. Jan. GRATIANO V. & THEOD. AA. CONSS. 380.

32 III. *C. Theod. def.* 8. & 28. *Eclog.* 12. *cap.* περὶ τῶν διτιτρογαμησάντων, &c. adde 4. *Harmenop.* 7. de pœnis secundarum nuptiarum, vid. *Nov.* 22. *cap.* 20. 23. & *seq. Gayll.* 2. *observ.* 98. *Wurmf.* 1. *pract.* 36. *cap.* 5. 9. de tertiis & quartis, vide *Nyvell. Leon.* 90. *Constantini Porphyrogennetæ cap.* 1. & *quæ ibid. dixi.* His illud Hieronymi *ad Pammachium* conjungatur, *Non damno*, inquit, *bigamos, imo nec trigamos, & si dici potest octogamos. Idem ego* (inquit) *nunc voce proclamo libera, non damnari in ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, & ita licere quinto & septimo & ultra.* Hæc ille. adde 31. *q.* 1. *cap. aperiant.* 11. Gratian. 27. *q.* 2. *cap. additur.* 13. vide *l.* 4. ℣. *de bon. quæ lib.* quod eo magis est notandum, quod nonnulli sint qui secundas nuptias honestam fornicationem appellent. 31. *quæst.* 1. *cap. hac ratione* 9. unde Tertullianus *libr. de Monogamia.* Unum matrimonium novimus sicut unum Deum. sed & quidam (falso tamen) putant legatum relictum uxori, si honeste nupserit, ei non deberi si secundo, vel tertio nupserit. quemadmodum & illi decipiuntur, qui legatum mulieribus elocandis relictum, ad viduarum elocationem pertinere negant. Nam ut rectè Phanutius de Phanutio in *commentar. de lucro dotis, Gloss.* 6. post Decium, Nevizanum, Angelum, Castrensem & Raynerium, scribit, pœnæ contra secundo nubentes sunt hodie correctæ ex Apostoli authoritate, testantis, Conjugium honorabile esse inter omnes, ubi inter cætera notat Romæ habitum honorem mulieri, quæ viginti duos viros: & marito, qui viginti mulieres extulisset. *Hieronym. 3. epist.* 26. fuisse *Boër. decis.* 186. adde *Hieronym. in cap. additur.* 27. *q.* 2. adde *l.* 4. ℣. *de bon. quæ lib.* 33 Secundæ dicuntur quæ post priores sive proprie secundæ sint, sive tertiæ, sive quartæ: secundum dici potest, quod primum sequitur quoquo modo, immediate vel mediate; denique quod iteratum. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 72. *numer.* 20. & *seqq.* 34 Eadem verba extant in *l.* 4. *ad Tertull.* 35 Dixi ad *l.* 15. ℣. *ex quibus caus. infam.* adde 4. *Harmenopul.* 6. *cap.* περὶ μοιχάλεως, ubi inter cætera explicatur. quid sit τὸ πένθος & πενθεῖν, χένθος. adde *Novellam* 22. *cap.* 40.

36 Prima pœna mulieris nubentis intra tempus luctus. 37 *d. l.* 15. *d. l.* 4. adde *l.* 2. ℣. *eod. l.* 1. *in fin. l.* 8. & *seq. ff. de his qui not.* nisi impetraverit jus nubendi à Principe. *l.* 10. *ff. de his qui not.* 38 Secunda pœna. 39 Hinc constat infames testamentum facere posse.

40 Tertia pœna. 41 Vid. *l.* 1. §. 14. ℣. *de caduc. tollend.* 42 Quarta pœna. 43 Immaturum, ἄωρον. *Novell.* 2. *Plin.* 4. *epist.* Nuptias quorum alterum immaturum, alterum serum est.

44 Quoties lex defert jus diversis gradibus intelligit secundum ordinem graduum. 45 Fiscus est post omnes. vid. *Novell.* 1. *cap.* 1. *vers. inordinatum. l.* 4. ℣. *de bonis vacant.* 46 Quinta pœna. 47 Baldus idem dicendum putat de ea, quæ intra annum luctus cum aliquo rem habuit. 48 De ea quæ parit undecimo mense dixi ad *Nov.* 39. *c.* 2. 49 Negativa filiationis probatur tempore. *l.* 29. *ff. de liber. & posthum.* 50 Hoc desumptum est ex *Novell.* 22. *c.* 40.

51 *Novell.* 94. *c.* 2. 52 *l.* 1. *C. Theod. eod.* 53 Duorum scil. mensium, & ita duo menses parvum tempus. *l.* 19. ℣. *de legat.* 54 Lugendi legitimum tempus annus quidem fuit, & tamen decem menses, idque ad Theodosii usque tempora. *Ovid.* 1. *Fastor.* Romulus *anno constituit menses quinque bis esse suo: & per totidem menses à funere conjugis uxor Sustinet in vidua tristia signa domo.* Numa quidem auxit annum duobus mensibus, at non annum luctus totidem auxit. Ita decem tantum mensibus matronæ Brutum luxere. *Liv.* 2. *Plin. de viris illustribus, Senec.* 8. *epist.* Annum fœminis ad lugendum constituêre majores. Idem *lib. de consolatione. Majores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt.* Haud dubie hoc postremo loco annum, priore illo decem menses intelligens. Postea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium institutum, ut non amplius triginta diebus lugeretur. *Festus in Græca sacra. Valerius* 1. *cap.* 1. quod spatium temporis indubie ad habitum tristiorem referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ sanguinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatio. etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. *l.* 8. & *l.* 11. *ff. de his qui not antur.* Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier maritum lugebat, non elugebat. *d. l.* 11. Lugebantur parentes, non elugebantur. *d. l.* 11. §. 1. de qua differentia lugendi & elugendi scripsi ad *d. l.* 11. 55 Olim luctui agendo præfiniti erant decem menses. per supra notata. Tempore legis Juliæ Miscellæ. *Nyvell.* 22. *cap.* 42. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodosius annum præfinivit, *ut hic.* quem qui secuti sunt authores, non decem mensium, sed de anno luctus loquuntur: & qui ante annum accipiunt pro decem mensibus. *Sidonius* 4. *epist. si decessisset æger tribueret heredibus anni luctus tempus immune. Apulejus* 8. *Si luctu legitimo miserrimæ fœminæ necessarium concessisset tempus quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur animi.* vide *Cujacium cap.* 3. *de præscriptionibus.* 56 Nubens intra tempus luctus infamis est, & alias pœnas patitur. *de quibus hic, Gloss. cap. omnis.* 7. *quæst.* 1. nisi mulier consensu liberorum prioris matrimonii nubat. vide *Nyvell. de non eligendo.* 2. *in verbo copulative. Angel. in l. mater.* 5. ℣. *ad Tertullianum.* vel consensu prioris mariti: potest enim fieri ut testamento suo prior maritus uxori eam potestate fecerit. *Bald. in l. filium.* 24. ℣. *famil. & in l.* 1. ℣. *eod.* fallit quoque in muliere minore vigintiquinque annis. *Gloss. in l.* 2. ℣. *si adversus delictum. arg. l. pen.* ℣. *ex quibus caus. infam.* fallit quoque hæc sententia jure canonico. *cap. pen. & ult. extr. de secund. nupt. Gloss. l.* 1. ℣. *eod. & in l. liberorum* 11. §. *non solent autem* 3. *ff. de his qui not ant. infam.* licet contrarium teneat *Gloss. in l. decreto* 15. ℣. *ex quib. caus. infamia. & cap. ult.* x. *de secund. nupt. & cap. ex parte.* 47. x. *de appell. Bald. in l.* 1. ℣. *eod. Soc. reg.* 272. 57 Id est, donationis propter nuptias. & ita accipitur in Novella Valentiniani *de episcopal.*

Source : BIU Cujas

De his quæ reſervanda ſunt liberis primi matrimonii, & de ſucceſſione in bonis eorum, & quibus modo tranſeuntes ad ſecundas nuptias coërcentur.

III. Idem AAA. Floro P. P.

FOeminæ [1], quæ ſuſceptis ex priore matrimonio filiis, ad ſecundas [poſt tempus luctui ſtatutum] tranſierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum ſponſalium jure, quicquid etiam nuptiarum ſolennitate perceperint, aut quicquid mortis cauſa donationibus factis, aut teſtamento jure directo, aut fideicommiſſi, vel legati titulo, vel cujuſlibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis ([ut dictum eſt]) priorum maritorum [2] fuerint adſecutæ: id totum ita ut perceperint, integrum ad filios quos [3] ex præcedente conjugio habuerint, tranſmittant, vel ad quemlibet ex filiis (dummodo ex his tantum [ſit,] quos tali ſucceſſione digniſſimos judicamus) in quem contemplatione meritorum liberalitatis ſuæ judicium mater crediderit [4] dirigendum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iiſdem facultatibus alienandum in quamlibet extraneam perſonam, vel ſucceſſionem ex alterius matrimonii conjunctione ſuſceptam, præſumant: atque habeant poteſtatem poſſidendi tantum [atque fruendi] in diem vitæ, non etiam alienandi [5] facultate conceſſa. Nam ſi quid ex iiſdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea tranſlatum: ex maternis redintegrabitur facultatibus, quo illibata ad eos quos ſtatuimus liberos bona, & incorrupta perveniant.

§. 1. Illud etiam addimus [huic] legi, ut ſi aliquis ex iiſdem filiis quos ex priore matrimonio ſuſceptos eſſe conſtabit, forte deceſſerit matre jam ſecundis nuptiis funeſtata [6], aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis liberis ſuperſtitibus, id, quod per eandem ſucceſſionem ab inteſtato, vel ex teſtamento ſuæ poſteritatis mater videbitur conſecuta, in diem vitæ ſuæ pro ſibi debita portione ſola [7] tantum poſſeſſione delata, omne his qui ſupererunt, ex priore ſuſceptis matrimonio filiis relinquat: nec ſuper iſtiuſmodi facultatibus teſtandi in quamlibet extraneam perſonam, vel quicquam alienandi habeat poteſtatem. †. Quod ſi nullam ex priore matrimonio habuerit ſucceſſionem [8], vel natus native deceſſerint: omne quod quoquo modo perceperit, pleno proprietatis jure obtineat, atque in his nancifcendi [9] dominii, & teſtandi circa quem volúerit, liberam habeat facultatem. Dat. VI. Kalend. Jun. *Conſtantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

In AUTHENT. de nupt. §. ſi vero expectet. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 23.

IN donatione propter nuptias, etiamſi alius pro viro dederit, deſerit eam proprietas.

In AUTHENT. col. conſtitut. & §. quibus ſupra. verſic. venient autem talia. Novell. ead. cap. 25.

VErum hoc æqualiter [10] inter liberos lege diſtribuitur, non arbitrio parentis permittitur.

In AUTHENT. de nupt. §. hinc nos. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 46. & de non elig. ſecund. nuben. §. cum igitur. coll. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. 3.

EX teſtamento quidem ſuccedit mater liberis ſuis, quæ convolavit ad ſecundas nuptias, ſicut inſtitutus quilibet. Ab inteſtato quoque vocatur, ſive ante mortem filii, ſive poſtea ſecundas ineat nuptias: Sed ab inteſtato eorum ſolum uſumfructum percipit, quæ ex [11] paterna ſubſtantia ad filium pervenerunt: Quantum vero ad antenuptialem donationem pertinet, erit ſimiliter, ut in reſiduis: omnino ingratitudine, & hoc contra matrem fratreſque inſpecta.

In AUTHENT. de non elig. §. hoc autem. col. 1. tit. 2. Nov. 2. cap. 2. & de nupt. collat. 4. tit. 1. §. quoniam infirmas. Novell. 22. cap. 26.

SEd & ſi quis ex his præmoriatur abſque progenie, redit ad matrem dominium: quantum acquiritur ex pacto non exiſtentium liberorum: reſiduum autem conceditur quibuſlibet defuncti heredibus: Si quid ergo ex his alienaverit: pro ſupraſcripta portione confirmatur alienatio: quare ſi ſola heres extiterit, in ſolidum ad ipſam redit, vel alienationem ſequitur.

Ex quocunque conjugio ſuſcepti filii à ſuis parentibus collatas ſponſalitias largitates ſibi vindicant præcipuas. Bald.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Martiniano P. P.

CUm aliis [12] ſanctionibus juſſerimus, materna bona integra ad liberos pervenire, quod tamen mulier mariti largitate percepit, [id] ex eo tantum liberi conjugio procreati ſibi ſpeciale tanquam paternum noverint [patrimonium] vindicandum. Itaque ſi habens filios ad ſecundas nuptias fortaſſe tranſierit: ſponſalitiam largitatem [13], quam vir ſecundus contulit in uxorem, tantummodo filii, qui ex ſecundo matrimonio ſuſcepti ſunt, pro ſolliditate poſſideant, nec profit liberis ex priore ſuſceptis matrimonio, quod mulier ad tertia minime vota migraverit. Quod ſi poſterior vir ſine liberis ex eodem matrimonio ſuſceptis deceſſerit, quicquid ab eo ex ſponſalium largitate uxor fuerit conſecuta, id ſibi jurique ſuo ſciat eſſe collatum, etiamſi ex priore matrimonio donator filios reliquiſſe doceatur. Ad maternas ſane veniens, vel ex hoc, vel ex quolibet alio titulo facultates omnis poſteritas, ex quocunque ſuſcepta viro, pro debita ſibi portione, ut à matre, vel à ſpontanea largitate, vel per teſtamentum ejus fuerit collata, poſſideat. Nos enim hac lege id præcipue cuſtodiendum eſſe decernimus, ut [14] ex quocunque conjugio ſuſcepti filii, patrum ſuorum ſponſalitias retineant facultates. Dat. III. Non. Novemb. *Ravennæ*, HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. CONSS. 422.

Ut mater tranſiens ad ſecunda vota lucra prioris matrimonii tenetur reſervare filiis ejuſdem matrimonii, ita vir quoque tranſiens ad ſecunda vota tenetur reſervare filiis ejuſdem matrimonii lucra dotis. Bald.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

GEneraliter cenſemus [15], quocunque caſu conſtitutiones ante hanc legem mulierem liberis communibus, morte mariti matrimonio diſſoluto, quæ de bonis mariti ad eam devoluta ſunt, ſervare ſanxerunt: iiſdem caſibus maritum [16] quoque quæ de bonis mulieris ad eum devoluta ſunt, morte mulieris matrimonio diſſoluto, communibus [17] liberis ſervare. Nec intereſt, ſi alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam. Hoc obſervare præcipimus, licet res ante nuptias donatæ (ut adſolet [18] fieri) in dotem à muliere redigantur. Dominium autem rerum quæ liberis per hujus legis, vel præteritarum conſtitutionum auctoritatem ſervantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis ſervabat, extantes ab omni poſſeſſore liberi vindicabunt: conſumptas [vero] ab heredibus ejus exigent, qui eas ſervare debuerant. Alienandi ſane, vel obligandi ſuo nomine eas res, quæ liberis ſervari præceptæ ſunt, eis qui reſervaturi ſunt, adempta licentia eſt. Negotia vero liberorum [19] patri utiliter adminiſtrare concedimus. Dividendi quoque res inter eos liberos ipſis parentibus pro ſuo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam [20] non denegamus. §. 1. In his autem caſibus, in quibus res ut paternas mater liberis communibus ſervare præcepta eſt, (hoc eſt, ubi morte mariti matrimonio diſſoluto, mulier ad alias nuptias pervenerit) vel ubi [res] ut maternas patrem liberis communibus ſervare cenſuimus: hoc eſt, (ubi morte mulieris matrimonio diſſoluto, vir ad alias nuptias venerit) ſi hereditatem ejus parentis qui prior mortuus eſt, non adierint liberi, licebit eis tanquam ejus tantum res fuerint, qui poſterior moritur, ea ſibimet vindicare, ſcilicet ſi ejus, qui poſterior moritur, hereditatem crediderint adeundam: ne [21] quod favore liberorum inductum eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem eorum videatur inventum.

In AUTHENT. de nupt. §. ſi vero expectet. & §. quoniam autem. & §. ſoluto. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. c. 23. 26. & 20.

HÆc res lucro cedunt liberis, licet heredes non ſint patris, aut matris, aut utriuſque niſi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

§. 2. Illud etiam humanis ſenſibus huic legi credidimus inſerendum, ut eo quoque caſu quo lucratur, vel mulier res quæ ad eam à marito perveniunt, vel maritus eas quæ ex bonis mulieris ad eum tranſeunt: hoc eſt, ubi primum matrimonium alterius morte diſſolvitur, nec ſuperſtes ad ſecundas nuptias pervenit, ſi res vel maritus, vel uxor, hoc eſt, qui ſuperſtes eſt, non conſumpſerit, vel alienaverit, (quod eis ad ſecundas nuptias non venientibus,, quaſi rerum dominis [22] conceſſum eſſe non dubium eſt) liberis liceat ea à patre profectas, ut paternas, à matre, ut maternas accipere. Dat. VII. Idib. Septemb. CP. THEOD. A. XVIII. [23] & FESTO [24] CONSS. 444.

In AUTHENT. neque virum quod ex dote. §. propterea agitur. coll. 7. tit. 10. al. coll. 8. tit. 1. Novell. 98. c. 1.

UXore mortua, quod vir ex dote lucratur, filiis communibus omnimodo reſervatur quantum ad proprietatem, uſufructu patri conceſſo. Idem eſt ex parte mulieris, ſi lucretur ex ſponſalitia largitate. Item ſi aliter matrimonium ſolvatur, ſuper iiſdem lucris loquitur hæc eadem conſtitutio.

In AUTHENT. ut fratrum filii. §. quia vero mulieres. coll. 9. tit. 10. al. 7. Novell. 127. cap. 3.

SI tamen abſtineat mater à ſecundis nuptiis, habebit & ipſa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet, & in omnibus aſcendentibus à ſecundis nuptiis abſtinentibus.

VI. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

HAc [25] edictali [26] lege in perpetuum [27] valitura ſancimus, ſi ex priore matrimonio [28] procreatis liberis pater materve ad ſecunda, vel tertia, aut alterius [29] repetiti matrimonii vota migraverit: non ſit ei licitum novercæ, vel vitrico, teſtamento, vel ſine ſcriptura, ſeu codicillis, hereditatis jure, ſive legati, ſive fideicommiſſi titulo plus [30] relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, ſeu mortis cauſa habita donatione, conferre, nec inter vivos conſcribendis donationibus, (quæ etſi conſtante matrimonio civili jure interdictæ ſint, morte tamen donatoris ex certis cauſis confirmari ſolent) quam filio, vel filiæ, ſi unus, vel una extiterit. †. Quod ſi plures liberi fuerint: ſingulis æquas partes habentibus minime plus quam ad unumquemque eorum pervenerit, ad eorum liceat vitricum novercamve transferri. Sin autem non æquis portionibus ad eoſdem liberos memoratæ tranſierint facultates: tunc quoque non liceat plus [31] eorum novercæ, vel vitrico teſtamento relinquere, vel donare, ſeu dotis, vel ante nuptias donationis titulo conferre, quam filius, vel filia habet, cui minor portio ultima voluntate derelicta, vel data fuerit, aut donata: ita tamen, ut quarta pars quæ eiſdem liberis debetur ex legibus nullo modo minuatur, niſi ex his cauſis quæ de inofficioſo excludunt querelam. Quam obſervationem in perſonis etiam avi, [vel aviæ,] proavi, & proaviæ, nepotum, vel neptium, item pronepotum, vel proneptum, ſive in poteſtate, ſive emancipati emancipatæve ſint, ex paterna, vel materna linea venientibus, cuſtodiri cenſemus. †. Sin vero plus quam ſtatutum eſt, [aliquid] novercæ, vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit, id quod plus relictum, vel donatum, aut datum fuerit, tanquam non ſcriptum, neque derelictum, vel donatum, aut datum ſit, ad perſonas deferri liberorum [32], & inter eas dividi jubemus: omni circumſcriptione, ſi qua per interpoſitam perſonam, vel alio quocumque modo fuerit excogitata, ceſſante. §. 1. His illud adjungimus, ut mulier dotem ſtipulari uti velit, & cui velit. *ibid. quæſt.* 29. Quid? num præfertur ſecundus maritus liberis prioris matrimonii ſi ſtatuto ita cavetur, ut maritus dotem uxoris omni caſu lucretur? præfertur. Idem *quæſt.* 28. Idem fuerit, ſi cautum ita fuerit, ut moriente uxore ſine filiis ex eo matrimonio ſuſceptis, maritus dotem lucretur. *quæſt.* 29. ut nihil teneatur de dote reſtituere. *quæſt.* 30. ut uxore præmoriente ſine liberis communibus. *quæſt.* 31. vel ſine filiis amborum duorum, dotem lucretur. *quæſt.* 32. ſi permittente ita ſtatuto dotem integram marito dederit & tradiderit: ſecus ſi eo caſu neque dederit, neque tradiderit. *quæſt.* 34. Quid ſi ſtatuto lucrum dimidiæ dotis defertur marito uxore ſine liberis præmortua, & altero capite ſtatutorum, jubentur ſtatuta ſtricte intelligi. An hoc poſteriore prius interpretandum erit: ut in lucro dotis ſuperſtiti marito deferendo, ſequamur hanc legem civilem, quæ non vult maritum lucrari dotem extantibus liberis prioris matrimonii? Ita cenſet Rolandus à Valle *ibid. quæſt.* 35. Pone, ſtatutum marito lucrum dotis deferre in præjudicium liberorum prioris matrimonii, quæritur utrum ſtatutum locum habeat adverſus dictos filios, in aliena juriſdictione exiſtentes? locum non habet. *Idem quæſt.* 36. Idem ſi maritus promiſit dotem reſtituere in omnem caſum & eventum dotis reſtituendæ. *ibid. quæſt.* 37. vel totam & integram dotem. *ibid. quæſt.* 38. aut ſi lucro dotis etiam ſtatutario renuntiaverit. *quæſt.* 39. (ita ut hujuſmodi renunciatio lucri dotalis non poſſit ab ipſis mariti creditoribus revocari ex Edicto. *ff. de iis quæ in fraud. quæſt.* 40.) Idem, ſi maritus de dote teſtari uxori permiſerit (adeo ut hujuſmodi permiſſionem ipſe maritus retractare non poſſit.) *ibid. quæſt.* 41. Idem fuerit ſi lucrum dotis ſtatutarium juramento interpoſito maritus promiſerit reſtituere in omnem caſum, & eventum dotis reſtituendæ, renuntiando præterea omnibus, juris, & legum auxiliis; hoc enim caſu ſtatuto de lucro dotis renunciaſſe aperte intelligitur. *Ibid. quæſt.* 41.

1 *l.* 2. *C. Theod. cod.* vide *Guid. Pap. deciſ.* 228.

2 Quid ſi alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. *Anth. in donat. J. cod.*

3 Lucrorum nuptialium, hoc eſt, eorum quæ mulier titulo lucrativo conſequitur ex bonis mariti proprietatem, ad ſecundas nuptias tranſiens, tenetur ſervare liberis communibus, alienatione in extraneos penitus prohibita, *ut hic.* Quid ſi mariti contemplatione res variæ uxori donatæ ſint, eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant hujuſmodi quoque lucra ſervanda liberis eſſe primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata hic conſtituantur, videntur ex bonis ipſius mariti profecta. *l. ſed ſi* 10. §. *in arrogato* 6. *ff. de vulgari. l. additio* 45. §. 4. *ff. de adq. hæred. l. cum oportet* 6. *ubi gloſſ. J. de bon. quæ libert.* Contrarium tamen ſentit Ludovicus Romanus *Conſ.* 493. movetur autem, quod hæc lex ſit pœnalis mulieri ſecundo nubenti: pœna autem in actu fictо locum non habet. *l.* 3. §. *hæc verba ff. de negot. l.* 1. §. *hoc interdictum ff. de fonte.* Ad hæc pœnas extendi non debere. vid. *Cremanſem ſingular.* 82.

4 Lucrum hoc æquabiliter diſtribuitur inter liberos. *Nov.* 2. *c.* 1. *Novell.* 22. *c.* 25. *J. cod.*

5 *l.* 6. §. 1. *J. cod. l.* 2. *verſ. Quorum. J. de indicta viduitate. Nov.* 22. *c.* 23. *verſ. & generaliter.*

6 Parum honeſte de ſecundis nuptiis dicitur.

7 Quod mater ex filii prioris matrimonii ſucceſſione lucrata, ejus proprietatem cæteris defuncti fratribus tenetur ſervare: ſi nulli ſint, poteſt id alienare, deque eo teſtari.

8 Id eſt, nullos liberos.

9 *l.* 6. §. 2. *l.* 8. §. 3. *J. cod.* Goth. Ac proinde ultimus ex liberis prioris matrimonii de iis diſponere non poteſt. vid. Joann. à Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 1. ANS.

10 Meritus omnis hic intelligitur qui non eſt demeritus. *l.* 24. *l.* 77. §. 25. *de leg.* 2.

11 Origo bonorum conſideratur.

12 Quæ non extant.

13 Id eſt, donationem propter nuptias, dixi ad *l.* 3. *ff. de donat. ante nupt.*

14 *Novell.* 22. *cap.* 29. *l.* 4. *ff. ad SC. Tertull.*

15 Intellectus hujus leg. vid. apud Joan. à Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 1. 3. ANS.

16 *Novell.* 2 *c.* 2. *Novell.* 22. *c.* 23. *verſ. & hæc omnia.*

17 Pater lucra dotalia communibus liberis ſervare tenetur.

18 Donata propter nuptias uxori ... neque à muli... dotem redigantur.

19 Pater, bonorum filii legitimus eſt adminiſtrator. 20 *l.* 3. *J. eod l.* 8. §. 7. *J. de repud.* Hodie adempta licentia eſt. *Nov.* 2. *c.* 1. *Nov.* 22. *c.* 25. 21 *l.* 19. *in fin. J. de fid. inſtrum. c.* 17. *de reg. in* 6.

22 Secundas nuptias qui non contrahunt, lucrum nuptialium commodorum in ſolidum conſequuntur, *ut hic*, & *l.* 8. §. 5. *J. eod.* Hodie pro virili portione. *Nov.* 127. *c.* 3.

23 I. e. XVII. id eſt, A. D. 43.

24 Albino.

25 Hanc legem Juſtinianus allegat *Novell.* 22. *c.* 8. Goth. Pro intellectu hujus leg. vid. Fachin. *lib.* 3. *controverſ. cap.* 66. Joan. à Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 4. 5. 6. Treutler. *part.* 2. *exercit.* 16. *th.* 6. *lit.* D. & omnino B. Berlich. *de jure novercar. part.* 2. *art.* 2. *ſect.* 8. ANS. Adde Joh. Baptiſt. *hodiern. practicar. quæſt. ad d. l. hac edictali.* S. L.

26 Poteſtne hæc lex ſtatuto tolli? poſſe exiſtimat, & probat Roland. à Valle *tract. de lucro nuptiali, quæſt.* 24. Quæ vera, ſi ſtatuto cautum fuerit, ut maritus dotem lucretur, exiſtentibus etiam liberis ex eo matrimonio. Quid fiet, ſi nominatim ſtatuto id expreſſum non fuerit, ſed ex ſententia tantum ſtatuti colligi poterit? Idem dicendum putat Rolandus quod ſuperiore caſu dictum eſt, poſſe enim non modo expreſſe, ſed & tacite huic legi derogari. *q.* 25. Quid? huic legi tacite num videtur derogatum ſi ſtatuto cavebitur maritum dotem lucrari, uxore præmoriente ſine liberis: hoc non addito ex primo, vel ſecundo matrimonio? Idem author putat formulam ſuperiore non derogari huic legi. *quæſt.* 26. Quid? ſtatutum lucrandæ dotis habetne locum in dote conſtituta ſecundo marito ab extranea mulieris perſona? locum habebit; nec liberis primi matrimonii revocatoria actio ex hac lege competet. Cur? Is qui dotem dat, poteſt dotis reſtitu-

27 Corrigitur hæc lex per ſtatuta. vide *Menoch. 6. præſumpt.* 48. *num.* 31. 28 Aliud ſi vulgo concepti: hæc enim authentica hac parte locum non habet in filiis vulgo conceptis *Bald. in l. cum pater* 77. §. *mater.* 2. *ff. de legat.* 2. *Roman. ſingul.* 231. *Cremenſis ſingul.* 88. 29 Vide Novellam Conſtantini Porphyrogennetæ, *cap.* 2.

30 Conjunx tranſiens ad ſecunda vota non poteſt ullo titulo in ſecundum conjugem transferre plus quam reliquerit uni ex filiis primi matrimonii, cui minus reliquerit: & quod ultra reliquerit, non valet, ſed inter liberos æqualiter dividitur. *Salic.* Pone plus legatum eſſe marito ab uxore, & bonorum diviſionem ex hac lege ad æqualitatem inter vitricum, & privignos redigi: quæritur an in viriles partes inter eos bona defunctæ mulieris dividantur: An vero liberi prioris matrimonii prius detrahere ſuam legitimam poſſint, ut ea detracta in eo quod ſupererit, fiat inter eos, & vitricum diviſio? Rolandus à Valle *tract. de lucro nupt. quæſt.* 17. *num.* 3. cenſet *arg. Novell. de nupt. cap. optime* 27. liberos prius detrahere legitimam: exinde bona defunctæ inter eos dividi & vitricum. Movetur etiam quod liberi unum auxilium habeant jure naturæ: alterum, quod mater ſecundo nubat: ubi plura vide apud eundem: quo loco & hanc ſententiam multis confirmat & contrariam evertit. 31 Dixi ad *l.* 18. *J. de donat. ante nupt.* 32 Pro rata perſonarum, non pro rata hereditatis Joann. Baptiſt. Coſta. *de quota & rata. quæſt.* 85. ANS. Liberorum ſcil. prioris matrimonii non etiam ſecundi. *Novell.* 22. *cap.* 27. *verſ. & hoc decernens.* S. L.

Source : BIU Cujas

lier in his casibus, in quibus ante nuptias donationes, ceteras etiam res à marito ad se devoluras, secundum priorum legum statuta liberis communibus [1], ut paternas, servare compellitur: hoc est, ubi morte [2] mariti matrimonio dissoluto ad alias nuptias venerit, immobilium rerum & mancipiorum [3], annonarum quoque civilium [4] usufructu duntaxat vitæ suæ temporibus potiatur, alienatione earum penitus interdicta. Mobilium vero rerum, justis pretiis æstimatione [5] habita per eos, quos utraque pars elegerit arbitros judicaturos, interposito sacramento, simili modo usumfructum habeat, si [6] idoneam fidejussionem præbuerit, quod easdem res mobiles, vel earum pretium filiis & filiabus ex eodem matrimonio procreatis, vel post mortem eorum nepotibus & neptibus ex eisdem liberis procreatis, sive omnibus, sive uno unave superstite mori contigerit, secundum legum modum [7] restituat: vel certe si fidejussiones idoneas præstare distulerit, aut nequiverit: prædictæ res mobiles nondum matri à liberis traditæ, apud eosdem manebunt. Solutæ vero eidem matri, vel ab eadem detentæ restituentur liberis, si tamen ab his fidejussio idonea matri fuerit oblata, qua caveri debet, *Quod eidem superstiti pro usufructu earundem rerum mobilium, vel pretio quo taxatæ sunt, usurarum nomine centesimæ partem tertiam* [8] *annuis quibuscunque temporibus præstare non differet:* ita [tamen,] ut in eadem fidejussione hoc quoque caveatur [9], *Quod à filio filiabusve, vel ex his progenitis liberis, si* [10] *ante eandem matrem omnes eos obire contigerit, omnes res prædictæ mobiles secundum legum moderationem* [11] *matri, ut ad eandem luctuosum lucrum redeat, restituantur.* †. Erit itaque licitum utrilibet parti, quæ fidejussionem præbuerit, si sibi commodum esse perspexerit, his rebus mobilibus uti frui, easdemque dare mutuo, vel obligare, vel vendere, ut ex his maxime liberi acquirentes possint materno affectui sine suo incommodo deservire. †. Sin autem utraque pars prædictam fidejussionem dissimulaverit, aut forte offerre nequiverit: eædem res apud [12] mulierem usque in diem vitæ suæ manebunt.

In Authent. de non eligend. §. aliud. coll. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. 4. & in Authent. de nupt. §. & quia parum. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 45.

Sed si aurum fuerit in donatione propter nuptias scriptum: cautio usurarum exponitur, non autem aurum exigitur: nisi forte viri substantia habeat aurum, & cætera quæ scripta fuere.

§. 2. Omnibus videlicet iisdem maritalibus facultatibus, his etiam quas habet habiturave [13] est tanquam si jure pignoris [14], vel hypothecæ supposititæ sint, super eadem ante nuptias donatione, vel rebus aliis ad eam ex mariti substantia devolutis, ex eo die, quo eædem res ad eam pervenerint, liberis obligatis: ut si quis post traditas matri, vel detentas ab ea res (si ita contigerit) contractum aliquem cum eadem muliere inierit, quæ se repetitis nuptiis copulaverit: in vindicandis [15] iisdem suppositis rebus posteriores habeantur: liberis qui ex eodem matrimonio procreati sunt, & nepotibus neptibusque qui ex iisdem liberis geniti sunt, sine dubio præponendis. §. 3. Sin vero liberorum suorum affectione [16] servata pater, materve ad alias nuptias migrare noluerit: neque vir his quæ de bonis uxoris ad se transeunt, neque mulier rebus quæ ex substantia mariti ad se pervenerunt, pro [17] suo arbitrio uti, vel eas vendere, aut quocunque jure, vel modo alienare, vel pignoris jure, seu hypothecæ, si voluerint, obligare, utpote domini earum prohibebuntur. Extantes autem prædictas res, si non fuerint alienatæ, vel consumptæ, vel suppositæ, licebit liberis vindicare [18], etiam [19] non adeuntibus hereditatem parentum. Dat. II. Kal. Mart. Martiano & Zenone Conss. 469.

Filius transmittit ad descendentes jus vindicandi lucrum sibi proveniens propter secundas nuptias patris, vel matris, ascendentibus & collateralibus exclusis: sed electionem habet in quem volet liberorum suorum lucrum illud transferendi. Non est igitur hæc lex abrogata Novell. 2. Justiniani quæ matri electionem adimit, non autem ejus filio. Char.

VII. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

IN quibus casibus pater dotem, mater ante nuptias donationem, vel alias res ad se ex altera parte devolutas, filiis utriusque sexus servare præcepti sunt: si quem ex filiis vel filiabus ante patris, vel matris obitum mori contigerit (sive ante secundas nuptias, sive postea) filio vel filia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre suo adhuc vivo, vel matre superstite, derelictis: portionem quæ defuncto filio, vel filiæ debebatur, vel lucrum ex ea, non ad fratres, vel sorores mortui, sed ad [20] filios ejus, vel filias, vel nepotes utriusque sexus, aut [21] pronepotes, avis, vel proavis superstitibus, pervenire decernimus: eligendi [22] videlicet, quos voluerint ex liberis superstitibus, non adempta licentia. Dat. Kal. Mart. Ello V. C. Cons. 478.

VIII. Imp. Justin. A. Mennæ P. P.

SI quis prioris matrimonii filiorum ante secundas nuptias patris, vel matris mortuus fuerit, filiis à se, vel nepotibus, vel pronepotibus relictis partem ejus non [23] ad fratres, vel, si nullus alius frater, vel soror sit, ad patrem [24], vel matrem ejus pervenire, sed [25] ad filios, vel nepotes, vel [pronepotes] ejusdem mortuæ personæ, sancimus: ut sive unus, sive plures sint, eam [26] tantummodo partem vindicare possint, quæ mortuo competiit.

§. 1. Illud [27] etiam certa sanctione definire censemus, ut si quis, vel si qua ex alio matrimonio filiis procreatis, minime ad secundas [28] nuptias venerit, eodem modo liceat quidem genitori [vel genitrici] res ex priore conjugio sibi acquisitas, quomodo [29] voluerit, alienare, vel administrare: Si quæ vero earum minime sint alienatæ, possunt liberi etiam [30] non adeuntes paternam, vel maternam hereditatem eas vindicare. §. 2. Certum esse sancimus, quod etiam illa de cætero videbitur earumdem fuisse rerum alienatio, quæ in [31] testamento [32] genitoris, vel genitricis, vel specialiter relinquendo, vel generaliter heredem instituendo facta sit.

In Authent. de nupt. §. deinceps. & §. solut. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 20.

NUnc autem, nisi expressim [33] *transponat in alios, præsumitur ipsis conservare talia lucra.*

§. 3. Talem vero licentiam [datam] filiis, ut etiam non [34] adeuntes paternam, vel maternam hereditatem, lucra vindicarent, quæ parens eorum ex matrimonio quod secundo toro minime mutavit, sibi adquisita non alienavit, nullo modo eis concedimus, si paternam vel maternam hereditatem ab intestato ex patre (si forte alii etiam ex anteriore matrimonio morienti parenti filii sunt) sibi acquisierint. §. 4. In illo etiam veterem sanctionem adimplentes, præcipimus exemplo [35] matris, cujus res post secundas nuptias filiis ex priore matrimonio natis [in hypotheca] suppositæ sunt, ad conservanda eis lucra quæ ex priore matrimonio ad eam pervenerunt: patris quoque bona quæ habet habiturusque est, filiis ex priore matrimonio natis post secundas ejus nuptias, ad ea conservanda, quæ ex eorum matre lucratus est, suppositæ esse. §. 5. Illius etiam patris qui in sua potestate talem liberum [36], vel liberos habens, maternam eis substantiam, vel ex materna linea ad eos devolutam servare compellitur: bona iisdem liberis [37] suppositæ esse ad conservandas easdem maternas res decernimus: ita tamen, ut occasione talium hypothecarum, neque patris, neque matris administrationem filii valeant perscrutari [38], vel aliquam eis movere super hoc quæstionem: cum perspicui sit juris, etiamsi alienata fuerint eorum bona, quæ extra memorata lucra, vel maternas res sunt, jus hypothecæ integrum iisdem manere filiis. Dat. III. Idib. Decemb. D.N. Justiniano A. II. Cons. 528.

Totum quod ultra modum secundæ conjugi datur vel relinquitur, tanquam non datum liberis utriusque matrimonii applicatur. Bald.

IX. Idem A. Mennæ P. P.

QUoniam præteritæ [39] leges omnia quæ liberis ex priore matrimonio procreatis, mulier quidem secundo marito, vir autem secundæ uxori dotis, vel ante nuptias donationis nomine vel alio quocunque modo dederit, vel reliquerit, his ampliora quæ uni filio, vel filiæ ex anteriore matrimonio progenitis danda vel relinquenda sunt, revocata ad solos filios, [vel filias] ex anteriore matrimonio natos pervenire constituerunt, nullaque in hac parte filiorum ex secundo matrimonio natorum mentio facta est: hoc quoque corrigentes, omnia quæ memorato modo revocantur, non solum ad filios prioris matrimonii, sed [40] etiam ad eos qui ex secundis nuptiis nati fuerint, pertinere, & in capita inter omnes dividenda sancimus. §. 1. Ad hæc lucra quæ marito, vel uxori ex dote, vel ante nuptias donatione occasione repudii accedunt, indistincte post secundas eorum nuptias liberis ex priore conjugio procreatis ad similitudinem [41] matrimonii morte dissoluti servari, nec de cætero repudii causam requiri, vel aliam in ea [re exquisitionem] fieri. Dat. Id. April. *Constantinop.* Decio V. C. Cons. 486.

In Authent. de nupt. §. 1. & §. nec illud. & §. optime. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 1. 29. & 27.

AD eos soles [42] *etiam nunc pertinet: & si quis ex eis præmoritur relicta sobole, portio ejus ad eam defertur.*

X. Idem A. Demostheni P. P.

CUm apertissime legibus caveatur, ingratos [43] liberos à majorum suorum hereditate merito esse repellendos, si hoc idem in suis elogiis conscripserint, & revera hoc fuerit revelatum: reclamare videtur hujusmodi sanctioni divalis constitutio [44] Leonis inclytæ recordationis, quam super filiis ex priore matrimonio procreatis conscripsit. Nam cum necessitas est patri, vel matri, qui ad secunda vota migraverit, tantum præstare per quamcumque causam secundo marito, vel novercæ, quantum filio, vel filiæ ex anteriori nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus est, reliquerit, maxima iniquitas ex hac sanctione contra genitores efficiebatur: liberi etenim scientes, quod omnimodo aliquid sibi à genitoribus suis etiam nolentibus reliquendum est, & tantum, quantum secundus maritus, vel noverca acceperit, omni licentia & lascivia suos genitores injuriis adficiebant. Quapropter sancimus, ingratos [45] revera liberos neque hoc beneficium, quod divalis constitutio Leonis Augustæ memoriæ eis præstitit, in posterum posse sibi vindicare, sed quasi ingratos ab omni hujusmodi lucro repelli. †. Quam observationem in personis, etiam avi & aviæ [proavi & proaviæ,] nepotum, vel neptium, item pronepotum vel proneptium, sive in potestate, sive emancipati emancipatæve sint: ex paterna vel materna linea venientibus custodiri censemus. †. Sed quemadmodum genitoribus providemus, ita & innocuam [46] posteritatem nullis affici injuriis patimur: ut non genitores, qui sese secundis nuptiis devoverint, irrationabile odium ad priores [47] liberos forsitan habentes, sine justa ratione eos ingratos [vocare] concedantur. †. Eos etenim liberos hujusmodi beneficio defraudari volumus, qui re [48] ipsa ingrati circa suam antiquitatem ab heredibus genitorum liquidis [49], & indubitatis probationibus convicti fuerint, ex hujusmodi casibus, qui antea priscis legibus enumerati sunt. Dat. XV. Kalend. Octob. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 486.

In 28. lib. βασιλικῶν sit mentio XI. *constitutionis hujus tituli, quæ ipsius quidem est Justiniani, sed ab eo abrogata Novell. 2. in qua etiam illius meminit: illam vero tum ex ipso βασιλ. libro, tum ex Novella Justiniani fuisse constat de hereditatibus filiorum, quorum matres ad secundas venerant nuptias, si ipsi ante eas intestati decesserint.* †. *In eodem βασιλ. libro sit etiam mentio* XIV. *constitutionis hujus tituli, quæ ipsius est Justiniani, eam Cujacius Latinam edidit in Comment. ad Novell. Justiniani: quem secuti, illam sic restituimus. Char.*

XI. Iidem A. *. 50

SI filii, quorum parentes ad secundas venerant nuptias, ante eos decesserint, proprietas lucrorum nuptialium ad filiorum here-

---

1 Liberis prioris matrimonii res ab eorum patre propter nuptias donante acceptas mater servare debet.

2 *Novell.* 68.

3 Rusticorum, ut in *l. 3. ff. de diverf. tempor. præscript.*

4 *Annonæ civiles* comparantur rebus immobilibus, *ut hic:* Idem interpretes statuunt in reditibus annuis, nisi ad tempus modicum constituti sint: alias immobilibus comparari volunt, nec alienari sine decreto. vide *Molinæum de usuris, quæst. 37. num. 173.* adde *Gayl. 2. obsery. 19.*

5 Æstimatio facit venditionem. *l. 1. ff. de æstim. act l. 10. ff. de jur. dot.*

6 *Novell. 22. cap. 4.*

7 Secundum legum moderationem. *J. eod.*

8 Id est, usuras trientes.

9 Vid. Anton. Gabriel. *commun. conclus. de secund. nupt. conclus. 3. numer. 29.* hæc postrema cautio in dubio non exigeretur si liberis hisce de rebus libera disponendi esset facultas. adde Anton. Fab. *Cod. lib. 5. tit. 5. defin. 16.*

Ans.

10 Id est, satisdabunt se reddituros res omnes quas ex causis ἀνωθίας mater lucratur. Cætera transmittuntur ad heredes suos.

11 *Ut & supra secundum legum modum.* Hæc verba videntur adjecta à Triboniano propter constitutionem Justiniani, quæ vult deduci id quod ex casu mortis liberorum mater lucratur.

12 Mater præfertur filiis in administratione rerum donatarum propter nuptias.

13 Tacitis hypothecis continentur etiam futura bona. In tacitas hypothecas veniunt etiam futura seu adquirenda bona, *ut hic.* An & jura & nomina? veniunt. *Cyn. & Bald. hic.*

14 Lucra nuptialia matres liberis servare tenentur: quin pro eorum restitutione bona ipsarum matrum præsentia, & futura tacite obligata sunt. Bona matrum liberis sunt obligata pro rebus ab eorum patre ad eum translatis.

15 Vide *l. 3. in fin. J. eod.*

16 Amat liberos quæ ad secundas nuptias non transit.

17 Secundas ad nuptias qui non transit, potest pro suo arbitrio de lucris nuptialibus disponere. *Novell. 22. c. 1.* non alienata tamen pertinent ad liberos etiamsi parentum heredes non existant.

18 *l. 3. in fin. J. eod.* 19 *l. 8. §. 1. J. eod.* 20 Proprietas rerum donatarum propter nuptias à matre ad liberos transferenda. Quid si unus liberorum moritur? ejus liberi patrem repræsentant, & in ea fratres defuncti excludunt. *l. 8. J. eod.* & ita præmortuis filiis, si nepotes existunt, succedunt in lucra nuptialia jure hereditario in stirpes. *Nov. 22. cap. 25. l. 3. J. de bon. quæ lib.* 21 Lucra nuptialia parentes liberis in infinitum tenentur servare: In liberis tamen unum eligere possunt & in eum id genus lucri conferre. 22 Datur electio filio, ut partem quam habet in donatione propter nuptias matri facta, transferat in quem velit liberorum suorum. 23 Sed ad liberos, ut *l. 7. J. eod.* 24 Rerum propter nuptias matri donatarum proprietas spectat ad ejus liberos. Unus liberorum moritur relicta matre & liberis. quid juris? liberi matrem, id est, suam aviam excludunt in ea parte. 25 *l. 3. J. de bon. quæ lib.* 26 Nepotes succedunt in stirpes.

27 Subrogati melioris non sunt conditionis quam hi sunt quibus subrogantur. 28 Qui non transit ad secunda vota, potest de lucris nuptialibus disponere. *Bald.* Est qui ita interpretatur. Caja suscepit ex Titio liberos, eadem postea nupsit Sempronio à quo res varias donatione propter nuptias accepit. Mortuo Sempronio mansit vidua? Potest Caja alienare quo voluerit modo res donatione propter nuptias à Sempronio acceptas, etiamsi liberos ex Titii nuptiis habeat. 29 Etiam per testamentum: qua de re vide §. 2. J. 30 *l. 6. in fin. J. eod.*

31 Alienationis verbo etiam intelligitur alienatio per testamentum, seu testamentaria. *l. 69. §. 3. ff. de leg. 2. l. 135. §. 3. ff. de verb. obligat.* vid. *l. 1. J. de fund. dotali. l. 28. l. 67. ff. de verb. signific.* Imo institutio non continetur. *l. 38. ff. de leg. 3.*

32 Olim parens non transiens ad secunda vota lucra nuptialia alienare poterat non tantum inter vivos, sed etiam testamento, per legatum aut fideicommissum, aut generalem institutionem. §. 1. *J. eod. l. 5. in fin. J. eod.* Hodie specialiter tantum non per generalem institutionem. *Authent. prox. J. eod.* & ita *hic §. abrogatur.*

33 Alciatus hinc colligit, Parentes alienantes bona generaliter, præsumi reservasse lucra matrimonii filiis suis: nisi expressim ea alienent. *l. præsumpt. §.*

34 Liberi adeuntes pro parte hereditatem paternam vel maternam, lucra nuptialia alienata revocare non possunt.

35 Ut bona matris secundo nubentis liberis (quibus lucra nuptialia reservari debent) tacite obligantur. *l. 6. §. 2. J. eod.* ita & patris, *ut hic.* Hoc tamen speciale est, Patrem non cogi ad reddendam liberis rationem superiorum nomine. *J. eod.*

36 *Liberum* dixit numero unitatis, ut *l. 33. ff. de pactis.*

37 *l. 12. verf. Exceptis qui potior.*

38 Nota casum in quo parens non tenetur ad reddendam rationem

39 *l. 6. J. eod.*

40 Abrogatur eo pacto lex 6. *J. cod. Verum* hæc nostra lex postmodum abrogatur per *Authent. ad eos J. eod.* reducto usu *l. 1. l. 6.*

41 Statut. de lucris nuptialibus soluto per mortem matrimonio, locum etiam habent matrimonio per divortium soluto. *l. 6. l. ult. J. de repud. Nov. 98. c. 1.*

42 Qui injuriam passi sunt, res ita habet: Qui ad secundum matrimonium transiit, non potest ad secundam conjugem dotis vel sponsalitiæ donationis, vel quo alio titulo plus transferre, quam in unum ex liberis prioris matrimonii cui minus reliquerit. Quid si plus datum sit? Id quod ultra modum erit, revocabitur, perinde ac si non ad liberos primi & secundi matrimonii, sed ad eos tantum liberos qui offensi sunt per transitum ad secunda vota, id est, ad priores liberos. *Bald.*

43 Ingrati liberi merito exheredantur.

44 *l. 6. J. eod.*

45 Ingrati liberi non admittuntur ad lucra nuptialia liberis primi matrimonii à lege data. Neque justè exheredati litigant parentes secundi, quam prioris matrimonii liberos magis diligant

46 Ingratitudo intelligitur cum effectu. *Nov. 22. c. 27. vers. Hoc autem.* 47 Ingratus dicit probare tenetur, *Nov. 115. c. 3. §. 14. vers. Sive.* nec enim statur nudo patris testamento *l. 4. ff. de inofficios.* 50 Justinianus meminit hujus constitutionis *Novell. 22. & 68.*

Source : BIU Cujas

heredes etiam extraneos teſtamento ſcriptos perveniet: deducto eo, quod in caſum [1] orbitatis parentem lucrari convenit, quod etiam pro rata obſervatur uno ex pluribus filiis ante parentem mortuo. Sed ſi parens lucra nuptialia alienaverit, & ad ſecundas nuptias venerit, nec eum liberi heredem inſtituerint, valebit alienatio ad finem ejus, quod in caſum mortis liberorum lucrari parens, qui alienavit, debuit, & reliquum revocabitur ab heredibus defunctorum liberorum. Dat. *

1 Caſus orbitatis ſive mortis liberorum dotis, vel donationis propter nuptias lucrandæ pro parte vel in totum. Caſus ii ſunt, divortii, mortis, orbitatis, ſive mortis liberorum. Inde caſus abſolute pro lucro nuptiali. *l. ult. ff. de jure dot.* ut caſus dotis, caſus militiæ.

Cum recitat primum hujus legis caput Cujacius, hæc adjicit: quæ tamen potius pro interpretatione accipienda videntur:

Nam pars, quæ ei competebat, tranſit ad heredes ejus, ſive fratres ſint, ſive extranei, deducto tantum eo pro rata quod apud parentem ex caſu orbitatis ſive morte liberorum remanere debet.

Verum Græcam quoque hujus conſtitutionis epitomen ab Ant. Auguſtino editam relinquimus. Char.

2 *l. unic. 3. Cod. Theod. 9.*

3 Uſumfructum rerum ſuarum maritus uxori relinquit, vel rerum ante nuptias donatarum. Priore caſu veteri jure mulier ſecundo nubendo uſumfructum amittit, qui ad filios defuncti revertitur. Poſteriore, non amittit, ſed poſt obitum ejus ad filios ejuſdem defuncti redit. Hodie uſumfructum ita demum amittit mulier, ſi ita relictum accepit, ut per ſecundas nuptias eum amitteret. *Auth. prox.*

4 Secundas qui olim nuptias contrahebat, relictum vel conceſſum ſibi à priore conjuge uſumfructum bonorum omnium amittebat, & liberis prioris matrimonii integrum reſtituebat. id quidem abrogatur Authentica proxima.

Græca conſtitutio. Ejus particulam hanc retulit Ant. Auguſt.

Ὁ δυπροχαμήσας τὸ ὂν ἴδιον πρώτῳ γάμῳ κέρδη, τοῖς αὐτοῦ, παίδων προτελευτησάντων, ἐχέτω τὴν ἐνδικήτου ὠφέλειαν τῶν ἐχόντων.

Secundo nubens, aut uxorem ducens, prioris matrimonii lucra ipſius liberis præmortuis habeat, & vindicet ab his qui habent.

TIT. X.

SI [2] SECUNDO NUPSERIT MULIER, CUI MARITUS USUMFRUCTUM RELIQUIT.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Tatianum P. P.

SI uſumfructum maritus rerum [3] ſuarum decedens uxori reliquerit, eaque in ſecundas nuptias conſortiumque convenerit: uſumfructum, quem ex priore marito conſecuta fuerit, amittat [4]: atque eum filiis ex eo die, quo nupſerit, mature reſtituat. Quod ſi liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec muniat [eos] tutoris auxilium, ac per hujuſmodi occaſionem mater, quæ relicta fuerant, uſurpaverit: omnia legitime repetantur, [&] cum competentibus fructibus ad liquidum deducta ratione reſtituat. Hæc de uſufructu, quem vir extremam conſtituens voluntatem, de rebus propriis uxori reliquerit. †. De uſufructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea obſervari, quæ anteriores conſtitutiones decreverunt, ſancimus. Dat. Idib. Martiis, Arcad. A. II. & Rufino Conss. 392.

In Authent. de nupt. §. ſi vero ſolum. coll. 4. tit. 1. ex Novell. 22. cap. 32.

Hoc locum habet, ſi datus vel relictus fuerit ea lege, ut ex ſecundis nuptiis interiret: alioquin perſeverat, ſive relictus eſſet: ſive donatus, quibus caſibus licuit. Sed uſusfructus in dote, ſive ante nuptias donatione lege permiſſus, non poteſt à teſtatore derogari.

TIT. XI.

DE DOTIS [5] PROMISSIONE [6] ET NUDA POLLICITATIONE. [7]

De quantitate omiſſa.

1. Imp. Alexand. A. Claudiæ P. [8]

FRuſtra exiſtimas actionem tibi competere, quaſi promiſſa dos tibi, nec præſtita ſit, cum [9] neque ſpecies ulla, neque quantitas promiſſa ſit, ſed [10] hactenus nuptiali inſtrumento adſcriptum, *Quod ea, quæ nubebat, dotem dare promiſerit*: P. P. Kal. Aug. Pompeiano & Peligno [11] Conss. 232.

De uſuris.

II. Imp. Gord. A. Herodoto P. P.

SI *pro dote promiſſa uſuras* [12] *dare* ſocer tuus ſpopondit: id, quod deberi oſtenderis, competens judex ſolvi tibi præcipiet. P. P. XII. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De quantitate commiſſa in arbitrium ſtipulatoris.

III. Idem A. Claudio [P. P.]

SI quum ea quæ tibi matrimonio copulata eſt, nuberet, is [13], cujus meminiſti, dotem tibi non addita quantitate, *ſed quodcunque* [14] *arbitratus fuiſſet*, pro ea daturum ſe rite promiſit, & interpoſitæ ſtipulationis fidem non exhibet: competentibus actionibus uſus, ad repromiſſi emolumentum jure judiciorum pervenies. Videtur enim boni [15] viri arbitrium ſtipulationi inſertum eſſe. P. P. Kalend. Januar. Sabino & Venusto Conss. 241.

De parte non ſoluta.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali inſtrumento plura [16] tibi tradita ſcripſiſti, quam ſuſcepiſti: intelligis de [17] his, quæ deſunt, petendis, pactum eſſe conſecutum. S. Non. Aprilis, AA. Conss.

Cui datur actio.

V. Iidem AA. & CC. Daſumianæ.

SI pater marito tuo ſtipulanti promiſerit dotem, non tibi, ſed [18] marito contra ſucceſſores ſoceri competit actio. Dat. VIII. Kal. Decemb. AA. Conss.

3 De dotibus 3. *Cod. Theod.* 13. & 4. *Harm.* 8. *Ulp.* 6.

6 De dictione dotis, vide *Ulp.* 6. §. 2.

7 Ex qua naſcitur actio. *l. 4. l. pen. ff. cod. l.* 1. §. *penult. ff. de collat. dot.*

8 Claudio: ita legendum eſt: ſcribit enim ad maritum Imperator.

9 Dos incerta, re & genere ex pacto nudo peti non poteſt etiamſi nudum pactum in ſcriptis ſit redactum, cum poſſit mulier vel viliſſima quæque dotis nomine exhibere. vel ita: Dotem promittente muliere non adjecta quantitate, aut re certa expreſſa quæ in dotem detur, inutilis eſt promiſſio, cum poſſit mulier vel viliſſimum quidpiam dotis loco dare. 4. *Harm.* 8. §. 44. Imo peti poteſt. *l.* 3. *ff. cod. l.* 69. §. 4. *ff. de jure dotium.* Harmenop. *d.* §. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipſam filiam. Verum hæc ſententia Accurſio diſplicet, & Forcatulo 2. *Cupidin. num.* 8. & 9. putat itaque maritum hac lege indefinitæ dotis promiſſionem ad omnium bonorum dotem extendere (cum id nulla lege prohibeatur. *l.* 4. *ff. de jur. dot.*) voluiſſe: ac ſi Imperator diceret, valet promiſſio dotis: ſed fruſtra nimiam dotem eſſe præſtandam opinaris. Alii putant hac lege id innui, Indefinitam dotis promiſſionem nullius fore momenti, niſi privilegio vel beneficio Principis adjuvetur promiſſio: ſed Fajus apud Paponem, 1. *Notar.* 4. *cap. de contract de mariage.* Harmenopuli diſtinctionem tuetur, cujus hanc eſſe rationem putat: intereſſe mulieris quoties ipſa dotem promiſit, dotis promiſſionem ad quantitatem minimam redigere, ut reliqua bona ſint ei paraphernalia. Contrarium evenire, quoties aliquis dotem mulieris nomine marito promiſit, ne alioquin indotata maneat. Sincerior eſt & æquior, meo judicio Forcatuli ſententia, minus tamen textui videtur reſpondere. 10 Dotem promittere, & dotem dare promittere, ſeu ſolenniter dicere hic diſtinguuntur. adde Forcatulum *in Cupidine Juriſperito*, Coſtanum *tract. de dotib. cap.* 4. *in fin.* 11 Feliciano, ita legi oportet.

12 Uſuras dotis qui promittit, dotem ipſam promittere videtur. *l.* 21. §. 1. *de donat. inter vir.*

13 *Subint.* extraneus: *ut Theodorus* Græcus interpres notat. 14 Vide *l.* 1. §. *eodem. l.* 69. §. 4. *ff. de jure dot.* 15 *l.* 22. *in fin. ff. de reg. jur.* 16 Plus ex cauſa dotis qui ſe recepiſſe confitetur, quam recepit ad ſupplementum dotis agere poteſt. vide *Synopſ. Baſil.* 29. *tit.* 1. *cap.* 38. & 4. *Harmenop.* 8. §. 15. περὶ τῶν ἐς προῖκα δοθέντων. 17 Facit *l.* 12. §. 3. *in fin. ff. de pactis dotal.* 18 Ex promiſſione dotis agit maritus non mulier, ſecus in legato. *l.* 69. §. 2. *ff. de legat.* 1. Ex nuda promiſſione dotis petere dotem debet. 4. *Harmenopul.* 8. §. 13. ex quavis promiſſione petitionem dotis habet, etiamſi ſtipulatio non præcedat. *Synopſ. ibid. cap.* 85.

De verbis, de ſcriptura, de nudo pacto.

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P. poſt alia.

AD [19] exactionem dotis, quam ſemel præſtari placuit, qualiacunque ſufficere verba cenſemus, [ſive ſcripta fuerint,] ſive non, etiamſi [20] ſtipulatio [21] in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit ſubſecuta. Dat. x. Kal. Mart. *Conſtantinop.* Felice & Tauro Conss. 428.

Ex quibus bonis dotem filiæ dediſſe pater intelligatur.

VII. Imp. Justinus A. Joanni P. P.

SI pater dotem pro filia ſimpliciter dederit [22], vel [pro] filio ante nuptias donationem fecerit, habeat autem filius, vel in poteſtate conſtitutus, vel forte emancipatus res maternas, vel [ex] alio modo tales, quæ acquiſitionem effugiunt, quarum uſusfructus ſolus apud patrem remanet, vel quocumque modo poterat quaſdam actiones contra patrem habere: dubitabatur apud veteres, utrumne videretur pater ex ipſo debito dotis vel ante nuptias donationis feciſſe promiſſionem, vel dationem, ut ſeſe ab hujuſmodi nexu liberaret, an debitum quidem remaneret in ſua natura, liberalitas autem paterna dotem, vel ante nuptias donationem dare ſuggeſſiſſet. Et in tali dubitatione multa pars legumlatorum ſeſe diviſit, alio etiam incremento hujuſmodi quæſtioni addito, ſi forte dixerit in inſtrumento dotali, ex rebus paternis & maternis dotem, vel ante nuptias donationem dare: utrum pro dimidia parte videatur datio, vel promiſſio facta eſſe, an pro rata portione utriuſque ſubſtantiæ. Utramque igitur dubitationem certo fini tradentes, ſancimus [23], ſi [24] quidem nihil addendum exiſtimaverit, ſed ſimpliciter [25] dotem vel ante nuptias donationem dederit, vel promiſerit: ex ſua liberalitate hoc feciſſe intelligi, debito in ſua figura remanente. Neque enim leges incognitæ ſunt, quibus cautum eſt, omnino paternum [26] eſſe officium, dotem vel ante nuptias donationem pro ſua dare progenie. Liberalitas itaque talis remaneat vera & irrevocabilis [27], ut puro nomine & liberalitas & debitum ſuam ſequantur fortunam. †. Ubi [28] autem ex rebus tam ſuis, quam maternis, vel aliis, quæ non acquiruntur: vel ex ſuis debitis dixerit ſe feciſſe hujuſmodi liberalitates: tunc ſi quidem penitus inopia tentus eſt, ex illis videri rebus dotem vel ante nuptias donationem eſſe datam, quæ ad filios vel filias pertinent. Si vero & ipſe ſubſtantiam idoneam poſſidet, in hoc caſu quaſi de ſuo patrimonio dotem, vel ante nuptias donationem dediſſe intelligatur. Poterat enim ſecundum ſuas vires dotem pro filia, vel ante nuptias donationem pro filio dare: & conſentire filiis ſuis, quando voluerint partem, vel forte totam ſuam ſubſtantiam, quam habent, paternæ liberalitati pro dote, vel ante nuptias donatione aggregare: ut revera [29] appareat quid ipſe velit dare, & quid de ſubſtantia filiorum proficiſcatur: ne dum effuſo ſermone ſeſe jactet, in promptum incidat ſui periculum. Dat. Kal. Novembr. Lampadio & Oreste, Conss. 530.

19 *l.* 4. *C. Theod.* adde *Harm. d. loco.*

20 Etiamſi dictio vel ſtipulatio, &c. *d. l.* 4. Tribonianus verbum *dictio* ſuſtulit propter ſublatam ſolennitatem dotis dicendæ. Idem factum in *l.* 1. *ff. de jure dotal.* Dos autem dicebatur ſolennibus verbis ſine ſtipulatione. vide *l.* 48. *ff. de jure dot.* veluti ita: decem doti tibi erunt. *l.* 59. *ff. de jure dot.* aut, quod mihi debes doti tibi erit. *l.* 44. §. 1. *l.* 46. §. 1. *l.* 57. *ff. de jure dot.* dixi ad *Ulp.* 6. §. 1. & *ſeq.*

21 *l.* 35. §. 5. *ff. de donat.*

22 Intellectum hujus legis vid. apud Afflict. *deciſ.* 179. & Johan. Baptiſt. Coſtam *de quot. & rat. q.* 62. Ans.

23 Hæc eſt XVIII. deciſio ex quinquaginta novis Juſtinianeis. vid. Inglois. *deciſ.* 18. Ans.

24 Aliam diſtinctionem vide in *Novell. Leon.* 21.

25 Pater dotans filium, vel donans propter nuptias, ſuis ex bonis in dubio dotare, aut donare intelligitur, non ex bonis filii, filiæve cui donat, quantumvis ipſi liberi ſint locupletes. *l.* 5. §. 12. *ff. de jure dot. &* 4. *Harm.* 8. *cap.* περὶ τῶν ἐς προῖκα δοθέντων. *fin.* Imo non intelligendus eſt de ſito dotare. *l.* 43. §. 1. *ff. de admin. tut.* ſed potius animo compenſandi debiti (quod cuivis debitori, etiam patri, ſolet accidere. *l.* 22. §. 3. *in fin. ff. ſoluto.*) & nomine curatorio. *l.* 34. *ff. de neg.* An id receptum eſt ideo, quod præſumatur pater ſe obligatione naturali voluiſſe liberare, ut vult Baldus? An potius, quod pater durius obligatur ex officio ſuo paterno, quod ex lege eſt, quam ex geſtione & adminiſtratione bonorum filiæ? ut ita in duriorem caſum videatur promittere & ſolvere. *l.* 4. *l.* 5. *ff. de ſolut.* ut vult Mynſing. 5. *obſ.* 32. An potius quod inter conjunctiſſimas perſonas donatio facile præſumitur? An quia dans vel promittens, in dubio intelligitur promiſiſſe de ſuo, ut vult Alciatus 1. *præſumpt.* 26. Placet ſummopere definitio Leonis Novell. 21. Patrem ſolum conveniri, quoties ſolus promiſerit: ſi cum filio, æqualiter teneri, niſi inæqualiter promiſerit. Alii notant patrem in dubio præſumi ſuis ex bonis dotaſſe filiam, niſi inops ſit, niſi filia legitime conſentiat, niſi pater gerat negotia filiæ, niſi pater ſit naturalis tantum: his enim caſibus præſumi, non ex propriis bonis, ſed ipſius filiæ, filiam ipſam dotare. adde *Campegium tract. de dot. par.* 1. *quæſt.* 16. 26 Paternum officium eſt, dotare filias, vel donationem propter nuptias dare. vid. quæ dixi ad *l.* 19. *in fin. ff. de ritu. l.* 81. *ff. pro ſocio.* 27 Dos ſemel data revocari non poteſt. 28 Pater qui ex ſuis, & maternis filiæ bonis filiam dotat, dotis cauſa ſuo nomine tenetur, niſi ſit inops. 29 Vide *Hotom.* 8. *conſil.*

TIT. XII.

DE [30] JURE [31] DOTIUM. [32]

De evictione & de dolo.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Nicephoro.

EVICTA [33] re, quæ fuerat in dotem data, ſi pollicitatio [34] vel promiſſio fuerit interpoſita: gener contra ſocerum vel mulierem, ſeu hæredes eorum [35], condictione, vel ex ſtipulatione agere poteſt. §. Sin autem nulla pollicitatio, vel promiſſio interceſſerit: poſt evictionem ejus, ſi quidem res æſtimata [36] fuerit, ex empto competit actio. [Sin vero hoc non eſt factum: ſi quidem bona [37] fide eadem res in dotem data eſt, nulla marito competit actio.] Dolo autem dantis interpoſito, de dolo actio adverſus eum locum habebit: niſi à muliere dolus interpoſitus ſit: tunc enim, ne famoſa actio adverſus eam detur, in factum actio competit. P. P. Data Kal. Auguſt. Mutiano & Fabiano Conss. 202.

De eo, qui ſtipulatus eſt dotem ſibi reddi.

II. Imp. Antoninus A. Alluviadi.

SI ſtipulatio *de reſtituenda portione dotis datæ* ſubjecta eſt, conditioque [38] ejus extitit: habet ex ea actionem is, in cujus perſonam utiliter concepta commiſſaque eſt: Secundum quod ſi Polla ſoror tua de reſtituenda ſibi parte dotis habet actionem, eo quod mater veſtra donandi animo paſſa eſt partem dimidiam dotis poſt obitum matris filiam ſtipulari: metuere [39] non debet doli exceptionem, quod matri ſuæ, quæ pactum interpoſuit, heres ex minore quam dimidia portione extitit: niſi liquido probatum fuerit, matrem ejus mutaſſe [40] dotis pacti voluntatem, contentamque eſſe [voluiſſe] filiam [ſuam] pro portione hereditatis prælegationibus, maritumque ſuum [41] exactione liberari voluiſſe. P. P. Dat. III. Kalend. Auguſt. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De manumiſſione ſervi dotalis.

III. Imp. Alexand. A. Euphemio.

ET ſi dotis exactio [42], defuncta in matrimonio filia, potuiſſet ad patrem pertinere: dotalibus tamen ſervis maritus [43] teſtamento

30 Dixi ad *l.* 23. *ff.* 3.

31 Id eſt, cauſa, conditione, natura.

31 De dotium origine, notatione: An dos ſit quid univerſale: An dos promiſſa, vel ſoluto matrimonio, vel modica, ſit dos: vide *Coſtanum tract. de dotib. cap.* 12. An dos filiæ tantum naturali debeatur, & inhoneſte viventi: An pater filiam locupletem dotare teneatur: An dotanda ſit filia, quæ inſcio patre nupſit, vel patri ingrata fuit, vide eundem *ibid.* *c.* 3. Quid res extra dotales, ſeu extra dotem, vel paraphernales? vide *l.* 29. *ff. cod. l.* 9. §. 3. *ff. de jur. dot.* 4. *Harm.* 4. *Synopſ. Baſil.* 29. *tit.* 1.

33 Vide *l.* 16. *ff. eod.* ut hinc colligas eſſe actionem de evictione ex dote, *ut hic, & l. un.* §. 1. *ff. de rei uxor.* eſt & ex venditione, permutatione, in ſolutum datione, adjudicatione, articulo do ut facias, *l.* 52. *ff. de evict.* ex datione ſi ἐπ' ἀντιδώρῳ quis donaverit. *l.* 2. *Langob. de evict.* eſt & ex inveſtitura. 2. *Feud.* 8. ubi vid. *Cujac.* 34 Dictio: ita ſcriptum fuiſſe Cujacius refert ad 6. *Ulp.* cauſam dixi *l.* 6. §. *de dot. promiſſ. in fin. l.* 49. *ff. de jure dot.* 35 *l.* 13. *ff. eod.* 36 Senſus legis hic eſt, Ubi conſtitutio dotis incipit à promiſſione, re evicta poteſt agi de evictione: ubi incipit à traditione, de evictione non agitur, niſi res æſtimata data ſit, vel dolus dantis, vel tradentis interceſſerit. 37 *l.* 69. §. 7. *ff. de jure dot.* 38 Conditionis eventu naſcitur actio. 39 Vide *l.* 9. *ff. de reg. jur.*

40 Id enim poteſt, *l.* 72. *in fin. ff. eod.* 41 Vide *l.* 11. *ff. de dot. prælegata.* 42 Dotis exactio an ad patrem redeat, filia in matrimonio defuncta ſuperſtitibus liberis, vide *l. dot. à parte* 4. *ff. ſol. matrim.* 43 Dotalis ſervus poteſt per maritum in teſtamento, & inter vivos manumitti. *l.* 21. *ff. de manumiſſionib.* rataque ejuſmodi libertas eſt etiamſi ſocero competat dotis exactio, filia in matrimonio defuncta. *Synopſ. Baſil.* 38. *tit.* 1. *c.* 89.

Source : BIU Cujas

stamento directam & fideicommissam libertatem jure dedit, & præstita revocari non debuit: cum & inter vivos manumittendi mancipia dotalia constante matrimonio, liberam habeat maritus facultatem. P. P. VI. Id. Decemb. ANTONINO & ALEXANDRO CONSS. 223.

De universis bonis mulieris.

IV. Idem A. Valenti.

NUlla [1] lege prohibitum [2] est, universa [3] bona in dotem marito fœminam dare. P. P. IV. Id. Jul. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De æstimatione.

V. Idem A. Statiæ.

QUotiens res [4] æstimatæ [5] in dotem dantur: maritus dominium consecutus, summæ velut pretii debitor efficitur. Si itaque non convenit, *ut soluto matrimonio restituerentur*, & jure æstimatæ sunt: retinebit eas, si pecuniam tibi offerat. Dat. III. Id. April. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De nudo pacto.

VI. Imp. MAXIMINUS A. Sulpitio.

AVia tua eorum, quæ pro filia tua in dotem dedit, etsi verborum obligatio non intercessit, actionem ex fide conventionis ad te, si heres extitisti, transmittere potuit. Nec [6] enim eadem causa est patris & matris paciscentium: quippe matris pactum actionem præscriptis verbis constituit: patris dotis actionem profectitiæ nomine competentem conventione simplici minime creditur innovare. Dat. III. Id. Februar. MAXIMINO A. & AFRICANO CONSS. 237.

De parente, qui ex intervallo stipulatus est.

VII. Imp. GORDIANUS A. Marco.

CUm à socero tuo pro uxore dos tibi daretur, si ea in stipulationem deducta non est sub tempore dationis, sed postea, socer tuus tecum paciscendo, si id non ex voluntate filiæ suæ fecit, conditionem ejus lædere [7] non potuit. Quandoque enim sola de dote experiens, id pactum non debere ad sui dispendium operari, de jure defenditur. P. P. Dat. Kal. Octob. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

De additamentis.

VIII. Idem A. Agrippinæ.

ETiamsi non dotem reddi sibi mater, sed *ea, quæ in dotem data sunt, ut* [8] *eam sequerentur, vel ad se pertinerent, in matrimonio defuncta filia*, stipulata sit: durante matrimonio filia decedente, actionem ex stipulatu videri quæsitam, æquissimum esse judicamus. Cui consequens est, ut etiam [9] id [10], quod additamenti [11] causa in dotem datum est, eadem actione repetatur. P. P. Kal. Febr. SABINO & VENUSTO CONSS. 241.

Qui potiores creditores habentur.

IX. Imp. DECIUS A. & C. Urbicanæ. [12]

DOtis tuæ potiorem causam magis esse convenit, quam Reipublicæ, cui postea [13] idem maritus obnoxius factus est. P. P. VI. Id. Jun. DECIO A. & GRATO CONSS. 251.

De æstimatione.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Ingenuo.

CUm dotem te æstimatam [14] accepisse profitearis: apparet jure communi per pactum quod doti insertum est, formato [15] contractu, ex [16] empto [17] actionem esse. Quis enim dubitet æstimationem [18] à te mulieri deberi, cum periculo [19] tuo res deteriores fiant, vel augmenta lucro tuo recipantur. P. P. XII. Kal. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De rebus dotalibus direptis.

XI. Iidem AA. & CC. Severæ.

DE his quæ in dotem data ac direpta [20] commemoras, mariti tui esse actionem, nulla est dubitatio. Dat. X. Kal. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS. 287.

De fundo empto ex pecunia dotali.

XII. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

EX pecunia dotali fundus à marito tuo comparatus, non tibi quæritur [21], cum neque maritus uxori actionem empti possit acquirere: at dotis tantum actio tibi competit. Unde aditus Præses provinciæ, si non [te] transegisse repererit, sed ex majore parte dotem consecutam, residuum restitui providebit. Dat. VIII. Kal. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS. 287.

Si mater res filiæ in dotem dederit.

XIII. Iidem AA. & CC. Catulæ & Statiæ.

SI à matre vestra superstite aliquid ad [22] vos pertinens, in dotem scienti vitrico vestro datum est: intelligitis nullam firmitatem juris dationem habere, si neque pollicitatio [23], neque stipulatio interceſſit. Dat. Prid. Kalend. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS. 287.

An de bonis maternis filia dotanda sit.

XIV. Iidem AA. & CC. Basilissæ.

NEque mater [24] pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna & probabili causa, vel lege specialiter [25] expressa: neque pater [26] de bonis uxoris suæ invitæ ullam dandi habet facultatem. Dat. Non. Novemb. *Philippopuli*, AA. CONSS. 287.

De instrumentis.

XV. Iidem AA. & CC. Ulpiano.

CUm citra [27] fidem etiam instrumentorum datam dotem aliunde probanti, post divortium quondam uxoris tuæ secundum bonam fidem restitui debere constet: amissis etiam instrumentis sine dubio cætera probationum indicia [28] jure prodita non habentur irrita. Dat. VII. Kalend. August. *Sirmii*, AA. CONSS. 287.

De re communi.

XVI. Iidem AA. & CC. Æmilio.

ANte [29] divisionem soror tua intestato patri etiam ipsa succedens, pro indiviso portionem fundi communis in dotem dare non prohibetur. Dat. Non. Julii, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De proprietate & usufructu.

XVII. Iidem AA. & CC. Sabino.

RE[s], quas [30] usufructu sibi deducto socrus [31] in dotem dedit, venundando auferre [32] tibi non potest. Dat. Nonis Julii, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

XVIII. Iidem AA. Menestrato.

SI socrus tua fundum deducto usufructu uxori tuæ donavit, tibique in dotem uxor quidem proprietatem [33], socrus autem usumfructum dedit: uxore tua rebus humanis in matrimonio exempta, fundum apud te remansisse secundum [34] placiti inter vos fidem, non ambigitur. Nam si acceptura certum quid annuum, filiæ suæ usumfructum locavit: mortua [35] conductrice, ususfructus extingui minime potuit. Dat. XIV. Kal. Jan. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

An actio filiæ per patrem quæratur.

XIX. Iidem AA. & CC. Achilli.

CUm patrem pro filia dotem tibi dantem, *si post mortem suam in matrimonio constituta rebus humanis eadem eximatur, partem dimidiam dotis Amniæ reddi*, pactum proponas: post vero testamento facto, cum aliis etiam Amniam heredem scripsisse, nec Amniam quicquam ex stipulatu petere velle sanxisse: si quidem hanc sibi reddi secundum fidem pacti stipulatam Amniam non probetur, ex [36] alieno pacto non prorsus ei ulla competit actio. Si vero ea verborum [37] conceptione sibi Amnia quæsivit obligationem, ac tibi testatorem prospexisse probetur: contra eam ex stipulatu post eventum conditionis petentem, quatenus accepit ex defuncti voluntate, quæ fuit stipulata, exceptione (salva Falcidia) uti potes. Dat. XIII. Kalend. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De fructibus.

XX. Iidem AA. & CC. Tiberio.

PRo [38] oneribus matrimonii, mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse cepit: vel si uxori capere donationis [39] causa promisit, eum, in quantum locupletior [40] facta est, posse agere manifestissimi juris est. Dat. V. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De æstimatione.

XXI. Iidem AA. & CC. ad Geminium.

SI inter virum & uxorem [41] pactum sit interpositum, *Ut si matrimonium intra quinquennii forte tempora quoquo modo esset dissolutum, species* [42] *æstimatæ doti datæ, pretiis* [43]*; quibus æstimatæ sunt, redderentur* [44]*:* manifestum est non [45] pretia specierum dari, sed ipsas species debere restitui: cum in placitis specierum reddendarum idcirco pretiorum nomen videatur annexum, ne, si species aliqua deminuta fuisset aut perdita, alio pretio, quam quo pro taxata fuerat, reposceretur. Dat. Nonis August. *Agrippinæ*, CC. CONSS. 293.

De alienatione.

XXII. Iidem AA. & CC. Libyanæ.

REm quam pater in dotem genero pro filia dedit, nec recepit, alienare [46] non potest. Dat. V. Kalend. Decemb. iisdem CC. CONSS. 293.

XXIII. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI prædium uxor tua dotale [47] venundedit: sponte necne contractum ratum habuerit, nihil interest: cum rei tibi quæsitæ dominium [48] auferre nolenti minime potuerit. Dat. V. Kalend. Octob. *Viminacii*, CC. CONSS. 293.

An dos revertatur ad eum qui dedit.

XXIV. Iidem AA. & CC. Aurelio & Lysimacho.

SI dotem marito libertæ vestræ dedistis, nec eam *reddi soluto matrimonio vobis* incontinenti pacto, vel stipulatione prospexistis: hanc, culpa [49] uxoris dissoluto matrimonio penes maritum remansisse constitit: licet eam ingratam circa vos fuisse ostenderitis. Dat. VI. Kal. Novemb. *Antiochiæ*, CC. CONSS. 293.

Si mulier stipuletur dotem sibi reddi, testandi causa.

XXV. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

SI mulier dotem à viro dari stipuletur, *Ut* [50] *de ea testari possit*: cum ordinationis testamenti cogitatio, mortis antecedens [51] tempus significet, nec [52] conditionem, sed causam contineat, intestata [53] quoque muliere defuncta, stipulationem committi proficiet. Dat. III. Id. Novemb. *Antiochiæ*, CC. CONSS.

Si pater dotans stipuletur extraneo.

XXVI. Iidem AA. & CC. Demostheni.

SI genero [54] dotem dando pro filia pater communis [55] *eam reddi tibi extraneo* [56] *constituto* stipulatus est, nec sibi cessante voluntate, nec tibi prohibente jure, quærere potuit [actionem.] Dat. VI. Kal. Jan. ipsis CC. & CONSS. 294.

De oneribus hereditariis.

XXVII. Iidem AA. & CC. Pompejano.

LIcet dos jure penes maritum remanserit: pro rebus tamen hereditariis successores, non maritus [57] quondam solennibus pensitationibus parere debent. S. VI. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

---

1 Permissa intelliguntur, quæ nulla lege prohibita sunt. vide *l. 7. §. de religiosis.* proinde facile libertatem præsumimus.

2 Imo, prohibitum minori. *l. 9. §. 1. ff. de minorib. l. 1. §. si adversf. dot.* & in fraudem alicujus liberorum. *l. 1. §. de inoff. dot.* vel prioris matrimonii. *l. 6. §. de secund. nupt.* idem dicendum si mulier decepta. *l. 6. in fin. l. 12. §. 1. in fin. ff. eod.* adde *Forcat. 27. Necyom.*

3 *l. 27. ff. eod.* etiam immobilia, *l. 62. ff. eod. l. ult. in fin. §. si major. fact. alien.* non solum præsentia, sed & futura. *Bald. hic.*

4 Dotem æstimatam accipiens, non res ipsas, sed earum pretium consequutus intelligitur. Ideoque soluto matrimonio non res ipsas, sed earum æstimationem reddere potest. *Synops. ibid. c. 92. & 4. Harm. 8. §. 5.* si modo nihil de electione conventum fuerit, *ut hic. l. 10. §. ult. ff. eod.*

5 Vid. *l. 10. §.*

6 Pater dotans filiam non potest sibi quærere actionem, nisi per stipulationem: cæteri etiam possunt nudo pacto, *ut hic.* Hodie videtur patri dari actio ex stipulatu, etiamsi nulla interposita sit stipulatio. Nam stipulationes & hypothecæ inesse dotibus intelliguntur. *l. un. §. 1. §. 6. §. de rei uxor. act.*

7 Jus filiæ quæsitum facto patris, non potest patris facto ea non consentiente mutari, *ut hic, & l. 28. ff. eod. l. 6. §. de pact. convent. l. 7. ff. de pact. dot.*

8 Hinc colligunt, Sensum magis spectari quam verba.

9 Dotis augmentum eadem dos censetur, non alia & nova: hoc est, eandem dotem esse finit, non aliam efficit: ideoque velut pars dotis iisdem privilegiis fruitur, quibus & ipsa dos; sive lucrum spectes, sive facultatem donandi filiæ, sive hypothecæ tacitæ privilegium, sive jus stipulationis interpositæ pro ea reddenda, ut multis notat, *Rol. à Valle tract. de lucro dotis. c. 100.*

10 Dotis stipulatio trahitur ad augmentum dotis, *ut hic*; licet stipulatio stricte intelligi soleat. *l. quidquid adstringendæ 99. ff. de verb. oblig.*

11 Dispositum in principali, in augmento intelligitur tacite repetitum. *Bald.* adde *l. 26. in princ. §. de usur.*

12 Urbicariæ.

13 Inter fiscum & mulierem prælatio sumitur ex tempore. *Bald.* dicam ad *l. 2. §. de privil. fisci.* 14 *l. 5. §. eod.* 15 Pacta dotalia formant contractum. *l. 1. §. de pact. dot.* vide *Cujac. 2. obs. 15.* 16 Dotem æstimato acceptam vir tueri potest actione ex empto: & cur. 17 Æstimata res ubi datur in dotem, tenetur mulier viro actione ex empto. 18 Soluto matrimonio rerum æstimatarum pretium mulieri à marito debetur. 19 Dotis æstimatæ periculum, & commodum maritum sequitur. *l. un. §. 9. in fin. §. de rei uxor. act. l. 51. ff. soluto. l. 10. in pr. l. 42. ff. de jure dot. 4. Harm. 8. §. 1.* 20 Pro rebus dotalibus direptis agit maritus non uxor. *l. 49. in fin. ff. de furtis.* 21 Dotalibus nummis comparatum non est in uxoris dominio: sed si partem dotis mulier consequuta fuerit, neque transegerit, de residuo dotis agere poterit. Quippe non debet harum rerum ita emptarum dominium vindicare. *l. ult. §. de servo pignor. dato. l. 55. in fin. ff. de donat. int. vir. & uxor. l. 49. in fin. ff. de furtis. Syn. Basil. eod. cap. 98. & 4. Harm. 8. §. 29. & 37. Cujac. 5. obs. 29.* Imo quæritur, fitque dotalis. *l. 54. ff. eod. & 4. Harm. 8. §. 29.* Fit dotalis, si maritus non sit solvendo. dixi ad *d. l. 54.* & sic in subsidium. 22 Mater non potest dare rem filiorum pro dote sua. *Bald.* denique non potest dotem sibi constituere ex bonis filiorum: licet hoc ἀντιδωρον naturale liberi videantur quodammodo matri debere, ut & alimenta. 23 *l. 1. §. eod.*

24 Mater non cogitur filiam dotare, nisi ex causis expressis in jure: *ut hic:* aliud in patre. *l. 19. in fin. ff. de ritu.* 25 Dotare filiam mater non cogitur, sed nec ex bonis uxoris filiam dotare pater facultatem habet. *4. Harm. 8. §. 49.* Quinimo pater receptam dotem, quam pro filia dederat, in secundas ejus nuptias servare debet. *ibid. §. 50. l. 9. ff. de ritu.* 26 Pater dotare filiam non potest de bonis uxoris suæ invitæ. 27 Dos citra scripturam dari potest. Ideoque etsi data fuerit interveniente scriptura, & instrumenta pericrint, nihilominus dos petitur, si modo probetur datam fuisse. *Synops. Basil. eod. c. 101. 4. Harmenop. 8. §. 17.* Amissio instrumentorum dotalium non præjudicat doti. adde *l. un. §. 1. vers. & nemo. §. tit. prox.*

28 *l. ult. §. de prob.*

29 Communio non impedit partem pro indiviso dari in dotem. *l. 1. §. comm. divid. l. 14. §. de contrab. empt. l. 3. §. de comm. rer. alien. l. ult. §. de litigiosis. l. 11. §. de donat.*

30 Quarum, *Accursius, Cujac. 17. obs. 6.* ut sit σύλληψις, sicut in *l. 24. §. familiæ. l. 14. §. de fideicomm. &c.*

31 Tua scilicet.

32 Et ita auferendo proprietatem. Hoc innuitur, proprietatem alienari non posse invito proprietario. *l. 11. ff. de reg. jur.*

33 *l. 22. l. 23. §. eod.*

34 Ejusdem rei proprietas in dotem dari non potest ab uxore, ejusdem rei ususfructus ab uxoris matre.

35 Morte conducentis non extinguitur usus formalis. *Salic.*

36 Pater filio emancipato stipulari non potest. Nam alieno ex pacto non datur actio. *l. 26. §. eod. l. 27. §. 4. in fin. ff. de patiis. l. 1. §. inter alios acta.* Nota textum. adde quæ notavi ad *l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.*

37 Stipulatio est verborum conceptio. *Paul. 2. sent. 3. §. unico.*

38 *l. 21. §. 1. ff. de donat. int. vir.*

39 Fructus dotis à marito uxori donari possunt. Donati tamen possunt repeti, qua facta est uxor locupletior.

40 *l. 50. in fin. ff. de donat. int. vir.*

41 Pro intellectu hujus l. vid. Ant. Fabr. *de re nummaria cap. 2. num. 17. 18. 19.* ANS.

42 *l. 5. §. eod.*

43 *l. ult. ff. de pactis dotal. l. 50. ff. soluto matrim.*

44 Si modo extent. *l. 1. §. soluto.*

45 Æstimatam rem qui restituere sub eadem æstimatione tenetur, de ipsa re non de æstimatione tenetur: & ita hoc casu, res est in dote, non æstimatio.

46 *l. 17. §. eod. l. 21. §. de donat.*

47 Uxor prædium dotale inæstimatum non potest vendere, nec vendenti marito consentire. *Inst. quib. alienare licet in pr. l. unica. §. 15. §. de rei uxor. act.*

48 Dotis dominium an sit penes uxorem, vel virum, vid. *l. 30. §. eod.* & an res dotales pereant, aut sint periculo mariti vel uxoris, vide Costanum *tract. de dotib. c. 5. d. l. 17.*

49 Dos culpa mulieris amissa non revertitur ad eum qui dedit, nisi id sibi stipulatus sit. adde *l. 69. §. 6. de jure dot.* 50 Dedit mulier dotem, ut de ea testari posset, non est testata? committitur stipulatio: quia non fuit conditio superioribus verbis apposita, sed causa efficiens, & impulsiva. Defectus causæ impulsivæ jus agendi non impedit. 51 Testamentum mortem antecedit neque locum habet nisi mortuo testatore. 52 Do tibi aliquid ut de eo testari possis? Datio non est conditionalis, sed causalis. 53 Vide *l. 4. §. de contr. stipul.* 54 Vid. Goedd. *de contr. stip. cap. 10. num. 43. & seqq.* ANS. 55 Titius, nomine Cajæ filiæ, Sempronio genero dotem constituit, eamque reddi Demostheni emancipato stipulatur? non est utilis stipulatio, cum pater non possit stipulari filio emancipato: nam emancipatus patri est extraneus. Extraneo non possumus stipulari. *l. 19. §. eod.* adde *l. 4. l. 7. §. de pactis convent. l. 45. ff. soluto.* 56 Emancipato.

57 Maritus dotem uxoris, pacto lucratus est: mortua uxore, hereditatis ejus nomine pensitationes sunt præstandæ, uxoris heredes conveniendi, non maritus: & ita onera hereditaria spectant ad heredes uxoris, non ad maritum dotem uxoris lucrantem. adde *l. 72. ff. eod.*

Source : BIU Cujas

1 Hæc constitutio Zenonis ad Ælianum scripta, dississa à Triboniano fuit in tres partes: quarum una hic continetur: altera in *l. ult. ℣. de in integr.* tertia in *l. ult. ℣. de magistratibus conveniendis.*

2 Curator dotis constituendæ causa generalis, vel specialis constitui potest. *l. 61. ff. eod.*

3 Et exigi: ita legendum esse Cujacius monet 16. *observ.* 14.

4 In eo minor mulier lædi tur: ut cui cautum non sit in integram dotem: vitium hoc ne dicas accidisse dolo curatoris, *sed* scribæ. *l. ult. de magistratibus conveniendis.* Res ergo ita habet: Minor mulier tentum dedit in dotem curatore adhibito & consentiente. Curatoris non vitio, sed scribæ (hoc supplendum ex *d. l. ult.*) fidejussor accipitur à mulieris minoris marito in octoginta & ita minorem in quantitatem. Minor dotem inutiliter dat am esse contendit, petitque restitui? non est audienda cum jure communi usa sit. *l. ult. ℣. de in integ. l. 51. §. 4. in fin. ff. de fidejussoribus. l. 116. §. 1. ff. de reg. juris.* dotem enim constituit adhibito curatore: & tamen subvenietur data ei actione in scribam, cujus vitio fidejussor in minorem quantitatem acceptus est: Ex his itaque tribus legibus coactis in unam, alia ex alia clarissimam lucem accepit: adde *Cujac. 16. obs.* 14.

5 Male adjungitur Basilio Armatius, quia non cum Basilio, sed cum Basilisco fuit Consul, cujus memoria damnata. *l. 16. ℣. de sacrosanctis.* adeo ut solum Armatii nomen in inscriptione ponatur, non Basiliſci. Scribe itaque, Dat. Kalend. Jan. C. P. Basilio V. C. Cos. Nam is Basilius consul fuit solus. adde *Cujac. 16. obs.* 14.

6 Dotis, donationis ante nuptias, & extra dotalium rerum nomine, mulier etiam constante matrimonio, res mariti inopis (hæc causa sive circumstantia maxime hic servanda est) tanquam ex hypotheca tenere potest: Nam sive conveniatur à creditoribus mariti, exceptionem habet: sive agat, vincere debet. Neque ei obstat quod nondum solutum sit matrimonium: nam hoc casu res mariti ita accipere potest: quasi si matrimonium solutum foret: atque ipsi dotis petitio competiisset. Cæterum creditores, si quas actiones habere se putant, iis experiri debent adversus virum, vel res ipsius quas postea forte adquisivit. Mulier nihil interea potest alienare, dum maritus vivit, quippe nullam aliam ob causam res eas mulier consequitur, quam ut fructus earum percipiat, & se cum marito communibusque liberis alat. *Synops. Basil. 29. tit. 1. c. 113. & 4. Harmen. 8. §. 38.* 7 Ante diem agi non potest. *l. 1. ℣. de plus petit. cap. unico. extra de plus petit.* fallit si maritus ad inopiam vergat, *ut hac lege.* fallit si debitor fugit. *l. ait prætor. 10. §. si debitorem 16. ff. quæ in fraudem.* aut suspectus est. *l. si fidejussor. 7. in fin. ff. qui satisdare.* Joan. Andr. *in cap. unico de plus petitionibus.* 8 Id est, constante. *Novell. 97. cap. 6. in prine. vers. Quia enim.* 9 *l. 30. in fin. ℣. eod. l. 24. ff. soluto.* 10 Periculum enim est in mora. 11 Paraphernalia intelligit, de quibus vide *l. 8. l. ult. ℣. de pactis conventis. l. 9. §. 3. ff. de jure dot.* Dos, donatio propter nuptias & res paraphernales, diversæ. 12 Voluntate etiam mariti. *Nov. 22. c. 39.* 13 Uxor mariti res tenens, exceptione adversus agentes mariti creditores juvatur. Possidenti datur exceptio, non possidenti actio. 14 Dotales res etiam constante matrimonio viro ad inopiam redacto mulier actione instituta potest petere. An directa in rem? ut vult *Harm. 4. tit. 8. §. 29.* An utili? ut *Cujac. 5. obs.* 29. Hanc rationem Harmenopulus adfert, quod hypothecaria mulier res etiam viri avocet. 15 Ratio dubitandi videbitur hæc esse, mulierem agere non posse dotis suæ nomine constante matrimonio. 16 Mulier constante matrimonio, viro ejus vergente ad inopiam, non modo contra eum, sed etiam contra tertios possessores bonorum mariti potest agere, ut consequatur dotem, donationem propter nuptias & res paraphernales collocet in tuto, ut his omnibus marito, filiis, ac familiæ possit prodesse, *ut hic. & l. 24. ff. soluto.* vide *Roland. à Valle 1. cons. 9. n. 12.* Nec cogitur mulier, antequam agat, adversus creditores possessores discutere mariti bona. *Idem ibid. n. 20. 21. 22. & seqq.* Quid si creditores mulieri dotis æstimationem offerunt? Idem Rolandus negat (*num.* 30. 40.) creditorem admitti: quin *l. 1. ℣. si antiq. credit.* huc non pertinere existimat.

17 Ergo non ab interioribus expressam saltem habentibus? dixi ad *Novell. 109. cap. 1. & in l. assiduis 12. ℣. qui potiores.* 18 Gradus amoris ab uxore præstandi observa: ut se, maritum & liberos alat. Charitas bene ordinata incipit à seipsa. 19 Sive dos sit apud virum, sive apud mulierem, oneribus matrimonii debet inservire: *Femme separée de biens, est tenue de nourrir la famille de son mari, si elle a dequoy.* 20 Et merito. Nam licet separationem bonorum postulet, non renunciat tamen affectui materno: id est, alendis liberis. 21 Theodorus vetus interpres in *l. 1. §. 1. ℣. de rei uxor. act.* refert in extremo hujus legis dici, mulierem posse renunciare his quæ sibi competunt hypothecis: quo nomine Contius 1. *lect.* 7. monet superiora Theodori verba hic adjicienda. quod Cujacio displicet 13. *obs.* 25. Negat enim à Theodoro constitutionem, ut vocat προκειμένην intelligi hanc legem, sed eam ipsam in quam scripsit, id est, *l. un. §. 15. ℣. de rei uxor. act.* quæ circa finem ex Anastasiana constitutione tradit, mulieribus licere renunciare hypothecis, lege introductis propter causam dotis. 22 Ut dominus. 23 Vide Bald. Novell. *de dote* 8. *part. prine.* Et quatenus in praxi obtineat hoc dotis privilegium, Censur. Forens. nostr. *lib. 1. c. 12. n. 3. & seqq.* S. L.

24 Vide *l. 93. ff. de verb. sign.* 25 Mulier res suas extantes vindicat. 26 De prærogativa dotis dixi ad *Novell. 97. cap. 6.* 27 Rebus scil. mulieris extantibus. 28 Id est, naturali jure. ℣. *eod.* jure gentium. Dotis igitur dominium constante matrimonio naturaliter est uxoris.

29 *l. 75. ff. eod. l. 21. §. 4. ff. ad municipal.* 30 Res dotales inæstimatæ manent uxoris: æstimatæ, subtili jure sunt mariti, naturali mulieris, si tamen extent, *ut hic.* Imo, jure naturali res hujusmodi sunt mariti, dominium earum per traditionem adepti. *l. 20. ℣. de pactis. §. 40. Inst. de rer. divis.* Si traditionis initium spectamus, res ita fuerit; si exitum, puta quod res dotales plerumque redeant ad mulierem soluto matrimonio morte aut divortio, falsum. vide *Cujac. 10. observ. 32.*

31 Fictio & subtilitas non mutat rei veritatem. 32 Extantibus scil. 33 Si res hujusmodi sunt mulieris, quæ pignori eidem mulieri esse possunt? *l. 45. ff. de reg. jur.* Favore dotis id receptum dicimus. Nam si juris subtilitatem spectamus, mulier hypothecaria utetur in res suas extantes juris subtilitate (id est, æstimatione earum) mariti factas: si jus naturæ, quo res ejus dotales extantes ejus esse dicuntur, vindicatione: & ita diverso respectu diversis plane actionibus utetur mulier. 34 Naturaliter. *ut ℣.* 35 Nulla dotis nomine currit præscriptio, antequam agi possit. *l. 7. §. 4. in fin. ℣. de præscript. 30.*

De muliere minore viginti quinque annis.

XXVIII. Imp. ZENO 1 A. Æliano P. P.

MUlier in minori ætate constituta, dotem marito consentiente generali 2, vel speciali curatore, recte dare & exigere 3 potest: licet ipse tempore creationis fidejussorem in minorem 4 quam dos est, quantitatem dicitur præstitisse. †. Hoc idem observatur, & si minor ante nuptias donationem consentiente (ut dictum est) curatore fecerit. Dat. Kal. Jan. BASILIO II. & ARMATIO 5 CONSS. 476.

De viro vergente ad inopiam.

XXIX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

UBi 6 adhuc 7 matrimonio constituto 8 maritus ad inopiam 9 sit deductus, & mulier sibi prospicere 10 velit, resque sibi suppositas pro dote, & ante nuptias donatione, rebusque extra 11 dotem constitutis tenere, non tantum mariti res ei tenenti, 12 & super his ad judicium vocatæ, exceptionis 13 præsidium ad expellendum ab hypotheca secundum creditorem præstamus: sed etiam si ipsa contra detentatores rerum ad maritum suum pertinentium, super iisdem hypothecis aliquam actionem 14 secundum legum distinctionem moveat, non 15 obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam posse 16 easdem res vindicare, vel à creditoribus posterioribus 17, vel ab aliis qui non potiora jura legibus habere noscuntur, ut potuisset si matrimonium eo modo dissolutum esset, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, & matrimonio inter eos constituto: sed fructibus earum ad sustentationem, tam sui 18 quam mariti 19, filiorumque 20, si quos habet, abutatur. Creditoribus scilicet mariti contra eum ejusque res, si quas postea forte acquisierit, integra sua jura habentibus: ipsis etiam marito & uxore post matrimonii dissolutionem super dote, & ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore integro suo jure potituris. Dat. 21 III. Idus Decemb. D. N. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

In AUTHENT. de æqual. dot. §. illud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 6.

Donationem quoque propter nuptias in hoc casu constante matrimonio vindicare potest. 22

De rei vindicatione & actione hypothecaria.

XXX. Idem A. Demostheni P. P.

IN rebus dotalibus 23 sive mobilibus, sive immobilibus 24, seu se moventibus, [si tamen extant 25,] sive æstimatæ, sive inæstimatæ sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium prærogativam [jubemus,] & neminem creditorum mariti, qui anteriores 26 sunt, posse sibi potiorem causam in his 27, per hypothecam vindicare, cum eædem res & ab initio uxoris fuerint, & naturaliter 28 in ejus 29 permanserint dominio. Non enim, quod legum subtilitate 30 transitus earum in matrimonium mariti videatur fieri, ideo rei 31 veritas deleta vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem in hujusmodi 32 rebus quasi propriis habere, & hypotheca riam 33 omnibus anteriorem possidere: ut sive ex naturali 34 jure ejusdem mulieris res esse intelligantur, sive secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam perveniss [videantur,] per utramque viam, sive in rem, sive hypothecariam, ei plenissime consulatur. †. Omnis autem temporalis exceptio, sive per usucapionem inducta, sive per decem, sive per viginti annorum curricula, [sive per triginta vel quadraginta annorum metas,] sive ex alio quocunque tempore majore, vel minore sit introducta: ea mulieribus ex eo [tempore] opponatur, ex 35 quo possunt actiones movere, id est, opulentis quidem maritis constitutis, post dissolutum matrimonium: minus autem idoneis, ex quo hoc infortunium eis illatum esse claruerit: cum constante etiam matrimonio posse mulieres contra maritorum parum 36 idoneorum bona hypothecas suas exercere, jam nostra lege humanitatis intuitu definitum sit: ficti divortii falsa 37 dissimulatione in hujusmodi causa quam nostra lex amplexa est, stirpitus eruenda. Recitata septies 38 in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. CONS. 529.

Cum extraneus dat dotem pro muliere, ea datio respectu viri dicitur donatio ob causam, respectu mulieris donatio simplex: nec indiget insinuatione: licet olim secus. Salic.

De insinuatione dotis, & donationis ante nuptias. 2. De mora & de usuris.

XXXI. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam dotes pro mulieribus dabant, sive matres, sive alii cognati, sive extranei: recte quidem eas mariti sine monumentorum observatione suscipiebant. Cum autem mulier redhibitionem casus 39 stipulabatur, & hujusmodi fortuitus casus evenisset: ipsa mulier, utpote à se non facta donatione, propter hoc quod monumenta deerant, necessitatem habebat actiones in hujusmodi casu ad eum qui dotem dedit, per cessionem transferre, vel ipsas res reddere: & ita inveniebatur forsitan post prolixa matrimonii annorum curricula, & liberos forte editos infelix 40 mulier indotata. Sancimus itaque in [omnibus hujusmodi casibus] nullis monumentis 41 rem indigere, sed in omni persona ratas esse hujusmodi donationes: & mulierem ipsam dotem suam habere, (cum fortuitus casus hoc lucrum ei addiderit) & firmiter hoc apud eam permanere: nisi ipse qui ab initio dotem dedit, sibi dari in hujusmodi casum stipulatus sit: tunc etenim cum neque ab initio suspicio aliqua liberorum concurrit, sed sibi omnem 42 rem ille qui dotem dedit, pepigerit, hujusmodi tractatus habere locum non potest: atqui in aliis omnibus casibus in quibus ipse non est stipulatus, tristitiæ suæ mulier hoc proprium habeat solatium per actionem dotis.

§. 1. Simili quoque modo si quis extraneorum, (id est, qui eum pro quo dat, non in potestate habeat) pro alio ante nuptias donationem nupturæ mulieri dederit, & necessaria monumenta adhibuerit: cum excedat summam legitimam donatio, vel non minor 43 materfamilias nuptura sit, non solum ad eam cui ante nuptias donatio datur, monumenta suam adhibeant firmitatem, sed 44 etiam ad illum pro quo dedit: ut si lucrum ei ex dotalibus pactis accesserit, hoc non cedat donatori, sed in suum lucrum hoc maritus convertat, firmumque, & irrevocabile habeat: nisi donator, & hoc [sibi] reddi hujusmodi casu fuerit stipulatus, ne & in præfato casu simile anteriori vitium oriatur. Sin autem minor quantitas sit, vel ita res gesta sit, ut monumentorum ex omni parte nulla sit utilitas, tunc & donatio ad utramque personam valeat, & maritus causam lucretur: nisi & hic donator eam sibi stipulatus sit. §. 2. Præterea sancimus, si quis in dotem, vel prædia, vel certum reditum, vel ædes, vel panes civiles sponderit, vel promiserit: si ex tempore matrimonii biennium 45 transactum sit, illico redituum, vel pensionum, necnon panis civilis 46 quæstum 47 eum præstare, etiamsi non fuerint adhuc res principales traditæ: & si tota dos in auro sit, itidem post biennium usuras 48 usque ad tertiam partem centesimæ præstari. Sin autem aliæ res præter immobiles, vel aurum fuerint in dotem datæ, sive in argento, sive in muliebribus ornamentis, sive in veste, sive in aliis quibuscumque, si quidem æstimatæ fuerint, simili modo post biennium, & earum usuras ex tertia parte centesimæ currere: æstimatione earum (quia & hoc apertius declarari oportet) ea intelligenda quæ pro singulis speciebus facta est, vel pro unoquoque genere dotalium specierum, id est, pro argento, vel ornamentis, vel veste, vel aliis speciebus, & non esse expectandam post singulas æstimationes unam 49 coadunationem totius calculi: quod satis scrupulosum, & per nimiam subtilitatem perniciosum est. Sin autem minime res mobiles fuerint æstimatæ, ea post biennium observari, quæ leges post litem 50 contestatam pro omnibus hujusmodi rebus definiunt.

†. Sin vero res permixtæ fuerint, & partim in auro, partim in aliis rebus mobilibus vel immobilibus, pro jam facta divisione 51 omnia procedere: licentia minime deneganda marito, quando voluerit, dotem petere. †. Nec is qui debet 52, putet sibi licentiam esse, reditus vel pensiones, vel usuras, vel alias accessiones solventi 53, dotis solutionem protelare: sed sive ante biennium, sive postea voluerit: dotem pars mariti petere queat, & secundum leges eam exigere. Dat. XII. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XIII.

DE 54 REI UXORIÆ 55 ACTIONE 56 IN EX STIPULATU ACTIONEM TRANSFUSA 57 ET DE NATURA DOTIBUS PRÆSTITA.

Pro dote bona sunt tacite obligata. Bald.

1. Imp. JUSTINIANUS A. ad populum urbis Constantinopolitanæ, & ad universos principales.

REM in præsenti 58 non minimam aggredimur, sed in omni pene corpore juris effusam, tam super rei uxoriæ actione, quam ex stipulatu: earum communiones, & differentias resecantes, & in unum tramitem ex stipulatu actionis totum rei uxoriæ jus quod dignum esse valere censemus, concludentes. *Rei uxoriæ* itaque actione sublata 59, sancimus, omnes 60 dotes per ex stipulatu actionem exigi, sive scripta fuerit stipulatio, sive non: ut 61 intelligatur re 62 ipsa stipulatio esse subsecuta. Eodemque modo, & si 63 inutiliter 64 facta est stipulatio: adjuvari enim eam magis quam evanescere oportet. Si enim adæquatio fit nova hac lege. 56 §. 29. *Instit. de actionib.* seu repetitione dotis. 57 Ut rei uxoriæ actio hodie sit sublata. *l. 12. §. 1. ℣. qui potior.* 58 Ad intellectum *h. l.* vid. Govean. *var. lect. lib. 2. cap. 5.* Charond. *verisimil. lib. 2. cap. 16.* ubi hanc *l. unic.* conciliat cum *l. 7. ff. solut. matrim.* ANS. 59 Rei uxoriæ actio hodie sublata. 60 Pro dote competit actio ex stipulatu. 61 Dos ita stipulatione constituitur, ut etiamsi non intervenerit stipulatio, fingatur tamen interv nisse, *ut hic.* Quin nudo pacto & simplici pollicitatione promissa, exigi potest jure speciali. *l. ad exactionem 6. ℣. de dot. promiss.* 62 Id est, ipso jure. Stipulatio dotibus inesse intelligitur. vid. §. 1. ℣. 63 Ex dotis inutili stipulatione agi potest: quod omnino singulare. 64 Inutilis dotis stipulatio habetur pro utili.

35 *l. 9. ℣. eod. l. 24. ff. soluto.*

37 Eum olim in finem, falsa dissimulatione divortii utebantur conjuges.

38 Septimo miliario urbis. ut *l. 22. in fin. ℣. de sacrosanct. Eccles. l. pen. ℣. de reb. cred.* vid. *l. ult. ℣. de legit. tut. l. 19. ℣. de jure delib. l. 30. ℣. de fideicomm. l. 6. ℣. de bon. quæ lib. l. 3. ℣. de bon. lib. l. 20. in fin. ℣. de agricol. & censit. l. 34. ℣. de donat.* Eadem forte ratione septimum dicitur, qua decimum suburbium Carthaginis, quod authore Procopio ab eadem distabat stadiis septuaginta. vid. *Cujac. 22. obs. 3.*

39 Id est, lucrum dotis vel donationis propter nuptias.

40 Mulier indotata infelix, ut quæ nec se nec liberos possit alere.

41 Dos nunquam insinuatione indiguit: aliud in donatione propter nuptias. *l. 17. ℣. de don. ante nupt. l. 19. ℣. de sacrosanct. Eccles.*

42 Quoties extraneus dans dotem sibi stipulatur eam reddi, ex ea stipulatione agitur, existentibus etiam liberis ex eo matrimonio.

43 Olim donatio propter nuptias fuit indistincte insinuanda, nisi collata fuisset in matrem familias minorem viginti quinque annis. *d. l. 17.*

44 Acta voluntariæ jurisdictionis nunquam extenduntur ad eum, cum quo non sunt celebrata, etiamsi ejus interfit.

45 Promissor dotis post biennium præstat ejus reditus, pensionem & usuras trientes, quæ non solent aliis ex stipulatione deberi, nisi in stipulationem sint deductæ. *l. 1. l. 2. l. 3. ℣. de usuris.* ut nec reditus, nisi post litem contestatam.

46 Panes civiles sunt reditus in pane constituti concessi ad vitam, vid. Alciat. *lib. 8. c. 5.* ANS.

47 Id est, usuras. Interdum usuræ debentur sine stipulatione ex nudo pacto, veluti pecuniæ trajectitiæ *l. 5. §. 1. ff. de nautico fœnore. l. etiam 30. ff. de usur.* pecuniæ civilis, & earum rerum quæ mensura constant. *l. 12. l. 23. ℣. de usur.* interdum sine pacto, *ut hic. & l. 3. §. 2. ff. de usur.* & in actione ex testamento, quamvis sit stricta. dixi ad *Nov. 136. c. 6.* 48 Dotis sponsor post biennium à contracto matrimonio usuras præstat ad tertiam usque centesimæ usuræ partem. *4. Harm. 4. §. 25. quatre pour cent.* 49 Coadunatio calculi multarum rerum facit ut res diversæ separatim æstimatæ sint una tantum res. Distincta enim pretia rerum multarum in uno, & eodem instrumento res diversas non constituunt. *Bald. hic.* 50 Mora legibus introducta ei comparatur quæ per litis contestationem inducitur. 51 Id est, ut de singulis secundum naturam suam judicetur. 52 Id est, promissor dotis. 53 Solvendo. Debitor non potest offerendo annuum reditum rem retinere in tempus futurum invito creditore. *Baldus.*

54 Dotis repetendæ tres actiones jure civili comparatæ sunt: ex stipulatu, hypothecaria, & vindicatio. adde Costanum *tract. de dote, cap. 6.*

55 Actio rei uxoriæ Græcis ἡ περὶ τῆς ἐνυπαρξάσης προικὸς ἀγωγή, de restitutione dotis actio: ex stipulatu actio, ἡ τὴν προικὸς ἀπαιτοῦσα ἀγωγή. Dotem exigens actio. *Syn. Basil. 29. tit. 1. cap. 117. & 4. Harmen. 8. §. 50.* quarum actionum adæquatio fit nova hac lege.

Source : BIU Cujas

1 Inutilis stipulatio per utilis stipulationis adjectionem confirmatur.

2 Potest aliquid stipulatio, ergo & lex.

3 Vid. §. 1. ℑ. *eod.*

4 Ex utili magis fieri potest quid utile, quam ex eo ipso quod penitus non est; Entis enim ad id quod est, transitus facillimus est. difficilius enim est nunc primum aliquid de novo inducere, quam in melius reformare.

5 Dotibus subvenitur.

6 *l.* 20. ℑ. *de admin. tut.*

7 Bona mariti tacite obligata sunt uxori pro restituenda dote.

8 Bona mulieris tacite marito obligantur pro præstanda ei dote.

9 Si res dotalis marito evincitur uxor marito evictionis nomine tenetur. adde *l.* 1. ℑ. *de jure dot.*

10 Dos à quibus personis constituatur.

11 Rusticitati lex succurrit. Provisio legis facit ut error atque imprudentia non noceat contractui. Provisio hominis inutilis non colligit utilem legis provisionem. *Baldus.*

12 *Vers. Rei uxoriæ. vers. Est enim in pr.* ℑ. *eod.* §. 6. ℑ. *eod.*

13 *Dict. vers. Est enim.*

14 Dotis promissio, & susceptio dotis scripturam non requirit. *l.* 6. ℑ. *de dot. promiss. l.* 15. *de jure dot.*

15 Ficta legitima stipulatio vim habet instrumenti & stipulationis.

16 Natura actionis ex stipulatu.

17 Rei uxoriæ actio sublata.

18 Actio ex stipulatu stricti juris.

19 Actio ex stipulatu pro dote, est bonæ fidei. §. 29. *Inst. de act.*

20 Quod utile erat in actione *rei uxoriæ*, id in actionem *ex stipulatu* transfusum.

21 Vetustati decor suus inest.

22 Edictum Prætoris de alterutro observa: hujus Edicti sit mentio in *l. ult. C. Theod. de testam. ibi*, Sic mulier in Edicto quod de alterutro est: *cum suam explanaverit opinionem ne pœnitentia possit ad aliud transire, etiam satisdatione cogitur præcavere, nisi si ætatis juvetur auxilio*, &c. Hoc autem edicto cavebatur, ut si quid maritus uxori hereditatis, vel legati, vel fideicommissi titulo reliquisset, alterutro contenta esset mulier: relicto, scil. vel dote, actione ex testamento, vel rei uxoriæ actione, qua in re deterior erat mulieris conditio, quam creditorum, quibus quid legatum erat. vide alia quædam apud *Cujac.* 3. *observ.* 16.

23 Vir legans uxori in dubio non intelligitur legare pro dote. Cui mulieri ita legatur, non potest ex testamento, & ex stipulatu agere. Pro dote est animo dotis compensandæ legare. *l.* 46. *ff. soluto. l.* 53. *l.* 77. §. 5. *ff. de leg.* 2. ideoque in dubio mulier utrumque consequetur, dotem, scil. & relictum.

24 Quia in dubio non intelligitur esse onus, ex quo legatum est simplex.

25 Actio ex stipulatu actionem & promissionem trasmittit in heredes. *l.* 6. ℑ. *de jure dot. l.* 27. *ff. soluto.*

26 Ob mores retentio, *ut hic: & l.* 6. *Ulpian.* 6.

27 Ob res donatas retentio, *ut hic: & d.* §. 9.

28 Ob res amotas retentio, *ut hic: & d.* §. 9.

29 Ob liberos retentio, *ut hic: & d.* §. 9. & §. 10.

30 *l.* 1. §. 3. *ff. de justitia.*

31 Ob impensas retentio, *ut hic: & d.* §. 9. *l.* 23. *ff. soluto. l.* 1. §. 2. *l.* 5. *l.* 15. *ff. de impensis. Ulpian.* 6. *l.* 9. 14. 15. 16. 17. *Theoph.* §. 37. *Inst. de actionib.*

32 Necessariæ impensæ dotem minuunt. *d. l.* 5. *d. l.* 15.

33 Utiles impensas, voluntate mulieris factas, maritus servat mandati actione: citra voluntatem mulieris factas actione negotiorum gestorum. adde *l.* 7. *in fin. l.* 8. *ff. de impens.*

34 Id est, ablato. *l.* 9. *ff. de impensis.*

35 Dos ad mulieris heredes revertitur, muliere mortua constante matrimonio: nisi sit aliud conventum. *l.* 19. ℑ. *de donat. ante nupt. l.* 18. ℑ. *de jure dot.*

36 Vid. §. 1. ℑ. *eod.*

37 Dotem exigens actio olim & illico, & in solidum dotem exigebat. De restitutione vero dotis actio (περὶ τῆς ἀναλήψεως προικὸς ἀγωγὴ) non illico, sed per tres annos petit ζωθμώμενα, ἀοθμώμενα, μετεθμενα, non etiam in solidum, sed in quantum facere poterat, adversus maritum proponebatur. Verum hodie ἡ τὴν προικὰ ὅσπω τίσα ἀγωγὴ, dotem exigens actio, seu ex stipulatu actio ad instar rei uxoriæ actionis non in solidum movetur, sed in quantum facere potest maritus: hac tamen lege, ut maritus uxori cautionem exponat, futurum, ut si quid adquisierit, ei satisfaciat. Exactio vero non per tres annos (ut in restitutione dotis, seu rei uxoriæ actione) nec illico fit: sed annuo quidem die solvuntur ea quæ mensura constant: cætera vero statim. Quod si maritus illico, vel post anni decursum restituere supersederit: etiam rerum mobilium usuras, & immobilium fructus à soluti matrimonii tempore, cum pensionibus, navium vecturis (Græci ἐνοίκια, καὶ ναύλια) & fructibus cæteris præstat. *Synops. Basil.* 29. *tit.* 1. *cap.* 117. 4. *Harmen.* 8. §. 52. Goth. Viduæ an sint præstanda alimenta intra annalis temporis spatium quo dotem in rebus soli non consistentem apud se retinere possint heredes mariti, vid. Anton. Merend. *contr. lib.* 2. *cap.* 43. Ans.

38 Differentiam actionis, *Ex stipulatu, & rei uxoriæ* observa. Priore, maritus cogitur dotem restituere illico & in solidum: Posteriore vero, annua, bima, trima die. Galli, *Un, deux & trois payemens*, & in quantum maritus facere possit.

enim cum una in instrumento stipulatio valida inveniatur, aliis etiam inutilibus suam nosci tur præstare fortitudinem [1]: quare [2] non ex nostra lege hujusmodi stipulationibus robur accedat legitimum? Est enim consentaneum nobis qui censemus, ubi stipulatio suppositа non est, intelligi [3] eam fuisse adhibitam: & multo [4] magis etiamsi inutilis est, validam eam effici.

§. 1. Et ut plenius [5] dotibus subveniatur: quemadmodum in administratione [6] pupillarium rerum, & in aliis multis juris articulis tacitas hypothecas inesse accipimus: ita & in hujusmodi actione damus ex utroque latere hypothecam, sive ex parte [7] mariti pro restitutione dotis, sive ex parte [8] mulieris pro ipsa dote præstanda, vel rebus dotalibus evictis [9]: sive [10] ipsæ principales personæ dotes dederint, vel promiserint, vel susceperint, sive aliæ pro his personæ: & dos sive adventitia sive profectitia sit, secundum veteris juris nominationem. Ita enim & imperitia hominum & rusticitas [11] nihil eis poterit afferre præjudicii: cum nos illis ignorantibus & nescientibus in hoc casu nostram induxerimus providentiam. Sicut enim & stipulationes, & hypothecæ inesse [12] dotibus intelliguntur, & inutiles [13] stipulationes emendantur: sic & in posterum causa invenietur valida & perfecta, quasi omnibus dotalibus instrumentis à prudentissimis viris confectis. †. Et nemo putet nos hoc sancire in his tantummodo dotibus quæ instrumentis receptæ sunt: Nihil enim prohibet, & si sine [14] scriptis dos, vel detur, vel promittatur, vel suscipiatur: simili modo intelligi factam stipulationem & hypothecam ex utraque parte, quasi [15] fuerit scripta. Et natura [16] quidem ex stipulatu actionis hæc intelligatur: re uxoria in posterum cessante [17].

§. 2. Sed etsi non ignoramus ex stipulatu actionem stricto [18] jure esse vallatam, & non ex bona fide descendere: tamen quia novam naturam de dote stipulatio sibi invenit, accommodetur ei natura rei uxoriæ, & bonæ [19] fidei beneficium: & omnes quidem eventus quos dos ex stipulatu habet, maneat pro sua natura exercens. Si quid autem optimum [20] ex rei uxoriæ actione invenimus, hoc in præsenti specialiter ei addimus: ut sit & nova ista ex stipulatu, quam composuimus, & non propria tantum, sed etiam veteris actionis pulchritudine [21] decorata.

§. 3. Primum itaque quid naturale sit ex stipulatu actionis, exponatur: ita si quid ex actione rei uxoriæ supervenerit, addatur. Sciendum itaque est Edictum Prætoris, quod de [22] alterutro introductum est, in ex stipulatu actione cessare: ita ut uxor & à marito relicta recipiat, & dotem consequatur: nisi [23] specialiter pro dote ei maritus ea dereliquit: cum manifestissimum sit, testatorem qui non hoc addiderit, voluisse eam utrumque consequi [24].

§. 4 Maneat ex stipulatu actionis jus ad [25] successores, & sine mora transmissionis incorruptum.

§. 5. Taceat in ea retentionum verbositas. Quid enim opus est inducere ob [26] mores retentionem, alio auxilio ex constitutionibus introducto? vel ex qua causa ob [27] res donatas retentio introducatur, cum sit donatori facultas per actionem in rem directam, vel per utilem, vel per condictionem suo juri mederi? Sed nec retentio ob [28] res amotas necessaria est, cum pateat omnibus maritis rerum amotarum judicium. Sileat ob [29] liberos retentio, cum ipse naturalis [30] stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortetur: ne varium genus culpæ mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum & jam imperialibus constitutionibus statutum sit, si culpa mulieris dissolutum matrimonium fuerit quid fieri oporteat. Sed nec ob [31] impensas in res dotis factas retentio nobis satis videtur esse idonea. Cum enim necessariæ [32] quidem expensæ dotis minuant quantitatem, utiles autem non aliter in rei uxoriæ actione detinebantur, nisi ex voluntate mulieris: non abs re est, si quidem mulieris voluntas intercedat, mandati [33] actionem à nostra auctoritate marito contra uxorem indulgeri: quatenus possit per hanc, quod utiliter impensum est, adservari: vel si non intercedat mulieris voluntas, utiliter tamen res gesta est, negotiorum gestorum adversus eam sufficere actionem. Quod si voluptariæ sint, licet [ex] voluntate ejus expensæ: deductio [34] operis quod fecit, sine læsione tamen prioris speciei, marito relinquatur: ut sit omnium retentionum expeditus tractatus, & ex stipulatu actio merito secundum sui naturam nullam accipiat retentionem.

§. 6. Illo proculdubio in ex stipulatu actione servando, ut si [35] decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactionibus, sed ad mulieris heredes ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, sive expressa fuerit, sive ex hac lege inesse [36] intelligatur.

§. 7. Cum autem in [37] exactione dotis ex stipulatu quidem actio naturaliter restitutionem dotis à parte mariti uxori illico [38], & in solidum fieri jubebat, rei uxoriæ autem annua, bima, trima die in his quæ pondere, numero, mensura consistunt, exactionem pollicebatur, & non in solidum, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuerit substantiam: in hac parte rudem figuram ex stipulatu damus actioni: ut si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito; in tantum quidem maritus condemnetur, in quantum [39] facere potest: quia hoc æquissimum est, & reverentiæ debitum maritali, si [40] non dolo malo versatus est: cautione [41] videlicet ab eo exponenda, *Quod si ad meliorem fortunam pervenerit, etiam quod minus persolvit, hoc restituere procuret.* †. Exactio [42] autem dotis celebretur non annua, bima, trima die, sed omnimodo intra [43] annum in rebus mobilibus, vel se moventibus [44], vel incorporalibus: cæteris videlicet rebus quæ solo continentur, illico restituendis: quod commune [45] utriusque fuerat actionis. †. Sin autem supersederit res mobiles, vel se moventes vel incorporales post annale tempus restituere, vel cæteras res statim post dissolutum matrimonium: etiam [46] usuras [47] æstimationis omnium rerum quæ extra immobiles sint, usque ad tertiam partem censemur ex bona fide introducendas maritus præstet: fructibus [48] videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii præstandis: similique modo pensionibus, vel vectu- ris navium sive jumentorum, vel operis servorum, vel quæstu civilium annonarum, & aliis quæ sunt eis similia, parti mulieris restituendis.

§. 8. Igitur & in sequenti capitulo sua ex stipulatu actio utatur natura: ut si mulier à marito fuerit heres instituta [49], & legis Falcidiæ ratio emerserit, etiam dotis debitum liceat ei sicuti alia debita ex substantia mariti subtrahere, & sic quartam partem deducere.

§. 9. Cumque ex stipulatu actio in his casibus quos enumeravimus propriam naturam habeat: necessarium est in sequenti tractatu ea exponere quæ [vel] communia sunt utriusque actionis, vel quæ in solam ex stipulatu actionem colligi oportet: vel propria quidem rei uxoriæ actionis, exinde [autem] ex stipulatu actioni accommodanda: Itaque partus [50] dotalium ancillarum, id est quæ æstimatæ non sunt, vel quæ servi dotales ex quacunque causa (nisi ex re mariti, vel operis suis) acquisierunt: ad mulierem pertinere utraque actio similiter voluit. Fœtus [51] autem jumentorum, & omnia quæ *fructuum* nomine continentur, ad lucrum mariti pertineant pro tempore matrimonii, sive æstimata, sive non æstimata sint. Sed & novissimi [52] anni in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione utrique parti debere adsignari, commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non æstimatis. Æstimatarum enim rerum maritus quasi [53] emptor, & commodum sentiat, & dispendium subeat, & [54] periculum expectet.

§. 10. Cautione videlicet defensionis in specie in qua dotem suæ [55] uxoris, vel nurus [56], in familiæ erciscundæ judicio præcipuam [57] filius defuncti detrahit, secundum propriam naturam ex stipulatu actionis coheredibus suis præstanda.

§. 11. Videamus igitur, quali incremento ei de rei uxoriæ actione accedente, formari decet ex stipulatu actionem: Cumque juris certi atque indubitati sit, si [58] parens per virilem sexum ascendens, dote pro filia vel nepte præstita emancipaverit eam, vel ipse decesserit, in rei uxoriæ actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etiamsi fuerit exheredata: (quod non erat in ex stipulatu actione: ibi etenim velut aliæ actiones in omnes coheredes actio dividebatur) æquissimum nobis visum est, & in ex stipulatu actione mulierem [59] dotem suam præcipuam accipere, etsi emancipata vel exheredata sit, vel cum aliis heredibus scripta.

§. 12. Quo à nobis recepto, & aliæ multæ species promptum accipient exitum: cum dos [60] possit, & de inofficioso actionem excludere, (maxime si sufficit [61] ad quartam) & in collationem ferri, si intestatus paterfamilias decesserit, & testamento facto, quando [62] hoc testator dixerit: Quæ omnia ex stipulatu actio à rei uxoriæ actione accepit.

§. 13. Accedit ei & alia species ab rei uxoriæ actione, si quando etenim extraneus dotem dabat, nulla stipulatione, vel pacto pro restitutione ejus in suam personam facto, quisquis is fuerat, mulier habebat rei uxoriæ actionem: quod antea in ex stipulatu actione non erat. Stipulatione autem, vel pacto interposito, stipulator, vel is qui paciscebatur, habebat vel ex stipulatu, vel præscriptis verbis civilem actionem. In præsenti autem non sic esse volumus, sed si [63] non specialiter extraneus dotem dando in suam personam dotem stipulatus sit, vel pactum fecerit: tunc præsumatur [64] mulierem ipsam stipulationem [65] fecisse, ut ei dos ex hujusmodi casu accedat. Neque [enim] in hac specie volumus videri extraneum tacitam stipulationem fecisse: ne [66] quod pro mulieribus introduximus, hoc adversus mulieres convertatur. †. Imo magis in hujusmodi dotibus quæ ab extraneis dantur, [vel promittuntur,] ipsa mulier fecisse videatur tacitam stipulationem: nisi expressim [extraneus] *sibi dotem redd:* pactus fuerit, vel stipulatus: cum donasse [67] magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse extraneus non stipulando videatur. †. *Extraneum* [68] autem intelligimus omnem, citra parentem per virilem [69] sexum adscendentem, & in [70] potestate dotatam personam [non] habentem: parenti [71] enim tacitam ex stipulatu actionem damus.

§. 14. Et hoc ex rei uxoriæ actione simili modo ex stipulatu actioni accommodandum est: si [72] quando etenim post dissolutum matrimonium dos à patre ejus petebatur: siquidem rei uxoriæ fuerat actio, non poterat solus pater sine [73] con-

39 Actione de dote maritus convenitur, in quantum facere potest, vide *l.* 173. *ff. de reg. jur.* nisi mala fide facere posse desierit.

40 Dolus omnem reverentiam tollit. *l.* 1. ℑ. *ubi senatores. l.* 18. §. 1. *ff. soluto. l.* 17. *ff. de jure dot.*

41 Etiamsi maritus conveniatur in id tantum quod facere potest, cavet tamen uxori de integra solutione facienda, quoties ad meliorem fortunam pervenerit. facit *l.* 47. §. 2. *de pecul.*

42 Vid. Socinum *reg.* 389.

43 Mobilia, moventia, incorporalia, intra annum maritus restituere cogitur. Res soli, seu immobiles, illico. Quod de anno dictum est, locum non habet, si dos mulieri legata fit, dotis enim legatum commodum repræsentationis habet. *l.* 1. §. 2. *ff. de dote prælegata.*

44 *l.* 93. *ff. de verb. signific.*

45 Similitudo & communio actionis, Ex stipulatu & Rei uxoriæ.

46 Pœna mariti res dotales suo tempore non restituentis.

47 De usuris dotis præstandis. *Goth.* Ad hunc vers. & an fructus rerum mobilium seque moventium qui intra annum ad restitutionem dotis concessum percipiuntur mulieri sint restituendi, vid. Ant. Merend. *controv. jur. lib.* 2. *cap.* 42. Ans.

48 De dotis fructibus, pensionibus, usuris, operis, quæstu civilium annonarum & civilibus.

49 Uxor heres instituta à marito legatis onerata, ante omnia dotem deducit, de rest duo vero solvit legata deducta Falcidia.

50 Partus dotalium ancillarum inæstimatarum dotis sunt portio. *l.* 10. §. 2. *l.* 69. *in fin. ff. de jure dot.*

51 Fœtus dotalium jumentorum sunt mariti, *ut hic, & l.* 10. §. 3. *ff. de jure dot.* Partus ancillarum dotalium, non sunt. *vers. Itaque.* ℑ. *eod.* cur tam varie? partus ancillæ non est in fructu. *l.* 28. §. 1. *ff. de usur.*

52 Fructus rerum non æstimatarum percepti, anno dirempti matrimonii, pro rata dividuntur inter maritum & uxorem, ejusque heredes. *l.* 7. §. 1. *l.* 11. *ff. soluto.* vid. *Cujac.* 14. *observ.* 22.

53 Æstimatio, quasi emptio. *l.* 1 *ff. de æstimatoria.* Ideo fundus æstimatus proprie dotalis non est, ejusque omnes fructus etiam post divortium ad maritum pertinent: reddita dotis æstimatione liberatur: ejus etiam commodum, dispendium & periculum sustinet, velut dominus.

54 *l.* 10. *l.* 12. §. 1. *ff. de jure dot. d. l.* 1.

55 Finge patri tuo dotem uxoris tuæ numeratam. ut *l.* 2. ℑ. *familiæ.*

56 Finge patri tuo dotem nurus numeratam. ut *l.* 7. *ff. de dote prælegata.*

57 In familiæ paternæ erciscundæ judicio, dotem uxoris nuruisque nostræ, præcipuam deducimus. *l.* 20. §. 2. *ff. familiæ.* vid. *l.* 2. ℑ. *familiæ.*

58 Dotem a patre vel avo constitutam filia consequitur, etiamsi sit exheredata vel emancipata: hoc est, dos cum restituitur, ad ipsam filiam redit, si emancipata sit: si sub potestate patris, & dos a patre data sit, dos communis ei cum patre, *ut hic.* 4. *Harmenop.* 8. §. 53.

59 Mulier dotem suam præcipuam accipit, etiamsi à patre emancipata vel exheredata sit, vel cum heredibus scripta.

60 Dos de inofficioso actionem potest excludere si sufficit ad quartam.

61 Dos quæ ad filiam revertitur, imputatur ei in legitimam.

62 Filia heres instituta à patre, dotem fratribus non confert, nisi pater specialiter hoc ipsum designarit. *l.* 7. ℑ. *de collationibus.*

63 Extraneus dans dotem, nisi sibi redditionem pacisatur, donare censetur, ideoque dotis restitutio non fit extraneo, nisi redditionem sibi pactus sit. Injuste enim id repetitur, quod donatum esse præsumitur. *l.* 6. *l.* 31. *vers. Sancimus.* ℑ. *de jure dot. l.* 9. *vers. Quod adeo.* ℑ. *tit. prox. l.* 43. *vers. Plane. ff. de jure dot. de dot. promiss.*

64 Adde *l. ult.* ℑ. præsumitur enim eo casu mulier sibi dotis redditionem stipulari, nec videtur extraneus tacite stipulari. (Extraneus autem est, omnis persona extra virilis sexus ascendentes, & eos qui personam datam in potestate non habent.) Ascendentes masculi & in potestate dotatam filiam habentes, tacite stipulari intelliguntur: cum & olim rei uxoriæ actionem habuerint. *Synopsis ibid. cap.* 117.

65 Gratiosa & favorabilia in dispendium non vertenda. *l.* 6. ℑ. *de legibus.* vid. *cap.* 61. *de reg. in* 6.

66 Extraneus dotem donare videtur: Pater qui in potestate habet, non videtur.

67 Extraneus omnis citra parentem virilis sexus.

68 Extraneus non intelligitur stipulari. ℑ. *eod.*

69 Mater ergo extranea est.

70 Si est in potestate filia, pater habet tacitam ex stipulatu actionem. tacitam dixi, quam tamen intendere debet filiæ voluntate, quia communis res est. *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *ff. soluto. l.* 34. §. 6. *ff. de solut.* si est emancipata, pater non habet, nisi expressim ex stipulatu actionem: alioquin sola emancipata agit. *l.* 22. §. 5. *l.* 34. *ff. soluto.*

71 Vid. *l.* 6. *ff. de jur. dot.*

72 Dotem soluto matrimonio mulier ipsa potest exigere. *Synopsis Basil. d. cap.* 117. *in fin.*

73 Vid. *l.* 2. ℑ. *soluto.*

Source : BIU Cujas

consensu filiæ suæ agere: & si necdum actione mota ab hac luce fuerat subtractus, & [1] si lis contestata esset, ad filiam quasi proprium [2] patrimonium dos revertebatur: quod non erat in ex stipulatu actione: ibi enim & solus actionem habebat, consensu filiæ non expectato: & si decedebat [3], ad suos heredes [4] transmittebat: Sed rei uxoriæ jus, & in ex stipulatu actionem transponere, satis humanum, satis pium, satis utile matrimoniis est.

In Authent. de æqual. dot. §. quia vero jam. col. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 5.

Sed quamvis dos postlatis sive pactionis jure ad patrem redeat, non tamen licet ei, filia denuo nubente, deminuere [5] priorem dotis mensuram, nisi forte substantia sua decrescat aliqua fortuita clade: tunc enim amplius secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur.

§. 15. Et cum lex Julia [6] fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri à marito non [7] consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat: interrogati sumus, si oporteat hujusmodi sanctionem non super Italicis tantummodo fundis, sed pro omnibus locum habere? Placet itaque nobis eandem observationem non tantum in Italicis fundis, sed [8] etiam in provincialibus extendi. Cum autem hypothecam [9] [ei] etiam ex hac lege donavimus, sufficiens habet remedium mulier, & si maritus fundum alienare voluerit. Sed & ne consensu mulieris hypothecæ ejus minuantur, necessarium est, & in hac parte mulieribus subvenire: hoc tantummodo addito, ut fundum dotalem [10] non solum hypothecæ titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare: ne fragilitate [11] naturæ suæ in repentinam deducatur inopiam. Licet enim Anastasiana [12] lex de consentientibus mulieribus vel suo juri renunciantibus loquatur: tamen eam intelligi [13] oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æstimatis, in quibus dominium & periculum mariti est. In fundo autem non æstimato, qui & *dotalis* proprie [14] nuncupatur, maneat jus intactum, ex lege quidem Julia imperfectum, ex nostra autem auctoritate plenum, atque in omnibus terris effusum, non tantum Italicis, & sola hypotheca conclusum. §. 16. Illud etiam generaliter præsenti addere sanctioni necessarium esse duximus, ut si qua pacta [15] interceserint, vel pro restitutione dotis [vel] pro tempore [16], vel pro usuris [17], vel pro alia quacunque causa, quæ nec contra [18] leges, nec contra constitutiones sunt, ea observentur. Sin autem repudio matrimonium fuerit dissolutum, omnia jura quæ ex Theodosiana [19], vel nostra [20] lege descendunt, immutilata custodiantur. †. Similique modo ea quæ Anastasiana [21] lege pro his quæ *bona gratia* [22] separantur, enumerata sunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quicquid sacratissimis constitutionibus, vel libris prudentium cautum est, quod non contrarium huic legi inveniatur: & hoc in sua maneat firmitate, & ex stipulatu actioni aggregetur, licet in re uxoria tractatum est.

†. Quæ omnia in his tantummodo dotibus locum habere censemus, quæ post hanc legem datæ fuerint, vel promissæ, vel etiam sine scriptis habitæ: instrumenta [23] enim jam confecta viribus carere non patimur, sed suum expectare eventum. Dat. Kal. Novembr. Lampadio & Oreste Conss. 530.

1 Actio de dote, patre mortuo etiam post contestationem, ad mulierem tota pertinet; igitur lite contestata interdum non transit actio ad heredes. *l.* 2. §. *foinf. l.* 29. *ff. de oper. liber.*

2 *l.* 30. §. *de jure dot. l.* 3. §. 5. *in fin. ff. de minorib.*

3 Post litem contestatam scil.

4 Non ad solam filiam.

5 Patri non licet diminuere dotem filiæ ad se reversuram, nisi proprium patris patrimonium fortuito deminutum fuerit.

6 Cujus fit mentio multis locis. *pr. Inst. quib. alienare licet. l.* 1. §. *de fundo dotali. l.* 4. *ff. de fundo dotali. l.* 16. *ff. de milit. testam. l.* 77. §. 5. *de leg.* 2. *l.* 42. *ff. de usucap. Paul.* 2. *sentent.* 22. §. 2. lata fuit ab Augusto.

7 *l.* 23. §. *de jure dot.*

8 Fundus dotalis, ubicunque sit positus, alienari vel obligari à marito consentiente etiam muliere non potest.

9 §. 1. §. *eod.*

10 Inæstimatam scil.

11 Nam mulier facile à viro seducitur. *Novell.* 61. *cap.* 1. §. 2.

12 Dixi ad *l.* 29. *in fin.* §. *de jure dot.* adde *l.* 21. §. *ad Velleian.*

13 Lege Anastasii mulier juri suo renunciare potest. *d. l.* 21. ergo & dotis inæstimatæ alienationi & hypothecæ consentire? non ita est. Eo non pertinet Anastasii constitutio, sed ad dotem tantum æstimatam, & alias res mariti, quæ mariti periculo sunt. vid. *l.* 11. §. *ad Vellecianum.* 14 Fundus æstimatus non proprie dotalis, cujus etiam fructus ad maritum pertinent soluto matrimonio. 15 Pacta dotalia quæ dotis causam non minuunt, sunt servanda. *l.* 1. §. *de pact. convent.* 16 Puta, ut ante annum reddatur res mobilis. §. 7. *vers. exactio.* §. *eod.* 17 Majoribus forte, quo casu maritus sua die dotem non reddiderit. 18 Talia enim pacta non valent. *l.* 6. §. *de pactis.*

19 *l.* 8. §. *de repudiis.* 20 *l.* 11. §. *de repudiis.* 21 *l.* 9. §. *de repudiis.* 22 Bona gratia matrimonia dissolvi dicuntur *hic*, & *Novell.* 98. *cap.* 2. §. 2. communi consensu. *d. l.* 9. dulciter, sine querela, sine libello repudii. μετ' εὐχρηστίας. *Plutarch.* Bona gratia matrimonium sine causa dissolvi non potest. *Novell.* 117. *cap.* 10. Sin autem bona gratia dissolvendi matrimonii certæ causæ, ut repudii, certa causa sterilitas. *l.* 60. §. 1. *in fin. ff. de donat. inter virum.* Lex Ausonia id vetabat. Palladius 2. *Epigramm.* ὁ δύσκωμος δ' ἀλλήκτης τῆς συνδρομάδης ἀνυκτηρέτω, ἄρρεν ἢ θῆλυς κάρτης καὶ νόμῳ Αὐσονίῳ. adde *Cujac. ad Novell.* 22. 23 Lex nova non refertur ad instrumenta jam confecta. *l. ult.* §. *de præliis decurion.* adde *l.* 27. §. *de usuris.*

TIT. XIV.

DE PACTIS [24] CONVENTIS TAM SUPER DOTE, QUAM SUPER DONATIONE ANTE NUPTIAS, ET PARAPHERNIS.

De lege dotis servanda.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Nicæ.

Legem [25] quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet, nec [26] obesse tibi debet, quod dici solet, *ex pacto actionem non nasci*: tunc [27] enim hoc dicimus, cum pactum nudum [28] est: alioquin [29] cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit, utilis est condictio [30]. P. P. VII. Kal. Febr. Alleno & Æmiliano Conss. 207.

De fructibus.

II. Imp. Antoninus A. Theodotæ.

Fructus prædiorum in dotem datorum, si secundum pactum [31] sumptibus tuis tuorumque servierunt, repeti non posse, ambigere non debes. Dat. XI. Kalend. April. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

An pactum patris noceat filiæ.

III. Imp. Gord. A. Torquatæ.

Quamvis [32] pater tuus, cum te nuptui collocaret, pactus sit, *Ut si maritus* [33] *tuus superstitibus filiis communibus in matrimonio decessisset*, *pars* [34] *dotis liberorum nomine retineatur*: ejusmodi [35] [tamen] conventio, quominus actionem integræ dotis habeat, proficere non potest. Dat. VI. Id. Jan. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

An pactum matris prosit filio.

IV. Idem A. Agatho.

Pactum dotale, quo matrem convenisse cum patre tuo proponis, *Ut, si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos restitueretur*: si stipulatio ex persona vestra, cum [36] in potestate pa-

24 Vid. XXIII. D. IV. adde *Paul.* 2. *sent.* 23.

25 Vid. *l.* 10. §. *de pact. l. ult.* §. *de rerum permut. l. un. in fin.* §. *de rei uxor. act.*

26 Ratio dubitandi sumpta ex *l.* 7. §. 5. *ff. de pact. & similibus.*

27 Pacta quæ de restituenda dote fiunt, valent, quippe non nudum hoc pactum est, quod de rerum jam datarum restitutione fit. *Syn. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex tit.* 5. *c.* 30.

28 Pactum nudum actionem non parit. Nudum esse desinit quoties datione sumpsit effectum.

29 *l.* 18. *ff. eod. l.* 8. §. *de rerum permutat.*

30 Hoc innuit, rebus certa lege datis ex ea lege dari actionem; datio, non conventio facit hunc contractum, pactumque inesse dationi vel contractui, non igitur nudum pactum, cum sit contractus.

31 Pacisci mulier potest, ut ex dotis fructibus se suamque familiam alat *l.* 4. *in fin. l.* 12. §. 1. *ff. eod. l.* 21. *in fin. ff. de donat. inter virum.* Id si convenerit, fructus à marito condici non poterunt.

32 Pactum cum socero initum, ut si constante matrimonio superstitibus liberis sese decedere contigerit, dimidia duntaxat dos restituatur, inutile est. 1. *Harmen.* 9. §. 35. *Synopf.* 16. *cap.* 32.

33 E contrario conveniri potest, ut moriente filia pars ejus liberis restituatur. *l.* 1. §. 1. *ff. de dote prælegata.*

34 Pactum patris non valet, ut filia mortuo ejus marito contenta sit certa dotis parte, neve integra ad eam revertatur, aut ut pars ejus cedat liberis ex eo matrimonio natis, & ita favor mulieris favori liberorum, quantumvis pacto interposito, præfertur. *l.* 30. *ff. eod.*

35 *l.* 2. *l.* 16. *ff. eod. l.* 1. §. 1. *ff. de dote prælegata.* 36 Mater liberis emancipatis stipulari non potest stricto jure (& ita hanc legem accipe) utiliter, secus. *l.* 7. §. *eod.* Paulo aliter Baldus id exprimit, matrem non posse verbis directis liberis stipulari: obliquis posse, quoties scilicet sibi stipulatur pro filiis.

tris constituti non essetis minus legitima intercessit [37], defuncta ea in matrimonio, actionem vobis quærere non potuit. [Sed] si obligatione verborum rite [38] intercedente, dotis petitionem habere potuisti, maxime si adhuc vinculis potestatis patriæ non attingeris, petitionem exequi non prohiberis. P. P. v. Idib. Jun. Sabino & Venusto Conss. 241.

De pacto interposito vice testamenti.

V. Impp. Diocletianus & Maxim. AA. Claudio.

Hereditas extraneis [39] testamento [40] datur. Cum [41] igitur adfirmes dotali instrumento pactum interpositum esse vice testamenti, [*Ut*] *post mortem mulieris bona ejus ad te pertinerent*, *quæ* [42] *dotis titulo tibi non sunt obligata*: intelligis [43] [te actione] posse convenire heredes seu successores ejus, ut tibi restituantur, quæ nullo modo debentur. P. P. Non. Februar. ipsis AA. & Conss.

De pacto patris dotantis.

VI. Iidem AA. & CC. Rufo.

Si [44] convenit, *Ut in matrimonio uxore defuncta, dos penes maritum remaneret* [45]: profectitiæ dotis repetione hujusmodi pactum inhibuisse, explorati juris est: cum deteriorem causam dotis, in [46] quem casum soli patri repetitio competit, pacto posse fieri, auctoritate juris sæpissime sit responsum. Dat. v. Non. Maji, ipsis AA. Conss.

An pactum avi prosit nepotibus.

VII. Iidem AA. & CC. Phileto.

Pater pro filia dotem datam genero: ea prius in matrimonio defuncta, *nepotibus* [47] pactus *restitui*: licet his actionem quærere non potuit, tamen utilis [48] eis ex æquitate accommodabitur actio. Dat. XIV. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De paraphernis.

VIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Hormisdæ P. P.

Hac lege decernimus, ut vir in his rebus quas extra dotem mulier habet, quas Græci *parapherna* [49] dicunt, nullam [50] uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat: Quamvis enim bonum erat mulierem, quæ seipsam [51] marito committit, res etiam ejusdem pari arbitrio gubernari, attamen quoniam * conditores legum æquitatis [52] convenit esse fautores, nullo modo (ut dictum est) muliere prohibente virum in paraphernis se volumus immiscere. Dat. Idib.

De æqualitate dotis & donationis propter nuptias.

IX. Impp. Leo [53] & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

Ex morte cujuscunque personæ, sive mariti, sive mulieris, eandem partem [54], non pecuniæ quantitatem, tam virum ex dote, quam mulierem ex ante nuptias donatione lucrari decernimus: veluti si maritus mille solidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit [55] mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & marito similiter ante nuptias donationem. †. Hoc tamen observandum est, ut quantam partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, si priorem maritum mori contigerit, tantam & maritus ex dote partem, non pecuniæ quantitatem [56] stipuletur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata collapsa fuerit, etsi pactum contra vetitum fuerit subsecutum, infirmum atque invalidum hoc esse, ut nulla ex eo procedere possit exactio, præcipimus. Eadem custodiri censemus, sive pater pro filio, sive mater, sive ipse ducturus uxorem sui juris constitutus, sive quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturæ dederit, [seu promiserit.]

†. Similique modo, sive pater pro filio, sive mater, sive ipsa pro se, sui juris videlicet constituta, sive quilibet alius pro ea uxorem ducturo dotem dederit, seu promiserit, quoniam & alio [57] pro ea offerente dotem, ipsa eam pro se videtur offerre.

†. Quod adeo verum est, ut [&] ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum reposcat: nisi forte is qui eam obtulit, statim [58] (id est, tempore oblationis seu promissionis) stipulatus vel pactus sit, ut sibi dos prædicta reddatur. Dat. XV. Septemb. Anthemio A. II. Cons. 468.

In Authent. de æqual. dot. §. 1. col. 7. tit. 9. al. 8. Novel. 97. cap. 1.

Æqualitas [59] *omnimodo servanda est* [60] *in dote & in donatione ante nuptiali: non tantum in lucris exinde proventuris, sed etiam in præ-*

37 Cur ita? vid quæ dixi ad *l.* 38 §. 17. *ff. de verb. oblig.*

38 Rite, ut quæ ab eo interponatur, qui stipulatur, non fit rite ab absente. *l.* 1. *ff. de verb. oblig.* sensus est ergo, filiam emancipati à patre stipulari sibi posse dotis materuæ restitutionem.

39 Pactum ut præmortuæ uxori maritus succedat, irritum est. Neque enim pactis hereditas datur. Pactum non est modus jure civili introductus ad quærendas aliorum hereditates: id enim sit tantum, vel testamento, vel lege ab intestato. adde 4. *Harmen.* 9. §. 14. Extraneum porro hic intelligi omnem qui ab intestato succedit: & nota, sponsum vel maritum hoc casu sponsæ & uxori extraneum censeri.

40 Non pactis. vid. *l.* 30. §. *de pact. l.* 61. *ff. de verb. obligat.* adde quæ scripsi ad *l.* 15. §. *de pact.*

41 Pactus cum uxore, ut ejus defunctæ heres esset, nihil paciscitur: hoc est, id genus pacti inutile est. Non enim pacto de hereditate nostra disponere possumus: quum extraneus sine testamento nequeat alterius heres esse. *Synopf. eod. cap.* 15. *Harmen. d.* §. 34.

42 Id est, paraphernа. *l.* 8. §. *eod.* quasi diceret, pactum non valere, ut vir uxori in paraphernalibus succedat. Aliud est, si idem de dote convenerit.

43 In Gallia illud observari Papon. refert 20. *Arrest.* 2. §. 1. *ibi*, *& sont journellement tant és pays de droict. escrit que des coustumes, futures institutions d'heritier legitimement faites en contracts de mariage, societé de tous biens & autres, & ainsi a esté souvent jugé par arrest de Thoulouse & Paris: notamment entres-nobles* abrogata hac lege, & *l.* 15. §. *de pact.* Chassaneus in consuetud. Burgundiæ, rub. 4. §. 7. in verbis, Mynsinger. 2. *obs.* 3. adde Cynum, Baldum, Salicetum, Castrensem ad *l. si pater* 12. §. *de inofficios.* Masuer. *tit. de societate, num.* 5. & 10. *tit. de succes. num.* 57. Benedictus *in cap. Raynutius* 16. *num.* 198. *extr. de testamentis.* Tiraquell. *de jure primogenitorum, quæst.* 6 *num.* 8. Mynsing. 5. *Respons.* 49. Hippolyt. de Marsiliis *singul.* 50. & 333. Boërius *in consuet. Bituricens. rub. des coustumes concernans les mariages*, §. 1. valet autem maxime id pactum de succedendo si factum à patre liberis. *Nov.* 19 (abrogata. *l. pactum* 15. §. *de pact.*) si juratum. Gabriel. 3. *communium tit. de donation.* si vicissitudinarium mutoriar 70. *ff. de hered. instit. Novell. Valentiniani de testam. l.* 1. alioquin mutua donatio aliis privilegiis fruitur: neque insinuatione indiget. *uti not. Marsilius d. sing.* 333.) si tabulis nuptialibus adjectum, idque favore matrimonii & nuptiarum, quarum causa pater etiam filiæfamilias donare potest. Item si non omnis hereditas datur, sed pars tantum vel usufructus. Chassan. *d. loco.* pactum vero de non succedendo, etsi jure civili non valeat. *l. si quando* 35. §. 1. §. *de inofficios. l. pactum dotali* 3. §. *de collat. l. ult. ff. de suis.* jure tamen Canonico jurejurando confirmatum utile est. *cap. quamvis* 2. *de pact. in* 6. 44 Si pactum fuerit, ut priore defuncta uxore dos apud virum permaneat, si modo à patre (hic enim non est extraneus) profectitia dos est, valet pactum & excluditur pater. Nihil enim prohibet pacto deteriorem dotis causam, præsertim ubi ad solum patrem ejus repetitio pertinet fieri. 1. *Harmen.* 9. §. 35. *l.* 9. *l.* 11. §. *de hered. instit.* 45 Pater potest juri quod in dote filiæ profectitia habet renunciare. 46 Quibus casibus dotis conditio deterior fieri possit. 47 Avus maternus nepotibus dotem restitui utiliter pacisci potest. *l.* 45. *ff. solutis.* Goth. Vide Goed. *de controv. stipulat. cap.* 10. *num.* 45. Ans. 48 Non directa, dixi ad *l.* 4. §. *eodem.* 49 Galli peculium vocant. vid. *l.* 9. §. 3. *ff. de jure dot.* 50 Nihil juris marito datur in paraphernis, nisi hactenus quatenus patitur mulier. *l.* 5. §. *eod. l.* 8. §. *eod. l.* 17. §. *de donat. inter vir.* 51 Vid. *l.* 2. §. *ne fidejuss. dot.* 52 Legum conditores æquitatis fautores esse convenit. 53 *l.* 20. *vers. Sin autem.* ibid. *Ita tamen ut Leonina constitutio.* §. *de donat. ante nupt. Nov.* 117. *c.* 6. 54 Ut quemadmodum vir tertiam, ita uxor tertiam consequatur. *l.* 10. *cod. vers. Sin autem.* 55 Dotis quantitas amplior aut minor esse potuit donationis propter nuptias quantitate: hodie æquales quantitates esse debent. *Novell.* 97. *cap.* 1. *Jul. ibid.* 56 Dos sit 6000. Donatio propter nuptias 2000. aureorum? quantitates inæquales sunt, vir quartam dotis, id est, 1500. uxor quartam donationis propter nuptias, id est, 500. sibi stipulatur. Quotas sibi stipulantur, & tamen inæquales, quia superius lucrum refertur ad principium inæquale, cujus effectus, nisi inæqualis esse potest. *Novell. Justiniani* 97. *c.* 1. id non probat. Vult ergo, ut quantam vir stipulatus sibi fuerit summam, tantam uxor sibi stipuletur. Tentari potest. *dict. Novell.* 97. abrogari. *Novell.* 117. *cap.* 6. reducta hac lege: equidem Baldus negat consuetudine hanc legem, & *dict. Novell.* 97. servari. 57 Quod quis nostro nomine facit, ipsi facere videmur. 58 Qui dotem promisit redditionem ejus statim sibi stipulari debet, alias non auditur redditionem stipulari volens post dotem jam tradidam. *l. unic.* §. 13. §. *de rei uxor. act.* 59 Dotis & donationis propter nuptias idem pactum, & eadem in pactis æqualitas esse debet, *ut hic.* Id verum si constante matrimonio factum fuerit: nam alioquin, si inæqualia pacta essent, donatio inter virum & uxorem permittetur, quod tamen prohibitum est. *l.* 1. *ff. de donat. inter virum.* alias ante contractum matrimonium, hujusmodi pacta inæqualia valent. Innocent. *in cap. donatio* 8. *extr. de donat. inter vir. & uxor. & ibi Butrigar. Angelus hic: Socinus reg.* 106. 60 Nisi alia sit, ut in Delphinatu patriæ consuetudo. Guido Papius *decis.* 363. vel nisi juvenis senem: nobilis ignobilem ducit: his enim casibus inæquale pactum, & inæqualitas toleratur velut adjecta à muliere ad mariti sui juventutem, vel nobilitatem pensandam, ac velut remunerandam. Guido *dict. loco.*

Source : BIU Cujas

in præstatione & constitutione utriusque. †. *Augmentum quoque vel prorsus non fiat, vel ab utraque parte celebretur, pari scilicet quantitate: ne vel eo modo subvertatur æqualitas.*

In Authent. de non elig. secundo nubentes. §. si. col. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. ult.

1 *l.* 9. §. *cod. l.* 20. *vers. Sin autem. ibi, ita tamen ut Leonina constitutio.* §. *de donat. ante nupt. Novell.* 22. *c.* 20.

SEd quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione. †. *Item quæ minus quam professa est, dedit: pro quantitate præstita & lucrum sentiat.*

x. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

2 Inæqualis lucri portio ad æqualitatem reducitur.

LEge Leonis [1] divæ memoriæ, pacta lucrorum dotis & ante nuptias donationis paria esse sanciente, nec adjiciente quid fieri oporteat, si hoc minime observatum sit, nos omnia clara esse cupientes, præcipimus, disparibus eis factis, majorem lucri partem ad [2] minorem deduci, ut eo modo uterque minorem partem lucretur. Dat. viii. Idus April. *Constantinop.* Decio V. C. Conss. 529.

De paraphernis.

xi. Idem A. Joanni P. P.

3 Quid mulier marito suo nomina (id est, fœneratitias cautiones) quæ extra [4] dotem sunt, dederit [5], *ut loco paraphernorum* [6] *apud maritum maneant*, & hoc dotali instrumento fuerit adscriptum: utrumne habeat aliquas ex his actiones maritus, sive directas, sive utiles, an penes uxorem omnes remaneant, & in quem eventum dandæ sint marito actiones, quærebatur? Sancimus itaque, si quid tale evenerit, actiones [7] quidem omnimodo apud uxorem manere, licentiam autem marito [dari] easdem actiones movere apud competentes judices, nulla ratihabitione ab eo exigenda: & usuras [8] quidem eorum circa se & uxorem expendere: pecunias autem sortis, quas exegerit, servare mulieri, vel in causas [ad] quas ipsa [9] voluerit, distribuere: & si quidem in dotali instrumento hypothecæ [pro his] nominatim à marito scriptæ sint, his esse mulierem ad cautelam suam contentam. †. Sin autem minime hoc scriptum inveniatur: ex præsenti nostra lege habeat [10] hypothecam contra res mariti, ex quo pecunias ille exegit. Ante enim habeat mulier ipsa facultatem, si voluerit, per maritum, sive per alias personas easdem movere actiones, & suas pecunias [percipere,] & ipsas cautiones à marito recipere, securitate ei competente facienda. †. Dum autem apud maritum remanent eædem cautiones: & dolum & [11] diligentiam maritus circa eas præstare debet, qualem & circa suas res habere invenitur: ne ex ejus malignitate, vel desidia aliqua mulieri accedat jactura. Quod si evenerit, ipse eandem de proprio resarcire compelletur. Dat. Kalend. Novemb. Lampadio, & Oreste VV. CC. Conss. 530.

3 Nomina, id est, fœneratitiæ cautiones.

4 Vid. *l.* 9. §. *de rei vindicat.*

5 Vid. *l.* 8. §. *cod.*

6 Maritus cui tradidit uxor instrumenta, præsumitur procurator uxoris. *Alciat. 1. præsumpt.* 33.

7 Maritus potest movere actiones paraphernalium bonorum, quorum tradita habet instrumenta, eaque debita exigere citra satisdationem rati. vid. tamen *l.* 21. §. *de procur.*

8 Usuras paraphernalium bonorum maritus potest in suam & uxoris utilitatem convertere: sortem vero tenetur uxori servare.

9 Vid. *l.* 8. §. *cod.*

10 Pro restituendis paraphernalibus bona mariti tacite uxori obligantur. *l.* 29. §. *de jure dotium.*

11 Maritus in paraphernalibus sibi commissis eandem diligentiam quam in rebus suis præstare debet.

Tit. XV.

DE DOTE [12] CAUTA NON NUMERATA. [13]

De numeratione & scriptura.

12 His adde titulum de pecunia non numerata, & si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non sit.

13 *Novell.* 100. & 23. *Ecl.* 3. & *lib.* 23. *tit.* 3. *c.* 4. & *lib.* 29. *tit.* 3. *cap.* περὶ ἀναγνωρίσεως προικός.

i. Impp. Severus & Antoninus AA. & CC. Dionysiæ.

DOtem numeratio [14], non scriptura dotalis instrumenti facit: & ideo non ignoras, ita demum te ad petitionem dotis admitti posse, si dotem à te re [15] ipsa datam probatura es. Dat. xiii. Kal. Augusti, Chilone & Libone Conss. 205.

14 Dos numerata, dos propria ac vera est, non ea quæ tantum cauta est. Igitur ut dos possit repeti, non sufficit cautam, oportet numeratam fuisse. Nuda cautio non obligat, sed numeratio. *l.* 1. §. *de donat. ante nupt. l.* 9. §. *de bon. proscript.* 4. *Harmen.* 8. §. 14.

15 Ἐν ὧτῃ τῇ ἀναιδείᾳ τοῦτ' ἔστιν μὴ ἐν χάρτῃ μόνῳ ἀλλ' ἵνα καὶ ἐν τῷ ὄντι πράξματι ἡ προῖξ ἐπιδοθῇ: hoc est, si dotem à te revera datam probaveris: id est, si non in charta tantum, sed re ipsa dos data fuerit. *Synops. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex tit.* 5. *cap.* 41.

De donatione.

ii. Imp. Alexand. A. Papinianæ.

QUod de suo maritus constante [16] matrimonio donandi animo in dotem adscripsit: si eandem donationem legitime confectam non revocavit [17], qui incrementum doti dedit, & durante matrimonio mortem [18] obiit: ab heredibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita est, peti potest. P. P. Non. Decemb. Alexandro A. iii. & Dione Conss. 230.

16 Quid si post divortium? vid. *l.* 21. *ff. de verb. obl.*

17 Vide *Roland. à Valle* 1. *cons.* 90. *num.* 14.

18 Morte consitentis convalescit

De tempore exceptionis.

iii. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

IN dotibus quas datas esse dotalibus instrumentis conscribi moris [19] est, cum adhuc nulla datio, sed pollicitatio tantum subsecuta sit, liceat non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere, non solum marito contra uxorem, vel ejus heredes, morte mulieris vel repudio dissoluto matrimonio, sed etiam heredibus mariti cujus morte dissolutum est matrimonium: socero etiam, vel ejus heredibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit: omnique personæ quam dotem suscepisse una cum marito conscribitur, & ejus similiter heredibus, ita tamen, ut intra [20] annum tantum continuum à morte mariti, vel mulieris, vel missione repudii computandum, ea licentia detur. Dat. Kal. Iul. DN. Justiniano A. ii. Conss. 528.

cessio dotis facta donandi animo, *ut hic. & l.* 59. *ff. de donat. inter virum.*

19 Moris est dotalibus instrumentis conscribi dotes datas esse. 20 Cautioni falsæ dotis objicitur præscriptio anni numerandi soluto matrimonio quam *Nov.* 100. valde immutavit. Vult enim ut soluto matrimonio exceptio dotis non numeratæ opponatur intra annum, si matrimonium biennium tantum duravit. alioquin intra tres menses tantum certis casibus: alias nullo modo.

In Authent. de temp. non solut. pec. super dote. §. generaliter. col. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10. Novell. 100. cap. 2.

QUod locum habet, si intra biennium solvatur matrimonium: si autem ultra biennium usque ad decimum annum extendatur: & ipsi marito & heredi ejus intra tres menses querela permittitur. Sed si decennium transcurrerit, omnino querela denegatur, permissa restitutione in integrum præfinita: & specialiter si minor ætas interveniat.

Tit. XVI.

DE DONATIONIBUS [21] INTER [22] VIRUM ET UXOREM, ET A PARENTIBUS IN LIBEROS FACTIS, ET DE RATIHABITIONE.

De bonis à fisco occupatis.

i. Imp. Antoninus A. Triphenæ.

21 Infra donationes simpliciter inter virum & uxorem prohibita constante ipso matrimonio, ut hoc titulo. Quid mutuæ? hodie valent, ut nota vi ad *l.* 5. §. *de pact. convent.*

22 Dixi ad *lib.* xxiv. D. 1. adde *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio. quæst.* 9.

BOna [23] quondam mariti tui fiscus [24], si nemine [ei] successore existente ut vacantia occupaverit, donationes ab eo factæ, si usque [25] ad finem vitæ in eadem voluntate permansit, revocari non possunt. PP. iii. Idus Januar. Duobus & Aspris Conss. 213.

23 Si quum maritus donasset, ad finem usque vitæ donationi adquieverit, rata fit donatio: quapropter, si fiscus marito successerit, tanquam nullos heredes habenti, donationes factas rescindere non potest. *Synops. Basil.* 30. *tit.* 1. *cap.* 50. & 4. *Harmen.* 11. §. 4.

24 Confiscatio bonorum mariti non infirmat factas uxori donationes à marito. 25 *l.* 14. §. *cod. l.* 32. §. 2. *ff. cod.*

De militibus.

ii. Idem A. Marco militi.

SI ancillam nummis tuis comparatam esse præsidi provinciæ probaveris, donationisque causa focariæ [26] tuæ nomine instrumentum emptionis esse conscriptum: eam tibi restitui jubebit. Nam licet cessante jure matrimonii donatio perfici potuerit, milites tamen [meos] à focariis suis hac ratione fictisque adulationibus spoliari nolo. PP. xii. Kalend. Mart. Antonino A. iv. & Balbino Conss. 214.

26 Miles focariæ donare non potest. Focariæ, militum amicæ, quæ focum eis struunt. dixi ad *l.* 12. §. 6. *ff. de instructo. Paulus* 3. *sent.* 7. §. 37. adde quæ scripsi ad *l.* 5. *ff. de donat.* Rolandus à Valle 1. *cons. sil.* 98. id ad clericos extendit: recte, militant enim clerici vel quasi militant. vid. *l.* 10. §. *de Episc. & Cler. Everardum Topicis loco à milite armata militiæ ad militem cœlestis militiæ* 59. *& à milite ad Ecclesiam* 57.

De donatione facta ab uxore aut socero.

iii. Idem A. Epicteto.

DOnatio mancipiorum, aliarumque rerum quas tibi ab uxore tua donatas dicis: si modo suæ potestatis cum donaret, fuit: vel patris [sui] voluntate id fecit, & in eadem voluntate donationis usque [27] ad ultimum diem vitæ perseveravit: & ex mea & ex D. Severi patris mei constitutione confirmata est. Sin autem post mortem filiæ facta est donatio à quondam socero [28] tuo, etiam inter vivos ea perfici potuit. PP. iv. Non. Mart. Antonino A. iv. & Balbino Conss. 214.

27 Donatio facta ab uxore morte ejusdem, aut si ea in potestate erat patris ejus morte confirmatur.

28 Socer quondam, genero dare potest. *l.* 26. *in fin. ff. cod.*

De his, in quorum potestate sunt vir & uxor, quive in eorum potestate sunt.

iv. Idem A. Claudiano.

NEc [29] inter [30] eas quidem personas, quarum juri subjecti sunt vir & uxor, [qui] [31] quæve in eorum potestate sunt, donationes jure civili fieri possunt. PP. iii. Idus August. Duobus & Aspris Conss. 213.

29 Nec qui virum & uxorem suæ potestati subjectos habent, nec qui sunt in uxoris, aut viri potestate sibi donare possunt, hoc est, nec socer consoceri: nec filius viri servo mulieris donare possunt. *Synops. Basil. ibid. cap.* 39. adde 4. *Harm.* 11. §. 7.

De divortio.

v. Imp. Alexander A. Quintillæ.

SI (ut proponis) pater tuus, in cujus potestate fuisti, marito tuo genero [32] suo instrumentum debitoris donationis causa dedit, isque matrimonio durante vita functus est, ac postea à marito divertisti: quod gestum est, non valet. PP. Idib. Februar. Aleino & Maximo Conss. 228.

30 Socer consocero donare non potest. *l.* 2. §. 6. *ff. cod.*

De morte uxoris donatariæ.

vi. Idem A. Nepotiano.

ETiamsi uxoris tuæ nomine [33] res quæ tui juris fuerant, depositæ sunt, causa proprietatis ea ratione mutari non potuit, etsi donasse te uxori res tuas ex hoc quis intelligat, cum donatio in matrimonio facta, prius [34] mortua ea, quæ liberalitatem excepit, irrita sit: nec est ignotum, quod cum probari non possit, unde uxor matrimonii tempore honeste [35] quæsierit, de mariti bonis eam habuisse veteres juris auctores merito crediderint. PP. Non. Decemb. Alex. A. iii. & Dione Conss. 230.

31 *l.* 2. §. 2. *ff. cod.*

32 Morte soceri non confirmatur donatio genero facta ab eodem socero, si filia supervivat. *Bart.*

Si matrimonium valuit, vel non.

vii. Idem A. Theodotæ.

SI ex voluntate [36] patris tui filio [37] tutoris nupta es, collata in maritum donatio ipso jure irrita est [38]. Sed si matrimonium jure non [39] valuit; licet ipso jure donatio tenuerit: quia tamen indigna persona ejus fuit, qui nec maritus potest dici, utiles actiones super revocandis [40] his tibi competunt. P. P. Kal. Octob. Lupo & Maximo Conss. 233.

33 Vir deponens rem aliquam nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. *l.* 8. *in fin.* §. *de inoffic. donat.*

De fructibus.

viii. Idem A. Leoni.

SI fructus [41] eorum prædiorum, quæ in dotem accepisti, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es, eosque uxor tua consumpsit [42]: restitui tibi post divortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior [43] facta est, in tantum potest conveniri. PP. v. Kal. Oct. Maximo & Paterno Conss. 234.

34 Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. *l.* 18. *l.* 20. *in fin.* §. *cod. l.* 32. §. 14. *ff. cod. l.* 8. *ff. de reb. dub.*

De rebus uxori comparatis ex pecunia mariti.

ix. Imp. Gordian. A. Origeni.

ETsi de tua [44] pecunia mancipia uxori tuæ comparata sunt: tamen si ei tradita [45] sunt, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniæ autem tantummodo repetitionem habes, sive [46] negotium ejus gerens numerationem fecisti, sive in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es [47]. Etenim vel in solidum [48], vel quatenus locupletior [49] facta est, actione cum ea competenti experiri poteris. PP. vii. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

35 Præsumitur uxor constante matrimonio quidquid adquisivit de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitandi causa, *ut hic. l.* 51. *ff. cod. cap. significavit* 2. *x. de donat. inter virum. Plautus Casina*, Nam peculi probam nihil habere addecet clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi est: Quin viro aut subtrahat, aut stupro invenerit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum Ecclesiasticarum curatore. Hic

De confirmatione donationis ne res donatæ injuriosè auferantur.

x. 50 Idem A. Valeriano.

SI maritus quondam uxoris tuæ, cum sui juris esset, in eam prædia, vel donationis titulo contulit, & in ea voluntate usque ad mortem suam duravit: ex Oratione [51] divi Severi confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti injuriose abstulit: per Præsidem provinciæ eas restituere [52] cogetur. Nec enim quasi maleficiis [53] ejus sit maritus extinctus, crimen intendens, sub prætextu [54] accusationis, quæ donata sunt, auferre debuit: cum enim præsumitur omnia paratus ex rebus Ecclesiæ, quæ non patet ei obveniisse jure cognationis. *Novell.* 123. *cap.* 3. Ea quoque ratione gaudet, id est, actor præsumitur ex re domini paratus, quod adquisivit. *l.* 1. *Legum Longobardic. tit. de adquir. act. reg.* Quid? tutor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarium, dives factus est? præsumitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adulti. *l.* 10. §. *arbitrium tutelæ.* Præsumitur enim quis ex sua potius industria, quam ex alienis bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquirit, præsumitur suo labore potius quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad *l.* 51. *ff. cod.* adde Cremensem *sing.* 6. Quid qui officio aliquo fungitur? num ex suo officio adquisivisse præsumitur? vid. *l. defensionis facultas* 7. §. *de jure fisci, lib.* 10. Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris ex bonis adquisivisse, at non filius: nisi aliæ conjecturæ accedant, ut ex Bartolo refert Masuerius, *tit. de præsumpt.* 19. *num.* 7. Aliud ergo si longe post matrimonium, id est, non intra annum luctus mulier quæsiverit, (Nam ex his quæ incontinenti fiunt, præsumptio colligitur. *l. si ventri* 24. §. *in bonis* 2. *ff. de rebus auctoritate judic. l. si quis posth. l.* 9. §. *de bonis proscriptorum.*) aliud etiamsi maritus inops fuit, uxor vero dives: major enim præsumptio minorem debet vincere. Aliud autem est in concubina. vide Coras. *Miscell.* 5. Idem tamen putat esse in concubina. *Baldus l.* 1. §. *de naturalibus libris.* Aliud quoque si uxori bona paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat: nam quæ in domo mariti reperiuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cætera quæ ad hanc regulam pertinent, vide apud Alciatum 3. *præsumpt.* 26. Zas. 1. *cons.* 5. *num.* 21. Mynling. 2. *obs.* 92. ubi inter cætera notat hanc præsumptionem mulieri non tantum a marito ejusve heredibus, sed & ab extraneo posse objici.

36 Et ita juste. 37 Vid. *l.* 6. *in fin. l.* 7. §. *de interdict. matrim. l.* 66. *l.* 67. *ff. de ritu.*

38 Quia donatio constante matrimonio facta non valet etiam inter vivos conjuges, ut hoc casu.

39 Donatio inter conjuges putativos, licet teneat ipso jure, non tenet tamen in effectu, potestque revocari. Uxor etiam illicita viro non donat. 40 Adde *l. unic.* §. 12. *in fin.* §. *de caduc. tollend.*

41 Fructuum etiam donatio non valet inter conjuges, nisi sint consumpti. 42 Fructus uxori donati & consumpti non repetuntur, nisi facta sit locupletior. *l.* 28. §. 3. *ff. cod.* 43 Eatenus revocatur donatio inter conjuges facta quatenus recipiens locupletior efficitur. *l.* 28. §. 3. *l.* 32. §. 9. *l.* 50. *in fin. ff. cod.* 44 Maritus ex sua pecunia rem uxoris potest emere. 45 Traditio transfert dominium. *l.* 20. §. *de pact.* 46 Licet maritus rem uxoris emat propria pecunia, res tamen uxoris est si ei tradita sit. 47 Rei uxori traditæ pretium maritus condicere potest, vel ut gestor: vel ut donator. 48 Si tradidisti, ut gestor. 49 Si tradidisti, ut donator. *l.* 8. *in fin.* §. *cod.* 50 Alias hæc lex est xi. apud Haloand. recte: ut ex die subscriptionis apparet.

51 *l.* 32. §. 1. *ff. cod.* 52 Spoliatus ante omnia restituendus est. *l.* 1. §. *si per vim. l. si quis ad se fundum* 7. §. *ad Legem Juliam de vi privata. & 3. quæst.* 1. *cap. redintegranda* 4. *& cap. conquerente* 7. *extr. de restit. spoliat.* 53 Veneficiis. 54 Etiamsi reus qui spoliavit, crimen actori objicere sit paratus, non per id tamen impeditur, quominus actor spoliatus ante omnia restituatur. Causa spoliationis privilegiata est, nec protelari prætextu criminis objecti debet.

Source : BIU Cujas

cum causa liberalitatis [1] à criminatione separata [2] sit. PP. VII. Kal. Febr. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

De petitione & repetitione.

XI. Idem A. Maximo.

SIcut cessat petitio quantitatis, quam de suo maritus uxori in [3] menses singulos, vel annos [4] [singulos] proprii [5] usus ejus gratia promittit: ita [&] ex ea causa nummi soluti erogatique non dari reperitionem manifestum est. PP. V. Kal. Jul. GORD. A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De obligatione rei donatæ.

XII. Idem A. Secundinæ.

SI maritus tuus creditores sortitus, post [6] factam in te donationem, fundum quem ex donatione juri tuo vindicas, iisdem specialiter obligavit: eandem obligationem defensionis tuæ firmitatem interrumpere, intelligere debes: cum sit [7] manifestum, non solum hujusmodi obligatione, sed etiam donatione, vel venditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis, revocatam esse à viro in mulierem factam donationem. PP. III. Kal. Feb. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Donatio valida facta uxori non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti. Sal.

XIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Rufinæ.

SI quidem ante donationem possessionis in te jure (ut dicis) à marito collatam, prædium ab eodem creditori obligatum [8] fuerit: alienationem ejus salvo [9] jure debiti, si tamen juris rationem ejus [creditoris] non excludit, factam esse non dubium est. Quod si donatione [10] jure celebrata, eo quod vel ante nuptias facta est, vel in iisdem casibus in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio insecuta est: factum mariti, quem diem suum obiisse memorasti, juri tuo officere non posse certum est [11]. PP. XII. Kal. Julias, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De confirmatione donationis facta in testamento.

XIV. Idem AA. Octavianæ.

EX verbis quæ in postremis judiciis [12] inseruntur, licet ad fideicommissum, vel legatum utilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum, si relinquendi studio hujusmodi verba fuerint adscripta: Unde te voluntatis [13], non juris quæstionem in preces tuas contulisse palam est. Cum igitur testamento lecto animadvertimus maritum tuum ex præcedente donatione dominium tibi reservasse, securitatique tuæ ad obtinendam proprietatem cavisse: inditorum verborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex Senatusconsulti [14] auctoritate liberalitatem mariti tui custodiendæ etiam moriens prospexerit, quatenus firmare potuit dominium, mortis tempore tibi esse addictam. PP. III. Non. Octob. ipsis & AA. CONSS. 290.

De venditione simulata, & de fisco creditore mariti donantis.

XV. Iidem AA. Justinæ & aliis.

SI [15] non verum contractum pater vester gessit, sed sub [16] specie [17] venditionis donationem [possessionis] in matrem vestram contulit, nec ex bonis, quæ in persona patris vestri permanssisse videbantur, ob [18] primipilum indemnitati fiscali [19] satisfieri potuit: licet in eadem donandi voluntate perseveraverit: ex eadem tamen possessione ad supplendam pecuniam; quæ ex bonis ab eo relictis colligi nequiverit, conferendum est. Quod si liberalitatis tenorem mutata voluntate pater tuus interrupit: [20] in hereditate ejus dominium resedisse nulli dubium est. PP. IV. Kal. Februar. TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De re empta ex pecunia mariti.

XVI. Iidem AA. Theodoro.

SI filii tui emancipati matris hereditatem sibi acquisierunt: proba [21] apud præsidem provinciæ non donandi animo te nomine uxoris tuæ prædia comparasse, sed nominis duntaxat ejus titulo [22] [usum] per possessionem rerum à venditoribus tibi traditarum [23] dominum esse effectum, ut comprehensa filiorum tuorum injuria, proprietatis jus incolume perseveret. Nam si largiendi [24] proposito id te feciisse constiterit: pecuniæ tibi persecutio competit. PP. Id. Mart. TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De paraphernis à marito consumptis.

XVII. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

DE [25] his, quæ [26] extra dotem [in domum] illata à marito erogata commemoras: si [27] quidem te donante consumpta sunt, intelligis adversus heredes non nisi in quantum locupletior fuit habere te actionem: Si [28] vero contra voluntatem tuam: omnia tibi restitui oportere. PP. VIII. Kal. Mart. *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

An donatio initio vel ex post facto valeat.

XVIII. Iidem AA. & CC. Maternæ.

A Marito in uxorem donatione collata matrimonii tempore, nec [29] initio dominium transferri potest: nec post [si] divortium intercesserit [30], vel prior persona, quæ [31] liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo qui donavit fuerit revocata [32], potest convalescere. Dat. IV. Kal. Septemb. AA. CONSS. 293.

Si mater donet filio communi.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

SI [33] constante matrimonio tibi mater [34] domum tradidit: hanc in tuis [35] bonis fecit. Datum Idib. Jul. *Philippopoli*, CC. CONSS. 294.

Si creditor mariti consentientis rem uxori donaverit.

XX. Iidem AA. & CC. Claudiæ.

CReditor debito soluto de pignore liberato nihil ad uxorem debitoris quondam transferre potuit. Sed nec consensus ejusdem debitoris accedens per eum, [qui] creditor fuit, imaginariæ [36] factæ venditioni ad dominium transferendum prodesse quicquam potuit: cum tam ea quæ simulate aguntur, quam quæ in uxorem à marito donationis causa tempore matrimonii procedunt, propter juris civilis interdictum [37] (cum proponas uxorem superstite [38] marito rebus humanis exemptam) pro infectis habeantur. Dat. V. Id. Augusti. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

De uxore expendente pro marito.

XXI. Iidem AA. & CC. Maucaliæ.

SI propriis habitis contractibus, quam acceperas mutuam pecuniam pro marito donationis causa erogasti: cum hæc ad dignitatem [39] profuerit, nec locupletior sit factus: intelligis nullam tibi contra eum competere actionem. Dat. III. Id. Augusti. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

De servo manumissionis causa donato.

XXII. Iidem AA. & CC. Archinoæ.

MAritus [40] manumissionis [41] causa servum mulieri constante matrimonio donare potest. S. Kal. Augusti. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

Si socrus nurui donaverit.

XXIII. Iidem AA. & CC. Cæcilianæ.

SI te in vacuam [42] possessionem prædii socrus [43] tua titulo donationis ante matrimonium, vel post induxit: ad rescindendam donationem pœnitentia [44] nihil proficit. S. Kal. Novemb. *Brundusii*, CC. CONSS. 294.

De condemnatione mariti donatoris.

XXIV. Imp. CONSTANT. A. Petronio Probiano.

RES [45] uxoris, quæ vel successione qualibet, vel emptione, vel [etiam] largitione viri in eam ante [46] reatum jure pervenerant, damnato [47] [ac mortuo ex pœna marito, vel in servilem conditionem ex pœnæ qualitate deducto,] illibatas esse præcipio, nec alieni [48] criminis infortunio adstringi uxorem: cum paternis maternisve, ac propriis bonis frui eam integro legum statuto religiosum [49] sit: & donatio maritalis ante [50] tempus criminis ac reatus collata in uxorem, quia pudicitiæ [51] præmio cessit, observanda sit, tanquam si maritum ejus natura non pœna subduxerit. Si autem aqua & igni ei interdictum erit, vel deportatio illata, non tamen mors ex pœna subsecuta: donationes à viro in uxorem collatæ, adhuc in pendenti [52] maneant: quia nec [53] matrimonium in hujusmodi casibus dissolvitur, ita ut si usque ad vitæ suæ tempus maritus eas non revocarit, ex morte ejus confirmentur: fisco nostro ad easdem res nullam in posterum communionem habituro. Dat. III. Kal. Mart. *Sardiniæ*, CRISPO II. & CONSTANTIO II. CONSS. 321.

In AUTHENT. de nupt. §. quod autem, col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 8.

SEd hodie nemo bene natus à principio, ex supplicio sit servus, & ideo matrimonium non dissolvitur.

De insinuatione & confirmatione donationum.

XXV. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

DOnationes quas parentes [54] in liberos cujuscunque sexus in potestate sua constitutos conferunt, vel uxor in suum maritum, vel maritus in suam uxorem, vel alteruter eorum in aliam personam, cui constante matrimonio donare non licet, vel aliæ personæ in [eam] cui donare non poterant, ita firmas esse per silentium [55] donatoris, vel donatricis sancimus, si [56] usque ad quantitatem legitimam, vel eam excedentes, actis fuerint intimatæ [57]. Nam amplioris [58] quantitatis donationem minime intimatam, nec per silentium [59] ejus qui donavit, confirmari concedimus. Sin vero specialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix confirmaverit, sine ulla distinctione ratæ habebuntur: ita tamen, ut si quidem ultra lege definitam quantitatem expositæ, minime in actis insinuatæ fuerint: specialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ [sunt.] Si vero vel non amplior sit donatio, vel cum amplior esset, in actis insinuata sit: tunc & silentium donatoris, vel donatricis, & specialis confirmatio ad [60] illud [61] tempus referatur quo donatio conscripta sit: sicut & alias ratihabitiones [62] negotiorum gestorum ad alia reduci tempora oportet, in quibus contracta sunt. Nec in cæterum subtilem divisionem facti, vel juris [63] introduci posse. Dat. Id. Decemb. DN. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

---

1 Separata est causa donationis ab actione criminis.

2 Separatorum separata debet esse ratio. *l. ult. ff. de calumniatorib. l. 20. ff. de minorib. l. 18. §. 1. in fin. ff. famil. erciscæ.*

3 De menstrui vel annui donatione inter conjuges non agitur: nec soluti repetitio datur.

4 *l. 28. in fin. l. 33. ff. eod.*

5 *l. 31. §. 8. §. 9. ff. eod.*

6 Vid. *l. 32. §. 1. ff. eod.*

7 Hodie mutatum hoc est. *Novell. 162. c. 1. §. 1.* quæ negat maritum rem donatam uxori pignori obligando mutasse voluntatem videri.

8 Præcedens obligatio non impedit sequentem dominii translationem, obligationem impedit.

9 Res obligata alienari solet salvo jure debiti.

10 Donatio valida non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti.

11 Cur ita? vid. *l. 2. §. si aliena res pignori.*

12 Id est, in testamentis: hoc innuit, donatione inter vivos per maritum uxori facta & in ejus testamento confirmata, rem ejusque æstimationem non deberi, sed rem tantum ex donatione morte confirmata, ut confirmatio donationis inter virum & uxorem facta in testamento non intelligatur esse nova dispositio: sed veteris tantum corroboratio, & retrotrahatur. Ideoque si donator mihi legat, quod antea mihi donavit, id confirmationis jure capietur, non legati: ut hinc constet, verbum *Lego*, non semper facere legatum, uti nec verbum *Dono*, donationem. *l. 15. §. 4. ff. locati.* vid. Cravettam *in repetitione rubricæ ff. de legatis.*

13 Voluntatis & juris quæstiones diversæ.

14 *l. 32. ff. eod.*

15 Donavit uxori maritus, ne tamen donasse videretur in instrumentum contulit se vendidisse; reapse igitur donatio fuit imaginaria venditio, quæritur an hujusmodi donatio subsistat? sic sane si res donatas ante mortem non revocavit maritus. Pone non revocasse, & cum deberet fisco ex causa primipili mortuum esse: & ad solutionem reliquum ejus patrimonium non sufficere? etiam fiscus in res ita donatas experiri potest. Quid si superstes donationem revocavit? ne quidem rei dominium alienavit, sed illud moriens heredi reliquit, *ut hic. Synopf. Basil. 19. tit. 5. ex lib. 30. tit. 1. cap. 69.* 16 *l. 20. ff. eod. l. 32. §. 5. ff. eod.* 17 Εἰκονικῶς παρεφάσιον ἐδωρήσατο, id est, imaginarie vendens donavit.

18 Ἀπὸ πεμπτικίλιος. *Synopf. ibid.* ubi in ora legitur ὑπὸ δημοσίου, ex causa fiscali ex primipilo. vid. *ff. de primipilo.* 19 Maritus in fraudem fisci, cui est obligatus, donare uxori non potest, aut donationem venditione simulata adumbrare. 20 Id est, revocavit, revocata donatione, res donatæ revocari in hereditatem donatoris intelliguntur. 21 Præsumitur enim pro instrumento. *l. 18. ff. de probat.* 22 Si maritus honoris gratia nomen uxoris adscribi curavit in instrumento emptionis quod fecit, ipsum fundum potest vindicare. *Salicet.* Præsumitur emptio simulata, si titulus in persona uxoris adjectus est, & traditio facta est ipsi marito. vid. *l. 4. l. 5. ff. si quis alteri vel sibi. Bald.* 23 Maritus rem emptam sibi traditam ait: uxor suo nomine rem emptam adfirmat, quis potior in dominio? mulier: etiamsi maritus ex traditione sibi facta se usum duntaxat titulo ac nomine uxoris probare velit. 24 Quod vir uxoris nomine comparavit, eique tradidit, non repetit: sed pretium tantum: nam quoties titulus & traditio in persona uxoris concurrit, adquiritur uxori dominium. 25 *Synopf. Basil. 29. tit. 1. ex lib. 30. tit. 1. cap. 30. §. 4. 4. Harm. 9. §. 22.*

26 Parapherna intelligit, de quibus vide *l. 8. l. 11. ff. de pact. convent. tam. l. 9. §. 3 ff. de jure dot.* quæ Græcis ἐξώπροικα. 27 Paraphernalia uxoris si maritus ea consentiente consumit, præsumitur donatio & repetit uxor quatenus maritus est locupletior. 28 Si maritus consumit uxoris parapherna ea invita tenetur in solidum. *l. 8. ff. de pact. convent.* 29 Rei donatæ inter conjuges dominium non transfertur. Facit *l. 4. ff. de don. ante nupt. l. 22. ff. de don. inter vir.* 30 Donatio inter virum & uxorem divortio facto tacite evanescit. 31 Res donata inter conjuges donatario præmoriente tacite fit irrita. *l. 6. ff. eod.* 32 Donatio facta constante matrimonio potest à donatore revocari. Quid si jurata sit donatio? Roland. à Valle negat revocari posse. *1. consil. 77. num. 8.* & passim *dict. consil.*

33 Donare filiæ suæ constante ejus matrimonio mater potest. *Synopf. Basil. 30. tit. 1. c. 73. & 4. Harmen. 11. §. 6.*

34 Donatum uxori alicujus constante matrimonio ab ejus consanguineis fit uxoris non mariti.

35 Non mariti.

36 *l. 18. ff. eod.*

37 *l. 13. ff. eod.* res ita habet: libero meum pignus a meo creditore, eique satisfacio. Postmodum clam adsimulo me pignus creditori vendidisse, ut deinde creditor uxori meæ pignus donet: donatur pignus meæ uxori? talis donatio in fraudem legis excogitata non valet. Nam sicut non possum donare uxori, ita nec alii rem meam donanti colludendo consentire.

38 Vid. *l. 6. ff. eod.*

39 Dixi ad *l. 40. & 42. ff. eod.* vide *Ulpian. 7. §. 1.*

40 Donare servum mulieri maritus potest, ut acceptum manumittat. *Synopf. Basil. ibid. cap. 75.*

41 Patronatus jure non censetur locupletior donatarius factus. *l. 7. in fin ff. eod. l. 109. ff. de legat. 1.* locupletior factus non videtur, qui libertum adquisivit.

42 *l. 12. ff. de donat. ante nupt.*

43 Donatio valet inter socrum & nurum. *l. 3. §. 7. ff. eod.* vel ita, donare socrus generi recte potest. *Synopsis Basil. ibid. cap. 76.* vel ita, socrus nurui, & nurus socrui donare non prohibetur: nec enim jus hic potestatis vertitur. *1. Harm. 11. §. 13.*

44 In legitima donatione pœnitere non licet.

45 *l. 1. C. Theod. de bonis proscriptorum lib. 9. tit. 42.*

46 *l. 2. ff. ne uxor pro marito.*

47 *l. 13. §. 1. ff. eod.*

48 Alieni criminis infortunio nemo adstringitur. vide *l. 22. ff. de pœnis.*

49 Religiosum est permitti quemque suis bonis frui. *l. 9. ff. de Judæis.*

50 Post contractum crimen capitale vir uxori donare non potest, ante potest; adeo ut si vir donationem ante supplicium non revocaverit, uxor donationem consequatur. adde *l. 15. ff. de donat. l. 48. in fin. ff. de jure fisci.*

51 Donatio viri in uxorem pudicitiæ præmium. 52 Deportatione donatio uxori facta ipso jure ac tacite non censetur revocata: pendet tamen jus donationis ex mariti voluntate. 53 Matrimonium non dissolvitur aquæ & ignis interdictione & deportatione. *Nov. 22. cap. 8. & 13. l. 1. ff. de repud.* Imo dissolvitur. *l. 56. ff. soluto.* Solve: nuptiæ manent jure gentium: non jure Quiritum. Jus gentium in nuptiis potissimum spectatur. *l. 14. §. 2. ff. de ritu.* & ita solvit *Cujac. Novell. 22.*

54 Donationes patris in liberos filiosfamilias convalescebant, si in ea voluntate perseverantes decessissent *Paul. 5. sent. 11. §. 3.* sola patris morte non confirmabantur. *l. 1. §. 1. ff. pro donato. l. 2. in fin. ff. pro herede.* sed si judicio patris extremo confirmatæ. *l. pen. ff. de collat l. 2. C. Gregorian. familiæ erciscæ.* Hodie silentio confirmantur, *ut hic.* Goth. Vid. Bellapert. *hic.* & Ant. Merend. *controv. jur. lib. 1. cap. 24.* ANS. 55 Donatio in conjuges silentio donatoris confirmatur: hoc est, si eam superstes non revocavit, *ut hic.* Quid si donatio sit reciproca & mutua: *Hippol. Marsilius singul. 50.* notat id genus donationis morte confirmationem non requirere, valere denique sine traditione: idque ita notatum esse à Cyno & Castrensi in *l. si pater 5. ff. de inoffic.* 56 Vid. quæ scripsi ad *l. 27. ff. de donat.* 57 Insinuationem donationis inter virum & uxorem observa. 58 Nota regulam: Quid hujusmodi donatio num prorsus inutilis est? An potius ad summam quingentorum solidorum sustinenda ex *l. 34. l. 36. §. 3. ff. de donat.* Salicetus negat: probat enim in hujusmodi donatione defunctum esse in re: quod videlicet insinuata non fuerit, & in persona, quod inter conjuges non valeat donatio. sed tamen Clarus *4. sentent. 4. §. donatio, quæst. 17. vers. Sed hic.* notat Saliceti opinionem communiter reprobari contrariamque opinionem æquiorem esse. 59 Sustinentur hujusmodi donationes jure relicti potius, quam contractus, ideoque ex illis detrahitur Falcidia sicut de legatis, additur etiam id verum esse, quoties ante mortem mariti intervenit traditio vera vel ficta, vel aliquid traditionis: veluti constitutum & confessio recepti. alias, si sola promissio intervenit, morte non confirmatur: Clarus id ita communiter intelligi ab omnibus interpretibus notat *4. sent. §. donatio, quæst. 9. vers. Scient autem.* 60 *l. 20. ff. eod. l. 20. ff. de pign. act. l. 40. ff. de mort. causa donat.* 61 Idem Clarus *ibid.* ex communi opinione refert, hujusmodi donationem morte mariti confirmantis respectu dominii non retrotrahi ad tempus factæ donationis: sed fructuum perceptorum respectu. Idem sentit Bald. *hic.* 62 Vid. *l. 7. in fin. prine. l. 1. ff. de Senatusconf. Maced. l. 16. §. 1. ff. de pign. l. 20. ff. de pign. l. 44. §. 1. ff. de usucap.* 63 Quæ juris sunt retrotrahuntur, non quæ sunt facti. *arg. l. 7. ff. de jure codicill.*

Source : BIU Cujas

De Imperatore vel Augusta.

XXVI. Idem A. Mennæ P. P.

DOnationes, quas divus Imperator in [1] piissimam Regi-nam suam conjugem, vel illa in Serenissimum maritum contulerit, illico [2] valere sancimus, & plenissimam habere firmitatem: utpote imperialibus contractibus legis [3] vicem obtinentibus, minimeque opitulatione quadam extrinsecus egentibus. Dat. VIII. Idus. April. DECIO V. C. CONS. 529.

De captivitate.

XXVII. Idem A. Joanni P. P.

SI unus ex his qui matrimonio fuerant copulati, in alium dotione facta, ab [4] hostibus captus esset, & in servitutem deductus, & postea ibi [morte] peremptus: *quærebatur*, an hujusmodi liberalitas quam ante fecit, ex hoc roborari videretur, an vacillare? & iterum si donator quidem in civitate Romana constitutus decessisset, mortis autem ejus tempore is, qui donationem accepisset, in civitate degeret, & post reversus esset, an videretur & tunc donatio rata haberi? Cum itaque in utroque casu oporteat augusto remedio causam dirimi: cum nihil [5] tam peculiare sit imperialis majestatis, quam humanitas, per quam solam Dei servatur imitatio [6], in ambobus casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Kalend. Decemb. LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XVII.

DE [7] REPUDIIS [8] ET JUDICIO DE MORIBUS [9] SUBLATO.

De deportatione, & aquæ, & ignis interdictione.

I. Imp. ALEXANDER A. Abutinianæ.

MATRIMONIUM quidem deportatione [10], vel aquæ & ignis interdictione non [11] solvitur, si casus in quem maritus incidit, non mutet uxoris adfectionem. Ideoque dotis exactio [12] ipso [13] jure non competit: sed indotatam eam esse, cujus laudandum propositum est, nec ratio æquitatis, nec exempla permittunt. P. P. Nonis Novembr. ALEXAND. A. III. & DIONE CONSS. 230.

De absentia sponsi.

II. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALERIAN. Cæs. Paulinæ.

LIberum est filiæ tuæ, si sponsum suum post tres [14] peregrinationis annos expectandum sibi ultra non putet, omissa ipe hujus conjunctionis, matrimonium facere: ne oportunum [15] nubendi tempus amittat: cum posset nuntium [16] remittere, etiam si præsente illo consilium mutare voluisset. P. P. VII. Kal. April. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

De ficto repudio in fraudem dotantis.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Tullio.

DUbium non est omnia omnino quæ [17] consilio recte geruntur, jure meritoque effectu & firmitate niti. Quare si tu dotem pro muliere dedisti, & ex [18] morte ejus repetitionem stipulatus es, circumscribendi autem tui causa ficto [19] repudio matrimonium brevi [20] tempore rescissum est: res dotales quas ante nuptias obtulisti, Præses provinciæ recipere te non dubitabit. Certum est enim daturum operam Moderatorem provinciæ, ut quæ contra fas gesta sunt, fructum [21] calliditatis obtinere non possint: cum nobis hujusmodi commenta displiceant. Imaginarios [22] enim nuntios, id est, repudia nullius esse momenti, sive nuptiis fingant se renunciasse, sive sponsalibus, [etiam veteribus] juris auctoribus placuit [23]. Dat. II. Kal. Septemb. *Tyberiade*, AA. & CC. CONSS.

De potestate matris.

IV. Iidem AA. & CC. Pisoni.

FIliæ divortium in potestate matris [24] non est. Dat. III. Kal. Jan. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De potestate patris.

V. Iidem AA. & CC. Schyroni.

DIssentientis patris [25] qui initio consensit matrimonio, cum marito concordante [26] uxore filiafamilias [27], ratam non haberi voluntatem, divus Marcus pater noster, religiosissimus Imperator, constituit: nisi magna [28] & justa [29] causa interveniente hoc pater fecerit. Invitam [30] autem ad maritum redire, nulla juris præcipit constitutio. †. Emancipatæ [31] vero filiæ pater divortium in arbitrio suo non habet. Dat. V. Kal. Septembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

In AUTHENT. de nupt. §. est quoque. col. 4. tit. 1. Novel. 22. cap. 19.

EContra si filiifamilias distrahunt parente nolente [32], *quid juris sit, exprimit nova constitutio de nuptiis, scilicet ne matrimonia distrahantur in lasionem* [33] *parentum, qui dotem, vel ante nuptias donationem obtulerint, aut susceperint soli, aut cum filiis: quia sicut in contrahendo matrimonio consensus parentum exigitur, ita & in dissolvendo.*

Si repudii libellus non fuerit traditus, vel cognitus marito.

VI. Iidem AA. & CC. Phœbo.

LIcet repudii libellus non [34] fuerit traditus, vel cognitus marito, dissolvitur matrimonium. Dat. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De uxore militis.

VII. Imp. CONSTANT. A. Dalmatio.

UXor, quæ in militiam profecto marito, post interventum annorum quatuor [35], nullum sospitatis ejus potuit habere indicium [36], atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nupsit, quam libello Ducem super [hoc suo] voto convenit; non videtur nuptias iniisse furtivas [37], nec dotis amissionem sustinere, nec capitali [38] pœnæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis jugitatem non temere, nec clanculo [39], sed publice contestatione deposita nupsisse firmatur. Ideoque observandum est, ut, si adulterii suspicio nulla sit, nec conjunctio furtiva detegatur, nullum periculum ab his quorum conjugio erant copulatæ, vereatur: cum, si conscientia maritalis tori furtim esset violata, disciplinæ ratio pœnam congruam flagitaret [40]. Dat. *Nisso* [41], FELICIANO & TITIANO CONSS. 337.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quod autem à nobis. col. 8. tit. ult. Novel. 117. cap. 11.

HOdie quantiscunque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas, neque responsum ab eo acceperit.

†. *Sed si mortuum audierit: non prius nubat, quam per se, vel per alium, cum sub quo militabat, adiens interrogavit, si pro veritate mortuus est: ut apud gesta deponatur cum jurejurando, si mortuus sit: quo subsecuto, post annum nubat.* ‡. *Si vero præter hæc nupserit: tam ipsa, quam qui eam duxerit, veluti adulteri puniantur.* §. *Sed qui juraverit, si falso juravisse convincatur: militia nudatus, decem libras auri solvet illi, quem mortuum fuisse mentitus est: eo licentiam habente, si voluerit, suam uxorem recipere.*

De modo contrahendi ac dissolvendi matrimonium. 1. *De causis repudii.* 4. *Pœna repudiantium sine causa.* 8. *De pactis.*

VIII. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hormisdæ P. P.

COnsensu [42] licita matrimonia posse contrahi, contracta [43] non nisi misso repudio dissolvi præcipimus: solutionem [44] etenim matrimonii difficiliorem [45] debere esse, favor [46] imperat liberorum. §. 1. *Causas* autem repudii [47] hac saluberrima lege apertius signamus. Sicut enim sine [48] justa causa dissolvi matrimonia justo limite prohibemus: ita adversa necessitate [49] pressum vel pressam, quamvis infausto [50], attamen necessario auxilio cupimus liberari. §. 2. Si qua [51] igitur maritum suum adulterum [52], aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum invenerit, si sepulchrorum dissolutorum, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum [sui] domusve suæ ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas [53] exasperat) cœtum ineuntem, si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si se verberibus [54] (quæ ingenuis aliena sunt) afficientem probaverit, tunc repudii auxilio uti necessario permittimus libertatem & causas dissidii legibus comprobare.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. causas. col. 8. tit. ult. alias §. quia vero quædam in f. Novel. 117. cap. 9. al. cap. 13.

SEd novo jure vir, qui sine causa hoc fecerit, ex alia substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialis largitatis: sed patrimonium ob id non solvitur.

§. 3. Vir [55] quoque pari fine claudetur, nec licebit ei sine causis apertius designatis propriam repudiare jugalem [56]: Nec ullo modo expellat nisi [57] adulteram, vel veneficam, aut homicidam, aut plagiariam, aut sepulchrorum dissolutricem, aut ex sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum, se ignorante vel nolente, convivia appetentem; aut ipso invito sine justa & probabili causa foris scilicet pernoctantem, vel circensibus, vel theatralibus ludis, vel [arenarum] spectaculis [in ipsis] locis, in quibus hæc adsolent celebrari, se prohibente, gaudentem, vel sibi veneno, vel gladio, aut alio simili modo insidiatricem, vel contra nostrum imperium aliquid machinantibus consciam, seu falsitatis se crimini immiscentem invenerit, aut manus audaces sibi probaverit ingerentem: tunc enim necessario ei discedendi permittimus facultatem, & causas dissidii legibus comprobare. §. 4. Hæc nisi vir & mulier observaverint, ultrice providentissimæ legis pœna [58] plectentur. Nam mulier si contempta lege repudium mittendum esse tentaverit, suam dotem, & ante nuptias donationem amittat, nec [59] intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: æquum est enim eam interim carere connubio, quo se monstravit indignam. Quod si præter hæc nupserit, erit ipsa quidem infamis: *connubium* vero illud nolumus nuncupari. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatem. Si vero causam probaverit intentatam: tunc eam & dotem recuperare, & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post [60] annum [ei] (ne [61] quis de prole dubitet) permittimus facultatem. §. 5. Verum, etiamsi mulierem interdicta arguerit [62] attentantem; tam dotem, quam ante nuptias donationem sibi habere seu vindicare, uxoremque (si velit) statim [63] ducere, hac justa definitione sancimus. Sin autem aliter uxori suæ renunciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat. §. 6. Servis [64] etiam seu ancillam hodie matrimonium non dissolvitur. *Novell.* 117. *cap.* 14. Quæ marito in uxorem sint permissa, vide apud Romanum *sing.* 4. 55 De causis repudii viro permissi, dixi ad *Novell.* 22. *cap.* 15. §. 2. *Novell.* 117. *c.* 8. 56 Id est, uxorem. 57 Pauciores quoque causas in viro enumerat *l.* 1. *C. Th. eod.* causas nimirum repudii in viro hasce esse, ut vel mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiet. 58 Pœna injusti repudii. Non mittitur repudium nisi justis de causis: alioquin injusti repudii actio est. *Novell.* 117. *cap.* 13. *l.* 38. *ff. solut. l.* 8. *in fin. ff. de captivis.* 59 Gravior interdum pœna constituitur uxori ἀποχαίτιον, sive repudium mittenti: Nam in perpetuam monasterii captivitatem conjicitur. *Novell.* 117. *cap.* 13. *in pr.* & omnia sua deponit in domo mariti, usque ad aculam capitis, id est, acum crinalem. *l.* 1. *l.* 2. *C. Theod. de repudiis.* 60 *l.* 9. ℣. *eod.* 61 Si mulier intra annum luctus nubit, de prole dubitatur. *l.* 11. §. 1. *ff. de his qui not ant.* Eam ob causam indicitur illi luctus annuus: quin & propter reverentiam & memoriam mariti, quandoquidem etiamsi intra annum peperit, annum luctus peragere debet, nisi à Principe impetraverit. *l.* 10. *ff. de his qui not ant. insam.* id quod prægnanti nunquam concedit Princeps. *Tacit.* 1. *Dion.* 48. 58. *Plutarch. in Anton.* E contrario remittitur luctus si maritus luctu indignus fuerit. *d.* §. 1. adde *Cujac. obs.* 32. *ubi de luctu mulierum, & festinantis nuptias tractat & ad Novell.* 22. *& ad c.* 20. *de præscriptionib.* Quid si divortio, aut bona gratia matrimonium sit solutum? vid. *l.* 10. *in fin.* ℣. 62 Maritus secundam uxorem statim ducere potest, quocunque divortio solutum sit matrimonium. 63 *l.* 11. *in fin. ff. de adulteriis.* 64 Servis & ancillis creditur adversus dominos certis criminibus. *l.* 32. ℣. *de adulteriis. l.* 1. ℣. *de quæstion.* vid. quæ dixi ad *Nov. Leon.* 49.

1 Princeps constante matrimonio uxori suæ donare potest.

2 Ita ut mors Principis non expectetur, quod in cæteris non est.

3 Contractus initi cum Imperatore & Augusta vicem legis obtinent. facit *l.* 7. ℣. *de bon. quæ liberis. l. ult. in fin.* ℣. *de quadrien. præscr.*

4 *l.* 32. §. 14. *ff. eod.*

5 Principis nihil tam peculiare, quam humanitas.

6 Humanitatem observantes, Deum imitantur.

7 Dixi ad 24. *ff.* 2. *Cod. Theod. eod. lib.* 3. *tit.* 16. de formulis repudii, vid. *l.* 2. *ff. de div.* de justis causis divortii, vide *Novell.* 117. *c.* 8. 9.

8 Repudium divortium est sponsaliorum: Divortium, repudium matrimonii. Interdum tamen confunditur vox utraque *l.* 8. ℣. Divortium primus Romæ fecit Sp. Carvilius Ruga quod ejus uxor corporis vitio ei non pareret & apud censores juraverat se liberorum tollendorum gratia uxorem ducere, anno urbis, 523. 4. *Gell.* 3. eo ex tempore cautiones rei uxoriæ necessariæ visæ, ut ex Ser. Sulpitii libro de dotibus refert Gellius *d. loco.* Et tamen Plutarchus in Romanis quæstionibus refert Domitianum primum repudia permisisse. De divortio hoc etiam additur, Flaminicæ, hoc est, uxori Flaminis non licuisse divortium facere. *Fest. in Flaminica.* 10. *Gell.* 15. *ibi, Matrim. Flamin. nisi morte dirimi jus non est.*

9 Propter mores retentio ex dote fiebat. *Ulp. in fragm. tit.* 6. §. 9. mores inquam, pravos & inhonestissimos uxori. de quibus *l.* 11. §. 2. ℣. *eod.* verum hoc judicium postea sublatum. *d.* §. 2. *vers. Judicio.* ut & retentio ob mores. *l. un.* §. 5. ℣. *de rei ux. act. vers. quid enim opus est inducere ob mores retentionem?* De morum judicio, adde *l.* 5 *ff. de pactis dot. al.* 39. *& l.* 47. *ff. solut. matrim. Ulp.* 6. *l.* 11. *in fin. ff. ad l. Jul. de adult. l.* 8. *ff. de captiv. & postl. reversf. l.* 1. *Cod. Theod. de dot. l.* 4. *Cod. Theod. de incest. nupt.* de censoribus morum apud Romanos, vide Asconium *orat. in Pisonem*; authorem ad Herennium *lib.* 1. Donatum in Terentium; Varronem 5. *de lingua*; Gellium 4. *c.* 20. 10 Deportatione viri vel amissione civitatis, matrimonium non solvitur: dos tamen ex æquo potest repeti. 11 Vide quæ dixi ad *l.* 24. ℣. *de donat. inter vir.* adde *l.* 5. *ff. de bon. damnat. Novell.* 22. *c.* 13. *l.* 13. §. 1. *ff. de donat. inter vir.* 12 Actio. *Hal.* 13 Sed ex æquitate. ℣. Nam actio de dote constante matrimonio competit hoc casu, ut & alio. *l.* 24. *ff. solut.* 14 Præsens sponsus expectatur per biennium. *l.* 2. ℣. *de sponsalib.* absens per triennium, *ut hic.* 15 Oportunum nubendi tempus puellis non auferendum. 16 Sponsalibus renunciari potest. *l.* 2. §. 1. *ff. eod. l.* 1. ℣. *de sponsal.* 17 Effectus consilio gesti. 18 Ut *l.* 59. *ff. solut. Novell.* 22. *c.* 19. 19 Fictum repudium non impedit pactum in casum mortis collatum. 20 Res ita habet: Stipulatus sum dotem tuæ uxoris mihi reddi in casum mortis, non divortii. Matrimonium solutum est divortio non morte? deficit conditio stipulationis: postea redintegratum est matrimonium: An etiam redintegratur stipulatio? sic sane, si fictum divortium fuit, non verum. *l.* 26. *in fin. ff. de pactis dot.* quia nec tali divortio solvitur matrimonium, nec extinguitur stipulatio, atque ideo ex morte committitur stipulatio, perinde ac si nullum divortium intercessisset. adde *Cujac.* 13. *observ.* 25. 21 Calliditas fructum non meretur. 22 Imaginarii nuncii seu imaginaria repudia nullius sunt momenti. 23 Cont. 1. *lect.* 7. hoc addendum putat ex Græcis. unde si iterum conjuncti fuerunt, non potest in fecundis nuptiis locum habere stipulatio, quod Cujacio displicet 13. *observ.* 25.

24 *l.* 20. ℣. *de inoff.* idem in patre. *l.* 5. ℣. *eod.* 25 Vide *l.* 32. §. 19. *ff. de don. int. vir.* de matre dictum est lege superiore. 26 Parens bene concordans matrimonium liberorum in potestate positorum dissolvere non potest. *d. l.* 10. *d.* §. 19. *l.* 18. ℣. *de inoff. l.* 1. *in fin. ff. de lib. exhib.* nisi sit magna causa. ℣. *eod.* 27 Ideo recte queritur filia apud Ennium in hunc modum, *apud authorem ad Heren. lib.* 1. *Injuria abs te afficior indigna pater. Nam si improbum esse Ctesiphontem existimaverat, Cur me huic locabas nuptiis? Sin est probus, Cur talem invitum invitam cogis linquere?* & in Plauti Sticho: filia ad patrem, *aut olim (nisi tibi placebat) non datum oportuit: Aut nunc, non æquum est abduci pater.* adde *Cuj. Nov.* 22. 28 Puta furoris & similium. *l.* 4. *l.* 5. *ff. cod. Nov.* 22. *c.* 19. *in fin. l.* 22. §. 9. *ff. soluto.* 29 Cui multum solet à judicibus tribui. *l.* 1. *in fin. l.* 26. §. *ult. ff. ex quib. causis major.* 30 Vide *l.* 69. *ff. de reg. jur.* 31 Contractum ab emancipato filio matrimonium pater dissolvere nullo modo potest. 32 Cujus consensus requiritur in contrahendo matrimonio, ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo. 33 Factum filii patri non nocet.

34 Sufficit repudium mitti per nuncium, vel libellum conjugi datum, missumve ad domum ejus.

35 Vide quæ dixi de hujus loci abrogatione. *Novell.* 117. *cap.* 11.

36 Σύμβολον. *Novell.* 22. quidam legebant *Indicium.*

37 Furtivæ nuptiæ.

38 Furtivarum nuptiarum pœna capitalis.

39 Hinc colligere possumus, Nuptias palam fieri debere, teste populo. Apulej. 6. Nuptiæ in villa sine testibus legitimæ non possunt videri. In villa, est in secessu & secreto. *l.* 8. *ff. de manum vindict.* In concubinatu idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua claraque. *l.* 3. *ff. de concub.* adde *quæ scripsi ad Nov. Leonis* 8. Græci nuptias clandestinas κλεψιγάμους vocant.

40 *L. un.* §. 16. ℣. *de rei uxor. act.*

41 *Naissi.*

42 Vid. *l.* 30. *ff. de reg. jur.*

43 *Novell.* 117. *cap.* 10. *Novell.* 140. adde *l.* 35. *ff. de reg. juris.*

44 Plus est igitur repudio dissolvi matrimonium, quam consensu.

45 Nuptias facile dissolvi non permittit favor liberorum.

46 Liberis multum favetur.

47 De repudii causis adde *Novell.* 22. *c.* 15. *Novell.* 117. *c.* 9. *Syn. Basil.* 29. *tit.* 2. *c.* 1. *& 4. Harmen.* 12. §. 13. *& seq. Zonar. & Balsamo in cap.* 5. *apost.* Goth. Jure Canonico non dissolvitur matrimonium quoad vinculum, sed tantum quoad thorum & mensam ne quidem propter adulterium, adeoque verum divortium non est. *cap.* 1. 2. *extr. de divort.* ANS.

48 Matrimonia dissolvi sine legitima causa non possunt.

49 Interest matrimonium dissolvi si id necessitas exigat.

50 Divortii infaustum auxilium.

51 Quibus de causis maritus possit repudiari, dixi ad *Nov.* 22. *cap.* 15. §. 1. *Nov.* 117. *c.* 9.

52 Plures hic causæ divortii enumerantur, quam in *l.* 1. *C. Theod. eod.* ubi uxori licet repudium mittere marito homicidæ, medicamentario, (hoc est, veneficio) & sepulchrorum dissolutori: sic ut si præter superiores causas repudium mittat, usque ad aculeum in domo mariti deponere debeat, & in insulam deportari.

53 Nihil est quod æque uxorem exasperet, quam viri impudicitia.

54 Eam ob causam uxorem sint permissa, vide apud Romanum *sing.* 4. *Novell.* 22. *cap.* 15. §. 2. *Novell.* 117. *c.* 8.

Source : BIU Cujas

1 *d. l.* 32. *d. l.* 1.
2 *d. l.* 1.
3 Vid. §. 2. *ff. eod.*
4 *Domestici* testes interdum admittuntur: interdum, id est, in *domesticis* factis. dixi ad *Nov.* 90. *c.* 2. adde *l.* 3. *ff. de naufragiis. l.* 6. *ff. qui militare.*
5 *l.* 11. §. 1. *vers. filiis autem. ff. eod. l.* 9. *in fin. ff. de secund. nupt.*
6 Azo & Hugolinus existimant hanc electionem non denegari ex Novell. 2. hoc est, ut lucrum nuptiale quod adquirit: per matrimonium morte, vel quasi morte (puta monachismi professione, vel servitute) dissolutum possit superstes conjux in quem voluerit liberorum conferre: sed si inter vivos divortium citra causas superiores acciderit: idque Cujac. probat *Nov.* 2. *c.* 1. & *Nov.* 22. *c.* 25.
7 Alias si adiisset, factum patris non posset reprobare. *l. cum à matre.* 14. *ff. de rei vindicat.*
8 *l.* 1. *in fin. ff. de rei uxor. act.*
9 Id abrogatur *Nov.* 117. *cap.* 10. reducitur postea *Novell.* 140.
10 Quid si mulier ante annum luctus peperit, potestne statim nubere? Cujac. 1. ad *Novell.* 22. & *c.* 20. *de præscriptionibus.* & 6. *obs.* 37. putat posse quoties matrimonium dissolvitur inter vivos, puta mutuo consensu, servitute, electione solitariæ vitæ: aliud fore, si morte matrimonium sit dissolutum.
11 Imo licet Novell. Justin. 140.
12 Hodie tres. *Novell.* 22. *cap.* 6. *Auth. prox. J.*
13 Dixi ad *Novell.* 22. *cap.* 6. *Novell.* 117. *cap.* 11. adde *l.* 60. §. 1. *l.* 61. *l.* 62. *ff. de donat. inter vir.*
14 Non ergo propter accidentalem. *cap.* 1. *extr. de frig. & malef.* Idem etiam marito propter sterilitatem fœminæ. *l.* 60. §. 1. *de donat. int. vir. & uxor.* Olim tamen in Ecclesia Romana propterea divortio non erat locus, sed si quis cum uxore congredi non poterat, suo, vel uxoris vitio, eam tamen tanquam sororem retinere debebat. *Can. requisisti* 33. *quæst.* 1. quo respicit *Can.* 4. *Consultationi extr. de frig. & ibi Cujac. Ans.*
15 Causam observa ex qua mulier repudium mittit sine dotis amissione.
16 Dotalia instrumenta ad nuptiarum substantiam nihil pertinent. *l.* 20. *vers. quare. ff. de donat. ante nuptias.* dixi ad *l.* 9. *l.* 13. *l.* 22. *ff. de nupt.* vid. tamen *Novell.* 74.

ancillis puberibus, si crimen adulterii [1], vel majestatis [2] ingeritur, tam viri, quam mulieris, ad examinandam causam repudii, quo veritas aut facilius eruatur, aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quæstionibus subdendis. Super plagis etiam (ut dictum [3] est) illatis ab alterutro commovendis, easdem probationes (quoniam non facile, quæ [4] domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari.

§. 7. Si vero filio vel filiis, [filia] vel filiabus extantibus repudium missum est, omne, quicquid ex nuptiis lucratum est, filio seu filiis, filiæ seu filiabus post mortem accipientis servari [5]: id est, si pater temere repudium miserit, donationem ante nuptias à matre servari: si mater, dotem ipsam eidem [vel eisdem] filio seu filiæ patre moriente dimitti censemus: patri videlicet vel matri in scribendis filiis heredibus, [si] unum seu unam vel omnes scribere, vel uni ex his donare velit, electione [6] servata: nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed si aliquid ex iisdem rebus defuerit, ab heredibus seu earum detentatoribus (si tamen non ipsos heredes scripserit, aut scripti filii non [7] adierint) resarciri præcipimus: ut etiam hoc modo inconsulti animi à repudio mittendo detrimento retrahantur. §. 8. Pactiones [8] sane, si quæ adversus præsentia scita nostræ majestatis fuerint attentatæ, tanquam legibus contrarias, nullam habere volumus firmitatem. Dat. V. Id. Januar. PROTOGENE & ASTORIO CONSS. 449.

De communi consensu.

IX. Imp. ANASTASIUS A. Theodoro P. P.

SI constante matrimonio, communi [9] consensu tam viri quam mulieris, repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quæ consultissimæ constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentiniani inserta est: licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post [10] annum ad secundas nuptias convolare. Dat. xv. Kal. Martii, ANASTASIO A. II. CONS. 497.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quia vero ex consensu. coll. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 10.

QUod hodie non [11] licet, nisi castitatis concupiscentia hoc fiat: tam dote, quam ante nuptias donatione filiis conservatis: Quæ si alias postea nuptias contrahere: vel luxuriose vivere inveniantur, liberis tradendæ sunt earum facultates, delinquentibus earum proprietatem amittentibus: Filiis autem non extantibus, fisco applicantur. Et qui talia deliquerint, legitimis subjiciantur pœnis.

De impotentia coeundi.

X. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN causis jamdudum specialiter definitis ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos [13] annos continuos computandos coire [12] minime propter naturalem [14] imbecillitatem valeat, possit mulier vel ejus parentes sine [15] periculo dotis amittendæ repudium marito mittere: ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito servetur. Dat. 3. Id. Decemb. DN. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

In AUTHENT. de nupt. §. per occasionem. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 6.

SED hodie non biennium solum, sed triennium enumerari volumus ex ipso tempore copulationis computandum.

De matrimonio sine dote constituto, & judicio de moribus sublato.

XI. Idem A. HERMOGENI Magistro officiorum.

IUbemus, ut quicunque mulierem cum voluntate parentum: aut si parentes non habuerit, sua voluntate maritali affectione in matrimonium acceperit: etiam [16] si dotalia instrumenta non intercesserint, nec [17] dos data fuerit: tanquam si [cum] instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmum conjugium eorum habeatur: non [18] enim dotibus, sed adfectu [19] matrimonia contrahuntur. §. 1. Si quis autem eam, quam [20] sine dote uxorem acceperat, à conjugio suo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, nisi talis culpa intercesserit, quæ nostris legibus condemnatur. Si vero sine culpa [eam] rejecerit, vel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit: compellatur ei quartam [21] partem propriæ substantiæ pro rata portione persolvere: ut si quidem quadringentarum librarum auri, vel amplius vir substantiam habeat, centum [22] libras auri mulieri præstet, & nihil amplius, etsi quantamcunque substantiam possideat. Si vero minus quadringentis libris auri pura substantia ejus fuerit, tunc quarta [23] pars computatione facta puræ [24] substantiæ ejus usque ad minimam quantitatem mulieri detur. Eodem modo servando & in mulieribus [25], quæ indotatæ constitutæ, [si] sine culpa mariti, constitutionibus cognita eos repudiaverint, vel ipsæ culpam innocenti marito præbuerint: ut ex [26] utraque parte æqua lance, & æquitas & pœna servetur. Hoc lucro quartæ partis, filiis quidem non extantibus, ipsi viro & mulieri competente, & ab his quomodo voluerint, disponendo: Filiis autem, & deinceps personis ex eodem matrimonio intervenientibus, ei servando ad [27] similitudinem dotis, & propter nuptias donationis per omnia quæ super his statuta sunt. §. 2. Inter culpas autem [viri, &] uxoris constitutionibus enumeratas & has adjicimus, *si forte uxor sua ope, vel industria abortum* [28] *fecerit, vel ita luxuriosa* [29] *est, ut commune lavacrum* [30] *[cum] viris libidinis causa habere audeat: vel, dum* [31] *est in matrimonio, alium maritum sibi fieri conata fuerit:* & in his enim casibus locum habere constitutiones sancimus, quæ de culpa tam mariti quam uxoris loquuntur: ut quemadmodum dos, vel donatio propter nuptias perit, ita & mulieres indotatæ in quartam partem, quam & viris & mulieribus ex hac lege destinavimus, amissionis periculum sustineant:

cap. 4. *Novell.* 117. *cap.* 3. & 4. 17 Matrimonium sine dote esse potest. vide *l. ult. ff. ad Velleian.* adde *Nov.* 22. *cap.* 18. 18 Affectu, non dotibus matrimonia contrahuntur. 19 *Nov.* 74. *cap.* 4. vid. *l.* 30. *ff. de reg. juris.* 20 Ob nullam acceptam dotem uxor à marito repudiari non potest. *Novell.* 22. *cap.* 18. Quid si promissam dotem maritus non accepit? dixi *ff. ad l. ult. ff. ad Velleian.* Quid si inopem uxorem maritus expulit, & locupletem postea factam recipere velit. vid. quæ scripsi ad *l.* 2. *J. ne fidejuss. dot.* 21 Qui sola affectione indotatam uxorem accepit discordiæque causam dedit, præstet conjugi quartam partem bonorum suorum: ita tamen ut non excedat ea pars centum libras auri. vid. *Novell.* 22. *cap.* 18. Idem quadrans debetur conjugi superstiti egeno, vel egenæ morte soluto matrimonio, sive extent liberi, sive non extent. *Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 74. *cap.* 5. 22 Dotis maximæ modus, centum auri libræ, *ut hic. Novell.* 22. *cap.* 18. *vers. si quid.* qui fuit olim decies centenorum millium nummum. *l.* 6. *in fin. ff. de usur.* Martialis 2. *epigr.* 65. *Centena decies quæ tibi dedit dotis.* Juvenal. *Satyra* 10. *circa fin. Et ritu decies centena dabuntur Antiquo.* 23 Vid. *vers. Si vero. ff. eod.* 24 Id est, soluto ære alieno. ut *Nov.* 22. *cap.* 18. *vers. Si vero.* alias, pura substantia est soluta tributis. *l.* 28. §. 4. *J. de agricolis & censitis.* 25 Mulier indotata discordiæ causam præstans marito præstat quadrantem bonorum suorum liberis communibus servandum. 26 Pœnarum æquitas. 27 *l.* 8. §. 7. *ff. eod. l.* 6. *in fin. ff. de secund. nupt.*
28 De uxore abortum procurante, vid. *Nov. Leon.* 31. *Nov. Justin.* 22. *cap.* 6. 29 Mulier olim etiam poterat repudiari, si temetum, id est, merum bibisset. vid. quæ scripsi ad *Nov.* 22. *c.* 16. & ad *l.* 12. *tab. lib.* 2. *tit. de nupt.* §. 5. 30 De uxore cum viris libidinis causa levante. vid. *Nov.* 22. *c.* 16.
31 De muliere quæ vivo marito alios de matrimonio compellat. vid. *c.* 16. adde *Nov. Leon.* 30.

Judicio *de moribus* [32] (quod antea quidem in antiquis legibus positum erat, non autem frequentabatur) penitus abolito. Omnibus etenim causis requisitis, & perlectis, quas antiquitas introducebat, nihil validum præter eas quas anteriores constitutiones, & præsens dispositio introduxit, invenimus. Datum XII. Kal. DN. JUSTIN. A. II. CONS. 528.

Ne liberi matrimonium distrahant in fraudem parentum.

XII. Imp. JUSTINIANUS.

VUlt [33] constitutio [34], neque sub potestate constituros, neque sui juris filios, neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes, aut antenuptiales donationes obtulerunt, vel susceperunt. Sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum [35] consensum, ita neque transigere [36] matrimonia finimus in parentum læsionem citra illorum voluntatem. Sed & si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non finimus, sive ipsi dederint hoc, vel susceperint, sive etiam cum aliis susceperint, parentem quidem contra voluntatem filii non posse transigere matrimonium, aliis autem permittere, & in minori ætate constitutis, & neque quid utile sit scientibus citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus [37] sancivit Marcus: Diocletianus autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus.

TIT. XVIII.

SOLUTO [38] MATRIMONIO QUEMADMODUM [39] DOS PETATUR. [40]

De ancilla & partu ejus.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Gemillæ.

DUbium non est, post æstimationem dotis, pactione vel stipulatione interposita, *Ut* [41] *si ipsæ res dissoluto matrimonio extarent, uxori reddantur:* & ancillas cum partu ex stipulatu judicio restitui oportere. PP. III. Idus Aprilis, LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De patre mulieris, & de fisco.

II. Iidem AA. Aquiliæ.

SEcundum rationem juris existimas restitui tibi debere dotem à fisco, qui bona damnati [42] patris tui suscepit [43]. Licet enim viro quondam tuo pater tuus heres extiterit, attamen juri tuo hoc derogare non potest: cum & ipse pater sine [44] voluntate tua, nec exigere, nec accipere dotem poterat. Datum Prid. Non. April. APRO & MAXIMO CONSS. 208.

De matrimonio opinato.

III. Imp. ANTONINUS A. Hostiliæ.

SI ignorans [45] statum Erotis, ut liberum duxisti [46], & dotem dedisti, isque postea servus est judicatus; dotem ex peculio recipies: & si quid præterea eum tibi debuisse apparuerit. Filii autem tui, ut ex libera nati, incerto [47] tamen patre, spurii [48] ingenui intelliguntur. PP. III. Kal. Septemb. LÆTO & CEREALE CONSS. 216.

De dote profectitia, & morte mulieris.

IV. Imp. ALEXAND. A. Apollonio.

DOs [49] à patre profecta [50], si in matrimonio decesserit [51] mulier filiafamilias [52], ad [53] patrem redire debet. PP. XVIII. Kal. Septemb. FUSCO & DEXTRO CONSS. 226.

De captivitate uxoris, & morte ejus.

V. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Tauro.

SI quidem vivit apud hostes uxor tua: nondum frater ejus quasi heres dotem repetere potest. Si vero diem functa [54] est, & hereditatem ejus possit vindicare: dotis quoque repetitio ei jure competit, cum [55] in stipulatum deducta sit. PP. II. Non. Maij, ÆMILIANO, & BASSO CONSS. 260.

32 *Leg. Ulpian.* 6. §. 9. 12. 13. Actio de moribus pœnalis. *l. un.* §. 5. *vers. Quid enim opus est inducere ob mores retent. ff. de rei uxoriæ act. l.* 5 *ff. de pactis dot. l.* 15. §. 1. *l.* 39. *ff. soluto. l. de morib.* 4. *C. Theod. de inoff. nupt. l.* 3. *C. Theod. Victum civiliter agere, criminaliter posse.* Non dabatur heredi, & in heredem. *d. l.* 4. *d. l.* 15. §. 1. Mores alii erant graviores, alii leviores. *Ulpian. d. loc.* §. 12. *l.* 2. *C. Theod. de repud.*
33 Ex veteri interprete alia etiam circumfertur interpretatio.
34 Hujus constitutionis meminit Justinian. *Nov.* 22. *c.* 18. *vers. Ut non.* Extat autem lib. 28. βασιλικῶν.
35 *Princ. Inst. de nuptiis.*
36 Filii non possunt sine consensu patris matrimonia dirimere. *dict. Novell.* 22. *cap.* 18.
37 Φιλοσοφώτατος, quem & *religiosissimum* possis interpretari. *l.* 5. *ff. eod.*
38 Dixi ad XXIV. D. III.
39 Dos soluto matrimonio quo tempore restituenda, & quæ in restitutionem dotis veniant, vide apud Costanum *tract. de dote, cap.* 6.
40 Dotis petitio certis casibus impeditur: ex pacto. *l. si pater* 12. *ff. de pactis dotal. l. unic.* §. *Ille proculdubio* 6. *ff. de rei uxoriæ act. Novell. de Sanctiss. Episcop.* 123. *c.* 39. si maritus dotem non accepit. *l. mariture* 52. *ff. soluto matrim.* si matrimonium distractum culpa mulieris ipsius. *l. Lucius* 38. *ff. eod. l. si dotem* 24. *ff. de jure dotium. l. consensu* 8. *ff. de repud.* quoties sine causa mulier divertit. *d. l. consensu* 8. si dos evicta sine culpa & dolo mariti. *l. Mævia* 49. *in fin. ff. eod.* propter adulterium uxoris. *d. l. consensu* 8. *l. pen. in fin. J. ad leg. Jul. de adult. cap. plerumque x. de donat. inter vir. l. miles* 11. §. *socer* 3. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Quid? dos hoc ultimo casu potestne retineri ab heredibus mariti? non posse censet Bartolus. Baldus, Raphaël, Imola, Castrensis in *l. rei* 15. §. 1. *ff. eod.* Campegius *de dote.* §. 3. *q.* 216. vid. Costanum, *d. c.* 6. *num.* 27. Quid

Tam si mortuo marito stuprum admiserit mulier? Costanus *d. loc.* putat dotem retineri. at non condici posse: ducta argumentatione à donatione antenuptiali. *l. cum multa* 20. *ff. de donat. ante nupt. l. ult. ff. de dotis promiss.* Quid? mulier num dotem amittit ob osculum alteri concessum? Baldus ita censet, quod eidem Costano displicet. *d. c.* 6. *in fin.* 41 Titia dedit marito ancillas æstimatas, ea lege, ut si soluto matrimonio extent reddantur. Extant ancillæ, extant & earum partus, debenturne etiam Titiæ partus? debentur. 42 *l.* 31. *ff. eod.* 43 Successor omnis mariti, etiam fiscus, ad dotis restitutionem tenetur. 44 *l.* 7. *J. eod. l.* 34. *ff. eod. l. unic.* §. 14. *J. de rei uxor. act. l.* 14. *ff. ad leg. Falcid. l.* 22. §. 6. *ff. de solut.* dixi ad *Ulpian.* 6. §. 4. 45 *l.* 22. *in fin. ff. eod.* 46 Nota ex hac lege quod uxor ducit virum. 47 Spurii sunt quibus pater est incertus. §. 12. *Inst. de nupt.* Incerta est patris conditio, in hoc themate igitur liberi spurii. Est tamen in voce *Incertum*, manifesta συνωνυμία. 48 Nati ex libera, & ex eo qui liber esse existimabatur, spurii ingenui. vid. *l.* 6. *J. de stat.* 49 Vide ad hanc legem Costanum *tract. de dote, c.* 6. *n.* 3. Goth. Adde Anton. Tessaur. *decis.* 190. Ans. 50 An & adventitiis? dicam in *l.* 5. *J.* 51 Nullis relictis liberis hanc additionem recepit usus, ut mox dicam. 52 Idem in matrefamilias (id est, filia emancipata) obtinet, ut Theodorus adnotavit. Facit *l.* 5. §. 11. *ff. de jure dot. l.* 5. *ff. de divort. l.* 10. *l.* 59. *ff. solut. matrim.* Quidam etiam hic expungunt vocem *familias.* 53 Soluto morte filiæ matrimonio, profectitia dos ad patrem, qui eam dedit, redire debet. *l. ult. ff. comm. utriusque judic. l.* 6. *ff. de jure dot.* Quid si filia relictis liberis mortua? Bulgarus ad patrem qui dotem dedit, dotem eo casu reverti putat. Martinus negat: cujus opinio prævaluit, favore liberorum, quorum interest ali: de ea quæstione dixi ad *Ulpian.* 6. §. 4. His adde Forcatul. 7. *Cupidin.* 2. 3. 4. Quid si divortio solutum est matrimonium? dixi ad *Ulpian. d. loco.* 54 Sed quomodo probabitur defuncta? Bartolus ita distinguit. Fundans, inquit, intentionem suam ex vita alicujus, debet probare ipsum vivere: nec probare sufficit, ipsum vivum fuisse. Fundans autem intentionem suam in alicujus morte, mortem probare cogitur. *l.* 2. §. 4. *ff. test. quemadmod.* Possunt eo casu produci testes, qui dicant se vidisse eum de quo agitur, mortuum vel sepeliri. Potest etiam mors probari, si tempus annorum centum elapsum fuerit ex quo non visus fuerit. *l.* 23. *ff. de sacrof. eccles.* Potest & per famam civitatis vel loci in quo dicitur quis esse mortuus, mors ejus probari. *l.* 30. §. 3. *ff. de adquir. hered.* Plura vide apud Menochium 6. *præsumpt.* 49. *ubi plenissime explicat, quamdiu homo vivere præsumatur.* 55 Aliud ergo si in stipulatum non sit deducta & ita dos adventitia, mortua in matrimonio muliere, semper penes maritum remanet. *l.* 1. *ff. adversf. dot. Ulpian.* 6. §. 5. *l.* 22. *ff. de religiosis. l.* 23. *ff. de evict. l.* 20. *ff. de cond. inst. l.* 5. *ff. de bon. damnat.* Cornutus in Persium: *Dos*, inquit, *à cive Romano data, non patrio dicta nomine; si repudium non intervenit, post mortem uxoris ad maritum pertinet, idque ipso jure. l.* 15. *ff. de fundo dotali.* nisi dos specialiter sit receptitia. *Ulpian. d. loco.* vid. *Cujac.* 9. *obser.* 4.

Source : BIU Cujas

Tam marito quam uxori in rei dotalis æstimatione decepto succurritur. Salic.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandræ & Neroni.

SI circumscripta matre vestra, viliore [1] pretio dotales res æstimatæ sunt: quid super hujusmodi contractuum vitio statutum sit, vulgo patet [2]. Proinde si dolosis artibus mariti circumventam matrem vestram, inque ea [æstimatione circumscriptam,] apud Præsidem provinciæ evidentibus probationibus ostenderitis: quando vobis possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali exceptionis potestas opituletur: sciet quatenus religionem judicationis suæ temperare debeat. †. Sin autem etiam maritus [3] in æstimatione gravatum se alleget; veritate examinata, non amplius quam pretium justum restituere compelletur. Hæc tum locum habent, cum res [4] in natura sunt: si tamen extinctæ sint, pretium, quod dotali instrumento inditum est, considerabitur. PP. VII. Kalend. Novemb. ipsis AA. CONSS. 287.

1 Deceptus in æstimatione dotis mulieribus succurritur. *l.* 12. *ff. de jure dot.* 28. *Ecleg.* 1. *cap.* 3.

2 Datur enim beneficium legis 2. *ff. de rescind. vend.* Nam qui rem dat æstimatam, vendit: & æstimatio, venditio est. *l.* 1. *ff. de æstimatoria. l. unic.* §. 9. *in fin. ff. de rei uxor. act.*

3 Beneficium legis 2. *ff. de rescindenda.* datur emptori. *ut hic*, & *l.* 46. *in fin. ff. de solut.* Emptori, inquam seu marito cui dos pluris æstimata data est. Nam qui rem æstimatam accipit, emptoris loco habendus est. *l.* 22. *ff. rer. amot.* Est enim æstimatio venditioni similis. *l.* 7. §. 1. *ff. de publician.* Imo emptio est. *l.* 10. §. 4. *ff. de jure dot.* his adde quæ dixi ad *l.* 1. §. 13. *ff. si quid in fraud. pat.* Sed tamen Cujac. 17. *obs.* 1. negat simpliciter verum esse quod dicitur, Emptori dari beneficium legis 2., Concedit hoc nostro casu dari restitutionem: in aliis, negat, notatque eo nomine differentiam hanc inter venditionem simplicem, & venditionem dotis causa; datur enim hoc themate restitutio vendidrici mulieri & emptori marito non tantum ultra dimidium, sed etiam modice deceptis. vid. *eundem* 26. *obs.* 18.

4 Res in natura esse dicitur, quæ extat: alibi in rerum natura. *l.* 17. §. 2. *ff. rer. amot.* adde *l.* 26. *ff. de statu.* Galli genus hoc etiam loquendi observant, *La chose est encore en nature.*

Hic notatur in vet. lib. manuscr. Græcas constitutiones desiderari, quod etiam ex 28. *lib.* βασιλ. *constat: cum vero earum sententia nondum sit notis satis perspecta, nec etiam ordo, satius est expectare ipsorum* βασιλικῶν *librorum editionem, ex quibus illæ, ut aliæ plures, quæ in hoc Codice desunt, peti poterunt.*

5 Peculium ut in *l.* 31. §. 2. *ff. de donat.* & ita legit Thalelæus: nisi pecunia singulariter hic accipiatur pro peculio. vide *Cujac.* 17. *obs.* 6. 6 Dotem profectitiam constante matrimonio pater repetere non potest etiam consentiente filia: dissoluto vero, ea invita. 7 *l.* 28. *ff. de jure dot. l.* 34. §. 6. *ff. de solut.* 8 *l.* 12. *ff. eod.* 9 Dotis residui nomine convenitur maritus locupletior factus: atque ita novæ facultates marito supervenientes efficiunt ut ad residuum dotis denuo conveniri possit. *Bald.* adde *l. un.* §. 7. *ff. de rei uxor. act.* adde *l.* 63. §. 8. *ff. pro socio.* 10 Exceptio, *Ne quis teneatur ultra quam facere possit*, ad heredes non transit. *l.* 12. 13. *ff. eod. l.* 7. *ff. de except.* 11 Dixi ad *l.* 3. *ff. de hered. act.* 12 Soluto matrimonio, dominium rei dotalis revertitur ipso jure, non possessio.

13 Aliud erit, si præsidalis jussio vel conventio accessit. *l.* 11. *ff. de pign. l.* 3. *C. de pign. & hypoth.*

14 *l.* 5. *ff. de adquir. possess.* vide *l.* 6. §. 2. *ff. de re judicat.* 15 Competit de dote actio adversus socerum cui dos data est: competit, inquam, in solidum, non fini peculii. *l.* 22. §. 12. *ff. eod.*

16 *l.* 3. *C. Theod. de dot.* 17 Mortuo marito, dos ad uxorem revertitur.

TIT. XIX.

SI DOS CONSTANTE MATRIMONIO SOLUTA FUERIT.

De constante matrimonio non potest uxori restitui: restituta cum fructibus interim perceptis repetitur. Salic.

I. Impp. HONORIUS & THEODOS. AA. Martiano P. P.

SI [18] constante matrimonio à marito [19] uxori dos [sine [20] causa legitima] refusa est (quod legibus stare non [21] potest, quia [22] donationis instar perspicitur obtinere) eadem uxore defuncta, ab ejus heredibus [23] cum [24] fructibus ex die refusæ dotis marito restituatur: ita ut proprietas ejusdem liberis ex eadem susceptis [competens] alienari contra leges à marito non possit. Datum v. Non. Novemb. HONOR. VIII. & THEOD. AA. III. CONSS. 409.

18 Lex ultima superioris tituli, & lex istius tituli, partes duæ sunt unius ejusdemque constitutionis, ut constat ex *l.* 3. *C. Th. de dotib.* Lex superioris tituli est de marito mortuo: hæc de uxore mortua.

19 Vel socero. *l.* 1. §. 9. *de dote præleg.*

20 Causas legitimas. vid. in *Novell.* 22. *c.* 39. & *l.* 73. §. 1. *ff. de jure dot. l.* 20. *ff. soluto.* 21 *l.* 1. §. 9. *ff. de dote prælegata.* 22 Manente matrimonio, vir uxori donare non potest, non potest igitur matrimonio constante dotem eidem restituere. Talis enim restitutio, donationis instar obtinet. *Nov.* 22. *c.* 39. 23 Extraneis scil. ut mulier hoc themate videatur extraneos heredes fecisse liberis relicta portione legitima. *Cujac. hic.*

24 Dos constante matrimonio restituta uxori, cum suis fructibus restituenda est marito. *d. c.* 39.

TIT. XX.

NE [25] FIDEJUSSORES [26] [VEL MANDATORES 27] DOTIUM DENTUR 28.

Satisdatio pro dote conservanda non debet dari: & si est data, non tenet. Bald.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio PP.

SIVE [29] ex jure [30], sive [ex consuetudine lex proficiscitur, ut vir uxori fidejussorem servandæ dotis exhibeat: [tamen] eam jubemus aboleri. Datum VIII. Nonas Septembr. EUCHERIO & SYAGRIO CONSS. 381.

25 Dotis fidejussorem, cum dotem accepit, maritus dare non cogitur, nisi, antequam sponsalia contraherentur, id convenerit. adde *l. un. C. Theod. de fidejuss. dotium.* 26 Vid. *C. Th. de fidejuss. dot.* adde *l.* 7. *ff. de except.* Hinc illud Macrobii, 1. *Saturn.* 6. Cum à Principe gentis Corneliæ Scipionum sponsalia poscerentur, asinum cum pecuniæ onere produxit in forum, quasi pro sponsoribus præsens pignus. 27 Mandator dotis dicitur cujus mandatu uxor dat viro dotem. 28 Cur ita? vide *l.* 2. *C. eod.* 29 Fidejussorem dotis servandæ (ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὴν προῖκα) maritus dare non cogitur: etiamsi maxime lex, aut consuetudo id fieri permittat. *Syn. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex lib.* 29. *tit.* 9. *c.* 2. Nulla est hujusmodi satisdatio. *l.* 2. *C. eod.* Putat tamen Duarenus *tractatu de soluto matrimonio, cap.* 4. fidejussorem datum obligari, & hoc titulo dandi fidejussoris necessitatem tantum remitti. Sunt & qui existimant, dotis servandæ fidejussorem non dari, *ut hic.* restituendæ tamen dotis fidejussorem utiliter dari: sed vide certiora apud Baldum Novellum *tractatu de dote, parte* 6. *privilegio* 21. *& Campegium tractatu de dote q.* 73. *ad* 83. 76. 77. 78.

30 Sive ex lege. Pet. Faber *Semest.* 24. putat ita legendum esse.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

GEnerali definitione constitutionem pristinam ampliantes, sancimus nullam esse satisdationem, vel mandatum pro dote exigendum, vel [31] à marito, vel à patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt. Si [32] enim credendam [33] mulier sese, suamque dotem patri mariti existimavit, quare fidejussor, vel alius intercessor exigitur, ut causa perfidiæ in connubio eorum generetur? Dat. x. Kal. August. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

31 Dotis fidejussor vel mandator neque à marito, neque ab ejus patre datur. *Synops. ibid.*

32 Argumentum à majori ad minus. vid. *l.* 21. *ff. de reg. jur.*

33 Iniquum est, ut cum mulier suum animum suamque vitam marito credat, bona non committat: fidemque magis alieno homini, id est, fidejussori habeat, quam amicitiæ fideique communi. *l.* 2. *C.* Eadem ratio adfertur in *l.* 8. *ff. de pactis conventis.* adde Molinæum *de usuris n.* 254. ubi scribit fidejussores dotium propter frequentiam matrimoniorum non admitti: quod his admissis, brevi possit contingere civitatis unius vel provinciæ cives, aut incolas omnes, mutuis fidejussionibus institutos esse: qua ex re lites in immensum dubio procul orirentur.

TIT. XXI.

RERUM [34] AMOTARUM [35].

Maritus conventus actione de dote, pro rebus amotis potest compensationem objicere. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Polydeucæ.

COMPENSATIONIS [36] æquitatem jure postulas: non enim prius exolvi quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutuæ [37] responsum fuerit: eo magis quod ea te persequi dicis, quæ divortii causa amota quereris. Cum igitur apud competentem judicem ex stipulatu conveniaris: apud [38] eundem doce tui juris res ablatas esse. P. P. Dat. v. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. III. & DIONE CONSS. 230.

34 Dixi ad XXV. D. II. adde *l. ult. in fin. C. de furt.* adde *l.* 52. *ff. de furtis.*

35 Hæc actio nascitur ex delicto. *l.* 21. §. 5. *ff. eod. l.* 52. *ff. de re judic.* ex divortio, id est, à divortio. *l.* 17. *ff. eod.*

36 Compensationes æquitate nituntur. *l.* 7. *ff. eod. l.* 24. §. 6. *ff. soluto.*

37 Mutuæ petitionis objectio compensatio est, & proinde quarum rerum inter se compensatio non est, nec retentio nec mutua petitio est.

38 De mutuis petitionibus apud eundem judicem, vid. *l.* 11. §. 1. *ff. de jurisd. l.* 34. *ff. de procur. l.* 38. *ff. mandati. l.* 15. *ff. de except. rei jud. l.* 1. *in fin. ff. de extraord. cognitionib.*

Actio rerum amotarum non competit, nisi soluto matrimonio. Bald.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sereno.

DIvortii [39] causa res uxoris à marito [40] amotis, vel ab uxore mariti, rerum amotarum Edicto perpetuo permittitur [41] actio. Constante [42] etenim matrimonio neutri eorum neque pœnalis [43], neque [44] famosa actio competit, sed de damno [45] in factum datur actio. Dat. v. Kal. Octob. ipsis AA. CONSS. 287.

39 Rerum amotarum actio post divortium datur. *l.* 17. *ff. eod.* 40 Actio rerum amotarum datur etiam in maritum. dixi ad *Ulp.* 7. §. 2. 41 Promittitur. Cujac. ita legit 17. *obs.* 6. 42 *l.* 25. *ff. eod.* 43 Idque in simplum. *l. ult. in fin. ff. de servo corrupto.* 44 Vide *l. ult. in fin. C. de furtis.* 45 Facit *l.* 27. §. 30. *ff. ad leg. Aquil.* 46 In heredem condictio furtiva pœnalis non datur, sed in tantum quod ad eum pervenit. qua de re *Cujac.* 7. *obs.* 37. & 13. *observ.* 37. Goth. Adde Ant. Fabr. 4. *conject.* 1. *circa fin.* ANS. 47 Si non extabunt, condicentur. *l.* 17. §. 2. *l.* 25. *ff. eod.*

Successores mulieris tenentur actione rerum amotarum, quatenus ad eos pervenit. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Quartino.

DE rebus, quas divortii causa quondam uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione contra [46] successores ejus non in solidum, sed in quantum ad eos pervenit, quod si res extent [47], dominii vindicatione uti prohibeberis. Data v. Non. Decemb. ipsis AA. CONSS. 287.

TIT. XXII.

NE PRO DOTE MULIERIS BONA QUONDAM MARITI ADDICANTUR 48, ID EST, IN SOLUTUM DENTUR.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Apollinariæ.

UT uxori pro dote addicantur bona quondam mariti, jure prohibitum est. Sane si [49] nullo relicto successore non idoneus decessit: secundum juris formam [50], quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuæ consulere non prohiberis. Dat. v. Non. Decemb. AA. CONSS.

48 *Addicere* verbum est prætoris: ut & do, dico: Addicere bona, est collocare penes alium, eum bonorum possessorem facere.

49 *Addici* dotis causa bona mariti mulieri non debent, si relictis heredibus maritus decesserit. Si vero nullo relicto herede decesserit, tunc secundum jus indemnitati mulieris, quantum fieri potest, consuletur. *Syn. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex lib.* 28. *tit.* 11. *c.* 28. & 4. *Harm.* 8. §. 42. dixi de hoc casu ad *l.* 6. *C. de bon. auth. jud. poss.* 50 *l.* 12. *ff. de rebus auth. jud.*

TIT. XXIII.

DE FUNDO [51] DOTALI.

Ubi electio est reservata mulieri, fundus dotalis licet æstimatus non potest alienari. Salic.

I. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Didiæ.

SI æstimata prædia in dotem data sunt, & convenit, *Ut electio* [52] *mulieri servetur*, nihilominus lex Julia [53] locum habet. Est autem *alienatio* [54], omnis actus, per quem dominum transfertur. PP. Dat. XII. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

51 Dixi ad XXIII. D. V.

52 *l.* 11. *ff. eod. l.* 1. §. *soluto.* aliud futurum est, si nihil de electione convenit. *l. ult. ff. de pactis dotal.*

53 Lex Julia vetat fundum dotalem alienari. *l. unica.* §. 15. §. *de rei uxoriæ act.*

54 Alienationis verbo omnis actus intelligitur, per quem dominium transfertur, *ut hic.* adde *l.* 28. *l.* 67. *ff. de verb. sign.* quin continetur quoque

Maritus non provocat ad divisionem fundi dotalis, sed provocatur. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Domitiæ.

MAriti, qui fundum communem cum alio in dotem inæstimatum acceperunt, ad communi dividundo judicium provocare non possunt [55], licet ipsi possint provocari [56]. PP. v. Non. Octob. GORDIANO, A II. & POMPEIANO CONSS. 242.

testamentum. *l.* 8. §. 2. §. *de secundis nupt.* 55 Id enim fit sponte & ad alienationem eo actu pervenitur. *l.* 18. §. 2. *ff. de castr. peculio.* 56 Id fit necessario. Idem accidet in provocatione communi dividundo, quæ sit pupillarium rerum causa. *l.* 17. *C. de præd. minor. l.* 7. *ff. de reb. cor. qui sub tutela.* vid. quædam in hunc locum apud *Cujac.* 7. *observ.* 23.

TIT. XXIV.

DIVORTIO FACTO APUD QUEM LIBERI MORARI, VEL EDUCARI DEBEANT.

In arbitrio judicis est, apud quem alantur liberi facto divortio. Salic.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cælestinæ.

LIcet neque nostra, neque Divorum Parentum nostrorum ulla constitutione caveatur, ut per [57] sexum liberorum inter parentes divisio celebretur: competens tamen Judex æstimabit [58], utrum apud patrem, an apud matrem matrimonio separato filii morari, ac nutriri debeant. S. VIII. Kal. Jul. *Veronæ*, CC. CONSS. 293.

In AUTHENT. ut liceat matri & aviæ. §. illud. col. 8. Tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 7.

SI [59] *pater causam divortii præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis. Si vero contra, tunc apud* interdum satius fuerit liberos educari quam apud patrem. *l.* 1. §. 3. *ff. de liber. exhibend.* vel apud fratrem dixi ad *l.* 11. §. *communia utriusque judicii.* De his vide plura apud *Menochium* 2. *de arbitrariis judiciis casu* 168.

57 Per sexum divisionem quidam fieri voluisse hinc videntur, puta ut mares apud maritum, fœminæ apud uxorem alerentur.

58 In arbitrio judicis est, statuere an apud patrem, an apud matrem liberi sint educandi, apud eum tamen esse debebunt semper cujus innocentia probata fuerit. *Novell.* 117. *cap.* 7. & apud matrem

59 Adde *Novellam* 98. *c.* 1.

Source : BIU Cujas

apud patrem, matris locupletis expensis: nisi pater minus idoneus sit: tunc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filii matrem alere coguntur egentem: ita justum decernimus, & à matre filios pasci. †. *Quod de matre, & filio indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus, & descendentibus personis utriusque naturæ decernimus observari.*

1 Dixi ad xxv. D. III. *de agnosc. & alend. liber.*

2 Alimentis. *l. 2. §. 1. 8. §. 5. §. de bonis quæ liber. l. 5. §. de patriæ potestat.* Est enim iniquissimum patrem indigere, cum filius sit in facultatibus. *l. 5. §. 13. ff. eod. l. 1. §. 4. ff. de tutela & rationib.* Non cogitur tamen filius æs alienum patris dissolvere. *l. 5. §. 16. ff. eod. l. 2. l. 4. C. ne filius pro patre.* etiamsi pro patre in carcere conjecto fidejussionem negare impune non possit. *Novell. 115. cap. 3. §. 8.* An munera nuptialia parentibus pupilli tutores possint mittere, vide *l. 12. §. 3. de admin. tut. l. 1. §. 5. ff. de tut. & rat.* adde *Forc. 2.*

TIT. XXV.

DE ALENDIS[1] LIBERIS, AC PARENTIBUS.

De alendis parentibus.

1. Imp. ANTONINUS PIUS A. Basso.

PARENTUM necessitatibus[2] liberos succurrere justum est. Sine die & consule.

II. Divi Fratres & AA. Celeri.

COmpetens judex à[3] filio te ali jubebit, si in ea facultate est, ut tibi alimenta præstare possit. Dat. Id. April. ipsis & CONSS. 162.

De alendis liberis.

III. Iidem AA. Titianæ.

SI competenti judici eum, quem[4] te ex Claudio enixam esse dicis, filium ejus esse probaveris, alimenta ei pro modo facultatum præberi jubebit. Idem, an apud eum educari debeat, æstimabit. PP. XIII. Kal. Mart. *Romæ*, RUSTICO & AQUILINO CONSS. 164.

IV. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Sabino.

SI patrem tuum officio debito promeruerisⁱ, paternam pietatem tibi non denegabit. Quod si sponte non fecerit, aditus [competens] judex alimenta[6] pro modo facultatum præstari tibi jubebit. Quod si patrem se negabit: quæstionem istam in primis idem judex examinabit. PP. Non. Febr. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

3 *l. 1. §. eodem.*

4 Uxor agere potest adversus maritum pro alimentis communi filio præstandis. 5 Pater tenetur alere filium non ingratum. 6 Liberi à parentibus alendi. *l. un. §. 5. vers. fileat. §. de rei uxor. act. l. 8. §. 5. §. de bon. quæ lib.*

TIT. XXVI.

DE CONCUBINIS.[7]

Non licet marito concubinam habere, hoc dicit, & in hoc Imperator favet uxoribus. Salic.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

NEMINI[8] licentia concedatur, constante[9] matrimonio concubinam penes se habere. Dat. XVIII. Kal. Jul. CONSTANTINIS, patre & filio, CONSS. 320.

7 Dixi ad xxv. D. VII.

8 Hujus constitutionis meminit Sozomenus *1. histor. 8.* & Martianus *Novell. 4. tit. 4. de matrimonio Senatorum.*

9 Concubinatus jure civili licita fuit consuetudo, *ut hic, & l. 5. in fin. §. ad SC. Orfitian. & ff. de concubin. l. 5. §. de nat. lib.* non tamen constante matrimonio, id est, eo tempore quo quis uxorem habet. *l. ult. in fin. §. commun. de manumiss. Paul. 2. sent. 21. §. 1. Novell. 18. cap. 5. vers. Si autem. Novell. 89. cap. 12. §. 5. l. ult. in fin. ff. de repud. l. 121. §. 1. ff. de verb. oblig.* multo minus duas uxores uno tempore habere licet. *l. 7. §. de Judæis. l. 2. §. de incestis. Leo Novell. 91.* Constantinus Porphyrogeneta apud *Harmen. 4. tit. 7. in fin.* præcisius agit: Concubinatum enim penitus damnat & vetat, Quæ cum eo consuescit, qui uxorem habet pellex dicitur. vide *l. 144. ff. de verbor. sign.* *De concubinis* vide *Cujac. 5. obs. 6.*

TIT. XXVII.

DE NATURALIBUS[10] LIBERIS, ET MATRIBUS EORUM, ET EX QUIBUS CAUSIS JUSTI[11] EFFICIANTUR.

De his, qui dignitate præditi sunt.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad[12] Gregorium.

SENATORES[13] seu Præfectos[14], vel quos in civitatibus Duumvirilitas, vel Sacerdotii[15], id est Phœniciarchiæ[16] vel Syriarchiæ ornamenta condecorant; placet[17] maculam subire infamiæ & alienos à Romanis legibus fieri, si ex ancilla, vel ancillæ filia, vel liberta, vel libertæ filia, vel scenica[18], vel scenicæ filia, vel tabernaria, vel tabernariæ filia, vel humili, vel abjecta [persona,] vel lenonis, aut arenarii filia, vel quæ mercimoniis publice præfuit, susceptos filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio judicio, aut nostri prærogativa rescripti[19]: ita ut quicquid talibus liberis pater donaverit (seu illos legitimos, seu naturales dixerit) totum retractum legitimæ sobolis reddatur, aut fratri, aut sorori, aut patri, aut matri.

†. Sed & si uxori tali quodcunque datum quolibet genere fuerit, vel emptione collatum: etiam hoc retractum[20] reddi præcipimus: ipsas etiam, quarum venenis[21] inficiuntur animi perditorum ([si] quid quæritur[22], vel commendatum dicitur, quod his reddendum est, quibus jussimus, aut[23] fisco nostro) tormentis[24] subjici jubemus. Sive itaque per ipsum donatum est, qui pater dicitur, vel per alium, sive per interpositam personam, sive ab eo emptum, vel ab alio, sive ipsorum[25] nomine comparatum: statim retractum reddatur, quibus jussimus: aut si non existant, fisci juribus vindicetur. Quod si existant, & in præsentia rerum constituti agere noluerint, pacto vel jurejurando[26] excluſi: totum sine mora fiscus invadat. Quibus tacentibus, & dissimulantibus ad defensionem fiscalem duorum mensium tempora limitentur: intra quæ si non retraxerint, vel propter retrahendum Rectorem provinciæ [non] interpellaverint; quicquid talibus filiis, vel uxoribus liberalitas[27] impura contulerit, fiscus noster invadat, donatas vel commendatas res sub pœna quadrupli severa quæstione perquirens. Dat. XII. Kal. August. *Carthagine*, NEPOTIANO & FACUNDO CONSS. 336.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ §. quia vero legem. col. 8. tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 4.

SEd novo jure hujusmodi mulieres cum omnibus hominibus contrahere nuptias possunt, etiam cum præditu magnis dignitatibus, dum tamen dotalia instrumenta super hoc conficiantur ab illustribus. Reliqui vero citra eos, qui majoribus decorati sunt dignitatibus, solo adfectu nuptias contrahere possint, dum tamen liberæ sint, cum quibus licet nuptias celebrare.

Quantum naturalibus liberis, vel eorum genitrici relinqui possit.

II. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Anthemio P. P.

MAtre, vel legitimis filiis, vel nepotibus, aut pronepotibus, cujuscunque sexus, uno pluribusve existentibus bonorum suorum unam[28] tantum[29] unciam pater naturalibus filiis seu filiabus, eorumque genitrici: vel si sola sit concubina, semiunciam[30] largiendi, vel relinquendi habeat potestatem. Quicquid vero ultra[31] modum concessum relictum sit, legitimis filiis, vel matri, vel cæteris successoribus jure reddatur. Dat. Id. Novemb. STILICHONE II. & ANTHEMIO CONSS. 403.

In AUTHENT. quib. mod. natu. eff. sui. §. ne igitur. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. 12.

NUnc soli liberi naturales, & legitimi ad hunc modum coarctant: non etiam mater.

De legitimatione per oblationem curiæ.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium P. P.

SI quis [naturalem[32] duntaxat fœcunditatem sortiatur,] seu liber ipse, seu Curiæ sit nexibus obligatus, & tradendi filios naturales, vel omnes, vel quos quemve maluerit: ejus civitatis Curiæ[33], unde ipse oritur, & in solidum heredes scribendi liberam ei concedimus facultatem. †. Quod si cui non ex urbe, sed [ex] vico vel possessione qualibet oriundo naturales liberi contigerint, eosque velit sub definitione prædicta Curiæ splendore honestare, & hereditatis opibus[34] adjuvare, ejus civitatis adscribendi sunt ordini, sub qua vicus ille ac possessio censetur[35].

†. Quod si alterutram Regalium Civitatum patriam sortiatur[36], sit ei liberum susceptam ex inæquali[37] conjugio sobolem, cujuscunque civitatis decurionibus immiscere: dummodo civitas, quæ eligitur, totius provinciæ teneat principatum. Indignum enim est, ut qui sacratissimæ urbis ubere gloriatur, naturales suos non illustris ordine civitatis illuminet. †. Et hoc, sive postrema definiat [voluntate,] sive donatione cujuslibet quantitatis in liberos naturales pater conferat. Et quod de subeunda sorte curiali, seu testamento[38], seu actorum fide constituit, ita ratum esse, stabiliterque volumus observari, ut sive abstinendo [ab] hereditatibus, sive abdicando donationes naturales liberi curialem voluerint evitare fortunam, posteaque paternarum opum, vel in solidum, vel ex parte reperti fuerint possessores, licet eas[39] alienaverint, omnimodo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus esse voluit, etiam inviti cogantur accedere. †. Sed & si filiam[40] naturalem vel filias habuit, & eam vel eas curiali, vel curialibus civitatis, ex qua oriundus est, vel sub qua vicus vel possessio, unde oritur, consistit, vel ejus civitatis, quæ[41] principatum totius provinciæ tenet, matrimonio[42] collocavit: hæc eadem in persona ejus, vel earum ad exemplum marium obtinebunt. Quid enim interest[43], utrum per filios, an per generos commoditatibus civitatum consulatur? & utrum novos[44] lex faciat curiales, aut foveat, quos invenit? Dat XVI. Kal. Januar. *Constantinop.* EUDOXIO & DIOSCORO CONSS. 442.

IV. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Armasio P. P.

QUoniam desideria morientium [ex arbitrio viventium] non sine justa ratione colligimus: & is, qui naturalem filium habens, hortantibus legibus ultro ad instar legitimi filii municipalibus eum voluit aggregare muneribus, & donare patriæ principalem: manifestavit notumque fecit sine dubio professione certissima facultatum suarum omnium elegisse se adfectione debita successorem: cum certe hujusmodi personis adeo sacratissima constitutione subventum sit, ut nec[45] renunciandi eis, aut alienandi, vel repudiandi paternas hereditates aut donationes in fraudem Curiæ concedatur facultas: sed muneribus patriæ susceptis, patrimonia subire cogantur: nullam è diverso calumniantium vocem penitus patiemur admitti: sed ipsum Philocalum, & paternorum bonorum omnium ab intestato heredem, & nostræ[46] civitatis curiæ principalem injuncta, vel injungenda sibi munera subire, ex eoque genitos, vel nascituros filios similiter paternæ conditioni subjacere præcipimus. Et hujusmodi formam in omnibus causis, quæ similiter in quocunque civitatis ordine curiaque contigerint, in posterum decernimus observari. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* JORDANE & SEVERO CONSS. 470.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

V. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

DIvi Constantini (qui veneranda Christianorum fide Romanum munivit[47] imperium) super ingenuis concubinis ducendis uxoribus, filiis quinetiam ex iisdem, vel ante matrimonium, vel postea progenitis, suis ac legitimis habendis, sacratissimam constitutionem renovantes[48], jubemus eos, qui ante hanc legem ingenuarum mulierum nuptiis minime intercedentibus, electo contubernio, cujuslibet sexus filios procreaverint: quibus nulla videlicet uxor est, nulla ex justo matrimonio legitima proles susceptа: si voluerint[49] eas uxores ducere, quæ antea fuerant concubinæ: tam conjugium legitimum cum hujusmodi mulieribus ingenuis (ut dictum est) posse contrahere, quam filios utriusque sexus ex earundem mulierum priore contubernio procreatos, mox postquam nuptiæ cum matribus eorum fuerint celebratæ, suos patri, & in potestate fieri: & cum his, qui postea ex eodem matrimonio suscepti fuerint, vel solos (si nullus alius deinde nascatur) tam ex testamento volentibus patribus etiam ex integro succedere, quam ab intestato petere hereditatem paternam: pactis, quæ [matrimonii] tempore super dotibus vel ante nuptias donationis rebus subsecuta fuerint, etiam[50] ad ipsorum personas pertinentibus: ut una cum fratribus suis postea ex eisdem parentibus forte progenitus, aut soli (si nullus alius sit procreatus) dotis & ante nuptias donationis pro tenore legum, nec minus pactorum emolumenta percipiant.

†. Hi vero, qui tempore hujus sacratissimæ jussionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint, minime hujus legis beneficio perfruantur: cum liceat eadem mulieres sibi prius jure matrimonii copulare, non extantibus legitimis liberis, aut uxoribus, & legitimos filios (utpote nuptiis præcedentibus) procreare: nec audeant quos ex ingenua concubina dilato post hanc legem matrimonio nasci voluerint, ut justi

28 Qui liberos legitimos habet, non potest liberis naturalibus eorumque matri una plus uncia relinquere, *ut hic.* soli vero concubinæ, semiunciam. Idem si solos parentes, nullos vero liberos legitimos habet, *ut hic.* Hodie, deducta portione parentibus aut liberis debita, legitimi liberi eorumque mater reliquum capere possunt. *Novell. 87.* si nullos liberos aut parentes habet olim semissem. *l. 8. §. eod.* hodie assem. *Novell. 89. cap. 12. §. 3.*

29 Vid. Socinum *reg. 285.*

30 Vid. *Nov. 89. cap. 12. in pr. vers. & siquidem.*

31 Relicta ultra modum revocantur.

32 Inclusa videntur esse desumpta (& perperam) ex Novell. Theodosii de bonis decurionum. vide Cujac. ad *Novell. 74.*

33 Legitimantur liberi *curiæ oblatione*: hoc est, si curiæ à patre re ipsa oblati, aut ejus testamento curiæ destinati fuerint. *l. 9. in fin. §. eod. Novell. 89. cap. 2. §. 3. Instit. de nupt. in fin.* Offerebantur autem Curiæ civitatis, teste populo vel actis intervenientibus.

34 Interest reipublicæ, subditos esse locupletes.

35 Castrum possessio rese civilis probatur alicujus esse territorii per solutionem census. *Baldus.* adde *Novell. 89. cap. 2. §. 2. l. 4. §. 2. ff. de censibus.*

36 Probari solutione census castrum vel villam alicujus esse territorii hinc colligit Baldus.

37 Concubinatus licita consuetudo. *l. 5. in fin. §. ad SC. Orfitian.* quin conjugium est, sed inæquale, *ut hic.* inde concubina ἡνίοχος Zonaræ dicitur: uxorem imitatur. *Julian.* adde *Novell. 18. c. 5. & 11.* nec superduci potest. *l. unic. §. tit. prox.* tenetur quoque lege Julia de adulteriis. *l. 13. ff. de adulteriis.* est & quasi noverca, eusque conjunctio liberis concubinarii non permissa. *l. 4. §. de nupt.*

38 Testamento curiæ filios destinare pater potest.

39 Præsumitur fraus ex posteriori possessione.

40 Legitimatur filia naturalis, si à patre viro curiali elocetur vel destinetur uxor.

41 Metropolis dicitur quæ principatum totius provinciæ tenet. *l. 4. §. 5. ff. de off. proconsl.*

42 *Nov. 89. c. 2. §. 3. §. 13. Instit. de nupt.*

43 Generi nobis sunt liberorum loco: ut & soceri parentum.

44 Civibus bonis non minus favendum quam antiquis civibus.

45 Acceptans vel admittens onus, commodum & connexum admittere intelligitur. Imo hoc nostro casu emolumentum repudiari non potest: hoc est, filius patris destinatione decurio factus, hereditatem ea conditione relictam repudiare non potest. 46 Nostræ, ita legitur *Novell. 89. cap. 2. §. 1.* 47 *Al.* minuit, quæ lectio, velut falsa rejicitur à Castrensi & ita est: Constantinus Romanum imperium munivit. 48 Renovatur lex Constantini per Zenonem.

49 Legitimi & sui fiunt, nati in concubinatu ex ingenua muliere, concubinatu in matrimonium converso *l. 6. §. eodem: Instit. de nupt. in fin. Novell. 12. cap. 4. Novell. 74. cap. 1. Novell. 89. c. 8.*

50 Donatio primo filio nascituro ex tali matrimonio facta, valet, *ut hic:* & *l. 24.* facit *l. 5. ff. de operis liber. l. 24. ff. de pact. dotalibus.* Imo non valet: quia personæ non existenti donari videtur: & in non absimili casu usufructus sine persona constitui non potest: ut hinc sequi videatur, donationem sine persona esse non posse. *l. 26. ff. de stipulat. servorum,* vide Guidonem Papæ *decis. 267.*

Source : BIU Cujas

justi ac legitimi postea videantur, magnopere postulare. Dat. x. Kal. Mart. BASILIO II. & ARMAS. CONSS. 476.

De arrogatione.

VI. Imp. ANASTASIUS [1] A. Sergio P. P.

IUbemus eos, quibus nullis legitimis existentibus liberis, in præsenti aliquæ mulieres uxoris loco habentur, ex his sibi progenitos seu procreandos, suos & in potestate legitimosque habere, propriasque substantias ad eos vel per ultimas voluntates, vel per donationes, seu alios legi cognitos titulos (si voluerint) transferre: Ab intestato quoque ad eorum hereditatem vocandos, nec aliquas quæstiones seu altercationes exercendi sub qualibet astutia subtilique legum vel constitutionum occasione super his, vel agnatis seu cognatis genitoris eorum, vel quibusdam aliis superesse facultatem in posterum. †. Nihilominus quisquis hujusmodi mulierem uxoris loco dotalibus instrumentis confectis habuerit, pro ejus sobole similem eandemque formam custodiri: ne adimatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprium suum patrimonium acquirendi. †. Filios insuper & filias jam per divinos adfatus à patribus suis in arrogationem [2] susceptos, vel susceptas, hujus providentissimæ nostræ legis beneficio & juvamine potiri censemus. Dat. Kal. April. ANASTASIO [3] A. IV. & AGAPITO CONSS. 508.

Lex, quæ cassatur, intelligitur cassari quoad futura, non quoad præterita. Bald.

VII. Imp. JUSTIN. A. Marino P. P.

LEgem Anastasii [4] divinæ recordationis, quæ super naturalibus filiis emissa est, in [5] his valere tantum casibus concedimus, qui [6] nunc usque subsecuti sunt, pro ejusdem legis tenore in matrimoniis tunc constantibus, vel postea contractis: ita tamen, ut non aliunde progenitis subveniisse credatur, quam non ex nefario [7] nec incesto conjugio. Naturalibus insuper filiis vel filiabus ex cujuslibet mulieris cupidine non incesta, non nefaria procreatis, & in paterna per arrogationem seu per adoptionem sacra susceptis, ex divinis jussionibus, sive antequam eadem lex irrepserit, sive post eandem legem usque ad præsentem diem, non sine ratione duximus suffragandum: ut adoptio seu arrogatio firma permaneat, nullis prorsus improbanda quæstionibus: quasi quod impetraverunt, lege quadam interdictum sit: quoniam & si qua prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit, movente misericordia [8]: qua * indigni non sunt, qui alieno laborant vitio. Sint itaque post eandem arrogationem seu adoptionem sui, & in potestate patrum: successionesque tam ab intestato quam ex testamento capiant, prout in arrogatis seu adoptatis constitutum est. In posterum vero sciant omnes legitimis [9] matrimoniis legitimam sibi posteritatem quærendam, ac si prædicta constitutio lata non esset. Injusta [10] namque libidinum desideria nulla de cætero venia defendet: nullum sublevabit novum adminiculum præter anteriorum dispositionum ordinem, non ante lata sanctio, quam ex hoc die resecandam pia suggerit ratio: non arrogationum vel adoptionum prætextus: quæ ulterius [11] minime ferendæ sunt: non astutiæ, sive divinis adfectandæ literis, sive quibusdam illicitis ambiendæ machinationibus: cum nimis sit indignum, nimis item impium, flagitiis [12] præsidia quærere ut & petulantiæ servire liceat, & jus nomenque *patris*, quod eis denegatum est, id [13] altero legis colore præsumant. Dat. v. Id. Novembr. JUSTINO AA. & EUTHERICO CONSS. 519.

Quantum possint naturales capere.

VIII. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

HUmanitatis intuitu naturalibus patribus hoc indulgemus, ut liceat eis nulla legitima sobole, vel matre subsistente, naturalem vel naturales filios, matremque eorum non tantum ex tribus unciis, (quod præteritæ leges permittebant) sed etiam ex duplici portione, id est sex [14] unciis heredes scribere: ut licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem habeant, ex suprema tamen [ejus] voluntate permittatur eis usque ad prædictas sex uncias (si hoc scilicet naturalis pater voluerit) hereditatem ejus capere: ita tamen ut memoratam sex unciarum quantitatem in omnibus naturalibus filiis & matre eorum minime testator excedat: quam & in legatis, & in fideicommissis eis relinquendis, & dotibus [15], & donationibus tam aliis, quam ante nuptias usque ad sex unciarum æstimationem liberam [similiter] naturalibus eorum patribus damus potestatem. †. Hæc autem in futuris tantummodo testamentis, vel ultimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

In AUTHENT. quib. mod. naturales effic. sui. §. Si vero filios. & §. fi. col. 6. tit. 1. Novell. 89. cap. 12. & cap. 15.

LIcet patri sine legitima prole seu parente, cui relinqui necesse est, decedenti, naturalibus totam substantiam suam vel inter vivos largiri, vel in testamento transmittere. Quod si parentes duntaxat ei supersint: legitima parte parentibus relicta, reliquum inter naturales distribui permittitur. Ab intestato vero cum desit soboles civilis, nec supersit conjunx legitima: si naturales ex concubina extant, quæ sola fuerit ei inubitato affectu conjuncta, in duas paternæ substantiæ uncias succedant, ut matri inter eos virilu portio (si supereset) detur. Hujusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio est necesse: sive legitimi extant, & succedunt: sive conjuge viva quilibet alii [16] sunt heredes. Hi ergo & parentibus parem [17] præstent, si opus sit, pietatem. †. Sed qui ex damnato [18] sunt coitu, omni prorsus beneficio secludantur.

De legitimatis per oblationem curiæ.

IX. Idem A. Mennæ P. P.

COmmunium rerum esse utilitatem recte judicantes, lucidis & omni ambiguitate segregatis legibus uti nostro subjectos imperio, ad præsentem sanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ usque adhuc obtinebat, certissimum facimus, ut quoties naturales filii curiali [19] fortunæ patriæ sui genitoris adsignantur, vel adhuc vivente patre, vel post ejus obitum, pro dispositione testamenti ab eo conditi; & eo modo legitima jura in paterna successione adipiscantur, [ut] (quod recte fieri minime dubium est) licet Illustrem dignitatem, ex qua curialis fortunæ liberatio competere non potest, naturales filii antea meruerint: ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendentium [20], vel ascendentium [21]. vel ex latere agnationis, vel cognationis jure eidem patri conjunctorum (licet ipsi legitimi successores eidem naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod jus sibi vindicare.

†. Quod & in his locum habebit, qui jam à naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc superstites sunt: eodem scilicet modo nec illis contra substantiam ejusdem naturaliis filii, vel ex eo descendentium [vel [22] ascendentium,] vel à latere conjunctorum, aliquod sibi jus vindicare valentibus. Sed si quidem iste naturalis filius, sive postquam legitimus successor patri effectus sit, sive in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios descendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad ejus successionem, sine testamento morientis vocari, nec curiæ locum esse, præter quam si quarta portio bonorum ejus eidem curiæ debeatur, eo quod nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet observando, ut hi, quos [iste] naturalis filius, posteaquam [23] fortunæ curiali datus est, procreaverit, & decuriones sine dubio sint, & curialia peragere munia compellantur. §. 1. Si vero *sine liberis* cujuscunque gradus intestatus decesserit: si quidem matre superstite, tertiam quidem partem bonorum ejus matrem habere, duas vero alias partes curiam, cui à patre datus est. Sin autem mater quidem defuncti non supereset, alii vero cognati ex materna linea descendentes, vel ascendentes, vel ex latere venientes ad ejus vocentur successionem: tunc ea quidem, quæ à patre naturali ad eum pervenerunt, [eidem] curiæ competere. Si quid vero filio postea legitimo successori effecto, vel à matre sua, vel aliunde quocunque legitimo modo acquisitum sit, hoc ad proximos maternos ejus cognatos pervenire. Illo videlicet observando, ut sive matre ejus superstite, sive ea ante filium mortua, aliquis ex ejus genere ejusdem curiæ fortunam subire paratus sit: liceat [ei] offerenti se eidem curiæ, bona mortui, quæ de substantia patris ad eum pervenerunt capere, muniaque peragere curialia: quo accidente, mater defuncti (si adhuc supersit) non solum tertiam partem eorum, quæ extra paternam substantiam filius ejus aliunde acquisiverit, sed etiam omnia ea, vel ipsa sola, vel cum coheredibus suis capiet. §. 2. Ea vero, quæ de successione naturalis filii post curialem conditionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea à patre suo naturali curiæ dati fuerint: sed etiam in illis, qui jam dati sunt, si tamen adhuc supersunt. Quod si ante præsentem sanctionem mortui [24] sunt, minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus. §. 3. Et quoniam omnino favendum est curiis civitatum: illud etiam in hanc partem addendum esse censemus, ut liceat [25] patribus naturales filios curiæ [26] patriæ suæ tradere, non [27] solum nulla [28] eis legitima sobole existente, sed etiam si filios, vel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere: ita tamen, ut [29] minime eisdem patribus liceat per donationem, vel ultimam voluntatem amplius [eidem] filio naturali dare, vel relinquere, quam [30] uni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data, vel relicta sit. Dat. Kal. Jun. DN. JUSTINIANO A. II. CONSS. 528.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

X. Idem A. Demostheni P. P.

CUm quis à muliere libera, & cujus matrimonium non est legibus interdictum, cujusque consuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit, minime dotalibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem adfectione [31], etiam ad nuptialia pervenerit instrumenta, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreaverit: ne posteriores liberi, qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quasi justi & in potestate effecti, fratres suos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paterna repellentes: hujusmodi iniquitatem amputandam censemus. Cum enim adfectio prioris sobolis, & ad dotalia instrumenta efficienda, & ad posteriorem filiorum edendam progeniem præstiterit occasionem, quomodo non est iniquissimum, ipsam stirpem secundæ posteritatis [priorem] quasi injustam excludere: cum [32] gratias [33] agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt justi filii, & nomen & ordinem consecuti? Neque enim verisimile est, eum, qui postea vel donationem, vel dotem conscripserit, ab initio talem adfectionem circa mulierem non habuisse, quæ eam dignam esse *uxoris* nomine faciebat. Quapropter sancimus in hujusmodi casibus omnes [34] liberos, sive ante dotalia instrumenta editi sint, sive postea, una [35] eademque lance trutinari, & omnes [filios] suos in potestate suis existere genitoribus, ut nec prior, nec junior ullo habeatur discrimine: sed qui ex iisdem matrimoniis procreati sunt, simili perfruantur fortuna. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalced.* DECIO V. C. CONS. 529.

Per sequens matrimonium filii nati ex concubina legitimantur, etiamsi ex eo matrimonio nullus postea nascatur: vel natus vivens non reperiatur tempore mortis patris. Salic.

XI. Idem A. Juliano P. P.

NUper legem conscripsimus, qua jussimus, si [36] quis mulierem in suo contubernio collocaverit, non ab initio adfectione [37] maritali (eam tamen, cum qua poterat habere connubium) & ex ea liberos sustulerit, postea vero adfectione procedente, etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit, filiosque vel filias habuerit: non solum secundos liberos, qui post dotem editi sunt, justos, & in potestate esse patribus, sed etiam anteriores, qui & his qui postea nati sunt, occasionem legitimi nominis præstiterunt. Quam legem quidam putaverunt sic interpretari, ut sive non [38] progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi, sive jam ab hac luce subtracti: non anteriores filios justos haberi, nisi utroque tempore viventes, & superstites liberi inveniantur: quorum supervacuam subtilitatem penitus inhibendam censemus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, ut post liberorum editionem & dotalia efficiant instrumenta, & spem [39] tollendæ sobolis habeant: licet enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pervenerit, nihil anterioribus liberis fortuitus [40] casus derogare concedatur: & multo magis si quis mulierem, quam in contubernio suo habuerat, prægnantem [41] fecerit, postea autem adhuc gravida muliere constituta, dotalia fecerit instrumenta, & puer vel puella editus vel edita sit, justa patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & heres existat morienti sive

---

4 Cujus sit mentio *l. 7. ff.*

2 Hac lege permissum est naturales liberos adrogando suos & legitimos facere, sed huic constitutioni derogat *l. 7. ff. eod. Novell. 89. cap. 11. in fin.* videtur tamen quasi reduci constitutio Anastasiana, permissa per adoptionem legitimatione *Novell. 117. cap. 2.*

3 Anatolio.

4 Id est, *l. 6. ff. eod.*

5 Abrogatur *l. 6. ff. eod.*

6 Lex Anastasii in futurum abrogatur. *Novell. 89. cap. 7.*

7 Utcumque in præteritum legi Anastasii indulgeatur jus naturales liberos adoptandi, naturalium tamen nomine non intelliguntur nati ex nefario & incestuoso conjugio.

8 *l. 6. ff. de decurionibus.*

9 *Novell. 89. c. 7. c. 12. in fin.*

10 Injustis desideriis venia denegatur.

11 Vid. tamen quæ dixi ad *Novell. 117. c. 2.*

12 Flagitiis præsidia non sunt quærenda: nec vitia juvanda.

13 *Cap. 39. de reg. in 6.*

14 Dixi ad *l. 2. ff. eod.*

15 Dotes naturalium filiorum eis imputantur in legitimam: adde *l. uxorem 41. §. pater 11. ff. de leg. 3.*

16 Alimenta liberis naturalibus debentur non modo à patre, ejusve liberis legitimis aut legitimatis, sed etiam à patris naturalis successoribus seu heredibus: & quidem ex bonis ipsius testatoris. adde *c. cum haberet. 5. extra de eo qui duxit in matrim. quam pol. adult.*

17 Pater & filius pari jure tenentur in permissionibus & prohibitionibus; ut quemadmodum pater spurium filium non instituit, ita nec patrem filius.

18 Alimenta jure civili non debentur liberis ex damnato coitu procreatis. adde *auth. ex complexu. ff. de incestis.*

19 *Nov. 89. c. 2. c. 3. c. 4.*

20 Legitimati per matrimonium liberis justis consanguinei sunt, at non ii qui per oblationem tantum. Cur ita? legitimi sunt, *ut hic, & Novell. 89.* Illi omni cognationi omnibusque cognatis legitimi sunt: hi legitimanti tantum, non aliis cognatis: cur? Prior legitimatio naturam imitatur, at non posterior: unde notat Bart. statuto civitatis legitimatum non haberi pro legitimato in bonis extra territorium positis. Cujus differentiæ vis hæc est: ut priore casu legitimatus, legitimis fratribus succedat, non posteriore casu. Quid si quis legitimatus est Principis rescripto? extra territorium quoque civitatis legitimatus censetur. Cur? propter summam Principis potestatem sive personas ipsas spectes, sive res: hoc est legitimatus habebitur omnibus patris cognatis, & extra territorium quoque suæ civitatis ut per Principem legitimatio ea parte, legitimationem quæ matrimonio fit, imitetur: & eam superet quæ fit tantum per curiæ oblationem: causam si quæsiveris hæc adferri poterit, quod potestas Principis non in unius civitatis tantum prætorium, sed in totius Principatus fulsum sit & extensum.

21 Hæc verba delenda. vid. *Cujac. 17. obs. 6.*

22 Hæc verba delenda esse Cujac. monet 27. *observ. 6.* est enim iniquum & falsum, patrem naturalem non succedere ascendentibus naturalibus: hoc est patri suo vel proavo.

23 Hoc jure patre facto curiali, liberi postea susceptis, sunt curiales: ante susceptis non sunt. hodie etiam ante susceptis curiales sunt. *Novell. 101. c. 4.*

24 Hæc constitutio locum non habet in jam mortuis, sed morituris.

25 *l. 3. ff. eod.*

26 Legitimos habens liberos potest filios suos naturales, si quos habet, curiæ offerre: sed & eis relinquere & donare, non plus tamen quam uni liberorum cui minus dederit.

27 Legitimare per oblationem curiæ filios naturales pater potest licet alios legitimos jam habeat.

28 *Nov. 89. c. 2. §. 1.*

29 Legitimato filio pater plus relinquere non potest, quam legitimis & legitime natis.

30 *Nov. 74.* & ita derogatur *Novell. Th. de bon. decur.*

31 *l. 11. ff. eod. l. 20. vers. sanc. ff. de don. ante nupt. Inst. de nuptiis in fin. Novell. 89. c. 8. ff.* Legitimatio per matrimonium, tabulas & scripturam requirit jure civili, *ut hic: & Inst. de nupt. in fin.* non tamen jure Canonico. *c. tanta 6. extra. qui filii sint legitimi.*

32 Author beneficii alteri conferendi ipso beneficio non est arcendus, sed adjuvandus potius; adde *l. amicissimos 36. §. Lucius. 1. ff. de excus. tut.*

33 Hinc videtur defendi posse communis illa opinio, Legitimatum per nuptias non tantum legitimum fieri, sed jus primogenituræ etiam consequi adversus fratres justis postea nuptiis susceptos. dixi ad *Novell. 89. c. ult.*

34 *d. §. ult. Inst. de nupt. in fin. Novell. 19.*

35 Legitimati per matrimonium æquali jure censentur, & succedunt patri una cum aliis ante & post matrimonium legitime susceptis.

36 Legitimatur filius naturalis per subsequens matrimonium, *ut hic.* Cujus regulæ extensiones viginti, exceptiones quatuordecim. vide apud Duenaziunt *l. 350.*

37 Affectio maritalis nuptias facit, *ut hic. l. 10. ff. eod.*

38 Dixi ad *Novell. 74. in pr. & Novell. 89. c. 8.*

39 Si ita est, qui mortis periculo instante, concubinam *uxorem* vocat, liberos ex ea susceptos non legitimabit: ut velle videtur Baldus in hac lege.

40 Anterioribus liberis fortuitus posteriorum casus nihil derogat: & ita per matrimonium legitimantur liberi, etiamsi post alii non nascantur, vel nascantur, & moriantur. non inspicitur tempus conceptionis, sed partus.

41 Ut sciri possit quis legitime natus sit,

1 Verbum *progenito* non modo locum habet in natis, sed etiam in conceptis, & adhuc in utero existentibus, ut concepti & nondum nati possint per rescriptum legitimari. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 51. *num.* 37.

2 Adde *l.* 7. *l.* 26. *ff. de stat.*

3 De legitimatis per rescriptum.

4 Legitimati statuto, vel à Comite (quem Palatinum Comitem interpretes nostri appellant) liberi naturales succedere parentibus suis non possunt, existentibus legitimis, *ut hic*: nisi forte ipsi legitimi consentiant legitimationi, ne alioquin ipsis legitimis in jure successionis fiat præjudicium.

5 De legitimatis per testamentum.

6 Verbum *poterat* habet quatuor significationes. v. Roder. Suarez. *de matrimon. num.* 33. Ans.

7 Legitimari à patre videtur filius naturalis, si instrumento publico, vel scriptura manu propria perscripta & subscriptionem trium testium fide dignorum habente *filius* nominatur seu appellatur, *ut hic*. quam sententiam quatuor exceptionibus propositis coërcet & restringit Duenazius *reg.* 348. de trium testium subscriptione, ejusque vi & effectu, vide *l. scripturas* 11. ff. *quæ potiores.*

8 Utrum nepos naturalis avo succedat.

9 Filii appellatione in odiosis nepos non continetur: si ratio odii quæ erat in filio, cessat in nepote: ut filii certæ qualitatis mentione facta nepos alterius qualitatis non contineatur.

10 Legitimo nepoti ex filio naturali: vel naturali ex legitimo: vel, naturali ex naturali, legitimis non existentibus, potest avus universa bona relinquere, licet eorum parenti non posset nisi semissem relinquere. *l. humanitatis* 8. ff. *eod.* forte quod nepos censetur jure extranei, vel pro extraneo habeatur: ut quod extraneo, & eidem testator possit relinquere.

11 Legitima nulla debetur liberis naturalibus: Naturales tantum Liberi non agunt de inofficioso. adde *l.* 1. §. 1. *ff. de bon. possess. contra tabul.*

12 *Sub.* incontinentiæ. 13 Nepos cæterique liberi naturales avo vel proavo nullo modo succedunt.

14 Est hoc natis ex concubinatu vitium, ut degeneres sint, nothi & obliqui. Lucanus, Obliquo maculat qui sanguine regnum. & Bastardi vulgo a Germanico *Boos art*, id est, degeneris ingenii. vide *Cujac. ad Novell.* 118.

TIT. XXVIII.

DE TESTAMENTARIA [15] TUTELA.

De testamento patronæ.

I. Impp. Sever. & Anton. A. Speratæ.

QUEM dicis tibi tutorem in testamento patronæ [16] datum, si administrationi se non [17] immiscuit, nulla actione tibi tenetur: neque enim jure [18] datus tutor fuit. Quod si administraverit [19] sponte res tuas, experiri adversus eum actione negotiorum gestorum potes. P. P. Kal. August. Apro & Maximo Conss. 208.

15 Dixi ad xxvi. D. ii. Tutela alia legitima, alia dativa, alia testamentaria, *ut hic*: alia Attiliana, ut ut sit, tutor dari testamento potest. An & curator? non datur. *l.* 7. ff. *eod. l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor*, quia lex xii. tabularum de tutela loquitur, non de curatore, datus tamen confirmatur à prætore. *d. l.* 1. adde *Cujac.* 7. *observ.* 6. An & adoptio? sic videtur. *Velleius Paterculus* 2. *Eutrop.* 7. *Sueton. in Tiber. Cic. in Bruto*, *Nepos in Attico*. Imo non recte, propter superioris legis xii. tab. rationem: sed tamen confirmatur. dixi ad *l.* 63. §. 10. *ff. ad Treb.* An & contractus, dixi ad *l.* 21. *ff. qui test.* Hoc interim notandum est, in Gallia neque lege, neque testamento tutores, sed tantum ex inquisitione dari. vide *Lucium* 8. *Placit.* 3. *num.* 1. 16 Idem in patrono. *l.* 28. *in fin. ff. eod.* 17 *l.* 1. *in fin. ff. de tut qui pro tutor.* 18 Cessatio injuncti perperam officii neminem obligat. *l.* 5. ff. *qui dare tutor.* 19 Tutor jure non datus si se tutelæ miscuerit, actione gestorum negotiorum tenetur.

De testamento & codicillis.

II. Imp. Anton. A. Sabiniano.

ETsi à patre tuo testamento jure tibi tutor datus, eo [20] tempore, quo heres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis alius tutor recte datus est, & uterque [21] propter voluntatem testatoris tutor est: nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobaverit, tunc enim posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Asperis Conss. 213.

Si ex pupillis unus in suam tutelam venerit.

III. Imp. Alexander A. Gordio & aliis.

SI tutores testamento [22] vobis dati sunt, quanquam unus vestrum suæ [23] ætatis factus sit, id est, pupillarem ætatem excesserit, tutela tamen vestra ad eum non pertinet. Dat. v. Kalend. Jan. Maximo ii. & Æliano Conss. 224.

De testamento matris.

IV. Idem A. Felicianæ.

MAter [24] testamento filiis tutores dare non potest, nisi eos heredes instituerit. †. Quando autem eos heredes [non [25]] instituerit, solet ex voluntate defunctæ datus tutor à Præsidibus confirmari. †. Nullo vero ex his interveniente, si res pupillares, qui dati sunt, administraverint [26]: pro tutelæ actione tenentur. P. P. vii. Kal. Jun. Juliano ii. & Crispino Conss. 225.

De servo alieno.

V. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnæ.

SI pupillorum pater alienum [27] servum de quo postulas, & tutorem esse voluerit, & liberum, manente tamen alio tutore pupillis [ante] dato: & redimi, & manumitti hunc apud præsidem provinciæ, & curatorem adjungi oportet. P. P. iii. Kal. Mart. Seculari & Donato Conss. 261.

De administratis & neglectis.

VI. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Donnæ.

SI tibi pater avunculum testamento recte tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutelæ judicio, tam de administratis, quam de neglectis [28] (cum administrari deberent) apud competentem judicem conveni, secundum bonam fidem tibi satisfacere jussurum. Subscripta Non. April. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De differentia tutoris & curatoris.

VII. Iidem AA. & CC. Triphenæ.

TUtelæ [actione] contra tutorem mota, quem [in] testamento patris, in cujus fuisti potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid debetur, competens Judex aditus jubebit. Curatorem [29] enim inutiliter [in] testamento dari non ambigitur. Dat. xvii. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De verbis Græcis.

VIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

TUtores [30] etiam Græcis [31] verbis licet in testamentis reliquere: ut ita tutores dati videantur, ac si legitimis verbis eos testator dedisset. Dat. Prid. Id. Sept. Theodosio A. xvii. & Festo Conss. 439.

20 Eodem tempore quæ confirmantur, simul fieri videntur. *Bald.* nihil prius aut posterius æstimatur in his quæ fiunt eodem tempore.

21 Et ita pater dando posteriorem tutorem, non intelligitur priorem removisse. *Bald.* vel sic, tutor testamentarius non excluditur per codicillarem, sed ambo simul tutores sunt. *Salic.* adde *l. ultim. in fine eod.*

22 *Tutor* testamento datus legitimum excludit: legitima tutela testamentariæ cedit. *l.* 9. §. 1. *in fin. ff. de tut. & rationib.*

23 Suæ ætatis fieri, est puberem fieri. Dion. 53. τὸς ἐν τῇ ἡλικίᾳ. Puberes vocantur qui nondum pervenerunt ad annum vigesimumquintum ætatis. vide *Cujac. 6. obs.* 3. ubi varias ætatis significationes explicat.

24 Mater non dat tutorem filio, nisi eum heredem instituat: datum tamen judex cum inquisitione confirmat. Non confirmatus tenetur pro tutelæ, si gesserit. *l.* 4. *ff. eod.*

25 Cujacius ad *tit. Inst. de tutelis.* hanc negationem expungendam monet: Nunquam enim tutor datus à matre, nisi instituto. *d. l.* 4. *l.* 69. §. 2. *ff. de leg.* 2. Male: vide Glossam & *l.* 28. §. 2. *ff. eod.* &c. *l.* 4. *ff. de confirm. tutor.* J. G.

26 *leg.* 39. §. 9. *ff. de administ. tutor.*

27 Si servus alienus cum libertate tutor datur, servus redimendus est, & ut curator vel tutor alteri adjungitur. *Salic.* 28 Tutor negligentiam præstat, & de negligentia tenetur. *l.* 2. ff. *si tutor non gesser. l.* 60. §. 3. *ff. de rebus. l.* 1. §. 1. *ff. de admin.* 29 Curator testamento inutiliter datur, licet confirmetur. *l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor. l.* 6. ff. *de negot. gest.* vid. *Cujac. 6. obs.* 6. 30 Novella Theodosii de testamentis. 31 Tutor Græcis verbis dari potest, *ut hic*. Quinam actus Græcis verbis fieri possint, dixi ad *l.* 11. *ff. de leg.* 3.

TIT. XXIX.

DE CONFIRMANDO [32] TUTORE.

De testamento matris.

I. Imp. Alexander A. Prisco.

TEstamento matris [33] tutores dati, excusare [se] necesse [34] non habent, nisi decreto secundum voluntatem defunctæ, & quidem inquisitione [35] habita dati fuerint. P. P. iii. Non. Mart. Juliano ii. & Crispino Conss. 225.

De epistola & imperfecto testamento.

II. Idem A. Valerio.

NEque per epistolam [36], neque ex imperfecto [37] testamento tutorem recte dari indubitati juris est. Sed voluntas patris in constituendis tutoribus, vel curatoribus in hujusmodi casibus à Judice, ad cujus officium hæc res pertinet, servari solet. Secundum quæ vereri non debes, ne tempus antequam [38] confirmaretis, tibi cesserit. P. P. Id. August. Alexandro A. ii. & Marcello Conss. 227.

Si ante confirmationem alius tutor datus fuerit.

III. Idem A. Sossiano P. P.

SI (ut proponis) pupillo cujus meministi, pater inutiliter testamento tutores dedit; & priusquam [39] hi confirmarentur, alii ab eo cujus interest, dati [40] sunt, id quidem quod [41] jure gestum est [42], revocari non potest. †. An autem qui judicium patris habent, curatores eidem pupillo constitui [43] debeant, aditus competens Judex perspectis [44] utilitatibus ejus æstimabit. P. P. iii. Idib. April. Modesto & Probo Conss. 229.

De parentibus naturalibus.

IV. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

NAturalibus [45] liberis providentes, damus licentiam patribus eorum in his rebus quas quocunque modo eis dederint, vel reliquerint ([scilicet] intra præfinitum nostris legibus modum) & tutorem eis relinquere: qui debet apud competentem Judicem confirmari, & ita res gerere pupillares. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* Lampadio & Oreste Conss. 530.

32 xxvi. D. iii. 33 Et ita inutiliter. *l.* 2. *ff. eod.*

34 Tutor inutiliter datus, nisi à die confirmationis suæ excusatione non indiget.

35 Cur magis inquiritur tutor à matre datus, quam à patre? matris, ut & omnium mulierum consilium fragile est. *l.* 4. *ff. de testam. tut.*

36 Per epistolam dari tutor non potest, *ut hic*, ut nec hereditas (nam epistola ne vim quidem codicillorum habet. *l.* 17. *ff. de jur. codicill.*) sic epistola qua quis sibi coheredem cavit, petitionem non habet. *l.* 52. *ff. de pact.* fidejussor tamen epistolæ dari potest. *l.* 22. ff. *de fidejuss.* Quin epistolæ nonnunquam vicem instrumenti obtinent. *l.* 29. *ff. de probat.*

37 Ratio dubitandi hæc esse potuit, quod imperfectum patris testamentum inter liberos valeat. *l.* 21. §. 1. ff. *de testam.* Goth. Vid. *l.* 3. *ff. eodem.* Sichard. ad *l. hac consultissima.* §. *ex imperfecto. Cod. de*

Testam. num. 5. 6. 7. Ans. 38 Excusationis tempus non cedit tutori inutiliter dato, antequam confirmetur. *l.* 1. *l.* 3. *ff. eod. l.* 58. §. 2. *ff. de admin. tut.* 39 Antequam tutor inutiliter à patre datus confirmetur, potest per judicem alius dari: interim dum tutor confirmetur potest, per judicem alius dari: tutor confirmandus non impedit quin alius possit dari. 40 A judice.

41 Legitime facta non revocantur. adde *c.* 73. *de reg. in* 6. *l.* 85. §. 1. *ff. de reg. jur.* 42 A judice.

43 Tutor confirmandus dato à judicibus tutori, ut curator adjungi potest. 44 Confirmatio tutoris in judicis deliberatione consistit. 45 Pater naturalibus liberis tutorem dare potest, confirmandum tamen à judice *l.* 3. ff. *quando mut. tut.* Nov. 89. *c.* 14.

Source : BIU Cujas

TIT. XXX.

DE LEGITIMA[1] TUTELA.

De avunculis & patruis.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Firminæ.

AD avunculos[2] nec masculorum tutelæ ex lege duodecim tabularum deferuntur: cum solummodo patruis si non se excusaverint, id jus tributum sit. P. P. VIII. Kal. Jun. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

De agnatorum & cognatorum differentia sublata, de sexu, ætate & gradu.

In AUTHENT. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 5.

SIcut hereditas agnatione non insecta proximis defertur: sic & tutelæ onus comitatur emolumentum, si masculi & perfectæ sint ætatis, & nulla lege prohibeantur suscipere. Quod si plures sint ejusdem gradus, & ad tutelam vocantur: jubemus communiter apud judicem convenientibus unum, vel plures eligi, & eum vel eos administrare: ut magis idoneo, vel idoneis committatur tutela, periculo tutelæ omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & substantiis eorum minoribus tacite subjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

De capitis diminutione.

II. Iidem AA. & CC. Asclepiodoto.

AD agnatos pupilli jure[3] legitimo sollicitudinem tutelæ pertinere, nisi capitis[4] diminutionem sustinuerint, manifestissimum est. S. III. Non. April. AA. Conss. 290.

De fœminis impuberibus.

III. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

COnstitutione divæ memoriæ Constantini,[5] lege Claudia[6] sublata, pro antiqui[7] juris auctoritate, salvo[8] manente agnationis jure, tam consanguineus, id est, frater, quam patruus[9], cæterique legitimi ad pupillarum fœminarum tutelam vocantur. Dat. Kalend. Jul. MARTIANO & ZENONE Conss. 469.

De fratre emancipato.

IV. Imp. ANASTASIUS A. Polycarpo P. P.

FRater emancipatus[10] qui in germani sui vel sororis successione omnes inferiores seu prolixiores gradus, non tantum cognatorum[11], sed etiam agnatorum antecedere à nobis pro nostra dispositione jussus est; etiam ad legitimam fratrum & sororum, necnon liberorum fratrum tutelam; quasi minime patris potestate per jus emancipationis relaxatus, si non alia juri cognita excusatione munitus sit, vocari: nec sub prætextu capitis diminutionis alienum ab hujusmodi onere semetipsum esse contendere sancimus. Dat. Kalend. April. JOANNE & PAULINO Conss. 498.

De minore vigintiquinque annis.

V. Imp. JUSTIN. A. Demostheni P. P.

NEmo neque frater, neque alius legitimus in tutelam sive ingenui, sive liberti vocetur, antequam[12] quintum & vicesimum suæ ætatis annum impleat. Immineat enim cuique pro[13] sua tantummodo administratione periculum[14] ne alieno onere alius prægravetur. Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducetur, & naturalis[15] ordo per omnia conservabitur. Cui enim ferendum est eundem[16] esse tutorem, & sub tutela constitui, & iterum eundem esse curatorem, & sub cura agere? Hæc certe & nominum & rerum fœda confusio[17] est. Discretis itaque omnibus, vel dativi, vel legitimi fiant tutores vel curatores hi, qui talis ætatis sunt, cui suarum rerum administratio committitur, quorumque res possunt[18] plenissimo jure hypothecarum[19] teneri. Omnibus[20] quæ de successionibus tam ingenuorum, quam libertorum prioribus legibus disposita sunt, in suo robore duraturis, nec aliquam imminutionem ex præsentis legis sanctione accepturis: maxime in libertorum[21] successionibus: ne videantur ex eo, quod ad[22] tutelæ gravamen non veniunt, successionis emolumentum amittere. Recitata septies[23] in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. Cons. 529.

1 Dixi ad XXVI. D. IV. & 1. *Inst.* 15. & 11: *Ulp.* 2. 3. & *seq.*

2 Legitimæ tutelæ deferuntur ad agnatos, & ita ad patruos, non ad avunculos. §. 1. *Inst. eod. l.* 1. *l.* 6. *ff. eod.* Hodie cognati, si modo proximiores sint, tutelam obtinent. *Auth. prox. ff. Novell.* 118. *c.* 5.

3 Lex XII. tab. Nam hic quibus testamento tutor datus non extat ex lege XII. tab. agnati erant tutores: eaque tutela ideo legitima dicebatur. *Inst. eod. l.* 1. *l.* 5. *ff. de legitim. tut. Ulp.* 11. §. 3.

4 Minima capitis deminutio agnatum excludit à tutela. *l.* 5. *in fin. eod. §. ult. Inst. eod.*

5 *l.* 2. *C. Theod. de tutor. & curator. creand.*

6 De qua vide *Ulp.* 11. §. 8. *in fin.*

7 Vid. *Ulp. d. loco.*

8 Id est, tantisper dum manet jus cognationis. *l.* 2. *ff. eod.*

9 *l.* 2. *C. Theod. de tut.* ita habet, *in fœminis tutelam legitimam consanguineus patruus non recusat.*

10 Frater emancipatus vocatur ad curam & tutelam fratris, *ut hic*, & *l.* 5. *de curatore furios.* quemadmodum & ad legitimam ejus hereditatem ex constitutione Anastasii, §. 1. *Inst. de succeff. cognator.* §. *ult. in fin. Instit. de servili cognat. l. ult. ff. de legitim. hered.*

11 Quo vocabulo proprie intelliguntur fratres sororesque ex eodem patre prognati, prognatæve. vid. *Cujac.* 11. *obs.* 26.

12 Tutoris aut curatoris munere minor viginti-quinque annis fungi non potest. §. 13. *Inst. de excus. tut.* 5. *Harmenop.* 11. §. 37. §. *ult. Inst. de fiduciaria tut.*

13 Quisque suæ administrationis causa obligatur.

14 Onere alieno nemo gravatur.

15 Naturalis ordo conservandus.

16 Incivile est eundem esse tutorem & in alterius tutela constitui. *d.* §. 13.

17 Nominum & rerum fœda est confusio: verbi gratia, eundem tutorem vel curatorem esse, & sub tutela vel cura constitui.

18 Hinc colligunt, Bona minoris vigintiquinque annis non obligari, si forte tutelam alterius gesserit. Alii si decreto judicis cesserit, obligari putant: alii eo tantum casu, quo tutelæ gestionem sacramento interposito susceperit.

19 Bona tutoris pupillo tacite obligata. *l.* 20. §. *de admin. tut.*

20 Tutores majores omnino vigintiquinque annis esse debent, ut etiam res ipsorum obligatæ sint nullo hinc præjudicio successionibus Patronorum aut cognatorum generando. *Synops. Basil.* 17. *tit.* 4. *cap.* 2.

21 *pr. Inst. de legitima patron. tut.*

22 Ubi onus tutelæ ibi successionis emolumentum. vid. *l.* 73. *ff. de reg. jur.*

23 Septimo, dixi ad *l.* 30. §. *de jure dot.*

TIT. XXXI.

QUI PETANT[24] TUTORES VEL CURATORES.

Litigaturus cum minore petere potest.

I. Imp. ANTONINUS A. Chrysanthæ.

ADMONE[25] adolescentem adversus quem consistere vis, ut[26] curatores sibi dari postulet, cum quibus secundum juris formam consistas: qui si in petendis his cessabit, potes tu competentem judicem adire, ut in[27] dandis curatoribus officio suo fungatur[28]. P. P. II. Februar. MESSALA & SABINO Conss. 215.

Libertus patroni petere debet.

II. Idem A. Epaphrodito.

PAtroni[29] tui filii si ejus ætatis sunt, ut res eorum per tutores administrari debeant: cura adire Prætorem, & nomina edere, ex quibus tutores constituantur, ne si cessaveris, obsequii deserti periculum subeas. P. P. III. Non. Jul. MESSALA & SABINO Conss. 215.

Mater liberis petere debet.

III. Idem A. Atalantæ.

IN locum tutoris defuncti[30], vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis[31] tuis idoneum ex eadem[32] provincia à judice competente postula: qui secundum officium suum utilitatibus eorum providebit. P. P. IV. Idib. Jul. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

24 XXVI. D. VI. & 3. *C. Theod.* 18.

25 *Sub.* tu creditor pariter, ut *l.* 4. §. *cod. l.* 47. §. *debitor.* & contra minorem monere debet uti curatorem ad lites postulet, qui si monitus non petierit, etiam absenti eidem & invito dabitur. *Baldus.*

26 *l.* 2. §. 4. *ff. eod.*

27 Curatores ad litem minores licet inviti accipiunt, *ut hic*, servato tamen hujus legis ordine.

28 Id est, ut etiam invito curator detur.

29 Libertus omittens petere tutores filiis patroni, periculo deserti obsequii subjacet. *Sallic. l.* 2. §. 1. *eod. l.* 19. *ff. de jure patron.*

30 *l.* 7. §. *pen.* §. *de curator. furios.*

31 De matre vide quoque *l.* 6. 8. 9. 10. *ult.* §. *eod.*

32 *l.* 5. §. *qui dare tutor. l.* 3. *ff. de tut. & cur. datis ab his. l.* 1. *in fin. l.* 13. *in fin. ff. de excus. tut.*

Creditor filius debitoris petere potest.

IV. Idem A. Domnino.

SI filiis debitoris[33] tui non sunt necessarii, qui tutores petant, potes & ipse curare, ut accipiant, per quos legitime defendantur. P. P. III. Id. Jul. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

Amita petere potest.

V. Imp. ALEXANDER A. Fuscianæ.

AMita[34] tutores petere filiis fratris sui non prohibetur. P. P. V. Kal. Jul. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Mater petere tenetur.

VI. Idem A. Otaciliæ.

MAtris[35] pietas instruere te potest, quos tutores filio tuo petere debes. Sed & observare[36], ne quid secus quam oportet, in te [filii] tui pupilli agatur. †. Petenti autem filiis curatores[37] necessitas matribus imposita non est, cum puberes minores annis vigintiquinque ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant. P. P. X. Kal. Octob. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

Tutor potest petere curatorem.

VII. Imp. GORDIANUS A. Dionysio.

ADmone[38] eam, quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viri potentem esse, sed etiam nupsisse proponas, ut sibi petat curatorem. Quod si ea petere neglexerit: quo maturius possis[39] rationem reddere administrationis adito eo, cujus super ea [re] notio est, petere curatorem non vetaberis. P. P. VI. Id. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

Mater petere tenetur.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Musico.

CUm à matribus[40] sedulum petendi tutoris officium exigatur, nec fortuiti[41] casus impedimentis[42] adscribantur; proponasque procuratorem[43] qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat constitutus à latronibus interfectum[44], petitionem ex necessitate demoratum esse, ab hereditatis successione matrem repelli, cujus[45] nullum vitium interfuisse asseris, perquam durum est. P. P. V. Id. Mart. TIBERIANO & DIONE Conss. 291.

Mater tutorem jam habenti non tenetur petere.

IX. Iidem AA. Asclepiodoto.

CUm jure habenti[46] tutorem tutor[47] dari non possit: intelligis[48] matrem[49] non officium pietatis in petendo tutore deseruisse, sed jure munitam merito filio suo tutorem non postulare. S. III. Non. April. *Byzantii*, AA. Conss. 290.

Patruus magnus petere potest.

X. Iidem AA. & CC. Prisco.

NEpotibus fratris tui[50], si eorum mater in petendis tutoribus debito non fungatur officio, petere tutores solenniter potes. S. prid. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 294.

Mater etiam naturalibus petere tenetur.

XI. Imp. ZENO A. Dioscoro P. P.

MAtres naturalibus[51] [etiam] filiis ad similitudinem eorum, qui ex justis ac legitimis nuptiis sunt procreati, petendorum tutorum necessitati subjaceant: nulla[52] eis ignorantia juris ad evitanda legibus, vel sacris constitutionibus definita, si petitionem tutorum minus curaverint, profutura. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* ZENONE A. Cons. 479.

33 Creditor in subsidium petit tutorem pupillo debitoris sui dari. *l.* 2. §. 3. *ff. eod. l. ult.* §. 2. §. *de adm. tut.*

34 *l.* 10. §. *de legitim. hered.*

35 *l.* 3. §. *eod. l.* 8. §. *eod. l.* 2. §. 1. *ff. eod. l. ult.* §. 2. §. *de adm. tut. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tert.*

36 Mater tutores à se petitos filio observare cogitur, at non legitimos aut testamentarios, ut notatur *in l. matres* 3. §. *ad Tertull. Cynus in l. ult.* §. *personis.* 2. §. *de admin. tut.*

37 Mater punitur, si tutorem impuberi non petit, non si curatorem puberi non petiit. *l.* 2. §. 29. *ff. ad Tertull.* & in eo magnum discrimen est tutoris & curatoris. De reliquis differentiis, vid. *Cujac.* 17. *obser.* 7.

38 *Subaudi*, tu debitor (nam mox sequitur, quo maturius possis rationem reddere) ut *in l.* 1. & 4. §. *eod. creditor.*

39 Tutor vel debitor volens reddere rationem administrationis, potest petere adulto curatorem dari cui reddatur ratio. facit *l.* 7. §. 2. *vers. permittitur etiam ff. de minorib.* adde *l.* 2. §. 3. *ff. qui pet. tutor.*

40 *l.* 6. *sub. eod.*

41 Fortuiti casus impedimentis non adscribuntur: ut casus fortuitus ei non obsit, qui quantam potuit diligentiam negotio adhibuit, ut *l.* 2. §. 1. & *seq. ff. si quas cautionibus.*

42 Id est, fortuiti casus inter impedimenta voluntaria non censentur: alias fortuiti casus impedimentum præstant, & quidem excusatione dignum, ut hic casus fortuitus superveniens procuratori excuset dominum à contumacia. 43 Per procuratorem tutor peti potest. adde *l.* 2. *in fin. ff. eod. l. ususfructu* 43. §. *is, q.* 3. *ff. de procur.* 44 Impedimentum superveniens procuratori ad tutorem petendum misso matrem excusat. *Salic.* Diligentiam adhibenti quam adhibere debuit, casus fortuitus non debet obesse. *Bald. l.* 2. §. 43. *ff. ad Tert.* 45 Puniri non debet, qui nullo vitio laborat. *l.* 22. §. *de pœn.* 46 *l. un. vers. quod tamen.* §. *de tut. vel curat. illustr. l.* 9. §. *qui dare tut. l.* 4. §. *in quib. caus. tutor. habenti. l.* 27. *ff. de testam. tut. l.* 13. §. 5. *ff. de excus. tut.* §. 5. *Inst. de curat.*

47 Curator tamen dari potest. *l.* 20. *in fin. ff. de tut dat.* 48 Quia petitio adversus juris constitutionem fuisset. 49 Matri imputari non debet, si tutorem filio tutorem jam habenti non petiit. 50 Patruus magnus negligente matre, potest petere tutorem dari. facit *l.* 2. *ff. eod.* mora priorum & proximorum in petendo tutore proximo agnato vel cognato primis & proximis non nocet. *Gorb.* Vid. *l.* 10. *Cod. de legitim. hered. l.* 2. §. *fin. ff. ad Tertull.* ANS. 51 Mater naturalibus liberis sicuti & legitimis tutorem petere debet, alias eis non succedit. 52 Error juris matrem non excusat, juris scilicet naturalis. *l.* 2. §. *de in jus vocando.*

TIT. XXXII.

UBI[53] PETANTUR TUTORES, VEL CURATORES.

I. Imp. ANTONINUS A. Aristobulæ.

MAGISTRATUS ejus civitatis[54], unde filii tui originem per conditionem patris ducunt, vel ubi[55] eorum sunt facultates, tutores vel curatores his quamprimum secundum formam perpetuam dare curabunt. Quod si filii tui neque possident quicquam in provincia ubi morantur, neque inde originem ducunt, restituti[56] apud patriam suam, & ubi patrimonium habent, morabuntur, & ibi defensores legitimos sortientur. P. P. Kal. Octob. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

53 XXVI. D. VI.

54 De pupillo qui originem paternam habet in una civitate, *in* alia domicilium, in alia patrimonium: Si quæras quis judex sit competens in dando ei tutore vel curatore: Sic sentio. Originis & domicilii simul judicem competentem esse, & originis ita hic vocabulum accipio, ut in *l.* 17. §. 8. *ff. ad municip.* domicilii vero à patre ultro electi non fortuito delati judicem præferri judici originis: multo magis patrimonii judici: ut ejus administratio ad omnia bona extendatur, & tamen à rerum pupillarium judicibus curatores bonis dari, ut quot judices rerum pupillarium fuerint, totidem curatores possint constitui. ut *l.* 27. *ff. de tutoribus & curatoribus datis. l.* 21. §. 2. *ff. de extraord. tut.* ad curatores referas. Quid si datus tutor in loco domicilii, puta Romæ: idem alibi, puta in provincia bonis pupillaribus curator datus fuerit eoque præsente provincialium bonorum alienatio Romæ facta sit? judicium valet. *l.* 5. §. 12. *ff. de rebus eorum, qui sub tut.* ut hic etiam colligas præsentiam & interventum curatoris bonorum provincialium requiri, quoties de bonorum provincialium alienatione domicilii in loco agetur. Solent autem in ea re judices urbani literis uti requisitoriis, de quibus dixi ad *l. à divo* 15. §. 1. *de rejudicata.* Cæterum ut decretum de bonis provincialibus distrahendis Romæ fieri possit, hastæ tamen solennitatem apud rerum provincialium judicem celebrari oportebit. 55 Domicilii patrimonii ratione pupillus habet. 56 Nota de restituendis patriæ, atque origini defunctorum liberis.

TIT. XXXIII.

DE TUTORIBUS VEL CURATORIBUS ILLUSTRIUM[57], VEL CLARISSIMARUM[58] PERSONARUM.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Proculo Præfecto urbi.

ILLUSTRIBUS[59] Præfectus urbi[60] adhibitis decem[61] viris è numero Senatus amplissimi, & Prætore[62] clarissimo viro qui tutelaribus cognitionibus præsidet, tutores [curatoresve] ex quorissimi, ut *l.* 2. §. *quando mulier.* Est enim clarissimorum nomen generale & speciale. dixi *l.* 100. *ff. de verb. sign.* 59 Illustris præf. & ita scriptum in *l.* 3. *C. Th. de tutor. & curat.* 60 *d. vers. sed si l.* 2. *in fin.* §. *quando mulier.* Præfecti urbis Principes erant senatus. Cæterum hoc primo capite legis agitur de tutoribus creandis in urbe, ut & §. *in fin.* in provinciis. 61 His fiebat consilium. §. *ibi*, qui consilio affuerint, de quo dixi ad *Ulp.* 1. §. 13. 62 Prætor tutelaris.

57 Huc pertinet *l.* 2. §. *eod. l.* 7. §. 6. *vers. sed si.* §. *de curatore furios. Nov.* 22. *c.* 40. *in fin.*

58 Clarissimarum personarum appellatione intelliguntur plerumque tres Senatorum ordines, illustres, spectabiles & cla-

Source : BIU Cujas

quolibet ordine idoneos faciat retentari, & ſane id libero [1] judicio, experteſque damni conſtituent judicantes. Et [2] ſi in regendis pupillaribus ſubſtantiis ſinguli creandorum pares eſſe non poſſunt, plures [3] ad hoc [ſecundum veteres leges] conveniet advocari: ut [4] quem cœtus ille adminiſtrandis negotiis pupillorum digniſſimum judicabit, ſola ſententia obtineat Præfecturæ, [ſuper cujus nomine, ſolemnitate ſervata, poſtea [5] per Prætorem interponatur decretum:] Itaque hoc modo remoti à metu, qui conſilio affuerint, permanebunt: & parvulis adultiſque Clariſſimis [6] juſta defenſio ſub hac prudentium deliberatione perveniet.

†. Quod [7] tamen circa eorum perſonas cenſuiſſe nos palam eſt, quibus [8] neque teſtamentarii defenſores, neque legitimi vita, ætate, facultatibus ſuppetunt: Nam ubi forte hujuſmodi homines offeruntur, ſi nihil ad defenſionem ſuis privilegiis comparabunt, ut teneri poſſint, jure præſcribimus. †. Cæterum alia quæ in cauſis minorum antiquis legibus cauta ſunt, manere intemerata decernimus. †. In provinciis [9] autem Curiales in nominandis tutoribus & curatoribus clariſſimarum perſonarum exhibeant debitam cautionem, & diſcriminis ſui memores cognoſcant indemnitati minorum obnoxias etiam ſuas deinceps eſſe facultates. Dat. III. Kal. Januar. *Mediolani*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

1 Liberum judicium hic Baldus interpretatur rationibus reddendis non obnoxium: unde mox ſequitur expertus damni: & poſt, remoti à metu.

2 Plures tutores & curatores dari poſſunt, unus ubi ſufficere non poteſt.

3 Græcis πρωτεύοντες, & πρῶτοι dicuntur, qui ita plures eliguntur.

4 Idem fit in Epiſcopo creando. *Novell.* 123. *cap.* 1. *l.* 42. *ff. de Epiſcop. & Cler.* Sic & apud Cornel. Tacitum 4. *Annal.* Patricii tres nominabantur ex queis unus Flamen dialis eligebatur. adde *l.* 23. *ff. de tut. dat.*

5 Ordo hic in tutore ſervatur, eligitur, confirmatur, decernitur ei adminiſtratio: quem adeo præciſe ſervandum poſt Accurſium putat Baldus, ut is ordo niſi ſervetur inutilis ſit tutoris datio.

6 Hæc lex agit de clariſſimis, ut & 2. *ff. de illuſtribus.* qui & nobiles. *l. ult.* §. 6. *verſ. Sed ſi quidem nobilis. ff. de curatore furioſi.*

7 Tutores & curatores clariſſimis, hoc eſt, nobilibus in urbe ſic conſtituuntur. Si multi ſint teſtamentarii vel legitimi, ex quocunque ordine ſenatorio, vel equeſtri ſumuntur ab illuſtri præfecto urbi qui eſt Princeps ſenatus adhibitis in conſilium decem ſenatoribus & prætore tutelari: plures nominantur: deinde unus idoneus pronunciatur ſententia præfecti urbi: ut poſtea ſolenniter detur, decernatur, prodatur, inauguretur, confirmetur auctore prætore tutelari: atque ita ſententia præfecti præcedit decretum prætoris. *l. ult. ff. de magiſtr. conveniendis. l. tutoris* 5. *ff. de confirm. tut.*

8 *l.* 5. *ff. tit. prox.*

9 In provincia clariſſimis tutores vel procuratores dantur & nominantur à præſidibus decreto decurionum, & eorum periculo qui adfuerint.

10 Senſus eſt, ut ii tantum, qui curiæ civitatis ſuæ obſtricti non ſunt, tutores dentur illuſtrium ſenatorum liberis impuberibus ſui juris.

11 De illuſtrium tutoribus vel curatoribus.

TIT. XXXIV.

QUI [12] DARE [13] TUTORES VEL CURATORES POSSUNT, ET QUI DARI [14] NON POSSUNT [15].

Status controverſiam paſſo dari curator poteſt.

I. Imp. ALEXANDER A. Amphibulo.

CUM tibi in ea ætate conſtituto, ut ſi de ſtatu [16] [tuo] conſtaret, per tutores ſive curatores negotia tua adminiſtrari deberent, libertatis controverſiam fieri alleges: non [ideo] oportuit impediri, quo magis [17] liberali cauſa ordinata, quia interim pro libero habebaris, curator tibi daretur, per quem defendi cauſa tua poteſt. P. P. Kalend. Novemb. ALEXANDRO A. CONSS. 223.

12 Nec enim omnium judicum eſt tutores dare. vide *l.* 26. *tit.* 5. *ff. de tutoribus & curatoribus datis ab his, qui jus dandi habent. l.* 7. *in fin. ff. de confirm. tut.*

13 *Subaudi*, quibuſcunque: aliis tamen ab illuſtribus & clariſſimis, de quibus dictum eſt titulo ſuperiore ad hanc quæſtionem refert *l.* 1. *l.* 11. *l.* 22. *hoc titulo.*

14 *d. l.* 7. *in fin. Novell.* 72.

15 Item cui dari. *l.* 1. 3. 5. 9. 10.

16 Vid. *l.* 17. *ff. de tutorib. datis.*

17 Id eſt, quominus: Cujacius ita interpretatur ſcripſi ad *l.* 7. *ff. pro emptore.*

Maritus uxori curator non datur.

II. Idem A. Artemiſiæ.

MARITUS [18], etſi rebus uxoris ſuæ debet affectionem, tamen curator ei [19] creari non poteſt [20]. P. P. Kal. Jul. Fusco II. & DEXTRO CONSS. 226.

Cæco curator non datur.

III. Imp. PHILIPPUS A. Dolenti.

LUminibus [21] captum curatorem haberi [22] debere falſo tibi perſuaſum eſt. P. P. XIII. Kal. Auguſt. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

18 De tutela fœminarum dictum eſt alias in *l.* 3. *ff. de legitim. tut. & ad Utpian.* 11. §. 11. adde *Cujac.* 7. *obſerv.* 11. adde quædam ex *l.* 2. *ff. de procurat.*

19 *l.* 4. *ff. de excuſationibus tutor.* §. 19. *Inſtit. de excuſat. tutor.* puta furioſæ. *l.* 4. *ff. de curatoribus furioſi.*

20 Quia ſi vir male gereret, tacite mulier ei negligentiam remitteret.

21 Oculo utroque orbatus curator eſſe non poteſt. *l. unic. ff. qui morbo.* uno poteſt. *l.* 9. *ff. de excuſat. tutor.*

22 Eſt qui reſtituit, *habere.* Neque enim cæcus curator eſſe prohibetur, aut tutor, ſed ſi velit tantum excuſationem habet. *l. unic. ff. qui morbo. & l. poſt ſuſceptam* 40. *ff. de excuſat. tutor.*

Maritus uxori curator non datur.

II. Idem A. Artemiſiæ.

MARITUS [18], etſi rebus uxoris ſuæ debet affectionem, tamen curator ei [19] creari non poteſt [20]. P. P. Kal. Jul. Fusco II. & DEXTRO CONSS. 226.

Cæco curator non datur.

III. Imp. PHILIPPUS A. Dolenti.

LUminibus [21] captum curatorem haberi [22] debere falſo tibi perſuaſum eſt. P. P. XIII. Kal. Auguſt. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

Miles tutor vel curator non datur.

IV. Idem A. Emerito.

MILITIÆ [23] armatæ muneribus occupatus, neque ſi legitimus ſit, neque ſi ex teſtamento datus fuerit, nec alio modo etſi voluerit, tutor vel curator fieri poteſt: ſed ſi errore ductus res adminiſtraverit: negotiorum [24] geſtorum actione convenitur. P. P. X. Kal. Auguſt. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

23 Et ita abrogatur *dict.* §. 4. 24 Et ita abrogatur *d.* §. 5. *d. l.* 7. *d.* §. 1. 25 In tutore dando, magiſtratum ſervare oportet fines territorii & juriſdictionis ſuæ. *l.* 3. *ff. de tutoribus datis. l.* 3. *ff. qui petant tutores.* Si tamen defuerint idonei, poteſt magiſtratus ex vicinis civitatibus honeſtiſſimum quemque inquirere, & nomen præſidi provinciæ mittere, non ipſum dandi arbitrium vindicare. *l.* 6. *ff. eod. l.* 24. *ff. de tutoribus & curatoribus datis.* Interdum etiam non municeps dari poteſt. *l.* 10. *ff. de tutelis.* Fallit etiam lex noſtra in teſtamentario tutore. Poſſumus enim alienæ civitatis civem liberis tutorem dare. *l.* 32. *ff. de teſtam. tut.* quanquam & eo caſu tutori dato competit excuſatio. *l.* 11. *ff. de excuſat. tutor.* 26 *l.* 1. *ff. de teſtam. tut. l.* 8. *ff. de fidejuſſ. tut.*

27 Dixi ad *l.* 3. *l.* 6. *l.* 8. *ff. qui petant tut. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tertull.* 28 Vid. *l.* 24. *ff. de tutoribus datis.* 29 Servus non poteſt dari à judice tutor vel curator. *Synopſ. dict. tit. cap.* 33.

30 Nam à teſtatore poteſt. §. 1. *Inſt. qui teſt. dar. tut. poſſ.*

Creditor pupilli.

VIII. Iidem AA. & CC. Euelpiſto.

CREditorem [31] debitoribus [32] tutorem datum, non tantum petitionem non amittere, ſed etiam ipſum ſibi poſſe ſolvere [33], non ambigitur. P. P. v. Non. Jul. CC. CONSS. 293.

De creditore vel debitore ejus qui in curatione eſt.

In AUTHENT. ut hi qui ob. ſe ha. per. §. ſed & ſi quis. col. 6. tit. 1. al. 2.

MINORIS [34] *debitor* [35], *vel is cui minor tenetur* [36], *aut qui minoris res tenet, à curatione prohibetur. Nam & ante curator* [37], *ſi minoris creditor efficiatur, non ſine adjuncto curatore adminiſtrabit. Hoc autem ab initio vel probet, vel juret ſe credere minorem obligatum, vel res ejus habere. Nam ſi taceat, actionis ſuſtinebit jacturam. Item ſi debitor taceat: nec redhibitione, nec alia tempore curationis ſolutione juvabitur. Sed ſi actionis ceſſionem* [38] *adverſus minorem ſuſcipiat, nec poſt curam quidem depoſitam ea permittitur uti: nec is qui ceſſerit, agere debet: cum in legem commiſerit, licet ceſſio pro juſtis cauſis facta ſit, ſed minor lucrabitur. His valentibus in omni cura prodigorum forte, aut furioſorum, aut dementium, & omnium quas introducunt leges.*

31 Olim creditor debitori tutor dari poterat, *ut hic. l.* 7. *ff. de excuſat. tutor. l.* 78. §. 1. *ff. de contrab. empt. l.* 9. §. 5. *ff. de adminiſt. tut.* ut & is qui litem habebat cum pupillo vel adoleſcente: niſi lis eſſet de omnibus bonis vel maxima parte, vel de ſtatu. *l.* 6. §. 18. *l.* 20. *l.* 21. *ff. de excuſat. tutor.* §. 4. *Inſt. de excuſat. tut.* Hodie hujuſmodi perſonæ non modo excuſantur, ſed etiam removentur. *Nov.* 72. *cap.* 1. niſi ſit mater vel avia. *Novell.* 94. etiamſi poſt ſuſceptam adminiſtrationem adquirant obligationem adverſus pupillum. Quo nomine intelligo non permitti tutoribus vel curatoribus ceſſionis jure obligationes in pupillum adquirere, uti olim licuit. *l.* 12. *ff. de rebus eorum, qui ſub tut. dict. Novell.* 72. *in princ.* In Gallia creditor vel debitor conditionem ſuam evulgare non cogitur, ſi à teſtatore tutor datus fuerit. & ita judicatum à Gratianopolitano ſenatu, anno 1461. Februar. 6. refert Bugnonius in legibus abrogatis.

32 Debitor poteſt etiam tutor eſſe pupilli creditoris. *l.* 5. §. 4. *ff. de admin. tut.*

33 *d. l.* 9. §. 5.

34 Creditor minoris, ſive ipſum minorem, ſive res ejus obligatas habeat, nulla ratione ad ejus res curandas admitti poteſt etiamſi legibus vocetur: ne forte vel cautionem aliquam ſubtrahat, vel aliquo modo eas quæ apud minorem ſunt probationes avertat, eaſque in minoris ipſius fraudem recitet. *l. Harm.* 11. §. 39. adde *Novell.* 72. *cap.* 1.

Tutorem habenti tutor non datur.

IX. Iidem AA. & CC. Maximiano.

SI ſororis tuæ filiis tutore legitimo patruo conſtituto, nec ullo excuſato privilegio, tutor datus es: cum habenti [39] tutorem alium dari jura prohibeant: neceſſitatem adminiſtrationis ad eum pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. III. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De habente curatorem.

X. Iidem AA. & CC. Florentino [militi] [40].

CURatorem [41] habenti neque adjungi niſi [42] cauſa cognita, neque in locum ejus alium ſubſtitui, niſi ante priore remoto, ambigui juris non eſt: te quoque abfuturum [43], damni, quod medio tempore negotiis pupillaribus contigit, eſſe ſuccedaneum: cum auctorem periculo [44] tuo conſtituere debueras: nec jure Magiſtratum in abſentia tua alium creaſſe certum eſt. P. P. III. Kal. April. CC. CONSS. 294.

De litibus.

XI. Impp. CONSTANT. [45] A. & CONSTANTIN. C. ad Baſſum Præfectum urbi.

IN Univerſis [46] litibus [47] placet non prius puberem juſtam habere perſonam, niſi interpoſito decreto, aut adminiſtrandi patrimonii gratia, aut [48] in litem fuerit curator datus: ut juxta præcedentia noſtræ pietatis ſtatuta legitime initiatæ litis agitata in judiciis controverſia finiatur. Dat. III. Id. Octob. *Aquileiæ*, CONSTANT. A. & LICINIO CONSS. 312.

39 Habenti tutorem Hæc vox delenda. Nam miles ne volens quidem ad tutelam vel curam admittitur. *Cujac.* 17. *obſerv.* 6. 41 *Tutorem haberi*, Cujacius emendat. 17. *obſerv.* 16. Id etiam ſuadent quodammodo hæc verba, *Negotiis pupillaribus. eod* & eſt præterea falſum curatorem habenti curatorem dari poſſe. *l.* 20. *in fin. ff. de tutoribus datis.* 42 Curam habenti aliis curator adjungi poteſt cauſa cognita. *l.* 20. *in fin. ff. de tutoribus datis.* 43 Hæc lex intelligenda eſt de abſente ſui negotii, non reipublicæ cauſa. Nam abſens reipublicæ cauſa periculo medii temporis non obſtringitur. ff. *ſi tutor vel Curator Reipublicæ cauſ. aber.* cum in locum ejus alius tutor detur. *l.* 12. *ff. de tutelis.* in locum abſentis ex alia cauſa, neque tutor, neque curator datur. *l.* 11. *ff. de tutorib. & curatorib. datis.* quatenus in ea fuerit, id eſt, abfuerit. vid. *Cujac. d. loc.* 44 *l. un.* ff. *de actore tutore.* 45 Conſtantinus *l.* 1. *C. Theod. de tut. & curat. creand.* 46 Excepta momentaria poſſeſſione. *l. ult.* ff. *qui legitimam perſonam.* 47 Minori datur curator ad lites, alioquin legitimam perſonam in judicio ſtandi non ſuſtinet. 48 *l.* 4. ff. *ſi adverſ. rem judic. l.* 2. ff. *qui legitimam perſonam. l.* 45. *in fin. ff. de re judicata.* 49 Generalis curator à lite deſiſtere propter ſpecialem curatorem datum ad lites non debet. *Bart.* 50 Principis colonus vel alius privilegiatus tutor dari non poteſt. vid. *l.* 8. ff. *de excuſat. tutor.* 51 Ut miles. *l.* 4. ff. *cod.*

De Principis colono aliiſque privilegium habentibus.

XIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio Præfecto urbi.

NE magiſtratuum ulterius procedat licentia: plenius deſignavimus, ne patrimonialem [50] colonum, ſive alium, qui privilegio [51] ab hac nuncupatione defenditur, tutelæ muneris aſtringat officium. Dat. * HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

TIT. XXXV.

QUANDO [52] MULIER TUTELÆ OFFICIO FUNGI POTEST.

Mulier de jure communi non poteſt tutelæ officio fungi. Salic.

I. Imp. ALEXANDER A. Otaciliæ.

TUTELAM adminiſtrare virile [53] munus eſt [54], & ultra ſexum fœmineæ infirmitatis tale officium eſt. P. P. X. Octob. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

II. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

MATres [55] quæ amiſſis viris tutelam adminiſtrandorum negotiorum in liberos poſtulant, priuſquam confirmatio officii talis in eas jure eveniat, fateantur actis [ſacramento præſtito [56],] *ad alias nuptias non venire.* †. Sane in optione hujuſmodi nulla cogatur, ſed libera in conditiones quas præſtituimus, voluntate deſcendat: nam ſi malunt alia optare matrimonia, tutelam adminiſtrare non debent. †. Sed ne ſit facilis in eas poſt tutelam jure ſuſceptam irruptio, bona ejus primitus qui tutelam gerentis affectaverit nuptias, in obligationem [57] venire, & teneri obnoxia rationibus parvulorum præcipimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat. †. His illud adjungimus, ut mulier ſi ætate major eſt, tunc demum petendæ tutelæ jus habeat, cum tutor, [vel teſtamentarius vel] legitimus [58] defuerit, vel privilegio à tutela excuſetur, vel ſuſpecti genere ſummoveatur, vel

52 *Novell.* 94. *Novell.* 118. *cap.* 5. hoc autem adjectum videtur, quoniam ipſæ mulieres olim perpetua tutela aut poteſtate viri continebantur, dixi ad leges XII. tabul.

53 *l.* 16. *ff. de tut.*

54 Regula eſt generalis quæ exceptionem admittit: olim ita uſitata, ut vel à judice. *l.* 21. *ff. de tutoribus datis.* vel patris teſtamento mariti liberorum tutela inutiliter mandaretur. *l.* 26. *ff. de teſtam. tut.*

55 *Nov.* 94. *c.* 2. Hodie extenſum id eſt ad avias. *Authent. Matri & aviæ.* ff. *eod.*

56 Hodie remiſſum hoc eſt. *Auth. Sacramentum.* ff.

57 Mater ſi contra jurisjurandi fidem iterum nubit non redditis rationibus nec petito alio tutore, filii habent taciram hypothecam, tam in vitrici, quam in matris bonis. adde *l.* 5. ff. *in quibus cauſis pignus vel hypotheca.* 58 Id hodie abrogatur: præferuntur enim matres & aviæ tutoribus datis & legitimis. *Authent. Matri & aviæ* ff. *eod.*

Source : BIU Cujas

[2] *l.* 1. *ff. de tut. Illustr.*

2 Tutelam filiorum matres siue üllo impedimento gerere possunt, verum simul atque ad secundas nuptias transierint, pelluntur à tutela. *Harm.* II. §. 54.

3 Ampliatur lex *in pr. ff. eodem ad avias.*

4 Mater præfertur aviæ in tutela liberorum administranda, utpote propinquior.

5 In tutela liberorum gerenda mater præfertur quibuscunque adgnatis liberorum.

6 Tutelam liberorum gerere matri, aviæ licet, dum Senatusconsulto Velleiano, & secundis nuptiis renuncient, *ut hic. Harmen.* §. 27. verum novo jure secundis nuptiis renunciare non coguntur; cum tacite secundis ipsis nuptiis à tutela removeantur. *Authent. prox.*

7 Derogatur legi 2. *vers. His illud.* ibi: *vel legitimi defuerint. ff. eod.*

8 Derogatur legi *in princ.* ibi: *sacramento præstito. ff. eod. & Novell.* 22. *c.* 40. Goth. Text. est in *l.* 22. *circa fin. ff. de admin. tut.* Rittershusius *in exposit. Novell. part.* 8. *c.* 2. Ans.

9 Exceptio ad *l.* 8. *ff. tit. prox.*

10 Puta ut inventarium faciat.

vel ne suis quidem pro animi aut corporis valetudine administrandis facultatibus idoneus inveniatur. †. Quod si fœminæ tutelas refugerint, & præoptaverint nuptias: tunc demum Vir Illustris Præfectus urbi [1], accito Prætore qui impertiendis tutoribus præsidet, sive Judices, qui in provinciis jura restituunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores jubebunt. Dat. XII. Kal. Februar. *Mediolani*, Valentiniano A. IV. & Neotherio Conss. 390.

In Authent. de hered. ab inteſt. §. ex his. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 5.

Matri [2] *& aviæ* [3] *secundum* [4] *ordinem tutelam* [5] *etiam ante agnatos subire permittimus, si* [6] *inter gesta nuptiis alius, & Senatusconsulti Vellejani auxilio renunciaverit: solus testamentarius tutoribus eas præcedentibus, legitimis* [7] *& dativis postpositis. Defuncti namque voluntatem præponi volumus. Prater has autem alius mulieribus interdicimus officium tutelæ subire.*

In Authent. ut sine prohibit. mat. debit. §. propterea igitur. col. 7. tit. 6. al. 4. Novell. 94. cap. 2.

Sacramentum quidem non [8] *exigitur, sed contractus secundis nuptiis expelli eam à tutela convenit: salva minoribus omni alia (prout juris est) cautela.*

In Authent. col. & const. ut supra.

Ad hæc, & si debitum inter ipsam & filios quoquomodo vertitur, tutela materna non ideo minus admittitur, debito [9] *in sua natura durante. Potest etiam mater naturalium filiorum tutelam agere, omnia* [10] *agens quæcunque in legitimis definita sunt filiis.*

III. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Si pater secundum nostram constitutionem naturalibus [11] liberis in his rebus, quæ ab eo in eos profectæ sunt tutorem non reliquerit, mater autem voluerit eorum (sive masculi sint, sive fœminæ) subire tutelam, ad exemplum legitimæ sobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub competenti Judice intervenientibus, juramentum antea præstet, quod ad nuptias non perveniat, sed pudicitiam suam intactam conservet, & renunciet [12] *senatusconsulti Vellejani præsidio, omnique* [13] *alio legitimo auxilio*, suamque substantiam supponat: & ita filiorum suorum vel filiarum naturalium tutricem [eam] existere sancimus. Omnibus quæ pro matribus & liberis earum ex legitimo matrimonio progenitis, divalibus constitutionibus cauta sunt, in hujusmodi matribus observandis. Si enim in filiis justis, in quibus testamentariæ & legitimæ sunt tutelæ, & tamen matribus, his deficientibus ad providentiam filiorum suorum venire conceditur, multo magis in his casibus ubi legitima tutela evanescit, saltem alias ei dare humanissimum est. Dat. XV. Kal. April. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

l. 24. *ff. de admin. tut.* 11 Naturalibus etiam liberis matres possunt esse tutrices. *l. ult. ff. de confirmando tutore. Nov.* 89. *cap.* 14. 12 Mater tutelam liberorum adfectans, renunciare Velleiano cogitur. *Nov.* 118. *cap.* 5. In Gallia locum id non habet: & ita placito Senatus Burdegalensis decretum, anno 1521. Julii 26. uti Bugnonius in legibus abrogatis refert. 13 Renunciationem quæ fit omni legum auxilio & juri introducto in favorem sexus observa: ea renunciatione mulieres rediguntur ad jura communia masculorum, nec habent aliquod beneficium in præjudicium pupillorum. Quid si talis renunciatio fuerit omissa? Baldus *in Authent. Matri & aviæ. ff. eod.* negat valere decretum interpositum super tutela matris & aviæ: nec eas præsumi renunciasse, ideoque juvari juris ignorantia. *l. ult. ff. de juris & facti.* quod paulo videtur durius: Æquiores existimo, quibus id placet, mulieres tutelam suscipiendo tacite videri supradictis juribus renunciasse: sed & ea omnia præstitisse, quibus ad tutelam pervenitur. facit *l.* 77 *ff. de adquir. hered. l.* 30 *ff. de verb. oblig.* Addit Rolandus à Valle 1. *cons.* 13. *num.* 6. *& sequent. ad* 22. à multis existimari; ex clausula (qua videlicet renunciamus omni juris legumque auxilio) videri renunciatum *l.* 6. *& ff. de transact.* de non visis & cognitis verbis testamenti, quam tamen opinionem non probat, *num.* 26. ad hæc beneficio juris municipalis, item beneficio ne in solidum conveniantur, beneficio inventarii, cedendarum, excussionis, ordinis, divisionis, beneficio non abstrahendi de domo, revocandæ donationis ob non factam insinuationem, beneficio non incarcerandi simulationis. Ad hæc tolli purgationem moræ, conductori denegari remissionem occasione belli supervenientis. Denique his & similibus renunciatum videri. *Goth.* Vid. Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 11. *num.* 157. Ans.

TIT. XXXVI.

IN [14] QUIBUS [15] CASIBUS [16] TUTOREM [17], VEL CURATOREM [18] HABENTI TUTOR VEL CURATOR DARI POTEST.

De absentia & reversione tutoris.

I. Imp. Antoninus A. Tiberiano & Rufo.

Si in [19] locum ejus tutoris ad tempus dati estis, qui Reipublicæ [20] causa aberat, isque jam finito munere quod ei injunctum est, abesse desiit [21]: quin ad ejus officium curamque pertineant negotia pupillæ ambigere non debetis. Sed consultius feceritis, si præsidem provinciæ virum clarissimum adieritis, ut is ad administrationem tutelæ compellatur. P. P. VIII. Kal. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De curatore dato impuberi.

II. Imp. Alexander A. Valentiniano.

Potuit quidem & debuit competens judex in locum excusati [22] tutoris, licet pupillus alios quoscumque haberet tutores, curatorem [23] dare. Quamvis autem curator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sis: tamen periculo administrationis ultra pubertatis [24] tempora non adstringeris. P. P. V. Id. Jun. Modesto & Probo Conss. 229.

De curatore tutori adjungendo.

III. Idem A. Hylæ.

Propter [25] late diffusum, id est, in diversis locis constitutum patrimonium, vel quod solus administrationi non sufficias, an tibi tutelam administranti adjungi aliquos curatores oporteat, præses provinciæ, si te non sufficientem deprehenderit, æstimabit. P. P. VIII. Id. Decemb. Pompeiano & Peligno Conss. 232.

De tutore suspecto, vel excusato vel defuncto, vel relegato.

IV. Impp. Valer. & Gratian. AA. Euplojo.

Licet tutorem [26] habenti tutor dari non potest [27]: tamen

[14] Tutorem habenti cur non omnibus casibus tutor dari possit, dicam ff. *eod.*

15 Dic in locum absentis Reipubl. causa. *l.* 1. *eod.* excusati. *l.* 2. ff. *eod.* suspecti, removi, defuncti, relegati. ff. *eod.*

16 Causis, tutorem habenti tutor vel curator dari potest. ut *l.* 4. ff. *eod.*

17 *l.* 1. *l.* 2. & *l.* 4. ff. *eod. l.* 9. ff. *qui petant tutor. l.* 9. *qui dare tutor.*

18 *l.* 3. & *l.* 5. ff. *eod. l.* 10. ff. *qui dare. l.* 20. *in fin. ff. de tutorib. datis.*

19 In locum absentis reipublicæ causa, licet tutor esse non desinat, alius tutor dari potest. hæc lex exceptio est ad *l.* 4. ff. *eod.*

20 *l.* 12. *ff. de tut. l.* 15. *in fin. ff. de tutor. dat. ab his. l.* 3. §. 10. *ff. de suspectis. l.* 45. *de excusationib. l.* 9. *ff. de tut. & ration. distrahend.*

21 Curator in locum datus absentis eo reverso, seu finito absentia, deponit officium. facit *l.* 14. §. 1. *ff. de tutelis.* 22 In locum tutoris excusati potest curator dari. *l.* 4. *in fin.* ff. *eod. l.* 11. §. 1. *l.* 28. *ff. de test. tut. Ulpian.* 11. §. 23. & hæc vox exceptio est ad *l.* 4. ff. *eod.* 23 Imo tutorem ex Senatusconsulto dari oportuit. *l. si quis sub condition.* 11. *ff. de test. tut.* Dic, curatorem hunc instar esse tutoris: cum ultra pubertatem non duret hac lege. Unde tutelæ, sive pro tutelæ eum teneri quidam existimabant. *l.* 3. ff. *arbitr. tut.* 24 *l.* 1. ff. *quando tutores vel curatores. l.* 25. *ff. de tutoribus datis instituti. quibus modis tutela finitur. in pr.* 25 Propter diffusum patrimonium tutori curator adjungi potest. Hæc lex exceptio est ad *l.* 4. *eod. l.* 11. *in fin.* ff. *de excus. tutor.* 26 *l.* 9. ff. *qui petant tutores. l.* 9. ff. *qui dare tutor. Paul.* 4. *sentent.* 13. §. 3. 27 Curatorem habenti potest. *l.* 20. *in fin. ff. de tutor. & curator. datis.* Cur tam varie? An quia datio tutoris est ex inquisitione atque decreto: actus autem legitimi semel peraguntur, nec iterantur? An quod pupillus in tutoris potestate sit, & nemo possit in duorum potestate esse: ita ut sit potestas cujusque in solidum, nisi pro uno habeantur. ut cum sunt conjunctim dati duo, pluresve, curatoris autem nulla sit potestas in personam?

certis [28] ex causis alius idoneus substitui sententia competentis Judicis solet in locum suspecti [29], qui convictus ac remotus [30] est, & in locum excusati [31], vel defuncti [32], vel relegati [33] tutoris. P. P. Idib. Mart. Seculari II. & Donato Conss. 261.

De curatore tutori adjuncto.

V. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Zenoni.

Cum ob augmentum [34] facultatum curatores adjungi [35] soleant, non prius dati tutores [ab] administratione eorum liberantur. Sane si is qui administravit, tempore finitæ tutelæ fuit solvendo [36]: secuti temporis periculum ad te pertinere non [37] potuisse manifestum est. Dat. III. Kalend. April. CC. Conss. 293.

& alium ex *l.* 17. *in fin. ff. de appellationibus.* 29 Vide *l. ult.* §. 10. ff. *de curatore furios.* 30 42. ff. *eod.* 31 *l.* 11. §. 1. *de testam. tut.* 32 *l.* 3. ff. *qui petant tutores.* 33 Relegatio excusationis species. *dict. l.* 3. *l.* 11. *in fin. l.* 3. §. 9. *ff. de leg. tut.* Cujacius emendavit *deportati.* nisi forte vox *Relegati* hic accipienda sit pro *Deportati.* Cujacius ad *l.* 8. 9. *&c. ff. de excus. tutor.* ab ea tamen emendatione discedit. adde *Paul.* 2. *sentent.* 25. §. 8. 34 Propter auctas pupilli facultates tutori curator solet adjungi. *l.* 9. *in fin. ff. de administr. tutor.* 35 Alius licet tutor adjungatur, prior non liberatur. 36 *l.* 39. §. 16. *ff. de administr. tutor.* 37 Cur ita? collige ex *l.* 1. *in fin.* ff. *de dividenda tut.*

TIT. XXXVII.

DE ADMINISTRATIONE [38] TUTORUM VEL CURATORUM, ET [39] PECUNIA PUPILLARI FOENERANDA, VEL DEPONENDA.

De pecunia pupilli vel minoris.

In Authent. ut hi qui oblig. se hab. §. quoniam. col. 6. tit. 1. al. 2. Novell. 72. cap. 6.

Novissime [40] *cautum est, à curatore pecuniam pupillarem non esse fœnerandam: Quod si fecerit, mutui subjacebit periculo: nisi mobilis sit ejus substantia, cujus cura administratur: tunc enim curator illud solum mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficiet adolescentu, ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur: vel nisi ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum faciendas.*

Curatorem non teneri pro tutoribus præcedentibus.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Modesto.

Frustra times administrare res adolescentis, cujus curator es, ne ex hoc aliquis existimet commune periculum prioris temporis te recepisse, sed ea quæ agenda putas age: & (quod magis interest [41] omnium partium) insta: ut Judex inter [42] te, & tutores datus [43], quamprimum partibus suis fungatur. P. P. XII. Kal. Octob. Albino, & Æmiliano Conss. 207.

Curatorem administratione durante à collega non conveniri.

II. Iidem AA. Timoni & Elpidophoro.

Adversus curatorem adolescentis cui collegæ [44] dati estis, quamdiu administratio communis durat, exerceri judicium non potest. P. P. II. Kal. Maji, Apro & Maximo Conss. 208.

De sumptibus.

III. Imp. Antoninus A. Pumoso.

Sumptus [45] in pupillum tuum necessarios [46], & ex justis honestisque causis Judici qui super ea re cogniturus est si probabuntur [47] [facti] accepto ferentur: etiamsi [48] Prætoris decretum de dandis eis non sit interpositum. Id namque quod [49] à tutoribus sive curatoribus bona fide erogatur, potius justitia [50] quam aliena auctoritate firmatur. IV. Kal. Septemb. Duobus & Aspris Conss. 213.

De liberto tutore.

IV. Idem A. Proculæ.

Nisi eam pecuniam, quam constiterit libertum [51] paternum tutorem filiæ tuæ rationi ejus debere, vel deposuerit [52], vel in prædiorum comparationem converterit, remittitur ad Præfectum Urbi, secundum ea quæ constituta sunt arbitrio ejus puniendus. P. P. XII. Kalend. Octobr. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De tutoribus condemnatis.

V. Idem A. Rufino.

Frustra tutores quondam adolescentium quorum curam administras, judicatum [facere] detrectant, cum exacta pecunia possit auctoritate Præsidis in depositi [53] causam haberi. P. P. Kal. Jun. Læto II. & Cereale Conss. 216.

De calumniosis actionibus non intentatis.

VI. Imp. Alexander A. Paconio.

Non est ignotum, tutores vel curatores [adolescentum,] si nomine pupillorum vel adultorum scientes calumniosas [54] instituant actiones, eo nomine condemnari oportere: ne sub prætextu [55] nominis eorum propter suas simultates secure [56] lites suas exercere posse existiment [57]. P. P. VI. Idib. Maji, Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De forma alienandi testamento data.

VII. Idem A. Valerio.

Tutelam pupillorum tuorum sic administrare debes, ne ædificium quod his relictum est, contra formam [58] alienandi testamento datam vendas. P. P. VI. Idib. Jul. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De curatore qui non administravit.

VIII. Idem A. Aprili.

Etsi scisses [59] te curatorem datum nec administrasses: cæteris curatoribus, & administrationem peragentibus, & sufficientibus [60] damno præstando, contra te actio dari non potest. Sin [61] autem nescisses [62] te curatorem datum, etiamsi solvendo cæteri non sint, damni periculum ad te non redundat. P. P. VII. Kal. Decemb. Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

De

[38] xxvi. D. vii. & 3. *C. Theod.* 19. *Novell.* 72. *cap.* 6. & 7.

39 Tutorum administrationis partes sunt hæ: inventarium facere: pecuniam otiosam ad prædiorum rusticorum emptionem deponere: si prædia nulla occurrunt emenda, fœnerari: cæteras res diligenter custodire: in judiciis pupillos suos & adultos defendere.

40 Id est, ex *Novell.* 72. *cap.* 6. Goth. Vid. Rittershus. *in expos. Nov. part.* 8. *cap.* 6. & *not. ad l.* 37. §. 1. *ff. de negot. gest.* Ans.

41 Adde *l. cum Stichus* 29. *ff. de solution.*

42 Curator adulti pro tutoribus antecedentibus non tenetur, nisi negligentia in exigendo possit ei imputari. vide ff. *quando ex facto tutoris.*

43 Datos.

44 Plures cum tutelam gerunt, alter in alterum non agit, ut universalis administrationis ratio reddatur. *l.* 12. *l.* 18. *l.* 32. *in fin. ff. eod.* Pro universali curatione non potest agi, nisi finito officio. *Bald.* vide *Cujac.* 17. *observ.* 7. *in fin.*

45 *l.* 33. *in fin. ff. eod.* Potestne tutor salarium exigere? potest. *dict. l.* 33. *in fin.* vide *Wurmser.* 1. *pract.* 38. *cap.* 13.

46 Puta in alimenta. *l.* 2. ff. *de aliment. pupill.*

47 Probare sumptus debet is, qui sumptus se fecisse ait. facit *l. si quis pro redemptione* 36. *in fin. pr.* ff. *de donat. l.* 1. §. 3. *ff. de tutele & ration. distrah.*

48 Nam expedit quodcunque non interponi. *d. l.* 2.

49 Naturali justitia quod confirmatur, non eget alia confirmatione. *Bald.*

50 Probatione alia non indigent quæ naturali justitia confirmantur. *l.* 3. §. 7. *ff. de cond. causa data. l.* 13. §. 7. *ff. de excusat. tutor.*

51 *l.* 10. ff. *eod.*

52 Tutor debitor pupilli pecuniam debitam pupillo deponere debet ad prædiorum comparationem. Minus est deposuisse, quam comparasse: alterutrum tamen exigitur, *ut hic:* adde *l.* 5. §. 4. *ff. eod.* 53 Summa liquida non potest tuto solvi minori propter metum restitutionis. *l.* 1. ff. *si adverf. solut.* non tamen eo prætextu potest tutor aut alius debitor pupilli, vel minoris pecuniam penes se retinere. Cogitur enim pecuniam deponere vel consignare. *l.* 5. *l.* 7. §. 10. *ff. eod. l.* 73. *in fin. ff. de procuratoribus. l.* 56. §. 1. *ff. mandati. l.* 64. *ff. de fidejussoribus.* vide Molinæum *de usur. quæst.* 39. *num.* 298. 54 Tutor calumniosam, vel supervacaneam actionem intendens, proprio nomine obligatur. *l.* 9. §. 6. *in fin. ff. eod. l.* 78. §. 2. *in fin. ff. de leg.* 2. bonam movere cogitur & appellare. *l.* 11. ff. *eod.* 55 Prætextu officii calumniam committi non oportet. 56 Securi. 57 Existimentur. 58 Contra formam datam à testatore non debet tutor rem pupilli vendere. *l. ult.* ff. *de rebus alienis.* Imo potest vendere, & ea in re patris præceptum negligere. *l.* 5. §. 9. *ff. eod.* 59 Sciens se tutorem, de neglecta tutela tenetur si gerens solvendo non sit. *l.* 3. ff. *de divid. tut. l.* 4. §. 3. *ff. rem pupill. salv.* adde *l.* 19. ff. *eod.* 60 Exceptio excussionis tutori vel curatori qui non gessit, adversus eum qui gessit competit. 61 Ignorans se tutorem, tutelæ non tenetur. 62 Vide *l.* 5. ff. *de periculo tut.*

Source : BIU Cujas

De dote constituenda.

IX. Idem A. Inclytæ.

SI curatores habes, hique dotare [1] te bonis tuis [2] cessant: adito Præside provinciæ impetrabis, ut quod moderatum [3] est, honestæ personæ, præstare cogantur. P. P. XVII. Kal. Maji, AGRICOLA & CLEMENTINO Conss. 231.

De liberto curatore.

X. Idem A. Rufinæ.

SI liberti [4] ejusdemque curatoris culpa, vel fraude ratio vestra læsa sit: sarciri damnum ab eo qui dedit, Præses provinciæ curabit: Non dubitaturus etiam graviorem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. P. P. XI. Kal. August. AGRICOLA & CLEMENTINO Conss. 231.

De tutore qui non appellavit, vel appellationem non prosecutus est.

XI. Imp. GORDIANUS A. Cæcilio.

SI bonam [5] causam ea, cujus tutor es, habuit, & adversus latam sententiam non [6] appellasti, seu post appellationem provocationis solennia implere cessaveris, tutelæ judicio indemnitatem pupillæ præstare debes. PP. Id. August. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De fraude tutorum, de negligentia curatorum, de fœmina minore viginti quinque annis.

XII. Idem A. Octavianæ.

DE his, quæ in fraudem administrationis à tutore gesta, vel negligenter acta à curatoribus eorum, quibus successisti, allegas, agere debes: si modo annos legitimæ ætatis implesti. Neque [enim] ignoras non [7] multum patrocinari fœcunditatem liberorum fœminis ad rerum suarum administrationem, si intra ætatem legitimam sint constitutæ. PP. III. Non. Octobr. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

Satisdatio de rato.

XIII. Idem A. Longino.

TUtores debita pupillaria, seu deposita reposcentes, ad satisdationem [8] compelli non posse, manifestum est. PP. VIII. Kal. Maji, ARIANO & PAPPO Conss. 244.

De rationibus reddendis.

XIV. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Clementi.

RAtiones [9] curæ [10] administratæ ante impletum quintum & vicesimum annum durante [11] officio posci jure non posse, manifestum est [12]. PP. Prid. Non. August. PHILIPPO A. II. 13. & TITIANO Conss. 246.

De eo, qui signavit ut curator.

XV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Licinio.

SI non subscripsisti [14] quasi fidejussor: frustra vereris, ne ex ea intercessione qua signasti ut curator [15], olim liberatus (ut affirmas) sententia Præsidis, ex officio curatoris convenisi possis. PP. Prid. Non. Mart. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. Conss. 287.

De alienatione rerum pupillarium.

XVI. Iidem AA. & CC. Proculo.

NOn omni [16] titulo res pupilli potestatem alienandi [17] tutores habent: sed administrationis tantum causa distrahentes, quæ eis venundare licet, justam causam [18] possidendi comparantibus præstant. Cum itaque donandi [19] nulla [20] ratione res eorum, quorum administrant negotia, potestatem habeant: vindicare dominium à possidentibus non prohiberis. Dat. X. Kalend. Maji, *Heraclia*, AA. Conss. 287.

De testamenti factione, vel donatione.

XVII. Iidem AA. & CC. Martiali.

DE successione sua [21] tutores frustra timent: cum his qui tutelam administraverunt, testamenti factio non denegetur, nec de bonis suis donare aliquid prohibeantur. S. XVI. Kal. Novemb. *Sirmii*, AA. Conss.

De periculo nominum, & de pignoribus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Soterico.

DEbitoribus pupillæ pro officii ratione tutorem te constitutum adseverans, ad te nominum [22] periculo pertinente, parere solutioni [23] denuntia. [24]. Qui si satis non fecerint: in venditione [25] pignorum uti [communi] jure potes. S. Prid. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De absente tutore dato.

XIX. Iidem AA. & CC. Vindiciano.

TUtor licet absens [26], decreto datus, si sciens [27] solemniter se non excusaverit, administrationi constituitur obnoxius. S. III. Idib. Februar. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De tacita hypotheca in bonis tutoris vel curatoris.

XX. Imp. CONSTANTINUS A. Eusemianæ.

PRo [28] officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores existant, tanquam pignoris [29] titulo obligata, minores sibimet vindicare minime prohibentur. †. Idem est, & si tutor, vel curator quis constitutus, res minorum non [30] administraverit. Dat. VII. Kal. April. *Treveris*, VOLUSIANO & ANNIANO Conss. 312.

De donationum conditione neglecta.

XXI. Idem A. Maximo P. P.

[P]Upillorum [31] seu] minorum defensores, si per eos donationum conditio [32] neglecta [33] est, rei amissæ [34] periculum præstent. Dat. III. [35] Kal. Februar. *Romæ*, SABINO & RUFINO Conss. 316.

De alienatione rerum pupillarium.

XXII. Idem A. ad Populum.

LEx [36], quæ tutores curatoresque necessitate adstrinxit, ut aurum, argentum, gemmas, vestes, cæteraque mobilia pretiosa [37], urbana etiam [prædia, &] mancipia, domos, balnea, horrea, atque omnia quæ intra civitatem sunt, venderent, omniaque ad nummos redigerent, præter [38] prædia & mancipia [39] rustica, multum minorum utilitati adversa est. Præcipimus itaque, ut hæc omnia [40] nulli tutorum curatorumve liceat vendere: nisi [41] hac forte necessitate & lege, qua rusticum prædium atque mancipium vendere, vel pignorare, vel [in [42] donationem] propter nuptias [43], vel in dotem dare in præteritum licebat: scilicet per [44] inquisitionem [45] judicis, & probationem causæ, interpositionemque decreti, ut fraudi locus non sit. †. Ante omnia igitur urbana [46] mancipia, quæ totius suppellectilis notitiam gerunt, semper in hereditate & in domo retineantur: nam boni [47] servi fraudem fieri prohibebunt: mali, si res exegerit, sub quæstione [48] positi, poterunt prodere veritatem: atque ita omnia observabunt, ut nec inventarium [49] minuere, nec mutare, vel subtrahere aliquid tutor valeat: Quod in veste, margaritis, gemmis, & vasculis, cæteraque suppellectili necessarium est. Et tolerabilius [50] est (si ita contigerit) servos mori suis dominis, quam servire extraneis: quorum fuga [51] potius tutori adscribitur, sive negligentia dissolutam esse patiatur disciplinam, sive duritia, vel inedia, atque verberibus eos afficiat. Nec enim dominos execrantur, sed magis diligunt: ita ut hæc lex per hoc quoque melior antiqua sit. Tunc enim remota servorum custodia etiam vita minorum sæpius probatur. †. Nec vero domum [52] vendere liceat in qua defecit pater, minor crevit, in qua majorum [53] imagines aut [non] videre fixas, aut revulsas videre, satis est lugubre. Ergo & domus, & cetera omnia immobilia [54] in patrimonio minorum permaneant [55]: nullumque [56] ædificii genus, quod integrum hereditas dabat, collapsum tutoris fraude depereat. Sed & si parens vel ille cujuscumque heres est minor, reliquerit deformatum ædificium: tutor testificatione operis ipsius, & multorum fide, id reficere cogatur: ita enim annui reditus plus minoribus conferunt, quam per fraudes pretia diminuta. †. Servi [57] etiam qui aliqua sunt arte præditi, operas suas commodo minoris inferant, & reliqui qui in usu minoris domini esse non poterunt, quibusque ars nulla est, partim labore suo, partim alimoniarum taxatione pascantur: lex enim non solum contra tutores, sed etiam contra [58] fœminas immoderatas atque intemperantes prospexit minoribus: quæ plerumque novis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam [59] addicunt.

†. Huic accedit, quod ipsius *pecuniæ* [60] (in [61] qua robur omne patrimoniorum veteres posuerunt) fœnerandi [62] usus vix diuturnus, vix continuus, & stabilis est: quo subsecuto, intercidente sæpe pecunia, ad nihilum minorum patrimonia deducuntur. †. Jam ergo venditio tutoris nulla sit sine [63] interpositione decreti. Exceptis his duntaxat vestibus [64], quæ detritæ usu, seu corruptæ servando [65] servari non potuerunt. †. Animalia [66] quoque supervacua, quamvis minorum, quin veneant, non vetamus. *Dat. Id. Mart. CONSTANT. A. VII. & CONSTANTINO C. Conss. 326.*

De canone non soluto.

XXIII. Idem A. Felici.

SI [67] tutoris, vel curatoris culpa, vel dolo, eo quod vectigal [68] prædio emphyteutico impositum minime dependere voluisset, minoris [prædium] fuerit amissum: damnum quod ei contigit, ex substantia eorum resarciri necesse est. Dat. XIII. Kal. Maji, *Constantinop.* DALMATIO, & XENOPHILO Conss. 333.

De Inventario faciendo.

XXIV. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Eutychiano PP.

TUtores [69], vel curatores, mox [70] quam [71] fuerint ordinati, sub [72] præsentia publicarum [73] personarum [74] inventarium [75] rerum omnium [76] & instrumentorum solenniter facere curabunt [77]. Aurum, argentumque, & quicquid vetustate [78] temmutari. 50 Occurrit objectioni, ut ex duobus malis minus eligatur. *l.* 200. *ff. de regulis.*

1 Dotem sibi constitui, & eo nomine adversus curatores moram committentes agere adulta: sed & officium super ea re judicis implorare potest. facit *l.* 52. *ff. eod. l.* 43. *ff. de leg.* 3.

2 Dotare de suis, & propriis bonis curator adultam non cogitur.

3 *d. l.* 43. *l.* 60. *ff. de jure dot. l.* 22. §. 4. *ff. ad Trebell.*

4 Libertus male administrans removetur à tutela, eaque privatur. *l.* 4. §. *eod.*

5 Cui contraria est calumniosa, & supervacanea. *l.* 6. §. *eod.*

6 Tutor in bona causa cogitur appellare, & appellationem prosequi; alioquin litis nomine tenetur. Est enim officium tutoris utilia non prætermittere, inutilia non admittere. *l.* 27. §. *de episcop. aud.*

7 Defectus ætatis non suppletur numero liberorum. *l.* 2. §. *de in integr. restit. l.* 1. *in fin.* §. *qui & adversus quos. l.* 2. *ff. de minor.*

8 Tutor agens pupilli nomine non tenetur cavere de rato. *l.* 23. *ff. eod.*

9 Rationes à curatore antequam XXV. annum minor expleverit non exiguntur tantisper dum curator gerit. 5. *Harm.* 11. §. 35.

10 Curator tenetur ad rationes reddendas, ut & quivis alienam administrationem suscipiens. vid. *Rol. à Valle* 1. *cons.* 49.

11 *l.* 2. §. *eod.*

12 Imo non est manifestum, sed falsum. *l.* 4. *in fin. l.* 16. *in fin. ff. de tut. & ration.* Goth. Vid. *l.* 9. §. 4. *ff. de tut. & rat.* ANS.

13 Fe. l.

14 Vid. quæ dixi ad *l.* 14. §. *si cert. pet.*

15 De eo quod quis facit ut tutor, vel curator, vel procurator, vel gestor alterius, suo nomine conveniri non potest. *l. ult. ff. de inst. act.* vide *Wurm. l. præt.* 38. *cap.* 10.

16 Ergo aliquo: sunt enim alienationis variæ species & causæ.

17 Hoc innuit, Certis causis, alienandi facultatem tutoribus permitti: in reliquis alienantes justam causam possidendi non transferre. Male autem alienat, qui donat. *l.* 22. *in fin. l.* 46 *in fin. ff. eod. l.* 1. §. 1. *ff. de tut. & rationib.* nonnunquam tamen donare potest. *l.* 12. *in fin. ff. eod.*

18 Tutor justa de causa, hoc est, ex causis jure permissis res pupilli sui potest alienare.

19 Non administrat, qui donat.

20 Potest igitur justis de causis donare. *d. l.* 12.

21 Tutela non efficit, quominus tutor de suis testari suaque donare possit. *l. un. C. rem alienam gerentibus.*

22 Periculum nominum spectat ad tutorem. *Goth.* An & quando periculum nominum ad tutorem spectet vid. late Hartman. Pistor. 9. 49. ANS. Adde *Censur. Forens. nostram & DD. ibi allegat. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 10. S. L.

23 Vid. *l.* 2. §. *arbitr. tutel.* 24 Officio tutoris incumbit debitoribus pupilli denunciare ut solvant. 25 *l.* 14. §. *de distr. pign.* 26 Tutor absens potest dari. *Bald.* 27 *l.* 8. §. *eod. l.* 1. §. 1. *l.* 5. *in fin. ff. eod.* 28 *l.* 1. *C. Theod. eod.* 29 Bona tutoris & curatoris tacite pupillo, & adolescenti obligantur. *l. un. C. rem alienam gerentib. l. un.* §. 1. §. *de rei uxor. act. l. ult. vers. Discretis.* §. *de legitim. tut. Novell.* 118. *cap.* 5. *in fin.* vid. *Negusantium* 2. *de pignor.* 4. *num.* 5. Quid si ipse minor sit adhuc annis viginti? vid. *d. vers. Discretis.* 30 Bona tutoris vel curatoris non modo pro male gestis, sed etiam pro non penitus gestis, tacite obligata sunt pupillo, vel adulto. 31 *l.* 2. *C. Theod. eod. l.* 1. *vers. Hisque. C. Theod. de donat. l.* 25. §. *de donat.* 32 Puta faciendi vel non faciendi. vid. *l.* 25. §. *de donat.* & ita tutor non implens conditionem utilem pupillo, tenetur ei, in quod interest. 33 Donationes μονομερῶς non fiunt. dixi ad *l.* 25. §. *de donat.* 34 Id est, non quæsitæ. *l.* 7. §. *de arbitr. tut.* 35 *l.* 2. *C. Theod. eod.* habet IV. Kalend. Novembr. S. L.

36 Orationem Severi intelligit, quæ extat in *l.* 1. §. 2. *de reb. cor. qui.*

37 Mobilia prætiosa immobilibus comparantur.

38 *d. l.* 1. §. 1.

39 Vid. *l.* 3. §. *de præd. decur.*

40 Mobilia scil. & prædia urbana ac rustica. Rustica & suburbana alienari non possunt, quod hic vetatur. vide quædam ad hunc locum apud *Cujac.* 7. *obs.* 23.

41 Tutor vel curator nihil ex rebus minorum vendere potest, nisi ex justa & probabili causa. Quin justa causa alienandi non sufficit. Nec enim res eas sine decreto judicis alienare potest, exceptа veste usu detrita, & iis quæ servando servari non possunt, exceptis etiam animantibus pupillorum usui supervacuis. *Synopsis Basilic.* 32. *tit.* 11. *ex lib.* 38. *tit.* 9. *c.* 30. & 5. *Harm.* 11. §. 49.

42 Quibus ex causis prædia minorum alienari possunt.

43 *l. ult. vers. cum autem.* §. *si major. fact. alienat.*

44 Quibus solennitatibus res minorum alienari oporteat.

45 De qua vide *l.* 5. §. 9. *ff. de reb. eor. qui sub tut.*

46 De urbanis mancipiis non vendendis sine decreto, *ut hic. & vers. ult.* §. *eod.* de que eorum utilitate. Quid rustica? Vendi multo minus possunt. Hac enim lege Constantinus nihil mutat orationi Severi quæ rustica mancipia vetabat alienari. §. *eod. in princ.* facit *l.* 3. §. *de præd. decur.*

47 Boni servi utilitas.

48 *l.* 34. *ff. eod.* & ita per familiares & domesticos probantur ea quæ fiunt in domo, id est, domestica. vid. *l.* 8. §. 6. §. *de repudiis.*

49 Possunt enim res hujusmodi facile subtrahi ac

Source : BIU Cujas

temporis non mutatur, si in pupilli substantia reperiatur, in tutissima custodia [1] collocent: ita tamen ut ex mobilibus aut prædia idonea comparentur [2], aut si forte (ut adsolet) idonea non potuerint inveniri, juxta antiqui juris formam usurarum [3] crescat [4] accessio: quarum exactio ad periculum [5] tutorum pertinet. Dat VII. Kal. Mart. *Constantin.* ARCAD. IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

1 Pecuniæ pupillares quæ commode servari possunt, custodiendæ à tutoribus ut prædia idonea comparentur, vel fœnóri occupentur.

2 De prædiis ex pecunia pupillari comparandis.

3 De pecuniis pupillaribus fœnori occupandis.

4 Hodie tutores non coguntur pecunias pupillares fœneri dare. *Authent. nov. simme §. cod. Nov. 72. c. 6.*

5 Quomodo periculum nominum ad tutores pertineat, vid. *l. 16. in fin. ff. eod.*

Si debitor pupilli solvat.

XXV. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus: creatione tutorum & curatorum cum omni procedente cautela, licere debitoribus pupillorum vel adultorum ad eos solutionem facere: ita tamen, ut prius sententia [6] judicialis sine omni damno celebrata hoc permiserit: quo subsecuto, si & judex [hoc] pronuntiaverit, & debitor persolverit: sequitur hujusmodi causam plenissima securitas, ut nemo [7] in posterum inquietetur: Non enim debet quod rite, & [8] secundum leges ab initio actum est, ex alio eventu resuscitari. †. Non autem hanc legem extendimus etiam in his solutionibus, quæ vel ex reditibus [9], vel ex pensionibus, vel aliis hujusmodi causis pupillo, vel adulto accedunt: sed si extraneus debitor ex fœneratitia [10] forsitan cautione, vel aliis similibus causis solutionem facere, & se liberare desiderat: tunc enim eam subtilitatem observari censemus. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

6 Judicis decreto quævis pecunia solvi potest. §. *ult. ibi, ut prius judicialis sententia. Inst. quibus alienare licet. l. 7. §. 2. ff. de minoribus.* adde §. *si adv. solut.*

7 Cur ita? colligee x *l. 4. in fin. §. ad leg. Jul. de adult.*

8 Recte facta non revocantur. *cap. 73. de regulis in 6.*

9 Debitor sine judicis decreto annuos reditus annuasque pensiones pupillo potest solvere. *l. 27. §. eod.*

10 Fœneratitiæ pecuniæ pupillis citra judicis decretum solvi non possunt. *d. §. ult. Instit. quibus alien. licet vel non.*

Ne Authoritas interposita noceat tutori, vel curatori.

XXVI. Idem A. Joanni P. P.

CUm quædam mulier testamento condito filium suum præteriisset [11], idem autem filius, qui præteritus erat, vel fratris, vel extranei esset tutor, vel curator, qui scriptus à matre tutoris fuerat heres: in præsenti specie manifestissimum erat, stare tutorem, vel curatorem in præcipiti [12] loco: sive enim auctoritatem [13] suam, vel [14] consensum [15] de adeunda [16] hereditate præstare pupillo, aut adulto minime voluerit, ne ex hac causa sua jura aliquod patiantur præjudicium (satis enim imminet periculum tutelæ, vel utilis negotiorum [17] gestorum actionis, ne pupillus, vel adultus, utpote ex illius tarditate læsus, litem ei ingerat) sive hujusmodi timore perterritus auctor fuerit pupillo vel adulto, periculum emergebat: dum [18] enim alii consentit, ipse sua jura perdit: videbatur etenim confirmare matris suæ judicium, quod oppugnandum esse existimabat: & multæ aliæ insuper species oriuntur [19], ex quibus verendum est tutori, vel curatori circa suas res præjudicium [parari:] puta in hypothecis, & aliis variis causis. Invenimus autem generaliter definitum, post officium depositum omnes actiones, quas tutor, vel curator ex necessitate [20] officii subierit, in quondam pupillum, vel adultum transferri [21]. Quare tam optimo exemplo argumentati [22], [necnon] & aliis omnibus casibus, in quibus veretur tutor vel curator, ne præjudicium ei aliquod fiat, timorem ejus removemus: Damus igitur eis cum summa fiducia res pupillorum, vel adultorum gubernare: sciturisque, quod lex nostra sua eis jura immutilata reservat, nihil [23] ex hujusmodi auctoritate, vel consensu præjudicii subituris. Dat. x. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

11 Id est, exheredasset. Nam matris præteritio pro exheredatione habetur. §. 7. *Inst. de exhered. lib.*

12 Res ita habet: Titia Mævium filium, eundemque tutorem Caji in testamento præteriit Cajo herede instituto, quo se vertet hic Mævius? si Cajo authoritatem suam, vel consensum de adeunda hereditate præstiterit infelix, videbitur propriam exheredationem adprobasse, & matris hereditatem abdicasse. Si non præstiterit, verendum est ei, ne Cajo tutelæ judicio utili obstringatur.

13 Hoc dicit respectu pupilli, *ut §. eod.*

14 Vide *Anton. Mercator. 1. not. 2.*

15 Hoc dicitur respectu puberis. §. *eod.*

16 Sine decreto judicis, curatoris tamen consensu, adultus hereditatem adire potest. *hac lege.* vide *Simoncellum tract. de decretis. 2. Tit. 6. inspectione 5.*

17 *l. 17. §. de negotiis.*

18 *l. 12. l. ult. ff. de inofficioso.*

19 Observa hanc sententiam, & adde *l. 1. quando ex facto tutoris. l. ult. in fin. ff. si quis cautionibus.*

20 Necessitas officii excusat. sic advocato non nocet necessitate facta accusatio. *l. ult. ff. de postulando. l. 14. §. 9. ff. de bon. libert.*

21 *l. 4. §. 1. ff. de re judicata.*

22 Argumentum ita ducitur. Finita tutela vel cura transeunt actiones in pupillum & adultum; Potest itaque pupillus vel adultus à suo tutore vel curatore, post finitam tutelam conveniri.

Ad l. 25. sup. h. t. de Usuris.

XXVII. Idem A. Joanni P. P.

COnstitutionem, quam nuper [24] fecimus, disponentes, quemadmodum debent solutiones in contractibus minorum fieri sive ex reditibus [25], sive ex pensionibus, sive ex aliis similibus causis, etiam in usuras extendimus: quæ tamen non summatim, neque ex multis annis collectæ jam debentur, biennales metas, & centum solidorum quantitatem minime excedentes. Dat. x. Kal. Novemb. *Constant.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

23 Licet tutor consentiat ut tutor, non tenetur tamen jure proprio. *l. 14. §. 9. ff. de bon. liber.*

24 *l. 25. §. eod.* 25 *d. l. 25. in fin.* 26 Tutor ut curator, adultum in lite pupillum defendere tenetur. *l. 30. ff. eod.* 27 Tutor litem suscepta deferere non potest. 28 *d. l. 30.*

De eo, qui in tutela, vel curatione est defendendo 5. & de rerum ejus alienatione.

XXVIII. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem tutorum vel curatorum pupilli, vel adulti, vel furiosi, aliarumque personarum, quibus tam ex veteribus, quam ex nostris [legibus vel] constitutionibus creantur curatores, defensionem [26], quam pro lite [27] susceperunt, recusare: sed ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere, & litem præparatam secundum leges instruere: scientes, quod hoc munus necessarium [28] est, tam tutelæ, quam curationi. Et si hoc recusaverint, vel subire distulerint: non solum utpote suspecti [29] amoveantur, amissa eorum existimatione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentum, quod ante latæ personæ ex recusatione defensionis sustinent, resarcire cogantur.

§. 1. Sed & si quis ex quadam interpellatione admonitus pro litis instructione consuetam cautelam exposuerit, vel post litem contestatam, quam per se, non per procuratorem suscepit, vel demens [30], vel furiosus factus fuerit: sancimus, continuo [31] curatorem ei in competenti judicio [32] ordinari, cura & provisione tam Judicis, sub quo lis vertitur, quam cognatorum & propinquorum, & actoris, si voluerit: ut non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necessitatem habente creato curatore defensionem subire, & cætera litis adimplere. §. 2. Personis [33] etiam, quæ periculo proprio, vel suæ substantiæ tutores, vel curatores petierunt (sive matres [34] [forte] fuerint, sive quidam alii) compellendis eos, quos ordinaverint [35] tutores vel curatores, præparare talem subire defensionem: vel si illi noluerint hoc facere, & propter hujusmodi defensionis recusationem à tutela, vel curatione removeantur: necessitatem imponimus memoratis personis alios tutores, vel curatores ordinare in ipsis gestis, in quibus tutores vel curatores creantur, ex sua confessione declarantes talem subire defensionem. Ne autem tales personæ sine provisione debita relinquantur, vel contra eos agentium jura diutius protelentur, sancimus, continuo, id est, post recusationem defensionis, in casibus videlicet, in quibus (sicut dictum est) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum, vel curatorum celebrari: cognatis [36], aliisque propinquis & affinibus, vel creditoribus [37], vel aliis quorum [38] interest, adeuntibus, vel admonentibus eos, qui secundum leges jus habent tutores, vel curatores constituere. §. 3. Defensionem autem & nomen ejus in hoc casu apertius declarantes, ne forte putaverint tutores, vel curatores gravamen sibimet imponi, illam decernimus defensionem eos subire, quæ non [39] satisdatione pro eventu litis constituitur, sed ut tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo, vel adulto aliisque personis instruant, licentiam ex hac nostra auctoritate habentes, sine [40] decreto res, quarum gubernationem gerunt, pro cautela litis subsignare. §. 4. Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum & adultorum, aliarumque personarum penitus amputantes, sancimus [41], omnes tutores vel curatores non [42] alias creari, nisi prius cum aliis solemnibus verbis, quæ pro gubernatione rerum, tam in gestis, quam in cautionibus ab his conscribuntur, hoc specialiter expresserint, *quod omnino sine ulla dilatione defensionem pro pupillis & adultis aliisque supra memoratis personis subire eos necesse est.* §. 5. Hisque adjicimus, nullam [neque] in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere [43] fructus, sive qui ex reditibus prædiorum colliguntur, sive qui ex substantia personarum, quarum gubernationem habent, inventi fuerint, (id est, vinum, oleum, & frumentum, vel cujuscunque speciei sunt) sine decreto distrahere justo [44] pretio, quod in his [45] locis, in quibus venditio celebratur, tunc temporis noscitur obtinere, & quæ ex venditione eorumdem fructuum colliguntur, pecuniæ, cum alia pupillorum vel adultorum aliarumque personarum substantia administrentur. Dat. XII. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

29 Pœna tutoris vel curatoris pupillos, vel adultos suos non defendentis. 30 Tutoribus vel curatoribus lite cœpta furiosis factis, alius substituitur qui lites exequatur. 31 Lite etiam cœpta, curator ad lites indigentibus datur. 32 Curator ad lites ab ipso causæ litisque judice datur. facit *cap. ult. de judiciis in 6.* 33 Ad curam eorum qui tenentur pupillis tutores petere, pertinet, ut à tutoribus pupilli defendantur: & si fuerint remoti, alii constituantur. adde *l. tutores vel curatores 24. §. eod.* 34 Matris officio atque muneri incumbit, non tantum tutores petere, sed etiam exequi, ut per eos pupilli recte defendantur. adde *Novell. 117. cap. 1.*

35 Cautio qua de hic agitur, non præstatur à matribus, testamentariis, & legitimis tutoribus gerentibus, sed dativis, hoc est, non coguntur matres in id incumbere, vel in id curam suam intendere, tutores ut liberorum omnes tutelam gerant, sed ut ii quos liberis suis tutores petierint, gerant: ut negligentia petiti à matre tutoris, ad ipsam matrem pertineat, at non testamentarii aut legitimi tutoris.

36 *l. 10. §. qui petant tutor.*

37 *l. 4. §. qui petant tutor.*

38 Vid. *l. 7. §. qui petant tutor.*

39 Tutor defensionem pupilli promittens, satisdare judicatum solvi, vel de rato non cogitur: sed tantum judicio sisti. *l. 1. §. 2. ff. eod.* eoque nomine immobilia pupilli sine decreto obligare.

40 Observa casum in quo per tutorem & curatorem possunt immobilia pupilli, & adulti citra decretum obligari.

41 Quænam cautio exigatur à tutoribus creandis.

42 Tutelæ hac nominatim cautione deferri solent, nempe, ut tutor promittat defensionem pupilli sui ultro & sponte suscipere, *ut hic.* Quid? hæc cautio estne nominatim instrumento tutelari inserenda? Baldus ita putat.

43 Tutores vel curatores possunt fructus pupillares licet servando possint servari, sed & jumenta & animalia superflua sine decreto distrahere, pretiis tamen forensibus & justis, id est, usitatis eo loco in quo distrahuntur, *ut hic:* neque cogitur ea parte tutor annonæ caritates expectare vel aucupari, ut eos fructus carius vendat, sed nec tenetur in longinqua, & dissita loca fructus pupillares mittere, ut eos pretio majore distrahat: sufficit enim tutori, ut, quo loco fuerit, eos justo pretio divendat. 44 Adde *l. 2. §. de rescind.* 45 Id est, forensi pretio. *l. 63. ff. ad leg. Falcid.*

TIT. XXXVIII.

DE PERICULO [46] TUTORUM ET CURATORUM.

Notitiæ causa datus tutor periculo subjacet.

I. Imp. ALEXANDER A. Quarto.

ET qui notitiæ [47] causa liberti tutores dantur, quamvis soli administrandorum negotiorum pupillorum sive adultorum facultatem interdum non accipiant, propter tenuitatem sui patrimonii, periculo tamen omnes sunt obligati: sive ea, quæ scire debent, ex utilitate eorum tutores sive curatores dissimulaverint, sive fraudem aliquam adhibuerint, vel cum aliis participaverint, aut cum suspectos facere deberent, vel in officio muneris, vel debito obsequio cessaverint. P. P. IX. Kal. Februar. ALEXAND. A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

46 XXVI. D. VII. & *Novell. 118. c. 5. in fin.*

47 *Notitiæ causa* tutor datus licet non administret, tenetur tamen, si contutores non instruxit, aut suspectos non postulavit. *Notitiæ causa* dantur plerumque ii qui actores fuere, ut instruant tutores & curatores de fortunis pupilli. *l. 32. §. 1. ff. de testam. tut. l. 14. §. 1. & 6. ff. de solutionibus.*

In Diversa provincia *administrans periculo non subjacet.*

II. Idem A. Saturo.

AD eos, qui in alia [48] provincia tutelam administrant, periculum administrationis ex persona tutorum, qui in alia provincia res pupilli gerunt, non porrigitur. P. P. Non. Jul. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

48 Tutor *Provinciæ unius*, non tenetur de facto tutoris alterius provinciæ. *Bald.* Si administratio est divisa à testatore vel à judice, periculum unius non spectat ad alium. *Salic. l. 2. §. de divid. tut. l. 4. l. 47. in fin. l. 51. ff. de admin. tut.*

Non servanda, *vel in horreo servanda, si combusta.*

III. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Gratiano.

SI res pupillares, quas [in] horreo conditas habere, aut etiam venundare debuisti [49], in hospitio [50] tuo (ut adseveras) vi ignis absumptæ sunt: culpam seu segnitiem tuam non ad tuum damnum, sed ad pupilli tui spectare dispendium, minus probabili ratione deposcis. P. P. III. Kal. April. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

49 Tutor qui servavit non servanda, tenetur de casu. (Pone, tutorem distulisse vinum vendere, quod post acuit: quodque ante potuit commode vendere) hoc est, rei pretium præstat, alias non tenetur. *l. 4. §. eod.*

50 Ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. in sua domo. ita Græci legunt, hac sententia: si tutor res eas, quas in horreo conditas aut venundatas esse oportuit, in domo sua servaverit, easque contigerit igni absumi, velut ex culpa segnitiaque sua conventur. *Synops. Basilic. 17. tit. 7. cap. 79.* Tutor cogitur res pupilli tuto in loco deponere. *l. 9. §. de pignorat. l. 27. ff. de admin. tutor. l. 34. ff. de damno.*

Casus fortuiti.

IV. Iidem AA. & CC. Floro.

TUtoribus vel curatoribus fortuitos [51] casus, adversus quos caveri non potuit, imputari non [52] oportere, sæpe rescriptum est. P. P. XII. Kalend. Septemb. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

51 De casibus fortuitis tutor non tenetur. *l. 32. §. 1. l. 50. ff. de admin. tut.* sum. *l. 3. §. eod.* 53 *Negligentia remissior*, est supina negligentia: privata denique, hoc est peculiaris & affectata quæ non in alios, aut pauciissimos saltem cadit. 54 Justa est ignorantia, quæ cuivis communiter accidere solet. Alias scientia arguitur ex iis quæ communiter fieri solent. vide *Roland. à Valle 1. cons. 19. num. 38. ad 44.* 55 Negligentia non adscribitur ignoranti. *l. 8. §. de admin. tut.* 56 Probationes juris & de jure, liquidæ sunt: ut hinc colligas: Probare eum *liquido*, qui negotium vel litem præsumptionibus aut probationibus juris confirmat. adde *Jacob. Arctinum in l. licet 74. ff. de leg. 1.* Probationis liquidissimæ exemplum ponunt interpretes in testimoniis & scripturis, quibus stari lex jubeat. Id enim genus probationis (juris scil. & de jure) certum ac liquidissimum est: si modo vox *stari* in probationum quæstione posita fuerit, non in quæstione dispositiva: hoc enim casu adversus id genus probationis probationem in contrarium admitti: famam ita reprobari, & reprobatam, nullius effectus esse: quod fama reprobata, fama censenda non sit.

Ignari sese tutorem esse, periculo non subjacet.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Severo.

SI tutor petitus, vel testamento datus, tutorem se constitutum esse, non ex remissioris [53] negligentiæ vitio, sed justæ [54] ignorationis [55] ratione non didicisti, idque liquidis [56] probationibus ostenderis [57]: periculo ejus temporis [58], quod ignorante te transmissum est, non teneberis. P. P. III. Id. Septemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

57 *Onus probandi* hic injungitur tutori, quod tamen pupillo injungitur. in *l. 6. ff. de admin. tut.*

58 *Ignoti temporis* periculum non præstatur. 59 Finita tutela finitur periculum administrationis. *l. 11. §. arbit. tutelæ.*

Tempus *post tutelam finitam ad tutoris periculum non pertinet.*

VI. Iidem AA. & CC. Epicteto.

TEmporis, quod [59] insequitur post tutelæ translationem, administrationis officio finito, ad eos, qui fuerunt, tutores, gerendæ rei non pertinere periculum, rationis est. S. v. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXXIX.

QUANDO[1] EX FACTO TUTORIS VEL CURATORIS MINORES AGERE[2] VEL CONVENIRI[3] POSSUNT.

Condemnato *tutore minores conveniuntur.*

I. Imp. ANTONINUS[4] A. Septimio.

IULIANA, cujus [tibi] curatores condemnati sunt, si vicesimum quintum annum ætatis egressa est, actio[5] judicati utilis adversus ipsam bonaque ejus [tibi] exercenda est. Nam tutores curatoresque finito[6] officio non esse conveniendos ex administratione pupillorum vel adolescentium: sæpe decretum est. P. P. VIII. Kal. Jul. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Creditâ *à tutore pecunia pupillari agunt.*

II. Imp. ALEXANDER A. Sorarcho.

ET si tutores tui cum pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulati[7] sunt, utilis actio tibi dabitur.

Mutuo *data pecunia tutori, &c. in rem minorum conveniuntur.*

III. Imp. GORDIANUS A. Prudentiano.

SI in rem minoris pecunia profecta sit, quæ curatori, vel tutori ejus nomine minoris mutuo[8] data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est. P. P. Non. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Locatis *prædiis pupillaribus à tutore agunt.*

IV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Maximianæ.

SI hi, qui te in pupillari ætate constituta tutores fuerint, postea[9] in administratione perseverantes, vel curatores constituti, tua prædia locaverint[10]: eos competenter conveni: sed [&] ex eorum contractu utilis tibi quæri potuit contra successores conductoris actio. S. III. Non. Mart. AA. CONSS.

Certis *ex causis tantum pupilli agunt.*

V. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

PER[11] tutorem pupillo actio, nisi certis ex causis[12] quæri non potest. Dat. Id. Decemb. CC. CONSS.

TIT. XL.

SI[13] EX PLURIBUS[14] TUTORIBUS VEL CURATORIBUS OMNES, VEL UNUS AGERE PRO MINORE, VEL CONVENIRI POSSINT.

Nolentibus *alius unus minorem recte defendit.*

I. Imp. ANTONINUS A. Cassio militi.

AB uno[15] ex tutoribus, vel curatoribus causam posse minorum defendi, cum[16] alii tutores, vel curatores eam defendere noluerint, ignorare non debes. P. P. Nonis Novembris, MESSALA & SABINO CONSS. 215.

Denunciari *actio his, vel ab his, qui in provincia tutores vel curatores sunt, debet.*

II. Imp. CONSTANTINUS A. & LICINIUS C. ad Symmachum.

SI[17] divisum administrationis periculum per provincias sit: his[18] tantum omnibus insinuari[19] convenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea provincia tutelæ, vel curæ officium sustinent, ne de aliis[20] provinciis defensores minorum ad judicia perducantur. Dat. Prid. Non. Februar. CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

TIT. XLI.

NE[21] TUTOR, VEL CURATOR VECTIGALIA CONDUCAT.

Tutor vel curator prohibetur vectigalia conducere, tutela non finita, vel ratione non reddita, sub pœna falsi. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Sexto.

COMPETENS Judex non ignorat[22] non esse admittendos ad vectigalia conducenda [eos] qui pupillorum vel adolescentium tutelam, seu curam administrant, vel qui ejus administrationis rationem nondum reddiderunt. Sed quamvis contra interdictum ad vectigal conducendum accesseris, tamen quoniam ultro[23] me adisti[24], si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falsi[25] crimine carebis. †. Cum autem fisco te jam obstrictum postea tutorem esse factum dicas: periculo te excusare poteris. P. P. VIII. Kalend. August. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

TIT. XLII.

DE TUTORE[26] VEL CURATORE[27] QUI SATIS[28] NON DEDIT.

Tutor, vel curator, qui non satisdedit, dum debet, administrare prohibetur, & ad satisdandum compellitur. Salic.

I. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Tito & Flaviano.

SI nondum vobis ætas legitima completa est, satisdationem ab his, quos minus idoneos curatores vobis ab adversario cum Magistratu fungeretur, datos dicitis, postulate: Prohibentur[29] enim ab administratione, nisi securitati vestræ satisdatione prospexerint. P. P. Non. Jul. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

Tutor non satisdans inopia removetur à tutela sine infamiæ nota: secus si fraude. Salic.

II. Iidem AA. & VALERIAN. C. Euplojo.

EUm tutorem, qui supereſt, si secundum Præsidis præceptum & jutis formam satis non dat: removeri[30] à tutela, si inopia[31] hoc faciat, sine infamia: si fraude, etiam cum nota, aditus Rector provinciæ jubebit: & in[32] locum defunctorum alios idoneos substitui præcipiet: præsertim cum patrimonium pupilli nova hereditate auctum[33] esse proponas. Tutores autem dati[34] ab heredibus eorum, quos decessisse dicis, rationem tutelæ deposcent. P.P.Idib.Maji, SECULARE & DONATO CONSS.261.

Gesta à tutore qui non satisdedit, sunt ipso jure nulla in præjudicium minoris.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Stratonicæ.

IN dubium non venit, tutores, qui testamento[35] dati non sunt, administrandi potestatem, nisi satisdatione emissa salvam[36] tutelam fore, non habere. Si igitur tutor, qui pro tutelari officio non caverat, judicio expertus est: adversus eum lata sententia juri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra igitur in integrum restitutionis auxilium desideras, quando ea, quæ ab eo gesta sunt, ipso jure[37] irrita[38] sunt. P.P.XVIII.Kal.Januar. *Nicomediæ*, DIOCLET. III. & MAXIM. AA. CONSS. 287.

De pluribus tutoribus, quorum nullus satisdare tenetur, si unus satisdet, ille in administratione præfertur. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Tertullo.

NOn omnium tutorum par similisque causa est. Quapropter cum exemplo[39] testamentarii[40] confirmatum à Præside[41], vel datum[42] ex inquisitione, non onerari satisdatione rem pupillorum salvam fore, manifestum sit: pluribus[43] tamen datis ex inquisitione tutoribus, illum qui satis secundum formam Edicti rem pupilli salvam fore dedit, in administratione præferri, jamdudum obtinuit. S. Idib. Decembr. *Nicomediæ* CC. CONSS. 294.

Tutor antequam satisdet, officium non exercet, nisi circa tempore peritura, vel ea, quæ neglecta præjudicium afferre non possunt. Bald.

V. Impp. CONSTANTINUS & MAXIMIANUS AA. Severo, & Maximo CC.

TUtor, qui satisdationem, cum satisdare debuit, minime interposuit: nihil[44] omnino ex bonis pupilli alienare potest. Posteaquam autem ad tutelæ administrationem electus[45] est, & bonorum[46] possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse, & cæterâ [ejus] quæ tempore[47] arctarentur, persequi debuisse, aperte claret. Dat. XI. Kal. Januar. CONSTANTIO & MAXIMIANO AA. CONSS. 305. vel 306.

TIT. XLIII.

DE SUSPECTIS[48] [TUTORIBUS, VEL CURATORIBUS.]

De liberto tutore.

I. Imp. ANTONINUS A. Domitiæ.

LIBERTUM tuum, & tutorem filii tui, si fraudulenter res ejus administrare existimas, suspectum facere potes, modo si officium ejus pubertate pupilli finitum[49] non est. Nam si eo jure tutor esse desiit, [is] judicio tutelæ conveniendus est. P. P. Idib. August. *Romæ*. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De curatoribus cessantibus gerere.

II. Idem A. Longino.

CUratores[50] quidem suo periculo, quanto tardius[51] ad eos tutela transfertur, cessant. Quod[52] si in fraudem id [esse] factum existimas, suspectos eos postula: qui si summoveri meruerint, in locum eorum alios accipies. P.P. Id. Januar. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De tutoribus nolentibus gerere.

III. Imp. ALEXANDER A. Fortunatæ.

PRæses provinciæ tutores[53] filiorum tuorum strictioribus remediis[54] adhibitis omnimodo administrationis officium compellet agnoscere. Quod[55] si in eadem contumacia[56] perseveraverint[57]: suspectos[58] postulare, ut alii in locum eorum petantur, non prohiberis. P. P. Id. Januar. ALEXAND. A. III. & DIONE CONSS. 230.

Testamentarius *tutor etiam suspectus f. p.*

IV. Idem A. Thalidæ.

ETiam testamento[59] patris tutorem datum suspectum postulare potes, si fraudem tutoris argueris. P. P. VIII. Kal. Jan. MAXIMO II. & PATERNO CONSS. 234.

Quid spectatur in accusatione suspecta.

V. Idem A. Asclepiadi.

IN postulandis suspectis tutoribus seu curatoribus non[60] vires patrimoniorum principaliter, sed an nihil [segniter, nihil] fraudulenter[61] geratur, perpendi oportet. P. P. VI. Kal. Januar. MAXIMO II. & PATERNO CONSS. 234.

De removendo suspecto, & adjungendo curatore pauperi.

VI. Imp. GORDIAN. A. Felici.

PIetatis[62] fungeris munere, qui fratris tui filios (ut necessitudo sanguinis suadet) protegere conaris. Si igitur tutores, vel

---

1 XXVI. D. IX.

2 Agere. *l.* 2. 4. *ult.*

3 Conveniri. *l.* 2. 3.

4 Id est, *Antoninus Caracalla*, ut in fastis consularibus observat Ant. Contius. ANS.

5 *Condemnato* tutore minoris, minor conveniturjudicati actione. *l.* 2. *ff. de administ. tut.* non ipse tutor sententia fertur quidem in tutorem: at non in eum fit executio, in eum inquam, hoc est, ejus bona.

6 Finito officio, tutor vel curator ex administratione non convenitur.

7 Ex *stipulatione* tutoris in rem pupillarem, pupillo quæritur utilis actio. Agunt minores actione ex stipulatu de pecunia sua à tutore vel curatore *creditâ*: sive constante officio, sive post ex officii consequentia vel muneris, ipsi tutores vel curatores stipulati fuerint.

8 *Mutuo* à tutore accepto & in rem pupilli verso, datur in pupillum utilis actio. *l.* 2. *ff. de curat. furios. l.* 4. *cod.* adde *l. civitas* 27. *ff. si cert. l. ult. ff. de exercit. l. si pupilli* 6. *ff. de negot.* 9 Officio finito si tutor perseverat in administratione, ipse obligatur. 10 *Locatione* agunt minores actione locati, prædiorum suorum à tutore facta.

11 Regulariter pupillo per tutorem non quæritur actio. *l.* 11. §. 6. *ff. de pignorat.* 12 Ex quibus quæritur utilis actio. *l.* 2. *l.* 4. 3. *cod. l.* 2. *ff. de admin. tut.*

13 Id est, *An*, ut Genus loquendi Græcanicum.

14 Frustra hoc non dicitur. Nam simul plures tutores dari possunt. *l.* 23. *ff. de tutor. dat. l.* 3 *l.* 24. *in fin. ff. de adm. tut.* Huc referri potest pars extrema epigraphes tituli *de administratione tutorum D. & l.* 3. *in fin. & l.* 4. *dict. tit.*

15 Tutores enim in solidum sunt tutores.

16 Indivisa tutela (aliud si divisa. *l.* 4. *ff. de admin. int.*) rata causæ pupillaris defensio est, quam cessantibus aliis unus executus est. *d. l.* 3. *in princ. l.* 24. *in fin.* ut unius tutoris authoritas pro omnibus sufficiat. dixi ad *l.* 5. *ff. de author. præstand.* 17 Pars posterior. *l.* 1. *C. Theod. de denunciatione vel editione rescripti.* Goth. Ubi notanter in inscriptione deest Licinii nomen, qui non fuit Cæsar cum Constantino. S. L. 18 Si ita est, facto tutoris jus creditorum mutabitur, quod tamen negat *l.* 36. *l.* 47. *in fin. ff. de admin. tut.* Solve. Lex præsens agit de denunciatione apud veteres recepta, nunc exposa: ut mox dicemus. & ita Cujac. solvit *Paratitlo C. & 17. obs.* 8. 19 Id est, *denunciari*. Olim qui actionem in personam impetrabat, eam confestim non poterat exercere, sed denunciationem litis solennem præcedere, & eam quidem fieri oportebat apud acta, vel editione rescripti, cum ex rescripto aliquis causam erat introducturus & à denunciatione vel editione rescripti, utrique parti erant constituta tempora certa ad litem exequendam & contestandam. exceptæ erant causæ ecclesiasticæ, & modicæ, id est quæ non excedebant centum aureos, & momentariæ possessionis, tutelæ, negotiorum, de chirographis, de querela inofficiosi. *l.* 3. *l.* 5. 6. 7. *C. Theod. d. tit. l.* 1. *C. Theod. utrum vel. l. quicunque. C. Theod. de his, quæ administratoribus vel publicum negotium gerentibus distracta sunt.* Intra tempora superius constituta qui non egerat: præscriptione temporis submovebatur. post hunc tamen lapsum per indulgentiam Principis dabatur redintegratio denunciationis intra menses quatuor. Post hunc secundum lapsum non erat locus testationi. *l.* 2. *C. Theod. de temp. & repar. denunc.* Symmach. *epist. ad Theod.* Hodie omnes causæ agendæ sunt statim remotis denunciationum ambagibus. §. 15. *Inst. de actionibus. l. ult. ff. de interdictis.* vid. *Cujac.* 16. *obser.* 7. & 17. *obser.* 8.

20 *l.* 4. *l.* 47. §. 2. *l.* 51. *ff. de admin. tutor.*

21 Adde *l. ult. C. qui petant tutores. l.* 49. *ff. locati. l.* 9. *ff. de confirmando tutore. l.* 9. §. 3. *ff. de publicanis. l.* 1. §. 9. *ff. de falsis.*

22 Hujus prohibitionis duæ fuerunt rationes, una ne pupillus oneretur ex causa fiscali. *d.* §. 3. altera ne pupillis prælatis fisci tacitæ hypothecæ amittantur.

23 Pœna minuitur confitenti ultro, necdum convicto. De quo vide plura apud Tiraquellum, *tract. de pœnis. causa* 30. 24 Et veniam petiisti. facit *l.* 15. §. 1. *ff. de falsis.* 25 Falsi tenetur tutor & curator qui vectigalia publica conducit: cum duobus in solidum bona sua obligare videatur, quod in tutore & curatore speciale est: Nam in alio crimen stellionatus esset. *l.* 1. & *ult.* 3. *de crimine stellionatus.*

26 Legitimo, vel dato sine inquisitione, quippe satisdatio non exigitur à testamentariis tutoribus, aut confirmatis à prætore: ab aliis exigitur. *l.* 3. 3 *cod.* §. 5. *Inst. de Attiliano. l.* 30. *C. de episcop. aud.*

27 1. *Instit.* XXIV. 28 Rem pupilli salvam fore,

29 Vide *l.* 5. 3. *cod.*

30 Atqui nondum administrationem habet? An dicemus removeri, non ab actu administrationis, sed omnimodo? An potius removeri ab administratione futura?

31 Inopiæ succurritur. §. *ult. Inst. de suspect. l.* 8. *ff. de suspect.* Inopia enim causa non satisdans eoque nomine remotus tutor, non sit infamis: qui ex superioribus causis infamis fieret, si dives remotus esset.

32 In locum defuncti tutoris alius substituendus.

33 *l.* 3. *l. ult.* 3. *in quibus casibus tut. hab.*

34 Substitutus tutor ab heredibus defuncti tutoris rationem exigere debet. *l.* 39. §. 16. *ff. de admin. tut.*

35 Testamentarii tutores non satisdant. *l.* 17. *ff. de testam. princ. Inst. de satisdat.*

36 Salvam tutelam fore promittit, qui salvam rem pupilli fore promittit, hæc enim duo paria. adde *l.* 2. §. 2. *ff. de præt. stip.*

37 Quidquid tutor vel curator gerit non præstita satisdatione ipso jure nullum est.

38 Ob administrationis & exercitii defectum. *l.* 2. 3. *de eo qui pro tutore.*

39 Simile nullum idem est, adde *l. quod Nerva* 32. *ff. depositi.*

40 Exemplo testamentarii, confirmatus tutor non satisdat. 41 Confirmatur à judice tutor à patre datus emancipato: confirmatur sine satisdatione, quia patris approbatio pro satisdatione est. 42 Datus, ex inquisitione, non satisdat. *l.* 5. *de confirm. tut. l. ult.* §. 7. *ff. de admin. ver.* 43 *l.* 17. *l.* 18. 19. *ff. de testam. tut. l.* 7. *ff. rem pupill. l.* 53. §. 3. *in fin. ff. de furtis.* §. 1. *Inst. de satisdat.* Goth. Cujus instituti rationem pete ex *l.* 3. §. 6. *ff. de admin. tut.* S. L. 44 *l.* 3. 3. *eod. l.* 7. §. 2. *ff. de curat. furiosi.* 45 Tutor simpliciter electus, id est, etiamsi nondum satisdedit, aut inventarium fecit, si modo scivit se tutorem datum esse, bonorum possessionem pupilli nomine potest agnoscere, *ut hic.* An & transmittere pupilli jus deliberandi? ita putat Bartolus. *arg. l. cum in antiquioribus* 19. 3. *de jure deliberandi. l. sequitur* 4. §. *si pupilli* 11. *ff. de usucap.* Est præterea jus deliberandi, res quæ tempore perire potest: cum anno tantum duret. *d. l. cum in antiquioribus. vers. Idcoque.* Sed nec id damnosum pupillo esse potest: ut id facere posse videatur tutor, etiamsi nondum satisfecerit rem pupilli salvam fore: vel inventarium fecerit. facit *l. tutor qui repertorium* 7. *ff. de admin. tut.* vide *Bartolum in l. qui duos* 9. *ff. de rebus dubiis.* 46 Tutor etiam non præstita satisdatione, bonorum possessionem nomine pupilli agnoscere debet. 47 Tutor antequam satisdet, non exercet, aut administrat res pupillares, nisi res tempore perituras. *l.* 7. *in fin. princ. ff. de admin. tut.*

48 Dixi XXVI. D. X.

49 Huic actioni locus est manente non finita tutela. *l.* 7. 3. *cod. l.* 11. *ff. eod.* aliter quam tutelæ actioni, cui locus est finita non manente tutela. *l.* 3. §. 6. *in fin. ff. cod.*

50 De curatore negligente.

51 Periculum curæ neglectæ spectat ad curatores.

52 *l.* 3. 3. *cod.*

53 De tutore negligente.

54 Pignoribus captis. §. 3. *Inst. de satisdat. tutor. l.* 9. *ff. de muneribus.*

55 *l.* 2. 3. *eod.*

56 Contumaciter nolens administrare, removetur ut suspectus, quin ut loquitur Baldus, banniri & in carcerem conjici potest, qui officium ac munus necessarium sibi impositum non suscipit.

57 Ex contumacia tantum inchoata tutor non removetur, sed ex continuata & contumaci plane.

58 Vide *l.* 4. *in fin. l.* 7. *in fin. ff. eod.*

59 Etiam testamentarius tutor suspectus postulari potest. *l.* 1. §. 5. *ff. eod.* §. 2. *Inst. eod.*

60 Non inopia, sed fraus segnem tutorem suspectum facit *l.* 8. *ff. eod.* §. *ult. in fin. Inst. eod.* 61 Suspectus potest postulari, qui res pupilli fraudulenter administrat. 62 Pietas fratris in filios exercenda.

Source : BIU Cujas

vel curatores eorum non recte administrant: suspectis eis postulatis atque ostensis, ut alii in [1] locum eorum constituantur, facile impetrabis. Quod si nihil in fraudem egerunt, verum ita egeni [2] sunt, ut in eorum administratione fratris tui filiorum substantia periclitetur, an eis adjungendus sit curator, qui idoneus facultatibus sit, Rector provinciæ æstimabit. †. Removendi [3] autem licentia non [4] solum parentibus utriusque sexus, sed etiam cognatis, extraneis, & affinibus, & ipsi, cujus res administrantur, si non impubes [5] sit, arbitrio cognatorum bonæ opinionis constitutorum conceditur. P. P. v. Idus Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

1 In locum suspecti tutoris alius constituendus.

2 Paupertas non est idonea causa, quis ut removeatur à tutela. Justa tamen causa est, ut inopi alius adjungatur. facit *l. 5. §. eod. l. 1. ibi, propter tenuitatem. §. de periculo tutorum.*

3 Suspectos tutores removere possunt & ascendentes & cognati, & extranei, & ipsi quorum res administrantur, si non impuberes sint. *Synopsis Basil. 37. tit. 10. cap. 19.*

4 Suspecti actio quasi publica. vide *l. 1. §. 6. ff. eod. §. 3. Inst. eod.*

5 Impuberibus non permittitur tutores suos suspectos facere. *l. 7. ff. eod. l. 4. §. eod.*

De administratione.

VII. Idem A. Gorgoniæ.

Eum, quem ut suspectum tutorem vel curatorem accusas, pendente [6] causa cognitionis abstinere ab administratione rerum [tuarum,] donec causa finiatur, Præses provinciæ jubebit. Alius tamen interea [7] in locum ejus in administratione rerum ordinandus est. P. P. VII. Kalend. Mart. Sabino II. & Venusto Conss. 241.

6 Tutor pendente causa suspecti, res pupilli jure administrare non potest. Itaque alius ejus loco substituendus est. §. 7. *Instit. eod. l. 14. §. 1. in fin. ff. de soluto.*

De administratione. De contutore.

VIII. Impp. Philippus A. & Philippus C. Proculo.

Si non suspectum contutorem tuum postulare, ac removere ab administratione bonorum pupilli curaveris: admitti nequaquam potest ratio desiderii tui [8], jam nunc postulantis tutelam tibi nomine ejusdem pupilli restitui. P. P. XIV. Kal. Novemb. Peregrino & Æmiliano Conss. 243.

7 *l. 4. §. in quibus casibus tut. hab.* 8 Tutor durante adhuc tutela, non potest administrationis, id est, tutelæ rationem à collega suo exigere; suspectum tamen eum postulare potest. *l. 2. §. de admin. tut. l. 32. in fin. ff. de administ. tut.* 9 Suspectus tutor accusatus, si ob dolum remotus sit, infamia notatur: sin ob negligentiam, non fit infamis. *Syn. d. tit. 10. c. 22.* Goth. Pro intellectu hujus leg. vid. Montan. *de Tutelis. cap. 36. reg. 8. num. 13. 14.* Ans. 10 *§. 6. Inst. eod. l. 7. §. 1. ff. eod.*

Infamis *ex dolo remotus tutor.*

IX. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Ammiano.

Suspectos [9] tutores ex [10] dolo [11], non etiam, eos, qui ob negligentiam remoti sunt, infames fieri manifestum est. S. VIII. Kal. Maji, CC. Conss.

11 Quid si tutor ob dolum suum judicis tantum inquisitione, ac nemine eum accusante remotus est? non fit infamis: hoc est, Condemnatus per inquisitionem, non est infamis, etiamsi ex dolo condemnatus sit. *l. un. in fin. ff. si tutor vel curator non gesserit. l. 3. §. præterea 4. ff. eod.*

TIT. XLIV.

DE IN [12] LITEM DANDO TUTORE, VEL [13] CURATORE.

Tutor potest agere contra pupillum, alio contutore auctore. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Miltiadi.

Si quas petitiones adversus pupillos tuos habes, dirigere eas potes, adsistentibus causamque defendentibus contutoribus [14] tuis, cum & si alios tutores non haberent, ad hoc genus litis defendendæ curatores accipere deberent. P. P. XIII. Kal. August. Antonino A. III. & Balbino Conss. 214.

Tutor pupilli, cujus pater vendidit fundum secum communem, consultius faciet, si tutela durante partem suam non vindicet. Salic.

II. Imp. Alexand. A. Euaresto.

An tibi partis fundi paterni vindicatio competat, is cujus de ea re notio est, æstimabit. Respicere autem debes officium, in quo te esse tutorem dicis: ne [15] ob ejusmodi petitionem evictione [16] secuta, ultra pretii quantitatem auctoris [17] heredem pupillum tuum oneres, qui laudatus per te defendi debeat: cum aut compensationis [18] rationem habere, aut contrario tutelæ judicio experiri possit. Sed ne tuum jus (si quod habes) impediatur, ad eam rem defendendam quæ [19] adversus te vindicantem agenda erit, curatores pupillo petantur. P. P. Kal. Maji, Juliano II. & Crispino Conss. 225.

12 XIX. *ff. de auth. tut. & §. ult. Instit. de auctor. tutor. & Ulpian 11. §. 24.*

13 Hodie curator datur, non tutor prætorius, ut olim. *dict. §. ult. d. §. 24.*

14 Altero tutore auctore cum altero agi potest. Est igitur eo casu supervacuum curatorem litis causa postulari. *l. 3. §. 2. ff. de tutelis.* vide *l. 24. ff. de testam. tut.*

15 Tutoris hæc esse cura debet, ut ne pupillus in pœnam contractus incidat.

16 Res ita habet, Tuus frater fundum communem vendidit, & duplæ nomine emptori repromisit. Fratre mortuo tutor liberorum ejus, partem tuam emptori evincis, Emptor à te conventus, duplæ sibi promissæ nomine experitur in pupillos quibus defensionem debes? Quid juris? Præstat te compensatione uti, id est, te partem tuam à fratre tuo venditam fratris tui filiis judicio tutelæ imputare, ne alioquin tui pupilli in pœnam dupli incidant. Sin minus curator in litem pupillis tuis eligendus est, qui eos in causa evictionis defendat.

17 Id est, venditoris fratris.

18 *l. 3. §. de contrario jud. tut. l. 1. §. 4. ff. de contr. tut.*

19 *l. 5. §.*

Tutor pupilli, cujus pater vendidit fundum secum communem, consultius faciet, si tutela durante partem suam non vindicet. Salic.

III. Imp. Gallienus A. Valerio.

Ad protegendam [20] causam tutor sive curator datus, conveniri non [21] potest administrationis [22] periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. Si nihil igitur (ut allegas) præter negotium gessisti, frustra conveniris. P. P. Kal. April. Valeriano & Luciano Conss. 266.

Si curator ad litem expendit aliquid pro utilitate pupilli, debet illud recuperare. Bald.

IV. Idem A. Irenæo.

Ad litem datus tutor, si quid bona fide erogasti [23], à contutoribus, [24] more solito exigere potes. P. P. Kal. Novemb. Paterno & Arcesilao Conss. 268.

Ubi tutor testamentarius vel legitimus est cum pupillo litigaturus, debet ei de curatore ad litem facere provideri. Salic.

V. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Tigrani.

Sive ex testamento, sive [ex] jure legitimo, fratris [25] tui filiorum tutelæ onus ad te perveniat: vereri non debes de his quæstionibus, quas adversus fratrem tuum quondam tibi fuisse dicis: cum si [26] qua emerserit lis, procuratore dato, & illis curatore ad litem constituto, & solennitati [27] juris (ubi tutor exigitur) & indemnitati utriusque prospici possit. Script. IV. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

20 Protegendum. *Vulg. Hal.* 21 Curator certæ rei vel liti datus, alterius rei litisve nomine non tenetur: quippe certa ac definita fines suos non excedunt. 22 Curator in litem non subjicitur periculo administrationis. 23 Curator in litem sumptus repetit. 24 *l. 3. §. de contr. jud. l. 30. ff. de negot.* 25 *l. 2. §. eod.* 26 *d. l. 2. l. 3. §. 2. ff. de tutelis. §. 3. Inst. de auth. tut.*

27 Curator ad litem pupillis, & minoribus constituendus est, tutore vel curatore adversus eos litigante. Dandus, inquam, curator ad litem est jure ordinario. *l. 19. ff. de auct. præstand. l. 17. §. 1. ff. de appellat.* Jus enim legitimum non vult tutorem, nec simplicem curatorem. *Ulpian. 11. §. 24.* vid. *Cujac. 17. observ. 7.*

TIT. XLV.

DE EO QUI PRO [28] TUTORE NEGOTIA GESSIT.

Mulier quæ tutrix esse non potest, si se gerat ut tutrix, actione pro tutelæ tenetur.

I. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Marcello.

Etiam mulieres [29] si res pupillares pro tutore administraverint, ad præstandam rationem, tenentur. PP. Æmiliano & Basso Conss. 260.

28 XXVII. D. V. 29 *Nov. 155. c. 1.* quidam hanc vocem referunt ad mulieres tutelæ gerendæ capaces: ut ea ratione negent non capaces tutelæ, si gesserint teneri pro tutelæ. *l. cum à matribus 8. §. qui petant tutores.* verius est tamen omnem qui res pupillares gerit pro tutore, rationibus reddendis obnoxium esse. Tacita hypotheca num eorum in bona competit? vide Gloss. in *l. pro officio 20. §. de admin. tut. l. dabimusque 19. §. 1. ff. de rebus auctor. judicis possid.*

Exceptio tutoris illegitimi potest opponi in quacunque parte judicii.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Marco.

Non utiliter [30] nominatus tutor pupillorum nomine agendo, licet ex eorum persona injunctas impleat intentiones, exceptione [31] (si tutor non est) summovetur. Dat. Non. Decemb. CC. Conss.

30 Puta à matre. *l. 47. §. 3. ff. de admin. tut.*

31 Exceptio tutoris illegitimi potest opponi in quacunque parte judicii, sicut exceptio falsi procuratoris. adde *l. Paulus 221. ff. de verb. sign.*

TIT. XLVI.

SI MATER [32] INDEMNITATEM PROMISIT.

Licet mater petierit tutorem dari filio ejus periculo, non propterea tenetur ex illo facto, nisi hoc expressum fuerit judicis decreto. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Brutiæ.

Suo potius periculo Magistratus tutores, quos petisti, dederunt, quam tu contra sexus conditionem alicui ex ea obligatione [33] obstricta es, quod tuo periculo tutores filiis tuis dari postulasti. P. P. III. Idib. Mart. Maximo III. [34] & Ureano Conss. 235.

Tutor matri pupilli vel avo administrationem committens, ab eis indemnitatis promissionem recipiens, officio finito convenitur: & ipse ab eis conservabitur indemnis. Salic.

II. Impp. Philippus A. & Philippus C. Asclepiadi & Menandro.

Quædam pupillorum vestrorum à matre, itemque avo materno administrata, eorumque nomine indemnitatem vobis promissam adseveratis: Quæ si ita sunt, & iidem pupilli legitimæ ætatis effecti, non adversus matrem suam, neque avum, sed contra vos congredi malunt [35]: non immerito indemnitatem ab his præstari desiderabitis, quos & administrationem suo periculo pridem susceptisse proponitis. P. P. IV. Idus Julii, Præsente & Albino Conss. 247.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Cajano.

Ob tutorem non idoneum à matre petitum, frustra vobis eam teneri contenditis, cum non nisi [36] specialiter ejus periculo dari decreto fuerit comprehensum, ex ea obligatione obstricta sit. S. Kal. Decemb. AA. Conss.

32 *Paul. 2. sent. 11. §. 2. l. 6. §. 4. §. ad SC. Velleian. l. 8. §. 1. ff. ad Velleian.*

33 Mater si suo periculo tutores filiis suis dari postulat, fidejubens, ejus intercessio infirmatur Senatusconsulto Velleiano. *l. 6. §. 1. §. ad Velleian.* nisi specialiter decreto comprehensum sit, Periculo matris, quæ tutorem petit, tutorem dari. *l. ult. §. eod.* Aliud futurum est, si, ut reipsa tutelam filiorum administraret, tutoribus filiorum repromisit. Sui enim non alterius causa repromisit. *d. l. 6. in princ.*

34 Maximo III. *Haloander.* & recte.

35 Meus tutor matri, & avo meo materno rerum mearum administrationem permisit agere adversus tutorem, ergo & adversus matrem? sic sane: non tamen ex stipulatu tutoris. *l. 9. §. de arbit. tut.* Qua igitur actione? negotiorum gestorum actione. *l. 24. §. de usuris.* & ita Paulus intelligendus est 2. *sent. 11. §. 2.* 36 Dixi ad *l. 1. §. eod.*

TIT. XLVII.

SI CONTRA [37] MATRIS VOLUNTATEM TUTOR DATUS SIT.

Tutor causam pupilli inchoatam prosequi tenetur etiam post pupillarem ætatem, si instrumenta curatori non reddiderit. Salic.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Tertio.

Si [38] contra matris ultimam [39] voluntatem Fuscinium filio communi tutorem datum probaveris: eum sine damno existimationis à tutela removendum Prætor decernet: Quæ rescriptio, si [40] in fraude convictus fuerit, non suffragabitur [41]. P. P. XIII. Kal. Mart. Laterano & Rufino Conss. 198.

37 Quemadmodum judex tutorem confirmare solet, quem mater liberis heredibus instituta dederit. *l. 4. §. de testam. tut.* item reprobare solet quem mater reprobavit, *ut hic.* cui convenit *lex 21. §. 2. ff. de tutor. dat.*

38 Tutor liberis contra matris ultimam voluntatem dari non debet. 39 Quid si vivens ac superstes mater tutorem aliquem liberis petiit? Eum qui petitus ita fuerit à matre, cæteris omnibus præferri putat Baldus. magnam enim esse præsumptionem pro matre: cui superstiti ac sanæ merito id permittendum videtur, quod in extremis positæ aut testamento suo facere conceditur: ut nullum sit discrimen, an mater tutorem liberis testamento suo petierit, an vero superstes, vel alio actu quam testamentario. 40 Fraudis in tutela convictus, notatur. *l. 1. vers. Qui pro. ff. de his qui notant. l. 2. §. de tut. vel curat. qui non satisd. l. ult. §. de suspect.* 41 Subaudi, ut ne teneatur fraudis admissæ: nam tametsi removeatur citra infamiam, fraudis tamen admissæ teneri merito debet. Removetur, aut non liberatur.

TIT. XLVIII.

UT [42] CAUSÆ POST [43] PUBERTATEM ADSIT TUTOR.

Contra matris voluntatem tutor filio dari non potest. Bald.

I. Imp. Philippus A. Dextro.

Tutores, qui [44] necdum administrationem ad curatores transtulerunt, defensioni causarum pupillarium adsistere oportere, sæpe rescriptum est. Et ideo si (ut proponis) instrumenta [45] quibus asseri possunt causæ provocationis, etiamnum hi quorum meminisi, apud se detinent: aditus Præses provinciæ periculi sui eos admoneri præcipiet. P. P. XII. Kalend. Novemb. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

42 *l. 5. §. 6. ff. de admin. tut.*

43 Causa dubitandi hæc esse potuit, Tutela pubertate finitur, ideoque post pubertatem causæ adesse tutor non cogitur.

44 Causa decidendi hæc est, Etiamsi tutela pubertate finitur, periculum tamen administrationis non ante finitur, quam si rationes à tutore redditæ sint. Nondum rationes reddidisse intelligitur, qui litis instrumenta retinet. 45 Tutor omnem rationem curatori non restituit, qui litis suo consilio cœptæ instrumenta nondum transtulit. facit *d. §. 6.*

TIT. XLIX.

UBI [46] PUPILLI [47] EDUCARI [48] DEBEANT.

Pupilli educari debent apud matrem, nisi ad secunda vota transierit. Bald.

I. Imp. Alexand. A. Dionysodoro.

Educatio pupillorum tuorum nulli magis quam [49] matri eorum, si [50] non vitricum [51] eis induxerit, committenda est. Quando autem inter eam & cognatos [52] tutores super hoc orta fuerit dubitatio: aditus Præses provinciæ, inspecta personarum qualitate & conjunctione [52], perpendet [53] ubi puer educari debeat. Sin autem æstimaverit apud quem educari debeat, is necessitatem habebit hoc facere, quod Præses jusserit. P. P. VII. Id. Februar. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

46 XXVII. D. II.

47 Pupilli dicuntur qui patre orbati. ut hic titulus differat a titulo, *Divortio facto apud quem liberi morari & educari debeant.* Est enim titulus ille de liberis patrem habentibus.

48 Educatio propriam personam ipsius pupilli spectat: qua voce victus, vestiarium, habitatio. *l. ult. ff. de aliment. vel cib.* De institutio morum & liberalium artium continetur. *l. 2. §. de alimentis.* est enim ingenii quoque educatio. Terent. *bene & pudice doctum, atque educatum ingenium.* 49 *Novell. 22. c. 38.* Nam ut Menander ait, Ἔσιν ἡ μήτηρ φιλότεκνον μᾶλλον πατρός, ἡ μὲν γὰρ ὠδῖνας οἶδε νέον ἡ δὲ οὔτε. *Goth.* Videtamen *l. 32. ff. de adopt. l. ult. contr. tut. l. 15. Cod. de negot. gest.* Ans. 50 Id est, si secundas non contrahit nuptias. *Nov. 22. cap. 38.* ut hinc constet, nuptiis secundis matres liberorum apud se educandorum jus amittere. Cui & hoc recte additur, legatum matri relictum quandiu cum filiis steterit matrem ipsam nubendo amittere. *l. sed si hoc. 62. in fin. ff. de cond. & demonstr.* 51 Et tamen vitrico privigni educatio & tutela permitti potest. *l. ult. §. de contr. jud. tut. l. 32. in fin. ff. de adopt.* sic Cajus Octavius apud vitricum educatus. *Dion.* De educatione, Bartolo, Baldo & Speculatori & Wurmsero non convenit. vide *Wurmser. 1. pract. 38. cap. 4.* Cujacius 6. *obs. 29.* contra putat recte argumentum à tutela ad educationem duci. *l. 1. §. ult. ibi, exemplo tutoris. ff. ubi pupilli.* at non è contra. Nam jure antiquo matri tutela filii non permittebatur, nisi à Principe eam impetrasset: educatio vero permittebatur. Seneca *de consolatione ad Marciam.* Pupillus relictus sub tutoris custodia usque ad XIV. annum fuit sub matris custodia. 52 Quædam dixi ad *l. 18. §. de nuptiis.*

53 Arbitrarium est decernere apud quem filius educaretur: quod tamen causa cognita, citatis, ut loquuntur, citandis, fieri debet. *l. pen. ff. eod.* vide *Menoch. 2. de arbitrar. jud. 168.*

Source : BIU Cujas

1 Judex non decernit temere educatorem eum, qui pupilli successionem sperat. *l.* 1. §. 2. *in fin. ff. eod.* licet eadem ratione ad eum redierit tutela legitima.

Ubi pupillus educetur, est in judicis arbitrio, de eo tamen qui ei succedere debet, est justa suspicio. Salic.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Gratæ.

UTrum nepos tuus ex filia apud te, an apud patruum suum morari debeat, ex singulorum affectione, & qui magis ad suspicionem ex spe 1 successionis propior sit, æstimabitur. S. XVIII. Kalend. Novemb. *Nicomedia*, CC. Conss. 294.

Tit. L.

DE ALIMENTIS 2 PUPILLO PRÆSTANDIS.

Tutor judicis officio cogitur alimenta præstare pupillo, licet pendeat quæstio de statu suo. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Faustino.

PUpillus, si ei alimenta 3 à tutore suo non præstantur, Præsidem provinciæ adeat: qui, ne in alimentorum præstatione mora fiat, partibus suis fungetur. †. Idem est & si de statu 4 pupilli seu adulti, & de bonis ejus controversia pendeat. P. P. VI. Id. Jul. *Romæ*, Læto II. & Cereale Conss. 216.

2 Huc referenda est pars postrema epigraphes tituli, *ubi pupillus educari vel morari debeat: & de alimentis ei præstandis.*

3 *l.* 5. *ff. eod.* §. 9. *Inst. de suspect. l.* 3. §. 14. *ff. de suspectis.*

4 Alimenta pupillo decernuntur, etiamsi de statu bonisque paternis fiat ei controversia.

Pupillus præsumitur alimentatus à tutore, & non præsumitur de nihilo vixisse, vel sine sumptibus studuisse. Bald.

II. Imp. Alexand. A. Euphido.

QUod plerumque postulatur, ut arbitrio Prætoris alimenta pro modo 5 facultatum pupillis, vel juvenibus constituantur, pro officio suo, qui aliena negotia gerunt, ne apud judicem controversiam habeant, faciunt. Cæterum si bonus vir & innocens tutor arbitrio 6 suo aluit pupillos (quod interdum etiam necesse est fieri 7, ne secreta 8 patrimonii & suspectum æs alienum [pandatur:] quod melius est interim taceri, quam cum de modo bonorum quæritur, ultro proferri, & apud acta jus dicentis contra utilitatem pupillorum designari) non dubie accepto 9 ferre debebunt ea quæ vir bonus arbitratur merito ad exhibitionem educationis, ministeria, studiaque erogata esse. Nec ferendus est juvenis, qui cum præsens esset, studiisque eruditus atque alitus esset: si 10 ea per alium se consecutum non probet, sumptus recusset quasi vento 11 vixerit, aut nullo liberi hominis studio imbui meruerit. P. P. Non. Decemb. Maximo II. & ÆlIano Conss. 224.

5 *l.* 3. *in princ.* §. 1. *ff. eod.*

6 Et ita sine decreto. *l.* 3. §. *de administ. tut.*

7 *d. l.* 3.

8 Interest pupilli secreta patrimonii ejus, æsque suspectum alienum non evulgari apud acta. *l.* 2. *vers. quid enim. ff. quando & quib. quart. pars. l.* 14. *ff. de cont. stipul. l.* 7. *ff. de adm. tut. Edict. Justin.* 7. *cap.* 2. sic, qui secretum alienum sibi commissum evulgat, injuriæ tenetur. *l.* 1. §. 38. *ff. depositi.* Eo jure si lis pupillo sit cum aliquo, inventarium integrum pupilli adversario non exhibetur, sed ea tantum capita quæ in controversia posita sunt. facit *l. ult.* §. *de pretibus imperat.* 9 *d. l.* 3. *l.* 2. *ff. eod.* 10 Præsumitur in dubio pupillus alimenta à tutore percepisse: non de nihilo vixisse, aut sine sumptibus vixisse. 11 Præsumitur nemo vento vixisse. vid. *Alciat. l. præsumpt.* 50.

Tit. LI.

ARBITRIUM 12 TUTELÆ.

De verbis testatoris.

I. Imp. Antoninus A. Leoni.

CUm tutelæ administratæ ratio à te peti cœperit: neque veritati 13, neque justis probationibus officit, quod (ut 14 dicis) testator modum 15 patrimonii sui verbis testamenti ampliavit 16, vel minuit. P. P. v. Kal. Octob. Duobus & Aspris Conss. 213.

12 Id est, de actione tutelæ. Cui respondet titul. *ff. de tutela & rationibus distrahendis, & utili curationis causa actione lib.* 27. *tit.* 3. Hanc actionem vocat Arbitrium, quod omnis hujus judicii potestas sit in arbitrio judicantis, qui excussis tutelæ rationibus ex bona fide statuit, quæ tutorem pupillo præstare aut reputare oporteat. Eidem contraria actio opponitur, de qua *ff. tit.* 58.

13 Veritati, & heredibus suis vel extraneis, nihil officit, quod defunctus modum patrimonii sui declaraverit. *l.* 10. §. *communia utriusque judicii. l.* 6. §. *de probat. l.* 6. *ff. de testament. l.* 81. §. 4. *ff. de leg.* 1. *l.* 77. §. 30. *ff. de leg.* 2. *l.* 25. *in fin. ff. ad legem Falc.* nisi defunctus juraverit. Descriptionem enim defuncti coguntur sequi, nisi malint hereditate multari. dixi ad *Novell.* 1. *Nov.* 48. Quod de heredibus dictum, est ad creditores non pertinet. *d. Novell.* 48. *c.* 1. §. 1.

De re empta à curatore ex pecunia minoris.

III. Idem A. Vitalio.

SI curator 21 post decretum Præsidis, sublata 22 pecunia quæ ad comparationem possessionis fuerat deposita, sibi prædium comparavit: elige 23, utrum malis in emptione negotium tibi cum gessisse, an quia in usus suos pecuniæ conversæ sunt, legitimas 24 usuras ab eo accipere: secundum quæ Judex tutelæ judicio redditus, partem religionis implebit. P. P. III. Kal. Jul. Læto II. & Cereale Conss. 216.

De eo qui bonis paternis abstentus est.

IV. Imp. Alexand. A. Aglao.

EUm, qui bonis paternis secundum Edicti formam abstentus 25 est, hereditariis actionibus conveniri nulla ratio suadet. Nec 26 ad rem facit, quod adversus curatores vel tutores, si non consulte abstentus sit, actio ei competat: Nihil quippe in ea [actione,] quæ ex officio gesta sunt vel geri debebunt, veniet: sed culpa solummodo, quantique 27 interfuit ejus non fuisse abstentum, æstimabitur. Cui consequens 28 est, ut si propter eam causam transegisti 29 cum tutoribus vel curatoribus, nulla adversus te creditoribus patris tui petitio competat 30. P. P. III. Kal. Maji, Alexandro A. Cons. 223.

14 Non secundum testatoris æstimationem, sed secundum veritatem, tutor reddere rationem tenetur. 15 Vid. *Nov.* 48. *de eo qui moriens juravit quantum haberet in bonis.* 16 Voluntates defuncti dispositivæ servantur, non enunciativæ. *l.* 6. *ff. de testament.* nisi sit juratum. *d. Nov.* 48. 17 Si debitores pupilli solvendo fuerint initio inchoatæ tutelæ, seu inchoante administrationem tutore, postea vero lata tutoris negligentia non solvendo esse cœperint, eorum inopia periculo tutoris est. *Synops. Basil.* 37. *tit.* 11. *ex lib.* 38. *tit.* 3. *cap.* 30. 18 De nominibus paternis. De nominibus contractis à tutore agitur in *l.* 18. *l.* 21. §. *de admin. tut. l.* 7. §. 2. *ff. de adm. tut.* adde *l.* 35. *ff. de reb. cred.* 19 Lata culpa est quæ excusari non potest: quæ potest, minor culpa est. 20 In nominibus paternis exigendis tutor tenetur tantum de lata culpa. *l.* 57. *ff. de admin. tut.* 21 Quid? daturne directa tutelæ actio in curatorem universalem saltem pro tutelæ? Dari videtur, quia tutoris vicem sustinet. Thalelæus hic putat τὸν τὰ ἀνῆς κηδεμονεύσαντα τῆς τετέλους κατίχεσθαι, quod Ulpiani sententiæ repugnat. *l.* 1. §. 7. *ff. de eo qui pro tut.* 22 Depositam apud alium pupillarem pecuniam ad prædiorum comparationem tutor ab ipso depositario invito repetere potest, licet non emat prædia quod fortassis verum est: nisi nominatim ea lege ipsi depositario data pecunia est ut apud eum esset, tantisper dum prædium pupillo emeretur; quod merito notari potest & debet, adversus tutores qui prætextu tutelæ, privatas injurias ulcisci volunt adversus hujusmodi depositarios. 23 Minoris est electio, utrum rem petat emptam sua pecunia (licet non suo nomine) an pecuniam ipsam cum usuris centesimis. *Salic.* 24 De usuris pupillaribus, vid. *l.* 7. §. 10. *ff. de adm. tut. l.* 1. *ff. de usuris pupillarib.*

25 Abstinens hereditate hereditatis actionibus non tenetur. *l.* 4. §. *quod cum eod. l.* 3. *ff. de revoc. his quæ in fraud. cred. l.* 18. *ff. de tut. & rat. l.* 20. §. 4. *ff. de adq. hered.* 26 Pro herede non gerit, qui actionem exercet adversus tutores & curatores, quod inconsulte, eorum ductu, patris hereditate abstinuerit. 27 In actionem tutelæ venit id quod interest pupilli vel adulti non fuisse abstentum. adde *l.* 1. *l.* 2. §. *si ut omissam.* 28 Argumentum recte duci à contractibus ad delicta hinc colligit Bald. ut in *l. omnem* 20. *ff. de judic.* 29 Transactionis causa quod quis consequitur à tutore vel curatore, ob inconsultam hereditatis paternæ abstentionem, non videtur consequutus nomine hereditario, ideoque conveniri à creditoribus paternis non poterit. Baldus: *Quod filius*, inquit, *querit ex contractu, vel quasi, non eum facit heredem patris. Filius transigens de patris nece, non propterea se immiscet.*

30 Cur nulla competit? An hoc ideo quod quæ filius patre mortuo, proprio contractu vel quasi adquirit, ea filium heredem patris non efficiunt: quo jure existimant eum qui de patris morte cum adversariis transegerit, pro herede non gerere: pacem denique (sic enim nostri loquuntur) de morte patris facere non esse actum hereditarium. *Bart. Ang. in l. si filius qui patri* 12. *ff. de vulgari.*

Ut ad eundem Judicem eatur.

V. Imp. Gordianus A. Victorino.

OMnes tutores, seu heredes eorum qui administraverunt tutelam, ad eundem 31 judicem ire debere, jampridem constitutum est 32. Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse alleges: Præses provinciæ eundem Judicem adversus te atque heredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quisque condemnari debeat, examinaturum. P. P. x. Kal. August. Pio & Pontiano Conss. 239.

31 Eundem ad judicem iri solet, si plures sint tutores, *ut hic. & l.* 6. §. 1. *in fin. ff. de edend. l.* 2. *ff. de quib. rebus ad eundem.* quemadmodum si inter plures agitur familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum. *l.* 1. *ff. de quib. rebus ad eundem.* si plures correi ejusdem pecuniæ. *Novell.* 96. *cap.* 2. §. 1. si plures vindicent servi dominium. *l.* 8. §. 1. *l.* 9. *ff. de lib. caus.* si mutuæ sint petitiones. dixi ad *l.* 1. §. *rer. amot.* & breviter ad eundem judicem remittendi sunt, qui vel eodem jure, vel ratione ejusdem officii tenentur.

Si minor contractum approbet.

VI. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Cononi & aliis.

CUm interdictæ 33 venditionis vitium, etiam pretii fraude tutor vester cumulasse 34 proponatur: non dubitabit Præses provinciæ, quando venditionem 35 confirmare 36 voluistis 37, residuum pretium cum usuris venditæ à 38 tutore possessionis celeriter vobis restitui jubere. Quod autem petitis ab heredibus ejus qui vendidit, pretium vobis exolvi, superfluo 39 à nobis desideratis: quia nec Præsidis experientiam possit [hoc] latere, tutores qui gesserunt, sive eorum heredes ob ea negotia quæ per eos administrata sunt, principali 40 loco conveniri debere: cæteris 41 ob culpæ rationem non servati detrimenti periculo substitutis: vel si pariter 42 administrasse doceantur, etiam adversus unum, liberum experiundi arbitrium competere: ita ut actiones quas adversus alios habetis, ad electum transferantur. P. P. Kalend. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

32 Ne causæ continentia dividatur. *l.* 1. 2. *ff. de quib. reb. ad eundem.*

33 *l.* 1. *ff. de reb. eor.*

34 Tutor fraudem fraude cumulat, qui non tantum prædia pupilli sine decreto distrahit, sed etiam iniquo ac minimo pretio ea vendit.

35 Ratam habens venditionem rei alienatæ legibus prohibitæ, non intelligitur ratam habere ejusdem rei iniquam, seu non suo dignove pretio venditionem. ut hinc colligas, Pretium quidem venditioni ratum haberi posse, licet ejus qualitas rata non habeatur. proinde negotium unum, & idem nonnumquam forma sua partim comprobari, partim non probari, quanimirum forma non fuerit servata. Hinc constat quoque, Actum qui mei contemplatione nullus sit, ratum haberi & confirmari posse. adde *l. Julianus* 13. §. 27. & 29. *ff. de act. empt.*

De dolo & culpa tutoru.

VII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QUicquid 43 tutoris dolo vel lata 44 culpa 45, aut levi, seu curatoris, minores amiserint 46, vel 47, cum possent, non 48 adquisierint: hoc in tutelæ seu negotiorum gestorum utile judicium venire non est incerti juris. S. Prid. Id. April. AA. Conss.

36 Ratum habere contractum tutoris, & ex eo ejusve nomine experiri pupillus potest.

37 In electione minoris propositum est ratam habere venditionem invalidam à tutore factam.

38 Minor si venditionem tutoris invalidam confirmavit, potest pre-

De longi temporis præscriptione.

VIII. Iidem AA. & CC. Dalmatio.

TUtores tutelæ conveniri, longi temporis præscriptio 49 non prohibet: Unde si his transactione, vel novatione 50 aut acceptilatione liberationem non præstitisti: apud Rectorem provinciæ, quæcunque tibi debentur, repetere non prohiberis. S. XIV. Kal. Maji, AA. Conss.

43 Contra tutorem debet pupillus agere; non adversus eum qui *indemnitatem* promisit. 44 Tutor quod adquirit sibi non pupillo suaque ex industria non ex bonis pupilli adquisiviſſe præsumitur. *sumpt.* 27. *n.* 3. Ideoque licet pauper bona divitis administret, non præsumitur tamen ex ejus bonis adquisiviſſe, sed ex sua potius industria. quod in tutore, & quovis privati administratore locum habet: non tamen in publicæ rei administratore, ut notant in *l.* 7. *ff. de jure fisci.* An idem dicemus in matre tutrice? Alexander *cons.* 2. 6. *vol.* 4. ita putat, Nam ut lex non distinguit, ita videtur ad omnes omnino tutores pertinere. Idque evidentius apparet ex his quæ de bonis à vidua post mariti mortem quæsitis diximus ad *l.* 6. *in fin. ff. de donat. int. vir.* Corrasius 3. *Miscell.* 5. *n.* 7. negat locum habere in ea matre, cui nulla fuit industria nullumque patrimonium. Hoc enim casu honestissimum esse, turpis quæstus vitandi gratia dicere, eam præsumi ex eorum bonis quorum tutelam administravit, adquisiviſſe. Nec obstare *l.* 1. §. *si. quis alteri vel sibi.* quæ liberis negat vindicationem rei traditione matri quæsitæ, post mortem mariti, cum mater eo casu traditione dominium adquiserit. Superiorem opinionem confirmari, quod Accursius ad *l.* 6. *ff. de jure fisci.* & Baldus in *l.* 1. §. *de hered. vel act. vend.* scribat: Regios officiarios præsumi res suas de bonis fisci quæsiviſſe. 56 Non idoneum judicium. 57 Sensus est: Quemque præsumi sua potius industria, quam alienis bonis ditari. qua de præsumptione vid. Alciat. 2. *præsumpt.* 27. *n.* 3. adde quæ scripsi ad *l.* 6. §. *de don. int. vir. & ad d. l.* 7. 58 Facit *l.* 4. §. 1. *ff. de minor.* 59 Administrata post tutelam finitam prioribus connexa, veniunt in actionem tutelæ, *ut hic:* adde *l. unic.* §. *ut causæ post subortatem. l.* 17. *ff. de negot. l.* 5. §. 5. *ff. de adm. tut. l.* 13. *ff. de tut. & rat. distrah. l.* 27. *ff. de appell.* 60 Tutor vel curator tenetur perseverare in connexis ante translationem non post. 61 Vid. *l.* 6. §. *de peric. tut.* 62 *l.* 1. §. 17. *ff. de tut. & rat. l.* 2. *ff. com. de success.* 63 *l.* 1. §. 16. *l.* 7. *ff. de tut. & rat. l.* 42. §. 5. *in fin.* §. *de episcopis. l.* 3. *ff. de hered. tut.* 64 Κατὰ κληρονόμων, contra heredes. *Syn. Basil. d. tit.* 3. *c.* 35. *&* 5. *Harm.* 11. §. 47.

De tempore post tutelam finitam.

XI. Iidem AA. & CC. Chrusiano.

TUtor post puberem ætatem puellæ, si in administratione connexa 59 perseveraverit 60: tutelæ actione totius temporis rationem præstare cogitur. Sin autem post 61 finitam administrationem in iisdem rebus minime se immiscuerit: temporis quod insequitur, periculum ad eum non pertinet. S. Kalend. Decemb. *Anchialo*, CC. Conss. 293.

De successoribus.

XII. Iidem AA. & CC. Quintillæ.

TUtelæ actio tam heredibus 62 quam [etiam] contra 63 successores 64 competit. S. x. Kalend. Decemb. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

Source : BIU Cujas

De confessione tutoris extra inventarium, & de inventario conficiendo.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

VEteris juris dubitationem decidentes [1], sancimus; si quidem tutor, vel curator pro substantia pupilli vel adulti [2] aliquid ubicumque [3] dixerit ad majorem quantitatem eam reducens, sive pro utilitate pupilli, vel adulti, sive per suam simplicitatem, sive per aliam quamcumque causam: nihil veritati præjudicare, sed hoc obtinere quod ipsius rei inducit natura, & mensura pupillaris vel adulti ostendit substantiæ. †. Sin [4] autem inventario publice facto res pupillares vel adulti inscripserit, [5] & ipse per hujusmodi scripturam confessus fuerit ampliorem quantitatem [6] substantiæ: non esse aliud inspiciendum, nisi hoc quod inscripserit, & secundum vires ejusdem scripturæ patrimonium pupilli, vel adulti exigi, neque [7] enim sic homo simplex (immo magis stultus) invenitur, ut in publico inventario scribi contra se aliquid [8] patiatur. §. 1. Illo proculdubio observando, ut non audeat tutor, vel curator res pupillares, vel adulti aliter attingere, vel ullam sibi communionem ad eas vindicare, nisi [9] prius inventario publice facto, secundum morem solitum res ei tradantur: nisi testatores qui substantiam transmittunt, specialiter inventarium conscribi vetuerint [10]: Sciturisque tutoribus & curatoribus, quod si inventarium [11] facere [12] neglexerint: & quasi suspecti [13] [ab] officio removebuntur, & pœnis legitimis [14] quæ contra eos interminatæ sunt, subjacebunt: & postea perpetua macula infamiæ [15] notabuntur [16], neque ab Imperiali beneficio absolutione hujus notæ fruituri. Dat. Idib. August. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 Hæc est XIX. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis, vid. apud Inglois. ANS.

2 Exemplum ponunt in curatore adulti sui facultates commendante, ut eo facilius ditiorem uxorem reperiret.

3 Confessio tutoris profitentis (citra inventarium tamen) majorem quantitatem patrimonii pupilli non præjudicat veritati: non nocet denique ipsi confitenti. Quid si in inventario facta hujusmodi confessio fuerit? præjudicat tutori confitenti: adeo ut contrarium probare deinceps non possit. *vers. sin autem.*

4 Confessio rerum pupilli in inventario facta à tutore, adeo tutori præjudicat, ut non possit contraria probatione uti. 5 Quid si res proprias inventario pupilli tutor adscripsit? Salicetus existimat præsumptionem juris & de jure esse, res eas pupilli esse aut saltem eas tutorem pupillo donasse, adeoque tutorem si in inventario descripserit rem sibi à patre pupilli legatam, videri legato renunciasse, quod Alciato omnimodo non placet: quem vide *parte 2. præsumpt. num.* 11. 6 Aliud erit, si tutore ignorante tale quid adscriptum fuerit.

7 Adde quæ scripsi ad *l. ult. ff. ad Velleian.* 8 Mobile præsertim: id enim occultari facile potest. *l. 22. ff. de adm. tut.* Quid si immobile seu prædium aliquod inventario pupillari tutor adscripserit, quod pupilli non esset? Aretinus putat id pupilli non fieri: negat denique ea re veritati præjudicium fieri, *arg. l. cum falsa. 5. ff. de jur. & fact. ignor.* quod rationi consentaneum videtur Baldo. Quid si inventario quædam adscripsit tutor, hac protestatione adjecta, ut si pupilli non sint, pro adscriptis non habeantur? Protestatio hæc tutorem non juvabit: nisi post causa cognita judicis authoritate res ejusmodi in inventario dispunctæ fuerint. Idem erit si dubius, aut cum ita se credere dicet, aliquid aliud inventario pupillari adjecerit. Nam cum istiusmodi confessio apud acta in ipso judicio fiat, idem præstat ac reddit *Credendi* verbum, quod pura ac præcisa enunciatio seu affirmatio. ut *not. leg. 2. §. quod observari. 2. ff. de jurejur. propt. calumn.* Quid si testibus res ita inventario pupillari adscriptas, suas ac proprias, aut alterius esse probare velit? Raynerius Forlivianus putat testes non admitti adversus hoc genus scripturæ, juris & legis cautione interpositum, non ipsorum contrahentium voluntate. Contra Richardus Salinienſis putat testibus locum esse. *arg. l. testium. 18. ff. de testibus.* atque ita Venetiis judicatum refert Baldus. facit *gl. l. pupillus. 4. ff. de usuris pupill.*

9 Tutor antequam inventarium rerum pupillarium fecerit, nihil quod pupilli sit, attingere vel administrare potest. & breviter: tutoris administratio tutori decerni non potest, nisi inventario solenniter facto, eoque præcedente. *vers. nisi ff. cod. l. 24. ff. de admin. tut. l. 7. §. 6. in fin. ff. de curatore furios.* 10 Testator potest tutori inventarii faciendi necessitatem remittere. Idque procedit sive expresse prohibuit, sive tutori remisit. Verbalis etiam tantum differentia est, utrum quis dicat, *Veto fieri inventarium:* Vel, *remitto confectionem inventarii. Bart. ad l. 55. ff. de legat. 1.* & ita communiter sentiunt interpretes. *Clarus §. Testamentum. quæst. 66. vers. quod ad tertium. vers. sed hoc quidem.* Quid? voluntate testatoris non obstante: poteritne judex, si minori id expedire deprehenderit, tutorem ad inventarii confectionem cogere? Poterit. *Bart. d. loco.* eamque communem esse opinionem, refert Covarruvias 2. *Variar. resolut. 54. num. 4.* & Clarus *d. loco versic. sed si qui.* ubi notat statuto Genuensium aliter receptum. Quid? usufructuario potestne remitti à testatore onus inventarii conficiendi? dixi ad *l. 1. ff. de usufructu.* Quid heredi potestne remitti? Posse ait Cujacius ad *Nov. 1. in fin.* Clarus paulo aliter distinguit: in præjudicium videlicet creditorum non posse: In legatariorum, fideicommissariorum & coheredum præjudicium, non posse, idque pro communi opinione adversus Baldum Clarus defendit, *d. loco versic. quod ad primum.* Quid? testator potestne cuivis tutori inventarii conficiendi necessitatem remittere? Cuivis potest: etiam legitimo & dativo: nisi aliter causa cognita definierit judex. *arg. l. tutores. 24. ff. de adm. tut. l. 1. ff. ubi pupilli educar.* Quid si statuto necessitas inventarii faciendi tutori mandetur? vel hoc etiam casu testatorem tutori eam necessitatem posse remittere, censet Baldus. 11 Sive expresse prohibeat fieri inventarium, sive remittat inventarii necessitatem. 12 *l. 7. ff. de administr. tut.* 13 Quid si factum quidem inventarium est. ignorantia tamen quædam res tutor non adscripsit? si cum primum earum rerum notitiam tutor habuerit, eas adjecerit, non removebitur. *arg. l. cum ancillis 3. ff. de inceptis.* 14 Pœna tutoris non conficientis inventarium, hæc est, ut removeatur tanquam suspectus, *ut hic:* & pœnis legitimis subjaceat & infamiæ. *ff. cod.* Juratur etiam adversus eum in litem. *d. l. 7. Wurmser. 1. pract. 38. n. 8.* 15 Graviori animadversioni. *l. 1. §. 7. ff. de off. præf. urb.* adde *l. 3. §. 15. in fin. ff. de suspect.* in vincula detrudi posse Wurmserus ait *d. loco.* modo conditionis humilis sit. 16 *d. §. 7.*

TIT. LII.

DE DIVIDENDA [17] TUTELA, ET PRO QUA PARTE QUISQUE TUTORUM CONVENIATUR.

Si tutor qui tenebatur, tempore officii depositi est solvendo, collega non tenetur. Bald.

I. Imp. GORDIANUS A. Optato.

SI post finitum administrationis officium, collegæ tui indemnitati præstandæ idonei [18] fuerint, posteaque dum non conveniuntur, minus idonei effecti sunt, vitium alienæ [19] cessationis ad dispendium tuum pertinere, juris ratio non patitur. P.P. VI. Id. Mart. GORD. A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

II. Impp. CARINUS & NUMERIANUS. AA. Primigenio.

SI divisio administrationis inter tutores sive curatores in eodem loco, seu provincia constitutos facta necdum [20] fuerit, licentiam habet adolescens, & unum eorum eligere, & totum debitum exigere: cessione [21] videlicet ab eo adversus cæteros tutores seu curatores actionum ei competentium facienda.

†. In divisionem autem administratione deducta, sive [22] à Præside, sive testatoris voluntate: unumquemque pro sua administratione convenire potest: periculum invicem tutoribus [seu curatoribus] non [23] sustinentibus: nisi per dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde [24] suspicionis rationem [25] moverunt, cum alter eorum non solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua sponte jura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicentibus, [eum] contutorem suum non administrasse res pupillares. †. Sin vero ipsi [26] inter se res administrationis diviserunt: non prohibetur adolescens unum ex his in solidum convenire, ita ut actiones quas adversus alios habet ad electum transferat. P. P. emissa XII. Kal. April. CARINO II. & NUMERIANO AA. CONSS. 284.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zotico.

LIcet tutorum conventione [27] mutuum periculum minime finiatur: tamen eum qui administravit, si solvendo sit, primo [28] loco, ejusque successores conveniendos esse non ambigitur. S. IV. Kal. Octob. CC. CONSS.

17 *l. 10. ff. de fidejussoribus.*

18 Tutor non tenetur ex facto contutoris qui solvendo tempore finitæ tutelæ fuit. *l. 3. ff. de probat. l. ult. ff. in quibus causis tutor. hubenti. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de adm tut. l. ult. ff. rem pupill. salv.*

19 *l. ult. in fin. ff. in quibus causis tut. hab. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut.*

20 Divisione nondum inter tutores facta, potest pupillus in solidum unum eligere cessis actionibus adversus alios. *l. 6. in fin. ff. tit. prox.*

21 *l. 2. ff. de contrar. judicio tutelæ. l. 1. §. 18. ff. de tut. & rat.*

22 Si divisa est in partes, seu regiones, vel provincias tutelæ administratio à judice vel testatore pro ea quisque parte tantum convenitur, quæ ei attributa est, non pro parte collegarum, nisi dolus aut magna culpa arguatur, quod collegam suspectum non fecerit, aut fecerit quidem, sed vel luſorie vel eversis jam facultatibus. *Goth.* Facit *l. 55. §. fin. ff. de administr. tutor.* ANS. 23 Tutor de ea re quæ extra suam regionem est, in judicium vocari non potest. *l. 51. ff. de admin. tut. l. 2. ff. de periculo.* 24 Puta eversis tutoris facultatibus. 25 Id est, cur suspectus sit. 26 Si divisa sit tutela, sola tutorum conventione sine judice singuli tenentur in solidum cum hac conditione, ut quem pupillus elegerit, ei cedat actiones suas adversus alios. adde *l. 5. ff. de magistratibus conveniendis.* 27 Conventio tutorum non potest in fraudem pupilli dividere officium tutelæ, periculumque commune. *l. 25. l. 26. ff. de pact. l. 1. §. 8. ff. de admin. rer.*

28 Pacto tutorum non obstante, prius convenitur gerens, & ejus heredes, quam qui non gessit. *l. 8. ff. de admin. tut. l. 1. ff. si tut. vid. c. non gesser. l. 6. ff. tit. prox. l. 55. ff. de adm. tut.*

TIT. LIII.

DE IN [29] LITEM JURANDO.

Contra heredem tutoris ob dolum vel latam culpam instrumenta non restituentem, juratur in litem. Salic.

I. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Asclepiodoto.

ADversus heredes tutoris ad transferendam tutelam judicem accipiens tempore litis instrumenta [30] ad pubem pertinentia restitui desiderabis. Quod si dolo non exhibeantur in litem [31] jurandi tibi facultas erit: modo si quondam pupillo debitam adfectionem ad vincula [32] quoque religionis extendere volueris. P. P. Kal. August. ANTONINO II. & GETA II. CONSS. 206.

Nemo invitus juret in litem: & contra heredem tutoris, etiam si sit heres heredis ob dolum vel latam culpam non restituentem juratur in litem. Salic.

II. Imp. ANTONINUS A. Severo.

IS, qui rationem tutelæ seu curæ reposcit, invitus [33] in litem jurare compelli non potest: sed volens ita demum audiendus est, si heres per [34] longam successionem tutoris instrumenta pupillaria dolo vel circumveniendi pupilli gratia exhibere non vult. Sin vero neque dolus [35], neque lata culpa, neque fraus heredis convincitur, omissa jurisjurandi facultate judex de veritate cognoscet: quæ etiam argumentis liquidis [36] investigari potest. P. P. XI. Kal. Octob. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

Pupillus vel adultus non potest liquidum debitum gratis remittere. Bald.

III. Idem A. Prisciano.

SUmma sententia comprehensa [37], quam cessantibus curatoribus quondam tuis judex secutus jurisjurandi à te prolati religionem, in condemnationem deduxit, minui [38] pacto non potuit. P. P. Kal. Jul. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

Contra tutorem etiam propter levem culpam juratur in litem: contra vero tutoru heredem propter dolum & latam culpam tantum. Salic.

IV. Imp. GORD. A. Mutiano.

ALio [39] jure est tutor, alio heres ejus: Tutor [40] enim inventarium, cæteraque instrumenta [41] si non proferat in litem, jusjurandum adversus se potest admittere: at [42] enim heres ejus ita demum, si reperta in hereditate dolo malo non exhibeat. Sed cum adversus ipsum tutorem litem [43] contestatam esse dicatis: transferentibus vobis in heredes ejus actionem præses provinciæ partes suas exhibebit: non ignorans, nisi exhibeantur instrumenta, quatenus juxta formam constitutionum partes suas debeat moderari. P. P. VII. Kalend. Octobr. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

Propter dolum defuncti non juratur contra heredes. Bald.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Artemidoro.

LIcet [44] adversus heredes ob non factum inventarium jusjurandum [45] in actione tutelæ prætermitti placuerit, judicem tamen [datum] velut ex dolo tutoris aliis indiciis instructum, adversus eos ferre sententiam convenit. S. VIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

29 XII. D. III. περὶ ὅρκου ἐκδικωμένου 22. *Synops. Basil. 6.*

30 Adde *l. 1. §. 3. ff. de tut. & rat.*

31 Contra heredem tutoris jurari in litem potest ob non restituta instrumenta. *l. 2. ff. cod. l. 10. ff. cod.*

32 Jusjurandum religionis est vinculum.

33 Invitus nemo jurat in litem. vid. quæ notavi ad *l. 156. ff. de reg. jur.*

34 Contra heredem tutoris, etiamsi sit heres heredis jurari potest in litem, si sit in dolo vel lata culpa. *l. 1. §. cod.*

35 Adde *l. 5. §. 3. ff. cod.*

36 *l. 4. §. pen. ff. cod.*

37 Et ita debitum liquidum à pupillo vel adulto remitti non potest.

38 Minor non potest pacto remittere condemnationem latam ex juramento in litem a se præstito.

39 Heres & defunctus censetur alio jure (unde notant, fœneratoris heredem, codices defuncti fœneratoris habere non præsumi. *Clem. 1. de usuris.*) nisi lis contestata fuit cum defuncto. *l. quæsitum 8. in fin. ff. de precario.*

40 Tutor qui inventarium non fecit, in litem jurejurando tenetur, similiter & is qui instrumenta non profert. Nam hoc ipsum dolo facere videtur, quum reperta in hereditate instrumenta suppremit. Si vero post litis contestationem tutore defuncto heredes judicium actionis tutelæ non impleverint, & ipsi in litem jurejurando tenentur. *Synops. Basil. 37. tit. 5. ex lib. 38. tit. 15. c. 4.* 41 *l. 1. & 2. cod. l. 10. ff. cod. l. 4. ff. ad exhibendum.* 42 Res ita habet: in tutorem semper, id est, etiam ex levi culpa in litem jurari ob non exhibita instrumenta. In heredem tutoris ob non exhibita instrumenta nunquam jurari in litem, nisi dolo proprio, vel lata culpa. *l. 1. ff. de hered. tut. l. 4. §. 1. ff. de fidejuss. tut.* instrumenta non exhibeat. Ex dolo defuncti non jurari, nisi lis contestata fuerit cum defuncto. An & ex levi culpa tutoris lite cum eodem contestata in heredem jurabitur? Salic. ait. 43 Effectus litis contestatæ. *l. 1. ff. tit. prox.* 44 Tutoris heres ob non factum inventarium, non tenetur ille quidem, sed alio tamen modo convenitur. Nam quia dolo malo tutoris factum videtur, quod nullum conscriptum sit inventarium: velut ex dolo tutoris heres tenetur. *Synops. Basil. 27. tit. 7. ex lib. 3. tit. 3. c. 36.* 45 In litem.

TIT. LIV.

DE [46] HEREDIBUS [47] TUTORUM VEL CURATORUM.

Heredes tutoris non tenentur ex levi culpa tutoris. Bald.

I. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Fusciano [48].

HEredes tutorum ob negligentiam quæ non [49] latæ culpæ comparari possit, condemnari non oportet, si non contra tutorem lis inchoata est, neque ex damno pupilli lucrum captatum, aut gratia præstitum sit. P. P. VI. Id. Mart. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De non gesto à tutore tenetur ejus heres. Salic.

II. Imp. ANTON. A. Valentino & Materno.

PAter vester tutor vel curator datus si se non excusavit, non ideo vos minus heredes ejus tutelæ vel utili [50] judicio conveniri potestis, quod eum tutelam seu curam non administrasse dicitis: nam & cessationis [51] ratio reddenda est. Prius tamen propter actum suum eos conveniendos esse, qui administraverunt, sæpe rescriptum est. P. P. XI. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Heredes tutoris tenentur de eo, quod defunctus à se vel ab alio non exigit. Salic.

III. Idem A. Vitæ.

ADversus [52] heredes quondam tutoris tui tutelæ actione consiste. In judicium autem veniet etiam id, quod tibi tutor ex [53] causa fidejussionis debuit. P. P. IV. Non. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Heredes tenentur ad eos perventa restituere, & de neglectis à defuncto rationem reddere. Salic.

IV. Imp. Alexand. A. Frontino.

HEredes eorum, qui tutelam vel curam administraverunt, si quid ad [54] eos ex re pupilli vel adulti pervenerit, restituere coguntur. In eo etiam, quod tutor vel curator administrare debuit [55], nec administraverit, rationem reddere eos debere, non est ambigendum. P. P. VIII. Kal. Novemb. ALEXANDRO A. III. & DIONE CONSS. 230.

46 Vid. *l. 1. ff. tit. prox.*

47 Huc refer partem tituli de fidejussoribus & nominatoribus, & heredibus tutorum vel curatorum 27. *ff. 7.*

48 *Præf. urbi* de quo dicam ad Tertull. *lib. ad nationes ff. G.*

49 Ἀπὸ μεγάλης ἀμελείας Basilic. ideoque hanc negativam Cujacius expungit, *hic & 13. observ. 39. cod. sensu*, heredem tutoris ex ejusdem levi culpa teneri: & ita à communi opinione dissentit. Movetur quod heres tenetur ex contractu defuncti: ergo & levi culpa. ad hæc, cum receptum sit heredem tutoris negligentiæ propriæ non teneri. *l. 4. §. 1. ff. de fidejuss. tut. l. 4. ff. de magistr. conven.* satis id indicat propter negligentiam defuncti heredem obligari.

50 Utili non directa, tenetur qui non gessit. *l. 4. §. 3. ff. rem pupilli salvam fore.*

TIT.

51 De non gesto à tutore vel curatore tenentur eorum heredes ut *ff. si tut. vel curat. non gess.* 52 *l. 1. 2. ff. cod. l. ult. ff. cod. l. 1. §. 16. ff. de tut. & rat. l. 12. ff. arbit.* 53 Heredes tutoris tenentur ex eo, quod defunctus à se vel ab alio non exegit. 54 Heredes defuncti tenentur id, quod ad eos pervenit, restituere. 55 Heres tutoris tenetur de neglectis à defuncto.

Source : BIU Cujas

1 *l.4. §. arbit. tut. l.2. l.ult. in fin. §. tit. prox.*

2 Tutor qui tutelam non gessit, si quidem is qui eam gessit idoneus est, non convenitur: sin ille solvendo non est convenitur: propterea quod contutorem ut suspectum non removerit. *Synopſ. Basil. 37. tit. 11. ex tit. 16. cap. 1.*

3 *l.6. §. arbitrium tutelæ. l.3. §.2. l.39. §.11. ff. de adm. tut. l.4. §.3. ff. rem pupill.*

4 Accusare alium non videtur, qui judicis officium advocat & implorat, ut judex in eum de quo agitur, inquirat.

5 *l.1. §. de obſequiis l.16. ff. de in jus vocando.*

6 Libertum patronus accusare ita non potest ut patronus infametur, potest tamen recte judicis officium implorare, ut in patronum inquirat. Pone tutorem inquirente judice suspectum repertum esse damnatum ac remotum: eritne infamis? negant interpretes infamem fieri: quod nimirum, oblique postulante liberto, infamis fieret, unde notant infamem non fieri, qui inquirente tantum judice officio tutelæ remotus sit. *Gloſſ. l.ult. §. de ſuſpect. & l.3. §. præterea 4. ff. de ſuſpect.* adde *Bart. in l. infamem. 7. ff. de pub. judic.*

TIT. LV.

SI TUTOR VEL CURATOR NON [1] GESSERIT.

Qui non admittitur ad accusandum potest esse promotor inquisitionis, & potest implorare officium judicis in locum deficientis accusatoris. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Zotico.

CERTUM [2] est non solum eos qui gesserunt, sed [etiam] qui [3] gerere debuerunt, tutelæ teneri etiam in ea quæ à contutoribus servari non potuerunt: si modo cum [eos] suspectos facere deberent, id officium omiserunt. Tu [4] autem etsi contra patronum [5] tuum famosam actionem instituere non potuisti: providere [6] tamen ne quid tutelæ deesset, necessariis postulationibus apud eum, cujus de ea re jurisdictio fuit, potuisti. P. P. II. Id. Decembr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Contutor pro gestis à contutore idoneo non tenetur in subsidium, pro neglectis ab utroque pariter tenetur cum illis. Salic.

II. Idem A. Justo.

QUi se non immiscuerunt tutelæ vel curæ ex persona eorum qui gesserunt, & idonei sunt, non [7] onerantur. Si qua vero sunt, quæ cum geri debuerint, omissa sunt, latæ culpæ ratio [omnes] æqualiter tenet. P. P. VIII. Kal. Maji, JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

7 Vid. *l.8. ff. de admin. tut. & ſeq.*

TIT. LVI.

DE USURIS [8] PUPILLARIBUS [9].

Si tutor pecuniam pupilli in usus suos convertit, ad usuras tenetur. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Crescentino.

TUTOREM vel curatorem pecuniæ, quam [10] in usus suos convertit, legitimas [11] usuras præstare debere, olim placuit. P. P. Non. Jun. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Tutor tenetur ad usuras etiam ejus quod à contutore debetur, vel pro contutore debet. Salic.

II. Imp. ALEXAND. A. Ampliato.

EJus quod ex causa [12] tutelæ debetur usuras [13] præstari oportere dubium non est: quamvis aliis pro participe [14] muneris necessitas solutionis irrogetur: quia non id alias contingit, quam si cessatio contutoris in suspecto faciendo imputari possit. P. P. XIII. Kal. Jul. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

Si tutori non potest culpa imputari, ad usuras non tenetur. Salic.

III. Idem A. Vitalio.

SI pecuniam pupillarem, neque idoneis [15] hominibus [16] credere, neque [17] in emptionem possessionum convertere potuisti: non ignorabit judex usuras ejus à [18] te exigi non oportere. P. P. Id. April. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Ditatio & Aurelio.

PUpillus agere vobiscum actione tutelæ compelli non [19] potest. Verum adversus futuram [20] calumniam, ut & si quid ei debetis, cursus inhibeatur usurarum denunciationibus [21] frequenter interpositis, ad judicium eum [22] provocare [23]: ac si rem dissimulatione proferat actis apud præsidem provinciæ factis voluntatis vestræ rationem declarare: quo facto, tam vobis ipsis, quam securitati filiorum vestrorum consuletis. †. Quod & in curatoribus locum habet. P. P. III. Kal. Septemb. *Sirmi*, CC. CONSS. 293.

8 *l.3. §. arbit. tut. l.7. §.10. de adm. tut.*

9 Usuræ pupillares hic sunt, quæ tutores pupillis suis præstant, si pecuniam pupillarem suos in usus converterunt. *l.1. §. eod. l.38. ff. de neg.* si quam pecuniam pupillis suis debeant. *l.2. §. eod.* & eam à se non exigunt vel solvunt. *l.4. §. eod.* si pecuniam pupillarem cum possent idoneis hominibus non crediderunt, vel ex ea non emerunt prædia. *l.3. §. eod.*

10 *l.7. §.4. ff. de admin. tut.*

11 Centesimas. *Accurſ. arg. l.38. ff. de negot.* besses vel semisses. *Hotom. 1. de usur. 7. Cujac. hic.* Accursii opinionem sequitur Molinæus *de usur. quæſt. 76. num. 588.* hic enim agi putat de magnis usuris: nullas autem majores esse centesimis. verum author Synopſ. Basilicon 37. *tit. 11. ex tit. 7. c. 1.* τριμήνους τόκους, hoc est, legitimas usuras hic interpretatur ἡ μικκωτοχώλις semisses centesimæ, ubi in ora quoque hoc præterea observatur, semisses centesimæ præstare eum, qui pecunia pupillari utatur, sed centesimas deberi ostendit *l.38. ff. de negot.* 12 *l.34. ff. de usur.* 13 Pro more regionis.

14 Usuras regione consuetas tutor debet quoties convenitur ex sua persona vel contutoris. *l.7. §.14. ff. de adm. tut.* 15 Ἐπίτροπος πρόσωπος, id est, locupletibus. *l.ult. ff. rem pupilli.* vid. *Cujac. 8. obſ. 30.* & ita legendum apud authorem Synopſ. Basil. *tit. 37. tit. 11. ex tit. 17. cap. 3.* ubi perperam legitur ἴτίρους pro ἐπιτρόπους, quod & ibidem in ora notatum est. 16 Alii legunt *nominibus*, utrumque rectum est, *Idoneis nominibus & Idoneis hominibus.* 17 *l.42. §.7. ff. de epiſcopis.*

18 Pecuniæ otiosæ sunt quas vel idoneis hominibus credere, vel in emptionem prædiorum convertere tutor non potuit, earum pecuniarum usuras non debet. vid. *Paul. 2. ſent. 14. §. ult. l.12. in fin. ff. de admin. tut.* 19 *l.un. §. ut nemo invit. ager.* adde *l.2. §. de in lit. jur.* Ad hanc legem vide Mont. *de tutel. cap. 37. num. 82.* & Zanger. *de except. part. 3. cap. 2. num. 103. 163. 165.* ANS.

20 Testes ad æternam rei memoriam recipi & interrogari petere is potest, qui rationes reddere paratus, morosum & in ea re fugientem habet adversarium. 21 Duobus modis cursus pupillarium usurarum impeditur, oblatione pecuniæ obsignatæ, & depositione. *l.1. in fin. ff. de usur. l.28. §.1. ff. de admin. tut.* & oblatione quidem per denunciationem facta sæpius, & ad extremum apud acta jus dicentis protestatione facta per debitorem, sed & eo dicente se paratum esse parem rationem facere cum pupillo sine denunciatione & depositione. 22 *Molinæus de usur. d. loco q. 39. & n. 205. 206.* id intelligit de adulto talium detunciationum capace: capace, inquam, ex more regionis, ejus imbecillitatem supplendam esse existimat propinquorum præsentia. 23 Agendi tempus adversario constitui à judice recte postulamus. vid. *l. diffamari 5. §. de ingenuit.*

TIT. LVII.

DE FIDEJUSSORIBUS [24] TUTORUM VEL CURATORUM.

Si tutor pecuniam pupilli in usus suos convertit, ad usuras tenetur. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Felici.

ELIGERE [25] debes utrum cum ipsis tutoribus vel curatoribus, seu heredibus eorum, an cum his qui pro ipsis se obligaverunt, agere debeas: vel (si ita malis) [dividere] actionem. Nam in [26] solidum & [27] cum reo & cum fidejussoribus agi jure non [28] potest. P.P. X. Kal. Februar. JUL. II. & CRISPINO CONSS. 225.

Pro ea parte quam tutor solvit, liberatur fidejussor. Ex Salic.

II. Idem A. Prisco.

NOn est ambigui juris electo [29] reo & solvente fidejussorem liberari, & ideo si simpliciter [30] acceptus est fidejussor in id, quod tutor seu curator debiturus esset, cum [31] proponas tutorem seu curatorem condemnatum solvisse, quid dubium est fidejussorem liberatum esse? Plane, si stipulatio rem salvam [pupillo] fore interposita est, vel cautum est in id [32], quod à tutore vel curatore servari non potest, manet fidejussor obligatus ad supplendam tibi indemnitatem [33]. P.P. VIII. Kal. Augusti. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

24 XXVII. D. VII.

25 *l.7. ff. eod.* hodie sublata est electio cum principalis sit conveniendus. *Novell. 4. c. 1.*

26 Cum tutore & cum fidejussore non potest pupillus in solidum agere.

27 Libello uno & eodem reus ejusque fidejussor conveniri non potest.

28 Nisi protesteris te una solutione contentum esse. *argum. l.1. §. quia autem 4. ff. quod legat.* Quid si fidejussor renunciavit beneficio novæ constitutionis: agi adversus eum potest. *Bald.* 29 An electo tutore fidejussor liberetur.

30 Fidejussor tutoris non idoneus sit tutor. recta est ac legitima. tutoris obligari potest, vel simpliciter, vel in omnem causam. *verſ. plane.* Prior formula pura est: Altera conditionalis: utraque tamen 31 Solvente reo liberatur fidejussor. 32 Duobus modis fidejussor executio? sic videtur. Nam qui fidejubet apud acta judicii, fidejussor est, etiamsi voluntaria jurisdictione non contentiosa fidejusserit. Tutius tamen est, ut id recte possit fieri, fidejussorem nominatim obligari non debiti modo, sed etiam judicati nomine, *arg. l. ult. §. de usur. rei judic.* 33 Quid si fidejussorem, fietne citra novum judicium

TIT. LVIII.

DE CONTRARIO [34] JUDICIO TUTELÆ.

Actio extincta cedi non potest. Bald.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Stratoni.

SI pro contutore judicato pecuniam solvisti [35]: nullum judicium tibi contra pupillum competit, ut delegetur [36] tibi adversus liberatum actio. Quod si nomen emisti: in rem suam procurator datus, heredes judicati poteris convenire. P. P. VII. Kal. Mart. FABIANO & MUTIANO. CONSS. 202.

Tutor non ex propria, sed contutoris culpa condemnatus solvens, habet beneficium cessionis, & utilis actionis. Salic.

II. Imp. ANTONINUS A. Primitivo.

SI non ex propria [37] culpa solus pupillæ condemnatus es, sed absens & indefensus acquievisti [38]: cum ex causa judicati satisfacere cœperis, actiones adversus contutores tuos mandari [39] tibi à pupilla desiderabis, vel utili [40] actione uteris. P. P. III. Idib. Octob. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

Pro illa parte ad quam pupillus succedit tutori, extinguitur actio tutelæ. Ex Salic.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Thesidi.

SI pater tuus, quem privigni [41] sui tutelam administrasse proponis, testamento recte facto: pupillo etiam quodam suo herede instituto, decessit: quoniam nonnisi [42] pro portione hereditaria tutelæ petitionem confusione constet extingui, pro residua parte succedentem patri, tutelæ te convenit apud competentem Judicem reddere rationem, qui secundum bonam fidem, eorum etiam quæ patrem tuum in rem ejus erogasse dicis, admissa compensatione, reliqui (si quid amplius debetur) faciet condemnationem. Quod si sciens amplius in rem suam erogatum, agendum propterea tutelæ non putaverit: eum contrario judicio convenire potes. S. XVIII. Kal. Januar. CC. CONSS. 294.

34 XXVII. D. IV. De contrariis judiciis, vid. *Cujac. 9. obſ. 2.*

35 Et ita extincta obligatione. hoc innuit: Extinguendam, non jam extinctam actionem, cedi posse.

36 *l.36. ff. de fidejuſſor. l.76. ff. de ſolut.*

37 Tutor ob curatoris culpam condemnatus si solverit actiones in contutorem, sibi cedi postulare potest.

38 Id est, non appellasti.

39 Id est, cedi. vid. *l.2. §. de divid. tutela. l.20. in fin. ff. de tut. & rat. l.4. §. de in lit. dando.*

40 Tutori adversus contutorem utilis est actio, *ut hic*: & duumviro adversus collegam. *l.2. §.9. ff. de admin. ver.*

41 Vitricus privigno tutor esse potest. *l.2. §. de interdicto matr. l.32. §.1. ff. de adopt.* dixi ad *l.2. §. ubi pupill.* quod verum Bald. existimat, si ei curator adjungatur. Cur? vide eundem. 42 *l.6. §. de hered. act.*

TIT. LIX.

DE AUCTORITATE [43] PRÆSTANDA.

Pupillus potest sibi stipulari sine tutore, sed non actionem remittere. Salic.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Antoniano.

NEQUE tutoris, neque curatoris absentia quicquam stipulationi [44] pro pupillo [vel [45] adulto] habitæ nocet. Sine die. AA. Conss.

II. Iidem AA. & CC. Serenæ.

NEque actiones sine tutoris auctoritate in ætate pupillari constituta remittendo [46], quicquam amittere poteris. S. XVII. Kal. Maji. CC. CONSS. 293.

Emens à pupillo sine tutore, non præscribit. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Cajo.

EUm qui a pupillo sine tutoris auctoritate distrahente compravit [47], longi temporis spatium non defendet. S. III. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

Minor non potest esse in judicio criminali sine tutoris, vel curatoris auctoritate. Salic.

IV. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

CLarum posteritati facientes, sancimus, omnino debere, & agentibus, & pulsatis in criminalibus [48] causis minoribus viginti quinque annis adesse [49] tutores, vel curatores, in quibus [50] casibus [adultos, &] pupillos leges accusari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasione [51] perfectissima, & responsa facere minores, litemque inferre, ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid, vel dicant [52], vel taceant [53], quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis poterat, & à deteriore calculo eos eripere. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In omnibus actibus sufficit auctoritas unius tutoris, nisi administratio sit divisa. Bald.

V. Idem A. Joanni P. P.

VEterem dubitationem amputantes, per quam testamentarii quidem vel per inquisitionem dati tutoris & unius auctoritas sufficiebat, licet plures fuerant, non tamen diversis regionibus

43 *De auctoritate tutorum 1. Inſt. 21. de auctoritate & conſenſu tutorum* XXVI. D. VIII. περὶ αὐθεντίας ἢ συναινέσεως ἐπιτρόπων 37. *Ecl. 6.* Authoritas approbatio tutoris expressa.

44 Pupillus sine tutore sibi stipulari potest. *l.9 ff. eod. Inſt. eod. in pr. l.7. §. de contr. ſtipul.*

45 Hæc negatio deest *l.101. ff. de verb. obl.* Goth. Vid. *ibi not at.* S.L.

46 Pupillus sine tutore actionem remittere non potest.

47 Emens à pupillo suo tutor non præscribit.

48 Minor non potest esse in judicio criminali sine tutoris auctoritate. *Salic.* pupillus tutore; adultus curatore ea in re indiget. Possis quoque dicere in judicio criminali, & ad litem criminalem curatorem pupillo dari. *arg. l. propter 7. §. ad leg. Jul. de adult.* Quid si lis instituta contra minorem viginti quinque annis fuerit, nullo prius illi dato curatore? ipso jure nulla fuerit: *Bossius tit. si adversus rem judicatam. Roland. 1. conſ. 31. num. 1.* idque receptum in regnis Hispanicis esse, Placa retulit 1. *delict. 32. num. 12.* in Italia diversum. *Ferrariens. in forma inquisitionis, in verbo*, & in Gallia. *Imbert. in Enchiridio, in verbo, Authoritas. Rebuff. in proxm. conſtit. gl. 5. num. 71.* Moventur Itali & Galli quod in delictis minor viginti quinque annis, major tamen quatuordecim habeatur in omnibus pro majore, præcipue si delictum confitetur. *Boss. 1. de confeſſis, num. 69.* adde *l. un. §. si adverſ. delict. l.37. §.1. ff. de minorib.* Potest tamen ætas ad elevationem pœnæ ei prodesse. *Clar. 5. ſent. §. ult. quæſt. 50. in pr.* vide tamen quæ mox dicuntur. *Goth.* Adde Montan. *de Tutel. cap. 32. reg. 9. num. 74.* ANS. 49 Id est, auctoritatem interponere. Jure veteri præsentia vel consilium tutoris sufficiebat pupillo volenti accusare. *l.7. §. de adulter. l.2. §.1. ff. de accuſ. Paul. 5. ſent. 12. §.4.* 50 An hæc sententia est, Accusari non de omni crimine adulti & pupilli possunt? an potius hæc de quocunque possunt, & in eo ab impuberibus differunt? in criminali causa pupillis tutor: adultis, curator: minoribus tutor & curator datur. *Bald.* 51 Suasio perfectissima hic est auctoritas tutoris vel curatoris: nempe quasi suadeat pupillo suo tutor. Auctoritas ergo suasio est. 52 Confessio minoris in judicio criminali sine authoritate curatoris non obligat ipsum minorem. Quid si curatorem non habeat? idem exposa Petri opinione: qui putabat eo casu valere minoris confessionem, licet restitueretur. *l. certum 6. §.6. ff. de confeſſis.* Itaque minor in judicio sine curatoris authoritate confessione sua obligari non poterit, ut qui neque testes producere, neque alios actus sibi præjudiciales sine curatoris authoritate possit in judicio facere. Quid? eademne est ea in re adulti & pupilli ratio? eadem, exposa quoque Dyni sententia: Nam hic pupillus & adultus comparantur, si non idem sunt. Quid si non de judicii solennitate, sed de veritate pervestiganda agit: Nicolaus Matharellus putat hoc posteriore casu citra curatoris authoritatem confessione sua minorem in criminali judicio obligari. *arg. l. si fidejuſſor. 29. §. quædam 4. ff. mandati.* Quid si confessio minoris qua de agitur, non sit voluntaria, sed tormentis elicita? Confessioni adulti stari præcedentibus judiciis putat Jacob. Butrigarius, quod non alias verum putat Baldus, quam si præsente curatore causa cognita ante quæstionem fuerit interrogatus. In hac enim specie consequentem quæstionem, executionem quandam antecedentis cognitionis videri. *arg. l. si poſtulaverit 27. §. quæſtioni. 7. ff. de adult.* Quid si non in se, sed in alium minor in judicio criminali fateatur? non est necessaria curatoris authoritas. *argument. l. ultim. §. ad Silan.* Quid si extra judicium verisimiliter quid in se minor confessus est? in eadem permanere in judicio cogi potest. *l. quæro 58. in fin. ff. de ædilit. l. cap. 25. ff. de adult. leg. 1. §. si quis Imperator, l. milites 8. §.* oportet. *§. de quæſt.* Quid si confessus sit coram judice incompetenti? Eandem confirmare coram judice competente cogitur, si modo ex tali confessione orta est suspicio vel fama. *c. tiſi. 4. extra de judic. c. Innocent. c. per inquiſitionem. 26. extra de elect. c. cum ſuper. de confeſſ.* 53 Confessus aut pro confesso minor ex contumacia non habetur, nisi interveniat curatoris authoritas, *ut hic.*

Source : BIU Cujas

1 Tutores testamentarii.
2 Legitimi tutores à lege vocantur.
3 Dantur tutores à judicibus, vel ex inquisitione vel simpliciter.
4 In omnibus causis sufficit unius tutoris vel curatoris authoritas: nisi auctoritas sit divisa, vel actus sit, quo tutela finiatur. *l. 4. ff. eod. Ulp. 11. §. 26. l. 1. & 2. ff. si ex pluribus. l. 3. l. 24. §. 1. ff. de adm. tut. l. 7. in fin. ff. de cur. fur. l. 5. §. 7. ff. jud. solvi.* adde *Cujac. 17. obs. 83.*
5 Prima exceptio. 6 Olim erant absimiles. vid. *Ulp. 11. §. 29.* 7 In magistratus municipales.
8 Secunda exceptio. *finit. 5. Gell. 19.* 9 *l. 8. l. 17. §. 1. ff. de adopt. l. 14. ff. de tutel. §. 1. Inst. quib. mod. tut.*
10 Facit *l. 8. ff. de aq. plur. c. quod omnes. 29. de reg. jur. in 6.*

nibus destinati: legitimi autem, vel simpliciter dati omnes consentire compellebantur: Sancimus, si plures tutores fuerint ordinati, sive in testamento [1] paterno, sive ex lege [2] vocati, [sive] à judice [3], vel ex inquisitione, vel simpliciter dati, unius [4] tutoris auctoritatem [pro] omnibus tutoribus sufficere, ubi [5] nondum divisa est administratio, vel pro regionibus, vel pro substantiæ partibus: ibi etenim necesse est singulos pro suis partibus vel regionibus auctoritatem pupillo præstare: quia in hoc casu non [6] absimiles esse testamentariis, & per inquisitionem datis legitimos, & simpliciter datos jubemus: eo quod fidejussionis onere prægravantur, & subsidiariæ [7] actionis adminiculum speratur. †. Sed hæc omnia ita accipienda sunt, si non res quæ agitur, solutionem [8] faciat ipsius tutelæ: ut puta si pupillus in [9] arrogationem se dare desiderat. Etenim absurdum est solvi tutelam non consentiente, sed forsitan ignorante eo, qui tutor fuerit ordinatus: Tunc etenim, sive testamentarii, sive per inquisitionem dati, sive legitimi, sive simpliciter creati sunt: necesse est omnes suam auctoritatem præstare: *Ut quod* [10] *omnes similiter tangit, ab omnibus comprobetur.* †. Quæ omnia simili modo, & in curatoribus observari oportet. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Tit. LX.

QUANDO TUTORES VEL CURATORES ESSE DESINANT [11].

Pubertate finitur officium curatoris adjuncti simul cum officio tutoris cui adjungitur.

1. Imp. Antoninus A. Hernulæ.

SI curatores tutoribus adjuncti sunt: pubertate [12] pupilli tam tutorum, quam [curatorum adjunctorum [13]] officium finiri: ideoque alios propter ætatis infirmitatem curatores esse dandos, manifestissimum est. P. P. iv. Kal. August. *Romæ*, Antonino A. iv. & Balbino Conss. 214.

Voluntate pupilli tutor esse non desinit.

11. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Menippo.

TUtoris officium ex sola voluntate pupilli non finiri certissimum [14] est. S. xiii. Kal. Februar. CC. Conss. 293.

Pubertas non ex inspectione, verum ex ætate æstimanda.

111. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

INdecoram [15] observationem in examinanda marium pubertate resecantes, jubemus quemadmodum fœminæ post [impletos] duodecim [16] annos omnimodo pubescere judicantur, & ita & mares post excessum quatuordecim [17] [annorum] puberes [18] existimentur: indagatione [19] corporis inhonesta cessante. Dat. viii. Id. April. *Constantinop.* Decio V. C. Cons. 529.

11 Quibus modis tutela finitur. *l. Inst. 22.*
12 Tutela pubertate finitur, *ut hic, & Inst. eod. in pr. l. 2. §. in quib. casibus tut. hab. l. 25. ff. de tut. dat. l. 4. ff. de tut. & rat.* Sed tamen generali quadam locorum consuetudine, præsertim Germaniæ, tutoris & administratoris officium, & per consequens ejus periculum ad legitimam usque ætatem, adultorum puta, ad annum continuatur, cujus consuetudinis rationem vid. apud *Gayl. 2. pract. 96.*
13 Finito principali officio finitur officium adjuncti. adde *l. quæsitum 12. ff. de tut. l. 10. ff. de off. proconf.* & *l. 2. ff. de tut. dat.*
14 Certis enim tantum modis iisque per legem introductis finitur. facit quod quanquam Justinianus sibi tribuat, videtur tamen aliunde sumpsisse. *Tertullianus lib. de velandis virginibus: Tempus*, inquit, *Ethnici observarunt, ut ex lege naturæ jura sua ætatibus reddant. Nam fœminas quidem à duodecim annis, masculos à duobus amplius annis ad negotia admittunt.* 17 Fuit & id quoque desumptum aliunde ex Proculi scilicet schola. *Ulp. 11. §* ult. Hinc *Tertullianus lib. de anima c. 20. Pubertatem*, inquit, *animalem cum carnali dicimus convenire*: pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exurgere a decimo quarto fere anno, quia Asclepiades inde sapientiam supputat, nec quia jura civilia abinde agendis rebus obtemperant: sed quod & hæc de primordio ratio est. Hanc etiam definitionem fuisse pubertatis jure receptam Macrobius refert *7. Saturn. 7. Idem 1. in somnium 6. Potit annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit.* Ideo tutela pueris quasi virile jam robur absolvitur, de qua tamen fœminæ propter votorum festinationem maturius biennio legibus liberantur. 18 Pubertas igitur in masculo quatuordecim, in fœmina duodecim annis definitur, ut hic, & *l. 5. ff. qui test. fac. l. 2. ff. de vulg. §. 1. Inst. de nupt. Nov. 119. Ulp. 11. §. ult. Tertull. lib. de anima c. 20. & lib. de velandis virginib. Macrob. 1. in somn. 6. & 7.* hujus definitionis cognitio utilis est: quippe impubes nuptias contrahere non potest, *ut hic.* testari. *l. 4. ff. qui testam.* testimonium dicere. *l. 19. in fin. ff. de testib. torqueri. l. 10. ff. de quæst.* obligari sine tutoris authoritate. *l. 3. ff. de auth.* Plena vero pubertas in masculo decimo octavo, in fœmina decimo quarto anno finitur. *l. 40. §. 1. ff. de adopt. l. 1. §. 3. ff. de post. l. 14. §. 1. ff. de alim. l. 57. ff. de re jud. §. 3. §. ult. Inst. quib. ex caus. manumitt. Nov. 115. c. 3. in fin. l. 19. C. Theod. de decur.* Plena vero ætas in masculo viginti annis, in fœmina octodecim. *l. 2. in princ. & §. 1. C. de his qui vend. ætat. Nov. Leon. 28.* 19 Olim pubertas probabatur ex habitu. *Ulp. 11. §. ult. Inst. eod. in pr.* vel aspectu. *l. 3. ff. si minor se major. l. 32. ff. de minor.* ex aspectu, ut Cujacius putat. *d. tit. si minor.* necessariæ partis, Aristophanes: σφῆκες παίδων δοκιμαζομένων ἀιδοῖα παρίσι διαθεῖν. Plato 11. legum. τὴν τῶ τῶν γάμων χρόνε συμμετρίαν τῶ ἡμετέραν ἢ δικαίως σκοπῶν. κελεύτω γάμους μὲν τὰς ἄρρενας, γυμνὰς ὃ ὁμφαλῶ μίχρι διάμενθ' τὰς θηλάς. Quintil. *declamat. 279. Postea nudari filium atque in conspectu judicis constitui cogit.* Idem in instit. *quæstionem hanc centumviralem esse ait, pubertas annis, an habitu æstimetur.* Habitum Dioclet. videtur appellare vigoris vestigium. *l. 4. ff. qui testament.* verum Rævardus 4. *variar.* 10. veteribus Romanis indecoram hanc corporis inspectionem in usu non fuisse putat: & Justinianum illo Platonis loco deceptum, quæ de habitu, hoc est, dispositione, figura & forma corporis honeste dicta erant, ad hanc indecoram inspectionem inepte transtulisse. Quo etiam loco notat masculos anno decimo quarto, etiamsi generare non possent, ipso tamen facto puberes fuisse declaratos. solebant enim masculis ad annum usque decimum quartum comæ nutriri. *Martialis 3. epigr. 58. Et pædagogo non jubente parere gaudent villico capillati. Eo elapso spatio, comæ insigne pubertatis præcidebantur.* Porphyrio in Horatium. Martialis 6. Epigr. 52. *Hic jacet in tumulo raptus puerilibus annis Pantagathus domini cura dolorque sui. Vix tangente vagos ferro resecare capillos Doctus, & hirsutas excoluisse genas.* Persius satyr. 3. *quibus indotata juventus Invigilet siliquis, & grandi pasta polenta.* Scribit etiam Julius Sabinus in Virgilium, aris alicujus Dei detonsas tempore pubertatis comas fuisse consecratas.

Tit. LXI.

DE ACTORE A TUTORE SEU CURATORE DANDO.

Etiam pater tutor filii non constituit procuratorem, sed actorem ante litem contestatam. Bald.

1. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Alphocrationi.

SI sui juris constituti filii tui, matri successerunt: licet [20] te tutorem eorum esse probetur, tamen non [21] per procuratorem, sed actorem [22] decreto constitutum à te, res eorum te absente peti convenit. S. Non. Januar. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

20 Tutor propter absentiam non dat curatorem, sed actorem. *l. 10. in fin. ff. qui dare tutor.* qui & adjutor. *l. 13. §. 1. ff. de tut.*
21 Tutor potest tutelam administrare per actorem: non per procuratorem: Bart. etiamsi pater tutor filii esse proponatur. *hac l. Bald.*
22 Actor appellatur, quia plerumque litis causa datur. *l. 10. ff. de appell. l. 31. §. 6. ff. de negot. l. 24. ff. de adm. tut. l. 6. ff. quando ex facto tutoris §. ult. Inst. de curatorib.*

Tit. LXII.

DE EXCUSATIONIBUS [23] [TUTORUM ET CURATORUM] ET DE TEMPORIBUS EARUM.

Spado à tutela non ideo excusatur.

1. Severus & Antoninus AA. Aviolæ.

FAlsa suasione credis te propterea quod *spado* [24] sis, immunitatem à tutelis habere. P. P. Kalend. Maji, Chilone & Lizone Conss. 205.

De rebus provincialibus.

11. Iidem AA. Habentiano [25] & Cosconio.

SI curatores dati estis generaliter [26], nec [27] decreto significatum est, *Italicarum tantum rerum* vobis munus injunctum: adire debetis competentem judicem, ut vos à provinciali administratione liberet [28]: Quod si factum fuerit, petent sibi in provincia curatores adolescentes. P. P. viii. Kal. Septemb. Chilone & Libone Conss. 205.

Ingenuus *libertino tutor datus excusatur.*

111. Iidem AA. Crispino.

EXcusationis quidem tuæ, si ingenuus [29] libertino tutor datus es, certa causa est. Sed cum te Præses provinciæ audiendum non putaverit propter præscriptionem, quasi traditus adires, nec à decreto provocaveris: intelligis parendum esse sententiæ. P. P. Idib. Mart. Aleno, & Æliano Conss. 207.

Maritus.

IV. Imp. Antoninus A. Agatho [Dæmoni.]

AMplissimi ordinis consulto [30], qui [31] pupillam suam uxorem ducit, nuptias contrahere non [32] intelligitur, & tamen infamis [33] constituitur. Sed si tu Demetriæ [34], cum eam in matrimonio haberes, absens & ignorans curator constitutus es: potes esse securus, dum tamen alius substituatur. Non enim [debet] ignorantiæ maritorum, amplissimi ordinis consulto fraus quæri. P. P. ii. Kal. Jul. Sabino & Æliano Conss. 207.

Liberti à tutela liberorum patroni nunq. excus.

V. Imp. Alexand. A. Basilio.

LIbertos [35] à tutela vel cura liberorum patroni seu patronæ nullam excusationem impetrare [posse,] amplissimus ordo, auctore D. Marco, censuit. Et ideo nec illud eis prodesse debet, quominus curatores etiam inviti patroni seu patronæ liberis dentur, quod eorundem tutelam administraverunt.

Terminus, intra quem excusationes proponi debent.

VI. Idem A. Maximiano.

QUinquaginta [36] dies, qui præfiniti sunt ad professionem excusationis iis, qui tutores seu curatores dati sunt, ex eo die cedere, ex quo decretum Prætoris, aut testamentum parentis notum [37] factum fuerit ei qui ad munus vocatus fuerit, ipsa constitutio, quæ hoc induxit, sanxit. Sed si quis in ejus temporis computatione ab eo, cujus de ea [re] notio fuerit, injuriam passus, non provocavit: acquiescere [rebus] judicatis debet. P. P. iii. Non. Maji, Juliano ii. & Crispino Conss. 225.

Creditor *vel* debitor *non excusatur.*

VII. Idem A. Antonino.

NEque à tutela, neque à cura ideo quis excusatur, quod creditor [38] sive debitor ejus est, cui tutor sive curator datus est: sed participem in munere habere debet, ut si res exegerit, is qui alieno auxilio eget, defendatur. P. P. iii. Id. Jul. Juliano ii. & Crispino Conss. 215.

Coloni fisci *non excusantur.*

VIII. Idem A. Maximo.

COloni (id est conductores prædiorum ad fiscum [39] pertinentium) hoc nomine [40] excusationem à muneribus civilibus non [41] habent: ideoque injunctæ [42] tutelæ munere fungi debent. P. P. iv. Kal. Februar. Fusco & Dextro Conss. 226.

Oculo amisso *à tutela suscepta tutor non excusatur.*

IX. Idem A. Romano.

FRater [tuus] non ideo à tutela, vel cura excusari debet, quod oculum [43] amisit: proinde intelligis munus suscepturum eum deferere non posse. P. P. Kal. Februar. Modesto & Probo Conss. 229.

Exactores tributorum excusantur.

X. Idem A. Crispino.

EXactores [44] tributorum tanto tempore, quanto rationem tributariam tractaverint, non solum ab oneribus, sed etiam à tutelis vacationem habere, dubitare non debuisti. Dat. Id. August. Alexandro A. iii. & Dione Conss. 230.

De bonis existentibus in alia provincia.

XI. Idem A. Hylæ.

TEstamento tutor datus, ut à bonis his excusareris, quæ pupilli tui in alia [45] provincia, quam unde es, ubique moraris, possident: intra quinquagesimum diem postulare debuisti. Quod si facere cessasti: excusatio quidem temporis præscriptione summovetur: sed propter [46] late diffusum patrimonium, an tibi adjungi aliquos curatores oporteat, Præses provinciæ, si te insufficientem deprehenderit, æstimabit. P. P. viii. Id. Decembr. Pompeiano & Peligno Conss. 232.

De tutela voluntaria.

XII. Imp. Gordianus A. Valentino.

VOluntariæ [47] tutelæ munera privilegiis [48] nihil derogant [49]. P. P. ii. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

Libertus *unus Senatoris excusatur.*

XIII. Idem A. Apollinari.

NE Senatorum [50] quidem liberti [51], nedum cæterorum, propterea quia patronorum negotia gerunt [52], à muneribus civilibus habent immunitatem: tantummodo etenim unus [53] Senatoris libertus, qui patroni negotia gerit, à tutela sive cura vacationem habet. PP. x. Kal. Februar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

23 Dixi ad xxvii. D. i.
24 *Eunuchus* tutor datus immunitatem non habet. *Syn. Basil. 38. tit. 1. c. 46. l. 15. ff. eod.*
25 Adventiano. vid. *Cuj. 15. obs. 3.*
26 Curator generaliter datus intelligitur etiam datus ad bona extra provinciam sita, ut eorum nomine etiam teneatur, sed etiam facile ab illis obtinere solet liberationem.
27 Atqui videtur neminem posse curatorem dare bonis quæ sita vel posita sunt extra provinciam suam. *l. pupillo 27. ff. de tut. dat.* an hic dicemus cum Accurs. curatorem à Principe datum, vel ab alio ejus mandato, atque ita ab eo qui jurisdictionem quoque in provincia habeat? An potius cum Bartolo, provincialibus etiam bonis curatorem recte dari ab eo, qui jurisdictionem habeat in personam adulti: exemplo tutorum qui, si ab eo dati sint, qui jurisdictionem habeat in personam pupilli, dati quoque intelliguntur, ut administrent bona pupilli in quacunque provincia posita. *l. 1. §. ubi pet. tut. l. 1. ff. de tut. dat.*
28 *l. 19. l. 21. in fin. ff. eod.* adde *l. 24. ff. de admin. tut.*
29 Ingenuus excusatur à tutela libertini. *l. 1. §. 4. l. 44. ff. eod.* quod si rejicitur excusatio, appellare debet: alias tenetur. *l. 27. in fin. ff. de tut. dat.*
30 *l. 1. §. de interd. matr.* Imo oratione D. Marci. *l. 15. ff. de sponsal. l. 60. §. 5. ff. de ritu.* vid. quæ scripsi ad *l. 7. §. de prædiis minorum.*
31 Vid. §. *de interdict. matrim. inter pupill. & tut.*
32 *l. 7. ff. de adult.*
33 *l. 7. §. de interdicto.*
34 Uxori. Si maritus ignorans curator datur uxori, à pœna Senatusconsulti excusatur: si tamen alium substituit petierit. vid. *l. 2. §. qui dare tut.*
35 Libertus nullo modo excusatur à tutela vel cura filiorum patroni, adeo ut quamvis eorum tutor fuerit, ab eorum cura gerenda non excusetur *l. 1. §. 4. l. 14. ff. eod. l. 14. ff. de tut. dat.* vid. tamen *Paul. 2. sent. 28. §. 2.*
36 Quinquaginta dies excusationum incipiunt cedere, postea quam tutor decretum prætoris, aut testamentum quo tutor datus est, cognoverit. *Synops. Basil. d. tit. 1. c. 50.* Igitur ignoranti non currit aut elabitur tempus excusationibus constitutum à lege, ut hic, & *l. 13. §. 1. eod.* Eadem ratione Bartolus *in l. quandiu 5. ff. qui admitti.* negat, ignoranti tempus jurisjurandi currere.
37 Tempus se excusandi à tutela non currit ignoranti.
38 *l. 8. §. qui dare tutores.* Hodie creditores & debitores pupilli excusantur ab ejus tutela. *Nov. 72. c. 1. 2.*
39 *l. ult. §. qui dare tutor.* adde *l. unic. §. ne tutor vel curator vectig.*

De

Aliud in conductore vectigalium civitatis alicujus. *l. 15. §. 10. ff. eod.* 40 Præsertim si præsentes negotium exercent. *l. 8. §. 1. ff. de vacat. muner.* in aliis liberantur. *l. 5. §. 11. ff. de jure immunit.* Dicamus, muneribus fungi posse, sed tamen sine damno fisci, quod ut fieri recte possit, præsidis notionem esse. *l. ult. §. 1. ff. ad municip.* 41 Adde *l. ult. §. qui dare tutores. l. 1. §. ne rusticani ad ullum obsequium. l. 1. §. de agricol. & cens.* 42 A præside. *d. §. 11.* 43 Dixi *ad l. 3. §. qui dare tutores.* aliud in cæco. *l. 40. ff. eod. l. 1. §. qui morbo.* 44 Facit *l. 22. in fin. l. 41. ff. eod. §. 1. Inst. eod.* 45 Tutor testamentarius tenetur bona administrare etiam extra provinciam constituta, præterquam si ab his se excusaverit: quo nomine curator ei adjungi solet. dixi ad *l. 5. §. qui dare tut.* 46 *l. 3. §. in quib. casibus habent.* 47 *Voluntaria, Haloand.* 48 *l. 30. §. 2. l. 31. in fin. ff. eod.* facit *l. 7. §. de usur. l. 28. §. de pact. l. ult. §. ne uxor pro marito.* adde quæ scripsi ad *l. 6. ff. de usur. l. 2. §. de fidejussoribus. Nov. 1. c. 1. l. 19. §. de agricolis.* 49 Privilegium jusve excusandi se ab officio tutelæ vel curæ qui habet: si munus subiit, exinde non potest (quantum ad munus sponte susceptum) se excusare. An & ab aliis similibus in futurum? potest. vid. *Wurmser. 1. pract. 38. obs. 6.* Per actum uni rei tantum contrarium non amittitur privilegium in aliis.
50 Aliud in liberto uxoris senatoris. Libertus enim non excusatur quantumvis res uxoris administret. *l. 15. §. 8. ff. eod.* 51 Liberti non excusantur à tutela, quod gerant patronorum suorum negotia: nisi patronus sit senator, & quidem masculus, & tunc unus tantum excusat. Quid si libertus jus aureorum annulorum impetravit? non excusabitur, etiamsi patroni gerat negotium, ut eodem jure censeatur, quo reliqui ingenui. *l. 43. 44. in fin. ff. eod. l. 17. §. 1. ff. ad municip.*
52 Idem dicendum, si filiorum patroni tutelam gerunt. *l. 43. ff. eod.* 53 Eadem ratio erit, si plurium patronorum gerant negotia.

Source : BIU Cujas

De tutore nominato ut injuriam redimat vel litiget.

XIV. Idem A. Heraclidæ.

SEveriter Præſes provinciæ exequetur, ſi animadverterit avunculum tuum propterea nominari tutorem ut metu hujuſmodi creationis à [1] Magiſtratibus injuriam redimat [2]. Quinetiam, ſi aliqua ei excuſatio competit, & non alia cauſa nominatus eſt, quam ut [3] lite fatigetur: quod in eam rem abſumptum fuerit, is qui eum nominavit, juxta formam conſtitutionum ei reddere cogetur. P.P.Idib.Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS.240.

Si judicio excuſationis pendente tutela finiatur.

XV. Idem A. Tauro.

QUanquam in tutela detentus, eo quod excuſatio, quam objiciebas, non eſt admiſſa [4], provocationis auxilium flagitaveris; & in medio tempore hi, quorum meminiſti, in adulta ætate agere cœperint [5]: tamen non [6] eo minus cauſa interpoſitæ provocationis propter periculum adminiſtrationis ejus temporis judiciorum more examinanda eſt. P. P. VIII. Kalend. Novembr. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Lis de hereditate.

XVI. Imp. PHILIPPUS A. Theodoro.

SI (ut allegas) tutor his datus es, cum quibus diſceptationem [7] hereditatis tibi eſſe proponis, & tempora [8] antiquitus excuſationibus præſtituta etiam nunc opitulantur: adire Præſidem provinciæ potes, formæ ſuper ea [re] ſtatutorum principalium obtemperari pro ſua gravitate juſſurum. P. P. X. Kal. Auguſt. PEREGRINO, & ÆMILIANO CONSS. 245.

De dato curatore nurus ſuæ.

XVII. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS AA. Epagatho.

LIcet Orationis ſub D. Marco habitæ verba deficiant: is tamen qui poſt contractas nuptias nurui [9] ſuæ curator datur, excuſare ſe debet, ne manifeſtam ſententiam [10] ejus offendat, & labem pudoris contrahat. Dat. VI. Id. Januar. VALERIANO II. & LUCIANO [11] CONSS. 566.

Non appellari ſed excuſationem proponi, ſi pupilli pater uſumfructum omnium bonorum uxori ſuæ reliquerit.

XVIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sabino & aliis.

TUtores nominatos appellationem [12] interponere neceſſe non habere, certiſſimi juris eſt. Quapropter licet non appellaſti: ſi quam te excuſationem habere confidis, intra tempus quod Divi Marci conſtitutione præſcriptum eſt, hac apud Præſidem provinciæ uti non prohiberis. Nam quod [13] omnium [14] bonorum patrem pupilli uſumfructum reliquiſſe quondam uxori ſuæ proponis, ad excuſandos vos à tutela non eſt idoneum. Dat. Non. April. CC. CONSS.

De eo qui matrem pupillæ convenire vult.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

INuſitatam rem deſideras, de tutela filiæ te dimitti poſtulans, quod [15] te poſſe contrario tutelæ judicio matrem [16] ejus convenire contendis. Sine die & CONSS.

Si is qui tutor fuit, curator detur.

XX. Iidem AA. & CC. Cratino.

CUrator adultis nominatus, quorum tutor antea fueras, invitus [17] in adminiſtratione teneri non potes [18]. Proinde ſi dies [19] excuſationibus præfinitus nondum exceſſit, uti competenti defenſione potes. S. X. Kalend. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De communione.

XXI. Iidem AA. & CC. Parammoni.

QUod res cum uterinis fratribus tibi communes [20] eſſe profiteris, ad excuſationem tutelæ non eſt idoneum: cum harum diviſio curatore dato fieri poſſit. S. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De excuſatione approbata.

XXII. Iidem AA. & CC. Hermodoro.

SI tutor nominatus decreto Præſidis, habens excuſationem abſolutus [21] es, ad te non pertinere periculum adminiſtrationis, manifeſtum eſt. Dat. XIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De lite quam ſoror vel filii ſororis tutoru habent cum pupillo.

XXIII. Iidem AA. & CC. Neophyto.

HUmanitatis ac religionis ratio non permittit, ut adverſus [22] ſororem, vel filios ſororis actionum neceſſitates [23] tutelæ occaſione ſuſcipias: cum & ipſius etiam pupilli cui tutor datus es, aliud videatur exigere utilitas: ſcilicet ut eum tutorem potius habeat, qui ad defenſionem ejus non inhibeatur affectu [24]. Juxta formam igitur quam conſulti dedimus, prætorem aditi oportet: ut & juſto tuo deſiderio, & pupilli ipſius commodo conſulatur. S. VI. Kal. Februar. *Sirmii*, TUSCO & ANULINO CONSS. 295.

Navicularii excuſantur.

XXIV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Flaviano P. P.

EXcuſationem navicularii [25] tutelæ ſive curæ hactenus ipſis tribuimus, ut in hujuſmodi officiis minoribus ſui tantum corporis obligentur. Datum III. Non. Mart. *Mediolani*, AA. CONSS.

Silentiarii excuſantur.

XXV. Imp. ANASTAS. A. Antiocho præpoſito ſacri cubiculi.

VIros clariſſimos ſacri noſtri palatii Silentiarios [26] circa latus noſtrum militantes, de tutelis & curationibus excuſari ſancimus. D. Kal. Januar. JOANNE & ASCLEPIONE CONSS. 500.

1 Inquiſitores criminales tenentur, ſi in inquirendo malo more verſati ſunt. *Bald.* malo more verſatur inquiſitor, qui ab innocente, innoxio & immerito pecuniam extorquet.

2 Nominans aliquem ad munera eo fine, ut ſe à nominatione redimat, criminaliter tenetur. *l.* 3. *l.* 4. *ff. de l. Jul. repetundar.*

3 Nominans aliquem ad tutelam, ut lite fatigetur, ei ad expenſas tenetur.

4 Appellari poteſt, ſi judex non admittit admittenda. *Bald.*

5 Acceſſoria litis inceptæ terminanda ſunt, etiamſi lis principalis intereat.

6 Vid. *l.* 20. *ff. de admin. tut.*

7 *l.* 21. *ff. eodem.* §. 4. *Inſtit. cod. l.* 7. §. *cod.*

8 *l.* 6. *C. eod.*

9 Curator nurui datus debet ſe excuſare. *l.* 3. *C. de interdicto.* alias in infamiam incidit.

10 Eadem ubi æquitas eſt, ibi jus idem eſſe debet.

11 *Lucillo, Caſſiodorus & omnes faſtorum authores.*

12 A creatione tutoris non appellatur, ſed excuſatio proponitur. *l.* 13. *ff. eod.* §. 16. *Inſtit. cod. l.* 1. §. 1. *ff. quando appellandum.* ſed tamen Cujacius ad *l.* 4. *ff. eod.* à datione tutelæ appellari poſſe putat. Nominato excuſatio permittebatur, excuſatione non recepta. *d.* § 1. *l.* 16. *ff. eod.* appellabatur jure antiquo, hodie excuſatio nuda ſufficit ſine appellatione, aut potius appellationis genere excuſatio proponitur. dixi ad *l.* 4. *ff. eod.*

13 Inopia pupilli non excuſat à tutela. *Salic.*

14 Ut hoc pacto filius inops cenſeatur. Hodie filii legitima uſusfructus etiam onere gravari non poteſt. *Nov.* 18. *c.* 3.

15 Mater à tutela filii non excuſatur, licet filio debeat.

16 Nemo ideo excuſatur à tutela, quod matri futuri pupilli pecuniam crediderit.

17 §. 18. *Inſtit. eod. Paul. 2. ſent.* 28. §. *ult.*

18 Fallit hoc in liberto. *l.* 5. *C. eod.*

19 *l.* 6. *C. eod. l.* 16. *ff. eod.*

20 Communio non excuſat à tutela. facit *l.* 7. *C. eod. l.* 2. *C. de in litem dand. tutor. ult. Inſtit. de auctor. tutor.*

21 Periculum tutelæ non ſpectat ad eum, cujus excuſatio fuit approbata.

22 Tutelam vel patrocinium minoris ſuſcipere contra ſororem propriam, vel ſororis filios nemo cogitur. Ob hanc igitur cauſam poteſt quis à tutela ſe excuſare, ne ob tutelæ neceſſitatem, pro pupillo cauſas dicere contra perſonam tanta ſibi propinquitate junctam cogatur: *Auth. Syn. Baſil.* 38. *tit.* 1. *c.* 67. addit hoc jus eſſe ξένον καὶ θαυμαστὸν, novum & admirabile. Hoc etiam ex loco notant, non præſumi inter fratres odium: imo veroſimile eſſe, alterum ab altero diligi. de qua præſumptione vid. *Alciat.* 1. *præſumpt.* 3. 23 Poteſt tamen quis adverſus proximos & cognatos pupillum ſuum defendere. *verſ.* 5. *Gell.* 13. ut & advocatus iſci pupillos ſuos defendere adverſus iſcum poteſt. *l. penult. ff. de poſtuland.* 24 Generali ſermone nemo præſumitur quidquam in eorum detrimentum, quos habet conſanguineos conſtituere. de qua præſumptione. vid. *Alciat.* 1. *præſumpt.* 27. 25 Navicularii à tutelis extranei, id eſt, non navicularium excuſantur: facit *l.* 17. §. 2. *l.* 41. *in fin. ff. eod.* 26 Silentiarii excuſantur à tutelis & curationibus. *Novell.* 53. *c.* 4. *l. ult. C. de ſilent.*

TIT. LXIII.

SI TUTOR VEL CURATOR FALSIS [27] ALLEGATIONIBUS EXCUSATUS SIT.

1. Imp. ALEXAND. Symmacho & Diotimo.

SI abſentibus [28] neceſſariis perſonis, vel his, qui ſua ſponte vos defendere volebant; non [29] competentibus allegationibus, qui vobis tutores aut curatores dati erant, liberati eſſe à munere juſſi ſunt, ne eis circumveniſſe judicis religionem proſit, præſes provinciæ audiet vos: & ſi injuſtum [30] decretum extoriſſe eos apparuerit, exinde ad eos periculum adminiſtrationis pertinere pronunciabit, ex quo dati ſunt. P. P. XII. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 214.

Poſt ſumptam adminiſtrationem fruſtra ſe quis excuſat. Salic.

II. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Aulizano.

TUtores [31] quos poſtea [32] quam bona pupillorum adminiſtraverunt, à præſide provinciæ, quaſi re integra excuſari ſe impetraſſe [33] aſſeveras, periculum adminiſtrationis evitare minime poſſe manifeſtum eſt. P. P. XIV. Kal. Jun. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

III. Iidem A. & C. Octavio.

SI, ut proponis, pars diverſa ab adminiſtratione tutelæ ſeu curæ tuæ, itemque fratris tui ambitione [34] potius quam juris ratione ſe excuſavit: periculo injuncti muneris minime liberata eſt. Sine die & Conſule.

27 §. *ult. Inſt. eod. l.* 60. *ff. de ritu nupt.*

28 *l.* 45. *in fin. ff. de re judic.*

29 Falſis allegationibus excuſatus tutor pupillo obligari non deſinit. unde notat Bart. jure ſingulari ſententiam ex falſis allegationibus latam adverſus minores ipſo jure nullam eſſe, cum in aliis valeat, licet per reſtitutionem reſcindatur. adde *l.* 1. 2. 3. 4. *C. ſi ex falſis inſtrum. vel teſtimon. judicatum ſit.*

30 Injuſte judicis decreto excuſatus tenetur de periculo tutelæ. *l.* 37. *ff. eod. l.* 11. §. 2. *ff. minor.*

31 Tutores excuſatione prius uti debent, quam res adminiſtrent: quod ſi res miniſtrare cœperint, non amplius ſe excuſare poterunt, niſi certis ex cauſis: ut cum Reipub. cauſa abfuerint. *Synopſ. Baſil.* 38. *tit* 1. *c.* 71. 32 Suſcepta jam adminiſtratione fruſtra quis ſe excuſat. *l.* 17. §. 5. *ff. de excuſ.* facit *l.* 3. *tit prox.* excipe *l. ult. C. l.* 30. *l.* 40. *ff. de excuſ. l.* 11. §. 2. *ff. de minor. l.* 1. *infin. ff. eod.* §. 19. *Inſt. eod. l.* 2. *C. qui dare.* vid. *Wurmſer.* 1. *pract.* 38. *obſ.* 7. 33 Sententia contra jus minoris lata minori non præjudicat. *l.* 2. *C. eod. l.* 6. *C. tit. prox.* 34 Ambitioſa excuſatio non excuſat. adde *l.* 4. *ff. de decr. ab ordine.*

TIT. LXIV.

SI TUTOR VEL CURATOR REIPUBLICÆ [35] CAUSA ABERIT.

1. Imp. GORDIANUS A. Guttio.

QUi tutores vel curatores dati Reipub. [36] cauſa abfuturi ſunt, ad tempus ſe excuſare debent à tutela, ne etiam medii [37] temporis periculo obſtringantur. Quod quidem ſi tu feciſti, ejus intervalli quo abfuiſti, periculum non debes pertimeſcere. Quod ſi id prætermiſiſti, ut priore loco is conveniatur, qui adminiſtravit [de] jure poſtulabis. P. P. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

II. Idem A. Reginio.

CErtum eſt eos, qui Reipub. [cauſa] abeſſe deſierunt ab omni nova [38] tutela anno [39] vacare debere. P. P. V. Kal. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

35 §. 2. *Inſt. de excuſ. l.* 3. §. 10. *ff. de ſuſpectis.*

36 Tutela excuſatur, qui Reipubl. cauſa abeſt.

37 Abſens reipub. cauſa periculo medii temporis non obſtringitur, ſi ſe excuſavit. vid. quæ dixi ad *l.* 10. *C. qui dare tutor.*

38 Abſentes reipub. cauſa reverſi, à nova tutela ſuſcipienda, habent anni vacationem. *l.* 10. *ff. de excuſ. tut.*

39 *d. l.* 10.

TIT. LXV.

DE EXCUSATIONIBUS VETERANORUM [40].

1. Imp. ANTONINUS A. Saturnino.

QUi cauſaria [41] miſſione ſacramento [42] poſt viginti [43] annorum] ſtipendia ſolvuntur, & integram famam retinent, ad publica privilegia [44] veteranis conceſſa pertinent, P. P. VII. Idib. Auguſt. ANTONINO A. VI. & BALBINO CONSS. 214.

II. Imp. GORDIANUS A. Celeri Veterano.

QUod placuit veteranos [tantummodo] conveterani [45] filiorum ſeu militum, & quidem unam [46] tutelam ſeu curam eodem tempore adminiſtrare compelli: eo [47] pertinet, ut [48] ſi aliis dati fuerint, intra ſolennia tempora cauſas excuſationis ad competentem judicem deferant. P. P. III. Kal. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

40 *l.* 4. *C. qui dare tutor.* Veterani qui ſint, vid. *l.* 1. 2. 3. 4. 5. *ff. de veteranis.* vid. *l.* 8. §. 6. *de extenſ.* vid. *tit. C. de veteranis. l.* 2. *quando provoc. non eſt neceſſ.*

41 De ſacramento militari dixi ad *l.* 2. *ff. de veteranis.*

42 *l.* 2. §. 2. *ff. de his qui notant.*

43 Juſtum tempus militiæ, viginti annorum ſcil. præſtat excuſationem. *d. l.* 9. *l.* 8. §. 2. *ff. de excuſ. l.* 3. *C. de profeſſorib.* vid. quæ ſcripſi ad *l.* 2. *C. de re militari.* 44 Vide titulum ff. de veteranis, ſeu de privilegiis veteranorum. 45 Nota genus privilegii veteranis dati. 46 Nota aliud genus privilegii veteranis dati. 47 Invitum non cogendum ex ſtatuto, ita intelligimus, ut non cogendus ſit quoties utitur ſuis defenſionibus: alias cogi poteſt. 48 Probare privilegium ſuum debet qui eo nititur, atque ita præſumi non ſolet privilegium niſi probetur.

TIT. LXVI.

QUI NUMERO [49] LIBERORUM SE EXCUSANT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Herodiano.

QUi ad tutelam vel curam vocantur, Romæ quidem trium [50] liberorum incolumium numero, de quorum etiam ſtatu non ambigitur: in Italia vero quatuor, in provinciis autem, quinque, habent excuſationem. P. P. Non. April. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

II. Imp. ANTONINUS A. Marcello.

NEque filia amiſſa [51] numero prodeſt ad declinanda municipalia munera, neque nepotes numerantur, quorum pater ſupereſt: cum ſuo nomine patri proſint. Dat. Id. Jun. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

49 *l.* 2. §. 2. *ff. de excuſ. Inſt. de excuſat. tut. in pr.* adde quæ notavi ad *l.* 7. §. 3. *ff. de bon. damn.*

50 *d.* §. 2. *Inſt. eod. d. loco.* adde *l.* 3. *C. de his qui num. liber.*

51 Vid. *l.* 2. §. 4. *ff. de excuſ. & Inſtit. de excuſ. tut. verſ. filii autem ſuperſtites.*

TIT. LXVII.

QUI MORBO [52] SE EXCUSANT.

1. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Sabino.

LUminibus captus [53], aut ſurdus [54], aut mutus, aut furioſus [55], aut perpetua [56] valetudine tentus, tutelæ ſeu curæ excuſationem habet. P.P. XIII. Kal. April. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

52 §. 7. *Inſtit. de excuſat.*

53 Dixi ad *l.* 3. *C. qui dare tutores. l.* 9. *C. de excuſat. l.* 40. *ff. de excuſat. l.* 16. *ff. de auct. præſt.*

54 De ſurdo, ad- de *l.* 7. §. 1. *ff. de decurion.* 55 *l.* 10. §. *ult. verſ. ſi quis autem in inſaniam. l.* 12. *verſic. furor. ff. de excuſ.* 56 *l.* 10. *l.* 11. *& l.* 12. *l. pen.* §. *ult. ff. de excuſ.* §. 7. *Inſt. de excuſ. tut.*

TIT. LXVIII.

QUI ÆTATE [57] SE EXCUSANT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Severo.

PAter tuus ſi major eſt annis ſeptuaginta [58], ad tutelam ſeu curam evocatus, excuſare ſe ſolemniter poteſt. P. P. V. Id. Septemb. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

TIT.

57 §. 13. *Inſt. de excuſ. l.* 2. *ff. eod. l.* 74. §. 1. *in fin. ff. ad Treb.*

58 Anni ſeptuaginta excuſant à muneribus civilibus. *d.* §. 13. *d. l.* 2. *d.* §. 1. *l.* 10. *C. de decurionibus. l.* 3. *C. qui ætate vel profeſſ. l.* 3. §. 6. §. 12. *ff. de munerib. l.* 3. *ff. de jure immunitat. l.* 15. §. 11. *ff. de excuſ.*

Source : BIU Cujas

TIT. LXIX.
QUI NUMERO[1] TUTELARUM.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Pompejano.

SI tres[2] tutelas vel curas eodem tempore non defunctorie[3] suscepras administras: onere[4] quartæ tutelæ, seu curationis pupillorum, seu adolescentium non gravaberis. †. Finito[5] officio pubertate pupillorum, vel ætate adolescentium, aliæ substituti possunt: licet nondum ratio tutelæ seu curæ administratæ reddita sit. Sed imperfectæ[6] diversæ species vacationis, licet permixtæ ad excusationem non proficiunt. †. Scire igitur debes eum qui duos filios habet, & duas tutelas administrat, excusationem non mereri. P. P. IV. Id. Octob. ANTONINO A. II. & GETA II. Conss. 206.

1 §. 5. *Inst. de excusac. l. 2. in fin. l. 15. §. 15. ff. de excusat.*

2 *d. §. 5. d. l. 2.*

3 Defunctorie est imaginarie, simulate, affectato, in fraudem juris.

4 Recte hoc adjectum. Nec enim quælibet tutela onus est.

5 *d. §. 5.*

6 Diversæ excusationis species imperfectæ nihil proficiunt. vide *l. 15. §. 11. ff. de excus. tut. l. 1. in fin. ff. de vac. mun.* unde notant, imperfecta plura diversi generis & formæ, unum perfectum non constituere. adde *l. ubi fidejussor 24. ff. de solution.* secus si ad eundem finem tendant & colliment. Tunc enim juncta & multa juvant, quæ singula & disjuncta non juvant. *l. instrumenta 5. ff. de probation.* Quid testes singulares duo pluresve, fidemne faciunt? non faciunt, nisi in genere sint contestes. vid. *l. ob carmen. 21. in fin. ff. de testib.* veluti si testis unus dixerit se audivisse Titium dicentem, se in Deum non credere: alius eundem Titium dixisse, se non credere Ecclesiam Catholicam.

TIT. LXX.
DE CURATORE FURIOSI[7] VEL PRODIGI[8].

De ætate prodigi vel furiosi.

1. Imp. ANTONINUS A. Marinianæ.

CURATORES impleta[9] legitima ætate prodigis[10] vel furiosis[11] solent tribui. P. P. IV. Kal. August. MESSALA & SABINO Conss. 215.

De rebus sine decreto non alienandis.

II. Imp. GORDIANUS A. Avitio.

ORationis[12] divi Severi beneficium, quo possessiones rusticas sine decreto præsidis pupillorum seu adolescentium distrahi, vel obligari prohibitum est, non injuria etiam ad agnatum[13] furiosi[14] porrigitur[15]. Si igitur citra decretum Præsidis fundus mente capti etiam ab agnato ejus tibi pignori nexus est, vinculum pignoris in eo non consistit: utilem tamen adversus eum personalem actionem, si ob ejus utilitatem[16] pecunia mutua accepta est, poteris habere. P. P. Kal. Januar. PIO & PONTIANO Conss. 239.

De patre mente capto.

III. Idem A. Aureliæ.

SI pater[17] tuus mentis compos non est, pete ei curatores, per quos, si quid gestum est, quod revocari oporteat, causa cognita in pristinum statum restitui possit. P. P. VII. Id. April. GORDIANO & AVIOLA Conss. 240.

De matre furiosa.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Asclepiodoto.

CUm repudiante furiosa[18] sui juris constituta maritum qui solus repudiare potuit, quædam matrem furiosæ, marito quondam ejus instrumenta confecisse significes: intelligis nihil[19] eam contra furiosam disponere [potuisse,] cum ejus ad eam[20] jure non pertinuerit defensio. S. Id. April. *Byzantii*, AA. Conss.

De fratre furiosi, vel furiosæ.

V. Imp. ANASTASIUS A. ad Populum.

NE lucrum quidem antea indebitæ successionis emancipato[21], vel emancipatis deputasse, nihil vero de oneribus tutelæ prospexisse videamur: curatores nihilominus eos[22] pro duodecim tabularum lege furiosis fratribus & sororibus utpote legitimos existere, hac legis sanctione decernimus.

De dilucidis intervallis.

VI. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

CUm[23] aliis quidem hominibus continuum[24] furoris infortunium accidat, alios autem morbus non sine laxamento aggrediatur, sed in quibusdam temporibus quædam eis intermissio perveniat, & in hoc ipso multa sit differentia, ut quibusdam breves induciæ, aliis majores ab hujusmodi vitio inducantur: antiquitas disputabat, utrumne in mediis furoris intervallis permaneret eis curatoris intercessio, an cum furore quiescente finita, iterum morbo adveniente redintegraretur? Nos itaque ejus ambiguitatem decidentes[25], sancimus (cum incertum est in hujusmodi furiosis hominibus, quando resipuerint, sive ex longo, sive ex propinquo spatio, & impossibile est, & in confinio furoris & sanitatis eum sæpius constitui, & post longum tempus sub eadem esse varietate, ut in quibusdam videatur etiam pene furor esse remotus) curatoris creationem non[26] esse finiendam, sed manere quidem eam donec talis furiosus vivit: quia non[27] est pene tempus in quo hujusmodi morbus desperatur[28]: sed per intervalla quæ perfectissima sunt, nihil curatorem agere, sed[29] ipsum posse[30] furiosum, dum sapit & hereditatem adire, & omnia alia facere quæ sanis hominibus competunt. Sin autem furor stimulis suis iterum eum accenderit: curatorem in contractu suo conjungi, ut nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra, vel quasi ludibriosa[31] fiat curatoris creatio, & frequenter tam nascatur[32], quam desinere videatur. Dat. Kal. Septemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 350.

De furioso in potestate patris constituto. 1. De hereditate furioso adquirenda. De curatore dando, & cautione ab eo præstanda & inventario conficiendo.

VII. Idem A. Juliano P. P.

CUm furiosus quem morbus detinet perpetuus[33], in sacris[34] parentis[35] sui constitutus est: indubitate curatorem habere non potest: quia sufficit ei ad gubernationem rerum quæ ex castrensi[36] peculio, vel aliter ad eum pervenerunt, & vel [ante furorem] ei acquisitæ sunt, vel in furore obveniunt, vel in his quorum proprietas ei tantummodo competit, paterna verecundia: Quis enim talis adfectus extraneus inveniatur, ut vincat[37] paternum? vel cui alii credendum est res liberorum gubernandas, parentibus derelictis? Licet Tertullianus[38] juris antiqui interpres libro singulari, quem *de castrensi*[39] *peculio* condidit, tali tractatu proposito videatur obscure eandem attingere sententiam, nos tamen hoc apertissime introduximus. §. 1. Sin autem parentes ab hac luce decedere contigerit: nostra constitutio[40], quam promulgavimus de his quæ in testamento furioso[41] relinquenda sunt, vel substitutione[42] eorum in suo robore permaneat. §. 2. Sin vero[43] perpetuo furiosus sui juris sit: tunc in paterna[44] quidem hereditate quæ quasi debita[45] ad posteritatem suam devolvitur, nulla est juri veterum dubitatio: cum illico[46] appareat, & suus[47] heres existat suis parentibus.

§. 3. Sin autem ex alia quacunque causa hereditas ad eum, vel successio perveniat: tunc magna & inextricabilis vetustissimo juri dubitatio exorta est: sive adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere furiosus possit, sive non, & si curator ejus ad bonorum possessionem petendam admitti debeat, & juris auctores ex utroque latere magnum habuere certamen. Nos itaque utramque auctorum aciem certo fœdere compescentes, sancimus[48] furiosum[49] quidem nullo modo posse, vel hereditatem adire, vel bonorum possessionem agnoscere: curatori autem ejus licentiam damus (immo magis necessitatem imponimus) si utilem [ei] esse successionem existimaverit, eam bonorum possessionem agnoscere, quæ antea ex decreto dabatur, & ad similitudinem bonorum possessionis habere: cum[50] petitio bonorum possessionis Constantiniana[51] lege sublata[52] sit, & ab eo introducta observatio [quæ pro] antiqua sufficit petitione.

§. 4. Sed cum antiquitas in curatore furiosi multas ambages constituit, quemadmodum ab eo cautio, vel satisdatio detur: vel pro quibus rebus, & quibus personis, & si omnis curator talem præster cautelam: necessarium nobis visum est, ut humano generi consulentes, omnem quidem obscuritatem & inextricabilem circuitum[53] tollamus, compendioso autem, & dilucido remedio totum complectamur. Et prius de creatione curatoris, qui furiosis utriusque sexus datur, sancientes, tunc & aliis certum finem imponemus. §. 5. Et si quidem parens[54] curatorem furioso, vel furiosæ in ultimo elogio heredibus institutis, vel exheredatis dederit, ubi & fidejussionem[55] cessare necesse est, paterno[56] testimonio pro [ejus] satisdatione sufficiente: ipse qui datus est, ad curationem perveniat: ita[57] tamen, ut in hac florentissima civitate apud Urbicariam Præfecturam deducatur: in provincia autem, apud Præsidem ejus, præsente etiam, tam viro religiosissimo locorum antistite, quam tribus primatibus, & actis intervenientibus, tactis sacrosanctis Euangeliis: edicat *omnia se recte, & cum utilitate furiosi agere, & neque prætermittere ea, quæ utilia furioso esse putaverit, neque admittere quæ inutilia existimaverit.*

In AUTHENT. ut hi qui obligat. §. pen. col. 6. tit. 1. al. 2. Novell. 72. cap. ultim.

Quod nunc generale est circa omnes curatores, ut jurent quidem non tamen à ratiociniis sint exempti. †. Idem est in tutore.

[Et] inventario[58] cum omni subtilitate publice scripto, res suscipiat, & eas secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium ad similitudinem tutorum & curatorum adulti. §. 6. Sin autem testamentum quidem parens [ejus] non confecerit, lex[59] autem curatorem utpote agnatum vocaverit, vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex judiciali[60] electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc secundum præfatam divisionem in hac quidem florentissima civitate apud gloriosissimam Urbicariam Præfecturam creatio procedat. Sed si quidem nobilis[61] sit furiosi persona: etiam florentissimo Senatu[62] convocando, ut ex inquisitione curator optimæ atque integræ opinionis nominetur. Sin vero non talis persona sit: etiam solo viro gloriosissimo Præfecto Urbi præsidente hoc procedat. Et si quidem curator substantiam idoneam[63] possideat,

7 Dixi ad XXVII. D. X. §. 3. *Instit. de curatoribus. Ulpian. 12. §. 2. & 3. l. 8. in fin. ff. de tutorib. datis.*

8 Prodigus qui censeatur, vid. *l. 1. ff. eod. Ulp. 2. §. 2. §. 3. Cajum 1. Inst. ult.*

9 Id est, etiam post impletam legitimam ætatem licet majores. §. 3. *Inst. eod.*

10 *l. 1. ff. eod.* de furoris speciebus dicam ad *l. 6. ff. eod.*

11 Cui comparant mutum & surdum, quem intellectu carere ob superiora vitia contigerit: alias muto vel surdo curator non datur. *l. 8. in fin. ff. de tut. dat.* vid. *Wurmf. 1. pract. 38. observ. 5.*

12 *l. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut.* vid. *l. 22. ff. de admin. tut.*

13 Adgnatos, *Hal.* & generaliter ad omnes administratores similium personarum, *ut hic.* ad hospitalarios, & similes. *Castrensis in orphanotrophos 32. ff. de episcopis.*

14 Res furiosi alienari ab ejus adgnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli.

15 Argumentum à minore ad furiosum & prodigum observa, & jura in minoribus: constituta ad furiosos & prodigos extendi. *l. 8. §. 1. l. 11. in fin. ff. de rebus eorum.* vide Oddum *tract. de restitut. parte 1. quæst. 1. art. 4.* adde *Everardum Topicis loco à minoribus ad furiosos, &c. 73.*

16 Vid. *l. 3. ff. quando ex facto tutoris.*

17 Filius potest petere curatorem patri furiosi dari: quin ipse furioso patri dari curator potest. dixi ad *l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. eod.* adde *Novell. 115. c. 3. §. 12.*

18 Seneca 3. Contr. *Nullum patri curatorem dari, quod iniquius pater sit & impius: sed quia furiosus.*

19 Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. *l. 8. ff. de rebus eor.*

20 Matrem scil. Mater jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. *l. 88. in fin. ff. de solution.*

21 *l. 4. ff. de legit.*

22 Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum sororumve: & ad tutelam, si minores illi sint, *d. l. 4.* sive majores, furiosi tamen & prodigi.

23 Curator furiosi habentis dilucida seu sana intervalla, eo etiam tempore curator esse intelligitur, quo is de quo agitur, dilucida aut sana intervalla habet, hoc est, quo non est in furore. Quid? ut sit tutor eo tempore potestne eodem tempore administrare? non potest. Fuerit igitur in hac specie cura ipsa continua: administratio discontinua. Interest autem hoc casu scire, cura cesset necne: nam si furore cessante, cura statim finietur: furore redeunte, novo curatore opus esset, aut certe prior ille curator nova excusatione uti posset: posset & novum inventarium fieri, incerto admodum eventu: & sic cum summo furiosi discrimine extingueretur & restitueretur cura.

24 Furor alius est perpetuus, *ut hic. l. 7. in pr. ff. eod. l. 14. ff. de off. præsid. l. 12. §. 2. ff. de judiciis. l. 22. §. 7. ff. soluto.* alter habet intervalla. *d. §. 7.* dilucida intervalla. *l. 9. vers. Si vero. ff. qui test. fac.* seu intermissionem. *l. 20. §. 4. ff. qui testamenta.* A demente separantur furiosi. *l. 6. ff. eod. l. ult. §. 1. C. de adm. tut. l. 27. §. 5. ff. de recept. arbitris. l. 2. ff. de inoff. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat.* vide quæ de furioso dixi ad *l. 13. §. 1. ff. de offic. præsid.*

25 Hæc lex cum *l. sanctimus. ff. qui testam. fac. poss.* faciunt XX. ex novis Justinian. decisionem. vid. Inglois. ANS.

26 Dilucido furiosi pupilli intervallo curatoris administratio suspenditur.

27 Morbus ex antiqua causa renascens sanatus esse non intelligitur. facit *l. Martius. 59. ff. locat.*

28 Præsumitur semper furiosus qui semel furiosus fuit. vid. *Aciat. 2. præsumpt. 18.*

29 Curatorem hic habet, & tamen omnia perinde agit, ac si non haberet: hoc ideo, quod curatorem (ut est hæc *Stoicis*) habiti tantum habeat, non actu.

30 Tempore dilucidi intervalli, furiosus sanis comparatur: sic interdicti & banni suspensi tempore, quo in statu sunt, ea omnia gerere possunt, quæ qui non interdicti.

31 Ludibrio est frequens personæ mutatio.

32 Perpetuum aliquid interdum constituitur, vitandæ nimiæ frequentiæ causa.

33 De furore perpetuo dixi ad *l. 6. ff. eod.*

34 *Sacris perpetuis parentis, Hal.* Filiifam. in sacris parentum erant. *l. ult. §. 2. ff. de inoffic. l. 20. ff. de nuptiis. l. 3. vers. Sin vero ff. de bonis matern. l. ult. §. 1. vers. Sin vero ff. ad SC. Tertull. l. 2. vers. prospiciendum. ff. de bonis quæ lib. l. 12. ff. de collat. l. penult. §. 1. ff. de adopt.* ut adoptati. 8. *Valer. 7.* at non emancipati. *l. 31. ff. de fideicomm. l. 1. §. 2. ff. de annali except. l. 13. ff. de legitim. hered.* Sacra parentis, patria potestas. His adde quæ dixi ad lib. 1. 12. *tab. c. de sacris privatis.* Glossis, in sacris parentum esse: est ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τε πατρὸς ὄντα.

35 Pater filiofamilias furioso curator legitimus.

36 Castrense hoc peculium filii pater non administrat ut pater, & usumfructum in eo habens, sed ut curator filii furiosi.

37 Nullus affectus vincit paternum. facit *l. 27. ff. de episcop. aud. l. 9. ff. de impub. & aliis. l. 67. §. 1. in fin. ff. de ritu. l. quidam, cum filium 46. ff. de hered. inst.*

38 Tertullianus si est (qui & Septimius Florens Tertullianus) natione Afer, patria Carthaginiensis, qui de religione Christiana complures libros antiquissimus scripsit, quemque & exercitum in legibus Romanis fuisse scribit Eusebius 2. *histor. 2.* cujus rei ejusdem libri indices clari sunt, translationibus ex jure sumptis refertissimi. Vixit autem sub Severo & Antonino: libros quæstionum octo composuit, ut ex indice colligere possumus Τερτυλλιανὸς Quæstionum βιβλία ὀκτώ. Citatur *quæstionum* ejus *liber primus* in *l. 27. ff. de legibus. l. 28. ff. de acquir. poss.* quartus in *l. 30. §. 6. ff. de acquir. hered.* Citatur etiam liber ejus *de peculio*, mox ut dicetur: Citantur & alii incerti in *l. 3. §. 2. ff. de hered. instit. l. 2. §. 44. ff. ad SC. Tertullian.* Quidam consulem eum fuisse scribunt. Fuerunt præter Tertullianum alii Jurisconsulti Christiani, veluti Licinius Rufinus & Aurelius Arcadius, Charisius. vide Cujacium *7. observat. 2. in fin. Anton. August. lib. de nominibus propriis τῶν πανδέκτων Florentini.*

39 Citatur à nostris Tertulliani liber singularis de castrensi peculio in *l. 23. ff. de testam. milit. l. 4. ff. de castrens. pecul.*

40 *l. 9. ff. de impub. & aliis substitut.*

41 Pater potest furioso substituere pupillariter eique curatorem relinquere.

42 Substituere exemplariter filio furioso pater potest: sed & curatorem ei relinquere.

43 Hereditas patris intestati defertur ad filios quantumvis furiosos.

44 In extranea non idem. *l. 63. ff. de acquir. hered.*

45 *l. ult. §. pen. ff. de codicillis. l. 1. ff. de imponend. lucrat. descript.* adde *l. 7. ff. de bonis damnat.*

46 *l. 8. ff. de jure delib.*

47 Suus heres patre mortuo, filius etiam furiosus censetur, *ut hic:* adeo ut curator ei testamento à patre relictus curam ejus gerat, neque opus sit novum à magistratu petere, nisi, ut Baldus notat, substitutum vulgarem, vel coheredem extraneum haberet: cum in pupillo ita sit. *l. 1. ff. de testam. tut.* Quid? furiosus filius, ut ita patri suus sit heres, transmittitne, hoc est, potestne moriens in furore eam hereditatem transmittere? Accursius negat: putat enim filium furiosum in his suum heredem censeri, ut curator ejus possit administrare: sine immixtione: sic ut necesse non habeat bonorum possessionem nomine furiosi petere; verum Baldus putat furiosum recte hereditatem quoque transmittere: *ut in l. apud 8. ff. de suis.* Et tamen idem Baldus in *§. tali. ff. eod.* differentiam facit hereditatis paternæ furioso delatæ, ab extranei successione. Priorem transmitti putat, non posteriorem. Non posteriorem, inquam, licet legata & fideicommissa transmittantur. Diversitatis in eo rationem constituit, quod hereditas extranei non adquiratur ipso jure: legata vero, ipso jure adquirantur: ideoque ubicunque hereditas ipso jure adquiritur (ut in suo) tibi transmissionem quoque fieri, & hanc communem interpretum opinionem esse.

48 Hic §. habetur pro XX1. decisione ex quinquaginta Novis Justinianeis. Inglois. Pro intellectu vid. Bellon. *lib. 4. Supputat. cap. 2.* ANS.

49 Si hereditas extranei delata est furioso, furiosus non petit bonorum possessionem: sed ejus curator. Idem in pupillo. *l. 9. §. 3. l. 11. ff. de auct. tut. §. 1. Inst. de auct. tut.*

50 Formularis scilicet.

51 *l. 8. l. ult. ff. qui admitti ad bon. possess. §. ult. Inst. de bon. possess.*

52 Vide *d. l. 8.*

53 Circuitus inextricabiles vitandi: fit enim male per plura, quod potuit fieri per pauciora.

54 Parens liberis majoribus vigintiquinque annis furiosis testamento curatorem dare potest.

55 Curator testamentarius furiosi non satisdat. *l. 27. ff. de Episcop. aud.*

56 *d. l. 27.* Testimonium paternum pro satisfactione sufficit. *Instit. de satisdat. tut. in pr.* non potest honeste à liberis respui. *l. ult. ff. de Senatusconsf. Macedon.*

57 Quænam solennitates observandæ à curatore testamentario furiosi.

58 Inventarium exactum curator furiosi facere debet. *d. l. 27. l. 7. ff. de admin. tut.*

59 Lege XII. Tabularum furiosi sunt in adgnatorum tutela. *d. l. 27. vers. Sin autem. l. 14. ff. de officio præsid.* dixi ad leges XII. Tabul. *lib. 2. tit. de tutor. & curat. c. de curatore furiosi 7.*

60 Post testamentarios. §. 3. *C. eod.* & legitimos. *ff. eod.* dativi succedunt curatores.

61 Vide *l. un. ff. de tut. vel curat. illustr.*

62 Id ut fiat, vide *d. l. un. in pr.*

63 Idoneus atque honestus non satisdat. *l. 15. ff. qui satisd.*

Source : BIU Cujas

1 Census pro bonis hic accipitur.
2 Fidejubent dativi curatores quorum non est idonea seu locuples persona.
3 Creatur curator sacris scripturis propositis.
4 Curatores jurant de recta administratione & re pupilli salva.
5 Curator furiosi inventarium rerum furiosi publice conscribere tenetur. *vers. in provinciis in fin.* ff. *l.* 27. *in fin.* ff. *de episc. aud. l.* 24. ff. *de admin. tut. l.* 13. §. 1. ff. *arbit. tut. l.* 7. ff. *de admin. tut. Novell.* 94. *in fin.*
6 Curatorem furioso sine præsentia episcopi & privatum hodie recte dari, notat Bartolus, ex §. *furiosi.* 3. *Instit. de curator.* quod liber Institutionum hoc Codice posterior sit, hoc amplius adjicit, hac parte præsentem legem consuetudine non servari. *c.* 2. *extra de treuga & pace.*
7 Furiosi in bonis curatorum suorum tacitam habent hypothecam. *d. l.* 27. *in fin. l.* 20. ff. *de admin. tut.*
8 Curator delatam furioso hereditatem potest agnoscere.
9 Curator inventario tenetur addere novas hereditates furioso delatas. facit *l.* 9. §. *ult. ff. de admin. tut.*
10 Furiosus si respuerit agnitam hereditatem à curatore repudiare vel admittere potest. *ut hic*, & §. 8. ff. Quid si non admiserit, sed antequam admitteret in furore decesserit? dic ut §. 8. ff. *eod.* 11 §. 7. ff. *eod.* 12 Hereditatem extranei sibi delatam furiosus non transmittit ad heredes. Hic enim hereditas extranei furioso delata, eo in furore moriente, defertur ad ejus substitutos: vel ad heredes ab intestato extranei defuncti, *ut hic.* Quid legata & fideicommissa? transmittuntur. *vers. legatis.* ff. Cur tam varie? dixi ad §. 2. *in fin.* ff. *eod.* Quid si hereditas patris furioso suo delata est? ibidem dixi. 13 Vide *l.* 16. ff. *de jure deliber.* 14 *l.* 51. ff. *de hered. pet.* 15 Vide *l.* 12. *in fin.* ff. *de bon. possess.* 16 Proximus ut quis dicatur, mortis tempus spectatur. §. 6. *Inst. de legitima adgnat.* dixi ad *l.* 12. *tab. tit. de heredit. ab intest.* 17 Et ita abrogatur pars *l.* 1. ff. *de bon. poss. &c.*
18 Furiosus legata sibi delata recta via ab intestato transmittit ad heredes: hereditatem nisi aditam non transmittit. Ratio hæc esse potest: recta via dominium legati adquiritur. *l.* 64. *in fin.* ff. *de furtis*: in adeunda vero hereditate animo opus est. *Inst. de hered. qualit. in fin.* 19 Heres furiosi res ei delatas repudiare potest. 20 In subrogato curatore furiosi constituendo eadem solennitas requiritur, quæ in eo servata est cui fit substitutio; quod in subrogationum variis generibus (sunt enim multa & varia) summe observandum. 21 In locum mortui curatoris furiosi, creatur alius. adde *l.* 3. ff. *qui petant. tut. l.* 4. ff. *in quibus casibus tut. hab.* 22 *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. ff. *de suspectis.* 23 Dixi ad *l.* 7. ff. *de legibus.* adde *l. penult.* ff. *mandati: Novell.* 158. *c.* 1.

TIT. LXXI.

DE 24 PRÆDIIS 25 ET ALIIS 26 REBUS MINORUM SINE 27 DECRETO NON ALIENANDIS 28, VEL OBLIGANDIS 29.

24 XXVII. D. IX.
25 Rusticis, suburbanis *l.* 1. ff. *eod.*
26 Puta prædiis urbanis *l.* 22. ff. *de adm. tut.* mancipiis urbanis & rusticis, mobilibus pretiosis. dixi ad *d. l.* 22.
27 *l.* 11. ff. *eod.*
28 *l.* 4. ff. *eod.*
29 *l.* 1. *l.* 2. ff. *eod.*
30 Contracti à patre.
31 Prohibitio alienationis rerum pupillarium, ad venditiones necessarias non pertinet. *l.* 1. §. 2. *l.* 3. §. 1. ff. *eod. l.* 9. ff. *de minorib. l.* 1. ff. *si adverf. vend. pign.*
32 Cujus fit mentio in *l.* 7 ff. *eod. l.* 1. §. 1. §. 2. ff. *eod.*
33 Minor patitur etiam secundum decretum, licet adversus id restituatur: vide *l. cum & minores.* 4. ff. *si adverf. rem judic.*
34 *l.* 13. *in fin. princ. ff. de minorib.*
35 *l.* 11. §. 3. ff. *de minorib.*
36 Quoties ipso jure venditio nulla est, restitutio minori non est necessaria. *l.* 11. ff. *eodem.* 37 Rem pupilli creditoribus obligatam tutori vel curatori vendere sine decreto non licet. 38 Creditor rem minoris sibi obligatam jure potest vendere. *l.* 1. §. 2. *l.* 7. §. 1. ff. *eod.* vendere, inquam, sine decreto, quod tamen tutoribus, & curatoribus non licet. Cur tam varie? An quia res de qua hic agitur, manserat in bonis pupilli, ideo sine decreto à tutoribus alienari non potest: ut putat Vasquius *de succeff. tit. de teftam.* An potius quod tutores & curatores vendunt nomine ipsius minoris: ut quemadmodum ipse minor sine decreto non potuit alienare, ita nec tutor. *arg. l. minor.* 51. ff. *de procurat.* Creditor vero rem minoris vendendo, eam jure suo distrahit, ut mirum non sit decretum aliud non exigi, cum sufficiat semel, tempore obligationis scil. cum res ei obligaretur, decretum interpositum fuisse. Hæc ratio magis probanda est. Nam si vera Vasquii ratio esset, ne quidem creditor sine decreto rem minoris alienaret hac lege: quam tamen recte distrahit. 39 Aut si citra fraudem multum detrimenti passi sint minores. *l.* 1. ff. *si adverf. vendit. pign. l.* 4. ff. *de rebus alien.* 40 Fraudulenta venditio est, quoties venditor cum emptore colludit. *l.* 9. ff. *eod.* vide *l.* 46. ff. *de fidejussorib.*
41 Curator (etiamsi pater sit) filii prædia alienare sine decreto non potest. *l.* 7. §. 2. ff. *eod.*
42 Curator rem pupilli nomine pupillari sine decreto alienare non potest: multo minus proprio nomine. 43 Vindicatio. *l.* 2. ff. *si quis ignorans rem min.*

De venditione, transactione, permutatione, donatione, & aliis modis alienandi.

IV. Iidem AA. Mithridati.

NOn solum 44 per venditionem rustica prædia, vel suburbana pupilli, vel adolescentes alienare prohibentur: sed neque transactionis ratione, neque permutatione, & multo 45 magis donatione 46, vel alio 47 quoquomodo ea transferre sine decreto à dominio suo possunt: Igitur, & tu si fratribus tuis per transactionem fundum dedisti, vindicare eum potes: [sed &] si quid invicem ab eis ex eodem pacto consecutus es, id mutuo 48 restituere debes. P. P. XV. Kal. Maji, SECULARI II. & DONATO CONSS. 261.

De obreptione.

V. Iidem AA. Sereno.

ET si Præses provinciæ decreverit alienandum, vel obligandum pupilli suburbanum 49, vel rusticum prædium: tamen actionem pupillo, si falsis 50 allegationibus circumventam religionem ejus probare possit, Senatus reservavit: quam exercere tu quoque non vetaberis. P. P. III. Kal. Maji, SECULARI II. & DONATO CONSS. 261.

De causa alienationis probanda.

VI. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Varo.

MInorum possessionis venditio per procuratorem delato ad Prætorem, vel Præsidem provinciæ libello 51 fieri non potuit: cum ea res confici recte aliter non possit, nisi 52 apud acta causis probatis 53, quæ venditionis necessitatem inferant, decretum solenniter interponatur. S. Non. Maji, CARO & CARINO AA. CONSS. 283.

De resolutione donationis.

VII. Iidem AAA. Isidoro.

SI ad resolvendam 54 donationem quam in emancipatum te pater contulerat, minor vigintiquinque annis cautionem 55 ei emisisti: cum hujusmodi scriptura contra Senatusconsulti 56 auctoritatem data sit, non oberit juri tuo. P. P. VI. Idib. Decemb. CARO & CARINO AA. CONSS. 283.

De donatione propter nuptias.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodotæ.

PRædia rustica quæ contra Senatusconsultum data esse ante 57 nuptias sponsaliorum nomine, precum tuarum confessio ostendit: cum proprietas ad te propter juris interdictum transire non potuerit, in dominio mariti permansisse palam est. P. P. III. Non. Novembr. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

Si curator prædium distraxerit, & res suas evictionis nomine obligaverit.

IX. Iidem AA. Mutiano.

ETsi is, quem prædium rusticum minoris distraxisse affirmas, curatoris officio functus id fecit: venditio tamen contra Divi Severi 58 Orationem facta, Præsidis sententia non immerito rescissa est. Pignora sane quæ ob evictionis periculum idem curator ex rebus propriis 59 tibi obligavit, non prohiberis persequi. P. P. Non. Novembr. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

De rei venditæ vindicatione, & pretii restitutione.

X. Iidem AA. Grato.

PRædiorum, quæ sine decreto alienata sunt, dominium tibi persequenti Præses opem feret: apud quem si illuxerit, non universa pretia quæ curatori tuo data sunt, in patrimonium tuum processisse 60, pro 61 ea duntaxat pecuniæ parte [te] conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatam esse constiterit 62. S. VI. Id. August. ipsis AA. CONSS.

De decreto & de pretii quantitate.

XI. Iidem AA. Trophimo.

SI quidem sine 63 decreto 64 minor annis patronus tuus rusticum prædium venundedit: supervacuum est de vili pretio tractare, cum Senatusconsulti auctoritas retento dominio alienandi viam obstruxerit. Si vero jure 65 interposito decreto venditionem 66 vili pretio ejus possessionis, cujus vires ignorabat, fecit, juxta perpetui Edicti auctoritatem in integrum restitutio, causa [tamen] cognita, præbetur. S. XII. Kalend. Decembr. ipsis AA. CONSS.

44 Alienationis verbo continetur transactio, permutatio, donatio. *l.* 1. *de fundo dot. alt.* adde *l.* 28. *l.* 67. ff. *de verb. sign.* Goth. Interpretat. hujus legis vid. apud Leonin. *emendat. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 4. ANS.
45 Cui non licet de prædio transigere, aut permutare, eidem prædium donare non licet.
46 Etiam propter nuptias, dotem, munus sponsalitium. Ob has etiam causas curator alienare non potest sine decreto. *l. ult.* ff. *si major. fact. alien.*
47 Renunciare juri hypothecæ minorem non posse hinc colligitur.
48 *l. unic.* ff. *de Reputat.*
49 Quid in urbano? dixi ad *l.* 22. ff. *de administ. tut.*
50 *l.* 1. ff. *si ex falsis allegation.* Falsa allegatio, obreptio. *l.* 1. §. 2. *in fin. l.* 5. §. 15. ff. *eod.*
51 Procurator non potest constitui ad petendum interponi decretum super alienatione rei minoris. Accursius, Baldus *hic*, & Rolandus à Valle 1. *conf.* 35. *n.* 21. facit *l.* 9. ff. *de off. proconf.* aliud est in petenda restitutione. *l.* 25. *in fin.* ff. *de minor.* & excusatione tutoris proponenda. *l.* 25 ff. *de excuf. tut.*
52 Alienationis causas proponi coram judice non sufficit: est enim præterea necesse, ut apud acta causæ alienationis probentur. *l.* 5. §. 14. ff. *eod.*
53 Causa cognita. *d.* §. 14. *l.* 11. ff. *eod.*
54 Id est, repudiandam. Quæ minor alienare non potest sine decreto, ea nec repudiare sine decreto potest. Sed verisimilius, imo verius est hic agi de pacto resolutorio donationis: hoc sensu: Filiusfamilias non potest ex intervallo se obligare sine consensu patris ad retro donationem faciendam donatori: quia cum semel jus quæsitum minori fuerit in re immobili, jus aliud à se abdicandi sine decreto amplius

Source : BIU Cujas

De

non habet. *l.* 1. *in fine. l. sed si pecunia* 3. §. *si jure* 4. *l. magis puto* 5. §. *fundum* 8. ff. *eod.* Goth. Conciliationem hujus leg. cum *l.* 1. ff. *eod.* vid. apud Leonin. *Emendat. lib.* 3. *cap.* 3, *num.* 2. ANS.
55 Cautio prædii donati, res immobilis: rei vero mobilis, inter mobilia refertur. Et ita actio, cautio, obligatio & instrumentum, res mobilis, vel immobilis dici potest, ut res est quæ in obligationem, nomen, cautionem vel instrumentum deducta. 56 *l.* 1. ff. *eod.* Imo id tribuitur orationi D. Severi. *l.* 1. ff. *eod.* Senatus auctoritas etsi ab unius dominatu per Julium Cæsarem occupata, valde fracta, & imminuta est, à bonis tamen Principibus interdum servata, quod quæ constituturi essent oratione complexi, de his censendi arbitrium senatui relinquerent: quemadmodum videre possimus in variis Principum orationibus. *l.* 8. ff. *de transact. l.* 1. *l.* 2. ff. *de feriis. l.* 3. ff. *de fugitivis. l.* 16. ff. *de sponsalibus. l.* 32. ff. *de don. int. vir. l.* 1. §. 3. ff. *ne de statu defunct. l.* 4. ff. *si libertus ingenuus esse dic.* Eas orationes senatusconsulta sequebantur. dixi ad *l.* 16. ff. *de ritu.* Hinc fit, ut quod uno loco oratione inductum traditur, id alio loco senatusconsulto introductum dicatur: ut ne quis illis locis ullam *λυμεωμίαν* putet. Sic oratione & senatusconsulto introductum dicitur, Ne quis sine authoritate prætoris transigat de alimentis, testamento relictis. *l.* 8. ff. *de transf. l.* 23. §. 2. ff. *de cond. indebiti.* Ne res minorum distrahantur, *ut hic. l.* 1. *l.* 1. *non fit.* 12. ff. *eod.* Ad eum modum oratione constituta, tribuuntur senatusconsulto. *Ulpian.* 26. §. 7. *l. pen.* ff. *ad Tert.* & è contra. *l.* 1. *C. de interdicto matrimonio. l.* 4. ff. *de excuf. tut. l. senatusconf.* 59. *l. libert.* 64. §. 1. *l. si quis tutor* 60. §. *quæritis*, 5. *l. non solum* 67. §. *Sed videamus* 3. ff. *de ritu.* 57 Immobilia minoris donari non possunt. *l.* 4. ff. *eod.* possunt tamen donari propter nuptias cum decreto prætoris. *l.* 22. ff. *de admin. tut. l. ult. in fin.* ff. *si major. fact. vend.* sine decreto non possunt, *ut hic*: adde quæ dixi ad *l.* 3. ff. *de don. propter nupt.* Quid? mobilia, possuntne donari propter nuptias sine decreto? possunt: moderate tamen. & ita accipe *l.* 1. ff. *si adverf. donat.* Quippe d. lex cum nostra lege, unius constitutionis duæ sunt partes: quarum hæc est de prædiis: altera de rebus mobilibus. His etiam congruit *l.* 1. *C. Greg. si adverf. donat. ſpont. fac.* Potest & illud addi, Minori vigintiquinque annis permitti donationem ejus, à quo heres institutus est ab hostibus redimendi causa. *Novell.* 115. *cap.* 3. §. 13. adde *Cujac.* 7. *obf.* 25. adde quæ scripsi ad *l.* 3. *in fin.* ff. *si major factus.* 58 *l.* 1. ff. *eod.* 59 Tutor rem pupilli sine decreto alienans, venditionis nomine res proprias obligat. Pupillus eo casu rem suam recte evincit: tamen curatoris obligatio dissolvitur. unde colligunt, Accessorium non sequi suum principale, ubi in accessorio eadem non est ratio. 60 Id est, versam fuisse.
61 Minor vindicans sua prædia non jure alienata, pretium restituere tenetur quatenus in ejus utilitatem versum probatur. *l.* 32. §. 4. ff. *de adm. tut.* 62 Versum fuisse, probare emptor tenetur, non fuisse versum dicere, ipsi minori satis est. adde *l.* 16. ff. *eod.* Apertius dicendum est. Emptori probationis onus incumbere, si tutori vel curatori. *ut hic*: non si ipsi pupillo pecunia est soluta. *l.* 16. ff. *l.* 9. §. 4. ff. *de jurejurando.* Quod de emptore dictum est, locum non habet in creditore, cui sine distinctione probandi onus incumbit. *l.* 1. *l.* 2. ff. *si adverf. cred.* Placet & illud, *Si contractus ipso jure nullus fuit*, creditoris esse probationem: si jure valuit, minoris, vide *Molin. de usur. qu.* 38. *num.* 284. 63 Venditio quoties solennitate destituitur, pretii dati utilitas non spectatur: sed ipsius tantum venditionis vitium. vide *l.* 2. ff. *eod.* Venditorem, priori quam secundo casu restitui utilius est. 64 Solennitate prædii minoris venditio destituitur, quæ fit sine decreto. 65 Aliud est, venditionem jure non fieri: aliud, minore pretio. 66 Minor adversus venditionem restituitur. *l.* 27. §. 1. *vers. Item ex diverso.* ff. *de minor.* vide *l.* 1. *l.* 2. ff. *si adverf. vendit.*

De ære alieno.

XII. Iidem AA. & CC. Leontio.

OB [1] æs alienum [2] tantum [3] causa cognita Præsidali decreto prædium rusticum minoris provinciale distrahi permittitur. Dat. 11. Kal. Maji, *Heraclæ*, CC. Conss.

De prædio vectigali, vel patrimoniali, sive emphyteutico.

XIII. Iidem AA. & CC. Zenophilæ.

ETiam [4] vectigale [5], vel patrimoniale [6] sive emphyteuticum [7] prædium sine decreto Præsidis distrahi non licet. Dat. VIII. Kal. Septemb. *Sirmii*, CC. Conss.

De pretio restituendo.

XIV. Iidem AA. & CC. Phrominio.

UTere viri prudentissimi Papiniani responso, cæterorumque, quorum precibus feciſti mentionem, sententiis, ac doli [8] mali exceptionem oppone, pretium ob [9] eorum [10] debitum solutum [11] probans, si sortem [12] cum [13] usuris, quæ fisco deberentur, pupilli non offerentes [14], fundos [provinciales] citra decretum Præsidis venundatos cum fructibus petant. Dat. IX. Kal. Decemb. ipsis CC. Conss.

De prædio in solutum dato.

XV. Iidem AA. & CC. Sabino.

SI minor vigintiquinque annis prædium rusticum, cum aliud [15] deberes, sine decreto in solutum [16] dedisti: dominium à te discedere non permittit Senatusconsulti auctoritas. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. Conss.

De rei vindicatione, vel condictione, & pretii restitutione.

XVI. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

SI prædium rusticum, vel suburbanum (quod ab urbanis [17] non loco, sed qualitate [18] secernitur) in pupillari ætate constituta, tutore auctore; vel adulta sine decreto Præsidis provinciæ in [19] qua situm est, venundedisti: secundum sententiam Senatusconsulti dominium ejus, sive [20] jus à te discedere non potuit, sed vindicationem ejus, & fructuum [21], vel his non existentibus [22], condictionem competere constitit. Emptor autem si probare [23] potuerit ex cæteris facultatibus [24] obedire te muneribus [25] sive oneribus non potuisse, ad utilitates [26] præterea tuas cessisse pecuniam, quam pretii nomine sumpseras: doli [27] exceptionis auxilio pretium [28] cum usuris quas præstitura esses, & sumptus meliorati prædii servare tantummodo potest. Dat. VI. Id. April. *Anchialo*, CC. Conss.

De prædio communi.

XVII. Iidem AA. & CC. Philippo.

INter omnes minores nec commune [29] prædium sine decreto [30] Præsidis sententia Senatusconsulti distrahi patitur [31]: nam ad divisionis [32] causam provocante tantummodo majore socio, ejus alienationem, & sine decreto fieri jampridem obtinuit. Dat. VII. Idus Decembr. CC. Conss.

De debito fiscali.

XVIII. Impp. Constantin. A. & Constant. C. ad Senatum [33].

SI minores, vel ex patris nomine, vel ex suo, debitis [dum-taxat [34]] fiscalibus [35] urgentibus [36], vel ex privatis contractibus reperiantur obnoxii: decreti interpositio [à] Constantiniano [37] Prætore celebranda est, probatis examinatisque causis: ut patefacta rerum fide, firma venditio perseveret. Dat. XII. Kal. Januar. Probiano & Juliano Conss. 322.

De vestibus detritis, & animalibus supervacuis.

IV. Imp. Constantinus A. ad Populum.

ET [42] sine interpositione decreti tutores & curatores quarumcumque personarum vestes detritas, & [43] supervacua animalia vendere permittimus. Dat. Id. Mart. Constantino A. VII. & Constantio C. IV. Conss. 326.

TIT. LXXIII.

SI QUIS IGNORANS [44] REM MINORIS ESSE, SINE DECRETO COMPARAVERIT.

De præscriptione.

I. Imp. Gordianus A. Felici.

SI ea quæ in jura tutoris, hereditario, vel honorario titulo successit, possessionem tuam vendiderit: si ut pupillarem distraxit; emptor qui sciens [45] à tutoris herede mercatus est, cum officium [46] morte finiatur, alienam rem comparando, de temporis intervallo nullam potuit acquirere defensionem. Si vero ut suam distraxit, ignoransque rem alienam emptor comparavit, neque statim [47] per traditionem [48] possessionis dominus effectus est, sed tantummodo adversus te statuti [49] temporis (cum [50] te legitimæ ætatis esse non diffitearis) potest uti præscriptione. Dat. V. Idib. Septemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De vindicatione prædii, & de fructibus.

II. Idem A. Crispinæ.

SI contra amplissimi ordinis decretum possessiones tuæ distractæ sunt, conveni earum possessorem, ut (si ita probaveris gestum) & possessio retrahatur, & fructus [51] universi revocentur, si non bona fide emptorem fuisse, qui emit, constiterit. Dat. XVI. Kal. * Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

De secundo emptore, & de præscriptione.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Agathæ.

POssessiones [tuæ] rusticæ, vel suburbanæ sine cognitione causæ & interpositione decreti contra Senatusconsultum alienatæ, nec à secundo [52] emptore recte tenentur, nisi statutum [53] temporis spatium intercesserit. Dat. Id. Februar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Si emens à donatario præscripserit.

IV. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QUoniam [54] adversus emptorem, ad quem ex persona ejus cui contra Senatusconsultum donata [55] res est justo titulo interveniente ea res de qua lis est, transitum fecit: requirere oportebit, an præsente priore domino, & majore [56] effecto, sine controversia bona fide decennio, vel absente viginti annis, qui quæstionem patitur, possessor fuisse monstretur. Quod si apud Gravitatem tuam manifeste constiterit, sine ulla cunctatione, habita longi temporis præscriptione, petitorem oportebit excludi. Dat. VI. Id. Jun. *Deroſtoli*, CC. Conss.

TIT. LXXIV.

SI [57] MAJOR FACTUS ALIENATIONEM [58] FACTAM SINE DECRETO [59] RATAM HABUERIT.

Licet minor factus major ratam habeat alienationem prædii intra dimidium justi pretii venditi, potest nihilominus ipsum vindicare, nisi justum pretium suppleatur, vel in debito compensetur. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Liciniæ.

CUm proponas, curatorem patris tui non interposito Præsidis decreto prædium rusticum heredi creditoris, seu tutori ejus destinasse venundare, eamque venditionem [60] deceptum patrem tuum ratam habuisse, si minore pretio distractum est prædium, & inconsulto errore lapsum patrem tuum [61], perperam venditioni consensum dedisse constiterit, non abs re erit superfluum [62] pretii in compensationem deduci, quod Præsidis provisione fieri convenit, cujus solertiæ congruum est, si diversa pars bonam fidem non amplectatur, in [63] arbitrio ejus ponere, an velit possessionem cum fructibus restituere, ita ut fœnebris pecunia cum competentibus usuris restituatur. Dat. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conss. 239.

II. Idem A. Alexandro.

SI [64] sine decreto Præsidis prædia tua à tutore tuo alienata sunt, nec speciali [65] confirmatione, vel (si bona fide [66] possessor fuisset) statuti [67] temporis excursu id quod perperam est actum, fuerat stabilitum, Præses provinciæ possessionem in jus tuum retrahet. Dat. VII. Kal. Januar. Pio & Pontiano Conss. 239.

III. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quando sine [68] decreto minorum, vel adhuc sub curatoribus constitutorum, vel per veniam ætatis eorum curam excedentium, res alienantur, vel supponuntur, & ad perfectam ætatem iidem minores provecti, longo [69] silentio [70] querelam hujusmodi tradiderint, ut inutilis alienatio, vel suppositio diuturno silentio roboretur, certum tempus ad talem confirmationem præfinitum esse censemus. Ideoque præcipimus, si per quinque continuos annos post impletam minorem ætatem, id est, post [71] vigintiquinque annos connumerandos, nihil conquestus [72] est super

---

* *l. ult. ff. cod. l. 5. §. 14. ff. cod.*

1 *Sub.* & similes casus: de quibus vide Accurs. Nec enim ut nostri loquuntur interpretes, taxativæ dictiones excludunt casus similes, in quibus par aut major sit ratio.

2 Imo non sufficit, ut sit æs tantum alienum, sed etiam requiritur, ut creditores cum effectu, id est, rejpsa solutionem urgeant, ut usuræ ratio id exigat. ut judici constet minori non extare res alias ex quibus possit satisfieri. *d. l. 5. §. 9. in fin.* ut res minus damnosæ distrahantur, ne res magni momenti pro exiguo debito vendatur. *l. 7. §. 8. ff. de minorib.* tutoris quoque authoritas requiritur. *l. 2. l. 3. ff. de auctor.* causæ cognitio. *l. 6. ff. cod.* decretum judicis. *l. 22. ff. de admin. tut.* & ut post decretum intervehiant subhastationes. *l. 7. §. 8. ff. de minorib.* legitimo tempore factæ. *argum. Auth. Hoc jus porrectum. ff. de sacrosanct. eccles. l. 4. j. de fide & jure hastæ.* vide *Rol. à Valle* 1. *consil.* 33.

3 Id est, non modo minorum propria prædia, sed & vectigalia, id est, emphyteutica à civitate, vel à Principe in emphyteusin accepta, vel conducta sine decreto alienari non possunt.

4 Vectigalia prædia emphyteutica quæ quis in emphyteusin à civitate aliqua accepit. *l. 1. ff. si ager vectigalis.*

5 Patrimoniales fundi sunt qui ad Principis patrimonium pertinent. *j. de fund. patr.* quorum alii privatis dantur in emphyteusin, alii locantur. 6 Emphyteuticarii fundi, qui emphyteutico jure privatis dantur à principe, qui tamen patrimoniales sunt & dici possunt, quod ex patrimonio privato principis sint. *l. 12. j. de fund. patrim.* 7 Doli mali exceptio datur interdum adversus pupillum. *l. 16. in fin. j. eod.* 8 Si tutor ex pretio fundi pupilli creditoribus satisfecit, fundum alienatum pupillus vindicare non potest nisi sortem cum usuris emptori restituat. *l. pen. in fin. ff. cod.* 9 Id est, pupillorum. 10 *l. 13. in fin. ff. cod.* 11 Quod scilicet pupillo profuit. 12 *l. 16. in fin. j. eod.* 13 *l. 4. in fin. ff. eod.* 14 Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto. *l. 4. ff. cod.* 15 Qui solvit alienat. 16 Prædium rusticum ab urbano, non loco, sed qualitate differt. 17 Qualitas prædii quæ hic dicitur, alibi dicitur materia. vide *l.* 198. *ff. de verb. sign.* Ulp. 2. *Eclog. 2. cap.* 197. genus vide *l.* 166. *ff. de verb. sign.* obscure: dicendum apertius: Qualitas est, qua quales dicimur: id fit autem non ex qualitatibus omnibus, sed his tantum quæ facile non mutantur. 18 Auctoritas interponenda est per judicem, ubi res sita est: interdum sufficit interposita à judice domicilii. *l. 5. §. 12. ff. eod.* 19 Non tantum dominii pupillaris, sed & juris, puta servitutis vel emphyteuseos alienatio prohibetur. *l. 3. §. 5. ff. eod.* idque commune fundus pupillaris habet cum dotali. vide *Cujac. 7. obs.* 23. 20 Pupillaris fundus alienatus sine decreto judicis non tantum petitur: sed & fundi fructus. *Goth.* Vid. Johann. Cop. *de fructib. lib. 4. cap.* 1. Ans. 21 Conditio, vindicationis subsidiaria. 22 Dixi ad *l.* 16. ff. *eod.* cui adde, negativam directo probari non posse. *l. 23. ff. de prob.* 23 Mobilibus. *l. 5. §. 9. ff. eod.* 24 Adde *l. 1. in fin. ff. qui & adversf. quos.* 25 *l. 14. ff. eod.* 26 *d. l. 1. l. 7. §. 1. ff. de curat. furt.* 27 *d. l. 14.* 28 *l. 1. §. 2. in fin. l. 5. in fin. l. 6. l. 7. ff. eod.* 29 Sine decreto minor commune etiam prædium distrahere non potest: majore socio provocante, sine decreto dividere potest, *ut hic.* Quid si major ad divisionem non provocet, & interim bona sua profundat? Posse etiam minorem immobilia sua dividere (etiamsi non provocetur à socio annis majore) putat post Cuneum Socinus *reg.* 228. Idem quoque existimat, quoties minor suam conditionem meliorem facit: facere autem meliorem intelligitur, quoties rixosum, vel pannosum habet socium & cum eo nihil quidquam commercii habere vult. *arg. l. si convenerit* 14. *ff. pro socio: Bald. in l. 1. ff. si adverf. transf.* Quid major ipse bonis interdictus, poteritne minorem ad divisionem provocare? non poterit. *l. ex castrensi* 18. §. 2. *ff. de castrens. pecul. Socin. d. loco.* 31 Passive sumitur hoc verbum. 32 *d. l. 1. §. 2. in fin. d. l. 7. l. 20. ff. de auct. tut.* 33 Ad Sever. *Hal.* 34 *Ut & l. 12. ff. eod. tantum.* 35 Decreto interveniente res minoris alienari potest propter fiscale debitum, puta propter dacias & collectas. *Bald.* 36 *l. 5. §. 9. in fin. ff. eod.* 37 De prætoribus Constantinopolitanis, dixi ad *l. 2. ff. de off. præt.* Decretorum interpositio proprie pertinebat ad Constantinianum.

TIT. LXXII.

QUANDO DECRETO OPUS NON EST.

De voluntate patris, vel testatoris.

I. Impp. Severus & Anton. AA. Valentino.

SI probare potes, patrem [38] pupilli, cujus tutores convenisti, consensisse, ut reddito tibi prædio pretium reciperet: id, quod convenit, servabitur. Neque enim in ea re auctoritas Præsidis necessaria est, ut tutorum sollicitudini consulatur, si voluntati defuncti pareant. Dat. VI. Kal. Januar. Antonino & Geta Conss. 206.

De concessione Principis.

II. Imp. Aurelianus A. Pulchro.

ILlud requirendum est, an adito Principe [39] Saturninus Vir Clarissimus specialiter jus venditionis acceperit: Ad instar enim præsidialis decreti concessio Principalis accedit. Dat. Id. Januarii *.

De voluntate parentis, vel testatoris.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Stratoniciano.

PRædium rusticum, vel suburbanum à minore vigintiquinque annis alienari sine decreto Præsidis, nisi parentis [40] voluntas, vel testatoris [41], ex cujus bonis ad minorem pervenit, *super alienando eo* aliquid mandasse deprehendatur, nulla ratione potest. Dat. XII. Kal. April. *Nicomediæ*, AA. Conss.

38 Conventione patris fundus hereditarius revendi potest sine decreto. *l. 3. j. cod. l. 7. ff. de pact. int. empt. l. 5. §. 6. ff. de reb. eor. qui sub tut.*

39 Speciali principis permissione res pupillaris potest distrahi. Hinc Baldus: *Reseriptum principis*, inquit, *idem operatur, quod decretum inferioris, solenniter enunciatum:* & Salicetus, *Concessio principis specialis habet vim decreti.* adde *l. 2. ff. eod.*

40 *l. 1. ff. eod.*

41 Valet alienatio sine decreto facta testatoris voluntate. *l. 1. §. 2. ff. de rebus cor. qui.*

42 Pars legis 22. *in fin. ff. de adm. tut.*

43 *d. l. 22.*

44 Quid si sciens? vide speciem apud Harmenopulum *5. tit. 11. §. 56.*

45 Qui rem minoris tanquam minoris emit, non præscribit: si tanquam majoris & bona fide, quinquennio præscribit.

46 Officium morte finitur. *l. 17. §. de neget.* quædam tamen hodie consuetudinibus nonnullis hereditaria facta sunt, veluti pincernarum, dapiferorum & his similia officia.

47 Qui rem alienam ignorans comparat, non fit statim dominus.

48 *l. 20. ff. de adq. rer.*

49 *l. 2. j. tit. prox.* id est, quinquennii. vide *l. 3. j. tit. prox.*

50 Præsumi quem majorem esse hoc ipso quod minorem se non contendit, ex hoc loco notat Baldus. Est & hoc notandum, veteri etiam jure præscriptiones adversus minores non cucurrisse, nisi majores factos: hoc est, ab initio non cucurrisse: quod & ex hoc loco, & *l. ult. j. cod. l. 3. j. quibus non objset longi temporis præscriptio*, probari potest: licet Justinianus hoc sibi tribuat *in l. ult. ff. in quib. causis in integrum restitutio non est necessaria.* ubi post Placentinum refert Accursius Justinianum ea tum scribentem bibisse: neque hujus legis recordatum fuisse. vide plura apud Baldum *6. de præscript. 1. num.* 29. 51 Rem suam sine decreto alienatam, minor cum fructibus vindicat, nisi emptor fuerit bonæ fidei. Is enim fructus lucratur etiamsi præscriptionis tempus non impleverit. *l. 48. ff. de adq. rer.* 52 Minus legitime alienata vindicat minor etiam a secundo emptore, nisi secundus emptor sit munitus præscriptione. 53 Quinquennii scil. *l. 1. in fin. ff. cod. l. 2. l. 3. in fin. tit. prox.* 54 Minoris res donata est absque sententia judicis: donatarius eam alteri cuidam vendidit? Vult hæc constitutio emptorem rei minoris, cum justum titulum habeat possessionis, eam rem postquam minor major factus fuerit, posse præscribere decennio, si minor ipse sit præsens: vicennio, si absens. *Synops. Basil. 10. tit. 4. cap.* 62.

55 Emens ab eo comparat, cui minor donavit sine decreto, contra minorem præscribit, à die qua major factus est, decennio eo præsente: vicennio, eo absente. *l. 3. in fin. j. tit. prox.* 56 Vide quæ scripsi ad *l. in fin. j. eod.*

57 Adde *lib. 11. tit. XLVI. ff.* differunt tamen inter se: hic enim titulus est, de causis quæ ipso jure nullæ sunt: illæ de his, quæ nisi ratæ habentur, rescindi possunt.

58 Venditionem *Hal.*

59 Et ita hic titulus pertinet ad causas quæ ipso jure nullæ sunt.

60 Venditoribus competit beneficium legis 2. & 8. *ff. de rescind.*

61 Beneficium *dict. leg.* 2. competit heredibus.

62 Res ita habet: Patris mei curator fundum dignum quadraginta, paterno creditori, cum ei tantum decem deberentur, in solutum dedit. Pater major factus, venditionem ratam habuit, mox decessit? possum eo casu adversus creditorem agere, vel ad supplementum justi pretii, vel ut fundus cum fructibus restituatur, refusa ei sorte fœnebri, ejusque usuris, & ita patris ratihabitio venditionem ipso jure nullam confirmare potuit. Patris confirmatio potestatem mihi ademit agendi jure minoris, jure majoris non ademit. non dico venditionem omnino nullam, jus illud est minoris. Dico patrem deceptum fuisse ultra dimidiam justi pretii: quod cuivis majori licet dicere. 63 Dixi ad *l. 2. ff. de rescind.*

64 Si sine decreto venditio facta est, & ne major quidem factus venditionem ratam habuerit minor, neque longo usu χρόνῳ proprie, rem comparaverit emptor bonæ fidei, qui emit, cum fructibus eam restituit. *Synops. ibid. cap.* 64. 65 Ut *l. 1. ff. cod.* 66 *l. 1. ff. tit. prox.* 67 *l. 1. l. 3. ff. tit. prox.* quinquennii. *l. 3. j. eod.* 68 Sine decreto alienata res pupilli vel minoris ei vel curator est, vel ætatis venia concessa est, rata est, si post vigesimumquintum annum ætatis ipse minor ejusve heres quinque continuis annis nihil conquestus fuerit, *ut hic: Synops. Basil. 10. tit. 15. c. 4. & Harm. 12. §. 32.* Goth. Intellectum hujus *l.* vid. apud Montan. *de Tutel. cap. 33. num. 551. 557. 567. & seqq.* Ans. 69 Longum silentium, quinque anni, *ut hic.* 70 Tacitus consensus supplet defectum decreti. 71 Præscriptio quinquennii minori currit ab anno vigesimoquinto impleto. 72 Hinc colligunt, simplicem querelam coram vicinis ratihabitionem impedire.

Source : BIU Cujas

1 Donare etiam cum decreto res suas minor non potest. Quid si ætatis venia impetrata rem donavit & post vigesimum quintum ætatis annum decennio, præsens: vicennio absens tacuerit? donatio confirmatur. Quid si antequam id tempus expleretur, decesserit? intra residuum tempus licet ejus heredi donationem revocare: post completum tempus non licet. Quid si ipse minor propter nuptias donaverit? rata vel ab ipso initio donatio est, *hac lege: Synops. Basil. 10. tit. 25. c. 4. & 1. Harm. 12. §. 33.* adde *l. 16. ff. de minoribus*: adde *C. tit. Si adversus donationem*: vide tamen quæ scripsi ad *l. 8. C. de prædiis minorum.* 2 Prima exceptio regulæ. minor donare propter nuptias potest: ut possit, dixi ad *l. 8. C. de prædiis.* An & dotis causa minor sua prædia donare potest? dixi ad *l. 4. C. de jure dot.* 3 Secunda exceptio, Donatio facta à minore silentio longi temporis firmatur, id est, decennio inter præsentes: vicennio inter absentes, computatione facta à majori ætate donatoris. 4 Silentium heredis idem operatur quod silentium defuncti. 5 *Ejusdem ætatem habentis heredis: minoris silentio, &c.* & ita legit Accursius: quod ita Græci recte hic interpretantur, ἵνα τὸ λοιπὸν τῷ χρόνῳ διάγνωμα δράμῃ τῷ κληρονόμῳ ὡσαύτως συναπτῶντι. vide Cujacium apud *Paul. 1. sent. 9. §. 4.*

per tali alienatione, vel suppositione is, qui eam fecit, vel heres ejus, minime posse retractari eam occasione prætermissionis decreti, sed sic tenere, quasi ab initio legitimo decreto fuisset res alienata vel supposita. †. Cum [1] autem donationes à minoribus necdum decreto celebrari possint, si minor, vel post veniam ætatis rem immobilem donationis titulo in alium (excepta [2] propter nuptias donatione) transcripserit, non [3] aliter hoc firmitatem habebit, nisi post vigintiquinque annos impletos, inter præsentes quidem decennium, inter absentes autem vicennium donatore acquiescente effluxerit: ut tamen in heredis [4] persona illud tantummodo tempus accedat, quod post ejusdem [5] heredis minoris ætatem silentio transactum sit. Dat. Idib. April. Decio V. C. Cons. 529.

TIT. LXXV.

DE [6] MAGISTRATIBUS [7] CONVENIENDIS [8].

1. Imp. Antoninus A. Mutiano.

SI Magistratus à tutoribus seu curatoribus quos tibi dederint, seu nominaverint, stipulati [9] sunt *se eo nomine indemnes* [10] *futuros, & si quid præstitissent, repetituros*, inque eam rem fidejussores acceperunt: extra rem salvam fore satisdationem, actio, quam adversus tutores seu curatores tuos instituisti, alienam obligationem non resolvit. Sed adversus Magistratus qui curatorem dederunt, actio utilis ita [11] demum competit, si universis bonis excussis, revocatisque quæ eum in fraudem alienasse constiterit, indemnitati tuæ in solidum satisfieri non potuit. Quam si exercueris, mandatis tibi ab eis actionibus adversus fidejussores quos acceperunt, consistere potes, licet utilem actionem sine [12] cessione habeas. Accepta Non. Januar. Duobus & Aspris Conss. 213.

II. Imp. Alexand. A. Paterno.

IN heredes [13] magistratus, cujus non [14] lata culpa idonee cautum pupillo non est, non solet actio dari. P. P. III. Non. Jul. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

6 Vide XXVII. D. VIII.

7 *Sub.* municipalibus vel duumviris qui tutores vel curatores dederunt, aut nominaverunt, nec ab iis satisdationem exegerunt, rem minoris salvam fore: ut hinc constet, hanc actionem pertinere ad tutores & curatores qui satisdare tenentur, ut sunt legitimi & dati sine inquisitione: non ad testamentarios, cosve qui inquisitione dati sunt. *l. ult. C. de auctor. præstanda.* Et hæc in provinciis. Nam in urbe alia ratio est. dixi ad *l. ult. C. cod.* 8 Non est hic titulus usitatus apud Gallos. vide *Bugnon. in legibus abrogat. duobus locis.*

9 Subsidiaria est hæc actio, quia priusquam eatur ad Duumviros, discuti oportet bona tutoris vel curatoris, & revocari actione Pauliana, si qua tutor vel curator alienavit in fraudem minoris: item excuti bona fidejussorum, & collegas tutorum, qui ipsos tutores suspectos non fecerunt, *ut hic, & l. 4. l. 5. C. cod.* 10 Judicem non corrumpit, qui indemnitatem ei pollicetur: per contrarium, Judex corruptus non censetur, qui indemnitatem sibi præstari stipulatur. adde *l. si quis uxori 52. §. si fugitivum 12. ff. de furtis l. cum pro quo 17. ff. de in jus vocando.* 11 Utilem actionem legis cautione habens, directas quoque sibi mandari recte potest petere. *l. 1. §. 1. vers. sin autem ab alio. ff. de superfic.* 12 Vide quæ notavi ad *l. 2. l. 4. ff. rem pupill.* 13 *l. 1. §. 7. l. 4. l. 6. ff. cod. §. 2. in fin. Inst. de satisd. tut.* 14 Hanc negativam Cujacius 13. *obs.* 39. expungit: ut & in *l. 2. C. de her. tut.*

Magistratus qui sunt solvendo habent beneficium divisionis.

III. Imp. Gordianus A. Probiano.

SI tu & collega [15] tuus, cum Magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis, cautionemque idoneam non exegistis, nec alias servari pupillo indemnitas potest, & utrique solvendo estis, pro [16] virili parte, in vos actionem dari non injuria postulabis. Dat. VIII. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

Contra Magistratum agitur in subsidium, id est, excussis tutoribus, collegis & fidejussoribus. Salic.

IV. Idem A. Atuntiano.

ADversus nominatorem tutoris, vel curatoris minus idonei non ante perveniri potest, quam [17] si bonis nominati, itemque fidejussoris ejus, necnon collegarum, ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis, non sit indemnitati pupilli, vel adulti satisfactum. P. P. Id. Martii, Attico & Prætextato Conss. 243.

Sufficit tutores fuisse solvendo tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri.

V. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Eugeniæ.

IN Magistratus municipales [18] tutorum nominatores, si administrationis [19] finito tempore non fuerint solvendo, nec ex cautione fidejussionis solidum exigi possit, pupillis quondam in subsidium [20] indemnitatis nomine actionem utilem competere ex Senatusconsulto, quod auctore Divo Trajano, Parente nostro, factum est, constitit. Dat. VII. Idib. Decemb. ipsis AA. Conss.

VI. Imp. Zeno A. Æliano P. P.

CUm sit adjecta Prætoris [21] sententia, generalem curatori administrationem mandantis, & quod eam pro more sequitur [22] decretum pariter sit compositum: manifestum est non curatoris dationem fuisse invalidam: sed in æstimanda [23] adultæ substantia, Scribæ [24] vitium, qui tanquam non [25] amplius docentis libris auri patrimonium valeret, fidejussorem acceperat, interessisse: in quo casu non [26] curatoris erit ratio reprehendenda, si qua læsio rebus minoris illata fuisse adversus legum ordinem comprobetur: sed super negligentia [27] vel dolo Scribæ, qui veram substantiæ taxationem passus est occultari, legibus [28] erit agendum. Dat. V. Kal. Januar. Basilio V. C. Cons. 476.

15 Collega quid? vid. *l. 173. ff. de verb. sign.*

16 Simul delinquentes collegæ utiliter tenentur, si ambo sint solvendo: *vel ita*, Magistratus qui sunt solvendo, habent beneficium divisionis. adde *l. 1. §. 9. l. 7. in fin. ff. cod.*

17 Contra magistratum igitur in subsidium, id est, excussis tutoribus, collegis & fidejussoribus. *l. 5. C. cod.*

18 *l. 2. ff. cod. l. 2. §. pen. ff. ad municipalem.*

19 Sufficit tutores fuisse solvendo tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri: adde *l. 5. in fin. ff. de confirm. tut.*

20 *l. 4. C. cod.*

21 *Sub.* tutelaris, de quo vide quæ scripsi ad *l. 1. C. de tutoribus & curatoribus illustrium.* Goth. Intellect. hujus l. vid. apud Leonin. *emendat. lib. 2. c. 14. n. 18.* Ans.

22 Præposterationem dubitationem facere in hac lege quidam putant, inquit Baldus: quasi administratio generalis ante decreta fuerit, quam inventarium factum fuerit, aut datus fidejussor. Verum sciendum est hanc legem pertinere ad magistratus majores, puta prætores & præsides: in quos tametsi à dato tutore, vel curatore satisdationem non exegerint, rem pupilli salvam fore, non datur tamen hæc subsidiaria actio: sed in scribam qui non idonee satis exegerit: & in eo itaque Magistratus majores à municipalibus magistratibus differunt. 23 Si scriba qui inventarium composuit, minorum æstimationem fecit, & ex ea fidejussorem recepit tenebitur minori actione in factum, neque eo tamen datio curatoris vitiabitur. facit *l. 1. §. 8. ff. cod.* dixi ad *l. 28. C. de jure dot.* 24 Præsidis vel prætoris sc. non cujusvis judicis: clarissimus enim appellatur in *Nov. 94. in epilogo.* & evidentius in Novella Constantini Porphyrogennetæ περὶ συνηθείων τῶν σχελῶν. vide Cujac. 16. *obs.* 14. 25 Inventario rerum minoris æstimationem earum adjiciendam esse ex hoc loco notant. *Arg. l. si quis intra 7. C. de bonis proscr.* Sed tamen Baldus æstimationem præcise non exigit, sed earum designationem certam tantum, forte quod in rebus minorum æstimandis ipsi tutores possent. 26 Vendens curator rem sui pupilli, vel adulti, uti ea in inventario publica authoritate (hoc est, à personis publice ad id destinatis, vel à judice datis,) æstimata est, non tenetur, licet eam minoris vendiderit, quam reipsa valeat, *ut hic*; nisi eam æstimationem injustam esse, ex publica vicinis & adjacentibus in locis fama constare ei potuit. *arg. l. si tutor. 5. C. de periculo tutor.* 27 Notarius de dolo & imperitia tenetur. 28 Notarius omittens exscribenda describere, vel in inventarium referre, in quod interest parti tenetur.

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEXTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE SERVIS FUGITIVIS[1], ET LIBERTIS [2] MANCIPIISQUE CIVITATUM, ARTIFICIBUS [3], ET AD DIVERSA OPERA [4] DEPUTATIS, ET AD REM PRIVATAM, VEL DOMINICAM [5] PERTINENTIBUS.

De furto, de usucapione, & longi temporis præscriptione.

1. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Æmiliæ.

SERVUM fugitivum sui [6] furtum facere, & ideo non habere locum nec usucapionem [7], nec longi temporis præscriptionem, manifestum est: ne servorum fuga dominis suis ex quacunque causa fiat damnosa. S. Id. Decemb. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De fugitivis requirendis.

II. Idem AA. & CC. Pompejano.

REquirendi fugitivos potestatem fieri dominis, Præsidalis officii est. Dat. Kal. Maji, CC. Conss.

De servis transeuntibus ad Barbaros.

III. Imp. Constantinus A. ad Probum.

SI [8] fugitivi servi deprehendantur [9] ad [10] Barbaros [11] transeuntes: aut [12] pede [13] amputato [14] debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet alia [15] pœna afficiantur. Sine die & Conss.

In Authent. ut nulli Judicum. §. quia vero nos oportet. col. 9. tit. 17. al. 6. Novell. 134. cap. ult.

SED [16] *novo jure si criminis qualitas membri* [17] *abscissionem exigat, una sola manus* [18] *abscindetur, sed pro furto nec morietur* [19], *nec aliquod membrum abscindetur, sed aliter castigabitur.* Fures *autem vocantur, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquunt. Qui autem violenter aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, pœnis legalibus subjiciantur.*

De servo fugitivo suscepto.

IV. Imp. Constantinus A. ad Valerianum.

QUicunque [20] fugitivum servum in domum, vel in agrum inscio domino ejus susceperit [21], eum [22] cum alio pari vel viginti solidis [23] reddat. Si vero secundo, vel tertio [24] eum susceperit, præter ipsum duos vel tres alios vel prædictam æstimationem pro unoquoque [servo] domino repræsentet. In minorum persona tutoribus vel curatoribus pœna simili imminente. Quod

1 XI. D. IV. Fugitivus condemnato comparatur, suique accusator dicitur. *l. 15. C. de probationib. Novell. 53. c. 4. vers. illum vero. l. 7. §. 2. ff. de suspect. l. 28. in fin. ff. de bonis libert.* adde *l. ult. ff. de statu.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Guid. Papon. Ans. Et Cujac. *tom. 3. comment. ad jus civile.* S. L.

2 *l. 5. vers. libertis. C. eodem.*

3 *l. 5. C. cod.*

4 *l. ult. C. cod.*

5 Id est, ad dominium Principis sive fiscum. *l. 7. C. cod.*

6 *l. 60. ff. de furt. 7. Syn. Basil. 6. ex lib. 60. tit. 7. c. 6.* licet aliis in rebus aliud sit fur, aliud res furtiva. Cujac. 17. *obs.* 10.

7 §. 1. *in fin. Inst. de usucap.*

8 Cæpola hanc legem ad nauseam usque repetit, quem vide.

9 Barbari an hostes? an exteri? *l. 2. C. de commerciis. l. 19. §. 8. ff. de captiv. l. nulli. 28. §. quod 3. ff. §. 8. de episcopis.*

10 Ἐπὶ τὸ βαρβαρικὸν. *Eclog. d. loco c.* 8. ut & in *l. 1. C. quæ res exportari.* 11 Pœnam deprehensi in delicto nondum perfecto, etiam patiuntur, *ut hic*: quoties nimirum voluntas certa, vel conjectura delicti perficiendi est. de quo vide quæ scripsi in *l. cogitationis 18. ff. de pœn.* 12 Alternativæ pœnæ constitui possunt à lege, *ut hic*: tres pœnæ alternativæ constituuntur. Quid hoc casu, cujus erit electio an debitoris seu rei, ut minimam possit eligere? an potius judicis? hoc verius. *Cynus: Jacob. de Ravenna. Petr.* Neque distinctio Bartoli placet existimantis judicis esse electionem si ad eum legis verba pœnam imponentia dirigantur: contra rei, si ad reum: si ad neutrum, in corporalibus pœnis judicis: in pecuniariis, rei, esse electionem. *l. 1. §. 1. ff. de effract. l. ult. ff. de injur. l. plerumque 10. §. ult. ff. de jure dot. Gloss. in l. Lucio. 23. ff. de leg. 2.* Nec Andreas Pisanus placet existimans pœnis pluribus impositis si pœnis in illis servitus pœnæ reo constituatur: reum, utpote servum pœnæ, non posse eligere: secus posse. Cæpola aliter distinguit, unam eamque certam pœnam, licet dura sit imposita à lege, judicem imponere cogi: nisi magna admodum causa suadeat remittendam vel minuendam esse. Quid si incerta pœna est? arbitrio suo pœnam judex imponet ex æquo & bono, ex eo quod benignius est non severius: ut non capitalem faciat, quam ex æquo & bono pecuniariam esse sufficit. Quid si plures sint lege impositæ? si utræque pecuniariæ sunt & verba referuntur ad judicem, judicis: si ad reum vel neutrum, rei erit electio: si utræque, corporales, vel una corporalis, altera pecuniaria, judicis erit electio. 13 Unico non duobus. sic falsario manus amputatur. *Nov. 17. c. 8. Nov. 42. cap. 1. §. 2. in fin.* Nec enim quis ita damnari potest ut utraque manus, vel pes uterque ei abscindatur. *Nov. 134. c. 13.* 14 Qua parte quis peccavit, eadem quoad ejus fieri potest, multari & puniri debet: Fugitivo pes hic ita amputatur: ut alibi, manus falsario, blasphemo lingua, quæ manus amputari debeat: an qua reus minus potest, puta sinistra, ut vult Accursius, Bartolus, Baldus, Cæpola? An qua plus potest? *arg. l. quæritur. 10. ff. de statu*: An qua deliquit, ut Odofredus? Prima verior. *arg. l. si præses 31. l. interpretatione 42. ff. de pœnis.* etiamsi ea prorsus sit debilis, aut manui non similis. Castrensis, Angelus, Cæpola, rejecta Baldi opinione. Quid si reo nulla sit manus? in alia parte corporis puniendum esse censet Baldus. Quid si vulneranti pœna manus imposita, reus autem duo vulnera intulit? manus unius amputatio sufficiet: quia vulnera simul sunt illata, ideoque unicum tantum delictum censetur, Quid si ex uno delicto, manus amputationem meretur, ex alio pœnam capitalem? manus prius scindi: deinde capitis pœna affici debet. *Bart. Castr. Ang. Cæpol.* adde quæ scripsi *2. Feud. 55. §. callidis. in verbo, manum.* In falsi scriptore singulare hoc, videtur, ut ei dextera manus amputetur. *ibid. dextri.*

15 Simili vel extraordinaria: capitali etiam interdum. *l. 3. in fin. ff. de sicariis. l. 38. §. 1. ff. de pœnis.* *l. 3. §. 10. ff. de re milit.* Cur? in atrocissimis motus ad delictum habetur pro confecto. *l. 5. C. de epise. & cler. l. 7. C. de sicariis.* vide tamen *Novell. Leon. 67.*

16 Vide ad hanc authenticam Bartholomæi Cæpolæ repetitionem.

17 Membri appellatione manus continetur, *ut hoc loco.*

18 Pœna manus amputationis imposita, quæri solet

19 Furi vita non adimitur, sed latroni. Quid si fur bis, terve furtum commiserit? Baldus capitaliter suspendio puniri posse putat, eamque communem opinionem esse scribit Clarus *5. sent. §. furtum 16.* quin, pro unico tantum furto, modo sit enorme: à quo Rolandus à Valle dissentit *1. cons. 91.* Hoc constat, Jure civili furtum interdum capitale fuisse, ex *l. 15. ff. de cond. causa data.* Præstat tamen locorum consuetudinem in ea re sequi, & in dubio ad hanc Authenticam recurri, etiamsi quis sæpius furtum commisisse dicatur. vide *Clarum dict. loco.* Nam constitutio Friderici de quinque solidis lata ob violatam pacem specialis est. *2. Feud. 27. §. 9.* 20 Mas vel fœmina: hac enim voce sexus uterque continetur. Nam si lex dixisset, quæcunque persona, masculi continerentur: non generis ipsius vocis vi, sed ex propria superiorum vocum natura.

21 *Subint.* dolo malo. Nam ut quis puniri possit de recepto servo dolus requiritur. est enim ipsa receptatio per se honesta, qua nimirum alius alium juvat. Dolus tamen præsumitur in eo qui scire potest. ut quia res in publica fama est & notoria, in vicinia maxime. 22 Pœna fugitivum servum recipientis. *6. Harmenopul. 13.* 23 Æstimatio hæc vulgaris fuit servi sive mancipii. *l. 1. §. 5. C. de comm. serv.* 24 Geminata & iterata delicta gravius puniuntur. vid. Tiraquellum *tract. de pœnis.*

Source : BIU Cujas

Quod si ad prædictam pœnam solvendam is qui susceperit, minime sufficiat, æstimatione competentis Judicis castigatio [1] in eum procedat. Quod si servus fugitivus ingenuum se esse mentitus, sub [2] mercede 3 apud aliquem fuerit: nihil 4 is qui eum habuit, poterit incusari. Sane mancipium torqueri 5 oportet, ut manifestet, utrum propter lucrum capiendum callide [à domino] ad domum, vel ad agrum ejus qui eum susçepit, immissus sit, an non. Quod si maligne factum esse ex servi interrogatione patuerit, servo etiam suo eum qui hoc fecerit, privari oportet, & ad fiscum pertinere mancipium. Dat. v. Kal. Jul. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

1 Pœnam in corpus patitur, qui in ære nihil habet, *ut hic. l. 6. in fin. ff. de modo multarum. l. 1. in fin. ff. de ganis.* quod Bartolus, Baldus & Imola verum esse putant, etiamsi in uno nummo deficiat: quod inhumanum puto. Illud verius est, superiorem sententiam locum non habere in contractibus, in delictis levioribus, vel quoties adversarius id non postulat: postremo, ubi reus ipse nobilis est. Socinus *reg.* 21.

2 Errantem excusat contractus licitus: quo jure moti nonnulli, negant eum delicto teneri, qui mercede conductus & ignorans in aliena sylva arbores cæciderit. Quæ opinio Accursii in *l. 23. ff. de rei vind.* ab omnibus communiter adprobatur: volunt enim toties mandatarium excusari, quoties res ei mandata licita fuerit. Bald. ad *l. 5. ff. de accusat.* vide Rolandum à Valle *conf. 54. numer. 6. 7. 8. 9. 10.*

3 Titulus justus excusat à dolo præsumpto.

4 Cur ita? pœna remittitur bona fide facientibus: sive rem alienam, vel uxorem recipiant, sive res suas commodent, & commodatarius post eis abutatur.

5 Ad torturam interdum, ad condemnationem nimirum, & liberationem pervenitur probationum penuria, in secretis tractatibus & consiliis.

De mancipiis liberisve artificibus pertinentibus ad Rempub. & ad fugam sollicitatis.

V. Idem A. ad Januarium.

MAncipia [6] diversis artibus prædita, quæ ad Rempublicam pertinent, in iisdem civitatibus placet permanere: ita ut si quis tale mancipium sollicitaverit 7, vel avocandum crediderit, cum servo altero [sollicitatum] restituat, duodecim solidorum summa inferenda Reipublicæ illius civitatis, cujus mancipium abduxerit. Libertis quoque artificibus, si sollicitati fuerint, cum eadem forma civitati reddendis: ita ut pro fugitivo servo, si sollicitudine Defensoris [8] non fuerit requisitus & revocatus, idem Defensor duo vicaria [9] mancipia exigatur: nec beneficio [10] Principali, nec venditione [11] in ejus persona [jam] de cætero valituris. Dat. XVI. Kal. Martii, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

6 Id est, libertos, ut in *l. ult.* ff. eorum artificio & operis respublica utebatur. 7 Solicitans ad fugam punitur. 8 *l. 1. ff. de defensorib. civit.* 9 Vicaria mancipia quæ vicem alterius repræsentant. 10 Judex in officio suo negligens, ne quidem Principis rescripto absolvi potest: ut & maxime sit absolutus, regressum tamen in eum, cui favit injuste non habet, & merito: ut ne quam proprio nomine pœnam exsolvit, eam ab alio repetat. 11 Hi servi qui sunt in fuga, nec vendi possunt, nec donari. vide Cujac. 18. *obs.* 10. adde *l 6. ff. de plag.* 12 Comes Hispaniæ.

Si repetenti servum fugitivum proprietas opponatur.

VI. Idem A. ad Tyberianum Comitem [12] Hispaniarum.

CUm servum quispiam repetit [13] fugitivum, & alius [14] evitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam pœnam statuit, proprietatem opponit, vel in vocem libertatis eum animaverit, illico [15] nequissimus verbero [16], super quo ambigitur, tormentis subjiciatur, ut [17] aperta veritate, disceptationis terminus fiat: Quod non solum utrisque jurgantibus proderit, sed etiam servorum animos à fuga poterit deterrere. Dat. XV. Kal. Septembr. PACATIANO, & HILARIANO CONSS. 332.

13 An condictione ex *l. 4. ff. eod.* An officio judicis, ut vult Cynus? An rei vindicatione, ut vult Accursius? prior verior est, nam agitur hic ad pœnam & illico. Rei autem vindicatio neque pœnalis est, neque ita momentaria. 14 Dominii quæstio agenti referri potest: & ut hinc colligitur de jure tertii potest excipi. 15 Illico ubi agitur, summarie agitur. 16 Eadem vox reperitur in *l. un. ff. de mulier. quæ se propr. serv.* 17 *l. 12. ff. de agric.* adde Cujac. 16. *obs.* 10. 18 De pœna servum fiscalem occultantis. 19 Atqui pœna quadruplum excedere non potest. §. *omnes. 21. Inst. de act.* vid. *Bald. hic.* 20 De servis publicis populi Romani. 21 Vid. *tit. de fabricensib. lib. 11.* 22 Pœna servi publici P. Romani nuptias cum ancilla contrahentis.

De servo fiscali.

VII. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Felicem Consularem.

SI quis servum fiscalem [18] putaverit occultandum, non solum eum restituere, sed etiam duodecim [19] libras argenti pœnæ [nomine] fisci juribus dependere compellatur. Dat. II. Idib. April. GRATIANO II. & PROBO CONSS. 371.

Si servus publicis operibus deputatus connubium contrahat cum ancilla.

VIII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino Præfecto urbi Romæ.

SI qui publicorum [20] servorum fabricis [21], seu aliis operibus [publicis] deputati, tanquam propriæ conditionis immemores, domibus se alienis, & privatarum ancillarum consortiis adjunxerint, tam ipsi, quam uxores [22] eorum, & liberi [23], confestim conditioni pristinæ laborique restituantur. Dat. VIII. Kal. August. TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

14 Vid. XLVII. D. II. optime cohæret hic titulus superiori, vix est enim servus ut fugiat, quin secum rem aliquam pecuniamve domini auferat, ut dixi *l. 12. ff. ad l. Fab. de plagiariis.*

15 Vide XI. D. III. Inde est διλοπαταδας δικη.

16 Agi ex delicto & contractu simul non potest: nam contraria cumulari non possunt: & est iniquum rem & pretium simul consequi.

17 Ex pluribus actionibus contrariis una eligenda est: qua electa actor variare non potest. *l. 88. ff. eod.* Imo concursus furti & mandati admittitur. *l. 22. §. 7. ff. mandati:* vide Cujac. 17. *obs. 12.* sed & Baldus hic varios casus profert in quibus contraria cumulari posse demonstrat. 18 Mandatum intelligit, & ita dominus actionem ex servi mandato adquirit.

19 Furto res subreptas earum emptor vero domino restituere cogitur, etiam non recepto pretio, *ut hic. 6. Harmenop. 6. §. 6.* 20 Possessor rei furtivæ rem domino restituere cogitur etiam non recepto pretio. *l. 23. ff. de rei vind.* facit *l. 27. ff. de captivis.* Imo pretium recipit, si quis rem alienam à latronibus emerit. *l. 6. in fin. ff. de captivis.* Idque volunt æquum ex eo esse, quod dominus nulla alia actione suum consequi à latronibus potuisset. atqui *d. l. 27.* negat servum ita emptum usucapi posse? Ut ita sit, eadem etiam negat pretium emptori restituendum: & ita *d. l. 27.* concilianda est. Ad hæc, emptori pretium à domino restitui volunt, si emptor tempore venditionis protestatus fuerit se rem ea mente comparasse, ut eam domino redderet. Cæpolla *cautela 10. Wurmser. 1. pract. 31. cap. 1.* à quo tamen Natta dissentit *cons. 436.* Clarus *lib. 5. §. furtum 6. vers. sed hinc incidenter.* dubius hæret inter utrumque. Nattæ sententiam Alciatus probat: quam & confirmat lex, *id quod nostrum. 11. ff. de reg. jur.* quin protestatio emptoris nimiam diligentiam continens, dolum ejus arguit. *l. 7. ff. de cond. inst.* cui sententiæ liberius accedo. Idem præterea volunt esse si pretium rei venditæ in rem domini versum fuerit. *l. 19. ff. de procur.* si dominus ultro pretium restituerit. *l. 36. ff. de cond. indeb.* si consuetudo contraria existet. vid. *Alciat. 3. præsumpt. 29.* Quid si emptor auctorem laudaverit? vid. *l. 5. ff. eod.* Quid si in taberna publica, vel in foro, ubi res ejusmodi vulgo vendi solent, bona fide quis emerit? puto pretium restituendum emptori. *arg. l. 3. ff. de Senatusc. Macedon. l. 52. §. 15. ff. de furt.* quin eo casu admittitur ad agendum cum ipso domino, si forte res ei subtracta sit. & huc refero *l. 74. ff. de furt.* Quid si tantum nitatur emptor, quod imprudens emit, & alias laudatæ famæ sit? tali exceptione emptorem juvari non puto, ut quem caute negotiari lex velit, *ut hic.* Interea tamen sciendum, ei qui ignorans emit, dari actionem furti, non tamen adversus dominum. *l. 52. §. 10. ff. de furt.*

21 *l. 19. ff. de reg. jur.*

TIT. II.

DE FURTIS [24] ET SERVO CORRUPTO [25].

De concurrentibus actionibus.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Theogeni.

SI pecunia tua mandantibus servis [tuis] quidam prædia comparaverunt: eligere [26] debes, utrum furti actionem [& condictionem,] an mandati potius inferre debeas: neque [27] enim æquitas patitur, ut [&] criminis causam persequaris, & bonæ [28] fidei contractum impleri postules. Dat. II. Kal. Maji, SEVERO & ALBINO CONSS. 195.

Si dominus pretium rei furtivæ non solvat.

II. Iidem AA. Negotiatoribus.

INcivilem [29] rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam [30] pretium fuerit solutum à dominis. Curate igitur cautius [31] negotiari, ne non tantum in damna hujusmodi, sed etiam in criminis suspicionem [32] incidatis. P. P. Kal. Decembr. CHILONE, & LIBONE CONSS. 205.

24 Malæ fidei scil. *l. 5. ff. eod. l. 12. in fin. ff. eod.* Negant tamen interpretes possessorem rei furtivæ furem præsumi, nisi concurrentibus aliis in id conjecturis, ut furti non teneatur possessor, nisi scienter rem alienam emisse probatus fuerit. *d. l. 12.* vel malæ & illaudatæ famæ sit: quo casu quæstionem haberi posse existimant: idemque dicendum in eo apud quem falsa moneta reperta fuerit. vid. *Hippolyt. de Marsil. ad l. qui falsam. n. 121. & seq. ff. de falsis.* Recte Bartolus monet inspiciendum esse quo pretio res empta sit, & utrum clam vel palam; ut ex hujusmodi indiciis dolus arguatur. *l. 6. §. de dolo.* Clam emisse videtur, qui ignotum venditorem nominat. *l. 5. ff. eod.*

De re nondum dedicata.

III. Imp. ANTONINUS A. Secundo.

SI nondum [33] rem templo divino dedicatam vitricus tuus furto abstulit: habes [34] adversus eum furti [35] actionem. P. P. VI. Id. Septemb. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

33 Destinatione sola dedicationis, non transit res privata in sacram, non fit sacra, neque templo quæritur actio. Imo sola destinatione dedicatur. *leg. cum pater. 77. §. furdo. 3. ff. de leg. 2.*

34 Id est, tibi, non templo, vel pontificibus competit actio. *l. 35. ff. de liberali. l. 2. ff. de pollic.*

35 Non sacrilegii: ut hinc colligas, in delictis quantitatem rei considerari, quæ tempore delicti est in actu, non quæ est in potentia, aut via ad actum.

De servo sollicitato.

IV. Imp. ALEXAND. A. Aurelio [Herodi.]

ADversus eum duntaxat, quem servum tuum sollicitasse [36] dicis, si eum deterioris animi fecerit, servi corrupti agere potes. Quod si sollicitatum [37] occultaverit, etiam furti cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per [38] procuratorem exercere minime prohiberis. P. P. Idib. Septemb. ALEX. A. CONSS. 223.

36 *leg. 5. §. tit. proxim. l. 1. §. 3. vers. qui igitur serium. ff. de servo corrupto.*

37 *leg. 2. in fin. ff. de privat. delict. l. 36. in fin. ff. de furtis.*

38 Per procuratorem delictorum actiones civiliter moveri possunt. *leg. 2. in fin. ff. ad l. Fab. de plag.*

De venditore exhibendo.

V. Idem A. Cornelio.

CIvile [39] est quod [40] [à te] adversarius tuus exigit: ut rei quam apud te fuisse [41] fateris, exhibeas [42] venditorem: nam à transeunte & ignoto te [43] emisse, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro suspicionem [44]. P. P. III. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

39 Destinatione sola dedicationis, non transit res privata in sacram, non fit sacra, neque templo quæritur actio. Imo sola destinatione dedicatur. *leg. cum pater. 77. §. furdo. 3. ff. de leg. 2.*

40 Titulum suæ possessionis in jure dicere quisque cogitur.

41 Confessio præsumptionem in præsenti inducit. 42 Et nomines. 43 Furti suspicionem non evitat, qui dicit se ab ignoto emisse. Da notum hominem judicatum fuisse, num pretium emptori restitui oportebit? restituendum esse non puto nisi patrocinetur aliud. dixi ad *l. 2. ff. eod.*

44 *l. 2. ff. eodem.* de furti indiciis vide Baërtium apud Bellovisanum 3. *pract. cap. 5.* 45 §. 3. *in fin. Instit. de usucap.* 46 *d. l. 16. ff. eod. l. 1. l. 6. ff. pro emptore.* 47 *l. 2. ff. pro donato.* 48 *l. 54. §. 1. ff. eod.* 49 Animo amovendi. *l. 52. §. 19. ff. eodem.* 50 Et plagium. *l. 12. de plagiariis.* 51 Furti tenetur qui pecuniam, quam ad alium perferendam accepit suos in usus convertit. *l. 14. §. 9. l. 43. §. 1. ff. eod. l. 38. in fin. ff. de noxalibus. l. 22. §. 7. ff. mandati. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. cap. 20.* quo nomine furti competit actio mittenti, nisi recepturi magis interfit. *l. 14. in fin. ff. eod.* His sequentia conjungamus. Rem certo loco debuisti, tabellarius in itinere eam consumpsit, quid juris? tibi perit. *arg. l. 2. ff. de eo quod certo. l. 11. ff. de reb. cred.* Si certo loco non debuisti, sive te monui ut remitteres, sive non monui, tibi non perit, si idoneo homini vel publico tabellario perferendam dedisti. *l. 20. ff. commodati.* Num etiam idoneus is est qui te monuit ut rem ad me mitteres? minime: nisi jussero ut ei rem ad me perferendam dares. *l. 10. in fin. l. 11. & 12. in princ. & fin. ff. commodati.* 52 Quid si eum tibi pecunia data esset, ut cui velles dares, & post eam consumpseris? teneris mandati. *l. 22. §. 7. ff. mandati.* 53 Nisi conventus sit alia actione, puta in factum. *l. 2. §. ex quibus causis in fin.* alia furti actione conventus sit infamis. *l. 63. ff. eod.* 54 Tributorum iniquus exactor, tenetur furti. *15. Eclog. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 21.* 55 Adde *l. 73. ff. eod.* 56 Aliud si ignorans, aut non vana persuasione ductus. *l. 2. §. 20. ff. vi bon.*

De eo qui pecuniam perferendam accepit, & in suos usus convertit.

VII. Idem A. Dato.

SI is cui te pecuniam ad matrem tuam perferendam [51] dedisse proponis, parva quantitate numerata reliquam in usus suos [52] convertit, furtum fecit. P. P. Idib. Jun. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

57 Rei furtivæ, vel vi possessæ periculum ad furem & raptorem pertinet. *l. 46. ff. eod. l. ult. ff. de condict. furt.* nisi moram purgaverit oblatione, *ut hic*, & *l. 17. ff. de cond. furt.* vel novatione. *d. leg. 17.* vel stipulatione. *d. l. 17. l. 29. in fin. ff. de verb. oblig.* vel si intra judicati tempora res furtiva perierit, sive dolo malo furis condemnati. *l. 14. §. 11. ff. de eo quod met.* alias quivis raptor est in mora. *d. l. ult. l. 1. §. 34. ff. de vi & vi.* 58 Moram semper admittit, quisquis ex maleficio tenetur. 59 *l. 50. ff. eodem.* 60 Plagio res exportata usucapi non potest. 61 Hic & male Græci videntur legisse *Fuga* pro *Plagio*, ut ostendit Cujacius 7. ad *Africanum fol. 127.* adde *l. 60. ff. de furtis.* 62 Vel quasi: puta tutorem. *l. 4. §. 11. ff. de usurpat.* 63 Saltem fictè puta si rei æstimationem nacti fuerimus. *l. 4. §. 13. ff. de usucap.* si rem pro tradita habuerimus. *l. 32. ff. de usucap.* 64 Quid? actio furti daturne successori? vindicatio datur successori etiam singulari. *l. 2. ff. de petit. hered. l. 1. com. de leg.* Condictio universali tantum successori datur. *l. 14. ff. de condict. furt.* nisi dominium ejus venditum fuit à testatore. *l. 10. §. 2. d. tit.* non singulari. *l. 11. d. tit.* actio vero furtiva universali datur. *l. 47. ff. eod.* non singulari, nisi ex nova contrectatione. & ita Rolandus à Valle accipit legem 47. 65. *ff. eod. l. 8. ff. de servo corrupto. l. 31. ff. de usurpat.* eo etiam movetur, quod actio personalis non sequatur singularem successorem. Quod si proprietas heredi, alteri usufructus sit relictus, quis aget? vid. *l. 35. ff. de usurpat.* 65 Atqui furti actio datur ei, qui possidet. *l. 1. §. 15. ff. si is qui testament. liber. l. 35. ff. de usurpat.* nostro autem themate successor non possidet. vid. *Bald. hic.* 66 Uxor mortui mariti bona ab herede apprehensa subripiens furti tenetur. *ut hic*, si nondum apprehensa non tenetur. *l. 17. ff. eod.* multo minus si constante matrimonio subripuerit. *l. 1. ff. rerum amot arum.*

De furto manifesto vel nec manifesto.

XI. Iidem AA. & CC. Demostheni.

DE his quæ subtraxisse novercam [66] pupilli tui, precibus significas, Rectorem adi provinciæ: qui si eam, posteaquam [67] dominus rerum is pro quo supplicas, factus est, aliquid furatam cognoverit: non ignorat in quadruplum furti manifesti; nec manifesti [vero,] dupli actione furti constituta, condemnationem formari. Dat. VII. Kal. Septemb. *Viminacii*, CC. CONSS.

59 *l. 50. ff. eodem.* 60 Plagio res exportata usucapi non potest. 61 Hic & male Græci videntur legisse *Fuga* pro *Plagio*, ut ostendit Cujacius 7. ad *Africanum fol. 127.* adde *l. 60. ff. de furtis.* 62 Vel quasi: puta tutorem. *l. 4. §. 11. ff. de usurpat.* 63 Saltem fictè puta si rei æstimationem nacti fuerimus. *l. 4. §. 13. ff. de usucap.* si rem pro tradita habuerimus. *l. 32. ff. de usucap.* 64 Quid? actio furti daturne successori? vindicatio datur successori etiam singulari. *l. 2. ff. de petit. hered. l. 1. com. de leg.* Condictio universali tantum successori datur. *l. 14. ff. de condict. furt.* nisi dominium ejus venditum fuit à testatore. *l. 10. §. 2. d. tit.* non singulari. *l. 11. d. tit.* actio vero furtiva universali datur. *l. 47. ff. eod.* non singulari, nisi ex nova contrectatione. & ita Rolandus à Valle accipit legem 47. 65. *ff. eod. l. 8. ff. de servo corrupto. l. 31. ff. de usurpat.* eo etiam movetur, quod actio personalis non sequatur singularem successorem. Quod si proprietas heredi, alteri usufructus sit relictus, quis aget? vid. *l. 35. ff. de usurpat.* 65 Atqui furti actio datur ei, qui possidet. *l. 1. §. 15. ff. si is qui testament. liber. l. 35. ff. de usurpat.* nostro autem themate successor non possidet. vid. *Bald. hic.* 66 Uxor mortui mariti bona ab herede apprehensa subripiens furti tenetur. *ut hic*, si nondum apprehensa non tenetur. *l. 17. ff. eod.* multo minus si constante matrimonio subripuerit. *l. 1. ff. rerum amot arum.*

De partu ancillæ furtivæ, & de concurrentibus actionibus.

XII. Iidem AA. & CC. Quintæ.

ANcillæ subtractæ partus [68] apud furem editi, priusquam à domino possideantur, usucapi nequeunt: matris furem, etiam horum causa furti actione teneri convenit: quapropter furti [69] actione & condictione [70], vel adversus possidentem [rei] vindi-

67 Nam hereditati jacenti, id est, priusquam heres sit possessor, non dicitur furtum fieri. *l. 2. in fin. l. ult. ff. expilatæ hered. l. 35. ff. de usucap.* nisi tribus casibus. *l. 68. 69. ff. eodem.*

68 Dixi ad *l. 48. §. 5. l. 60. ff. eod.* 69 Partus rei furtivæ actione furti peti potest.

70 Furtiva. *ff. de condict. furt.*

Source : BIU Cujas

vindicatione [1] de mancipiis uti non prohiberis, cum altera pœnam [2] continens alterius electione minime tolli possit. Nam extra [3] pœnam rei persecutionem esse, nulla juris quæstio est, cum etiam hi qui aliena mancipia comparaverint [4], si hanc causam non ignorent, furti actione teneantur. Dat. Idib. Octob. *Sirmii*, CC. Conss.

1 Vindicatio de mancipiis.

2 Pœnalis actio rei persecutionem non tollit, & è contra. *l.* 54. §. 3. *ff. cod. l.* 7. *ff. de condict. furt.*

3 Extra pœnam rei persecutio est.

4 *l.* 37. *ff. de cond. indeb.*

De transactione.

XIII. Iidem AA. & CC. Domno.

Post decisionem [5] furti leges [6] agi prohibent. Quod si non transegisti [7], sed de sublatis partem tantum accepisti, residuum vindicare, vel condicere, & actione furti apud Præsidem [provinciæ] agere potes. Dat. Kal. Decemb. *Sirmii*, CC. Conss.

5 *d. l.* 7. *in pr. l.* 61. §. 1. *ff. de furt. l.* 18. §. *de donationib.*

6 XII. tabularum scilicet, dixi ad *l.* 12. *tabul. lib.* 2. *tit.* 24. *c.* 5.

7 Transigere de furto licet.

De suscipiente res ablatas.

XIV. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Eos qui à servo [8] furtim ablata [9] scientes [10] susceperint [11], non tantum de susceptis convenire, sed etiam pœnali furti actione potes. Dat. VIII. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

8 Num idem si à libero homine. Marsilius *consil. criminali* 53. *numer.* 26. negat idem esse. Differentiæ rationem hanc esse putat, quod hac lege nuda furtivæ rei exceptio non spectetur, sed & servi corruptio. *l.* 20. §. *eod. l.* 1. *ff. de servo corrupto.* ut hac ratione cesset hujus legis dispositio, si à libero homine res furtivas quis receperit.

De successoribus.

XV. Iidem AA. & CC. Socratæ.

Furti actione [12] minime teneri successores [13], ignorare non debueras. De instrumentis autem ablatis [14] in rem actione tenentes convenire potes. Dat. III. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

9 Hoc est, res à servo subreptas. An aliud in recipiente latronem vel furem? Ait Marsilius *d. consilio.* dixi ad *l.* 1. *ff. de recept. &* §. *de his qui latrones.* aliud quoque in recipiente rem raptam. *l.* 3. §. *non tantum* 3. *ff. de incendio. l. crimen* 9. §. *ad l. Juliam de vi.* Aliud item in recipiente adulterii damnatam. *l.* 9. §. *de adult.* Aliud quoque in receptatore servi rerumque furtivarum simul. *l. si quis* 12. §. *ad l. Fab. de plagiariis.* Sed & aliud in receptante fisci pecunias. *l. unic.* §. *de crimine peculatus:* Hos enim receptatores furti non teneri. Uno verbo, Marsilius illo loco existimat, eum qui sciens res furtivas recepit, nulla lege civili, furti pœna teneri. Nec hanc legem obstare: ut quæ generaliter non loquatur de quocunque rem furtivam recipiente, sed de eo qui rem à servo subreptam recepit. Hunc enim singulari jure furti teneri, quod videlicet præter rem receptam, servum corruperit. Cæterum hanc rationem cessare in cæteris, qui rem liberam à libero homine sibi traditam recipiunt.

10 *l.* 35. *ff. cod. l.* 1. *ff. de receptatoribus. leg.* 11. §. *fin. ff. de servo corrupto. l.* 6. *in fin. ff. ad legem Jul. pecul.* 11 Qui sciens res à servo subreptas recipit, furti tenetur. §. 4. *in fin. Inst. de oblig. quæ ex delicto. l.* 10. §. *quod cum cod. l.* 12. §. *de plagiariis. l.* 14. *ff. commodati.* vide *Rolandum à Valle* 1. *cons.* 45. 12 VI. *Harmenop.* 5. §. 1. pœnali scilicet. §. 1. *Instit. de perpet. & temp. l.* 1. *ff. de privat. del.* dixi ad *l.* 111. §. 1. *ff. de reg. jur.* 13 Ex furto delictoque defuncti. his adde quæ superius dixi de actione furti successoribus competente, ad *l.* 10. *in fin.* §. *eod.* 14 *l.* 27. *l.* 32. *ff. eodem.* 15 Et ita alienum. *l.* 6. §. 16 Hinc non illepide Baldus, *si pastor*, inquit, *lupus efficitur, furti tenetur.* 17 Aut constituit se emptoris nomine possidere, sufficit enim ad furtum, rem alienam ficte contrectasse. *Salicet.* 18 Uxor expilatæ hereditatis non tenetur. *l.* 5. *ff. expilatæ.* 19 Dixi ad *l.* 11. §. *eodem.* 20 *l.* 2. *ff. expilatæ.*

De uxore.

XVII. Iidem AA. & CC. Cononi.

Quamvis [etiam] expilatæ [18] hereditatis criminis promiscuus usus exemplo actionis furti ream uxorem [19] fieri non patiatur: tamen heredes, itemque filii super his quæ de patris bonis possidet; adversus eam in rem actione [20] experiri non prohibentur. Dat. Idib. Decembr. CC. Conss.

21 *l.* 1. *ff. de incendio.* 22 Vid. Cujacium 2. *observ.* 18. 23 *d. l.* 1. *l.* 44. *verf. Idem ait. ff. de adquirendo rerum.* 24 Imo post annum non datur. *l.* 2. *in fin.* §. *de naufrag.*

De naufragio vel incendio.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dionysiodoro.

In eum, qui ex naufragio [21] vel incendio cepisse, vel in his rebus damni quid dedisse dicitur; intra annum utilem [22] ei cui res abest, quadrupli [23] post [24] annum in simplum actionem proditam præter pœnam olim statutam, edicti forma perpetui declarat. Dat. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

25 Naufragio privati res suas jure non amittunt. Ideoque res naufragiorum neque à privato, neque à publica persona invitis earum dominis retineri possunt. Crudelitatis genus est, ultra naufragium velle desævire: & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa dedisse. *Cassiodorus* 4. *variar.* 7. 26 *l. ultim. ff. de incendio. l.* 4. *l.* 5. §. *de naufrag.* §. 48. *Instit. de rerum divis. l.* 8. *ff. ad l. Rhod.* 27 Clausula generalis, *non obstante, &c.* in constitutionibus Principum sufficit: neque enim singulas consuetudines & singula statuta scire princeps cogitur. *cap.* 1. *de constitution. in* 6. 28 Subripere licet impune res naufragii à pirata, vel hoste Imperii, vel ab hæretico facti: ab alio facti non licet. 29 Piratæ comparantur reis majestatis divinæ & humanæ. 30 Pœna subripientis alliquid ex naufragio. 31 Falsus procurator furtum facit. *l.* 43. §. 1. *l.* 80. §. 6. *ff. eod. l.* 24. §. *de procuratoribus. l.* 18. *in fin. ff. de solutionibus.* Falsus autem procurator est, qui nullum unquam mandatum habuit. Vel qui revocatum, vel ipso jure nullum habet. *Bald. hic.* 32 §. 8. *Instit. de obligat. quæ ex delicto.* 33 Furtum fit invito. §. *eod.* interdum volenti, *ut hic.* 34 Videtur legendum, *utrumne furti: an pro servo quem corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti is obligatur, &c.* ut hæc sint in quæstione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. 35 Hæc est XXII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis ut videre est apud Inglois, quem vide *b. l.* Ans. 36 *l.* 47. *ff. de reg. jur.*

De eo, qui servum alienum corrumpere conatus est.

XX. Imp. Justin. A. Juliano P. P.

Si quis [32] *servo alieno suaserit, ut aliquam rem domini sui surriperet, & ad se deferret*, servus autem hoc domino manifestavit, & domino concedente [33], res ejus ad iniquum hujusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is qui res susceptit, utrumne [34] pro occasione furti, an pro servo [corrupto,] quia eum corrumpere voluerit, an non solum furti, sed etiam servi corrupti [is] obligetur, veteres dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes decidentibus [35] placuit, non solum furti actionem, sed etiam servi corrupti contra eum dari: licet enim servus minime deterior factus est, tamen consilium [36] corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est, & quemadmodum [37] secundum juris regulas furtum quidem non est commissum, quia is [38] videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem res ejus contrectat, ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: & ita servi corrupti contra eum actio propter suum vitium non absque extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita tanquam [39] reipsa fuisset servus corruptus, ne ex hujusmodi impunitate, & in alium servum qui [facile] possit corrumpi, hoc facere pertentet. Dat. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

32 *Si quis* [32] *servo alieno suaserit, ut aliquam rem domini sui surriperet, & ad se deferret*, servus autem hoc domino manifestavit, & domino concedente [33], res ejus ad iniquum hujusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is qui res susceptit, utrumne [34] pro occasione furti, an pro servo [corrupto,] quia eum corrumpere voluerit, an non solum furti, sed etiam servi corrupti [is] obligetur, veteres dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes decidentibus [35] placuit, non solum furti actionem, sed etiam servi corrupti contra eum dari: licet enim servus minime deterior factus est, tamen consilium [36] corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est, & quemadmodum [37] secundum juris regulas furtum quidem non est commissum, quia is [38] videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem res ejus contrectat, ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: & ita servi corrupti contra eum actio propter suum vitium non absque extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita tanquam [39] reipsa fuisset servus corruptus, ne ex hujusmodi impunitate, & in alium servum qui [facile] possit corrumpi, hoc facere pertentet. Dat. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

33 Res ejus ad iniquum hujusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is qui res susceptit, utrumne [34] pro occasione furti, an pro servo [corrupto,] quia eum corrumpere voluerit, an non solum furti, sed etiam servi corrupti [is] obligetur, veteres dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes decidentibus [35] placuit, non solum furti actionem, sed etiam servi corrupti contra eum dari: licet enim servus minime deterior factus est, tamen consilium [36] corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est, & quemadmodum [37] secundum juris regulas furtum quidem non est commissum, quia is [38] videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem res ejus contrectat, ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: & ita servi corrupti contra eum actio propter suum vitium non absque extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita tanquam [39] reipsa fuisset servus corruptus, ne ex hujusmodi impunitate, & in alium servum qui [facile] possit corrumpi, hoc facere pertentet. Dat. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

34 Videtur legendum, *utrumne furti: an pro servo quem corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti is obligatur, &c.* ut hæc sint in quæstione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. 35 Hæc est XXII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis ut videre est apud Inglois, quem vide *b. l.* Ans. 36 *l.* 47. *ff. de reg. jur.*

37 Hæc ἀνέκδοτος obscura est: nos ita explicamus, Singularia duo hac lege proponuntur, reus, de quo hic agitur, furti tenetur, quamvis proprie furtum non fecit: & servi corrupti, quamvis proprie servum non corruperit. Non furtum fecit, quia rem volente domino contrectavit: passus enim dominus rei est, rem apud eum (nimirum sollicitatorem servi) deferri, ut delata apud eum interciperetur, & in furto deprehenderetur. Non servum corrupit, quia servus ipse sollicitatorem domino indicavit, & communicato cum hero consilio apud sollicitatorem, rem domini detulit, ut sollicitator in furto deprehenderetur. His cognitis res ita confertur; quemadmodum adversus sollicitatorem in hac hypothesi datur furti actio, licet proprie furtum non fecit, hoc est, invito domino rem contrectavit: ita adversus eundem datur servi corrupti actio, licet servum ipsum (frugi & fidelem domino) non corruperit: hoc ideo, quia lex consilium corruptoris considerat non factum,

38 §. 6. *Inst. de obligat. ex delict.* 2. *Gajus* 10. §. 4.

39 *Tanquam*, particula fictionis nota est. Delicta facto & animo delinquentis perfecta puniuntur, etiamsi vera delicti definitione perspecta non sint perfecta. vide quæ dixi ad *l.* 18. *ff. de pœnis, leg. unic.* §. *si quacunque præditus potestate.* adde quæ dixi ad *Novell.* 134. *cap.* 10. *l.* 1. §. *de Episc. aud. l.* 5. §. *ad l. Jul. majest. l.* 1. *ff. de extraord.*

Si servus bona fide possessus furtum committat.

XXI. Idem A. Juliano.

Apud antiquos quærebatur, si servus quem aliquis bona [40] fide possideat, furtum commiserit alienarum rerum, vel ipsius apud quem constitutus est: an ipse, [qui eum] bona fide detinet, noxalem furti actionem adversus verum dominum habeat, vel ipse ab eo, qui furtum passus est, prædicta conveniatur actione. Cumque generalis regula [41] ab antiqua prudentia exposita est, *hujus hominis gratia, pro* [42] *quo noxalem furti actionem suscipere quis compellitur, adversus alium furti actionem habere non concedens*, quidam ita eam per [43] conjecturam interpretati sunt, adversus bonæ fidei quidem possessorem nullo modo furti actionem extendi: ipsi autem, si furtum fuerit passus adversus verum dominum furti actionem noxalem recte decerni. Tunc autem bonæ fidei possessorem furti nomine quod passus est, noxalem actionem contra dominum habere posse, quando servus sub domini [sui] fuerit constitutus possessione: & pro his rebus posse eum adversus dominum habere actionem, non solum quas servus subtraxit jam apud eum constitutus, sed & quas furatus est, quando fugit quidem à bonæ fidei possessore, adhuc autem nondum sub manibus domini [sui] fuerat constitutus. Quam interpretationem prisca quidem jura per conjecturam introducebant, nos autem altius, & verius ad eam respicientes, generalem regulam sic ab initio esse prolatam accipimus. Cum igitur bonæ [44] fidei possessor domini [45] cogitatione furem possidet [46], merito, donec apud eum constitutus est, & aliis tenetur noxali actione, si extranei furtum à servo fuerint passi, & ipse adversus verum dominum non habet actionem, secundum regulam [47] dicentem: *Qui habet adversus* [48] *alium furti actionem, ipse ea teneri non potest.* Sin autem desinat in servi retentione [49], & ille apud verum dominum fuerit inventus: tunc ipse quidem noxali furti actione minime potest teneri: adversus autem verum dominum habet ipse furti noxalem actionem pro rebus, quas vel tunc furatus est, cum est apud verum dominum, vel antea postquam bonæ fidei possessoris retentionem [50] excessit, necdum apud verum dominum factus [51] est. Sic iterum regulæ generalis casus evenit consentaneus. Qui enim habet tunc furti actionem adversus [52] dominum, ipse aliis teneri furti actione non potest, & sic ex [53] tempore omnibus discretis, vetustissima dubitatio nostro fœdere conquiescat, & bonæ fidei possessor in parte certa [54] temporis habeat actionem, & non teneatur [actione:] & ipse dominus in alio tempore [55] non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur. †. De eo [autem] qui liber [56] constitutus ab alio bona fide tenetur, si furtum commiserit, recte & sine aliqua dubitatione dicitur posse eum qui liber est cognitus, & ab ipso qui bona fide eum detinet, pro furto conveniri: & bonæ fidei possessorem, si extraneo furtum liber commiserit, non posse conveniri, sed ipsum pro suo furto respondere: quia generalis regula [de servo] prolata est: & pro [57] eo qui non servus, sed liber, & suæ potestatis est, noxalem moveri actionem, impossibile, nostrisque legibus incognitum est. Dat. Kal. Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

40 Pro servo bona fide possesso conveniuntur bonæ fidei possessores, furti noxali actione. *l.* 11. *ff. de noxalibus.*

41 Regula antiquæ prudentiæ.

42 Regula hoc innuit, pro quo noxalem quis actionem suscipere cogitur, ejus nomine adversus alium actionem non habet. *vers. qui habet* §. *eod.*

43 Per conjecturam interpretari appellat argumentum à contrario.

44 Bona fide Titius servum alienum possidet. Servus ille noxam nocuit, furtum alii fecit: quæritur an bonæ fidei possessor servi nomine, noxali actione conveniri possit? potest. Quid si idem servus illi bonæ fidei possessori furtum fecerit, non potest bonæ fidei possessor ille noxali actione experiri adversus verum servi dominum. Cur ita? Vero domino furti actio ob servum competit: ita verus dominus furti actione noxali eo nomine conveniri non potest, *vers. qui habet.* Quid si servus apud bonæ fides possessorem esse desiit & apud verum dominum esse cœpit? bonæ fidei possessor actione noxali conveniri amplius non potest. *vers. sin autem.* Potest ob res furto sublatas experiri adversus verum dominum? potest: sed pro iis tantum rebus, quas servus furatus est, postquam apud bonæ fidei possessorem esse desiit. Quisque enim habet tunc furti actionem adversus dominum, cum ipse aliis teneri furti actione non potest. Ita emendo & lego hunc versiculum: *Qui enim, &c.* apertissimo sensu, qui huc usque non perceptus à nostris videtur. Nam si quæsieris, cur bonæ fidei possessor, ex furto sibi facto à servo post amissam ejus possessionem agere adversus verum dominum possit? Hæc erit ratio: Bonæ fidei possessor post amissam servi possessionem, aliis furti actione noxali teneri non potest: igitur ab eo tempore jus furti actionis movendi ei competere in aliquem cœpit, si rursus quæras in quem? nullum alium reperies, quam verum rei dominum. Atqui si servus mansisset apud bonæ fidei possessorem: bonæ fidei possessor furti non potuisset instituere actionem? non potuisset, sic enim (ut loquitur hic Justinianus) omnia ex tempore discerenda. Jus ex tempore variatur, tempus aliud alias actiones postulat: ita accidet, ut certa tempore parte bonæ fidei possessor, hoc est, cum servum possedit, non habuerit (addita hac negatione necessario hic locus legendus est ex *vers. cum igitur.* §. *eod. ibi, & ipse adversus verum dominum*) actionem adversus verum dominum: & eodem tamen tempore teneatur (ita affirmative disjuncta negatione hic locus legendus videtur) actione extraneis. *d. vers. cum igitur.* Jus ex tempore variatur: tempus aliud alias actiones postulat: ita fiet, ut cum possessor bonæ fidei servum non possidet, habeat actionem adversus dominum, & non teneatur extraneis actione. §. *ibi. & bonæ fidei possessor.* Contra accidet, ut ipse dominus, cum servus apud bonæ fidei possessorem fuerit, non teneatur: cum esse desierit apud eum sub actione constituatur. *ibi, & ipse dominus.* §. *eodem.* nisi quis malit ita legere totum hunc locum, *& bonæ fidei possessor in parte certa temporis non habeat actionem, & teneatur actione: & ipse dominus in alio tempore non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur, &c.* hoc sensu, cum bonæ fidei possessor servum possidet, ex furto servi non habet actionem adversus dominum, licet eodem tempore extraneis teneatur furti. Hæc videtur sententia manifesta esse. *vers. cum igitur* §. *eod.* nihil tamen necessario mutandum esse. 45 Est hæc possessio civilis, quæ à Græcis dicitur τῇ ψυχῇ δεσπόζοντ@ κατοχὴ, 50. *Et leg.* 2. *cap.* 60. id est, animo domini, opinione domini. *leg.* 22. §. 1. *ff. de noxalibus actions.*

45 Est hæc possessio civilis, quæ à Græcis dicitur τῇ ψυχῇ δεσπόζοντ@ κατοχὴ, 50. *Et leg.* 2. *cap.* 60. id est, animo domini, opinione domini. *leg.* 22. §. 1. *ff. de noxalibus action.*

46 Apud bonæ fidei possessorem servus si furtum extraneo fecit, tenetur bonæ fidei possessor servi nomine noxali actione: nec tamen adversus verum dominum actionem habet. 47 De qua §. *verf. cumque generalis.* 48 Qui adversus alium furti actionem habet, is ea teneri non potest. Cur autem id receptum fuerit, satis non constat: aut constat imperfectissime: sic Urseius in non absimili specie eam rationem adfert, non fuit in potestate servi, ut uni dominorum servation. 13. ubi ostendit regularum juris, quas Jurisconsulti à majoribus per manus acceperunt, rationes neque diligenter omnium conquiri, neque reddi nimis bonas. 49 Id est, naturali possessione. 50 Id est, naturalem possessionem amisit. 51 Sic homines sub fidejussione facti dicuntur. *l.* 2. *in fin. ff. de custod. reor.* reus sub custodia officii factus. *l.* 1. §. *ad Turpillian.* in possessione factus. *leg.* 11. *ff. ut in possess. legat. & Novell.* 17. διὰ τινὰ ὑπὸ κῶ ἀλγον ποιήσως, si alienum sub verbo feceris. adde Cujacium 8. *observ.* 30. 52 Qui adversus dominum furti actionem habet, aliis ipse teneri furti actione non potest. 53 Tempora inter se concilianda ut contraria vitentur. 54 Quoties scilicet servum non possidet naturaliter. *versic. sin autem* §. *eod.*

47 Qua §. *verf. cumque generalis.* 48 Qui adversus alium furti actionem habet, is ea teneri non potest. Cur autem id receptum fuerit, satis non constat: aut constat imperfectissime: sic Urseius in non absimili specie eam rationem adfert, non fuit in potestate servi, ut uni dominorum servation. 13. ubi ostendit regularum juris, quas Jurisconsulti à majoribus per manus acceperunt, rationes neque diligenter omnium conquiri, neque reddi nimis bonas. 49 Id est, naturali possessione. 50 Id est, naturalem possessionem amisit. 51 Sic homines sub fidejussione facti dicuntur. *l.* 2. *in fin. ff. de custod. reor.* reus sub custodia officii factus. *l.* 1. §. *ad Turpillian.* in possessione factus. *leg.* 11. *ff. ut in possess. legat. & Novell.* 17. διὰ τινὰ ὑπὸ κῶ ἀλγον ποιήσως, si alienum sub verbo feceris. adde Cujacium 8. *observ.* 30. 52 Qui adversus dominum furti actionem habet, aliis ipse teneri furti actione non potest. 53 Tempora inter se concilianda ut contraria vitentur. 54 Quoties scilicet servum non possidet naturaliter. *versic. sin autem* §. *eod.*

De re commodata.

XXII. Idem A. Joanni P. P.

Manifestissimi [58] quidem juris est, perpetrato furto, ei competere furti actionem, cujus [59] interest ne furtum committatur. Sed quærebatur apud antiquos legum interpretes, si quis commodavit alii rem ad se pertinentem, & ipsa subtracta est, an furti actio adversus furem institui possit ab eo qui rem utendam susceperit, idoneo [60] scilicet constituto: quia & ipse commodati actione à domino pro ea re conveniri possit? Et hoc quidem pene jam fuerat confessum, ut habeat ipse actionem, nisi

55 Quoties scilicet, domini cogitatione furem possidet. *versic. cum igitur* §. *eod.* 56 Si liber homo, cum esset apud bonæ fidei possessorem extraneo furtum fecit, ipse tenetur, non bonæ fidei possessor. 57 Liberi hominis causa non datur noxalis actio. *l.* 42. *ff. de noxalib. l.* 13. *in fin. ff. de interrogationibus.* quod ad mercenarios servos nostri temporis potest extendi. *leg.* 89. *ff. de furtis.* 58 Est XXIII. ex 50. decisionibus. vide §. 16. *verf. Sed nostra Instit. de obligat.* quæ ex delicto. *Goth.* Adde Inglois. Ans. 59 Furti actio competit ei, cujus interest furtum non committi. *l.* 10. *ff. de furtis.* ex causa scil. honesta. *l.* 11. *ff. eod.* 60 Vide *Modestinum* 2. *differentiarum apud Rufinum tit.* 10. *in fragmentis Pythæanis.*

Source : BIU Cujas

¶ Simplicitas legibus amica. §. 7. *Inſtit. de fideicomm. hered.* §. 3. *verſ. & hæc. Inſtit. de legit. agnatorum ſucceſſ.*

2 Qui rem commodavit, agere poteſt rei nomine, vel in ipſum furem, vel in commodatarium. *l.* 14. §. 14. 16. *leg.* 68. *ff. de furtis.* §. 16. *Inſtitut. de obligat. ex delict.*

3 Commodator, quoties res commodata apud commodatarium furto ſublata eſt, vel adverſus commodatarium commodati, vel furti adverſus furem experiri poteſt: ſic ut alterutra actione electa ad aliam redire non poſſit: ſic denique ut alterutro electo adverſus alium non poſſit experiri.

Quid commodatarius? conventus à commodatore rem ſuam commodatam furto ſubreptam eſſe ſciente, furti actione adverſus furem experiri poteſt, *ut hic.* Quid ſi à commodatore, furtum ignorante aut dubitante, commodati actione commodatarius conventus ſit? licet commodatori ab inſtituta commodati actione diſcedere, & commodatario prætermiſſo, furti actionem adverſus ipſum furem inſtituere, niſi à commodatario ſuum ſit jam conſecutus: hoc enim caſu uterque, & commodatarius & fur à commodatore conveniri non poſſunt: licet fur ipſe à commodatario poſſit eo caſu conveniri. §. 2. *verſ. niſi domino.* Quid ſi à fure ſolidum non poſſit exigere? nullum regreſſum adverſus commodatarium etiam locupletem habiturus eſt. §. 2. *verſ. omnimodo.*

4 Commodator furem vel commodatarium eligere poteſt, eorum uno electo adverſus alium non agit. *d.* §. 16. niſi ignorans egerit. §. 2. *ff. eod.*

5 Commodatarius conventus à domino adverſus furem poteſt agere.

6 Vid. §. 2. *ff. eod.*

7 Ignorans eligere non poteſt, nec dubitans.

8 Commodatario res commodata furto ſubtracta eſt à fure: is rem furtivam & pœnam à fure conſequitur. Commodator poſt ſuperveniens ea judicio ſic exacta à commodatario petit? injuria agit: rem enim ſuam tantum vindicare poteſt: pœnam furti commodatario adjudicatam condicere non poteſt: tametſi occaſione rei commodatæ orta ſit. Cur ita jus eſt? periculum commodatæ rei ſubire potuit commodatarius, lucrum igitur ex ea re natum, ejus eſſe debet, *ut hic.* 9 Idem in locato. vide *legem novam ff. locat.* aliud in pignore. *leg.* 22. *ff. de pignorat. act.* 10 Occaſione rei noſtræ orta, non ſemper noſtra ſunt. 11 Papinianus variavit, *ut hic. & l.* 6. §. 1. *ff. de ſervis exportand.* variarunt & alii Juriſconſulti. vid. quæ ſcripſi ad *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 12 Vid. *l.* 10. *ff. de reg. jur.* 13 Confinium dubitationum. 14 Si marito res commodata ab uxore ſubtrahitur, uxor à rei domino furti conveniri poteſt: à marito, furti non poteſt: ſed in factum actione. 15 *l.* 2. *ff. de rerum amot.* 16 Aliud eſt poſt divortium. *l.* 3. *ff. rerum amot.* 17 Atrox actio furti. 18 Atroces actiones in perſonas conjunctiſſimas non damus. 19 Conjuncta perſona viro mulier eſt: quod in accuſationibus, atrocioribus actionibus & teſtimoniis ſervandum. 20 Commodatam rem marito ab extraneo quodam uxor furto ſurripuit: quæritur an à domino rei mulier poſſit conveniri furti actione, an potius maritus ipſe commodati conveniendus eſt? Poteſt alteruter conveniri: uti rei domino ſederit, ſeu viſum fuerit. Pone maritum conventum eſſe: poteritne maritus adverſus uxorem, in hac ſpecie furti agere? Non poterit, ſed rerum amotarum tantum propter matrimonii pudorem, *ut hic.* Quid ſi commodator maritum elegit, neque ab eo ſolidum poſſit conſequi? furti actionem inſtituere adverſus mulierem commodator non poterit. *verſ. Dominus ff.* 21 §. 2. 3. *ff. eod.*

22 Propter matrimonii pudorem uxor conſtante matrimonio furti à marito non convenitur.

23 *l.* 2. *l.* 3. §. 3. *ff. rerum amotarum.* 24 Commodator ſi ab uxore commodatarii furtum fuerit rei commodatæ paſſus, uxorem commodatarii prius convenire non poteſt, quam marito in idoneo judicato. adde *l.* 28. *ff. rerum amot.*

25 *l.* 38. *ff.* 1.

26 Operæ tempore manumiſſionis impoſitæ ſunt præſtandæ. Tempore manumiſſionis dicuntur imponi quoties, niſi operæ promiſſæ eſſent, libertas data non eſſet. *l.* 77. *ff. de ſolutionibus.* 27 *l.* 24. *ff. eod.* 28 Id eſt, aliquod pretium, *ut* 29 Pro futuris operis pretium non poteſt exigi à patrono, niſi conventum ſit, vel neceſſitas id exigat. *l.* 24. *ff. eod.*

30 Charitatium ſubſidium (ſic enim noſtri loquuntur interpretes paſſim) ſuis ſubditis neceſſitatis tempore dominum imponere poſſe hinc colligunt: & quidem perſonalium ſervitiorum loco, & ad eorum tantum æſtimationem. *arg. l. ſi libertus.* 27. *ff. eod.*

31 Id eſt, deminutis aut conſumptis.

32 Alere patronum inopem libertus cogitur. *l.* 5. §. 18. *ff. de agnoſc. liber.* 49. *Eccl.* 3. *c.* 51.

33 *l.* 32. *ff. eod. l.* 1. §. 5. *ff. quarum rerum actio.*

34 Cur ita? non præſtat beneficium, qui debitum reddit. *l.* 13. *ff. eod.* Operas poteſt imponere, qui ultro tantum non ex neceſſitate manumiſit.

35 Erronea promiſſio operarum non valet.

36 Qui manumiſit, acceptis ab extraneo nummis, operas imponere non poteſt.

37 Operarum indebita præſtatio condicitur.

38 Id eſt, dum ei revenderes operas tibi debitas. *l.* 37. *ff. de bonis libert.*

39 Dixi ad *dict. l.* 37.

40 *d.* §. 5. hinc colligit Baldus Ruſticos & vaſallos in libertatis ſuæ præjudicium obligari non poſſe. adde *l.* 6. *ff. de off. præſid.*

41 *l.* 95. *in fin. ff. de leg.* 1.

42 Manumittens ante tempus quo manumittere tenetur, temporis anticipati ratione operas imponere poteſt, non ultra. *Salic.*

43 *l.* 32. *ff. de dolo.* atqui videtur manumittere non poſſe *l.* 31. §. 1. *ff. ad SC Trebell.*

44 Vid. *l. ult. ff. de obſequiis.*

45 Pro præteritis operis mercedem accipere licet. *l.* 13. §. 2. *l.* 24. *ff. eod.*

46 Duo filii ab operarum præſtatione liberant. *l.* 37. *ff. de oper. libert.* de jure liberorum, vide plura in *l.* 1. *l.* 2. *ff. de jure liberorum.*

47 *l.* 4. *ff. de manumiſſionib.*

48 Imo non eſt. *l.* 10. *ff. de in jus vocando.*

49 Liberta uxor patroni ſui facta, non tenetur ad operas. *l.* 46. *ff. eod.*

50 *l.* 45. *ff. de ritu nuptiarum.*

51 Alciatus 6. *parerg.* 9. aliquando putavit hanc

De conſtitutionem adulterinam eſſe, quod Caji nomen hic ſervo tribuatur: quodque veteres conſueverint Græcis non Latinis nominibus ſervos appellare. 52 An in infinitum? an potius triennii tantum ſpatio? poſtremum verius eſt, & ita tempus triennii adjectum libertatis præſtationi intelligitur reſtringere onus indefinitum ſervo impoſitum. 53 Liberti operas non debent extraneis patroni heredibus. 54 Patrona mortua, liberti ejus marito operas non debent: honorem tamen debent. dixi ad *l.* 2. §. *de in jus vocando.* 55 Ingenui ſunt libertorum liberti. *Inſtit. de ingenuis. l.* 9. *ff. de ingenuis manumiſſis.* 56 *l.* 2. *ff. de obſequiis.* 57 Matrimonium potentius eſt, quam jus patronatus. 58 Libertus ubi voluerit, morari poteſt, dum tamen operas præſtet quas debet.

59 Patroni liberis liberti ſolum reverentiam debent, non operas. 60 Imo cum patrono morari cogi poſſunt. *l.* 38. *in fin ff. eodem.* & ex provincia Romam venire cogi, ut operas reddant. *l.* 20. *in fin. ff. eodem.* quin peregre cum eo proficiſci. *d. l.* 38. ſi modo per orbem terrarum temere non vagetur. *d. l.* 20. quod ex longinquis & brevibus excurſionibus definitur. *l.* 13. *in fin. ff. de annuis legat.* Quid ſi certo loco morari juſſi ſint ſervi libertate donati? voluntati defuncti obtemperandum eſt. *l.* 18. *in fin. ff. de aliment. l.* 44. *ff. de manumiſſis teſtam.* Quid ſi extraneo plane ſub ejuſmodi conditione ſit relictum, ut certo loco habitet? jus libertatis ejus tali juſſione non poteſt infringi. *l.* 17. §. 2. *ff. de condit. & demonſtrat.* Ad certum domicilium & locum adſtringi ſervitutis ſpecies eſt Hoc conſtat, ſententia judicis, certum adſignari poſſe reo domicilium, *l.* 7. §. 1. *ff. de interdict. & relegat.* An ſubdito licet patriam mutare? vide Papon. 3. *Notar.* 6. *fol.* 462. de addictis glebæ colonis & cenſitis alibi dictum eſt. 61 Imo compellunt. *l.* 71. §. 2. *ff. de cond. & demonſtrat.* Reſp. quod ibi tempore manumiſſionis illam legem impoſuerit, hic ex intervallo. Ans.

niſi inopia dignoſcatur laborare: tunc enim furti actionem domino competere dicebant. Sed ea ſatis increbuit dubitatio, ſi tempore, quo furtum committebatur, idoneus erat [is] qui rem commodatam acceperat, poſtea autem ad inopiam pervenit, antequam moveatur actio quæ [ei] antea competebat: an debeat actio quæ ſemel ei adquiſita eſt, firmiter apud eum manere, vel ad dominum reverti? Tum & hoc quærebatur, an in caſu furti actio ambulatoria ſit, necne? Sed omnem talem tractatum alia ſequitur ſubdiviſio, ſi ex parte ſolvendo ſit is qui rem utendam accepit, ut poſſit non in totum, ſed particularem ſolutionem ei facere: an habeat furti actionem, vel non? §. 1. Tales itaque ambiguitates veterum, imo magis (quod melius dicendum eſt) ambages nobis decidentibus in tanta rerum difficultate ſimplicior [1] ſententia placuit: ut in [2] domini ſit voluntate ſive commodati actionem adverſus [3] res accipientem movere deſideret, ſive furti adverſus eum qui rem ſurripuit: & alterutra earum electa [4] dominum non poſſe ex pœnitentia ad alteram venire actionem: ſed ſi quidem furem elegerit, illum qui rem utendam accepit, penitus liberari: ſin autem quaſi commodator veniat adverſus eum qui rem commodatam accepit, ipſi [quidem] nullo modo competere poſſe adverſus furem furti actionem: eum autem qui [5] pro re commodata convenitur, poſſe adverſus furem quidem furti actionem habere: ita tamen, ſi dominus ſciens [6] rem eſſe ſurreptam, adverſus eum, cui res commodata fuit, perveniat. §. 2. Sin autem neſcius [7], & dubitans rem non eſſe apud eum, commodati actionem inſtituit, poſtea autem re comperta voluit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem pervenire: tunc licentia ei concedatur, & adverſus furem venire nullo obſtaculo ei opponendo, quoniam [jam] incertus conſtitutus movit adverſus eum qui rem utendam accepit, commodati actionem: niſi domino ab eo ſatisfactum eſt: tunc etenim omnimodo furem à domino quidem furti actione liberari, ſuppoſitum autem eſſe ei, qui [pro] re [ſibi] commodata domino ſatisfecit: cum manifeſtiſſimum ſit, etiamſi ab initio dominus actionem inſtituit commodati, ignorans [8] rem eſſe ſurreptam, poſtea autem hoc ei cognito adverſus furem tranſivit: omnimodo liberari eum qui rem commodatam ſuſceperit: quemcunque cauſæ exitum adverſus furem dominus habuerit: eadem definitione obtinente, ſive in partem, ſive in ſolidum ſolvendo ſit is, qui rem commodatam accepit.

§. 3. Sed cum in *ſecundam* dubitationem incidebant, quid ſtatuendum ſit, ſi quis rem commodatam [9] habuerit, quam aliquis furto ſubtraxerit, & lite pulſatus condemnationem paſſus fuerit, non tantum in rem furtivam, ſed etiam in pœnam furti: & poſtea dominus rei venerit omnem condemnationem accipere deſiderans, utpote ex ſuæ rei occaſione [10] orta: alia dubitatio incidit veteribus utrumne rem tantum ſuam, vel ejus æſtimationem conſequatur, an etiam ſummam pœnalem? Et licet ab antiquis variatum eſt, & ab ipſo Papiniano in contrarias declinante ſententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet [11] variaverit, eligendus eſt, non in prima, ſed in ſecunda ejus definitione, in qua lucrum ſtatuit minime ad dominum rei pervenire: ubi [12] enim periculum, ibi & lucrum collocetur: ne ſit damno tantum deditus qui rem commodatam accepit, ſed liceat ei etiam lucrum ſperare. §. 4. Cum autem in [13] confinio earum dubitationum *tertia* [14] exorta eſt [quæſtio:] quare non, & eam decidimus? Cum enim apertiſſimi juris ſit, non [15] poſſe maritum conſtante [16] matrimonio furti actionem contra ſuam uxorem habere, quia lex [ita] atrocem [17] [actionem] dare in [18] perſonam ita ſibi conjunctam [19] erubuit: ejuſmodi incidit veterum ſenſibus quæſtio. Quidam [20] etenim re ſibi commodata, hujuſmodi rei furtum à ſua muliere paſſus eſt: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem præſtaretur, an propter neceſſitatem cauſæ, & maritus ejus, utpote actioni commodati ſuppoſitus, poſſit habere furti actionem? Et auctores quidem juris ſatis & in hac ſpecie contra ſe jurgium exercuerunt: ex præſenti autem lege, & anterioribus noſtris deciſionibus quæ in iſta poſitæ ſunt conſtitutione, poteſt & hæc ſpecies apertius dirimi. Si enim domino dedimus [21] electionem ad quem voluerit pervenire: ſive ad eum qui rem commodatam accepit ſive contra eum qui furtum commiſit, & in hac ſpecie maritus quidem propter matrimonii [22] pudorem, non furti, ſed rerum [23] amotarum actionem habeat, ſi ipſum dominus elegerit: Dominus autem omnem licentiam poſſideat, ſive adverſus maritum commodati, ſive adverſus mulierem furti actionem extendere: ita tamen, ut ſi ipſe [24] qui rem commodatam accepit, ſolvendo ſit, nullo modo adverſus mulierem furti actio extendatur: ne ex hujuſmodi occaſione inter maritum & uxorem qui non bene ſecum vivunt, aliqua machinatio oriatur, & forſitan marito volente uxor ejus extrahatur, & furti patiatur pœnalem condemnationem. Dat. XV. Kal. Septembr. Lampadio, & Oreste VV. CC. Conss. 530.

Tit. III.

DE OPERIS [25] LIBERTORUM.

De operis tempore manumiſſionis impoſitis. De pretio. De alimentis.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Romano.

Si tempore [26] manumiſſionis operæ tibi impoſitæ ſunt, ſcis te eas præſtare debere. Solet [27] autem inter patronos, & libertos convenire, *ut pro operis aliquid* [28] *præſtetur*, licet pretium [29] peti non poſſit, niſi [30] quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti neceſſitas ſuaſerit: cum etſi operæ non erant impoſitæ, defectis [31] tamen facultatibus patroni, eum alere [32] cogebaris. P. P. III. Kal. Januar. Chilone & Libone Conss. 205.

De manumiſſionis cauſa tradito.

II. Iidem AA. Eutycheti.

Manumiſſionis cauſa traditus, neque [33] in ſervitutem reduci à manumiſſore poteſt [34], neque impoſitas operas præſtare cogatur [35]. P. P. VI. Kal. Maji, Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

De eo qui nummis acceptis manumiſit.

III. Iidem AA. Quintiniano.

Qui nummis acceptis [36] ab extraneo, ſervum ſuum manumiſit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: ſive fuerant operæ impoſitæ, ſive non, ut indebitam [37] ſolutam reddere cogitur. P. P. Kal. Novemb. Albino & Æmiliano Conss. 207.

De venditione operarum.

IV. Imp. Anton. A. Valeriano.

Si quam tibi pecuniam à liberto tuo ex venditione [38] operarum deberi probaveris: reſtitui tibi à liberto tuo Præſes jubebit: Ex hoc enim liberam [39] teſtamenti factionem libertus habet, modo ſi non onerandæ [40] libertatis gratia emiſſam [eſſe] cautionem probabitur. P. P. XIV. Kal. Maji, Duobus & Aspris Conss. 213.

De manumittente ante tempus quo tenetur manumittere.

V. Idem A. Terentio.

Mater tua ab eo, quem ex cauſa fideicommiſſi manumiſit, operas impoſitas petere non [41] poteſt: niſi ejus tantum temporis quo eum ante [42] manumiſit [43], quam dies fideicommiſſæ libertatis exiſteret: ſed niſi [44] ei honorem patronis debitum exhibuerit: adeat competentem judicem pro modo admiſſi vindicaturum. P. P. Idib. Maji, Duobus & Aspris Conss. 213.

De pecunia. I. De duobus filiis.

VI. Imp. Alex. A. Minicio.

Nec patronis pro operis mercedem accipere licet: quamvis ſi indictæ operæ præſtitæ non [45] ſint, ad pecuniæ exactionem obſequii non præſtiti æſtimatio convertatur. §. 1. Qui autem duos [46] filios in poteſtate, vel diverſis temporibus habuit, Lege Julia de maritandis ordinibus obligatione operarum liberatur. Dat. XII. Kal. Jun. Juliano II. & Criſpino Conss. 225.

De empto ſuis nummis.

VII. Idem A. Auguſtino.

Si tuis [47] nummis emptus es ab eo à quo manumiſſus es: nec operas ei debes, nec puniri ab eo ut ingratus potes: *patronum* tamen tuum eſſe [48] eum negari non oportet. Dat. III. Idib. Septembr. Juliano II. & Criſpino Conss. 225.

De liberta quæ patrono nupſit.

VIII. Idem. A. Lictorio.

Libertæ tuæ, ducendo [49] eam uxorem, dignitatem auxiſti: & ideo non eſt cogenda operas tibi præſtare, cum poſſis Legis beneficio contentus eſſe, quod invito [50] te alii non poſſit juſte nubere. Dat. X. Kal. Mart. Fusco & Dextro Conss. 226.

Si cui relinquatur libertas in diem cum onere aliquid præſtandi.

IX. Idem A. Herculiano.

Titius, ſi [cum] teſtamentum faceret, ſervo ſuo Cajo [51] libertatem cum conditione hac dedit, *Cajum ſervum meum à die mortis meæ annus tribus peractis manumitti volo: ita* [tamen] *ut præſtet* [52] *heredibus meis, ſicut me vivo præſtabat:* & cum idem ſervus teſtatori diurnum quiddam præſtaret, & poſt mortem ejus uſque ad diem præſtandæ libertatis etiam heredibus præſtiterit: manifeſtum eſt, quod adeptus libertatem, ad eandem præſtationem compelli non poſſit. Dat. VII. Id. Auguſt. Fusco & Dextro Conss. 226.

De extraneis heredibus, & de maritis patronarum.

X. Imp. Alexander A. Cæcilio.

Liberti libertæque defunctorum, operas neque extraneis [53] heredibus patronorum, neque maritis [54] patronarum debent. P. P. Kal. Novemb. Alexandro A. Cons. 227.

De natis ex liberta, ſi patronus libertæ permiſerit nubere.

XI. Imp. Gordianus A. Africano.

Quod [55] ex liberta muliere naſcitur, ingenuum eſt. §. 1. Is autem, qui libertæ ſuæ nubendi commodavit adſenſum [56], quamvis [57] operas ab ea exigere non poſſit, jura [tamen] patronatus non amittit. P. P. III. Non. Auguſt. Pio & Pontiano Conss. 239.

Ubi morandum. De ingratis libertis.

XII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Veneriæ.

Qui manumittuntur, liberum [58], ubi voluerint, commorandi arbitrium habent: nec à patronorum filiis, quibus ſolam [59] reverentiam debent, ad ſerviendi neceſſitatem redigi poſſunt: niſi ingrati probentur: cum neque cum [60] patrono habitare libertos jura compellant [61]. S. IX. Kalend. Jun. ipſis AA. Conss.

Source : BIU Cujas

De eo qui libertum alienum recepit.

XIII. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Probum P. P.

IN redhibitione [1] operarum maneat pœna in eum qui libertum alienum recipiendum esse duxerit. Dat. III. Idib. Jul. GRATIANO A. II. & PROBO Conss. 371.

1 Qui alienum libertum occupat, loco ipsius tenetur ad operarum præstationem. *l. un. in fin. ff. de calon. Illyr. lib.* 11.

TIT. IV.

DE BONIS [3] LIBERTORUM, ET JURE [2] PATRONATUS.

Si servus à domino data pecunia mereatur libertatem, omnia jura patronatus dominus retinet: ideoque si bona illius fisco vindicata sint, fiscus ei in jura liberti succedit.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Secundæ.

MULTUM [4] interest, utrum quis suis nummis emptus ac manumissus sit ab emptore, an à domino suo data pecunia mereatur libertatem? Priore [5] enim casu ad [bona] ejus contra tabulas admitti patronum non placet, posteriore [6] [vero] omnia jura patronatus retinet. Et ideo cum Sabiniani patroni filii qui plenum [jus] habuit, ut hostis [7] publici bona fisco vindicata sint: secundum ea quæ divo Pertinaci placuerunt, & nos secuti sumus, in [8] jura libertorum ejus fiscus [noster] successit [9]. P. P. v. Nonas Jul. FAUSTINO & RUFINO Conss. 211.

2 Dixi ad XXXVIII. D. II.

3 Dixi ad XXXVII. D. XIV. juris patronatus hæc præcipua capita sunt: Ne à liberto in patronum proponatur turpis actio. *l. 2. l. 5. ff. de obseq. vel doli except. l. 4. §. 16. ff. de except. doli.* ut reverentia & officium. *l. 26. §. 12. ff. de cond. indeb.* & alimenta præstentur. *l. 5. §. 18. ff. de agnosc. & alend. lib.* ut ingratus libertus revocetur in servitutem. *l. 3. vers. Reverentia. ff. eod.* ut patronus liberto succedat. *l. 4. ff. eod.*

4 *l. 4. ff. de obseq.*

5 Qui servum meum ejusdem pecunia à me redemit & manumisit, jus in ejus bona succedendi non habet.

6 Etiamsi à servo meo pecuniam manumissionis causa accepero, nihilominus tamen ei succedo.

7 Hostis publici bona fisco cedunt.

8 *l. 9. ff. ad leg. Jul. majest.*

9 Vid. quæ dixi ad *d. l. 9.*

10 Dissimulans pro consentiente habetur, jusque suum remittere intelligitur.

11 Id est, fiscalibus.

12 Et ita jus patronatus à patrono libertis remitti potest, *ut hic. & l. 3. ff. eod.*

13 Remittens jus patronatus, jus omne in libertum, reverentia excepta, amittit. *Novell. 78. cap. 2.*

14 Natalium restitutione jus omne patronatus tollitur, ita ut libertus nec obsequium nec honorem patrono debeat, nec ingratus accusari possit. *vers. Cum etiam hæc. ff. eod. l. 10. §. 3. ff. de in jus vocand.*

15 Remissiones factæ in ultima voluntate, & inter vivos inter se comparantur.

16 Hoc est remissum jus patronatus.

17 Et libera testamenti factio. *l. 47. §. 2. ff. de bon. liber.* & ita abrogatur *d. §. 2.*

18 Mera ingenuitas.

19 Ingenuis potius quam libertis hominibus rempubl. frequentari interest.

20 Remissione generali quædam tacite excipiuntur.

21 Ingrati actio datur adversus eum cui jus patronatus remissum est. *l. 2. ff. de libert. Nov. 78. c. 2.* non datur adversus restitutum natalibus. dixi *ff. eod.* Plus est ergo natalibus restitui, quam jura patronatus remissa habere. Quod ad actionem tamen ingrati attinet, datur adversus donatarium.

22 Natalium restitutio pene inducit ingenuitatem. *l. 2. l. 3. ff. de natalibus restitut.*

23 Septimo. dixi ad *l. 30. ff. de jure dot.* 24 Hanc constitutionem Cujac. 20. *observ.* 34. restituit, partim ex Latina quadam & veteri translatione, partim ex Basilicis. 25 *l. unic. §. 3. ff. de Latina libert. Novell. 153. cap. 1. l. 2. ff. qui sine manumiss.* 26 Id est, Leg. XII. Tabul. 27 *Inst. de legitima agnat. success.*

II. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Florianum Comitem rerum privatarum.

SI liberti convenientibus [10] patronis consortium cum ancillis coloniseve nostris [11] elegerint: sciant [illi] se deinceps commoda patronatus amissuros [12]. Dat. III. Idib. Octob. *Trevers*, LUPICINO & JOVINO VV. CC. Conss. 367.

10 Dissimulans pro consentiente habetur, jusque suum remittere intelligitur.

11 Id est, fiscalibus.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI quis patronorum in posterum hujusmodi narrationem conceperit, vel in libertatibus quæ inter vivos actitantur, vel in his quæ ex testamento, vel codicillis scriptis [vel sine scriptis] habitis proficiscuntur, *Ut* [13] *liberti eorum à jure patronatus liberentur*: antiqua intepretatione semota, non dubitet etiam patronatus jus ex sola tali verborum conceptione libertis esse remittendum: nec [eorum] successionibus quæ ab intestato descendunt, quas veteres etiam post hujusmodi actus servati in libertorum bonis decreverunt, à nobis patronis integris reservandis. Sed quemadmodum in natalium [14] restitutione omne jus tollitur patronatus, ita & in hujusmodi verbis eandem vim esse observandam omnes non ignorant. Idemque [15] juris est, si inter vivos manumissione imposita, in ultimis voluntatibus concessio [16] data fuerit patronatus [17]: ita tamen, ut *in omnibus* natalium restitutiones, ex quibus pene solis ingenuitas mera [18] libertis competit, tam obtineant, quam *in nostra Republica* polleant: cum nobis cordi est, ingenuis [19] magis hominibus quam à libertis eam frequentari. Reverentia [20] tamen quæ à libertis [patronis] debetur, & jure quod adversus ingratos [21] libertos patronis competit, integris reservandis, & si per verborum conceptionem secundum à nobis inductum modum jus patronatus fuerit amissum: cum etiam hæc ingenuitatis præmio tollantur, quam pene [22] sola natalium restitutio inducit: his videlicet casibus per quos pœnalibus modis jus patronatus quasi ab indignis patronis eripitur, in suo robore duraturis. Recitata septies [23] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. Cons. 529.

12 Et ita jus patronatus à patrono libertis remitti potest, *ut hic. & l. 3. ff. eod.*

13 Remittens jus patronatus, jus omne in libertum, reverentia excepta, amittit. *Novell. 78. cap. 2.*

14 Natalium restitutione jus omne patronatus tollitur, ita ut libertus nec obsequium nec honorem patrono debeat, nec ingratus accusari possit. *vers. Cum etiam hæc. ff. eod. l. 10. §. 3. ff. de in jus vocand.*

15 Remissiones factæ in ultima voluntate, & inter vivos inter se comparantur.

16 Hoc est remissum jus patronatus.

17 Et libera testamenti factio. *l. 47. §. 2. ff. de bon. liber.* & ita abrogatur *d. §. 2.*

18 Mera ingenuitas.

19 Ingenuis potius quam libertis hominibus rempubl. frequentari interest.

20 Remissione generali quædam tacite excipiuntur.

21 Ingrati actio datur adversus eum cui jus patronatus remissum est. *l. 2. ff. de libert. Nov. 78. c. 2.* non datur adversus restitutum natalibus. dixi *ff. eod.* Plus est ergo natalibus restitui, quam jura patronatus remissa habere. Quod ad actionem tamen ingrati attinet, datur adversus donatarium.

22 Natalium restitutio pene inducit ingenuitatem. *l. 2. l. 3. ff. de natalibus restitut.*

IV. 24. Αὐτοκράτωρ IOYΣTINIANOΣ. deest.

Varia capita Græca constitutionis Justiniani de jure patronatus ex variis locis in unum congesta, per Ant. Contium.

§. 1. Multi modi in ea numerabantur, quibus cessat jus patronatus: ut passim ajunt Græci interpretes. §. 2. Volens patronus remittit ei qui manumittitur, jura patronatus, lib. 48. βασιλικ. tit. ult. §. 3. Qui suis nummis est emptus liber fit, & solutus omni jure patronatus etiam jure veteri, lib. 48. Βασιλικ. ὁ κλέψας ἀλλοῖα πεύσεται, καὶ ἀφ' ᾧ τοιούτων κλοπιμαίων πέφευγεν 11. σωφαγιζῶν, καὶ δὲς τοῦτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐλευθερίας ἐλευθερώσει. ὁ ὁ 11. κλέψας, ἐ δυνατ' δοῦναι τοῦτο ἐλευθεροῦται καὶ ἐπὶ τούτῳ μόνῳ, καὶ τέκνων ἀφαιρεμένων ἀπ' αὐτοῦ.

Id est,

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione decem puta redegit, eaque dedit pro sua libertate, liber fit: qui vero decem furatus est, non potest ipsa dare, & liber fieri, sed servus manet etiam iisdem decem ei ablatis. §. 4. Ο ἀσθενούντως ἐλευθερῶσαι, ἀσθενοῦντος ὁ ἐστιν ἢ ὁ μηδένα τὸ σθένος ἔχων αὐτῷ ἢ ὁ μὴ δυνάμενος ἑαυτῷ σθένος ὅπως ἐστὶ ὁ ὠφέλειαν καὶ ὁ μανόμενος. §. 5. Servus ægrotus [25], nisi ejus curam dominus gerat, fit liber, & dominus amittit in eo jus patronatus. Item ne filii adoptivi patroni liberos patris adoptivi habeant.

§. 6. Δοῦλος στρατεύμενος εἰδήσει δ οἰκείᾳ δεσπότου ἐλευθερῶται. Servus sciente domino militiam adeptus, potestate domini liberatur, & ingenuus fit cessante jure patronatus.

†. Idem cautum fuisse videtur de servo Episcopatum vel clericatum, vel aliquam dignitatem sciente domino adepto, ita ut concipi debeat hæc epitome:

Δοῦλος στρατεύμενος ἢ ἀξιωματικὸς γενόμενος εἰδήσει, &c

§. 7. Ancillas nostras in concubinatu habere possumus. Qui habet uxorem legitimam, non potest habere concubinam. Si quis sine uxore constitutus ancillam suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine perseveraverit: illa cum liberis suis in ingenuitatem rapietur, & supra legitimam portionem peculium quod dominus cum moretur, habebat, capiet: neque liberi aut heredes, aut cognati defuncti in illam jus patronatus habebunt. §. 8. Intestato liberto mortuo ad ejus successionem primum vocentur descendentes, id est, veteri [26] quidem jure liberi post libertatem parentum concepti, ex hac vero lege etiam liberi in servitute parentum concepti, & postea manumissi, & post liberos hujusmodi vocantur deinde cæteri ascendentes, & parentes liberti, & fratres si modo sint liberi, id est, manumissi patronatus jure in hac parte sopito. §. 9. Placebat [27] in eo genere percipiendarum hereditatum (loquitur *de legitimis hereditatibus*) successionem non esse, id est, ut quamvis proximus quis secundum ea quæ diximus, vocatur ad hereditatem, aut spreverit hereditatem, aut antequam adeat, decesserit, nihilomagis legitimo jure sequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto jure corrigentes, non in totum sine adminiculo relinquebant: sed ex cognatorum ordine eos vocabant, utpote agnationis jure eis recluso. Sed nos nihil perfectissimo juri deesse cupientes, nostra constitutione quam de jure patronatus humanitate suggerente protulimus; sancimus successionem in agnatorum hereditatibus non esse eis denegandam: cum satis absurdum erat, quod cognatis à Prætore apertum est, hoc agnatis esse reclusum: maxime cum in onere quidem tutelarum, & primo gradu deficiente sequens succedit: & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permissum. §. 10. Illud certum est [28], ad serviles cognationes illam partem Edicti qua proximitatis nomine bonorum possessio promittitur, non pertinere: nam nec ulla antiqua lege talis cognatio computabatur. Sed nostra constitutione, quam pro jure patronatus fecimus (quod jus usque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum, & undique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus, ut si quis in servili constitutus consortio, liberum [29] vel liberos habuerit, sive ex libera, sive ex servilis conditionis muliere, vel contra serva mulier ex libero vel servo habuerit liberos cujuscunque sexus, & ad libertatem his pervenientibus, & ii qui ex servili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberæ erant, ipsi in servitute eos habuerint, & postea ad libertatem pervenerint, ut hi omnes ad successionem patris, vel matris veniant, patronatus jure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solum in suorum successionem, sed etiam alterum in alterius successionem mutuam [30] vocavimus, ex illa lege specialiter eos vocantes, sive soli inveniantur, qui in servitute nati, & postea manumissi sunt: sive una cum aliis qui post libertatem parentum concepti sunt, sive ex eodem patre, vel eadem matre, sive ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum qui ex justis nuptiis procreati sunt. §. 11. Sed [31] nostra constitutio, quam pro omni natione Græca lingua compendioso tractatu habito composuimus, ita hujusmodi causam definivit, ut si quidem libertus, vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretati sumus, ut pro mille sestertiis unus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successione, si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus jus (quod erat ex lege duodecim tabularum) integrum reservavit. Cum vero majores centenariis sint, si heredes, vel bonorum possessores liberos habeant, sive unum, sive plures cujuscunque sexus, vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis una cum sua progenie semotis. Sin autem liberis decesserint, si quidem intestati, ad omnem hereditatem patronos patronasque vocavimus. Si vero testamentum quidem fecerint, patronos autem, & patronas præterierint, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exheredaverint, vel mater sive avus maternus eos præterierint, ita quod non possint argui inofficiosa eorum testamenta, tunc ex nostra constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidiam ut antea, sed tertiam partem bonorum liberti consequantur, vel quod deest, eis ex constitutione nostra repleatur, si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, ut nec liberis liberti libertæve ex ea parte legata, vel fideicommissa præstentur, sed ad coheredes eorum hoc onus redundet: multis aliis casibus à nobis in præfata constitutione congregatis, quos necessarios esse ad hujusmodi dispositionem juris perspeximus, ut tam patroni patronæque quam liberi eorum, necnon qui ex transverso latere veniunt, usque ad quintum gradum ad successionem libertorum libertarumque vocentur, sicut ex ea constitutione intelligendum est, & si ejusdem patroni, vel patronæ, vel duorum duarumque pluriumve liberi sint, qui proximior est, ad liberti, vel libertæ vocetur successionem: & in capita non in stirpes dividatur successio: eodem modo, & in iis qui ex transverso latere veniunt, servando. Pene enim consonantia jura ingenuitatis & libertinitatis in successionibus fecimus. Cumque [32] antea fuerat septimo loco bonorum possessio, *Tum quem ex familia*, & octavo, *unde patroni, patronæque, & parentes eorum*: utramque per constitutionem nostram quam de jure patronatus fecimus, penitus evacuavimus. Cum enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas usque ad quintum gradum tantummodo coartavimus, ut sit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia, sufficit eis, tam contra tabulas bonorum possessio, quam *Unde legitimi*, & *unde cognati*: ex quibus possunt sua jura vindicare omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

25 *l. unic. §. 3. ff. de Latina libert. Novell. 153. cap. 1. l. 2. ff. qui sine manumiss.*

26 Id est, Leg. XII. Tabul.

27 *Inst. de legitima agnat. success.*

28 *Inst. de servili cognatione.*

29 Id est, filium, ut *l. 34. ff. de pact.*

30 An jure veteri libertorum liberi jus mutuæ successionis habuerunt excluso suo patrono? Robertus videtur hoc voluisse *2. recept. 24.* quo nomine reprehensus à Cujacio 17. *obs.* 13. defenditur à seipso 3. *animadvers. 2.* reprehenditur iterum ab Antonio Mercatore 3. *Notar. 25.* adde *Cujac. 20. obs. 34.*

31 *Inst. de success. libert.*

32 §. 4. *vers. Cumque. Instit. de bon. possess.*

Contius. *Videri posset, & hac lege constitutum fuisse id, quod ait Justinianus* Instit. quibus manumit. non licet, *ne masculus in testamento manumittere posset, nisi decimam septimum implesset annum, & decimumoctavum attigisset: & vice versa ne fœmina testamento manumitteret, nisi decimumsextum implevisset, & decimumseptimum attigisset: ut utroque casu, tam in masculo quam in fœmina media via electa sit inter annos pubertatis, & viginti annorum ætatem. Sed quia Græci numeri hac in re depravati sunt, nec hanc constitutionem diserte exprimunt, nihil hic de ea re affirmare audemus. Sequatur quisque quod probabile videtur, donec certiore confirmatione, vel refutatione certior fiat, quid necessario sequi debeat.*

TIT. V.

SI IN [33] FRAUDEM PATRONI A LIBERTIS ALIENATIO [34] FACTA SIT.

Alienata in fraudem patroni revocantur usque ad legitimam portionem. Bald.

I. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Claudio.

SI in fraudem patroni libertus aliquid alienaverit [35], quatenus legitima pars deminuta est, revocandi tributam convenit esse potestatem. Dat. Kal. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss.

II. Iidem AA. & CC. Juliæ.

DEfuncto quidem liberto patronus intestato [36] succedens, per actionem Calvisianam in ejus fraudem alienata revocare potest. Verum cum patronum post liberti sui mortem ab eo fundi collatam donationem habuisse ratam [37] adseveras, manumissoris factum infirmare successores ejus minime possunt. Dat. VIII. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

33 Dixi ad XXXVIII. D. V.

34 Quid si manumissio facta sit? Ipso jure nulla est.

35 Alienata in fraudem patroni revocantur usque ad legitimam. *l. 1. ff. eod.*

36 Patronus alienata à liberto intestato mortuo revocat per Calvisianam. *l. 3. §. 3 ff. eod. l. 16. §. 6. ff. de pet. hered.* testato vero per Fabianam.

37 Patronus alienationem factam à liberto, si ratam habuerit, ipse ejusque heredes eam revocare non possunt.

Source : BIU Cujas

TIT. VI.

DE OBSEQUIIS[1] PATRONO PRÆSTANDIS.

De actione famosa.

1. Imp. ALEXAND. A. Zotico.

CONTRA patronum tuum famosam[2] actionem instituere non potes. P. P. II. Idus Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De nuptiis.

II. Idem A. Leontogono.

LIbertæ quæ voluntate patroni, aut jure nuptæ[3] sunt, non coguntur officium patronis suis præstare. Dat. XIV. Kal. Auguſt. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De his qui pactione data manumittuntur.

III. Idem A. Xantho.

ETiam qui pactione[4] data à dominis manumittuntur, mero[5] jure omne eis obsequium debent.

De lite.

IV. Idem A. Victorino.

SI manumissori tuo vim, & audaciam objecisti, ei, qui te beneficio suo ex servitute liberando, ut adversarium [te] haberet, fecit: Præses provinciæ, quatenus coërcere ejusmodi temerariam licentiam debeat, æstimabit. Nam si qua tibi pecunia debebatur, sive de rebus adversus patronum disceptatio fuerat: non protinus ad litigandum[6] currere debueras: maxime autem si hoc facere auderes, sine[7] atrocitate [certe] verborum æquitatem petitionis tuæ commendare Judici potuisti, omni honore patrono debito reservato. P. P. II. Kal. Octob. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De liberis damnatorum.

V. Imp. GORDIANUS A. Sulpitiæ.

ETiam liberis[8] damnatorum consuetum obsequium libertos paternos præstare debere[9], in dubium non venit. Proinde si non agnoscunt reverentiæ debitæ munus: non immerito videntur ipsi adversus se provocare severitatem. P.P. Non. Septemb. SABIN. II. & VENUSTO CONSS. 241.

Quale obsequium præstandum, & de vinculis.

VI. Idem A. Cornelio.

LIbertos, sive libertas maxime quibus impositæ operæ non sunt, consuetum[10] potius obsequium quam servile ministerium manumissoribus exhibere debere, neque vincula[11] perpeti, non est opinionis incertæ. Dat. III. Kal. April. ATTICO & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

De privignu, & filiis patroni.

VII. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. Metrodoro.

NEque libertis novercæ, injuriæ inferendæ privignis[12] ejus libera facultas esse debet, paternos etiam libertos (sicut dicis) injuriosos tibi fuisse, ferendum non est. Præses igitur provinciæ vindictam tibi personarum conditioni congruentem impertiri non dubitabit. Dat. V. Id. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De patrona.

VIII. Iidem AA. Hermiæ.

NEque patronæ[13] tuæ obsequiis refragari te fas est. Dat. XII. Kal. Februar. DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. CONSS. 287.

TIT. VII.

DE LIBERTIS[14] ET EORUM LIBERIS.

I. Imp. ANTON. A. Daphno.

NON est ignotum, quod ea quæ ex causa fideicommissi manumisit, ut ingratum[15] libertum accusare non potest: cum id judicium extra[16] ordinem præbeatur ei qui [voluntate] servo suo libertatem gratuitam præstitit, non qui debitam restituit. P. P. V. Kalend. Maji, MESSALA & SABINO CONSS. 215.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum Præfectum urbi.

SI manumissus ingratus circa patronum suum extiterit, & quadam jactantia[17], vel contumacia cervicem adversus eum erexit, aut levis[18] offensæ contraxerit culpam: à patrono rursus[19] sub imperium ditionemque mittatur, si in judicio, vel apud pedaneos[20] judices patroni querela exorta ingratum eum ostendat: filiis[21] etiam qui postea[22] nati fuerint, servituris: quoniam illis delicta[23] parentum non nocent, quos tunc esse ortos constiterit, dum libertate illi potirentur. †. Sane si is, qui in nostro consilio vindicta liberatus est, post coërcitionem [ex] pœnitentia dignum se præstiterit[24], ut ei civitas Romana reddatur: non prius fruetur beneficio libertatis, quam si hoc patronus ejus oblatis precibus impetraverit. Dat. Idib.[25] April. *Romæ*, CONSTANT.[26] A. V. & CONSTANTE C. CONSS. 319.

III. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. ad Senatum.

LIberti non modo adversus patronos non audiantur, verum etiam eandem quam patronis ipsis [debent,] reverentiam præstent heredibus[27] patronorum: quibus ingrati actio, sicut ipsis manumissoribus deferetur, si illi datæ sibi libertatis immemores, nequitiam receperint[28] servilis ingenii. Dat. VII. Id. Auguſt. *Ravennæ*, MARINIANO & ASCLEPIODOTO CONSS.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Basso P.P.

LIbertinæ conditionis homines, vel eorum filii, etiamsi militantes[29] [docebuntur] ingrati: ad servitutis nexum procul dubio reducentur[30]. Dat. Kal. April. *Ravennæ*, THEODOS. XI. & VALENT. AA. CONSS. 425.

TIT. VIII.

DE[31] JURE AUREORUM[32] ANNULORUM[33], ET DE NATALIBUS[34] RESTITUENDIS.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Philadelpho.

NAtales antiquos, & jus ingenuitatis non ordo præstare Decurionum, sed à nobis[35] peti potuit. Dat. XV. Kal. April. *Ravennæ*, ipsis AA. CONSS.

II. Iidem AA. & CC. Eumeni.

AUreorum usus annulorum beneficio Principali tributus[36], libertinatis[37] quoad vivunt imaginem[38], non statum ingenuitatis præstat[39]. Natalibus autem antiquis restituti liberti, ingenui[40] nostro constituuntur beneficio. Dat. XIII. Kal. * *Sirmii*, CC. CONSS.

In AUTHENT. ut liberti de cætero. §. 1. & §. illud coll. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. cap. 1. & 2.

SEd hodie quia manumittentes servos suos, cives denunciant Romanos (non enim aliter licet) ex ipsa manumissione aureorum annulorum & regenerationis jus habent: ut sint quidem liberi & ingenui, sed jure patronatus illæso.

TIT. IX.

QUI[41] ADMITTI AD BONORUM POSSESSIONEM[42] POSSUNT: ET INTRA[43] QUOD TEMPUS.

De filiofamilias.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Mactinæ.

BOnorum possessio filiofamilias delata, cum ignorante[44] quoque patre possit peti emolumentum etiam patri allatura, si ratam[45] petitionem pater habuerit, amittitur[46] transacto tempore[47]. Sine die & consule.

De bonorum possessione quæ defertur proximitatis nomine.

II. Iidem AA. Crispino.

SI bonorum possessio tibi duntaxat competit proximitatis nomine, habuisti spatium centum[48] dierum utilium, ex quo defunctum[49] scisti[50], ad bonorum possessionem amplectendam. Dat. III. Non. Novemb. GETA CONS.

De infante.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Crescentio.

INfantis[51] nomine agnitam bonorum possessionem, & antequam[52] loqueretur diem functi, recte competere[53] nulla dubitatio est. S. Kal. Januar. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De emancipata.

IV. Iidem AA. & CC. Marcello.

EMancipata[54] si non agnovit intra[55] annum, *Unde liberi* bonorum possessionem, nullam[56] ad heredes vindicationem successionis transmittere potuit. Dat. III. Kal. Maji, *Heracleæ*, CC. CONSS.

De ignorantia facti.

V. Iidem AA. & CC. Maximo.

QUamdiu per facti[57] quæstionem incertum[58] est, utrumne secundum tabulas, an ab intestato, & ex quo capite possessio sit delata, ne tibi tempus agnoscendæ bonorum possessionis præfinitum cedat, superstitiosam geris solicitudinem.

De ignorantia juris.

VI. Iidem AA. & CC. Frontinæ.

IUris[59] ignorantiam, nec mulieribus prodesse in Edicti perpetui cursu de[60] agnoscenda bonorum possessione, manifestum est. Dat. III. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS.

De pupillo & tutore.

VII. Pars epistolæ CONSTANTII & MAXIMIANI AA. & SEVERI & MAXIMIANI Nobilissimorum CC.

BOnorum quidem possessionem pupilli nomine agnoscere[61] tutorem[62] potuisse, aperte declaratur: ipse autem pupillus

---

1 Dixi ad XXXVII. D. XV.

2 *l. 1. in fin. ff. si tutor non gesser.* 49. *Eclog. 2. c. 1.*

3 *l. 11. in fin. ff. de oper. lib. l. 48. ff. de oper. lib.*

4 Id est, canone. Pactum enim hic sumitur pro canone, ut *Novell. 120. cap. 8.*

5 Jus merum.

6 Libertus patronum in jus non vocat sine venia. *l. 4. §. 1. l. 8. §. 1. l. 9. & seq. ff. de in jus vocand.*

7 Libertus adversus patronum litigare sine atrocitate verborum debet. vid. *l. 11. §. 1. ff. de dolo.* Goth. Adde *l. 6. Cod. de postulando.* S. L.

8 *l. 5. §. 20. ff. de agnosc. liberis. Nov. 78. c. 2 §. 1. in fin. l. 4. l. 19. in fin. ff. de jure patronat.* etiam privignis. *l. 7 §. de hered. l. 3. §. tit. prox.*

9 Imo non debent. *l. 3. ff. de interdictis. l. 1. §. de bon. libert.*

10 Obsequio contrariæ sunt operæ non impositæ, durum servitium, & similia.

11 Vincula suis libertis imponere patronus non potest, *ut hic:* nec parens liberis, nec maritus uxori. Baldus, adde quæ dixi ad *l. 12. §. de oper. libert.*

12 Liberti debent reverentiam privignis patroni. *l. 5. eod.* adde quæ notavi de noverca. *l. 4. ff. de inoff.* multa magis liberis patroni. *l. 7. in fin. ff. de oper. lib.*

13 Ut patrono, ita patronæ debetur obsequium. *l. 5. §. de oper. libert. l. ult. ff. de obsequiis. l. 7. in fin. ff. de oper. libert.*

14 Et eorum moribus. 4. *Cod. Theod.* 11.

15 De actione ingrati, vid. *l. 3. §. de bon. libert. Novell. 78. cap. 2.*

16 Ingrati enim actio legibus non est prodita: aut si prodita est, veluti lege Ælia Sentia, in desuetudinem abiit, post illam legem senatusconsultis, & constitutionibus de ingratitudine libertorum agi extra ordinem cœpit, *ut hic.*

17 *l. un. C. Theod. eod.*

18 Ob levem offensam inviolato obsequio, non deserto commissam non revocantur in servitutem liberti.

19 Liberti revocantur in servitutem ob vitium ingrati. *l. pen. §. de oper. libert. l. 6. ff. de agnosc. l. 70. ff. de verb. sign. §. 1. Inst. de cap. deminut. Novell. 78. cap. 2. Tacit. 13. 2. Valer. 1.* Ambros. *de Jacob & beata vita.*

20 Vid. *l. 2. §. de pedaneis judicibus.*

21 Ingratitudo patris non nocet liberis ante ingratitudinem natis: post ingratitudinem natis nocet: ideoque qui ita nascuntur, cum parentibus in servitutem revocantur.

22 Natus ex ingrato, ut ingratus in servitutem reducitur.

23 Delicta parentum regulariter liberis non nocent. vide tamen *l. quisquis 5. §. 1. ff. ad leg. Jul. majestat.*

24 Cornelius Tacitus tamen lib. 13. ait (Neronis tempore) vindicta liberatos non potuisse in servitutem retrahi.

25 Dat. VI. Kalend. Auguſt. Coloniæ Agrippinæ. *Cod. Theod. eod.*

26 Pacaciano & Hilariano Consulibus.

27 Liberis sc. *l. 5. §. tit. prox.* Novella Valentiniani de libertis: *etiam filiis actionem ingrati ademit.* vid. *Cujac. ad Novell. 78.* Puto tamen id etiam ad extraneos heredes pertinere. *l. 2. §. de in jus vocand.*

28 Servus ergo nequam est & fur. vid. *Bald. hic.* Ita solent libertini ad nequitiam servilis ingenii redire. Plautus in Persa Act. 5. *Ita pars libertinorum est, nisi patrono, qui adversatus est, Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus. Ni id officit, ni ei maledixit, ni grato ingratus repertus est.*

29 Facit *l. 1. §. 3. ff. de obsequiis.*

30 Hinc anno 1542. Tholosano Senatusconsulto cautum fuisse refert Paponius, Literas status in criminibus & delictis non concedi. *Lettres d'estat: ne s'octroyent en delict, & en crimes. 2. Notar. 8. cap. des lettres d'estat.* Idem 10. *Arrest. 8. item. ult.* de literis status & ustitiæ alias diximus.

31 Dixi ad XL. D. X. *eod.*

32 Anulorum aureorum jus quid? dixi in *l. 1. 2. §. cod. ex tit. ff. eod.*

33 De anulis vide quæ scripsi ad *l. signatorius anulus 74. ff. de verb. sign.*

34 Dixi ad XL. D. XI.

35 *l. 1. ff. eod.* Hodie beneficium hoc cuivis liberto ultro datum est à lege. *Nov. 78. c. 1.* His adde Paponis tractatum de nobilitate 5 *Arrest. 4. & 3. Notar. 7. c. d'ennoblissement.*

36 Anulorum jus tribuebatur habentibus in bonis mille quadringentos, qui census erat equestris. Sueton. *in Julio, cap. 33.* sic Arnobius 4. Pecunia donat anulos aureos, passim Plinii seculo, *lib. 33. cap. 3.* parcissime sub Vitellio. Sueton. *cap. 12.* Nunquam aut rarissime sub Alexandro Severo jus aureorum anulorum dabatur. *Lamprid.*

37 *Libertatis*, quidam ita legunt. Cujac. ad *l. 1. §. si servus aut libertus.* legit *liberis.*

38 Imago ingenuitatis minus est, quam ingenuitatis status.

39 Imo præstat. *l. 5. l. 6. ff. de jure aureor.* Anulis enim aureis donatus vivit ut ingenuus, moritur ut libertus. *l. 3. ff. de bonis libert.*

40 Natalibus restitutus fit ingenuus, *ut hic. & l. 2. 3. 5. ff. de natalib.* Qui jus aureorum impetrabat, non fiebat ingenuus. *§. eod.* ut dete rioris sint conditionis hi quam illi. *Novell. 74. cap. 1. l. 4. §. 6. §. de bon. libert. l. 6. ff. de bon. libert. l. 6. §. de suis & legitim. l. 3. ff. de bon. libert.* horum honor augetur, conditio non mutatur. *l. 33. §. 2. ff. de cond. & demonstr.* Hodie juris utriusque sublata videtur differentia, saltem videtur confusio, dum utrumque libertinis omnibus à lege tribuitur. *Novell. 78.* Cæterum licet sic in libertis aboleretur omnimodo servitutis nota, non continuo tamen in tribus erant relati. *l. 35. ff. de leg. 3.*

41 Pars prima tituli.

42 De bonorum possessoribus dixi ad XXXVII. D. I. An hodie bonorum possessiones sint in usu, dicam ad *l. ult. §. eod.*

43 Pars altera tituli.

44 Et invito. *l. ultim. §. 1. §. de bon. quæ libert.*

45 *l. ult. ff. de bon. possess. l. 6. §. 1. ff. de adq. hered. l. ult. §. 1. ff. quis ordo in bon. poss.* Imo patris jussus præcedere debet, nec sufficit ratihabitio. *l. 25. §. 4. ff. de adquir. hered.* nihil saltem operari ratihabitio dicitur. *l. 6. §. 6. ff. de negot.* aliud in hereditate: aliud in bonorum possessione. Cur aliud? Ne dicas cum Accursio, hereditatis additionem juris esse civilis, quo patria potestas maxime attenditur. Bonorum possessiones, juris esse Prætorii, eoque patriam potestatem negligi. Nam ratihabitione, bonorum possessio adquiritur patri, jure prætorio, *ut hic.* Potest commodius dici, jure civili perpetuam & liberam esse potestatem adeundi. *l. 8. §. de jure delib.* In bonorum possessione petenda tempus angustius: & in eo proinde filium privari: ut filio non sit necesse patris jussum præcedere. quemadmodum in plerisque aliis cernitur, ut ubi lis tempore peritura sit, à regulis discedamus: & habiles fiant personæ, quæ antea idoneæ non erant.

46 Renunciatio tacita facta per filium patri nocet, *ut hic.* Immo nocere non potest. *l. 13. in fin. l. 14. ff. de adq. hered. l. 8. §. 1. §. de bon. quæ lib.* An cum Jasone dicemus id ita fieri, quod expressa renunciatio plus noceat quam tacita? vel, quod ex silentio, lapsu temporis intercedente, pater filio consentire præsumatur. *arg. cap. illud 8. x. de præscript. cap. is qui tacet 42. de reg. in 6.* (de quo tamen vide *l. 10. §. de pet. hered.*) An potius jus esse diversum, hereditati, an vero bonorum possessioni renunciet filius: ut leges contrariæ (de quibus paulo ante) loquantur de repudianda hereditate: hæc nostra de bonorum possessione intelligenda sit: Hujus autem differentiæ hanc esse rationem, videlicet, ut hereditatem injussu patris repudiare non possit, quod eam patris injussu non possit adire. *l. 6. ff. de adquir. hered.* Injussu patris, eoque invito bonorum possessionem possit petere, proinde & repudiare: & ita parti abesse, *hac lege.*

47 Legitimo. de quo vide *l. 2. §. eod.*

48 Centum dies utiles dantur extraneo, puta cognatis & adgnatis ad petendam bonorum possessionem, *ut hic. l. 3. ff. unde cognati. & l. 1. §. 8. & 9. ff. de successorio. §. 4. in fin. Inst. de bon. poss.* liberis annus datur. *l. 1. §. 12. & 15. ff. de success. edict. l. 4. in fin. ff. quis ordo in bon. poss. §. 4. in fin. Inst. de bon. poss. Ulp. 28. §. 10.* Eodem centum dierum spatio plerumque adeunda hereditas erat ex solenni testatoris lege. *Ulpian. 22. §. 27. l. 3. §. 8. ff. de minorib. l. 22. §. 1. ff. quando dies legati:* quod spatium, dies additionis dicitur in *l. 9. §. 1. ff. de jur. & fact. ignor. l. 86. ff. de adq. hered.* Hodie à Principe annus datur: à cæteris judicibus novem menses. *l. ult. §. 13. in fin. §. de jure delib.* in casu singulari dantur adversus exheredatum præsentem sex menses: absentem duodecim. *l. 36. in fin. §. de inoff.* Inventario vero conficiendo tres menses. *l. ult. §. 2. §. de jure delib.*

49 De transmissionis jure, vide quæ scripsi ad *l. un. §. 3. §. de caducis tollendis.*

50 Tempora bonorum possessionis, scientibus tantum morte alterius debitam sibi hereditatem, currunt. *l. 10. ff. de bon. poss. l. 2. §. 5. ff. quis ordo.* Quid si tutor scivit? scientia tutoris nocet impuberi. *l. ult. ff. de jur. & fact. ignor.* ut & aliis casibus. *l. 3. in fin. ff. de tributoria. l. 22. §. 5. ff. de liberali. l. 4. §. 23. ff. de dolo mali.* Quid si actor vel syndicus reipub. nocet reipublicæ. *l. 14. ff. ad municip.* Quid si parens? non nocet filio. *l. 1. vers. Nam & ff. de bon. poss. furios. l. 3. ff. quis ordo.* Major ergo erit in ea re tutoris authoritas quam patris? sic sane. Cur? ille quasi dominus est. *l. 27. ff. de admin. tut.* potest etiam bonorum possessionem petere pupillo majori infante. *l. 3. §. eod. l. 7. §. 1. ff. de bon. poss.* patet infanti tantum. *d. §. 1. l. 18. §. de jure delib.* Fœmina testamentum facere potest tutore auctore. *Ulp. 20. §. pen.* at non patre auctore. *l. 6. ff. qui testam.* Pupilli obligantur tutore, non patre auctore. *l. ult. §. 2. ff. de verb. oblig.* adde *Cujac. 14. obs. 8.*

51 *l. 7. §. 1. in fin. ff. de bon. poss.*

52 Infans qui nondum loquitur. vid. *l. si infanti 18. §. de jure delib.*

53 Heredi infanti.

54 Emancipati debent agnoscere intra annum bonorum possessionem *unde liberi.*

55 Id est, intra tempus legitimum. *l. 69. in fin. ff. de adq. her.*

56 Nisi liberi bonorum possessionem intra annum petierint, eam non transmittunt ad heredes. *l. ult. §. 13. in fin. §. de jure delib. Ulp. 28. §. 10.*

57 De facti ignorantia, adde *l. 8. §. eod. l. 2. ff. quis ordo.*

58 Ignoranti tempus petendæ bonorum possessionis non cedit. *l. 2. §. eod.*

59 *l. 11. l. ult. §. de jur. & fact. ignor. l. 8. ff. de jur. & fact. ignor.*

60 Id est, in lucro mulieribus non subvenitur ignorantia lapsis: in damno subvenitur. vid. *Cujac. 14. obs. 38. 39.*

61 At non repudiare. *l. 8. ff. de bon. poss.*

62 *l. 7. §. 1. ff. de bon. poss.*

Source : BIU Cujas

lus [1] bonorum poſſeſſionem ſine tutoris auctoritate amplecti non poteſt, niſi etiam impuberi ſine [2] tutoris auctoritate hoc poſtulanti, ſciens [3] hoc competens judex dederit bonorum poſſeſſionem: tunc enim emolumentum ſucceſſionis videtur [ei] Prætorio jure quæſitum eſſe. VI. Idib. Septemb. CONSTANTIO & MAXIMIANO CONSS. 306.

1 *l. 5. ff. de jure deliberandi.*

2 Impubes, cauſa cognita, bonorum poſſeſſionem ſine tutore poſtulare poteſt. & ita reſtringe §. 1. *Inſt. de auct. tut.*

3 Impuberis conditionem ſc. *l. 7. ff. de bon. poſſ.* & ita volunt, judicem ex ſua conſcientia judicare poſſe. *l. 3. in fin. ff. de offic. prætor.* & hic tam judicia, quam tutoris auctoritatem prodeſſe. *l. 7. §. 2. verſ. Quid tamen. ff. de minor.*

4 Conſtantinus. *l. 7. §. 3. C. de curat. furioſ.*

5 Id eſt, juris imperitiam. *l. 3. §. 12. ff. de Silaniano.*

6 Vid. *l. 5. C. eod.* hæc verba *facti vel abſentiam*, Cujac. expungit 17. *obſerv.* 19. Græci ita legunt, ἐὰν διὰ ἀγοητείαν ἢ οἰονδήποτε ἄλλον λογισμόν.

De ruſticitate, ignorantia, abſentia, vel alia ratione.

VIII. Imp. CONSTANTIUS [4] A. ad Dionyſium.

QUicunque res ex parentum, vel proximorum ſucceſſione jure ſibi competere confidit: ſciat ſibi non obeſſe, ſi per ruſticitatem [5], vel ignorantiam [facti [6], vel abſentiam,] vel quamcunque aliam rationem intra præfinitum tempus bonorum poſſeſſionem minime [7] petiiſſe noſcatur: quoniam hæc ſanctio hujuſmodi conſuetudinis neceſſitatem mutavit. Dat. Prid. Idib. Mart. *Heliop.* CONSTANTIO A. & CONSTANTE C. CONSS.

4 Conſtantinus. *l. 7. §. 3. C. de curat. furioſ.*

5 Id eſt, juris imperitiam. *l. 3. §. 12. ff. de Silaniano.*

6 Vid. *l. 5. C. eod.* hæc verba *facti vel abſentiam*, Cujac. expungit 17. *obſerv.* 19. Græci ita legunt, ἐὰν διὰ ἀγοητείαν ἢ οἰονδήποτε ἄλλον λογισμόν.

7 Hoc innuit nullum excludi commodo bonorum poſſeſſionis ob id ſolum, quod intra tempora bonorum poſſeſſionem ſolenniter non petierit à prætore, modo eam interim agnoverit. 8 Conſtantinus ſcil. *l. 7. §. 3. C. de curat. furioſ.* 9 In bonorum poſſeſſionibus petendis: idem in cretionibus. *l. 17. ff. de jure delib.* Goth. Ad hanc leg. vid. Guid. Pap. Alciat. & Bellon. *lib. 4. Supputat. cap. 1. & 3.* ANS. Adde Cujac. *lib. 17. obſerv. 19.* S. L.

Quomodo & quando agnoſcenda ſucceſſio.

IX. Idem [8] A. ad Populum.

UT verborum inanium excludimus [9] captiones: ita hoc obſervari decernimus, ut [10] apud quemlibet [11] judicem, vel [etiam] apud Duumviros, qualiſcunque [12] teſtatio [13] amplectendæ hereditatis oſtendatur, ſtatutis priſco jure temporibus coarctanda, eo addito [14], ut etiamſi intra alienam vicem, id eſt, prioris gradus, properantius exeratur, nihilominus tamen efficaciam parem, quaſi ſuis ſit uſa curriculis, conſequatur. Dat Kal. Februar. *Laodiceæ.*

7 Hoc innuit nullum excludi commodo bonorum poſſeſſionis ob id ſolum, quod intra tempora bonorum poſſeſſionem ſolenniter non petierit à prætore, modo eam interim agnoverit. 8 Conſtantinus ſcil. *l. 7. §. 3. C. de curat. furioſ.* 9 In bonorum poſſeſſionibus petendis: idem in cretionibus. *l. 17. ff. de jure delib.* Goth. Ad hanc leg. vid. Guid. Pap. Alciat. & Bellon. *lib. 4. Supputat. cap. 1. & 3.* ANS. Adde Cujac. *lib. 17. obſerv. 19.* S. L.

10 Bonorum poſſeſſio factum requirit. 11 Olim apud municipales magiſtratus peti bonorum poſſeſſio non poterat: municipalis mixtum imperium non habuit: datio bonorum poſſeſſionis, mixti eſt imperii. Dare bonorum poſſeſſionem erat prætorium vel præſidale, non duumvirale. vid. Cujacium 17. *obſ.* 19. 12 Olim ſolennis petitio datioque requirebatur. *l. 1. ſ. comm. de ſucceſſ. l. 20. in fin. ff. de except.* 13 Poſt Conſtantinum Theodoſius & Valentinianus, etiam circa teſtationem exiſtimant ſufficere qualecunque judicium admittendæ bonorum poſſeſſionis. *l. unic. C. Theod. de cretionibus, vel bon. poſſ.* ſive ut Græci interpretes ajunt, εἶναι δήποτε ἔμφασιν τῆς καθόδου, quod & Juſtinianus probat, §. 6. *Inſt. de bon. poſſ.* 14 Olim præmatura agnitio, id eſt, facta intra tempus datum propinquiori cognato, eo deficiente, recte facta non intelligebatur. *l. 42. §. 2. ff. de bon. libert.*

TIT. X.

15 Bonorum poſſeſſionem ſcil. 40. *Eclog. 7.*

16 Jure adcreſcendi portio deficientis alteri acreſcit, id eſt, adjungitur. *l. 3. in fin. ff. de bon. poſſ.* vid. *ff. de uſufructu adcreſcendo. l. 20. ff. de leg. 2. l. 89. ff. de leg. 3. l. 142. ff. de verb. ſign. l. 67. ff. de adquir. hered. l. un. §. 10. ſ. de cad.* vid. *Duarenum lib. 30. 1. & 2. de jure adcreſcend. 1. Michaëlem Graſſum lib. ſent. §. jur adcreſcendi.*

QUANDO NON PETENTIUM [15] PARTES PETENTIBUS ADCRESCANT [16].

In ſucceſſionibus non petentium portiones accreſcunt petentibus. Alex.

I. Imp. GORDIANUS A. Marthanæ.

QUOTIENS pluribus liberis, ceſſante legitima ſucceſſione, bonorum poſſeſſione defertur [beneficium] Edicti perpetui quibuſdam [17] omittentibus, his ſolis qui bonorum poſſeſſionem agnoverunt, portionem non petentium accreſcere, in dubium non venit. Dat. Idib. Januar. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

17 Id eſt, non petentibus. Omittere bonorum poſſeſſionem & hereditatem, eſt ab ea tempore excludi, id eſt, intra tempora conſtituta eam non accipere. Amittere, genus: Omittere ſpecies. & hoc ſenſu ſemper hereditas, aut bonorum poſſeſſio omitti dicitur, non alio. vid. *Anton. Mercatorem 3. Not. 20. in fin.* Græci ita legunt, καὶ τίνες παρῆκαν. *Eclog. diſt. loco, cap. 1.*

TIT. XI.

18 Dixi ad XXXVII. D. XI. De bonorum poſſeſſionibus, hoc paucis tenendum eſt, Dari vel teſtamento facto vel ab inteſtato: Priore caſu, dupliciter, vel ſcriptis heredibus, *ut hic:* vel præteritis liberis, quæ & contra tabulas. *tit. prox.* 12. his adde Carbonian. *tit. 17.* quæ datur liberis impuberibus præteritis, quibus fit controverſia ſtatus & bonorum paternorum. adde & eam quæ competit patrono, ejuſve liberis. *tit.*

DE BONORUM POSSESSIONE SECUNDUM [18] TABULAS [19].

Donec cauſa falſi per appellationem diſcutitur, bonorum poſſeſſio agnoſci non poteſt. Bald.

I. Imp. ALEXAND. A. Vitali.

PENDENTE [20] appellatione à ſententia, qua falſum [21] teſtamentum pronuntiatum eſt: incerto [22] adhuc, an defunctus inteſtatus deceſſerit: proximitatis nomine bonorum poſſeſſioni locus non eſt. Dat. III. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

II. Imp. GORDIAN. A. Cornelio.

BOnorum quidem poſſeſſionem ex Edicto Prætoris nonniſi ſecundum eas [23] tabulas, quæ ſeptem [24] teſtium ſignis ſignatæ ſunt, peti poſſe, in dubium non venit. Verum ſi eundem numerum adfuiſſe ſine [25] ſcriptis teſtamento condito, doceri poteſt: jure civili teſtamentum [factum] videri, ac ſecundum nuncupationem [26] bonorum poſſeſſionem deferri, explorati juris eſt. P.P. XII. Kal. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

13 Ab inteſtato, ut *unde liberi* 14. *unde legitimi & unde cognati* 15. *unde vir & uxor* 18. 19 Quid? ſecundum nuncupationem poteſtne dari bonorum poſſeſſio utilis? poteſt. vid. *l. 2. ſ. eod.* 20 Quoties de jure teſtamenti quæſtio eſt, toties bonorum poſſeſſio ab inteſtato peti non poteſt. 21 *l. 46. ff. de adq. hered.* 22 *l. 84. de adq. hered.* 23 Quibus ex tabulis bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas detur. 24 *l. 7. ff. cod. l. 12. ſ. de teſtam.* adde quæ dixi *l. 20. C. de fide inſtrum.* 25 Bonorum poſſeſſio ſecundum tabb. non tantum datur ex teſtamento ſcripto, ſed & ex non ſcripto, *ut hic:* Cauſam dubitandi faciebat vox *tabulas.* vix enim, aut certe improprie videntur dici tabulæ teſtamentum ſine ſcripto ſeu nuncupativum, ut hinc conſtet tabularum appellatione nuncupativum teſtamentum contineri. 26 Utilis bonorum poſſeſſio datur nuncupativis heredibus. *l. ult. in fin. C. de codicill.*

TIT. XII.

27 Dixi ad XXXVII. D. IV. adde 45. *Eclog. 17.*

DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA [27] TABULAS, QUAM PRÆTOR LIBERIS [28] POLLICETUR.

I. Imp. ALEXAND. A. Ruſo.

LIBERI, contra tabulas parentum bonorum poſſeſſione admiſſa, ſolis [29] parentibus & liberis legata præſtare ſecundum Edictum debent. P.P. IV. Idib. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

II. Idem A. Claræ.

POſthumo [30] nato, qui [31] neque heres inſtitutus à patre neque nominatim exheredatus eſt, teſtamentum rumpitur. Et ſi contra [32] tabulas bonorum poſſeſſio infantis nomine à tutore petita eſt: ſecundum tabulas [bonorum] poſſeſſio locum habere non poteſt. Dat. Kal. Mart. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

28 Præteritis ſcilicet.

29 Petita bonorum poſſeſſione contra tabulas, emancipati certis perſonis præſtant legata, *ut hic:* ſui, nullis. *l. 20. §. 2. ff. eod. l. 1. ff. de legat. præſtand. contra tab.*

30 Poſthumi adgnatione teſtamentum rumpitur. *l. 1. ſ. de poſthum. l. 1. l. 3. pr. & §. 3. ff. de injuſt. §. 1. Inſt. de exher. lib.* 31 Id eſt, præteritus, eaque præteritionis eſt definitio. Sic apud Feſtum *Præteriti ſenatores* dicuntur neglecti à Cenſoribus, quod erat ignominioſum: ſic ipſa quoque patris præteritio ignominioſa. *l. 31. ſ. de fideicommiſſar.*

32 Bonorum poſſeſſio contra tabulas datur præterito, *ut hic.* Atqui teſtamentum in quo præteritus eſt filius ipſo jure nullum eſt? Nullum ſane: ſed ſtricto jure. *l. 1. in fin. ff. ſi tabulæ teſtamenti nulla ex tab. §. 1. Inſt. de exhered. liber.* ex æquo tamen non eſt nullum: cum per filium probari poſſit. *l. 17. ff. de injuſto.*

TIT. XIII.

DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA TABULAS LIBERTI [33], QUÆ PATRONIS LIBERISQUE [34] EORUM DATUR.

I. Imp. GORDIANUS A. Herculiano.

LICET ex cauſa fideicommiſſi [35] manumiſſus ſit [is,] quem ex voluntate patris cum ſorore [tua] te manumiſiſſe proponis: tamen, ſi extraneos ſcripſit heredes, partis [36] legitimæ contra tabulas ejus bonorum poſſeſſionem petendo, vel contra nuncupationem, ſi teſtamentum ſine ſcriptis conditum eſt, intra tempora Edicto præſtituta eam partem poteris obtinere. P.P. VI. Kal. Decemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

33 *l. 6. ff. de bon. poſſ. l. 23. ff. de bon. lib.*

34 Nam liberi patronorum ſunt patroni.

35 *l. 29. ff. de bon. lib. l. 3. §. 1. ff. de ſuis.* & ita neceſſitate.

36 *d. l. 6.* Interdum totorum bonorum poſſeſſio petitur: ſcripto ſcil. herede omittente.

II. Imp. ANASTASIUS [37] A. Aſclepiodoto.

PAtronus, liberti muneribus [38] electis [39], & operis [40], à contra tabulas bonorum poſſeſſione repellitur. Dat. XIII. Kal. Mart. VIATORE [41], & ÆMILIANO CONSS.

37 *Theodoſio* tamen hæc lex tribuitur. *l. ult. Cod. Theod. de teſtam. & codicill.* nam & eadem lex ultima extat interpolata in *l. ult. ſ. de codicillis.* & ibid. Theodoſio adſcribitur. 38 *l. 37. ff. de bon. libert.* 39 Illectus. *l. ult. C. Theod. de teſtib. & Codicill.* 40 Quondam impoſitis. *l. 20. ff. de jure patron.* 41 *Victore V. C. conſule.* ita ſcriptum in *l. ult. ſ. de codicill. & d. l. ult. C. Theod.* ut ſit annus 424. non 495.

TIT. XIV.

UNDE [42] LIBERI [43].

I. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Sarpedoni.

SI avus tuus relictis tribus emancipatis [44] filiis deceſſerit, hique bonorum poſſeſſionem *unde liberi* acceperint: pro rata portione heredes [45] eos extitiſſe palameſt. Dat. IV. Non. * MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

42 Dixi ad XXXVIII. D. VI. ad. de 4. *Cod. Theod.* 2. Incipit nunc tractare de bonorum poſſeſſionibus ab inteſtato.

II. Iidem AA. & CC. Zoſimo.

EX teſtamento [46], vel ab inteſtato exiſtente filio, vel nepote ſuo [47] herede, nemo [48] poteſt ab inteſtato heres exiſtere. Dat. III. Id. Mart. ipſis AA. & CONSS.

43 Bonorum poſſeſſio *unde liberi*, directe ac proprie ſeu ex verbis legis, parentibus non datur, ſed improprie atque utiliter: nam proprie ſolis liberis datur. *l. 8. §. 12. ff. de bon. poſſ. contr. tab.*

III. Imp. CONSTANTIN. [49] A. ad Leontium Comitem R. P. Orientis.

QUi [50] ſe patris poſt avum inteſtatum [51] defuncti negat heredem: mortui avi paterni ſuſcipere facultates non poteſt: maxime [52] emancipatus, niſi [53] per bonorum poſſeſſionem ad hujuſmodi beneficium pervenerit. Dat. VIII. Id. April. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

44 *l. 15. §. 1. ſ. de legitim. hered. l. 7. §. de inoffic.*

45 Jaſon putat, heredem jure prætorio proprie & directo heredem eſſe: quod falſum eſt. Nam tametſi ubi nemo eſt heres, nec re, nec ſpe prætor directas actiones, & dominium directum transferat: Prætor tamen non facit heredem directo, ſed potius vice heredis. 46 *l. 39. ff. de adq. hered.* 47 Idem eſt jure prætoris, exiſtente filio, vel nepote non ſuo. 48 Id eſt, potior eſt cauſa ſui heredis. *l. 5. in fin. ff. unde legitimi.* 49 *Conſtantius Cod. Theod.* 50 Vide ad hanc *l.* Cujacium 54. *obſ. 6. & Cod. Theod. de bonis maternis.* 51 Inteſtato, *Hal.* Quid ſi ex teſtamento? vid. *l. ult. §. ſi minor. ab hered.* 52 Hoc ideo dixit, quod de eo qui in poteſtate erat magis dubitabatur: verum idem in utroque. *Accurſ. hic.* 53 Id eſt, niſi jure civili. Nepos repudiata patris hereditate avitam poteſt agnoſcere, ſed jure tantum prætorio. Cur? Jus abſtinendi datum nepoti à Prætore ejus favore inductum eſt. §. 2. *Inſtit. de hered. qualit.* Ideoque avitam amplecti poteſt, ne alioquin abſtinendi beneficium fraudi ac damno ei ſit. Jure vero civili hereditas utriuſque eſt confuſa: ut merito pro una parte adire, pro altera non adire nequeat. *l. 1. ff. de adq. hered.*

TIT. XV.

UNDE LEGITIMI [54], ET UNDE COGNATI [55].

De conſobrinis.

I. Imp. ALEXAND. A. Ulpio.

CONSOBRINORUM [56] tuorum inteſtatorum bona, ſi ad prioris neceſſitudinis neminem jure pertinuerint: tu, qui eorum poſſeſſionem agnoviſti, perſequi non prohiberis. Dat. III. Idus Auguſt. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

54 Dixi ad XXXVIII. D. VII.

55 Dixi ad 38. *ff.* 8.

56 Conſobrinis datur bonorum poſſeſſio. *l. 6. ſ. comm. de ſucceſſionib.* Goth. Qui ſint conſobrini vid. *l. 10. §. 8. verſ. eadem gradu. ff. de gradib.* ANS.

De priore ſobrino.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Zenoni.

CUm propiorem [57] ſobrinum (id eſt, natum [à] conſobrina) rebus humanis inteſtatum defunctum proponas: intelligis ſine [58] auxilio bonorum poſſeſſionis ejus te ſucceſſionem vindicare non poſſe. Dat. VII. Kal. Jun. *Laodiceæ*, AA. CONSS.

57 Propiori conſobrino, id eſt, nato à conſobrina datur bonorum poſſeſſio. Propior ſobrino quis? dixi ad *l. 10. §. 16. ff. de gradib.*

De nepotibus avi materni.

III. Iidem AA. & CC. Felici.

NEpotibus [59] avi materni pro virili [60] portione etiam jure honorario ſucceſſio defertur. Dat. Idib. Octobr. *Sirmii*, CC. CONSS.

58 *l. ult. ſ. eod.*

59 §. 6. *Inſt. de heredib. inſtit. §. 1. Inſtit. de ſervil. agnat. Nov. 118. cap. 1. in fin.*

Probatio debet eſſe de neceſſario concludentibus.

IV. Iidem AA. Syriſtæ.

NOn [61] hoc, an tenuerit quis res hereditarias, necne, [ſine voluntate adquirendæ ſibi hereditatis,] quærendum eſt: ſed an admiſerit [62] hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem. Dat. II. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS.

60 *l. 11. C. famil. ercisciund.*

61 Heres non continuo dicendus eſt, qui bona hereditaria poſſidet. dixi ad *l. 1. ſ. de repud. hered. l. 20. ff. de adq. hered.*

De cognatis.

V. Iidem AA. Platoni.

CErtum quidem eſt, cognationis jure citra [63] admiſſionem bonorum poſſeſſionis neminem poſſe ſuccedere: defuncti vero cognati ſuccedere nolentes, bonorum poſſeſſionem petere non [64] urgentur. Dat. XII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

62 *l. 5. ſ. eod.* Admittimus hereditatem, & bonorum poſſeſſionem ſola animi demonſtratione. *l. 6. ſ. de jure deliber.* 63 *l. 2. l. 4. C. eod.* 64 Invitis bonorum poſſeſſio non defertur. *l. 3. §. 3. ff. de bon. poſſeſſ.*

TIT. XVI.

DE SUCCESSORIO [65] EDICTO.

I. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

SI mater [66] tua propter furorem ſuum patrui [67] ſui bonorum poſſeſſionem non accepit: tu filius ejus ad eorumdem bonorum patrui magni poſſeſſionem ex Edicto, quo prioribus [68] non petentibus, ſequentibus [69] permittitur, admiſſus es. P.P.V. Id. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

65 Dixi ad XXXVIII. D. IX.

66 *l. 2. in fin. ff. ad Tertull.*

67 Et ita recte legitur in vulgata Haloandri editione, & à veteribus, ut Accurſio & Baldo: perperam in nova editione Pariſienſi legitur *Patris*; nam qui matri patruus, mihi patruus magnus eſt. *l. 10. §. 15. verſ. patruus. ff. de gradib.*

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Firmo.

SI aviæ eorum frater, de quorum ſucceſſione agitur, velut [70] ex teſtamento adiit hereditatem, quos inteſtatos deceſſiſſe, ac falſum teſtamentum prolatum contendis, & ab inteſtato non petita bonorum poſſeſſione, vita functus eſt: actu, licet quinto [71] gradu conſtitutus, ex ſucceſſorio capite petiſti bonorum poſſeſſionem, vel necdum excluſus petas: eorum ſucceſſionem potes vindicare. Nam ſi [72] is quem quarto gradu conſtitutum [eſſe] non ambigitur, ex Edicto petiit, nec hoc te latuit: fruſtra nobis ſupplicaſti. Dat. VI. Id. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

68 Vis hæc eſt ſucceſſorii edicti. *l. 2. ff. eod.*

69 Filius locum matris furioſæ repræſentat.

TIT.

70 Si primus non agnovit bonorum poſſeſſionem ut debuit, ſequens admittitur edictum. 71 In quinto etiam gradu ſucceſſorio edicto locus eſt. 72 Quartus gradus quintum excludit.

Source : BIU Cujas

TIT. XVII.

DE [1] CARBONIANO [2] EDICTO.

1 Dixi ad xxxv11.D.x.adde 4. *Cod. Theod.* 3.

2 Carboniano is impubes juvatur cui ſtatus quæſtio movetur.

1. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI tibi ac filio tuo ab his contra quos ſupplicas, ſtatus movetur quæſtio: perſpicis præmature rerum quas velut de patris ſucceſſione filius tuus vindicat, reſtitutionem poſtulari: cum ſi in pupillari [3] permaneat ætate, ſecundum formam Edicti Carboniani data bonorum poſſeſſione [4], ſatisdatione impleta, tunc demum in poſſeſſionem eum conſtitui conveniat: vel hac non [5] oblata, portionem ab omnibus, quam vindicat, poſſideri: ſervitutis [6] vero quæſtionem in tempus pubertatis differri. Dat. XII. Kal. Novemb. *Sirmi*, CC. Conss.

3 Ex Carboniano edicto differtur ſtatus quæſtio impuberi mota.

4 Impubes præſtita cautione conſtituitur bonorum poſſeſſor.

5 Si impubes non ſatisfiat, ſolus non poſſidet.

6 *l.* 1. §. 11 *ff. eod.*

Ex ſummaria cognitione pervenitur ad Carbonianum. Bald.

11. Imppp. Theod. 7 Arcad. & Honor. AAA. ad Rufinum P. P.

CArbonianum edictum ſub [8] perſonis legitimis [ex] indubitato matrimonio cuſtodito [9] partu, & probata legitima ſucceſſione, defertur: ſcilicet ut in poſſeſſione novus heres conſtitutus [10], uſque [11] ad pubertatis annos, ſine inquietudine rebus utatur interdum alienis. Dat. III. Kal. Octob. Theod. A. III. & Habundantio Conss. 393.

7 Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. Rufino P. F. P. *l. un. Cod. Theod. eod.*

8 Locus eſt corruptus, quem ita reſtituo, *ſub perſonis legitimis cuſtodito partu, & indubitato matrimonio probata legitima ſucceſſione*, &c. Hac reſtitutione admiſſa, facilia ſunt omnia: legitimas porro perſonas intellige, de quibus *lex* 1. §. 10. *ff. de ventr. inſpic.* Ex indubitato autem matrimonio legitimam ſucceſſionem deferri, *argumento eſt lex* 9. *ff. de nupt. lex* 6. *ff. de his qui ſunt ſui.* §. 11. *l.* 3. §. 2. *ff. eod.*

9 *l.* 2. *ff. de inſpiciendo ventre.* 10 Vocatus, *Cod. Theod. eod.* 11 *l.* 1.

TIT. XVIII.

UNDE [12] VIR ET UXOR.

12 Dixi ad *l.* xxxvIII. D. XI. adde *Ulp.* 15. 16.

13 Vid. *Ulp. tit.* 16. *de ſolidi capacit.*

14 Lege Papia decimaria Thaleläus *lib.* 45. *Βασιλικῶν tit.* 5. & male. Nam lex Papia decimaria ad teſtati tantum ſucceſſionem pertinet. *l.* 2. §. *de infirmand. pœn. cœlib.* Jus antiquum hic à Triboniano dicitur, habita ratione conſtitutionis novæ, latæ ab iiſdem imperatoribus à quibus & hæc lata eſt, cujus meminere in *l. ult. Cod. Theod. de legitim. hered.* quæ non liberis quidem; ſed parentibus aut propinquis extantibus conjuges ad certam partem: nullis autem extantibus, in ſolidum ab inteſtato invitabat. Vid. *Cujac.* 3. *obſerv.* 12.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P.

MAritus & uxor ab inteſtato invicem ſibi in ſolidum [13] pro antiquo jure [14] ſuccedant, quoties [15] deficit omnis parentum, liberorumve, ſeu propinquorum legitima vel naturalis ſucceſſio, fiſco [16] excluſo. Dat. XII. Kal. Mart. Hierio & Ardaburio Conss. 427.

15 Alias eſt extraneus uxoris. *l.* 3. §. *quorum bonor.* niſi conjunx qui ſuperſtes eſt, inops fuerit, defunctus vero locuples. *Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 117. *cap.* 5. 16 Et ita in *d. ult. Cod. Theod. de legitim. heredib. fiſco noſtro jura matrimonii præponimus.*

In Authent. de exhibend. & introduc. reis. §. quoniam vero in fin. col. 5. tit. 8. al. 6. & col. 8. tit. 18. al. 13. ut li. matri & aviæ. §. quia vero 2. Novell. 117. cap. 5.

PRæterea ſi matrimonium ſit abſque dote, conjunx autem præmoriens locuples ſit: ſuperſtes vero laboret inopia: ſuccedat una cum liberis communibus alterius ve matrimonii in quartam, ſi tres ſint, vel pauciores. Quod ſi plures ſint, in virilem portionem: ut tamen ejuſdem matrimonii liberis proprietatem ſervet, ſi exiterint: his vero non extantibus, vel ſi nullos habuerit, potietur etiam dominio, & imputabitur legatum in talem portionem.

TIT. XIX.

DE REPUDIANDA [17] BONORUM POSSESSIONE.

17 Περὶ τῶν παρὰ τιμένων τὴν τῶν ἀπαιρούντων διακατοχήν 40. *Eclog.* 8.

18 In repudianda bonorum poſſeſſione non requiritur præſentia advocati. *l.* 4. §. *de poſtulando*: in cauſa fiſci requiritur. *l.* 7. *ff. de jure fiſci.* hoc etiam addendum, Propter abſentiam advocati dari dilationem. *l.* 15. *in fin. l.* 23. *in fin. ff. ex quib. cauſ. major.*

1. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. Theodoſiano.

EMancipatus, repudiata bonorum poſſeſſione, abſentiæ [18] patroni cauſæ velamento rurſus ad eandem redire quæſtionem fruſtra conatur. Sine die & Conſule.

11. Iidem AA. & CC. Theodoro.

FIlio delatam bonorum poſſeſſionem, patri ad fraudem filii repudiare [19] non licet. Dat. VI. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

19 *l. ult. verſ. ſanctimus.* §. *de bon. quæ liber.*

TIT. XX.

DE COLLATIONIBUS [20].

20 Bonorum ſcilicet inter liberos, parentibus mortuis, faciendis. Dixi ad XXXVII. D. VI. adde Νovell. 18. *cap.* 6. *Novell.* 97. *cap.* 6.

De eo, quod pater filio emancipato donavit.

1. Imp. Alexand. A. Deuteriæ.

EMancipatos liberos teſtamento [21] heredes ſcriptos, & ex eo ſucceſſionem obtinentes, à patre donata fratribus conferre non oportere, ſi pater, ut hoc fiat, ſupremis judiciis non cavit, manifeſti juris eſt. P. P. III. Id. Jul. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

21 Olim inſtituti nihil conferebant, *ut hic*, & *l.* 7. §. *cod. l.* 1. §. 6. *ff. eod. l. ult.* §. *commun. utriuſque jud.* niſi collationem præcepiſſet teſtator, *ut hic*, & *d. l.* 7. *l.* 8. *ff. de dot. collat.* hodie emancipati emancipatis, ac ſuis & è contra ſui ſuis, & emancipatis profectitia, & adventitiorum uſumfructum conferunt, niſi teſtator collationem prohibuerit. *Auth. proxima. & Novell.* 18. *cap.* 6. Idem ab inteſtato jus eſt. Eo enim caſu liberi conferunt, niſi teſtator collationem prohibuerit. *l.* 39. §. 1. *ff. familiæ.* Poſſis interea notare non agi hic ſimpliciter de donatis emancipato, ſed de rebus teſtamento donatis emancipato. *Goth.* Ad ſingulas leges hujus tit. vid. Guid. Pap. & Purpurat. Ans. Collationis materiam vid. apud Vital. Neuſ. & noviſſ. Arnold. Vinn. *tract. de collat.* & Marc. Anton. de Amatis *in repetit. l. Si emancipati Cod. de Collationibus.* S. L.

EX teſtamento, & ab inteſtato ceſſat dotis, & aliorum datorum collatio, ita demum [22] ſi parens hoc deſignavit [23] expreſſim: aliis, quæ de collatione dicta ſunt, ſuum robur obtinentibus.

De dote.

11. Idem A. Primo.

SI pater inteſtatus deceſſerit relictis duobus filiis, & filia cujus nomine dotem promiſerat [24]: portiones hereditatis æquæ ſunt, & dos nihilominus ita conferenda eſt, ut pro portionibus fratres ejus à neceſſitate præſtandæ ejus [dotis] liberentur. Dat. III. Id. Septemb. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

22 Collationi non ſunt obnoxiæ res à patre liberis donatæ, ſi parens eas conferri vetuit. adde 5. *Harm.* 8. §. 37. 23 Id eſt, vetuit. 24 Dos à patre filiæ promiſſa, nec ſoluta, confertur. *l.* 1. §. 1. *ff. de dot. collat.* ſed per liberationem. *d. l.* 1. §. 8. id eſt, liberandi ſunt fratres, ſive ſorores à promiſſione pro ſua parte: liberandi ſunt coheredes pro rata: eſt & illud obiter notandum, non hic agi ſimpliciter de dote, ſed de dote promiſſa à patre.

111. Idem A. Alexandro.

PActum [25] dotali [26] inſtrumento comprehenſum [27], *Ut contenta dote* [28], *quæ in matrimonio collocabatur, nullum* [30] *ad bona paterna* [31] *regreſſum haberet*: juris auctoritate improbatur, nec inteſtato patri [32] ſuccedere [33] filia [34] ea ratione prohibetur.

†. Dotem ſane quam accepit, fratribus qui in poteſtate manſerunt, conferre [35] debet. Dat. XIV. Kal. Jul. Agricola, & Clementino Conss. 231.

25 Vid. 5. *Harm.* 8. §. 10. & 90.

26 Pone dotatam filiam ſtatuto excludi patris ſucceſſione? maſculo extante excluderetur: puto aliis filiabus non dotatis exiſtentibus idem eſſe. Quid ſi maſculus non extabit, aut eſſe deſieritſi, dum extabit maſculus, excluſa eſt, eo mortuo non cenſebitur excluſa: ſi ſimpliciter excluſa, ſemper excluſam eſſe exiſtimant interpretes. *Bart. in l. ult. ff. ad Treb.* ſi modo filius heres ſemel fuerit, ſecus ſi heres eſſe noluerit, aut eſſe non potuerit. Vid. *Capell. Tholoſ. dec.* 459.

IV. Imp. Gordianus A. Marino.

FIliæ [36] dotem [37] in medium ita demum conferre coguntur, ſi vel ab inteſtato ſuccedant, vel contra tabulas petant: nec dubium eſt profectitiam ſeu adventitiam [38] dotem à patre datam vel conſtitutam, fratribus qui [39] in poteſtate fuerunt conferendam eſſe. His etenim qui in familia defuncti [40] non ſunt, profectitiam tantummodo dotem poſt varias prudentium opiniones conferri placuit. P. P. IV. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

27 Quid ſi renunciatio bonorum paternorum, non ipſi patri, ſed uni fratrum, vel extraneo, favore tamen fratrum facta fuerit? an ei ſoli cui facta eſt, an & aliis ejus coheredibus prodeſſe quidam cenſent (quod Homanus *conſult.* 8. amplectitur, Dynum & Baldum ſequutus) & eo quidem magis, ſi jurata hujuſmodi renunciatio fuerit. Putant enim animæ interitum æque verſari in juramento fratri, & extraneo non ſervato, ac ſi ipſi patri juratum eſſet. *c. quamvis.* 2. *de pactis, in* 6. Imo eo magis reverentiæ paternæ in ea ceſſavit, hoc eſt, quod patris metus non intervenerit. *Capell. Tholoſ. deciſ.* 458. & *ibid. Auſr.* Verum placet mihi magis ſententia Raphaëlis in *l. ſtipulatio iſta* 38. *ff. de verb. oblig.* exiſtimantis decretalem illam in *d. c. quamvis*, effrenem eſſe & exorbitantem, ut ea de cauſa extendi extra propriam facti ſpeciem non debeat: Porro illam facti ſpeciem referri ad renunciationem patri factam à filia: non eſſe igitur extendendam ad renunciationem fratri, vel extraneo factam. *arg. cap. quæ à jure* 28. *de reg. in* 6. Pone filiam paternæ hereditati renunciaſſe? Caſtrenſis cenſet *conſult.* 311. eam renunciationem tantum prodeſſe ejus fratri, non ſorori, de quo tamen dubitari poſſe cenſeo.

28 Pactum ut filia contenta ſit dote, cæteriſque bonis renuntiet, jure civili non valet, *ut hic.* *l.* 35. §. 1. *ff. de inoffic. l. ult. ff. de ſuis. l.* 94. *ff. de adq. hered.* niſi forte dos data legitimæ portioni ſatis ſit ac ſufficiat. *arg. l.* 8. *ff. de inofficioſ. l.* 1. §. 8. *ff. ſi quis à parente manumiſſ.* Sed moribus noſtris hæc conventio recepta eſt. *Pap. 6. Arreſt.* 4. §. 2. *& lib.* 20. *Arreſt.* 2. §. 1. dixi ad *l.* 15. *ff. de pactis. præin* 6. quod caput proprie pertinet ad renuntiationem juratam non ad pactum juratum promiſſæ ſtipulanti hereditatis. Pactum ſuccedendi, ſeu de ſuccedendo juratum quo quis nobis ſtipulantibus hereditatem ſuam promittit, jure civili non obtinet (hoc enim pacti genere, libera teſtamenti factio promittenti tollitur. *l. pactum* 15. *ff. de pactis.*) conſtitutione Leonis valet. *Novell. Leonis* 19. Contra pactum de non ſuccedendo jure civili non valet, *ut hic. l. ſi quando* 35. §. 1. *ff. de inoffic. l. ult. ff. de ſuis.* jure Canonico valet ſi juratum ſit. *d. c. quamvis*: adde *Guid. Pap. dec.* 146. 192. 224. *Boër. quæſt.* 62. *Cap. Tholoſ. dec.* 456. *Rotam deciſ.* 850. *Pap.* 16. *Art.* 4. Quid ſi beneficii civilis filia à notario monita non fuerit? *Papon. d.* §. 2. refert, in Gallia quæ ſcripto jure utitur, filiam eo caſu non reſtitui. Sed tamen jus Canonicum civili in hac hypotheſi præferri non oportere, Hetomanus multis probat *conſ.* 22. Ratio poteſt eſſe: quod hujuſmodi pactum, vel renunciatio jus naturæ impugnet primum. Deinde multis caſibus jusjurandum non confirmat ea quæ geruntur, verbi gratia, cautio non numeratæ pecuniæ juramento confirmari non poteſt. *l. ult. ff. de non numerata*: ſed nec ex falſis inſtrumentis tranſactio. *l. pen. ff. de tranſact. l. ult. ff. ad municip.* Quid ſi quæ renuntiavit filia, vivo patre mortua eſt? Bart. *in l.* 94. *ff. de adq. hered.* Bald. hic & Rolandus à Valle 1. *conſ.* 1. *n.* 4. communibus. l. 10. *in fin. ff. de bon. libert. l.* 6 *ff. de injuſto.* & merito: cum ſucceſſio avita nepotibus debeatur, non ex paterna, ſed legis & edicti providentia, ut à patre filiis ſeu liberis auferri non poſſit. *arg. l. ſi adrogator.* 22. §. 1. *ff. de adopt.* Moventur quod ejuſmodi renunciatio tacitam conditionem habeat. *Si ſucceſſio filiæ deferatur*: & conſequenter tacita illa conditione deficiente, renunciatio pro non facta ſit habenda. *l.* 14. *in fin. ff. de noviat.* facit *l.* 64. §. *de inoffic.* ut hinc conſtet, parentes: vel paciſcendo, vel etiam renunciando, jus repræſentationis, liberis aliquando adquirendum, eis auferre non poſſe: alias hujuſmodi renunciatio propter natos tantum liberos non revocatur ex *l.* 8. §. *de revoc. Rol. à Val. d. num.* 17. & 23. 29 Profectitia. *l.* 17. §. *cod.* 30 Pactum de hereditate amittenda vel non ſuccedendo jure civili non valet. Vide tamen Socinum *reg.* 280. Quid ſi pactum factum eſt in ipſo matrimonii contractu, ut æqualiter cum fratribus ſuccedat, vel primogenitus ex eo matrimonio naſciturus in omnibus bonis ſuccedat? Pactum jure civili non valet: pactis enim hereditas non datur. *l. hereditas* 5. §. *de pact. convent.* liberam teſtandi facultatem auferret promiſſori contra *l. ex cod.* 4. §. *de inutil. ſtipul. l. ſtipulatio hoc modo concepta.* 61. *ff. de verb. oblig. l. cum donatio-nis.* 34. §. *de tranſact. l. ult. ff. de ſuis. l.* 1. §. *de ſacroſanct. eccleſ.* votum etiam inducit captandæ mortis ejus qui promiſit, ut ſubſiſtere ea ex cauſa non debeat. *l. de fideicommiſſo.* 11. §. *de tranſact. cap. nec captandæ* 3. *c. deteſtanda* 2. *c. conceſſ. præb. in* 6. proinde nec juramento. *cap. non eſt obligatorium.* 58. *de reg. jur. in* 6. nec ſtatuto vel conſuetudine confirmari poteſt: nam quod pacto fieri non poteſt, neque ſtatuto poteſt fieri. *Imola in l. cum Artemidoram* 4. §. *ut in poſſeſſ. legat. in l.* 2. §. *quæ ſit longa conſuetudo.* jam recepta hujuſmodi conventio valet inter nobiles. *Capella Tholoſana deciſ.* 542. valet Leonis jure ut filius ex æquo ſit heres. *Novell.* 19. Valet jure feudorum pactum tale, ut ne filii nati ex eo matrimonio ſuccedant: aut ne in majori parte ſuccedant, quam quæ data fuerint. *c. filius ſi de feudo defuncti contentio ſit. c. unico. de filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto.* Pone hujuſmodi pactum initum, poteſtne pater in eo pœnitere? poteſt: quia poſt tempus mortis refertur. vide plura apud Capellam Tholoſanam *deciſ.* 453. 31 Quibus bona poſtea à patre quæſita comprehendi negant Dynus & Baldus. Idem Baldus negat filiam tali renunciatione jus ex teſtamento patris ſuccedendi remittere, hoc eſt, quæ jurato renunciat filia *in* hac ſpecie, licet ſucceſſioni ab inteſtato renunciet, non tamen renunciat juri ſuccedendi patri. ex ejus teſtamento: ne hoc renunciationis genere liberæ teſtamenti factio patri præripiatur. *Bart. l. ult.* §. *d pactis: Capella Tholoſ. deciſ.* 456. 32 Quid? filia renuncians bonis paternis: fraternis num etiam renunciat? Finge filiam ob hujuſmodi renunciationem patri non ſucceſſiſſe? Pone patris hereditatem ad fratres filiæ renuncianti delatam. Pone rurſus unum ex fratribus ejus mortuum: quæri poteſt an ſuperior filia fratri ita mortuo cum relicta renunciatio, renunciationem in alio non inducit. *l. ſi domus.* 21. *ff. de ſervit. urb. l. ſi quis ſervitutem.* 8. *de jure delib. l.* 1. §. *Sed videndum.* 11. *ff. de ſucceſſ. edict.* Igitur facta eum in modum patri renunciatio, fratri facta non intelligitur. Vis enim & effectus unius contractus ad alium, quam qui expreſſus eſt, non extenditur. *l. ſi ita ſtipulatus* 126. §. *Chryſogonus* 2. *ff. de verb. obl. l. ad probat.* §. *de probat.* vide *Guid. Pap. deciſ.* 191. 211. *& Capell. Tholoſ. deciſ.* 457. *Roman. conſil.* 168. 33 Non fini legitimæ, hoc eſt non ut ſimpliciter nudam legitimam ejuſve ſupplementum petat, ſed in univerſum. Quid ſi teſtatus ſit pater? ad ſolam legitimam ejuſve ſupplementum erit filiæ actio. *arg. l.* 8. *l.* 35. §. 1. §. *de inoffic.* 34 Multo minus & ejus liberi prohibentur. 35 An idem, ſi filius renunciavit hereditati paternæ propter expenſas ſtudiorum cauſa factas? Baldus hic negat, niſi filius juramento renunciaverit. 36 Non modo ſuæ, ſed etiam emancipatæ. Nam omnes liberi ſive ſui non ſint ſive in poteſtate, dotem conferunt: ſui ſuis & emancipatis: emancipati ſuis & emancipatis. Vid. *l.* 17. §. *cod.* 37 Quid donatio propter nuptias? confertur quoque: eſt enim quædam veluti dos & ἀντιφερνη. *Novell.* 18. *cap.* 6. Quid donatio ſimplex? vid. *l. penult.* §. *cod.*

38 Dos adventitia confertur, *ut hic. & l.* 1. §. 7. *ff. de dot. collat.* hodie non confertur, *l. ult.* §. *cod.* utique hodie ſola profectitia dos confertur, ita & adventitiorum uſusfructus. *d. l. ult.* 39 Vide quæ dixi ad *l.* 7. §. *cod.* 40 Vid. *d. l.* 17. 41 *Hal.* Alexandræ, ut alloquatur mulierem. 42 *Al. portio.* male. nam mox ſequitur actio. 43 *Legendum videtur*, eam. 44 *l.* 9. §. *de rei vind. l.* 7. §. *ſoluto l.* 20. *ff. famil.* 45 Liberi acceptam (de promiſſa vid. *l.* 2. §. *eodem*) dotem conferunt, vel re ipſa, id eſt, vera diviſione. *l.* 1. §. 11. *ff. eod.* vel cautione collationis. *l.* 1. §. 9. *ff. eodem. l.* 20. *ff. familiæ*: vel cautione defenſionis. *l.* 2. §. *eodem.* vel tanto minus accipiendo ex parentum bonis, *ut hic*: & *Novell.* 97. *cap.* 6. Galli, *Rapporter, ou moins prendre. l.* 1. §. 20. *eodem.*

46 5. *Harmenop.* 8. §. 25. 47 5. *Harmenop.* 8. §. 33. 48 Id eſt, ſuis.

Source : BIU Cujas

fuerunt [1] eo tempore [2] quo pater fati munus implevit [3]: exceptis [his] videlicet, quæ ab ipsis aliis debentur [4]. Dat. VII. Kal. Maji, PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

De dote.

VII. Imp. PHILIPPUS A. Tyrannio.

FIlliam testamento [5] patris institutam heredem fratribus iisdemque coheredibus, dotem conferre non oportere, nisi pater hoc ipsum specialiter designaverit, explorati juris est. P.P.VI. Kal. Maji, PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

VIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Calippo.

SI soror tua in paternorum bonorum divisione te fefellit [6]; nec dotem quam acceperat à patre vestro intestato diem functo, contulit [7]: Præses provinciæ, examinatis partium allegationibus, *cum bonis dotem confundi* jubebit, *& quod deducta ratione plus ad eam [esse] animadverterit, tibi restitui* jubebit. Idem est, & si arbitro [8] dato divisio celebrata est. S. VI. Id. Jul. ipsis AA. CONSS.

Emancipati quibus conferunt.

IX. Iidem AA. & CC. Onesimo.

SI emancipati utrique [9] à patre fuistis, collatio cessat. Sin autem frater tuus in potestate [10] [patris] mortis tempore fuerat, nec ullum testamentum relictum est, vel novissimum judicium communis patris, teque emancipatum probatum fuerit: ab intestato [te] ad successionem paternam venientem, ad collationem forma Edicti perpetui certo jure provocat. S.VI.Kal.Maji, *Heracliæ*, CC. CONSS.

De dote.

X. Iidem AA. & CC. Hirenæ.

A Patre verbis precariis in codicillis relictum [11], extero [12] jure capiens filia, ad collationem dotis urgeri non potest. S. VI. Kal. Decemb. *Sirmii*, CC. CONSS.

Quibus emancipatus confert.

XI. Iidem AA. & CC. Artemiæ.

POsthumo [13] [præterito] patris testamentum rumpenti, atque intestato succedenti, emancipatum petita bonorum possessione conferre debere bona sua, perpetuo Edicto cavetur: cum his etiam qui sui futuri essent, si vivo patre nati fuissent, conferre debere manifeste significatur: & emancipatis, si legi datæ collationis non pareant, denegandas [14] actiones, non est ambigui juris. V. Kal. Januar. ipsis AA. & CC. CONSS.

De dote, & de peculio.

XII. Iidem AA. & CC. Philanteæ.

FIliæ, licet maneat [15] in sacris [16], si dotem [17] non conferat, quam mortis tempore communis patris habuit, fratribus in eadem familia constitutis, actiones [18] hereditarias denegari non ambigitur. Unde consulte ac pro juris ratione collationem fratribus tuis quos in patris communis mortis tempore fuisse potestate proponis, offeres. Cum autem fratres tui durantes in familia patris, peculium [19] (si hoc neque castrense [20], neque relictum [21] eis doceatur) præcipuum habere non possint, sed in divisionem paternæ veniat hereditatis, nec quicquam mutet, penes quem res ex hoc proficiscentes, & in eadem causa durantes, constitutæ reperiantur, absoluti manifestique juris est. Dat. XI. Kal. *Sirmii*, CC. CONSS.

De quæsitis post vel ante mortem patris.

XIII. Iidem AA. & CC. Antistiæ.

SI donatione tibi post [22] mortem patris fundum quæsisti, soror [tua] portionem ejus vindicare non potest. Nam si is filiæfamilias constitutæ [23] tibi à patre donatus est: cum sorore patri communi succedens [24], eum præcipuum [25] habere contra jura postulas. Dat. VI. Id. Februar. *Sirmii*, iisdemque CC. CONSS.

De heredibus.

XIV. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI maritus quondam [tuus] ab intestato patri suo heres [26] extitit, & ei posthumus [27] à te editus successit, actiones hereditarias amitæ [28] filii vestri, quas habuit patris sui mortis tempore, dotem non conferenti, denegare Præses non dubitabit. P.P. VII. Kal. Mart. *Trimontii*, TUSCO & ANULINO CONSS. 295.

De emancipatis.

XV. Iidem AA. & CC. Philippo.

NEc [29] emancipati [30] post mortem communis patris quæsita conferre coguntur: sed hæc retinentes, ejus bona pro hereditaria dividunt portione. Datum Idib. Decemb. ipsis CC. CONSS. 297.

De codicillis.

XVI. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIlliam cum fratribus suis coheredibus intestato patri succedentem, ultra [31] relictum codicillis [32] non conferentem dotem, judicio familiæ erciscundæ nihil posse consequi, summa cum ratione placuit. Dat. V. Kal. Januar. ipsis CC. CONSS. 297.

De dote & ante nuptias donatione.

XVII. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

UT liberis, tam masculini quam fœmini sexus, sive sui juris [33], sive in potestate constitutis, quocunque jure intestatæ successionis, id est, aut testamento penitus non condito, aut si factum fuerit contra tabulas bonorum possessione petita, vel inofficiosi querela [34] mota rescisso, æqua [35] lance parique modo prospici possit, hoc etiam æquitatis studio præsenti legi credidimus inserendum, ut [36] in dividendis rebus ab intestato [37] defunctorum parentum, tam dos [38], quam ante nuptias donatio [39] conferatur, quam [40] pater, vel mater, avus, vel avia, proavus, vel proavia, paternus, vel maternus dederit, vel promiserit pro filio, vel filia, nepote, vel nepte, pronepote, vel pronepte, nulla [41] discretione intercedente, utrum in ipsas sponsas pro liberis suis memorati parentes donationem contulerint, an in ipsos sponsos earum, ut per eos [42] eadem in sponsas donatio celebretur: ut in dividendis rebus ab intestato [defuncti] parentis, cujus [43] de hereditate agitur, eadem dos, vel ante nuptias donatio ex substantia ejus profecta conferatur: emancipatis [44] videlicet liberis utriusque sexus, pro [45] tenore præcedentium legum [ea] quæ in ipsa emancipatione [à parentibus suis] (ut adsolet [46] fieri) consequuntur, vel post [47] emancipationem ab eisdem parentibus acquisierint, collaturis. Dat. V. Kal. Mart. Busæo & JOANNE CONSS. 467.

De emancipatis, vel alio modo sui juris effectis.

XVIII. Imp. ANASTASIUS A. Constantino P. P.

LIberos [48], qui per nostræ legis auctoritatem per oblationem precum [49] & Imperiale rescriptum, sui juris effecti fuerint, ad similitudinem cæterorum qui emancipati ex antiquo [50] jure sunt, collationes facere jubemus [51] compelli secundum ea, quæ super cæteris emancipatis statuta sunt. Dat. XII. Kal. August. *Constantinop.* PROBO & AVIENO juniore CONSS. 503.

De dote, & ante nuptias donatione.

XIX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

ILlam merito dubitationem amputare duximus, quæ super collatione dotis, vel ante nuptias donationis, inter certas personas satis jam ventilata est. Nam si intestatus quis defunctus esset, filio, vel filiis, [aut] filia, vel filiabus relictis, & ex mortua filia [vel filio] cujuscunque sexus, aut numeri [52] nepotibus: vel si qua intestata defuncta esset, filio quidem, vel filiis, filia, vel filiabus similiter relictis, ex mortuo vero filio, vel filia itidem nepotibus cujuscumque sexus aut numeri: de modo quidem successionis minime dubitabatur, sed palam erat quod hujusmodi nepotes duas [53] partes paternæ, vel maternæ portionis tantum haberent, tertiam partem patruis suis, vel avunculis, vel amitis, vel materteris, pro jam posita constitutione concedentes: de collatione vero dotis, vel ante nuptias donationis quam defuncta persona pro filio, vel filia superstitibus, & pro mortuo vel mortua filio vel filia dedisset, multa dubitatio orta est: superstitibus quidem filiis defunctæ personæ non debere se dotem, vel ante nuptias donationem pro se datam à suo patre, vel matre, conferre filiis mortui fratris [sui,] vel mortuæ sororis suæ contendentibus, eo quod nulla constitutio super hujusmodi collatione posita esset: nepotibus vero mortuæ personæ non tantum huic resistentibus, sed etiam adserentibus, quod onus collationis constitutione Arcadii & Honorii [54] divæ memoriæ sibi impositum, in personis tantummodo suorum avunculorum, non etiam patruorum, vel amitarum, vel materterarum locum habere posset. Talem igitur subtilem dubitationem amputantes, præcipimus tam filios, vel filias defunctæ personæ dotem [55], vel ante nuptias donationem à parentibus suis sibi datam conferre nepotibus [56], vel neptibus mortuæ personæ: quam eosdem nepotes [57], vel neptes patruis suis, aut avunculis, amitis etiam & materteris dotem, vel ante nuptias donationem patris sui, vel matris, quam pro eo, vel ea mortua persona dedit, similiter conferre: ut commixtis [58] hujusmodi collationibus cum bonis mortuæ personæ, duas [59] quidem [partes] nepotes, vel neptes habeant illius portionis quæ patri, vel matri eorum, si supereſſet, deferebatur: tertiam vero ejusdem portionis partem una cum [sibi] competentibus portionibus filii, vel filiæ defunctæ personæ, cujus de hereditate agitur, capiant. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* D.N. JUSTINIAN. A. P.P. II. CONS. 528.

In AUTHENT. de trien. & se. §. neque illo. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 4.

Quæ tertiæ portionis diminutio correctionem novo jure capit, ad æqualitatis justitiam redacta in omnibus talibus personis.

De his quæ imputantur in quartam. 1. De dote, & ante nuptias donatione.

XX. Idem A. Mennæ P. P.

ILlud sine ratione à quibusdam in dubietatem deductum, plana sanctione revelamus: ut omnia [60] quæ in quartam portionem ab intestato successionis [61] computantur his, qui ad actionem de inofficioso testamento vocantur: etiam si intestatus is decesserit, ad cujus hereditatem veniunt, omnimodo coheredibus suis conferant. Quod tam in aliis, quam in his quæ occasione militiæ [62] uni heredum ex defuncti pecuniis acquisitæ lucratur is, qui militiam meruit, locum habebit: ut lucrum quod tempore mortis defuncti ad eum pervenire poterat, non solum testamento condito quartæ parti ab intestato successionis computetur, sed etiam ab intestato conferatur. Hæc autem regula, ut omnia quæ portioni quartæ computantur, etiam ab intestato conferantur: minime è [63] contrario tenebit, ut possit quis dicere etiam illa quæ conferuntur omnimodo in quartam partem his computari qui ad inofficiosi querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his quæ conferuntur, memoratæ portioni computabuntur, pro quibus specialiter, legibus, ut hoc fieret, expressum est. §. 1. Ad hæc cum ante nuptias donatio [64], vel dos à patre data, vel matre, vel aliis parentibus pro filio, vel filia, nepote, vel nepte, cæterisque [65] descendentibus conferatur: si unus, vel una liberorum ante nuptias tantummodo donationem, vel dotem, non etiam simplicem [66] donationem accepit, vel acceperit, alter vero, vel altera neque dotem, neque donationem ante nuptias à parente suo susceperit, vel susceperit, sed simplicem tantummodo donationem: ne ex eo injustum [67] aliquid oriatur, [si] ea quidem persona quæ ante nuptias donationem, vel dotem suscepit, conferre eam cogenda [sit:] illa vero quæ

---

1 Et ita profectitia & adventitia. Hodie hoc immutatum est. *l. ult. J. eodem.*

2 *l.* 13. *l.* 15. *J. eod. l.* 1. §. 17. *ff. eod. l. ult. C. si ut omiss. & Ulp.* 28. §. *emancipatus.* 4. vid. Cujac. 3. *obsery.* 34. ubi ostendit momentum mortis sive morientis, vitæ potius, quam morti tribui.

3 Quid si quid postea adquisiverint? non conferent. §. *Harm.* 8. §. 33. adde *l.* 15. *J. eod.*

4 Id est, deducto ære alieno *l.* 2. §. 1. *ff. eod.*

5 Filia succedens ex testamento, dotem olim non conferebat, nisi testator jussisset: hodie confert, nisi testator expressam collationem prohibuerit. *Novell.* 18. *c.* 6. dixi ad *l.* 1. *C. eod.* adde *l. un.* §. 11. *in fin. C. de rei uxor.*

6 Fallit coheredem, qui cum eo hereditatem dividit, nec à patre accepta confert.

7 Collatio omissa condici potest. *l.* 26. *in fin. ff. fam.*

8 Sive divisio familiæ fiat præsente arbitro, *ut hic:* sive absente, *ut C. eod.* omissa collatio condicitur. vid. *d. l.* 36. *in fin.*

9 Emancipatus emancipato non confert, *ut hic.* suo confert, si ipse ab intestato succedat. *J. eod. l.* 9. *ff. eod. l.* 1. §. *fin. ff. de conjungend. cum emancip. liberis.*

10 Vid. *l.* 6. *C. ed.*

11 Legatum. Liberi prælegata non conferunt. vid. *l.* 16. *J. cod. l.* 4. *ff. de dot. collat.*

12 Extero jure à patre filia capit, quod ut extranea, non ut filia accipit.

13 Posthumis sit collatio, etiam ab emancipato. *l. ult. ff. eod.*

14 Non conferenti denegantur actiones hereditariæ. *l.* 14. *J. eod.*

15 Solis nuptiis liberi non solvuntur patria potestate. *l.* 5. *J. de condit. insert. l.* 7. *C. de nupt. §. secundæ Inst. de SC. Tertull. l.* 1. *J. de bon. quæ lib.* Atque ita mulier sub duorum est potestate, patris nimirum & mariti. Marito adquirit ex operis diurnis: patri vero usumfructum cæterorum bonorum. *l.* 4. *J. de bon. quæ lib.*

16 Sacra paterna & in sacris paternis esse, constitui, retineri, manere vel ab his dimitti, absolvi, dixi plenissime ad *l.* 10. §. 1. *J. de adopt. & ad l. ult. J. ad SC. Tertull.*

17 Filiæ dotes conferunt: aliquin denegatur eis ad hereditatem paternam actio. adde *l.* 3. *C. eod.*

18 *l.* 11. *in fin. C. eod.*

19 Peculium profectitium collationi obnoxium. *l.* 13. *C. familiæ. peculio.*

20 Peculium castrense non confertur. *l.* 21. *in fin. J. cod. l.* 3. *J. de castrensi*

21 Peculium à patre legatum non confertur. *l.* 65. §. 1. *ff. de rei vind. l.* 38. *verf. adeo ut si prælegatum. ff. de cond. indeb.*

22 Patre mortuo adquisita liberi sui non conferunt, *ut hic:* sed nec emancipati. *l.* 15. *J.* vid. *l.* 6. *in fin. C. eod.*

23 Sui liberi res à patre inter vivos acceptas conferunt.

24 Suis patri non succedens, donationem à patre factam non confert.

25 Sui ab intestato donationem simplicem conferunt, *ut hic*, ex testamento instituti præcipuam habent. *l.* 18. *C. famil.* & ita utramque legem conciliat Cujacius 3. *obs.* 39.

26 Jus petendæ collationis transit ad heredem.

27 Etiam posthumis fit collatio. facit *l.* 11. *C. eod. l.* 2. *ff. eod.*

28 Amitæ fratrum filiis conferre debent. *l.* 19. *J. eod.*

29 v. *Harmenop.* 8. §. 33.

30 Id est, & emancipati. *ut hic:* & sui *l.* 13. *C. eod.* res post mortem patris quæsitas non conferunt. *l.* 6. *ff. eod.*

31 Hoc innuit, Filias ab intestato succedentes etsi cætera conferant, relicta tamen in codicillis non conferre. *l.* 10. *C. eod.*

32 Omnes liberi, sive sui juris sint, sive in potestate, profectitiam à parentibus dotem vel donationem propter nuptias inter se conferunt. *l.* 4. *C. eod.*

33 Abrogatur *l.* 6. *l.* 7. *ff. de dotis collat.*

34 Adde *l. Harm.* 8. §. 36.

35 Æqualitas inter fratres servanda. vide *l.* 4. *C. commun. divid.*

36 Vide Cujac. 17. *obs.* 3.

37 Dos profectitia conferri debet.

38 Donatio propter nuptias à parentibus profecta conferenda. *l.* 29. *C. de inoffic. test.* an & id quod studiorum causa à patre impensum est? non confertur, nisi credendi animo pater erogaverit, quod in dubio præsumitur. *l.* 50. *ff. familiæ. Alciat.* 1. *præsumpt.* 7.

39 Profectitia quæ vid. *l.* 4. *C. eod. l.* 1. §. 1. & 7. *ff. de dot. coll.*

40 Nihil interest sponso sponsæ nomine an sponsæ sponsi nomine donetur.

41 Forte legendum, *ut per eas eadem in sponsos donatio celebretur.*

42 In collationibus bonorum non considerantur extraneæ dotes, & donationes propter nuptias.

43 Profectitia ante vel post emancipationem quæsita, emancipati conferunt.

44 Correctio seu mutatio legum non præsumitur. dixi ad *l.* 32. *J. de appellat.*

45 Solet pater in emancipando filio aliquid donare. *l. ult. J. de emancip. lib.* 1. 3. *J. de bonis proscript. l.* 37. *in fin. ff. de nepot.*

46 Profectitia post emancipationem conferunt emancipati. Profectitia, id est, res donata à patre: & ita simplex etiam profectitia donatio confertur. *l.* 20. *J. eod.*

47 Pars legis 11. *J. de legitim. hered. l. pen. J. de emancip. liber.* Omnium enim harum legum una inscriptio & subscriptio.

48 Filii emancipati ex rescripto principis, reservato jure legitimarum hereditatum (quod genus emancipationis introduxit Anastasius *l. pen. J. de emancipat.* auctor hujus legis) vocentur ad legitimam hereditatem patris cum fratribus in familia retentis: sic tamen ut bona propria conferant. vid. *Cujac.* 18. *observ.* 18.

49 Id est, solennibus veterum adhibitis ex legibus 12. tab. vid. *l. ult. J. de emancip.*

50 Ut ita quoque modo liberi sint emancipati, ad collationem vocentur.

51 Vide *l.* 4. & *l.* 8. *h. t.* Herbaj. *rer. quotidianar. cap.* 9. An nepotes qui paternam hereditatem repudiaverunt conferre teneantur dotem. Vid. Guid. Pap. & Purpur. ANS. Adde DD. & allegat. in censur. forensi nostra. *lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 11. S. L.

52 Vide *l.* 9. *ff. de suis.* §. 15. *Instit. de hered. quæ ab intest.* vide *Novell.* 18. *cap.* 4. *l.* 4. *C.* 7. *de legitim. hered.*

53 *l. nepotes.* 5. *Cod. Theod. de legitim. hered.*

54 Dos & donatio propter nuptias conferuntur. *l.* 17. *C. eod. l.* 20. *J. eod.*

55 Pars legis *l.* 17. *C. eod.* & *l.* 20. *J. eod.*

56 Patrui, & amitæ, avunculi & materteræ dotes, & donationes propter nuptias liberis fratrum sororumve conferunt. *l.* 14. *C. eod.*

57 Nepotes & neptes, suis patruis, avunculis, amitis & materteris dotem, & donationem propter nuptias conferunt.

58 Collatione fit commixtio. eadem ab intestato conferri debent.

59 Hodie id abrogatum. *Novell.* 18. *cap.* 4.

60 Quæcunque in legitimam imputari solent.

61 Quam habiturus esset ab intestato.

62 Militia confertur. adde *l. omnimodo* 30. §. *imputari. C. de inofficios.* Imo non confertur. *l.* 1. §. 16. *ff. de collat.*

63 Quæ condito testamento legitimæ imputantur, ab intestato conferuntur, at non è contra. Nam quæ conferuntur ab intestato in legitimam, facto testamento non imputantur, nisi id expresse cautum reperiatur.

64 Dos & donatio propter nuptias profectitia confertur.

65 *l.* 19. *in fin. C. eod.*

66 De donationis simplicis collatione, vide *J. eodem.*

67 Si qui dotem vel donationem propter nuptias profectitiam habet, eam simplici donatario conferat; vicissim justum fuerit, ut simplex donatarius donationem simplicem eidem conferat.

Source : BIU Cujas

quæ simplicem tantummodo donationem meruit, ad collationem ejus minime coarctanda est: si quid hujusmodi acciderit, jubemus ad [1] similitudinem ejus [2], qui ante nuptias donationem, vel dotem conferre cogitur, etiam illam personam quæ nulla dote, vel ante nuptias donatione data, solam simplicem donationem à parentibus suis accepit, conferre eam: nec [3] recusare collationem [ex] [4] eo quod simplex donatio non aliter confertur, nisi hujusmodi legem donator tempore donationis suæ indulgentiæ imposuerit. Dat. VIII. Id. Auguſt. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

1 Ut dos & donatio propter nuptias confertur, ita & simplex donatio: dicamus apertius, quemadmodum cohæres meus dotem & donationem propter nuptias profectitiam mihi confert, ita & simplicem donationem profectitiam eidem confero.

2 Lex distinguit liberorum conditionem: ut hinc colligas, Hodie suos suis, & emancipatis: emancipatos emancipatis, & suis profectitia conferre.

3 Simplex donatarius, etiam invitus, ad collationem cogitur.

4 Nota vanum argumentum donatarii. Ne dicas itaque cum interpretibus, Donatarium ad collationem faciendam non obstringi, nisi tempore donationis collationem donator jusserit: sed potius, non obstringi, nisi expressim donator collationem vetuerit. Nam si fallitur hic donatarius cum ita colligit: Ideo se ad collationem non teneri, quod lex collationis ei dicta non fuerit, *ut hic*: E contrario collige, Donatarium à collatione facienda prius non excusari, quam expressim collatio ei remissa sit. 5 Ad intellectum hujus *l.* vid. Fachin. *lib.* 5. *contr. cap.* 83. Guid. Pap. *h. l.* Ans. Adde Cujac. *lib.* 3. *observ. cap.* 30. Menoch. *de arbitr. judic. lib.* 2. *cap.* 127. S. L. 6 *l.* 6. *ff. de bon. quæ lib.*

7 Collationi non sunt obnoxiæ res quæ parentibus per liberos non adquiruntur, quæ autem sint illæ quæ parentibus non adquirantur per liberos, vid. *ff. titul. de bonis quæ liberis in potestate patris constitutis, ex matrimonio vel alias adquiruntur, & eorum administratione.* 8 *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de bon. quæ lib.* 9 Castrense peculium non confertur. *l.* 12. *C. eod. l.* 1. §. 15. *ff. eod. l.* 3. *ff. de castr. pecul.* 10 Hinc collige adventitia non conferri, ut ita abrogetur lex 4. *C. eod. l.* 1. §. 7. *ff. de dot. coll.* nam adventitiorum nudus ususfructus parentibus adquiritur. *l.* 6. *ff. de bon. quæ lib.* §. 1. *Inst. per quas person. cuique.*

De peculio adventitio.

XXI. Idem A. Joanni P. P.

UT nemini [5] de cætero super collatione dubietas oriatur: necessarium duximus constitutioni [6], quam jam favore liberorum fecimus, hoc addere: ut [7] res quas parentibus acquirendas esse prohibuimus [8], nec collationi post obitum eorum inter liberos subjaceant. Ut enim castrense [9] peculium in commune conferre in hereditate dividenda, & ex prisci juris auctoritate minime cogebantur: ita & alias res quæ [10] minime parentibus acquiruntur, proprias [liberis] manere censemus. Dat. XV. Kal. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. anno II. 530.

5 *l.* 5. *l.* 14. *l.* 15. *C. eod. l.* 1. *ff. eod.*

17 Si modo de ea constet, *l.* 24. *l.* 25. *in fin. ff. eod.*

18 Institutio facta in castrensibus ad se paganica non trahit. *l.* 6. *l.* 11. *l.* 12. *ff. eod.*

19 Simpliciter, nam institutio simpliciter facta comprehendit omnia.

20 Juris vinculis testamenta militum non subjiciuntur.

21 Simplicitas militaris, *ut hic*: armatæ militiæ. *l.* 1. *C. de juris & facti ignorant.* imperitia. *l.* 40. *ff. de administratione tutorum.* Arma magis quam leges scire miles præsumitur. *l. ult. in fin. C. de jure delib.* Tacitus *in Agricola, Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis jurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exercet.* adde *l. pen. C. de falsis.*

22 Miles quomodo vult & potest testatur, *ut hic, & l.* 15 *C. eod.* prius arbitrii: alterum necessitatis est.

23 An privilegiatus testamentum faciens præsumatur in dubio potius ut jure communi, quam speciali, vide Alciatum 3. *præsumpt.* 36. 24 Miles filiam ex duabus unciis: uxorem ex unica uncia instituit, nec de residuis novem unciis quidquam disposuit: Quæritur cui cedant reliquæ novem unciæ? Jure communi paganorum receptum est, ut eo casu testator videatur filiam instituisse ex duabus partibus hereditatis, uxorem ex tertia. *l.* 13. §. 2. *l.* 47. §. 1. *ff. de heredibus instit.* §. 5. *Instit. de heredib. inst.* ergo & miles. Nam testamentum militis, quoad ejus fieri debet, salva ratione recti sermonis ad jus commune reducitur. *Bald.* & institutio per quotam trahitur ad omnia bona. *Salic.*

25 Horatius *primo Sermonum sexto, Sumerè depositum clavum, fierique tribunum.* 26 Laticlavi. *Hal.* Tribunorum alii laticlavii, alii angusticlavii, Senatores omnes laticlavii, equites angusticlavii, ut merito hæc separentur in *l.* 42. *ff. de donat. inter vir.* latum clavum impetrare, vel equestris ordinis fieri. De lato & angusto clavo dixi ad *d. l.* 42. fatuum est alioqui quod Accursius & Baldus hic nugantur de clava ferrea à tribunis medios inter hostes projici solita, ut ad eam hostibus eripiendam, sed & eos in fugam vertendos milites suos accenderent. 27 Id est, major annis viginti. 28 Minor annis viginti. *l.* 5. *C. de fideicommiss. libert. l.* 4. §. 18. *ff. de fideicommiss. libert.* quantum vis miles sit, servum testamento manumittere non potest. *l.* 29. §. 1. *ff. eod. l.* 3. *ff. de manumiss. testament.* nisi causa cognita. *C. eod.* habetur ergo potior ratio legis prohibentis minorem manumittere, quam privilegii militibus quidvis permittentis. 29 Quod inter vivos causa cognita fieri potest, idem & testamento fieri conceditur. 30 De causis, vide *l.* 11. 12. 13. 14. *ff. de manumiss. vind.* 31 *l.* 21. *l.* 26. *l.* 38. *ff. eod. l.* 40. *l.* 92. *ff. ad l. Falc.* 32 *l.* 1. *C. eod.* 33 Exempla prohibitionum vid. *in l.* 13. §. 3. *l.* 41. §. 1. *ff. eod. l. ult. C. de hæreticis. l.* 7. §. 1. *ff. de legat.* 3.

TIT. XXI.

DE TESTAMENTO MILITIS [11].

De milite pro parte testato, pro parte intestato.

I. Imp. ANTONINUS A. Floro militi.

FRATER tuus miles si te specialiter in bonis, quæ in paganico [12] habebat [13], heredem fecit: bona, quæ in castris reliquit, petere non [14] potes, etiamsi is qui eorum heres institutus est, adire [15] ea noluerit, sed ab intestato succedentes veniunt: modo si in ejus locum substitutus non es, & liquido probetur fratrem tuum castrensia bona ad te pertinere noluisse. Nam voluntas [16] militis [in expeditione occupati] pro jure [17] servatur. Accepta v. Id. Septemb. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

11 Dixi ad *l.* XXIX. *D.* 1. adde 35. *Eclog.* 21. *fol.* 26.

12 Paganicis hic opponuntur castrensia.

13 Id est, in bonis paganicis, paganica opponuntur castrensibus.

14 Et ita heredi instituto in paganicis non adcrescunt bona militaria defuncti; videntur enim quodammodo duæ horum hominum hereditates. *l.* 17. §. 1. *ff. eod.* Ideoque herede militarium bonorum non adeunte, pars eorum ad heredes ab intestato militis defertur: Ut ita pro parte testatus, pro parte intestatus moriatur. *l.* 6. *ff. eod.*

15 Adire bona. Symmachus *in epist.* Aditione bonorum succesſit. Lucianus παρλασθὼς εἰς τὴν οὐσίαν: & ita quoque dicimus, Adire hereditatis institutionem, nomen, testamentum. Vide *Cujac.* 7. *observ.* 18.

16 *l.* 5. *l.* 14. *l.* 15. *C. eod. l.* 1. *ff. eod.*

17 Si modo de ea constet, *l.* 24. *l.* 25. *in fin. ff. eod.*

II. Idem A. Septimo militi.

MILES si castrensium tantummodo [18] bonorum commilitonem suum instituit heredem: cætera bona ejus, ut intestati defuncti, mater ejus jure possidebit. Quod si extraneum scripsit heredem [19] isque adiit hereditatem: bona ejus in te transferri non jure desideras. P. P. II. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Utrum testamentum valeat jure communi, an jure militari.

III. Idem A. Vindiciano.

QUamquam militum testamenta juris [20] vinculis non subjiciantur, cum propter simplicitatem [21] militarem, quomodo [22] velint, & quomodo possint, ea facere his concedatur: tamen in Valeriani quondam centurionis testamento instituto etiam jure [23] communi accepit auctoritatem. Nam [24] cum paterfamilias filiam ex duabus unciis, uxorem ex uncia heredes scripserit, nec de residuis portionibus quicquam significaverit: in tres partes divisisse eum apparet hereditatem, ut duas habeat, quæ sextantem accepit, tertiam, quæ ex uncia heres est instituta. P. P. Kal. Novemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

18 Miles filium impuberem, & fratrem puberem heredes instituit, eosque invicem substituit? mortuo impubere succederet impubes.

19 Puta filio vel filiæ, cui parentes possunt substituere pupillariter.

20 Vide *Inst. de pupillari substitut.*

21 Puta fratre, cui vulgariter substitui solet, non pupillariter.

22 Severi & Antonini. *l.* 4. §. 2. *ff. de vulgari.* Pareutes autem vocat quos habuit imperii antecessores.

De manumissione.

IV. Imp. ALEXANDER A. Junio.

SI Rufinus, Vir Clarissimus Tribunus, [25] laticlavius [26] major annis [lege] definitis [27] faciens testamentum, te manumisit: justam tibi libertatem competisse, scire debes. Quod si minor annis ex lege constitutus fuerit, cum faceret testamentum: lege impediente nullam libertatem adeptus es, quæ in hac parte nec [28] militibus remissa est. Quod si idem testator causam manumittendi te habuit, quæ probabilis vivo manumittente consilio futura [29] esset: quia per fideicommissum data libertas à quolibet minore annis ei, cujus causa [30] probari potuit, præstari debet: ex testamento militis hujusmodi servis justam libertatem competere consequens est. Dat. XVI. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. CONS. 224.

23 *l.* 21. *l.* 26. *l.* 38. *ff. eod. l.* 40. *l.* 92. *ff. ad l. Falc.* 32 *l.* 1. *C. eod.* 33 Exempla prohibitionum vid. *in l.* 13. §. 3. *l.* 41. §. 1. *ff. eod. l. ult. C. de hæreticis. l.* 7. §. 1. *ff. de legat.* 3.

24 Paganus filium impuberem, & fratrem puberem heredes instituit, eosque invicem substituit? mortuo impubere succederet impubes.

25 Puta filio vel filiæ, cui parentes possunt substituere pupillariter.

26 Vide *Inst. de pupillari substitut.*

27 Puta fratre, cui vulgariter substitui solet, non pupillariter.

28 Severi & Antonini. *l.* 4. §. 2. *ff. de vulgari.* Pareutes autem vocat quos habuit imperii antecessores.

De substitutione.

VI. Idem A. Valentino.

IN testamento quidem ejus qui non [34] miles fuit, si duobus heredibus institutis, altero [35] cui [36] potuit usque ad tempus pubertatis parens facere testamentum, altero [37] cui posteaquam heres extitit, substituere non potuit, invicem substitutio eisdem verbis facta est: in eum solum casum eam locum habere sententiis prudentium virorum, & constitutionibus Divorum parentum [38] meorum placet, quo utrique pari ratione potuit substitui. Sed cum ex testamento militis controversiam esse proponas, defuncta parvula ejus filia, posteaquam heres extitit patri, cum qua simul æquis partibus heres institutus eras, substitutione invicem [39] facta: & mater quidem intestatæ filiæ sibi successionem defendat, tu autem ex substitutione ad te pertinere contendas, juris quidem ratio manifesta est, licere militibus proprio privilegio etiam heredibus extraneis [40], posteaquam [41] heredes extiterint, mortuis substituere: Sed tibi probandum est, an ita frater tuus senserit. P. P. II. Kal. Maji, Fusco II. & DEXTRO CONSS. 226.

34 Paganus filium impuberem, & fratrem puberem heredes instituit, eosque invicem substituit? mortuo impubere succederet impubes.

35 Puta filio vel filiæ, cui parentes possunt substituere pupillariter.

36 Vide *Inst. de pupillari substitut.*

37 Puta fratre, cui vulgariter substitui solet, non pupillariter.

38 Severi & Antonini. *l.* 4. §. 2. *ff. de vulgari.* Pareutes autem vocat quos habuit imperii antecessores.

De verbis, Fortunato liberto meo do, lego.

VII. Idem A. Fortunato.

EX his verbis, *Fortunato liberto meo do, lego*, vindicare tibi libertatem non potes, si pagani [42] testamentum proponatur. At enim cum testatorem militem [43] fuisse proponas: si non errore [44] ductus libertum [te] crediderit, sed dandæ libertatis animum habuerit: libertatem equidem directam competere tibi, sed & legati vindicationem habere te prærogativa militaris privilegii præstat [45]. Dat. XII. Kal. Januar. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

39 Miles filiam impuberem & fratrem impuberem instituit, eos invicem substituit, mortua intra pubertatem filia, magis ter filiæ patruo ejus præferetur, nisi patruus probaverit testatoris voluntatem mutatam fuisse: ut etiam in pupillarem casum valeat substitutio: Alias reciproca substitutio facta diverse conditionis vel ætatis liberis, valet tantum in vulgari casu. *d.* §. 2. *l.* 2. *ff. de impub. & alii.* vid. *Cujac.* 17. *obs.* 20. adde *l.* 39 *l.* 45. *ff. de vulgari.*

40 *l.* 5. *l.* 28. *in fin. l.* 41. §. 3. 4. *ff. de vulgari.*

41 Miles verbis directis, etiam post pubertatem, liberis substituere potest. *l.* 8. *C. de impubr.* paganus per fideicommissum tantum & verbis fideicommissariis. *l.* 41. §. 3. *ff. de vulgari.* §. *ult. Inst. de pupillari.* vid. *Cujac.* 12. *obs.* 27.

42 Paganus servum, cui legatum adscripsit, manumisisse non videtur, *ut hic*, & *l.* 65. *ff. de heredib. instit.* aliud in milite. *C. eod.*

43 Miles servum cui scienter ut liberto legatum adscripsit, manumisse videtur, *ut hic*, & *l.* 40. §. 1. *ff. eod.* dic apertius, De Si miles servum sciens libertum nuncupaverit, eique legatum adscripserit, manumittit. *Negell.* 78. *cap.* 4. *vers. si enim.* paganus non manumittit. *l.* 2. *C. de necessar. l.* 65. *ff. de hered. instit.* Quid si paganus sub appellatione liberorum, servos heredes instituerit? manumittit. *d. l.* 2. Plus igitur in institutione est, quam in legato. 44 Excidit sæpe nobis falsa demonstratio in herede instituendo. *l.* 33. *ff. de conditionibus & demonstrat.* 45 Constat. 46 Aliud in pagano. *l.* 34. *ff. de hered. instit.*

44 Excidit sæpe nobis falsa demonstratio in herede instituendo. *l.* 33. *ff. de conditionibus & demonstrat.* 45 Constat. 46 Aliud in pagano. *l.* 34. *ff. de hered. instit.*

47 *l.* 15. §. 4. *l.* 19. *in fin. l.* 41. *ff. eod.* 48 *l.* 10. *C. eod. l.* 36. §. 2. *ff. eod. l.* 16. §. 5. *ff. de testam. mil.* 49 Militis id est facta à milite præteritio exheredatio est. *l.* 47. *in fin. ff. de bon. libert.* §. 6. *Instit. de exhered. liber.* 50 Miles ignorans se filium habere non juste eum præterit.

47 *l.* 15. §. 4. *l.* 19. *in fin. l.* 41. *ff. eod.* 48 *l.* 10. *C. eod. l.* 36. §. 2. *ff. eod. l.* 16. §. 5. *ff. de testam. mil.* 49 Militis id est facta à milite præteritio exheredatio est. *l.* 47. *in fin. ff. de bon. libert.* §. 6. *Instit. de exhered. liber.* 50 Miles ignorans se filium habere non juste eum præterit.

51 *Al.* Gordianus. 52 Vid. *l.* 9. *C. eod.* 53 Mortuus non est in rebus humanis: mortuus, homo esse desinit. 54 Quid si sciens nullam filiæ in testamento mentionem fecit? patris silentium habebitur pro exheredatione. adde §. *pen. Instit. de exheredat. liberorum.*

51 *Al.* Gordianus. 52 Vid. *l.* 9. *C. eod.* 53 Mortuus non est in rebus humanis: mortuus, homo esse desinit. 54 Quid si sciens nullam filiæ in testamento mentionem fecit? patris silentium habebitur pro exheredatione. adde §. *pen. Instit. de exheredat. liberorum.*

55 Qui à patre exheredatur, quasi notatur. Exheredatio species injuriæ est. Ex ea tamen causa filius non fit infamis. dixi ad *l.* 13. *C. ex quib. caus. infam.* 56 Quem miles non exheredat, instituit: quem non instituit, exheredat. Miles autem filium heredem non instituit, si filium tantum appellavit, aut si eidem ut filio tantum legavit. Paganus si filio legaverit, nec instituerit, non censetur filium exheredasse. *l.* 30. *in princip. l.* 36. *C. de inofficioso.* 57 *l.* 70. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Captare est aucupari lucrum. Hinc captatoriæ scripturæ. *l.* 64. *ff. de legatis* 1. captare hereditatem. *l.* 25. *C. de transact. l.* 1. *ff. si quis aliq. testam.* Captatoriam institutionem, κτᾶσθαι ἐπιορκίαν, vocat Harmenopulus 5. *tit.* 8. Hoc modo, Si Titius me: vel, Qua ex parte Titius me heredem instituerit: vel, Si Titius Cajum sibi heredem instituerit, mihi heres esto. His formulis referimus gratiam quam captamus: nec tantum accipimus, sed reposcimus, nobis vel aliis hereditatem captantes, idque aucupium hereditatis, secretum voluntatis alienæ seu testatoris appellatur. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Idem aucupium *in l.* 71. *in fin. d. tit.* captio appellatur. Captatoria autem non est, quæ remunerandæ jam factæ institutionis causa fit. *l.* 71. *ff. de heredit. instit.* quæ fit mutuatis affectionibus: ita enim forte legendum in *l.* 70. *ff. de heredib. instit.* id est, placata testatoris offensa. *l.* 3. *ff. si quis aliquem testari. & l. ult. C. eod.* ut mutuari affectionem testatoris sit placabilibus verbis testatorem provocare ad mutandam exheredationem: ad legatum relinquendum pœnitenti. Huic interpretationi adjunge quæ de ea re præstantissimi viri scripserunt, Asciat. 2. *Parerg.* 31. Ant. Augustinus 4. *emendat.* 15. Cujacius 16. *observ.* 11. & ex hoc loco illustrari d. legem 70. adde etiam quædam ex Mynsingero 1. *observ.* 8. Addantur & hæc, mutuis affectionibus judicia provocare permitti. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* ut & offensam testatoris placare. *l. ult. ff. si quis aliquem testari.* quanta ex parte me heredem scriptum habueris, ex ea parte heres esto. *l.* 29. *ff. de hered. instit. l.* 20. *in fin. ff. de condit. instit.* cui contraria hæc est: qua ex parte me heredem scriptum in tabulis recitaveris, ex ea parte heres esto: hæc habetur pro non scripta. *l.* 1. *in fin. ff. de his quæ pro non scriptis.* qua ex parte Titius me heredem scripserit, ex ea parte Mævius heres esto. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Qua ex parte à me Titio scriptum heredem recitavero, ex eadem parte Sempronius mihi heres esto. Hæc non est captatoria. *l.* 81. *in fin. ff. de hered. instit.* Contra hæc captatoria est, Titius si Mævium tabulis testamenti sui heredem à se scriptum ostenderit, heres esto. *l.* 71. *in fin. ff. de hered. instit.* Non valet quoque ad secretum alienæ voluntatis conditio institutionis collata, hoc est, in alienam voluntatem. *l.* 70. *in fin. ff. de hered. instit.* Non valet hæc institutio, quem Titius voluerit, instituo. *l.* 32. *ff. de hered. instit.* si Mævius voluerit, Titius heres esto. *l.* 52. *in fin. ff. de condit. & demonst. l.* 68. *in med. ff. de hered. instituend.* si heredem me non feceris, centum dare spondes. *l.* 61. *ff. de verb. obligat. l.* 34. *C. de transact. l.* 4. *ff. de inutilibus stipul. l.* 5. *C. de pactis conventis* (licet ita valeat, si me vel filium exheredaveris, centum dabis. *l.* 132. *ff. de verb. obligat.* nam qui sic stipulatur, hereditatem non directe stipulatur, sed potius notam exheredationis fugit.) Quid si ita: si Titius Capitolium ascenderit, Cajus heres esto: Cajo lego centum? Valet hujusmodi institutio ac legatum? confertur quidem utrumque in alterius, puta Titii, voluntatem, sed tacite non expresse. Hujusmodi institutio toleratur, quia palam & aperte non confertur in alterius voluntatem, sed tacite & per consequentias tantum: multa autem expressa nocent, quæ non expressa non nocent. *l. si quis Sempronium* 68. *ff. de hered. instit. l. nonnunquam* 52. *ff. de cond. & demonst.* & breviter captatoria institutio non est, quæ fit mutuis affectionibus. *l. captatorias.* 70. *ff. de heredit. instit.* ubi duorum similis est affectus. *Negell. Valent. de testam.* sicut in mutuis inter vivos duorum vel plurium inter se donationibus cernitur: adde *l.* 64. *ff. de leg.* 1.

45 *l.* 70. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Captare est aucupari lucrum. Hinc captatoriæ scripturæ. *l.* 64. *ff. de legatis* 1. captare hereditatem. *l.* 25. *C. de transact. l.* 1. *ff. si quis aliq. testam.* Captatoriam institutionem, κτᾶσθαι ἐπιορκίαν, vocat Harmenopulus 5. *tit.* 8. Hoc modo, Si Titius me: vel, Qua ex parte Titius me heredem instituerit: vel, Si Titius Cajum sibi heredem instituerit, mihi heres esto. His formulis referimus gratiam quam captamus: nec tantum accipimus, sed reposcimus, nobis vel aliis hereditatem captantes, idque aucupium hereditatis, secretum voluntatis alienæ seu testatoris appellatur. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Idem aucupium *in l.* 71. *in fin. d. tit.* captio appellatur. Captatoria autem non est, quæ remunerandæ jam factæ institutionis causa fit. *l.* 71. *ff. de heredit. instit.* quæ fit mutuatis affectionibus: ita enim forte legendum in *l.* 70. *ff. de heredib. instit.* id est, placata testatoris offensa. *l.* 3. *ff. si quis aliquem testari. & l. ult. C. eod.* ut mutuari affectionem testatoris sit placabilibus verbis testatorem provocare ad mutandam exheredationem: ad legatum relinquendum pœnitenti. Huic interpretationi adjunge quæ de ea re præstantissimi viri scripserunt, Asciat. 2. *Parerg.* 31. Ant. Augustinus 4. *emendat.* 15. Cujacius 16. *observ.* 11. & ex hoc loco illustrari d. legem 70. adde etiam quædam ex Mynsingero 1. *observ.* 8. Addantur & hæc, mutuis affectionibus judicia provocare permitti. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* ut & offensam testatoris placare. *l. ult. ff. si quis aliquem testari.* quanta ex parte me heredem scriptum habueris, ex ea parte heres esto. *l.* 29. *ff. de hered. instit. l.* 20. *in fin. ff. de condit. instit.* cui contraria hæc est: qua ex parte me heredem scriptum in tabulis recitaveris, ex ea parte heres esto: hæc habetur pro non scripta. *l.* 1. *in fin. ff. de his quæ pro non scriptis.* qua ex parte Titius me heredem scripserit, ex ea parte Mævius heres esto. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Qua ex parte à me Titio scriptum heredem recitavero, ex eadem parte Sempronius mihi heres esto. Hæc non est captatoria. *l.* 81. *in fin. ff. de hered. instit.* Contra hæc captatoria est, Titius si Mævium tabulis testamenti sui heredem à se scriptum ostenderit, heres esto. *l.* 71. *in fin. ff. de hered. instit.* Non valet quoque ad secretum alienæ voluntatis conditio institutionis collata, hoc est, in alienam voluntatem. *l.* 70. *in fin. ff. de hered. instit.* Non valet hæc institutio, quem Titius voluerit, instituo. *l.* 32. *ff. de hered. instit.* si Mævius voluerit, Titius heres esto. *l.* 52. *in fin. ff. de condit. & demonst. l.* 68. *in med. ff. de hered. instituend.* si heredem me non feceris, centum dare spondes. *l.* 61. *ff. de verb. obligat. l.* 34. *C. de transact. l.* 4. *ff. de inutilibus stipul. l.* 5. *C. de pactis conventis* (licet ita valeat, si me vel filium exheredaveris, centum dabis. *l.* 132. *ff. de verb. obligat.* nam qui sic stipulatur, hereditatem non directe stipulatur, sed potius notam exheredationis fugit.) Quid si ita: si Titius Capitolium ascenderit, Cajus heres esto: Cajo lego centum? Valet hujusmodi institutio ac legatum? confertur quidem utrumque in alterius, puta Titii, voluntatem, sed tacite non expresse. Hujusmodi institutio toleratur, quia palam & aperte non confertur in alterius voluntatem, sed tacite & per consequentias tantum: multa autem expressa nocent, quæ non expressa non nocent. *l. si quis Sempronium* 68. *ff. de hered. instit. l. nonnunquam* 52. *ff. de cond. & demonst.* & breviter captatoria institutio non est, quæ fit mutuis affectionibus. *l. captatorias.* 70. *ff. de heredit. instit.* ubi duorum similis est affectus. *Negell. Valent. de testam.* sicut in mutuis inter vivos duorum vel plurium inter se donationibus cernitur: adde *l.* 64. *ff. de leg.* 1.

De captatoria institutione.

XI. Idem A. & C. Æmiliano militi.

CAptatorias [57] institutiones etiam in militis testamento nullius esse momenti, manifestum est. P. P. VII. Kal. Jul. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

57 Captatoriæ institutiones, quæ fiunt ab his qui testamenta non faciunt, ut militibus, rusticis, peregrinis, & similibus, valent. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Quæ fiunt à militibus, valent. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Quæ fiunt à rusticis, valent. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Quæ fiunt à peregrinis, valent. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Quæ fiunt à militibus, valent. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Quæ fiunt à rusticis, valent. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Quæ fiunt à peregrinis, valent. *l.* 70. *ff. de hered. instit.*

Source : BIU Cujas

De lege Falcidia, si quid ultra vires hereditarias petatur.

XII. Iidem A. & C. Domitiæ.

IN testamento militis [1] legem [2] Falcidiam, & in legatis [3], & fideicommissis [4] cessare, explorati juris est. Sane si quid ultra [5] vires patrimonii postulatur: competenti defensione tueri te potes. P.P.VI. Non. Jul. PRÆSENTE & ALLINO CONSS. 247.

De flagitio militari.

XIII. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Claudiæ.

ET militibus nostris, Centurionibus quoque ob flagitium militare [6] damnatis [7], non aliarum quam castrensium rerum testamentum facere permittitur [8], & intestatis jure proprio succeditur à fisco. Prop. Non. Auguſt. VALERIANO & GALLIENO AA. III. & II. CONSS. 256.

De solennitatibus non servatis.

XIV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. heredibus Maximi.

SI à fratre suo militante mater vestra scripta heres successionem [ejus sibi] quæsivit: quamvis testamenti scriptura non contineat juris [9] observationem, hanc [tamen] hereditatem fratrem testatoris, vel ejus filios ab intestato evincere non potuisse, jure constitit. P. P. v. Non. Maji, ipsis AA. CONSS.

De degentibus in expeditione.

XV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

MIlites in expeditione [10] degentes, si uxores, aut filios, aut amicos, aut commilitones suos, postremo cujuslibet generis homines amplecti voluerint supremæ voluntatis affectu: quomodo possint [11], ac velint, testentur: nec uxorum, aut filiorum eorum, cum voluntatem patris reportaverint, meritum, aut libertas dignitasve quæratur. Proinde sicut juris rationibus licuit, ac semper licebit, si quid in vagina [12], aut clypeo literis sanguine suo rutilantibus adnotaverint, aut in pulvere inscripserint [13] gladio suo, ipso tempore quo in prælio vitæ [14] sortem derelinquunt, hujusmodi voluntatem stabilem esse oportet. Dat. III. Id. Auguſt. *Nicomediæ*, OPTATO, & PAULINO CONSS. 334.

De scriniariis & apparitoribus.

XVI. Imp. ANASTASIUS A. Hierio P. P.

SCriniarios [15] vel apparitores [16], qui Virorum Magnificorum Magistrorum militum jussionibus vel actibus obtemperant: etsi nomina eorum matriculis [17] militaribus referri videantur [18], nullatenus [tamen] in ultimis à se conficiendis voluntatibus juris militaris habere facultatem decernimus. Dat. Id. Februar. *Constantinop.* PAULO V. C. CONS. 496.

Quando miles testetur quomodo vult.

XVII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

NE quidam putarent in omni tempore licere militibus testamenta, quoquo modo voluerint, componere: sancimus his solis [19], qui in expeditionibus [20] occupati sunt, memoratum indulgeri circa ultimas voluntates conficiendas beneficium. Datum IV. Id. April. DECIO V. C. CONS. 529.

De pupillo.

XVIII. Idem A. Joanni P. P.

LIcet antiquis [21] legibus permittebatur [22] pupillis [23], si Tribunatum [24] numerorum [25] merebantur [26], ultimum elogium conficere posse: attamen indignum nostris temporibus [esse] videtur, eum qui stabilem [27] mentem nondum adeptus est, propter privilegia militum, sapientium [28] hominum jura pertractare, & in [tam] tenera ætate ex tali licentia parentibus forte suis, vel aliis propinquis nocere, propriam substantiam extraneis relinquendo. Ideoque hoc fieri nullo [29] modo concedimus. Dat. Kal. Novemb. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno II. 532.

1 Aliud in pagani testamento, & militis, jure communi facto. *l. penult. ff. eod.* & veterani. *l. 40. ff. ad l. Falcid.*

2 Falcidia in testamento militis cessat, *ut hic*, & *l. 17. in fin. ff. eod. l. 7. ff. ad leg. Falc. l. 17. l. 92. in fin. l. ult. ff. ad leg. Falcid.*

3 *d. l. 7. d. l. 17. 92. & ult.*

4 *l. 1. §. 18. ff. ad Trebell.*

5 Heres ultra quam ad eum pervenerit, non tenetur. *l. 22. §. 5. ff. de jure delib. l. 1. §. 17. ff. ad Trebell.* si tamen inventarium fecerit. *d. l. 22. §. 14.* ideoque legata ab eo facta, qui non solvendo fuit, inutilia sunt. *l. 15. ff. de leg. l. 16. ff. ad l. Falcid. l. 17. ff. de mort. caus. don. §. ult. Inst. ad leg. Falcid.*

6 Secus, si ob commune delictum. Tunc enim cognati militis fisco excludunt. *l. 1. ff. de veter. & milit. succeſſ.*

7 Miles ob flagitium militare damnatus, potest testari de rebus castrensibus, *ut hic*, & *l. 11. ff. eod.* in paganicis fiscum habet heredem, *ut hic.*

8 Lege sc. alias permitti ei potest. *l. 32. §. 8. ff. de donat. inter vir. l. 1. ff. de veter. & milit. succeſſ.* vel à Principe. *l. 6. §. 6. ff. de injuſto.* vel ab ipso judice dum condemnat. *l. 22. §. 1. ff. de leg. 3.*

9 In militari testamento non requiritur juris communis observatio, *ut hic.* Nam voluntas militis in expeditione occupati pro jure servatur. *l. 1. in fin. C. eod.*

10 *l. 1. in fin. C. ſepulchri violati, & Synopſ. Baſ. 35. tit. 3. ex tit. 3. ex tit. 21. c. 51. 5. Harm. 1. §. 48.*

11 *l. 3. C. eodem. l. ult. ff. eod. l. 37.*

12 Militibus testamentum facturis in ipso pugnæ tempore vagina (vid. Ammianum *lib.* 18. *p.* 135.) clypeus, pulvis, humus, chartæ, vel tabularum loco esse possunt. adde *Novell. Leonis* 40. ut & notæ, pro litteris. *l. 40. ff. eod.* sanguis pro atramento: ensis, pro stylo, penna ac calamo, *ut hic, Synopſis & Harm. ibid.*

13 Præsente aliquo scil. Vix est enim ut cujusquam manus ex hujusmodi scriptura agnosci possit. Quot testes requirantur in militis testamento dixi ad *Novell. Leonis* 41.

14 Sors vitæ, vita ipsa.

15 Σκευοφύλαξ, auctor Etymolog. Χαρτοφύλαξ. Forcat. 12. Aviarii 2. scriniariis hodie comparari posse putat secretarios & scribas Ducum & Tribunorum. Quinam scriniarios habuerint, mox dicam.

16 Scriniarios olim habuerunt Præfecti prætorio, Magistri militum, Comites utriusque ærarii, Proconsul & Asiæ Castrensis sacri palatii, item duces.

17 Matricula militem sola non facit, ideoque qui militum effectu carent, & militum munere non funguntur, carent & privilegio. *c. un. de vaſal. milit.*

18 Aliud est videri, aliud esse. Nomina scriniariorum videntur esse in matriculis militaribus, non sunt tamen, id est, videntur milites, non sunt tamen vere milites, etiamsi jus castrensis peculii habent. *l. 6. ff. de caſtr. pecul. milit.* Fit eorum militum mentio in *l. 8. ff. de numerariis.*

19 *l. ult. ff. eod.* Miles jure militari per id tantum tempus uti vel testari potest, quo militat & in castris degit. *§. 3. Inſtit. eod.*

20 Ἐν στρατείᾳ. *Synopſ. ibid. cap. 52.* idque sive sit in castris, sive in fossato, sive in hybernis, sive in præsidiis, sive in stativis seu sedibus sedetis ac ædibus. *d. l. ult. 18. C. de ep. aud.* Sufficit ergo ut fiat in expeditione, licet non in procinctu: alioquin nihil aut parum distabit miles à pagano. Nam paganus in procinctu & hostico, jure militari testari potest. *l. ult. ff. eod.* quod illis locis de quibus dixi, intermortua sit quodammodo memoria legum. vid. *Cujac. conſ. 49.*

21 Forte ante Adrianum Imperatorem. Valerianus apud Vopiscum in Probo: *Miraris quod ego imberbem Tribunum fecerim contra conſtitutum D. Adriani.* & de eodem Adriano Spartianus: *Nullum tribunum, ni ſi plena barba fecit, aut ejus ætatis quæ prudentia, & annis tribunatus robur implevet.*

22 Olim permissa fuit testamenti factio impuberi tribuno numerorum, quasi dignitate supplente ætatem. ut hinc quoque possis colligere, tribunatum numeri, aliasque dignitates militares impuberibus permissas. 1. *Veget. 4. Plin. 8. epiſt. Corrasius 5. Miſcell.* 22. ideo testamenti factionem pupillis permissam putat, quod tribunatus nomen esset honoris, non officii, iis maxime qui ex illustri familia essent: & quod possent majores natu vicarios adjutores & consiliarios habere. vide *Cujac. 17. obſ. 36.*

23 *Si in tribunatu numerorum.* Rævardus 4. *variar.* 8. ita emendat: ortum errorem putat ex ea scriptura, *tribunatu in numerorum.* Tribunus ergo numerorum est qui alias Romanorum cohorti, vel legioni præpositus est. Tribunatus numerorum, munus ipsum? Cohortes enim, ut legiones suos tribunos habuerunt. *Plin. 3. epiſt. l. 25. ff. eod.* In tribunatu igitur numerorum mereri est tribuni officio ac munere fungi.

24 Numeri interdum cohortem, vel legionem significant. *Sozomen. 1. hiſtor. tripar. l. 14. C. de re milit.* Hinc in numeros referri. *l. un. in fin. ff. de bon. poſſ. ex teſt. milit.* interdum à legionibus separantur numeri. *l. 13. C. de re milit.* Goth. Pro (tribunatum numerorum) reponit Rævardus *variar. lib. 4. cap. 8.* (in tribunatu numerorum.) Sed veterem lectionem defendit Leonin. *emendat. lib. 4. cap. 3. num. 1.*

ANS. 25 Ad eundem modum lege Constantini, impuberibus profitentibus cœlibatum dabatur jus testamenti faciendi in ipso monasterii ingressu. 1. *Sozomen. 9.* quod tamen Leo mutavit. *Nov. 6.*

26 Et per consequens non permittebatur patri in cujus potestate erant, eis substituere.

27 Impuberis mens non est stabilis.

28 Factio testamenti sapientibus tantum & stabilem mentem habentibus permittitur.

29 Et ita abrogantur antiquæ leges quibus permittebatur impuberi tribuno numerorum testamenti factio.

TIT. XXII.

QUI TESTAMENTA [30] FACERE POSSINT, VEL NON [31].

Socius *omnium bonorum vel indivisam ſucceſſionem habere & testari potest.*

1. Imp. GORDIANUS A. Petronio militi.

QUANQUAM omnium bonorum socer tuus, itemque frater ejus socii [32] fuerint: tamen non eo minus idem frater ejus cum fati munus impleret, testamento suo potuit sibi heredem instituere quem vellet. †. Item non idcirco minus is testamenti factionem habet, quod [33] indivisam successionem cum sorore sua dicatur habuisse. P. P. XII. Kal. Auguſt. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Mortem qui sibi conſcivit, an & quando testari poſſit.

II. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Viatori & Pontiæ.

SI is, qui te cum uxore tua heredem scripsit, quando [34] testamentum ordinavit [35], sanæ [36] mentis fuit, nec postea alicujus sceleris [37] conscientia obstrictus, sed [38] aut impatiens [39] doloris, aut aliqua [40] furoris [41] rabie [42] constrictus, se præcipitem dedit, ejusque innocentia liquidis probationibus commendari potest à te, adscitæ mortis obtentu postremum ejus judicium convelli non debet. Quod si futuræ [43] pœnæ metu, voluntaria morte supplicium antevertit, ratam voluntatem ejus conservari leges verant. P. P. Kal. Decembr. ipsis AA. CONSS.

Senex quantumvis, & ager corpore testari poteſt, filiusfamilias testari non poteſt.

III. Iidem AA. & CC. Licinio.

SEnium [44] quidem ætatis, vel ægritudinem [45] corporis, sinceritatem mentis tenentium, testamenti factionem certum est non auferre. §. 1. Filium autem qui in potestate est [46], testamentum facere non posse, indubitati juris est. Dat. IV. Non. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

Impubes testari non poteſt, pubertatis annos qui attigit, poteſt.

IV. Iidem AA. & CC. Radoni.

SI frater patruelis tuus ante [47] decimum quartum [48] ætatis suæ annum decessit, cum facere non potuit testamentum: nihil recte ex ejus postremo judicio postulatur. Nam si hanc ætatem egressus, licet vigoris [49] nondum emersissent vestigia, suum solenniter ordinavit judicium: hoc evellere frustra conaris. S. VI. Id. Novembr. *Pantichi*, CC. CONSS.

Eunuchus testari poteſt.

V. Imp. CONSTANTIUS A. ad Rufinum P. P.

EUnuchis [50] liceat facere [51] testamentum, componere postremas exemplo omnium [52] voluntates, conscribere codicillos [53] salva testamentorum observantia [54]. Dat. V. Kal. Mart. *Sirmii*, CONSTANTINO A. V. & CONSTANTE C. CONSS. 339.

Imperatorem qui heredem inſtituit adhuc mutare teſtamentum poteſt.

VI. Idem A. ad Volusium Præfectum urbi.

SI quis Imperatorem forte heredem instituerit [55], habeat [56] mutandi [57] judicii facultatem, & quemcunque voluerit, secundum leges in testamento suo heredem scribendi. Dat. XII. Kal. Mart. *Mediolani*, ARBITRIONE & LOLLIANO CONSS. 355.

Imp. vel Auguſta heres ſi inſtituatur, vel teſtetur.

VII. Imppp. VALENS, VALENT. & GRAT. AAA. Maximo.

CUm heredes instituuntur Imperator seu Augusta: jus commune [58] cum cæteris habeant. Quod & in codicillis, & fideicommissariis [59] epistolis [60] jure scriptis observandum erit. †. Et sicuti priscis legibus cautum est, Imperatori quoque [61], & Augustæ testamentum facere liceat, & mutare [62]. Dat. VII. Id. Auguſt. GRATIANO A. II. & PROBO CONSS. 371.

Cæcus an & quomodo testari poſſit.

VIII. Imp. JUSTINUS A. Demostheni P. P.

HAc consultissima lege sancimus, ut carentes oculis [63], seu morbo [vitiove,] seu ita nati, per [64] nuncupationem [65] suæ de legato. *l. 3. §. 11. C. eod.* de leproso dicam ad *l. 3. C. eod.* majestatis reo. *l. ult. ad l. Falc.* Manibus privato, *l. 10. ff. eod.* monacho, *Nov. Leon. 5.* vid. *Clar. 3. ſent. §. teſtament. q. 28. 29. 30.* muto, surdo à natura, *l. 10. C. eod.* obside, *l. 11. ff. eod.* De Prælato & Clerico, vid. *Clarum 3. ſent. §. teſtamentum q. 27.* Principe, *l. 6. C. eod.* peregrino, *l. 31. 32. ff. de jure fiſci. Ulpian. 20. §. 14. in fin.* prodigo, *l. 18. ff. eod. §. 2. Inſt. quib. non eſt permiſſ.* relegato, *l. 8. §. 3. ff. eod.* sene, *l. 3. C. eod.* servo privati vel Principis, *l. 16. ff. Leon. Nov. 36.* socio omnium bonorum, *l. 1. C.* surdo, muto, *l. 10. C.* spurio, *Nov. 89. c. 12. cap. 15. Auth. licet. in fin. C. de natur.* vid. *Clar. d. loco q. 31.* sui interfectore, *l. 2. C. eod.* valetudinario, *l. 3. eod.* vasallo, *cap. 1. de ſucceſſ. feudi.* usurario, *c. ult. de uſuris in 6.* vid. *Clarum 3. ſent. §. teſtam. q. 26.*

32 Socius omnium bonorum testari potest. *l. 4. in fin. C. pro ſocio. l. 52. §. 2. ff. pro ſocio.*

33 Rem indivisam cum alio communem habens testari potest. *d. l. 4. l. 3. C. de commun. rer. alien. 5. Harm. 1. §. 36.* Commune quippe mihi cum alio meum est, meumque esse dici potest, ut in ea parte jure dominii uti possim. adde *l. 51. ff. pro ſocio.*

34 Tunc enim requiritur sanitas mentis: neque superveniens ex irrito & nullo validum facit.

35 Perfecte ac plene. Nec enim cœptum tantum testamentum furore post superveniente pro perfecto habetur. *l. 9. C. eod.*

36 Quod semper præsumitur. Sensus & ratio naturalis præsumitur in quolibet homine nisi probetur contrarium. vid. *Alciat. 1. præſumpt.* 18.

37 *l. 32. §. 7. ff. de donat. int. vir.*

38 Ἢ ὡς τὴν ζωὴν ἀποσεσῶμεν, id est, quasi vitam averteret. *Synopſ. Baſ. 35. tit. 3. c. 2. 5. Harm. 1. §. 41.*

39 *l. 6. §. 7. verſ. quod ſi quis. ff. de injuſt. l. 34. de milit. teſtam. l. 43. §. 4. ff. de ædil. l. 5. C. ſi reus vel accuſator.* dixi ad *l. 3. §. 4. ff. de bonis cor.*

40 Ἢ μανίας ἢ λύσσης, ἢ πολυημέρου νόσου, hoc amplius addit 5. *Harm. 1. §. 41.* id est, aut furore, vel rabie constrictus, aut diuturno morbo detentus. *Synopſ. de loco.*

41 Furoris rabies.

42 Aut pudore æris alieni. *l. 45. §. 2. ff. de jure fiſci.*

43 Sui interfector, ob metum pœnæ futuræ capitalis tamen, testari non potest, *ut hic.* vid. *l. 3. §. 1. 2. 3. 4. ff. bon. eor. qui ante ſentent. Belroiſianum 3. practi. 38. in pr.*

44 De senibus dixi ad *l. 5. ff. de jure immunit.*

45 *l. 17. ff. eod. l. 27. C. de tranſact.* An & qui elephantiasi seu lepra laborat? potest: ut qui expresse non prohibeatur, & ita judicatum fuisse refert Pap. 29. *arreſt. 1. n. 16.*

46 Filiusfam. de profectitiis & adventitiis ne quidem patre permittente testari potest. *l. 6. & 16. ff. eod.* de adventitiis quorum ususfructus patri non quæritur, potest. *l. ult. §. 5. verſ. filius. C. de bon. quæ lib. Nov. 98. c. 1. §. 1.* vid. *Wurmſ. 1. practi. 30. obſ. 16.* Potest etiam de castrensibus & quasi testari. *l. 7. §. 5. ff. de donat.*

47 Ante pubertatem, id est pupillo, seu impuberi testari non licet. *l. 5. l. 19. ff. eod. §. 1. Inſt. eod. l. 1. §. 8. ff. ſecund. tab. l. 2. C. quando provoc. 2. Cajus 2. §. 3. Paul. 3. ſent. 4. §. 1.*

48 De pubertate alias dixi.

49 Vid. quæ dixi ad *l. ult. C. quando tut. eſſe deſ.*

50 *l. 6. ff. de lib. & poſthum. Cujac. 17. obſ. 24.* hoc verbum referri posse ait ad cubicularios principum. *l. 2. C. de præfect. ſacri cubic. l. 2. C. de priv. cor. qui in palat. milit.* ut etiam si servi sint, habeant testamenti factionem (quemadmodum Novella Leonis 38. generaliter de servis principis constitutum est) vel ad eunomianos spadones, quibus *l. 17. C. Th. de hæret.* ademerat testamenti factionem: cui magnum argumentum præbet *l. 23. & 27. d. tit.*

51 Causa dubitandi fuit, quod solis pueribus testandi facultas sit permissa, eunuchi vero non ita pubescant. Ideoque Alexander Severus eunuchos, tertium genus hominum appellavit, teste Lampridio, ob eandem causam consul Mamercus Genucio bonorum possessionem secundum tabulas denegavit. 7. *val. 7.*

52 Id est, eadem ætate. Olim anno decimo octavo tantum eunuchis testari licuit cum eo tempore plerique pubescant. *Paul. 3. ſent. 4. §. 2.*

53 Eunuchus testamentum facere potest. *C. eod.* codicillos, *ut hic*, adoptare. *Nov. Leon. 26.* potest etiam episcopus esse. dixi *c. 20. 21. Can. Apoſt.* non potest uxorem ducere. *Nov. Leon. 89.* adde alia quædam de eunuchis ex *lege 182. ff. de verb. ſign.* & ex *tit. de eunuchis. C. eod.*

54 Id est, solennitate: Principes, licet indulgeant testamenti factionem, non tamen remittunt juris solennia. *facit. l. 3. §. 2. ff. de bon. lib. l. 35. C. de inoff. teſt.*

55 Potest enim princeps heres instituti. *l. 16. C. de teſtam.* Possumus etiam jactare, nos principem heredem facturos: cujusmodi jactatio pro institutione non habetur. *l. ult. ff. qui teſtam.*

56 Princeps in multis jure privatorum utitur. vide *l. 7. C. eod. l. 3. C. de teſtam. l. 4. C. ad l. Falc. 1. Harm. 5. §. 39.*

57 Principem institutum à nobis heredem possumus revocare seu exheredare. *l. 19. verſ. ne quid C. de teſtam.* tametsi ea inconstantia, princeps videatur injuria quodammodo affici, & ludibrio haberi.

58 Vid. *l. 6. C. eod.*

59 Ab Imperatore herede instituto fideicommissum & legatum dari potest. *Paul. 4. ſent. 1. §. 3.*

60 Per epistolam fideicommissum principi relinqui potest, ut hic. *l. 16. C. de teſtam.* Principes fideicommissa ex codicillis, ex epistolis non admittebant. *l. 2. C. Th. de teſtam. & codicill.* Justinianus hanc Valentis prætulit. Quædam hic adjecta ex Symmacho vid. *apud Cujac. 5. obſ. 7.*

61 Imperatori & Augustæ testamentum mutare licet.

62 Ratio dubitandi fortasse potuit hæc esse, quod mutatio videatur principe indigna.

63 Cæcus testamentum facere potest, *ut hic.* Cur ita? quia accire potest adhibitos testes & audire sibi testimonium perhibentes. *Paul. 5. ſent. 4. §. 4.* vide quæ de cæco dixi ad *Novell. Leon. 69.* Goth. Ad hanc l. vid. Gabriel. Vasq. *de teſtam. c. 1. §. 5.* Molin. *diſput. 130.* Durant. *de arte teſt. tit. 1. cauſ. 9.*

ANS. 64 Id est, ἀγράφως, citra scripturam. *Syn. Baſ. 33. tit. 3. c. 8.*

65 Cæcus nuncupativum testam. facere potest, si tamen fari potest: adde quæ dicam ad *l. 21. C. de teſta-*

bannito, v. *Clar. 3. ſent. §. teſtam. q. 19.* (ubi differentiam facit inter bannitum simpliciter & bannitum simul & damnatum ad mortem, & inter bona interdicti in loco sita & extranea, & inter leges loci interdicti & alias) de captivo. *l. 8. l. 12. & 13. ff. eod.* cæco, *l. 8. C. eod. Nov. Leon. 40.* De eo, qui rem indivisam cum alio habet, *l. 1. in fin. C. eod.* damnato ad metallum, ad ferrum, ad bestias, *l. 8. §. 4. ff. eod.* ad perpetuos carceres. *Clar. 3. ſent. §. teſtam. q. 23.* ad mortem. (*Clar. 3. ſent. §. teſt. q. 21.* consuetudine receptum esse refert, ut is testari possit in illis bonis in quibus bonorum confiscatio locum non habet. contra *l. 6. §. 6. ff. de injuſto.*) ob carmen famosum, *l. 18. §. 1. ff. eod.* ex militari delicto, *l. 6. §. 6. ff. de injuſto.* De deportato, *l. 8. §. 2. ff. eod.* de sui statu dubio, *l. 15. ff. eod. Nov. Leon. 33.* de eunucho, *l. 5. C. eod.* de excommunicato nihil definitur, potest itaque testari. vid. *Clar. 3. ſent. §. teſtam. q. 24.* de filiofamilias, *l. 11. & 12. C. eodem.* de hæretico, vid. *l. 17. §. 1. l. 18. 19. C. de hæret. Nov. 144. c. 1.* vid. *l. 3. C. eod.* de sui statu incerto, *l. 14. & 15. ff. eod.* de infami. *l. 1. C. de ſecund. nupt. Clar. 3. ſent. §. teſtamentum quæſt. 25.* de impubere, *l. 4. C. eod.* interdicto bonis seu prodigo, *l. 18. ff. eod.* de interdicto aqua & igni, *l. 8. §. 1. ff. eod.* inhabiles ad testamentum faciendum, an possint ad pias causas testari, dixi ad *Auth. ſimiliter. C. ad l. Falc.*

30 Qui sequitur tractatus maximam & evidentem utilitatem in se continet: Testamentis enim inseruntur institutiones, substitutiones, exheredationes, legata, fideicommissa, tutelæ, libertates, adsignationes libertorum, mortis causa donationes, mortis causa capiones, attestationes, ademptiones, confirmationes codicillorum, præcepta, consilia, damnationes, injunctiones: quæ omnia patent latissime.

31 Dixi ad XXVIII. D. I. de accusato. vid. *l. 8. & 9. l. 13. ff. eod.* de ægroto. *l. 3. C. eod.* Augusta, *l. 7. C. eod.* de

Source : BIU Cujas

4 Testari ad pias causas cæcus an possit hac forma non servata, vid. apud Tiraquellum 20. *privilegio piæ causæ.*

2 §. 2. *Instit. de testament.* Καὶ ἓν ἐστι, id est, septem aut quinque. *Synopsis Basil.* 35. *tit.* 3. *cap.* 8. & 5. *Harmen.* 1. §. 4. 73.

3 Ut sint octo. Totidem enim requiruntur in cæci testamento. De numero testium testamento necessariorum dixi ad *Novell. Leonis* 42.

4 Cæcus sine scripto testari potest, *ut hic*: Leonis vero constitutione secreto testamentum facere potest. *Novell. Leonis* 69. διγράφως 35. *Synopsis* 3. *c.* 8. *in fin.* 5. *Harmen.* 1. §. 14.

5 Formularum veterum verba hodie in testamentis non requiruntur. *leg.* 26. *in fin.* ℣. *de testam.*

6 Τὸ ὄνομα καὶ τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν κληρονόμων, id est, nomen, indicia & dignitates heredum. *Synos. Basil. d. c.* 8. Cæcus enim debet heredem nuncupare, κατὰ σημεῖον διὰ τὸ μὴ πλανᾶσθαι, hoc est, certis & indubitatis signis heredem exprimere, ut ne ullus error in ea institutione obvoriatur. 5. *Harmen.* 1. §. 31.

7 Adde *leg.* 17. *ff. de conditionibus & demonstrationibus. l.* 14. *ff. de fideicomm. lib. l.* 37. *in fin. ff. de stipul. servor.*

8 Propter solum nomen potest ambiguitas oriri. *leg.* 30. *ff. de testam. tut. l.* 106. *ff. de verb. oblig.*

9 Palam quid sit, vid. *l.* 21 *ff. eod.*

10 Id est, sub præsentia.

11 Humana fragilitas mortis cogitatione perturbatur.

12 Morti vicinum non esse examinandum in testem hinc colligunt: quod tamen examinantis arbitrio præstat relinqui. Morientem quoque non recte testari, neque eam facultatem in mortis articulo constitutis, permittendam esse, ut de suis testentur, hinc colligunt.

13 Codicillos cæcus facere, ut & testamentum potest.

14 Forte chartula depromatur, unde mox sequitur *quam susceptam.*

15 Testamentum animi sententia.

16 Octo testes (si tabularius desit) requiruntur in cæci testamento. dixi ad *Novellam Leonis* 41.

17 Unus testis hic subrogatur in locum tabellionis. An ideo dicendum est, tabellionem testem esse? Bald. negat tabellionem connumerari inter testes. Nam alioquin uno teste adhibito testis alterius vicem notarius sustineret: si tamen in judicio de sua scriptura deponit audiri potest, ut testis, non ut tabellio.

18 Testamentum uni testium custodiendum dari potest.

19 Ea lege, ut quoties eo opus fuerit, id exhibeat. *l.* 24. ℣. *de fideic.*

20 Oculis & auribus.

21 Hoc est, subscriptionibus.

22 De furiosi testamento vid. De mente capto, vid. *l.* 17. *ff. eod.* Neuter enim, id est, furiosus vel demens tempore ad verse valetudinis testari potest. *l.* 16. §. 1. *l.* 17. *ff. eod. l.* 2. *ff. de inoff. l.* 1. §. 9. *ff. de secund. tab.*

23 Id est, dilucidis intervallis. ℣. *eod.*

24 Eo sensu antiqui animi dicuntur, quo veteres animi in *l.* 3. ℣. *de postb. her. inst. l.* 23. *in pr.* ℣. *de leg.*

25 Ἐν ὑπογραφῇ διατιθεσθαι. *Eclog.* 3. *c.* 9.

26 Ἐν τοῖς διαλείμμασι 35. *Eclog.* 3. *c.* 9. 5. *Harm.* 1. §. 15. quæ & intervalla dicuntur simpliciter in *l.* 14. *verf. Si vero. ff. de offic. præsid.* 2. *Caj.* 2. §. 4. §. 5. confinia furoris & sanitatis in *l.* 6. *verf. Nos itaque* ℣. *de curat. fur.* tempus intermissi furoris a *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 5. §. 1. & *Inst. eod. inducia* ℣. *eod.*

27 Codicillos mortis causa donationem.

28 Solennitates intelligit in aliorum testamentis requisitas.

29 Non habet quo referatur hæc oratio, nisi legas de discretis.

30 Mutus & surdus simul à natura testamentum aut codicillos, aut mortis causa donationem facere non potest, imo nec libertatem conferre, *ut hic. Synopf. Basil.* 35. *tit.* 3. *c.* 10. 5. *Harm.* 1. §. 17. 18. Ne dicas cum interpretibus, Paganis testamenti factionem à principe eo casu permitti ex *l.* 7. *ff. eod.* ipso vero jure militi. §. 2. *Inst. de militar. testam.* utrobique enim agi existimandum est de his, qui simpliciter vel surdi vel muti sunt. Nam qua ratione paganus mutus & surdus à natura, principi testamenti faciendi causa supplicaverit? quo mota quibusve gesticulationibus mutus eodem casu heredem instituet? dicendum est igitur, paganos mutos vel surdos simpliciter testamenti factionem olim à principe petere debuisse. *d. l.* 7. militibus à lege permissum fuisse. *d.* §. 2. hic autem omnibus surdis vel mutis permitti. Quod de surdo diximus, ne sumas de eo, qui tarde vel exaudit, vel loquitur: sed de eo qui nihil omnino natura exaudit, quique nihil penitus loqui potest. §. 3. *Instit. eod.* adde *Ulpianum* 20. §. 13. *l.* 3. *ff. de ædilitio.*

31 Quid? surdus & mutus simul, potestne pias ad causas testamentum facere? Quidam ajunt, alii negant, de quo vide Tiraquellum privilegio 9. piæ causæ.

32 Nec ei interesse ut testis. vid. *Oldend. cap.* 4. *de testib. num.* 15. Est enim optima illatio testimonii dictionem ei denegari, cui testamentum facere non liceat. vid. *l.* 18. *verf. merito ff. eod.*

33 Quidni possit, cum fideicommissum nutu relinqui possit? *l.* 21. *ff. de leg.* 3. Solve, nutu relinqui potest ab eo, qui loqui non potest, non à muto simul & surdo à natura, *ut hic.*

34 Mutus & surdus à natura bona alienare inter vivos etiam non potest, ex quo libertatem servis inter vivos non confert. Ideoque curator ei dari solet. *arg. l.* 2. *ff. de curat. fur.*

35 Simpliciter tamen surdus non mutus potest. *l.* 1. *ff. qui & à quib. manumiss.*

36 Olim inter amicos per epistolam licuit. *Paul.* 4. *sent.* 12. §. 2. sed præstat verba Pauli de eo intelligi, qui vitio aliquo surdus & mutus factus est, quippe qui natura talis est, scribere non potest.

37 Surdus & mutus vitio vel morbo non natura, si literas novit, literis testari potest.

38 *Paul.* 4. *sent.* 12. §. 2.

39 Ut mutus sit & surdus.

40 Vox ablata, mutum: aurium conclusio surdum efficit.

41 Mutus & surdus vitio aliquo, sciens tamen litteras testari sua manu potest.

42 Surdus natura non tamen eadem natura simul mutus, testari potest. quid si vitio talis sit? idem; potest enim vel voce, vel scriptura testari.

43 Leges interdum statuunt de his quæ raro fiunt, & ita restringitur *l.* 4. 5. 6. *ff. de legib.* & in codicillis, & in mortis causa donationibus, & in libertatibus & in omnibus aliis permittimus. Si enim vox 44 articulata ei [à] natura concessa est: nihil prohibet eum omnia quæ voluerit facere: quia scimus quosdam jurisperitos & hoc subtilius cogitasse, & nullum esse exposuisse, qui penitus non exaudiat, si 45 qui supra cerebrum illius loquatur, secundum quod Jubentio Celso placuit. In eo autem, cui morbus postea superveniens auditum 46 tantummodo abstulit, nec dubitari potest quin possit omnia sine aliquo obstaculo facere. Sin 47 vero aures quidem apertæ sint, & vocem recipientes, lingua autem ejus penitus præpedita: licet à veteribus auctoribus sæpius de hoc variatum est: attamen si hunc peritum 48 litterarum esse proponamus, nihil prohibet eum scribentem hæc omnia facere, sive naturaliter 49, sive per interventum morbi hujusmodi infortunium ei accesserit: nullo 50 discrimine, neque in masculis, neque in fœminis in omni ista constitutione servando. Dat. xv. Kalend. Mart. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Filiusfamilias *ne quidem de rebus quæ patribus non acquiruntur, testari non potest: exceptis castrensibus & quasi.*

XI. Idem A. Joanni P.P.

NEmo ex lege, quam nuper 51 promulgavimus, in 52 rebus quæ parentibus acquiri 53 non possunt, existimet aliquid esse innovandum, aut permissum esse filiisfamilias 54 cujuscunque gradus, vel sexus testamenta facere, 55 sive sine 56 patris consensu 57 bona possideant secundum nostræ legis distinctionem, sive [cum] eorum voluntate. Nullo etenim modo hoc eis permittimus 58: sed antiqua 59 lex per omnia conservetur, quæ filiisfamilias, nisi in certis casibus 60, testamenta facere nullo modo concedit, & in his personis quæ hujusmodi facultatem habere jam concessæ sunt. S. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Filiusfamilias de quasi castrensibus testari potest.

XII. Idem A. Joanni P.P.

OMnes omnino quibus quasi 61 castrensia peculia habere [ex legibus] concessum est, habeant licentiam in ea tantummodo ultimas voluntates condere, secundum nostræ constitutionis tenorem, quæ talibus testamentis de inofficiosi 62 querela immunitatem præstitit. Dat. III. Non. Decemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

44 Surdus qui mutus à natura non est, testari potest. An id cui quam accidere possit, mox dicetur.

45 Surdus à natura nemo sic est, quin si supra cerebrum illius quis loquatur non audiat. sed tamen Plinius 10. *c.* 69. refert, ei cui primo negatus sit auditus, huic & fermonis usum ablatum, & ideo marinâ ostrea, quod surda sint, muta esse quoque natura. Alexander Aphrodiensis in problematis putat, ideo fieri quod una sit nervorum conjunctio, quæ ad linguam & aures pertineat, & ea ratione contingere, ut affecto aurium nervo nervus quoque linguæ afficiatur. Cur vero qui muti sunt non à natura audiunt? idem Alexander id ex eo fieri putat, quod oriatur proprium nervorum παθος, five ut Politian. vertit, localis nervorum passio.

46 Surdus ex morbo testari potest.

47 Mutus tantum natura vel morbo, non surdus testari potest, si literarum sit peritus.

48 Mutus non surdus literarum sciens testari potest.

49 Natura vel morbo quidem muti esse possunt, non tamen surdi? exemplum extat apud Herodotum *lib.* 1. *& Gell.* 5. *c.* 9. de Crœsi filio, cum mutus à puero fuisset, articulate ad hostis impetum exclamavit: ὦ ἄνθρωπε μὴ κτάνε Κροῖσον: sed & quispiam Samius Athleta, nomen illi fuit ἄνηλος, cum antea loquens non fuisset, ob similem causam loqui cœpit. *Gell. d. loc.* qui nunquam id potuisset nisi auditu prius sermonem accepisset, didicisseque.

50 De muto & surdo quod hac lege dictum est, idem obtinet in fœminis mutis & surdis.

51 Id est, anno 529. intelligit autem *l.* 6. ℣. *de bon. quæ liber.* intelligit etiam *legem ult.* ℣. *de collat.* quæ lata est anno 530.

52 Id est, ne quidem in rebus quæ parentibus adquiri non possunt, & ita Græci μηδὲ τῶν ἀπροσποιήτων. 35. *Synopf.* 3. *c.* 11. ut hinc dubitandi ratio fumatur: sunt vero ἀπροσποίητα adventitia aliunde filio quam a patre vel patris libertate quæsita, quorum proprietas liberis, usufructus patri competit, imo & proprietas si moriantur ipsi liberi. Scholiastes synopseos illo loco τῶν ἀπροσποιήτων quædam exempla ponit rerum quæ liberis adquiruntur, veluti ex testamento alterius, vel ex militia, vel ex scientia in quibus filiusfamilias possit testari, in cæteris non possit.

53 *d. l. ult.* filiusfamilias de adventiis & propriis testari non potest, etiamsi in illis pater nullum habeat usumfructum. vid. *Clarum* 3. *sent.* §. *testamentum. quæst.* 18. *de peculio castrensi vel quasi potest. Instit. eod. in pr.*

54 Vide 5. *Harmenop.* 2. in hunc locum. vid. *Clarum* 3. *sent.* §. *testam. quæst.* 18.

55 Atqui filiifamilias donare mortis causa possunt patris consensu. *l.* 25. *in fin. ff. de mort. caus. donat.* Cur tam varie? Papo nius 1. *notar.* 7. *c. des testamens* negat veram varietatis hujusce causam adferri posse. Alii donare posse putant, quod mortis causa donatio contractum imitetur, & præsentem obligationem adferat. dic melius, Eum qui testatur, sui juris esse debere: & testamentum ex alieno arbitrio pendere absurdum esse. vid. *Clarum d. q.* 18. inter se vero repugnare, ut unus & idem filiusfamilias & sui juris sit. Majorem autem esse authoritatem patriæ potestatis, quam ut sola testamenti factione illius sui juris fieri censeatur. Donare vero ministri nudi est. Nam & per servum dominus donare potest. vid. *Bald. Inst. hoc tit.* Quid? ad pias causas de profectitiis, potestne testari filius consentiente patre? potest constitutione Bonifacii, & ita accipe *c. licet* 4. *de sepulturis in* 6. ubi per μείωσιν *eligere sepulturam*, dixit pro *legare sepulturæ causa.* vid. *Clarum* 3. *sentent.* §. *instrumentum quæst.* 5. quid valetne statutum, ut filiusfamilias possit testari? valere videtur. Quid si interim dum pater captus ab hostibus, & testetur ejus filius? patre postliminio redeunte testamentum filii evanescit. vid. *l. ult. verf. ita tamen.* ℣. *de sentent. passis.*

56 *l.* 6. & 16. *l.* 19. *ff. eod.* cur sine patris consensu? Testamenti factio publici non privati juris est. *l.* 3. *ff. eod.* jus autem publicum exigit, ut qui testatur paterfamilias sit, & ut de re sua testetur. Jure civili vero filiusfamilias proprium nihil habet. *Ulpian.* 20. §. 10. constitutionibus peculia castrensia vel quasi propria habet. etiam usufructu tenus, adventitiorum vero proprietatem. §. 1. *Inst. per quas personas cuique.* De castrensibus autem jure militari potest: de quasi castrensibus communi jure. *l. ult.* ℣. *de inoffic. testament.*

57 Filiusfamilias potest consensu patris bona possidere.

58 Quid si quis filiusfamilias testatus est, postea juris sui factus decessit. Testamentum ejus ab initio ipso jure nullum, tacite confirmari non poterit. *l.* 1. §. 8. *ff. de b. p. secund. tab.* expresse poterit. *l.* 11. §. 2. *ff. de b. p. secund. tab.* valet tamen eo casu testamentum solo jure fideicommissi. *l.* 1. §. 1. *ff. de leg.* 3. quasi defunctus ad causas fideicommissi, & codicillorum vim priovid. *Gnciacum Quæstionum Academ. ult.*

59 Vid. *Ulpian.* 20. §. 10.

60 Id est, in castrensi, vel quasi castrensi. *l. ult.* ℣. *eod. Inst. eod. in pr.*

61 Filiusfamilias testari potest de quasi castrensibus. Castrensia ad imitationem castrensium. *l. ult.* §. 1. ℣. *de inoff.* castrense quod Græci ἰδιόκτητον, *Synopf. ibid. c.* 11. quod in castris adquiritur, vel proficiscenti ad militiam datur. vid. *l.* 4. ℣. *familia. l.* 4. *l.* 11. *ff. de castr. peculio. Paul.* 3. *sent.* 4. §. 3. quinam eo privilegio fruantur, vid. *d. l. ult.*

62 Inofficiosi querela non proponitur adversus testamentum ejus, qui de quasi castrensi peculio testatus est. vid. *d. l. ult.*

TIT. XXIII.

DE TESTAMENTIS 63 ET QUEMADMODUM 64 TESTAMENTA ORDINENTUR 65.

Testium status testamenti tempore inspiciendus.

1. Imp. Hadrianus A. Catonio 66 Vero.

TESTES, servi an liberi fuerint, non in hac causa tractari oportet: *l.* 26. ℣. *eod.* precibus imperatoris obtinuit.

63 Seu variis generibus testamentorum, fiunt enim vel scripto. *l.* 21. ℣. *eod.* nuncupatione sine scriptis. *l.* 21. §. 2.

latis. *l.* 19. ℣. *eod.* municipalibus gestis habitis. *d. l.* 19. mystice. *l.* 21. ℣. *eod.* Per æs & libram (sed hoc in usu esse desiit, *l.* 15. ℣. *eod.* Est & aliud posterius. *l.* 20. & 21. §. 3. *l.* 29. ℣. *eod.* est & cujus signacula incisa vel ablata. *l.* 30. ℣. *eod.* est & imperfectum, irritum, ruptum. *l.* 3. *l.* 21. ℣. *eod.* quod procitum Festo, factum inter liberos. *d.* §. 1. & ad pias causas. vid. *auth. similiter Falcidia cessat.* ℣. *ad l. Falc.* & holographum. *l.* 28. *in fin.* ℣. *eod.* factum tempore contagionis. *l.* 8. ℣. *eod.* factum in agro & aliis locis ubi pauci sunt testes. *l. ult.* ℣. publicatum. *l.* 2. *l.* 18. *lib.* 23. *eod.* est & cujus authenticum intercidit. *l.* 2. *l.* 11. ℣. *eod.* cujus scriptura interleta, in quo etiam quædam supra scripta. *l.* 12. ℣. *eod.* in quo falsa demonstratio. *l.* 4. & 5. ℣. *eod.* falsa enunciatio. *l.* 6. ℣. *eod.* in quo error subjectus reperitur. *l.* 7. ℣. *eod.* deque iis aperiendis, & apud acta publicandis à testatore. *l.* 18. *l.* 23. ℣. *eod.* ut scil. quando interciderint, sit unde eorum fides peti possit.

64 Id est, de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis vigiliis excogitatas refert Imperator. *l.* 35. ℣. *de inoff.* Huc referre possis contextus & actus unitatem. *l.* 28. ℣. testium subscriptionem. *l.* 28. §. 1. ℣. *eod.* testes, eorumque numerum. *l.* 12. & 31. *verf. in illis.* ℣. *eod.* qualitatem & statum. *l.* 21. ℣. *eod.* præsentiam. *l.* 9. ℣. *eod.* signacula & annulum. *l.* 12. ℣. *eod.* literarum consequentiam & notas. *Auth. quod si sine* ℣. subscriptionem. *l.* 21. ℣. *eod.* Idioma. *l.* 21. *in fin.* ℣. *eod.* superflua testamenti & necessaria. *l.* 17. ℣. ambiguitatem. *l.* 24. ℣. præposterationem. *l.* 25. ℣. heredis institutionem. *l.* 14. ℣. ejusque qualitatem & statum. *l.* 3. & 16. ℣. *eod.* heredis scripturam vel nuncupationem à testatore faciendam. *l.* 29. *verf. Quod si* ℣. genus tabularum. *l.* 15. *verf. Et in.* ℣. *eod.* formam testamenti hodie usitatam vide apud Speculatorem *in tit. de instrumentorum editione.* §. *compendiose*: apud Rolandum à Valle 1. *conf.* 36. *ubi post Bartolum in l.* 1. *testam. quemad.* notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse, nempe quod si testium unus moriatur ante testatorem vel ante apertas tabulas, integrum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis testamenta.

65 Id est, fiant. dixi ad *l.* 28. *ff. eod.* adde etiam de eorum effectu. *l.* 10. 13. & 16. *in fin.* ℣. *eod.* & quemadmodum infirmentur. *l.* 27. ℣. *eod.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Sichard. Ant.

66 *Catoni* §. 7. *Inst. eod.*

Source : BIU Cujas

oportet: cum eo [1] tempore quo testamentum signabatur, omnium consensu liberorum loco habiti [2] sint, nec quisquam eis usque adhuc status controversiam moverit. Sine die & consule.

Authenticum etsi intercidat, testamentum valet.

II. Imp. Alex. A. Expedito.

PUblicati [3] semel testamenti fides, quamvis ipsa[4] materia, in qua primum à testatore scriptum relictum fuit casu, qui probatur, intercidit [4], nihilo minus valet [5]. P. P. Kal. Januar. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

Ex imperfecto testamento Imper. quoque heres non est.

III. Idem A. Antigono.

EX [6] imperfecto [7] testamento nec Imperatorem [8] hereditatem vindicare posse, sæpe constitutum est. Licet enim lex [9] imperii solennibus [10] juris Imperatorem solverit: nihil [11] tamen tam proprium imperii est, quam legibus vivere. P.P. II. Kal. Januar. Lupo & Maximo Conss. 233.

Error in nomine non officit testatori.

IV. Imp. Gordianus A. Rufino.

SI in nomine [12], vel prænomine [13], seu cognomine [seu agnomine [14]] testator erraverit, nec [15] tamen de quo sensit, incertum sit: error hujusmodi nihil officit veritati. P.P. XII. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Filius si quis vocatus, vel si cui ut filio relictum, veritas tamen prævalet.

V. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Lucullo.

NEque professio [16], neque adseveratio [17] nuncupantium filios [18], qui non sunt, veritati præjudicat: & quæ ut filiis testamento relinquuntur, juxta ea quæ à principibus statuta sunt, non deberi, certi juris est. Accep. VI. Non. Jul. Valer. & Gallien. AA. III. & II. Conss. 526.

Falsa enunciatione testamento inserta veritas prævalet.

VI. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Terentiæ.

VErba [19] testamenti, quibus mater vestra decedens, nihil se cuiquam donasse [20] significavit: si res se aliter habet, fidem [21] veri non perstringunt. P.P. III. Non. Novemb. Diocletiano A. & Aristobolo Conss. 285.

Errori scribentis succurritur.

VII. Iidem AA. Rufinæ.

ERrore [22] scribentis testamentum juris solennitas mutilari nequaquam potest [23], quando minus [24] scriptum, plus nuncupatum videtur: & ideo recte testamento condito, quanquam [25] desit, *heres esto*: consequens est, existente herede legata seu fideicommissa juxta voluntatem testatoris oportere dari. P. P. XVII. Kal. Februar. ipsis AA. IV. & II. Conss. 290.

Ob casum majorem & timorem contagionis an solennia remittantur.

VIII. Iidem AA. Marcellino.

CAsus majoris ac novi [26] contingentis ratione, adversus [27] timorem contagionis [28] quæ testes, deterret, licet aliquid de jure laxatum est: non tamen prorsus reliqua testamentorum solennitas perempta est. Testes enim hujusmodi morbo oppressos [29] eo tempore jungi [30] atque sociari remissum est: [non etiam] conveniendi numeri eorum observatio sublata est. Dat. XVI. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Testes in conspectu testatoris esse debent.

IX. Iidem AA. Patrocliæ.

SI [31] non speciali [32] privilegio [33] patriæ tuæ juris [34] observatio relaxata est, & testes non in conspectu [35] testatoris testimoniorum [36] officio functi sunt: nullo jure testamentum valet. P.P. X. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Rescripto *justum testamentum rescindi non potest.*

X. Iidem AA. & CC. Menophelimo.

SI testamentum jure factum sit, & heres sit capax, auctoritate rescripti nostri rescindi [37] non oportet. Dat. XV. Kal. August. AA. Conss.

Subtracto testamento post mortem testatoris non ideo minus testamentum valet.

XI. Iidem AA. & CC. Zenoni.

NOn idcirco minus jure factum testamentum suas obtinet vires, quod post mortem testatoris subtractum [38] probatur. S. Dat. Prid. Id. Novemb. AA. Conss. 15.

De numero testium, de signaculis, de deletis, vel suprascriptis.

XII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

SI unus [39] de septem [40] testibus [41] defuerit [42], vel coram testatore omnes eodem [43] loco testes suo [44], vel alieno annulo non signaverint, jure deficit testamentum. De his autem, quæ interleta [45] sive suprascripta [46] dicis, non ad juris solennitatem, sed ad [47] fidei pertinent quæstionem, ut appareat [48], utrum testatoris voluntate [49] emendationem [50] meruerint, vel ab altero inconsulte [51] deleta sint, an ab aliquo falso [52] hæc fuerint commissa. S. Dat. Prid. Non. Jul. Philippo. AA. Conss.

Ratio *testandi à legibus est.*

XIII. Idem AA. & CC. Euriphidæ.

TEstandi (*causa*) *de pecunia sua* Legibus certis [53] *facultas* est [permissa:] non [autem] Jurisdictionis mutare [54] formam, vel juri publico [55] derogare cuiquam permissum est.

Institutio & exheredatio *codicillo non fit.*

XIV. Iidem AA. & CC. Achilleo.

NOn [56] codicillum, sed testamentum aviam vestram facere voluisse, institutio [57] & exheredatio facta probant [58] evidenter. Subsc. Id. Decemb. CC. Conss.

De in codicillis & testamentis omnibus, quæ jure codicillorum valent. *l. ult. vers. sin autem. J. eodem* (qualia sunt pene omnia testamenta in quibus clausula codicillaris subintelligitur) & testamento hominis rusticani. *l. ult. J. eodem.* Sed & hic dicitur aliquid de jure communi relaxari propter metum contagionis: æquissima est autem relaxatio, si duo testes remittantur de summi juris observatione, ad hæc: Quinque testes sufficere dicuntur in rustici testamento propter testium penuriam: ergo & hic idem jus esse debet: & ita Baldus putat hic: Roland. à Valle 1. *cons.* 81. *Clarus d. loco. Hot. 2. consil. 15.* & breviter communis opinio eo inclinat. *Roland. Clar. Hot. d. loco.* adde *Pap. 20. Arrest. 1. §. 1.* Id etiam admitti potest, non quod duo non sufficiant ad fidem faciendam: sed quia grave est duorum judicio universam defuncti hereditatem extraneo deferri. Boërius *decis.* 228. & *Roland. à Valle 1. cons.* 81. eandem sententiam probant, quod ita possit testari, qui tyranni carcere detineatur: aut qui in castro sit aliquo,

1 *l. 22. §. 1. ff. eod.* Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore quo testamentum ordinatur, aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit, *ut hic.* Quid? dicemusne satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames nisi & hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castr. Roman. Alex. Corneus Jas. Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicitur satis. Heres agit ex testamento: excipitur adversus testamentum, testes fuisse servos: Heres hac replicatione utitur, vel servi fuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos: hoc est, tempore testamenti: videtur non præsumi. vid. *Castrens. l. ad testium 22. §. conditionem 1. ff. eod.*

2 Testes debent esse liberi, vere vel putative. *l. 22. §. 1. ff. eod. 2. Feud. 19. in fin.* hinc illud, communis error jus facit. *l. 3. in fin. ff. de suppellect. legata.* Communis opinio veritatis vicem sustinet.

3 De publicatione dicam *ad l. 18. l. 23. J. eod.*

4 *l. 11. J. eod.*

5 *l. 5. sup. de fide instrum.* exemplo publicato creditur, nec Authentici omissio nocet.

6 *Synops. Basil. 35. tit. 2. cap. 2. & 9. Harm. 6. §. 104. & 105. l. 23. ff. de leg. 3.* adde *l. ult. ff. eod.*

7 De testamento imperfecto dicam *ad l. 21. §. 1. J. eod.*

8 Vide quæ dixi de Imperatore & Principe *ad l. 6. ff. qui testam. ad §. ult. Inst. quib. mod. test. Novell. 105. cap. 2. in fin.* adde *l. 20. in fin. J. eod. l. 22. ff. de legat. 3. & 35. Ecl. 2. cap. 2.*

9 Id est, *lex regia. l. 1. ff. de const. principum. §. 6. Inst. de jure naturali.* vid. *Const. de conceptione Digestorum. §. 7.*

10 Testamentum principis non solenne esse debet? ex hoc loco non possit negare solennitates in principis testamento requiri: vel non majores quam in militari ultima voluntate, quæ duobus testibus est contenta. *arg. l. 15. ff. de testam. milit. l. 40. ff. de test. milit.* idem esse existimant in quovis merum & mixtum imperium & omnimodam (ut loquuntur interpretes nostri) jurisdictionem habente. *arg. l. omnium 19. J. eod.* Quibus addunt, testamentum sine solennitatibus factum ab eo, qui in loco conditi testamenti merum & mixtum imperium habeat, præsumi ab eodem insinuatum, cum voluntariæ jurisdictionis sit: & ita respondisse Bartolum & Franc. Pisanum in testamento illustris Ursini refert Baldus *in l. sancimus 24. J. de donat.*

11 Legibus vivere proprium est imperii: Non igitur princeps legibus solutus est, sed videtur. *l. 4. ff. de legibus.* vid. *quæ de ea re scripsi ad Ngvell. 105. cap. 2. in fin.*

12 Falsa demonstratio non vitiat: nisi ita falsa sit, ut dispositionem omnino incertam reddat. *§. 29. Inst. de legat. l. 7. §. 1. J. de legatis. l. 9. §. 1. ff. de contrahend. empt. l. 21. §. 1. ff. qui testam. l. 1. ff. de injusto. l. 48. in fin. ff. de hered. inst. l. 17. ff. de cond. & demonst. l. 32. ff. de verb. oblig.* adde *l. 26. ff. de sacrosanct. Eccl.*

13 *d. §. 29. l. 8. §. 2. ff. de secund. tab.*

14 De his vocabulis aliquid dicendum est, quæ Græci ὄνομα χρηματισμὸν, πανηγυρικὸν, περσωνικὸν vocant. *Synops. 2. cap. 3. Theophilus §. 29. Inst. de legatis.* Prænomen apud Romanos est, quod familiæ nomen præcedit, ut Lucius Publ. Marcus: soletque ut plurimum notis scribi: Hodie succesit ei id, quod familiæ nomini præponimus, puta Jacobus, Petrus, Antonius, quod ideo docti solent etiam notis scribere; indocti vero propria nomina appellant. Prænominibus caruisse pueros & maximè mulieres (nisi forte plures essent) verisimile est. Utriusque familiæ nomine utebantur. Pueri etiam cognomen familiæ suscipiebant. Nomen vero apud Romanos significavit familiæ nomen, ut Tullius. Cognomen erat, quod nomini conjungebatur, ut cognationis nomen. Tertium nomen Plutarchus appellat in *Coriolano & Mario*: Theophilus ἐπώνυμον. quo etiam nomine utitur Plutarchus & Justinianus Novell. 78. estque vel nunc primum partum vel hereditarium, ut Scipionis, Cæsaris, Ciceronis. vid. *Varronem. 2. de re rustica, & Macrobium.* Agnomen cognominis genus est quod ob insignem rem aliquam nomini additur. Vox agnomen legitur apud Ciceronem lib. de inventione, & §. 29. *Instit. de legat.* alibi legi negat Antonius Augustinus 3. *emendat.* 8. Superflue itaque hic legi & alibi tamen posse usurpari, quando cognominis vocabulum satis rem ipsam non exhibet. Sic Crasso Divitis cognomen fuit: *Cic. ad Atticum.* & Manlio Torquato, *Cic. 2. de finibus.* & ita cum multis locis exstet verbum prænominis & cognominis: agnominis tamen non extat. *l. 21. §. 1. ff. qui testam. l. 1. ff. de liberis & posthum.* ubi dixi *l. 13. ff. de falsis. l. unic. J. de mut. nomin.*

15 Error in nomine, cognomine vel agnomine non vitiat, si constet de ipso corpore (vide tamen Socinum regula 119.) & tamen error in nomine appellativo generali vitiat, etiamsi constet de corpore. *l. 4. ff. de leg. 1.* vid. tamen *Socinum regul. 120.*

16 In censum. vide quæ notavi *l. 13. §. de probat.* adde *l. 29. ff. de probat. l. 12. de jure patron. l. 4. J. de hered. inst. l. 6. de fide instrum.*

17 *l. 5. §. de probat.*

18 Ubi quem quis instituit ut filium, non aliter institurus, si filius is non sit, inutilis erit institutio. Idem dicendum, si ut fratrem instituit. *l. 7. J. de hered. inst.* dicta *l. 1. §. 10. ff. de Carbon. l. 46. ff. de jure fisci.*

19 Verba enunciativa modum causæ disponunt. *adi textum & Doctores ib. in l. pater 17. §. 1. ff. de doli mali excepti. l. emptor. 65. §. 1. ff. de rei vindic.*

20 Inter vivos scilicet verba negativa testatoris veritatem non mutant, *ut hic*: & ita non creditur testatori mensuram suæ substantiæ affirmanti. *Novell. 48.* eidem non creditur accusanti. *l. 3. §. 1. ff. de Silan.* Et tamen obtemperatur adfirmanti. *Novell. 48.* eidem non creditur accusanti. *l. 3. §. 1. ff. de Silan.* Et tamen obtemperatur injuriam remittenti. *l. 5. §. famil.*

21 Dixi ad *l. 1. §. arbit. tut.*

22 *l. 9. §. 2. ff. de hered. inst.* vid. *l. 92. ff. de reg. jur.*

23 Imo potest. *l. 9. ff. de hered. inst.*

24 *d. l. 9. §. 2.*

25 *l. 1. §. 5. ff. de hered. inst.* vide quæ de ea re scripsi ad *l. 1. in fin. §. de arbitr.*

26 Facit *l. 28. vers. & si quidem. J. eod.*

27 Legendum mihi videtur, *& adversus.* Nam hic aliquid de jure laxatur casu majoris & novi & adversus timorem contagionis intuitu.

28 Puta pestis. Nulla enim alia fere contagio est, quæ testes adeo deterreat. Quid in testamento tempore pestis facto quot testes requiruntur? Quidam duos sufficere ajunt, moti *cap. cum esses x. de testament.* de quo vide Rolandum à Valle 1. *consil. 81. num. 44.* & ita judicatum refert Guido Papæ *decis. 513.* Sed & Spinæ ita probatum esse testamentum refert Mynsingerus 1. *observ. 96.* & cum in hostico testantibus duo testes sufficiant. *l. 1. de bonorum possess. & testam. milit. l. ult. ff. de test. milit.* Cum in rusticanis testium numerus legitimo minor requiratur. *l. ult. J. eod.* cum necessitas legem non habeat: id privilegium dari locis & temporibus, non personis: facti impedimenta non obstare actui minus solenni. Eum qui contagioso morbo laborat, testari posse coram testibus eum tantum audientibus, non tamen eum videntibus, ut hac lege: contra legem *si non specialiter. J. eodem.* posse eundem & testari coram testibus non rogatis. *Bart. decis. 222.* posse hujusmodi hominis testamentum per tabellionem nondum matriculæ insertum describi. *Angel. in l. si vacantia. 5. C. de bon. vacantibus. arg. l. ubi absunt 19. ff. de tutoribus.* mulierem tempore pestis posse sine consensu cognatorum testari, licet suo fortassis statuto sine consensu agnatorum testari prohibeatur. 3. *Paril. 3. cons. 33.* Quinimo sanum in loco contagioso testari posse coram testibus duobus rogatis. vide *Boërium decis. 228.* Alii contra septem exigunt. *l. 12. J. eodem.* Utrumque nimis extremum & iniquum est. Clarus arduam quæstionem esse ait, quæ Cæsarea distinctione egeat 3. *sentent. §. testamentum quæst. 56. vers. & hæc quidem.* placet media sententia quinque testes sufficere, si modo plures reperiri non possint. Nam & is numerus sufficit ubi nemini, hoc est, paucissimis accessus pateat. Alii pestis genus distinguunt: ut si non magna aut vehemens sit, justus ac legitimus testium numerus requiratur. *argum. l. 1. §. proinde 8. ff. de ædil. l. quæsitum 60. ff. de re judicata.* & ita judicatum fuisse refert Boërius *decis. 221.* sin magna sit in terris Ecclesiæ sufficere solennitatem. *c. cum esses 10. extr. de testam.* hoc est, ut quis testetur coram duobus testibus, & parocho seu plebano, ejusve vicario: in urbe vero imperioque Romano, hoc est, provinciis imperio subditis quinque testes exigi. *argument. l. ult. J. eodem.* (& ita Burdigalæ judicatum refert Boërius ibid.) si modo qui testatus est, contagiosus sit: quippe non contagiosus in contagioso loco testari coram septem testibus debet: nisi desertis in agris sit: tunc enim quinque testes videntur sufficere. *l. ult. J. eodem.* Pone testamentum à contagioso factum, jure illo speciali contagiosis permissum: quæro an ægroto convalescente, & ad sanitatem perducto deficiat id testamentum? *Corneus 4. cons. 54.* & Ripa existimant tale testamentum, etiam tum sustineri ac valere, etiamsi testator alterius testamenti solenniter faciendi potestatem habuerit. Hoc amplius notandum est ex Boërio *decis. 228.* contagiosos ex fenestra vel cancellis coram prætereuntibus in via testari posse. *argument. l. est differentia 9. ibi, per fenestram. ff. in quib. causis pignus. l. conficiuntur 8. §. codicilli 2. ff. de jure codicill. l. Si quæsi. 3. ibi, per fenestram. ff. de pignoratitia.* Goth. An testamentum tempore pestis ab ordinaria testamentorum solennitate sit immune, vid. Censur. Forens. nostram *lib. 3. cap. 2. num. 23. S. L.*

29 Lego & emendo, *oppressis*, manifestissima & apertissima sententia. Ideoque Græci hanc legem ita interpretantur, testes si metuerint propius ad testatorem accedere, ne morbi contagione inficiantur, permittitur eis separatim κεχωρισμένως ab eo testamentum signent. *Synops. Basil. 35. tit. 2. cap. 7.*

30 Contagionis causa testibus permittitur separatim à testatore testamentum signare. Græci ita hanc legem explicant. *35. Eclog. 2. cap. 7.*

31 *Synopsis Basil. ibid. cap. 8.* est & hæc lex exceptio *ad l. 12. J. eodem.*

32 Puta à principe concesso cum hac clausula, *non obstante. l. 35. §. de inoff.*

33 Jus commune statuto & consuetudine mutari potest, à privato non potest. *l. 27. ff. de reg. jur.*

34 Ut si in conspectu testatoris testes sigilla non imponant. 35. *Eclog. 2. cap. 8.*

35 *l. 12. in pr. J. eod.* hinc colligit Baldus, In testamento requiri, ut testes videant testatorem: ideoque cæcum in testamento testem esse non posse. Quid si testes oculati interposito velo aut interjecta cortina testatorem loquentem audierint, non viderint tamen? Quidam putant id genus testimonii fidem facere, dum testes notam habuerint vocem testatoris. *Gloss. in l. 2. §. idem Labeo ff. de aqua pluvia. & in capite præterea 27. extr. de testibus.* Alii in teste testamentario visum requiri ex hac lege notant: eo magis quod vocem alienam periti possunt imitari. Notum enim illud Isaaci, *vox Jacob manus Esau*: idque Cæpola cautela 220. in testamento omnino admittit (quod in codicillis & mortis causa donatione forte remittendum esse putat) in matrimoniis testes de auditu fidem plenam non facere, nisi alia indicia sint. *c. præterea 27. ext. de testib.* secus in contractibus esse vel quasi *Gloss. in cap. 15. testes 3. quæst. 9.* Quid in delictis? testis de visu testimonium proferre cogitur. *Idem Cæpola cautela 231.* Porro nota vox loquentis testi fuerit, necne arbitrio judicis finitur. His addendum testamentum noctu quidem signari posse. *l. ad testium 22. §. posse. 6. ff. eod.* non tamen absque luminibus: tunc enim falsum præsumi. Noctu enim factum testamentum absque luminibus non valet. *Jas. 3. cons. 50. Tiberius Decianus 2. cons. 65.*

36 Testium. Testium officio funguntur, si sigilla imponant. *Ecl. d. loco.*

37 Testamentum jure perfectum non rescinditur per rescriptum. facit *l. 7. de prec. imp.*

38 Furtum testamenti testamentum non vitiat. Est enim vitium furti, quod ad testamentum attinet extrinsecum. vide *l. 2. §. eodem.*

39 Testes & eorum numerus ad testamenti solennitatem pertinere ex his verbis colligitur junctis cum verbis, *non ad juris solennitatem J. eod.* igitur uno ex septem testibus deficiente testamentum legitime probari non poterit, *ut hic.* adde *l. duo sunt Titii 30. ff. de testam. tut.* Possis etiam dicere numerum testium in testamentis augeri vel minui statuto vel consuetudine potest. *l. ult. J. eod. l. Divus 24. ff. de test. milit. l. milites 15. §. de test. milit.*

40 Septem testes in testamentis regulariter requiruntur, *ut hic. §. 3. Inst. eod. l. 3. ff. unde liberi. l. 2. §. secund. tab.*

41 Testium numerus est de solennitate substantiali testamenti. *Bald.*

42 Defectus solennis numeri testium testamentum vitiat, nisi in casibus exceptis, *ut hic. §. 3. Inst. eod.* excipe casum *legis 8. in fin. §. eod. l. 9. §. eod.*

43 Testes testamenti eodem loco esse oportet.

44 Testes & suo & alieno anulo signare possunt. *§. 5. in fin. Inst. eod.*

45 Interlinire est variis locis delere. *l. 42. in fin. ff. ad l. Aq. l. 1. §. 1. ff. de servo corrupto. l. 67. ff. de leg. 1. l. 2. ff. de falsis.*

46 Subscripta.

47 In testamento aliud juris solennitas: aliud fidei quæstio.

48 Abrasio seu litura in instrumento seu literis suspecto & substantiali loco instrumentum vitiat. adde *l. ult. J. de edicto D. Hadriani. Socinum reg. 1.* nisi plura sint in instrumento capita: tunc enim litura eam tantum partem vitiat: non alia capita instrumenti. *l. 42. §. de transf.* nisi ex antecedentibus & consequentibus certo colligatur, lituram consulto ac necessario inductam: hoc est, instrumentum eam lituram pati: vel sine ea litura consistere non posse. Idem dicendum, si qua parte litura est, eadem testator aliquid manu propria adscripserit ac de eo literarum comparatione facta constiterit. *l. 20. §. de fide instrum.*

49 De consulto deletis. *l. 2. §. 7. ff. secund. tab.* Consulto, id est, voluntate. *l. 8. §. 3. ff. d. tit.*

50 Interletis & suprascriptis superiora emendantur.

51 De inconsulte deletis. *l. 1. ff. de his quæ in test. delent.*

52 De falso deletis, *l. 2. ff. de falsis.*

53 Legibus certis, id est, non suo arbitrio.

54 *l. 55. ff. de leg. 1. l. 15. §. 1. ff. ad l. Fal.*

55 Vid. *l. 27. ff. de reg. jur. l. 35. §. de inoffic.*

56 *l. 13. in fin. ff. de jure codicill. §. 12. Inst. de testam.*

57 Institutio & exheredatio testamenti notæ: Neutra fit in codicillis. vide *l. 7. J. de codic.*

58 Probatur ex heredis institutione & exheredatione defunctum voluisse testari, non codicillos facere. *ut hic.* Cur ita? quia codicillis hereditas directo neque dari, neque adimi potest. *l. 2. l. 1. si idem 7. J. de codicill. l. quod per manus 10. ff. de jure codicill. l. Scævola 76. ff. ad Treb. §. penult. Inst. de codic.* quæ conjectura locum etiam habet, licet deficiat solennitas in testamento necessaria, ut ea ratione defunctum dicamus testamentum non codicillos facere voluisse: eum actum de quo agitur testamentum esse non codicillos: testamentum, inquam, nullum: neque jure codicilli sustineri. Conjectura quæ ducitur ex solennitate cedit præsumptioni, quæ ex ipsa rei substantia nascitur. Cur? Tolerabilius est inutilem reddi testatoris voluntatem, quam aliquid admitti, quod adversus ejus voluntatem faciat. Præsumitur quoque testator justas solennitates omittens, justæ, id est, solennis voluntatis pœnituisse, & perlusorium actum facere voluisse; Quod si testator dicit se nolle solennia testamenti servare? intelligitur id jure codicillorum valere voluisse, si solennitas codicillorum adfuerit. *Gloss. in l. nemo 55. ff. de leg. 1.* Quid si testator codicillos aut contractum se facere

Source : BIU Cujas

testatus est: & actum hujusmodi codicillos, vel contractum appellavit, & nihilominus solennia testamentis necessaria servavit: verbi gratia, heredis institutionem & exheredationem in eo fecit? valebit actus hujusmodi jure testamenti, *ut hac lege l.27.ff. eod.* ac maxime quidem si ab alio quam testatore scriptum fuerit testamentum: nam error notarii officere testamento non debet. *l.errore 7.ff. eod. l. si librarius 92.ff. de regul. jur.* Quid si testamentariam solennitatem adhibuit, & tamen testatus est velle eum actum jure codicillorum obtinere? Quidam jure testamenti valere putant. Alii in electione heredis positum esse, ut vel directo succedat ex testamento, vel jure fideicommissi ex codicillis, quorum prius Joann. Andreas concedit, si qui proximi ab intestato instituti sint: alterum si extranei. Quid si facto jam testamento ex intervallo heredes scripsit, & eum actum codicillos esse testatus est, neque testamentum expresse revocavit? testamentum fecisse intelligitur: ut hinc constet, prius testamentum ruptum esse. Socinus *consil. 69. Alciat. 9. consil. 68.* Et breviter in hujus legis quæstione testatum dicemus, qui directis: codicillos fecisse, qui verbis inflexis usus sit. Quid si communibus usus sit? codicillos feciſſe dicemus, si ea dispositio non poterit, ut testamentum valere. *l. ult. ff. de codicill.* sin secus testamentum feciſſe. *l. 1. ff. de codic.* ex institutione testamentum præsumi: ejus defectu codicillum *hac leg.*

De solemnitate verborum sublata.

XV. Imp. Constantinus [1] A. ad Populum.

QUoniam indignum est ob inanem [2] observationem irritas fieri tabulas & judicia [3] mortuorum: placuit ademptis his, quorum imaginarius [4] usus est, institutioni [5] heredis verborum non esse necessariam observantiam, utrum imperativis [6] & directis verbis fiat, aut inflexis [7]: nec enim interest [8] si dicatur, *Heredem facio 9, vel instituo, vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto [10], vel erit [11]:* sed quibuslibet confecta sententiis, vel [in] quolibet loquendi [12] genere formata institutio valeat: si modo per eam liquebit voluntatis [13] intentio: nec necessaria sunt momenta [14] verborum quæ [15] forte [16] seminecis [17] & balbutiens lingua profudit. Et in postremis [18] ergo judiciis ordinandis amota [19] erit [solennium] verborum necessitas: ut qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacunque instrumenti materia [20] conscribere, & quibuscunque verbis uti, liberam habeant facultatem. S. Dat. Kal. Februar. *Serdicæ*, Constantio A. II. & Constante A. CC. Conss. 339.

De dignitate vel potestate ejus cui relictum est. 1. De eo, qui agnovit voluntatem defuncti.

XVI. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio.

NOn dubium [21] nec incertum est, sicut Imperatoribus [22] ita qualibet dignitate, vel potestate decoratis viris, tam hereditatem, quam legatum seu fideicommissum [23] relinqui posse [24].

§. 1. Illud etiam adjiciendum est, ut qui ex testamento vel ab intestato heres extiterit: etsi [25] voluntas defuncti circa legata, seu fideicommissa, seu libertates legibus non sit subnixa, tamen si sua sponte agnoverit, implendi eam necessitatem habeat. S. Dat. XV. Kal. Jul. *Thessal.* Gratiano V. & Theodosio AA. Conss. 380.

De superfluis & necessariis omissis.

XVII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Æternali Proconsuli Asiæ.

TEstamentum [26] non ideo infirmari debebit, quod diversis hoc deficiens [27] nominibus [28] appellavit, cum superflua [29] non noceant. Namque necessaria [30] prætermissa imminuunt contractus, & testatoris officiunt voluntati, non [31] abundans cautela. Dat. XII. Kal. April. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

De his quæ apud officium censuale publicari solent.

XVIII. Iidem AA. Africano Præfecto urbi.

TEstamenta omnia, cæteraque, quæ apud officium censuale [32] publicari [33] solent, in eodem [loco] reserventur, nec usquam permittatur fieri ulla translatio [34]: *Mos [35] namque retinendus est fidelissimæ vetustatis;* quem si quis in hac urbe voluerit mutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. XII. Kal. Octob. *Constantinop.* Cæsario & Attico Conss. 397.

De precibus Principi oblatis.

XIX. Impp. Honor. & Theod. AA. Joanni.

OMnium testamentorum solennitatem superare videtur, quod insertum mera [36] fide precibus [37] inter tot nobiles probatasque personas etiam [38] conscientiam Principis tenet. Sicut ergo securus [39] erit, qui actis [40] cujuscunque [41] judicis, aut municipum, aut auribus privatorum mentis suæ postremum publicavit [42] judicium: ita nec de ejus unquam successione tractabitur, qui nobis mediis [43], & toto [44] jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste succedit. Nec sane illud heredibus nocere permittimus, si [45] rescripta nostra nihil de eadem voluntate responderint: *Voluntates etenim hominum audire volumus, non [46] jubere:* ne post sententiam nostram inhibitum videatur commutationis [47] arbitrium: cum hoc ipsum quod per supplicationem [48] nostris auribus intimatur, ita demum firmum sit, si ultimum [49] comprobetur, nec contra judicium suum defunctus postea venisse detegatur. Ne quid sane prætermisisse credamur: hujusmodi institutionis successoribus detignatis, omnia [50] quæ scriptis heredibus competunt, jubemus eos habere, nec super bonorum possessionis petitione ullam controversiam nasci: cum pro herede agere cuncta sufficiat, & jus omne ipsa complere [51] aditio videatur. Omnibus etenim præstandum esse censemus, ut libero arbitrio, cui testandi facultas suppetit, successorem suum oblatis precibus [52] possit declarare: & stabile sciat esse quod fecerit. Nec institutus heres pertimescat, cum oblatas preces secundum voluntatem defuncti idoneis [53] testibus possit approbare, si ei alia nocere non possunt. Dat. XII. Kal. Mart. *Ravennæ*, post consulatum Honorii VIII. [54] & Theodosii V. AA. Conss. 499.

De posteriore voluntate non solenni.

XX. Eorundem AA. Edictum ad populum urbis Constantinopolitanæ, & omnes provinciales.

NOlumus [55] convelli deficientium scriptas [56] jure ac solenniter voluntates, cum quoddam morientis supremum, & non scriptum processisse confirmatur arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim privatis, & militantibus interdicimus, ne hujusmodi perhibeant testimonia: & falsi criminis reos teneri præcipimus, si cum scriptæ jure ac solenniter deficientium extiterint voluntates, non [57] scriptum aliquid sub nostrorum Nominum mentione falso adstruere moliantur. Nemo itaque relictus [58] heres, vel legibus ad successionem vocatus [59], nostrum, vel potentium nomen horrescat [60]: nemo ferre testimonia in hunc modum, vel susçipere [in] gestis hujusmodi voces [61] audeat nostro, vel etiam privatorum potentium nomine. Dat. VII. [62] Id. Mart. *Constantinop.* Theod. A. VII. & Palladio Conss. 407.

De forma testandi in scriptis. 2. vel sine scriptis. 3. De posteriore testamento. 4. ut Græce testari liceat.

XXI. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

HAc [63] consultissima lege sancimus, licere per scripturam [64] conficientibus testamentum, si [65] nullum scire volunt [ea] quæ in eo scripta sunt, consignatam [66], vel ligatam, vel tantum clausam [67] involutamque [68] proferre scripturam, vel [69] ipsius [70] testatoris, vel cujusliber alterius [71] manu conscriptam, eamque rogatis [72] testibus septem [73] numero, civibus [74] Romanis, puberibus [75] omnibus [76] simul offerre signandam [77], & [78] subscribendam [79]: dum tamen testibus præsentibus testator suum esse testamentum dixerit quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit [80]: quo facto & testibus uno eodemq; die [81] ac tempore [82] subscribentibus & consignantibus testamentum valere: nec [83] ideo infirmari, quod testes nesciant [84] quæ in eo scripta sunt testamento. †. Quod si literas [85] testator

---

1 Sigillum cuiæ testamento adpositum sciente testatore adpositum præsumi hinc colligit Boërius *dec. 240.* adde quæ scripti ad *l. 3. ff. eod.*

2 Id est, præsentibus. Ferrariensis *in forma libelli quo petitur hereditas ex testamento 48. in verbo malatum 6. n. 4.* hinc itaque male colligit, in testamento unicum testem sufficere quoties testamentum fit coram principe. dixi *ff. eod. & ad Novell. Leonis 41.*

3 Princeps jus totum, Princeps juris solennitatem tollit. Quæ coram principe fit institutio, toto jure teste fieri intelligitur. *Jure tolle* dixit, ut alibi *sero ultore. §. 5. Inst. de publ. jud.*

4 Coram principe testari dicitur, qui principem, libello oblato interrogat quem admodum de rebus suis disponat, etiam si princeps hujusmodi precibus nihil rescribat.

5 Honeste: ne videatur privati voluntas ex aliena, seu imperatoris voluntate pendere.

6 Dixi ad *l. 6. ff. qui testam.* dicendum namque videbatur, principia consensum in testamento revocando exigi, quod in eo ordinando principis consensus intervenerat, ut contrariorum sit eadem ratio.

7 Libellus principi datus si litis contestationem facit. *l. 1. l. 2. ff. quando libellus. Nov. 82. 13.* sed & procuratorem actoris excusat ab onere satisfandi ratam rem dominum habiturum. *l. 21. ff. ratam rem.*

8 Testament. ultim. ex eo satis probatur, quod nullum aliud profertur.

9 Paria sunt testamento scribi heredem, & precibus imperatori oblatis.

10 Aditio vis totius testamenti est, *l. 18. in fin. ff. de stip. servor.*

11 Scripto, *ut hic.* An & viva voce? sic est: si tamen duobus id testibus probabitur. *Clar. ex communi opinione 3. sent. §. testam. quæst. 56. vers. est etiam.*

12 Saltem duobus. *l. 12. ff. testib.*

13 Alii legunt IX.

14 *l. 5. C. Th. de testam.*

15 Scriptum testamentum alio scripto solenniter facto tolli potest: nuncupativo, quantumvis solenni, non potest: etiam si in posteriore testamento princeps heres institutus sit. vid. *l. 3. ff. eod.*

16 Non scriptum scripto non opponitur.

17 Id est, legitimus.

18 Dixi ad *Nov. 105. c. 2. in fin.*

19 Ex nuda voce princeps hæredis nomen non admittit. *§. ult. Inst. mod. test. insirm.*

20 *Dat. 4. Id. Mart. Constantinop. Th. od. A. VI. & Palladio* Coss. *Cod. Theod.*

21 Sumpta est hæc constitutio ex Nov. Theod. de testamentis, quam vide apud Forner. *2. select. 12.*

22 De forma scripti testamenti.

23 Testatori non est omnimodo necessarium, ut præsentibus testibus dictet testamentum, quando ei liceat etiam ipsis absentibus tum dictare, tum scribere: sic tamen ut illis præsentibus ad signandum, suum esse testamentum profiteatur, & uno eodemque tempore testes signent ac subscribant. Nam testamentum non sic absolutum imperfectum est. *Sympos. 35. Basil. 2. c. 16.* facit *§. 3. Instit. de pupill. 2. Cujus 4. §. 3.*

24 Testamentum consignatum, ligatum, clausum & involutum. vid. *Paul. 5. sent. 28. §. 5. 1. Harm. 15. in fin.* vid. *Forner. 2. select. 12.*

25 Testator testamentum in scriptis clausum, sigillatum & subscriptum, ita ut voluntas ejus nulli alii nota sit, nisi eo mortuo, facere potest, *ut hic:* Quid si vivo testatore, vel eo mortuo, ante tabulas ejus apertas unus testium moritur? corruit testamentum. *Bart. in l. 2. ff. testam. quemadm. aperiantur, quod ut evitari possit, vid. plures apud Socin. cautiones reg. 599.*

26 Ex *l. 3. C. Th. de testament.*

27 Moriens testator.

28 Veluti si contractum vel codicillos appellavit, *ut paulo ante dixi.*

29 Superflua non nocent. *l. 37. ff. de don. l. 56. ff. mandati. l. 32. §. 6. ff. de auro. l. 26. in fin. ff. de adim. leg. l. 65. ff. de verb. oblig. l. 81. l. 94. ff. de reg. jur. Paul. 3. sent. 4. §. 10.* interdum tamen ex supernumerariis dolus præsumitur. *l. 7. ff. de cond. instit.* aut si contra naturam actus adhibeantur. *l. 8. §. 7. ff. de fidejuss. l. 77. ff. de reg. jur.*

30 Necessariorum actorum prætermissio contractus & testamenta vitiat.

31 Imo abundans & insolita cautio fraudis suspicionem inducit. dixi ad *l. 7. ff. de cond. instit.*

32 Id est, magistrum census. *l. 23. ff. eod. l. 4. C. Th. 4. lib. 3.*

33 *l. 2. ff. eod. l. 19. ff. eod.* intimari. *d. l. 23.* id est, evulgari.

34 Publicatio facta coram incompetente judice non tenet.

35 Mos fidelissimæ vetustatis retinendus.

36 Id est, bona & integra. *l. 1. §. 1. in fin. ff. de suffrag.* sincera. *l. si propt. publ. pensit.* bona fide, sinceriter. *l. 10. ff. de distr. pign.* at non in meram voluntatem principis: unde recte mox Imperator adjicit, voluntates hominum audire volumus, non jubere.

37 Observa novum testamenti genus, quod fit precibus principi oblatis, quodque Theodosianum dici potest: cujus fit etiam mentio in *Nov. Theod.*

38 Testamentum factum coram solo Imperatore non est solenne, licet hac ex lege contrarium colligant interpretes: quibus manifesto hæc particula *etiam* repugnat, soli igitur imperatori ac principi fides ea in re non adhiberetur. *arg. l. 9. in fin. ff. de testib.* unde paulo ante, *inter tot nobiles probatasque personas:* & mox sequitur, *nobis mediis & toto jure (quod in nostris est scriniis constitutum, teste.* Est igitur constitutionis hujus hæc sententia, Testamentum factum, vel insinuatum per supplicationem coram principe vel coram alio judice valere, sine solennitate testium, hoc est, eorum numero, rogatione & signis. sic tamen, ut si dubitetur apud principem, fuerit nec ne insinuatum testamentum, id per duos testes comprobetur. *vers. ult. ff. eod.* Ex his constat hic agi de testamento quod per supplicationem auribus imperatoris intimatum. *vers. cum hoc ipsum.* Sed & de eo qui precibus obligatis imperatori successionem suam declaravit: qui mera fide ac sincera principem interrogat, quemadmodum de rebus suis disponat. Hoc cum accidit quæri solet utrum illa quasi interrogatio, illa quasi consultatio habeatur pro testamento, sive etiam si imperator non scribat *vers. nec sane.* Pone principem ad hujusmodi consultationem rescribere: licetne testatori testamentum id mutare? licet *vers. ne post sententiam nostram.* Quid? quod testibus oblatæ illæ preces principi probari possunt? idoneis. *in fin. ff.* Non uno igitur teste, ut putant multi: imo nec ipso quidem solo principe, ut recte Azo, & Hugolinus notant ad hanc legem. Quid? si quis non principi sed judici, vel apud acta postremum suum judicium publicavit, nullis testibus advocatis? valet testamentum. *vers. sicut ergo ff. eod.*

39 Et ita testamentum factum in loco ubi minor solennitas requiritur, valet & in eo ubi major requiritur. adde *l. ult. ff. eod.*

40 De publi catione apud acta, vid. *l. 18. ff. eod.*

41 Sui tamen. vid. *l. 18. ff. eod.*

42 Judicium: ita nec de ejus unquam successione tractabitur, qui nobis mediis, & toto jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste succedit. Nec sane illud heredibus nocere permittimus, si rescripta nostra nihil de eadem voluntate responderint: *Voluntates etenim hominum audire volumus, non jubere:* ne post sententiam nostram inhibitum videatur commutationis arbitrium: cum hoc ipsum quod per supplicationem nostris auribus intimatur, ita demum firmum sit, si ultimum comprobetur, nec contra judicium suum defunctus postea venisse detegatur. Ne quid sane prætermisisse credamur: hujusmodi institutionis successoribus detignatis, omnia quæ scriptis heredibus competunt, jubemus eos habere, nec super bonorum possessionis petitione ullam controversiam nasci: cum pro herede agere cuncta sufficiat, & jus omne ipsa complere aditio videatur. Omnibus etenim præstandum esse censemus, ut libero arbitrio, cui testandi facultas suppetit, successorem suum oblatis precibus possit declarare: & stabile sciat esse quod fecerit. Nec institutus heres pertimescat, cum oblatas preces secundum voluntatem defuncti idoneis testibus possit approbare, si ei alia nocere non possunt. Dat. XII. Kal. Mart. *Ravennæ*, post consulatum Honorii VIII. & Theodosii V. AA. Conss. 499.

De posteriore voluntate non solenni.

XX. Eorundem AA. Edictum ad populum urbis Constantinopolitanæ, & omnes provinciales.

NOlumus convelli deficientium scriptas jure ac solenniter voluntates, cum quoddam morientis supremum, & non scriptum processisse confirmatur arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim privatis, & militantibus interdicimus, ne hujusmodi perhibeant testimonia: & falsi criminis reos teneri præcipimus, si cum scriptæ jure ac solenniter deficientium extiterint voluntates, non scriptum aliquid sub nostrorum Nominum mentione falso adstruere moliantur. Nemo itaque relictus heres, vel legibus ad successionem vocatus, nostrum, vel potentium nomen horrescat: nemo ferre testimonia in hunc modum, vel susçipere [in] gestis hujusmodi voces audeat nostro, vel etiam privatorum potentium nomine. Dat. VII. Id. Mart. *Constantinop.* Theod. A. VII. & Palladio Conss. 407.

De forma testandi in scriptis. 2. vel sine scriptis. 3. De posteriore testamento. 4. ut Græce testari liceat.

XXI. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

HAc consultissima lege sancimus, licere per scripturam conficientibus testamentum, si nullum scire volunt [ea] quæ in eo scripta sunt, consignatam, vel ligatam, vel tantum clausam involutamque proferre scripturam, vel ipsius testatoris, vel cujusliber alterius manu conscriptam, eamque rogatis testibus septem numero, civibus Romanis, puberibus omnibus simul offerre signandam, & subscribendam: dum tamen testibus præsentibus testator suum esse testamentum dixerit quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit: quo facto & testibus uno eodemq; die ac tempore subscribentibus & consignantibus testamentum valere: nec ideo infirmari, quod testes nesciant quæ in eo scripta sunt testamento. †. Quod si literas testator

---

43 Ita est, præsentibus. Ferrariensis *in forma libelli quo petitur hereditas ex testamento 48. in verbo malatum 6. n. 4.* hinc itaque male colligit, in testamento unicum testem sufficere quoties testamentum fit coram principe. dixi *ff. eod. & ad Novell. Leonis 41.*

44 Princeps jus totum, Princeps juris solennitatem tollit. Quæ coram principe fit institutio, toto jure teste fieri intelligitur. *Jure tolle* dixit, ut alibi *sero ultore. §. 5. Inst. de publ. jud.*

45 Coram principe testari dicitur, qui principem, libello oblato interrogat quem admodum de rebus suis disponat, etiam si princeps hujusmodi precibus nihil rescribat.

46 Honeste: ne videatur privati voluntas ex aliena, seu imperatoris voluntate pendere.

47 Dixi ad *l. 6. ff. qui testam.* dicendum namque videbatur, principia consensum in testamento revocando exigi, quod in eo ordinando principis consensus intervenerat, ut contrariorum sit eadem ratio.

48 Libellus principi datus si litis contestationem facit. *l. 1. l. 2. ff. quando libellus. Nov. 82. 13.* sed & procuratorem actoris excusat ab onere satisfandi ratam rem dominum habiturum. *l. 21. ff. ratam rem.*

49 Testament. ultim. ex eo satis probatur, quod nullum aliud profertur.

50 Paria sunt testamento scribi heredem, & precibus imperatori oblatis.

51 Aditio vis totius testamenti est, *l. 18. in fin. ff. de stip. servor.*

52 Scripto, *ut hic.* An & viva voce? sic est: si tamen duobus id testibus probabitur. *Clar. ex communi opinione 3. sent. §. testam. quæst. 56. vers. est etiam.*

53 Saltem duobus. *l. 12. ff. testib.*

54 Alii legunt IX.

55 *l. 5. C. Th. de testam.*

56 Scriptum testamentum alio scripto solenniter facto tolli potest: nuncupativo, quantumvis solenni, non potest: etiam si in posteriore testamento princeps heres institutus sit. vid. *l. 3. ff. eod.*

57 Non scriptum scripto non opponitur.

58 Id est, legitimus.

59 Dixi ad *Nov. 105. c. 2. in fin.*

60 Ex nuda voce princeps hæredis nomen non admittit. *§. ult. Inst. mod. test. insirm.*

61 *Dat. 4. Id. Mart. Constantinop. Th. od. A. VI. & Palladio* Coss. *Cod. Theod.*

62 Sumpta est hæc constitutio ex Nov. Theod. de testamentis, quam vide apud Forner. *2. select. 12.*

63 De forma scripti testamenti.

64 Testatori non est omnimodo necessarium, ut præsentibus testibus dictet testamentum, quando ei liceat etiam ipsis absentibus tum dictare, tum scribere: sic tamen ut illis præsentibus ad signandum, suum esse testamentum profiteatur, & uno eodemque tempore testes signent ac subscribant. Nam testamentum non sic absolutum imperfectum est. *Sympos. 35. Basil. 2. c. 16.* facit *§. 3. Instit. de pupill. 2. Cujus 4. §. 3.*

65 Testator testamentum in scriptis clausum, sigillatum & subscriptum, ita ut voluntas ejus nulli alii nota sit, nisi eo mortuo, facere potest, *ut hic:* Quid si vivo testatore, vel eo mortuo, ante tabulas ejus apertas unus testium moritur? corruit testamentum. *Bart. in l. 2. ff. testam. quemadm. aperiantur, quod ut evitari possit, vid. plures apud Socin. cautiones reg. 599.*

66 Testamentum consignatum, ligatum, clausum & involutum. vid. *Paul. 5. sent. 28. §. 5. 1. Harm. 15. in fin.* vid. *Forner. 2. select. 12.*

67 Testator testamentum in scriptis clausum, sigillatum & subscriptum, ita ut voluntas ejus nulli alii nota sit, nisi eo mortuo, facere potest, *ut hic:* Quid si vivo testatore, vel eo mortuo, ante tabulas ejus apertas unus testium moritur? corruit testamentum. *Bart. in l. 2. ff. testam. quemadm. aperiantur, quod ut evitari possit, vid. plures apud Socin. cautiones reg. 599.*

68 Puta linteo. *l. 22. in fin. ff. qui testam.*

69 Testamentum aliena, id est, alia, quam testatoris manu scribi potest.

70 Hoc testamentum holographum dicitur.

71 Etiam servi. *l. 28. ff. qui testam.*

72 *l. 21. §. 2. ff. eod.* vid. *Nov. 90. c. 2. vers. Hoc autem.* vid. Forner. *2. select.* 10. Quid? sufficitne testes rogatos, vel ab herede, vel ab extraneo? sufficit: modo præsente testatore rogati sint, tunc enim testator ipse eos rogasse intelligitur: sufficit itaque testes rogatos esse a testatore, aut eo qui vice ejus fungatur. Quid? num satis est rogari testes in genere, hoc est eo non commemorato ut testes sint in testamento? Id satis esse putat. *Bald. Aretin. in l. Domitius. l. 27. ff. eod.* Quid? præsumunturne rogati qui præsentes fuisse scripti sunt à notario? non præsumuntur: nulla enim solennitas extrinseca, ut hæc est, præsumitur. *l. quæcunque 13. in fin. ff. de publiciana.* Testes igitur, ut testamento prosint, & se præsentes & rogatos fuisse referre debent. Quid si testamento subscripserint? rogati præsumuntur: si modo præsente testatore subscripserint: quod in dubio præsumitur. *Bart. in l. sciendum. 30. ff. de verb. obl.* (non tamen omnino necessarium est. Potest enim fieri quis ut subscribat, nec tamen sit rogatus: veluti si absente & ignoranto testatore, vel præsente testatore, & tamen invito subscribat.) Quid si testes passi sua nomina testamento adscribi jubente vel patiente testatore? rogati quoque præsumuntur. Quid si junctim dicuntur fuisse, *præsentes adhibiti & vocati?* Idem. (plus est enim adhiberi, quam adesse, vel collectos esse: idem est quod negari, præsertim ubi rogatio necessaria est.) Quid si ita scriptum, *testes præsentes fuisse, &c.* Dictio illa, &c. testes rogatos esse arguit. Quid si testator & notarius juris sint periti? idem esse putant Bald. Odofredus, Aret. non idem autem Imola, Alexand. Aretinus quoque in eo sibi contrarius, & Jason. Quid si eodem codice plura testamenta continentur, & in prioribus sit adjectum, testes rogatos fuisse? num & in sequentibus testamentis testes præsumentur rogati? Ita putat Baldus, Angel. Imol, Aretin. de quo vid. Manticam *de conject. 11.*

69 Testament. ultim. ex eo satis probatur, quod nullum aliud profertur.

70 Paria sunt testamento scribi heredem, & precibus imperatori oblatis.

71 Aditio vis totius testamenti est, *l. 18. in fin. ff. de stip. servor.*

72 Scripto, *ut hic.* An & viva voce? sic est: si tamen duobus id testibus probabitur. *Clar. ex communi opinione 3. sent. §. testam. quæst. 56. vers. est etiam.*

73 Saltem duobus. *l. 12. ff. testib.*

74 Alii legunt IX.

75 *l. 5. C. Th. de testam.*

76 Scriptum testamentum alio scripto solenniter facto tolli potest: nuncupativo, quantumvis solenni, non potest: etiam si in posteriore testamento princeps heres institutus sit. vid. *l. 3. ff. eod.*

77 Non scriptum scripto non opponitur.

78 Id est, legitimus.

79 Dixi ad *Nov. 105. c. 2. in fin.*

80 Ex nuda voce princeps hæredis nomen non admittit. *§. ult. Inst. mod. test. insirm.*

81 *Dat. 4. Id. Mart. Constantinop. Th. od. A. VI. & Palladio* Coss. *Cod. Theod.*

82 Sumpta est hæc constitutio ex Nov. Theod. de testamentis, quam vide apud Forner. *2. select. 12.*

83 De forma scripti testamenti.

84 Testatori non est omnimodo necessarium, ut præsentibus testibus dictet testamentum, quando ei liceat etiam ipsis absentibus tum dictare, tum scribere: sic tamen ut illis præsentibus ad signandum, suum esse testamentum profiteatur, & uno eodemque tempore testes signent ac subscribant. Nam testamentum non sic absolutum imperfectum est. *Sympos. 35. Basil. 2. c. 16.* facit *§. 3. Instit. de pupill. 2. Cujus 4. §. 3.*

Source : BIU Cujas

testator ignoret, vel subscribere nequeat: octavo [1] subscriptore pro eo adhibito, eadem servari decernimus. †. In omnibus autem testamentis, quæ præsentibus, vel absentibus testibus dictantur, superfluum est uno, eodemque tempore exigere [2] testatorem, & testes adhibere, & dictare suum arbitrium, & finire testamentum. Sed licet alio [3] tempore dictatum [4], scriptumve [5] proferatur testamentum, sufficiet uno [tempore [6],] eodemque die [7], nullo actu [8] [extraneo] interveniente, testes omnes, videlicet simul, nec diversis [9] [temporibus] scribere, signareque testamentum. Finem [10] autem testamenti subscriptiones, & signacula testium esse decernimus. †. Non subscriptum autem à testibus, ac [non] signatum testamentum pro infecto [11] haberi convenit. §. 1. Ex imperfecto [12] autem testamento [13] voluntatem [14] tenere defuncti, nisi [15] inter solos [16] liberos [17] [à parentibus utriusque sexus] habeatur, non volumus. [Si vero in hujusmodi voluntate liberis alia sit extranea [18] mixta persona: certum est eam voluntatem defuncti, quantum ad illam duntaxat permixtam personam pro nullo haberi, sed liberis adcrescere.] ....

1 Octavus subscriptor vicem testatoris literarum ignari repræsentat.

2 Id est, exigi: ut sit sensus non esse testatori necessarium, uno & eodem tempore testes adhibere, dictare testamentum, & finire.

3 Alio tempore dictare, vel scribere testamentum possumus, alio testes adhibere.

4 Octavo subscriptori scilicet. de quo ff. eod.

5 A testatore sc.

6 ff. eod.

7 Dixi ff. eod. adde l. 2. §. 6. ff. test. quemadmodum aper.

8 l. 28 ff. eod. l. 21. in fin. ff. eod.

9 Testamentum diversis temporibus neque subscribi, neque signari potest.

10 Subscriptio & signatio testamenti finis.

11 Pro imperfecto, Nov. Theodosii vers. Non subscriptum. de testam. cui lectioni paragraphus proximus respondet. hoc igitur demonstrat imperfectum testamentum esse, quod septem testium signis non sit obsignatum: perfectum, quod justo numero testium sit signatum. His adde quæ scripsi ad l. 6. ff. de falsis.

In AUTHENT. *de testam. imperfectis. §. nos igitur omnia. coll. 8. tit. 8. al. 3. Novell. 107. cap. 1.*

QVod sine subscriptione ita procedit, si parens litteras edoctus, manu [19] propria, non signis [20], sed literarum consequentia declaret & tempus [21], & liberorum nomina, item, & unciarum numerum, seu signa rerum specialium: in quo & aliis legari, & fideicommitti, & libertas relinqui potest.

In AUTHENT. *de testament. imperfectis. §. & siquidem. coll. 8. const. 3.*

HOc inter liberos testamentum ita infirmatur [22], si parens septem testibus adhibitis declaret se nolle tale testamentum valere, *& aliam [23] disponat voluntatem, vel in testamento perfecto, vel in non scripta perfecta voluntate.*

§. 2. Per [24] nuncupationem quoque, hoc [25] est, sine scripturа, testamenta non [26] alias valere sancimus, quam si septem testes (ut supra dictum est) simul uno eodemque tempore collecti testatoris voluntatem, ut [27] testamentum sine scriptura facientis audierint. §. 3. Si quis autem testamento jure perfecto postea ad aliud [28] venerit testamentum, non alias quod ante factum est, infirmari decernimus, quam [29] si id, quod secundo

12 Imperfectum quid esset, dictum est ff. eodem. 13 Etiam nuncupativo. Clarus, ex communi opinione 3. sent. §. testam. quæst. 12. 14 Quævis defuncti voluntas, quibusvis verbis, vel scriptis expressa, inter liberos valet. l. 10. l. 16. in fin. l. 21. in fin. ff. familiæ. l. 2. ff. de confirmando tut. An & non subsignatum ab omnibus septem testibus subscriptis? valet, ut hic. Dixi etiam ad l. ult. ff. famil. An & simplex patris schedula? dicam ad authenticam proximam ff. eod. An & notis scriptum valet? olim valuit. d. l. ult. hodie non valet. Nov. 107. c. 1. An & cœptum tantum necdum perfectum? non valet. Imperfectum testamentum ratione voluntatis inter liberos etiam non sustinetur. veluti, si cum aliquid legare quis cœperit, morte præventus sit. vide Clarum 3. sent. §. testam. quæst. 9. ne ad pias causas quidem. Mynsing. 5. obs. 28. imperfectum hoc casu non esset nuda epistola. l. 17. ff. de jure codicill. An testibus destitutum valet? non valet. Cujac. 1. Consult. duos saltem interesse oportet. Clarus d. loco, quæst. 8. vers. hinc infer. Speculator de teste. §. 11. num. 3. Papon. 20. Arrest. 1. §. 1. Hotom. cons. 15. ac multo quidem magis si cœcus pater inter liberos testabitur: cum in ejus testamento octo alias testes requirantur. l. 8. ff. qui testam. Clar. d. loco, quæst. 17. Quin fœminam eo casu testem esse posse communiter putant interpretes. Clarus d. loco, quæst. 8. vers. secundo infertur: ad hæc, non requiri testes ut sint rogati. Clarus ibid. vers. sed quæro. quin semper in eo clausulam codicillarem subintelligi. Clarus ibid. vers. unum tamen. Aliud esse si liberorum unus in eo sit præteritus. Clarus ibid. vers. sed quæro. aut jure institutionis uni filiorum pars legitima non sit relicta. Idem ibid. vers. sed pone. vel si testamentum nutu conditum. Idem ibid. vers. finali. si quis in eo liberorum exheredatus fuerit. vide Hotom. cons. 15. fol. 140. 15 Ex imperfecto testamento nemo succedit, nisi descendentes utriusque sexus ascendentibus. Quid si extranea persona mista est? quantum ad eam personam attinet, testamentum nullius est momenti. ut hic. quantum ad liberos, ratum est testamentum. ut hic: Synopsis 35. tit. 2. 16. Quid? inter succedentes ab intestato qui ex liberis non sint, testamentum imperfectum ratum non haberi oportet? Harmenop. scribit 5. tit. 10. §. 27. 28. 29. legata in hujusmodi testamento ab heredibus ab intestato esse præstanda: quod ex §. 2. hujus legis interpolatum est. 16 Forte pias ad causas valebit? dicam ad Auth. Similiter ff. ad l. Falcid. 17 Legitimos scilicet, vel legitimatos: alias imperfectum testamentum non valet inter liberos naturales tantum & spurios. Papon. 10. Arrest. 1. num. 2. Clarus 3. sent. §. testam. quæst. 12. nisi à matre inter liberos factum. Liberos cum dicimus, in infinitum intellige liberos; quin & filias statuto ab intestati successione exclusas. Clarus d. loco. Quid? inter parentes imperfectum filii testamentum non valebit? Clarus ex eadem communi opinione valere negat. d. loco. nam quod extra communes regulas constitutum est ad consequentias trahi non oportet. l. 141. de Reg. Jur. 18 Testamentum imperfectum inter liberos, favore personæ extraneæ non sustinetur. vide omnino Clar. 3. sent. §. testam. quæst. 10. Extranea est autem quæ non est ex liberis. Novel. 117. c. 1. 19 Hinc colligunt, Schedulam à patre scriptam nullis adhibitis testibus valere inter liberos. Baldus hic. vide Mynsing. 4. obs. 28. Quid si tantum subscripsit? Clarus 3. sent. §. testam. quæst. 14. idem esse putat si tamen pater in subscriptione mentionem faciat testamentum esse cui subscripserit. Quid si talis schedula ab uno liberorum subscripta? valet. vide Novell. 107. c. 1. Quid si neque à testatore vel liberis scripta subscriptave? non valet. Clarus d. loco. Quid si à solo notario? non valet. Clarus d. loco, vers. præterea. quemadmodum si dies desit, aut notis scripta sit. ff. eod. Clarus d. loco, vers. Sed nunquid. Quid si liberi ex partibus inæqualibus ibidem instituti? valet. Clarus d. loco, num. 8. Quid? hujusmodi schedula locumne habet in legatis ad pias causas? non habet: ut ita favor liberorum piam causam superet. Clarus d. loco quæst. 7. num. 2. His adde Hotomanum cons. 15. ubi tractat de testamento patris inter liberos. 20 Testamentum signis regulariter scribi non potest, ut hic: ad pias tamen causas. scribi ita posse censent nostri. Tiraq. 12. privil. piæ causæ. adde quæ scripsi ad l. 8. §. 4. ff. de hæred. inst. 21 Testamenti substantia est, diem & tempus ei adjici, ut hic: quod in testamento pias ad causas requiri negat Tiraquell. 11. privilegio piæ causæ.

22 Qua forma testamentum inter liberos revocari oporteat, dixi ad Nov. 107. cap. 2.

23 Sola testamenti prioris revocatio nihil præstat, necesse est enim ut qui revocat testamentum aliud faciat. l. 36. §. 3. ff. de testam. milit. id etiam locum habere in testamento inter extraneos facto Paponius refert 20. Arrestorum 1. §. 3. 24 Testamentum ἀγράφως citra scripturam ita fit, Qui vult ita testari coram iisdem testibus uno, eodemque tempore, audientibus testibus testamentum facere debet, ut hic. Synopsis Basilicon 35. tit. 12. cap. 27. 25 Per nuncupationem testamentum, sine scriptura testamentum. 26 Nuncupativum testamentum quemadmodum fiat. §. ult. Iustit. eodem 35. Eclog. 2. cap. 17. adde l. 26. ff. eodem. 27 Abrogatur per l. 26. ff. eodem. 28 Posteriori testamento, solenni tamen (tres casus excipe de quibus in hac lege ff. eodem) prius testamentum revocari potest. §. 2. Institut. quibus modis testament. etiamsi ex secundo testamento non fuerit adita hereditas. vide Clar. 3. sentent. §. testamentum, quæst. 94. etiamsi testamento priori omnia bona sua heredi donaverit testator, quo casu prius testamentum revocaverit. Clarus dicto loco, quæst. 95. etiamsi coram Imperatore prius factum fuerit. lege 19. ff. eodem. Quid si clausula derogatoria, vel quod ei respondet juramentum, priori fuerit adpositum? quidam volunt non tantum expresse prius testamentum revocari oportere, sed & inserendam præterea clausulam derogatoriam, ejusque expressam mentionem faciendam. argument. l. 22. ff. de leg. 3. Bartol. Dynus cap. quod semel placuit de reg. in fin. Clarus ex communi opinione 3. sentent. §. testamentum, quæst. 94. num. 3. nisi forte justam ignorantiam clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ testator habuerit. vide Paponium 20. Arrestorum 1. §. 4. Cujacius 14. observat. 7. putat illa verba, *Si specialiter dixerit prioris voluntatis sibi panituisse, &c. dicta lege* 22. Triboniani non Hermogeniani esse. Tribonianum enim ipso sermone satis prodi: confusa ibidem pene omnia: familiare esse Tribouiano desiderare specialem voluntatem, ubi quælibet sufficit. l. ult. ff. de novationibus. Novell. 90. cap. 3. Nimis etiam licenter subaudiri in l. 6. §. 2. ff. de jure codicill. l. ult. ff. de leg. 2. specialiter defunctum derogasse priori voluntati. qua de re plenius vide Clar. 3. sentent. §. testamentum. quæst. 99. Testamentum vero inter liberos, posteriore simpliciter non revocatur, neque revocatum intelligitur, nisi factum fuerit coram septem testibus & in eo pater expressam revocationis mentionem fecerit. Novell. 107. cap. 2. vid. Clarum d. loco, quæst. 98. Quid si duo proferuntur testamenta eadem die confecta? si non apparet quodnam eorum prius aut posterius fuerit, neutrum valere intelligitur. gl. in l. ult. in verbo, missus. ff. de edicto D. Hadriani: Communis opinio apud Clar. d. loco, quæst. 100. sin minus, posteriori solenni stabitur. 29 Testamentum prius secundo testamento infirmari potest, non quovis, sed jure perfecto, ut hic: Quid si extranei prorsus priore testamento scripti sint, in posteriore vero, imperfecto tamen, heredes ab intestato heredes scripti fuerint? posteriore hoc testamento, licet imperfecto, prius jure perfectum infirmatur. vers. nisi. Quid? posterius hoc testamentum quomodo valet? non quasi testamentum, sed quasi voluntas intestati. vers. eodem enim casu. Quid? testes quot, qualescunque in eo esse debent? ut quinque in eo adhibitos fuisse sufficit, ita juratos esse oportet. vers. in qua voluntate. Pone in posteriore testamento heredes ab intestato, quique ab intestato defuncto successuri erant, scriptos esse, & superiora non fuisse servata: hoc est, posterius testamentum coram quinque testibus non juratis factum? Prius testamentum valebit: etiamsi in eo scripti sint extranei. vers. quo non facto. Synop. Basil. 35. tit. 2. capite 17. 5. Harm. 1. §. 40.

facere testator instituit, jure fuerit consummatum. Nisi [30] forte in priore testamento scriptis his, qui ab intestato [31] ad testatoris hereditatem, vel successionem venire non poterant, in secunda voluntate testator eos scribere instituit, qui ab intestato ad ejus hereditatem vocantur: eo enim casu, licet imperfecta videatur scriptura posterior, infirmato priore testamento, secundam ejus voluntatem non [32] quasi testamentum, sed quasi voluntatem ultimam intestati valere sancimus: in qua voluntate quinque [33] testium juratorum depositiones sufficiunt: quo non facto, valebit primum testamentum, licet in eo scripti videantur extranei: §. 4. Illud etiam huic legi prospeximus inserendum, ut etiam [34] Græce [35] omnibus liceat testari. Dat. Id. Septemb. THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

Si dictantibus ultimam voluntatem, vel testibus relinquatur.

XXII. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

DIctantibus [36] testamenta, vel aliam quamlibet ultimam voluntatem, legatum, vel fideicommissum, vel quodcunque aliud, quolibet legitimo titulo testatorem posse relinquere minime dubitandum est. †. Testibus etiam ad efficiendam [37] voluntatem [38] adhibitis pro suo libitu, quod voluerit testator relinquere non prohibetur. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* BASILIO IUNIORE V. C. CONS. 480.

Ut testamenta apud Magistrum census aperiantur.

XXIII. Imp. JUSTIN. A. Archelao P.P.

COnsulta divalia, quibus considerare prospectum est, ne voluntates ultimæ deficientium in hac Regia [39] Urbe confectæ, apud alium aperiri [40] possint, quam [apud] Virum Clarissimum pro tempore census [41] Magistrum, monumentis intervenientibus pro juris ordine: neve in hereditate, cujus summa centum aureorum pretium non excedit, mercedis quicquam, aut sumptuum, censum administrantes, aut censualis apparitio super intimandis iisdem elogiis audeant adsequi, firma nunc quoque dicimus: ac repetita promulgatione, non [42] solum Judices quorumlibet tribunalium [43], verum etiam Defensores Ecclesiarum, quos turpissimum intimationis genus irrepserat, prænomendos censemus, ne rem attingant, quæ nemini prorsus omnium secundum constitutionem præcepta, quam census Magistro competit. Absurdum est namque, si promiscuis [44] actibus rerum turbentur officia, & aliis creditum alius subtrahat: & præcipue clericis [45], quibus opprobrium est, si peritos se velint disceptationum esse forensium. Pœna etiam temeratoribus præsentis sanctionis feriendis quinquaginta [46] librarum auri. Nec enim concedendum est, ut suprema vota deficientium [47] eversionis [48] quicquam ex incongrua [49] insinuatione contrahant, dum res ab incongruis usurpantur audacter. Dat. XIII. Kal. Decembr. *Constantinop.* A. II. & OPILIONE CONS. 524.

De ambiguitate & præposteratione.

XXIV. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

AMbiguitates [50], quæ vel imperitia, vel desidia testamenta conscribentium oriuntur, resecandas esse censemus: & sive institutio heredum post [51] legatorum donationes scripta sit, vel alia prætermissa [52] sit observatio, non [53] ex mente testatoris, sed vitio [54] tabellionis [55], vel alterius qui testamentum scribit: nulli licentiam concedimus per eam occasionem testatoris voluntatem subvertere, vel minuere. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Transpositio verborum non vitiat contractum, nec ultimam voluntatem.

XXV. Idem A. Mennæ P.P.

PRæposteri [56] reprehensionem, quam novella constitutio [divi Leonis [57]] in dotalibus [58] instrumentis sustuliſſe noscitur, in aliis

30 Prius testamentum posteriore, solenni tamen, revocatur: nisi priore testamento extranei instituti fuerint, *ut hic. & l. 2. ff. de injusto.* posteriore vero heredes venientes ab intestato: & posterius illud testamentum quinque testibus juratis probari possit, ff. eodem. quæ ut concurrant, posterior tamen illa testatio non valebit ut testamentum, sed ut voluntas intestati. ff. eodem. Quid si in posteriore illa testatione liberorum aliquis sit præteritus? non valebit. *Clarus 3. sentent. §. testam. quæst. 97.*

31 d. l. 2.

32 Observa casum specialem, in quo causa intestati trahit ad se causam testati. vide *Clar. d. loc.*

33 Testamentum imperfectum dicitur, quod coram quinque tantum testibus etiam juratis, factum est: si tamen in eo successuri ab intestato scripti heredes fuerint prius, in quo mere extranei scripti fuerint, infirmatur hoc posteriore, licet alias imperfecto, & ita hic casus est, quo perfectum testamentum imperfecto tollitur.

34 *Synopsis Basil. ibid.* Ratio dubitandi esse potuit, quod ea, quæ juris gentium sunt, quavis lingua posse expediri videantur: quæ vero juris civilis sunt (ut testamenta) nonnisi Latine, & ita olim Græce fideicommitti potuit, legari non potuit. *Ulp. 25. §. 9.* hodie potest. l. 14. ff. de manum. testam.

35 Quovis sermone testari possumus. l. 15. *ibid. vel in quolibet loquendi genere.* ff. eodem. l. ult. ff. de testam. tut. quovis sermone fideicommittimus.

In duobus testibus testamentum signatum, non valet.

XXVI. Idem A. Mennæ P.P.

SI [59] quis testamentum scribi fecerit, & duobus testibus signandum tradiderit, & ipsi [60] testes, vel alter eorum, testatore [61] non præsente, signaverit, testamentum [62] non valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod ante bellum factum est.

XXVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [63] testamenta, quæ ante bellum facta sunt, & ipsa bella, quæ ante testamenta facta sunt, non [64] valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXVIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [65] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXIX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [66] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [67] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [68] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [69] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [70] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXIV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [71] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [72] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXVI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [73] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [74] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXVIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [75] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XXXIX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [76] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XL. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [77] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [78] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [79] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [80] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLIV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [81] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [82] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLVI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [83] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [84] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLVIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [85] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

XLIX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [86] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

L. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [87] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [88] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [89] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [90] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LIV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [91] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [92] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LVI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [93] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [94] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LVIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [95] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LIX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [96] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [97] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [98] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [99] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [100] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXIV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [101] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [102] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXVI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [103] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [104] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXVIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [105] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXIX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [106] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [107] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [108] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [109] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [110] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXIV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [111] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [112] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXVI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [113] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [114] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXVIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [115] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXIX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [116] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXX. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [117] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [118] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [119] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXIII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [120] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXIV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [121] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXV. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [122] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXVI. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [123] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXVII. Idem A. Mennæ P.P.

MIlitum [124] testamenta, quæ in bello facta sunt, & ipsa bella, quæ in testamentis facta sunt, valere sancimus. Dat. Kal. Januar. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Testamentum militis, quod in bello factum est.

LXXXVIII. Idem A. Mennæ P.P.

aliis quoque omnibus tam contractibus [1], quam testamentis [2] tollimus: ut tali exceptione [3] cessante, & stipulatio [4], & alii contractus, & testatoris voluntas indubitate valeant: exactione videlicet post [5] conditionem, vel diem competente. S. Dat. VII. Id. Decembr. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. Cons. 528.

1 De præposteratione in contractibus.

2 De præposteratione in testamento. facit *l.* 14. *de peculio legato.*

3 De exceptione præposterationis, vid. *l.* 5. ff. *de bered. act.*

4 Vitium præposterationis non vitiat stipulationem. *d.* §. 13. *l.* 64. *ff. de verb. oblig.*

5 Præpostera est stipulatio quoties stipulamur nobis dari ante eventum conditionis aut diei. dixi ad *d. l.* 64.

De forma testandi sine scriptis.

XXVI. Idem A. Mennæ P. P.

IN testamentis sine [6] scriptis faciendis omnem formalem [7] observationem [8] penitus amputamus, ut postquam septem testes convenerint, satis sit voluntatem testatoris, vel testatricis simul omnibus manifestari [9], significantis, *ad quos substantiam* [*suam*] *pervenire velit*, vel *quibus legata* [*dare,*] *vel fideicommissa, vel libertates disponere:* etiam [10] si non ante hujusmodi dispositionem prædixerit testator, vel testatrix illa formalia [11] verba, *Ideo eosdem testes convenisse* [12], *quod sine scriptis suam voluntatem, vel testamentum componere censuit.* S. D. IV. Id. Decemb. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. Cons. 528.

6 Hujusmodi præposteratio actum non vitiat, ideoque post conditionem & diem ex ea agi poterit, *ut hic.*

Quibus modis testamenta infirmantur: non decennii lapsu.

XXVII. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, si quis legitimo modo condidit testamentum, & post ejus confectionem decennium [13] profluxerit, siquidem nulla innovatio, vel contraria voluntas [testatoris] apparuerit, hoc esse firmum. Quod enim non mutatur [14], quare stare prohibetur? quemadmodum enim, qui testamentum fecit, & nihil voluit contrarium, *intestatus* [15] efficitur? Sin autem in medio [16] tempore contraria testatoris voluntas ostenditur: siquidem perfectissima [17] est secundi testamenti confectio: ipso [18] jure prius tollitur testamentum: sin autem testator tantummodo dixerit, *non voluisse prius stare testamentum*, vel aliis verbis utendo contrariam aperuerit voluntatem, & hoc vel per testes idoneos, non minus tribus [19], vel inter acta manifestaverit, & decennium fuerit emensum: tunc irritum est testamentum, tam ex contraria voluntate, quam ex cursu temporali. Aliter etenim testamenta mortuorum per decennii transcursionem evanescere nullo patimur modo: prioribus [20] constitutionibus quæ super hujusmodi testamentis evacuandis latæ fuerant, penitus antiquandis. Dat. XV. Kal. April. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. Cons. 530.

7 Formalis observatio hic est quæ in testamentis scriptis exigebatur olim. vid. *hac leg. in fin.*

8 Vid. *l.* 15. ff. *eod.*

9 *l.* 8. ff. *qui testam.*

10 XXXV. *Ecl.* 2. 20. abrogatur per nuncupationem. *l.* 21. §. 1. ff. *eod.* id in testamento cæci locum non habet. *l.* 8. ff. *tit. prox.*

11 Formalia verba. sic formale pretium. *l.* 63. *in fin. ff. ad leg. Falc.* Eadem formalia verba de quibus hic agitur in testamento scripto erant etiam adjungenda, ut ostendit lex 3. *C. Th. de testam.*

12 Puto legendum *convocasse*, nam apud authorem Synops. 35. *tit.* 1. *c.* 20. legitur μετακληθέντα.

13 XXXV. *Ecl.* 2. *c.* 21. olim decennio infirmabatur testamentum. *l.* 6. *C. Theod. de testam.* hodie non infirmatur, nisi testator aperte declaraverit se in eo non perseverare, *ut hic:* Nuda voluntate infirmatur, concurrente decennio. Nuda voluntas non est silentium, sed consensus quovis modo expressus, vel revocatio expressa, minus tamen solennis, quemadmodum legata & fideicommissa revocari possint, vid. *l.* 3. *ff. de adimend. leg.* Goth. Vid. Vasq. *de Success. creat.* §. 17. *num.* 75. Gillen. *h. l. num.* 13. Ant. Merend. *controv. lib.* 3. *cap.* 45. & comment. nostra ad edictum perpetuum 12. *Jul.* 1611. *art.* 11. 12. *& seq.* §. 90. ANS.

14 Stat, quod non mutatur. Permissum intelligitur quod non prohibetur. *l.* 5. *l.* 7. ff. *de relig.*

Quæ sit tribus tantum præsentibus testibus revocatio minus est solennis: si tamen tali revocationi decennium accesserit, habebitur pro solenni, tres alioqui testes non sufficiunt, nisi tempore etiam decennii antiquatum fuerit testamentum.

XXVIII. Idem A. Juliano P. P.

CUm antiquitas testamenta fieri voluerit nullo actu [21] interveniente, & hujusmodi verborum compositio non rite interpretata pene in perniciem, & testantium, & testamentorum processerit: sancimus in tempore quo testamentum conditur, vel codicillus nascitur, vel ultima quædam dispositio secundum pristinam observationem celebratur (nihil enim ex ea penitus immutandum esse censemus) ea quidem, quæ minime necessaria sunt, nullo procedere modo: quippe causa subtilissima proposita, ea quæ superflua [22] sunt, minime debent intercedere. Si quid autem necessarium [23] evenerit; & ipsum corpus laborantis respiciens contigerit; id est, [24] vel victus necessarii, vel portionis oblatio, vel medicaminis datio, vel impositio, quibus relictis ipsa sanitas testatoris periclitetur, vel si qui necessarius naturæ usus ad depositionem superflui ponderis immineat, vel testatori, vel testibus: non esse ex hac causa testamentum subvertendum, licet morbus comitialis, (quod & factum esse comperimus) uni ex testibus contigerit, sed eo quod urget, & imminet, repleto, vel deposito, iterum solita per testamenti factionem adimpleri.

†. Et si quidem à testatore aliquid fiat testibus paulisper separatis, *cum coram his facere aliquid naturale testator erubescat:* iterum introductis testibus consequentia factionis testamenti procedere. Si tamen in quendam, vel quosdam testium aliquid tale contingat: si quidem ex brevi [25] temporis intervallo necessitas poterit transire: iterum eorundem testium reversum expectari [26], & solennia peragi [sancimus.] Sin autem longiore spatio refectio fortuiti casus indigeat, [&] maxime si salus testatoris periclitantis immineat: tunc illo, vel illis testibus circa quos aliquid tale eveniet, separatis alios surrogari [27] & ab eo, vel ab eis, tam testatorem, quam alios testes scisciari, si ea, quæ eorum præsentiam antecedunt, [omnia] coram his processissent. Et si hoc fuerit undique manifestum: jubemus, tunc eos, vel eum una cum aliis testibus ea quæ oportet facere, etsi [28] in medio subscriptiones testium jam fuerant subsecutæ. Sic enim, & naturæ [29] medemur, & mortuorum elogia in suo statu facimus permanere. §. 1. Cum autem constitutione [30], quæ de testamentis ordinandis processit, cavetur, quatenus septem testium præsentia in testamentis requiratur, & subscriptio à testatore fiat, vel ab aliquo pro eo, & constitutio sic edixit, *Octavo subscriptore adhibito:* & quidam testamentum suum omne [31] manu propria conscripsit, & post ejus literas testes adhibiti [suas] subscriptiones suppositerunt, aliaque omnia solenniter in testamento peracta sunt, & testamentum ex hoc dubitabatur, an irritum factum esset: eandem constitutionem corrigentes [32] sancimus, *si quis sua manu totum* [33] *testamentum, vel codicillum conscripserit, & hoc specialiter in scriptura reposuerit, quod hæc sua manu confecit: sufficiat ei totius testamenti scriptura,* & non [34] alia subscriptio requiratur [neque [35] ab eo,] neque pro eo ab alio: sed sequantur hujusmodi scripturam, & litteræ testium, & omnis quæ expectatur observatio: & sic testamentum validum, & codicillus [36], si quinque [37] testium litteræ testatoris scripturæ coadunentur, in sua firmitate remaneant, & nemo callidus machinator hujusmodi iniquitatis in posterum inveniatur. Dat. VI. Kal. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

15 Testamento posteriore solenni, prius quasi ad causam intestati redit.

16 Papon. 20. *Arrest.* 1. *num.* 3. Hostiensem secutus & Arretum quoddam Gratianopolitanum putat, intermedio etiam decennii tempore, testamentum revocatum minus solenniter, completo decennio omnino revocatum.

17 Hoc est, non nuda. adde §. 7. *Inst. quib. mod. testam. infirm.*

18 Posteriore testamento prius testamentum jure tollitur.

19 Quæ fit tribus tantum præsentibus testibus revocatio minus est solennis: si tamen tali revocationi decennium accesserit, habebitur pro solenni, tres alioqui testes non sufficiunt, nisi tempore etiam decennii antiquatum fuerit testamentum.

20 Et ita abrogatur. *l.* 6. *C. Th. de Testam.*

21 Nullus actus alienus testamento intermiscendus. *l.* 21. *in fin. ff. de testam.* alio tempore testes adhiberi non possunt, alio subscriptores. §. 3. *Inst. eod.*

22 Superflua dicuntur quæ minime sunt necessaria.

23 Necessarius actus testamento alienus usurpatus, testamenti consequentiam non vitiat, sic Umbro apud Macrob. 1. *Saturn.* 16. negat eum pollui, qui feriis opus vel ad deos pertinens, sacrorum ve causa fecisset, vel aliquid ad urgentem vitæ utilitatem respiciens actitasset: unde Scævola consultus quid feriis agi liceret, respondit, quod prætermissum noceret. Quapropter si bos in specum decidisset, eumque paterfamilias adhibitis operis liberasset: non est visus feriis polluisse: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicavit ruina. Qua ratione Virgilius Georg. 1. notat licuisse festis diebus ovem non lanæ purgandæ, sed scabiei curandæ gratia, fluvio mersare salubri, ubi salubri dixit, avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum, purgandæ lanæ causa.

24 Necessarii actus qui.

25 Necessarius actus qui intermiscetur, brevis esse debet, non longi spatii.

26 Exspectari possunt testes necessitate aliqua naturali impediti.

27 Testes alii subrogantur in locum testium qui longiore spatio ob actum necessarium detinentur.

28 Quinque ex septem testibus subsignant, duo necessitatis causa abesse coguntur, alii duo eorum loco subrogantur: estne ab integro testamentum inchoandum? non est: subrogati intermediis subscriptionibus præcedentium signa sua possunt adjicere.

29 Id est, necessariis impedimentis.

30 *l.* 21. *vers. quod si literas.* ff. *eod.*

31 Testamentum holographum est quod testator omne manu propria conscripsit, *ut hic,* & ff. *eod.* Isidor. 4. *c.* 14. Valentin. *Nov.* 2. *de testam.* quod eleganter Græci vocant, μυστικὴν διαθήκην, quia secretum testatoris testibus non enunciatur. 35. *Eclog.* 2. *περὶ διαθήκης μυστικῆς*, 4. *Harm.* 1. *cap. περὶ μυστικῆς διαθήκης. Leo Novell.* 69. κατὰ τὴν μυστικὴν τοῦ & μυστικωτέρας διατάξεις. & διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένης.

32 Emendatur *l.* 8. *l.* 21. ff. *eod.*

33 Testamenti holographi descriptio.

34 Holographo in testamento subscriptio testatoris non exigitur. In scriptura privata testatoris non requiritur subscriptio. *Bald.* adde 35. *Eclog.* 2. *cap.* 13. non exigebantur testes ex Nov. Valentiniani, quæ tamen non obtinuit.

35 In testamento holographo non requiritur subscriptio testatoris aut alterius ejus loco.

36 Codicillus dicitur in singulari ut *l.* 14. ff. *eod.*

37 Codicillus quinque testibus munitur.

38 Heredis nomen olim manu testium scribi potuit. §. 4. *Inst. eod.* manu testatoris, litterarum tamen periti, scribi hic jubetur, ut & *Novell.* 66. *cap.* 1. §. 1. Hodie per quasvis personas potest subscribi heredis nomen. *Novell.* 119. *cap.* 9. *Auth. proxim.* †.

39 Heredis nomen ab imperito testatore nuncupari debet. *l.* 21. ff. *qui testam.*

40 Articulate loqui quid sit vide in *l.* 7. ff. *de supellect.* §. 2. dixi quædam ad *l.* 15. ff. *eod.*

41 Mortuo similis, qui neque scribere, neque articulate loqui potest. Talis est mutus & surdus natura, de quo dixi ad *l.* 10. ff. *qui testament.* Inde etiam colligunt, heredem nutu instituti non posse. De nutu dixi ad *l.* 52. §. 10. ff. *De oblig. & act.*

42 Vide *l.* 25. ff. *qui testam.*

43 Hoc abrogatum. *d. Novell.* 119. *cap.* 9.

44 Testamenti scriptura in æternum probat.

45 Id est, scriptura.

46 Testamento.

47 Vide *l.* 7. ff. *de legibus.*

48 *Novell.* 66. *c.* 1. *in pr. vers.* Cur enim.

49 Testamentum non solenne falsum esse, juris & de jure præsumptione colligitur, Malumbra & Bart. in *l. si post* 4. ff. *de jur. & fact. ignor.* Bald. in *l quoties* 9. ff. *de hered. Inst. Cyn. & Angel. hic.* falsum inquam sicut tabellio ob omissas solennitates falsi puniri possit, *ut hic.* An idem in quovis alio instrumento non solenniter facto? non idem. Alex. Riminald. *Jas. hic.* Imola in *d. l. quoties* 9. Rui. 5. *cons.* 145. Quid? non solenne testamentum aliis in omnibus casibus estne falsum vel pro falso habetur? vide apud Mantic. 2. *de conjectur.* 3. ubi refert falsum de quo hic, intelligi cum tabellio nomen heredis scripsit, quod testator non voce, sed nutu indicavit: quod ut maxime hic sit verum, locum non habere censet in testamento ad pias causas & codicillis, quod legata nutu possint relinqui. *cap. cum tibi.* 13. x. *de testament. l. nutu.* 21. ff. *de leg.* 3. *l. & in epistola* 22. §. *de fideicomm.*

50 Hoc est, non cogitur hodie testator manu sua heredis nomen scribere.

51 Hæc lex est 24. decisio ex 50. novis Justinianeis. vid. Inglois. ANS.

52 Testamentum à testatore consulto incisum, cuive signacula ablata, non bus linum corrosum sit. *l.* 1. §. *ult. ff. secund. tab.*

53 Aliud est si casu, vel à muri- *Bald.* præsumitur etiam facta in continenti cancellatio. *Bald. hic.*

54 Quod ex ipsa cancellatione præsumitur.

55 Ut eo casu hereditas ad heredes ab intestato deferatur: hoc enim velle videtur qui testamenti tabulas incidit. *Baldus hic.* Quid, ipsone jure an ope exceptionis testamentum tollitur? ope exceptionis. *l.* 11. §. 2. ff. *secund. tab.* adde *l.* 36. §. 3. ff. *de testam. milit.* Quid, unicum tantum exemplar testamenti incisum? fides alterius non perit: nisi probetur ea mente testatorem incidisse, ut intestatus moreretur. *d.* §. 2. *l. ult. ff. de his quæ in test. delend.*

56 *leg.* 29. ff. *eodem.*

57 *l. pen.* ff. *qui admit. ad bon. poss.*

58 *l.* 3. §. 22. ff. *de Silan.* quemadmodum rustici scripto & per nuncupationem testari possint. Testamentis quæ ruri fiunt, diligens observatio remittitur.

59 *Rustican*, Haloand.

60 LV. *Eclog. cap. ult.*

Source : BIU Cujas

vationem. †. In illis vero locis [1], in quibus raro inveniuntur homines litterati [2], per præsentem legem rusticanis [3] concedimus antiquam eorum consuetudinem [4] legis vicem obtinere: ita tamen, ut ubi scientes litteras inventi fuerint: septem testes (quos ad testimonium convocari necesse est) adhibeantur, ut unusquisque pro sua persona subscribat. Ubi [5] autem non inveniuntur litterati, septem [6] testes etiam sine scriptura testimonium adhibentes admitti. Sin autem in illo loco minime inventi fuerint septem testes: usque ad quinque [7] modis omnibus testes adhiberi jubemus: minus autem nullo modo concedimus [8]. Si vero unus, aut duo, vel plures fuerint litterati, liceat eis pro [9] ignorantibus litteras, præsentibus tamen subscriptionem [10] suam interponere: sic [11] tamen, ut ipsi testes cognoscant testatoris voluntatem: & maxime quem, vel quos heredes sibi relinquere voluerit: & hoc post mortem testatoris jurati deponant. Quod igitur quisque rusticorum (sicut prædictum est) pro suis rebus disposuerit, hoc omnimodo, legum subtilitate remissa, firmum, validumque consistat. Dat. III. Non. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. IV. & PAULINO V.C. CONSS. 534. * [12].

1 In agris pauci reperiuntur scribendi periti. *Novell.* 73. c. 9. *vers. Hæc autem.*

2 Quos Græci γεωμμαῖς ἐπισταμένους vocant 35. *Eclog.* 2. *c. ult.* & J. *scientes litteras* dicuntur.

3 Puto hanc constitutionem non tantum pertinere ad ipsos rusticos, sed ad cives, si fortè de scripto ruri testari voluerint.

4 Consuetudo Rusticorum vicem legis obtinet.

5 Puta in agris, in itineribus. Leo *Novell.* 41. *Nov.* 43. *in fin.* in agris vel itineribus tres testes sufficere ait. 6 In testamento rusticani nuncupativo septem testes requiruntur. 7 Rusticani scripto testari possunt quinque tantum testibus præsentibus, si plures haberi non poterunt. 8 Idem numerus requiritur contagionis tempore. *l.* 1. §. *eod.* 9 Ex Novella Leonis 43. per scribendi ignaros testamenta confirmari possunt. 10 Subscriptionis necessitas remissa est constitutione Leonis 42. 11 XXXV. *Eclog.* 2. *cap. ult.* 12 In quibusdam notatur hic deesse Græcam constitutionem.

TIT. XXIV.

DE HEREDIBUS INSTITUENDIS [13], ET QUÆ PERSONÆ HEREDES INSTITUI NON POSSUNT.

13 Dixi ad XXVIII. *ff.* v.

14 Deportati institutio habetur pro non scripta.

15 Peregrinus heres institui non potest, *ut hic*, & *l.* 6. §. 2. *ff. eod. l.* 10. §. 6. *ff. de in jus voc. l.* 1. §. 2. & 3. *ff. de leg.* 3. *Ulp.* 17. §. 1. & 22. §. 2. adde quæ scripsi de peregrino *ad Ulp.* 5. §. 8. Testatorem, testes & heredes, cives esse oportet. *l.* 36. *C. Th. de hæret. l.* 31. 32. *ff. de jur. fisc.* Peregrinus quoque testamentum facere in loco peregrino non potest, quoad bona in eo loco sita, *l.* 1. *in verb. qui cives. ff. ad leg. Falc.* per fideicommissum tamen institui potest. vide Theoph. §. 1. *Inst. de fideic. hered.* Addantur & hæc, Peregrinos habitos fuisse qui non cives Romani essent. vide *l.* 6. §. 2. *ff. eod.* qui de dedititiorum numero erant. *Ulp. tit.* 22. §. 2. qui aqua & igni interdicti. *Ulp. tit.* 10. §. 3. in certum locum deportati & ἀπόλιδες. *l. Sunt quidam.* 17. §. 1. *ff. de pœn. l.* 1. §. *hi quib.* 2. *ff. de legat.* 3. Atque his quidem omnibus jus redditum à prætore, qui peregrinus ideo dicebatur. *l.* 2. §. 28. *ff. de orig. jur.* cæterum peregrini in his quæ sequuntur differebant à civibus. Inter solos cives capiendi jus ex testamento civium erat: unde peregrinus nihil ex testamento civis Romani capere poterat, *ut hic.* civium duntaxat testamenta rata Romæ habebantur, *arg. l.* 1. *ff. ad l. Falc. Ulp.* 22. inter solos cives justæ nuptiæ. *pr. Instit. de nupt.* concubinæ. *Ulp. tit.* 5. *Boët. in Topic. Cic. Scæv. de benef.* 35. Jus patriæ potestatis. *pr. Inst. de pat. potest.* Jus patronatus. *l.* 10. §. 6. *ff. de in jus voc.* solennis per uexum abalienatio. *Cic. in Topic.* præscriptio ante Justinianum tamen, & quidem ex veteri illa sententia ac regula. *Adversus hostem* (is erat peregrinus) *æterna auctoritas esto. Cic. offic.* soli cives militabant. *l.* 6. *l.* 7. J. *qui milit. poss.* verberibus cædi non poterant & in crucem agi. *Act. Apost.* 22. *vers.* 25. *Cic.* 5. *Ver.* honores Romæ gerebant soli cives. *l. Barbarius* 3. *ff. de offic. Præt.* suffragia ferebant, toga utebantur. *dixi ad l.* 32. *ff. de jure fisc.* ac prætexta. 1. *Macrob.* 6. Prænominibus etiam carebant peregrini, quæ tum demum, cum in civitatem adscisebantur, assumebant. *Cic.* 13. *epist. ad Attic.* unde gentilitia quoque Romanorum nomina peregrinos usurpare vetuit Claudius, & civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit. *Suet. Claud.* 25. permagni interesse existimans, ad decus & ornamentum civitatis, nominum societate peregrinos Romanis civibus jungi. His adde quæ de peregrino dixi ad *Ulp.* 5. §. 8. Placet & hoc addi ex Cicer. 1. *offic.* Peregrini & incolæ officium esse, nihil præter suum negotium agere, nihil de alio inquirere, minimeque in aliena Repub. curiosum esse. & 1. *de orat.* lex peregrinum vetat in murum ascendere. Peregrino jubemur dare vel vendere, ut comedat. *Deut.* 14. *vers.* 21. Jubebantur & Judæi eum non contristari vel affligere. *Exod.* 22. 23. nec convicio afficere: quinimo jubebantur eum diligere. *Levit.* 19. *vers.* 33. & circumcidere, cupientem Judæum fieri. *Exod.* 12. In Italia raro susceptí, nisi jus hospitii prius habuissent: unde nec ab Euandro Hercules susceptus est antequam morte Caci virtutem suam probasset. *Serv. Æneid.* 8. Prætexta uti non poterant. *Macrob.* 1. *Saturn.* 6. nec toga, vide *Suet. Claud.* 15. honores tamen eis habiti, si pop. Romanus eorum opera usus fuisset. *Liv.* 22. & 27. Consules etiam quidam facti. 7. *Plin.* 43. ubi de Cornelio Balbo: & in Senatum allecti. *Suet. Jul.* 80. Pœnæ species etiam fuit in peregrinitatem redigi. *Suet. Claud.* 16. & 25. Hodie peregrini testati & intestati apud nos hereditatem suam ad scriptos heredes, vel agnatos aut cognatos transmittit. *Auth. omnes peregrini* J. *com. de succeff.* 16 *l.* 78. *in fin. ff. eod.* 17 *l.* 78. 79. & 80. *ff. tod. l.* 95. *l.* 160. *ff. de verb. sign.* 18 Ubi quem quis instituit ut libertum, non alias instituturus si is libertus non fit, omnino inutilis institutio est. *l.* 7. §. *de milit. test.* vid. *Cujac.* 17. *obs.* 21.

19 Substitutionis vulgaris non pupillaris hæc verba sunt, vid. *Cujac.* 17. *obs.* 21. ad hos enim duos casus porrigitur substitutio vulgaris. 20 Substitutio vulgaris *si heres non erit*, intelligenda est, *si noluerit*, *vel non potuerit*, *ut hic*: vide tamen exceptiones duas apud Soc. *reg.* 386.

21 Te ut libertum meum heredem institui, communis eras: num rectè institutus es? Si te ut meum certa opinione institui, non rectè: si ut communem, rectè institui. 22 *l.* 37. §. 2. *ff. de legat.* 3. vid. *Cujac.* 10. *obs.* 40. 23 Puta utrum institutus sum fuerit, si servum communem nosset. 24 Liber non est, nec institutio valet. *l.* 13. §. 3. *ff. de testam. mil.* 25 Imo non potuit. 21. J. *de jure delib.* 26 Institutio facta de aliquo tanquam de filio, cum non sit filius, habetur pro non facta. vid. *l.* 5. *de testam. milit.* adde *l.* 9. *ff. de hered. instit.* 27 Id est, suppositium. *l.* 46. *ff. de jure fisci.* 28 Non à fisco: sed ab heredibus ab intestato. *l. cum tabulis* 16. *ff. de his quæ ut indignis.* quia falsa opinione testator instituit. 29 Institutio non vitiatur si uxor appelletur adfinis. adde *l.* 4. *l.* 5. *ff. de testam.* merito: inter virum enim & uxorem constituitur quasi quædam affinitas. *l.* 8. *ff. de con. causa data.*

De institutione facta animo compensandi.

VI. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonio.

SI compensandi debiti gratia uxor maritum fecit heredem: desiderio tuo præter portionem hereditatis debitum [30] [quoque] restitui postulantis, non tantum juris severitas [31], verum etiam defunctæ voluntas refragatur. P.P. Kal. Mart. PRÆSENTE, & ALBINO CONSS. 247.

De adoptato in locum fratris.

VII. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. Zizoni.

NEc [32] apud peregrinos [33] fratrem [34] [sibi] quisquam per adoptionem facere poterat. Cum igitur, quod patrem tuum voluisse facere dicis, irritum sit, portionem hereditatis, quam is, adversus quem supplicas, velut adoptatus [35] frater heres institutus tenet, restitui [tibi [36]] Præses provinciæ curæ habebit. P. P. III. Non. Decemb. DIOCLETIANO II. & ARISTOBULO CONSS. 285.

De collegiis.

VIII. Iidem AA. Hadriano.

COllegium [37], si [38] nullo speciali [39] privilegio subnixum sit, hereditatem capere non posse [40] dubium non est. P. P. X. Kal. Jun. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De institutione, cum quis morietur.

IX. Iidem AA. & CC. Juliæ.

EXtraneum [41] etiam, *cum* [*quis* [42]] *moreretur*, heredem scribi [sibi] placuit. P.P. XVI. Kal. Novemb. *Sirmii*, AA. CONSS.

De his, quibuscum testamenti factio non est.

X. Iidem AA. & CC. Asclepiadæ.

NEque [43] per se heredes institutos, quibus hoc concessum [44] non est, neque per seryos proprios hereditatem posse quærere, juris dictat ratio. S. XVI. Kalend. Septemb. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De ignoto testatori.

XI. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hierio P. P.

EXtraneum etiam penitus ignotum [45] heredem quis instituere potest. Dat. XI. Kal. Mart. *Constantinop.* FELICE, & TAURO CONSS. 428.

De civitatibus.

XII. Imp. LEO A. Erythrio P.P.

HEreditatis [46], vel legati [47], seu fideicommissi [48], aut donationis titulis domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad jus inclytæ urbis, vel alterius cujusliber civitatis pervenire possunt. Dat. V. Kal. Mart. MARTIANO, & ZENONE CONSS. 469.

De institutione ex re certa.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

QUotiens certi quidem ex [49] certa re [50] scripti sunt heredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse jussi sunt, quos legatariorum [51] loco haberi certum est: alii vero ex certa parte, vel sine parte, qui pro veterum legum tenore ad certam unciarum institutionem referuntur: eos tantummodo omnibus hereditariis [52] actionibus uti, vel conveniri decernimus, qui ex certa parte, vel sine parte scripti fuerint, nec aliquam deminutionem earundem actionum occasione heredum ex certa re scriptorum fieri. Dat. VIII. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

De verbis, Sempronius Plotii heres esto.

XIV. Idem A. Joanni P.P.

CUm in libris Ulpiani, quos ad Masurium Sabinum scripsit, talis species relata sit, hanc apertius expedire nobis visum est. Quidam testamentum faciens ita instituit, *Sempronius Plotii* [53] *heres esto*: Veteres quidem existimabant, errorem nominis esse, & sic institutionem valere, quasi testator *Plotius* nominaretur, & Sempronium [sibi] scripsisset heredem. Sed hujusmodi sententiam crassiorem esse existimamus: neque [54] enim sic homo supinus [55], imo magis stultus invenitur, ut suum nomen ignoret: sed si [56] quidem ipse testator Plotio cuidam heres extitit:

30 Aliud erit si quid relictum fuerit debitori non compensandi debiti animo. *l.* 7. §. *de negot. l.* 6. §. *de hereditar. act. l.* 6. J. *de bon. author. jud.* vid. *l.* 85. *ff. de legat.* 2. *l.* 12. *ff. ad legem Falcid. l.* 20. *ff. de cond. inst.*

31 Legis Papiæ, quæ vetat conjuges inter se ex testamento capere, nisi compensandi causa. *Cont.*

32 A'διαφορολία non admittitur, ne quidem inter exteros. Nam adoptio naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. Pone, Peregrinum (qui mihi natura frater non erat) heredem institui sub fratris nomine, heredem propterea non facio, quod fratrem appellavi: quum lex facta per adoptionem fraternitatem prohibeat. *Synops. Basil.* 35. *tit.* 13. *c.* 15. *& ibi Scholiast.* Quid si peregrinum, mihi tamen cognatum, adoptavi & heredem instituí? Scholiastes illo loco notat, valere adoptionem & institutionem. Quid si adrogavi quasi fratrem & heredem instituí? institutio non valet: ita ut hujusmodi adoptio & institutio possit per liberos adoptantis revocari. *Syn. & Schol. illo loco.* licet tamen, fratris nomine adjecto, instituere eum qui non sit frater: eum denique quem fraterna charitate diligo *Græci ibi. l.* 58. *ff. de hered. inst.* Cæterum ut ad ἀδελφοποίαν revertar, earum rerum numero habetur, quæ fieri nequeant aut non soleant, unde & matrimonium non impedit, adoptio enim naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. 4. *Harm.* 6. §. 20.

33 Παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις οἰκοῦσι, apud eos qui extra Romam habitant. *Synops. Basil.* 35. *tit.* 13. *c.* 15. & 5. *Harm.* 8. §. 106.

34 Adoptari nemo potest ut frater. vid. *l.* 14. *in fin.* J. *de fideicomm.* potest tamen quis ita heres institui, ut nomen familiæ & arma seu insignia ferat. *Papon.* 10. *Arrest.* 1. §. 15. vid. *l.* 7. *l.* 63. §. 10. *ff. ad Treb. l.* 19. §. 6. *ff. de don. Cic.* 7. *ad Attic.* 8. & 8. *famil.* 26. & *lib. off. ubi de M. Satyro. Suet. Julio* 83. & *Octavio. c.* 101. *Ovid.* 15. *Metamorph. Dion.* 45. 35 Institutus ut frater à fratre errante, rectè non est institutus. 36 Et ita non applicatur fisco portio ejus quem ut fratrem falso institui, *ut hic.* applicatur portio ejus quem ut filium falso institui. Cur? in filio indignitas est qui supposititius est: in fratre non est. 37 Collegiis illicitis hereditas relinqui non potest: illicitis, puta Judæorum. *l.* 1. *ff. de Judæis.* Christianorum enim collegia licita. *l.* 1. *ff. de sacr. eccl.* his adde quæ notavi ad *l.* 9. *ff. de mort. caus. l.* 2. *ff. de reb. dub. l.* 3. *ff. de collegiis.* 38 Vid. quæ scripsi ad *l.* 1. *ff. de sacr. eccl. l.* 1. *ff. quod cujus. universe.* 39 *Sub.* Principis. dixi ad *l.* 1. §. 1. *ff. quod cujusq. universe.* Quid licitum collegium? vid. *l.* 26. *ff. ad Treb.* 40 Fieri posset alioqui temporis decursu, ut universa pene paganorum bona collegiis adquirerentur. Nec enim mori dicuntur collegia. *l.* 76. *ff. de jud.* hinc apud Gallos jus Amortizationis, *Admortissement*, introductum, de quo vid. Paponem 1. *Arrest.* 14. eundem 3. *Notar. c. des admortissemens.* Peckium *in tract. de amortizatione bonor.* 41 Extraneus ita potest instituí, *cum morietur*, *ut hic*: at non filius, nam hæc institutio præteritioni ob longam moram similis est. 42 Extraneus ita potest instituí. *l.* 79. §. 1. *ff. de cond. & dem. Paul.* 3. *sent.* 6. §. 6. atqui ex die ad diem non datur hereditas. *l.* 34. *ff. de hered. Inst.* Ex die mortis dari non potest, veluti, post quinquennium quam moriar tacite in diem conferri potest, veluti, Cum capere poteris. *l.* 62. *ff. eod.* Cum adoleveris. *l.* 33. *ff. de vulgar.* Cum morieris, *ut hic*, & ita sæpe fit, ut quæ expressa non valent, tacita valeant, *l.* 9. §. 18. *l.* 38. *ff. eod. l.* 77. *l.* 195. *ff. de reg. jur.* vid. *Cujac.* 3. *obs.* 34. 43 Heres esse prohibitus, ne quidem per servum hereditatem adquirere potest. *Synops. Basil.* 35. *tit.* 13. *c.* 18. 44 Per se qui capere non potest, per alium non potest. *l.* 31. *ff. eod.* §. 4. *Inst. de her. qualit.* 45 Hæc lex deprompta est ex *l. ult. C. Th. de legit. hered.* ibi extraneis, ac sæpe ignotis in donationibus, successionibusque tribuitur. *l.* 46. *ff. eod.* §. *ult. Inst. eod.* sic tutor ignotus instituí potest. §. 10. *Inst. de excus. tut. Nov.* 90. *c.* 1. *l.* 29. J. *de donat.* Suet. Aug. *c.* 66. Hereditates sibi relictas ab ignotis non admittebat. 46 Civitatibus relinqui hereditas potest, olim non poterat. *Ulpian.* 22. §. 5.

47 *l.* 73. *in fin. v. l.* 122. *in fin. ff. de leg.* 1. *Ulp.* 24. §. 28. 48 *Ulp. d. loco* 22. §. 5. *l.* 26. *ff. ad Treb.*

49 Institutus in re certa vicem sustinet legatarii, *ut hic.* nisi coheres ei universitatis, vel ex parte datus, hereditatem repudiaverit, vel non adierit: tunc enim idem est per omnia, ac si ab initio universalis heres institutus fuisset. *Jason hic.* Quid si coheres datus adiit? Quidam volunt heredis loco haberi, quod propria authoritate possit rem adprehendere: legatarius non possit, sed accipiat ab herede. *Menoch. in tract. de adip. hereditat. Remedio* 4. *num.* 134. Alii, partim heredis, partim legatarii. *Bald. ad l.* 35. *ff. eod.* Alii putant, quod ad rem ipsam attinet, haberi pro legatario: ideoque Falcidiam pati, neque ei remedium competere. *l. ult.* J. *de edict. Div. Hadriani.* Volunt etiam eum non teneri creditoribus hereditariis, nisi testator eum heredibus æquaverit. Filium vero institutum in re certa, haberi pro herede: ut non possit quasi præteritus rumpere testamentum. vide *Graffum lib. sent.* §. *hered. quæst.* 3. 50 Rerum heres institui potest. *l.* 35. *ff. eod. l.* 16. §. 2. *ff. ad Trebell.*

51 Legatum, & institutio particularis, ejusdem naturæ. vide *Papon.* 20. *Arrest.* 1. §. 8.

52 Vide *l. ult.* §. *de hered. act.* 53 Et ita extranei. *l.* 76. §. 1. *ff. de legat.* 2. Duobus modis hæc verba intelligi possunt. 54 Stupiditatem magis reprobari, quam nimiam subtilitatem hinc colligit Tiraq. *tract. de pœnis causa* 12. 55 Supinus ita nullus est, ut nomen suum ignoret, *ut hic.* & J. *eod.* unde fatuus præsumitur qui in proprio nomine errat: & ex tali errore fatuitas præsumitur, *ut hic.* Eadem est ratio si quis erret in nomine filii: cum censeatur eadem persona. *l. ult.* J. *de impub. & aliis substit.* Alias error in nomine, cognomine & agnomine proprio non vitiat, si constet de corpore. *l. si in nomine* 4. §. *de testam.* Superioribus tamen exemplum Georgii Trapezuntii addatur, quem morbi asperitate proprii nominis oblitum refert Jovius *in ejus vita.* 56 Prima superioris formulæ interpretatio: *Sempronius Plotii heres esto.* Plotii, puta cui successit testator. Si ita institutio intelligi potest, erit valida, quantumvis improprie verba accipiantur,

Source : BIU Cujas

tit: manifestum est sibi Sempronium heredem instituisse, ut per mediam ipsius testatoris personam Plotii heres efficiatur. Et hoc argumentamur ex antiqua[1] regula, quæ voluit *heredem*[2] *heredis*, [*testatoris*] *esse heredem*. Sin autem nihil tale factum est, supervacuam & inanem hujusmodi institutionem esse: nisi[3] prius herede Plotio sibi instituto, sic adjecerit, *Sempronius Plotii heres esto*: tunc etenim existimandum est eum dixisse, *si non Plotius heres sibi fuerit, tunc Sempronium in totum partemve Plotii ex substitutione vocari*; ita ut ex[4] consequentia verborum Plotius quidem institutus, Sempronius autem substitutus inveniatur. Sin autem, neque ipse testator Plotio heres extitit, neque[5] Plotium heredem antea scripsit, & sic Sempronium Plotio heredem esse voluit: nullius esse momenti talem institutionem, cum non[6] est verisimile, in suum nomen [quemquam] errasse. Dat. III. Kal. Auguſt. post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

1 Antiqua regula.

2 Heres heredis mei, mihi est heres. *l.* 7. *in fin. ff. de adq. hered.* vid. *l.* 194. *ff. de reg. jur.*

3 Secunda superioris formulæ interpretatio. Plotium heredem instituit: mox adjeci, *Sempronius Plotii heres esto*: eo casu Sempronius Plotio substitutus intelligitur.

4 Ex consequentia verborum ducitur interpretatio.

5 Ubi non est institutio, ibi nulla est substitutio.

6 Non est verisimile in suum nomen quenquam errare. *ff. cod.* verisimilia quæ non sunt, non attenduntur, nec admittuntur. *l. ult. ff. quod metus causa.*

TIT. XXV.

DE INSTITUTIONIBUS[7] ET SUBSTITUTIONIBUS, ET RESTITUTIONIBUS SUB CONDITIONE FACTIS.

7 Id est, de conditionibus institutioni & substitutioni adjectis. ff. vid. 28. *ff.* 7.

De conditione nuptiarum.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Alexandro.

CUM avum maternum ea conditione filiam tuam heredem instituisse proponas, *si*[8] *Anthylli filio nupsisset*, non prius eam heredem existere, quam conditioni paruerit, aut Anthylli filio recusante[9], matrimonium impeditum fuerit, manifestum est. P.P. Kal. Octob. ANULINO, & FRONTONE CONSS. 200.

8 Vid. *Cujac.* 17. *obs.* 21. hujusmodi conditio mixta est: *Si Anthylli filio nupserit.*

9 *l.* 1. ff. *de his quæ sub modo. l.* 31. *ff. de cond. & demonst.* Conditio habetur pro impleta, quoties per eum cujus interest impleri, statur quominus impleatur. *l.* 161. *ff. de reg. jur.*

II. Imp. ANTONINUS A. Cassiæ.

CONditioni[10] sub qua testamento matris tuæ[11] heres instituta es, si non paruisti: locum habet substitutio. Nec enim videri potest sub specie turpium[12] nuptiarum viduitatem[13] tibi indixisse, cum te *filio*[14] *sororis suæ consobrino tuo* probabili consilio *matrimonio jungere* voluerit. Nec extraordinario auxilio indiges: cum ex his [precibus,] quas libello complexa es, declaretur, non[15] per eum stetisse, quominus supremæ voluntati matris tuæ testatricis satisfieret. P.P. VIII. Id. Mart. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

10 Conditio hæc fuit, *Si Titio sororis meæ filio nupserit.*

11 Adde *l.* 3. §. 1. *ff. de hered. inst.*

12 Honestæ conditioni heresni paruerit, substitutus admittitur.

13 Viduitatem indicere videtur, qui sub conditione turpium nuptiarum legat aliquid. *l.* 63. §. 1. *ff. de cond. & demonst.*

14 Nuptiæ inter consobrinos permissæ, *ut hic.* & *l.* 19. ff. *de nupt.* Sobrini filius ἀνεψιόλογος. Quæ à matre scripta est heres sub hac conditione, si consobrino nupserit, omnino conditionem implere debet. (Non enim turpes hæ nuptiæ sunt) nisi forte per ipsum steterit, quominus fiat. *Synopſ. Baſil.* 35. *tit.* 12. *c.* 30.

15 Vide *l.* 1. *in fin.* ff. *eod.*

De conditione emancipationis.

III. Idem A. Maxentio & aliis.

SI mater vos sub conditione[16] *emancipationis* heredes instituit, & prius quam voluntati defunctæ pareretur, sententiam [deportationis[17]] pater meruit, vel aliter defunctus est: morte ejus, vel alio modo patria potestate liberati jus adeundæ hereditatis cum sua causa quæsistis. S. Prid. Kal. Maji, SABINO & ANULINO CONSS. 217.

16 Conditio hæc consobrinos permissæ, *ut hic.* & *l.* 19. ff. *de nupt.*

17 Emancipationis conditio locum habet patre deportato, vel mortuo, *ut hic*, & *l.* 44. *ff. de jure dot.* & è contra, Conditio emancipationis per mortem patris locum habet, filio à patre emancipato. *l.* 11. §. 11. *ff. de leg.* 3. *l.* 15. *ff. quando dies legat. Paul.* 4. *sent.* 1. §. 12. Conditioni satisfit per æquipollens. adde *l.* 22. *verſic. Braſidas. ff. ad Trebell.* Morte patris qui emancipant. vide *l.* 29. §. 5. *ff. de lib. & poſth.* 18 Filius institui non potest sub alia conditione quam potestativa. *l.* 4. *ff. de hered. inſt. l.* 83. *ff. de cond. & demonſt. l.* 20. §. 4. *verſ. exiſtimo. ff. de bon. libert.* Igitur filius non potest heres institui sub conditione casuali vel mixta, nisi sub contraria exheredetur: alioquin testamentum est nullum. *ut hic.* adde *l.* 1. *ff. de injuſto. l. Lucius* 83. *in verbo, nullius eſt momenti. ff. de cond. & demonſt.* Verum hanc legem hodie corrigi, ut talis conditio rejiciatur ad legitimam usque filii & valeat testamentum, Glossa & Bart. hic notant. *argum. l. quoniam* 32. *leg. ſcimus* 36. §. *cum autem.* ff. *de inofficioſo. Gloſſ. in l. ſiue* 4. *in verbo conſtat. ff. de hered. inſt.* & hanc sententiam Bartolus ait esse communem, ut & Alexander Jacobinus de S. Georgio ter ita judicatum fuisse refert. Idem tenet Ripa. *in rub. ff. de vulgari, Benedict. in cap. Raynucius.* 16. *in verbo, reliquit. num.* 25. *x. de teſtam.* Bernardus de Luco *reg.* 727. Rodericus Suares in Repetit. *d. l. quoniam in prioribus* 32. Montalvus in Glossa *l.* 9. *tit.* 4. *part.* 6. Contrarium tenet Decius *hic* & Corrasius *in rub. C. de impub.* Sed tamen Duenazius *reg.* 368. refert Glossæ & Bartoli opinionem communiorem esse. 19 De institutione his verbis facta, *Si in patriam regreſſa fuerit.* 20 Nam & hoc adjici potuit, *Si in hunc locum redierit, exheres eſto.* 21 Potestativa conditio, voluntaria: Casualis extra voluntatem posita, pendet ex eventu, vel fortuna. Mixta, quæ partim ex voluntate, partim ex casu. *l. ult.* ff. *de neceſſar. l. un.* §. 2. ff. *de caduc.* 22 Qui facit, gravius peccat quam qui jubet. 23 De conditione, *Si à marito diverterit.* Conditio divortii, à lege remittitur, *ut hic, & l.* 8. *in fin. ff. de uſu & habit.* repugnat enim utilitati publicæ. *l.* 2. §. 44. *ff. ad Tert. Nov.* 1. *c.* 1. ei contraria est, Si à marito non diverterit. vid. *l.* 2. ff. *de cond. inſert.* 24 Lucro pecuniario concordia maritalis præferenda. 25 Et honestatem. *l.* 26. *ff. ſi quis omiſſa cauſa teſt.* 26 Præceptum testatoris contra bonos mores non obligat. 27 Id est, matrimonium. 28 Honeste. 29 Qui paret turpi conditioni, non propterea perdit relictum. 30 Sempronius filius mihi heres esto, quod si intestatus, vel sine liberis, vel si sine nuptiis decesserit, substitutus ei sit Titius: Sempronius nuptias contraxit, liberos sustulit, testamentum etiam fecit, liberis substitutus, estne locus substitutioni? locus non est Titii substitutioni: omnes enim conditiones defecerunt. Quid si tantum nuptias Sempronius contraxit? non est etiam locus substitutioni: quia disjunctiva particula *Vel*, inter conditiones negativas posita, resolvitur in conjunctivam *Et*, idque favore liberorum. Ideoque hujusmodi substitutioni locus non erit, nisi omnes conditiones defecerint. facit *l.* 85. *ff. de her. inſt. l.* 4. ff. *de verbor. ſignif.*

31 Inclusa superfunt.

De conditione divortii.

V. Impp. VALER. & GALLIEN. Maximo.

REprehendenda tu magis[22] es, quam mater tua: Illa enim si heredem te sibi esse vellet, id, quod est inutile, *matrimonium*[23] *dirimere cum viro*, non juberet: tu porro voluntatem ejus divortio comprobasti. Oportuerat autem, etsi conditio hujusmodi admitteretur, præferre[24] lucro concordiam[25] maritalem. Enimvero cum boni[26] mores hæc observari vetent: sine ullo damno conjunctionem[27] retinere potuisti. Redi[28] igitur ad maritum sciens hereditatem matris, etiamsi redieris, retenturam[29]: quippe quam retineres, licet prorsus ab eo non recessisses. P.P. XII. Kal. Decemb. VALERIANO IV. & GALLIENO III. AA. CONSS. 258.

18 Filius institui non potest sub alia conditione quam potestativa. *l.* 4. *ff. de hered. inſt. l.* 83. *ff. de cond. & demonſt. l.* 20. §. 4. *verſ. exiſtimo. ff. de bon. libert.* Igitur filius non potest heres institui sub conditione casuali vel mixta, nisi sub contraria exheredetur: alioquin testamentum est nullum. *ut hic.* adde *l.* 1. *ff. de injuſto. l. Lucius* 83. *in verbo, nullius eſt momenti. ff. de cond. & demonſt.* Verum hanc legem hodie corrigi, ut talis conditio rejiciatur ad legitimam usque filii & valeat testamentum, Glossa & Bart. hic notant. *argum. l. quoniam* 32. *leg. ſcimus* 36. §. *cum autem.* ff. *de inofficioſo. Gloſſ. in l. ſiue* 4. *in verbo conſtat. ff. de hered. inſt.* & hanc sententiam Bartolus ait esse communem, ut & Alexander Jacobinus de S. Georgio ter ita judicatum fuisse refert. Idem tenet Ripa. *in rub. ff. de vulgari, Benedict. in cap. Raynucius.* 16. *in verbo, reliquit. num.* 25. *x. de teſtam.* Bernardus de Luco *reg.* 727. Rodericus Suares in Repetit. *d. l. quoniam in prioribus* 32. Montalvus in Glossa *l.* 9. *tit.* 4. *part.* 6. Contrarium tenet Decius *hic* & Corrasius *in rub. C. de impub.* Sed tamen Duenazius *reg.* 368. refert Glossæ & Bartoli opinionem communiorem esse. 19 De institutione his verbis facta, *Si in patriam regreſſa fuerit.* 20 Nam & hoc adjici potuit, *Si in hunc locum redierit, exheres eſto.* 21 Potestativa conditio, voluntaria: Casualis extra voluntatem posita, pendet ex eventu, vel fortuna. Mixta, quæ partim ex voluntate, partim ex casu. *l. ult.* ff. *de neceſſar. l. un.* §. 2. ff. *de caduc.* 22 Qui facit, gravius peccat quam qui jubet. 23 De conditione, *Si à marito diverterit.* Conditio divortii, à lege remittitur, *ut hic, & l.* 8. *in fin. ff. de uſu & habit.* repugnat enim utilitati publicæ. *l.* 2. §. 44. *ff. ad Tert. Nov.* 1. *c.* 1. ei contraria est, Si à marito non diverterit. vid. *l.* 2. ff. *de cond. inſert.* 24 Lucro pecuniario concordia maritalis præferenda. 25 Et honestatem. *l.* 26. *ff. ſi quis omiſſa cauſa teſt.* 26 Præceptum testatoris contra bonos mores non obligat. 27 Id est, matrimonium. 28 Honeste. 29 Qui paret turpi conditioni, non propterea perdit relictum. 30 Sempronius filius mihi heres esto, quod si intestatus, vel sine liberis, vel si sine nuptiis decesserit, substitutus ei sit Titius: Sempronius nuptias contraxit, liberos sustulit, testamentum etiam fecit, liberis substitutus, estne locus substitutioni? locus non est Titii substitutioni: omnes enim conditiones defecerunt. Quid si tantum nuptias Sempronius contraxit? non est etiam locus substitutioni: quia disjunctiva particula *Vel*, inter conditiones negativas posita, resolvitur in conjunctivam *Et*, idque favore liberorum. Ideoque hujusmodi substitutioni locus non erit, nisi omnes conditiones defecerint. facit *l.* 85. *ff. de her. inſt. l.* 4. ff. *de verbor. ſignif.*

De conditione disjuncta. *De tacita conditione*, si sine liberis decesserit.

Græca conſtitutio Juſtiniani.

VI. Idem A. ad Senatum.

GEneraliter sancimus, si quis ita verba sua composuerit, ut dicat, *Si filius, vel filia inteſtatus*[30], *vel inteſtata, vel ſine liberis* [*aut ſine teſtamento*[31],] *vel ſine nuptiis deceſſerit*, & ipse, vel ipsa liberos sustulerit, sive nuptias contraxerit, sive testamentum fecerit, firmiter res possideri, & non esse locum substitutioni eorum, vel restitutioni. Si enim nihil ex his fuerit subsecutum tunc valere conditionem, & res secundum verba testamenti restitui, ut incertus successionis morientis exitus videatur certo substitutionis, vel restitutionis fine concludi. Cui enim ferendus est intellectus, si forsitan testamentum quidem non fecerit, posteritatem autem habuerit: propter hujusmodi verborum angustias liberos ejus omni pene fructu paterno defraudari? Viam itaque impiam obstruentes, ut ne quis alius deviet, hujusmodi facimus sanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus, tam patribus quam liberis gratam: quo exemplo etiam aliis personis, licet extraneæ[32] sint, de quibus hujusmodi aliquid scriptum fuerit, medemur. †. Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, [nulla] liberorum ex his procreandorum [adjectione] habita optimo intellectu disposuisse, evanescere[33] substitutionem, si is qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur, & liberos sustulerit, intelligentem non[34] esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc; & latius & pinguius interpretandum esse credidimus, [ut] & si quis naturales[35] filios habeat, & partem eis reliquerit: vel dederit usque ad modum quem nos statuimus, & substitutioni eos subjugaverit, nulla liberorum eorum mentione facta, & hic intelligi evanescere substitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his, qui ad substitutionem vocantur, obsistente, & non concedente ad eos eam partem venire: sed[36] ad filios, vel filias, nepotes, vel neptes, pronepotes, vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutione locum accipiente, nisi ipsi liberi sine justa[37] sobole decesserint: ut[38] quod intet justos liberos sancitum est, hoc & in naturales filios extendatur. †. Quæ omnia & in legatis[39], & fideicommissis specialibus locum habere sancimus. Dat. XI. Kal. Augusti, *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

30 Infirmant.

31 Imo non est supervacua cum ita institutus habeatur pro non instituto. *l.* 9. §. 5. *ff. de hered. inſt.*

32 Hæc constitutio extensa est ad extraneos.

33 Substitutio evanescit, si is qui substitutione prægravatus est, liberos sustulit. *l.* 30. ff. *de fideicommiſſ. l.* 85. *in fin. ff. de hered. inſt.*

34 Qui extraneis patrem præfert, ejus quoque liberis præferre intelligitur.

35 Cajus Titio naturali filio Sempronium substituit: Titius liberos legitimos suscepit? non est locus substitutioni. Ergo in substitutione facta naturalibus liberis post eorum mortem, tacita intelligitur conditio, si decesserint sine legitimis liberis. *ut hic. l.* 43. *ff. de vulgari*, ut eo casu minus scriptum quam dictum videatur. *l.* 102. *ff. de cond. & demonſt.*

36 Liberi patris fideicommisso gravati, excludunt substitutum.

37 Et ita naturales tantum liberi non excludunt substitutum. Quid si legitimati? excludunt. vid. *Arreſt. Pariſienſe* apud *Papon.* 20. *Arreſt.* 3. §. 5. nec enim differt à legitimo. *Nov.* 35. *c.* 3. adde *l.* 77. §. 13. *ff. de legat.* 2. *l.* 17. §. 4. *ff. ad Treb.*

38 Jus constitutum in liberis justo matrimonio procreatis, interdum ad naturales tantum extendi potest.

39 Hæc constitutio in legatis & fideicommissis etiam locum habet.

40 *l.* 21. *ff. quando dies leg.*

41 Sufficit conditionem casualem, vel mixtam impletam fuisse vivo testatore, licet impleta non duraverit. *l.* 91. *in fin. ff. de cond. & demonſt.*

42 *d. l.* 91. *l.* 18. *ff. de manum. teſt.*

43 Subtilitate judicia testantium non sunt defraudanda.

44 Hæc clausula conditionem facit, si conditiones postea exprimuntur & adjiciuntur. *Goth.* Conciliat. hujus leg. cum *l. quoties.* §. *tantundem ff. de hered. inſtit.* vid. apud Kinschot. *reſponſ.* 26. *num.* 9. Adde Everhard. *conſil.* 203. *num. final.* Guid. Pap. *h. l.* ANS.

45 Etiamsi destinata adjectio conditionis testamento inseritur, testamentum non vitiatur. *l.* 77. *in fin. ff. de legat.* 2. Accidentia omissa testamentum non instituto. *l.* 9. §. 5. *ff. de hered. inſt.* 47 *In d. l.* 77. *in fin.* 48 Nihil interest institutioni immediate conditio adjiciatur in quavis parte testamenti puta inferiore: ita ut conditio in fine testamenti adjecta reddat institutionem perinde conditionalem, ac si ab initio fuisset apposita. 49 Dixi ad *l.* 28. ff. *de inoff.* §. 2. *Inſt. de SC. Tertull. l.* 7. *in fin. ff. unde liberi. l.* 26. *ff. ſi quis omiſſ. cauſſ. l.* 4. ff. *ad Tertull. & l.* 11. ff. *comm. de ſucceſſ. l.* 72. *ff. de cond. & demonſt.* Inde etiam colligitur, Præsumi senem ante juvenem mori. vid. *Alciat.* 1. *præſumpt.* 43. 50 Voluntatis quæstio. 51 Tristem, §. 2. *Inſt. de SC. Tertull.* luctuosam legitimam portionem, *l.* 28. ff. *de inoff.* triste lucrum. *l. ult.* ff. *comm. de ſucceſſionibus.* 52 Uxorem ex una parte instituo, ventrem ex altera, & si posthumus natus non sit, Titium in ejus partem substituo. Nascitur posthumus, idem moritur impubes viva matre: mater ei succedit non substitutus: & ita Titius tacite non intelligitur posthumo impuberi substitutus: Vulgari quidem substitutioni tacite ineſt pupillaris: sed effectum non habet adversus matrem, sive sit coheres ipsa adjecta filio, *ut hic*, sive non sit. *l.* 8. ff. *tit. proxim.* adde *Cujac.* 12. *obſ.* 27.

40 *l.* 21. *ff. quando dies leg.*

41 Sufficit conditionem casualem, vel mixtam impletam fuisse vivo testatore, licet impleta non duraverit. *l.* 91. *in fin. ff. de cond. & demonſt.*

42 *d. l.* 91. *l.* 18. *ff. de manum. teſt.*

43 Subtilitate judicia testantium non sunt defraudanda.

44 Hæc clausula conditionem facit, si conditiones postea exprimuntur & adjiciuntur. *Goth.* Conciliat. hujus leg. cum *l. quoties.* §. *tantundem ff. de hered. inſtit.* vid. apud Kinschot. *reſponſ.* 26. *num.* 9. Adde Everhard. *conſil.* 203. *num. final.* Guid. Pap. *h. l.* ANS.

45 Etiamsi destinata adjectio conditionis testamento inseritur, testamentum non vitiatur. *l.* 77. *in fin. ff. de legat.* 2. Accidentia omissa testamentum non

TIT. XXVI.

DE IMPUBERUM[53] ET ALIIS[54] SUBSTITUTIONIBUS.

De partibus inſtitutionis tacite repetitis in ſubſtitutione.

I. Impp. M. ÆLIUS & ANTONINUS AA. Secundo.

CUM[55] heredes ex disparibus partibus instituti, & invicem substituti sunt, nec in substitutionem facta est ullarum par-

53 Impuberum, substitutio, quæ pupillaris, de qua etiam dixi ad *tit.* 28. *ff.* 6. & 2. *Inſt.* 16.

54 Hæc substitutio est vulgaris, de qua etiam dixi ad 28. *ff.* 6. & 2.

Inſt. 15. 55 Heredes ex diversis partibus instituti & invicem eos substituti, nec in substitutione partes expressi? Ad substitutionem ita vocantur, sicut in institutione vocati sunt, *ut hic.* hoc est, in substitutione partes repetitæ tacite intelliguntur quæ expresse in institutione commemoratæ *sunt, ut hic. Synopſ. Baſil.* 35. *tit.* 13. *cap.* 23.

Source : BIU Cujas

partium mentio: verum est, non [1] alias partes testatorem substitutioni tacite inseruisse, quam quæ manifeste [in] institutione expressæ sint. Dat. CLARO II. & SEVERO CONSS. 171.

De substitutione reciproca.

II. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Frontiniæ.

HEreditatem quidem defuncti intestati filii delatam tibi, dubitari non oportet: substitutio enim testamento patris facta, ad pubertatis tempora porrigi non potest: quia ipso, & aliis non [2] ejusdem conditionis heredibus institutis, & invicem substitutis, propter eorum personam, quibus in unum casum duntaxat substitui potest, etiam in filio idem debere servari, & ratio suadet, & Divus Marcus pater [3] constituit. P. P. VI. Kal. August. CHILONE, & LIBONE CONSS. 205.

De vulgari.

III. Imp. ALEXANDER A. Achillæ.

HEres instituta matris testamento, si successionem ex testamento omisisti, & ab intestato bonorum possessionis jus habere voluisti: substituto [4] locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde, si substitutus hereditatem amplexus est, actionibus quæ [tibi] adversus matrem competebant, ipsum convenire, non successionem ab intestato potes vindicare. P. P. XI. Kal. Septemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

An vulgaris expressa contineat tacitam pupillarem.

IV. Idem A. Firmiano.

QUamvis placuerit, substitutionem impuberi, qui in potestate testatoris fuerit, à parente factam ita, *si heres non erit* [5], porrigi [6] ad eum casum, quo posteaquam heres extitit, impubes decessit, si modo non contrariam [7] defuncti voluntatem extitisse probetur: cum tamen proponas ita substitutionem factam [8] esse, *Si mihi Firmianus filius, & Ælia uxor mea (quod abominor) heredes non erunt, in locum eorum Publius Firmianus heres esto*: manifestum est, in eum casum factam substitutionem, quo utrique [10] heredum substitui potuit. P. P. IV. Kal. Jul. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

Quomodo substitutio expirat.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Hadrianæ.

POst aditam [11] hereditatem directæ substitutiones non [12] impuberibus filiis factæ, expirare solent. P. P. X. Kal. Jan. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De jure accrescendi.

VI. Iidem AA. & CC. Quintiano.

TEstamento [jure] facto, multis [13] institutis heredibus, & invicem substitutis: adeuntibus suam portionem, etiam invitis [14] coheredum repudiantium accrescit [15] portio. Sine die & consule.

Per substitutionem pupillarem succeditur pupillo ex testamento, & venientes ab intestato repelluntur. Alex.

VII. Iidem AA. & CC. Feliciano.

SI testamento [jure] facto intra pupillarem ætatem & in sua potestate constitutæ filiæ [16], *si intra pubertatem decesserit*, directis verbis pater substituit: heredem te factum eo testamento [17] post eventum conditionis, intestati successionem exclusisse constat. V. S. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si miles filio heredi instituto substituerit.

VIII. Iidem AA. & CC. Patronæ.

PRecibus tuis manifestius exprimere debueras, maritus quondam tuus miles [18] defunctus, quem testamento facto heredem communem filium vestrum instituisse proponis, & secundum heredem scripsisse: utrumne in primum casum, an [in] secundum filio suo, quem habuit in potestate mortis tempore, si intra decimum quartum suæ ætatis annum, aut postea [19] decesserit, substituerit. Nam non est incerti juris, quod si quidem in patris militis positus potestate: primo tantum casu habuit substitutum, & patri heres extitit: eo defuncto ad te omnimodo [ejus] pertineat successio. Si vero substitutio in secundum [20] casum, vel expressa, vel compendio [21], non usque ad certam ætatem facta reperiatur: si quidem intra pubertatem decesserit, eos habeat heredes, quos pater ei constituit, & adierint hereditatem. Si vero post [22] pubertatem [23], [tunc] ejus te successionem obtinente, veluti ex causa [24] fideicommissi, bona, quæ cum moreretur, patris ejus fuerint, à te peti possunt. S. V. Id. April. AA. CONSS. 293.

De substitutione facta mente captis.

IX. [25] Imp. JUSTINIAN. A. Mennæ P. P.

HUmanitatis [26] intuitu parentibus [27] indulgemus, ut si filium, nepotem, vel pronepotem cujuscunque sexus habeant, nec alia proles descendentium eis sit, iste tamen filius vel filia, nepos, vel neptis, pronepos vel proneptis mente [28] captus, vel mente capta perpetuo sit: vel si duo vel plures isti fuerint, nullus vero eorum sapiat, liceat [29] isdem parentibus legitima [30] portione ei, vel eis relicta, quos voluerint his substituere: ut occasione hujusmodi substitutionis ad [31] exemplum [32] pupillaris, querela [33] nulla contra testamentum eorum oriatur: ita tamen, ut si postea [respuerit 34, vel] respuerint, talis substitutio cesset. Vel si filia, aut alii descendentes ex hujusmodi mente capta persona sapientes sint: non liceat parenti, qui, vel quæ [35] testatur, alios, quam ex eo descendentes, unum vel certos, vel omnes substituere. †. Sin vero etiam liberi testatori, vel testatrici sint sapientes, ex his vero personis, quæ mente captæ sunt, nullus descendat, ad fratres eorum unum, vel certos, vel omnes eandem fieri substitutionem oportet. Dat. III. Idib. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. II. CONS. 528.

De substitutione facta duobus impuberibus filiis.

X. Idem A. Joanni P. P.

CUm quidam duobus [36] impuberibus filiis suis heredibus institutis adjecit, *si uterque impubes decesserit, illum sibi heredem esse*: dubitabatur apud antiquos legum auctores, utrumne tunc voluerit substitutum admitti, cum uterque filius ejus in prima ætate decesserit: an alterutro decedente, illico substitutum in ejus partem succedere. [Et] placuit Sabino, substitutionem tunc locum habere, cum [37] uterque decesserit: cogitasse enim patrem primo [filio] decedente, fratrem suum in ejus portionem succedere. Nos ejusdem Sabini veriorem sententiam existimantes [38] non aliter substitutionem admittendam esse censemus, nisi uterque eorum [in] prima ætate decesserit. Dat. VI. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

Interpretatio verborum, quisquis mihi heres erit, & Titius filio meo heres esto: *& verborum*: Titius una cum filiis suis, & Sempronius heredes mihi sunto.

XI. Idem A. Joanni P. P.

SI quis duobus heredibus institutis filio suo impuberi eos una cum alio tertio substituerit, & verba testamenti ita composuerit: *Quisquis mihi heres erit, & Titius filio meo heres esto*, secundum quod apud Ulpianum invenimus, mortuo impubere filio, quærebatur, quomodo ad substitutionem vocentur tres substituti: utrumne duo priores, qui & patri heredes fuerant scripti, in dimidiam vocentur, tertius in reliquam dimidiam? an tres substituti, unusquisque ex triente, ad substitutionem vocentur? Alia applicata dubitatione, si quis heredem ita scripserit, *Titius una* [39] *cum filiis [suis] & Sempronius heredes mihi sunto*: & in præsenti [enim] specie quærebatur secundum Ulpianum voluntas testantis utrumne Titium una cum filiis suis in dimidiam vocet, & Sempronium in aliam dimidiam: an omnes [in] virilem [40] portionem? Nobis autem in prima quidem specie videtur tres substitutos, unumquemque in trientem [41] vocari: in secunda autem specie, cum & natura pater [42] & filius eadem esse persona pene intelligantur, dimidiam quidem partem [Titio] cum filiis suis, alteram autem partem Sempronio adsignari. Dat. VII. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXVII.

DE NECESSARIIS [43] [SERVIS] HEREDIBUS INSTITUENDIS, VEL SUBSTITUENDIS.

Si servus relinquatur sub appellatione libertorum.

I. Imp. ANTONINUS Aufidio & aliis.

CUm servi constituti, sub [44] appellatione *libertorum* heredes scripti essetis, ea scriptura benigna interpretatione perinde habenda est, ac si liberi, & heredes instituti fuissetis. †. Quod in legato locum non habet [45]. Accepta VII. Kal. Mart. PRISCO & APOLLINARE CONSS. 170.

De institutione in fraudem creditorum: de servo pignorato.

II. Imp. PERTINAX A. Lucretio.

IS, qui solvendo non est, heredem necessarium etiam in fraudem creditorum relinquere potest [46]. Sed si pignori [47] datus fuisti, & in eadem causa permansisti: ne ab eo quidem debitore, qui solvendo non fuit, liber & heres necessarius existere potuisti. P. P. XI. Kal. April. FALCONE, & CLARO CONSS. 194.

De ancilla pupilli herede à tutore instituta.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Felici.

SI tutor [48] ancillam tuam contubernio suo conjunxit, ac post heredem eam instituit: neque dominium ex hujusmodi facto tibi auferri potuit: & ut ejus aditione jussu tuo tibi per hanc successio quæratur [jure] concessum habes facultatem. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmi*, AA. CONSS. 293.

Si servus in primo gradu manumissus substituatur pupillo.

IV. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

CUm quidam suum pupillum heredem instituit, & servo directis verbis libertatem reliquit, & in secundo gradu, in quo pupillarem substitutionem faciebat, ipsum servum sine libertate pupillo suo substituit: *Quærebatur* inter prudentes, si [49] ex hujusmodi substitutione heres necessarius pupillo existeret? Causa enim altercationis ex veteri [50] regula orta est, qua omnibus placuerat hunc servum necessarium heredem domino fieri, cui in eodem [51] gradu & hereditas & libertas relinquebatur. In præsenti autem non in unum tam libertas, quam substitutio congregata est, sed in alium [52], & alium gradum. Nobis itaque eandem altercationem [53] decidentibus [54] mirabile visum est, si quis putet ex hujusmodi scrupulositate impedire testatoris voluntatem, maxime domini, & existimet non fieri servum heredem necessarium, sed ei licentiam præstet, & libertatem consequi, & hereditatem respuere, & domini voluntati reclamare. Qui

---

1 Vid. *l.* 24. *ff. de vulg. & pupill.*

2 Diversæ conditionis, vel ætatis liberis facta substitutio reciproca valet tantum in vulgari casu. *l.* 4. §. 2. *ff. eod. l.* 6. *C. de test. mil.*

3 Non quidem meus, sed Commodi. Est autem hæc constitutio Severi & Antonini Caracallæ, cujus fit mentio in *d.* §. 2.

4 Res ita fit: *Si Achilla heres non erit, Titius heres esto.* Achilla repudiat hereditatem ex testamento: & mavult ab intestato successore? fit locus substituto. Hæc enim verba, *si heres non erit*, ita solent accipi, *si heres non erit ex testamento*: cum primum cœpit Achilla heres non esse ex testamento, factus est locus substitutioni. *l.* 60. *versic. nam filius. ff. de adq. her.*

5 Verba sunt substitutionis vulgaris.

6 Vulgaris facta filio impuberi pupillarem comprehendit. *l.* 4. *ff. eodem.*

7 Vulgaris interdum pupillarem non includit ex tacita testatoris voluntate.

8 *l.* 41. *in fin. ff. eodem.*

9 Filio impuberi possum substituere pupillariter & vulgariter: uxori vulgariter tantum. His cognitis singamus substitutionis formulam fuisse, *Filius & Ælia uxor heredes sunto, si heredes non erunt, Publius heres esto*: filius in pupillari ætate decedit? pars filii ad Publium defertur, non ad Ælium quæ pupillariter superiore casu filio non videtur substituta. Vulgaris substitutio eo casu pupillarem non continet. Nam si ad Ælium deferretur substitutio esset inæqualis. Ælia filio substituta esset vulgariter & pupillariter, filius vero Æliæ vulgariter tantum. Hinc constat, Vulgarem duobus inæqualibus factam, in neutra pupillarem continere. *Alex.* Substitutionem in hoc casu locum habere non posse, nisi & in persona utriusque locum habeat. *Bart.*

10 Aditione vulgaris substitutio expirat. Heres eo tempore proprie intelligitur. vide *Graff. lib. sent.* §. *hereditas, quæst.* 5.

11 Vulgares. *l.* 6. *C. de legatis.*

12 Id est, pube ribus. Substituere nemo potest puberi filio post aditam hereditatem, *ut hic.* Id tamen locum non habere in testamento pias ad causas scribit Tiraquellus 21. *privilegio piæ causæ.* 13 Heredibus pluribus institutis, & invicem substitutis, repudiantium partes hereditatem adeuntibus etiam invitis addicuntur, *ut hic. Synops. Basil.* 35. *tit.* 15. *c.* 28. 14 Invitis quoque adcrescit portio. *l.* 35. *ff. de adq. hered. l. un.* §. 10. *C. de caducis tollend.* Cur ita? vid. *l.* 2. *ff. de adq. her.* 15 Adcrescendi jus inter institutos & invicem substitutos locum habet. *l.* 1. *C. quando non petentium. l.* 1. *C. de succeff. edicto. l.* 9. *ff. de suis.* dixi ad *Ulpian.* 26. §. 5. Goth. Differentiam inter jus accrescendi & substitutionis vid. Edmund. Merill. *lib.* 1. *obs. cap.* 10. Guid. Pap. *h. l.* ANS. 16 Vide *l.* 2. *ff. de vulgari.*

17 *l.* 3. *ff. de vulgari.* 18 Dixi ad *l.* 6. *in fin. C. de test. milit.* Goth. Vide in hanc l. Govean. *left. lib.* 1. *cap.* 2. Vigilium *de pupill. substit.* §. *qua ratione num.* 13. Ant. Merend. *contr. lib.* 3. *c.* 39. ANS.

19 *l.* 15. *ff. eod.* 20 *l.* 2. §. 1. *ff. eod.* Substitutio in secundum casum, pupillaris vel compendiosa: in primum, vulgaris. *In primum* autem dicitur, quia providet, si heres non sit, qui primus est eventus quo via substitutis aperitur. Primus dicitur quia non esse præcedit esse. vid. *Bald. hic.*

21 Id est, non expressa certa ætate. 22 Militibus datum est, ut substituant puberi, in secundum casum pupillariter vel compendiose. vid. *l.* 6. *C. de test. mil.* vid. *Cujac.* 12. *obs.* 25. 26. *& 27.* Idem paganis datum est. *c. Rayn.* 16. *extra de testam.* 23 Vid. *l.* 2. *ff. eod. l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor.* 24 Substitutio facta à milite puberi verbis civilibus valet jure fideicommissi: trahitur ad fideicommissum. vide *Cujac.* 11. *obs.* 25. 25 Fit mentio hujus constitutionis in *l.* 7. §. 1. *C. de cur. furiosi.* 26 Exemplaris substitutio humanitatis intuitu parentibus indulta: est enim humanitatis summæ furiosi, mente capti curam suscipere. unde notant, exemplarirer substituendi jus parentibus concedi jure humanitatis, non potestatis: ut ob eam rationem videatur parens naturalis filio naturali furioso exemplariter posse substituere: licet secus sit in pupillari, quæ fit jure potestatis. De exemplari substitutione adde quæ scripsi ad §. 1. *Inst. de pupillari, ad l. ex facto* 43. *ff. de vulgari.* 27 An naturalibus tantum? dicam *J. eod.* Qui è converso, possuntne liberi parentibus furiosis exemplariter substituere? Potestne etiam mater liberis suis exemplariter substituere? Mox dicetur. 28 Mente captis substituitur directo ad similitudinem pupillorum. §. 1. *Inst. de pupillari. l.* 51. *ff. de her. petit.* dic idem in furiosis & mutis. *l.* 43. *ff. de vulg.* prodigo, aleatori & similibus: & ita alter alteri interdum testari potest contra legem 32. *ff. de her. instit. potest* pater bona filii testamento alienare certa lege *l.* 1. *C. de bon. mat. l. ult.* §. 6. *vers. si enim. C. de bon. quæ liber.* 29 Olim id erat impetrandum. *l.* 43. *ff. eod.*

30 Cum substituitur exemplariter, legitima tamen relinquenda, unde quidam colligunt, Naturalem parentem liberis non posse substituere, quod naturalibus liberis legitima non debeatur, verum de ea re superius diximus. Imo exheredato potest eriam substitui. *l.* 1. §. 2. *eod.*

31 Πρὸς μίαν ἢ πρὸς δυοῖν dicitur Theoph.

32 Exemplaris substitutio fit mente captis. §. 1. *Inst. de pupill.*

33 Adversus exemplarem substitutionem querela inofficiosi non competit.

34 Cessante causa finali exemplaris substitutionis, cessat ipsa substitutio.

35 Exemplaris substitutio potest fieri etiam à matre, quantumvis pupillarem facere non possit. *l.* 33. *ff. de vulg.* etiamsi bonorum filii administrationem nudam habeat, non jure alienandi. *l.* 31. §. 6. *ff. de negot.* Quid si à matre & à patre simul substitutio facta sit? facta à patre substitutio præferetur. *Bald. hic.* ad eundem modum matris substitutio avitæ præfertur. *Bald. hic num.* 48.

36 *l.* 25. *l.* 42. *ff. de vulg.* §. 6. *Inst. de pupill.*

37 Dicta *l.* 25.

38 Hæc est 25. decisio ex 50. novis Justinianeis. vid. Inglois. ANS.

39 Quoties plures institutuntur cum adjectione nominis distributivi, quilibet vocatur in virilem, ac si essent singulariter nominati. *Bart.* 40 Instituto patre una cum liberis suis, *ut hic*, vel simul cum liberis, una cum parente liberi vocantur seu admittuntur. *vers. in secunda. J. eod.* Quid si ita? *Filium & liberos ejus instituo?* liberi ordine successionis (quem charitatis ordinem interpretes vocant) admittentur. *l.* 5. *C. de inst. l.* 69. §. 3. *l.* 77. §. 32. *ff. de legat.* 2. Quid si ita? *filium meum & heredes ejus instituo?* ordinata successio hoc casu facta seu imperata intelligitur: quia vivus filius heredem non habet, ut hinc constet in formula superiore filii instituti heredes, una cum ipso filio non admitti. *Bart. in l. Gallus.* 29. §. *quidam recte* 1. *ff. de liberis.* Quid si ita institui: *Nepotem meum & patrem ejus instituo?* Ordo necessitatis hic attenditur, non scripturæ: hoc est, Nepoti meo prætulisse patrem ejus videor, filium non videor nepoti meo postposuisse. *argum. l.* 31. *ff. de hered. instit.* Quid si ita rem aliquam emi: *mihi, filio, & nepoti?* cum heredes mei erunt, pactus intelligor: nam qui filio pacisci tur, ei ut heredi, non ut socio pacisci videtur. *l. si tibi* 17. §. 4. *ff. de pact.* 41 Adde *l.* 17. §. 3. *ff. de hered. instit.* Imo in semissem. *l.* 9. *ff. de vulg.* 42 Pater & filius eadem pene persona. adde *l.* 22. *J. de agricol. & censit.*

43 Et servis. *Haloand.*

44 *l.* 7. *ff. de testam. mil. l.* 5. *C. de test.*

45 Nisi in mil. *l.* 7. *C. de test. mil. Nov.* 78. *c.* 4. Cur autem legatum servo proprio relictum sub appellatione liberti non valet, institutio valet, *ut hic, & l.* 5. §. 2. *J. eod.* causa hæc esse potest quod hereditates pleniore honore tribuuntur, *l.* 5. §. 6. *ff. de leg. præst.* adde *l. pen. J. eod.*

46 Imo non potest. *l.* 31. *ff. de pig.* §. 6. *Inst. de action.*

47 Valet libertas data vivo servo in fraudem creditorum, creditoribus non obligato specialiter, *ut hic. l.* 83. *ff. eod.*

48 Tutor non potest ancillam pupillarem necessariam heredem instituere: seu, Tutor non potest testari de bonis pupilli. facit *l.* 7. §. 3. *ff. pro emptore. l.* 56. §. 4. *ff. de furtis.*

49 Id est, an hujusmodi. ut *l.* 29. *C. de pact.*

50 Vetus regula.

51 Servus necessarius est cui in eodem gradu & hereditas & libertas relicta est.

52 Servus potest ab instituto liberatum consequi & pupillo necessarius heres exlistere. 53 Id est, jurgationem. Est enim altercatio jurgatio Festo. 54 Hæc est 26. decisio Justinianea. vid. Inglois. ANS.

Source : BIU Cujas

Qui si hoc facere tentaverit, etiam puniendus est. Sit itaque, & vivo pupillo liber, quia testator hoc voluit, & mortuo pupillo necessarius heres, quia [1], & hoc voluit testator. Dat. xv. Kalend. Decemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De servo testatoris.

v. Idem A. Joanni P. P.

Quidam cum testamentum conderet, duobus heredibus scriptis, unum quidem ex parte instituit, servum [2] autem suum, cujus & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate scripsit heredem, & postea eundem servum alii legavit, vel post institutionem heredis servum per legatum alii adsignavit, & tunc heredem eum sine libertate instituit: *Dubitabatur*, si hujusmodi legatum, vel institutio aliquas vires posset habere, & cui acquiratur legatum, vel institutio? Dubitationis autem materia erat, quod adhuc servum suum constitutum heredem sine libertate scripserat: & tanta inter veteres exorta est contentio, ut vix possibile sit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquendo, nobis alius modus hujus decisionis [3] inventus est: quia semper vestigia [4] voluntatis sequimur testatorum. Cum igitur invenimus nostro jure hoc esse inductum, ut [5] si quis servum suum tutorem filiis suis reliquerit sine libertate, ex ipsa [6] tutelæ datione præsumatur, etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hereditate & humanius, & favore libertatis inducimus, ut si [7] qui servum suum scripsit heredem sine [8] libertate, omnino civis Romanus efficiatur: quo inducto nequè acquisitio, neque tam effusus veterum atque inextricabilis tractatus locum habeat? Neque enim ferendum est supponere quosdam esse ita supinos [9], ut eundem servum & heredem instituant sine libertate, & iterum alii per legatum eundem servum adsignent. §. 1. Sed cum veteres, & aliam proposuerunt ambiguitatem, dicentes, si quis servum suum in testamento quidem heredem ex parte sine libertate scripserit, in [10] codicillis autem libertatem ei reliquerit: si possit institutio valere, & ille tam heres, quam liber fieri, ne videatur per codicillos hereditas confirmari, in [11] quibus [hereditas] dari secundum veteres regulas non potest. Nos [itaque] in tali dispositione, licet in codicillis fuerit scripta, & [&] hereditatem simul servis per nostram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, ut gratulentur, cum non servi remaneant, sed & liberi & heredes efficiantur: cum tanta in eos nostri numinis benevolentia effusa est, ut [&] si libertas eis neque testamento neque codicillis data sit: tamen hereditate [12] servis relicta, quasi injunctam esse libertatem videri [possit.]

§. 2. Illo videlicet observando, ut si legatum [13], vel fideicommissum eis sine libertate relinquatur, maneant in servitute: non tamen ita impii [14] heredes existant, ut liberalitatem testatoris, & serviles labores debita remuneratione defraudare conentur, & non derelictum, licet adhuc servis constitutis, donent. §. 3. Quæ juris nostri definitio etiam ad aliam speciem dubitatam benigne extendatur. Si [15] quis etenim testamento principali servum suum cuidam legaverit [16], in [17] pupillari autem substitutione eundem servum filio suo sine libertate substituerit: *Quærebatur*, sive utilis esset talis substitutio, & per servum legatum substitutio post mortem pupilli legatario acquiratur: sive inutilis esset hujusmodi substitutio, quia sine libertate in servum proprium facta est? Melius itaque nobis videtur legatario eum non statim acquiri sancire, sed expectandum [18] esse substitutionis eventum, & si quidem pupillo mortuo, locus fuerit substitutioni, & liber & heres efficiatur: sin autem substitutio minime locum habuerit, forsitan pupillo jam in pubertatem perveniente: tunc ad legatarii dominium transeat. Quemadmodum etenim veteres, si cum libertate substitutio fuisset, hoc inducebant, quatenus in suspenso fiat libertas, & statuliber [19] intelligatur: ita & ex nostra interpretatione, & sine adjectione libertatis in substitutione, & liber, & heres pupillo existat. Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De servo pure instituto à domino, cui relinquitur libertas sub conditione.

VI. Idem A. Joanni P. P.

Decisione [20] nostra, quam fecimus, sancientes eum, qui à domino suo sine libertate heres instituitur, videri libertatem accepisse, in propria firmitate durante: si quis servum suum pure quidem heredem instituerit, libertatem autem sub conditione ei donaverit: siquidem conditio talis sit, quæ in *potestate* [21] servi posita est, ille autem eam neglexerit, minimeque compleverit: & libertate eum, & hereditate sua culpa defraudari. †. Sin autem *casualis* [22] conditio est, & ex fortunæ [23] insidiis defecerit, tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere: hereditatem autem, siquidem solvendo [24] sit, ad alios venire, quos leges vocant, si non aliquis fuisset substitutus [25]. †. Sin autem solvendo non sit: ut necessarius heres institutus, simul libertatem & hereditatem obtineat. Tunc enim secundum definitionem tam veteris, quam nostræ decisionis, & liber, & heres necessarius existat. Dat. II. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

1 Omnis testator affectat heredem ex testamento.

2 Servus eo ipso quod heres à domino scriptus est, liber censetur: licet expresse libertas data non sit, *ut hic.* Quid si scriptum à se heredem servum, incontinenti alii legaverit testator? inutiliter legat, neque hereditatem servo relictam aufert. Quid igitur servo fiet? & liber & heres efficietur, *ut in pr. hujus leg.* Quid si dominus heredem servum scripsit, & codicillis libertatem ei reliquit? Libertatis adjectio codicillis ita facta nihil ei adjicit, cum ipsa institutione, ante tacite libertatem adeptus fuerit. §. 1. *eodem.* Quid si neque heredem scripsit in testamento, neque libertatem ei codicillis reliquit, sed vel legatum vel fidei commissum ei tantum reliquit? tacite cum legato libertas servo data non intelligitur. §. 2. *Synops. Basil. 35. tit. 13. cap. 39.* Quid? num saltem legatum ab heredibus testatoris servo præstandum erit? præstabitur. *d. §. 2. ibi, non tamen ita imp.*

3 Hæc *l. 5.* juncta *l. 6. Cod. h. t. & l. fin. Cod. de condit. insert.* Faciunt 27. decis. ex 50. novis Justinian. vid. Inglois. Ans.

4 Parendum testatoris voluntati.

5 *l. 9. §. de fideic. libert. civis §. 1. Inst. qui test. tut. dari possunt. l. 10. in fin. l. 32. in fin. ff. de test. tut.*

6 Ipsa tutelæ datione servi consequuntur libertatem puta, si à domino dati ejus liberis tutores fuerint. *d. §. 1. l. 32. in fin.*

7 §. 2. *Inst. quibus manum. non licet: pr. Inst. de hered. inst.* adde *Ulpian. 22. §. 11.*

8 Et ita abrogatur. *Ulpian. 22. §. 7. §. 12.*

9 Nemo ingenio supino esse præsumitur. Ut natura nihil frustra facit, ita homines sobrii & sani, qui naturam quasi ducem sequuntur, nihil unquam frustra facere existimandi sunt.

10 De servo cui hereditas in testamento, libertas in codicillis relicta est: hinc colligunt, Utiliter datum ex inutili confirmatione non infirmat.

11 Codicillis hereditas dari non potest directo: oblique potest. vide *l. 2. ff. de codic. l. 14. de testamentis.*

12 Hereditate servis relicta, quasi injuncta libertas eis videtur: nec enim heredes esse possunt, nisi & liberi sint. 13 Vid. *l. 2. in fin. eod.* militem excipe. *l. 40. §. 1. ff. de test am. milit. l. 7. in fin. de test am. milit.* 14 Heres servo defuncti legatum, vel fideicommissum summo jure non debet, quia sine libertate nihil ei legari potest. *l. 76. in fin. ff. hered. inst.* impius est tamen nisi præstet: Interdum aliquid præstandum ex urbanitate, quod non debetur obligationis necessitate. *Bald.* connivemus in hujusmodi rebus servis nostris. *l. 17. in fin. ff. de alim.* eadem conniventia servi testamenta faciunt. *Plin. 8. epist. 16.* bona habent propria. *l. 4. ff. de manum.* dant enim dominis suis munus (Seneca 7. *de benef. Nunquid dubium est quin servus cum peculio domini sit: dat tamen domino suo munus.* adde *l. 107. in fin. ff. de leg. 1.* adde quæ dixi ad *Ulp. 5. §. 5.*) quasi dotem dat quoque. *l. 39. ff. de jure dotium.* 15 Institui impuberem filium meum, servum meum legavi, eundem servum filio meo sine libertate substitui? Qui ita substitutus est, non est legatarii, liber est: ut eo loco habeatur, ac si impuberi morienti substitutus esset: ut liber sit sub conditione. Impubere in eo statu moriente, servus ita substitutus fit liber & heres. Quid si heres post pubertatem moriatur? substitutio deficit: fietque legatarii servus ille, *ut hic. Synops. Basil. 10. ex lib. 35. tit. 13. cap. 40.* 16 Sit & hæc hypothesis, *Titio Pamphilum do, lego: Si filius impubes moriatur, Pamphilum ei substituo.* vid. *l. 28. ff. de hered. instit. l. 18. in fin. ff. de vulg.* pendente conditione Pamphilus legatarii est. 17 Potest servus legatus impuberi substitui. 18 Conditio expectanda. 19 Alii legunt, *statim liber*, alii *nec statim liber*: divisim tamen *statu liber* legas, nihil interest. 20 Decisiones quinquaginta Justiniani huic Codici additæ hoc verbo vel simili deprehenduntur. 21 Conditio potestativa. 22 Conditio casualis. 23 Casualis conditio fortunæ insidiis obnoxia. 24 Hæc lex loquitur de hereditate quæ solvendo est. ut *l. 57. ff. de hered. instit.* de hereditate quæ solvendo non est. vide *Cujac. 7. observ. ultim.* 25 Servo præfertur substitutus. vide *Cujac. d. loco. Idem in l. 3. in verbis, si servum. ff. de hered. instit.* legit hic, *institutus.* adde *l. 27. in fin. ff. de inoff.*

Tit. XXVIII.

DE LIBERIS PRÆTERITIS, VEL EXHEREDATIS [26].

De exheredatione post omnes heredum gradus.

I. Imp. Antoninus A. Faviano.

Cum post [27] omnes heredum gradus exheredatio scribitur, si adjiciat testator *ab omnibus* [28] *se gradibus exheredare*: non dubitatur juri satisfactum [esse.] Et ideo etiamsi [id] non adjiciatur, appareat tamen eum id eo consilio scripsisse, ut ab omnibus exheredaret, recte factum testamentum videtur. Proinde cum paterfamilias filiis institutis & invicem substitutis, filium exheredaverit, intelligendus [29] est, exheredationem ab utroque gradu fecisse. Nam cum iidem heredes instituti sunt, nulla ratio reddi potest, quare videatur in posteriore tantum casu exheredare voluisse. P. P. VI. Kal. Jun. Chilone & Libone Conss. 205.

De nepote prætorio.

II. Imp. Alexand. A. Heraclidæ.

Si avus tuus, qui patrem tuum & novercam æquis portionibus heredes instituit, cum te [30] quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredavit: mortuo patre tuo vivo avo, sine impedimento legis Vellejæ succedendo in patris tui locum rupisti avi testamentum, & ad te hereditas ejus tota pertinuit. P. P. VI. Id. April. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

De verbis, Ille filius meus alienus meæ substantiæ fiat.

III. Imp. Justinian. A. Joanni P. P.

Si quis filium proprium ita exheredaverit, *Ille filius meus alienus* [31] *meæ substantiæ* [32] *fiat*, talis filius ex hujusmodi verborum conceptione non præteritus, sed exheredatus intelligitur. Cum enim manifestissimus est sensus [33] testatoris: verborum interpretatio nusquam tantum valeat, ut melior sensu existat. Dat. x. Kal. Martii, *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De differentia inter mares & fœminas sublata.

IV. Idem A. Joanni P. P.

[Maximum] vitium antiquæ subtilitatis præsenti lege corrigimus [34], quæ putavit alia [35] esse jura observanda in successione parentum, si ex testamento veniant, in masculis, & [alia] in fœminis, cum ab intestato simile [jus] utrique sexui servaverint. Et aliis [36] verbis exheredari filium debere sanxerunt, & aliis filiam: & inter nepotes exheredandos alia jura civilia, alia prætoria introduxerunt: & si præteritus fuerat filius, vel ipso jure testamentum evertebat, vel contra tabulas bonorum possessionem in totum accipiebat: filia autem præterita [37] jus accrescendi ex jure vetere accipiebat, ut eodem momento, & testamentum patris quodammodo ex parte jure accrescendi everteret, & ipsa quasi scripta legatis supponeretur: ex prætore autem habebat contra tabulas bonorum possessionem in totum. †. Constitutio autem Magni Antonini eam in tantum coarctabat, in quantum jus accrescendi competebat. Qui enim tales differentias inducunt, quasi naturæ [38] accusatores existunt [39], cur non totos [40] masculos generavit, ut unde generentur non fiant [41]. Nam hoc corrigentes, majorum nostrorum sequimur vestigia, qui eandem observationem colere manifestissime visi sunt. Scimus etenim antea [42] simili modo, & filium [& filiam,] & [alios] omnes inter cæteros [43] exheredatos scribere esse concessum. [Tum etiam] centumviri [44] aliam differentiam introduxerunt: & ex hac iniquitate vitium emersit, quale ex libris Ulpiani, quos ad edictum prætoris fecit, inventum à Triboniano viro glorioſissimo nostro quæstore cæterisque viris facundissimis compositoribus juris enucleati ad nostras aures relatum est. Nam cum ultimum [45] adjutorium de inofficiosi querela positum esset, & nemo ex alio ortus præsidio ad hanc decurrere posset: inventa fuerat filia præterita minus habens, quam filia exheredata. Cum enim per [46] contra tabulas bonorum possessionem, vel jus accrescendi semissem substantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare compellebatur [47], scilicet usque ad dodrantem suæ portionis, remanebat ei sescuncia [tantummodo] in sua successione. Quod si fuisset exheredata, quarta pars omnimodo totius substantiæ ei relinqui debebat: & quam injuria dignam pater existimabat, amplius habebat, ea quam taciturnitate in institutione præteriit, & si secundum nostræ constitutionis [48] definitionem quam de supplemento [49] quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exheredatæ in quartam partem repletio accedebat, & ita vitium permansit, ut nec ex nostra constitutione emendationem aliquam sentiret. †. Sancimus itaque quemadmodum in successionibus parentum, quæ ab intestato [50] deferuntur, æqua lance & mares & fœminæ vocantur, ita [51] & in scriptura testamentorum eas honorari, & similibus [52] verbis exheredationes nominatim procedere, & contra [53] tabulas bonorum possessionem talem habere, qualem filius, vel suus, vel emancipatus haberet: ut, & ipsa si fuerit præterita [54], ad instar filii emancipati, vel sui, vel testamentum ipso jure evertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiatur. Et hæc non solum in filiabus obtinere, sed etiam in nepotibus [55], & neptibus & deinceps observari censemus, si tamen ex masculis progeniti sunt. †. Sed quia & aliud vitium fuerat sub obtentu differentiæ introductum, & alia [56] jura exheredationis in posthumis, alia in jam natis observabantur: cum necesse fuerat posthumam inter [57] cæteros exheredatam etiam legato hono-

26 Dixi ad xxviii. D. ii.

27 Clausula in fine (idem dicunt ab initio. *l. 3. §. 3. ff. eod.* vel in medio. *d. l. 3. §. 4. Bart. hic*) posita, refertur ad omnia antecedentia, si nulla ratione ad unum magis pertineat quam ad aliud.

28 Exheredatio debet fieri ab omni gradu.

29 Qui filiis institutis & invicem substitutis, unum filiorum exheredat, ab institutione & substitutione eum exheredasse intelligitur.

30 Neptem scilicet. Nepos præteritus adgnascendo rumpit testamentum avi. *l. 13. ff. de injusto. §. 2. Instit. de exher. lib.* aliud si post mortem avi. *l. 9. §. 2. ff. de liber. & posth. l. 34. ff. de inoff.*

31 Formulam exheredationis observa. addantur & illæ, *filius meus exheres esto. l. 2. ff. de lib. & posthum. Filius exheres sit, exheres erit. l. 17. dict. tit. Te exheredari, quoniam te contentam esse dare volui. l. 61. ff. de heredib. instit. Titius filius meus exheres esto. vers. nominatim, Instit. de exhered. liber.*

32 Dubitandi ratio consistere in hac voce videtur: substantiæ enim appellatione videtur pecunia significari, non hereditas. *l. cogi. 16. ff. ad Trebell.*

33 Sensu reperto verba negliguntur. Interpretatio non sit ad literam, sed ad sensum qui verbis prævalet. his adde *l. 15. ff. de testam.* melius est sensum quam verba amplecti. *l. 20. §. 9. in fin. ff. de test. l. 3. §. 9. in fin. ff. de adimendis.*

34 §. 5. *Inst. de exheredat. liber. Novell. 115. cap. 3.* hoc innuit, Masculos & Fœminas æqualiter ab intestato exheredari oportere. *Goth.* Pro intellectu hujus l. vid. Barbat. *vol. 4. consil. 81. numer. 9.* Ans.

35 Olim alia jura fœminarum fuerunt & masculorum in successionibus testamentariis & ab intestato. vide *l. 14. ff. de legitimis liberis.*

36 Olim verbis aliis exheredabantur filii, aliis filiæ.

37 Olim masculi præteriti testamentum rumpebant: fœminæ non rumpebant, sed eis dabatur jus adcrescendi. *vers. Cum enim ff. eod.*

38 Naturam accusare non licet. *l. 14. ff. de legitimis heredib.*

39 Atqui jure divino videntur fœminæ masculis deteriores. *Numer. 27.*

40 Id est, omnes.

41 Non fiat.

42 Forte lex XII. *tab. §. 3. Inst. de exhered. lib.* 43 Inter cæteros liberi testatoris exheredari hodie non possunt. vide *in fin. ff. eod.* 44 De centumviris & centumviralibus judiciis dixi ad *l. 13. ff. de inoffic.* 45 Querela inofficiosi, ultimum adjutorium. §. 2. *Inst. de inoffic.* 46 *Ut ff. eod. vers. filia autem.* 47 *l. 6. §. pen. ff. si quis omissa causa testam. l. 1. ff. contra tab.* 48 *l. 30. ff. de inoffic.* 49 De supplemento legitimæ alias dixi. 50 Fœminæ ab intestato cum masculis æqualiter succedunt. 51 Argumentum à successione legitima intestati ad testamentariam. 52 Non hoc ait, Testatorem cogi totidem uncias fœminis relinquere, quot masculis: sed si animo habuerit fœminas exheredare, iisdem verbis esse exheredandas quibus & masculi. 53 Quæ masculis defuncti bonorum possessio, eadem fœminis etiam datur. 54 Quæ remedia masculis à patre præteritis competunt, eadem & fœminis competunt. 55 Hæc constitutio extenditur ad nepotes, neptes & deinceps ex masculis progenitos. 56 Exheredabantur olim aliter posthumæ, aliter filiæ jam natæ. Posthumæ inter cæteros exheredatæ legati titulo aliquid relinqui oportebat: jam natæ aliquid relinqui necesse non erat. Hodie ut jam natæ, natique ita posthumi & posthumæ exheredari debent, hoc est, similibus verbis nominatim, non inter cæteros.

57 Inter cæteros exheredatur posthumus cujus mentio non fit, contra non exheredatur inter cæteros, cujus posthumi nominatim fit mentio: ut *cæteris exheredatis*, posthumus exheredatus non censeatur: qui alias non censetur exheredatus, nisi *posthumi* appellatione specialiter designatus sit, *ut hic.* quanquam novo jure posthumus exheredari non possit, *ut* J. *dicitur.* cum exheredari liberi non possint, nisi ingrati: vitium autem ingrati in posthumum non cadat.

Source : BIU Cujas

honorati, filiam autem jam progenitam etiam sine datione legati: & hoc brevissimo incremento verborum ad plenissimam definitionem deduximus, sancientes eadem jura obtinere, & in posthumis [1] exheredandis [2] sive masculini, sive fœmini sexus sint, quæ in filiis, & filiabus jam statuimus: ut etiam ipsi, vel ipsæ nominatim exheredentur, id est, posthumi, vel posthumæ facta mentione. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Oresтis VV. CC. 531.

In Authent. ut cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentibus §§. col. 8. tit. 16. al. 12.
Novell. 115. cap. 3.

NOn licet parenti aliquem ex liberis exheredare, vel præterire, nisi is probetur ingratus, & ingratitudinis causas nominatim inserat testamento. Causa vero ingratitudinis nova constitutione expressæ sunt quatuordecim.

In Authent. ut cum de appell. cog. §. aliud & sequenti. & §. sive igitur. & §. hæc autem. in fin. col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 3.

EX causa 3 *exheredationis, vel præteritionis irritum est testamentum, quantum ad institutiones: cætera* 4 *namque firma permanent.*

1 Quæ remedia liberis masculis & fœminis competunt contra tabulas parentum, eadem competunt posthumis.

2 Hodie posthumi exheredari non possunt. *Auth. non licet. C. cod. Novell. 115. c. 3. l. 33. §. 1. ff. de inoff.*

3 Testamentum in quo liberi injuste vel exheredati, vel præteriti sunt, uno respectu irritum est: altero non est irritum. Irritum est, quod ad institutos, non quod ad legatarios. An & quod ad fideicommissarios attinet? mox dicetur.

4 Fideicommissum universale etiam deberi, hoc est, restitui debere ex eo testamento, in quo filius fuerit injuste exheredatus, vel præteritus, hinc colligitur. Nam cæterorum appellatione fideicommissa continentur. *l. ita tamen 27. §. quotics 6. ff. ad Treb. Nov. 115. c. 3.* unde Auth. desumpta, ubi sit mentio non legatorum tantum, sed & fideicommissorum. Cum itaque generatim loquitur lex illa, generaliter intelligenda est: ut ne quis putet verbum *fideicommissi* coërcendum esse ad singulare fideicommissum: nam ut paulo ante dictum est, lex in genere loquitur, ut merito in genere legem eam interpretari debeas. Deinde effectu nihil adjiceretur: cum fideicommissa singularia exæquata sint legatis. *l. 1. ff. de leg. 1.* facit quoque ad hanc sententiam similis casus. *l. si servum 28. §. 1 ff. si quis omissa causa: Gloss. in l. eam quam 14. C. de fideic.* Ad hæc universale fideicommissum favorabilius est singulari. *l. nam quod 14. §. 1. ff. ad Treb.* ut singulare valeat, multo magis valere debeat universale. Idem quoque probat Bart. in *l. peculium 65. in fin. ff. de leg. 2.* licet Angelus in tractatu de testamentis in verbo fideicommissum, contrariam sententiam defendat, & Martinus Silius. vid. *Capell. Tholosan. decis. 454.* Quid si in hujusmodi testamento præteritionis causa rupta, clausula codicillaris adjecta est? Idem quod in fideicommisso universali superius diximus, obtinere vult Bart. *l. 1. ff. de jure codic.* sed & paria esse relinquere ab intestato venientibus, & hac formula uti, *si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum, ut notatur in l. ex testamento 29. C. de fidic. Idem tenet Angel. Instit. de codicill. Bart. & Bald. hic, & in l. 2. ff. de leg. 3. Faber hic, Salic. Castr. conf. 60. Rom. 127.* Quid si testamentum nullum non est ob præteritionem filii jam nati, sed posthumi? Bart. in *dict. lege 1.* ita distinguit: clausulam codicillarem vim & effectum fideicommissi fortiri, si de posthumo testator cogitaverit: secus si nihil cogitaverit. *arg. l. pen. ff. de jur. codicill. l. certi juris 8. C. de test. mil. l. si unquam 8. C. de revoc. don.* Verum Dynus, Jacobus, Bald. Paulus, Ludovicus verba testamenti inspicienda existimant: ut si testator dixerit simpliciter tempore instanti, *si non valet testamentum, rumpatur testamentum agnatione posthumi*: nihil quidquam præstet superior clausula. *arg. l. si ita 7. ff. de auro. l. cum stipulantur 125. ff. de verb. obl.* secus si ita dixerit in futuro, *si non valet aut valebit, jure testamenti valeat, jure codicillorum*, & hanc communem esse opinionem ex ipso Bartolo, Angelo, Saliceto, Imola, Raphaële, Fulgosio, Castrensi, refert Capella Tholosana *dec. 455.*

Tit. XXIX.

DE POSTHUMIS HEREDIBUS INSTITUENDIS 5, VEL EXHEREDANDIS, VEL PRÆTERITIS.

Per nativitatem posthumi præteriti testamentum rumpitur, & legata non debentur. Alexand.

1. Imp. Antoninus A. Brutatio.

SI post testamentum factum, quo posthumorum suorum nullam mentionem testator fecit: filium filiamve suscepit, intestato vita functus est: cum agnatione [6] posthumi, vel posthumæ, cujus non meminit, testamentum ruptum sit: Ex [7] rupto autem testamento nihil deberi, neque peti posse explorati juris est. Dat. & P.P. IV. Kal. Jul. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Soterico.

UXoris [8] abortu [9] testamentum mariti non solvi: posthumo vero præterito, quamvis natus illico [10] decesserit, non restitui ruptum, juris evidentissimi est. S. XII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. Conss.

Posthumus natus vivus, licet illico decedat, rumpit testamentum, si ipse ad nullum declinat monstrum, vel prodigium. Salic.

III. Imp. Justin. A. Joanni P.P.

QUod certatum est apud veteres, nos decidimus [11]. Cum igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui si ad lucem fuisset redactus, suus heres patri existeret, si non alius eum antecederet, & nascendo ruptum testamentum faceret: si posthumus in hunc quidem orbem devolutus est, voce autem non emissa ab hac luce subtractus est, dubitabatur, si is posthumus ruptum facere testamentum posset? [Et] veterum [12] animi turbati sunt, quid de paterno elogio statuendum sit. Cumque Sabiniani existimabant, si vivus natus esset: & si vocem [13] non emisit, rumpi testamentum: apparetque, quod & si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat: eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus [14] perfecte natus est: licet illico postquam in terra [15] cecidit, vel in manibus obstetricis [16] decessit: nihilominus testamentum rumpi, hoc tantummodo requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinans monstrum [17], vel prodigium. Dat. XV. Kal. Decembr. *Constantinop.* Lampadio, & Oreste VV. CC. Conss. 530.

In ultimis voluntatibus casus omissus habetur pro expresso.

IV. Idem A. Joanni P.P.

QUidam cum testamentum faciebat, his verbis usus est: *Si filius, vel filia intra decem* [18] *mensium spatium post mortem meam editi fuerint, heredes sunto:* Vel ita dixit, *filius, vel filia [qui] intra decem menses proximos mortis meæ nascentur, heredes sunto:* jurgium antiquis interpretatoribus legum exortum est, an [19] videantur non contineri testamento, & hoc ruptum facere? Nobis itaque eorum sententiam decidentibus [20], cum frequentissimas leges posuimus testatorum voluntates adjuvantes: ex neutra hujusmodi verborum compositione ruptum fieri testamentum videtur: sed vivo [21] testatore, sive post mortem ejus intra decem menses à morte testatoris numerandos filius, vel filiæ fuerint progeniti, maneat testatoris voluntas immutilata, ne pœnam patiatur præteritionis, qui suos [filios] non præteriit. Dat. XII. Kalend. Decembr. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

5 Huc refer partem tituli 11. D. XXVIII.

6 Adgnatione posthumi præteriti rumpitur testamentum. *l. 1 C. cod.* quamvis natus illico decesserit. *l. 2. l. 3. C. cod.* vid. *l. 2. §. de bon. poss. contra tabulas.*

7 Ex rupto testamento nihil olim debebatur, neque peti poterat, *ut hic*, puta hereditas. *l. 15. in fin. ff. de injusto.* fideicommissum *l. 81. ff. de l. 2.* vel legatum. hodie ex causa præteritionis irrito facto testamento, solæ institutiones pereunt, cætera firma permanent. *Nov. 115. c. 3. Auth. ex causa C. tit. prox.* & consequenter legata sive fideicommissa.

8 Vid. *Ferrariensem in forma libelli quo petitur hereditas ex testamento 48. in verbo, ac etiam, numer. 11. 12. 13. & seq.*

9 Abortivi adgnatione non rumpitur testamentum, *ut hic & l. 3. C. cod.* & merito. Abortivus enim vel abactus venter partum efficere non videtur. *Paul. 4. sent. 9. §. 6.* adde *l. 129. ff. de verb. sign.* Hinc fit etiam, ut abortu facto in possessione missio finiatur. *l. 1. §. 27. ff. de ventre in poss. mitt.* Non idem est in eo qui exsecto ventre matris, si tamen aliquandiu vixerit, natus est. *l. 6. in fin. pr. ff. de inoff. l. 12. ff. de liberis & posthum. l. 141. ff. de verb. sign.* His adde quæ scripsi ad *Novell. 39. c. 2.* vid. *Renatum Choppinum 3. de privilegiis rustic. 8. num. 5.*

10 *l. 8. in fin. C. cod.*

11 Hæc est 28. decisio ex 50. Novis Justinianeis. vid Inglois. Ans.

12 *Veteres animi*, quidam ita legunt: dixi ad *l. 9. C. qui testam.* adde *Cujac. 18. obs. 9.*

13 *Vox in partu edita, vitæ indicium.*

14 Posthumus, si vivus nascitur, rumpit testamentum, etiamsi illico decedat. Vivus fuisse intelligitur, si vocem emisit. *C. cod.* vel si cum spiritu fuisse visus est. *l. 12. in fin. ff. de liber. & posth.* In mortuis non idem, nam qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati, neque liberi. *l. 129. ff. de verb. sign. Synops. Basil. 35. tit. 20. ex tit. 8. c. 36. 5. Harm. 5. §. 27.*

15 In more positum fuit priscis seculis natos infantes protinus in terram statuere. *Statius lib. 2. Sylv. --- tellure cadentem Accepi, sorique sinu. & lib. 5. Meus ille meus, tellure cadentem Excipe:* & lib. 2. *Natum protinus atque humum ipsam primo murmure dulce vagientem Blando Calliope sinu recepit.* Tertull. lib. de anima: *Prima constitutio infantis super terram statim Æde*æ (legendum Statinæ deæ) *sacer est.* Statinam Varro deam facit puerilitiæ præsidem, quam inde nomen traxisse existimat 2. *de vita populi Romani*, quod natus puer simul ac sublatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse. vide *Cujac. 11. obs. 30. Forcat. 23. Cupid. in fin.*

16 Obstetrices, quasi à Græcis hic, de quibus alias dixi.

17 Monstrosus partus testamentum non rumpit. *l. 14. ff. de statu. l. 135 ff. de verb. sign.*

18 Vide quæ dixi de partibus ad *Nov. 39. c. 2.* fuit hæc juris antiqui formula qua partus legitimus significabatur. *l. 29. ff. de liber. l. 3. in fin. ff. de suis & legitimis.* Goth. Vid. in hanc leg. Berengar. Ans.

19 *An filii to νῦν nati*, hæc verba videntur hic considerari. Cont. *an hi qui vivo testatore nati sunt. Cujac. ita legit, l. 10. ff. de liber. & posth. in fin.* Qui mortuo testatore nascitur, ex jure antiquo instituendus erat, vel exheredandus: Qui vivo testatore nascitur, ex jure antiquo instituendus erat, vel exheredandus:

re, ex lege Vellejan. *Ulp. 22. §. 19.* Hoc igitur constituitur. Institutionem factam de posthumo in unum casum, porrigi ad alterum ad quem testator verisimiliter processisset, si de eo cogitasset. *Bart.* vel institutionem factam de posthumo nascituro post mortem, trahi ad posthumum natum in vita, ut eo casu institutus posthumus *si post mortem nascatur*, non rumpat testamentum, etiamsi vivo testatore nascatur. Olim, si alteruter casus omissus fuisset, eo casu qui omissus erat, natus rumpebat testamentum. *l. 10. ff. de liber.* quæ lex hac constitutione (quæ una ex 50. decisionibus est) videtur abrogari. Alias hujus antinomiæ conciliationes vide apud Accurs. Bart. Bald. hic & Cujac. *d. l. 10. Forcat. 21. Cupid.* Papon. 1. *Not. tit d'institution d'heritiers.*

20 Hæc est 29. decisio ex 50. novis Justinian. vid. Inglois. Ans.

21 *Paul. 3. sent. 5. §. 9.*

Tit. XXX.

DE JURE DELIBERANDI 22, ET DE ADEUNDA 23, VEL ACQUIRENDA 24 HEREDITATE.

De emancipata quæ manumisit, & quædam ob funeris impensam distraxit.

1. Imp. Antoninus A. Titiæ.

SI à patre emancipata, eo defuncto bonorum possessionem non agnovisti: frustra vereris, ne hereditati paternæ sis obligata, quod [25] servum ejus nullo jure manumisisti, res quoque, & mancipia quædam propter funeris [26] impensas distraxisti. PP. Kal. Jul. Messala & Saeino Conss. 215.

De solutione.

II. Imp. Alexand. A. Florentino militi.

CUm debitum paternum te exsolvisse [27] alleges: pro portione hereditaria agnovisse te hereditatem defuncti non ambigitur. P.P. VI. Id. Februar. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

Differentia filii in potestate, & emancipati.

III. Imp. Gordianus A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in [28] patris sui fuit potestate, sive ex asse [29] heres institutus est, etiam [30] clausis [31] tabulis heres potuit existere: sive [32] ex parte, nihilominus statim suus ei heres extitit: nec ea propter quod intra paucos dies mortis patris sui concessit in fatum, tu ad ejusdem fratris tui portes accedere successionem. Quod si cum juris [33] sui esset, ante aditam hereditatem decessit, tuque fratri tuo legitimus heres extitisti; sive intra [34] tempora Edicto præfinita, bonorum possessionem agnovisti: quæ hereditariarum facultatum sunt, vel quæ ab alio injuria detinentur, Præsidis diligentia tibi restituentur. P.P. XV. Kal. Septemb. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

Si pater voluntate filii pro herede gesserit.

IV. Imp. Decius A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hereditate, si pater [35] pro herede voluntate filii [36] gessit, solennitati [37] juris satisfactum videri, sæpe rescriptum est. P.P. X. Kal. Mart. Decio A. & Grato Conss. 251.

De pupillo & tutore.

V. Impp. Valer. & Gallien. AA. Paulo.

POtuit pupillus [38] pro herede, tutore auctore, gerendo consequi successionem: sed ipsius actus & voluntas [39] fuit necessaria. Nam si [40] quid nesciente eo tutor egit, illi hereditatem non potuit acquirere. P. P. XVI. Kalend. Jul. IV. & III. AA. & Conss. 258.

De animi destinatione & eo, qui de hereditate sibi relicta testatur.

VI. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Philippæ.

SI avia tua patrem tuum ex duabus unciis scripsit heredem, ex sola [41] animi destinatione pater tuus heres fieri potest. Igitur si testamento [suo] easdem [42] uncias ad te pertinere decreverit, apud Rectorem provinciæ duarum unciarum jus persequi poteris. P.P. XVI. Kal. August. *Sirmii*, ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De transmissione ad heredem.

VII. Iidem AA. & CC. Eusebio.

QUoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam cognosceret, an à fratre [43] sibi aliquid hereditatis fuisset relictum, manifestum atque evidens est, antequam [44] pro herede gereret, vel bonorum possessionem admitteret, defuncti successionem eam non potuisse ad heredes suos transmittere. P.P. Kal. Maji, *Thiralli*, AA. Conss.

De longi temporis præscriptione.

VIII. Iidem AA. & CC. Claudio.

LIcet incontinenti sui [45] heredes se paternis non immiscuerint bonis: tamen ignorantes [46] delatam sibi esse hereditatem, longi [47] temporis præscriptione, quominus hanc recte vindicent, excludi non possunt. S. XVII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De interrogatione in jure.

IX. Iidem AA. & CC. Platoni.

SI curatoris quondam tui testamento jure facto, vel ab intestato legitima delata est successio hoc casu ei, qui non repudiavit hereditatem, eam licet adire. Rector igitur provinciæ aditus, si hereditati nedum sunt obligati eos, *an* [48] *heredes sint*, interro-

22 Dixi ad 28. D. 8. concesso heredibus, intra certum tempus ut apud se deliberent, utrum velint hereditatem adire vel non.

23 Hæc voce satis invenitur hunc titulum ad voluntarios heredes pertinere, quibus solis aditio necessaria est: suis enim non est necessaria. Cæterum, Adire hereditatem is etiam videtur, qui debitum paternum exsolvit. *l. 2. C. cod.* qui de hereditate sibi delata testatur. *l. 6. C. cod.*

24 *ff. ad l. 29. ff. 2.* Acquirendi verbum generalius comprehendit cretionem, additionem, immistionem, gestionem pro herede, existentiam, quæ Græcis ὑπόστασις & animi destinationem solam.

25 Emancipatus servum paternum manumittendo, hereditati se immiscuisse non censetur, *ut hic.* aliud in filio non emancipato. *l. 42. §. 2. ff. de adquir. hered.* milite tamen excepto. *d. l. 42. §. ult.* Hodie se immiscere, sublata differentia omnis emancipationis. *Bart. hic.*

26 *l. 14. §. 7. ff. de religiosis. l. 20. §. 1. ff. de adquir. hered.* adde *l. 1. C. de repudianda vel abstinenda.*

27 Filius solvens simpliciter debitum patris defuncti, præsumitur solvere velut heres. *l. 8. in fin. C. de inoff.* hoc est, pro rata parte, patris hereditatem agnovisse videtur. *Synops. Basilic. 35. tit. 14. c. 73.*

28 Παῤῥησία, seu non emancipatus patris heres efficitur ipso jure, & hereditatem transmittit, licet ipse paternis bonis se non immiscuerit: facit *l. 30. ff. quib. ex caus. major. l. 11. ff. de suis l. 14. ff. de usurpationibus.* Et hoc quidem est quod à veteribus dicebatur: *Existentiam sui heredis operari transmissionem hereditatis paternæ etiam non agnitæ, ad quoscumque.* Bart. etiam extraneos. *Bald. hic, num. 2.*

29 *l. 1. in fin. ff. de juris & facti.*

30 *l. 8. C. cod. l. un. §. 5. C. de caducis.*

31 Id est, ante apertas tabulas.

32 *d. §. 5.*

33 Emancipatus non agnitam patris hereditatem non transmittit ad suos, *ut hic.* non emancipatus transmittit. *C. eod.* quod etiam hodie servari Bald. putat, *hic, num. 6.*

34 *l. 4. C. qui admitti ad bon. poss.*

35 *l. 18. C. cod.* Pater hereditatem filio familias delatam potest adire.

36 Nihil interest ipse per me faciam, an per alium mea voluntate quid fiat. *l. 5. §. 3. ff. de admin. tut.*

37 Hereditatem sibi delatam patris jussu adisse videtur, quo volente pater pro herede gessit, *ut hic. Synops. Basil. d. tit. 14. c. 74.* Quid enim interest ipse filius adeat delatam sibi hereditatem, an ejus pater eo volente?

38 *l. 18. in fin. C. cod.*

39 *l. 7. C. qui admitti.*

40 Pupillus adit, tutore auctore, alter sine altero adire non potest.

41 Hereditas sola animi destinatione aditur, *ut hic*, & *l. 14. C. cod. l. 4. C. unde legitimi. l. 20. l. 88. ff. de adq. her.*

42 De hereditate nobis relicta possumus testari, ut eo ipso actu quod de ea testamur defuncti hereditatem adiisse videamur.

43 Fratris hereditas non adita non transmittitur.

44 Vide *l. unic. §. 5. C. de caducis. l. 2. C. ad Orphitianum.*

45 *l. 5. C. cod.*

46 *§. 3. Inst. de hered. quæ ab intest. l. 6. ff. de adq. hered. l. 11. ff. de lib. & post.*

47 Jus adeundi, vel immiscendi longi temporis spatio non tollitur, longo silentio nemo renunciat hereditati paternæ (De legitima dixi ad *l. 34. in fin. C. de inoff.*) Longissimo namque, id est, 30. annis præscribitur. *l. 3. C. de præscript. 30. ann.* De tempore bonorum possess. vide quæ scripsi ad *l. 2. C. qui admitt.*

48 Interrogari potest instantibus creditoribus is cui delata est hereditas, heres velit esse necne. adde *l. 11. C. de hered. petit. l. de ætate §. 11. §. 2. ff. de interrog. action.* plura vide apud Marantam de his interrogationibus *præparatoriis in praxi, parte 6. membr. 7.*

Source : BIU Cujas

terrogare debebit: ac si tempus ad [1] deliberandum petierint, moderatum statuet [2]. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De inopia defuncti & de rebus heredi vi ablatis.

X. Iidem AA. & CC. Sabinæ.

SI te bonis paternis major [quinque & viginti] annis immiſcuiſti: neque inopia [3] patris te excuſat, neque vis [4] fratris portionem tuam, vel teſtamentum eripientis arcere [5] de exactione creditorum, qui jure civili [6] pro hereditaria portione te conveniunt, poteſt. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

De filiofamilias, & ejus patre.

XI. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

RE nente [7] te pater tuus, in cujus fuiſti poteſtate, neque ſpem delatæ tibi legitimæ quærendæ ſucceſſionis abſumere, neque hereditarios [8] manumittendo ſervos, his præſtare libertatem potuit. S. VI. Id. Februar. *Sirmii*, CC. Conss.

De bonorum poſſeſſione agnita.

XII. Iidem AA. & CC. Antonino.

PUberem agnoſcentem [9] bonorum poſſeſſionem, poſtea quam fuerit ei hereditas delata, pro herede gerere non ambigitur. S. III. Kal. Decemb. CC. Conss.

De ſuis heredibus.

XIII. Iidem AA. & CC. Sclepolidi.

SUum heredem omiſſa [10] bonorum poſſeſſione, paternam ſucceſſionem obtinere potuiſſe, certi juris eſt. S. III. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Si heres nondum poſſederit.

XIV. Iidem AA. & CC. Flaviæ.

SI ſorori ſuæ frater tuus civili, vel honorario ſucceſſit jure: licet [11] res ex ejus bonis deſcendentes, non probetur tenuiſſe, heres tamen effectus, contra [12] poſſidentes experiri poteſt. S. XII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De filiofamilias ſui juris effecto.

XV. Imp. Constant. A. ad Leontium Comitem Orientis.

NOn eſt dubium, ſi priuſquam [13] filius juſſu patris adierit hereditatem, propriæ poteſtatis effectus ſit, arbitrio ſuo eundem hanc ſibi potuiſſe quærere. Dat. XVII. Kal. April. Limenio & Catulino Conss. 349.

De libero arbitrio.

XVI. Impp. Arcad. & Honor. AA. Annodio.

NEc emere [14], nec donatum [15] adſequi, nec damnoſam quiſquam hereditatem [16] adire compellitur [17]. Dat. VII. Kal. Januar. Olibrio & Probino Conss. 395.

De cretionibus.

XVII. Iidem & Theod. AAA. Anthemio P.P.

CRetionum [18] ſcrupuloſam ſolennitatem hac lege penitus amputari decernimus. Dat. V. Kal. April. *Conſtantinop.* Honorio VII. & Theod. AA. Conss. 407.

De infante.

XVIII. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum.

SI infanti [19] (id [20] eſt minori ſeptem annis) in poteſtate patris, vel [21] avi, vel proavi conſtituto, vel conſtitutæ, hereditas ſit derelicta, vel ab inteſtato delata à matre, vel linea, ex qua mater deſcendit, vel aliis quibuſcunque perſonis: licebit [22] parentibus ejus, ſub quorum poteſtate eſt, adire ejus nomine hereditatem, ſive vivo parente, ſive poſt mortem ejus ad eum devolutam: vel bonorum poſſeſſionem petere, & eo modo eidem infanti hereditatem quærere. §. 3. Sin vero vel non ſit tutor, vel cum ſit, ea facere neglexerit, tunc eodem infante in ea ætate defuncto [25], omnes hereditates ad eum devolutas, & non agnitas ita intelligi, quaſi ab initio non eſſent ad eum delatæ: & eo [26] modo ad illas perſonas perveniant, quæ vocabantur, ſi minime hereditas infanti fuiſſet delata. Ea vero, quæ de infante in poteſtate parentum conſtituto ſtatuimus, locum habebunt, & ſi quacunque cauſa ſui juris [idem] infans inveniatur.

§. 4. Si autem ſeptem [27] annos ætatis pupillus exceſſerit, & priore parente mortuo, in pupillari ætate fati munus impleverit, ea obtinere præcipimus, quæ veteribus continentur legibus: nulla dubietate relicta, quin pupillus poſt impletos ſeptem annos ſuæ ætatis ipſe adire hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem petere, conſentiente parente, ſi ſub ejus poteſtate ſit, vel cum tutoris auctoritate, ſi ſui juris ſit, poſſit: vel ſi non habeat tutorem, adire Prætorem, & ejus decreto [28] hoc jus conſequi. Dat. VI. Id. Novemb. *Ravennæ*, Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. Conss. 426.

De jure deliberandi.

XIX. Imp. Justinian. A. Demoſtheni P.P.

CUm in antiquioribus [29] legibus, & præcipue in Quæſtionibus Julii Pauli invenimus, filiosfamilias paternam hereditatem deliberantes poſſe & in ſuam poſteritatem hanc tranſmittere: & aliis [etiam] quibuſdam adjectis, quæ in hujuſmodi perſonis præcipua ſunt: eam deliberationem & in omnes [30] ſucceſſores, ſive cognatos, ſive extraneos [31], duximus eſſe protelandam [32]. Ideoque ſancimus, ſi quis vel ex teſtamento, vel ab inteſtato vocatus, deliberationem meruerit: vel ſi hoc quidem non fecerit, non tamen ſucceſſioni renunciaverit, ut ex hac cauſa deliberare videatur: ſed nec [33] aliquid geſſerit, quod additionem, vel pro herede geſtionem inducat: prædictum arbitrium in ſucceſſionem ſuam tranſmittat: ita tamen, ut unius [34] anni ſpatio eadem tranſmiſſio fuerit concluſa. Et ſi quidem is, qui ſciens [35] hereditatem vel ab inteſtato, vel ex teſtamento ſibi eſſe delatam, deliberatione minime petita, [intra annale tempus] deceſſerit: hoc jus ad ſuam ſucceſſionem intra annale tempus extendat. Si enim ipſe, poſtquam teſtamentum fuerit inſinuatum, vel ab inteſtato, vel ex teſtamento, vel aliter ei cognitum ſit heredem eum vocatum fuiſſe, annali tempore tranſlapſo nihil fecerit, ex quo vel adeundam, vel renunciandam hereditatem manifeſtaverit: is cum ſucceſſione ſua ab hujuſmodi beneficio excludatur. Sin autem inſtante annali tempore deceſſerit, reliquum tempus pro adeunda hereditate ſuis ſucceſſoribus ſine aliqua dubietate relinquat: quo completo nec heredibus ejus alius regreſſus in hereditatem habendam ſervabitur. Recitata ſeptimo [36] in novo conſiſtorio palatii Juſtiniani. Dat. III. Kal. Novembr. Decio V. C. Cons.

De Inſtituto ex diverſis portionibus, vel Inſtituto & pupillariter ſubſtituto.

XX. Idem A. Joanni P.P.

QUidam elogio condito heredem ſcripſit in certas uncias, & poſt certa verba teſtamenti eundem in alias uncias, vel tantas, vel quantaſcunque, & tertio, vel in aliam partem hereditatis, vel in quendam unciarum modum: ille autem unam inſtitutionem [37], vel duas admittens, unam vel duas, vel quantaſcunque reſpuendas eſſe cenſuit: quærebatur apud veteres, ſi hoc ei facere permittatur. †. Similique modo dubitabatur, ſi impuberem quis filium ſuum heredem ex parte inſtituit, & quendam extraneum in aliam partem, quem pupillariter ſubſtituit [38]: & poſtquam teſtator deceſſit, pupillus quidem patri [ejus] heres extitit, extraneus autem hereditatem adiit: & poſtea adhuc in prima ætate pupillus conſtitutus ab hac luce ſubtractus eſt, & pupillaris ſubſtitutio locum ſibi vindicavit: Cumque ſubſtitutus eandem partem admittere noluit, *quæſitum* eſt, ſi poteſt jam heres ex principali teſtamento factus, pupillarem ſubſtitutionem repudiare? Utramque igitur dubitationem ſimul decidendam [39] eſſe cenſemus. Placuit enim nobis, ſive in inſtitutione, ſive in pupillari ſubſtitutione, ut vel [40] omnia admittantur, vel omnia [41] repudientur, & neceſſitas imponatur heredi particulari facto, vel aliam, aut alias partes hereditatis admittere, vel etiam ſubſtitutionem pupillarem. Dat. Prid. Kal. Maji, *Conſtantinop.* poſt conſulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si is, qui de ſtatu ſuo litigat, heres inſtituatur.

XXI. Idem A. Joanni P. P.

CUm aliquis ſcripſit heredem eum [42], qui de ſua conditione ei, qui dominium ejus vindicabat, in judicio adverſabatur: is autem, qui dominum ſe eſſe dicebat, adire eum hereditatem imperabat, ut acquiſitio hereditatis per eum celebraretur, indignatus [43] eſt, quaſi domino ei parere: *dubitatio* veteribus exorta eſt, ſi qua pœna imponatur hujuſmodi inſolentiæ? Veteres in multas trahuntur ſententias, ſed nos eorum diſcordiam ſic eſſe decidendam cenſemus, ut diſtinctio ſubtilis cauſæ [ei] imponatur, ut ſi quidem ita ſcripta eſt inſtitutio, *illum ſervum illius* [44] *heredem inſtituo*: quia apertiſſimum eſt, intuitu [45] domini inſtitutionem eſſe conſcriptam, neceſſe ſit omnimodo per competentem Judicem eum compelli [46] adire quidem hereditatem, & eam acquirere: nulli autem ex poſtfacto ſubjici gravamini, ſi liber pronuncietur: ſed omne ſive lucrum, ſive damnum ad eum redundare, qui in ſervitutem eum trahebat, & denegari [47] ei & adverſus [48] eum omnes hereditarias actiones, nullo ei ex hoc præjudicio generando. †. Sin autem quaſi [49] liber inſtitutus eſt, nulla domini, vel ſervi mentione in inſtitutione habita, tunc nullo compelli modo eum adire hereditatem: nec denegari ei liberale judicium: ſed [&] hereditatem per ſuum jus decurrere, & libertale judicium ſuam expectare ſententiam, ſive agente eo, ſive pulſato: ut ſiquidem ſervus pronuncietur, tunc domino ſuo hereditatem acquirat: ſin autem liber, eam adipiſcatur: ſi adire maluerit. Dat. II. Kal. Maji, *Conſtantinop.* poſt conſulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De tempore adeundæ, vel repudiandæ hereditatis, de jure deliberandi, & de inventario.

XXII. Idem A. ad Senatum.

SCimus [50] jam duas eſſe promulgatas à noſtra clementia conſtitutiones: unam [51] quidem de his, qui deliberandum pro hereditate ſibi delata exiſtimaverint: aliam [52] autem de improviſis debitis, & incerto exitu per diverſas ſpecies eis impoſito. Sed & veterem conſtitutionem [53] non ignoramus, quam Divus Gordianus [54] ad Platonem ſcripſit, de militibus, qui per ignorantiam hereditatem adierunt: quatenus pro his tantummodo [55] rebus conveniantur, quas in hereditate defuncti invenerint: ipſorum autem bona à creditoribus hereditariis non inquietentur. Cujus ſenſus ad unam præfatarum conſtitutionum à nobis redactus eſt. *Arma etenim magis, quam* [56] *jura ſcire milites* ſacratiſſimus legiſlator exiſtimavit. Ex omnibus itaque iſtis unam legem colligere, nobis apparuit eſſe humanum: & non ſolum milites adjuvare hujuſmodi beneficio, ſed etiam ad omnes hoc extendere: non tantum ſi improviſum emerſerit debitum, ſed etiam ſi oneroſam quis inveniat eſſe, quam adit hereditatem: ita enim, nec ſatis neceſſarium deliberationis erit auxilium, niſi hominibus formidoloſis, qui [57] & ea timent, quæ nulla digna ſunt ſuſpicione. §. 1. Cum igitur hereditas ad quendam, ſive [58] ex teſtamento, ſive ab inteſtato ſit delata, ſive ex aſſe, ſive ex parte: ſi quidem recta via adire maluerit hereditatem, & ſpe [59] certiſſima hoc fecerit, vel ſeſe immiſcuerit, ut non poſtea eam repudiet: nullo indiget inventario, cum [60] omnibus

---

1 Deliberaturo ſpatium moderatum concedi ſolet. *l. ult.* §. 13. *ſ. eod. l. 1. 2. ff. eod. l. 5. ff. de interr. l. 34. ff. de jurejur. l. 9.* §. 1. *ff. ad Treb.*

2 *Sub.* ut ſatisfiat creditoribus, non ut tollatur jus ſucceſſoris. vide quæ ſcripſi ad *l. 1.* §. 12. *ff. de ſucceſſorio edicto.*

3 Inopia teſtatoris non liberat heredem.

4 Licet ab alio quis patiatur injuriam: non tamen eo nomine alii injuriosus eſſe debet. Non ideo quis à ſuis creditoribus liberatur, quod propriis bonis ſpoliatus ſit. Vis à tertio illata non excuſat debitorem.

5 Hoc eſt, non ideo minus à creditoribus defuncti, (cujus hereditatem majoriginquinque annis adiſti) conveniri potes quod vim à fratre tuo tibi fieri proponas, & ab eodem portionem tuam, paternum denique teſtamentum eripi, *ut hic. Synopſ. Baſil.* 35. *tit.* 14. *c.* 79. *& 5. Harmen.* 8. §. 26.

6 Leg. XII. Tab. *l. ult. ſ. de her. act. l.* 25. §. 13. *ff. familiæ.*

7 Pater repudiare hereditatem filio delatam eo invito non poteſt. *l.* 26. *in fin. ſ. de fideicomm. l. ult. verſ. ſancimus. ſ. de bonis quæ lib.* adde *l.* 10. *ff. de tranſact. l.* 10. *ff. de adq. her. l.* 8. *ff. de bon. poſſeſſ.*

8 *l. 1. ſ. de his, qui à non dom.*

9 Agnoſcens bonorum poſſeſſionem, pro herede gerit. Qui agnoſcit jure prætorio, videtur adire jure civili.

10 Omiſſo prætoris beneficio, jure civili beneficium ſuis heredibus eſt paratum. facit *l.* 30. *ff. quib. ex cauſ. major. l.* 17. §. 1. *de adq. her. l. quoties duplici* 91. *ff. de reg. jur.*

11 Adeunti non eſt neceſſaria rerum hereditariarum adprehenſio. Aditio facit heredem, non poſſeſſio.

12 Qui adit dominium adquirit, etiamſi non poſſideat. *l.* 6. *ſ. eod.*

13 Emancipatus aditam hereditatem patri non quærit, etiamſi ei, cum filiusfamilias eſſet, fuerit delata. Tempus aditæ hereditatis non delatæ inſpicitur.

14 Dixi ad *l.* 5. *ſ. de obl. l.* 11. *ſ. de contrabend. empt.*

15 Invito non fit donatio. *l.* 69. *ff. de reg. jur.* vide exceptiones varias ad hunc locum apud Socinum *reg.* 453.

16 Invitus nemo fit heres, *ut hic & l.* 6. *in fin. l.* 85. *ff. de adq. her.* vel bonorum poſſeſſor. *l. ult. ſ. unde legit. l.* 3. §. 3. *ff. de bon. poſſ.* Cæterum hanc conſtabit ex *l.* 149. *C. Theod. de decur.* ex qua lex noſtra deſumpta eſt, facit *l.* 21. *ſ. cod. d. l. ult. ſ. eod.* §. 1. *Inſt. de hæredum qualitate. l. ſed ſi plures* 10. §. *filio.* 2. *ff. de vulg.* 17 Si tamen fuerit compulſus, reſtituit. *l.* 21. *in fin. ff. quod met. cauſſ.* adde *l.* 4. *l.* 13. §. 4. *ff. ad Treb.* 18 Id eſt, cernendæ hereditatis. facit *lex ult. ſ. qui admitt.* §. *ult. Inſt. de bon. poſſ.* De cretionibus & earum ſolennitate dixi ad *Ulp.* 22. §. 27. 28. 29. 30. 31. 32. adde *C. Th. de cretionib. vel bon. poſſ.* adde *Varr.* 5. *&* 6. *de lingua: Plin.* 10. *epiſt. Iſid. l.* 5. *Cicer.* 13. *ad Attic.* 46. *&* 1. *de Orat.* 19 Dixi ad *l.* 2. *&* 3. *ſ. qui admitti: Novell.* 158. Filio infanti tantum pater bonorum poſſeſſionem petit *l.* 7. *in fin. ff. de bon. poſſ. l.* 1. *C. Theod. de cretionib. vel bon.* tutor majori infante. *l.* 6. *l.* 7. *ff. de bon. poſſ.* dixi ad *l.* 2. *l.* 3. *ſ. qui admitti.* vide *Cujac.* 14. *obſ.* 8. 20 Infans, id eſt, minor ſeptem annis. *l.* 14. *ff. de ſponſ.* qui fari non poteſt. *l.* 3. *ſ. qui admitti. l.* 1. §. 2. *ff. de adm. tut.* 21 Aſcendentes paterni deſcendentis infantis nomine hereditatem adire poſſunt, ſive eo vivo, ſive mortuo. 22 *l.* 4. *ſ. cod. l.* 6. §. 3. *ff. de adq. her.*

23 Poſt annum, ſc. alias heres poſt delatam hereditatem annum habet ad deliberandum. *l.* 19. *ſ. cod.*

24 Tutor adire poteſt pupilli infantis hereditatem, tutorio nomine. 25 Tutor, mortuo infante pupillo, hereditatem pupilli defuncti adire non poteſt. 26 Tranſmittit quoque ad extraneos hereditatem licet non aditam filius in poteſtate: de quo plenius dixi ad *l. unic.* §. 3. *ſ. de caduc.*

27 Delatam majori infante hereditatem, nec ſolus tutor adire poteſt. Quis igitur adibit? Pupillus: patris tamen vel tutoris conſenſu. *l.* 5. *ſ. cod. l.* 9. *ff. de adq. her.* Quid ſi neque patrem neque tutorem habeat? judicis authoritate adire poterit. *in fin. ſ. eod.* 28 Major ſeptennio decreto Prætoris adire poteſt. 29 Hujus l. ſit mentio in *pr. l. fin. h. t.* vid. ejuſdem intellectum apud Johann. Dechet. *lib.* 1. *diſſert.* 14. *num.* 42. & Joann. à Sande *deciſ. Friſic. lib.* 4. *tit.* 9. *defin.* 1. Ans.

30 Filiusfam. jus deliberandi ad omnes ſucceſſores tranſmittit. Revell 158. Si tamen is deceſſerit intra annum computandum à die ſcientiæ, eo elapſo heredes jure adeundi excluduntur. Quid extraneus? tranſmittit, *ut hac lege.*

31 §. 5. *Inſt. de hered. qualit.* An & in fiſcum tranſmittit? dixi ad *l.* 6. *ff. de jure fiſc.* adde quæ ſcripſi ad *l. un.* §. 3. *ſ. de caducis.*

32 Id eſt, extendendam.

33 Qui quid hereditarium geſſit, renunciat deliberationi: ideoque jus eo caſu deliberandi ad ſucceſſorem non tranſmittitur. §. 1. *ſ. eod.*

34 *l.* 23. §. 13. *in fin. ſ. eod.*

35 Vide quæ dixi ad *l.* 18. §. 1. *ſ. eod.*

36 Septimiliario, de quo dixi ad *l.* 30. *ſ. de jure dot.*

37 Inſtitutus in diverſis partibus non poteſt partem amplecti, alteram repudiare, defuncti voluntas ſcindi non poteſt. *ſ. eod.*

38 Idem inſtitutus & pupillariter ſubſtitutus, non poteſt inſtitutionem amplecti, & ſubſtitutionem repudiare. *ſ. eod.*

39 Hæc eſt 30. deciſ. ex 50. noviis Juſtinian. vid. Iuglois. Ans.

40 Vide *l.* 1. *ff. de adq. hered.*

41 Vide *l.* 55. *ff. de adq. hered.*

42 Qui de ſuo ſtatu litigat, ſi heres inſtituitur, tanquam ſervus illius cum quo litigat, per judicem cogitur ſine præjudicio litis adire hereditatem juſſu ejus, quicum litigat, & ei adquirere.

43 Non ſine indignatione ſervi inviti alienis dominis parent.

44 Quod ſervo domini ejus commemoratione facta relinquitur, domino adquiritur.

45 Quod intuitu domini relinquitur, domino acquiritur, non ſervo.

46 Vide *l.* 3. *in fin. ſ. de hered. inſt.*

47 *l.* 59. *ff. de hered. inſtit.*

48 *l.* 74. §. 2. *ff. de adq. hered.*

49 Qui de ſtatu ſuo litigat ſi tanquam liber ab aliquo inſtituitur, ſibi adquirit, niſi ſervus pronuncietur. adde *Cuj.* 17. *obſ.* 21.

50 *Synopſ. Baſ.* 35. *tit.* 14. *c.* 90. *& cod. lib. tit.* 13. *c.* 7.

51 *l.* 19. *ſ. eod.*

52 Quæ hodie non extat.

53 Cujus meminit Juſtinian. §. 5. *in Inſt. de her. qualitat.*

54 *d.* §. 5.

55 Miles pro his tantum rebus quas in hereditate invenit, convenitur. *l.* 12. *ſ. de teſtam. milit.* & ſic non in ſolidum.

56 *l.* 9. §. 1. *ff. de juris & facti ignorantia. l.* 1. *ſ. de juris & facti ignorantia. l.* 3. *ſ. de teſtam. milit. uti dixi l. pen. ſ. de falſis. Scilicet arma magis quam ſidera Romule noras, Curaque ſitimos vincere maior erat.* Ovid. 1. Faſt. 57 Formidoloſus eſt qui vana inaniaque metuit. Vanus timor non excuſat. 58 Heres ſive teſtamentarius ſive ab inteſtato ſit, ſive ex aſſe, ſive ex parte adire ſine inventario hereditatem poteſt: cujus additionis vis hæc eſt, ut qui ita adit, obnoxius ſit creditoribus defuncti, cum ultro adierit. 35. *Eclog.* 2. *c.* 90. Goth. Vid. Leonin. *Emend. lib.* 3. *c.* 12. *num.* 12. Ans.

59 Hereditatem ultro adeuntis, ſpreto jure deliberandi & inventarii pœna. 60 Hereditatem defuncti qui adit nullo facto inventario, omnibus creditoribus obnoxius eſt. Pœna hæc eſt inventarium non facientis, ut ultra vires hereditarias teneatur: cujus ſententiæ variæ exceptiones videndæ apud Socinum *reg.* 770.

Source : BIU Cujas

omnibus creditoribus ſuppoſitus ſit: utpote hereditate ei ex [ſua] voluntate infixa. †. Similique modo, ſi non [1] titubante animo reſpuendam, vel abſtinendam eſſe crediderit hereditatem, & apertiſſime intra [2] trium menſium ſpatium ex quo ei cognitum fuerit ſcriptum ſe eſſe, vel vocatum heredem, [ei] renunciet: nullo [3] nec inventario faciendo, nec alio circuitu expectando, ſit alienus [ab] hujuſmodi hereditate, ſive onerosa, ſive lucroſa ſit. §. 2. Sin autem [4] dubius [5] eſt, utrumne admittenda ſit necne defuncti hereditas, non putet ſibi eſſe neceſſariam deliberationem, ſed adeat hereditatem, vel ſeſe immiſceat: omni tamen modo inventarium [6] ab ipſo conficiatur: ut intra triginta [7] dies poſt apertas tabulas, vel poſtquam nota fuerit ei apertura tabularum, vel delatam ſibi ab inteſtato hereditatem cognoverit, numerandos, exordium capiat inventarium ſuper his rebus, quas defunctus mortis tempore habebat: & hoc inventarium intra [8] alios ſexaginta dies modis omnibus impleatur ſub [9] præſentia tabulariorum, cæterorumque qui ad hujuſmodi confectionem neceſſarii ſunt: ſubſcriptionem [10] tamen ſupponere heredem neceſſe eſt, ſignificantem, & quantitatem [11] rerum, *& quod nulla malignitate circa eas ab eo facta, vel facienda res apud eum remaneant*: vel ſi ignarus ſit litterarum, vel ſcribere præpediatur, ſpeciali tabulario ad hoc ſolum adhibendo, ut pro eo litteras ſupponat, venerabili [12] ſigno [13] antea manu heredis præpoſito, teſtibus videlicet adſumendis, qui heredem cognoſcant [14], & jubente eo tabularium pro ſe ſubſcribere, interfuerint. §. 3. Sin autem [à] locis, in quibus res hereditariæ, vel maxima pars earum poſita eſt, heredes abeſſe [15] contigerit: tunc eis unius anni ſpatium à morte teſtatoris numerandum damus ad hujuſmodi inventarii conſummationem: ſufficit enim præfatum tempus, etſi longiſſimis ſpatiis diſtant: tamen placuit dare eis facultatem inventarii conſcribendi, vel per ſe, vel per [16] inſtructos procuratores in [17] loca, ubi res poſitæ ſunt, mittendos. §. 4. Et ſi præfatam [18] obſervationem inventarii faciendi ſolidaverint: hereditatem ſine [19] periculo habeant, & legis [20] Falcidiæ adverſus [21] legatarios utantur beneficio: ut in tantum hereditariis creditoribus [22] teneantur, in [23] quantum res ſubſtantiæ ad eos devolutæ valeant: & eis ſatisfaciant qui primi [24] veniant creditores: & ſi nihil reliquum eſt, poſteriores [25] venientes repellantur: & nihil ex ſua ſubſtantia penitus heredes amittant: ne [26] dum lucrum facere ſperant, in damnum incidant. Sed & ſi legatarii interea venerint: eis ſatisfaciant ex [27] hereditate defuncti, vel ex ipſis [28] rebus, vel ex earum forſitan venditione [29]. §. 5. Sin vero creditores, qui poſt emenſum patrimonium necdum completi ſunt [30], ſuperveniant: neque ipſum heredem [31] inquietare concedantur, neque eos qui ab eo comparaverint [32] res [33], quarum pretia in legata, vel fideicommiſſa, vel alios [34] creditores proceſſerunt. Licentia creditoribus [35] non deneganda adverſus legatarios venire, vel hypothecis [36], vel indebiti [37] condictione uti, & hæc quæ acceperint, recuperare: cum ſatis abſurdum ſit, creditoribus quidem jus ſuum [38] perſequentibus legitimum auxilium denegari, legatariis vero qui pro lucro [39] certant, ſuas partes leges accommodare. §. 6. Sin vero heredes res hereditarias creditoribus hereditariis pro debito dederint in ſolutum: vel per dationem pecuniarum ſatis eis fecerint: liceat aliis creditoribus qui ex anterioribus [40] veniunt hypothecis, adverſus eos venire, & [à] poſterioribus [creditoribus] ſecundum leges eas abſtrahere, vel per hypothecariam actionem, vel per condictionem ex lege, niſi voluerint debitum [41] eis offerre. §. 7. Contra ipſum tamen heredem (ſecundum quod ſæpius [42] dictum eſt) qui quantitatem rerum hereditariarum expendit, nulla actio extendatur.

§. 8. Sed nec adverſus [43] emptores rerum hereditariarum, quas ipſe [heres] pro ſolvendis debitis, vel legatis vendidit, venire alii concedatur: cum ſatis anterioribus creditoribus à nobis proviſum eſt, vel ad poſteriores [44] creditores, vel ad [45] legatarios pervenientibus, & ſuum jus perſequentibus. §. 9. In computatione autem patrimonii damus [licentiam] excipere & retinere quicquid in [46] funus [47] expendit, vel in teſtamenti inſinuationem [48], vel inventarii confectionem [49], vel in alias neceſſarias cauſas hereditatis approbaverit ſeſe perſolviſſe. Si vero, & ipſe aliquas contra defunctum habebat actiones: non hæc confundentur [50], ſed ſimilem [cum] aliis creditoribus per omnia habeat fortunam: temporum [51] tamen prærogativa inter creditores ſervanda. §. 10. Licentia danda creditoribus, ſeu legatariis, vel fideicommiſſariis, ſi majorem putaverint eſſe ſubſtantiam à defuncto derelictam, quam heres [in] inventario ſcripſit, quibus voluerint legitimis modis quod ſuperfluum eſt, approbare [52], vel per tormenta [53] forſitan ſervorum hereditariorum [54] ſecundum anteriorem noſtram legem quæ de quæſtione ſervorum loquitur, vel per ſacramentum illius, ſi [55] aliæ probationes defecerint: ut undique veritate exquiſita, neque lucrum neque damnum aliquod heres ex hujuſmodi ſentiat hereditate: illo videlicet obſervando, ut ſi ex hereditate aliquid heredes ſuripuerint [56], vel celaverint, vel amovendum curaverint, poſtquam fuerint convicti, in duplum [57] hoc reſtituere, vel hereditatis quantitati computare compellantur. §. 11. Donec [58] tamen inventarium conſcribitur: vel ſi res præſto ſint, intra tres menſes [59]: vel ſi abfuerint [60], intra annale ſpatium ſecundum anteriorem [61] diſtinctionem, nulla [62] erit licentia neque creditoribus neque legatariis vel fideicommiſſariis eos vel inquietare, vel ad judicium vocare, vel res hereditarias quaſi ex hypothecarum autoritate vindicare: ſed ſit hoc ſpatium ipſo jure pro [63] deliberatione heredibus conceſſum: nullo ſcilicet ex hoc intervallo creditoribus hereditariis circa temporalem præſcriptionem [64] præjudicio generando. §. 12. Sin vero poſtquam adierint, vel ſeſe immiſcuerint, præſentes [65] vel abſentes inventarium facere diſtulerint [66], & datum jam à nobis tempus ad inventarii confectionem effluxerit: tunc ex eo ipſo quod inventarium ſecundum [67] formam præſentis conſtitutionis non fecerint, & heredes eſſe omnimodo intelligantur: & debitis hereditariis in ſolidum teneantur, nec legis noſtræ beneficio perfruantur, quam contemnendam eſſe cenſuerint. §. 13. Et hæc quidem de his ſancimus, qui deliberationem nullam petendam [eſſe] curaverint: quam putamus quidem penitus poſt hanc legem eſſe ſupervacuam, & debere ei derogari. Cum enim liceat eis & adire hereditatem, & ſine damno ab ea diſcedere ex præſentis legis auctoritate: quis locus deliberationi relinquitur? †. Sed quia quidam vel vana formidine, vel callida machinatione, pro deliberando nobis ſupplicandum neceſſarium eſſe exiſtimant, quatenus eis liceat annale tempus tergiverſari, & hereditatem inſpicere, & alias contra eam machinationes excogitare, & eandem deliberationem flebilibus [68] adſertionibus repetita prece ſæpius accipere: ne quis nos putaverit antiquitatis [69] penitus eſſe contemptores, indulgemus quidem eis petere deliberationem, vel [70] à nobis vel à noſtris judicibus: non tamen amplius ab imperiali quidem culmine uno [71] anno, à noſtris vero judicibus novem menſibus: ut neque [72] ex imperiali largitate aliud tempus eis indulgeatur: ſed & ſi fuerit datum, pro [73] nihilo habeatur. Semel [74] enim & non ſæpius [75] eam peti concedimus. §. 14. Sin autem hoc aliquis fecerit, & inventarium conſcripſerit (neceſſe eſt enim omnimodo deliberantem inventarium cum [76] omni ſubtilitate facere) non liceat ei poſt tempus præſtitutum, ſi [77] non recuſaverit hereditatem, ſed adire maluerit, noſtræ legis uti beneficio: ſed in ſolidum ſecundum antiqua jura omnibus creditoribus teneatur. Cum enim gemini tramites inventi ſint, unus quidem ex anterioribus qui deliberationem dedit, alter autem rudis, & novus à noſtro numine repertus, per quem adeuntes ſine damno conſervantur: electionem ei damus, vel noſtram conſtitutionem eligere & beneficium ejus ſentire: vel ſi eam aſpernandam exiſtimaverit, & ad deliberationis auxilium convolaverit, ejus effectum habere: & ſi non intra datum tempus recuſaverit hereditatem, omnibus in ſolidum debitis hereditariis teneatur: & non ſecundum modum patrimonii, ſed etiam ſi exiguus ſit cenſus [78] hereditatis, tamen quaſi heredem eum in totum obligari: & ſibi imputet [79], qui pro novo beneficio vetus elegerit gravamen: & ideo ad ipſam deliberationis dationem, & divinum reſcriptum ſuper hac promulgatum, hoc adjici volumus, ut ſciant omnes [80], quod omnimodo [81] poſt petitam deliberationem, ſi adierint, vel pro herede geſſerint, vel non recuſaverint hereditatem, omnibus [82] in ſolidum hereditariis oneribus teneantur. Si quis autem temerario propoſito deliberationem quidem petierit, inventarium autem minime conſcripſerit, & vel adierit hereditatem, vel minime eam repudiaverit: non ſolum creditoribus in ſolidum teneatur, ſed etiam legis Falcidiæ beneficio minime utatur. Quod ſi poſt deliberationem recuſaverit inventario minime conſcripto: tunc res hereditarias creditoribus, vel his qui ad hereditatem vocantur, legibus reddere compelletur: quantitate earum ſacramento res [83] accipientium manifeſtanda, cum taxatione tamen à judice ſtatuenda.

§. 15. Notiſſimum autem eſt hac conſtitutione, quæ omnes caſus continet, noſtris conſtitutionibus jam pro eiſdem capitulis promulgatis eſſe derogatum, quarum altera etiam Gordianæ [84] conſtitutionis ſenſus continebatur. Cum enim ampliore tractatu habito, melior exitus inventus ſit, & tribus conſtitutionibus in unum congregatis unus appareat, & in milites & in alios omnes juris probabilis articulus; ea propter ex anterioribus inquietari noſtro ſubjectos imperio non patimur: ſcilicet ut milites [85] etſi propter ſimplicitatem præſentis legis ſubtilitatem non obſervarint, dum inventarium facit, ut neque à creditoribus, nec à legatariis poſſit eo tempore conveniri. Triceſimo ab adita hereditate die, inventarium inchoare: ſexageſimo poſt primum illum menſem die, perficere debet, ſi res hereditariæ ſint præſentes, ſi diffitæ, anni ſpatium habet inventario perficiendo. Illo temporis ſpatio invitis creditoribus & legatariis perfruetur, ut ab iis neque conveniri, neque in jus trahi, aut hypothecaria actione convenirí poſſit, *ut hic.* Quid ſi ante id ſpatium inventarium perfecerit? conveniri poterit, quod heredibus ſumme notandum eſt. 59 De menſium computatione vid. Macrob. *lib.* 1. *cap.* 4. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *caſ.* 50. ANS.

1 Σκεπτόμενος, vel σκαζόμενος διανοίᾳ, titubante animo, *Synopſ. c.* 90. male: deeſt enim illo loco negatio.

2 Heres ſi intra ſpatium trium menſium quibus potuit adire ex inventario, hereditati renunciaverit, nullo egebit inventario. Euſtathius aliter hunc locum exprimit, quaſi renunciationi hereditatis ſive deliberationi ſint præſcripti tres menſes, quod falſum eſt. vid. *Cujac.* 14. *de præſcript.*

3 Inventarium facere non cogitur, qui repudiat hereditatem.

4 Hereditatem cum dubitatione adeunti, non eſt neceſſaria adeundi deliberatio. Nam adire eam poteſt, facto inventario.

5 Inventarium facere quibus heredibus utile ſit.

6 De inventario ab herede conficiendo, vid. *Nov.* 1. *c.* 2. §. 1. rerum pupillarium, *l.* 24. §. *de adm. tut. l* 13. §. *arbitr. tutelæ.* rerum dotalium, vid. *Nov. Leon.* 110. ab uſufructuario faciendo. *l.* 1. §. 4. *ff. uſufruct. quemad. cauſ.*

7 Inventarii inchoandi tempus triginta dies ab apertis tabulis: perficiendi trium menſium, *ut hic*, & §. *eod. ibi. intra alios ſexaginta dies*: vide alia quæ notavi ad *Nevell. Leon.* 110. *in fin. l.* 24. §. *de admin. tut.*

8 Inventario conficiendo trimeſtre tempus præſtitutum. Contractius eſt tempus inventarii quam deliberationis, eſt enim deliberationis tempus anni vel novem menſium. Sed viciſſim utilius eſt ex inventario quam ex deliberatione adire, cum is qui ex inventario adierit, non teneatur in ſolidum, ſed pro viribus tantum hereditatis, & Falcidiæ beneficium habeat.

9 Inventarii ad confectionem ab herede qui convocandi ſint: adde *Nov.* 1. *c.* 2. §. 1. 10 Inventario per ſe vel tabularium heres ſubſcribere tenetur. 11 Inventario quas res inſcribi oporteat. 12 Προσκυνούμενον σημεῖον. *Syn. Baſil. d. c.* 90. Crucis ſcilicet, ut hinc colligas, Signum crucis inventario & inſtrumentis apponi ſolitum. vid. quæ dixi ad *Nov. Leon.* 72. 13 Quid? omiſſio hujus ſigni vitiatne inventarium? non vitiat. Eſt enim (ut hic ait Bartolus *num.* 3.) levis ſolennitas, & minimi præjudicii quæ omiſſa non vitiat. *l.* 1. *ff. de ventre inſpiciendo.* 14 Teſtes inventario adhibiti heredem debent cognoſcere. 15 Intra anni ſpatium heredes abſentes inventarium faciunt, *ut hic*, §. 11. *eod.* Annus ille à morte teſtatoris numeratur. 16 Procuratore ad inventarium faciendum uti poſſumus & quando. 17 Inventarium quo loco res ſitæ ſunt fieri debet, ideoque non eſt ferendus heres ſi res ruſticas in urbem inventarii conficiendi cauſa, vehi juſſerit, cum in itinere multa facile poſſint perire vel ſubtrahi.

18 Inventarium aliud hereditarium, aliud tutelare eſt, hoc pupillis ſit à tutore: illud creditoribus & legatariis ſit ab herede. Nunc, Pone tutelare inventarium factum eſſe à tutore: quæri poteſt, an ut pupillo tantum, an etiam ut heredi prodeſſe debeat? non prodeſt, ut heredi: utriuſque enim inventarii diverſa ſolennitas eſt, ut in multis diſſentanea, niſi forte aliud conſuetudo indulgeat: aut ſi non in tutelari inventario hereditatis inventarii ſolennitas ſervata quoque fuerit, vide Cæpolam *cautela* 226. 19 Quia non tenentur in ſolidum. de exceptione inventarii, vide Oldendorp. *c.* 17. *de except.* 20 Heres inventario confecto, Falcidiam deducit. 21 Falcidia heres, facto inventario utitur adverſus legatarios, non adverſus creditores. 22 Creditores legatariis præferuntur. 23 Quouſque heres facto inventario creditoribus hereditariis teneatur. 24 Creditoribus primo venientibus heres poteſt ſatisfacere bona fide, id eſt, ſi neſcierit alios tempore potiores: alias, ſi reſciverit id primo venientibus ſolvere non debebit, niſi exacta cautione. *l.* 41. *ff. ad l. Falc.* & ita hoc caſu occupantis ſit melior conditio. vid. *l.* 19. *ff. de re jud.* Melior inquam, quoad jus poſſidendi attinet, non tamen omnimodo. §. 6. *eod.* 25 Negligentia creditori imputatur. 26 Stulta eſt ratio, aut certe frigida. 27 Legatariis ſatis fit ex defuncti hereditate. 28 Puta ſi res illis ſpecialiter ſunt legatæ: atque ita hoc caſu legatariis, rebus ipſis ſeu rerum ſolutione ſatisfieri poteſt. 29 Heres facto inventario, luendi æris hereditarii cauſa, res hereditarias poteſt vendere. An quomodocunque verbi gratia, ſine ſubhaſtatione? poteſt, *Bald.* quod minime ferendum videtur. 30 Id eſt, quibus necdum aut nondum plene ſatisfactum eſt. 31 Eadem in milite, *l.* 12. *in fin.* §. *de teſtam. milit.* 32 Creditori hereditario adverſus emptorem rei hereditariæ non datur evictio, *ut hic:* ut qui ab herede rem hereditariam emerit, ſecurus ſiat, neque poſſit eo nomine à creditoribus hereditariis conveniri. Quid ſi res fuit aliena? Factum heredis domino præjudicium non adferet. *Bart. hic. num.* 2. 33 Quid: jus ac beneficium hereditatis poteſtne vendi? poteſt. *Tit. ff. de hereditate vel act. vendita.* An & jus ipſius inventarii ſeu beneficium inventarii? adde quæ ſcripſi ad *l.* 78. *ff. Trebell.*

34 Hereditariarum rerum emptor ea cautione res hereditatis emere debet, ut pretium rerum emptarum heredi, ſi poſſit, numeret præſentibus creditoribus, vel legatariis pretium recipientibus: utque numerationis ejuſce conteſtatio fiat in ipſo venditionis & emptionis inſtrumento: nec enim ſufficit emptori res hereditarias ab herede venditas, ut creditoribus & legatariis ſatisfaceret: cum & pretium earum ſolvi quoque ſuperioribus perſonis oporteat, *Cæpola cautela* 225. Verum res hereditariæ commodius & tutius publice decurſis haſtis comparantur.

35 Creditores hereditarii res hereditarias legatariis traditas ab herede poſſunt evincere, quoties hereditas non eſt ſolvendo: facit *l.* 6. *ff. de ſeparationib.* non ſi ſolvendo eſt, ut *l. ult.* §. *de hered. act.* 36 Si res extant. 37 Si res non extant, hypothecariis in rem ipſam competit condictio ad pretium. 38 Melius eſt favere repetitioni quam adventitio lucro. *l.* 41. *in fin. ff. de reg. jur.* 39 Legatum, titulus lucrativus. 40 Priores creditores, poſteriores evincunt. 41 Vide *l.* 1. *j. qui potior.* 42 §. 4. §. 5. §. *eod.* 43 §. 5. §. *eodem.* 44 §. 6. §. *eodem.* 45 §. 7. §. *eodem.* 46 Obſerva quas expenſas heres imputare poſſit creditoribus. 47 Funeris expenſa omne debitum præcedit. *l. pen. ff. de religioſ. l.* 1. *in fin. ff. ad Falcid.* §. 4. *Inſt. de l. Falcid.* 48 Inſinuationis expenſa, vide *l.* 23. §. *de teſtam.* 49 Inventarii expenſa.

50 Debitum heredis qui inventarium fecit, non confunditur. *l.* 48. *ff. ad legem Falcid.* 51 Ut qui prior tempore, potior ſit jure. *l.* 15. §. *de rei vind. l.* 3. §. *qui potior.*

52 Adverſus inventarium probationes admittuntur, alias in dubio præſumitur pro inventario, niſi contrarium probetur. vid. *Alciat.* 3 *præſumpt.* 20. In ſolemni ſcriptura nihil præſumitur omiſſum. *l.* 17. *ff. de probation.*

53 Vid. *Nov.* 1. *cap.* 2. §. 1.

54 Ad probanda facta domeſtica domeſticis utimur. Domeſtica domeſticis probantur. *l.* 8. §. 6. §. *de repudiis.*

55 Jusjurandum omnium probationum ſubſidium. De ſua quiſque conſcientia jurare cogitur. *l.* 6. §. 4. *verſ. ſicubi.* §. *de his qui ad Eccl.*

56 Vid. *l.* 71. §. 6. *ff. de adq. hered.*

57 Pœna heredis rem hereditariam occultantis duplum.

58 Intra tempus inventarii faciendi heres à creditoribus & legatariis conveniri non poteſt, *ut hic.* Hinc notant exceptionem hanc, *ſum intra tempus conficiendi inventarii*, in judicio opponi poſſe: ſed & litis conteſtationem impedit. Quid ſi agatur eo tempore ſeu intra illud tempus non oppoſita ea exceptione? Lis ipſo jure nulla non eſt. *Capella Tholoſana deciſ.* 257. Quid, num perpetuo verum eſt, eam exceptionem heredi competere intra tempus conficiendo inventario à lege præſtitutum, ut ne à quoquam poſſit conveniri? Verum certis caſibus non eſt: poſſunt enim, vel eo tempore legata pias ad cauſas, alimenta & funus exigi ab herede: poteſt & ſuſpectus facultatum, vel fugæ heres eo tempore conveniri, poteſt & eodem tempore uſurarum nomine conveniri & ad earum reſtitutionem cogi ut & commodati in eum agi. *Bald. Caſtrenſ. hic. Angel. l.* 1. §. *hæc ſtipulatio.* 9. *ff. ſi cui plus quam.* Quæ omnia vera ſunt, etiam ſi ipſa hereditas idonea ſit. Quid, eo tempore poteſtne heres alios convenire? poteſt. *Bart. hic.* Pauſam igitur & dilationem ſuam habet heres adita etiam hereditate, tantiſper dum inventarium facit, ut neque à creditoribus, nec à legatariis poſſit eo tempore conveniri. Triceſimo ab adita hereditate die, inventarium inchoare: ſexageſimo poſt primum illum menſem die, perficere debet, ſi res hereditariæ ſint præſentes, ſi diffitæ, anni ſpatium habet inventario perficiendo. Illo temporis ſpatio invitis creditoribus & legatariis perfruetur, ut ab iis neque conveniri, neque in jus trahi, aut hypothecaria actione convenirí poſſit, *ut hic.* Quid ſi ante id ſpatium inventarium perfecerit? conveniri poterit, quod heredibus ſumme notandum eſt. 59 De menſium computatione vid. Macrob. *lib.* 1. *cap.* 4. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *caſ.* 50. ANS.

60 Inventarium in urbe, intra tres menſes; in provinciis intra annum fieri oportet, Græci apud *Cujac.* 14. *obſerv.* 39. 61 §. 2. 3. §. *eod.* 62 Quidam piam cauſam excipiunt. Volunt enim etiam nondum confecto inventario heredem conveniri poſſe præſtandi legari cauſa. vide *Tiraq.* 24. *privilegio piæ cauſæ.* 63 Tempus deliberandi & inventarii faciendi datur: eſt tamen hoc illo contractius. dixi §. 2. §. *eod.* 64 Intra tempus inventarii conficiendi creditoribus tempus agendi non currit. Cur ita? quia intra id tempus iidem heredes conveniri non poſſunt. §. *eod.* 65 §. 11. §. *eod.* 66 Pœna heredis inventarium non conficientis intra tempus legitimum, teneri in ſolidum. 67 Lege non juvantur, qui in legem committunt. 68 Lachrymæ ſupplicantibus communes. 69 Princeps non eſt antiquitatis contemptor. 70 Tempus deliberandi petitur, vel à Principe, vel à judice. *l.* 9. §. *eod.* 71 Tempus deliberandi annuum à Principe, novem menſium à magiſtratibus conceditur. 72 Injuſta dilatio à Principe concedi non ſolet. 73 Injuſta dilatio pro nulla habetur. 74 Semel quod dari poteſt, fruſtra ſæpius poſtulatur. 75 Imo ſæpius. *l.* 3. *ff. eodem.* 76 Id eſt, nullis rebus omiſſis. *Nevell.* 1. *cap.* 2. §. 2. 77 Petens tempus ad deliberandum, niſi repudiat, tacite adiiſſe videtur: olim ita non fuit. *l.* 19. §. *eod. l.* 69. *ff. de adq. hered.* 78 Id eſt, exigua æſtimatio. 79 Electio imputatur eligenti. 80 Nota regulam. 81 Poſt deliberationem adire vel repudiare heres cogitur. 82 Poſt deliberationem qui non repudiat hereditatem adiiſſe videtur, & ut heres in ſolidum creditoribus hereditariis tenetur. 83 In hypothecariis, & petitione hereditatis juratur in litem. *l.* 5 *ff. de in litem.* 84 Vid. *princip. hujus legis* §. 5. *Inſt. de hered. qualit.* 85 Inventarii omiſſio non obligat militem ſolvendo æri alieno. dixi ad *Nevell.* 1. *c.* 2.

Source : BIU Cujas

rint, in tantum tamen teneantur, quantum in hereditate invenerint. Quam patres conscripti, in hujusmodi casibus in posterum obtinere sancimus. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXI.

DE REPUDIANDA[1], VEL ABSTINENDA[2] HEREDITATE.

De eo qui habitavit in domo hereditaria.

I. Imp. ANTONINUS A. Mutatio.

SI[3] paterna hereditate te abstinuisse constiterit, & non[4] ut heredem in domo, sed ut inquilinum, vel custodem, vel ex alia justa ratione habitasse[5] liquido fuerit probatum[6]: ex persona patris conveniri te Procurator meus prohibebit. P. P. Id. Jul. MESSALA, & SABINO CONSS. 215.

De eo, qui fundos à creditoribus comparavit.

II. Idem A. Severo.

SI paterna hereditate [te] abstinuisti: non ideo quod à[7] creditoribus fundos comparasti, (si modo id bona fide[8] fecisti) à posterioribus, qui sub eisdem[9] obligationibus pecuniam patri crediderunt, jure conveniris[10]. S. PP. v. Kal. Julii, LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De transactione inutili super hereditate quæsita.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Theodosiano.

SUus heres exceptione pacti, qui testamentum injustum adseverans, postea *nihil se de paterna successione petiturum* non ex causa donationis, sed transigendi animo in jure[11] professus est: cum respuere[12] quæsitam[13] nequiret[14] hereditatem, & transactio[15] nullo[16] dato, vel retento, seu promisso[17] minime[18] procedat, submoveri non potest. Sine die. CC. CONSS.

Nec repudiatam hereditatem posse quæri, nec quæsitam repudiari: de confessione in jure.

IV. Iidem AA. & CC. Modestino militi.

SIcut[19] major[20] vigintiquinque annis, antequam adeat, delatam repudians[21] successionem, post quærere non potest: ita quæsitam[22] renunciando nihil agit, sed jus quod habuit, retinet: nec quod confessos[23] in jure pro judicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis hereditatem, sed ad certam quantitatem deberi confitentem[24] pertinet. S. Kalend. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

De pupillo.

V. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

PUpillorum repudiatio delatæ hereditatis sine[25] tutore authore facta, nihil eis nocet. S. II. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

De suis heredibus.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis suus[26] recusaverit paternam[27] hereditatem, deinde maluerit eam adire: cum fuerat indistincte ei remissum, donec res paternæ in eodem statu[28] permanent, hoc facere, & post multum[29] temporis licebat ei ad eandem hereditatem redire: hoc corrigentes, sancimus[30], siquidem res jam venditæ[31] sunt, ut nullus aditus ei ad hereditatem reservetur: quod & antiquitas observabat. Sin autem [res] alienatæ non sunt: siquidem major annis constitutus est, & tempora restitutionis nulla ei supersunt, intra trium annorum spatium tantummodo hujusmodi ei detur licentia. †. Sin autem, vel minor est, vel in utili tempore constitutus, tunc post impletum quadriennium[32] (quod spatium pro utili anno qui restitutionibus dabatur, præstitutum est) aliud triennium ei indulgeri intra quod potest rebus in suo statu manentibus adire hereditatem, & suam abdicationem[33] revocare. Quo tempore transacto, nullus aditus penitus ad paternam [hereditatem] ei reservetur: nisi forte [adhuc] eo in minore ætate constituto, res venditæ sint. Tunc etenim per in integrum restitutionem non denegatur ei adire hereditatem, & res recuperare, & creditoribus paternis satisfacere. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

1 *Paul.* 4. *sent.* 4. *pars tit.* 11. *D. lib.* XXIX. *ibi. de omitt. her.* Repudiatio fit in jure. Recusatio quovis modo. Solus heres repudiat non fideicommissarius.

2 Abstinent sui, repudiant extranei. *l.* 1. 2. J. *eod. d. l. ult.* §. 1. S. *tit. prox. ibi, respuendum vel abstinendum.*

3 Adde *l.* 3. J. *de revocand. his quæ in fraud.*

4 Qui velut heres in domo paterna habitat, abstentionem revocare, immiscere se & gerere pro herede præsumitur. Cæterum an quis ut heres, aut extraneus gerat, ex indiciis potest colligi. vid. *l.* 4. S. *unde legitimi. l.* 1. S. *de jure delib. l.* 20. *ff. de adq. hered.* §. *ult. Inst. de heredum qualit. Ulpian.* 22. §. 26.

5 Præsumitur heres esse velle, qui in domo paterna habitat.

6 Protestatione scilicet contraria.

7 Possidens ut emptor, non obligatur ut heres.

8 Habet enim causam à creditoribus paternis, non à patre: non patri, sed creditoribus succedit.

9 Quid si à posterioribus creditoribus emit? Creditoribus prioribus tempore tenetur hypothecaria. *arg. l. ult.* §. 6. S. *tit. prox.* at non legatariis & fideicommissariis. *l. ult. ff. si quis omissa causa test.*

10 Cui contrarium est, per suppositam personam emere: vel omnia bona paterna emere. *l.* 91. *ff. eodem. l.* 21. *ff. de peculio. l.* 54. *ff. de admin. tut. l.* 17. §. 1. *ff. quæ in fraudem credit.* in continenti post abstentionem. *l.* 24. *in fin. ff. de reb. auth. jud.* vicinitatis enim ratione præsumitur dolus.

11 Confessio, oblatio, actus denique quicunque sit, judiciarius præsente adversario, audiente ac tacente, interpositus confitenti, offerenti & agenti nocet, *ut hic. Accurs. Bald.* Quid si judex in judicio quid præstet quod uni parti obesse possit? protestatione jus suum tueri, is cujus interest, debebit, ne videatur judici consentire. *l.* 1. J. *de relat.* Quid sententias, quo silentio tandem comprobare intelligimus? decenni silentio. *l. ab eod.* 3. J. *quomodo & quando judex. l. ad solutionem* 5. J. *de re judicata.* 12 *l.* 4. J. *eod.*

13 Adire videtur, qui adversus testamentum patris movet querelam falsi. *l.* 14. *ff. de bon. possess.*

14 Adde *l.* 55. *ff. eod. l.* 14. §. 1. *ff. ad Treb.* 15 Vid. *l.* 39. S. *de transact.* 16 Transigens donare velle non intelligitur. adde *l.* 38. S. *de transact.* 17 Aliud foret, si utilis fuisset transactio. *l.* 4. S. *de pact.* 18 Inutilis transactio vim pacti, vel repudiationis non habet. atqui inutilis acceptilatio utile pactum continet, nisi expresse dictum sit ne haberet. *l.* 8. *ff. de acceptilat.* vid. *Bald. hic. num.* 5. 19 Semel heres, semper heres est. Nam ut semel repudiatam adire amplius non potest, ita aditam postea repudiare non potest. 20 Aliud in minore. §. 5. *Inst. de hered. qualit.* 21 Repudiatione hereditas amittitur. *l.* 13. *ff. eod.* 22 Major vigintiquinque annis semel heres, semper heres esse cogitur, etiamsi damnosa appareat hereditas. *Paul.* 3. *sent.* 5. §. *ult.* vide *Dynum ad cap.* 21. *de reg. in* 6. adde *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 23 Confessus (id est qui confitetur debitum) in jure pro judicato habetur. *l.* 29. *ff. de donat. l.* 56. *ff. de re jud. l.* 1. §. 7. *ff. si quid in fraud. patron. l.* 6. *ff. de confessis. l.* 4. *in princ. ff. ad l. Jul. Majest.* & tamen agnitam hereditatem in judicio repudians, non habetur pro judicato. Cur ita fit? Actus invalidus, licet fiat in judicio, semper est invalidus. Agnita semel hereditas repudiari nunquam potest ab annis vingintiquinque majore ne quidem in judicio. 24 Legendum videtur *confitentis* hac sententia, Confessus in jure, pro judicato licet habeatur: si quis tamen in jure repudiaverit hereditatem, confiteri non videtur, superior enim sententia quæ de confesso in jure est, pertinet seu referenda est ad vocem confitentis certam quantitatem deberi, non ad vocem repudiantis hereditatem. Confessio in jure non pertinet ad repudiationes, quibus non liberamur ab aliis: sed ad eas confessiones potius, quibus alteri possumus obligari, quibus certam denique nos quantitatem debere confitemur. & sic confiteri in jure, & repudiare in jure differunt. 25 Adde *l.* 1. §. 4. *ff. de successorio.* 26 Quid si emancipatus? Idem *l.* 8. *ff. de collat.* & sublata est hodie differentia emancipationis. 27 Vel avitam. *arg. l.* 8. *ff. de collat. ibi, cum de bonis parentis inter fratres disputetur. Accursius, Bartol. hic.* Quid si maternam? potest intra annum admitti. *l.* 6. *in fin. ff. ad Tertullian.* Imo nullo modo potest. *l.* 2. S. *de juris & fact. ignor.* Potest intra annum, ut dixi ad *d. l.* 2. 28 Id est, dum non sunt venditæ. *l.* 8. *ff. de jure delib.* 29 Imo non post annum. *l.* 8. *in fin. ff. de collat.* 30 Suus abstentionem nunquam revocat, ubi res sunt alienatæ: minor vero revocare potest, usque ad triennium, quod ei currit, post vigesimum nonum annum. adde *l.* 24. §. 2. *ff. de minorib.* 31 *l.* 8. *ff. de jur. delib.*

32 Quadriennium loco utilis anni minoribus datum. *l. ult.* S. *de temp. in integ. rest.* 33 Minor omissam hereditatem revocare potest. S. *si ut omiss. hered. l.* 7. §. 7. *ff. de minoribus.*

TIT. XXXII.

QUEMADMODUM[34] TESTAMENTA[35] APERIANTUR[36], INSPICIANTUR, ET DESCRIBANTUR.

I. Imp. ALEXANDER A. Proculæ.

UT testamentum quod dicis factum, proferatur, & publice recitetur, competens Judex[37] jubebit. P. P. II. Kal. April. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

34 Et quando. vid. *l.* 2. J. *eod.*

35 Adde, & codicilli & quælibet ultimæ scriptæ voluntates. *l. ult* J. *eod.*

36 XXIX. D. III. & 35. *Eclog.* 6.

37 Testamentum aperiri per officium judicis petitur. *l.* 1. *l.* 4. *ff. eod.* dixi *l.* 2. 18. & 23. S. *de testamen.*

Testamenta debent aperiri secundum consuetudinem loci, ubi fit apertio. Alex.

II. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Alexandro.

TEstamenti tabulas ad hoc tibi à patre datas, ut in patriam perferantur, affirmans: potes illuc perferre, ut secundum[38] leges, moresque locorum insinuentur[39]: ita scilicet, ut testibus non præsentibus[40] adire prius vel pro tribunali[41], vel per libellum Rectorem provinciæ procures, ac permittente eo, honestos viros[42] adesse facias, quibus præsentibus aperiantur, & ab his[43] rursum obsignentur. P. P. XII. Kal. Januar. MAXIMO II. & GLABRIONE CONSS. 257.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aristoteli.

EJus[44], quod ad causam novissimi patris vestri judicii pertinet, de calumnia[45] tibi juranti, præter partem quam aperiri defunctus vetuit[46], vel ad ignominiam[47] alicujus pertinere dicitur, inspiciendi, describendi, præter diem[48], & consulem[49], Rector provinciæ facultatem fieri jubebit. Dat. Kal. Maji, CC. CONSS.

Eodem modo publicantur, & aperiuntur codicilli, quo & testamentum. Bald.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hesperium P. P.

COdicillos[50], seu scripturam quolibet tenore formatam[51], ea oportebit observatione in publicum proferri, qua testamenta panduntur. Dat. III. Kal. August. *Mediolani*, AUSONIO & OLYERIO CONSS. 379.

38 Aperire hoc titulo non tantum est tabulas testamenti patefacere naturaliter, ut in Senatusconsulto Silaniano: sed etiam civiliter, id est, secundum leges & mores civitatis in qua fit apertura testamenti.

39 Testamenta vel vivo testatore aperiuntur & publice insinuantur apud acta, ut major eis fides accedat, *ut hic.* aut post mortem testatoris ut innotescant heredibus, legatariis, fideicommissariis, servis manumissis & fisco, cui debetur vicesima, & aliis quorum interest.

40 Id est, absentibus. *l.* 7. *ff. eod.*

41 Id est, viva voce.

42 Testamenta aperiebantur præsentibus testibus, vel honestis personis, *ut hic.* facit *l.* 1. §. 36. *ff. depos.* à præsentibus intra triduum, vel quinque dies: ab absentibus intra eos dies, cum supervenissent. *Paul.* 4. *sent.* 6. §. 3. Hoc autem modo aperiebantur: Testes (vel maxima pars eorum) adhibebantur qui testamentum signaverant. Agnitis signis, rupto lino, aperiebatur & recitabatur testamentum, describendi exempli fiebat potestas, ac deinde signo publico obsignatum in archivum redigebatur, ut si quando exemplum ejus intercidisset, foret unde peteretur. *Paul.* 4. *sent.* 6. §. 1. Coram postea recitabatur præsentibus iisdem honestis viris in foro, vel Basilica, inter horam secundam & decimam diei. *Paul. ibid.* §. 2. Hinc illud Augustini in *Psalm.* 21. *Tamdiu*, inquit, *contradicatur de hereditate mortuorum, quamdiu testamentum proferatur in publicum & cum testamentum fuerit prolatum in publicum, tacent omnes, ut tabulæ aperiantur & recitentur. Judex intus audit, advocati silent, præcones silentium faciunt, universus populus suspensus est, ut legantur verba mortui.* 43 Honestis viris scilicet. *Paul.* 4. *sentent.* 6. §. 2. hoc ad magistratus videtur retulisse his verbis, *exemplo sublato ab iisdem magistratibus testamenta obsignari, quorum præsentia constat averta. idque* §. 1. *ante vocaverat signum publicum.* 44 Verba hæc fuerunt prætoris tam in interdicto de tabulis exhibendis, quam in extraordinarii auxilii pollicitatione. *Cujacius hic.* 45 Qui testamentum aperiri seu publicari postulat, jurare de calumnia cogitur. *l.* 1. S. *de jurejur. propter calumn.* 46 Aut vetuisse intelligitur, quod ea parte sit substitutio pupillaris. *l.* 8. *ff. eod.* §. 3. *Inst. de pupill.* 21. S. *de testament. 2. Gaius* 4. §. 3. 47 Veluti exheredationem, vel præteritionem, & ita testamentum non vitiatur, licet in eo quid famosum sit descriptum. adde *l.* 54. *ff. de legat.* 1. 48 Diem & consulem testamenti Prætor non patitur describi. *l.* 2. §. 6. *ff. eod.* 49 Hinc constat, diem & consulem testamentis adjici moris fuisse. de qua re alias dixi. *d.* §. 6. 50 *l.* 1. 2. *ff. de tabul. exhibend.* 51 Puta epistolam fideicommissariam, & omne omnino scriptum testamenti, etiam imperfectum. *l.* 2. §. 1. *ff. eod. l.* 3. §. 3. & 5. *ff. de tabul. exhibend.* principales & secundas tabulas. *d. l.* 2. §. 2.

TIT. XXXIII.

DE EDICTO DIVI ADRIANI[52] TOLLENDO, ET QUEMADMODUM SCRIPTUS HERES IN POSSESSIONEM MITTATUR.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Lucillo.

CUm[53] inter institutum, & substitutum controversia moveatur: eum qui primo loco institutus est, induci in possessionem oportet. P. P. XII. Kalend. Decemb. DEXTRO & PRISCO CONSS. 197.

Vitium testamenti invisibile non impedit heredem mitti in possessionem. Alex.

II. Imp. ALEXANDER A. Eutacto.

QUamvis quis se filium defuncti præteritum esse alleget, aut falsum[54], vel inofficiosum testamentum, seu alio vitio subjectum, vel servus[55] defunctus esse dicatur, tamen[56] scriptus heres in possessionem mitti solet. P. P. VI. Kal. Novemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

EDicto divi Hadriani quod sub occasione[57] Vicesimæ[58] [partis] hereditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescente, quia & vicesima[59] hereditatis ex nostra recessit republica: antiquatis nihilominus & aliis omnibus quæ circa repletionem vel interpretationem ejusdem Edicti promulgata sunt, sancimus, ut si quis ex asse vel ex parte institutus[60], competenti judici testamentum ostenderit non[61] cancellatum, neque abolitum, neque ex quacunque suæ formæ parte vitiatum, sed quod [in] prima figura sine omni vituperatione appareat, & depositionibus testium legitimi numeri vallatum[62] sit: mittatur quidem in possessionem eatum rerum quæ testatoris mortis[63] tempore fuerunt, non autem legitimo modo ab alio detinentur, & eam testificatione publicarum personarum accipiat. Sin autem aliquis contradictor extiterit[64]: tunc in judicio competenti[65], causæ in possessionem missionis, & subsecutæ contradictionis ventilentur: & [ei] possessio acquiratur, qui potiora[66] ex legitimis modis jura ostenderit[67], sive qui missus est, sive qui antea detinens contradicendum putavit, nullis angustiis temporum hujusmodi missione coarctanda, sed sive tardius, sive præmature aliquis

52 *l.* 26. *C. Theod. quorum appell.*

53 *Paul.* 3 *sent.* 5. §. 2. In adipiscenda possessione institutus præfertur substituto. facit *l.* 8. §. 4. *ff. de legat.* 2.

54 Vid. *Paul.* 3. *sentent.* 5. §. 11. Vitium testamenti invisibile heredem mitti in possessionem non impedit, nisi de vitio in continenti doceatur. *Alexand. Salic.* adde *l. ult.* J. *de codicill.* non si ab eo provocatum est. *l.* 6. J. *quorum appellat. l. ultim. ff. de appellat. recip. Novell. Valentiniani de testament.* Aliud erit, si de petitione hereditatis agetur. Tunc enim de falso prius cognoscitur. *l.* 5. §. 1. *ff. de heredit. petit.*

55 *l.* 1. §. 6. *ff. de Carboniano.*

56 Præsumitur solenne testamentum, seu voluntas testatoris, solennis esse, perfecta, absoluta, formamque suam continere: quod ejus fieri potest & ex verbis potest colligi, non in eo quod omissum, vel silentio prætermissum. *Gloss. Bart. Bald. Jason. in l. si post divisionem.* 4. S. *de probat.* 57 Occasione vicesimæ hereditatis. *Haloand.* occasione hereditatis, *vetus scriptura apud Cujac.* 18. *observ.* 9. Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Leonin. *Consil.* 68. *num.* 9. Wamesl. *cent.* 1. *consil.* 86. *num.* 3. & quando locum habeat Card. Tusc. *litt. l. concl.* 288. Joann. Janes. *rer. quotid. lib.* 2. *cap.* 3. ANS. 58 Lex de vicesima hereditatum, augendi ærarii gratia, lege Julia primum irrogata est extraneis heredibus nec inopibus *Dion.* 55. deinde Nervæ, Trajani, Adriani, Marci, & aliorum constitutionibus, vel recisa, vel reducta: ad postremum, abolita ne aliquin cum Alciato putes à Gratiano sublatam. Ad hanc vicesimam Macer, libros duos scripsit. Eodem etiam lex de aperiendis tabulis testamenti cavit. *l.* 7. *ff. de appellationibus recipiendis. Paul.* 4. *sentent.* 6. §. *ult. ibi, necessario vectigali.* adde *Plin. in Panegyrico.* de legibus vicesimæ, adde *l.* 2. §. 44. *ff. de orig. juris.* 59 Vicesima hereditatis sublata, *ut hic.* 60 Vel scripto, vel per nuncupationem, sive id in scriptum redigatur, sive non redigatur. Quo tamen ultimo casu heres petere potest, ut testium depositiones audiantur à judice & in scriptum redigantur. *Accursius hic, in verbo depositionibus, Tiraquell. de retract. gentil.* §. 2. *glos.* 1. *num.* 14. Quid? hoc edictum non dabitur heredibus ab intestato? Rolandus à Valle 1. *consil. num.* 5. negat dari, nisi succedentibus ex testamento in totam hereditatem, vel quotam: at non venientibus ab intestato.

61 Testamenti vitia. 62 Non sit missio ex edicto D. Hadriani, nisi testamentum, ut oportuerit, fuerit oblatum vel publice recitatum. *Paul.* 3. *sent.* 5. §. 14. 63 *Paul.* 3. *sent.* 5. §. *ult.*

64 Hinc colligunt, pro legato consequendo vim executiva agi non posse ubi contradictor reperitur. vid. *Mynsing.* 5. *obs.* 60. *Nov.* 1. *cap.* 4. 65 Competens judicium hereditatis est, ubi res sunt hereditariæ. *l.* 1. S. *ubi de hered.* vide *Ferrariens. in forma libelli quo petitur hereditas ex testam.* vide *Harmen.* 2. *observ.* 1. *c.* 7. 66 *l.* 1. S. *eod.* 67 Probari testibus missionem in possessionem, ut & cætera acta judiciaria hinc colligunt.

Source : BIU Cujas

aliquis missus est, legis tantummodo arbitrium requiratur, & causa unde vel missio vel contradictio exoritur. Sive enim post [1] annale tempus, sive post majoris ævi curricula aliquis fuerit missus, si tamen ex legitime formato testamento missio procedat, nullum ei temporis obstaculum objiciatur: nisi [2] tantum temporis effluxerit, quod possit vel possessori plenissime securitatem super [3] dominio præstare, vel ipsi qui missus est, omnem intentionem excludere. Si enim vel ex una parte, vel ex utroque latere temporis prolixitas occurrerit, manifestissimum est non solum missionem, sed etiam ipsam principalem causam esse sopitam. Dat. XII. Kal. April. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

1 Ex edicto Divi Hadriani post annum scripti heredes in possessionem rerum hereditariarum non mittuntur. *Paul.* 3. *sent.* 5. §. 13.

2 Dixi ad XXIX. D. VI.

3 Tempus igitur dominii transferendi causa est.

TIT. XXXIV.

SI [4] QUIS ALIQUEM TESTARI PROHIBUERIT [5], VEL COEGERIT.

1. Imp. ALEXAND. A. Severæ.

CIVILI disceptationi crimen adjungitur, si testator non [6] sua sponte testamentum fecit, sed compulsus ab eo, qui heres est institutus, vel à quolibet alio, quos noluerit, scripsit heredes. S. XV. Kal. ALEXANDRO A. & CONS. 223.

Privatur successione, qui impedit aliquem, quo minus testetur. Salic.

11. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Nicagoræ.

EOS, qui ne [7] testamentum ordinaretur, impedimento fuisse monstrantur, velut [8] indignas personas à successionis compendio removeri, celeberrimi juris est. P. P. Kal. Januar. DIOCLETIANO II. & ARISTOBULO CONSS. 285.

4 I. XXIX. D. VI.

5 Crimen est aliquem testari prohibere vel cogere.

6 Si quis quem testari coëgerit. 35. *Syn.* 4. *c.* 4.

7 Si quis quem testari prohibuerit. *l.* 1. 2. *ff. eod.* adde *l.* 23. §. *de inofficioso. l.* 19. *ff. de his quæ ut indign. Nov.* 18. *c.* 3. §. 9. & 35. *Eclog.* 4. *c.* 1.

8 *Paul.* 5 *sent.* 12. §. 2.

9 Maritus per uxorem potest heres institui. *Wurmser.* 5. *pract.* 39. *c.* 18.

10 At non suggerere testamentum.

11 Blanditiis licet permovere testantem, ut aliquid nobis testamento suo relinquat. Vis sola hac constitutione prohibetur, non blanditiæ. Institutio facta blando sermone non est vitiosa. *l. ult. ff. eod.* vid. *l.* 11. §. *de test. milit. l.* 70. *ff. de hered. inst.*

III. Iidem AA. & CC. Euthychidi.

IUdicium uxoris [9] postremum in se provocare [10] maritali [11] sermone, non est criminosum. Dat. V. Kalend. Januar. CC. CONSS. 293.

TIT. XXXV.

DE HIS [12] QUIBUS UT INDIGNIS [13], HEREDITATES AUFERUNTUR [14], ET AD SENATUSCONSULTUM SILANIANUM [15].

De nece testatoris inulta.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Celeri.

HEREDES, quos necem testatoris inultam [16] omisisse [17] constiterit, fructus [18] integros cogantur reddere. Neque enim bonæ fidei possessores ante controversiam illatam videntur fuisse, qui debitum officium pietatis scientes omiserunt. Ex hereditate autem rerum distractarum, vel à debitoribus acceptæ pecuniæ post motam litem bonorum usuras [19] inferant. Quod in fructibus [20] quoque locum habere, quos in prædiis hereditariis inventos, aut exinde perceptos vendiderint, proculdubio est. Usuras autem semisses [21] dependere, satis est. Dat. XV. Kal. April. CHILONE, & LIBONE CONSS. 205.

12 Lex quædam extat apud authorem Synopseos Basilicon 33. *tit.* 4. *c.* 7. quæ ad hunc locum videtur referenda, hoc sensu: Si quis aliquem testari prohibuerit, vel quum testari cœpisset, testamentum prohibuerit perficere: tenetur quidem læso ex causa prohibitionis: si quid autem superfuerit, fisco applicatur & ipse relegatur.

13 Vid. XXXIV. D. IX.

14 A fisco scil. sed hoc in Gallia non servatur. *Buguon. in legib. abrogat.*

15 Vid. XXIX. D. V. *Paul.* 3. *sentent.* 6. quando factum fuerit *ff. eod.* Illud adjiciendum, Fuisse & aliud senatusconsultum de quæstione familiæ factum, Nerone 2. & Pisone Conss. teste *Tacito* 13. 14. quod ideo Pisonianum. *l.* 8. *ff. eodem.* & Neronianum à *Paul.* 3. *sentent.* 6. §. 5. Idem Claudianum dictum. *ff. de senatusconsulto Silaniano & Claudiano.* Novum autem non est ut Neroniana senatusconsulta dicantur Claudiana. v. *Cujac.* 1. *obs.* 18. de senatusconsultis & edictis Claudianis, vide plura apud Pet. Fabr. 1. *Semestrium* 25.

16 *l.* 17. *ff. de his quæ ut indign.*

17 Quod tempus requiritur, ut inultam necem omisisse dicantur? certum enim temporis spatium constitutum ad eam rem fuisse videtur ex *l.* 1. §. *in quibus causis in integrum restitutio necessaria non est.* 18 *d. l.* 17. & 76. §. 7. *ff. de legat.* 2. 19 *l.* 18. *ff. de his quæ ut indign.* 20 Vid. *Cujac.* 21. *obs.* 27. 21 Ut *l.* 17. §. 6. *ff. de usur.* vid. *Cujac. ad l.* 3. *C. de pœnis fiscalib.* 22 Heres quantumvis sit pupillus, auctoris facto adstringitur. 23 Tutor pupilli nomine de falso testamentum accusare potest. Imo non potest. *l.* 2. *C. De his qui accus. dixi ibi.* 24 Ergo de falso hic transactum fuit? non ita est. *l.* 17. *C. de falsis. l.* 18. §. *de transact.* Nam Polla in hac hypothesi transegit de testamento nondum suspecto. vid. *Hotom.* 22. *Illust.* vid. tamen *Cujac.* 6. *obs.* 11. ubi notat & evincit de falso posse transigi. 25 Dolus tutoris agentis nocet pupillo. Imo non nocet. *l.* 6. §. 1. *C. unde vi.*

26 Imo necesse non est, cum minori eodem casu ignoscatur. *l.* 5. §. 9. *ff. de his quæ indign.*

27 Tutor de calumnia proprio nomine teneri potest. Si tamen citra calumniam bona fide egerit, tutori ignoscitur. *l.* 22. *in fin. ff. eod.* 28 *l.* 6. *l.* 9. *l. pen. l. ult. C. l.* 1. *& toto tit. ff. de SC. Silaniano. Paul.* 3. *sent.* 6. §. 5. 29 Epistola vel codicillis hereditas adimi non potest. Injuste tamen non adimitur quod adimitur indigno, adde quæ scripsi ad *l.* 1. *C. de codicill.* 30 Epistola indigno hereditas adimi potest. vide *Papon.* 1. *Notar.* 7. *cap. de Nullitate.* 31 Pone testatorem coram notario, vel duobus tribusve testibus contestatum esse, metum sibi illatum à Titio de quo conqueritur: metu ab eo illato, testamentum se fecisse, testamentum se lubenti animo mutaturum fuisse, nisi metus aut timor Titii obstitisset. Hac contestatione defendi potest, Titio heredi scripto tanquam indigno, hereditatem auferri, & fisco applicari. vid. *Mantic.* 2. *de conject.* 7. 32 Quod indigno adimitur, plerumque cedit fisco. vid. *Rol. à Valle* 1. *cons.* 56. *n.* 3. 33 Libertas per epistolam conferri potest. Cur ita? collige ex *l.* 19. *in fin. ff. de reg. jur.* 35 Heres ineptam defuncti voluntatem circa sepulturæ sumptus negligendo, indignus non intelligitur. *l.* 5. §. *de relig.* adde *l.* 14. §. 5. *ff. de relig. ff. de administ. rer. ad civit.* alias notatur qui non ineptam defuncti voluntatem negligit. facit *l.* 33. §. 1. §. *de inoff.* Hodie negligenti eripitur hereditas, non tamen quasi indigno. *Novell.* 1.

De pupillo herede, & si testamentum à tutore falsum dicatur.

11. Iidem AA. Vero.

POlla quidem liberam habuit administrandi patrimonii sui potestatem: nec [22] idcirco, quod pupillus illi heres extitit, ea quæ ab ipsa finita sunt, revocari in disceptationem oportet. Sed si pupilli [23] nomine falsum dicere vis testamentum, de quo per Pollam transactum [24] est, potes experiri: dum memineris, si in causa non obtinueris, & portionem quam ex eo testamento pupillus habet, te ei salvam facturum, (quam [25] adimi pupillo necesse erit [26] secundum juris formam,) & de calumnia [27] tua Præsidem deliberaturum, quamvis pupilli nomine agere videaris, cum retractas ea quæ finita sunt per coheredem. P. P. Kal. Maji, ANTONINO A. & GETA III. CONSS. 209.

De tabulis ante quæstionem de servis habitam apertis.

111. Imp. ALEXAND. A. Antiochiano.

SI ea quæstio infertur filiis ejus, quam consobrinam tuam dicis, quod [28] tabulæ testamenti patris eorum, qui à familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de servis haberetur, apertæ & recitatæ sunt: propter amplissimi ordinis consultum hereditas à fisco vindicatur: & ideo agi causa apud Procuratorem meum debet: quia non eo tempore pupilli fuerunt. P. P. II. Non. April. ALEXANDRO A. CONS. 223.

22 Heres quantumvis sit pupillus, auctoris facto adstringitur. 23 Tutor pupilli nomine de falso testamentum accusare potest. Imo non potest. *l.* 2. *C. De his qui accus. dixi ibi.* 24 Ergo de falso hic transactum fuit? non ita est. *l.* 17. *C. de falsis. l.* 18. §. *de transact.* Nam Polla in hac hypothesi transegit de testamento nondum suspecto. vid. *Hotom.* 22. *Illust.* vid. tamen *Cujac.* 6. *obs.* 11. ubi notat & evincit de falso posse transigi. 25 Dolus tutoris agentis nocet pupillo. Imo non nocet. *l.* 6. §. 1. *C. unde vi.*

26 Imo necesse non est, cum minori eodem casu ignoscatur. *l.* 5. §. 9. *ff. de his quæ indign.*

27 Tutor de calumnia proprio nomine teneri potest. Si tamen citra calumniam bona fide egerit, tutori ignoscitur. *l.* 22. *in fin. ff. eod.* 28 *l.* 6. *l.* 9. *l. pen. l. ult. C. l.* 1. *& toto tit. ff. de SC. Silaniano. Paul.* 3. *sent.* 6. §. 5. 29 Epistola vel codicillis hereditas adimi non potest. Injuste tamen non adimitur quod adimitur indigno, adde quæ scripsi ad *l.* 1. *C. de codicill.* 30 Epistola indigno hereditas adimi potest. vide *Papon.* 1. *Notar.* 7. *cap. de Nullitate.* 31 Pone testatorem coram notario, vel duobus tribusve testibus contestatum esse, metum sibi illatum à Titio de quo conqueritur: metu ab eo illato, testamentum se fecisse, testamentum se lubenti animo mutaturum fuisse, nisi metus aut timor Titii obstitisset. Hac contestatione defendi potest, Titio heredi scripto tanquam indigno, hereditatem auferri, & fisco applicari. vid. *Mantic.* 2. *de conject.* 7. 32 Quod indigno adimitur, plerumque cedit fisco. vid. *Rol. à Valle* 1. *cons.* 56. *n.* 3. 33 Libertas per epistolam conferri potest. Cur ita? collige ex *l.* 19. *in fin. ff. de reg. jur.* 35 Heres ineptam defuncti voluntatem circa sepulturæ sumptus negligendo, indignus non intelligitur. *l.* 5. §. *de relig.* adde *l.* 14. §. 5. *ff. de relig. ff. de administ. rer. ad civit.* alias notatur qui non ineptam defuncti voluntatem negligit. facit *l.* 33. §. 1. §. *de inoff.* Hodie negligenti eripitur hereditas, non tamen quasi indigno. *Novell.* 1.

IV. Idem A. Philomuso.

HEreditas in testamento data per epistolam [29], vel codicillos, adimi [verbis directis] non potuit. Quia tamen testatrix *voluntatem suam* [30] *mereri* unum ex hæredibus suis declaravit [31], merito ejus portio non jure ad alium translata, fisco [32] vindicata est. Libertates autem in [33] eadem epistola datæ peti poterunt [34]. P. P. II. Kal. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De sepultura.

V. Idem A. Tyranno.

NOn oportet ut indignis heredibus successiones auferri prætextu, quod [35] in sepultura supremis [judiciis, vel vo-

29 Hereditas in testamento data per epistolam, vel codicillos, adimi non potuit. Quia tamen testatrix *voluntatem suam* mereri unum ex hæredibus suis declaravit, merito ejus portio non jure ad alium translata, fisco vindicata est. Libertates autem in eadem epistola datæ peti poterunt. P. P. II. Kal. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De sepultura.

V. Idem A. Tyranno.

NOn oportet ut indignis heredibus successiones auferri prætextu, quod [35] in sepultura supremis [judiciis, vel voluntatibus] defunctorum obtemperatum non fuisset. P. P. Id. Mart. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De nece vindicanda.

VI. Idem A. Venusto, & Clementino.

MInoribus [36] viginti quinque annis heredibus non obesse crimen [37] inultæ [38] mortis placuit. Cum vos autem etiam accusationem pertulisse, & quosdam ex reis punitos proponatis: licet is, qui mandasse cædem dicitur provocaverit, vereri non debetis, ne quam hereditatis paternæ quæstionem à fisco meo patiamini. Convenit [39] enim pietati vestræ respondere causam appellationis reddenti. Quod si [40] majoris ætatis fuissetis, etiam ex necessitate provocationis certamen implere deberetis, ut possetis adire hereditatem. P. P. XV. Kal. Jul. ALEXANDRO A. III. & DIONE CONSS.

Qui non est in culpa, non debet esse in pœna. Bald.

VII. Idem A. Vitaliæ.

SI ideo ultio [41] necis testatoris non est desiderata, quia cædis auctores reperiri [42] non potuerint: obesse heredibus, ex quo nulla [43] eorum culpa detegitur, non oportet. P. P. Id. Martii, LUPO & MAXIMO CONSS. 233.

35 Heres ineptam defuncti voluntatem circa sepulturæ sumptus negligendo, indignus non intelligitur. *l.* 5. §. *de relig.* adde *l.* 14. §. 5. *ff. de relig. ff. de administ. rer. ad civit.* alias notatur qui non ineptam defuncti voluntatem negligit. facit *l.* 33. §. 1. §. *de inoff.* Hodie negligenti eripitur hereditas, non tamen quasi indigno. *Novell.* 1.

36 Minori non objicitur crimen inultæ mortis defuncti. *l.* 1. §. *in quibus caus. in integr. restit.* Goth. Declarationem hujus leg. vid. apud Hartmann. Pistor. *quæst.* 47. *num.* 13. ANS.

37 Crimen inultæ mortis, *ut hic*, & *l.* 1. §. *eod. l.* 7. 9. 10. *C. eod.* crimen ingrati heredis. *l.* 22. *in fin. ff. de Silaniano.* Pertinet hæc constitutio ad Silanianum ut & 9. & 10. *C. eod.*

38 Non vindicatæ. *l.* 10. *C. eod.*

39 Non tamen est necessarium.

40 Major XX. annis non potest adire hereditatem defuncti, nisi & reo cædis postulato, rem perduxerit ad sententiam unam, atque alteram: interposita appellatione à priori. *l.* 9. *C. eod.* vid. *Cujac.* 18. *obser.* 6.

41 Dixi ad *l.* 6. §.

42 Nemini imputatur, qui quod potuit, præstitit. *l.* 16. *in fin.* §. *de inoff.*

43 Pœna sine culpa non infligitur.

Si occisores ignorantur, potest hereditas adiri impune. Alex.

IX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Ælianæ.

CUm fratrem tuum veneno [46] peremptum esse adseveres, ut effectus successionis ejus tibi non auferatur, mortem ejus ulcisci [47] te necesse est. Licet enim hereditatem eorum, qui clandestinis insidiis perimuntur, hi, qui jure vocantur, adire non vetantur, tamen si interitum non fuerint ulti, successionem obtinere non possunt. P. P. * TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

44 *l.* 47. *ff. de hered. pet.*

45 Accusans testamentum falsi, ita demum quod in eo relictum est, amittit, si in accusatione usque ad sententiam definitivam perseveraverit superatusque fuerit, secus si destitit. *l.* 8. §. 14. *ff. de inoffic.* is quem pœnitet ejus quod per errorem fecit venia dignus est. *l.* 38. §. 7. *ff. de adult.*

Heredi scripto à legitimo prævento non auferetur hereditas à fisco, si mora, vel culpa non possit ei imputari. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Sylvanæ.

SOrorem [48] fratris necem jure licito vindicantem [49], evincere ab uxore [recte] scripta successionem non convenit, secundum quæ si fiduciam innocentiæ geris, & neque dolo malo tuo maritum necatum, neque alias indignam te successione probari [posse] confidis: adversus omnem calumniam maximam habes securitatem. Dat. XII. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS.

46 Heres veneno interempti hereditatem adire potest antequam mortem ulciscatur atque vindicet, *ut hic.* aliud est, si occisus sit vi aperta. *l.* 6. §. *eodem. l.* 1. §. 21. *l.* 5. *in fin. l.* 21. *ff. de Silaniano. Paul.* 3. *sentent.* 6. §. 2. ut hinc colligas, hanc constitutionem ad Silanianum pertinere, ut & 6. §. *eod.*

47 Dixi ad *l.* 6. 7. §. *eod.*

Dilatio ad vindicandam necem defuncti non nocet heredi interim morienti, nec servis libertate donatis, nec aliis legatariis. Salic.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm Silanianum Senatusconsultum à nobis, tam laudandum, quam corroborandum est: necnon D. Marci Oratio, quæ circa [50] id facta est, invenimus autem nullam in ea mentionem *libertatis* factam, & veteres movit quædam de libertatibus [51] relictis in testamento necati testatoris quæstio: necessarium nobis visum est, & hanc dirimere. Hi enim qui libertate fuerant in hoc testamento donati, si eam accepissent, lucrum quod eis in medio [tempore] accidit, poterant sibi acquirere: Interea autem procrastinatione propter necis vindictam habita, hoc minime ad eos pervenit, & postea in libertatem deducti periclitabantur. [Sed] ne medium tempus fieret eis damnosum, & maxime si ancillæ in medio pepererint, & postea hereditas adita sit: bellissimum nobis videtur, divi Marci prudentissimi Principis Orationem, & in libertatibus producere, ne princeps [52] philosophiæ plenus aliquod videatur imperfectum sanciisse: sed ita in hereditatibus [53], & legatis, & fideicommissis, & maxime in libertatibus quas semper philosophia [54] amplectitur, extendatur ejus ratio, ut lucrum quod in medio accidit, eis post libertatem acceptam restituatur: & partus liber, & ingenuus esse intelligatur: nullaque machinatione hujusmodi præpeditio damnum aliquod irrogare concedatur, [ut] & libera eorum posteritas, si in medio fuerint ab hac luce subtracti, suorum genitorum commodum consequatur. Merito enim nobis sacratissimi Marci per omnia constitutionem repellere placuit: *nihil* etenim [55] *actum esse credimus: dum aliquid addendum superest.* Dat. XI. Kal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

48 Soror fratris necem potest vindicare, *ut hic.* Potestne frater illatam fratri injuriam vindicare, puta crimen adulterii in defuncti fratris uxorem persequi atque vindicare? Paponius, Alexandrum secutus adversus Castrensem, negat posse & ita judicatum apud Burdegalenses refert 22. *Arrest.* 9. *num.* 16.

49 *l.* 6. 7. & 9. §. *eod.* adde *l.* 47. *in fin. ff. de bon. libert.*

De servis, qui auxilium domino occiso non præbuerunt.

XII. Idem A. Joanni P. P.

TAlis de antiquo jure dubietas nostræ Serenitati suggesta est propter Senatusconsultum Silanianum, & servos qui supplicio afficiuntur, sub eodem tecto commorantes, & non suum auxilium domino per insidias occiso præbentes. Veteres enim certum non faciunt, quis intellectus [56] de verbis, *sub eodem tecto* [57], significatur: sive in eodem cubiculo, sive in triclinio, vel porticu, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adjicientes, si dominus in via [58], vel in agro fuerit interfectus, eos servos puniri qui præsto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla distinctione super qualitate præsentiæ utentes. Nos igitur omnem eis occasionem ad declinanda supplicia super negligentia salutis domini sui amputantes, sancimus [59], omnes servos, ex quocunque loco, sive in domo, sive in via, [sive in agro,] possint clamorem exaudire, vel insidias sentire, & non auxilium tulerunt: supplicio Senatusconsulti subjacere. †. Oportet enim eos ubicunque sensserint dominum periclitantem, ad prohibendas insidias concurrere. Datum XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

50 Fuit igitur Marci oratio post SC. Silanianum. Quando Silanianum factum fuerit, dixi in epigraphe *hujus tit. ad tit. ff. de SC. Silaniano.* Fuit quoque hujusce quæstionis cura Adriano, ut Spartianus author est, adeo curæ fuit Imperatoribus dominorum securitas.

51 Mora heredis non vindicantis necem defuncti, non officit libertatibus in testamento datis.

TIT.

52 Marcus Princeps Philosophiæ plenus. 53 Mora heredis necem defuncti non vindicantis, non nocet legatariis. 54 Philosophia libertates amplectitur. 55 Nihil actum credimus, dum aliquid addendum supereset. *l.* 1. *ff. de orig. jur.* adde *l.* 139. *in fin. ff. de verb. sign.* ex Lucani *lib.* 2. ---- *Sed Cæsar in omnia præceps, Nil actum credens, dum quid superesset agendum.* 56 *l.* 1. §. 26. §. 27. *ff. eod.* 57 *Paul.* 5. *sent.* 6. §. 3. 58 *Paul. dicto loco.* 59 *l.* 1. §. 28. *ff. eod.* 6. *Harm.* 12.

Source : BIU Cujas

1 Dixi ad XXIX. D. VII. adde *Graſſum libro ſententiarum §. Codicillus.*

2 Codicilli rumpuntur rupto teſtamento, *ut hic.* niſi venientes ab inteſtato, gravati ſint reſtituere id quod eis relictum eſt codicillis, tunc enim valent codicilli, licet teſtamentum effectum non habeat. *l. 14. l. 29. ff. de fideicommiſſ. l. ex ea ſcriptura 29. ff. de teſtament.* Idem dicendum, quoties heredes tacite, non expreſſe rogati ſunt de eo reſtituendo quod in codicillis continetur, tunc enim valent codicilli, licet non teſtamentum. *l. qui filio 38. §. 1. ff. de heredib. inſt.* idem eſt quoque ſi teſtamentum ab initio nullum fuit: ut puta, ſi præteritus in eo filius fuit. *Dynus & Bartol. in l. legata 19. ff. de legat. 1.* vide *Socinum reg. 60.*

3 Poſthumi agnatione rumpitur teſtamentum, ergo & codicilli ex teſtamento dependentes.

4 Ruptum teſtamentum confirmari poteſt à teſtatore coram quinque teſtibus, valebitque eo caſu teſtamentum jure codicillorum. adde *l. 18. ff. de cond. & demonſtr.*

5 Hereditas per fideicommiſſum dari vel adimi codicillis poteſt, *ut hic*, & *l. 22. ff. de fideicommiſſ. l. 75. ff. de legat. 2.* directo non poteſt. *l. 2. in fin. l. 10. ff. eod. §. 2. Inſtit. eodem. l. 4. tit. proxim. l. 5. §. 1. ff. de neceſſ. leg. 77. ff. de heredib. inſt. l. 27. in fin. ff. de cond. inſt. l. 76. ff. ad Trebell. l. 14. ff. de teſtament. 2. Cajus 7. §. ult.* niſi à milite. *l. 19. ff. de teſtament. milit.* Au idem inter liberos & venientes ab inteſtato? *l. 36. ff. de hered. inſt.* in ad pias cauſas voluntate? *l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ.* in inſtitutione, *l. 14. ff. de teſtam.* facta rei certæ, vel ſi declarationis modo teſtamentum fecit teſtator? *l. aſſe. 77. ff. de heredib. inſtit.* ita cenſet Socinus *regula 169.* His adde, hereditatem literis non dari. *l. 17. ff. de jure codicill.* nec adimi. *l. 4. ff. de his quib. ut indign.* vide præterea Hippolitum Marſilium *ſing. 49.* 6 Cur ita? ne jus teſtamentorum & codicillorum confundatur. adde *l. 7. ff. cod. l. non codicillum. 14. ff. de teſtam. §. pen. Inſt. de jure codicill. l. Scævola. 76. ff. ad Trebell.* 7 Quæ & fideicommiſſaria & ἀφελητικὰ dicuntur nuſquam obliqua. Fideicommittere his verbis poſſumus. *Fideicommitto, peto, volo dari. Ulpian. 25. §. ult. Inſt. de ſingulis reb. per fideicommiſſ. Paul. 4. ſent 1. §. 6. Volo hereditatem meam Titii eſſe. l. 118. ff. de legat 1. rogo, mando. Inſtit. dicto loco: Paul. dicto loco. deprecor, injungo, impero. Paul. 4. ſent. 1. §. 6. cupio. Paul. d. loco. cupio des. l. 115. ff. de leg. 1. opto, credo te daturum. 245. d. l. 115. exigo. l. 118. de leg. 1. deſidero. Paulus dicto loco. deſidero uti des. d. l. 118. ſcio hereditatem meam te reſtituturum Titio. d. l. 118. Jubco. l. 28. §. penultim. ff. de libert. legata.* Quid *Relinquo?* Paulus *dicto loco* negat eſſe precarium. Scævola precarium facere videtur. *lege 78. §. 8. ff. ad Trebellianum.* Quid *Commendo?* Paulus etiam *dicto loco* negat precarium verbum eſſe: quod & alibi confirmatur. *l. 12. ff. de fideicommiſſ. libertatibus. l. 11. §. 2. ff. de legatis. 3.* niſi forte probetur, teſtatorem eo verbo fideicommittere voluiſſe. Et hæc quidem Juriſconſulti. Interpretes vero ita: Verborum alia ſunt directa, alia obliqua, alia communia ſeu mixta ex utriſque. Directis non ab alio quis capit, ſed à ſeipſo: obliquis, ab alio. Mixta ſeu communia quæ utrique inſtitutioni poſſunt adaptari. vide *Graſſum ex communi opinione libr. ſententiarum, §. ſubſtitutio, quæſtion. 4.* Directa ſunt, ut *inſtituo, heres eſto, accipiat, accreſcat, capiat, dominus eſt, revertatur, moriatur.* Obliqua, *detur, lego, reſtituat.* Communia, *competat, deveniat, devolvatur, habeat, pertineat, petat, relinquo, remanebat, ſubſtituo, ſuccedat, veniat. Graſſ. ibid. ex communi opinione quæſt. 3.* 8 Codicillus, noviſſimi judicii ordinatio eſt, hoc eſt, ſpecies ultimæ voluntatis.

9 Codicilli hereditas directo dari non poteſt, precariis verbis dari poteſt, *ut hic.* eadem ratione codicillis declarari poteſt: quis, aut quis ex pluribus heres ſit inſtitutus teſtamento. *l. aſſe toto 77. ff. de hered. inſt.* Poteſt & codicillis ſubſtitutio, dubia alioqui declarari, ut directa ſit, non obliqua, aut fideicommiſſaria. *Bald. 2. conſ. 249.* Hoc amplius notandum eſt, codicillis tametſi imperfectis, ambigua verba teſtamenti poſſe declarari. *arg. l. ult. fin. de reb. eor. qui ſub tut.* Pone, teſtator decem filio reliquit codicillis: poſt declarat, ea ſe filio reliquiſſe jure inſtitutionis: quæritur, utrum ea declaratio codicillis facta valeat? *Bald. in l. non codicillum 14. ff. de teſtam.* Salic. & Jaſon negant *in Authent. noviſſima, ff. de ineff.* Romanus contra valere putat, *conſil. 179. num. 7.* Pone, rurſus teſtamento nuncupativum factum, poſtea vero teſtatorem codicillis adſcripſiſſe ſe teſtamentum ſcriptum feciſſe? Hujuſmodi codicillaris adſcriptio vim teſtamenti nuncupativi non ſubvertit. *Caſtrenſ. 1. conſ. 93.* Singulare eſt hoc, codicillis teſtamentarium heredem, indignum hereditate declarari poſſe, ut eo elogio codicillari, hereditas tanquam indigno ei auferatur, & ad fiſcum, non ad alios coheredes ea perveniat, *l. heredi 15. ff. de his, quæ ut indign. Decius conſ. 361.* cujuſmodi tamen adſcriptio, ſeu conteſtatio fieri poteſt favore ab inteſtato heredum. *Cumanus in l. ſi filius. ff. de liberis & poſthum.* Pone derogatoriam clauſulam priori teſtamento adjectam eſſe, poſteriore vero non eſſe revocatam teſtamento, codicillis tamen poſtea revocatam eſſe. Quæro an ſecundum teſtamentum ſpecialiter factum, ſine ſpeciali revocatione valeat? valet, quia hoc caſu hereditas neque datur, neque adimitur; quod cum non ſit prohibitum, permiſſum eſſe intelligendum eſt. *l. necnon. 28. §. quod ejus 2. ff. quib. ex cauſis majores.* & ita Salicetus & Alexander hic. Angelus §. *pauult. Inſt. de codicillis. Jaſon in leg. ſancimus. 27. ff. de teſtament.* 10 Plures codicillos facere poſſumus. *l. 6. §. 1. ff. cod. §. ult. Inſt. cod.* Quid ſi plures eadem die facti reperiantur; & in uno fundus Tuſculanus legetur Titio, altero eidem non legetur? Codicillus cui legatum fuit adſcriptum, prior fuiſſe exiſtimabitur. Nam præſumimus id ſemper prius fuiſſe, quod jure prius eſſe debuit. Jure, priore loco legamus, poſteriore adimimus: nec adimi quicquam poteſt, niſi antea jam legatum. vide *Alciatum 3. præſumpt. 42.* 11 *l. 70. ff. de heredib. inſtituendis.* vide quæ dixi ad *l. 11. ff. de teſtamento militari.* 12 Codicillus poſtremo codicillo contrario tollitur. Poſterior codicillus priori præfertur. *l. 19. ff. de fideicommiſſis.* & hoc quidem naturale eſt etiam in legibus. *l. ult. ff. de conſt. princ.* & teſtamentis. *§. 2. Inſt. quib. modis teſtam. 2. Cajus 3. §. 5.*

13 Codicillus codicillo mutatur, *ut hic:* ergo & ſuppleri etiam & emendari poterit. *l. 8. in fin. ff. cod.* 14 Conficiuntur codicilli etiam inteſtato. *l. 8. pr. & §. 1. l. 16. ff. eodem. §. 1. Inſt. eod. l. 5. ff. de Senatuſconſulto Trebell. l. 88. in fin. ff. de legat. 2.* imo non debentur fideicommiſſa ab inteſtato. *l. 13. in fin. ff. de inofficioſo.* Videtur dicta lex 13. abrogari. 15 Abſente herede ab inteſtato, codicillos facere poſſumus: Abſentia heredis non impedit codicillos fieri. 16 Furioſus codicillos facere non poteſt. *l. 2. §. 3. ff. cod.* 17 Alias quilibet ſanæ mentis fuiſſe præſumitur, niſi contrarium probetur & merito. Quilibet enim talis eſſe præſumitur, qualis natura eſſe debuit. *Bald.* 18 Qui negat ſanæ mentis hominem, probare debet. & ita negatio plerumque probanda eſt: *plerumque*, inquam. Nam mera negatio probari non poteſt. *l. 23. in fin. ff. de probationibus.* 19 Codicillos ante vel poſt teſtamentum facere poſſumus: utrovis tempore confirmentur, valent. Imo, ut neutro confirmentur, valent. §. 1. *in fin. Inſt. cod.* cum & alioquin nullo penitus facto teſtamento valeant, id eſt, cum valeant ab inteſtato. *l. 4. ff. eodem.* Poteſt etiam codicillus nuncupativi teſtamenti appendix eſſe. *l. ult. ff. de jure codicillorum.*

TIT. XXXVI.

DE CODICILLIS 1.

De agnatione poſthumi.

1. Imp. ALEXANDER A. Mocimo, & aliis.

RUPTO 2 quidem teſtamento poſthumi agnatione, codicillos 3 quoque ad teſtamentum pertinentes non valere, in dubium non venit. Sed cum poſt ruptum teſtamentum patrem pupillorum veſtrorum literas 4 emiſiſſe proponatis, quibus præcedens judicium confirmavit, Prætor nihil contra jus fecit, ſi noviſſimam ejus voluntatem ſecutus, relictum teſtamento Reipublicæ fideicommiſſum, ut ex codicillis relictum, præſtandum eſſe pronunciavit. P. P. III. Kal. Jul. MAXIMO III. & PATERNO CONSS. 234.

De hereditate.

II. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Aſclepiodotæ.

HEreditatem 5 quidem neque dari, neque adimi codicillis poſſe manifeſtum eſt 6. Verbis tamen precariis 7 per hujuſmodi etiam noviſſimi 8 judicii ordinationem jura non faciunt irritas voluntates. Unde 9 inefficaciter te codicillis rogatam eſſe, *ut quibuſdam rebus contenta, portionem, quam teſtamento fueras conſequuta, aliis reſtitueres*, falſo tibi perſuaſum eſt. P. P. Id. Octobr. PEREGRINO, & ÆMILIANO CONSS. 245.

De codicillis contrariis.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Hyacintho, & aliis.

CUm proponatis, pupillorum veſtrorum matrem diverſis temporibus ac diſſonis voluntatibus duos 10 codicillos ordinaſſe: in dubium non venit id, quod priori codicillo inſcripſerat, per eum, in quem poſtea ſecreta 11 voluntatis ſuæ contulerat, ſi à prioris tenore diſcrepat, & contrariam 12 voluntatem continet, revocatum 13 eſſe. P. P. VI. Idib, Septemb. ipſis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De abſentia onerati.

IV. Iidem AA. & CC. Stratonico.

NOn idcirco minus, quod inteſtato 14 te abſente 15 codicillos mater tua fecit, hi, quibus precariis verbis adſcripta ſunt, relicta capiunt. Sine die & conſule.

De furioſo.

V. Iidem AA. & CC. Flaviæ.

NE codicillos quidem furentem 16 poſſe facere, certiſſimi juris eſt. Si igitur ſcriptura velut codicillorum patris tui fuit prolata, ut aliquid ex hac peti poſſit: adſeverationi tuæ mentis eum compotem fuiſſe negantis, fidem adeſſe 17 probari 18 convenit. Dat. VI. Kal. Decemb. *Divelli*, CC. CONSS. 293.

De confirmatione codicillorum.

VI. Iidem AA. & CC. Demoſtheni.

SIve 19 initio, quæ fuerat codicillis relicturus generaliter, ſive noviſſime relicta ſervari mandaverit, confirmatione munitus, nullam juſtam gerere ſolicitudinem potes. Dat. III. Idus Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

Differentia teſtamenti, & codicillorum.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. P.

SI idem 20 codicilli, quod teſtamenta poſſent, cur diverſum 21 his inſtrumentis vocabulum mandaretur 22, quæ vis, ac poteſtas una ſociaſſet? Igitur ſpecialiter codicillis inſtituendi 23, ac ſubſtituendi poteſtas juris authoritate data non eſt. Dat. * III. Jun. PACATIANO, & HILARIANO CONSS. 332.

Si quis ex eadem ſcriptura primum hereditatem ex teſtamento, deinde fideicommiſſum petat: & de teſtamento imperfecto. 3. De teſtibus.

VIII. Imp. THEODOSIUS A. Aſclepiodoto P. P.

SI 24 quis agere ex teſtamento quolibet modo, ſive ſcripto, ſive ſine 25 ſcriptura confecto, de hereditate voluerit: ad fideicommiſſi perſecutionem adipirare cupiens minime permittatur. Tantum enim abeſt, ut aditum cuiquam pro ſuo migrandi deſiderio concedamus: ut etiam illud ſancimus, Si teſtator faciens teſtamentum, in eodem 26 *pro codicillis etiam id valere* complexus ſit: qui hereditatem petit ab ipſis intentionis exordiis, utrum velit, eligendi habeat poteſtatem, ſciens ſe unius 27 electione alterius ſibi aditum præcluſiſſe: ita ut ſive bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, ſive ſecundum nuncupationem, cæteraſque ſimiles poſtulaverit, aut certe mitti ſe in poſſeſſionem ex more petierit, ſtatim inter ipſa hujus juris auſpicia propoſitum ſuæ intentionis explanet. §. 1. Illud quoque pari ratione ſervandum eſt, ut teſtator, qui decrevit facere teſtamentum, ſi id adimplere 28 nequiverit, inteſtato videatur eſſe defunctus, nec 29 tranſducere liceat ad fideicommiſſi interpretationem, velut ex codicillis ultimam voluntatem: niſi 30 id ille complexus ſit, *ut* 31 *vim etiam codicillorum ſcriptura debeat obtinere*: illo electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex teſtamento agere voluerit, ad fideicommiſſum migrare non poſſit. §. 2. Si quis vero ex parentibus utriuſque ſexus, ac liberis 32 uſque ad quartum gradum agnationis 33 vinculis alligatus, vel cognationis nexu conſtrictus uſque ad tertium, ſcriptus heres fuerit, vel nuncupatus, in eo videlicet teſtamento, quod teſtator vicem quoque codicillorum voluit obtinere: licebit ei, ſi de hereditate ex teſtamento ſecundum mortui voluntatem agens fuerit ſuperatus, vel certe ipſe ſponte voluerit, ad fideicommiſſi ſubſidium convolare: non enim par eademque ratio videtur, admittere debita 34, & lucra non capere. §. 3. In omni autem ultima voluntate, excepto 35 teſtamento, quinque 36 teſtes, vel rogati 37, vel qui fortuitu 38 venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: ſive in ſcriptis, ſive ſine 39 ſcriptis voluntas conficiatur: teſtibus videlicet, quando in ſcriptis voluntas componitur, ſubnotationem ſuam accommodantibus. Dat. XV. Kal. Mart. *Conſtantinop.* VICTORE V. C. CONS. 424.

20 Non idem codicilli poſſunt quod teſtamenta.

21 Nomina quæ diverſa habent, diverſos etiam effectus habent.

22 Daretur, *Cujac. 18. obſerv. 9.* & ita legendum eſſe apud Ulpianum 22. §. 29. *in fin.* monet.

23 Codicillis inſtituere aut ſubſtituere heredem non poſſumus. Inſtitutiones tantum fiunt in teſtamentis. *l. 2. §. cod. l. 13. in fin. ff. cod. §. pen. Inſt. cod. l. 14. §. de teſtam.*

24 *l. 7. C. Theod. de teſtament. & codicill.* Ex eadem ſcriptura non poteſt quis hereditatem petere ex teſtamento directo & ex fideicommiſſo codicillis adſcripto. *Goth.* Singularem deciſionem vide apud Math. de Afflict. *deciſ. 134.* ANS.

25 Codicilli etiam ſine ſcriptura fieri poſſunt, *ut hic.* adde *l. & ſi ne 5. ad Treb. Gloſſ. in l. ait prætor. 5. in fin. in verbo, pronuntiatum. ff. de re jud.*

26 De hac clauſula vid. §. 1. *J. eod.*

27 Unius electione plerumque alterius aditum nobis præcludimus. *l. 11. in fin. ff. de leg. 2.* adde *l. 22. in fin. ff. de damno.* licet tamen conjunctis perſonis variare. §. 2. *J. eod.*

28 Imperfectum teſtamentum. *l. 1. ff. de hered. petit. l. 4. l. 29. ff. qui teſtam.* non ſuos. *l. 21. §. 1. §. de teſtam.* ubi codicillus non ſuſtinetur, *ut hic*, & *l. 1. ff. eod. l. 29. ff. qui teſtam. l. 11. §. 1. ff. de legat. 3.* niſi teſtator pro codicillis valere juſſerit. 29 Codicillis tamen directa verba adjecta, oblique accipienda eſſe notant: ut codicillis filio impuberi in poteſtate facta directa pupillaris ſubſtitutio trahatur ad fideicommiſſum, ut in *l. Scævola 76. ff. ad Trebell. Accurſ. Alexander, Aretinus in l. verbis civilib. 7. ff. de vulgar.* ſic codicillis facta inſtitutio trahitur ad fideicommiſſum. *Imol. in l. 1. ff. de injuſto. Alex. 7. conſ. 194.* Quid: vulgaris & compendioſa inſtitutio directis verbis facta, vi codicillaris clauſulæ trahiturne ad fideicommiſſum? Hanc, non illam trahi notant, *Dec. conſ. 205. Bartol. l. 1. ff. de jure codicill.* 30 Codicillaris clauſula non ſubintelligitur, niſi fuerit expreſſa; ſic itaque teſtamentum, cui hæc clauſula non fuerit adjecta, jure codicillorum non valebit, *ut hic. & l. 1. ff. cod. l. coheredi. 41. §. cum filiæ. 2. ff. de vulgari. l. ſi jure 11. §. de teſtam. manumiſſ. Boër. deciſ. 33.* Imo tacite interdum hæc clauſula intelligitur. *l. 38. ff. de fideicomm. libert.* ſic ſane: ſed ducta tantum conjectura ex affectione teſtatoris. Quin ſubintelligitur in teſtamento militis. *l. 3. ff. de milit. teſtam.* ut in teſtamento inter liberos. *gl. in d. §. cum filiæ.* in cauſæ piæ teſtamento. *Bald. in d. l. ſi jure 11.* favore libertatis, *ibid. Baldus.* ob vim ſummam juſti honeſtique amoris. *text. ex gl. in l. in teſtamento ff. de fideic. libert.* (quod ultimum verum in legatis & fideicommiſſis, non in inſtitutione) ſi adjecta ſit à notario clauſula, *&c.* ſi teſtator dixit, velle ſe teſtamentum haberi pro legitimo, vel valeat omni meliori modo, vel jure cujuſlibet ultimæ voluntatis: vel ſi teſtator in eo actu duravit. Quæ omnia vera cenſenda ſunt, modo deficiat ille actus tantum in ſolennitate, at non in ſubſtantia: dum etiam actus ille ſolennitatem habeat ſaltem in codicillis neceſſariam. Sed pone heredem jurare juſſum, ſe præſtiturum legata ex minus ſolenni teſtamento? ſubintelligetur ſuperior clauſula codicillaris. *l. 2. J. comm. de legatis:* adde *Mantic. 1. de conject. 9.* His adjiciendum codicillarem clauſulam quibuſdam videri quoque ſubintelligi, ſi adjecto diſtributivo, *quiſquis mihi heres erit*, heres ita nuncupatus dare damnatus fuerit. *Bald. in l. duob. 19. ff. de except. rei jud.* licet contrarium videatur ex *l. qui liberis 8. §. hæc verba. ff. de vulgari.* Idem traditur, ſi teſtator voluerit legata deberi, etiamſi hereditas non adeatur ex teſtamento. vid. *Bald. in l. 1. J. ſi quis omiſſa cauſa teſtam.* aut ſi in teſtamento vim & effectum teſtamenti prohibuerit, tunc enim videntur venientes ab inteſtato dare damnati. *Imola in l. 1. ff. de cond. inſt.* Idem quoque, ſi teſtator dixerit, ut actus quem agit omni ſolennitate remota valeat: ut petinde ſit, ac ſi codicillarem clauſulam adjeciſſet. *Bald. in l. pen. in fin. ff. de legat. 2.* vide Socin. *reg. 198.* Imo ut expreſſe adjiciatur hæc clauſula, teſtamentum inofficioſum non valet. *l. 13. ff. de inoffic.* Clauſula codicillaris minus poteſt adjecta inofficioſo, quam imperfecto teſtamento. Cur? Cujus teſtamentum quaſi inofficioſum condemnatur, pro demente habetur. Demens autem teſtamenti factionem non habet. *l. 36. ff. de legat. 3.*

31 Hæc eſt clauſula quæ vulgo codicillaris dicitur: cujus formulam vid. in *l. 29. in fin. ff. qui teſtam.* fit etiam ejus mentio in *l. 41. §. 3. ff. de vulgari. l. 3. ff. de teſtam. milit. l. 11. J. de teſtament. manumiſſ.* 32 Perſonis conjunctis licet variare: aliis non licet, ut ſæpius dixi *§. cod.*

33 Id eſt, uſque ad abnepotes. vide *Cujac. 14. obſerv. 11.* 34 Proximis perſonis hereditates quaſi debentur. adde *l. 7. §. 2. ff. de curat. fur.* 35 Puta codicillis, *ut hic.* & mortis cauſa donatione, in qua requiri volunt ideo quinque teſtes, cum in donatione inter vivos duo ſufficiant. *Lud. J. de donationib. cauſa mortis.* vid. *Roland. à Valle 1. conſ. 8. num. 22.* 36 In omni ultima voluntate, excepto teſtamento, quinque teſtes ſufficiunt. *l. 28. §. 1. §. de teſtam.* ergo totidem teſtes in epiſtola fideicommiſſaria & mortis cauſa donatione intercedere oportebit. vide Manticam *1. de conjecturis 1. & 12.* 37 In teſtamento rogati eſſe debent teſtes: in codicillo poſſunt eſſe non rogati. 38 Fortuiti teſtes eſſe poſſunt in codicillis. 39 Datur etiam decretalis bonorum poſſeſſio ſecundum nuncupationem, *ut hic. & l. 2. §. ſecundum tabulas. l. 3. l. 8. ff. ſecundum tabulas.*

TIT. XXXVII.

DE LEGATIS 40.

De alimentis, & veſtiario.

1. Imp. ANTONINUS PIUS A. libertis Sextiliæ.

QUAMVIS verbis his, *quoad 41 cum Claudio Juſto morati eſſetis*, alimenta vobis, & veſtiarium legatum ſit: tamen hanc fuiſſe defuncti cogitationem interpretor, ut & 42 poſt mortem Juſti [Claudii] eadem vobis præſtari voluerit. Sine die & conſule.

De venditione hereditatis.

II. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Sabiniano.

QUamvis heres inſtitutus hereditatem vendiderit 43, tamen legata, & fideicommiſſa ab eo 44 peti poſſunt: & quod eo nomine datum fuerit, venditor ab emptore vel fidejuſſoribus ejus petere poterit. P. P. X. Kal. Septemb. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

40 Dixi ad lib. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. D. II. *Inſt.* 20. adde *3. Paul. ſentent. 7. Ulpian. 24. & 2. Gajum 5.* vid. *Graſſum lib. ſentent. §. legatum.*

41 Debuiſti alimenta quoad cum Claudio morarer. Claudius mortuus eſt? Debes alimenta etiam poſt mortem Claudii. Nam ſimpliciter alimenta relicta perpetuo relinqui intelliguntur. *l. 10. De ff. de annuis. l. 13. §. l. 20. in fin. ff. de alimentis.* ut hinc conſtet, legatum poſt mortem Claudii remanere, non tamen remanere conditionem: neminem ita fatuum eſſe, ut alicui imperet cum aliquo poſt mortem habitare. Ideoque cum aliquo morandi conditio intelligitur eo vivo, videlicet ut ad tempus vitæ conditio reſtringatur: poſt mortem vero expiret ex tacita teſtatoris voluntate, non tamen expiret legatum. 42 Imo non debetur poſt mortem. *l. 3. l. 4. J. de cond. inſer. l. 62. in fin. ff. de condit. & demonſt.* non debetur, ſi legatum factum fuit ejus contemplatione quicum habitare legatarius juſſus eſt. 43 Venditio hereditatis facta ab herede jure ſuo legatarios non exuit. 44 Non ab emptore. *l. 2. §. de hered. vendit.*

Source : BIU Cujas

De oppigneratione rei legatæ.

III. Iidem[1] AA. Victorino.

QUi post testamentum factum prædia, quæ legavit, pignori[2], vel hypothecæ dedit, mutasse voluntatem circa legatariorum personam non videtur[3]. Et ideo, [etiam] si in personam actio[4] electa est: recte placuit ab herede prædia liberari. P.P.VI. Kal. Maji, GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

De relicto servo proprio sine libertate.

IV. Imp. ANTONINUS A. Sulpitio.

SErvis[5] testamento dominorum non[6] data libertate, legatum seu fideicommissum[7] relictum non[8] valet: nec convalescere potest, licet post[9] mortem testatoris libertatem aliqua ratione consecuti sint. P.P.V. Kal. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Si legatarius rem legatam subtraxerit.

V. Idem A. Donato.

NOn[10] est dubium denegari actionem legatorum ei pro portione competenti[11] in his rebus, quas subtraxisse[12] eum de hereditate apparuerit. P.P.V. Id. Septemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De substitutione.

VI. Idem A. Juliano.

SI legata relicta primus[13] legatarius agnovit, substitutio eorum in persona Pontianæ facta evanuit. P.P. VIII. Kal. Maji, *Romæ*, LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De conjunctis re. I. De errore scripturæ.

VII. Idem A. Fausto.

SI[14] Fortidianum fundum primo pater tuus fratribus per præceptionem, ac[15] mox[16] tibi legavit, concursu[17] dominium ejus tibi[18] quoque quæritur. §. 1. Error[19] autem nominum in scriptura factus, si modo de mancipiis, vel possessionibus legatis non ambigitur, jus legati dati non minuit. P.P.V. Id. Jul. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

Si legatarius, quem testator tutorem dederat, tutor esse non possit.

VIII. Idem A. Demetrio.

AB administratione tutelæ religio sacramenti[20] Marcellum, quem vobis à patre tutorem datum [testamento] proponitis, eripit. Quæ res, quominus legatum consequatur, non impedit. Nec enim juste ab ea petitione repellitur: cum etiamsi[21] vellet tutelam administrare, prohibeatur. P.P. VIII. Idus Martii, *Romæ*, SABINO II. & ANULINO CONSS. 217.

De falsi accusatione.

IX. Imp. ALEXAND. A. Antiocho.

SI[22] in fraudem eorum quæ testamento relicta sunt, admissus est accusator, qui testamentum falsum diceret: *Præses* provinciæ secundum jurisdictionis formam solvi[23] legata jubebit, interposita cautione[24], *si evicta fuerit hereditas, ea restituturum*[25]: quamvis alias tunc cautioni locus sit, cum sine controversia legata solvantur. P.P. VII. Id. Februar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De re legata aliena.

X. Idem A. Ingenuæ.

CUm[26] alienam[27] rem quis reliquerit, si quidem sciens: tam ex legato, quam ex fideicommisso ab eo qui legatum, seu fideicommissum meruit, peti potest. Quod si suam esse putavit: non aliter valet relictum, nisi[28] proximæ[29] personæ, vel uxori, vel alii tali personæ datum sit, cui legatarius esset, & si sciisset rem alienam esse. P.P.V. Kal. Februar. ALBINO, & MAXIMO CONSS. 228.

De rebus legatis in dotem datis.

XI. Idem A. Albiniano.

FIlia[30] legatorum non habet actionem, si[31] ea, quæ ei [in] testamento reliquit [vivus[32]] pater, postea in dotem dedit. P.P.V. Non. Mart. POMPEIANO & PELIGNO CONSS. 232.

Si heres, cui prælegatum est, repudiet hereditatem.

XII. Imp. GORDIAN. A. Mutiano.

CUm responso viri prudentissimi Papiniani[33], quod precibus[34] insertum est, præceptionis[35] legatum & omissa[36] parte hereditatis vindicari posse declaretur: intelligis desiderio tuo juxta juris formam esse consultum. † Verba vero respon-

si[37] hæc sunt: Filiæ mater prædium ita legavit; *Præcipito, sumito extra partem hereditatis.* Cum hereditati matris filia renunciasset, nihilominus eam recte legatum vindicare visum est. P.P. Constitutio V. Idus Jul. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

Si cui res propriæ relinquantur.

XIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Severæ.

PRoprias[38] tuas res legari, vel fideicommitti tibi non[39] potuisse certum est. P.P. XV. Kal. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De monumentis, & de jure inferendi mortuum.

XIV. Iidem AA. Tatiano.

MOnumenta quidem legari[40] non posse manifestum est; jus[41] autem mortuum inferendi legare nemo prohibetur. P.P. Kal. Septemb. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De ære alieno.

XV. Iidem AA. Terentio & aliis.

SI universæ facultates, quas pater vester reliquit, debito[42] fiscali, aut privato absumuntur: nihil ex his, quæ testamento ejus adscripta sunt, valere potest. Quod si deducto debito, in relictis bonis superfluum est, libertates impediri juris ratio non permittit: quin etiam legata necnon fideicommissa, salva lege Falcidia, præstanda sunt. P.P. III. Kal. Octob. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De pignore.

XVI. Iidem AA. & CC. Syllæ.

CReditor si à debitore suo rem, quam pignoris[43] nomine susceperat, legatam sibi contendit: etiam debito ab heredibus ejus oblato, quominus restituat, defendi potest. S. XVIII. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS.

Quibus modis legata adimuntur.

XVII. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

DAtum legatum adimi[44] tam pure, quam sub conditione, non libertis tantum, sed etiam ingenuis placuit. Dat. III. Non. Mart. CC. CONSS. 293.

De legato nominis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Justino.

EX legato nominis[45] actionibus ab his, [qui] successerunt, non mandatis, directas quidem actiones legatarius habere non potest: utilibus[46] autem suo nomine experietur. Dat. VI. Id. Dec. CC. CONSS.

De viro & uxore.

XIX. Iidem AA. & CC. Niconi.

NOn tantum duorum[47] mensium, sed & minoris[48] temporis maritus uxoris testamento scriptus succedit: nec legata, vel fideicommissa, seu donationes temporis hujus angustia capi prohibet. Dat. V. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De usufructuario.

XX. Iidem AA. Eutychiano.

UXor patrui tui si testata decesserit, res tuas[49], tantum[50] usumfructum earum habens, legare non potuit. Dat. VII. Kal. Januar. CC. CONSS. 293.

De verbis.

XXI. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, & CONSTANS, AAA. ad populum.

IN legatis, vel fideicommissis necessaria non sit verborum[51] observantia: ita ut nihil prorsus interfit, quis talem voluntatem verborum casus exceperit, aut quis loquendi usus effuderit. Dat. Kal. Februar. CONSTANTIO II. & CONSTANTE CONSS. 339.

De annalibus legatis.

XXII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

IN annalibus legatis, vel fideicommissis, quæ testator non solum certæ personæ, sed & ejus heredibus præstari voluit, eorum exactionem omnibus heredibus, & eorum heredum[52] heredibus servari pro voluntate testatoris præcipimus. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

Si uni totum, alteri pars relinquatur. I. Si eadem res eidem sæpius relinquatur.

XXIII. Idem A. Juliano P.P.

CUm quæstio talis de significatione verborum [animos] veterum[53] movit, si quis cuidam *agrum Cornelianum* puta, vel alium quempiam in solidum legaverit, deinde[54] alii partem ejus dimidiam, quantam portionem primus, quantam secundus legatarius consequitur? Simili dubitatione & in hereditate, & in fideicommissis habita. Cumque computationes multæ introducebantur, & multis ratiocinationibus dignæ: nos hujusmodi computationes quasi superfluas, & contrarias voluntati testatoris, omnes esse sopiendas censemus. Cum enim manifestum est, eum, qui ab initio duodecim uncias rei cuidam reliquit, alii autem postea sex, recessisse[55] quidem à priore voluntate, voluisse[56] autem minui eam sex unciis, cum alii eas obtulit: & præsens casus exitum apertissimum inveniet. †. Si quis itaque vel agrum, vel hereditatem reliquerit, primo[57] quidem in totum, secundo autem in partem dimidiam: utrumque in sex uncias esse, vel dominum rei legatæ, vel heredem. Et si tota re primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum prædictum modum octo quidem uncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanere, tertiam autem partem vel quatuor uncias ad secundum migrare. Et sic in omnibus statuendum est, id est, in hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vestigia enim voluntatis testatoris non aliter nisi per hujusmodi viam

---

1 Severi nomen hic expangendum putat Pammelius in vita Tertulliani. Nam Severus pridie Nonas Februarii periit: hæc autem 6. Kal. Maj. diu post ejus obitum. adde quæ scripsi *in fin. l. 1. ff. de his quæ sub modo.*

2 Testator rem à se legatam postea obligans, non revocat legatum, *ut hic, & §. 12. l. ult. eod.* quemadmodum si urgente necessitate alienavit. *l. 11. §. 12. ff. de leg. 3.* donans revocat. *l. 18. ff. de adim.* Quid si rem suam alteri jam obligatam legat? si sciebat obligatam, luetur ab herede: si nesciebat, à legatario. vid. *l. 6. ff. de fideic.*

3 Imo videtur. *l. 12. ff. de donat. inter vir. l. 32. §. 15. ff. de don. int. vir.* Dictæ leges abrogatæ sunt per *Novell. 162. c. 1. §. 1.*

4 Quam author *Synopseos 44. tit. 4. c. 4.* appellat τὴν διὰ δικαίων βοήθειαν, subsidium ex testamento: hoc sensu legatum valere, licet id testator postea pignori, vel hypothecæ dederit. Ideoque si adversus heredem Legatarius actionem personalem elegerit, hoc est, subsidium ex testamento, legatum heres à creditore liberare cogitur.

5 *Synops. 44. tit. 4. c. 28. & 5. Harmen. 10. §. 12.*

6 Sine libertate servis nihil legari potest. *l. 28. ff. de fideic. lib. l. 76. in fin. l. 8. ff. de hered. inst. l. 15. ff. de opt. l. 20. ff. de administ. l. 30. §. 15. ff. de fideicommiss. lib.*

7 Servus institutus, nulla libertatis facta mentione liber intelligitur. vide *l. 5. ff. de necess.* aliud autem, si res ei tantum legata, vel fideicommissa, *ut hic, l. 28. ff. de fideicom. l. 88. §. 13. ff. de leg. 2.*

8 Imo valet. *d. l. 5. §. 2. l. 19. l. 17. ff. de aliment.* Valet ex æquo & bono: valet quoque ipso jure, si à milite relictum. *l. 7. ff. de test. milit.* vel si servus alteri legetur. *l. 49. ff. ad leg. Falcid.*

9 Aliud si vivo testatore. 10 Si cui pars aliqua bonorum legata sit, & is res ex hereditate subtraxerit aliquas, excidit ea quæ sibi competebat rerum legatarum exactione, in iis rebus quas eum retinuisse apparuerit: harum siquidem partem exigere non potest. *5. Harmenop. 10. §. 19.*

11 Id est, nomine rei ei legatæ. 12 Merito, nam legatarius accipere debet. *l. 1. §. 2. ff. quod legat.* alioquin si auctoritate propria, legatum amittit. *l. 9. ff. unde vi:* vide *Clarum 3. sent. §. Testam. quæst. 68.* Aliud erit, si testatoris jussu. *l. 55. ff. de legat. 1. l. 34. §. 1. ff. de legat. 2.* vel testamenti fuerit executor. *arg. l. 78. §. 1. ff. de contrahend. empt.* Quid si heres possideat? negant interpretes propria auctoritate capere posse, & ita intellige quod scripsi ad *l. 55.* adde *Clarum dicto loco.*

13 Legatariorum alii primi, alii secundi esse possunt, id est, in legatis fieri potest substitutio. *l. 8. §. 4. ff. de legat. 2.* Primo legatario agnoscente, secundus petere non potest. vide *l. 5. ff. de empt.*

14 Si quis cum prædium κατ' ἐξαίρετον, id est, per præceptionem fratribus suis legati nomine reliquisset, idem postea prædium alii cuipiam legaverit, omnes simul concurrentes legatarii prædium accipiunt. *5. Harm. 10. §. 8.* 15 Codicillis duobus eadem die factis, si res in uno legetur Titio, in altero res eadem legetur Cajo, ambo simul ex voluntate defuncti concurrunt, & admittuntur & per concursum faciunt sibi partes, quia præsumuntur re conjuncti. *Accurs. in l. cum proponatis. 3. in verbo, contrarium. ff. de codicill. arg. l. unicæ. §. Hæ ita 10. vers. Sin autem. ff. de caducis. Jason in d. l. cum proponat. & l. ult. ff. de edicto Divi Hadriani.* 16 Citra adimendi animum. *§. 1. Inst. de adempt. leg.*

17 Re conjuncti faciunt sibi partes per concursum. 18 Ita ut in hac hypothesi legatarius semissem fundi habeat: instituti vero, iidemque legatarii alium semissem. 19 Ut *l. 4. ff. de testam.*

20 Militaris. Qui propter militiam. *l. 4. ff. qui dare tutores.* mandatum testatoris exequi non potest, non propterea legatum amittit. facit *l. 11. in fin. ff. de adulter. l. 2. ff. de veteranis.* Conditio impossibilis de jure, non vitiat, sed vitiatur tantum. 21 *d. l. 4.* 22 Legata quoties heres solvo, à legatariis ejusmodi cautionem exigere debeo, ut, si evicta fuerit hereditas, legata mihi restituant. 23 Heres tenetur solvere legata, licet quæstio de hereditate moveatur, præstita tamen ei cautione à legatario. *l. 9. ff. de heredit. petit. l. 8. ff. si cui plus quam per l. Falcid.* 24 Qua? an amplius quam per legem Falcidiam, ut volunt fere omnes? an evicta hereditate redditum iri, ut vult *Cujac. 9. observ.* 23. 25 *Ea restituturi. Cujac. 18. obs. 9.* hoc innuit, non quod interdum illa cautio præstetur nulla mota controversia hereditatis. *l. ult. ff. de petit. her. l. 3. §. 6. l. 4. ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. 8. §. 4. ff. ad exhib.* ideo minus, imo magis mota controversia & perlata accusatione falsi testamenti est præstanda. 26 Legare rem alienam scientes, non ignorantes possumus, nisi proximæ personæ: quæ exceptio notanda: dixi ad *Theophilum §. 4. Instit. de legatis.*

27 Legatum rei alienæ scienter factum valet. *§. 4. Inst. eod.* adde *Paul. 4. sent. 1. §. 8. & 1. Inst. de singul. rebus per fideic. l. 67. §. 8. ff. de leg. 2. l. 10. in fin. ff. de auro.* 28 *Syn. Basil. 44. tit. 4. c. 34.* 29 Proxima persona est non quam nemo antecedit: sed quæ jure sanguinis, licet remoto gradu, attingit. *Tiraq. de retract. gentil., §. 11. gl. 1. num. 4.* 30 Si quis testamento res filiæ legaverit, & superstes adhuc post testamentum suum res eas in dotem pro filia dederit, posteaque mortuus fuerit, amplius filia legatum petere non potest. *Synops. ibid. c. 35.* 31 Filiæ centum legavi, eidem post testamentum centum in dotem dedi, me mortuo ducenta non habet, sed centum, *ut hic.* Idem fuerit, si prius centum in dotem dedi, postea centum eidem legavi. *l. 84. §. 5. ff. de legat. 1.* nisi si ita probaverit patrem voluisse legatum duplicare. *l. 29. ff. de jur. dot.* 32 Legata vivo testatore præstari possunt. *l. 22. ff. de leg. 2. l. 6. ff. de aur.* at non hereditas. vid. *l. 1. ff. pro hered.*

33 Quædam similia extant in *l. 87. ff. de leg. I. 1.* 34 Antiquum morem observa: consuetum fuisse precibus supplicantis responsa prudentum inferre. 35 Omittenti hereditatem, prælegati petitio est. *l. 17. §. 2. l. 18. l. 91. §. 2. ff. de legat. 1. l. 77. §. 31. ff. de leg. 2. l. 4. §. 11 ff. de doli mali.* 36 Quiddam tale extat in *d. l. 87. ff. de leg. 1.*

37 Quoties heres in testamento etiam legatum habet quod extra hereditatem præcipiat: potest & omissa parte sua hereditatis, legatum sibi relictum capere. *Syn. Basil. 44. tit. 4. c. 36.*

38 Legari res mihi propria non potest, *ut hic*, nisi sub conditione. *l. 89. ff. de cond. & demonst.* nisi commoditatem aliquam mihi id legatum adferat. *Cynus & Doctores in l. si tibi homo. 86. §. 1. ff. de legat. 1.* nisi res mea quæ mihi legata est, alii debetur actione, vel officio judicis. *l. 39. §. 2. ff. de legat. 1. l. non quocumque 82. §. si ex bonis 1. ff. de leg. 1. 39 l. 41. §. 2. ff. de leg. 1. l. 66. §. 3. ff. de leg. 2. §. 10. Inst. eod.*

40 Sed nec alienari, nec obligari. *l. 2. in fin. ff. de religiosis.* permutari quoque monumentorum usus non potest. *l. 12. §. 1. ff. de religiosis.*

41 Jus inferendi mortui legati potest, monumentum non potest. Religiosas res legare non possumus, jus in ipsas possumus.

42 Testator qui solvendo non est, legat inutiliter: siquidem nemo potest relinquere quod non habet, & legata aliter præstari non possunt, quam deducto ære alieno. *l. 12. ff. de testam. milit. l. 16. ff. ad l. Falcid. l. 1. §. 18. ff. ad Trebell.*

43 Creditori meo pignus lego, heres debitum ei offert pignus sibi restitui desiderans? heres non auditur, *ut hic.* ut ita pignoris legatum valeat. Quid si creditor præter pignus, debitum petat? justa petitio est, nisi testator animo compensandi pignus legaverit. *l. 82. ff. de leg. 2.*

44 Vid. *tit. ff. de adimend. legat. & Instit. de adempt. legat.*

45 Nomen debitoris cui legatur, suo nomine utilem habet actionem: directam non habet, nisi sit mandata vel cessa. Directa, ex verbis legis est: utilis ex mente. *l. 47. §. 1. ff. de negotiis.*

46 Sex casibus utilis actio datur sine cessione, puta in legato, *ut hic*, & in dote. *l. 2. ff. de obl.* si nomen in solutum datum sit. *l. ult. ff. quando fiscus:* emptori hereditatis. *l. 5. ff. de her. vend.* vel nominis. *l. 7. d. tit. de hered.* pensionis. *l. 20. ff. de pignorib.* adde *l. 1. ff. de donat.*

47 Duum mensium. *Haloand.* eodem prisco sermone utitur *l. 2. C. Theod. de decur.* Ideo Cujacius 18. *obs. 9.* putat hæc verba desumpta fuisse ex aliqua lege prisca, qui infra ætatem essent habendi liberos lege definitam, quam si vel duum mensium spatio una fuissent, novi calotis coërcendi causa, quo æstuantes facile sua omnia novo conjugi elargiuntur. 48 Brevitas temporis quo matrimonium duravit, non impedit quo minus alter conjugum alteri legare possit. facit *lex 12. §. 1. in fin. ff. de leg. 1.* vid. *l. 2. ff. de secund. nupt.* 49 Legans rem communem cum alio, partem suam tantum legare intelligitur, *ut hic.* adde *l. servi 5. §. 1. ff. de leg. 1.* interdum solidam rem legat, ut si testator putavit rem suam esse in solidum quam legavit: si difertis verbis communem sibi cum herede suo fundum legavit: si fundum simpliciter legavit? si proprietarius ipse fundum legavit, tum enim usumfructum legasse quoque intelligitur. *Doctores in l. hac consultissima, 21. ff. de testament. l. qui se patris. 3. ff. unde liberi. Socin. reg. 224.* 50 Usufructuarius usum fructum legare non potest. vid. *l. 24. §. 1. ff. de legat. 1.* 51 Vid. *l. 2. ff. Comm. de legat. pars legis 15. ff. de testament. l. ult. ff. qui admitt.* 52 Heredis appellatione veniunt heredes in infinitum. *l. 4. ff. de jure immun. l. 65. ff. de verb. signif.* nisi legetur usus fructus. *l. 13. ff. de usufruct.* 53 *Animos veteres, Cujac. 19. obs. 9. ut antiquos animos. l. 9. ff. qui testam.* Goth. Hæc est 32. decisio ex 50. noris decisionibus Justinianeis. vid. Inglois. Adde Bellapert. *b. l.* & Vigl. *de hered. instituend. §. si plures. num. 6.* ANS. 54 Totum si uni legatur, alteri pars totius, consetur pars illi de tota adempta. *l. 6. ff. de adimendis.* 55 Tacita voluntatis revocatio. 56 *l. 13. §. 4. ff. de hered. instit.* 57 Adde *§. 7. Instit. de heredib. instit.*

Source : BIU Cujas

viam æstimanda sunt. §. 1. Sed & aliam disceptationem juris antiqui non absimilem constitutam decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis *agrum Cornelianum*, vel forte alium, vel quandam rem cuidam legaverit: & postea iterum, vel sæpius [1] ei eandem rem per legatum, vel fideicommissum dederit, post talia autem verba testamenti, Sempronio eundem agrum, vel aliam rem legaverit, ut sæpius quidem fuisset Titii mentio, semel autem Sempronii: quid statuendum est? & quid juris sit, si conjunctim, aut separatim eis relinquatur, sive in legato hoc consistat, sive in hereditate? Hujusmodi igitur decidentes antiquam controversiam sancimus, cuicunque sit hereditas, vel ager in memoratis casibus, sive conjunctim, sive soli, sive sæpius eidem relictus, æqua [2] lance & hereditatem, & agrum, & aliam quamcunque rem dividi, & ad dimidiam partem unumquemque vocari: nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle unum, tantas autem alterum habere. In omnibus etenim testatoris [3] voluntatem, quæ legitima est, dominari censemus. Dat. xv. Kal. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 Vid. *l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 1.
2 *l.* 19. *in fin. l.* 84. §. 12. *de legat.* 1.
3 Vid. *l.* 16. *ff. de fideicommiss.*

De eo, qui exheredato substitutus est.

XXIV. Idem A. Joanni P.P.

CUm quidam suum filiumfamilias impuberem exheredatum fecit, aliis heredibus scriptis, eidem autem pupillo alium substitutum reliquit, maximam scilicet [4] ostendens ad filium suum affectionem, cui nihil quidem emolumenti reliquit, sed post exheredationis [5] injuriam etiam substitutionem ei addidit, & [à] substituto legatum reliquit. *Quærebatur*, si hujusmodi legatum, vel fideicommissum posset valere? Sed & si legatum eidem exheredato filio pater reliquerit, & substituerit ei exheredato facto aliquem extraneum: iterum certabatur, si saltem per eundem modum fideicommissum posset relinquere? Cum igitur antiquitas quidem hoc diverse tractare maluerit, nobis autem hujusmodi jurgia supervacua esse videantur: sancimus [6] nullo legato, nullo fideicommisso hujusmodi substitutum, qui [7] exheredato pupillo datus est, prægravari, nec si ipsam rem, quam pupillo legavit, à substituto ejus vel legare, vel fideicommittere voluit. Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC.

4 Ironia, ut in *l.* 97. *ff. de leg.* 3.
5 Exheredatio injuriosa.
6 Hæc est 33. decisio ex 50. novis Justinian. ut videre est apud Inglois. ANS.
7 A substituto impuberis exheredati non potest legari, vel fideicommitti: etiamsi exheredato pater aliquid legaverit.

Legatarius celans testamentum, privatur legato & remanet heredi scripto. Salic.

XXV. Idem A. Joanni P.P.

SI legatarius [vel fideicommissarius] celaverit [8] testamentum, & postea hoc in lucem emerserit, an posset legatum sibi relictum is, qui celaverit, ex [eo] testamento vindicare, dubitabatur? Quod omnimodo inhibendum esse censemus, ut non accipiat fructum [9] suæ calliditatis, qui voluit heredem hereditate sua defraudare: sed hujusmodi legatum illi quidem auferatur, maneat autem quasi pro non scripto apud [10] heredem, ut qui alii nocendum esse existimavit, ipse suam sentiat jacturam: quemadmodum si legatarius, cui propter tutelam gerendam aliquid relictum sit, non [11] subierit tutelam: ei quidem legatum aufertur, pupillo autem adsignatur, cui ille utilis esse noluit. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

8 Legatarius celans testamentum, privatur legato, idque heredi cedit, non quasi scriptum. 5. *Harmenop.* 10. §. 36. *Synopsis Basil.* 44. *tit.* 4. *cap.* 48.
9 Fructum suæ calliditatis jure nemo percipit. Dolus suus nemini prodest.
10 Vid. quæ dixi ad *l. unicam.* §. 13. *ff. de caducis.* Cur ita? quoties indignitas respicit favorem certæ personæ, quod reo aufertur, injuriam passo defertur.
11 *l.* 32. *ff. de excus. tut. l.* 5. §. 2. *ff. de his quæ ut indign. l.* 12. §. 4. *ff. de relig.* nisi tutor non idoneus sit, puta minor: & ita per eum non stet. *l.* 76. §. 6. *ff. de legat.* 2.
12 Valet legatum factum ad certum tempus, vel incertum: contra, Hereditas ex die, vel in diem non datur. *l.* 34. *ff. de hered. instit.* nisi à milite. vid. *l.* 8. *ff. de testament. milit.* adde *l.* 9. *ff. de hered. instit.*
13 *l.* 1. 2. 3. *ff. de donationib. quæ sub modo.*
14 Argumentum valet à contractibus ad ultimas voluntates. dixi ad *l.* 20. *ff. de verb. sign.* vid. *Manticam* 3. *de Conjectur. ultim. voluntatum* 18. & *Everardum Topicis loco à contractibus ad ultimas voluntates* 37. Goth.
Vid. *l.* 44. §. 5. & *l.* 46. *ff. de legat.* 1. ANS.
15 Ad tempus legari potest, *ut hic*, ut & vendi, donari. *l.* 1. *ff. de in diem addict. l.* 1. 2. *ff. de lege commissoria. l.* 1. 2. 3. *de don. quæ sub modo.* dos relinqui. *l. in rebus.* 30. *ff. de jure dot. l.* 1. *ff. soluto.* emphyteusis dari. *l.* 2. *ff. de jure emphyteut.* vid. *Bertrand.* 4. *consil.* 1. *num.* 4. 16 Finito legati tempore, legatum ad heredem revertitur.

De legatis, vel fideicommissis temporalibus.

XXVI. Idem A. Joanni P.P.

ILlud quod de legatis, vel fideicommissis temporalibus [12], utpote irritis, à legum conditoribus definitum est, emendare prospeximus: sancientes etiam talem legatorum, vel fideicommissorum speciem valere, & firmitatem habere. Cum enim jam constitutum sit, fieri posse temporales donationes [13], & contractus: consequens [14] est etiam legata, & fideicommissa, quæ [15] ad tempus relicta sunt, ad eandem similitudinem confirmari: post completum videlicet rempus ad heredem iisdem legatis, vel fideicommissis remeantibus [16], necessitatem habente legatario, vel fideicommissario cautionem in personam heredis exponere, ut [ei] post transactum tempus res non culpa ejus deterior facta restituatur. Dat. xv. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno II. 532.

12 Cautionis verbum à lege, vel à contrahentibus, vel à testatore, vel statuto, consuetudine, aut ordinatione prolatum nudam promissionem continet, non fidejussorem, *ut hic*: nisi qui cavere debet, sit suspectus: alias inanis cautio creditori non prodesset, nisi is qui promisit, cautione antea erat obligatus (alias secunda promissio priori nihil adferret utilitatis) nisi agatur de cautione prætoria. *arg. l.* 7. *ff. de prætoriis.* nisi frustratoria esset nuda cautio: nisi cautio Burgensis (ut Galli dicunt) id est, sufficiens, & competens. *Jul. ff. de judiciis.* idonea. *l.* 41. *ff. de pet. hered. l.* 6. *ff. de pignor. act. l.* 1. §. 36. *ff. depositi. l.* 59. *in fin. ff. mandati. l.* 4. *C. de precibus imp. l.* pen. *in fin. C. depositi. l.* 3. *C. de omni agro.* (Idonee enim cavere est satisfacto & captis pignoribus. *l.* 4. §. 8. *C. de fideicom. libert.*) bona & plena debeatur. Socinus *reg.* 43. nisi recte caveri oporteat. *l.* 2. *ff. de usufruct. earum rerum. l.* 1. §. 9. *ff. de collat. bonor. l.* 73. *ff. de verb. sign.* multo magis, si conjunctim bonam & sufficientem cautionem dari sit necesse. Copulationum namque vis hæc est, ut utrumque requiratur & geminata qualitas cautionis ejusdem naturam augeat. Ad hæc, Fidejussore mortuo, vel non solvendo facto, alius peti potest. Superioribus casibus, idonea cautio non est simplex quantumvis hominis divitis juramentum. Legis enim & statuti præceptum in forma specifica implendum est. Sufficiens etiam non est quivis ex plebe: religiosus, quantumvis vir probus: quia nihil habet: *Auth. ingressi. C. de sacrosc. eccles.* usurarius, licet dives: infamis manifestus: *l.* 20. *C. ex quib. caus. in famil.* (quæ de re dubitari tamen potest) advocatus, procurator rixarum plenus, notarius fraudulentus, mulier: *l.* 1. *& passim ff. ad Velleian.* minor, furiosus, prodigus & similes, qui obligari non possunt: *Inst. de inutilib. stipul. l.* 1. *ff. de verb. obl.* milites & nobiles in eundem ordinem referunt. mobilium tantum possessor etiam idonea cautio non est: sed nec is qui se non obligat instar principalis, puta non personaliter: si pignus nudum offertur (si tamen de Prætoria cautione agitur. *l.* 7. *ff. de prætoriis,*) qui instrumento publico cavere non vult. Sufficiens vero dici potest, qui suarum opum laudatores, seu certificatores apud judicem arbitrum, vel commissarium in id delectum parte præsente, vel citata. *l.* 47. *ff. de re judic.* profert. Solent enim judices idoneos probare etiam parte invita. Tenetur quoque laudator in subsidium, principali non solvendo. *l.* 4. *in fin. ff. de fidejuss. tut.* idoneus quoque intelligitur, qui non idoneus quidem est, sed tamen probatus à creditore est. *l.* 3. *in fin. ff. de fidejuss.* Quid si quis fidejussorem non reperit, est enim difficile fidejussorem reperire? decurritur ad sequestrum. vid. *l.* 5. §. 1. *ff. ut legat. Nov.* 88. *c.* 2. §. 1. *l.* 33. §. 2. *C. de episc. & cleric.* Quid si reus eo loci ubi petitur cautio, juret se satisdare non posse, alibi posse? auditur. *l.* 8. §. 5. *ff. qui satisdare.* His adde *Rebuf. tom.* 2. *tract. de sent. execut. art.* 1. *glos.* 16. *in verbo, Bonne & suffisante caution.* 29 Imo interpretanda est *l.* 59. *in fin. mandati.* Aliud est ad nudam, aliud ad idoneam cautionem teneri. 30 Puta in testamento, ut *l.* 84. *ff. de leg.* 1. *l.* 32. *ff. ad SC. Trebell.* 31 Disjunctiva posita inter personas honoratas, vel gravatas, tam in ultimis voluntatibus quam contractibus pro conjuncta capitur: non si inter res sit apposita.

De familia.

V. Idem A. Joanni P.P.

SUggestioni Illyricianæ [38] advocationis respondentes, decernimus, *familiæ* [39] nomen talem habere vigorem, parentes & liberos, omnesque propinquos, & substantiam: libertos [40] etiam & patronos, nec non servos per hanc appellationem significari: & si quis per suum elogium fideicommissum *familiæ* [41] *suæ* reliquerit, nulla speciali adjectione super quibusdam certis personis facta: non solum propinquos, sed etiam his deficientibus, generum [42] & nurum. Eos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari: ita videlicet, si matrimonium morte [43] filii, vel filiæ fuerit dissolutum: nullo etenim modo possunt gener, vel nurus filiis viventibus ad tale fideicommissum vocari: cum hi proculdubio eos antecedant: & hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant. †. Hoc eodem valente & si quis rem immobilem cuidam legaverit, vel fideicommiserit, eamque alienare prohibuerit [44] adjiciens, *ut si hoc fideicommissarius præterierit, familiæ* [45] *suæ res acquiratur.*

†. In aliis autem casibus nomen *familiæ* [46] pro substantia oportet intelligi: quia & servi & aliæ res in patrimonio uniuscujusque esse putantur. Dat. xv. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

TIT. XXXVIII.

DE VERBORUM [17] ET RERUM SIGNIFICATIONE.

De prædiis instructis *legatis.*

I. Imp. ANTONINUS A. Antipatræ.

PRÆDIIS *instructis* [18] legatis, quamvis ex fructibus vinum & oleum in eodem fundo habuit: tamen si id venale [19] fuit: item ea, quæ ad tempus propter incursionem latronum tutelæ [20] causa in prædium translata sunt, legato non cedere, juris auctoribus placuit. †. Vinum vero quod in apothecis fuit, si ideo [21] illic habuit, ut cum in prædium venisset, materfamilias eo uteretur [22], legato cedere, ignorare non debes. P.P. VI. Id. August. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

17 Dixi ad *l. D. pen.*
18 Instructis prædiis legatis, ea tantum cedunt, quæ fuerunt ibi perpetui usus causa: ad tempus ibi reposita, venalia non cedunt.
19 *l.* 12. §. 30. *ff. de instructo.*
20 Id est, custodiæ, *l.* 12. §. 29. *ff. de instruct.* vid. *Paul.* 3. *sentent.* 6. §. 39.
21 Vinum in apothecis duplici causa habetur: vel ut eo utamur, *ut hic*: vel ut in horreo, ut postea vendamus. vid. in *d. l.* 12. *d.* §. 29.
22 Illudque absumerer. *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 42. *l.* 1. *C. eodem.*
23 *l.* 8. *l.* 12. §. 27. *l.* 16. §. 2. *l.* 20. §. 8. *ff. de instruct.*
24 Fundi instructi legato instrumenta tam fundi quam patrisfamilias veniunt, veluti pecora, instrumenta fructuum colligendorum, villici, homines. 25 *l.* 8. *ff. de instructo.* 26 *l.* 9. *ff. de instructo. Paul.* 3. *sent.* 7. §. 38. 27 *l.* 188. *in fin. ff. eod.*

De fundo instructo.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Rufino.

FUndo, *sicut* [23] *instructus* [24] *est*, legato, sive per fideicommissum relicto, villicum quidem, hominesque, & omnia, quæ vel ipse paterfamilias, cum ibi ageret, vel ut fundus esset instructus, non temporis causa, in eo habuit, relicta esse, juris auctoritate definitum est: ea etiam, quæ tam fructuum colligendorum [25], quam servandorum, item pecora [26] stercorandi, vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus: fideicommisso cedere, certi juris est. Dat. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. Consulibus.

De cautione περὶ ἀσφαλείας.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

SAncimus *cautionis* [27] nomine, vel ἀσφαλείας, id est, *securitatis*,

Source : BIU Cujas

TIT. XXXIX.

SI OMISSA [1] SIT CAUSA [2] TESTAMENTI.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Januariæ.

SI in fraudem legatorum transmissam hereditatem ad substitutum [3] probatura es: utilis actio adversus eum, cum quo fraudis consilium participatum est, [tibi] competit. Plane, si pecunia [4] accepta omisit [5] aditionem, legata & fideicommissa præstare cogitur. Accept. Kalend. Octobr. FUSCO & DEXTRO CONSS. 226.

Si hereditas, quæ adiri poterat, repudietur in fraudem legatorum, habet locum hoc Edictum. Baldus.

II. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Victoriæ.

EUm, qui cum testamento posset obtinere hereditatem, ab intestato jus successionis voluit amplecti, libertatibus [6] eodem testamento datis obesse non posse, jampridem placuit. Quod si cum jam neque adiri ex testamento hereditas, neque bonorum possessio peti possit, judicium defuncti non [7] usurpabitur, sed ad irritum juris ratione revocatum est, petitio relictorum nullo jure procedit. Si vero jure facto testamento: cessante herede scripto alter ab intestato adiit hereditatem, neque libertates [8], neque legata ex testamento posse præstari, manifestum est. P. P. Kal. Januar. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Apro & Piæ.

SI Proculiana patri vestro, cujus estis heredes, testamento quid reliquit, & scripti jure secundum ejus judicium vel omissa causa testamenti successerunt ab intestato, aditus competens Judex, quatenus legis Falcidiæ [9] modus patitur, vobis relicta restitui jubebit. Dat. xv. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

1 XXIX. D. 29. adde 44. *Ecl.* 26. Omittere est negligere judicium defuncti: repudiare, abstinere, cessare.

2 Causa testamenti ipsum testamentum, seu hereditas testamento delata.

3 *l.* 1. §. *de fideic. libert.* Substitutus cui defertur hereditas, legata solvit.

4 *l.* 3. 4. *ff. eod.*

5 Tenetur, qui omisit aditionem, licet non possideat.

6 *l.* 22. *ff. eod.*

7 Non insuper habitum, &c. *Cujac.* 3. *obs.* 22. *in fin.* ubi notionem verbi, *insuper habere*, explicat, *insuper habere*, ut idem author notat 11. *observ.* 12. est ὑπερεῖδον vel πλημμελῶν. Nam & πλημμελῶς Hieronymus interpretatur, Insuper habebit: & eodem sensu Agellius 1. Eam confidentiam non insuper habendam intelligit, & Symmachus, scribendi munus non insuper habitum. his adde quæ dixi ad *l.* 43. *in fin. ff. de religios.* l. 17. *ff. de his qui ut indign. adde alia ex Mureto* 11. *variar.* 17.

8 Vide *l.* 17. *ff. eod.* adde *l.* 6. *ff. eodem.*

9 Falcidia detrahitur, etiam quando legata ex hoc edicto debentur.

TIT. XL.

DE INDICTA VIDUITATE [10], ET LEGE JULIA MISCELLA [11] TOLLENDA [12].

Conditio viduitatis non spernitur, si legatum non adscribitur mulieri, sed alteri. Bald.

I. Imp. GORDIANUS A. Bono.

LEGATUM alii [13] sub conditione sic relictum, *si uxor* [14] *nuptui se post mortem mariti non collocaverit* [15], contractis nuptiis conditione deficit, ideoque peti nequaquam potest. P. P. XIII. Kal. August. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

Lex Julia Miscella in juramento & cautione Mutiana, quæ præstabatur, cessat. Salic.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

AMbiguitates legis Juliæ [16] Miscellæ generali lege tollentes, nullum concedimus fieri juramentum secundum prædictam legem, sed penitus ea una cum Mutiana [17] cautione super hac causa quiescente, licere *mulieribus* etiam maritorum [18] suorum [19] interminatione spreta, quæ viduitatem eis indicit, & non dato sacramento, procreandæ sobolis gratia tantum ad secundas migrare nuptias, pœna hujusmodi cessante, sive habeat liberos, sive non: & ea percipere [20], quæ maritus dereliquit: quorum omnium manifestissimum est, dominium minime eas liberis existentibus habere, usufructu [21] tantummodo apud eas remanente, & ad liberos prioris tori proprietate eorum deferenda, secundum ea quæ de secundis nuptiis, & lucris quæ ex his mulieribus [obveniunt] statuta sunt, ne ex necessitate legis, & sacramento colorato [22] perjurium committatur. Cum enim mulieres ad [23] hoc natura progenuerit, ut partus ederent, & maxima eis cupiditas in hoc constituta sit: quare scientes prudentesque perjurium committi patimur? Tale igitur juramentum conquiescat, & lex Julia Miscella cedat cum Mutiana [24] cautione super hoc introducta: & à [nostra] republica separata. Augeri [25] etenim magis nostram Rempublicam, & multis hominibus legitime progenitis frequentari, quam impiis perjuriis affici volumus: cum satis esse inhumanum videatur, per leges [26], quæ perjuria puniunt, viam perjuriis aperiri. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In AUTHENT. de nupt. §. quæ vero nunc sequitur. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 43.

CUi *relictum quid fuerit à conjuge, vel à qualibet persona*, ne secundas ineat nuptias: *intra annum quidem non petat, nisi spes nuptiarum deficiat: post annum vero capiat, præstita cautione* rei cum fructibus restituendæ, si contra fecerit. *Pro re immobili juratoria cautio fiat cum hypotheca; pro mobili (si persona sit idonea) eadem sit cautio: alioqui & fidejussor exigitur, si præstari potest. Contractis nuptiis res data vindicari potest: quod sic admittitur, ac si ei relictum, vel ordinatum non esset.*

Lex Julia Miscella correcta in muliere est correcta in viro, & conditio in viduitate apposita, si perseverantiam non requirit, est exspectanda. Bald.

III. Idem A. Joanni P. P.

LEgem Juliam Miscellam quemadmodum in fœminis sustulimus, ita & in [27] *masculis* esse sublatam, pertinere quidem ad sensum nostræ legis, quam super hoc promulgavimus, non est incertum: Ne tamen quædam ambiguitas simplices [28] animos moveat, etiam expressim sancimus, legem Juliam Miscellam, & Senatusconsultum [29], quod circa eam factum est, nec non Mutianam [30] cautionem, quæ super talibus nuptiis introducta est, non solum in fœminis, sed etiam in masculis cessare.

†. Sed quia apud Ulpianum in libris Sabinianis invenimus quædam verba, quæ effugiunt legis Miscellæ observationem: ne quis & ea sublata esse putaverit, sancimus, cum hujusmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, *Si vidua* [31] *erit*, vel *quoties vidua erit*, vel *cum vidua erit*, vel è contrario maribus, *Si amiserint uxores*, vel *quando ad cœlibatum pervenerint*: non vetari ea vindicare, vel legitimo modo sumere, quæ eis derelicta sunt. Neque enim ut permaneant, vel fœminæ in viduitate, vel masculi in cœlibatu, videtur esse relictum, ut locum ante nostram legem habeat lex Julia Miscella, quæ jam perempta est: sed cum primum hoc evenerit, illico competat talibus personis ejus quod relictum est, persecutio: quia sub conditione relictum esse videtur, sive semel, sive in annos singulos hæc liberalitas fuerit conscripta, quasi pro solatio suæ tristitiæ [32]. Dat. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

10 Id est, de legatis viro mulieri sub conditione viduitatis & cœlibatus relictis.

11 De qua dixi ad *Novell.* 22. *c.* 43. Cur ita dicitur. vide *l.* 3. §. *eod.*

12 Id est, de remittenda conditione viduitatis à testatore indictæ. Hodie non remittitur. *Novell.* 22. *cap.* 44. Hujus itaque tituli interpretatio desumenda est ex dicto capite 43. & 44.

13 Extraneo scil.

14 Mea.

15 Id est, si uxor mea vidua permanserit: hoc igitur innuit: Si extraneo legavero sub conditione, *si uxor mea vidua permanserit*, conditionem non remitti: quia nulla viduitas injungitur. *l.* 74. *ff. de conditionibus & demonstrationibus.* aliud erit si uxori vel alii mulieri legavero sub hac conditione, *Si vidua permanserit.* Eo enim casu conditio remittitur. *l.* 2. §. *de inst. & substit.*

16 Lege Julia Miscella cavebatur, ut mulieres, quibus viri ac mariti viduitatem indixissent, etiam si nuptias secundas contraxissent, rejecta sibi legata consequerentur, præstito prius jurejurando se procreandæ sobolis gratia secundas nuptias contrahere. Cui legi, quod ad juramentum attinet, Justinianus derogat hac lege & Nov. 22. *c.* 43.

17 Vid. *l.* 3. §. *eod.*

18 Quidam hinc colligunt, Legem Juliam Miscellam pertinuisse ad conditiones adscriptas Solius mariti testamento. Sed Mercator 1. *Notar.* 2. ait etiam pertinere ad conditiones adscriptas extraneo testamento: quod & evidenter ex Justiniani Novella confirmat 22. *c.* 44. *in fin.*

19 Robertus hinc colligit, Legem Juliam Miscellam pertinere ad solas viduas. Mercator 1. *Notar.* 2. ait pertinere etiam ad virgines: eo sensu cœlibatus, aut viduitatis conditionem multo magis virginibus quam viduis remittendam esse.

20 Hodie mulierea non possunt legatum accipere si nupserint. *Novell.* 22. *c.* 44.

21 *l.* 3. *versic. nec quicquam. ff. de secund. nupt.*

22 Ex colorato sacramento perjurium committitur.

23 Mulieres ad id natura progenitæ, ut partus edant.

24 Vide *l.* 3. §. *eod.*

25 Rempublicam multis hominibus augeri interest.

26 Legibus via perjuriis non aperitur, cum perjuria legibus ipsis puniantur.

27 Ideo lex Julia Miscella dici existimator, quod pertineat tam ad mares, quam ad fœminas quibus viduitas injungitur. *l.* 79. *in fin. ff. de cond. & demonstr. dixi plenius ad Novell.* 22. *c.* 43.

28 Ut alibi *veteres animos & antiquos. l.* 23. §. *de legatis.*

29 Senatusconsulta quæ circa eam facta sunt. *Cujac. hic.* ut intelligas Pernicianum & Calvisianum, de quibus vide Ulpianum.

30 De qua *l.* 2. §. *eod. c.* 72. §. 1. *ff. de cond. & demonst.*

31 Conditio, lego Mæviæ, *Si vidua erit*, *Cum vidua erit*, vel, *lego Titio si uxorem amiserit.* Cum cœlebs erit, non remittitur: nec enim viduitatem indicit sed solatium viduitati præbet.

32 Solatium tristitiæ.

TIT. XLI.

DE HIS, QUÆ POENÆ [33] NOMINE IN TESTAMENTO, VEL CODICILLIS [SCRIBUNTUR, VEL] RELINQUUNTUR.

Relictum, vel in alium translatum pœnæ nomine valet, nisi ob turpem causam, vel impossibilem conditionem relinquatur.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SUpervacuam observationem veterum [legum,] per quam testatorum voluntates ad effectum duci impediebantur, amputamus: præcipientes, nullum valere dicendo pœnæ nomine quædam esse relicta [34], vel adempta in supremis testantium voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate, vel pecunias dari præcipere, vel aliam pecuniariam pœnam inferre quibus voluerit, tam in adimendis hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vel libertatibus, quam in præcipiendo ad alias personas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio sunt, vel aliquid ab eo dari, si minus dispositionibus suis heres, vel legatarius, vel libertate donatus paruerit. Quod [35] si aliquid facere, vel legibus [36] interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile [37] jussus aliquis eorum fuerit: tunc sine ullo damno, etiam neglecto testatoris præcepto servabitur. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* Domino nostro JUSTIN. A. P. P. CONS. 528.

33 Vid. *l.* 34. *ff.* 6. *Ulp.* 24. §. 17. §. *ult. Inst. de legat. l.* 12. *ff. de cond. & demonstr.* hoc tandem constituit, valere omnia quæ testamento, vel codicillis pœnæ causâ relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jusserit impossibile aut quasi.

34 Relictum vel ademptum pœnæ nomine valet: nisi turpis, vel impossibilis conditio adjecta sit.

35 Prohibitionem factam heredi, vel legatario, ne instituat heredem etiam extraneum, non valere, ex hoc loco colligitur juncta *l. quoties* 22. *ff. de cond. & demonst.* quia conditio potest neglegi quæ vel spe præmii, vel metu pœnæ impedire potest liberam testandi facultatem, nisi forte testator justa ac legitima de causa heredem testari prohibuerit: veluti prodigum, vel similem. *Alex.* 1. *cons.* 155. *Ias.* 2. *cons.* 189. 3. *cons.* 142. 4. *cons.* 164. *Curt. cons.* 160. *Gles. in l. illæ* 71. *ff. de her. instit.*

36 Legibus interdicta, non natura, sed jure impossibilia censentur.

37 §. *ult. in fin. Inst. de leg.*

TIT. XLII.

DE FIDEICOMMISSIS [38].

De alimentis, & vestiario.

I. Imp. ANTONINUS A.

SI probaveris Demetrium petiisse [39] de matre heredeque sua, ut tibi alimenta menstrua, & vestiarium annuum præstaret, eamque secutam voluntatem filii sui per multum [40] temporis, id est, non minus in tali causa triennio [41], ea præstitisse, ut in [42] futurum quoque ea præstentur, & si qua in præteritum præstita non sunt, ut exolvantur, impetrabis. P. P. XVII. Kalend. Septemb. Duobus & ASPRIS CONSS. 213.

De solutione fideicommissi inutiliter relicti.

II. Idem A. Eupatrio.

ET [43] si inutiliter [44] fideicommissum relictum sit: tamen si heredes comperta [45] voluntate defuncti, prædia ex causa fideicommissi avo tuo præstiterunt [46]: frustra ab heredibus ejus de ea re quæstio tibi movetur, cum non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia [47] relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. P. P. VI. Kal. August. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De morte manumissæ ex causa fideicommissi, cui hereditas quoque fideicommissa debebatur.

III. Idem A. Rufino.

CUm secundum voluntatem defunctæ, Chrysidem puellam ab heredibus manumissam, eamque, priusquam ei restitueretur hereditas [48], intestato vita functam proponas: ad manumissores [49] ejus successio pertinet. Qui si adierint ejus hereditatem, confusis [50] actionibus, fideicommisso sunt liberati. P. P. v. Id. Decemb. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De alienatione & oppignoratione extra familiam prohibita.

IV. Imp. ALEXAND. A. Victorino.

VOluntas [51] patris prohibentis [52] *hæres fundos extra* [53] *familiam* [54] *vendere, vel pignori dare*, fratrem sorori [55] donare [56] prohibuisse non videtur. P. P. v. Kal. Jul. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Differentia substitutionis pupillaris, & fideicommissaria.

V. Idem A. Reginæ.

SI frater tuus, postquam patri heres extitit, pubes [57] jam [factus,] sine liberis decessit: ex pupillari substitutione tibi hereditas ejus delata non est. Sed [58] si verbis fideicommissi aliqua parte testamenti confirmata est: fideicommissum ab heredibus petere non prohiberis. P. P. XV. Kal. Februar. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

Si res obligatæ relinquantur.

VI. Idem A. Nilo.

PRædia obligata [59] per legatum, vel fideicommissum relicta,

38 XXX. XXXI. XXXII. D. *eodem.* adde 2. *Inst.* 23.

39 Testamento, scil. minus solenni.

40 Multum temporis, triennium.

41 2. *Feud.* 2. §. 2. Triennio solutum annuum legatum, in futurum perpetuo debetur. vide quæ dixi ad *l.* 28. §. *de pact. l.* 5. *l.* 7. *l.* 8. §. *de usuris. l.* 6. *ff. de usuris.* adde *l.* 88. §. 5. *ff. de leg.* 2.

42 Vid. *d. l.* 28.

43 Licet inutiliter legatum relictum sit, & heredes scientes præstiterint: non amplius id repetere possunt. *Synops. Basil.* 44. *tit.* 1. *c.* 112.

44 Agnoscens minus solennem voluntatem, & ex ea solvens non repetit.

45 *Comparata.* Hal.

46 Ultro ac voluntarie. *l.* 22. §. *cod. l.* 16. §. 1. §. *de testam. l.* 33. *ff. de fideic. libert. l.* 9. §. 5. *ff. de jur. & facti ign.*

47 Conscientia relicti.

48 Fideicommissum universale transmittitur, licet non facta sit restitutio: ut hinc constet pertinere etiam hunc titulum ad fideicommissa universalia. adde *l.* 5. 12. 14. 15. 16. 30. & *ult.* §. *eod.*

49 *l.* 17. *ff. de bon. lib. Instit. de fuc. lib.*

50 Debitori succedente creditore, confunditur actio. *l.* 7. §. *de pactis. l.* 6. §. *ad l. Falc. l.* 95. §. 12. *ff. de solut.*

51 Vid. *l. ult.* §. *de reb. al. non alien.*

52 Alienatione liberis interdicta non prohibentur ipsi liberi inter se alienare, *ut hic.* Quid liberis alienare prohibitis, an nepos alienare vetatur? prohibetur, ut & alii descendentes. Quid si heredem alienare prohibuit? heres heredis prohibitus quoque intelligitur. *l. pater* 38. §. *Julian.* 4. *ff. de leg.* 3.

53 Facit *l. ult.* §. *de verb. & rer. sig. l.* 88. §. 6. *ff. de leg.* 2.

54 Familiæ appellatione contineri fratres & sorores hinc colligitur: sed tamen verius est hic agi de familia testatoris, hoc sensu: Extra familiam alienare prohibitum non videri extra familiam testatoris alienare, si soror donaverit. vide *Simonem de Pratis* 3. *de interpr.* 3. *dubit.* 1. *solut.* 1. Quid si nupta est soror? vid. *l. ult.* §. *de verb. sign.* Quid liberi alienare prohibiti extra familiam, an in infinitum alienare vetantur? hujusmodi prohibitio quartum gradum, seu quartam generationem, non egreditur, *Nov. de rest. fidei.* 39. §. *pen.* in verb. *post quatuor demum generationes. Socin. reg.* 284.

55 Sorori quod donatur, non alienatur extra familiam. *d. l. ult. in fin.*

56 Si ita est: prohibitus alienare, poterit donare? non ita est. Nam de nuda donatione hic non agitur, sed de donatione facta sorori. Persona, non genus contractus huic constitutioni privilegium facit: alias non quemadmodum donare licet quod vendi potest. *l.* 163. *ff. de reg. jur.* ita donare possumus, quod vendere prohibemur.

57 Directa pupillaris expirat pubertate. adde *l.* 8. §. *de impub. & alius.*

58 Fideicommissaria substitutio non expirat pubertate.

59 Hic agitur de re obligata postea legata, vel fideicommissa, ut & alibi *l.* 57. *ff. de l.* 1. §. §. *Inst. de leg.* ut & in *l.* 3. §. *de leg.* de re legata postea obligata hoc tandem innuit, Res obligata si a sciente testatore relinquatur, ut heres teneatur eam luere, vel ejus loco pretium solvere.

Source : BIU Cujas

[1] Legatum (si forte res legata alicui obligata sit) heres luere debet, ut id legatario præstet, *ut hic.* Fallit, si facto ipsius legatarii res ipsa obligata est, *ut hic. & l. si res obligata. 57. ff. de leg. 1. arg. l. licet placeat 15. ff. de dote prælegata.* si legatum ipsum universale sit. (Hujus enim legati luitio ad legatarium pertinet, quod una cum suo onere transeat. *arg. d. l. 15. l. cum pater. 77. ff. de leg. 2.*) si res ipsa legata obligata sit nomine extranei, hoc est, alterius quam ipsius testatoris, vel heredis ejus. *Bart. hic. Socin. reg. 171.* adde quæ scripsi apud Theophil. §. 5. *Inst. de legat.*

[2] Prædia obligata, si legantur, ea cogitur heres luere. Quod si jam à creditore distracta sunt, compellitur heres horum æstimationem legatario præstare. *Synops. Basil. 44. tit. 1. c. 116. 5. Harm. 10. §. 34.*

[3] *l. 15. §. eodem. l. 95. ff. de leg. 3.* atque ita servandæ voluntatis defuncti causa à verborum propria significatione recedere licet: quod quoties aut quibus casibus permittatur, vid. *apud Socinum reg.* verborum propriæ significationi statur, nec ab ea recedendum est. 44.

[4] *l. 12. in fin. l. 29. in fin. ff. de leg. 3. l. 168. in fin. ff. de reg. jur.*

[5] Fideicommissum relictum servo, cui libertas est legata, cedit eo tempore quo libertas: ut ita legatum non sit inutile. *l. 91. §. 2. ff. de leg. 1. l. 9. l. 19. ff. de manumiss. testament.*

[6] Quem non honoro, gravare non possum. *l. 1. §. 17. ff. ad Treb.*

[7] A legatariis, fideicommissariis, donatariis mortis causa legare & fideicomittere possumus: iisdem possumus substituere. *l. 50. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. l. 36. §. 1. l. 77. ff. de cond. & demonstr. l. 12. ff. de mort. caus. don.*

[8] *l. 8. §. 5. in fin. ff. de transact. l. 77. §. 1. ff. de leg. 2.*

[9] Dixi ad *l. 4. §. 6. ff. de arbitr.*

[10] Legendum fortasse videtur (*tametsi additum persectum sensum facit*) *pro adjecto habendum est.*

[11] Sensus intellectus orationis defectum supplet. [12] Si alienationi consentiunt hi, quorum interest rem alienari, alienatio revocari non potest. *l. 120. §. 1. ff. de leg. 1. l. 77. §. 27. ff. de l. 2. Novell. 159. c. 3.* [13] Alienandi prohibitio sine causa facta non valet: causa adjecta, vel subintellecta valet, ut eo casu alienatione facta, sequentes admittantur, sequente alienante, alii rursus sequentes, at non antecedens qui alienavit: ut hinc colligatur, Fideicommissum ex prohibitione alienandi subintelligi. vid. Simonem de Præt. 3. *de interpret. ult. volunt. 3. dub. 1. solut. 10.* ubi notat, rationem hujusmodi prohibitionum subintelligi ex re ipsa, vel personis, puta quod res sit familiæ omnino utilis: vel quod prohibitio facta sit infanti, prodigo, furioso, pupillo & similibus. [14] Pacto vel consensu fideicommissum remitti potest.

[15] Quod in diem debetur, ante diem solvi potest. *l. 137. §. 2. in fin. ff. de verb. obl.*

[16] Vid. *l. 9. §. ad l. Falc.* [17] *Principe loco*, ita legitur in vetustis. *Cujac. 18. obs. 9.* ut in illo versu, *Lubrica per vacuum posui vestigia princeps.* [18] Instituto adeunte, relicta à substituto non debentur, *l. 20. ff. si quis omissa.* [19] Σύνηψις: de qua dixi ad *l. 17. de jure dot.* vel *συνδρομις.* solœcismi species, de qua ad *l. 3. de his quibus ut indignis.* [20] Id est, generaliter, his verbis, *si intra pubertatem decedat. Gov. 1. Lect. 1.* [21] Sit hæc hypothesis: *Sive quæsita, sive non quæsita hereditate, adoptiva mea intra pubertatem decesserit, hereditatem Titio & Cajo restitui volo.* Quid juris est? Quæsitam adoptivæ filiæ hereditatem restituent adoptivæ heredes: non quæsitam legitimi testatoris heredes, atque ita legitimi heredes rogari possunt. alias interpretationes vide apud Alciatum 1. *disjunct. 9. Duar. 2. disp. 5. Govean. 1. variar. 1. Goth.* Adde Fachin. *lib. 6. controvers. cap. 97.* Guilhelm. Onciacium. *lib. 2. Academicar. quæstion. cap. 29.* & omnino Rainald. *Corf. indagat. jur. lib. 3. cap. 19.* Ans. [22] Adoptivis liberis substitui potest pupillariter.

[23] Legatarius legatum propria auctoritate capere non debet, sed id ab herede petere, *ut hic glos. in verbo, id est, petendo, in c. Rainaldus 18. x. de testam.* unde adversus occupantem competit interdictum quorum legatorum. §. *quor. legat.* nisi eam potestatem fecit testator legatario, ut legatum propria auctoritate caperet. *text. & gl. in l. Titia cum test. 34. §. 1. ff. de leg. 2.* [24] Si adoptivæ quæsita fuit hereditas. [25] Si adoptivæ quæsita non fuit hereditas. [26] Non adita hereditate relicta non valent. vid. *l. 12. §. 5. ff. de bon. lib. l. 1. ff. de injust.* nisi testator voluerit relicta solvi per heredes suos ab intestato. [27] Jure non adoptata, ut adoptata adire non potest. adde *l. 1. §. de hered. inst.* [28] Si mulier filiis suis institutis, patrem ipsorum rogaverit, ut eos manumittat, hoc dicere videtur, debere patrem liberis emancipatis hereditatem restituere: ac propterea quandocunque fuerint emancipati, restituere tenetur. *Synops. Basil. 45. tit. 6. cap. 125.*

[29] Fideicommissum inducitur ratione agnationis conservandæ. vid. *Simonem de Prætis 3. de interpret. ult. volunt. 3. dubitat. 1. solut. 11.* [30] Vide quæ scripsi ad *l. 44. in fin. ff. de manumiss. testam.*

[31] *Filium tuum heredem instituo, si eum emancipaveris.* ut *l. 70. l. 93. ff. de cond. & demonstr.* cuinam debetur hereditas? An filio tuo, qui heres institutus est: an tibi conditionem implenti? filio. Ideoque rogatus de emancipando filio, rogatus quoque intelligitur de restituenda ei hereditate. *Sacer.* ut qui antecedens voluerit, consequens voluisse intelligitur. *Bald.*

De herede rogato, quidquid ex hereditate ad eum pervenerit, post mortem suam restituere.

XVI. Imppp. Carus, Carinus, & Numerian. AAA. Isidoræ.

CUm [32] virum prudentissimum Papinianum respondisse non ignoremus, etiam legata hujusmodi fideicommisso contineri, id est, ubi [33] heres rogatus fuerit, *quidquid ex hereditate ad eum pervenerit, post mortem restituere:* animadvertimus etiam præceptionis [34] compendium testatoris verbis comprehensum esse [35]. †. Sane quoniam in fideicommissis voluntas [36] magis, quam verba plerumque [37] intuenda est, si quas pro rei veritate præterea probationes habes, ad commendandam hanc patris voluntatem quam fuisse adseveras, apud præsidem [provinciæ] experiri non vetaris. P. P. Prid. Id. Novemb. Caro & Carino AA. Conss. 283.

De liberatione legata.

XVII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Fortunato.

SI creditoris voluntas jure [38] subnixa liberari [39] te debito volentis doceri potest: etiam antequam solenniter tibi liberatio à successore præstetur [40], exceptionem [41] tibi ex [42] voluntate defuncti descendentem competere manifestum est. P. P. XII. Kal. Maji, Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De necessitate reddendæ rationis remissa.

XVIII. Iidem AA. Apolausto.

CUm necessitatem reddendæ [43] rationis defunctus remittendam tibi esse petierit, manifesti juris est, voluntatem defuncti immutatam [44] esse debere. P. P. Id. Mart. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De priore & posteriori voluntate.

XIX. Iidem AA. Ampliato.

CLari & aperti juris est, in fideicommissis posteriores [45] voluntates esse firmiores. P. P. VIII. Id. Septemb. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

De relictis à tutore.

XX. Iidem AA. Juliano.

ETiam [46] à pupillorum tutoribus, velut ab ipsis [47] relicta fideicommissa debentur. P. P. III. Non. Decemb. ipsis IV. & III. Conss. 290.

De transmissione ad heredem.

XXI. Iidem AA. & CC. Tiberio.

SI in personam patris tui, cui te successisse proponis, fideicommissi dies utiliter [48] cessit: licet tempore, quo fuerat datum, necdum [49] te natum [fuisse] probetur, uxorem patrui [tui,] quem contendis rogatum fuisse patri tuo, *si sine liberis decesserit*, ab avo [tuo] relicta restituere: si ei successerit, de fideicommisso convenire debes. Nam si patrui etiam hereditas tibi quæsita est, non de fideicommisso quærendum, sed hereditas ab ea vindicanda est. Dat. VI. Id. Februar. AA. Conss. 293.

De epistola, libello, scriptura, nutu, testibus.

XXII. Iidem AA. & CC. Plautiano.

ET [50] in epistola [51], vel [52] libello, vel sine [53] scriptura, imo etiam nutu [54] fideicommissum relinqui posse adhibitis testibus, nulla dubitatio est. Dat. Id. April. *Byzantii*, AA. Conss. 293.

Si veritas, vel solennitas juris desit.

XXIII. Iidem AA. & CC. Stratonico.

SI [55] veritas, vel solennitas [56] juris deest, nec [57] amplexus parentis voluntatem relicta dedisti, vel transactionis causa stipulantibus [58] promisisti, negotiumque integrum est: ad solutionem urgeri non potes. Dat. V. Kal. Februar. AA. Conss. 293.

De instrumentis relictorum prædiorum.

XXIV. Iidem AA. & CC. Menostrato.

INstrumenta [59] prædiorum per fideicommissum relictorum, quæ ad probationem originis eorum pertinent, heredes præstare necesse non habent: cautionem [60] tamen præstare debent: quod si opus fuerit, legatario seu fideicommissario ipsa, si habeant, proferant [61]. Dat. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De re heredis.

XXV. Iidem AA. & CC. Julianæ.

HEredem [62] etiam res proprias per fideicommissum relinqui posse, non ambigitur. Dat. II. Kal. Mart. CC. Conss. 293.

[32] Quæstio hujus constitutionis hæc est, An prælegata veniant in fideicommissi restitutione.

[33] Nota regulam.

[34] His verbis, *quidquid ex hereditate ad te pervenerit, restituito*, continetur quoque præceptionis compendium seu legatum: seu id quod oneratus fideicommisso percepit à coheredibus: nisi contraria doceatur testatoris voluntas, idque ita statuitur propter verbum, *Quidquid*, *ut hic*. Hoc itaque casu, Prælegata venient in fideicommissum. Idem dicendum, si heres indefinite portionem suam (non hereditariam tamen) restituere jussus sit. *l. 3. §. 4. ff. ad Trebell.* dixi *non hereditariam*: nam hereditatis appellatione legatum non continetur. *l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ad l. Falc.* Ergo prælata perpetuo ad substitutum deferuntur? Minime: deferuntur enim in substitutione fideicommissaria, *ut hic*, non tamen in vulgari. *l. 32. in fin. ff. de leg. 3.* donatione inter vivos. *l. 68. ff. de leg. 2.* jure adcrescendi. *l. 18. ff. de leg. 1. l. 75. in fin. ff. de leg. 3.* vel ita. His verbis, *Quidquid ex hereditate mea ad te pervenerit, restituito: vel ea quæ legatorum nomine à tuis coheredibus percepisti, restituere debes.* Idem dicendum, si ita scriptum fuerit: *Centum à coheredibus præcipito, & si præmorieris portionem coheredi restituito:* quia eo casu præceptionis legatum portioni hereditatis infinitæ inest. *l. 3. §. 4. ff. ad Treb.* Quid si ita pactum sit? *Centum à coherede præcipito: portionem hereditariam si præmorieris, eidem restituito.* aliud dicendum. *d. §. 4.* quemadmodum si hereditatem jussus sis restituere. *l. 96. ff. de legat. 3.* Quid si ita? *Titio hereditatem restituito, quarta parte retenta, & centum à Cajo coherede tuo tibi legata sint*: Titius eo casu prælegata consequetur. *l. 86. ff. ad l. Falc.* Interest igitur damnetur quis restituere indefinite portionem, aut quicquid ex hereditate ad eum pervenerit, vel hereditatem, aut portionem hereditariam. *l. 91. ff. ad l. Falc. l. 96. ff. de leg. 3.* [35] Imo non est: hereditatis enim appellatione non continetur legatum. *l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ff. ad l. Falc.* [36] *l. 7. §. cod. l. 23. in fin. pr. §. de leg. l. 7. in fin. ff. de supellect.* [37] Hoc recte additum est. Nam plerunque sola verba spectantur. *l. 19. in fin. ff. de usufr. leg.* nonnunquam etiam utrumque consideratur. *l. 67. in fin. ff. de leg. 2. l. 52. §. 4. ff. de leg. 3.*

[38] Legata seu relicta in testamento solenni possunt retineri ope exceptionis adversus heredem, *ut hic*. An & relicta in testamento minus solenni? Covarruvias adversus communem interpretum opinionem aliud existimat. vid. *Grassum 1. §. 5. quæst. 1. num. 13.* [39] Liberatione legata, debitori competit actio & exceptio. [40] In agente scil. *l. 7. in fin. ff. de lib. leg. §. 13. Inst. de legat.* [41] *l. 3. §. 3. l. 22. ff. de liberat.* [42] *l. 4. §. 10. ff. de doli mali.* [43] Rationis reddendæ necessitas testamento remitti potest, *ut hic*. si tamen legatarius dolo quid administraverit, non prodest ei liberatio. *l. 5. §. 7. ff. de administr. tut. l. 9. l. 20. in fin. l. 28. §. 9. ff. de liberat.* [44] *Immutilatum, Cujac. 18. obs. 1.* [45] Vid. *l. 3. §. de codicill. l. 87. ff. de cond. & demonstr.* [46] *Pars legis 5. §. de reb. cred.* [47] Relictum à tutore intelligitur relictum à pupillo. *d. l. 5. l. 69. §. 2. in fin. ff. de leg. 2.* [48] Aliud si non ei cessisset. *l. 67. l. 75. §. 1. §. 6. ff. de leg. 2. l. 4. ff. de alimment. l. 3. §. quando dies legat. l. ult. §. si quis omissa causa testam. l. un. §. 7. §. de cadue.* [49] Dies fideicommissi vivente fideicommissario fi cedit, fideicommissum transit ad ejus heredem, ut tunc in rerum natura non existentem. [50] *5. Harm. 10. §. 23. l. 75. ff. de leg. 2.* [51] *l. 1. §. de codicill. l. 75. ff. de leg. 2.* aliud in hereditate. *l. 17. ff. de jure codicill.* [52] Epistola, de qua hic, species est ultimæ voluntatis: parum differt, aut certe effectu non differt à codicillis: est enim nihil aliud codicillus, quam brevis epistola. At præterea, ut codicillis, sic epistola fideicommissum relinqui potest *ut hic, l. epist. 75 ff. ad Treb.* & si de fide ejus constet, debentur ea, quæ in ea scripta sunt. *d. l. ult. ff. de leg. 2.* Hinc epistola fideicommissaria dicitur in *l. cum heredes 7. §. qui testam.* Unde & à quinque testibus subscribtam esse oportet: alioquin nullius est momenti. *Accursius in l. 1. §. de codicill.* Nam in qualibet specie ultimæ voluntatis quinque testes sunt necessarii, *l. ult. §. 3. §. de codicillis.* ubi dixi. Alicubi tamen epistola species ultimæ voluntatis constituitur differens à codicillis. *l. milites 75. l. ult. ff. de leg. 2.* Nam epistola sine scriptura non perficitur: codicilli etiam sine scriptura possunt perfici. *l. ult. in fin. §. de codic. l. & sine 5. §. ad Treb. Accurs. in l. ait prætor 5. in fin. ff. de re judic.* Cæterum litteræ quibus animi affectus exprimitur, vim codicillorum non obtinent. *l. littera. 17. ff. de jure codicill.* adde *Mantic. 1. conjectur. 11.* [53] *l. 32. §. cod. l. 5. §. de SC. Treb. l. 5. §. 1. ff. de re jud.*

[54] Vid. *l. 21. ff. de leg. 3. Ulp. 25. §. 3.* Nutu tamen possumus jubere hereditatem adiri. *l. 93. §. 1. ff. de adq. hered. l. 65. §. 3. vers. nam si. ff. ad Treb.* & si heres nutu institui non potest. *l. 29. §. de testam.* Quæ nutu consistant alias retuli, *ad l. 52. in fin. ff. de oblig.* [55] Ex minus solenni voluntate non debentur fideicommissa: nisi per heredem scienter præstita fuerint, vel transactionis causa stipulanti promissa. [56] Vid. *l. 29. §. cod.* [57] Amplexus voluntatem defuncti videtur qui legata tradidit, qui transactionis causa promisit. *l. 32. §. eod.* [58] Fideicommissum in stipulationem deduci potest. *l. 62. ff. de cond. indeb.* [59] Instrumenta emptionis prædii per fideicommissum relicti apud heredem testatoris remanent, præstita cautione de illis exhibendis, quoties necessitas fuerit.

[60] Nota genus cautionis de quo dicam §. *eod.* [61] Id est, exhibeant. *l. 5 ff. familiæ. l. 48. in fin. l. 52. in fin. pr. ff. de act. empt.* Apud quem instrumenta emptionis esse debeant. vid. *l. 7. §. de edend. l. 4. ff. famil. l. ult. ff. de fide instrum. l. 15 ff. de reb. dub. jud.* [62] Res heredum per fideicommissum relinquere possumus perinde ac proprias. *§. 4. Inst. de leg. §. 1. Inst. de sing. reb. per fidei. l. 67. §. 8 ff. de leg 2.*

Source : BIU Cujas

De repudiatione.

XXVI. Iidem AA. & CC. Julianæ.

EX repudiatione [1] fideicommissi, doli [2] mali exceptio justa causa intercedente tunc opponitur, quando ipse, cui fideicommissum relictum est, repudiatione usus fuerit. Unde cum [3] hoc non te, sed [4] patrem feciſſe adseveres, qui tibi nocere non potuit, nihil tibi obesse potest. Dat. 11. Id. April. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De pœnitentia.

XXVII. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

FIdeicommissum ejus, qui reliquerat, pœnitenria [5] probata, successores nunquam præstare compelluntur. Dat. v. Kalend. Octob. *Viminacii*, CC. Conss. 294.

De fideicommisso servis propriis relicto.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Tiberio.

EX fideicommisso sub conditione sine [6] libertate servis propriis inutiliter dato libertas peti non potest. Dat. xv. Kal. Novemb. *Trans mare*, CC. Conss. 293.

De testamento, quod jure non valet.

XXIX. Iidem AA. & CC. Achilleo.

EX testamento, quod jure [7] non valet, nec fideicommissum quidem, si non ab intestato [8] quoque succedentes rogati probentur, peti potest. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. Conss. 293.

De tacita conditione, si sine liberis decesserit.

XXX. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

CUm acutissimi ingenii vir, & merito ante alios excellens Papinianus in suis statuerit responsis [9], *si quis filium* [10] *suum heredem instituit, & restitutionis post mortem oneri subegit, non aliter hoc videri disposuisse, nisi* [11] *cum filius ejus sine sobole vitam suam reliquerit*: nos hujus sensum merito mirati, plenissimum ei donamus eventum: ut [12] si quis hæc disposuerit, non tantum filium heredem instituens, sed etiam filiam, vel ab initio nepotem, vel neptem, pronepotem, vel proneptem, vel aliam deinceps posteritatem, & eam restitutionis post obitum gravamini subjugaverit: non aliter hoc sensisse videatur, nisi ii, qui restitutione onerati sunt, sine filiis, vel filiabus, nepotibus, vel neptibus, pronepotibus, vel proneptibus fuerint defuncti: ne [13] videatur testator alienas successiones propriis anteponere. Recitata septimo [14] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. Decio V. C. Cons. 529.

De relictis à filio præterito.

XXXI. Idem A. Joanni P. P.

QUidam filium suum à sacris [15] paternis remisit, & postea testamento condito eum præteriit [16], *nullo ei penitus relicto*, aliis heredibus relictis: ipsum autem, quem neque heredem, neque exheredatum fecit, fideicommisso prægravavit: *Quærebatur*, si utile esset hujusmodi fideicommissum? Tota igitur antiqua dubietate super hoc explosa, nobis in hoc casu placuit [17], ut emancipatus (utpote injuria [18] à patre adfectus [19]) non compellatur fideicommissum à sua persona relictum præstare. †. Quod etiam in aliis personis, quas exheredari necesse est, locum habere censemus. Dat. Prid. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

De herede jurare, vel solvere cogendo.

XXXII. Idem A. Joanni P. P.

QUæstionem ex facto emergentem resecantes, & voluntati mortuorum prospicientes, sancimus, si sine [20] scriptura, & præsentia testium fideicommisso derelicto fideicommissarius elegerit heredis juramentum [21], vel forsitan legatarii, vel fideicommissarii, quotiens ab eo relictum est fideicommissum, sive universitatis, sive speciale: necesse [22] habere heredem vel legatarium, seu fideicommissarium, prius jurejurando de calumnia [23] præstito, vel sacramentum subire, & omni inquietudine esse relaxare: vel si recusandum existimaverit sacramentum, aut certam [partem, vel] quantitatem manifestare fideicommissario derelictam noluerit, si forsitan majorem fideicommissarius expetat: omnimodo exactioni fideicommissi subjacere, & eum ad satisfactionem compelli: cum ipse [24] sibi judex, & testis inveniatur, cujus religio, & fides à fideicommissario electa est, nullis testibus, nullisque aliis adventitiis probationibus requisitis. Sed sive quinque sint testes, sive minores, vel nemo: causam per illius sacramentum, vel dandum, vel recusandum suam habere tam firmitatem, quam exactionem, sive pater sit, qui fideicommissum dederit, sive extraneus: ut æquitatis ratio communiter in omnes procedat. Cum enim res per testium [25] solennitatem ostenditur: tunc & numerus [26] testium, & nimia subtilitas requirenda est. Lex etenim, ne quid falsitatis [27] incurrat per duos [28] forte testes compositum testamentum [29], majorem numerum testium expostulat: ut per ampliores homines perfectissima veritas reveletur. Cum autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, (& maxime ipse heres [30]: cui summa auctoritas totius causæ commissa est) dicere compellitur veritatem per sacramenti religionem: qualis locus testibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneam fidem decurratur, propria, & indubitata [fide] relicta? cum & in leges respeximus, quæ justis dispositionibus testatorum omnimodo heredes obedire [31] compellunt: & sic strictius causam exigunt, ut etiam amittere [32] lucrum hereditatis sanciant, eos, qui testatoribus suis minime paruerint.

Si heres relictum solvere noluerit.

In Authent. de heredib. & falcid. §. si quis autem non implens. col. 1. tit. 1. Novell. 1.

HOc *amplius qui defuncti judicium lege non repræsentatum monitus à judice intra annum non implet, excluditur eo, quod præter debitum naturale perceperit ex eodem judicio.* †. *Hoc autem cum onere suo, danda super hoc cautione, defertur primo substitutis, mox ordine servato coheredibus adeuntibus, vel generali fideicommissario, vel legatario soli, vel ex pluribus in parte potiori, vel speciali fideicommissario, vel legatario majoris emolumenti, vel omnibus, vel volentibus, vel libertate in testamento donatis, prout quisque eorum prior nominatus est: exheredatis ne hic quidem respectis: Postremo defertur extraneo, vel fisco.*

TIT. XLIII.

COMMUNIA DE LEGATIS, ET FIDEICOMMISSIS, ET DE IN REM MISSIONE TOLLENDA.

Quæ actiones legatariis, vel fideicommissariis competant, & de legatorum differentiis sublatis.

1. Imp. Justinianus A. Demost. P. P.

CUm hi, qui legatis, vel fideicommissis honorati sunt, personalem actionem plerumque habere noscantur: quis vel vindicationis [33], vel finendi [34] modo, aliorumque [35] generum legatorum subtilitatem prono animo admittat, quam posteritas optimis rationibus usa nec facile suscepit, nec inextricabiles circuitus laudavit? quis in rem [36] missionis scrupulosis utatur ambagibus? Rectius igitur esse censemus, in rem quidem missionem penitus aboleri: omnibus vero tam legatariis quam fideicommissariis unam [37] naturam imponere, & non [38] solum personalem actionem præstare, sed & in rem, quatenus eis liceat easdem res sive per quodcunque genus legati, sive per fideicommissum fuerint derelictæ, vindicare in rem actione instituenda, & insuper utilem Servianam, id est hypothecariam super his quæ fuerint derelicta, in res mortui præstare. Cum enim jam hoc jure nostro increbuit, licere [39] testatori hypothecam rerum [suarum] in testamento quibus voluerit dare, & item novellæ [40] constitutiones in multis casibus, & tacitas [41] hypothecas introduxerunt: non ab re est etiam nos in præsenti [42] casu hypothecariam donare [actionem,] quæ [etiam] nullo verbo præcedente possit ab ipsa lege induci. Si enim testator ideo legata, vel fideicommissa reliquit, ut omnimodo personæ ab eo honoratæ ea percipiant, apparet ex ejus voluntate etiam præfatas actiones contra res testatoris esse restituendas: ut omnibus modis voluntati ejus satisfiat, & præcipue cum talia sint legata vel fideicommissa, quæ piis [43] actibus sunt deputata. Et hæc disposuimus, non tantum si ab herede fuerit legatum derelictum vel fideicommissum, sed & si à [44] legatario vel fideicommissario vel alia [45] persona quam gravare fideicommisso possumus, fideicommissum cuidam relinquatur. Cum enim non aliter valeat, nisi [46] aliquid lucri adferat ei à quo derelictum est, nihil est grave, etiam adversus eum non tantum personalem, sed etiam in rem & hypothecariam extendere actionem in rebus quas à testatore consecutus est. †. In omnibus autem hujusmodi casibus in tantum, & hypothecaria unumquemque convenire volumus; in quantum personalis actio adversus eum competit: & hypothecam esse non [47] ipsius heredis, vel alterius personæ quæ gravata est fideicommisso, rerum, sed tantummodo earum quæ à testatore ad eam pervenerint. Dat. xv. Kal. Octob. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

Exæquatio legatorum & fideicommissorum.

II. Idem A. Juliano P. P.

OMne [48] verbum significans testatoris legitimum sensum, legare vel fideicommittere volentis, utile atque validum est, sive directis [49] verbis, quale est *Jubeo* [50] forte: sive [51] precariis utatur testator, quale [52] est *rogo, volo, mando, fideicommitto*: sive juramentum interposuerit: cum & hoc nobis audientibus ventilatum est, testatore quidem dicente ὁρκῶ [53], partibus autem hujusmodi verbum huc atque illuc lacerantibus. Sit igitur (secundum quod diximus) ex omni parte verborum non ineffi-cax voluntas secundum verba legantis, vel fideicommittentis, & omnia [54] quæ naturaliter insunt legatis, & fideicommissis inhærere intelligantur: & contra quidquid fideicommittitur, hoc intelligatur esse legatum, & si quid tale est, quod non habet naturam legatorum, hoc ei ex fideicommissis accommodetur: & sit omnibus perfectus eventus, & ex omnibus nascantur in rem actiones, & ex omnibus hypothecariæ, ex omnibus personales. Ubi autem aliquid contrarium in legatis & fideicommissis eveniet, hoc fideicommisso quasi humaniori aggregetur, & secundum ejus dirimatur naturam. Et nemo moriens putet legitimam voluntatem reprobari, sed nostro semper utetur adjutorio: & quemadmodum viventibus providimus, ita & morientibus prospiciatur, & si specialiter legati tantum faciat testator mentionem, hoc & legatum & fideicommissum intelligatur, & si fidei heredis, vel legatarii [55] aliquid committatur, hoc & legatum esse videatur. Nos enim *non verbis, sed ipsis rebus leges imponimus*. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De opteo-

---

1 Vid. *l.* 38. *in fin. ff. de leg.* 1.

2 Dolo facit qui legatum petit quod jam repudiavit. facit *l.* 36. *ff. ad l. Aquil.*

3 Si legatum filiofamil. factum fuerit, & pater id repudiaverit, id ipse filius petere potest. *l.* 44. *Synopſ. eod. c.* 8. §. 3.

4 Repudiatio patris filio non nocet. vid. *l.* 11. §. *de jur. delib.* vid. *Hot.* 8. *conſ.*

5 Pœnitentia fideicommissum revocati potest. vid. *l.* 3. *in fin. ff. de adim.*

6 Servis propriis citra libertatis donationem frustra fideicommittimus. vid. *l.* 4. §. *de leg. l.* 88. §. 13. *ff. de leg.* 2.

7 *l.* 13. §. *eodem. l.* 8. §. 1. §. *de codicill. l.* 1. *in fin. ff. de hered. pet. l.* 4. *l.* 29. *ff. qui teſtam. l.* 11. §. 1. *ff. de legat.* 3.

8 Legata in testamento inutili non debentur, nisi repetita ab intestato fuerint. *Salye. l.* 13. *ff. de inoffic.* ab intestato dicimus, si testamento clausula codicillaris sit adjecta. vid. *l.* 11. §. *de teſtam. manumiſſ. l.* 41. §. 3. *ff. de vulgari.* vide ad hunc locum *Papon.* 20. *Arreſt.* 1. *num.* 5.

9 Id est, libro 9. responsorum: ut constat ex *l.* 102. *ff. de cond. & demonſtr.*

10 Fideicommissi restitutioni post mortem suam filius obnoxius, intelligitur fideicommissum sub hac conditione restituere gravatus, si sine liberis decesserit, *ut hic.* ut hinc constet, huic sententiæ locum non esse: quoties extraneus fideicommissi restitutione oneratur. *Gloſſ. in l. ex facto.* 17. §. *ſi quis rogatus* 4. *ff. ad Treb.* vid. *Socin. reg.* 167.

11 Liberi gravati hereditatem post mortem restituere, intelliguntur gravati si decesserint sine liberis. *d. l.* 102. *l.* 6. §. *de Inſt.* vid. *Papon.* 20. *Arreſt.* 1. *num.* 1.

12 Nota regulam.

13 Filius quoties de restituenda hereditate gravatur, subintelligitur clausula, *Si deceſſerit ſine liberis*, ut eo casu testator plus dixisse, minus scripsisse præsumatur, ne videatur alioquin alienos & extraneos successores suis præposuisse. vid. *Alciat.* 1. *præſumpt.* 9. Quid si filius restituere piæ causæ sit rogatus, & liberos ipse reliquerit? Quidam putant eum cogi restituere, quod iniquissimum puto. Impius enim videtur pater qui suorum curam non habet, ut Apostolus testatur. Huc etiam aureum dictum Augustini pertinet, quod in jus Canonicum relatum est 17. *quæſt.* 4. *c. ult.* vide plura apud *Tiraquel. privilegio* 17. *pia cauſa.* 14 Vid. quæ dixi ad *l.* 30. §. *de jure dot.* 15 Vid. *l. ult. in fin.* J. *ad Tertull.*

16 Legata & fideicommissa relicta à filio præterito non debentur. *l.* 2. *ff. de leg.* 3. dic idem à patrono præterito. *l.* 31. §. *ff. de fideicomm. libert.* 17 Hæc est 35. decisio ex 50. novis Justinian. vid. Inglois. Ans. 18 Præteritio patris ignominiosa. Sic præteriti à censore Senatores ignominiosi. 19 *Feſtum in præteriti in fin.* 20 Potest enim sine scriptura relinqui. *l.* 22. §. *eod.* Goth. Declarationem hujus legis vid. apud Inglois *deciſ.* 9. *quæſt.* 1. *num.* 4. Vaud. *lib.* 2. *var. quæſt.* 14. Guid. Pap. *deciſ.* 331. facit §. *ult. Inſtit. de fideicommiſſ. hereditat.* & quomodo in praxi intelligenda vid. Joann. à Sande *deciſ. Friſiear. lib.* 4 *tit.* 5. *defin.* 18. Ans. 21 Jurans heres relictum à defuncto aliquid esse, tenetur ex minus etiam solenni voluntate relictum præstare. vid. *Manticam* 1. *de conject.* 9. 22 Negans fideicommissum cogitur jurare vel solvere. §. 12. *Inſt. de fideicomm.*

23 Juramentum deferens jurare prius de calumnia cogitur. vid. *l.* 1. §. *de jurejur. propter calum. l.* 9. §. *de reb. cred. l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. de jurejur. l.* 11. §. 1. §. 2. *ff. rer. amot.* 24 Quoties de judicandi munere agitur, nemo simul testis & judex esse debet. Hæc tamen duo in ejus personam, cujus jurejurando res ab adversario committitur, coire posse videntur. adde *Cujac.* 12. *obſ.* 19. verbi gratia in causa propria potest quis esse testis & judex consensu adversarii. *Bald. hic.*

25 Testes ad solennitatem testamenti pertinent, *ut hic.* Quid numerus testium? ad solennitatem extrinsecam pertinere possis dicere. numerus enim testium forma est testamenti accidentalis, non substantialis, hæc nulla lege, vel consuetudine mutari potest. *l. ult.* §. *de teſt.* Illa, nimirum accidentalis, potest. Nam vel lege, vel statuto testium numerus potest augeri, vel minui. *l. ult.* §. *de teſt. l. divus* 24. *ff. de teſt. milit. l. milites* 15. §. *de teſt. milit.* 26 In his quæ testibus necessario probari oportet, certus numerus & solennitas exigitur. adde *l. ubi* 12. *ff. de teſtib.*

27 Testium solennitas inducta est, ne quid in testamentis falsi induceretur. unde colligunt, testamentum non solenne injustum esse, & falso admittendo obnoxium, & ne quidem in foro conscientiæ observandum esse. Quid si falsitatis suspicio cesset & confessum sit seu indubitatum testamentum ita factum, licet non solenniter? vid. apud Mantic. 2. *de conjecturis* 14. 28 Testamentum duobus tantum testibus præsentibus compositum quasi falsum. 29 Hanc vocem interpungit editio Haloandri, probatur tamen interpunctio à *Cujac.* 18. *obſ.* 9. ut hic sit sensus, Ne quid falsi testes fabricent & committant, quod facilius ex composito facturi sunt duo testes quam plures, ideo plures testes desiderari in fideicommissis: puta quinque, ut plures rem communicent, uti loquitur lex 32. §. 1. *ff. de furtis.* ut efficiant voluntatem, *l.* 22. §. *de teſtamentis.*

30 Heredi summa authoritas totius causæ commissa. 31 *Novell.* 1. *c.* 1. *Novell.* 48. *c.* 1. 32 Tanquam indignos. *Paul.* 3. *ſent.* 6. §. 10. adde quæ dixi ad *l.* 4. *C. de his quæ ut indig.* Hodie quidem amittit non tamen quasi indignus. *Nov.* 1.

33 *Ulp.* 24. §. 3. §. 7. 34 *Ulp.* 24. §. 5. Goth. In hanc legem vid. Anton. Merend. *lib.* 3. *controverſ. cap.* 48. 49. Ans. 35 Puta ex damnatione, per præceptionem. *Ulp.* 24. §. 2. §. 4. §. 6. §. 8. 11. 36 In rem missionis solennitas sublata. *l. ult.* §. 2. J. *eod.* 37 Legata fideicommissis exæquantur. *l.* 1. *ff. de leg.* 1. 38 Legatario tres competunt actiones, ex testamento, rei vindicatio, hypothecaria. *l.* 2. J. *eod.* §. 2. *Inſt. de leg. l. ult.* §. 2. J. *eod.* 39 Testator res suas potest hypothecæ subjicere. 40 *l.* 1. §. 1. §. *de rei uxor. act.* 41 *tit.* J. *in quib. cauſ. pig. tacite.* 42 Tacita hypotheca in bonis testatoris legatariis competit. 43 Legata piis actibus deputata, favorabilia. 44 Ab herede, legatario, fideicommissario fideicommittere possumus. vid. *l.* 9. §. *de fideic.* 45 Puta donatario mortis causa, dixi ad *d. l.* 9. adde *l. unic.* §. 7. J. *de caducis.* 46 Inutile legatum est quod legatario non prodest. vid. *d. l.* 9. 47 *l.* 4. *ff. de ſeparationibus.* 48 *l.* 21. §. *de legat.* adde *l.* 11. *ff. de leg.* 3. 49 De directis & precariis dixi ad *l.* 2. §. *de codicill.* adde *Cujac.* 11. *obſ.* 25. 50 *Jubeo* est verbum directum: non omnino tamen. J. *eod. ibi, ſorte:* quasi diceret, de hoc verbo dubitari posse. *l.* 28. §. *pen. ff. de lib. leg.* vide *Cujac.* 11. *obſ.* 25. 51 Jurans aut jurare jussus à testatore heres se præstiturum legata ex testamento minus solenni, obligatur: ut hinc colligas, clausulæ codicillaris vim habere ejusmodi juramentum: non deberi quasi ex testamento, sed quasi ex codicillis. Vid. Mantic. 1. *de conject.* 9. Porro quibus casibus subintelligatur clausula superior dictum est in *l. ult.* §. *de codicillis.* 52 Verba precaria. §. *ult. Inſt. de ſingul. reb. per fideicomm. Ulp.* 25. §. 2. *Paul.* 4. *ſent.* 1. §. 6. 53 Lege, ἐνορκῶ, unica dictione, quod interpretari possumus, *adjuro*, vel *jure jurando convenio*, eadem forma qua ἐσπορκῶ, id est, *liquido juro*, & ita quoque Glossæ Græcorum exponunt. Est enim frequens testatori cum jurisjurandi religione heredes onerare legati, vel fideicommissi præstatione. *l.* 77. §. 23. *ff. de leg.* 2. *ut in l.* 3. *ff. de jure fiſci. per Deum rogo te.* J. & §. 1. *Inſtit. de fideic. lib.* Tertul. *de præſcript. Ego sum heres Apostolorum: sicut caverunt testamento suo, sicut fideicommiserunt, sicut adjuraverunt. Per salutem Principis:* ut male Alciat. 4. *diſpunct.* 12. exemplum ponat hoc modo, Juro me daturum centum. Nam ex hac scriptura neque legati, neque fideicommissi petitio est. Et hoc quoque perperam Accursius. Si heres juraverit se daturum. Nam hæc conditio jure remittitur. vid. *Cujac.* 16. *obſerv.* 25. Neque ea adjuratio, per deos, in testamentis tantum, sed & aliis negotiis inter vivos veteribus fieri solita. Cicero 13. & 14. *ad Brutum: subveni per deos: propera per deos.* & 16. *ad Atticum* 6. *per deos expedi.* Author ad Herennium 4. *per deos amplexare.* Terentius *Andria act.* 5. *ſcena* 1. *per ego te Deos oro.* 54 *l.* 1. *ff. de leg.* 1. §. 3. *Inſt. de leg.* 55 Olim à legatario legari non potuit, à fideicommissario potuit. *Gajus* 2. *tit.* 7. §. 4. *Ulp.* 24. §. 20.

Source : BIU Cujas

De optione legata. 2. De non alienandis rebus restitutioni subjectis.

III. Idem A. Joanni P. P.

SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio servi vel alterius rei fuerit relicta, vel [si] uni quidem legatario optio servi, vel alterius rei relicta est, ipse autem moriens plures sibi reliquerit heredes: *dubitabatur* inter veteres, si inter legatarios, vel heredes legatarii fuerit certatum, & alter alterum servum, vel alteram rem eligere velit, quid sit statuendum?

†. Sancimus itaque in omnibus hujusmodi casibus rei judicem fortunam esse, & sortem [1] inter altercantes adhibendam: ut [2] quem sors prætulerit, is quidem habeat potestatem eligendi, cæteris autem æstimationem præstet contingentium eis partium, id est, servis quidem & ancillis majoribus decem annis, si sine arte [3] sint, viginti [4] solidis æstimandis: minoribus vero decem annis, non amplius quam in decem solidos computandis: sin autem artifices sint, usque ad triginta solidos æstimatione eorum procedente, sive masculi, sive fœminæ sint: exceptis notariis, & medicis utriusque sexus: cum notarios quinquaginta solidis æstimari velimus, medicos [5] autem & obstetrices [6] sexaginta. Eunuchis [7] minoribus quidem decem annis usque ad triginta solidos valentibus, majoribus vero usque ad quinquaginta: sin autem artifices sint, usque ad septuaginta.

§. 1. Sed & si quis optionem servi vel alterius rei reliquerit non ipsi legatario, sed [8] quem Titius forte elegerit, Titius autem vel noluerit eligere, [vel non potuerit,] vel morte fuerit præventus, & in hac specie *dubitabatur* apud veteres quid statuendum sit: utrumne legatum exspiret, an aliquod ei inducatur adjutorium, ut viri boni arbitratu procedat electio? Censemus itaque, si intra annale tempus ille qui eligere jussus est, hoc facere supersederit, vel minime potuerit, vel quandocunque decesserit: ipsi legatario videri esse delatam electionem: ita tamen, ut [9] non optimum ex servis, vel aliis rebus quidquam eligat, sed mediæ æstimationis, ne dum legatarium satis esse fovendum existimamus, heredis commoda defraudentur. §. 2. Sed quia nostra majestas per multos casus legatariis, & fideicommissariis prospexit, actionesque tam [10] personales, quam in rem & hypothecarias dedimus, & in [11] rem missionis tenebrosissimus error abolitus est: & ad hanc legem pervenimus. Nemo [12] itaque [heres] ea quæ per legatum vel pure vel sub certo die relicta sunt, vel quæ restitui aliis dispositа sunt, vel substitutioni suppositа, secundum veterem dispositionem putet in posterum alienanda [13], vel pignoris, vel hypothecæ titulo adsignanda, vel mancipia manumittenda: sed sciat [hoc] quod alienum [14] est, non ei licere, utpote sui patrimonii existens, alieno juri applicare: quia satis absurdum est, & irrationabile, rem quam in suis bonis pure non possidet, eam ad alios posse transferre, vel hypothecæ, pignorisve nomine obligare vel manumittere, & alienam spem decipere. §. 3. Sin autem sub [15] conditione, vel sub incerta die fuerit relictum legatum vel fideicommissum universitatis, vel speciale, vel substitutione, vel restitutione: melius quidem faciet, si & in his casibus caveat ab omni venditione, vel hypotheca, ne se gravioribus oneribus evictionis nomine supponat. †. Si autem avaritiæ cupidine propter spem conditionis minime implendæ, ad venditionem, vel hypothecam prosiluerit: sciat quod conditione impleta ab initio causa in irritum devocetur: & sic intelligenda est quasi nec scripta, nec penitus fuerit celebrata: ut nec usucapio, nec longi temporis præscriptio contra legatarium, vel fideicommissarium procedat. †. Quod similiter [obtinere] censemus in hujusmodi legatis sive pure, sive sub die certo, sive sub conditione, sive sub incerta die relicta sint. Sed in his omnibus casibus legatario quidem, vel fideicommissario omnis licentia pateat rem vindicare, & sibi adsignare, nullo obstaculo ei à detentatoribus opponendo.

In Authent. de restit. & ea, quæ part. §. quamobrem præsentem. col. 4. tit. 18. al. 6. Novell. 39. cap. 1.

RES, *quæ subjacent restitutioni, prohibentur alienari quidem, vel obligari. Sed si* [16] *liberis portio legitima non sufficit ad dotis* [17], *sive donationis* [18] *propter nuptias obligationem: permittitur res prædictas in eam causam alienare, vel obligare pro modo honestati personarum congruo. Ea enim, quæ communiter omnibus prosunt, his quæ specialiter quibusdam utilia sunt, præponimus.*

§. 4. Emptor autem sciens [19] rei gravamen, adversus venditorem actionem habeat tantum ad [20] restitutionem pretii, neque duplæ stipulatione: neque melioratione [21] locum habente: cum sufficiat [22] ei saltem pro pretio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satisfieri. Creditori nihilominus pignoratitia contraria actione adversus debitorem competente: ut ex omni parte omnique studio id, quod semper properamus ad effectum perducatur, & ultima [23] elogia defunctorum legitimum finem sortiantur, bonæ [24] fidei proculdubio emptoribus integra jura, & nullo modo ex hac constitutione deminuta contra venditores habentibus. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

1 Non verbis, sed rebus leges imponuntur. *l. 3. §. de lib. præt. l. 1. §. de latina libertate. l. 3. §. 9. ff. de adim. & transf. l. 9. §. quæ res pignor. Cic. 2. de invention.*

2 Sorte quædam privata finiuntur. *Cic. 1. offic. in princ.* Quoties plures, quibus optio est relicta, dissentiunt in eligendo, sorte res dirimitur, *ut hic & §. 23. Inst. de leg.* ut & aliis casibus: puta, si de deponendis apud aliquem instrumentis. *l. 5. ff. familiæ.* de divisione bonorum inter coheredes facienda agitetur. *l. 1. §. quando & quibus quarta pars. lib. 10.* si dubitatur quinam priores causam dicere debeant. *l. 14. ff. de jud.* si de servis manumittendis. *l. 24. §. 17. ff. de fideic. liber.* aut de liberis dividendis quæstio sit. *Novell. 162. c. 3. in fin.* Olim quoque sortitione dabantur judices. Contra, episcopus fortibus eligi prohibetur. *l. 47. §. de episc. & cleric.* His adde Mynsing. 4. *obs. 37.* tibi quærit, quemadmodum divisionem inter fratres fieri oporteat. An sorte, An potius divisio seniori fratri committenda sit, electione juniori data.

3 Qui sine arte sunt servi majores decem annis, viginti solidis æstimantur: minores decem annis, decem solidis: Notarii, quinquaginta: Medici & obstetrices, sexaginta: reliqui artifices triginta: Eunuchi minores decem annis, triginta; majores annis decem sine artificio, quinquaginta, cum artificio, septuaginta.

4 De pretio communi servorum dicam ad *l. 1. §. 5. ff. de comm. serv. man.*

5 Medicorum ad commendationem hic locus pertinet, quod plurimum æstimentur: Nam quod minus hic æstimentur quam Eunuchi, vitium, temporis fuit, non artis. adde *Forn. 2. select. 8.* Possis & hinc obiter etiam colligere: Servos medicinam exercuisse, de quo dixi ad *l. 1. §. 1. ff. de com. ser. manum.* qui tamen testes, *l. 20. §. 7. ff. qui testam. l. 11. ff. de testib.* & tabularii, *l. 3. ff. de tabular.* patroni causarum, *arg. l. 1. ff. de postulando:* & judices esse non poterant. *l. 3. ff. de offic. præt. l. 12. §. 2. ff. de judiciis.* Puto usui medicinæ perneccessario id datum fuisse, cum & alias mulieres medicæ esse possint. *l. 1. §. 5. vers. Sin autem. ff. de comm. servo.* An servi episcopi, clerici & monachi esse potuerint, vid. *Novell. Leon. 9. 10. 11.* De servis plura dixi ad *l. 3. in fin. ff. de cap. minut. l. 32. l. 209. ff. de reg. jur.* 6 De obstetricibus, medicis adde *l. pen. ff. de postlum. hered. l. 9. ff. ad l. Aquil.* 7 Eunuchorum pretia. adde *tit. ff. de Eunuchis.* 8 Optio rei legatæ quoties committitur tertio: illo non eligente intra annum, vel morte prævento, electio transfertur in legatarium. ut *l. 28. ff. de cond. & demonstr.* 9 Legatarius non rem optimam, sed modicæ æstimationis eligere debet. *l. 37. ff. de leg. 1.* 10 *leg. 1. l. 2. ff. eod.* 11 *d. l. 1. Novell. 39. in pr. Paul 4. sent. 1. §. 15.* In rem missio fiebat fideicommissorum nomine herede non existente solvendo adversus extraneos rerum hereditariarum possessores. 12 Rei restitutioni subjectæ pure, vel certa die alienatio, pignoratio & manumissio non tenet ipso jure, *ut hic:* nisi certis casibus jure novo. *Auth. proxima. §. cod. Nov. 39. c. 1.* 13 Adde *l. 15. ff. de reb. dub. l. 70. ff. ad Trebell.* 14 Vid. *ff. de rebus alienis.* 15 Res sub conditione, vel sub die incerta restitutioni obnoxiæ, possunt interim alienari, vel obligari: sed alienatio, vel obligatio. *d. l. 15. l. 17. ff. quib. mod. usufr.* 16 Restitutioni res obnoxiæ possunt hodie certis casibus perpetuo alienari. vid. *in hanc authen. Roland. à Vall. 1. conf. 85. num. 5. & seq. & 4. conf. 27.* 17 Doti seu in dotem dari possunt etiam quæ alienari prohibita, *ut hic.* quod non tantum locum in dote de novo constituta habet, sed & in dote quam filius accepit vivo patre restituendam: sive filia pro se sive pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dotem dare velit: sive inter vivos pater sive testamento dotem velit filiæ constituere, sive filia elocata sit nulla, vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiat, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dotem daret; sive tale fideicommissum universale sive particulare & purum, sive alienatio expresse prohibita à testatore, vel statuto per juramentum firmato, sive privato sive Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: sive mulier de cujus dote agitur fœcunda sit, sive sterilis. Quin beneficium id transire ad filii & filiæ heredes putat. ut ad eum cui mulier cessit jura dotalia: sed & in dote in qua mulier habet fidejussorem obligatum: & in re emphyteutica restitutioni obnoxia, nimirum ut dotis & similium causa alienari possit etiam sine consensu domini. Perpetuam quoque hujus beneficii causam esse existimant, ut res dotis, vel similis causæ nomine detracta ex fideicommisso, nunquam ad fideicommissarium revertatur. *Accurs. Bart. Bald. Castrensis, Jason hic.* Aliud censent, si alia bona extent in quibus dos aut donatio propter nuptias dari possit: si dominii alienatio prohibita, si fœmina jussa sit restituere, si extraneus, aut qui liberorum numero non sit, restituere sit jussus: ut *ex Dyno, Jacobo de Arena, Salycet. Bald. Castrensi, Nicolao de Neapoli* refert Socin. *regul. 12.* si res sui natura alienari non potest, veluti feudum. vid. *Socinum regul. 324.* 18 Alienari prohibita in dotem & propter nuptias dari possunt, *ut hic:* sed & pro alimentis, redemptionæ sua vel aliorum captivorum, causa pia. *Socin. regul. 3. & 324.* exceptiones vid. *ff. eod.* 19 Scienter emens rem restitutioni subjectam re evicta, habet actionem ad pretium tantum, non ad duplum, etiam si duplum promissum fuerit.

20 *l. 27. §. de evict.*

21 Qui rem alienam sciens comparat, meliorationes factas amittit: quod & stricti juris est. dixi ad *l. 38. ff. de petit. hered.*

22 Quasi dicat, potuit summo jure pretium ipsum quoque amittere.

23 Ultima elogia legitimum finem sortiri debent. 24 Bonæ fidei emptor re evicta non modo duplam promissam, sed ipsas quoque meliorationes recipit.

TIT. XLIV.

DE FALSA [25] CAUSA [26] ADJECTA LEGATO, VEL FIDEICOMMISSO.

I. Imp. Antoninus A. Septimo.

VERBA testamenti, quæ inseruisti, aut solutam [27] pecuniam debitam testatori declarant, aut voluntatem ejus liberare volentis debitorem manifeste ostendunt. Et ideo, aut peti quod [28] solutum est: non potest, aut ex causa fideicommissi, ut debitor liberetur, agendum est: nisi [29] liquido probari possit eum non liberari debitorem voluisse, sed errore [30] lapsum solutam sibi pecuniam existimasse. P. P. Kal. Martii, Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

II. Imp. Alexand. A. Faustinæ.

ETiamsi veritas debiti [31] non subest, falsa tamen demonstratio [32] non perimit legatum, & ex testamento ejus quoque nomine competit actio. P. P. VII. Id. Novemb. Alexandro A. Cons. 223.

Si maritus legat dotem uxori certa quantitate non expressa, oportet uxorem probare numerationem. Salic.

III. Idem A. Verinæ.

SI non [33] designata certa quantitate dotem tibi legavit maritus, sed *quodcunque ad eum dotis nomine pervenisset, perventurumve esset*, & id ex testamento petis: necessaria probatio est numeratæ pecuniæ. Quod si quantitatem [34] expresserit, debetur [35], & si in dotem datum non [36] est: quasi aliud legatum, non eo jure, quo dos fungitur. P. P. Non. Maji, Maximo II. & Æliano CC. Conss. 224.

IV. Imp. Gordian. A. Alexandro.

SI dotem (ut proponis) defuncta [37] in matrimonio uxore tua patri [38] ejus reddidisti, vel etiam ea non reddita, testamenti verbis (ut adseveras) munitus es, quibus se recepisse [39] dotem universam quondam socer tuus significavit: ne hoc nomine conveniaris, solicite agere non debes: cum aut soluta dote, nulla supersit actio, aut non reddita, adversus petentem juxta defuncti voluntatem parata sit exceptio. P. P. XV. Kal. Jun. Sabino II. & Venusto CC. Conss. 241.

Si legatur dos facta relatione ad instrumentum dotis, nihil aliud requiritur, nisi quod instrumentum loquitur. Bald.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Severæ.

REfert [40] largiter, [an] *dotem tibi redds* maritus, an *quæ* [41] *instrumento dotali conscripta sunt*, legari, seu precariis verbis statuit: quippe [cum] superiore quidem casu datum probanti repeti tantum, posteriore vero nihil [42] nocente falsa demonstratione [quod] significatum [est] instrumento, postulari possit. S. XIV. Kal. Decembr. CC. Conss. 293.

25 Falsa causa legandi, legata non vitiat. *l. 12. l. 17. §. 2. leg. 72. §. 6. ff. de cond. & demonst. §. 31. Inst. de leg. Ulp. 24. §. 19.* nisi probetur testatorem, si sciviss. et causam falsam, non fuisse relictorum. vid. *Wurmser. 1. pract. 39. obs. 20.*

26 Adde xxxv. D. 1. Causa est ratio legandi præteritum aliquid præsupponens, sive demonstrans. *l. 12. in fin. ff. de cond. & demonstrat.* Quatuor hæc separantur, Conditio, Demonstratio, Causa, Modus, *ὥρισις, δήλωσις, αἰτία καὶ τρόπος.* 44. *Eclog.* 29.

27 His verbis, *soluta est mihi pecunia*, liberatio relinquitur. *l. 4. §. cod.* vid. *l. 31. ff. de lib. leg.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Ant. Merend. *contr. jur. lib. 2. c. 27.* Ans.

28 Quod solutum est peti non potest.

29 Alias præsumitur pro qualibet depositione. vid. *Alciat. 3. præsump. 21.*

30 Erronea testatoris confessio non nocet.

31 Demonstratio hæc fuit: *Decem quæ Titio debeo.*

32 *l. 3. l. 5. §. cod. l. 17. l. 13. ff. de cond. & demonst. §. 30. Inst. de leg. Ulp. 24. §. 19. ἡ πλανὴ ἀπαρίθμησις. Synops. Basil. 44. tit. 16. cap. 62.* hac sententia, Falsa demonstratio nunquam legata perimit. Ideoque si quis ita legaverit, Do lego huic aureos centum quos ei debeo: licet nihil debeatur, legatum valet. *ὃς ἀπὸ ἀπαριθμήσεως*, tanquam ex numeratione. Harmenopulus 5. *tit.* 10. §. 24. hanc legem ita reddit, Falsa numeratio legata non perimit. unde & si quis legans ita dixerit, *Do huic tot nummos quos ipsi debeo:* etiamsi non debeat, sed falso id dixerit, valet tamen legatum. 33 Dos incerta simpliciter uxori si prælegatur, uxor dotis quantitatem probare debet: alias legatum est inutile ei: certa, non debet: estque remisso probationis onere, legatum utile, *ut hic. & §. 15. Inst. de legat. l. 6. ff. de dote præleg.*

34 Demonstratio hæc fuit, *Decem quæ in dotem accepi.* 35 Imo non debetur. *l. 1. §. 7. ff. de dot. præleg.* 36 Falsa demonstratio his verbis innuitur, de qua vid. *l. 2. ff. eodem.*

37 Mortua filia in matrimonio dos patri ejusve heredibus reddi debet. 38 Pater liberationem dotis legare potest. 39 His verbis liberatio relinquitur, ut *l. 1. ff. eod.* 40 Dos si, ad instrumentum dotis relatione facta, legatur, statur instrumento: si ad dotem, veritas inquiritur.

41 Demonstratio hæc fuit: *Quæ instrumento dotali conscripta sunt, do, lego.* 42 *l. 2. ff. eodem. l. 75. §. 1. ff. de leg. 1. l. 33. ff. de cond. & demonstr.*

TIT. XLV.

DE HIS QUÆ SUB MODO [43] LEGATA, VEL FIDEICOMMISSA RELINQUUNTUR.

I. Imp. Antoninus A. Saturninæ.

IN [44] legatis quidem, & fideicommissis etiam modus [45] adscriptus pro [46] conditione observatur. Sed si per te non stat, quominus voluntati testatoris pareas, sed per eum, cui [47] *nubere* [48] jussa es, quo minus id, quod tibi relictum est, obtineas, non oberit. P. P. V. Kalend. Januar. [49] Gentiano, & Basso Conss. 212.

II. Imp. Gordianus A. Ammonio P. P.

EX [50] his verbis, *Titio decem millia, vel insulam relinquo, ita ut* [51] *quinque millia ex hu, vel eandem insulam Mævio restituat:* licet antea [52] neque legati, neque fideicommissi petitio nascebatur, tamen in libertate [53] à D. Severo hoc admissum est. Sed & in pecuniariis causis [54] voluntatis tuendæ gratia non immerito recipiendum est, ut etiam ex hujusmodi verbis, sive [55] ad conditionem, sive ad modum respiciant, sive ad dandum, vel faciendum aliquid: fideicommissi actio omnifariam nascatur, videlicet in [56] conditionibus post exitum earum. Sin vero legato, aut fideicommisso relicto, testator legatarium, seu fideicommissarium prohibuerit, vel heredem suum, vel alium quendam debitum exigere, habet debitor adversus legatarium, seu fideicommissarium agentem, usque ad quantitatem [relicti, sive] fideicommissi, sive legati exceptionem [57]. P. P. VI. Id. August. Sabino II. & Venusto Conss. 241.

43 Adde xxxv. D. 1. Modus est finis propter quem legatur, vel causa legandi collata in futurum, verbi gratia lego Titio centum ut quinquaginta Mævio restituat. *l. 2. §. eodem.*

44 Quoties alicui sub modo legatum relinquitur, puta, *ut hoc faciat*, capit ille quidem legatum: verum si modus defecerit, legatum amittit. Modus enim est conditionis eventus in legatis & fideicommissis; si vero legatum mulieri relictum fuerit, *ut Petro nuberet*, ac legatum quidem acceperit, sed Petrus eam ducere nolit, legatum reddere non cogitur. Nec enim per eam stetit, quo minus impleatur conditio. *Synops. Bas. 44. tit. 28. c. 1.* 45 Modus est quasi conditio, & ita sæpius appellatur. *l. 8. §. 7. ff. de condit. instit. l. 21. §. 3. ff. de annuis leg. 71. §. 1. l. 108. ff. de cond. & dem. l. 3 in fin. l. 4. ff. de donat.* Non est tamen proprie conditio. *l. 17. §. 2. l. 44. in fin. ff. de manum. test.* Modus est, cum ita legamus ut aliquid fiat. *l. 2. §. cod. l. 17. in fin. ff. de cond. & demonstr.* 46 Id est, impleri debet, quemadmodum & conditio. 47 *l. 31. ff. de cond. & demonst.* 48 Modus hic fuit, ut Saturnina nuberet Titio. 49 *Al.* Februarii. *Pammelius in vita Tertull.* Nam pridie nonas Februarii Severus periit: adde quæ scripsi ad *l. 1. ff. de legat.* 50 Vid. ad hanc *l. Cujac. 14. obs. 15.*

51 Nota genus modi. 52 Olim ex modo non oriebatur actio, hodie oritur. 53 Finge ita legatum fuisse ut servum manumitteres, ut *l. 48. ff. de fideic. lib.* 54 Quod olim non fuit. 55 *l. 21. §. 3. ff. de annuis.* 56 Vid. *Cujac. d. l.* 57 Pro legatis sub modo relictis, competit actio & exceptio.

Source : BIU Cujas

1 xxxv. D. t.
2 *Incertis* Hal.
3 Si quis alicui legatum sub hac conditione reliquerit, *si sine liberis heres diem suum obeat*, isque nepotibus ex filia decesserit, deficit conditio. Nam quum relictis liberis mortuus sit etiam legatum inutile est, nisi alia defuncti voluntas evidenter probetur. P.P. Non. Decemb. Laterano, & Rufino Conss.
4 *Trallianis*, Hal.
5 *Si Titius heres meus pro parte sine liberis decesserit, partem suam hereditatis Tralliano restituito.* Titius nepotem ex filia heredem instituit: num debetur Tralliano fideicommissum? non debetur. Nec enim decedit sine liberis, qui nepotem ex filio relinquit heredem: facit *l.* 48. *ff. soluto.*
6 Heres legatario satisfiat legati sub conditione, vel in diem relicti nomine. *l.* 1. *ff. ut legat.* nisi testator cautionem remiserit, *l.* 7. §. *ut in possess. leg.* His ita constitutis, testator, ita testatus est: *Filia post vigesimum annum Sempronio fundum dato*, eidemque Sempronio caveat sub hac conditione, *Si non diverterit.* Sempronius sibi caveri petit. Cautio denegatur Sempronio. Movetur filia, quod superiori conditione à patre ad divertendum provocata videatur, quum divortii conditio turpis natura sua sit. Sempronius turpem quidem esse conditionem admittit, sed hoc adjicit turpes conditiones pro non adjectis haberi, cavendum igitur.
7 Cui contraria est, si à marito diverterit. *l.* 5. §. *de institut.*
8 Id est, edicti quo heredes legatorum nomine cavere jubentur: ne alioquin relictum aliquod novum putes quo relicta sub conditione ita demum captantur, *si conditio consummata sit*, quale nunquam auditum fuit.
9 Ratio dubitandi, de qua vid. *Cujac.* 9. *obs.* 9.
10 Argumentum à contrario sensu in legibus, statutis & ultimis voluntatibus est validum, *ut hic*: nisi hujusmodi interpretatione inducatur legis, statuti, vel juris communis emendatio: vel sententia juri ejusve rationi contraria, si contrarius ille casus jure decisus sit: si qui statuerunt, ea interpretatione incideront in pœnam. Id quoque in statuto emendante non obtinere putant: si interpretatio subintellecta statuto ipso prohibita sit: si in statuto dictio, ut vocant implicativa (*uti maxime*, & similis) adjecta sit: si alia mens esset contrahentium, aut testantium si hoc genus argumenti à verbis narrativis legis vel canonis, vel à causa impulsiva, non finali, vel ab una tantum causa finali sumitur: ut notat Socinus *reg.* 28. adde *Manticam* 3. *de conject.* 15. 16. 17. *Everardum in Topicis loco* 82. *argumento à contrario sensu.* 11 Puto legendum *Aulazano*, eo sensu: *Aulazano centum do lego, si cum focaria ejusque matre morabitur.* Per Aulazanum stetit, quo minus voluntati testatoris fieret satis: Aulazanus frustra legatum petit. 12 De focaria, vid. *l.* 2. §. *de donat. int. vir. l.* 12. §. 5. 6. *l.* 15. *ff. de instruct. Paul.* 3. *sent.* 7. §. 37. 13 Legatarius faciendi debitor, si non facit, legatum non accipit. *l.* 1. §. *de instit. l. un.* §. 2. *vers. vel ipsum.* §. *de caducis.*
14 *Liciniæ centum do lego, si filio meo nupserit.* filius moritur: Liciniæ non debetur legatum. vid. *Cujac.* 17. *obs.* 22. 15 *l.* 31. *ff. de cond. & demonstr.* 16 *Titiæ centum do lego cum nupserit.* Nupsit Titia in patris potestate adhuc posita. Cuinam legatum quæsitum est, Titiæne an ejus patri? patri. *l.* 14. *in fin. ff. quando dies leg. l.* 78. *ff. de verb. oblig.* nam legati dies cessit tempore nuptiarum quo Titia nondum fuit emancipata. In legatis conditionalibus tempus conditionis inspicimus. *l.* 28. *ff. de pignor.* in stipulationibus factis à filiofamil. tempus contractus, non conditionis. *l.* 78. *ff. de verb. oblig.* 17 Nuptæ etiam filiæ in parentum potestate esse possunt. *l.* 12. §. *de coll.* An & in mariti? sunt etiam in ejusdem potestate, quod ad servitia. vid. *Wurm.* 1. *pract.* 36. *obs.* 9.
18 De legato cum nupserit. 19 Pluribus injecta conditione, impleta conditio non prodest, nisi implenti. *l.* 44. *in fin. ff. de hered. inst.* Faciendo quisque sibi conditionem implet, non alteri. *l.* 13. *ff. de manumiss. testam.* Interdum necesse est ab omnibus conditionem impleri, puta quoties individuum factum est. *l.* 13. §. 2. *ff. de statuliber.* 20 Vid. Joann. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 150. Ans. 21 Hinc colligitur, Eum qui quid deferre creditoris ad domum tenetur, proprio sumptu & periculo deferre teneri non creditoris. vid. *Molin. de usur. quæst.* 9. *num.* 138.
22 Et ita constat casu fortuito non excusari debitorem. Rei interitu neminem liberari ab implenda conditione. adde *l.* 11. §. *si cert. petat. l.* 3. *l.* 20. *ff. de statulib.* 23 *d. l.* 3. §. 1. *Ulp* 2. §. 5.
24 Semel repudiatum redintegrari non potest. 25 Æstimatio rei loco est. 26 *l.* 35. §. 3. *J. de donat.* de vulgari servorum pretio, vid. *l.* 1. *J. de comm. serv.*

Tit. XLVI.

DE CONDITIONIBUS[1] INSERTIS[2] TAM LEGATIS, QUAM FIDEICOMMISSIS, ET LIBERTATIBUS.

De conditione, si sine liberis decesserit.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Claudiæ.

Cum[3] testatorem fideicommissum Tralliano[4] ab eo, quem pro parte heredem instituerat, ita reliquisse proponas, *si*[5] *sine liberis institutus diem obiisset:* isque nepotem quem ex filia susceperat, heredem instituerit, conditionem adscriptam fideicommisso defecisse, manifestum est: nisi alia defuncti voluntas evidenter probetur. P.P. Non. Decemb. Laterano, & Rufino Conss.

De conditione divortii.

II. Iidem AA. Galliano.

Cum patremfamilias fideicommissi nomine, quod in diem certam reliquit, ita cavere præcepisse proponas[6], *si à marito non*[7] *divertisset*, jurisdictionis[8] originem perinde servari æquum est, ac si nihil super ea re scriptum fuisset. Nec[9] exemplum legati, vel hereditatis, in quibus conditio divortii nonnunquam remitti solet, huic rei comparandum est: cum[10] absurdum sit, ideo perpetui Edicti negligi formam, quia patris sui voluntati non obtemperatur. P. P. *Antiochia*, xi. Kal. August. Antonino A. ii. & Geta ii. Conss. 206.

De conditione, si cum focaria sua, matreque ejus moretur.

III. Imp. Antoninus A. Aurelio militi.

Si ea conditione Aulazanus[11] legata testamento præstari voluit, *si cum focaria sua*[12] *matreque ejus moraretur*, & per eum stetit, quominus voluntati testatoris pareret: cum [sua] sponte scripturæ testamenti non[13] obtemperaverit, ad petitionem non admittitur. P.P. Id. Jul. Læto ii. & Cereale Conss. 216.

De conditione nuptiarum.

IV. Imp. Alexand. A. Luciniæ.

Legatum, sive fideicommissum à patruo tuo relictum tibi sub conditione, *si*[14] *filio ejus nupsisses:* cum mortuo[15] filio, priusquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi existimas. P.P. Kal. Decemb. Alex. A. ii. & Marcello Conss. 227.

V. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Faustino.

Si uxorem tuam tempore[16] nuptiarum in[17] patria potestate fuisse monstretur, fideicommissi commodum ei relictum, *cum*[18] *nupserit*, nullo alio diem ejus cedere prohibente, patri quæsitum non ambigitur. †. Quod si à patre ante nuptias emancipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre, & marito, ac liberis: actionem fideicommissi sibi competentem ad heredes suos transmisit. S. vi. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De conditione pluribus personis *injuncta.*

VI. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Si plures personæ unam conditionem implere fuerint jussæ, apud Ulpianum *dubitabatur*, utrumne omnes simul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere eam compellantur? Videtur autem nobis unumquemque[19] necessitatem habere conditionem implere, & pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: ut hi quidem, qui compleverint jussa, ad lucrum vocentur, qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab hujusmodi commodo repellantur. Dat. iii. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

De eo, qui jussus est liber esse, si certum quid heredi dederit.

VII. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam[20] testamento condito libertatem servo suo dereliquit sub conditione, *si suo heredi certum numerum solidorum præstaret*, vel *aliam quandam speciem*, vel *vicarium servum:* Ille autem servus non in eodem[21] loco constitutus, ubi etiam heres fuerat, herili testamento cognito properabat ad heredem cum ipso, quod jussus erat dare heredi; sed in medio latronum, vel hostium incursione, [vel alio fortuito casu] peremptum est, quod portabat: *Quærebatur* inter antiquos, si præpediretur libertas, quia hoc dare servus non potest propter memoratum fortuitum casum? Itaque veterum dubietate quiescente, nobis placuit, ut & libertas omnimodo competat, & commodum, quod heredi, vel extraneo relinquitur, non[22] abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impediatur, sive per heredem, sive per eum, cui dare [aliquid] jussus est, sive per fortuitos casus, in libertatem quidem ipse omnimodo perveniat, nisi ipse servus noluerit adimplere conditionem: obnoxius tamen constituatur post libertatem heredi, vel ei, cui dare aliquid jussus est, (nisi[23] & ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim semel[24] repudiatum ab eo est, redintegrari minime concedimus) quatenus hoc, quod dare jussus est, omnimodo implere compellatur: vel ipso mancipio [præstando] si existat: vel[25] in æstimatione ejus, non amplius, quam in quindecim[26] solidos computanda: vel in alia re, si & ipsa appareat: vel si non existat, vera ejus æstimatione præstanda. Dat. Prid. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. Anno ii. 532.

Tit. XLVII.

DE USURIS[27] ET FRUCTIBUS LEGATORUM, SEU FIDEICOMMISSORUM.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Maximo.

Legatorum[28], seu fideicommissorum usuras ex eo tempore quo lis[29] contestata est, exigi posse manifestum est: Sed & fructus rerum, & mercedes servorum, qui ex testamento debentur, similiter præstari solent. Proposita Prid. Kal. August. Æmiliano[30] & Frontone Conss. 200.

II. Imp. Antoninus A. libertis Cassiani.

Adversus eos[31], qui sub obtentu legis Falcidiæ legata[32] amorantur, notissimum est juris auxilium. Si igitur proposita stipulatione cavere[33] cum satisdatione potestis *vos restituturos, quanto amplius quam per eam legem licet*, acceperitis: Judex, qui de fideicommissis jus dicit, solida vobis legata præstari jubebit. Quod si satisdationem implere non potueritis: arbitro[34] datò certum diem vobis præfiniet, intra quem altera parte cessante partibus suis fungetur. Et si[35] constiterit legi Falcidiæ locum non esse, & usuras & fructus post litem contestatam percipietis. P.P. xvi. Kal. Jun. Duobus & Aspris Conss. 213.

III. Imp. Alexand. A. Paterno.

Si homines certi per fideicommissum tibi relicti fuerint, post moram periculo[36] debitoris fideicommissi sunt. Proposita xii. Kal. April. Juliano ii. & Crispino Conss. 225.

IV. Imp. Gordian. A. Dionysio.

In legatis & fideicommissis fructus[37] post[38] litis contestationem, non ex die mortis consequuntur[39], sive in rem, sive in personam agatur. P. P. Non. Septemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

27 *l.* 3. *in fin. ff. de annuis. Paul.* 3. *sentent.* 9. §. *ult. Cajus* 2. *tit.* 7. *in fin.* De usuris testamentariis vid. Molin. 9. 73. *de usur.* Hotomanum 2. *de usur.* 4.
28 *Syn. Basil.* 44. *tit.* 2. *c.* 84.
29 Usuræ legatorum debentur à lite contestata, *ut hic: & l.* 4. *J. eod. l.* 91. *in fin. ff. de leg.* 1. Mora fit ex die litis contestatæ. Mora sit cum postulanti non datur. *Paulus* 3. *sentent.* 9. §. *ult.* atque ita, Quoties ex testamento actione legatum petitur, fructus post litem contestatam capti & partus editi, & servo legato quæsiti legatariis restituuntur. *Harmenop.* 5. *tit.* 10. § 33.
30 Anulino.
31 Heredes scil.
32 Id est, legatorum præstationem
33 *Paul.* 3. *sentent.* 9. §. 2.
34 Arbiter daba-

tur ad ineundam Falcidiam. 35 Heres legati solutionem denegat, veritus ne creditoribus aliquando imminentibus non habeat unde postea Falcidiam detrahat? Dupliciter eo casu legatarius consultum est. Primum enim caveri possunt se restituturos quanto amplius quam per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo, si cavere non potuerint, Prætor fideicommissarius dabit arbitrum ad ineundam rationem legis Falcidiæ, & diem intra quem ineatur, partibus præsentibus: & secundum eam de fideicommisso pronunciabit, vel herede non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidum legatum præstet cum onere usurarum & fructuum à die litis contestatæ. *l.* 3. *ff. de usur. l.* 78. *ff. de leg.* 2. *l.* 6. *in fin. ff. si cui plus quam per leg. Falcid. l. fin. ff. de usur. l.* 88. *in fin. ad leg. Falcid.* 36 Moram qui admittit, casus fortuitos præstat. *l.* 39. §. 1. *l.* 47. *in fin. ff. de leg.* 1.
37 Vid. *l.* 1. 8. *eod.* 38 De fructibus legatorum. 39 Legatarii scil. Quæstio est utilis: Cui scilicet fructus rei legatæ cedant. Alii hunc locum ita interpretantur: Rei alienæ legatæ fructus non pertinere ad legatarium, nisi à lite contestata: rei testatoris, pertinere. *Accur. hic.* Alii (Galli scilicet) heredem non de percipiendis teneri, sed de perceptis. vid. *Bart. hic.* Ulpianus de percipiendis etiam teneri heredem ait. *l.* 39. §. 1. *ff. de leg.* 1. *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 46. aliter distinguit, Fructus qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinere: ante perceptos, non pertinere. Alii negant fructus perceptos ante aditam hereditatem deberi, alii deberi ajunt. vid. *Grassum l.* 1. *sent.* §. *legatum quæst.* 71. Cujacius *c.* 18. *de præscriptionibus.* putat fructus deberi à tempore moræ, si per damnationem: à tempore additionis, si per vindicationem res legata sit. Subtiliter dici potest (non loquor de usuris certæ pecuniæ legatæ) ad eum pertinere qui rei sit dominus. *l.* 42. *ff. de usuris. l.* 86. §. 2. *ff. de leg.* 1. ergo ad legatarium, cum recta via dominium rei legatæ transeat in legatarium. *l.* 64. *in fin. ff. de furtis.* Verius est autem, fructus rei legatæ deberi tantum ex mora, *ut hic:* cum singulari jure fructus rei ad pias causas legatæ, à tempore mortis debeantur. *l.* 46. §. 4. *J. de Episcop. & Cleric. Nov.* 131. *c.* 12. *vers. Si autem legatum.* Interea ex Harmenopulo 5. *tit.* 10. §. 46. *discimus, Heredem, si post judicis sententiam quadrimestre tempus in solvendo legato fecerit*, commoda ad sententiam usque præstare legatario.

Tit. XLVIII.

DE INCERTIS[40] PERSONIS.

I. Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανός.

Hujus constitutionis meminit Justinianus Instit. de legatis. §. post-humo & Instit. De bon. possess. in princ. *ex quibus locis hoc argumentum confeci.* A. *Cont.*

Cum olim incertis personis nec legata[41] nec fideicommissa relinqui possent, nec libertas, nec posthumo[42] alieno, qui nec institui poterat, hæc omnia correxit Justinianus: ita tamen, ut incertus[43] tutor nec hodie dari possit.

Photius quoque, & Balsamon in Nomocanone *non uno in loco ejus meminerunt, ajuntque esse tit.* 48. *lib.* 6. *constitutionem unam. Ex his igitur & sequentes quoque epitomas confeci.*

Numerat hæc constitutio varia themata, variasque species, quibus docet id quod illicito[44] collegio relictum est, non valere, nisi singulis e collegio legatum sit: contra autem quidquid licito collegio legatur, valere. *Nomocanonis tit.* 12. *cap.* 9.

Item aliud argumentum.

Dicit constitutio valere quod relinquitur licito collegio, aut corpori[45], vel clericis, vel collegiis, vel curiæ, vel cohorti præsidis, vel medicis, vel doctoribus, vel advocatis, vel militibus, vel ejusdem artificii opificibus seu artificibus, vel sacerdotibus, vel cuipiam alii corpori: & ait, relictum dividi viritim, & ex æquis partibus inter eos, qui tempore mortis testatoris fuerunt descripti in albo, præterquam si certam quantitatem testator unicuique attribuerit. †. Dicit quoque ad extremum ea constitutio, quod si semel, aut annuum quid in pios usus relictum sit, aut ecclesiis, aut xenonibus, aut ptochiis, aut venerabilibus domibus, aut communi clericorum, aut ad captivorum redemptionem, aut ipsis pauperibus, vel captivis, valeat defuncti voluntas. *Nomocanonis Tit.* 2. *cap.* 1.

Hæc excerpsi ex utraque Nomocanonis Latina translatione, in quibus editionibus, & cæteris ejusdem farinæ sunt permulta nobis valde suspecta. Itaque pessime mihi videntur de nobis omnibus mereri, benevole lector, qui cum Græca habeant, vel βασιλικῶν, vel Nomocanonis (hic jam prodit) exemplaria, & cætera ad jus pertinentia, suppressis Græcis suas futiles, & indoctas translationes duntaxat edunt, quominus eorum fœdissima pleraque peccata ex Græcorum collatione coargui possint.

27 *l.* 3. *in fin. ff. de annuis. Paul.* 3. *sentent.* 9. §. *ult. Cajus* 2. *tit.* 7. *in fin.* De usuris testamentariis vid. Molin. 9. 73. *de usur.* Hotomanum 2. *de usur.* 4.
28 *Syn. Basil.* 44. *tit.* 2. *c.* 84.
29 Usuræ legatorum debentur à lite contestata, *ut hic: & l.* 4. *J. eod. l.* 91. *in fin. ff. de leg.* 1. Mora fit ex die litis contestatæ. Mora sit cum postulanti non datur. *Paulus* 3. *sentent.* 9. §. *ult.* atque ita, Quoties ex testamento actione legatum petitur, fructus post litem contestatam capti & partus editi, & servo legato quæsiti legatariis restituuntur. *Harmenop.* 5. *tit.* 10. § 33.
30 Anulino.
31 Heredes scil.
32 Id est, legatorum præstationem
33 *Paul.* 3. *sentent.* 9. §. 2.
34 Arbiter daba-

40 Περὶ ἀφανῶν προσώπων. 35. *Ecl.* 18. §. 25. §. 27. *Inst. de legat. Ulpian.* 22. §. 4. & 24. §. 18. *Paul.* 3. *sentent.* 7. §. 13. Incertæ personæ sunt, quas ne quidem testator novit, veluti si dixerit, *Et qui filiam meam duxerit*, vel, *qui primus Consul factus fuerit centum do lego d.* §. 25. 26. 27. *Inst. de leg. ubi Theophilus.* Inter incertas etiam personas censentur postumi alieni. Inter incertas etiam personas videntur paulo post referri collegia, & sic adde *l.* 4. *ff. de reb. dub.*
41 *d.* §. 25. §. 18. *d.* §. 13.
42 *Inst. de bon. poss. in pr.* §. 28. *Inst. de leg.*
43 *d.* §. 27. *l.* 20. *l.* 30. *de rest. tut.*
44 Illicito collegio legari non potest, ergo licito collegio legari potest. *l.* 1. §. *de sacrof. eccles. l.* 8. §. *de her. inst.* vid. *l.* 38. §. 6. *ff. de leg.* 3. *l.* 20. *ff. de reb. dub.*
45 *d. l.* 20.

Tit. XLIX.

AD SENATUSCONSULTUM[46] TREBELLIANUM[47].

De oneribus hereditariis.

I. Impp. Severus, & Antoninus AA. Probo.

Si ex senatusconsulto quartam partem hereditatis[48] retinuisti, & dodrantem fideicommissario restituisti: quod creditoribus hereditariis pro[49] novem unciis præstiteris, à fideicommissario petere potes. P. P. xv. Kal. April. Laterano & Rufino Conss. 198.

46 Quo tempore factum fuerit. vid. *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* §. 4. *Inst. eod.* Verba senatusconsulti. vid. ibid. §. 2. Trebelliano recentius est Pegasianum. §. 5. *Inst. eodem.* Trebelliano transferebantur actiones in fideicommissarium. Pegasiano deducendæ quartæ ex fideicommisso jus datum est. Authore Justiniano hodie Pegasianum in Trebellianum transfusum est. 47 Dixi ad 36. *ff.* 1. 2. *Inst.* 23.
48 Trebellianicam heres deducit ex hereditate, id est, ex fideicommisso universalis hereditatis, *ut hic.* nisi institutus sit contemplatione fideicommissarii ipsius: tunc enim nullam quartam retinere notat Accurs. in *l.* 18. *in fin. ff. eod.* & ibid. Bald. & Roman. Imola in *l.* 11. *ff. de leg.* 1. *l.* 3. §. *cum Pollid.* 3. *De usuris.* 49 Deducta quarta ab herede, onera creditorum dividuntur inter heredem & fideicommissarium pro quadrante & dodrante, *ut hic*: non deducta, omnia transferuntur in fideicommissarium.

Source : BIU Cujas

De oneribus, & legatis.

11. Imp. PHILIPPUS [A.] & PHILIPP. C. Juliano.

AD eum, cui ex Trebelliano SC. pars hereditatis restituitur, successionis onera, seu legatorum [1] præstationem pro competenti portione spectare, indubitati juris est. P.P. XVIII. Kal. Novemb. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

De republica.

III. Imppp. CARUS, CARIN. & NUMERIAN. AAA. Zotico, & aliis.

SI per fideicommissum hereditas Reipublicæ [2] relicta est ex Trebelliano SC. (quod ab intestato [3] quoque locum habet) quartæ partis, & fructus [4] ejus vobis restitutio [5] competit. Sine die, & consule.

De tacita repetitione fideicommissi.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Quintianæ.

NOn [6] justam te gerere solicitudinem per fideicommissum relictæ portionis hereditatis perspicimus, verentem ne fructum amittas relicti fideicommissi, quoniam avia testatoris ex parte heres scripta, & tibi rogata restituere, calliditate, ac fraude [7] repudiavit, ut ad alium nepotem eundemque coheredem devolvatur portio, à quo tibi nominatim non fuerat fideicommissum relictum, & coacta [8] suspectam hereditatem adire, priusquam pro [9] herede gereret, rebus sit humanis exempta: cum divo Antonino parenti nostro deberi etiam à [10] substitutis fideicommissum contemplatione judicii testatoris, quasi tacite ab his repetitum, jamdudum placuerit. Neque enim quartæ retentionem, quam illa, quæ repudiavit, hereditatem adire coacta [11], ut suspectam retinere non potuit, timere debes. S. VI. Id. Jul. *Philippopol.* AA. CONSS.

De scriptura. De succedentibus ab intestato.

V. Iidem AA. & CC. Verissimo.

ET [12] sine scriptura per fideicommissum hereditas recte relinquitur. Igitur si uxor tua te, & privignum suum in discrimine mortis constituta designavit, velle successionem obtinere usque ad dodrantem; ejus voluntatem ratam servari convenit: cum [ab]intestato [13] ei succedentes, de restituendo fideicommisso conventos, ultra quartam, ære alieno [14] deducto, quantum penes eos sententia SC. relinqui præcepit, tantum [15] obtinere [16] posse præstiterit. S. V. Kal Maji, *Sirmii*, C. CONS.

De filiis, vel filiabus oneratis fideicommisso.

VI. Imp. ZENO A. Dioscorio P.P.

IUbemus, quotiens pater, vel mater filio, seu filia, filiis vel filiabus ex æquis, vel inæquis partibus heredibus institutis, invicem seu simpliciter quosdam ex his [17] aut quendam rogaverit, *Qui prior sine liberis decesserit, portionem hereditatis suæ superstiti seu superstitibus restituere:* ut omnibus modis retenta [18] quarta pro auctoritate Trebelliani SC. non [19] per [20] imputationem redituum (licet [21] hoc testator rogaverit vel jusserit) sed de ipsis rebus hereditariis, dodrans [22] restituatur. †. Idemque in retinenda legis Falcidiæ portione obtinere jubemus: & si pater vel mater filio seu filia institutis (sicut supra dictum est) heredibus, rogaverit *eos easve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus suis, ac deinceps restituere hereditatem.* §. 1. In supradictis autem casibus fideicommissorum servandorum satisdationem [23] cessare jubemus, si non specialiter eandem satisdationem testator exigi disposuerit, & cum pater vel mater secundis [24] existimant nuptiis non abstinendum. In his enim duobus casibus, id est, cum testator specialiter satisdari voluerit, vel cum secundis se pater vel mater matrimoniis junxerit, necesse est, ut eadem satisdatio pro legum ordine præbeatur. §. 2. Sin autem is qui fideicommissaria restitutione gravatus est, uno [25] filio superstite, vel nepote ex filio seu filia nato, vel pronepote, vel posthumo relicto decesserit: non [26] videtur extitisse conditio, & ideo deficit fideicommissi petitio. §. 3. Illud etiam admonemus ea quæ de Falcidiæ portione non [27] per reditus [28], sed per ipsas res hereditarias retinenda, & de satisdatione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda diximus; non [29] ulterius quam in his personis & casibus, quorum superius mentio facta est, oportere produci. P.P. Kal. Septemb. *Constantinop.* PROBINO & EUSEBIO CONSS. 489.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. sed & hoc præsenti. al. §. si quis sub conditione. col. 9. tit. 6. al. 15. Novell. 123. cap. 37.

NIsi rogati, restituere datum dotis causa, vel propter nuptias donationis, vel relictum sub conditione nuptiarum vel liberorum, monasterium [30], vel alium locum venerabilem ingrediantur: sive restitutio, aut substitutio fiat sub prædictis conditionibus sive in redemptionem captivorum, seu in egentium alimenta.

In AUTHENT. de restit. §. nobis ergo recte. col. 8. tit 9. al. 4. Novell. 108. cap. 1.

COntra cum rogatus fuerit quis, ut sine liberis decedens, quod tunc ex hereditate supereſt, restituat, *vel alius hujusmodi fideicommissi verbis gravatus, quartam* [31] *institutionis fideicommissario restituere cogitur. Super hoc igitur, & cautionem* [32], *nisi* [33] *à defuncto remissa sit, exponet. Quod si contingat eam diminui, aut ex ipsius substantia suppleturpur, aut ea deficiente, in rem actione & hypothecaria fideicommissario uti permittitur adversus rerum acceptores. Ex* [34] *causa tamen dotis, seu propter nuptias donationis, seu captivorum redemptionis, vel si non habeat, unde faciat expensas, hujus quartæ permittitur diminutio.*

De fideicommisso relicto pupillo vel furioso. 1. Quibus casibus ipso jure utiles actiones transferuntur in fideicommissarium.

VII. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SAncimus, licentiam esse etiam soli tutori [35] recte fieri fideicommissi nomine universitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fidejussionis: ubi tamen pupillus fari non possit, vel abesse noscitur: ne dum nimia [36] subtilitate utimur circa res pupillares, ipsa subtilitas [37] ad perniciem eorum revertatur. †. Idemque juris esse oportet, & si furioso [38] fideicommissaria debeatur hereditas: ut restitutio curatori ejus soli nomine scilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus [39], quæ vox certa furioso esse intelligitur, cum [in] utroque casu restituentes [40] plenissimam consequantur ex nostra lege securitatem? Hoc eodem observando, & si ipsi pupilli vel furiosi restitutione gravati [41] sunt. §. 1. Cum autem aliquis hereditatem restituere jussus est, & dolo malo vel post litem contestatam vel antea sese contumaciter celaverit: vel si suppositus fideicommissariæ restitutioni, antequam restitueret hereditatem ab hac luce subtractus est, nullo herede, vel successore [ei] existente: vel fideicommissarius cui restituta est ex Trebelliano SC. hereditas, alii per fideicommissum restituere jussus fuerit res hereditarias: quemadmodum actionum translatio celebretur in tribus istis casibus apud veteres *dubitabatur* [42]? & Domitius Ulpianus constituendum esse super his putavit. Sancimus itaque, ut sive per contumaciam [43] abfuerit is, cui restitutio imposita est, sive morte [44] præventus nullo relicto successore fuerit, sive à primo fideicommissario in secundum translatio celebrari jussa est, ipso [45] jure utiles actiones [46] transferantur. Dat. x. Kal. Novemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

A quo solvendum sit speciale fideicommissum.

VIII. Idem A. Joanni P.P.

QUidam testamento condito, jussit heredem *omnem* [47] *hereditatem, quam ei dereliquit, alii restituere:* speciale etiam fideicommissum alteri adscripsit: & *quærebatur*, specialis fideicommissarius id, quod ei relictum est, à quo consequi debeat: utrumne ab herede, ut post restitutionem ejus alias res universitatis fideicommissarius accipiat? an una cum aliis reus oporteat, & hoc generali fideicommissario aggregari, ut ipse speciali fideicommissario hoc tradat, sive in rebus, sive in pecuniis fideicommissum [relictum sit?] Sancimus [48] itaque totam quidem substantiam secundum Senatusconsulti Trebelliani auctoritatem restitui generali fideicommissario: illum autem speciali fideicommissario id, quod ei derelictum est, dependere. Dat. XV. Kal. Novembr. *Constantinop.* post consulatum LAMPAD. & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

46 *l.* 44. *ff. eod. l.* 1. *C. de obligat.* 47 Cujacius monet, Justinianum hic prohibitionem detrahendæ Falcidiæ vetante testatore parturire, quod biennio post hanc legem edidit, constitutione emissa ad eundem præfectum prætorio. 48 *Titius omnem meam hereditatem Cajo restituat:* & post, *Sempronio centum dari volo.* Quæritur à quo Sempronium centum recipere debeat? An à Titio herede: an à Cajo fideicommissario universali? Responsum est, à Cajo.

TIT. L.

AD [49] LEGEM FALCIDIAM [50].

De repetitione.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Prisco.

SCire debes, omissa Falcidia, quo pleniorem [51] fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri plus debito solutum esse. P.P. III. Id. Maji, LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

Adversus quos, & pro qua portione locum habet Falcidia.

II. Idem A. Sactiano.

FAlcidiæ rationem adversus omnes [52] pro modo legatorum, & fideicommissorum locum habere, certi & explorati juris est. P.P. Kal. Jul. LATERANO, & RUFINO CONSS. 198.

De tacito fideicommisso.

III. Imp. ALEXANDER A. Hermagoræ.

ETiamsi tacitum [53] fideicommissum heredem administrasse apparuerit, legata tamen, seu fideicommissa, quæ testamento relicta sunt, præstanda esse, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum, quem lex Falcidia patitur: cum quartam, quæ auferetur [54] heredi, qui contra [55] legem fidem suam obtulit, legatariis proficere non placuit. P. P. Id. Octob. ALEXANDRO A. CONSS. 223.

De scienter quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debito solvere. *l.* 9. §. *eod. l.* 5. §. 15. *ff. donat. inter vir.* Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur, *ut hic*, & *l. ult.* §. *eodem.* Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur. *l. Titia* 86. *ff. eod.* sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non deducitur contra expressam ejus prohibitionem. *Auth. sed cum testator* §. *cod.* Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohibuerit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus cui relicta est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in *l. centurio. 15. ff. de vulgari.* Idem dicendum si testator voluit tota & integra, vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri à suis executoribus: aut si noluerit heredem plus petere habereve, quam ei relictum sit? vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstari jusserit? vid. Tiraq. ad *leges connub. Gloss. 5. n. 93. & 168.* Quid? superioribus casibus heres num ab aliis legatariis Falcidiam suam deducet, & quidem integram? deducet: ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non heredis ipsius præjudicium aditæ censeantur. vid. *Matic. 9. de conject. ult.* 52 Falcidia minuuntur omnia legata pro rata. *l.* 32. §. 3. *l.* 89. *ff. eod.* §. *ult. Inst. cod.* §. 5. *Inst. de fidei. hered.* excipe quosdam casus de quibus dixi ad *Nov. 119. c. ult.* 53 Heres qui fidem suam tacite, id est, clam dat testatori de restituendo sibi relicto personæ jure incapaci, privatur omni commodo hereditario, fisco applicando. *l. 59. in fin. ff. eod.* Fiscus eo casu tenetur ad legata, Falcidiamque detrahit ad instar heredis. *Salyc.* 54 Heres ex tacito fideicommisso nihil retinet; solidum enim fisco vindicatur. vide ad hunc locum quædam apud *Cujac. 7. obs. 31. in fin. ubi & Gerenanum perstringit.* 55 In tacito fideicommisso heres contra legem fidem suam offert.

1 Fideicommissarius pro rata tenetur ad onera & legata, *ut hic. & l.* 1. §. *pen.* §. *ult. ff. eod.* §. 5. §. 6. *Inst. eod. l.* 1. §. 19. *l.* 15. §. 2. *ff. ut leg. Paul. 4. sent.* 3. §. 1.

2 Etiam de hereditate reipublicæ restituenda quarta detrahitur. facit *l.* 1. §. 5. *l.* 3. *in fin. ff. ad l. Falcid.*

3 Trebellianо & legi Falcidiæ ab intestato etiam locus est. *l.* 5. §. *eod. l.* 6. §. 1. *ff. eodem. l.* 4. §. *de Codicil. l. ult.* §. *quando dies leg. l.* 13. *ff. de inoff.* & merito, cum fideicommissum ab intestato relinqui possit. *l.* 5. §. *eod. l.* 22. §. *de fideic.* vid. *Wurmf.* 1. *pract.* 39. *obs.* 17.

4 *l.* 22. §. 2. *ff. eod.*

5 Alii legunt *institutio.* Cujac. 18. *obs.* 9. legit *retentio.*

6 Vid. *Cujac. in hanc. l.* 18. *obs.* 12.

7 Id est, in fraudem fideicommissarii. vid. *Cuj. d. loco.*

8 Heres coactus adire hereditatem, Falcidiam amittit. *ut hic* & §. *eod. in fin.* quod ex Pegasiano in Trebellianum translatum est. adde *l.* 14. §. 3. *l.* 28. *ff. eod.*

9 Pro herede gestio sequitur aditionem. *l.* 14. §. 3. *ff. eod.*

10 *l.* 74. *ff. de leg.* 1. *l.* 61. *in fin. ff. de leg.* 2.

11 Dixi §. *eod.*

12 *l.* 22. §. *de fideicomm.*

13 Dixi ad *l.* 3. §. *eod.*

14 Quarta intelligitur deducto ære alieno.

15 *Nihil obtinere*, Cujac. 18. *obs.* 19.

16 Id est, retinere ut in *l.* 9. §. *de his quibus ut indig. l.* 3. §. *de his quæ sub modo.*

17 Fratribus scil. & ita testator prohibere non potest, quominus liberi primigradus quartam Trebellianicam detrahant. *Clar.* 3. *sent.* §. *Testament. quæst.* 63. (nisi forte testator hereditatem restitui jubeat liberis & descendentibus filii gravati. *Clar. d. loco.*) sive unam sive duas quartas possint liberi primi gradus detrahere. *Clar. d. loco ex communi opinione, Roland. à Val.* 1. *cons.* 12. *num.* 8. Quid? liberi secundi gradus possuntne prohiberi quominus quartam detrahant? possunt, ut ex hac constitutione colligunt interpretes. ergo & extranei multo magis, quibus nulla legitima debetur. *Clar. ex commun. opin. d. loco & q.* 62. etiam si pupillo alias substituti sint. *Clar. d. loco quæst.* 72. 18 Trebellianicam deductionem liberis suis auferre testator non potest, *ut hic.* An extraneis? potest. *Gloss. Nov.* 1. §. *ult. Inst. ad Trebell.* Cyn. *Auth. sed cum testator* §. *ad l. Falc.* 19 Liberis beneficio singulari datum est, ut in eorum Falcidiam non imputentur fructus medio tempore, i.e. pendente conditione fideicommissi percepti: quod olim non fuit. & ita abrogatur *l.* 18. *l.* 22. §. 4. *ff. eod.* Superior regula habetne locum quoties non alicui testatoris descendenti, sed alicui extraneo restituenda est hereditas? Rolan. 1. *cons.* 30. *num.* 7. & *cons.* 78. *num.* 11. & *seqq.* improbata Salyceti opinione negat. Movetur autem §. 3. §. *eod.* ubi traditur, legis hujus beneficium ad alias personas, aliosve casus, quam qui hac lege comprehensi sunt, non extendi. Movetur etiam, quod plenior usus fratri in fratrem permittatur quam in extraneum.

20 Fructus non imputantur filiis in Trebellianicam, *ut hic.* ergo multo minus in legitimam quæ jure naturæ debetur, ut quæ longe favorabilior sit. Verum quæri potest de quibus fructibus hanc sententiam accipi oporteat. Et vero intelligi debet de fructibus inventis in hereditate testatoris, sed tamen perceptis post mortem ipsius testatoris. Nam fructus percepti ante mortem testatoris conjuncti sunt ejus patrimonio, suntque pars ipsius hereditatis, & in legitimam liberorum imputantur. *Butrigar. hic.* Angel. *in l. Centurio* 15. *ff. de vulg.* vid. *Mantic. 7. de conjecturis* 10.

21 Liberis interdum licet patris voluntatem negligere. *Goth.* Et hinc colligunt liberis primi gradus detractionem prohiberi non posse. *Bart. Bald. hic.* Et nota, quod hic tantum una detractio admittatur, puta legitimæ, vel Trebellianicæ, ut in *Novell.* 30. *de restit. cap.* 1. & *l.* 24. *Cod. famil. erciscund.* Secus jure Canonico quod duplicem detractionem admittit *cap. Raynut.* 16. & *cap. Rainald. extr. de testam.* ANS. Quod & mores sequuntur. de quibus vid. Censur. Forens. nostram *lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 10. S. L. 22 Et ita novem unciæ. Ergo penes liberos restitutionis onere gravatos unica tantum quarta civili jure remanebit. sed Rolan. à Valle 1. *cons.* 30. *num.* 7. negat eam opinionem communi usu receptam esse propter *c. Raynutius* 16. x. *de testamentis.* Subtiliter & illud adjicit *d. loco.* & 1. *cons.* 12. *num.* 8. hic dodrantem restitui ex eo quod supereſt post jam deductam legitimam: dodrantem assis hic intelligit relictum post detractionem legitimæ. Contrariam opinionem defendit Hotomanus 36. *Illust.* adde Cujac. 8. *obs.* 3. ubi de duarum quartarum deductione.

23 Filio meo mandavi ut hereditatem meam fratri suo restitueret: vel filium filiamve rogavi, ut hereditatem meam suis liberis restituerent? His duobus casibus filius & filia de fideicommisso restituendo satisdare non coguntur, nisi nominatim eis ut satisdarent injunxi, vel nisi secundas nuptias contraxerint, *ut hic.* adde *Novell.* 108. *c.* 2. *l.* 54. *in fin. ff. ad SC. Trebell.* & quæ scripsi ad *l.* 7. §. *ut in possess. legatorum & Josephum Ludovicum decisione* 63. *n.* 5. & *Gloss. in l.* 1. §. *ut in possess.*

24 Dixi ad *Nov.* 22. *c.* 41. 25 Non videtur sine liberis mortuus, qui vel unum tantum reliquit. *l.* 101. §. 1. *ff. de condit.* & *demonstr. l.* 6. §. *de institut. l.* 30. §. *de fideic. l.* 1. §. *de condit. insert. l. ult. ff. de pollicitat. l.* 148. *l.* 149. *ff. de reg. jur.* 26 Vid. *d.* §. 1. 27 Heres de restituenda hereditate gravatus fructus, quos ante moram restituendi percepit, restituere non tenetur, *ut hic & l. mulier* 22. §. *si heres* 2. *l.* 18 *ff. eod.* fallit si hereditas terræmotu, vel casu fortuito diminuta sit: tunc enim heres eam jacturam supplere ex fructibus hereditatis cogitur, pro rata nimirum hereditatis diminutæ. *Roman. in l. Scribit. Celsus* 33. *ff. ad Treb.* fallit quoque quoties testator heredem suum restituere jussit quodcunque ultra hereditatem accepit: tunc enim heres restituere fructus illos tenetur. *l. ita tamen* 27. §. *heres ex asse* 16. *ff. ad Treb.* fallit quoque si fructus illi testatoris cura heredi quæsiti fuerint. de quo vid. Socinum *reg.* 172. 28 Dixi de hac imputatione initio hujus legis.

29 Privilegium concessum filiis non extenditur ad nepotes.

30 Titius jussus, *si sine liberis mortuus fuerit, hereditatem Cajo restituere*, si monasterium postea ingressus, id est, monachissimum professus fuerit, hereditatem ipsam non restituit: quod ei monasterium loco filii esse videatur.

31 Rogatus superfluum hereditatis restituere, quartam deducit.

32 Cautio à defuncto remitti potest.

33 Cautio remitti potest ei qui oneratus est restitutione fideicommissi.

34 Titius quod ex hereditate mea illi supererit, post mortem Cajo restituere jussus ultra quartam deducere potest ex illa hereditate certis casibus, *ut hic.*

35 Hereditas tutori, vel curatori, *l.* 37. *in fin. l.* 38. *l.* 39. *ff. eod.* & è contra, iisdem restitui potest, *in fin. hujus pri.* §. *l.* 1. §. 12. *l.* 35. *l.* 37. §. 1. *ff. eodem.*

36 *l. ult.* §. *de legibus.*

37 Subtilitas plerumque in perniciem utentis vertitur.

38 *Dict.* §. 12. *d. l.* 35.

39 Furiosus sensu, certaque voce caret.

40 Tutoribus restituere hereditatem pupillis relictam tutius est.

41 *d.* §. 12. *d. l.* 35. *d.* §. 1.

42 Hæc est XXXVII. decisio ex quinquaginta novis Justinian. vid. Inglois. ANS.

43 Adversus contumaces vel absentes, vel mortuos heredes fideicommissarii postulant decretum. *l.* 67. *ff. eod. Paul. 4. sent.* 4. §. 3.

44 *l.* 13. §. *f. l.* 14. *ff. de testam. milit.*

45 Sine cessione, adde *l.* 37. *ff. eod.*

49 Dixi ad XXXV. D. 11.

50 Lex Falcidia lata ab Augusto, *Suida teste*, Trebellianum sub Nerone, *l.* 1. §. 1. *ff. ad Treb.* Pegasianum sub Vespasiano, §. 5. *Inst. de fideicomm. hered.* Hujus primum caput vid. in *l.* 1. *ff. eod.* aliud in *l.* 81 *ff. eod.* aliud in *l.* 16. §. *eodem*, aliud quod à Duareno adfertur. 1. *disput.* 58. non admittendum, ut quod secundi capitis ambitu contineatur.

51 Indebitum non solvit, qui plenam fidem defuncto præstare maluit. *l.* 19. §. *eod. l. Paul. 4. sent.* 3. §. *ult.* vel, Solvens scienter quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debito solvere. *l.* 9. §. *eod. l.* 5. §. 15. *ff. donat. inter vir.* Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur, *ut hic*, & *l. ult.* §. *eodem.* Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur. *l. Titia* 86. *ff. eod.* sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non deducitur contra expressam ejus prohibitionem. *Auth. sed cum testator* §. *cod.* Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohibuerit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus cui relicta est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in *l. centurio. 15. ff. de vulgari.* Idem dicendum si testator voluit tota & integra, vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri à suis executoribus: aut si noluerit heredem plus petere habereve, quam ei relictum sit? vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstari jusserit? vid. Tiraq. ad *leges connub. Gloss. 5. n. 93. & 168.* Quid? superioribus casibus heres num ab aliis legatariis Falcidiam suam deducet, & quidem integram? deducet: ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non heredis ipsius præjudicium aditæ censeantur. vid. *Matic. 9. de conject. ult.* 52 Falcidia minuuntur omnia legata pro rata. *l.* 32. §. 3. *l.* 89. *ff. eod.* §. *ult. Inst. cod.* §. 5. *Inst. de fideic. hered.* excipe quosdam casus de quibus dixi ad *Nov. 119. c. ult.* 53 Heres qui fidem suam tacite, id est, clam dat testatori de restituendo sibi relicto personæ jure incapaci, privatur omni commodo hereditario, fisco applicando. *l. 59. in fin. ff. eod.* Fiscus eo casu tenetur ad legata, Falcidiamque detrahit ad instar heredis. *Salyc.* 54 Heres ex tacito fideicommisso nihil retinet; solidum enim fisco vindicatur. vide ad hunc locum quædam apud *Cujac. 7. obs. 31. in fin. ubi & Gerenanum perstringit.* 55 In tacito fideicommisso heres contra legem fidem suam offert.

Source : BIU Cujas

De Principe.

IV. Idem A. Philetiano.

ET in legatis Principi [1] datis legem Falcidiam locum habere merito Divo Hadriano placuit. P. P. v. Kal. Jan. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De mortis causa donationibus.

V. Idem A. Damasatæ.

SI mortis [2] causa immodicas donationes in sororem tuam matrem contuliſſe probare potes, legis Falcidiæ ratione ſecundum conſtitutionem Divi Severi avi mei uti [merito] potes. P. P. XV. Kal. Novemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De ære alieno. 1. Ex quibus legatis Falcidia deducitur. 2. Si quid ultra ſolidum heres præſtiterit, aut fecerit.

VI. Idem A. Secundinæ.

IN imponenda ratione legis Falcidiæ omne æs alienum deducitur, etiam [3] quod ipſi heredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis aditione hereditatis confuſæ [4] ſint actiones.

§. 1. Omnia autem legata, quamvis [5] in operibus publicis conficiendis ſtatuiſque ponendis data ſint, ad contributionem dodrantis pro rata ſuæ cujuſque quantitatis revocantur.

§. 2. Nec [6] ſi quid ultra [7] ſolidum heres præſtiterit, aut perfecerit, legitimæ computationi præjudicatur. S. v. Kal. Januar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De teſtamento militis.

VII. Idem A. [Primo, &] P. Pomponio.

IN teſtamento quidem militis [8] jus legis Falcidiæ ceſſat. Sed ſi ea, quæ ad [9] vos pertinent, defunctus tenuit, bonorum ejus videri minime poſſunt: & ideo recte rationem eorum, ut æris alieni, haberi deſiderabitis. P. P. Kal. Maji, ALEXANDRO II. & MARCELLO CONSS. 227.

Quibus caſibus Falcidia ceſſat.

In AUTHENT. de herede, & Falcidia. §. hinc nobis, & §. ſequ. col. 1. tit. 1. Novell. 1. cap. 2. & 3.

SED [10] cum teſtator hoc expreſſim [11] vetuit, non ignarus quis modus ſit ſui patrimonii, ceſſat Falcidia [12]: & ſi heres in hoc defuncto non [13] pareat, deſertur hereditas perſonis enumeratis ſub titulo de legatis, & fideicommiſſis. †. *Item ſi heres quædam legata, ſubſtantiæ ſuæ menſuram ſubtiliter agnoſcens, præſtat in ſolidum: neque [14] ex his repetitio, nec ex his aliis permittitur retentio, niſi inopinatum quid emergat.* †. *His ceſſantibus locus eſt Falcidiæ, ſi fiat inventarium [15] ſecundum modum, tempuſque ſtatutum in aditione: Hac quoque adhibita obſervatione, ut in præſentia omnium ipſius [16] civitatis, in qua fiat, legatariorum, aut pro eis agentium, ſi perſonæ ratio ſit habenda, perficiatur: vel ſi quis abſit ex ipſis, aut intereſſe noluerit, ſuccedat præſentia trium teſtium, itidem ipſius civitatis locupletum, & bonæ opinionis, abſque præjudicio tamen veritatis inquirendæ per ſervorum quæſtionem, & heredis, teſtiumque juſjurandum. Quo non [17] obſervato, ſolida legata præſtet, etſi fines hereditarios excedant. Nulla autem quæſtionum talium, vel litium excedat annum. Anno enim culpa heredis tranſacto cadet à relictis.*

In AUTHENT. ut ſponſal. larg. §. ſi quando. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 11.

SED & in ea re ceſſat Falcidia, quæ ita relicta eſt, ne [18] alienetur, ſed permaneat apud ſucceſſores ejus, cui relicta eſt.

In AUTHENT. de eccl. tit. §. ſi autem heres. col. 9. tit. 14. al. 6. Novell. 131. cap. 12.

SImiliter Falcidia ceſſat [19] in his, quæ ad pias [20] cauſas relicta ſunt.

Si heres fideicommiſſarium heredem inſtituat.

VIII. Idem A. Aurelio.

IRritum quidem propterea [21] teſtamentum fratris tui eſſe non poteſt, quod ex cauſa fideicommiſſi obligatus fuit, *ut, ſi ſine liberis prior decederet, paternam tibi hereditatem redderet:* Sed licet te heredem ſcripſerit, in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratum eſſe ſuggeris, fideicommiſſum debitum æris [22] alieni loco [23] deduci oportet: inſuperque in reſiduo legis Falcidiæ beneficium vindicabis. P. P. Id. Septemb. MAXIMO II. & PATERNO CONSS. 234.

De condictione indebiti.

IX. Imp. GORDIANUS A. Meſtriano.

ERror facti [24], quartæ ex cauſa fideicommiſſi non retentæ repetitionem non impedit. Is autem qui ſciens [25] ſe poſſe retinere, [univerſum reſtituit,] condictionem non habet: Quin etiamſi jus [26] ignoraverit, ceſſat repetitio. P. P. XV. Kal. Novemb. PIO, & PONTIANO CONSS.

An retentio Falcidiæ tranſmittatur ad heredem.

X. Idem A. Diogenio.

QUanquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, *ut ſi ſine liberis diem ſuum fungeretur, portionem hereditatis tibi reſtitueret*; tamen inteſtato eo diem ſuum functo, quod beneficio legis Falcidiæ [27] habere potuit, ad [28] ſucceſſorem inteſtati pertinere: ideoque non immerito ſororem tuam, quæ ſimul tecum ab inteſtato ei ſucceſſit, emolumenti, quod retinere potuit, portionem ſibi vindicare, manifeſtum eſt. P. P. v. Id. Novemb. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

Si teſtator filium certis rebus pro Falcidia juſſit eſſe contentum.

XI. Idem A. Maximæ.

SI (ut allegas) pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis reſtituere juſſit, certiſque ſpeciebus pro Falcidia præcepit [29] eſſe contentam: auxilium legis Falcidiæ, quod imploras, apud ſuum Judicem non [30] prohiberis flagitare. P. P. VII. Kal. Novemb. ARRIANO, & PAPPO CONSS. 244.

De donationibus inter virum & uxorem.

XII. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Juſtino.

IN donationibus inter [31] virum, & uxorem factis [legem] Falcidiam habere locum, quando fideicommiſſi partibus funguntur, nonnullis juris placitis comprehenſum eſt. P. P. XVI. Kal. Jul. ipſis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De fideicommiſſaria libertate.

XIII. Iidem AA. & CC. Zetho.

SI ea, cujus filium tuum ſervum ſignificas, ex judicio defuncti, quem dicis fideicommiſſariam libertatem ei reliquiſſe, aliquid conſecuta [32] eſt: ad reſtituendam fideicommiſſariam libertatem non immerito obnoxia conſtituta debet urgeri. Nam fideicommiſſum ei relictum uſque ad eum modum poteſt petere, quem deducto pretio ſervorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum ſubſtantia patitur. S. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

Si creditor debitori ſucceſſerit ex parte.

XIV. Iidem AA. & CC. Fauſtinæ.

LIcet adieris patris hereditatem, & confuſione [33] pro parte, qua eidem ſucceſſeris, extinguatur actio, quam tibi [aderis] competere, eo quod ex adminiſtratione tutelæ [34] multa eum debuiſſe [35] contendis, pro reſiduis tamen partibus coheredes convenire non prohiberis: & fundum à [36] te relictum eatenus, quoad deducta quarta reſidui ſubſtantia patitur, præſtare neceſſe habes. Dat. VI. Kal. Octob. *Viminacii*, AA. CONSS. 293.

De inſtrumentis prædiorum.

Nec de dote prædiorum, nec de inſtrumentis Falcidia detrahitur. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI prædiorum [37] dotis apud te jure remanentis inſtrumenta verbis precariis, vel teſtamento, vel codicillis uxor tibi dari mandavit, ejus judicium ſucceſſores implere compellentur: cum inſtrumentis [38] prædiorum domino relictis Falcidiæ nulla poſſit intervenire quæſtio. Suppoſita XVI. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

Si teſtator non ſit ſolvendo.

XVI. Iidem AA. & CC. Diomedi.

SUcceſſores legata, vel fideicommiſſa, ſi æs alienum hereditarium defuncti ſubſtantiæ [39] fines occuparit, legis Falcidiæ juſſio peti, item Trebelliani Senatuſconſulti præceptum exigi non concedit. S. XVI. Kal. Februar. *Sirmii*, AA. CONSS. 299.

XVII. Iidem AA. & CC. Cajo.

ACoheredibus [40] relicta legata, quatenus modus legis Falcidiæ præſtitutus patitur, poſſe peti, certiſſimi juris eſt. Suppoſ. v. Kal. Novemb. *Anchiali*, CC. CONSS. 300.

De eo, quod heres juſſus eſt dare, antequam adeat.

XVIII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis quadringentorum forte ſolidorum habens ſubſtantiam, juſſerit, *heredem non [41] aliter adire hereditatem, niſi prius trecentos octoginta ſolidos cuidam perſolvat*, vel *aliam quantitatem*, quæ diminuere Falcidiæ rationem poteſt: ſancimus, heredem, ſi adierit, legis Falcidiæ beneficio ſuſtentatum, replere [42] quidem, quod ad Falcidiam deeſt: & prius eo dato vel retento, ſive una datio eſt, quæ celebrari diſpoſita fuerit, ſive in multas dividitur perſonas, præfatæ legis immutilatum habere beneficium. Si [43] enim cum mortis [44] cauſa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, heres poſt aditionem repetit eam pecuniam, quæ ultra modum legis Falcidiæ corporaliter [45] quidem data eſt, lege autem in patrimonio teſtatoris permanſit: quare non in præſenti caſu & viventibus & morientibus providemus, & eorum ultima elogia conſervantes, & commodum hereditarium non minuentes? Dat. Kal. Novemb. *Conſtantinop.* poſt conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

Si heres legata ſolverit, vel ſolvere promiſerit.

XIX. Idem A. Joanni P. P.

CUm certum ſit, heredem, qui plenam [46] fidem teſtatori exhibet, in ſolidum legata dependentem, non poſſe poſtea rationem legis Falcidiæ prætendentem repetitione uti, quia videtur voluntatem teſtatoris ſequi: jubemus hoc ſimili modo firmum haberi, & ſi cautionem [47] ſuper [48] integra legatorum ſolutione fecerit: quod veteribus legibus [49] in ambiguitatem deductum eſt. In utroque etenim caſu; id eſt, ſive ſolverit, ſive ſuper hoc cautionem fecerit, æquitatis ratio ſimilia ſuadere videtur. Dat. XV. Kal. Novemb. *Conſtantinop.* poſt conſulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno ſecundo. 532.

---

1 Princeps lege Falcidia ſolutus non eſt. *ut hic:* nec lege Glicia. *l.* 8. §. 2. *ff. de inoffic.* nec lege Voconia. qua de cauſa veniam legis Voconiæ in ſenatu Auguſtus petit apud Dionem. Solutus eſt tamen ſolennibus manumiſſionum. *l.* 14. *in fin. ff. de manumiſſ.* &, teſte Servio, lege quæ vetat in urbe mortuum ſepeliri. Caducariis vero ſolutus eſt; ſunt enim odioſæ. *l.* 56. *ff. de leg.* 2. adde *Cujac.* 15. *obſ.* 30.

2 De donatione mortis cauſa detrahitur Falcidia. *l.* 18. *in fin.* §. *cod. l.* 2. *in fin.* §. *de mort. cauſ. l.* 77. §. 2. *ff. de leg.* 2. ut hinc colligas, mortis cauſa donationem legatis comparari.

3 Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod ſtricto jure aditionis confuſum videri poteſt. *l.* 8. *in fin. l.* 14. §. *cod. l.* 12. *l.* 39. *l.* 87. §. 2. *ff. cod.* §. 4. *Inſt. eod. l.* 51. *ff. ad Treb. l.* 39. §. 1. *ff. de verb. ſign.*

4 *l.* 3. §. *de fideic.*

5 De legatis ad opera publica & ſtatuas publicas relictis detrahitur Falcidia.

6 *l.* 15. §. 2. *l.* 16. *l.* 61. *ff. cod.* id hodie abrogatum. *Nov.* 1. *cap.* 3.

7 *Ultro, Cujac. ad Novell.* 1. *cap.* 3.

8 Adde *l.* 2. §. *de teſtam. milit. l.* 1. §. 12. *ff. ſi cui plus quam per l. Falcid.*

9 Etſi ceſſat Falcidia in teſtamento militis, poteſt tamen heres deducere bona ſua per defunctum poſſeſſa.

10 Falcidia olim non poterat prohiberi. *l.* 15. §. 1. *ff. cod.* hodie prohiberi poteſt. *ut hic:* dixi ad *l.* 1. §. *eod.* Quid, liberi primi gradus poſſuntne prohiberi Falcidiam deducere? non poſſunt.

11 Heres Falcidiam non detrahit, cum teſtator prohibuit.

12 Quid? Trebellianicam poteſtne teſtator prohibere? poteſt, niſi ſit primi gradus filius. *Bald.* adde *l. jubemus* 6. §. *ad Treb. Socin. reg.* 432. *Manticam* 7. *de conjectur.* 11.

13 Pœna heredis non obſequentis teſtatori.

14 Et ita abrogatur *l.* 6. §. *ult.* §.

15 Heres inventarium etiam conficiens Falcidiam detrahit.

16 Solennitas inventarii conficiendi quæ ſit obſerva. 17 Pœna heredis inventarium non conficientis. 18 De re prohibita alienari non detrahitur Falcidia. 19 Hodie Falcidia ceſſat in his quæ ad pias cauſas ſunt relicta, *ut hic.* olim detrahenda fuit. *l.* 1. §. 5. *ff. cod.* cui tamen repugnat *Paul.* 4. *ſent.* 3. §. 3. repugnat quoque *Nov.* 131. *c.* 12. repugnat etiam quod & apud Paulum *d. loco.* Cujacius notat, Dei cultum poſtulare, ut ne in deorum donis valeat lex Falcidia, cum conſtitutio juris civilis, quæ inter conjuges donationem prohibet, in deorum donis non valeat. *l.* 5. §. 12. *ff. de donationibus inter virum.* Quæ ſententia Fornerio 2. *ſelect.* 25. diſplicet: Negat enim legatum Deo tolli, cum ad modum legitimum revocatum aliquot unciis delibatur. In *d.* §. 12. mutuo amore conjuges non ſpoliari, quoties id quod donatur mox in Dei cultum confertur, nec donatarii rem auget. Ad rem non pertinere, quod legato libertatis quadrans heredis minuatur. *l.* 8. §. 9. *ff. de inoffic.* aut quod libertatis immenſa æſtimatio ſit, nec ſimilem eſſe prælegatæ dotis cauſam. *l.* 81. §. 1. 2. *ff. ad leg. Falc.* cum ſuum mulieri reddatur. *Nov.* 131. *c.* 12. Non ſimpliciter denegari Falcidiam in piis legatis: ſed ita demum ſi in his præſtandis dolum heres adhibuerit. Huc pertinere illud Auguſtini *Civit.* 17. 4. *c. ult. Quicunque vult*, inquit, *exheredato filio heredem facere Eccleſiam, quærat alterum, qui ſuſcipiat, non Auguſtinum.* Quando hic cœpta eſt de legatis ad pias cauſas diſputatio, de piis cauſis aliquid paucis ex communi opinione interpretum ſubnotandum eſt, unumquemque teſtari pias ad cauſas poſſe, non tamen pupillum, prodigum, furioſum: Filiumfamilias vero poſſe patris conſenſu reſpectu ſolius piæ cauſæ, non aliarum. vid. *Clar.* 3. *ſent.* §. *teſtam. quæſt.* 5. In teſtamento ad pias cauſas, duos teſtes ſufficere: non requiri teſtes ut in eo ſint rogati: mulierem in eo teſtem eſſe poſſe: in eo valere diſpoſitionem teſtatoris captatoriam: valere nutu conditum hujuſmodi teſtamentum: liberis in eo relinqui poſſe citra inſtitutionis titulum: eodem ſuſtineri legata ad non pias cauſas laicis relicta. *Clar.* 3. *ſent.* §. *teſtam. quæſt.* 6. An teſtamentum imperfectum ſuſtineatur propter pias cauſas, vid. *Clar. ibid. quæſt.* 7. adde *l.* 21. §. 1. §. *de teſt.* De privilegiis piarum cauſarum adde Oldendorpium *c.* 14. *de jur. ſingulari.* Goth. Hanc authenticam perperam tranſcriptam prob. Cenſur. Forenſ. *lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 4. S. L. 20 Pia cauſa quæ dicatur, maxime controverſum eſt. vid. *leg.* 15. *ibi, pie relinqui debet. ff. de inofficioſo.* Cremenſem *ſingulari* 9. Tiraq. *initio tract. pia cauſa:* Graſſum §. *Teſtament. quæſt.* 17. & 18. 21 Etiamſi quis gravatus ſit reſtituendo, teſtari tamen poteſt. 22 *l.* 6. §. *eod. l.* 1. §. 12. *ff. ſi cui plus quam per leg.* 23 Fideicommiſſum deducitur, tanquam æs alienum.

24 Heres per errorem facti ſolvens, non amittit condictionem Falcidiæ. *l.* 7. *l.* 10. §. *de juris & facti ignor.* 25 Qui ſciens ſolvit, non decipitur: ideoque non juvatur. *l.* 1. §. *eod. l.* 19. §. *eod. l.* 12. §. *de fideicomm. l.* 20. *ff. de donationibus.* 26 Solvens indebitum per errorem juris, non condicit. *l.* 10. §. *de jur. & facti ignor. l.* 9. *in pr.* & §. *ult. ff. de jur. & facti.* 27 Hinc colligunt, Liberos gravatos reſtitutione fideicommiſſi, unicam tantum quartam detrahere. qua de quæſtione dixi *l.* 6. §. *tit. prox.* 28 Falcidiæ beneficium detrahendæ tranſmittitur ad heredem, *ut hic.* & *l.* 41. §. 3. *ff. de vulg.* ut & Trebell. *l.* 1. §. *quorum legat. Graſſ.* §. *Trebell. quæſt.* 2.

29 Teſtator olim non potuit Trebellianum prohibere, *ut hic: & l.* 18. §. *eod.* hodie poteſt. *Nov.* 1. *c.* 2. *in fin.*

30 Hodie prohibetur. *d. c.* 2.

31 In donationibus morte confirmatis locum habet Falcidia, *ut hic:* adde *l.* 15. §. 5. *ff. eod. & l.* 32. §. 1. *ff. de donat. inter virum.*

32 Agnoſcens ſibi legatum ſub ea conditione ut ſervum manumittat, proprium ſervum manumittere cogitur: & tamen in legato Falcidiam patitur, licet minus juſto ſervi pretio conſequitur. adde *l.* 13. *ff. de minoribus. l.* 24. §. 13. *ff. de fideicomm. lib.*

33 Vid. *l.* 6. §. *eod. l.* 6. §. *de hered. act.*

34 Pater emancipati filii pupilli tutor legitimus.

35 Pro rata quæ creditor debitori ſuccedit, confunditur actio.

36 Creditor heres ſibi debitum deducit: ſi ab eodem poſtea quid relictum ſit, ex eo quartam deducit & ita legatum ſpeciei per æs alienum minuitur. *Bald.*

37 Prædiorum dotes quid *l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 2. *in fin. ff. de inſtructo. l.* 52. §. 2. *ff. de fidejuſſoribus.*

38 De teſtamentis prædiorum, ſeu de inſtrumentis prædiorum dotis, non detrahitur Falcidia.

39 Æs alienum ſi totam defuncti hereditatem abſumit fruſtra de legatis, fruſtra de Falcidia, & Trebellianica quæritur. vide *l.* 12. §. *de teſtam. milit. l.* 15. §. *de legat.* §. *ultimo. Inſtitut. de l. Falcid.*

40 A coherede, id eſt, de prælegatis, detrahitur Falcidia. *l.* 35. §. 1. *ff. de hered. inſtit.* hoc eſt, Falcidiam coheres gravatus ſupra portionis ſuæ dodrantem, de prælegatis deducit, *ut hic*, & *l. Neſennius* 22. *ff. eod.*

41 Teſtator Falcidiam, nec directo, nec per indirectum prohibere poteſt: hodie poſſe videtur. *Nov.* 1. *cap.* 2.

42 *Repleri.* Hal. hinc colligit Cujac. 15. *obſervat.* 2. Falcidiam, quæ deducebatur olim per exceptionem, hodie ipſo jure minora efficere legata.

43 Argumentum à donatione mortis cauſa ad teſtamentum obſerva.

44 De mortis cauſa donatione Falcidia detrahitur. *l.* 5. §. *eod.*

45 *l.* 1. §. 5. *ff. quod legatorum.* id eſt naturaliter. hoc innuit. Cum hodie retentionis modus nullus ſit, vindicari Falcidiam, & revocari à donatario. *l.* 77. §. 2. §. 6. *in fin. ff. de leg.* 2. vid. *Cujac.* 18. *obſ.* 2. 46 Vid. *l.* 1. §. *eod.* ubi dixi. 47 Ομολογίαν confeſſionem. vide quæ notavi ad *l.* 25. *ff. de probationibus:* adde *Novell.* 1. 48 Ut qui ſciens ſolvit ſolida legata, Falcidiam non deducit. *dicta l.* 1. ita & qui ſolida promittit, *ut hic. & l.* 16. *eod.* Id eſt, valet conventio ne heres Falcidia utatur: alias, ſi non ſolida promiſerit, intelligitur promiſiſſe deducta Falcidia: & ad legis præſcripta ſuam voluntatem accommodaſſe: de qua præſumptione vide Alciatum 3. *præſumption.* 32. & tamen patronus, qui legem Papiam ſe omiſſurum fidejuſſori cavit, non tenetur. *l.* 20. *ff. de donationibus.* quo exemplo defendi poſſe Cujacius putat *Novell.* 18. liberos qui legem Gliciam ſe omiſſuros caverunt, non teneri. 49 Intelligi poteſt *d. l.* 20. quæ eſt Marcelli, cui forte nullum diſcrimen fuit inter legem Papiam & Falcidiam, ut dixi §. *eod.*

TIT. LI.

DE CADUCIS [50] TOLLENDIS.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Senatui urbis Conſtantinopolitanæ.

ET nomen [51] & materiam *caducorum* ex [52] bellis ortam & auctam civilibus, quæ in ſe Populus Romanus movebat, neceſſarium

50 *Ulp.* 17. Caducum legatum dicitur, quod à legatario cadit in fiſcum, & ſic, quod legatarius capere non poteſt. *Ulp. d. l.*

51 Dixi de etymo caduci §. *eod.* 52 Lex Papia Poppea de caducis hereditatibus & legatis lata fuit ſub Auguſto augendi ærarii gratia, quod bella civilia ſuſcepta inter Pompeium & Cæſarem, & inter Pompejum, Lepidum & Brutum exhauſerunt. *Tacit.* 3. *Annal. l.* 2. §. *de veteri jure enucleando.* ejuſdem ærarii inopis augendi cauſa viceſima hereditatum excogitata. *Plin. in Panegyrico.* Alia præterea cauſa fuit Papiæ caducariæ: incitandi ſcil. cœlibes pœnis. *Tacit. d. loco.* ut pœnas caducitatis veriti animum ad nuptias contrahendas adjicerent, augerentque civibus imperium, quorum numerus incredibilis civilibus bellis amiſſus fuerat: adeo ut Papius & Poppeus ipſimet orbi conſules creati ſint non inventis patribus aut maritis qui eis præponerentur. *Dion.* 56. *dicam ad tit. de infirmandis pœnis cœlibatus* §.

Source : BIU Cujas

1 Hac oratione Justinianus legis Papiæ caducariæ authoritatem admodum rescindit.

2 De bello & de belli calamitatibus vid. Pet. Gregorium 31. *Syntagm.* 12.

3 Cessante ratione legis, cessat legis dispositio. vid. *Everard. in Topicis in loco* 80. *à cessatione rationis*. L. Valerius apud Livium 34. *Quas tempora aliqua desiderant leges mortales, & temporibus ipsis mutatas video: quæ in pace latæ sunt plerumque bellum abrogat: qua in bello, pax.*

4 De qua superius dixi.

5 Ne dicas cum Accursio, *leg.* 27. *§.* 28. *ff. de nuptiis.* sunt enim utræque leges Justiniani, non anteriorum principum: sed ita: Legis Papiæ caput quo præscripta ætas erat habendis liberis. *Ulpian.* 26. Severus emendavit, ut scribit Tertullianus *in Apologetico.* Sic Constantinus. *l.* 1. *C. de infirman. panis cœlibatus.* sustulit pœnam cœlibatus & orbitatis, lege Papia introductam.

6 Solent enim jurisconsulti in dubiis contra fiscum, respondere, *l.* 10 *ff. de jure fisci.* hinc etiam constat Jurisconsultos versatos in caducorum causis fuisse: quod & alibi quoque satis ostenditur. *l.* 6. *in fin. ff. de jure codicill. l.* 2. *ff. de auro. l. ult. in fin. ff. de his quæ ut indig. l.* 59. *ff. de condit. & demonst. l.* 135. *ff. de verb. sign.*

7 Conditores testamentorum qui hic dicuntur? Testatores ipsi: quinimo & Jurisconsulti, quorum consilio testatores utebantur. *l.* 88. *in fin. ff. de leg.* 2. ad *l.* 22. *ff. de testam.*

8 Maxime reciprocas. *l. miles* 75. *§. ult. ff. de leg.* 2. *l.* 5. *ff. de vulgari. l. unic. C. tit. prox.*

9 *Ulp. tit.* 18.

10 Hoc ad omnes heredes extenditur, vid. *Ulpian.* 1. *§.* 15. *& tit.* 17. *§.* 2. 25. 29. *l.* 5. *ff. de vulgari. l.* 29. *in fin. ff. de legat.* 2.

11 Quod scil. præcessit legem Papiam caducariam, vid. *Ulpian.* 1. *§.* 15. *& tit.* 17. *§.* 2. 25. 29. *l.* 5. *ff. de vulgari. l.* 29. *in fin. ff. de legat.* 2.

12 Quæ legata, aut portiones hereditatis Papia lex noluit in fiscum recidere, sed apud liberos, vel parentes instituti ad tertium usque gradum remanere, ad omnes heredes extenduntur, *hic.*

13 Hoc emendatur *C. eod.*

14 Hodie quilibet heres statim à tempore mortis testatoris adire hereditatem potest. dies legatorum ab eo tempore cedit, nec expectatur apertura tabularum & aditio hereditatis, nec desideratur scientia legatarii. *l. ult. C. quando dies legat.*

15 Non male hoc adjectum est, velut nonnulli arbitrantur. Eorum enim quæ sub conditione, vel in diem incertum relicta sunt, dies cedit, cum conditio extitit; dies incertus ideo conditionem facit, quod possit non cedere.

16 Triplici modo olim legata deferebantur, vel initio testamenti faciendi scil. vel post testamentum vivo testatore, vel post mortem testatoris. 17 Tribus temporibus distinguuntur inter se quæ pro non scriptis, quæ in causa caduci, & caduca. Pro non scriptis sunt, quæ ipso testamenti tempore: In causa caduci, quæ post testamentum: Caduca, quæ post mortem testatoris deficiebant.

18 Pro non scripto dicitur quod relinquitur ei, qui in rerum natura non est, tempore testamenti.

19 Primum tempus, de quo vid. *§. C. eod.* 20 In causa caduci dicebatur, quod relinquebatur ei, qui post testamentum factum moriebatur, aut quod deficiebat, conditione testamento adjecta deficiente. 21 Secundum tempus, de quo vid. *§.* 4. *C. eod.* 22 Caduca dicebantur, quæ morte testatore deficiebant. 23 Tertium tempus. vid. *§.* 5. *C. eod.* adde *l.* 3. *C. de cond. insert.*

24 Ut olim. *§.* 2. *C. eod.* ita & hodie quæ deficiunt initio testamenti pro non scriptis habentur, neque recidunt in fiscum, nec ad ea pertinent leges caducariæ. & eleganter Plin. 2. *epist.* In codicillis quæ pro non scriptis habentur, delatori locum non esse, sed pertinere ad substitutum, vel ad conjunctum, id est, coheredem, vel collegatarium, vel si nullus sit substitutus, aut conjunctus, apud heredem scriptum vel legitimum. *l.* 55. *in fin. ff. de legat.* 2. vel à legatario retinentur à quo relicta sunt. *l.* 88. *§.* 12. *ff. de leg.* 2. & quidem sine onere, quia cum principale pro non scripto habeatur, consequens est & onus ei injunctum pro non scripto haberi: excipe tamen duos casus, quibus legata apud eos residunt cum onere. Unus est ex Sc. Liboniano. *l.* 5. *in fin. ff. de his quæ pro non script.* alter exceptus est favore libertatis. *l.* 26. *§.* 6 *ff. de fideic. libert.* De tertio vide *l.* 122. *§.* 1 *ff. de leg.* 1. quia non dicitur, Seii portionem esse pro non scripta: sed Seium qui repudiavit pro non scripto habendum.

25 *Sub.* heredes. 26 Id est, personis quarum portio deficit. 27 Id est, onere, Onus est præstare legata, fideicommissa, libertatem. Onus est etiam modi, conditionis, dandi, faciendi. 28 Id est, duobus casibus, de quibus *C.* dixi. 29 Olim quæ deficiebant post testamentum vivo testatore, in causa erant caduci. *§.* 2. *C. eod.* Deficiebant autem, vel morte naturali heredis, vel legatarii, vel conditionis defectu. Ea hodie in causa caduci non sunt, sed pertinent ad substitutum, vel conjuncto adcrescunt, vel remanent apud heredem vel legatarium, vel alium à quo relicta sunt. 30 Quæ in causa caduci, seu quæ deficiunt facto testamento ante mortem testatoris, ea apud eos manent, seu iis adcrescunt à quibus sunt relicta, sive heredes sint, sive legatarii. Quod si ei cujus pars ita deficit, substitutus aut conjunctus datus sit: Pars deficiens illis adcrescit, non heredi, vel legatario, à quibus nimirum res legata est. 31 Substitutus in fideicommisso, vel legato præfertur heredi.

32 Conjunctus in fideicommisso, vel legato præfertur heredi. 33 In eo distant quæ sunt pro non scriptis, *de quib. §.* 3. *C.* ab his quæ sunt in causa caduci. Illa apud eos, à quibus relicta sunt resident sine onere, *d. §.* 3. hæc cum suis oneribus transeunt, *ut hic.* 34 Id est, tertio, olim quæ deficiebant post mortem testatoris nondum apertis tabulis, directo & proprio nomine sunt caduca *§.* 2 *vers. vel mortuo. C. eod.* Hodie nihil eorum deficit, cum aperturæ tabularum nulla habeatur ratio, *l. unic. C. tit. prox.* 35 Et ita ante apertas tabulas heres scriptus hereditatem adire potest. *l.* 3. *C. de jure delib.* 36 Et sic videbatur abrogata lex 1. *in fin. ff. de jur. & fact.* 37 Legatorum dies à morte testatoris cedit. 38 *§.* 1. *in fin. C. eod.* excipe *§.* 6 *C. eod.* 39 Hereditas nisi adita non transmittitur, *ut hic. & l.* 7. *C. de jure delib.* excipe *l.* 18. 19. *C. de jure delib. l. unic. C. tit. prox. l.* 84 *ff. de adq. her. l.* 3. *§.* 31. *ff. de Silaniano.* 40 Transmissionum tres modi. Primus modus fit suitatis jure, quo filius qui in potestate defuncti erat, hereditatem licet non aditam transmittit ad heredes, etiam extraneos. *l. ult. C. qui admitti.* (quia suus ipso jure est heres etsi non adeat. *§. Sui* 2. *Inst. de her. qualit. l.* 1. *§.* 7. *ff. si quis omiss. causa test. l. in suis* 11. *ff. de lib.*) Quid si repudiavit expresse: aliud dicendum fuerit. *l. un. C. tit. prox. Ias. in l.* 4. *C. qui admitti.* Secundus modus transmissionis sanguinis jure fit, quo hereditatem ascendentium cujusque sexus non aditam transmittimus ad solos descendentes. Tertius fit beneficio legis. *l.* 19. *C. de jure delib.* qua omnis heres intra annum deliberandi moriens transmittit hereditatem non aditam, quod genus transmissionis patet latissime: locum enim habet in quavis hereditate etiam extranei tam ex testamento quam ab intestato. *d. l.* 19.

41 *l. unic. C. tit. prox. l.* 18. *§. de jure delib.*

42 Liberi hereditatem etiam non aditam transmittunt. *l. unic. C. tit. prox.*

43 Legata vel fideicommissa pure, vel in diem certum relicta, cedunt à morte testatoris, excepto legato libertatis, *ut hic: & l.* 8. *ff. quando dies legat.* sed & usufructu, & quibusdam aliis quæ cedunt à tempore aditæ hereditatis.

44 Libertates ab adita hereditate cedunt. *l.* 14. *ff. qui test. l.* 74. *§.* 4. *ff. de adq. her. l.* 86. *ff. de cond. & demonst. l.* 8. *ff. quando dies legat.* adde *l.* 14. *§.* 3 *ff. qui & à quibus manumiss.* Cujac. 4. *obs.* 4. colligit, Catonianam regulam non pertinere ad libertates. qua de re dixi ad *l.* 3. *ff. de reg. Caton.*

45 *l.* 7. *in fin. ff. quando dies legat.*

46 Usufructus ad heredes non transit. *l.* 2. *ff. quando dies.*

47 Conditionum, alia casualis, alia potestativa, alia mixta. *Goth.* Novum hujus *§.* intellectum vid. apud Johann. Decher. *lib.* 1. *dissert.* 3 *n.* 13. ANS.

48 Casualis conditio est hæc, *si fulserit, si tonuerit.*

49 Ea est potestativa, quæ & promiscua. *l.* 11. *§.* 1. *ff. de cond. & demonst.* non quod sit in facili, sed quia nulla fere potestativa est, quæ possit esse non potestativa.

50 Ea est mixta seu communis, ut si quis ita dixerit: *Si Titio reverso ab hostibus decem dederis. Si Titio consule Capitolium ascenderis.*

51 *l.* 5. *§.* 2. *ff. quando dies legat.*

52 Quid si ante conditionem mortuus heres sit, heredem reliquit obligatum. *l.* 65 *ff. de cond. & demonst.* Quid si legatarius? ejus heredi non cedit legatum. *ut hic, & l.* 4. *ff. de oblig.* aliter quam in stipulationibus in quibus obligatio, quæ non extinguitur morte promissoris. *l.* 57. *ff. de verb. obl §. pen. Inst. de inutilib. §.* 4. *Inst. de verb. obligat.* nec morte stipulatoris extinguitur.

53 Legatarius vel fideicommiss.

54 Heredes.

55 Nota regulam.

56 Vid. *l.* 9. *C. de fideicomm. l.* 1. *in fin. C. com. de leg.*

57 *§.* 10. *C. eod.*

58 Id est, pro virili, proque ratione legati cujusque.

59 De Ulp. dixi ad *l.* 2. *§.* 5. *ff. qui petant. tut.*

60 *§.* 4. *C. eod.*

61 Adde *l.* 6. *§.* 7 *ff. de statulib.* Conditio dandi per alium impleri potest *l.* 15. *in fin. ff. de statulib. ult. ff. de cond. Inst.* 62 De faciendi onere quod ab alio præstari potest. 63 Conditio faciendi regulariter per alium impleri potest, aut potius, factorum quædam per alium impleri possunt, quædam non possunt. *l. inter artifices* 31 *ff. de solut.* 64 De faciendi onere quod ab alio præstari non potest. 65 *§.* 2. *vers. vel vivo. in fin. §.* 4. *C. eod.* 66 *d. §.* 2. *in fin. §.* 5. 67 *d. §.* 2. *vers. Ea etenim. & §.* 3. 68 *d. §.* 3. *§.* 4. *§.* 7. *in fin.* 69 *l.* 80. *l.* 89 *ff. de legat.* 3. *l.* 142 *ff. de verb. sig. l. unic. C. quando non petent.*

70 De relictis conjunctivo modo. *l.* 83 *ff. de legat.* 3. *hi re & verb. conj.* 71 De relictis disjunctivo modo. Hi re tantum conjuncti. 72 Quoties omnes conjuncti, vel omnes disjuncti sunt in institutione, vel substitutione, & unius eorum pars deficit, toties pars deficiens cæteris coheredibus adcrescit hoc modo: cum suo onere primum: deinde si coheredes illi heredes alios reliquerint, pars deficiens illis heredibus adcrescet: adcrescet, inquam, pro hereditaria parte. Postremo pars deficiens interdum invitis illis adcrescit ipso jure: quoties nimirum hereditatem jam adierunt: est enim absurdum ejusdem hereditatis partem agnoscere, partem repudiare. 73 *§* 8. *C. eod.* 74 Coheredi conjuncto, vel disjuncto pars adcrescit etiam invito & ignoranti. *l.* 35 *ff. de adq. her.* 75 Adcrescendi jus parte unius deficiente, locum habet: cujus sententiæ plures exceptiones vide apud Soc. *reg.* 213.

76 *l.* 10. *in fin. C. de jure deliber. l.* 2. *ff. de adq. hered.* 77 Heredibus conjunctis & disjunctis simul permixtis, si conjunctorum aliquis deficit, pars ejus ad conjunctos: si disjunctorum aliquis deficit, pars ejus ad disjunctos & conjunctos defertur. *Goth.* Confer *l.* 15. *l.* 59. *§.* 2 *ff. de hered. inst. l.* 34. *in pr. ff. de leg.* 1. ANS. 78 Adcrescit conjunctis quod in uno conjunctorum heredum deficit.

79 Adcrescit pars deficiens cum suo onere. 80 Adcrescit non tantum disjunctis, sed & conjunctis, quod in uno disjunctorum heredum deficit. 81 Heredes conjuncti quasi in unum corpus redacti. 82 Pars conjuncti heredis quodammodo alterius est conjuncti. Partem coheredis sibi conjuncti quasi suam percipiunt.

Source : BIU Cujas

1 Heredes disjuncti sunt sermone, non re. Re quidem conjuncti, sermone disjuncti. Conjuncti vero hic dicuntur re, & verbis conjuncti, neutro modo disjuncti.

2 *Non habeant*: ita legunt nonnulli.

3 Hic paragraphus ad heredes tantum pertinet: ut & proximus ad legatarios.

4 Dixi superiori §. de hered. seu de jure adcrescendi inter heredes.

5 Conjunctim relicta duobus legatariis æqualiter inter eos dividuntur: pars vacans volentibus cum suo onere adcrescit. Collegatario pars non adcrescit invito.

6 Collegatario disjuncto pars disjuncti adcrescit invito. *S. eod.* coheredi adcrescit etiam invito. §.10. *S. eod.*

7 *l.* 7. §. 2. *ff. de reb. dubiis.*

8 *l.* 61. *in fin. ff. de legat.* 2.

9 Pars collegatarii collegatario adcrescit, si disjuncti fuerint: sublata veteri differentia legatorum per damnationem & per vindicationem, de qua vide *Ulp.* 24. §. 12. & 13.

10 Una legatorum & fideicommissorum est natura. *l.* 1. *ff. de leg.* 1.

11 Legari res uni, alteri rei æstimatio potest. *l.* 33. *l.* 82. §. 5 *ff. de leg.* 1. *l.* 13. *in fin. l.* 20. *ff. de leg.* 2. *l.* 14. *ff. de usu & usufructu.*

12 *l.* 1. §. *pen. ff. de usufr. adcrescendo.*

13 Jus non decrescendi.

14 Disjunctim legamus, ut unusquisque suum onus non alienum adgnoscat.

15 Vid. *tit. de his, quæ ut indignis.*

16 Indiguis quæ eripiuntur certis casibus fisco cedunt, aliis casibus, privato seu privatis.

17 *Alienat*: quidam ita legunt. adde *l* 7. *S. de don. inter virum. l. pen. S. de leg.* hinc etiam observa, non omne quod aufertur indigno, fisco cedere. 18 Transmitti hereditas non adita, nisi in certas personas non potest. §. 5. *S. eod. l.* 7. *S. de jure deliber.* 19 Dixi ad *d.* §. 5. adde *l. unic. S. tit. prox.* 20 Adcrescit substituto volenti, capaci tamen, aut eo deficiente, heredibus ab intestato: iis rursus deficientibus, fisco pars defuncti ante aditam hereditatem: si modo defunctus fuit ex his personis, quæ non aditam hereditatem transmittant. Quid si heres nullum substitutum habuit, sed coheredem? coheredi pars deficiens adcrescet, *ut S.* Quid si legatarium vel universalem fideicommissarium? idem dixeris. *Nov.* 1. *c.* 1. §. 1. 2. 3. 21 *l.* 3. §. 4. *ff. secund. tab.* 22 Adcrescendi jus locum habet in omni testamento, sive scripto, sive non scripto. 23 Jus adcrescendi locum habet etiam in codicillis. 24 Adcrescendi jus locum habet in omni ultimo elogio, hoc est, testamento, codicillis, epistola fideicommissaria, mortis causa donatione. Sunt enim hæ species voluntatis ultimæ.

25 Adcrescendi jus locum habet in omnibus ultimarum voluntatum successionibus ut & ab intestato. 26 Lex Julia caducaria ultimum locum fisco dedit. Bonus princeps post omnes est. *Cassiod. in formula Comitivæ privat.* adde *l.* 1. *in fin. S. de secund. nupt. l.* 10. *ff. de jure fisci.* In compendii causa Antonin. Imperator judicans nunquam favit. *Capitol. in ejus vita.* vid. *Novell.* 105. *Arist.* 3. *pol.* 4. 27 *l.* 9 *ff. de Silan.* 28 *Prospeximus.* Hal. 29 *l.* 10 *ff. de jure fisci.* vid. quæ dixi ad *Nov.* 109. *c.* 1. 30 Communiter quæ prosunt & publice utilia sunt, utilitati privatæ bonus princeps anteponit. 31 *l.* 7. *S. de legib.*

TIT. LII.

DE HIS [32] QUI ANTE APERTAS TABULAS HEREDITATEM TRANSMITTUNT.

Hereditas ascendentium etiam non adita, transmittitur ad posteros per liberos institutos morientis, etiam clausis tabulis: quod obtinet in legatis & fideicommissis. Salic.

1. Impp. Theodos. 33 & Valent. AA. Hormisdæ P. P.

PER hanc jubemus sanctionem, in posterum [valituram,] filios [34], seu filias: nepotes, aut neptes, pronepotes, aut proneptes, à patre, vel matre; avo, vel avia; proavo, vel proavia scriptos heredes: licet non [35] sint invicem substituti, seu cum extraneis [36], seu soli sint instituti, & ante apertas tabulas defuncti (sive se noverint scriptos heredes, sive ignoraverint) in [37] liberos suos, cujuscunque [38] sint sexus, vel gradus, derelictam sibi hereditariam portionem posse transmittere: memoratasque personas (si [39] tamen hereditatem non recusant) nulla hujusmodi præscriptione sibi obstante, eam tanquam debitam [40] vindicare. Quod scilicet etiam super legatis, seu fideicommissis à patre, vel à matre; avo, vel avia, proavo, vel proavia derelictis locum habet. Siquidem perindignum [41] est, fortuitas ob causas, vel casus humanos, nepotes, aut neptes, pronepotes, aut proneptes, avita, vel proavita successione fraudari, aliosque adversus [42] avitum, vel proavitum desiderium, vel institutum insperato [43] legati commodo, vel hereditatis gaudere. Habeant vero solatium tristitiæ [44] suæ, quibus est merito consulendum. Dat. III. Non. April. post consulatum Protogenis & Asterii 450.

32 Puta liberis.

33 *l.* 1. §. 5. *S. de caducis.*

34 Transmittitur hereditas ascendentium, etiam non adita, ad posteros institutos morientis quantumvis clausis tabulis: quod & in legatis & fideicommissis obtinet. vid. quæ scripsi ad *l. un.* §. 5. §. 13. *S. tit. prox. l.* 1. §. 8 *ff. de Coll. bonor.* Goth. Vid. ad hanc l. Joann. Decher. *l.* 1. *dissert.* 14. *num.* 42. Ans.

35 Inter liberos non præsumitur reciproca substitutio.

36 Datione coheredis extranei jus transmittendi non impeditur. 37 Transmittit hereditatem non aditam parens ad liberos in potestate positos, *ut hic, d.* §. 5. *l.* 18. §. 3. *S. de jure delib.* 38 *l.* 24. *in fin. ff. de leg.* 2. 39 Hereditatem recusans nihil ad suos transmittit: hæc enim recusatione suitas ejusque jus tollitur. *Bart. in l.* 84. *ff. de adq. hered. Iason in l.* 4. *S. qui admitti.* 40 Parentum hereditas liberis debita. 41 Fortuitus casus liberis nocere non debet. 42 Contra desiderium parentum hereditas ad extraneos deferri intelligitur.

43 Extranei nihil habent quod sperent in ejus hereditate qui liberos habet.

44 i. e. mortis paternæ, quæ naturaliter liberis tristis & mœsta esse solet.

TIT. LIII.

QUANDO [45] DIES LEGATI, VEL FIDEICOMMISSI CEDIT.

De annuis legatis vel fideicommissis.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Agrippæ.

SI competenti Judici annua [46] legata, vel fideicommissa tibi relicta probaveris, ab initio [47] cujusque anni exigendi ea habebis facultatem. Supposita III. Kalend. Jun. Saturnini & Gallo Conss. 199.

Si agro pluribus relicto, cautum sit, Ut ad eum qui superfuisset, pertineret.

II. Idem AA. Prisco.

AGrum pluribus relictum nominatim animadvertimus: & cautum esse, *ut ad eum qui* [48] *supervfuisset* [49], pertineret: Quicunque igitur is fuerit: ad heredem suum [50], dominium transmittit, nec tali [51] fideicommisso adstringitur [52]. v. P. P. Kal. August. Chilone & Libone Conss. 205.

De conditione, Cum ad certam ætatem pervenerit.

III. Idem AA. Æliæ.

SI Pontionilla ad [53] eam ætatem pervenit, cui legatum, vel fideicommissum relictum [54] erat; petitionem ad heredes transmisit, licet ante decesserit, quam consequeretur legatum, vel fideicommissum. P. P. v. Kal. Aug. Chilone & Libone Conss. 205.

De conditione, cum liberos habuerit.

IV. Idem AA. Ammiæ.

CUm uxori ususfructus [55] fundi legatur, & ejus proprietas, cum [56] liberos habuerit; nato filio [57] statim proprietatis legati dies cedit: Nec [58] quicquam obest, si is decedat. P. P. Kal. August. Antonino A. III. Geta item III. Conss. 209.

De petitione in tempus dilata.

V. Imp. Alexand. A. Maximo.

EX his verbis, *Do, lego Æliæ Severinæ filiæ meæ, & Secundæ decem: quæ legata accipere debebit, cum* [59] *ad legitimum statum* [60] *pervenerit*: non conditio fideicommisso, vel legato inserta, sed petitio [61] in tempus legitimæ [62] ætatis dilata videtur. Et ideo, si Ælia Severina filia testatoris, cui legatum relictum est, die legati cedente, vita functa est, ad heredem suum actionem transmisit; scilicet ut eo tempore solutio fiat, quo Severina, si rebus humanis subtracta non fuisset, vigesimumquintum annum ætatis implesset. Non cœptum [63] enim annum, sed impletum [64], si de emolumento relicti fideicommissi tractetur, expectandum esse [juris] prudentibus placuit. P. P. XIII. Kal. Januar. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De fideicommisso relicto ab intestato.

VI. Impp. Diocletian. & Maximianus, AA. & CC. Eusebio.

SI fideicommissum ab intestato [65] fuerit sorori tuæ relictum codicillis [66], & posteaquam dies fideicommissi cessit, [rebus humanis, licet] ignorans [67] fideicommissum, excesserit: actionem hujusmodi acquiri [68] potuisse, dissimulare non poteris: salva scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Suppos. Kal. Maji, *Tratio*, AA. Conss.

45 Dixi ad XXXVI. D. 11. & XLIV. *Ecl.* XX. adde *Ulp.* 24. §. 30.

46 Annua quo tempore solvenda.

47 Annua legata ab initio cujusque anni peti possunt, suntque solvenda. *l.* 12. §. 4. *ff. eodem.* aliud in stipulationibus. *l.* 13 *l.* 42. *l.* 138. *ff. de verb. oblig.*

48 *l.* 87. §. 2. *ff. de leg.* 2.

49 Superveniffe.

50 Etiam extraneum. *l.* 78. §. 3. *ff. de legat.* 2.

51 *Alii Cujac.* 18. *obs.* 16.

52 Constringitur. In quibusdam codicibus adjicitur hoc quod sequitur: ut heredibus eorum restituat, sicut sunt restituta ab aliis.

53 Legatum relictum alicui *cum ad certam ætatem perveniat*, impleta ætate transmittitur ad heredes. *Bald. l.* 5. *ff. cod.* Verbi gratia relictum est puellæ cuidam legatum his verbis, *Cum quindecim annorum erit.* ad quam ætatem cum pervenisset, decessit ante quam legatum exegisset: constitutio hæc definit, licet legatum non petierit, si tamen ad eam ætatem pervenerit, ad heredes suos id eam transmisisse. *Synops. Basil.* 44. *tit.* 16. *c.* 105.

54 *Derelictum.* Hal. *delegatum. Cujac.* 18. *obs.* 16. sic Egesippus 2. Solomæ delegatum servavit.

TIT. LIV.

UT IN POSSESSIONEM [69] LEGATORUM, VEL FIDEICOMMISSORUM SERVANDORUM CAUSA MITTATUR, ET QUANDO SATISDARI [70] DEBEAT.

De cognitione, an debeatur fideicommissum.

1. Divus Anton. Prus Salvio.

QUoniam nihil actor amplius [71] postulat, quam *ut fideicommissi nomine satisdetur*: non debet is, qui juri dicundo præest, subtiliter [72] cognoscere, *debeatur necne fideicommissum*, sed tantum decernere, *ut satisdetur.* Sine die, & consule.

De cautione remissa.

II. Divus Marcus [73] Stratonicæ.

IPsis rerum experimentis cognovimus ad publicam utilitatem pertinere, ut satisdationes, quæ voluntatis defunctorum tuendæ gratia in legatis, & fideicommissis introductæ sunt, eorundem voluntate remitti [74] possint. Quocunque enim judicio [75] voluntatis cautio legati, vel fideicommissi remitti potest. Sine die, & consule.

De pignore.

III. Impp. Sever. & Anton. AA. Symphoro.

SI postquam [76] servandi legati, seu fideicommissi gratia in possessionem inductus es, pignoris obligatio, aut venditio ab herede intervenerit: præcedere [77] causam tuam [78] quam jure prætorio [79] veluti pignus habuisti, manifestum est. P. P. XI. Kal. Decemb. Dextro, & Prisco Conss. 197.

De rogata restituere hereditatem, cum morietur.

IV. Imp. Antoninus A. Protagoræ.

CUm Artemidoram patri pupillorum tuorum heredem extitisse proponas: quamvis *ut fideicommissam hereditatem his, cum* sint subjecta legatariis. vid. *Clar.* 3. *sent.* §. *testam.* q. 70.

69 Dixi ad XXXVI. D. 4.

70 Dixi ad XXXVI. D. III. ad. de XLIV. *Ecl.* XXI. XXII. XXXI.

71 Etiamsi nondum dies legati venerit, cautionem legatarius ab herede petere potest, qua de re Prætor summatim cognoscit. Summatim, id est, de jure legati non inquirit, sed simpliciter an legatum sit.

72 Id est, summatim, *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* facit *l.* 14. *in fin. ff. ut legator. nomine.*

73 Fit hujus constitutionis mentio in *l.* 46. *ff. de pact.*

74 Satisdatio legati vel fideicommissi causa, heredi à testatore remitti potest, *ut hic*, & *l.* 4. *in fine l.* 7 *S. cod. Rsp.* 159. *in pr. vers. Si vero in universum.* Potest etiam remittere testator ne heredis bona hypothecæ

75 Indicio. Idem error multis aliis locis irrepsit. vid. *Cujac. ad Nov.* 22. hinc etiam constat in remittenda cautione vulgari fideicommissario, sufficere quodlibet judicium. *l.* 77. *in fin. ff. de cond. & demonst.* 76 *l.* 2. *S. qui potiores.*

77 Habens pignus prætorium in re aliqua, præfertur posterioribus, emptionis etiam titulum habentibus. 78 Causam emptorum scil. at non creditorum anteriorum. *l.* 5 §. 4 *ff. cod.* 79 Pignus prætorium dicitur quod jure prætorio, i. e. ex edicto constituitur. *vid S. de pact pig.* vid. *Cuj.* 5. *obs* 38.

Source : BIU Cujas

1 Ante eventum diei incerti fideicommissum peti non potest: fideicommissi vero sua die præstandi cautio peti potest: nisi cautio a testatore sit remissa & merito: causa enim cognita, ante diem & conditionem cavere quis cogitur. *l.1. in fin. ff. qui satisd.*

2 *l.1.2.ff. cod. l.7. C. eod.*

3 *l.5. ff. eod.*

4 Prætorii. Prætorium enim pignus est quod missio in possessionem constituit. *C. de prætorio pign. l.3. §.1. ff. de rebus eorum. l.12. ff. pro empt.*

5 Vid. *l.5. §.16. ff. eod.*

6 Legatarius in res heredis mittitur, si post sex menses quam adiit prætorem, heres neque satisfecit, neque satisfecit.

7 *d. §.18.*

8 Remittere satisdationem ei quem gravavit legato, vel fideicommisso, testator potest, *ut hic, l.2. ff. eod. l.12. ff. ut leg. l.77. in fine ff. de condition. & demonstrat.* Remittitur quoque hæc satisdatio fratri gravato restituere alteri fratri: & matri gravatæ restituere suis filiis, nisi ad secunda vota transierit. *l.6. §.1. ff. ad Trebellian.* vide *Joseph. Ludovic. decision. 63. num. 4.* 9 Satisdatio legati heredi quidem remitti potest, sed non illa qua caveat se recte usurum fruiturum: quumque finitus fuerit usufructus rem restituturum. *Synops. Basil. 44. tit. 21. cap. 7.* dixi ad *leg. 1. ff. de usufruct.*

10 Pro legato reipublicæ tenentur ejus administratores satisdationem ab herede petere, alias negligentes tenentur in id quod reipublicæ interest. facit *l.1.2.3. ff. de magistratibus conven. l.2. C. de adm. rer. l. ult. ff. de magistratibus conveniend.* facit *l.26. ff. de neg.*

cum [1] moreretur, restituere petita sit, nullam tamen adversus debitores hereditarios habent pupilli tui actionem. Plane, ut satis fideicommissorum nomine Artemidora det, (si [2] modo testator id fieri non prohibuerit) apud tuum Judicem conveni. P.P. Kal. Julii, Lato II. & Cereale Conss. 216.

De jure missi in possessionem.

v. Imp. Alexander A. Paulinæ.

QUi legati, sive fideicommissi causa in possessionem mittuntur, non [3] proprietatem nanciscuntur, sed jus pignoris [4]. Ut autem, & post receptum pignus satisfiat defuncti voluntati, competens Judex te adeunte providebit. P.P. Id. August. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De fideicommissario in possessionem mittendo.

VI. Idem A. Donato.

CErta est forma jurisdictionis, qua fideicommissi servandi causa in possessionem rerum, quæ in causa hereditaria sunt, aut dolo malo esse desierint, is, cui legati, vel fideicommissi nomine satis non datur, mittitur, vel in proprias [5] res heredis, si fideicommisso satis non fit post [6] sex menses quam peti cœperit, secundum divi Antonini [7] patris mei constitutionem. P.P. VI. Id. Januar. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

An cautio possit remitti.

VII. Idem A. Proculiano.

SCire debetis, fideicommissi [quidem,] & legati satisdationem remitti [8] posse, Divum Marcum & Divum Commodum constituisse. Ut autem *boni [9] viri arbitratu is, cui ususfructus relictus est, utatur fruatur:* minime satisdationem remitti testamento posse. P.P. X. Kal. Martii, Fusco II. & Dextro Conss. 226.

De relicto civitati.

VIII. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Zenodoro.

COntra eos, sive successores eorum, qui Rempublicam administrantes [10] per officii necessitatem civitati sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Reipublicæ interesserit satis acceptum non esse, dirigendam certum est actionem. Suppos. VII. Kal. Mart. CC. Conss.

9 Satisdatio legati heredi

TIT. LV.

DE SUIS [11], ET LEGITIMIS LIBERIS, ET EX FILIA NEPOTIBUS AB INTESTATO VENIENTIBUS.

De sorore consanguinea.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Crispinæ.

SI fratri [12] tuo legitima heres esse potes centum [13] dierum præfinitione non excluderis ab acquirenda hereditate [14]. P.P. III. Non. Novemb. Antonino A. & Geta II. Conss. 206.

De nepotibus ex diversis filiis.

II. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Aviæ.

NEpotes ex diversis filiis varii numeri avo succedentes ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex [15] stirpibus succedunt. S. III. Kal. Martii, *Hadrianopoli*, ipsis AA. IV. & III. Conss. 209.

III. Iidem AA. & CC. Frontoni.

UT intestato defuncti filius [16] ac nepos ex alio, qui mortis ejus tempore in rebus humanis non invenitur, manentes in sacris [17] pariter [18] succedant: evidenter lege duodecim Tabularum cavetur: Quod & honorarii juris observatio sequitur. S. XV. Kal. Jul. AA. Conss.

De posthumo filio & sorore defuncti.

IV. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

INtestato [quidem] defuncto posthumum [19] suum heredem, quam sororem, licet consanguineam, haberi potiorem, ordo successionum lege duodecim [20] Tabularum factus nimis evidenter demonstrat. S. VI. Id. Decemb. AA. Conss.

De adoptato.

V. Iidem AA. & CC. Appiano.

SI te parens, in cujus fuisti potestate, sollenniter in adoptionem [21] dedit: cum filiis naturalibus adoptivi patris ante, vel post quæsitis defuncto intestato succedere potes. Dat. VI. Kal. Mart. CC. Conss.

De nato ex libera & servo.

VI. Iidem AA. & CC. Posidonio.

EX libera conceptus & servo, velut [22] spurius habetur: nec ut decurionis filius (quamvis pater ejus [naturalis] manumissus, & natalibus [23] suis restitutus hunc adeptus fuit honorem) defendi potest. Suppositæ VI. Id. Februar. CC. Conss.

De filio libertini.

VII. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

FIlium habere suum libertus [24] in potestate non prohibetur, cum ob præteritum statum ex legitimis nuptiis ingenuorum exemplo filios habere liberto non sit interdictum. S. XVI. Kal. Mart. CC. Conss.

De filia defuncti apud hostes.

VIII. Iidem AA. & CC. Catoniæ.

APud hostes patre defuncto, filia communis vobis, quo casu mortis scientia [25] non postulatur, heres extitit sua, & ad te transmisit [26] successionem. S. XII. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

11 Dixi ad l. XXXVIII. D. XVI.

12 Hæc lex non est de liberis, sed de agnatis ex transverso, hoc tamen ideo factum esse potuit, ut intelligeremus in successionibus intestatorum, quid jure civili, & prætorio interesset, quod collata, & conjuncta *leg. 2. ff. qui admitti.* apparebit statim. Jus prætorium per se temporarium est *lege 35. de obligationibus. Institut. de perpetuis, & temporalibus præscript.* civile, perpetuum.

13 Heres legitimus succedendi jure non excluditur centum diebus.

14 Cur ita? quia tempus centum dierum bonorum possessionibus præfinitum est, non hereditatibus. *Synopf. Basil. 41. tit. 2. cap. 24.*

15 Nepotes ex diversis filiis avo succedunt ex stirpibus. *ut hic.* id est, in stirpes. *§.6. Inst. de hereditatibus quæ ab intest. Nov. 118. c. 1. in fin.* in stirpem *Caj. 2. tit. 8. §. 3. in fin.* seu portionem patris sui, non in capita.

16 Cum filiis defuncti vocantur defuncti nepotes.

17 Vid. *l. ult. in fin. ff. ad Tertull.*

18 Si tamen nepos unicus sit: alioquin si filius unus sit, quatuor nepotes: hereditas non in quinque, sed in duas partes dividetur. vide *Nov. 18. c. 1.* Ideoque sive nepotes patruis concurrant, *ut hic:* sive patruorum liberi, in stirpes semper succedent. *l. 2. ff. eod.*

19 Posthumus admittitur ad hereditatem defuncti. *l.3. §.9. ff. de suis.* & sorori defuncti præfertur, *ut hic.* 20 *d. §.9.* 21 Adoptivus admittitur ad successionem cum filiis legitimis & naturalibus, sive ante, sive post adoptionem nati sint. *Synopf. Basil. 45. tit. 2. c. 26. & 5. Harm. 8. §. 85. l.1. §.6. ff. unde liberi. §.2. Inst. de her. quæ ab intestato.* 22 Παρυφεστὼς 45. *Ecl. 2. c. 28. l.1. ff. soluto.* 23 Dixi ad *l.2. ff. de jure aureorum.* 24 Nihil impedit quominus libertus filiis possit succedere, cum eos habeat in potestate. 25 Sui heredes etiamsi ignorantes se heredes esse, naturæ concesserint, hereditatem parentum transmittunt ad heredes suos. 26 Transmittit hereditatem etiam non aditam heres suus ad quoscunque heredes licet extraneos, *ut hic.* Cujus sententiæ varias exceptiones vide apud Socinum *reg. 73.* adde quæ de transmissione dixi ad *l. unic. §. 5. ff. de caducis tollendis.*

De filiis, seu filiabus, & nepotibus, seu neptibus ex filia.

Avo, vel aviæ ab intestato morienti succedunt nepotes ex filia cum avunculis & materteris, cum deminutione tertiæ partis ejus portionis, in qua parens succederet, si viveret. Salic.

IX. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Constantino P. P.

SI defunctus cujuscunque sexus, aut numeri reliquerit filios, & ex filia diem functa, cujuscunque sexus, aut numeri nepotes, ejus partis, quam defuncta superstes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes consequantur nepotes ex eadem filia: tertia [27] pars fratribus, sororibusve ejus quæ defuncta est, id est, filiis, filiabusque ejus de cujus bonis agitur, avunculis scilicet, sive materteris eorum, quorum commodo legem sancimus, accrescat [28]. †. Hæc eadem, quæ de avi materni bonis constituimus, & de aviæ [29] maternæ, sive etiam paternæ similia æquitate sancimus: nisi forte avia elogia inurenda [30] impiis nepotibus justa semotis ratione dixerit, [& hoc fuerit legibus approbatum.] Non solum autem si intestatus avus, aviave decesserit [31], hæc nepotibus, quæ sancimus, jura servamus: sed & si avus, vel avia, quibus hujusmodi nepotes erunt, testati obierint, & prætermerint [32] nepotes, aut exheredaverint. Eadem [33] & de injusto avorum testamento. Et si quæ filiæ poterant vel de re [34], vel de lite [35] competere actiones, nepotibus deferimus secundum justum nostræ legis modum, quæ de parentum inofficiosis testamentis competunt filiis. Dat. V. Kal. Mart. *Mediolani*, Timasio, & Promoto Conss. 389.

De capitis deminutione.

X. Impp. Theod. & Valentin. [36] AA. Maximo [37] P.P.

UBi aviarum successio morte interveniente discutitur, capitis deminutio [38] paterna [39] quærenda non est, tunc enim in hujusmodi hereditatibus filiorum status, aut persona spectatur, quotiens de ejus bonis, qui potestatem familiæ potuit habere, tractatur. Dat. XV. 4° Kal. Octob. *Ravennæ*, Theodosio XIII. & Valentiniano III. AA. Conss. 420.

De parentibus & liberis defuncti, vel defunctæ.

XI. Impp. Theodos. & Valent. AA. ad Senatum Urbis Romæ.

SI matre [41] superstite filius, vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri suo, matrive [suæ] ipso [42] jure succedant, quod sine dubio & de pronepotibus observandum [esse] censemus. Dat. Id. Novemb. Theod. XV. & Valentin. [III.] AA. Conss. 430.

De liberis & transversalibus.

XII. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

QUotiens aliquis, vel aliqua, intestatus, vel intestata, mortuus, vel mortua fuerit, nepotibus, vel pronepotibus cujuscunque sexus, vel deinceps aliis descendentibus derelictis, quibus *Unde liberi* bonorum possessio minime competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis, minime [43] possint iidem agnati quartam partem hereditatis mortuæ personæ, sibi vindicare, sed descendentes [44] soli [45] ad mortui successionem vocentur. Quod tantum in futuris [46], non etiam præteritis negotiis servari decernimus. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* DN. Justiniano A. P.P. II. Cons. 528.

De liberis.

In Authent. de heredibus ab intestato. §. 1. col. 9. tit. 1. ex Novell. 118. cap. 1.

IN *successionem mortui patrisfamilias, sive filiisfamilias liberi ejus* [47] *si sunt, omnibus aliis prælati succedunt. Primi quidem gradus æqualiter* [48] *succedunt: nepotes & ulteriores in* [49] *stirpes: non distinguendo sexum* [50], *vel jura* [51] *potestatis, sed sola naturali causa inspecta.*

27 Nepos ex filia avo materno succedit cum avunculis & materteris, cum diminutione trientis ejus portionis in qua mater ejus succederet, si viveret, *ut hic, & l. 19. ff. de collat. l. 4. C. Theod. de legit. her. §. 15. in fin. Inst. de her. quæ ab intestato.* Hodie sine deminutione succedit. *l. ult. C. eod. Nov. 18. c. 4. & 118. c. 1.* licet neque sui, neque legitimi sint. Ideoque hæc lex ejusque similes abrogantur: abrogatur etiam jus vetus quo ex filia nati, post lineam agnatorum vocabantur. §. 13. *Inst. de her. quæ ab intest.*

28 Hic integra sententia *C. Theod.* prætermissa est. Ea ita habet: *Quod si hic defunctus, de cujus bonis loquimur, habebit ex filia neptes, sed præterea filiut non habebit, sed qui præferri nepotibus possint habebit agnatos, in quandam Falcidiam, & in deducendam nepotes jure succedant.*

29 Nepotes ut succedunt aviæ maternæ.

30 Ne dicas cum Accursio, Nepotes ex filio justis de causis posse exheredari ab avia. Nam agitur hic de successionibus ab intestato, nemo vero exheredatur ab intestato, sed nepotem exheredatum a patre, vel matre non repræsentare vicem sui parentis in successiones avi, vel aviæ. adde *Cuj. 18. obs. 17.*

31 *Defecerit, d. l. 4. C. Theod.*

32 Nepotes ex filia præteriti rumpunt testamentum aut injuste exheredati querela inofficiosi utuntur.

33 Hæc vox deest in C. Theod. *d. loco.* 34 De hereditatis petitione. 35 Querela inofficiosi. 36 Impp. Honorius & Theodosius AA. Cod. Theod. 37 *Maximo præfecto urbi, l. 5. C. Theod. De legit. her.* 38 Adde *l.1. §.4. ff. de suis.* 39 Materna, ita extat C. Theod. *d.l. 5.* & ita legi in Basilicis lib. 45. Cujac. 18. *obs.* 1. notat. & rectius, ut sit sensus, Natum post emancipationem matris jure civili avo materno succedere, aviæ paternæ, vel maternæ non succedere. ad hæc frustra quæri, *mater* an fuerit emancipata, quia avia (ut & quævis mulier) familiæ potestatem non habet. *l.15. ff. de suis. l. 8. ff. de præscript. longi tempor. Leon. Nov. 25.* De emancipatione adde *l.7. C. Th. eod.* 40 Dat. V. Kal. Octob. Ravennæ, Theod. A. IX. & Constantino III. coss. C. Theod. 41 In successione ab intestato, descendentes ascendentibus præferuntur, *ut hic, & 45. Ecl. 2. c. 32. l.2. §.6. ff. ad Tertull. §.3. Inst. de SC. Tertull. Nov. 118. c. 1. Lex 8. in fin. C. Theod. de legit.* estque hæc lex pars legis 5. ff. *ad Tertull.*

42 Liberi ipso jure parentibus succedunt. 43 Augetur pars leg. 9. ff. *eod.* & similes, de quibus *ibi dixi.* 44 Descendentium appellatione in infinitum descendentes intelliguntur: ut hac voce fideicommissi progressum in infinitum intelligamus. IV. *Simeon. de Prætio 3. de interpretat. 3. dubitat. 1. Solutione* 10. veluti si dixero: *Bona mea ad descendentes meos provenire volo & ideo alienari vetu,* longissimo etiam gradu descendentes eo fideicommisso continebuntur. *Bellovisanus Nov. de restitut. §. nos igitur; Alex. 1. Consil. 56. Natta Consil. 437.* 45 *Nov. 18. c. 4. Nov. 118. c. 1.* 46 *l.7. ff. de leg.* 47 In successione defuncti liberi omnibus præferuntur. 48 Primo gradu liberi inter se æquaaliter succedunt. 49 Nepotes inter se vel cum patruis vel cum amitis succedunt in stirpes. *l.2.3. ff. eod.* 50 Confirmatur lex ult. ff. *eod. l.9. ff. eod.* & similibus legibus abrogatis.

51 Id adjectum videtur propter legem 10. ff. *eod.*

TIT. LVI.

AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM [52].

De infantibus.

I. Impp. Diocletianus & [53] Maximian. AA. & CC. Vivianæ.

LIcet liberi matribus ab intestato ita demum per se heredes existant, si fari [54] possint: tamen matres liberis, etiamsi infantes [55] naturæ concesserint, posse succedere, nulla dubitatio est. P.P. X. Kal. April. Tiberiano & Dione Conss. 291.

Patrem matri præferri.

II. Iidem AA. & CC. Rhesæ.

IN successione filii, vel filiæ communis, sine liberis & fratribus [56] & sororibus morientis, pater [57] manumissor [58], quia ei sit vetus jus servatum, matri præfertur. S. VI. Id. Dec. CC. Conss. 293.

De præscriptione tutorum non petiti.

III. Imp. Constantius A. Catulino proconsuli Africæ.

MAtres, quæ puberes amiserunt filios, licet impuberibus [eis] tutores [59] non petierunt, præscriptione [60] [tamen] non petiti tutoris ad excludendam eorum successionem minime debere præscribi, certum est. Dat. VI. Kal. August. Constantio A. VII. & Constante Conss. 354.

De secundo nubentibus.

IV. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P.P.

SI qua mulier nequaquam religionem [61] priori viro, ex quo filios, nica patrem succe-

52 Dixi ad XXXVIII. D. XVII. quo matres succedunt liberis ab intestato mortuis nulla relicta prole.

53 Theodosio videtur hæc lex tribui. *Nov. 158.*

54 Major infante per se matris hereditatem potest petere. vid. *l.18. ff. de jur. delib.*

55 Hoc innuit, Etiamsi filius infans ex SC. Orphitiano matri non succedebat, nisi per patrem aut tutorem: ex Tertulliano tamen, matrem cujusque ætatis filio succedere.

56 Parentes, filiis sine liberis & fratribus mortuis succedunt, *ut hic:* Verum lege Hispa-

deest filio notat Duenazius *reg. 364.* fratre defuncti excluso: Ubi etiam notat alia lege Hispanica, qui nullos habeat liberos, patrem vel matrem onerare non posse, nisi ad tertiam bonorum partem, præterquam in locis & civitatibus, quæ bona radici, hoc est, genti addicunt. 57 In successione filii pater præfertur matri. *ut hic, & l.2. §.15. ff. eod. §.3. Inst. eod. l.10. ff. de suis.* hodie non præfertur. *l. ult. §.1. ff. eod.* 58 *l.10. ff. de suis.* manumittit filium, qui emancipat. 59 Mater quæ filio tutorem non petit, filio non succedit, si quidem is impubes decessit; si pubes, succedit. *l.6. §. eod. 41. Ecl. 1. c. 32.* adde *l.2. §.1.4. §.2. ff. qui petan. tutor. l.2. ff. si adver. delict. & Harm. 2. §. 92.*

60 De præscriptione, id est, exceptione, non petiti tutoris: Præscriptio enim exceptio: hinc liber Tertulliani *de præscript. adversus hæret.* id est, de defensionibus & exceptionibus adversus hæreticos.

61 Religionem viro mortuo uxor debet, hoc est, intra annum luctus alteri nubere non debet.

Source : BIU Cujas

1 Intra annum luctus sc. vid. *l.* 1. *de sec. nupt.* Nuptiarum festinatarum hæc est matri pœna, ut fiat infamia (nisi princeps ei infamiam remittat) quin ut princeps remittat, dimidiam bonorum quæ tempore nuptiarum habuerit amittit, liberis adquirendam, ne retento quidem usufructu & eo quidem amplius, ut si unus liberorum decedat, fratres superstites ei defuncto succedant, quod si universi intestato mortui sint, duræ fortunæ ad matrem solatia revertentur, hoc est, successio liberorum ad matrem revertetur. *Synops. Basil.* 45. *tit.* 1. *c.* 33.

2 *Novell.* 22. *c.* 22. *vers. Sed neque.* adde quæ dixi ad *l.* 15. §. *Ex quibus caus. infam.*

3 Princeps notam infamiæ potest remittere.

4 Mortem intelligit, quam prudentiores non fato, sed Dei providentiæ attribuunt.

5 Et ita fratres matres excludebant, *ut hic*, & §. 2. *vers. frater. Inst. eod.* hodie non excludunt. *l.* 7. §. *eod.*

6 Vid. *l.* 28. §. *de inoffic. l. ult.* §. *de Inst. l.* 15. *ff. de inoffic. l.* 7. *in fin. ff. unde liberi. l.* 26. *in fin. ff. si quis omis. caus. test. l.* 8. *ff. de cond. & dem.*

7 *Synops. Basil.* 45. *tit.* 1. *c.* 34.

8 Quæ habens jus liberorum defuncto, &c. *l.* 8. *C. Theod. de legit. her.*

9 Quid si ante mortem filii? olim in omnibus bonis filii, cum profectitiis cum adventitiis solum habebat usumfructum. *l.* 3. *in fin.* §. *de secun. nup.* Hodie id immutatum est, ut mox dicetur.

10 Mater nubens post mortem filii, pro sua parte adventitia filii bona pleno jure capiebat, profectitia à patre ususfructus tantum jure, *ut hic:* Hodie mater cum fratribus & sororibus defuncti succedit in virilem pleno jure in bonis adventitiis & profectitiis, sive in viduitate permanserit, sive ad secundas nuptias venerit ante vel post mortem filii. vid. *Nov.* 2. *c.* 3.

11 Id est, adventitia filii.

12 *Nov.* 22. *c.* 40. *l.* 10. §. *de legit. her.*

13 Vox *fratribus*, deest in C. Theod. quod à Triboniano mutatum, placuit enim Justiniano, ut & cum *sororibus* mater veniret in virilem.

14 Si mater non iteraturam se nuptias promiserit, legitimaque filii tutela susceptа, secundum postea matrimonium contraxerit, filio qui decedit impubes, non succedet, ne quidem à patre substituta: nisi prius ei tutorem petierit, & quæcunque debentur ex ratione gestæ tutelæ persolverit. *Synops. Basil.* 45. *tit.* 1. *c.* 35. vid. *l.* 3. §. *eod. l.* 10. §. *de legit. her.* 5. *Harmen.* 8. §. 92.

15 *l.* 3. §. *cod.* Mater tutrix filii privatur ejus hereditate, si nupsit iterum antequam ei tutorem petierit, & ita cessat Tertullianum, *ut hic & Novell.* 22. *c.* 40. *& d. l.* 10. adde *l.* 6. §. *in quib. caus. pign.*

16 Olim frater defuncti ejus matrem excludebat. *l.* 4. *vers. quem quidem.* §. *cod.* §. 3. *vers. frater. Inst. cod.* hodie non excludit, *ut hic & Nov.* 22. *c.* 47. §. 2. *Nov.* 118. *c.* 2. 17 Vid. *Cujac.* 12. *obs.* 17.

18 Si defuncti mater & solæ sorores extabant, mater in semissem succedebat, reliquæ sorores in alium semissem, *ut hic:* hodie in virilem. *Nov.* 22. *c.* 47. *Auth. & cum solis.* §. *cod.* 19 Si defuncto mater & fratres, vel mater, fratres, & sorores fuerint, mater virilem obtinet. 20 Si defuncto pater, mater, fratres, & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si defunctus sui juris fuit, integra proprietas ad fratres, dimidia ususfructus ad patrem & matrem defuncti, *ut hic:* altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferebatur, *ut hic.* Paulo post integer ususfructus patri attributus fuit. *l.* 13 §. *de legit.* Tandem usus, loco virilis proprietatis, patri datus est. *Nov.* 118. *c.* 2. Si vero defunctus sui juris non fuit, ususfructus integer patri soli adquirebatur, *ut hic:* quod tamen immutatum est, ut mox dicam. Proprietas vero adquirebatur matri & dimidia ususfructus, si solis sororibus defuncti concurrit: virilis, si cum fratribus solis aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concurrebat.

21 *l.* 11. §. *fam. ercisc.* 22 Al. *Ususfructus totius successionis semissem competere.* quæ lectio est sincera.

23 Olim pater matri præferebatur, & ita abrogatur *l.* 2. §. 15. *ff. cod.* §. 3. *vers. pater. Inst. cod. l.* 2. §. *eod. l.* 10. *ff. de suis & legit.* 24 Sacra paterna quid, dixi plenissime in *l.* 10. §. 1. §. *de adoption.* adde *l. ult.* §. *de curat. furios. l.* 3. §. *de suis. l.* 3. §. *de bonis matern. l.* 31. §. *de fidei. l.* 1. §. *ult.* §. *de annali except. l.* 12. §. *de collat.* Habebant veteres sacra propria & privata, *Cic.* 2. *de leg.* 7 *Val.* 7. 25 *In dividiam.* Hal. hodie in virilem *Auth. & cum solis.* §. *cod.* 26 i.e. si matri concurrunt fratres simul & sorores defuncti. 27 Olim cum solis sororibus vocabatur, & ita abrogatur pars legis superioris.

tribuitur: alioquin rescinditur testamentum circa institutiones: nam in cæteris 28 *perseverat* 29.

De parentibus, fratribus, sororibus defuncti.

In Authent. de hered. ab intestat. venient. §. consequens & §. sequenti col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

Defuncto sine liberis filio, parentes, si soli sunt, succedunt salva gradus 30 *sui prærogativa: si pari* 31 *gradu sunt, pariter succedunt: paternis* 32 *quidem dimidia, maternis vero alia dimidia delata, licet sit dispar eorum numerus.* †. *Sed si cum parentibus fratres & sorores utrinque defuncti conjuncti supersint: vocantur cum ascendentibus gradu proximus, ita ut viriles portiones fiant, exclusa prorsus omni differentia sexus & patriæ potestatis, ubi nulla secundarum nuptiarum sit mentio.*

28 Id est, legitimis & fideicommissis dixi ad *Nov.* 115. *c.* 3. *in fin.*

29 Olim ita non fuit, dixi ad *d. c.* §.

30 Ut qui prior gradu fuerit, prior succedat.

31 Pares gradu pariter succedunt.

32 Filio filiave defunctis, una dimidia paternis parentibus, altera maternis cedit. Mirum quod non dixerit: Paterna paternis, materna maternis cedere, ut *l.* 13. §. *de legit. her.* Goth. Vid. Valentin. Forster. *de Successionibus lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 6. & 7. Ans.

TIT. LVII.

AD SENATUSCONSULTUM ORFITIANUM 33.

De consanguineis, & matre & filia defuncta.

1. Imp. Alexander A. Euangelo.

SI intestatæ mulieri consanguinei exstant, & mater 34, & filia, ad solam filiam ex Senatusconsulto Orfitiano hereditas pertinet. P. P. xv. Kalend. Februar. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

De portionibus.

II. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Metrodoræ.

NOn pro numero superstitum mortis matris tempore: sed succedentium materna scinditur hereditas. Quapropter si mater vestra te, & uno fratre emancipatis: duobus autem aliis in patria positis potestate superstitibus, diem functa est: & hi, qui in potestate patris fuerant, priusquam 35 maternam hereditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti sunt 36: inter duos tantum viriles non ambigitur factas portiones. S. VII. Kal. April. *Sirmii*, AA. Conss.

Pro herede gestio.

III. Iidem AA. & CC. Julianæ.

MAtri intestato defunctæ secundum Orfitianum Senatusconsultum, citra 37 bonorum possessionem filia pro herede 38 gerendo, succedere non prohibetur. S. XII. Kal. Novemb. AA. Conss.

De liberis & parentibus defuncti, defunctave.

IV. Imppp. Gratian. Valentinian. & Theodos. AAA. ad Hilarianum 39 P. V.

QUotiens 40 de emancipati filii, filiæve successione tractatur: filiis ex his genitis deferatur intacta pro solido successio; neque 41 ulla [defuncti] defunctæve patri, matrive concedatur intestatæ successionis hereditas. Dat. XV. Kal. Mart. *Mediolani*, Merobaude II. & Saturnino Conss.

De muliere illustri.

V. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

SI qua illustris 42 mulier filium ex justis nuptiis procreaverit, & alterum spurium habuerit, cui 43 pater incertus sit: quemadmodum res maternæ ad eos perveniant, sive tantummodo ad liberos justos, sive etiam [ad] spurios, dubitabatur. Sancimus itaque, ut 44 neque ex testamento, neque ab intestato, neque ex liberalitate inter vivos habita, justis liberis existentibus, aliquid penitus ab illustribus matribus ad spurios perveniat: cum in mulieribus ingenuis 45, & illustribus (quibus castitatis 46 observatio præcipuum debitum est) nominari spurios, satis injuriosum 47, satisque acerbum, & nostris temporibus indignum esse judicemus. Et hanc legem ipsi pudicitiæ 48, quam semper colendam censemus, merito dedicamus. †. Sin autem concubina liberæ conditionis constituta filium, vel filiam ex licita 49 consuetudine ab homine libero 50 habita procreaverit, eos 51 etiam cum legitimis liberis ad materna venire bona, quæ jure legitimo in suo patrimonio possidet, nulla dubitatio est. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalced.* Decio V. C. Cons.

De mora in libertate præstanda.

VI. Idem A. Juliano P. P.

QUidam ancillæ suæ per fideicommissum libertatem reliquit, eo autem, à quo libertas relicta est, moram 52 in libertate præstanda faciente, peperit ancilla; & esse [eum] quidem ingenuum puerum, vel puellam qui post moram nati sunt, omnes veteris juris auctores consentiunt: dubitabatur autem inter eos, si matri morienti posset succedere: hujusmodi itaque dubitationem eorum decidentes 53, ulterius eam procedere non patimur: sed sancimus eandem 54 matris progeniem heredem ab intestato ei posse existere: salvo jure legitimo ex auctoritate Senatusconsulti Orfitiani proli servando, & tam matre ex Senatusconsulto Tertulliano, quam prole ex Orfitiano Senatusconsulto invicem ad suas hereditates venientibus. Dat. Kal. Octob. *Constantinopol.* Lampadio, & Oreste, VV. CC. Conss.

33 Dixi ad XXXVIII. D. XVII. adde *Paul.* 4. *sentent.* 10. quo filii & filiæ succedunt matri intestatæ.

34 In successione matris filia matris consanguineis fratribus, & agnatis ex transverso omnibus defuncti præfertur. adde *l.* 1. *ff. cod. Inst. cod. in prine.* Id est, Descendentes præferuntur adscendentibus. *l.* 4 §. *eod.* successio magis descendit, quam ascendit si mulier extantibus matre & filia decedit, ad filiam defunctæ hereditas pertinet. *Synops. Basil.* 45. *tit.* 1. *c.* 36.

35 *l.* 7. §. *de jur. delib.*

36 Deficientis portio adcrescit, reliquis adeuntibus.

37 Liberi citra bonorum possessionem matri succedunt. facit *l.* 4. §. *tit. prox.* Cur ita? quia non prætoris, sed senatusconsulti beneficio admittuntur ad successionem. *l.* 1. *C. Th. de legit. hered. l.* 1. *C. Theod. de cretionib. vel bonor. l.* 3. *ff. unde legitim.*

38 Sola aditione. *Paul.* 4. *sent.* §. 10. *ult.*

39 Ad Hilarium P. P. l. 3. C. Theod.

40 *l.* 3. *C. Theod. de legitim. hered.*

41 Descendentes præferuntur ascendentibus. *l.* 1. §. *eodem.*

42 Spurius nulla in parte matri illustri, cui legitimi alii liberi sunt, ab intestato succedit: quin ne quidem inter vivos donatione quidquam ab ea accipere potest: matri vero concubinæ liberæ conditionis una cum ejus aliis liberis ex nuptiis legitimis procreatis succedit, qui ex ea concubina natus. *ut hic. Synops. Basil.* 45. *tit.* 1. *c.* 36. *l.* 3. §. *soluto.*

43 Spurius, cui pater incertus. dixi ad *Nov.* 89. *c.* 15.

44 Matri illustri, cui legitimi sunt liberi, non succedit spurius, *ut hic:* non illustri, succedit. *vers. Sin autem.* §. *eod.* 45 Aliud in ingenuis & vilibus. *Roland. à Valle consil.* 74. *num.* 21. 46 Quo mulier illustrior, eo castior esse debet. 47 Injuriosum satis est illustri mulieri, spurios habere. 48 Pudicitiæ cultus. 49 Concubinatus Romanus licita fuit consuetudo atque conjunctio. dixi ad *l.* 3. *ff. de concubin.* 50 Aliud si ab homine servilis conditionis, aut libero quidem, sed uxorem habente. dixi ad *Nov.* 89. *c.* 15. quod tamen Rolandus à Valle non admittit 1. *cons.* 74. *num.* 32. 51 Quid: vulgo quæsito filio potestne mater donare? posse ex hoc loco notatur. *Capella Tholosana quæst.* 192. 52 Qui post moram fideicommissariæ matris libertati factam nascuntur, ingenui sunt, *ut hic. l.* 1. §. 3. *l.* 2. §. 3. *vers. Et in. ff. ad Tertull. l.* 1. §. 1. *ff. de suis.* ideoque matri succedunt. *vers. fin.* §. & *l.* 2. §. 3. *ff. ad Tertull.* 53 Hæc est XXXVIII. decisio ex quinquaginta noyis Justiniani. vid. Inglois. Ans. 54 Id est ita natam, ita susceptam post moram fideicommissariæ libertatis matri factam.

TIT. LVIII.

DE 55 LEGITIMIS 56 HEREDIBUS.

De fratribus & sororibus.

1. Imp. Alexander A. Cassio & Hermionæ.

IN successione, quæ titulo consanguinitatis vel in bonorum possessione, quæ proximitatis nomine competit, tam fratres 57, quam sorores pari jure esse, licet 58 non [ex] eadem matre susceptі sunt, jus certum est. Nec huic derogatur, quod amitas 59 vestras ab avo vestro dotatas 60 fuisse proponitis. P. P. Non. Maji, Maximo II. & Æliano Conss. 224.

55 *Pars secund. tit.* 16. *ff. lib.* 38. *Nov.* 118. *c.* 3.

56 Id est agnatis, quo nomine primo intellige fratres consanguineos.

57 Fratres & sorores ad successionem pariter admittuntur.

De 58 Hodie consanguinei & uterini simul potiores sunt aliis qui solummodo consanguinei, vel solummodo uterini. *Nov.* 84. *c.* 1. §. 1. 59 Vid. *Cujac.* 18. *observ. ult.* 60 Dotem non conferunt sorores, cum agitur de hereditate fratris, sed cum de hereditate patrum.

Source : BIU Cujas

De separatione bonorum.

II. Imp. GORDIANUS A. Tatianæ, & aliis.

SI ejus, quæ vos heredes instituit, patri hereditatem non quæsistis, posteaque mortuo patre, ac repudiata [1] ejus hereditate, defunctæ successionem agnovistis: ea, quæ bonorum sunt defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerunt, præses provinciæ non ignorabit. P.P. VI. Id. April. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De sorore consanguinea & filiis fratris.

Soror fratris filio antefertur civili ac prætorio jure ex gradus prioritate. Bald.

III. Imp. DECIUS A. Asclepiodotæ.

CONsanguinitatis jure, & fœminas [2] ad intestatorum successionem admitti posse, explorati [3] juris est. Proinde cum fratris tui intestato [4] mortui ad te consanguinitatis jure hereditas pertineat: nulla ratione alterius [5] fratris tui filii ad eandem successionem adspirare desiderant: nam & cessante jure agnationis in persona omnium, prætorii juris beneficio ad te potius, quæ secundum gradum obtines, hereditas pertinet, quam ad fratris tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt. P.P. Non. Decemb. DECIO C. & GRATO CONSS. 251.

De fratribus, & filiis fratrum, & his qui post eos vocantur.

In AUTHENT. de hered. ab intestato. venient. §. reliquum. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2. & ut fratres fin. §. 1. col. 9. tit. 10. al. 7. Novell. 127. cap. 1.

CEssante [6] successione lineæ descendentu, & ejus quæ sola sit ascendentis, vocantur primo [7] fratres, fratrisque præmortui filii in stirpes. *Dico autem de fratre, ejusque fratris filiis, qui ex utroque parente contingunt eum, de cujus hereditate nunc agitur: quæ persona veniunt, &* [8] *sine defunctæ nunc personæ parentibus, & cum proximis gradu ascendentibus. Et quidem prædicti fratris filius, & si 9 tertio gradu sit, præfertur fratribus defuncti, qui ex uno tantum parente cognati sunt. In hac successione omnis differentia sexus, & emancipationis cessat.*

In AUTHENT. de hered. ab intest. §. his autem non. & §. illud. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 3.

POst *fratres autem ex utroque parente, & eorum filios admittuntur ex uno* [10] *latere fratres, sororesve: cum quibus & filii eorum, si qui ex eis jam decesserint.* †. *Hi autem fratrum filii cum pares sint defuncti fratribus, præferuntur* [11] *proculdubio ejusdem defuncti atruis, & aliis similibus: & in his successionibus omnino cessat sexus, & agnationis ratio.*

In AUTHENT. de hered. ab intest. venient. §. Si vero neque. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 3.

POst *fratres, fratrumve filios vocantur quicunque gradu sint proximiores* [12]: *ut pares* [13] *in gradu pariter admittantur, sublata differentia masculorum, &* [14] *fœminarum. Sola namque cognatio spectatur in tabulis. Fiet autem divisio* [15] *in capita* [16], *& non in stirpes* [17].

Si testamentum non valet.

IV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Cæcilio.

SI aut nullum [18] testamentum nepos patrui tui ordinavit, aut intra quatuordecim annos constitutus fecit, & agnationis jure successio ejus tibi delata est, etiam citra [19] bonorum possessionis subsidium legitimo jure subnixus es. P.P. Idib. Jul. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De agnatione, & cognatione.

V. Iidem AA. & CC. Cupillæ.

AD intestati successionem agnationis [20] quam proximitatis jure venientes haberi potiores, certum est. Supp. XVI. Kal. Jul. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si suus heres abstineat, vel repudiet.

VI. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

DEfunctis suis extantibus heredibus, & abstinentibus, vel repudiantibus hereditatem, frater [21] jure consanguinitatis succedere potest. Suppos. Kal. Januar. AA. CONSS.

De patruo, & matertera.

VII. Iidem AA. & CC. Amiano.

PAtruo, ac materteræ tertio constitutis gradu non pariter intestati successio defertur, sed patris [22] frater agnationis jure sorori matris anteponitur. S. XVII. Kal. *Sirmii*, CC. CONSS.

De defunctis apud hostes.

VIII. Iidem AA. & CC. Silano.

SI his, de quorum successione agitur, apud [23] hostes defunctis, secundum legis Corneliæ beneficium jure agnationis adita hereditate, vel petita bonorum possessione successisti, eorum substantiam vindicare non prohiberis. S. Non. Jul. *Sirmii*, AA. CONSS.

De sorore, & avia.

IX. Iidem AA. & CC. Demagoræ.

IN successione intestatæ sororem [24] quam aviam, vel avum maternum, haberi potiorem non ambigitur. S. VI. Kal. Jul. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De tutore non petito.

X. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Florentium P.P.

SCiant, qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto ejus patre, tutorem [25] ei secundum legem non petierint intra annum, omnem eis, sive ab intestato, sive jure substitutionis, successionem ejus, si impubes moritur, denegandam esse. Dat. V. Id. Jul. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De emancipatis.

XI. Imp. ANASTASIUS A. Constantino P.P.

SI ab eo, qui ex [26] sacro rescripto secundum nostram constitutionem [27] fieri postulaverit emancipationem liberorum, petitum sit, quatenus ei, qui emancipandus emancipandave est, minime legitima jura per emancipationem extinguantur: eadem jura tam emancipato vel emancipatæ contra personas alias hoc modo sibi conjunctas, quam [28] aliis itidem contra eum vel eam in hereditatibus, vel in successionibus, & tutelis, necnon cæteris serventur intacta [29]: Collationibus [30] tamen ab his secundum ea quæ super emancipatis statuta sunt, quotiens talis casus emerserit, utpote peracta emancipatione, faciendis. Dat. XV. Kal. August. PROBO & AVIENO JUN. CONSS. 503.

De nato ex majore quinquagenaria.

XII. Imp. JUSTIN. A. Joanni P.P.

SI major quinquagenaria [31] partum ediderit, si [32] debet hujusmodi soboles suo patri succedere, & hereditatem ejus nanciscì, à Cæsariana [33] advocatione interrogati sumus. Et sancimus, licet mirabilis [34] hujusmodi partus inveniatur, & raro [35] contingat; nihil tamen eorum, quæ probabiliter [36] à natura noscuntur esse producta, respui: sed omne jus quod ex quacunque lege liberis præstitum est, hoc merum atque immutilatum hujusmodi [37] filiis, vel filiabus servari in omnibus successionibus: sive ex testamento, sive ab intestato, & summatim, non absimiles aliis fiant, quos similes natura efficit: maxime cum & anteriore [38] nostra lege hujusmodi nuptias permisimus, imparesque [39] eas videri minime concedentes. Dat. IX. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

Qui succedunt emancipatis.

XIII. Idem A. Joanni P.P.

DE emancipatis filiis, qui [ex] sacro [40] rescripto partibus impertito hoc à suis genitoribus meruerunt, dubitatum est.

§. 1. Cum [enim] Anastasiana lex [41] jura fratribus legitima noscitur servare: si quis ex his sine testamento & liberis decesserit, utrumne ad fratrem, vel ad sororem ejus successio devolvatur, an ad superstitem patrem, [dubitabatur,] hujusmodi dubitationem compendioso responso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus ad similitudinem maternarum rerum aliarumque, de quibus jam à nobis lex [42] posita est, etiam hujusmodi hereditatem jure quidem dominii ad fratres, vel sorores in totum pervenire, usumfructum [43] autem [ejus] patri totum [44], sive priorem totum servaverit, sive ad secundas migraverit nuptias, adquiri: sive per sacrum oraculum emancipatio procedat, sive alio legitimo modo à sacris [45] paternis fuerint absoluti.

§. 2. Cum enim & pater utitur usufructu, & votum [46] ejus est, ad alios filios suas res pervenire: ea propter cum ex lege Anastasiana in alium articulum fratribus prospectum est, nunc à nobis in hac specie plenius [eis] subvenitur: ut pater habeat usumfructum [47], fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum: exceptis maternis [48] rebus, in quibus si ex eadem matre fratres vel sorores sint, eos solos [49] vocari oportet. Sin autem non supersint, tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, ut sit apertissimus in omnibus tractatus, & non per differentiam personarum, vel rerum vacillare noscatur. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

De differentia inter masculos, & fœminas sublata. De filiis sororis.

XIV. Idem A. Joanni P.P.

LEge [50] duodecim [51] tabularum bene humano generi prospectum est, quæ unam consonantiam tam in maribus quam in fœminis legitimis, & in eorum successionibus, necnon & in liberis observandam esse existimavit: nullo [52] discrimine in successionibus habito, cum natura [53] utrumque corpus ediderit, ut maneat suis vicibus immortale [54], & alterum [55] alterius auxilio egeat, & uno semoto, & alterum corrumpatur. Sed posteritas dum nimia utitur subtilitate [56], non piam induxit indifferentiam, sicut Julius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad senatusconsultum Tertullianum fecit, apertissime docuit. Cui enim ferendum est, ab intestato successionibus suas quidem filias ad similitudinem masculæ sobolis in parentis vocari successionem, & iterum [57] germanas jure consanguinitatis eandem sibi vindicare prærogativam, deinceps autem legitimas fœminarum personas, si jura consanguinitatis non possident [a] successione legitima repelli, cum maribus eadem successio pateat? Quare enim patris soror non ad successionem filii fratris sui una cum masculis vocatur, sed aliud jus in amitis, aliud in patruis observatur? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patrui vocatur, germana autem ejus ab eadem successione recluditur? Hujusmodi itaque legis antiquæ reverentia & nos anteponi [58] novitati legis censemus, & sancimus [59], omnes legitimas personas (id est

1 Post repudiatam hereditatem patris, filius eam sibi vivente patre delatam adire potest: & separationem bonorum petere, *ut hic & l. 21. ff. de adq. her.*

2 Non tamen ultra consanguineorum gradum, idque lege Voconia. Vide *Cujac. hic.*

3 Et quidem lege XII. tabularum dixi ad *l. XII. tab. lib. 2. tit. 20. §. 13.*

4 Intestato fratri soror potest succedere.

5 Olim fratres, vel sorores defuncti præferebantur alterius fratris, aut sororis liberis, *ut hic, & l. 14. ff. eod.* Hodie repræsentationis beneficium fratris filiis concessum est. *Novell. Justin. 127.*

6 Id est, si nulli sint defuncto descendentes aut ascendentes, quemadmodum succedatur.

7 Frater (quo vocabulo sororem intellige) fratri succedit. Fratres defuncti fratrumque præmortuorum filii in stirpes concurrunt: fratres intellige ex utroque parente conjunctos: fratrum vero filios ex utroque parente conjunctorum liberos.

8 Id est, sive non concurrant ascendentibus, sive concurrant.

9 Fratris ex utroque parente mihi conjuncti filius fratri meo uterino, vel paterno tantum ineam evincit hereditatem, id est, Fratri uterino, vel paterno potior est, quod ad jus mihi succedendi, ut hoc casu qui tertio gradu fuerit, eo sit potior qui secundo fuerit. Tanta vis est repræsentationis, ut cujus parens uterinum mihi fratrem semel anteceserit, eundem filius antecedat. Non absimiliter plerisque in locis fieri solet inter nobiles præsertim illustres, apud quos primogenito natus in linea collaterali patruos etiam proximiores defuncto excludit.

10 Post liberos, post ascendentes, post fratres ex utroque latere conjunctos, post nepotes ex fratre utroque latere conjunctos, fratres sororesve ex uno tantum parente fratris sororisve uterinorum, vel ex patre tantum liberi, succedunt, suntque potiores patruis defuncti, quod & jure fit. Descendit enim successio magis quam ascendit.

11 Nepos ex fratre meo licet uterino tantum, vel paterno tantum, mihi succedit, & patruo meo præfertur, eumque excludit.

12 Ut sunt patrui, amitæ, materteræ, & ab his patrueles, consobrini, amitini: Exempli gratia, si mihi patruus sit Titius, patruelis vero Mævius, patruus patruele potior, nec immerito, cum patruus patruele sit proximior. Patrui enim filius, patruelis, nec ad patruelem, nisi per patruum pervenitur.

13 Gradu pares, jure pares.

14 Id est, agnationis, & cognationis.

15 Plures patrui, avunculi, amitæ, materteræ, patrueles, amitini, consobrini, patrui magni, & deinceps inter se vel alii cum aliis concurrentes succedunt in capita non in stirpes.

16 Ut quot sunt personæ, tot portiones.

17 *l. 1. ff. de suis.*

18 Paria sunt, nullum, & inutile.

19 Hereditas agnati jure civili delata adiri potest sine bonorum possessione. adde *l. 3. §. ad SC. Orphitian. l. 3. ff. de legit.*

20 Hodie adgnati non sunt potiores, *Authen. post. fratres fratrumque filios §. eod. Nov. 118. c. 3. 4.*

21 Filiis se abstinentibus vel repudiantibus fratres succedunt.

22 Patruus anteponitur materteræ, *ut hic.* hodie non anteponitur vide *Nov. 118.*

23 Adgnati veniunt ad successionem defuncti apud hostes, beneficio legis Corneliæ. adde *l. 2. ff. de testam.*

24 Hodie sorores non anteponuntur avo & aviæ maternis. *Nov. 118. c. 2. Auth. defuncto §. ad Tertull.*

25 Pœna hæc est cognati intra annum cognato pupillo tutorem non petentis, ut ei impuberi morienti sive ab intestato, sive jure substitutionis non succedat. *Synops. Basil. 46. tit. 1. c. 42. 5. Harmen. 8. §. 92.* sumptum autem hoc est ex Nov. Theodos. *de tut. 5. l. 6. in fin. §. ad Tert. l. 6. ff. in quibus caus. pignus. l. 1. §. quando muli. tut.* adde *Nov. 22. c. 40.*

26 De emancipatione ex sacro rescripto dixi ad *l. 12. §. de collat.* adde *l. 13. ff. eod.*

27 *l. 5. ff. de emancipation.*

28 Rescriptum principis reservans emancipato jura adgnationis sive succedendi, intelligitur reservare tam active quam passive. *Salyc.*

29 *l. ult. ff. eodem. §. ult. Inst. de legit. adgnat. succeff. l. 4. §. de legit. tut. l. 5. §. de curat. fur.*

30 Hæc verba ad finem usque legis Accursius non agnoscit & absunt quoque ab interpretatione: καλὰ σοβίας. *Cujac. 18. observ. 18.*

31 De partu quinquagenario adde exemplum Constantiæ uxoris Henrici V. Imperatoris, quæ ea ætate peperit. vide Fazellum, 8. *rerum Siculatum.* ad *l. 15. §. 2. ff. de adop. 16. Ulp. ult. l. 27. §. de nuptiis.* Goth. Vid. Novisan. *Sylv. nupt. lib. 2. num. 17.* Menoch. *de arbitr. jud. lib. 2. cas. 89.* Tholosan. *de Republ. lib. 7. cap. 16. num. 7.* Molin. *ad consuetud. Paris. tit. des fiefs. num. 92.* ANS.

32 Ratio dubitandi fortassis videbatur, quod hujusmodi partus insolitus & quasi contra naturam, & idem de eo dicendum videretur, quod de natis contra naturam. Quibusdam etiam videbantur ea ætate contractæ nuptiæ, minus justæ ac legitimæ: *l. 27. §. de nuptiis.* proinde & ex ea conjunctione nati injusti liberi & à successione matrum alieni.

33 De Cæsariana advocatione, ad quam Justinianus noster multas constitutiones conscripsit. adde *l. ult. §. de pactis.* sunt qui Cappadociæ Cæsaream hic accipiunt, quæ Charondæ legum primum usum doctissimosque interpretes habuit. de qua Strabo 12. sed tamen videtur Palæstinæ fuisse *arg. l. penult. ff. de fidei.*

34 Nam mulier eo tempore pro sterili habetur. *l. 21. ff. de act. empt.*

35 De his quæ raro fiunt, communiter jus aut lex constitui non solet. 3. *ff. de legib. l. 64. ff. de reg. jur.* fit tamen interdum. *l. 12. ff. de senatoribus l. 7. §. 3. ff. de adq. rer.*

36 Probabilia Jurisconsultus admittit.

37 Partus natus ex muliere etiam quinquagenaria, ideo ad successionem admittitur.

38 *l. 27. §. de nuptiis*: dixi ad *Ulp. 16. §. 3.*

39 Seu impar matrimonium *Ulp. d. loco.*

40 Vide *l. 11. §. eod.*

41 *l. 5. ff. de emancipationib. & d. l. 11.*

42 *l. ult. ff. comm. de succession.*

43 Hodie pater virilem proprietatis cum fratribus defuncti concurrens obtinet. *Novell. 118. cap. 2. vers. Si vero.*

44 Olim semis adquirebatur. *l. 7. §. ad Tert.*

45 De sacris paternis dixi plenius ad *l. 10. §. 1. ff. de adoptionib.*

46 *l. 2. §. 2. in fin. ff. de bon. liber.*

47 Hodie virilem proprietatis, *d. c. 2.* dixi ad *l. ult. §. de suis.*

48 In maternis rebus uterini præferuntur.

49 Hinc illa regula, Paterna paternis, materna maternis. *Nov. 84. c. 1. §. 2.* quam immutat *Novell. 118. c. 2.* vult enim fratres conjunctos ex utroque latere uterinis, vel paternis tantum præferri. Extantibus uterinis tantum, & paternis tantum dividi hereditatem defuncti in semisses, nulla habita ratione originis bonorum: quin cognatus, si proximior fuerit, excludit adgnatum. *Novell. 118. c. 3. Auth. Post fratres. §. eod.* quod & in Galliæ regionibus juri scripto subjectis servatur. *Hot. consil. 23.* In aliis regionibus Galliæ, paterna paternis, materna maternis deferuntur. vide *Hot. ibi.* Pone igitur, patruelis mei filio bona quædam paterna fuisse: eidem Franciscum nepotem ex fratre uterino susceptum fuisse: uter potior in illius paternis? Egone, an vero nepos ex defuncti fratre uterino Franciscus: Paponius 21. *Arrest. num. 17.* & Lucius 8. *Arrest. 10. num. 4.* referunt contra nepotem judicatum fuisse, cum hic agatur de bonis paternis, idque ita judicant Galli ex hac lege. Quod ut plenius intelligamus, rem paucis explicemus: Titius ex Mævia suscepit AB. Mævia ex Sempronio CD. Sempronius ex Caia EF. Quod ad hujusmodi personas attinet AB. sunt inter se consanguinei; CD. inter se quoque consanguinei: EF. inter se quoque consanguinei. AB. ad CD. uterini, ad EF. nihil. CD. ad EF. paterni. Pone C. mortuum, relictis bonis paternis, maternis, & adventitiis, D. ut frater consanguineus excludet AB. uterinos tantum. Finge D. postmodum mori relictis bonis paternis, maternis, & adventitiis: AB. colligerent materna ex hac lege: EF. paterna. Hodie res agitur simplicius. Tota hereditas defuncti D. inter paternos, & uterinos æqualiter dividitur, ut unam mediam ferant paterni, alteram materni. *Novell. 118. c. 2.*

50 Lex XII. tabularum nulla discretione sexus successionem defert. *Paul. 4. sent. 8. §. 4.* adde *§. 3. vers. & hæc quidem. Inst. de leg. agnat.* dixi ad *l. XII. tab. lib. 2. tit. 20. §. 6. & 21. l. 4. §. de lib. præteritis.*

51 Huic legi contraria est lex Salica Francica *tit. de Allode.* qua cautum fuit, ut ne ulla portio terræ Salicæ ad fœminas deferretur, de qua vide quæ in utramque partem disputat Pyrrhus *disp. 2. de lege Salica*, & regni successione.

52 *Nov. 18. c. 4. Nov. 21. Nov. 118. c. 4. & 5. §. 3. Inst. de legitima agnat.*

53 Paria natura jus idem exigunt.

54 Laus nuptiarum, facit *Novell. 22.* adde *Novell. 33. in fin. pr. l. 129. in fin. ff. de verb. obl.* vide Augustin. de bono conjugii: Martialem epistola ad Tholosanos: & Columellam lib. 12. Musonium apud Stobæum sermone 65.

55 Vir uxoris auxilio indiget Geneseos 2. vers. 18.

56 Nimia subtilitas impia.

57 Hoc innuit, in re veteri filias successisse parentibus: sorores etiam fratribus, ac non consobrinas consobrinis ut fœminæ ad hereditates legitimas ultra consanguineas ad successionem non admittebantur. *Paul. 4. sent. 8. §. 4.* dixi ad *leges XII. tab.*

58 Antiquitas reducta novitati anteponitur.

59 Fœminæ jure adgnationis pariter ut masculi admittuntur.

Source : BIU Cujas

TIT. LIX.

COMMUNIA DE SUCCESSIONIBUS [39].

De his, qui succedunt fratri emancipato.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Varaniæ.

SCIRE debuisti, fratre emancipato potiorem eam, quæ in familia manſit, in [40] alterius emancipati bonis non haberi: ſed eos pariter, ſi [41] ſolenniter petierint bonorum poſſeſſionem, ſuccedere. S. xv. Kal. Jun. *Sirmii*, CC. CONSS.

De tutelæ actione, & herede heredis.

11. Iidem AA. & CC. Apollinari.

SI pater tuus propius [42] ſobrino tuo agnato conſtituto, & inteſtato defuncto, civili jure adita hereditate; vel hoc ab initio non interveniente, ſeu capitis deminutione perempto, ſolenniter [43] bonorum poſſeſſione [44] admiſſa, ſucceſſit; ac tibi patris tui quæſita hereditas eſt: adire præſidem provinciæ debes, ac tutorem [45] ejus de tutela convenire. Dat. XIV. Kal. Jun. *Veronæ*, AA. & CONSS.

An vitricus privigno ſuccedat.

111. Iidem AA. & CC. Ulpianæ.

VItrico [46] privigni ſucceſſionem inteſtato civili, vel honorario jure non deberi, certiſſimum eſt. S. XV. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

De ſervis.

IV. Iidem AA. & CC. Aſterio.

SErvus ſucceſſores habere [47] non poteſt [48]. Dat. Non. April. CC. CONSS.

Privignum novercæ non per ſe, ſed per fratres ſuccedere.

V. Iidem AA. & CC. Juſtinæ.

AMitæ, cui ſucceſſiſſe filios ſuos proponis, hereditatem tuo nomine non recte petis. Sed quoniam hos [etiam] inteſtatos diem functos adſeveras: ſiquidem hi, quos privignos [49] ejuſdem amitæ dicis, eorum conſanguinei [50] fuerint, fratres tam agnationis, quam cognationis jure ſecundo [51] gradu conſtitutos tibi præferri non ambigitur. Nam [52] ſi amitinis [53] tuis alio etiam patre natis, nunquam [54] eorum matris [55] privigni ſunt: admiſiſſe te bonorum poſſeſſionem probans, eorum vindica ſucceſſionem. S. XII. Kal. Mart. CC. CONSS.

De avunculo, & conſobrino.

VI. Iidem AA. & CC. Publicano.

AVunculo [56] prioti, qui eſt [in] tertio gradu, quam conſobrino [57], qui ſequentem occupat, deferri ſucceſſionem inteſtati, certis juris eſt. Suppoſita Kal. Octobr. CC. CONSS.

De affinibus.

VII. Iidem AA. & CC. Nicolao.

ADfinitatis [58] jure nulla ſucceſſio permittitur [59]. S. Idib. Octob. CC. CONSS.

Si ſpes teſtamentariæ ſucceſſionis duret.

VIII. Iidem AA. & CC. Juſtæ.

ANtequam ſcriptus [heres] cujuſcunque portionis capax repudiet hereditatem, vel alia ratione quærendæ facultatem amittat: ei [60], qui teſtamentum reliquit, inteſtato nemo ſuccedit. Igitur perſpicis, quod teſtamentariæ [61] ſucceſſionis ſpe durante, inteſtato bona defuncti non recte vindicentur. S. VI. Idib. Mart. *Retiariæ*, CC. CONSS.

De domino ancillæ, quæ cum defuncto contubernium habuit.

IX. Iidem AA. & CC. Sopatro.

ANcillæ [62] dominus liberi hominis, cum quo contubernium hæc habuit, per hanc conjunctionem ſucceſſionem vindicare non poteſt. S. XV. Kal. Ianuar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De nutritoribus.

X. Iidem AA. & CC. Danubio.

NUtritoribus [63] hoc nomine, nec civili, nec honorario jure defertur hereditas. S. VI. Kal. Januar. CC. CONSS.

De peregrinis & advenis.

In AUTHENT. De ſtatu & conſuet. §. omnes peregrini. col. 10. conſt. fin.

OMnes peregrini & advenæ libere [64] hoſpitentur, ubi voluerint. Et hoſpitati ſi teſtari voluerint, de rebus ſuis liberam ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio inconcuſſa ſervetur. Si vero inteſtati deceſſerint, ad hoſpitem [65] nihil [66] perveniet; ſed, bona ipſorum per manus Epiſcopi, loci, ſi fieri, poteſt heredibus [67] tradantur, vel in pias cauſas erogentur. Hoſpes vero ſi aliquid ex talium bonis contra hanc conſtitutionem noſtram habuerit: Epiſcopo triplum reſtituat, quibus viſum ei fuerit, aſſignandum, non obſtante ſtatuto aliquo, aut conſuetudine, ſeu privilegio, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui autem contra hanc noſtram conſtitutionem venire præſumpſerint, eis de rebus ſuis teſtandi interdicimus facultatem, ut in eo puniantur, in quo deliquerunt: alias, prout culpæ qualitas exegerit, puniendi.

De lucris nuptialibus & de bonis maternis.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Demoſtheni P. P.

SAncimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in ſacris conſtitutis ex occaſione maritali acquiſitæ ſunt, certus deſtinatus [68] eſt ordo; ut ſi quis ex his ab hac luce fuerit ſubtractus, pars ejus, quam lucratus fuerat, ad liberos ejus, vel nepotes concedatur; quibus non extantibus, ad fratres ſuos ex eodem matrimonio progenitos, vel ſi etiam non ſuperſint, ad fratres ex aliis nuptiis procreatos: cumque nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perveniet; ita & de his, quæ materna [69] linea per quamcumque occaſionem, vel inter vivos, vel per ultimas diſpo-

---

1 Ut qui proximior ſit, ſemper præferatur.

2 Natura, id eſt, jus naturæ oſtenditur: naturam offendere non licet. *l. ult. §. de lib. præt.*

3 Maſculi ſuccedunt fœminis, *ut hic.* & *l.* 15. *§. eodem.*

4 Non ideo mulieres puniendæ, quod fœminæ.

5 Paternum vitium (fuit hæc Stoicorum ſententia) ipſi proli non nocet.

6 Nullum vitium eſt in fœmina, quod ſit fœmina.

7 Dixi ad *l.* XII. *tabul.* 2. *tit.* 19. §. 13. adde §. 4. *Inſt. de legitim. adgnator. ſucceſſ.*

8 Noviſſimis nova corriguntur.

9 Jus videtur hic ſumi pro errore, aut certe legem Voconiam intelligit, quam hic tollit, de qua vide *Paul.* 4. *ſentent.* 8. §. 4.

10 *l.* 15. *§. eod.*

11 Olim fratris filius & filia ad ſucceſſionem patrui ſui vocabantur, ſi tamen defuncto frater & ſoror ſuperſtites non erant, *ut hic.* & *l.* 3. *§. eod.* Hodie ſuccedunt etiamſi defuncto ſint fratres. *Novell.* 12. *c.* 1.

12 Hodie non ſunt ſemoti fratrum filii. *d. c.* 1.

13 Plures fratrum filii in patrui ſucceſſione inter ſe concurrentes ſuccedunt in capita. *Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* cum reliquis patruis concurrentes in ſtirpes, ut dixi ad *d. c.* 3. adde *Rebuff. in proœm. conſtit. gloſſ.* 5. *num.* 81.

14 Id eſt, *l.* 14. *§. eod.*

15 *d. l.* 14. *in pr. & §.* 1. *in pr.*

16 *l.* 14. *verſ. cum enim.*

17 *d. §.* 1. *in pr.*

18 *d. l.* 14.

19 Obſerva hunc Codicem editum fuiſſe poſt inſtitutionum libros.

20 §. 4. *Inſt. de reg. adgnat. ſucceſſ.*

21 Ex prætoris Edictis.

22 *l.* 1. *§. de jure delib. lib.* 6. §. 1. *verſ. Gaurus. ff. de bonor. poſſ. l.* 1. *in fin. ff. quis ordo.*

23 Jus ſubtile.

24 Emancipatus una cum ſuis patri, fratri, ſorori ſuccedit.

25 *l.* 1 *§. tit. prox.*

26 §. 1. *Inſt. de ſucceſſ. agnat. l.* 4. *§. de legit. tut.*

27 Uterini fratri ſuccedunt. *l. ult. §. ad Tertull.* ſi tamen defuncto fratri non fuerint fratres utroque parente conjuncti: vel hujuſmodi fratrum filii: hi enim præferuntur & uterinos excludunt. *Novell.* 118. *c.* 3.

28 Ut ſuccedant tanquam cognati.

29 Filii fratrum emancipatorum ſuccedunt omnino cum filiis fratrum relictorum in familia, *ut hic.* & §. 1. *verſ. nec intereſt. Inſt. de ſerv. cognat.*

30 Legibus XII. tabularum, ſcil.

31 Primis repudiantibus, aut non extantibus, proximiores ſuccedunt.

32 Dixi ad *l.* 14. *in fin. §. eod. Novell.* 118. *cap.* 3. *in fin. l.* 2. *§. de ſuis.* 33 Agnatici. *Novell.* 118. quæ ita inſcripta eſt, de æqualitate agnatici juris. 34 Ubi hereditas, ibi tutela, niſi ætas, vel ſexus impediat: adde *l.* 73. *ff. de reg. jur.* 35 *l. ult. §. de legitim. tut.*

36 Ibi gravamen ubi lucrum, vide *l.* 23. §. 3. *§. de furtis. l.* 149. *ff. de reg. jur.* 37 Legis virtus non extenditur ad lites ſententia vel tranſactione definitas. 38 Amicabilis tranſactio.

39 Inteſtati ſcilicet quæ deferuntur, vel jure civili, vel prætorio.

40 Emancipato ſui & emancipati fratres ſimul ſuccedunt. adde *l. ult.* §. 1. *§. eod.*

41 Id remiſſum eſt. *l. ult. §. qui admit. ad bon.*

42 *Propior*: quidam ita legunt.

43 Solennitas ea remiſſa eſt. *d. l. ult.*

44 Sicut hereditas per bonorum poſſeſſionem quæſita tranſmittitur, ita & adita. Jure noſtro quod ad tranſmiſſionem attinet, illud intereſt inter jus civile & prætorium.

45 Heredibus pupilli datur actio tutelæ. *l.* 12. *§. arbitr. tut.*

46 Vitrico privignus eſt adfinis, *arg.* §. 6. *Inſtit. de nupt.* Adfinitatis autem jure nulla ſucceſſio ei defertur. *l.* 7. *§. eod.* hoc eſt, vitricus privigno ab inteſtato non ſuccedit. *Syn. Baſil.* 42. *tit.* 1. *c.* 46. ergo nec vitrico privignus, *ut hic.*

47 Aut alteri ſuccedere, vel dominus per eum cognatis ſervi. *l.* 9. *§. eod. & Inſt. de ſerv. cognat.*

48 Niſi certis caſibus ſervus ſucceſſorem habet. *l. pen. §. de his, quibus ut indign. l.* 8. *§. de ſuis. l. ult. §. ad Orphitian. l.* 8. *§. tit. prox. l.* 1. *in pr. & §.* 3. *de ſuis.* quemadmodum & in Gallia hæc lex locum non obtinet, ut in qua nulli ſint proprie ſervi. Quibus enim hodie utimur liberi ſunt. Eſt etiam plurium locorum conſuetudo, ut filiis relinquatur peculium quod pater habuit. *Gloſſ. in cap. illud* 13. *quæſt.* 2. *in fin.*

49 Cauſæ conſtitutionem ad hanc legem difficilem vide apud Cujacium 12. *obſ.* 7. & *Hotom.* 6. *obſ.* 9.

50 *l.* 1. *ff. de ſuis. Nov.* 118. *c.* 3.

51 Utpote in, &c.

52 Ac ſi.

53 Id eſt, filiis amitæ.

54 Non conſanguinei eorum, &c. *Cujac.* 12. *obſerv.* 7. Lego, *nil quam*, *l.* 1. *G.* id eſt, nudi privigni matris, non etiam amitinorum conſanguinei.

55 Matri, *Hotom.* 5. *obſerv.* 30. *to ſenſu*, Si nunquam eorum matri ex novo matrimonio communes liberi nati, ſed privigni tantum quæſiti ſunt.

56 Mihi avunculus eſt conſobrinus, quis eorum potior ut mihi ſuccedat? avunculus.

57 Vide *l.* 2. *§. unde legitim.*

58 Vide *l.* 3. *§. eod.* excipe caſum *legis* 5. *§. eod.*

59 *Promittitur*, *Cujac.* 17. *obſ.* 6.

60 Dic ut *§. eod.*

61 Quandiu ex teſtamento ſuccedi poteſt, non ſuccedit ab inteſtato, *ut hic*, & *l.* 30. *ff. de adq. her.* 62 Ancilla cum Titio libero homine contubernium habuit? ancillæ dominus Titio non ſuccedet. Nam ut bonorum poſſeſſio petiri poſſit, juſtum matrimonium eſſe oportet. *l.* 1. *ff. unde vir & uxor.* 63 Nutritor non ſuccedit ab inteſtato ei quem nutrivit, hoc videlicet ſolo quod eum nutriverit. facit *lex ult. §. de infantibus expoſitis. l.* 24. *§. de epiſc. audientia.* vide etiam de alumno quæ dicam ad *l.* 1. *§. quæ res pignor.* ſic nec hoſpes hoſpiti. *Authentica omnes. §. eod.* nec ſocius ſocio. *l.* 4. *§. pro ſocio. l.* 1. *§. qui teſtam.* 64 Liberi homines ire & habitare poſſunt, quo voluerint. *l.* 12. *§. de oper. libert. l.* 71. §. 2. *ff. de cond. & demonſtr.* adeo ut mutatæ habitationis cauſa Princeps bona confiſcare non poſſit. 65 Peregrini teſtari quovis loco poſſunt, & heredem ſuum etiam ab inteſtato habent. Olim quibuſdam in locis jus ſucceſſionis hoſpites ſibi vindicabant hoſpitii jure, quod hæc Authentica tollit. Non etiam probatur à Bartolo hic Accurſius in *l. quo tutela* 73. *de reg. jur.* exiſtimans, omnibus deficientibus tutorem pupillo ſuo ſuccedere. 66 Ut quibuſdam locis fiebat. 67 Peregrini inteſtati bona heredibus ab inteſtato conſervantur. In Gallia Rex jure *albinagii* peregrinorum bona occupat, niſi ſcholaſtici fuerint: vel albinagii jure privilegio quodam exempti, ut Scoti, Helvetii & ſimiles. vide *Rebuff. in proœm. conſtit. gloſſ.* 5. *n.* 82. vide *Papon.* 5. *Arreſt.* 1. *du droict. d'aubene & Notar.* 6. *des lettres de naturalité.*

68 Leone ſcil. *l.* 4. *§. de bonis quæ liber.* 69 Matri ſuccedunt liberi.

Source : BIU Cujas

1 In maternis etiam bonis frater fratri succedit.

2 Nov. 84. c. 1. Hodie fratres defuncti non præferuntur ejusdem parentibus.

3 Patri filii hereditas triste lucrum. vide *l. ult. ff. de instit. & substit.*

4 *l.* 13. *ff. de legitimis heredibus.* Hodie immutatum. *d. c. & c.* 3.

5 Utroque latere conjuncti præferuntur solis consanguineis & uterinis.

dispositiones, vel ab intestato descendunt, similis ordo servetur: primo in filii, vel filiæ successionem posteritate ejus vocanda: eaque non inventa, fraterno [1] consortio ejusdem, vel alieni matrimonii secundum prædictum ordinem arcessito: tunc ad ultimum [2] locum pater à legibus conclametur, & sui filii non gratam hereditatem relictam, sed triste [3] lucrum sibi lugeat acquisitum. In omnibus videlicet [casibus] in superstite sobole liberorum & fratribus adhuc viventibus, qui ad hereditatem defuncti patrem antecedunt, usufructu [4] rerum, quarum dominium ad eos pervenit, apud parentes remansuro. Dat. xv. Kal. Octob. *Chalced.* DECIO V. C. CONS. 529.

De fratribus & sororibus.

In AUTHENT. de consang. & uter. frat. §. 1. col. 6. tit. 13. al. 12. Novell. 84. cap. 1.

ITaque mortuo patrefamilias, si filius decedat intestatus sine liberis, relictis fratribus & sororibus, aliis consanguineis, aliis uterinis, & quibusdam ex utroque parente conjunctis: in eos solos transmitti hereditatem, qui ex utroque 5 *latere connexi sunt.*

TIT. LX.

DE BONIS MATERNIS [6], ET MATERNI [7] GENERIS [8].

In rebus maternis delatis filio in potestate constituto pater habet hodie solum usumfructum. Salic.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, & Senatui S.

RES, quæ [ex] matris [9] successione, sive ex testamento, sive ab intestato fuerint ad filios devolutæ, ita sint in parentum potestate, ut [utendi] fruendi [10] [duntaxat] habeant in diem vitæ facultatem, dominio [11] videlicet earum ad liberos pertinente. †. Parentes autem, penes quos maternarum rerum utendi, fruendique [tantum] potestas est, omnem debent tuendæ rei diligentiam [12] adhibere: & quod jure filiis debetur, in [13] examine [per se, vel per procuratorem [14]] poscere: & sumptus ex fructibus impigre facere, & litem inferentibus resistere: atque ita omnia agere [15], tanquam solidum perfectumque dominium [eis acquisitum fuisset,] & personam gerant legitimam, ita [16] ut si, quando rem alienare voluerint: emptor, vel is, cui res donatur, observet, ne unquam partem earum rerum, quas alienari prohibitum est, sciens accipiat, vel ignorans: docere enim pater debet, proprii juris eam rem esse, quam donat, aut distrahit: & emptori, si velit, fidejussorem licebit accipere: quia nullam poterit præscriptionem [17] opponere filiis quandocunque rem suam vindicantibus. Dat. xv. Kal. August. *Aquileiæ*, SABINO, & RUFINO Conss. 316. Recitata apud VECTIUM RUFINUM P.V. in Senatu, Non. Septemb. CONSTANT. A. P. & LICINIO Conss. 319.

In AUTHENT. de nupt. §. si vero expectet. ver. interminatur. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 23.

NIsi tricennale tempus transeat, quo possessor dominus [18] *sit, & detentatio accipientes dominos faciat, vel constituat: tempore incipiente filiis currere, ex quo suæ potestatis esse apparuerint: nisi tamen aliquem impuberem ætas adjuvet.*

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Florentio P. P.

QUidquid [19] avus, avia, proavus, proavia [ex materna linea venientes] nepoti, nepti, pronepoti, pronepti, testamento, fideicommisso, legato, donatione, vel alio quolibet titulo largitionis, vel etiam intestati successione contulerint: pater filio, filiæve integra illibataque custodiat, ut vendere, donare, relinquere, alteri obligare [sicut nec materna [20] bona,] non possit, [usufructu duntaxat ad eum pertinente:] ita ut quemadmodum ipse super his [rebus] licentiam totius potestatis amittit, defuncto eo, filio, filiæve præcipua [21] computentur, nec ab illis, qui ex parte [22] sunt coheredes, vindicentur. Dat. Idib. Octob. OLYBRIO, & PROBINO Conss. 395.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Senatum urbis Romæ.

SI [23] viva matre emancipati [24] sunt filii, & postea decessit mater: quoniam omni commodo destituitur pater, neque retinet usumfructum, viriles ei inter filios (sive unus, sive plures sint) ususfructus tribuimus portiones. Sin vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria potestate dimiserit, in [hoc] casu dispari utetur maritus defunctæ beneficio. Quo casu utrique præscripsimus, id est, circa eorum quidem portionem, qui adhuc in sacris retinentur, usumfructum ex legum authoritate retinebit [pater:] & præmium [25] delatæ emancipationis [26], cum volet, accipiet: in eorum vero parte, quos exisse de potestate viva matre constiterit, usumfructum virilis inter eos portionis secundum præscripta percipiet. †. In nepotibus etiam, vel neptibus hoc observandum esse censemus, ut maritus qui uxore mortua non extantibus filiis cum solis nepotibus, vel neptibus ex hac lege ad emolumentum [27] vocandus est: si unus, vel una, pluresve nepotes ex filio uno, vel pluribus qui in potestate defecerunt, procreati sunt, hoc jure utatur, quod de filiis constitutum est. Nam licet hoc novum præsens lex constituat in nepotes: non tamen abs re est, ut in hoc casu deteriores esse nepotibus filii non sinantur. Habeat igitur avus veniens cum nepotibus in potestate durantibus usumfructum bonorum omnium quæ ex defunctæ aviæ successione delata sunt. Cum vero his quoque libertatem emancipatione largitur: similiter & ab ipsis (sicut de filiis constitutum est [28]) prætmium [29] manumissionis accipiat, vel si ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex parte manumissorum legitimum præmium; ex parte vero in potestate manentium retineat usumfructum. †. Quod si nepotes sint nepteve aut ex emancipato filio aut ex filia procreati, aut ab ipso avia vivente sacris [30] dimissi, idem avus virilis cum ipsis portionis habeat usumfructum. Si vero ex nepotibus neptibusve tempore quo in aviæ successionem vocantur, alii in avi sunt potestate, id est, mariti defunctæ, alii sui juris sunt: circa personas quidem eorum qui in potestate consistunt, & in usufructu consequendo, & in emancipationis præmio conquirendo ratio supradicta servetur. In his vero qui sui juris sunt, facultas capiendi ususfructus virilis inter eos portionis habeatur.

†. Eadem [31] autem & de pronepotibus utriusque sexus [32] sancimus: manente definitione quæ de singulis sancita est, si filii sint pariter ac nepotes. Dat. VII. Id. Novemb. THEOD. XIII. & VALENT. III. AA. Conss. 430.

Pater per transitum ad secunda vota non perdit usumfructum sibi quæsitum in rebus filiorum. Salic.

IV. Imp. LEO A. Callistrato P. P. per Illyricum.

OMnem [33] ambiguitatis confusionem amputantes, hac liquida, & compendiosa lege sancimus, circa usumfructum maternarum rerum nullam esse differentiam, sive in priore matrimonio pater ex quo filios habuit, permanere voluerit, sive [34] novercam filiis superinduxerit: legibus quæ de maternis bonis latæ sunt, suam habentibus firmitatem. Patres igitur usumfructum [35] maternarum rerum, etiamsi ad secundas migraverint nuptias, sine dubio habere debebunt, nec ullam filiis, vel quibuslibet ex persona eorum contra patris improbam vocem accusationemque posse competere. Dat. Kalend. Septemb. ANTHEMIO A. II. Cons. 468.

TIT. LXI.

DE BONIS, QUÆ LIBERIS [36] IN POTESTATE PATRIS CONSTITUTIS EX MATRIMONIO [37], VEL ALIAS ADQUIRUNTUR, ET EORUM ADMINISTRATIONE.

De bonis maternis & de lucris nuptialibus.

1. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum urbis Romæ, post alia.

CUM venerandæ leges [38] vetuerint patribus jure potestatis acquiri quidquid eorum filiis avus, avia, proavus, proavia à linea [39] materna venientes quocunque titulo contulissent, hoc [40] quoque convenit observari, ut quicquid [41] vel uxor marito non emancipato, vel maritus uxori in [42] potestate positæ, quocunque titulo vel jure contulerit, sive transmiserit, hoc patri nullatenus [43] acquiratur: atque ideo in ejus tantum cui delatum est, jure durabit. Dat. III. Id. Novemb. *Ravennæ*, THEODOSIO XII. & VALENTINIANO II. AA. Conss. 426.

De profectitiis.

II. Iidem AA. Hierio P.P.

COnstitutionis [44] novæ [45] capitulum clariore interpretatione sancimus, ut quæ per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, proneptes, quamvis in potestate sint, minime acquiri [patri] decrevimus à marito, vel uxore quocunque titulo collata, sive ultima transmissa voluntate: nullus ad id quoque pertinere existimet, quod [46] ab ipso parente datum, [vel dotis] vel ante nuptias donationis causa, pro una ex memoratis personis præstitum fuerat, ut minime ad eum, si casus tulerit, revertatur. Prospiciendum est enim, ne hac injecta formidine, parentum circa liberos munificentia retardetur: sed ut [47] his potestatis jure ad parentes reversis, cæterarum rerum, quæ ex substantia speciali conjugis ad superstitem devenerant, quamvis idem in sacris [48] sit, fructu [49] tamen solo atque usu parentibus deputato, dominium ei, qui à conjuge, vel quæ à marito meruit, reservetur: parente propter emancipationis beneficium, si voluerit, sicut in maternis rebus, vel quæ per eandem lineam veniunt, præmium [50] habituro. Dat. X. Kalend. Mart. FELICE & TAURO Conss. 428.

Filiifamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent heredes. Bald.

III. Iidem AA. Florentio P. P.

QUod [51] scitis prioribus continetur, nec à filia, quæ in potestate est, donationem ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, ut [52] defunctis his adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad [53] liberos eorum eædem res jure hereditatis, non ad patres jure peculii transmittantur, nec per nepotes avo videlicet adquirendæ.

†. Sin autem idem nepos superstitibus tam patre quam avo paterno diem suum sine liberis obierit: eorum dominium quæ ad ipsum ex [54] matre, vel ab ejus linea pervenerint, non ad avum, sed ad patrem ejus perveniat: usufructu [55] videlicet in hujusmodi casibus avo (dum superexerit) reservando. Dat. VII. Idus Septemb. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO Conss. 439.

De bonis ex matrimonio quæsitis.

IV. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P.P.

QUæcunque res ad filium vel filiam, nepotes sive pronepotes utriusque sexus in potestate constitutos, ex priore, vel

---

6 XLV. *Eclog.* 4. περὶ μητρικῶν ὑπαρχόντων. Materna bona, quæ à matre accipimus, *ut hic.* dicuntur & matrimonium Senecæ, Suetonio, Valerio, & D. Augustino: ut & paterna, patrimonium: & fraterna fratrimonium, ut in notis ad Senecam retuli.

7 Materni generis bona quæ à materna cognatione veniunt. *Eclog. d. loco.* ejusmodi sunt ea quæ avus vel proavus maternus, avia vel proavia materna, & deinceps nobis dedit, contulit, reliquit.

8 Additur in Theodosiano Codice *lib.* 8. *tit.* 18. cretione sublata.

9 De bonis maternis vide *l.* 1. *C. Theod. l.* 8. *tit.* 18. *ex editione Cujac. Eclog. d. loco c.* 1. Goth. Explicationem *hujus legis* 1. & conciliationem *l. ult.* vid. apud Joann. à Sande *decis. Frisicar. lib.* 2. *tit.* 7. *defin.* 4. ANS.

10 In rebus maternis delatis filio in potestate constituto pater habet nudum usumfructum. Olim bona materna filiofamilias pleno jure acquirebantur. *l.* 6. §. 2. *l.* 92. *ff. de adq. hered. l.* 1. §. 6. *ff. ad Tertullianum. l.* 3. §. 4. *ff. de donationib. int. vir. l.* 1. §. *ult. ff. de liber. exhib. Accurs. hic.* vide *Cujac. hic.*

11 *l.* 1. *ff. de bon. quæ liber.*

12 In quolibet administratore exigitur asperitas summa. Juvenalis, *sane severus & asper, Procuratorem vultu qui præferat ipso.*

13 Hoc est, parentes qui usumfructum in bonis maternis liberorum habent, omnem tuendæ rei diligentiam adhibere debent, ac præterea lites liberorum in judicio persequi, tam per se quam per procuratores: & sumptus ex fructibus facere. *Synopf. Basil.* 45. *tit.* 4. *c.* 1.

14 *l.* 8. *ff. de bonis quæ liberis.*

15 *l.* 6. §. 6. *verf. non autem ff. de bonis quæ liberis.*

16 Res maternas liberorum in quibus usumfructum ipse pater habet, non potest ipse pater alienare in fraudem ipsorum liberorum: ut eo casu tutissimum sit, emptori hujusmodi rerum fidejussorem ab ipso patre res eas vendente accipere.

17 Præscriptio nulla liberis opponitur res suas maternas vindicantibus ab earum emptore. hoc est, ab eo cui pater ipsorum liberorum eas vel donavit, vel vendidit: quandocunque enim voluerint ipsi liberi, res suas vindicare poterunt.

18 Possessor dicitur domus competenti præsumptione.

19 De bonis materni generis. *l.* 7. *C. Theod. de bon. matern.* Bona materni generis filio delata patri adquiruntur nudo usufructu: ideoque pater alienare non potest.

20 *l.* 1. *ff. eod.*

21 Filius mortuo patre bona materna, aut materni generis reliquis fratribus non confert, qui ex patre sint coheredes, id est, fratris consortes. vid. *Cujac.* 18. *obf.* 9.

22 Et ita legitur in *d. l.* 7. *C. Theod.* & in Basilicis, ἀπὸ τῆ πατρὸς. Nam extraneis heredibus certissimum est filios defuncti propria non conferre.

23 XLV. *Ecl.* 4. *c.* 3. *l.* 8. *C. Theod.* 8.

24 Viva matre Titius & Cajus à patre emancipatus est: mater decessit: Proprietas bonorum mortuæ defertur ad ejus liberos: ususfructus vero eorum bonorum dividitur inter liberos & patrem viriliter. Quid si mulier mortua duobus liberis relictis uno emancipato, altero in potestate patris posito? Hic cum illo, id est, cum emancipato fratre pariter succedit, ut proprietatem sibi acquirat, usumfructum patri. Imo quotiescunque hunc emancipabit pater, dimidiam partem pro emancipationis præmio, vel pretio retinere poterit. *ut hic. Syn. Basil.* 45. *tit.* 4. *c.* 3.

25 *Synopf. ibid.*

26 Bonorum maternorum & materni generis ususfructus filiofamilias delatus patri adquiritur. *l.* 1. 2. *ff. eod.* Quid si filius emancipetur? patris ususfructus extinguitur. Pro præmio tamen emancipationis parens olim potuit retinere trientem pleno jure. *l.* 1. 2. *C. Th.* hodie semissem ususfructus. *l.* 6. §. 5. *ff. tit. prox. l. ult. ff. de emanc. lib.* §. 2. *Inst. per quas personas.* ad remunerandum beneficium emancipationis: quod & beneficium bonorum quærendorum dicitur in *l.* 1. *ff. si quis à parente manu.* Quid si hujusmodi bona filio jam emancipato adquirantur? pater virilem in usufructu consequitur, *ut hic.*

27 Præmium emancipationis collatæ liberis, id est, ut in bonis maternis liberorum parentes ipsi qui liberos ita emanciparunt dimidiam ususfructus retinere possint, *ut hic.* Præmium idem & eadem præmii ratio est in lucris nuptialibus liberorum. *l.* 2. *ff. tit. prox.*

28 *l.* 17. *ff. de collat.*

29 Id est, trientem. *l.* 2. *in fin. l.* 6. §. 3. *ff. tit. prox.* adde *Cont. l. ult.* 7. seu pretium. §. 2. *Inst. per quas personas nobis:* quasi diceret, virilem illam portionem ususfructus, de quo hic agitur, patri cedere, non jure adquisitionis (nec enim per liberam personam quidquam adquiritur) sed tanquam munus legum, oblatum reverentiæ paternæ.

30 Sacra paterna quid, dixi plenius in *l.* 10. §. 1. *ff. de adopt.* vide *l. ultim. fin. ff. ad Tertull.*

31 *Synopf. Basil. ibid.*

32 Extensio hujus legis ad pronepotes utriusque sexus.

33 *Synopf. ibid. c.* 4.

34 Pater secundis nuptiis usumfructum sibi quæsitum in rebus filiorum non amittit, *ut hic*, & *Novell.* 22. *c.* 34.

35 *l.* 4. *ff. tit. prox.*

36 *Quæ filiisfamilias, C. Theod. l.* 8. *tit.* 19.

37 Puta ex casu dotis, vel donationis propter nuptias, hereditate, legato uxoris, vel mariti. *l.* 1. 2. *ff. eod.*

38 *Lex* 2. *ff. tit. prox.*

39 *d. l.* 1. & 2.

40 Ut idem sit in lucris nuptialibus quæ liberis in potestate positis adquiruntur, quod in bonis eorum maternis; utriusque namque generis bonorum proprietas liberis ipsis adquiritur, non patri.

41 Lucra nuptialia liberorum non quæruntur patri. *Eclog. 4. cap. 5.* An usufructu tantum adquiruntur? *l.* 2. *in fin. ff. eod.*

42 Patria potestas nuptiis non tollitur, nuptiæ seu matrimonium non est modus tollendæ patriæ potestatis.

43 Si proprietatem spectes: sectus, si usumfructum. vid. *l.* 12. *ff. de collat.*

44 Videtur esse pars legis ultimæ *ff. de sponsalib.*

45 Id est, præcedentis.

46 Restrictio legis superioris qua dictum fuit dotem vel donationem propter nuptias filii filiæve patri non quæri: hic excipitur dos, & donatio propter nuptias à patre profecta, nam utrumque, hoc est, & donatio propter nuptias, & dos profectitia, id est, à parente filio, & filiæ constituta, soluto matrimonio ad ipsum patrem, qui dedit revertitur, *ut hic.* Miror ab authore Synopseos 45. *tit.* 4. *cap.* 6. hoc patrem reverti contra nuptialia liberorum quæ liberis in potestate positis adquiruntur, quod in bonis eorum maternis; utriusque namque generis bonorum proprietas liberis ipsis adquiritur, non patri.

41 Lucra nuptialia liberorum non quæruntur patri. *Eclog. 4. cap. 5.* An usufructu tantum adquiruntur? *l.* 2. *in fin. ff. eod.*

42 Patria potestas nuptiis non tollitur, nuptiæ seu matrimonium non est modus tollendæ patriæ potestatis.

43 Si proprietatem spectes: sectus, si usumfructum. vid. *l.* 12. *ff. de collat.*

44 Videtur esse pars legis ultimæ *ff. de sponsalib.*

45 Id est, præcedentis.

46 Restrictio legis superioris qua dictum fuit dotem vel donationem propter nuptias filii filiæve patri non quæri: hic excipitur dos, & donatio propter nuptias à patre profecta, nam utrumque, hoc est, & donatio propter nuptias, & dos profectitia, id est, à parente filio, & filiæ constituta, soluto matrimonio ad ipsum patrem, qui dedit revertitur, *ut hic.* Miror ab authore Synopseos 45. *tit.* 4. *cap.* 6. hoc patrem reverti contra

addi ἐὰν τὸ σύμφωνον ὕτω συμβῇ, si ita conventum sit. Nam hoc ipso jure adstatur, *ut hic. in verbo revertatur. Prospiciendum est enim, &c.*

47 Lucra nuptialia liberorum soluto matrimonio, patri non adquiruntur, nisi usufructu tantum. Quid si filium, vel filiam, cui hujusmodi lucri proprietas obvenit, pater emancipare velit, & pro emancipationis præmio, dimidiam ejus proprietatis retinere? non poterit, sed dimidiam tantum ususfructus, ut & in bonis maternis liberorum dimidiam ususfructus retinere potest. *l.* 3. *ff. tit. prox.*

48 Sacra paterna quid, dixi plenius in *l.* 10. §. 1. *ff. de adoptionib.*

49 Hinc colligunt lucri nuptialis filio vel filiæfamilias delati usumfructum ad patrem deferri.

50 *l.* 3. *ff. tit. proxim.*

51 Ex Novella de paternis, & maternis bonis. *tit.* 7. *Eclog. d. l. c.* 7.

52 Lucra nuptialia mortuo eorum proprietario deferuntur hoc ordine: liberis primum defuncti: deinde patri: post, avo. Sic tamen, ut cum patri adquiruntur, avus in illis usumfructum habeat. *Synopsis ibid. cap.* 7.

53 Filiifamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent heredes, id est, ad liberos transferunt ejusmodi bona jure hereditatis potius, quam ad patrem jure peculii.

54 Bona materna eodem ordine deferuntur liberis, patri & avo, quo lucra nuptialia, paulo ante diximus: hoc est, liberis primum, deinde patri, post avo, sic ut avus in illis usumfructum habeat, quoties ea bona patri defuncti adquiruntur.

55 Avus paternus lucri nuptialis filiofamilias suo delati usumfructum habet, maternus proprietatem.

Source : BIU Cujas

1 Adde *l.* 4. ff. *tit. prox.*

2 Nuptiæ, secundæ, tertiæ, & quartæ, numerosiores denique permissæ. *ut hic.*

3 De bonis quæ ex matrimonio filii adquiruntur.

4 *l.* 11. ff. *com. de succeff.*

5 Lucra nuptialia, vel aliunde liberis adquisita proprietate liberis ipsis adquiruntur: usufructus eorum patri, avo, proavo.

6 Usufructuarius dominium rei alienare, pignori, aut hypothecæ dare non potest.

7 *Vers. Parentib.* ff. *eod. leg.* 6. §. 2. ff. *eod. l.* 2. ff. *de bonis maternis: Novell.* 22. *c.* 24.

8 Ad quos, & quo ordine deferantur lucra nuptialia. *l.* 7. *in fin. leg.* 8. ff. *de secund. nuptiis. Novella* 22. *cap.* 26.

9 De liberis.

10 De fratribus & sororibus consanguineis tantum & uterinis simul.

11 De fratribus consanguineis tantum & uterinis.

12 De parentibus.

13 *l.* 1. §. *ult.* ff. *de annali præscript.*

14 *Novell.* 22. *c.* 24.

15 *Syn. Basil.* 45. *tit.* 45. §. 7.

16 De bonis quæ ex sponsalibus filii adquiruntur.

17 *l.* 1. ff. *eod.*

18 Lucra nuptialia liberi in potestate positi patri non adquirunt.

19 Mariti propria significatione sponsus: nuptiarum sponsalia non continentur.

20 In ambiguo pro eo quod beniguius est judicatur. *l.* 1. ff. *de legat. l.* 168. ff. *de reg. jur.*

21 Dotis nomen etiam extenditur ad sponsæ dotes. *l.* 14. ff. *de fideic. lib. l.* 8. 25. ff. *de leg. l.* 11. ff. *de serv. rustic. l.* 10. *in fin.* ff. *de reb. dubiis. l.* 3. ff. *de his quæ in testament. l.* 42. ff. *de pœnis. l.* 155. §. 2. *l.* 192. §. 1. ff. *de reg. jur.*

22 Quemadmodum res quæsitas à marito uxor non adquirit patri nisi usufructu tantum: ita & quæsita sponso. adde *l.* 4. ff. *de fundo dot.* hoc est, ut lucra nuptialia filia patri non adquirit, ita nec lucra sponsalia.

23 Hæc lex est ampliativa. *l.* 1. ff. *de bon. matern.* Inglois *decis.* 7. 9. 6. *num.* 1. Ans.

24 Lucra non ex patris substantia, sed vel fortuito, vel labore quæsita liberi in potestate positi sibi adquirunt proprietate: patri usufructu: ut sit rerum ita quæsitarum eadem ratio quæ rerum maternarum, & lucrorum nuptialium, *ut hic.* ibi, *quemadmodum*, ibi, *ad exemplum*, & §. 1. ff. *eod.* Quid si filiusfamilias in castris bona quæsiverit aliqua? ea ne castris? idem, ut sit Quid? quæ vis ac earum rerum §. 2. Quid si quid sui sententia immobiles, neam transferre. §. 2. *vers. & si quid.* 25 *l.* 1. ff. *eod.* 26 *l.* 1. *in fin. l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 5. ff. *eod.*

27 Filiifamilias castrensibus & quasi *Quæ enim invidia est? patr. potest.* adde *l.* 7. ff. *eod.* 29 ad ejus patrem filiofamilias habet,

vel [1] secundo, aut tertio, seu numerosiore [2] conjugio [3] pervenerint, ex [4] dote, vel quacunque donatione, seu hereditate, vel legato vel fideicommisso: earum [5] rerum usque in diem vitæ suæ pater, vel avus, vel proavus usumfructum habeant, easdem res quocunque [6] modo alienandi [7], vel pignoris seu hypothecæ jure obligandi, facultate eis penitus interdicta: dominio videlicet earum apud filios & nepotes sive pronepotes utriusque sexus permanente, etiamsi ex eodem matrimonio procreati non sint, ex quo eædem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint devolutæ: Eo videlicet observando, ut morientium fratrum sororumve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio progeniti vel progenitæ sunt, primo [8] quidem ad liberos [9] eorum (ut dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstites tantummodo fratres [10] vel sorores eorum perveniant, aut ad superstitem, si ex iisdem fratribus aut sororibus unus unave remanserit. Omnibus autem qui ex eodem conjugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos qui ex alio [11] sunt matrimonio editi, easdem res pro virili pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente, parentes [12] eorum eas percipere. Parentibus vero quorum sub potestate sunt, usumfructum duntaxat habituris, memoratas res jure potestatis alienandi vel obligandi licentiam denegamus: non prohibendis iisdem liberis quandocunque sui juris fuerint, nulla temporali præscriptione obsistente, easdem res omnibus modis vindicare: nisi [13] forte postquam potestate parentum eos contigerit liberari, tantum [14] temporis effluxerit, ut ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. Dat. v. Kalend. Mart. MARTIANO & ZENONE CONSS. 469.

De bonis ex sponsalibus quæsitis.

Sicut quæsita à marito uxor non adquirit patri, nisi quoad usumfructum, sic nec quæsita à sponso. Salic.

v. Iidem AA. Nepotiano Magistro militum Dalmatiæ.

NOn [15] sine ratione de negotio quod inter matremfamilias, cujus vestra suggestio meminit, & germanum ejus vertitur, magnitudo tua diversis legibus ex utraque parte prolatis, nostram credidit consulendam esse clementiam; cum mulier diversis juris lectionibus idem intelligi maritum, & sponsum [16] niteretur probare: germanus [autem] mariti nomen illi soli, qui nuptias contraxisset, ex recitatione constitutionis [17] divorum retro Principum Theodosii & Valentiniani (qua cavetur, quicquid [18] maritus, vel uxor in potestate constituti invicem sibi reliquerint, non patri acquiri, sed ad eorum jus pertinere) imponere. Quamvis ergo significatione [19] nominis maritus vel uxor post cœptum matrimonium intelligatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia consequens est ambiguas atque legum diversis interpretationibus titubantes causas benigne [20] atque naturalis juris moderamine temperare: non piget nos in præsenti quoque negotio, de quo sublimitas tua suggessit, æquitati convenientem Juliani tantæ existimationis viri atque disertissimi jurisperiti opinionem sequi: qui quidem de dotali prædio tractatu proposito; idem jus tam de uxore quam [21] de sponsa observari arbitratus est: licet lex Julia de uxore tantum loquatur. Qua ratione tam sponsalitiam [22] donationem, quam hereditatem, quam memoratus sponsus suam sponsam lucrari voluit, non acquiri patri, sed ad eam pervenire, benignus esse perspicimus. Datum Kalend. Jun. LEONE A. V. CONS. 471.

De bonis, quæ extrinsecus ad filiosfamilias veniunt.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Demosth. P.P.

CUm oportet [23] similem providentiam tam patribus, quam liberis deferri: invenimus autem in veteris juris observatione multas esse res quæ extrinsecus [24] ad filiosfamilias veniunt, & minime patribus acquiruntur: quemadmodum in maternis [25] bonis, vel quæ ex maritali [26] lucro ad eos perveniunt, ita & in his, quæ ex aliis causis filiisfamilias acquiruntur, certam introducimus definitionem. Si quis itaque filiusfamilias, vel patris sui, vel avi, vel proavi in potestate constitutus, aliquid sibi acquisierit [27], non ex ejus substantia, cujus in potestate sit, sed ab aliis quibuscunque causis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis ad eum perveniant: eas suis parentibus non [28] in plenum sicut antea fuerat sancitum, sed usque ad usumfructum solum [29] acquirat, & eorum usufructus quidem apud patrem, vel avum, vel proavum, quorum in sacris sit constitutus, permaneat: dominium autem filiisfamilias inhæreat, ad exemplum, tam maternarum, quam ex nuptialibus causis filiisfamilias adquisitarum rerum. Sic etenim & parenti nihil derogabitur, usumfructum rerum possidenti: & filii non lugebunt, quæ ex suis laboribus sibi possessa sunt, ad alios transferenda alpicientes, vel ad extraneos, vel ad fratres suos, quod etiam gravius multis esse videtur: exceptis [30] castrensibus peculiis, quorum nec usumfructum patrem, vel avum, vel proavum habere veteres leges concedunt: in his enim nihil innovamus, sed vetera jura intacta servamus: eodem observando etiam in his peculiis, quæ quasi [31] castrensia peculia ad instar castrensis peculii accesserunt.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. in princ. col. 8. tit. 18. al. 13.

EXcipitur, *quod eis datur, vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adjecta, ne* [32] *ad patrem perveniat usufructus.*

In AUTHENT. de heredibus ab inteft. ven. §. si vero cum. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

ITem *hereditas fratris, sororisve, ad quam una* [33] *cum patre admittitur, & forsan si aliunde quæratur lege prædicta.*

In AUTHENT. ut nulli jud. §. quia vero. col. 9. tit. 17. al. 9. cap. 11.

IDem *est in his, quæ ex lege deferuntur liberis, parentibus præsumentibus solvere matrimonium sine causis lege definitis.*

§. 1. Sub hac tamen definitione hunc legis articulum inducimus, [ut] in successione quidem earundem rerum, quæ extrinsecus [34] filiisfamilias acquiruntur, jura eadem observentur, quæ in maternis [35], & nuptialibus [36] rebus staruta sunt. §. 2. Non autem hypothecam [37] filiifamilias adversus res patris viventis adhuc, seu jam mortui sperare audeant [38], nec [39] ratiocinia ei super administratione inferre: sed tantummodo alienatione, vel hypotheca suo [40] nomine partibus denegata, rerum habeat parens plenissimam potestatem, uti fruique his rebus, quæ per filiosfamilias secundum prædictum modum adquiruntur, & gubernatio [rerum] earum sit penitus impunita [41]: & nullo modo audeat filiusfamilias, vel filia, vel deinceps personæ vetare eum, in cujus potestate sunt, easdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel si hoc fecerint, patria [42] potestas in eos exercenda est: sed habeat pater, vel aliæ personæ, quæ superius enumeratæ sunt, plenissimam potestatem uti frui, gubernareque res prædicto modo acquisitas. †. Et si quid [ex] usu earum pater, avus vel proavus collegerit: [43] habeat licentiam, quemadmodum cupit, hoc disponere, & in alios heredes transmittere, vel si ex earum [rerum] fructibus res mobiles [44], vel immobiles, vel se moventes comparaverit: eas etiam quomodo voluerit, habeat, & transmittat, & in alios transferat, sive extraneos, sive liberos suos, seu quamlibet personam. †. Sin [45] autem res sibi memorato modo acquisitas parens noluerit retinere, sed [46] apud filium, aut filiam, vel deinceps personas reliquerit: nullam post [47] obitum ejus licentiam habeant heredes alii patris, vel avi, vel proavi eundem usumfructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias pervenit (utpote [48] patri debitum) sibi vindicare: sed quasi diuturna [49] donatione in filium celebranda, qui usumfructum detinuit, quem patrem ejus habere oportuerat, ita causa intelligatur, ut eundem usumfructum post obitum patris ipse lucretur: parente jus exactionis, quasi sibi debitæ à filio, qui usumfructum consensu ejus possidebat, suæ posteritati, vel successioni minime transmittente: quatenus in omni [50] pace inter se successio ejus permaneat, nec altercationis cujusdam (maxime [51] inter fratres) oriatur occasio. §. 3. Cum autem Constantiniana lege [52] cautum erat, si filiifamilias ab his, qui eos in potestate habent, nexu paterno per emancipationem [53] liberentur, debere [54] patrem tertiam [55] partem bonorum, quæ acquiri non solent, quasi [56] remunerationis [57] gratia a filio accipere, vel retinere, & ex hac causa iterum pars non minima [58] substantiæ liberorum adimebatur: sancimus hujusmodi casu interveniente, & emancipatione liberis imposita, non tertiam [59] partem dominii rerum minime acquisitarum, sed dimidiam [60] usufructus apud majores, qui emancipationem donant, residere: exceptis & in hoc casu castrensibus, & quasi castrensibus tantummodo peculiis, quibus nihil ex hac causa diminuitur. Sic enim nec liberis cujuscunque sexus aliquid dominii auferetur, & partibus amplioris patrimonii usufructus adsignabitur. Hoc obtinente [61], & si in emancipatione sibi parentes hoc minime servaverint [62]: sed nisi specialiter, vel in emancipatione hanc præmio renuntiaverint, vel donatione facta fete & ab hujusmodi beneficio alienaverint, & in liberos hoc transtulerint: manere apud eos etiam tacentes jus, & beneficium usufructus retinendi: ut post obitum [63] eorum usufructus in omnibus memoratis causis ad eos perveniat, quorum dominium est: scilicet, secundum quod jam diximus: in successionibus eorum omnibus servandis, quæ [de] maternis, & nuptialibus bonis coniultissimis legibus definita sunt.

§. 4. Sed cum tacitas hypothecas tam veteres leges in quibusdam certis casibus introduxerunt, quam nos in maternis [64], cæterisque donationibus, quas servare necesse [65] est, & dubitabatur: ex quo tempore hypothecas competere oportet, utrumne [66] ab initio, an ex eo [tempore,] ex quo male aliquid gestum est? compendiosa narratione interpretamur, initium [67] gerendæ, vel deferendæ administrationis, vel observationis esse spectandum, & non tempus, ex quo male aliquid gestum fuerit. Recitata in [68] novo consistorio palatii DN. Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. CONS. 529.

De donatu à Principe, vel ab Augusta.

VII. Idem A. Juliano P.P.

CUm multa privilegia Imperialibus donationibus jam præstita sunt, dignum incrementum & his conferre nostra dignata est clementia. Si quis igitur à [69] serenissimo Principe, vel à piissima Augusta, sive masculus, sive fœmina donationes sit consecutus, vel consecuta, sive mobilium [70], sive immobilium, sive se moventium rerum, filiusfamilias tamen constitutus, vel con-

34 Id est, adventitiorum.

35 *l.* 1. ff. *eod.*

36 *l.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. ff. *eod.*

37 Pro rebus filii quas pater velut fructuarius administravit, filius hypothecam non habet.

38 Imo sperare audent, ut disertis verbis ponitur in §. ult. hujus legis.

39 Hinc colligunt, Patrem habere plenam administrationem actu & habitu: habitu, quia administrat, actu quia rationem non reddit. Num pater rationes, seu inventarium bonorum filii facere teneatur, vide *Mynsing.* 2. *observ.* 39.

40 Parentes bona liberorum non possunt alienare suo nomine: filiorum nomine possunt

41 Quid si bona, liberorum evertat? si ultro dissipet? videntur auferenda. *arg. l.* 22. §. 8. *vers. sin vero datem. ff. soluto. l.* 50. ff. *ad Trebell.* & in negligentia, non nisi magna ex causa, patri administratio adimenda.

42 Patria potestas exercenda.

43 Adquisita per patrem ex usufructu bonorum filii ad eundem delato, filio non adquiruntur: ideoque pater potest res ita adquisitas prout voluerit in quoscunque alienare.

44 Græcis *Κίνητα, ἀκίνητα, αὐτοκίνητα πεπλασμένα* dicuntur. *Synops. Basil.* 45. *tit.* 4. *c.* 10.

45 Sententia hujus loci admodum turbata & perplexa est: sæpius diximus in rebus maternis in lucris nuptialibus & sponsalitiis, in quæsitis casu, vel labore, præterquam in castris vel quasi castris, à liberis in potestate usumfructum patri competere. Quid si eum usumfructum pater sibi non retinuit: sed eum superstes apud filium (cujus ea bona fuerint) esse passus fuerit? Pater diuturno illo silentio usumfructum filio donasse videtur: ut à coheredibus suis, mortuo patre, eo nomine filius conveniri non possit. Petitio talis, ususfructus à patre in vita omissi ad ejus heredes minime transmittetur.

46 Pater usumfructum sibi debitum filiofamilias potest remittere, *ut hic.* 47 Usumfructum adventitiorum sibi à patre donatum filius non confert. 48 Id est, quasi debitum.

49 Baldus *hic numer.* 4. videtur legisse *diurna.* eo sensu, Patrem filiofamilias suum diuturnum & diurnum donare posse: & hic quidem secundus est casus (de priore paulo antea dictum est ff. *eodem.*) quo pater filiofamilias donare possit. Tertius est de dote & donatione propter nuptias. *l.* 35. ff. *familiæ.* Quartus, quando donat filio id quod donaturus esset extraneo. *Novell.* 92. *cap.* 1. Quintus si studiorum causa. *Bald. hic.* 50 Ea parentis est voluntas, ut liberi post mortem vivant unanimes. 51 Concordia inter fratres servanda. vide *l.* 4. ff. *comm. divid.*

52 Cujus pars extat *l.* 1. ff. *tit. proxim.* 53 Emancipatio libertatis species. 54 Usumfructum rerum maternarum, ff. *tit. proxim.* lucrorum nuptialium, *l.* 4. ff. *eodem.* sponsalitiorum. *l.* 5. ff. *eod.* quæsitorum denique casu, vel labore alibi quam in castris, vel quasi castris liberis in potestate positis, patres obtinent. Quid si eos liberos velint emancipare? ususfructus ille liberos ita emancipatos tacite sequitur. *vers. hoc obtinente:* potest tamen parens pro præmio emancipationis liberis ita collatæ, non tertiam partem bonorum, ut olim, retinere, sed dimidium ususfructus, hoc est, præmium emancipationis quod pater eo casu retinere sibi potest, *ut hic, ibi, non tertiam.* 55 Vide *l.* 1. ff. *de bon. matern.* §. 2. *Inst. per quas personas cuiq.* 56 *l.* 1. *l.* 2. *C. Theod. de bonis maternis:* non enim potest æstimari emancipatio, unde quasi pro pretio emancipationis dicitur id dari. §. 2. *Inst. per quas personas.* 57 Vide *l.* 2. ff. *de bonis maternis.*

58 Tertia scilicet, unde colligunt, tertiam partem minimam non esse, & quidem eo magis, quo dividi possit. 59 Vi olim. *l.* 2. *C. Theod. de bon. matern.* 60 Hodie præmium emancipationis patri debitum, est semis ususfructus bonorum filii: olim triens erat pleno jure. *l.* 1. *l.* 2. *C. Theod. de bon. matern.* 61 Supervacue id protestatione quæri nobis putamus, quod jure satis quæritur. 62 Id est, exceperint. 63 Omnino, ita ut pater revocare non possit, id quod semel donaverit. 64 *l.* 12. §. 1. *vers. exceptis.* ff. *qui potiores.* 65 Imo necesse non videtur: cum nulla hypotheca in patris bonis liberis competat. §. 2. ff. *eod.* 66 Hypothecam tacitam in bonis patrum liberi habent. Patrum, inquam, à quibus res ipsorum liberorum maternæ & similes administrantur. 67 Hypothecæ in bonis patris liberis competentis initium est, non à male gesta administratione, sed ab ipso initio gestionis. *l.* 6. §. 2. *ibi, ex eo die quo eædem res ad eam pervenerint.* ff. *de secund. nupt.* 68 Vide quæ dixi ad *l.* 30. ff. *de jure dot.* 69 Donata à Principe vel Augusta, non quæruntur patri, etiam quod ad usumfructum. adde *l.* 26. ff. *de donationibus int. vir. Synops. Basil. eod. cap.* 13. Goth. Vid. Gomez. ad *leg. Tauri* 50. *num.* 72. Ans. 70 Quid nomine mobilium contineatur, vid. Mantic. de Conject. *lib.* 9. *tit.* 3. Merces tamen negotiationis causa comparatæ mobilium nomine non continentur. *l. periculis.* §. 4. ff. *de Auro & arg. Menoch. de præsumpt. lib.* 4. *quæst.* 137. Ans.

Source : BIU Cujas

1 Filiusfamilias quod à Principe accepit, quasi castrense est.
2 *l. 6. §. eod.*
3 Imperialis fortuna ut omnes alias supereminet, ita donationes à Principe, vel Augusta factæ privilegium merentur.
4 Omnium fere rerum, quarum ususfructus patri adquiritur, liberi proprietatem habent: exceptis iis rebus, quæ ex rebus patris proveniunt. *Synopſ. Basil. 45. tit. 4. c. 14.* Goth. Materiam *hujus l.* 10. vid. apud Bellon. *Supputat. lib. 3. cap. 8.* Ans.
5 *l. 6. §. eod.*
6 Si filius res sibi delatas non vult adquirere, pater pleno jure eas adquirere potest, *ut hic*, & è contra *verſ. ſive è contrario. §. eod.*
7 Cur ità? vide *l. 1. §. 1. ff. de ſucceſſorio. l. 11. §. de jure deliber. l. 2. §. de repudianda.*
8 Derogatur. *l. 6. l. 13. in fin. l. 14. ff. de adq. hered.*
9 Adventitiorum nomine agere, vel conveniri filius non potest: sive pro iis agat, sive conveniatur, *ut hic.* An & ea adquirere possit sine jussu patris? potest, nam & patre etiam invito, & contradicente adire potest. *verſ. ſive §. eod.*
10 Filiusfamilias in judicio sine consensu patris esse non potest, *ut hic.* Quid? num hoc perpetuo verum est? fallit in causa criminali. *l. 6. §. 3. ff. de caducis:* ut & spirituali, seu divina, vel religionis: sed & in iis, quæ voluntariæ jurisdictionis sunt: ut & quoties pater legitimus non est administrator rerum filii. Potest quoque filius coram arbitratore litigare. In causis beneficiorum Ecclesiasticorum idem esse censent: ut & quoties judicis officium implorat: fallit quoque in reconventionis & appellationis causa, vel quoties rescriptum impetrat, ut & iis casibus quibus minor in judicio esse potest sine auctoritate tutoris, vel si alieno nomine comparat, aut in judicio certam pecuniam confessus, à judice damnatus est. vide Socin. *veg. 151.*
11 Pater officio judicis cogitur consentire causa cognita.
12 Jussu magistratus quod fit in judicio, metu fieri non dicitur. *l. 13. §. 1. l. 33. ff. de injuriis.*
13 Judicium redditur in invitum etiam actorem.

constituta, habeat hujusmodi res omni acquisitione absolutas, & nemini eas acquirat, neque earum usumfructum pater, vel avus, vel proavus sibi vindicet, sed ad [1] similitudinem castrensis [2] peculii omnem facultatem in eas filii, vel filiæfamilias habeant. Ut enim Imperialis [3] fortuna omnes supereminet alias, ita oportet, & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. proposita XII. Kal. April. *Constantinop.* Lampadio, & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De hereditate delata filiosam.

VIII. Idem A. Joanni P. P.

CUm non [4] solum in maternis rebus, quæ filiisfamilias deferuntur, sed etiam de aliis omnibus, quæ acquisitionem effugiunt (& maxime post novellam nostri numinis legem [5], [quæ] omnia, quæ extrinsecus ad filiosfamilias perveniunt, [&] non ex paterna substantia [sunt,] non esse acquirenda patribus statuit, nisi tantummodo ad usumfructum) variæ altercationes exortæ sint, & varius eventus, variusque continetur tractatus, & semper in judiciis versantur: necesse est utiliter, & apertissime omnia dirimere. †. Sancimus itaque, in omnibus rebus quæ effugiunt quidem dominii acquisitionem, sed usufructus tantummodo patri offertur: vel aliis parentibus à filiofamilias cujuscunque gradus vel sexus, sive pater adire filiumfamilias integræ ætatis compellit, & ille reclamandum [6] existimat, sive filiusfamilias adire cupit, & pater in contrarium inclinat: liberam habere licentiam, & patrem ipsum sibi adire hereditatem recusante filio, & omne sive damnum, sive lucrum in suam habere fortunam, nullo 7 ex hoc præjudicio filio generando. †. Sive è contrario patre recusante [8] filius adire hereditatem voluerit: nullam acquisitionem, nec usumfructum patri offerri, sed ipsum filium sibi imputare, si quid ex hoc contigerit: nulla actione, neque contra patrem danda, ubi adversus ejus voluntatem filius hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo, sive donationis, sive contractus [alterius] sibi acquirere maluerit: neque adversus filium simili modo actione extendenda, ubi recusante eo, pater sua auctoritate hæc sibi vindicet: hujusmodi aditionis tramite ex præsenti lege patri competente: sed habeat pater omnem licentiam, & actiones movere, & ab aliis pulsari, ubi ad eum totum commodum advenit: & filius simili modo in [9] agendo, & pulsando solus habeat, & detrimentum, & commodum. Necessitate [10] per officium [11] [Judicis] patri imponenda [12] tantummodo filio consentire, vel agenti [13], vel fugienti ne judicium sine [14] patris voluntate videatur consistere. Et hoc quidem si plenæ [15] ætatis filius est, qui paternam voluntatem sequi non patitur. §. 1. Sin autem in secunda [16] ætate adhuc filius est, & hereditate ei delata pater consentire adeunti hereditatem noluerit, vel patre volente ipse reclamaverit: si quidem recusaverit filius, licentiam damus patri simili modo hereditatem adire, & eam pleno jure habere [17] *his omnibus quæ superius diximus, locum habentibus. Sin autem patre recusante filius adire maluerit: damus quidem licentiam ei hoc facere.* Nolente autem patre res filii gubernare propter causæ necessitatem, habeat [18] facultatem filius adire competentem Judicem, & ab eo petere [19] curatorem [20] hereditati dari, per quem gubernatio rerum ad eum delatarum procedat: in utroque casu in integrum restitutionis auxilio minime ei denegando. §. 2. Similique modo & in milite filiofamilias qui recusaverit aditionem hereditatis, quæ ei ex [21] castrensibus occasionibus veniat; patri danda licentia adire hereditatem, ut ad ipsum perveniat pleno jure, tam per usumfructum, quam per dominium eandem hereditatem possessurum, quasi ipse pater ab initio fuisset heres institutus, eo videlicet subjacente omnibus oneribus hereditariis, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante. Et hæc quidem in his casibus observanda sunt, quibus discordia inter patrem & filium vertitur. §. 3. Ubi [22] autem in unum voluntas eorum concurrit, & pater usumfructum, & filius habeat proprietatem: & in agentibus & fugientibus pater quidem suscipiat actiones, & moveat, cujuscunque ætatis filius inveniatur, adhibeatur autem etiam filiorum consensus [23], nisi adhuc in prima [24] ætate sunt constituti, vel longe [25] absunt, sumptibus [26] videlicet à patre propter rerum incrementa faciendis: cum [27] enim nuda proprietas apud filium inveniatur, ex qua substantia possibile est eum sumptus litis dependere?

§. 4. Sin autem æs alienum [28] ex defuncti persona descendit, cum etiam apud Veteres hæc esse substantia [29] intelligatur, quæ post detractum [30] æs alienum superfederit: habeat pater licentiam ex rebus hereditariis (primum quidem mobilibus [31], sin autem non sufficiunt, ex immobilibus [32]) sufficientem partem nomine filii venundare, ut illico reddatur æs alienum, & non usurarum onere prægravetur. Quod si pater hoc facere superfederit, ipse usuras [33] vel ex reditibus, vel ex substantia sua omnimodo dare compelletur. Sin autem legata, vel fideicommissa, sive annalia sive semel relicta imminent hujusmodi personis: si quidem tales [34] reditus sunt, qui sufficiunt ad annalia legata, pater ex hujusmodi reditibus hoc dependere compelletur. Sin autem non habeat substantia sufficientem reditum ad legatorum, vel fideicommissorum præstationem, vel minime reditus, vel alias accessiones contineat, sint tamen res mobiles, vel immobiles, steriles [35] quidem, non tamen inutiles, veluti domus in provinciis pretiosæ [36], vel ubicunque posita [ædificia, vel] suburbana, ex quibus hujusmodi legata possint, explicari: licentia dabitur patri sufficientem partem eorum similiter filii [37] nomine vendere, & satisfacere legatis.

†. Hoc proculdubio observando, ut & mancipia [38] ipse usufructuarius alere debeat, & omnia circa usumfructum facere, quæ nullo modo proprietatem possint deteriorem [39] facere: paterna reverentia [40] eum excusante, & à ratiociniis, & à cautionibus, & ab aliis omnibus, quæ ab usufructuariis extraneis [41] à legibus exiguntur secundum Constitutionis tenorem, quam super hujusmodi casibus tulimus. §. 5. Ipsum autem filium, vel filiam, filios, vel filias, & deinceps alere [42] patri necesse est, non [43] propter hereditates, sed propter ipsam naturam, & leges quæ & à parentibus alendos esse liberos imperaverunt, & ab [44] ipsis liberis parentes, si inopia ex utraque [45] parte vertitur. Sed pater quidem in prædictis tantummodo causis habeat licentiam [rite 46] res filiorumfamilias vendere filii nomine: vel si emptorem non invenerit, [rite pignori] supponere, nullo modo licentia concedenda filiis easdem venditiones, vel hypothecas retractare. Non autem licentia parentibus danda extra [47] memoratas causas, res, quarum dominium apud eorum posteritatem est, alienare, vel pignori vel hypothecæ titulo dare: sed si hoc fecerint, sciturus, quod necesse est eos in legum laqueos incidere, quibus hujusmodi venditiones, vel hypothecæ sunt interdictæ: exceptis [48] videlicet [rebus] mobilibus, vel immobilibus illis, quæ onerosæ hereditati sunt, vel quocunque [modo] damnosæ, quas sine periculo vendere patri cum paterna [49] pietate licet: ut pretium earum vel in res [50], vel in causas hereditarias procedat, vel filio servetur. †. Filiis autem familias in his [duntaxat] casibus, in quibus ususfructus apud parentes constitutus est, donec parentes vivunt, nec de iisdem rebus testari [51] permittimus, neque citra voluntatem eorum, quorum in potestate sunt, ulla licentia eis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecæ titulo dare, vel pignori adsignare. Melius enim est coarctare juveniles [52] calores, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum [53] expectat patrimonium. Cum enim (sicut dictum [54] est) parentes alere eos secundum leges & naturam compellantur, quare ad venditionem rerum suarum prosilire desiderant? §. 6. Ubi autem puerilis ætas patri licentiam præstat etiam sine consensu filii hereditatem nomine ejus adire: si hoc fecerit [pater, damus] quidem [55] filio in integrum restitutionem, postquam patria fuerit potestate liberatus, vel adoleverit: patrem autem [omnibus] oneribus hereditariis, licet nomine filii adiit, modis omnibus illigamus. Quare enim talem hereditatem adiit: qualem nec ipse, nec nunc filius idoneam sibi esse existimat? Non autem filio damus [56] licentiam, si in integrum restitutionem petat, respuendam credens esse hereditatem, adhuc minoribus curriculis instantibus, iterum per aliam restitutionem adire præfatam hereditatem, *ne ludibrio [57] leges ei fiant, sæpius eandem & amplecti & respuere hereditatem cupienti.* Si enim quod pater fecit, [filius] ratum non habuit, & propter hoc restitutus [58] est: quomodo ferendus videatur iterum judicium amplectens, quod post patris voluntatem contraria affectione aspernandum esse existimavit?

†. Sin vero pater quidem hereditatem repudiaverit [59] infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hereditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus, vel curatoribus hereditatem adire, nullo præjudicio ex recusatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei, vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere. †. Quæ & in legatis [60], & in fideicommissis, tam specialibus, quam per universitatem relictis, & in aliis causis, quas supra enumeravimus, similibusque eis observanda sunt. In servis autem, qui filiis, [vel filiabus familias] donantur, sive constante matrimonio, sive ab extraneis sub ea conditione, ut statim eos in libertatem perducant: nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. Qualis enim ususfructus potest ei acquiri, qui momentarius [61] esse ostenditur? Si enim in ipso momento necesse habeat eum & possidere, & libertate donare, in talem hominem, qualis ususfructus patri potest acquiri?

1 Filiusfamilias non habet integram personam standi in judicio sine consensu patris *ut hic.* vide *l. 9. l. 13. l. 39. ff. de oblig.* ut nec pupillus, vel adultus. *l. 6. §. 2. ff. de adulter.* sine tutoris vel curatoris authoritate. *l. 1. l. 2. §. qui legitimam personam ſtandi in judicio.* 15 Plena ætas, non impubes. 16 Prima ætas, impuberis. §. 3. *§. eod.* Secunda minoris XXV. annis. *Thaleleus hic.* 17 Vid. Ant. Merend. *controvers. lib. 4. cap. 8. & 22.* Ans. 18 *l. 8. verſic. ad defendendum. ff. de procuratoribus.* 19 Etiam absente patre. 20 Nota de curatore hereditati dato. 21 Castrensem hereditatem à filio, repudiatam pater adire potest. 22 In his rebus in quibus pater usumfructum habet, filius proprietatem, pater proprietatis filio competentis administrationem habet. *l. 1. verſ. parentes. §. de bon. matern.* 23 Explicationem hujus §. 3. & conciliationem *l. 1. §. de bon. matern.* vid. apud Joann. à Sand. *deciſ. Friſic. lib. 2. tit. 7. deſin. 4.* Ans. 24 Prima ætas cui secunda subopponitur. §. 1. §. *eodem.* 25 Abest quis maxime, cum longissime abest. 26 Pater usufructuarius proprietatis bonorum filio competentis, actiones suscipere & excipere suis sumptibus tenetur. 27 In particulari usufructuario id locum non habet, quemadmodum in universali, de quo hac constitutione agitur. 28 Usufructuarius universalis æs alienum dissolvere cogitur. 29 Substantiæ vocabulo hic bona intellige, alias pro hereditate. *l. 4. verſ. Cum enim per. §. de lib. præter.* alias pro pecunia non pro hereditate sumitur. *l. 16. ff. in princ. ad Trebellian.* 30 Bona intelliguntur, detracto ære alieno. *l. 39. §. 1. ff. de verb. ſignific.* 31 Ordinem rerum alienarum distrahendarum observa.
32 Immobilia à mobilibus distrahenda. 33 Usufructuarius universalis, ex usuris proprietatem liberare cogitur. 34 Usufructuarius universalia legata præstare cogitur ex reditibus. 35 A sterilium rerum alienatione inchoamus. 36 Quæ damnosis similes.
37 Usufructu ad onera injuncta exsolvenda non sufficiente, proprietas delibari potest.
38 Usufructuarius mancipia in quibus usumfructum habet, alere tenetur.
39 Usufructuarius deteriorem proprietatem facere non debet. *l. 7. §. 12. ff. ſoluto.*
40 Pater à rationibus reddendis reverentia paterna excusatur. *l. 6. §. 2. §. eod.* idem in orphanotropho. *l. 32. §. de epiſc.* adde *Novell. 131. cap. 11. circa fin.*
41 Usufructuarius rationibus obnoxius, adde *l. 1. §. de uſufruct.*
42 Vide *l. 3. §. de alend. lib.*
43 Non propter lucrum quod à liberis parens accepit, sed propter ipsam naturam & leges liberi à parentibus alendi sunt.
44 Liberi parentes inopes alere coguntur. *l. 5. §. 13. ff. de agnoſcend. & alend. liberis.*
45 *Alterutra, Hal.*
46 Adhibitis solennitatibus. vid. §. *eod.*
47 Quibus de causis parentes res liberorum non possunt alienare sine solennitate.
48 Mobilia & immobilia onerosa & damnosa parens sine solennitate potest vendere.
49 Pietatis est paternæ bona filiorum non distrahere.
50 Quas in causas pretia rerum ad filiumfamilias pertinentium verti oporteat.
51 Filiifamilias de rebus suis quarum proprietas patri non adquiritur (excipe castrenses vel quasi castrenses) testari etiam non possunt. *l. 3. §. 1. l. 11. §. qui teſtament. fac. l. 3. §. de patria potest.*
52 Juveniles calores coërcere melius est.
53 Id est, eversum.
54 §. *eod. in pr.*
55 *l. 1. in fin. §. de filiofam. minor.*
56 *l. 41. ff. de minorib.* Imo datur. *l. 7. §. 6. ff. de minorib.* 57 Ludibrio leges esse non oportet. 58 Restitui adversus factum patris filius potest. *ut hic.* Atqui restitutio liberis adversus parentes, ut & libertis adversus patronos denegatur. *l. ult. §. qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt.* possis dicere non restitui officio judicis, sed jure actionis. *l. 5. §. de dolo.* Imo actionis restitutio rebus & personis cohæret, ex obligatione est, officio judicis, extra personas, extra obligationem denique, ut Castrensis recte notat *in dict. l. ult.* Quin liberi restituuntur adversus factum judicis, cui factum patris sit immixtum. *l. 2. §. ſi adverſus rem judicatam.* datur quoque adversus patrem indirecte & oblique restitutio, *ut hic, l. 2. ſi adverſus donationem.* Quin & adversus turpes personas parentum restitutio liberis datur maxime, aut sane actio instituitur, qua etiam sacris paternis ipsi liberi solvuntur. *arg. l. lenones 6. §. de ſpectaculis. l. ſi lenones 12. §. de epiſcop. audientia.* sed ex justa & magna causa. *arg. l. 1. in fin. ff. de in integrum reſtitut. Interpretes in dict. leg. ult. qui & adverſus quos.* Datur quoque restitutio liberis, si, quod à parente gestum fuit, ipso jure nullum sit. *l. 2. §. ſi adverſus donationem.* Eadem ratione restitui possunt adversus ea, quæ nimio vel pudore, vel nimia reverentia cum parentibus gesserint. *arg. l. 1. §. quæ onerandæ. 5. ff. quarum rerum actio. l. pen. ff. de furtis. Interpretes in d. l. ult.* sed & verbis temperatis & honestis actione in factum adversus patrem experiri possunt, ut de se potius queri, suamque facilitatem accusare, quam vel fidem, pudorem & æstimationem patris accusare videantur. *l. non debet. 11. §. 1. ff. de dolo.* suas quoque ut & suorum injurias adversus parentes defendunt recte civili actione non atroci, non criminali. *l. 11. §. 1. ff. qui accuſare. l. 5. §. ad legem Corneliam de falſis:* ut & venia petita à prætore, parentes in jus vocant. *l. pen. §. de in jus vocando.* His tot modis liberi adversus parentes directa vel actione, vel restituta experiri possunt. 59 *l. 2. §. ſi ut omiſſ.* 60 Id est, in lucro. *l. 7. §. 6. ff. de minorib.* 61 Momentarius ususfructus vix est ususfructus. Quasi paria sunt, non esse, aut mox deficere. De momento, vid. Cujac. *cap. 1. de præſcriptionib.* adde *l. 127. ff. de reg. jur.*

Tit. LXII.

DE HEREDITATIBUS DECURIONUM [62], [NAVICULARIORUM [63], COHORTALIUM [64] MILITUM [65], ET FABRICENSIUM [66].]

1. Imp. Constantius A. Mastichiano Præfecto annonæ [67].

SI quis navicularius [68] sine testamento & liberis, vel successoribus defunctus sit: hereditatem ejus non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus. P. P. decimo quarto Kal. *Lastronæ*, Constantino A. VII. & Constant. Cl. C. Consulibus 354.

II. Idem A. Bonoso magistro Equitum.

UNiversis [69] tam legionibus [70], quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare [71] debebis, ut cognoscant,

62 *l. 4. §. eod.*
63 *l. 1. §. eod.*
64 *l. 3. §. eod.*
65 *l. 2. §. eod.*
66 *l. ult. §. eod.* adde & ecclesiasticorum. *l. 20. §. de epiſc. & cler.* præfecti prætorio. *l. 3. §. de appar. præfect. præt.* eorum qui consortes liberalitatis principalis. *l. 1. §. ſi liber. imper. ſoc.* Harum enim personarum conjunctio fiscum quoque excludit.
67 Merito hæc constitutio scripta est ad præfectum annonæ, quoniam sub cura & dispositione ejus erat corpus naviculariorum. *Novell. Valentiniani de naviculariis.* 68 De navicularii. 69 *l. un. Cod. Theod. de bon. milit.* 70 De eo, qui in legione, vexillatione comitatensi, aut cuneo militat. *l. 6. §. 7. in fin. ff. de injuſto.* 71 Hinc librarii caducariorum in castris *l. ult. ff. de jure immunit.* qui rationes conscribunt eorum, quæ morte militum in legionem cadunt.

Source : BIU Cujas

cant, cum [eorum] aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque inteſtatus, [ſi] ſine legitimo herede deceſſerit, ad vexillationem, in qua militavit, res ejuſdem neceſſario pervenire. Dat. VII. Id. Maji, *Hierapoli*, RUFINO & EUSEBIO CONSS. 347.

III. Idem A. Rufino P.P.

SI quis cohortali [1] conditione gravatus, ſine teſtamento, vel quolibet ſucceſſore ultimum diem obierit; ſucceſſionem ejus non ad fiſcum, ſed ad cæteros cohortales ejuſdem Provinciæ pertinere jubemus. Dat. V. Kalend. Januar. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

1 De cohortali ſeu officiali præſide. Cohortales perpetui quidam erant in provinciis: ſed vulgares & gregarii. Cohortalis apud authorem *Synopſ. 15. tit. 1. c. 32.* & *Harmen. 5. tit. 8. §. 107.* ὡρτελὶς dicitur: quo loco Harmenopuli interpres vertit, vilem & abjectum.

IV. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P.P.

IN teſtatorum curialium [2] bona, ſi ſine herede moriantur ordinibus patriæ eorum adipiſci præcipimus. Dat. V. Idib. Mart. FLORENTIO & DIONYSIO CONSS. 429.

2 De decurione.

V. Idem AA. & CC. Aureliano comiti rerum privatarum.

SI quis fabricenſis [3] ſine liberis, vel legitimo herede deceſſerit non condito teſtamento: ejus bona cujuſcunque ſummæ ſint, ad eos pertinere [ſancimus,] qui velut creditores [4] decedentium attinentur, qui fiſco pro intercepto reſpondere coguntur. Hoc enim facto contingit, ut & Reipublicæ ratio ſalva permaneat: & fabricenſes collegarum ſuorum ſolatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis tenentur obnoxii.

3 De fabricenſi. Fabricenſis autem eſt, qui in publicis fabricis militat. vid. *ff. de fabricenſib.*

4 Nominatores, Græci χειροτονητὰς. *Cujac. hic, & d. l. 59. ff. de decur.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEPTIMUS.

TITULUS PRIMUS.
DE VINDICTA [1] [LIBERTATE,] ET APUD CONCILIUM [2] MANUMISSIONE.

Decretum ex falſa cauſa interpoſitum, favore libertatis non reſcinditur. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Tertio.

EORUM, qui apud codicillum manumittuntur, poſt cauſam [3] à Judicibus probatam, & manumiſſionem ſecutam, non ſolet ſtatus in dubium revocari, ſi dicantur falſa [4] demonſtratione liberati.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Salluſtio.

NIhil civitati Romanæ ſemel præſtitæ vel addere, vel detrahere ſecundam [5] manumiſſionem potuiſſe certiſſimum eſt. Dat. Prid. Kal. Maji, AA. CC.

III. Iidem AA. & CC. Attonitæ.

NEc mulierem per maritum nec alium per [6] procuratorem [vindicta] manumittere potuiſſe, non eſt ambigui juris [7].

Apud Præſides & magiſtratus manumiſſio fieri poteſt. Salic.

IV. Imp. CONSTANTIUS A. Maximo P.P.

APud concilium [8] [noſtrum,] vel apud Conſules [9], Prætores [10], [Præſules [11],] Præſides, Magiſtratuſve earum citatum, quibus hujuſmodi jus [12] eſt, adipiſci poteſt patronorum judicio ſedula ſervitus libertatem.

1 Dixi ad XL. D. II. Vindictæ nomen deductum à vindiciis. *l. 2. §. 24. ff. de orig. jur. Theophil. §. καὶ διὰ βίνδικτα. Inſt. de libertinis. Seneca 3. controv. 9.* Dixi ad *l. 6. ff. de emancip. liberorum.*

2 Alii ſcribunt *conſilium. l. 19. ff. eod.* vid. *l. 2. l. 4. ff. eod. l. 2. §. de libertis & eorum liberis. l. 2. §. ſi adverſ. libert.* Conſilium quid ſit vid. Ulpianum 1. §. 13. Eſt autem conſeſſus Romæ prætoris cum viginti viris qui peregrini recuperatores dicebantur. 48. *Baſil. 2. c. 46.* Proconſulis autem & præſidis in provincia cum quinque ſenatoribus totidemque equitibus Romanis; tempus autem conventus erat hybernum tempus, litibus dirimendis conſtitutum. *Cicero 5. ad Attic. 14. Theoph. §. 4. Inſtit. quibus ex cauſis manumittere: & titulo de ſucceſſionibus ſublatis. Strabo lib. 3.* Hinc *conventus agere. Cicero 5. Verrina 5. ad Attic. 16. & Cæſar 6. Livius 28. Feſtus in conventus*, quod & *forum agere. Cicer. 3. epiſt. 7. Feſtus in forum agere. Virgil. Æneid. Acta Apoſtol.* 3 *l. 9. §. 1. l. 16. ff. eod.* 4 Falſa demonſtratio manumiſſioni non nocet. facit *d. §. 1.* adde *§. 6. Inſtit. quibus ex cauſ. manumit.* 5 Vindicta manumiſſio non iteratur, *hoc loco.* (ut hinc colligas, Manumiſſionem vindicta olim legis actionem fuiſſe. *l. ult. ff. eod. l. ult. ff. de his qui à non domin.*) nec fit etiam per procuratorem. *l. 3. ff. eod.* Hodie non numeratur inter actus legitimos, ſeu legis actiones. *l. 77. ff. de reg. jur.* & merito: ſublato quippe uſu imponendæ vindictæ: & verbis ſolennibus. *l. 8. l. 23. ff. eod.* circumductionibus & alapis ſublatis. *l. ult. ff. de emancip. liber.* adde *l. 2. ff. de ingenuis.* 6 Vindicta manumiſſio non fit per procuratorem, ſimplicem ſcilicet: fit tamen recte per procuratorem in rem ſuam. *l. 4. ff. de dolo malo. l. 7. in fin. ff. de donat. int. vir. l. 46. ff. ſoluto.* ſic in antiqua inſcriptione, *Priſcus manumiſſus ad conſilium procuratorio nomine apud Domitianum Imperatorem.* Cauſa quoque manumiſſionis per procuratorem reddi poteſt. *l. 15. §. 3. ff. eod.* 7 Cur ita? Nemo alieno nomine lege agere poteſt. vid. *Cujac. 7. obſ. 17.* 8 *l. 1. §. eod.* 9 *l. 2. ff. de offic. conſulis. l. 4. §. 5. §. de advocat. diverſ. judicum* 10 *l. 1. ff. de officio prætor.* 11 Deeſt in multis, & ita diſpungenda vox *Eccleſiæ* apud Cajum 1. *tit. 1. §. 2.* legendum eſt forte, *proconſulis*, ut *l. 17. ff. eod. l. 2. ff. de off. proconſ. Ulp. 1. §. 7.* niſi reſeras id ad eas manumiſſiones, quæ in eccleſia fiebant. *l. 1. §. de his, qui in Eccleſ. manumitt. l. un. C. Theod. de manumiſſ. in eccleſia.* 12 Id eſt, qui legis actionem habent. *Paul. 2. ſent 25. §. 4.* habent, inquam, non quia municipales ſunt magiſtratus: ſed quia lege, vel Senatuſconſulto, vel conſtitutione eis data eſt. *l. 6. §. 2. ff. de tutelis:* ut adverſus Robertum ſcribit Mercator 1. *Notar. 21.* apud eoſdem magiſtratus municipales lege municipali alienigenæ liberos ſuos potuerunt emancipare. *l. 1. §. de emanc. liber.* quomodo & Ulpianus in peregrinis manumittendis legem peregrinam ſpectat. dixi ad *l. 2. §. eod.*

TIT. II.
DE TESTAMENTARIA [13] MANUMISSIONE.

De codicillis.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Primo.

SI codicillos [14] major viginti annis feciſſet, confirmationis tempus libertati non nocere certum eſt: nec enim poteſtas juris, ſed judicii conſideratur.

De hereditate non adita, de memoria defuncti damnata.

II. Iidem AA. Phileto.

EX teſtamento defuncti libertates præſtari non poſſunt hereditate [15] non adita, vel ſi rei memoria propter crimen, quod morte non intercidit, damnata eſt.

De in integrum reſtitutione.

III. Iidem AA. Euphroſyno.

LIbertas teſtamento [defuncti] data, adita hereditate contingit, & licet heres ſcriptus per in integrum reſtitutionem abſtinuerit [16] hereditate, [tamen [17]] nihil ea res libertati obeſt. S. XVII. Kal. Maji, APRO & MAXIMO CONSS. 208.

De rationibus reddendis, vel non.

IV. Iidem AA. Archelao.

CUm teſtamento directam libertatem pater tuus ſit conſecutus: quamvis ei heres extiteris, fruſtra tamen rationes quas [18] tempore ſervitutis geſſit, ut reddas, compelleris, cum non ea conditione acceperit libertatem. Is autem, cui libertas ſeu fideicommiſſaria, ſeu directa, ſi [19] rationes reddidiſſet, relicta eſt: ante reliqua illata, & ea, quæ malo conſilio amota ſunt, ad libertatem non poteſt pervenire. Si autem non debitor ex rationibus fuerit repertus: poſt aditam hereditatem quaſi puram libertatem conſequitur. Propoſita [20] VII. Kal. Decemb. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

13 Dixi ad XL. D. IV. adde *Ulp. 1. §. 9. Cajus 1. §. 1.* adde *§. 1. Inſt. de libertin.*

14 Adde *l. 43. ff. eod.*

15 *l. 23. ff. eod. l. 1. ff. de fideic. libert.*

16 *l. 32. ff. eod.*

17 Nec revocatur. *d. l. 32. l. 4. §. 2. ff. de fideic. libert.*

18 Sicut liber factus de ante geſto non tenetur rationem reddere, ita nec ejus heres. *l. 1. §. an ſervus pro ſuo facto.* niſi ea conditione libertatem accepit, ut rationes redderet. *Synopſ. Baſil. 48. tit. 5. c. 62.*

19 *l. 41. §. 11. ff. de fideic. libert.*

20 Aut falſa inſcriptio, aut vitioſa ſubſcriptio. Hi enim conſules fuerunt Antonino ſolo imperante.

De manumiſſione in fraudem creditorum.

V. Imp. ALEXAND. A. Quintiliano.

IN [21] fraudem creditorum teſtamento datæ libertates, quamvis debitori heres, qui [22] ſolvendo eſt, extiterit: per legem Æliam Sentiam non valent.

De addictione bonorum.

VI. Imp. GORDIANUS A. Piſiſtrato.

SI hereditas ejus, à quo teſtamento dicis te eſſe manumiſſum, ob æs alienum ſpernitur [23] ab heredibus: conſervandæ [24] libertatis gratia non injuſta ratione creditoribus hereditariis ſatis [25] offerens, judicium teſtatoris obſervari tibi poſtulabis: maxime cum id etiam à divo Marco [26] conſultiſſimo Principe ſit conſtitutum, quod in extranei [27] quoque perſona obſervari oportet.

De prohibito manumitti.

VII. Idem A. Juſtæ.

COntra [28] voluntatem matris tuæ libertatem in eum conferre, quem illa liberum fieri prohibuit [29], non debes, ne videaris jura pietatis violare.

De libertate collata in diem incertum.

VIII. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Tremellio.

CUm teſtator libertatem tempore [30] nuptiarum filii ſui, vel filiæ ſervo dari juſſit · non tempus præſtandæ libertatis præſtituit: ſed potius conditionis [31] locum fecit, ut non intecutis nuptiis libertas jure poſci non poſſit.

De ſervo heredis.

IX. Impp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Mauro.

SErvo tuo defuncto, licet te heredem ſcripſiſſe proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: jure enim directo [32] libertatem ſervis alienis [33] nemo poteſt [34] dare.

De impoſitione pilei & de aditione hereditatis.

X. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Germano.

DIrectis verbis jure data libertate, non ſolum impoſitione pilei [35], ſed & adita [36] hereditate, (ſi nulla juris impediat conſtitutio) liberti conſtituuntur Orcini [37].

Si teſtamentum non valeat.

XI. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

SI [38] jure non [39] ſubſiſtit teſtamentum: in hoc nec libertates (cum [40] non fuiſſe adjectum, ut [41] pro codicillis ſcriptum valeret, proponas) recte datas conſtabit [42].

De hereditate adita, vel repudiata, & de colluſione.

XII. Iidem AA. & CC. Rhyſo.

SI heredes jure facto teſtamento ſolenniter [43] adierint [44] hereditatem: ex teſtamento tibi libertas quæſita poſtea colludentibus [45] tam ſcriptis heredibus, quam ab inteſtato vindicantibus ſucceſſionem, adimi non potuit. Quod ſi ſponte repudiaverint ſibi delatam ſucceſſionem: omnia quæ [in] teſtamento fuerant ſcripta, defeciſſe convenit. Si vero, ut vos defraudarent [heredes] libertate, colluſiſſe eos Præſes animadverterit, ſecundum hæc quæ D. Pius [46] Antoninus conſtituit, libertatibus conſuli providebit.

De ſtatuliberis.

XIII. Iidem AA. & CC. Martiali.

STatuliberis datam libertatem adimi [47] ab herede non poſſe certum eſt: nec alienatio [48], nec uſucapio ſtatulibero, quominus exiſtente conditione libertatem conſequatur, nocere poteſt.

De verbis Græcis.

XIV. Impp. THEODOSIUS & VALENTIN. AA. Florentino P.P.

DIrectas libertates Græcis [49] verbis liceat in teſtamentis relinquere [50], ut ita libertates directe datæ videantur, ac ſi legitimis verbis eas teſtator dari juſſiſſet.

Ad conſtitutionem divi Marci.

XV. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm conſtitutio divi Marci [51] declaret, ſi quis [condito] teſtamento, vel ſine teſtamento moriens, ut locus fiat ab inte-

21 Libertas in fraudem creditorum relicta revocatur. Quid ſi heres ejus qui libertates ita reliquit, ſit locuples? etiam revocari libertas poteſt. *ut hic. Synopſ. Baſil. 48. tit. 26. ex tit. 3. c. 63.* Spectamus igitur libertates in fraudem datas, non additionem hereditatis non idoneæ ab herede locuplete factam. Denique ſpectamus facultates defuncti non heredis.

22 *l. 57. ff. eod. l. 5. l. 18. ff. qui & à quibus manumiſſ.* Qualitas heredis non facit convaleſcere teſtamentum.

23 Hereditatem defuncti ſpernentibus heredibus, ſervus libertate donatus petere poteſt bona ſibi addici.

24 *l. 15. §. 5. ff. eod. l. 50. in fin. ff. eod. l. 3. l. 4. ff. de fideic. libert.*

25 Vid. *Inſt. de eo cui liber. cauſ.*

26 *l. 15. ff. eod.*

27 *l. 50. ff. eod.*

28 Manumittere ſervum contra voluntatem matris filius non poteſt. *Synopſ. Baſil. 48. tit. 3. c. 46.*

29 Contra defuncti voluntatem ſervus manumitti non poteſt. vid. *l. 5. §. ſi mancip. ita fuerit alienat. ut manumit. vel è contra.*

30 Libertas in tempus nuptiarum relicta debetur veris tantum nuptiis ſecutis: non ſi ſimpliciter legatarius ad tempus nuptiarum idoneum venerit.

31 Quam re ipſa evenire oportet. *l. 30. §. 4. ff. de leg. 1.*

32 Per fideicommiſſum poteſt. *l. 9. §. de fideicommiſſ. libert.*

33 Etiam heredis. Hinc illud Tertulliani 5. *adverſus Marcionem: Alienos ſervos nec Galba manumiſit.* Ab eo præſtatur libertas apud quem ſervitus eſt legis.

34 Imo poteſt. *l. 7. §. de liberali. l. 31. ff. de liberali.*

35 Pileus libertatis inſigne. vide quæ dixi ad *l. un. §. de Latina libert.* 36 *l. 23. ff. eod.* 37 Quibuſdam Orthini dicuntur. De orcinis ſæpius dixi. Accurſius legit Orthinum, id eſt, directo manumiſſum. 38 Teſtamento irrito facto, ne quidem libertates in eo datæ valent, niſi fuerit adjectum, ut pro codicillis valeret. *Synopſ. Baſil. 48. tit. 3. c. 67.* 39 *d. l. 23. l. 24. §. 11. ff. de fideic. libert.* 40 Cur? clauſula codicillaris teſtamentum ſuſtinet. vid. *Papon. 20. Arreſt. 1. Arreſt. 5.* 41 Hæc eſt clauſula codicillaris. *l. ult. §. 1. §. de codicillis:* adde *l. 29. ff. ad Senat. Trebell.* 42 Imo conſtat valere. *l. 38. ff. de fideic. libert.* 43 Solennitas adeundi ſublata. *l. ult. §. qui admitti.* 44 *l. 10. §. eod. l. 25. ff. eod.* 45 Colluſio heredis non præjudicat libertati. *l. 5. §. 1. l. 14. ff. de appellat.* 46 *d. §. 1. d. l. 14.* 47 *l. 7. l. 32. §. de liberali. l. 3. ff. de ſtatuliberis.* 48 Imo alienari poteſt. *l. 30. ff. de ſtatuliber.* dixi ad *Ulp. 2. §. 3.* 49 Vid. quæ dixi ad *l. 11. ff. de leg. 3.* & ad *l. 21. §. 4. §. de teſtam.* 50 Ratio dubitandi eſſe potuit, quod olim Græce legari non poterat. *Ulp. 25. §. 9.* 51 De qua *l. 6. §. & Inſtit. de eo cui libertat. cauſ.*

Source : BIU Cujas

1 *d. l.* 6. §. 5. *ff. eod.*

2 *d. l.* 6. §. 5. *& Instit. de eo cui libert. caus.*

3 *l.* 4. §. 8. *ff. de fideicommiss. libert. Instit. de eo cui libertat. caus.*

4 Annalis rescissio.

5 Paciscimus cum creditore, ut minus debito solvamus.

6 Potest tamen dilatio debiti solvendi à Principe postulari. *l.* 4. *ff. de precib. Imp.*

7 Libertas invito datur, *ut hic:* sic liberatio invito contingit. *l.* 53. *leg.* 91. *ff. de solut.* sic servus *in Querulo, sive Aulularia Plauti, Nobis* (inquit) *quotidie nuptiæ, natales, debacchationes, ancillarum feriæ, propter hoc quidem, nec manumitti volunt.* At invito beneficium non datur. *l.* 69. *ff. de reg. jur.* Invito etiam filio libertas non datur. *Novell.* 89. *cap.* 11. *l.* 5. *in fin.* J. *de emancipat. Paulus* 2. *sent.* 25. §. *ultim.* Cur? in jure sui est commodum, quod eriperetur filio, si emanciparetur invitus. vide Cujac. ad *l.* 62. *ff. de verborum obligat.*

8 Cur ita? ne videatur libertas tantæ civitatis sperni: quam alii magno redimunt, & impetrant ægre. Nec ineleganter Leo ait, *Novell.* 102. *in fin.* duplex beneficium accipere.

9 Id est, ut satisfiat creditoribus.

10 Plures uno momento hereditatem possunt petere.

11 Utique.

12 Omnibus qui libertatem offert, ei præfertur qui certis duntaxat.

13 *In princ.* J. *eodem. l.* 6. J. *eod.*

14 *Leg.* 50. *in fin. ff. eod.*

15 De lege Fusia Caninia dixi 1. *Instit.* 7. adde *Paulum* 4. *sententiarum* 14. *Ulpian.* 1. §. 24. *Gajum* 1. *tit.* 2. ad de *legem penultim. C. Theodosiano de Judeis.* ubi loquitur de numero manumittendorum. Plautus in *Querulo*, dum ait, *Ad legem Portiam Caniniam, Furiam, Fusiam.* & Vopiscus in Tacito, ibi, *Servos manumisit, intra centum tamen ne Caniniam transisse videretur.* adde *legem* 37. *ff. de conditionib. & demonstrationibus.*

intestato successioni, libertates reliquerit: nemo autem adire velit defuncti hereditatem, eo quod suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan, & sine scriptis fideicommissariæ relictæ; licere vel cuilibet *extraneo* [1], vel *uni* [2] *ex servis*, qui & ipse libertate donatus est, & pro sua periclitatur conditione, adire hereditatem sub [hac] conditione & satisdatione [3], quod & creditoribus omnibus satisfaciat, & libertates imponat his, quibus voluit testator: variæ dubitationes ex hac constitutione emerserunt: nam si res hereditariæ herede minime invento venierint, an & post venditionem earundem rerum possibile sit, vel servum, vel quemlibet alium adire, & recuperare quidem ab emptoribus res, satisfacere autem libertatibus, & creditoribus, quærebatur: & licet D. Severus, semel rebus venditis hoc non admisit, nobis tamen Ulpiani sententia admodum placuit, maxime propter libertates, ne depereant, & post venditionem rerum annale remedium dare divi Marci constitutioni, intra quod & creditoribus omnibus satisfiat, & emptores nihil novi patiantur, qui annalem [4] sæpe sentiebant rescissionem [&] *licere servo, qui libertate donatus est, vel alii cuidam extraneo, vel ante venditionem rerum, vel post venditionem, intra annale tamen tempus adire hereditatem, & res recuperare, prius satisdatione danda*, ut tam libertatibus, quam creditoribus satisfiat. §. 1. Sin autem libertatibus quidem omnibus satisfacere quis polliceatur, creditoribus autem non in solidum, sed in partem solvere creditum, illi autem hujusmodi pactionem [5] admiserint: sancimus, & in hujusmodi casu consultissimi Principis locum habere constitutionem, & eum modis omnibus admittendum [esse] censemus: maxime cum ex voluntate creditorum hæc interponitur; nolentibus [6] etenim creditoribus admitti talem pactionem nullo modo concedimus.

§. 2. Sin vero quidam ex servis libertatem amplexi fuerint, alii autem censuerint esse respuendam: & in hunc casum extendenda est divi Marci oratio, & proculdubio, & in hac specie audiendus est petitor hereditatis: & maneat liberum arbitrium servorum, sive ad libertatem venire volunt, sive in servitute remanere. Licet enim Romanam civitatem recusare [7] nemini servorum licitum sit [8]: tamen in hoc casu, ne propter quorundam indevotionem alii maneant in servitute, volentibus quidem omnibus servis licere in libertatem pervenire, nolentibus autem quibusdam, vel recusantibus, spontaneam servitutem imminere oportet, & quem patronum habere noluerint, dominum suum, & fortsitan acerbum sentiant. §. 3. Sin vero non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, sed certum numerum servorum ex his, qui ad libertatem venire [jure] sunt jussi: melius est, si quidem res hereditariæ sufficiunt ad implendos [9] creditores: etiam omnibus servis dare libertatem, etsi hoc pollicitus non est. Sin autem deest [aliquid] in exsolvendis creditoribus, humanius est, ut pauci saltem perveniant ad libertatem. §. 4. Sed hoc quidem antiquis dubitationibus remedium invenimus: bellissimam autem repletionem præfatæ Constitutioni donantes, sancimus, ut si non unus veniat hereditatis petitor, sed plures quidem uno [10] momento, uterque [11], vel ampliores: omnibus detur licentia communiter hereditatem adire, prius satisdatione ab omnibus danda, ut creditoribus, & libertatibus satisfaciant. Sin autem per intervalla temporum hoc fiat, qui primus venit, habeat prærogativam, si etiam satisdationem præstare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra annale tempus observetur. §. 5. Sin autem uno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos, alius emerserit, satisdationem paratus idoneam præstare, quod omnibus [12] creditoribus & omnibus libertatibus satisfaciat: æquissimum est eum admitti, ut omnes libertates indistincte celebrentur, quod privilegium damus, non solum servo [13], qui libertate donatus est, sed etiam ei [14], cui nulla libertas relicta est, ut aliquid venustum eveniat: ut per eum cui relicta libertas non est, aliis libertas imponatur. §. 6. Sed si quidem antequam prior hereditatis res & libertatem accipiat, hoc eveniat, secundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum censemus. Sin autem jam rebus servo qui primus petiit hereditatem datis, & libertatibus ab eo quibusdam servis hereditariis impositis, quidam servus alius hereditarius, vel liber extraneus hoc facere maluerit: licebit quidem [hoc] ei impetrare, & sub majoribus pollicitationibus & satisdationibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo distrahantur, his omnibus intra annum (secundum quod dictum est) celebrandis, ex quo prior petitor judicem adierit.

TIT. III.

DE LEGE FUSIA [15] CANINIA TOLLENDA.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SERVORUM libertates in testamento relictas, tam directas, quam fideicommissarias ad exemplum [16] inter vivos libertatum indistincte valere censemus, lege Fusia Caninia de cætero cessante, nec impediente testantium pro suis servis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Kal. Jun. * AA. Conss.

quæ inscripta est, Ad legem Fusiam Caniniam: & *l.* 22. §. 1. *ff. de fideicomm. libert.* ubi testator servat modum legis Caniniæ. 16 Argumentum à contractu ad ultimas voluntates; id est, favor contractibus concessus ad ultimas voluntates potest extendi.

TIT. IV.

DE FIDEICOMMISSARIIS [17] LIBERTATIBUS.

De hereditate non adita.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Primo.

CUM proponas hereditatem ejus [testatoris] aditam [18] non esse, à quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato [19] alium, quam qui scriptus est, hereditatem possedisse: si non [20] à legitimo quoque herede fideicommissaria libertas repetita est, nullo jure præstari eam ab eo, qui rogatus non est, desideras. Plane si pecunia accepta heredem institutum omisisse hereditatem docueris, libertatem tibi præstare cogetur. P.P. XIII. Kal. Mart. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

Si legatarius manumiserit, deinde codicilli falsi pronunciati sunt.

II. Imp. ANTONINUS A. Valerio.

QUamvis codicilli [21] quibus avunculo defunctæ legatus esse videris, falsi pronunciati sunt: tamen si ante motam cri-

17 XLVIII. *Eclogæ* 1. dixi ad XL. D. v. 2. *Institution.* 24.

18 *l.* 12. J. *de testam. manumiss.*

19 *l.* 1. J. *si quis omissa causa testament.*

20 *leg.* 24. §. 11. *ff. eod.*

21 Manumisit Titius servum sibi falsis codicillis relictum? heres defuncti, idemque servi manumissi dominus, à manumissore servum vindicare, seu in servitutem revocare non potest, sed à manumissore æstimationem servi, hoc est, viginti aureos, *ut hic. Synopsis Basil.* 48. *tit.* 13. *cap.* 1. *l. penult.* §. 1. *ff. de jur. patr. l.* 4. *ff. de manumiss. testament.*

minis quæstionem, justam libertatem es à legatario consecutus, posterior eventus non infirmat ita datam libertatem. Plane secundum D. Hadriani constitutionem datur heredi viginti [22] aureorum repetitio.

De natis ex statulibera.

III. Imp. ALEXANDER A. Lucio.

CUm [23] libertatem mulieribus sub conditione datam proponas: quid dubium est, eos, qui ex his ante [24] impletam eam eduntur, servos nasci, & pertinere ad heredes jure dominii? His enim demum succursum est, qui post [25] moram præstandæ libertatis progeniti sunt, ut liberi [&] ingenui nati videantur.

De ea, quæ voluntate domini in libertate morata est, & ea quæ nunquam fideicommissariam libertatem petiit.

IV. Idem A. Hadriano.

SI voluntate domini in libertate est morata, cui [26] fideicommissaria libertas relicta fuit: secundum Senatusconsultum [27], & Constitutiones ad id pertinentes civis Romana facta ingenuos [28] perperit. Sed si [29] nunquam ab ea libertas petita est, sibimet imputare debet, cur interea progeniti ex ea servi sunt.

De minore.

V. Idem A. Dionysio.

MInor [30] annis lege definitis, nec per fideicommissum libertatem supremis suis [elogiis [31]] relinquere potest, nisi his, quorum causam probare potest.

De aliena causa.

VI. Idem A. Maximo.

DEberi etiam alienæ ancillæ fideicommissariam libertatem placuit: nec [32] deficit hoc debitum, si [33] interim domina (si modo nihil ex judicio ejus qui, quæve reliquit libertatem, perceperit) noluit vendere: quia possit tempore procedente, ubicunque occasio redimendæ ancillæ fuerit, præstari libertas.

Manumissi quorum fiunt liberti.

VII. Idem A. Nicomedi.

HI [34], quibus per fideicommissum libertas supremis judiciis relinquitur, eorum [35] liberti efficiuntur, à quibus manumittuntur. P.P. Kal. April. Fusco, & DEXTRO Conss. 226.

De libertate collata in heredu, qui non adiit, arbitrium.

VIII. Idem A. Eutycheti.

CUm proponas fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si [36] uxori testatoris placuisset: licet [ea] non adeunte hereditatem, pertinere cœperit ad filium solida hereditas, non refragante tamen uxore testatoris, potes petere libertatem.

Si servus non adscripta libertate tutor detur.

IX. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Daphnidi.

ETsi non adscripta libertate testator servum suum tutorem filiis suis dederit: receptum [37] est [tamen] & libertatis & *pupillorum* favore, ut per [38] fideicommissum [39] manumisisse eum videatur. Etsi non suum proprium, sed alienum [40] servum conditionem ejus sciens tutorem adscripserit: æque fideicommissariam libertatem datam (nisi aliud evidenter defunctum sensisse appareat) Prudentibus placuit.

De libertate in tempus dilata.

X. Iidem AA. Mercuriali.

FIdeicommissaria quidem libertas ita tibi relicta, cum [41] testatoris filius ad annum vigesimum quintum pervenerit, non intercidit, licet heredem intra præstitutam ætatem decessisse proponas: tempore quippe, quo, si viveret, præfinitam ætatem impleturus foret, spem libertatis non intercidere, vetus placitum est.

Manumissionem necessariam esse.

XI. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. [& CC.] Flaviano.

SI servus fuisti, ac tibi per fideicommissum libertas relicta fuit, pervides sine [42] manumissione te ad libertatem pervenire non potuisse: quapropter si verbis precariis constitutus servus libertatem accepisti, adire Præsidem Provinciæ te oportet, ut causa cognita, si tibi deberi libertatem prospexerit, ad manumittendum eum, qui debet, urgeat; vel si latitet, contra [43] latitantem interposito decreto tibi prospiciat.

De verbo, commendo.

XII. Iidem AA. & CC. Hyrenio.

EX verbo, *Commendo* [44], testamento, vel codicillis non videri fideicommissariam libertatem relictam [esse,] auctoritate juris declaratur.

De aliena ancilla, & de eo qui judicium testatoris agnovit.

XIII. Iidem AA. & CC. Pythagoridæ.

SI te donatam ante matrimonium uxori suæ, postea ei legato relicto, testamento manumitti, seu codicillis, seu verbis precariis à successoribus voluit: tam eos ad redemptionem, & manumissionem, quam eam, quæ in capiendis [45] relictis defuncti consensit judicio, teneri, tibique fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur.

De manumissione eorum, qui sunt in utero.

XIV. Imp. JUSTIN. A. Juliano P.P.

CUm inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui servo qui adhuc [46] in ventre portaretur, & homo fieri speraretur? Nos vetus jurgium decidentes, libertatis [47] favore censemus & fideicommissariam, nec-non

22 *l.* 26. §. 4. *ff. eod. l.* 16. *ff. de statulib.* adde quæ scripsi ad *l.* 1. §. 5. J. *de communi servo.* Goth. Adde *l.* 8. §. *ult.* & *l.* 9. *ff. de inoff. testam.*

23 Libertate mulieri sub conditione relicta, quos pendente conditione ea mulier parit, servos parit: quos post conditionem & moram, liberos, *ut hic. Synops. Bas.* 48. *tit.* 13. *c.* 2.

24 *l.* 26. §. 1. §. 2. *l.* 53. *ff. eod. l.* 22. *ff. de statu.*

25 Puta manumissi inter amicos, aut per epistolam, aut convivii adhibitionem. Qui ita manumittebantur, jure veteri non fiebant liberi: sed in libertate tantum morari dicebantur. Nam mutata voluntate patroni in potestatem à domino poterant reduci: quod tamen prætor minime permisit, ut Ulp. in reliquiis quibusdam regularum scribit. Nam & manumissum à peregrino, qui peregrinæ conditionis erat, non civis aut Latinus, ut & Plinius docuit in epistola *ad Trajanum.* Prætor servire non permittebat. Sed postea lex eis Junia Norbana propriam libertatem dedit, ut fierent Latini, id est, ejusdem juris essent, cujus & Latini colonarii: adde *Cujac.* 18. *obs.* 20.

26 Vid. *l.* 9. J. *de testam. manumiss.*

27 Rubricanum sc.

28 Natus ex ea, quæ in libertate morata est, id est, minus solenniter manumissa, ingenuus est. inde colligunt, ex serva ingenuum nasci posse, *ut hic:* & *l.* 1. §. 1. *ff. de just.*

29 Hodie non cogitur petere, cum ipso jure sit libera. *l.* 15. J. *eod.*

30 *l.* 18. *ff. eod.* dixi ad *l.* 4. J. *de testam. manumiss.*

31 Id est, in testamento: testamentum, hominis supremum elogium.

32 Et ita abrogatur §. 11. apud Ulpianum tit. 2.

33 Alieno servo libertas relinqui potest. Quid si dominus eum nolit vendere? legatum non extinguitur, sed in futurum tempus differtur, tantisper dum dominus voluntatem mutet, *ut hic.* & §. 2. *Inst. de sing. reb. per fideicommiss.*

34 Servus mihi relictus est, & à me per fideicommissum statu liber factus? liber factus meus libertus est, *ut hic. Synops.* 48. *tit.* 12. *c.* 2. non ejus qui mihi eum reliquit, ejusve heredum.

35 Manumissus ex fideicommisso fit libertus manumittentis, *ut hic. d.* §. 2. *v. qui autem*, jure utroque casu ex dicisse libertatem intelligitur: duplici favore libertatis & pupilli: qui servum heredem facit, præsumitur quidem liberum eum fecisse, libertatis favore, at nullius pupilli causa. Priore casu duplex ratio libertatem collatam esse suadet: Posteriore una tantum ratio libertatem confirmat. *Goth.* Quando quædam dicuntur favore recepta, innuitur jure stricto contrarium esse, de quo §. 1. *Instit. qui testam. fac. poss.* text. est in *l.* 24. §. 1. *in fin. ff. de fideicomm. lib.* vid. Gloss. hic. & Charond. *verisimil. lib.* 1. *cap.* 21. ANS.

36 Vid. *l.* 14. *ff. eod.* 37 Cur receptum hoc dicitur? nempe quia stricto non idem est, aut non eadem est ratio. Qui servum liberis suis dat tutorem, servo dedisse libertatem intelligitur: duplici favore libertatis & pupilli: qui servum heredem facit, præsumitur quidem liberum eum fecisse, libertatis favore, at nullius pupilli causa. Priore casu duplex ratio libertatem collatam esse suadet: Posteriore una tantum ratio libertatem confirmat. *Goth.* Quando quædam dicuntur favore recepta, innuitur jure stricto contrarium esse, de quo §. 1. *Instit. qui testam. fac. poss.* text. est in *l.* 24. §. 1. *in fin. ff. de fideicomm. lib.* vid. Gloss. hic. & Charond. *verisimil. lib.* 1. *cap.* 21. ANS. 38 *l.* 10. *in fin. ff. de testam. tut.* adde *l.* 24. §. 10. *ff. de fideicomm. libert.*

39 Hodie directo. §. 1. *Instit. qui testam. l.* 5. *vers. cum igitur.* J. *de necessar.* vel potius utraque. *Cujac.* 18. *obs.* 5. Alii putant directam ex testamento, si tutor in eo datus sit, competere: fideicommissariam, si in codicillis, vel alia ultima voluntate. vide *Ant. Fabr.* 6. *conject.* 16. 40 Vid. *l.* 5. J. *de testam. tut.* 41 Libertas legatarii non perit heredis morte. 42 Hodie etiam sine manumissione. vid. *l.* 15. J. *eod.* 43 Contra latitantem decretum interponitur. 44 Verbum *Commendo*, non satis exprimit fideicommissum, aut preces: arbitrium permittit potius quam preces adhibet, quæ in testamentis necessitati permissæ sunt. *l.* 41. §. 6. *ff. eod. l.* 11. §. 2. *ff. de legat.* 3. *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 6. vid. quæ not. ad *l.* 2. J. *de codic.* & ad *l.* 186. *ff. de verb. signif.* 45 Agnoscens legatum, judicio defuncti parere tenetur, *ut hic.* & *l.* 40. *in fin. princ. ff. eod.* 46 Vid. *l.* 24. §. 4. *ff. eod.* 47 Cujus causa favorabilis. *Goth.* Hæc est XXXIX. decisio ex quinquaginta novis Justiniani decisionibus. vid. Inglois. ANS.

Source : BIU Cujas

1 Cum libertate folem reſpicere, id eſt, ingenuum & in ipſa ingenuitate naſci.

2 Ex ancilla poteſt naſci ingenuus, *ut hic* : ut & *l.* 1. §. 3. *ff. de ſuis.*

3 Libertatis favore pluralis numerus pro ſingulari, & è contra accipitur.

4 Vid. *l.* 5. *verſ. Quamvis. ff. de bon. quæ liberis. l.* 20. *l.* 179. *ff. de regulis juris.*

5 Et ita ſine manumiſſione heredis, *ff. eod.* quod olim exigebatur. *l.* 4. *in fin. l.* 11. *ff. eod.*

6 Propter moram heredis, fideicommiſſaria libertas in quaſi directam mutatur: & ex fideicommiſſario fit Orcinus libertus.

7 Voluntas defuncti non eſt differenda, præſertim cum de libertate agitur.

8 *Synopſ. Baſ.* 48. *tit.* 13. *cap.* 3. & 2. *Harm.* 18. §. 16.

9 Si libertas fideicommiſſaria eſt relicta uni ex liberis ancillæ, quem elegerit heres, illo moriente, nulla facta electione, omnes ad libertatem perducuntur.

10 Hæc eſt XL. deciſio ex quinquaginta Juſtiniani. vid. Ingl. ANS.

11 Oratio de incerto ex certis ſua aptitudine continet univerſos. *Bald.*

12 Sua cuique nocet contumacia.

13 *l.* 26. *in fin. ff. eod.*

14 Hæc eſt deciſio XLI. ex quinquaginta novis deciſionibus Juſtiniani. vid. Inglois. ANS.

15 Quoties res, quæ petitur, dari poteſt, ineptum eſt reum ad æſtimationem ejus condemnari. Alioquin ſententia à libello differret: quod eſſe non debet. *l.* 18. *ff. commun. divid.* vid. *Oldend. in tract. de ſent. & rejudic. cap.* 17.

16 Stultus eſt judex qui cum res petitur, in æſtimationem condemnat, ſi res præſtari poteſt & debet.

non directam libertatem ſuam firmitatem habere ſive in maſculo, ſive in fœmina, qui, quæve adhuc in ventre vehitur, ut cum [1] libertate ſolem reſpiciat, etſi mater ſua adhuc [2] in ſervitute conſtans eum, vel eam ediderit. Sin autem plures [3] creati, vel creatæ ſint, ſive unius fecit mentionem, ſive pluraliter nuncupavit, nihilominus omnes ad libertatem à primis veniant cunabulis: cum in ambiguis [4] ſenſibus melius ſit (& maxime in libertate, favore ejus) humaniorem amplecti ſententiam. Dat. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De mora.

XV. Idem A. Juliano P.P.

ANcillam, ſive ſervum, cum fideicommiſſaria libertas ei relicta ſit, ſancimus, ſi mora libertatis à debitore facta fuerit, ſententia [5] Præſidis eripi in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab herede expectanda: ſed talem habere eos libertatem, quaſi [6] ab ipſo teſtatore directis verbis fuerint libertatem conſecuti, cum ſatis impium atque abſurdum ſit, heredes teſtatoris differre voluntatem, maxime [7] cum ad libertatem reſpiciat.

De libertate relicta uni ex liberis ancillæ, quem rogatus elegerit.

XVI. Idem A. Juliano P.P.

SI quis in teſtamento [8] ſuo rogaverit ſuum heredem, ex liberis ancillæ ſuæ, quam [9] nominaverit, unum, quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum ancilla unum, vel plures enixa eſt, heres neque dum ſupereſt, in libertatem aliquem adduxerit; vel cum deliberat, quis ad libertatem perducendus eſt, ab hac luce fuerit ſubtractus: dubitabatur ab Antiquis, utrumne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatem perveniat? Sed veteris quidem juris altercatio multa ſane ſuper hujuſmodi caſibus reſonuit. Nos autem [10] heredis coërcentes malignitatem, ſi non voluntatem teſtatoris adimpleverit, & mox cum potuerit, non elegerit unum ex liberis ancillæ, & eum libertate donaverit, ſancimus compelli non ſolum eum, ſed etiam heredes, vel ſucceſſores ejus omnes ancillæ liberos in libertatem perducere: [neque enim] hoc contrarium [11] eſt ſententiæ teſtatoris. Cum [enim] omnimodo quendam ex his liberum eſſe diſpoſuerit, & non ad certum corpus, ſed ad omnes reſpexerit: ſi non pareatur ejus voluntati, ſine dubio ex ſententia teſtatoris omnes ad libertatem perveniunt. Similemque eſſe definitionem cenſemus, & ſi non ab herede, ſed à legatario, vel fideicommiſſario teſtator rogaverit libertatem imponi. Sic etenim juſto timore heredes & legatarii, vel fideicommiſſarii perterriti & voluntatem teſtatoris adimplere procurent, & ſibi non ex omnium libertate quandam afferre patiantur jacturam. Quod ſi reclamaverint: ſibi tale diſpendium imputent [12], non ex noſtra lege, ſed ex ſua lugentes inſtantia. Dat. XV. Kal. Decemb. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De ſervo legato, ut manumittatur.

XVII. Idem A. Juliano P.P.

CUm quidam ſervum ſuum ita legaverit, [ut] legatarius libertatem ei imponat, & heres ad hujuſmodi legatum improbe [13] verſatus, ſervum dare legatario dedignatus eſt, ut etiam lite pulſetur, & judex non in ipſum ſervum, ſed in æſtimationem litis condemnationem proferat: veteris juris interpretes dubitant, ne quod obſtaculum libertati ex hac cauſa procedat. Et ſi placuerit eandem deberi libertatem, à quo danda ſit, utrumne ab herede, an à legatario? Et ſi heres imponat libertatem, an legatarius quod ex pecuniaria condemnatione accepit, firmiter detineat, ſive in totum, ſive ex parte, ſive etiam nihil? Talem itaque altercationem reſecantes [14], miramur [15], quare Judex, qui præpoſitus eſt in prædicta cauſa, non omnimodo condemnationem in ſervum, ſed in æſtimationem ejus fecerit: cum ipſius vitium etiam hujuſmodi præbuit altercationi occaſionem. Unde ſi talis quæſtio emerſerit, nullum quidem judicem ita eſſe ſtultum [16] putamus, ut hujuſmodi proferat condemnationem: ſed ſi legatarius immineat, quatenus ei ſervus reſtituatur, & poſt litem conteſtatam duorum [17] menſium ſpatium effluxerit, cenſemus illico ad libertatem eripi ſervum, & illum quidem liberum eſſe, heredem autem pro ſua indevotione [in] omnes expenſas, quas legatarius in lite fecit, in quadruplum ei condemnari: jure patronatus integro legatario ſervando.

17 Adde *l. ult. ff. qui ſine manum.* vid. *Cujac. c.* 13. *de præſcript.*

TIT. V.

18 Vid. §. 4. *Inſt. de ſucceſſ. libert. Ulpian.* 1. §. 11. & 20. §. 14. & 22. §. 2. *Cajus* 1. *tit.* 1. §. 4. *Nov.* 78. §. 3. *Inſtit. de lib.* huc etiam pertinet *l.* 42. *ff. de fid. lib. v. Paul. 4. ſent.* 12. §. 4. 5. 6. 7. 8.

DE DEDITITIA [18] LIBERTATE TOLLENDA.

I. Idem A. Juliano P.P.

DEDITITIA conditio nullo modo in poſterum noſtram Rempublicam moleſtare concedatur, ſed ſit penitus deleta: quia nec in uſu eſſe reperimus, ſed vanum [19] nomen hujus libertatis circumducitur. Nos enim, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in noſtris eſſe legibus, quæ re ipſa obtinent.

19 Dediticii qui fuerint, vid. Cajum *d. loco.* Ulpian. 1. §. 11. adde quæ ſcripſi ad *l.* 7. §. 7. *ff. de dolo. & Theophil. de libertinis in fin. Iſid. l.* 8. *c.* 4. Teſtamentum facere eis non licebat. Cajus *d. loco.* §. 5. *Ulp.* 20. §. 14. aut ex teſtamento capere, nullaque ratione ad civitatem priorem perduci. Cajus *d. loco.* §. 5. heredes inſtitui. *Ulp.* 22. §. 2.

TIT. VI.

20 Latina libertas quid, vid. §. *ult. Inſt. de lib.* §. 4. *Inſt. de ſucceſſ. libert. Ulp.* 1. §. 5. 10. & 19. §. 4. & 20. §. 14. *Caj.* 1. *tit.* 1. §. 3.

21 Per Satyram inductum eſſe, eſt tumultuarie & confuſe, hinc *imperium per ſatyram dare*: *per ſatyram ſententiam exquirere*: *per ſatyram abrogare & derogare*: Feſtus in Satyra: *Per ſatyram exquirere ſententiae.* Saluſt. in Jugurtha: *Per ſatyram ædilem fieri.* Liv. 1. apud Diomedem 3. *c.* 7. *Opus per ſatyram collectum.* §. 1. *verſ. Et primi Conſtitutione ad anteceſſores.* ſic apud authorem Panegyrici Flavienſium Conſtantino dicati, *Neque enim quaſi per ſatyram confundenda ſunt bonefiſcia tua.* & *Satyra lex*, lex multis aliis legibus conferta. *Feſtus d. loco.* quæ uno rogatu multa ſimul comprehendit. 3. *Diomedes* 7. quæ de pluribus rebus ſimul loquitur. *Iſid.* 5. *Etymol.* πολλὰ συνειλεγμένον, ut & *Satyra* cibi genus ex variis rebus conditum. *Feſt. d. loco.* Satyra genus farciminis multis rebus refertum. *Varro* 2. *Plautinarum quæſtionum.* Satyra eſt una paſſa & polenta & nuclei pinei muſſo conſperſi. Satyra lanx quæ referta variis multiſque primitiis in ſacro apud priſcos Diis inferebatur, cujus generis lancium in Georgicis Virgilius meminit. v. 3. *Diomedem* 7. Varro in veteri tabula antea apud Appianum, *extra quam ſi quid in Satyra fuerit.*

22 Vide *Ulpian. d.* §. 4.

23 Bellum civile fuit adverſus Latinos, Hetruſcos & Sabinos: cujus meminit *Florus abbreviator* 71. Appianus 1. *belli civilis*: Florus 3. *cap.* 18. Plin. de viris illuſtribus, *cap.* 63. 75. Valer. 6. *c.* 8. Plin. 33. *cap.* 1. Eutrop. 5. *cap.* 1. Auguſt. 3. *de civitate* 17. & 26. Oroſius 5. *c.* 18. Plutarchus *in Sylla.* Solinus *cap.* 2. Euſeb. *in lib.* 5. *de tempor.*

24 Origine ſublata, non eſt cujus ſit imago.

25 Latinorum conditio hæc erat, ut liberi vivebant, moriebantur ut ſervi, veluti cum ſpiritu libertatem exuentes, eorum enim bona à manumiſſoribus occupabantur, non jure hereditatis, quoniam nullæ eſt ſervi hereditas, ſed jure peculii: idque ex lege Julia Norbana. *Theophil.* §. 4. *Inſtit. de ſucceſſ. libert.*

26 Lex Norbana conditionem Latinorum prima reperit. *Theoph.* §. 3. *Inſt. de libert.*

27 Dixi ad *Nov. ell.* 78. adde §. 4. *Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Porro ſenatuſconſultum Largianum in Latini defuncti bonis extraneo manumiſſoris heredis, manumiſſoris filium præponebat, ſi nominatim non erat à patre exheredatus. *d.* §. 4.

28 Hoc edicto cavebatur, ut ſi quis Latinus, invito aut inſcio patrono, civitatem Romanam ſibi petiiſſet: viveret quidem is, ut civis, & omnia ageret, quæ civium Romanorum eſſent, verum ut Latinus moreretur. *d.* §. 4.

29 Vid. *l.* 2. §. *com. de leg.*

30 Id eſt, utile, conducibile.

31 Liberi igitur vitam agebant, atque ipſo ultimo ſpiritu libertatem amittebant, & quaſi ſervorum bona, quaſi jure peculii, manumiſſores detinebant. §. 4. *Inſt. de ſucceſſ. libert.* Salvian. 3. *ad Eccleſ. Fugo Latinitatis addicuntur, quos ſcil. jubent ſub libertorum quidem titulo agere viventes, ſed nolunt quidquam habere morientes, negato his ultima voluntatis arbitrio: etiam quæ ſuperſtites habent, morientes donare non poſſunt.* Hæc Salvianus. His contrarii erant manumiſſi *denariales* (ex lege, denario jactato manumiſſi) & Chartularii manumiſſi per epiſtolam. *Buchardus, Aſtulphus rex Longobard. tit. de manumiſſ.* vide *Cujac. 4. obſ.* 5.

32 De manumiſſo per epiſtolam videndus eſt *Cajus* 1. *tit.* 1. §. 3.

33 Quemadmodum per epiſtolam quis manumittat.

34 Tabularii inter cætera dabant operam ſcribendis manumiſſionibus, *ut hic.*

35 De manumiſſo inter amicos *Cajus d. loco.* adde §. 1. *Inſt. de libert.*

36 *De quo* vid. *l.* 2. *ff. qui ſine manumiſſione. & Suetonium.*

37 *Novell.* 22. *cap.* 12. *Novell.* 153. *cap.* 1. *l.* 4. §. 5. *ff. de bon. libert.* adde *l.* 2. *ff. de infantib. expoſit. l. ult. ff. pro derelicto. l.* 13. *ff. de ſtatu homin.*

38 Servus æger à domino expoſitus, illico fit civis, *ut hic*: in judicio tamen relictus non fit. *l.* 13. *ff. de ſtatu hominum.*

39 Vid. *l.* 1. *ff. ſi manclp. ita venier. ne proſtituatur.*

40 Pileus, libertatis inſigne, *ut hic*, & *ff. eod.* adde *l.* 10. *ff. de teſtam. manum.* moris erat ſervis, ſimul atque manumiſſi eſſent, demere capillos, & capiti calvo pileum imponere, ut eo quaſi ſymbolo tempeſtatem ſervitutis viderentur effugiſſe, ut naufragio liberati ſolent. *Nonius.* Huc alludere Paul. *Act.* 27. *verſ.* 34. videtur, in ſummo naufragio conſtitutus, οὐδενὸς ὑμῶν ἀπολεῖται, inquit, ἐκ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται. Juvenalis ſatyra 12. *gaudent ibi vertice raſo Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.* Plaut. *in Amphitruone, ut ego hodie raſo capite calvus capiam pileum.* Contra comæ apud Spartianos libertatis erat inſigne. *Ariſtoteles Rhetoric.* 1. ut apud Gallos ingenuitatis, unde Gallia comata, libera. Alii igitur putant, caput manumiſſis ad raſum, ut ea ratione ſignificarent ſe mutatos, & quaſi novos homines factos: id enim vel apud Athenienſes ſervabatur, teſte Suida in ἀνδραποδώδη τρίχα. Porro ad id quod de pileo dixi, referenda eſt hæc clauſula Cuſpidii teſtamento inſerta: *Tauro pileum do.* Ita directo manumiſſi funus defuncti præcedere ſolebant, ut Appian. indicat *in Mithridate*, dum Pruſiam Bithyniæ regem geſtaſſe pileum refert, ὃ τέως τινὲς πρῶτοι τῶν ἐν ταῖς διαθήκαις ἐλευθεροῦντων: Perſius 5. *Hæc mera libertas, hæc nobis pilea donant*, & à Plauto *in Captivis*: & in Aurelii Victoris breviario dicuntur pilei manumiſſionis, id eſt, libertatis. Sueton. *in Tiberio* hinc *ad pileum vocare*, Liv. lib. 3. *decad.* 3. & 10. & 4. *decad.* 8. & 5. adde *Senec.* 6. *epiſt.* 47. adde *Livium* 24. 26. 34. 45. 48. De pileo hoc adjicere viſum eſt, pileatos ſervos venum ire ſolitos. vide 7. *Gell* 4. Porro an & quomodo pileati Romani alias diximus. Hoc etiam notandum eſt, videri manumiſſos ſolitos fuiſſe albas veſtes ſumere. Tertull. *de reſurrect. carnis, ſi filiam tuam libertate mutaveris, & veſtis albæ nitore.* vid. *Cujac.* 3. *obſ.* 24. adde *Antonium Cutherium in Polybiſtore cap.* 1. ubi de veteribus nudo capite propalam incedentibus, ſed manumiſſi quoque ſumebant plerumque patronorum nomina, ut author eſt Arthemidorus in ἀνατετραπτικοῖς dixi ad *l.* 9. *ff. de liberali cauſa. De pileis plura nos aliquando, Deo dante, in noſtris ad hunc locum Commentariis dicemus.*

41 Lecti præferebantur in funere. Tacit. *lib.* 16. *Tres igitur lectulos ad ſuprema retineri jubet.* Cicero 2. *de Legib. Ne lecti plures inferrentur lege ſancitum eſt.* adde *Halicarn. lib.* 4.

42 Servi pileati cadaver domini antecedentes, vel in lecto cadaveris ſtantes liberi efficiuntur. *dixi ſuperius*, & in Commentariis dicemus quoque plenius.

Source : BIU Cujas

quendam manumiserit, licet [1] hoc dixerit vel scripserit, quod voluerit [eum] esse Latinum; supervacua adjectio Latinitatis aboleatur, [&] ita fiat civis Romanus; ne modi qui ab antiqua observatione in civitatem Romanam homines perducebant, per privatorum [2] voluntates diminui videantur. §. 7. Sed & si sub [3] conditione quidem libertatem servo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus heres libertatem ei imposuerit: non ut antea Latinus, sed civis [4] fiat [5] Romanus. Et si quidem conditio defecerit, ipsius heredis qui libertatem imposuerit, maneat libertus. Sin autem fuerit adimpleta [conditio:] ne eripiatur liberis forsitan, & cognatis jus patronatus, Orcinus [6] libertus videatur, & ad eum jura patronatus perveniant, cui leges concedunt. §. 8. Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali judicio superatus fuerat servus à domino, deinde servi [7] pretium ab aliquo ei persolutum est, in Latinitate eum remorari: quemadmodum enim rationabile est, & pretio eum perfrui, & mortis liberti tempore denuo eum in servitutem deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in præsenti igitur casu libertas Romana ei accedat, jure patronatus minime ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus invenitur. §. 9. Sed & si quis homini libero suam ancillam [8], in matrimonium collocaverit, & dotem pro ea conscripserit: (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed efficiatur Romana. Si enim hoc, quod frequentissime in cives Romanos, & maxime in nobiles personas fieri solet, id est, dotalis instrumenti conscriptio, & in hac persona adhibita est, necessarium est, consentaneum effectum hujus scripturæ observari.

1 Non attenditur voluntas testatoris Latinum facere gestientis.

2 Jus publicum testamento mutari non potest, *ut hic, & l. 55. ff. de leg. 1. l. 5. §. 7. ff. de admin. tut. l. 42. ff. de uper. libert.*

3 Si heres manumittit servum pendente conditione libertatis sibi relictæ, tenet libertas: sed cujus sit libertus eventus ostendit.

4 *l. 3. §. 15. ff. de statulib.*

5 Atqui nemo contra defuncti voluntatem manumittendus. *l. 22. §. 1. ff. ad Trebellian.*

6 Dixi ad *Ulp. 2. §. 8.*

7 Si pretium recipit dominus, ut servus in libertate moretur, vel ut manumittatur, non fit libertus Latinus, sed libertus tantum.

8 Si dominus jungit ancillam libero, libera efficitur. adde *Novell. 22. cap. 11.*

In Authent. de nupt. §. si vero ab initio. & §. adscriptitio. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 10. & 17.

Ad hoc qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam: sive confecerit dotalia instrumenta, sive non; aut sciens eam duci, tacuit ex studio: dominium ejus amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de servo. Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa intervenit, & quis credidit liberæ se jungi personæ, illa vero famula existere declaretur: ipso jure matrimonium non tenet. Adscriptitio autem alieno nubere liberam non licet ignorante, vel sciente, nec consentiente domino: immo datur licentia domino per se, vel per Præsidem abstrahere adscriptitium suum, & plagis mediocribus eum castigare.

§. 10. Similique modo si dominus inter acta quendam servum filium suum nominaverit [9], voci ejus quantum ad libertatem conditionem, credendum est: si enim ipse tali affectione fuerit accensus, ut etiam filium suum servum nominare non indignetur; & hoc non secreto, neque inter solos amicos, sed etiam actis intervenientibus, & quasi in judicii figura nominaverit, quomodo potest eum servum iterum saltem morientem habere? sed perducatur & ipse in civitatem Romanam, vera libertate, & non falso sermone domini sui sustentatus.

9 Servus apud acta filius à domino nominatus, non fit quidem filius, sed liber. *Inst. de adopt. in fin. & ibi Theophil.*

§. 11. Ille autem novissimus antiquæ Latinitatis modus in civitatem Romanam transiatus eligendus est, si quis instrumenta [10], ex quibus servus ostendebatur, vel dederit servo, vel corruperit. Sed ne furandi occasio servis forsitan detur, & sua malignitate in libertatem perveniant: talis modus certa, & indubitata probatione manifestetur, ut testibus præsentibus non minus quinque dominus instrumenta, vel det famulo suo, vel deleat, aut alio modo corrumpat. Ex eo igitur modo civitatem Romanam ei competere censemus, salvo jure patronatus, tam in hac specie, quam in cæteris: nisi ubi specialiter hoc patronis denegavimus. §. 12. His tantummodo casibus ex omni jure Latinitatis antiquæ electis, cæteri [11] omnes modi, qui in libris prudentium, vel constitutionibus enumerati sunt, penitus conquiescant: nec Latini ab eis procedant, sed maneant (ut dictum est) servi in sua conditione, nec tali remedio abuti concedantur: & ne in posterum aliquod jus Latinæ libertatis nostris legibus incurrat, lex Junia taceat, Largiano Senatusconsulto cessante, fileat Edictum divi Trajani, quod [ex] ea sequebatur, & si qua alia lex, vel Senatusconsultum, vel etiam Constitutio loquitur de Latinis: ea inefficax, quantum ad eam partem, remaneat, & triplex antea via libertatis, quæ multiplices introducebat ambages, uno directo tramite discat ambulare. Quod si aliqua lex vel constitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis: ea pro civitate Romana loqui intelligatur. §. 13. Sed si quidam liberti jam mortui [12] sunt, & bona eorum quasi Latinorum his quorum intererat, aggregata sunt, vel adhuc vivunt, nihil ex hac lege innovetur: sed maneant apud eos jure antiquo firmiter detenta, & vindicanda. In futuris autem libertis præsens constitutio locum sibi vindicet. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis iv. Conss.

10 Servitutis instrumento servo tradito, vel corrupto coram quinque testibus servus sit liber.

11 Leges de Latina libertate abrogantur.

12 Hæc constitutio non pertinet ad libertos jam mortuos.

13 *Paul. 4. sentent. 12. §. 1. Ulpian. 1. §. 18. §. 19.*

14 *Institutionibus, Cujac. hic.*

15 De servo cum milite communi manumisso.

16 De servo communi à pagano manumisso.

17 Vid. *Ulpian. d. loco.*

18 Adde *Paul. d. loco.*

19 *Cæcilius, Hal.* vid. *Cujac. 7. observ. 25.* ubi de variis appellationibus Jurisconsultorum tractat.

20 Scripsit enim Ælius ad leges 12. tabul.

21 Vid. *l. 2. ff. de commun. rer. alien.*

22 *l. 30. ff. de liberali causa.*

23 Est & hæc Marcelli sententia in *l. 16. ff. de SC. Silaniano.*

24 Hæc est xliii. decisio ex quinquaginta novis Justiniani. vid. Inglois. Ans.

25 Marcellus notas composuit ad Digesta Juliani.

26 Communes famuli, id est, paganorum famuli.

27 §. *ult. Inst. de donat. l. 18. ff. de evulgari.*

28 Et ita pars socio non adcrescit, ut olim. vid. *Ulp. 1. §. 18. §. 19.*

Tit. VII.

DE COMMUNI [13] SERVO MANUMISSO.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

In communes servos, eorumque libertates, & quando cuidam domino pars libertatem imponentis accrescit, necne, & maxime inter milites qui hujusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres juris authores: & inventa est constitutio apud Martianum in constitutionibus [14] divi Severi, per quam idem Imperator disposuit necessitatem [15] imponi heredibus militis comparare partem socii, & servum libertate donare. Sed & alia constitutio [divorum] Severi, & Antonini principum reperta est, ex qua generaliter necessitas [16] imponebatur socio partem suam socio vendere, quatenus libertas servo imponatur: licet nihil lucri ex substantia socii morientis alii socio accedat, pretio videlicet arbitrio Prætoris constituendo, secundum ea quæ [&] Ulpianus [17] *lib. vi. fideicommissorum*, & Paulus *lib. iii.* [18] *fideicommissorum refert:* Ubi & hoc relatum est quod & Sextus Ælius [19] juris antiqui conditor [20] definivit, socium per Prætorem compelli [21], suam partem vendere, quatenus liber servus efficiatur, quod & Marcellus apud Julianum [22] *in ejus Digestis* [23] notat [24]: hocque Marcellum, cum Julianum notaret, retulisse palam est. §. 1. His itaque apud veteres juris auctores inventis, decidentes [25] tales altercationes, generaliter sancimus, ut nulla inducatur differentia militis seu privati in servis communibus: sed in omnibus communibus [26] famulis, sive inter vivos, sive in ultima dispositione libertatem quis legitimam imponere communi servo voluerit, hoc faciat: necessitatem [27] habente socio vendere [28] partem suam quantam in servo possidet, sive dimidiam, sive tertiam, sive quantamcunque. Et si plures sint socii, uno ex his libertatem imponere cupiente, alios omnes necessitatem habere partes suas quas in servo possident, vendere [29] ipsi qui libertatem servo imponere desiderat, vel heredi ejus: licet & ipse communis servus heres institutus sit, & hoc moriturus dixerit: ita tamen, ut omnimodo ipse qui partes alias comparaverit, vel heredes ejus libertatem imponant. §. 2. Sin autem socius vel socii recusaverint pretium accipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas; & sigillo impresso in [30] ædem sacram deponere, & sic habere facultatem servum libertate donare, & eum habere plenissimam libertatem, & civitate Romana perfrui, & nullum timere ex sociis: sibimet enim imputent, si cum liceret [eis] lucrari pretium, hoc accipere distulerunt. §. 3. Sed ne circa peculium servi aliqua fiat dubitatio: peculium ejus in omnes socios pervenire jubemus ex partibus, pro quibus quisque dominium servi possidet. Licentia [31] concedenda ei, qui libertatem moriens imponit, etiam ejus peculium, quod ei attingit, liberto concedere. Jura autem patronatus proculdubio pro suo ordine ad eum venire, qui libertatem donavit. §. 4. Sin autem servus ratiociniis suppositus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, Præsidem Provinciæ, vel competentem judicem tempus statuere [oportet] intra quod debeat ratiociniis antea factis, & debitis, quæ ex his apparuerint, redditis, ita ad libertatem venire.

§. 5. Ne autem quantitas [32] servilis pretii sit incerta, sed manifesta: sancimus servi pretium, sive ancillæ, si nulla arte sunt imbuti, viginti solidis taxari: his videlicet, qui usque ad decimum annum suæ venerint ætatis, in decem [33] tantummodo solidis ponendis. †. Sin autem aliqua arte [34] præditi sunt, exceptis Notariis, & Medicis, usque ad triginta solidos pretium eorum redigi, sive in masculis, sive in fœminis. †. Sin autem *notarius* sit, vel *medicus*, sive masculus sive fœmina [35]: notarius [36] quidem usque ad quinquaginta, medicus [37] autem usque ad sexaginta taxetur. †. Sin vero *eunuchi* [38] sint servi communes, majores decem annis: si quidem sine arte sint, in quinquaginta solidos computentur, si autem artifices, usque ad septuaginta. Minores etenim decem annis eunuchos non amplius triginta solidis æstimari volumus, & eorum partem competentem socii accipient, & libertatem eis per competentes Judices imponere compellentur. §. 6. Sin autem uno ex sociis libertatem, sive imponere, sive relinquere servo cupiente, & pretium dante, alter, vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & pretium dare, melior quidem causa erit ejus, qui primus ad hanc rationem pietatis [39] pervenit. Si tamen sub obrentu libertatis, & ipsi ad hoc profiluerunt, tunc judicem competentem omnes compellere sine pretio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundum partem dominii distribuendo: jura autem patronatus secundum sui naturam omnibus, qui libertatem imposuerint, æqualiter habentibus. §. 7. Jus autem accrescendi [40], quod antiqua jura in communibus servis manumittendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Kal. April. Lampadio, & Oreste iv. CC. Conss. 530.

29 Invitè non nunquam cogimur res nostras vendere. vid. quæ scripsi ad *l. invito 69. l. invitus 156. ff. de reg. jur.*

30 Deponebantur res, ut sæpius, in ædem apud sacerdotes: cujus rei extat exemplum apud Plautum *in Bacchidib.* ædituos. *Xenoph.* περὶ ἀναβάσεως. Herodianus refert in *Marco*, sub Commodo templum Pacis arsisse, in quo multa privatorum deposita combusta. Idem Hierosolymis factum ac servatum fuit. 2. *Machab. 3.*

31 Alias peculium nisi legetur, non debetur. *l. 1. ff. de peculio ejus qui liber. mer. §. 20. vers. peculium leg. de legatis.*

32 De servorum pretiis legitimis, adde *Synops. Basil. 7. tit. 9. lib. 28. tit. 14. cap. 4. & 1. Harm. 18. §. 15.*

33 Æstimatio hæc vulgaris servi fuit. *l. 3. C. comm. de leg. l. 4. ff. de ser. fugit. l. 31. ff. de minorib. l. 8. §. 14. in legatis, l. 47. ff. de manum. testam.* olim quindecim. *l. ult. ff. de cond. instit. l. 35. §. 3. ff. de donat. l. 26. in fin. ff. mandati:* hic adjiciendum, bona fide duobus etiam solidis ancillam emi posse. *l. 74. ff. de furtis.*

34 Servorum artificum pretium.

35 Fœminæ medicinam exercuerunt.

36 Servi notarii pretium. adde *l. 2. C. commun. de legat.*

37 Servi medici pretium vide *d. leg. 3.* Hinc colligas, veteres medicinam per servos exercuisse. *ut hic, & l. 3. C. comm. de legat. l. 25. §. 1. ff. de oper. libert.* Sueton. *Neronc. 7. Quintil. 2. Scnec. 3. de beneficiis 24. Cicero pro Deiotaro, Varro 1. de re rustica 16. Galenus 1. de curatione.* ut & per libertos. *l. 25. §. 1. l. 26. ff. de operis libert. l. 41. §. 6. ff. de fideicomm. libert.* Postea Julius Cæsar Medicinæ professores civitate donavit, *teste Suetonio 42.* à Julio Augustus valetudine recuperata ope liberi Musæ (cui & jus aureorum annulorum & ingentem pecuniam cum bonis dedit: quemadmodum etiam patres eidem statuam ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt *teste Sueton.* adde 19. *Plin. 8. & 15. 6. 7. & 29. cap. 1.*) universo Medicorum ordini immunitatem civilium munerum dedit. *Dion. 53.* Hujusmodi postea immunitas Medicis Vespasiani, Hadriani & aliorum imperatorum rescriptis conservata fuit. *l. ult. §. 30. ff. de muneribus. l. 5. ff. de professoribus & medicis.* ubi dixi *de immunitate medicis concessa.*

38 Servi Eunuchi pretium. vide *d. l. 3.*

39 Causa libertatis inter pias causas numeratur. his adde quæ de libertate dixi *d. l. 20. ff. de reg. jur.*

40 Abrogatur, *Ulpian. 1. §. 18. §. 19.*

41 Res communis dicitur, propria pro parte. vide *l. 5. in fin. ff. de leg. 1.*

42 Principes libertatis fautores.

43 Princeps voluntatem defuncti potest interpretari. vide *Mantic. 3. de conjecturis ultimarum voluntatum 1. num. 31.*

44 De quo vide *l. 1. ff. eod.*

45 Id est, *d. l. 1.*

46 De oblatione & consignatione alias dixi.

47 Depositum periculo creditoris.

48 Imperio dignum, humaniorem sententiam pro duriore sequi.

Tit. VIII.

DE SERVO PIGNORI [49] DATO MANUMISSO.

Maritus dotis dominus servum dotalem manumittit, sed non invita uxore, cui specialiter pignori dedit. Salic.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Proculo.

Licet dotale mancipium vir, qui solvendo est, possit manumittere: tamen si te pignori [50] quoque datum mulieri apparuerit, invita ea non posse libertatem adsequi, non ambigitur.

Tacita bonorum obligatio, etiam fisci, non impedit libertatem servi, nisi fraus, & eventus intervenerit. Salic.

11. Iidem AA. Abascanto.

Libertas à debitore fisci [51] servo data, qui pignori non est ex conventione speciali [52], sed tantum privilegio fisci obligatus,

49 *leg. 3. ff. de manumiss. l. 4. l. 27. §. 1. ff. qui & à quib. manumiss.*

50 Maritus servum dotalem invita muliere manumittere potest, si tamen ipse sit solvendo. Qui ut solvendo sit, manumittere tamen servum dotalem maritus non potest, si eum specialiter pignori uxori dedit, *ut hic. leg. 21. ff. de manumiss.* adde *l. 1. ff. & remiss. pignor.*

51 *d. l. 3. d. l. 4. d. §. 1.*

52 Tacita bonorum obligatio impedit libertatem servi, nisi fraus intervenerit. *l. 11. ff. qui & à quibus manumiss.*

Source : BIU Cujas

tus, non aliter infirmatur, quam si hoc fraudis consilio effectum detegatur.

Etiam expressa generalis obligatio bonorum non impedit servum manumitti. Salic.

III. Iidem AA. Antonio.

ABI eo, qui bona sua pignori obligavit, quæ [2] habet, quæcunque habiturus esset, posse servis [3] libertatem dari certum est. Non [4] idem juris est in his servis, qui pignoris jure specialiter [5] traditi, vel obligati sunt.

Consentiente creditore, debitor jure manumittit servum, quem specialiter pignori dedit. Salic.

IV. Imp. ALEXAND. A. Sabiniano.

SI (ut proponis) consentiente [6] creditore cui pignoris jure cum aliis mancipiis obligatus fuisti, à debitore manumissus es: potuisti ad libertatem pervenire. P.P.VI. Id. Maji, ALEXANDRO A. CONS. 223.

Satisfactio creditorum confirmat libertates manumissorum: nec fraus propria à debitore allegata ei patrocinatur. Salic.

V. Idem A. Extritatiano.

SI creditoribus satisfactum [7] fuerit: ancillæ, quæ pignori obligatæ à debitore manumissæ erant, liberæ fiunt, nam ipse manumissor si fraudem se fecisse creditoribus, ut revocet libertates, audeat dicere, audiri [8] non debet, nec heredes ejus.

Servi empti à tutore de pecunia pupilli, intelliguntur ei specialiter obligati. Bald.

VI. Idem A. Auctioni.

SI tutor tuus de [9] pecunia tua servos emptos manumisit: quoniam hujusmodi servi, sicut cæteræ res pupillaribus pecuniis emptæ, jure [10] pignoris ex constitutione [11] divorum parentum meorum obligati sunt, favore pupillorum liberi facti non sunt.

Servi dotales, sive empti de pecunia dotali, possunt à marito jure manumitti. Salic.

VII. Imp. GORDIANUS A. Julianæ.

SIve cum nupsisses, mancipia in dotem dedisti, sive post datam dotem de [12] pecunia dotis maritus tuus quædam comparavit: justis rationibus dominia eorum ad eum pervenerunt: ideoque frustra quæstionem super statu manumissorum conaris inferre: qui ejus [13] facti, qui comparavit, vel in [14] dotem accepit, ab eo jure potuerunt manumitti.

1 Generalis hypotheca bonorum non impedit servi manumissionem, hoc est, nemo tametsi generaliter bona sua obligavit, impeditur servum manumittere. Quid si specialiter Pamphilum obligavit? dominus eum manumittere non potest, *ut hic. Synopsis Basilic. 48. tit. 15. cap. 3.* Specialis sic hypotheca magis obligat quam generalis.

2 Generalis hypothecæ formulam, vid. *l. 3. ff. eod.*

3 Maxime necessariis. *l. 6. l. 7. ff. de pign.*

4 Vid. *l. 44. §. 7. ff. de leg. 1.* vid. quæ notavi *d. l. 66. ff. de furtis.*

5 Servus generaliter obligatus manumitti potest. *l. 3. ff. eod.* specialiter non potest, *ut hic.* & *l. 2. ff. eod.* nisi creditoris consensu. *l. 4. ff. eod.*

6 Dixi ad *l. 3. ff. eod.* adde *l. 1. ff. de remiss. pign.*

7 Vide *l. 16. ff. qui & à quibus manumiss. l. 33. in fin. ff. de pœn.*

8 Turpitudinem suam, ejusve cui successit, allegans nemo auditur. *l. 30. ff. de transact.*

9 Servi à tutore, pupilli pecunia comparati, pupillo specialiter obligati intelliguntur: ideoque à tutore non possunt manumitti.

10 Pupillus in re, sua pecunia comparata, tacitam habet hypothecam. adde *leg. 6. ff. in quibus caus. pign.* adde *Negusantium 2. de pignoribus 4. num. 163.* 11 Quæ citatur *l. 3. ff. de rebus eorum qui sub tutela.* 12 Servos ex pecunia dotali comparatos maritus manumittere potest.

13 *l. 12. ff. de jure dot.* 14 *l. 21. ff. de manumiss.*

TIT. IX.

DE SERVIS REIPUBLICÆ [15] MANUMITTENDIS.

Servus civitatis potest manumitti ab ordine, decreto præsidis interveniente. Salic.

I. Imp. GORDIANUS A. Epigono.

SI ita ut lege [16] municipali, constitutionibusque Principum comprehenditur, cum servus publicus esses, ab ordine [17] (consentiente [18] etiam Præside Provinciæ) manumissus es: non ex eo quod is quem dederas vicarium [19], in fugam se convertit, jugo servitutis quod manumissione evasisti, iterato cogeris succedere.

Manumissus solenniter à civitate, potest matrimonium contrahere. Salic.

II. Idem A. Hadrianæ.

SI decretum [20] ordinis auctoritas Rectoris Provinciæ comprobavit: quo is libertatem acceperat, cui postea fueras (ut proponis) matrimonio copulata: natam ex hujusmodi matrimonio, & civem Romanam esse, & in [21] patris potestate, non est opinionis incertæ.

III. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Philadelpho.

TItulis [22] non præcedentibus quibus dominia servorum quæri solent, municipum libertus servus non efficitur. Si itaque secundum legem Vectibulici [23] (cujus [legis] potestatem senatusconsulto Jubentio Celso iterum, & Neratio Marcello [24] consulibus [25] facto, ad [26] Provincias porrectam constitit) manumissus, civitatem Romanam consecutus es: post vero ut libertus tabulariam [27] administrando, libertatem quam fueras consecutus, non amisisti [28]: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo susceptо, quominus decurio esse possit, obfuit.

15 Dixi ad XL. D. III. Servi reipublicæ, servi populi Romani, vel alterius civitatis. *l. penult. ff. de tabularis.* ad id deputati erant, ut servirent tabulario civitatis. Per eosdem servos publicos plerumque stipulabantur. *l. 3. ff. de postlim. reversi. l. 18. ff. de adopt. l. 2. ff. rem pupill.*

16 Forma manumittendi servos publicos in provinciis cauta fuit legibus municipalibus.

17 Id est, decreto ordinis. *l. 2. ff. eod. l. 1. ne quis liber invitus.*

18 Tria concurrebant in manumissione servi publici, decretum ordinis. *ff. eod.* consensus præsidis, *ut hic:* vicarii substitutio. *ff. eod.*

19 Dixi *ff.*

20 *l. 1. ff. eod.*

21 *leg. 8. ff. de patria potestate.*

22 *l. 6. ff. de ingen. manum. l. 1. ff. de jure aur. annul.* 23 *Vettii Libici, Contius: Vettii Libici* Cujac. *hic.* fuit Vettiorum familia Romæ. Ita *Vettium Rufonum* legimus, *l. 1. ff. de bon. matern.* & Vettium Atticum, & Vettium Valentem, & Vettium Priscum, & Vettium Chilonem (cujus nomen Lipsius apud Tacitum 1. historiarum declarat) & alium in oratione pro M. Cœlio: & L. Vettium qui detexit conjurationem Catilinæ apud Dionem; Antonius tamen Augustinus legit, *Vestibulitiam.* putatque ea lege concessum municipiis quæ in Italia erant, ut servos suos publicos possent manumittere: idque jus postea porrectum & ad provincias, & ad collegia constitutione D. Marci. Sed ut hereditates libertorum & extraneorum capere ex testamento atque ab intestato recta via non per fideicommissum municipes possent, senatusconsulto Aproniano & aliis opus fuit. *l. unic. ff. de libertis universit. l. omnibus. 26. ff. ad Treb. l. hereditates. 12. ff. de hered. instit.* 24 Familiæ is fuit Marcellorum, & Marcellus æque Jurisconsultum fratrem habuit. *l. 12. §. 43. ff. de instruct.*

25 Jubentius Celsus & Neratius Marcellus Jurisconsulti insignes fuerunt, & Consules sub Hadriano. 26 Leges urbanæ plerunque extenduntur ad provincias & municipia, ut lex Vettii Libici hac constitutione, qua servi reipublicæ manumissi, cives fiunt. Ita lex Attilia de tutoribus dandis in urbe ex lege Julia & Titia ad provincias porrecta. *Institution. de Attiliano tutore.* & lex Julia de cessione bonorum. *l. 4. ff. qui bonis cedere.* & lex Fannia ex lege Didia porrecta est in totam Italiam auctore Macrobio 3. Saturnaliorum 17. 27 Tabularia, munus tabularii civitatis. hoc innuit, servos publicos semel manumissos, ob id in servitutem publicam non deduci, quod sua sponte tabulario civitatis servierint, vel alium actum pro civitate gesserint: nullo alio titulo servitutis præcedente. 28 Ratio dubitandi fuit, quod tabulariæ administratio videatur actus servilis. vide *l. penult. ff. de tabularis.* sed tamen hic satis ostenditur, liberum hominem tabulariam ultro posse gerere salva libertate. Id etiam confirmat Livius 43. *hic ubi censores segnatis tabellis publicis, clauso tabulario & dimissis servis publicis, negarunt se quidquam publici negotii gesturos.* Sed & actis eos interveniisse Capitolinus indicat in Gordiano.

TIT. X.

DE HIS, QUI A NON [29] DOMINO MANUMISSI SUNT.

Scienter manumittens servum alienum, ut proprium, tenetur domino hoc eligenti ad pretium. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Cornelio.

EUm, qui servos alienos, ac [30] si suos manumittit, ut [31] pretium eorum dominis, si hoc elegerint [32], dependat, [vel] quanti [33] sua interest [34], sæpe rescriptum est teneri. P. P. Kal. Mart. ANTONINO A. & BALBINO CONSS. 214.

Si procurator emit sibi servos, antequam tradat domino, potest manumittere illos. Salic.

II. Imp. ALEXAND. A. Mercuriali.

FElicissima, quam mandante [35] te servum emisse dicis; si dominium servi, quem manumisit, nondum [36] ad te transtulerat: frustra petis, ut denegata libertate ejus, quem manumissum dicis, possessio tibi tradatur.

Non venditione hereditatis, sed traditione rerum transfertur dominium. Salic. & Bald.

III. Idem A. Pompejo.

QUi tibi hereditatem vendidit, antequam 37 res hereditarias traderet [38], dominus earum perseveravit: & ideo [39] manumittendo libertatem servo hereditario præstitit. P. P. VI. Kal. August. AGRICOLA, & CLEM. CONSS. 231.

Tenens servum precario, non manumittit. Salic.

IV. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Zoilo.

SI non proprietatem donaveras, sed ministerium [40] ancillæ dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ precarium usum habebat, dominio tuo nihil [41] præjudicavit. Nemo enim alienum servum, quamvis ut proprium manumittat, ad libertatem perducere potest.

V. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Marcellinæ.

SI tradita sunt ex donatione [42] mancipia, jus manumittendi donatrix non habuit.

Filius, qui per se non potest manumittere, nec patri potest consentire. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Milino, & aliis.

SI pater servum vestrum [43] licet vobis minoribus viginti [44] annis consentientibus manumisit: ei libertatem præstare non potuit.

Libertas præstita servo alieno cum judicis, vel Principis decreto non præjudicat domino vero. Salic.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P.P.

SI [45] à non dominis libertas detur mancipio alieno: siquidem ab his judicibus impetrabitur, quibus dandi [46] jus est: sine ulla trepidatione pœnæ facilis dissolutio est. Si vero jubentibus nobis, quicquam lege [47] actum esse doceatur, & non dominus, ut alienum mancipium manumitteretur, petisse [probetur:] tunc eodem, qui in conspectu [48] nostro libertatem monstrabitur [à non domino] consecutus, ei protinus, ad cujus proprietatem pertinet, restituto: is, qui mancipium alienum fallendo [49] Principis conscientiam manumisit, mancipia duo cogatur domino ejus dare, ejusdem sexus, ætatis, atque artis, [cujus] constiterit esse manumissum, & alia tria [fisco] eadem ratione similia. Quæ mulcta non semper imponitur, sed potius conquiescit, si forte manumissus inferentem sibi quæstionem status, objecta legitima præscriptione [50] potuerit excludere: cum sibi amissi mancipii damna debeat imputare [is,] qui in perniciem suam gesta taciturnitate [51] firmavit. P.P. Id. Jul. CONSTANTINO A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

33 Id quod interest pretio declaratur.

34 Idem est res pretium & id quod interest, ut Thalelæus hic notat apud Cujacium 9. *obs.* 31.

35 Procurator servos à se emptos domini mandato, antequam eos mandatori tradiderit, potest manumittere.

36 *l. 3. ff. eodem.* vid. *l. 8. ff. de act. empt.*

37 Vid. *l. 2. ff. eod. l. 11. ff. de act. empt. l. 2. ff. de mancip. & colon.*

38 Non venditione, sed traditione dominium transfertur. *l. 20. ff. de pact.*

39 *leg. 18. ff. de manum.*

40 Id est, usum precarium. *ff. eod.* solve, fructuarius inutiliter servum manumittit. *l. 9. ff. de usufruct. & à contra.*

41 *l. 5. ff. pro donat.*

42 Et quidem castrensia.

43 Hic ratio dubitandi sumitur ex lege Ælia Sentia. vid. 48. *Eclog. 1. c. 16.*

44 *l. un. C. Th.*

45 Manumissionem apud judicem factam à non domino revocare verus dominus potest: nulla pœna multando eo qui manumisit, *ut hic in princ.* Quid si apud Principem quis alienum servum manumisit? servum ita manumissum verus dominus in servitutem potest retrahere: sed & qui ita manumisit, vero domino duo alia mancipia præstare cogitur, ætate, sexu, indole atque arte similia: eoque amplius fisco collata, si dominus contentus fit pretio servi. In

TIT. XI.

QUI MANUMITTERE NON [52] POSSUNT, ET NE IN FRAUDEM [53] CREDITORUM MANUMITTATUR.

Creditor intelligitur etiam, cui ex ultima voluntate ad libertatem præstandam debetur. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Antiocho.

CErtum [54] jus est, non alias directas libertates per legem Æliam Sentiam [55], quæ sunt in fraudem creditorum manumissorum [datæ] revocari [56], *nisi & consilium [57] fraudis, hoc est animus manumittentis, & eventus damni fuum recipere volentium sequatur.* †. Inter [58] creditores autem etiam eos numerandos esse, quibus fideicommissum debetur, olim placuit. P.P. III. Id. Novemb. MAXIMO, & ÆLIANO CONSS. 224.

Servus etiam per interpositam personam servum peculiarem non manumittit. Salic.

II. Idem A. Nataliano.

SErvos meos, nec per interpositam [59] personam ad libertatem perducere homines peculii sui [60] posse, [61] mandatis [Principum] comprehenditur.

III. Idem A. Justinæ.

DIvo Marco [62] auctore amplissimus ordo censuit, *ne quis [63] in spectaculo, [64] quod edatur, actorem [65] suum, alienumve servum manumitteret: & si factum esset, pro infecto haberetur.*

Minor annis viginti non potest tradere servum ad manumittendum. Salic.

IV. Idem A. Felicissimo.

SI minor [66] annis viginti ad libertatem præstandam homines [67] tradidisti [68]: senatusconsulto [69], quod gestum est, irritum constituitur.

In AUTHENT. ut sponsi. larg. §. & hoc quoque col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 2.

SEd hodie ex [70] quo testari possunt, & libertates possunt relinquere, antiqua lege cessante.

52 Dixi ad XL. D. IX. 1. *Instit. 6. 53 §. 3. Instit. quibus ex caus. manumit.*

54 Libertates in fraudem creditorum datæ revocantur. *Synops. Basil. 48. tit. 26.* ex *tit. 7. c. 34.*

55 Vid. *Cujac. 8. obs. 25.*

56 Ipso jure.

57 *l. 23. ff. qui & à quib. manumiss.*

58 *l. 27. versic. ex omni, ff. qui & à quib. manumiss.*

59 Puta imaginarium emptorem, *l. 13. ff. de jure patr.*

60 Vicarios suos.

61 Quam eorum quasi domini sint. *l. 17. ff. de peculio.* videbatur etiam hoc quasi præcipuum concedi servis principum, ut & de peculio suo testarentur. Iisdem Leo *Nov. 38.* dedit testamenti factionem.

62 Idem D. Adriano placuit: Namque is rogante populo, ut quendam ἀχειροτονήτην manumitteret, per tabulam respondit, à se id peti non debere, ut alienum servum liberaret, vel ut dominum cogeret manumittere: idque Dio scribit *in Adriano.* sed hujus ita definiendæ rei primus auctor D. Marcus extitit. Suetonius *in Tiberio cap. 47.* refert, Accium coactum fuisse in spectaculo comœdum manumittere. vid. *Petrum Fabr.* apud *Cujac. 2. observ. 22.* 63 Puta magistratus qui populo aliquod munus edit. 64 Acclamatione, scil. populi. *l. 17. ff. qui & à quibus.* cui forte servus actor fabulæ placuerat. Eandem legem Atticis fuisse refert Æschines contra Ctesiphontem: μήτε οἰκέτην ἀπελευθερίαν ἐν τῷ θεάτρῳ. 65 Fabulæ scil. histrionem. 66 Hodie manumittere ea ætate quis potest, qua testamentum facere. *Novell. 119. cap. 2.* & ita hæc lex & *l. 102. ff. de leg. 1.* abrogantur. 67 Id est, servos. 68 Alteri scil. idque venditionis imaginariæ causa, ut emptor eos postea manumitteret. hoc itaque innuit, minorem per interpositas personas manumittere non posse. *l. 4. ff. de servis exportandis.* 69 *Sine consilio, Rerardus.* 70 Qua ætate

Source : BIU Cujas

In fraudem fisci non potest libertas præstari: nec dicitur fraudari, ubi pretium fuit salutum redemptori manumittenti. Salic.

V. Idem A. Prisco.

SI in fraudem eorum, quæ fisco debebantur, probari potest libertas data, non valet. Sed si [1] pecuniam is, qui patrem tuum appellas emptori [2] dedit, & ab eo redemptus [3], ad libertatem perductus est: nihil videtur bonis defuisse ejus, qui fisci debitor dicitur.

Solus tutor non præstat libertatem à pupillo debitam. Salic.

VI. Impp. Dicolet. & Maxim. AA. & CC. Olympio.

NEc [4] fideicommissariam libertatem à pupilla sua servis debitam tutorem posse præstare, certi juris est. Unde si hos, quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxisti, sed tutor manumisit, remanserunt in servitute [5].

In fideicommissariis libertatibus fraus consideratur ex eventu tantum. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor ex administratione curæ dominus tuus non solvendo constitutus, fideicommissariam tibi reliquit libertatem: cum in [6] fideicommissariis libertatibus eventum inspici tantum obtinuerit, nihil ejus voluntas tibi prodesse potest.

1 Casus est diversus à superiore. Sunt hæc diversa: Servum jam tuum in fraudem fisci manumittere: & servum ea lege emere, ut eum mox manumittas. Prius non licet, *ut hic*, licet posterius. *l.* 45. §. 3. *ff. de jure fisci.*

2 Venditori, τῷ πράτῃ. ita legunt Græci, teste Cujacio *hic. & in l.* 38. *ff. de verb. sign.* sic sentio, in hac lege mutari nihil etiam posse, ut hoc velle videatur imperator: licere fisci debitori emere mancipium, ut manumittat. *l.* 45. §. 3. *ff. de jure fisci.* Alias interpretationes vide apud Accurs. Cujac. *hic.*

3 Id est, emptus.

4 Frustra libertas à tutore servo pupilli sui datur, licet servo ea debetur. *l.* 13. *ff. de manum.* ut hanc particulam referas ad vocem *debitam*, *J. eod.* quasi dicat, *neque debitam*, alioquin ineptum est dici, neque fideicommissariam, neque directam libertatem à tutore præstari, dicta namque libertas non à tutore, sed à defuncto præstatur. 5 Quid si voluntate pupilli manumisit? Cujac. 14. *observ.* 33. putat recte manumissum. Nam si servum patris, consentiente patre, filius potest manumittere. *l.* 16. *l.* 22. *ff. de manumissionibus. l.* 4. *l.* 22. *ff. de manumiss. vindict.* Cur non & servum pupilli tutor manumitteret consentiente pupillo? Est enim tutor domini loco: tutor & pupillus unus, pater & filius, unus: & ambo quasi unus. Nec alia etiam ratione curator furiosi servum ejus manumittere non potest, quam quod nullus sit furiosi consensus. vide reliqua apud eundem.

6 In fideicommissariis libertatibus fraus consideratur ex eventu tantum, & ita lex Ælia Sentia locum in fideicommissariis libertatibus non habet, sed in directis tantum.

TIT. XII.

QUI [7] NON POSSUNT AD LIBERTATEM PERVENIRE.

Prohibitus in pœnam à testatore manumitti, non potest etiam per emptorem ad libertatem perduci. Salic.

I. Imp. Severus [8], & Antoninus AA. Torquato.

CUM D. Claudius [9] pater meus constituerit, à Præsidibus Provinciarum, vel qui coërcendorum maleficiorum potestatem habent, *in perpetua* [10] *vincula damnatos* ad libertatem perduci non posse: hi, qui intra tempora pœnæ liberi, & heredes esse jussi sunt, aut legatum, fideicommissumve acceperunt: neque libertatem adipisci, neque quicquam eorum, quæ his data sunt, capere possunt. Quod si pœnæ tempus compleverint: jam omni vinculo exoluti, & quasi ad pristinam, vel simplicem servitutis conditionem redacti, & libertatem, & si qua testamentis dominorum [11] *illo* tempore defunctorum acceperunt, sine ulla quæstione pœnæ præteritæ consequantur [12]. *

Prohibitus in pœnam à testatore manumitti, non potest etiam per emptorem ad libertatem perduci. Salic.

II. Impp. Valerianus, & Gallienus, AA. Theodoro.

IS quidem, *qui* [*in*] *testamento* [13] *vetitus est manumitti*, ad libertatem non potest pervenire: sed in proposito interest utrumne eos, quos cum filio educatos esse testator expressit, propter familiare ministerium, & usum filiorum necessarium, & venire, & manumitti vetuerit, an quasi male meritis pœnam irrogaverit. Nam priore casu morte ejus, cui consulebatur, obsequii necessitate finita, libertas potest pervenire: posteriore [autem casu] id, quod pœnæ causa in servos statutum est, necesse est vires suas obtinere: quando divis parentibus meis placuerit hujusmodi testamentorum leges perpetuam servitutem malè meritis servis irrogare, ut nec per suppositum emptorem ad libertatem perduci possint.

7 In perpetua vincula damnari. *l.* 1. *J. eod.* testamento prohibiti manumitti. *l.* 2. *J. eod.*

8 *Antoninus & Verus AA.* vel ita legendum est, *Antoninus A.* & hæc sententia Papiniano tribuitur in l. *Fratres imperatores.* 33. *ff. de pœnis.*

9 Legendum est *Pius*, alias Claudius centum annis senior, non fuerit horum imperatorum pater.

10 Damnati in perpetua vincula manumitti non possunt, aliud ergo fuerit si in temporaria vincula damnati.

11 Damnatus in temporaria vincula, non est servus pœnæ, sed manet in potestate domini oque ejus, cujus fuit, antequam damnaretur. Quid si in perpetua? idem dicendum *l.* 8. *in fin. ff. de pœnis.*

12 *Dat.* 16. *Kal. Jul. ipsis Antonino & Vero AA. Consulibus*: Cujacius hic. 13 Pœnæ causa manumitti à testatore vetitus, nullo modo potest manumitti: *leg* 4. §. 9. *ff. de manumiss. l. ult. J. de rebus alienis*: his adde & cum quis ita veniit ne manumitteretur. *J. si emancip. ita fuer.*

TIT. XIII.

PRO QUIBUS CAUSIS SERVI PRO PRÆMIO [14] LIBERTATEM ACCIPIUNT.

Cæde *domini indicata.*

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Firmino [servo.]

QUONIAM [15] religiosa solicitudo ad augendam, provocandamque fidei observationem, juris præmio adfici debet, si ad ulciscendam cædem [16] domini incorruptis probationibus, ac strenuo nisu constiteris: libertatem [17] quam his, qui dominorum cædem vindicant [18], jampridem Senatusconsultis [19], & Statutis Principum præstari sancitum est, etiam tu pro tam ingentibus meritis, non ex ipso facto, sed aditione, & sententia Præsidis reportabis. P. P. VII. Id. Decemb.* & Max. Conss.

Monetæ *adulteris delatis.*

II. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

SErvi, qui *Monetarios* [20] adulterinam monetam clandestinis sceleribus exercentes, in publicum detulerint, civitate Romana donentur, ut eorum domini pretium à fisco percipiant. Dat. XII. Kalend. Decemb. *Romæ*, Crispo II. & Constantino II. CC. Conss. 321.

Raptus *virginis crimine delato.*

III. Idem A. ad populum.

SI quis servus *Raptus* [21] [virginis] facinus dissimulatione præteritum, aut pactione transmissum, detulerit in publicum: libertate donetur. Dat. Prid. Kalend. April. *Aquil.* Constantin. A. VI. & Constantio C. Conss. 320.

Desertore *militiæ prodito.*

IV. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius, AAA. ad Syagrium P. P.

SI *Desertorem* [22] militiæ servus prodiderit, libertate donetur.* Id. Jul. *Romæ.*

14 Sine manumissione. *facit* 40. *ff.* 8. & 48. *Eclog.* 1. *ex tit.* 18. *cap.* 1. *fol.* 422.

15 Servus qui domini cædem indicavit, ad libertatem pervenit: velut pro præmiis indicii, libertate ei concessa præside liberum esse pronunciante, *ut hic. & Synopsis Basil.* 48. *ex tit.* 18. *cap.* 1. & 1. *Harmen.* 8. §. 29.

16 Id est, si necem domini servus indicaverit.

17 *l.* 5. *in fin. ff. de injur.*

18 *l.* 1. *J. de precib. imperatori offf.* indicant: *Cujac.* 18. *observat.* 22. & ita quoque legitur à Græcis, ὁ ἀνελόμενος. *Eclog. d. loco.* ubi etiam præmium indicii βραβεῖον τῆς μηνύσεως vocant.

19 Duobus scilicet, quorum unum est Silanianum, de quo *in l.* 1. *ff. de Silaniano.* alterum *in l.* 3. *ff. d. tit.*

20 Servus reum falsæ monetæ deferens, pro præmio indicinæ, libertatem consequitur, *ut hic*, *leg. Præmio* 5. *Cod. Theod. de falsa moneta. Synops. Basil. d. tit.* 18. *cap.* 2. adde *leg.* 1. *J. de falsa monet.* 21 Si servus raptum detulit, fit liber. *l.* 5. *in fin. ff. ad legem Jul. de vi public. Synopsis d. tit.* 18. *cap.* 3. 22 Si servus desertorem militiæ indicavit, fit liber. adde *l.* 1. *J. de desertoribus. Synopsis d. capite* 3. *in fine.*

TIT. XIV.

DE INGENUIS MANUMISSIS.

Ingenuus testamento manumissus non efficitur libertinus: & tamen tenetur manumittenti restituere quicquid de ejus domo, vel ejus contemplatione meruit. Bald.

I. Imp. Alexand. A. Phileto.

SI ingenuum te ex testamento manumissum esse dicas: apud suos judices causam agere debes, si tamen justum [23] contradictorem habes, id est, eum, qui se patronum tuum esse dicit: memor senatum censuisse, ut qui post manumissionem originem repetierint ea, quæ de domo manumissoris habent, ibi relinquant [24]. In qua causa etiam legata, ut liberto data esse, juris prudentibus placuit.

Obsequia servitutis non faciunt ingenuum servum. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Pompejæ.

INgenuam natam, neque nutrimentorum sumptus [25], neque servitutis obsequium [26] faciunt ancillam, neque manumissio [27] libertinam. P. P. v. Id. Maji, Sabino II. & Venusto Conss. 241.

Si manumissa est, postea ex antiqua causa pronunciata ingenua, liberi ante nati probantur ingenui. Salic.

III. Imp. Philippus A. Felicissimo.

SI aviam tuam uti ancillam manumissam [28], postea ingenuam [esse] solenniter constiterit, statumque ejus justæ sententiæ tuetur auctoritas: filios ejus, quamvis ante sententiam suscepti, ingenuam libertatem non immerito flagitare, si cum peritioribus [29] tractatum habuisses, facile cognosceres.

In hostilitate inter duas civitates consistente captus, non efficitur servus.

IV. Impp. Diocles. & Maximianus AA. & CC. Agrippæ.

CUm cognatum tuum ingenuum [30] natum [ex] Palmyrenæ [31] factionis dominatione redemptum [32], velut [33] captivum distractum esse dicas, Præses provinciæ ingenuitati suæ reddi eum efficiet.

Contra diffamantem aliquem de servitute, potest judex ad instantiam diffamati, tempus illi præfigere, intra quod debeat agere. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Crescenti.

DIffamari [34] statum ingenuorum, seu errore, seu malignitate quorumdam, periniquum est: præsertim cum affirmes diu Præsidem unum, atque alterum interpellatum à te, vocitasse [35] diversam partem, ut [36] contradictionem faceret, si defensionibus suis confideret, unde constat merito rectorem provinciæ commotum allegationibus suis sententiam dedisse, ne de cætero inquietudinem sustineres. Si igitur adhuc diversa pars perseverat in eadem obstinatione: aditus Præses Provinciæ ab injuria temperari præcipiet. Dat. Prid. Non.

Famulatus liberi hominis, etiam per tempus legum, non facit eum servum. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SCientis conditionem liberum non posse fieri servum, evidentissimi juris est. Cum igitur proponas patrem pupillorum, quorum precibus fecisti mentionem, velut liberam te penes se habuisse [in] ministerium [37], licet in actu [38] longi temporis: non præcedente vero titulo [39], quo dominia quæri solent, mutare tuam conditionem minime potuit. S. VII. Kal. Maji, AA. Conss.

Non renunciatio causæ, sed natalium veritas probat quem ingenuum. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

SI te & filios tuos ingenuos esse constat, natalium [40] veritas vos tuetur: nam qui servitutis moverat quæstionem, apud acta causæ renunciando [41], ad ingenuitatis probationem nec nocere quicquam, nec prodesse potest.

Servi, vel liberi ex pacto non efficiuntur ingenui. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Callimorpho.

INgenui nascuntur [42], libertini [43] manumissione tantum constituuntur, pactum [44] autem nec servis, nec libertinis ingenuitatem adsignat: nec his, qui transactioni non [45] consenserunt, quicquam præjudicare potest.

Ex libertina matre natus est ingenuus, nec ei reverso obest, quod in captivitate hostium fuit. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Potamoni.

LIbertina matre procreatam [46], ingenuam nasci natalibus, evidentis ac manifesti juris est. Cum igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus captam, postliminio [47] reversam proponas, & nunc tibi servituris moveri quæstionem: consequens est adiri Præsidem provinciæ [48], qui de causa liberali cognoscet, jure laturus sententiam: sciens neque hujusmodi [49] matris conditionem, neque captivitatem reversis de statu pristino quicquam posse detrahere.

Nomina sunt ad recognoscendum, non ad faciendum quem servum, vel ingenuum. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Athenodoræ.

AD recognoscendos singulos nomina [50] comparata, publico consensu, ob celandos natales ingenuis, si mutentur [51], minime nocet: natosque (licet in ministerio [52] servitutis) liberæ conditionis, non servos possessio, sed status ingenuos edi perficit.

Locatio operarum nec facit, nec probat quem servum. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Maximæ.

SI vestram possessionem nullus præcessit titulus [53], sed ingenui constituti operas [54] mercede placita locastis [55]: nec statui [vestro] quicquam derogatum est, nec ad conventionis implen-

23 *leg.* 1. *ff. si ingenuus. l.* 3. *ff. de collusione.*

24 *l.* 3. §. 1. *ff. si ingenuus.*

25 *l.* 3. *J. de infantibus expositis.*

26 *l.* 11. *J. l.* 10. *l.* 23. *J. de liberali. l.* 3. *J. de servis reipub. l.* 22. *J. de probat.*

27 *l.* 3. *J. eodem.* vide *l.* 2. *J. de vindict. libertat.*

28 *leg.* 2. *J. eod.*

29 Peritiores consulendi.

30 *Ingenuum factum ex Palmyrena factionis velut captivum distractum, &c.* Cujacius ita rectissime emendat.

31 Motæ scil. sub Gallieno, Valeriano ab Odennato Palmyrenorum rege. *Trebell. Pollio* (seu, ut Sextus Rufus ait, Decurione) & Zenobia ejus uxore, quam devicit Aurelianus: his adde quæ de tyrannide Basilici, & Avidii Cassii dixi ad *l.* 16. *J. de sacros. eccles.*

32 Ingenuus, qui ex Odennati vel Zenobiæ tyrannide redemptus fuit, retinetur quidem veluti jure pignoris: non tamen recte distrahitur velut captivus, eque distractio ingenuitati ejus nihil præjudicat. Sic. *l.* 12. *J. eod.*

33 Recte hoc additum est. Nam factio, rebellio vel bellum civile captivum non faciunt. *l.* 21. *in fin. ff. de cap.*

34 Vide repetitionem Blaureri ad hanc legem. *Goth.* Adde Sarmient. *lib.* 1. *cap.* 2. Kinschot. *Resp.* 19. *num.* 19. An citatio facta ex hac lege inducat litispendentiam, vid. Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 13. *num.* 14. *& seqq.*

35 Quid? competens judex in hypothesi seu specie hujus constitutionis, quis futurus est? Quidam diffamantis judicem putant judicem fore. *argum. leg. juris ordinem* 2. *J. de jurisdictione. leg. ult. J. ubi in rem actio.* Contrariam tamen sententiam communem magis & veriorem refert Blaurerus in repetitione hujus legis, *cap.* 4. *num.* 2. hoc est, competentem judicem in hac specie fore judicem diffamati, non diffamantis. Quinimo diffamantem ubique posse conveniri etiam refert. *argum. l.* 3. *ff. de offic. præsid. leg.* 1. *J. ubi de criminibus. Alex.* 5. *consil.* 102. Causam hanc adferunt, quod qui ex hac lege agit, non sit actor, sed reus: agit enim ut ejus actionem excipiat.

36 Invitus agere nemo cogitur. *leg.* 1. *J. ut nemo invitus. l. ult. J. de usur. pupillari.* nisi alium diffamet quovis modo civiliter. *l.* 7. *J. qui accus. l.* 3. §. 7. *ff. de re milit.* aut sibi jus vel obligationem aliquam in fundo, domo & bonis alterius competere adfirmet. dixi quædam ad *l.* 13. §. 30. *ff. de act. empt.* vide *Ferrar. in forma responsi. libelli in actione hypothecaria* 44. *in verbo & renunciationis* 10. *num.* 2. vide *Mynsing.* 3. *observ.* 78. adde *l.* 40. *ff. ad l. Aquil.* His enim casibus cogitur adversarius intra certum tempus experiri, ac nisi id faciat, perpetuum illi silentium à judice indicitur. 37 Ministerium exhibitum etiam per longum tempus, ingenuum servum non facit. *leg.* 2. *J. eod.* 38 *leg.* 3. *J. de long. temp.* 39 *l. ult. J. de servis reip.* 40 Natalium veritas ingenuum tuetur. 41 Renuncians liti status, non fatetur omnino adversarium ingenuum esse, quantum vis ipse sibi præjudicet. Renunciatione litis non facimus eum ingenuum qui ingenuus non est. *l.* 27. §. 1. *ff. de liberali.* 42 Ingenui nascuntur, libertini fiunt. *Inst. de ingenuis.* 43 *leg.* 3. §. 1 *ff. de suis.* 44 *leg.* 2 *J. de collus. deteg.* 45 Pactis aut transactionibus absentis & ignorantis causæ nemo præjudicat. 46 Vid. *l.* 11. *J. de oper. lib.* 47 Postliminio libertas recipitur. 48 Prælides cognoscunt de causa libertatis. 49 Id est libertinæ, ut *J. eod.* 50 Nomina ad singulos recognoscendos inventa. *l.* 9. *J. de liberali.* §. 29. *Inst. de legat.* vide *l. ult. J. de servis reipublicæ.* 51 Nominis mutatio non est evidens servitutis justæ argumentum. Non est igitur justa collectio: Nomen mutavit: ergo & servus fuit. 52 *l.* 2. *l.* 6. *J. eod.* 53 Vid. *l. ult. J. de servis reipub.* 54 *l.* 2. *l.* 6. *& l.* 10. *J. eod.* 55 Ingenuus operas locare potest.

Source : BIU Cujas

1 Plagio abducta libertatem non amittit. facit *lex* 3. *C. eod. l.* 2. *C. ubi de criminib.* Quid si à plagiario vendita? ne tunc quidem libertatem amittit. *leg.* 1. *C. ad l. Fab. de plagiariis.* Quid si fisco plagiarii bona commissa? ne tunc quoque, *ut hic.*

2 Renunciasse libertinitatis probationi non videtur, qui se ingenuum dixit, nec obtinuit, *ut hic.* Ad eundem modum putant, utile dominium eum etiam vindicare posse, qui directo succubuerit. *l.* 39. §. 1. *ff. de evict.* & velut feudatarium experiri posse qui ut proprietarius non obtinuerit. *Baldus hic.*

implendam fidem solenniter agere prohibemini. S. Non. Mart. CC. Conss.

Plagio abducta ingenuitatem non perdit. Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Quietæ.

AD mutandum liberæ statum, commissum plagii [1] nihil promovet: sed abductam natales, quibus nata est, post hunc etiam casum obtinere convenit. S. III. Kal. Decemb. AA. & CC.

XIII. Iidem AA. & CC. Melandro.

INgenuum quis se [2] contendendo, nec probando non amittit libertinitatem. S. VII. Id. Decemb.

Ignoranter desponsata, ut ancilla, suæ ingenuitati non præjudicat. Salic.

XIV. Iidem AA. & CC. Aristoteli.

STatui ingenuæ ex eo solo, quod velut ancilla sponsaliorum [3] nomine data proponitur, præjudicari nulla ratione potest. S. VII. Kal. Januar.

3 Vide *leg.* 16. *C. de lib.* adde *C. si rector provinciæ.*

TIT. XV.

COMMUNIA [4] DE MANUMISSIONIBUS.

Si proprietarius, & usufructuarius simul libertatem servo imponant; pleno jure liber efficitur. Salic.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SANCIMUS, si proprietarius servo, cujus usufructus ad alium pertinebat, libertatem imposuerit, non secundum antiquam [5] observationem [6], & libertate carere, & eum sine [7] domino esse intelligi: sed nec inveniri personam, cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam proprietarius, quam usufructuarius libertatem ei [consentientes [8]] imposuerint, pleno jure liberum [eum] effici: & si quid postea [sibi] acquisierit, hoc in bonis suis habere. Sin autem proprietarius solus libertatem imposuerit, usufructuario [9] minime consentiente: sit quidem ille, qui libertatem à proprietario accepit, inter libertos proprietarii connumeratus: & si quid in medio possidet, hoc sibi acquirat, sibique habeat, & suæ posteritati relinquat salvo patronatus jure, per omnia custodiendo, nisi & hoc ei legibus fuerit remissum. Ipse tamen libertus, quasi [10] servus apud usufructuarium permaneat, donec usufructuarius vivit, vel usus fructus legitimo modo peremptus est. Etenim si finem usus fructus quocunque modo accipiat: tunc facultas ei tribuatur, quo maluerit degere modo. Si vero adhuc superstite usufructuario ab hac luce fuerit libertus exemptus: hereditas ejus legitimum tramitem sequatur. Sin autem usufructuarius [11] tantummodo libertatem imposuerit: siquidem hoc modo, ut cedat usumfructum proprietario: plenissimum jus habeat in servo proprietarius: ut omnia ei servus acquirat secundum ea quæ generaliter in servos, & dominos constituta sunt. Sin vero gratias agendo usufructuarius eum ab usufructu liberaverit, & libertate donaverit: tunc maneat quidem servus proprietario suo annexus: sed non [12] necessitas ei imponatur, donec vivit usufructuarius, vel usufructus, constare potest, observare proprietarium, & quædam ministeria [ei] adimplere, sed Judices nostri eum in quiete tueantur. Post usufructuarii autem mortem, vel usufructus quocunque modo interemptionem: tunc serviat quidem domino, & omnia, quæ in medio ad eum pervenerint, hæc suo domino acquirat. Et sit ex nostra constitutione hæc separatio inter servos & liberos: & non secundum jus antiquum idem servus remaneat, & nullum respiciat dominum.

Parentes possint manumittere per filios cujuscunque sexus, etiamsi non sint in potestate. Salic.

§. 1. Illud quoque huic legi adjicimus, ut exposa antiqua personarum [13] differentia, liceat parentibus tam masculis, quam fœminis, filiis, filiabusve suis in sacris constitutis, sive emancipatis, cujuscunque gradus, mandatum [14] imponere, quatenus servos in libertatem perducant, sive [15] apud Judicem, sive in sactis [16] Ecclesiis [17], sive secundum alium, quem mandator voluerit legitimum modum, cum enim, & in [18] successionibus, & in aliis pene omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc observari, & in præsenti casu, maxime pro [19] libertate quam & fovere, & tueri Romanis legibus, & præcipue nostro nomini peculiare est. Dat. XV. Kal. April. Lampadio, & Oreste Conss. 530.

Potest manumitti, tam in Ecclesia, quam apud judicem, vel in testamento etiam infans, vel ignorans, ut sit civis Romanus. Bald.

II. Idem A. Juliano P. P.

SI quis servo suo libertatem imponat, sive in Ecclesia [20], [sive in æde sacra,] sive ad qualecunque tribunal, vel apud eum [Judicem] qui libertatem imponere legibus habet [21] licentiam, sive in testamento, vel alio ultimo elogio, directam, vel fideicommissariam: nullo coërceatur modo eorum qui ad libertatem veniunt, ætatem [22] requirere: neque enim [eum] tantummodo civitatem Romanam adipisci volumus, qui major triginta [23] annis existit: sed quemadmodum [24] in Ecclesiasticis libertatibus non est hujus ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus quæ à dominis imponuntur, sive extremis dispositionibus, sive per Judices, vel alio legitimo modo hoc observari sancimus, ut sint omnes cives Romani constituti: ampliandam [25] enim [magis] civitatem nostram, quam minuendam esse censemus.

Si existens sine uxore ancillam propriam in concubinam habeat, & de ejus vel sobolis libertate, vel servitute nihil disposuerit, ad libertatem post ejus mortem perducuntur. Salic.

III. Idem A. Joanni P. P.

SI quis sine uxore constitutus, ancillam suam [26] [sub] nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanserit, & forsitan liberos ex ea sustulerit, sancimus omnimodo non concedi heredibus defuncti eandem, vel liberos ejus, si etiam liberos habuerit, in servitutem deducere: sed post mortem domini sub certo modo eripiatur in libertatem una cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit. Ipsi etenim domino, dum supereset, damus licentiam quomodo voluerit uti tam ancilla sua, quam etiam ex ea progenita sobole, [&] in suo ultimo elogio quidquid voluerit contra eos disponere, id est, quasi servos eos aliis legare, sive in servitutem heredum nominatim relinquere. Sin autem taciturnitate [27] eos præterierit, tunc post mortem ejus ad libertatem eripiantur: ut sit mors domini, libertatis eorum exordium. Hominibus etenim uxores [28] habentibus concubinas, vel libertas [29], vel ancillas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt. Dat. Kal. Nov. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis 531.

4 Possis dicere, κοινὰ κοῖς κοινά. Hujus enim tituli constitutiones ad omne genus manumissionis referuntur: His denique Justiniani novis constitutionibus vetus jus abrogatur.

5 Nota jus vetus receptum in servis à proprietario manumissis.

6 Id est, ut ab antiquis usitatum erat. *Ulpian.* 1. §. 19.

7 *l.* 23. *ff. de liberali causa.*

8 De servo consentiente proprietario simul & usufructuario manumisso. vide *leg.* 15. *ff. quibus mod. usus fructus.* adde *l.* 6. *ff. de manumiss. testament.*

9 De servo à nudo proprietario manumisso.

10 Servus manumissus à proprietario, liber fit, & tamen servit usufructuario. Quo jure id fieri posse dixeris? servit ut liber. *l.* 11. *C. de ingenuis.* Multum differunt, servum esse & servire. Illud juris est; hoc facti.

11 De servo à nudo usufructuario manumisso. adde *l.* 2. *ff. de manumiss. vindict. l.* 9. *C. de usufruct.*

12 Manumissus ab usufructuario non est liber, nec tamen servit proprietario.

13 Olim filiusfamilias jussu patris manumittere poterat: jussu matris non poterat. *Paulus* 1. *sentent.* 13. §. 2. per emancipatos etiam non poterat pater manumittere, ut hic Thaleleus notat: per suos poterat. *l.* 51. *in fin. ff. de rit. l.* 30. §. 1. *ff. qui & à quib. manumiss. l.* 13. *ff. de jure patron. l.* 16. *l.* 22. *ff. de manumiss. l.* 4. *l.* 10. *l.* 22. *ff. de manumiss. vindict.* hodie jus aliud est, ut mox dicetur.

14 Parentes possunt servos manumittere per liberos cujuscunque sexus: etiam si non sunt in potestate.

15 Manumissiones non tantum fiunt apud judicem, vel in Ecclesiis, sed & alio quovis modo, hoc est, testamento, codicillis, directo, vel per fideicommissum.

16 *C. de his qui in Ecclesia manumittuntur.* vide *Concilium Africanum* 1. 17 *l.* 2. *C. eod.*

18 In successionibus nulla est inter liberos discretio. 19 Libertas à lege & Principe defenditur. 20 *l.* 1. *in fin. C. eod. & C. de his qui in eccles. manumit.* 21 *leg.* 4. *C. de vindict.*

22 Infans etiam manumitti potest. *l.* 25. *ff. de manumiss.* Imo & is qui est in utero. *l.* 14. *C. de fideic. libert.* 23 Olim ætas hæc erat legitima civitatis Romanæ adipiscendæ: & servus ante hanc ætatem manumissus, non fiebat civis, sed Latinus, *Theoph. Instit. de libert. Ulp. l.* 1. §. 12. *l.* 39. §. 2. *ff. famil.* adde *l. ult. ff. de reb. dubiis. l.* 46. *ff. de manumiss. testam. l.* 13. *in fin. ff. de statulib.* 24 Extensio juris ecclesiastici ad commune. 25 Amplianda magis respublica, quam minuenda. 26 Ancilla domini concubina ejusque liberi, morte & silentio domini fiunt liberi. adde *Novell.* 78. *cap.* 4. 27 Silentio libertas conferri potest.

28 Concubinam uxori superducere non licet. vide *l. un. C. de concub.*

29 Al. liberas.

TIT. XVI.

DE LIBERALI CAUSA [30].

De eo, qui filios vendidit.

1. Imp. Antoninus A. Saturnino.

REM quidem illicitam [31], & inhonestam admisisse te confiteris, quia proponis *filios ingenuos à te venundatos.* Sed quia factum [32] tuum filiis obesse non debet, adi competentem judicem, (si vis) ut causa agatur secundum ordinem [33] juris. P. P. v. Idib. Februar. *.

De exceptione rei judicatæ.

II. Idem A. Veroniano.

SI hi, quos *servos tuos esse* dicis, liberi esse à diversa parte dicantur, de statu eorum more solito quæri oportet: nec enim res judicata [34], qua de proprietate [35] eorum pronunciatum est, opponi causæ liberali potest. Dat. Non. Februar. *Romæ*, Messala, & Sabino Conss. 215.

Si liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur.

III. Imp. Alexand. A. Quinto.

SI liber homo alienæ [36] ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum [37], *ut se abstineret*, servus domini mulieris non [38] fit. P. P. Non. Februar. Fusco & Dextro Conss. 226.

De re judicata.

IV. Idem A. Jocundo.

SI is, *quem in servitutem petebas*, liber (quamvis absente [39] te) causa cognita pronunciatus est: secunda in servitutem petitio ejus dari tibi non debet. Sed si postea, quam cognovisti [40], de sententia judicis appellasti, an jure lata sit, in auditorio [41] quæretur.

De vendita à fisco, & de onere probationis.

V. Idem A. Sabino.

NOn ideo minus in libertatem proclamare potest ea, *quam ancillam tuam esse dicis*, quod eam vendente fisco [42] compatrasti. Sed [43] nec hodie ad præscriptionem operatur, quod venditionis tempore major viginti annis fuerit: cum ætatis allegatio non [44] alias possit præscriptionem adversus civem Romanum accommodare, quàm si participandi [45] pretii gratia consensum servituti dedisse probetur. †. Probationis [46] sane onus, cum ex servitute in libertatem adscritur, ad se recipit: quæ si affirmationem suam non [47] impleat, inconcussum possessionis jus obtinebis.

De eo, qui scripsit se servum esse.

VI. Imppp. Valer. & Gallien. AA. & Valer. A. Nobilissimus Cæs. Versimeno.

NEc si volens scripsisses [48] *servum te esse, non liberum*, præjudicium juri tuo aliquod comparasses: quanto [nunc] magis, cum eam scripturam dare compulsum [49] te esse testaris?

Si heres veniat contra factum defuncti.

VII. Imp. Aurelianus A. Secundo.

SI ab eo, cujus servus fuisti, manumissus es: frustra libertatis controversiam sustines, maxime [50] ab herede ejus, qui [te] manumisit: cum etsi jure [51] libertas non processerit, respectu tamen aditæ hereditatis voluntatem defuncti suo consensu firmare debuit.

De eo, qui nummos accepit, ut manumitteret.

VIII. Impp. Diocles & Maximianus AA. & CC. Verinæ.

CUm adfirmes placuisse quondam domino tuo, *ut pro te, & pro filia tua dato* [52] *nummo certæ quantitatis vos manumitteret*, & te tantummodo liberavit: aditus Rector Provinciæ hortabitur [53] eum, salva reverentia, quam patrono liberti solent exhibere, placito suo stare. Dat. Prid. * Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De cognomine.

IX. Iidem AA. & CC. Proculo.

CUm precum [54] tuarum conceptio, licet eum, contra quem supplicas, *ex ancilla natum esse expresserit*, tamen nomini [55] cognomen, quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, & non servum esse, sed servili macula adspersum comprehenderit, contra eum, qui servus non est, supplicasse te intelligis [56].

De pactis, & administrationibus.

X. Iidem AA. & CC. Stratonico.

LIberos privatis pactis [57], vel actu [58] quocunque administratores non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est.

Si servus honores gesserit.

XI. Iidem AA. & CC. Faustino.

NOn [59] mutant servi statum, si ad civiles honores illicite, atque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur quæstio, intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod [60] pater vester civiles honores gessit. Solemnibus itaque ordinatis, apud Præsidem Provinciæ de statu vestro cognoscetur.

De venditione.

XII. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI [ex] libertate natum aliquis comparaverit [61]: statum retines, quem antea habuisti. †. Si vero ex ancilla editum natura-

29 Al. liberas.

30 XL. D. XII. & IV. *C. Theod.* 8. *Paul.* 5. *sent.* 1.

31 Res illicita & inhonesta patri liberos ingenuos vendere. vide *l.* 1. *C. de patribus qui filios distraxerunt*: adde *l.* 16. *C. de transactionib.* adde *Paul.* 5. *sent.* 1. §. 1.

32 Pater venditos à se filios invito emptore, oblato tamen pretio, potest evincere: ut ita facti sui, altero invito, pœnitere & à contractu suo recedere, suumque factum retractare interdum quis possit: qui casus specialis est.

33 Per adsertorem. Hodie adsertionis solennitas sublata. *l.* 1. *C. de adsert. tollend.*

34 *l.* 25. §. 1. *ff. eod.*

35 Alia est proprietatis causa, alia libertatis.

36 Contubernio ancillæ alienæ, liber homo non transit in alterius dominium.

37 Protestatio jure non minuta, nullam vim obtinet. *Bald.*

38 Vide *l.* 1. *C. de SC. Claudiano.*

39 Sententia liberalis ferri potest absente parte: potest tamen ab ea appellari.

40 Tempus appellationis interponendæ non currit ignoranti. *l.* 5. *C. quomodo & quando judex.*

41 Causæ appellationum in auditoriis pensantur.

42 Vendita mulier, etiam à fisco, in libertatem proclamare potest.

43 Ratio dubitandi.

44 *l.* 7. *ff. eod. l.* 1. *ff. quib. ad libert. proclamare.* Ex constitutione Leonis 59. liber homo seipsum vendere potest, etiam participandi præmii causa.

45 Quemadmodum id fieri potuit dixi ad *dict. Nov.* 59.

46 Dixi ad *l.* 7. §. *ult. ff. eod.*

47 *l.* 4. *C. de edendo.*

48 Vide *l.* 39. *C. eod.* adde *l.* 26. *C. de transact.*

49 *Paul.* 5. *sent.* 1. §. 4.

50 Cur ita? vide *l.* 31. *ff. eod. l.* 3. *C. de reb. alien. l.* 13. *C. de testam. manumiss.*

51 Directo scil. *leg.* 9. *C. de testam. manumiss.*

52 Id est, data summa aliqua pecuniæ.

53 Hortandus est dominus, ut servet pactum cum servo suo habitum. vide *leg.* 9. *in fin. C. de cond. ob caus.* 2. *Feud. ult.* id est, cogendus est moderate ut hortationi nonnihil sit immistum necessitatis. Ideoque

Græci sic legunt, ἀναλλάξητος. 54 Confessioni & libello supplicantis in ejus præjudicium, non in favorem statur. 55 Cognomen liberis hominibus usurpare licuit, servis non licuit, sic apud Athenienses decreto sancitum fuit: Ne fortissimorum virorum nomina, Harmodii scil. & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, unquam servis indere liceret. Nefas enim ducebant nomina libertati patriæ devota, servili contagio pollui. *Gell.* 9. *cap.* 2. Hinc etiam colligitur, Libertos nomen patroni adsumpsisse, suoque (quod unicum ante habebant) cum prænomine adjunxisse. Eo alludens Persius, *verterit*, inquit, *hunc dominus, momento turbinis exit Marcus damna.* Idem testatur Artemidorus *lib. de somniis.* 56 Contrarius sibi ipsi testis non auditur. vide Oldendorp. *cap.* 7. *num.* 1. *de testibus.* 57 *leg.* 37. *ff. eod.* Goth. Ad hanc legem vid. Alciat. *lib.* 2. *paradox. cap.* 5. Augustin. *lib.* 3. *emendat. cap.* 8. Cujac. *lib.* 5. *obs. c.* 40. S. L. 58 *leg.* 2. *C. de ingenuis manumiss.* Cujacius legit, *vel actus cujuscunque administrati rationem*, & ita quoque Græci legunt. 59 *l.* 28. *l.* 38. *C. eodem. l.* 10. *C. de probat. l. ult. C. si servus aut libert. lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 3. *ff. de off. prator.* his adde quæ scripsi ad *Novell.* 117. *cap.* 11. ad eundem modum Tertullianus *lib. de præscript.* originis & successionis Apostolicæ jactatores, negat continuo Apostolicos esse, & tamen recte cum hujusmodi hominibus ab ignorante contrahitur. *argum. l.* 3. *ff. de SC. Macedon.* 60 Vide *l.* 11. *C. ad l. Fab. de plagiar. l. ult. C. de fugit.* 61 *l.* 4. §. 2. *ff. de manumiss.*

Source : BIU Cujas

naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emptori pretium solvisti : non idcirco libertatem consecutus es [1], P.P. XVIII. Kal. Maji.

De statu defuncti.

XIII. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter de [2] statu defuncti agi non potest. Si vero ex peculio quondam ejus, quem tu bona reliquisse commemoras, res vindicentur, vel ejus filiis moveatur status quæstio : hæc omnia solenniter Præsidali [3] notione decidi debent. Dat. V. Kalend. Maji.

De effectu litis ordinatæ.

XIV. Iidem AA. & CC. Quintiano.

LIte ordinata [4] in possessione libertatis, is, de cujus libertate quæritur, constituitur, & interim pro libero habetur. Dat. IV. Kal. Maji, *Heracleæ*, AA. Conss.

De probationibus.

XV. Iidem AA. & CC. Palladio.

NEc omissa professio [5] probationem generis excludit, nec falsa simulatio veritatem [6] minuit. Cum itaque ad [7] examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio : aditus Præses Provinciæ, solennibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

De minore in dotem data.

XVI. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

SI ministerium [8] tuum quasi libera exhibuisti ; ac te nesciente quasi ancilla in dotem data, conscriptum instrumentum est : nihil hæc libertati tuæ nocere potuerunt : maxime cum te minorem ætate fuisse commemores, & placuerit minores [9] viginti annis nulla ratione mutare statum [posse,] ac pro liberis servos fieri : ne ante [10] libertatem inconsulte amittant, quam alii propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. P.P. VI. Id. Maji, *Hadrianop.* AA. Conss.

Si quibusdam ex pluribus fratribus quæstio moveatur.

XVII. Iidem AA. & CC. Resino.

MUltis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis, vel casibus intervenientibus, singulorum causæ status separantur. Nihil itaque prohibet eundem, & tibi non [11] movere quæstionem [status] & eos, quos fratres tuos adseveras, in servitutem vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, aliæ sunt probationes necessariæ : nam quod [12] tibi non movetur quæstio libertatis, eorum non idoneam constat habere probationem.

De locatione.

XVIII. Iidem AA. & CC. Zotico.

AD probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi [13] locatio non sufficit : nec [14] tamen hoc solum ad servitutis vinculum argumentum est idoneum. S. Id. Jul. *Philippopol.* AA. Conss.

Si ab alio manumissus, ab alio servus dicatur.

XIX. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus : nam cum te eum ad libertatem perduxisse profitearis, illius interest [15] magis solenniter suum tueri statum : & consequenter [16] tua etiam agetur causa : nam si ab eo contra quem fundis preces, servus dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur : probatio servitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi adsignans, tuum etiam jus patronatus tuetur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concesso, adito Præside Provinciæ, eum invitum etiam defendere poteris.

De libertate non revocanda. De his quæ non manumittendi causa fiunt.

XX. Iidem AA. & CC. Æternali.

SIcut [17] semel præstitam libertatem revocari [18] non licet : sic per ea quæ non [19] manumittendi causa domini cum servis [propriis] agunt, nihil sibi detrahunt. S. VI. Kalend. Septemb. AA. Conss.

Esse in possessione servitutis vel libertatis.

XXI. Idem AA. & CC. Thrasyllæ.

EAm, quæ in possessione [20] libertatis non sine dolo [21] malo reperitur, in servitute constitutæ simile [22] habere præjudicium, Edicto Perpetuo cavetur. [Sed] si controversia erit, utrum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitutem, sui [23] conceptione manifeste probatur : nec quicquam juris ancillæ dolus propriis dominis aufert. S. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. Conss.

De natalibus, & de confessione.

XXII. Iidem AA. & CC. Pardalæ.

PArentes natales [24], non confessio adsignat. Quapropter si ex ancilla nata, post ad libertatem manumissa pervenisti : te [25] *servam professa* [26] velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione [27] vel errore quæsitam manumissione libertatem amittere minime potuisti : cum servi [28] nascantur ratione certa, non confessione constituantur. Dat. V. Kal. Decemb. AA. Conss.

De obsequio præstito.

XXIII. Iidem AA. & CC. Musciæ.

SI tibi testamento directa libertas à domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ [29] : non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus [30] uni præstas obsequium [31], cæteræ filiæ tuam rescindere possunt libertatem.

De confessione apud acta.

XXIV. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

INterrogatam, & professam apud acta *se esse ancillam*, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit [32].

De instrumentis manumissionis.

XXV. Iidem AA. & CC. Licentiano.

SIcut instrumenta [33] prætermissa [34] manumissionis rectæ factæ nullum adferunt præstitæ libertati præjudicium [35] : ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. S. V. Id. Februar. CC. Conss.

De libertate non adimenda, de instrumento manumissionis.

XXVI. Iidem AA. & CC. Modesto.

SIcut datam libertatem manumissis adimere [36] patronus non potest : ita manumissionis [37] instrumentum præstare cogitur.

De re judicata, de collusione & confessione ejus qui controversiam passo succesit.

XXVII. Iidem AA. & CC. Austerio.

ARrianus mota sibi quæstione à Leonide, *liber fuit pronunciatus* [38] : in servitutem à victo iterum non recte petitus est. Coheres [39] etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive heredibus ipsius qui status [ei] moverat quæstionem, nihil tibi obfuit : nec ea, quæ in confessione inter eos venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare potuerunt.

De statu & dignitate parentum.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Eurymedonti.

AVi paterni magistratu functi dignitas [40], ad libertatis probationem nihil nepoti prodest : si quidem in liberali causa matris [41] non patris inspicitur conditio. Sed nec materni [42] avi sola sufficit : cum licet avia quoque libera probari possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. *Sirmii*, IV. Id. April. AA. Conss.

De redempta ab eo, in cujus fuit contubernio.

XXIX. Iidem AA. & CC. Troillæ.

DE ancilla matre natam, & ab eo redemptam, in cujus fuit contubernio [43], si non manumittitur, in servitute permanere non ambigitur.

De obsequio non præstito.

XXX. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

SOlo obsequii [44] non præstiti velamento, data libertas rescindi non potest.

De quæstione improbe mota.

XXXI. Iidem AA. & CC. Cassianæ.

SI tibi servitutis improbe moveatur quæstio : solennibus ordinatis, de calumnia [45], vel injuria (prout vindictæ viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronunciatus, adversus eam sententiam postulare potes : tunc demum etiam de his, quæ direpta probaveris, restitutionem (cum pro libertate fuerit pronunciatum) petiturus. S. V. Id. Octobr. CC. Conss.

De subscriptione filiorum domini manumittentis.

XXXII. Iidem AA. & CC. Athenaidi.

SUbscriptio [46] filii [47] domini manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrahere libertati quicquam potest.

De eo, qui accepta pecunia manumisit.

XXXIII. Iidem AA. & CC. Melitianæ.

LIcet accepta [48] pecunia dominus te manumisit, tamen tributa libertas rescindi non potuit. S. IV. Id. Novembr. CC. Conss.

De concubinatu.

XXXIV. Iidem AA. & CC. Eremoniæ.

LIbera, concubinatus ratione non constituitur ancilla [49]. Dat. Id. Novemb. CC. Conss.

De eo, qui pupilli res velut tutor administravit.

XXXV. Iidem AA. & CC. Attalo.

NOn idcirco minus, quod pupilli res velut [50] tutor administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quæstionem potest.

De pactis.

XXXVI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

POst [51] certi temporis ministerium ancillæ, *liberam eam esse cum ea paciscendo*, conventionis obtemperandi legi domina nullam habet necessitatem, utque hoc verum est, ita [52] è contrario, si filios suos constituta cum his, libera [53] in ministerium tibi tradere promisisse [54] probetur, parere placitis non compellitur.

De venditione hominis liberi.

XXXVII. Iidem AA. & CC. Olympio.

SI filium [55] tuum liberum genero vendidisti [56] ; qui tam proxima [57] necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare non potest, utrisque [58] sociis criminis accusator deest.

De Limenarchis.

XXXVIII. Iidem AA. & CC. Philesarpho.

NOn [59] idcirco minus, quod te *Limenarcha* [60] creato nemo contradixit reipublicæ nomine, moveri tibi status quæstio potest. Dat. XVI. Kal. Januar. *Nicomed.* CC. Conss.

De professione.

XXXIX. Iidem AA. & CC. Potestentico.

LIberos *velut servos se profitentes* [61], statum eorum mutare non posse constat. S. VI. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

De altera parte absente.

XL. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutum.

IUxta Edicti nostri continentiam [62] in liberalibus quoque negotiis, sive de libertinitate, sive de ingenuitate [quæstio] moveatur,

---

1 Imo consequi debes. *leg.* 1. *C. eod.*

2 *J. ne de statu defunct.*

3 *leg.* 3. *J. ne de stat.*

4 Vindiciæ dantur secundum libertatem. *l.* 24. 25. *§. ult. ff. eod. l.* 1. *C. qui dare tutor. l.* 2. §. 24. *ff. de orig. jur.* adde *l.* 21. *J. eod.* dixi ad leges XII. tabular. *tit.* 22. §. 2. de ordinatione libertatis, vide *Cujac. l.* 18. *obs.* 23.

5 *l.* 39. *J. eodem.* hoc itaque referendum videtur ad professiones natalium, de quibus dixi ad *l.* 6. *C. de fide instr.*

6 Falsa simulatio veritatem non minuit, *ut hic*, & *l.* 5. *C. de jur. & fact. l.* 6. *ff. ad municip.*

7 Ad examinationem veri, omnis justa probatio admittenda.

8 Liber ministerium alteri exhibere potest. *l.* 2. 6. & 11. *C. de ingenuis manumiss.*

9 *l. ult. C. de ingenuis manumiss.*

10 *l.* 5. *C. eod. l.* 7. §. 1. *ff. eod.*

11 Absurdum est ut quis ultro libertatem suam amittere possit ea ætate, qua alii libertatem conferre non potest.

12 *leg.* 7. *C. de ingenuis. l.* 17. *C. de probat.*

13 *d. l.* 17.

14 Etiamsi servus rem aliquam à domino conducit, non ideo fit liber.

15 Facit *l.* 22. *C. de probat.*

16 Causa dicitur principaliter pertinere ad eum cujus magis interest. *Bald.* facit lex 3. 4. 5. *ff. eodem.*

17 *d. l.* 5.

18 Semel præstita servo à domino libertas, amplius ab eodem domino revocari non potest, *ut hic. Synops. Basil.* 48. *tit.* 20. *cap.* 20. Nihil difficilius revocatur quam libertas. *l.* 26. *J. eod.*

19 Vid. *l.* 24. §. 8. *ff. de fideicomm. liber. leg.* 17. §. 1. *ff. qui & à quib. manum.*

20 *leg.* 14. *C. eod. l.* 4. *C. ubi caus. stat.*

21 *leg.* 7. §. 5. *vers. Etsi. ff. eodem. l.* 15. *C. de prob.*

22 Paria sunt in servitute constitutum esse, & dolo malo in possessione libertatis esse.

23 *leg.* 22. *in fine J. de evict.*

24 Parens is proprie est ac vere, ex quo nos geniti, non qui nos filios ac liberos appellat. Parentem enim natales faciunt, non confessio, *ut hic.* hac ratione servi nascuntur : confessione non constituuntur. *in fin. J. eodem.* Quod autem hic dicuntur *natales nobis parentem adsignare*, nihil aliud est, quam nos eam sortiri conditionem quam parens habuit cum ei nasceremur. Cæterum non ut natalibus nostris continuo, vel liberi, vel servi dicimur : ita natalibus patris, liberi continuo videmur. *l.* 10. *C. de probat.* Goth.

25 *Te velut ex altera natam ancillam, servam professa quæsitam manumissione libertatem, hujusmodi simulatione, vel errore amittere, &c.* quidam ita legunt.

26 Mutatio hæc multiplex. Ancilla nata ex Arethusa, manumissa est : manumissa postea se ancillam quasi ex Dorcade confessa est, hujusmodi confessio sive simulationem voces, sive errorem, quæsitam semel manumissione libertatem non eripit.

27 *d. l.* 15. *C. eodem.*

28 Servitus confessione nuda non contrahitur, sed vel natura, *ut hic.* vel lege.

29 *Scripti*, ita legitur *in libris Basilicon.*

30 *Filiis*, *libri Basilicon.*

31 Ex obsequio uni heredum præstito à servo libertate donato, præjudicium libertati non fit. vide *l.* 2. *C. eodem.*

32 Si modo metu & impressione alicujus terroris confessio apud acta facta sit. *Paul. 5. sentent.* 1. §. 4. alias confessio apud acta præjudicat, donec contrarium probetur. Vid. hic Brisson. *lib.* 1. *selectarum cap.* 5. S. L.

33 Facit *lex* 19. *in fin. C. de fide instr. l.* 15. *C. de jure dotium.*

34 Mos fuit apud veteres manumissis instrumenta manumissionis tradere, *ut hic*, & *l.* 26. *J. eodem.* eadem status instrumenta appellari puto in *leg.* 8. §. 1. *ff. quod met. caus.*

35 *Vitium* : quidam ita legunt, eamque lectionem Græci probant, apud quos legitur ἐλαττωμα. *Cujac.* 18. *obser.* 22.

36 *leg.* 20. *C. eod.*

37 *leg.* 25. *C. eod.* vide quæ notavi ad *leg.* 9. *ff. de nationibus.*

38 Liber pronunciatus ab adversario nunquam in servitutem peti potest : ab alio posse videtur, *arg. l.* 63. *ff. de rejudic.*

39 Coheredis confessio super statu defuncti non præjudicat coheredi contrarium adferenti. *Salicet.*

40 *l.* 10. *C. de probationib.* facit *l.* 11. *C. eodem.*

41 In libertatis causa, matris non patris inspicitur conditio, *ut hic*, & *leg. ultim. J. eodem.* In nobilitatis causa contrarium hodie observatur. vide quæ dixi ad *Ulpian.* 5. §. 8.

42 Avi paterni vel materni ingenuitate nemo probatur omnino esse ingenuus.

43 Qui ancillam redimit ut ea concubina utatur, eam non liberat. *l.* 34. *J. eodem.* vide tamen *l. ultim. C. comm. de manumiss.*

44 Non necessarii, aliud si alimenta denegant. *l.* 6. *ff. de agnosc. lib.*

45 Qui per calumniam dicitur servus, probata causa liberali potest injuriarum experiri. *l.* 39. §. 1. *ff. eod.* vide *l.* 9. *l.* 10. *J. de injur.*

46 Tenet manumissio à domino facta, licet manumissioni filius non subscripserit.

47 Puta heredi. *leg.* 13. *C. de testament. manumiss.*

48 Dominus accepta pecunia potest servum manumittere, *ut hic*, ut pater filium. *leg.* 107. *ff. de verborum obligat.* dicendum alias videbatur manumissionem gratuito fieri, vel omnino non fieri.

49 *l.* 29. *C. eod.* vide *leg. unic. J. de SC. Claud.*

50 Pupillus tutorem quondam suum, servum potest dicere : id est, Etiamsi servus tutelam domini administraverit, non tamen efficitur libertus.

51 Pactum inter dominum & ancillam non adstringit. *l.* 13. *in fin. C. de transact.* Igitur ex pacto libera non erit, quæ se liberam pacta fuerit, cum ancilla esset : quemadmodum per contrarium ei quæ cum filiis est libera, pactum non nocet, quo se ancillam esse pacta est. *Synopsis Basil.* 48. *Tit.* 26. *c.* 34.

52 Vide *J. eodem.*

53 *Cum iisdem libertate, &c.* ita emendo, hoc nimirum sensu : Servus cum domino stipulari non potest, ut certi temporis ministerio alicui exhibito fiat liber : ita nec filius, ut certi temporis obsequio alicui exhibito emancipetur. Priori pacto dominus non tenetur. & ita quadrat comparatio : nisi malis ita cum Græcis. Ancilla pacto non fit libera. Libera pacto non fit serva. 48. *Ecl.* 20. *c.* 34. vel melius dic : Pacto non potest effici, ut post certi temporis ministerium fiam liber : & vice versa, pacto non potest effici, ut post certi temporis ministerium fiam servus una cum liberis meis, & priori pacto adversus te agere non possum : & posteriori adversus me vel liberos meos agere non potes.

54 *leg.* 1. *C. eod.*

55 *l.* 1. *C. eod. l.* 1. *C. de patrib. qui filios distraxerunt.*

56 Qui sciens liberum hominem vendit, plagium committit.

57 Inter proximos & cognatos præsumitur scientia. vide *leg.* 7. *C. de in integrum restitut. min.*

58 Participes ejusdem criminis invicem se non accusant. *l.* 16. *in fin. ff. de quæstion.*

59 Vide *l.* 11. *C. eodem.*

60 De limenarcha dixi ad *l.* 4. *ff. de fugitivis. l.* 18. §. 10. *ff. de muneribus.*

61 *leg.* 6. *l.* 15. *l.* 24. *C. eodem.* apud officium aliquod scilicet. vide *Paul. 5. sent.* 1. §. 3.

62 Id est, formulam, tenorem.

Source : BIU Cujas

moveatur, absente [1] nihilominus una parte causam discuti, & pro justitiæ ratione sententiam proferri, nihil prohibet.

1 *l.4. ff. eod. l.27. §.1. ff. eod. l.1. §.2. ff. tit. prox.*

2 Epistolis ingenuitas probatur. *l.22. ff. de agricol.* sed & consanguinitas. *l.* 13. §. *de probat.* licet adversus epistolam contrarium possit probari, admittitur enim probatio per testes, per cognatos: imo propria confessio admittitur. *l.29. §. de probat.*

De epistolis.

XLI. Impp. CONSTANTIN. & LICINIUS AA. ad Euthymium Præsidem Cappadociæ.

IUbemus omnes epistolas [2] actricis, quas ad Ælium *tanquam* [3] *principalem* [4] fecerat: inanes ac vacuas esse, atque in irritum devocari: ac de ingenuitate ejusdem Ælii requiri: nec mulieri id obesse, *quod ad eum tanquam decurionem* [5] *ac principalem scripserit*, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem: maxime cum non solum testium professione, & cognationis ejus jugum servile cognoscitur, verum etiam voce [6] propria ejusdem Ælii apud aliud [7] judicium patuerat, quod conditionis servilis videretur.

3 Si dominus ad servum tanquam ad principalem civitatis literas dederit, non ea ratione liberum facit.

4 Principales de quibus *hic, & l.42. ff. de decurionibus. l.5. in fin. C. de cohort. Lunic. in fin ff.*

5 Si dominus ad servum tanquam ad decurionem litteras miserit, eum liberum non facit.

6 Voce propria condemnari, damnatio maxima est. 7 Confessio facta in uno judicio, nocet in alio. 8 *l.28. §. eod. l.7. §. de rei vindic.* Goth. Vid. hic Zanger. *de Except. part. 3. cap. 17. num. 23.* ANS. 9 *Partus*, viscerum matris portio. 10 De liberis ante litem natis.

11 De liberis post litem natis, vide *l. 10. de usuris.* 12 Id est, cum parentibus. sunt enim nobis parentes lucis authores.

De filiis natis ante, vel post litem contestatam super statu matris.

XLII. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum P.P.

PLacuit eos, qui nascuntur, matrum [8] conditionibus uti, quarum mox [9] visceribus exponuntur. Ante [10] vero litem nati, suo nomine omnes in quæstionem vocentur: quoniam hos solos, qui in [11] lite nati erunt, omnem fortunam matrum complecti oportet, aut justis tradi dominis, aut libertate cum lucis [12] auctoribus frui. Dat. Prid. Id. Julii.

de imponenda lucrativa descript. l. 4. Cod. Theod. de extraord. fere sordidis muneribus. lib. 11. Isidor. 9. Etymol. 4. decurionum primi, à quibus distributionum omnium forma procedit. *C. Theod. de iis quæ ad. vel off. pub. ger. l. 4. C. Theod. de extraordin. muner.* Hos intelligit Tertullianus *lib. de corona*, Coronatur, inquit, *& vulgus nunc ex principalium proprietatum* (lege *promotionum*) *exultatione.* Illic tamen nonnulli interpretantur principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde *decem primi curiales, l. 2. in fin. Cod. Theod. de quæst. l. 44. l.42. Cod. Theod. de his, quæ super relat. l. 39. C. Theod. de episcopis & clericis.* Iidem *viri principales. Apuleius 8. de Asino: principales civitatum* dicuntur. *l. 27. §.1. ff. de panis. l. 2. §.1. §. quando & quibus quarta pars. Firmicus 5. Matheſ. 2. Salvianus 5. de vero Dei judicio.* Hinc *principales Antiochenſes, l. 2. §. de excuſat. mun. Alexandrini principales, l.56. §. de decurionib.* qui & *ſummates ordinis Alexandrie, l.57. d. tit.*

8 *l.28. §. eod. l. 7. §. de rei vindic.* Goth. Vid. hic Zanger. *de Except. part. 3. cap. 17. num. 23.* ANS. 9 *Partus*, viscerum matris portio. 10 De liberis ante litem natis.

11 De liberis post litem natis, vide *l. 10. de usuris.* 12 Id est, cum parentibus. sunt enim nobis parentes lucis authores.

TIT. XVII.

DE ADSERTIONE [13] TOLLENDA [14].

Qui de possessione libertatis in servitutem provocatur, per procuratorem potest respondere. Salic.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

LItes super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem, quam terminum transferimus: jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit: adsertoris difficultatem in utroque casu cessare [15], ipsumque per se [&] ad intentionem ejus, qui dominum sese adserit, respondere: & si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem prosiluerint, penitus interdicimus: illis legibus, quæ dudum & secunda [16], & tertia [17] vice adsertorias lites examinari præcipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit justum primam definitionem in suis manere viribus, cum provocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta ad similitudinem aliorum negotiorum judex, ad quem res ex provocatione deducitur, eam examinabit: cujus, & ipsius judicium ad secundam exquisitionem minime deducetur occasione legum, quæ super adsertoriis litibus positæ sunt. §. 1. Super peculio [18] etiam eorum, vel aliis rebus, aut causis veterem defensionis observationem tollimus: præcipientes illorum tantummodo peculia, qui ex possessione servitutis super libera conditione litigant, aliasque res, quæ vindicantur, in tuto pro dispositione judicis collocari. §. 2. Omnes vero, qui pro libertate periclitantur, si quidem possunt fidejussorem dare, eum exigi. Sin vero revera datio ejus impossibilis eis sit, hocque judici manifeste ostendatur: juratoriæ cautioni committi. Scientes, quod si post hujusmodi expositionem abfuerint, & Edictis citati [19], in absentia nihilominus per unum annum duraverint, omnimodo servituti obnoxii erunt, & ejus dominio, qui litem eis intulit, sine ulla dubitatione adsignabuntur. §. 3. Scire vero eos volumus, qui aliquem ad servitutem vocant, quod si post primam accusationem in quocunque judicio, vel ex divali jussione factam, & [post] admonitionem ei oblatam, qui servus esse dicitur, in alio [20] judicio eum accusaverint: præterquam si ejus occasionem ipse, qui servus esse dicitur, præstiterit: etsi domini sint, suo jure privabuntur. Dat. III. Id. Decemb. Dom.

13 *Adſertio*, est defensio ejus, qui status controversiam patitur. Adsertor, vindex alienæ vindex libertatis. *Theoph. Inſt. de his per quos agere.* dixi in Topicis Ciceronis in loco Notationis. Ideo admittebatur adsertor, quia is, cujus status vocabatur in dubium, videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adsertorem tantum: ne alioquin videretur servus egisse in dominum. vid. *l.1.2.3.4. C. Theod. de liberali causa.* vid. *Paul. 5. ſent. 1. §. ult.* Mart. 1. *epigr. 53. Adſertor veniat ſatisque præſtes, Et cum ſe dominum vocabit ille Dicas eſſe meos manuque miſſos. Hoc ſi ter quaterque clamitaris Impones plagiario pudorem.* add. *Quintil. 5. cap. 2. & 48. Eccl. 20.* περὶ ἀδιλογράφῳ: id est, adsertione in servitutem, vide *Suetonium in Domitiano*, ubi de persuasoris adsertionibus.

14 Cur tollitur adsertoris usus? quia diu trahitur judicium liberale. Quod jus hodie sit mox dicam.

Si is, qui de ſervitute proclamat in libertatem, moriatur lite pendente, finitur cauſa. Salic.

II. Idem A. Joanni P. P.

EXpeditam antea quæstionem, in præsenti autem ex nostra lege, quam de adsertione tollenda posuimus, in quandam difficultatem incidere periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse censemus. Cum etenim per adsertores super libertate judicium agitabatur, si in medio adsertore litem agente, adsertus ab [hac] luce fuerat [21] subtractus, necessitas imponebatur nihilominus adsertori litem implere: ut emptor, si victus erat, & pro libertate fuerat pronunciatum, habeat regressum adversus venditorem: ut ei, quasi liberæ personæ venditor reddat id, quod emptionali [22] instrumento continebatur, vel [23] natura contractus exigebat. In præsenti autem, quia adsertorum vana nomina rejecta [24] sunt: si persona, pro cujus conditione lis agitur, mortua fuerit: quemadmodum judicium potest adimpleri, una [25] tantum persona in judicium veniente? Sancimus itaque in præsenti casu licentiam esse emptori adversus suum auctorem venire, quatenus vel ostendat [26] venditor servum se vendidisse: vel si non [27] potuerit, quasi libera persona vendita, evictionis periculum ad eum revertatur.

15 Hodie in causa libertatis non est necessarius adsertor. Nam ipse aut per se causam agit, cui sit status controversia, aut per procuratorem, si ex libertate in servitutem petatur: non si ex servitute in libertatem. *§. eod.* quia servus esse præsumitur, qui est in possessione servitutis, & servus habere ad litem procuratorem non potest. In hoc autem differt procurator ab adsertore, quod adsertor suo periculo causam agit, & satis præstat judicio sisti, & res salvas fore quas tenet is, qui servus dicitur. *l. 1. l. 2. C. Theod. de liberali causa.* Et si defecerit in causa (quod non debet. *l. 2. §. eod.*) tenetur pœnali actione. Ista omnia cessant in procuratore.

16 Hodie igitur liberale judicium iterari prohibetur sublatis adsertionibus profusoriis: id est, his, quæ dicis causa instituebantur, non strenua opera: alias retractatio causæ, veluti ex oratione Divi Marci non est sublata. *l. 1. §. 3. ff. ne de ſtatu.* 17 Proclamatio in libertatem, *præjudicium*, ob id dicta, quod iteraretur terque quaterque. Martialis 1. *epigramm. 15. ſi terque quaterque clamitaris.* Apud Græcos in hac lege est ἐν τῇ τρίτῃ, ἐν τῇ τετάρτῃ: servitus non iteratur. *l.4. §. de liberali cauſa.* 18 Pecunia bonave ejus, qui de statu suo litigat, sequestro non debent deponi, nisi ex servitute proclamaverit in libertatem, quod intellige ex *l. 3. §. tit. proxim. & l. ult. §. de ordine cogn.* 19 Is, qui servus dicitur, ob solam contumaciam servus pronunciatur: cum tamen in omnibus aliis causis contumax, si bonam causam habuerit, vincere soleat: idque fit ob causam perjurii. *l. 41. §. de tranſact.* 20 Apud quem status controversia incepta, apud eundem finitur: alias, qui servum vindicat, causa cadit. 21 Si servus venditus ante litem contestatam in causa liberali moritur, non debetur evictio: si post, debetur, nisi venditor doceat de dominio. 22 Emptionale instrumentum. 23 Evictio pacto debetur, vel natura contractus. 24 *l. 1. §. eodem.*

25 Judicii forma destruitur, si unus litigantium principalis de medio subtrahitur.

26 Venditor non præsumitur dominus nisi probet.

27 Præsumitur liber, qui servus non probatur.

TIT. XVIII.

QUIBUS AD LIBERTATEM PROCLAMARE [28] NON LICET: ET DE REBUS EORUM, QUI AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON PROHIBENTUR.

Si venditus non eſt pretium participatus, in libertatem ſe proclamat, alias ſecus. Salic.

1. Imp. GORDIANUS A. Proculo.

DIspar [29] causa est ejus, qui dissimulata conditione sua distrahi se passus est, & ejus, qui pretium participatus est. Nam superiori quidem non denegatur libertatis defensio: posteriori autem, & si civis Romanus sit, & participatus est pretium, libertas denegatur. †. Eandemque [&] in eo distinctionem adhibendam, cui [30] fideicommissaria libertas debetur, meritissimi [31] juris auctores responderunt. P. P. Kal. Maji, GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

28 Dixi ad XL, D. XIII.

29 Sola pretii participatio proclamationem ad libertatem impedit: at non nuda venditio sine participatione, quamvis scienter facta ex æquo, tamen admittitur. vid. *l. 5. §. de liberat.*

30 *l. 4. ff. eod.*

31 *Meritiſſimo*, quidam ita legunt.

Servi effecti propter delictum inſigne, non poſſunt in libertatem proclamare. Salic.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Melanæ.

DE latronum familia [32] descendentibus, ex largitione principali [33], vel auctoritate fiscali servis factis, retro principes libertatem denegari decreverunt.

32 Id est, facta, factione: hoc innuit, Latronis familiares captos, & munificentia principis capienti donatos pro præmio, aut fisci factos in libertatem proclamare non posse.

33 Præmio servi fiunt. *l. pen. C. Th. de lib. cauſ.*

III. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. P.

SI quis [34] in libertatem proclamaverit, id, quod apud se esse ejus, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitatur, *redd.* [35] *ac referri* Judex protinus pronuntiabit.

†. Quod vero petitur, si fuerit negatione dubium [36], per cautionem conservabitur ac petitio differetur: ut si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsis, qui his rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, atque omne, quod debetur, reposcatur: ut servitute depulsa, qui pro domino quondam fuerat, habeat, quod ut servo dominii jure largitus est, & quæ ex earum rerum quæstu ac fructibus congregata sunt, & quæ de furtivis compendiis obscure capta ac parata sunt: cum liberum esse non oporteat, quod apud servum dominus peculii nomine collocaverat. Et vero, quæ testamento, vel donatione quæsita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta confectaque sunt, eidem ingenuo deputentur: quæ tamen universa exacto libertatis judicio, quatenus à supradictis rebus discernuntur, in sequestro [37] esse oportet: ut his ab utroque deductis, atque in medio [38] collatis, ad eorum proprietatem uterque contendat. Dat. XV. Kal. Mart. *Theſſalonicæ*, SEVERO & RUFINO CONSS. 323.

34 *l. 2. C. Theod. de lib. cauſ.*

35 Vid. *l. 34. ff. de liberali.*

36 Negatione res fit dubia.

37 Dixi ad *l. 1. §. 1. §. tit. prox.*

38 *Sequeſtri, d. l. 2. C. Theod. medio jure d. l. 2. Cuj. 12. obſ. 6.*

TIT. XIX.

DE ORDINE [39] COGNITIONUM [40].

Pendente lite ſuper ſtatu, non poteſt ſervus de crimine ſuum accuſare adverſarium. Salic.

1. Imp. ALEXAND. A. Vitalio.

CUm & ipse [41] confessus es, *status te controversiam pati:* qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi [42] tibi tribui potestatem contra eum, qui te servum esse contendit? Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: juxta jus ordinarium Præsidem [43] pete, qui cognita prius [44] liberali causa, ex eventu judicii, quid de crimine [45] statuere debeat, non dubitabit. P. P. Id. * MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

39 XLIX. *Eclog.* XXII.

40 Id est, judiciorum libertatis, status libertatis, ingenuitatis, servitutis. adde *lib. 3. tit. 8. §. de ordine judic.*

41 Ad hanc legem vid. Rævard. *lib. 3. variar. c. 20.* Govean. *lib. 1 var. teſt. cap. 33.* S.L.

42 Pendente lite status servi, servus de crimine suum adversarium accusare non potest. *ut hic, & l. 4. §. eod.*

De hereditate prius, quam de hereditate cognoſcitur, ſi de ea principaliter quæratur: ſecus ſi incidenter, & de hereditate principaliter. Salic.

II. Idem A. Gallo.

SI de hereditate [46], & libertate controversia est, [prius 47] agi causa libertatis debet: Sed si de hereditate agetur: ordinanda prius quidem est causa libertatis: sed sufficit [48] ei, qui libertate utitur, ad victoriam de hereditate secundum eum esse pronunciatum. P. P. Id. August. MAXIM. II. CONS. 224.

43 His verbis num necessitas præsidi cognoscendi imponitur? Goveanus non putat *lib. variar. 3.* quem vide: Rævardus quoque 3. *variarum* 20. negat Præsidem vel Prætorem de causa status cognoviſſe, vide tamen *l. 5. §. eod. l. 5. §. ubi cauſa ſtatus. l. 7. §. Ne de ſtatu defunctorum. l. 4. ff. Si ingenuus.* vide etiam quæ notavi ad *l. 2. §. de pedan. & ad l. 1. §. de ordine judic.*

44 Liberalia judicia prius decidi oportet, quam criminalia vel civilia, *2. 3. 4. 6. & 7. eod. l. 18. §. de evict. l. 26. §. de adulter.*

Quando pœna delicti dependet à ſtatu, quæſtio ſtatus eſt prius determinanda. Bald.

III. Idem A. Valerio.

SI [49] crimen aliquod inferatur ei, *quam ingenuam esse dicis*, ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam Præsidem præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, [utrum 50] ut in liberam, & ingenuam, an ut in ancillam constitui oporteat [judicium.]

45 Injuria scil. Nam qui per calumniam status controversiam movet, criminaliter accusari potest. *l. 31. §. de liberali.* ut eo pacto sententia expressa tacitam includat.

Si ſit quæſtio de ſtatu accuſati, prius de ſtatu debet cognoſci, quam ſuper crimine pronunciari. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Menedemo.

SI status controversiam pateris, lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronunciatum, agere etiam adversus eum, qui se dominum tuum esse contendit, non prohiberis. Quod si ideo te ab accusatione [51] elidat, quasi servum non proprium, sed alienum, liberale quidem judicium cessat: causæ autem examinatio apud eum, qui judicat, ostendet, utrumne accusatio induci debeat propter statum personæ, an evanescat. Dat. X. Kalend. Decembr. GORDIAN. A. & AVIOLA CONSS. 240.

46 *l. 7. ff. de petit. her.*

47 Vid. *l. 1. §. eod.*

48 Quotiescunque quis in causa principali vincit, omnia incidentia sunt sopita. *Bald.* adde *l. 10. ff. de his qui ſunt ſui.*

Quæſtio, vel exceptio ſtatus impedit eum, de cujus ſtatu quæritur, actiones movere, vel exercere, prius quam de ſtatu fuerit cognitum. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Alpheno.

CUm status quæstionem tibi moveri, & te debita [52] velle petere commemores, ordinarium est, prius solennibus interpositis

49 Quoties unus & idem ab uno criminis, ab alio status quæstionem patitur: prius de statu quærendum est quam de crimine: ut sciamus utrum ut in ancillam, an ut in liberam crimen constituendum sit. *ut hic, Synopſ. Baſil. 48. tit. 26. περὶ διεγνώσεως, ex t. 22. l. 3.* 50 Pœna quoties inferenda à qualitate delicti dependet, quæstio status primum deciditur, *ut hic*: aliter enim puniuntur servi, aliter liberi. 51 Vid. *l. 1. §. eod.* 52 Status cui sit controversia, sibi debitum petere non potest. potest enim accidere, ut servus actor pronuncietur: ideoque status causa prius decidenda: Vel ita, Qui sibi deberi dicit, & status controversiam patitur: primo liber declarari debet, ac tum debita sibi petere. *Synopſ. Baſil. d. tit. 22. c. 1.*

Source : BIU Cujas

positis (si hoc juris admiserit ratio) causam liberalem apud Præsidem provinciæ decidi: ut si liber fueris, vel servus non esse pronunciatus: tunc tibi jure debita restitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi libero constituto: an domino tuo (si servum te sententia declaraverit,) debeatur, ad solutionem debitorem tuum urgeri non oporteat. S. Prid. Kalend. Maji, *Beraci*, AA. Conss.

De rebus raptis ab his, quos servos tuos contendis, non prius quæritur quam causa servututis & libertatis decisa fuerit. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Alexandriæ.

SI res tuas raptas [1], vel amotas [2] esse dicis ab his, *quos servos tuos esse contendis*, hique in libertatem proclamaverint: causa liberalis prius adversus eos, & tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud Præsidem provinciæ contestanda est: ut si quidem liberi, vel servi non esse pronuncientur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnatio. Si vero secus, quæstio rerum amotarum evanescat. Dat. III. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

Si possessorium rei recuperandæ, & petitorium super libertate simul intentetur ab eodem, petitorium prius decidtur, & ex ejus eventu ad possessionem revertitur.

VII. Imp. Constantinus A. ad Bossum P.P.

SI quando negotium status fuerit exortum, [si quidem] ab ejus parte, *qui dicitur servus*, aliquid dicatur dominus abripuisse [3], prius considerari placet, utrum de possessione [4] servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constiterit flagitare: ante [5] decidi status convenit causam, atque ita præberi direptorum negotiorum (si res exegerit) audientiam. †. Quod si *ei, qui ad servitutem vocatur*, quicquam direptum esse memoretur: universa, quæ constiterit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo *salvam rem futuram* per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in judicio tractabitur, sequestrari [6] in eum diem [in] quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum litis sumptus [7], & alimoniæ homini subministretur, quantum moderato judicis arbitrio fuerit æstimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direptæ sint, & sententia de restituenda possessione rerum lata, ille ne [hujus] sententiæ satisfieret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit, & sine satisdatione easdem res reddere, & tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

1 *Raptas, Cuj.* 18. *obs.* 2. estque verbum legis Aquiliæ huic loco optime conveniens, in quo de rebus furto subreptis agitur: de rapto tamen agitur in *l.* 7. ℣. *eod.* Goth. Vid. hic Rævard. *lib.* 1. *de præjud. cap.* 4. S. L.

2 Causa status criminalem præcedit. *l.* 1 *l.* 4. ℣. *eod.*

3 *l.* 6. ℣. *eod.*

4 Si de possessorio rei recuperandæ & petitorio super libertate simul agitur ab eodem, petitorium prius deciditur, ejusque eventu ad possessionem revertitur: si à diversis, possessionis causa, prius deciditur.

5 Major quæstio minori præfertur.

6 Dixi ad *l.* 1. §. 1. ℣. *de adsert. tollend. l.* 3. *in fin. quib. ad libertat.*

7 Vid. *l. pen. ff. ut in possess. l.* 9. *ff. de jur. deliber.*

8 Collusionem Græci συμπαιγνιον vocant. XLVIII. *Eccl.* XII. dixi ad XL. D. XVI.

9 Intra quinquennium. *l.* 2. *ff. eodem.*

10 Vid. *l.* 2. *l.* 4. *ff. eodem.*

11 Perluforia sententia pro re judicata non habetur. *l.* 27. *ff. de lib. caus. l.* 50. §. 1. *ff. de leg.* 1. *l.* 14. *ff. de appellat.*

12 Cui simile est *l.* 9. ℣. *de ingenuis.*

13 Vid. *l.* 8. ℣. *de ingenuis manumiss.*

14 *Nomiano*, Hal. alii *Juniano*: alii *Vivlano*, in aliis, *Numano*: lege *Ninniano. Cujac. hic*, & ita Græci, τὰ τῶν νινιων δογματα ἐγκρίνας δεσπότης, ac fortasse Ninnius is fuit, qui in Fastis sub Domitiano Nonnius dictus est, vel L. Ninnius tribunus plebis, qui iniquis rogationibus Claudii intercessit. *Dion.* 38. vid. *Cujac. hic.*

15 Senatusconsultum Numianum fuit Domitiani temporibus. *l.* 1. *ff. eod.*

TIT. XX.

DE COLLUSIONE [8] DETEGENDA [9].

Servus colludendo cum domina non efficietur ingenuus, nec ex rescripto ex falsa causa impetrato. Salic.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. [& CC.] Theodoro.

CUM servum matris tuæ, & stupro violasse dominam suam, & turpis conjunctionis maculam excogitandæ ingenuitatis collusione, ac falsæ captivitatis velamento, apud competentem Judicem [10] obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio [11] perducere nisam adseveres, servum esse palam est: quando etiam Divi Pii rescriptum [12] super captivitate emissum, quam non interceſſisse significas, ingenuum fecisse non videatur: nec asseveratio consensus tui ingenuitatis jus tribuere potuerit. P.P. XIV. Kal. Jul. Diocles. IV. & Maximiano III. Conss. 290.

Per pactum libertinus non efficitur ingenuus: & detegens collusionem efficitur ejus patronus. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Milesio.

LIbertinæ conditionis constitutis privatis [13] pactis immutare statum suum non licere, Numiano [14] Senatusconsulto [15], contra collusorem pœna statuta, præmioque detegenti promisso, manifeste declaratur. Dat. V. Kal. Decembr. CC. Conss.

TIT. XXI.

NE [16] DE STATU [17] DEFUNCTORUM [18] POST QUINQUENNIUM [19] QUÆRATUR [20].

Si de statu manumissoris defuncti non potest quari, nec etiam de statu ab eo manumissi. Salic.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Niconi.

ADITUS competens Judex causam præscriptionis examinabit: & si Domitiæ patronum, qui [ut [21]] civis Romanus [usque] in diem mortis vixit, annos quinque antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisse constiterit: libertæ status ex persona manumissoris [22] non retractabitur.

Si de matris statu defunctæ non potest quari post lapsum quinquennium, nec etiam filii. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is, qui te heredem fecit, propter matris [23] conditionem servus dicitur, & mater ante quinque annos litis motæ vita decessit, præscriptioni locus erit: cum quæri de statu non possit, nisi de conditione matris tractetur. Hoc ita, si quandiu vixit, sine interpellatione ut civis Romana egit. P. D. S. Antonino & A. II. Geta C. II. Conss. 206.

Quæstio status mota in vita alicujus, durat post ejus mortem, ut sciatur, quem habeat successorem.

III. Imp. Alex. A. Olympiadi.

QUamvis defunctus sit maritus quondam tuus, cui status quæstio inferebatur, causa tamen [etiam] post [24] obitum ejus propter [25] emolumentum successionis durat, eamque apud eum, qui de hereditate, vel singulis rebus judicaturus est, decidi oportet.

Qui ut civis Romanus vixit per quinquennium, ejus successio non potest in dubium revocari.

IV. Idem A. Martiano.

SI is, quem servum tuum fuisse, & à fratre tuo manumissum, atque heredem scriptum [esse] proponis, ut [26] civis Romanus vixit, nec intra quinquennium post mortem ejus status quæstionem movere cœpisti: intelligis, neque heredibus ab eo scriptis, neque his, quos liberos esse voluit, controversiam [te] contra formam Senatusconsulti [27] facere posse. Quod si prius [28] quam id temporis spatium excederet, agere cœpisti: & peculium ejus more judiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundum formam Edicti experiri non prohiberis. P.P. v. * Jun. Modesto, & Probo Conss. 229.

16 Dixi ad XL. D. XV.

17 Post quinquennium ex Senatusconsulto, de quo *l.* 4. *& ult.* ℣. *eod.* de statu defuncti non quæritur, *ut hic*: Ita ex Senatusconsulto intra quinquennium post manumissionem proclamare ad ingenuitatem libertus non potest. *l.* 2. *l.* 4. *ff. si ingenuus esse dicetur.* Eadem ratione intra quinquennium collusio domini detegenda, *l.* 2. *ff. de collusione detegenda.*

18 Qui videlicet ut liberi palam vixerint in diem usque mortis, *l.* 1. *l. ult.* ℣. *eod.*

19 Mortis scilicet.

20 Quonam Senatusconsulto id fuerit cautum, vid. *l.* 4. *l. ult.* ℣. *eod.*

21 *l.* 4. ℣. *eod.*

22 Si de statu manumissoris quæri non potest, nec de statu ab eo manumissi.

23 Si de statu matris quæri non potest, nec de filii statu quæri poterit, hoc est, si pater meus materve mea vita decesserunt ante quinque annos, nulla eis de statu lite mota, nec mihi moveri litis quæstio poterit, *ut hic. Synops. Basil.* 48. *tit.* 11. *c.* 3.

24 Mota status quæstio post obitum rei durat.

25 Id est, ut scire possit quem habiturus sit successorem.

26 *l.* 1. ℣. *eodem.*

27 De quo *l. ult. cod.* fuit vero vetus Senatusconsultum. Suetonius in *Tito cap.* 8. vetuit inter cætera quæri de cujusquam defunctorum statu ultra certos annos.

28 Si intra quinquennium à morte defuncti de statu ejus fuerit quæsitum, & de manumissis ab eo quæri poterit.

29 *l.* 1. *ff. eod.*

30 Quæstio status servilis post quinquennium incipere non potest: emancipationis potest: est enim quæstio, quoties dubitatur, filiusfamilias, vel paterfamilias quis fuerit.

31 Communis opinio probat.

32 Vid. *l. ult.* ℣. *qui & adversus quos. & l. ult.* ℣. *quibus non objicitur longi temporis præscriptio.*

33 *l.* 14. §. 2. *in fin. ff. de aliment.*

34 Procuratorem rei privatæ. *Cujac.* 1. *obs.* 24. *in fin.* id est, rationalem: etsi aliter legisse Græcos idem author testatur in *l.* 30. ℣. *de decurion.* De procuratoribus Cæsaris dixi ad *Titul. de officio procuratoris Cæsaris.*

35 Incompetens condemnatio pro Judices quinam competentes olim fuerunt libertatis atque status? vide ℣. *ubi causa statur.* adde Fornerium 1. *select.* 23. Rævardum 3. *variar.* 20. Govеanum 1. *variar.* 33. adde quæ dixi ad *l.* 1. ℣. *& l.* 5. ℣. *de ordine cognit.*

36 Judices quinam competentes olim fuerunt libertatis atque status? vide ℣. *ubi causa statur.* adde Fornerium 1. *select.* 23. Rævardum 3. *variar.* 20. Govеanum 1. *variar.* 33. adde quæ dixi ad *l.* 1. ℣. *& l.* 5. ℣. *de ordine cognit.*

37 Quæ nullo titulo possidentur, non præscribuntur. *l.* 24. ℣. *de rei vind. l.* 14. ℣. *cod.*

38 De quo vide

39 Fuga nocet. adde *l.* 1. ℣. *tit. prox.*

TIT. XXII.

DE LONGI [40] TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, QUÆ PRO LIBERTATE, ET NON ADVERSUS LIBERTATEM OPPONITUR.

Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præscriptione. Salic.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Mutiano.

MALA [41] fide morato in libertate diu [42] prodesse non potest [longi] temporis præscriptio. Unde cum confiteris fuga [43] te ab eo, cujus meminisli, recessisse: intelligis ex hoc solo sine dolo malo in possessione te libertatis non esse.

II. Iidem AA. & CC. Carcino.

PRæstat firmam defensionem libertatis ex justo initio longo tempore obtenta possessio: Favor [44] enim libertati debitus, & salubris jampridem ratio suasit, ut his, qui [bona [45] fide] in possessione libertatis per viginti [46] annorum spatium sine interpellatione morati essent, præscriptio adversus inquietudinem status eorum prodesse debeat, ut & liberi & cives Romani fiant. Dat. Kal. Jul. *Antiochiæ*, Constantino IV. & Maximiano II. Conss. 302.

III. Exemplum sacrarum litterarum Constantini, & Licinii AA. ad Dionysium Vicariam Præfecturam agentem.

SOla temporis longinquitate, etiamsi sexaginta [48] annorum curricula excesserit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. IV. Kalend. Maji, Volusiano, & Anniano Conss. 314.

40 Longi temporis præscriptio quid est? continui decennii inter præsentes: vicennii inter absentes.

41 Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præscriptione.

42 Diu moratur, qui vicennio moratur. *l.* 2. ℣. *eod.*

43 *l.* 1. ℣. *ubi causa statur. l.* 10. *in fin. ff. de liberal. caus. l.* 15. §. 1. *ff. de usurp.* adde *l. ult.* ℣. *titul. prox.* Fugitivus malæ fidei præsumitur. vide quæ scripsi ad *l.* 12. ℣. *ad l. Fab. de plagiar.*

44 Favor libertati debetur.

45 *l.* 12. *ff. de liberali.*

46 Servus vicennio libertatem bona fide præscribit; hoc est moratus in libertate per vicennium, bona fide, amplius inquietari non potest: secus si in fuga per vicennium quasi liber vixerit: nullum enim servituti ejus præjudicium accidit. *Synops. Basil.* 48. *tit.* 26. *ex tit.* 24. *c.* 1.

47 Fe. IIII.

48 Servitute sexagenaria libertas non amittitur. adde *l.* 6. ℣. *de ingenuis. l.* 21. ℣. *de exhibendis.*

TIT. XXIII.

DE PECULIO EJUS [49] QUI LIBERTATEM MERUIT.

Peculium si non sit ademptum, sequitur manumissum inter vivos, non in ultima voluntate. Salic.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Rufino.

LONGE diversam [50] causam eorum, qui à superstitibus manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum tacite peculium [51], si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter fuerit datum, penes successores remanere, juris sit evidentissimi.

49 Adde XXXIII. D. VIII.

50 Cur ita? plenior interpretatio sumitur adversus unum manumissorem: quam adversus eum, ejusque heredem simul.

51 Manumisso servo in testamento peculium non videtur concessum, nisi nominatim sit relictum, *ut hic. l. penult.* ℣. *an servus pro suo facto post manumiss. & l.* 1. §. 3. ℣. *de comm. servo manumiss.* 10. *Eclog. in fin.* §. 20. *vers. peculium. Inst. de legatis. l.* 3. *ff. de manumissionibus quæ servis.* Manumisso inter vivos videtur concessum, nisi nominatim sit ademptum *l.* 53. *ff. de peculio*: nisi quis manumittatur à pupillo. *l. pen. de manumissis vindicta. Synops. Basil.* 10. *in fin.*

TIT. XXIV.

DE SENATUSCONSULTO [52] CLAUDIANO [53] TOLLENDO.

Mulier libera servili amore capta, nec bona perdit, nec amoris fervore libera esse desinit. Bald.

I. Imp. Justinianus A. Hermogeni Magistro officiorum.

CUM [54] in nostris temporibus, in quibus multos labores pro libertate subjectorum sustinuimus, satis esse impium credi-

52 Senatusconsulto Claudiano locus fuit, quoties mulier libera contra domini denunciationem se alicno servo jungebat. Ex hoc SC. ejus fiebat ancilla, cujus ille servus erat: ut eo non denunciante, liberta. *Tacit.* 12. Idem jus servandum à Longobardis & Francis. Quid si libere alienæ ancillæ jungebatur? huic SC. locus non fuit. ℣. *de liberali.* Est & hoc adjiciendum, liberam concubinatus ratione non fieri ancillam. *l.* 34. ℣. *de liberali.*

53 III. *Instit.* 13. §. 1. *Ulp.* 11. §. 11. *l.* 27. *ff. depositi. l.* 9. *l. ult. Cod. Theod. de murilegulis.* à D. Claudio *Tacitus*: non à Vespasiano, ut scribit Suetonius *in Vespasiano cap.* 11. apud authorem *Syn.* 48. *Titul.* 26. *ex tit.* 15. *c.* 1.

54 Extat integra

Source : BIU Cujas

credimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate contra [1] naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes [2], & Judicum sententias conquiescere in posterum volumus: ne [ea] quæ *libera* constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus [3] cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. †. Quod & in *libertis* [observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. †. Sed ne *servi*, vel *adscriptitii* [4], putent sibi impunitum esse tale conamen (quod maxime in adscriptitio [5] adserendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat) sancimus, si quid tale fuerit, vel à servo, vel adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive per se, sive per Præsidem provinciæ, talem servum, vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, & abstrahere à muliere tali. Quod si neglexerit: sciat in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

1 Servitus contra naturam. *l.* 4. §. 1. *ff. de statu hominum.*

2 Trina opus erat denunciatione.

3 Dedecus cognatum servire facit *lex* 1. 2. 3. *ff. de liberali causa.*

4 Hi ἀπογραφοὶ & ἀναπογράφοι.

5 *l. ult.* J. *de agricolis.*

Tit. XXV.

DE NUDO [6] JURE QUIRITUM [7] TOLLENDO.

Nudum nomen, quod quis in servis habebat, per hanc legem tollitur, & plenum dominium in servis conceditur. Salic.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

ANTIQUÆ subtilitatis [8] ludibrium per hanc decisionem [9] expellentes, nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos, vel nudum *ex jure Quiritum* nomen, vel tantum *in bonis* reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec *jure Quiritum* nomen, quod nihil ab ænigmate [10] discrepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus & legitimus quisque dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium.

6 Hoc, ut apertius intelligamus, notandum est, Triplex veteribus dominium fuisse, naturale, legitimum, & plenum. Naturale habet qui in bonis habet: unde *Bonitarius* dicebatur, dominus. Legitimum dominium habet, qui jure Quiritum dominium habet: plenum, qui & legitimum & naturale dominium simul habet. *Theophil. Inst. de libertinis.* Naturale & in bonis dominium servi is habebat, cui civi servus à cive quoque emptione traditus, non tamen ei mancipatus, aut in jure cessus, aut si non anno ab eo possessus. Quandiu quid horum deerat, servus in bonis emptoris erat: venditoris vero, ex jure Quiritium, hoc est uno eodemque tempore duorum erat dominorum. *Ulp.* 1. §. 16. Unius tamen horum dominii effectus altero potior erat. Nam servus quidquid adquirebat, suo domino bonitario adquirebat: id est, ei in cujus bonis erat, non ei qui jus dominii habebat ex jure Quiritum, unde cum nomen inane juris Quiritum esset, merito sublatum hac constitutione. Porro jure Quiritum adquirebatur dominium hereditatis aditione, mancipio, acceptione, justa usucapione, sub corona emptione. *Varro* 2. *de re rustica* 10. sine his causis res non abalienabatur jure Quiritum. *Cicero in Topicis Ulpian.* 19. Idque dominium sibi assumebat is qui vindicabat, hac formula: *Hunc ego hominem ex jure Quiritum meum esse ajo. Cicero* 4. *Verrina.* 7 *Ulpian.* 1. §. 16. & 19. §. 20. adde *Theoph. tit. de libertinis.* 8 Subtilitatis antiquæ ludibrium. Subtiles interdum fuerunt antiqui, sed inaniter & inepte plerunque. 9 Hæc lex junct. l. *unic. Cod. de dedit. libert. toll.* facit XLIII. decisionem ex quinquaginta novis Justiniani. vid. Inglois. Ans. 10 Ænigma, & ab ænigmate non differunt.

Tit. XXVI.

DE USUCAPIONE PRO EMPTORE [11], VEL TRANSACTIONE [12].

Traditio rei alienæ, licet ex venditione furtum inducit, usucapionem impedit, & dominii vindicationem non tollit. Salic.

1. Imp. Antoninus A. Flaviano.

MANCIPIA [13] tua si ab eis distracta sunt, qui [14] jus vendendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emptoribus potuerunt, cum illicita venditione furtum [15] contractum sit. Prid. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Prohibitio alienationis per defunctum facta cum rationabili causa, impedit rei sic prohibitæ usucapionem. Salic.

11. Imp. Alex. A. Marcellino.

SI contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfectæ artis peritiam heredibus suis defunctus servari [16] testamento præcepit [17], tutores vendiderunt [18], usucapi non potuerunt. Dat. v. Non. Mart. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Partus ancillæ furtivæ apud bonæ fidei emptorem conceptus & editus est usucapibilis. Salic.

111. Idem A. Nepotillæ.

SI matrem ejus, cujus nomine [te] quæstionem pati dicis, bona fide emptam possidere cœpisti: etiam si ipsa in causam furtivam inciderit, tamen postea conceptum [19] apud te partum usucapere potuisti.

Consensus domini, vel usucapio ementis bona fide, præjudicat ei. Salic.

IV. Idem A. Achilleo.

VENDITIONI ancillæ [20] si consensum [21] dedisse diversam partem probaveris: retractando [22] contractum, quem ipsa ratum [23] habuit, non audietur: [Sed] & hac probatione cessante [24], si bona fide emptam ancillam à venditore bona fide distrahente [longi] temporis spatio usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

Malæ fidei possessor partem, quam possidet, non præscribit, bonæ fidei autem possessor præscribit, nisi res esset vi possessa. Bald.

V. Imp. Gordianus A. Marino.

SI partem [25] possessionis malæ fidei possessor vendidit: id quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus [26] recipi potest: portio autem, quæ distracta est, ita demum recte petitur à possidente, si sciens [27] alienam comparavit, vel bona fide emptor nondum [28] implevit usucapionem. Violenter [29] enim possessione amissa, priusquam [30] in domini potestatem perveniat, usucapio emptori (etsi bona fide mercatus est) non competit.

11 Dixi ad XLI. D. IV.

12 *l.* 8. J. *eod.*

13 *l.* 4. *l.* 6. *l.* 7. J. *eod.*

14 Qui aliena mancipia distrahit, furtum contrahit: ideoque longa possessione non capiuntur. *Synops. Basil.* 50. *tit.* 4. *c.* 15.

15 Res furtiva usucapi non potest. adde *l.* 2. J. *pro donato*: præscribi tamen potest triennio. *l.* 1. §. 1. J. *de annali except. l. cum quærebatur* 11. J.

16 Justa prohibitio alienationis facta per defunctum impedit usucapionem.

17 Testator certarum rerum alienationem vetare potest.

18 Quod servari debet, vendi non potest.

19 Conceptum apud se partum bonæ fidei possessor usucapit. *l.* 33. *ff. de usuc.*

20 *l.* 1. J. *eodem. l.* 6. *l.* 7. J. *eod.*

21 Qui domini consensu possidet, non indiget usucapione.

22 Contractus invito adversario non retractatur, *l.* 5. J. *de oblig.*

23 *l.* 7. *in fin.* J. *quod cum eo.*

24 Citra domini consensum, longi temporis spatio bonæ fidei possessor præscribit. *l.* 1. J. *tit. prox. l.* 3. J. *de longi temporis.*

25 Quod (vi tamen non possessum) bona fide à malæ fidei possessore possidemus, usucapimus. *l.* 14. J. *de rei vind.* quod ipse possidet, non usucapit. 26 Possessor malæ fidei fructus restituit. *l.* 7. J. *eodem.* 27 Sciens alienum non ferri potest. 28 Nondum impleta usucapione, bonæ fidei etiam possessori res auferri potest. 29 Rerum vi possessarum usucapio non est. 30 *l.* 4. J. *de rei vind.* §. 8. *Inst. de usucap.* ubi de vi compulsiva agitur, non de expulsiva, *ut hic.* id necesse non est. *l.* 3. J. *de his quæ vi aut.*

Vitium furti non purgatum, impedit rem usucapi etiam ab emptore bonæ fidei. Salic.

VI. Idem Philippus A. cum Cœlio [31] collocutus dixit [32].

CUM sit probatum, rem [33] pignori [34] fuisse obligatam, & postea à debitore distractam: palam est non [35] potuisse eam quasi furtivam usucapi. Sine die, & consule.

Vitium furtivitatis officit possidenti, non ratione malæ fidei, sed ratione vitii, quod non est purgatum. Bald.

VII. Idem A. & C. Compedi.

SCIENS servum [36] alienum contra domini voluntatem venundans, furtum committit. Quod rei vitium priusquam [37] ad dominum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Dat. v. Id. Febr. CC. Conss. 248.

VIII. Idem A. & C. Severo.

EX [38] causa transactionis [39] habentes justam causam possessionis, usucapere possunt.

Emens à pupillo sine tutore, non usucapit rem. Salic.

IX. Idem A. & C. Cajo.

EUM [40], qui à [41] pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis [longi] spatium defendit. Sed si locupletior [42] emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium, doli mali submovetur exceptione. CC. Conss.

31 *Cum consilio*: alii *cum consilio*, ut in Act. Apost. 25. v. 12. συλλαλήσας μετὰ τῶν συμβούλιον ἐπιτρόπων. quæ verba, *cum Concilio collocutus*, moris erat exprimi CCC. ut ex antiqua sententia Senetionis constat. Senetio CCC. dixit. vid. *Cuj.* 18. *obs.* 32.

32 Princeps sententiam dicit. *l.* 1. J. *de appellat. l. pen. ff. de his, quæ in testament. delentur. l.* 3. J. *de quæstionibus.*

33 Usucapi, quasi furtiva, res non potest, quæ obligata alteri, comparata est: hoc est, re pignori obligata distracta, quasi furtiva usucapi ea res non potest. *Synops. ibi. c.* 20.

34 In usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res à venditore, vel ejus authore vi sit possessa, ut *l.* 5. J. *eod.* in mobili & emptoris & venditoris requiritur, *ut hic. l.* 3. *l.* 4. J. *eod.* 35 Imo potest. *l.* 5. *ff. eod. l.* 4. §. 21. *ff. de usuc.* 36 Dixi ad *l.* 6. J. 37 *l.* 5. *in fin.* J. *eod.* 38 Usucapere potest, qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accipit, cum justam causam usucapiendi habeat. *Synops. ibi. c.* 21. 39 *l.* 29. *ff. de usucap.* 40 Usucapere longi temporis spatio non potest rem pupilli, qui eam à pupillo sine tutoris ejus auctoritate comparavit: si tamen probaverit pupillum ex pecunia emptionis ei numerata locupletiorem factum esse, post pubertatem ab ipso conventus, doli mali exceptione eum submovet. *Synops. ibi. c.* 23. 41 *l.* 27. *ff. de contrahenda emptione.* 42 *l.* 19. *ff. de institoria.*

Tit. XXVII.

DE USUCAPIONE PRO DONATO [43].

Traditione & usucapione pro donato dominium quæritur. Bald.

I. Imp. Alexand. A. Macedonio.

SI vendidit fuerit dominus [44], qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: sive à [45] non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti, auferri [46] tibi quod jure quæsitum est, non potest. P. v. Id. Mart.

Res affecta vitio furti, non usucapitur titulo pro donato. Salic.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Capitonio.

DONANTEM ancillam alienam [47] nihil domino deminuere, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra [48] voluntatem domini contrectantem, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. V. Id. April. AA. Conss.

Ex donatione putativa, sive erronea non procedit usucapio. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Rhodano.

IRritam [49] facere donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error [50] falsæ causæ ratione bonæ fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usucapione quærendo servatur.

43 Dixi ad XLI. D. VI.

44 Res à non domino bona fide nobis donatas usucapimus, *ut hic*, & *50. Ecl.* 60. 7.

45 Usucapione quæsita semel res aliena donatione à non domino tradita, bona fide accepta, auferri usucapienti non potest, *ut hic*, *Synops. Basil.* 50. *tit.* 6. *c.* 7.

46 Usucapio prodest adversus rei vindicationem. *l.* 4. *in fin.* J. *tit. prox.*

47 Donare aliena non possumus. *l.* 6. J. *de furtis.*

48 Furtum est contrectatio rei alienæ invito domino. 49 Perfecta donatio irrita fieri non potest invito donatario. *Ecl. d. l. c.* 9. *l.* 4. *in fin.* J. *de revocand. donationib.* 50 Falsus titulus ad usucapionem non proficit. Falsus titulus est, quoties quis sibi donatum putat. §. 11. *Inst. de usucap. l.* 1. *ff. pro donato.* Itaque usucapere pro donato is non potest, qui putat sibi donatum esse, cum donatum non sit. *Syn. Bas. 50. t.* 6. *c.* 9.

Tit. XXVIII.

DE USUCAPIONE PRO DOTE [51].

Res mobilis in dotem data, si vitium usucapionem non impedit, usurpabitur. Bald.

I. Imp. Alexand. A. Taurino.

RES mobiles [52] in dotem datæ, quamvis alienæ, si sine vitio tamen fuerint à bonæ fidei accipiente [53] pro dote acceptæ, usucapiuntur [54].

51 Dixi ad XLI. D. IX.

52 Quæcunque etiam mancipia. vid. *Cujac. 14. obs.* 9. In rebus soli aliud. Nam in immobilibus non facile vitium procedit quod in eis furtum non fiat. L. *Ecl.* 8. *c.* 4. Fundus dotalis usucapi non potest. *l.* 16. *ff. de fundo dotali.* 53 Puta marito. 54 Res mobilis aliena in dotem data, ab accipiente potest usucapi. vid. *l.* 1. *ff. eod.* vide *Cujac. d. loco.*

Tit. XXIX.

DE USUCAPIONE PRO HERede [55].

Sicut suus heres non usucapit titulo pro herede: ita nec heres heredis etiam extraneus ex persona defuncti. Bald.

I. Imp. Antoninus A. Theophilo.

CUM pro herede usucapio locum non habeat: intelligis, neque matrem tuam, cui heres [56] extitisti, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. P.P. VII. Kal. Jul. *Romæ*, Læto & Cereale Conss. 216.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Maurinæ.

NIhil pro herede posse usucapi, suis heredibus existentibus [57] magis obtinuit.

III. Iidem AA. & CC. Diodoro.

OPinione falsa [58] mortis pro herede possessio rerum absentis procedere non potest.

Usucapio requirit titulum præcedentem. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Serapioni.

USucapio non præcedente vero [59] titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi ejus potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. Dat. VII. Kal. Januar. CC. Conss.

55 Dixi ad XLI. D. V. Si defunctus rem aliquam sine vitio possidet, heres usucapere potest.

56 Quod defunctus usucapere non potuit, heres etiam si bonam fidem habeat, usucapere non potest. Nam vitia defuncti in heredem transeunt. *l.* 11. *ff. de diverf. & tem. 5. Ecleg. c.* 5.

57 Non extantibus tamen, id est, abstinentibus: quia sui heredes manent, etiamsi abstinuerint: suis existentibus agnati venire non possunt. Sed quia jure Prætorio venire possunt & pro possessore usucapiunt. *Goth.* Vid. Vigl. *de hered. qualit. & diff.* §. *sed ut nepotes.* Ans. 58 Usucapiendi titulum verum esse oportet, *ut hic*, & *l.* 4. J. *eod. l.* 1 *ff. eod. l.* 3 J. *pro donato. l.* 4 *ff. de præscr. longi temp.* §. 11. *Inst. de usuc.* 59 *l.* 3. J. *eod.*

Tit. XXX.

COMMUNIA [60] DE USUCAPIONIBUS.

Colonus corporaliter tenet, sed non possidet sibi, sed domino: & ideo non præscribit.

I. Imp. Alexand. A. Sabino.

QUI ex conducto [61] possidet, quamvis corporaliter [62] teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere, neque qui præstat mercedem. *l.* 2. J. *de præst.* 30. *ann.* emphyteuta. *l.* 7. *in fin. d. tit.* creditor pignus. *l.* 13. *ff. de usuc.* adde *l.* 36. *ff. de adq. possess.* 62 Conductor corporaliter rem tenet: jure tamen civili non possidet: ideoque nec rem usucapit.

60 Dixi ad XLI. D. III.

61 Quod alteri possidemus, non usucapimus. Conductor alteri possidet, *ut hic.* colonus. J. *eod.* & *l.* 1 J. *in quib. caus. cessat.*

Source : BIU Cujas

neque enim colono [1], vel conductori prædiorum longa possessionis præscriptio acquiritur. P.P. VII. Kal. April. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

II. Idem A. Onesimæ.

IAmpridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci [2] mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse [rei] proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit.

Mala fides auctoris nocet successori singulari, volenti uti actione singulari. Bald.

III. Imp. PHILIPPUS A. & C. Pantino.

SI [3] mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem [4] ejus, licet bona fide possidet, propter initii vitium usucapio non absumpsit.

2 *Harm.* I. §. 44. 4 Vitium defuncti transit in heredem etiam bonæ fidei. *l.* 4. §. 25. *ff. de usurp.*

TIT. XXXI.

DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA, ET DE SUBLATA DIFFERENTIA RERUM MANCIPI [5] ET NEC MANCIPI.

Hodie res provinciales & Italicæ quantum ad usucapionem sunt exæquatæ, & immobiles præscribuntur ubique spatio longi temporis: mobiles vero spatio triennii continui, intervenientibus à principio bona fide & titulo. Salic.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUM nostri animi vigilantia *ex jure Quiritum* nomen & substantiam sustulerit [6], & communes exceptiones in omni loco valeant: decem vel viginti, vel triginta annorum, vel si quæ sunt aliæ majoris ævi, continentes prolixitatem: satis inutile est usucapionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Italicas tamen, bona fide possidebat per biennium [7], miseri rerum domini excludebantur: & nullus eis ad eas reservabatur regressus: quæ & nescientibus dominis procedebant, quo nihil inhumanius erat, si homo absens & nesciens tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo per præsentem legem, & in Italicis soli rebus, quæ immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem [8] exceptionem, ita & usucapionem transformandam esse censemus: ut tantummodo & his decem [9], vel viginti, vel triginta annorum, & aliarum exceptionum tempora currant, hujusmodi angustiis penitus semotis. †. Cum autem antiqui & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentæ, usucapionem extendebant non tantum in Italico solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali [10] tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam: ut [11] si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in quacunque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide per continuum triennium [12] detinuerit, is firmo jure eam possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam. †. [Hoc] tantummodo observando, ut in his omnibus casibus ab initio [13] eam bona fide capiat, secundum [14] quod exigit longi temporis præscriptio: & ut continuetur [15] ei possessio etiam anterioris justi possessoris, & connumeretur in decennium, vel viginti annorum spatium; vel tricennium. Quod & in rebus mobilibus observandum esse censemus, ut in omnibus justo titulo [16] possessionis antecessoris justa detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienæ rei scientia, licet ex titulo lucrativo ea cœpta est. Ita etenim ampliatur quidem longi temporis materia, quæ ei subdita est, minuitur autem usucapionum compendiosa dominis jactura, & ejus jura nocentia: cum [etiam] res dividi mancipi & nec mancipi sane antiquum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & differentiis sublatis. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

1 *l.* 1. §. *in quib. cauſ. ceſſat.* 2 Res fisci usucapi non potest. *l.* 4. §. *de præſc.* 30. *l.* 1. 2. 3. *in fin.* §. *the rei dominiæ vel templor.* §. 9. *Inſt. de uſuc. l.* 18. *l.* 24. *in fin. l* 45 *ff. de uſuc. Syn. Baſil.* 50. *tit.* 10. *c.* 2. 3 Præscribere longi temporis spatio rem non potest heres ejus qui mala fide possedit, licet ipse bonam fidem habeat: Vitia enim defuncti ad heredem transeunt. 2. *Harm.* 1. §. 44. 4 Vitium defuncti transit in heredem etiam bonæ fidei. *l.* 4. §. 25. *ff. de uſurp.* 5 De rebus mancipi, & non mancipi. vid. *Ulp.* 19. 6 Vid. *l. unic.* §. *de nudo jure Quiritum tollendo.* 7 Res Italicæ olim biennio usucapiebantur. 8 Jure veteri, id est, XII. Tab. res mobilis anno usucapiebatur, *ut hic: & verſ. cum ante.* §. *eod. qua de re dixi ad leges* XII. *Tab. l.* 2. *tit.* 23. §. 1. 9 Hodie res omnes, sive sint Italicæ, sive provinciales immobiles præscribuntur decennio inter præsentes: vicennio, inter absentes. 10 De annali usucapione dixi §. 11 Usucapimus res omnes mobiles, aut se moventes bona fide per triennium: immobiles, ubicunque eæ sitæ sint, decem annis adversus præsentes: viginti annis adversus absentes, *ut hic.* 2. *Harm.* 1. §. 25. 12 Res mobiles triennio usucapiuntur, *pr. Inſt. de uſuc.* cum Titulo & bona fide: Immobiles vero annis decem inter præsentes: viginti inter absentes cum titulo & bona fide. adde *l.* 2. §. *de præſc. long. temporis.* sine titulo vero annis triginta: & eo modo adquiritur dominium utile. *l.* 8. §. 1. §. *de præſt.* 30. *ann.* apud authorem Synopseos 50. *tit.* 10. *c.* 3. *in fin.* legitur διὰ τεσσαρων, per quadriennium. 13 In usucapione satis est si possessionis initio bona fides intervenerit. *l.* 48. *ff. de adq. rer. dominio. l.* 44. §. 2. *ff. de uſuc.* quod tamen Lateranense concilium non admittit. *c.* 41. 14 Bona fides requiritur in usucapionum & præscriptionum initio. Et de bona & mala fide vid. *Baldum* 3. *de præſcr. & ad eam rem* 19. *quæſt.* 15 Continuatur possessio in successorem. §. 12. *Inſt. de uſuc.* adde *l.* 14. *ff. de uſurpat.* hoc est, in diuturna possessione connumeratur etiam tempus anterioris possessoris. 2. *Harmen.* 1. §. 72. *Synopſ. Baſil.* 50. *tit.* 11. *c.* 10. 16 Titulus in usucapione requiritur. vid. *Bald.* 3. *de præſcript. quæſt.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

TIT. XXXII.

DE ACQUIRENDA [17] ET RETINENDA POSSESSIONE.

De acquisitione per liberam personam.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. & CC. Attico.

PER liberam [18] personam ignoranti [19] quoque acquiri possessionem; & postquam scientia [20] intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis, quam juris prudentia receptum est. P. P. VI. Kal. Decemb. Fusco & DEXTRO CONSS. 226.

Si emptor sciente venditore in possessione fuerit.

II. Imp. ALEXANDER A. Mauro.

MINUS instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi in vacuam [21] possessionem ejus, quod per procuratorem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas te diu [22] in possessione [ejus] fuisse, omniaque, ut dominum gessisse. Licet [23] enim instrumento non sit comprehensum, *quod tibi tradita sit possessio:* ipsa tamen rei [24] veritate id consecutus es, si sciente [25] venditore in possessione fuisti.

De Infante.

III. Imp. DECIUS A. Rufino.

DONATARUM rerum [26] à quacunque persona infanti [27] vacua [28] possessio tradita corpore [29] quæritur. Quamvis enim sint auctorum sententiæ dissentientes: tamen consultius videtur interim, licet animi plenus non fuisset adfectus [30], possessionem per traditionem esse quæsitam: alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso continetur) nec quidem per tutorem possessio infanti poterit acquiri. P. P. V. Kal. April. DECIO A. V. & GRATO CONSS. 251.

De animo solo.

IV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Nepotiano.

LICET possessio nudo [31] animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest. Si ergo prædiorum desertam possessionem non derelinquendi affectione transacto tempore non coluisti [32], sed metus [33] necessitate culturam eorum distulisti: præjudicium tibi ex transmissi temporis injuria generari non potest. P.P. Kal. August. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De causa possessionis sibi non mutanda.

V. Iidem AA. & CC. Mennoni.

CUM nemo causam [34] sibi possessionis mutare possit, proinasque colonum nulla extrinsecus accedente causa excolendi occasione ad iniquæ venditionis [35] vitium esse prolapsum: Præses provinciæ inquisita fide veri dominii tui jus convelli non sinet.

De eo, qui sine causa ingressus est in fundum alienum.

VI. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI nulla causa [36] ingressum [37] agrum [tuum] sive vineas, eum cujus meministi, Præses repererit, nec ulla præscriptione tua interpellatur peritio: restituere tibi possessionem cum omni causa [38] non dubitabit. S. Idib. April. AA. CONSS.

De improba possessione.

VII. Iidem AA. & CC. Asyncrito.

IMproba possessio firmum titulum [39] possidenti præstare nullum potest. Unde ingredientem in [40] vacuam possessionem alieni fundi non consentiente domino, vel actore, qui ejus rei concedendæ potestatem habuit, causam justam possessionis adipisci non potuisse certum est. P.P.V. Idus Decemb. AA. CONSS.

De procuratore.

VIII. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

PER procuratorem utilitatis [41] causa possessionem [42], etsi proprietas ab hac separari non [43] possit, dominium etiam quæri placuit. P.P. XVIII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

De improba possessione.

IX. Iidem AA. & CC. Sergio.

NEC ex vera venditione possessionem, quam non fuerat emptor [44] adeptus, improbe retinere potest: ac multo minus is, qui adseverationefalsa velut [45] emptor, cum sine obligatione pignoris pecuniam mutuo dedisset, fundum irrumpens alienum, retinendi justam causam habet. P. P. III. Non. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

De divisione & interruptione usucapionis.

X. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maternum.

NEMO ambigit, possessionis duplicem [46] esse rationem: aliam [47], quæ jure [48] consistit; aliam, quæ corpore [49]: utramque autem ita demum esse legitimam [50], cum omnium adversariorum silentio, & taciturnitate firmatur: interpellatione [51] vero & controversia progressa, non [52] posse eum intelligi possessorem, qui licet [possessionem] corpore teneat, tamen ex interposita [53] contestatione, & causa in judicium deducta super jure possessionis vacillet ac dubitet. P.P. XI. Kal. Februar. *Triber.* VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

De successoribus.

XI. Impp. ARCADIUS & HONOR. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

VITIA [54] possessionum à majoribus contracta perdurant: & successorem [55] auctoris sui culpa comitatur. Dat. v. Kal. Januar. CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Si is, per quem possidebatur, possessionem reliquerit.

XII. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

EX libris Sabinianis [56] quæstionem in divinas nostri numinis aures relatam tollentes, definimus, ut sive servus [57], sive procurator, vel colonus, vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cujuscunque rei dereliquerit [58], vel alii prodiderit, desidia forte vel dolo, ut locus aperiatur alii eandem possessionem detinere: nihil penitus domino præjudicii generetur: ne ex aliena [59] malignitate alienum damnum emergat: sed & ipse, si liberæ conditionis est, competentibus actionibus subjugetur: omni jactura ab eo restituenda domino rei, vel ei, circa quem negligenter [60] vel dolose versatus est. Sin autem necdum sub [61] manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel servi possessio facta est [62], sed ipse eam accipere desidia vel dolo supersedit, tunc & ipse qui eum transmisit, ex mala [63] sua electione præjudicium circa eam possessionem patiatur, ex memoratarum personarum vel machinatione, vel negligentia accedens. Hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquod discrimen sustineat ab his quos transmiserit: non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod acquirat: cum & antiqua [64] regula [juris] quæ definivit *deteriorem conditionem per servum domino nullo modo fieri*, tunc locum habeat, cum dominus de damno [65] periclitetur, non cum sibi lucrum per servum acquiri desiderat. †. Salva videlicet in hoc casu domino rei, vel ei [66], qui ad eam detinendam præfatas transmiserit personas, adversus eas omni actione, (si qua ex legibus ei competit) servata.

17 Dixi ad XLI. D. II. 18 *Paul.* 5 *ſent.* 2. §. 2. 19 *l.* 34. §. 1. *l.* 49. *in fin. ff. eod. l.* 13. *ff. de adq. rer.* §. 5. *verſ. & hoc eſt. Inſt. per quas perſonas cui. acq.* 20 Liber ignoranti possessionem: scienti usucapionem adquirit. 21 De vacua possessione agitur in *l.* 3. & 7 §. *eod.* vid. *l.* 2. *in fin. ff. de act. empt.* Goth. Vid. hic Zanger. *de Except. part.* 3. *c.* 10. *n.* 121. ANS. 22 Paria sunt in vacuam possessionem induci, & sciente venditore diu in possessione fuisse. *l.* 12. §. *de contrab. empt. l.* 2. §. *ſi quis alteri.* 23 Hinc colligit Alciat. 2. *præſumpt.* 23. quem que præsumi possidere ex titulo præambulo, id est, ex antecedente aliquo titulo. dixi ad *l.* 12. §. *de fide inſtrument.* 24 Revera possidet, qui sciente venditore possidet.

25 *l.* 60. *ff. de reg. jur.* aliud nesciente. *l.* 5. *ff. eod. l.* 14. §. 1. *ff. de furtis.* 26 Hanc *l.* cum *l.* 1. *ff. eod.* conciliat Charund. *veriſim. l.* 2. *cap.* 6. ANS. 27 *l.* 32. §. 2. *ff. eod.* 50. *Ecl.* 2. *c.* 1. 28 *l.* 2. §. *eod. l.* 7. §. *eod.* 29 Suo, scilicet. 30 *Affectus*, Hal. 31 Nudo animo possessio retinetur, non adquiritur. vid. *l.* 44. *in fin. ff. eodem.* 32 Culturam omittens, possessionem non amittit. 33 Vid. *quæ not. ad l.* 1. §. 8. *ff. eod.* 34 Id est, titulum possidendi. vid. *l.* 1. §. 19. *ff. eod.* 35 Colono facta venditio domino non nocet. 36 Sine vi, *l. ult.* §. *unde vi.* 37 Ingresso vacuæ possessionis vitium personale, non reale contrahitur: ideoque poterit res usucapi. 38 Id est, cum fructibus. Causa est quidquid à re proficiscitur, vel rei cohæret. *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *ff. de uſurpa & fructibus & cauſis.* 39 Injusta possessio non est titulus. Sine titulo non est locus præscriptioni. *l.* 24. §. *de rei vind.* §. 2. *Inſtit. de uſuc.* 40 *l.* 2. *l.* 3. §. *eod.* 41 Cui multum tribui solet. 42 Per procuratorem possessio & dominium adquiri potest. *l.* 1. §. *per quas perſonas. l.* 1. §. *eod. l.* 20. §. 2. *ff. de adq. rer. dominio.* 43 Imo potest. *l.* 12. §. 1. *ff. eod.* 44 Verus scilicet. *l.* 5. *ff. eod.* de falso mox dicetur. 45 Falsus emptor melioris conditionis esse non debet quam verus. 46 Naturalem, scil. vel civilem: nulla est tertia. vid. *Cujac.* 9. *obſerv.* 33. Goth. Adde Zanger. *d. Except. part.* 3. *c.* 10. *num.* 68. ANS. 47 Jus & corpus opponuntur. 48 Possessio jure consistens, est civilis possessio. 49 Possessio corpore consistens, est naturalis possessio. 50 Legitima dicitur, quæ defenditur legibus & interdictis possessoriis. 51 Interruptio vitiat justam usucapiendi causam, adeo ut si ad diem res possessa non fuerit, videatur possessio ad verum dominum recurrere, atque ipsa interruptione dominium revocare. 2. *Harm.* 1. §. 67. 52 Possessor non intelligitur, qui licet possessionem corpore teneat, interposita contestatione & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillat ac dubitat. 53 *l.* 26. §. *de rei vindicatione. l.* 2. *circa finem. l.* 10. §. *de præſc. longi temp.* 54 Realia scil. *l* 24 §. 1. *ff. de uſuc. l.* 5. *in fin. C. Theod. unde vi.* estque pars postrema legis 2. §. *ſi per vim.* 55 Omnem scil. 56 Locus est huic legi quando res tradita est alii & ab eodem occupatur. Johan. Decher. *l.* 1. *diſſert.* 3. *num.* 25. Ad emphytheutam Vasallum, vel conductorem ad longum tempus trahi non potest. Valasc. *de jure Emphyth. quæſt.* 18. *num.* 17. neque locum habet in colono tradente, ac deserente possessionem. Joann. à Sand. *deciſ. Friſic. lib.* 5. *tit.* 4. *defin.* 7. ANS. 57 Per servum, procuratorem, colonum, & inquilinum possidemus. 58 Qui alteri non sibi possidet, si possessionem deserit, vel alteri tradit, domino non præjudicat. *l.* 31. & 40. §. 1. *ff. eod. l.* 31 *ff. de dolo. l.* 6. *in fin.* §. *unde vi. l.* 1 §. *ſi per vim. l. ult.* §. 5 §. *de delatoribus. l.* 133. *ff. de reg. jur.* 59 Malitia soli authori nocere debet. 60 In quærenda possessione potest quisque negligentia sua obesse ei cui quærere debuit: & tamen in id quod interest ei tenetur. 61 Possessor naturalem & civilem possessionem amittit, si ille per quem possidet, possessione expellitur: æque ac si possessionem ipsam traderet. *Accurſ. Bartol. Angel. hic Gloſſ. in cap. olim cauſam.* 12. *extr. de reſtit. ſpoliat.* quod tamen in Ecclesia, *per doctores in d. cap. olim*, fisco & pupillo fallit. *c.* 1. *extr. de in integr.* adde aliam exceptionem ex Socino *reg.* 297. 62 Possessio facta sub manibus procuratoris. 63 Mala electio eligenti nocet. 64 *l.* 133 *ff. de reg. jur.* 65 *l.* 27 *ff. ad Velleian.* 66 Id est, custodi possessionis. *l.* 1. §. *ſi per vim. l.* 6. §. *unde vi.* adde *l. ult.* §. *de delatoribus.*

TIT. XXXIII.

DE PRÆSCRIPTIONE LONGI [67] TEMPORIS DECEM [68], VEL VIGINTI [69] ANNORUM.

Civilis interruptio præscriptionis non operatur, nisi contra eum contra quem interruptio facta est, & in hypothecaria non contrahitur vitium litigiosi. Bald.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Juliano P.P.

CUM [70] post motam & omissam quæstionem res ad nova dominia bona fide transierint, & exinde novi viginti anni inter-

67 50. *Ecleg.* 11. Præscribimus hoc spatio res immobiles cum titulo, & bona fide. 68 Adversus præsentes. vide *l.* 12. §. *eod. Nov.* 119. *c.* 7. & 50. *Ecl.* 14. 15. & 2. *Inſt.* 6. *in prin.* 69 Adversus absentes. v. *l.* 12. §. *eod.* 70 Eadem extat sententia apud Paul. 5. *ſent.* 2. §. 5.

Source : BIU Cujas

1 Hanc restrictionem adde *l. unic. 9. ff. de usuc. transformanda.*

2 Adversus rempublicam etiam viginti annorum præscriptio prodest ei qui justum initium possidendi habuit: nec medio tempore interpellatus est. *Paul. d.l. §.4.*

3 Præscribere longo tempore non potest, titulum habens à malæ fidei possessore, *ut hic:* nisi alienatio ab initio bonæ fidei fuerit. *Angelus in l. sequitur 4. ff. de usucap. Gloss. in d. l. item si res 4. ff. de alien. jud.* nisi debitor alienet rem alteri pignoratam: tunc enim emptor bonæ fidei præscribit adversus hypothecariam: hæc quippe Auth. de præscriptione domini, non hypothecæ constituta est. *Aret. & Cynus hic.* fallit etiam quoties habens titulum à malæ fidei possessore dominium non præscribit. fallit etiam quoties præscribitur res in qua non requiritur titulus, puta servitus. *l. si quis diuturno, 10 ff. si servitus vindicetur.* sed & si procurator mala fide vendidit, & dominus rei bonam fidem habebit. *l. qui fundum 7. §. procurator 6. ff. pro empt.* Idem esse putat Bartol. in *l. Pomponius 13. §. 1. ff. de adq. possess. Angel. in l. sequitur 4. ff. de usuc. Bald. in l. ancillæ 12. ff. de furtis:* in usucapione rei mobilis: cum possit res mobilis mala fide, sine furto distrahi. *l. alienum 6. ubi Gloss. ff. de furtis.* vide alias exceptiones apud Bart. Angel. & Bald. *ibid.* adde Socin. *reg. 431.* Idem dicendum in secundo emptore: ut hæc Auth. locum tantum adversus primum emptorem habeat, Bart. in *d. §. cum quis.* idem censet quoties venditor non in ipsa traditione, sed post malam fidem habuit. Nam si mala fides superveniens non nocet ipsi possessori malæ fidei, multo minus nocere debebit singulari successori. *Gloss. l. item si res 4. ff. de alien. jud.* Aliud quoque existimant, si de fructibus adquirendis tractetur, cum hic de dominio adquirendo agatur. *Gloss. in l. vitia 11. ff. de adq. poss.* Aliud etiam existimant in actionum præscriptione. *Aret. hic.* ut & si agatur de malæ fidei possessore ficto, vel præsumpto tantum. Quid si successor præscriptionem velit ex sua persona inchoare? Quid si venditor non mala fide prorsus, sed dubitans vendat? quid si perfecta præscriptione superveniat mala fides? Idem esse censent, *Bald. in l. nihil 2. ff. pro her. Cast. in l. ancillæ 12. ff. de furt. Innocentius in c. si diligenti 17. x. de præscr. Bart. in l. naturaliter 5. ff. de usucap. c. cum dilectus. de majoritate.* adde *Socin. reg. 33.*

4 Voluntate sua ac sponte: secus si necessario. *l. Pomponius 13. §. si jussu. 9. ff. de adq. possess.*

5 Aliud in præscriptione longissimi temporis, quia mala fides tempore longissimo non nocet. *l. 3. l. 4. de præscr. 30.* 6 Præscribere longo tempore non potest, qui titulum habet à malæ fidei possessore, *ut hic.* An mobilia usucapere potest? hæc enim Authentica de præscriptione immobilium est. *Bart. in d. l. Pomponius 13.* 7 Ergo cum scit, neque ignorat, longissimum tempus non requiretur, sed longum tempus tantum. *l. 1. ff.* 8 Præscriptio longi temporis prodest his qui bona fide possederunt, nec ullam contestationem litis sustinuerunt. *Synops. Basil. 50. tit. 11. c. 2.* ubi Scholiastes separat δίκην, seu προκάταρξιν, & ἔγκλησιν, litem sive contestationem ab inquietatione: ut prior usucapionem interrumpat, non posterior. 9 *l. 27. ff. de contrah. empt.*

10 *l. 3. ff. de usucap.* 11 *l. 1. ff. cod. l. 10. ff. tit. prox.* 12 Præscriptio interrumpitur litis contestatione. *l. 1. ff. cod. l. 10. ff. tit. prox.* 13 Res aliena in dotem dari non potest: si tamen data fuerit, usucapi poterit. 14 *l. 4. ff. de rei vind. l. 2. l. 5. ff. de reb. alien. l. 4. ff. de usuc. pro empt.* 15 *l. 4. ff. de usuc. pro hered.* 16 Sine titulo non est usucapio: adde *l. unic. ff. de usuc. transform.* 17 Si per errorem causam possessionis meæ tibi præstiti, possum nihilominus rem meam vindicare, neque mihi oberit temporis præscriptio. 18 Præscriptio longi temporis emptionem dolo factam confirmare non potest: quum mala fide possidere quis incipiat. *Syn. ibid. c. 6.* 19 Contractus bonæ fidei, titulus est: nisi dolus causam illi dederit. Tunc enim titulus non est, ac proinde ex illo non præscribitur. 20 Dixi ad *l. 1. ff. de rescindenda.* 21 Malæ fidei possessor non præscribit. vid. *c. 2. & ibi Dynum de reg. in 6.* 22 Instrumenti amissio non nocet præscriptioni, si modo de jure possessionis aliter probari potest. *l. 6. l. 8. l. 10. in fin. ff. de fide instr. l. 1. ff. in quibus caus. cessat longi temp.* 23 Id est, instrumenti fraudulenta subtractio. 24 *l. 10. ff. de suis.* 25 Mulieres non adoptant, vide tamen *l. 5. ff. de adop. §. 10. Inst. de adop.* dixi ad *Nov. Leon. 28.* & ita quod possident illegitime adoptati, non præscribunt. 26 Præscriptione longi temporis bonæ fidei emptor munitus auctori exceptionem objiciens, postea quam petitor dominium suum probaverit, adhibita probatione justæ possessionis absolvendus est. *Syn. 50. tit 1. c. 9.* 27 *Instit. de usuc. l. unic. ff. de usuc. transform. l. 7. ff. quibus non objici.* 28 Exceptio præscriptionis initio litis opponitur, post litem contestatam probatur. 29 Præscriptio litis contestatione interrumpitur. *l. 1. l. 2. ff. cod.* 30 Vid. *l. 10. ff. tit. prox.* 31 *l. 26. in fin. ff. de rei vind.* id est, prorogetur. 32 In causis etiam lucrativis præscriptio, & longa possessio possessorem defendit. *l. 26. ff. de adquir. possess.* 33 *l. 2. §. 20. ff. pro emptore.* hoc colligunt præsumi medio tempore possedisse, qui hodie & ante decennium possederit. Probatis enim extremis, probantur media. vid. *Alciat. 2. præsum. 21.* 34 In præscriptione longi temporis decem, vel viginti annorum, etiam tempus prioris possessoris computatur. *Synops. Basil. 50. tit. 11. c. 10. & 2. Harm. 1. §. 72.* 35 *l. 11. ff. de diverss. & tempor.* 36 De rebus. 37 De personis. 38 De præsentia. 39 Hæc lex juncta *l. corruptionem Cod. de Usufruct.* continet 44. decis. ex 50. novis Justin. vid. apud Inglois *decis. 44. quæst. 1. n. 1. Ans.* 40 Præsentes dicuntur, qui in eadem civitate domicilium habent. 41 Domicilium urbe non circumscribitur, sed provincia. 42 In præscriptione situs rerum non habetur ratio: nam & procul dissitas præscribimus. 43 Absentes dicuntur qui non sunt in eadem provincia. 44 Præscriptio igitur currit contra ignorantem, *ut hic.* Imo non currit. *l. 7. ff. qui militare.* Solve: Non currit, quod ad restitutionem dari. *Bart. in l. 1. §. si quis autem 8. ff. de itinere.* Quid si justa sit ignorantia? currit quidem præscriptio: datur tamen restitutio adversus præscribentem. *Bart. in l. 1. §. si quis propter. 9. ff. de itinere.* Quid si de servitute præscribenda agitur? non currit adversus ignorantem præscriptio: cum in servitutibus præscribendis requiratur scientia domini, *Gloss. in l. 2. ff. de servit.* Aliam exceptionem vide apud Socinum *reg. 305.* 45 Facit *l. 1. ff. de contrahenda emptione. l. 15. ff. de rescind.* 46 Incorporalia jura, etiam longe dissita præscribimus. 47 Uno casu id inductum, *Nov. 119. c. 7.* puta, si à malæ fidei possessore quis rem bona fide accepit. Nam si sciente domino, locum habet præscriptio: si ignorante, cessat. 48 In jure consistunt usufructus & servitutes. 49 Id est, in quibus actionibus majoris temporis quam longi præscriptio requiritur. 50 Vid. *l. 1. ff. de usucap. transformanda. l. 1. ff. comm. de usuc. l. 3. ff. de præscr. xxx. annor.* 51 Vid. *l. 7. ff. de præscript. longi temporis.* 52 Mobilia, ut servi nisi cohæreant fundo, ut mancipia rustica: tunc enim servus pro parte juris & fundi habetur. *l. 3. ff. de diverss. & temp. l. 9. ff. eod.* Sunt immobilia quæcunque rebus immobilibus adhærent) usucapiuntur triennio. Ideoque cessat quæstio præscriptionis, ubi de re mobili agitur: utque ita de præscriptione longi temporis in rebus mobilibus quærere superfluum est, quam in illis usucapio triennii locum habeat. *Synops. 50. tit. 2.* 53 Id est, nondum divisum. 54 Actioni mixtæ non præscribitur longo tempore. 55 *l. 1. §. 1. vers. nemo. ff. de annali Except. l. 22. ff. familiæ. l. ult. ff. pro dote.* excipe *l. 1. ff. de com. rer. alien.* 56 Præscriptione longi temporis, hoc est, decem vel viginti annorum non excluditur actio familiæ ercisc undæ, & communi dividundo, sed triginta tantum annorum præscriptione. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 3. 2. Harm. 1. §. 53.* 57 Petitio hereditatis non præscribitur longo tempore. *l. 8. ff. de jur. delib. Synops. Basil. 50. tit. 11. c. 4. 2. Harm. 2. §. 8.* nisi possessor cum titulo & bona fide dominium usuceperit: hoc est, si quis alio titulo possidens usuceperit, tutus est; nec enim actione petitionis hereditatis conveniri potest. *Synops. Basil. tit. 12. c. 4.* 58 Decennii spatio inter præsentes, vicennio inter absentes. *l. 12. ff. tit. prox.* 59 Petitio hereditatis non datur contra titulo possidentem, *ut hic, & l. 1. ff. de inoffic.* nisi quinque casibus, puta si venditor hereditatis abfit nec compareat. *l. 13. §. 4. ff. de hered. pet.* si hereditas modico distracta sit. *dict. l. 13. §. 5.* si sciente emptore comparata. *d. l. 13. §. 8.* si empta sit à fisco. *d. l. 13. §. 9.* si titulus habetur pro non titulo. *d. l. 13. §. 1.* Datur itaque petitio hereditatis, quæ mixta est actio, adversus eum qui sine titulo possidet, nec tollitur longi temporis præscriptione.

interceſſerint ſine [1] interpellatione, non eſt inquietanda, quæ nunc poſſidet, perſona: quæ ſicut acceſſione prioris domini non utitur, qui eſt inquietatus: ita nec impedienda eſt, quod ei mota controverſia ſit. Quod ſi prior poſſeſſor inquietatus eſt: etſi poſtea per longum tempus ſine aliqua interpellatione in poſſeſſione remanſit, tamen non poteſt uti longi temporis præſcriptione, quod etiam in Republica [2] ſervari oportet.

In Authent. ut ſponſ. larg. §. rurſus. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 7.

Mala [3] fide poſſeſſore alienante [4], ceſſat longi [5] temporis præſcriptio [6], ſi verus dominus ignoret [7] ſuum jus, & alienationem factam: ſpectatur ergo triginta annorum defenſio. Si vero is, qui putabat eaſdem res ſibi competere, hoc agnoſcens intra decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes litem non fuerit conteſtatus: poſſeſſor præſcriptione munitus, firmiter eas habebit.

In Authent. ut ſponſ. larg. §. De præſcriptione. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 8.

Quod ſi quis quibuſdam annis præſens ſit, quibuſdam abſens, adjiciuntur ei ſuper decennium tot anni quot annis ex decennio fuit abſens.

Præſcriptio fortitur effectum re poſſeſſa bona fide cum titulo per longum tempus non interruptum. Bald.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA.

Longi [8] temporis præſcriptio his, qui bona [9] fide acceptam poſſeſſionem, & continuatam [10], nec interruptam [11] inquietudine [12] litis tenuerunt, ſolet patrocinari. P.P. v. Kal. Decemb. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

III. Iidem AA. & CC. Antonio.

Si vineæ, quas mater tua vitrico tuo in [13] dotem dedit, quæ proprietatis ſunt, nec [14] ulla præſcriptio ex tranſacti temporis prolixitate adolevit: Præſes provinciæ reſtitui tibi eas efficiet.

Sine titulo non procedit uſucapio longi temporis. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

Diutina poſſeſſio tantum jure [15] ſucceſſionis ſine juſto titulo [16] obtenta, prodeſſe ad præſcriptionem hac ſola ratione non poteſt. P.P. *Sirmii*, IV. Idib. April. AA. Conss.

Error domini præſtans patrocinium alteri in re propria, vel etiam effectus non tribuit poſſeſſori titulum. Bald.

V. Iidem AA. & CC. Soterico.

Nec petentem dominium ab eo, cui petentis ſolus error [17] cauſam poſſeſſionis ſine vero titulo præſtitit, ſilentii longi temporis præſcriptione repelli, juris evidentiſſimi eſt. *Sirmii*, II. Kal. Maji, AA. Conss.

Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, invalidat titulum ad præſcriptionem temporis longi. Salic.

VI. Pars ex Epiſtola eorundem AA. & CC. ad Primoſum Præſidem Syriæ.

Si [18] fraude [19], & dolo (licet inter majores vigintiquinque annis) facta venditio eſt, hanc confirmare [20] non potuit conſequens tempus, cum longi temporis præſcriptio in malæ [21] fidei contractibus locum non habeat.

Inſtrumentorum amiſſio, vel ſubtractio non præjudicat præſcriptione munito. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Anteæ.

Longi temporis poſſeſſione munitis inſtrumentorum amiſſio [22] nihil juris aufert: nec diuturnitate poſſeſſionis partam ſecuritatem maleficium [23] alterius turbare poteſt. Dat. Prid. Kal. Januar. AA. Conss.

Adoptio invalida, vel error juris non eſt ſufficiens ad præſcriptionem longi temporis. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Celſo.

Si is, contra quem ſupplicas, matris tuæ quondam mancipia quaſi filius ex cauſa tantum adoptionis [24] defendit: affectio deſtinatæ, ac illicitæ [25] adoptionis ad horum dominium ei quærendum ſola non ſufficit. Quapropter mancipia petere non proberis, nullam timens [temporis] præſcriptionem: ſi hoc tantum initio præcedente is, contra quem ſupplicas, horum poſſeſſionem adeptus eſt.

Exceptio præſcriptionis non poteſt opponi in initio, ſed probanda venit fundata intentione actoris. Bald.

IX. Iidem AA. & CC. Demoſtheni.

Emptor [26] bona fide contra præſentem [27] decennii præſcriptione, [in] cujus initio [28] conteſtationem haberi ſufficit, poſteaquam ſuam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione juſtæ poſſeſſionis defenſus, abſolvi recte poſtulat.

Uſucapio longi temporis litis conteſtatione interrumpitur. Bald.

X. Iidem AA. & CC. Rhegino.

Nec bona fide poſſeſſionem adeptis longi temporis præſcriptio poſt moram litis conteſtatæ completa proficit [29]: cum poſt [30] motam controverſiam in præteritum [31] æſtimetur, Dat. Id. Decemb. CC. Conss.

XI. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Super longi temporis præſcriptione, quæ ex decem, vel viginti annis introducitur, perſpicuo jure ſancimus, ut ſive ex donatione, ſive ex alia lucrativa [32] cauſa bona fide quis per decem, vel viginti annos rem detinuiſſe probetur, adjecto [33] [ſcilicet] tempore etiam [34] prioris [35] poſſeſſoris: memorata longi temporis exceptio ſine dubio ei competat, nec occaſione lucrativæ cauſæ repellatur. Dat. Kal. Jul. DN. Justin. P.P.A. Cons. 528.

Præſcriptio longi temporis inter præſentes completur decennio, inter abſentes vicennio, & præſentes dicuntur quando uterque habet domicilium in eadem provincia, licet non in eadem civitate. Salic.

XII. Idem A. Joanni P. P.

Cum in longi temporis præſcriptione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima, propter *res* [36], ubi poſitæ ſunt: ſecunda, propter *perſonas* [37], ſive utriuſque ſive alterutrius præſentiam exigimus: & tertia, ſi in [38] eadem provincia, vel in eadem civitate debent eſſe perſonæ tam petentis, quam poſſidentis, & res, pro quibus certatur: omnes [eas] præſentis legis amplectimur definitione [39], ut nihil citra eam relinquatur.

†. Sancimus itaque debere in hujuſmodi ſpecie, utriuſque *perſonæ*, tam petentis, quam poſſidentis ſpectari domicilium: ut tam is qui dominii vel hypothecæ quæſtionem inducit, quam is qui res poſſidet, domicilium habeat in uno loco, id eſt, in una provincia [40]: hoc etenim magis nobis eligendum videtur: ut non [41] [in] civitate concludatur domicilium, ſed magis provincia: & ſi uterque domicilium in eadem habeat provincia, cauſam inter præſentes eſſe videri, & decennii [magis] præſcriptione agentem excludi. †. De *rebus* autem de quibus dubitatio eſt, nulla erit differentia, ſive [42] in eadem provincia ſint, ſive in vicinia, vel trans mare poſitæ, vel longo ſpatio ſeparatæ. Sin autem non [43] in eadem provincia uterque domicilium habeat, ſed alter in alia, alius in altera: tunc ut inter abſentes cauſam diſceptari, & locum [44] eſſe viginti annorum exceptioni. Nihil enim prohibet ſive in eadem provincia res conſtitutæ ſint, ſive in alia, ſuper his controverſiam in judicio provinciali moveri, & multo magis in hac florentiſſima civitate. Quid enim prodeſt in ipſa provincia eſſe poſſeſſionem, an in alia: cum jus vindicationis incorporale eſt, & ubicunque [45] res poſitæ ſunt, & dominium earum, & vinculum ad dominum, vel creditorem poſſit reverti? Ideo enim noſtri majores ſubtiliſſimo animo, & divino quodam motu ad actiones, & earum jura pervenerunt, ut incorporales [46] conſtitutæ poſſint ubicunque jus ſuum & effectum corporalem extendere. Sit igitur ſecundum hanc definitionem cauſa perfectiſſime compoſita, & nemo poſthac dubitet, neque inter præſentes, neque inter abſentes, quid ſtatuendum ſit: ut bono initio poſſeſſionem tenentis, & utriuſque partis domicilio requiſito ſit expedita quæſtio pro rebus ubicunque poſitis: nulla [47] ſcientia, vel ignorantia exſpectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occaſio. †. Eodem obſervando, & ſi res non ſoli ſint, ſed incorporales, quæ in jure [48] conſiſtunt, veluti uſusfructus, & cæteræ ſervitutes.

Tit. XXXIV.

IN QUIBUS CAUSIS CESSAT [49] LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

Colonus ſubtrahendo inſtrumenta conductionis, non per hoc mutat cauſam poſſidendi, & ideo non præſcribit. Bald.

I. Impp. Diocl. & Maximian. AA. & CC. Marcellinæ.

Si is, cui colendum [50] fundum dediſti, poſt inſtrumenta, quibus dominium ad te pertinere probari poſſet, per novercam tuam ſubtraxit [51]: hoc ſolo præſcriptione [longi] temporis defendi non poteſt.

II. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

In ſervorum [52] proprietatis negotio cum uſucapio locum habeat, ad quæſtionem longi temporis præſcriptionis ſuperfluo pervenitur.

Actio familiæ erciſcundæ, vel communi dividundo non tollitur tempore. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Apollinari.

Unus individuum [53] commune [54] pro ſolido poſſidens intervallo [longi] temporis, quominus ſocius portionem vindicare, vel eum communi dividundo judicio provocare poſſit, non defenditur: cum neque familiæ erciſcundæ [55] judicium, neque communi dividundo actio excludatur longi [56] temporis præſcriptione: III. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss.

Petitioni hereditatis non præſcribitur longo tempore, ſalvo niſi poſſeſſor cum titulo, & bona fide dominium uſuceperit. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Libroæ.

Hereditatem [57] quidem petentibus longi [58] temporis præſcriptio nocere non poteſt, verum his, qui nec pro herede, nec pro poſſeſſore, ſed pro empto [59] vel donato, ſeu alio titulo res, quæ ex hereditate ſunt, vel fuerunt, poſſident: cum ab [59] his ſucceſſio vindicari non poſſit, nihil hæc juris definitio nocet. III. Id. Septembris.

Source : BIU Cujas

Sine titulo non procedit longi temporis præscriptio, & pro expensis justis datur retentio. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Hosimo.

SI puerum non pro derelicto habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumptibus tuis (sicut adseveras) liberum existimans curasti [1]: longi temporis præscriptione, quominus dominus ejus offerens erogata recte [2] vindicet, defendi non potes.

1 Qui puerum alienum vulneratum curat, eum possidet, non animo domini, qui ita possidet non præscribit adversus dominum.

2 Alias nisi offerret expensas, locus esset retentioni.

TIT. XXXV.

QUIBUS [3] NON OBJICITUR LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

Militi in expeditione existenti, in effectu non currit præscriptio. Salic.

I. Imp. ALEXANDER A. Venulejo.

TEMPUS expeditionis [4] adversus petitiones, si quæ competisse juste probari possunt, præscriptionem non parit. VI. Non. Jul. JULIANO, & CRISPO CONSS. 225.

Frustra precibus impetratur, quod per restitutionem in integrum conceditur.

II. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Aurelio [Archiatro 5.]

CUm per absentiam [6] tuam eos, de quibus quereris, in res juris sui irruisse adseveres, teque ob medendi [7] curam à Comitatu nostro discedere non posse palam sit, Præfectus prætorio noster accersitis his, quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non [8] necessario autem petis ex longi temporis diuturnitate præscriptionem tibi non opponi, quando justæ absentiæ ratio, & necessitatis publicæ obsequium ab hujusmodi præjudicio te defendat. P.P. XV. Kal. Mart. *Nicomediæ*, MAX. II. & AQUIL. CONSS. 286.

3 L. *Eclog.* 12.

4 Militibus non objicitur longi temporis præscriptio. vid. ff. *de rest. milit.*

5 *Archiatri* qui sint dixi *l.* 6. 9. 10. ff. *de professoribus & medicis.* adde *l.* 8 ff. *de metatis.*

6 Absenti necessaria & publica de causa non objicitur præscriptio longi temporis.

7 Qui sunt in comitatu principis medici, absunt necessaria de causa.

8 Frustra precibus à principe impetratur, quod per restitutionem jure communi conceditur.

Præscriptio longi temporis non currit minori. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Numidio Correctori Italiæ.

NOn [9] est incognitum, id [10] temporis, quod in minore [11] ætate transmissum est, longi temporis præscriptioni non imputari: ea enim tunc [12] currere incipit, quando ad majorem ætatem dominus rei pervenerit. P. P. IV. Id. Septemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

9 *l.* 1. *in fin. l. ult.* ff. *si quis ignorans rem minoris.* ut mirum sit, Justiniani hujusce juris constitutionem sibi adrogare. *l. ult.* ff. *in quib. caus. in integr. rest.*

10 Cum decem vel viginti annorum tempore non computatur id tempus quo quis minor viginti-quinque annis fuit. Nam præscriptio tunc incipit currere, quando ad majorem ætatem dominus pervenerit, hoc est, cum annum vicesimum quintum complevit. *Synops. Basil. 52. tit. 12. c. 7.*

11 Minori non objicitur præscriptio longi temporis.

12 Quando incipit currere præscriptio adversus minorem? vid. *l.* 5. ff. *in quibus causis in integrum restitutio. l.* 3. ff. *de præscript. annorum.*

Absenti reipublicæ causa, vel fortuito, non obstat præscriptio. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Crispino.

SI possessio inconcussa sine controversia perseveravit: firmitatem suam teneat objecta præscriptio, quam contra absentes, vel Reipublicæ [13] causa, vel maxime fortuito casu, nequaquam valere, decernimus. P. P. VI. Kalend. Mart. ANNIBALIANO, & ASCLEPIODOTO CONSS. 292.

13 Absenti reipublicæ causa vel fortuito casu, non obstat præscriptio longi temporis, *ut hic. Synops. Basil. ibid. c. 7. in pr.*

Personales actiones regulariter non tolluntur longi temporis præscriptione. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Januario.

NEque [14] mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati, vel fideicommissi, vel tutelæ, seu alii cuilibet personali [15] actioni longi temporis præscriptionem objici posse certi juris est. S. Kal. Februar. AA. CONSS.

14 Præscriptio longi temporis non obstat mutuo, commodato, depositio, legato, fideicommisso, tutelæ, nec alii cuilibet actioni personali, *ut hic. Syn. d. loco.* ut plenius mox dicetur.

15 Hodie personales actiones præscribuntur 30. annis. *l.* 3. *vers. ult.* ff. *de præs.* 30. *ann. l.* 1. §. 1. ff. *de annali.*

Reversus de captivitate rem non præscriptam vindicat actione directa: præscriptam vero utili rescissoria restitutione præhabita. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Dulcio.

AB hostibus captus [16], ac postliminio reversus, actione in rem directa, vel qualibet alia dominium vindicando, temporis adversarii possessionem frustra times: cum adversus [17] eos, qui restitutionis auxilio quacunque ratione juvantur, hujusmodi factum non opituletur.

16 Captus ab hostibus & ab iisdem reversus, adversus præscriptionem restituitur.

Præscriptio temporis contra præsentem, finitur annis decem: contra absentem, annis viginti.

VII. Iidem AA. & CC. Cassandro.

PRæscriptione bona fide possidentis adversus præsentes annorum decem [18], absentes autem viginti muniuntur. Quod si ex alicujus persona [19] de petitorum parte restitutionis prætendatur auxilium: deducto eo, quo, si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum computari, rationis est.

17 Adversus eum qui restitui potest, præscriptio non juvat. 18 Vid. *l.* 12. ff. *de præsc. longi temporis.* 19 Præscriptio longi temporis non objicitur agenti in personam. vid. *l.* 3. ff. *tit. prox.*

Militibus in expeditione degentibus adversus præscriptionem contra eos inchoatam succurritur, non delicatis in domo sua manentibus.

VIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SAncimus his solis militibus, qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari: illis temporibus, per quæ citra [20] expeditionum necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus [21] degunt, minime eos ad vindicandum hoc privilegium adjuvantibus. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DECIO CONS. 529.

20 Tempus voluntariæ absentiæ militem non tuetur adversus præscriptionem. Voluntarie miles abest, quoties in expeditione non est: sed alio loco citra causam expeditionis.

21 Dixi ad *l.* 18. ff. *de episcop. audientia.* quod iterum retractare non pigebit. Quæri enim merito potest: cur in suis sedibus, vel ædibus (Ædes enim veræ militum fossata, stationes, castra ipsa) privilegio militari non fruantur: aut cur cum in illis sint, abesse Reipublicæ causa non dicantur? eo magis quod nisi & in illis locis constituti privilegio militari fruantur, exiguo admodum tempore beneficium militare duraturum eis sit, si in momentum solum expeditionis & procinctus tempus extenditur, neque ad stationum militarium tempora porrigetur. Denique nulla mihi videtur ratio ut cum in suis sedetis, vel hybernis sint (*en garnison*) privilegio spolientur, cum vel eo temporis spatio annonas militares accipiant. *l.* 18. ff. *de episcopali audientia. l.* 1. *C. Theod. de domesticis & protectoribus. lib.* 6. *tit.* 24. ut mihi suspicio magna justaque sit hic & in *l. ult.* ff. *de rest. militum.* (ubi hæc constitutio totidem verbis repetitur) & vers. *illis autem temporibus*, & apud *Theoph. Instit. de militari testamento*, legendum, *milites non juvari*: eos jure denique militari in testando non frui cum citra expeditionis necessitatem in aliis locis quam in suis ædibus, ἃ μὴ ἐν τοῖς λογομένοις σαβίνοις degunt: ut loco τῶν *vel* legamus, ἃ μὴ, id est, quam. Quod & Theophilus satis indicat, cum sedeta exponit, ἤγουν διάγων αὐτὸς ἀναλήν, loca in quibus milites agere necesse sit. Quid quod vix à paganis different milites, si in expeditione tantum militari eo beneficio fruentur: cum pagani ipsi in expeditione etiam jure militari testari possint. *l. ult. ff. de test. mil.* propter memoriam legum, cæteraruмque disciplinarum locis illis intermortuam: ut defendi merito posse videatur, milites cum in ædibus suis positi, hoc est, cum in fossatis, stationibus & castris militares annonas accipiunt & necessario abesse dicuntur, ibidem eos jure militari testari posse, præscriptionem adversus eos non currere, restitutionis beneficio dignos esse, ut à paganis vel in eo differant, neve beneficium militare ad id tantum tempus referatur quo in procinctu & expeditione sunt, quod nimis exiguum & breve est, & alioquin placet quod à Baldo notatum est *l. ult.* ff. *de rest. mil.* militiam nudam ac solam non præbere beneficium restitutionis in integrum, sed occupationem: occupationem, inquam, circa res militares: quarum pars non minima est in hybernis stationibus, sedetis, sedibus seu ædibus, castris denique ipsis & fossatis excubatione atque mora. Possis tamen & hunc locum sic accipere: Miles non fruitur privilegio militari, quoties in non militaribus locis, vel quoties in suis ædibus citra expeditionis necessitatem moratur.

TIT. XXXVI.

SI ADVERSUS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPONATUR.

Extraneus pignorum possessor titulo, & bona fide præscribit hypothecariæ actioni spatio temporis longi, personali contra debitorem salva manente. Salic.

I. Imp. GORDIANUS A. Veneriæ.

DIUTURNUM silentium [22] longi temporis præscriptione corroboratum, creditoribus pignus [23] persequentibus inefficacem actionem constituit: præterquam [24] si debitores, vel qui in eorum jura successerunt, obligatæ rei possessioni incumbant. Ubi autem creditori à possessore longi temporis præscriptio objicitur, personalis actio adversus debitorem salva ei competit.

22 Intellectum harum duarum legum vid. apud Sarmient. *lib.* 2. *cap.* 9. & Hartmann. Pistor. *quæst.* 38. *numer.* 18. & 24. ANS.

23 Præscriptio longi temporis excludit non tantum in rem actionem, sed & hypothecariam, *ut hic. l. ult. vers. sancimus.* ff. *de præsc. longi tempor. l.* 7. *l. ult.* ff. *de obl. & action. l.* 19 ff. *de evict.*

24 Extraneus pignoris possessor titulo & bona fide pignus longo tempore potest præscribere: personali contra debitorem manente. Debitore vero heresve ejus, *ut hic. & l.* 2. ff. *eod.* pignus non præscribit etiam longo tempore.

Actio personalis contra solum obligatum dirigitur, & ejus heredes, hypothecaria contra possessorem, qui longo tempore adversus creditorem præscribit. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. [& CC.] Marcellæ.

SI debitori heres [25] non extitisti, sed justa viginti annorum possessione collata in te donatio [26] corroborata est: neque personali [27] actione, quia debitori non successisti, convenire te juris ratio permittit: neque data pignori prædia post intervallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam præsentibus creditoribus decem annorum præscriptionem opponi posse, tam rescriptis nostris, quam priorum Principum statutis probatum sit.

25 Vid. *l.* 1. ff. *eod.*

26 Donatarius longo tempore pignus potest præscribere. 27 Personalis adversus extraneum pignoris possessorem: sed hypothecaria.

TIT. XXXVII.

DE QUADRIENNII [28] PRÆSCRIPTIONE.

Contra fiscum præscribitur quadriennio continuo.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Orphitum P. V.

NOtum est, à fisco quæstionem post quadriennium [continuum] super bonis vacantibus [29] inchoandam non esse. Additum est & eos, qui nostra largitate [30] nituntur, nulla inquietudine lacessendos: nec his à fisco nostro controversiam commovendam, qui quoquo modo, aut titulo eadem res possederint.

28 L. *Eclog.* 13. vide *Cujac. c.* 23. *de præsc.* & 5. *obs.* 30.

29 Vacantium bonorum persecutionem fiscus quadriennali silentio amittit, *ut hic. & l.* 6. §. 7. ff. *si quis omis. caus. l.* 18. ff. *de usuc. l.* 10. ff. *de diverf. & temp. præs. l.* 1. §. 2. ff. *de jur. fisc.* Præscribimus quadriennio rem fisci adversus ipsum fiscum. Rem fisci, puta res vacantes quæ Græcis πράσιμα & σχολάζοντα. *Syn.* 50. *tit.* 13. *c.* 1.

Qui rem alienam emit à fisco illam vendente ut propriam, vel qui eam, consecutus est a principe, ut fiscalem, non potest à domino nec ab aliis jus in re prætendentibus, inquietari. Salic.

II. Imp. ZENO [31] A. Æneæ Comiti rerum privatarum.

OMnes [32], qui quascunque res mobiles, vel immobiles seu se [33] moventes, vel in actionibus, aut quocunque jure constitutas, à sacratissimo ærario [34] comparaverint [35]: eos quin etiam quibuscunque res mobiles, seu immobiles, seu se moventes, aut in actionibus, vel quocunque jure constitutæ, munificentiæ [36] principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter privilegiis quæ ex divinis sanctionibus inclytæ recordationis Leonis, & nostræ pietatis super certis patrimoniis antea emptores consecuti sunt, perpotiri [sancimus:] & ita cunctos hujusmodi beneficiis, seu privilegiis perfrui, tanquam si super singulis substantiis seu patrimoniis etiam nunc, vel postea data fuisset hujusmodi dispositio: nec [37] posse contra emptores prædictarum rerum factos jam, [vel futuros,] vel contra eos quibus super hujusmodi rebus largitas nostra delata est, vel fuerit, aliquas actiones in rem [38] dominii, vel hypothecæ [39] gratia, vel in personam [40] civiles, seu prætorias, vel ex legibus, seu sacratissimis constitutionibus descendentes, vel quaslibet alias (licet [41] nominatim præsenti sanctione non sint comprehensæ) moveri: data volentibus licentia intra quadriennium contra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere: ita tamen, ut post elapsum quadriennium, nec [42] sacratissimum fiscum licere sibimet quibuslibet actionibus pulsare cognoscant.

29 Vacantia bona qui ex beneficio principis promeriti sunt, itatim domini fiunt & securi adversus fiscum. *Ecl. d. loco.*

30 Vacantia bona qui ex beneficio principis promeriti sunt, itatim domini fiunt & securi adversus fiscum.

31 Hujus constitutionis meminit Justinianus §. 13. *vers. constitutio autem divæ memoriæ Zenonis. Inst. de usucap. author. Syn.* 19. *tit.* 23. *c.* 5.

32 Intellectum hujus & seq. leg. vid. apud Neostad. *decis. Cur. Hollandiæ.* 15. ANS.

33 Vid. *l.* 93. ff. *de ver. sig.*

34 De his qui emunt à fisco agitur hac lege, ut & sequenti de his qui emunt ab Augusto, vel principe, ejusve procuratoribus.

35 Pars major hujus constitutionis est de eo qui rem alienam à fisco emit.

36 Si cui res aliena fisco fuerit donata.

37 Qui rem alienam à fisco comparat, aut quovis alio titulo habet, statim securus est adversus dominum, vel creditorem hypothecarium. Olim necessaria erat ei præscriptio quinquennii ex edicto divi Marci, ut *l.* 3. ff. *si adverf. fisc.* 3. *Harmenop.* 3. §. 95. *Synops. ibi Theoph.* 5. dabatur quoque utilis actio. *l.* 13. §. 9. ff. *de pet. hered.* At

Si officialis fisci vendens confiteatur sibi pretium esse numeratum, perpetuo est securus emptor.

§. 1. Ad hæc fiscalium rerum emptoribus cum ratione justitiæ consulentes jubemus, quoties competens scrinium [43] gestis intervenientibus distractarum rerum pretia sese deposuerit suscepisse, minime post hujusmodi solutæ pecuniæ depositionem emptores, quasi non numeratis pecuniis molestari, vel necessitatem iisdem emptoribus imponi (licet non solennem consecuti fuerint securitatem) soluta fuisse pretia probare. Sed cum sit in arbitrio pretia suscipientis minime deponere, sese, quod non acceperit, suscepisse: ita convenit nec emptores plenissimam ex hujusmodi depositione super pretii solutione securitatem consecutos, ullum (sicut dictum est) ulterius probationis gravamen penitus formidare.

Fiscus, vel procurator Cæsaris non tenetur de evictione promittere. Salic.

III. Imp. JUSTINIANUS [44] A. Floro Comiti rerum privatarum, & Curatori dominicæ [45] domus & Petro viro illustri Curatori divinæ domus serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri Curatori & ipsi dominicæ domus [serenissimæ Augustæ.]

BEne à Zenone [46] divæ memoriæ fiscalibus [47] alienationibus prospectum est, ne [48] homines, qui ex nostro ærario donationis, vel emptionis, vel cujuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrarium emerserit, vel evictionis, vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium,

43 Confessio procuratoris Fisci inter scripturas, statim Fisco præjudicat. 44 §. *ult. vers. Nostra autem constitutio. Inst. de usuc.* 45 Principis ex domo, vel ejus privata substantia, ex dominicis denique ejus rebus si quid alienabatur, id fiebat per Comitem rerum privatarum & curatorem Dominicæ domus: habebat & Augusta curatorem divinæ seu dominicæ domus suæ & quidem illustrem, *ut hic*, quod notandum. 46 *l.* 2. ff. *eod.* 47 Pertinet enim dicta lex 2. ad factas à Fisco alienationes. 48 Emptori auferri non potest res aliena ei à Principe vel Fisco vendita, *ut hic.* Quid si Princeps inferior & subalterni exerceat: multo magis si superiorem non agnoscit & jura Regalia & Fiscalia possidet tempore, cujus memoria non exstet, *c. super* 26. *Extr. de verb. sign.* Quid si princeps mala fide vendidit: veluti sciens rem alienam esse? superiorem sententiam locum habere non putat *Bart. in l. ult.* ff. *si contra jus*: ut & quoties res Ecclesiæ, vel minoris vendita est à fisco: his enim casibus minores & Ecclesias restitui. *Gloss.* 12. *quæst.* 2. *c. quamquam. l.* 1. ff. *si adverf. fisc.* Idem putant si princeps alienavit, nondum tamen rem tradidit. *Bald. in c.* 1. *in fin. de nova forma fidelitatis.* vid. *Socin. reg.* 342.

enim dices etiam hodie emptores conveniri. *l.* 1. ff. *de her. vel actione vend.* Quidam putant hic præscribi adversus dominum & hypothecarias actiones, non adversus æs alienum. Putarim dictam legem primam abrogari. Nam si hic præscribuntur hypothecariæ, æs alienum utique præscribitur. Quid enim aliud hypothecarii creditoris persecutio, quam æris alieni actio? Quid fiscus? mox dicetur.

38 Actio in rem dominium, vel hypothecam persequitur. 39 Serviana. §. *ult. Inst. & ibi Theoph. de usuc.* 40 Actiones in personam sunt, vel civiles, vel prætoriæ, vel ex legibus vel constitutionibus descendunt. 41 Vid. *Cujac.* 10. *obs.* 12. 42 Post quadriennium quam fiscus rem alienam distraxit, vel donavit, vel dominis & creditoribus in fiscum denegatur actio.

Source : BIU Cujas

1 Idem locum habet in principibus inferioribus superiorem non recognoscentibus. vide *Rol. à Valle* 1. *cons.* 29. *n.* 17.

2 Observa quibus de rebus hac constitutione agatur.

3 Dixi de hac sententia ad *Novell.* 105. *c.* 2. §. 4. *circa fin.* ut breviter interea notemus, Nihil hic aliud dici, quam quod omnia tam fiscalia quam patrimonialia (de his enim tantum hac lege agitur) principis esse intelligantur: alias quæ quisque privatus possidet, principis sunt nudo imperio, non dominio. Scite Tertul. *lib. de Idololatria*, hanc adulatorum ferocem sententiam pie sic eludit, *Quid erit*, inquit, *Dei, si omnia sunt Cæsaris?*

4 *l.* 31. *ff. de legibus l.* 6. *in fin. ff. de jure fisci.*

5 Imo non eadem utitur. *l.* 56. & 57. *ff. de legat.* 2.

6 Curatores vel procuratores rerum principis non cavent de evictione rerum à principe distractarum: & merito, cum emptores statim securi sint. *l.* 13. §. *de non numerata. l.* 2. §. *de discussoribus. l.* 11. §. *de susceptoribus.*

7 Magnum medium est inter privatam fortunam & regale culmen.

8 Observa regulam.

9 Id est, *justu, quidam legunt epistegmate.*

10 Vid. *l.* 93. *ff. de ver. sign.*

11 De quibus alias dixi.

12 Privatus adversus fiscum litigaturus, ab eodem fisco (sicut liber-tus à patrono) veniam petere debet. *Bald. cons.* 432. *Bart. consil.* 18. *Romanus singul.* 9.

13 Principes locis & personis religiosis maxime donare solent.

14 Principes habent multa privilegia.

15 *l.* 34. §. *de donationibus.*

16 *l. pen.* §. *de donationib. int. vir. l.* 7. §. *de bon. quæ liberis.*

17 Privilegium, vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detrimentum, sed adversus emptores quidem, vel donationem accipientes, vel per alios titulos alienationis quicquam detinentes minime quæcunque actiones moveantur: sed tantummodo contra ærarium usque ad quadriennium tantum: quo transtapso, neque adversus fiscum aliqua remaneat actio. Sed scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus gnaviter observari: sed non simili modo rem fuisse observatam circa eas res, quæ à sacratissimis Imperatoribus [1], non à fiscalibus rebus, sed ex privata [2] eorum substantia procedunt: quod satis irrationabile est. Quæ enim differentia introducitur, cum [3] omnia Principis esse intelligantur, sive ex sua substantia, sive ex fiscali fuerit aliquod alienatum? Eodemque modo, & si à serenissima Augusta [4] aliquid alienetur, quare non eadem [5] utatur prærogativa? sed Curatores nostri, per quos solemus substantiam nostram gubernare, necesse habeant in venditionibus rerum, & evictionem [6], & alia, quæ sunt privatæ utilitatis pacta, emptionalibus instrumentis addere, vel quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis agnoscere, vel in permutationibus, vel in transactionibus, si & hoc fuerit celebratum: hoc enim est eorum, qui nec majestatem Imperialem agnoscunt, nec quantum inter [7] privatam fortunam, & regale culmen medium est, & qui nostros Curatores, per quos res divinarum domuum aguntur, aliquibus injuriis, vel damnis afficere conantur. Quæ omnia resecantes, per hanc generalem, & in perpetuum valituram legem sancimus [8], omnes alienationes de aula procedentes, sive à nostra clementia, sive à serenissima Augusta conjuge nostra, sive ab his, qui postea digni fuerint nomine imperiali, sive jam alienatum quiddam est, sive postea fuerit, sine omni inquietudine permanere, sive res eis per nosmetipsos, sive per procuratores (ex epistalmate [9] tamen nostro) fuerint adsignatæ. Et nemo audeat eos, qui res accipiunt per quemcunque titulum alienationis, sive mobiles, sive immobiles, seu se [10] moventes, vel jura incorporalia, vel panes [11] civiles, judiciis adficere, vel sperare aliquam contra eos esse sibi viam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis motus, & spes hujus petulantiæ. Sed adversus domos nostras habeant intra quadriennium tantum secundum imitationem fisci, quas existimant posse sibi competere actiones in rem, vel hypothecariam: ut ex nostra jussione [12] causa moveatur, & competentem mereatur effectum. Quod si quadriennium fuerit emensum, nec adversus domum nostram habeat quis quamcunque actionem. Quia igitur multa scimus, tam nosmetipsos, quam serenissimam Augustam conjugem nostram variis personis jam donasse, & vendidisse, & per alios titulos adsignasse, & maxime [13] sacrosanctis Ecclesiis, & xenonibus, & ptochotrophis, & episcopis, & monachis, & aliis innumerabilibus personis: & eandem liberalitatem ex nostra substantia, sive serenissimæ conjugis nostræ esse confectam: sancimus etiam eos firmo jure habere quod consecuti sunt; ita ut contra illos quidem nulla moveatur actio: intra quadriennium autem ex præsenti die numerandum pateat omnibus aditus contra nostras divinas domos suas actiones super eisdem rebus movere: sciturisque, quod præfato quadriennio finito, neque adversus domos nostras aliquis eis reservetur regressus. Cum enim multa privilegia Augusta fortuna meruit [14], & in donationibus [15] sine insinuatione gestorum omnem firmitatem habentibus, & super rebus, quas pro tempore serenissimus Princeps divinæ Augustæ constante [16] matrimonio donaverit, vel ipse à serenissima Augusta per donationis titulum consequatur, ut maneat illico donatio plena, nullo alio confirmationis tempore expectando: ita & hoc videatur imperiale esse privilegium. Qui enim [17] suis consiliis suisque laboribus pro toto orbe terrarum die noctesque laborant, quare non habeant dignam sua prærogativa fortunam? Quæ ergo pro Augusto honore, & cautela res accipientium nostra statuit æternitas, hæc tam sublimitas tua quam cæteri omnes judices nostri observare festinent, ex eo tempore valitura quo nutu divino imperiales suscepimus insulas. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Oristis VV. CC. 531.

Tit. XXXVIII.

NE REI DOMINICÆ [18] VEL TEMPLORUM [19] VINDICATIO TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE SUBMOVEATUR.

Servi, liberi, vel coloni principis, & eorum soboles indebite ad aliquam dignitatem obrepentes, ad statum pristinum debent retrahi omni præscriptione semota. Salic.

I. Impp. Valens & Valentin. AA. ad Probum P.P. Galliæ.

Sæ penumero præceptum est, ut servi [20] atque liberti, colonique præterea rei nostræ, necnon etiam eorum soboles, ac nepotes, quicunque de nostris possessionibus recessissent, ac se ad diversa militiæ genera contulissent: cingulo, in quod obrepserant fraudulenter, exuti, si ad aliquas fortasse transcenderint dignitates, omni temporis definitione submota, nostro patrimonio reddantur.

Res emphyteuticariæ Cæsaris, reipublicæ, vel templorum, nullo titulo onerosо, vel lucrativo alienari possunt, ut præscribantur. Bald.

II. Imppp. Valent. Theodos. & Arcad. AAA. Dextro Comiti rerum privatarum.

Universas terras, quæ à colonis, sive emphyteuticariis dominici [21] juris, Reipublicæ [22], vel juris sacrorum [23] templorum in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente jubemus restitui: ita ut nec [24] pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Dat. v. Nonas Jul. *Constantinop.* Valent. A. iv. & Eutropio Conss. 387.

Deminutio census soluti ad modum consuetum reducitur, rescripto obtento illicito non obstante. Jacob. But.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Paulinum Com. dominicæ rei.

Si qua [25] [unquam] loca ad sacrum dominium pertinentia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris census fidem in sua jura retrahantur. Rescripta [26] igitur obreptionibus impetrata, cum præscriptione longi temporis, & novi census præjudicio submovebit auctoritas tua: atque ita omnia suo corpori, quæ sunt avulsa, restituet: neque enim incubario [27] diuturna, aut novella professio, proprietatis nostræ privilegium abolere poterit. Dat. v. Kal. April. Arcadio v. [28] & Honor. iii. AA. Conss. 396.

18 Id est, Principis privatæ.

19 *l.* 2. §. *eodem.* Templa paganorum intellige, quæ principes & imperatores facti Christiani nonnunquam vendebant, ut eorum jura. *l.* 2. §. *de fund. patrimonialibus. l.* 6. §. *de omni agro*, & §. *tit. de diversis præd. urban. & rustic. temp. l.* 1. *C. Theod. de fide cathol.*

20 Servi liberi & coloni principis ab ejus possessione recedentes, & ad aliquam dignitatem obrepentes, ad statum pristinum retrahuntur omni præscriptione semota. vid. *l.* 2. §. *comm. de usucapionibus.*

21 *Dominicus, reipublicæ*, ita legunt veteres. *Cujac.* 18. *obs.* 22. Emphyteuticarii dominici, id est, rei privatæ.

22 Vid. *l.* 6. §. *de operibus publicis.*

23 Hæc vox abest à veteribus libris, ut Cujac. monet *hoc tit.* & 18. *obs.* 22.

24 *l.* 23. §. *de rei vindic.* vid. *l.* 1. *in fin.* §. *tit. prox.*

25 *l.* 15. *C. Theod.* 10. *tit.* 1. *l.* 2. §. *de fundis & salibus rei domin.*

26 Vid. *Pap.* 3. *Not. c. des lettres de sief. fol. de assignation. & l.* 1. §. *de annonis, & tribut.*

27 Incubare (ut & habere) est naturalis & civilis possessionis, Tenere naturalis, Possidere civilis. In malam vero partem incubare est, mala fide possidere, & Servio recte tyrannus, incubator imperii qui & subsessor. Rex possessor. Augustinus, *homil.* 30. Nec erit vox justi possessoris, sed impudentis incubatoris improbitas. vid. *quæ notavi d. l.* 38. *ff. de petitio & Cujac.* 42. *d. l.* 38. & 8. *ad Afric. fol.* 166.

28 iiii. *d. l.* 15. *C. Theod.*

Tit. XXXIX.

DE PRÆSCRIPTIONE XXX [29], VEL XL. [30] ANNORUM [31].

Fundus ob tributa non soluta venditus, si in venditione non fuerint servata, vel non intervenerint a jure requisita, vindicatur, nisi triginta annis sit præscriptus. Salic.

I. Impp. Diocles. [32] & Maxim. AA. Arianæ.

Cum adseveres, te absente, eos qui oculos [33] prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut annonariæ [34] collationis prætextu, vili pretio ab officio Præsidali prædia tua distraherentur; si legitimi [35] temporis spatium ex venditionis die fluxit: qui provinciam regit, inter vos cognoscet, & quod publico jure præscriptum est, statuet. Sin autem nondum ex die publicæ venditionis legitimum [36] tempus transmissum sit: Judex examinatis allegationibus tuis, quod rei qualitas dictaverit, sequetur: non ignarus si injustam esse emptionem perspexerit, pretium quod pro vitioso contractu datum est, secundum principalium statutorum tenorem malæ fidei emptoribus restitui [37] non oportere.

II. Impp. Valent. [38] & Valens AA. ad Volusianum P.P.

Male agitur cum dominis prædiorum, si tanta precario [39] possidentibus prærogativa defertur, ut eos post [40] quadraginta annorum spatia qualiber ratione decursa inquietare non liceat: cum lex Constantiniana jubeat ab [41] his possessoribus initium non requiri, qui [42] sibi potius quam alteri possederunt [43]. Eos autem possessores non convenit appellari qui ita tenent, ut ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem conductor [44] accedit, diu alienas res tenendo jus sibi proprietatis usurpet: ne cogantur domini, aut amittere quæ locaverunt, aut conductores utiles sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Dat. viii. Kal. August. Valentin. & Valent. AA. Conss. 365.

Omnes actiones, quæ minori tempore non sunt limitatæ, triginta annorum præscriptione tolluntur. Salic.

III. Impp. Honor. [45] & Theodos. [46] AA. Asclepiodoto P.P.

Sicut [47] in rem speciales, ita de [48] universitate, ac personales actiones ultra triginta annorum spatium minime protendantur: sed si qua res, vel jus aliquod postuletur, vel persona qualicunque actione, vel persecutione pulsetur: nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio metuenda. †. Eodem [49] etiam [jure] in ejus persona valente, qui pignus, vel hypothecam non à suo debitore, sed ab alio [per longum tempus] possidente nititur vindicare. †. Quæ ergo antea non motæ sunt actiones, triginta annorum jugi silentio, ex [50] quo jure competere cœperunt, vivendi [51] ulterius non habeant facultatem: nec sufficiant precibus [52] oblatis speciale quoddam (licet per annotationem) promeruisse responsum, vel etiam [in] judiciis allegasse: nisi allegato sacro rescripto, aut in judicio postulatione deposita, fuerit subsecuta [per executorem] conventio: non sexus fragilitate, non absentia, non militia contra hanc legem defendenda, sed pupillari ætate duntaxat [53] (quamvis sub tutoris defensione consistat) huic eximenda sanctione. Nam [54] cum ad eos annos pervenerint, qui ad solicitudinem pertinent curatoris, necessario eis similiter, ut annorum triginta intervalla servanda sunt. †. Hæ [55] autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ, quæ antiquis temporibus limitabantur. Post hanc vero temporis definitionem nulli movendi ulterius facultatem competere censemus, etiamsi se legis ignorantia [56] excusare tentaverit. Dat. viii. Kalend. Decemb. *Constantinop.* Victore, & Symmacho Conss.

Omnes actiones etiamsi jus publicum concernunt, quæ triginta annis, vel paucioribus non tolluntur, quadraginta annis excluduntur. Salic.

IV. Imp. Anastasius [57] A. Metroniano P.P.

Omnes nocendi [58] quibuslibet modis artes omnibus amputantes, cunctas quidem temporales [59] exceptiones quæ ex vetere jure, vel ex principalibus decretis descendunt, tanquam si per hanc legem specialiter, ac [60] nominatim fuissent enumeratæ, cum suo robore durare, & suum cunctis, quibus competunt, vel in posterum competere valuerint, pro suo videlicet tenore præsidium in

29 l. *Ecl.* 14. 15. vid. *Cujac.* 30. *de præsc. &* 9. *obs.* 24. His spatiis temporum res immobiles præscribimus, sine titulo, cum bona tamen fide. Hujus præscriptionis author fuit Theodosius magnus Novell. Valent. & Theod. *de* xxx. *ann. præscript.* in qua hoc jus Valentinianus tribuit patri suo, ne alioquin colligas Theodosio patri, id est, antecessori. vid. *l. ult.* §. *de edendo.* His an contraria sit lex 1. 2. §. *eod.* dicemus ibi. Cæterum hanc præscriptionis legem Cassiodorus *lib.* 5. vocat patronam humani generis. Sidonius quoque *lib.* 8. omnem litem ea aboleri dicit. His adde *Procop.* 1. & 3. *de bello Wandal. Suidam in Prisco Emiseno.*

30 *Eclog. d. loco. Cujac. t.* 31. *de præscriptionibus.* Author præscriptionis xl. annorum Anastasius, *l.* 4. 5. 6. §. *eod.* vid. *tamen l.* 1. & 2. §. *eod.*

31 Sunt ne majores præscriptiones quam xxx. vel xl. annorum? sunt sane, & quidem centum annorum Ecclesiis inductus, de quo tamen vid. *Novell.* 9. & *Cujac. c.* 34. *de præscript.* sed & Basil. Porphyrogenneta vetat inopes damno à potentioribus affectos repelli præscriptione xl. annorum. 1. *Harmen.* 3. §. 75.

32 Superius dixi Theodosium magnum authorem fuisse præscriptionis xxx. annorum: Anastasium xl. Si ita est, quo jure hæc constitutio de præscriptione xxx. vel xl. annorum ad Diocletianum pertinebit? Justinianus hic legitimum, seu longum tempus inflectit ad triennium. vid. *Cujac.* 18. *obs.* 27.

33 Oculos prædiis alienis hic imponit qui captata occasione absentis debitoris, contra legem interdicti emit viliore pretio in fraudem fisci & debitoris fiscalis. Ab hujusmodi emptore dominus intra longum tempus. *l.* 7. §. *de agricolis & censit.* (quod hic inflectitur ad triennium) prædia sua vindicare potest, ne quidem restituto etiam pretio.

34 Fundus ob tributa non soluta venditus, si solennitates omissæ fuerint, vindicari potest, nisi triennio sit præscriptus.

35 Id est, longi temporis. *Cujac. d. loco.*

36 Dixi ad *l.* 23. §. *de rei vind.* adde *l.* 7. §. *ad Vellcian. l.* 2. §. *si ven. pig. l.* 19. *in fin.* §. *de evictionibus.*

37 Vid. *l.* 1. §. *de usucap.*

38 Hæc lex fuit de præscriptione sexaginta annorum, quæ à Justiniano hic inflectitur ad præscriptionem xl. annorum. ut mox dicam.

39 Præscribere annis quadraginta rem non potest qui eam *precario* possidet.

40 Præscriptio xl. annorum, de qua hic agitur, introducta fuerat constitutione Constantini, cujus pars restat in lege ultima. §. *de long. temp. præscript. quæ pro libert.*

41 Præscriptione xl. annorum, rem adquirit, qui eam rem sibi non alteri possedit.

42 Conductores rem non sibi, sed alteri possident, quia & hoc ipsum quod tenent, pactam præstant mercedem.

43 Possidens alii sibi non præscribit. *l.* 7. §. 11. *ff. comm. divid.*

44 Præscriptionem nullam temporis objicere possunt, qui tanquam conductores possident, qui non sibi, sed aliis possident. *Synof. Basil.* 50. *tit.* 15. *cap.* 4.

45 *Theodosius A.* ita legendum esse monet Cujacius *cap.* 30. *de præscriptionibus.* Theodos. A. *Asclepiodoto P. F. P. l.* 1. *C. Theod. de act. certo tempore finiendis.* Arcad. & Honor. *Hal.*

46 Junior scil. non Theodosius magnus cujus constitutionem non habemus. *Cujac. hic. l.* 18. *obs.* 26. Est enim præscriptionis triginta annorum author Theodosius magnus, ut sæpius diximus.

47 Actiones in rem personales & mixtæ tolluntur triginta annis. vid. *Cujac. c.* 30. *de præscript.*

48 Quæ περὶ ὑμάδων: ut in rem πίκιν. *Synopf. Basil. d. tit.* 15. *c.* 5. Goth. Explicationem hujus legis vid. apud Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 10. *num.* 22. Ans.

49 Præscriptio igitur xxx. & xl. ann. non currit adversus pupillos, sed adultos.

50 *l.* 1. *in fin.* §. *de annali except.*

51 Actiones vivere dicuntur. Actionibus sua vita est.

52 *l.* 2. §. *quando libell. princip. oblat.*

53 Præscriptio triginta annorum non currit adversus pupillos, etiamsi currat adversus minores viginti quinque annis. vid. *tamen l.* 3. §. *quibus in caus. major. in integr.*

54 Pignus & hypothecam à tertio possessore creditor post longum tempus avocare non potest, *ut hic. Syn. Basil. d. c.* 5. vid. *l.* 7. §. *eod.*

55 Præscribuntur annis triginta hæ actiones quæ olim perpetuæ erant: non quæ antiquis temporibus circumscriptæ.

56 Juris ignorantia nocet, id est, non prodest. vid. *Cujac.* 30. *obs.* 30.

57 Anastasius author præscriptionis xl. annorum, *ut hic*, & *l.* 5. 6. §. *eod.*

58 Ad intellectum hujus legis vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 10. *num.* 23. Ans.

59 Quæ scil. annum non excedebant.

60 Ut *l.* 2. §. *de quadriennii præscript.* Clausula derogatoria statutorum.

Source : BIU Cujas

in perpetuum deferre decernimus. Quicquid autem præteritarum præscriptionum, vel verbis, vel sensibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuum valituram legem sancimus [1], Ut si quis contractus, si qua sit actio, quæ cum non esset expressim supradictis temporalibus præscriptionibus concepta, quorundam tamen vel fortuna [2], vel excogitata [3] interpretatione sæpe dictarum exceptionum laqueos evadere posse videatur, huic saluberrimæ nostræ sanctioni succumbat, & quadraginta annorum curriculis proculdubio sopiatur: nullumque [4] jus privatum *vel publicum* [5] *in quacumque* causa, vel quacumque persona [6], quod prædictorum quadraginta annorum extinctum est jugi silentio, moveatur: sed quicumque super quolibet jure quod per memoratum tempus inconcussum & sine ulla re ipsa illata judiciaria contentione possedit, superque sua conditione [7] qua per idem tempus absque ulla judiciali sententia simili munitione potitus est, sit liber, & præsentis saluberrimæ legis plenissima munitione securus. Dat. IV. Kal. *Constantinop.* * OLYB. V. C. CONS.

1 Præscribitur annis quadraginta omnis actio, quæ prava quorundam interpretatione annis triginta non est extincta, *ut hic. Synopf. d. tit. 15. c. 6. & 1. Harm. 3. §. 74.*

2 Græci τυχόντων, id est, qualemcunque appellant.

3 Excogitata interpretatio, subtilis & calumniosa.

4 Inde colligunt, Malæ fidei possessorem jure civili præscribere.

5 *l. ult. ff. de fund. patr. l. ult. ff. de fund. rei priv.* excipe tributorum causam. *l. 6. ff. eod.* excipe publicas collationes seu functiones, ut quibus nulla temporis præscriptio objiciatur. *l. 6. ff. eod.*

6 Ut si quis dicatur esse cohortalis. *l. 12. ff. de cohortalibus.* servus navicularius, fabricensis, metallicus, murilegus, gyneciarius, vel alterius cujuscunque conditionis.

7 Præscribitur status controversia annis quadraginta, *ut hic. Syn. d. c. 61. 1. Harm. 3. §. 56.* videtur & hoc dici: vindicationem in servitutem extingui, si quis annis quadraginta in possessione libertatis fuerit. Græci tamen servum fugitivum excipiunt; quando scil. non desiit à domino possideri vendicationi hujus rei quam possidere desiit, præscriptio opponi non potest. *l. 2. ff. eod.*

8 Curialis revocatur ad suam curiam, nihil eum juvante præscriptione quadraginta annorum, *ut hic, & l. 55. ff. de decurionib.* vid. *Novell. Majoriani de curialibus.*

9 *l. 4. ff. eod.*

10 Præscribi quadraginta annis publicæ functiones (quas Græci δημοσίας συνηλλαξις καὶ πολιτικὸν κανόνα appellant) non possunt. *Syn. d. c. 6. in fin. 1. Harm. 3. §. 58. & 74. & 2. tit. 1. §. 52.* Imo possunt præterita tributa non exacta præscriptione quadraginta annorum adquiri. *l. ult. ff. de fundis patrimonialibus. Schol. Syn. d. c. 6. 1. Harm. 3. §. 57.* Distinguenda præterita sunt à futuris: Nam futuri temporis functiones possunt etiam exigi post quadraginta annos, nisi fuerint possessori à principe donatæ. *Scholiastes illo loco.*

11 Lex 4. ff. *eod.* qua dictum fuit juri publico quadraginta annis præscribi, non pertinet ad publicas functiones, *ut hic*, sed ad possessiones & dominia, ff. *eod.* sed tamen Cujacius *c. 31. de præsc.* notat ex Theodoro & Accursio & ex *l. ult. ff. de fundis rei privatæ*, eum qui sine canone agrum principis acceperit & quadraginta annis possederit, nullo canone soluto, nec de agro, nec de fundo conveniri posse. 12 *l. 2. ff. comm. de usuc.* 13 Hypothecariam creditor movere potest intra quadraginta annos adversus debitorem: intra decem vel viginti, adversus extraneos bona fide possidentes: intra triginta si mala fide possideant. *Syn. Basil. 50. tit. 15. c. 7. Scholiast. Syn. 6. tit. 6. ex lib. 5. tit. 2. c. 7. & 1. Harm. 7. cap. 63.* 14 *Die ut ff. eodem §. 1.* 15 Jus hypothecæ quadraginta annis præscribitur, *ut hic*, & ita citius perit personalis quam hypothecaria: principalis quam accessoria. 16 Hypothecæ præscriptio conventione ut & ætate impediri potest. 17 Ὑπόχυσιν vocant Græci interruptionem. *Syn. d. c. 7.* 18 Posterior creditor rem pignoratam priori creditori tenens, imaginem principalis debitoris obtinet. 19 Quanto tempore secundus creditor rem priori creditori pignoratam tenens præscribat adversus priorem. vid. apud *Wurm. 1. practic. 28. c. 3.* 20 Hypothecariam actionem secundus creditor hypothecam tenens, adversus primum creditorem, hoc est, adversus creditorem priorem tempore, seu à quo tempore superatur, præscribere quadraginta annis potest, donec communis debitor vivit: triginta annis vero debitore mortuo. *Syn. & Schol. Harmen. dictis locis.* 21 Jus offerendi præscribitur quadraginta annis: adde *l. ult. ff. de his qui in prior. cred. locum.* 22 Præscriptio in obligationibus conditionalibus & in diem, incipit currere adveniente conditione, vel die, *ut hic*, id est, postquam conditio extitit, & dies lapsa est. *Synopf. Basil. d. c. 7.* non ante. Cur? præscriptio non currit antequam incipiat actio competere. *l. 8. in fin. ff. eod.* vid. *Balbum 6. de præscr. 1. num. 16.*

v. Idem A. ad Thomam P.P. per Illyricum.

PRæscriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem [8] conditionem vocantur opponi non patimur, sed genitalem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostræ pietatis lex de aliis loquitur conditionibus: nec anterioribus constitutionibus per eandem novellam legem derogatur, quæ manifestissime curiales, & liberos eorum, explosis temporalibus præscriptionibus, patriis suis reddi præcipiunt.

Prædii tributarii dominium præscribi potest, canon ejus non potest.

VI. Idem A. Leoni P.P.

COmperit nostra serenitas, quosdam sacratissimam nostræ pietatis constitutionem [9], quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad præjudicium etiam publicarum [10] functionum solutionis trahere conari: &, si quid per tanti vel ampliotis temporis lapsum minime, vel minus quam oportuerat tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari contendere: cum hujusmodi conamen manifestissime sensui propositoque nostræ legis obviare noscatur: Ideoque jubemus eos qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei seu dominio nequaquam removeri: functiones [11] autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere [12] compelli, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti.

Actioni hypothecariæ ab extraneo possessore triginta annis præscribitur. Bart.

VII. Imp. JUSTINUS A. Archelao P.P.

CUm notissimi juris sit, actionem hypothecariam in extraneos [13] quidem suppositæ ei detentores annorum triginta finiri spatiis [14], si non interruptum erit silentium, ut lege cautum est, id est, etiam per solam conventionem, aut si ætas impubes excipienda monstretur, in ipsos vero debitores, aut heredes eorum primos vel ulteriores nullis expirare lustrorum cursibus: nostræ provisionis esse perspeximus, hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortali timore teneantur. §. 1. Quamobrem jubemus hypothecarum [15] persecutionem quæ rerum movetur gratia, vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum heredes, non ultra quadraginta annos ex quo competere cœpit, prorogari [16], nisi conventio [17], aut ætas (sicut dictum est) interceserit: ut universitas utriusque rerum persecutionis quæ in debitorem, aut heredes ejus, quæque movetur in extraneos, in solo sit annorum numero: verum in aliis omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali his custodiendis, quæ prisca constitutionum sanxit justitia.

§. 2. Sed cum illud etiam in forensibus controversiis ventilabatur, an creditor anteriora jura prætendens potest posteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam ultra triginta annos inquietare, utpote imaginem [18] debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus, & hoc dirimere. Et sancimus [19], donec communis debitor vivit, non posse creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille vivit, merito anterior creditor confidit, utpote apud debitorem ejus possessione per posteriorem creditorem constituta. Ex quo autem in fata sua debitor decesserit, ex eo quasi suo nomine possidentem posteriorem creditorem merito posse triginta annorum opponere præscriptionem: & secundum hanc distinctionem computationem temporum adhibendam, ut ex persona quidem sua posterior creditor triginta annos [per] quos ipse post mortem debitoris possedit, opponat. Sin [20] autem conjungere voluerit suæ possessioni, quam post mortem debitoris habuit, etiam tempus, quo vivente debitore vel ipse creditor, vel communis debitor detinuit, tunc quadraginta annorum exceptionis jura tractari, & quantum deest ad quadraginta annorum possessionem, per quam & ipse debitor creditorem repellere poterat, hoc se possedisse ostendat. §. 3. Eodem jure pro temporum computatione observando, & si posterior creditor anteriori creditori offerre [21] debitum paratus est, & is creditor longævam possessionis præscriptionem ei opponere conatur. §. 4. Illud autem plus quam manifestum est, quod in omnibus contractibus, in [22] quibus sub aliqua conditione, vel sub die certa, vel incerta stipulationes, & promissiones, vel pacta ponuntur, post conditionis exitum, vel post institutæ diei certæ, vel incertæ lapsum, præscriptiones triginta, vel quadraginta annorum, quæ personalibus, vel hypothecariis actionibus opponuntur, initium accipiunt. Unde evenit, ut [23] in matrimoniis, in quibus tedhibitio dotis [24], vel ante nuptias donationis in diem incertam mortis, vel repudii differri solet, post conjugii dissolutionem earundem curricula præscriptionum personalibus itidem actionibus, vel hypothecariis opponendarum initium accipiant. §. 5. Immo & illud proculdubio est, quod, si [25] quis eorum, quibus aliquid debetur, res sibi suppositas sine [26] violentia tenuerit [27]: per hanc detentionem interruptio [28] fit præteriti temporis, si minus effluxit triginta, vel quadraginta annis: & multo magis, quam si esset interruptio per conventionem introducta: cum litis [29] contestationem imitetur ea detentio. Sed, & si quis debitorum ad [30] agnoscendum suum debitum secundam [31] cautionem in creditorem exposuerit: tempora memoratarum præscriptionum interrupta esse videbuntur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quæ scilicet innovata permansit tam in personalibus, quam in hypothecariis actionibus. Namque improbum est, debitorem hunc contradicere, qui ne [32] sub accusatione creditoris [33] more [34] debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit.

§. 6. In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos [35], vel menses, aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est: nulla scilicet danda licentia vel ei, qui jure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoscunque alios annos detinuerit, dicendi ex transacto tempore dominium sibi in iisdem rebus quæsitum esse: cum in eodem statu semper manere datas jure emphyteutico [36] res oporteat: vel conductori, seu procuratori rerum alienarum dicenti ex quocunque temporum curriculo non debere se domino volenti post completa conductionis tempora possessionem recipere, eandem reddere. Dat. Kal. Decemb. PHILOXENO, & PROBO CONSS. 525.

Præscriptione longi temporis quæritur præscriptori jus rem vindicandi à quocunque possessore. Salic.

VIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SI quis emptionis, vel donationis, vel alterius cujuscunque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem, vel viginti annos possederit, & longi [37] temporis exceptionem [38] contra dominos ejus, vel creditores [39] hypothecam ejus prætendentes sibi adquisierit, posteaque fortuito [40] casu possessionem ejus rei perdiderit: posse eum etiam actionem ad vindicandam rem eandem habere sancimus: hoc enim & veteres leges (si quis eas recte inspexerit) sanciebant §. 1. Quod si quis eam rem desierit possidere, cujus dominus, vel is, qui suppositam eam habebat, exceptione triginta, vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium non indiscrete, sed cum moderata divisione ei præstari censemus: ut si quidem bona [41] fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti præsidio: sin vero mala [42] fide eam adeptus est, indignus eo videatur: ita tamen, ut novus possessor, si quidem ipse rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memoratæ exceptionis necessitate expulsus est; commodum detentionis sibi acquirat. Sin vero nullum jus in eadem re quocunque tempore habuit, tunc licentia sit priori domino, vel creditori, qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & heredibus eorum ab injusto detentatore eam vindicare: non obstante ei, quod prior possessor triginta, vel quadraginta annorum exceptione eum removerat: nisi ipse injustus possessor triginta, vel quadraginta annorum, ex eo tempore computandorum, ex quo prior possessor, qui evincit, possessione cecidit, exceptione munitus est. §. 2. Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violenter [43] eam abstulerit, omnimodo licebit priori possessori sine ulla distinctione eam vindicare. §. 3. Sed & si quis non per vim, sed per sententiam Judicis eam obtinuerit, ea tantum occasione quod absens [44] prior possessor ad litem vocatus minime [45] responderit: licebit ei, & ad similitudinem cæterorum, qui rei dominium habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superque ea cognitionalia subire certamina. §. 4. Exceptionem [46] etiam triginta, vel quadraginta annorum in illis contractibus, in quibus usuræ [47] promissæ sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor usuras minime persolvit. Dat. XIII. Id. Decembr. *Constantinop.* DN. JUSTIN.

Actio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos XL. perpetuatur. Bald.

IX. Idem A. Demostheni P.P.

SÆpe quidam suos obnoxios [48] in judicium vocantes, & judiciariis certaminibus ventilatis [49], non ad certum finem lites perducebant, sed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum sortes [50] humanæ multæ sint) qui nec dici, nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam [51] triginta annorum spatium effluxerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta [52], eam tamen in quadragesimum annum extendimus: cum non [53] similis sit, qui penitus ab initio tacuit ei, qui & postulationem deposuit, & in judicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati hujus causæ cursum eum relinquere posse definimus, ut ejus heredibus, vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

TIT.

23 Præscriptio dotis & donationis propter nuptias, mulieri currere incipit post conjugii dissolutionem. *Syn. d. c. 7.*

24 *l. 30. ff. de jure dot. l. 43. in fin. ff. de jure dot.*

25 Præscriptio non opponitur ei qui sine vi res sibi pignoratas tenet, *ut hic. Syn. d. c. 7.* Quid si debitor secundam cautionem exposuerit ad debitum suum recognoscendum? præscriptionis tempus rursus interrumpit.

26 *l. 5. ff. de exception.*

27 Per adprehensionem rei obligatæ interrumpitur præscriptio.

28 Quæ ὑποχύσις Græcis, ut dixi ff.

29 Litis contestationem imitatur detentio.

30 *l. 18. §. 1. ff. de constituta pecunia.*

31 Iteratam cautionem Græci vocant γνωσιμαχρίαν ἐπιφώνημαν. Ac similiter in *l. 4. de advoc. diver. judi.* apud patronum fisci fieri acta γνωσιμαχρίαν dicebat. *Cujac. 13. obser. 4.* Debiti nova cautione interrumpitur præscriptio.

32 *Nec debitoris, sed ne sub accusatione mora fiat*, ita legit *Cuj. 18. obs. 21. in fin.*

33 *Debitoris*, Cujac. *d. loco.*

34 In obligationibus annuis, vel mensibus, non instrumentis, non initium obligationis, sed cessationis inspicitur. hoc est, in annuis legatis computatur tempus, non ex quo relicta fuerint, sed ex quo institutum fuerit actio: quidem in singulos annos nascitur. *Syn. d. c. 7. in fin.*

35 Teneus ut emphyteuta vel colonus non præscribit. vid. *l. 1. ff. in quibus causis cessat usuc.*

36 *Syn. illo loco, c. 8.*

37 Qui rem longo tempore præscripsit, jus habet vindicandi.

38 De exceptione præscriptionis, vid. *Oldend. c. 43. de exception.*

39 *l. 1. ff. de publ. in rem.*

40 Nam si sponte sua rem possidere desierit, non amplius exceptionem habuerit. *Schol. d. c. 8.*

41 Bonam fidem qui ab initio habuit, jus rei detinendæ & vindicandæ longissimo tempore præscribit. Vindicandæ, inquam adversus omnes, ne quidem excepto domino & creditore. Malæ fidei namque possessor adversus dominum rei non præscribit. Sine titulo res immobiles annis triginta præscribimus & utile dominium rei adquirimus: si tamen bonam fidem habuerimus. Et hæc præscriptio longissimi temporis dicitur.

42 Malam fidem ab initio qui habuit, non tantum jus retinendæ rei habet, *ut hic*, sed & vindicandi certis casibus: puta à violento, scil. possessore. *§. 2. ff. eod.* & in casu *§. 3. ff. eod.* 43 Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei? intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare. 44 De exceptione contumaciæ, vid. *Oldendorp. c. 29. de exception.* 45 *l. 1. ff. ex quibus causis major.* 46 *Syn. ibi, c. 9.* 47 Præscriptio usurarum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt. 48 Id est, debitores. 49 Id est, mortis. *Syn. ibi c. 10.* 50 Sortes humanæ multæ. *l. 15. l. 16. §. 1. ff. de usufructu.* 51 Cognitio novissima, id est, ultima. *Nov. 60. c. 1. §. 1. vers. cum vero.* 52 Per litis contestationem perpetuatur actio ad quadragesimum usque annum. vid. *Cujac. c. 1. de præscript. & 18. observ. 29.* adde *l. 1. ff. de præscript. longi temporis.* Goth. Secus Jure Canonico, *cap. vigilanti. 5. cap. si diligenti 17. cap. fin. extr. de præscript.* ANS.

53 Aliud est ab initio tacere & ex post facto. Paria non sunt ab initio nullam actionem movere, & ad institutam continuandam casu impediri. adde *Syn. d. c. 10.*

Source : BIU Cujas

TIT. XL.

DE ANNALI [1] EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTUS TOLLENDA, ET DIVERSIS [2] TEMPORIBUS, ET EXCEPTIONIBUS, ET [3] PRÆSCRIPTIONIBUS, ET INTERRUPTIONIBUS EARUM.

Exceptione annali sublata omnes personales actiones triginta annorum spatio tolluntur. Bart.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

SUPER annali [4] exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tantæ moles altercationum in omnibus judiciis exortæ sunt, quantas & enumerari difficile, & explanari impossibile est. †. Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate, & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Deinde illud spatium annale alii quidem ita effuse interpretabantur, ut [5] possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium standum esse putaverunt. Et in nostris temporibus sæpius super hujusmodi calculo à judicibus variatum est: unde nec facile suum effectum in litigiis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones, vel præscriptiones sufficiant: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectos imperio minime patimur. Ideoque memorata annali exceptione penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones, & præscriptiones in judiciis suum vigorem ostendant: sive quæ super decennio, vel viginti, vel triginta, vel quadraginta annis introductæ sunt, sive quæ minoribus spatiis concluduntur.

§. 1. Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus, & compendiosis sanctionibus renovari: jubemus omnes personales [6] actiones, quas verbosa quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum spatiis concludi: nisi legitimus modus, qui & veteribus, & nostris legibus enumeratus est, interruptionem temporis introduxerit, sola [7] hypothecaria [actione] quadraginta annorum utente curriculis. Nemo itaque audeat, neque actionis familiæ erciscundæ, neque communi dividundo, neque finium regundorum, neque pro socio, neque [8] furti, neque vi bonorum raptorum, neque [9] alterius cujuscunque personalis actionis vitam [10] longiorem esse triginta annis interpretari: sed ex quo ab initio competit, & semel nata est, & non iteratis fabulis sæpe recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, post memoratum tempus finiri: exceptis omnibus actionibus, licet personales sint, quæ in judicium deductæ sunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & postea silentio traditæ sunt: in quibus non triginta, sed quadraginta annos esse expectandos, ex quo novissimum litigatores tacuerunt, lex nostra antea promulgavit. §. 2. Ne autem imperfecta sanctio videatur, cum in maternis [11] quidem rebus filiisfamilias tempora exceptionum currere dispositum erat, ex quo sacris [12] paternis absoluti sunt, in aliis autem, quæ minime acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum: apertissima definitione sancimus, filiisfamilias [13] in omnibus his casibus, in quibus habent res minime patribus suis acquisitas, nullam temporalem exceptionem opponi, nisi [14] ex quo actionem movere potuerunt, id est, postquam manu paterna, vel ejus, in cujus potestate erant constituti, fuerint liberati. Quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerint, quod etsi maluerint, minime adimplere lege obviante [15] valebant. Dat. xv. Kalend. April. *Constantinopol.* LAMPAD. & ORESTE CC. CONSS. 530.

Si possessor præscribens convenire non potest propter absentiam, potentiam, infantiam, vel furorem, potest fieri interruptio præscriptionis per denunciationem factam præsidi, vel episcopo, vel defensori loci. Bald.

11. Idem A. Joanni P.P.

UT perfectius omnibus consulamus, & nemini absentia [16], vel potentia, vel infantia penitus adversarii sui noceat, sed sit aliqua inter desides [17], & vigilantes differentia: sancimus, si [18] quando abfuerit is, qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, & desiderat dominus rei, vel creditor suam intentionem proponere, & non ei licentia sit absente suo adversario, qui rem detinet, vel infantia [19], vel furore laborante: & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in magna potestate constituto, sua auctoritate [eas res usurpare:] licentia ei detur adire Præsidem [provinciæ,] vel libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra constituta tempora, & interruptionem temporis facere, & sufficere hoc ad plenissimam interruptionem. Sin autem nullo potuerit modo Præsidem adire, saltem ad locorum Episcopum eat, vel Defensorem civitatis, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Sin autem abfuerit, vel Præses, vel Episcopus, [vel Defensor civitatis:] liceat ei proponere [20] publice, ubi domicilium habet possessor, seu cum Tabulariorum subscriptione: vel si civitas Tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficere ad omnem temporalem interruptionem, sive triennii, sive longi temporis, sive triginta, vel quadraginta annorum sit. Omnibus aliis, quæ de longi temporis præscriptione, vel triginta, vel quadraginta annorum curriculis constituta sunt, sive ab antiquis legum conditoribus, sive à nostra [21] majestate, in suo robore duraturis.

Generalis petitio re, quantitate, vel causa, citatione secuta sufficit ad interrumpendam præscriptionem in omnibus, quæ sub illa petitione possunt includi. Salic.

III. Idem A. Joanni P.P.

SI [22] ex multis causis quidam obnoxium habens, & maxime ex similibus quantitatibus, in unius quidem causæ summa libellum conventionis composuerit, causam tamen non expresserit: apud veteres agitabatur, an videatur omnes causas in judicium deduxisse, an vetustissimam earum, aut omnino nihil fecisse, cum ejus sensus incertus esse apparebat? Sed & in judiciis in multis casibus tales altercationes ventilatas invenimus, & maxime propter longi temporis interruptionem. Si enim personalis forte fuerat mota actio, hypothecariæ autem actionis nulla mentio procedebat: quidam putabant personalem quidem esse temporis interruptione perpetuatam, hypothecariam autem evanescere taciturnitate sopitam. Et si quis generaliter dixerat, *obnoxium sibi aliquem constitutum* [23], aliæ dubitationes emergebant, si omnes ei competentes actiones hujusmodi narratione contineri credantur: an vero quasi silentio circa eas habito tempore exirare, nullo ex incerta libelli confectione adminiculo ei adquisito. Sancimus itaque [24] nullam in judiciis in posterum locum habere talem confusionem: sed qui [25] *obnoxium suum* in judicium clamaverit [26], & libellum conventionis ei transmiserit, licet [27] generaliter nullius causæ mentionem habentem, vel unius quidem specialiter, tantummodo autem personales actiones, vel hypothecarias continentem, nihilominus videri jus suum omne eum in judicium deduxisse, & esse interrupta temporum curricula: cum contra [28] desides homines, & sui juris contemptores odiosæ [29] exceptiones oppositæ sunt. Dat. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLI.

DE ALLUVIONIBUS [30], ET PALUDIBUS, ET PASCUIS [31] AD ALIUM STATUM TRANSLATIS.

Flumen alio avertere est prohibitum: ripam autem præmunire est permissum. Salic.

1. Imp. GORDIANUS A. Marco.

QUAMVIS fluminis naturalem cursum opere manu facto alio non liceat avertere [32], tamen ripam [33] suam adversus rapidi amnis impetum munire prohibitum non est. Et cum fluvius priore alveo derelicto, alium sibi facit: ager, quem circumit [34], prioris domini manet. Quod si paulatim [35] ita ferat, ut alteri parti applicet: id alluvionis jure ei quæritur, cujus fundo accrescit.

II. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæsario P.P.

HI, quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores [36], pro terris, quas possident, tributorum præstationem agnoscant. Et qui suum deplorant patrimonium deminutum [37], alieno saltem functionis onere liberentur, & nostræ serenitatis largitate defensi, locorum etiam possessione contenti, pro agitandi census examine respondeant devotioni.

Latentia incrementa ad fiscum non pertinent, nec separatim pro his census exigitur. Bald.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P.P.

EA [38], quæ per alluvionem [39], [sive in Ægypto per Nilum, sive in aliis provinciis per diversa flumina] possessoribus acquiruntur, neque ab ærario vendi, neque à quolibet peti, nec separatim censeri, vel functiones [40] exigi, hac perpetuo valitura lege sancimus: ne vel alluvionum ignorare vitia, vel rem noxiam possessoribus videamur inducere. †. Similiter [41] nec ea quidem, quæ paludibus antea, vel pascuis videbantur adscripta, si sumptibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem [42] translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes operam suam agri dedisse culturæ, nec diligentiam suam sibi damnosam [judicantes] intelligant. Cujus legis temeratores quinquaginta librarum condemnatione coerceri decernimus: Inter quos habendum est Officium quoque tuæ sedis excelsæ, si aliquid hujusmodi suggesserit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. XI. Kal. Octobr. *Constantinop.* VALENT. A. V. & ANATOL. V.C. CONSS. 440.

TIT. XLII.

DE SENTENTIIS PRÆFECTORUM [43] PRÆTORIO.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Thalassio P.P. Illyrici.

LITIGANTIBUS in amplissimo Prætorianæ præfecturæ judicio, si contra jus se læsos affirment, [non [44] provocandi, sed] supplicandi [45] licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica utilitate, [seu alia causa] dicatur prolata sententia: nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis Prætorianæ præfecturæ sententias post successionem [46] judicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. III. Auguſt. *Constantinop.* THEODOS. A. XVII. & FESTO V.C. CONSS. 439.

TIT. supplicatio ἀναπλάσεως, id est retractatio. dixi ad *Novell.* 82. *cap.* 12. *in fine. Nov.* 123. *cap.* 1. διορθωτικῶν, *Novell.* 119. *cap.* 5. & retractatio dicta est. *l. pen. in fin. ff. de fide instrument. l. ult. §. 5. ff. de temporibus appellat.* Quoties autem de sententia P. Prætorio principi supplicatur, ipsa sententiæ ad principem una cum precibus mittenda: licet ea pro republica lata sit, & quidem intra sententiæ latæ biennium, *ut hic. Synops. ibid. c.* 53. 45 Supplicatio, quæ fit Principi, genus est remedii adversus sententiam, *ut hic*, ut hæc ad superiorem judicem appellatio. *ff. de appellat.* apud alium remissio: accusatio seu querela falsi, *ff. si ex falsis instrumentis.* erroris propositio: ut & nullitatis seu invaliditatis, *l. si se non obtulit, 4. §. condemnatum 6. ff. de re judicata.* Restitutio in integrum, qualis minoribus ob ætatem, majoribus etiam, ob absentiam justam conceditur. *l. cum & minores. 4. ff. si adversf. rem. judicatam. l. is, qui reipublicæ. 39. ff. quibus ex causis majores.* Porro supplicatio *de qua hic, & l. si quid adversus 5. ff. de precibus imperatori offerendis*, differt ab appellatione: quia appellatio iniquitatem judicis arguit: supplicatione vero errorem quisque proprium fatetur, *l. præfecti 17. l. minor. 18. ff. de minoribus, Novell. in medio litis non fieri sacras formas 113. cap.* 1. 46 Intra biennium postquam præfectus prætorio depositus præturam, & ejus dignitati succeſſit alter, supplicari ab ejus sententia potest oblato libello principi. Hodie ipsimet præfecto prætorio intra decem dies latæ sententiæ supplicari potest. *Nov. 119. c. 5.* ubi vide *Cujac. & Nov. 82. in fin.*

1 Actiones personales in Italia, præscriptione anni utilis submovebantur. Hæc præscriptio à Justiniano tollitur: uti paulo post plenius dicetur: adde *Synops. Basil. 59. tit. 15. c. 1.*

2 Dixi ad XLIV. D. III.

3 *Vel, ut l. 1. vers. triginta. ff. eod. Cuj. hic.*

4 Annus triplex nobis observandus, utilis, continuus (qui & Constantinianus) Justinianeus. Utilis utilibus: & continuus continuis diebus constat: Justinianeus certis annis finitus est. utiles dies dicebantur quibus quis experiri atque agere potuit. talibus diebus (utilibus scil.) triginta sex annus utilis constabat. *l. 1. ff. de diversis & temporalibus præscript. l. 11. l. 5. ff. ad l. Jul. de adult. l. 5. §. ad l. Jul. de adult.* sic cretionum dies seu cernendæ & adeundæ hereditatis iis diebus constabat quibus quis fit potestque cernere. *Cicer. de orat. lib. inf. ag.* Qua in denumeratione acquisitio varia & anxietas summa occurrebat. Primum enim dies quibus Prætor, Judexque sedisset, suique copiam fecisset acturis, distinguendi erant à cæteris, ut & feriati à fastis, ne fastis & intercisis. ut hæc constarent, quærebatur amplius an actor, reusve potestatem eo tempore non habuisset juris sui persequendi sive id per Prætorem non licuisset, sive per occupationes proprias, morbi, justæ absentiæ & similes. Nec enim sufficiebat prætorem isedisse illis diebus. hoc est, dies sessionum erant quibus Prætor pro tribunali sedebat. *l. 2. §. dies 1. ff. quis ordo in bonorum possess.* sed & præterea requirebatur actorem illis ipsis sessionum diebus agere potuisse, generis hujus causam fuisse, ut decretum & causæ cognitionem requireret: ut ea ratione dies utiles sessionum diebus non continuo adnumerantur. Nam ex contrario adnumerabantur, si causa levis ac de plano instrui potest. *l. miles 11. §. 6. ff. ad legem Juliam de adult.* unde plerumque fiebat, ut annus ille utilis decennium fieret. *vers. deinde ff. eod.* Hæc cum absurda essent, Constantinus in restitutionibus petendis & amittendis pro unico anno plures: pro utili continuos annos substituit: varios tamen pro locorum & regionum varietate. Nam ubi 26. anni dies illuxisset, in integrum restitutionibus petendis, quinque annos Romæ: quatuor in Italia: tres in provinciis præscripsit. *lege secunda, Cod. Theodos. de in integr. restitut. libro secundo, titulo sexto.* Sed prædicta Justiniano displicuere. Nam ubique locorum minoribus restituendis quadriennium constituit, dinumerandum ex die ex quo dies 26. illuxisse ceserre illis inceperit: majoribus vero, ex quo absentes Reipublicæ causa esse desierunt. *l. ult. ff. de temp. in integr. rest.* 5 Effusa anni interpretatio est, quoties annus sic ampliatur, ut ad decennium usque possit extendi. 6 Præscribuntur omnes actiones personales (excepta hypothecaria) triginta annorum spatio. Quid si lis contestata est? aliud. *ibi, exceptis.* Goth. Explicationem hujus §. vid. apud Zanger. *de except. part. 3. cap. 10. num. 23.* ANS. 7 Hypothecaria quadraginta annis durat contra debitorem, vel ejus heredem. vid. *Cujac. 2. obser. 18.*

8 Præscribi res furtiva à fure & vi capta à prædone triginta annorum spatio potest, *ut hic.* adde quæ scripsi ad *l. ult. ff. unde vi.* 9 *l. 3. §. de præscr. 30. annor. v. l. 5. §. quib. non objicitur.*

10 Actionis vitia. *l. 3. §. de præscr. XXX. vel.* 11 *l. 1. in fin. §. de bon. matern.* 12 Sacra paterna quid, dixi *l. 10. §. 1. ff. de adopt.* præscriptio. *Bald.* 13 Filiofamilias non valenti agere, non imputatur adde *Pap. 3. not. 9.* 14 *l. 3. §. de præscr. XXX. v. l. 4. §. de bon. quæ l.* vid. *Wurmſ. 1. præl. 6. obſ. 17.* 15 Lege impediente agi non potest. 16 Vid. *l. 1. ff. si mulier ventr. nomine. l. 1. l. 21. ex quibus caus. major.* 17 Desides à vigilantibus distinguendi: hi pœnas illorum pati non debent. *l. 3. in fin. ff. eod.* vid. *l. 24. in fin. ff. quæ in fraud. credit.* vid. *l. ult. §. depositi.*

18 Vid. *l. 31. ff. de episc. aud.* 19 *l. 2. in fin. ff. ex quibus causis major. l. 4. l. 22. ff. de in jus vocando.*

20 *l. 4. §. 5. ff. de damno.* dixi ad *Nov. 112. c. 3. Cujac. 7. obſ. 15.* 21 Libellus principi datus litis contestationem in aliis causis, quam annalibus facit.

22 Si quis multas actiones habens, de aliquibus libellum obtulerit, omnes perpetuas reddit. Quin qui personales & de proprietate, & hypothecarias actiones habet: & libellum offert, quo contineatur, cum personales actiones instituere, vel de proprietate, vel hypothecarias, non tamen ei nocebit aliarum omissio, *ut hic. Synops. Basil. 50. tit. 15. c. 1.*

23 Nulla qualitate adjecta.

24 Hæc est una è 45. ex 50. novis decisionibus Justiniani, ut videre est apud Inglois *decis. 45.* & agit de præscriptione mere odiosa. *ibid. n. 2.* ANS.

25 Regulam observa.

26 Proclamaverit, id est, vocaverit.

27 Petitio generalis citatione secuta ad interrumpendam præscriptionem in omnibus quæ sub illa petitione possunt includi sufficit. 28 Præscriptiones inventæ adversus desides & sui juris contemptores. *l. 2. in pr. §. cod.* adde *l. ult. §. depositi.*

29 Odiosæ sunt præscriptiones.

30 *Eclog. 12. & §. 20. Inst. de rer. divis. l. 7. §. 1. l. 30. §. 3. ff. de adq. rer. dom.* adde *Nov. Toted. de alluvionib.*

31 Adde *l. 30. in fin. ff. de verb. sign. l. 11. tit. 60. 61.*

32 Naturales cursus fluminis avertere non licet. vid. *ff. de fluminibus.*

33 Ripam suam adversus impetum fluminis munire permissum.

34 Et insulam facit, *l. 7. §. 4. l. 30. §. 2. ff. de adq. rer.*

35 *l. 7. §. 1. ff. de adq. rer.*

36 Alluvione cui emolumentum adjicitur, eidem onus tributi adcrescit.

37 Deluvione cui quid diminuitur eidem tributi onus decrescit. *l. 4. §. 1. ff. de censibus.*

38 Hæc lex extat apud Aggenum Urbicum, *lib. de limit. agror.* citaturque ex Theod. integro.

39 Alluvionis incrementum per se non est censendum, sed unum corpus cum eo cui cohæret, judicandum.

40 Alluvione qui quocunque loco, terram quæsiverunt, ejus domini fiunt, nec ipsius nomine functiones fisco præstant, *ut hic. Synops. Basil. 50. tit. 12. cap. 20.* 41 Paludibus obruta loca, vel pascuis adscripta, possessorum sumptibus fertilissima facta à functionibus immunitatem habent: pœna quinquaginta librarum auri in temeratorem hujus legis constituta. *Syn. d. c. 2.* 42 Qui agrum aliquem palustrem & inutilem exsiccavit, exaravit & exoluit, tributis statim non est onerandus, *ut hic.*

43 A præfectis prætorio non appellatur. *l. 19. l. 30. l. 35. §. de appellat. l. 1. §. 1. ff. de offic. præfect. prætor. l. 8. §. 4. de episcop. aud. Synops. Basil. 9. tit. 1. capitul. 53.* ut nec à principe, vel senatu. *l. 1. §. 1. §. 2. ff. à quibus appellare.*

44 A præfecto prætorio principi supplicari licet, *l. 5. §. de precibus imper. offerend.* Ex

Source : BIU Cujas

1 *l.* 47. *ff. de re judic.*

2 Sumptum hoc est ex legibus XII. Tabularum, de quibus dixi ad easdem, *l.* 2. *tit.* 7. §. 10. adde 7. *Gell.* 2.

3 Vid. *l.* 11. *ff. de judiciis.*

4 Et ita pro absente judicari potest.

5 De peremptorio, vid. *l.* 68. *l.* 69. *l.* 70. *ff. de indic.*

6 Sententia ut valeat, citatio peremptoria requiritur, *ut hic*: Cujus sententiæ viginti septem exceptiones, vid. apud Socinum *reg.* 352.

7 A Judice. unde colligunt, Simplicem judicis jussum vim peremptorii consequi, & in vera contumacia reum constituere. Mihi tamen videtur id Imperator innuere, Cessante interdum quarto edicto seu peremptorio absentes condemnari. dixi ad *l.* 13. §. 2. ff. *de judiciis*: vel, Non semper requiri, ut peremptorium palam proponatur: sufficere, si in notitiam rei venerit, cum & literæ & denunciationes sufficiant, *ut hic*, & *l.* 9. *ff. eodem. l.* 1. *C. Theod. de petit. & desist.* Denique satis esse quoquo modo reus conventus fuerit. *l.* 47. *in fin. ff. de re judic.*

8 Dat. 3. *Id. Aug. Constant. Tocod.* 17. *& Festo* 5. *Coss.* Qui ita censent subscriptionem restituunt, ne ἀνισοχρονία laborent. Hujus enim tituli series hucusque legis inscriptio id non patitur.

9 Si adversus absentem prolata sententia fuerit, is vero, cum primum cognovit, non appellaverit, non potest amplius absentiæ prætextu rescindi, *ut hic*, *Synopsis Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 55. & 1. *Harm.* 4. §. 52.

10 Contumax alias non est qui se vocatum in jus esse nescivit.

11 Non potest sententiam impugnare, qui legitimo tempore non appellavit: quia videtur ei adquievisse. dixi ad *l.* 9. ff. *de liberali.*

12 Die feriato sententia non profertur: prolata, vitiatur. *l.* 1. *ff. de feriis.* vid. *Oldend. c.* 13. *de sent.* Goth. Vid. in hanc leg. Bellon. *supputat. lib.* 3. *cap.* 18. Ans.

13 Vid. *Cujac.* 8. *obs.* 30.

14 Sententia lata contra contumacem, qui non erat contumax, ipso jure nulla est.

15 Per sententiam nullam delati judicis, extinguitur ejus jurisdictio, *ut hic*, & *l. ult.* ff. *de sent. quæ sine certa quantit.* Quid ordinarii? non extinguitur. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 22. *obs.* 3. 16 Æmiliano. 17 Si alio loco quam quo debeat, judex judicet, sententia nulla est. *l.* 21. §. 10. *ff. de arbitris. l.* 6. ff. *de sentent. & interlocutionibus.* dic idem de loco non tuto. vid. *Oldend. cap.* 24. *de sententiis.* 18 Res ita habet: Minor condemnatur. Curator & curatoris adjutor appellant, postea moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam præses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodici, vel appellationis, ipso jure tutus est minor vigintiquinque annis indefensus, *ut hic. l.* 45. *in fin. ff. de re judicata.* 19 A sententia desertæ appellationis appellari potest. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 24. *obs.* 17. 20. 21. 22. *ubi de deserta appellatione.* 20 De quo vid. *l.* 13. §. 1. *ff. de tutelis.* adde *Alciatum* 5. *parerg.* 18. 21 Circumducere causam appellationis, Galli dicunt, *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé au neant*, ita quoque dicitur circumduci cognitio in *l.* 27. §. 1. *in fin. ff. de liberali: & in l.* 73. §. 1. *ff. de judiciis.* Circumducere edictum, Galli dicunt, *Rabatre un defaut*, & in *l.* 45. *ff. de re judic.* acta circumduci quidam plenius videtur. 22 Atqui judex sententiam suam mutare non potest? vid. Dynum ad *c.* 21. *de reg. in* 6. *v. l.* 75. *ff. de reg. jur.*

23 *d. l.* 45. *d. l.* 24. 24 *Paul.* 3. *sent.* §. 5. *v. l.* 47. *ff. de re jud. l.* 6. §. 3. *ff. de confessis. vid. quæ notavi dicta l.* 1. §. *penult. ff. quæ sent. sine appell.* 25 *l.* 9. ff. *eod.* 26 Vid. *l.* 8. ff. *eod.*

27 Vid. quindecim exceptiones apud Felinum in *cap. licet* 9. *extra de probat.* Goth. Vid. in hanc leg. Goedd. *de sequestr. c.* 1. *n.* 110. Ans. 28 *l.* 7 ff. *eod.* 29 Trinis literis, *Paul.* 5 *sent.* 5. §. 6. tribus edictis, *l.* 53. §. 1. *ff. de re judic.* per tres vices, *l.* 13. §. 2. ff. *de judiciis.* edictis legitimis, *l.* 2. *in fin.* ff. *ubi in rem actio.* 30 *d.* §. 6. *d.* §. 1. *d.* 72. *ff. de judiciis.* 31 Iterum *Cujac.* 18. *obs.* 30. ita legit, ut hoc verbum referatur ad successorem judicantis. 32 Hæc enim via humanior est.

33 *Novell.* 53. *cap.* 4. §. 1. *l.* 3. *in fin.* ff. *de procuratorib. l.* 13. §. 3. ff. *de judiciis. l.* 2. *ff. quibus ex causis in poss.* vid. *l.* 15. §. 6. *ff. de damno.* 34 Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiæ octo exceptiones vide apud Socin. *reg.* 32. 35 Id est, præconis.

36 *l.* 7. ff. *eod.* 37 Dixi ad *l.* 13. §. 2. ff. *de judiciis.*

TIT. XLIII.

QUOMODO [1] ET QUANDO JUDEX SENTENTIAM PROFERRE DEBEAT PRÆSENTIBUS [2] PARTIBUS, VEL UNA PARTE ABSENTE.

An judex possit, vel cogatur absentem damnare.

I. Imp. M. Ælius Antoninus A. Publicio.

Non semper compelleris, ut adversus absentem pronuncies, propter subscriptionem Patris mei, qua significavit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, ut etiam absentem damnare, non ut omnimodo necesse [3] habeas [4].

De causa peremptorii edicti cessante.

II. Imp. Gordianus A. Severo.

Cessante quoque causa peremptorii [5] edicti [6], adversus eos, qui admoniti [7] judicio adesse noluerunt, sententiam à judice posse proferri certum est. IV. Kalend. April. A. & Pont. Conss. [8] 239.

An sententia contra absentem lata firmitatem habeat.

III. Idem A. Antistio.

Ab [9] eo judicato recedi non potest, quod vobis absentibus & ignorantibus [10] atque indefensis [11] dicitis esse prolatum: si ubi primum cognovistis, non illico de statutis querelam detulistis. Ita enim firmitatem sententia, quæ ita prolata est, non habebit, si ei non sit commodatus adsensus. P. P. IV. Idib. Jun. Gord. A. & Aviola Conss. 240.

Feriato *die &* absente *parte lata sententia non valet.*

IV. Imp. Philippus A. Domitiano.

Si (ut proponis) pars diversa die feriato [12] absente, vel [13] ignorante te, à Judice dato, ferri sententiam pro partibus suis quasi [14] contumaciter deesses, impetravit: non immerito Præses denuo negotium alterius [15] Judicis notioni terminandum commisit. P. P. V. Id. Octobr. Peregrino & Æliano [16] Conss. 245.

De loco.

V. Idem A. & Philippus C. Longino.

Si (ut proponis) Præses provinciæ, cum certum locum [17] causæ cognoscendæ dedisset, alibi per obreptionem aditus sententiam adversus te absentem protulit: quod ita gestum est, ad effectum juris spectare minime oportet.

De minoribus, curatore carentibus.

VI. Impp. Valerian. & Gallien. AA.

Si Præses quasi desertam [18] ab adultis tuis causam appellationis [19], quæ ab adjutore [20] suo facta fuerat, circumduxit [21], eo tempore, quo adulti curatores non habebant: repetitus notionem suam exhibebit [22]. Neque enim debet adultis nocere, quidquid eo tempore statutum est, quod defensione [23] justa, & curatoris auxilio fuerant destituti.

De his qui denunciationibus conventi non sunt.

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus.

Ea, quæ statuuntur adversus absentes [24] non per contumaciam, scilicet denunciationibus [25] nequaquam ex more [26] conventos, judicatæ rei firmitatem non obtinere certum est. P. P. III. Kal. April. ipsis V. & IV. AA. Conss. 293.

Quæ observanda sunt parte absente.

VIII. Iidem AA. Claudiæ.

Consentaneum [27] juri fuit, temporibus ad præsentiam partis adversæ præscriptis, Præsidem provinciæ impleta juris solennitate [28], & adversario tuo ternis [29] literis, vel uno [30] pro omnibus peremptorio edicto, Ut *præsentiam sui faceret*, commonefacto, si in eadem contumacia perseveraverit, præsentis allegationes audire: quod vel successor ejus facere curabit. A quo ter [31] citatus, si contumaciter præsentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum, ut sese repræsentet [32], vel possessionem [33] bonorum, cui incumbit, ad te transferre, & adversarium petitorem constituere: vel auditis defensionibus tuis, id, quod juris ratio exegerit, judicare. P. P. III. Kalend. Octobr.

In Authent. de litigiosis. §. omnem. col. 8. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 3.

Qui *semel actionem* [34] *proponit, sive conventione judiciaria, sive precibus Principi oblatis, Judicique insinuatis, & per eum adversario cognitis: necesse habet usque ad finem litem exercere. Qui si causam persequi differat, reo postulante, tribus edictis citetur per intervalla triginta dierum, quia vox præconia* [35] *paucis innotescit. Quæ citatio & per Principem delegatu permittitur: Quod locum habet, & si lis cœpta non sit. Quod si vocatus litem detrectet: ei aliud anni spatium indulgetur, intra quod si cessat, Judex auditis allegationibus præsentis, & perquisita veritate, pronunciet. Sed nec intra annum veniens auditur, nisi prius reo litis expensas, quas sustinuerit, inferat. Hu quoque præstitis, si interrupto duntaxat anno denuo litem deserit, post trium edictorum, & anni unius spatii observationem ab omni cadat actione.*

De tribus denunciationibus.

IX. Iidem AA. Leontio.

Tres denunciationes [36] ad peremptorii edicti vicem [37] adversus contumaces convalescere, salubriter statutum est. P. P. XI. Kal. Novemb. ipsis IV, & III. AA. Conss. 290.

De causa absentiæ necessaria.

X. Iidem AA. Blesio.

Cum non [38] voluntatis tuæ arbitrio, sed necessitate [39] profectus sis, quicquid contra te absentem statutum fuerit, quando absentiæ causa necessaria fuit, officere tibi juris ratio non permittit. P. P. III. Id. Maji, Tiberiano & Dione Conss. 291.

De eo, qui non appellavit.

XI. Iidem AA. & CC. Valerio.

Cum præsentibus [40] partibus litem inchoatam proponas: si posteaquam contra te (licet absentem) pronunciatum est, intra præfinitum diem non appellatam [41] sententiam rescindi [42] postulanti, multæ sacræ constitutiones refragantur.

1 *l.* 47. *ff. de re judic.*

2 Sumptum hoc est ex legibus XII. Tabularum, de quibus dixi ad easdem, *l.* 2. *tit.* 7. §. 10. adde 7. *Gell.* 2.

3 Vid. *l.* 11. *ff. de judiciis.*

4 Et ita pro absente judicari potest.

5 De peremptorio, vid. *l.* 68. *l.* 69. *l.* 70. *ff. de indic.*

6 Sententia ut valeat, citatio peremptoria requiritur, *ut hic*: Cujus sententiæ viginti septem exceptiones, vid. apud Socinum *reg.* 352.

7 A Judice. unde colligunt, Simplicem judicis jussum vim peremptorii consequi, & in vera contumacia reum constituere. Mihi tamen videtur id Imperator innuere, Cessante interdum quarto edicto seu peremptorio absentes condemnari. dixi ad *l.* 13. §. 2. ff. *de judiciis*: vel, Non semper requiri, ut peremptorium palam proponatur: sufficere, si in notitiam rei venerit, cum & literæ & denunciationes sufficiant, *ut hic*, & *l.* 9. *ff. eodem. l.* 1. *C. Theod. de petit. & desist.* Denique satis esse quoquo modo reus conventus fuerit. *l.* 47. *in fin. ff. de re judic.*

8 Dat. 3. *Id. Aug. Constant. Tocod.* 17. *& Festo* 5. *Coss.* Qui ita censent subscriptionem restituunt, ne ἀνισοχρονία laborent. Hujus enim tituli series hucusque legis inscriptio id non patitur.

9 Si adversus absentem prolata sententia fuerit, is vero, cum primum cognovit, non appellaverit, non potest amplius absentiæ prætextu rescindi, *ut hic*, *Synopsis Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 55. & 1. *Harm.* 4. §. 52.

10 Contumax alias non est qui se vocatum in jus esse nescivit.

11 Non potest sententiam impugnare, qui legitimo tempore non appellavit: quia videtur ei adquievisse. dixi ad *l.* 9. ff. *de liberali.*

12 Die feriato sententia non profertur: prolata, vitiatur. *l.* 1. *ff. de feriis.* vid. *Oldend. c.* 13. *de sent.* Goth. Vid. in hanc leg. Bellon. *supputat. lib.* 3. *cap.* 18. Ans.

13 Vid. *Cujac.* 8. *obs.* 30.

14 Sententia lata contra contumacem, qui non erat contumax, ipso jure nulla est.

15 Per sententiam nullam delati judicis, extinguitur ejus jurisdictio, *ut hic*, & *l. ult.* ff. *de sent. quæ sine certa quantit.* Quid ordinarii? non extinguitur. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 22. *obs.* 3. 16 Æmiliano. 17 Si alio loco quam quo debeat, judex judicet, sententia nulla est. *l.* 21. §. 10. *ff. de arbitris. l.* 6. ff. *de sentent. & interlocutionibus.* dic idem de loco non tuto. vid. *Oldend. cap.* 24. *de sententiis.* 18 Res ita habet: Minor condemnatur. Curator & curatoris adjutor appellant, postea moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam præses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodici, vel appellationis, ipso jure tutus est minor vigintiquinque annis indefensus, *ut hic. l.* 45. *in fin. ff. de re judicata.* 19 A sententia desertæ appellationis appellari potest. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 24. *obs.* 17. 20. 21. 22. *ubi de deserta appellatione.* 20 De quo vid. *l.* 13. §. 1. *ff. de tutelis.* adde *Alciatum* 5. *parerg.* 18. 21 Circumducere causam appellationis, Galli dicunt, *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé au neant*, ita quoque dicitur circumduci cognitio in *l.* 27. §. 1. *in fin. ff. de liberali: & in l.* 73. §. 1. *ff. de judiciis.* Circumducere edictum, Galli dicunt, *Rabatre un defaut*, & in *l.* 45. *ff. de re judic.* acta circumduci quidam plenius videtur. 22 Atqui judex sententiam suam mutare non potest? vid. Dynum ad *c.* 21. *de reg. in* 6. *v. l.* 75. *ff. de reg. jur.*

23 *d. l.* 45. *d. l.* 24. 24 *Paul.* 3. *sent.* §. 5. *v. l.* 47. *ff. de re jud. l.* 6. §. 3. *ff. de confessis. vid. quæ notavi dicta l.* 1. §. *penult. ff. quæ sent. sine appell.* 25 *l.* 9. ff. *eod.* 26 Vid. *l.* 8. ff. *eod.*

27 Vid. quindecim exceptiones apud Felinum in *cap. licet* 9. *extra de probat.* Goth. Vid. in hanc leg. Goedd. *de sequestr. c.* 1. *n.* 110. Ans. 28 *l.* 7 ff. *eod.* 29 Trinis literis, *Paul.* 5 *sent.* 5. §. 6. tribus edictis, *l.* 53. §. 1. *ff. de re judic.* per tres vices, *l.* 13. §. 2. ff. *de judiciis.* edictis legitimis, *l.* 2. *in fin.* ff. *ubi in rem actio.* 30 *d.* §. 6. *d.* §. 1. *d.* 72. *ff. de judiciis.* 31 Iterum *Cujac.* 18. *obs.* 30. ita legit, ut hoc verbum referatur ad successorem judicantis. 32 Hæc enim via humanior est.

33 *Novell.* 53. *cap.* 4. §. 1. *l.* 3. *in fin.* ff. *de procuratorib. l.* 13. §. 3. ff. *de judiciis. l.* 2. *ff. quibus ex causis in poss.* vid. *l.* 15. §. 6. *ff. de damno.* 34 Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiæ octo exceptiones vide apud Socin. *reg.* 32. 35 Id est, præconis.

36 *l.* 7. ff. *eod.* 37 Dixi ad *l.* 13. §. 2. ff. *de judiciis.*

38 Absenti ex causa probabili & necessaria, sententia non nocet. *l.* 4. ff. *de procuratoribus. l.* 1. ff. *quibus ex causis major. l.* 7. *in fin. ff. de minor. l.* 53. §. 2. *ff. de re judicata. Syn. Basilic.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *ex capite* 60.

39 *l.* 26. *in fin. ff. ex quibus causis major.*

40 Solenniter condemnatus intra legitima tempora non appellans amplius non auditur. 41 Legitime scil. *ff. sentent. rescindi non posse.*

42 Vid. *l. ult.*

TIT. XLIV.

DE SENTENTIIS [43] EX PERICULO [44] RECITANDIS [45].

Non sufficit sententiam latam esse in scriptis, si non fuit recitata. Paul. de Cast.

I. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Quinto Reitri.

Nulla sententia est, quam scriptam edidit litigatoribus, si [46] non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis, omissa provocationis mora; ex integro judicari impetrabis à Rectore provinciæ.

Sententia primo scripta, & postea recitata non potest corrigi, vel mutari. Bald.

II. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Probum P. P.

Hac lege perpetuo credimus ordinandum, ut Judices, quos cognoscendi, & pronunciandi necessitas tenet, non [47] subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello [48] partibus legant. Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, vel mutandi [49]: Exceptis [50] tam viris eminentissimis Præfectis prætorio [51], quam aliis illustrem administrationem gerentibus, cæterisque illustribus Judicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium [52] suum, & eos, qui ministerium suum eis accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. XII. Kal. Februar. Grat. A. II. & Probo Conss. 371.

Non sufficit sententiam scribi, nisi legatur, & verbis proferatur. Bald.

III. Iidem AAA. ad Probum P. P.

Statutis generalibus jussimus, ut universi Judices, quibus reddendi juris in provinciis permisimus facultatem, cognitis causis, ultimas [53] definitiones de scripti [54] recitatione [55] proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem *sententiæ* habere mereatur: nec [56] ad rescissionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur. Dat. III. Non. Decembr. *Tribus*, Grat. A. III. & Equitio Conss. 374.

In Authent. de manc. princ. §. sit tibi. col. 3. tit. 4. Novell. 17. cap. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut clerici apud. §. 1. Novell. 83. in princ.

Nisi breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptu & sine aliqua expensa cognoscere Præsidem oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.

43 Judicum scil. An idem in arbitris, ut ab eis dictæ sententiæ homologationem de scripto ferri oporteat, ne alioquin condemnatus arbitri sententiæ stare non teneatur? ita dici posse videtur. *l.* 1. ff. *eodem. l.* 4. §. 6. ff. *de recept. arbitr.* compromissum enim ad similitudinem judiciorum regitur. *l.* 1. *de ff. de recept. arbitris.*

44 *l.* 4. *C. Theod. de breviculo.* Haloand. quæ lectio à Bedæo & Alciato probatur, 1. *disputat.* 2. Brevicula, *Sext. Rufi. Ifid.* 1. *l. ult.* ff. *de conven. fisci debitoribus.* diminutivum à brevi. *Plautus in Mercatore, Canum, canum, vetustissum, succulentum, breviculum.* Est quasi scedula, Galli, *Dictum ou brevet.* Quidam vulgarem lectionem defendunt, hoc sensu, quemadmodum Judex sine periculo sententiam proferre possit, & in exemplum proferunt Prætorem nescio quem Genuensem, qui cataphractus equo insidens sententiam olim tulerit, dum iram viri damnatique formidaret: sed ea opinione nihil inep-

45 Recitatis, *C. Theod. eod.* 46 Arbitri sententia nulla est, si dicta tantum, non lecta, vel scripta. *l.* 6. §. 5. ff. *de modo multarum. l.* 8. *vers. Hoc etiam.* ff. *de princ. agent. in reb.* Goth. Sed Jure Canonico sententia etiam sine scripto & voce prolata valebit. *cap.* 43. *extr. de test. & attest.* Ans. 47 *l.* 6. *in fin.* ff. *de modo multar. l.* 1. ff. *de requir. reis. l.* 20. ff. *de pœnis. l.* 15. ff. *de judic.* 48 Ex brevi culo, exemplo, ff. *in epigraph. hujus tit.* De scripti recitatione, *l.* 3. ff. *eod.* ex tabella, ex pila. 49 Ideoque quod judex correxerit, vel mutaverit, ipso jure nullum fuerit. Seneca *in declam. & controv. Judex quam tulerit de reo tabellam revocare non potest. Quæstor non mutat pronunciationem.* Apul. 1. Florid. *Tabella semel lecta, nec augeri litera una nec minui potest.* Non idem est in interlocutione. *l.* 14. *ff. de rejud.*

50 Sententiam per alium recitare judici non licet, nisi sit illustris, *ut hic*, nisi unus ex pluribus judicibus recitet sententiam ex mandato & aliorum præsentia. *cap. cum ab uno* 4. *de sent. & rejudic. in* 6. nisi sententia sit interlocutoria. *Bald. l. ult.* ff. *eod.* nisi quibus casibus valet sententia sine scriptura. *c. ult. de rejud.* vid. *Sotin. reg.* 101. 51 Qui sine scripto sententiam proferre possunt. Cassiod. *de sentent. præf. præt.* verbo, *sententiam dicis.* 52 Aut præconem. 53 Sententia definitiva scripturam requirit, *ut hic*, interlocutio non requirit, quin & definitivæ sententiæ certis casibus non requirunt. *Auth. prox.* ff. *eod.* & super incidenti sententia. *l. pen. ff. de auth. tut.* Goth. Hæc lex canonisata est. *cap.* 8. *causa* 2. *quæst.* 1. Ans. 54 Vid. *l.* 2. ff. *eod.* ibi, *ex libello.*

55 Sententiam dici non sufficit, nisi scripta prius legatur, *ut hic. Synopsi. Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *cap.* 64. 1. *Harmen.* 4. §. 41. 56 *l. ult.* ff. *sentent. rescind. non posse.*

TIT. XLV.

DE SENTENTIIS [57] ET INTERLOCUTIONIBUS [58] OMNIUM JUDICUM.

De eo, qui per procuratorem litigavit.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Quintiliano.

Non videtur nobis rationem [59] habere sententia decessoris tui: qui cum cognovisset inter petitorem, & procuratorem, non [60] procuratorem, sed ipsam dominam litis condemnavit [61], cujus persona in judicio non fuit. Potes igitur,

57 XLII. D. 1. Sententia quid est? Decretum a judice interpositum servato judiciorum ordine, de summa aut capite quodam litis, quod absolutionem rei continet, vel condemnationem certam actoris vel rei.

58 Interlocutio quid est? præceptum judicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: nec enim finit aut perimit litem: dicitur & præjudicium, jussum, articulus, suasio. *l.* 7. ff. *eod.* improprie sententia. 59 Sententia rationem non habens nulla est. 60 Sententia nulla est, si litigante procuratore sententia in personam domini concipitur. Cur? Procurator sive ab initio litem exercuit, sive lite composita, sententia damnandus est. *l.* 31. *in fin. ff. de negot. l.* 20. ff. *judicat. Salvi, l. inter* 8. *in fin. ff. de in integr. rest. l.* 42. §. 6. *ff. de pretur. l. nihil* 20. ff. *de procurat. Oldend. c.* 35. *de sent.* quod quidem *Wurmser.* 1. *pract.* 22. *c.* 7. *& tit.* 23. *c.* 2. notat verum esse jure civili, non jure canonico ex glosse. & Abbate in *cap. sciscitata.* 6. *Ext. de in integ. rest. & c. querelam.* 24. *Ext. de elect.* Negat etiam id locum habere in tutore, curatore & syndico: cum possit sententia in pupillum, minorem, & Ecclesiam ferri, tametsi in judicio non fuerint, sed per conjunctas personas litigaverint. Idem quoque esse, si procurator lite contestata, ad unum tantum actum substitutus sit. *Bald. hic.* ut & in sententia interlocutoria minus præjudiciali. Item si dominus præsens in judicio sit, si illustris persona condemnanda sit, aut si de causa matrimonii agetur. *d. l. nihil* 20. postremo in servitute reali: sententiam enim prædio dici. *l. libertо* 31. *in fin. ff. de negot. Soc. reg.* 316. Goth. Adde Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 111. *num.* 2. Ans. 61 Sententia condemnatoria adversus procuratorem ferenda est, *ut hic.* An & absolutoria? ferenda est: ut notavi ad Accurs. *l.* 6. §. *Marius* 7. *ff. mandati.* Adde *Roman. singul.* 499.

Source : BIU Cujas

1 Facit *l. 3. ff. de off. prætor. l. 1. C. de testam.*

2 Communis enim error excusat.

3 Sententia absolutionem vel condemnationem requirit: alioquin ipso jure nulla est. *l. 7. & 11. C. eod.*

4 Sententia contra ordinem judiciorum lata nulla est. *l. 7. C. eod. l. 12. ff. de appell.* vid. *Old. c. 11. de sentent.*

5 Qui & τάξις, *Synops. Basil. 2. ex lib. 9. tit. 1. c. 68. & 1. Harm. 4. §. 42.*

6 Modus ita concipi solet: Si sententia lata est sub modo, valet: & servandus est modus, si non est appellatum.

7 Rationem dubitandi collige ex *l. 2. C. de sent. quæ sine certa quantitate.*

8 Id est, publico loco.

9 Sententia dicta secreto irrita est. *Syn. Basil. 8. tit. 10. ex lib. 9. tit. 1. c. 70.*

10 Dixi ad *l. 5. C. tit. prox.* puta in consueto. vid. *Oldend. c. 25. de sentent.*

11 Judex pacisci suadens, sententiam non fert, neque actionem tollit. Judicis suasio inter propinquos, ut transigant, vim transactionis, aut sententiæ non habet. adde *l. 1. C. comminationes epist. program. subscript.*

12 Judicis vox omnis authoritatem judicati non continet.

13 *l. 9. C. eod.* certa decisione, certa qualitate, & plena cognitione.

14 *l. 4. C. eod. l. 11. C. eod.*

15 Vid. quæ notavi ad *l. 46. ff. de verb. sign.* & ita emptori evicta per sententiam.

16 Si ancilla in solutum mihi data est, eaque libera pronunciata sit, agam actione primitiva: si mihi vendita fuerit, utili ex empto.

17 Id est, qui vendidit, vel in solutum dedit.

18 *l. 7. C. eod.*

19 Judex in re eadem suam, vel antecessoris sententiam retractare non potest, *ut hic*, & *l. 3. C. si à non competente.*

20 Non eadem est causa possessionis & proprietatis. Ideoque qui sententiam tulit de possessione, non prohibetur postea sententiam ferre de proprietate. *l. 3. si à non competente.*

21 Interlocutoria est præceptum judicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam dirimit aut finit. Id & præjudicium dicitur & articulus, & improprie sententia & suasio. *l. 7. C. eod.* vid. *Cujac. hic.*

22 Recte hoc additum est, quia interlocutio plerumque rem perimit, veluti admissa exceptione peremptoria. *l. 37. C. Theod. de appellat.* vel adnotat reo absente & obsignatis bonis, *l. 2. C. si pendent. appell.* 23 Qui statuere non potest, non potest interdicere. vid. *l. 20. ff. de jurisdict.* 24 Delatio juramenti vim definitionis non habet. 25 *l. 4. l. 7. C. eod.* 26 Ordo est inversus, lege *tam Græca quam Latina, Petr. Fab. 1. Semest. 25.* similis præposteratio est apud Senecam *lib. de ira 12. & in l. 53. ff. de reg. jur. l. 43. §. 6. ff. de ritu. l. 25. §. idem scribit. ff. familiæ. l. 85. ff. de solutionibus. l. 2. §. 1. ff. testam. quemadmod. aper. l. 222. ff. de verb. sign. l. 11. §. mulier. ff. de adul.* adde Cujac. 3 *obs. 5. & Instit. de l. Aquilia.*

27 An etiam inter Latinæ gentis homines, hoc est, Latinæ nationis sive linguæ? Forcatulus *in Sphæra legali*, ita putat. Notat enim Romæ, ubi lingua Græca satis familiaris fuit, permultas sententias Græcis verbis latas fuisse. *l. 17. C. ex quib. causis infam. l. 13. in fin. ff. de jurejur. l. 9. §. 8. ff. de pœnis.* adde *l. 1. in fin. ff. de verb. oblig.* 28 Et ita derogatur legi 48. *ff. de re judicata.*

29 Sententiam ab alio dictam judex appellationis sequi non debet: sed quod legibus consentaneum. *Synops. Basil. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. c. 75. & 1. Harm. 4. §. 40.* 30 Legibus non exemplis judicandum est. *l. 12. ff. de offic. præsid. l. 1. §. 10. C. de veteri jure enucl. §. ult. Inst. de satisdat.* fallit nisi sint exempla publicæ cujusdam personæ velut principis, vel plurium publicarum personarum: aut si jus deficit: tunc enim exemplis judicari potest. vid. Socinum. 31 Vivitur tamen exemplo, *Nov. 22. c. 21. in pr.* 32 Sententia absolutionem vel condemnationem continere debet.

tur, ut re integra, de causa cognoscere. Dat. IV. Kal. Jun. ANTON. A. III. & GETA CC. CONSS. 209.

De statu arbitri.

II. Imp. ANTONINUS A. Sextilio.

SI arbiter datus à Magistratibus, cum sententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis [1] postea in servitutem depulsus sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei judicatæ auctoritatem [2].

De sententia definitiva.

III. Imp. ALEXANDER A. Vectio.

PRæses provinciæ non ignorat definitivam sententiam, quæ condemnationem [3], vel absolutionem non continet, pro justa non haberi. P. P. Kalend. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS.

De ordine judiciorum servando.

IV. Idem A. Severo.

PRolatam à Præside sententiam contra [4] solitum judiciorum ordinem [5], auctoritatem rei judicatæ non obtinere certum est. P. P. XV. Kal. Januar. ALEX. A. & DIONE CONSS. 230.

De sententiâ lata sub modo.

V. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPP. C. Montano.

CUm eorum, qui principaliter fisco tenebantur, bona ea lege fidejussoribus Procurator tradi jusserit, ut [6] ipsi indemnitatem [7] fisco præstarent, nec à sententia ejus intercesserit provocatio: consequens est datæ formæ obtemperari.

De loco & de officii præsentia adhibenda.

VI. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Zoilo.

CUm sententiam Præsidis irritam esse dicis, quod non publice [8], sed [9] in secreto [10] loco officio ejus non præsente, sententiam suam dixit, nullum tibi ex his quæ ab eo decreta sunt, præjudicium generandum esse constat. P. P. V. Kalend. Decembr. CARO & CARINO CONSS. 283.

Si Præses pacisci suaserit.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Isidoræ.

EX stipulatione parta actione, pacisci proximis personis suadendo [11] Præses provinciæ, verborum obligationem, quam certo jure tollit tantum licet, extinguere non potest: nec vox [12] omnis Judicis judicati continet auctoritatem: cum potestatem sententiæ certis [13] finibus concludi, sæpe constitutum sit. Quapropter si [14] nihil causa cognita secundum juris rationem pronunciatum est: vox pacisci suadentis Præsidis actionem perimere, si quam habuisti, minime potuit.

Si empta evincatur in libertatem.

VIII. Iidem AA. & CC. Licinio.

LIbera quidem Theodora, quam ex emptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronunciata [15]: citra provocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum [16] si mota quæstione, præmissa denunciatione ei, qui auctor [17] hujusmodi mulieris fuit, judicatum processit: quanti tua interest, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum: si in solutum data est, repetere non prohiberis.

De retractatione.

IX. Iidem AA. & CC. Domno.

POst sententiam, quæ finibus [18] certis concluditur, ab eo, qui pronunciaverat, vel ejus successore, de quæstione, quæ jam [19] decisa est, statuta rei judicatæ non obtinent auctoritatem: Nam nec de [20] possessione pronunciata, proprietati ullum præjudicium afferunt, nec causam ullam interlocutiones [21] plerumque [22] perimunt. S. Non. April. CC. CONSS.

Qui possunt patria interdicere, vel non.

X. Iidem AA. & CC. Menodoro.

NUlli, qui statuendi [23] non habet facultatem, interdicere patria cuiquam permittitur. III. Non. *

De jurejurando.

XI. Iidem AA. & CC. Luciano.

CUm judex in definitiva sententia *jusjurandum* [24] *solummodo præstari* præcipiat, non tamen addat, quid, ex recusatione, vel præstatione sacramenti fieri oportet: hujusmodi sententiam [25] nullam vim obtinere palam est.

De Latinâ & Græca lingua.

XII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Juliano Proconsl. Asiæ.

IUdices tam [26] Latina, quam Græca lingua sententias proferre [27] possunt [28]. Datum V. Id. Januar. CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Ne exemplis, sed legibus judicetur. Bart.

XIII. Imp. JUSTIN. A. Demostheni P. P.

NEmo [29] judex, vel arbiter existimet neque consultationes, quas non rite judicatas esse putaverit, sequendum, & multo magis sententias eminentissimorum Præfectorum, vel aliorum procerum (non enim si quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum Judicum vitium extendi oportet, cum *non exemplis* [30], *sed legibus judicandum* [31] *sit*) neque si cognitionales sint amplissimæ Præfecturæ, vel alicujus maximi magistratus prolatæ sententiæ: sed omnes judices nostros veritatem, & legum, & justitiæ sequi vestigia sancimus. Datum III. Kalend. Novembr.

De reconventione.

XIV. Idem A. Demostheni P. P.

CUm Papinianus summi ingenii vir in quæstionibus suis tite disposuerit, non [32] solum judicem de absolutione rei judicatæ [33], sed [34] & [35] ipsum actorem, si è contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujusmodi sententiam non solum roborandam, sed etiam augendam esse sancimus, ut liceat judici, vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum, vel facturum pronunciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens judex agentis esse cognoscatur. Cujus [36] enim in agendo observat arbitrium, eum habere, & contra se judicem in eodem [37] negotio non dedignetur. Dat. XV. Kal. Decemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

In AUTHENT. De executoribus §. fin. col. 7. tit. 8. al. 7. Novell. 96. cap. 2.

ET *consequenter ego ab aliquo conventus, si vicissim ipsum pulsare velim, statim quidem non licet, nisi apud* [38] *eundem judicem. Qui si displiceat, intra viginti dies recusari potest* [39], *aliusque mereri, apud quem rursus utrumque negotium ventiletur. Alioqui lite contra me mota prius ventilata, & terminata, tunc demum & ego admittar.*

De lite habente plura capita.

In Aurèdani libro notatur, hic deesse Græcam constitutionem: eam ex Basilicis edidit Cujacius lib. 12. obs. cap. 2. *eamque Justiniani esse tradit.*

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

XV. Imp. JUSTINIANUS.

Ἡ Διάταξις κελεύει πολλῶν ὄντων ἐν τῇ δίκῃ κεφαλαίων, δυνατὸν τὸν δικαστὴν ἐπὶ τισὶν αὐτῶν ἐξαγαγεῖν ἀπόφασιν τελείαν, καὶ τότε πάλιν ζητῆσαι περὶ τῶν ἄλλων, καὶ πάλιν ἑξενεγκεῖν τινὶ δικαίῳ ἀπόφασιν, καὶ μὴ ἀναλημφθῆναι μίαν ἀπόφασιν περὶ πάντων ἅμα λέγειν τὰ κεφαλαίων.

COnstitutio jubet, ut si multa sint in lite capita [40], possit Judex super quibusdam eorum sententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis quærere, & sententiam proferre, quæ ipsi videatur: neque compellatur unam sententiam de omnibus capitibus simul dicere.

De appellatione, & de judicii recusatione.

XVI. Idem A. Juliano P. P.

CUm solitum est in sententiis judicum sic interlocutionem proferri, *ut non liceat partibus ante definitivam sententiam ad appellationis* [41], *vel recusationis venire auxilium*: quidam putabant [42] non licere ante litem contestatam, nec judicem recusare, quemadmodum nec ab eo appellare. Cum enim simul utrumque vocabulum ponitur: tam *appellationis*, quam *recusationis*, provocatio autem ante litem contestatam non potest porrigi: putabant, quod nec recusare quidem Judicem cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime vetitum est. Caveant itaque Judices hujusmodi sermonem simul, & sine certa distinctione proferre.

TIT. XLVI.

DE SENTENTIA [43], QUÆ SINE CERTA [44] QUANTITATE PROFERTUR [45].

Valet sententia de futuro, si dependeat à jure, quod est de præsenti. Bart.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Ælianæ.

CUm judicem, quoad [46] pecunia condemnationis soluta fuisset, de [47] pendendis [48] usuris legem dixisse profitearis: non [49] contra juris formam sententiam datam palam est.

Sententia, qua pronunciatur indemnitatem esse præstandam, valet. Salic.

II. Imp. ALEXANDER A. Marcellino.

QUamquam pecuniæ quantitas sententia Curatoris [50] reipublicæ non continetur, sententia tamen ejus rata est, quoniam indemnitatem [51] Reipublicæ præstari jussit.

Sententia, & mens judicantis talis esse præsumitur, qualis & quanta ex allegatis, & probatis concipitur. Bald.

III. Imp. GORDIANUS A. Æmiliæ.

HÆc sententia, *Omnem* [52] *debiti quantitatem cum usuris competentibus* [53] *solve*, Judicati actionem præstate non [54] potest: cum apud Judices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatæ censeatur, si [55] parte aliqua actorum certa sit quantitas comprehensa.

Ubi sententia incerta est ipso jure nulla, non prohibetur judex aliam certam proferre, etiam contrariam primæ. Salic.

IV. Idem A. Saturninæ.

HÆc sententia, *Quæ bona* [56] *accepisti, solve*: cum incertum esset, quid accepisset: quantumcunque ab eo peteretur [57], præsertim cum ipse, qui extra ordinem judicabat, interlocutus sit *dotem* [58] *datam, quæ repeteretur, non* [59] *liquidam esse, judicati auctoritate* non nititur. Cum igitur is, qui postea judicabat, contra te certam sententiam protulerit, neque à statutis provocaveris: ipsa tuo facto confirmasti judicatum.

33 Al. *judicare.*

34 Reconventi actor à reo potest apud eum judicem ad quem in jus vocatus est ab ipso actore: licet alias non sit competens: licet quoque causa sit diversa & separata, *ut hic.* Cujus sententiæ octodecim exceptiones vide apud Socinum *reg.* 332.

35 *l. 22. ff. de judiciis. Nov. 96. c. 2. Nov. 123. c. 25.* adde 3. *q. 8. 9. c. accusatores. vers. sujus in agendo.*

36 Male hinc colligunt: Eundem advocatum, & judicem esse, posse cum hic de mutuis petitionibus agatur, eo sensu in causa reconventionis non habere locum exceptionem judicis incompetentis.

37 Id est, in eadem lite, non diversa.

38 Coram eodem judice conventionem fieri oportere.

39 Vid. *Nov. 53. cap. 3.* Rittershus. *part. 9. c. 17.* ANS.

40 *l. 12. §. 2. ff. de rebus cred.*

41 Sententiam sub alternatione ferri non posse hinc quidam colligunt.

42 Et male. *l. 16. ff. de judiciis.* vid. *Cujac. 6. obs. 23.*

43 Idem fit in arbitrio. *l. 21. §. 3. ff. de recept. arbitr.*

44 *§. 32. Inst. de act. l. 5. l. 59. §. 1. ff. de re judicata.*

45 Sententia judicis incerta nulla est: ne duplicentur alioquin lites. vid. *Olden. c. 18. de sentent. Wurms. 1. pract. 22. c. 1.*

46 Judex diem legitimum judicati faciendi non tantum arctare, vel prorogare potest: ut *l. 2. ff. de re judicata*, sed nec dare quidem, *ut hic.*

47 *l. 13. in fin. C. de usur.*

48 Hinc ratio dubitandi sumitur. Nam si judex reum in usuras condemnat, nec usurarum quantitatem addit, sententia incerta, ideoque nulla videbitur. Sed ratio dicendi in eo est, quod usurarum quantitas satis ex ipso jure publico intelligitur. *t. de usuc. rei jud.* veluti, si ita judex pronunciaverit, *L. Titio G. Seium ex causa venditionis C. debere videri: placere ejus pecuniæ usuras dependi quoad fors soluta sit.* Certum dici potest, non modo quod est nominatim expressum: sed quod aliunde per certi relationem potest colligi. *l. 3. in fin. C. eod.* 49 *l. 31. ff. de usuris*, imo est. *l. 3. C. eod.* 50 *l. 5. C. tit. proxim.*

51 Qui reum jubet actorem indemnem conservare. licet nominatim certam quantitatem non adjiciat: re tamen ipsa certum exprimit. vid. *l. 5. in fin. l. 59. ff. de re jud.* 52 *l. 21. §. 3. ff. de recept. qui arbitr. l. 59. §. 1. ff. de re jud. l. 41. in fin. ff. de usuris.* 53 *l. 31. ff. de usuris.* Goth. Rationem hujus leg. vid. apud Rainald. Corf. *indagat. lib. 1 c. 7.* ANS. 54 Imo potest. *l. 1. C. eod.*

55 Certa sententia est quoties ejus certitudo, vel ex libello conventionis, vel instrumento obligationis, vel parte aliqua actorum repeti potest. *l. 5. in fin. l. 59. ff. de re judicat.* Usurarum rei judicatæ quantitas satis intelligitur ex jure & tit. *de usuris rei judicatæ.* 56 *Bona fide accepisti, &c.* Hal. 57 *l. 59. §. 1. ff. de re jud.* 58 Ne quidem favore dotis valet sententia sine certa quantitate. 59 Sententia sine certa quantitate nulla, *ut hic.*

TIT. XLVII.

DE [60] SENTENTIIS, QUÆ PRO EO QUOD INTEREST [61], PROFERUNTUR.

Id, quod interest in casibus certis *duplum excedere non debet: in aliis autem, qui* incerti *esse videntur, quod revera interest præstatur: illud autem locum habet non solum in damno, sed etiam in lucro.* Charond.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm pro eo, quod interest [62], dubitationes antiquæ in infinitum productæ sint [63]: melius nobis visum est hujusmodi *l. 21. in fin. ff. de novi operis nunciatione.* Fumeus *d. tract.* damni dati vel lucri cessantis æstimationem definit: Cujac. ita 8. *ad Africanum. Utilitatem quam haberem, vel habere possem si mihi damnum datum, vel lucrum interceptum non fuisset. Item rem quæ mihi abest, quamque lucrari potui ex causa qua de agitur. Id denique quo jure nostrum deterius, aut certe non melius factum est.* Cæterum, An interesse vox sit Latina? vid. *l. debitor decem 82. ff. de legat. 2. in not. ad verb. interusurium.* 62 In hanc l. vid. Charond. *verosimil. lib. 1. cap. 8.* Petr. de Bella Pertic. Alciat. & Caball. tract. *de eo quod interest.* Hottomann. *lib. 2. obs. cap. 10. & 11.* ANS. 63 Tota enim hæc quæstio, de eo videlicet quod interest, in facto consistit, quæ ad Jurisconsultos parum pertinet. *l. ult. ff. de stipul. prætor. l. 13. §. 1. ff. de annuis legat. l. 14. ff. de diverf. & temp. l. 14 ff. de reg. jur.*

60 De eo quod interest, vide Alciat. Donellum hic, Hotom. 2. *observ.* 12. & 13. Forcatulum *Necyomant.* 33. & Fumeum *tract. de eo quod Interest.*

61 Id quod interest quid, vid.

Source : BIU Cujas

modi prolixitatem [1], prout possibile est, in angustum coarctare.

†. Sancimus itaque, in omnibus casibus [2], qui *certam* [3] habent quantitatem [4], vel naturam [5], veluti in venditionibus [6], & locationibus [7], & omnibus [8] contractibus [9], hoc, quod interest, dupli [10] quantitatem minime excedere [11]. †. In aliis autem casibus, qui *incerti* [12] esse videntur, Judices, qui causas dirimendas suscipiunt, per suam subtilitatem requirere, ut hoc, quod re [13] vera [14] inducitur damnum, hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus [15], & immodicis perversionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate [16] cadat: cum sciamus esse naturæ congruum, eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur [17], vel à legibus certo fine conclusæ statuuntur. †. Et hoc non solum in damno [18], sed etiam in [19] *lucro* [20] nostra amplectitur constitutio: quia & [21] ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus secundum quod dictum est, finis antiquæ prolixitatis, hujus constitutionis recitatio. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPAD. & OREST. CONSS. 530.

1 Et difficultatem. *l. ult. ff. de prator. stipul.*

2 Ἐν πᾶσι τοῖς δίκαις. Casus propositiones.

3 Id est, finitam.

4 Puta pretium certum, certam mercedem. In certis casibus, id quod interest duplum non excedit, *ut hic:* in incertis temperatur vera rei æstimatione.

5 Puta rem.

6 *l. 1. ff. de act. empt. l. 1. C. de rer. permut.* nisi cum alea, vel spes emitur. *l. 11. in fine, l. 12. ff. de act. empt.* nisi emptoris interfit non decipi. *l. 13. §. 2. ff. de act. empt.* nisi minoris eram emptturus: tunc enim omnia detrimenta consequitur, quæ emptionem sunt secuta. *d. l. 13.* 7 *l. 33. in fin. ff. locat.* Locatio certam rem & æstimationem habet, nisi si quid faciendum locetur. *l. 13. in fin. ff. de re judic.*

8 Id quod interest non modo damnum præceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. *l. 13. ff. ratam rem haberi.* 9 Nam ex omnibus contractibus certum condici potest. *l. 9. ff. de reb. cred.* adde *l. 74. ff. de verb. obl.* 10 Duplex æstimatio, alia est à vera æstimatione: de qua J. puta si res empta sit X. quæ hodie digna sit XXV. emptor non consequetur ultra XX. nempe X. pretii nomine quæ numeravit, & alia X. id est, ἰσόμισθον, nomine ejus quod interest supra pretium quo res venit. Quid si emptor pretium non numeravit? venditor non est in mora. *l. 13. §. 8. ff. de act. empt.* ideoque nihil præstat. Quid si venditor rem tradidit, emptor pretium non solvit? usura pretii debetur. *d. l. 13. §. 20.* ut fœnus: quia non propter lucrum actoris: sed ut id quod interest propter moram. *l. 60. ff. pro socio.* Fœnus propter lucrum datur, etiamsi nihil actoris interfit, quemadmodum & pœna in conventionem deducta. *l. 38 ff. de recept. arbitris. l. 38. §. 17 ff. de verb. obl.*

11 Sic in usuris duplum excedere non debet. *Nov. 121. l. 10. §. de usuris.* In evictionibos olim etiam plus duplo stipulari non licuit. *l. 44. ff. de act. empt. l. 48 ff. de evictionibus.* In jurejurando in litem, in stipulatione pœnali. *l. 10. ff. de servo corrupto.* Goth. Quomodo intelligendum quod interest non excedere dupli quantitatem, vid. Andr. Fachin. *lib. 1. controv. 48.* ANS. 12 Quantitate & re: veluti si de fundi possessione agitur, quæ neque corpore, neque certa quantitate constat, quanti interest officio judicis æstimabitur. *l. pen. §. ult. ff. uti possidetis. l. 1. §. 40. ff. de vi & vi armat.* Idem si agitur de restitutione operis, quod vi aut clam factum est: quia restitutionis, utpote facti, causa incerta est. Quanti interfit restitutionem fieri æstimatur officio judicis. *l. 15. §. 7. ff. quod vi aut clam.* rei veritate. *l. 9. in fin. ff. de aqua & aqua pluv.* Idem erit in obligationibus faciendis. *l. 13. in fin. ff. de re judic. l. 2. in fin. ff. qui satisdare.* Idem quoque est, quoties agitur de cautione præstanda. *d. l. 13.* vid. *Cujac. hic.* In veram namque fidejussor tenetur quoties de incerta quantitate agitur. *d. l. 2.* 13 Verum interesse, damnum quod revera patimur: veritas enim extra affectionem privatam ejus, qui damno est affectus, extraque conventionem contrahentium est. unde nostri interesse aliud commune, aliud singulare, aliud conventum tradiderunt.

14 In casibus incertis, qui certam quantitatem, vel rem non habent, ad finem dupli non taxatur id quod interest: sed arbitrio judicis relinquitur, ut ipse æstimet in rei veritate, quantum interfit actoris vel rei. Nec enim incertæ & infinitæ rei alia potuit quam infinita regula constitui, ut Aristoteles, ait, τὰ ἀόριστα ἀορίστων κανόνα ἔχειν, & ita certi casus ab incertis definiuntur in certis lex taxat id quod interest: in incertis, officium judicis: vid. *Cujac. hic:* adde *quæ scripsi ad l. 13. & 18. ff. ratam rem.* 15 Petitores scilicet qui debitoris in necem quanti sua interfit plus æquo rem æstimat. 16 Infinitum impossibile. 17 Judicis sententia scilicet, eorum enim est modus aliquis. *l. ult. §. de modo mult.* & ita hanc legem accipe: non de his quæ quisque sibi ex conventione cavit: licet enim cuique etiam triplum. *l. 5. ff. de jure fisci.* quadruplum stipulari. *l. 56. ff. de evict.* vid. *Cujac. 16. obs. 34.* 18 Id quod interest, lucrum cessans est & damnum emergens. *l. 2. in fin. ff. de eo quod certo loco.* 19 Imo lucri non habetur ratio. *l. 21. §. 2. ff. de act. empt.*

20 *l. 2. ff. de eo, quod certo loco. l. 33. ff. locati. l. 13 ff. ratam rem haberi. l. 74. ff. de furtis.* ut usurarum, quæ percipi potuerunt à creditore ratio habeatur. *Roland. à Valle 1. consil. 35.* Porro de lucro facto à fure ex re furtiva, vid. *l. 3. §. 8. ff. de sepulchro violato.* Goth. Lucri cessantis & damni emergentis interesse an & quando debeatur? vid. Menoch. *de arbitr. cas. 119.* ANS.

21 Id quod interest, non modo damnum perceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. *l. 13. ff. ratam rem.*

TIT. XLVIII.

SI A NON [22] COMPETENTE JUDICE JUDICATUM ESSE DICATUR.

1. Imp. ALEXANDER A. Sabiniano.

JUDEX *ad certam rem datus*, si de aliis [23] pronunciavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. IV. Non. * MAXIM. II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Magister militum non potest pronunciare contra non militem, si non habet commissionem ab eo, sub cujus jurisdictione ille est. Paul. de Cast.

II. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

SI militaris [24] judex super ea causa, de qua civilibus actionibus disceptandum fuit, non datus à quo dari poterat, cognovit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo statutum est, firmitatem judicati non habet.

Delegatus ad causam proprietatis, non potest cognoscere de causa possessionis, super qua non fuit delegatus. Bald.

III. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Philetæ.

SI *de* [25] *proprietate datus* judex adversus te nihil super hac statuit: Rector provinciæ aditus hanc causam cognoscere, suaque decidere sententia curabit: cum [&] si quid de [26] possessione pronunciatum probetur, hoc causæ proprietatis minime noceat. S. Non. Novemb. HERCUL. & CÆSAR. CONSS. 297.

Et in publicis & privatis causis sententia à non suo judice lata non valet. Salic.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. ad Potitum Vicarium post alia.

[ET] in privatorum [27] causis hujusmodi forma servatur, ne quenquam litigatorum sententia non à suo Judice [28] dicta constringat. Dat. x. Kal. Octob. *Romæ*, AUXONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

22 *l. 2. §. de jurisd. l. ult. ff. de jurisd. l. pen. ff. de judic. c. Etsi clerici 4. x. de judic.* vid. *Oldend. C. de sentent. & re judic.*

23 *l. 3. §. de pedaneis judicibus. l. 7. §. ne de statu defunct. l. 10. C. de sentent. & interlocut. l. 6. J. de execut. rei judic. l. 5. J. quando provocare non est necesse. l. ult. ff. de jurisd.* puta si datus ad actionem locati, judicet de pecunia credita: si datus in causa possessionis, judicet de proprietate. *l. 3. J. eod.*

24 Militaris judex de causa civili judicare non debet. *l. 20. ff. de jurisd. l. 6. C. Theod. de jurisd. l. 1. §. de offic. milit. jud.*

25 Dixi ad *l. 1. §. eod.*

26 Datus judex, ut de proprietate cognoscat, de possessione judicare non potest.

27 Sententia à non suo judice (puta dato à Procuratore Cæsaris) inter privatos dicta non parit judicati actionem. 28 Puta Procuratore Cæsaris. *l. 1. §. de pedaneis judic.*

TIT. XLIX.

DE POENA JUDICIS [29], QUI MALE [30] JUDICAVIT, VEL EJUS, QUI JUDICEM, VEL ADVERSARIUM CORRUMPERE CURAVIT.

Qui diffidentia justæ sententiæ in pecuniæ corruptelam prorumpit, litem perdit: sive privata sit lis, sive publica, sive fiscalis. Bald.

1. Imp. ANTONINUS [31] A. ad Glaudium.

CONSTITIT in quacunque causa, sive privata, sive publica, sive fiscali, ut cuicunque data fuerit pecunia [32], vel judici, vel adversario: amittat actionem [33] is, qui diffidentia justæ sententiæ in pecuniæ corruptelam spem negotii reposuerit. Dat. XIV. Kal. Januar. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

29 Competentis. 30 *l. 50. ff. 33.* si per imprudentiam non convellitur quidem res judicata. *l. 65. §. 2. ff. ad Treb. l. 12. §. 3. ff. de bon. libert. l. 35. ff. de re jud.* sed in solidam æstimationem ei quem damnavit, tenetur: salva tamen æstimatione vel fama. *l. ult. ff. de extraord. cogn.* Si vero per ambitionem & gratiam, etiam notant infamia. vid. *l. 2. J. eodem.* si pecunia corruptus, sententia ipsius nulla est. *l. 7. quando provocare.* Goth. De pœna Corrupti Judicis, & corrumpentis judicem, vid. Menoch. *de arbitr. cas. 242. & seq.* ANS. 31 *l. 1. §. 3. de calumniatoribus.* 32 *d. l. 1. §. 2.* 33 Id est, si actor corrupit, amittit actionem: si reus, defensionem: Nam actionis verbo continetur exceptio.

In AUTHENT. ut litigantes in exordio litis jurent. §. si quis autem ex litigatoribus. col. 9. tit. 7. al. 5. Novell. 124. cap. 2.

NOVO *jure, qui dicit* [34] *se dedisse alicui, vel promisisse, & personam declaraverit, & hoc probaverit, veniam meretur. Sed qui accepit, vel promissionem suscepit, si causa pecuniaria sit, dati triplum, promissi duplum à Comite privatarum rerum exigatur, dignitate seu cingulo amisso.* †. *Si vero criminalis causa fuerit, confiscatis omnibus bonis, in exilium mittatur. Sed si datum vel promissum probare litigator nequiverit, persona, quæ dicitur suscepisse, juret, quod* neque per se, neque per aliam personam accepit, aut promissionem habuit, & *sic libera sit. Sed litigator, qui ostendere non potuit, in causa pecuniaria æstimationem litis à Comite rerum privatarum exigatur, lite sustinente proprium eventum: in criminali bonis omnibus confiscatis causis apud competentem Judicem legitime terminandis. Sed si persona à litigatore manifesta prædictum jusjurandum refutaverit, memoratis subjaceat pœnis. Sed si quis litigantium juraverit* se non dedisse, vel promisisse: *si intra decem menses post sententiam memoratam ostendatur dedisse, vel promisisse, memoratis pœnis dantes & accipientes subjacebunt.*

Judex corruptus famam perdit, & damnum resarcit. Bald.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Felicem.

DE eo, qui pretio [35] depravatus, aut gratia perperam judicaverit, ei vindicta, quem læserit, non solum æstimationis dispendii, sed etiam litis discriminis præbeatur. Dat. VIII. Kal. Novembr. CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

TIT. L.

SENTENTIAM RESCINDI [36] NON POSSE.

Nemo potest suam, vel antecessoris sui sententiam revocare: & si revocat, non est appellare necesse. Bald.

1. Imp. GORDIANUS A. Secundo.

NEQUE suam, neque decessoris [37] sui sententiam quemquam posse retractare [38] in dubium non venit: Nec necesse esse ab hujusmodi decreto [39] interponere provocationem, explorati juris est. P. P. Kal. Mart.

Exceptio peremptoria potest opponi ante sententiam, non postea, nisi ope restitutionis in integrum ratione ætatis. Salic.

II. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Alexandro.

PEremptorias exceptiones omissas [40] in initio, antequam [41] sententia feratur, opponi posse perpetuum Edictum manifeste declarat. Quod si aliter actum fuerit, in [42] integrum restitutio permittitur. Nam judicatum contra majores annis viginti-quinque non oppositæ præscriptionis [43] velamento, citra remedium appellationis, rescindi non potest. VII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CONSS.

Virtute rescripti principis non retractatur sententia legitime lata. Paul. de Cast.

III. Imp. CONSTANTIN. A. ad Proculum.

IMpetrata rescripta non placet admitti, si [44] decisæ semel causæ fuerint judiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit, sed eos, qui talia rescripta meruerunt, etiam lumine [45] judiciorum expelli. Dat. VI. Kal. Januar. CONSTANT. & LICINIO AA. CONSS. 312.

34 Corrupti medicina est confessio.

35 Vid. *l. 7. J. quando provocare. l. 15. ff. de judiciis.*

36 *l. 9. §. de sententiis.* Sententia prior posteriore potior: lex vero posterior priore potior. *Goth.* Fallit in sententia lata in causa matrimoniali, quæ quocunque tempore errore detecta retractari potest. *cap. 7. Lator. cap. 10. consanguin. extr. de sent. & re jud.* vid. *Zanger. de except. part. 3. cap. 26. num. 39.* ANS.

37 *d. l. 9.*

38 *l. 3 J. comm. 39.*

39 Quo sententia retractatur.

40 *l. 4. J. de except. l. 23. §. 3. ff. de condict. indebiti.*

41 An & post? Minime: nisi à milite. *l. 1. §. de juris & facti.* Quid si ipsa exceptio notoria sit? quid si qui ea utitur, in continenti probationem offerat? vide Socinum *reg. 127.*

42 Adversus sententiam datur in integrum restitutio & appellatio, *ut hic.*

43 Id est, exceptionis.

44 Rescripto non potest rescindi sententia à qua non est appellatum. *l. 2. in fin. l. 3. J. ut lite pendente. l. ult. §. de err. adv. l. ult. §. quomodo & quando judex.* vid. *Papon. 3. notar. 14. cides rescrits contre Juges.*

45 *Limine judiciorum.* Vulg. Hal.

TIT. LI.

DE FRUCTIBUS ET LITIUM [46] EXPENSIS [47].

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

HOC *fructuum* [48] nomine continetur, quod justis sumptibus deductis [49] supereest. III. Non. April. CC. CONSS.

Factus malæ fidei possessor per litem contestatam tenetur de perceptis, & de percipiendis: & vitium ejus transit in heredem. Salic.

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. Olybrio P. P.

LItigator [50] victus, qui post conventionem rei incumbit [51] alienæ, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tantum fructuum præstationem eorum, quos ipse percepit, agnoscat: sed [etiam] eos, quos [52] percipere potuisset, non quos eum redegisse constat, exolvat, ex eo [tempore] ex quo re in judicium deducta, scientiam [53] malæ fidei possessionis accepit. Heredis [54] quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Dat. VII. Kal. Maji, *Trev.* VALENT. N. P. & VICTORE CONSS. 369.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto P. P.

TErminato [55] transactoque negotio, posthac nulli actio, neque ex rescripto super sumptuum petitione [56] præstetur, nisi [57] Iudex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, cominus partibus constitutis, juridica pronunciatione significaverit *victori causa restitui debere expensas, aut super his querelam jure competere.* Post [58] absolutum enim dimissumque judicium, nefas est litem alteram consurgere ex litis primæ materia. Datum III. Kalend. April. *Constantinop.* ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

Contra actorem non prosequentem, vel defendentem, vel perdentem profertur sententia calumniæ, damnorum, & expensarum. Bart.

IV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AA. Edictum ad populum.

NOn ignoret is, cujus ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua protractus fuerit examina, quod si culpa sua fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suæ adfuerit, vel delata [non] probaverit: pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam, pro pecuniaria [59] vero causa, post [60] sumptus considerata quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione judicis sustinebit. Dat. V. Id. Novemb. *Constantinop.* VALENT. A. VI. & AVIENO CONSS. 450.

46 Litis, *C. Theod. lib. 4. 17.*

47 Præstandis victori à victo. vid. *l. 79. ff. de judiciis. l. 6. §. 2. J. de appell.*

48 Fructus intelligitur, quod justis sumptibus deductis superest.

49 *l. 36. in fin. ff. de her. pet.*

50 Malæ fidei possessor non rem tantum redhibet & fructus quos percepit: sed etiam eos quos percipere potuisset lite contestata. Aliud in hereditatis petitione in qua fructus etiam ante litis contestationem percepti deducuntur. Quin si relicto herede moritur, etiam ab herede, qui in ejus vitium successit, sit repetitio eorundem fructuum. *Synops. Basil. 9. tit. 3. περὶ καρπῶν. c. 66.*

51 *Incubarit, l. 1. C. Theod. eod.* quæ vox malæ fidei possessionis index, dixi *l. ult. §. Ne rei dominicæ vel templorum.*

52 *l. 22. §. de rei vind. l. 10. de usur. §. 2. in fin. Inst. de offic. jud.* Goth. Adde *l. 62. §. 1. ff. de rei vindicat. S. L.*

53 *d. l. 22.* vid. *l. 25. §. 7. ff. de her. pet.*

54 Heres possessoris tenetur de fructibus. *l. 2. C. Theod. eod.*

55 Post sententiam definitivam

AVTO- de sumptibus litis non agitur, nisi judex sumptuum taxationem reservaverit. 56 Repetitione, *d. l. 2.* 57 Expensæ ante litem contestatam & post factæ, officio judicis petuntur. *ut hic, Gloss. & Doctores in c. finem. extr. de dolo.* nisi promissæ in instrumento fuerint: hoc enim casu jure actionis peti possunt, etiam post sententiam in principali latam. *l. 3. §. 2. ff. de legat. 3.* Item nisi statuto debeantur: tunc enim condictione ex statuto peti possunt. *Bart. in d. l. 3. Socinus reg. 140.* Idem si nihil sit quod actori imputetur, ob expensas non petitas. *l. utiq. 16. ubi Accurs. ff. de rei vind.* Idem in sententia interlocutoria, aut si judex sententiam supplere velit. Idem & in specie. *l. eum §. 5. Julian 3. ff. de constit. pecuniæ.* 58 *l. 10. §. de transact.* 59 *Post pecuniaria dispendia, post sumptus;* sic enim ex veteribus, ut Novella Martiani, & prima omnium editione Moguntina hic locus restituendus est, & ex Basilicis in quibus hæc duo leguntur, τὰ δαπανήματα καὶ τὰ ζημιώματα. vid. *Cuj. hic.* 60 *l. 13. §. 6. l. 15. §. & l. 79. ff. de judiciis. §. 1. vers. hæc autem omnia. Inst. de pœna temer. litig.*

Source : BIU Cujas

Αὐτοκράτωρ ΖΗΝΩΝ.

Η Διάταξις κελεύει, ὥστε πάντα διηγεῖσθαι ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτῆς κελεύειν τὰ ἠτιμημένα ὀιδόναι τὰ δαπανήματα πάντα ἐν τῷ διηγηθέντι χρόνῳ, ἐγγὺς ὄντα ἐξετάσεων αὐτῆς ἔ διηγεῖσθαι καὶ ὑπερβαίνειν τὸν δαπανῆσαι ἕως τῶν δεκάτης μοίρας τῶν δαπανηθέντων ἐὰν αὐτὸν ἡ ἀναισχυντία ἔ ἠτιμημένα μέρος πρὸς τὸν ὠφελούμενον, ὥστε τὰ ὑπὲρ τὰ δαπανήματα τῷ δημοσίῳ λόγῳ ἀφέρειν, εἰ μήτι ἄρα ὁ δικαιοῦμενος τὸν τελεῖν ἔ νενικηκότος μέρος βεληθεὶς ἱεροπρεπῶς μέρος ἢ πάντα ἐκ τούτων αὐτῷ ἀφορίσαι, καὶ ὁλοκληρούμενος μὴ μόνον ἔ ἐναγὴς καὶ ἐναγομένῳ ὅτε πρόσφορος ἐκατέρῳ ἐστὶν ὁ δικαιοῦμενος ἀλλὰ κἂν ἔ ἐναγὴς ἀπρόσφορος ἐστὶν, κτηθεὶς ἐξ ἀντεναγωγῆς, μὴ δυνάμενος ἐκεῖνον τὸν δικαιοῦντα παραιτήσασθαι, εἴτε ἀρξάντες εἴκοσι δικαιοῦν εἴτε θεῖοι ἀμφότεροι ἔχωσι κ ὅτι ἐκδιδόασιν κ ἐπείκλας. εἰ ἢ μὴ τῶν ποιησάμενος ὁ δικαιοῦμενος, αὐτὸς τὴν ζημίαν ταύτην ἀναλήψεται ἱεροπρεπῶς τῷ νενικηκότι μέρει.

α'. Ἐὰν ἢ τις ἐναγόμενος δύναμένος ἀποδοῦναι, ἢ ἐνάγων ἀπῇ, τὸ δίκης ἢ κ ὁ δικαιοῦμενος δύρη αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ ἐχεῖ συκοφάντην, ἀλλὰ ἐπὶ ἀμφισβόλῳ πράγματι, δικαζόμενον, ὁ τοιοῦτος ἐκφύγῃ τὴν τῶν δαπανημάτων καταδίκην.

ϛ'. Δῆλον ἢ ὅτι ἐπὶ τῶ χαμαιδικαίων ὁ ἄρχων ἐστὶν ὁ ὀφείλων αὐτοῖς ἀφορίσαι πεζεύτην τὸ τοῦτο μεθοδεύοντα.

Privilegium conceſſum ſuper litis expenſis in totum, vel in parte non agnoſcendis, extenditur ad adverſarium propter qualitatem ſervandam in judicio.

VI. Imp. ANASTASIUS A. Stephano Magiſtro militum.

CUm quidam per [5] leges ſacraſque conſtitutiones, alii per ſpeciales largitates ſibi præſtita privilegia prætendunt, tam ſuper ſportulis [6] prò conventionibus uſque ad certam quantitatem præbendis, quam ſuper expenſis litium, vel minuendis, vel penitus non agnoſcendis: per hanc legem decernimus, ut quicunque hujuſmodi privilegio munitus eſt, vel poſtea talem prærogativam quolibet modo meruerit, ſciat, & ſi quod ipſe, utpote obnoxios ſibi pro quacunque criminali, vel civili cauſa conſtitutos, in accuſationem deduxerit: hos nihilominus iiſdem [7] privilegiis potituros: quoniam non [8] eſt ferendum, eos, qui præfatas prærogativas (ut [jam] ante latum eſt) prætendunt, aliquid plus ab adverſariis ſuis quærere concedi, quam ipſi ab aliis pulſati facere patiantur: ita ſcilicet, ut hæc quidem forma modis omnibus obſervetur ſuper privilegiis per liberalitates, vel generaliter quibuſdam officiis, aut ſcholis, ſeu dignitatibus, vel ſpecialiter certis perſonis præſtitis, vel poſtea præbendis: ſive hoc ipſum expreſſim principalibus diſpoſitionibus, vel affatibus inſertum, ſive prætermiſſum ſit, vel fuerit.

TIT. LII.

DE RE JUDICATA [9].

Rebus judicatis paretur, niſi petatur quod jam habetur. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Stellatori.

REBUS quidem judicatis ſtandum [10] eſt. Sed ſi probare poteris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amiſiſſe videbatur, recepiſſe [11]: adverſus judicati agentem, doli exceptione oppoſita tueri te poteris. XII. Kal. Mart. ANT. A. IV. & BALBINO Conss.

Propter calculum male ſummatum, non debet ſententia reſcindi, quæ tranſivit in rem judicatam. Paul. de Caſt.

II. Idem A. Pacatiano.

RES judicatæ ſi ſub prætextu *Computationis* [12] inſtaurentur, nullus erit litium [13] finis. P.P. Prid. Non. * *Romæ*, LÆTO, & CEREALE Conss. 216.

III. Idem A. & Demetrio, & aliis.

SI pecuniam, quam mala ratione interepiſſe vos apparuerit, juſſi ſitis inferre cum [14] pœna, & comperto præcepto Præſidis non [15] provocaveritis: univerſam quantitatem debetis inferre.

Propter inſtrumenta de novo reperta, non retractatur ſententia jam lata. Bald.

IV. Imp. GORDIANUS A. Antonino.

SUb ſpecie [16] *novorum inſtrumentorum* poſtea repertorum, res judicatas reſtaurari [17], exemplo grave eſt. Dat. VIII. Id. Mart.

Qui petit dilationem ad ſolvendum, dicitur ſententiam approbare, & appellationi renunciare. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Valentino.

AD [18] ſolutionem *dilationem* [19] petentem acquieviſſe ſententiæ manifeſte probatur: ſicut eum, qui quolibet modo ſententiæ acquieverit. Nec enim inſtaurari finita rerum judicatarum patitur auctoritas.

Acta judicii ſemel publicata faciunt perpetuam fidem etiam mortuo, vel remoto judice, qui de cauſa cognovit. Paul. de Caſtr.

VI. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Juliano Proconſuli Africæ.

GEſta [20], quæ ſunt tranſlata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte [21] cognitoris perire debet publica fides. III. Kalend. Septemb. *Romæ*, CONSTANTIO, & CONSTANTE Conss. 414.

TIT. LIII.

DE EXECUTIONE [22] REI JUDICATÆ.

Ab executione non eſt inchoandum: ſed primo debet de cauſa cognoſci, & per definitivam ſententiam terminari.

I. Imp. SEVER. & ANTONINUS AA. Juſtino.

NIMIS propere Judex *Pignora Marcellæ capi, ac diſtrahi juſſit* ante [23] rem judicatam. Prius eſt ergo, ut ſervato ordine, actionem adverſus eam dirigas, & cauſa cognita ſententiam accipias. P.P. III. Kal. Februar. ALBINO, & ÆMILIANO Conss. 207.

Sententia tunc habet executionem paratam, quando non fuit per ſtipulationem novata: alias non petitur executio ſententiæ, quæ ſublata eſt per novationem, ſed agitur ex ſtipulatione novantis ordinaria via.

II. Iidem AA. Agrippæ.

SI cauſam judicati non novaſti [24], rem judicatam Præſes provinciæ etiam *Pignoribus* [25] captis [26] ac diſtractis ad emolumentum perduci jubebit. Quod ſi novata cauſa eſt, ex ſtipulatu tibi actio competit: & Judice accepto ſecundum juris formam experire.

Si pignora capta in cauſam judicati non reperiunt emptorem, factis ſubhaſtationibus dantur creditori in ſolutum. Paul. de Caſtr.

III. Iidem AA. Agrippæ.

ORdo rei geſtæ, & mora ſolutionis, quæ interceſſit, conſtantius [27] deſiderat remedium. Si itaque Præſidem provinciæ, qui rem judicatam exequi debet, adieris, & allegaveris res ſoli, quæ *Pignori* datæ [28] ſunt, diu ſubhaſtatas [29], ex compacto [30], ſive ambitione [31] diverſæ partis emptorem non [32] invenire [potuiſſe,] in poſſeſſionem earum te mittet, ut [vel] hoc remedio res tamdiu protracta ad effectum perducatur. Dat. XI. Kal. Jul. MESSALA & SABINO Conss. 215.

Publica ſtipendia non venduntur, nec in ſolutum adjudicantur, niſi in ſubſidium. Bald.

IV. Idem A. Marcello militi.

STipendia [33] retineri [34] propterea, quod condemnatus es, non patietur [35] Præſes provinciæ: cum rem judicatam poſſit aliis rationibus exequi. P.P. III. Non. *

Nomen debitoris poteſt capi pignori in cauſam judicati. Bald.

V. Imp. GORDIANUS A. Amando.

ETiam *Nomen* [36] *debitoris* in cauſa judicati capi poſſe, ignotum non eſt. P.P. III. Id. Octob. ATTICO & PRÆTEXTATO Conss. 243.

Merus executor non poteſt aſſumere partes judicis, & de juſtitia ſententia cognoſcere, vel pronunciare. Paul. de Caſt.

VI. Impp. PHILIPPUS A. & C. Titiano.

SI (ut proponis) rerum judicatarum *Executor* [37] datus partes [ſibi] Judicis vindicavit [38], & contra ea, quæ pridem pro partibus tuis fuerunt ſtatuta, aliquid pronunciandum putavit: ſententia ab eo dicta vim rei judicatæ obtinere nequaquam poteſt [39].

Condemnans ſi moram committat, tenetur de interitu, & acceſſionibus. Salic.

VII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Theodoro.

SI [40] longis apertiſque fruſtrationibus partis adverſæ reſtitutio remorata eſt, etiam ſervis [41] rebus humanis exemptis [42]: à fruſtratore æſtimatio eorum reſtituenda eſt. Animalia quoque cum fœtibus [43] tibi interceſſu Præſidis repræſentabuntur.

Executor eſt ille, qui ſententiam rite latam ad effectum perducit. Paul. de Caſt.

VIII. Idem AA. & CC. Nicomacho.

EXecutorem [44] eum ſolum eſſe manifeſtum eſt, qui poſt ſententiam inter partes audita omni & diſcuſſa lite prolatam, rei judicatæ vigorem ad effectum videtur adducere. Sine die & conſule.

Tunc eſt petenda executio, quando reus confeſſus eſt: vel ſi negavit, cum eſt convictus, & condemnatus. Paul. de Caſt.

IX. Iidem AA. & CC. Glyconi.

EOs, quos debitores tuos eſſe contendis, apud Rectorem conveni provinciæ: qui ſive debitum confeſſi [45], ſive negantes & convicti fuerint condemnati, nec intra ſtatutum [46] ſpatium ſolutioni ſatisfecerint: cum latæ ſententiæ pignoribus [47] etiam captis, ac diſtractis, ſecundum ea, quæ ſæpe conſtituta ſunt, meruerint executionem, juris formam tibi cuſtodiet. S. Non. Novembr. CC. Conss.

TIT.

---

1 Cujacius hanc legem reſtituit, 12. *obſ.* 21. ſumpta eſt ex 9. *Synopſeos Baſil.* 3. *c.* 70.

2 Interpretatio Leunclavii.

3 *l. ult.* ℣. *quando provoc. non eſt neceſſ. diverſ. hæc autem.*

4 Ἐκδίκησις καὶ ἐπέκτασις. *d. c.* 70.

5 Privilegia ſuper ſportulis judiciariis, lege, vel beneficio principis concedi poſſunt.

6 Adde *l.* 12. ℣. *de prox. ſacr. ſcrin.*

7 Victus victori condemnatur in expenſas quas fecit, non in eas quæ privilegio remittuntur aliquo.

8 Ad æqualitatem videlicet ſervandam, ut quod uni privilegio remittitur, idem alteri remittatur. ff. *quod quiſque jur.* *l.* 1. *in fin. ff. de conſtit. l.* 81. ff. *pro ſocio.*

9 Dixi ad XLII. D. 1. adde 4. *Cod. Theod.* 15. & 9. *Synopſ. Baſil.* 3. *c.* 70.

10 Statur rebus judicatis.

11 Victor à reo fruſtra poſtulat quod ipſe jam habet.

12 Computationis prætextu ſententia non reſcinditur. *l. un.* ℣. *de errore calculi.* vid. quæ notavi ad *l.* 1. §. 1. ff. *quæ ſentent. ſine appellat.*

13 Fines litium eſſe oportet.

14 Poteſt quis ad rem & pœnam condemnari.

15 Tenet ſententia, à qua non eſt appellatum. vid. *l.* 1. ℣. *de his qui propt. met. jud. non appellarver.*

16 Sententia propter inſtrumenta de novo reperta non retractatur. *l.* 27. *in fin. ff. de except. rei jud. l.* 35. ff. *hoc tit. Synopſis Baſilic.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 3. *c.* 75. & 1. *Harmenop.* 3. *c.* 35. fallit in fiſco ſeu republica, minore, furioſo, prodigo, libertate ſpiritualibus, & Eccleſia, criminalibus, arbitratorum cauſis, quoties ſententia lata eſt ex ſubſidiariis probationibus, puta, juramento ex *l. admonendi* 31. ff. *de jurejur.* fallit quoque, ſi quis ante ſententiam, adhibita omni diligentia, inſtrumentum recuperare non potuit: fallit præterea, quoties inſtrumentum alterius ſententiæ eſt. *l. poſt ſententiam* 9. ℣. *de ſententiis.* Idem ſi inſtrumento ſic reperto, conſtabit ſententiam latam ex falſis inſtrumentis, vel probationibus eſſe. *l. penult.* ℣. *de tranſact. l. pen. ff. de confeſſis.* Fallit quoque in ſententia condemnatoria: ut & ſi teſtamentum repertum eſt. Gloſſ. in *l.* 1. §. *ratio. ff. quemadmodum teſtam. l. ſi mater* 11. ff. *de except. rei judicatæ.* licet contrarium ſentiat in *l.* 3. §. *ſi legatarius* 6. ff. *ſi cui plus quam per legem Falcidiam.* vid. *Socin. reg.* 361. His ex cauſis reſtitutio datur adverſus rem judicatam ob inſtrumenta de novo reperta. vide Sfortiam *Oddum* 2. *reſt. quæſt.* 75.

17 Ἀνακαίνισις. *Synopſ. Baſilic.* 8. ex *l.* 9. *tit.* 3. *cap.* 75. *Harmen.* 3. §. 35.

18 *Synopſis Baſilicon. d. tit.* 3. *c.* 76.

19 Dilationem ſolvendi qui petit, tacite ſortem deberi fatetur, & ſententiæ adquieſcit. Silentio ſententia adprobatur. vid. *l.* 5. ℣. *de recept. arbitr. l.* 40. ff. *de paſtis.*

20 Hanc legem proprie pertinere ad geſta à Marcellino, vid. S. Tribuno & notario confecta adverſus Donatiſtas, conſtat ex *l.* 55. *C. Th. de hæret.* & D. Aug. *ep.* 158. 159. mortuo, vel remoto judice qui de cauſa cognovit.

21 Acta judicis ſemel promulgata perpetuam fidem faciunt, etiam mortuo vel remoto judice, qui de cauſa cognovit.

22 Vid. Wurmſer. 1. *præct.* 23. Executio rei judicatæ fit re perducta ad effectum eoque pertinet pars tituli 1. lib. XLII. ff. & 52. *Eclog.* 52. περὶ ἀπαιτήσεως τῆς ἀπὸ καταδίκης ἢ τῆς ἀποφάσεως καὶ ψήφου δικαστικῆς. Executio fit vel per actionem, vel per officium judicis, vel per miniſtrum, vel apparitorem. *l.* 4. ff. *de appellat.* De exceptionibus adverſus executionem ſententiæ, vid. Oldendorpium *c.* 59. *de exception.*

23 Ante rem judicatam non fit executio. *l.* 4. §. 6. *l.* 56. ff. *de re judicata.*

24 Sententia habet paratam executionem, niſi ſit novata, *l.* 4. §. 4. ff. *de re judic.* de exceptione novationis, vid. Oldend. *c.* 46. *de exception.*

25 *l. ult.* ℣. *eod.*

26 Per officium ſcilicet, non occupatis à creditore, licet ei dari dicantur.

27 Id eſt, promptius.

28 *Captæ* quidam etiam legunt.

29 Subhaſtationem in rebus abſentis diſtrahendis ſemper exigi hinc colligunt. vid. *l.* 16. ℣. *de reſcind.*

30 Compactum, Græci κατηγείαν, calliditatem, vid. *l.* 3. ℣. *ſi in cauſa judicati.*

31 Ambitio, amicorum copia, non πιεσδεομὴ, ut putat Theodorus.

32 Emptore pignoris non invento, pignus addicitur creditori, *l.* 3. §. 2. ℣. *de jure dominii impetr.*

33 Stipendia & annonæ militum judicati cauſa capi non poſſunt. 52. *Eclog.* 3. *c.* 81. niſi deficientibus aliis bonis in ſubſidium, *ut hic.* Quid præmia athletarum? poſſunt capi. *l.* 40. ff. *de re judic.* Quid annonæ clericorum? (præbendas & fructus beneficiorum vocant) capi poſſunt: nam & inter Græcos Theodorus hanc legem ſpecialiter intelligit de militibus armatæ militiæ. dixi ad *Nevell.* 53. *c.* 5. *in fin.* vid. *Reſp.* ad *l.* 6. 7. 8. 9. ff. *de pign. numer.* 43. Quid mercedes diurni laboris? vid. Ripenſem *d. loco.*

34 An pignorari? dixi *d. c.* 5. adde Ripenſ. ad *l.* 6. 7. 8. 9. ff. *de pign. n.* 43.

35 Ne ſtipendiis ablatis militiam milites deſerant, & utilitas publica communiſque ſalus privati creditoris unius ergo detrimentum capiat.

36 Nomina debitoris in ſubſidium, judicati nomine, capi poſſunt: in ſubſidium, quoties deficiunt res corporales. vid. *l.* 15. §. 2. §. 8. ff. *de re judicata.*

37 Executoris officium hoc eſt, ut exigat, capiat, diſtrahat, addicat: non etiam, ut judicet, aut judicatum retractet, vel interpretetur, *l. pen.* ℣. *cod.* cogitur etiam reddere rationem. *Roland. à Valle, conſ.* 49.

38 Vid. *l.* 20. ff. *de jurisdict.*

39 Ideoque ab eo appellari non ſolet. *l.* 4. ff. *de appell.* ſed ſimpliciter reclamare conteſtatione ſive invocatione ſuperioris facta ſufficit. vide *Oldendorp. cap.* 59. *de except.*

40 Si poſt condemnationem reus moras nectat, & corpora, id eſt, mancipia & animalia, in condemnatione poſita rebus humanis eximi contingat, æſtimationem eorum præſtare cogitur, *ut hic. Synopſ. Baſil.* 1. *tit.* 17. *ex lib.* 9. *tit.* 3. *c.* 84. & *lib.* 16. *tit.* 1. *c.* 36.

41 Si herede moram faciente, ſervus mortuus fuerit, cujus uſus relictus eſt, in id quod intereſt condemnatur à tempore moræ, ad mortem uſque ſervi, in id quod intereſt, id eſt, quanti intereſt ejus, cui uſus relictus fuit, ſervum habere. Fortaſſis enim ex affectione in illum, qui uſum ſervi habere debuit, ſervo quis legatum reliquit, & propter moram legatum periit. *Synopſ. Baſil.* 7. *tit.* 17. *ex lib.* 16. *tit.* 1. *c.* 36. & *lib. Scholiaſtes.*

42 Mortua ſpecie debita, fit in æſtimationem rei executio. *Bald. l.* 68. ff. *de rei vind. l.* 8. ff. *de re judic.*

43 Condemnatus, ſi moram committit interitum & acceſſiones rei præſtat. *l.* 2. ℣. *de fructibus & lit. expenſ.* Exinde litis conteſtatæ veniunt fructus.

44 Executor rei judicatæ quis? adde *l.* 6. ℣. *eod. l.* 4. ff. *de appell.* Eſt vero ἐκδικητὴς, *ex lib.* 9. *tit.* 3. *c.* 85. adde *Theophilum* §. 24. *Inſt. de act.*

45 Eorum qui debita confeſſi ſunt, pignora capi & diſtrahi poſſunt. *Paul.* 5. *ſent.* 5. §. 4.

46 Quatuor menſium. *l.* 2. *tit. proxim.* olim 30. dierum ex legibus XII. tabularum, dixi ad XII. tabularum. dixi ad XII. *tabul. lib.* 2. *tit.* 20. §. 27.

47 *l.* 2. ℣. *eod. l.* 31. *in fin.* ff. *de re judic.*

Source : BIU Cujas

TIT. LIV.

DE USURIS [1] REI JUDICATÆ.

Mora solutionis post sententiam, & quadrimestre tempus parit effectum usuræ centesimæ. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Procuratoribus hereditatum [2].

IS, qui bona secundum dictam sententiam prosequitur: eas quoque rationes habiturus est, ut qui post legitimum tempus placitis non obtemperaverit, usuram centesimam [3] temporis, quod postea fluxerit, solvat.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOS, qui condemnati solutionem pecuniariam, quas dependere jussi sunt, ultra [4] quatuor [5] menses à die condemnationis [6], vel si provocatio fuerit porrecta, à die confirmationis [7] sententiæ connumerandos distulerint: centesimas [8] usuras exigi præcipimus: nec priscis legibus, quæ duas [9] centesimas [eis] inferebant, nec nostra sanctione [10], quæ dimidiam centesimæ statuit, locum in eorum personam habentibus. Datum VII. Id. April. *Constantinop.* DECIO CONS. 529.

Usura centesima debetur ex sorte tantum, & non ex priore usura, licet in condemnatione cum sorte sit deducta.

III. Idem A. Joanni P.P.

SAncimus, si quis condemnatus fuerit post datas à nobis quadrimestres inducias, centesimas quidem usuras secundum naturam judicati eum compelli solvere, sed tantummodo sortis [11], & non usurarum, quæ ex pristino contractu in condemnationem deductæ sunt. Cum enim jam constituimus *usurarum* [12] *usuras penitus esse delendas*, nullum casum relinquimus, ex quo hujusmodi machinatio possit induci. Si enim sine emendatione relinquatur, aliquid absurdum, atque inelegans necesse est evenire: cum [usuræ] utiliter ex contractibus descendentes, plerumque minores centesimæ [13] ex nostra lege factæ sunt: & necesse est minoribus usuris graviores supponi. Si enim ex judicati actione centesimæ omnimodo currunt usuræ, ex contractibus autem hoc raro contingit: in capitulis lege nostra tantummodo exceptis hujusmodi iniquitatem ipsa rerum necessitas introducebat. Et ideo pio remedio causam corrigentes, sancimus [14] sortis tantummodo usuras usque ad centesimam currentes, ex judicati actione profligari: non autem usurarum quantascunque usuras. Si enim novatur [15] judicati actione prior contractus: necesse est usurarum quidem, quæ anterioris contractus sunt, cursum post sententiam inhiberi: alias autem usuras ex judicati actione tantummodo sortis procedere, & non ideo, quod forsitan consummata [16] est quantitas sortis, & usurarum, totius summæ usuras postea colligi, sed sortis tantummodo.

Tempus quadrimestre, quod datur reis principalibus, datur & eorum fidejussoribus. Salic.

§. 1. Et cum antiquitas pessimo exemplo reis quidem condemnatis laxamentum duorum mensium præstabat: fidejussores [17] autem eorum eodem uti beneficio non concedat, ut liceat victoribus, relictis propter legem condemnatis personis, à fidejussoribus eorum, vel mandatoribus statim pecunias, vel res in condemnatione positas exigere: hujusmodi acerbitatem resecantes, sancimus quadrimestres [18] inducias, quas dedimus condemnatis, etiam [19] ad fidejussores eorum, & mandatores extendi, ne legi fiat derogatum. Cum enim interventor solvere compellebatur, & ipse reum coërcebat ad invitam solutionem, nullum condemnatus habebat sensum nostræ humanitatis: quia per [20] medium fidejussorem statim pecunias persolvere compellebatur.

1 IV. *C. Th.* 18. de centesimis, vide *l.* 2. *J. eodem.* De usu hujus tituli vid. Groeneweg. & Christin. *decis.* 105. *num.* 4. Sande *decis. Frisic. lib.* 3. *tit.* 14. *decis.* 10. 11. Neostad. *decis. Senat. Holland.* 38. Ant. Fab. *ad Cod. lib.* 7. *tit.* 18. *defin.* 75. ANS.

2 *Hereditatum fisci*, Contius: *heredum*, Haloand.

3 Morator judicati faciendi post quadrimestre tempus præstat usuras centesimas. *l.* 2. *in fin. J. eod.*

4 Quod & *legitimum tempus*, *l.* 1. *C. eod. statutum spatium*, *l. ultim. C. tit. prox. quadrimestres inducias*, *l. ult. J. eodem.* Aliud olim tempus fuit. dixi ad *l.* XII. *tabularum lib.* 2. *tit.* 20. §. 27. adde *Fornter.* 2. *select.* 15. *ubi agit de tempore judicati faciendi.*

5 Numerandos à lata sententia, vel si appellatio subsecuta sit, à sententia judicio appellationis confirmata. Vide Harmenopulum & ibi Scholiastem 1. *tit.* 4. §. 88. 89. & 85. 86.

6 Dies condemnationis.

7 Dies confirmationis sententiæ.

8 *l.* 1. *C. eod. l.* 64. *in fin. ff. de re judic. l.* 24. *ff. de appellat. l.* 41. *ff. de usuris.*

9 Aboletur bina seu duplex centesima usura, quæ olim obtinuit, *ut Eic. l. un. C. Theod. eod.* Hodie itaque duplices centesimas condemnati non præstant. *Molinæus de usuris numer.* 42. 44. abolentur quoque semisses. *l.* 26. §. 1. *versic. cæteros. ff. de usuris.*

10 *d. versic. cæteros.*

11 Usura rei judicatæ, sortis est tantum, non usurarum, quæ in condemnationem deductæ sunt. Anatocismus enim sive fiat stipulatione sive judicato, prohibitus est. *l. ult. C. de usuris.* Usurarum usuræ non debentur, etiamsi in sortem redigantur, id est, etiamsi fiat anatocismus: & ita abrogatur *dict. lex unic. C. Th. eod.* 12 *l.* 28. *C. de usuris.* 13 Centesima. 14 Observa sententiam, adde *l.* 13. *C. de usuris*, *l.* 4. *C. depositi*, *l.* 49. *in fin. ff. de act. empt.* 15 Judicati actio novat contractum.

16 Συναφθεῖσα, vide quæ notavi ad *l.* 36. *ff. de ædilitio.* 17 Fidejussor olim tenebatur & exigi statim poterat, licet reo data erat, vel esset dilatio, quæ res pessimi exempli fuit. adde *l.* 27. §. 1. *ff. de pactis*, *l.* 21. §. 5. *ff. de arbitris: Marsil. tract. de fidejussorib. ibi*, *Quare sexto.* 18 Tempus quadrimestre quod datur reis principalibus, datur & eorum fidejussoribus, *ut hic. Synops. Basil.* 7. *tit.* 17. *ex lib.* 9. *tit.* 3. 19 Fidejussori prodest dilatio, quæ reo principali concessa est.

20 Adde *l.* 31. *ff. de rejudicat.*

TIT. LV.

SI PLURES UNA SENTENTIA CONDEMNATI SUNT [21].

Si plures condemnantur ad unam summam simpliciter debitam ex una causa, quilibet censetur condemnatus pro parte virili, vel æquali. Paul. de Cast.

1. Imp. ALEXANDER A. Victori.

SI non singuli in solidum, sed generaliter tu, & collega tuus una, & certa quantitate condemnati estis: nec [22] additum est, *ut quod ab altero servari non posset, id alter suppleret*: effectus sententiæ [pro] virilibus [23] portionibus discretus est. Ideoque parens pro tua portione sententiæ, ob cessationem alterius ex causa judicati conveniri non potes.

Sententia contra plures tutores lata in viriles intelligitur divisa. Salic.

II. Imp. GORDIANUS A. Anniano.

QUoties è tutoribus [24] singulis procuratoribus datis, sequitur in omnium persona condemnatio, periculum sententiæ videtur esse divisum [25]: ideoque quod ab uno servari non potuerit, à cæteris exigi non posse explorati juris est.

TIT. LVI.

QUIBUS [26] RES JUDICATA NON NOCET.

Licet sententia sit lata contra conjunctam personam, non propterea præjudicat non mandanti, neque ratum habenti. Salic.

1. Imp. ALEXANDER A. Masculino.

SI neque mandasti [27] fratri tuo defensionem rei tuæ, neque quod gestum est, ratum habuisti: præscriptio rei judicatæ tibi non oberit. Et ideo non prohiberis causam tuam agere sine præjudicio rerum judicatarum. P.P. Non. Maji, ALEXAND. A. CONS. 223.

Sententia super jure tertii lata, non patrocinatur, neque nocet alteri. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Athemio.

RES inter [28] *alios judicatæ, neque emolumentum afferre his, qui judicio non interfuerunt, neque præjudicium* [29] *solent irrogare*: Ideo nepti tuæ præjudicare non potest, quod adversus *coheredes* ejus judicatum est, si [30] nihil adversus ipsam statutum est.

Sententia in criminali cum uno lata, non præjudicat alii. Bald.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Honorato.

IUris manifestissimi est, & in accusationibus [31] his, qui consressi [in] judicio non sunt, officere non posse, si quid forte præjudicii videatur oblatum.

Non exemplis, sed legibus est judicandum. Salic.

NEC [32] *in simili* [33] negotio res inter [34] alios actas absenti præjudicare, sæpe constitutum est. Dat. *Sirmii*, VI. Kal. Decemb. C. CONS.

21 Singuli pro virili portione tenentur. *l.* 1. *J. eod.*

22 Plures simpliciter condemnati, censentur in partes æquales damnati, nisi sit aliud expressum. Judicato non fiunt duo rei, nisi hoc nominatim expressum fuerit. *l.* 39. *in fin. ff. de jure fisci.*

23 *l.* 2. *J. eodem. l.* 43. *ff. de re judic. l.* 10. §. 3. *ff. de appell.*

24 Sententia adversus plures tutores data, in viriles intelligitur divisa.

25 Vid. *l.* 1. *C. eod.*

26 Res inter alios judicata aliis non nocet. *l.* 2. *J. eod.* vid. *l.* 63. *ff. de re judicata.*

27 Etiamsi sententia contra conjunctam personam lata sit, non propterea mihi præjudicat, si non mandavi, vel ratum habui.

28 Inter alios res judicatæ nec emolumentum, nec damnum absenti adferunt. Ideoque nec uno heredum condemnato, alteri præjudicatur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 3. *c.* 93. 1. *Harm.* 4. §. 32. *in fin. d. l.* 63. vide *J. inter alios acta. l.* 7. 14. 22. & 27. *ff. de except. rei judic.* vid. *l.* 14. *in fin. ff. de probat.* Exceptiones hujus regulæ vide apud Accurs. *hic.* 29 *l.* 1. *ff. de except. rei judicatæ.*

30 *l.* 2. *C. de fide instrument.*

31 Id est, in causis criminalibus. *l.* 9. *J. de accusat.* Etiam in criminibus ea, quæ inter alios judicata fuit, aliis non officiunt. *Synopsis ibid. c.* 94. adde *d. l.* 2.

32 Quæ in judicio sunt judicata, quamvis alius quispiam in eandem causam incidenter, tamen in eo valere non debent. Nec enim absenti ex rebus judicatis præjudicium nasci debet. *Synopsis Basil. ibid. c.* 95. 33 Exemplis non est judicandum, sed legibus. *l.* 13. *C. de sentent.*

34 *l.* 2. *C. eod.* vide *J. inter alios acta.*

TIT. LVII.

COMMINATIONES [35], EPISTOLAS [36], PROGRAMMATA [37], SUBSCRIPTIONES [38] AUCTORITATEM REI JUDICATÆ NON HABERE.

Comminationes.

1. Imp. ANTONINUS A. Rogatiano.

NEC vim stipulationis obtinere potest comminatio [39] Judicis, qui *Certas* [40] *usuras præstiturос eos* dixit, qui intra certum diem debitum non exolvissent. Prid. Id. Januar. ANTON. A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Epistola.

II. Imp. ALEXANDER A. Maximo.

REi judicatæ effectum non habet, quod per epistolam [41] Rector provinciæ solvere vos pecuniam Reipublicæ jussit. IV. Mart. MAXIM. II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Subscriptiones.

III. Idem A. Zotico.

EA, quæ causa cognita statuuntur, subscriptionibus [42] revocari non posse, sæpe rescriptum est. P.P. VI. Id. Septembr. ALBINO, & MAXIMO CONSS. 228.

Verbum judicis indistincte prolatum, necessitatem importat, etiam scriptum in actis. Bald.

IV. Imp. GORDIANUS A. Asclepiodoto.

INterlocutio [43] Præsidis apud acta signata, [*ut*] *nisi solutioni debiti* [44] *is, qui convenitur, obsequium præstitisset, duplum seu quadruplum inferat*: voluntas potius comminantis [45], quam sententia judicantis est: cum placitum hujusmodi, ne rei judicatæ auctoritatem obtineat, juris ratio declaret.

Fulminatio judicis statim libellum exequentis, non habet auctoritatem rei judicatæ. Salic.

V. Idem A. Jucundo.

IUdex, qui disceptationi locum dederat, partium allegationes audire & examinare debuit: nam subscriptionem [46] ad libellum datam talem, quæ diversam partem in possessionem fundi mitteret, vicem rei judicatæ non obtinere, non ambigitur. P.P. XII. Kal. Febr. GORDIANO A. V. & POMPEIANO CONSS. 242.

Programma, Comminatio.

VI. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Cassiano.

PRogramma, si quod à Præside provinciæ propositum est, vim rei judicatæ nequaquam obtinere potest: nec comminationem [47] vim rei judicatæ obtinere manifestum est.

Descriptum temere.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P.P.

QUod magno conflictu sententia decerni solet, id paucis literis temere [48] descriptis definiri fas non est. Dat. XV. Kal. April. CONSTANT. A. VI. & MAXIM. CONSS. 306.

35 *l.* 1. 4. & 6. *in fin. J. eod.*

36 *l.* 2. *J. eod.*

37 *l.* 6. *J. eod.*

38 *l.* 3. & 5. *J. eod.*

39 Comminatio judicis vim stipulationis non habet, *ut hic*, & *l.* 4. *l.* 6. *J. l.* 7. *C. de sent.* Symmachus in epistolis: *Sententia sub commination deprompta, effectu atque executione vacuatur.* Species ita proponitur à Græcis: Judex cum condemnasset quendam, ut centum aureos præstaret, postea quasi minitans ait, Ni solverit intra certum diem usuras dimidiæ, veluti centesimæ præstiturum. Hæc constitutio, neque sententiam neque stipulationem esse ait. *Synops. Basil.* 8. *ex tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 3. *cap.* 96.

40 Verbi gratia, dimidias centesimæ.

41 Per epistolam sententia ferri non potest etiam in reipublicæ favorem. adde quæ scripsi ad *l.* 13. *J. de donat.*

42 Sententia non revocatur judicis subscriptione. *l.* 5. *J. eod. l.* 1. *C. sent. rescindi non posse.* vide *l.* 45. *ff. de re judic.*

43 Si præses interloquendo, centum, verbi gratia, solidos dari jusserit, & ni centum intra diem dati fuerint, dari debere duplum, vel quadruplum adjecerit, ea potius est comminatio quam sententia. *Synops. ibid. c.* 98. 44 Lex hæc ad publicos seu tributorum debitores pertinet: eo quippe pertinet dupli quadrupli pœna cujus hujus legis mentio fit: ut ostendit lex 18. *C. Theod. de annona & tributis.* Sed & *Debiti* vox & *obsequii* in re tributaria propria: de quo in Glossis Theodosianis nostris. Ac nominatim *obsequii* in hac ipsa sp. *d. l.* 18. J. G.

45 Verba comminatoria vim non habent rei judicatæ. vide *l.* 1. *C. eod.* 46 *l.* 3. *C. eod.*

47 Vide *l.* 1. *l.* 4. *C. eod.* 48 Non omnis vox, non omnis voluntas judicis sententia est: sed ea tantum quæ causa cognita ab ipso judice de libello clarius præscripto literis recitatur.

TIT. LVIII.

SI EX FALSIS [49] INSTRUMENTIS, VEL TESTIMONIIS [50] JUDICATUM SIT.

Retractatur *causa, si judicatum dicatur ex f. in. v. t. h. l. & l.* 3. *in pr. inf.*

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. ad Bassianum.

SI [51] tabulas testamenti, quas secutus Proconsul Vir Clarissimus sententiam dixit, falsas dicere vis, præbebit notionem suam non obstante præscriptione rei judicatæ, quia nondum [52] de falso quæsitum est.

Rescindi, & si non pronunciatum sit.

II. Imp. ALEXANDER A. Optato.

ET qui non [53] provocaverunt, si instrumentis falsis se victos esse probare possunt, cum de crimine docuerint, ex integro [54] de causa audiuntur. P.P. XVI. Kal. Octobr. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

Rescinditur sententia, si judicatum hoc instrumento insit. h. l. & l. 4. *inf.*

III. Idem A. Clementi.

FAlsam [55] quidem testationem [56], qua diversa pars in judicio adversus te usa est, ut proponis, solito more arguere non prohiberis;

49 Falsis ex instrumentis, vel testimoniis lata sententia rei judicatæ exceptionem non inducit. *l.* 1. *l.* 3. *J. eod.* judicati executionem suspendit & soluti petitionem parit. *l.* 1. *J. eod. Paul.* 5. *sentent.* 5. §. *pen.* vid. *Oldend. cap.* 13. *de sentent.* & 2. 63. *de except. l.* 1. 2. 3. *J. eod.*

50 *l.* 3. *J. eodem.* adde *l. pen. C. de transact. l.* 33. *ff. de re jud.* falso jurejurando. *l.* 31. *ff. de jurejurand.* falsis allegationibus. vide *l.* 2. *l.* 3. *C. si tutor vel curator falsis allegationibus accusatus sit.* adde *l.* 75. *ff. de judiciis.*

51 Si judex quasi probato testamento sententiam dixit, & secundum ea testamentum illud falsum deprehensum fuerit: de novo judicium constituitur præscriptione rei judicatæ nihil obstante. *Synops. ibid. cap.* 113. 52 Aliud est judicem de falsis instrumentis cognovisse, aliud ex falsis instrumentis judicasse. Posteriore, non priore casu sententia non revocatur: sententia ex falsis instrumentis lata revocatur, nisi de falso sit cognitum. 53 Sententia ex falsis instrumentis lata citra appellationem, citra prætoriam restitutionem ipso jure rescinditur, *ut hic*, *Synops. d. cap.* 113. Imo restitutio in integrum est necessaria. *l.* 33. *ff. de re judic.* Solve, Restitutio in integrum *d. loco*, est παλινῳδία, ut & *l.* 3. §. 9. *ff. de jure fisci*, non juris amissi redintegratio: quia nihil amissum intelligi potest, re judicata ex falsis instrumentis. Quid si ex falsis probationibus sententia lata sit in absentem? in minorem? in fiscum? ipso jure nulla est. *l. si Prætor* 75. *versic. Marcell. ff. de judicia. l.* 1. 2. *C. si ex falsis alleg. l. unic. J. de sent. adverss. fisc.* Quid si falsa illa instrumenta, de quibus quæritur, ad instantiam partis sint confecta? ipso jure nulla est ipsa sententia. *l. si quis obreptitie* 29. *ff. de falsis.* fallit quoque in decreto quolibet quod sententiæ nomine contineri potest: vide Socinum *reg.* 364. 54 Ea est παλινῳδία. 55 Tametsi maxime quis instrumentum falsum in judicio prolatum esse docere possit, non aliter tamen sententiam rescindet, quam si probaverit judicem sequutum illud ipsum instrumentum condemnasse. *Synops. d. cap.* 113. 56 Vide *l.* 33. *ff. de re judic.*

Source : BIU Cujas

hiberis; sed causa judicati in irritum non devocatur, nisi probare poteris, eum, qui judicaverat, secutum ejus instrumenti fidem, quod falsum esse constiterit, adversus te pronunciasse. P.P. VII. Kal. Septembr.

IV. Imp. GORDIANUS A. Herennio.

IUdicati executio solet suspendi [1], & soluti dari repetitio, si falsis instrumentis [2] circumventam esse religionem judicantis, crimine postea falsi illato, manifestis probationibus fuerit ostensum. P.P. V. Idib. Septembr.

1 Suspenditur executio rei judicatæ ex falsis instrumentis vel testimoniis.
2 *l.* 1. *l.* 2. ff. *cod. l.* 11. *ff. de exceptionib.*

TIT. LIX.

DE CONFESSIS [3].

Pro Judicatis *habentur confessi.*

I. Imp. ANTONINUS A. Juliano.

CONFESSOS *in jure pro* [4] *judicatis haberi* placet. Quare sine [5] causa desideras recedi [6] à confessione tua, cum & solvere cogeris. Accept. III. Kal. Octobr. GENTIANO & BASSO Conss. 212.

3 Dixi ad XLII. D. II. & 2. *Extra* 18.
4 Confessus in judicio pro judicato habetur. *Syn. Basil.* 9. *tit.* 4. *c.* 8. *l.* 6. §. 2. *ff. cod. l.* 13. ff. *de non numerata. l.* 26. *ff. depositi. l.* 25. *in fin. ff. de probat.* vide *Molin. de usur. num.* 208. An qui fatetur se ad sui defensionem aliquem occidisse, pleno jure sit confessus, vide Petrum Ancharan. 1. *quæst.* 40. 5 Sunt tamen interdum justæ causæ ex quibus licet confessionem revocare. *Mynsing. 1. observ.* 51.
6 Instrumento à se producto quemque stare cogi in solidum, non pro parte hinc colligit Cynus, cujus sententiæ vide duas exceptiones apud Socin. *reg.* 86.

TIT. LX.

INTER ALIOS [7] ACTA [8], VEL [9] JUDICATA, ALIIS NON [10] NOCERE.

Solutio.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Epicrati.

INTER [11] *alios res gestas aliis non posse præjudicium facere* sæpe constitutum est. Unde licet, quosdam de heredibus ejus, quem debitorem tuum fuisse significas, solvisse [12] commemores: tamen cæteri non alias ad solutionem urgentur, nisi debitum probatum fuerit. v. Kal. April. *Byzantio.* AA. Conss.

7 Symmachus in epist. *Quando absentibus atque ignorantibus inter alios gesta nocuerunt?*
8 Gesta soluta. *l.* 1. ff. *cod.* transacta, divisa donata. *l.* 1. ff. *cod.* pacta. *l.* 3. ff. *cod.*
9 Hæc verba *vel judicata* abundant; ad hæc tamen alia referunt, ut *l.* 2. *l. ultim.* ff. *tit.* 56. *l.* 16. *in fin. ff. qui potiores. l.* 56. ff. *de re judicata. l.* 7. §. 2. ff. *de accusation.*
10 Acta habita in uno judicio, in alio inter diversas personas non probant, *ut hic*, successores & heredes excipe. *l. si à te* 9. *in fin. ff. de except. rei judicatæ.* sed & eos quibus noceret, vel prodesset sententia: adde alias exceptiones alios aliis præjudicium non faciunt. *l.* 2. *l.* 3. ff. *cod. l.* 1. *l.* 26. ff. *de transact. l.* 14. ff. *de jure dot. l.* 2. *l. ult.* ff. *quando res jud. l.* 2. ff. *de exception. l.* 27. §. 4. *in fin. ff. de pact. l.* 3. ff. *de transactionib. l.* 63. ff. *de re judic. l.* 7. §. 2. ff. *de accusat.*

TIT. LXI.

DE RELATIONIBUS [17].

Habens referre, pronunciare non potest. Bald.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Profuturo P. F. annonæ.

SI quis [18] judicum duxerit esse referendum, nihil [inter partes] pronunciet: sed magis super quo hæsitandum putaverit, nostram consulat scientiam, aut si [19] tulerit sententiam, minime postea, ne à se provocetur, relatione præmissa [20] terreat litigantes: sciens quod si hoc fecerit, nihilominus jure appellationis res agitabitur. Sed nec ad nos mittatur aliquid, quod plena [21] instructione indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam Judex se polliceatur relaturum, consultationis exemplum [22] litigatoribus illico [23] edi apud acta jubeat: ut si cui forte relatio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias [24] preces similiter apud acta sine [25] aliqua frustratoria dilatione offerat. Dat. III. Kal. Februar. *Sirmii*, CONSTANT. A. V. & LICINIO. Conss. 312.

17 XI. *C. Theod.* 29. & 49. *ff.* 1. *Symmachus* 1. *epist.* Relatio à judicibus fiebat ad Principem: Appellatio vero ab ipsis partibus. *l.* 2. ff. *ut lite pendente:* Optatus 1. *Relatio missa est, rescriptum venit:* & 2. *ut de talibus factis ab temporis judicibus relatio mitteretur:* adde *Nov.* 125. *c.* 1. Hodie genus id relationis sublatum. *Nov.* 125.
18 Referre qui ad Principem judex cœpit, judicare non potest. *l.* 2. *C. Theod. eod.*
19 Referre qui ad Principem judex cœpit, si judicaverit, appellari poterit.
20 *Promissa* Hal. Symmachus, *Promissa relatione discedo.*
21 Relatio judicis ad Principem plena esse debet. *l.* 2. ff. *cod. l.* 15. ff. *tit. proximo:* dixi ad *l.* 5. *in fin.* ff. *de dilationibus.*
22 Relationis exemplum partibus edi debet. Cur ita? vide ff. *cod.*
23 Intra decem dies. *l.* 1. *C. Th. de appellat.* 24 Refutatoriæ preces, quæ judicis relationem refutant. Refutatoria etiam dicuntur in *l.* 5. *C. Th. eod.* adde *l.* 39. §. 1. ff. *de appellat.* 25 Hoc est, sine dilatione offero. *l.* 6. *in fin.* ff. *de appellat.* 26 Relatio in causa criminali est permissa. *l.* 3. *C. Theod. eod.* 27 Plena relatio quid. 28 *Maturitas d. l.* 3. 29 *Refelluntur d. l.* 3.
30 *l.* 4. *C. Th. eod.* 31 Appellatione vel in integrum restitutione pendente, omnia in suo statu manere debent. *l.* 1. ff. *eod. l.* 6. §. 1. *in fin. ff. de interdict. & relegat. Syn. Basil.* 8. *tit.* 1. *ex lib.* 5. *tit.* 32. *cap.* 1. adde *l.* 1. ff. *de in integr.* 32 *Auctorum d. l.* 4. 33 Vide *l. ult.* §. 1. ff. *de appellationib.* fieri itaque debet brevi sermone relatio. 34 Id est, nobili puero.

TIT. LXII.

DE APPELLATIONIBUS [35] ET [36] CONSULTATIONIBUS [37].

De possessione & vi.

I. Sententia Divi SEVERI A. data in persona Marci Prisci Idibus Januar. POMPEIANO & AVITO Conss. [38] 210.

PRIUS [39] de possessione pronunciare, & ita crimen violentiæ excutere [40] Præses provinciæ debuit: quod cum non fecerit, [juste ab eo] provocatum est.

35 Dixi ad XLIX. D. I. adde *Nov.* 23. 75. 126.
36 *Et pœnis earum, & consultationibus, in C. To.* ita legitur 11. *lib.* 30.
37 Quas princeps cum suo convenit & consilio collocutus facere solet. Hujusmodi consultatio συνλευτις. Septuaginta *Psalm* 1. vertunt βουλην. vide quæ dixi ad *inscript. l.* 6. ff. *de usucapione pro empture.* 38 *Cos. Severus A. dixit*, ita habent veteres, ut in formula legis penultimæ. *C. de his quæ in test. delentur*, & *l.* 7. ff. *de quæstionib.* scripsi: adde *l.* 6. ff. *eod.* 39 *l.* 3. ff. *finium regund.* vide ad hanc legem *Cujac.* 5. *observ.* 15. adde *l.* 37. ff. *de judiciis*, *l.* 7. ff. *ad l. Jul. de vi.*

De rescriptis.

II. Imp. ALEXANDER A. Plautiano.

NOvum quod postulas, non est, quod etsi rescripti [41] mei auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas tibi non denegetur.

De effectu appellationis.

III. Imp. GORDIANUS A. Victori.

APpellatione [42] interposita, licet à [43] Judice repudiata sit, in præjudicium deliberationis nihil fieri debere, & in [44] eo statu omnia esse, quo tempore pronunciationis fuerunt, sæpissime constitutum est. P.P. IV.

De nominato ad Scribatum.

IV. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Probo.

SI ad scribatum [45] nominatus [46] non provocasti, convelli statuta non possunt.

De Apostolis.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Valenti, & aliis.

PRæses provinciæ, ad quem appellasti, si non vitio negligentiæ vestræ tempus, quod ad reddendos *Apostolos* [47] præscriptum est, exemptum esse animadverterit, sed ex fatalis casus necessitate diem [48] functo eo [49], qui eos perferebat, id accidisse cognoverit, juxta perpetui juris formam desiderio vestro medebitur.

40 Sententiæ rationem inserendam esse hinc colligunt. *l.* 12. 2. *in fin. ff. de verb. obl.* Hinc Servius 10. Æneidos: *Antequam dicatur sententia, ejus præmittitur ratio.*
41 Appellatio vim etiam suam exerit adversus sententiam rescripto Principis accommodatam. *l.* 1. §. 1. ff. *eod. l.* 48. ff. *de jure fisci.* vel ita: Appellari potest, etiam sine rescripto Principis.
42 Appellatione interposita suspenditur jurisdictio judicis à quo appellatum est, & hic interim nihil innovandum, *ut hic*, & *l.* 1. ff. *nihil novari appellatione pendente.* Cujus sententiæ vide sex exceptiones apud Socinum *reg.* 21. quinque alias vide apud Corsetum *singulari appellat.* adde Ludovicum Romanum *singulari* 161. Catellianum Cottam *in verbo Appellatio.* adde viginti tres exceptiones ex Duenazio *reg.* 42.
43 Appellatio sententiam extinguit, invito etiam eo judice qui sententiam pronunciavit.
44 Appellatione interposita, lis in suo statu perdurat.
45 *l.* 1. §. 2. ff. *de muneribus.*
46 A nominatione duumviri (cui jus est nominare ad munera) appellatur ad præsidem, *ut hic*, & *l.* 7. *l.* 11. ff. *eod. l.* 2. ff. *de decur.* vide *Cujac.* 9. *obs.* 35.
47 Apostolos qui morte præventus intra certum tempus offerre judici non potuit, ab appellationis desertæ pœna excusatur. Quid Apostoli, vide *l. un. ff. de libell. dimiss.*
48 *l.* 6. ff. *si pendente appellat. mors intervenerit.*
49 Gerulus hic appellatur, *l.* 29. & 31. *C. Theod. eod.* cujus verbi meminit perfæpe Sidonius Apollinaris.
50 Judex appellationis non remittit causam definiendam ad eum judicem à quo provocatum est. *Nov.* 82. *c.* 13.
51 Judex appellationis ita plerumque solet pronunciare, Juste recteve appellatum, aut injuste appellatum, aut justam injustamve appellationem videri. *l.* 21. §. 2. *l.* 24. ff. *eod. l.* 39. ff. *de minoribus. l.* 57. §. 1. ff. *de admin. tut. l.* 97. ff. *de leg.* 3.

De causa decidenda à Judice appellationis. 1. *De allegationibus, & probationibus.* 2. *De sumptibus testibus evocatis prabendis.* 3. *De causa capitali.* 4. *De pœna temere litigantis.* 5. *Intra quæ tempora appellandum sit.* 6. *De Apostolis.*

VI. Iidem AA. & CC. dicunt.

EOs, qui de appellationibus cognoscent, ac judicabunt, ita judicium suum præbere conveniet, ut intelligant, quod cum appellatio post decisam sententia litem interposita fuerit, non ex occasione aliqua remittere [50] negotium ad judicem suum fas sit, sed omnem causam propria sententia determinare conveniat: cum salubritas legis constitutæ ad id spectare videatur, ut post sententiam ab eo, qui de appellatione cognoscit, recursus fieri non possit ad judicem, à quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias, remotam occasionem atque exclusam penitus intelligant: cum super omni causa interpositam provocationem, vel [51] injustam tantum liceat pronunciare, vel justam. §. 1. Si quid autem in agendo negotio minus [52] se allegasse litigator crediderit, quod in judicio acto fuerit omissum, apud eum, qui de appellatione cognoscit, persequatur: cum votum gerentibus nobis aliud nihil in judiciis, quam [53] justitiam locum habere debere, necessaria res forte transmissa non excludenda videatur. §. 2. Si quis autem post interpositam appellationem necessarias sibi putaverit esse personas, per quas apud Judicem, qui super appellatione cognoscet, veritatem possit ostendere, quam existimavit occultam, hocque fieri Judex prospexerit, sumptus [54] iisdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debebit, cum id ipsa justitia persuadeat ab eo hoc recognosci, qui evocandi persona sua interesse crediderit. §. 3. Super his vero, qui in capitalibus [55] causis constituti appellaverint: quos tamen & ipsos, vel qui pro his provocabunt, non [56] nisi audita omni causa atque discussa, post sententiam dictam appellare conveniet: id observandum esse sancimus, ut inopia [57] idonei fidejussoris retentis, in custodia reis, opiniones suas Judices, & exempla [58], ab appellatoribus edita, ac refutatorias [59] eorum ad scrinia, quorum interest, transmittant: quibus gestarum rerum fides manifesta relatione pandatur, ut meritis eorum consideratis, pro fortuna singulorum sententia proferatur. §. 4. Ne temere autem ac passim provocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur eum, qui malam litem fuerit persecutus, mediocriter pœnam [60] à competenti judice sustinere. §. 5. Sin autem in judicio propriam [61] quis fuerit causam persecutus, atque superatus voluerit provocare: eodem [62] die, vel altero [63] libellos appellatorios offerre debebit. Is vero, qui negotium tuetur alienum supradicta conditione etiam tertio die provocabit.

In AUTHENT. de appell. & intra quæ tempora, §. 1. col. 4. tit. 2. Novell. 23. cap. 1.

HOdie autem cuilibet tribuitur spatium decem [64] dierum, à sententiæ revocatione numerandum [65].

§. 6. Apostolos [66] post interpositam provocationem, etiam non petente appellatore, sine aliqua dilatione [67] judicem dare oportet, cautione [68] videlicet de exercenda provocatione in posterum minime [69] præbenda. Sine die & consule.

50 Judex appellationis causam definiendam ad eum judicem à quo provocatum est. *Nov.* 82. *c.* 13.
51 Judex appellationis ita plerumque solet pronunciare, Juste rectève appellatum, aut injuste appellatum, aut justam injustamve appellationem videri. *l.* 21. §. 2. *l.* 24. ff. *eod. l.* 39. ff. *de minoribus. l.* 57. §. 1. ff. *de admin. tut. l.* 97. ff. *de leg.* 3.
52 Omissa in causa principali, in causam appellationis deduci possunt. *l.* 4. ff. *de temporibus & reparat. appellat.* 53 In judiciis justitia potissimum spectanda. 54 Qui testes producit, expensas administrat. *l.* 11. ff. *de testibus.* vide *l.* 1. ff. *de fructib. & lit. expens.* vide *Bellovisan.* 1. *pract.* 2.
55 Judex à quo, si in causa criminali appellatur, reum transmittere debet, ad quem sub fida custodia cum actorum & sententiæ exemplo, & cum libellis dimissoriis. 56 *l.* 7. ff. *quorum appellat. l.* 4. ff. *de appellat. recipiendis.* 57 Inopia fidejussoris reus in custodia retinetur: *l.* 12. *in fin.* ff. *cod.*
58 *l.* 19. ff. *eod.* 59 *l.* 39. §. 1. ff. 60 Pœna injustæ appellationis quinquaginta libræ argenti. *l.* 5. *in fin.* ff. *quor. appell.* Goth. Adde *l.* 19. ff. *eod.* Ans. 61 *l.* 1. §. 11. ff. *quando appell.*
62 Tempus appellandi hodie emendatum est. *Authent. proxim.* ff. *cod.* 63 *Nov.* 23. *in pr.*
64 A sententia judicis intra decem dies appellari oportet, sive propria causa sit, sive aliena, *ut hic.* adde quæ scripsi in *l.* 1. §. 11. ff. *quando appellandum.* In Gallia non observatur id, auditur enim appellans aliquando post decem annos & viginti. vide *Rebuff. in præam. constit. gl.* 5. *num.* 93.
65 Appellationis interponendæ decennium, id est, decem dierum spacium datur, à die scientiæ, *ut hic notant. Interpretes.* quibus elapsis jus appellandi non est *c. concertationi.* 8. *de appellat. in* 6. Quid si quis per procuratorem litiget? quid si sententia damnata ad dotum infinuata? Quid si sententia sub conditione lata? Quid si non sententia sit, sed comminatio? etiam ultra decennium licet appellare. Socin. *reg.* 397. 66 Judex debet Apostolos, etiam non petenti dare. *l.* 32. §. 2. ff. *eod.* 67 Frustratoria scilicet. *l.* 1. *in fin.* ff. *de relat.* 68 Cautio provocationis interponendæ, his fere verbis concipiebatur. *Ni juste appellaveris, tantum dare te spondes. Paul.* 5. *sent.* 33. *ubi de cautionibus & pœnis appellationum.* 69 Cautio appellationis exercendæ hodie sublata, de qua vide *Paul. d. loco.* Appellantibus injuste pœna apud veteres imposita. (Apud Gallos in curia, qui temere appellat, 60. librarum pœnam patitur.) Cujus pœnæ nomine datis fidejussoribus solitum erat caveri. *Paul. d. loco.* Id genus cautionis tollit hoc loco Diocletianus, non tamen pœnam provocationis injustæ tollit. Cæterum ad hanc legem referri potest illud Taciti 14. *Annalium* (de Nerone loquitur) *patrum honorem statuendo, ut qui à privatis judicibus ad senatum provocassent, ejusdem pecuniæ periculum facerent, cujus qui imperatorem appellaverunt.* 70 Nominatim. vid. *l.* 4. §. *cod. l.* 11. ff. *cod. l.* 4. ff. *de muner. patrimon. l.* 1. ff. *de vacat. muner.*

Source : BIU Cujas

perint, si appellationis [1] auxilio non utantur, consensu suo nominationem confirmant. Cum igitur ad munus vocatus apellaveris: apud Præsidem provinciæ juste te appellasse ostende.

Si appellans nec appellationem prosecutus sit, nec transegerit.

VIII. Iidem AA. & CC. Opimiano.

SI [2] contra majorem vigintiquinque annis sententia prolata, provocationis secutæ tempore [3] præfinito causas non esse repræsentatas [4], nec appellatione pendente transactione [5] finitum negotium rector animadverterit: res judicatas exequi curabit.

Si procurator appellaverit.

IX. Iidem AA. & CC. Habe Rad. chariss. nobis.

DOminus litis causam appellationis, quam [6] procurator suus litigando interposuit, etiam absente procuratore exequi potest.

Si actor à curatore ordinatus deteriorem calculum reportaverit.

X. Iidem AA. & CC. Titiano.

SI actor [7] à curatore ordinatus deteriorem calculum reportaverit [8]: tam ipse [9], quam curator [10] ad provocationis auxilium possunt pervenire: curator vero solus provocationis litem exercebit. Sin autem interim adolescens veniam [11] ætatis impetraverit, vel ad legitimam ætatem pervenerit: potest suo nomine appellationem exercere. S. Prid. Kalend. Octobr. *Viminacii*, CC. Conss.

De nominationibus.

XI. Iidem AA. & CC. Antonino.

CIves, & incolæ manifestas etiam excusationes habentes, [si] sub justa nominatione [12] non appellaverint, ad earum probationem non admittuntur.

De custodia, injuriis, tormentis.

XII. Imp. Constantin. A. ad Catulinum post alia.

MInime fas est, ut in civili [13] negotio libellis appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus, aut cujuslibet injuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias [14] perferat appellator: absque his criminalibus causis, in quibus etiamsi provocare possit, eum tamen statum debet obtinere, ut post provocationem in [15] custodia (si [16] fidejussoris idonei copiam non habeat) perseveret. Dat. III. Non. Novemb. *Treu.* ACC. XV. Kal. Maii, *Hadrumeti*, Volusiano & Anniano Conss. 314.

De causis privatis.

XIII. Idem A. Petronio Probiano suo salutem dicit.

EX [17] illo [18] tempore, [ex] quo in civilibus causis, quæ inter privatos moventur, consultaturum, vel relaturum te esse promiseris, vel appellationis à te interpositæ solennia completa fuerint: nihil posthac tibi quodlibet speciale ac requisitum, vel quibuscunque modis favoris gratiam præferens, audiendum est: sed observandum, ut juxta priora statuta solennitatis more expleto, gesta ad comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Idib. Augusti. Arelato P. P. Id. Octobr. *Thebasse*, Sabino & Rufino Conss. 316.

Si illico viva voce appelletur.

XIV. Idem A. ad Bassum P. V.

LItigatoribus [19] copia est etiam non scriptis libellis illico [20] appellare voce, cum res poposcerit judicata, [tam in civilibus [21], quam in criminalibus causis.] Dat. VIII. Idib. Jun. *Sirmii*, Gallicano & Basso Conss. 317.

De actis ad judicem appellationis mittendis.

XV. Idem A. ad Severum Vicarium.

NE [22] causas, quæ in nostram venerint scientiam rursus [23] transferri, ad judicia necesse sit: instructiones necessarias [24] plene actis inseri præcipimus: nam cogimur à proferenda sententia temperare: quoniam verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquerendi. Quare perennibus inuretur [25] judex notis, si cuncta, quæ litigatores instructionis probationisque causa recitaverint, indita actis, vel subjecta non potuerint inveniri. Dat. X. Kal. *Aquilejæ*, Constantino V. & Licinio CC. Conss. 319.

De judicibus delegatis à Principe.

XVI. Idem A. ad Maximum post alia.

EOs etiam, qui imaginem [26] principalis disceptationis accipiunt, appellationum adminicula necesse est accipere. Dat. Prid. Id. Jan. *Sirmio*, Crispo II. & Constantin. II. Conss. 321.

De sententiis Prætorum.

XVII. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

SI apud utrumque Prætorem, dum quæstio ventilatur, ab aliqua parte auxilium provocationis fuerit objectum: Præfecturæ [27] urbis judicium sacrum appellator observet. Dat. III. Non. Augusti. *Heracleæ*, Constantino A. VII. & Constantio C. III. Conss. 326.

De debitoribus fisci.

XVIII. Idem A. Victori Rationali urbis Romæ.

QUoniam [28] nonnulli fisci debitores cum jussi fuerint debitam summam exolvere, interposito provocationis auxilio vim executionis eludunt; nec jam opinionis [29] exemplum, nec refutatorias [30] preces curant petere, vel offerre: placuit, ut si [31] intra dies solennitatibus præstitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit, deserta [32] ab eo provocatio existimetur, moxque debitum exigatur. Dat. Prid. Kalend. Augusti. Constantino, & Maximo Conss. 327.

A quorum sententiis appellare, licet, vel non.

XIX. Idem A. ad universos provinciales.

A [33] Proconsulibus, & Comitibus, & his, qui vice Præfectorum cognoscunt, sive ex appellatione: sive ex delegatione, sive ex ordine [34] judicaverint, provocari permittimus: ita ut appellanti Judex præbeat opinionis [35] exemplum, & acta cum refutatoriis [36] partium, suisque litteris ad nos dirigat. A Præfectis [37] autem prætorio [38] provocare [39] non finimus: Quod si [40] victus oblatam, nec receptam à judice appellationem admittet: Præfectos adeat, ut apud eos de integro litiget, tanquam appellatione susceptа. Superatus enim si injuste appellare videbitur, lite perdita notatus [41] abscedet. At si vicerit, contra eum Judicem, qui appellationem non receperit, ad nos referri necesse est, ut digno supplicio puniatur. Dat. Kal. August. P.P. Kal. Septemb. *Constantinop.* Basso, & Ablavio Conss. 331.

De majoribus, vel minoribus negotiis.

XX. Idem A. Albino.

ET [42] in majoribus [43], & [44] in minoribus negotiis appellandi facultas est. Nec [45] enim Judicem oportet injuriam sibi fieri existimare, eo quod litigator ad provocationis auxilium convolavit. Dat. VII. Id. April. Marcellino, & Probino Conss. Dat. Kal. August. P.P. Kalend. Septembr. *Constantinop.* Basso, & Balbino Conss.

De appellatione recipienda.

XXI. Impp. Constantius, & Constans AA. ad Lollianum.

QUoniam [46] Judices ordinarii provocationes existimant respuendas: placet, ut si quis appellationem suscipere recusaverit [47], quæ non contra executionem [48], sed adversus sententiam intentionem jurgiumque terminantem fuerit interposita, triginta [49] auri pondo cogatur largitionibus nostris inferre: triginta alia officio [50] ejus itidem solvturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradixerit, & quid jure sit constitutum, ostenderit. Dat. VIII. Kal. August. *Messadensi*, P.P. *Capuæ*, Arbitione, & Lolliano Conss. 355.

De bonis vacantibus, & de his, quæ ut indignis auferuntur.

XXII. Iidem AA. ad Volusianum P.P. post alia.

LAta [51] sententia, quæ [52] pertinet ad bona vacantia, & ad ea, quæ [ut] indignis [53], legibus cogentibus, auferuntur, si quis putaverit provocandum, vox ejus debebit admitti. Dat. III. Kal. August. Arbitione & Lolliano Conss. 355.

De provinciis, ex quibus appellatur ad Præfectum urbi Constantinopolitanæ.

XXIII. Iidem AA. ad Senatum.

CUm appellatio interposita fuerit per [54] Bithyniam, Paphlagoniam, Lydiam, Hellespontum, Insulas etiam, ac Phrygiam salutarem, Europam ac Rhodopen & Hemum [55] montem Præfecturæ hujus urbis judicium sacrum appellator observet.

De appellatione recipienda, & gestis una cum relatione litigatoribus præstandis.

XXIV. Impp. Valentin. & Valens AA. salutem [56] dicunt Ordini civitatis Carthaginensis [57].

IUdicibus non solum appellationis suscipiendæ necessitas videtur imposita, verumetiam triginta [58] dierum spatia [ex die sententiæ] definita sunt, intra quæ gesta [59] una cum relatione [60] litigatoribus convenit præstari: Judice & Officio ejus, si statuta fuerint aliqua parte mutilata, multæ subjacentibus. Dat. Prid. Non. Februar. *Mediolan.* Divo Joviano & Varroniano Conss. 364.

De multis.

XXV. Imppp. Gratian. Valentin. & Theodos. AAA. ad Syagrium P.P. post alia.

ET in [61] multis à Judicibus inferendis appellationes jubemus admitti. Dat. XIV. Kal. Jul. Gratiano V. & Theod. I. AA. Conss. 380.

De sententia Discussoris, vel Rationalis.

XXVI. Idem AAA. ad Pelagium Com. R. P. post alia.

CUm [62] post sententiam Discussoris [63], vel Rationalis fuerit provocatum, ad sinceritatem [64] tuam negotium transferatur: ut si mediocritas [65] negotii, aut longinquitas regionis ad judicium tuum litigatores venire non patiatur, judicio Rectoris [66] provinciæ, quem ipse probaveris, negotium deleges. Datum XV. Kal. Mart. *Mediol.* Arcad. A. I. & Bautone Conss. 385.

De nominationibus.

XXVII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Ennodio Proconsuli Africæ post alia.

NOminationes libelli [67], vel edicti factæ citra [68] concilium publicum non valent: de quibus nec appellare necesse est, si solennitas deest. Dat. XVII. Kalend. Jun. *Mediol.* Olybrio, & Probino Conss. 395.

De revocatione appellationis.

XXVIII. Iidem AA. Nebridio Proconsuli Asiæ.

SI [69] quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi [70], & suos libellos recuperandi, ne justæ pœnitudinis [71] humanitas amputetur. Dat. XI. Kalend. August. *Constantinop.* Arcad. IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

De causis criminalibus.

XXIX. Iidem AA. Cæsario [72] P. P.

ADdictos [73] supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli [74] per vim, atque usurpationem vindicare liceat, ac tenere: quibus in causa criminali humanitatis [75] consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus: ut ibi diligentius examinetur, ubi [76] contra hominis salutem per errorem [77], vel gratiam Cognitoris oppressa putatur esse justitia: ea conditione, ut si Proconsul, vel Comes Orientis, vel [Præfectus] Augustalis, vel Vicarii fuerint cognitores, non tam ad clementiam nostram [78], quam ad Ampliſſimas [79] potestates sciant esse referendum. Eorum enim de

---

1 *Aut querelæ*, *l.* 12. *C. Theod. de appellat.*

2 Si sententia prolata fuerit adversus majorem 25. annis, nec is provocaverit, nec transegerit, res judicatas exequi necessario debet. *Synopſ. Basil.* 8. *Tit.* 1. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 98.

3 Vide *l.* 18. *J. eod.*

4 Deserta appellatione sententia datur executioni, nisi sit interim transactum.

5 Transactio sententiæ executionem impedit.

6 Appellationem procuratore interpositam dominus exequi potest *l.* 10. *J. l. ult. in fin. ff. eod. l.* 1. *l.* 2. *ff. an per alium causæ appellationis.*

7 *§. ult. Inſt. de curatoribus.*

8 Id est, succubuerit.

9 *l.* 9. *§. eod. l.* 3. *in fin. J. quorum appellat.*

10 *l.* 4. *in fin. ff. eod.*

11 Qui veniam ætatis impetravit, in omnibus habetur pro majore. Agit ut major qui veniam ætatis impetravit, *ut hic, & l. ult. §. si major fuerit.* his exceptis, ut ne immobilia sua vendat, pignoretve. *l.* 3. *§. de his qui veniam ætatis impetr.*

12 Dixi ad *l.* 4. *l.* 7. *§. eod.*

13 Judex appellanti injurius esse non debet. vide *Harmen.* 4.

14 *l.* 6. *§.* 3. *§. eod.*

15 Vide quæ scripsi ad *l.* 26. *§. de procur.*

16 Civiliter enim condemnatus in custodia publica seu carcere detineri non debet: criminaliter debet, ni fidejussorem habeat.

17 *l.* 5. *C. Theod. eod.*

18 Lite pendente per appellationem vel consultationem, principi supplicare non licet. *Novell.* 93. *&* 113. *cap.* 2.

19 *l.* 7. *C. Theod. eod.*

20 Quando illico appellari potest, sine libello, viva voce. *l.* 2. *l.* 5. *in fin. ff. eod.*

21 Vid. *l.* 3. *in fin. ff. ratam rem.*

22 *l.* 9. *C. Theod. eod.*

23 A principe non appellatur. *l.* 1. *§.* 1. *ff. à quibus appellari non licet.*

24 *l.* 24. *J. eod. l.* 1. *l. ult. §. de relationibus.*

25 Judex omnia qui litis acta ad principem cognituram non remiserit, sit infamis. *Salic.* Judex non plene referens notatur. *Bald. eod.*

26 A delegato principis potest appellari, licet repræsentet imaginem principis a quo appellari non potest, *ut hic, & l.* 11. *verſ. ſane etiam. C. Theod. eod.*

27 A prætore ad præfectum urbi appellatur, *ut hic, & l.* 13. *Cod. Theod. eod.*

28 *l.* 14. *C. Theod. eod.*

29 *l.* 19. *J. eod.*

30 *l. ult. §.* 1. *J. eod. l.* 1. *§. de relation.*

31 *l.* 2. *in fin. l.* 5. *J. de temporibus & reparat. appellat. l.* 2. *in fin J. quando provoc. non est necesſ.*

32 Appellatio habetur pro deserta, si reus intra legitimum tempus apostolos non petit. vide *Wurmſer.* 1. *pract.* 24. *obſ.* 23.

33 *l.* 16. *C. Theod. eod.* A quibus judicibus appellari possit.

34 Vide *l.* 34. *J. eod.*

35 *l.* 6. *§.* 3. *l.* 18. *§. eod.*

36 Vid. *l. ult. §.* 1. *J. eod.*

37 A præfecto prætorio non appellatur. *l.* 8. *§. de epiſc. aud. l. un. §. de ſent. præfecti prætor.*

38 *Qui ſoli vice, ſacra cognoſcere vere dicendi ſunt:* hoc additur *in d. l.* 16. *C. Theod. eod.*

39 Atqui à rescripto principis non appellatur. *l.* 2. *§. eod.*

40 *l.* 5. *ff. de appell. recip.*

41 Infamia fallacet: & hæc quidem pœna ei tantum imponitur cujus appellatio non fuit recepta. alias mitius punitur. *l.* 5. *in fin. J. quorum appell. non recip.*

42 Appellatio in qualibet causa permissa est, *ut hic.* Cujus sententiæ vide viginti novem exceptiones apud Socinum *reg.* 24.

43 *l.* 20. *C. Theod. eod. criminalibus.*

44 Appellari ab omnibus judicibus tam ordinariis, quam delegatis potest, *ut hinc colligunt & cap. omnis c. ad Romanam* 2. *quæſt.* 6. Cujus sententiæ centum viginti exceptiones vide apud Antonium Nicellum *in tract. de concordantiis Gloſſarum, concordia* 6. Bernardum de Luco *reg.* 15. Marantam *tract. de ordine judicior. part.* 6. *acq.* 2. *num.* 255. Ducanzium *reg.* 45.

45 *l.* 18. *C. Theod.* Injuria non fit judici, si ab eo appellatur.

46 *l.* 25. *C. Theod. eod.*

47 Judex non deferens appellationi punitur.

48 Ab executione sententiæ non appellatur, ideoque judex executioni deferre non cogitur. *l.* 4. *ff. eod. l.* 1. *J. quorum appellat.*

49 Hodie Judex appellationem non recipiens damnum litis sustinet, & præterea decem libris auri multatur. *Novell.* 126. *cap.* 3.

50 Id est, officiali. *l.* 58. *in fin. C. Theod. eod.*

51 *l.* 26. *C. Theod. eod.*

52 A sententia lata fisci nomine appellari potest. adde *l.* 18. *§. eod.*

53 Vide *§. de his quæ ut indignis.*

54 Quibus ex provinciis appelletur ad præfectum urbis.

55 Hæmi montem. vid. *Cujac.* 1. *obſ.* 26.

56 *l.* 32. *C. Theod. eod.*

57 Carthaginis, *d. l.* 32.

58 Intra tricesimum diem dantur apostoli. Goth. Hæc lex canonisata est in *cap.* 41. *cauſ.* 2. *q.* 6. Ans.

59 *l.* 15. *l.* 19. *§. eod. l.* 32. *§.* 2. *J. eod. Nov.* 134. *c.* 3. *Nov.* 126. *c.* 3. *l.* 5. *§.* 2. *J. de temp. & repar. appell.*

60 Cum sua subscriptione. vid. *Nov.* 126. *cap.* 3.

61 *In Cod. Theod. l.* 38. ita legitur: *In condemnationibus appellationes jubemus admitti:* hoc autem innuit, Ab injusta judicis multa posse appellari. adde *l.* 29. *C. Theod. quor. appell.*

62 *l.* 45. *C. Theod. eod.*

63 *l.* 7. *J. quor. appellat. l. ult. J. de discussoribus.*

64 A procuratore Cæsaris ad Præfectum prætorio appellatur.

65 Mediocritas negotii, vel regionis intercapedo facit, ut judex appellationis litigantes in suam parovinciam ad delegatum aliquem remittat.

66 *Judici provinciæ, d. l.* 45. *Cod. Theod. eod.*

67 *l.* 53. *Cod. Theod. eod. l.* 54. *J. de decurionib.*

68 Ab electione & nominatione invalida non est necesse appellare.

69 *l.* 56. *Cod. Theod eod.* Goth. Hæc lex relata est à Gratiano *cauſ.* 2. *q.* 6. *cauſ.* 41. Ans.

70 Appellationem revocare licet. adde *Myſing.* 10. *obſ.* 7. An & protestationem revocare? licet. *c. præſentium* 2. *de teſtibus: in* 6. nisi adversarii jam interfit (puta propter impensas vel quid simile) & qui protestationem revocare postulat, impensas non refundat. *cap. cum interpoſita: de appellat.* Tres alias exceptiones vide apud Socinum *reg.* 327.

71 Pœnitenti parcitur. facit *l.* 4. *§.* 6. *§. de hæret. Novell.* 12. *cap.* 3. *verſ. damus. Novell.* 18. *cap.* 8. *verſ. Si vero. l.* 11. *ff. de in jus vocando.*

72 *Ad Eutychianum P.P. post alia, l.* 57. *Cod. Theod. eod.*

73 Damnati ad supplicium, per vim eximendi non sunt. *l.* 30. *in fin. J. eod. l.* 6. *§. de epiſc. aud. l.* 6. *ff. eod. l.* 57. *Cod. Theod. eod. & l.* 16. *Cod. Theod. de pœnis.*

74 Etiam clerico vel monacho. *l.* 6. *§. de epiſcopali audientia.*

75 Pro damnato ad supplicium intra tempus appellare licet. *l.* 6. *ff. de appellat.*

76 Causæ salutis graviorem merentur considerationem.

77 Errori & gratiæ justitia opponitur.

78 Ad principem non appellatur omisso medio.

79 Id est, Præfectum Prætorio, quæstorem sacri palatii. *l.* 32. *J. eod.*

Source : BIU Cujas

de his plenum volumus esse judicium, qui (si ita res est, & crimen exegerit) rectius possint[1] punire damnatos. Dat. VI. Kal. August. *Mutzo*, HONORIO, A. IV. & EUTYCHIANO Conss. 398.

1 Judex appellationis etiam in criminalibus, suam exequitur sententiam.

De suspectis Judicibus, à quorum sententiis appellare liceat.

XXX. Idem AA. Theodoro P.P.

SI[2] quis provocatione interposita suspecti Judicis velit [prolatam] evitare sententiam, in hac voce liberam habeat potestatem: nec timeat contumeliam judiciorum: cum & ab ipsa injuria possit facile provocare: & maxime cum à solo tantum Præfecto[3] prætorio, non sine dispendio causæ provocare permissum sit. Sciant igitur cuncti sibi ab injuriis, & suspectis judicibus, & in capitali[4] supplicio, ac fortunarum dispendio provocationem esse concessam. Datum VII. Id. Jun. *Mediol.* THEODORO V. C. Cons. 399.

2 *l.* 58. *C. Theod. eod.*

3 Vide *l. un. C. de sentent. præfect. prætor.*

4 In qualibet causa capitali appellare licet, *l.* 19. §. *eod.*

De appellatione non suscepta, vel apostolorum copia denegata.

XXXI. Impp. THEOD. & HONOR. AA. ad Asclepiodotum P. P. post alia.

SI[5] appellationem oblatam, in qua vel tuæ amplitudinis, vel Urbicariæ Præfecturæ sacrum auditorium postulatur, judex non[6] susceperit, vel suscepta appellatione apostolorum copiam denegaverit: ad deponendam super hac iniquitate querimoniam, necnon etiam conveniendum adversarium ex sententia prolata, juxta antiquum[7] jus anni metas habeat litigator: vel si hujusmodi appellatio suscepta non fuerit, in qua inferiorum Judicum sacra desideratur auditio, ad hæc eadem facienda sex menses habeat litigator. †. Si vero arbiter appellationem suscipere, aut relationem dare contempserit[8], quatuor mensium tempora observantur: ut his, quæ statuimus, actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noscuntur. Dat. III. Kalend. April. *Constantinopoli*, ASCLEPIODOTO, & MARINIANO Conss. 423.

5 *l.* 5. *in fin. ff. de appellat. recip. vel non.*

6 Querela appellationis aut apostolorum delegatorum pro diversitate judicum aliis atque aliis temporibus proponatur.

7 *l.* 5. *in fin. ff. de appellat. recip. vel non.*

8 Hinc colligunt: Statuto jus appellationis prohiberi non posse. vide *Wurmf. l. prælic. 24. obs. 29.*

De appellationibus ad Principem.

XXXII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P.P.

PRæcipimus[9] ex appellationibus Spectabilium Judicum, quæ per consultationes nostri numinis disceptationem implorant, non nostram ulterius audientiam expectari: ne nostris occupationibus[10], quibus pro utilitate mundi à singulorum nonnunquam negotiis avocamur, aliena defraudari commoda videantur. Sed si à Proconsulibus, vel Augustali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appellatum: virum[11] illustrem Præfectum prætorio, qui in nostro est comitatu, virum etiam illustrem[12] Quæstorem nostri palatii, sacris judiciis præsidentes, disceptationem jubemus arripere eo ordine, ea observatione, iisdemque temporibus, quibus cæteræ quoque lites fatali die post appellationem in sacris auditoriis terminantur: [&] hoc, licet quidam prædictorum Spectabilium judicum jure concesso, ut sacri judices, appellationes acceperint. §. 1. Quod si à Duce[13] fuerit appellatum, si idem & Præses sit, Præfectura[14] necessario tantum jure ordinario in sacro auditorio judicabit.

9 Princeps negotiis occupatus provocationis cognitionem aliis committit.

10 *Novell.* 126. vid. *Cujac. ad Novell.* 22. Goth. Adde Rittershus. *in exposs. Novell. parte* 10. *cap.* 6. ANS.

11 *l.* 38. *in fin. ff. eod. d. Novell.* 126. *in pr.*

12 Hinc, Ducianum judicium, *l.* 38. *ff. eod.*

13 Hodie magister officiorum, *l.* 38. *ff. eod.*

14 *l.* 6. *in fin. ff. eod.*

§. 2. In his autem omnibus judiciis, quæ consultationum introduximus loco, vel apostolos[15], vel ea, quæ apud eum gesta sunt, contra cujus sententiam dicitur appellatum, suscipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illustres prædictos Judices, & ea, quæ geruntur, excipere, scribere, scriptaque litigatoribus edere nostros epistolares præcipimus: officiis videlicet eorum cum quibus vir illustris Quæstor judicat, exequentibus judicata. §. 3. Hæc si appellatio fuerit oblata Judici, qui non ex delegatione cognoscit: eorum enim sententiis appellatione suspensis, qui ex delegatione cognoscunt: necesse est eos[16] æstimare, juste, necne fuerit appellatum, qui causas delegaverint judicandas. §. 4. Huic salubrimæ legi illud etiam consultissime credidimus inserendum, ut si privato non illustri uni, pluribusve (ut assolet) nostra serenitas adita delegaverit causam, & ejus, eorumve definitio fuerit appellatione suspensa: vir quidem magnificus Præfectus prætorio, qui in nostro comitatu, cum viro illustri Quæstore temporali[17] judicet die. Nostri vero libellenses[18], quæ apud arbitros gesta sunt, suscipiant, cognitiones inducant, & ea, quæ geruntur, excipiant, scribant, scriptaque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illustres sint) ex delegatione nostra cognoscentes excipiunt, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur. §. 5. Sane si illustrium ac magnificorum judicum sententiæ fuerint appellatione suspensæ, eorum videlicet, quorum sententias licet appellatione suspendi, per consultationem nostram volumus audientiam expectari, licet antea privato homini (id est, non illustri) lite à nobis delegata, is postea tempore definitionis illustri decoratus dignitate reperiatur. Eodem observando & si alter ei conjunctus sit arbiter, qui non illustrem meruit dignitatem. §. 6. Quicquid autem hac lege specialiter[19] non videtur expressum, id veterum legum constitutionumque regulis omnes relictum intelligant.

15 *l.* 1. *l.* 3. *ff. quis & à quo appell.* si pedaneus datus est à magistratu, ad magistratum appellatur: si à Principe ad magistrum officiorum vel præfectum prætorio & quæstorem. *Novell.* 23. *cap.* 4. Hoc interim notandum est, duobus casibus à pedaneis non appellari. *l.* 1. *ff. quorum appell. l. un. ff. ne liceat in una eademque causa ter provoc.*

16 *l.* 1. *l.* 3. *ff. quis & à quo appell.*

17 Dies temporalis, fatalis. *l.* 2. *l.* 5. §. 1. *ff. de temp. appellat. l.* 63. *Cod. Theod. de appellat. l. ult. in fin. Cod. Theod. de reparat. appellat.*

18 Dixi ad *d. l. ult. in fin. princ. ubi senatores.*

19 Correctio & mutatio legum non præsumitur: *ut hic, l.* 17. *in fin. ff. de collat. c. enm expediat. 29. de elect. in* 6. vide *Roland. à Valle* 1. *cons.* 68. *num.* 30. *& cons.* 72. *num.* 44. *Molin. de usur. num.* 58. *Menochium* 6. *præsumptionum* 48.

De sententia lata super statu curialium.

XXXIII. Idem AA. Cyro P.P.

EO casu, quo apparitor Magisteriæ potestatis de curia[20], vel officio cohortali, de statu in provincia patitur controversiam, vel ut tributa, vel functiones debens in provincia detinetur: si sententia Rectoris provinciæ fuerit appellatione suspensa: cum tua sublimitate viro quoque magnifico Magistro militum cognoscente, causæ jubemus merita ponderari: licet Magister militum Rectori provinciæ causam delegaverit perorandam.

20 De statu curialis vel cohortalis à præside ad Præfectum prætorio & magistrum militum appellatur, etiamsi magister militum causam præsidi delegaverit.

De suggestionibus, & relationibus.

XXXIV. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P.P.

IUbemus, si[21] qua suggestio majoris, vel minoris Judicis ad nostram referatur clementiam de negotio, quod judicandum ei tradidimus, vel de quo pro sua jurisdictione[22] judicaverit, petentis à nostro numine finem eidem imponi negotio, quod ab eo disceptatum est: sive additum sit eidem suggestioni, quod referenti placeat (dum id partibus per sententiæ suæ recitationem manifestum non fecit) sive nihil hujusmodi adjectum sit, sed simpliciter nostri numinis responsum expectat: non prius causam discerni, quam per sacram pragmaticam nostri numinis jussionem duo magnifici viri, vel Patricii, vel Consulares, vel Præfectorii, quos [pro tempore] nos elegerimus, jubeantur adjungi viro illustri pro tempore Quæstori nostri palatii, & una cum eo in scriptis relationem discernere (sive præsentibus partibus hoc perspexerint, sive absentibus) & responsum relationi dandum sua sententia manifestare: ut tamen dispositio hujusmodi excellentissimorum judicum omnimodo rata sit: nulli danda licentia contra provocationem eorum proferre sententiam, vel aliam quamcunque dubitationem introducere. Quam observationem non solum si unus judex suggestione, vel relatione usus fuerit, tenere censemus: sed etiamsi duobus, vel amplioribus datis judicibus, in unam sententiam minime omnes convenerint: sed diversas suas sententias unusquisque nostræ mansuetudini retulerit, vel omnes nos consuluerint quid decernendum sit.

21 Qua suggestio ad nos referatur.

22 *l.* 19. §. *eod.* ex qualitate judicis, *l.* 38. *ff. eod.* vide *Cujac. ad Novell.* 20.

De sententia Præfectorum prætorio.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανός.

XXXV. 23 Imp. 24 JUSTINIANUS.*

IAm trigesima secunda constitutione dicente, de omnibus magistratibus illustribus à quibusdam est appellatio, Principem fore appellationis Judicem, præsens constitutio inveniens jus certum, quod adversus sententiam Præfectorum prætorio appellatio quidem non est, retractatio vero est: & si alius quidem sit Præfectus, credibile est, quia rescindet, quæ fuerint ab altero judicata: si vero idem ipse fiat Præfectus iterum, is, qui jam sententiam tulit, contra cujus calculum, & supplicationes oblatæ sunt, quia præsumitur pro vetere sua sententia dicturus, jubet constitutio, ut Quæstor una audiat cum ipso iterum, aut tertium Præfecto creato, & examinante suas in priore magistratu dictas sententias, statuens, ut nulla sit contra hujusmodi sententias retractatio.

23 Hanc legem restituit Cujac. 12. *obs.* 3.

24 Interpretatio Contii.

De sententiis definitivis, & interlocutionibus.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανός.

XXXVI. 25 Imp. 26 JUSTINIANUS.

OPortet post omnem litem finitam tunc appellationem reddi: neque enim lædi-tur quis, si interea facta fuerit interlocutio, quæ illi deneget jus competens, id est, vel testium productionem, aut relectionem instrumenti, potest enim in appellatione omnia denudare, seu exercere, ne contra medii temporis interlocutionem, data appellatione, mora injiciatur dilationibus, sæpius in eadem causa data appellatione, & examinata, iterum alio capitulo ventilato, & iterum contra etiam ipsum porrecta appellatione. Si vero diæteta est is, qui in media interlocutione jus aliquod ipsis denegavit, jubet scripto istud insinuent, ut ita in appellatione servent sibi suam de hoc allegationem imprajudicatam, si vero contra hæc fiat, neque recipiat appellationem judex, & ipse, qui appellavit, pro transgressione quinquaginta libras argenti præstet.

25 Hanc legem restituit Cujac. 12. *obs.* 3.

26 Interpretatio Contii.

De varietate judicum appellationis pro varietate summarum.

XXXVII. Idem A. Mennæ P.P.

IN[27] offerendis provocationibus, ex quibus consultationum more negotium in sacrum nostrum palatium introduci solebat, hoc addendum esse censemus: Ut[28] si quidem non excedat litis æstimatio[29] decem[30] librarum auri quantitatem, ex ipsa scilicet sententia judicis decernendam[31], non duobus (sicut antea) magnificis Judicibus, sed uni tantummodo disceptatio negotii deputetur. Sin vero memoratam excedens quantitatem, viginti libris auri terminetur, duobus tradatur [disceptatio] magnificis judicibus, viris scilicet de notis epistolaribus cognitionalia certamina excipientibus: ita tamen, ut si dissentiant, virum illustrem pro tempore Quæstorem adhibeant, ut eo dubitetam dirimente finiatur negotium. His videlicet litibus, quarum æstimatio viginti librarum auri quantitatem excedit, in commune auditorium florentissimorum sacri nostri palatii procerum introducendis: ut tamen secundum jam statuta[32] liceat quidem non solum victo, sed etiam victori consultationem ad unum, vel duos judices mittendam, intra biennii[33] tempus ei, vel eis intimare. Post excessum enim memorati temporis hujusmodi licentiam amputamus. Quæ vero fuerint ab eo, vel eis decreta, nulla provocatione suspendantur. Novas[34] etiam adsertiones à partibus apud eundem, vel eosdem judices addi, ad exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium introducendæ permittimus. Dat. VIII. Id. April. *Constantinop.* DECIO Cons. 329.

27 *Synops. Basil.* 1. *cap.* 103.

28 Si lis, cujus ad consistorium provocatio pertinet, decem libras auri excedit, unus tantum judex negotium disceptat: non duo, ut olim: si decem libras auri excedit, duo judices definient: quibus epistolares duo sive notarii subservient: qui si dissentient quæstorem adhibebunt, si viginti libras auri lis excedet, in commune auditorium senatorum lis introducetur, ut liceat victo in priore judicio, intra biennium vel uni vel duobus judicibus, vel omnibus senatoribus appellationem intimare. Nec ulla appellatione, quæ ab eis decreta fuerint, suspendantur: uti nec factæ apud principem examinationes retractentur. *Synops. d. c.* 123.

29 Contestatio.

30 Pro varietate summarum, de quibus agitur ad alios atque alios judices appellatur. *Novell.* 23. *cap.* 1. & sic aliis atque aliis causa committitur in consistorio Principis ad quem provocatum est.

31 Discernendam.

32 *l. unic. ff. de sentent. præf. prat.*

33 Hodie anni. *l. ult. §. 2. ff. tit. prox.*

34 *l.* 4. *ff. de tempor. & reparat. appellat.*

De Duciano judicio.

XXXVIII. Idem A. Demostheni P.P.

SI quando Duciano[35] judicio appellatio fuerit oblata: sive ab ipsa[36] quantitate judicis, sive ex divina delegatione viro spectabili Duci destinata, sive inter spectabiles idem Dux connumeretur, sive illustri dignitate decoretur, sive etiam majore (cum etiam Magisteriæ potestatis homines, necnon Consulares sæpe utilitate publica poscente ad hujusmodi curam perveniant) nullo discrimine habito, non dignitatem, sed ducatus magistratum spectari: & appellationem ex quocunque duce pervenientem, non ut antea erat, dispositum, sed apud[37] virum sublimissimum Magistrum officiorum, necnon virum excellentissimum nostri palatii Quæstorem, communi audientia proposita, in sacro auditorio

35 Appellatur à duce ad magistrum officiorum, & quæstorem sacri palatii.

36 *l.* 19. *l.* 32. §. 1. *l.* 34. *ff. eod.*

37 Olim apud Præfectum prætorio. *l.* 32. §. 4. *ff. eod.*

Source : BIU Cujas

ditorio more consultationem, viris devotis epistolaribus excipientibus ventilari [sancimus:] nulla veteris legis in hac causa observatione custodienda, sed apud eosdem tantummodo excellentissimos judices causa trutinanda.

De sententia oppugnanda, etiam ab adversario appellatoris. 1. De libellis refutatoriis. Ad l. 37. sup. h. tit.

XXXIX. Idem A. Juliano P.P.

AMpliorem providentiam subjectis conferentes, quam forsitan ipsi vigilantes inveniunt, antiquam observationem emendamus: cum in appellationum auditoriis, is solus post sententiam judicis emendationem meruerat, qui ad provocationis convolasset auxilium, altera parte, quæ hoc non fecisset, sententiam sequi (qualiscunque fuisset) compellenda. Sancimus itaque, si appellator semel in judicium venerit, & causas appellationis suæ proposuerit, habere licentiam, & adversarium [1] ejus, si quid judicatis opponere maluerit, si præsto fuerit, hoc facere, & judiciale mereri præsidium. Sin autem absens fuerit, nihilominus judicem per suum vigorem ejus partes adimplere.

§. 1. In refutatoriis [2] autem libellis, qui solent maxime in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum dictatores, verbosis [3] uti adsertionibus, & ea, quæ jam perorata sunt, iterum resuscitare: sed hæc sola eis inscribere, quæ compendiosa [4] narratione causas provocationis possunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere quod derelictum est: sciturus, quod si hoc fuerit prætermissum, non deerit adversus libellorum [5] conditores amplissimi judicii competens indignatio, quod sufficiant gestorum volumina introducta, & virorum spectabilium Magistrorum scriniorum breves omnia apertissime ostendere. §. 2. Sed enim scimus legem nostram [6] esse promulgatam, per quam more consultationum in causis quidem, quæ usque ad decem libras auri extenduntur, unum judicem sancimus supponi: viginti autem duos sublimissimos judices. Sed cum prima quidem facie videbatur, non tantam summam excedere: in definitiva [7] autem sententia apparebat judici, vel judicibus etiam majorem quantitatem debere imponere: non erat eis possibile formam, qua erant concluſi, excedere. Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsecutum, licere eis, & ampliorem summam præfata quantitate, in qua dati sunt judices, excedere: & non ad modum suæ rationis, sed ad veritatis indaginem ferre sententiam: ne tanti judices, quasi vinculis præpediti non possint legum veritati, & judiciali vigori per omnia satisfacere. Dat. VI. Kal. April. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE CONSS. 530.

1 Is qui vicit, hoc est, adversarius ejus qui appellavit, potest petere sententiam reformari. *l. 10 ff. quando provocare.*

2 *l. 6. §. 3. l. 19. §. eod. l. 1. in fin. ff. de relationibus.*

3 Libellorum forma verbosa esse non debet.

4 Symmachus in *epist. ad Theod. Ego in referendo prolixus esse non debui.*

5 Libellus generalis esse non debet. facit *l. 7. l. 15. ff. comm. prædior. l. 40. ff. de jure fisci. l. domum 5. ff. de rei vindicat. l. verbum 181. ff. de verb. sign. l. 2. §. circa 3. ff. de doli mali except. Novell. de testam. 107. §. non igitur. cap. cum clamor. 53. extr. de testibus. cap. literæ. extr. de dilation.* Dixi in Pandectis practicis civilibus *titul. de edendo.*

6 *l. 37. ff. eod.*

7 Si tempore sententiæ summa reperitur major quam litis initio videbatur, non impeditur judex sententiam proferre. Crescente lite crescit jurisdictio.

TIT. LXIII.

DE TEMPORIBUS [8] ET REPARATIONIBUS [9] APPELLATIONUM, SEU CONSULTATIONUM.

Tempus exercendæ appellationis interpositæ à nominatione ad munera, est duorum mensium à tempore scientiæ. Bart.

I. Imp. CONSTANTIN. A. ad Crispinum.

SI [10] quis per absentiam nominatus [vel ad Duumviratus [11], aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod evocatus] ad provocationis auxilium cucurrerit: ex eo die interponendæ appellationis, duorum [12] mensium spatia ei computanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstraverit. Nam præsenti, qui factam nominationem cognoverit, & appellare voluerit: statim [13] debent duorum mensium spatia computari. Dat. VIII. Id. Jul. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO CC. CONSS. 320.

8 Dixi ad *l. XLIX. D. IV. & ad l. ult. §. 4. ff. eod.* De temporibus appellationum hæc addantur, In propria causa biduum: in aliena, triduum olim fuisse. *l. 1. §. 11. ff. quando appellandum.* Postea decem dierum spatium à recitatione sententiæ constitutum est à Justiniano, & sic Justiniani constitutione hodie appellandum est intra decem dies à recitatione sententiæ. *Novell. 23. c. 1.* Intra quintum diem libelli appellatorii petebantur. *Paul. 5. sent. 34.* quod à Gratiano transcriptum *in c. ab eod. 2. q. 6.* Peragendæ vero appellationi, biennium. *l. ult. §. 2. ff. eod.*

9 11. *Cod. Theod. 31. 32. 33.*

10 *l. 10. C. Theod. de appell.*

11 *l. 19. C. Theod. de appell.*

12 Ei qui ad honorem, vel munera nominatur, dantur duo menses exequendæ appellationis causa, *ut hic.* Mensis autem hic non numeratur ex initio Kalendarum, sed ex numero dierum: id est, ut triginta dies habeantur pro uno mense. *l. 1. Cod. Theod. de decur.*

13 Vid. *l. 2. ff. de decur.*

14 Ex Nov. Theodosii quæ non extat.

15 *Synopf. Basil. 1. cap. 126.*

16 Vide *l. 5. ff. eod.* De fatalibus diebus dixi ad *Novell. 41. cap. 1.*

17 Vid. *Cujac. 12. obs. 4.* 18 De fatalibus sententiæ latæ ab aliquo clarissimo vel spectabili.

19 Appellare à Præside vel spectabili judice licet intra sex menses: ut qui ab eis appellet, sex mensium diem habeat. *Synopf. Basil. 9. tit. 2. cap. 126.* Quod si nihil præstiterit intra sex hosce menses, dies alios triginta & unum habeat. Si exciderit & illo tempore, tertio dies alios triginta & unum habeat, si rursus & illi fuerint elapsi, totidem quarto dies impetret. Quodsi tot diebus exciderit, tunc intra tres alios menses principem adeat, & reparationem appellationis petat, qua reparatione concessa, præcipitur, ne dies alius sex mensium ei concedatur, sed trium duntaxat mensium intervallum numerandorum ex quo fatalis dies quartus præteriit. *ibid. Synopf.*

20 De secundo lapsu, 11. *C. Theod. 32.* vid. *Cujac. 16. obs. 7.* 21 Tertius lapsus. 22 Quatuor fatales dies. 23 Quartum fatale. 24 Notæ dilationes minus nocent. 25 De fatalibus in arbitris delegatis à P. Prætorio, magistro officiorum, illustribus. 26 Si judex vel à Præfectis, vel à magistro officiorum, vel ab alio quodam illustrium magistratuum in urbe Constantinopoli delegatus fuerit, & appellatio contra ejus sententiam subsequuta: ἡ μὲν πρώτη κυρία, primus quidem fatalis dies esto duorum mensium, cæteri vero tres ad similitudinem supradictorum fatalium numerantur. Idem in arbitro delegato. *Synopf. ibid.*

Si appellatur ab ordinario, ad appellationis prosecutionem inchoandam primum fatale est sex mensium: & dantur alia tria unius mensis pro quolibet. P. de Castr.

II. Impp. THEOD. [14] & VALENT. AA. Cyro P.P.

TEmpora [15] fatalium [16] dierum pro seculi nostri [17] beatitudine credimus emendanda, ubique dilationum materias amputantes. †. Et primi quidem fatalis diei tempora post appellationem, sive à viro clarissimo [18] *Rectore* provinciæ, sive à *spectabili* judice fuerit appellatum, sex [19] mensium esse jubemus. Quod si primo fatali die lapsus [20] est appellator, tricesimum primum diem alterum volumus esse fatalem. Quod si eo [quoque] appellator exciderit: tertium similiter totidem diebus intermissis fatalem observari decernimus. Quod si tertius [21] quoque lapsus fuerit temporalis, quartum etiam fatalem post tricesimum primum diem similiter observari decernimus. Quod si ita contigerit, ut quatuor [22] fatalibus diebus, qui appellavit, exciderit, tunc intra trium aliorum mensium spatium à nostro numine reparationem peti præcipimus: qua petita nec adversarium decernimus admoneri, nec temporalem diem ad petitionem reparationis numerari, sed trium mensium spatio ex quarto [23] fatali numerando causam induci præcipimus, licet ante unum diem reparatio fuerit impetrata, licet allegata in judicio virorum illustrium Præfectorum non fuerit. Nec hoc parti nocebit adversæ: cum non dubius, sed notus omnibus dies fatalis appareat. Et hoc si adversus viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel spectabilium judicum sententias fuerit appellatum. †. Quod si ab *Arbitro* [24] in provincia ex delegatione sacra disceptante appellatio subsequatur: post priorem fatalem lapsum tres alii tantum fatales dies similiter (ut supra dictum est) servabuntur, nulla reparatione à nostro numine postulanda: ita, ut nonaginta tribus diebus elapsis, judicata congruæ executioni mandentur.

†. Sin [25] autem ex sententia *Prætorianæ* [26] *præfecturæ*, vel *Magistri officiorum*, vel *ab alio illustri dignitate decorato* arbiter in hac sacratissima civitate fuerit delegatus, & appellatio contra definitionem, vel sententiam ejus subsecuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorum mensium, alii vero tres ad similitudinem supradictorum fatalium numerentur. †. Qui vero delegatum [27] vel à Spectabili judice, seu Præside provinciæ arbitrum appellaverit: primum quidem fatalem diem duorum mensium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fatalium dierum habeat.

†. Illud etiam circa observationem fatalium dierum custodiri decernimus, ut si forte temporales [28] in feriatos dies quoquo modo inciderint: præcedentes eos dies, ut temporales à litigantibus observentur. †. Quod si quis secus ac jura præcipiunt [29], lapsus dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel à præsente adversario, vel etiam à judice, si solus litigat appellator, fuerit oppositum, probatumque, pro eo habebitur [30] appellator, ac si sententiam quoquo modo non coactus susceperit. Dat. XII. Kal. Maji, VALENT. A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

In AUTHENT. de his qui ingred. ad appell. †. col. 5. tit. 4. al. 11. Novell. 49. in princ.

EI, qui appellat, impertitur annus [31], intra quem secundum se communiterve cum adversario litem exequatur, aut si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio: licet victori ingredi, ut reus quæratur: quo sive invento, sive non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia: in omni casu absente in expensis condemnando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero occurrente, post secundum fatalem permanet sententia rata.

In AUTHENT. de appellat. §. 1. col. 7. tit. 5. al. col. 8. tit. 2. Novell. 93. cap. 1.

SI tamen in medio causæ apud Judicem appellationis, vel motæ, vel non motæ aliqui eligantur arbitri [32], & propterea biennium transeat, intra quod oporteat appellationem finiri, & per quamlibet occasionem ad judicem appellationis causa revertatur: non lædatur ex cursu temporis, sed exerceatur, & terminum legitimum suscipiat, etsi decies millies plus quam biennii tempus transierit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit desertum.

In AUTHENT. de appellat. & intra quæ temp. §. ad hæc sancimus, col. 4. tit. 5. al. 2. Novell. 23. cap. 2.

SEd & hu, quæ speratur in consistorium Principis [33] inferri, absque damno mora manent intacta, donec ipse faciat eam introduci, & à proceribus secundum morem dirimi.

In AUTHENT. ut sponsa. larg. §. hoc quoque. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 4.

SI appellatione secuta, novissimo inducturum die aut pars utraque aut alius, qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit Judici futuro appellationis examinanti, negotium, vel ejus consultatis, aut his, qui lites intromittunt, & Judex [34] in desinitis diebus cum suscipere differat, nullum præjudicium partibus; aut uni earum ex hoc pernitius volumus fieri, sed post hoc examinari appellationes hujusmodi, & legitima sententia terminari.

Ad appellationem exercendam post tempora statuta, non conceduntur alia. Salic.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Appioni P.P.

NEmo [35] arbitretur in posterum licentiam futuram consultationibus ultra statutum temporis vivendi [36] spatia, neque [37] per oblationem precum, neque per sacrum rescriptum super reparatione temporum indulgendum, neque sub prætextu quodam altero, sed omnibus incumbendum esse vigilanti diligentia, quo provocationes eorum intra statutum tempus introducantur (ita ut [38] etiam gesta in judicio, contra quod provocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum: ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus, sed aut statim postquam appellatum sit, aut non minus, quam ante dimidiam partem temporis præbeantur scrinio, ne (quod per angustias [39] contingit temporum) tardus appellationis fautor suo dispendio refutetur.

In causa appellationis potest utraque pars non allegatum in causa principali allegare, & non probatum probare. Cyn.

IV. Idem A. Tatiano Magistro officiorum.

PEr hanc divinam sanctionem decernimus, ut licentia quidem pateat in exercendis consultationibus [40], tam appellatori, quam adversæ parti novis [41] etiam adsertionibus [42] utendi, vel exceptionibus, quæ non [43] ad novum capitulum pertinent, sed ex [44] illis oriuntur, & illis conjunctæ sunt, quæ apud anteriorem judicem noscuntur propositæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi poterunt, id quoque eos admittere, quo exercitatis jam negotiis pleniore subveniatur veritatis lumine [45].

Tempus appellationis intimandæ, quod per l. 2. sup. eod. erat variatum ex diversitate judicum, hic variatur ex diversitate locorum. Salic.

V. Idem A. Triboniano Quæstori sacri palatii.

CUm anterioribus legibus ex omni provincia ad hunc nostrum sacratissimum comitarum similis cursus ad appellationes exercendas impertitus est, necessarium nobis visum est hujusmodi spatiis justum imponere libramentum. †. Sancimus itaque, si [46] quidem ab Ægyptiaco [47], vel Libyco limite, vel Orientali tractu usque ad utralque Cilicias numerando, vel [Armeniis gentibus] & omni Illyrico causa fuerit more appellationum transmissa: primum semestre spatium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque diminui, neque accrescere. †. Sin autem ex aliis nostri imperii partibus, sive Asianæ, sive Ponticæ, sive Thraciæ diœceseos lis provocatione suspensa in hanc regiam urbem perveniat: pro semestri spatio trium tantummodo mensium spatium eis indulgeri, aliis trium mensium spatiis, id est, nonaginta & tribus diebus, simili modo sequentibus: sive semestre tempus, sive tres priores menses, secundum locorum definitionem, quam designavimus. Sed & aliis tribus mensibus,

27 De fatalibus in sententiis illustrium.

28 Appellandi eadem ratio ab arbitro delegato, quæ à delegatis judicibus, de quibus paulo ante dictum est. *Synopf. ibid.*

29 Dixi ad *l. 32. §. 4. ff. de appell.*

30 *l. 18. ff. de appellat.*

31 Tempus exercendæ & finiendæ appellationi, annuum est, nisi impedimentum aliquod subsit: tunc enim biennii est. Goth. Hæc auth. canonisata est. *cap. 41. caus. 2. q. 6.* ANS.

32 Si de causa appellationis committitur, tempora interim non currunt.

33 Si stat per principem quominus judicetur, non currunt tempora appellationis, do. nec princeps constituat, quis cognoscat.

34 Si stat per judicem appellationis, non currunt fatalia.

35 Appellationes ad consistorium pertinentes nunquam ultra statutum tempus stant: sive quis preces offerat, sive secum à Principe rescriptum impetret: non alio denique prætextu: sed ut omni modo quisque suam provocationem insinuare studeat: & gesta in illo judicio, contra quod provocavit, vel statim, vel omnino citius dimidio appellationis tempore tradat. Qui hoc tempus præterlabi fiverit, dispendio suo multabitur. *Synopf. Basil. 9. tit. 8. cap. 127.*

36 *Utendi, Synopf.* βασιλικῶν, & male: aut sane non necessario. Recte dicitur actio vivere. *Instit. de perpet. & temp. act. l. 1. §. 1. vers. nemo. ff. de annali except. vid. Cujac. 18. obs. 37.*

37 9. *Eccl. 1. c. 127.*

38 *l. 24. ff. de appellat.*

39 Adde *l. 29. in fin. ff. de exhibend.*

40 In appellationis causa produci & probari possunt non deducta, vel probata in causa principali, *ut hic.* Quid si qui appellat, sciens nolint ea in judicium deducere in causa principali? non audietur. *Bald. hic.* Quid si judex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non potest, novarum probationum prætexta, *Bald. hic.* adde alium casum ex Sociuo *reg. 323.*

41 *Eclog. d. loc. cap. 128. & l. 6. §. 1. l. 27. ff. de appellat.* Appellatio à definitiva novis ex causis & probationibus defendi potest, *ut hic.* Quid si probationes non omnino novæ sint, sed ex veteribus pendentes? Quid si probationes novæ quidem, sed super alia re sint? Quid si exceptio dilatoria proponitur? Quid si probationes à scientia omissæ? aliud dicendum fuerit, ut notat Duenazius *reg. 48.* 42 Adstructionibus. 43 Appellatio ab interlocutoria ex iisdem actis defendi debet. adde *Clement. C. appellanti. 5. de appell.* Quid si lata contra absentem? Quid si in causa principali judex probationes admittere noluit? Quid si interlocutoria injuriam, cujus nulla reparatio sit, contineat? Quid si appellatio ex ipsius adversarii facto descendat? appellari potest. *Socin. reg. 22.* 44 Appellatio cum exercetur, licentia est utrique parti novis adsertionibus, quæ in priori judicio usurpatæ non sunt, & exceptionibus utendi, modo ad ipsum caput pertineant, & jam in priore judicio motæ sint. *Synopf. Basil. 9. tit. 1. cap. 128.*

45 Probatio, veritatis lumen. vid. *quæ notavi ad tit. de probat.* 46 Tempus appellationis inchoandæ, quod per *l. 2. ff. eod.* erat variatum ex diversitate judicum, hic variatur ex diversitate locorum. 47 *Synopf. d. loco, cap. 128. vers. constitutio jubet.*

Source : BIU Cujas

1 Non ipso jure de reparatione ab aula concedi solita, vide quædam apud Cujacium *cap. 16. de præscript.*

2 Pro quinque fatalibus diebus qui per *l. 2. ff. eod.* introducebantur, hic unus tantum introducitur decem dierum propter labilem hominum memoriam. vel ita: Fatales dies, non ii omnino quibus fatum completur, sed decem dies fatalem præcedentes, cum ipso fatali & aliis quinque. Nam fortassis in calculo dierum erratur. Igitur ubicunque fatalis diei mentionem invenimus, decem dies præstabimus. *Synopf. d. c. 128.*

3 Appellationis causa unius anni spatio finitur, ut tamen nihilominus altera pars, quæ victrix in provinciali judicio fuit, potestatem habeat, si quidem velit, etiam citius introducendæ causæ, & ita peragendæ, ut etiam absente parte quæ provocavit, lis decidatur. *Synopf. d. c. 128.*

4 Ubi olim biennium dabatur ad introducendam appellationem in consistorio principali, per hanc legem datur annus, tam appellatori quam appellato, si voluerint causam introducere.

5 Epistolares, qui cancellarii. *l. 8. ff. de adsessoribus.*

6 *l. ult. §. 1. ff. de appell.*

7 *Nov. 123. c. 1.*

8 Tempora quibus jus non redditur in consistorio principis, ipso jure non currunt.

9 *Novell. 93.*

10 *l. 12. ff. de legib. l. 4. ff. de accus. l. 3. ff. de quæst.* adde *Novell. 49. Novell. 126. Cujac. 4. obs. 32. 20 obs. 11.*

11 Appellationis causa ob omissam in ea litis contestationem non vitiari, si modo in prima litis instantia contestata lis fuerit. Effectus enim litis contestationis durat post sententiam in causa appellationis, neque per eam extinguitur aut suspenditur. *Decius in cap. per tuas* 58. *Extr. de appell. Rota decis.* 107. *Guido Papæ decis.* 58. *Bellameræ decis.* 697. Neque distinguitur, pars sit præsens vel absens: ut si non necessaria sit litis contestatio in causa appellationis parte absente, præsente sit necessaria: & ita judicatum in Camera Spirensi refert Mynsing. *1. obs. 1.* 12 Idque μονομερῶς *Nov. 49.* An appellationis processus vitietur ob missam litis contestationem, vid. *Mynsing. 1. obs. 1.* 13 Lite non contestata ad sententiam definitivam perveniri non potest, *ut hic*, *Doctores in c. quoniam frequenter 5. Extr. ut lite non contestata.* fallit in causa appellationis, nullitatis adnexa appellationi, si actor judicium fugit, si officio judicis cogitur in causa criminali, si judicium non dirigitur adversus tertiam personam, si de libertate obtinenda agitur. *l. 1. §. 2. ff. de adsertione.* in beneficiorum causis. *c. 1. de cod. qui mittitur in possess. in 6.* vid. *Socin. reg. 239.* 14 Desertor excusatur causa cognita.

15 Vid. *Cujac. ad Novell. 49. & 93.* 16 Tarditas sive mora judicis in querelam deduci potest. 17 Statuta in causis appellationis, locum habent in causa supplicationis, interpositæ à Præfecto prætorio. 18 Vid. *l. pen. ff. de fide instrum.* vid. *Cujac. ad Nov. 82.* 19 Juri appellandi potest pacto renunciari. *l. 1. §. 3. ff. à quibus appellat.* Pactum valet, ut dies fatales non observentur. *Synopf. Basil. d. c. 128. in fin.* 20 Potest conveniri, ne ullum fatale servetur. 21 Imo est infirma. vid. *Roland. à Valle 1. conf. 29. n. 7. 28. 29.* 22 *l. 43. ff. de pact. l. 27. ff. de reg. jur. l. 1. ff. fin. regundo.*

23 Vid. XLIX. D. VIII. In regno Galliæ hic titulus non servatur: quia necessaria est appellatio, etiam in casibus, ubi sententia est ipso jure nulla. *Rebuff. in præam. const. gloss. 5. num. 90.*

24 Sententia si adversus aliam sententiam lata sit, ad eam rescindendam appellatione non est opus. *Synopf. ibid. c. 128. in fin.*

25 Vid. quæ scripsi ad *l. 2. ff. eod.*

26 Una & eadem res non admittit contrarias sententias, id est, contra sententiam quæ in rem judicatam transiit, provocari non potest: & si pronunciatum fuerit, appellare non erit necesse. *29. Eccl. 1. c. 128. in fin.* vid. *Oldend. cap. 21. de sent. si contra rem judicatam iterum pronuncietur.* 27 Sententia contra jus expresse lata, ipso jure non valet, *ut hic*, & *l. si expressim 19. ff. de appell.* Cujus sententiæ sexdecim exceptiones vide apud Socinum *reg. 354.* 28 Jure scil. & male, cum id contra leges fit. *l. 5. ff. eod. l. 19. ff. de appell. l. 1. §. 2. ff. quæ sent. sine appell.* Error juris in sententia expressus sententiam vitiat: ideoque appellandum est, vide *Wurmser. 1. pract. 22. c. 12.*

TIT. LXIV.

QUANDO PROVOCARE NON EST NECESSE 23.

De sententia lata contra res judicatas, à quibus appellatum non est.

1. Imp. ALEXAND. A. Apollinari, & aliis.

LATAM 24 sententiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quod 25 contra 26 res prius judicatas, à quibus provocatum non est, lata sit. Cujus rei probationem si promptam habetis, etiam citra provocationis adminiculum, quod ita pronunciatum est, sententiæ auctoritatem non obtinebit. P. P. Kal. April. ALEX. A. CONS. 223.

De sententia lata contra jus institutionis, vel contra jus litigatoris.

11. Idem A. Capitaneis.

SI cum inter te & aviam defuncti quæstio de successione esset, judex datus à Præside provinciæ pronunciavit 27 *potuisse* 28 *defunctum etiam minorem quatuordecim annis testamentum facere, ac per hoc aviam potiorem esse*: sententiam ejus contra tam manifesti juris formam datam, nullas habere vires palam est: & ideo in hac specie nec provocationis auxilium necessarium fuit. Quod si, cum de ætate quæreretur, impleſſe defunctum 29 quartum decimum annum, & per hoc, *jure factum testamentum* pronunciavit, nec provocasti, aut post appellationis impletam causam destitisti: rem judicatam retractare non debes.

De Decurionatu, & Duumviratu.

111. Imp. GORDIANUS A. Ingenuo.

SI (ut proponis) suspensa apud Amplissimos Judices cognitione provocationis, quam te ob id interposuisse dicis, quod Decurio 30 nominatus esses, ad Duumviratum vocatus es: manifestum est præjudicium futuræ 31 notioni memoratorum Judicum fieri non potuisse.

Si Magistratus dentur judices.

IV. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALER. C. Juliano.

CUm magistratus datos Judices, & 32 unum 33 ex his pronunciasse proponas: non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia jure non teneat.

De multis.

V. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Domitiano.

CErta ratione & fine 34 multare Præsides possunt. Quod si aliter, & contra 35 legis statutum modum provinciæ Præses multam vobis irrogaverit: dubium non est, id quod contra 36 jus gestum videtur, firmitatem non tenere, & sine appellatione posse rescindi. P. P. Id. Janu. CARO & CARINO CONSS. 283.

De die sententiæ.

VI. Iidem AAA. Germano.

CUm non 37 eo die, quo Præses provinciæ præcepit, Judex ab eodem datus pronunciaverit, sed ductis diebus alieniore tempore sententiam dedisse proponatur: ne ambages frustra interpositæ provocationis ulterius negotium protrahant, Præses provinciæ, superstitiosa appellatione submota, ex integro inter vos cognoscet.

De sententiis venalibus.

VII. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. Nicagoræ.

VEnales 38 sententias, quæ in mercedem à corruptis Judicibus 39 proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium jam pridem à Divis principibus infirmas esse decretum est.

De Decurionatu.

VIII. Iidem AA. Constantino.

SI pater tuus, cum Decurio crearetur, non 40 consensit, & decimum quintum annum ætatis agis, aditus Præses provinciæ, si inhabilem 41 te ad eundem Decurionatus honorem esse perspexerit: quando hujusmodi ætati etiam prætermissa appellatione subveniatur, iniquam nominationem removebit.

De vacationibus onerum, & munerum veteranis concessa.

IX. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

VEteranis 42, qui in legione, vel vexillatione militantes, post vicesima 43 stipendia honestam, vel causariam 44 missionem consequuti sunt; onerum, vel 45 munerum personalium vacationem concessimus. Hujusmodi autem indulgentiæ nostræ tenore remunerantes fidam 46 devotionem militum nostrorum, etiam provocandi necessitatem remisimus.

De condemnatione impensarum omissa.

X. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ.

OMnem honorem 47 salvum Judicibus reservantes, si quando una pars quasi læsa per definitivam eorum sententiam, provocatione usa fuerit, interdicimus alteri parti, quæ vicit 48, pro hoc tantummodo, quod nihil capere pro sumptibus 49 litis, vel detrimentis, vel minus quam oportuerat, jussa est, provocationem offerre: cum & ipsa decisionem litis recte factam esse confiteatur: Judicibus scilicet, sive florentissimis proceribus sacri nostri palatii, sive his quibus pro minore litium æstimatione consultationes delegantur, (si perspexerint adjuvandum 50 esse victorem sumptuum perceptione) etiam sine provocatione ejus, hoc statuentibus, & justam eorundem sumptuum quantitatem definientibus. Sed nec occasione consultationis introducendæ victori provocare concedimus: cum & priscis legibus liceat ei & sine provocationis auxilio eandem consultationem differente suo adversario introducere: & nos ei nihilominus hoc permittimus, injuriam ex supervacua provocatione judicibus fieri prohibentes. Dat. VII. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

29 *l. 5. ff. qui testam.*

30 Causa præjudicialis impedit electionem ad munera. vid. *Nov. 134. c. 3.* adde *l. 7. §. 1. ff. de decurionib.*

31 Suspensio genere, suspenditur quælibet ejus species.

32 Sententia ab uno ex pluribus delegatis lata, non valet, & nulla est. Quid si potestas ea facta est ipsis delegatis, ut alter sine altero posset judicare? Quid si qui sententiam non tulit, juret sibi non liquere? valere sententiam ab uno latam refert Socin. *reg. 355.*

33 Tantum sine aliis. Pluribus simul delegatis, sententia non valet ab uno tantum lata. *l. 39. ff. de re judic.* vid. *Oldend. c. 12. de sentent.*

34 Judex ultra modum suæ jurisdictionis multare non potest. *l. 20. ff. de jurisd. v. ff. de modo multarum. Oldendorp. c. 29. de sentent.*

35 *l. 2. ff. eod.*

36 Quod contra jus geritur, firmitatem non habet. *c. 64. & 82. de reg. in 6.*

37 Non valet sententia lata per judicem delegatum extra delegationis tempus, *ut hic*, nisi consensu partium dies prorogatus fuerit. *l. 2. §. 2. ff. de judic.*

38 Venalis sententia ipso jure nulla. vid. *Old. c. 7. de sent. & re jud. l. ult. ff. de pœna jud. qui male. l. 15. in fin. ff. de judic.* Quid si arbitraria sit sententia, hoc est, à compromissario lata? Quid si ab uno ex pluribus judicibus pecunia corrupta lata? valet. Socinus *reg. 356.*

39 Quid si arbitro? paulo antedixi.

40 *l. 1. ff. ne filius pro patre. l. 1. ff. quod cum eo qui in aliena.*

41 Minor ætate, vocatus ad decurionatum tutus est ipso jure sine appellatione: maxime si pater non consentit. *l. 6. §. 1. l. 11. ff. de decurionibus. l. 2. ff. de vacat. & excusat. mun. l. 8. ff. de muner. l. 2. in fine ff. de jure immunit. l. 2. in fin. ff. de regulis.*

42 Veteranus habens immunitatem, vocatus ad munera personalia, non tenetur appellare. vid. *l. ult. ff. de veteran.* adde *l. 2. ff. de re milit. l. 8. §. 5. 6. ff. de excusat. tut. l. ult. ff. de his qui non implet. stipendiis. Tacit. 1. Suidæ 2.* vid. *Cujac. 9. obs. 35.* 43 Vicesima stipendia militum. 44 *l. 2. §. 2. ff. de his qui not antur.*

45 *Et, Haloander.* 46 Fida devotio militum. 47 Honor judici præstandus. 48 Victor, victo appellante, necesse non habet & ipse appellare: ob hanc unam causam, quod videlicet nulla, vel minor expensarum litis, & detrimentorum ratio habita sit, quoniam hoc sententia judicis, ad quem victus appellavit, suppleri potest. 49 *ff. de fructibus & litium expensis.* 50 Judici appellationis data licentia est, appellantem in sumptibus non condemnatum, condemnandi. *leg. 39. vers. sancimus ff. de appellat.*

TIT. LXV.

QUORUM APPELLATIONES NON 51 RECIPIUNTUR 52.

De absente per contumaciam.

1. Imp. ANTONINUS A. Sabino.

EJus, qui per contumaciam 53 absens: cum [ad] agendam causam vocatus esset, condemnatus est negotio prius summatim perscrutato, appellatio recipi non potest. P. P. Non. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De criminibus.

11. Impp CONSTANTIUS, & CONSTANS, AA. ad Hieroclem Consularem Syriæ Cœles.

OBservare 54 curabis, Ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque [eorum, qui manifestam violentiam commiserunt,] argumentis 55 convictus 56, testibus superatus, voce etiam propria vitium sceluſque confessus 57 audiatem, vocatus ad munera personalia, non tenetur appellare. vid. *l. ult. ff. de veteran.* adde *l. 2. ff. de re milit. l. 8. §. 5. 6. ff. de excusat. tut. l. ult. ff. de his qui non implet. stipendiis. Tacit. 1. Suidæ 2.* vid. *Cujac. 9. obs. 35.* 43 Vicesima stipendia militum. 44 *l. 2. §. 2. ff. de his qui not antur.*

45 *Et, Haloander.* 46 Fida devotio militum. 47 Honor judici præstandus. 48 Victor, victo appellante, necesse non habet & ipse appellare: ob hanc unam causam, quod videlicet nulla, vel minor expensarum litis, & detrimentorum ratio habita sit, quoniam hoc sententia judicis, ad quem victus appellavit, suppleri potest. 49 *ff. de fructibus & litium expensis.* 50 Judici appellationis data licentia est, appellantem in sumptibus non condemnatum, condemnandi. *leg. 39. vers. sancimus ff. de appellat.*

51 *l. 11. C. Theodos. 36.* dixi XLIX. D. V.

52 Hic titulus rarius in Gallia servatur: cum omni appellationi, propter superioris reverentiam, deferatur: nisi sententia, ex constitutione regia executioni mandari possit, non obstante provocatione. *gloss. §. 1. versic. injusta. de frivolis appellat. in Prag. mat. Reb. ff. in præam. const. gloss. 3. num. 99. Bugnon. in judiciis. Nov. 82. cap. 5. in fin.* 53 Contumax non auditur appellans. *l. 4. in fin. ff. l. 13. §. 2. ff. de legibus abrogat. duobus locis.* 54 *leg. 7. Cod. Theod. eod.* 55 Convincendorum reorum tres modi, argumenta, testes, confessio. 56 Convictus & sponte confessus non appellat. Convictus non confessus: aut confessus quidem, sed vi tormentorum appellat. *l. 244. ff. de verb. significat.*

57 Confessus appellat. *Goth.* Vid. Zanger. *de Tortur. reorum cap. 5. num. 72.* Estque hæc lex canonizata *cap. 41. caus. 2. q. 6.* ANS. Usum hujus l. vid. apud Groeneweg. *de legib. abrogat. hic.* S. L.

Source : BIU Cujas

audiatur appellans. Sicut enim hoc obſervari diſpoſuimus, ita æquum eſt teſtibus productis, inſtrumentiſque prolatis, aliiſque argumentis præſtitis, ſi ſententia contra eum lata ſit, & ipſe, qui condemnatus eſt, aut minime voce ſua confeſſus ſit, aut formidine tormentorum territus, contra ſe aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari. Datum v. Idib. Decemb. LEONTIO & SALLUSTIO CONSS. 344.

De officialibus.

III. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Modeſtum P.P.

NULLI [1] Officialium *à ſententia proprii judicis* provocatio tribuatur: niſi [2] in eo tantum negotio, quod ratione civili ſuper patrimonio forte apud proprium Judicem inchoaverit: ſcilicet ut in eo tantum negotio à ſententia, ejus cui paret, Judicis, quiſquis velit, Officialis appellet: quod per procuratorem [3] etiam perſequi jure tribuitur. Dat. IV. Idib. Jun. *Cyzici*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

De cauſa fiſci, vel principis.

IV. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS, & GRATIANUS, AAA. ad Olybrium P.V.

ABſtinendum [4] prorſus [ab] appellatione ſancimus, quoties fiſcalis [5] calculi ſatisfactio poſtulatur, aut tributariæ functionis ſolenne munus expoſcitur, aut publici, vel etiam privati (dummodo evidentis atque convicti [6]) redhibitio debiti flagitatur: [ut] neceſſario in contumacem [7] vigor judiciarius excitetur. PP. Romæ, XV. Kalend. Septemb. VALENTINIANO & VALENTE II. AA. CONSS. 368.

De executione ſententiæ.

V. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTINIANUS, AAA. ad Thalaſſium Proconſulem Africæ.

AB [8] executione appellari non poſſe, ſatis & jure & conſtitutionibus cautum eſt: niſi forte executor ſententiæ modum judicationis excedat. A quo ſi fuerit appellatum, executione ſuſpenſa decernendum putamus, ut ſi res mobilis [9] eſt, ad quam reſtituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione ſuſcepta, poſſeſſori res eadem detrahatur, & [ſequeſtro [10]] idoneo collocetur reddenda ei parti, pro qua facer cognitor judicaverit.

†. Quod ſi de poſſeſſione, vel de fundis executio [ceſſaverit,] & eam ſuſpenderit provocatio, fructus omnes, qui tempore interpoſitæ provocationis capti, vel poſtea nati erunt, in depoſito [11] collocentur, jure fundi penes eum, qui appellaverit, conſtituto.

†. Sciant autem provocatores, ſe vel ab executione appellantes, vel ab articulo [12], ſi eos perperam [13] intentionem cognitoris ſuſpendiſſe clarueriit, quinquaginta [14] librarum argenti animadverſione multandos. Datum III. Kalend. Febr. *Trev.* VALENTE VI. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 378.

De teſtamentis aperiendis, & de heredibus in poſſeſſionem mittendis.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium P. V.

QUiſquis [15] ne voluntas defuncti [16] teſtamento ſcripta reſecretur [17], vel ne hi, quos ſcriptos patuerit heredes [18], [in poſſeſſionem [19] mittantur,] auſus fuerit provocare, interpoſitamque appellationem is, cujus de ea re notio erit, recipiendam eſſe crediderit, viginti librarum argenti [20] multa, & litigatorem, qui tam importune [21] appellaverit, & judicem, qui tam ignavam [22] conniventiam [23] adhibuerit, involvat. Datum Non. April. *Trev.* AUSONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

De Diſcuſſore & Rationali.

VII. Iidem AA. & ARCAD. ad Pelagium Comitem rerum privatarum.

ANte [24] ſententiæ tempus, & ordinem [25] eventus nec [26] à Diſcuſſore [27], nec à Rationali appellari liceat. Dat. XV. Kal. Mart. *Mediol.* ARCAD. A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

De publico debitore.

VIII. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Comiti rerum privatarum.

ET [28] publicarum neceſſitatum, & privati ærarii depoſcit utilitas, ne commoda, quæ domui noſtræ debentur callidis debitorum [29] artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum rejecta, qui aperte manifeſteque convicti ſunt: hoc obſervari præcepti hujus auctoritate cenſemus, ut ei quem conſtiterit eſſe publicum [30] debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. III. [31] Auguſt. *Med.* ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

1 *l.* 17. *C. Theod. eodem.*

2 Officialis delicti in officio ſuo commiſſi à ſuo judice condemnatus non appellat, *ut hic.* Quid ſi in cauſa rei ſuæ ſive patrimonii ſui damnatus ſit? poteſt appellare. *ut hic.*

3 Adde *leg.* 2. ff. *de procurat. leg.* 10. ff. *de appellat.* vide *leg.* 1. *ff. an per alium cauſæ appellat.*

4 *leg.* 19. *C. Theod. eodem.*

5 In cauſa fiſcali condemnatus non appellat. adde *l.* 8. *in fin.* J. *eod.*

6 Convictus non eſt qui negat, niſi contrarium probetur. vid. *Mynſing.* 4. *obſ.* 50.

7 *l.* 1. ff. *eodem.*

8 Ab executione & executore, niſi modum excedat, non appellatur. *l.* 25. *C. Theod. eod. Symmachus* 1. *epiſt.* 25. *l.* 21. ff. *de appellat. l. ab executore* 4. *ff. de appell.* vide *Roland. à Valle* 1. *conſil.* 43. *n.* 5. *Wurmſ.* 1. *pract.* 24. *c.* 10. adde quæ dixi ad *l.* 2. ff. *de epiſcop. audientia.* Quid ſi executionis ipſius injuria reparari non poteſt, niſi appelletur? Quid ſi non executio, ſed interlocutoria ſit, quæ vim definitivæ habeat? Quid ſi nulla definitiva poſt ſperetur? Quid ſi judex ab ipſa interlocutoria appellari permittat? Quid ſi pronunciatio de exequendo nuda ſit? appellari poſſe notat Socinus *reg.* 26.

9 In executionibus, res mobilis (ſi ab executoris injuria appellatur) non traditur actori, ſed apud tertium deponitur: immobilis vero fructus ſequeſtrantur.

10 Dixi ff. de ſequeſtratione.

11 Ἐν μέσῳ τῷ δικαίῳ Græci: his adde *l. ult. Cod. quibus ad libert. proclam.* vide *Cujac.* 12. *obſerv.* 6. *Paul.* 5. *ſentent.* 36. §. 1. ſi poſſeſſor condemnatus appellaverit, fructus ſequeſtrantur. Symmachus in epiſtolis, *Conſtitutionis memor ſequeſtrari mobilia, fructuſque percipi, ne abuſantur indebitis.* Quid ſi petitor ſive actor appellaverit? non ita fit, niſi fructus populitentur ab adverſario. *l. Imperatores* 21. §. *ult. ff. de appellationib.* 12 Id eſt' interlucutione. Jure canonico à quacunque interlocutione ex cauſa appellari poteſt. *cap. Non ita* 2. 9. 6. eoque jure utimur. 13 Pœna injuſti appellatoris quinquaginta argenti libræ. *l.* 10. *l.* 25. *C. Theod. l.* 6. §. 4. ff. *de appellat.* adde *Wurmſ.* 1. *pract.* 24. *c.* 24. 14 *d. l.* 10. *d. l.* 25. 15 Appellari non poteſt ab iniquo ſtatuto, licet à ſententia dicta ex hujuſmodi ſtatuto appellare liceat. *Bald. hic, & in cap. ceſſante extra de appellat. Socinus reg.* 10. 16 *Diem functi, l.* 26. *Cod. Theod. eod.*

17 *l.* 26. *C. Theod. eod. ne teſtamentum referatur & aperiatur, l. ult. ff. de appell. recip.* 18 *Edicti per D. Adrianum conditi beneficium conſequantur, auſus fuerit, &c.* & ita ſcriptum eſt in *d. l.* 26. de hoc edicto vide *leg.* 2. ff. *de edicto D. Had. l. ult.* ff. *de codic.* 19 Ne ſcriptus heres in poſſeſſionem mittatur, non appellatur: & punitur tam appellans, quam appellationi deferens. vide *l. unic.* J. *ſi de momentanea poſſeſſione.* vide *Wurmſ.* 1. *pract.* 24. *cap.* 12. 20 *Auri, d. l.* 26. 21 *Importuna appellatio, ut hic, callida, l. ult.* J. *eod. moratoria, l.* 1. *C. Theod. eod. ſuperflua, l.* 42. *C. Theod. de appellat.* 22 *Ignave, d. l.* 26. 23 *Conhibentiam, d. l.* 26. 24 *Ante certum ſententiæ, &c. l.* 29. *Cod. Theod. eod.* περὶ ἀποχάσεως. 9. *Ecl.* 1. *c.* 78. adde *l.* 6. §. 3. ff. *de appellat.* vid. *Mynſing* 4. *obſ.* 43.

25 Appellari à ſententia interlocutoria jure civili non poſſe hinc colligunt, ut ex *l. ante* 2. *ff. de appel. recipiendis:* niſi appelletur à carcere vel à quæſtione, vel ab excommunicatione, vel à cæteris denique omnibus quæ citra appellationem reparari non poſſunt, aut ſane nonniſi difficulter reparari poſſunt. Idem cenſent, quoties interlocutoria ad negotium principale & ſubſtantiam negotii refertur: aut ſi judex actorum copiam deneget. *l.* 2. ff. *ut lite pendente.* Idem etiam putant, ſi excuſatio tutoris ſententia rejecta fuerit. *l.* 1. §. *ſi quis tutor.* 1. *ff. quando appellandum:* ut & ſi ſententia ſuper legitimatione perſonæ lata: ſi judex fidejuſſorem idoneum eſſe pronunciavit. *l. arbitro.* 9. *ff. qui ſatisdare,* ſi minori ſine curatore ſolvi jubeat. *l. ait prætor* 7. §. 2. *verſ. permittitur. ff. de minorib.* aut probationes admittat vel deneget, ſi interlocutoria executionem meretur: ſi ſententia lata in cauſa momentaneæ poſſeſſionis ſit. *Bart. hic.* vide Duenazium *reg.* 54. 26 Imo licet ab interlocutoria appellare. *l.* 2. *ff. de appell. recip.* Goth. Et jure Canonico ante definitivam permittitur appellatio. *cap. ut debitas.* 59. & *cap. cum cauſam* 62. & *ſeq. extr. de Appell.* Adde Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 20. & *ceſſ.* 13. *cap.* 1. *De Reformatione.* ANS. 27 *l.* 26. ff. *de appell.* vid. *l. ult.* J. *de diſcuſſoribus.*

28 *l.* 32. *C. Theod. eodem.* 29 Publicus debitor, manifeſte convictus non appellat.

30 Adde *l.* 4. ff. *eod.* 31 Dat. IV. Id. Aug. C. Theod.

TIT. LXVI.

SI PENDENTE [32] APPELLATIONE MORS [33] INTERVENERIT.

Inſtantia cauſæ appellationis tranſit ad heredem. Bart.

I. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

ETIAM poſt mortem ejus, qui [34] appellavit, neceſſe eſt heredibus ejus, vel reddere cauſam provocationis, vel ſtatutis acquieſcere. PP. III. Non. Decemb. ALEXAND. CONS. 223.

32 XI. *C. Th.* 35. Dixi ad XLIX. D. XIII. *l.* 2. *ff. quæ ſent. ſine appellat.*

33 Ejus qui appellavit, ſcil. vel ejus contra quem appellatum, vel hominis controverſi.

34 Omnis inſtantia appellationis tranſit ad appellatoris heredes. Appellans tenetur heredes appellari citare: at non è contra. vid. *Rebuff. in proœm. conſt. gloſſ.* 5. *num.* 97.

II. Idem A. Marcellinæ.

EJus, qui requirendus [35] annotatus appellavit, & ante actam causam mortuus eſt, bona [36] ad ſucceſſorem pertinere, Parentibus meis placuit. PP. III. Non. Decemb. ALEX. CONS. 223.

Expreſſa ademptio bonorum morte appellantis non perimitur: ſecus in tacita. Bald.

III. Idem A. Ulpio.

SI is, qui ademptis bonis in exilium datus eſt appellaverit, ac pendente provocatione defunctus eſt: quamvis crimen in perſona ejus evanuerit, tamen cauſam bonorum agi oportet. Nam multum [37] intereſt, utrum capitalis pœna irrogata bona reo quoque adimat, quo caſu morte ejus extincto crimine, nulla quæſtio ſupereſſe poteſt: an vero non ex damnatione [capitis,] ſed ſpeciali Præſidis ſententia bona auferantur: tunc etenim ſubducto reo, ſola capitis cauſa perimitur, bonorum remanente quæſtione. PP. VI. Id. Mart. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

Cauſa appellationis interpoſitæ à muneris nominatione morte appellantis expirat. Paul. de Caſt.

IV. Imp. GORDIANUS A. Alexandro.

SI pater tuus ad Decurionatum [38] evocatus appellationem interpoſuit, eaque pendente conceſſit in fatum, honoris ejus quæſtio morte finita eſt.

Licet moriatur ancilla petita cum peculio: durat tamen cauſa appellationis propter peculium. P. de Caſtr.

V. Idem A. Felici.

QUamvis ancilla [39], de cujus dominio diſceptabatur, & à Rectore provinciæ contra te jus dictatum fuerat, in fatum conceſſerit: tamen cum appellationem ſuper ea re interpoſitam fuiſſe, & in numero [40] cognitionum pendere proponas, ea provocatio ſuo ordine [41] propter peculium ancillæ audiri debet.

Ultra tempus, quod datur ad proſequendam appellationem dantur heredi appellantis quatuor menſes. P. de Caſtr.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Baſſum Præf. urbi poſt alia.

SI [42] unus ex litigatoribus adhuc pendente appellatione [43] defunctus ſit, non reſiduum tantum temporis heredes ejus habeant, ſed etiam alios quatuor [44] menſes. Sin autem ad deliberationem hereditatis certum tempus indulgetur, poſt lapſum ejus temporis quatuor [45] menſium numerabitur [ſpatium:] ne ignorantes negotium, vel etiam ſuper adeunda hereditate dubitantes, priuſquam aliquod commodum ſentiant, damnis affici compellantur. PP. XIII. Kalend. Jun. *Sirmii*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CC. CONSS. 321.

35 Adnotatio inter reos non eſt condemnatio: & tamen ab ea appellatur. vid. *l.* 6. J. *de accuſat.*

36 Bona adnotata inter reos mortui pendente appellatione tranſeunt ad heredem defuncti, non ad fiſcum.

37 Mortui pendente appellatione crimen morte extinguitur. An & quæſtio bonorum ejus? utique: niſi nominatim bona ei fuerint ademptа. Expreſſa ademptio bonorum, morte appellantis non perimitur, ſecus ſi tacita. adde *l. ult.* J. *ſi reus vel accuſator mortuus.* --- *l. unic. ſi pendente appellat. l.* 9. *in fin. ff. de jure fiſci.*

38 Cauſa appellationis interpoſito honore, vel munere delato, morte finitur.

39 Mortua ancilla pendente appellatione, licet quæſtio proprietatis ejus evanuerit, durat tamen lis peculii ejus, *ut hic*, ut & fructus & partus & ſtipulationes de evictione. *l.* 16. *de rei vind.* adde *l.* 3. ff. *ut de ſtatu defunct.*

40 In numero cognitionum pendet appellatio, nondum re judicata ex appellatione: quemadmodum & *rei* ipſi *pendere* dicuntur nondum crimine liberati. 41 Id eſt, ſervato ordine introductionum. 42 Appellantium uno defuncto, heredes ejus quatuor alios menſes habent. Non de hereditate adeunda deliberare poſſunt, ac deinceps, vel accipere & exercere appellationem, vel non accipere, *ut hic. Synopſ. Baſil.* 9. *tit.* 1. *c.* 148. 43 *l.* 5. ff. *de appellat.*

44 *Vid. l.* 29. *ff. de rejud.* 45 Ultra tempus conceſſum appellanti ad exercendam appellationem, heres ejus quatuor menſes habet, qui non currunt ex morte defuncti: ſed ex quo finitum eſt tempus heredi deliberandi cauſa datum, vide omnino ad hanc conſtitutionem Cujac. *c.* 16. *de præſcript. verſ. Quintum eſt, ubi de temporib. exequendæ & agendæ appellationis.*

TIT. LXVII.

DE HIS, QUI PER [46] METUM JUDICIS NON APPELLARUNT.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Dorophani.

SI contra te jure pronunciatum eſt, nec appellationis auxilium imploratum eſt, intelligis acquieſcere te ſtatutis oportere. In ſacro [47] enim comitatu noſtro timere nihil potuiſti. S. XV. Kal. Jun. *Philippopoli*, AA. CONSS.

Qui propter timorem vanum omittit appellare, videtur ſententiæ acquieſcere. Paul. de Caſtr.

II. Imp. JULIANUS A. Geminiano [48].

HIs [49], qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos urbi, [Magiſtros officiorum,] vel Magiſtros militum, ſeu Proconſules, ſeu Comites [50], ſeu Præfectos Orientis, [ſeu Vicarios Auguſtales,] vel alium judicem ſub [51] ſpecie formidinis provocationem non arbitrantur interponendam, à revocanda lite repellantur [52]. †. Qui vero vim ſuſtinuerunt, conteſtatione [53] publice propoſita: intra dies videlicet legitimos, quibus appellari [54] licet, cauſas appellationis evidenti affirmatione diſtinguant: ut hoc facto tanquam interpoſita appellatione iiſdem æquitatis adminicula tribuantur. Emiſſa XV. Kal. Jul. [55] MAMERTINO & NEVITA CONSS. 362.

46 XI. *C. Theod.* 34. *propter*, Hal.

47 Ubi princeps, ibi ſecuritas: ibi etiam ceſſat juſti timoris præſumptio. *l. ult. ff. quod metus cauſa.*

48 *Ad Germanianum, l.* 30. *C. Theod. de appellat.*

49 *l.* 30. *C. Theod. de appellat.*

50 Metatheſis, ita legendum eſt, Comites Orientis, ſeu præfectos Auguſtales, ſeu vicarios vel alium judicem. *d. l.* 30. vid. *Cuj.* 8. *obſ.* 21.

51 Qui vano timore non appellat, ſententiæ videtur acquieſcere.

52 Adde ex *d. l.* 30. *Nobis enim moderantibus reipublicæ, nullus audebit judex provocationis perſugium jurgantibus denegare.* 53 Qui juſto metu ductus non appellat, intra tempora appellationis coram notario proteſtari debet, per ſe non ſtare quominus appellet. Hujuſmodi proteſtatio vim habet appellationis legitimæ. vide *Mynſing.* 4. *obſerv.* 44. 45.

54 *Appellare, d. l.* 30. 55 *Jun. d. l.* 30.

TIT. LXVIII.

SI UNUS EX PLURIBUS APPELLAVERIT [56].

Ubi eſt defenſio communis, & eadem ratio vincendi, appellatio unius omnibus prodeſt, ſed reſtitutio minoris non ſuffragatur majori. Bald.

I. Imp. ALEX. A. Licinio.

SI Judici probatum fuerit, unam [57] eandemque condemnationem eorum quoque, quorum appellatio juſta pronunciata eſt, fuiſſe, nec diverſitate factorum ſeparationem accipere, emolumentum victoriæ ſecundum ea, quæ [ſæpe] conſtituta ſunt, ad te quoque, [qui nec provocaſti] pertinere non ignorabit. PP. XIV. Kal. Septemb. II. *

II. Idem A. Sereno.

SI in una [58] eademque cauſa unus appellaverit, ejuſque juſta appellatio pronunciata eſt: ei quoque prodeſt [59], qui non appellaverit. Quod ſi ætatis auxilio unus contra ſententiam reſtitutionem impetraverit, majori, qui ſuo jure non appellaverit, hoc reſcriptum non prodeſt.

56 Et obtinuerit in cauſa appellationis, ejus victoria correo prodeſt. *l.* 10. §. 2. *ff. de appellat. l.* 1. ff. *de diverſ. reſcript.*

57 *l.* 2. J. *eodem.*

58 *l.* 1. *C. cod. Goth.* Totum hunc & ſeq. tit. Gratianus refert in *cap.* 41. *cauſ.* 2. *q.* 6. Ana.

59 In Gallia non prodeſt. Nam quilibet tenetur appellare. vid. *Rebuff. in proœmio conſtit. gloſſ.* 5. *num.* 98.

TIT. LXIX.

SI DE MOMENTANEA [60] POSSESSIONE FUERIT APPELLATUM [61].

Sententia lata in poſſeſſorio etiam appellatione interpoſita, ſtatim fortitur effectum: ita tamen poſſeſſio reformatur, ut quæſtio proprietatis integra ſervetur. Bald.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Euſignium P.P.

CUM [62] de poſſeſſione [63], & [ejus] momento cauſa dicitur, etſi

60 *Momentaria*, Hal. *ſi de momento fuerit appellatum*, II. *C. Theod.* 37. Momenti eſt celeris reformatio, & reſtitutio poſſeſſionis per vim, aut alio modo ablatæ, aut interpellandæ.

vid. *Iſid.* 5. *Etymol.* adde *l.* 8. J. *unde vi.* 61 Poſſuntne judices de cauſa proprietatis & poſſeſſionis ſimul cognoſcere? poſſunt, ſi caſus ita tulerit, non tamen coguntur. vid. *Cujac.* 2. *obſ.* 35.

62 *l. un. C. Theod. eod.* 63 Mitti in poſſeſſionem ſi quis velit, contradictorem in jus vocare cogitur: qui ſi compareat, & miſſionis tempore expulſus non appellaverit, ad contradicendum poſtea non admittitur, *ut hic.* de quo vid. Socinum *reg.* 163.

Source : BIU Cujas

1 Ita celeris est momenti reformatio, *l.* 14. ℣. *de agricolis*, ut appellatione retardari non possit. Symmachus 1. *epist.* In causis quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet. A sententia, quæ causam possessionis dirimit, non licet appellare: ne quod beneficio celeritatis inventum est, subdatur injuriis tarditatis. *l.* 22. *Cod. Theod. quorum appellationes.* Hodie jure canonico appellari potest à possessione, *cap. cum ad sedem* 15. *Extr. de restit. spoliat.* vid. *Wurmserum* 1. *practic.* 24. *observ.* 12. Sic appellare licet à causa momentaneæ possessionis, ubi notoria est injustitia: sed & injuria per sententiam illata reparari non potest: quoties melior est causa possidentis (in turpi causa) ubi missio facta est ex secundo decreto: ubi sententia superfructibus & eo quod interest lata. vide Socinum *reg.* 18. in Gallia sententia possessorii (*recredentiam* vocant) executioni mandari potest, non obstante appellatione. *Imbert. in Enchirid. in verbo. Un mineur. Rebuff. in præam. const. gloss.* 5. *num.* 101. Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Radelant. *decis. Ultraject.* 10. *num.* 7. Cujac. 1. *obs. cap.* 20. Ans. 2 Reformari id dicitur quod restituitur.

Tit. LXX.

3 Titulus ita conceptus est in Codice Theodosiano, *De possessione ab eo, qui bis provocaverit, transferenda, l.* 11. *tit.* 38. adde *l.* 122. §. 5. *ff. de verb. oblig. Nov.* 82. *cap.* 5.

NE LICEAT IN UNA EADEMQUE CAUSA TERTIO 3 PROVOCARE 4, VEL POST DUAS 5 SENTENTIAS JUDICUM, QUAS DEFINITIO PRÆFECTORUM ROBORAVERIT, EAS RETRACTARE.

Qui succubuit in duplici appellatione, non potest tertio appellare super eisdem articulis, & etiam supplicare. Bart.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

SI quis in quacunque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio 6 in eadem lite super iisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Præfectorum prætorio tractare 7: licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius audientiam qui 8 eum dedit, ante 9 litem contestatam invocare: & hujusmodi petitione minime provocationis vim obtinente.

4 In eodem articulo scilicet. vide *Wurmserum* 1. *practic.* 24. *cap.* 25.

5 Veluti si appellavero à duumviro ad præsidem, à præside ad præfectum urbi.

6 Appellare tertio in una eademque causa non licet, *ut hic.* Quid si judex secundus appellationis reum expensis oneravit? tertio appellare posse refert Angelus *hic.* Quid si consensu partium tertio, quartove appelletur? id permitti notat Bartolus *hic.* vid. Socinum *reg.* 328. 7 Retractatio est pro appellatione. 8 A sententia judicis dati appellatur ad eum qui dedit. *l.* 1. *ff. quis & à quo appell.* 9 Recusatio judicis non est appellatio.

Tit. LXXI.

10 An fœmina bonis cedere potest? vid. *l.* 7. ℣. *eod.* An ecclesia, minor, obligatus ad factum, mercator qui foro cessit, heres qui non confecit inventarium, debitor nulla molestia à creditoribus affectus, excommunicatus, subditus ob vectigalia & collectas non solutas: Doctor, miles, obligatus in specie debitor, Si creditorem habeat pauperiorem: spoliatus bonis in bello vel propter bellum: bannitus bonis restitutus: Debitor dives condemnatus pro delicto, vide apud Martin. Brunum *tract. de cessione bonor.* 4. *q.* 1. ubi alias quoque quæstiones proponit ante Socin. *reg.* 46. ubi sedecim casus enumerat in quibus cessio bonorum non admittitur.

QUI 10 BONIS 11 CEDERE 12 POSSUNT.

De effectu cessionis.

1. Imp. Alex. A. Irenæo.

QUI bonis cesserint, nisi 13 solidum creditor receperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne judicati detrahantur in carcerem 14. P.P. XII. Kal. Decemb. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De eo, qui solvere paratus est.

II. Impp. Philippus A. & Philippus C. Abascanto.

SI quantitatem, quam licet Reipublicæ condemnatus debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne 15 verbum 16 *bonorum cessionis* temere à te prolatum, privare te necdum 17 distractis 18 facultatibus, juris rationibus possit. P.P. XIII. Kalend. Februar. Philippo A. & Retiano 19 Conss. 246.

Si pater bonis cesserit.

III. Imppp. Valerianus, & Gallienus, & Valerianus. Nobilissimus Cæsar AA. Juliano Lenissæ.

SI pater 20 tuus bonis cessit propter onera civilia 21, ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi emancipato quæsitum dicis, inquietari. Quod ut fiat, implorare æquitatem Præsidis debes.

De provinciis & de effectu cessionis.

IV. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Chiloni.

LEgis Juliæ 22 de bonis cedendis beneficium, constitutionibus Divorum nostrorum Parentum ad provincias porrectum esse, ut cessio bonorum admittatur, notum est: non tamen creditoribus sua 23 auctoritate dividere hæc bona, & jure dominii detinere; sed venditionis 24 remedio, quatenus 25 substantia patitur, indemnitati suæ consulere permissum est. Cum itaque contra juris rationem res jure 26 dominii teneas ejus, qui bonis cessit, te creditorem dicens, longi 27 temporis præscriptione petitorem submoveri non posse manifestum est. Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in 28 solutum tibi dedisse monstretur, Præses provinciæ poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

11 *Qui bonis ex lege Julia cedere possunt*, 4. *Cod. Theod.* 19. legis Juliæ meminit lex 4. ℣. *eod.*

12 Dixi XLII. D. III. *Novell.* 135.

13 Qui bonis cedit, debito ipso non liberatur ipso jure, sed solo carcere: potest enim rursus à creditoribus conveniri, *l.* 7. *ff. eod. Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex tit.* 5. *cap.* 8. Quid, teneturne tantum quatenus facere possit? tenetur. §. *cum eo quoque* 40. *Inst. de act.* Excipe quatuor casus de quibus vide Socin. *reg.* 47.

14 Vincula & verbera proposita erant iis, qui creditoribus suis satis non facerent, *ut hic. & l. ult.* ℣. *l.* 1. *Cod. Theod. eod.* vide quæ scripsi ad leges XII. Tab. *tit. de hered. ab intest. in fin.*

De muneribus & honoribus.

V. Iidem AA. & CC. Myroni.

PRopter 29 honorem municipalem, vel munus 30, bonis cedentium invidiosam admitti cessionem minime convenit: sed his obnoxios pro modo substantiæ fungi.

De professione.

VI. Imp. Theodos. A. [apud acta] dixit.

IN 31 omni cessione [bonorum,] ex qualibet causa facienda, scrupulositate 32 priorum legum explosa, professio 33 sola quærenda est. §. 1. *Idem* dixit, in omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Kalend. Maji, Honor. N.P. & Eudoxio Conss. 386.

De filiisfamilias.

VII. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

CUm & filiifamilias 34 possint habere substantias, quæ patribus acquiri vetitæ sunt, necnon peculium 35, vel castrense, vel quod patre volente possident; quare cessio bonorum eis deneganda sit? cum & [si] nihil in suo censu hi, qui in potestate parentum sunt, habeant: tamen ne patiantur injuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim & paterfamilias admittendus est propter injuriarum timorem ad cessionis 36 flebile veniens adjutorium, quare filiisfamilias utriusque 37 sexus hoc jus denegamus? cum apertissimi juris est, & inter patresfamilias & inter alieno juri subjectos, si quid postea 38 eis pinguius accesserit, hoc iterum usque ad modum debiti posse à creditoribus legitimo modo avelli. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post Consulat. Lampad. & Orestis, VV. CC. 531.

15 Bonorum facta cessio, si res adhuc est integra, revocari potest. *l.* 3. *l.* 5. *ff. eod. l.* 8. ℣. *de distract pign.* Pœnitere in ea licet rebus adhuc integris. 16 Adde *l.* 7. *ff. ad l. Jul. majest.* 17 Id est, re integra. 18 Qui cedit bonis, distractionem bonorum patitur. *l.* 3. *l.* 5. *ff. eod. l.* 11. ℣. *ex quib. caus. infam.* adde *Novell.* 135. dixi ad *leg.* 12. *Tab. tit.* 20. §. 27. 19 γε. Titiano. 20 Cessio bonorum facta à patre, ad bona liberorum ejus non extenditur. 21 Debitor principis, bonis potest cedere, *ut hic, & l.* 2. *in princ.* ℣. *eod.* 22 Lege Julia beneficium bonorum cessionis introductum. *Cod. Theod. eod.* vid. *Alciat.* 2. *Parerg.* 4. 23 Facta bonorum cessione, creditores bona debitoris authoritate sua jure dominii detinere non possunt. 24 Publice scilicet. 25 Id est, si modo res propria debitoris fuerit. 26 *l.* 9. ℣. *tit. proxim.* 27 Vide *l.* 31. *ff. de usucap.* 28 Debitoris bona creditoribus in solutum dari possunt. 29 Facit *l.* 12. *in fin.* ℣. *de episc. & cleric. l.* 17. ℣. *de rescind. vend. l.* 16. *ff. de munerib. l.* 9. ℣. *de excus. munerum.* 30 Evitandum scilicet. 31 *l.* 2. *Cod. Theod.* 32 Videtur cessio bonorum olim facta solennibus verbis. 33 Nuda voluntas, *d. l.* 2. *l. ult. ff. eod.* vid. *Fornerium* 2. *select.* 27. 34 *Filiusfamilias possit. Hal.* Etiam filiifamilias bonis possunt cedere. 35 Vid. *Cujac.* 13. *obs.* 18.

Lampad. & Orestis, VV. CC. 531.

Si quidam ex creditoribus inducias dare & alii bonorum cessionem accipere velint.

VIII. Idem A. Joanni P. P.

CUm 39 solito more à nostra majestate petitur, *Ut ad miserabile* 40 *cessionis bonorum homines veniant auxilium, & electio detur creditoribus, vel quinquennale* 41 *spatium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem, salva* 42 *eorum videlicet existimatione, & omni corporali cruciatu semoto* 43: quotidie dubitabatur, si quidam ex creditoribus voluerint quinquennales dare inducias, alii autem jam nunc cessionem accipere velint, qui audiendi sint? In tali itaque dubitatione nemini putamus esse ambiguum, quod sentimus, & quod humaniorem sententiam 44 pro duriore eligimus, & sancimus, ut vel ex cumulo debiti, vel ex numero creditorum causa judicetur. †. Et si quidem unus creditor aliis omnibus gravior 45 in summa debiti inveniatur, ut omnibus in unum coadunatis, & debitis eorum computatis, ipse alios antecellat: ipsius sententia obtineat, sive indulgere tempus, sive cessionem accipere desiderat. Si vero plures quidem sint creditores, ex diversis autem quantitatibus: etiam nunc amplior debiti cumulus minori summæ præferatur, sive par, sive discrepans numerus est creditorum: cum non ex frequentissimo ordine fœneratorum, sed ex quantitate debiti causa trutinetur. Pari autem quantitate debiti inventa, dispari vero creditorum numero: tunc amplior pars creditorum obtineat: ita ut quod pluribus 46 placeat, hoc statuatur. Sin vero undique æqualitas emergat tam debiti, quam numeri creditorum, tunc eos anteponi, qui ad humaniorem 47 declinant sententiam, non cessionem exigentes, sed inducias: Nulla quidem differentia inter hypothecarios, & alios creditores quantum ad hanc electionem 48 observanda; in rebus autem officio Judicis partiendis, suam vim singulis creditoribus habentibus, quam eis legum præstabit regula: Nullo præjudicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione circa temporalem 49 præscriptionem generando.

39 Si creditorum alii dilationem dare debitori volunt ea lege, ne cedat bonis & integrum solvat: alii, præsentem bonorum cessionem admittunt: qui potiores? Numerus creditorum inspicitur.

40 Miserabile bonorum cessionis auxilium.

41 Vid. *l.* 4. ℣. *de precib. imper. off.* vid. *Papon.* 10. *Arrest.* 9. *des restits & quinquenelles: & Notar.* 8. *Cujac.* 2. *observ.* 10. *Rebuff. in tract. de litteris dilatoriis.* Spatium hoc quinquennii à principe impetrabatur, at non beneficium cessionis bonorum.

42 Vid. *l.* 11. ℣. *ex quib. infam.* vide *Hot.* 24. *Illustr.*

43 *l.* 1. *in fin.* ℣. *eod.* adde *Nov.* 135. & *ibid. Cujac. Fornerium* 2. *select.* 27.

44 Humanior sententia, duriore rejecta, præferenda est & eligenda. 45 Facit *l.* 10. *ff. de pactis.* 46 Quod pluribus in bonorum cessione concedenda placet, admittendum. 47 *l.* 3. *in fin. ff. de his quæ in testamento:* dixi ad *l.* 56. *ff. de reg. jur.* 48 Secus quod ad jus debiti consequendi. *l.* 1. *ff. eod. l.* 6. ℣. *tit. prox.* Goth. An & quatenus majori parte creditorum consentiente in induciarum concessione, aut debiti remissione minor pars sequi debeat: vid. Censur. forens. nostr. *lib.* 4. *cap.* 44. *num.* 4. *& segq.* S. L. 49 Dilatione pendente præscriptio adversus creditores non currit.

Tit. LXXII.

DE BONIS 50 AUTHORITATE JUDICIS POSSIDENDIS 51, SEU VENUNDANDIS, ET DE SEPARATIONIBUS BONORUM.

1. Imp. Antoninus A. Atticæ.

IN bonis mortui potiorem esse causam legatariorum, qui eum (utpote heredem) convenire potuerunt 52: quam eorum 53, quibus ipse [heres] legavit, manifestum est: cum prius legatum quasi 54 æs alienum exigatur: legatum autem à mortuo relictum, post 55 debiti detractionem inducatur.

50 *De rebus*, XLII. D. V.

51 In Gallia non mittuntur actores in possessionem bonorum, maxime in causis beneficiabilibus, uti Rebuffus notat *proœm. const. gloss.* 5. *n.* 10.

52 *l.* 11. *in fin. ff. ut in possess.*

53 Legatarii defuncti priores sunt legatariis heredis, atque ita ordo est inter legatarios diversorum testamentorum, quia legatarii prioris testamenti, respectu legatariorum secundi testamenti, quasi creditores censentur.

54 Legatum, quasi æs alienum.

55 Legatum detracto ære alieno solvitur.

Creditores defuncti impetrant separationem à bonis, si fidem heredis non sunt secuti. Paul. de Cast.

II. Imp. Gordianus A. Aristoni.

ESt jurisdictionis tenor promptissimus, indemnitatisque remedium Edicto prætoris creditoribus hereditariis 56 demonstratum, ut quoties separationem 57 bonorum postulant, causa cognita impetrent. Reportabis igitur convenientem desiderii tui fructum, si te non heredum fidem 58 secutum, sed ex 59 necessitate 60 ad judicium eos provocare demonstraveris.

56 *l.* 6. *in fin.* ℣. *de hered. act.*

57 *l.* 1. §. 1. *ff. de separationibus.*

58 Creditores defuncti separationem à bonis heredis impetrant: nisi heredis fidem sunt secuti. Cur ita? quia qui fidem heredis sequitur, cum herede contrahit: ideoque creditor est heredis.

59 Necessitate qui litigat adversarium non probat.

III. Idem A. Claudianæ.

EX contractu, qui cessionem rerum antecessit 61, debitorem contra juris rationem convenies, cum eum æquitas auxilio exceptionis 62 muniat. At tunc demum iterato possis desiderare conventionem, cum 63 tantum postea quæsivit, quod Præsidem ad ejus rei licentiam debeat promovere.

60 Facit *l.* 1. §. 15. *l. ult. ff. de separation.* vid. *Cujac.* 10. *obs.* 25.

61 *l.* 7. ℣. *tit. prox.*

62 Exceptio cessionis. §. *ult. vers. ecce enim. Inst. de replic.*

IV. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Clarianæ.

INcivile est, quod postulas, ut unus ex chirographariis 64 creditoribus debitoris bona compellatur 65 suscipere, satis [cæteris] ejus creditoribus facturus.

63 *d. l.* 7.

64 Quid in hypothecariis? idem. *Bald. hic.*

65 *l.* 2. §. 3. *ff. de curatore bonor. dando.*

V. Iidem AA. & CC. Acyndino.

SI bona debitoris tui vacare 66 constet, & hæc à fisco non agnoscantur, in possessionem eorum mitti te à competente Judice recte postulabis. XVII. Kal. Januar. * Conss.

Creditores hypothecarii chirographariis præferuntur. Bald.

VI. Iidem AA. & CC. Agathomaro.

PRo debito creditores addici 67 sibi bona sui debitoris non jure postulant 68. Unde, si quidem debitoris tui cæteri creditores pignori res acceperunt, potiores eos, quam 69 te chirographarium creditorem haberi non ambigitur. Quod si specialiter, vel generaliter nemini probentur obligatæ, ac sine 70 successore communis debitor, vel ejus heres decessit: non dominii rerum vindicatione, sed possessione bonorum, itemque venditione æquali portione, pro 71 rata debiti quantitate omnibus creditoribus consuli potest.

66 Mortuus si pro heredem non habet, creditores in possessionem mittuntur. vid. *l.* 6. *in fin.* ℣. *l.* 4. *ff. eod. l.* 1. ℣. *ne pro dote mulieris, bona quond.* Aliæ sunt causæ possessionis bonorum rei servandæ causa, puta si quis fraudationis causa latitet ne in jus vocetur. vid. *l.* 9. ℣. *eod.* aut vocatus non veniat, nec defendatur. *l.* 2. *ff. quib. ex caus. in possess.* si exilii causa solum verterit, nec defendatur. *l.* 13. *d. tit.* si heres satisdare jussus non satisfecit. *l.* 15. *ff. de rebus auctor.* adde *Cujac.* 10. *observ.* 31. 67 Statim scil. 68 *l.* 1. ℣. *de jure dominii impetrando. l.* 4. ℣. *tit. prox. l.* 14. ℣. *de pactis.* 69 Hypothecarii creditores præferuntur chirographariis. vid. quæ dixi ad *l. ult. in fin.* ℣. *tit. prox. l.* 9. ℣. *qui pot.* 70 *l.* 5. ℣. *eod.*

Vbi creditor succedit debitori pro parte: pro ea parte debitum confunditur, & non ultro, nisi esset relictum animo compensandi. Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Domno.

SI uxor tua pro 72 triente patruo suo heres 73 exstitit, nec ab eo 74 quicquam exigere prohibita est, debitum à coheredibus

71 Pro rata debiti, chirographarii creditores pretium ex bonis debitoris redactum inter se partiuntur. 72 Heres particularis non repræsentat defunctum, nisi quatenus est heres: ut non in majorem quantitatem confundatur actio. 73 Pro rata qua creditor succedit, confunditur actio. 74 *l.* 6. ℣. *de hered. Inst.*

Source : BIU Cujas

1 *l.1.l.6.ff.de hered. act.*

2 Dixi ad *l.5.l.6. ff. de hered. act.*

3 Confusionis habetur ratio hic: ne duo contraria sint in eodem subjecto.

4 *l.1.§.1.ff.de separat.*

5 Missus in possessionem ex primo decreto dominium non adquirit. *l.4.ff. qui bon. ced.l.5.ff. ut in poss.*

6 Missio ut fiat, hæc intercedere prius oportet. Oportet enim debitorem primum latitare, id est, abesse turpiter & quidem in fraudem creditorum: deinde non defendi: tum constare eum debitorem esse ipsius actoris, summatim saltem. Inde petitur bonorum possessio & fit missio. Tempus postea aliquod labi & interjici necesse est, ut ad venditorem bonorum latitantem perveniatur, (quod spatium arbitrio judicis definitur) ut ex pretio redacto satisfiat creditoribus.

7 Decretum primum, vel secundum ut interponatur reum latitare necesse est. *ut hic*, nisi adversus reum jam damnatum agatur, & in ejus bona fiat eo nomine executio. *l. properandum* 13. §. *sin autem reus* 3. ff. *de judiciis.* nisi quis absens sit dolo malo reipublicæ causa. *l. & qui data opera.5 ff. ex quib. causis majores.* nisi reus ipse fisco debeat, & a fisco conveniatur. *l.1.ff. si propter publicas pensitat.*

8 *l.19 ff. de in jus vocand. l.7.§.1.ff. quib. ex caus. in poss.* adde quæ dixi ad *l.5.ff. eod.*

9 Perjurus qui juravit judicio sisti, nec comparuit, adhuc citandus est, antequam missio fiat in ejus bona.

10 Induciæ dantur absenti.

11 Non in omnia bona, ut olim. *l.1. ff. quib. ex caus. in poss.*

12 Quo nomine etiam expensas & damna intellige.

13 Contumax reversus re integra, rerum suarum possessionem certa lege revocat, *ut hic.*

14 *Si*, pro, *utrum.*

15 Si creditorum unus missus fuerit in possessionem ex primo decreto, ejus missio proderit omnibus aliis creditoribus præsentibus, & intra biennium venientibus & debitum ostendentibus, & expensas pro rata refundentibus: absentibus vero si intra quadriennium venerint & superiora præstiterint.

16 *l. 12. ff. de rebus authorit. judic.*

17 De creditoribus præsentibus.

18 De creditoribus absentibus.

19 De qualitate debiti.

20 De præstandis expensis.

21 Missus in possessionem jurat de expensis.

22 Intra quod tempus creditores admittuntur adversus missum in possessionem.

23 Hæc verba à *nobis*, Alciatus expungit 1. *disputet.* 19.

24 Missionis utilitas alteri cedi potest.

25 *Cimeliarcho*, quidam etiam ita legunt, & male: de cimeliarchio adde *l.20.§.1 ff. de agricolis.* vid. quæ dixi ad *l.9.§.6. ff. de pœnis: Novell.74. cap.4.§.2. l.30. ff. de episcopali audient.* adde *Theophilum in §. sacræ 8. Institut. de rerum divisione.* 26 *Cimeliarchæ*, *Nov.40.§.1.* 27 Cimeliarcho, hunc quidam vertunt thesaurarium. 28 Vid. quæ dixi ad *l.6.§.4. ff. de his qui ad ecclesias.*

pro [1] besse petere non prohibetur: cum ultra [2] eam portionem, qua successit, actio non confundatur [3]. Sin autem coheredes solvendo [4] non sint, separatione postulata, nullum ei damnum fieri patiatur. Dat. Kal. Decembr. AA. Conss.

VIII. Iidem AA. & CC. Ælidæ.

IN possessionem rei servandæ uxor defuncti, vel alii creditores missi, dominium [5] ex ea causa tenentes adipisci minime possunt.

Si citatus debitor comparet, ordinarie proceditur contra eum ad sententiam ferendam, & exequendam, si non comparet, procedit ur ad missionem, & venditionem. Bald.

IX. Iidem AA. & CC. Teruncio.

CUm proponas, eum, contra quem supplicas ex administratione negotiorum tibi obligatum, hunc secundum juris rationem adito Rectore provinciæ potes convenire. Nam si [6] ad circumscriptionem [7] tui juris latitat, nec defenditur, & eum *tuum esse debitorem* constat: ad exemplum Edicti, bonorum [8] ejus possessionem poteris impetrare. Tempore autem transacto, etiam venditionem eorum à competenti Judice postulare non prohiberis. Datum XIV. Kalend. Septembr. Diocler. * & Maxim. * AA. Conss.

In Authent. de exhib. & introducend. reis. §. si vero semel. col. 5. tit. 8. al. 6. Novell. 53. cap. 4.

ET *qui jurat* [9] se venturum ad Judicem, *si se subtraxerit, Judex ipse si administrator sit, vel u, qui Judicem dedit, jubeat eum exhiberi. Si vero omnino abest, examinet Judex, ubi sit, inducis* [10] *datis. intra quas si non occurrat, secundum unam partem examinato negotio mittet actorem in possessionem rerum ejus juxta* [11] *mensuram declarati debiti* [12]. *Quod si redeat* [13], *antequam prosequatur causam, resarciat actori omne damnum: præstabitque fidejussorem de lite prosequenda, & res suas suscipiet.*

Misso uno ex creditoribus in possessionem ex primo decreto, cæteri venientes debito modo, & congruo tempore, videntur in possessionem missi. Bald.

X. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

CUm apud veteres quæstionem ortam invenimus super pecuniis debitis, pro quibus hypothecæ non sunt constitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is severiores creditores formidans, sese celaverit, & illi de rebus ad eum pertinentibus competentia ingrediantur judicia, postulentque in possessionem rerum sese transmitti: si [14] etiam alii creditores, quibus obnoxius esse videtur, possint quandam habere communionem in rerum possessione: hujusmodi dubitationem amputantes, censemus per præsentem divinam generalem constitutionem, Ut si non omnes hujusmodi debita prætendentes, sed ex his certi ab judiciali sententia in possessionem rerum mittantur, non solum hi, sed etiam [15] alii omnes talia debita prætendentes, eadem commoditate potiantur, ut possint cum prioribus rerum detentatoribus communionem habere in rebus, de quibus (sicut superius declaratur) prolata fuerit sententia. Quid enim justius est, quam [16] omnes, qui ad res debitoris mitti debent, esse participes hujusmodi commoditatis? Ut autem non in perpetuum aliorum negligentia illis, qui pro suis debitis alacriores creditoribus aliis ostenduntur fuisse, prægraventur: rectius nobis esse videtur, tunc communionem habere in possessione rerum alios creditores, qui non hoc pergisse noscuntur, cum præsentes [17] quidem in una eademque degentes provincia, in qua & possessores rerum commorantur, intra duorum annorum spatia, absentes [18] autem intra quadriennium creditoribus possessionem antelato modo detinentibus suum debitum certum [19] faciant, & expensas [20] secundum quantitatem debitorum persolvant eis, qui sententiam consecuti sunt, per sacramentum [21] eorum manifestandas, qui eas adipiscendæ gratia possessionis rerum sustinuerunt: quia & secundum debita satis eis fieri, explorati juris est. Post [22] completum autem memoratum tempus, nullam eis esse licentiam eos, qui possessionem adepti sunt, molestare, vel aliquibus damnis afficere: actiones autem, quas ex legibus sibi competere putaverint: contra suos exercere debitores. §. 1. Sin autem hi, qui detinent possessionem, vel ex sententia Judicis res vendiderint, vel alio quocunque legitimo modo omne jus, quod in iisdem rebus habere noscuntur, in alias personas post definitum à nobis [23] tempus transtulerint [24], & certas pecunias acceperint: quicquid superfluum inventum fuerit, & amplius quam eis debetur, hoc modis omnibus necesse est eos præsentibus tabulariis signare, & in cimeliarchio [25] sanctæ Ecclesiæ illius civitatis, in qua hujusmodi contractus celebratur, deponere: attestatione videlicet prius per memoratos tabularios conscribenda: præsente etiam eo, qui res eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit, ut per eam manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro venditione rerum, vel translatione præstitæ sunt: quam earum, quæ superfluæ post dissolutum debitum inveniantur: ut si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex eis satis sibi facere: prius scilicet Rectore provinciæ sine aliquo damno causæ faciente examinationem, & non concedente nec viros reverendissimos œconomos, vel cimeliarchas [26] sanctæ ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum, vel dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem creditorem præcipiente secundum modum debiti ex depositis pecuniis suum accipere debitum. Ut autem non liceat creditoribus in [venditione, vel] translatione rerum dolum, vel alienam machinationem, vel circumscriptionem facere: jubemus attestationem super hoc celebrandam, apud Defensorem locorum, gestis intervenientibus, insinuari, sive tantum ex pretio, quantum debetur, sive plus, sive minus colligitur: & præsentibus non tantum (sicut dictum est) tabulariis, sed etiam viro reverendissimo cimeliarcha [27]: Apud quem (si ita contigerit) superfluæ pecuniæ signatæ deponendæ sunt: jusjurandum [28] sacrosanctis euangeliis propositis venditore, vel translatore rerum præstante, *quod neque per gratiam emptoris, vel ejus ad quem res jure cessionis transferantur, nec aliquo dolo intervenient minorem justo pretio rerum quantitatem acceperit, sed eam, quam revera cum omni studio potuerit invenire.* Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis virorum clarissimorum anno secundo 532.

Tit. LXXIII.

DE PRIVILEGIO FISCI [29].

Res paraphernales uxoris non obligantur fisco ex mariti primipilaris officio. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Eutropiæ.

BOna mariti tui si ob reliqua administrationis primipilariæ [30] à fisco occupata sunt: res, quas tuas [31] esse liquido probaveris, ab aliis separatæ tibi restituantur.

Mulier & fiscus in tacita hypotheca paribus passibus ambulant. Bart.

II. Idem A. Valerianæ.

QUamvis [32] ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condemnatus, tamen si priusquam res ejus tibi obligarentur, cum fisco contraxit, jus fisci causam tuam prævenit. Quod si post bonorum [ejus] obligationem rationibus meis cœpit esse obligatus, in ejus bona cessat privilegium fisci [33]. P.P. XIV. Kal. Novemb. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Uxor solvens fisco pro marito, non succedit in hypotheca fisci, nisi cessa sit actio. Bald.

III. Idem A. Julianæ.

SI cum pecuniam pro marito solveres, neque jus fisci in [34] te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum vel aliud quid ab eo accepisti, habes personalem actionem: nec [35] potest præferri fisci rationibus, à quo dicis ei vectigal denuo locatum esse: cum eo pacto universa, quæ habet habuitve eo tempore quod ad conductionem accessit, pignoris jure fisco teneantur. Salva igitur indemnitate fisci debitorem tuum pro pecunia, quam pro eo fisco solvisti, more solito convenire non prohiberis. P.P. III. Kal. Jan. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

IV. Idem A. Quinto.

SI debitor cujus fuisse fundum ipse confiteris, prius [36] eum distraxit, quam fisco aliquid debuit, inquietandum te non esse Procurator meus cognoscet: nam etsi postea debitor extiterit, non ideo tamen ea, quæ de dominio ejus excesserunt, pignoris jure fisco potuerunt obligari. P.P. III. Kal. Jul. Læto II. & Cereale Conss. 216.

Fiscus potest revocare pecuniam alii creditori solutam sine usuris. Bart.

V. Imp. Alexander A. Mennæ.

PEcunia quam creditor à debitore suo recepit, si postea ex justa causa fisco restituenda [37] erit, sine usuris debetur [38]: quia non fœnus contractum [39], sed suum recuperatum extraordinario [40] jure [41] aufertur [42]. P.P. XV. Kalend. Jun. Fusco, & Dextro Conss. 226.

VI. Imp. Gordianus A. Severianæ.

CUm patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstres, eumque nubenti [43] tibi possessionem dedisse alleges: Procuratorem jus fisci exequentem eam jure pignoris revocare potuisse intelligis. P.P. Non. Jun. Sabino, & Venusto Conss. 241.

VII. Impp. Valer. Gallien. AA. & Valerian. C. Diodoro.

SI [44] in [45] te jus fisci, cum reliqua [solveres] debitoris, pro quo satisfaciebas, tibi competens Judex adscripsit [46], & transtulit: ab his creditoribus, quibus fiscus potior habetur, res quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. P.P. XV. Kal. Jun. Æmiliano & Basso Conss. 260.

29 Adde *lib. 10. tit. 1. C. eod.* adde XLIX. D. XIV. *Synopf. Basil. 7. tit. 6. ex tit. 9.* Hic adde Everardum in Topicis *loco 61.* a fisco ad Ecclesiam & piam causam: in *loco 62.* à fisco ad dotem: in *loco 63.* à fisco ad minorem: in *loco 64.* à minoribus ad fiscum: in *loco 65.* ab Ecclesia ad fiscum.

30 Id est, administratæ annonæ.

31 Propter dotem non dotales. *l.4.C. in quibus caus. pign. tacite.* dixi ad *l.2. C. ne uxor pro marito.* Res paraphernales uxoris fisco non obligantur ex mariti principalis officio.

32 Tacita hypotheca fisci & dotis, pari jure censetur, si quis prius debitor fisci factus sit, ita ut ei bona ipsius obligarentur, ac deinceps uxorem duxerit, ita ut dotis quoque nomine sint obligata, fiscus dote potior est. sin è contrario dotis nomine prius obligatus fuerit, dos fisco præfertur, *ut hic, Synopf. Basil. 9. tit. 5. ex tit. 9. cap. 2.* Itaque mulier & fiscus tacita hypotheca pares, & ideo qui prior eorum fuerit tempore, potior erit jure. Pares enim privilegii ratione, privilegiati jus ad commune redigunturvid. *l. 12. C. qui potior. l. 9. ff. de jure dot.* Dos & fiscus denique in tacita hypotheca paribus passibus ambulant, *ut hic l. dotis tuæ. 9. ff. de jure dotium. Nov. 91. c. 1.* uterque (fiscus scil. & mulier) tacitam hypothecam suis ex contractibus habet. *l. 2. C. in quib. caus. pignus tacite contr. l. 1. l. aufertur. l. 46. §. fiscus 3. ff. de jure fisci. l. unica §. 1. Cod. de rei uxoriæ act. l. ult. ff. de pactis conventis. l. assiduis 12. C. qui potiores. §. fuerat 29. Inst. de act. c. ex litteris 5. extr. de pign.* Et proinde si inter se concurrant, præferetur is eorum qui prior tempore fuerit. *hac l. & d. l. dotis 9.* Quemadmodum ergo fiscus non præfertur prioribus & anterioribus expressam hypothecam habentibus. *l. si fundum 4. C. qui potiores. l. si pignus 8. ff. qui potiores.* ita nec dos. *communis opinio in d. l. assiduis 12.* ut fiscus præfertur anterioribus creditoribus generalem tantum habentibus in bonis debitoris postea quæsitis. *l. si qui mihi 28. ff. de jure fisci. l. 3. C. eod.* sic & dos: quia in ambiguis doti favendum est. *l. in ambiguis 85. ff. de regulis. Salycet. in d. l. assiduis 12.* (licet Glossa ibidem contrarium sentiat) Ut fisci obligatio præsumitur privati obligationem præcessisse. *l. 1. C. de jure fisc.* sic & dotis obligatio. *Salycet. d. l. assiduis 12.* Melior est tamen fisci conditio in causa primipili, id est, annonæ militaris, quam conditio dotis. *l. 1. C. eod.* Contra quibusdam casibus potior est causa dotis quam fisci: quia tacita mulieris præfertur privati creditoris tacitæ, licet anteriori. *d. l. assiduis. Salycet. Authent. quo jure. C. qui potiores:* fiscus non item, *l. unica C. rem alienam gerentibus. l. si pignus 8. ff. qui potiores. Platerus l. unica. C. pena fiscalibus credit. præferri.* Idem tacita hypotheca, licet posteriori, præfertur fisco, bona alicujus occupare volenti ex causa maleficii, quia in delictis fiscus tacitam hypothecam non habet. *Glos. in d. §. fiscus & l. rescriptum 10. ff. de pactis.* 33 Inter mulierem & fiscum servatur ordo temporis. Quid si mulier concurrit cum antiquiore? privatum vincit. *l. assiduis 12. C. qui potiores.* concurrens cum fisco antiquiore, vincitur. Concurrens cum privato & fisco antiquioribus (demus maritum contraxisse cum privato, ac fiscum cum muliere) vincit privatum & fiscum; fiscum quidem non concurrendo cum fisco, sed concurrendo cum privato, eumque vincendo qui jam vicit fiscum. vid. *Anton. Mercatorem Notar. 14. Robert. 3. Animadverf. 14.* 34 Uxor solvens fisco mariti nomine in hypothecam fisci non succedit, nisi ei cessa sit actio. vid. *l. 7. C. eod.* Ideoque si maritus denuo conduxit vectigalia, potior erit causa fisci quam mulieris. Cur ita? fiscus præfertur omnibus hypothecam non habentibus: mulier solvens pro marito tacitam hypothecam in bonis mariti non habet. 35 *l. 2. C. in quib. caus. pign. l. 46. §. 3. ff. de jure fisci.* 36 Si quis distraxerit, & postea fisco debuerit, à fisco non convenitur is qui ab eo rem comparavit. *Synopf. d. tit. 9. cap. 4.* Privilegium fisci non extenditur ad bona debitoris vendita antequam contraxerit cum fisco, *ut hic, & l. 1. C. de conveniend. fisci debitoribus. l. 9. §. 2. C. de bonis præscript. l. 15. ff. de donat.* nisi in fraudem fisci alienatum. *l. 1. C. de jure fisc.* 37 Fiscus potest ex suo privilegio pecuniam creditori solutam sine usuris revocare. *l. 19. ff. de jure fisci.* 38 Cur sine usuris? fiscus rem persequitur, non personam. In persecutione in rem usuræ non veniunt. *l. 62. ff. de rei vind.* 39 Id est, creditor pecuniam recipit ut suam, non ut mutuum fœneratitium quod ei auferri non potest, nisi extraordinaria persecutione, in quam usuræ venire non possunt. 40 Id est, cognitione præsidis: potia si debitor non sit solvendo. 41 Sui scilicet privilegii. 42 Soluta plerumque pecunia creditori aufertur, *ut hic, & l. 6. §. 2. ff. de reb. auth. jud. l. 24. ff. quæ in fraudem cred. l. 18. §. ult. l. 19. ff. de jure fisci.* 43 Debitor filiam in fisci præjudicium dotare non potest, & si dotaverit, dos retrahetur. 44 Imo ut judex non transtulerit, privilegiarii tamen ii quoque videntur quorum pecunia ad privilegiatum pervenit. *l. 2. ff. de cess. bon. l. 24. §. 1. 2. ff. de reb. auth. jud.* vid. *Cujac. 15. obs.* 40. 45 Fisco seu in jus fisci succedens, potior est illis creditoribus quibus & fiscus præferebatur. *Synopf. d. tit. 7.* 46 Privilegium fisci transferri potest. *ut hic. & l. 3. C. eod. l. 45. §. 9. ff. de jure fisci.* Galli, *le faire subroger & mettre aux droits du Roy.*

Tit. LXXIV.

DE PRIVILEGIO [47] DOTIS.

Privilegium, quod datur ratione personæ ad heredes non transit. Bart.

I. Imp. Severus & Antoninus AA. Firmo.

SCire debes, privilegium dotis quo mulieres utuntur in actione de dote, ad [48] heredem non transire. P.P. Kalend. Maji, Pompeiano & Avito Conss. 210.

47 Privilegia dotis varia sunt de quibus vide Baldum Novellum, Campegium, & alios *in tractatibus de dote. Nov. 97. cap. 3. & 109. & 29. Eccl. 1.* vid. *Baldum ad l. 1. ff. soluto: Oldend. cap. 13. de jure singulari.* Fisci privilegiis dos in tacitis hypothecis fruitur, & cum fisco paribus passibus ex casu ambulat, de quo vid. quæ diximus *ad l. 2. C. tit. prox.* 48 Privilegium dotis non transit ad heredem extraneum mulieris, *ut hic. Synopf. Basil. 7. tit. 6. ex tit. 9.* Imo ad heredem indefinite transit. *l. 13. §. 3. ff. de fundo dotali.*

Source : BIU Cujas

TIT. LXXV.

DE REVOCANDIS [1] HIS, QUÆ IN FRAUDEM [2] CREDITORUM ALIENATA [3] SUNT [4].

Alienatis bonis à debitore in fraudem creditorum, superest postea creditori actio personalis contra debitorem, & revocatoria contra eum, in quem facta est alienatio. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Cassiæ.

HERES, qui post aditam hereditatem ad eum, cui res cessit, corpora hereditaria transtulit: creditoribus permansit obligatus. Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis ejus excussis [5], usitatis actionibus (si tibi [6] negotium gestum fuerit) ea, quæ in fraudem alienata probabuntur, revocabis. P.P. II. Id. Octob. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Pater non potest dotare filiam in præjudicium creditorum.

II. Imp. ALEXAND. A. Symphorianæ.

SI successione patris abstenta [7] fuisti: ob ea, quæ in dotem [8] data sunt convenire te creditores nequeunt, quibus pignora in dotem data non docentur: nisi bonis defuncti non sufficientibus, in fraudem creditorum dotem constitutam probabitur. P.P. X. Kalend. Julii, PROBO, & MAXIMO CONSS. 233.

Filius, qui nihil possidet de bonis paterni, nec titulo donationis, nec alio, non potest à creditoribus paternis conveniri. Bald.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Acyndino.

SI paterna [9] hereditate abstinuisti [10], nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis ejus in te donationis [11] jure transcriptum est: à privatis creditoribus Præses provinciæ conveniri te non patietur. P.P. X. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Heres non revocat alienata in fraudem à defuncto. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Epagatho.

FILIOS [12] debitoris, ei succedentes, veluti in creditorum fraudem alienatorum facultatem revocandi non habere, notissimi juris est. Subscripta X. Kal. Maji, AA. CONSS.

V. Iidem AA. & CC. Crescentio.

IGNOTI juris non est, adversus eum, qui sententia condemnatus, intra statutum tempus [13] satis non fecit, nec defenditur, bonis possessis, itemque distractis: per actionem in factum contra emptorem, qui sciens [14] fraudem comparavit, & eum, qui ex lucrativo [15] titulo possidet, scientiæ mentione detracta, creditoribus suis esse consultum. S. X. Kal. Novemb. AA. CONSS.

VI. Iidem AA. & CC. Menandræ.

SI actu [16] solenni [17] præcedentem obligationem peremisti: perspicis adversus fraudatorem intra [18] annum [19] in quantum facere potest, vel dolo malo fecit, quominus possit, Edicto perpetuo tantum actionem permitti.

1 In Gallia literis regiis hujusmodi revocatio fieri debet. *Rebuff. proœm. const. gl. 5. num.* 102.

2 Dixi ad XLII. D. VIII. & §. 6. *Inst. de act.*

3 Alienandi verbum latissime patet. *l.* 1. *in fin. ff. eod. l. ult. C. de reb. alienis non alienandis.*

4 Per actionem Paulianam scil. de qua vide Oldend. *Class. 6. act.* 1.

5 Pauliana adversus possessorem non competit, nisi bonis debitoris excussis.

6 *Sicut negotium*, &c. quidam ita legunt. vide *Cujac. 7. observ. ult.* Putat autem intelligi usitatas actiones in factum quæ rem gestam demonstrant. *l. 6. C. de transact. ff. quib. mod. pign.* vocant alienata in fraudem, ne patris alioquin turpitudinem detegant. 7 Vide *l.* 3. *C. eod.* 8 Dos filiæ in bonis patris non est. vide *l.* 11. *C. eod. l. 6. in fin. ff. l.* 10. §. 19. *ff. eod.* 9 Dos in fraudem creditorum constitui non potest. facit *l.* 13. *C. de don. ante nupt. l.* 5. *C. de privil. fisci.* vid. *tamen l. ult. C. de primip. Syn. Basil.* 2. *tit.* 6. *tit.* 8. *c.* 17. & 3. *Havm.* 5. §. 51. 10 *l.* 2. *in pr. C. eod. l.* 4. *C. arbitr. tut. l.* 22. §. 1. *verb. similique. C. de jure deliberandi. l.* 1. *C. de verecundanda hered. l.* 4. *C. de primip. l.* 57. *ff. de adquir. hered.* Abstinendi verbum hic pertinere ad emancipatum filium Cujacius putat. Nam emancipatus abstinere dicitur. 13. *obs.* 32. 11 Donare in fraudem creditorum non possumus. 12 Filii non re- Utilis anni. *l. ult.* 14 Adde *l.* 1. *l.* 6. §. 8. *l.* 10. *ff. eod.* quoties actione agimus, qualitas alienationis spectanda, quippe si titulo lucrativo res alienata est, fraudem dantis interveniisse sufficit: Sin vero oneroso, dantis simul, & accipientis interveniisse necesse est. *l.* 6. §. 11. *ff. eod.* 15 Revocatoria 16 Actus solennis stipulatio. 17 Puta acceptilatione. *l.* 1. *in fin. ff. eod.* 18 Vide ad hanc legem difficilem satis, Cujac. 12. *obs.* 5. 19 Vid. *l.* 5. *in pr. C. eod.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER OCTAVUS.

TITULUS PRIMUS.

DE INTERDICTIS [1].

Interdicta, ne rami arborum noceant, per identitatem rationis extenduntur, ne earum radices officiant. Bart.

I. Imp. ALEXANDER A. Evocato.

CUM [2] proponas,, radicibus [3] arborum in vicina Agathangeli area [4] positis crescentibus, fundamentis domus tuæ periculum afferri: Præses, ad exemplum, interdictorum, quæ in albo [5] proposita habet [Prætor,] *Si arbor in alienas ædes impendebit:* item, *Si in alienum agrum impendebit:* quibus ostenditur, nec [6] per arboris quidem occasionem vicino nocere oportere, rem ad suam æquitatem rediget. P.P. VI. Kal. April. Jul. II. & CRISPINO CONSS.

II. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Messiæ [7].

PRÆSES provinciæ in eum, qui ejusdem [8] provinciæ non est, nec ex interdicto [9] potest cognoscere. P. P. VII. Kal. Maji, SECULARE, & DONATO CONSS. 261.

Possessorium præfertur petitorio, cum de utroque simul est quæstio, & succumbens in eo, debet probare in petitorio, & agitur interdictorum exemplo. Salic.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Pompejano P.P.

INCERTI juris non est, orta proprietatis & possessionis lite, prius [10] possessionis decidi oportere quæstionem competentibus actionibus, ut ex hoc, ordine facto, de dominii disceptatione probationes ab eo, qui de possessione victus est, exigantur. Interdicta autem licet in extraordinariis [11] judiciis proprie locum non habent, tamen ad exemplum [12] eorum res agitur. Subscripta Kal. Januar. *Sirmii*, ipsis AA. CONSS.

Ille, qui proponit interdictum in limine judicii, tenetur actionem exprimere. Bald.

IV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æmiliano P.P.

SI quis quodlibet interdictum efflagitet, ruptis veteribus ambagibus [13], inter ipsa cognitionum auspicia [14] actionem [15] exprimere [16], ac suas allegationes jubeatur proponere. Dat. XIII. Kal. August. *Constant inop.* ARCADIO A. VI. & PROBO CONSS. 406.

1 Dixi ad XLIII. D. I. Interdicta suntne hodie usitata? vid. *l.* 3. & 4. *C. eod. & l. ult. C. de libert. exhib. & ff. de interdictis sive de extraordinariis actionibus quæ pro his competunt.*

2 Arbor si vicini in media area posita, magnis actis radicibus, domus meæ fundamentis periculum affert: cogitur vicinus prætoris seu magistratus providentia excidere. *2. Harm.* 4. §. 102.

3 Interdictum *Ne rami arborum nocent*, per identitatem rationis extenditur, ne arborum radices officiant.

4 Ἐν τῷ μεσαυλίῳ.

5 Interdicta in albo proposita. vid. *Cujac. 5. obs.* 17. *in prime.* Goth. Adde Cujac. *lib.* 8. *obs. cap.* 15. Duaren. 1. *cap.* 13. Leonin. *Emendat. lib.* 5. *cap.* 8. ANS.

6 Neque per arboris quidem occasionem vicino noceri oportere.

7 Adde *l.* 1. *C. ubi de hered. agit.*

8 *l. l.* 1. vid. *l. ult. ff. de jurisd.* his adde quæ scripsi ad *l.* 3. *ff. eodem.* Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Joh. Zanger. *de except. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 320. 321. ANS. Adde Cujac. *lib.* 5. *obs. cap.* 19. S. L.

9 De possessione scil. plerumque enim interdicta fiunt de possessione, vel quasi. vid. *Cujac.* 5. *obs.* 19.

10 Causa possessionis ante proprietatis causam decidi tur. Possessorium præfertur petitorio, id est, petitorium causamque proprietatis præcedit. §. 4. *Inst. eod. l.* 3. *C. fin. regund. l.* 37 *ff. de judiciis. l.* 13. *C. de rei vind. l.* 35. *ff. de adq. poss. l.* 1. §. 3. *ff. uti possidetis.* 2. *Feud* 4. & 20. & 83. Unde colligitur, Interdictum retinendæ possessionis cum petitorio proponi simul non posse: ne sibi contrarius actor videatur. facit *l.* 13. *C. de rei vind.* fallit, si agitur de re incorporali. *c. pastoralis* 5. *extr. de causa poss. & propriet.* aut diversis possessionibus: potest enim quis petitorio experiri ad possessionem naturalem adipiscendam: ut & retinendæ interdicto agere, ad civilem defendendam. Bart. *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune* 1. *ff. de adq. poss.* Quid? interdictum recuperandæ vel adipiscendæ, potestne simul una cum petitorio proponi? potest. *l.* 18. *ff. de vi l.* 10. *C. de judic.* ubi dixi *Cujac.* 2. *obs.* 35. adde Socinum *reg.* 187. 11 Quæ non concepta à Prætore formula impetrabantur. Frontinus & Aggenus *in lib. de limitibus agror.* ostendunt, jure ordinario ex interdictis actum fuisse. adde *l.* 47. *ff. de negotiis.* 12 Hodie ex interdictis non agimus veteri more per formulam: sed extra ordinem non directo, sed utiliter: non directo, sed quasi interdicto sive exemplo interdicti, *ut hic. & l. ult. C. eod. l. ult. C. de lib. exhib. l.* 2. 4. *C. unde vi.* id est, actione in factum. §. *ult. Inst. eod.* Inde titulus Pandectarum, *De interdictis sive extraordinariis act. quæ pro iis competunt.* 13 Id est, Amisso veteri ordine. *l.* 4. *C. eod. l.* 3. *C. tit. prox.* ordine, inquam, adeundi Prætoris, impetrandæ formulæ. vid. *Cuj. 5. obs.* 17. remotis denunciationum & temporum ambagibus, de quibus dixi ad *l.* 2. *C. si ex plurib.* 14 Id est, confestim. 15 Utilem in factum. 16 Dixi ad *l.* 2. *C. si ex plurib. tut.*

TIT. II.

QUORUM BONORUM [17].

Qui habet bonorum possessionem, non possidet: ideo pro adipiscenda possessione debet illud interdictum proponere, & de suo jure docere.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Justo.

HEREDITATEM [18] ejus quem patrem tuum fuisse dicis, petiturus, judicibus qui super ea re cognituri erunt, de fide intentionis [19] allega. Quamvis enim bonorum possessionem, ut præteritus agnovisti, tamen [20] interdicto, *quorum bonorum*, non aliter possessor constitui poteris, quam si [21] te defuncti filium esse, & ad hereditatem, vel [22] bonorum possessionem admissum probaveris. P. P. VIII. Kal. Januar. LATERANO, & RUFINO CONSS. 198.

Succedens ab intestato sorori patrueli per bonorum possessionem unde agnati, bona hereditatis avocat ab injustis possessoribus per interdictum, Quorum bonorum. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Marco.

SI ex edicto sororis patruelis intestatæ [23] sine liberis defunctæ, recte petita bonorum possessione quæsisti successionem, ac negotium integrum [24] est: quæ cum moreretur, ejus fuerunt, secundum interdicti, *quorum bonorum*, tenorem ab [25] his, qui pro [26] herede, vel pro possessore possident, dolove malo fecerint, quo magis desierint possidere, tibi Rector provinciæ restitui efficiet. P.P. VI. Kal. April. CC. CONSS.

Consanguinei defunctæ in successione præferuntur ejus viro, & exceptio dominii requirens altiorem indaginem in hoc interdicto contra negantem non debet admitti. Salic.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio Vicario Hispan.

CONSTAT [27] virum [28] à bonis intestatæ uxoris superstitibus consanguineis esse extraneum: cum prudentium omnia responsa, & lex ipsa naturæ successores eos faciant. Ergo jubemus, ut omnibus frustrationibus [29] amputatis, per interdictum *quorum bonorum*, in petitorem corpora transferantur, secunda actione proprietatis non exclusa. Dat. VI. Kal. August. *Mediolani*, OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

17 IV. C. To. 20. & D. XLIII. 11. §. 3. *Inst. de interdict.* unde ita dictum vide *l.* 1. *ff. eodem.*

18 Id est, possessionem rerum hereditariarum. redi qui jure civili heres extiterit. 23 Interdictum hoc comperit etiam ab intestato. 24 Hoc interdicto usurus probare debet se bonorum possessionem agnovisse cum re. vid. *Cujac. hic.* 25 In quos detur hoc interdictum. 26 *l.* 1. *ff. eod.* 27 *l. un. C. Theod. eod.* 28 Consanguinei defunctæ in successione præferuntur defunctæ marito. *l. un. C. unde vir & uxor.* 29 Remota denunciatione solenni & observatione temporum. *l.* 4. *C. de interdictis.*

TIT. III.

QUORUM [30] LEGATORUM [31].

Heres contra legatarium possidentem habet hoc interdictum, ut sibi possessionem restituat, ut possit Falcidiam retinere. Bart.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Latinæ.

HEREDI [32] scripto satis idonee [33] lege Falcidia, si exhausta legatis successio probetur, per quartæ retentionem prospectum est. Unde si legatarius, vel fideicommissarius non consentiente patre tuo, quem adseveras testatori successisse, & bonorum possessionem accepisse, relicta sibi legata, vel fideicommissa detinuit: secundum sententiam interdicti [34], quod adversus legatarios scriptis heredibus propositum est, oblata [35] satisdatione, quam præstari oportet, in possessionem te constituit, ut ita retentione [36] competenti utaris, experiri potes. Dat. XVI. Kal. Jun. AA. CONSS.

TIT.

l. ea lege 3. *C. de cond. ob causam.* Angelus *l. si debitori* 2. *C. si adversus creditorem præscriptio opponatur.* nisi reus principalis nomine creditoris, in instrumento confessus sit se possidere, hoc enim casu singularem etiam successorem conveniri notat Socinus *reg.* 235. 33 Lege Falcidia datur quartæ retentio exhausta legatis successione. vid. *Cujac. obs.* 2. & 40. *obs.* 28. 34 Interdictum *quorum legatorum* datur scriptis heredibus adversus legatarios & fideicommissarios non consentientibus heredibus legata, vel fideicommissa detinentes. 35 Offerre satisdationem legatario bonorum possessorem non cogi, sed satis esse, ut moram non admittat legatario satisdationem petenti, ex hoc loco notant: & breviter in facti obligationibus, neminem offerre cogi, cum sufficiat interpellatum morari non facere. quod tamen negant verum esse, quoties dies legato adjecta: quoties heres jurejurando interposito aut geminatis verbis à testatore legatum præstare damnatus est: quoties denique in ipso actus qui geritur, momento, oblatio præcise requiritur: his enim casibus offerendam esse satisdationem, notat Socinus *reg.* 299. 36 Vide *l.* 10. *C. ad l. Falcid.*

19 Id est, probate esse filium.

20 Probationes factæ in judicio summario, fidem non faciunt in eo ubi plena causæ cognitio requiritur, *ut hic*: nisi probationes ipsæ de quibus agitur, confessiones sint partis, aut in ipso summario judicio sint etiam receptæ: nisi denique aliud conventum inter ipsos litigatores. Socinus *regul.* 311.

21 Agens hoc interdicto non aliter adipiscitur bonorum possessionem, quam si judici probaverit se filium esse, si tanquam filius præteritus petierit bonorum possessionem contra tabulas.

22 Hæc particula adjecta est, ἐκ τῶν ἀναγκαίων: nam hoc interdictum datur bonorum possessori non heredi qui jure civili heres extiterit. 23 Interdictum hoc comperit etiam ab intestato. 24 Hoc interdicto usurus probare debet se bonorum possessionem agnovisse cum re. vid. *Cujac. hic.* 25 In quos detur hoc interdictum. 26 *l.* 1. *ff. eod.* 27 *l. un. C. Theod. eod.* 28 Consanguinei defunctæ in successione præferuntur defunctæ marito. *l. un. C. unde vir & uxor.* 29 Remota denunciatione solenni & observatione temporum. *l.* 4. *C. de interdictis.*

30 *Quod legatorum*, XLII. D. III.

31 Legatarius propria authoritate ante aditam hereditatem occupans rem legatam, tenetur rem restituere heredi, ut Falcidiam detrahat. *l.* 1. §. 2. *ff. eod.*

32 Executionem sententiæ, vel instrumenti in singularem successorem non dari, sed heredes tantum obligari, licet in ipsa sententia nulla facta sit eorum mentio Baldus ad hanc legem notat: ut & Accursius in

Source : BIU Cujas

TIT. IV.

UNDE[1] VI.

De vi propulsanda.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Theodoro.

RECTE possidenti, ad defendendam possessionem, quam sine vitio tenebat, inculpatæ[2] tutelæ moderatione illatam vim[3] propulsare[4] licet[5]. P.P. XV. Kalend. Decembr. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De anno, de heredibus.

II. Iidem AA. & CC. Alexandro.

VI[6] pulsos restituendos[7] esse interdicti exemplo[8], si necdum utilis[9] annus excessit, certissimi juris est: & heredes[10] teneri in tantum, quantum[11] ad eos pervenit. S. AA. CONSS.

De violenta possessione non tenenda.

III. Iidem AA. & CC. Ulpiæ & Proculinæ.

AUctoritatem vobis Rescripti[12] nostri tenendæ possessionis, quam vos per violentiam ademptam profitemini, accommodari nimis improbe postulatis. S. VIII. Id. April. CC. CONSS.

De criminali & civili judicio. De fructibus.

IV. Iidem AA. & CC. Hygino.

SI de possessione vi dejectus es, eum & lege Julia[13] vis privatæ reum postulare, & ad instar[14] interdicti *unde vi* convenire potes, quo reum causam[15] omnem præstare oportet: in qua fructus[16] etiam quos vetus possessor percipere potuit, non [tantum] quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

De vi, errore, & domini incuria.

V. Imp. CONSTANTINUS A. ad Tertullianum.

INvasor[17] locorum pœna teneatur legitima[18]: si tamen vi loca eadem[19] invasisse constiterit: Nam si per errorem aut incuriam[20] domini loca[21] ab aliis possessa sunt: sine pœna possessio restitui[22] debet. Dat. VI. Kal. Maii, GALLICANO & SYMMACHO CONSS. 330.

De rescriptis & sententiis. I. De tutoribus & curatoribus.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Potito P. V.

MEminerint cuncti, sive vulgato[23] rescripto[24] mansuetudinis nostræ, sive[25] sententia cujuslibet judicis utantur in causis, conveniendos[26] dominos locorum esse: aut si forte defuerint, eorum actores ad insinuandas sententias, procuratoresque esse quærendos, ne inde[27] injuriarum nascatur occasio unde jura nascuntur. Quod si præcepta nostra implere neglexerint: omni negotio de quo jurgare cœperant, privabuntur.

§. Sin autem habito plerumque colludio[28], curatores vel tutores minorum his rem debitam ea occasione pervadant, ut pupillis vel adultis jurgandi copia & fructus adimatur: his eatenus subvenimus, ut eosdem non atterat[29] damno culpa temeritatis alienæ: sed illico[30] quidem possessio ei à quo est ablata, reddatur: curatores autem vel tutores æterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio persequatur. Dat. II. Non. Aprilis, ANTONINO & SYAGRIO CONSS. 382.

Pœna invasorum.

VII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Messianum Com. rerum privatarum.

SI[31] quis[32] in tantam furoris[33] pervenerit audaciam ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud homines quoslibet[34] constitutarum ante adventum Judicialis arbitrii violenter invaserit[35], dominus quidem constitutus possessionem quam abstulit[36], restituat[37] possessori, & dominium ejusdem rei amittat[38]. Si vero alienarum rerum possessionem invasit: non solum eam possidentibus reddat[39], verum etiam æstimationem earundem rerum restituere compellatur. Dat. XVII. Kal. Jun. *Treveris*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

De momentaria possessione.

VIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pamphilo[40].

MOmentariæ[41] possessionis interdictum[42], quod non semper ad vim publicam pertinet[43], vel privatam, mox audiri, interdum etiam sine inscriptione meretur. Dat. VI. Idib. Jun. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

De jurejurando.

IX. Imp. ZENO A. Sebastiano P.P.

SI[44] quando vis in judicio fuerit patefacta, deinde super rebus abreptis, vel invasis[45] vel damno dato tempore impetus quæstio proponatur: si[46] non potuerit, qui vim sustinuit, quæ perdidit, singula comprobare, taxatione[47] à Judice facta pro personarum atque negotii[48] qualitate; sacramento[49] æstimationem rerum quas perdidit, manifestet[50]: nec liceat ei ultra[51] taxationem[52] à Judice factam jurare[53]: & quod hujusmodi jurejurando[54] dato[55] fuerit declaratum, judicem condemnare oportet. Dat. Id. Decembr. *Constantinop.* post Conf. BASILII II. & ARMATI V.C. 477.

De conductoribus & precario possidentibus.

X. Idem A. Sebastiano P.P.

NOn ab re est, quemadmodum possessionis alienæ invasores[56], tam vetus quam præsens sacra constitutio censuit esse puniendos: ita nec conductoribus[57], & possessionis alienæ detentoribus impune procedere, si locatoribus forte, vel possessionem rerum suarum, quam apud alios precario modo esse concesserant, recuperare secundum leges volentibus, cum nulla sibimet cognita legibus allegatio competeret, duxerint resistendum[58]: & non protinus, id est, non expectato judiciorum ordine[59], alienam possessionem recte eam recuperantibus, cedere patiantur. Eos namque jubemus pro tanta suæ iniquitatis impudentia, si cognitionis judiciariæ eventu fuerint condemnati: rei cujus possessionem sponte restituere usque ad definitivam sententiam minime passi sunt, æstimationem victrici parti una[60] cum ipsa re præbere compelli. Dat. V. Kalend. April. *Constantinop.* THEODORICO & VENANTIO CONSS. 484.

De vacua possessione.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm quærebatur inter Illyricianam[61] advocationem quid fieri oportet, quapropter[62] eos qui vacuam[63] possessionem absentium sine judiciali sententia detinuerunt[64], quia veteres leges nec *unde vi* interdictum, nec *quod vi, aut clam*, vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiebant, violentia in ablatam possessionem minime præcedente, nisi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: Nos[65] non concedentes aliquem alienas res, vel possessiones per suam auctoritatem usurpare, sancimus, talem possessorem, uti[66] prædonem intelligi, & generali jurisdictione ea teneri, quæ pro restituenda possessione contra hujusmodi personas veteribus declarata sunt legibus. Ridiculum etenim est dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occupaverit. †. Omnes autem scire debent, quod suum[67] non est, hoc ad alios modis omnibus pertinere: cum talis depositio in furti actione jam dudum veteribus legibus definita est, dicentibus, si quis alienam rem adversus[68] domini voluntatem attigerit, furti actione teneatur: his videlicet quæ super recipienda possessione à nobis disposita sunt, locum habentibus, si[69] non ex die ex quo possessio detenta est, triginta[70] annorum excesserint curricula. Dat. XIII. Kal. Novembr. *Constantinop.* post consulat. LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

TIT. V.

SI PER VIM[71] VEL ALIO MODO ABSENTIS[72] PERTURBATA SIT POSSESSIO.

Ad recuperandam possessionem absentis admittuntur carentes mandato: supple, caventes de rato. Bald.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Severo.

IUDICES[73] absentium, qui cujuslibet rei possessione privati sunt, suscipiant in jure personas, & auctoritatis suæ formidabile ministerium objiciant: atque ita tueantur absentes, ut id solum diligenter inquirant, an ejus qui quolibet modo peregrinatur, possessio ablata sit, quam propinquus, vel parens, vel proximus, vel amicus, vel colonus[74], vel libertus seu servus quolibet titulo retinebat: nec eos[75] qui dejecti sunt absentium nomine possidentes, quia minime ipsis decisio[76] causæ mandata[77] sit, ab experiunda[78] re secludant: nec si servi[79] sint, eorum rejiciant in jure personas, quia[80] hujusmodi conditionis hominibus causas perorare fas non sit. Sed post[81] elapsa quoque spatia recuperandæ possessionis legibus præstituta, litigium eis inferentibus largiri convenit: ut eos momentariæ perinde possessioni [sine ulla cunctatione] restituant, ac si reversus dominus litigasset. Cui tamen [domino] quolibet[82] tempore reverso, actionem possessionis recuperandæ indulgemus, quia fieri potest, ut restitutio propter servos infideles, vel negligentes propinquos, vel parentes, vel proximos, vel amicos, vel colonos, vel libertos interea differatur. Absentibus enim officere non debet tempus emensum, quod recuperandæ possessioni legibus præstitutum est: sed reformato statu qui per injuriam sublatus est, omnia quæ fuerunt ad discceptationem litigii, immutilata permaneant: judicio servato justis[83] legitimisque [absentibus] personis: cum valde sufficiat possessionem tenentibus absentium nomine contra præsentium violentiam subveniri. Dat. X. Kal. Novemb. *Constantinopol.*[84] CONSTANTINO VII. & CONSTANTE C. III. CONSS. 326.

Nec auctoritate rescripti, nec auctoritate interlocutoria judicis potest non citatus de possessione repelli. Bald.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

NEc[85] Imperiale responsum, quod supplicatio litigatoris obtinuit, nec interlocutio Cognitoris ex quacunque parte innovare possessionis statum, eo qui rem tenet absente, permittit: quia negotiorum merita, partium adsertione[86] pandantur. Datum XV. Kalend. Januar. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

TIT.

---

1 §.6. *Inst. de interdict.* 4. C. *Theod.* 21. adde *tit. De vi & vi armata.* XLIII. D. XVI. Hoc interdictum recuperandæ possessionis est: Cujus causa, Prætor: materia, res immobiles: Forma, vi dejectio: Effectus, restitutio possessionis, & ejus quod interest.

2 Inculpata tutela æquabilis, & remota ab omni culpa, quæ defendendo, non ulciscendo servatur. vid. *Cujac. 5. obs.* 18. Quid si quis modum in se defendendo excessit: & occidit, cum posset effugere? Bartolus *in cap.* 1. *de pace Constantiæ.* & post eum Romanus *sing.* 2. negant, eum teneri de occiso: sed ut reum puniri arbitrio judicis. *arg. l.* 4 §. *ad l. Jul. de adult.*

3 Quid? convicium convicio licetne propulsare? vide Gayllum 2. *obs.* 100. 101.

4 *l.* 1. §. 27. *l.* 17. *ff. de vi & vi. l.* 3. *ff. de justitia.*

5 Inde colligi volunt, præsumi pro vivente adversus interfectum: hunc scilicet aggressorem fuisse. vide *Alciatum* 3. *præsumpt.* 39.

6 Vi dejectus de possessione, interdicto *unde vi* restituitur intra annum. In heredes vero non agitur, nisi in quantum ad eos pervenit. *Synops. Basil.* 10. *titul.* 2. *ex lib.* 10. *tit.* 3. *cap.* 51. & 1. *Harm.* II. §. 9.

7 *l.* 1. §. 3. *ff. de vi & vi.* §. 6. *Inst. de interdict.*

8 *l.* 4 §. *l.* 3. *l.* 4 §. *de interdict.*

9 *l.* 1. §. 39 *ff. eod.*

10 *l.* 1. *in fin. ff. eod.*

11 *l.* 38. *ff. de reg. jur.*

12 Violenta possessio, ne quidem rescripto confirmari potest. *l.* 6. §. *eod. l.* 2. *l.* 3. §. *de precibus imper. l.* 4. §. *de emancip. l.* 2. §. 10. *ff. ne quid in loco publico. Synops. d. loco cap.* 52. & 1. *Harm.* §. 11.

13 *l.* 1. §. 2 *ff. eod.* §. 6. *vers. Qui autem. Inst. de interdictis.*

14 Vid. *l.* 2. §. *eod. l.* 3. §. *de libert. exhib. l.* 3. *l.* 4. §. *de interdictis.* Idque criminaliter. *l.* 1. §. *quando civil. act.* vid. *Cujac. 5. obs.* 15.

15 *l.* 6. *ff. eod.*

16 *l.* 1. §. 40 *ff. eod.*

17 *l.* 7. §. *eod. l.* 3. §. *finium regund.* Est autem hæc lex interpolata à Triboniano, ut ex Frontino constat. adde *Cujac.* 19. *obs.* 16. ubi de locis alienis invasis agitur.

18 Id est, legibus Juliis. *l.* 4. §. *eod.* vel lege ejusdem Constantini. *l.* 6. *l.* 7. §. *ad l. Jul. de vi.* pœna capitis vel deportationis, quæ differtur post negotii totius exitum, ut ait lex 14. *C. Theod. quorum appellat.*

19 Eundem.

20 Dum segnis est in inspectione & conservatione locorum suorum.

21 *Loca data ab aliis*, &c. *Cujac.* 19. *obs.* 16.

22 Interdicto restitutorio momentariæ possessionis, *de quo v. l.* 8. §. *eod.*

23 *l.* 3. §. *eod.*

24 *l.* 2. *C. Theod. eod.*

25 Rescripto vel interlocutoria judicis nemini concessum est alienam possessionem ingredi.

26 Sententia, libelli conventione, *ut hic*, & *l. pen.* §. *de dignitatib.* vid. *Cujac. Nevell.* 1.

27 Inde injuria nasci non debet, unde jus nascitur. adde *l.* 1. *in fin.* §. *de his qui ven. ætat. l.* 2. §. *de indict. viduit. l.* 19. §. *de testam. 16. q. 6. cap.* 2.

28 Colludium tutoris.

29 Imo atterit. *l.* 2. §. *de his quæ ut indign.*

30 *l.* 12. §. 1. *ff. de adq. poss.*

31 Si quis vi res vel fisci, vel alterius alicujus possidentis, absque jussu judicis ademerit, si quidem dominus est, rem amittit: sin aliena res erat, non solum eam reddit ei qui rapinam passus est, verum etiam ipsius æstimationem. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 2. *ex lib.* 50. *tit.* 3. *cap.* 57. vel ita, De finibus litigans, si nondum finita lite locum, de quo est controversia occupaverit, & postea victus fuerit, alterum tantum victori præstat: sin locus ipsius proprius fuerit, sufficit eum loco ipso excidere. *Synops.* 58. *tit.* 9. *ex lib.* 60. *tit.* 31. *cap.* 3. Goth. Hæc lex canonizata est in *cap.* 13. *causa.* 1. q. 4. ANS.

32 *l.* 3. *vers. illi vero. Cod. Theod. unde vi.*

33 De furoris audacia, *l.* 2. §. *de aquad.* dixi, *l.* 6. §. 1. §. *de appell.*

34 An idem jus est in rebus Ecclesiasticis? negat Socin. *reg.* 292. in duobus casibus.

35 *l.* 5. §. *eod.*

36 Authoritate propria rem ipsam controversam nemo jure capere potest, *ut hic.* Quid si debitor ipse fugiat, *ut in l. ait* 10. §. *si debitorem.* 16. *ff. quæ in fraud.* Quid si nocturnus sit depopulator, *ut in l.* 1. §. *quando liceat.* Quid si ita conventum, ut liceret propria authoritate capere? vid. *l.* 2. §. *de pign.* Quid si de legato controversia sit? vid. *l.* 5. §. *de legatis.* Actori jus prehendendi esse notat Socinus *reg.* 4.

37 Prima pœna invasoris. adde *l.* 10. §. *eod.* 13. *in fin. ff. de eod. quod met. causa. l. un. in fin.* §. *de suffrag. l.* 54. §. *de decur. l.* 176. *ff. de reg. jur.* §. 1. *vers. sed ne, dum Inst. ut bonor.* §. 6. *Inst. de interdict.* 2. *Feud.* 27. §. 2. *in fin.*

38 Altera pœna.

39 Immo non reddit. *l.* 55. *ff. de furt.*

40 Passibo, *l.* 8. *vers. momentariæ etiam possessionis. C. Theod. de jurisd.* qua ex constitutione tres leges desumptæ sunt, hæc scil. *l. pen.* §. *de accus. l.* 1. §. *de abigeis.* qua de re vid. *Cujac.* 1. *obs.* 30.

41 Adde *l. un.* §. *si de momentanea. l. ult.* §. *qui legit.*

42 Hoc interdictum hodie vocatur *redintegrandæ possessionis*: cujus videtur usus ex hac lege deductus & *l.* 5. §. *eod.*

43 Nam & alia ex causa quam ex vi publica hoc interdictum *unde vi* ad possessiones ablatas pertinet; veluti si sub specie & terrore rescripti, aut judicati ablata possessio. *l.* 6. §. *eod. l. ult.* §. *eod. l.* 2. §. *si per vim vel alio modo.* ad occupatam possessionem vacantem, absente domino sine authoritate judicis à non creditore, pertinet quoque hoc interdictum.

44 1. *Harm.* 6. §. 69. Goth. Vide in hanc legem Plot. *de in litem jurand.* & Petr. de Bell. Pertic. ANS.

45 Vid. *quæ not. ad l.* 15. §. 9. *in fin. ff. quod vi.*

46 *l.* 3. *l.* 7. §. *eod.*

47 De taxationis verbo vid. Cujac. 2. *obs.* 12.

48 Perveștigat etiam judex locum ubi jactura facta fuerit. Harmen. *d. loco.*

49 Si damnum ab invasore illatum liquido probari non potest, judex habita personæ qualitate, & ratione negotii, potest damnum definire, & postea juramentum actori deferre. Quid: heredi spoliati num juramentum quoque defertur? Mynsing. negat, 4. *obsery.* 12.

50 Vid. *Cujac. ad Nevell.* 18. 161. *Quinta parte.*

51 Ultra taxationem judicis non juratur.

52 Judex jubet rebus ita bene cognitis actorem jurare ad certam quantitatem: jurare denique, ὑπὲρ ἀγνοίαν τῶν τοῦ ἀντιδίκου κακουργημάτων, quod his non minora detrimenta percepit.

53 Contra furem juratur, vid. *Clar. 5. sent.* §. *furt.* 6. *vers. item contra furem juratur.*

54 Probari jurejurando actoris vis, & id, quod interest, potest, ut *hic. Glos. in c. qualiter de accus.* Cujus sententiæ duas exceptiones vide apud Socinum *regul.* 190. qua in re priore loco vis ipsa probanda est.

55 Post ejusmodi juramentum probatio non admittitur. *Tiraq. de retract. gentil.* §. 4. *gl.* 1. *n.* 28.

56 *l.* 5. *l.* 7. *l.* 9. §. *eod.*

57 Coloni, & inquilini rei restitutionem denegantes sine causa, in rem ejusque æstimationem simul condemnantur.

58 Oppositæ dominii exceptione: de qua vid. Oldendorpium *cap.* 34. *de except.*

59 Judiciorum ordo servandus.

60 *l.* 34. §. *de locat.*

61 De Illyriciana advocatione alibi, ac persæpe dictum est.

62 Si quis absentis rem vacuam detinuisset, non conveniebatur olim nec interdicto, *unde vi*, nec *quod vi, aut clam*: sed tantum actione in rem quamdiu dominus erat qui aberat. Hodie velut possessor, interdicto generali vi tenetur. Nam ridiculum est dicere, putabam rem alienam meam esse. Itaque hic idem constituit, quod de furti actione in duplum: in qua si quis alienam rem invito domino attingit, furtum committit. Ut interim sciamus in hujus constitutionis specie superiora obtinere adversus vacuæ possessionis detentorem, si non anni triginta præterierint, ex quo possessionem adeptus. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 2. *ex lib.* 50. *tit.* 3. *cap.* 61.

63 *l.* 6. §. *de adquir. poss.*

64 Id est, occuparunt: hoc innuit, Occupationem vacantis possessionis ad eam restituendam, furis, & invasoris exemplo teneri.

65 Justinianus momentariæ possessionis interdictum primus dedit adversus eum, qui vacuam possessionem occupavit. vid. *Cujac.* 9. *obs.* 16.

66 Qui sciens rem alienam vacantem occupat, quasi prædo est.

67 Meum quod non est, alterius est, *ut hic*, & *l.* 15. *ff. de except. rei jud.* fallit in re sacra aut nullius.

68 Furtum est contrectatio rei alienæ invito domino.

69 Præscribi triginta annis jure civili rem furtivam ex hoc loco notatur. Est enim species hujus constitutionis de eo qui vacuam possessionem absentis sine judiciali sententia detinet, quem hæc lex vocat ut prædonem, *ibi, uti prædonem intelligi*, quem denique hæc constitutio negat rem vacuam ita à se possessam præscribere, si non ex die ex quo possessio ab eo detenta est, triginta annorum spatium excesserit, *ut hic.* adde *l.* 1. §. 1. §. *de annali except.* Quid? qui à quasi prædone bona fide causam habent, quo tempore præscribunt? longo tempore. §. *quod autem. Inst. de usuc. & ibi Angel.* Quid jure canonico? Possessor ipse malæ fidei nullo tempore præscribit c. *possess.* 2. *ubi Dynus de reg. in* 6. *cap. ult. extr. de præscript.* Qui vero ab eo causam habet, triennio. *Capola in l.* 1. *sup. pro tempore. num.* 10.

70 Condictio ex hac lege finitur triennio.

71 XLIII. D. IV.

72 Interdictum *unde vi* competit etiam ei qui absens expulsus est.

73 *l.* 1. *Cod. Theod. unde vi.*

74 *l. ult.* §. *de adquir. poss.*

75 Vide *l.* 3. *qui legitim.*

76 *Diffin. d. l. t. & Haland.*

77 In recuperanda absentis possessione, admittuntur etiam carentes mandato, *ut hic*, § tamen de rato caveant.

78 *Experiendo secludatur, Hal. experiunda re, d. l. t.*

79 Pro recuperanda alteri possessione, etiam servus auditur. *d. l. t. & l. 4. C. Theod. unde vi.*

80 Ratio dubitandi.

81 Id est, post annum.

82 Dominus reversus auditur perpetuo.

83 *l. ult.* §. *qui legitimam personam.*

84 *Mediol. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Com. d. l.* 1.

85 *l.* 5. *Cod. Theod. unde vi.* Possessor citra conventionem in sua possessione turbandus non est, seu rescripto principis, seu interlocutione judicis.

86 *Hæ horæ causarum merita & fines pandantur. l. t. de offic. civil. judic. vid. Cujac.* 16. *obs.* 8.

Source : BIU Cujas

1 XLIII. D. XVII. §. 4. *Inſt. de interdict.* vid. *Cujac. 5. obſ.* 32. vid. *Feſtum in verbo Poſſeſſio.* Eſt autem hoc interdictum Retinendæ poſſeſſionis, cujus cauſa, Prætor: materia, res immobiles: Forma, ut qui poſſedit tempore turbationis, vel litis, non vi, non clam, non precario injuria afficiatur. Effectus, vim fieri vetari, & ſatisdari poſſeſſionis tranſlatio. 2 *l. 1. ff. eod.* vid. *Duaren. 1. diſp. 21. Robert. 3. ſent. 21.* Goth. Adde Goedd. *de contr. ſtipulat. cap. 5. num.* 289. *& de ſequeſtr. cap. 2. num.* 45. ANS. 3 Reddito interdicto *uti poſſidetis*, ſi petitorio judicio agitur, ſatisdare *judicatum ſolvi* debet petitori is qui in poſſeſſione potior eſt: aut ſi non ſatisdat, in petitorem ſatisdantem transferenda poſſeſſio eſt, ita ut alteri incumbat onus probandi. vid. *verſ. olim. Inſt. de ſatisd. Paul. 1. ſent. 11. §. 1.* vid. *ibi Cujac.* 4 Pœnæ cauſa transfertur poſſeſſio. *l. 5. §. 1. in fin. ff. ut legator. l. 2. in fin. ff. de collationibus. l. 6. in fin. ff. de Carboniano. Nov. 18. cap. 10.*

TIT. VI.

UTI[1] POSSIDETIS.

Interdicto uti poſſidetis ille eſt in poſſeſſione tuendus, qui poſſidet non vi, non clam, non precario ab adverſario. Bald.

1. Impp. DIOCLET. & MAX. AA. & CC. Cyrillo.

UTI[2] poſſidetis fundum, de quo agitur, cum ab altero, nec vi, nec clam, nec precario poſſidetis, Rector provinciæ vim fieri prohibebit: ac ſatisdationis[3], vel transferendæ[4] poſſeſſionis Edicti perpetui forma ſervata, de proprietate cognoſcet. Subſcripta III. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

TIT. VII.

DE TABULIS[5] EXHIBENDIS[6].

Pupilari ſubſtituto, ſi pupillus in pupillari ætate deceſſit, datur interdictum de tabulis teſtamenti exhibendis. Bald.

1. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Germano.

SI in poteſtate patris fuerunt impuberes filii, & vos eis eſtis ſubſtituti[7], atque ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus cœpit hereditas pertinere: de exhibendis teſtamenti tabulis interdicto uti poteſtis[8]. P. P. VII. Kal. Maji, SECULARI, & DONATO CONSS. 261.

5 XLIII. D. V.

6 Illi cujus intereſt, legatario fideicommiſſario, ſubſtituto, & ſimilibus.

7 Interdictum competit primis heredibus vel ſecundis, exiſtente cauſa ſubſtitutionis, *ut hic*; competit etiam legatariis aut fideicommiſſariis quorum intereſt. *l. 3. §. 10. ff. eod.* 8 Quodnam intra tempus? Robertus 2. *recept.* 39. *& 2. animadv.* 14. putat perpetuo dari & poſt annum. Nam & hic anni nulla fit mentio, & caſus ſubſtitutionis in hac lege poteſt annum excedere, quo nomine reprehenditur à Cujacio 16. *obſ.* 18. & Antonio Mercatore, 2. *Nota* 24. Notant itaque ex Paul. 4. *ſent. 7. §. 6.* interdictum *de tabulis exhibendis* annuum eſſe. Annum interdicti non cedere hac conſtitutione à morte patris, ſed pupillorum: à qua primum hereditas ad ſubſtitutos pertinere cœpit, cum ſuperſtitibus pupillis ad eos pertinere non potuerit. *l. 2. §. 2. ff. de vulg. l. 1. ff. de hered. vendita.*

TIT. VIII.

DE[9] LIBERIS[10] EXHIBENDIS, SEU DEDUCENDIS, ET DE LIBERO[11] HOMINE EXHIBENDO.

Filio, cui non infertur quæſtio ſtatus, competit hereditatis petitio contra poſſidentem bona materna. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Juſtino.

SI (ut proponis) cum tuæ poteſtatis eſſes, ſuper rebus maternis obtinuiſti: potes eos, qui tibi condemnati ſunt, convenire. Quod ſi extiterit, qui[12] te filium, & in ſua poteſtate eſſe contendit: interdicto in eam rem propoſito, de fide intentionis ejus quæretur. P. P. VI. Idib. April. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

9 Hoc interdictum *de liberis exhibendis* competit adverſus detinentem dolo malo liberos noſtros cujuſque ſexus & poteſtatis ſint.

10 §. 1. *verſ. exhibitoria. Inſtit. de interdictis.* vid. XLIII. D. XXX.

11 Vid. XLIII. D. XXIX.

12 Pater emancipatum filium hoc interdicto abducit.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cyrillæ[13].

ADi Præſidem provinciæ, ac poſtula filios tuos exhiberi. S. V. Id. April. *Byzantii*, AA. CONSS.

Interdictum de uxore exhibenda competit contra patrem puellæ, qui habet eam in ſua poteſtate. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Euodiæ. [14]

SI ad inſtar[15] interdicti de exhibenda filia Philippi eum conveniendum putaveris: Rector provinciæ aditus ſuam vobis accommodabit notionem. S. XII. Kalend. Decembr. *Nicomediæ.* AA. CONSS.

13 Etiam fœminis competit interdictum de liberis exhibendis, & *l. 3. §. 11. ff. de hom. lib. exhib.*

14 *Euodio* quidam ita legunt, putantque hic agi de uxore marito exhibenda & ab eo ducenda. *l. 11. §. de nuptiis. l. 2. ff. de liberis exhibendis.* vid. *Cujacium hic, & apud Paul. 5. ſent. 6. §. 15.*

15 Vid. quæ dixi ad *l. 2. l. 4. §. unde vi.*

TIT. IX.

DE[16] PRECARIO[17], ET SALVIANO[18] INTERDICTO.

Pro pignore vendito, contra emptorem non competit interdictum Salvianum directum, ſed ad hypothecariam actionem eſt recurrendum. Bart.

1. Imp. GORDIANUS Ariſtoni.

SI te non remittente pignus, debitor tuus ea, quæ tibi obnoxia ſunt, venundedit[19]: integrum tibi jus eſt ea perſequi, non interdicto Salviano[20] (id enim tantummodo[21] adverſus conductorem, debitoremve competit) ſed Serviana[22] actione, vel quæ ad exemplum[23] ejus inſtituitur, utilis adverſus emptorem exercenda eſt. P. P. VI. Idib. Septembr. PIO, & PONTIANO CONSS. 239.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Fabricio.

HAbitantis precario heredes[24] ad reſtituendum habitaculum[25] teneri[26], contra eos interdicto[27] propoſito, manifeſte declaratur. S. Kal. Decembr. *Sirmii*, AA. CONSS.

16 Tranſit ad interdicta adipiſcendæ poſſeſſionis.

17 *De precario* interdicto, dixi ad XLIII. D. XXVI.

18 De Salviano interdicto, dixi ad *l. 43. ff. ult.*

19 Contra pignoris emptorem creditor experitur *Serviana vel quaſi, ſeu hypothecaria*, non *Salviano interdicto.*

20 Interdictum hoc Salvianum, cujus cauſa efficiens, Salvius Julianus Prætor: Materia, res judicatæ & invectæ in prædium ruſticum vel urbanum quæ locatori propenſione tacite ſint obligatæ: Forma, ut petatur revocatio rerum invito domino à conductore diſtractarum: Effectus, earum adeptio: Affinia actio Serviana. *l. 1. §. eod.* 21 Imo & adverſus extraneum quemque datur. *l. 1. §. 1. ff. de Salviano dixi ibi.* 22 Datur pro revocandis rebus hypothecæ ſubjectis, dixi ad Theophilum §. 7. *Inſt. de actionibus.* 23 Quaſi Servianum intelligit. vid. §. 7. *Inſt. de act.* 24 *l. 8. §. 8. ff. de precario.* 25 Hoc eſt, habitationem. 26 Imo non tenetur. *l. 11. ff. de diverſ. & tempor.* 27 De precario, quod reſtitutorium eſt.

TIT. X.

DE ÆDIFICIIS PRIVATIS[28].

De balneis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Tauro.

ET balneum[29] (ut deſideras) exſtruere, & ædificium ei ſuperponere potes: obſervata tamen forma[30], qua cæteris ſuper balneum ædificare permittitur, id eſt, ut concamaratis[31] ſuperinſtruas, & ipſum concameres, nec modum[32] uſitatum altitudinis excedas. P. P. Sine die & Conſule.

28 Huc refer 2. *Harm.* 4.

29 Vid. *Harm. d. loco, cap.* περὶ βαλανείων κλιμάκων. *Vitruvium 5. c. 10.* de balneo, adde *l. 5. §. eod.*

30 Forma ædificiorum veterum, reficienti ſervanda, ut neque vicinorum proſpectui officiat, niſi hujuſmodi ſervitutem habeat pacto aut ſtipulatione ſibi conceſſum, 2. *Harm.* 4. §. 58. Goth. Adde Rævard. *conject. lib. 3. cap. 12.* ANS. 31 Camerare, eſt ad fornicis morem ædificare, *l. 31. ff. de leg. 3.* hinc arca concamerata in *l. 19. §. 5. ff. locati.* 32 Vid. *l. 11. ff. de ſervit. urb. l. 1. §. 17. ff. de operis novi nunciat.* De modo altitudinis ædificiorum Rutilius Florens ſtante Republica orationem habuit. Quis modus fuerit præſcriptus, incertum, ſub Auguſto ſexagenta pedum altitudo finita. *Strabo 5.* hanc altitudinem poſtea cohibuit Nero. *Tacit. lib. 15.* quem tamen ad modum non conſtat. Certe Auguſti conſtitutionem Trajanus poſtea revocavit teſte Sexto Aurelio Victore. adde 2. Vitruvium 9. Senecam 1. *controverſ. 3.* De craſſitudine parietum dixi ad *l. 52. §. 13. ff. pro ſocio.*

De ædificiis non demoliendis.

II. Imp. ALEXANDER A. Diogeni.

NEgotiandi[33] cauſa ædificia demoliri, & marmora detrahere, Edicto divi Veſpaſiani & Senatuſconſulto[34] vetitum eſt[35]. Cæterum de[36] alia domo in aliam transferre quædam licere, exceptum eſt. Sed nec dominis ita[37] transferre licet, ut integris[38] ædificiis depoſitis, publicus deformetur[39] aſpectus. P. P. XI. Kal. Januar. ALEXANDRO A. CONS. 223.

33 *l. 41. §. 9. ff. de leg. 1. l. 45. in fin. ff. de donat. inter virum. l. ult. ff. de damno. Synopſ. Baſil. 19. tit. 1. ex lib. 58. tit. 11. c. 2. l. 52. ff. de contrahend. empt.*

34 Contius putat hoc ſenatuſconſultum factum fuiſſe anno quinto Imperii Adriani, Aviola & Panſa conſulibus, ex *l. 41. §. 1. ff. de legat. 1.* Sed *Cujacius 5. obſerv. 26.* putat aliud SC. fuiſſe quod edictum D. Adriani ſubſecutum ſit. Nam edicta ſenatuſconſultis confirmari ſolebant. *l. 1. ff. in quibus cauſ. pign.* vel errorem hic eſſe in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis ſententia Adriano tribuatur. *d. §. 1.*

35 Vid. *l. 6. §. eod.* Imo poteſt diſtrahere. *l. 43. §. 1. ff. de leg. 1.*

36 De alia in aliam domum transferre licet quum integra non eſt: item alioqui prohibitum eſt propter ornatum & aſpectum urbis. *Synopſ. Baſil. ibid.*

37 Id Spartianus Adriano tribuit.

38 Aliud ſi non integra ædificia deponantur. *d. §. 5.*

39 Publicus urbis aſpectus non deformandus.

III. Imp. ANTONINUS A. Juſtino.

SI (ut proponis) cum tuæ poteſtatis eſſes, ſuper rebus maternis obtinuiſti: potes eos, qui tibi condemnati ſunt, convenire. Quod ſi extiterit, qui[12] te filium, & in ſua poteſtate eſſe contendit: interdicto in eam rem propoſito, de fide intentionis ejus quæretur. P. P. VI. Idib. April. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De ruinis.

III. Idem A. Evocato.

AN in totum ex ruina domus licuerit non eandem faciem in civitate reſtituere, ſed in[40] hortum convertere, & an hoc conſenſu tunc Magiſtratuum non prohibentium, item vicinorum factum ſit: Præſes probatis his quæ in oppido[41] frequenter in eodem genere controverſiarum ſervata ſunt, cauſa cognita, ſtatuet. P. P. VII. Kal. April. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

40 Æædes ruinoſas in hortum convertere interdum non licet. Liceat autem necne judicis arbitrio relinquitur.

41 Ex his quæ in oppido frequenter ſervantur, judicari poteſt.

De ædificio communi.

IV. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIP. C. Victori.

SI[42] (ut proponis) ſocius[43] ædificii ad refectionem ejus ſumptus conferre detrectat: non neceſſario extra[44] ordinem tibi ſubveniri deſideras. Etenim ſi ſolus ædificaveris, nec intra quatuor menſium tempora cum centeſimis[45] nummus pro portione ſocii erogatus reſtitutus fuerit, vel quominus id fieret, per ſocium ſtetiſſe conſtiterit, jus[46] dominii pro ſolido vindicare, vel obtinere juxta placitum[47] antiquitatis poteris. P. P. IV. Kal. April. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

42 Si ſocius ædificii ſumptus fecit, non neceſſario, extra ordinem ei ſubvenitur: ſin autem ſolus ædificaſti, nec cum centeſima τὰ ἀναλωθέντα μέρους, certam portionem recepiſti, ubi quadrimeſtre præterierit, dominium ejus in ſolidum conſequeris, niſi quominus tibi ſolveretur per ſocium non ſteterit. *Syn. Baſil. 12. tit. 1. in fin.*

43 Socius ædificii expenſas repetit, *ut hic, & l. 16. §. de rei vind.* id oratione D. Marci conſtitutum fuit. *l. 52. §. 10. ff. pro ſocio.* De ſumptibus ædificii repetendis, adde *l. 33. in fin. ff. de cond. indeb. l. 45. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. ff. de pign. & hyp. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. verſ. Certe. Inſt. de rerum diviſione.*

44 Ἐξωτῶν διαταξάμενον *Synopſ. 11. tit. 1. in fin.*

45 Id eſt, centeſimas uſuras. vid. Molinæum *de uſur. num. 57.* ubi duos alios caſus ſpeciales uſuræ centeſimæ enumerat ex *l. 1. §. de uſuris pupillaribus & l. ult. §. de uſur. rei jud.*

De tranſlatione.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. Elpidio agenti vicem P. P.

SI quis poſt hanc legem civitate[53] ſpoliata ornatum (hoc eſt, marmora, vel columnas) ad rura tranſtulerit, privetur ea poſſeſſione, quam ita ornaverit. Si quis autem ex alia in aliam civitatem labentium parietum marmora vel columnas de propriis domibus in proprias transferre voluerit: quoniam utrobique hæc eſſe publicum decus eſt, licenter hoc faciat. Data ſimiliter facultate etiam de poſſeſſione[54] ornatum hujuſmodi ad poſſeſſionem aliam transferendi, quamvis[55] per muros, vel etiam per mediam civitatem ea transferri neceſſe ſit: ita ut ea ſolummodo quæ illata fuerint civitatibus exportentur. Dat. VI. Kal. Jun. *Viminacii*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CONSS. 321.

46 Socius moram quadrimeſtrem committens in ſumptibus ſocio qui ædificavit reſtituendis, dominium rei communis amittit. 47 Orationem Divi Marci, *l. 52. §. 10. ff. pro ſocio.*

48 De balneo, adde *l. 1. §. eod.* 49 Qui ſciens nomine proprio commune ædificium reædificat, ſumptus non repetit, *ut hic, & l. 6. §. 2. ff. comm. dividendo.* vid. *quæ dicam §. eod.* 50 Ædificium ſolo cedit. 51 Vide tamen quæ de ea re alias dixi ad *l. 38. ff. de hered. petit.* adde *l. ult. §. de negot. l. 5. §. de rei vind. l. 37. ff. de rei vind. l. 46. in fin. ff. de damno.* aliud æquitatis eſſe videtur.

52 Veſpaſianus idem edixerat. Suetonius, *Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & ædificare, ſi poſſeſſores ceſſarent, cuique permiſit.* & Victor, *Romam deformem incendiis veteribus ac ruinas reparavit, permiſſa, ſi domini deeſſent, ædificandi copia, Veſpaſianus & Adrianus dominium dederunt inſtauratori ſtatim: Divus Marcus à quatuor menſibus.* vid. *l. 1. ff. in quibus cauſis pignus. l. 52. §. 10. ff. pro ſocio.* adde *Cujac. 19. obſ. 20.* 53 Ex civitate in aliam civitatem columnas ædificii transferre licet. *verſ. ſi quis autem. §. eod.* rus eis transferre non licet, *ut hic*, ex agro in alium agrum licet. *verſ. Data ſimiliter. §. eod.* Ex domo in urbe ſita ad aliam in urbe ſitam quædam transferre licet, *l. 2. verſ. Ceterum. §. eod.* Ex una provincia in aliam non licet. *l. 7. §. eod.* & ita poteſt accipi hæc conſtitutio quam nonnulli de rebus intelligunt ſublatis *promercii* cauſa: alii de non labente ædificio. Alia quædam ad hanc legem adfert *Cujac. 19. obſ. 19.* quem vide. Cauſa conſtitutionis hujus hæc eſſe poteſt, impenſarum immenſitas. 54 Id eſt, agro, villa.

55 Ratio dubitandi. 56 Avitianum. ut *l. 1. C. Th. de itinere publico. l. 1. C. Th. de ind. deb. l. 15. C. Th. de curſu publico.* 57 *Auferri*, Hal. 58 Imo licet. dixi ad *l. 6. §. eod.* 59 Curiales urbium, domos proprias ſuis in urbibus habere, ſed & antiquas reparare vel de novo ædificare coguntur. 60 Nam curiales urbium coguntur tantum ad antiquarum ædium reparationem: non ad novarum extructionem. 61 Reſtitutio ædium præcipitur, *ut hic, & l. 7. ff. de offic. præſid. l. 46 ff. de damno.* è contrario deſtructio inhibetur. *l. 2. §. eod. l. ult. §. de jure reip.* 62 Legitimum ſpatium non ædificii ab ædibus publicis, quindecim pedes, *ut hic, & l. 46. C. Th. de operib. publ. & 56. Syn. 2. cap.* περὶ παραγγελίας ex *tit. 11. c. 7. Harm. 4. §. 76.* adde *l. 11. in fin. §. eod. & l. 14. ff. de ſervitut. urb.*

De ædificio non denunciato.

VII. Imp. ALEXANDER A. Ulpiano.

QUi[63] ædificium in alieno ſolo ſine denunciatione[64] cœpit, ſi[65] quidem ſine dolo malo, ut ſuum amittat, ſed ut pretium ejus[66] ſecundum arbitrium boni viri præſtetur, impetrare poteſt. Quod ſi ſciens prudensque in alieno ſolo ædificavit, ſine ullo jure ædificium ſuum amittit. P. P. XII. Kal. Jun. ALEXANDRO A. CONS. 223.

63 *l. 38. §. 2. ff. de rei vind. l. 14. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. ff. de pign. & hyp. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. verſ. Certe. Inſt. de rerum diviſione.*

64 Ædificium ſolo cedit. *l. 38. §. 2. ff. de rei vind. l. 14. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. ff. de pign. & hyp. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. verſ. Certe. Inſt. de rerum diviſione.*

65 Si ſine dolo malo, ædificium ſuum amittit, ſed pretium ejus ſecundum arbitrium boni viri præſtatur. *l. 38. §. 2. ff. de rei vind. l. 14. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. ff. de pign. & hyp. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. verſ. Certe. Inſt. de rerum diviſione.*

66 Si ſciens prudensque in alieno ſolo ædificavit, ſine ullo jure ædificium ſuum amittit. *l. 38. §. 2. ff. de rei vind. l. 14. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. ff. de pign. & hyp. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. verſ. Certe. Inſt. de rerum diviſione.*

Differentia curialium & non curialium.

VIII. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. Modeſto P. P.

SIngularum urbium Curiales[59] etiam inviti, vel reparare intra civitates, quas olim habuerunt domos, vel de novo ædificare cogantur, illic ſemper muniis inſerviturі, & aucturi propriarum frequentiam civitatum. Poſſeſſores vero qui non erunt Curiales[60], in urbibus, in quibus domos poſſident, eaſdem domos dirutas[61] neglectaſque reparent, judiciaria ad conſervandum hoc præceptum auctoritate retinendi. Dat. XIII. Kal. Novemb. GRATIANO IV. & MEROBAUDE CONSS. 377.

59 Curiales urbium, domos proprias ſuis in urbibus habere, ſed & antiquas reparare vel de novo ædificare coguntur. 60 Nam curiales urbium coguntur tantum ad antiquarum ædium reparationem: non ad novarum extructionem. 61 Reſtitutio ædium præcipitur, *ut hic, & l. 7. ff. de offic. præſid. l. 46 ff. de damno.* è contrario deſtructio inhibetur. *l. 2. §. eod. l. ult. §. de jure reip.* 62 Legitimum ſpatium non ædificii ab ædibus publicis, quindecim pedes, *ut hic, & l. 46. C. Th. de operib. publ. & 56. Syn. 2. cap.* περὶ παραγγελίας ex *tit. 11. c. 7. Harm. 4. §. 76.* adde *l. 11. in fin. §. eod. & l. 14. ff. de ſervitut. urb.*

De ſpatio inter novum ædificium & publicas ædes relinquendo.

IX. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Æmiliano Præfecto urbi.

SI cui loci proprietas ædificandi juxta publicas ædes animum dederit, is quindecim[62] pedum ſpatio interjecto inter publica ac privata ædificia, ita ſibi noverit fabricandum, ut tali intervallo, & publicæ ædes à periculo vindicentur, & privatus ædificator velut perperam fabricato loco, deſtructionis quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. X. Kal. Novembr. ARCAD. A. VI. & PROBO CONSS. 406.

De muralis ambitus conſtructione.

X. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio P. P.

PEr provincias Meſopotamiam, Oſdroenam, Euphratenſem, Syriam ſecundam, Phœniciam, Libanenſem, Ciliciam ſecundam, utramque Armeniam, utramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Helleſpontum, ubi magis hoc deſideratur, cæteraſque provincias cunctis volentibus permittatur murali

Source : BIU Cujas

murali [1] ambitu fundos proprios seu loca sui dominii constituta vallare. Dat. III. Non. Maji, *Constantinop.* THEOD. A. IX. & CONSTANTINO III. CONSS. 420.

[1] Muris seu murali ambitu fundos cingere cui vis licet, *ut hic.* unde notant Fortalicium, vel castrum in suo quemque jure ædificare (est enim jus ædificiorum, juris gentium.) *l. ex hoc jure 5. ff. de justit.* nisi hujusmodi ædificia ad æmulationem vel injuriam alterius fierent. *l. opus novum. 3 ff. de oper. publicis.* aut in limitibus imperii. *l. quicunque castellorum. 2. J. de fundis limitrophis.* vel materiam præberent seditionis, vel offensionis. (Tunc enim merito publica utilitas privatæ anteponenda est. *l. Lucius. 11 ff. de critl. l. item, si verberatum. 15. ff. de rei vind.* etiamsi privilegio principis id fieret. *c. suggestum 9. Extr. de decimis.*) Eadem est ratio, si quis ædificat non contentus ædificio, jurisdictionem inde vel jus civitatis, aut municipii usurpare voluerit: id enim sine principis permissu non licet. *Bartol. in l. ult. ff. de collegiis.* Eadem quoque ratio si sententia judicis muri disjecti sint. *Joan. Faber in l. fervus. 10. J. de pœnis. Chassanæus in consuet. Burg. tit. des forests §. 9. n. 4.* facit *l. sacra loc. 9. §. muros. 4. ff. de rerum divisione.* Idem si vel consuetudo *Chassanæus illo loco*, vel constitutio principis contraria sit, ut & apud Hispanos est. *l. 7. tit. 7. lib. 4. Ordinationum*, & *l. 47. Tauri. in fin. & in Pragmatica 70. in antiquis*, ubi habetur, Neminem posse sine licentia principis ædificare aut reficere castella.

[2] De Mœnianis, *l. 242. §. 1. ff. de verb. sign.*

[3] Κρίσσας *Hal.* alii legunt σκιόνας, alii ὀροσδόμας, alii ὕρας. Vetustissimi habent ἐξώστας, uti Cujacius monet *Hb. 4. Instit. de act. & 1. observat. 30.* ἐξώστρα sunt projectiones ἀπὸ τῶ ἐξωθεῖσθαι, quod est expellere & projicere. Eam quoque lectionem confirmat author Synopseos *ibid. cap. 9. Har. 2. tit. 4. c.* περὶ ἐξώστρ. §. 65. dicitur etiam ἐξώστης à quibusdam ἡλιακὸς. Har. *ib. c.* περὶ ἡλιακῆ ἤτοι ἐξώστρα §. 65. solarium. *Nov. Leon. ult. & Har. d. loc. c.* περὶ σκιαφίων. *l. 12. §. 5. J. eod.*

[4] Recte hoc additum. Nam in provinciis permissum erat ædificare Mœniana non tamen in urbe semper. *Ammian. 27.* Nam & Mœniana Prætextatus præfectus urbi sustulit omnia, fabricari Romæ priscis quoque vetita legibus.

[5] Mœnianum, seu solarium à privati ædificio extruere quis potest, relicto decem pedum spatio: à publico ædificio quindecim pedibus. *Syn. ibid. c. 9. 2. Harm 4. §. 65.* [6] De intercapedinis modo dixi ad *l. 14. ff. de servit. Urbanorum.* Goth. Vid. *l. 9. ff. h. t.* Tholosan. *de Repub. l. 2. c. 3. n. 2.* ANS.

[7] Inter ædificia privatorum Theodosium reliquisse intervallum decem pedum, leges Gundebaldi Burgundionum docent, & jus hoc fuisse vetus Leo scribit Νεαρ. *ult.* hodie duodecim. *l. 12. J. eod.*

[8] *Mensuram, vel intra quindecim pedes ædificare, vel mœnianum possidere tentaverit. Cujac. ita restituit l. 19. obs. 21.* [9] *l. 9. ff. eod.* adde *l. ult. ff. fin. regundor.* [10] Adde *Novell. 63. 165. & 2. Harm 4. §. 59.*

[11] Interpretatio Contii. [12] Vid. *Gel. 1. c. 10.* [13] Id est, antecessoris. [14] LVIII. *Ecl. 2. c.* περὶ παραλογίας *ex tit. 11. c. 10. & 2. Harm. cap. 4.* περὶ ἀνακτήσεως εἴκοσι παλαίων, *l. 1. ff. de servitutib. l. 11. ff. de servitut. urban. l. 8. §. 3. ff. de oper. novi. l. 17. §. 1. ff. de aqua & aqua.* [15] De forma dicam J. *eod.* [16] Quo nomine Constantinopoli duos inter vicinos controversia fuit, Anthemium mathematicum, & Zenonem rhetorem de prospectu instituto contra veterem morem, de servitute altius non tollendi, & non officiendi luminibus, *Agathias Scholasticus lib. 5. hist.* Similem quoque in urbe, refert Zonaras fuisse querelam mulieris cujusdam adversus Petronam præfectum vigilum sibi vicinum suum. τὰς ἐναντίας διώρυγας ὑφ' ἑνὶ στέγῃ, καὶ τῇ αὐτῇ τοίχου ἐπικοπῇ συνέχ. adde *Cujac. 17. obs. 35.*

[17] *Harm. d. loco. Eclog. d. loco. §. 3. in fin. J. eod. §. ult. Inst. de servitutibus.* [18] Ædificaturus duodecim pedes relinquit inter propriam, & vicini domum, & ita abrogatur lex 11. *verf. quem intercapedinis. ff. eod.* & Harmenopuli locus 2. *tit. 4. c. de domum extructione, cap. de domum elevationib.* Reducitur tamen à Leone *Nov. ult.* legibus duodecim tabularum sufficiebat intra vicinorum domos spatium duorum pedum, dimidii interdum, ut ait Festus, & Hidorus 15. *Etym. ult.* dixi ad *leges XII. tabul. l. 2. tit. 11. §. 6.* [19] Dubium ambiguitatem non tollit. [20] Principium intervalli à vicini ædificii relinquendi sumendum est à fundamentis. Est enim fundamentum altitudinis norma.

[21] Licet in infinitum ædes suas tollere intra legitimum spatium. Augusti lege non licebat septuaginta pedibus altius tollere *Strab. 5.* Trajani sexaginta *Scriptor Aurelius Victor in Trajano.* Leon. 100. *v. §. 4. J. eodem.*

De mœnianis.

XI. Iidem AA. Severino P. P.

MOeniana [2], quæ Græco vocabulo τειχώσεις [3] appellant, sive olim constructa, sive in posterum in provinciis [4] construenda, nisi spatium inter se per decem [5] pedes liberi aëris habuerint, modis omnibus detruncentur. In his vero locis in quibus ædificia privatorum horreis publicis videntur objecta, obstructione mœnianorum, quindecim pedum intervalla serventur, quem intercapedinis [6] modum ædificaturis quoque proponimus, ita ut si quis intra definitum spatium, id est, decem [7] pedum mensuram [8] ædificare, vel intra quindecim [9] pedum mœnianum possidere tentaverit: sciat non solum fabricata demolienda, sed etiam ipsam domum fisco nostro adscribendam. Dat. III. Kal. Octobr. ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

Præfatio. 1. *De spatio ab eo, qui ædificat, relinquendo.* 2. *In quantum liceat domum attollere.* 3. *De fenestris.* 4. *De prospectu.* 5. *De solariis, mœnianis & scalis.* 6. *De columnis & publicis porticibus ac stationibus.* 7. *Si ædificaturo lis moveatur.* 8. *De opere inchoato perficiendo.*

ιϛ. Αὐτοκράτωρ Ζήνων Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως.

ΚΑὶ δικῶν εἰρήνης ἀπολαυοντες, καὶ τὸ ἔξωθεν πολέμων ἀπαλλάττεσθαι τοὺς ὑπηκόους βιόμοροι, νομθετεῖν ἐκρίναμεν προνοεῖσθαι, διὸ καὶ τὸ παρόν θεσμὸν νόμου, ἱκανῶς ἀποδεικνύοντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια δικαίως ἐδίδαξεν, καὶ ἡμεῖς κοινωνικῶς τε τῶν δυναμένων λυσιτελῆ διοικούμεν, καὶ μικρὸν ἀποστήσες τῆς πεπωδεστέρων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῶν πλήθη γνωριμωτέρως χρησόμεθα· ὅπως ἂν ἔκης ὧν ὡτῶν σύντομον τῶν νόμων, μὴ δέοιτο ἑτέρᾳ βοηθείᾳ. Ἐγνωμεν τοίνυν ὅτι τῶν ἐνεχθέντων ὑπὸ σοῦ μεγέθους, ὡς ὁ θεῖος νόμος ἔχει τὰ ἀναιρέσεως εἶναι πάλαι, *l. 1. ff. de servitutib. l. 11. ff. de servitut. urban. l. 8. §. 3. ff. de oper. novi. l. 17. §. 1. ff. de aqua & aqua.* [15] De forma dicam J. *eod.* [16] Quo nomine Constantinopoli duos inter vicinos controversia fuit, Anthemium mathematicum, & Zenonem rhetorem de prospectu instituto contra veterem morem, de servitute altius non tollendi, & non officiendi luminibus, *Agathias Scholasticus lib. 5. hist.* Similem quoque in urbe, refert Zonaras fuisse querelam mulieris cujusdam adversus Petronam præfectum vigilum sibi vicinum suum. τὰς ἐναντίας διώρυγας ὑφ' ἑνὶ στέγῃ, καὶ τῇ αὐτῇ τοίχου ἐπικοπῇ συνέχ. adde *Cujac. 17. obs. 35.*

[17] *Harm. d. loco. Eclog. d. loco. §. 3. in fin. J. eod. §. ult. Inst. de servitutibus.* [18] Ædificaturus duodecim pedes relinquit inter propriam, & vicini domum, & ita abrogatur lex 11. *verf. quem intercapedinis. ff. eod.* & Harmenopuli locus 2. *tit. 4. c. de domum extructione, cap. de domum elevationib.* Reducitur tamen à Leone *Nov. ult.* legibus duodecim tabularum sufficiebat intra vicinorum domos spatium duorum pedum, dimidii interdum, ut ait Festus, & Hidorus 15. *Etym. ult.* dixi ad *leges XII. tabul. l. 2. tit. 11. §. 6.* [19] Dubium ambiguitatem non tollit. [20] Principium intervalli à vicini ædificii relinquendi sumendum est à fundamentis. Est enim fundamentum altitudinis norma.

[21] Licet in infinitum ædes suas tollere intra legitimum spatium. Augusti lege non licebat septuaginta pedibus altius tollere *Strab. 5.* Trajani sexaginta *Scriptor Aurelius Victor in Trajano.* Leon. 100. *v. §. 4. J. eodem.*

De spatio ab eo, qui ædificat, relinquendo.

Καὶ δικῶν εἰρήνης ἀπολαυοντες, καὶ τὸ ἔξωθεν πολέμων ἀπαλλάττεσθαι τοὺς ὑπηκόους βιόμοροι, νομθετεῖν ἐκρίναμεν προνοεῖσθαι, διὸ καὶ τὸ παρόν θεσμὸν νόμου, ἱκανῶς ἀποδεικνύοντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια δικαίως ἐδίδαξεν, καὶ ἡμεῖς κοινωνικῶς τε τῶν δυναμένων λυσιτελῆ διοικούμεν, καὶ μικρὸν ἀποστήσες τῆς πεπωδεστέρων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῶν πλήθη γνωριμωτέρως χρησόμεθα· ὅπως ἂν ἔκης ὧν ὡτῶν σύντομον τῶν νόμων, μὴ δέοιτο ἑτέρᾳ βοηθείᾳ. Ἐγνωμεν τοίνυν ὅτι τῶν ἐνεχθέντων ὑπὸ σοῦ μεγέθους, ὡς ὁ θεῖος νόμος ἔχει τὰ ἀναιρέσεως εἶναι πάλαι, ἰδίᾳ τε τῶν ἐν τῇ ὑπερμεγέθει πόλει κλίζειν βυλομένων, ἀμφίβολα.

§. α'. Καὶ ἡμεῖς τοιγαροῦν, τὰς τῶν ἰδίας οἰκίας ἀναιρεθείσας, τὸ δεκαπόδιον χῆμα μηδαμῶς παρεξίεναι, ὥστε μὴ τὰς οἰκοδομηθείσας ἀφαιρεθῆναι φῶτα ἢ ἀποψιν τῷ γείτονι, παρὰ τὸ πάλαι κεκρατηκὸς ἐν μέσῳ τοιοῦτον ὅτι δέκα ποδῶν δεῖ κενεῶναι οἷον ὁ τῆ οἰκοδομίᾳ χρώμενος, δίκαιον ἔχει, ἰδίᾳ τοιοῦτον αὐτῷ συμφώνῃ ἢ ἐκποιήσεως, ἐπιτρέπον ἀμείβειν, εἰ βελοιθειη, τὸ παλαιὸν χῆμα. τότε γὰρ ἑκατὸν ζομεν, εἰ σύμφωνοι ἢ ἐκποιήσεις βοηθοῖ τῷ κλίζοντι, ἐξεῖναι αὐτῷ, καὶ τῶν δυνάμιν ἔχοντα συμφώνῃ ἢ τὸ ἐκποιήσεως οἰκοδομεῖν εἰ μὴ τὰς γείτονας, οἷς συναλλάττειν τὸ σύμφωνον, ἐντεῦθεν βλάπτειν δοκῇ.

§. β'. Τῆς μὲν τῆς ἀμφιτέως εἰπόσης καὶ ἰσοποδῶν χιλίων καταλιμπάνειν μέσον τὸ τῆς ἰδίας καὶ τὸ τοῦ γείτονος οἰκίας τὸ οἰκοδομεῖν μέλλοντα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον ἀφεθέσης. ὁ μεγίστην ἀσφάλειαν εἰκότως ποιεῖ· (τὸ γὰρ συνδιάζον σὸν ἐπιτηδειον εἰς ἀμφιβολίας ἀναιρεῖν) φανερῶς κελεύομεν δυοκαιδέκα πόδας εἶναι μέσης ἐκατέρας οἰκίας, χωρὶς μὲν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς ξυλίοις οἰκοδομήμασι, παραφυλακτομένους μέχρι πέρατος τοῦ ὕψους καὶ τῶν τοῦ λοιπὸν παραφυλάττουσι ἐξεῖναι τῶν οἰκίαν ἐγείρειν ἐφ' ὅσον θελήσειν ὕψος, καὶ ξυλίδας καθιστάναι τοὺς καλεμβόλους ἀπὸ τοῦ παραπλησίως, καὶ φωλαγωγὰς, καὶ τῶν θείαν νομοθεσίαν· εἴτε νέαν οἰκίαν βάλοιτο κλίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀνανεοῦν, εἴτε διαφθαρεῖσαν ὑπὸ πυρὸς οἰκοδομεῖν. Μηδαμοῦ δὲ τοῦτο τοῦ διαστήματος συσχωρεῖσθαι τοῦ γείτονος ἀποψιν θαλάσσης δύθειαν καὶ ἀβιάστως ὁρᾶν ἐξοικοδόμησε τῶν ὑδρεῖν τὸ οἰκίας, ὧν ὁ γείτων ἔτως ἔνδον ἐν τοῖς ἰδίοις ἢ καθημένου ἔχῃ, μηδὲ ὑδρατέρων ἑαυτὸν ἐν τῷ ὑδρεύεσθαι εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζόμενον ὥσπερ ἰδεῖν θάλασσαν. Τὸ γὰρ τοῦ κήπου τε καὶ τοῦ δένδρων ὅτε παρείληπε τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ, ὅτε τὴν χάριν ἐποίησε.

§. γ'. Μηδενὶ δὲ ἐξέστω κλίζουσι οἰκίαν ἐν μέσῳ ὄντος ξενῶνος, ἢ παλαίας, ἀπὸ τῶν δεκαδύο πόδας ἀφ' ἑκατέρας μέρους τοῦ παλαίας ἢ τοῦ ξενῶνος καὶ τῷ οἰκείῳ ἀποστήσαντα οἰκοδομήσαι. Οὐ γὰρ τὸ τῷ δημοσίῳ ἐποίησαν βλάπτειν βυλόμενοι, καὶ τοῖς κλίζουσιν ἀπενέμειν δεκαδύο ποδῶν εἶναι ἀφίστημα ἐν μέσῳ τῶν οἰκιῶν διοίσαμεν. ἀλλ' ὥστε μὴ ξενότροφα εἶναι τὰ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ἀφίστημα, καὶ πλέον, εἰ ὄντος πλέον ὄντος, ἔχειν ὡς ἔχῃ, ἐν τούτῳ μεταξὺ μὴ συσχωροῦντες, ἵνα τῇ πόλει τὸ οἰκεῖα ἀποστοῖ δίκαια, εἰ τὸ πάλαιον οἰκοδόμημα κατὰ τὸ δρχαῖον χῆμα τοιοῦτον ὦ ὥστε ἔλαττον εἶναι τῶν δεκαπόδων μεταξὺ ἐκατέρας οἰκίας ἀφίστημα, μὴ ἐξέστω πρὸς τὸ πάλαιον χῆμα ἢ ὑψοῦν τὸ οἰκοδόμημα, ἢ ξυλίδας ποιεῖν, εἰμὴ ι. ποδῶν εἴη ἐν μέσῳ.

Τοιγαροῦν τῷ προσκυπτικῷ μὲ ὁ κλίζων ἐ δυνήσεται ποιεῖν, ὅσα ὥστε πάλαι, ὡς εἰρηται, φωλαγωγὰς ἢ ποιησαι ἀπὸ ἑξ ποδῶν ἐπὶ πάτε εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὸ καλέμβολον ψυδόπιτον ποιεῖν ἐν τῷ αὐτῷ οἰκήματι τελμῶντος, φωλαγωγὲ ξυλίδα καθισταναδείσης, καὶ τὸ εἰρημένων τῶν ἐξ ποδῶν ὕψος, καὶ σοφίζεσθαι τὸ νόμον· εἰ δὲ τῶν ἐξεῖν, πάλιν αἱ φωλαγωγοὶ

κή πνι σύμφωνον ἐπιτρέπον οἰκοδομεῖν. τὰς ὁ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνε ᾗ γείτονο ἐμποδίειν τῆς φυσικοῦ. τοιοῦτον γὰρ κ μὴ ὡσαφυλαχθέντο ἀφισήματο, κ τὸ σύμφωνον ἐπιτρέπομεν ἐγείρειν τὰς οἰκοδομὰς, εἰ κ βλάπτειν ὡδὶ ἀναλόσις ἀπορίαν τὰς συμφωνησάσας, ἢ τὰς τὰς ἐκείνων οἰκίας ἀφαδεξαμένας. ἐπειδὴ τὰ ἤδη τισὶν ὑπάρχοντα ὧν συμφώνων δίκαια ἐ ἀφορμὴ ἀφὶ τ ἀγοινικῶν ἀναιρεῖσθαι νόμων.

1 §. 1. 2. ff. eod. §. ult. Inst. de servitutib.

§. ε'. Επ ᾗ ἀναιζόμεθα, τὰ καλήματα σολάρια, μ τ παρούσα νόμον, μὴ ὂν μόνων ξύλων τὰ κ σανίδων γίνεαι, ἀλλὰ τῶ τ λεγομένων ῥωμανησίων οἰκοδομέαι, φησὶν. δέκα ᾗ ποδῶν εἶναι ἀφίσημα μεταξὺ δύο σολαρίων ἀνίκητοίων ἀλλήλοις, εἰ ᾗ τῶ μὴ δυνατὸν εἴη, ἀφὶ στενοχωρίαν ἢ τόπε, ὃν ὡδὶ λαχὴς γίνεαι τὰ σολάρια. εἰ ᾗ αὐτὸς ὁ γενόμενος μὴ περιλείπον δέκα ποδῶν εἰη μησὶ ἐπιχρεῖν ὃν μηδετέρε μέρης σολάρια ἤτοι ἐξόσας κωλύσκυάζειν. κ τὰ γινόμενα δὲ, ὃν τρόπον εἰρη, κελεύομεν ἀφεστάναι ᾗ ἐδάφες εἰς ὕψο ποδῶν δεκαπέντε ἀφίσημα, κ μηδαμῶς κ κλίνειν αὐτῶν κίονας λιθίνας ἢ ξυλίνας ἐπὶ τῶ ἐδάφε ἵσταται, ἢ τοίχες κωλύσκυάζειν. ὥστε μήτε τ ἀέρα τ ὑπὸ τοῖς ὂν τῆ ὑψ γενομένοις, ὡς εἴρη, σολαρίοις ἀποφράττειν, μήτε ὂν τῶν ἐπὶ τὰ σολάρια. ὥστε ὃν τ ἀσφαλεστέρας κωλύσκυσιν, κ ὃν ᾗ μὴ σφόδρα ὠλησπάζειν ἀλλήλοις τὰ σολάρια, κυφοτέρας κ στανιωτέρας συμβαίη ποτὲ κ δύκολώτερον ᾗ πύρεαν ὃν ᾗ πυρὸς κινδύνε τῆ πόλ, κ τοῖς ἔχυσι τὰς οἰκίας. Εἰ ᾗ ὡδὶ τ ἡμέτερον νόμον γένη σολάριον, ἢ κλίμαξ, ἐ τὸ χαλεπὸν σκηπήσε μόνον, ἀλλὰ κ ὁ τ οἰκίας κύρι δέκα χρυσία λιτρῶν ζημίαν ὑπομένει. κ ὁ ἀφιλυπώτας δεχιτέκτων, ἢ ἐργολάβο ἑτέρας δέκα χρυσία λίτρας κωλύθησε. κ ὁ ἐργασάμενο τεχνίτης ἔχ οἵοσε ὢν ἀφὶ πενίαν ζημιῶναι, τὸ σῶμα αἰκισθεὶς, τ πόλεως ἐξελαθήσε.

2 Σολάρια hic, σωλαρεῖνα Eclog. d. loc. Harmen. d. loco. περὶ σωλαρίων.

3 ῥωμανήσια Graeci hic, & Eclog. d. loco.

4 Ητοι ἐξόσας, Graeci hic. adde Harm. d. loco. περὶ ἑλικῆ καὶ ἐξόσης ibi ἑλικῆ καὶ ἐξόσης ibi ἑλικοειδὲς παρά τινων ἐξώσης καλάμενον, dixi ad l. 11. ff. eod. adde Novell. ult. ubi περὶ ἑλικῆ.

5 Κατὰ κάθετον. Sic κατ᾽ὀρθὸν Eclog. d. loco. Harmen. d. loco.

6 Eclog. d. loco. Harmen. d. loco. Scalæ trajectus maritimi Nov. 159. five portus aut ſtationes navium auctore Moſchopulo περὶ σχεδῶν. Alciatus perperam cœnacula interpretatur.

7 Dixi l. 1. in fin. ff. de panis.

§. ς'. Περὶς τύτοις ὠδακελδούμεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλὰς ἐρεξῆς κίονας ὂν ταῖς δημοσίαις ςοαῖς, ἀπὸ ᾗ καλαμβάε μιλίε ἀχρὶ ᾗ καλαμβάε κωπιλλίε, ἢ φησὶν οἰκήματα ὂν σανίσιν μόνον, ἢ κ ἄλλοις ὂν μέσῳ τ κίονων κωλύσκυαζομβάοις. ἀλλὰ μ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πλάτος μ ποδῶν ἓξ σὺν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τὴν πλατείαν, ὕψος ᾗ ποδῶν ζ'. ὂν παντὸς ᾗ τρόπε ἀφὶ τεσσάρων κίονων τὰς παρόδους ἐλεύθερας κωλείποντας, τὰς ἀπὸ τ ςοῶν ἐπὶ τὰς πλατείας. καλωπίζοντας ᾗ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργασήρια, καμαρώρεις ἔξωθεν, ὡς τε κάλλο μ διδόναι τῆ πόλ ψυχαγωγίαν ᾗ τοῖς βαδίζεσι. Τὰ ᾗ ὂν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τ πόλεως, ὂν τοῖς μέσοις τ κίονων τόποις κωκασκευάζομβα ἐργασήρια, καθάπ ὠδοκιμάσθε τῆ πόλ συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπια, κ ᾗ μέτρε ἕνεκα κ ᾗ τρόπε, καθασκευάζεσθ ἡμεῖς, τ ἰσότητο δηλαδὴ πάσης φυλαττομβάης, ὥστε μὴ τῶν ἐπὶ τινῶν ἐπιβρεπεῖν, ἐφ᾽ ἑτέρων κωλύεσθ.

8 LVIII. Ecl. l. 2. περὶ ὑγιείας ex tit. 12. c. 22.

9 Ἀπὸ τῆ καλαμένε μιλίε, ἀπὸ τῆ μιλίε. Eclog. d. loc. ubi Leonclavius miliarium vertit. Miliarium columna Romæ poſita in foro ab Auguſto, à qua omnes viæ Italiæ initium & finem capiebant. dixi ad l. 154. ff. de verb. ſign. adde Suet. in Othone.

10 De regionibus urbis alias dixi. adde l. 1. §. 13. ff. de offic. præfecti urbi.

11 Τὰ δὲ μεσόστυλα, &c. Tabernæ quæ in medio columnarum conſiſtunt, prout exiſtimaverit præfectus urbi ſtruantur, qui parem in omnibus modum ſervabit. Synopſ. Baſil. 58. tit. 21. ex tit. 11. cap. 10.

12 Æquitas eſt, quoties quod uni permittitur cæteris non negatur.

§. ζ. Κακεῖνο ᾗ νομοθετῶμεν, ὡς τε μὴ τὰς τ συνηθφαντῶν κακοτεχνίας τοῖς ἐπιεικέσι λυμαίνεαι. πολλοὶ γ φθόνῳ δίκας ὠκ αἰτίκηματο πινὸς τοῖς οἰκοδομεῖν βυλομβάοις ὑφαίνοντες, ἀναβολῶν αὐτοῖς αἴτιοι γίγνον. ὡς π τ οἰκοδομεῖν δεξάμβον εἶτα dant. Hæc autem obſervari volumus quando nullum adeſt pactum [1], quod ædificare volentem adjuvet. Qui autem ex pacto vicini ædificant, intra definitum ab eis modum ædificent: tunc enim & eo non cuſtodito ſpatio permittimus attollere ædificia, etiam ſi proſpectum adimant iis, qui conſenſerunt, & pacti ſunt, aut qui in eorum domos ſucceſſerunt, quandoquidem competentia jam quibuſdam ex conventione jura, per generalem auferri legem non oportet.

§. 5. Item illud etiam ſtatuimus, ne ea quæ vocantur ſolaria [2], poſt hanc legem ex ſolis lignis & tabulis conſtruantur, ſed ad eorum quæ Romanenſia [3] dicuntur, modum & figuram ædificentur, & inter duo ſolaria ex adverſo ſeſe ſpectantia decem pedes relinquantur. Sin hoc præ loci angustia fieri non poſſit, tunc ſolaria fiant ὂν ὡδὶ λαχὴς, hoc eſt, ut ſe invicem non ex adverſo vel ὂν ὡδὶ λαὶ reſpiciant, ſed alternis, & ex obliquo atque tranſverſo. Si vero ſpatium medium decem pedes non excedat, tunc nulla ex parte nec adverſa, nec tranſverſa liceat ſolaria, aut mœniana [4] fabricare. Quæ vero ſecundum ſupra ſcriptam formam ædificabuntur, jubemus alta eſſe ab imo ſolo pedes quindecim & eorum quidem columnas lapideas, aut ligneas ita ſolo imponi jubemus, ut non ad cathetum [5] ſive perpendiculum ſtent, ſicuti nec murus, ut nec aër, qui eſt ſub illis in ſuperiore parte, ut dictum eſt, conſtitutis ſolariis, obturetur, nec ex hoc anguſtior fiat angiportus, & publicum iter. Prohibemus autem & ſcalas [6] à ſolo angiportus inchoare, & ad ſolaria ducere, ita ut tam impenſa & præparatione firmiore, quam quod non ita proxima ſint inter ſe ſolaria, breviora & rariora & extinctu faciliora ex igne pericula civitati, & his, qui domos habent, immineant. Si autem contra noſtram hanc legem fiat ſolarium vel ſcala; non id ſolum, quod factum fuerit, detruncabitur, ſed etiam ædificii dominus decem auri librarum pœnam expectabit: & qui deſignavit architectus, aut qui opus recepit, alias decem auri libras perſolvet, & qui fabricaverit artifex, ſi per inopiam [7] non potuerit pœnam ſolvere, corpore luens à civitate fiat extorris.

§. 6. Præterea jubemus nemini [8] licere multas ex ordine collocatas columnas in publicis porticibus & ſtationibus ab eo quod vocatur Milium [9], uſque ad Capitolium obſtruere ædificiis, vel ſolidis etiam tabulis, vel aliis quibuſvis rebus in medio columnarum extructis: ſed ipſa quidem ædificia non excedant in latitudine pedes ſex, comprehenſis etiam parietibus plateam verſus: in altitudine vero pedes ſeptem. Omnimodo autem volumus per quatuor columnarum ordines relinqui à porticibus ad plateas liberum iter: decorari quoque hujuſmodi tabernacula ſive officinas exterius ſaltem marmore: ut & civitati ſint decori, & tranſeuntibus voluptati: In reliquis autem civitatis regionibus [10] extructas [11] in mediis columnis officinas, prout urbi eſſe utile, & quatenus & quomodo exiſtimaveris, extrui ſancimus, omni [12] æqualitate ſervata, ne quod uni permittitur, cæteris prohibeatur.

§. 7. Et hoc quidem conſtituimus, ut ne calumniantium dolis & machinationibus, æquis & bonis viris periculum ſtruatur. Multi enim ædificaturis lites, non ex injuria aliqua accepta, ſed per invidiam ſubſtruentes, intermiſſionum illis κωλυθέντα, κ τὸ ἔργον ἀπλὲς καταλιπεῖν λυάσκαστμόν, καὶ ὡς τὸ δικαιότερον ἀφελκόμβον, τὸ χρῆμα ἐξ ὑ τῶ οἰκίαν ἐγείρειν ἠλπικεν ἀναλίσκειν ὠδὲ τῶ δίκλω. κ τὸ πάντων ἀποπτῶν μ τὸ ψῆφο νικώσης ἐπίτυχεῖν, ἐπ καθάπ ἀλύτοις πισὶ συμπεπλέχθαι δεσμοῖς, ᾗ κωλύσωσ τὸ ἔργον, ὠσχήμαλι μ ἐφίστες τὰς κυρίας ἀναμβόντο, τῶ ᾗ ἐμποδὼν γίνεαι τῆ οἰκοδομίας ἐπὶ πᾶσι ᾗ γείτονο συμφορᾶς δίφραινομβίς.

†. Προσέτομεν τοίνυν ἐπὶ τ τοιούτων ὑποθέσεων, εἰ ἔφεσις ἐπιδοθείη κ τ τυπωθέντων παρὰ ᾗ ἀφηγνώμονο, ἅμα τῶ δεθῆναι παρὰ ᾗ δικαςᾶ τῶν ἀναφορῶν. ἤτοι τύπον ἐγγραφον, κ μὴ ὡδαφυλαχθείσης κυρίας, ἐξείναι τῶ νενικηκότι κ τῶ ἡτηθέντι, ἅμα ἡ κ μόνας εἰς τὸ δικαστήριον τ σῆς εἰσιένας μεγαλοπρεπείας, κ ᾗ ἀντίδικα κληθέντο, κ τὸ σιώπησε, εἰ ἄπισι, τ ὅρκ ᾗ ἀφιλητᾶ φανερῶν ποιεῖν, ἵνα πίσης ἀναβολῆς σκηπείσης, νόμιμον ἐπιπνοίαν πέρας τῆ ὑποθέσ. κ μὴ χειμῶν, εἰ τύχοι παρόντ, ἢ πλησιάζοντο, ἕως ὠσεμβάσι τὰς μακρὰς τ ἐμπεσθέσμων χρόνως τ οἰκοδομεῖν βυληθέντ, κ μὴ δικαίως κωλυθέντ, ζημίας ἀφορήτως ὑπομβίειν.

†. Παραπλήσιον δὲ εἶναί τις ὑποθέσ τοιαύτη ἀφεῖναι βυληθεῖν, μεμφόμβο τοῖς ὠδαφ τ σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμβίοις, παρεχρῆσθαι τῶν καλαμβίων consultationa γίνεσθαι, κ δίδοσθαι κ αὐτῶ κ τῆ νενικηκότι σκοπεῖσθαι κ τ τὸ εἰωθὸς τῶν ψῆφον, ὂν τῶ θείω ἡμῶν παλατίω, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομβίης. Γινωσκέτω ᾗ πάντες ὅσοι κωλύειν ἐπιχειρῶσι τὰς οἰκοδομὰς κ ὡς ἡτηθέντες κ τὰς ζημίας αὐτοῖς πίσας τὰς συνωδάσας κωλυθήσε, κ τῶν τ ὑλῶν πιπλ, ὡς εἰκὸς ἀφαφθαρίσε, ἢ χείρας γίνεσθαι ὂν τῶ τ δίκης χρόνω.

†. Καὶ τ ὑ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, ἢ ἡτηθεῖσιν, κ τὰς ζημίας τῶ κεκωλυκότ τὸ οἰκοδόμημα κ δίκλω εἰπεῖν ὠδὲ τάτε λωάσκασμβίω, καθαπθέντων.

†. Πᾶσιν μὴν τοιαύτῳ δίκλω ἐξ ἀποφάσεως μόνε ᾗ δικαςηρίε ᾗ σὺ μεγίθες κείνε κελεύομεν, κ μήτε ἄλλοι τινὰ τ ὑνδεξων δρχόντων ἀπορᾶσθαι τοιαύτης ὑποθέσεως· μήτε τινὰς τ ἀγωνιζομβίων τοιαύτῳ ὑπόθεσιν, σφραγίσας ἢ φόρε χρῆσθαι ὠδαγγαφῆ ἕνεκα ᾗ μὴ δικάσαθαι, ἢ μὴ καθεῖναι τὰς ζημίας ὅσας δέκεν τῆ ψήφῳ ᾗ ὑποδοχάτε ἐπάρχε τ πόλεως, ᾗ παρ᾽ αὐτῶ δοθέντο διαίνητᾶ, ὡσαυτῶς ἔχειν, ἀλλὰ τῶ ἀπαιτησιν ὑπομβίειν τ ἡτηθέντα, ἀφὶ τ πάξεως τ σῆς μεγαλοπρεπείας, μηδενὸς ἐπὶ τάτῳ χρωμβίε φόρε ὠδαγγαφῆ.

§. η'. Προνοείτω ᾗ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, ᾗ μὴ πινὰς τ ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, δρξαμένης ἔργε, τῶν καταλιμπάνειν ἀπλὲς. ἀλλ᾽ αὐτὸν μ τ δρξάμβον λαμβάνοντα τ μισθὸν, ἀναγκάζετω τελεῖν τὸ ἔργον, ἢ διδόναι τῶν ὑπεῦθεν συμβαίνοσαν ζημίαν τῆ οἰκοδομῶντι, κ πᾶσιν τῶν ὂν ᾗ μὴ τὸ ἔργον * μνομένοις βλάβην. εἰ ᾗ πένης τ εἴη τυχὼν ὁ τῶν ἀμαρτῶν, πλήσας τε λαμβανέτω, κ ὠφελείσθω ᾗ πόλεως. Μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερο τ αὐτῆς τέχνης τὸ παρ᾽ ἑτέρε δρχεῖν ὠκπληρῶν. ὅτῳ ᾗ ἔγνωμεν τολμᾶσθαι κ τ οἰκοδομούντων οἰκίας ὠδὲ τ ἐργολάβων τεχνιτῶν, ἕτε αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπιτιθέντων οἷς ἤρξαντο ἐργάζεσθαι, ἀδὲ ἑτέρεις τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληρῶν συγχωρέντων, ἀλλὰ ὠκέχειν ἀφορήτων ζημίαν causam præbent: ut eum, qui jam cœperat ædificare, prohibitum, & opus imperfectum relinquere coactum, & in jus tractum, pecuniam ad ædificationem repoſitam, litigando conſumere cogant: & (quod omnium incommodiſſimum eſt) poſtquam victricem ſententiam retulit, adhuc quaſi indiſſolubilibus vinculis obligari contingit, dum appellationis prætextu fatales dies expectare cogitur, & ex hac fruſtratione, & ædificationis interruptione voluptatem capit ejus adverſarius.

†. Adjicimus itaque in ejuſmodi caſibus, ut ſi [13] appellatio ab his, quæ ab arbitro definita ſunt, interceſſerit, ſimul atque miſſa fuerit ad judicem relatio, vel forma ſcriptis redacta, licere victori & victo, non obſervato legitimo appellationis introducendæ tempore, una cum adverſario, vel ſoli ad tuæ [14] magnificentiæ tribunal accedere. & adverſario ex more vocato, ſi abſit, terminum rei controverſæ facere: ut omni mora abſciſſa, legitimus liti finis imponatur, ne hyeme, ſi ita acciderit, præſente vel imminente, dum longos appellationum dies [15] ſtatos expectare cogitur is, qui injuſte ab incepto ædificio prohibitus eſt, damna intolerabilia ſuſtineat.

13 LVIII. Ecl. 2. c. περὶ ὑγιείας ex tit. 11. c. 11.

14 Præfectum urbis intellige ex inſcriptione hujus conſtitutionis.

15 Ἐως περμένωσι τὰς μακρὰς τῶν ἐμπροθέσμων χρόνως Græci hic μὴ ἀναμένειν τὰς κυρίας, Eclog. d. loco. ubi alii legunt κυρίας easque definiunt τὰς ἐμπροθέσμους ἡμέρας. qua de re dixi ad Nov. 49. c. 1.

†. Quod autem eſt proximum, ſi etiam quis in hujuſmodi controverſiis appellare [16] voluerit, conquerens de magnitudinis tuæ ſententia, illico eam, quam dicunt conſultationem [17] fieri jubemus; & dari tam victo quam victori, ut de more ſententiam ipſam accuratius expendant, in ſacro noſtro palatio, omni mora ceſſante. Noverint autem quicunque ædificantes impedire præſumpſerint, quod ſi victi fuerint, & omne [18] quodcunque contigerit damnum reſarcient, & materiæ pretia, quam probabile erit corruptam aut deterioratam eſſe inter litium moras rependent.

16 Hic conſtat licuiſſe appellare à Præfecto urbi, quod tamen aliquando prohibitum fuit, ſed poſtea iterum permiſſum. l. 23. C. Theod. de appell. l. 2. ff. De his qui propter met. jud. ut in ea re minor fuerit auctoritas præfecti urbi quam præfecti prætorio. Idem ſignificat Symmachus & ipſe præfectus urbis, lib. 1. epiſt. 41.

17 Τὴν καλουμένην κονσολατίωνα. Conſultatio, ſpecies appellationis.

18 Ecl. d. loc. in fin.

†. Quod autem ad eos, qui injuſte ædificare tentaverint, attinet & hi ſi victi fuerint, damna ei, qui ædificium prohibuerit, & cauſæ ideo adeſſe coactus fuerit, refundent.

†. Omnem autem hujuſmodi controverſiam in ſolo magnitudinis tuæ judicio decidi præcipimus, & neque ulli cuiquam illuſtrium magiſtratuum audire hujuſmodi cauſas, neque ex hac cauſa litigantes, militiæ, vel fori præſcriptione ad detrectandum [19] judicium, vel ſumptuum, & damnorum, quæ ſententia glorioſiſſimi præfecti urbis, aut ab ipſo dati cognitoris continebuntur, ſolutionem detrectandam permittimus: ſed exactioni eos ſubjici volumus, qui ex decreto magnificentiæ tuæ victi fuerint, nemine ab hoc fori præſcriptione utente.

19 Ecl. d. loco.

§. 8. Provideat autem magnificentia tua, ne [20] quis redemptorum, aut fabrorum, aut artificum opus à ſe inchoatum relinquat imperfectum [21], ſed ut accepta mercede opus, quod incepit, perficere cogatur: vel omne damnum, quod inde ædificare volens acceperit, & quidquid omnino diſpendii ſenſit ex eo quòd opus perfectum non fuerit, ſarciat. Si autem penuria [22] laboret qui ita deliquerit, fuſtibus cæſus civitate ejiciatur. Nullus [23] autem id perficere prohibeatur, quod ab altero cœptum opus fuerit: quod præſumi cognovimus à quibuſdam artificibus, vel redemptoribus, nec iis, quæ ipſi cœperint, finem imponentibus, nec alios id perficere ſinentibus, atque inde damnum intolerabile inferentibus iis, qui domos ſuas fabricari cupiunt. Qui itaque

20 l. unic. §. de monopolis.

21 d. l. unic.

22 Adde §. 5. in fin. §. eod. l. 1. in fin. ff. de pan.

23 Perficere id nemo prohibetur, quod ab alio inceptum.

hoc

Source : BIU Cujas

ἐντεῦθεν τοῖς τὰς οἰκίας καθασκευάζουσι μηχανωμένων. ὁ δὲ ὡφελεῖσθαι τὸ παρ' ἑτέρου δέχεσθαι σκοπεῖσθω· ὃ δὲ αὐτὸς τοῦτο ὁ, περ ἕτερος ἤρξατο, καὶ αὐτὸς παραπλησίως τῷ καλιπόντι τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην.

hoc solo recusat opus perficere, quod ab alio antea inchoatum fit, is eandem pœnam excipiat, quam is excepit, qui opus reliquit.

Antonius Contius *juris studiosis: Quid in hac lege restituenda, vel in Latinum sermonem transferenda præstiterimus, experiemini, si hanc nostram operam cum editione Portana & Scrimgeriana contuleritis. Nam in utraque sequens constitutio erat acephala, & in altera ita corrupta & translata, ut magna ex parte aieret, quæ hæc negat; negaret quæ hæc asserit. En quanta in legibus, vel edendis, vel transferendis cautio. Utraque etiam editio prima ipsius constitutionis verba in inscriptionem ipsius transtulit: altera sic,* Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως καὶ δικῶν εἰρήνης ὑπατείας, &c. *Altera vero sic,* Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως καὶ δικῶν εἰρήνης ὑπατεύοντι Τὸν παράνομα, &c. *Qui error ei contrarius est, qui ante Haloandrum obtinuerat in principio constitutionis de Justiniano Codice confirmando: ut illa verba inscriptionis,* Ex præfecto hujus almæ urbis, *in textum ipsius constitutionis irreperent, hoc modo:* Ex præcepto hujus almæ urbis, &c. *Quis autem unquam appellari audiit Præfectum urbis præfectum judiciorum, aut judiciorum pacis? Itaque quamvis sola conjectura adjutus sim, in hujus legis principio restituendo: omnibus tamen vobis probatum iri judicium meum spero. Est autem elegantissima lex, & ad multos juris articulos controversos, si qua alia, adprime utilis.*

1 *l.* 12. *ff. eodem. Novell.* 63. *in princ.*

2 Ad Adamantium ut ex inscriptione *d. l.* 12. constat.

3 Jus urbanum ad provincias plerumque extenditur.

4 Ubique terrarum, hoc est, non modo in urbe, sed etiam in provinciis, quæ de ædificiis superius dicta sunt, obtinent, excepto prospectu in mare. Nam is tantum Constantinopoli & in ejus continentibusdum taxat locum habet. *Synops. Basil. 58. tit. 21. ex tit. 11. cap. 12. adde 2. Harm. 4. §. 59.*

Ad superiorem legem Zenonis.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm dubitabatur, utrum constitutio Zenonis [1] divæ memoriæ ad [2] Amantium Præfectum urbi scripta, quæ de servituti bus loquitur, localis esset, & huic florentissimæ urbi dedicata, deberent illius quidem jura in hac observari, antiqua vero quæ contraria sunt, locum habere in provinciis: indignum esse nostro tempore putantes aliud [jus 3] in hac regia civitate de hujusmodi observari, aliud apud nostros esse provinciales: sancimus eandem constitutionem in omnibus urbibus Romani Imperii obtinere, & secundum ejus definitionem omnia procedere: & si quod jus ex ea lege innovatum est à vetere dispositione, hoc & in provinciis à Præsidibus earum observari: cæteris [4] videlicet omnibus, quæ non per Zenonianam legem innovata sunt, sed veteribus legibus comprehensa, in sua firmitate in omni loco manentibus. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XI.

DE NOVI [5] OPERIS NUNCIATIONE.

Si nunciator novi operis sit paratus statim de jure suo docere, debet audiri, & de causa cognosci, & intra tres menses terminatur. Salic.

1. Imp. JUSTINIANUS *A. Joanni P.P.*

DE operis novi nunciatione quandam antiquis ortam fuisse dubitationem nostra cognovit tranquillitas: dicentibus, si quis denunciationem ad inhibendum opus miserit, non posse eum post annum elapsum ex quo denunciatio missa est, iterum ædificationem prohibere. Quod dupliciter iniquum nobis esse videtur: sive etenim non recte opus prohibuerit, decet non per totum annum hoc impediri: sive recte denunciationem emiserit, etiam post annum licentiam habere ædificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem inhibentes, sancimus, si quis denunciationem emiserit, in hac quidem regia urbe Præfectum urbi festinare: in provincia vero Rectorem ejus intra trium [6] mensium spatium causam dirimere: sin vero aliquod fuerit quocunque modo ad decisionem ambiguitatis impedimentum, licentiam habere eum qui ædificationem deproperat, opus de quo agitur, efficere, prius fidejussore ab eo dato officio Urbicariæ Præfecturæ, vel provinciali, *Ut si non recte ædificaverit, omne opus quod post denunciationem fecerit, suis sumptibus destruet.* Sic enim & opera non per inanes denunciationes prohibebuntur, & recte denunciantibus consuletur. Datum XII. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

5 Dixi ad XXXIX. D. I.

6 Hæc nunciatio novi operis intra tres menses finienda: post tres menses is cui novum opus nunciatum est, impune ædificare potest, præstita cautione de opere restituendo.

7 XV. *C. Theod.* I. & L. D. X. 54. *Ecl.* 12. Pertinet itaque hic titulus ad interdicta *de operibus publicis. l. ff. de interdictis.*

8 Have Catuline karissime nobis, *l.* 5. *Cod. Theod. eod.* vid. *l.* 6. *ff. eod.*

9 *d. l.* 5. *C. Theod. eod.*

10 Judex immunitatem ab opere publico concedere non potest.

11 *l.* 6. *C. Theod. eod.* Quæ operi publico vere impensa constiterit, præfectis, operum (ἐργοστάτους) accepto ferri debent. *Syn. Basil.* 54. *tit.* 12. *ex lib.* 58. *tit.* 12. *c.* 1.

12 Impensas in operibus publicis accepto ferri oportet. 54. *Ecl.* 12. *c.* 5. *ex lib.* 58. *tit.* 12. *cap.* 2.

13 Cujacius *hic*, negat Græcam esse constitutionem, sed potius Latinam esse ait, *ex l.* 26. *ff. de episcop. & cler.*

14 *d. l.* 26.

15 *l.* 8. *C. Theod. eod.* Syracusis prætorium erat domus quondam Hieronis regis Siciliæ. *Cic. in Verrem.* Prætoria autem dicta quod prætores Romani in provincias Romanas missi ea loca inhabitabant, sive quia à regibus quondam earum provinciarum commodo ædificata, sive quia ad majestatem populi Romani conservandam pertinere putabant magistratus Romanos in hujusmodi ædibus vivere, in quibus olim Reges vixissent, vel domicilium habuissent. 16 Domos judiciarias, *d. l.* 8. 17 Non in privatorum usu. 18 *l.* 11. *C. Theod. eod.* 19 Id est, Constantinopolim, vetus enim Roma non est Constantinopolis, sed quæ à Romulo ædificata. 20 Sumptu scil. publico.

21 LIV. *Ecl.* 12. *c.* 5.

De temporis præscriptione, & rescriptis.

VI. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad [23] Proculum.

PRæscriptio [24] temporis [25] juri publico non debet obsistere: Sed nec rescripta [26] quidem: atque ideo diruenda sunt [27] omnia, quæ per diversas urbes, vel in foro, vel in publico quocunque loco [contra [28] ornatum, & commodum, ac decoram faciem] civitatis exstructa noscuntur. Datum III. Idus Jun. *Constantinop.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

A quibus operibus dignitas non eximit.

VII. Iidem AAA. Cynegio P.P.

AD [29] portus, & aquæductus, [& murorum] instaurationem, sive extructionem, omnes certatim facta operarum collatione instare [30] debent: neque aliquis ab hujusmodi consortio dignitatis privilegiis excusari. Dat. XV. Kal. Febr. *Constantinop.* RICHOMERE, & CLEARCHO CONSS. 384.

De operis vitio.

VIII. Iidem AAA. Cynegio P.P.

OMnes [31], quibus, vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad extructionem solito more credita, usque ad annos quindecim [32] ab opere perfecto cum suis heredibus teneantur obnoxii: ita ut si quid vitii in ædificatione intra præstitutum tempus pervenerit, de eorum patrimonio (exceptis tamen his casibus, qui sunt fortuiti) reformetur. Dat. III. Non. Feb. *Constantinop.* ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

An domus diruendæ sint, inchoandæ publicæ fabricæ gratia.

IX. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Aureliano Præfecto urbi.

SI [33] quando concessa à nobis licentia fuerit exstruendi: id sublimis magnificentia tua sciat esse servandum, ut [34] nulla domus inchoandæ publicæ fabricæ gratia diruatur: nisi usque ad quinquaginta libras argenti pretii æstimatione taxabitur. De ædificiis vero majoris pretii ad nostram scientiam referatur: ut ubi amplior poscitur quantitas, Imperialis extet auctoritas. Dat. III. Kalend. Mart. *Constantinop.* THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

De inscriptione nominis.

X. Iidem AAA. Rufino P. P.

SI [35], qui judices perfecto [publicis pecuniis] operi, suum [36] nomen sine nostri numinis mentione inscripserint, majestatis teneantur obnoxii. Dat. III. Non. Jul. *Constantinop.* ARCADIO III. & HONORIO II. AA. CONSS. 394.

De refectione publicorum mœnium, & thermarum.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eusebio Comiti sacrarum largitionum.

NE [37] splendidissimæ urbes, vel oppida vetustate labantur, de [38] reditibus fundorum juris reipubl. tertiam [39] partem reparatione [40] publicorum mœnium, & thermarum substitutioni [41] deputamus. Dat. XI. Kal. Jul. *Mediolani*, OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

De muris urbium.

XII. Iidem AA. Cæsario P.P.

OMnes [42] provinciarum rectores literis moneantur, ut sciant ordines, atque incolas urbium singularum muros, vel novos debere facere, vel veteres firmius renovare: scilicet hoc pacto impendiis ordinandis, ut adscriptio currat pro viribus singulorum, deinde adscribantur pro æstimatione operis futuri territoria civium: ne plus poscatur aliquid, quam necessitas impetraverit, neve minus: ne instans impediatur effectus. Oportet namque per singula [non sterilia] juga [43] certa quoque distribui, ut par cunctis præbendorum sumptuum necessitas imponatur, [nemini excusatione, vel alia præsumptione ab hujusmodi immunitate præbenda.] Dat. IX. Kalend. April. ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

De judicibus & ordinibus civitatum.

XIII. Iidem AA. Theodoro P.P.

NEmo [44] Judicum in id temeritatis erumpat, ut, inconsulta pietate nostra, novi aliquid operis existimet inchoandum: vel ex diversis operibus ornamenta [45], aut marmora, vel quamlibet speciem, quæ fuisse in usu & ornatu probabitur civitatis, eripere, vel alio transferre sine jussu sublimitatis tuæ audeat. Etenim si quis contra fecerit, sex libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines civitatum manebit, nisi ornamentum genitalis [46] patriæ decreti hujusmodi auctoritate defenderint. Horreorum autem, vel stabulorum fabricas arbitratu proprio provinciarum Judices studio laudandæ devotionis arripiant. Dat. [III.] Kal. Jan. *Mediolani*, HONORIO IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

Quæ ædificia dirui debeant.

XIV. Iidem AA. Severo P.V.

ÆDificia [47], quæ vulgo [48] *parapetasia* [49] nuncupantur, vel si qua alia opera [50] mœnibus, vel publicis operibus ita sociata cohærent, ut ex his incendium, vel insidias vicinitas reformidet, aut angustentur [51] spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo; dirui ac prosterni præcipimus. Dat. VI. Id. Octob. *Constantinop.* HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

Si princeps opus publicum alicui concesserit.

XV. Iidem AA. Eutychiano P.P.

SI [52] aliquando homines emergant, qui à nostra Clementia opus publicum sibi præberi postulaverint: non nisi diruta [53] penitusque destructa, & quæ parum sunt in usu civitatum, percipiant: intimandis hujusmodi rescriptis judicio amplissimæ tuæ sedis. Datum Idib. Decembr. HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

22 Judex, sua pecunia sine rescripto principis novum opus potest ædificare.

23 Have Proculе K. N. (id est, carissime nobis) *l.* 22. *C. Theod. eod.* adde *l.* 1. *ff. eod.*

24 Præscriptio temporis defendi non potest, abeo qui ita ædificavit in loco publico, ut inde damnum civitati daret: ne quidem si princeps ei potestatem ædificandi fecerit. *Syn.* 58. *tit.* 27. *ex tit.* 11. *c.* 6.

25 *l.* 9. 45. *ff. de usucap. l.* 2. *ff. Ne rei dominica.* adde §. 1. 9. *Inst. de usuc. Nov.* 30. *cap.* 7.

26 *l.* 3. *ff. de precib. imperat.*

27 LVIII. *Ecl.* 22. *c. περὶ ἀγωγίας ex tit.* 12. *c.* 6. & *ibi tit.* 12. *ex lib.* 18. *tit.* 11. *c.* 7.

28 Contra ornatum urbanum ædificare non permittitur.

29 *l.* 23. *C. Theod. c.* 54. *Ecl.* 12. *c.* 7. *l.* 7. *ff. de sacrosanct. eccles.* adde *Nov.* 38. *Nov.* 149. *c.* 3.

30 *Instaurare*, Hal.

31 *l.* 24. *C. Theod. eod. Ecl. d. loco. c.* 8.

32 Curator operis publici, vel qui pecuniam ad extructionem accepit, tenetur de operis vitio intra quindecim annos, nec is tantum, sed & ejus heredes, ut si quid ob operis vitium acciderit (non tamen fortuito casu) ex ejus patrimonio reformetur. *Synops. Basil.* 54. *tit.* 12. *ex lib.* 58. *tit.* 12. *c.* 8. Decem annorum tantum spatii meminit *Harmenop.* 3. *tit.* 8. §. *ult.* quod verisimile est in operibus privatis servatum.

33 *l.* 30. *C. Theod. eod.*

34 Domus summam quinquaginta librarum argenti excedentes, etiam ad opus publicum ædificandum non diruendæ, *ut hic*, potest tamen excipi casus legis 14. *ff. eodem.*

35 *l.* 31. *C. Theod. eod.*

36 De nomine inscribendo ædificiis vel operibus publicis. adde *l.* 3. *in fin. ff. eod.*

37 *l.* 32. *C. Theod. eod.*

38 Unde sumptus reparandis ædificiis publicis sumantur. adde *l.* 3. *ff. de vend. reb. civ. l.* 3. *ff. de diversis prædiis*, adde *l.* 17. *ff. hoc tit.*

39 *Ecloga. d. lib. cap.* 11.

40 Εἰς τὰ δημόσια λεγόμενα καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς τῶν δημοσίων βαλανείων, in opera publica publicorumque balneorum exitus. *Syn. ibid. c.* 11. sed haud dubie legendum est ἐλαίου, non ἐκβάσεις, ut sint balnearum calefactiones. Jubet enim Arcadius, in opera publica & publicorum balneorum calefactiones tertiam partem fundorum reipublicæ impendi.

41 *Subsistami, d. l.* 32. ἐκκλησίας: male in Synopsi Ecloga. *d. l. c.* 11. legitur ἐκβάσεις. vid. *Cujac.* 18. *obs.* 37.

42 *l.* 34. *C. Theod. eod.*

43 Quidam legunt *jugera*, & male. *Goth.* Vid. Tessaur. *decis.* 254. Schurf. *consil.* 83. *n.* 2. *centur.* 2. Henning. Goden. *consil.* 31. *& seq.* Heig. *part.* 1. *q.* 20. ANS. 44 *l.* 37 *C. Th. eod.* adde *l.* 5. *ff. eod.* 45 *Æramen, d. l.* 37. 46 Genitalis patria. 47 *l.* 39. *C. Theod. eod.* 48 *Vulgi more, d. l.* 39. 49 *d. l.* 39. *pararessia*, Hal. παρασσεῖα *Basilic.* ὑπηρεσία *Cujac. hic* 1. adplicita, vel adfecta muris, vel aliis operibus publicis. Parepetasia vero, quasi adtensa. 50 *Opera publicis mœnibus, vel privatis sociata, &c. d. l.* 39. 51 Nota. 52 *l.* 40. *C. Theod. quæ hic admodum immutata est.* 53 Concessio generalis de opere publico, intelligitur de destructo & diruto, quod tamen non sit in usu publico.

De eod.

Source : BIU Cujas

De imagine Principis.

XVI. Iidem AA. Æmiliano P.[1] P.

SI[2] quando usus exegerit, vel porticus, vel quaslibet ædes ætatis senio seu fortuitis concussas casibus reparati: liceat, etiam inconsulta Clementia nostra, cum reverentia sui imaginem[3] deponere, vel nostram, vel retro Principum, reportatamque post refecta ædificia loco proprio denuo collocare. Datum v. Kalend. Jul. *Constantinop.* ARCADIO A. VI. & PROBO CONSS. 406.

Ne locus in publico palatio privatis ædificiis occupetur.

XVII. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Monaxio P.P.[4]

QUicunque[5] locus in Palatio[6] hujus urbis privatis ædificiis incommode occupatus est: is quamprimum subrutis omnibus quæ in eo sunt, ædificiis, Palatio reformetur: quod privatorum non est parietibus coarctandum. Nam imperio magna ab universis secreta[7] debentur, ut hi tantum locum habeant habitandi, quos legitimus majestatis nostræ usus, & Reipublicæ disciplina delegit: in futurum etiam universis ab hujusmodi usurpatione prohibendis. Dat. IX. Kalend. Mart. *Constantinop.* HONOR. VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

De turribus novi muri ad munitionem urbis extructi.

XVIII. Iidem AA. Anthemio.

TUrres[8] novi[9] muri, qui ad munitionem splendidissimæ urbis extructus est, completo opere præcipimus eorum usui deputari, per quorum terras idem murus studio ac provisione tuæ magnitudinis ex nostræ serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum, & conditione servanda, ut annis singulis hi, ad quorum jura terrulæ demigraverint, proprio[10] sumptu eorum instaurationem sibimet intelligant procurandam; eorumque usu publico beneficio potientes, curam reparationis ac solicitudinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim splendor operis, & civitatis munitio, cum privatorum usu & utilitate servabitur. Dat. prid. Non. April. LUCIO V. C. CONS. 413.

De reditibus domuum, & officinarum, quæ sunt in porticibus Zeuxippi.

XIX. Iidem AA. Severino P.[11] P.

QUia[12] plurimæ domus cum officinis suis in porticibus Zeuxippi esse memorantur: reditus memoratorum locorum pro quantitate, quæ placuit, ad præbenda luminaria[13], & ædificia ac tecta reparanda[14], regiæ hujus urbis lavacro sine aliqua jubemus excusatione conferri. Datum v. Idib. Januar. VICTORE V.C. CONS. 424.

De angiportis & porticibus.

XX. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. Cyro Præfecto urbi[15].

QUi[16] sine auctoritate divini rescripti ad judicium tuæ celsitudinis destinandi, angiportus[17] integros vel partes suis domibus incluserunt, seu porticus usurparunt[18]: proculdubio jura pristina sacratissimæ reddere civitati [jubemus:] multa [auri] quinquaginta librarum non defutura, si quis posthac in similem audaciam prodire tentaverit. Dat. Kalend. Novemb. THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De Basilica.

XXI. Iidem AA. Cyro P. V.

BAsilicam[19] inauratam & marmoribus decoratam, liberam in perpetuum manere, neque alicujus imaginis, aut pictarum cujuslibet honoris tabularum obumbratione fuscari jubemus, neque in aliqua parte ejusdem basilicæ tabulato quidquam opere stationes[20], ergasteriave constitui sancimus. Illud quoque decernimus, ne in eam equos[21] liceat intromitti, vel nuptias celebrari. Dat. XI. Kalend. Febr. *Constantinop.* VALENTIN. A. V. & ANATOLIO CONSS 440.

De novis operibus non inchoandis, antequam imperfecta perficiantur.

XXII. Imp. LEO A. Erythrio.

NEmini[22] Judicum liceat in hac inclyta urbe, vel in provinciis nova opera inchoare, priusquam[23] ea, quæ incepta invenerit à decessore vel prædecessoribus suis, vetustate diruta, aut desidia derelicta, diligenti studio instantiaque compleverit: cum ex hoc plurimum laudis acquirat, si ea culta & perfecta rediderit, quæ vetusta sunt, & instaurationem requirunt, quæque ab aliis initiata & imperfecta resederant. Dat. II. Kalend. Martii, *Constantinop.* MARTIANO & ZENONE CONSS. 469.

Desideratur Græca constitutio id continens, quod primo cap. l. 26. sup. de episcop. aud. cavetur, quod miror Ant. Augustin. non advertisse: illius ergo constitutionis prior pars hic videatur.

TIT. XIII.

DE RATIOCINIIS[24] OPERUM PUBLICORUM ET DE PATRIBUS[25] CIVITATUM.

Provinciarum rectores & cæteri viri spectabiles prohibentur discussores esse operum publicorum: & etiam siliquam pro solido recipere, ut olim faciebant: hujus rei cura defensoribus civitatum imminente. Salic.

I. Imp. ZENO A. Arcadio P.P.

IUBEMUS provinciarum quidem rectores[26] & singulæ Diœceseos viros spectabiles judices, id est, Præfectum Augustalem, & Comitem Orientis, & utrosque Proconsules, & Vicarios, una cum suis apparitoribus pro tenore generalium magnificæ tuæ sedis dispositionum, discutiendis[27] publicis operibus, vel aquæductibus qui ex civilibus reditibus, vel à quolibet spontanea munificentia facti sunt, vel fuerint, modis omnibus abstinere: nec aliquid quolibet modo, vel quolibet tempore in discutiendo civiles reditus, vel facta opera, vel quæ fieri adsolent, unam siliquam sibi ex singulis erogandis solidis vindicando, aut quodcunque lucrum captando, cum hujusmodi rebus habere commune, utpote patribus[28] civitatum, & curæ eorum deputatis. Qui vero opus aliquod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet certum sit eos [ex sola[29]] pollicitatione, vel pactione ad implendum suæ munificentiæ opus necessitate juris teneri: nullum tamen eos, vel heredes eorum super facto opere ratiocinium, vel discussionem aliquam, utpote non integram promissam quantitatem ad id opus erogatam, vel inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione, quocunque modo, quocunque tempore inquietudinem sustinere concedimus. Quod si vir clarissimus provinciæ moderator, vel ejus officium, reditus publicos, vel opera publica contra vetitum discutiendo, vel unam siliquam, aut quodlibet ex iisdem reditibus, vel operibus vindicando sacratissimæ nostræ legis præcepta transierit, quinque quidem officii primates exilio damnati perpetuo, bona sua civitati, quam læserint, non dubitent vindicanda: Rector vero provinciæ quinquaginta librarum auri ferietur dispendio: Hac eadem pœna Spectabilibus quoque Judicibus (licet illustri dignitate fuerint decorati) & eorum officiis (sicut superius dictum est) imminente. Dat. *

TIT. XIV.

DE PIGNORIBUS[30] ET HYPOTHECIS.

De pignoris cessione.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Timotheo.

DEBITOR, qui pignoribus profitetur se creditoribus cedere[31], nihilo magis liberabitur. P.P. v. Kalend. Mart. SEVERO A. II. & ALBINO CONSS. 195.

De eo, cui quædam specialiter, & universa bona generaliter obligata sunt.

II. Iidem AA. Lucio.

QUamvis constet specialiter[32] quædam & universa bona generaliter adversarium tuum pignori accepisse, & æquale jus in omnibus habere: jurisdictio tamen temperanda est, Ideoque si[33] certum est, posse eum ex his, quæ nominatim[34] ei pignori obligata sunt, universum redigere debitum: ea, quæ postea ex eisdem bonis pignori accepisti, interim tibi[35] non[36] auferri Præses [provinciæ] jubebit. P.P. II. Kal. Jul. CHILONE, & LIBONE CONSS. 205.

De acquirenda possessione.

III. Iidem AA. Maximo.

CReditores, qui non reddita sibi pecunia, conventionis[37] legem[38], ingressi possessionem[39], exercent, vim quidem facere non videntur: attamen[40] auctoritate Præsidis possessionem adipisci debent. P.P. Kal. Maji, ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

Si debitor se dicat vi coactum pignori dare.

IV. Iidem AA. Bellio.

CUm te pecuniam accepisse, & agros tuos obligasse fatearis: non habet rationem, quod quereris vi[41] te coactum pignori dare. Si igitur recipere vis rem tuam, solve creditori [tuo] pecuniam debitam. Dat. III. Kal. Junii, ANTONINO A. III. & GETA III. CONSS. 209.

An sententia lata contra debitorem præjudicet creditori.

V. Imp. ANTONINUS A. Domitiano.

PRæses[42] provinciæ vir clarissimus jus pignoris tui exequentem te audiet. Nec[43] tibi oberit sententia adversus debitorem tuum dicta, si eum collusisse[44] cum adversario tuo, aut (ut dicis) non causa cognita, sed præscriptione[45] superatum esse constiterit. P.P. Idib. Majis, *Romæ*, DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De eo, quod propter pignus debitor solvit.

VI. Iidem A. Quinto.

IN summa debiti computabitur etiam id, quod propter possessiones pignori datas ad collationem[46] viarum muniendarum, vel quodlibet aliud necessarium[47] obsequium præstitisse[48] creditorem constiterit. P. P. III. Kalend. August. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De usucapione.

VII. Imp. GORDIANUS A. Martiano.

USucapio[49] pignoris[50] conventionem[51] non extinguit[52]. P.P. Non. Septemb. PIO & PONTIANO CONSS. 234.

Per sententiam latam in personali, non intelligitur creditori satisfactum: & ideo potest agere hypothecaria. Bald.

VIII. Idem A. Festo.

QUamvis personali[53] actione expertus adversus reum vel fidejussores seu mandatores ejus feceris[54] condemnationem: pignoris tamen adhuc habes[55] persecutionem[56]. P.P. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De eo, ad quem pignoris dominium translatum est.

IX. Idem A. Attico.

SI dominium ejus possessionis, quæ pignori data esset, à debitrice domina ad te translatum est, eamque postea creditor, vel ejus heredes detinere cœperunt: vindica eam rem, Præside provinciæ curante, ut fructuum[57] deducta[58] ratione, residuoque à te oblato, si[59] fuerit satisfactum, ea possessio tibi reddatur. P. P. III. Kal. Octob. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De debitore conveniendo.

X. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

DEbitores præsentes prius[60] denunciationibus conveniendi sunt. Igitur si[61] conventi debito satis non fecerint, persequenti tibi pignora seu hypotheças, quas instrumento specialiter comprehensas esse dicis, competentibus actionibus Rector provinciæ auctoritatis suæ auxilium impartiri non dubitabit. Dat. XIV. Kal. Febr. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

---

1 Præfecto urbi. *l. 44. C. Theod. eod.*

2 *d. l. 44.*

3 Imago principis reponenda. De honore principum imaginibus adtributo dixi ad *l. 7. in fin. ff. ad l. Jul. majest.*

4 Præfectum urbi. *l. 47. C. Theod. eod.*

5 *d. l. 47.*

6 Palatii loca, privatorum ædificiis occupari non oportet.

7 Imperio magna secreta debentur.

8 *l. 51. C. Theod. eod.*

9 Muri novi Constantinopolitanæ urbis à Theodosio juniore ædificati, dixi *Novell. 59. c. 5.* adde *l. 7. §. de metat. l. 18. §. de sacrosc. eccles.*

10 Turres & muri pro munitione civitatum in agris privatorum ædificati eorum sumptu reparantur.

11 Præfecto urbi. *l. 52. C. Theod. eod.*

12 *d. l. 52.*

13 De sumptibus ad prædenda luminaria ædificia & tecta reparanda adde *l. 11. §. eod.* adde *quæ scripsi ad l. 2. §. de aleatorib.*

14 *Reparandæ gratia urbis hujus lavacro, d. l. 52.*

15 Et Consuli designato. *Novell. Theod. tit. 10.*

16 LVIII. *Eccl. 2. c. περὶ σχολαστικῶν* ex *c. 11. c. 19. & 1. Harm. 4. §. 136.*

17 Στενωπὸν ἢ πρόθυρον angiportum vel porticum, *Synops. illo loco, πολλοὶς δυμὰς ἢ μέρη τέτων*: multos vicos aut horum partes. *Harmen. illo loco.*

18 *l. 4. §. eodem. l. 21. §.*

19 Quæ opera in basilica inaurata fieri non liceat.

20 *l. 7. §. 13. ff. quib. ex caus. in poss.*

21 Adde *l. 4. §. de Judæis.*

22 Huc refer *l. 3. C. Theod. eod.*

23 *d. l. 3.*

24 *l. 2. §. tit. prox.*

25 Patres civitatum curam habent operum publicorum. *l. un. §. cod.* eorundem fit mentio in *Nov.* 17. 75. 84. 104. 128. 160. Curam quoque armamentariorum habent. *d. Nov.* 17. 128. quæ & ipsa numerantur inter publica opera & pecuniæ publicæ. *l. 1. §. de alcat.* adde *l. ult. §. de infantib. expos.* adde *l. 3. §. de his qui sponte l. 1. §. quib. muner. excus. l. 2. §. de debitor. civit. l. 1. Solut. matrimonio. l. 46. ff. de damno.*

26 *Novell 17. c. 3.*

27 Id est, curandis.

28 Dixi in *epigraphe §. eod.*

29 *l. ult. §. de discussoribus.* vid. *l. 1. l. 3. ff. de pollicit.* adde LIV. *Eccl. 12. ex tit 13. περὶ τῶν ἐπιτυγχανόντων ἀναμβόητον τὸ λεγόμενον.*

30 Dixi ad l. xx. D. 1.

31 Pignoris cessio non liberat debitorem. *l. 6. in fin. §. si certum. l. 28. ff. de reb. cred.*

32 Adde *l. 2. ff. qui potior. Cujac. 11. obs. 32. in fin.*

33 Pignore speciali idoneo, creditor ex generali sua hypotheca recte non agit. Specialis hypotheca secundi creditoris præfertur speciali prioris idoneæ, id est, jus retinendi tribuit, quamdiu prima idonea est.

34 Id est, specialiter.

35 Secundo creditori, hæc enim exceptio datur secundis creditoribus, non tertiis quibuscunque possessoribus. vid. Negusantium *tract. de pignorib. 1. membro. parte 8. n. 9.* dixi ad *l. ult. §. de obligat.*

36 Ut non obstet *l. 2. §. qui potiores.*

37 Pacto pignus propria auctoritate capi potest, *ut hic. l. 11. in fin. §. de pignorat. l. 9. §. soluto. l. 56. ff. de contrahenda empt.* facit *l. 1. §. 2. ff. de arborib. cædend.* vid. *Wurm. 1. pract. 30. c. 9.* vel ita: pactum de ingrediendis & occupandis bonis authoritate propria valet, & proindo creditorem occupantem à pœna bonorum raptoris excusat. vid. Negusantium *tract. de pignorib. membr. 3. parte 4. num. 9.* vel ita, Creditor qui ex pacto pignus accipit, vim tamen facere non debet, sed authoritate præsidis possessionem adipisci. *Syn. Basil. 25. tit. 2. cap. 37.* Goth. Intellectum hujus *l. & l. pen. Cod. de pignorat. act.* vid. Edmund. Merill. *lib. 1. obs. cap. 7.* & de pacto Executivo vid. Joan. Sande *decis. Frisic. lib. 1. tit. 12. defin. 3.* & intellectum *l. 2.* præcedent. cum *l. 2. ff. qui pot. in pignor.* ibid. *lib. 3. tit. 12. defin. 26.* Ans.

38 Conventionis legem exercere, est sequi conventionem, utique conventione.

39 Pactum, ut debitor à creditore possit etiam capi num valeat? ita putat Zasius *2. respons. 8.*

40 Quæ mihi licet exigere meo jure honestius, *De melius ac tutius est exigere per judicem. l. 7. §. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut. l. 7. §. 3. in fin. ff. quod vi, l. 81. in fin. ff. de solutionib.* facit *l. 10. §. eod.* ita Cæsar Herodi licentiam dedit in liberos, sed consilium adjunxit, asserens, melius consulturum, si proximiores reges eorumque qui præsunt provinciis, concilium congregaret. *Josephus, Egesippus.* adde *Cujac. 17. obs. 12.*

41 Qui pignus dedit creditori, non aliter mutuare volenti: non dicitur vim pati. *l. 12. §. de rescind.*

42 Vid. quæ notavi ad *l. 7. §. eod.*

43 Victoria tertii adversus debitorem non nocet creditori litis contestationem ignoranti, *ut hic. l. 3. ff. eod. l. 63. vers. scientib. ff. de re judic. l. 4. in fin. ff. de appellat.* Secus est, si pignoris conventionem sententia præceserit. *l. 29. in fin. ff. de except. rei judicatæ.*

44 Pignus per collusionem judiciariam alienans, creditori non nocet: ut & sententia adversus eum contumacem lata. *Bart. in l. 3. ff. eod.*

45 *l. 7. eod.*

46 Dixi ad *l. 27. §. 3. ff. de usufructu.*

47 *l. 8. l. 25. ff. de pignoratitia act.*

48 Creditor sumptus necessarios circa pignus factos repetit. *l. 7. in fin. §. de pignorat. l. 8. ff. de pignorat. l. 32. §. 5. in fin. ff. de adm. tut.*

49 *l. 1. §. 2. ff. eod. l. 44. §. 5. ff. de usucap.* ἡ χρονία νόμη. *25. Eccl. 2. c. 41. & 3. Harmen. 5. §. 35.* id est, longi temporis præscriptio. *l. ult. in fin. §. de oblig.*

50 Puta pignorati servi.

51 An id innuitur usucapionem pignoris non perfici, si conventum ita sit, ut ne unquam pignus usucaperetur, seu conventione impediri posse facultatem usucapiendi, vel usucapionem pignoris conventione impediri: An id potius, præscriptionem pignoris dominii currere adversus debitorem posse, at non hypothecariam?

52 Et ita usucapto servo jus pignoris aut usus fructus non perimitur, *ut hic. l. 17. §. 2. ff. de usufructu.* Cur ita: cum operæ mihi legatæ perimantur? *l. 2. ff. de usufructu legato.* Operæ jus dominii sequuntur, pignus & usus fructus non item. vid. *Cujac. 29. obs. 23.*

53 Debitor actione personali conventus & ob eam causam condemnatus non ideo jus pignoris amittit. *l. 12. §. 4. ff. eod. l. un. §. etiam ob chirographar.*

54 Facere condemnationem, est vincere: hoc denique efficere, ut adversarius condemnetur.

55 Et merito: constat enim pecuniam creditori solutam non esse. *l. 11. §. 1. ff. de pignorib. l. 13. §. 1. ff. ad SC. Velleian.*

56 Persecutio pignoris, ejusdem vindicatio. vide *Cujac. 15. obs. 21.*

57 Creditor fructus perceptos in tertem imputat. Quid si nondum sortem exæquant? debitori, aut ejus vicem sustinenti residuum offerenti pignus reddere cogitur.

58 Fructus debitum extenuant.

59 *l. 9. §. 3. ff. de pign. actione.*

60 Si convenit, ne pignus debitoris distrahatur, & perpetuam moram solvendi faciat, solenniter ac testibus denunciare eidem possum, ut pignus luat, *ut hic. Paul. 2. sent. 5. §. 1. l. 4. ff. de pign. act.* eo moram faciente, jussu judicis pignus vendi potest. *l. 18. in fin. §. de adm. tut.* alias denunciatio præcise non requiritur. *§. 15. in fin. Instit. de act.* ut male quidam hic adserunt. adde *l. 13. ff. de ser. præd. urb.* adde *l. 3. in fin. §. eod.* adde quæ scripsi ad *l. pen. ff. de distract. pign. Cujac. 5. obs. 31.*

61 Debitore moram faciente, pignoratitia agimus.

Source : BIU Cujas

De nominatoribus.

XI. Iidem AA. & CC. Euphrosino.

NOminatori [1] pignori capere sine [2] præsidis auctoritate res nominati non licet. S. III. Id. Mart. AA. & Conss.

De instrumento non confecto.

XII. Iidem AA. & CC. Eusebio.

SI uxor tua pro pecunia, quam accepit mutuo, res proprias obligavit pignori, eique tu successisti [3]: licet instrumento ejus facti testimonium collatum non sit: soluto [tamen] debito, creditorem de his tibi reddendis solenni jure convenies. S. V. Kal. April. AA. Conss.

De pignore dato in solutum.

XIII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

CUm dominam non [4] minorem vigintiquinque annis ea, quæ obligaverat tibi, jure [5] dominii possidere permisisse, & in solutum dedisse, precibus significes, dominæ contractus & voluntas ad firmitatem tibi sufficit. S. III. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

De concurrentibus actionibus.

XIV. Iidem AA. & CC. Apiano.

DIstractis [6] à debitore pignoribus, creditores potestatem habere [7], utrumne personali obligatos sibi, an pignora possidentes in rem actione convenire velint, non est incerti juris. S. Kalend. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

In Authent. de litigiosis. §. ab hoc autem coll. 8. tit. 13. al. 28. Novell. 112. cap. 1.

HOc ita, *si* [8] *debitor ei non satisfaciat ex pretio rei venditæ: quod ut fiat permittitur ei vendere.*

Debitorem non posse deteriorem facere creditoris conditionem.

XV. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

DEbitorem neque [9] vendentem, neque donantem, neque legantem, vel fideicommissum relinquentem, posse deteriorem [10] facere creditoris conditionem certissimum est. Unde si tibi obligatam rem probare posse confidis, pignora persequi debes. S. V. Non. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

De eo, qui pecuniam alienam credidit.

XVI. Iidem AA. & CC. Heroidi.

ET si frater tuus non suam, sed ad te pertinentem [11] pecuniam mutuam suo nomine dedit, ac pignus accepit: tamen tibi pignoris obligationem quærere non potuit. S. III. Idus Maji, *Hadrianopoli*, AA. Conss.

De re empta ex pecunia credita.

XVII. Iidem AA. & CC. Pontiæ.

QUamvis ea pecunia, quam à te mutuo [12] frater tuus accepit, comparaverit prædium: tamen nisi [13] specialiter vel generaliter hoc tibi obligaverit, tuæ pecuniæ numeratio in causam pignoris non deduxit: Sane personali actione debitum apud Præsidem petere non prohiberis. S. XII. Kal. Jun. AA. Conss.

Actionem hypothecariam esse in rem.

XVIII. Iidem AA. & CC. Euodio.

PIgnoris vel hypothecæ persecutio in [14] rem est. S. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss.

De vi majore, dolo, culpa & custodia.

XIX. Iidem AA. & CC. Maximo.

SIcut [15] vim [16] majorem pignorum creditor præstare non habet necesse: ita dolum [17], & culpam, sed & custodiam [18] exhibere cogitur. Datum XVII. Kal. Jan. AA. Conss.

Si creditor non petat.

XX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CReditor ad petitionem [debiti] urgeri jure minime [19] potest. Quapropter eo quod vos heredibus Euodiani debere confiditis, oblato [20], &, si non velint accipere, consignato atque deposito: de reddendo pignore hos Præsidali notione convenire. PP. XVII. Kalend. Febr. AA. Conss.

Si extraneus debitum solverit.

XXI. Iidem AA. & CC. Victo.

REs obligatas exterus [21] debito soluto liberando, datum petere, non earum dominium adipisci potest. Dat. II. Kal. Novemb. *Retiariæ*, CC. Conss.

De secundo creditore.

XXII. Iidem AA. & CC. Antiochiano.

SEcundus [22] creditor offerendo priori debitum, confirmat sibi pignus; & à debitore sortem ejusque tantum usuras, quæ fuissent præstandæ, non etiam usurarum usuras accipere potest. PP. III. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De remissione pignoris.

XXIII. Iidem AA. & CC. Macedoniano.

MAjor annis vigintiquinque pignoris conventionem remissam, cum hoc solum [23] pactum, vel jurisdictio [24] secundum ipsius voluntatem tueatur, persequi non potest. S. XVIII. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De concurrentibus actionibus.

XXIV. Iidem AA. & CC. Marco.

PErsecutione pignoris omissa [25], debitores actione personali convenire creditor urgeri non potest. S. XV. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

In Auth. de fidejuss. §. sed neque ad res. col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 2.

HOc si [26] *debitor possideat: alio vero possidente inhibetur hypothecaria, donec personaliter actum sit cum reo & intercessore, Et si nec ex hypothecis debitoris satisfiat, tunc demum intercessoris hypothecæ, si quæ sunt, petantur: Quod jus & in heredibus locum habet.*

De morte servi pignorati.

XXV. Iidem AA. & CC. Dracontio.

SErvo, qui fuerat pignori obligatus, defuncto [27]; debiti permanet integra petitio. Dat. VI. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De servo pignorato abrepto.

XXVI. Iidem AA. & CC. Mauritio.

SI tibi notarium [28] pignoris titulo debitor tuus obligavit: eum, à quo mancipium abreptum [29] proponis, apud Rectorem provinciæ conveni. S. IV. Kalend. Jan. *Sirmii*, CC. Conss.

De militia.

XXVII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SUper [30] hypothecis, quas argenti distractores, vel metaxarii [31], vel alii quarumcunque specierum negotiatores, pecunias sibi credentibus dare solent, hoc specialiter super amputanda omni machinatione sancimus, ut si post hujusmodi contractum liberis suis, vel alio modo cognatis, quamcunque militiam [32] iidem negotiatores acquisierint (eam tamen, quæ vendi [33], vel ad heredes [34] sub certa definitione transmitti potest) liceat [35] creditoribus eorum etiam non probantibus ex pecuniis eorundem negotiatorum liberos eorum, vel cognatos militasse (dum tamen contrarium non probetur, alios ex suo patrimonio dedisse pecunias) creditum ab his, qui militarint, exigere: vel tantum eos efflagitare quanti vendi eadem militia possit. Quod ita obtinere sancimus, & si extraneis [36] quibusdam iidem negotiatores de suis pecuniis hujusmodi militiam acquisisse probentur: ut quod generaliter in ipsis debitoribus militantibus talem militiam, quæ vendi, vel ad heredes transmitti potest, permissum est, ut liceat creditoribus, & adhuc viventium debitorum jure hypothecæ vindicare militias, nisi sibi satisfiat: & post mortem eorum exigere quod pro iisdem militiis pro tenore communis militantium [37] placiti, vel divinæ sanctionis tale præstantis beneficium, dari solet: hoc in negotiatorum personis, licet ipsi militantes minime debito obnoxii sint, integrum creditoribus eorum servetur. Quod scil. in futuris militiis, non etiam in his, quas liberi, vel cognati eorundem negotiatorum, vel extranei pecuniis eorum meruerunt, tenere sancimus. Dat. Kal. Jun. DN. Justiniano A. PP. II. Cons. 528.

In Authent. de exhib. & introduc. reis. §. optimum quoque. col. 5. tit. 8. al. 6. Nov. 53. c. 5. est etiam ex titulo de æqualitate dotis, & propter nuptias do. coll. 7. tit. 9. al. 8. §. quia vero, & hujusmodi Nov. 97. c. 4.

Quod obtinet [38], *si* [39] *adhuc* [40] *mutuaverit pecuniam, ut militia emeretur: alioquin filii, aut uxor defuncti omnibus præponentur* [41]. *Sed & si nullus prædictorum fuerit, tunc aliis creditoribus hoc damus.*

1 Vid. *l.* 2. §. *si ei. ff. de reb. ad civit. pertin. l.* 9. *ff. de minorib.*

2 Citra pactum vel jussum judicis rem alienam pignori non capimus.

3 Qui pignus accipit, non modo debitori, sed & ejus heredi pignoris nomine tenetur: licet in instrumento nulla sit heredis factamentio, nam tacite id conventum intelligitur, ut heredi soluto tamen debito pignus redderetur. §. *ult. Inst. quib. modis re contrahitur.*

4 Vid. *l.* 44. *ff. de solut.* Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Gaspar. Roderic. *de ann. reditib. l.* 2. *quæst.* 2. *num.* 37. Ans.

5 Creditor pignus jure dominii possidere potest.

6 Vid. *l.* 12. *ff. de distract. pign.*

7 Hodie non habet, vid. quæ dicam *l.* 24. *ff. eod.*

8 Debito recepto creditor jus pignoris amittit.

9 Pignus vendendo, donando, vel legando, debitor deteriorem causam creditoris non facit. Quo fit ut ipsum pignus creditor possit persequi. *Synopsis Basilic. 25. tit. 2. c. 48.* vid. *l.* 12. *ff. de distract. pign.*

10 Debitor nullo jure deteriorem creditoris conditionem facere potest.

11 Id est, alienam. Mutuans alienam pecuniam (non tamen minoris. *l.* 7. *ff. qui potiores.*) in dubio sibi, non pecuniæ domino, jus pignoris adquirit. *l.* 2. *ff. si certum pet. l.* 19. *ff. de distract. pign.* adde *l.* 52. §. 18. *ff. de furtis.*

12 Empta res ex pecunia credita creditori non est obligata, nisi & id quoque specialiter vel generaliter sit conventum, ut obligata esset.

13 *l.* 7. *ff. qui potiores. Nov.* 135. *c.* 3. *vers. Neque enim justum.*

14 Vid. *l.* 17. *ff. eod.*

15 Pignoris fortuitos casus creditor non agnoscit, sed dolum, culpam & custodiam tantum. *Syn. ibid. c.* 11.

16 *l.* 6. *ff. de pign. act.*

17 *l.* 23. *ff. de reg. jur. l.* 13. *in fin. ff. de pig. act.*

18 §. *ult. Inst. quibus modis re.* An id perpetuo verum est? *Cujacius* 19. *obs.* 24. putat id tantum verum esse, si folius creditoris gratia pignus sit contractum, non si utriusque gratia. *argum. l.* 5. §. 2. *ff. commodati.* ut eo casu nulla sit differentia inter commodati actionem & pignoratitiam.

19 Et merito, cum invito beneficium non detur. vid. *l. un. ff. ut nemo invitus.* Goth. Sensum hujus l. vid. apud Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 2. *n.* 46. Ans.

20 De obligatione, depositione, vid. *l.* 10. *ff. de pign. act. l. acceptam.* 19. *ff. de usuris.* 21 Vid. *l.* 1. *ff. de his qui in prior. credit.*

22 Secundus creditor priori debitum offerens, pignus suum confirmat. *l.* 8. *ff. qui potiores. l.* 12. §. 6. *ff. qui potiores. l.* 5. *ff. de distract. pig.* secundus, id est, novissimus. *Paul.* 2. *sent.* 13. §. *penult.* posterior. *l.* 11. *in fin. ff. qui potior.* qui posteriore loco pignus accepit. *l.* 11. *l.* 5. *ff. qui potior.*

23 Nudo pacto pignus remitti potest. *l.* 2. *in fin. ff. de remiss. pign.* 24 Id est, Edictum Prætoris tuetur nudam pignoris remissionem. *l.* 9. *ff. qui potiores.* 25 Liberum est creditori, omissa personali actione pignus persequi. Quid si tertius pignus possidet, hodie non est creditori liberum pignus persequi inexcusso debitore principali, vel ejus fidejussore. *Novell.* 4. *c.* 2. *Auth. prox.* ff. & ita hæc constitutio restringitur, & lex 14. *ff. eod.* 26 Restringitur lex 14. lex 24. *ff. eod.* Goth. Conciliationem hujus auth. cum *Novell.* 112. *& Nov.* 4. vid. apud Rittershus. *in exposit. Nov. p.* 2. *cap.* 2. *num.* 34. *& cap.* 3. Porro de Jure Canonico quidam volunt cessare beneficium cessionis. Gail. *lib.* 1. *obs.* 27. Wesenbec. *cons.* 10. *num.* 4. Ans.

27 Interitu pignoris reus non liberatur. *l.* 21. §. 2. *ff. eod. l.* 9. §. *de pign.* §. *ult. Inst. quibus mod. re.* & ita creditor debitum petit, etiamsi pignus acceptum non reddat.

28 Servum scilicet.

29 Creditor pro re pignori data furto subtracta agit furti. *l.* 12. §. 2. *ff. de furtis.*

30 Vide Authent. T.

31 Μεταξάριοι dicti *ad l.* 20. *ff. de murilegulis.* Metaxarii *Festus in Serici.* Moschopulus, οἱ σκάλλεις ἢ τὴν αὐτὴν ἐργαζόμενοι, ἢ σηρικὰ ὑφάντα τὰ μεταξᾶ. Zonaras in Nicetæ, ἐκ μεταξῆς ὑφάντας αὐτὰς γὰρ ἀπὸ μεταξῆς, est autem Metaxa non quodvis sericum, sed rude αὐτόπους, neque in fila deductum: separatur à nemate serico, *l. ult.* §. 7. *ff. de publicanis & hic. & l.* 10. §. *de murilegulis*, à sericoblatta, id est, serico rico in purpureum colorem verso.

32 Militiam liberis, vel cognatis emere licet, *ut hic.* An & exteris? licet. *vers. quod ita. ff. eod.*

33 Militia non omnis emi potest. dixi ad *Novell.* 53. *cap.* 5. §. 1. adde *l.* 5. *ff. qui militare. l* 52. §. 2. *ff. de aff.*

34 Militia non omnis ad heredes transmitti potest. 35 Argentarii si militiam liberis aut cognatis, *ut hic*, & extraneis, *vers. quod ita. ff. eod.* comparant, militia creditoribus argentariorum obligata intelligitur: quia præsumitur in dubio comparata ex pecunia credita, *ut hic.* Quid si argentarii pecunia militiam liberis, vel cognatis emero? militia argentario æqua vicissitudine obligata fuerit. *Nov.* 136. *c.* 2. *& ibid. Julianus.* Creditorem cum hic diximus, eum tantum creditorem intellige, qui specialiter ea lege credidit, ut militia emeretur. *Authent. prox.* adde *quæ scripsi ad Nov.* 136. *c.* 2. 36 Extraneis etiam militiam emere possumus. 37 Placitum militantium, quod & *casim militiæ & scholæ placitum* in Novellis. 38 Id est, jus hypothecæ adquiritur. *Goth.* Vid. Rittershus. *Expos. Novell. part.* 3. *cap.* 8. Ans. 39 Qui scil. argentario succedit, aut ipse argentarius qui alteri credidit. 40 Idque nominatim.

41 Observa gradus hypothecæ: Priore loco constituitur qui specialiter credidit, ut militia emeretur, deinde dotis causa: tertio reliqui creditores.

TIT. XV.

IN QUIBUS CAUSIS PIGNUS, VEL HYPOTHECA TACITE [42], CONTRAHITUR.

De tributis.

I. Imp. Antoninus A. Sperato.

UNIVERSA [43] bona eorum, qui censentur, vice pignorum tributis [44] obligata sunt. PP. Kalend. Jun. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De contrahentibus cum fisco.

II. Idem A. Proculo.

CErtum est ejus, qui cum fisco [45] contrahit, bona veluti pignoris titulo obligari, quamvis specialiter id non exprimatur. Dat. XVI. Kal. Mart. Messala, & Sabino Conss. 215.

De fructibus prædii pignerati, & prædiis emptis ex fructuum pretio.

III. Pars ex rescripto Alexandri A. ad Demosthenem.

QUamvis fructus [46] pignori datorum prædiorum, etsi id aperte non sit expressum, & ipsi pignori credantur tacita pactione inesse: prædia tamen [47] quæ emuntur [48] ex fructuum pretio, ad eandem causam venire, nulli prudentium placuit. PP. Idib. Octobr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De debito primipili: & bonis dotalibus.

IV. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Africano.

SAtis notum est, & ratione constitutum, bona eatum in dotem [49] data quæ nuptæ sunt his qui primipili [50] sarcinam subeunt, obnoxia necessitati ejus teneri: verum certo ordine, ut scilicet tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium respiciat, si universis viri ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum invenietur. Dat. V. Id. Aug. Caro & Carino AA. Conss. 285.

De inductis & illatis in fundum.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

SI non [51] inducta, & illata in fundum, quæ pignoris teneri causa placuerat; mancipia fuissent, nec hæc specialiter obligata monstrentur: Rector provinciæ ea restitui jubebit. Nec enim prætextu debiti pensionum, restitutionem eorum morari potest: cum, si quid sibi deberi domina fundi ex pensionibus, vel quacunque ratione probare possit, hujus solutionem solenniter fieri conveniat. S. XII. Kal. Feb. CC. Conss.

Si tutrix secundo nubat, non reddita ratione.

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

SI mater legitime liberorum tutela suscepta, ad secundas (contra sacramentum præstitum) adspiraverit nuptias, antequam [52] eis tutorem alium fecerit ordinari, ejusque quod debetur ex ratione

42 Dixi ad xx. D. II. *l.* 1. §. *comm. de legat.*

43 Tributaria sc. vid. quæ dixi ad *l.* 1. *in fin. ff. si propr. public. pensit.*

44 Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa tributorum.

45 Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa suorum contractuum, & *ita accipe l.* 46. §. 3. *ff. de jure fisci, ut hic.* non si privato alicui succedit. *l.* 10. *in princ. ff. de pactis. l.* 2. *ff. de rebus eorum qui sub tutela.*

46 Fructus rei obligatæ tacite obligari intelliguntur, *ut hic*: si extant: alias consumpti ab emptore non condicuntur. *leg.* 16. §. 4. *ff. de pign.*

47 Ratio dubitandi.

48 Emptum ex fructibus rei pignoratæ non est in causa pignoris.

49 Dixi ad *l.* 2. *ff. ne uxor pro marito*, aliud est in rebus non dotalibus & paraphernis. *l.* 1. *ff. de priv. fisci.*

50 Si maritus ex administratione primipili fisci debitor factus est, res uxoris dotales tacite fisco obligantur, marito idoneo non existente, atque ita hæc lex exceptio est ad titulum *ut uxor pro marito.*

51 Fructus coloni tacite obligantur pro mercede: at non invecta & illata, nisi id nominatim convenerit. *l.* 7. *ff. eod. l.* 32. *ff. de pignor. & hyp. l.* 5. *ff. de locato.* Contra in urbanis invecta & illata tacite obligata intelliguntur locatori. *l.* 4. *ff. de pact.* adde *l.* 7. *ff. eod.* 52 Dixi ad *l.* 6. *ff. ad Tert.* adde *l.* 14. *ff. de legit. hered. Ex Nov. Theod. de tut.* §. *ult.* 25. *Eclog. cap. περὶ ἐπιτροπευούσης μητρὸς tit.* 2. *c.* 60.

Source : BIU Cujas

1 Matre nubente non redditis rationibus, liberi ex priore ejus matrimonio nati in ejus, ejusque mariti, id est, vitrici sui bonis tacitam habent hypothecam, *ut hic.* dixi ad *Novell.* 22. c. 40. & *l.* 2. ff. *quando mulier tutelæ offic. fungi possit.*

2 *l.* 5. ff. *eod.*

3 *l.* 4. ff. *de pact. l.* 4. ff. *eod. l.* 5. ff. *de locato.* adde *l.* 5. ff. *eod.* habet in provinciis.

4 Lex de tacita hypotheca invectorum & illatorum, locum etiam

ratione tutelæ gestæ, persolverit: mariti [1] quoque ejus præteritæ tutelæ gestæ ratiociniis bona jure pignoris tenebuntur obnoxia. Dat. VI. Id. * THEOD. * A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De invectis, illatis.

VII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

SAncimus, de invectis [2] à conductore [3] rebus, & illatis, quæ domino pro pensionibus tacite obligantur, non solum in utraque Roma, & territorio earum hoc jus locum habere, sed [4] etiam in nostris provinciis. Tali enim justa præsumptione etiam omnes nostros provinciales perpotiri desideramus. Dat. XV. Kal. Novembr. post consulatum LAMPADII; & ORESTIS VV. CC. anno secundo 532.

TIT. XVI.

SI ALIENA [5] RES PIGNORI DATA SIT.

De procuratore.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Carpo.

PROCURATOR [6] citra domini voluntatem domum pignori frustra dedit: Si pecuniam creditoris in rem domini versam [7] constabit, non inutilis erit exceptio [8], duntaxat quod numeratum est exsolvi desideranti. P. P. XI. Kalend. Novemb. SEVERO A. II. & ALBINO CONSS. 195.

De scientia vel ignorantia domini.

II. Iidem AA. Latinæ.

SI probaveris Præsidi [prædia vel] hortos, de quibus agebatur, tuos esse, intelligis obligari eos creditori ab alio non potuisse, si [9] non sciens hoc agi, in fraudem creditoris ignorantis dissimulasti. P.P. Id. Octob. ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

De tutore, vel curatore.

III. Imp. ANTONINUS A. Martiæ.

CUrator [10] adulti, vel tutor pupilli, propriam rem mobilem ejus cujus negotia tuetur, pignoris jure non obligare potest: nisi in rem [11] ejus pecuniam mutuam accipiat. P.P. VI. Kal. Febr. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De filio.

IV. Imp. ALEXANDER A. Secundo.

NEc si major annis viginti quinque fuisset filius [12] tuus, qui in potestate tua erat, te invito rem tuam obligare potuit [13]. P. P. V. Kal. Novemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Si is qui pignoravit, postea dominus esse cœperit.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eutychio.

CUm res quæ necdum in bonis debitoris est, pignori data ab eo, postea [14] in bonis ejus esse incipiat: ordinariam quidem actionem super pignore non competere, manifestum est: sed tamen æquitatem [15] facere, ut facile utilis [16] persecutio exemplo pignoratitiæ detur. P.P. XIII. Kal. Jun. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De prædio quod mater filio donavit.

VI. Iidem AA. & CC. Zosimo.

QUæ [17] prædium in filios à se titulo donationis translatum, creditori suo dat pignori, se magis contrario pignoratitio obligat judicio, quam quicquam dominis noceat: cum Serviana [18] etiam actio declaret evidenter jure pignoris teneri non posse, nisi quæ obligantis in bonis fuerint: & per alium rem alienam invito domino pignori obligari non posse certissimum est. S. v. Idib. Jul. *Philippop.* AA. & CONSS.

De tutore.

VII. Iidem AA. & CC. Corneliæ.

SI in rem suam accepta pecunia mutua tutor [19] mancipium tuum pignori dedit, nec huic post [20] perfectam ætatem consensum accommodasti, pignori res obligari non potuit. S. VI. Kal. Januar. AA. CONSS.

De servo procuratore, colono, conductore, actore.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P.P.

NExum [21] non facit prædiorum, nisi persona quæ jure potuit obligare. Per servum [22] autem, aut per Procuratorem [23], colonumve [24], actorem, seu conductorem, [ullum] præjudicium possessioni invito, vel inscio domino imponi non posse, & jure, & legum auctoritatibus declaratur [25]. Dat. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 422.

5 Adde *l.* 6. *in fin.* ff. *tit. prox. l.* 1. *in fin.* ff. *de pig. & hyp. l.* 2. ff. *de pig. act.* adde ff. *tit. de rebus alienis non alienand.*

6 *l. ult.* ff. *eod.*

7 In rem domini versio pignus conciliat alias invalidum à procuratore constitutum.

8 Id est, retentio, *l.* 1. *in fin.* ff. *de pig. l.* 1. ff. *quibus modis pign. l. un.* ff. *etiam ob chirograph. l.* 26. §. 4. *in fin.* ff. *de cond. indeb.*

9 Invito domino res obligari non potest. *l.* 6. *in fin.* ff. *eod.* sciente & dissimulante potest, *ut hic, l.* 11. ff. *de distr. pig. l.* 30. ff. *de rei vind.* res tamen aliena sub conditione, *si debitoris fuerit*, potest obligari. *l.* 5. 16. §. 7. ff. *de pign.*

10 Tutor pupilli, Curator rem adulti proprio nomine inutiliter obligant. adde *l.* 56. §. 4. ff. *de furt. l.* 7. ff. *eodem. l.* 7. §. 3. ff. *pro empt. l.* 22. ff. *de pact.*

11 *l.* 16. ff. *de pign. act.* adde *tit. de prad. & aliis reb. min.* ff.

12 Filius rem patris inviti obligare non potest. adde *l.* 1. §. 1. ff. *quæ res pig. l.* 23. ff. *de pact. l.* 7. ff. *de reb. cred.*

13 Licet quodammodo dominus videatur. §. 2. *vers. sed sui Inst. de her. qualit.*

14 Adeptione dominii, pignus rei alienæ convalescit. *l.* 16. §. 7. ff. *de pig. & hyp.* ut & emptio. *l.* 72. ff. *de rei vind.*

15 Quasi diceret aliud videri stricto jure.

16 Vide quæ notavi ad *l.* 22. ff. *de pign.*

17 Quod mater filio donavit obligare non potest.

18 Servianæ actionis effectus.

19 Vid. *l.* 3. ff. *eod.* 20 Ratihabitione pignus inutile confirmatur.

21 *l.* 2. C. Th. *de pign.* Obligare nemo rem potest, nisi quis obligare potest, &c. *Syn. Basil.* 25. *tit.* 4. *c.* 12.

22 Servus, procurator, colonus, actor, conductor domino invito rem obligare non possunt.

23 *leg.* 1. ff. *eod.* 24 Διοικητὴς dicitur authore *Syn. ibid.* 25 *Decantatur, d. l.* 2.

TIT. XVII.

QUÆ [26] RES PIGNORI OBLIGARI POSSUNT, VEL NON, ET QUALITER [27] PIGNUS CONTRAHATUR.

De his, quæ non continentur generali hypotheca.

I. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Optato.

ALumnos [28] tuos, & cæteras res, quas neminem credibile [29] est pignori specialiter daturum fuisse, generali [30] pacti conventione, quæ de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est. P. P. Kal. April. LATERANO, & RUFINO CONSS. 198.

De emptoribus agrorum pignoratis.

II. Iidem AA. Rogato.

CUm constet pignus consensu [31] contrahi: non dubitamus, eum, qui emptiones [32] agrorum suorum pignori posuit, de ipsis agris obligandis cogitasse. P.P. V. Kal. Jul. APRO, & MAXIMO CONSS. 208.

26 Dixi ad XX. D. III. *conjunge tit. quæ res venire non possunt.*

27 Consensu, *leg.* 2. ff. *eod.* adde *l. ult.* ff. *eod. l.* 4. ff. *de pignor.*

28 *l.* 8. ff. *de pign. Paul.* 5. *sent.* 6. §. *ult.* Alumni, ὑπέρθλοι, 25. *Ecl.* 2. *c.* 6. dixi ad *Festum in Atellan.* πρόσφατοι. Alumni porro dicuntur, quia Latini non habent nomen quod nutritori opponatur. Servius 10. *Æneid.* ibi: *Charo datur ibat alumno.* Ostendit itaque Servius *Nutritii* nomen Latinum non esse, vel ad alumnum exprimendum non sufficere. Id merito de alumnis constitutum. Ne in generalem obligationem accederent: sunt enim pene liberorum loco, & à nutritore vel nutrice non separantur. *l.* 3. §. 4. ff. *de homine libero.* & ex nomine educatoris sunt. *l.* 88. §. 6. ff. *de leg.* 2. à minore viginti annis manumitti possunt. §. 5. *Inst. quibus ex caus. manumitt. l.* 13. *l.* 14. ff. *de man. vind.* Et dubitatur, an sit in eis locus SC. Silaniano. *l.* 1. §. 10. ff. *de SC. Silan.* & ad eorum successionem educator veniat? responsum est tamen non venire. *l.* 10. ff. *commun. de success.* an sit cum alumna connubium? responsum est esse. *l.* 26. §. *de nupt.* Eisdem ex testamento imperfecto hereditas conservatur. *l.* 38. ff. *de fideicomm. lib.* dati tutores confirmantur. *l.* 32. *vers. Similis est.* ff. *de excus. tutor.* vid. *Cujac. apud Paul. dict. loco.* vid. *leg.* 34. §. 1. ff. *de usufr. leg.* 29 Non credibile non attenditur. 30 Generali obligatione alumni & ea quæ nemo verisimiliter obligat, non continentur. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. ff. *de pig.* 31 Pignus consensu contrahitur, *ut hic & l.* 2. *in fin.* ff. *de remis. pign.* Imo re §. *ult. Inst. quib. mod. re contr.* Hæc inter se non sunt contraria. 25. *Ecl.* 1. *c.* 1. 32 Id est, instrumenta emptionis obligat, rem emptam seu rem instrumenti obligare videtur. adde *l.* 1. ff. *de donat.*

De religiosis.

III. Imp. ANTON. A. Restituto.

SI monumento [33] corpus filiæ tuæ intulisti, religiosum [34] id fecisti: quo facto obligari à quopiam, prohibente juris religione non posse, in dubium non venit. P.P. III. Kal. April. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

IV. Imp. ALEXAND. A. Evocato.

NOmen [35] quoque debitoris pignorari, & generaliter, & specialiter posse, jam pridem placuit. Quare si debitor is satis non fecerit, cui tu credidisti: ille, cujus nomen tibi pignori datum est, nisi [ei] cui debuit, solvit, nondum [36] certior à te de obligatione tua factus, utilibus actionibus satis tibi facere usque ad id, quod tibi deberi à creditore ejus probaveris, compelletur: quatenus [37] tamen ipse debet. P. P. Ptid. Kalend. Mart. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

De spe præmii athletici.

V. Idem A. Septimio.

SPem [38] eorum præmiorum [39], quæ pro coronis [40] athletis pensitanda sunt, privata pactione [41] pignorari minime admittendum est: & ideo, nec si generale pactum de omnibus bonis pignori obligandis intervenerit, tenet. P.P. III. Kal. Maji, MAXIMO II. & PATERNO CONSS. 234.

De filiis, & aliis liberis hominibus.

VI. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Rufo.

QUi filios [42] vestros, vel [43] liberos homines pro pecunia quam vobis credebat, pignoris titulo accepit, dissimulatione se juris circumvenit: cum sit manifestum, obligationem pignoris non consistere, nisi [44] in his, quæ quis de bonis fuis facit obnoxia. S. Kal. Majis, *Heraclia*, AA. CONSS.

De his, quæ ad culturam agri pertinent.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad universos provinciales.

EXecutores [45] à quocunque judice dati ad exigenda debita ea, quæ civiliter [46] poscuntur, servos [47] aratores [48], aut boves aratorios [49], [aut instrumentum aratorium [50]] pignoris causa de possessionibus non abstrahant, ex [51] quo tributorum [52] illatio retardatur. Si quis igitur intercessor, aut creditor, vel præfectus [53] pagi [54] [vel vici,] vel decurio in hac re fuerit detectus: æstimando à Judice supplicio subjugetur. Dat. III. Non. Jun. *Sirmii*, CONSTANTINO A. & LICINIO CONSS. 312.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Probo Com. sacr. larg.

PIgnorum [55] gratia aliquid, quod ad culturam [56] agri pertinet, auferri non convenit. Dat. VI. Id. Jun. CONSTANTE & CONSTANTIO CONSS. 414.

In AUTHENT. col. 10. de statutis, & consuetud. contra ecclesiæ libertatem editis. §. agricultores, & est constitutio Friderici.

Agricultores circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint, in quacunque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, ut personas 57, *boves, & agrorum instrumenta* 58, *aut si quid aliud sit, quod ad agrorum operam rusticam pertineat; invadere, aut capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat: & infamiæ notam ipso jure incurrat: imperiali animadversione nihilominus puniendus.*

De generali hypotheca, & de bonis præsentibus, ac futuris.

IX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SI quis in cujuscunque contractus instrumento ea verba [59] posuerit, *Fide, & periculo rerum ad me pertinentium* [60], vel *per earum exactionem satisfieri tibi promitto*: sufficere ea verba ad rerum tam earum quas in præsenti debitor habet, quam futurarum [61] hypothecam sancimus: nec ex prioribus sanctionibus minus habere specialis hypothecæ memoriam videri: cum sit justum voluntates [62] contrahentium magis, quam verborum conceptionem inspicere. Super qua generali hypotheca illud quoque ad conservandam contrahentium voluntatem sancimus, ut si res suas [63] supponere debitor dixerit, non adjecto, *tam præsentes quam futuras*, jus tamen generalis hypothecæ etiam ad futuras [64] res producatur. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. II. CONSS 528.

33 Monumentum obligari non potest.

34 Res religiosæ non possunt obligari.

35 Nomen generaliter & specialiter obligari potest. *l.* 3. *l.* 7. §. *de hered. vel act. vend. l.* 18. ff. *de pign. act.*

36 Pignus pignori dari potest. *l.* 13. §. 2 ff. *de pign.* Qui pignus meum à meo creditore accipit, pignoris adquisitionem mihi denunciare statim debet: alioquin ignoranter creditori meo solvens, pignus evincam.

37 Titio dedi pignus in decem: Titius Mævio dat idem pignus in viginti? non teneor nisi in decem. Quatenus, id est, quandiu utraque pecunia debetur, pignus Mævio secundo creditori tenetur. *l.* 13. §. 2. ff. *de pign.* & tamen pignus, quatenus tantum debeo tenetur, *ut hic.*

38 Spes præmiorum ex sacris certaminibus pensitanda pignorari non potest pactione privata, *ut hic*: aut ipsamet pecunia sacra. *l.* 40. ff. *de re jud.* adde & stipendium armatorum militum. *l.* 4. §. *de execut. rei jud.* Porro præmia, de quibus §. constitebant in annonis, obsonils, pensitationibus, quæ athletis pro indepta victoria totius vitæ suæ tempore præstabantur de publico, exinde, quo in suam civitatem invecti fuissent, non per portam civitatis, sed disjecta parte muri, ut Suetonius scribit *in Nerone*, & Plinius *in epist.* 17.

39 Dixi ad *Novell.* 53. *c.* 5. §. 1. adde *d. l.* 40.

40 Athletæ pro præmio coronantur. *l. un.* ff. *de athletis. l.* 6. §. 13. ff. *de excus. tut.* quod pro coronis dabatur corollarium ἐπισφύρημα. Gloss.

41 Nam judicis auctoritate possunt. *d. l.* 40.

42 *l. ult.* ff. *eod.*

43 Filii & liberi homines obligari non possunt, quia in bonis debitoris non sunt. *l.* 12. & *Auth. Imo.* ff. *de obl.*

44 *l.* 2. ff. *tit. prox.* 45 *Intercessores*, *l.* 1. C. Th. *de pign. l.* 8. ff. *de officio rectoris provinciæ intercessi, Syn. Basil.* 25. *in fin.* 46 Aliud in debito fiscali. Et ita quidem in Gallia servatur. vid. *Renatum Choppinum* 1. *de privileg. rustic.* 7. *n.* 1. aliud etiam, si per quadrimestre tempus à die sententiæ moram fecit in solvendis decimis, & ita Arresto Parisiensi judicatum VIII. Kal. Dec. anno 1573. refert idem Choppinus *ibid. n.* 2. 3. 47 Servi, boves aratorii, instrumentum aratorium, puta vomeres & aratra, à creditoribus, & executoribus sententiarum, aut exactoribus tributorum capi non possunt, propter rei rusticæ & agriculturæ utilitatem omnium communem. *l.* 8. ff. *eod. Auth. Agricultores.* ff. *eod.* & fisci tributa. *ut hic.* Vix est ut hodie hæc constitutio servetur. In Normania Gallica locum non habet, quoties de fisci debito agitur. vid. *Franciscl I. const. anni* 1540. *Jan.* 8. Et ita judicatum fuisse Parisiensi Arresto Bugnonius refert in *leg. abrogatis.* Novissime ann. 1571. lege lata VIII. Id. Oct. confirmata à senatu Prid. Non. Febr. ann. 1572. Personis rusticorum indultum, ne ob æs alienum qualecunque privatum abducerentur in carcerem. Qua in re legislatores Galli Græcos superant, qui aratra quidem vetabant ob fœnus addici creditori: corpora tamen his utentia, necti permittebant. 2. *Diod.* 3. *His adde Ripens. ad l.* 6. & 9. ff. *de pig. n.* 57. & *in tract. de pesse* 3. *par.* 6. *remed. vers. item bona.* 48 Servos cultores *Anianus d. l.* 1. 49 Quidam hoc extendunt ad instrumenta quorumvis artificum necessaria. Ad rusticos revertor. Quid si rustico nulla alia sint bona? capi possunt. *Accurs. hic.* Quid si rusticus fundum habeat? una cum fundo possunt distrahi. *Cynus Perticensis, Rosatensis, Choppinus* 1. *de priv. rust.* 7. *n. ult.* 50 Ob civilia debita boves aratorii capi non possunt. Eadem ratione lege Attica mactari boves aratorios non licuit, tanquam & ipsius agricolæ & hominis socios, atque participes laboris. *Ælian.* 5. Arist. *in Œconom.* Βοῦς ἀντὶ οἰκέτου τοῖς πένησιν ἰσὸν. Refert & Plin. 8. c. 45. judicio populi Romani in exilium actum eum qui bovem aratorium occidisset, tanquam colono suo interempto. & Varro, 2. *de re rust.* 5. socium laboris agriculturæ, & quasi colonum occidi, dum bos occiditur: Capitale denique fuisse bovem occidi scribit: quo loco forte legem quandam Phrygiæ intelligit. vid. *Stobæum sermone* 42. Constantius quoque vetuit, ne boves aratorii deficientibus his etiam qui cursui publico destinati sunt, ab his qui iter faciunt, abstraherentur. *l.* 1. C. *Th. de cursu pub.* Eo spectat quoque constitutio quædam Valentis, ne quis vitulorum carnibus vescatur. 1. *Hier.* 2. *adversus Jovinianum.* adde de bove aratore Hesiodum *in lib. opera & dies*: Aristotelem 1. *Polit.* Aret. *consil.* 158. boves aratorios, instrumenti fundi esse refert: quod confirmatur *l.* 4. ff. *de instructo.* adde *Cujac.* 4. *obs.* 20. 51 Ratio decidendi alia est in *l.* 8. ff. *eod.* 52 Fisci debita, tributaque minuuntur, si ablatis aratoribus agricultura cesset. 53 Ἐφυπαρχος. *Syn. Basil.* 25. *in fin.* 54 *Pacis, d. l.* 1. 55 *Syn. Basil.* 25. *in fin.* 56 Dixi ad *l.* 7. ff. *eod.* 57 Servos aratorios, *d. l.* 7. 58 *l.* 8. ff. *de instructo.* Goth. De furto aratri vid. Petr. Heig. *part.* 2. *quæst.* 30. ANS. 59 Quibuscunque verbis pignus constitui potest. *l.* 2. ff. *eod. l.* 4. ff. *de pig.* 60 Obligatio rerum ad nos pertinentium res etiam futuras comprehendit. Idem si quis res suas obligaverit. Idem in obligatione tacita. *Ripensis ad l.* 1. *num.* 3. ff. *de pign.*

61 Generali obligatione futura etiam continentur. vid. Romanum *sing.* 607. Adde Socin. *reg.* 247. ubi notat ex hac lege. Indefinitam orationem ad futura quoque extendi, & in juramento tamen & odiosis eam sententiam non obtinere, ut quæ stricti juris sint. 62 Voluntatem contrahentium magis quam verba inspici oportet. *l.* 2. *in fin.* ff. *comm. de legatis. l.* 34. ff. *de veg. jur.* 63 Obligatione rerum indefinita, res futuræ etiam intelliguntur obligatæ, & quidem omnes, sive sint mobiles & immobiles, jura, actiones, *l.* 4. ff. *eod.* merces. *l.* 34. ff. *de pignor. Ripensis d. loco.* 8. bona emphyteutica adquisita & adquirenda, *l.* 16. *in fin.* ff. *de pign. action. l.* 31. ff. *de pignor. & hyp. Ripensis d. loco, num.* 10. & *seq.* An peculium servi obligati? vid. *l.* 1. §. 1. ff. *de pign. & hyp.* An fructus? vid. *l.* 1. §. 2. ff. *de pignor. & hyp.* Casus ad hanc legem explicandam. vid. *in l.* 1. ff. *eod. & l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. ff. *de pign.* adde quæ scripsi initio hujus legis ex Romano & Socino. 64 Futura etiam obligari posse hinc colligunt: censent tamen factam obligationem sub ea conditione, *Si nostra futura sunt.*

Source : BIU Cujas

1 Dixi ad xx. D. IV.

2 Prior tempore, potior est pignore, nisi posterior prior debitum offerat. *l.2.d.3.l.4. l.8.ff. cod. l.* 11. *ff. eod. l.* 3. *ff. ut in possess. leg. l.2. ff. de priv. fisci. Paul. 2. sent.* 13. §. 8.

3 Vis obligationis, obsignationis & depositionis, *Paul. d. loco.* adde *l. ult.* §.6. *ff. de jur. delib.*

4 De prætore fideicommissario, dixi ad *Ulp.* 25. §.12.

5 Missio fit in universa bona pro modo judicati, id est, judicati servandi causa, *ut hic, & l.*3. *in fin. ff. eod.* ut & alibi debiti sive crediti, *l.*1. *in princ. ff. si quis causa omissa.* & alibi dotis servandæ causa, *l.*9. *vers. denique ff. de rei vind. l.*15. §.4. *ff. de diver. & tempor. l.*26. *in fin. ff. ad munic.*

6 Chrestus pignus prætorium fideicommissi servandi causa, habet: Titius creditor in ejusdem pignoris possessionem missus est, diversi hic tituli sunt pignoris. Quid juris? Etiam in pignoribus prætoriis, qui prior tempore prior est jure.

7 Prævalet jure, qui prævalet tempore. Prior tempore potior jure. *l.* 11. *ff. eod.*

8 Missio in possessionem est prætorium pignus.

9 Respublica missa in possessionem judicati servandi causa, præfertur chirographario creditori pignus non habenti, *ut hic*: quia & non missa idem privilegium habet. *l. pen.* §.1. *ff. de rebus auctor.* vid. *Cujac. 9. observ.* 37. est enim respublica in actione personali privilegiata. adde *l.* 8. *l.*10. *ff. eod.* adde *Fornerium* 20. *select.*7. *in fin.*

10 *l.* 3. *ff. de primipilo.*

11 Dixi ad *l.*2. *ff. eod.*

12 Privatus prior tempore in causa pignoris, præfertur reipublicæ tempore posteriori. *l.* 8. *ff. eod.*

13 *l.* 2. *in fin. ff. eodem.*

14 Potest tamen offerre ut possessionem retineat. *Paul. 2. sent.* 13. §. *pen.*

15 Prior posteriori pignus tenenti debitum offerre non cogitur. Posterior priori offerens, sibi pignus conservat, *ut hic, & l.*1. *ff. eod.*

16 Generalis hypotheca anteriorius, generali vel speciali posterioris præfertur, *ut hic Synopsis Basil.* 9. *tit.*5. *ex tit.*10. *c.*34. dixi ad *Nov.* 112. *c.*1. *vers. Hoc autem. l.* 2. *ff. eod.* adde quædam ex *Cujacio* 11. *obs.* 32.

17 Causam habens à creditore tempore priore, jus privilegii habet. vid. *l.* 1. *ff. si antiquior credit. pign. vend.*

18 Creditor in speciali hypotheca rei (sive sit mobilis sive immobilis) pecunia sua comparata, præfertur etiam antiquioribus creditoribus hypothecariis. adde *l.* 5. 6. 7. *ff. eod. Nov.* 361. *cap.* 3. *Synops. ibid. c.* 35. & 3. *Harmenop.* 5. §. 42.

19 *l.* 17. *ff. de pignor.* Generalis igitur hypotheca non sufficeret. adde quæ scripsi ad *l.* 5. *in fin. ff. eod.*

20 Prior creditor negans improbe rem ejus esse à quo causam habet, ex priore sit posterior: ex possessore petitor.

21 Secundus creditor in præjudicium prioris creditoris pignus distrahere non potest. adde *l.*1. *ff. de distract. pign.*

22 *l.*1. *l.*5. *ff. eod. l.*22. *ff. de pignor. & hyp.*

23 Jus hypothecæ præfertur omnibus privilegiis personalibus, ut & jus reale personali. *l.* 11. *ff. eod.* vid. *l.* 6. *ff. de bon. auth. jud.*

24 *l.* 18. *ff. de pign. & hyp.*

25 Id est, præfertur omnibus qui privilegium in actionibus personalibus habent. *Synops. ibi c.* 37.

26 Creditores posteriores etiam bona uxori pro dote obligata avocant, si dotis debitum ei offerant.

27 Hypothecaria & in rem actio datur in successorem.

28 Puta epistolas. *l.*34. §.1. *ff. de pig. & hyp.* Goth. Intellectum hujus legis vid. apud Trivisan. *lib.* 1. *decis.* 40. Leonin. *consil.* 81. *num.* 1. Decis. Holl. 28. Everhard. *consil.* 18. Ans.

TIT. XVIII.

QUI POTIORES [1] IN PIGNORE HABEANTUR.

Quibus modis secundus creditor jus suum confirmat.

I. Impp. Severus, & Antoninus AA. Secundo.

Qui pignus secundo [2] loco accepit, ita jus suum confirmare potest, si priori creditori debitam pecuniam solverit; aut cum obtulisset [3], isque accipere noluisset eam obsignavit, & deposuit, nec in usus suos convertit. P.P. Kal. Febr. Laterano, & Rufino Conss. 198.

De prioribus tempore.

II. Imp. Antoninus A. Chresto, & aliis.

Si decreto Prætoris, qui [4] fideicommisso jus dixit, in possessionem fundi hereditarii fideicommissi [5] conditionalis servandi gratia prius inducti estis, quam adversarius vester in causam judicati [6] ejusdem fundi pignus occupaverit: jussu ejus, qui jure sententiam exequebatur, tempore potiores estis. Nam cum de pignore utraque pars contendit, prævalet [7] jure, qui prævenit tempore. P.P. v. Idus Maji, Duobus & Aspris Conss. 213.

Rempublicam missam in possessionem præferri creditori, qui contraxerat cum defuncto.

III. Idem A. Salvano.

Cum Rempublicam Heliopolitanorum propter emolumentum sententiæ in rerum, tam heredis, quam hereditariarum possessionem missam [8] esse proponas: intelligis, quamvis pater tuus cum Sosiano contraxerit, tamen si [9] personali actione eum habuit obligatum, præponi Rempublicam [10] jure pignoris [in] his, quæ ex auctoritate ejus, qui jubere potuit, servandi judicati [11] causa occupavit. P.P. II. Id. Decemb. Læto II. & Cereale Conss. 216.

De prioribus Republica.

IV. Idem A. Varo.

Si fundum pignori accepisti, antequam [12] Reipublicæ obligaretur, sicut prior [13] es tempore, ita potior es jure. P.P. v. Id. Octob. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De oblatione debiti.

V. Imp. Alexand. A. Septimo.

Prior quidem creditor compelli non potest [14] tibi, qui posteriore loco pignus accepisti, debitum offerre [15], sed si tu illi [id] omne quod debetur, solveris, [pignoris] tui causa firmabitur. P.P. III. Kal. Maji, Maximo II. & Paterno Conss. 234.

De priore hypotheca generali, & posteriore speciali.

VI. Impp. Valer. & Gallien. AA. Philoxeno.

Si generaliter bona sint obligata, & postea res alii specialiter pignori dentur: quoniam ex [16] generali obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit, si ab [17] illo priore [tempore] tu comparasti: non oportet [te] ab eo, qui postea credidit, inquietari. P.P. II. Id. Maji, Seculare II. & Donato Conss. 261.

De prædio empto pecunia creditoris.

VII. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Juliano.

Licet iisdem pignoribus multis creditoribus diversis temporibus datis priores habeantur potiores, tamen eum, cujus [18] pecunia prædium comparatum probatur, quod ei pignori esse specialiter [19] [obligatum] statim convenit, omnibus anteferri juris auctoritate declaratur. Subscripta XVI. Kal. Febr. AA. Conss.

De improba exceptione.

In Authent. de trien. & semiss. §. illud quoque in judiciis. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 10.

Item possessor pignoris, negans [20] rem ejus, cujus actor eam esse adseverat: si probata ea intentione nitatur rem retinere, dicens ex hypotheca, vel alia causa in eandem personam delata, se propinquiorem esse, quam qui movet causam: prius transferat possessionem, quam jus suum proponat.

De prioribus, & posterioribus tempore.

VIII. Iidem AA. & CC. Fabricio.

Diversis temporibus eadem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior data mutua pecunia pignus accepit, potiorem haberi, certi ac manifesti juris est: nec alias secundum [creditorem] distrahendi [21] potestatem hujus pignoris consequi, nisi [22] priori creditori debita fuerit soluta quantitas. S. Prid. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

De jure pignoris, & privilegiis personalium actionum.

IX. Iidem AA. & CC. Asclepiodoto.

Eos [23], qui acceperunt pignora, cum in [24] rem actionem habeant, privilegiis [25] omnibus, quæ personalibus actionibus competunt, præferri constat. Dat. III. Non. Decemb. CC. Conss. 293.

De dote.

X. Iidem AA. & CC. Pollipeucæ.

Cum tibi pro dote [26] quam acceperat maritus, res obligavit: eo mortuo hi, quibus eadem pignori dederat non offerentes debitum, nulla possunt persequi ratione. Nam chirographarios creditores, nec in rem, nec in personam eos, qui debitori non probantur successisse [27], ulla ratione convenire posse, manifestum est. P.P. Non. Decemb. CC. Conss. 293.

De scripturis.

XI. Imp. Leo A. Erythrio P.P.

Scripturas, quæ sæpe assolent à quibusdam secrete [28] fieri, intervenientibus amicis necne, transigendi, vel paciscendi, seu fœnerandi, vel societatis coeundæ gratia, seu de aliis quibuscunque causis, vel contractibus conficiuntur (quæ *idiógrapa* [29] Græce appellantur:) sive tota series earum manu contrahentium, vel notarii, vel alterius cujuslibet scripta fuerit, ipsorum tamen habeant subscriptiones [30], sive testibus adhibitis sive non: licet conditionales [31] sint, (quos vulgo *Tabularios* appellant,) sive non, quasi publice conscriptas, si personalis actio exerceatur, suum robur habere [decernimus.] Sin autem jus pignoris vel hypothecæ ex hujusmodi instrumentis vindicare quis sibi contenderit: eum qui instrumentis publice [32] confectis nititur, præponi [decernimus,] etiamsi posterior is contineatur: nisi forte probatæ atque integræ opinionis trium [33], vel amplius virorum subscriptiones eisdem idiochiris contineantur: tunc enim quasi [34] publice confecta accipiuntur. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* Martiano, & Zenone Conss. 469.

In Authent. de instrum. cautela & fide. §. si quis igitur & §. sed & si quis. col. 6. tit. 2. al. 3. Novell. 73. c. 1. & 2. quam posuit hic Albertus.

Si quis vult caute deponere [35], *non soli credat accipientis scripturæ, sed advocet etiam testes idoneos, & fide dignos non pauciores tribus. Sed & si quis aut mutui* [36] *instrumentum, aut alterius cujuspiam contractus fecerit, & noluerit hoc specialiter in publico confiteri: non ex ipso videatur credibile, quod scribatur super mutuo documentum, nisi etiam trium testium adhibeatur præsentia fide dignorum, ut sive veniant, & subscriptionibus propriis attestentur, sive alii quidem testificentur, quia eis præsentibus confectum est documentum: fidem eandem ex utraque causa percipiat. Si tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut alias contrahens, contentus sit sola scriptura ejus cum quo contrahit, sciat scripturam non* [37] *sufficere ad probationem.*

De dote & donatione ante nuptias.

XII. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Assiduis [38] aditionibus mulierum inquietati sumus, per quas suas dotes deperditas esse lugebant, & ab anterioribus creditoribus substantias maritorum detentas. Nos itaque ad antiquas leges respeximus, in personalibus actionibus rei uxoriæ actioni (quam in præsenti sustulimus [39]) magnam prærogativam præstantes, ut contra [40] omnes pene personales actiones haberent privilegia, & creditores alios [41] antecedant, licet fuerint anteriores. Et hoc cum in personalibus statuerant actionibus, si hypothecam respiciebant, illico justitiæ vigorem relaxabant, & senioribus hypothecis novas mulierum hypothecas, si habebant actiones expellebant: nec ad fragilitatem [42] muliebrem respicientes, nec quod, & corpore [43], & substantia, & omni vita sua maritus fungitur: cum pene [44] mulieribus tota substantia in dote constituta est. Oportebat enim disponi maritos creditoribus suis ex sua substantia satisfacere, non de dote mulieris, quam ad suos victus, suasque alimonias mulier possidet, vel [45] à semetipsa datam, vel pro ea ab alio. §. 1. Ad [hæc] omnia respicientes, & reminiscentes, quod & alias duas [46] constitutiones fecimus pro dotibus [47], mulieribus subvenientes, & hæc omnia in unum colligentes, sancimus, ex [48] stipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote [49] instituenda [50] dedimus [51], cuique etiam tacitam donavimus inesse hypothecam, potiora jura contra omnes [52] habere mariti creditores, licet anterioris sint temporis privilegio vallati. †. Cum [53] enim in personalibus actionibus (secundum quod diximus) tali privilegio utebatur res uxoria: quapropter non in hypotheca hoc mulieri etiam nunc indulgemus beneficium, licet [54] res dotales, vel ex his aliæ comparatæ non extent: sed quocunque modo, vel dissipatæ, vel consumptæ sint, si tamen reipsa fuerint parti mariti datæ? Quis enim earum non misereatur [55] propter obsequia quæ maritis præstant, propter partus [56] periculum, & ipsam liberorum [57] procreationem, pro quibus multa nostris legibus [58] inventa sunt privilegia? †. Et ideo, quod antiquitas quidem dare incepit, ad effectum autem non pertulit, nos pleno legis articulo consummavimus: & sive [59] liberos habeat mulier, sive ab initio non habuit, sive progenitos amisit, hoc ei privilegium indulgemus. †. Exceptis videlicet contra novercas anterioris

29 *Idiógrapa. de quibus hic, & apud Harm. 1. tit.* 8. §. 10.

30 *l.* 17. *ff. de fide instrum.*

31 Conditionales tabularii. *l.*7. *ff. de jure fisci. l.*3. §. 7. 8. *C. Th. de numerariis actuar.* quasi huic conditioni addicti.

32 Publico instrumento jus hypothecæ probari potest, privato non potest. Privatum, licet tempore prius publico quantumvis posteriori, audit: & merito. Nam privata ratio non probat adversus tertium. *l.*6. *ff. de probationib.* facile quoque dici præferri posse in fraudem antiquioris. vid. *Tiraquell. de retractu.* §. 1. *glossa.* 5. *num.* 43. Ideoque Gaillius 2. *observ.* 25. *num* 93. commendat Viennæ Austriæ statutum, quo jus hypothecæ constituitur tantum apud acta, in ipso judicio & publice. Privatum vero instrumentum non censetur, quod trium testium subscriptione munitum est, *ut hic*, etiamsi summa excedat auri libras quinquaginta. *l. ult. ff. si certum.* nisi forte de literarum imperito obligando ageretur: tunc enim quinque testes requiruntur, si contractus auri libram excedat. *Nov.* 73. *c.* 8. Reperio interdum instrumenta publica egere trium testium subsignatione. *l.* 23. *ff. ad Velleian.* vid. *Cujac.* 8. *obs.* 13.

33 *l.* 22. *ff. de fide instrum.*

34 Scriptura à tribus testibus subscripta, quasi publice confecta accipitur.

35 Instrumentum depositi caute fit, tribus testibus adhibitis.

36 Mutui instrumentum caute fit, tribus testibus adhibitis. *l.* 6. *ff. de probat.*

37 Privata scriptura non probat adversus tertium, *l.* 6. *ex tit.* 10. *c.* 40. & 3. *Harm.* 1. §. 57.

38 Sententiam hujus legis vid. *in* §. 1. *vers. cum enim. J. eod.* adde *Syn.* 8. *tit.* 3.

39 Rei uxoriæ actio sublata, *ut hic, ff. de rei uxoriæ act.*

40 Dixi ad *Novell.* 97. *cap.* 2. *in princ. & Novell.* 109. *cap.* 1.

41 Tacitam hypothecam habentes scil. dixi *d. c.* 1.

42 Fragilitas muliebris.

43 Uxores earumque substantia additur maritis, *l.* 21. *in fin. ff. de admin. tut.*

44 Hoc addidit propter bona paraphernalia.

45 Dos datur marito, vel ab uxore, vel alio uxoris loco.

46 *l.* 30. *ff. de jure dot. l. un. ff. de rei uxor. act.*

47 Re ipsa numeratis, non cautis tantum, seu confessis. Nam in confessa dote potest esse simulatio: Deinde cum sententia hujus constitutionis a jure communi deerret, ad veram & numeratam dotem merito restringenda est. Postremo ordinis privilegium datur hic actioni ex stipulatu, at non condictioni ex lege, quando cauta seu confessa tantum exigitur. Quid si dotis non numeratæ exceptioni maritus renunciavit: aut eidem transacta tempora sint opponendæ exceptionis dotis non numeratæ? inter virum & uxorem hæc nocebunt, vel proderunt, non tamen creditoribus anterioribus oberunt. *l.*14. *in fin. l.* 25. §.1. *ff. de his quæ in fraud. cred.* Periniquum est enim factam dotem, hoc est, confessam tantum: aut ad quam exigendam jus quæritur non ex numeratione, sed vel ex renunciatione tantum, vel lapsu temporis anterioribus creditoribus præferri, veram, &, ut loquuntur, actualem numerationem probantibus. Quid si creditores non alio jure nitantur? Dos confessa, cautaque tantum anterioribus creditoribus creditum confessum tantum probantibus non numeratum, præferretur. Quid si confessio dotis facta sit non constante matrimonio, sed ante jam contractum matrimonium? Omnibus quibuscunque creditoribus dotem ita confessam præferri putant, cum pro vera & numerata dos ita confessa habeatur. Quid si conjecturis probatur numerata? Quid si statutum dotis confessæ instrumentum, vim atque authoritatem rei judicatæ habere velit? Idem esse refert Socinus *reg.* 109. Cynus tamen & Angelus ita distinguunt: Mulier & tertius creditor concurrunt, expressam æque hypothecam habentes: quæritur quis jure potior sit? Horum qui prior tempore fuerit, potior erit jure. Quid si utroque & mulier & tertius creditor tacitam habent hypothecam? Potior est mulier, licet posterior tempore, *ut hic*: licet fiscus eodem casu anteriori non præferatur. *l. si pignus.* 8. *ff. qui potiores.* Quid si fisco tacitam habenti, concurrat mulier tacitam habens hypothecam? fiscо anteriori non præfertur, sed posteriori tantum. *Glossa. & Doctores in l.* 2. *ff. de privileg. fisc.* Quid si tacitam habeat mulier, tertius expressam anteriorem? potior est muliere tertius, & hanc Accursii quoque sententiam communi opinione & in praxi receptam refert apud Capellam Tholosanam *decis.* 217. Aufrerius.

48 Actio ex stipulatu.

49 Reipsa numerata, in dote cauta. aliud *glossa. Bart. Bald. Roland. l. cons.* 17. *num.* 10.

50 *Restituenda*, Hal.

51 *l. un. ff. de rei uxor. act.*

52 Tacitam tantum habentes. dixi ad *Novell.* 109. *c.* 1. Gloss. hic communiter probata. *Socin. reg.* 109. *Capell. Tholos. decis.* 217. quin dos uxoris cedit posterioribus militiæ emendæ causa credentibus. *Novell.* 97. *c.* 3. cedit & anteriori doti, ut ante dixi.

53 Mulier, sive personali actione, *in princ. ff. eod.* sive hypothecaria agat, præfertur omnibus prioribus tacitam hypothecam habentibus, *ut hic.* eo excepto qui militiæ emendæ causa credidit. *Auth. quo jure. J. eod.* & hoc in dote, non in donatione propter nuptias. §. 2. *J. eod.*

54 Dotis causa mulier anterioribus licet hypothecis præfertur: tametsi res mulieris dissipatæ sint, *ut hic.* & liberos ipsa nullos susceperit. *vers. & ideo J. eod.* Quid? præferturne anteriori cuidam doti? non præfertur. *vers. Exceptis. J. eod.* Idemne donationis propter nuptias quod dotis, privilegium est? non est. §. 2. *J. eod.* Cur tam varie? Quæ dotem repetit, de damno vitando sollicita est: quæ de donatione propter nuptias, lucrum affectat seu persequitur: minus autem hic favetur quam illic.

55 Mulieres commiseratione dignæ.

56 Partus periculum. §. 2. *Inst. de SC. Tert. Novell.* 162. *cap.* 3. *Novell.* 156. *cap.* 1. *Novell. Leon.* 17. *l.* 2. §. 4. *ff. si quis cautionibus.* quod ad Illyricas vix pertinet. Varro 2. *de re rustica* 10. *in fin. In Illyrico*, inquit, *hoc amplius, Prægnantes fœminæ, cum venit pariendi tempus, non longe ab opere discedere, ibique enixum puerum referre quem non peperisse, sed invenisse putes.* Idem de liberis mulieribus refert Clemens 4.

57 Liberorum procreatio favorabilis.

58 Vid. *l.* 1. *ff. solut.*

59 Merito hoc adjectum, hoc enim privilegium datur uxoribus, non matribus.

Source : BIU Cujas

1 Dum si mulieres sunt, quæ de dote sua agant, antiquior causa dotis præfertur. Die apertius: Filii prioris matrimonii dotis maternæ causa præferuntur novercæ ejusve liberis dotem suam repetentibus: nisi res secundæ dotis adhuc extent. *Auth. si quid. J. eod. ut hic, & Nov. 91. c. 1.* Præfertur ergo prior uxor secundæ: Præfertur socer nurui, *in declam.* Quintil. 360.

2 Adde *l. 8. in fin. ff. de secun. nupt. l. 6. in fin. ff. de bon. quæ lib. Nov. 22. cap. 24.*

3 Dotis actio privilegiaria est, at non donatio propter nuptias, *ut hic, Nov. 97. c. 3. Theoph. in § fuerat. 29. Instit. de act.* in alio tamen casu donatio propter nuptias doti comparatur. *Nov. 61.*

4 Græcus Scholiastes apud authorem Synops. 9. *tit. 5. ex tit. 10. cap. 40.* hunc ita locum exponit: Ante nuptias donatio, κατὰ τὸς οἰκείους ἑξετάζεται χρόνους, pro suis temporibus examinatur, verbi gratia, si anterior fuerit, præfertur posterioribus creditoribus: sin posterior, posteriore loco habebitur. Nam ea mulieris lucrum est. In dote seu dotis judicio mulieres exigunt eas res quas maritis attulerunt: in ante nuptias donatione ea potius exigunt, quæ sunt eis donata pro tempore præsenti, non in futurum tempus, vel ne secundus creditor adversus anteriores veniat.

5 Ratio diversitatis hæc est: In dotis repetitione mulier certat de damno vitando: in donatione propter nuptias, de lucro captando. Lucrum petentis quam vitantis damnum semper causa durior est. *l. 33. l. 41. §. 1. ff. de reg. jur.*

6 Id est, ad dotes jam constitutas.

7 Secundæ scil.

Tit. XIX.

DE HIS QUI IN[8] PRIORUM CREDITORUM LOCUM SUCCEDUNT.

Secundus creditor cujus pecunia pervenit ad priorem, non succedit in hypotheca prioris creditoris, nisi actum sit, quod succedat in ipsa. Bald.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Marcellinæ.

Non omnino succedunt in locum hypothecarii creditoris hi, quorum pecunia ad creditorem transit[9]. Hoc enim tunc[10] observatur: cum is qui pecuniam postea dat, sub hoc pacto credat, *Ut idem pignus ei obligetur, & in locum ejus succedat.* Quod cum in persona tua factum non sit: (judicatum est[11] enim te pignora non accepisse) frustra putas tibi auxilio opus esse constitutionis nostræ[12] ad eam rem pertinentis. P. P. Id. Jul. Pompeiano & Avito Conss. 210.

8 *Pars tituli* IV. Dig. lib. XX.

9 Sive fortuito, sive ab extraneo.

10 Extraneus (id est, non hypothecarius, sed chirographarius tantum. *Molin. de usur. n. 276.*) cujus pecunia priorem ad creditorem pervenerit, ejus in locum non succedit, nisi sub hoc pacto ei crediderit, *ut hic, & l. 21. ff. de pignor.* hypothecariis offerens succederet. *l. ult. J. eod. l. 1. ff. qui potior. l. 11. in fin. ff. qui potior.*

11 Et ita post sententiam Marcellina supplicat.

12 *l. 1. ff. tit. prox.*

2. Imp. Antoninus A. Felici.

Cum pro patre in cujus potestate non eras, pecuniam fisco intuleris: & jure[13] privilegio ejus successisti, & ejus locum cui pecuniam numerasti consecutus es: nec hi creditores patris tui, qui personalem habuerunt actionem, vel cum eo postea sub pignoribus contraxerunt, pignora tua te ignorante[14] distrahendo juri tuo aliquid derogaverunt. Unde intelligis, si quid tuo[15] nomine te absente ab actoribus tuis solutum est: ut indebitum numeratum restitui, pignoraque tibi nexa persequi te posse. P. P. Kalend. Octob. *Romæ*, Sabino II. & Anulino Conss. 217.

13 Id est, cessione & translatione eo sensu, Filius pignus nominatim factum auctore judice fisco pro patre solvens ea conditione, ut in fisci locum succedat, jus fisci & prælationis consequitur. *l. ult. in fin. J. eod. l. 1. J. de fidejuss. l. 3. vel. ult. ff. de privil. fisci.* idem dicendum, si consensu debitoris solvit. *l. 3. ff. quæ res pignori.* Ex superioribus constat nominatim transcribi oportere jus fisci in eum qui pro debitore fiscali solverit. Cui tamen sententiæ objicitur lex 2. *ff. de cess. bon. l. 22. §. 2. 3. ff. de reb. auct. jud.* quæ de re vide *Cujac. 18. obs. 40.*

14 Ignorante creditore pignus in ejus præjudicium vendi non potest à quocunque creditore. *l. 4. J. de distract. pig. l. 1. ff. de distract. pign.*

15 Vid. *Cujac. 8. observ. 9.*

16 Pignus à priori creditore comparans, quoniam in jus venditoris successit adversus alios defenditur. *Synops. Basil. 25. tit. 4. c. 15.*

17 *l. 6. l. 12. §. 8. l. 16. l. 17. in fin. l. 21. ff. qui potior. l. 3. ff. de distract. pign.*

18 Valet conventio, ut ex pretio venditi pignoris pignus dimittatur.

19 Etiam reipubl. debitum à secundo creditore potest offerri.

20 Dixi ad *l. 2. ff. eod.*

Tit. XX.

SI ANTIQUIOR[21] CREDITOR PIGNUS VENDIDERIT.

Emens à priore creditore, à secundo inquietari non potest: sed si primus creditor emit à debitore, conveniri potest hypothecaria per creditorem secundum, oblato debito.

1. Imp. Alexander A. Athenioni.

Si vendidisset, qui antè[22] pignus accepit: persecutio tibi hypothecaria superesse non posset. Cum autem debitor ipsi priori creditori eadem pignora in solutum[23] dederit, vel vendiderit: non magis tibi persecutio adempta est, quam si aliis eadem res debitor vendidisset: Sed ita persequens res obligatas audieris, si quod eidem possessori propter præcedentis contractus auctoritatem debitum est, obtuleris. P. P. Id. Maji, Agricola, & Clementino Conss. 231.

21 Quid si pignori dederit. vid. *J. si pignus pignori datum sit.*

22 Antiquissimus creditor in præjudicium posterioris pignus recte distrahit. *l. 3. J. eod. l. 9. ff. qui potior. l. 6. ff. de oblig. & act. l. 3. ff. de distract. pign.*

23 Debitor creditori priori pignus vendendo, jus offerendi debiti posterioribus creditoribus adimere non potest. adde *l. 20. ff. de solut.*

2. Imp. Diocletianus A. Valenti.

Si[16] potiores creditores pecunia[17] tua dimissi sunt, quibus obligata fuit possessio, quam emisse te dicis, ita[18] ut pretium veniret ad eosdem priores creditores: in jus eorum successisti: & contra eos qui inferiores illis fuerunt, justa defensione te tueri potes. P. P. Kal. Feb. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

24 Post pignus à creditore legitime distractum, creditori, vel emptori sero pretium offertur, *ut hic, & l. 7. J. de distr. pign. l. 1. ff. si propt. fabl. pensit. l. 1. in fin. J. si pignus pignor.* impedire venditionem pignoris potest:

25 *l. 1. ff. eod.*

26 Secundus creditor offerens debitum priori creditori non offerendo, non potest.

De republica.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Carpophoro.

Superior Respubl.[19] contraxit, fundusque ei est obligatus, tibi secundo creditori offerenti pecuniam potestas fuit[20] ut succedas etiam in jus Reipub. P. P. v. Kalend. Jun. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

Tit. XXI.

SI COMMUNIS RES PIGNORI DATA SIT.

Frater unius non potest obligare alterius fratris portionem, sed suam propriam potest. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Venusto.

Frater[27] vester, sicut vobis invitis portionem vobis competentem obligare non potuit[28], ita suam dando, obligationem creditori quæsivit. Unde intelligitis contractum ejus nullum præjudicium domino vestro facere potuisse. Accept. III. Kal. Decemb. Messala, & Sabino Conss. 215.

27 Socius partem socii obligare non potest, *ut hic, & l. 2. ff. comm. divid. l. 7. ff. commun. utrinsque judicii. l. 3. in fin. ff. qui potior.* adde *l. 2. ff. de Sabriano interd.* etiamsi totorum bonorum socius sit. *l. 68. ff. pro socio.* Quid fiscus rem communem habens cum privato? rem etiam integram potest vendere. *l. 2. ff. de comm. rer. alien. l. 1. J. de vend. rer. fisc.* ergo & pignori subjicere? Accurs. putat, quod Ripensi non placet. in *l. 1. n. 16. ff. de pign.*

28 Ratio dubitandi potest esse, quod commune, quasi meum videatur. *l. 5. in fin. ff. de verb. sign. l. 239. in fin. ff. de verb. sign.*

Tit. XXII.

DE PRÆTORIO[29] PIGNORE, ET UT IN ACTIONIBUS[30] DEBITORUM MISSIO[31] PRÆTORII PIGNORIS PROCEDAT.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Si prætorium pignus quicunque judices dandum alicui perspexerint, non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se moventibus, sed[32] etiam super actionibus[33] quæ debitori competunt, præcipimus hoc eis licere decernere. Dat. Kal. April. *Constantinop.* Decio V. Cons. 529.

29 *Prætorium pignus* dicitur, non quia jubente prætore constituitur: alioquin quod ab executoribus rei judicatæ jubente Prætore capitur, *prætorium* dicemus: sed quia jure prætorio, id est, ex edicto, constituitur. *l. 3. ff. ut in possess. legat.*

30 *Auctionibus.*

31 Prætorium pignus est, quod missio in possessionem constituit. *l. 12. pro emptore. l. 3. §. 1. ff. de reb. cor.* adde *Cujac. 5. obs. 30.*

Sicut pignus conventionale recuperatur per hypothecarium, si creditor cadat à possessione: ita & pignus prætorium. Salic.

II. Idem A. Juliano. P. P.

Veteris juris dubitationem decidentes[34] ad duplum[35] genus hypothecarum respeximus: unum quidem, quod ex conventionibus, & pactis hominum nascitur: aliud, quod à judicibus datur, & *prætorium* nuncupatur. Et cum[36] invenimus in conventionalibus pignoribus, vel hypothecis, non solum tenentem creditorem adjuvari, sed etiamsi ab ea [possessione] cadat[37], sive sua culpa, sive non, sive fortuito casu: humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori quocunque modo possessionem amittat, sive culpa sua, sive non, sive fortuito casu. Licet enim debuerat[38] incumbere suo pignori, ne aliquam patiatur [inde] jacturam: tamen ne quid amarum[39] in creditoribus consequatur, benignius[40] causam interpretamur, & ei recuperationem donamus. Dat. Kal. Aug. *Constantinopoli*, Lampadio, & Oreste, VV. CC. Conss. 530.

32 Pignus prætorium in universa bona & jura constituitur.

33 Pignus Prætorium in nominibus potest consistere.

34 Hæc est XLVI. decisio ex L. novis Justinianeis vid. Inglois. Ans.

35 Pignus aliud conventionale, aliud judiciale & prætorium. adde *l. 20. ff. de solut.*

36 Argumentum à pignore conventionali ad prætorium observa.

37 Pignus conventionale & prætorium recuperatur per hypothecarium, si forte missus à possessione ceciderit. *l. 11. §. 1. in fin. ff. de pignor.*

38 Negligentia possessio facilius amittitur, quam jus reale.

39 Favetur creditoribus jus suum persequentibus.

40 *Vide l. 56. leg. 192. in fin. ff. de reg. jur. c. 49. de reg. in 6.*

Tit. XXIII.

SI IN CAUSA JUDICATI PIGNUS CAPTUM SIT.

Bona condemnati debent per judicem capi, & distrahi alii, quam victori, nisi in subsidium, si alium non reperit emptorem justum. Salic.

1. Imp. Antoninus A. Gabinio.

Res ob[41] causam judicati [datas] ejus jussu, cui jus jubendi fuit, pignoris jure teneri, ac distrahi posse, sæpe rescriptum est. Nam in[42] vicem justæ obligationis succedit ex causa contractus auctoritas jubentis. P. P. v. Kal. August. *Romæ*, Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

41 Pignus ex causa judicati acceptum distrahere quis potest. Nam pignoris ex causa contractus accepto adsimilatur, & eandem vicem obtinet. *Synops. Basil. 25. tit. 7. cap. 16. 3. Harmen. 5. c. 18. leg. 25. ff. de pignor.*

42 Ut consensu partium, sic auctoritate judicis pignus vendi potest. *leg. 3. §. 1. versic. sin autem. J. de jure dominii.*

Pignus prætorium debet vendi cum judicis auctoritate, non cum auctoritate creditoris in possessionem missi. Bald.

II. Imp. Alexand. A. Valeriano.

Cum[43] in causa judicati aliqua res pignori capitur, per officium ejus, qui ita decrevit, venundari solet, non per eum, qui judicatum fieri postulavit. Et si alio emptore non existente, vel existente quidem, sed non dignum pretium offerente, is, cui judicatus satis non fecit, ad[44] licitationem secundum constituta fuerit admissus, cujuslibet alterius[45] vice ex officio emere debet. P. P. VI. Kal. Maji, Maximo II. & Æliano Conss. 224.

43 Pignus ex causa judicati captum, ab officio solet distrahi, quod si nullus emptor extiterit, aut extiterit quidem, sed pretium minus offeratur, ac voluerit creditor licitatione facta rem comparare, perinde hoc illi facere atque extraneo licebit. *Synopsis illo loco, cap. 16. Harmenop. 5. cap. 17.*

III. Imp. Gordianus A. Antigono.

In causa judicati pignora ex auctoritate Præsidis capta, potius[46] distrahi, quam jure dominii possideri consueverunt: Si tamen per calliditatem condemnati emptor inveniri non potest, tunc auctoritate Principis dominium creditori addici solet. P. P. Id. Aug. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

44 Ad licitandum creditor qui pignus cepit admittitur. *d. l. 3. §. 2. l. 6. ff. de reb. auct. jud.*

45 Vice extranei, creditori pignus emere licet.

46 Emptore non reperto jure dominii creditor pignus possidere solet. Subsidium emptionis, dominii addictio. *dict. §. 2.*

Tit. XXIV.

SI PIGNUS[47] PIGNORI DATUM SIT.

Pignus dari non potest.

1. Imp. Gordianus A. Lamponi, & aliis.

Etiam[48] id, quod pignori obligatum est, à creditore pignori obstringi posse jamdudum placuit: scilicet ut sequenti[49] creditori utilis[50] actio detur, tamdiuque eum is[51], qui jus repræsentat tueatur, quamdiu in causa pignoris manet ejus[52], qui dedit. Sed si vos usumfructum[53] possessionis tantummodo pignori dedistis, isque, qui accepit alii[54] eam possessionem, cujus usumfructum nexum habebat, sine vestra voluntate pignoraverit: creditor ejus id, in quo pignoris vinculum non constitit, distrahens, dominio vos privare nequivit. Quod si non fuit vestro creditori usufructus, sed ipsa possessio[55] pignorata, & ante exolutam à domino pecuniam creditor secundus pignus acceptum vendidit, non posse venditionem post[56] solutam pecuniam rescindi, divorum principum placitis continetur. P. P. Id. Sept. Pio & Pontiano Conss. 230.

47 Pignus pignori creditor dare potest. *l. 13. §. 2. ff. de pig.* adde *l. 4. ff. quæ res pign. leg. 40. in fin. ff. de pignorat. act.* quod Græcis est μεσεγγυάζειν.

48 *dict. §. 2. d. l. 4.*

49 Id est, creditores creditori.

50 Pignus à te mihi obligatum possum alteri pignori dare quamdiu mihi obligatus fueris, tamdiu alter ille pignus tenere poterit.

51 Jus repræsentans, judex.

52 Id est, primi creditoris, ut sit

Heres

sententia: Tamdiu secundum creditorem pignus possidere, quamdiu primus creditor pignus obligatum habet. *Synopsis 25. tit. 5. cap. 19. & 3. Harmenop. 5. §. 18.* Pignus obligatum habere creditor desinit, cum nihil ei debetur.

53 Usumfructum fundi tibi obligavi: eundem Titio obligasti, Titius eundem fundum vendidit, quid juris? venditio non valet. Nam pignoris nudus fructuarius proprietatem obligare, vel alienare non potest: solum usumfructum potest.

54 Usumfructum rei pignorari potest. *l. ult. ff. de usuris.*

55 Fundum pignoravi. Creditor eundem fundum pignorat. Novus ille creditor ex causa judicatum distrahit, novo creditori pecunia ab emptore solvitur: quid juris? sero emptori fundum evinco, *ut hic, l. 2. ff. si antiquior credit.*

56 Id est, re non amplius integra.

Source : BIU Cujas

1 Fundum à parentibus tuis pignori mihi datum Titio pignoravi, potes a Titio pignus recuperare debito mihi soluto, vel oblato, *ut hic, & l. 40. in fin. ff. de pignorat. l. 13. §. 2. ff. de pignorib.* vid. *l. 4. §. quæ res pignor.* ut hoc modo, Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis. *l. 31. ff. de pignorib. 1. Feudor.*

Heres debitoris rem recuperat à secundo creditore, debito soluto, vel oblato. Salic.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Gemello.

SI creditor possessionem quæ à parentibus tuis pignoris juri fuerat obligata, non vendidit, sed alii creditori pignori dedit: examinata fide veri, poteris eam soluto [1] eo quod ex hac causa creditori [2] debetur, intercessu Præsidis provinciæ recuperare. P. P. XIII. Kal. Januar. ipsis IV. AA. Conss. 290.

2 Tuo scil.

TIT. XXV.

DE PARTU PIGNORIS ET OMNI CAUSA.

I. Imp. Alexand. A. Mestriano.

PARTUS [3] pignoratæ 4 ancillæ in pari causa esse, qua mater est, olim placuit. P. P. Id. Maji, Agricola & Clementino Conss. 231.

3 Vide *leg. 13. l. 26. in fin. leg. 29. §. 1. ff. de pign. l. 1 ff. de Sabriano inter.*

4 Id est, partus editus ante ancillam pignoratam non est pignori, nisi expresse convenerit: & ita intellige quod Paulus scribit *2. sent. 5. §. 2.* post pignoratam, est pignori, *ut hic, & l. 13. in pr. & l. 16. §. 2. ff. de pignoribus.* nisi apud alium quam apud dominum partus sit editus. *dict. §. 1. in fin.* Editus apud debitorem est pignori: apud emptorem seu tertium possessorem non est. 5 Creditor quas operas servi pignorati percepit aut percipere debuit: in usuras primum imputat, deinde in sortem, *ut hic, l. 1. 2. 3. l. 12. ff. de pignorat. l. 11. ff. de usur. l. 9. in fin. ff. de pignorib. l. 1. §. de distract. pignor. l. 10. §. 9. ff. mandati.* 6 Vid. *Cujac. 11. obs. 31.*

II. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Annoso & Antonino.

CUm pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua quam accepistis pecunia proponatis, horum mancipiorum operis [5] quas creditor accepit, vel quas percipere [6] potuit, in usuras computatis, & post in sortem extenuato debito residuum offerentibus, vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis Præses provinciæ restitui jubebit. S. v. Kalend. Januar. AA. Conss.

5 Creditor quas operas servi pignorati percepit aut percipere debuit: in usuras primum imputat, deinde in sortem, *ut hic, l. 1. 2. 3. l. 12. ff. de pignorat. l. 11. ff. de usur. l. 9. in fin. ff. de pignorib. l. 1. §. de distract. pignor. l. 10. §. 9. ff. mandati.* 6 Vid. *Cujac. 11. obs. 31.*

TIT. XXVI.

DE REMISSIONE [7] PIGNORIS.

Si servus manumittatur sciente creditore.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Proculo.

SI te manumissum, & in libertate moratum [8] sciente ea cui pignoris nomine obligatus diceris, Præsidi probaveris, ex consensu creditricis remissam pignoris obligationem apparebit: & per hoc jure manumissum, nec ab herede creditricis in servitutem peti posse, certum est. XII. Kalend. Maji, Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

7 Pignoris remissione jus pignoris perimitur. adde xx. D. VI.

8 Creditor, qui sibi pignoratum servum sciens manumitti & in libertate morari patitur, jus pignoris remittit, facit *lex 4. ff. de servo pignor. dato.*

Si creditor consentiat alienationi fundi obligati.

II. Iidem AA. Materno.

SI probaveris te fundum mercatum, possessionemque ejus tibi traditam [9], sciente & consentiente ea, quæ sibi eum à venditore obligatum dicit, exceptione [eam] removebis. Nam obligatio pignoris, consensu & contrahitur [10], & dissolvitur. P. P. II. Idib. Feb. Antonino A. III. & Geta III. Conss. 209.

9 Qui rem pignoratam vendi & tradi patitur ac consentit, pignus remittit, *l. 4. §. 1. ff. quibus mod. pign.*

10 *l. 9. in fin. §. cod. l. 23. §. de pign. l. 2. §. quæ res pignori. l. 4. ff. quibus mod. pign.*

Si creditor cum Republ. contraxerit.

III. Imp. Alexander A. Tauro.

SI ignorante, vel invito te debitor tuus, qui universa bona sua ob pecuniam debitam tibi obligaverat, cum Republica postea [11] contraxit, jus tuum non læsit. P. P. Id. April. Aleino & Maximo Conss. 228.

11 Prior creditor hypothecarius, etiam privatus fisco tempore posteriori præfertur. *l. 12. §. de distract. l. 8. ff. qui potior.*

Si creditor alienationi pignoris consenserit.

IV. Imp. Gordianus A. Aquilino.

CUm te à debitore mercatum proponas eam rem, quæ alii pignorata erat, si sciente eo, ac pignus suum remittente [12], eam mercatus [13] es, cum ejus consensu nexus pignoris evanuerit, si non nova [14] voluntas interesserit, quæ denuo obligationem pignoris constitueret, ea res velut obstricta non potest vindicari. P. P. XI. Kalend. Maji, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

12 Expressim. Dixi *leg. 2. ff. eod.* alioquin silentium sine scientia non sufficit.

13 Vid. *Harm. 3. tit. 5. §. 20.*

14 Pignus remissum novo pacto potest restitui. vid. *Cujac. 19. obs. 27.*

De pacto inutili.

V. Idem A. Asclepiadi.

DEbitum, cujus meminisse, quod per pacti conventionem inutiliter [15] factam remisisti, etiam nunc petere non veteris, & usitato more pignora vindicare. P. P. Id. Septemb. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

15 Pacto inutili pignus remitti non potest: utili potest. *l. 2. ff. eod. l. 11. §. 2. ff. de act. pig. l. 5 ff. quib. mod. pig.* Imo potest, nam utcumque donatio pignoris sit inutilis, non potest tamen revocari, *l. 11. §. 1. ff. quib. mod. pig.*

De programmate.

VI. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Argio.

SI eo tempore, quo prædium distrahebatur, programmate [16] admoniti [17] creditores, cum [18] præsentes essent, jus suum executi non sunt: possunt videri obligationem pignoris amisisse. P. P. III. Id. Febr. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

16 Programmata, Galli *affiches & panonceaux.* Libellus publice propositus. Programma quid esset, dixi etiam ad *Nov. 112. cap. 3.* adde Paponem 18. *Arrest. 6. de cries & subhastations.*

17 Sunt enim monendi hi quorum interest. *l. 26. §. 7 ff. de fideicomm. libert. l. 47 ff. de re judic.*

18 Si pignus publice proscribitur, vel subhastatur, creditore præsente & tacente, jus pignoris remittere intelligitur, *ut hic, & l. 8. §. eod.* Quid si creditore absente res ei pignorata proscribitur? juvari posse videtur, & ita judicatum à senatu Burdegalensi Paponius refert *dict. loco, Arrest. 4.* maxime si reipublicæ causa abfuit, aut pupillus fuerit. *l. 6. §. 1. ff. quibus ex caus. in possess.* sive minor sit deceptus in pretio, sive ex falsa causa decretum fuerit interpositum. *l. 2. l. 5. ff. de præd. & aliis rebus min. l. 9. ff. de rebus cor. qui sub tut.* adde *cap. constitutus 8. Extr. de in integr. rest. leg. pen. §. de integr.* vide *Arresta Burdegal. apud Paponem d. loco, Arrest. 1.* ut ita quarumdam gentium usu discessum sit à *l. 5. in fin. §. de fide & jure hasta.* 19 Creditor jubens debitori cautionem reddi, pignus remisisse intelligitur, *ut hic.* & merito. Nam & eo casu actum etiam id videtur, ne debitum, §. *eod. ibi, etiam jus. l. 2. ff. de pact.* id est, quod chirographo continetur, petatur. *l. 59. ff. de leg. 3.* eo nomine debitori competit exceptio. *l. 3. §. 1. ff. de liberatione.* 20 Dixi ad *l. 6. §. eod. l. 1. §. si propt. publicas pensitationes.* 21 Publicæ auctioni (ad privatam venditionem refer *leg. 8. §. 15. ff. eodem*) creditor contradicere debet: alioquin silentio jus pignoris amittit *hic, & l. 6. §. eod.* ut hinc constet, præsentiam tertii tacentis in actu alterius, eidem tertio nocere, qua in re vix certa potest tradi regula. Patris præsentia habetur pro consensu. *l. 7. ff. de sponsalibus. l. 3. §. de nupt.* tutoris non habetur, *l. 3. ff. de auct. præst.* subscribens testamento, non consentit. *l. 39. ff. de pignor. act.* contractui, consentit. *l. 26. §. 1. ff. de pig.* Divisio coheredum præsenti legatario non nocet. *l. 34. ff. de legat. 2.* Factum heredis præsenti fideicommissario non nocet. *l. 92. ff. de legatis 1.* socio aliquid faciente nocet. *l. 28. ff. comm. divid.* ut & coheredis coherede aliquid faciente. *l. 12. ff. de evict.* vel vicini vicino novum opus facienti. *l. 19. ff. de aqua & aquæ pluviæ.* Nemo fit silentio procurator in *l. 8. §. 1. ff. de procuratorib.* silentio fit fidejussor. *l. 4. in fin. ff. de fidejuss. tutor.* vid. *Hotom. 4. obs. 27.* 22 Fiscalis hastæ fides facile convelli non debet. 23 Si mandatarius solutionis pignus reddit debitori, mandatori jus pignoris remississe intelligitur.

tuenda pecunia, quam pro eo exolvisti, necnon etiam in usuris [24] ejus indemnitati tuæ prospicere. Nam si recepta [25] à creditore mancipia, quæ pignori fuerant data, hac mente socero tuo tradidisti, ut pignoris vinculum [tuum] dissolvatur: obligatio semel extincta instaurari non potest. P. P. x. Kalend. Octob. ipsis IV. & II. AA. Conss. 290.

24 In mandati actione contraria veniunt etiam usuræ. *l. 1. l. 18. l. 19. §. mandati.*

25 Tuo creditori, cum id mihi mandasses, debitum solvi: pignus liberatum ubi reddidi, jus pignoris extinctum, *ut hic,* non tamen jus debiti. in *l. 1. §. cod.* pignoris, inquam, ita ut pignus tibi semel datum revocare non possim, *ut hic.*

De alienatione pignoris.

X. Iidem AA. & CC. Quintiliæ.

RES pignoris hypothecæve jure creditoribus obnoxias, citra [26] consensum eorum debitores alienantes, præcedentem non dissolvunt obligationem. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss.

26 Pignus citra consensum creditoris à debitore non potest alienari, *ut hic. l. ult. ff. eod. l. 12. §. de dist. pign. l. 15. §. de pign. & hyp.*

Si pignus consensu creditoris alienatum, postea ad priorem dominum revertatur.

XI. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SOlita providentia utimur etiam de pignoribus, vel hypothecis rerum, quæ quibusdam creditoribus suppositæ, postea à debitoribus venduntur, vel alio modo transferuntur, creditore suum [27] consensum contractui præbente: & quodam legitimo postea modo [res] ad priorem dominum revertuntur. In hoc etenim casu diversæ sententiæ à legum prudentibus habitæ sunt, quibusdam dicentibus jus pignoris creditori renovari, propter [28] verbum *futurarum* [29] *rerum*, quod in generalibus hypothecis poni solitum est, aliis penitus extingui. Nobis autem visum est [30] eum, qui semel [31] consensit alienationi hypothecæ, & hoc modo suum jus respuit [32]; indignum [33] esse eandem rem, utpote ab initio ei suppositam, vindicare, vel tenentem inquietare. Dat * Constantin. post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. ann. secundo 532.

27 Pignus consentiente creditore potest alienari, *ut hic & l. 10. §. ad finge pignus l. 1. §. de precaria. l. 3. §. de alien. jud. mut. caus. fac.* ita alienatum postmodum in potestatem debitoris redisse: num tacite pignus redintegratum est? non est. §. *eod. ibi, indignum.* Ideo est. *l. 8. §. 7. in fin. ff. quib. modis pign.* 28 Ratio dubitandi hæc fuit: Res futuras Titius mihi obligavit, pignus illud mihi obligatum, meo consensu alienatum, postmodum, me inscio, adquisivit idem Titius: pignus de quo quæritur mihi obligatum, censetur. Multi hunc casum singulatim ignorantes contrarium responsuri essent, ut Salycetus hic notavit. 29 Formula generalis hypothecæ. 30 Hæc est XLVII. decisio ex L. novis decis. Justinian. vid. Ingl. Ans. *ff. de reg. jur.* 31 Lapl. 32 Ratio decidendi. 33 Decisio.

TIT. XXVII.

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM [34] PECUNIAM PIGNUS TENERI POSSE.

Per novationem voluntariam debiti principalis pignus extinguitur, nisi fuerit repetitum. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Festo.

PIGNUS intercidit, si novatione [35] facta in [36] alium jus obligationis transtulisti, nec ut ea res pignoris nomine teneretur, tibi cautum est. Quod si pactum inter te eumque, qui postea dominus fundi constitutus novam obligationem susceperat, intercessit, ut idem fundus tibi pignoris nomine teneretur, quamvis personali actione expertus feceris [37] condemnationem, pignoris tamen habes persecutionem [38]. At si [39] in possessione fueris constitutus: nisi ea [quoque] pecunia tibi à debitore reddatur vel offeratur, quæ sine pignore debetur, eam restituere propter [40] exceptionem doli mali non cogeris. Jure enim contendis debitores [41] eam solam pecuniam, cujus nomine ea pignora obligaverunt, offerentes audiri non oportere, nisi pro illa etiam satisfecerint, quam mutuam simpliciter acceperunt: Quod in secundo [42] creditore locum non habet: nec enim necessitas ei imponitur chirographarium etiam debitum priori creditori offerre. P. P. Idib. Martiis, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

34 *Chirographaria pecunia* est, quæ sine pignore creditur.

35 Novatione debiti voluntaria pignus remittitur. *l. 11. ff. de pignor. l. 18. ff. de novat.* id est, Pignus obligationis novatæ in obligationem novatam, nisi ea pacto non transfertur.

36 Novatione seu delegatione definitio. *l. 11. §. de novat.*

37 Id est, si condemnatus fuerit debitor. *d. l. 13. §. 4. ff. de pign.*

38 Adversus eum qui pignoris dominus constitutus est.

39 Fundum tibi obligavi in decem, delegavi tibi Titium, nulla facta mentione pignoris: fundum postea Titio vendidi: jus pignoris non habes, nisi cum Titio pactus sis de pignore. Quid si fundi possessio adhuc apud te est, *ut hic?* Fundi retinendi jus habes, etiamsi sine pignore pecuniam, id est, chirographariam tantum debeas, retinendi, inquam, adversus ipsum debitorem. *vers. sed enim contendis debitores §. eod.* at non adversus secundum creditorem. §. *eod. quod in secundo creditore, &c.*

40 *l. 1. §. si res alien.* 41 De ipso debitore. 42 De secundo creditore.

TIT. XXVIII.

DE DISTRACTIONE [43] PIGNORUM.

Si creditor ex fructibus debitum consecutus est.

I. Imp. Alexand. A. Pacatæ.

FUNDUM pignori obligatum, si creditor ex [44] fructibus debitum [45] consecutus est, cum ipso jure pignus [ab] obligatione liberatum sit, distrahere minime potest. P. P. Idib. Jan. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

43 Dixi ad *l. 1. D. v.*

44 Creditor ex fructibus pignoris debitum consecutus, pignus distrahere non potest. *hic.* adde *l. 2. §. de partu pignor. l. 9. §. de pignorib. l. 12. §. de pign. act.*

45 Et usuras. dixi ad *d. l. 2.* adde *l. 7. in fin. ff. de pign.*

Creditorem rem litigiosam non vendere, quia debitor precario possidet.

II. Idem A. Maximæ.

CReditor, qui hypothecæ seu pignori rem sibi nexam vendidit, ligitiosam [46] rem non videtur vendere: quia precario [47] debitor possidet. PP. XII. Kal. Octob. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

46 Pignus sua natura non est res litigiosa, ideoque pignus citra vitium litigiosi venditi potest, *ut hic, & l. 1. §. de litigios.*

47 Creditor pignus domino aut debitori precario potest concedere, *ut hic*, hujusmodi precario jus pignoris non remittitur. *l. 3. ff. de pactis.* nec ea precarii concessione jus pignoris vendidi, *ut hic.* Est vero precario possidere κατὰ συγχώρησιν νόμιμον. *Syn. Basil. 25. tit. 3. c. 24.*

Si non solidum servet creditor ex venditione pignoris.

III. Idem A. Luciano.

HYpothecis, vel pignoribus à creditoribus venundatis, in id, quod deest [48], adversus reum, vel fidejussorem [ejus] actio competit. P. P. III. Non. Novemb. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

48 Venditio pignoris non idonei residui petitionem non admit. Hyperochæ seu residui repetitio superest, *ut hic, & l. 5. 9. §. eod. l. 9. in fin. ff. eod. & l. 10. in fin. §. de oblig. & act. l. 8. in fin. §. si cert. pet. l. 18. §. de reb. cred. l. 9. in fin. prin. ff. de distract. pig.*

Quæ observanda sunt à creditore distracturo.

IV. Idem A. Crescenti.

CReditor hypothecas, sive pignus cum proscribit, notum [49] debitori facere, & sibi bona fide rem gerere, & quando licet testato dicere [50] debet. Si quid itaque per [51] fraudem in pignore villæ venditæ commissum probare potes, ut inferatur actio, quæ eo nomine competit, adi eum, cujus de ea re notio est. P. P. Kalend. Jun. Fusco, & Dextro Conss. 226.

49 Debitor clam & creditore non denunciato pignus vendere non potest. denunciato potest. facit *l. 6. l. 8. §. de remiss. pig. l. 3. §. 1. vers. fin autem. §. de jure dom.* alias non sufficit creditoris silentium. *l. 8. §. 11. ff. quibus mod. pig.* 50 *l. 1. §. si vendito pig.* 51 Id est, concedere, denunciare. 52 Dixi ad *l. 3. §. eod.* Residui debiti oblatio pignoris venditionem impedit. adde *l. 1. §. eod. l. 2. §. debit. vend. pign. imped. non posse.* Goth. Vid. ad hanc l. Zanger. *de Except. part. 3. cap. 2. num. 36.* Ans. 53 Residuum debiti à judice æstimatur.

Source : BIU Cujas

Si quid superfit ex debito.

VI. Imp. GORDIANUS A. Rogato.

QUamdiu[1] non est integra pecunia creditori numerata, etiamsi pro parte majore eam consecutus sit, distrahendi rem obligatam non amittit facultatem. P. P. XIII. Kal. Septemb. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

An venditio revocanda sit, & de fraude creditoris.

VII. Idem A. Caro.

SI cessante[2] solutione, creditor non reluctante lege contractus[3], ea, quæ sibi pignori nexa erant, distraxit, revocari[4] venditionem iniquum est: cum si quid in ea re fraudulenter[5] fecerit; non emptor à te, sed[6] creditor conveniendus sit. P. P. Kal. Novembr. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

De oblatione debiti.

VIII. Idem A. Maximo.

SI priusquam[7] distraheretur pignorata possessio, pecuniam creditori obtulisti, eoque non accipiente, facta contestatione eam deposuisti, & hodie [quoque] in eadem causa permanet, pignoris distractio non valet. Quod si prius quam offerres, legem venditionis exercuit, quod jure subsistit, revocari non debet. P. P. III. Non. April. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Quæ observanda sint in distractione pignoris, & de residuo debiti.

IX. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Cillo.

QUæ specialiter[8] vobis obligata sunt, debitoribus detrectantibus solutionem, bona fide debetis & solenniter vendere. Ita enim apparebit, an ex pretio pignoris debito satisfieri possit. Quod si quid deerit[9], non prohibemini cætera[10] etiam bona jure conventionis consequi. P. P. XIII. Kal. Jul. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

An creditor pignus emere possit.

X. Iidem AA. & CC. Ruffino.

ET qui sub imagine[11] alterius personæ quam supposuerat, jugiter[12] tenet: cum sibi negotium gerat, alienasse non videtur. Jure enim pignoris obligatum prædium, neque si per subjectam[13] personam creditor comparaverit, neque si sibi addixerit, debitori affert præjudicium; sed in eadem causa permanet, in qua fuit ante hujusmodi collusionem. Sane si[14] debitore distrahente comparaverit, consensu emptionem perfectam (si neque dolus[15] adversarii, neque metus[16] causa gesta arguentur) revocari[17] exemplo grave est. Si igitur poteris evidentibus probationibus monstrare creditorem[18] per suppositam imaginarii[19] emptoris personam semper possessionem tenuisse, nec vendita bona[20] fide prædia postea sinceriter comparasse, potes oblata pecunia cum usuris ad restitutionem creditorem compellere. P. P. III. Non. Octobr. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 296.

De muliere.

XI. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

MUlier[21], licet specialiter res pignori dederit pro alio[22], creditor eas distrahendi[23] non habet facultatem: nisi dissimulatione[24] marito obligante velut[25] proprias, creditoris ignorantiam circumscripserit. P. P. V. Kal. Maji, *Heraclæ*, AA. CONSS.

Si debitor distraxerit.

XII. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor[26] rem tibi jure pignoris obligatam, te non consentiente distraxit: dominium cum[27] sua causa transtulit ad emptorem. S. Prid. Kalend. Maji, *Heraclæ*, AA. CONSS.

Si emptor in possessionem inductus non est.

XIII. Iidem AA. & CC. Theodotæ.

QUi prædium obligatum à creditore comparavit, si in[28] vacuam possessionem inductus[29] non est, nullam in rem actionem habet.

Si debitor rem obligatam teneat.

XIV. Iidem AA. & CC. Modesto.

SI in hoc, quod jure tibi debetur, satisfactum[30] non fuerit, debitoribus res obligatas tenentibus[31], aditus Præses provinciæ, tibi distrahendi facultatem jubebit fieri. P. P. XVI. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si debitor mancipia à creditore distracta sollicitaverit.

XV. Iidem AA. & CC. Avianæ.

OBligaris pignori mancipiis à creditore distractis ac traditis; si post debitor quondam hæc sollicitaverit: non venditori, sed emptori[32] contra possidentem in rem competit actio. Datum Kalend. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

Si unus ex heredibus debitoris pro sua portione solverit.

XVI. Iidem AA. & CC. Sylvano.

UNus[33] ex multis debitoris, qui pignora tradiderat, heredibus, quod ab eo personali actione peti potuit, solvendo, res obligatas distrahendi creditori facultatem non adimit. S. III. Non. April. CC. CONSS.

De re vendita à creditore, cui non erat obligata.

XVII. Iidem AA. & CC. Agapæ.

REi creditor obligatæ generali sive speciali conventione, per creditorem alium, cui[34] non fuerat nexa, venundatæ non amittit persecutionem. D. Prid. Non. April. CC. CONSS.

Proprietatem transferri in emptorem.

XVIII. Iidem AA. & CC. Cajano.

QUi à creditore pignori obligatum prædium jure[35] emit, de proprietate[36] vinci non potest. S. VI. Kalend. Maji, CC. CONSS.

Si maritus uxoris pecuniam crediderit.

XIX. Iidem AA. & CC. Libyæ.

SI maritus[37] tuus mutuam (licet tuam) dedit pecuniam; eorum, quæ pignoris titulo accepit, si ei non successisti, distrahendi nomine tuo nullam habes facultatem. S. VI. Id. Novemb. *Heraclæ*, AA. CONSS.

De superfluo pretio pignoris, & re ex eo empta.

XX. Iidem AA. & CC. Sabino.

SEcundum placiti fidem, si nihil convenit[38] specialiter, pignoribus à creditore majore, quam ei debebatur, pretio distractis[39] licet ex eo[40] fundus comparatus[41] sit, non super hoc in rem, sed in personam, id est, pignoratitia de[42] superfluo competit actio. S. VI. Id. Novemb. *Byzantii*, CC. CONSS.

---

1 Etiam pro residuo debiti jus totius pignoris vendi potest (quatenus debito majus) *ut hic, & l. 3. §. cod. l. 2. in fin. tit prox. l. 25. §. 14. ff. famil. l. 8. §. 2. 3. l. 11. §. 4. ff. de pign. act.* adde *l. 3. §. 5. ff. de statul.* quia jus pignoris est individuum. *l. 65. ff. de evict.* atque ita pignus creditor vendere potest: etiamsi majorem crediti partem jam receperit, ac cum ita vendit, rata venditio est. *Synops. Basil. 15. tit. 7. c. 28.*

2 *l. 2. in fin. §. de pign. act. l. 3. §. de pignorib. l. 4. l. 18. ff. de pign. act.*

3 *l. 8. in fin. §. cod. l. 2. §. si antiquior.*

4 Facta legitime venditio pignoris non revocatur: adde *l. 85. §. 1. ff. de reg. jur. & cap. factum. 73. extr. de regulis in 6.*

5 Fraus venditoris bonæ fidei emptori non nocet. vid. *l. 1. §. si vendito pignor.*

6 *l. 5. §. si vendito pign.*

7 Præcedens oblatio pignoris venditionem impedit: subsequens factam non revocat. adde *l. 2. §. qui bon. ced.*

8 Pignora specialiter obligata priore loco distrahuntur: posteriore generaliter obligata.

9 Vid. *l. 3. §. qui potior.*

10 Id est, res generaliter obligatas. dixi ad *l. 2. ff. qui potior.*

11 Creditor per interpositam personam rem sibi pignoratam emere non potest, *ut hic*, adde *Paul. 2. sent. 13. §. 4. l. 8. §. de pign. act.* adde *l. 54. ff. de oblig.* Palam potest emere. *l. 3. §. 3. §. de jure dominii.* aut ab ipso debitore. *l. 20. §. 3. l. 34. ff. de pign. actio.*

12 Qui jugiter tenet possessionem, eam non amittit.

13 *Suppositam, d. §. 4.*

14 *d. l. 20. §. 3. d. l. 34.*

15 *§. de dolo, & l. 5. §. de rescindenda vendit.*

16 *§. quod metus causa. l. 1. §. de rescind.*

17 *l. 7. §. de rescind.*

18 Dixi ad *l. 5. §. de legib.* adde *l. 26. §. de usur. l. 5. §. 3. ff. de autor tut. Novell. 22. c. 27. vers. Namque ex secundis. Novell. 123. cap. 2. vers. præ omnibus illud.*

19 Actus *imaginarii* juris vinculum non obtinent. *l. 54. ff. de oblig.*

20 Bona fide, sinceriter. vid. *l. 1. §. de suffrag. l. 2. §. si propter publ. pensit.*

21 Licet mulier pro alio pignus dederit, non tamen id creditor distrahere potest, nisi marito res uxoris obligante, simulans ipsa non esse suas, creditorem ignorantem circumscripserit. *Syn. Basil. 6. tit. 36. ex lib. 25. tit. 7. capite 32.*

22 Mulier pro extraneo pignus dare non potest. *l. 39. in fin. l. 40. ff. de rei vind.* 23 Inutile est pignus quod alii vendi non potest. 24 *l. 18. §. ad Velleian.* Mulier colludendo recte pignorat.

25 Si maritus res uxoris velut proprias obligavit, sciente & dissimulante uxore: obligatio non rescinditur. 26 Debitor pignus potest vendere, salvo jure creditoris. *l. 14. l. 15. §. de pignorib. l. 3. l. 10. §. de remiss. pignor. l. 18. §. 2. ff. de pign. action.* 27 *d. §. 2.* adde quæ notavi ad *l. 20. §. 1. ff. de adq. rer.* 28 Non venditione, sed traditione dominium transfertur. vid. *l. 20. §. de pact.* adde *Ulp. 19. §. 7 l. 9. §. de don. inter vir.* 29 Inductione vacuæ possessionis, quæ scil. in vacuam possessionem fit, dominium acquiritur. Non inductus itaque non fit dominus. 30 *l. 18. §. de adm. tut.* vid. *l. 4. §. de pign act.* 31 Creditor pignus etiam apud debitorem constitutum potest vendere. 32 Emptori pignoris legitimo rei vindicatio competit in debitorem pignoris possessorem. 33 Vid. *l. 1. §. deduit. pign.* 34 Creditor chirographarius in præjudicium creditoris hypothecarii pignus vendere non potest. vid. *l. 2. §. de his qui in priorum cred.*

35 Pignus à creditore jure venditum debitor non evincit. 36 Effectus justæ emptionis.

37 Nummis uxoris pignus adquisitum, non est uxoris. adde *l. 26. de pign.*

38 Justa est convention, ut quod ex venditione pignoris redegerit creditor, id omne creditor sibi habeat, *ut hic*, propter incertum eventum venditionis (quem recte *sortem hastarum* vocat lex *pen. C. Th. de prædiis navicul.*) sicut è contrario, valet conventio, ut si creditor vel minimum redegerit in crediti vicem, eo sit contentus. *l. 15. §. 3. ff. de rejud.* at non ita pactum legis commissoriæ in pignoribus admittitur. vid. *§. de pact. pign. & l. com.* 39 Puta superfluo precii. Emptum ex hypotheca, seu precii venditi pignoris superfluo, non est debitoris. 40 Superfluum debitori servari debet. *l. ult. §. 5. §. de jur. dom.* & reddi. *l. 24. §. 2. in fin. ff. de pign. action.* 41 Quid si ex hypotheca fœneret aut ea sit usus? usuras præstabit. *l. 6. in fin. ff. de pign. act.* quemadmodum si tardius idem superfluum reddidit. *l. 7. d. 2.* 42 Dixi ad *l. 24. §. 2. ff. de pign. act.*

TIT. XXIX.

DEBITOREM VENDITIONEM PIGNORIS IMPEDIRE NON POSSE.

Debitor in sua ultima voluntate non potest impedire, quominus creditor jure possit vendere prædia sibi obligata. Salic.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Marcello.

SI sunt qui emere prædia tibi obligata velint, non impediuntur scriptura[43] testamenti, qua complexus est debitor *nulla à se prædia venundari*, & pœnam addidit, *ut*[44] *fisci fierent.* Nec enim potuisse eum hujusmodi lege jus creditoris facere deterius, manifestum est. Datum VI. Kal. Maji, APRO & MAXIMO CONSS. 208.

Nisi debitor universum debitum offerat, non habet potestatem denunciandi creditori, ne pignora vendat, nec emptori, ne emat. Salicet.

II. Imp. GORDIANUS A. Nepoti.

DEbitoris[45] denunciatio[46], qui creditori suo, ne sibi rem pignori obligatam distrahat, vel his, qui ab eo volunt comparare, denunciat: ita demum efficax est, si universum[47] tam sortis, quam usurarum offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita ut oportet) depositum ostendat. Nam si vel[48] modicum de sorte, vel usuris[49] in debito perseveret: distractio rei obligatæ non potest impediri: neque ea ratione emptor, tametsi sciat interpositam à debitore[50] denunciationem, malæ fidei fit possessor. P. P. III. Non. August. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

43 Debitor venditionem pignoris testamento impedire non potest, *ut hic, & l. 114. §. ff. de leg.* 1. adde *Cujac. 5. obs.* 16.

44 *l. 38. §. 3. ff. de leg. 3.*

45 Pignoris distractionem debitor non aliter impedire potest, quam si sortem universam & usuras offerat, vel saltem deponat. Nam si quid defuerit, non modo non impedit, sed ne emptor quidem malæ fidei possessor est. *Synops. Basil. 25. tit. 7. c. 43.*

46 Denunciatio debitoris non solennis pignoris venditionem non impedit. 47 Dixi ad *l. 5. §. de distract. pignor.* 48 Dixi ad *l. 6. §. de distract. pig.* adde *l. 2. §. de fidejuss. l. 25. §. 13. ff. familiæ. l. 9. §. 3. ff. de pignor. act. l. 85. §. 6. ff. de verb. obl.* 49 Adde *l. 4. §. de usur.* 50 Illegitima denunciatio debitoris emptorem pignoris in mala fide non constituit, nec rem litigiosam facit. *l. 1. §. de litigios.*

TIT. XXX.

SI VENDITO PIGNORE AGATUR.

Si creditor per fraudem minori pretio pignus vendidit, ad interesse debitoris tenetur. Salic.

I. Imp. ALEXANDER A. Agrippæ.

PRæses provinciæ aditus, si fuerit probatum, tuum creditorem, cui jus distrahendi pignora fuit, dolo[51] malo fundum vendidisse: quanti tua interest, restituere tibi eundem creditorem jubebit. Quod si[52] de bonis creditoris condemnati solvi pecunia non potuerit, & probatum fuerit, emptorem mala fide emisse: offerente[53] te pecuniam cum usuris, quanti fundus venit, restituere tibi fundum cum fructibus malæ fidei emptorem jubebit. P. P. Kal. Septemb. ALEXAND. A. CONS. 223.

Si creditor per fraudem minori pretio pignus vendidit, ad interesse debitoris tenetur. Salic.

II. Idem A. Æmiliano.

SErvos, quos nullo[54] jure à creditore venisse dicis, pater tuus, vel[55] tu, si hereditas ejus ad te pertinet, à possessoribus petere potes. Quod si usucapti[56] sunt, petat pater tuus pretium eorum à creditore, qui non jure eos vendidit. P. P. III. Kal. Januar. ALEXAND. A. CONS. 223.

Debitor, vel ejus heres pignus non jure distractum potest vindicare, nisi sit usucaptum. Salic.

III. Idem A. Claudio.

SI uxor tua Præsidi provinciæ probaverit, cum aureos triginta deberet, servos suos amplioris pretii per gratiam[57] aureis viginti[58] creditorem vendidisse, eumque solvendo[59] non fuisse: jubebit[60] emptores, recepto pretio, restituere servos. P. P. XVI. Kalend. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Debitor pignus jure non distractum potest à possessoribus vindicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Eudemo.

CUm[61] contra bonam fidem venditionem obligatæ possessionis à creditore factam alleges, non observatis[62], quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueverunt, adito Præside provinciæ experire actione competenti non tantum adversus creditorem, verum etiam[63] adversus possessorem, si fraudem eum participasse[64] cum creditore docere potueris: ut revocatis, quæ mala fide gesta constiterit, & fructuum ratio, & damni, quod irrogatum apparuerit, haberi possit. P. P. Kal. April. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

Emptor, qui participat fraudem, tenetur in subsidium, si creditor non est solvendo. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Noniæ.

SI creditore pignus, priusquam ei satisfieret, distrahente, non per collusionem emptor comparaverit, successor[65] ejus de superfluo[66], non emptoris heres, qui rem possidet, conveniendus est. S. XVI. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

51 *l. 4. §. l. 7. §. de distract. pignor.*

52 Debitori in emptorem malæ fidei restituitur in rem actio, creditore, qui pignus vendidit, non idoneo. *l. 3. §. cod.*

53 *l. 9. ff. de rescind.* Imo emptori malæ fidei pretium offerri non oportet, cum pretium amittere debeat. vide *l. 27. §. de evict.*

54 Id est, non observatis solennitatibus. *l. 4. §. cod. l. 2. §. si propt. publ. pensio. l. 3. §. si adversf. fisc.*

55 Vid. *Cujac. 7. obs. 26. in fin.*

56 Debitor ejusve heres pignus non jure distractum vindicare potest, nisi sit usucaptum: quo casu venditor de pretio tenetur.

57 Et ita dolo malo. *l. 1. §. cod.*

58 Id est, minore pretio.

59 *l. 1. vers. quod si. §. cod.*

60 Emptor fraudis particeps tenetur in subsidium, si creditor non est solvendo. *d. l. 1. l. 4. §. cod.*

61 Vid. *Cujac. 8. obs. 28.*

62 Id est, omissis solennibus, id est, indictionibus, adjectionibus, licitationibus: vel si is vendidit, qui jus vendendi non habuit.

63 Discusso tamen prius venditore.

64 *l. 3. §. cod.*

65 Actio *de superfluo* datur in heredem venditoris, non emptoris.

66 *l. 7. §. de dist. pig.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXXI.

DE[1] LUITIONE PIGNORIS[2].

Nisi debitum integraliter solvatur, pignus non recuperatur. Bald. Justus emptor non debet pati controversiam: sed debet conveniri creditor, vel ejus heres. Bald.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antiochiæ.

QUI pro parte heres extitit: nisi[3] totum debitum exolvat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest. PP. III. Kal. Apr. ALBINO & ÆMILIANO Conss. 207.

Actione personali sublata tempore, potest durare hypothecaria. Salic.

II. Imp. GORDIANUS A. Domitio.

INtelligere debes vincula pignoris durare[4] personali actione submota[5]. P.P. XII. Kal. Jun. SABINO, & VENUSTO Conss. 241.

Soluto debito, vel aliter satisfacto, potest creditor pignoratitia convenire. Bald.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Floro.

SI reddita[6] debita quantitate, vel rebus[7] in solutum datis sive distractis, & compensato pretio, satis ei, contra quem supplicas, factum esse adito Præside provinciæ probaveris: vel si quod residuum[8] debetur, obtuleris, ac, si non acceperit, deposueris consignatum: restitui tibi res pacto pignoris obligatas providebit: cum etiam Edicto perpetuo actione proposita, pecunia soluta creditori, vel si per[9] eum factum sit, quominus solveretur: ad reddenda[10] ea, quæ pignori acceperat, jure eum satis evidenter urgeri, manifestum est. S. VI. Id. Oct. AA. Conss.

1 Jus luendi pignoris an præscribatur. dixi ad *l.* 15. *ff. de usucap.*

2 Id est, quibus modis pignus solvitur. XX. D. VI. est enim luere, solvere. Varro 4. & 5. *de lingua*, hinc reluere, resolvere *Fest. in Reluere.* sic Festo *reluit*, est solvit.

3 *l.* 16. *ff. de distr. pign. l.* 1. *ff.* 7. *de exceptionib.*

4 Quod hic dicit actione personali tempore sublata durare posse hypothecariam, contra juris principia est. Nam subducta principali non remanet hypothecaria. vid. *Cujac.* 15. *obs.* 23. Sed conjungenda est hæc lex superiori hoc modo: Debitori pignoris duo heredes fuerunt: si pro sua parte illi solverint, omni jure actio personalis tollitur: at non hypothecaria qua heredes tenentur in solidum propter indivisam pignoris causam. *l.* 65. *ff. de evict.* vid. *Cujac.* 5. *obs.* 32. Aliis quoque casibus, finita etiam personali actione, durat hypothecaria, ut si creditor non merito causæ, sed merito & culpa sua principalem litem amiserit. forte quia male instituit, plus petiit, judicio non adfuit. *l.* 30. §. 1. *ff. ad l. Aquil. l.* 27. *ff. de pign. act. l.* 9. §. 1. *ff. de solutionibus.* Nam in causa hypothecaria nullum simile vitium arguitur. vide *Cujac. hic.* 5 Hypothecaria durat, sublata personali, *ut hic*: quod verum esse dicitur, etiamsi personalis actio fit sublata, vel præscriptione triginta annorum ex *l. sicut.* 3. *ff. de præscript. triginta annorum. Bald. Salycetus hic. Castrensis in l. cos.* 26. *ff. de usuris.* vel confusione successionum. *l. debitori.* 7. *ff. de pactis. & ibi Alex. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell. text. & gl. in l. ex sextante* 30. §. *Latinus* 1. *ff. de except. rei judic.* Quinimo sublata fidejussoria actione durat etiam hypothecaria. *l. cum quis* 38. *in fin. & ibi Bart. ff. de solut.* Nam fidejussoria obligatio, neque initio, neque ex post facto sine principali potest subsistere. *l. si heres.* 73. *ff. ad Trebell.* hypothecaria ex post facto sine principali potest consistere. *Doctor. hic Castrens. in l. ult. ff. de fide instr.* Quid si sententia absolutoria lata est pro debitore adversus creditorem? Quid si jurejurando sibi à creditore delato, debitor juravit se debitorem non esse? Quid si principalis ipsa obligatio pacto seu conventione sublata est? Quid si quoquo justo modo satisfactum est creditori? hypothecaria superioribus casibus una cum ipsa principali actione sublata intelligitur. *l.* 1. *in prin. & §. ult. l. solvitur.* 5. *in fin. & §.* 1. *l. item liberatur.* 6. *ff. quib. mod. pign. l. cum solvenda.* 4. *ff. de distract. pign.* Quid quæ vita quodque spatium est personalis & hypothecariæ? Personalis triginta annorum: hypothecariæ adversus debitorem, & heredes ejus & adversus posteriores creditores debitore superstite quadraginta annorum est. *l. cum notissimi* 7. *ff. de præscript.* 30 *ann.* Citius perit iis casibus personalis quam hypothecaria, *ut hic, l. qui occidit.* 29. §. 1. *ff. ad l. Aquil. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell.* vide *Balbum tractatu de præscript.* 4. *parte* 4. *num.* 2. *Bart. in l.* 17. *ff. de fidejuss.* 6 Soluto, satisfacto, aut compensato debito, pignus petitur, *ut hic. leg.* 1. *ff. de pignor. l.* 7. *ff. de distr. pignor. l.* 4. §. 1. *ff. de reb. credit. l.* 11. §. 3. §. 5. *ff. de pignor. actione. l.* 11. *l.* 2. *ff. de pignorib. l.* 6. *ff. quib. mod. pign.* §. *ult. Instit. quib. mod. re.* sed & instrumentum. *l. ult. ff. ad exhibend. l.* 2. *ff. de condict. ex lege. l. ult.* 7. *de solut. l.* 18. *ff. ad exh.*

7 Res in solutum dari potest. 8 De residui oblatione adde *l.* 9. *ff. de pignor.* 9 Mora factum repræsentat. 10 *l.* 1. §. 6. *ff. de oblig.*

TIT. XXXII.

SI UNUS EX PLURIBUS HEREDIBUS CREDITORIS, ET DEBITORIS[11] PARTEM SUAM DEBITI SOLVERIT, VEL ACCEPERIT.

Inter heredes creditoris personalis actio dividitur pro rata, non realis hypothecaria. Salic.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Tauro.

MANIFESTI, & indubitati juris est, defuncto creditore[12] multis relictis heredibus, actionem quidem personalem inter eos lege[13] XII. tabularum dividi[14]: pignus vero in solidum unicuique teneri. Dat. XII. Kalend. Maji, ipsis AA. IV. & III. Conss. 258.

Licet actio personalis dividatur pro rata inter heredes debitoris, non tamen hypothecaria, sed unusquisque convenitur pro rebus à se possessis. Salic.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Claudiæ.

ACtio quidem personalis inter heredes[15] pro[16] singulis portionibus quæsita scinditur[17]: pignoris autem jure multis obligatis rebus, quas diversi possident: cum ejus vindicatio non[18] personam obliget, sed rem sequatur: qui possident, tenentes non pro modo singularum rerum substantiæ conveniuntur, sed in solidum: ut vel totum debitum[19] reddant, vel eo, quod detinent, cedant. S. V. Nov. * *Antiochiæ.*

11 *l.* 16. *ff. de distr. pign. l.* 1. *ff. de exceptionib.*

12 De creditoris heredibus, adde *l.* 11. §. 4. *ff. de pign. act.*

13 Dixi ad *leges* XII. *Tabul. lib.* 2. *tit.* 21. §. 2. §. 3. *l.* 25. §. 13. *ff. familiæ.* adde *l.* 6. *ff. familiæ.*

14 Personalis actio dividua: pignoratitia, seu hypothecaria actio iudividua, *ut hic, & l.* 2. *ff. eod. l.* 65. *ff. de evict.*

15 Debitoris scilicet.

16 Vide *l.* 1. *si cert. petat.*

17 Dixi ad *l.* 1. *ff. eod. l.* 2. *ff. de act. her.*

18 Pignus non personam, sed rem sequitur. *l.* 18. *ff. de pign. & hyp. l.* 17. *ff. de pign. & hyp.* ad heredes creditoris. 19 Hæc lex pertinet ad heredes debitoris, ut superior

TIT. XXXIII.

SI PIGNORIS CONVENTIONEM NUMERATIO[20] PECUNIÆ SECUTA NON FUERIT.

Debitor potest creditorem, qui pecuniam non numeravit, ad restitutionem pignoris convenire. Salic.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Illaro.

SI pecuniam[21] tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adseris, & pignus datum probaturus es, in rem experiri potes: nam intentio[22] dati pignoris, neque redditæ pecuniæ, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. Eademque ratione veritas servetur, si te[23] possidente pignus adversarius tuus agere cœperit. P. P. Kal. Sept. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

II. Imp. ALEXANDER A. Peregrino.

SI (ut nunc adseveras) nihil creditor numeravit uxori tuæ, quæ pignus dedit, sed inanem[24] extorsit cautionem: mendaci scripturæ contra fidem veritatis obligari ejus res non potest. Sine die & consule.

20 Adde titulum *de non numerata pecunia, & de dote cauta non numerata.*

21 *l.* 1. *ff. de non num. pecun.*

22 Id est, exceptio, cujus hæc fuit formula, ὡς ἀ μὴ δίδωκας τὸ χρέος. Græci hic: hæc est exceptio dati pignoris: Creditor ex detentione pignoris numeratam à se pecuniam colligebat, necdum sibi redditam à debitore. Conclusio est infirma: recurrendum est enim ad ipsam rei gestæ veritatem, ideoque non continuo verus creditor censebitur, qui pignus possederit aut possidebit. 23 Qui debitor diceris, scil. ideoque nuda conventio pignoris causa pignoris constituti non secuta, nihil efficit.

24 Inanis hypotheca est, pecunia non numerata.

TIT. XXXIV.

DE[25] JURE DOMINII IMPETRANDO[26].

Impetrans possidere pignus jure dominii, debet exprimere nomina debitorum cessantium, & solennia peregisse.

1. Imp. ALEXANDER A. Nicolæ.

DOMINII jure pignora possidere desiderans, nomina debitorum quos in solutione cessare dicis, exprimere, & an solennia[27] peregisti, significare debuisti: dummodo scias omnia bona[28] debitoris, quæ pignori dedit, ut universa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non posse. P. P. XIV. Kal. Dec. ALEX. AUG. III. & DIONE Conss. 230.

II. Imp. GORDIANUS A. Justæ.

SI creditor pignus jure dominii à nostra[29] serenitate possidere petiit, & post formam rescripti alio anno usuras[30] à vobis acceperit, à beneficio impetrato recessisse videtur. P. P. prid. Decemb. PIO & PONTIANO Conss. 239.

Antiqua observatione sublata, debitor moneatur, ut certo tempore solvat: quo elapso, à principe dominium impetratur. Bart.

III. Imp. JUSTINIANUS[31] A. Demostheni P. P.

VEtustissimam observationem[32] quæ nullatenus in ipsis rerum claruit documentis, penitus esse duximus amputandam, immo magis clarioribus remediis corrigendam. Igitur in pignoribus quæ jure dominii possidere aliquis cupiebat, proscriptio[33] publica, & annus[34] luitionis antiquitus introducti sunt: pignus autem publice proscriptum, neque vidimus, neque (nisi tantummodo ex librorum recitatione) audivimus.

§. 1. Sancimus[35] itaque, si quis rem creditori suo pignoraverit, si quidem in[36] pactione[37] cautum est, *quemadmodum debet pignus distrahi*, sive in tempore, sive in aliis conventionibus, ea observari[38], de quibus inter creditorem & debitorem conventum est. Sin autem nulla pactio intercesserit, licentia dabitur fœneratori ex denuntiatione[39] vel ex sententia judiciali[40], post[41] biennium ex quo attestatio missa, vel sententia prolata est, numerandum, eam vendere[42]. §. 2. Sin vero nemo[43] est qui comparare eam maluerit, & necessarium fiat creditori saltem sibi eam jure dominii[44] possidere: in hujusmodi casibus [hanc] causam esse observandam censemus, ut sive præsens sit debitor, denunciatio ei scil. post biennium mittatur: sive abfuerit, provinciale tribunal creditor petat, & judicem certiorare[45] festinet, quatenus ille eum requisierit, certo tempore super hoc ab eo statuendo: ut fiat debitori manifestum per apparitionem[46] judicis, quod à creditore petitum est: & certum tempus statuatur, intra quod si fuerit inventus debitor, debet is qui pecunias creditas accepit, debitum offerre, & dignus recuperare. §. 3. Sin autem nullatenus fuerit inventus, Judex certum tempus definiat intra quod ei licentia dabitur sese manifestare, & offerre pecuniam, & pignus à pignoratione liberare. Sin autem tempore statuto, vel minime fuerit inventus, vel creditam pecuniam totam offerre noluerit: tunc creditor adeat culmen principale, & precibus porrectis, jure dominii [à nostra serenitate] habere eamdem rem expetat, habeatque ex divino oraculo ea in suo dominio. †. Et postquam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu habeat debitor intra[47] biennii tempus in suam rem humanum regressum[48], ex die sacri oraculi numerandum: & liceat ei creditori qui jam dominus factus est, offerre debitum cum usuris, & damnis vitio ejus creditori illatis: quorum quantitatem creditor debet suo juramento[49] manifestare, & suum pignus recuperare. Sin autem biennium fuerit elapsum, plenissime habeat rem creditor, idemque dominus jam irrevocabilem factam.

§. 4. Sed si quidem minus[50] in pignore, plus in debito inveniatur: in hoc quod noscitur abundare, sit creditori omnis ratio integra. Sin autem ex utraque parte quantitas æqua[51] inveniatur, sine omni dubitatione totam rem antea pignoratam retineat. Sin autem minus[52] quidem in debito, amplius[53] autem in pignore fiat: tunc in hoc, quod debitum excedit[54], omnia debitori jura integra lege nostra servabuntur: creditoribus quidem fœneratoris non suppositum, aliis autem debitoris creditoribus, vel ipsi debitori servatum. Et ne ex communione fiat aliqua difficultas, licentia dabitur creditori, seu domino, æstimationem superflui debitori, vel creditori debitoris cum competenti cautela in eum exponenda offerre[55]. §. 5. Sin vero creditor postquam jure dominii hoc possideat, vendere hoc maluerit, liceat quidem ei hoc facere: si quid autem superfluum sit, debitori servare[56]. Sin autem dubitatio exorta fuerit pro venditione, utpote viliore pretio facta, sacramenti[57] religionem creditor præstare compellatur, quod nulla machinatione, vel circumscriptione usus est: sed tanti[58] vendiderit rem, quanti potuerit venire: & hoc tantummodo reddi debitori quod ex juramento superfluum fuerit visum. Sin autem ex jurejurando [etiam] minus habuisse creditor inveniatur, in residuum habeat integram actionem. §. 6. Æstimationem autem pignoris, donec apud creditorem eundemque dominum permaneat, sive amplioris sive minoris, quantum ad debitum quantitatis est, *judicialis* esse volumus disceptationis: ut quod Judex[59] super hoc statuerit, hoc in æstimatione pignoris obtineat. Dat. XV. Kal. Aprilis, *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

25 Adde *l.* 24. *ff. de pign. act. l.* 63. *in fin. ff. de acq. rer. dom.* Jus id dominii quemadmodum interpretetur, vide in *l. ult.* 7. *eod. l.* 62. *in fin. ff. de acq. rer.*

26 Vide Brissonium 4. *select.* 9. Rebuffus monet solennia hujus tituli non servari in Gallia. *proæm. comm. gloss.* 5. *num.* 103.

27 *l.* 3. 7. *eodem*, his solennibus contineturdenunciatio debitori facta. *l.* 4. *ff. de dist. pig. Paul.* 2. *sent.* 13. §. 5. *l.* 78. §. 6. *ff. ad Trebell.* proscriptio. *Plin.* 7. *ep.* 11. *l.* 3. *in pr.* 7. *ad.* haftarum solennitas. adde *l.* 6. *ff. de remission. pign.*

28 Specialis hypothecæ dominium princeps potest addicere, non autem generalis.

29 *l. ult. ff. si ex caus. judic. l.* 24. *ff. de pig. act. l.* 59. *ff. ad Treb. l.* 63. *in fin. ff. de acq. rer.*

30 Dominio impetrato renuncior qui usuras à debitore recipit. *l.* 4. 7. *de pactis int. emp. l.* 8. *ff. de usur. l.* 7. §. 1. *vers. quoties in fin ff. depositi.* Adeo enim contrario beneficium amittitur. *l.* 2. *ff. de his quæ vi metusve caus. l.* 4. §. 2. *in fin. l.* 7. *ff. de lege commiss. l.* 13. *ff. de usur.*

31 Fit hujus legis mentio §. 1. *Instit. quib. alien. licet.*

32 Dixi ad *l.* 1. *ff. eod.*

33 *Plinius* 7. *epistol.* 1. 1. 4. *ff. de distract. pign.*

34 *l.* 63. *in fin. ff. de adquir. rerum dominio.*

35 *Syn. Basil.* 25. *tit.* 7. *c.* 57.

36 *l.* 4. *ff. de pignorat. act.*

37 Pacta pignoribus adjecta servanda. Quid si nihil convenit, sed post rem judicatam, vel denunciationem biennium præterierit? pignus vendere licebit. *vers. sin autem.* Quid si creditor emptorem non inveniat, adeoque necesse sit, creditorem jure dominii rem possidere? Præsenti debitori denunciabitur: absens judicis decreto atque officio intra certum tempus requiretur: si inventus debitum solverit, pignus recuperabit. §. 2. *eod.* si nusquam apparuerit, rursum judex tempus statuet intra quod veniat, & debitum solvat & pignus recuperet. Quid si ne tum quidem compareat: aut certe compareat, partem tantum debiti offerens? adito principe, creditor pignus jure dominii impetrare poterit. §. 3. *eod.* intra biennium, jus ei est debiti offerendi una cum usuris & damnis creditori datis, quæ jurans creditor indicabit, §. 3. *vers. & postquam.* Quid si hoc rursus biennium elapsum fuerit? jus omnino suum amittet sine ulla rei recuperandæ spe. *Synops. Basil.* 25. *tit.* 7. *c.* 57. (His adde quædam ex *Harmen.* 3. *tit.* 5. §. 34.) Et his quidem modis jus dominii impetrari olim solitum fuit. Creditor primum pignos possidebat, ac venale proponebat. Nam invento emptore, vel minus idoneo, à principe impetrabat, ut sibi jure dominii tenere habereque liceret: dato anni spatio debitori pignoris luendi ac revocandi. Anno elapso creditor deinceps ex rescripto principis pro dominio pignus possidebat: adde Brissonium 4. *select.* 9.

38 *d.* §. 11. 39 *Paul.* 2. *sent.* 13. §. 5. 40 Vide *l.* 1. *l.* 2. *ff. in causa judic.* 41 Creditor, etiamsi nihil de eo convenit, potest pignus distrahere post biennium, si tamen debitori denunciaverit, vel judex pronunciaverit pecuniam solvi. vid. *l.* 4. *ff. de pignorat. act.* Goth. Putant alii ex *d. l.* 4. distractionem pignoris etiam ante biennium fieri posse. late Arum. *exerc.* 12. *th. ult.* Donell. *de pignor. cap.* 12. ANS. Adde Treutler. *vol.* 2. *disputat.* 1. *thes.* 8. *litt. g.* & ibi Bachov. S. L. 42 De venditione pignoris. 43 *l.* 3. *ff. de execut. rei jud. l.* 2. *l.* 3. *ff. si in causa judic. l.* 15. §. 3. *ff. de re jud.* 44 De dominii impetratione. 45 Admonere. 46 Per officia. 47 Non invento tempore, creditori a principe jus dominii additur: sed tamen intra biennium debitor soluta sorte & usuris id recipere potest. 48 De luitione pignoris. 49 Creditor expensas à se factas in pignore, juramento definit.

50 Si minus in pignore, plus in debito. adde *l.* 10. *ff. de obl.* 51 Si tantum in pignore, quantum in debito. 52 Si minus in debito, plus in pignore. vide *l.* 42. *ff. de pignor. act. l. ult. ff. de distract. pign.* 53 Quid si in fundo sic addicto creditor thesaurum invenit? vide *l.* 63. *ff. de acq. rer. dom.* 54 Superfluum pretii creditori non est obligatum. 55 Vide *d. l.* 42.

56 Vide *l. ult. ff. de distract. pign.* 57 De juramento creditori delato adde §. 3. *ff. eodem.* dixi ad *l.* 9. §. 1. *ff. de testib.* 58 Id est, justo pretio. 59 Judex æstimationem pignoris definit.

Quid? debitor num perpetuo jus dominii ita amittit? non amittit. Nam jus ei est debiti offerendi una cum usuris & damnis creditori datis, quæ jurans creditor indicabit, §. 3. *vers. & postquam.* Quid si hoc rursus biennium elapsum fuerit? jus omnino suum amittet sine ulla rei recuperandæ spe. *Synops. Basil.* 25. *tit.* 7. *c.* 57. (His adde quædam ex *Harmen.* 3. *tit.* 5. §. 34.) Et his quidem modis jus dominii impetrari olim solitum fuit. Creditor primum pignos possidebat, ac venale proponebat. Nam invento emptore, vel minus idoneo, à principe impetrabat, ut sibi jure dominii tenere habereque liceret: dato anni spatio debitori pignoris luendi ac revocandi. Anno elapso creditor deinceps ex rescripto principis pro dominio pignus possidebat: adde Brissonium 4. *select.* 9.

Source : BIU Cujas

TIT. XXXV.

DE PACTIS[1] PIGNORUM ET DE LEGE[2] COMMISSORIA[3] IN PIGNORIBUS RESCINDENDA.

Lex commissoria in pignoribus nihil operatur.

1. Imp. ALEXANDER A. Victorino.

QUI pactus est, *Nisi*[4] *intra certum tempus pecuniam quam mutuam accepit, solveret, cessurum*[5] *se creditoribus*, hypothecæ venditionem non contraxit[6]: sed id comprehendit, quod jure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet. PP. Id. Octob. ALEXANDRO A. CONS. 223.

Pactum quod res vendita non evincatur, alia res pro ea obligata debitori reddatur, est validum & servandum. Bald.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Dionysio.

SI fundi nomine quem vendideras, emptori ab alio mota proprietatis quæstione, alterum fundum pro ejus evictione pignoris hypothecæve titulo emptionis instrumentis ea lege dediti, *Ut*[7] *quem secundo tradideras, si is quem vendideras, evictus non fuerit, obtineas*: de hoc contra eum qui moverat quæstionem lata sententia: emptori parata securitate circa eum quem obligaveras restituendum: conventionis fidem impleri (si negotium integrum est) Præses jubebit. S. Kalend. Decemb. *Sirmii*, AA. CONSS.

111. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

QUoniam[8] inter alias captiones[9] præcipue commissoriæ [pignorum] legis crescit asperitas, placet infirmari eam, & in posterum omnem ejus memoriam aboleri[10]. Si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret, quæ cum præteritis[11] præsentia quoque repellit, & futura prohibet. Creditores enim re amissa jubemus recuperare quod dederunt. Dat. 11. Kalend. Feb. *Serdicæ*, CONST. A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS. 326.

1 De quibus quædam dixi ad *l. ult. ff. de distract. pign.* adde xx. D. 1.

2 De lege commissoria pignorum adde Ciceronem 13. *epist. fam.* 56.

3 111. *C. Theod.* 2. facit 18. *ff.* 3. *Paul.* 2. *sent.* 13. quæ & fiduciaria: Fiducia dominium transfertur in creditorem, non pignus. *l.* 35. *in fin. ff. de pign. act. Isid.* 5. *Etym.* Fiducia famosa *Cicero pro Flacco.* In Longobardis legibus fiduciæ fit mentio. *l.* 3. *de don. quæ cum thing. l.* 2. *ff. de probib. alien. min. & C. Th. l.* 9. *C. de infirm. his quæ sub tyrannis.* Sidonius *l.* 4. Pecuniam mutuam postulavit, nihil quidem loco fiduciæ pignorisve, vel argenti sequestrans, vel obligans prædiorum: Ambrosius *c.* 12. *de Tobia*, fiduciam vocat.

4 Pactum commissorium, id est, lex commissoria. *l.* 2. *ff. de lege comm.* pignoribus alienum. *ut* J. *eod.* adde *l.* 38. *ff. de minor.* Quid his verbis intelligitur? hoc scil. non ut creditor pignus habeat emptionis jure, sed ut id creditor jure suo distrahat, *ut hic.* unde colligunt, pactum potius censeri superfluum esse, quam juri contrarium.

5 Pactum, ut pignoris fiat dominus creditor, si intra certum tempus pecunia ei soluta non fuerit, invalidum est, *ut hic. Synops. Basil.* 25. *tit.* 7. *c.* 60.

6 Vide *l.* 4. *ff. de pign. act.*

7 Cum rei quam tibi vendideram, fieret tibi controversia, pignus dedi, adversus actorem judicatum est: pignus utique jure possum petere, ut cessante causa propter quam pignus datum est, pignus reddi oporteat.

8 Vide *l. un. C. Theod. eod.*

9 Captiosa lex commissoria in pignoribus. Lex hujusmodi fuit, ut si ad diem pecunia soluta non esset, pignus creditor sibi haberet, id est, perpetuo jure apud creditorem remaneret: Huic conventioni fraus inest maxime, quoties pro ære modico debitor pretiosa monilia supponit.

10 Aboletur lex pignorum commissoria, *ut hic*: Aboletur eadem in Feudis 1. *Feud.* 29.

11 Lex ad præsentia & futura pertinet. *l.* 7. *ff. de legibus.* interdum trahitur ad præterita. vide *l. un.* §. 4. *ff. de contractib. jud.* Goth. Adjectione tamen juramenti ejusmodi pactum valebit. Gloss. in *cap.* 9. *Extr. de jurejur.* Vid. Rittershus. *de differ. lib.* 3. *cap.* 4. Ant. Merend. *Controv. lib.* 1. *cap.* 2. ANS.

TIT. XXXVI.

DE EXCEPTIONIBUS[12] SEU[13] PRÆSCRIPTIONIBUS[14].

De debitoribus hereditariis.

1. Imp. ANTONINUS A. Claudio.

DEBITORES quidem hereditarii unicuique heredum pro portione hereditaria, antiqua lege[15] obligati sunt. Sed si eis heredibus omnem pecuniam exolvisti, quibus nomen[16] patris tui testator in divisione adscripserat[17], doli mali exceptione[18] adversus alios[19] agentes tueri te potes. PP. x. Kal. Aug. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De exceptione rei judicatæ.

11. Idem A. Julio.

PRo portione tua, qua domum ad te pertinere dicis, si judicatum non est, actionem dirigere potes. Nam exceptio rei judicatæ ei[20] demum obstat, vel successoribus ejus, inter quos cognitum super ea re & pronunciatum est. P. P. XV. Kalend. Martii, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De exceptione pacti & replicatione doli.

111. Idem A. Vitali.

ADversus fratrem[21] tuum quondam tutorem legitimum tutelæ judicio si expertus non es, proposita actione consiste: nec timueris exceptionem pacti, si in ea fraudem[22] dolumque admissum probare[23] potes: nam replicatio[24] doli opposita[25] bonæ fidei judicium facit, & commentum fraudis repellit.

De dilationibus.

IV. Imp. ALEXANDER A. Juliano & aliis.

CUm[26] nondum[27] finitam sententia causam, sed dilatam allegetis, non est dubium, omnes integras defensiones [vobis] esse. P. P. II. Non. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De vi.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Basilio.

LIcet *Unde vi* interdictum intra[28] annum locum habeat, tamen exceptione[29] perpetua succurri ei, qui per vim expulsus post retinuit possessionem, auctoritate juris manifestatur. V. Kal. Majis, *Trallis*, AA. CONSS.

De exceptione pacti & replicatione doli.

VI. Iidem AA. & CC. Helenæ.

SI pactum intercessit, in exceptione[30] sine temporis præfinitione de dolo replicare potes. S. Kal. Sep. *Viminacii*, AA. CONSS.

De minore quantitate soluta.

VII. Iidem AA. & CC. Menandro.

SI ex majore debiti quantitate minor tibi soluta est, nec liberationem debitori tuo præstitisti: petere, quod[31] non probatur redditum, contra exceptionem pacti replicatione[32] tuam adjuvans intentionem, minime prohiberis. S. II. Kal. Mart. CC. CONSS.

De exceptione peremptoria.

VIII. Iidem AA. & CC. Aurelio.

PRæscriptionem peremptoriam[33], quam ante[34] contestari sufficit, omissam, priusquam sententia feratur, objicere quandoque licet. S. XV. Kalend. Novemb. CC. CONSS.

12 Dixi ad XLIV. D. 11.

13 Id est, *Et*, est enim idem exceptio & præscriptio: Imo non est, ut dixi, *ff. de exceptionib. in rubrica & l.* 14. *l.* 20. *ibi.*

14 *d. loco.*

15 Duodecim Tabularum scil. dixi §. *si unus ex plurib. & ad leg.* 12. *Tab. lib.* 2. *tit.* 21. §. *ult.*

16 Quod uni heredum solutum est testatoris mandato, reliqui coheredes id exigere à debitore hereditario non possunt.

17 Id est, præbuerat.

18 Ut qui defuncti voluntatem impugnent.

19 Coheredes.

20 Vid. *l.* 1. §. *res int. alios act.*

21 Vid. Goedd. *de contrab. stipul. cap.* 8. *num.* 35. ANS.

22 Pactum fraudulentum exceptionem non parit. vid. *l.* 5. J. *de inut. stip.*

23 *l.* 18. §. 1. *ff. de probat.*

24 Actioni tutelæ quæ bonæ fidei est, exceptio & replicatio doli inest, *l.* 21. *ff. solut. l.* 84. §. 5. *ff. de legat.* 1. *l.* 71. *ff. de furt.*

25 Doli exceptio oppositæ bonæ fidei judicium facit. Dorotheus ἐν τῷ πλάτ. *leg. Seia.* 42. *ff. de don. caus. mort.* Sed reprehenditur ab alio interprete Græco *l.* 47. *Basilicôn*, defenditur à Cujac. 3. *obs.* 17.

26 *l.* 8. J. *eod. l.* 2. §. *sentent. rescind. non posse.*

27 Diuturnus judicii tractus peremptorium non excludit, sed rei judicatæ exceptio.

28 *l.* 2. §. *unde vi. l.* 1. *ff. de vi & vi.*

29 Annua quæ sunt ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum, adde *l.* 6 J. *eod. l.* 7. §. 5. §. *de præscript. triginta ann.*

30 De dolo actio temporalis. *l.* 30. *in fin. de peculio.* exceptio de dolo perpetua, *ut hic.*

31 Pactum, *Nihil amplius peti*, restringitur ad eas tantum quantitates, quæ vere sunt solutæ. adde *l.* 24. *l.* 31. §. *de transact. l.* 13. §. *de furtis. l.* 6. *l.* 13. J. *de solutionib. l.* 67. §. 3. *ff. de cond. indeb.*

32 Replicatio solutæ pecuniæ adversus pactum de non petendo nimis generalis est.

33 Exceptio, quæ semper agentibus obstat, semper rem de qua agitur, perimit. §. 9. *Instit. de exceptionib. l.* 3. *ff. de exceptionibus.*

34 Peremptoria exceptio ante definitivam sententiam, potest quandocunque objici post litem contestatam. vid. *l.* 4. §. *eod.* dilatoria non potest. *l.* 12. J. eod.

De inficiatione & exceptione.

IX. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quidem intentionem[35] actoris probatione[36] deficere confidis, nulla tibi defensio necessaria est. Si vero de hac confitendo[37], exceptione te munitum asseveras, de hac tantum agi convenit. Nam si etiam de intentione dubitas: habita exceptionis contestatione, tunc demum, cum[38] intentionem [suam] secundum assęverationem suam petitor probaverit, huic esse locum monstrari convenit. S. III. Non. Novemb. *Burtadizi*, CC. CONSS.

De exceptione & replicatione.

X. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

NOn exceptionibus[39] actores, quibus reis auxilium tribuitur certis ex causis, sed replicationibus[40] suam intentionem, si quam habeant, muniant. S. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De intercessoribus.

XI. Iidem AA. & CC. Neoni.

DEfensiones sive exceptiones ad[41] intercessores extendi, quibus reus principalis integro manente statu munitus est, constat.

De exceptione dilatoria.

XII. Imp. JULIANUS A. ad Julianum Comitem Orientis.

SI quis advocatus inter exordia litis prætermissam dilatoriam[42] præscriptionem postea voluerit exercere; & ab hujusmodi opitulatione submotus, nihilominus perseveret, atque præposteræ defensioni institerit: unius libræ auri condemnatione multetur. Dat. VII. Id. Mart. *Antiochiæ*, JULIANO A. IV. & SALLUSTIO CONSS. 363.

De fori præscriptione.

XIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Symmacho Proconsuli Africæ.

PRæscriptiones[43] fori[44] in principio [litis] à litigatoribus opponendas esse, legum decrevit auctoritas. Dat. V. Kalend. Sept. *Ravennæ*, HONORIO X. & THEODOSIO VI. AA. CONSS. 415.

35 *l.* 9. *ff. de Except. l.* 83. §. 1. *ff. de Verb. oblig.* S. L.

36 Si reus certus est, actorem minime probaturum negatio sufficit, nec necessaria exceptio est. adde *l.* 4. §. *de edendo. l.* 9. §. *de obligationibus.*

37 *Confidendo*, quidam ita legunt.

38 Non continuo fatetur qui excipit. vid. *l.* 9. *ff. eod.*

39 Actor non excipit, sed reus.

40 Vide *Instit. de replicationibus in princ. l.* 2. §. 2. *l.* 22. *in fin. ff. eod.*

41 Rei defensio competit fidejussori. dixi ad *l.* 19. *ff. eod.* adde *l.* 16. *l.* 49. *ff. de fidejussorib.* §. 4. *Inst. de replicationibus.* An bonorum ademptio debitorem liberet, in fidejussorem ejus? vid. *Cujac.* 15. *obs.* 35.

42 Dilatoria exceptio ante litem contestatam opponenda, *ut hic*, & *l.* 19. §. *de probation.* Atqui post litem contestatam peremptoriæ admittuntur? *l.* 8. §. *eod.* Peremptoriæ judicii constituendi judicio præpostere agitur de constituendo. adde *Cujac.* 18. *obser.* 34.

43 *l.* 65. *C. Theod. de appellationib.* Goth. Canonisata est hæc lex in *cap.* 3. *caus.* 3. *quæst.* 3. *in fin.* ANS.

44 Id est, judicis incompetentis. *l.* 52. *ff. de judiciis. l.* 4. §. *de jurisdict. omnium jud.* adde *Nov.* 53.

TIT. XXXVII.

DE[45] LITIGIOSIS[46].

Venditio pignoris facta per creditorem, etiamsi debitor contradicat, non facit rem litigiosam. Salic.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Paulinæ.

CUm creditor pignus vendit, non potest videri litigiosæ rei emptio contrahi, etsi debitor interdicat[47], *ne venditio perficiatur*. PP. Kal. Maji, APRO & MAXIMO CONSS. 208.

In AUTH. de litigiosis. §. 1. coll. 8. tit. 3. al. 8. Novell. 112. c. 1.

Litigiosa[48] *res est, de cujus dominio causa movetur inter possessorem, & petitorem, judiciaria conventione, vel precibus Principi oblatis, & Judici insinuatis, & per eum futuro reo cognitis.*

Actio mota in judicio, lite pendente in alium non potest transferri.

11. Imp. CONSTANTIN. A. ad provinciales.

LIte[49] pendente actiones, quæ in judicium deductæ sunt, vel res, pro quibus actor à reo detentis intendit, in conjunctam personam, vel extraneam donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus[50] minime transferri ab eodem actore[51] liceat: tanquam [si] nihil factum sit, lite nihilominus peragenda. Datum Kal. Martii, BASSO, & ABLABIO CONSS. 331.

Ubi legatur res, quæ alienari non potest propter judicium præcedens, debetur æstimatio. Bald.

111. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Tatiano P. P.

QUicunque rem litigiosam, vel ambiguum chirographum, quodlibet denique mobile, vel immobile fisco nostro, vel potentiori, seu aliis personis in testamento sive codicillo legaverit[52], fideive commiserit aut per hereditatem reliquerit, nullam fiscus noster, vel alia persona licentiam habeat jurgiorum, nec judicium subeat: sed æstimatio ejus litis ineatur, præstanda his, quibus actiones, vel res litigiosæ relictæ sunt. Eandem litem ipsi heredes peragant, suarum actionum periculo ea, quæ litigiosa fuerant relicta, vindicantes. Quod & de chirographis placet, ut heredes relictorum fisco, vel aliis personis præsentem pecuniam numerent, & judicio eos, quos obnoxios existimant, persequantur. Dat. XV. Kal. Jul. *Thessalonicæ. Item rursus* Constant. XIII. Kal. Januar. GRATIANO V. & THEODOSIO AA. CONSS. 380.

Emens scienter rem litigiosam tenetur illam restituere, nec pretium repetit, sed illud & tantundem venditor fisco solvit: emens vero ignoranter, pretium repetit, & ultra illud tertiam partem, alienatione irrita remanente. Salic.

IV. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

CEnsemus, [ut] si quis lite pendente, vel actiones, vel res, quas possidet, ad alium quendam transtulerit, sive scientem, sive ignorantem, vitio litigiosi contractus subjacere: distinctione quadam inter contrahentes observanda, ut si quis sciens, vel ad venditiones[53], vel ad donationes, seu ad alios contractus accesserit, cognoscat se compellendum non tantum rem redhibere, sed etiam pretio ejus privari, non ut lucro cedat ei, qui rem alienavit, sed ut etiam alia tanta quantitas ab eo fisci[54] juribus inferatur. §. 1. Sin autem ignorans rem litigiosam emerit[55], vel per aliam speciem contractus eam acceperit: tunc irrita rei alienatione facta, pretium cum alia tertia parte recipiat. Justum est etenim propter dolosam mentem, & absconditam machinationem, cum non emptori manifestaverit rem in judicium deductam fuisse, [in] tertia parte pretii (sicut jam etiam disposuimus) cum puniri: Tali videlicet pœna non solum in aliis contractibus, verum etiam in donationibus[56] porrigenda: ut vera æstimatione facta, cum pretii datio non est, rem ad alium transferens, multetur: omnibus instrumentis, quæ super hoc conficiuntur, nullam vim obtinentibus: exceptis videlicet hujus sanctionis dispositione his, qui vel dotis nomine, vel ante nuptias donationis, vel transactionis, aut divisionis rerum hereditariarum

45 De exceptione litigiosi vide Oldendorp. *c.* 20. *de except.* litigiosa res quibus calibus vendi possit, vide apud Angelum *Novella de litigiosis, n.* 7.

46 XLIV. D. VI. dixi ad *Nov.* 112. adde 4. *C. Theod.* 5. περὶ ἐπιβλήτου τάξεως ἢ διαστάσεως φιλονεικίας 27. *Synops. Basil.* 1. adde quæ dixi ad *leg.* XII. *Tab. lib.* 2. *tit.* 4. & *l.* 22. 23. §. *mandati.* Hodie in Gallia res litigiosa vendi potest. dixi ad *d. Nov.* 112.

47 Prohibitio nuda debitoris rem litigiosam non facit. *l.* 1. *ff. eod. l.* 2. §. *de distract. pignor.* adde *l.* 2. §. *debit. vend. pignor. imp. non posse.* adde *l.* 3. §. *si antiq. cred.*

48 Litigiosa res quid.

49 *l. un. C. Th. eod.* Pendente lite facta alienatio rem vitio litigiosi adficit.

50 Excipe casum *l.* 3. *l. ult.* J. *eod.*

51 Et reo. *l. ult.* J. *eod. l. ult. ff. de alienat. jud. l.* 13. *ff. familiæ. l.* 1. *in fin. pr. l.* 22. *ff. de jure fisci.*

52 Re litigiosa legata, fideicommissa, testamentove relicta debetur æstimatio, *ut hic*, Imo res ipsa *l.* 4. *in fin.* J. *eod.* utrumque abrogatum est hodie, solus enim litis eventus debetur. *Novell.* 112. *cap.* 1.

53 Emptor & donatarius rei litigiosæ, pretium rei amittit, & aliud tantumdem fisco præstat.

54 Imo emptoris *l.* 3. *in fin ff. eod.*

55 Emens scienter rem litigiosam, pretium amittit: ignoranter, pecuniam repetit, ac præterea partem tertiam alienatione irrita manente.

56 Donatio non est contractus.

Source : BIU Cujas

1 Dixi ad *l. pen. C. eod.*

tariarum factæ, vel per legati [1], vel per fideicommissi causam tales res, vel actiones dederint, vel acceperint. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. ann. secundo 532.

In AUTHENT. de litigiosis. §. & hoc autem præsenti coll. 6. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 1.

2 Et ita restringitur *d. l. pen.*

NUnc si heres in lite victor extiterit, rem ipsam, cujus dominus esse apparet, legatario præstet: qui nihil [2] consequitur, si victus fuerit heres, cum litis eventus ei videatur relictus. Igitur litis adesse potest, ne colludatur.

TIT. XXXVIII.

DE CONTRAHENDA ET COMMITTENDA STIPULATIONE [3].

3 Huic titulo respondent tituli *de verborum obligationibus*, qui in Institutionibus & Pandectis sunt & si qui similes occurrunt, dixi ad XLV. D. I.

4 Adde *l. ult. ff. mandati.* Goth. Vid. Goedd. *de contrab. stipulat. cap. 3. num.* 191. ANS.

5 Vid. *l. penult. C. eod. l.* 30. *l.* 134. §. *penult. ff. eod.* §. 16. *Inst. de inutil. stipul.* §. *ult. Inst. de fide-jussorib.*

6 *d. l.* 30. *l.* 134. *d.* §. 16. *d.* §. *ult.*

7 Pater filio in potestate posito stipulando, videtur sibi ipsi stipulari & sibi adquirere: vide *l.* 39. *ff. eod.*

8 Alteri nemo stipulatur. *l.* 38. §. 17. *ff. eod.*

9 Cum duo contractus uniuntur, unus utilis, alter inutilis, agitur ex utili. *l.* 9. §. 4. *ff. de reb. credit. l.* 46. *ff. soluto:* adde *l.* 126. §. 2. *ff. de verb. oblig.*

10 Qui pecuniam alterius exigit, negotiorum gestorum actione tenetur.

11 Ulpianus Præfectus annonæ, Jurisconsultus & amicus ab Alexandro Imperatore appellatus.

12 *l.* 45. §. 1. *ff. eod.* §. 15. *Inst. de inutilib. stipulat.*

13 *Cui si moriens dotem reliquero, eidem dotem dare spondes?* Mulier intestata mortua est, aut certe dotem nulli reliquit. Quid juris? videtur mulier heredi suo stipulata, *ut hic:* Intestata quoque muliere stipulatio committitur. *l.* 25. *in fin. C. de jure dot.*

14 Nuda pollicitatio. vid. *l.* 10. *C. de pactis.* Ἡ ψιλὴ ὑπισχνεία. *Synopf. Basil.* 24. *tit.* 9. *ex lib.* 44. *tit.* 5. *c.* 5.

15 Qua de re constituitur juris regula *l.* 7. §. 5. *in fin. ff. de pact.* & νόμιμον ψήφισμα dicitur à Leone. *Novell.* 72.

16 Promittendi verbo quid contineatur vid. *Cuj. l.* 15. *obs.* 22.

17 Non semper quis ex nuda pollicitatione tenetur. Verum si promiserit, Ni fecero, pœnam præstabo, quanti res promissa fuerit, promissum non præstans, pœnam committit. *Synopf. d. c.* 5.

18 Adversarius scil.

19 Vid. *l. ult. ff. de stipul. prætor.*

De scriptura.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Secundo.

LICET [4] epistolæ [5], quam libello inseruisti additum non sit, *stipulatum esse eum, cui cavebatur:* tamen si res inter præsentes gesta est, credendum [6] est præcedentem stipulationem vocem spondentis subsecutam esse. Accepta XVII. Kalend. Maji, SEVERO III. & VICTORINO CONSS. 201.

Si pater filiæ stipuletur.

II. Iidem AA. Petronio.

SI filiæ [7] tuæ, quam in potestate habebas, pecuniam dari stipulatus es: paratam obligationem exercere non prohiberis. P.P. Non. Novembr. FAUSTINO, & RUFINO CONSS. 211.

Si quis alteri stipuletur.

III. Imp. ANTONINUS A. Hadriano.

SI cum pecuniam tuam crederes accommodato nomine Juliani stipulatio in personam ejus absentis [8] directa est, cum nihil sit actum ea verborum conceptione, intelligis superfuisse [9] tibi rei contractæ obligationem: ac propterea si pecuniam à debitore Julianus exegerit [10], eamque solutionem ratam habuisti: habes adversus eum negotiorum gestorum actionem. P.P. VI. Kal. Mart. PRÆSENTE, & EXTRICATO CONSS. 218.

De dote.

IV. Imp. ALEXANDER A. Sabinæ.

SEcundum responsum Domitii [11] Ulpiani Præfecti annonæ Jurisconsulti amici mei, ea, quæ stipulata est, cum [12] moreretur, partem dimidiam dotis, cui [13] velit relinquere: reddi sibi, cum moreretur, eam partem dotis stipulata videtur. P.P. II. Kal. April. ALEXAND. A. CONS. 223.

De nuda pollicitatione, & pœnali stipulatione subjecta.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidoræ.

NUda [14] pollicitatione, secundum ea, quæ sæpe constituta sunt [15], ad præstanda ea, quæ promiserat [16], urgeri quenquam non [17] semper jura permittunt. Verum quoniam præterea si contra pactum fecerit [18], quanti [19] ea res est, dari tibi stipulanti [20] adversarium tuum promisisse proponas: hujusmodi etiam obligationis post motam litem extitisse conditionem [21], & ejus summæ, quæ in hac [22] quoque stipulatione continetur, petitioni locum factum esse convenit. S. V. Kal. Dec. AA. CONSS.

De stipulatione subjecta transactioni.

VI. Iidem AA. & CC. Erotio.

SCire debuisti, quæ sub transactione dari placita sunt, certi [23] vel incerti stipulatione subsecuta peti posse. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

De absentia tutoris, vel curatoris.

VII. Iidem AA. & CC. Antonio.

NEque tutoris [24] neque curatoris absentia quicquam stipulationi nocet: cum & fœminam [25] minorem vigintiquinque annis absente curatore stipulari [26] posse non ambigatur [27]. S. XVI. Kal. Februar. CC. CONSS.

De promissione impossibili.

VIII. Iidem AA. & CC. Posidonio.

NOn morituram præstari servum impossibilis [28] promissio est. Post [29] mortem autem ejus stipulatus, recte solutionem postulat. S. XII. Kal. Mart. CC. CONSS.

De metu.

IX. Iidem AA. & CC. Capitoni.

SI [30] quidem Zenoni stipulanti mortis [31], vel cruciatus corporis territus timore spopondisti: adversus experientem exceptione proposita defendi potes. †. Sin vero nihil tale probetur, accusationis [32] institutæ, vel futuræ prætextu: non ob turpem, sed probabilem causam habita stipulatione, promissio non infirmatur. †. Sin autem ob [33] non instituendam accusationem criminis pecunia promissa sit, cum de hujusmodi causis paciscí non liceat, petitio denegatur. S. V. Id. Octobr. *Varnariæ*, CC. CONSS.

De verbis.

X. Imp. LEO A. Erythrio P.P.

OMnes stipulationes, etiamsi non solennibus [34], vel directis, sed quibuscunque verbis consensu contrahentium compositæ sunt, vel legibus cognitæ, suam habeant firmitatem. Dat. Kalend. Januar. *Constantinop.* MARTIANO & ZENONE CONSS. 469.

Post mortem, cum moretur, pridie quam moriatur.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SCrupulosam [35] [veterum] inquisitionem utrum *post* [36] *mortem*, an *cum* [37] *moreretur*, vel *pridie* [38] *quam moreretur*, stipulatus sit aliquis, vel in testamento legati, vel fideicommissi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputantes; omnia [39] quæ vel quocunque contractu, vel stipulati, vel pacti sunt contrahentes, vel testator in suo testamento disposuerit, etiamsi post mortem, vel pridie quam moreretur, scripta esse noscuntur; nihilominus pro tenore contractus, vel testamenti valere præcipimus. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* D.N. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

De pœna promissa, si statuta die solutum non fuerit.

XII. Idem A. Mennæ P.P.

MAgnam legum veterum obscuritatem, quæ protrahendarum litium magnam occasionem usque adhuc præbebat, amputantes, sancimus: ut si quis certo tempore futurum se aliquid, vel daturum stipuletur [40] vel quæ stipulator voluit, promiserit, & adjecerit, quod si statuto tempore minime hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit: sciat minime se posse debitor ad evitandam pœnam adjicere, quod [41] nullus [42] eum admonuit: sed etiam citra ullam admonitionem eidem pœnæ pro stipulationis tenore fiet obnoxius: cum ea, quæ promisit, ipse in memoria [43] sua servare, non ab aliis sibi manifestari [44] debeat poscere. Datum IX. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

De heredibus.

XIII. Idem A. Juliano P.P.

VEteris juris altercationes decidentes, generaliter sancimus [45] omnem stipulationem, sive in dando, sive in faciendo [46], sive mixta ex dando & faciendo inveniatur, & ad [47] heredes & contra [48] heredes transmitti, sive specialis [49] heredum fiat mentio, sive non. Cur enim quod in principalibus personis justum est, non ad heredes & adversus eos transmittatur? Et sic existimentur hujusmodi stipulationes, quasi tantummodo in dando fuerint conceptæ, cum nihilominus, & heredes factum possint adimplere: illa subtili, & supervacua scrupulositate explosa, per quam putabant non esse possibile factum [50] ab alio compleri, quod alii impositum est. Et quare, cum pene [51] similis omnium hominum natura est, non etiam facta omnes, vel plus, vel paulo minus adimplere possint: ne ex hujusmodi subtilitate [52] cadant hominum voluntates. Dat. Kal. Aug. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De scriptura.

XIV. Idem A. Joanni P.P.

OPtimam quæstionem, & frequenter in judiciis versatam, satis humanum est saltem in præsenti dirimere, ne diutius nostram rempublicam molestare concedatur. In multis etenim contractibus, & maxime in fœneratitiis cautionibus: solitum [53] est adscribi, stipulationes per certos servos celebrari: sed quidam indevotione tenti, ex hoc materiam altercationis acceperunt: & alii quidem non esse servum adhibitum contendebant: alii vero non ejus servum esse, ad quem pertinere scriptura protestabatur. Et si non per servum, sed inter præsentes celebratam [esse] rem fuerat scriptum, & hoc iterum dubitabatur debere ostendi partes esse præsentes. Cum itaque satis utile est [54] in contractibus, & servos adhiberi, & præsentes esse personas adscribi, forte propter personas dignitate excelsas [55], vel mulieres (quas naturalis [56] pudor non omnibus perperam sese manifestare concedit) sancimus tales scripturas omnifariam esse credendas [57]: & sive adscriptus fuerit servus: & ad quandam personam dicitur pertinere, credi omnimodo, & servum adfuisse, & fecisse stipulationem, & eam esse scripto domino acquisitam: & non dubitari, si servus ipse præsto fuerit, vel ejus dominus, pro quo scriptus est fecisse stipulationem. Et si inter præsentes partes res acta esse dicitur, & hoc esse credendum: si tamen in [58] eadem civitate utraque persona in eo die commanet, in quo hujusmodi instrumentum conscriptum est: nisi is, qui dicit sese, vel adversarium abfuisse, liquidis, ac manifestissimis probationibus, & melius quidem si [59] per scripturam, vel saltem per testes [60] undique idoneos, & omni exceptione majores ostenderit, sese, vel adversarium suum eo die civitate abfuisse: sed hujusmodi scripturas propter utilitatem contrahentium esse credendas. Datum Kalend. Novemb. post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

Si quis spoponderit insulam, cum moriebatur, ædificare.

XV. Idem A. Joanni P.P.

SI quis spoponderit insulam, *cum* [61] *moriebatur*, ædificare [62] stipulatori, impossibilis veteribus [63] videbatur hujusmodi stipulatio: sed nobis sensum contrahentium discutientibus, verisimile esse videtur hoc inter eos actum, ut incipiat quidem contra morientem obligatio, immineat autem heredibus ejus, donec ad effectum perducatur. Nemo enim ita stultus invenitur, ut tali animo faceret stipulationem, ut putaret posse tantum ædificium in uno [64] momento horæ extollere: vel eum, qui moritur, talem habere sensum, quod ipse sufficeret [65] ad hujus operis completionem. §. 1. Sancimus itaque si quid tale evenerit, heredes [66] ejus teneri, ut factum quod mortis tempore facere promisit, hoc heredes ejus adimpleant, quasi speciali heredis mentione habita, licet hoc minime fuerit expressum. Quemadmodum enim si in dando [67] concepta fuerit stipulatio, & contra heredes transmittebatur: ita & si in faciendo est, licet in mortis tempore colligatur, attamen ad similitudinem in dando conceptæ stipulationis, & heredes obligari: ut non [68] discrepet factum à datione, sed sit lex nostra per omnia sibi consentanea. Quod & [69] in legatis simili modo relictis observari censemus. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo 532.

TIT.

---

11 Ulpianus Præfectus annonæ, Jurisconsultus & amicus ab Alexandro Imperatore appellatus. ANS.

35 Nam olim *post mortem suam* nemo stipulari, aut promittere poterat. §. 12. *Inst. de inut. stip. Cum moreretur*, aut, *cum moriretur*, poterat. §. 14. *Inst. de inutil. stipul.* Goth. Declarationem hujus l. vide apud Tessaur. *dec.* 212. & quando purgatio moræ admittatur quando non. adde Pon. *lib.* 12. *tit.* 10. *arrest.* 1. Christin. *decis. Belg. vol.* 4. *dec. cis.* 176. & Grivell. *decis.* 92. ANS.

36 *l.* 45. §. 1. §. 2. *ff. eod.* §. 2. & 15. *Inst. de inutil. stipul. l.* 20. *ff. de jure dot.*

37 *l.* 4. *C. eod.* §. 14. *Inst. de inutilib.*

38 *d.* §. 12. *vers. sed & si quis.*

39 Observa regulam *l. un.* §. *ut act. ab hered.*

40 *Stipulatori ita respondeant.* Stipulatori alii ve quem stipulator voluit, promiserit, &c. vid. *Cujac.* 19. *obs.* 37.

41 Ubi dies interpellat, pœna committitur. *l.* 23. *ff. de verb. oblig. l.* 4. *ff. de l. commiss. l.* 18. *de usur.* alias ibi nulla mora est, ubi nulla petitio. *l.* 127. *ff. eod.*

42 Dies interpellat pro homine, *ut hic, & l. trajecticia.* 23. *vers. de illa ff. de obl.* nisi dies adjecta sit obligationis augendæ, vel finiendæ causa, vel brevior sit, vel legitima, non tacite: vide Socinum *regula* 90.

43 Facti proprii ignorantia non excusat.

44 Certiorari non debet, qui non ignoravit. *l.* 1. *in fin. ff. de act. empt. cap.* 31. *de reg. in* 6. adde *l.* 43. §. 1. *ff. de contrab. empt.*

45 Obligationes & stipulationes & promissiones dandi vel faciendi, vel ex utroque mixtæ heredibus & in heredes competunt: sive heredum ipsorum facta mentio sit, sive non sit. Nam quod in principalibus constitutum est, idem & heredes præstare possunt, nec tantopere jus strictum spectandum est. *Synopf. Basil. d. tit.* 4. *c.* 13. Goth. Hæc est XLVII. decisio ex L. novis Justiniani. Vid. Inglois, & Goedd. *de contrab. stip. cap.* 4. *num.* 145. 147. & 150. *cum seqq.* ANS.

46 *l.* 2. *ff. eod.*

47 Cur ita? vid. *l.* 9. *in fin. ff. de probationib.*

48 *l.* 133. *ff. eod.*

49 *d. l.* 133.

50 Hodie factum per alium impleri potest, *ut hic:* adde *l.* 5. *ff. de duobus reis.*

51 Non tamen vere: est enim inter artifices longa differentia, ingenii, naturæ, doctrinæ & institutionis. *l.* 31. *ff. de solut.* operæ non sunt eædem. vide *l.* 26. §. 12. *vers. sed si. de condict. indeb. l.* 12. *ff. de leg.* 3.

52 Subtilitas nimia legibus odiosa.

53 Cur ita? dixi de hac lege ad Edictum Justiniani 7. *cap.* 2. *l.* 5. §. 4. *ff. de act. tut.*

54 *d.* §. 4. *d. c.* 2.

55 *d.* §. 4.

56 Pudor naturalis in muliere, *ut hic. l. ult. C. de arbitris.* 57 Statur scripturæ, & instrumento, nisi contrarium probetur. *l.* 1. *C. eod.* præsumitur pro instrumento. *l.* 18. *C. de prob.* §. 11. *Inst. de inut. stipul.* 58 Hinc colligunt, præsumi quemlibet ex ea civitate esse in qua reperitur. Vide *Alc.* 2. *præs.* 15. 59 Vide *l.* 3. *in fin. C. si minor se major.* 60 Plures quam instrumento contineantur. vide *l.* 1. *C. de testibus.* 61 Id est, post mortem. §. 12. *Inst. de inutil. stipul.* 62 *d. l.* 13. 63 Promissio faciendi, cum quis morietur, utilis est. *l.* 13. *C. eod.*

64 Momento ædificium perfici non potest. 65 Morientis operæ morte finiuntur. 66 Vide *l. un. C. ut actiones & ab hered. & contra.* 67 Vide *d. l.* 13. 68 Non discrepat factum à datione. 69 Extensio contractuum ad legata.

Source : BIU Cujas

1 III. Inst. XX.

2 Quid si pubes? dixi ad *l.* 101. *ff. de verb. obl.* adde *l.* 7. *§. de contrab. stip.*

3 Imoes. *l.* 101. *ff. de verb. oblig.* Solve: Impubes non potest, *ut hic* Pubes potest *ut d. l.* 101.

4 Libera matrimonia esse oportet. vide *l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

5 Pactum *Ne liceat divertere*, non valet. *l.* 19. *ff. de verb. obl. l.* 71. §. 1. *ff. de cond. & demonst.* In matrimonio nemo detinetur invitus. Hodie detinemur inviti nec libera nobis sunt divortia. vide *Novell.* 22. *cap.* 14.

6 *l.* 1. *ff. eod. Paul. 5. sent.* 7. §. 2. *l.* 1. *in pr. ff. de verb. oblig.*

7 *l. ult. § eod.* §. 18. *Inst. eod. l.* 38. §. 17. *ff. de verb. obl.*

8 §. 19. *Inst. eod. l.* 31. §. 20. *ff. de verb. oblig.*

9 Quoties de eo quod interest agitur, petitio incerta admittitur per sententiam definiendum.

10 Quantum vide quæ notavi ad *l. ult. in fin. ff. de stip. præt.*

11 Stipulatio contra bonos mores, inutilis. *l.* 6. *§. de pactis. l.* 26. *l.* 123 *ff. de verb. oblig.*

12 De stipulatione mutuæ successionis, seu, ἀλληλεγγυούσης dixi ad *l.* 19. *l.* 30. *§. de pact.*

13 Si qui stipulati fuerint ut prior ex eis moriens alteri det patrimonium suum, inutile pactum est. *Syn. Basil.* 24. *tit.* 9. *ex l.* 44. *tit.* 6. *c.* 4. ubi in mora dicitur, hoc pactum esse ἀλληλεγγυούσης.

14 *l.* 9. *§. de pactis. l.* 3. *§. de collat. l.* 7. §. 7. *ff. de pactis. l.* 36. *ff. de verb. obl.* §. 1. *Inst. de except.*

15 *l.* 9. *§. de contrab. & comm. stipulat.* 16 *l.* 3. *§. eod. l.* 38. §. 17. *ff. de verb. obl.*

TIT. XXXIX.

DE INUTILIBUS[1] STIPULATIONIBUS.

De pupillo.

1. Imp. ANTONINUS A. Paulino.

EX stipulatione, in qua impubes[2] sine tutore auctore spopondisti, non[3] es obligatus. P.P. Kal. Jul. *Romæ*, LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De divortiis.

II. Imp. ALEXANDER A. Menophilo.

LIbera[4] matrimonia esse antiquitus placuit: ideoque pacta, *ne*[5] *liceret divertere*, non valere; & stipulationes, quibus pœnæ irrogentur ei, qui [quæve] divortium fecisset, ratas non haberi constat. P.P. III. Non. Februar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De absentibus: si quis alteri stipuletur.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidoræ.

UT inter absentes[6] verborum obligatio contrahi non potest: ita alteri[7], cujus juri subjectus non est, aliquid dari, vel restitui (nisi sua interfit[8]) nemo stipulari potest. Cum igitur defuncta in matrimonio filia tua, superstitis filii nomine partem dimidiam dotis à marito detineri, alteram vero partem nepoti tuo, vel si is in rebus humanis non esset, Juliano restitui pactum convenisse proponas: præventoque morte nepote, etiam stipulationem ad Julianum factam, ob absentiam ejus non valuisse significas: ac propterea ex persona, ac stipulatione tua, qua restitui cuncta juxta pactorum tenorem provideras, reddi tibi desideres; super stipulatu[9] tuo adi Præsidem provinciæ: ut examinatis partium allegationibus quanti[10] constiterit interesse tua juxta placiti fidem dotis portionem Juliano fuisse restitutam, ob incertæ actionis effectum concludat condemnationem taxatæ quantitatis. P.P. Idib. Decemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De successione futura, & omnino de his, quæ sunt contra bonos mores.

IV. Iidem AA. & CC. Dominæ.

EX eo instrumento nullam vos habere actionem [in quo] contra[11] bonos mores de successione[12] futura[13] interposita fuit stipulatio, manifestum est: cum omnia, quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sint. P.P. III. Kal. Maji, AA. CONSS.

De dolo & metu.

V. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

DOlo[14] vel metu[15] adhibito, actio quidem nascitur si subdita stipulatio sit: per doli mali tamen vel metus exceptionem summoveri petitio debet. S. XIII. Kal. Octob. AA. CONSS.

Si quis alteri stipuletur.

VI. Iidem AA. & CC. Septimio.

SI avia vestra sibi & Eustolio, quam mutuam dederat pecuniam, dari fuerat stipulata: nihil ei[16] cujus subjecta juri non fuerit, quærere potuit. Sane, si ipse, quod ei solvi placuerat, in stipulationem suo nomine deduxerit, obligationem in ejus etiam personam constitisse non ambigitur. S. V. Kal. Octob. CC. CONSS.

TIT. XL.

DE DUOBUS[17] REIS STIPULANDI, ET PROMITTENDI.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Paulinæ.

SI[18] duo plurisve rei cujusdam traditione[19] conventionem in solidum inierint, cuicunque eorum, quamdiu[20] res in eadem causa permanserit, si casus obtulerit, actio in solidum competit. P.P. III. Non. Decemb. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

II. Iidem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi non potest exigere debitum, cum sint duo rei promittendi ejusdem pecuniæ à quo[21] velit, & ideo si probaveris te conventum in solidum exsolvisse, Rector provinciæ juvare te adversus[22] eum cum quo communiter mutuam pecuniam accepisti non cunctabitur. S. V. Kal. Mart. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. CONSS.

In AUTHENT. de duobus reis. in princ. & §. seq. coll. 7. tit. 13. al. 9. Novell. 99. cap. 1.

Hoc ita, si pactum fuerit speciale[23], unumquemque teneri in solidum: *& si alter inops sit in solidum, vel in partem, ut id saltem ab altero petatur: vel si absens sit. Cum enim ambo adsunt, per Judicem producuntur, negotiumque communiter examinatur, & sententia communiter infertur. Quod fiet per administratorem, si judex sit delegatus. Sin autem non convenerint specialiter, ex æquo sustinebunt onus. Sed & si convenerint, ut uterque eorum sit obligatus: si ambo præsentes sint, & idonei, simul cogendi sunt ad solutionem.*

III. Iidem AA. & CC. Fabiano.

EXprimere debueras tuis precibus, utrumne *in partem*, an *in solidum* singuli vos obligaveritis, ac duo rei promittendi extiteritis: cum si quidem ab initio unusquisque pro[24] parte sit obligatus: egredi contractus fidem non possit. Si vero in solidum, electio rescripto[25] adimi non debeat. S. Id. April. *Byzantii*, AA. CONSS.

IV. Iidem AA. & CC. Andronico.

PRopter mutuam uni[26] datam[27] pecuniam aliis reis promittendi factis, ob[28] non numeratam sibi pecuniam obligationem remitti desiderio postulantium jura refragantur. S. V. Idus Februar. *Sirmii*, CC. CONSS.

Interpellatio facta ab uno de correis credendi, interrumpit præscriptionem etiam quoad cæteros. Salic.

V. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm quidam rei stipulandi certos habebant reos promittendi, vel unus forte creditor duos, vel plures debitores habebat, vel è contrario multi creditores unum debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnoverunt, vel per solutionem, vel per alios modos quos in anterioribus sanctionibus interruptionis invenimus positos: & nos ampliavimus, vel forte ad unum creditorem quidam ex debitoribus devotionem suam ostenderunt, vel cum plures essent creditores, debitor qui solus existeret, ad unum ex his, vel quosdam debitum agnovit: & *quærebatur*, si eis vel ei daretur licentia adversus alios indevotionem suam exercere, & quasi tempore emenso exactionem recusare, vel quibusdam ex debitoribus debitum agnoscentibus, vel in judicio pulsatis, deberent & alii ab omni contradictione repelli: nobis[29] pietate suggerente videtur esse humanum, semel in uno eodemque contractu qualicunque interruptione[30], vel agnitione[31] adhibita, omnes simul compelli ad persolvendum debitum, sive plures sint rei, sive unus: sive plures sint creditores, sive non amplius quam unus: sancimusque in omnibus casibus quos noster sermo complexus est, aliorum devotionem vel agnitionem, vel ex libello admonitionem aliis debitoribus præjudicare, & aliis prodesse creditoribus. Sit itaque generalis devotio, & nemini liceat alienam indevotionem sequi, cum ex una stirpe unoque fonte unus effluxit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLI.

DE FIDEJUSSORIBUS[32], ET MANDATORIBUS[33].

De publicatione bonorum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lysiæ.

SI Lysias adempta parte bonorum exulare[34] jussus est, non-nisi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus est. Verum qui pro eo[35] fidem suam adstrinxerunt, jure pristino conveniri possunt. P.P. Idib. Octobr. SEVERO A. III. & VICTORINO CONSS.

De pignoribus.

II. Iidem AA. Plotio.

CReditori[36], qui pro eodem debito, & 37 pignora, & fidejussorem accepit, licet, si malit, fidejussorem convenire in eam pecuniam, in qua se obligaverit, quod cum facit, debet jus pignorum in eum transferre. Sed cum in alia quoque causa eadem pignora vel hypothecas habet obligatas, non prius[38] compellendus est transferre pignora, quam omne debitum exolvatur. Dat. v. Kal. Februar. APRO II. & MAXIMO CONSS. 208.

De electione & beneficio divisionis.

III. Iidem AA. Maximo.

NOn recte procuratores nostri, si allegationi tuæ fides adesset, audire te noluerunt ex bonis fidejussoris, quæ ad fiscum pervenerunt, pecuniam repetentem, sed reum principalem convenire jusserunt: cum electionis potestas permittatur[39] creditori. Sed cum duos fidejussores accepisse te proponas: si alter idoneus est, intelligis te divisa quantitate partem competentem è Procuratore [nostro] petere debere, & adversus alium fidejussorem [ejus] experiri. Nam licet significes adjectum esse in obligatione, *ut singuli in solidum tenerentur*: tamen nihil hæc res mutat conditionem juris & constitutionem. Nam & cum hoc non adjiciatur[40], singuli[41] tamen in solidum tenentur: sed ubi sunt omnes idonei, in portionem obligatio dividitur. P.P. XVII. Kal. Septembr. ANTONINO A. III. & GETA III. CONSS. 209.

In AUTHENT. de fidejuss. & mandat. §. si quis igitur, & §. non solum col. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 1.

Præsente tamen utroque non[42] *permittitur intercessorem conveniri, prius quam reus inventus est minus idoneus, sive in totum, sive in partem. Absente autem reo, præsens intercessor jure quidem convenitur: Ipso tamen desiderante judex definiet tempus, intra quod deducat reum primo conveniendum, ipso in subsidium reservando. Nam transacto tempore compellitur intercessor satisfacere, cessis sibi à creditore actionibus absque distinctione contractus sive intercessionis.*

De novatione.

IV. Imp. ANTONINUS A. Rufæ.

NOvatione[43] legitime perfecta debiti in alium translati, prioris contractus fidejussores, vel mandatores liberatos esse non ambigitur: si modo in sequenti se non obligaverunt. P.P. XV. Kal. Octobr. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De electione.

V. Idem A. Potamoni.

IUre nostro est[44], potestas creditori, relicto reo, eligendi fidejussores, nisi[45] inter contrahentes aliud placitum doceatur. P.P. VI. Non. Maji, MESSALA, & SABINO CONSS. 215.

De eo, qui tabulas mutui ut testis signavit.

VI. Idem A. Pollæ.

SI pater tuus pro Cornelio, cum pecuniam mutuam acciperet, se non obligavit, frustra ex eo quod tabulas obligationis, ut testis signavit[46], conveniris. P.P. XI. Kal. Jul. MESSALA & SABINO CONSS. 215.

De eo qui mandavit, ut crederetur sub pignoribus.

VII. Idem A. Eroti.

SI creditor conditioni[47] mandato adscriptæ, cum pecuniam mutuam daret, in accipiendis hypothecis non paruit: frustra te judicio mandati convenit, quando non aliter te obligasse intelligaris, quam si pignoribus contraheretur obligatio. P.P. Kal. Jul. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

---

17 Dixi ad 3. *Inst.* 17. & XLV. D. II. *Novell.* 99.

18 Cujacius 5. *obs.* 35. monet hanc legem delendam esse non injuste. Nam nec Accursius, nec veteres eam cognoverunt. Abest etiam à veteribus, ut idem monet.

19 *Traditionem* quidem ita legunt, eo sensu. Duos ejusdem rei vindicationem habere in solidum, quod est falsum: hoc potius innuitur, re tradita, si convenerint duo sibi vicissim aliquid in solidum dari, vel fieri singulos quærere in solidum.

20 Hæc etiam verba suspecta Cujacio videntur *d. loco.* Inde putat hanc constitutionem damnandam delendamque esse.

21 Hodie id immutatum est Auth. *proxima. §. eod.*

22 Correo solventi datur regressus in correum.

23 Duo rei in solidum specialiter debent constitui: sin minus, in dubio pro parte tenentur, nisi alter sit absens aut non solvendo. Goth. Vid. Rittershus. in *explicat. Nov. part.* 3. *cap.* 6. & Joann. Goedd. *de contr. stipul. cap.* 9. *n.* 128. Costal. *in l.* 17. *ff. ad Vellejan.* Cujac. *Instit. de duob. reis.* ANS.

24 Pro parte obligati, in solidum conveniri non possunt.

25 Rescripto jus litigantium adimi non potest. *l.* 5. *§. si cui.* 26 Numeratio uni facta, omnibus facta videtur. *l.* 5. *§. si cui.* 27 Adde *l. ult. §. eod.* 28 Vid. *l.* 6. *§. de non num.*

29 Nota regulam.

30 Interpellatio unius correorum debendi impedit præscribi adversus cæteros.

31 Agitio unius correorum alteri correo nocet. adde *l. pen. §. eod.*

32 Dixi ad XLVI. D. I. & 3. *Inst.* 21. *Novell.* 4. Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *c.* 8. *num.* 40. ANS.

33 *d. tit.* 1.

34 Publicatio bonorum debitoris fidejussorem non liberat, *ut hic*, & *l.* 20. *§. eod. l.* 63 *ff. eod.* Cæterum hoc verbo *exulandi* proprie significatur deportatio. vid. *Cujac. 15. obs.* 35.

35 *l.* 3. *ff. de minoribus.*

36 Licet creditori habenti pignora agere adversus fidejussorem: debet tamen ei pignora cedere, nisi in aliud debitum possit venire. Goth. Intellectum hujus legis vid. apud Joann. à Sande *de decis. Frisic. lib.* 3. *tit.* 10. *defin.* 6. Donell. *hic.* Modestin. Pistor. *part.* 2. *q.* 1. Decium *cons.* 104. ANS.

37 *l.* 32. *ff. de negotiis.*

38 Vid. *l.* 2. *§. de bitor. pign.*

39 *l.* 5. *l.* 16. *§. eod.* §. 4. *Inst. eod. l.* 59. §. 3. *ff. mandat.* hodie non permittitur, nisi absente correo, vel inidoneo. *Novell.* 4. *cap.* 1.

40 Supervacua adjecta non nocent. *l.* 22. §. 1. *ff. quando dies.*

41 Etiamsi centum aut plures sint fidejussores, competit tamen eis divisionis beneficium.

42 Præsens debitor seu principalis prius hodie conveniendus est quam fidejussor: abrogatur itaque *l.* 3. *§. eod. l.* 16. *l.* 19. *l.* 21. *l.* 13. *§. eod.* Quid si reus principalis, jure vel facto discuti non potest? vid. *l. Marcell.* 25. *ff. eod.* Vel difficultate summa conveniri tantum potest, *ut l.* 2. *ff. qui satisdare.* Quid si reus principalis citra ullas alienationes in fraudem creditorum factas, *ut l. bona* 39. *ff. de jure fisci.* palam solvendo non sit. Quid si veterator manifestus, aut tyrannus sit, *ut l. si quis stipulatus sit Stichum* 112. *in fin. ff. de verb. oblig.* vel exceptione munitus. *Si Bart. in d. l. Marcellus.* Quid si beneficio hujus Authenticæ, fidejussor renunciavit? Quid si lis, qua de agitur ex æquo & bono non ex apicibus juris sit decidenda? Quid si bona rei principalis apud ipsum fidejussorem sint? *l. si procuratorem* 8. §. *si ignorante.* 7. *ff. mandati.* successionis jure. *l.* 24. §. *eod.* Quid si facta novatione, rei principalis obligationem fidejussor in se suscepit? *Bald. in l. antiquæ* 23. §. *sed si minus. §. ad SC. Vellejan.* aut negavit se fidejussisse. *l. si dubitet.* 10. §. 1. *ff. eod.* & *ibi Angel. Bald. Auth. contra qui propriam. §. de non numerata.* Quid si pro filio pater fidejussit. vid. *l.* 3. §. *Sed utrum* 4. *ff. de minorib.* Quid si de fidejussore judicio sisti agatur, *ut in Gloss. l.* 2. *ff. qui satisdare?* Quid si reus principalis naturaliter tantum obligatus est, ut servus & pupillus. *d. l. Marcell.* 25. aut absens sit extra territorium elapsa dilatione ejus requirendi fidejussori data, *ut hic:* aut mora, jam admissa mortuus sit. *Pet. Accurs. Bald. l. pen. §. de condit. insertis.* His casibus fidejussor etiam non discusso principali conveniri poterit. vide *Capellam Tholosanam & ibi Auferium dec.* 191. adde & alios casus de quibus dixi *Nov* 4. *c.* 1. 34 Novata rei principalis obligatione fidejussor liberatur, nisi in novata posteriore se obligaverit. *l.* 60. *ff. eod. Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 1. *c.* 72. 44 *l.* 3. §. *eod.* hodie non est. *Auth. præsente §. eod.* 45 Potest conveniri reus, ut principalis prius conveniatur quam fidejussor. 46 *Adsignavit, Cuj. ad l.* 126. §. 2. *ff. de verb. oblig.* Subscribens ut testis non fidejubet, nec obligatur. dixi ad *l.* 14. §. *si cer. add. d.* §. 2. Idem si quis se non visis, vel non lectis subscripsit: vel si instrumento subscripsit quædam utilia, quædam sibi damnosa continenti: tunc enim damnosis non censetur subscripsisse: alias subscribens instrumento id adprobare intelligitur. vid. *Socin. reg. subscribens* 385. 47 Conditioni mandati adscriptæ parendum. *l.* 44. *in fin. ff. eod.* ideoque mandans, ut alicui credat pignoribus datis non potest ab illo conveniri sine pignoribus credente.

Source : BIU Cujas

Si filius pro patre fidejusserit.

VIII. Imp. ALEXANDER A. Longo.

FIliusfamilias [1], qui pro patre [2], quamvis in venditione fundi, fidejussit, tenetur [3]. P.P. II. Idus Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

De pignoribus.

IX. Idem A. Aristocrati.

ETiamsi de jure obligationis pignorum [4] actum fuerit, fidejussoribus liberatio non contingit. P.P. V. Kal. Decembr. MAXIM. II. & ÆLIANO Conss. 224.

De usuris. I. De beneficio divisionis.

X. Idem A. Vitali.

FIdejussor, seu mandator, si in [5] usuras quoque obligatus est, justam causam recusandi eas solvere non habet. §. 1. Ut autem is, qui cum altero fidejussit, non solus conveniatur, sed divi datur [6] actio inter eos, qui solvendo sunt: ante condemnationem ex ordine postulari solet. P.P.*

De actionibus cedendis.

XI. Idem A. Salustio.

CUm alter ex fidejussoribus [7] in solidum debito satisfaciat, actio ei adversus eum, qui una fidejussit, non competit. Potuisti sane, cum fisco solveres, desiderare, ut jus pignoris, quod fiscus habuit, in te transferretur [8]: & si hoc ita factum est, cessis actionibus uti poteris. Quod & in privatis debitis observandum est. P.P. VII. Kalend. Novembr. ALEXANDRO A. III. & DIONE Conss. 230.

De verbis Græcis.

XII. Idem A. Theodoro.

BLanditus tibi est, qui non teneri te persuasit, quod cum pro alio intervenires, ὅτι ϑ' ὃν ϑέλῃς ποιήσω [10], dixisti: cum & his verbis obligationem verborum [posse] contrahi, pridem receptum est. P.P. VI. Kalend. Septembr. AGRICOLA, & CLEMENTE Conss. 231.

De latrone inveniendo.

XIII. Pars ex epistola GORDIANI A. ad Auxium.

SI Barsatorem [11] latronem Lysanias Decurio inventurum [12] se spopondisset: aut exhibere compellendus est, aut transmittendus ad Præfectum prætorio, vel ad Præsidem provinciæ.

Quando succurratur fidejussori solventi, adversus debitorem.

XIV. Idem A. Salvo.

MAndati [13] actio personalis est, quæ si nomine fidejussoris [14], vel adversus debitorem, seu heredes ejus competit: Præses provinciæ, quæ deberi compererit, reddi jubebit. Pignora etenim, quæ reo stipulandi nexa fuerunt, ita demum ad vos transeunt, si facta nominis redemptione solutio celebrata est, vobisque mandatæ [15] sunt actiones. Quod si factum est: ea quoque vobis persequentibus adversus [pignorum] possessores extraordinariam jurisdictionem idem vir Clarissimus impertietur. P.P. III. Non. Julii, GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De indebiti conditione.

XV. Idem A. Claudiano.

SI indebitam [16] pecuniam quasi ex causa fidejussionis obstrictus in cautionem per errorem deduxisti, tam doli mali exceptione uti, quam condicere [17], ut obligatio tibi accepto feratur, potes. Non est autem dubium, fidejussorem rei promittendi, bonis ad fiscum devolutis, si idem fiscus ob debitum restituendum fuerit conventus, & solverit [18], liberari. P.P. V. Kal. Decemb. GORDIANO A.

De electione.

XVI. Idem A. Maximo.

LIberum fuit [18], antequam lis adversus omnes fidejussores contestaretur, unum eorum eligere [19] creditori, si modo cæteros minus idoneos existimaret. At nunc post [20] litis contestationem, petitionem divisam redintegrari, juris ratio non patitur. P.P. II. Id. Jun. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

De pignoribus.

XVII. Idem A. Brasidæ.

OMissis [21] quoque pignoribus fidejussorem à creditoribus utiliter conveniri, nisi [22] in id tantum, quod ex his refici non poterit [23] acceptus sit: explorati juris est. P.P. VI. Id. Mart. ATTICO, & PRÆTEXTATO Conss. 243.

XVIII. Imp. PHILIPPUS A. Smyrnæ.

SI (ut proponis) fundum ob debitum obligatum non justo [24] pretio vendidisti: residuam quantitatem, quam ex pretio ejusdem servare potuisses, refundi tibi à fidejussore non jure poscis. P.P. V. Kal. August. PEREGRINO, & ÆMILIANO Conss. 245.

De electione.

XIX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sabino.

SI alienam reo principaliter constituto obligationem suscepisti, vel fidejussorio, sive mandatorio, vel quocunque alio nomine pro debitore intercessisti, non [25] posse creditorem urgeri, eum, qui mutuam accepit pecuniam, [magis] cum te convenire, scire debueras: cum si hoc in initio contractus specialiter non placuit, habeat liberam electionem. S. II. Kal. Maji, AA. Conss.

XX. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SEntentia [26] bonorum omnium ademptionem continente, rei damnati principalis intercessores eligendi creditori potestas non adimitur.

De electione, & de actionibus cedendis.

XXI. Iidem AA. & CC. Juliano.

SIcut eligendi [27] fidejussor creditor habet potestatem, ita intercessorem postulantem cedi [28] sibi hypothecæ, sive pignoris obligata jure, non prius ad solutionem (nisi mandata superhac re fuerit persecutio) convenit urgeri. S. XI. Kal. Novembr. AA. Conss.

De quantitate debiti.

XXII. Iidem AA. & CC. Hermiano.

SI ultra [29] hoc, quod accepit ea, pro qua te mandatorio nomine intercessisse commemoras, daturum te scripsisti [30]: Præses provinciæ ex hoc, quod ultra mandatum tuum numeratum est, à te nihil exigi patietur. S. XII. Kal. Maji, CC. Conss.

De electione.

XXIII. Iidem AA. & CC. Antipatro.

REos principales, vel mandatores simpliciter acceptos eligere [31], vel pro parte convenire, vel satis non faciente, contra quem egeras primo, post [illum] ad alium reverti (cum nullus de his electione [32] liberetur) licet. S. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De successoribus.

XXIV. Iidem AA. & CC. Pergamio.

FIdejussoris quidem heres [33] exemplo rei principalis tenetur. Sed si idem utrisque [34] succedat, intercessionis obligatione finita, velut principalis tantum debitoris heres conveniri potest. S. XI. Kal. Januar. CC. Conss.

De pignoribus.

XXV. Iidem AA. & CC. Philippo.

PIgnoribus datis à reo principali distractis, nec post longi temporis intervallum residuum [35] à fidejussore creditor petere prohibetur. S. VI. Kal. Januar. CC. Conss.

De eo, qui promisit se traditurum aliquem, vel certam summam, nisi id fecerit.

XXVI. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

SAncimus [36], si quis pro alio spoponderit, *quatenus eum intra certum* [37] *tempus tradat*, vel *certam quantitatem pecuniarum pro eo inferat*: & tempore statuto jam effluente, non poterit eum repræsentare, non [statim] pecunias pro eo stipulatas inferre, sed competere quidem post temporis lapsum omnimodo pœnalem actionem: non autem statim summam pro qua fidejussor admissus est, profligari. Sed si quidem usque ad sex [38] mensium spatium tempus statutum sit, aliud tamen ei indulgeri [sancimus,] intra quod si possit personam exhibere, & eam tradere pœna sit liberatus. Sin autem amplius, quam sex mensium tempus ab initio constitutum est: tunc quantacunque temporis curricula data sunt, tamen post lapsum eorum semestres tantum habere eum inducias, intra quas sit ei licentia personam, & [39] non pecunias reddere. Sin autem, & secunda [40] adjectio temporis excedat; tunc omnimodo pœnam pecuniariam persolvat. Sed siquidem post statutum ab initio tempus completum maluerit reum pro quo convenitur, defendere: licere ei hoc facere: nisi pacti tenor ad hoc reclamaverit, si forsitan sine [41] defensione facienda pro eo fidejussit. Sed si defensionem subierit [42], eam usque ad finem implere: nulla ei licentia concedenda in medio personam tradere, & pecuniarum dationem effugere. Sin autem, & secundum tempus effluxerit, nullo modo ei licentia concedatur, nec ad defensionis venire præsidium: sed omnimodo pœnam conferat, nisi intra primum tempus, quod statutum est, reus principalis ab hac luce [fuerit] subtractus [43]: tunc enim penitus ab exactione pœnæ liberum eum custodiri oportet. Quod si secundo tempore instante mortuus fuerit, nihilominus pœna jam commissa à fidejussore exigatur: omnibus, quæ in fidejussores, quando tali pœnæ fuerint illigati, statuimus, & in heredes [44] pro utilitate eorum obtinentibus. Dat. VI. Kalend. April. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

De eo, qui sine scriptis promisit aliquem exhibere, *vel* Judicio sistere.

XXVII. Idem A. Joanni P.P.

SI fidejussor nullam quidem cautionem [45] faciat, ostendens [46] se fidejussorem extitisse, præsentibus [47] autem tabularii hoc confessus est, *Quod in fide sua eum susceperit*: dubitatur à Palæstina [48] advocatione, Utrumne post duos menses liberetur, quasi sine scriptis fidejussione facta secundum [49] generalia edicta sublimissimæ Prætorianæ sedis: an, utpote scriptura interveniente, teneatur. Et divisio alia introducebatur, si idem juris esse debeat tam in publicis [50] causis, quam in privatis. †. Sancimus itaque, nisi confessio literis expositа fuerit à fidejussoribus [51] ex repræsentatione personarum, licet attestatio [52] super hoc processerit, attamen [53] [adhuc] sine scriptis esse fidejussionem, videlicet in [54] causis privatis existimari: & duobus [55] mensibus effluentibus ab hujusmodi nexu fidejussores liberari: nisi in tempus certum data est fidejussio. Tunc enim in tantum eam extendi, in quantum etiam attestatio fuerit expressa. Sin autem in publica causa [necessitas interveniat,] tunc omnimodo attestationem pro scriptura haberi. Multis etenim privilegiis propter publicas necessitates publico juri præstitis, non abs re est, & nos hujusmodi prærogativam ei condonare. Dat. XII. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

De electione.

XXVIII. Idem A. Joanni P.P.

GEneraliter sancimus, quemadmodum in mandatoribus [56] statutum est, ut contestatione contra unum ex his facta, alter non liberetur: ita [57] & [58] in fidejussoribus observari.

†. Inve-

---

1 Filiusfamilias pro patre fidejubere potest. *l.* 10. §. 1. *ff. eod. l.* 1. *in fin. ff. de filiofam. minor. l.* 9. *ff. quod cum eo, qui in alio. l.* 8. *ff. ad Vellejan. l.* 2. §. 3. *ff. qui satisdare.*

2 Et alio. *l.* 7. *ff. quod cum eod.*

3 Nisi non sit heres. *l.* 1. *ff. de filiofam. minore.*

4 Persecutio pignoris fidejussorem non liberat. *l.* 13. §. 4. *ff. de pignorib.* & è contra. *l.* 8. *ff. de pignorib.*

5 Fidejussor usurarum nomine non tenetur, nisi usuras expresse promiserit, *ut hic*: aut in omnem causam fidejusserit. *l.* 68. §. 1. *ff. eod. l.* 54. *ff. locati. l.* 2. §. 12. *ff. de administr. rerum.*

6 In usuras etiam potest obligari fidejussor.

7 Beneficium illud divisionis vocatur, & epistolæ Divi Hadriani. *l.* 26. *l.* 28. *ff. eod.* §. 4. *versic. sed ex epist. Instit. cod. Novell.* 99. adde *l.* 1. *ff. de dividend. tutel.*

8 Id est, ut cedantur actiones. De beneficio cedendarum *l.* 14. *l.* 21. *ff. eod. l.* 17. *l.* 36. *l.* 39. *ff. eod. l.* 76. *ff. de solut. l.* 2. *ff. de his qui in prior. credit.*

9 Ὅτι ὑγιώσομαι τοῦδε *Basil. Cujac.* 14. *obs. ult.* alii legunt, τί μὴ. *Cujac. Instit.* 10. ὑγιώσομαι. Alciatus 1. *parerg.* 3. reponit, λέγω. adde *Cujac.* 14. *obs. ult.*

10 Græce potest obligari fidejussor. *l.* 8. *ff. eod.*

11 Abarsacoram *Hal.* alii Barsoteram.

12 Inventa res non dicitur, nisi adprehensa. vid. *quæ notavi ad l.* 3. §. 3. *ff. de adq. possess.*

13 Mandati actio personalis. 26. *Eccl. c. περὶ μανδατῶν.* vid. *tit.* 1. *ex cap.* 81.

14 Fidejussori adversus debitorem, ejusve heredem competit mandati actio sine cessione. *l.* 36. §. 3. *ff. mandati.* hypothecaria vero, facta cessione. *ff. eod.*

15 Vid. *l.* 11. *ff. eod.*

16 Fidejussor solvens indebitum, agit condictione indebiti. *l.* 22. *ff. eod. l.* 3. *ff. de condict. indeb.* adde *l.* 7. *ff. de non num. l. ult. ff. de condict. ex lege.*

17 Condictionem liberationis Græci vocant τῆ ἀδήλᾳ, quod sit incerta. vid. *Cujac.* 19. *observ.* 35.

18 *l.* 52. *in fin. ff. eod.*

19 Hodie non est. vide *Nov.* 4. *c.* 1.

20 *l.* 3. *ff. eod.*

21 Contestatione litis tollitur electio. *l.* 53. §. 3. *ff. eod.*

22 Omissis pignoribus fidejussor potest conveniri nisi in subsidium pignoris sit acceptus.

23 Id est, in subsidium.

24 *l.* 41. *l.* 63. *ff. eod. l.* 56. *ff. mandati.*

25 Vide *l.* 2. *l.* 8. *ff. de rescind.* Si creditor non justo pretio pignus vendidit, residuum justi pretii à fidejussore non petit.

26 Hodie potest. *Auth. præsente. ff. eod.* & dixi ad *d. l.* 1. *ff. eod.*

27 Hoc hodie correctum. *d. Auth.*

28 De cessione actionum dixi ad *l.* 11. *ff.*

29 Speciem ita constitue: Hermianus mandavit credi xx. Mæviæ: x. duntaxat numerata sunt Mæviæ? Hermianus ultra id quod accepit Mævia, conveniri non potest, ut hæc constitutio pertineat ad legem 15. *ff. eod.* adde *l.* 17. *ff. de pactis.* alia species proponitur à Cujacio 19. *obs.* 35. alia ab interpretibus.

30 Epistola fidejussor & mandator potest constitui. *ut hic*, ut & pignus. *l.* 34. §. *idem ff. de pign. & hyp.*

31 Hodie in dubio fidejussorem ante principalem eligere non licet. *Authent. præsente. ff. eod.*

32 Qui ab uno reorum debitum petit, non dividit obligationem. Sola petitio non est divisio, vid. *l.* 2. §. 3. *ff. de verb. oblig.*

33 Vid. *l.* 4. *in fin. l.* 5. *ff. eod.* An & in delictis, vid. *l.* 267. *eod.* vide *Roland. à Vall.* 1. *consil.* 57. *num.* 4.

34 Heres fidejussoris reo principali succedens, convenitur ut principalis, non ut fidejussor.

35 Actio de residuo datur etiam in fidejussorem. *l.* 56. *ff. mandati.*

36 Fidejussor hominis sistendi sub pœna, intra semestre tempus (pœnamus hoc spatium temporis conventum) si intra id spatium hominem non exhibuerit, tantundem insuper ipsi temporis conceditur. Sin longius ab initio tempus constitutum fuerit, sex tantum mensium spatium habet, ut eum sistat quem promisit. *ut hic. Novell. Basil. 7. tit. 16. cap.* 87. 3. *Harm.* 5. §. 25.

37 Puta sex, septem, vel octo menses. adde *l.* 27. 28. *ff. eod.*

38 Si quis fidejusserit reum judicio sisti intra certum tempus hodie pœna statim non exigitur, sed dantur fidejussori sex menses intra quos sistendo, reus evitet pœnam ipsum jure commissam ex priore lapsu: vel brevius: Fidejussor intra sex menses, moram rei exhibendi vel sistendi evitat adde *quæ scripsi ad l.* 4. *ff. de custod.* Id spatium usus non adprobavit. *Clar. 5. sent.* §. *ult. q.* 46. coguntur enim fidejussores ratum exhibere toties quoties (ut illi loquuntur.) De hoc remedio fidejussorum, vide *Cujac.* 19. *observ.* 34.

39 Primo lapsu reus judicio sistendi personam rei sistere debet, non pœnam numerare.

40 Secundo lapsu reus judicio sistendi pœnam solvit.

41 Reus alteries sistendi quis esse potest, etiamsi eum defendere non cogatur.

42 Ultro scil.

43 Id est, mortuus. Reo intra primum lapsum moriente, fidejussor non tenetur, *ut hic*, intra secundum, tenetur. *vers. quod si secundo ff. eod.* adde *l.* 4. *l.* 5. *ff. qui satisdar.*

44 Jus purgandæ moræ fidejussori competens, ad ejus heredes transmittitur.

45 Subaudi scriptam *vers. sancimus, ibi litteris expositа. ff. eod.*

46 Legendum videtur, *ostendentem*: ut cohæreat antecedenti suo, cautionem.

47 Confessio vel contestatio non scripta, coram tabulariis facta, utrum vim habeat scripturæ cautionis.

48 Palæstina advocatio, quæ & Cæsariensis, à Cæsarea Palæstinæ advocatione. dixi ad *l.* 30. *ff. de pact. & l.* 12. *ff. de legitimis hæredibus, ubi dixi plenius.*

49 Vid. *l.* 2. *ff. de off. præf. prat.*

50 Fidejussor judicio sisti sine scripto accipitur in privatis causis, etiamsi apud tabularium fidejubeat, ὡς ἐν κατ' ἰδίαν, velut cum attestatione. 3. *Harm.* 6. §. 29. In publicis causis hæc depositio pro scriptura est. adde *l.* 17. *ff. de in jus voc.*

51 Fidejussores ex *repræsentatione personarum* barbare hic dicuntur, qui fidejusserunt aliquem judicio sisti.

52 Attestatio quæ hic dicitur, nihil aliud est quam cautio non scripta confessio coram tabulariis facta.

53 Fidejussio, confessio vel attestatio facta in privata causa, etiam coram tabulario, sine scriptis est fidejussio: non meretur denique nomen cautionis scriptæ, licet coram notario, instrumentorum & scripturarum opifice facta sit. In publica vero causa facta hunc in modum fidejussio vel confessio apud notarium pro scriptura est: propter publicarum necessitatum privilegia, *ut hic.* Diversitatis autem hæc ratio est, quod fidejussio sine scriptis indefinita duorum mensium spatio præscribitur: post bimestre tempus exspirat, definit esse fidejussio: fidejussio scripta, eademque indefinita. (Indefinitam dicimus fidejussionem, cui nullum certum tempus adjectum est) etiam ultra duorum mensium spatium excurrit atque protenditur. Dubitandi ratio priore casu fuit, quod fidejussio facta apud tabularium dicatur: tabularii autem munus sit acta gesta apud se in instrumentum, commentarium & scripturam referre: ut nisi retulerit, erasse videatur, unoque errore contrahenti non obesse. *arg. l.* 7. *ff. de testam.*

54 Dixi *ff. eod. vers. & divisio.*

55 Fidejussor judicio sistendi sine scripto acceptus duos ultra menses non tenetur. Qui vero scripto se obligavit, in perpetuum convenitur, id est, ad finem usque triennii: tanquam sit majus vinculum fidejussionis scriptæ, quam non scriptæ. Præsumunt enim auctores hujus beneficii, eum qui ex scripto fidem suam obsignare noluit, se in longum tempus obligare noluisse: quod & Isidorus Græcus adnotat *ad l.* 8. *ff. de donat.* & alii ad legem 36. *ff. de fideicomm. libert. l.* 3. *in fin. ff. de adimendis legat. l.* 12. *ff. de his quæ ut indign.* & Scholiastes apud Harmenopulum 3. *tit.* 6. §. 30. vid. *Cuj. d. loco & cap.* 13. *de præscr. n.* 13. adde *Nov.* 112. *c.* 2.

56 *l.* 23. *ff. eod. l.* 71. *ff. eod. Paul. 2. sent.* 17. §. *ult.*

57 Fidejussoris, mandatoris & correi similitudo hæc est, ut ne unius eorum electione seu conventione alter liberatus intelligatur.

58 Olim electo reo principali fidejussor, ejusve heres liberabatur: mandator non liberabatur. *d.* §. *ult.* hodie sublata est superior differentia.

Source : BIU Cujas

†. Invenimus etenim, & in fidejussorum cautionibus plerumque ex pacto hujusmodi causæ esse prospectum: & ideo generali lege sancimus, nullo modo electione [1] unius ex fidejussoribus, vel ipsius rei alterum liberari: vel ipsum reum fidejussoribus, vel uno ex his electo, liberationem mereri, nisi satisfiat creditori: sed manere jus integrum, donec in solidum ei pecuniæ persolvantur, vel alio modo satis ei fiat. †. Idemque in duobus [2] reis promittendi constituimus, ex unius rei electione præjudicium creditori adversus alium fieri non concedentes: sed remanere & ipsi creditori actiones integras, & personales, & hypothecarias, donec per omnia ei satisfiat. Si enim pactis [3] conventis hoc fieri conceditur, & in usu quotidiano [4] semper hoc versari aspicimus, quare non ipsa legis auctoritate hoc permittatur, ut nec simplicitas suscipientium contractus ex quacunque causa possit jus creditoris mutilare? Dat. xv. Kal. Novembr. *Constantinopoli*, post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

1 Unius fidejussoris vel rei electione alter liberatur. Hodie jus electionis sublatum est. *Nov. 4. cap. 1.*

2 De duobus reis promittendi.

3 Quod pactis fit, quodque usu consuetum, in perpetuam legislationem converti potest: argumentum itaque a pacto ad legem observa.

4 Usitata sequi atque amplecti debemus.

5 Hæc constitutio restituta est à Cujacio 19. *obs.* 35.

6 Usurarum fidejussor potest accipi. *l.* 10. §. *eod.*

7 Vid. *l.* 10. §. *de usur.*

Lex 28. [5]

SI quis fidejusserit in [6] usuras, non in biennium tantum, sed in tantum temporis in quantum cavit, tenetur. Quanto igitur voluerit tempore fidejussor in usuris se obliget, modo nec supra duplum [7] teneatur.

Tit. XLII.

DE [8] NOVATIONIBUS [9], ET DELEGATIONIBUS.

Delegatio debitoris non potest fieri, nisi eo consentiente: venditio vero nominis sic. Bart.

1. Imp. Alexander A. Timotheo.

DElegatio debiti, nisi [10] consentiente, & stipulante [11] promittente debitore [12] jure perfici non potest. Nominis [13] autem venditio, & ignorante, vel invito [14] eo adversus quem actiones mandantur, contrahi solet. PP. v. Id. Febr. Maxim. II. & Æliano Conss. 224.

Ex delegatione, animo novandi facta, tollitur prior obligatio. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Firmino.

EX contractu pecuniæ creditæ actio inefficax dirigitur [15] si delegatione personæ rite [16] facta jure novationis vetustior contractus evanuit [17]. P.P. Kal. Sept. Pio, & Pontiano Conss. 239.

Cessio actionum non liberat debitorem. Salic.

III. Idem A. Mutiano.

SI delegatio non est interposita debitoris tui, ac propterea actiones apud [18] te remanserunt, quamvis creditori tuo adversus eum solutionis causa mandaveris actiones, tamen antequam lis [19] contestetur [20], vel [21] aliquid ex debito accipiat, vel [22] debitori tuo denunciaverit [23], exigere à debitore tuo debitam quantitatem non vetaris, & eo modo tui creditoris exactionem contra eum inhibere. Quod si delegatione facta jure novationis tu liberatus [24] es, frustra vereris, ne eo, quod quasi à cliente [25] suo non faciat exactionem [26], ad te periculum [27] redundet: cum per [28] verborum obligationem voluntate novationis interposita, à debito liberatus sis. P.P. v. Id. Jun. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Procurator simpliciter factus ad exigendum, habet potestatem recipiendi, non novandi, vel aliter liberandi. Salic.

IV. Idem A. Stratonico.

NOn abstulit tibi procurator tuus actionem, si cum ei mandasses exactionem [29] pecuniæ, quam hi tibi debebant contra quos supplicas, parte accepta, de reliquo eos liberavit: cum neque contra [30] voluntatem tuam novationem facere, neque in eo, quod non solvebatur, eos liberare potuerit. P.P. Id. Nov. Gord. A. & Aviola Conss. 240.

Non debet quis mihi fidem rumpere, licet sibi rumpatur ab alio. Bald.

V. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Septimiæ.

SI [31] pater tuus, cui te successisse proponis, creditori pro Alexandro suscepto nomine [32] certam pecuniam stipulanti spopondit, licet per improbitatem Alexander ei satis non fecit, tamen summæ promissæ nimis improbe solutio negatur. S. II. Id. April. *Sirmii*, CC. Conss.

Etiam creditori creditoris debitor invitus non delegatur. Bald.

VI. Idem AA. & CC. Dertiparo.

NEc [33] creditoris creditori quisquam invitus [34] delegari potest. S. XII. Kal. Nov. *Dorostoli*, CC. Conss.

Personalis actio non sequitur debitorem debitoris. Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Zoilo.

SI [35] solveret ibi pecuniam delegatus Eucarpus dare spopondit: vel debitum constituit, suo nomine conveniri potest: alioqui adversus eum experiri pro chirographario [36] debitore tuo frustra conaris. S. VII. Kal. Jan. CC. Conss.

Obligatio non novatur per obligationem, etiamsi nova persona interveniat, vel obligationi aliquid addatur, vel detrahatur.

VIII. Imp. Justinianus A. ad Senatum.

NOvationum nocentia corrigentes volumina [37], & veteris juris ambiguitates resecantes, sancimus: Si quis vel [38] aliam personam adhibuerit, vel mutaverit [39], vel pignus acceperit, vel quantitatem augendam, vel minuendam esse credidderit, vel conditionem, seu tempus addiderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem [40] acceperit, vel aliquid fecerit, ex quo veteris juris conditores introducebant novationes: nihil penitus prioris cautelæ innovari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere: nisi [41] ipsi specialiter [42] remiserint quidem priorem obligationem, & hoc expresserint, *Quod* [43] *secundam magis pro anterioribus* [44] *elegerint*: Et generaliter definimus [45], voluntate [46] solum esse, non lege novandum [47]: & si non verbis exprimatur, ut sine novatione (quod solito vocabulo ἄνευ καινοτητος [48], Græci dicunt) causa procedat, hoc enim naturalibus ineſſe rebus volumus, & non verbis extrinsecus supervenire. Dat. XI. Kalend. August. *Constantinopoli*, Lampadio, & Oreste, VV. CC. Conss. 530.

8 Dixi ad XLVI. D. II. §. 3. *Inst. quibus mod. toll. obl.*

9 Novatio ἀνακαινισμὸς (unde καινοποιεῖσθαι novari) delegatio vero μετάθεσις, hoc est, translatio. *Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 1. cap. 72. καινότης in l. ult. §. eod.*

10 Debitor invito creditore, alium vice sua debitorem constituere non potest. vid. *l.* 6. §. *eod. l.* 8. *in fin. §. de obligat.*

11 Creditori sc. fit enim delegatio per stipulationem, *l.* 11. *ff. cod.* & litis contestationem. *ibid.*

12 Qui delegat scilicet.

13 Nomen vendi potest. *l.* 3. §. *de hered. vel act.*

14 Invito debitore nomen alteri possum cedere, *ut hic.* Debitorem invitum delegare non possum. §. *eod.*

15 Si translatio debiti fiat, in universum obligatio prior perimitur, *ut hic. Syn. Bas. tit.* 6. *ex lib.* 26. *c.* 33 & 3. *Harm.* 5. §. 88.

16 Per stipulationem: ut & litis contestationem. *l.* 11. *in fin. ff. eod.*

17 Debitorem rite delegatum convenire possumus, *ut hic.* Cur ita? vid. *l.* 18. *ff. de fidejuss.* §. 3. *Inst. quib. mod. toll. oblig.*

18 Cedens nomen debito non liberatur, *ut hic*, qui delegat liberatur, *vers. Quod si delegavit.* §. Cur ita mandari actio nescio debitore debitoris potest: delegatio vero sit, eo præsente: eo promittente creditori, cui sit delegatio. adde *Socin. reg.* 80. Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *c.* 6. *num.* 38. & Joann. à Sand. *decis. Frisicar. lib.* 3. *tit.* 7. *defin.* 2. Ans.

19 Primus casus quo nomen cedenti solvi non potest. adde *Socin. reg.* 79.

20 Fit enim per litis contestationem delegatio. *l.* 11. *in fin. ff. eod.*

21 Secundus casus.

22 Tertius casus.

23 Nomen creditori solvi potest, tribus casibus exceptis. §. *eod.*

24 *l. ultim. ff. de lege commiss.*

25 Delegatione debitor liberatur.

26 Cliens hic delegatum significat, quibusdam videtur significare susceptum in fidem, ut & alibi *in l.* 3. *ff. de usu & habit. l.* 5. §. 1. *ff. de his qui dejece. l.* 3. §. 6. *ff. de pœnu. l.* 89. *ff. de furtis. l.* 7. §. 1. *ff. de captiv.* vide *Petrum Pithœum tit.* 9. *Notar. Mosaic.*

27 Periculum delegati creditor sustinet, at non delegans. *l.* 96. §. 2. *ff. de solutionibus.*

28 Novatio fit per verborum obligationem, voluntate novationis interposita.

29 Procurator ad exigendum datus, accepto ferre & novare non potest, *ut hic*, & *l.* 21. *ff. eod. l.* 13. §. 10. *ff. de acceptilat.*

30 Procurator sine mandato novare non potest, *ut hic.* cum mandato potest *d. l.* 13. accepto ferre non potest, nisi antea mandatum habuerit novandi. Ideoque directo per procuratorem non fit acceptilatio, sed per obliquum, & ita intellige quod scripsi ad *d. l.* 13.

31 Qui ex stipulatu pro alio spopondit, satisfacere debet, quamvis ipse nihil accepit. *Syn. ibi c.* 36. & 3. *Harm.* 6. §. 3.

32 Susceptor alienæ obligationis solvere tenetur, etiamsi reus principalis ei non satisfaciat. *l.* 12. *ff. eod.*

33 Invitus nemo creditori creditoris sui delegari potest. *Syn. ibid.*

34 *l.* 1. §. *eod.*

35 Ab eo qui delegatus est solvere alterius debitum, si mihi dare spoponderit, aut debitum constituerit, recte petetur. *Synops. Basil.* 29. *tit.* 3. *ex tit.* 4. *cap.* 37. vel ita: Qui alterius debitum in se recepit, si spoponderit & debitum constituerit, recte suo nomine convenitur. 3. *Harm.* 6. §. 2.

36 Chirographarius creditor debitorem debitoris convenire non potest. vid. *Cujac.* 8. *obs.* 9.

37 Volumina novationum hic idem quod difficultates, ambiguitates.

38 Novatio non fit persona alia adhibita, mutata, pignore accepto, quantitate aucta, minuta: conditione vel tempore adjectis: cautione minore accepta & similibus. Quid igitur? fit tantum novatio, si hoc nominatim expressum fuerit, *ut hic.*

39 Εναλλάξῃ, *Basil. l.* 7. *Echog.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 1. *cap.* 28. mutaverit, *Hal.* & male significatur hic novatio quæ fit interventu novi debitoris.

40 *Juniorem*, ita legitur in quibusdam manuscriptis; quam lectionem probat Cujac. 19. *obs.* 36. confirmatque ex lege 57. *ff. de adm. tut.* quæ docet novationem fieri (etiamsi prius amissum sit chirographum) facto chirographo, licet nec persona, nec causa obligationis mutata sit.

41 Εἰ μὴ ἰδικῶς τοῦτο ῥηθῇ, nisi specialiter expressum fuerit. *Syn. ibid. c.* 38. ὅτι ῥητῶς συμφωνήσωσι, cum disertis verbis ita convenit. 3. *Har.* 5. §. 89.

42 Novatio debiti nulla fit, nisi specialiter expressum fuerit, *à priori debito recedi*: neque sufficit aliam personam adhibitam, mutatamve: non sufficit denique pignus acceptum esse, debitum auctum: conditionem minutam, tempus adjectum. *Syn. & Harm. d. loco.* adde *l.* 22. *ff. de leg.* 3.

43 Hanc formulam referunt Græci, ὅτι ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἀναχωρεῖν χρῆις, id est, quod à priori debito recedamus. *Synops. ibid.* ἀφίημι τὸ πρότερον τῆς ἐνοχῆς καὶ λαμβάνω σε. id est, priorem debitorem obligatione libero, & te accipio. *Harm. ibid.*

44 Id est, pro anteriori obligatione.

45 Quid definit Justinianus? sane hac constitutione definit, Novationem non præsumi, sed probari factam oportere: non intelligi factam nisi specialiter dictum sit, *ut à priori debito recederetur.* Quod cum ita sit: cur hic addidit, voluntate solum esse, non lege novandum? Nam si voluntate solum novatur, non lege, verbis generalibus fiet novatio, nec specialis mentio novationis exigitur. Deinde quid hæc sibi volunt? *novandum, etsi non verbis exprimatur, ut sine novatione causa procedat.* Postremo, cum hic statuat Justinianus, non alias novationem esse, quam si specialiter adjiciatur, discedi à priore obligatione, cur in fine hæc verba adjicit? *hoc naturalibus ineſſe rebus & non verbis extrinsecus supervenire.* hæc enim satis innuunt, quibuscunque verbis ineſſe vim novandi: specialem formulam non requiri: tacite vim nominationis quibuscunque verbis ineſſe: subintelligi denique novationes natura ipsa, sine ulla verborum solennitate. Paulo sunt apertiores Græci (apud *author. Syn. d. c.* 38.) cum adscribunt, Ideo novationis specialem & expressam mentionem fieri oportere, quod verba, uti reapse, sunt, non interpretationem spectamus: quasi dicerent, Novationem factam tacito quodam intellectu interpretationis, non intelligi oportere, sed tum demum cum certa, & expressa formula adjectum fuerit: novationem factam esse. His ita constitutis verisimile fit mihi, locum hujus constitutionis corruptum esse: nisi dicamus Justinianum aut Tribonianum ita scripsisse, *Et generaliter definimus lege solum esse, non voluntate novandum: & si hoc verbis exprimatur, ut cum novatione (quod solito vocabulo κατὰ καινότητα Græci dicunt) causa procedat, hoc enim naturaliter ineſſe rebus non volumus, sed verbis extrinsecus supervenire.* Sic sentio, aut ita scripsisse Tribonianum, aut ita loqui voluisse. Quid est enim lege *novari*, nisi expresse? Quid *voluntate novare*, nisi verbis generalibus? *lege novat*, qui certa conceptaque formula legem novationi dicit: *voluntate novat*, quem non tam verbis quam voluntate qualiquali & tacita novasse apparet. Qui lege ita novat verbis exprimit, ut κατὰ καινότητα, id est, ut cum novatione caute procedat. Igitur hac constitutione Justinianea, vis novandi naturaliter rebus non inest, hoc est, non subintelligitur ex rebus ipsis aut ipso actu, sed ex verbis extrinsecus supervenit, hoc est, ex concepta & speciali novationis formula. Cum hæc Triboniani sententia sit (quam & Græci sequuntur interpretes) mirum non ita hic legi. Mirum quoque ex hac constitutione ab interpretibus colligi, sufficere, ut conjecturis constet novationem factam esse. *Cagnol. ad l. expressa* 195 *ff. de reg. cum* alioquin ex *l.* 3. *in fin. §. eod.* constet novationem fieri per verborum obligationem; voluntate novationis interposita.

46 In novatione facienda sufficit stricto jure quælibet voluntas: sed hac regula neglecta Tribonianus specialem exigit, *ut hic*, & *Nov.* 99. vid. *Cujac.* 14. *obs.* 7. Nam tametsi Tribonianus hic constituat, quamlibet voluntatem in novando sufficere, specialem tamen novandi voluntatem exigit.

47 An idem in delegatione? vid. *Jason. ad l. singul.* 15. *ff. si certum.*

48 Ἀναπαύτως, *Hal.* ἀναδεκτικῶς. *Cujac. Inst. quib. mod. toll. obl. in fin.* & 19. *obs.* 36. *in fin.* ἀνεπιλήπτως, *Cont.*

Tit. XLIII.

DE SOLUTIONIBUS [49], ET LIBERATIONIBUS.

In quam causam solutum imputetur.

1. Imp. Antoninus A. Aristeneto.

IN [50] potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere, *in quam causam reddat.* Quod si [51] debitor id non fecit, convertitur electio ad eum, qui accepit [52], si neuter voluntatem suam expressit [53], prius in usuras id, quod solvitur, deinde in sortem accepto feretur. P.P. II. Novemb. Duobus & Aspris Conss. 213.

Si fiscus tam debitori, quam creditori successerit.

II. Imp. Alexander A. Bassæ.

LIberati fidejussores, quoties fiscus, tam debitori, quam creditori (licet diversis stationibus [54]) succedit, jus certum est. Quod & in tua persona Procuratores mei custodient. P.P. Kalend. Jul. Lupo & Maximo Conss. 233.

Si servo solvatur.

III. Imp. Gordianus A. Apollonio.

SI cum servus liberam peculii administrationem haberet, mutuam ab eo accepisti pecuniam, eique ante [55] ademptum peculium, vel prius quam ademptum cognosceres, eam exolvisti, ea solutione liberatus es. P.P. v. Kalend. Octob. Pio, & Pontiano Conss. 239.

Si servo solvatur. De instrumento non reddito.

IV. Idem A. Rufinæ.

NIhil interest, utrum creditori mutuam pecuniam solveris, an ex ejus voluntate [56] servo [57] numeraveris. Nec enim ex eo, quod creditor concessit in fatum, prius quam instrumenta [58] redderet, evacuatæ obligationis vires reparari queunt. P.P. II. Id. Octob. Pio, & Pontiano Conss. 239.

De eo, qui quantitatem ab alio debitam creditori offert, aut solvit.

V. Idem A. Celso.

NUlla tibi adversus [59] creditorem alienum actio supereſt, eo quod ei debitam quantitatem offerens, jus obligationis in te transferri desideras: cum ab eo te nomen comparasse non suggeras: licet [60] solutione ab alio facta nomine debitoris, evanescere soleat obligatio. P.P. XV. Kal. Nov. Pio, & Pontiano Conss. 239.

De errore apochæ.

VI. Idem A. Alexandro.

SI inter patrem tuum, eosque quos debitores esse dicebas non de [61] dubia lite transactio facta est, sed parte tantummodo recuperata, *universum* [62] *se recepisse* cavit, nec de superfluo eos, quos verbis obligavit, per acceptilationem liberavit, nec donationis [63] causa id factum est, exuberantis debiti integra ei repetitio competit. P.P. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De usuris.

VII. Philippus A. & Philippus C. Antiocho.

EJus quantitatis, cujus petitionem ratio compensationis [64] excludit, usuras [65] non posse reposci manifestum est. P.P. v. Kal. August. Peregrino, & Æmiliano Conss. 245.

VIII. Idem A. & C. Rufino.

USuras, quæ quotannis in [66] urbe numerandæ sunt, promittere [67] alio loco dependi [68], nisi [69] ex justa causa [70] exempli ratio minime finit. P.P. v. Id. Maji, Philippo A. & Tatiano Conss. 246.

49 Dixi ad XLVI. D. III. & 7. *Ecl.* 6. & *lib.* 26. *tit.* 5.

50 *Ecl. d. loco, c.* 1. *l.* 101. *in fin. ff. eod.*

51 *l.* 1. *ff. eod.* & *l.* 21. §. *de usuris.*

52 Id est, in creditorem.

53 Vid. *l.* 5. §. *pen. ff. eod.*

54 Rationibus, *Hal.* & male: Statio quid esset, dixi *l.* 10. §. *de compens.* hoc interim innuit: Fisco succedente debitori & creditori diversarum stationum, seu ex diversis stationibus liberari fidejussorem. *hic adde quæ ad Accurs. scripsi.*

55 Servo ante ademptum peculium, ex contractu peculiari solvi potest: post ademptum etiam, sed ab ignorante, *ut hic*, & *l.* 35. *ff. eod.* adde *l.* 21. *ff. de jurejur. l.* 11. *ff. depositi.*

56 Aut jussit. *l.* 49. *ff. eod. l.* 22. §. 12. *ff. solut.*

57 Non peculiare etiam debitum volente creditore ejusdem servo solvi potest.

58 Solutione tutus quis esse potest, etiamsi debiti instrumentum non recipiat. vid. *l.* 5. §. *depositi.*

59 Nemo cogitur invitus extraneo debitum cedere. Extraneum voco, alium à debitore.

60 Ratio dubitandi. Invitus debitor liberatus. *l.* 17. §. *eod. l.* 23. *ff. eod. l.* 39. *ff. de negot. Inst. quib. mod. toll. obl. in pr.* ergo & creditori invito solvi potest.

61 Transactio fit de lite dubia. *l.* 1. *ff. de transact.* adde *l.* 21. §. *eod.*

62 Confessio totius recepti perterrorem facta, ad id, quod receptum non probatur redditum, non porrigitur. *l.* 13. §. *eod. l.* 7. §. *de except. l.* 24. *l.* 31. §. *de transf. l.* 67. §. 3. *ff. de cond. ind.*

63 Hæc adjectio *donationis hyperoches aut superfui.* ab his præsertim qui non ita bona fide cum aliquo contrahunt, omitti non solet. Donatio hyperoches, Gallis est *donation de plus value.* dixi ad *d.* §. 3.

64 Hanc legem interpretari potes ex *l.* 4. §. *de compens.*

65 Vid. *d. l.* 4. *in fin.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 130. Ans.

66 Loci utilitas debitori potest eripi. *l.* 1. 2. 8. & 10. *ff. de eo quod certo loco.* §. 33. *vers. loco Inst. de act.* quidam ita legunt apud Accursium.

67 *Permittere*, quidam ita legunt.

68 *Deferri*, quidam ita legunt.

69 Alias pura actione loci utilitatem nemo creditori auferre potest. §. 33. *vers. si quis tamen. Inst. de act. l.* 8. *ff. de eo quod certo loco.*

70 De qua vid. *d.* §. 33. *vers. propter quam causam. vers. quæ utilitas.*

Source : BIU Cujas

De obligatione, & consignatione pecuniæ debitæ.

IX. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. Cassio.

OBsignatione [1] totius [2] debitæ pecuniæ solenniter [3] facta, liberationem [4] contingere manifestum est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco [5] quo debetur, solutio [6] fuerit celebrata. P.P.v. Id. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De datis in solutum.

X. Iidem AA. & CC. Ambrosio.

SUccessores ejus, qui major vigintiquinque annis in solutum [6] pro debito jure mancipia [7] dedit, hæc revocare non posse constat. S. v. Id. April. *Bizantii*, AA. CONSS.

Si marito solvatur, quod uxori debetur.

XI. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

CUm [8] maritum [9] tuum à debitoribus tui minoris vigintiquinque annis constitutæ, velut ex causa tibi debiti aliquas accepisse quantitates, nec tamen te consensum accommodasse significes, nullum tibi præjudicium potuit fieri, nisi factam solutionem post majorem [9] ætatem ratam [10] feceris. S.v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS.

Si extraneo solvatur.

XII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

INvito vel ignorante creditore qui solvit alii [13], se non liberat obligatione. Quod si hoc, vel mandante [14], vel ratum habente eo fecerit, non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori solvisset. S. III. Id. Maji, AA. & CC. CONSS.

De simulata liberatione.

XIII. Iidem AA. & CC. Philotimo.

SI obligatum hominem ex causa mandati, non per stipulationem facta novatione [15] post acceptilationem liberasti, sed [16] tantum receptam ex [17] eadem causa debitam quantitatem falso [18] scripsisti: figmento veritatis extingui non potuit obligatio. S. VI. Kal. Jun. AA. CONSS.

Collatio apochæ, & redditi chirographi.

XIV. Iidem AA. & CC. Cohortæ.

PEcuniæ [19] solutæ professio [20] collata instrumento, majorem rei gestæ probationem continet, quam [21] si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuisset redditum [22]. S.v.Id.Jul.AA. CONSS.

De chirographo reddito contra voluntatem creditoris.

XV. Iidem AA. & CC. Quartino.

QUod debitori tuo chirographum [23] redditum [24] contra [25] voluntatem tuam adseveras [26], nihil de jure tuo diminutum est. Quibuscumque itaque argumentis jure proditis hanc obligationem tibi probanti, eum pro hujusmodi facto liberationem minime consecutum, Judex ad solutionem debiti jure compellet. S. v. Kal. Sept. AA. CONSS.

Quid solvendum sit.

XVI. Iidem AA. & CC. Charidemo.

EUm, à quo mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum nolentem suscipere nomen [27] debitoris tui compelli juris ratio non permittit.

In AUTHENT. de fidejussor. & mandato. §. quod autem. col. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 3.

HOc, *nisi debitor in pecunia vel alia re mobili solvere nequeat: tunc enim res immobilis quam debitor habet meliorem, solvi potest, facta per Judicem subtili ejus causæ æstimatione, ut rem prædictam, & debitori solvere, & creditori liceat petere, præstanda creditori cautela de evictione quæ debitori possibilis sit: quod est in omni actione. At si creditor paratus sit emptorem rei præstare, oportet debitorem cautela Judicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrahere, ut satisfiat creditori.*

Si alius pro debitore solverit. De rebus pro numerata pecunia in solutum datis.

XVII. Iidem AA. & CC. Cassio.

MAnifesti juris est, tam alio [28] pro debitore solvente, quam rebus [29] pro numerata pecunia consentiente creditore datis, tolli paratam [30] obligationem. S. Kal. Dec. *Sirmii*, AA. CONSS.

De chirographis debitoris redditis cum subscriptione procuratoris significantis nihil creditoribus deberi.

XVIII. Iidem AA. & CC. Domitio.

INquisitio veritatis tolli non potuit, quod chirographa, quæ fecerat procurator tuus, recepta, tibique restituta ab ipsius herede proponas, cum subscriptione procuratoris significante, *Quod* [31] *nihil creditoribus debeatur*: cum nihil prohibeat, & creditoribus satisfactum [esse,] & non vestræ pecuniæ, sed ipsius, cui negotium gerendum mandaveras, processisse solutionem. S. Id. Febr. CC. CONSS.

Si servo solvatur.

XIX. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI actori [32] [servo,] tam mutuis dandis pecuniis, quam debitis accipiendis præposito [33], in hoc quod susceperas ejus dominæ per ipsum satisfecisti: instrumentum inane [34] solutione celebrata nihil tibi nocere potest. Aliter enim solventes servo de actione dominæ liberare se minime possunt. S.v. Id. Octob. CC. CONSS.

De operis servi in solutum concessis.

XX. Iidem AA. & CC. Eucrati.

SI operas [35] certi servi pro pecunia sumpta sibi in debitum compensare placuit creditori: his secundum conventionis fidem præstitis, de mancipio restituendo pacti tenor servari debet. S. v. Kal. Novemb. *Hadrianopoli*, CC. CONSS.

De eo, qui scripsit se recepisse plusquam recepit.

XXI. Iidem AA. & CC. Rufo.

INteresse multum, utrumne spe [36] futuræ numerationis susceperit te, quod instrumento continetur, scripsisti, an accepta minore quantitate tantum, quantum lectio probat, in scriptura conferri placuit: Nam superiore quidem casu residui petitio debiti manet integra: posteriore vero consensu transactionis [37] finitis stare convenit. S. III. Non. Decemb. CC. CONSS.

Si chirographum cancellatum sit, vel non.

XXII. Iidem AA. & CC. Grato.

INductum [38] (id est cancellatum [39]) necne sit chirographum, vestram [40] solutionem semel debiti causa factam ei qui exigendi potestatem habuit, probantium, nihil interest. S. v. Id. Decemb. CC. CONSS.

De causa confessionis non secuta.

XXIII. Iidem AA. & CC. Vacio.

SI litterarum [41] Auxenonis contemplatione, quas ad Aristonem de numeranda tibi pecunia dederat, recepisse te scripsisti debitum ab Aristone, mandato non impleto, cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire potest. S. XV. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De fundo in solutum dato.

XXIV. Iidem AA. & CC. Rufino.

CUm [42] pro pecunia quam [mutuo] acceperas, secundum placitum Euandro te fundum [43] dedisse profitearis: ejus industriam [44], vel eventum meliorem tibi non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distraxisset, non juste petis. S. VII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De probatione.

XXV. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SOlutionem asseveranti [45] probationis onus incumbit: quo facto, chirographum condicere [46] potest [47]. S. III. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

---

1 *l.* 39. *ff. cod. l.* 19. *C. de usur. l.* 56. §. 1. *ff. mandati.*

2 Nisi forte id quod nonoffertur, liquidum non sit, sed incertum. *arg. l.* 21. *ff. de reb. credit.*

3 Obsignatio debiti solenniter fieri intelligitur, quæ jure fit. Non est nuda, *l.* 11. *C. de usur.* quæ fit opportuno tempore & loco. *C. cod. si eo loco d. l.* 39. quæ pure, quæ citra conditionem, quæ totius debiti. *C. cod. ibi, totius debitæ pecuniæ.* Quid si incerta debiti sit summa? fidejussores dari volunt qui de eo quod obscurius est, spondeant, *Alex. cons.* 24. *n.* 9. *arg. l.* 5. *l.* 34. *in fin. ff. de statulib.* Quid, verbalis oblatio sufficitne? interpretes dissentiunt *in l. qui Romæ* 122 *ff. de ver. obl.* ubi vid. *Cuj.* 8. *ad Afric. ad l.* 39. *ff. de solutionib.* Nonnulli ajunt, alii negant, adeo ut realis in folle non sufficiat, *l.* 82. *ff. de cond. & demonst.* potest tamen pecunia ex sacculo exhiberi testibus præsentibus, postea obsignari. *l. ult. ff. de l. commiss.* ac deponi in publicum. *l.* 19. *C. de usur. l.* 10. *C. de pign. act.* vid. *Ferrariens. in forma libelli compromiss.* 28. *in verbo, legitime obtulerit.* 17.

4 Adeo ut postea pecunia creditori pereat. *l.* 39. *ff. cod.*

5 *l.* 32. *ff. de usur.*

6 Hæc vox meo judicio superest. Hic enim agitur de effectu oblationis, non solutionis, aut legendum *oblatio*, vel ita legendum est: *si eo loco quo debetur solutio fieri fuerit celebrata.*

7 Solutio legitime facta à defuncto, revocari non potest. adde *l.* 3. *C. de reb. alienis non alienan.*

8 Mancipia in solutum dari possunt. vid. *l.* 17. *J. cod.* adde *l.* 13. *C. de pign. & hyp.*

9 3. *Harm.* 5. §. 78.

10 Uxori quod debetur, marito solvi non potest citra consensum uxoris etiam minoris XXV. annis *l.* 39. *ff. de negot.* adde *l.* 8. *in fin. ff. de nov ation.*

11 Ea ætas τέλεια Græcis, Harmenopulo & authori Synopseos, de quo mox dicemus.

12 Ratihabitione major inutilem solutionem confirmat, *ut hic.* Ratum habere hic quid est? aut quo sensu ratum habere ipsa mulier dicetur? Scholiastes Græcus Synopseos Basil. 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 3. *c.* 112. ratum haberi scribit, quoties ipsa mulier accepit συλλογισαμένη καὶ καταγνόντα ὡς κύριος καὶ μὴ ὑποκαμένη τῷ ἀνδρὶ, *&c.* id est. quoties ipsa mulier non tantum accepit, sed acceptum una cum marito consumpsit, ut domina, non ut marito subjecta, ut alias consensisse non intelligatur. Nam viro petenti non contradicere, creditorem non inquirere, pro consensu non habetur, quum in viri petentis potestate sit. 13 Puta procuratori. *l.* 34. §. 4. *ff. eod.* 14 Jussu aut ratihabitione creditoris alii solvi potest. *l.* 19. *l.* 46. *ff. eod.* 15 *Novatione, post acceptilatione liberasti. Hal.* qua lectione nihil facilius. 16 Differentia hæc est apochæ & acceptilationis, de qua vid. *l.* 19. §. 1. *ff. de accep.* 17 *l.* 6. *C. eod. l.* 23. *J. eod. l.* 6. *C. de compens.* vid. *l. ult.* §. 2. *ff. de cond. indeb.* 18 Confessio recepti per errorem facta, veritatem non extinguit. Erronea liberatio, liberatio non est. 19 Apocha practicis dicitur *quitantia.* 20 Professio recepti probat veram numerationem. vid. *l.* 2. *J. de apoch. Rolan. à Val.* 1. *cons.* 17. *n.* 8. Professio interdum fit tribus testibus præsentibus. *l. ult. C. si cert.* 21 An hoc innuit, chirographi minorem esse fidem quam instrumenti? An potius si de solutione facta probanda agetur, majorem authoritatem esse apochæ debitori conscriptæ ac traditæ, quam chirographi redditi? 22 Chirographi redditio, minus probat quam confessio recepti. Non plene liberat debitorem: imo liberat. *l.* 7. *C. de remiss. pig.* liberat quoties constat chirographum ab ipso creditore redditum: sin minus, non plene liberat. *l.* 15. *J. cod.* 23 Dixi ad *l.* 14. *C. eod.* 24 Redditio instrumenti, facti est. 25 Probare id tenetur is, qui ait. 26 Quid si debitor reddi tam sibi non à creditore, sed ab alio dixerit? Debitori probatio incumbit. 27 Nomen pecuniæ loco invito creditori non solvitur: volenti solvi potest. *l.* 17. *J. cod.* aut si debitor aliunde non potest solvere. *Authent. prox.* 28 Solvere quivis debitoris loco potest. *l.* 39. *ff. de negot. l.* 23. *ff. de solut. Inst. quib. mod. tollitur obligat. in princ. & ibi Theophilus.* 29 Fundo. *l.* 24. *J. cod.* mancipiis. *l.* 10. *C. eod.* nominibus. *l.* 16. *C. eod.* pecoribus. *l.* 9. *C. de rescind.* vino. *l.* 10. *C. si cert. pet.* jumentis. *l.* 8. *C. si cert.* aureis obryzatis. *l.* 3. *J. de vet. numism.* & ita, Res pro pecunia volenti solvi potest. *l.* 10. *l.* 16. *C. eod. l.* 20. *J. eod. l.* 9. *C. de rescind. l.* 26. §. 4. *ff. de cond. indeb.* adde *l.* 3. *J. de veter. numism.* & quæ dixi ad *l.* 3. *ff. de reb. cred.* 30 *Al. pariatam.* id est, parem redditam. Tert. 5. *adversus Marcionem, non rapinam existimavit pariari Deo* (*dixit Paulus ad Philipp.* 2. ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ.) Tractum est autem hoc à veterum more, qui suas expensi & accepti tabulas habebant, in quarum una parte expensa: altera vero accepta notabantur. Ita solutione pariabatur obligatio, pariari & paria facere dicebantur. *l.* 67. §. 3. *ff. de cond. ind. l.* 40. §. 8. *ff. de statulib. l.* 5. §. 10. *in fin. ff. de jure immunit. l.* 4. §. 5. *ff. de manum. Senec. ep. lib.* 11. *& ep.* 17. *Tert.* 4. *adverf. Marcionem.*

31 Procurator subscribens, *Nihil deberi creditoribus ejus cujus negotia gerit*, non continuo fatetur creditoribus satisfactum fuisse domini pecunia: neque sibi vel heredibus tollit jus agendi, in dubio quid dicendum? Lex jubet veritatem inquiri. *C. eod.* Puto præsumptionem procuratori prodesse. Hinc etiam colligunt. In generali sermone non contineri personam loquentis. *l.* 30. *in fin. ff. locati. l.* 29. *in fin. ff. de pign.* verum, duriter satis. Nam hic procurator subscripsit, nihil deberi creditoribus ejus cujus gerebat negotia, non autem subscribit, nihil sibi deberi. Procurator denique subscripta à creditoribus chirographa accepit: acceptis subscripsit & ipse nihil creditoribus (à quibus nimirum ea chirographa acceperat) deberi, eam subscriptionem retulit ad illos creditores, quorum erant chirographa, non ad seipsum.

32 *l.* 4. *C. cod. l.* 43. *versf. tutori. ibi, sed servo actori ff. cod.*

33 Recipiendorum pecuniarum præposito recte solvitur.

34 Solutione chirographum fit inane. adde *l.* 5 *in fin. C. depositi. l. ult. C. ad exhib. l.* 2. *de condict. ex leg.*

35 Opera pro pecunia solvi potest consecutioni creditori. vid. *l.* 17. *C. eod.*

36 Spe futuræ solutionis emissa tutius debiti liberatio, non præsidiatur parti non solutæ. vid. *l.* 6. *C. eod.*

37 Transactionis causa si creditor se totum recepisse scripserit, nihil amplius petere potest, *ut hic*, & *l.* 24. *l.* 31. *C. de transact.*

38 Vid. *l.* 1. *ff. de his quæ in test. delentur.*

39 Cancellatione instrumenti licet præsumptione debitor liberatur. *l.* 24. *ff. de probat.* non tamen semper exigitur cancellatio, vel inductio instrumenti. Potest enim quis solutione liberari, licet instrumentum neque sit inductum neque cancellatum.

40 *Vestram*, Bud. *vestra*, Cujac. 19. *obs.* 37. ut sit, vestra nihil interest.

41 Spe futuræ numerationis plerumque debitores liberamus. *l.* 14. 2. *de non numerata pecunia.* Numeratione reipsa non secuta non valet liberatio. *l.* 13. *l.* 21. *C. eod.* 42 Si in optione (Græci ἐν αἱρέσει) fundum pecunia dedisti, & deinde pluris eum vendidit, lucrum hoc ipsi cedit qui & damnum sensurus fuerat, si minoris vendidisset. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 5. *cap.* 125. 43 Fundus pro pecunia, & si aliud sit genere, in solutum dari potest volenti. *l.* 17. *C. eod.* adde *Novell.* 4. *cap.* 3. 44 Si fundus in solutum datus industria accipientis melior factus est, non propterea debet retineri etiam minori. facit *l.* 2. *l.* 8. *C. de rescind.* 45 Probare debet solutam esse pecuniam, qui solutam fuisse asserit. *l.* 1. *C. de probat. l.* 2. *l.* 8. *ff. de probat.* 46 De condictione chirographi dixi ad *l.* 7. *C. de non num. l.* 9. *C. ad exhib. l.* 2. *C. de condit. ex leg.* 47 Solutionem igitur recusare seu negare potest debitor creditori, si non ab eo vel tantisper dum ab eo non accipit apocha solutionis. *l.* 9. *ff. de novat.* ut per contrarium creditor apocham recusare, nisi integrum debitum debitore recipiat. *l.* 19. *C. de fid. instrumentorum.*

TIT. XLIV.
DE ACCEPTILATIONIBUS. [48]

Pupillus cum tutoris auctoritate potest per acceptilationem liberare: nec potest conveniri, nisi ex causa legitima. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Apronio.

JAm tibi scripsi, posse apud Judicem quæri an solennibus [49] verbis tutoris [50] auctoritate interveniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberavit: quare si in repetenda pecunia quam exolvit, diversa pars perseveraverit: uteris defensionibus competentibus. P.P. III. Id. Febr. DROBIS & ASPRIS CONSS. 213.

Acceptilatio facta ex causa donationis, omnem viam agendi perimit: Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Claro.

SI donationis [51] gratia novatione facta per acceptilationem præstitisti liberationem, omnis agendi via peremta est. S. VI. Kal. Jan. AA. & CC.

Interveniente Aquiliana stipulatione, & acceptilatione sequente, nisi creditor sit talis ætatis, cui restitutio indulgeatur, omnis agendi via præcluditur. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Demetriæ.

PEr Aquilianam [52] stipulationem pacto subditam obligatione præcedente sublata, & acceptilatione, quæ fuit inducta, perempta ei, qui ex nulla causa restitui potest [53], omnis agendi via præcluditur. S. v. Kal. Decemb. CC. CONSS.

---

48 Dixi ad XLVI. D. IV. quid sit acceptilatio vid. *l.* 1. *ff. cod.*

49 De quibus vid. §. 1. *Inst. quib. mod. tollit. & Theophil.* §. *ult. eod. mod. tollit.*

50 Pupillus tutoris auctoritate accepto ferre potest. *l.* 13. §. 10. *C. eod.* sine causa non potest. *l.* 27. §. 1. *ff. de minoribus.*

51 Donationis gratia accepto ferri potest, *ut hic*, interdum etiam ex causa. *l.* 9. *ff. de præscrip. verb.*

52 *l.* 13. *Zizi pra. l.* 4. *l.* 15. *l.* 32. *l.* 40. §. *de transf. l.* 27. §. *de don. cujus formula ab Aquilio condita.* §. 2. *Inst. quibus mod. toll. obl.* 53 Acceptilatio stipulationi Aquilianæ adjecta, ipso jure liberat, *ut hic*, & *l.* 4. 5. *ff. de transact.*

TIT. XLV.
DE EVICTIONIBUS. [54]

De hereditate vendita.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Munitio.

EMptor hereditatis rem à possessoribus sumptu, ac periculo suo [55] persequi debet. Evictio quoque non præstatur in singulis [56] [rebus,] cum hereditatem jure venisse constet, nisi aliud nominatim inter contrahentes convenit. P. P. VI. Kal. Mart. SEVERO A. III. & VICTORINO CONSS. 201.

De donatione.

II. Iidem AA. Quartæ.

QUoniam avus tuus, cum [57] prædia tibi donaret, de evictione eorum cavit: potes adversus coheredes tuos ex causa stipulationis consistere ob evictionem prædiorum, pro portione scilicet hereditaria. †. Nudo [58] autem pacto inverveniente minime donatorem hac actione teneri certum est. P. P. II. Kal. Mart. ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

De re empta nondum evicta.

III. Iidem AA. Aureliano.

QUi rem emit, & post possidet, quamdiu [59] evicta non est, autorem suum propterea, quod aliena, vel obligata res dicatur, convenire non potest. P. P. VIII. Kal. Aug. FAUSTINO, & RUFINO CONSS. 211.

---

54 Dixi ad *l.* XXI. D. II.

55 Emptor universitatis res singulas suo periculo ac sumptu persequitur.

56 Evictio rerum singularum non præstatur emptori universitatis, hoc est, rerum universarum. Hereditatis venditor, evictione rerum singularum non tenetur, nisi aliud sit conventum: Rei singularis tenetur. *l.* 66. *ff. de contrah. empt.*

57 Donator, evictionis ex nuda promissione non tenetur: ex stipulatione tenetur. adde *l.* 18. *in fin. de Donat. Paul. §. sent.*

TIT. II. §. 5.

58 De nudo pacto vid. *l.* 7. *ff. de pactis. l.* §. 2. *ff. cod. l.* 1. *pr. vers. Itaque. ff. de rer. perm.* nisi contractus initio rei evictio immineat. *l.* 24. *J. cod.* Imo agitur. *l.* 30. *in fin. ff. de act. empt.* utique agitur, si modo venditor rem alienam sciverit.

Source : BIU Cujas

De donatione in solutum.

IV. Imp. ANTONINUS A. Georgio.

SI prædium [1] tibi pro soluto datum [est, quod] aliis creditoribus fuerat obligatum: causa [2] pignoris mutata non est. Igitur si hoc jure fuerit evictum, utilis [3] tibi actio contra debitorem competit. Nam hujusmodi contractus vicem [4] venditionis obtinet. P.P. XI. Kal. Aug. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De re vendita, & nondum tradita.

V. Idem A. Petroniæ.

EX [his] prædiis, quæ mercata es, si aliqua à venditore obligata, & necdum [5] tibi tradita sunt: ex empto actione consequeris, ut [6] ea à creditore liberentur. Idem etiam fiet, si adversùs venditorem ex vendito [7] actione pretium [8] petentem, doli exceptionem opposueris. P.P. XV. Kal. Octob. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

Si specialiter venditor evictionem non promiserit.

VI. Imp. ALEXANDER A. Octavio.

NOn dubitatur, & [9] si specialiter venditor evictionem non promiserit, re evicta ex empto competere actionem. P.P. VIII. Id. Mart. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De fidejussore.

VII. Idem A. Hilariano.

AUctore laudato [10], si evicta res est, fidejussorem (etiam [11] si agi causam ignoraverit) conveniri evictionis nomine posse non ambigitur. P. P. III. Non. April. ALEXANDRO A. CONS. 223.

Quæ requiruntur ut evictio præstetur.

VIII. Idem A. Clementino.

EMptor [12] fundi, nisi [13] auctori aut heredi [14] ejus denunciaverit: evicto [15] prædio, neque ex stipulatu, neque ex dupla, neque ex empto actionem contra venditorem vel fidejussorem ejus habet. Sed & si [16] judicio emptor non adfuit, aut [17] præsens per injuriam [18] Judicis victus est absente auctore, vel fidejussore: regressum adversus eum non habet. P.P. VIII. Id. Decemb. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De denunciatione facienda. Quid præstandum ei, cui res evicta est.

IX. Idem A. Terentio.

SI controversia tibi possessionis, quam bona fide te emisse allegas, ab aliquo movetur: auctori heredive ejus denuncia [19]: & si quidem obtinueris [20], habebis [21] quod emisti. Sin autem evictum fuerit, à venditore successoreve [22] ejus consequeris, quanti [23] tua interest: In quo continetur etiam eorum persecutio, quæ in rem empram à te, ut melior fieret, erogata [24] sunt. P.P. II. Kal. Januar. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De finibus.

X. Idem A. Largo.

SI fines [25] agri venditor demonstravit, & legem dixit *intra eos neminem ingressurum*: si quid inde evincatur periculo fit auctoris. Quod si finibus suis [26], quos demonstravit, agrum vendidit: Iis [27] finalis ad venditorem non pertinet. P.P. VII. Kal. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Si is agat qui de evictione tenetur.

XI. Idem A. Clementi.

EXceptione doli recte eum [28] submovebis, quem ab auctore tuo fidejussorem accepisti, si ejus nomine controversiam refert quasi per uxorem suam antequam tu emeres, comparaverit: qui venditioni adeo consensum [29] dedit, ut se etiam pro evictione obligaverit. P. P. Non. Febr. POMPEIANO, & PELIGNO CONSS. 232.

De servo in libertatem evicto: & de pacto, ut quæstione mota ante evictionem pretium reddatur.

XII. Imp. GORDIANUS A. Philippo.

SI in libertatem evictus est servus, quem mercatus es, sive, cum comparares convenit [30], *Ut si qua quæstio nomine ejus relata esset, & si necdum evictus esset, tu pretium recuperares*: Præses provinciæ, quod tibi præstandum animadverterit, restitui jubebit. P.P. VII. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De causa judicati.

XIII. Idem A. Zoilo.

SI ob causam judicati [31] pignora capta sunt ex ejus auctoritate, cui [32] præcipiendi jus fuit, eaque de quibus complecteris, tu mercatus es: frustra ab [33] ea quæ condemnata est, vel quæ in ejus locum successit [34], eorum refertur quæstio: quandoquidem [35], & si evictio eorum ab alio subsecuta fuisset, adversus eos debuisse dari actionem, quibus pretii solutio proficit, rectissime responsum est. P.P. XVI. Kal. Jun. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De filio eodemque herede venditoris.

XIV. Idem A. Secundino.

SIve possessio venditoris fuit: filius [36] ejusdemque patris heres frustra quæstionem movet: sive non patris, sed filii ejus possessio fuit, de qua jure hereditario [37] auctor laudari [38] potest, controversiam movere non potest. P. P. XIV. Kalend. Aug. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De pignore ob evictionem accepto.

XV. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Menandro.

SI non injuria [39] Judicantis, sed juris [40] ratione superatus es, pignus [41] ob evictionem acceptum solenniter persequi [42] potes. P. P. Kal. Aug.

Quid & à quo præstatur ei cui res est evicta.

XVI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro & Diogeni.

SUper empti agri quæstione disceptabat Præses provinciæ: &, si portionem [43] diversæ partis esse cognoverit, impensas [44] quas ad meliorandam rem vos erogasse constiterit, habita fructuum [45] ratione, restitui vobis jubebit. Nam super pretio evictæ portionis non [46] eum, qui dominium evicerit, sed auctricem [47] conveniri consequens est. P.P. X. Kal. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Quid præstat author certioratus evictionem passo.

XVII. Iidem AA. Mutiano.

SI cum quæstio [48] tibi super eo, quem comparaveras, moveretur, auctorem tuum certum fecisti [49], nec [50] citra Judicis disceptationem eum quem emeras, tradidisti: Præses provinciæ in damnis [51], quæ te tolerasse meministi, medelam juris adhibebit. P.P. V. Id. Novembr. ipsis IV. & III. AA. & CONSS. 290.

De homine vendito.

XVIII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI status tibi super homine venundato mota quæstio est, solennibus [52] quæ juris admittit ratio, interpositis: si [53] secundum libertatem fuerit lata sententia, poteris de evictione [ejus, quem comparaveras,] si nesciens ejus conditionem comparasti, sine aliqua dubitatione auctorem, vel ejus fidejussores, heredesve eorum convenire. Quod si fuisse servum sententia declaraverit, intelligis ad venditorem te reverti non posse.

Si emptores præscriptione se tueri possint.

XIX. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SI obligata prædia venundedisti, & longi temporis præscriptione [54] solita emptores [55] te tueri possunt: evictionis periculum timere non potes. S. II. Kal. Maji, AA. CONSS.

Re evicta agitur de evictione etiam contra venditoris heredem. Bald.

XX. Iidem AA. & CC. Solidio & aliis.

SI parentes [56] vestri mancipia venundederunt, & quæstio dominii mota est, emptoribus adesse ac defendere causam non prohibemini. Quod si eis [57] hæc etiam evicta sunt, instauratio litis ex persona vestra, si appellationem non interposuistis, contra jus desideratur. Empti sane judicio pro evictione si conveniri cœperitis, nec [58] vobis negotium, ut defendatis denunciatum probetur: intelligitis quatenus, vosmetipsos tueri debeatis. S. VI. Kal. Jul. AA. CONSS.

De re post longum tempus evicta.

XXI. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

EMpti [59] actio longi temporis præscriptione non submovetur [60], licet post multa spatia rem evictam emptori fuerit comprobatum. Si itaque is, quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet, interpellare venditorem, sive successorem ejus debes; ut tibi assistant, causamque instruant. Quem si *libertum* [61] *esse*, vel *servum non esse* fuerit pronunciatum: nec te conventione remisisse periculum evictionis fuerit comprobatum, Præses provinciæ, si res integra est, quanti tua [62] interest, restitui tibi providebit. S. XI. Kal. Aug. *Serdicæ*, AA. CONSS.

Stipulatio de indemnitate.

XXII. Iidem AA. & CC. Julio.

CUm tibi liberum venundatum fundum ab auctore proponas: si ex antecedente obligatione, quod debebatur, jure solvisti [63], stipulationem quam subjectam emptioni de indemnitate proponis, ipsius conceptio [64] commissam manifeste declarat. S. VII. Kal. Septemb. *Viminaci*, AA. CONSS.

De præsentia, vel absentia heredum auctoris; quibus denunciatum est. Quid præstatur evictionem passo.

XXIII. Iidem AA. & CC. Eustochiæ.

CUm successores [65] etiam venditoris pro evictione teneri possint, si velut obligata sibi Respublica Thessalonicensium pignoris instituat jure persequi, quæ comparasti, auctoris heredibus quocumque gradu constitutis adsistere negotio denuncia. Quod sive præsentibus his fundus quem emisti, fuerit evictus, sive absentibus postea, quanti [66] tua interest rem evictam non esse, teneri, non quantum [67] pretii nomine dedisti, si aliud non placuit publice notum est. S. II. Kal. Jan. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si in limine contractus immineat evictio.

XXIV. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI post perfectam venditionem ante [68] pretium numeratum rei venundatæ mota fuerit quæstio, vel mancipia vendita proclament in libertatem, cum in [69] ipso limine contractus imminet evictio, emptorem, si [70] satis ei non offeratur, ad totius vel residui pretii solutionem non compelli, juris auctoritate monstratur. Unde cum parte pretii numerata, domus quam emisti, tibi velut pignoris jure obligatæ, ne ad emptionem accederes, denunciatum ab aliquo proponas, Judex tibi quæ ex emptione veniunt, præstari providebit. S. VI. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS.

Si is, qui liberam vendidit, eam evincat, in libertatem.

XXV. Iidem AA. & CC. Saturninæ.

SI tibi liberam Saturninus, conditionem ejus ignorans distraxit, ac nunc eam defendit in libertatem, hac libera pronunciata, venditorem vel ex stipulatione duplæ, quantum [71] in hanc deductum est, vel empti [72] actione, quanti [73] tua interest, convenire potes. S. Idib. Febr. AA. CONSS.

---

1 Vid. *l.* 17. *ff. de solut.*
2 Debitor pignus alienum in solutum dando, pignoris causam non mutat.
3 Utilis de evictione actio datur quasi emptori, *ut hic.* directa vero emptori.
4 In solutum datio, quasi emptio. *l.* 44. *ff. de solut.* adde *Nyrell.* 4.
5 Ante rem traditam solutumve pretium agi potest de evictione.
6 Libera res est emptori tradenda. *l.* 41. *ff. de contrab. empt. l.* 1. *l.* 52. §. 1. *ff. de act. empt. l.* 61. *ff. de ædilit. l.* 29. §. 3. *ff. de leg.* 3. & transigenti, potest alias ad primam actionem reverti. vid. *l.* 28. *in fin. l.* 33. *ff. de transact.* Ludovicus *decis.* 101. *l.* 30. §. 1. *ff. de except. rei judic.*) ut & creditori. *l.* 46. *ff. de solut.*
7 Actio ex vendito venditori competit. *l.* 13. §. 19. *ff. de act. empt.*
8 Venditori pretium petenti opponitur exceptio de re non tradita. *l.* 25. *l.* 41. *in fin. ff. de act. empt.*
9 Evictionis venditor etiam citra conventionem, ex ipsa contractus natura tenetur. *l.* 25. *in fin. ff. eod. l.* 2. *l.* 19. *ff. eod. l. ult. ff. de comm. re. alien.* adde *l.* 12. *ff. de contrab. empt.* 19. *Ecl.* 11. *ex tit.* 15. *c.* 6.
10 Laudare prisca lingua, est denunciare, nominatim appellare. 6. *Gell.* 6. de Laudatione authoris, vid. *Marantam in praxi parte* 6. *membro* 4. ut differat à nominatione auctoris dixi *l.* 2. *ff. ubi in rem actio.*
11 Evictus venditori fundus fidejussori evictus intelligitur: Reo principali facta denunciatio, nocet fidejussori etiam ignoranti. adde *l.* 18. *in fin. ff. eod. l.* 41. §. 2. *ff. eod.*
12 Evictio tribus casibus hic emptori à venditore non præstatur. Primus casus est, si venditor evictionem non denunciavit: secundùs, si emptor ipse judicio non adfuit: tertius, si judicis injuria res ei fuerit evicta: idem dicitur, si evincentem, nimia sedulitate quærendi rei dominii provocavit, vel sibi accersivit, *l. si dictum* 56. §. *simili modo* 5. *ff. eod.* si jus aliquod universum emit: puta hereditatem, & res quædam hereditaria ei fuerit evicta. *l.* 1 *ff. eod.* Idem quoque si sciens rem alienam comparavit: tunc enim neque evictionis, neque ad pretium de re agit. *l.* 27. *ff. eod.* si ancillæ venditæ partus fuerit evictus. *l. si pregnans* 42 *ff. eod.* Quindecim casus, quibus superior sententia locum non habeat, enumerat Montal. *lib.* 3. *ser. itit.* 10. *l.* 7. quadraginta vero duos Mathæus de Afflictis *in cap.* 1. §. *rursus. Quib. mod. feudum amittatur.*
13 Primus casus. adde *l.* 9. *l.* 20 *ff. eod. l.* 53. *in fin. ff. eod.*
14 *l.* 29 *in fin. ff. eod.*
15 Evictionis causam venditori, etiam ante litem motam, denunciare emptor cogitur, *ut hic. Bart. in l. denunciasse* 17. *ff. ad leg. Jul. de adulteriis. l. non solum* 3. *ff. soluto. l. nomen.* 4. *ff. quæ res pignori.* nisi venditor sciens rem alienam vendidit. *l. servus* 30. §. *si sciens.* 1. *ff. de act. empt.* nisi minor vel creditor sit qui emit: tunc enim mora sine denunciatione committitur. *l. in minor.* 3. *ff. in quib. caus. restit.* nisi venditor sciens litem emptori motam esse, instrumenta & auctoritates rei venditæ non tradidit, cum posset tradere. *l. Titius.* 48. *ff. de act. empt.* nisi denique ipsi venditori prorsus constet litem motam esse. *Gloss. in l.* 21. *ff. eod.* nisi juri denunciandi renunciaverit venditor. *l. Herennius* 63. *ff. eod.* aut si juravit, se in lite emptorem defensurum, & litem motam non ignoravit. *cap. brevi de jurejurand. Soc. reg.* 117. Quid? quibus casibus denunciare venditori emptor cogitur, an necesse habet libellum ei offerre? teneri putant interpretes si modo venditor petierit: aliud tamen consuetudine posse constitui: vide plura apud Duenazium. *reg.* 243.
16 Secundus casus. *l.* 55. *ff. eod. l.* 1. *ff. de periculo.*
17 Tertius casus. *l.* 15 *ff. eod. l.* 51 *ff. eod.*
18 Vid. *l.* 15. *ff. eod.* κατὰ πρόνοιαν ἢ ἀγνοίαν, ἢ βιαίως, per errorem, vel impudentiam, vel sordes. *Syn. Bas.* 19. *tit.* 11. *c.* 43.
19 *l.* 8. *ff. eod.*
20 Victo emptori debetur evictio. *vers. sin autem. ff. eod.* non vincenti, *ut hic*, & *l.* 17. *ff. eod.*
21 Adde *Syn.* 9. *tit.* 11. *c.* 51. & 3 *Harm.* 3. §. 89.
22 Actio de evictione datur in successorem. *l.* 13. *l.* 14. *l.* 20. *l.* 21. *l.* 23. *ff. eod. l.* 70 *ff. eod. l. ult. ff. de except. rei vendit. l.* 14. *ff. de rei vind.*
23 In evictione petitur quanti nostra interest. *l.* 17. *l.* 21. *in fin. l.* 29. *in fin. ff. eod.* quo etiam continetur pretium numeratum.
24 Id est, impensas. *l.* 40. §. 1 *ff. de cond. & demonst.*
25 Adde *l.* 45. *ff. eod.*
26 Aliud est fundum vendere specialiter expressis finibus, *ut ff. eod.* aliud suis finibus vendere. Priori casu si quid evincitur, venditor obligatur: altero, non obligatur *facit lex* 74. *in fin. ff. eod.* expressi fines debentur conventionis lege: sui vero fines agrorum anteriores seu antiquiores lege. Pleniorem pete hypothesim hujus legis ex Harmenop. 3. *tit.* 3. §. 66.
27 Finium vindicatio, à vindicatione dominii separatur. *l. quinque pedum* 5. *ff. fin. regund.*
28 Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. *l.* 13. 14. *ff. eod. l.* 17. *ff. eod. excipe l. ult. ff. eod.*
29 Consentit venditioni, qui fidejubet, *ut l.* 7. *in fin. ff. quod cum eod.*
30 Valet conventio, ut lite duntaxat mota pretium restituatur emptori, alias citra pactum non agitur ante evictionem. dixi ad *l.* 3. *ff. eod.*
31 *l.* 74. §. 1. *ff. eod. l.* 46. *ff. de adquir. rer.*
32 Alias pignoris venditio facta jussu judicis incompetentis, nulla.
33 Emens à judice judicatum exequente, debitorem habet obligatum: ideoque debitor agens non auditur.
34 Vid. *l.* 9. *ff. eod.*
35 Ratio dubitandi sumpta ex communi regula: Quem de evictione tenet actio, &c. dixi ad *l.* 11. *ff. eod.*
36 Filius non evincit rem à patre venditam.
37 Vid. *l.* 9 *ff. eod.*
38 Dixi ad *d. l.* 11.
39 Vid. *l.* 8. *in fin. ff. eod.* adde *l.* 50. *l.* 51. *ff. eod.* 19. *Ecl.* 11. *cap.* 43.
40 Id est, re legitime evicta.
41 Pignus amittit creditor, injuria judicis condemnatus. adde *l.* 3. §. 1. *ff. de pign.*
42 *l.* 2. *de partu pignor. l.* 2. *de prædiis min.* Pignus, subsidium rei.
43 Etiam evicta parte, venditor tenetur de evictione. *l.* 10. *ff. eod.*
44 *l.* 9. *in fin. ff. eod. l.* 45. §. 1. *ff. de act. empt.*
45 Perceptorum scilicet.
46 Evincens, pretium restituere non tenetur.
47 Id est, venditricem, eadem ratione dicitur qua ab Ammiano 29. Ambestrix: ab Africano adsestrix, possestrix, impulsatrix, curatrix, plaustrix, & in legibus nostris, *l.* 74. *in fine, ad Trebell.* Petitrix, & Venditrix, *l.* 8 *ff. de l. commiss.* Testatrix, *l.* 20. *ff. si servitus vindicetur.*
48 Debetur evictio emptori, non ultro, sed ex sententia rem restituenti. vid. *l.* 56. §. 1. *ff. eod.*
49 Id est, nominasti. *l.* 8. *ff. eod. l.* 9. *ff. eod.*
50 Id est, non ultro.
51 Dixi ad *l.* 9. *ff. eod.*
52 Jus antiquum forte adserendi intelligit, de quo *ff. de adsertione tollenda.*
53 Emptor servi, si servus liber pronunciatus, agit de evictione, *ut hic*, si servus, non agit. *vers. quod si. ff. eod.* Cur ita? emptori victo, non vincenti, venditor evictionem præstat. *l.* 9. *ff. eod. l.* 21. *in fin. ff. eod.*
54 Vid. *l.* 21 *ff. eod.*
55 Emptoris præscriptio creditori eidemque venditori prodest. adde *l.* 54. *ff. eod. l.* 2. *in fin. ff. de reb. alien.* 19. *Eclog.* 11. *ex tit.* 15. *cap.* 19.
56 Agitur de evictione in heredem venditoris. dixi ad *l.* 9. *ff. eod.*
57 Semel quod evictum est defuncto ab herede non potest retractari. vel ita: Venditor, cum evictio fit, adesse potest: ubi ea facta est, litem instaurare nequit, nisi appellavit. *Ecl. d. l. c.* 20. *in princ.*
58 Denuncianda est etiam venditoris successoribus evictio. *l.* 8. *ff. eod.* cujuscumque gradus sint. *l.* 13. *ff. eod.*
59 Duæ emptori actiones præcipue de evictione, una empti, *ut hic*, & *l.* 25. *ff. eod.* altera ex stipulatione duplæ.
60 *Ecl. d. loco c.* 20. *in fin.* Imo submovetur, *l.* 19. *ff. eod.* non submovetur in his quæ præscribi non possunt, *ut hic*, & *l. ult. ff. de longi temporis præscript. quæ pro libert.*
61 *l.* 18. *ff. eod.*
62 Dixi ad *l.* 9. *ff. eod.*
63 Stipulatus de indemnitate, hypothecaria conventus, creditori ultra De debitum offerre
poterit non exspectata evictionis sententia: quo secuto, ex empto agitur ad indemnitatem promissam.
64 Vid. *l.* 21. *in fin. ff. de liberali.*
65 Dixi ad *l.* 9. *vers. sin autem ff. eod.*
66 *d. vers. sin autem.*
67 Id est, non id tantum quod.
68 *l.* 18. *in fin. ff. de periculo & commodo.*
69 In limine venditionis evictione imminente, pretii, vel residui nomine, emptor citra fidejussionem conveniri non potest.
70 *l. ult. ff. de rescin. l. pen. ff. de peric.*
71 Vid. *l.* 74. *ff. eod.*
72 Vid. *l.* 6. *l.* 21. *ff. eod.*
73 Vid. *l.* 9. *ff. eod.*

Source : BIU Cujas

De rei interitu.

XXVI. Iidem AA. & CC. Neoni.

SI quis tibi servum vendidit, postquam is rebus humanis exemptus [1] est, cum evictionis periculum finitum sit, à te conveniri non potest. S. II. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss.

De scientia, vel ignorantia emptoris.

XXVII. Iidem AA. & CC. Theophilo.

SI fundum sciens [2] alienum, vel obligatum comparavit Athenocles, neque quicquam de evictione convenit [3]: quod eo nomine dedit, contra [4] juris poscit rationem. Nam si ignorans, desiderio tuo juris forma negantis hoc reddi refragatur. S. XV. Kal. Octobr. CC. Conss.

Quibus defensionibus emptor uti potest.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Maximiano, & aliis.

EMptori etiam venditoris [5] jura prodesse non ambigitur. Si igitur vobis propter rei proprietatem mota fuerit quæstio: tam propriis quam venditoris defensionibus uti poteritis. S. III. Non. Octob. *Scuppis*, CC. Conss.

De permutatione.

XXIX. Iidem AA. & CC. Rheso.

SI permutationis [6] gratia prædia curatoribus quondam fratris tui mater tua dedit: his, quæ in eorum vicem accepit, posteaquam ad defensionem fuerit denunciatum [7], vel cum eorum non haberet facultatem, evictis, quanti [8] interest, eos convenìri posse, rationis est. S. Idib. Decembr. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De stipulatione duplæ, & probatione malæ fidei emptoris.

XXX. Iidem AA. & CC. Hastio.

NOn [9] ex eo quod duplum [is] qui à matre [tua] mancipium comparavit, evictionis nomine stipulatus est, alienæ rei scientia convincitur: nec opinio ejus ex hoc læditur, ut malæ fidei emptor existimetur. Aliis itaque hoc indiciis, si vis, probare debes. S. Id. Decembr. AA. Conss.

De herede fidejussoris.

XXXI. Iidem AA. & CC. Agatoni.

HEredem [10] fidejussoris rerum, pro quibus defunctus apud emptorem intercesserat pro venditore, factum ejus, cui successit, ex sua persona dominium vindicare non impedit: scilicet evictionis causa durante actione. S. XVIII. Kal. Jan. CC. Conss.

1 Re ante litem peremta cessat evictio. *l.21. ff. eod.*

2 Malæ fidei emptor de evictione actionem non habet. Non datur ei de evictione actio quia sciens prudens fundum alienum comparavit, nisi evictio specialiter sit promissa. *ut hic. l. 7. in fin. ff. commun. utr. judic. l. ult. §. 4. ff. comm. de leg.*

3 *d.leg.7.l.4.§.5. ff. de doli mali.*

4 Imo non contra. *l. 1. ff. si vend. pign.*

5 Jus venditoris emptori prodest, *ut hic, & l.76. §.1. ff. de contr. empt. l.156. §.2.3. ff. de reg jur.* & è contra, præscriptio emptoris venditori prodest. *l.19. ff. eodem.*

6 Permutanti debetur evictio. *l.1 in fin. ff. de rerum permutat.* facit *l. 4. in fin. ff. eod.*

7 Adde *l.2. ff. eod.*

8 *l. 9. ff. eod.*

9 Stipulatio duplæ propter evictionem, non arguit emptorem malæ fidei, *ut hic.* Præsumitur bona fides in possidente. vid. *Alciat. præsump. 5.*

10 Exceptio est ad *l. 11. ff. eod.* eo sensu, In fidejussoris herede cessat regula, Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. *l. 17. ff. eod.* si nomine proprio agit.

TIT. XLVI.

CREDITOREM EVICTIONEM [PIGNORIS II] NON DEBERE.

Creditor vendens jure creditoris rem, quam putabat esse debitoris, non tenetur de evictione, nisi expresse promiserit.

I. Imp. ALEXANDER A. Publico.

CUm jure [12] creditoris propter fisci debita prædium obligatum Procurator meus venundedit, evictio non debetur: quia & privatus creditor eodem jure utitur: nisi nominatim hoc repromissum à privato fuerit creditore. Si tamen fiscus in jus alterius creditoris successit, emptori non justa nomine fisci movetur controversia: sive quia potior fuerat, quando vendebat, sive quia infirmior: quoniam hoc [13] utique præstare debet, qui pignoris jure vendit, potiorem se cæteris esse creditoribus. P. P. XV. Kalend. Novembr. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Creditor vendens jure pignoris, tenetur de evictione duobus casibus, scilicet quando expresse se obligavit de evictione, item quando mala fide contraxit. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Sabinæ.

SIà creditrice jure pignoris fundos obligatos pater tuus comparaverat: evictis prædiis ita demum petitionem adversus creditricem habere jure potes, si [14] vel cum vendidit, de evictione rei promisit: vel etiam dolo malo, cum sciens, prudensque esset rem sine [15] vitio non esse, eam patri tuo, cui successisti, venundedit. Nam sicuti genus hujusmodi contractus insciùm creditorem vinculo evictionis non adstringit: ita eum, qui fraudem admisit, vel decepit, non excusat. P.P. VII. Id. April. SABINO II. & VENUSTO Conss. 241.

11 Hæc vox superest in editione Haloandri.

12 *l. 11. §. 16. ff. de act. empt. l. 10. ff. de distract. pign. l. 50. ff. de evictionib.*

13 Creditor jure pignoris vendens, potiorem se cæteris creditoribus esse præstat, at non evictionem. adde *l. 11. §. 15. ff. de act. empt.*

14 Creditor rem jure pignoris vendens, de evictione teneri potest ex pacto: aut si mala fide contraxit, tacendo rem esse alterius, Græci ita hunc locum reddunt. Qui pignus jure creditoris emit, non recte de evictione agit: nisi de hoc convenerit, aut dolo facta sit venditio: tunc enim agitur. *Syn. Bas. 25 tit. 7. c. 62.*

15 Id est, obligatam. *l. 11. §. 16. ff. de act. empt.* Vitium rei ipsius rei obligatio.

TIT. XLVII.

[DE] PATRIA [16] POTESTATE. [17]

De longi temporis præscriptione.

I. Impp. ANTONINUS & VERUS AA. Titio.

SI filium tuum in potestate tua esse dicis, Præses provinciæ æstimabit, an audire te debeat: cum diu passus [18] sis ut patrisfamilias res ejus agi per eos, qui testamento matris tutores nominati fuerunt. P. P. sine die & consule.

De rerum dominio.

II. Imp. ANTONINUS A. Maroniæ.

EJus, quod in potestate patris agens habuisti, dominium [19] ad patrem tum pertinuit, extra ea, quæ non acquiruntur. P.P. XV. Kal. Mart. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

De jure alienandi, de castigatione.

III. Imp. ALEXAND. A. Artemidoro.

SI filius tuus in potestate tua est, res acquisitas tibi alienare [20] non potuit. Quem, si pietatem [21] patri debitam non agnoscit, castigare [22] jure patriæ potestatis non prohiberis: acriore remedio usurus, si in pari contumacia perseveraverit; eumque Præsidi [23] provinciæ oblaturus [24], dicturo sententiam, quam [25] tu quoque dici volueris. P. P. VI. Id. Decemb. ALBINO & MAXIMO Conss. 228.

De controversiis & injuriis. De reverentia matri præstanda.

IV. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Calæ.

COngruentius quidem videtur, intra [26] domum inter te ac filios tuos, si quæ controversiæ oriuntur, terminari. Sed si ita res fuerit: ut [pro] injuriis eorum & ad jus experiendum, & ad vindictam processeris, aditus Præses [27] provinciæ super disceptationibus quidem pecuniariis consuetum exerceri jubebit ordinem juris: reverentiam [28] autem debitam exhibere matri filios coget. Et si provectam ad inclementiores injurias improbitatem deprehenderit, læsam [29] pietatem severius [30] vindicabit. P. P. XV. Kal. Jun. ÆMILIANO & BASSO Conss.

De reverentia & alimentis.

V. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Donato.

FIlia tua non solum reverentiam [31], sed etiam subsidium [32] vitæ ut exhibeat tibi, Rectoris provinciæ auctoritate compelletur. P. P. Kal. Mart. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO, AA. Conss. 287.

De abdicatione.

VI. Iidem AA. Hermogeni.

ABdicatio [33], quæ Græco more [34] ad alienandos liberos [35] usurpabatur, & ἀποκήρυξις [36] dicebatur, Romanis legibus non comprobatur [37]. P. P. XVII. Kalend. Decemb. MAXIMIANO A. II. & JANUARIO, Conss. 288.

De nepote ex filio milite.

VII. Iidem AA. & CC. Duplianæ.

SI maritus tuus, licet [38] militans, in patria potestate constitutus filium [ex] legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseveràsse non ambigitur. S. II. Non. April. CC. Conss.

De filiis libertinorum.

VIII. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

LIbertos [39] exemplo ingenuorum filios tuos post libertatem ex legitimis nuptiis natos, in potestate habere non est prohibitum. S. XVI. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. Conss.

Si filius esse negetur.

IX. Iidem AA. & CC. Niconagoræ.

NEc filium *Negare* [40] cuiquam esse liberum, Senatusconsulta [41] de partu agnoscendo, ac denunciata [42] pœna, item, præjudicium [43] Edicto perpetuo propositum, & remedium [44] alimentorum apud Præsidem majori trimo [45] petenti [46], nomine ejus monstratum, jure manifesto declarant. S. V. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. Conss.

De libertate, de jure vitæ & necis.

X. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P.U.

LIbertati [47] à majoribus tantum impensum est, ut patribus, quibus jus [48] vitæ in liberos, necisque potestas [olim] erat permissa, libertatem eripere [49] non liceret. Dat. XV. Kal. Jun. *Thessalonicæ*, SEVERO & RUFINO Conss. 323.

16 Adde *Novell. 81. l. 11. ff. de liberis & posthum.*

17 *l. Inst. 9. & 31. Eclog. 1. cap. περὶ ὑπεξουσιῶν 1. cap. 2. §. ult.*

18 Liberatio potestate præscribitur. Diutina patientia pro veritate est.

19 Filius in potestate patri adquirit dominium rerum omnium, exceptis castrensibus, *ut hic.* hodie adventitiorum nudum usumfructum. *l.6. l.8. ff. de bonis quæ liber. §.1. in fin. Inst. per quas personas cuique adquiratur.*

20 Filius res patris alienare non potest.

21 Pietas patri debetur.

22 Patri permissa est liberorum castigatio.

23 *l.4. §. cod. l 2. ff. de sicar.* Pater filium indemnatum inaudita & indicta causa interficere non potest. *l.2. ff. ad l. Cornel. de sicar.* vid. *Cujac. 4. obs. 12.* eadem ratio in servo. *Cajus 1. Inst.* adde *Cujac. 6. obs. 17.*

24 Pater filium accusare potest, *d. l.4. d. l. 2.*

25 Impietas in parentes ex ipsorum parentum (si velint) sententia vindicatur.

26 Inter parentes & liberos lites privatim dirimendæ. adde *l. 16. ff. de furtis.*

27 Vid. *l. 3. ff. eod.*

28 Reverentia matri debetur, *ut hic. l. 5. §. eod.*

29 Læta pietas severius vindicanda.

30 Parente etiam non consulto.

31 *l.4. vers. sed §. in fin. ff. eod.*

32 Id est, alimenta. *l.3. ff. de alendis liberis.*

33 *Abdicatio* est filii ignominiosa missio, multum differens ab exheredatione. *l. pen. eod.* adde *l.132. ff. de verb. oblig.* Abdicatus, familia ejectus. hoc tamen interest: Abdicatio fit inter vivos, exheredatio causa mortis. Utrumque conjunxit Tertullianus *de præscriptionib. quos exhæredaverunt semper & abdicaverunt ut extraneos.*

34 Vestibus spoliatus dimittebatur abdicatus: qui abdicatum recipiebant, læsæ reipublicæ fiebant. A parentibus recipi poterant, & rursus abdicari, sicut ad *tempus* etiam abdicatio, *Seneca 6. controv.* de quo plenius in *commentario hic aliquando edemus.* vid. *Alc. 1. disp. 28.* hìc adde exheredationem causas ex *Nov. 115. cap. 3.*

35 Et è contra alienandos parentes. vid. *Arist. 8. ἠθικῶν.* adde *Fabium 3. c. 6. & 7. c. 4. Plinium 7. c. 45.*

37 Abdicandi causæ hæ fuerunt: si filius noctu foris cubuisset, si commessaretur, si lenones pulsasset, si libidini incumberet. *Lucianus in abdicato:* si voluntati paternæ repugnasset. *Fabius.*

38 Militia nemo solvitur patria potestate *l. 3. ff. de castrensi peculio: §.4. Inst. quib. mod. jus patr. potest.*

39 Liberti filios in potestate habere possunt. *l.7. ff. de suis. l.2. ff. de serv. reipubl.*

40 Id est, *abdicare. l.6. ff. eod.* ut plerique interpretantur, sed male.

41 Plancianum scilicet & aliud quod factum est Adriani temporibus. *l. 3. §.1. ff. de agnosc. & alend. liber.*

42 *Denunciati, Cujac. 19. obs. ult.* authoritate. *l. 1. §. pœna, 4. ff. de liber. agnos.* Pœna scilicet mariti denunciati intelligitur, id est, cui facta est denunciatio: ut venditor denunciatur. *l.49. ff. de judiciis.*

43 De agnoscendis liberis. *§.13. Inst. de act.*

44 De qua est tota. *l. 5. ff. de liber. agnosc.*

45 Id est, nuper lacte depulso, exuberi, delactato, syringiato: quia non solebant ante triennium infantes mamma depelli. vid. *2. Macab.* ὅτε ἐλήσθη μετὰ τὸ διαστραῦναι σε ἔτη τρία, & in lege Papia, *apud Ulpian. 19. §. 1.* duo trimi, id est, nuper mamma depulsi. vid. *Cujac. d. loco.*

46 *Petendi, Cujac. ibid.* ex quibusdam codicibus.

47 Favor libertatis.

48 *l.11. in fin. ff. de lib. & post.*

49 *l.6. ff. eod. l.12. ff. de oblig.* vid. *l.1. ff. de patrib. qui filios distr. l. ult. ff. quæ res pign. Paul. 5. sent. 1. §. 1.*

TIT. XLVIII.

DE ADOPTIONIBUS. [50]

Apud quem adoptari potest.

I. Imp. GORDIANUS A. Martiæ.

HI, qui in aliena potestate sunt, juxta jus civile non nisi apud eum apud quem plena legis [51] actio est, adoptari possunt. P.P. Kal. Jun. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De impuberis arrogatione. Apud quem arrogatur.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Timotheo.

IMpuberem [52], quem ad vicem [53] naturalis sobolis arrogare [54] desideras, si hi, qui sanguinis [55] necessitudine [sibi] junguntur; id ei expedire apud Præsidem provinciæ confirmaverint, filium habebis: ita ut bonorum tuorum quarta [56] pars tam in postremo judicio tuo, quam si à te emancipatus fuerit, ei præbeatur, & super patrimonio ejus idoneis fidejussoribus [57] datis servo publico [58] caveatur: ne sub copulandæ adoptionis obtentu, in facultates ejus quæ ei diligenti provisione servandæ sunt, irruas. Arrogatio etenim ex indulgentia principali facta, perinde valeat apud Prætorem vel Præsidem intimata, ac si per populum [59] jure antiquo facta esset. P. P. V. Id. Mart. MAXIMO II. & AQUILINO Conss. 286.

Libertus à patrono arrogari non potest.

III. Iidem AA. Martiano.

CUm eum, quem arrogaveris, libertum [60] tuum esse profitearis, nec ullam idoneam causam precibus addideris, id est, *Quod* [61] *liberos non habeas*: intelligis juris auctoritatem desiderio tuo refragari. P.P. XVI. Kal. Jul. MAXIMO II. & AQUILINO Conss. 286.

Quomodo fit adoptio.

IV. Iidem AA. & CC. Proculiano.

ADoptio non [62] tabulis [63], licet per tabellionem [64] conficiendis, sed solenni [65] juris ordine apud Præsidem solet copulari. P. P. Kal. Sept. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De fœminis.

V. Iidem AA. & CC. Syræ.

MUlierem [66] quidem, quæ [67] nec suos filios habeat in potestate, arrogare non posse certum est. Verum [68] quoniam in [69] solatium amissorum tuorum filiorum, privignum [70] tuum cupis vicem [71] legitimæ sobolis obtinere: annuimus votis tuis, secundum ea quæ annotavimus: & eum perinde atque ex te progenitum, ac vicem naturalis legitimique filii habere permittimus. P.P. III. Non. Decemb. *Triballo*, TIBERIANO & DIONE Conss. 291.

50 Dixi ad *l. 1. ff. 7. 37. Eel. 1. περὶ υἱοθετούντων καὶ υἱοθετουμένων 1. Inst. 11.* adde *Nov. 74. c. 2. Gajus 1. Inst. 5. Ulpianus 8. & 2. Harmen. 8.*

51 Adoptio est legis actio. *l. 4. ff. eod.* vid. *l. 1. ff. de off. juridici. l. 2. ff. de off. proconf.* Constabat solennitate. *l. 4. §. eod. l. 5. & de fide & leg.* inde à Theoph. νόμιμα καὶ κρατοῦντα, non tamen refertur inter actus legitimos. *l. 77. ff. de reg. jur.* utpote solennibus adoptionis jam sublatis.

52 *§. 3. Inst. ut.*

53 Hinc adoptio naturæ similitudo dicitur à Cajo 1. *Inst. 5. §. 1.*

54 Quemadmodum fiat adrogatio.

55 Facit *l. 17. §. 1. ff. eod.*

56 Vid. *§. 3. Inst. eod. l. 22. ff. eod.*

57 *l. 17. in fin. l. 18. ff. eod.*

58 *Personæ publicæ, d. §. 3.* tabellioni, *l. 4. C. eod.*

59 De adrogatione per populum vid. *Ulp. 8. §. 2. & 3. Gaj. 2. Inst. 3. §. 4. & 5. Gell. 18.* Goth. Adde Brisson. *lib. 4. select. c. 20. S. L.*

60 Libertus arrogari non potest *l. 8. C. eod. 5. Gell. 19.*

61 Justam adrogandi causam habent qui liberos non habent. *l. 15. §. 2. l. 17. §. 3. ff. eod.*

62 In adoptione non sufficit tabulas & instrumenta intervenire, nisi judicis auctoritas interverit.

63 An testamento fieri potest. *Vellejus Paterculus lib. 2.* vide *Cujac. 7. observ. 7.*

64 Dixi ad *l. 1. C. eodem.*

65 Adoptio solennitatem exigit: non fit nisi solenniter: & quidem apud præsidem. adde *5. Gell. 19.* vid. *l. 1. C. eod.* adde *Revardum cap. 6. de auctoritate prudentum.*

66 Mulieres non adoptant. *§. 10. Instit. eod. Ulpian. 8. §. 9. 1. Gaj. 5. §. 3. & 5. Gell. 19. l. 29. §. 3. ff. de inoff. l. 8. C. de præscript. longi. 4. Harmen. 8. & 33. Eclog. 1. cap. 46.*

67 Ratio cur fœminæ non adoptant, neglecta Leonis *Novell. 27.*

68 Exceptio.

69 Ex Novell. Leonis 27. licet mulieribus adoptare, etiamsi nunquam liberos habuerint.

70 Privignus adoptari potest, *ut hic, & l. 32. in fin. ff. eodem.* adde quæ scripsi ad *l. 1. C. ubi pupill.* *C. eodem.*

71 *l. 2.*

Source : BIU Cujas

Quomodo *fit arrogatio.*

VI. Iidem AA. & CC. Meliano.

ARrogationes eorum qui sui [1] juris sunt, nec in Regia Urbe, nec [2] in provinciis, nisi [ex 3] rescripto principali fieri possunt. P.P.VI. Non. April. *Byzantii*, CC. Conss.

Si quis adoptetur à cive alterius civitatis.

VII. Iidem AA. & CC. Attico.

IN adoptionem quidem alienæ civitatis 4 civi recte dato additur 5, non mutatur patria 6: ac propterea jus originis in honorum ac munerum obsequio per adoptionem non minui perspicis. S. XI. Kal. Febr. *Sirmii*, CC. Conss.

Si patronus adoptet filiam libertæ.

VIII. Iidem AA. & CC. Isioni.

IN adoptionem patre, in cujus est potestate, filiam dante, matris 7 patronus adoptare non prohibetur. Nam sui juris arrogatio fœminæ nisi ex nostro rescripto nunquam procedit. S. V. Id. Februar. CC. Conss.

De Emancipatione.

IX. Iidem AA. & CC. Marino.

ADoptatum [8], licet ex beneficio nostro, emancipatione [9] solenni separare à familia sua pater adoptivus minime prohibetur.

Qui possint adoptare. 5. vel arrogare.

X. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

CUm in adoptivis filiis qui filiifamilias constituti, à patribus naturalibus aliis in adoptionem dantur: antiquæ sapientiæ incidit quædam dubitatio, si oporteret talem filium, qui præteritus à naturali patre fuerat, habere contra ejus testamentum de inofficioso actionem (quam Papinianus [10] quidem negat, Paulus autem sine effectu derelinquit, Martianus vero distinguit, ne ex hac causa utriusque patris perderet successionem, naturalis quidem, voluntate ejus circumventus, adoptivi propter egestatem quam forte habebat) & iterum aliud vitium erat exortum: (si enim post patris naturalis obitum pater adoptivus per emancipationis modum jus adoptionis dissolvisset, nulla spes ei remanebat: neque [enim] contra patris naturalis voluntatem, quia mortis ejus tempore in aliena fuerat familia constitutus: neque contra adoptivum patrem quia per emancipationem ejus familia exemptus est) ideo talem dubitationem [resecantes,] & tale vitium corrigentes, sancimus [11] per adoptionem quidem ad extraneam personam factam, jura naturalis patris minimè dissolvi, sed ita eum permanere, quasi non fuisset in alienam familiam translatus. Cum enim tanta fragilitas [12] est adoptionis, ut possit in ipso die, & filius fieri, & extraneus per emancipationem inveniri: quis patiatur jura patris naturalis nexu divino [13] copulata, ludibrio defraudari? Cum in hoc casu & contradicendi filio [14] ex jure veteri detur licentia, & invitus [15] transire ad aliam non cogitur familiam. Omnia igitur (secundum quod jam disposuimus, cum ad extraneum patrem filius per adoptionem transfertur) maneant integra jura, sive ad [16] inofficiosi querelam, sive ad alias omnes successiones, sive ab intestato, sive ex testamento, quæ liberis deferuntur: ut ipse possit & prodesse [17] patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere. Si vero pater naturalis avo materno [18] filii sui, vel si ipse fuerit emancipatus, [etiam] avo paterno, vel proavo simili modo paterno, vel materno filium suum dederit in adoptionem: in hoc casu, quia in unam personam concurrunt & naturalia, & adoptionis jura, maneat stabile jus patris adoptivi, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis nodo constrictum: & ad eum solum respiciat filius, cui eum & natura aggregavit, & lex per adoptionem assignavit: & Papiniani sententia in hac specie procedat, & ad eam tantummodo filius adoptivus spem totam extendat, & non [19] patris naturalis successionem molestare concedatur: sed avita & proavita tantummodo reverentia protegatur: eique acquirat quæ possunt acquiri & prodesse. Et is eis solus pater intelligatur, quem lex fecit, & natura non dereliquit. Neque enim Martiani distinctioni locum esse in hoc casu invenimus, ubi nullius circumventionis [20] suspicio potest aliquam sibi vindicare licentiam, avita & proavita affectione hæc omnia resecante: sed hæc omnia manere integra, nisi avus & proavus emancipatum fecerint filium adoptivum: tunc etenim necesse est iterum ad patrem naturalem eum reverti: cum emancipationis interventu adoptio in quacunque persona facta solvitur. §. 1. Sed ne articulum adoptionis in extraneam personam factæ sine lege relinquamus: licentiam damus tali adoptivo patri, id est, extraneo, si voluerit, nihil ei testamento suo relinquere, sed quidquid ei reliquerit hoc liberalitatis sit, [&] non legitimo vinculo adstrictum. Cum enim per omnia naturæ suæ filium aggregaverimus: manifestissimum est, quod & acquisitiones omnium rerum, quæ ad filiumfamilias pervenerint, secundum leges nostras, non adoptivo extraneo patri, sed naturali [21] usque ad modum ususfructus perveniant, & permaneant in sacris [22] patris naturalis, quasi imaginaria [23] quadam & nova affectione ei acquisita, non pristinæ cognationis deminutione introducta. Sed si quidem remaneat in tali adoptione: nulla interveniente emancipatione, in hoc tantummodo prodesse ei volumus adoptionem, ut non successione ab intestato patris extranei adoptivi defraudetur, sed habeat accessionem fortunæ [ex patris naturalis sibi voluntate acquisitam.] Neque enim ex veteri jure cognationis nexus naturalis patris per adoptionem filio dissolvebatur, sed accedebant jura adoptiva, certis reliquiis ex jure naturali remanentibus: & qui legitimus erat familiæ adoptivæ, is naturali fuerat cognatus. Quis enim materna [24] jura posset abolere, cum videbatur, & ex antiquo jure patrem quidem habere adoptivum, matrem autem eam, quam natura cognoscit? Et ideo sancimus, etsi habeat hujusmodi filius jura integra naturæ, attamen si intestatus pater [extraneus] adoptivus decesserit, habere eum etiam sui heredis jus ad ejus tantummodo successionem: ut non etiam legitima jura ad familiam extranei patris adoptivi habeat, nec ipsa ad eum communionem aliquam habent, sed quasi extraneus ita ad illam familiam inveniatur. §. 2. Sin autem per emancipationem jura adoptiva fuerint dissoluta, tunc nullus ei penitus regressus ad adoptivum extraneum patrem, etsi morjatur intestatus [25], relinquatur: sed maneat tantummodo patrem naturalem cognoscens, tanquam non fuisset ab initio in adoptionem translatus. §. 3. Quæ autem de aliis adoptivis diximus, hæc sancimus etiam de his, qui ex Sabiniano senatusconsulto [26] ex tribus [27] maribus fuerant ab extraneo adoptati, nulla penitus differentia inter alios adoptivos, & eos introducenda. §. 4. Quæ in filio diximus in adoptionem à patre dato, hæc & in filia [28], & in nepote, [&] nepte, & deinceps personis utriusque sexus in sacris patris constitutis extendimus: si tamen tempore mortis avi sui parentes eos, vel eas non antecedant: si enim patres eos antecedant: (ubi nec imponitur necessitas avo aliquid nepoti, vel nepti relinquere) maneant omnia jura adoptiva [ei] intacta. Hæc enim omnis sanctio de filio & filia, de nepote, & nepte, deinceps personis in sacris constitutis introducta est, ubi dubitabatur, quid statuendum esset, quasi duobus patribus ei, uno ex natura, & altero lege, impositis. §. 5. Ubi autem homo sui juris constitutus *per arrogationem* [29], ex Augusta libertate sese dederit in adoptionem, tunc omnia jura patris adoptivi habeat intacta. Cum enim nullum inter patres inducitur discrimen, sit suus heres adoptivus patri arrogatori, & familiæ ejus aggregetur: & omnia, quæ ad filium arrogatum veteres legumlatores introduxerunt, intacta illibataque in eorum personis reserventur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

Quando sit adoptio.

II. Idem A. Juliano P.P.

VEteres circuitus in adoptionibus quæ per tres emancipationes [30] & duas [31] manumissiones in filiis, aut per unam emancipationem in cæteris liberis fieri solebant, corrigentes sive tollentes, censemus licere parenti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine vetere [32] observatione emancipationum & manumissionum hoc ipsum actis [33] intervenientibus [34] apud competentem Judicem manifestare, præsente [35] eo, qui adoptatur, & non contradicente [36], nec non eo, qui eum adoptat. Dat. Kalend. Novemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 Adrogantur qui sui juris sunt *l. 1. in fin. ff. eod.*

2 Olim fiebant adrogationes tantum Romæ: adoptio, ubique. *Ulp.* 8. §. 4.

3 Adrogatio fit ex rescripto, *ut hic, & l. 9. C. eod. Eccl. d. loco* 47.

4 Civis alienæ civitatis adoptari potest.

5 Id est, augetur, adde *l. 35. ff. eod. l. 15. §. 3. l. 17. §. 9. ff. ad municip.*

6 Originis scilicet.

7 Ex liberta filiam adoptare possumus non libertum. *l. 3. C. eodem.* vel liberti filium.

8 Adoptatus principis rescripto, etiam emancipari potest: ne quis alioquin putet, adoptatos principis rescripto, perpetuo in adoptione manere cogi.

9 Vid. *C. de emancip. §. 6. Inst. quibus modis jus patriæ.*

10 Addatur & hæc trium jurisconsultorum diversitas his quæ dixi ad *Ulp.* 11. §. *ult.*

11 Adoptatus ab extraneo succedit etiam patri naturali. §. 2. *Inst. eod.* & §. 5. *in fin. Inst. de exher. lib.* & §. 14. *vers. hoc solito. Institt. de hered. ab intest.* Goth. Hæc est 49. decisio ex 50. novis Justiniani. vid. Inglois. Ans.

12 Fragilitas adoptionis summa olim fuit. Poterat enim quis olim eadem die filius per adoptionem fieri: & eadem rursus die per emancipationem extraneus reddi.

13 Jura naturalis patris nexu divino copulata.

14 Filius interdum juste patri suo potest contradicere §. 8. *Institt. quib. mod. jus pat. potest.*

15 Filius invitus non datur in adoptionem, *ut hic, & l. 5. ff. eodem.*

16 §. 1. *Inst. de inofficioso.*

17 Adoptivus etiam patri naturali prodest.

18 §. 2. *vers. Si vero. Inst. eod.*

19 Adoptatus ab avo materno patri naturali non succedit.

20 Parens non præsumitur liberos decipere velle. *l. pen. de jure dot.*

21 Adoptatus quod ab extraneo adquirit, patri naturali adquirit usufructu tantum.

22 Sacra privata fuerunt cuique genti, quæ diis penatibus paterfamilias faciebat. *Cic. 2. de leg.* filiifamilias in his sacris dicebantur esse, *l. 2. C. de bonis quæ liberis.* manere, *l. 12. C. de coll.* id est, permanere, *ut hic*, constituti, *l. ult. §. 2. C. de inoff. l. ult. §. 1. vers. sin vero. C. ad Tertull. l. ult. C. de curat. furios.* positi, *l. 20. C. de nuptiis.* retenti, *l. 3. C. de bonis maternis.* Adoptati quoque qui in alterius gentem transibant, in ejus gentis sacra simul transibant. *Valer. 2.* Emancipati vero suo arbitratu sacra sibi privata faciebant: per emancipationem à sacris paternis dimitti & absolvi dicebantur. *l. 31. C. de fideic. l. 1. §. 2. C. de annali except. l. 13. C. de legit. hered.* 23 Imaginario affectu. 24 Materna jura non possunt aboleri. 25 §. 10. *Institt. de hered. ab intestat.*

26 Ex Sabiniatorum sententia. Revardus *c. 6. de authoritate prudent. in fin.*

27 §. 14. *verse. testam. Inst. de hered. quæ ab intest. l. ult. in fin. C. de decurionib.* ἐξ τρίτου μερέως, *Theophil. d. §. 14.* tribus manibus, *Alciat. 4. parerg.* quod de patris naturalis manu in fiduciariam manum traderetur qui deinde in manum & potestatem adoptivi dabatur. Tribus mancipationibus. *Revard. cap. 6. de auth. prudentum in fin.* errore ut putat, creato ex nujusmodi notis, TRIB. MA. uterque male. Pejor est his interpretatio Accursii divinantis, Tres parentes inter se certare de filio in adoptionem dando, vel de aliquo adoptando. Commodius est nihil hic mutari & ita legi, *Tribus marib.* ut hic agatur de ejus privilegio, qui tres mares filios suscepe-

rit, *l. 122. Cod. Theod. de decurionib.* Eratque hoc jus parentis habentis tres mares liberos, ut uni dato senatui, curiæ liberatio contingeret. *d. l. ult.* uni in adoptione dato quarta omnium bonorum adoptatoris ex SC. Sabiniano deferretur: sicut impuberi arrogato ex constitutione Antonini. vid. *Cujac. ad d. l. ult.* 28 De filia, nepote, nepte. 29 De arrogato. 30 Id est, venditiones. Nam emancipare est vendere. §. 1. *Institt. de testament. ord.* 8. *Valer. 6.* adde §. 6. *Institt. quib. mod. jus patr. potest. l. 3. ff. de capit. minut. Novell. 81. l. ult. C. prox. tit.* Goth. Ad hanc l. vide A. Gell. *lib. 5. Noct. Att. lib. 5. cap. 19.* & Vacon. *lib. 1. declarat. 16.* S.L. 31 Filiifamilias trina emancipatione duabus manumissionibus, cæteri una emancipatione, una manumissione adoptabantur. vid. *Ulp. 10. §. 1.* 32 Vetus observatio emancipationum & manumissionum sublata. 33 De formulis adoptionis & arrogationis, vid. *apud Gell. 5. cap. 19. Vopiscum in Aureliano.* 34 In adoptione requiruntur acta, requiritur scriptura, *ut hic*, ut & in emancipatione. *l. 2. C. tit. prox.* 35 *l. 24. 25. ff. eod.* 36 *l. 10. C. eod. l. 5. ff. eod.* vid. *Ulp. 10. Festum in emancipatio.*

TIT. XLIX.

DE EMANCIPATIONIBUS [37] LIBERORUM.

Habens jurisdictionem à lege municipali, potest illam exercere etiam inter non subditos consentientes: & valet apud omnes. Salic.

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Herennio.

SI lex [38] municipii, in quo te pater emancipavit, potestatem Duumviris dedit, *Ut etiam alienigenæ* [39] *liberos suos emancipare possint*: id, quod à patre factum est, suam obtinet firmitatem. P. P. III. Non. Decemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

II. Iidem AA. & CC. Gennadiæ.

IN emancipatione liberorum, nec non donationibus [40] non tam scriptura [41], quam veritas considerari solet. P.P.V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conss. 291.

In emancipatione non requiritur causa, sed judicis auctoritas. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

NOn [42] nudo consensu patria liberi potestate, sed actu solenni [43], vel casu [44] liberantur: nec causæ [45], quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solennitas quæritur. S. XV. Kal. Octob. AA. Conss.

Invitus quis non liberat filium, vel nepotem sua potestate. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Colonæ.

NEc avus neptem suam liberare potestate cogitur [46], nec [47] in cujusquam injuriam beneficia tribuere moris est nostri. Dat. Id. Octobr.

Per rescriptum principis judicis apud acta intimatum, possunt parentes eorum liberos emancipare: accedente antea, vel postea eorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. Salic.

V. Imp. Anastasius [48] Constantino P. P.

JUbemus licere parentibus, id est, patri, avo paterno [seu] proavo, cæterisque ulterius per masculini sexus personas continua generis serie conjunctis, si liberos, quos habent in potestate propria, id est, filium vel filiam, nepotem seu neptem ex filio, pronepotem seu proneptem, cæterosque itidem per masculini sexus personas continua generis linea sibi conjunctos, per emancipationem, vel absentes, & peregre degentes, vel in iisdem locis seu regionibus, vel civitatibus commorantes, in judicio vero non præsentes, juris sui constituere maluerint: supplicationibus [49] porrectis mereri super hoc divinum oraculum: hocque apud competentem judicem, ad [50] cujus jurisfiebant à patre filio emancipato, ut vitam suam tolleret, id est, ut se aleret. *l. ult. C. eod. l. ult. C. Theod. de revocand. donat. l. 8. C. de bon. proscr. Nov. Leon. 25.* 41 Scriptura in emancipationibus exigitur, *ut hic. l. 5. C. eod.* vid. *Guliel. Onciacum 1. quæst. 64.* quod remittere videtur *Nov. Leon. 25.*) ut & in adoptione. *l. ult. C. tit. prox.* in nuptiis senatorum. *Novell. 74. cap. 4.* in prærogativa hypothecæ postulanda. *Novell. 136. cap. 3. vers. Neque eod.* in arbitraria probatione. *l. 4. §. 5. 6. de receptis arbitris.* contestatione non numeratæ pecuniæ. *l. 4. §. 4. C. de non num. pecun. Novell. 100. cap. 1.* his adde quæ scripsi ad *l. 17. C. de pact.* 42 Ex Novell. Leon. 25. *in fin.* nudo consensu perficitur adoptio, veluti si pater patiatur filium seorsim vivere resque suas gerere: quamvis nondum ad ætatem nuptiis, vel matrimonio aptam pervenerit: hujus constitutionis meminit Harmen. 1. *tit. 17.* In Gallia, filii per matrimonium emancipantur, aut ætate XXV. annor. *Boër. decis. 197.* negotiatione à patre separata, dignitate, furore patris, aut ejusdem contestatione simplici apud judicem, & ita sex modis solvuntur apud Gallos liberi patria potestate. vid. *Pap. 3. Not. 10. tit. des lettres incidentes en civil.* 43 De quo vid. *l. ult. C. eod.* 44 Id est, morte. *pr. Inst. quib. mod. jus patr. in pr.* deportatione. §. 1. *d. tit.* 45 Invitus justa de causa emancipari potest. 46 Inviti parentes non coguntur emancipare liberos. *l. 31. ff. de adopt. l. 92. ff. de cond. & dem. l. ult. ff. si à par. quis man. l. pen. ff. unde liberi.* §. *ult. Inst. quib. mod. jus patr. Cic. pro Cluentio.* excipe causam, *l. 6. C. de spect. l. 12. C. de episc. aud.* fallit & hoc, si justa emancipationis subsit causa. *Bart. in l. quidam cum filium 132. ff. de verb. obligat.* potest & invitus filius emancipari malos ob mores, ut ne deinceps ejus nomine pater teneatur, quod plerunque statuto fieri possit. vide *Socin. reg. 138.* 47 Vid. *l. 3. C. unde vi.* 48 *l. 11. C. de legit. heredit.* dixi ad *l. 18. C. de collat.* 49 Emancipatus rescripto principis, reservato jure legitimarum heregenus emancipationis *ex imperiali rescripto* appellatur in §. 6. *Institt. quib. mod. jus pat.* adde *Roland. à Vall. 1. consil. num. 4.* 50 Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

37 *l. 9. C. tit. prox.* dixi ad 1. *ff.* 6. adde *1. Harm. 27. περὶ διαλύσεως ὑπεξουσιότητος, 1. Institt. 12. §. 6. Novell. 81. 1. Goyl. 6. Paul. 2. sent. 15. Ulpian. 10. §. 1. l. 5. C. de dolo. Novell. Leon. 25.*

38 Cujuscunque municipii leges ad suum territorium restringit; Actus civiles ex eo quo geruntur loco vires capere, non futuro. Jus contractuum & testamentorum ex regione in qua fiunt, æstimari. vid. *Hotom. 2. consil. 2.* Sed & illud consuetudine ea præscribi, quæ sunt jurisdictionis. *Cyrus hic, Bart. in l. 1. ff. de aqua pluvia.* Quid si jus id de quo agitur, ex eorum numero sit, quæ principi reservata sint? Quid si jus sit quod vel supremæ potestatis, vel inter regalia refertur, aut meri imperii sit? Id generis jura consuetudine præscribi non posse notant. *arg. l. comperit. 6. C. de præscr. 30. ann.* vid. *Socin. reg. 307.*

39 Jurisdictionem habens ex lege municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. *Salic.*

40 Donationes

Source : BIU Cujas

1 Intimare. vid. *l. 2. ff. eodem.*

2 Per procuratorem emancipatio non potest fieri, *ut hic*, ut & adoptio. *l. neque absens 24. l. post mortem 25. ff. de adopt.* impetratio veniæ ætatis. *l. omnes, ff. de his, qui veniam ætatis impetrarunt*, id est, manumissio. *l. nec mutilerem 3. ff. de man. vin.* compaternitas, ut loquitur, spiritualis, *Bart. in l. Gallus 29. ff. de liber.* licet per procuratorem possit fieri legitimatio liberorum. *Bart. ibid.* despontatio. *l. ult. ff. de sponsalib. c. ult. de procur. in 6.* revocatio in servitutem. *l. per procuratorem, 4. ff. de obsequiis. l sed & hæc. 35. §. 1. ff. de proc.* Cur manumissio per procuratorem recte non fit, ut in servitutem revocatio? qui manumisit reapse dominus esse debet. *l. si pater. 4. ff. de manumiss. vind.* At per epistolam recte manumittimus ut & per nuncium. *Instit. de libertis. §. 1.* Nam quæ per epistolam fiunt, ea recte per nuncium expediri possunt. *l. 1. §. 2. ff. de contr. empt.* Epist. vel nuncio cum manumisit dominus, ipse manumittit: cum per procuratorem ipse procurator: hic enim negotium in suam ipsius personam concipit, non ille. *l. qui autem 14. §. 3. ff. de pecunia constituta.* At per procuratorem in servitutem revocari servus potest, *ut ff. dictum est?* hoc ideo forte permissum est, quod in adquirendo servo jus magis connivet domino quam in alienando. Quidam tamen putant hoc inductum quod in manumisso in servitutem revocando pecuniarium commodum versetur. 3 Hoc interpretes ad legitimationem transferunt: volunt enim ab emancipatione ad legitimationem valere argumentum. vid. *Roland. à Valle d. loco.*

4 Dixi ad *l. 2. ff. eod.* 5 Invito filio non datur libertas. *Novell. 89. cap. 11. Paul. 2. sent. 25.* datur servo invito. dixi *l. pen. §. 1. Cod. de necessar. serv.* 6 Infans consensum non habet.

7 Olim fiebat manumissio quinque tettibus præsentibus & libripende stateram & æreum nummum ferente & medio aliquo intercedente, medio illi filius à patre mancipabatur, id est, vendebatur. Patri in vicem pretii nummus ab emptore tradebatur. Filius ita emptus emptori quasi servus erat, sed tamen mox ab emptore vindicta manumittebatur: manumissus tacito jure in patris potestatem revertebatur. Id iterum atque tertio fiebat. Hinc Ulpian. 10. §. 1. *Filius*, inquit, *ter mancipatus, ter manumissus sui juris fit: id enim lex XII. Tabularum jubet. Si pater filium ter venundarit, filius à patre liber esto.* His omnino adde Cajum 1. *Inst. 6. §. 4.* ubi genus id mancipationis fusius explicat. 8 Εἰκονικὴ πρᾶσις, vocat Theophil. *d. loco.* imaginarias. *Inst. §. 6. Inst. quib. mod. jus pat. potest:* hinc servitus imaginaria. *l. 3. de cap. min.* 9 Vindicta manumissione lictor prætoris servum præmissis solennibus verbis tangebat, mox dextera vertebat. *Persius Satyr. 5. Quibus una Quiritem Vertigo facit:* & post; *verterit hunc dominus momento turbinis exit Marcus Dama. Quintil.* in ea declamatione cui tit. est, Ancilla in Archipiratæ nuptiis manumissa. *An vero in hoc putamus esse momentum, si vindicta ferires & circumverteres mancipium, aut si una voce liberum esse jusseris? Cornutus* in Persium: *Quoties servos manumittebant, eos etiam alapa percussos manumittebant.* Seneca 1. epist. 8. & 2. Controvers. *Qui se Philosophiæ subjecerit, statim circumagitur*, id est, fit liber. Hujusmodi servus, ambactus dicitur. Festo *in Am.* Verum circumductiones istæ ad servorum manumissiones pertinuerunt. An similes fuerint in emancipationibus liberorum, alio loco tractabitur. 10 Hinc illa verba, *Novell. 81.* μετ' ὑβρίων καὶ ῥαπισμάτων: alapas lictoris manu inflictas manumisso intelligit. de quo more vid. Isidorum 9. cap. 4. de quo etiam dixi ad *Novell. 81.* alii ῥαπίσαι virga cædere. Est enim ῥάπις Hesychio virga. 11 *l. 5. ff. eod.* 12 Nam apud incompetentem judicem non fit manumissio. 13 Non apud quemvis judicem manumittitur. 14 Longa consuetudo jus manumittendi tribuit. 15 Vid. *l. 3. ff. de bonis maternis.* 16 *l. 17. ff. de collationib.* 17 Vid. quæ notavi ad *l. 2. ff. eod. l. 1. §. 3. ff. si à par. quis manumiss.* 18 Brevem manumittendi formulam exprimit *Harm. 1. tit. 7.* ὅτι τόνδε ποιῶ αὐτεξούσιον (Theophilus in §. διαλύει, *Instit. quib. mod. jus patr. potest.* legit ἐμάνκιπατον καὶ τῆς ὀυτῦ (Theophilus ἰμωυτῦ) ἀφίημι χαρὶς, id est, Hunc sui juris esse patior meaque manu mitto.

TIT. L.

DE INGRATIS[19] LIBERIS.

Filius emancipatus propter ingratitudinem reducitur in patriam potestatem. Bald.

Imppp. VALENTIN. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Prætextatum P. P.

FILIOS[20] [& filias, cæterosque liberos] contumaces, qui parentes, vel acerbitate convicii, vel cujuscunque atrocis injuriæ dolore pulsassent, leges[21] emancipatione rescissa damno libertatis immeritæ multari voluerunt. Dat. XII. Kalend. Septemb. *Mediolani*, LUPICINO & JOVIN. CONSS. 367.

19 8. *Cod. Theod. 7. & 31. Eclog. 3.* Ingratitudinis ob causam liberi in potestatem parentum revertuntur, adde *Novell. 115. cap. 3.* ubi de exheredandis justa de causa liberis agitur: de ingratitudine dixi ad *Novell. Leon. 25.*

20 *l. 1. C. Th. eod.* 21 Antiquæ puta Romuli, dixi ad *leg. XII. Tabularum lib. 2. tit. 27. §. 7.* ubi hoc addendum est, *Diversis parentum sacrum fieri*, nihil aliud esse, quam in sacra & potestatem parentum reverti: ut filius ita reversus à parente impune possit occidi, videlicet si manus impias ei intulerit.

TIT. LI.

DE POSTLIMINIO[22] REVERSIS ET REDEMPTIS[23] AB HOSTIBUS.

Conceptus in captivitate patris & matris, revertens cum patre & matre, sequitur patris originem. Bald.

De natis ex duobus captivis.

I. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Ovinio.

EX duobus[24] captivis Sarmatia nata patris originem ita sebcuta videtur, si[25] ambo parentes in civitatem nostram rediissent. Quamquam enim jure proprio postliminium habere non possit, quæ[26] capta non est, tamen parentum restitutio reddet patri filiam: qui cum ab hostibus interfectus sit, matris[27] dumtaxat conditionem, quæ secum filiam duxit, videtur necessario secuta: nam fictio legis Corneliæ, quæ legitimos apud hostes defuncto constituit heredes: ad eam, quæ illic suscepta est, non pertinet: cum eo tempore, quo captus est, diem suum pater obiisse existimetur. P. P. sine die & consule.

22 *l. 9. 10. 14. 18. 19. ff. eod. de postl.* post captivitatem regressu *6. Cod. Theod. 5.* Paulo plenius explicatur hic tit. περὶ ἀιχμαλώτων recte de captivis dicitur: nam transfugæ postliminium non habent. *l. 9. §. 4. ff. eod.* (δόλον) hi etiam postliminio redeunt. Fest. in Postliminio, *l. 8. in eod.* (τὸ καὶ ἐλευθέρων καὶ περὶ ὑποστροφῆς αὐτῶν καὶ περὶ πωλήσεων huc pertinet *l. 1. ff. eodem.*) ὠυτῶν καὶ (διακάτω) huc pertinet lex 3. 4. *ff. eodem.*

Est & titulus *ff. de captivis & de postliminio, & redemptis ab hostibus* XLIX. D. XV.

23 *l. 2. 6. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 17. 20.* adde & traditis ab hostibus. *l. 5. ff. eod.* liberatis virtute militum. *l. 12. ff. eodem.* 24 Ex duobus captivis natus, ambobus parentibus reversis liber intelligitur, *ut hic*, ex Novell. Leonis 36. sive non revertantur parentes, sive unus tantum revertatur, liber intelligitur & heres parentum. 25 Imo sufficit, ut unus redierit. *l. 16. ff. eodem.* 26 Quæ capta non est, postliminium non habet. *l. 9. ff. eodem.* 27 *l. 16. ff. eod. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statu liber.*

De redemptis ab hostibus.

II. Imp. GORDIAN. A. Publiciano.

AB[28] hostibus redempti[29], quoad exolvatur pretium, [magis] in causam pignoris[30] constituti, quam[31] in servilem conditionem esse detrusi videntur: & ideo si nummi eo nomine expensi donatio[32] intercedat, pristinæ conditioni eos reddi manifestum est. †. Proinde si ab hostibus redemptam, post dissolutum veluti naturalis[33] pignoris vinculum habere in[34] matrimonio[35] cœpisti: nil est quod de statu ejus, seu liberorum communium debes pertimescere. P. P. Id. Jun. GORDIANO II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De curatore dando.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Varro.

CUm cognatos tuos nondum postliminio regressos affirmes, sed adhuc in rebus esse humanis, & bona eorum fraudibus diversæ partis dissipari: interpellatus Rector provinciæ providebit[36] eum sub observatione [consueta] constituere, qui stipulante servo publico satis idonee dederit. P.P.v. Kalend. Septembr. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO CONSS. 287.

De hereditate.

IV. Iidem AA. & CC. Hermogeni, & aliis.

NEc nos præteriit, hereditatem[37] ejus, quam incognitum erat ab hostibus interfectam, an captam esse, à filio adiri non potuisse, quoniam eorum bona, qui in hostium potestatem rediguntur, eo demum tempore successionis[38] jure acquiri possunt, cum captos apud hostes mortuos esse cognoscitur. Nec super facultatibus ejus, cujus[39] incerta vita ac fortuna fuit, transigi[40] vel judicari[41] potuit. Unde postea quam apud hostes materteram vestram fati munus implesse innotuit: tunc vobis licentia permittitur agnoscendæ per bonorum possessionem[42] successionis, non officientibus enim [his] quæ perperam gesta sunt, si priorem gradum obtinetis, successionis compendium[43] ad vos pertinet. P.P.v. Kalend. Jun. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De tradito à Barbaris.

V. Iidem AA. & CC. Ursæ.

CUm non redemptum ab hostibus filium tuum, sed sine [ullo] contractu[44] traditum[45] à Barbaris Præfecto[46] legionis dicas, postliminii jus locum habuit: & illico ingenuitati suæ reddi eum Præses provinciæ jubebit. P. P. XVI. Kal. Jun. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De redemptis ab hostibus.

VI. Iidem AA. & CC. Justo.

CUm & postliminii jus, & communis[47] utilitatis ratio exigat, ut si qui captos ab hostibus redemerint, accepto[48] pretio redemptos suæ ingenuitati restituant: proponasque redemptorem tuum noluisse[49] oblatum pretium à te, vel ab alio recipere: Præses provinciæ efficaci instantia compellet eum legibus obtemperare, & percepto eo, quod pretii nomine dependitur, status securitatem[50] non inquietare. P.P. Kalend. Februar. TIBERIANO, & DIONE CONSS. 291.

De puella redempta, & prostituta.

VII. Iidem AA. & CC. Claudio.

FOediſſimæ mulieris nequitia promovemur. Cum igitur filiam tuam ab hostibus captam, ac prostitutam[51] ab ea, quæ eam redemerat, ob retinendæ pudicitiæ cultum, ac servandam natalium honestatem ad te confugisse[52] proponas: Præses provinciæ, si filiæ tuæ supradictam injuriam ab ea, quæ sciebat ingenuam esse, inflictam cognoverit: cum hujusmodi persona indigna sit pretium recipere, propter odium[53] detestabilis quæstus[54]: etiamsi pretium compensatum non est, ex necessitate miserabili custodita ingenuitate natæ tuæ adversus flagitiosæ mulieris turpitudinem tutam eam, defensamque præstabit. P.P. III. Non. Februar. TIBERIANO, & DIONE CONSS. 291.

De nata ex redempta.

VIII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

PRæses provinciæ, ne ulterius in servitutis jugo detineatis, curæ habebit, qui pro solertia sua parum ignorat filiorum tuorum statum tueri, quos posteaquam[55] redempta es, enixam te esse significas: cum eos, qui post redemptionem nascuntur, ne pignoris[56] quidem vinculo ob pretium, quod pro his datum non est, teneri, nullis auctoribus visum est. P.P. Id. Februar. TIBERIANO, & DIONE CONSS. 291.

An filius reversus succedat patri.

IX. Iidem AA. & CC. Gregorio.

CAptum ab hostibus filium, patre mortuo medio tempore lex Cornelia reversum[57], si in potestate patris tempore, quo capiebatur, fuit, suum facit heredem, unde sive ex testamento[58] ad te, sive [ab] intestato[59] successionem patris tui pertinere apud præsidem provinciæ probaveris: restitui tibi res hereditatis jubebit, si non tantum, postquam reversus es, tempus effluxit, quantum intentionem tuam temporis prolixitate conquiescere faciat. P.P.v. Id. April. AA. CONSS.

De servo reverso ab hostibus.

X. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

SIcut liberis captis ab hostibus, ac postliminio reversis status pristinus restituitur, sic servi[60] domino. Unde, si hæc cujus meministi, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta[61] est: reversa dominum, vel ejus sequitur successorem, qui per captivitatem hanc amiserat. S. III. Kal. Maji, *Hadrianopoli*, AA. CONSS.

28 *Synops. Basil. 4. tit. 2. cap. 1.*

29 Sic lege Franca in hostem bannitus, hoc est ad delictum vocatus & in veniendo contumax, plenum *heribannum*, hoc est, 60. solidos persolvere cogebatur: si eam summam solvere non poterat, se metipsum *pro ea re*, hoc est, pignore in servitium principis tradebat, donec tandem eam summam persolviset. Quod si is homo in tali servitio moriebatur, hereditatem defuncti non amittebat, sed nec libertatem, nec denique ipsi bannobant fiebat obnoxius. *4. legum Francicarum, cap. 71. de libero homine in hostem bannito.*

30 Redemptus non est servus redimentis, sed pignoris est tantum loco donec redimatur. vid. *l. 15. 21. ff. eod.* An & ejus liberi? non sunt pignori. *l. 8. ff. eod.*

31 Vid. *l. 2. ff. de lib. homin. exhib.*

32 Pretio redemptionis donato redemptus libertatem consequitur, *ut hic*, & *l. 11. ff. eod.*

33 Redemptus redemptori naturalis pignoris loco.

34 Natus ex ingenuo, & redemptus ab hostibus ingenuus est.

35 Redempta redemptori potest nubere, vid. *l. 13. ff. eod. 34. Eclog. 2. cap. 1.*

36 Id est, curatorem, de curatore dando bonis capti, adde *l. 15. ff. ex quib. causis major. l. 6. in fin. ff. de tut. l. 6. in fin. ff. quib. ex caus. in possess.* adde *Hotom. consil. 6.*

37 Incertus de morte captivi ab intestato succedere, transigere, vel judicio de ejus bonis experiri non potest.

38 De successione adde *l. 19. l. 32. ff. de adqu. possess.*

39 De viventis hereditate sententia ferri non potest, *ut hic*, sed nec de ea paciscí licet, & transigere, *ut hic, l. 2. §. 2. ff. de vulgar. l. 1. §. 21. ff. de collat. l. ult. ff. de pact.* (*Senec. 96. epist. si vultur es, cadaver expecta.*) nec donare eandem. *l. 2. ff. de his, quæ ut indign.*

40 De transactione.

41 De sententia.

42 Vid. *l. 1. §. 9. ff. de secund. tab.*

43 Itaque ideo gratis.

44 Cum hoste contractus iniri potest. adde *l. 5. in fin. ff. de pactis l. 21. ff. de negotiis.*

45 Sine stipulatione pretii, sine commercio. *l. 17. eod.*

46 Præfectus legionis.

47 Utilitas ac necessitas postliminii, *l. 19. ff. eod.*

48 Vid. *l. 17. ff. eodem.* adde *l. 2. ff. eod.*

49 Redemptor oblatum à redempto pretium invitus accipere cogitur. 50 Securitas status. 51 Qui redemptam prostituit, pretium jusque pignoris amittit. adde *l. 12. ff. de episc. aud. 34. Eclog. 2. cap. 6.* 52 Redempta à redemptore prostituta, justam fugiendi rationem habet. 53 *Novell. 14. in princ.* 54 Lenocinii quæstus detestabilis. 55 Nati ex redempta liberi sunt, ideoque ne pignoris quidem loco à redemptore possunt retineri *hic*, ut & ipsi redempti. *l. 2. ff. eod. l. 15. ff. eod.* 56 Ratio dubitandi ex *d. l. 2. l. 15.* 57 Reversus fingitur nunquam captus. 58 Vide *Paul. 3. sent. 4. §. 8.* 59 *l. 14. ff. eod. §. 4. Instit. de hered. ab intest.* 60 Etiam servi postliminii jus habent, *ut hic, l. 12. vers. servi. ff. eodem. Post. in postliminium: dixi quoque in epigraphe.* 61 *l. 11. 12. & 16. ff. eodem.*

Source : BIU Cujas

De redempto, & gratis dimisso.

XI. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI liberum captum te ab hostibus commercio[1] redemit Sabinus, & eum vinculum pignoris[2] superstitem remisisse[3] tibi probetur: non libertus effectus, ingenuitati, quam amiseras, restitutus, nullum filiis ejus obsequium debes. S. XV. Kal. Jan. AA. Conss.

De liberatu virtute militum.

XII. Iidem AA. & CC. Quintianæ.

AB hostibus capti, & non commercio[4] redempti, sed virtute[5] militum nostrorum liberati, illico statum, quem captivitatis casu amiserunt, recipiunt: servi[6] autem dominis suis restituendi, *ut hic. Synopf. Basil.* 34. *tit.* 2. *c.* 11. vid. *l.* 10. *ff. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12. §. 17. *ff. eod.*

SI is[7], qui te ab hostibus ingenuam captam commercio redemit, sibi matrimonio[8] conjunxit: dignitate[9] nuptiarum, & voto futuræ justæ sobolis, vinculo pignoris tibi remisso, reddi natales pristinos rationis est. S. V. Id. Martii, CC. Conss.

An filia reversa succedat matri.

XIV. Iidem AA. & CC. Severæ.

IUs postliminii filiam (rebus humanis exempta matre, dum in servitutis ipsa necessitate per captivitatis causam fuit) eventus purgato vigore, ad ejus legitimam[10] invitat hereditatem; nec tibi medii temporis fortuna, quominus res maternas successione quæsitas persequi possis, injuriam fieri patimur. S. XVI. Kal. April. CC. Conss.

De redemptis ab hostibus.

XV. Iidem AA. & CC. Macrotraulo[11].

IS, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio[12] redimitur, etiam[13] antequam restituatur, pro eo data pecunia, successionis[14] jura sibi vindicare favore ingenuitatis potest: ut ex ea possit pretium pro se datum exolvere.

De natis ex redempta.

XVI. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

COmmercio[15] redemptæ[16] fœminæ filios, licet ex servo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis matris, juxta ea quæ benigne placuerunt, reddi convenit. S. V. Kal. Septembr. *Viminacii*, AA. Conss.

An redemptus debeat pretium emptori.

XVII. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

LIber[17] captus ab hostibus, & commercio redemptus, tunc demum, cum[18] pretium solverit, vel ei hoc, qualicunque remittatur judicio[19], statum pristinum recipit: quo genere matre[20] filium redimente, cum hujusmodi contractus non de mercede, sed de tristitia repudianda cogitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili conditione filium illico matri restituit: ita ut [à] civilium obsequio munerum propter casum præteritum [filius] non excusetur. Pro[21] pietatis itaque ratione ab hostibus redempto filio, facti te pœnitere, ac de pretio quicquam tractare non convenit: dotem tamen ab eo debitam jure concesso reddi postulas. S. III. Kal. Novembr. * *Devellio*, CC. Conss.

De actionibus quæ competunt reversis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Trypliniano.

AB hostibus captis ac postliminio reversis, pro hujusmodi casu amissa[22], quæ in eadem causa quidem durant, omnimodo directa: quæ vero per usucapionem, vel liberationem ex bonis subtracta, vel non utendo finita esse videntur, intra annum utilem experientibus actione rescissoria[23] restituuntur. P.P. XII. Kal. Decemb. CC. Conss.

Quibus competit jus postliminii.

XIX. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Severinum Ducem.

SI[24], quos forte necessitas captivitatis abduxit: sciant, si non transierint, sed hostilis irruptionis necessitate traducti sunt, ad proprias terras festinare [se] debere: recepturos[25] jure postliminii ea, quæ in agris, vel mancipiis, [seu aliis rebus] ante tenuerunt, etsi à fisco nostro possideantur. Nec timeat quisquam alicujus contradictionis moram: cum hoc solum requirendum sit, utrum [forsitan] aliquis cum barbaris voluntate[26] fuerit, an coactus. Dat. v. Kal. Jul. *Romæ*[27], Gratian. A. v. & Dagalaifo Conss. 366.

De redemptis ab hostibus.

XX. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Theodoro P.P.

DIversarum[28] homines provinciarum cujuslibet sexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captivitatis necessitate transvexerat, invitos[29] nemo retineat: sed ad propria[30] redire cupientibus libera sit facultas (quibus si quicquam in[31] usum vestium vel alimoniæ impensum est, humanitati sit præstitum, nec maneat victualis sumptus repetitio:) exceptis his quos barbaris vendentibus emptos[32] esse docebitur: à quibus status sui pretium propter utilitatem publicam emptoribus æquum est redhiberi. Ne quando enim damni consideratio in tali necessitate positis negari faciat emptionem: decet redemptos, aut[33] datum pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii[34], vicem referre beneficii, habituros incolumem (si in ea nati sunt) libertatem. Reddantur igitur ædibus[35] propriis sub moderatione quam justimus: quibus jure postliminii etiam veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt. Si quis itaque huic præcepto fuerit conatus obsistere, actor, conductor procuratorque dari[36] se metallis cum pœna deportationis non ambigat: sin vero possessionis dominus, rem suam [à] fisco noverit vindicandam, seque deportandum, & ut facilis executio perveniat, Christianos[37] proximorum locorum volumus hujusmodi rei solicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum civitatum placuit admoneri, ut emergentibus talibus causis, sciant legis nostræ auxilium deferendum: ita ut noverint rectores universi decem libras auri à se, & tantundem à suis apparitoribus exigendum, si præceptum [nostrum] neglexerint. Datum III. Id. Decembr. *Ravennæ*, Honorio VIII. & Theodos. III. AA. Conss. 409.

TIT. LII.

DE INFANTIBUS[38] EXPOSITIS[39] LIBERIS ET SERVIS, ET DE HIS, QUI SANGUINOLENTOS[40] NUTRIENDOS ACCEPERUNT.

Partus ancillæ domino ignorante expositus, repeti potest, ad expensas tamen restituendas tenetur, nisi sint factæ à fure. Salic.

I. Imp. Alexander A. Claudio.

SI invito[41] vel ignorante te partus ancillæ, vel adscriptitiæ[42] tuæ expositus sit, repetere eum non prohiberis. Sed restitutio ejus, (si non à fure[43] vindicaveris) ita fiet, ut si qua in[44] alendo eo vel forte ad discendum artificium[45] juste consumpta fuerint, restituas[46]. P.P. III. Kal. Jun. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Exponens sobolem propriam quam nutrire tenetur, venit puniendus: nec dominus recuperat servum quem exposuerit. Salic.

II. Imppp. Valentinianus, Valent. & Gratianus AAA. ad Probum P. P.

UNusquisque sobolem[47] suam nutriat. Quod si exponendam putaverit[48], animadversioni quæ constituta est, subjacebit. Sed nec[49] dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus, si ab [ipsis] expositos[50] quodammodo ad[51] mortem voluntas[52] misericordiæ amica collegerit: nec enim suum[53] [quis] dicere poterit, quem pereuntem contempsit[54]. Dat. IV. Non. Mart. Gratian. A. III. & Equitio Conss. 374.

Expositi cujuscunque conditionis per exponentem non possunt vindicari, nec per colligentes possunt, ut servi vel libertini retineri: sed ingenui intelliguntur. Salic.

III. Imp. Justinianus A. Demostheni P.P.

SAncimus nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive à libertina progenie, sive servili conditione maculatus, expositus sit: eum puerum in suum dominium[55] vindicare, sive nomine dominii, sive adscriptitiæ, sive colonariæ conditionis. Sed neque his qui eos nutriendos[56] sustulerunt, licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione [ita] eos tollere, & educationem eorum procurare, sive masculi sint, sive fœminæ, ut eos vel loco servorum, aut loco libertorum, vel colonorum, aut adscriptitiorum habeant: sed nullo discrimine habito, hi qui ab hujusmodi hominibus educati sunt, liberi[57], & ingenui appareant, & [58] sibi acquirant, & in posteritatem suam, vel in extraneos heredes[59] omnia quæ habuerint, quomodo voluerint transmittant, nulla macula[60] servitutis, vel adscriptitiæ, aut colonariæ conditionis imbuti, nec quasi patronatus jura in rebus eorum his, qui eos susceperint, prætendere concedimus: sed in omnem terram quæ[61] Romanæ ditioni supposita est, hoc obtinere. Neque enim oportet eos, qui ab initio infantes abjecerunt, & mortis[62] forte spem circa eos habuerunt, incertos constitutos, si qui eos susceperint, hos iterum ad se revocare conari, & servili[63] necessitati subjugari. Neque hi, qui eos pietatis ratione suadente sustulerint[64], ferendi sunt denuo suam mutantes[65] sententiam, & in servitutem eos retrahentes, licet ab initio[66] hujusmodi cogitationem habentes ad hoc profiluerint: ne videantur quasi mercimonio[67] contracto ita pietatis officium gerere. Hæc observantibus, tam viris clarissimis præsidibus provinciarum, quam religiosissimis Episcopis[68], necnon officiis præsidialibus, & patribus, & defensoribus civitatum, & omni civili auxilio. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalcedone*, Decio V. Cons. 529.

In Authent. constit. quæ ex adscript. §. 1. col. 5. tit. 9. al. 8. Novell. 54. cap. 1.

ANtiqua lex erat, quæ dicebat ex persona libera, & latera adscriptitia natos, adscriptitiam sequi conditionem: quod per Justinianum ad jus commune libera ventris redactum est.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. *

ΘΕσπίζομεν, ὅσοι ἐν ἐκκλησίαις, ἢ ἐν ῥύμαις, ἢ ἄλλοις τόποις ἀπερριμμένοι δειχθῶσι, τούτους πάσι τροπαῖς ἐλευθέρους εἶναι. καὶ εἰ ἀκριβὴς τις ἀποδείξει ὑπάρχειν τὸ ἀνάγνωσμα, εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον ἀσώματον τῇ αὐτῇ ἀμφιβόλῳ διαστολῇ. εἰ μὲν τοῖς ἡμετέροις ἀφέστηκε) νόμοις, ὥστε τοὺς κοσμίους οἰκέτας ὡδὶ τῶν δεσποτῶν κληφορηθέντας, καὶ ὡς τῶν αὐτῶν ὑγείας ἀπελπισθείσης ὑπὸ τῶν κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιωμένους πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀφαρπάζεσθαι· πῶς ἄρα γε τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ζώντων ἕξει τῇ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κληρονομηθέντας δούλειαν, καὶ πεφ' αὐτῶν ἀνατραφέντας, ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον δουλείαν καθέλκεσθαι· ἀλλὰ τούτους ἐλευθέρους θεσπίζομεν, μήτε τοὺς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων νόμων τῶν τοῦτο πεπαυόντων ἀμφισβητούντων ποινάς· οἷα πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος πληρωθέντων. καὶ τοσούτων πάσης μιαιφονίας χειράγρας, ὁσουντινοῦν τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπάγουσι.

IV. 69 Imp. Justinianus. *

SAncimus 70 ut quoscunque, vel in ecclesiis, vel in vicis, vel aliis locis abjectos constiterit, ii modis omnibus liberi sint: etiamsi certam quandam probationem petitor habeat, qua ostendat ejusmodi personam ad suum pertinere dominium. Nam si legibus nostris 71 statutum est, ut servi ægrotantes à dominis neglecti, & qui velut desperata eorum valetudine possessorum curatione digni non censentur, omnino in libertatem abripiantur: quonam pacto in ipsis vitæ primordiis aliorum hominum pietati relictos, & ab eis educatos, in servitutem iniquam pertrahi patiamur? Enimvero liberos esse sancimus, ne illis quidem, qui hæc faciunt, irrogandos ex legibus nostris pœnas effugientibus; velut omni refertis inhumanitate, & crudelitate, quæ tanto quovis homicidio pejor est, quanto miserioribus eam inferunt.

TIT.

1 *l.* 17. §. *eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12. §. 7. *ff. eod.*
2 De quo *l.* 2. §. *eod. l.* 15. *ff. eod.*
3 *l.* 2. §. *eod.*
4 Captivi, recepti ab hoste virtute militari & citra pretium, recipientis non fiunt servi: fiunt liberi. Si qui tamen servi recepti sint, dominis suis restituendi, *ut hic. Synopf. Basil.* 34. *tit.* 2. *c.* 11. vid. *l.* 10. §. *eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12. §. 17. *ff. eod.*
5 Id est, fortitudine. *l.* 21. *verf. quod ſi ff. eod.*
6 Vid. *l.* 10. §. *eod.*
7 Qui ab hostibus captam redemit: & cum ea tanquam uxore, congressus est, cum videatur, eo quod ipsam insuper uxorem assumpsit, pretium ei ac velut pignoris vinculum remisisse, efficit proculdubio, ut & ipsa pristinis restituatur natalibus & ex ea suscepti liberi legitimi sint atque ingenui. *l. Harm.* 13. §. 31. & 4. *tit.* 5. §. *ult.*
8 Redemptor nuptiis cum redempta contractis, tacite eam liberat nexu pignoris.
9 Id fit præsumptione quadam. Sic Græci, ὡς προλήψει δοκῶν αὐτὴ συνχωρῆν τὸ τίμημα. adde *l.* 2. *in fin.* §. *eod.* adde 34. *Ecl.* 1. *c.* 18. & *Schol. ibid.*
10 Reversus ab hostibus, matri succedit. Vid. *l.* 9. §. *eod. l.* 15. §. *eod.*
11 Mucatraulo, *Cujac. ad l.* 4. §. *de jure fisci.*
12 Vide *l.* 10. *in fin.* §. *eod.*
13 Ratio dubitandi.
14 Redempti succedunt. vid. *l.* 9. §. *eod.*
15 *l.* 10. *in fin. l.* 31. *l.* 12. *l.* 15. §. *eod.*
16 Matre redempta, natus in captivitate fit liber, *ut hic*, & ex Nov. Leonis 36. etiamsi non revertatur.
17 Redemptus ab hostibus non fit servus redimentis, sed pignoris tantum jure ei tenetur. *l. Harm.* 18. §. 33.
18 Vide *l.* 2. §. *eod. l.* 12. §. 7. §. 14. *ff. eod.*
19 *Judicio*, *Cujacius Novell.* 22. *dixi de hac lectione ad l.* 21. §. *familiæ.*
20 A matre redemptus, nullum matri debet redemptionis pretium.
21 Donatio quandoque præsumitur ratione proximitatis & adfinitatis, vide *Alciat. l. præsumpt.* 32. adde quæ dixi ad *l.* 11. §. *de negotiis.*
22 Absentes captivi reversi res amissas recuperant directo: usurpatas actione rescissoria, *ut hic.*
23 Rescissoria actio datur absentibus reipublicæ causa. *l.* 24. *in fin.* §. *de rei vind. l.* 2. §. 1. *ff. quibus ex caus. major. l.* 82. §. 1. *ff. de leg.* 1.
24 *l.* 1. *C. Theod. eod.*
25 *l.* 5. *ff. eod.*
26 Et ita fuerit transfuga. Transfugæ nullum jus postliminii competit. *l.* 19. §. 4. *l.* 20. *ff. eod.*
27 *Romæ*, *d. l.* 1. *C. Theod. eod.*
28 *l.* 2. *C. Th. eod. Ravennæ*, Honorio VIII. & Theodos. III. AA. Conss. 409.
29 *l.* 11. §. *de epiſc. aud.*
30 Id est, ad suas & proprias ædes. §. *eod.*
31 Quod ab hostibus revertenti in usum vestium aut alimentorum datur non repetitur.
32 Expensas factas circa hominem à Barbaris redemptum repetimus.
33 Quousque redempti redemptori obligentur.
34 Redempti ab hostibus redemptori pretium reddere debent, aut quinquennium servire, *ut hic.* 34. *Ecl.* 2. *c.* 18. *Har.* 1. *tit. ult.* §. 27. Idem tamen §. 33. triennii meminit tantum, non quinquennii.
35 *Sedibus*, *d. l.* 2. *C. Theod. eod.*
36 Dari metallis, est ad metallum damnari.
37 Vid. *l.* 11. §. *de epiſc. aud.*
38 Expositi plerique magna regna, vel Imperia condidere. Hujusmodi sane fuit Moses 2. *Exod.* 3. talis Cyrus *Justin.* 1. talis Romulus *Livius* 1. Ille Judæorum: alter Persarum: postremus Romanorum imperii auctor. Talis etiam Semiramis Assyriaci imperii fundatrix: & si veri historici, à columbis nutrita. *Diodor.* 2. ut Romulus à lupa, *Livius* 1. Cyrus à cane, *Justin.* 1.
39 5. *C. Theod.* 7. & *l.* 4. *ff. de lib. agnoſ. l.* 1. §. 2. *ff. de juris & facti.* περὶ νηπίων ἐκτιθεμένων ἤτοι φιλομένων 33. *Eclog.* 2. Expositus dicitur etiam ἀπροσδόκητος 1. *Harm. ult.* §. 30. quasi neglectus, adde *Novell.* 54. περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν. & 5. *extrav.* 11. dicuntur & Θρέμματα. Plinius ad Trajanum: *Magna quæstio est de conditione & alimentis eorum quos Θρέμματα vocant.* adde quæ scripsi ad Festum in voce *Larentalia* & voce *Nutritius.*
40 *Sanguinolentos emptos, vel nutrientes*, &c. *C. Theod. eod.* sanguinolentos, id est, recens natos, *l.* 1. *in fin. C. Th. eod. de quib.* dixi ad *l.* 1. §. *de patrib. qui filios distraxerunt.* Goth. A quibus expositi infantes ali & suscipi debent. Vid. Censur. for. nostr. *lib.* 1. *c.* 10. *n.* 7. De exponentium pœna vid. Menoch. *de arbitr. jud. caſ.* 396. Cujac. *lib.* 16. *obſ.* 36. Jul. Clar. §. *fin. quæſt.* 83. *n.* 7. S. L.
41 Quid si te volente? dominium amittis. *l.* 2. §. *eod.*
42 Partum adscriptitiæ expositum dominus vindicare potest.
43 Fur expensas non deducit.
44 *l.* 16. §. *de nupt. l.* 4. §. 9. *ff. de dotì mali.* ob præstita alimenta, corpus educati retineri potest. Hæc conditio est bene dependsi. vid. *de Forner.* 2. *ſelect.* 34.
45 Eruditionis, artificii, atque disciplinarum expensæ condicuntur.
46 Quid si dominus aliud solvere non potest? non restituet, melius erit possessorem carere sua pecunia, quam dominum suo servo. Nihil etiam hic est, quod tollat possessor, quia eruditio avelli non potest: est enim habitus διανοητικὸς. *l.* 27. *in fin. ff. de rei vind.* Duo sunt tamen casus quibus impensæ deductio est, etiamsi aliunde dominus solvere non possit: unus, si institutum dominus mox venditurus sit, & plus pretii laturus propter eruditionem. *l.* 29. *l.* 38. *in fin. ff. de rei vind.* alter, si sciente domino eruditus sit. *l.* 30. *ff. d. tit.* Quid, fructus pueri petuntur? compensantur cum hujusmodi expensis: Operarum autem æstimatio incipit esse *quinto* anno. *l.* 32. *ff. de rei vind. l. ult. ff. de oper. ſer. l.* 7. *ff. de oper. liber.* adde *Cujac.* 9. *obſerv.* 38. 47 33. *Eclog.* 2. *cap.* 2. 48 Pater, *ut hic*, dominus, patronus. *verſ. ſed nec dominis vel patronis* §. *eod.* liberos servos, libertos exponentes, jus potestatis amittunt: adde *Nov.* 1. 53. *c.* 1. & *c. un. extra eod.* 49 *l.* 2. *C. Theod. eod.* 50 Tales fiunt Latini ex Claudii constitutione. vid. *l.* 2. *ff. qui ſine manum.* cives Romani, ex constitutione Justin. *l. ult. de bon. lib.* vid. *l. un.* §. 3. *C. de Lat.* adde *l* 4. *C. de oper. lib.* 51 Expositi ad mortem quodam modo expositi. *l.* 3. *verſ. Neque* §. *eod.* quod Græcis κατρίζει. 52 Voluntas amica Misericordiæ. 53 Suum nemo dicere potest, quem pereuntem contemnit. 54 *Si modo testes epiſcopalis* (ita legendum non *epiſcopales*) *subſcriptio fuerit ſubſecuta, de qua nulla penitus ad ſecuritatem poſſit eſſe cunctatio. d. l* 2. *C. Th. eod.* id est, ut Annianus interpretatur: si contestationi de collectione ejus, episcopus & clerici subscripserint, ut merito possimus dicere, *dict. l.* 2. intelligi, Vasensis Concilii *c.* 9. ut secundum statuta piissimorum Augustorum quilquis expositum colligit, Ecclesiam contestetur. 55 Expositus, exponentis servus, adscriptitius, colonus, *ut hic.* aut libertus non est, *eod ibi loco libert.* 56 Expositum qui nutrit servum, colonum, aut libertum non facit. 57 Expositi liberi & ingenui. 58 Fructus libertatis. 59 Vid. *l.* 8. *l.* 11. §. *commun. de ſucceſſionibus.* 60 Maculæ contrariæ libertati. 61 Extra territorium statuta non obligant. *l. ult. ff. de juriſdict. l.* 1. §. *Si à non competente.* 62 Dixi ad *l.* 2. §. *eod.*
63 Necessitas servandi. 64 Piam sententiam mutare non licet. 65 Id est, aluerint. Alimentorum causa veritati non officit. *l.* 10. *ff. de his qui ſunt ſui.* 66 Tametsi in quibusdam negotiis initium spectetur & voluntas gerentis. 67 Gratuita mercedem non admittunt.
68 Vid. *l.* 24. §. *de epiſcopali audientia.* & 1. *Harm.* 18. §. 26. 69 *Sumpta ex* 33. *Eclog.* 2. *cap.* 4. 1. *Harm. ult. in fin.* 70 Leunclavii interpretatio. 71 *l. unic.* §. 3. §. *de Latina libertate.*

Source : BIU Cujas

TIT. LIII.

QUÆ[1] SIT LONGA[2] CONSUETUDO.[3]

Consuetudo loci probata debet servari, & ratio consuetudinis debet attendi. Salic.

I. Imp. ALEXANDER A. Apro.

PRÆSES[4] provinciæ probatis his[5], quæ in oppido[6] frequenter[7] in[8] eodem controversiarum genere servata sunt, causa cognita statuet. Nam & consuetudo præcedens & ratio[9], quæ consuetudinem suasit, custodienda[10] est. Et ne quid contra[11] longam consuetudinem fiat, ad solicitudinem suam revocabit Præses[12] provinciæ. P. P. VI. Kal. April. JULIANO II. & CRISPO CONSS. 225.

II. Imp. CONSTANTINUS A. ad Proculum.[13]

COnsuetudinis[14] ususque longævi non vilis auctoritas[15] est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem[16] vincat, aut legem[17]. Dat. VII. Kalend. Maji, *Constantinop.* P. P. A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

Consuetudo legem imitatur, & pro lege servatur. Salic.

III. Imp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Alexandro.

LEges quoque ipsas antiquitus probata[18] & servata tenaciter[19] consuetudo imitatur[20], & retinet[21]: & quod officiis, Curiis, Civitatibus, Principiis[22], vel Collegiis præstitum fuisse cognoscitur, perpetuæ legis vicem obtinere statuimus. Dat. VII. Id. Sept. MARTIANO, & ZENONE CONSS. 469.

1 De longa consuetudine & quam vim habeat, adde §. *Cod. Theod. ultim.* & l. D. III. & §. 9. *Inst. de jur. nat. Ulp.* 1. §. 4. 1. *Harm.* 1. c. περὶ νόμ. adde 2. *Eclog.* 1. *cap.* περὶ νόμ. καὶ μακρᾶς συνηθείας. adde *l. ult. C. de emancip.* de vi consuetudinis plura dixi 2. *feudorum* 1. 2 *l.* 35. *ff. de legibus. Ulp.* 1. §. 4. vetus, *l. Imperatores.* 13. §. 1. *in fin. ff. de pollicitat.* antiqua, vetustissima, *l.* 9. *C. de jure fisci. l. ult. C. de privilegiis scholarum.* inveterata, *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.* diuturna, *l.* 33. *ibi.* usus longævus, *l.* 1. *C. eod. πολλῶν. Harm. d. loco. μακρευονηθέν. Eclog. d. loco.*

3 Consuetudo quid est? Jus moribus constitutum, judicio populi receptum, ac sine ullo scripto probatum rebus ipsis & facto seu tacito consensu. *l.* 32 *ff. de legibus:* Id quod sine lege vetustas comprobavit. *Cic. de inventione.* 4 *Eclog. d. loco.* c. 43. *Harm. d. loco.* 5 Finge hoc proponi, in judicio communi omnium usu hoc servari, ut ad unius libræ exactionem duo satis sint testes, ut ne jurejurando se adstringant præsides & præsules, ut ne jurati sint testes, neve à loco domicilii sui ferendi testimonii causa pertrahantur: cujusmodi exempla proponit Scholiastes apud *Harm.* 1. *tit.* §. 43. & 44. adde aliud exemplum *ex Novell.* 123. *cap.* 3. *vers. pro consuetudin. & l. si non special.* 9. *C. de testamentis.* 6 In quo agitur scilicet: alias extranea consuetudo non probat. 7 Non omnis usus, sed frequens consuetudinem facit.

8 Argumentari à consuetudine non licet in casu extraneo. vide *Everardum Topicis loco à solitis.* 567. 9 Consuetudo non est sine ratione: adeo ut ab errore ducta consuetudo, nec in similibus obtineat. *l.* 39. *ff. de legib.* Ideoque à Tertulliano *lib. de corona*, consuetudo rationis interpres dicitur. 10 Consuetudo servanda. vide *l.* 3. *C. eod.* 11 Adversus consuetudinem non est judicandum. 12 Præses consuetudinis custos. 13 *C. consuetudinis.* 4. *distinct.* 11. *Synops. Basil.* 1. *tit.* 1. *cap.* 45. 14 Proconsul. Afr. 15 Auctoritas consuetudinis, non vilis. *l.* 36. *ff. de legibus.* 16 Consuetudo rationem non vincit aut legem, *Eclog. & Harmen. dicto loco.*

17 *Eclog. Harmen. d. loco. l.* 33. *ff. de legib.* Imo usus ac mores Romanas leges superant: 2. *Feudor.* 1. *vers. legum. l.* 32. §. 1. *ff. de legibus.* Solve, specialis consuetudo generalem legem tollere non potest, *ut hic.* specialem potest. *d. l.* 32. *l.* 13. *ff. communia præd.* generalis generalem potest. *d. l.* 32. 18 Consuetudo maxime dicenda est quæ antiquitus probata & servata tenaciter. 19 Præsertim aliquo contradictorio. *l.* 34. *ff. de legib.* & eodem casu. *l.* 37. *ff. de legibus*, per annos plurimos. *l.* 37. *ff. de legib.* 20 Consuetudo legem imitatur, pro lege observatur. *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.* pro lege & jure custoditur. *l.* 33. *ff. de leg.* pro lege suscipitur, cum deficit lex. *Tertull. lib. de Corona.* vim legis, *l.* 38. *ff. de legib.* vim perpetuæ legis obtinet. *C. eod. τάξιν ἔχει νόμου. Eclog. d. loco. ἀντὶ νόμου φυλάττεσθαι. Harm. d. loco.* 21 Consuetudo legem retinet, id est, impedit quominus desuescat, *ut hic*, ejusdem interpres optima. *l.* 37. *ff. de legib.* 22 Ἀρχαιον *Syn. Basil. d. l.* Principia *hic & l.* 12. *in fin. ff. de re milit. l.* 1. *C. de veteranis*, loca ubi principes milites stabant: hinc *principalis porta*, quæ in eo erat loco, in quo principes ordines tendebant. *Festus in principalis.*

TIT. LIV.

DE DONATIONIBUS.[23]

De traditione instrumentorum.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Lucio.

EMPTIONUM mancipiorum instrumentis[24] donatis, & traditis, & ipsorum mancipiorum donationem[25], & traditionem factam intelligis: & ideo potes adversus donatorem in rem actionem exercere. P. P. V. Kal. Jul. FAUSTINO, & RUFINO CONSS. 211.

De actionibus.

II. Imp. GORDIANUS A. Leonidæ.

SI nominis[26] persecutionem in te emancipatam pater tuus titulo donationis transtulit[27], frustra prætendit, qui debitori tuo heres extitit, consensum[28] fuisse debitoris necessarium: cum satis fuerit actiones eo[29] nomine tibi mandatas fuisse. P. P. II. Id. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De spe futuræ actionis.

III. Imp. DECIUS A. Marcellino.

SPem[30] futuræ actionis plena intercedente donatoris voluntate posse transferri non immerito placuit. P. P. Non. Mart. DECIO A. I. & GRATO CONSS. 251.

De functionibus, exactionibus, tributis.

IV. Imp. PROBUS A. Marsiæ.

SI functiones[31], [exactiones, vel tributa] per eum, cui donata res non erat, vel ab actoribus ipsius nomine celebratæ sunt, tibi obesse non potest. P. P. V. Kal. Jan. MESSALA, & GRATO CONSS. 280.

De ultima voluntate.

V. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Flaconillæ.

SI donatio per epistolam[32] facta non apparet: verba tamen testamenti, quibus liberalitas testatricis confirmata est, fideicommissum continere non ambigitur. P. P. VI. Kal. Febr. *Romæ*, CARINO II. & NUMERIANO CONSS. 284.

De absentibus.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Christianæ.

NEc ambigi oportet, donationes etiam inter[33] absentes (& maxime si ex voluntate donantium possessiones, hi, quibus donatum est, nanciscantur) validas esse. P. P. III. Id. Feb. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De censuali professione.

VII. Iidem AA. & CC. Julio.

CEnsualis[34] quidem professio[35] domino præjudicare non solet[36]. Sed si in censum, velut sua mancipia deferenti privigno tuo consensisti[37], donationem in eum contulisse videris. P. P. Id. Jul. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

VIII. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI præses provinciæ non[38] donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in[39] censum detulisse te manifestis probationibus cognoverit, quod fides veri suggesserit, id statuet. P. P. VIII. Id. Sept. ipsis AA. VI. & III. CONSS. 290.

23 Dixi ad XXXIX. D. V. περὶ τῶν ἐν ζωῇ δωρίων, & c. 47. *Eclog.* 1. & 4. *Basil.*

24 Tradito instrumento rei donatæ, res tradita intelligitur. Perficitur donatio non tantum vera traditione, sed & fictitia aut potius symbolica, vide *Hot.* 12. *Illust.* 1. adde *l.* 49. *ff. solut. l.* 44. §. 5 *ff. de legat.* 1.

25 Donatio traditione facta, &c.

26 Nomen donari potest.

27 Transferre, idem quod mandare. An idem quod cedere? Bart. negat in *l.* 1. *C. de obligat.* Nam ut ille putat, per mandatum non transfertur utilis actio, sed per cessionem tantum.

28 Citra consensum debitoris nomen cedi potest.

29 Actio potest mandari.

30 *Spes* futuræ actionis potest donari, *ut hic*, spes, ut conditionalis stipulatio. *l.* 7. *l.* 11 *ff. de hered. vend. l.* 54. *ff. de verb. sign.* §. 4. *in fin. Instit. de verb. obl.* vide quæ scripsi ad Accurs. *in l.* 25. *ff. de adm. tut.* adde Tiraquellum *tract. de retract. lignag.* §. 25. *Gloss.* 3.

31 Nuda solutio functionum, nec solventem, *ut hic*, nec eum cujus nomine census solvitur, rei dominum facit. vide *l.* 7. *l.* 8. *C. eod.* adde *l.* 2. *C. pro socio. l.* 8. *C. de act. empt.*

32 Confessio testamentaria facta inter vivos donationis transit in fideicommissum, quoties de instrumento inter vivos non apparet, *ut hic*, & *l.* 16. *ff. eod.* 33 Absenti facta donatio valet. *l.* 4. *l.* 10. *ff. eod.* an ante ratihabitionem: vide *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio. qu.* 12. 13. & *Rolan. à Vall.* 1. *cons.* 19. *n.* 2. 34 Id est, rei in censum delatæ sc. de qua dixi ad *l.* 6. *C. de fide instrumentorum.* 35 De cujus forma vide *l.* 4. *ff. de censib.* 36 Facta sc. ab extraneo: nam à vero domino facta professio nocet. *l.* 10. *ff. de probat.* 37 Professio censualis facta à non domino, non nocet domino, nisi dominus consentiat, eo enim casu donare videtur. 38 Simulato consensu non perficitur donatio. vid. *l.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 10. *C. de contr. empt.* 39 Dixi ad *l.* 4. *C. eod.* Adde *l.* 8. *C. de act. empt. l.* 64. *ff. de adq. rer. l.* 4. §. 4. *ff. De censibus.*

De lege donationis.

IX. Iidem AA. & CC. Augustianæ.

LEgem[40], quam rebus tuis donando dixisti, sive stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu, sive non: incerto[41] judicio, id est, præscriptis[42] verbis, apud Præsidem provinciæ debes agere, ut hanc impleri provideat. P. P. XVI. Kalend. Maji, AA. CONSS.

De ignorante vel invito.

X. Iidem AA. & CC. Hermoniæ.

NEc[43] ignorans, nec invitus[44] quisquam donat. Unde si de hoc fundo non cogitasti, cujus velut[45] donationi te consensisse continetur instrumento: majores[46] veritate[47] rei, quam scripturæ vires obtinente, intelligis, de quo non cogitasti, nec specialiter subscripsisti, nihil te perdidisse. S. V. Kal. Maji, CC. CONSS.

Si pater filio donaverit.

XI. Iidem AA. & CC. Sabino.

CUm de bonis tuis partem[48] quidem penes te retinuisse, partem vero in eum, quem in potestate[49] habes, donationis titulo contulisse commemores: non est incerti juris in eum qui in sacris familiæ tuæ remanet, destinatione[50] magis paternæ voluntatis factam, quam perfectam donationem pervenisse. †. Delegationes[51] autem nominum in emancipatum[52] collatæ, perfectam donationem actionum efficiunt. S. II. Kalend. Maji, CC. CONSS.

De rebus communibus.

XII. Iidem AA. & CC. Aureliano.

POrtionem propriam, rebus nondum[53] divisis, nemo prohibetur titulo donationis in alium transferre. Dat. XVII. Kal. Jun. AA. CONSS.

De brevi epistola.

XIII. Iidem AA. & CC. Vraniæ.

SI aliquid per epistolam[54] donatum tibi probetur, brevitas[55] chartulæ, donationi (si hæc recte facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. XV. Kal. Jun. *Sirmi*, AA. CONSS.

Si filiusfamilias sponsa donet.

XIV. Iidem AA. & CC. Ideo.

SI filius tuus res ad te[56] pertinentes sponsæ suæ te non consentiente donavit: ad eam, quod non habuit, transferre non potuit. S. XIII. Kal. Octobr. AA. CONSS.

De ære alieno.

XV. Iidem AA. & CC. Severæ.

ÆRis[57] alieni[58], quod ex hereditaria causa venit, non[59] ejus[60], qui donationis titulo possidet, sed totius juris successoris onus est. Si itaque nemini obligata[61] prædia per donationem consequuta es, supervacuam geris solicitudinem, ne vel heredes donatricis, vel ejus creditores te jure possint convenire. S. XV. Kalend. Decemb. AA. CONSS.

De Senectute.

XVI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SEnectus[62] ad donationem faciendam sola, non est impedimento. Dat. V. Kal. Decembr. AA. CONSS.

Si pater filio donaverit.

XVII. Iidem AA. & CC. Hermiæ.

SIve emancipatis[63] filiis res donasti, sive in potestate constitutis, & sui juris effectis, ac tenentibus non ademisti: blandiri [tibi] non debes, veluti res donatas ex pœnitentia[64] liceat auferre. †. Sane, si ea quæ in tua positis potestate donaveras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium[65] remansit: si quidem nec tempore, quo voluisti propter vinculum potestatis sibi quicquam quærere, nec post te invito rebus tuis potuerunt. S. IV. Kal. Jun. AA. CONSS.

De furti actione remissa.

XVIII. Iidem AA. & CC. Audiano.

SI donationis causa furti[66] actionem tibi remissam probetur: supervacuam geris solicitudinem. S. V. Kalend. Januar. AA. CONSS.

Quæ res donari possunt.

XIX. Iidem AA. & CC. Alexandriæ.

SI avia vestra proprias res quacunque ratione factas titulo liberalitatis in eum, contra quem preces funditis, contulit: quominus hæc rata maneant, quod ex[67] origine patris, vel avi vestri descendunt, nihil prodest. S. XVI. Kalend. Febr. *Sirmi*, CC. CONSS.

De subscriptione.

XX. Iidem AA. & CC. Helinio.

VIce[68] donatricis alio voluntate ejus subscribente, jure facta donatio non habetur irrita. S. VII. Kalend. Februar. CC. CONSS.

De dote.

XXI. Iidem AA. & CC. Antoninæ.

CONstante matrimonio dotem[69] penes maritum suum constitutam, avia tua tibi donare non potuit. S. V. Idus Mart. CC. CONSS.

40 Lex donationis servanda.

41 *Incerti*, *Hal.* adde *l.* 22. *in fin. C. eod.*

42 Vide *l.* 2. *C. de pact. inter empt.*

43 Ignorans non donat. 47. *Eclog.* 1. c. 25. & 3. *Harm.* 1.

44 Invitus non donat. *d. c.* 25. *d. l.* 1. *l.* 29 *ff. eod.* dixi *l.* 82. *ff. de reg. jur.*

45 *l.* 18. *C. de probat. l.* 14. *C. de contrab. & commit. stipul.*

46 Veritas instrumenti narrationi præfertur. *l.* 10. *C. de contrab. empt.*

47 *l.* 1. *C. plus valere.* facit *l.* 7. *C. eod. l.* 1. §. 16. *ff. ad Trebell. l. ult. C. de hereditariis action.* Quid si donatarius omnium bonorum sit? ne is quidem creditoribus satisfacere cogitur. *Cynus in l.* 2. *C. ad l. Jul. de vi publica.* si quota aut (ut loquuntur) sub nomine quantitatis ad aliquem defertur partium conventione. *l.* 24. *C. eod.* non ex dispositione juris. *d. l.* 2. aut hereditatis nomine. *l. hereditatem* 28. *ff. de donat.* vide *l. mulier.* 72. *ff. de jure dot.* aut

De

rescripti principis. *l. princeps.* 21. *ff. de verb. signif. & ibid. Bart.* Quid si omnia bona fisco deferuntur? habetur fiscus loco heredis. *text. & ibid. Bart. in l. non intelligitur.* 3. §. 1. *cum ex causa.* 4. *ff. de jure fisci. l.* 1. *C. de heredit. vel act. vend.* Quid si debitor solvendo non est? donatarius omnium bonorum conveniri potest. *l. plane* 94. §. 1. *ff. de leg.* 1. *& notatur in d. leg.* 1. *Salicet. in d. l.* 2. Quid si testamento omnia bona delata sint? vid. *l. cogi.* 16. *ff. ad Trebell. l. statuliberum* 11. *in fin. ff. de legat.* 2. *Bartol. in d. l. princeps.* 21. *Salic. in d. l.* 2. Ratio dubitandi sumi potest ex leg. 149. *ff. de reg. jur.* 59 Cur ita? vide *l. ultim. in fin. ff. de cont. empt.* 60 Id est, non ejus qui titulo singulari successit: hic enim opponitur ex hereditaria causa successori. 61 Pignus obligatio realis. 62 Senex donare potest, *ut hic*, & testamentum facere. *l.* 3. *C. qui testam. fac.* & transigere. *arg. l.* 27. *C. de transact.* id est, Sola ac per se senectus donationem, testamentum, aut transactionem non vitiat. 63 Quod emancipationis tempore filio pater non adimit, ei donare intelligitur. *l.* 31. §. 2. *ff. eod.* 64 Pœnitere semper non licet, *ut hic.*

65 Suo quod pater donat, non alienat, etiamsi id velit maxime. 66 Furti actio remitti potest. *l.* 13. *C. de furt. l.* 7. §. 14. *l.* 16. *ff. de pactis. l.* 16. §. 1. *ff. de furtis.* dixi ad *leges* XII. *tabularum lib.* 2. *tit.* 24. §. 5. 67 Res à parentibus acceptas etiam donare possumus, *ut hic.* dubitandi ratio sumi potest ex lege 14. *C. de contrab. empt.* adde *l.* 3. *C. de comm. rer. alienat.* 68 Vid. *l.* 31. *vers. verum. C. eod.* 69 *l.* 17, 23. *C. de jure dot.* 47. *Eclog.* 1. *cap.* 55.

Source : BIU Cujas

De lege donationis.

XXII. Iidem AA. & CC. Diomedi.

CUm res filio [tuo] emancipato ea [1] conditione, *Ut creditoribus tuis solveret*, te donasse proponas: si stipulatione, vel incontinenti [2] habito pacto huic rei prospexisti, creditoribus quidem [3] non [4] contra eum ex placito vestro, sed adversus te competit actio. Eum autem, cui certa lege prædia donasti, incerta [5] civili actione ad placitorum obsequia urgeri secundum legem donationibus dictam convenit. S. VII. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss.

1 Lex donationis implenda. *l. 9. C. eod. l. 3. in fin. C. de contrab. empt.*

2 Pactum incontinenti habitum. *l. 7. §. 5. ff. de pact.*

3 Donavi prædia Titio, ea lege, ut creditoribus meis satisfaceret? creditor potest adversus me agere, nec adversus donatarium experiri cogitur.

4 Vide quæ scripsi ad *l. 15. C. eod.*

5 Ad implendam legem donationis adversus donatarium incerti præscriptis verbis actione utimur. *d. l. 9. in fin. C. eod. l. 28. in fin. ff. eod.*

De rebus redditis donatori.

XXIII. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

SI ea, quæ donaveras, posteriori placito, qui acceperat, dono tibi reddidit [6]: donationis antecedentis, instrumentum actis sequentibus [7] nihil obesse potest. Subscriptum v. Kal. Octobr. CC. Conss.

6 Res à me donata mihi redonari potest.

7 Posteriora prioribus actis derogant. facit *l. 12. C. de public.*

De filio donatoris.

XXIV. Iidem AA. & CC. Macario.

SI patri tuo heres [8] non extitisti, ex facta ab eo liberalitate titulo donationis non posse jura tua lædi, manifestissimi juris est. P.P. Non. Febr. *Antiochiæ*, DIOCLETIANO IX. & MAXIMIANO VIII. AA. Conss. 304.

8 Pater res filii non succedentis inutiliter donat, *ut hic*, & *l. 14. C. de rei vind.* facit *l. 15. C. eod.*

Ratio conficiendæ donationis.

XXV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P.P. [9]

DOnatio [10] sive directa [11] sit, sive mortis [12] causa instituta, sive [13] conditione faciendi, aut non faciendi suspensa, sive ex aliquo notato [14] tempore promissa, sive animo dantium, accipientiumve sententiis (quantum jus sinit [15]) cognominata [16], sub hac fieri debet observatione, ut quas leges [17] indulgent actiones [18], conditiones, pactionesque contineat. Hisque penitus cognitis [19], vel recipiantur, si complacitæ sunt: vel rejiciantur, si sunt molestæ [20]: In conscribendis [21] autem donationibus [22], *nomen* [23] *donatoris*, *jus*, *ac rem* notari oportet: neque id occulte [24], aut privatim [25], sed aut [26] tabula, aut quodcunque [27] aliud materiæ [genus] tempus dabit, ut ab ipso, vel ab eo, quem sors ministravit [28], præscribatur: actis [29] etiam annectendis, quæ apud judicem, vel magistratus conficienda sunt, ubi hoc leges expostulant. Dat. III. Non. Februar. *Romæ*, SEVERO, & RUFINO Conss. 323.

9 Præfectum urbi. *l. 1. C. Theod. eod.* vide *Cujac. 20. observ. 30.*

10 Dicta *l. 1.* hujus etiam constitutionis pars continetur in lege 21. *C. de adm. tut.*

11 Directa donatio, inter vivos: cui hic opponitur mortis causa.

12 Hodie mortis causa donatio contestationem & insinuationem exigit. *l. ult. C. de mort. causa donat.*

13 Donationes conditione vel tempore suspenduntur.

14 Puta ex certo tempore ad certum, vel incertum tempus. *l. 2. 3. C. de donat. quæ sub modo. l. ult. C. de legatis.*

15 Quibusdam enim casibus permissa imaginaria venditio est, aliud erit si in fraudem legis Cinciæ, vel legis, puta repetundarum facta fuerit. *l. 8. in fin. ff. ad l. Jul. repetund.*

16 Venditio imaginaria est cui nomen venditionis, conditionis & similium adscribitur. *l. 3. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. C. de contrab. empt. l. 46. ff. locati. l. 16. in fin. ff. de jure dotium. Paul. 2. sent. 23. §. 4.*

17 Donationis lex servanda. *l. 9. l. 22. C. eod.* modo contra bonos mores non sit, *ut hic.*

18 Πράξεις *Theod.* actus legitimos, *Constantin.* puta cessionem in jure, mancipationem, traditionem solennem: potest enim perfici donatio legis actione, ut cessione in jure. *l. 1. C. Hermog. eod.* emancipatione. *l. 4 C. Theod. eod.* vel utroque. *l. 7. C. eod.* Inter parentes & liberos perficitur nuda voluntate. *d. l. 4.* hodie inter omnes perficitur quidem nuda voluntate: consumitur vero & perficitur traditione. 19 Donationis lege intellecta, donatori liberum est, donationem recipere vel rejicere: fit igitur donatio non μονομερὴς, *ut hic*: id etiam indicat lex 26. *C. eod. l. 15. C. de sacrosc. l. 21. C. de adm. tut.* 20 Molestæ ita ut minorum defensores, si donationis conditionem neglexerint, rei amissæ periculum præstent. *l. 2. C. Th. eod.* quæ verba in leg. 21. *C. de admin. tut.* sunt translata.

21 Hodie non passim in omnibus donationibus requiritur scriptura. *l. 31. C. eod.* 22 Quænam donationis instrumento inseri oporteat, observa. 23 Possumus inde colligere donationem conferri non posse in ignotum. vid. tamen *l. 29. C. eod.* 24 Occulte an per imperitos, aut privatim, &c. *l. 1. C. Theod. eod.* 25 Clandestina donatio vetita. 26 Idem in testamento. vid. *l. 11. l. 15. in fin. C. de testam. §. 12. Instit. de testam. ordi.* 27 Materia quævis capax est donationis continendæ: hoc est, in quavis materia donationis instrumentum scribi potest, *ut hic.* ita brevitas chartulæ non officit factæ donationi. *l. 13. C. eod.* eadem ratione in quavis materia testamentum scribi potest, ut nihil interfit tabulæ sint an chartæ, an membranæ, an pelles, aut eburnei pugillares. *§. 12. Inst. de test. l. 15. in fin. C. de testam.* Quin miles in pulvere, vel clypeo testamentum potest scribere. *l. 15. de milit. test.* 28 *Ministraverit, scientibus plurimis præscribatur, & corporalis traditio subsequatur ad excludendam vim atque irruptionem advocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis, quorum postea fide probabitur donatam rem, si est mobilis; ex voluntate traditam donatoris: vel si immobilis, absessu donantis novo domino patefactam: actis etiam, &c. d. l. 1. C. Th.* quæ verba, à Justiniano hic sublata, id significant, vicinos ac testes fuisse advocandos: quod Zeno mutat, *l. 31. C. eod.* insinuatione publica, vel instrumento donationis contentus. 29 *l. 27. in fin. eod. l. 35. §. 3. C. eod.* videtur remissa insinuatio à Leone *Novell. 50.* 30 Pater filio infanti donare potest, adhibito servo qui infantis nomine donationi consentiat, *ut hic.* adde *l. 28. ff. de usurp.* 31 Anno 323.

32 *l. 25. in fin. C. eod.* 33 Insinuare est in acta & testationem publicam judiciariam referre donationem. De insinuationibus donationum, vide Josephum Ludov. *Tit. de donat. Concl. 2.*

34 *Conjunctissimasque*, Hal. quales sunt parentes & liberi. Quid si donatio facta inter hujusmodi personas legitimam summam non excedit, an insinuatio necessaria fuerit? non requiritur. *l. 23. C. de donat. int. vir.* ut in eo Dominus inter Græcos, Placentinus inter Lat. falsus sit. Quid inquies, necesse fuit statui insinuationem donationis inter conjunctissimas personas factæ intra legitimam quantitatem requiri? Arg. aut inductione D. Pii, quæ conjunctissimis remisit solennitatem mancipationis & traditionis. *l. 4. 5. 7. C. Th. eod.* dicendum videbatur remitti quoque omnino insinuationem, præsertim cum *Paul. 4. sent.* scribat: In donatione facta inter conjunctas personas sufficere quibuscunque verbis expressam voluntatem. vid. *Cujac. 20. obs. 2.* Causa sed hæc decidendi fuit, ne fraudibus conjunctarum personarum via patefieret: fit enim fraus facile inter conjunctas personas.

35 Clandestinæ ac domesticæ fraudis magnum est periculum. Inter conjunctas personas facile fraus præsumitur. 36 Vide *l. 30. C. eod.* vide quæ dixi ad *l. 1. C. de contrahend. empt. l. 15. C. de rescind. l. ult. C. de præscript. longi temp.* 37 Collocatis. 38 *l. 9. C. Theod. in fin.*

39 Perficitur donatio retentione ususfructus, *ut hic*, & *l. 35. §. 5. C. eod. l. 9. C. Theod. eod. l. 42. ff. de mort. caus. donat.* 47. *Eclog. 1. cap. 61.* Retentio ususfructus traditionem dominii perficit. Pro traditione habetur, vel citra stipulationem, etiamsi donator de evictione non teneatur citra stipulationem. *l. 2. C. de evict.* eoque casu donator donatario possidet non sibi. Idem perficitur constitutione precarii. *l. 28. ff. de adquirend. possess.* condictione rei donatæ. *l. 77 ff. de rei vind.* si rem à se donatam quis retineat tanquam in causa pignoris vel depositi, ut *l. 1. C. eod.* idem perficitur traditione instrumenti *l. 7. l. 8. C. eod.* Sic aditio hereditatis fiebat re aliqua hereditaria accepta. *l. 1. C. Theod. de leg. hered.* Notanda sane est consuetudo Regni Daciæ ex *cap. 2. de consuetudine*, qua fundos donatos tradidisse Ecclesiæ donator videtur, delata una gleba in Ecclesiam, vel altari imposita, vel tradita in manum episcopi, vel alterius Ecclesiæ prælati, qui mos desumptus videtur ex jure civili, quo una gleba in jus delata, in ea tanquam in toto fundo vindicatio fieri solebat, 20. *Gell. 9.* dixi ad *leges XII. tab. lib. 2. tit. 22. §. 1.* adde *Cujac. 19. observ. 18. his* adde quæ scripsi ad *l. 3. §. 1. ff. de adq. poss.*

De extraneis, & ignotis. De scriptura, & aliis documentis.

XXIX. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio [41] P.P.

IN extraneos [42], & sæpe ignotos [43], donationem [44] collatam valere receptum est: & si sine [45] scripto donatum quid fuerit, adhibitis aliis [46] idoneis documentis, hoc quod geritur, comprobatur. Dat. XI. Kal. Maji, FELICE, & TAURO Conss. 428.

De insinuatione.

XXX. Imp. LEO 47 Constantino P.P.

IN hac sacratissima urbe conscriptæ donationes ubicunque [48] positarum rerum, apud Magistrum census [49] insinuentur. †. In aliis vero civitatibus, sive absens, sive præsens rector [50] provinciæ sit, sive eadem civitas habeat Magistratus, sive non habeat, & Defensor [51] tantummodo sit: donator habeat liberam facultatem donationes rerum suarum ubicunque [52] positarum, sive apud moderatorem cujuslibet provinciæ, sive apud magistratus, sive apud defensorem cujuscunque civitatis prout maluerit, publicare [53]. †. Atque ut ipsa donatio sita est in voluntate [54] donantis, ita ei liceat donationem suam apud quemcumque ex memoratis voluerit intimare: & hæ donationes, quæ in diversis provinciis, & civitatibus apud quemlibet ex prædictis fuerint publicatæ, obtineant inconcussam, ac perpetuam [55] firmitatem. Dat. V. Non. Mart. *Constantinopoli*, PATRICIO, & RICHIMERE Conss. 459.

40 Idem usumfructum retinere quod tradere. Quid, an præsente donatario ususfructus exceptio facienda? procuratori, domino, patri, curatori, tutori recte: aliis non recte fieri judicatum fuisse refert Papo 11. *Arrest. 1. n. 28.*

41 *l. 31. in fin. C.*

42 Vide *l. 3. C. de mortis causa donat.*

43 Vide quæ notavi ad *l. 15. §. 14. ff. de excus. tut.* dixi etiam quædam ad *l. 25. C. eod. vers. in conscribendis, ibi, nomen donatoris.*

De testibus.

XXXI. Imp. ZENO A. Sebastiano P.P.

IN donationibus, quæ actis insinuantur, non [56] esse necessarium judicamus vicinos, vel alios testes [57] adhibere. Nam superfluum [58] est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. Verum & illas donationes, quas gestis non est necessarium alligari, si forte per Tabellionem, vel alium scribantur, & sine [59] testium subnotatione valere præcipimus: ita tamen, si ipse donator, vel alius [60] voluntatem ejus secundum solitam observationem subscripserit: donationibus, quæ sine scriptis conficiuntur, suam firmitatem habentibus secundum constitutionem [61] Theodosii, & Valentiniani ad Hierium Præfectum prætorio promulgatam. Dat. Kal. Mart. CONSTANTINO & ELLO V. C. Conss. 478.

44 Ut & legata & hereditates. dixi ad *d. §. 14.*

45 In donatione non requiritur scriptura. *l. 31. in fin. C. eod. l. 12. C. de fide instr.* olim requirebatur. *l. 25. in fin. C. eod.*

46 Idonea instrumenta vicem instrumenti sustinent.

47 *l. 32. C. eod.*

48 Vide *l. 27. in fin. C. eod.*

49 De quo vide *l. 23. C. de testam.*

50 *l. un. C. de off. jud.*

51 Quædam enim civitates habuere curias pro senatu, duumviros pro consulibus, defensores plebis pro tribunis plebis, quædam defensorem tantum. vide *l. 9. C. de defensor. civ.* vid. *Novell. 15.*

De insinuatione.

XXXII. Imp. ANASTAS. A Euphemio P.P.

SEcundum Divi Leonis constitutionem [62] donationes apud virum clarissimum Magistrum census tantummodo [63] insinuari præcipimus: Hujusmodi forma in illis instrumentis observanda, quæ in hac regia urbe confecta, seu celebrata fuerint: nec concedi quenquam vel apud defensores, seu magistratus aliarum civitatum, vel in aliis quibuscunque locis præter memoratum judicium insinuare: scientibus, tam his, qui ad hujuscemodi insinuationem pervenerint, quam his, qui eam susceperint, necnon tabellionibus quicunque testimonium suum non in competenti [64] (ut dictum est) loco [65] vel judicio præbuerint, vicenarum librarum auri multa, & alia gravissima indignatione se esse feriendos. S. Dat. Prid. Kal. Maji, PAULO V. C. Conss. 496.

52 *d. l. 27. in fin.*

53 Urbanæ donationes apud magistrum census: provinciales, apud judices locorum insinuandæ erant, postea constitutum, ut omnes apud magistrum census insinuarentur. *l. 32. C. eod.*

54 Donatio, est actus voluntarius. *l. 35. §. 5. C. eod.*

55 Rite facta insinuatio ubicunque vim & effectum habet.

De cessione actionum.

XXXIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

ILlam subtilem observationem amputamus, per quam donationis titulo cessiones [66] actionum accipientes, non aliter suis eas transmittere heredibus poterant, nisi litem ex his contestati essent, vel jus contestationis divino rescripto [67] meruissent. Nam sicut venditionis [68] titulo cessas actiones etiam ante litis contestationem ad heredes transmitti permittitur, simili [69] modo & donatas ad eos transferri volumus: licet nulla contestatio vel facta, vel petita sit. Quod & in procuratore constituendo ad movendas easdem cessas actiones similiter observandum erit, ut minime quis impediatur procuratorem [70] cessarum sibi super donatione actionum dare, licet nulla litis contestatio facta vel petita sit. Quæ in his tantummodo personis locum habere censemus [71], quæ susceptis per donationem cessionibus, adhuc supereſſe noscuntur: nam jam mortuis hujuscemodi personis, vetera jura super hisdem cessionibus posita servari concedimus. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* JUSTINIANO A. P.P. II. Cons. 528.

56 Abrogatur pars legis 1. *C. Th. eod.* de qua dixi ad *l. 25. C. eod. in fin. in verbo, ministraverit.*

57 In donatione quæ fit apud acta judicis, testes non requiruntur. In ea quæ fit extra acta, subscriptio donatoris requiritur: etiamsi à tabellione scripta fuerit. adde *Novell. 52. c. 2. Novell. 73. c. 5.* & breviter, Testes in scripturis publicis requiruntur, saltem ut per notarium describantur, *cap. 1. extr. de fide instrumentor.* nisi consuetudo contraria sit. *Innocentius in c. 1. extr. de his quæ fiunt à præl.* nisi scripturæ publicæ, de quibus agitur, acta sint judiciaria, *ut hic. c. quoniam extr. de probat.* nisi instrumentum fiat coram populo publice. vide Socin. *reg. 418.*

De insinuatione. 2. De communione inducta & jure offerendi æstimationem. 3. De numero donationum.

XXXIV. Idem A. Demostheni P.P.

SAncimus, omnem [72] donationem, sive communem, sive ante [73] nuptias factam, usque ad trecentos [74] solidos cumulatam, non indigere monumentis, sed communem formam habere: ut non usque ad ducentorum solidorum summam teneat: sed in hujusmodi observatione similes sint tam communes [75], quam ante [76] nuptias donationes. †. Si quid autem supra legitimam definitionem fuerit donatum: hoc quod superfluum est [77], tantummodo non valere: reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare: quasi nullo penitus alio adjecto, sed hoc pro non scripto, vel non intellecto esse credatur. †. Exceptis [78] donationibus, tam Imperialibus, quam iis, quæ in causas [79] piissimas

57 In donatione quæ fit apud acta judicis, testes non requiruntur. In ea quæ fit extra acta, subscriptio donatoris requiritur: etiamsi à tabellione scripta fuerit. adde *Novell. 52. c. 2. Novell. 73. c. 5.* & breviter, Testes in scripturis publicis requiruntur, saltem ut per notarium describantur, *cap. 1. extr. de fide instrumentor.* nisi consuetudo contraria sit. *Innocentius in c. 1. extr. de his quæ fiunt à præl.* nisi scripturæ publicæ, de quibus agitur, acta sint judiciaria, *ut hic. c. quoniam extr. de probat.* nisi instrumentum fiat coram populo publice. vide Socin. *reg. 418.*

58 Vide *l. 5. & l. 10. C. de prob.*

59 Videtur id abrogari. *d. c. 5. l. 29. C. eod.*

60 *l. 29. C. eod.* 61 *l. 2. C. eod.* 62 *l. 30. C. eod.* 63 Abrogatur pars legis 30. *C. eod.* 64 Donatio apud incompetentem judicem inutilis. *l. 27. C. eod.* 65 Quid? temporis nulla habebitur ratio in insinuatione? vide Paponem 11. *Arrest. 1. Arrest. 24.* ubi existimat intra trigesimum annum donationem insinuari posse: *ibid. Arrest. 15.* negat quoque valere factam à morte donatoris. vide Joseph. Ludovic. *tit. de donat. conclus. 2. limitat. 1. 2. 3.* Procurator in rem suam mortuus ante litem contestatam rei sibi mandatæ, cessæ ac donatæ jus ad heredes transmittit. 66 Vid. *Gloss. & script. ad l. 1. C. de oblig. & act.* S.L. 67 Vide *tit. C. quando libell. principi datur.* 68 Morte ejus qui nomen emit, mandatum non finitur. vide *Cujac. 24. observ. 31.* 69 Argumentum à venditione ad donationem. 70 Donatarius procuratorem constituere potest rei donatæ persequendæ causa. adde *l. 8. C. de procur.* vide *Wurmser. 1. pract. 5. obs. 19.* 71 Vide *Novell. 52. cap. 2.*

72 Insinuari debet omnis donatio. dixi ad *l. 25. C. de donat. inter vir.* 73 An & eam donationem insinuari oportet quæ inter vivos fit in aliquo testamento? ita judicatum fuisse refert Papon. 11, *Arrest. 1. n. 33.* An & mutuam inter conjuges? non requirit scripturam: & ita judicatum idem refert *ibid. n. 29.* 74 Hodie usque ad quingentos solidos facta donatio sine insinuatione valet. *l. 36. §. 3. C. eod.* 75 Donationes communes hic, quæ alibi directæ. *l. 25. C. eod.* quæ inter vivos. 76 *d. l. 25.* 77 Utilis donatio non vitiatur propter aliam inutilem adjectam. adde *l. 21. in fin. ff. eod. Novell. 162. c. 1. l. 94. ff. de reg. jur. l. 1. §. 5. in fin. ff. de verb. oblig.* 78 *l. 19. C. de sacrosc. eccles. l. ult. §. fin. C. de quadriennii præscr. Novell. 52.* 79 *d. l. 19.*

Source : BIU Cujas

mas procedunt: quarum Imperiales quidem donationes merito indignari [1] ſub obſervatione monumentorum fieri, tam à retro Principibus, quam à nobis ſancitum eſt, ſed firmam habere propriam majeſtatem.

1 Scripturam publicam publicatione non egere hinc colligunt. adde c. 1. & ult. de fide inſt. Quid ſi dubitetur ne pereat? aliud dicendum fuerit. d. c. ult. Quid? Teſtamentum à tabellione publico confectum, indigetne publicatione? Quibuſdam videtur non alias probare, quam ſi judicis authoritate publicum dictum, id eſt, publice apud acta inſinuatum fuerit. l. publicati 2. ff. de teſtam. Pone ſcriptura publica contineri donationem quæ 500. aureos excedat? quidam putant egere publicatione, arg. hujus legis. Verum inſinuatio de qua hac conſtitutione agitur, impropriè publicatio eſt: nec enim fit, ut donatio probetur, ſed ut valeat donatio quæ alias non valeret. vide Socin. reg. 351.

2 Quid ſi donatio juramento ſit firmata? vide Roland. à Valle 1. conſil. 19. num. 48. l. ult. ff. de mort. cauſa.

3 Vide l. 17. ff. de donat. ante nup.

4 Et niſi, Hal.

5 In princ. ff. cod.

6 Per donationem inducitur inter plures donatarios communio.

7 Amplioris ſummæ donatario primo defertur jus offerendi pretii: eo recuſante minoris ſummæ donatario.

8 Alioquin, quod ſine pericnlo dividi non poteſt, jure indiviſibile eſt.

9 Si diverſis temporibus res variæ donantur, plures donationes intelliguntur.

10 Quid ſi quis duabus perſonis uno & eodem momento 900. donaverit: utrum ea donatio ut in concreto: an ut in abſtracto cenſenda eſt? hoc eſt, an ut una habenda eſt, an ut plures? Nam, ſi velut una, cenſebitur inſinuanda, cum 500. aureos excedat: ſi ut plures, non inſinuanda, cum diviſa in duos donatarios duas ſummas efficiat, quarum neutra 500. aureos excedit, unica cenſetur. ex unius donatoris perſona: non plures, pro donatariorum numero, & ita poſt Simonem Vincentium notat Romanus ſingulari 716. Cremenſis ſingulari 131.

11 De annuæ donationis inſinuatione.

12 In ſtipulatione annua præſtanda ab herede & heredi requiritur inſinuatio. Quid ſi heredis nulla facta eſt mentio? non requiritur.

In Authent. ut non fiant pign. §. 2. alias §. illud quoque col. 5. tit. 7: al. 5. Novell. 52. cap. 2.

Item à privatis in principem etiam ceſſantibus actis ſit donatio.

§. 1. Alias vero, quæ ad pietatem reſpiciunt, uſque [2] ad quingentorum ſolidorum ſummam, & ſine monumentis eſſe validas cenſemus. His inſuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores [3] ſui juris conſtitutas cujuſcunque ſummæ procedunt, ſecundum veterum legum ſcita etiam [4], niſi actis intervenientibus corroboratæ ſunt, ſuam retinentibus firmitatem. Sin autem non in auro res donationis fuerint datæ, ſed per res mobiles, vel immobiles, vel ſe moventes: quantitatem earum æſtimari, & ſiquidem uſque ad legitimam ſolidorum ſummam erigatur, validam eam eſſe, & ſine monumentis conſervari. Sin autem amplioris ſummæ inveniatur, & minime actis comprobata eſt, ſuperfluum [5] tantum vacuari. §. 2. Ne autem communione [6] inducta, donatori, & ei, qui liberalitatem ſuſcepit, aliqua oriatur contentio: electionem damus ei, qui ampliorem [7] ſummam in re donata habuerit, reliquam æſtimationis quantitatem offerre ei, qui minorem cauſam habuit, & totum poſſidere. Sin autem hoc minime facere maluerit, tunc omnimodo res dividi ſecundum quantitatem utrique parti competentem, ſi [8] res dividi ſine ſuo periculo poſſibilis eſt. Sin autem in hujuſmodi caſibus, in quibus partitio utiliter celebrari minime poteſt, amplioris ſummæ dominus noluerit offerre æſtimationem: tunc licebit etiam ei, qui minoris ſummæ habet poteſtatem, offerre pretium, & totum ſibi vindicare. §. 3. Si quis autem per diverſa [9] tempora in eandem [10] perſonam multas faciat liberalitates, quarum ſingulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt: in unum autem compoſitæ, & prædicto modo exaggeratæ redundare videntur, & majoris eſſe quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare, & introducere modos per quos non valeant, & in irritum revocentur: ſed è contrario, & plures intelligantur, & ſingulæ ſecundum ſui naturam obtineant, & monumentorum obſervatione non indigeant. Cum enim à *veteribus* ſuper hac re variatum eſt, aliis multas, aliis unam eſſe definientibus: nobis cauſa placuit humanior, ut & multæ intelligantur, & omnes validæ, & hi, qui liberalitates accipiunt, ſciant veros non falſos ſuos eſſe donatores. §. 4. Si quis autem talem receperit donationem, in qua ſtipulatus fuerit annuam [11] quandam ſibi præſtari quantitatem tantæ ſummæ, quæ non excedit legitimum donationis modum: variabatur, utrum eum ex particulari donatione multas feciſſe donationes exiſtimandum ſit, & eas actis non indigere: an ex totius ſtipulationis fundamento, & fonte ejus, ex quo annuæ donationes profluxerunt, & unam eſſe eam donationem putandam, & proculdubio monumentorum obſervatione vallandam: quod veteres quidem ſatis, abundeque variaverunt. Nos autem [omnia] certa diviſione concludimus [12], ut ſi hujuſmodi quidem fuerit donatio, ut intra vitam perſonarum ſtetur, vel dantis, vel accipientis: & multæ intelligantur donationes, & liberæ à monumentorum obſervatione. Incertus etenim fortunæ exitus hoc nobis ſuggeſſit: ut poſſibile ſit unius anni tantummodo, vel brevioris, vel etiam amplioris temporis metas ſupervivere, vel donatorem, vel eum, qui donationem accepit, & ex hoc inveniri etiam totam ſummam donationis non excedere legitimam quantitatem. †. Sin autem etiam heredum ex utraque parte fuerit mentio, vel [13] adjiciatur tempus vitæ, vel donatoris, vel ejus, qui donationem accepit: tunc ei quaſi perpetuata donatione, & continuatione ejus magnam, & opulentiorem eam efficiente, & una intelligatur [donatio,] & quaſi denſioribus donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta depoſcere, & aliter minime convaleſcere. Recitata ſeptimo [14] in novo conſiſtorio palatii Juſtiniani. Dat. III. Kal. Nov. Decio V. C. Cons. 529.

De argento. 1. De annuo reditu. 2. De certo numero ſervorum. 3. Si donator non habeat argentum, vel annuum reditum, vel numerum ſervorum donatum. 4. De donatione univerſitatis. 5. De uſufructu retento, vel non retento. De nudo pacto.

xxxv. Idem A. Juliano P. P.

SI quis argentum donaverit [15], certumque [16] pondus nominaverit, non autem alias, vel generaliter, vel ſpecialiter expreſſerit: neceſſitatem [17] ei imponimus omnimodo præfatum pondus argenti dare, ſive in vaſis quibus voluerit, non tamen pejoribus [18] æſtimatione [19] maſſæ, ſive in ipſa æſtimatione, quæ pro maſſa rudi in illis [20] locis frequentata eſt. §. 1. Si vero reditum [21] certum ex poſſeſſionibus donaverit, non tamen nomina poſſeſſionum edixerit: neceſſe habere de ſua ſubſtantia fundos tradere, tantum reditum inferre valentes, quantum in donatione poſuerit: in talibus tamen agris, qui nec omnibus quos habet in poſſeſſione anteponuntur: nec deteriores omnibus ſunt, ſed ſtatus [22] mediocris inveniuntur. §. 2. Similique modo ſi quis certum [23] numerum ſervorum donaverit, non tamen & hic nominatim ſervos inſcripſerit: & hic mediocris figuræ [24] ſervos tradere, & neque tales quos non habere magis, quam habere prodeſt: nec iterum eos [25], qui omnem ſervorum familiam donatoris antecellunt, ſed & hic mediocritas ſpectetur.

§. 3. Sin autem donator neque argentum, neque ſervos habens, vel non tantum quantum donavit, fecerit eorum donationem: æſtimationem in his celebrari pro eo quod deeſt: ita tamen, ut argenti quidem (ſecundum quod prædiximus) æſtimatio detur: in ſervos autem non amplius nec minus quindecim [26] ſolidis quantitas pro ſingulis detur. In reditibus autem in quindecim [27] annos æſtimationem præſtet. Sed in his omnibus, ſi quidem intra legitimam ſummam donatio fiat, nulla monumenta requirantur. Sin autem amplioris ſummæ, tunc ad acta publica recurratur: ita ut in his quæ amplioris ſunt æſtimationis, ſecundum noſtram legem non totum, ſed ſolum ſuperfluum evaneſcat. §. 4. Sed & ſi quis univerſitatis [28] faciat donationem, ſive beſſis, ſive dimidiæ partis ſuæ ſubſtantiæ, ſive tertiæ, ſive quartæ, ſive quantæcunque, vel totius, ſi non de inofficioſis [29] donationibus ratio in hoc reclamaverit, coartari donatorem legis noſtræ auctoritate tantum quantum donavit, præſtare: obſervatione & hic monumentorum (ſecundum quod jam ſanximus) omnimodo requirenda. §. 5. Sed ſiquidem in omnibus ſupradictis caſibus uſusfructus [30] fuerit à donatore retentus, & traditionem jure intelligi fieri. Sin autem hoc minime donator expreſſerit; ſiquidem ſtipulatio [31] donationi inſerta ſit, ex ejus auctoritate traditionem compelli fieri. Sin [32] vero & hoc prætermiſſum ſit, & uſumfructum minime detinuerit, nihilominus ex lege noſtra neceſſitatem [33] ei imponi etiam tradere hoc quod donare exiſtimavit: ut non ex hoc inutilis ſit donatio [34], quod res non traditæ ſunt: nec confirmetur ex traditione donatio: ſed liberalitatem plenam, & ſecundum legem noſtram perfectiſſimam conſtitutam neceſſarius traditionis effectus ſequatur, & neceſſitatem habeat donator omnimodo, vel res, vel partem ſubſtantiæ quam nominaverit, vel totam ſubſtantiam tradere. Cum enim in [35] arbitrio cujuſcunque ſit hoc facere quod inſtituit: oportet eum vel minime ad hoc proſilire, vel cum ad hoc venire properaverit, non quibuſdam excogitatis artibus ſuum propoſitum defraudare, tantamque indevotionem quibuſdam quaſi legitimis velamentis protegere. †. Tantoque magis [36] hæc firma eſſe, ſi piis actibus, vel religioſis perſonis donatio deputata ſit: monumentorum obſervatione [in his modis] ſecundum quod ſpecialiter à nobis in hujuſmodi caſibus prædictum eſt, obſervanda: ne in præfatis [piis] cauſis ex quibuſdam machinationibus non ſolum indevotus [37], ſed etiam impius donator intelligatur: pœnaſque non ſolum legitimas, ſed etiam cœleſtes expectet, reſque donatas in omnibus ſupradictis caſibus non ſolum eos, dum ſuperſunt, ſed etiam eorum ſucceſſores [38] reddere compelli non tantum his, in quos donatio facta eſt, ſed etiam eorum heredibus. Dat. xv. Kalend. April. *Conſtantinopoli*, Lampadio, & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De inſinuatione.

xxxvi. Idem A. Joanni P. P.

SI quis pro redemptione [39] captivorum pecunias dederit, ſive per cautionem dare promiſerit, cujuſcunque [40] quantitatis: cognoſcat ſe neque repetitionem habere, neque exactionem cautionis poſſe declinare, utpote geſtis (ſicut in donationibus) non ſubſecutis ſuper inſinuatione ejuſdem quantitatis: eo videlicet, qui pecunias accepit, vel prima vice, vel poſt cautionem, neceſſitatem habente piiſſimam adminiſtrationem adimplere: nulla ei moleſtia, vel inquietudine inferenda, vel ab eo, qui pecunias præbuit, vel ab aliis ex auctoritate legum permiſſis hoc requirere: ſed tantummodo ſacramentum præſtare, quod revera omnem quantitatem ſine dolo malo vel aliqua deminutione ad redemptionem dederit captivorum. §. 1. Simili etiam modo à geſtorum abſolvimus ordinatione donationis rerum mobilium, vel ſeſe moventium, quas viri glorioſiſſimi magiſtri [41] militum fortiſſimis præſtant militibus, tam ex ſua ſubſtantia, quam [42] ex ſpoliis hoſtium, ſive in ipſa bellorum occupatione, ſive in quibuſcumque locis degere noſcuntur. §. 2. Eandemque liberalitatem noſtræ legis indulgemus etiam his quorum domus [43] incendio vel ruina corruptæ ſunt: quibuſdam forte pecunias cujuſcunque quantitatis præbentibus, vel cautionem confidentibus, ut & ipſi nec repetitionem timeant, verumetiam exactionem pecuniarum confeſſioni inſertarum facere poſſint. licet geſta non fuerint ſubſecuta; nulla eis licentia danda pecunias ad alias cauſas niſi ad refectionem domorum erogare. Quod ſi aliqua dubitatio orta fuerit, utrum tota quantitas, an pars ejus in ædificiis expenſa ſit, hæc domini domus ſacramento dirimetur. §. 3. Cæteris etiam donationibus quæ geſtis intervenientibus [44] minime ſunt inſinuatæ, ſine aliqua diſtinctione uſque ad quingentos [45] ſolidos valituris: hoc etenim tantummodo ad augendas hujuſmodi donationes addendum eſſe ex præſenti lege decernimus, anteriore tempore noſtra lege præcedente moderando, qua uſque ad trecentos ſolidos factæ donationes, & ſine inſinuatione firmitatem obtinere juſſæ ſunt. Dat. xv. Kal. Novembr. *Conſtantinop.* poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis VV. CC. 531.

De antiquis verbis rejectis.

xxxvii. Idem A. Joanni P. P.

VErba ſuperflua [46] quæ in donationibus poni ſolebant, ſcil. *ſeſtertii*, facta inſinuationem non exigit, *ut hic*, adde l. 19. ff. de ſacroſ. Eccleſ. 40 Donatio bonorum omnium pro redimendis captivis facta valet. 41 Magiſter militum quod donat, inſinuatione non indiget.

42 Dux belli, vel Capitaneus, urbe aliqua capta vel hoſte devicto, militibus ſuis prædam ſeu dirigenda hoſtium ſpolia donare poteſt: & eo quidem effectu, ut ne quidem à Principe retractari ſeu revocari poſſit ea donatio: quod adeo verum ut non modo in ipſa occupatione belli, ſed in quibuſcunque aliis locis fuerint, ea donare poſſit, *ut hic*. vide omnino *Gellium*, 4. *cap.* 18.

43 Inſinuatione non indiget quod pro refectione domus incendio, vel ruina corruptæ donatur.

44 Apud competentem judicem. l. 32. *in fin.* ff. eod. 45 Inſinuationem hodie non requirit quælibet donatio intra vel infra ſummam 500. aureorum facta, *ut hic*, & §. 2. *Inſtit. de donat.* olim intra 300. aureos facta, inſinuationem non exigebat: ultra exigebat. l. 34. ff. eodem. vide *Clarum* 4. *ſentent.* §. *donatio quæſt.* 15. 16. 17. 18. ubi inter cætera tractat, quibus in donationibus requiratur inſinuatio. *Novella Leonis* 50. remittit inſinuationem donationibus etiam ultra 500. ſolidos, ſi tamen tribus teſtibus probari poſſit: cujus etiam conſtitutionis meminit Harmenopulus 3. *tit.* 1. *in fin.* Quid; donatio ob cauſam excedens ſummam 500. aureorum, eſtne inſinuanda? neceſſariam inſinuationem non exiget. *Accurſ. in l. Aquilius* 27. ff. eod. *Bart. in l.* 2. ff. eod. Idem ſi donatio remunerandi cauſa fiat & merita ſeu ſervitia conſtet obligatoria *Bartol. in d. l. Aquilius* 27. *Bald. in l. illud.* 19. ff. de ſacroſanctis. Quid? poteſtne donator renunciare inſinuationi? non poſſe cenſet Bartolus & Salycet. *in d. l. illud.* Quid ſi jurata donatio eſt? requirit inſinuationem: niſi juramento interpoſito renunciatum fuerit inſinuationi: ut poſt Joan. Fabrum 8. Angel. Aretinus, Antonius de Canario, Aufrerius in deciſionibus Capellæ Tholozanæ notat *deciſ.* 381. Goth. Adde Jul. Clar. §. *donatio. quæſt.* 18. Andr. Gail. *lib.* 2. *obſ.* 39. Anton. Merend. *controv. lib.* 1. *c.* 12. *& ſeqq.* Ans. De Inſinuatione Donationum an & quatenus hodie neceſſaria, & quanti valeat ſolidus, ſive aureus Romanus, ære noſtro; vid. Cenſur. Forenſ. Noſtr. *lib.* 2. *cap.* 8. S. L.

13 *Vel non adjiciatur*, ita legit Iſidorus *lib.* 47. Βασιλικῶν, idque Cujacius probat. adde *l.* 16. *in fin. ff. de verb. oblig.* quæ lectio Roberto diſplicet 5. *recep.* 25. legit poſtmodum Cujacius 15. *obſerv.* 22. *nec adjiciatur*. Movetur libris Baſilicon, in quibus ita legitur ἐὰν μὴ ῥητὸν χρόνου ὁρίζωσιν. Idem *Cujac.* 15. *obſ.* 22. quo nomine ab eodem Roberto reprehenditur, 1. *animad.* 14 Dixi ad *l.* 30. ff. *de jure dotium.* 15 An idem, ſi legaverit? vide *l.* 1. *in fin. l.* 19. *l.* 35. ff. *de auro.* An idem ſi mortis cauſa donaverit: ut in mortis cauſa donatione hæc lex locum habeat? idem. *Accurſ. in l. cum pater* 77. §. *Mevio* 6. ff. *de legat.* 2. *& in l.* 2. ff. *de jure dotium.* vide Romanum *ſing.* 525.

16 Qui donationis cauſa promiſit certum pondus argenti, poteſt id dare vel in maſſa, vel in vaſis.

17 Vide *Novell.* 162. *c.* 1. §. 3. *Inſt. de donationib.* Quid? Donandi pactum an idem quod donatio eſt: ut & vendendi pactum venditio? vide Joſephum Ludovicum *Titulo de donationibus concluſ.* 3. Sane ex pacto nudo donationis, actio hodie oritur, *ut hic.* donationis etiam remuneratoriæ, cauſa mortis, ob cauſam, etiam in favorem donatoris, ut & ex pacto nudo donationis propter nuptias: etiamſi hodie donatio contractus ſit nominatus. Quinimo id etiam obtinet, licet in illo pacto nudo donationis factum promittatur, aut donatio cum conſtituto miſta ſit. Non idem eſſe putant donandi, vel donationis præſumptæ pacto ut poſt Salicetum, Imolam, Alexandrum, Lancelotum, Galiaulam, Matheſilanum *(notabili 46.)* Purpuratum, Fortunium Garciam, Claudium Seiſſellum, Socinum, Jacobum de Nigris, Paulum de Monte Pico, Corneum refert, Duenazius *regula* 19. Adde caſum alium ex Matheſilano *ſingulari* 27. 18 Indefinito promiſſo, nec peſſimum nec optimum ſolvi ſolet. Medium itaque ſolvendum. 19 Æſtimationis ſolutio loco rei ſuccedit. 20 Pretia communiter funguntur, vide *l.* 63. ff. *ad. l. Falcid.* id eſt, æſtimanda ſunt ex forenſi vulgarique ſimilium rerum pretio. 21 Donator certi reditus intelligitur fundum tanti reditus donare velle. 22 Status fundi. 23 Donatis ſervis, mediocris figuræ donati intelliguntur, *ut hic.* adde *l.* 37. ff. *de legat.* 1. 24 Id eſt, æſtimationis & artificii.

25 Tales ſubt, qui actores dicuntur. *l.* 37. ff. *de leg.* 1.

26 Æſtimatio ſervi donati. vide *l. ult.* ff. *de cond. inſert. l. ult* ff. *comm. de leg. l. ultim.* ff. *de comm. ſer.*

27 Donator reditus annui, ſi fundos habet ex quibus donatario reditus præſtet, ſemel ſolvendo quindecim annorum reditum liberatur, donatoris pauperis id favore introductum: ne putemus aliquis juſtam æſtimationem prædii & fundi eſſe, quantum cumulus fructuum quindecim annis facit. vide *Molinæum de uſur. quæſt.* 5. *n.* 119. His addatur, Hieroſolymitanæ Eccleſiæ permiſſum fuiſſe, domos ſuas urbanas vendere pretio quod ex 50. annorum penſionibus colligebatur *Novell.* 130. *c.* 9. aliis Eccleſiis pro xxv. vel ut à Græcis legitur xxxv. *Novell.* 131. *c.* 12. *in fin.*

28 Donatio totius vel quotæ bonorum valet: requiritque inſinuationem, ſi modum legitimum excedat. adde quæ ſcripſi ad *l. ſi unquam*, 8. ff. *de revocandis donat.*

29 ff. *de inoff. donationibus.*

30 Dixi de uſufructus retentione, *leg.* 28. ff. *eodem.* Goth. Intellect. hujus §. 5. contra Ant. Fab. vid. Joh. Decher. *lib.* 1. *diſſert.* 4. *n.* 34. Ans.

31 Vide *princ. hujus legis.*

32 Quid ſi ſtipulatio non adjicitur? Ne tum quidem donatio contractus bonæ fidei fuerit. *l.* 22. *in fin.* ff. *de donationibus.*

33 *Novell.* 162. *cap.* 1. Valet igitur donatio nudo pacto, nec in ea requiritur præſtatio, vel traditio, ut olim. vide *Clar.* 4. *ſentent.* §. *donatio. quæſt.* 14. Conſenſu perficitur donatio ſicut emptio.

34 Et actus peragat.

35 Donatio actus voluntarius. *l.* 30. ff. *eod.* Traditio vero, ex cauſa donationis neceſſarius. vide *l.* 6. ff. *de obligat.* Si ita eſt, hoc caſu dabitur actio etiam ex nudo pacto. adde *l.* 6. ff. *de dot. promiſſ.*

36 Quod in actibus non piis valet, multo magis in piis valere debet.

37 Indevotus & impius donator.

38 Donationes tranſeunt ad heredes active vel paſſive.

39 *leg.* 21. ff. *ſoluto*: adde 12. *quæſt.* 2. *c. ſacrorum.* 15.

Donatio vel promiſſio pro redemptione captivorum

Source : BIU Cujas

1 Contius, 1. *disputat.* 16. *sestertius nummi unius, assium quatuor*, Haloand *sestertio nummo uno, assium quatuor, &c. Basilic. apud Cujac.* 10. *observ.* 37. verba solennia erant donationis quæ fiebat per mancipationem: ut in veteri inscriptione urbis Romæ: *Hic monumentum L. Tiberius Sabinus se vivo donavit L. Sanio Symphoro, mancipavitque sestertio nummo uno.* Vitruvius 1. c. 4. Nummo sestertio mancipio dedit. In mancipationibus interveniebat sestertius unus dicis gratia. *l.* 4. *ff. commodati.* Dixi plura de sestertio nummo ad Ciceronem, *oratione pro Roscio Comœdo, & pro Rabirio Posthumo.*

2 Verborum sine effectu nullus est usus.

3 Vide *l.* 17. *ff. de testamentis.*

4 Vide *Clar.* 4. *sentent.* §. *donatio quæst.* 2.

5 *De quibus* vide *l.* 1. *ff. eod.*

6 *De quibus* vide *l.* 4. *l.* 5. *ff. eod.*

7 *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. *ff. eod.*

8 Donatum sub modo, *si modo non satisfit*, condici vindicarique potest. *Goth.* Intellectum hujus l. 1. vid. apud Johann. Decher. *lib.* 1. *dissert.* 4. *n.* 34. ANS.

9 *l.* 5. *l.* 6. *in fin. ff. de donat. int. vir.*

10 Dominium interdum nanciscimur sine possessione.

11 *l.* 42 *ff. de mort. caus.*

12 Potest etiam ita convenire, ut ad alium redeat. *l.* 3. *ff. eod.*

13 Proprietas scilicet rei donatæ.

14 Donatio potest fieri ad tempus certum vel incertum.

15 De donatione ex certo tempore.

16 Puta Titio: potest etiam convenire ut ad donatorem revertatur proprietas præmortuo donatario, ut *l.* 2. *ff. eod.*

17 *l.* 37. §. 3. *in fin. ff. de leg.* 3.

18 Speciale est in donationum contractibus, ut alteri per alterum quæratur actio.

19 Conditiones initio donationis imponuntur. *l.* 9. *l.* 22. *in fine. l.* 25. *ff. tit. proximo:* at non perfectæ jam donationi. Perfecta jam donatio conditiones invito donatario non capit.

20 De donatione conditionali.

21 Conditioni emancipationis satisfit quovis emancipationis genere, vide *leg. tertiam ff. de instit. & substit.*

22 Res donata ad similitudinem legati vindicatur.

23 VIII. *C. Theod.* 13. & 3. *Harmen.* 2. & 47. *Eclog.* 2. adde *Clarum* 4. *sentent.* §. *donatio quæst.* 21.

24 Donatum liberto propter ingratitudinem revocari potest.

25 Ingrati actio donatori certis casibus competit.

26 Actio ingrati heredi & in heredem non datur.

27 Qui donationis instrumentum exurit, factam donationem revocare intelligitur: quæritur tamen an invito donatario citra causam legitimam donatio revocari possit? non potest. facit *l.* 3. *ff. eod. l.* 39. *ff. de transf.*

28 *l.* 2. *ff. eod.*

29 *Confiteri in, &c.* Cujac. 19. *obs.* 37.

30 Invito scilicet donatario, & sine causa legitima.

31 Donatario turpitudinem suam proferre non licet, ut eo prætextu factam donationem revocet. *l.* 2. *in fin. l.* 3. *ff. eod. l.* 3. *ff. de usucap. pro donato.* §. 2. *Instit. de donat.* facit *l.* 30. *ff. de transact. l.* 4. *ff. qua in fraud.*

sestertii[1], *nummi unius, assium quatuor*, penitus esse rejicienda censemus. Quid enim verbis[2] opus est quæ rerum effectus nullus sequitur? Sancimus itaque nullo modo eorum verborum mentionem vel [in] Imperialibus donationibus, vel in omnibus aliis de cætero fieri: sed &, si 3 quisquam per verbositatem aliquid tale inscripserit, sive remiserit, nulla differentia sit.

TIT. LV.

DE DONATIONIBUS QUÆ[4] SUB MODO[5], VEL CONDITIONE[6] VEL CERTO TEMPORE[7] CONFICIUNTUR.

Si donatarius non præstat alimenta donatori, quæ ex pacto præstare tenetur, donatio revocatur, & potest donans rem suam vindicare. Bald.

I. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Garmicæ.

SI doceas (ut affirmas) nepti tuæ ea lege esse donatum à te, ut[8] *certa tibi alimenta præberet*[9]: vindicationem etiam [in hoc] casu utilem eo, quod legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes: id est, actionem qua dominium[10] pristinum tibi restituatur. Nam [non solum] condictio quidem tibi in hoc casu, id est, in personam actio juré procedit, verum etiam vindicationem quoque divi principes in hoc casu dandam esse sanxerunt. P. P. XI. Kal. Decembr. Tusco, & BASSO CONSS. 259.

Si donatur alicui ad vitam suam, post mortem ejus res redit ad donatorem. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zenoni.

SI rerum tuarum proprietatem [dono] dedisti, *ita ut*[11] *post mortem ejus, qui accipit, ad te*[12] *rediret*[13], donatio valet: cum etiam ad tempus certum[14], vel incertum ea fieri potest, lege scilicet, quæ ei imposita est, conservanda. P. P. V. Id. Mart. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

Ex pacto celebrato inter donantem, & donatarium, acquiritur utilis actio sequenti secundo donatario, sine aliqua cessione. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

QUoties donatio ita conficitur, *ut post*[15] *tempus id, quod donatum est, alii*[16] *restituatur*: veteris juris auctoritate rescriptum est, si is in quem liberalitatis compendium conferebatur[17], stipulatus non sit: placiti fide non impleta ei qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus ejus condictitiæ actionis persecutionem competere. Sed cum postea benigna[18] juris interpretatione divi principes ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem juxta donatoris voluntatem competere admiserint: actio quæ sorori tuæ, si in rebus humanis ageret, competebat, tibi accommodabitur. P.P. XI. Kal. Octobr. ipsis IV. & III. CONSS. 290.

Postea quam donatio est perfecta: forma substantialis ipsius potest mutari voluntate unius. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Idæ.

PErfecta donatio conditiones postea[19] non capit. Quare si pater tuus donatione facta quasdam post aliquantulum temporis fecisse conditiones videatur, officere hoc nepotibus ejus fratris tui filiis minime posse non dubium est. Dat. Kal. Octob. TIBERIANO, & DIONE CONSS. 291.

Donatio facta sub conditione emancipationis habet effectum quandocunque donatarius efficiatur sui juris. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Dexippo.

SI quid mater filiæ suæ in potestate patris constitutæ sub hac conditione[20], si fuerit intra biennium emancipata[21], donaverit: licet hoc matris voluntate sui juris effecta non tenuit, tamen prius marito defuncto, sui juris quocunque modo effecta, ad similitudinem[22] legati ita relicti, rem donatam firmiter habere, vel vindicare potest. S. Id. Decembr. *Nicomedia*, CC. CONSS.

TIT. LVI.

DE REVOCANDIS[23] DONATIONIBUS.

Ingratitudine *liberti revocatur donatio. Filii heredes donationem revocare non possunt.*

I. Imp. PHILIPPUS A. Cosmino.

ETsi perfectis donationibus in possessionem inductus libertus[24], quantolibet tempore ea, quæ sibi donata sunt, pleno jure ut dominus possederit, tamen si *ingratus*[25] sit, omnis donatio mutata patronorum voluntate revocanda est. Quod observabitur, & circa ea, quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata sunt. Nam qui obsequiis suis liberalitatem patronorum provocaverunt, non sunt digni quo eam retineant, cum cœperint obsequia negligere: cum magis in eos collata liberalitas ad obsequium [eos] inclinare deberet, quam ad insolentiam erigere. †. Hoc tamen jus stabit inter ipsos tantum[26], qui liberalitatem dederint: Cæterum, neque filii eorum, neque successores ad hoc beneficium pertinebunt. Neque enim fas est ullo modo inquietari donationes [quas] is, qui donaverat, in diem vitæ suæ non retractavit. Dat. XV. Kal. Jul. ÆMILIANO, & AQUILINO CONSS. 250.

Pœnitentia *non revocatur donatio hac l. & duabus sequent.*

II. Imp. PROBUS A. Felici.

SI apud provinciæ Præsidem aviam filiæ tuæ quasi *pœnitentia* ductam subtracta instrumenta donationum igne exussisse[27] constiterit, vereri te non oportet, ne id quod jure vires acceperat, ex post facto possit in dubium revocari. P.P. III. Non. Maji, *Sirmii*, PROBO A. & PAULINO CONSS. 279.

III. Impp. CARINUS, & NUMERIANUS AA. Januario, & Felicio.

POssessionem, quam in vos emancipatos per donationem mater contulit, ex *pœnitentia*[28] sola alienare non potuit. PP. II. Id. Januar. CARINO II. & NUMERIANO CONSS. 284.

De donatione in fraudem facta.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculæ.

CUm[29] profiteareris in[30] fraudem te alterius donasse, professionem inhonestam continere intelligis. Itaque si donationem perfeciſti, eam revocare[31] non potes ex memorata allegatione, sub obtentu *pœnitentiæ*, P. P. Kal. April. *Heracliæ*, AA. CONSS.

Rescripto *Principis donatio non revocatur.*

V. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI donationem rite feciſti, hanc auctoritate[32] *Rescripti* nostri rescindi non oportet. S. V. Kal. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS.

Absentiæ *mariti & liberorum prætextu, donatio non revocatur.*

VI. Iidem AA. & CC. Herennio.

VElles necne filio tuo prædia itemque mancipia donare, fuit in initio tibi liberum[33]. Define itaque postulare, ut donatio, quam perfeceras, revocetur prætextu[34] mariti & liberorum absentiæ: cum hujus firmitas ipsorum præsentia non indigeat. S. V. Kal. Octobr. *Viminacii*, CC. CONSS.

Ingratitudine *revocatur donatio, Quæ* mater, *& quando revocare possit.*

VII. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANTIUS AA. ad Philippum.

HIs solis matribus, quæ non in secundi[35] matrimonii fœdus nupserint, sed unius tantum matrimonii sunt, revocandarum donationum, quas in filios fecerint, ita decernimus facultatem, si eos ingratos circa se esse ostenderint. Quicquid igitur is, qui à matre impietatis arguitur, ex titulo donationis tenet, eo die, quo controversiæ qualecunque principium jussu judicantis datur, matri cogatur reddere. †. Cæterum ea, quæ adhuc matre pacifica jure perfecta sunt, & ante inchoatum cœptumque jurgium vendita, donata, permutata, in dotem data, cæterisque causis legitime alienata: minime revocamus. Actionem vero matris ita personalem[36] esse volumus, ut vindicationis[37] tantum habeat effectum: nec in heredem detur, nec[38] tribuatur heredi. †. De cæteris autem, quæ portentosæ vilitatis abjectæque[39] pudicitiæ sunt, satis etiam tacite cautum putamus. Quis est enim, qui his[40] aliquid arbitretur tribuendum esse: cum[41] etiam illis, quæ jure secundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his privilegiis tributum esse velimus? Dat. XII. Kal. Octob. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

In AUTHENT. de nupt. §. mater tamen. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 35.

Quod mater filio donat, ex ingratitudine non revocatur, postquam transit ad secundas nuptias, nisi[42] *ex tribus causis. Prima, si vitæ ejus insidiatur. Item, si manus impias in eam intulerit. Tertia, si totius substantiæ molitus est jacturam.*

Liberorum *supervenientia revocatur donatio à patrono in libertum collata.*

VIII. Iidem AA. ad Orphitum P. P.

SI[43] unquam libertis[44] patronus[45] filios non[46] habens bona[47] omnia vel partem[48] aliquam facultatum fuerit donatione[49] largitus, & postea susceperit[50] liberos[51], totum quicquid largitus fuerat, revertatur[52] in ejusdem[53] donatoris arbitrio ac ditione[54] mansurum[55]. Dat. V. Kal. April. ARBITIONE & LOLLIANO CONSS. 355.

32 XLVII. *Ecl.* 2. *c.* 4. *l.* 12. *ff. de rei vindic. l.* 3. *ff. de rescis. l.* 9. *ff. de donat. ante nupt. l.* 4. *ff. de emancip.*

33 Vid. *l.* 5. *ff. de obligat. l.* 35. *in fin. ff. de donationibus.*

34 Ablente etiam marito & liberis aliis uni liberorum mater donare potest. Hujusmodi personarum absentia donationem non vitiat. An absentia rei donationem vitiat? Minime. *l. data* 27. *in fin. ff. de donat.* ut nec stipulationem. *l. parvi* 17. *ff. de condict. furtiva.* An absentia patroni sententiam vitiat? vid. *l.* 4. *ff. de postul.*

35 XLVII. *Ecl.* 1. *c.* 5. *l.* 1. *C. Th. in fin.* Mater quæ iterum nupsit, ab ingratis liberis donationem non revocat, *ut hic*, nisi tribus casibus, *Authen. proxim.* Quod dictum est de secundo nubente muliere, ad eam quæ inhoneste vivit, extenditur. *Goth.* Vid. in hanc l. Sarmient. *lib. select. 6. cap.* 7. ANS. Adde Cujac. *lib.* 4. *observat. cap.* 19. S. L.

36 Ingrati actio personalis, id est, heredi vel in heredem datur.

37 Id est, vindictæ, ultionis, hæc enim actione mater suam injuriam potius ulciscitur, quam rem persequitur. Huic actioni similis est injuriarum actio. *l.* 10. §. 2. *ff. si quis cautionib. l* 2. §. 4. *ff. de collationib.* & de moribus actio. *l. ult. C Th. de incestis nuptiis.* adde *Cujac.* 4. *obs.* 19.

38 Imo heredi tribuitur. *l.* 3. *ff. de cond. ob causam.*

39 Mater abjectæ pudicitiæ non revocat donationem à filio ingrato, *ut hic*, nisi tribus casibus.

40 Id est, inhoneste viventibus.

41 Est enim minus secundas contrahere nuptias, quam vivere inhoneste, *ut hic.* Imo secundæ nuptiæ honestæ.

42 Nota exceptiones legis 7 *ff. eod.*

43 *l.* 3. *C. Theod. eod.* 3. *Harm.* 2. *in prin.* 47. *Ecl.* 2. *c.* 8. vid. *Tiraquellum & Ripam ad hanc legem, Cujac.* 20. *observ.* 5. *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio, quæst.* 22. *& sequentib.*

44 Quid si uni ex liberis parens omnia donavit? huic constitutioni locus non est: sed legi 2. 5. *ff. de inoffic. donat.* cum donatio superiore casu, in solidum non revocetur, sed fini legitimæ. *Clarus d. loco, vers.* 2. Quid si ecclesiæ? idem dicendum, hinc illud Augustini, *c. ult.* 17. *q.* 4. *Quicunque vult exheredato filio hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum.* Quid si uxori, & ex ejus matrimonio pater liberos susceperit? Idem dicendum videtur etiamsi in donatione verisimilem suscipiendorum liberorum habuerit opinionem.

45 Sed & quivis alius præter patronum, quia in omnibus ratio hujus legis valet, posita in pietatis conjectura; quia nemo verisimiliter extraneo donat in perpetuum, qui de liberis suscipiendis cogitat. *l.* 6. §. 1. *ff. de inst. l.* 102. *in fin. ff. de cond. & demonst.* Quod si valet in omnibus, idem jus in omnibus statuendum. vid. *Clar. d. loco.*

46 Quid si cum donaret, liberos habuit? non potest, prætextu aliorum, qui postea nati sunt, donationem revocare ullo modo. Quid ejus liberi? possunt, sive ante, sive post donationem nati: non tamen soli dam, id est, ut inutilem, sed ut immodicam & inofficiosam pro modo legitimæ portionis. *l.* 2. *in fin. l.* 5. *ff. de inoffic. donat. l.* 87. §. 3. *ff. de leg.* 2. dixi ad *Novell.* 92.

47 Donatio omnium bonorum estne valida, ut omnia bona donando ea confestim præstare vel tradere teneatur? in genere non valet. *l.* 15. *ff. de pactis.* Quid? donasse omnia bona num is intelligitur, qui omnia mobilia & immobilia sua donavit? non censetur: est enim tertium genus bonorum, quod neque mobile sit, neque immobile per se: ut sunt jura & actiones de quibus donator in hac specie testari poterit. Idem esse existimatur, si quis omnia bona sua præsentia & futura ubicunque sita fuerint, donaverit. Nam jura & actiones hac donatione quoque videntur excipi, cum incorporalia sint, neque loco contineantur. Idem quoque si quis reservato, hoc est, excepto usufructu donaverit omnia sua bona: hujusmodi enim donatio impropriebonorum omnium est. Quid si quis Ecclesiæ omnia bona donaverit? in fraudem liberorum non valet donatio: ut paulo ante diximus. Quid? si uxori vel filio in potestate donaverit, & morte confirmata fuerit hujusmodi donatio? Vim & potestatem ultimæ voluntatis obtinet ea donatio: ut etiam Falcidiæ obnoxia sit. *l. in donationib.* 12. *ff. ad l. Fal.* Quid? si non expresse omnia bona præsentia & futura, sed summam seu quantitatem vires patrimonii excedentem donaverit? sustinetur ea donatio, propter spem liberi. *Socinus reg.* 144.

48 Habet itaque locum hæc constitutio non tantum donatis omnibus bonis, sed eorum parte aliqua. Aliqua inquam, etiam infra dimidiam: & in donatione particulari, magnæ tamen æstimationis. *Clarus ex communi opinione d. loco, quæst.* 22. *vers.* 4.

49 Inter vivos: multo facilius donatione causa mortis, quæ pœnitentia revocari potest, etiam non susceptis liberis. Quid dicendum in donatione remunerandi causa? *Cujac. d. loco post Vallam*, ne eam quidem excipit. Clarus ex communi opinione *d. loco quæst.* 23. *vers. quæro.* non admittit hujusmodi donationem in eo quod excedit justam æstimationem remunerandi. Alii hanc legem ad remunerationem pertinere non putant. vid. *Cujac.* 17. *observ.* 33.

50 Quid si legitimaverit? idem dicendum, nam legitimatus non differt à legitimo. *Novell.* 89. *c.* 3. nisi ante donationem à patre factam qui legitimatus est, natus fuit. vide communem opinionem apud *Clarum d. loco quæst.* 23. *vers. sed quæro. versic. sed quid.*

51 Ex legitimo matrimonio scil. quid si naturales tantum suscipiat? puto saltem à donatario alendos, argumento eorum, quæ diximus ad *Novell.* 89. *c.* 15.

52 Ipso jure, ita ut nullius hominis ministerio sit opus. *Communis opinio apud Clarum d. loco quæst.* 23. *vers. prætera quæro.* Quid si suscepti post donationem liberi moriuntur? convalescit donatio, nisi donator tacite vel expresse donationem revocaverit. *communis opinio adversus Bart.* apud *Clarum d. loco quæst.* 23. *vers. pen.*

53 An & heredum? finge donatorem condictionem neglexisse? dabitur etiam ejus heredibus benigna interpretatione legis 3. *vers. sed cum ff. de don. quæ sub modo.* ut contrariam opinionem à Claro defendi mirum sit *d. loco quæst.* 23. *in fin.* Quid si parens generaliter revocationi donationis renunciavit? renunciatio heredibus non nocebit. *Communis opinio apud Clarum d. loco quæst.* 23. *vers.* 3. *infertur.* Quid si sciens prudens specialiter beneficio hujus constitutionis renunciavit? putant à majore vigintiquinque annis renunciari posse, non à minore. *Clarus d. loco.* quod vix concedendum, magnus enim liberorum favor nobis semper esse debet, ut huic constitutioni renunciari tacite non possit. Quid si parens specialiter juramento interposito renunciavit hujus legis privilegio? non impeditur revocatio: vide doctores apud Mynsingerum 5. *observ.* 63. 64. quod Tiraquellus hac lege *num.* 95. 96. 100. non probat: nisi quatuor casibus. adde *Zoanetum* 47. *rerum quotidianarum num.* 5. Probo Mynsingeri opinionem: eo magis quod juramentum hujusmodi naturæ legem impugnet. vid. *l.* 7. *ff. de bon. damna.* ideoque bonis moribus contrarium. *arg. l.* 6. *ff. de pactis*, & illicitum esse debeat. *l.* 9. §. 5. *ff. de jurejurando.* Possimus & hoc argumento uti: si ejusmodi jusjurandum in fraudem creditorum non valet, *l.* 9. §. 5. *d. tit.* in liberorum fraudem non valere merito dicendum videtur, quibus bona parentum lege naturæ debentur. Quid? superioribus casibus, num in solidum ab heredibus revocatur donatio? non in solidum, sed pro modo Falcidiæ, sive ex testamento sive ab intestato. vid. *Cujac. d. loco.*

54 Conditione, *l.* 5. *C. Theod. eodem.*

55 Cur ita? de liberis non cogitat, qui ita donat. donans eo modo, non præsumitur de liberis cogitasse. vid. *Mynsing.* 5. *observ.* 64. Nemo successores extraneos suis anteponere intelligitur. *l.* 6. §. 1. *ff. de inst. l.* 102. *in fin. ff. de cond. & demonst.*

Source : BIU Cujas

Ingratitudinis *causis probatis revocatur donatio.*

IX. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum post alia.

DOnationes [1] circa filium filiamve, nepotem neptemve, vel pronepotem proneptemve emancipatos [2] celebratas pater, vel avus, vel proavus revocare non poterit, nisi edoctis manifestissimis [3] causis, quibus eam personam, in quam collata donatio est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ legibus continentur, fuisse constabit ingratam [4]. Dat. v. Id. Nov. *Ravennæ*, THEODOSIO XIII. & VALENTINIANO III. AA. CONSS. 430.

Quibus ex causis *donatio revocari possit.* Heres *donationem revocare non potest.*

X. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

GEneraliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas illibatasque manere, si [5] non donationis acceptor ingratus [6] circa donatorem inveniatur, ita ut injurias [7] atroces in eum effundat, vel [8] manus impias inferat, vel [9] jacturæ molem ex insidiis suis ingerat, quæ non levem sensum substantiæ donatoris imponat, vel [10] vitæ periculum aliquod ei intulerit, vel [11] quasdam conventiones, sive in scriptis donationi impositas, sive sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spopondit, minime implere voluerit. †. Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in judicium dilucidis [12] argumentis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas everti concedimus: ne sit cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalitatem [13] irridere donatoris, & ipsum iterum donatorem suasque res perdere: & præfatis malis ab ingrato donationis acceptore affici.

†. Hoc tamen usque ad primas [14] personas tantummodo stare censemus, nulla licentia concedenda donatoris successoribus [15] hujusmodi querimoniarum primordium instituere. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit; silentium ejus maneat semper: & non à posteritate ejus suscitari concedatur, vel adversus eum, qui ingratus esse dicitur, vel adversus ejus successores [16]. Dat. xv. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 *l. 6. C. Theod.*

2 *Emancipationis tempore celebratam pater, &c. d. l. 4.*

3 Donationes in emancipatos liberos collatæ nisi legitimis de causis revocantur. *l. ult. vers. ex his. ff. eodem.*

4 Adde quæ sequuntur ex *d. l. 6. quas tamen causas in cognitione discuti oportebit, & vestro* (alii legunt *nostro*) *admitti judicio, cum hoc inter patres* (lege *parentes*) *competentes visum fuerit cognitori: alias jubemus non audiri patris querelas.*

5 Quinque ex causis donatio revocari potest, *ut hic.* adde §. 2. *vers. sciendum, Inst. de donat. 4. Ecl. 2. c. 10. & 3. Harm. 2. in fin.*

6 Ingratitudinis causa donatio revocari potest, *ut hic.* Quid si renumeratoria donatio fuit? etiam ob ingratitudinem revocari non potest. *l. si pater 34. §. 1. in verbo, irrevocabilis. ff. de donationibus.*

7 Prima causa Græci ita legunt, ἐὰν σφοδρῶς ὑβρίζῃ. *Ecl. d. loco:* καὶ ὑπερμάτως κατὰ τέτων χρησάμενος ὕβρεσιν. *Harm. d. loco.* 8 Secunda causa, χεῖρας ἀδίκους. *Harm. d. loco.* 9 Tertia causa. Græci ita legunt. ἢ ζημίαν μεγίστην. *Ecl. d. loco.* Propius vero accedit huic loco Harmenopulus hoc modo ἢ ζημίαν μεγίστην προξαλεῖ ἐξ οἰκείας ἐπιβολῆς. 10 Quarta causa, ἢ δι' (Harmenopulus legit περὶ) τὴν ζωὴν ἐπιβελεύσῃ, *Ecl. d. loco.* 11 Quinta causa. 12 *l. 9. in fin. C. eod.* 13 *Fragilitatem.* Hal. 14 *Ecl. d. loco in fin.* donatoris, scil. Ideoque donatio à patre non revocatur propter ingratitudinem ejus filiæ. 15 Actio revocatoria ob ingratitudinem non datur heredi, *ut hic*, vel in heredem. *in fin. J. cod.* adde *l. 1. l. 7. C. eod.* 16 De heredibus ingrati hinc colligunt, Pœnam non declaratam adversus auctorem contra ejus heredem non posse declarari. vid. *Gabriellum 7. concl. 35.*

TIT. LVII.

DE DONATIONIBUS CAUSA MORTIS. [17]

In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui.

I. Imp. ALEXANDER A. Daphnæ.

SI donatione contineatur, *Ut altero defuncto, ad* [18] *alterum portio eorum, quæ donabantur, pertineret:* existente conditione, si mortis causa donatio perficiebatur, fideicommissi actio competit. P. P. IV. Kalend. Octob. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

II. Imp. GORDIANUS A. Zoilo.

INtestata mortua quondam nuru tua, neptis tua, quæ ex ea filioque tuo quæsita est, quandoque potest ad ejus venire successionem: nec tamen ea post mortem filii tui, ex quo quæsierat filiam, alii nuptui se collocando dotem dans prohibeatur quam velit conditionem eidem doti dicere. Sed si mortis causa donationem in fratrem suum conferens, in causam mortis suæ eam [dotem] eundem fratrem suum stipulari passa est, cum divi Severi constitutione etiam in mortis causa donationibus, si de cætero patrimonio quantum Falcidia [19] jubet, heres non habet, provisum sit, is: qui nurui tuæ heres extiterit, ejus constitutionis beneficium non prohibetur postulare. P. P. x. Kalend. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Heredi.

NEc fratris [20] sui mortis causa recte factam donationem sororis rescindere [21] licet. S. III. Kalend. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

IV. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

CUm de mortis causa donatione dubitabatur; & alii quidem inter ultimas voluntates eam posuerunt, & legatis [22] aggregandam esse censuerunt, alii autem inter donationes, quæ inter vivos consistunt, eam posuerunt: dubietate eorum explosa, sancimus [23] omnes mortis causa donationes, sive juxta mortem facientis fuerint celebratæ, sive longiore cogitatione mortis subsecutæ sunt, actis minime [24] indigere: neque expectare publicarum personarum præsentiam, & ea, quæ super hujusmodi monumentis solent adhiberi: sed ita res procedat, ut si quinque [25] testibus præsentibus vel in scriptis, vel sine literarum suppositione aliquis voluerit mortis [26] causa donationem facere: & sine monumentorum accessione res gesta maneat firmitate vallata, & nullam in ea calumniam accipiat: neque propter hoc, quod gesta non accesserunt, inefficax esse atque inutilis videatur: & omnes [27] effectus sortiatur, quos ultimæ habent liberalitates: neque ex quacunque parte absimilis [eis] intelligatur. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

17 Dixi ad XXXIX. D. VI. & §. 1. *Inst. de donationib. Novell. 87. & 47. Eclog. 3. & 3. Harmenop. 1. & Paul. 3. sentent. 8. Clar. 4. sent. §. donatio, quæst. 4. 6. 7. Graff. lib. sent. §. donatio mortis caus.* Donatio causa mortis donatio veluti fiduciaria.

18 In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui. Fideicommissum relinqui potest instrumento donationis. vid. *Cujacium 20. observ. 1.* dic melius, etiam per fideicommissum revocari donationem causa mortis.

19 Ut in legatis & fideicommissis: ita & in donatione causa mortis, Falcidia locum habet. adde *Cujac. 20. observ. 6.* adde *l. 6. l. pen. C. ad l. Falc. l. 66. in fin. l. 93. ff. ad leg. Falc. l. 1. §. 5. ff. quod legator.* An & in mortis causa capione? vid. *Ripensem ad l. 1. ff. quod legat. fol. 71. num. 123.*

20 Nec dicas cum interpretibus communiter, id innui, Etiam ex causa alienæ mortis, mortis causa donari posse. ut *l. 11. 18. ff. eod.* die potius cum *Cujacio 20. obs. 6.* Donationem mortis causa in extraneum collatam à cognatis donatoris revocari non posse. Idem de donatione inter vivos etiam constituitur. *l. 29. C. de donationibus.* 21 Jure legitimæ vel inofficiosi querelæ. 22 *l. 15. 37. ff. eodem. §. 1. vers. hæ mortis. Instit. de donat. l. 2. ff. de Publiciana: Novell. 87.* adde quæ scripsi ad *l. 1. & 15. in fin. ff. eod.* vide ad hunc locum *Cujac. 10. obs. 28.* ubi probat donationes causa mortis ad exemplum legatorum capi. 23 Hæc est quinquagesima, & ultima decisio Justiniani, ut videre est apud Inglois. ANS. 24 Donatio causa mortis, cujuscunque sit summæ & quantitatis, insinuatione non eget: olim indigebat. *l. 25. in fin. C. de donationib.* non ita in simplici inter vivos donatione summam quingentorum aureorum excedente. *l. ult. §. 3. C. de donat.*

25 Donatio mortis causa quinque testibus præsentibus perfici debet, tanquam ultima voluntas. Donatio inter vivos (quibus casibus non indiget insinuatione) scripto contenta est à donatore subscripto, nec ullos testes exigit, *l. 31. C. de donat.* Igitur ex donatione mortis causa dominium transfertur sine traditione. 27 Quibus non est potestas accipiendi ex aliorum testamento, iisdem nec ex mortis causa donatione. *l. 35. ff. de mort. caus. donat.* ut non ita male hic titulus superiori cohæreat.

TIT. LVIII.

DE [28] INFIRMANDIS POENIS COELIBATUS [29], ORBITATIS [30] ET [DE] DECIMARIIS [31] SUBLATIS [32].

I. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, & CONSTANS AAA. ad populum.

QUI jure veteri *cœlibes* [33] habebantur, imminentibus legum [34] terroribus liberentur: atque ita vivant, ac si numero maritorum matrimonii fœdere fulcirentur. Sitque omnibus æqua conditio capessendi quod quisque mereatur.

†. Nec vero quisquam *orbus* [35] habeatur, & proposita huic nomini damna non noceant. †. Quam rem & circa fœminas existimamus, earumque cervicibus impositæ juris imperia, velut quædam juga, solvimus promiscue omnibus. Dat. Kalend. April. *Romæ*, CONSTANTIO II. & CONSTANTE AA. CONSS. 239.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Isidoro P. U.

INter virum & uxorem [36] rationem cessare ex lege Papia *decimarum* [37]: & quamvis [38] non interveniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi forte Lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel uxor sibi invicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit. Dat. P. P. Non. Sept. VARANA [39] CONS. 410.

28 *l. 1. in princ. J. eodem.*

29 Cœlebs lege Julia & Papia ex aliorum testamentis quidquam capere non poterat, nisi post mortem testatoris intra centesimum diem matrimonium contraheret; præterquam ex testamento cognati ad sextum usque gradum, hinc illa lex instituendi in tempus capiendæ hæreditatis. *l. 62. ff. de hered. instit.* dixi ad *Ulpian. tit. 13. de cœlibe, orbo, & solitario patre.*

30 *l. 1. vers. nec vero quisquam orb. J. eod.* Orbi liberis semisse relicti testamento multabantur: semis cedebat fisco: & breviter, orbus partem tantum relicti capiebat. *l. 42. ff. de leg. 2.* non solidum. *l. 6. ff. de vulg. l. 16. §. 15. ff. ad Trebell. l. 13. in fin. ff. de jure fisci.* hinc illæ hæredis instituendi leges in tempus capiendæ hereditatis, *l. 62. ff. de hered. inst.* ex parte quam quis per legem capere potest. *l. 78. §. 3. ff. de hered. Inst.* 31 Virum & uxorem intelligit qui inter se matrimonii nomine decimam capere possunt jure veteri certis de causis. *l. 2. J. eod.* dixi ad *Ulp. 15. tit. de decimis. §. 1. l. 18. ff. de auro.* interdum solidum. *Ulp. 16. §. 1.* interdum nihil. *Ulp. ibi. §. 2. 3.*

32 Hodie cœlibes, orbi, vir & uxor inter se solidi capiendi sunt capaces. 33 De cœlibe.

34 Legem Juliam & Papiam intelligit. vid. *l. 11. ff. de vulgari.* 35 De orbo. 36 De viro & uxore seu decimariis. 37 Decimam vir & uxor inter se matrimonii nomine seu ob honorem matrimonii capiebant. *Ulp. de decimis. 15. §. 1. l. 18. ff. de auro.* nisi ipsi legato additum sit onus fideicommissi. *l. 6. ff. de vulgari. l. 41. ff. de leg. 2. l. 28. ff. de leg. 3.* Quod si ex alio matrimonio liberos superstites habebant, præter decimam illam quam matrimonii nomine capiebant, totidem decimas pro numero liberorum accipiebant. Ad hæc communis filius, filiave post nonum diem (Nominalia, seu Nominalium dies is erat, qui & Lustricus, quo infantes lustrabant, & eis imponebant nomina, *Tertull. lib. de Idololatria. Macrob. 1. Saturn. 16. Festus in voce Lustrici dies*) unam decimam adjiciebat: duo autem post nonum diem amissi duas decimas adjiciebant. Præter decimam etiam usumfructum tertiæ partis bonorum ejus capere poterant: & quotcunque vel quandoque liberos habuissent, ejusdem partis proprietatem. *Ulp. d. loco.* adde *l. 25. ff. de cond. & demonst. & quæ scripsi ad l. 4. C. quando dies legati.* Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem poterat legatam sibi. Goth. Vid. Cujac. *lib. 10. obs. 17. 18.* S.L. 38 Olim solidum tantum capiebant, si unum filium superstitem habuissent, vel si eum puberem amisissent. vid. *Ulpian. 16. §. 1.* adde *tit. prox. J.* 39 Vid. *J. num. 44.*

TIT. LIX.

DE [40] JURE [41] LIBERORUM [42].

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Isidoro P. U.

NEMO posthac à nobis jus [43] liberorum petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Dat. P. P. Non. Septemb. VARANA [44] CONS. 410.

Mater succedit filio per Tertullianum. Bald.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

ILlam injuriam, quæ contra matrem defuncti, vel defunctæ præteritis fiebat temporibus, pro justitiæ ratione amputavimus, & legitima jura, quæ ex Tertulliano Senatusconsulto [45] ei præstantur, omnimodo eam habere sancimus: licet tres [46] liberos ingenua, vel libertina quatuor minime pepererit. Dat. Kalend. Jun. CONSTANT. ipso A. II. CONS. 528.

40 Vir & uxor jure veteri decimas inter se tantum interdum capiebant. *l. ult. C. tit. prox.* interdum solidum, interdum nihil. *Ulp. tit. de solidi capacitate inter virum & uxor. 16.* Solidum capiebant, si alteruter eorum nondum ejus ætatis erat, quæ liberos exigebat (hoc est, si vir minor vigintiquinque, uxor viginti annorum minor) vel si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excessissent (hoc est, si vir sexaginta, uxor quinquaginta.) Item si cognati inter se coiissent usque ad sextum gradum. Item si vir abesset & donec abest, & intra annum postquam abesse desiisset libera inter virum & uxorem erat testamenti factio. Præterea, solidum capiebant, si jus liberorum à principe impetrassent: aut si filium filiamve communem habeant: quatuordecim annis filium vel duodecim filiam amisissent: vel si duos trimos, vel tres post nonum diem amisissent, ut intra annum tamen & sex menses. Etiam uniuscujusque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstabat. Item si post mortem intra decem menses uxor ex eo perperisset. *Ulp. d. tit.* 41 Jus liberorum, erat conjugum sine liberis invicem loco pignorum hereditatis alternæ conscriptio. *5. Isidor. 24. l. 9. C. Th. de infirmandis his quæ sub tyr annis.* 42 Vir & uxor olim poterant inter se solidum capere, si jus tot liberorum quot sufficiebant obtinendæ capacitati assis, à principe impetrassent. *Ulp. tit. 16. §. 1. vers. si jus liberorum.* Proderat etiam matri impetratio, ut filiis ab intestato succederet. vid. *l. 2. J. eod.* Hodie jus liberorum etiam non petentibus concessum. *l. 2. J. eod.* 43 Jus liberorum hodie omnibus concessum. 44 Al. *Varari*, al. *Varano.* al. quod verisimilius *Varrone & Tertullo* Coss. ita Russard. S.L. 45 Matres succedunt liberis ex SC. Tertulliano. Olimnon passim, nisi tres liberos ingenua peperisset, vel libertina quatuor. *J. eod.* nisi jus liberorum à principe impetrasset. Hodie jus liberorum matribus hac lege datur. *Nov. 78. c. 5.* vid. *Paul. 4. sent. 9. §. ult. l. 7. C. Theod. de legitim. hered. l. 8. C. Theod. de honor. poss. l. 9. C. Theod. de infirman. his quæ sub tyr. Novella Valentiniani de testamentis.* 46 *Paul. d. loco §. 4. Inst. de SC. Tertull.*

D. JUSTI-

Source : BIU Cujas

D. IUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
EX REPETITA PRÆLECTIONE,
LIBER NONUS.

TITULUS PRIMUS.
DE HIS, QUI ACCUSARE[1] NON POSSUNT.

De mutuis accusationibus.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Sylvano.

PRius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora[2] ab adversario tuo objiciuntur, cædis, atque vulnerum respondeas: & tunc ex eventu causæ Judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior[3] inscriptionem[4] deposuisti. P. P. v. Id. Martii, Tertullo, & Clemente Conss. 196.

De tutore, & curatore.

II. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

SI cautiones quibus Secundinus *solutam Eugenio pecuniam* probare se dicit, tutores[5], vel curatores tui suspectas, ut falsas habent: proprio[6] nomine (cum non liceat alieno) non prohibentur in crimine falsi subscribere. Nec enim facile, vel tutores, vel curatores, qui ex officio periculo [suo] res pupillorum, vel adolescentium administrant, sententia notantur, nisi evidens eorum calumnia[7] judicanti apparebit. P.P. xii. Kalend. Octobr. Antonino A. & Geta Conss. 206.

De ratione accusationis instituendæ.

III. Imp. Alex. A. Rufo.

QUi crimen publicum instituere properant, non aliter ad hoc admittantur, nisi prius[8] inscriptionum pagina[9] præcesserit, & fidejussor[10] de exercenda lite adhibitus fuerit. Sin vero post satisdationem præsentes non fuerint, [edicto] admonendi sunt, ut[11] veniant ad causam agendam: & si non adfuerint, non solum extra[12] ordinem æstimatione Judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus[13] quos in eam rem, & circa ipsum iter[14] ad litem vocati fecerunt, dependere cogentur. P. P. iii. Non. Februar. Alexandro A. Cons. 223.

De fœminis.

IV. Idem A. Dionysio.

VXor[15] tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provinciæ. P. P. xvi. Kal. Jul. Alexandro A. Cons. 223.

Accusatio falsi existentibus tutoribus vel curatoribus non pertinet ad matrem. Bald.

V. Idem A. Marcellinæ.

SEnatusconsulto permissum non est mulieri legis Corneliæ crimine reum facere, nisi res ad eam[16] pertineat. Cum igitur filii tui tutores[17] vel curatores habeant: ipsi deliberare debent, an instrumenta ex quibus adversarium filiorum tuorum obtinuisse dicis, falsa esse accusare debeant. P. P. Kal. Octobr. Alexandro A. Cons. 223.

De accusatione relicta.

VI. Idem A. Probo.

ACcusationem à qua discedere[18] te professus es, repetere non debes. P. P. v. Non. Maji, Juliano ii. & Crispino Conss. 225.

De mora accusatoris.

VII. Idem A. Felici.

SI ea quæ crimen intendit, cognitionem moratur: certa[19] sperferendæ accusationis tempora Judex competens præstet: intra quæ si agere supersederit, renunciasse[20] causæ intelligitur. P. P. xv. Kal. Septembr. Agricola & Clemente Conss. 231.

De militibus.

VIII. Imp. Gordianus A. Cajo militi.

NOn prohibentur milites[21] accusationem quæ publici judicii instar obtineat, intendere, si[22] suam suorumque injuriam exequantur. Ideoque consobrini tui necem defendere tibi permittimus. P. P. xvii. Kalend. August. Pio & Pontiano Conss. 239.

De fœminis.

IX. Idem A. Severiæ.

NOn ignorat competens Judex, eam[23], quæ ultionem, & mortem filii persequi allegat, non temere ad accusationem esse admittendam, nisi prius matrem se esse probaverit. P. P. vi. Non. Mart. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De militibus.

X. Idem A. Mucatraulo[24] militi[25].

SI crimen ad tuam tuorumque injuriam pertinens exequaris, solennibus te inscriptionibus adstringe, ut Præsidem provinciæ habere judicem possis. P. P. Kalend. Aug. Gordian. A. & Aviola Conss. 240.

De incendio.

XI. Impp. Philippus A. & Philippus C. Saturnino, & aliis.

DAta[26] opera partis adversæ res vestras incendio[27] exarsas esse asseverantes, crimen legis Corneliæ de sicariis exequi potestis. P.P. xiii. Kalend. Jul. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De fœminis.

XII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

DE[28] crimine quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri[29] accusare non permittitur: nisi certis ex causis, id est, si suam suorumque persequatur injuriam secundum antiqui juris statuta tantum de quibus specialiter ei concessum est, non[30] examinabit, an tale sit crimen cujus accusationem mulier subire non prohibeatur. S. v. Kal. Maji, AA. Conss.

De fratribus.

XIII. Iidem AA. & CC. ad Asclepium.

SI magnum & capitale crimen ac non leve frater[31] contra fratrem suum instituit, non solum audiendus non est, sed etiam exilii pœna plectendus est. Dat. x. Kal. Febr. CC. Conss.

De matre filium accusante.

XIV. Iidem AA. & CC. Æliæ.

PRopter insidias quas tuæ vitæ paratas contendis, accusationem apud Præsidem provinciæ contra filium[32] tuum, si pietas & ratio naturalis animi tui non revocat, intentionem constituere potes. S. xvi. Kal. Mart. CC. Conss.

De existimatione & de periculo calumniæ.

XV. Iidem AA. & CC. Lupioni.

CRiminis accusationem instituere cum[33] periculo[34] calumniæ, si tibi existimatio[35] integra est, minime prohiberis. S. iii. Kal. Mart. CC. Conss.

De pluribus accusatoribus.

XVI. Iidem AA. & CC. Callutico.

CUm rationibus juris congruit desiderium tuum, postulantis accusationem tertiam[36] ei, qui duos reos delatos habet, non permitti contra legis præscripta[37], nisi suas suorumque injurias quis persequatur. S. xii. Kal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De eo, qui in rei domo educatus est.

XVII. Pars sententiæ eorundem AA. & CC. Dat. v. Id. Jan. Diocletiano & Maximiano AA. Conss.

INiquum & longe à seculi nostri beatitudine esse credimus, ut Thaumasius accusandi ejus habeat facultatem, in[38] cujus domo[39] eum (licet ingenuum) à prima ætate tamen fuisse constabat. Quare ex nomine Thaumasii merito super conflictu criminis cum Symmacho conquiescat. †. Si quam sane civilem[40] petitionem idem Thaumasius sibi competere confidit: judicio Præsidali poterit experiri.

De fratre & sorore.

XVIII. Iidem AA. & CC. Juliano.

SI sororem[41] [tuam] leviorum commissorum ream facis, accusationem non prohiberis exercere in judicio Præsidali: quo temerarie commissa, congrua ultione plectantur. Dat. iii. Kal. Mart. Diocletiano ix. & Maximiano viii. AA. Conss. 304.

Si accusatus accuset.

XIX. Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. Laodiceo[42] Præfecto Sardiniæ.

NEganda[43] est accusatis[44], [qui non suas suorumque[45] injurias exequuntur, licentia criminandi in pari vel minori crimine,] priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum: [ita tamen,] ut & ipsi inscriptiones[46] contra eos etiam pendente accusatione deponere possint. Dat. Prid. Idib. August. *Carnunti*, Gratiano A. iii. & Equitio V. C. Conss. 374.

De familiaribus & servis.

XX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

SI quis[47] ex[48] familiaribus[49] vel ex servis cujuslibet domus cujuscumque criminis delator atque accusator emerserit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petiturus, cujus familiaritati vel dominio inhæserit: ante exhibitionem testium, atque examinationem judicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore[50] gladio feriatur. Vocem enim funestam amputari oportet potius, quam audiri. Majestatis[51] autem crimen [tantum] excipimus[52]. Dat. vi. Id. Novembr. *Constantinop.* Cæsario & Attico Conss. 397.

---

1 Vid. *Clar. 5. sent. §. ult. q. 14.*

2 Accusatori suo reus majus crimen potest objicere, *ut hic.* par aut minus non potest. vid. *l. 19. ff. eod. l. 5. ff. de public. jud.* Gravius igitur crimen, quod relatum est, oportet prius expediri. *Synopf. Basil. 60. Tit. 1. tit. 34. c. 17. & 1. Harm. 2. §. 11.* de Anticategoriis vid. *Cujac. 20. obf. 7.*

3 In minori tamen crimine.

4 Vid. *l. 3. ff. eod. l. 17. ff. de accusat.*

5 Tutor pupilli, curator adolescentis nomine accusare non potest: proprio tamen nomine subscribit. *l. 5. versic. cum igitur. ff. eod. l. 2. §. de his quibus ut indign. l. 14. ff. ad Turpil.* adde *l. 18. §. 6. ff. de jure fisci.*

6 Pupilli nomine. Cujacius apud Paul. *5 sent. 12. §. 4.*

7 *l. 15. §. 2. ff. de Turpil. l. 22. ff. de his quæ ut indig.*

8 Accusare non potest qui libellum inscriptionis non edidit, *ut hic*, & *l. 10. ff. eod. l. 16. l. 17. ff. de accusat. l. 7. ff. de accusat.* usu invalescente libellum inscriptionis hodie neglectum esse monet *Clarus 5. sent. §. ult. q. 18. in princ.*

9 Consuetudine Italiæ libellus accusationis non datur, sed simplex accusatio sine querela. *Clar. d. loco, versf. postea.*

10 *l. 7. §. 1. ff. de accusat. Clarus d. loco, versf. eod. etiam.* negat consuetudine hanc satisfationem exigi & nihilominus tamen accusatorem cogi de calumnia jurare. *Idem ibid. versf. dic etiam. Bart.*

11 Citatio generalis an ad causam sufficiat, vid. *Mynsing. 4. observ. 33.*

12 *l. 2. in fin. ff. ad Turpillian.*

13 Satisdationem de sumptibus præstandis observari, Clarus negat *dict. loco, versf. tenetur etiam.*

14 *l. 79. ff. de judiciis.*

15 Vide *l. 5. ff. eod.*

16 *l. 14. ff. eod.* ad eam etiam pertinet liberorum causa, *ut hic*, & *l. 9. ff. eod. l. 1. ff. de accus.* consobrini, *l. 4. §. eod.* parentum, *d. l. 1.* patroni, patronæ, *d. l. 1.* mariti, *Clar. d. §. ult. q. 14. versf. præterea.* eorum denique in quos ex lege publicorum judiciorum testimonium non dicitur. vide *l. 1. ff. de accusat.* de quibus vide *l. 4. 5. ff. de testibus.* Goth. Hæc lex canonizata est *cap. 3. caus. 15. q. 4.* Ans. Ergo & fratrum. *l. 1. §. 10. ff. de quæstionibus*, alias mulier non accusat. *l. 12. ff. eod. l. 8. ff. de accusat.* neque populari actione utitur. *l. 6. ff. de popul. act.*

17 Vid. *l. 2. §. eod.*

18 Desistens ab accusatione expresse, *ut hic. l. 3. in fin. l. 4. ff. ad Turpill. l. 2. ff. ad Turpill.* vel tacite, ut *l. 7. ff. eod.* non accusat.

19 Dixi ad *l. 5. §. de ing. man. l. ult. ff. ut intr. cer. temp. l. 18. ff. de accusat.*

20 Accusationes etiam tacite remittuntur. dixi ad *l. 6. §. eod.*

21 *l. 8. ff. de accusationibus.*

22 *l. 18. ff. eod.* hodie passim admittuntur ex usu. *Clar. 5. sent. §. ult. quæst. 14. versf. quæro.*

23 Dixi ad *l. 4. §. eod.*

24 *Buccarrachio*, Hal.

25 Dixi ad *l. 8. §. eod.*

26 Incendium dolo, lata culpa, levi, levissima vel fortuito admissum, quomodo puniatur, vide apud Angelum *tract. de maleficiis. §. Incendiario.*

27 Incendiarius tenetur lege Cornelia de sicariis. *l. 1. ff. de sicar.* Cæterum non ita commode huic titulo respondet hæc constitutio.

28 Mulier accusare de crimine nisi sua in causa non potest. *Syn. Basil. 6. Tit. 36. ex lib. 60. tit. 41. cap. 24.* nisi ob cædem parentum, liberorum, patroni, patronæve & eorum filii, filiæve, nepotis, neptisve, & cæterorum in quos invita testimonium dicit: licet & ei lege Cornelia testamentaria agere (vel de falsis) item & de testamentis paternorum, vel maternorum liberorum. *1. Harm. 2. §. 40.* Goth. Hæc lex translata est in *cap. 1. quæst. 3. causa 15.* Ans.

29 *l. 3. C. Theod. de accus.* dixi ad *l. 5. §. eod.*

30 Subscriptio an exigatur hodie, dixi ad *l. 3. §. eod.*

31 Frater fratrem, *ut hic*, vel sororem. *l. 18. ff. eod. l. 1. §. 10. ff. de quæstionibus.* de crimine capitali non accusat, accusans punitur, *ut hic. 1. Harmen. 2. §. 48.* Goth. Secus Jure Canonico. *c. litteras. 14. extr. de Præsumpt.* Ans.

32 Mater filium sibi insidiantem accusare potest. adde *l. 3. §. de patria potestate.* & sic publicam accusationem instituere. *1. Harm. 2. §. 41.* Filius ex contrario de facto matris queri potest. *l. 11. §. 1. ff. accus.*

33 Falsus accusator, calumniator.

34 Periculum hic vocatur accusatoris inscriptio in crimen, quod ex ea accusator perielitetur, ne reus fiat: sicut ex sententia judex periclitatur, ne litem suam faciat, & ne teneatur, *Quod quisque juris*: & is utique quicunque condemnationem patitur & omnes scripturæ nostræ maxime in judiciis similiter pericula dici possunt, non etiam verba quæcunque. *Cujac. ad tit. ff. de sententiis ex periculo recitandis.*

35 Infamis accusare non potest. *l. 4. l. 8. ff. de accus.* adde *l. 1. §. de advoc. diversf. judic. Synopf. 60. tit. 1. c. 16.* nisi suam suorumque injuriam exequatur. *l. 11. ff. de accus.* & in læsæ majestatis crimine. *l. 7. ff. ad leg. Jul. majest.*

36 Duos qui reos delatos habet, tertium deferre & accusare non potest, nisi suam injuriam persequatur. De tribus reis nemo queri potest, nisi suarum injuriarum causa. *l. 8. in fin. l. 12. §. 2. ff. de accus. l. 6. in fin. ff. de adulter.* adde *Cujac. 6. observ. 12.*

37 Quidam legunt *præcepta.*

38 Domesticus, ὁ διάκονος ἐν ἄλλῃ τινὸς, &c. Qui degit in alicujus domo, non potest eum accusare: sed si quid pecuniarium sit, recte de eo agit, *Synopf. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17. Harmen. 2. §. 49.* unde à quibusdam hic locus refertur ad inquilinos & domesticos.

39 Alumnus educatorem accusare non potest. his adde quæ de alumno alias dixi *l. 1. §. quæ res pignor.* facit *lex 20. ff. eodem.* nisi forte sua, suarumque injuriarum causa. *arg. l. 11. ff. de accus.*

40 Civilis petitio & quæ pecuniaria Græcis, Harmenopulo & authori Synopseos. facit *d. l. 11. §. 1.*

41 Sororem leviores admissi ream facere licet. *1. Harmenop. 2. §. 50.* dixi *d. l. 13. §. eod.*

42 Laodiceo præsidi Sardiniæ. *C. Theod.*

43 Accusatorem suum accusare non potest is cujus nomen inter reos receptum, nisi prius se crimine purgaverit in se collato. *Synopf. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17.* adde *l. is qui 4. ff. de accus. cap. neganda. 3. quæst. 11.* (Hujus sententiæ decem exceptiones adfert Marianus Socinus *in c. ex literis* de mutuis petitionibus) potest tamen etiam pendente causa in eos, qui accusant ipsum, inscriptiones deponere, *ut hic. Synopf. ibid.*

44 *l. 12. C. Theod. de accus.* dixi ad *l. 1. §. eod.*

45 Paria sunt pene, suorum, & suas injurias defendere.

46 Vide quæ dixi ad *l. 3. §. eod.*

47 *l. 3. C. Theod. ne præter crimen majestatis servus dominum, vel patronum libertus, seu familiaris accusset, 3. quæst. 11. c. si quis, l. 6. ult. ff. de delat. Synopsis d. tit. 34. c. 18. & 6. Harm. 12.*

48 Οἰκιακὸς: cui adjungitur apud authorem Synopseos, *ibid.* servus, ancilla, filius.

49 De familiaribus & servis, *l. 6. §. §. §. de his, qui ad ecclesias.*

50 Σὺν ῥομφαίᾳ τιμωρίᾳ, ferro punitur. *Synopf. ibid.*

51 Adde *l. 7. ff. ad leg. Jul. majest.*

52 Quod ne quidem excepit Tacitus, auctore Vopisco, nec Trajanus, auctore Plinio.

Source : BIU Cujas

De libertis.

XXI. Impp. HONORIUS & THEOD. AA. Consulibus, Prætoribus, & Trib. pleb. Senatui S. D.

SI liberti [1], accusatores manumissorum heredumve esse præsumpserint [2]: eodem, quo servi supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordium. Dat. VII. Id. Aug. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARCIANO Conss. 423.

1 *Synopf. d. c.* 18. *in fin. l.* 4. *C. Theod. tit. Ne preter. l.* 8. *ff. de accuf.* adde *l.* 20. *ff. eod.*

2 Certis tamen casibus possunt. *l.* 38. §. 9. *ff. de adult.* XLVIII. D. II.

TIT. II.

DE ACCUSATIONIBUS [3], ET INSCRIPTIONIBUS [4].

De terminis effossis.

I. Imp. ALEXAND. A. Martiano.

EOS, qui terminos [5] effoderunt, extraordinaria [6] animadversione coerceri debere, Præses provinciæ non ignorabit. P. P. III. Kal. Aug. ALEXANDRO A. Cons. 223.

De servo accusato.

II. Idem A. Syro.

SI cuidam crimini obnoxius servus [7] postulatur, dominus eum defendere potest, & in judicio sistere, accusatoris intentionibus responsurum. Post probationem autem criminis, non [8] ipse dominus; sed servus pro suo delicto condemnationem sustineat. Ideo enim servum suum domino defendere permissum est, ut pro eo possit competentes allegationes offerre. P. P. XI. Kal. Decembr. ALEXAND. A. Cons. 223.

3 *l.* 9. *C. Theod.* 1. dixi hoc notandum, In Gallia, reum à privato non accusari ad pœnam criminalem, sed à procuratore Regio. vid. *Rebuff. in præamio conftit. gloss.* 3. *num.* 105. *qua de re alias etiam dixi.*

4 Vid. quæ dixi ad *l.* 3. *ff. tit. proximo.*

5 *Paul. 5. sent.* 22. §. 2.

6 Vid. *Paul. d. loco*, & *l. sent.* 17. §. *un. l.* 1. 2. 3. *ff. de termino moto. l.* 4. §. 4. *ff. fin. regund.*

7 Servus à domino defendi potest. *l.* 17. *ff. eod. l.* 11. *ff. de public. jud. l.* 19. *ff. de pœnis.*

8 Dominus ex servi delicto non accusandus. *l.* 7. §. 1. *ff. de damno. l.* 5. §. 5. *ff. de oper. novi.* è contrario, ex delicto domini servus non convenitur. *l.* 5. §. *ne filius pro patre.*

De absentibus.

III. Idem A. Stephanidi.

REOS capitalium criminum absentes [9], etiam per [10] procuratorem defendi, leges publicorum judiciorum permittunt [11]. P. P. IV. Non. Novembr. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Non tenet sententia absolutoria lata pro præsente contra absentem non citatum legitime. Bald.

IV. Imp. GORDIANUS A. Archelao.

SI accusatoribus [12] absentibus [13], & non [14] per contumaciam [15] adesse judicio cessantibus, ex una [16] postulatione adi-tus Præses provinciæ non causa cognita sententiam dixit, qua eum, de quo querimoniam detulisti, liberandum existimavit: criminatione etiam nunc perseverante, quæ contumacia, vel cessatione accusatorum non interveniente auferri non potuit: causa intentati criminis apud [17] eundem, vel successorem ejus more judiciorum tractabitur. P. P. Non. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

9 Absens reus per procuratorem potest defendi. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium deferri potest, nisi ingratum libertum patronus accuset. *Paul.* 5. *sent.* 16. §. 11. *l. sed & hæ.* 35. §. 1. *ff. de procur. l.* 4. *ff. de obsequiis.* aut rei absentia defendatur. *Paulus illo loco. l. absens.* 71. *l. servum.* 33. §. *publice.* 2. *ff. de procur. l. inter* 10. *l. pen. ff. de publ. jud.*

10 *l.* 33. §. 2. *ff. de procurat.*

11 Imo non permittunt. *l.* 13. *in fin. ff. de publ. jud.* non permittunt in crimine non capitali, velut adulterio, *l.* 11. §. 2. *ff. de adult.* quod olim non fuit capitale, de quo dicam ad *l.* 30. *in fin. ff. de adult.* in capitali permittunt, *d.* §. 2. *l.* 6. *ff. de appell.* Nam & ita Sthenio Thermitano reo criminis cognitor (qui quasi procurator est) datus est apud Ciceronem *de jure dicundo in Verrem.* Potest etiam per procuratorem is defendi, quo præsente lis criminalis contestatur. *l.* 14. *ff. de adult. l.* 10. *ff. de publ. jud. l.* 4. §. 2. *ff. de scariis*: adde *Cujac.* 20. *obs.* 20. Accursius putat permitti absentem defendere ad sententiam usque, *ut hic.* defendentem, suam quodammodo utilitatem & causam defendere. Cætera vide apud *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 32. Goth. *Permittunt*: Scilicet de alia causa quam objecto crimine, ut de justa absentia. *l.* 71. *ff. de procurat.* Cujac. post Accurs. *in Gloss. hic.* S. L.

12 De sententia lata pro reo accusatore absente. Inde colligunt, Plures posse uno & eodem libello accusare: si tamen suam forumque injuriam prosequantur, alias, plures simul accusare non posse, nisi per procuratorem. *l.* 3. §. 6. *ff. de sepulchr.* dixi ad *l.* 16. *ff. eod.* adde *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 13. *in princ. Duar.* 1. *disp.* 39. 13 Accusatore citra contumaciam absente, reoque absoluto, absolutio ipso jure nulla, & ex integro causa agi potest apud eundem vel ejus successorem. *ff. eod.* 14 Puta, si inutiliter citatus. vide *Roland. à Vall.* 1. *conf.* 39. *num.* 9. 10. *ad* 33.

15 Alias si per contumaciam à lite primum contestata abesset, notaretur calumniæ. *l.* 10. *ff. de publ. jud.* ante litem contestatam post inscriptionem extra ordinem. *l.* 3. *ff. de his qui accus. leg.* 2. *ff. ad Turp.* adde *Cujac.* 20. *obs.* 1. 16 Id est, μονομαχῶς, cui contrarium est συζάδην, vel causa cognita. adde *l.* 5. §. 4. *ff. de temp. appell.* 17 *l.* 6. *ff. quomodo & quando judex.* 18 Mandatarius criminis auctorem laudando non excusatur. *l.* 1. §. 14. *ff. de vi & vi.* Mandatarii criminum puniuntur. *l.* 3. §. 1. *ff. de vi privata.* quin mandator tenetur, *ut hic. Synopsis Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 33. *c.* 18. 19 Imo minus tenetur mandatarius, si parere necesse habuit. *l.* 169. *ff. de reg. jur.* præsertim si de non atroci facinore quæritur. *l.* 20. *ff. de oblig. l.* 157. *ff. de reg. jur.* aut si jd ab aliquo committitur quod mandator (exemplum sit in patre filiam in adulterio interficiente, impune præstare potuit. *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 60. *vers. solet.* aut si vis illata facienti, ideoque volunt mulieri, quæ per metum adulterium commiserit ignosci. *Clar. d. loc. vers. quæro modo.* Judicem excusari à pœna, si principis jussu non observatis juris solennibus, capitalem in aliquem sententiam tulerit. *Clarus ib. vers. solet dubitari.* fabrum excusari, si mercede conductus in aliena silva, alterius mandato arbores exciderit, aut in alieno quid everterit. *Clarus dict. vers. solet.* 20 Mandator criminis tenetur. *l.* 11. §. 3. *ff. de injur. l.* 15. *in fin. ff. de stear. Paul.* 5. *sent.* 23. §. 5. adde quæ dixi ad *l.* 4. *ff. de fugitivis.* 21 De absente non accusando. 22 Absens accusari non potest, *ut hic*, & *l.* 15. *ff. de adult.* multo minus damnari. *ff. eod. l* 5. *ff. de pœnis.* alioquin sententia nulla est. Quod igitur remedium est adversus absentem? Bonorum ejus fit annotatio. *ff. eod.* quod hodie in Gallia, Italia, Hispania, & foris Ecclesiasticis locum non obtinet, possunt enim absentes contumaces, etiam ad mortem damnari, eorumque bona fisco adjungi. vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. q.* 44. *vers. factus. vers. sed hodie. vers. licet.* 23 An hodie locum habet bonorum alienatio dixi ad *l.* 1. *ff. de requir. reis.* 24 Reus citandus est, etiamsi princeps accuset aut agat. *Clem. cap. Pastoralis.* 2. *de sentent. & re judic.* etiamsi de censura, excommunicatione, aut interdicto ferendo agatur. *Communis opinio apud Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 31. *in prin.* Fieri autem citatio in civitatibus debet judicis mandato. *Clar. ibid. vers. unus.* Quid si reus in alieno vivit territorio? dixi ad *l.* 7. *ff. de cust. l. ult. ff. de accus. Novell.* 134. *c.* 5. *l.* 4. §. 6. *ff. de damno. l.* 15. §. 1. *ff. de re jud.* quid si defunctus? vid. *l.* 1. §. 1. *ff. de curat. bon. dand.* de citatione vide quædam alia apud *Clarum d. loco.*

25 Nullitas sine appellatione potest proponi, vel apud superiorem, vel apud eum ipsum qui sententiam tulit, quinimo executio impediri potest nullitate objecta. *Bald. hic.* adde *Wurmser.* 1. *præl.* 24. *observ.* 37. 26 Officium, stationarii, *l.* 8. *ff. eod.* publicæ personæ, *l.* 14. *ff. eodem. nunciatores*, *l.* 6. §. 3. *ff. ad Turp.* Goth. Hanc leg. explicat Zanger. in prœmio *tractat. de tortur. reor. cap.* 1. *num.* 23. Ans. 27 Notoriæ & relationes apparitorum, vel aliarum publicarum personarum non exigunt apparitoris inscriptionem: sunt tamen accusationibus proximæ, quia non minus subit periculum, qui ex eis denuntiat crimina, quam qui defert ex inscriptione, *ut hic*, & *d. l.* 14. *l.* 6. §. 3. *ff. ad Turpill.* Alias ridicula sunt, quæ sermonis ignoratione Latini veteres interpretes hic sunt commenti de Notorio. 28 Ex indiciis, scil. gnitum [29] non est. Verum si falsis necne notoriis [30] insimulatus sit, perpenso judicio dispici debet. P. P. VIII. Id. Jan. PEREGRINO & ÆMILIANO Conss. 245.

Apud quem accusari debet.

VIII. Exemplum sacrarum litterarum DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.

SI quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios [31] decurrat, sed [32] Præsidalem adeat potestatem, aut libellos offerens, aut querelas suas apud acta deponens. P. P. sine die & consule.

Si quis sapius accusetur.

IX. Iidem AA. Honorato.

QUI [33] de crimine publico in accusationem deductus est, ab alio [34] super eodem crimine deferri non potest. Si tamen ex [35] eodem facto plurima crimina nascuntur, & de uno crimine in accusationem fuerit deductus: de [36] altero non prohibetur ab alio deferri. Judex autem super utroque [37] crimine audiens jam accommodabit. Nec enim licebit ei separatam [38] de uno crimine sententiam proferre, priusquam plenissima examinatio super altero quoque crimine fiat. P. P. IV. Kal. Sept. BASSO II. & QUINTIANO Conss. 289.

De promissione victoria.

X. Iidem AA. & CC. Ursæ.

QUI explicandi negotii spem [39] (cujus finis in Judicis potestate ac motu situs est) pollicetur: non minus ob illicitam sponsionem crimen contrahit, quam qui ad hujusmodi promissionis commercium [40] contra disciplinam publicam adspirat. P. P. III. Kal. Novembr. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

An absolutus accusari possit.

XI. Iidem AA. & CC. [41] liberis Crispinæ charissimæ nobis.

SI quis homicidii crimen existimat persequendum, secundum juris publici formam debebit eum, qui in primordio homicidii postulaverit reum, neque probaverit, ideoque reus absolutus est, prævaricationis [42] arguere: Id enim salubriter statutis Principum Parentum nostrorum jurisque forma præscriptum est. Vel si id non putaverit [43] agendum: ad sequens crimen (id est pastorum [44] latronumve) descendere eum coges [45], atque id exequi judicio tuo: cum liquidem id ab incusato appareat esse commissum, ob ultionem publicam obnoxius legibus fiat. Dat. VIII. Id. April. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO Conss. 292.

De eo, qui se sponte præcipitavit.

XII. Iidem AA. & CC. Aurelio.

FACTUM sponte se præcipitantis [46], innocenti [47] criminis periculum afferre non potest. S. XIV. Kal. Jun. *Sirmii*, AA. Conss.

De servis accusatis.

XIII. Imppp. VALENT. GRAT. & THEOD. AAA. Mariniano [48] Vic. Hispaniæ.

SI [49] quis servos crediderit accusandos, non [50] prius ad corporum tormenta veniatur, quam se vinculo subscriptionis adstrinxerit. Dat. VI. Kalend. Januar. *Patavii*, MEROBAUDE II. & SATURNINO Conss.

De officio judicis.

XIV. Iidem AA. & ARCADIUS A. Cynegio P. P.

SINGULI universique [Judices] cognoscant [in publicis criminibus] non oportere emendicatis uti suffragiis decretorum, [aut relationibus [51] à publicis personis destinandis credere:] sed rei veritatem inquirere. Dat. prid. Kalend. Maji, *Constantinop.* ARCADIO I. & BAUTONE Conss. 385.

De viris potentioribus.

XV. Iidem AA. Tatiano Præfecto prat. post alia.

TUNC [52] convenit potentiores [53] viros adesse judiciis, cum eorum præsentiam [in criminibus publicis [54]] per inscriptionem causa deposcat: [licet in pecuniariis] causis per procuratores litem sustineant. Dat. XV. Kal. Mart. *Mediolani*, VALENTINIANO A. V. & NEOTHERIO Conss. 390.

De forma libelli.

XVI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pasiphilo. [55]

IN causis criminalibus dignum est [56], ut inscriptiones præponantur [57], quæ magnitudinem videlicet criminis, tempusque designent [58]: ut alterutram partem digna legum terrere [59] possit auctoritas [60]. Quod si fuerit statutum forte contemptum, hi, qui ex Officio ingrediuntur secretarium [61], quinque librarum auri condemnatione ferientur. Dat. VIII. Id. Januar. OLYBRIO & PROBINO Conss. 395.

De accusationis ordine.

XVII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Consulibus, Prætoribus & Trib. pleb. Senatui, S. D.

ACCUSATIONIS ordinem jam dudum legibus institutum servari jubemus: Ut quicunque in discrimen capitis accersitur, non statim [62] reus, qui accusari potuit, existimetur: ne subjectam innocentiam [63] feriamus. Sed quisquis ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum [64] inscriptionis

29 Denunciantibus an & quatenus jure credatur, vid. apud *Socin. reg.* 89.

30 Notoria, *ut hic*, quæ & notoria indicia in *l.* 6. §. 3. *ff. ad Turp.* πτελικιμικῶς. *Syn. Basil.* 6. *tit.* 1. *ex lib.* 60. *tit.* 1. *c.* 15. sunt elogia (Galli *Informations* ab apparitoribus præsidum, irenarchis, & publicis personis, *l.* 14. *ff. eod.* ad magistratus transmissa.

31 Stationarii sunt apparitores dispersi per vicos & provincias certis locis, ut magistratibus denuncient crimina, quæ geruntur. *l.* 1. *ff. de curiosis.* vid. *l.* 1. §. 12. *ff. de off. præfect. urb. l.* 31. *C. Theod. de episc. & cler. l.* 1. *C. Theod. de cursu publico.* vid. *l.* 6. *ff. de dignitat.*

32 Apud præsidem, non apud stationarios libellus accusationis proponendus.

33 Accusatus de crimine ab uno, de eodem crimine ab alio non accusatur. Quod si ex eodem crimine plures actiones nascantur, à diversis personis accusari potest. *Synopf. Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 33 *c.* 24.

34 Vid. *l.* 16. *ff. eod.*

35 Ex eodem facto plurima delicta nasci possunt.

36 Unum & idem delictum unius ejusdemque hominis à pluribus deferri potest. *l.* 4. *ff. eod. l.* 11. §. 2. *l.* 16. *ff. eod.* Diversa vero delicta unius hominis à diversis hominibus possunt deferri, *ut hic*, possunt & ab eadem persona. *l.* 3. §. 3. *ff. eod.*

37 Diversis unius ejusdemque hominis delictis ad judicem delatis, judex habita ratione gravioris condemnare debet: nec in ejus arbitrio est minoris habere rationem.

38 Ne alioquin causæ continentia dividatur. *l.* 10. *ff. de judiciis.*

39 Spem explicandi negotii vendere quid est? eventum sententiæ vendere. vid. *Paul.* 5. *sent.* 25. §. *ult. l.* 15. §. 30. *ff. de injuriis.* Goth. Adde Duaren. *l.* 1. *disputat. cap.* 25. Joann. Papon. *l.* 6. *tit.* 2. *Arrest.* 12. *& seqq.* Ans.

40 Hæc constitutio pertinet proprie ad fumi venditores (quales fumo necari Alexander Severus jussit) non ad impunitatis promissores. vid. *Cujac.* 20. *obs.* 9.

41 *Hæve Crispine, Carissime nobis, Cont.* 1. *disp.* 15. *Cujac.* 1. *obs.* 15. Fuit autem is Crispinus præses provinciæ. vid. *Cujac. ibid.* 42 Prævaricationis tenetur, qui reum non probavit. adde *l.* 1. *ff. de advoc. diversf. judicio.* 43 Sit hæc hypothesis: Qui homicidii & criminis simul pastorum & latronum accusari potuit, accusatus tantum fuit homicidii. Accusator homicidium non probavit? Prævaricationis poterit condemnari accusator, nisi à judice cogatur descendere ad alterius criminis executionem. 44 Crimen *pastorum* hic dicitur, non quod ut Accursius putat, à Caino & Abele pastoribus initium sumpsit: ad quod pastores latrociniis dediti esse consueverunt, ut de Abasgis & Heniochis scribit Strabo, quos ait vivere λῃστικῶς καὶ νομαδικῶς eamque sententiam confirmat lex unica, C. Th. *Ne pastoribus detur filii nutriendi. lib.* 9. *tit.* 31. fore alioquin, ut qui nutriendos dederit, societatem latronum videatur iniisse: quamvis alias rusticanis nutriendos dare liceat. Ita conjungi recte hanc vitam, pastoritiam & latronum refert Aristoteles 1. *Polit.* 11. 45 Clarus 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 15. *vers. item quæro.* scribit neminem hodie cogi accusare: ne heredes quidem occisi. 46 Dixi *ff. eod. de bon. eorum, qui mortem sibi conscivere.* 47 Potest enim id accidere doloris impatientia, vel tædio vitæ. vid. *l.* 6. §. 7. *ff. de injust.* 48 Ad Marinum, *l.* 14. *C. Theod. eod.* 49 *d. l.* 14. 50 Dixi de subscriptione ad *l.* 3. *ff. qui accusare.* 51 Dixi ad *l.* 7. *ff. eod.* 52 *l.* 17. *C. Theod. eod.* 53 Vid. *l.* 25. *& Auth. Hoc jus ff. de procurat. Nov.* 71. *c.* 1. 54 Aliud in pecuniariis causis. *d. l.* 25. adde *l.* 26. *d. tit. de procurat.* 55 Ex una & eadem *l.* 8. scil. *C. Theod. de jurisd.* hæc lex sumpta est, & lex 8. *ff. unde vi*, & *l.* 1. *ff. de abigeis.* 56 Vid. quæ dixi ad *l.* 3. *ff. de his, qui accusar.* adde *Cujac.* 1. *observ.* 20. 57 Sumptum ex *l.* 8. *C. Theod. de jurisdict. lib.* 2. 58 Vid. *l.* 3 *ff. eod.* 59 *Tenere. d. l.* 8. 60 *Austeritas. d. l.* 8. 61 *d. l.* 8. Secretarium, locum in quem judices solent convenire. In eundem locum certo tempore Carthagini admittebatur populus ad ordinandum exactorem. adde *l.* 20. *C. Theod. de exactionib. in princ.* 62 Innocens nemo, si accusasse sufficiat. 63 Innocentiam subjectam leges non feriunt. facit *l.* 12. *ff. eod.*

64 *l.* 2. *ff. tit. prox.* vid. *l.* 3. *ff. qui accusare.* Hodie consuetudine passim recepta nemo accusaturus se inscribere ad pœnam talionis cogitur: ut ea ratione valeat consuetudo per quam pœna talionis sit sublata. *Bart. in leg. si cui* 7. *ff. eod.* ne metu talionis quis ab accusando deterreatur, & delicta impunita sint, contra legum voluntatem. *l. ita* 51. *in fin. ff. ad l. Aquil.* Quod in testibus locum habere negat Baldus in *cap.* 1. §. *injuria*, *de pace juramento firmanda*, *argum. leg.* 1. §. *præterea. ff. de scariis*, & *leg.* 2. *ff. de rebus credit.* Corsetus *singul.* 12.

Source : BIU Cujas

Vid. *l.* 2. *ff. tit. proxim.*

2 Pœnæ judicantur majores vel minores dignitatis ratione.

3 Mendacia haud impunita.

4 Pœna talionis. *dict. l.* 2. *l.* 7. *l. ult. ff. de calumn. l.* 7. *ff. de vi publ. de qua sæpius alibi dixi.*

5 Nempe quia detexit alios criminis socios. Pœna igitur reo de se confesso non minuitur, ob id quod socios criminis indicarit.

6 Consolatio miserorum est habere pares.

7 Inimicus de se confessus sua confessione inimicum onerare non potest.

8 De se confessus, non potest de alio interrogari, adde *Rolandum à Valle* 1. *consil.* 16. *num.* 7. & 17. & *consilio* 73. *num.* 1. & 20. nisi in causis lege, vel statuto exceptis, alii tamen putant hoc hodie non servari. vid. *Clarum* 5. *Sententiarum. §. ult. quæst.* 21. *versic. dictum sotii.* utut sit, criminis confessio ad majorem inquisitionem sociorum habendam sufficit. *Clarus dicto loco, versic. retenta,* non ad diem præcise eis dicendum, aut quæstionem habendam, nisi in casibus & criminibus exceptis, & aliis, concurrente tamen aliqua suspicione, *Clarus dicto loco. versic.* 4. *si vero quæris. versic. succedere. versic. sed quid.* Quid si reus socii, vel mandatoris delator, fuerit alias perjurus? causa cognita faciet etiam judicium ad quæstionem habendam. *Clarus dicto loco, versic. scias tamen.* Quod si duo socii criminis tertium aliquem accusent? faciunt indicium ad quæstionem, non ad condemnationem mortis. *Papinius* 22. *Arrestorum* 13. *num.* 2. 3. *Clarus dicto loco, versic. sed pœnæ.* Hic addendum, Socio criminis accusati fidem non haberi nisi jurato. *Clar. ibidem, versic. quæro.* An vulnerati accusatio oneret accusatum, vid. *Clarum ibid. versic. assertio vulnerati.*

TIT. III.

DE EXHIBENDIS[9], ET TRANSMITTENDIS REIS.

Miles à præside captus, est magistro militum sub fida custodia remittendus. Bald.

I. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. Valentino Consulari Piceni.

SI miles[10] in provincia repertus crimen publicum commiserit, eum Rector provinciæ sub custodia constituat: atque ita, vel causæ meritum, vel [etiam] personæ qualitatem ad Magistrum militum referat. Dat. XII. Kal. Februar. *Mediolani,* VALENTINIANO, & VALENTE AA. Conss. 365.

Non est quis in carcere ligandus antequam convincatur. Bald.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P.P.

NUllus[11] in[12] carcerem priusquam[13] convincatur, omnino vinciatur[14]. Ex[15] longinquo si quis est acciendus, non prius insimulanti, [id est, accusatori,] accommodetur adsensus, quam[16] solenni lege se vinxerit, [& in pœnam[17] reciproci stylo trepidante recaverit.] Ei vero qui reducendus erit, ad disponendas res suas, componendosque mœstos[18] penates[19], spatium coram loci Judice, aut etiam Magistratibus sufficientium dierum non minus tamen triginta tribuatur, nulla remanente apud eum, qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi[20]. Qui posteaquam ad judicem venerit, adhibita advocatione, jus debebit explorare quæsitum: ac tamdiu pari[21] cum accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata discrimen. Dat. III. Kal. Januar. *Constantinop.* GRATIANO A. V. & THEODOSIO AA. Conss.

Nullus debet exhiberi, ut reus ad judicium, nisi præcesserit judicis mandatum. Salic.

III. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Drepanio Proconsuli Africæ.

NEminem[22] [in] judicio exhibendum esse præcipimus, nisi[23] de cujus exhibitione Judex pronunciaverit. Dat. P. P. Non. Februar. *Mediolani,* VALENTINIANO A. III. & NEOTHERIO Conss. 390.

9 IX. *C. Theod.* 2. dixi ad *l.* 48. *ff.* 3.

10 *l.* 2. *C. Th. eod.* adde *l.* 6. §. *de juris. omn.*

11 *l.* 3. *C. Th. eod. Synops. Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 35. *cap.* 16.

12 Nemo criminis accusatus in vincula prius conjiciatur, quam convictus fuerit. Quod si etiam longo intervallo abest, non exhibeatur ante, quam actor inscripserit. Nam cum is inscripsit, tum deinde vel eum exhiberi oportet, vel requirendum fieri: data ei dilatione dierum, quantum satis erit ad res suas disponendas, non minus triginta. *Synopsis dict. cap.* 16.

13 *l.* 5. *ff. eod.*

14 Imo vinciri potest. *l.* 1. *vers. Interea. ff. tit. prox.*

15 *l.* 7. *ff. de calumniatoribus.*

16 Vid. *l.* 3. §. *qui accusare.*

17 Pœna reciproci, pœna talionis. vid. *l. ult.* §. *tit. prox.*

18 *d. l.* 3. *C. Theod. eodem.*

19 Penates, *dict. lege* 7. Spatium ad mœstos penates componendos.

20 Id est, *corruptelæ.* adde quæ scripsi ad *leg. unic.* §. *de nundinis.*

21 Reus & accusator pariter & simul in custodiam publicam conjiciendi. *leg. ult.* §. *titul. proxim.* vide *Clar.* 5. *sententiarum.* §. *ult. quæst.* 18. *versic. quando.*

22 *l.* 4. *C. Theod. eod.*

23 Vide exceptiones apud Accursium.

TIT. IV.

DE CUSTODIA[24] REORUM.

In cognitione causæ criminalis quando partes sunt præsentes debet statim de crimine quæri, quod si accusator præsto non sit, reus custodiri debet loco lucido, nec torqueri, vel ferro necti, vel à custodibus vexari.

I. Imp. CONSTANTIUS A. ad Florentium Rationalem.

IN[25] quacunque[26] causa reo exhibito, sive accusator existat, sive eum publicæ solicitudinis cura produxerit, statim debet quæstio fieri, ut noxius puniatur, innocens absolvatur.

†. Quod si accusator aberit ad tempus, aut sociorum præsentia necessaria videatur: id quidem debet quam celerrime procurari. Interea vero reum exhibitum non [per] ferreas[27] manicas, & inhærentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas[28] [si criminis qualitas etiam catenarum acerbitatem postulaverit,] ut & cruciatio desit, & permaneat [sub] fida custodia. Nec vero sedis[29] intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed usurpata luce vegetari, [ac sublevari:] & ubi nox[30] geminaverit custodiam [in] vestibulis[31] carcerum, & salubribus locis recipi: ac revertente iterum die ad primum Solis ortum illico ad publicum[32] lumen educi, ne pœnis carceris perimatur: quod innocentibus miserum, noxiis non satis severum esse dignoscitur.

†. Illud etiam observabitur, ut neque his qui Stratorum[33] funguntur officio, neque ministris eorum liceat ctudelitatem[34] suam accusatoribus vendere: & innocentes intra carcerum septa letho dare, aut subtractos audientiæ longa tabe consumere. Non enim existimationis tantum, sed etiam periculi metus Judici imminebit, si aliquem ultra debitum tempus inedia[35], aut quocunque modo aliquis Stratorum exhauserit, & non statim eum penes quem officium custodiæ est, atque ejus ministros capitali pœnæ subjecerit. Dat. Prid. Kal. Jul. *Serdicæ,* CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO CC. Conss. 353.

Non liceat autem custodibus inhumaniter eos tractare. Nam præses de salute sua periclitabitur, si hoc cognito, non statim capita custodiæ præpositis abscinderit. *versic. Illud. Synopsis Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 35. *c.* 19.

24 *l.* 9. *C. Theodos.* 3. *pars tit.* 3. *lib.* 48.

25 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

26 Quum quis reus sit criminis, quodcunque tandem id fuerit, sive habuerit accusatorem, sive à publicis personis transmissus fuerit, statim quæstio fiat. Si vero paulum differri oporteat vel propter temporariam accusatoris absentiam, vel quia socii non adsint, interim ei tormenta non adhibeantur, nec ferramenta sint arctiora vel in parte interiori custodiæ includatur, sed particeps lucis esto. Nocte revertente in locis custodiæ humanioribus eum recipi oportet, ac illucescente die emitti, & solis lumine frui, ne sæpenumero etiam innocens in hisce tormentis perimatur. *vers. quod si accusat.* Non liceat autem custodibus inhumaniter eos tractare. Nam præses de salute sua periclitabitur, si hoc cognito, non statim capita custodiæ præpositis abscinderit. *versic. Illud. Synopsis Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 35. *c.* 19.

27 Ferreæ manicæ. 28 Catenæ prolixiores. 29 Carceris locus. Sedes intima, in qua tenebræ multæ, lux nulla aut paucissima. *Petrus Gregor. Syntag.* 33. *num.* 10. adde quæ dixi ad *l.* 8. §. 9. *ff. de pœnis.* 30 Nox geminat custodiam. 31 *Vestibulum,* carcer.

32 *Publicum* lumen quod cui vis patet. 33 *Statorum,* Haloand. de quibus alias dixi.

34 Crudelitas stratorum adversus custodias, id est, reos custodia inclusos, *ut hic.* de eorum indulgentia in easdem vide 7. 8. *ff. eod.* 35 Adde *l.* 9. §. *de Episc. aud.*

Gravioris criminis reus debet à judice apud acta audiri, & si deliquisse convincatur, non statim puniri debet, sed conjici in custodiam, & rursus productus interrogari. Nam hæc dilatio tam judicum moderatiorem reddit, ex Basilicis.

II. Idem A. & C. ad Euagrium P. P.

SI quis[36] in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus claustris carceris, & custodiæ squalore videatur, auditus apud acta, cum[37] de admisso constiterit, pœnam carceris sustineat: atque ita postmodum eductus[38] apud acta audiatur. Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, ut judicibus immodice sævientibus freni[39] quædam temperies adhibita videatur. Dat. III. Non. Febr. *Heraclæ,* CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO CC. II. Conss. 354.

Carcer mulierum debet esse separatus à carcere masculorum. Bald.

III. Idem A. Acindino P. P.

QUoniam[40] unum carceris conclave permixtos secum criminosos includit, hac lege sancimus, ut etiamsi pœnæ qualitas permixtione jungenda est, sexu[41] tamen dispares, diversa claustrorum habere tutamina jubeantur. Dat. Non. April. ACYNDINO & PROCULO Conss. 340.

In AUTHENT. ut nul. judic. §. necessarium. col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 9.

Hodie novo jure nullam mulierem pro pecunia fiscali, seu privata causa, aut pro crimine quolibet modo in carcerem mitti, aut includi, aut custodiri concedimus. Sed si pro fiscali aut privato debito pulsetur, per virum suum, aut quem alium legitime respondeat. Quod si noluerit vel respondere, vel persequi litem suam, legitime in rebus suis executio procedat. Si vero tale sit crimen, ut necesse sit eam custodiri: si quidem fidejussorem dare potest, ipsi creditur: si vero juraverit fidejussorem dare se non posse, juratoriam cautionem præstet de judicii observatione. Sed si crimen gravissimum sit de quo accusatur, in monasterium vel asceterium mittatur, vel mulieribus tradatur, per quas custodiatur. Judices autem qui hæc non servant, si majores sint, viginti librarum auri pœnam: si minores, decem solvant. Obedientes autem eis in prædictis cassibus, spoliati cingulo dentur in exilium.

IV. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

AD[42] Commentariensem[43] receptarum personarum custodia observatioque pertineat[44]: nec putet hominem abjectum atque vilem objiciendum esse Judici, si reus modo aliquo fuerit elapsus[45]. Nam ipsum[46] volumus hujusmodi[47] pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse qui fugerit. Si vero Commentariensis necessitate[48] aliqua procul ab Officio egerit: Adjutorem[49] ejus pari jubemus invigilare cura, & eadem statuimus legis severitate constringi. Dat. III. Kal. Jul. *Contionati,* GRATIANO A. V. & PROEO Conss. 371.

Causæ carceratorum debent velociter terminari. Bald.

V. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

DE[50] his[51], quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus, ut aut convictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Jubemus autem ut intra tricesimum[52] diem semper Commentariensis[53] ingerat numerum[54] personarum, varietatem[55] delictorum, clausorum ordines, ætatemque vinctorum. [Quod si hæc prætermiserit,] Officium [quidem] viginti libras auri ærario nostro jubemus inferre: Judicem vero desidem ac resupina cervice tantum titulum gerentem, extorrem impetrata fortuna, decem auri libras multandum esse censemus. Dat. III. Kalend. Januar. *Constantinop.* GRATIANO V. & THEODOSIO I. AA. Conss. 380.

Græca constitutio Justiniani hic deest. Ejus quædam pars à Tribuniano jam posita fuit in l. 22. *supra de episcopali audientia, sed integrior, & prolixior, quæ hic esse debuerat, injuria temporum obliterata est. Ejus epitomen ex lib.* 60. *Basil. tit.* 35. *& Antonio Augustino ita restituemus: nam multa idem Anton. Augustinus ad eam non pertinentia permiscuit.*

VI.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὑπάρχοις τῶν θείων πραιτωρίων.

Οὐδένα χρὴ ἐμβάλλεσθαι φυλακὴν χωρὶς κελεύσεως τοῦ μεγάλων δρχόντων ἢ τοῦ κοιτῶνος ἐνδίκως.

§. 1. Χρὴ δὲ τὸν ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἐν φυλακῇ, ἀφ' οὗ τὰ ἀνακλείθρα ἐκλείσθησαν. καὶ εἰ μὲν ἄλλοι εἰσὶν, εἴσω κ. ἡμερῶν, ἐκβάλλεσθαι αὐτοὺς ἢ σωφρονίζομένους, καὶ τοῖς δεσπόταις παραδιδομένους, ἢ ἐὰν μὴ φαίνῃ ὁ δεσπότης, ἀπολύειν αὐτούς. εἰ δὲ ἐλεύθεροι εἰσὶν ἐπὶ αἰτιᾳ κατεχόμενοι, διάταξιν ποιεῖν αὐτοὺς, ἢ ἐὰν ἄλλης δήποτε αἰτίας διάταξιν αὐτῶν ἐγγυητὰς, εἰ δὲ μὴ ἔχοιεν ἐγγυητὰς, εἰ μὲν ἐπὶ ἐγκλήμασι κατίοιεν (χωρεῖς φόνου) ἐν πᾶσι αὐτοὺς κεῖνεσθαι. εἰ δὲ κεφαλικὸν ἐστὶ τὸ ἔγκλημα, εἴσω λ' ἡμερῶν.

§. 2. Ἐὰν δὲ μὴ χρεῖα τελείου ὑπερθέσεως, μηδαμοῦ παρίεντο αἰτίαν ἢ ἐγκεκλῆσθαι

Latinè Antonii Contii.

NEminem[56] oportet injici custodiæ absque jussione magnorum magistratuum[57], aut locorum[58] defensorum.

§. 1. Oportet autem episcopum[59] per quartam feriam[60], aut *parasceuen* inquirere eos, qui sunt in custodia, quam ob causam inclusi sint, & siquidem servi sint, intra vingiti dies emittere eos, vel castigatos, atque[61] etiam dominis redditos, aut si non appareant eorum domini, solvere ipsos. Si vero liberi sint pro[62] seditione[63] detenti, confestim[64] judicare ipsos, vel si pro alia quacunque causa, siquidem non habeant fidejussores, & pro criminibus detinentur, excepto crimine homicidii, statim eos judicari, si vero capitale crimen sit, intra triginta dies.

§. 2. Si vero[65] majore postea dilatione necessaria existente, is, qui detinetur, non præbeat causam, committatur[66] suæ[67] juratoriæ cautioni,

36 *l.* 2. *C. Theod. eodem.* Goth. Declarationem hujus l. vid. apud Zanger. *de tortur. recor. cap.* 5. *num.* 71. ANS.

37 *l.* 2. §. *tit. prox.*

38 Educuntur ex carcere custodiæ apud acta.

39 Freni temperies judicibus severis injicienda, ne quem temere in carcerem conjiciant, vel conjectum detineant, vel damnent.

40 *l.* 3. *C. Theod. eod.*

41 Mulieres à masculis in carcere separandæ. adde *l.* 1. §. *divortio facto.*

42 *l.* 5. *C. Th. eod.* 3. *Reg.* 20. *act.* 16. & 17. *quæst.* 4. *cap. definivit.* 35.

43 *Commentariensis,* qui in commentarium custodias refert ὑπομνηματογράφος. 60. *Synops.* 35. *cap.* 21.

44 *l.* 2. *ff. eod.*

45 Fugiens certe ex carcere publico, delictum conficeri intelligitur: ideoque, etli criminis innocens, punitur. *l.* 13. *ff. eod.* Quid qui vinculis ruptis, aut effracto carcere, ostiove aperto, aufugit? capitaliter puniri negant Interpretes: Sed nec eum qui aufugere conatus est, nec aufugit, quive non legitime in carcerem conjectus est. *Clar.* 5. *sentent.* §. *ult. quæst.* 2. *vers. Tertio autem.* Quid, si antequam in carcerem conjiceretur, accusatus aufugit? Hujusmodi fugam facere indicium ad quæstionem negant: quin spontanea præsentia ejus fugam purgari existimant. vide *Clar. dict. loco, vers. fuga.* Quid fuga militis ab exercitu? alias dixi, adde de fuga, *leg.* 1. §. *de servis fug. Novell.* 53. *cap.* 4. *l.* 15. §. *de probat. leg.* 7. §. 2. *de fustect. l.* 28. *in fin. ff. de bon. libert.*

46 Idem in judice: si pecunia accepta reum absolvit. *Paul.* 5. *sentent.* 16. §. 12.

47 *Commentariensis,* cujus dolo vel negligentia custodia evadit, eandem pœnam sustinet quam is qui effugit, sustinere potuit, *ut hic.* Negligentia tamen substituti, commentariensi non est capitalis. *vers. Si vero. eod.* vid. *Boss. c.* 4. *de comment.* vid. *Clar.* 5. *sent. ult. quæst.* 68. Eodem modo judex cujus dolo reus legitimam pœnam evasit, pœnam quam absolutus pati debuit, sustinet. *Paul.* 5. *sentent.* 16. §. 12. Quid si Commentariensis muliere in custodiam conjecta abutitur? suspendio dignum esse putant. vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *Fornicator, vers. eum carcerata.*

48 Negligentia adjutoris Commentariensis, pœnam Commentariensis justa ex causa absentis elevat.

49 *l.* 16. *C. Th. eod.*

50 Deest hic sententia integra, vide *d. l.* 6. 51 Diu Custodias in carcere detineri non oportet: sed cito vel absolvi, vel puniri. *Synops. Basil.* 60. *tit.* 35. *c.* 21. 52 Commentariensis intra trigesimum diem debet numerum & quantitatem custodiarum præsidi inculcare. Græci *lib.* 60. *Basil.* ita interpretantur καὶ ἐκάστην ἡμέραν ἕως. λ. ἡμέρας. 60. *Ecl.* 35. *c.* 21. id est, per singulos dies usque in trigesimum diem. vid. *Cujac. c.* 10. *de præscript.* 53 Ὑπομνηματογράφος. *Syn. ibid.* 54 Τῶν γνώσιν τῶν ἐξεκλεισμένων, notitiam inclusorum. *Syn. ibid.* 55 Ποιότητα, *d. c.* 21. id est, qualitatem. 56 *Synops. d. c.* 21. 57 Adde regiæ urbis. *Synops.* 58 *Subaudi* in provinciis. *Synops.* Pro loci defensores, ἐκδικοὶ καθίστηνοι. 59 *l.* 22. §. 1. §. *de episc. aud.* 60 Κατὰ τετράδην, alii κατὰ τετράδα. *Ecl. d. loco,* dixi ad *d.* §. 1. 61 Κωλύεις, alii legunt, ἢ τοὺς. *Ecl. d. loco.* 62 Ἐπὶ ἀταξίᾳ. Græci hic ἐπὶ ταξίᾳ. *Ecl. ibid.* 64 Seditionis causa moram non recipit. *l.* 6. §. 9. *ff. de injusto.* 65 Vid. *Cujac.* 20. *obs.* 13. 66 Vid. *Cujac. d. loco.* 67 Ἐγκωμιαστικῆς. *Synops.*

Source : BIU Cujas

δοθῆναι αὐτῷ ἐπὶ ἐξωμοσίᾳ, ἵνα τὸ ψῆφος ᾖ καὶ αὐτῷ ἐὰν ἀπολειφθῇ. ἐὰν δὲ φόνος ἐστὶν εἰ μὴ ἀπὸ ἀναφορᾶς δημοσιούσων εἶπεν ἐξ ἰδίων κρίνεσθαι εἰδότων τὸ δημοσιούσων ὅτι ἐὰν ψεύσωνται τῇ αὐτῇ κατακρίσει πρωτείᾳ. εἰ δέ τις ἐγκαταμάρτυρος, αὐτῶν γίνεται καὶ συνοχῆς, διδόασι αὐτὸν ἀπὸ ἐξουσίας. ἢ ἐὰν μὴ δύνηται ἐξιστῶν, μένειν μὲν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, τιμᾶσθαι δὲ τῷ δίκῃ αὐτὸς αὐτῷ.

§. 3. Προλήψεως δὲ περὶ αὐτὸ γνωμάρης ὡς ἀποδίδωσιν εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ φρουρᾷ, ἕως ὅτε παραιωθῇ ἡ δίκη. εἰ δὲ ψῆφος γένηται πρὸς τὸ ἐγκλεισμένων, ἀκροάζεσθαι αὐτῷ, εἴτε σωματικὴ ἐστὶν, εἴτε χρημάτων.

ni, si absens fuerit. Si vero crimis est causa, siquidem ex delatione publicarum [1] personarum, intra sex menses judicetur. Scientibus publicis personis, quod si mentitæ fuerint, se iisdem subdendos pœnis. Si vero accusator, qui se inscripsit, auctor fuit ejus detentionis, detur reus sub fidejussione: vel si non reperiat fidejussores, maneat quidem in carcere: causa autem intra annum [2] terminetur.

§. 3. Facta autem præsumptione, tanquam reus sit, in custodia maneat, donec causa terminetur. Si vero jam sententia lata est de inclusis, & ea executioni mandetur, sive corporalis sit, sive pecuniaria.

§. 4. In pecuniaria condemnatione potestatem habentibus cedere [3] bonis. § 5. Episcopis [4] monentibus præsides, sciturosse, & officium suum illaturos decem libras. §. 6. Habentibus etiam Episcopis potestatem deferendi principi, negligentiam (hisce in rebus) præsidum.

1 Vid. *l.* 7. 14. 3. *de accusationib.*

2 Annus datur causis criminalibus custodiarum finiendis, *ut hic*, biennium, quoties rei causam non dicunt ex carcere. *l. ult.* Ĵ. *ut intra cert. tempus.*

3 Ut Ĵ. *qui bonis cedere.*

4 Vide quædam in editione Nivelliana ex Paratitlis Græcis & Theodoro Hermopolita.

TIT. V.

DE PRIVATIS [5] CARCERIBUS INHIBENDIS.

Privati carceris crimen committentes, afficiendi sunt ultimo supplicio, & datur facultas judici de hoc crimine inquirendi. Salic.

1. Imp. Zeno A. Basilio P. P.

Jubemus [6], nemini penitus licere per Alexandrinam splendidissimam civitatem, vel Ægyptiacam diœcesim, aut in quibuslibet imperii nostri provinciis, vel in agris suis, aut ubicunque domi privati carceris exercere custodiam, viro Spectabili pro tempore Præfecto Augustali, & viris clarissimis omnium provinciarum Rectoribus daturis operam semperque futuris in speculis, ut sæpe dicta nefandissimorum hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. Nam post hanc saluberrimam constitutionem, & vir Spectabilis pro tempore Præfectus Augustalis, & quicunque provinciæ moderator, majestatis [7] crimen proculdubio incursurus est, qui cognito hujusmodi scelere, læsam non vindicaverit majestatem. †. Primatibus [8] insuper officiorum ejusdem criminis laqueis constringendis: qui simul atque noverint memoratum interdictum facinus in quocunque loco committi, proprios Judices de opprimendo nefandissimo scelere non protinus curaverint instruendos. Nam illud perspicuum est, eos, qui hoc criminis genus commiserint, etiam pro veterum legum, & constitutionum tenore, tanquam [9] ipsius majestatis [10] violatores ultimo [11] subjugandos esse supplicio. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* Longino V. C. Cons. 486.

5 IX. *C. Theod.* 11. 6. *Harm.* 14. *c. περὶ ἰδιωτικῶν φυλακῶν. l.* 23. Ĵ. *de episcop. aud. l.* 9. § 2. *ff. ad l. Aquil.* excipe *l.* 25. *ff. de adult. l.* 224. *ff. de verb. signif.*

6 *Synops. Basil.* 60. *titul.* 35. *& tit.* 55. *cap.* 1.

7 Ἱεροσυλίας, 60. *Ecl.* 35. *ex tit.* 55. *cap.* 1.

8 Primates officiorum.

9 *l. un. C. Theod. eod.*

10 Καθοσιώσεων. *Ecl. d. loco.*

11 Pœna privatorum carceres habentium, *ut hic*, est & alia in *l.* 2. Ĵ. *cod.* hanc legem quidam extendunt ad judices qui quæstioni subjiciunt immeritos seu non torquendos. dixi ad *l.* 16. Ĵ. *de quæst.*

12 Ad Menam P. Prætorio. vid. *Cujac. hic.*

Notatur hic deesse Græca constitutio. Ejus epitomen Latinè ediderat Contius ex lib. 60. Basil. tit. 55. *interprete Cujac.*

II. 12 *

Ἡ διάπαξις κελεύει μὴ γίνεσθαι ἰδιωτικὰς φυλακάς. τοὺς γὰρ τοιούτους ὑποκεῖσθαι τῇ ἐπιλυμίῳ, καὶ ἀφίγεται ἐν τῇ δημοσίᾳ φρουρᾷ τοσούτους ἡμέρας, ὅσας δήποτ' ἂν γένηται ὁ ἐγκλεισθεὶς ἐν τῇ γνωμάρῃ παρ' αὐτῶν φυλακῇ, ὁπόσας ἂν εἴληχεν τύχης ἢ ἀξίας. ὑπάπτει γὰρ τῷ δίκῃ τὸ ἀρμόζουσα αὐτοῖς καὶ τὸ ἐγκλειόντων, φανοῖς δὲ ἐπισκόπῳ καὶ ἀρχοντι. εἰ δὲ ῥαθυμήσῃ ὁ ἄρχων, ὑφίσταται κίνδυνον καὶ τῷ τιμῇ ὑσίαν, καὶ τῷ τιμῇ σωτηρίαν.

Constitutio jubet privatas custodias non fieri, & eos, qui fecerint, pœnæ subjici, & tot [13] dies manere in publico carcere, quot fuerit quis in privato ab eis inclusus, cujuscunque sint *conditionis*, *vel dignitatis*: amittere etiam [14] *eos causam*, *quam habent*, adversus inclusos, providentia *episcopi* [15], & præsidis: quod si neglexerit præses, & bonorum, & salutis periculum sustinebit.

13 Prima pœna. 6. *Harmenop.* 14. *d. loco.*

14 Altera pœna.

15 *d. l.* 23. Ĵ. *de episc. aud.*

TIT. VI.

SI REUS [16], VEL ACCUSATOR [17] MORTUUS [18] FUERIT.

1. Epitome ex lib. 60. *βασιλ.* titul. 56. cap. 1.

Si miles λειποτακτὴς [19], (id est, desertor militiæ,) decesserit, solvitur [20] crimen.

Possunt plures de eodem crimine accusari in uno libello: & uno mortuo pendente processu, nihilominus durat instantia quoad reliquos. Bald.

II. Imp. Antoninus A.

Etsi Marcellus, qui crimine falsi [21] postulabatur, vita functus est, ac per hoc crimen in persona ejus sit extinctum, accusatio [22] tamen non est abolita: cum tam uxorem ejus, quam [23] te eodem crimine postulatos esse proponas. P. P. VII. Kal. Octobr. Læto II. & Cereale Conss. 216.

Morte accusati liberatur accusator à prosecutione criminis instituti. Salic.

III. Idem A. Proculo.

Si is, quem homicidii [24], seu cujusvis criminis postulasti reum, vita functus est, frustra ob pœnam desertæ [25] accusationis conveniris: cum morte ejus crimen cum pœna sit extinctum, ac per hoc tibi adempta est necessitas accusationis. P. P. IV. Kal. Octobr. *Romæ*, Sabino, & Anulino Conss.

16 *l.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. Ĵ. *cod. l.* 3. *l.* 6. *ff. de public. judic. l.* 15. § 3. 4. *ff. ad Turpill.*

17 *l. ult. vers. idem observatur.* Ĵ. *cod. l.* 13. *ff. de publ. jud.*

18 LX. *Eclog.* 36. *lib.* 59. *cap.* 2. Morte rei crimen extinguitur excepto crimine majestatis, proditionis, & insidiarum contra principem. *Eclog. d. loco, c.* 12. *l.* 20. *ff. de accusat.* repetundarum. *hic l.* 20. peculatus & de residuis. *l. ult. ff. peculatus.* mariti ab uxore veneno interfecti. *l.* 9. *in fin. ff. de jur. fisc.* hæreseos. *l.* 4. § 4. Ĵ. *de hæret. & Manichæis.* ἀποστασίας, *l.* 4. Ĵ. *de apost.* sui ipsius interfectoris. vid. *Clar.* 5. *sent.* § *ult. quæst.* 51. *vers. quæro nunc & seq.* & breviter. In quibus casibus pœna amissionis bonorum est imposita à lege, ipso jure potest de eo crimine tractari contra heredes, ad bonorum & fructuum inde perceptorum confiscationem. In causis vero pecuniariis, si lis contestata. *Clar. ibidem versic. scias etiam.* Quid, in cadaver mortui potestne judex aliquid statuere, vel ut suspendatur, vel ut exuratur? Quidam negant statui id posse: Sed tamen fatentur contrarium observari, & exempla simul apud Gallos, Castellanos, & Italos extare. *Clar. ibid. versic. sed hic incidenter.* Nequaquam vero delicto defuncti heredes obstringi, ultra vires hereditarias: multo minus pœna corporali puniri. *Clar. ibid. vers. ulterius, & versic. scias tamen.*

19 De reo desertæ militiæ.

20 Imo non solvitur. *l.* 4. Ĵ. *de re milit.*

21 De reo criminis falsi.

22 Morte rei crimen extinguitur, at non accusatio.

23 Plures eodem libello de eodem crimine accusari possunt.

24 De reo homicidii seu cujusvis criminis mortuo.

25 Mortuo reo, accusator juste accusatione desistit, *ut hic*, & *l.* 15. § 3. *ff. ad Turpillian. Etiam eo mortuo, qui fabricavit falsum instrumentum, si quis illo instrumento utatur scienter, potest accusari de falso. Bald.*

IV. Imp. Alexand. A. Veronitiano.

Si (ut proponis) causa pecuniaria [26] ad emolumentum tuum spectat, licet Anianus cui falsi [27] crimen auctor tuus intendebat, vita functus sit: non prohiberis, si quis adversus te instrumento quod in dubium vocatur, uti cœperit, accusationem instituere. Quamvis enim in persona principalis rei morte subducti jam subsistere non possit; tamen si [28] quis illo uti voluerit, intelligit se periculo criminis esse subjectum. P. P. VI. Kal. Jan. Albino & Æmiliano Conss. 228.

26 *l.* 6. *ff. de publ. jud.*

27 De reo criminis falsi. *l.* 2. Ĵ. *eodem.*

28 Etiam mortuo auctore falsi instrumenti, qui eo utetur, accusari potest.

V. Imp. Gordianus A. Rufino.

Defunctis reis publicorum criminum, sive ipsi per se ea commiserunt, sive aliis mandaverunt [29], pendente accusatione, præterquam si sibi mortem [30] consciverint, bona successoribus eorum non denegari notissimi juris est. P. P. VII. Kal. Novembr. Pio & Pontiano Conss. 239.

29 De reis publicorum criminum.

30 De mandatore criminis alias dixi.

Si moritur accusatus, vel accusator appellatione pendente, finitur instantia etiam quoad bona.

VI. Idem A. Juliano.

Si quis cum capitali [31] pœna, vel deportatione damnatus esset, appellatione [32] interposita, & in suspenso constituta, fati diem functus est, crimen morte finitum est. Idem observatur, & si accusator [33] pendente appellationis tempore ultimum diem obiisset. Sin autem relegationis pœnam sustinuit, & in parte bonorum damnatus appellatione usus est, etiam post mortem ejus nihilominus appellationis ratio examinabitur: cum desideretur, utrum valeat necne particularis publicatio. P. P. VI. Kal. Aug. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

31 Morte naturali, non adscita in reatu, capitale crimen extinguitur. adde *l.* 2. Ĵ. *qui testam. fac.* ut in reatu Libonis apud Tacit. *lib.* 2.

32 Vid. *l* 3. Ĵ. *si pendente appell.*

33 *l.* 3. *in fin. ff. de accusat. l.* 1. *in fin. ff. ad Turpill.* adde *l.* 10. Ĵ. *de inofficios.*

TIT. VII.

SI [34] QUIS IMPERATORI [35] MALEDIXERIT.

Ex levitate, vel insania maledicens Principi, non punitur, sed si per injuriam, Principis est æstimatio, utrum, & qualiter punistur, quod facit ex causis, & personis. Bald.

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

Si [36] quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia [37] turbulentus obtrectator *temporum* [*nostrorum*] fuerit; eum pœnæ nolumus subjugari, neque durum aliquid, nec asperum [volumus] sustinere: quoniam si [38] id ex *levitate* [39] processerit, contemnendum est: si ex *insania* [40], miseratione dignissimum: si ab *injuria*, remittendum [41]. Unde, integris omnibus, hoc ad nostram scientiam referatur, ut ex personis hominum dicta pensemus, & utrum prætermitti, an exquiri debeant, censeamus. Dat. VI. Id. Aug. *Constantinop.* Theodosio A. III. & Abundantio Conss. 393.

34 IX. *C. Theod.* 4. vid. *l.* 7. § 3. *ff. ad l. Jul. majest. l.* 83. *Can. Apost. cap. paratus.* 23. *quæst.* 2. *Exod.* 22. *vers.* 28. *Numer.* 16. & 12. *Act.* 23. & *Prov.* 17. & 20. *Epistol. ad Tit.* 3. 1 *Corinth.* 10. & 6. *Harm.* 14. *Paul.* 5. *sent.* 29. § 1. *in fin. Tacit. lib.* 1. 60. *Basil.* 36. *c.* 13. *Cujac.* 10. *observ.* 10. adde & 5. *Decret.* 26. *de maleficiis.*

35 Quid si quis in Curatorem aut consiliarium regis aliquem, aut coram Curia verbis injuriosis quis sit usus? vid. Arrestum apud *Pap.* 8. *Arrest.* 3. *Arrest.* 6. 7. 8. Goth. Adde Farinac. *de var. criminib. quæst.* 105. *inspect.* 10. Menoch. *de arbitr. Jud. Cas.* 377. Ans.

36 *l.* 1. *C. Th. cod.*

37 De temulentia & vino adde *l.* 12. *in fin. prin. ff. de cudoft. l.* 11. § 2. *ff. de pœnis. l.* 6. § 7. *ff. de re milit.* adde *Belloviſa cap.* 3. *in fin. n.* 15. *Clar.* 5. *sent.* § *ult. quæst.* 60. *num.* 7. *Ancharanum* 2. *q.* 13.

38 *d. l.* 1. *Harmen. d. loco.*

39 Κρότητος, *Zonaras & Harm. d. loc.*

40 Ἐξουκλίας *Harmen. d. loco.* 1. *ex simplicitate*; & male: legendum est ἐξαδικίας: sic apud Zonaram ὡς ἀδικούμενος. De *furioso* dixi ad *l.* 13. *ff. de offic. præsid.*

41 Id est, condonandum. facit *l.* 2. Ĵ. *de reb. cred.* ἄξιος ἐστὶ συγχωρήσεως. *Harm. d. loco.* Simile quiddam est Titi apud Xiphilinum in *Tito. Nemo*, inquit, *me injuriæ adficere, vel insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago quod reprehendi mereatur. ea vero quæ falso de me dicuntur, prorsus negligo.* Ad eundem modum Julianus injurioso poëtæ Agamemnoni ignovit, *Libanius epist.* 6. Cæterum sunt qui hoc verbum *Remittendum*, ita accipiunt, ut intelligant reum majestatis *remittendum ad principem*: male tamen meo judicio. vid. *Paşon. 2. Not. c. de crime de leſe majeſté.*

TIT. VIII.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS [42].

Si Judex contra constitutiones pronunciasse dicatur.

I. Imp. Alexand. A. Paulino.

Etiam ex aliis causis Majestatis crimina cessant meo sæculo: nedum etiam admittam te paratum accusare Judicem propterea [43] crimine majestatis, quod contra constitutionem meam [eum] dicis pronuntiasse [44]. P. P. III. Id. April. Maximo II. & Juliano Conss. 224.

42 Dixi ad XLVIII. D. IV. adde *Menochium* 2. *de arbit. judic. casu* 377.

43 Judicare contra leges principum non est crimen læsæ majestatis, sed repetundarum, si judex pecunia corruptus judicet. vid. *l. ult.* Ĵ. *ad leg. Jul. repetund.* Stellionatus, & falsi, si sine pecunia. *l.* 1. § 3. *ff. de falsis.* Civiliter etiam tenetur judex eo casu. *Inſt. de oblig. quæ quaſi ex delicto.*

De jurejurando.

II [45]. Idem A. Faustiniano.

Alienam sectæ meæ solicitudinem concepisti, quasi crimen majestatis sustineres, si servo tuo iratus [46] [esse] non perseveres, quod semper te facturum inconsulte juraveras [47]. P. P. III. Non. Febr. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

44 Similis est *lex* 2. Ĵ. *de rebus creditis* & altera Alexandri *l.* 5. Ĵ. *famil. erciſc.*

Si crimen non probetur.

III. Imp. Constantinus A. ad Maximum P. U.

Si quis [48] alicui majestatis crimen intenderit, cum in hujusce modi re convictus, minime quisquam privilegio [49] dignitatis alicujus à strictiore inquisitione defendatur: sciat se [50] quoque tormentis esse subdendum, si aliis manifestis indiciis accusationem suam non potuerit comprobare, cum eo, qui hujusmodi esse temeritatis [reus] deprehenditur. †. Illum quoque tormentis subdi oportet, cujus consilio [51], atque instinctu ad accusationem accessisse videbitur, ut ab omnibus commissi conscii instituta vindicta possit reportari. P. P. Kal. Januar. Volusiano & Anniano Conss. 314.

45 Huc refer quod Paponius scribit 22. *Arrest. num.* 22. apud Gallos læsæ majestatis esse crimen à rege ad alium principem appellare.

De tormentis.

IV. Imppp. Valent. Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P. U.

Nullus [52] omnino, cui inconsultis, ac nescientibus nobis fidicularum [53] tormenta inferuntur, militiæ vel generis, aut dignitatis defensione uti prohibeatur: excepta [54] tantum majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est. Datum VIII. Id. Jul. Valentiniano N. P. & Victore Conss. 369.

46 Vid. *l.* 48. *ff. de reg. jur.*

47 Perjurio per nomen principis non contrahitur crimen læsæ majestatis. facit *l.* 2. Ĵ. *de reb. cred.*

48 *l. un. C. Theod. eod.*

49 Cum de crimine majestatis *Quibus* quæritur, nulla dignitas à tormentis eximitur, *Paul.* 5. *sent.* 29. § 2. *in fin. l.* 4. *in fin.* Ĵ. *eodem. l.* 16. Ĵ. *de quæst. l.* 10. § 1. *ff. de quæst.* Ammian. 19. *ubi majestas pulsata defenditur, à quæſtionibus vel cruentis nullam Corneliæ leges exemere fortunam.* Chrysost. *Homil.* 13. ὕβρις ἂν ἡ κωμῳδουμένη ἀξίωμα ἔδωκε ῥᾳδίως.

50 Qui crimen læsæ majestatis probavit semiplene tantum, vel per indicia torquetur una cum accusato & instigatoribus accusationis, *ut hic*, & 60. *Eclog.* 36. *c.* 16.

51 De instigatoribus accusationis.

52 *l.* 1. *C. Theod. de quæst. l.* 16. Ĵ. *de quæst.* Goth. Explicat hanc l. Zanger. *de tortur. rerum cap.* 1. *num.* 71. Ans.

53 Fiduciulas ob id dici Isidorus putat 5. *Etymol.* 27. quod eis rei in oculeo torquentur, ut fides inveniatur. Ungulas etiam vocari puto. Fidicularum meminit Prudentius in hymno στεφάνων.

54 Vid. *l.* 3. Ĵ. *cod. l.* 16. Ĵ. *de quæst.*

Source : BIU Cujas

Quibus modis hic crimen admittitur, & de ejus pœna. 1. *De filiis damnatorum.* 2. *De his, qui pro illis supplicant.* 3. *De filiabus damnatorum.* 4. *De emancipatione, & rerum alienatione.* 5. *De uxoribus damnatorum.* 6. *De satellitibus, conscîis, ministris, filiisque eorum.* 7. *De eo, qui conjurationem patefacit.*

v. Impp. Arcadius, & Honor. AA. Eutychiano P. P.

Quisquis cum [1] militibus, vel privatis [2], vel barbaris [3] scelestam inierit factionem [4], aut factionis ipsius susceperit sacramentum [5], vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis [6], & consistorio nostro intersunt, Senatorum [7] etiam (nam & ipsi pars [8] corporis nostri sunt,) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat [9], cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem [10] sceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio [11] feriatur, bonis ejus omnibus [12] fisco nostro addictis. §. 1. *Filii* [13] vero ejus, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent [14] perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarii criminis exempla [15] metuuntur) à materna, vel avita, omnium [16] etiam proximorum hereditate, ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes, & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant: sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium. §. 2. Denique jubemus etiam eos [17] notabiles esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire [18] tentaverint. §. 3. Ad *filias* [19] sane eorum, quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata, sive intestata decesserit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum ac nomen heredis. Mitior [20] enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus [21] minus ausuras esse confidimus. §. 4. *Emancipationes* [22] [quoque] quæ à prædictis sive in filios, post legem dumtaxat latam, sive in filias fuerint collatæ, non valeant. *Dotes, donationes* [23], quarumlibet postremo rerum *alienationes*, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel jure factas esse constiterit, quo primum memorati de ineunda factione ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. §. 5. *Uxores* [24] sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut quæ à viris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare: tempore, quo ususfructus absumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ juxta legem filiis debebantur: [&] Falcidia ex his etiam rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputata [videatur.] §. 6. Id, quod de prædictis eorum [que] filiis cavimus, etiam de *satellitibus* [25] conscîis, ac ministris filiisque eorum simili severitate censemus. § 7. Sane si quis in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam *prodiderit* [26] factionem, & præmio & honore à nobis donabitur. Is vero qui usus fuerit factione, si vel sero (incognita tamen adhuc) consiliorum arcana patefecerit [27]: absolutione tantum, ac venia dignus habebitur. Dat. Prid. Non. Sepremb. *Ancyræ*, Cæsario & Attico Conss. 397.

† *In libro Auredani sic in margine notatur, Ante has leges legitur a Bulgaro Græca constitutio. Sed alii non habent: quia Græca est. Sed ne quid Codici deesset, quod ad ejus restitutionem pertineret, adjiciendam existimavi legem ultimam ejusdem tituli βασιλικῶν, ut eam edidit, & interpretatus est Cujacius.*

De morte rei. 1. *De alienatione & manumissione.* 2. *De servis in dominum torquendis.* 3. *De morte rei.*

VI. * Ex lib. 6. Basilic. tit. 36.

Majestatis rei etiam post [28] mortem tenentur, & confiscatur eorum substantia: & post mortem hoc crimen moveri incipit, & memoria defuncti damnatur, & res ejus heredibus auferuntur: nam ex eo tempore, quo hanc cogitationem subiit, propter cogitationem dignus est pœna. §. 1. Qui vero incidit in hoc crimen, neque [29] vendere potest, neque manumittere, neque ullo modo alienare, nec recte ei solvit debitor. §. 2. Sed & [30] servi in eum torquentur. §. 3. Et mortuo eo res ejus servantur, quia existente herede agi oportet.

De morte rei. 1. *De servis in dominum torquendis.*

VII. Paulus libro singulari de publicis judiciis.

Meminisse oportebit, si quid contra majestatem Imperatoris commissum dicatur, etiam [31] post rei mortem in crimen instaurari solere postea quam D. Marcus Drunciani [32], utpote senatoris, qui Cassiani furoris socius [33] fuerat, bona post mortem fisco vindicari jussit [34]: & nostro tempore multis heredibus ablata sunt. §. 1. In hoc item crimine, quod ad læsam majestatem Imperatoris pertinet etiam [35] in caput domini servi torquentur.

De morte rei. 1. *De servis in dominum torquendis.* 2. *De morte rei.*

VIII. Marcianus lib. 1. de publicis judic. ad legem Juliam Majestatis.

Post D. Marci constitutionem hoc jure uti cœpimus, ut etiam [36] post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit: ut convicto mortuo memoria ejus damnetur, & ejus bona successori ejus eripiantur: nam ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus [37] est. Sic & divi Severus, & Antoninus constituerunt, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare [38] neque manumittere eum posse: nec ei solvere [39] jure debitorem, magnus [etiam] Antoninus rescripsit. §. 1. In hac causa [40] in caput domini servi torquentur, *id est*, propter causam majestatis. §. 2. Et si decesserit quis: propter incertam personam successoris, bona observantur [41], si in causa majestatis fuisse mortuus arguatur: ut Severus, & Antoninus literis ad Rationales [42] missis rescripserunt. Dat. III. Non. Mart.

1 *l.* 3. *C. Theod. ad l. Corn. de sicar.* Quibus modis crimen majestatis admittitur.

2 *Privatis, barbaris, d. l.* 3. *Privatorum* nomine intelligit paganos non milites.

3 Quid? Exteri in exterum principem num committunt crimen læsæ majestatis? Clarus negat 5. *sent.* §. *Læsæ majestatis* 11. *vers. vidi quandoque* 1. adde *Clem. pastoralis, ubi gloss. in verbo, non subsunt, de re judicat.* Quid clerici, quos putant ab indepto clericatu, subditos Principis sui esse desinere? Negant doctores committi ab iisdem crimen læsæ majestatis: quod falsum esse censeo. Ideoque merito Principes contrarium observant. *Clar. d. loco. vers. hinc infertur.*

4 Factio scelesta; adde *Paul.* 5. *sent.* 29. §. 2.

5 Sacramentum factionis suscipere, dareve.

6 Vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *Læsæ majestatis* 11. *versicul. Quæro etiam negando.* vid. *Mynsin.* 5. *resp.* 44.

7 VI. *Harm.* 6.

8 Senatus pars corporis imperatorii, & econtra, *l.* 8. *ff. de dignitatib.*

9 *Harmen. d. loco.* Duces exercituum intelligit Paponius 2. *Nota* 7. *c. de crime de lese majeste.*

10 Primum speciale criminis læsæ majestatis. Nuda voluntas hic punitur, vide quæ scripsi ad *l.* 18. *ff. de pœn.* adde *Clar. d. loco. versic. sciasautem, l. ult. ff. eod.*

11 Prima pœna reorum læsæ majestatis mors. *l.* 3. *ff. eod.* §. 3. *Instit. de publ. jud.* consuetudine quorundam locorum solent in partes secari. *Clarus d. loco vers. sed quæro.* Remissum tamen legimus hoc crimen aliquando. vide *Papon.* 22. *Arrest.* 1. *num.* 3.

12 Pœna secunda confiscatio bonorum omnium, quæ ipso jure fit, licet non fortiatur effectum ante sententiam. adde *l. ult. ff. eod. l. ult. ff. de bon. proscr.* 6. *Harmenop.* 14.

13 Secundum speciale. adde §. 5. *ff. eod.* Quid filiæ? vid. §. 3. *ff. eodem.* Quid filii naturales? idem quod in filiis legitimis communis opinio apud *Clar. d. loco. versic. sed numquid.* Quid si legitime concepti sunt & nati ante delictum? Communi opinione apud *Aciat. cons.* 467. *n.* 7. negatur hanc legem ad eos pertinere: sed ad conceptos & natos post patris damnationem, ut scilicet eis denegetur legitima. *Clar. d. loco, vers. fuit etiam.* Quid nepotes ex filiis? ad eos etiam pertinet hæc constitutio, non tamen ad pronepotes. *communis opinio. Clar. d. loco, vers. præterea.* Quid masculi ex filiabus? Idem esse volunt, sed non ultra filios id extendi. *Clar. d. loco.* Illud adjiciendum est, hanc pœnam communi opinione ad eos tantum pertinere, qui in ipsum principem committunt, non adversus eum qui superiorem aliquem recognoscit. *Clar. d. loco. vers. unum tamen.* adde *Cic. epist. ad Brutum* 15. 14 Vide quæ scripsi ad *l.* 26. *ff. de pœnis.* vid. *Capitolin. in Marco Antonino.* 15 Exempla criminis hereditarii metuuntur: & quidem præsumptione quadam. de qua vid. *Alciat.* 1. *præsumpt.* 24. 16 Imo non omnium. *l.* 9. *ff. eod.* 17 Tertium speciale, de his qui supplicant pro læsæ majestatis reo. 18 Pœna supplicantis pro reo majestatis. 19 Quartum speciale de filiabus. 20 Mitius agitur cum mulieribus, quam cum masculis, hoc est, mitius puniendæ, vid. *Tiraq. de pœn. causa* 9. *l.* 38. §. 7. *ff. de adult. l.* 6. *ff. ad l. Jul. pecul.* 21 Sexus infirmus minus audere præsumitur. 22 Quintum speciale de emancipationibus, dotibus, donationibus. *l.* 6. §. 1 *ff. eod.* adde & de solutionibus reo factis, *l.* 8 *ff. eod.* 23 *l.* 31. *in fin. ff. de donat.* 24 Sextum speciale de uxoribus. 25 Septimum speciale de satellitibus: vide quæ notavi ad *Nov.* 117. *c.* 8. 26 Octavum speciale de conjurationis ac criminis læsæ majestatis indicibus. Est vero exceptio ad *l.* 10. *ff. de testib. l. ult. ff. de accus.*

27 Ignoscitur interdum reo se offerenti. vid. *l.* 13. *ff. de custod.* 28 Novum speciale. Crimen majestatis post mortem objicitur, de qua vid. *l.* 7. *l. ult. ff. l. ult ff. eod. l.* 6. §. 11. *ff. de injust. l.* 1. §. 3. *ff. de fisis. l.* 20. *ff. de Accusat.* §. 5 *Inst. de hæredit. quæ ab intest.* 60. *Ecl.* 36. *c.* 20. *& c.* 12. Quinquennio tamen id præscribi posse putant. vid *Clar. d. loco. vers. Item in fin.* 29 Vid. *l.* 5. §. 4. *ff. eod.* 30 Vid. *l.* 7 *ff. eod.*

31 Vid. *l.* 6. *in fin. ff. eod.* 32 *Depitiani*, alii *Epigrani.* vid. *Cujac.* 6. *obs.* 19. *in fin.* 33 Et gener Avidii, Cassii. 34 Imo D. Marcus Drunciano pepercit. vid. Capitol. & Volcatum Gallicanum. *Drunciani* hic non esse legendum Cujacius monet, *d. loco.* 35 Decimum speciale, Servi torquentur in dominum majestatis accusatum, de quo *l.* 6. §. 2. *ff. eod. l.* 1. *ff. de quæst.* vid. *l.* 1. *c.* 2. 3. 4. *C. Th. Ne præter crimen majest. servus dominum, vel patronum libertus seu familiares accuset.* 36 Dixi ad *l.* 6. *ff. eod.* 37 Privatus

38 Dixi ad *l.* 5. §. 4. *ff. eod.*

39 Quod est contra regulam juris communis, *l.* 41. *ff. de solut. l.* 46. *ff. de jure fisci.*

40 Dictum est *l.* 6. §. 2. *ff. eod.*

41 *Sequestrantur.*

42 Vid. *leg. ult. ff. de advoc. fisci.*

TIT. IX.

AD LEGEM JULIAM DE ADULTERIIS [43], ET STUPRO [44].

An mulieres accusare possint.

I. Impp. Severus [45], & Antoninus AA. Cassiæ.

Puelico judicio non habere mulieres [46] adulterii accusationem, quamvis de matrimonio suo violato queri velint, lex Julia declarat: quæ cum masculis jure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit. P. P. XIII. Kal. Aug. Laterano, & Rufino Conss. 198.

De lenocinio.

II. Iidem AA. Cyro.

Crimen lenocinii [47] contrahunt, qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt [48], non qui suspectam [49] adulteram habuerunt. P. P. Kal. Jul. Anulino & Frontone Conss. 200.

De servis torquendis.

III. Imp. Antoninus A. Juliano.

Non solum [verba] legis Juliæ de adulteriis coërcendis, sed etiam sententia, per quæstionem quoque servorum, sive ancillarum crimen admissum probare volentis, ad eorum tantum personarum servos [50] ei rei exhibendos pertinet, de quibus specialiter comprehendit, id est, mulieris, & patris ejus, non naturalis, sed justi dumtaxat, quos intra sexagesimum [51] diem ex dissolutione matrimonii numerandum, manumitti, vel distrahi prohibet, quorum dominis caveri præcipit, si defuncti fuerint in quæstione, vel facti deteriores, secuta absolutione. P. P. XV. Kal. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De adultero occiso.

IV. Imp. Allxand. A. Juliano Proconsi. Narbo provinciæ.

Gracchus [52], quem Numerius in adulterio [53] noctu deprehensum interfecit, si [54] ejus conditionis fuit, ut per legem Juliam impune occidi potuerit: quod legitime [55] factum est, nullam pœnam meretur. Idemque filiis ejus, qui [56] patri paruerunt, præstandum est. Sed si legis auctoritate cessante inconsulto [57] dolore adulterum interemit, quamvis homicidium perpetratum sit, tamen quia, & nox [58], & dolor justus factum ejus relevant, potest in exilium dari. P. P. sine die, & consule.

De quinquennii præscriptione.

V. Idem A. Vadanti.

Adulter post [59] quinquennium quam commissum adulterium dicitur, (quod continuum numeratur) accusari non potest: easque præscriptiones [60] legibus reo datas auferri non oportet. P. P. Id. Jun. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De marito accusante adulterii.

VI. Idem A. Sebastiano.

Jure [61] mariti adulterii accusare volenti, sexaginta [62] dies utiles [63] computantur: quibus in publico ejus facultas fuerit, apud quem reus, vel rea postulari potest. Et cum præterierint dies isti utiles, maritus quoque jure extranei agere potest. Et qui confidit accusationi, calumniæ [64] notam timere non debet: nam ad probationem sceleris Divi Parentes mei quæstionem de mancipiis eodem modo haberi permiserunt, quasi jure mariti ageretur. P. P. II. Id. Aug. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De virgine violata.

VII. Idem A. Heruclano.

Propter violatam virginem [65] adultam, qui postea maritus esse cœpit, accusator justus non est, & ideo jure mariti crimen exercere non potest, nisi puella violata [66] sponsa ejus fuerat. Sed si ipsa injurias suas adistentibus [67] curatoribus [68], per quos etiam negotia ejus gerenda sunt, prosequatur, Præses provinciæ pro debita tanto delicto, si probetur, severitate examinabit. P. P. XII. Kal. Jun. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

Ne eodem tempore adulter & adultera accusentur.

VIII. Idem A. Domno.

Reos adulterii [69] duos [70] simul matrem & fœminam ex eadem [71] causa fieri lex Julia de pudicitia vetat [72] sed ordine [73] peragi utrosque licet. P. P. Idib. Jun. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De lenocinio.

IX. Idem A. Proculo.

Castitati temporum meorum convenit, lege Julia de pudicitia damnatam in pœnis legitimis [75] perseverare. †. Qui autem adulterii damnatam, si quocunque modo pœnam capitalem [76] evase-

43 §. 4. *Instit. de pub. jud.* 60. *Ecl.* 37. περὶ μοιχείας, huc refer Clar. 5. *sent.* §. *adult.* vide XLVIII. D. V.

44 Adulterium quid differat à stupro, vid. *l.* 101. *ff. de verborum signif.*

45 Leges de mœchis. SERVUM tulisse ait Dio in ejus v. & 300. millia mœchorum sub eo accusata.

46 Mulier lecti sui injuriam adversus virum persequi non potest: id est, de adulterio cum virgine aut vidua commisso virum accusare non potest. 6. *Harm.* 2. §. 5. *Zonar. c.* 48. *Apost. Augustus de verbis Apost. serm.* 4. cum aliena uxore hodie potest. *Novell.* 117. *cap.* 9. *Novell.* 134. *cap.* 10. potest etiam mulier in maritum retorquere crimen *l.* 13. §. 5. *ff. eod.* olim repudiari etiam potuit, vel si impudice vixisset. vid. *Eusebium* 4. *c.* 17. Goth. Secus Jure Canonico *c.* 4. *nemo* 32. 9. 4. *c.* 20. *apud nos. & cap. ult. quæst.* 5. vid. Wurmser. *pract. tit.* 36. *obs.* 7. *num.* 3. Ans.

47 Harmenopulus dicit cæsos relegari. 6. *tit.* 2. *in fin.*

48 *l.* 2. §. 2. *in fin. l.* 29. *ff. eod. Paul.* 2. *sent.* 26. § 2. Idem Paulus apud Rufinum *tit.* 4. *collat. leg. Mosaic.*

49 *l.* 30. *vers. In primis. ff. eod. l.* 26. *ff. eod. l.* 34. §. 1. *ff. de ritu.*

50 *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quibus manumiss.* Servi mulieris de adulterio accusatæ, sed & patris mulieris torqueri possunt adulterii detegendi causa: nec possunt intra sexagesimum diem dissoluti matrimonii alienari vel manumitti, ne alioquin pereat adulterii probatio.

51 Vide *l.* 6. *ff. eod.*

52 Adulterum noctu deprehensum marito impune licet occidere: sed & si filii ejus ei obtemperantes occiderint, extra noxam sunt. Quod si præcipiente lege hoc non facit maritus, ignoscitur ei, quia & noctu deliquit, & facti dolore permotus, ideoque tantum relegatur. *Syn. Basil.* 60. *tit.* 37. *c.* 45.

53 LX. *Eclog.* 37. *c.* 44. *ἐν συμπλοκῇ.*

54 Non omnem adulterum in adulterio licet interficere. *l.* 24. *ff. de adult.* 55 Vid. *l.* 151. *ff. de reg. juris:* facit *lex* 25. *ff. de administ. tut.* 56 *Eclog. d. loco.* vid. *l.* 4. *ff. de reg. juris.* Seneca 1. *controv.* 4. *Vir fortis in bello manum perdidit, deprehendit adulterum cum uxore ex qua filium adolescentem habebat: imperavit filio, ut occideret. Non occidit, adulter effugit, abdicat filium.* vide eundem *Senec.* 1. *decl.* 4.

57 Vide *l.* 38. §. 8. *ff. eod.* 58 Nox & dolor justus factum elevant. 59 Adulter post quinquennium accusari non potest. *l.* 28. *ff. eod. l.* 29. §. 7. *ff. eod.* Adulterii actio intra quinquennium continuum tantum intenditur. 6. *Harm.* 2. *& 60. Ecl.* 39. *c.* 45. 60 Exceptiones legum auferri non oportet. 61 Intra sexaginta dies post repudium, hoc est, dirempti matrimonium, si uxorem adulteram vir accuset, calumniæ pœnam nihil est quod metuat, sin post sexaginta dies id faciat, calumniæ notam subit. *Syn. Basil.* 6. *tit.* 2. §. 19. 62 Intra sexaginta dies à divortio vir jure mariti accusare potest, abinde jure tantum extranei. *l.* 3. *ff. eod. l.* 11. §. 6. *l.* 14. §. 2. *ff. eod.* 6. *Harmenop.* 2. §. 19. *Tacit.* 2. 63 *l.* 1. *ff. de diversis.* 64 Vid. *l.* 15. §. 2. *ff. ad Turpill.*

65 Hanc vocem *virginem* quidam expungunt: Alii ita, *virginem quæ postea adulta esse cœpit.*

66 Rem paucis ita definio: Nemo potest agere de uxore, antequam sponsam eam haberet, violata. *l.* 13. *in fin. ff. eod.* de sponsa violata potest sponsus agere. *d. l.* 13 §. 3. nisi alteri quam sponso nupserit. *l.* 11. §. 6. *ff. eod.* maritus factus potest de ea violata, cum sponsa esset agere, non tamen jure mariti. *d. l.* 13. §. 6. ergo extranei potest? Extranei hodie non possunt. *l.* 30. *versic. extraneos. ff. eod.* alia quædam vide apud *Cujac.* 6. *observ.* 16. & 20. *observ.* 16. 67 *Subsistentibus*, Hal.

68 *l.* 4. *ff. de author. præstanda.* 69 Aliud in incesto. *l.* 7. *in fin. ff. eod.* 70 *l.* 15. *in fin. l.* 39. §. 6. *l.* 32. *in fin. ff. eod.* 71 Ex diversa non vetatur. *d. l.* 32. *in fin.* 72 In Gallia id non servatur. vid. *Papon.* 11. *Arrest.* 9. *num.* 2. *in fin.* 73 Ut incipiat à quo velit. 74 Jurisconsulto dubitanti: de eo vid. Lampridium *in Alexandro.* 75 De quibus vid. *l.* 30. *in fin.*

76 Hinc colligunt, Alexandrum primum constituisse, ut adulterium capitale esset. vid. *d. l.* 30. *in fin.*

Source : BIU Cujas

evaserit, sciens duxerit [1] uxorem [vel reduxerit [2],] eadem lege ex causa lenocinii punietur. P. P. VII. Kal. Febr. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

De pactis, de prævaricatione, de pretio pro comperto stupro accepto.

X. Idem A. Demetriano.

DE crimine adulterii pacisci [3] non licet, & par [4] delictum est accusatoris prævaricatoris, & defugientis [5] veritatis inquisitionem. †. Qui autem pretium [6] pro comperto stupro accepit, pœna legis Juliæ de adulteriis tenetur. P.P. V. Non. Maji, FUSCO & DEXTRO Conss. 226.

An maritus retentam in matrimonio accusare possit.

XI. Idem A. Naruano.

CRimen adulterii maritum retenta in matrimonio uxore inferre non [7] posse, nemini dubium est. P. P. Kal. Septemb. ALEXAND. II. & MARCELLO Conss. 227.

In AUTHENT. ut lic. matri & aviæ. §. quia vero plurimas. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 8.

SEd novo jure [8] potest: & si accusatio vera esse ostendatur, tunc repudium mittere debet, & in scriptis eam accusare debet. Si vero illam adulterii accusationem maritus non probaverit, illis subjiciatur supplicio, quæ esset passura mulier, si accusatio comprobata fuisset.

An sententia lata contra adulterum noceat adulteræ.

XII. Idem A. Basso.

ETsi [9] crimine adulterii damnatus restitutus non esset, ut proponis, si tamen soror tua, cum qua adulterium commissum dicebatur, non est accusata: nec pœnæ nec infamiæ subjici potuit, & multo magis cum & accusatorem vita esse functum proponas. P. P. Kal. Jun. SABINO II. & VENUSTO Conss. 241.

De absente.

XIII. Idem A. Sylvano.

ADulteram, si posteaquam crimen contra eam inchoatum est, provinciam excesserit, etiam absentem [10] inter reos recipi posse [11], explorati juris est. P. P. Non. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO Conss. 243.

De foro competente. De ea, quæ post adulterium nupsit.

XIV. Imp. GORDIAN. A. Aquiliæ.

SI dum in tuo matrimonio uxor tua esset, se adulterio polluit, in [12] ea provincia, in qua id [ipsum] factum est adulterium, more solito persequi debes. Nec enim ab ea [13], quæ jam nupta [&] adulterium passa est, exordium accusationis sumi potest, si [14] denunciatio criminis nuptias non præcessit. P. P. Non. Decembr. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De absente. De milite.

XV. Idem A. Hilarino militi.

SI quondam uxor tua, antequam crimine adulterii accusaretur, provinciam excessit, neque absens accusari potest [15], neque in [16] eam provinciam, in qua stipendium facis, transmitti jure deposcitur. Sane cum per occupationem militarem non licuerit accusare eam, solenniter poteris. Nec enim tempus, quo muneribus militaribus occuparis [17], vindictam tibi, quam maritali dolore percussus deposcis, debet auferre. P. P. IV. Id. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO Conss. 243.

In AUTHENT. ut nulli. §. Si vero quis. col. 9. tit. 17. al. 1. Novell. 134. cap. 5.

SI vero criminis commissi occasione latuerit, aut provinciam illam reliquerit, in qua deliquit, jubemus legitimis edictis à Judice vocari eum, & si non audiat, illa in eum procedere, quæ nostris legibus sunt definita. Si vero cognoscatur, quod in alia provincia degat, jubemus provinciæ illius Judicem, in qua crimen commissum est, epistola publica uti ad provinciæ illius Judicem, in qua delinquens degit. Ille vero, qui publicas susceperit literas, periculo suo, & officii sui comprehendet eum, & ad Judicem provinciæ transmittet, in qua peccavit, supplicii legitimi subjiciendum. Si vero, qui publicam epistolam susceperit, hoc facere, aut Officium ejus imperata neglexerit, tunc & ipsum Judicem tres libras auri, & Officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Sin autem Judex, aut aliquis Officialium suorum propter lucrum eum non comprehenderit, aut comprehendens non transmiserit, qui hoc feciſſe convincatur, spolietur cingulo, & exilio tradatur.

Si maritus desistat.

XVI. Impp. VALERIANUS, & GALLIENUS AA. Archesilao.

ABolitionem adulterii criminis postulans, Præsidem [18], in cujus officio accusatio fuerit instituta, adire debes. Cæterum erras tu marite existimans etiamsi simpliciter, id est, sine abolitione destitisses [19], Senatusconsulto [20] in persona tua futurum locum non fuisse: diversum enim Divi Principes sæpe sanxerunt. Quin hoc amplius scias, nullam fuisse tibi ulterius potestatem instituendi accusationes: quia & decreto Patrum, [&] lege Petronia [21] ei, qui jure viri delatum adulterium non pergit, nunquam postea hoc crimen deferre permittitur. P. P. XV. Kal. Jun. MAXIMO, & GALERIONE Conss. 257.

De lenocinio.

XVII. Idem AA. Victorino.

SIne metu legis Juliæ de adulteriis coërcendis revocare uxorem in matrimonium potes: cum nihil [22] amplius, quam libellos accusationis obtulisti: quia postea comperisse te affirmas, quod vana indignatione ad accusationem incitatus fueris. Is enim committit in pœnam quam lex certo capite denunciat, qui vel publice adulterio damnatum habet: vel adulteram sciens [23], ut ignorantiam simulare non possit, retinet uxorem. P. P. VI. Kal. Aug. ipsis AA. IV. & III. Conss. 258.

De polygamia.

XVIII. Idem AA. & VALERIANUS C. Theodoræ.

EUm [24], qui duas [25] simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia. In ea namque re non juris effectus, quo cives nostri matrimonia contrahere plura prohibentur, sed animi [26] destinatio cogitatur. Verumtamen ei, qui te ficto [27] cœlibatu, cum aliam matremfamilias in provincia reliquisset, solicitavit ad nuptias: etiam [28] crimen [29] stupri, à quo tu remota es, quod uxorem te esse credebas, ab accusatore legitimo solenniter inferetur. Cæterum res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonii simulatione deploras, restitui tibi omni exactionis instantia impetrabis à Rectore provinciæ: nam ea quidem, quæ se tibi, ut [30] sponsæ daturum promisit, quomodo repetere cum effectu potes, quasi sponsa? Accepta Id. Majis, *Antiochiæ*, TUSCO, & BASSO Conss. 259.

De absente.

XIX. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. ad Pompeianum.

QUamvis indubitati juris sit, quotiens adulterii crimen intenditur, præsentiam accusatoris præcedere oportere [31]: tamen quoniam ex literis tuis cognovimus Materiam Propositi viatoris uxorem, habitis quæstionibus, cum Juliano quodam adulterium commisisse, detectam sub ipsa prolatione sententiæ, Viatoris ipsius præsentiam [32] postulasse, non putavimus confecto pene judicio, facinore etiam agitata quæstione convicto, Propositum ab excubiis limitis revocandum. Dat. S. Non. Decembr. AA. & Conss.

De stupro.

XX. Iidem. AA. & CC. Didymo.

FOEdissimam [33] earum nequitiam, quæ pudorem suum alienis libidinibus prosternunt, non etiam earum, quæ per vim [34] stupro compressæ sunt, irreprehensa [35] voluntate, leges ulciscuntur: quin etiam inviolatæ existimationis esse, nec nuptias earum aliis interdici, merito placuit. P. P. III. Non. Octobr. ipsis IV. & III. A. Conss. 290.

De eo, qui per occupationes publicas accusationem instituere non potuit.

XXI. Iidem AA. & CC. Silano.

OB commissa adulteria, atque accusandas uxores, certa tempora, quæ utiliter [36] computari solent, præscripta sunt. Si igitur per occupationes [37] publicas accusationem instituere non potuisti, nec ante creditum tibi munus præscripta tempora transacta sunt: post depositam solicitudinem, qua detineris, integram accusandi potestatem habebis: ad quam cum vacare cœperis, properare debebis: nec effrenata licentia ad terrendam adversariam futuræ accusationis speciem prætendas. P.P. XIV. Kal. Novemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De meretrice.

XXII. Iidem AA. & CC. Oblimosi.

SI ea, quæ stupro tibi cognita est, & passim [38] venalem formam exhibuit, ac prostitutam meretricio more vulgo se præbuit: adulterii crimen in ea cessat. P. P. XII. Kalend. Novemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De servis. 1. De pecunia data ad redimendam litis vexationem, vel captandam impunitatem.

XXIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

SErvi [39] ob violatum contubernium [suum] adulterii crimine accusari non possunt. §. 1. Is autem, qui post [40] dissocium matrimonium uxorem licito jure duxit, obque intentatæ accusationis, ac potentis patrocinii metum, ei, qui accusationem instituerat, aurum & argentum dedit, ad recipiendum id, ulciscendamque turpis lucri cupiditatem, adire Præsidem potest, qui examinatis [partium] allegationibus, & inquisita fide veri, siquidem id ab eo, qui innocens est, ob illati criminis timorem datum esse cognoverit: quemadmodum sententiam formare debeat, ex evidentibus juris placitis instruetur. Sin vero constiterit corrupti matrimonii velut mercedem ad captandam impunitatem solutam [pecuniam] esse: eum, qui etiam adversus Senatusconsulti censuram cum fœdissimo flagitio accepit, puniri jubebit. P. P. Kalend. Novemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De injusto contubernio.

XXIV. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI ejus, à quo nunc adulterii rea postularis, contra juris formam contubernio [41] hæsisti, innumeris auctoritatibus te tueri potes.

De existimatione.

XXV. Iidem AA. & CC. Sossiano.

ETsi libidine intemperatæ cupiditatis ex Actorum lectione exarsisse te cognitum est: tamen cum ancillas [42] compressisse, & non liberas stuprasse detectum sit, ex hujusmodi sententia gravatam [43] potius [44] opinionem, quam infamia afflictam esse manifestum est. P. P. V. Id. Mart. TIBERIANO, & DIONE Conss. 291.

Si de statu accusati dubitetur.

XXVI. Iidem AA. & CC. Crispino.

QUoniam Alexandrum qui in crimen vocatur, etiam præscriptionem esse pollicitum eo nomine, quod accusator uxorem post deprehensum adulterium penes se habuisse videatur, & de statu suo agere nunc velle perspeximus: ita ordo [45] quæstionis dirimendus videtur, ut in primis [46] quidem de statu Alexandri quæratur: ita ut si liberum eum esse adhibita audientia deprehenderis, præscriptionis ei objiciendæ facias [47] potestatem. Sin vero eundem esse servum [48] cognoveris, remotis præscriptionis impedimentis, in adulterum crimen protinus debebis inquirere: ac si eum detectum in eo flagitio esse perspexeris, pœnam decernere quam in adulterii crimen legum sanctio statuit. Dat. V. Kalend. Septembr. AA. Conss.

De nuptiis inter adulteros.

XXVII. Iidem AA. & CC. Phœbo.

COmmissum antea adulterium cum eo cui se postea nuptiis [49] sociavit, velamento [50] matrimonii non extinguitur. P. P. XVIII. Kal. Januar. CC. Conss.

De exceptione temporis, lenocinii, & ordinis.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Concordio Proconsi. Numidiæ.

ITa nobis cordi pudor est, ut removeamus prisci juris ambages, & constituamus in adulterii quæstione, abolitis de medio cæteris præscriptionibus, præter quinquennii [51] temporis, & lenocinii [52] quod marito objicitur, exceptionem, illam [53] etiam quæ post solutum prius matrimonium ante denunciationem [54] nuptæ competit, fidem criminis nosci. Indignum est enim, ut ultionem pudoris [55] præstigia [56] versuti [57] juris excludant. P.P. Kalend. Jun. TUSCO & ANULINO Conss. 295.

---

1 *l.29.§.1 ff. eod.*
2 *l.31.§.1 ff. eod.*
3 Pacisci de adulterio non licet. *l.18. ff. de transact. 60. Ecl. 37. c.49.* vid. *Cujac. 6. observ.11. Hotom. 21. Illust. Cujac. 20. observ.10. Forcat.5. Cupid. num.2. Donel. ad d. l. 18.*
4 Paria sunt maritum prævaricari postquam accusaverit adulterum uxoris, & fugere inquisitionem veritatis, hoc est adulterii commissi. *Synops. eod. c.49.*
5 *Rei fugientis, Cujac. hic.* verum ita Græci legunt, ut hic excusum.
6 Adulterii tenetur qui pretium pro comperto stupro accepit. *l.29. §.2. ff. eod. l.5. ff. de cond. ob turp. l.37. in fin. de minorib. l.8. ff. quod met. causa.*
7 *l.11.§.10. l.26. ff. eod.* hodie potest. *Auth. prox. ff. eod.* vid. *Cujac.20. observ.15.* ubi de differentia *adulteri & adulteræ.*
8 Vid. Rittershus. in *expos. Novell. part.12. cap.5.* ANS.
9 Condemnatio adulteri, adulteræ, quæ accusata non fuit, non nocet: adde *l.17.§.6. vers. Si condemnatus. ff. eod.*
10 *l. 11. §.2. ff. eod.* dixi ad *l.3. ff. de accusat.*
11 Imo non potest. vid. *l.15. ff. eod.*
12 Forum adulterii criminis observa: In qua provincia mulier adulterium commisit, in eadem accusari debet. vid. *l.1. ff. ubi de crim.* adde *l.15. ff. eod.*
13 Imo ab ea, *l.5. ff. eod.*
14 *l.16. d. l.17. in prin. & §.6. ff. eod.*
15 Imo potest. *l.13. ff. eod.* potest, postquam adversus eam inchoatum est. antequam sit inchoatum non potest. *ut hic.*
16 Vid. *l.14. ff. eod.*
17 Vid. *l.21. ff. eod.*
18 Vid. *l.2. ff. de abolitionibus.*
19 *l.2.§.1. ff. eod.*
20 Turpilliano. *l.14. in fin. ff. eod.* & pœnæ quinque librarum auri. *l.3. in fin. ff. de prævaricat.* non tamen talionis.
21 Legis Petroniæ alterum cap. vid. in *l.11. in fin. ff. de sicariis.*
22 Vid. *l.5 ff. ad Turpill.*
23 *l.11. in fin. ff. eod. l.26. ff. de ritu.*
24 Bigamiæ varias pœnas vide apud Menochium *2. de arbitrar. jud. 5. casu.* 420.
25 Infamia notatur, qui duas simul uxores habet. vid. *l.2. ff. de incestis. l.1. in fin. ff. de his qui notant. §. 6. 7. Instit. de nupt. 4. Harmen. 4.* dixi ad *l.7. ff. de Judæis.* Imo pœna capitalis est. *Theoph. §.6. de nuptiis.* adde *Romanum singul. 533.* argumento ex hac lege ducto, ut dicetur.
26 Vid. *l. pen. ff. de concubinis.* vid. *Paul. 2. sent. 20. §. unic.*
27 Fictus cœlibatus. *l. 5. ff. de don. ant. nupt.*
28 Adulterium cum secunda muliere bigamus committit, ut ex hac particula colligit Menochius, *d. l.10. n.10.* vult enim hanc particulam *etiam*, implicare alium casum: perinde ac si dixisset Imperator: Non solum ille adulterium commisit, sed etiam stuprum.
29 Bigamiam jure civili capitalem esse hinc Romanus colligit *sing. 533.* cum stupri pœna sit capitalis.
30 *l.32. §. pen. ff. de donat. int. vir.*
31 *l. ult. ff. de accus.*
32 Etiam absente accusatore, reus præsens condemnari potest.
33 Quidam hanc legem referunt ad Tribadas seu fricatrices, de quibus vid. *Juvenal. Sat.6. Martial.1. Epig.58.* vid. *Pap.22. Arrest. 7. num. 2. Clar. 5. sentent. §. Fornicatio. vers. inter mulieres. Petrum Gregor. 6. syntag. 14.* sed male: agitur enim hac lege de mulieribus ultro se stupro dedentibus.
34 Vim passæ mulieri, nuptiis aliorum non interdicitur. *l. 13. §.7. l.39. ff. eod.* adde *Tiraquellum tract. de pœn. causa* 39. nec est hujusmodi mulier infamis, *ut hic.*
35 Integra voluntate vim mulier pati potest. Tolle voluntatem ex medio, omnis actus est indifferens. *Bald.*
36 *l.5. l.15. in fin. ff. eod. l.11. §.5. ff. eod.*
37 Marito reipublicæ causa occupato non currunt tempora ad accusandam uxorem de adulterio constituta.
38 Vid. *l.29. in fin. ff. eod.* πρὸς ἣν ἤδη πολλοὶ ἐπόρευσαν. Adulterii noa tenetur qui conjungitur ei quæ jam se multis meretricio more prostituit. *Synops. Basil. eod. cap.* 38. & *6. Harm. 2. §.21.*
39 *l. 24. ff. eod.* vid. *l.6. ff. eod. l.25. ff. de injur.*
43 Opinionis gravatæ & infamiæ differentia.
44 Verberibus eum affici qui cum ancilla propria rem habeat, ex novo jure Orientis refert Harmenopulus 6. c. 3. §.2.
45 Vid. *l.1. ff. de ord. cognit. l.1. ff. de off. rect. provin.*
46 Et ita quibusdam in causis civilis causa criminali anteponitur, *ut hic, & l.8. ff. ad l.2. C. Th. ad leg. Corn. Pap. de falso.*
47 Imo non est ei facienda. *l.2. §.7. ff. eod.*
48 Servi adulterii accusari possunt. *l.5. l.12. §.3. ff. de accus.*
49 Damnatis pœnam remitti, si ab aliqua muliere in matrimonium postulantur, hinc colligunt. *Rebuff. t. c.9. n.34. Pap.24. Arrest.10. num.14.* dixi *l.31. ff. de pœnis.* vid. *Tiraq. tract. de pœn.*
50 Dixi ad *Novell. 134. c.12.*
51 De qua vid. *l.5. eod.* Adulterii accusatorem repellit temporis exceptio, lenocinii & ordinis.
52 De lenocinio vid. *l.2. §.5. ff. eod. l.39. in fin. l.47. ff. solut. matrim.*
53 Ordinis scil.
54 *l. 14. ff. eod.*
57 Hac versutia

De quo primum accusandus est is cui adultera post matrimonium nupsit.
55 Id est, violatæ castitatis, quæ pudore retinetur. 56 Al. *præstigiæ.* sublata admittitur accusatio, si lege non reprobetur accusatoris persona & afferantur probationes per testes extraneos & domesticos, etiam cum quæstione. ut *l.32. ff. eod.*

Source : BIU Cujas

De domina caupona vel famula.

XXIX. Imp. CONSTANTINUS A. Africano.

QUæ [1] adulterium commiſit, utrum domina cauponæ, an miniſtra fuerit, requiri debebit, & ita obſequio famulata ſervili [2], ut plerumque ipſa intemperantiæ vina præbuerit: ut ſi [3] domina tabernæ fuerit, non ſit à vinculis juris excepta: Si vero potantibus miniſterium [4] præbuerit, pro vilitate [5] ejus, quæ in reatum deducitur, accuſatione excluſa, liberi, qui accuſantur, abſcedant: cum ab his fœminis pudicitiæ ratio requiratur, quæ juris nexibus detinentur, & *matrisfamilias* [6] nomen obtinent. Hæ autem immunes à judiciaria ſeveritate, & ſtupri & adulterii præſtentur, quas vitæ vilitas [7] dignas legum obſervatione non credidit. Supraſcripta. Dat. III. Non. Febr. *Heracliæ*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTINO CC. CONSS. 326.

De accuſatoribus. Pœna adulterii.

XXX. Idem A. ad Euagrium.

QUamvis [8] adulterii [9] crimen inter publica [10] referatur, quorum delatio in commune omnibus ſine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temere liceat fœdare connubia, proximis [11] neceſſariiſque perſonis ſolummodo placet deferri copiam accuſandi, hoc eſt patri, necnon patruo, & avunculo, quos verus dolor ad accuſationem impellit. Sed etiam his perſonis legem imponimus, ut crimen abolitione [12] (ſi voluerint) compeſcant. †. In primis [13] maritum genialis tori [14] vindicem eſſe oportet: cui quidem & ex ſuſpicione [15] ream conjugem facere licet: vel eam, ſi tantum ſuſpicatur, penes ſe retinere non prohibetur: nec inſcriptionis [16] vinculo contineri, cum jure mariti accuſaret, veteres retro Principes annuerunt. †. Extraneos [17] autem procul arceri ab accuſatione cenſemus: nam etſi omne genus accuſationis neceſſitas inſcriptionis adſtringat, nonnulli tamen proterve id faciunt, & falſis contumeliis matrimonia deformant. §. 1. Sacrilegos [18] autem nuptiarum gladio [19] puniri oportet. P.P. *Nicomediæ*, VII. Kal. Maji, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO CC. [IV.] CONSS. 326.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. Si vero quando col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 10.

SEd hodie [20] *adultera verberata* [21] *in monaſterium mittatur: quam intra biennium viro recipere licet. Biennio tranſacto, vel viro, priuſquam reduceret ream, mortuo: adultera tonſa monaſtico habitu ſuſcepto, ibi dum vivit, permaneat duabus partibus propriæ ſubſtantiæ liberis ſi habet applicandis: tertia monaſterio. Sed ſi liberos non habet, parentibus extantibus, hujuſmodi iniquitati non conſentientibus, tertia pars applicabitur: duæ monaſterio, quibus prædictis non extantibus, omnis ejus ſubſtantia monaſterio quæretur, pactis dotalium inſtrumentorum in omni caſu viro ſervandis.*

In AUTHENT. ut lic. ma. & aviæ. §. his quoque. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 15.

SI quis ei, quem ſuſpectum habet de ſua uxore, ter in ſcriptis denuntiaverit ſub præſentia trium teſtium fide dignorum, & poſt invenerit eum convenientem uxori ſuæ in domo ſua, vel uxoris, vel adulteri, vel in popinis, aut in ſuburbanis: ſine periculo eum perimat [22]. *Si alibi inveniat, tribus teſtibus convocatis tradat eum judici: qui nulla alia ratione quæſita habet puniendi licentiam. Si tamen in ſacro oratorio colloqui inveniantur, poſt tres ut dictum eſt, denunciationes: licet marito utraſque perſonas defenſori eccleſiæ tradere, aut aliis clericis, ut ad eorum periculum diviſim iſti ſerventur, donec judex cognoſcens hoc, mittat epiſcopo civitatis, quatenus ei iſti tradantur, ut debeat ſubire tormentum, ut nuncietur per eum ad præſidem provinciæ, qui ſecundum leges pœnam imponet legitimam.*

De venere maſcula.

XXXI. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad populum.

CUm [23] vir nubit [24], in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur, ubi ſexus [25] perdidit locum? ubi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? ubi Venus mutatur [26] in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur [27], jubemus inſurgere leges, armari jura [28] gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel qui futuri ſunt rei. P.P. *Romæ*, XVII. Kal. Jan. CONSTANTINO VIII. & CONSTANTIO CC. IV. CONSS.

De ſervis torquendis.

XXXII. Imppp. GRAT. VAL. THEOD. & ARCAD. AAAA. Cynegio P. P.

IN [29] adulterii qnæſtione ab omni [30] familia non ſolum mariti, ſed etiam uxoris, (quæ [31] tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulterium dicatur admiſſum) quærendum eſt ſine defenſione cujuſquam. Dat. III. Id. Decembr. *Conſtantinopoli*, ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

De repetitione dotis, vel alterius debiti.

XXXIII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

ADulterii [32] accuſatione propoſita, præſcriptiones civiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur, quæ occurrere, atque perſtrepere examini conſueverunt, juſſimus ſequeſtrari, nec earum [33] obice aliquid negotio tarditatis afferri: ſed accuſatione fundata, hoc eſt, cum conſtiterit quo jure, id eſt, maritine, an extranei, [quove] tempore accuſatio fuerit intromiſſa: diſcutiatur crimen, facti qualitas publicetur: cum & jurgia, quæ magnitudine ſuperantur [34], & civilis actio criminali jure poſtponatur, idem tamen, cum competere cœperit, habituri momenti, dummodo non obſit [huic] examini. Dat. VII. Id. Decemb. *Conſtantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO CONSS. 392.

De nuptiis inter accuſatos ſecutis.

XXXIV. Iidem AAA. Rufino P. P.

SI [35] qui adulterii fuerint accuſati, & obtentu proximitatis [36] intentata depulerint, per [37] commemorationem neceſſitudinis crimini fidem derogando, dum exiſtimatur *non debere credi, quod allegatur, vel non potuiſſe committi:* hi, ſi poſtmodum in nuptias, conſortiumque convenerint, facinus illud [in] quo fuerint accuſati, manifeſta fide, atque indiciis [38] evidentibus publicabunt. Unde ſi qui ejuſmodi reperti fuerint, juſſimus in eoſdem ſeveriſſime vindicari, & velut convictum facinus, confeſſumque puniri. Dat. II. Non. Decemb. *Conſtantinop.* THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

De divortio.

XXXV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P.P.

SI [39] mulier repudii oblatione ſine ulla legitima cauſa à ſe dati diſceſſerit, ne viduitatem ſtupri procacitate commaculet: accuſationem repudiato marito jure deferimus. Dat. XII. Kalend. Mart. *Ravennæ*, EUSTACHIO, & AGRICOLA CONSS. 421.

De manumiſſione ſervorum adulteræ poſt ejus mortem.

XXXVI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

LIbertatem ſervorum, qui ad dominium pertinent uxoris, vel mariti, vel parentum eorum: repudio miſſo propter ſuſpicionem criminis adulterii, legum conditores intra duorum [40] menſium ſpatium poſt miſſionem repudii dinumerandum ſuſpendi definiunt, propter tormentorum quæſtionem (ſi opus exegerit) eis imponendam. Si vero uxor [tua] matrimonio ſub præfato modo diſſoluto, rebus humanis exempta fuerit: nihil de tempore quouſque ſervos eos, propter memoratam cauſam permanere deceat, adjiciunt. Nobis vero neceſſarium eſſe videtur, certum tempus etiam in hoc caſu ſtatuere propter dotis quæſtionem, utrum in lucro marito cedat, an heredibus mulieris reſtituatur. Sancimus itaque duos [etiam] menſes poſt mortem mulieris ſervari, ut intra eos ante dicti ſervi [41] permaneant, & facultatem maritus habeat probationes adulterii per eos præſtare. Tranſacto vero memorato tempore licentiam habere heredem mulieris libertatem eis imponere: niſi per culpam ejus maritus prohibitus fuerit cauſam adulterii, tempore videlicet imminente, exercere. Dat. V. Kal. Novemb. *Conſtantinop.* poſt conſulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno ſecundo. 532.

De adulterii pœna.

XXXVII. *

Οἱ μοιχοὶ τυπτόμενοι καὶ κειρόμενοι, ἀνονησίαν ὀνειδιούσιν. Οἱ δὲ μέσοι καὶ ὑπάρχοι τῆς τοιαύτης ἀσελγείας γενόμενοι, τυπτόμενοι, διὰ μακρᾶς ἐξορίζεσθωσαν.

ADulteris [42] verberatis, & tonſis nares abſcinduntur. Nuncii vero & impii hujuſce facinoris adminiſtri, verberati, & tonſi in perpetuum relegantur.

TIT. X.

SI [43] QUIS EAM, CUJUS TUTOR FUERIT, CORRUPERIT.

Si tutor quondam committit ſtuprum cum adulta, debet deportari, bonis omnibus confiſcatis. Bald.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Baſſum Vicar. Italiæ.

SI [44] tutor pupillam quondam ſuam violata caſtitate ſtupraverit, deportationi ſubjugetur: atque univerſæ ejus facultates fiſci [45] juribus vindicentur, quamvis eam pœnam debuerit ſuſtinere, quam raptori leges imponunt. Dat. Prid. Non. April. *Aquil.* CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS. 326.

TIT. XI.

DE [46] MULIERIBUS [47], QUÆ SE PROPRIIS SERVIS [48] JUNXERUNT.

Servus, qui concubuit cum domina, debet comburi, & domina decapitari. Bald.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

SI [49] qua cum ſervo [ſuo] occulte rem habere detegitur, capitali ſententiæ ſubjugetur: tradendo ignibus [50] verberone [51]. †. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, ſit Officio copia nunciandi, ſit etiam ſervo licentia deferendi, cui probato crimine libertas dabitur. †. Filii etiam, quos ex hac conjunctione habuerint, exuti omnibus dignitatis inſignibus, in nuda maneant libertate: neque per ſe, neque per interpoſitam perſonam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris. †. Succeſſio autem mulieris ab inteſtato, vel filiis, ſi erunt legitimi, vel proximis cognatiſque deferatur, vel ei, quem ratio juris admittit. †. Id autem & quod ille, qui condemnatus eſt, & quod ex eo ſuſcepti filii quolibet caſu in ſua videantur habuiſſe ſubſtantia, mulieris dominio ſo ciatum, à memoratis ſucceſſoribus vindicetur. Dat. IV. Kal. Jun. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS. 326.

TIT. XII.

AD LEGEM JULIAM [52] DE VI PUBLICA [53], VEL PRIVATA [54].

Si ob viri debitum res uxoris pignori capiantur.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Pelitiæ.

OB [55] debitum viri, vel civile munus, res uxoris, qui pignori capiunt, vim contrahere videntur. Dat. Kal. Juliis, *Romæ*, ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

1 Adulterium an & quando admittatur in Tabernæ præpoſitam mulierem. *l. 1. C. Th. eod. 6. Harm. 2. §. 22. Syn. Baſil. eod. c. 63.*

2 *l. 25. §. eod.*

3 Adulterium commiſſum cum domina cauponæ, puniri poteſt, ſi ipſa per ſe vinum in taberna præbere ſolita eſt. adde *l. 47. ff. de ritu nuptiarum.*

4 *d. l. 25.*

5 Vinum per ſe potantibus præbere, vile & ſervile eſt miniſterium: unde negatur hic, adulterium cum ejuſmodi muliere committi. Nam leges bonæ exiſtimationis mulierum pudicitiæ proſpexerunt, nulla vilium & commiſeratione dignarum ratione habita. *Syn. Baſil. eod. c. 63.*

6 Vid. *l. 49. §. 4. ff. de leg. 3.*

7 Stuprum jure civili non committi cum meretrice, hinc colligunt. vid. *Clar. §. fornicatio 5. verſ. 1.*

8 *l. 2. Cod. Theod. eod.*

9 Adulterii crimen non omnibus ſine ullo diſcrimine intendere permiſſum eſt: ut ne volentibus temere liceat fœdare connubia, ſed ſolis proximis, maximeque neceſſariis perſonis, avo aut patri, fratri, patruo, avunculo: ſed inter omnes maxime viro. *6. Harm. 2. §. 4.*

10 Etiam hodie publicæ accuſationes adulterii ſunt. vid. *Cujac. 20. obſerv. 22.*

11 *6 Harm. 2.*

12 *l. 2. in fin. §. de abolit.*

13 *l. 2. § 8. l. 14. §. 2. ff. eod.* deinde *pater. d §. 2. ſocer. l. 11. §. 3. ff. eodem.* Quid ſponſus? vid. *l. 7. eod.*

14 Maritus tori genialis vindex eſſe debet: poteſt tamen mitius experiri cum adultero. vide *Papon. 22. Arreſt. 9. num. 12.*

15 *l. 2. §. eod.*

16 *Vide Nov. 117. cap. 15.*

17 Extranei hodie non accuſant de adulterio.

18 Id eſt, adulteros, deeſt hæc ſententia in Cod. Theod. quam tamen veriſimile eſt deſumptam ex *l. 4. C. Theod. quor. appell. non recipiuntur.*

19 *l. 9. §. eodem. l. 18. §. de tranſact. §. 4. Inſt. de publ. jud.* deportationis meminit *l. 4. §. de quæſtion.* vid. *l. 5. ff. de quæſt.* vid. *Cujac. 6. obſ. 11. 19. obſ. 39. & 20. obſ. 19. Hotom. 21. Illuſt.* hodie adultera punitur. *Auth. prox. §. cod.* dixi ad *Novell. 134. c. 10.*

20 Adulteri pœna olim deportatio. *l. 5. ff. de quæſt.* Hodie, hoc eſt, novo jure civili, adulterium punitur hac conſtitutione. Noviſſimo jure & conſuetudinario, quibusdam in locis fuſtigatione, exilio arbitrario punitur adultera: adulter ultimo ſupplicio, aliis locis adulterium mulieri & maſculo capitale. adde *Novell. 134. c. 10. Roman. ſingul. 31. Clarum in ſentent. §. adulterium.* De variis adulterii pœnis, vid. apud *authorem Synopſeos, eod. c. 67. Ferrand. 1. Explicat. 4.* vide omnino *Menoch. de arbitr. judic. centur. 5. c. 419.*

21 Pœna adulteræ nova.

22 Dixi ad *Novell. 117. c. 15.*

23 *l. 3. C. Theod. eod.* adde *Novell. 77. & 141. Goth.* Intellectum hujus legis vid. apud Rævard. *var. lib. 4. cap. 20.* Alciat. *parerg. lib. 10. cap. 11.* ANS. Damhoud. *prax. civ. c. 98.* Jul. Clar. *§. Sodomia. num. 4.* S.L.

24 Al. *nubit, in fœmina viros projectura, quid cupiat, &c. d. l. 3. nubit in fœmina viros paritura, quid cupiat. &c.* Hal. *nubit ut fœmina viris paritura: quid cupiatur, &c.* Rævar. *4. Var. 20.* Ita legi poteſt, *Cum vir nubit in fœmina viris porrectura quid cupiatur?* Vir nubere dicitur, quoties muliebria patitur: quoties contra naturam ſexus non agit, ſed patitur. *§. eod. ibid. Ubi ſexus perdidit locum,* hoc eſt, venerem in alteram formam mutare, *§. cod. ibi, ubi Venus mutatur in alteram formam.* viri corpus muliebriter conſtitutum alieni ſexus damnare patientia, nihil diſcretum habere cum fœminis, ſuum ſexum turpiter perdere & alienum expetere, ſacroſanctum hoſpitium virilis animæ fœdare. vid. *conſt. Valentin. apud Ruffin. tit. 5. collat. legum Moſaic.* Salvian. *lib. 7. de gubern. viri in ſemetipſos fœminas profitebantur.* Clemens 3. *Pædago.* ἄνδρες πεπόνθασιν καὶ γυναῖκας ὑπέρχονται. Lamprid. *in Heliog. ib. Nupſit,* inquit, *& coiit, ut & pronubum haberet.* Dion. *in Nerone,* συνεγένοντο ἄλλοι τῷ Νέρωνι Πυθαγόρας μὲν ὡς ἀνὴρ, Σπορὲς δὲ ὡς γυνή. Agebatur id genus infamiæ habitu (quod verbo *mutandi* aptiſſime hic oſtenditur) vultu & inceſſu fœmineis adſumptis, Salvian. *d. loco. Cum enim muliebrem habitum viri ſumerent & magis quam mulieres, gradum fingerent,* & poſt, *cum fœminæ teminum illigamentis capita velarent.* Lamprid. *ibid. Vultum eodem, quo Venus pingitur, ſebemate figurabat: corpore toto expolitus.* Id nemo Martiale melius expreſſit *l. 12. Barbatus rigido nupſit Calliſtratus Apro, Hac qua lege viro nubere virgo ſolet. Præluxere faces, velarunt flamina vultus, Nec tua defuerunt verba, Thalaſſe tibi: Dos etiam dicta eſt, Nondum tibi Roma videtur Hoc ſatis, expectat, nunquid & ut paria;* & hæc de maſculis. Fœminæ eodem quoque pene vitio aſſuetæ. Seneca *contr. Jactatur modo in puerilem, modo in muliebrem habitum compoſita. Lupanaria virorum eum in ſinem erant.* vid. *prædictam conſtit. apud Ruffin. tit. 5. coll. leg. Moſ.*

25 Ubi nulla habetur ratio ſexus à Deo diſtincti, *Paulus ad Rom. 1. verſ. 27.* ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, &c.

26 Vid. *Paul. ibi, v. 26.* μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν.

27 Nec invenitur.

28 Vide quæ dixi ad *Novell. 77. Novell. 141.*

29 *l. 4. Cod. Theod. eodem.*

30 *l. 3. §. cod* vid. *l. 27. §. 6. ff. eod. l. 8. §. 6. §. de repud.*

31 Et ita mitigatur durities *legis 12. §. 1. ff. qui & à quib.*

32 *l. 7. C. Theod. eodem.*

33 *l. 27. ff. rer. amot.* Quæſtione dotis petitæ ac ſimilium, adulterii quæſtio prorogari ſeu evitari non poteſt.

34 *Superant, d. l. 7.*

35 *l. 8. C. Th. eod.*

36 Vid. *l. 19. §. de epiſ. & cleric.* Audita eſt Mævia negans adulterium cum Titio commiſſum, vel eo ſolo quod Titius genere nimis propinquus ei eſſet. Si Mævia poſtmodum nubit Titio, præſumetur adulterium commiſiſſe, ut actu contrario ſubſecuto præſumatur aliquid in præteritum, quod alias erat incredibile. *6. Martial. 22.*

37 Præſumitur nemo cum proxima conſanguinea adulteria committere velle, *ut hic.* Quid ſi mulieris marito mortuo, cum ea poſt nuptias contrahat? præſumitur adulterium tum admiſiſſe, cum accuſaretur.

38 *l. ult. §. de probationibus.*

39 Plenior eſt hæc conſtitutio in lege 2. *C. Theod. de repud.*

40 Id eſt, ſexaginta dierum, *l. 3. §. eod.*

41 *l. 12. in fin. ff. qui & à quib. manum.* vid. *Cujac. 35. obſ. 23.*

42 Sumpta eſt hæc conſtitutio ex *60. Ecl. 37. c. 67. & 6. Harm. 2.*

43 *l. 9. C. Theod. §.* vid. *Nov. Leon. 34. Syn. Baſil. 37. tit. 11. ex tit. 57.* adde *l. 7. ff. de adult. Clar. §. fornicatio, verſ. cum pupilla.*

44 *l. un. C. Theod. eod. & 37. Ecl. 12. & lib. 60. tit. 57.*

45 *Nov. Leon. 34.* pupillæ addicit. *5. Harmenop. 11. §. 58. Goth.* Adde *l. 7. ff. de Adult.* vid. *la Roche deciſ. Tholoſan. lib. 4. tit. tuteurs 9. arreſt. 2.* Damhoud. *tit. de tut. & curat. mun. cap. 10. num. 71.* Choveron. *de publ. Concub. verb. de plagio, num. 34.* Jul. Clar. *l. 5. §. fornicatio. verſ. cum pupilla.* Montan. *de Tutel. cap. 31. effect. 8. num. 18.* ANS.

46 IX. *C. Theod. 9. & 60. Ecl. 37.* περὶ φθορίων παρθένων. *c. 68. & 6. Harm. 2. in fin. Clar. d. loco, verſ. mulieri etiam. Senec. 7. contr. 6. Inſt. de her. inſt. verſ. ſervum adulter 10. l. 12. §. 6. ff. qui & à quib. man.*

47 Aliud eſt in dominis, ſi ſe ancillis ſuis junxerint. vid. *l. ult. §. com. de man.*

48 Quid ſi libertis? vid. *l. 3. §. de nup.*

49 *l. un. C. Theod. eod.*

50 De ignis ſupplicio dixi ad *l. un. §. de Nili aggerib.*

51 Vox eadem eſt in *l. 6. §. de ſerv. fugit.*

52 De lege Julia ſcripſi ad *l. 1. §. 2. ff. de vi & vi.*

53 Dixi ad XLVIII. D. VI. & 8. *Inſt. de publ. jud.*

54 Dixi ad XLVIII. D. VII.

55 *l. 1. 2. §. ne uxor pro marito l. 24. §. de don. inter vir.*

Source : BIU Cujas

De tertia parte bonorum tutoru publicata.

II. Imp. ANTONINUS A. Vero.

TUtoris tui lege Julia de vi privata damnati, si tertia [1] pars [2] bonorum fisco vindicata est, tutelæ actionem pro ea portione adversus [3] fiscum dirige: modo si nulla præscriptio locum habeat. Nam successio [4] pro oneribus portionis suæ respondet [5]. P. P. XV. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De sponsa rapta, vel filio alterius incluso.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Bianori.

SI confidis sponsam [6] filii [tui] raptam esse, vel filium tuum inclusum [7]: instituere solenni more legis Juliæ de vi accusationem apud Præsidem provinciæ non prohiberis. P. P. VIII. Kal. Maji, *Veronæ*, AA. CONSS.

De delictu servorum. De verberibus.

IV. Iidem AA. & CC. Liberatio.

SI criminis accusationem propter res à servo raptas intentandam putaveris, non [8] contra dominum, sed contra eum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. Sed quoniam à Fiscinulo etiam te verberibus afflictum adseveras: si hominibus coactis [9] hoc fecerit, de hoc etiam, si legis Juliæ de vi privata reum deferendum putaveris, apud Præsidem provinciæ age, non ignarum, quemadmodum criminibus probatis res vindicari debeat. S. XVII. Kal. Jul. *Sirmii*, AA. CONSS.

De ingressu in possessionem fundi.

V. Iidem AA. & CC. Oploni.

IN [10] possessionem fundi licet creditor per vim ingrediatur, Juliæ legis vis privatæ reus deferri potest. S. VI. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De eo, qui vim facere tentat, & causam malorum præbet.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

QUoniam [11] multa facinora sub uno *violentiæ* nomine [12] continentur; cum [13] aliis vim inferre certantibus, aliis cum indignatione resistentibus, verbera cædesque crebro deteguntur admissæ: placuit, si forte quis, vel ex possidentis [14] parte, vel ex ejus, qui possessionem temere tentaverit, intereruptus [15] sit: in eum supplicium exerceri, qui vim facere tentaverit, & alterutri parti causam [16] malorum præbuerit: & non jam relegatione, aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale [17] excipiat, nec interposita provocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat. Dat. XV. Kal. Maji, *Serdicæ*, GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

De pœna non probantis crimen. De causa possessionis ante accusationem de vi decidenda.

VII. Idem A. ad Bassum P. U.

SI [18] quis ad se fundum, vel quodcunque aliud asserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: [aut] civiliter [19] super [20] possidendo agat, aut impleta solennitate juris crimen violentiæ opponat [21]: non ignarus, eam [22] [se] sententiam subiturum, si crimen objectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. Quod si [23] omissa interpellatione vim possidenti intulerit, ante [24] omnia violentiæ causam examinari præcipimus, & in ea requiri, quis ad quem pervenerit possidentem: ut ei, quem constiterit expulsum, amissæ possessionis jura reparentur: eademque protinus [25] restituta, [si criminalis quæstio agitetur,] violentus pœnæ non immerito destinatus in totius litis terminum differatur: ut agitato negotio [26] principali, si contra eum fuerit judicatum, in insulam deportetur, bonis [27] omnibus abrogatis. P. P. prid. Non. Octobr. *Romæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CONSS. 319.

De servis. 1. De utilibus personis. De his, qui sæpius deliquerunt. 2. De judice, qui legitimam pœnam non irrogavit.

VIII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Albinum P. U.

Servus, qui proprio motu vim intulit, debet mori: si hortatu, vel jussu domini, pœna mitigatur: & ideo damnatur in metallum. Bald.

SErvos [28], qui fecisse violentiam confessionibus testium aut propriis docebuntur, si id inscio domino commiserint: postremo supplicio deditos luere perpetrata censemus. Quod si illi metu atque exhortatione dominorum violentiam admiserint, palam est secundum [29] legem Juliam dominum infamem pronunciatum, loci ac originis propriæ dignitate [30] non uti: servos vero, quos furoribus talibus paruisse [31] constiterit, metallo post sententiam dedi. §. 1. Viles autem, infamesque personæ, & hi, qui bis aut sæpius [32] violentiam perpetrasse convincentur, constitutionum divalium pœna teneantur. §. 2. Judicem vero nosse oportet, quod gravi [33] infamia sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum distulerit, seu omiserit, vel impunitate [34] donaverit, aut molliorem [35] quam præstituimus, pœnam protulerit. Dat. prid. Non. Mart. *Mediolan.* VALENTIN. A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

De raptore, & eo qui raptori rem servat.

IX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Aureliano P. P.

CRimen [36] non [37] dissimile est rapere, & ei, qui rapuit, raptam [rem] scientem delictum servare [38]. Dat. III. Non. Mart. HONOR. X. & THEOD. VI. AA. CONSS. 415.

De Buccellariis, Isauris, armatis servis.

X. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato P. P.

OMnibus per civitates & agros habendi Buccellarios [39], vel Isauros [40], armatosque servos [41] licentiam volumus esse præclusam. Quod si quis præter hæc, quæ nostra mansuetudo salubriter ordinavit, armata mancipia, seu Buccellarios, aut Isauros in suis prædiis, aut juxta se habere tentaverit, post exactam centum librarum auri condemnationem, vindictam in eos severissimam proferri sancimus. Viri quoque Clarissimi provinciarum Rectores in speculis esse debebunt, ne quis audeat hæc statuta nostræ mansuetudinis in aliquo violare: scientes, quod ex dissimulatione [42], dignitatis & administrationis cingulo privabuntur, & post centum librarum auri multam, salutis vitæque suæ periculum sustinebunt: primatibus videlicet apparitionis suæ personis præter amissionem fortunarum suarum capitali quoque supplicio feriendis. Dat. V. Kal. Septembr. ANTHEMIO A. II. CONS. 468.

39 Buccellarii milites, corporis custodes, qui suis dominis adsistunt semper. Renatus, apud Gregorium Turonensem, Ocylla buccellarius Ætii, & interpretes Græci βουκελλάριος ὁ τῶν βουκέλλων. & in veteribus glossis, Adfecula, buccellarius: & lege Gothorum sive Wisigottorum 5. tit. 3. Si in patrocinio constitutus sub patrono aliquid adquisierit, medietas in patroni, vel filiorum ipsius potestate consistat: aliam medietatem buccellarius, qui adquisivit, obtineat: adde *Cujac. 2. Fend. 7. 8.* Alciat. 3. *disputt.* 20. apud Suidam Buccellarios esse ait Gallogræcos: & ab eodem Gallogræciam, Buccellariorum regionem dici. Is vero qui sub Theodosio juniore militiam Romanam descripsit, auctor est, Buccellarios equites fuisse in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem præerat: aliosque juniores dictos, alios seniores, ut existimare libeat, milites hosce cum missionem impetrassent, latrocinio & raptu vivere solitos. Turneb. 24. *adverss.* 25. & 26. *c.* 15. Mauricio, qui de militia Romana Græce scripsit, Buccellarios, equites armatos Zabis notat: & in agmine ante Imperatorem exercitus equitasse, hinc βουκελλαρικὸν βανδὰ apud eundem Mauricium. Meminit Zonaras Ducis Buccellariorum. Quidam à buccellato, pane militari, dici putant. his adde quæ de buccellariis alias scripsi. 40 De Isauris jam dixi ad *l.* 10. ff. *de feriis.* 41 *l.* 3. ff. *de vi publica.* 42 Dissimulanda non est legum executio præsidibus provinciarum vel judicibus.

TIT. XIII.

DE RAPTU [43] VIRGINUM, SEU VIDUARUM, NECNON SANCTIMONIALIUM.

Pro raptu mulieris honestæ imponitur pœna amissionis capitis. Et deprehensus in flagranti crimine, id est, in instanti, potest à conjunctis personis, & tutoribus & curatoribus mulieris occidi impune, & fugiens ubicumque comprehendi potest. Bald.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni Magistro offic.

RAPTORES [44] virginum [45] honestarum, vel ingenuarum, sive jam desponsatæ [46] fuerint, sive non, vel quarumlibet viduarum [47] fœminarum, licet [48] libertinæ, vel servæ alienæ sint, pessima criminum peccantes, capitis [49] supplicio plectendos decernimus: & maxime, si [50] Deo fuerint virgines, vel viduæ dedicatæ: quod non solum ad injuriam hominum, sed etiam ad ipsius Omnipotentis Dei irreverentiam committitur: maxime cum virginitas, vel castitas corrupta restitui [51] non possit. Et merito mortis damnantur supplicio: cum nec ab homicidii [52] crimine hujusmodi raptores sint vacui. Ne igitur sine vindicta talis crescat insania, sancimus per hanc generalem constitutionem, ut hi, qui hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium [53] invasionis tempore præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagranti crimine comprehensi, & à parentibus [54] virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet fœminarum, aut earum consanguineis [55], aut [à] tutoribus [56], vel curatoribus, vel patronis, vel dominis convicti interficiantur. †. Quæ multo magis [57] contra eos obtinere sancimus, qui nuptas [58] mulieres ausi sunt rapere: quia duplici [59] tenentur crimine, tam adulterii [scilicet] quam rapinæ: & oportet acerbius [60] adulterii crimen ex hac adjectione puniri. Quibus connumeramus etiam eum, qui saltem sponsam [61] suam [62] per vim rapere ausus fuerit. †. Sin autem post commissum tam detestabile [63] crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri [64] excelsi Præfecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in provinciis autem tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones, necnon vir spectabilis Præfectus Ægypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, nec non alii cujuslibet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas & juri cognitas probationes sine [65] fori præscriptione durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. †. Quibus, & si appellare [66] voluerint, nullam damus licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ [67] legis definitionem. §. 1. Et si quidem ancillæ [68], vel libertinæ sint, quæ rapinam passæ sunt, raptores tantummodo suprædicta pœna plectentur: subtantiis eorum nullam deminutionem passuris. Sin autem in ingenuam [69] personam tale facinus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam immobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum [sodalium, comitum, vel sequentium [70],] qui eis auxilium præbuerint, ad dominium [71] raptarum mulierum liberarum transferantur providentia judicum, & cura parentum [72] earum, vel maritorum, vel tutorum seu curatorum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter [73] raptorem legitime conjungentur, in dotem mulierum liberarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, procedere: sive maritum nolentes accipere, in sua pudicitia manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari: nemine Judice, vel alia quacunque persona hoc audente contemnere. †. Nec

43 IX. *C. Theod.* 24. 25. 6. *Harmenop.* 60. *Ecl.* 58. adde *Nov.* 143. 150. *Novell. Leon.* 35. vid. *Clar.* 5. *fent.* §. *Raptus.* 5. *Exit.* 17. Adde Raptus crimen publicum esse. *l.* 4. ff. *de noxalibus* §. 8. *Inst. de publicis judiciis.*

44 *Ecl. d. loco.* §. 8. *verf. Sin autem Inst. de pub. jud.*

45 *Ecl. d. loco. d. verf. Sin autem. Harm. d. loco. l.* 5. §. 2. ff. *de vi publica.* Goth. Intellect. hujus leg. vid. apud Trevisan. *l.* 2. *decif.* 17. 26. 33. 40. 41. & *decif.* 25. Si vir rapiat virum vel mulier mulierem non habet locum. Damhoud. *praxi crimin. c.* 97. *n.* 17. Jul. Clar. §. *raptus. num.* 3. Decian. *lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 27. ANS.

46 *Harm. Ecl. d. loco.*

47 *Ecl. Harm. d. loco, l.* 1. *C. Theod. eod.*

48 *Harm. Ecl. d. loco.*

49 Pœna raptus. Quid si raptor cum rapta non coiit? punitur hac lege, si cum non posset, noluerit: secus si ultro pœnituerit: tunc enim arbitraria pœna puniendus est. vide Clar. 5. *fent.* §. *raptus. verf. sed quid.*

50 *l.* 2. §. 4. *l.* 5. *l.* 54. ff. *de epifc. & cleric.*

51 Dixi ad *l.* 31. ff. *de reg. jur. c. St Paulus* 32. *quæft.* 5. adde *Arift. 6. Ethic. in fin.*

52 Raptor ab homicidii crimine non est vacuus.

53 De raptus conscriis & complicibus.

54 De parentibus, vid. *d. l.* 54.

55 De consanguineis: Consanguineus consanguineæ raptorem potest in ipso raptu interficere.

56 Tutor raptorem pupillæ suæ potest in ipso raptu interficere. 57 Gravior est raptus in nuptam quam non nuptam; Duplex enim crimen hic concurrit, & ideo gravius puniendum. 58 De nuptæ raptu. 59 Duplex crimen majorem pœnam meretur, quam quod simplex est. 60 Acerbius puniuntur duplicia crimina quam simplicia. 61 De raptu sponsæ. 62 Sponsam suam per vim rapere non licet. Rapere virginem, vel viduam, etsi sponsam non licet: neque quis potest eam etiam consentiente quidem ejus patre ac crimen remittente, uxorem ducere. *6. Harm. 7.* §. 1. Quidam tamen putant hanc vocem *sponsam*, suppositam subdititiamque esse, arg. *Novell.* 143. *l.* 2. 3. *C. Theod. de raptu. Novell. Leon.* 35. *c. si quis virginem, c. denique* 36. *quæst.* 2. hac sententia, Neminem suæ sponsæ raptorem esse: *Goth.* Adde *cap. pen. extr. de raptorib.* Thom. Zancher. de matrimonio *lib.* 7. *disputat.* 12. *num.* 15. ANS. 63 Raptus detestabile crimen. 64 Raptores conquirendi.

65 Raptori fori præscriptio denegatur. *d. l.* 54. *verf. Sin autem.* adde *l.* 1. ff. *ubi de criminibus.*

66 Raptor appellare non potest. 67 *l.* 1. *verf. Raptor autem. C. Theod. de raptu virg.* 9. *tit.* 24.

68 Ancillam vel libertinam rapientis pœna. 69 Ingenuam rapientis pœnæ. Hoc quidam adjiciunt, scorto abrepto arbitrariam pœnam infligi. vid. *Clar. d. loco. verf. quæro nunquid.*

70 Sequi interdum crimen est. 71 Adde *l.* 54. *verf. bona autem. Novell.* 143. nisi raptori nupserit: Tunc enim bona ad parentes raptæ, qui raptui non consenserunt: vel his deficientibus ad fiscum deferuntur. *d. Novell.* 143. & *Nov.* 150. adde *verf. Etsi non* ff. *eod.* 72 Raptum mulieris cui vis illata sit, vindicant fratres, parentes, tutores, curatores, *ut hic. 6. Harmenop. 7.* §. 3.

73 Raptam raptori nubere non licet. Olim si nupsisset pœnæ causa, rapta per lictorem deducebatur ad raptorem. *Quintil.* quod & Pontifices reduxisse videntur, permisso matrimonio inter raptam & raptorem. *c. ult.* x. *de raptoribus.* Quid eo casu bona raptoris cui cedunt? fisco; & ita putat *Clarus d. loco verf. Quæro.* non habita ratione matrimonii jure canonico permissi.

1 Vid. *l.* 1. ff. *de vi privat.* §. 8. *Inst. de pub. jud.* Fiscus pro quota bonorum ad eum delata tenetur creditoribus, *ut hic.* Demus fiscum majori Titii filio successisse jure municipali, sorores arbitrio fratris majoris natu dotari: Num tenetur fiscus filias dotare? Cum lis ea moveretur Rothomagi anno 1563. coram Carolo IX. Francorum rege, tunc primum majore declarato pronunciatum fuit in re ita dubia adversus fiscum. vid. *tom.* 2. *conft. Gal. tit.* 1.

2 Vid. quæ scripsi ad *l.* 15. ff. *de donationibus.*

3 Vid. *l.* 1. ff. *de fidejussorib. l.* 1. ff. *de vi privata.*

4 *Successor*, quidam ita legunt.

5 Fiscus heredis loco habetur. dixi ad *l.* 128. §. 1. ff. *de reg. jur.* vid. *Roland. à Valle* 1. *conf.* 31. *num.* 33.

6 De raptu sponsæ potest agi legibus Juliis.

7 *l.* 5. ff. *de vi publica.*

8 In criminalibus noxalis actio non datur in dominum.

9 *l.* 10. §. 1. ff. *de vi public. l.* 3. 4. §. 1. ff. *de vi privata.*

10 *l.* 6. 7. ff. *eod.* vid. *l.* 7. *verf. quod si omissa.* ff. *eodem. l. ult.* ff. *de vi privata.* adde *l.* 3. ff. *unde vi.*

11 *l.* 1. *verf. quoniam. C. Theod.*

12 Violentiæ nomen.

13 Vi facta, si cædem fieri contigerit, sive ab iis qui vim inferunt, sive ab iis, qui patiuntur, ille supplicio subjiciatur, qui vim inferre ausus est. Ipse enim eam causam dedit. *Synopf. Basil.* 10. *tit.* 2. *ex tit.* 18. *c.* 13.

14 Vid. *l.* 5. ff. *eod.*

15 Si cædes vi illatæ mixta, pœna vis illatæ, capitalis, *ut hic*, & ff. *eod.*

16 Causam dans cædi, vel damno, cædem & damnum intulisse videtur. Cædes auctori vis inferendæ imputatur. *l.* 7. 9. *l.* 51. ff. *ad l. Aquil.* Pone: mandavit Seius Titio, ut domum Baji ingrederetur: hoc facto non Titius ipse, sed ejus mandato, vel rogatu, Sempronius domum ingressus est, quæritur utrum Seius teneatur? Hippolytus Marsilius *conf.* 67. *num.* 36. teneri negat: & huic legi locum esse putat, si primus tantum mandatarius ingrediatur: ut cum hæc lex odiosa sit, non sit ad alias personas extendenda.

17 Alias ordinaria vis illatæ pœna, deportatio. §. 8. *Inst. de pub. jud.*

18 *l.* 3. *C. Theod.*

19 De vi duobus modis agitur. Civiliter per interdictum *unde vi*, criminaliter, legibus Juliis. *l.* 4. ff. *unde vi. l. unic.* ff. *quando civil. act. l.* 1. §. 2. ff. *de vi.* Cum de vi criminaliter agitur, possessorium judicium cum criminali nihil commune habet, *ut hic.* 20 *l.* 5. ff. *eod.* 21 Hinc nascitur *exceptio spolii*, de qua vid. Oldend. *c.* 13. *de except. Gloss. c.* 2. *de ordine cogn.* Spoliato agenti interdicto *recuperandæ possessionis* exceptio domini objici non potest, etiamsi in continenti de dominio probare velit, & ad id probandum se ultro offerat, *ut hic*: Cujus sententiæ quinque exceptiones vide apud Socinum *reg.* 123. 22 Pœnam talionis, *l.* 17. ff. *de accus.* 23 Vid. *l.* 5. ff. *eod.* 24 Vide quæ not. ad *l.* 156. §. 1. ff. *de reg. jur.* vid. *Cujac. 5 obs.* 15. 25 Spoliatus ante omnia restituendus, *ut hic*, & *c.* 2. *c. in litteris. 5. ext. de restit. spol.* Cujus sententiæ vide duodecim exceptiones apud Socinum *reg.* 379. 26 Vid. *l.* 10. ff. *de jud.* 27 Testari non potest, qui de vi damnatus est, 1. *Harm.* 1. §. 27. 28 *l.* 4. *C. Theod. eod.* adde *l.* 157. ff. *de reg. jur.* Vim admittens servus inscio domino, punitur. ipse, non dominus: voluntate domini admittens, punitur quoque: ipse vero dominus si in dignitate positus sit, dignitatem amittit, & sit infamis, sin vilis vel infamis: vel alias quidem in dignitate constitutus, sed tamen sæpius vim admisit, pœna de vi tenetur. *Synopf. Basil.* 10. *tit.* 2. *ex tit.* 18. *c.* 13. 29 Infamis sit lege Julia de vi damnatus. 30 *l.* 1. ff. *de vi priv.*

31 Jussus domini in atrocibus delictis non excusat. vid. *l.* 157 ff. *de reg. jur.* 32 Perseverantia in delictis graviter punitur. *l.* 28. §. 3. ff. *de pœnis.* 33 Vim apud se probatam punire negligens, aut mitius puniens judex infamia notatur. *Syn. Basil.* 10. *tit.* 2. *ex tit.* 18. *c.* 13. 34 Impunita delicta esse non oportet. 35 Pœnas legibus constitutas mollire judex non potest.

36 VI. *Harm.* 7. *cap.* περὶ τῶν ἐξ ἁρπαγῆς, &c. 37 Paria sunt rapere, & raptas res scienter servare. vid. *hic*, 6. *Harm.* 6. §. 8. 38 Iterata delicta, & sæpius delinquentes, seu perseverantes, gravius puniuntur. *l. capitul.* 28. §. *solent* 3 ff. *de pœnis.* vid. *l.* 1 ff. *de receptat. Paul.* 5 *fent.* 28. §. 1.

Source : BIU Cujas

1 Rapta raptori nubere non potest. adde 6. *Harm.* 1. §. 1. Goth. Et *Nov.* 105. facit *c.* 3. *q.* 2. *per tot.* Concilium tamen Trident. hanc prohibitionem restringit, donec rapta permanserit in potestate raptoris. *Sess.* 24. *de reform. matrim. c.* 6. ANS.

2 Hostili more conjugia non sunt ineunda.

3 Parentum consensus in nuptiis liberorum requiritur. vid. *quæ scripsi ad l.* 25. *ff. de ritu.*

4 Raptus pœna, mors & bonorum amissio.

5 Comites raptoris puniuntur.

6 De conscii & ministris raptoris, *vid. Novell. Leon.* 70.

7 De susceptore raptoris.

8 De his qui raptori opem ferunt.

9 Fœminæ raptus auxiliatrices tenentur etiam hac lege. Clarus tamen negat mulierem virum libidinis causa rapientem teneri hac pœna. 5. *sent.* §. *Raptus. vers. sed*

†. Nec [1] sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur à nostra serenitate licentia eis consentire, qui hostili [2] more in nostra republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicunque uxorem ducere voluerit, sive ingenuam, sive libertinam: secundum nostras leges, & antiquam consuetudinem, parentes [3], vel alios, quos decet petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium. §. 2. Pœnas autem, quas prædiximus, id [4] est, *mortis, & bonorum amissionis*, non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati [5] in ipsa invasione, & rapina fuerint, constituimus: cæteros autem omnes, qui conscii [6], & ministri hujusmodi criminis reperti, & convicti fuerint, vel qui eos susceperint [7], vel quicunque opem [8] eis tulerint, sive masculi, sive fœminæ [9] sint, cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ tantummodo capitali subjicimus, ut huic pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus [10] sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Si enim ipsi raptores metu, vel atrocitate pœnæ ab hujusmodi facinore se temperaverint, nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquetur: quia hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum dedecus sese prodere: parentibus [11] (quorum maxime vindictæ intererat) si patientiam præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plectendis. §. 3. Sed & si quis inter hæc ministeria servilis [12] conditionis fuerit comprehensus, citra sexus discretionem eum concremari [13] jubemus: cum hoc etiam Constantiniana lege recte fuerit prospectum. Omnibus legis Juliæ capitulis, quæ de raptu virginum, vel viduarum, sive sanctimonialium, sive in antiquis legum libris, sive in sacris constitutionibus posita sunt, de cætero abolitis, ut hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quam de sanctimonialibus [14] etiam virginibus, & viduis locum habere sancimus. Dat. xv. Kal. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS 528.

10 Pœna raptus locum habet etiamsi mulier ipsa raptui consenserit. vid *Clar. d. loco vers. adde quod pœna.* Quid si citra raptoris ullas persuasiones raptori sponte, neque coacta consentiat? Hippolytus Marsilius *cons.* 61. *n.* 23. nuptias hoc casu impediri scribit: & ea facti specie, hanc constitutionem coërcet atque restringit. 11 Pater raptum filiæ raptori remittere non potest. adde *Novell.* 143. *c.* 1. *vers. Illo quoque. Nov.* 150. 12 Servi raptoris aut raptui adsistentis pœna, exustio, *ut hic*, quod ad raptum dominarum referunt Græci, ut nimirum ignis supplicium subeat servus, qui raptus dominæ suæ conscius & particeps fuerit. 6 *Harm.* 7. *Ecl. d. loco in fin.* 13 De ignis supplicio dixi ad *l. un.* ℑ. *de Nili agger.* 14 *l.* 5. *l.* 54. ℑ. *de epis. & C. Theod. de raptu & matrim. sanctim.*

TIT. XIV.

DE EMENDATIONE SERVORUM. [15]

Dominus servum potest castigare, sed non dolo malo occidere. Bald.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum.

SI [16] virgis [17] aut loris [18] dominus servum afflixerit, aut custodiæ causa in vincula conjecerit: dierum distinctione [19] sive interpretatione depulsa, nullum criminis metum servo mortuo sustineat. Nec vero immoderate [20] suo jure utatur: sed tunc reus homicidii sit, si voluntate eum ictu fustis [21] aut lapidis cæciderit: vel certe telo usus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel jussione [22] tetra præcipitandum esse mandaverit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniaverit pœnis publicis corpus, ferarum unguibus [23] latera persecando [24], vel exurendo [25] oblatis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere sævitia immanium Barbarorum. Dat. v. Id. Maji, *Romæ*, CONSTANTINO A. & LICINIO CONSS. 312.

15 9. *C. Theod.* 12. *Rufinus* 2. *coll. leg. Mosaï. l.* 2. *ff. de his qui sunt sui* §. 2. *Instit. de his qui sunt sui. 6. Harm.* 9. §. *liv τις ὑβριν οἰκείαν. l.* 1. §. 8. *ff. de off. præf. urb.*

16 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

17 Dominis in servos virga, lora, vincula permittuntur, at non fustes, lapides, tela, venena, ferarum ungues, ignes.

18 Λόρις ἡ βάσδις 36. *Ecl. c. περὶ πατροκτόνων ex tit.* 39. *c.* 3. Supplicium erat servile. Terent. *in Adelph. operire loris. S. loris liberi? Æ. sic erit*, ad *l.* 8. ℑ. *de repud.*

19 Vid. *Exod.* 20. 20 Nemo suo jure immoderate uti debet. 21 Aliud fustis, aliud virga. *l.* 2. *Cod. Theod. de cursu publico.* 22 De Vedii Pollionis immanitate, servos murenis invadendos objicientis, vid. Tertull. *lib. de Pallio*, Senecam 3. *de ira* 40. & 1. *de clementia* 18. & 9. Plinium 23. adde & aliud de immanitate dominorum ex *l.* 11. §. 1. & §. *ult. ff. de sicariis.* 23 *Ferarum vestigia*, ita legit *d. l.* 1. & alibi, *ungulis sulcantibus latera*, *l.* 7. *in fin.* ℑ. *de maleficis. Tert. in Scorpiaco: Alios ignis, alios gladius, alios bestiæ Christianos probaverunt, alii fustibus interim & ungulis insuper degustata martyria in carcere esuriunt. Et in libro de jejunio: Contra ungulas Cornecus: & in Apologet.* 12. *ungulis deradatis latera Christianorum*, & cap. 30. *Sic itaque non ad Deum passos ungulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladii gutturа detruncent, bestiæ insiliant.* Hinc apud Ammianum 14. *unguibus multari*: & Glossis, ungulæ ὄνυχες εἰ δὲ τὰ βασανιστήρια. *Ferrum in ungues ferarum compositum. Eædem Scorpio quod arcuato vulnere in corpus figantur. Tertull. in Scorpiaco. Isidor.* 24 Persulcando.

25 Seneca, *in Regnum Fortunæ & quidem durum pervenimus Illius arbitrio digna atque indigna passuri, Corporibus nostris insolenter, contumelioſe, crudeliter: alios ignibus perurit, vel in feras admotos excruciat.*

TIT. XV.

DE EMENDATIONE PROPINQUORUM [26].

Propinquis senioribus licet corrigere minores errantes, nisi facti atrocitas exigat judicium ultionis judiciariæ. Bald.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Senatum.

IN [27] corrigendis minoribus pro qualitate delicti seniorибus propinquis [28] tribuimus potestatem: ut quos ad vitæ decora, domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat: Neque [29] nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure [30] patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, & privata animadversione compescat. †. Quod si atrocitas facti jus domesticæ [31] emendationis excedat, placet enormis [32] delicti reos dedi Judicum notioni. Dat. prid. Kal. April. VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

26 9. *C. Theod.* 13. 27 *l. un. C. Theod.* 28 Propinqui seniores propinquos juniores pro qualitate delicti corrigere possunt: ut ea parte senioribus propinquis in juniores sua quasi jurisdictio sit. 29 Propinqui seniores quibus jus est propinquos juniores castigare, modum in castigando excedere non debent, sed in puniendo eam servare rationem quam parentes in liberos servare solent: ut ne plus extraneo in extraneum, vel propinquo in propinquum sibi sit commissum, quam parentibus in liberos sit permissum. 30 *l.* 16. §. 2. *ff. de pœnis.* Nov. Leonis. Quod in dubio magis præsumitur, quam nocendi. vid. *Alc.* 1. *præsumpt.* 3. adde *l.* 3. ℑ. *de patr. potest.* 31 Domestica emendatio, vid. quæ notavi ad *Novell.* 117. *cap.* 14. 32 Seu nimiæ sævitiæ. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. ad l. Aquil. l.* 7. §. 3. *ff. de injuriis. l.* 5. *ff. ad l. Pomp. de parricid. l.* 2. *ff. de sicariis.*

TIT. XVI.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS [33].

De eo, qui non animo occidendi percussit.

I. Imp. ANTONINUS A. Herculiano, & aliis militibus.

FRATER [34] vester rectius fecerit, si se Præsidi provinciæ obtulerit. Qui si probaverit *non* [35] *occidendi animo hominem à se percussum esse*, remissa homicidii pœna, secundum disciplinam militarem sententiam proferet: crimen enim contrahitur, si & voluntas [36] nocendi intercedat. Cæterum [37] ea quæ ex improviso [38] casu [39] potius [40] quam fraude accidunt, fato [41] plerumque non noxæ imputantur. P. P. II. Kal. Febr. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

33 Dixi ad *l.* 48. *ff.* 8.

34 Sumpta est hæc constitutio ex Codice Gregoriano *lib.* 4. *tit. ad l. Corn. de sicariis.* uti constat ex fragmentis Rufini 1. *collat. leg. Mosaic.* Goth. Hæc l. canonizata est in *cap. frater vester* 50. *distinct.* ANS. 35 Animus homicidam facit. *l.* 5. ℑ. *de injuriis.*

De eo, qui salutem suam defendit.

II. Imp. GORDIANUS A. Quintiano.

IS, qui aggressorem [42] vel quemcunque [43] alium in dubio vitæ discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factum calumniam metuere debet. P.P. III. Non. April. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

III. Idem A. Quintiano.

SI quis percussorem [44] ad se venientem gladio repulerit, non ut homicida tenetur: quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur.

IV. Imp. GALLIENUS A. Monatio.

SI (ut allegas) latrocinantem [45] peremisti: dubium non est, eum qui inferendæ cædis voluntate præcesserat jure cæsum videri. P. P. III. Kal. Febr. VALERIANO & LUCINIO CONSS. 266.

Post hanc legem subjicitur in Basilicis lex quarta, videntur enim basilici authores secundam, & tertiam hujus tituli una complecti, quæ est ejusdem tituli in Basilic. 20. *illius autem, quæ hic omissa est, atque in Basilicis inter constitutiones refertur, ea sunt verba Cujacio interprete.*

LICEAT [46] cuilibet aggressorem [47] nocturnum in agris, vel obsidentem vias, atque insidiantem prætereuntibus, impune occidere, etiamsi miles sit: melius namque est his occurrere, & mederi, quam injuria accepta vindictam perquirere.

De casu fortuito.

V. Exemplum sacrarum literarum DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. [48] Agatho [49].

EUm, qui adseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito [50] fecisse, cum calcis [51] ictu mortis occasio [52] præbita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni metu, ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione [53] nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. VII. Kal. Decemb. *Sirmii*, ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De ætate.

VI. Iidem AA. & CC. ad Agotium.

SI quis te reum legis Corneliæ de sicariis fecerit, innocentia [54] purgari crimen, non adulta [55] ætate defendi convenit. S. VI. Kal. Novembr. *Romæ*, CC. CONSS.

De eo, qui cum telo ambulavit.

VII. Iidem AA. & CC. Philisco.

IS, qui cum [56] telo ambulaverit hominis necandi causa [57], sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, legis Corneliæ de sicariis pœna coërcetur [58]. S. VII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De infante.

VIII. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Probum P. P.

SI [59] quis necandi infantis [60] piaculum aggressus [61], aggressave sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum. P.P. VII. Februar. *Romæ*, GRATIANO A. III. & EQUITIO CONSS. 374.

De servis torquendis.

IX. Imppp. GRAT. VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAAA. Cynegio. P. P.

SI forte mulier marito [62] mortis parasse insidias, vel quovis alio genere voluntatem occidendi habuisse inveniatur, vel si forte maritus eodem modo infectetur uxorem: in eadem quæstione [63] ab omni familia non solum mariti, sed [64] etiam uxoris suæ (quæ tamen tunc temporis domi fuerit,) quærendum est, sine cujusquam defensione. Dat. Id. Decemb. ARCAD. A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

36 Voluntas distinguit maleficia. vid. quæ dixi ad *l.* 53. *ff. de furtis.*

37 Sumptum ex eodem Codice Gregoriano *d. tit.* sed ex constitutione Alexandri: ut hæc constitutio composita sit ex duabus Gregorianis, & quidem diversorum principum, nec unius Antonini, *ut hic*, legitur.

38 Improvisa excusationem merentur.

39 Homicidium casu admissum non punitur lege Cornelia de sicariis. adde *l.* 5 ℑ. *eod.*

40 Fraus præviderі potest: casus est improvisus, *ut hic.*

41 Fato imputari. adde *l.* 5. ℑ. *eod.* Fato autem imputari hic dicuntur, quæ causis ex occultis sunt: quæ extra facientem sunt posita: unde fato hic noxa opponitur.

42 *l.* 3. *l.* 4 ℑ. *eod. l.* 4. *l.* 5. *ff. ad l. Aquil.* 6. *Harm.* 6. *in fin.* 36. *Eclog. περὶ φόνων ex tit.* 39. *cap.* 18. Hinc nascitur exceptio justi homicidii. vid. *Grivald. in tractatu de Homicidio*, *Papon* 2. *Notar.* 7. *Clar.* 5. *sent.* §. *ult.* 9. 60. *Mynsing.* 5. *observ.* 17.

43 Puta stuprum per vim inferentem. 6. *Harmen.* 6. §. 20.

44 Vid. *Paul.* 5. *sent.* 23. §. 3. 6. *Harm.* 6. *Ecl. d. loco. cap.* 19.

45 Aggressorem, *l.* 2. ℑ. *eod. l.* 4. *l.* 8. ℑ. *eod.* percussorem, *l.* 3. ℑ. *eod.*

46 Homicida non est, qui aggressorem in vitæ discrimine constitutus, interficit, nec primum ictum quis expectare debet, quia irreparabilis esse potest. *Bald. l.* 1. ℑ. *unde vid. Corsetus singulari Mutus. Marsilius l.* 1. *ff. de sicariis & consil.* 41. *in fin.* Goth. Hæc l. verbotenus canonizata est *dist.* 50. *cap.* 46. ANS.

47 Vid. *l.* 2. ℑ. *eod. Ecl. d. loco, c.* 19. 6. *Harm.* 6. §. 17.

48 *Habe Agathon Mosaic.* Ejusmodi salutationem *Habe, id est, Ave.* principes solebant præmittere quoties ad judices scribebant. vid. *Cujac.* 10. *obs.* 15. 49 Plures sunt leges ad eundem Agathonem scriptæ, *ut l.* 15. ℑ. *de pœnis*, *l.* 22. ℑ. *de probat. l.* 31. ℑ. *de crimin.* 50 Calcis ictu. ℑ. *eod. & Eclog. d. loco. c.* 21. vel dormiendo, *l.* 1. §. 3. *ff. de adq. poss. cap. majores.* 3. *X. de baptismo.* vid. *Clarum* 5. *sent.* §. *ult.* 9. 60. *Papon.* 5. *Notar.* 7. 51 Homicidii non continuo tenetur eques aut mulio, cujus equus calce mortis occasionem alteri præbuit. Facti enim hæc quæstio est: cujus probatio incumbit ipsi equiti vel mulioni. 52 Occasionem mortis præbens non semper tenetur. 53 Id est, indulgentia subscripta principis manu: sine qua homicidium omnino factum non omnino impunitum remanere debet. Homicidium vero dolo malo factum ne adnotatione quidem principis remitti potest. *Novell. Valentin. de homicidio casu facto.* 54 *l.* 6. ℑ. *de procuratoribus.* 55 Homicidii lege de sicariis tenetur minor vigintiquinque annis, si cædem fecerit. 6. *Harm.* 6. *l.* 1. ℑ. *si adversus delictum. l.* 7. ℑ. *de pœn. l.* 13. §. 8. *ff. de adult. l.* 37. §. 1. *ff. de minor.* 56 *l.* 1. *ff. eod.* §. 5. *Inst. de publ. jud. l.* 3. §. 1. *ff. de vi publ. Eclog. d. loco, cap.* 23. adde *Cicer. pro C. Rabirio.* vid. *Bellovis.* 1. *pract.* 13. 57 Adtentatio, seu conatus homicidii punitur: licet effectus non sequatur, *ut hic.* Quid si sponte, nec deprehensus reus destitit? excusatur. *l. qui falsam* 19. *ff. de falsis.* Quid? si vel ipso jure vel statuto pœna imponatur? ut pœnam reus subeat, consummatum ac perfectum re ipsa delictum esse oportere notant nostri: non fictum vel ficte consummatum, *c. cum in cunctis* 7. *X. ext. de elect. c. perpetuo* 7. *de elect. in* 6. *DD. in l.* 1. §. *Divus.* 3. *ff. eod. l.* 3. §. *hæc verba.* 6. *ff. de neg. l. quidquid.* 29. *ff. de verb. obl.* Quid si falsum nemini noceat? idem putant. *Gloss. in c. quanto de jurejur.* Quid si nuda cogitatio est? non punitur, *l. cogitationis.* 18. *ff. de pœn.* Quid si delictum leve sit, aut civile? Idem *Bald. in l. si quis non dicam.* 5. ℑ. *de episc. & cleric. Gloss. & Bald. in l. si constiterit.* 4. ℑ. *fin. reg.* Quid si excommunicationis, vel censuræ pœna imponenda sit? ut id pœnæ genus infligi possit, factum requiritur. *Clar in cap. præterea requisiti.* 40. *X. de appell.* adde *Soc. reg.* 31. Quid quod Hippolytus Marsilius *cons.* 7. *num.* 50. tradit hanc constitutionem & consuetudine & æquitate non servari, cum in pœnis imponendis consideretur effectus potius quam affectus, laudatque ejus opinionis Castrensem *cons.* 197. Alex. *cons.* 40. quod ut iniquum censeo. 58 In Gallia conatus sine effectu non punitur, ita ut hæc constitutio à Gallis non servetur. vid *Rebuff. in præam. const gl.* 5. *num.* 28. 59 *l.* 1. *Cod. Theod. eod. &* 6. *Harm.* 6. 60 Causa dubitandi fuit, quia lex Cornelia ad eum qui hominem occidit pertinet. Infans autem homo nondum est. *arg. l.* 38. §. 5. *ff. de pœn.* Sed ut in lege Julia & Papia hominis significatio augetur à Jurisconsulto: ita & in lege Cornelia fœminam. *d.* §. 5. infantem quoque demonstrat, *ut hic.* Hinc Homerus *Iliad.* 23. *in l.* 16. §. 8. *ff. de pœnis.* infantis cædem ἀνδροκτονίαν vocat. Sic in edicto Publicano *hominis* appellatione continetur etiam infans. *l.* 12. §. 5. *ff. de publ.* adde *Cujac* 6. *obs.* 21. adde *l.* 3. §. 4. *ff. de vi publ.* 61 Si hanc particulam referas ad consilium, huic constitutioni in Gallia derogatum erit. Nam conatus in Gallia non punitur. *Rebuff. d. loco.* vid. *quæ de conatu scripsi ad l.* 18. *ff. de pœn.* 62 *l.* 4. *vers. idem volumus. Cod. Theod. de adult.* 63 *Interrogatione*, *d. vers. idem.* 64 Quin pueri & infantes etiam indicium faciunt. vid. *Papon.* 24. *Arrest.* 6. *num.* 7.

TIT. XVII.

DE HIS, QUI PARENTES [65], VEL LIBEROS OCCIDERUNT.

Parricida, & similes debent insui in culeo, ubi sit canis, gallus, vipera & simia: & projici debent in flumen. Bald.

I. Imp. CONSTANTIN. A. ad Verinum Vicarium Africæ.

SI quis [66] parentis, aut filii, aut omnino adfectionis ejus, quæ nuncupatione *parricidii* continetur, fata properaverit: sive clam, sive palam id enisus fuerit, [pœna parricidii puniatur:]

65 *Ecl. d. loco, c.* 26. Voluntas mariti vel uxoris interficiendæ probatur servis etiam domesticis. adde *l.* 8. §. 6. ℑ. *de repudiis.*

66 De parricidiis 9. *C. Th.* 15. dixi 48. ℑ. 9. *ad l. Pompejam de parricid.* adde §. 6. *Inst. de publ. judic.*

Source : BIU Cujas

niatur:] & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii so-
lenni pœnæ subjugetur, sed insutus [1] culeo [2] [cum cane &
gallo gallinaceo, & vipera, & simia,] & inter eas ferales angu-
stias comprehensus, serpentium [3] contuberniis misceatur: &
ut regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem
projiciatur, ut omni elementorum usu vivus carere incipiat, &
ei cœlum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. XI. Kalend.
Decembr. LICINIO V. & CRISPO CONSS. 318. [Accep. prid. Id.
Mart. *Carthagine*, CONSTANT. A. V. & LICINIO CC. CONSS.] 319.

1 *l. unic. C.Th. eod.*

2 Vid. *l. 9. ff. eod.* & *d. §. 6.* comburendum ait lex Græca *Ecl. d. l. cap.* περὶ παιζοντῶν *cap.* 1.

3 Corium bovis appellat Juvenal. *Satyr.* 13. Græci ita διρμαῖ βοῦῳ νεοδάρτῳ. *Cedr.* adde & illud ex Seneca *5. controv. 4. in fin. Imaginabar mihi culeum, serpentem, profundum.* Huc refpexit Tertull. *lib. de anima* 15. *Si cæterorum scelerum meredem cogitemus patibula, vivicomburia, culeos, uncos & scopulos.* Plura diximus ad §. 6. *Inst. de publ. judic.*

TIT. XVIII.

DE MALEFICIS [4] ET MATHEMATICIS [5], ET CÆTERIS SIMILIBUS. [6]

Collatio veneni & gladii.

I. Imp. ANTONINUS A. Titio.

PLUS [7] est hominem extinguere veneno [8], quam occidere gladio. P. P. sine die & consule.

De geometria & mathematica.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Tiberio.

ARtem geometriæ [9] discere atque exercere publice interest. Ars autem mathematica [10] damnabilis [11] est & interdicta omnino. S. XIII. Kal. Septemb. *Sirmii*, CC. CONSS.

4 *l. 9. C. Theod. 16.* περὶ γοητῶν, *60. Eclog. 39.* περὶ γοητῶν, *&c. Harm. 10.* Malefici, qui φίλτροις ad libidinem concitandam utuntur. *Ecl. d. loco, c. 39. Harm. d. loco, cap.* περὶ γοητῶν & breviter magi, quorum finis atque scopus est incantamentis alicui nocere. *l. 4. 5. verf. Chaldæi. l. 7. ff. eod.*

5 Mathematici hic & *l. 2. ff. eodem. Paul. 5. sent. 21. in inscript. & §. 3. Ruffin. tit. 33. collat. leg. Mosaic.* sunt vaticinatores, qui Mathematicarum liberali nomine adumbrantes suas ineptias, profitentur se fata cujusque nosse & natales syderum observationes. 1. *Ecl. c.* περὶ μαθηματικῶν. *l. 10. C. de epifc. aud.* Ammianus 19. Mahematicos, ut memorat vulgus: Mendacissimi hominum erant. Seneca *in ludo, Patere, Mathematicos aliquando verum dicere. Fuerint igitur hic mathematici, non Geometræ, Arithmetici, Musici vel Astrorum periti, sed qui illis artibus abutuntur ad futura singula prædicanda.* Juvenal. *Satyr.* 14. *Nota Mathematicis genesis tua.* Mathematicæ alioqui artes modis omnibus propter utilitates varias laudandæ. *Cass. 1. Variar. 55. & 7. c. 5. & 5. eod. 17.*

6 Veluti veneficis, περὶ μαντικῶν. *Harm. d. loco. & Paul. d. loco.* de vaticinatoribus. de veneficis, *l. 1. ff. eod.*

7 Clam interficere gravius est, quam palam.

8 De veneficiis. *l. 3. ff. de sicariis.*

9 Geometriam discere & exercere expedit, *ut hic:* ad omnes enim artes discendas conducit, *Plato 7. de repub.* Hinc illud jactatum & familiare Platonis ἄθλος ἀγαμωμήτῳ & ὀπίστω; & Philo Geometriam ἀρχὴν καὶ μητρόπολιν omnium disciplinarum appellat. Et ita sane est, res admiratione dignas ejus ductu fieri, *ut Lucianus not at in Hermotimo.* Confert maxime ad bella gerenda, urbes tuendas aut oppugnandas. *Plut. in Marcello. Livius 34. & 7. Plin. 37. Euclid. lib.* 15. Confert maxime ad dimensiones corporum. Hinc denique templa, theatra, amphitheatra, portus, ædificia, naves, urbes, mensuræ, pondera, domestica supellex, aratoria: omnia denique utensilia & instrumenta sine quibus hominis vita nulla est aut misera. Quid quod Plato (etsi paulo durius) Deum ipsum Geometram facit? quem sane in numero, pondere & mensura omnia creasse constat lege nostra. Quod ad inventam Geometriam attinet, ea reperta in Ægypto. *Plato in Phædro. Herodot. in Euterpe. Cic. 1. Tusc. Diod. 1. Suid.* adde *cap. si quis autem* 10. *distinct.* 37. vel à Chaldæis, ut ait *Cassiod. 3. Variar. 53.* de partibus Geometriæ, vid. *16. Gell. 18.*

10 Dixi in epigraphe.

11 Atqui Geometriæ artem paulo ante admittit: quæ pars Mathematicæ est.

12 *l. 1. l. 2. Cod. Theod.*

13 *l. 5. ff. eod.*

14 Aruspicum sacerdotes, ministri, amici, consultores, Sacerdos aruspicum. *6. Harm. 10.* τὸ διὰ ζυσίων μαντεύεσθαι κακῶλυ.

15 Minister aruspicum.

16 Amicitia interdum licet vetus sit, diffuenda.

17 Pœna aruspicis.

18 Pœna aruspicem consulentis de vivicomburio dixi ad *l. un. ff.* de Nili aggeribus.

19 De accusatore aruspicum.

20 *l. 3. C. Theod. eod.*

21 De Magis. *l. 5. verf. Chaldæi. ff. eod.* de magicis artibus. *l. 6. ff. eod.* de magicis carminibus. *l. 7. ff. eod.*

22 Magorum primus finis adde. *l. 7. ff. eod.* adde & contra conceptum & copulam maris & fœminæ. vid. *Pet. Greg. 35. syntag. cap. 9.*

23 Secundus finis magorum. *6. Ecl. c.* περὶ γοητῶν *c. 28. Harm. d. loc, c.* περὶ γοητῶν §. οἱ διὰ γοητείαν. *l. 38. §. 5. ff. de pœn.* vid. *Pet. Greg. 34. syntagm.* de amatoriis incantationibus. Bonum tamen hoc amatorium sine medicamento, carmine, vel herba, *si vis amare ama, Seneca 1. epist. 9.*

24 *l. 1. §. 3. in fin. ff. de extraord. cogn.* adde Petr. Greg. 34. *syntag.* 17. ubi de magicis circa morborum curationes, &c. *cap.* 18. de magicis ad bonorum quendam finem, & *cap.* 22. de remediis maleficorum ex antiquorum observationibus.

25 Huc refer, Quæstionis dolorem magicis artibus elusum, *ex Petr. Greg. 34. cap. 11. num. 5.*

26 Dixi ad *leg. 12. Tabul. lib. 2. tit. 27. §. 10.* de aquis elicitis cœlo, de remediis adversus tempestates, vid. *Petr. Greg. 34. syntag. 13.*

27 De ventis sopitis, vid. *Petrum Greg. d. cap. 13. num. 3.*

28 De grandinum depulsatoribus, vid. *Petrum Greg. 34. syntag. 13. num. 7.* & Senecam *4. Natural. 6. & 7.*

29 De aruspice, vid. *l. 3. ff. eod. l. 4. Cod. Theod. eod.*

30 De mathematico. *l. 2. in fin. ff. eod.*

31 De ariolo adde *l. 7. ff. eod.*

32 De augure adde *d. l. 7.*

33 De vate vid. *Paul. 5. sent. 21. §. 1.*

34 De Chaldæo. Chaldæi apud Assyrios & Babylonios: ut Magi apud Persas, Gymnosophistæ apud Indos: Druidæ qui & Semnothei apud Gallos, *ut ex Aristotele in Magico & Sotione 13. successionis refert. Laërt. in pr. operis sui.* Pro divinis astrologis & Genethliacis & auguribus astrorum speculatoribus sumuntur apud Danielem *2. ver. 2.* quia primum hæc disciplina tradita apud Chaldæos *Cicer. 1. de divin. & 1. Gell. 9.* Denique ut Arabs pro latrone: Chananæus, pro mercatore, sic Chaldæus pro Astrologo: quia gens illa valde dedita fuit Astrologiæ: sed & in ea sacerdotes maxime. *Diodor. 2.* vid. *Juven. Satyr. 6.*

35 De Magis, Magi apud Persas.

36 De maleficis, & cur ita dicti adde *l. 7. ff. eod.*

37 De divino 60. *Ecl. 10. cap. 31. l. 15. §. 13. ff. de injur. Paul. 5. sent. 21. §. ult.*

38 *l. 5. Cod. Theod. eod.*

39 De magicis artibus.

40 Chymicos, seu mavis Alchymistas hoc in numero collocandos puto: de quibus alio dicetur commodiore loco.

41 Imbres, ventos, grandines, *l. 4. ff. eod.* De elementorum per magos turbatione, vid. *Petr. Greg. 34. syntag. 13.*

42 Salutem, *l. 4. ibi, aut contra salutem ff. eod.* mentem, *l. 15. in pr. ff. de injur.*

43 Qui in necem hominum dæmones invocat, gladio plectitur. 60. *Ecl.* περὶ γοητῶν *cap. 39. 31. 6. Harm. 10. §. 9.* De manium evocatione vid. *P. Greg. 34. syntag. c. 6.*

44 De hostibus incantatione fusis vid. *P. Greg. 34. c. 2.* De excantatione urbis obsessæ vid. eundem *34. c. 12. n. 3.* De pluviis cœlo elicitis vi magica ab oppidanis Rocræ montis Draconis, vid. apud Pontanum *lib. 5. de Ferdinando I. rege Neapol.* De peste lædata Romæ facto publice sacrificio ritu gentili vid. *Jovium lib. 21.*

bus inimicos: hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis [45] pestis absumat. Dat. prid. Non. Decemb. *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIANO II. CONSS. 357.

De dignitatibus.

VII. Iidem A. & C. ad Taurum P. P.

ETsi excepta [46] tormentis sunt corpora honoribus præditorum, præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur: etsi omnes magi [47] in quacunque sint parte terrarum, humani generis inimici [48] credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu [49] nostro [50] sunt, ipsam pulsant propemodum majestatem: si quis magis, vel magicis carminibus [51] adsuetus, qui *maleficus* [52] vulgi consuetudine nuncupatur, aut aruspex [53], aut ariolus [54], aut certe augur [55], vel mathematicus [56], aut enarrandis somniis [57] occultans [58] artem aliquam divinandi, aut certè aliquid horum simile [59] exercens, in Comitatu [60] meo vel [61] Cæsaris fuerit deprehensus, præsidio [62] [dignitatis exutus] cruciatus & tormenta non fugiat. †. Si [vero] convictus fuerit, & ad proprium facinus detegentibus repugnaverit pernegando: sit eculeo [63] deditus, ungulisque [64] sulcantibus latera, perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Julii, *Arimini*, TITIANO & CEREALE CONSS. 358.

45 Feralis pestis, Quid? ultimum supplicium, vel feralis pestis, iguis supplicium est: nempe, ut Magi diis manibus consecrentur. Feralia diis manibus sacra festa, *Festus*, quod ferrent epulas ad sepulcrum *Varro*, unde *ferale officium*, *Apul. 1. de Asino. ferales reliquiæ Tacit. 2. Annal. feralis urna, Tacit. 3. feralis vestis, Tacit. 13.* ut quemadmodum in feralibus pedes absumebantur & ipsa cadavera, ita manibus consecrentur, quos in carminibus suis invocaverint. Alias supplicium capitale: sic crucis *lignæ feralia* Minutio Fœlici in *Octavio.* Goth. Plenius Rævard. *Var. c. 3.* ANS.

De eo, qui discit, vel docet.

VIII. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Modestum P. P.

CUlpa [65] similis [66] est, [tam] prohibita discere [67], quam docere. Dat. Prid. Id. Decemb. *Constantinop.* VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

46 *l. 6. C. Theod. eod.* Nulla dignitas maleficum excusat à quæstione.

47 De Magis adde *l. 4. 5. 6. ff. eod.*

48 Magi generis humani inimici.

De maleficis comprehendendis & ad publicum pertrahendis.

IX. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Albino P. P.

QUicunque [68] maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, illico ad publicum pertrahat [69], & Judicum oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam [70] ex agitatoribus [71], [id est, aurigis,] seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandestinis suppliciis etiam manifestum reum maleficæ artis oppresserit: ultimum [72] supplicium non evadat, geminæ suspicioni [73] obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris [74] socios publicaret, severitati legum, & debitæ subtraxerit quæstioni: aut proprium fortassis inimicum sub hujusmodi vindictæ nomine consilio atrociore confecerit. Dat. XVII. Kal. Septembr. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

49 Comitatus principis, locus in quo vitam agit princeps unde Palatini omnes, qui iter instituenti Cæsari seu principi adsistunt, dicuntur ejus Comitatus: ipsi comites, & comitatenses, ut Græcus legum interpres author est.

50 Magis comitatus imperialis interdictus, vid. *ff. eod.*

51 De magicis.

52 Maleficus vid. *l. 5. ff. eod.*

53 De quo vid. *l. 3. ff. eod.*

54 De quo vid. *l. 5. ff. eod.*

55 *d. l. 5.*

56 De quo vid. *d. l. 5.*

57 De quo vid. *l. 2. l. 5. ff. eodem.*

58 Legendum videtur: *occultam artem aliquam divinandi*, &c. ut Artes occultæ sint magicæ.

59 De somniorum interpretibus.

60 Hinc vetitum de salute principis, vel reipublicæ quenquam consuli. vid. *Paul. 5. sent. 21. §. 3.* Tertull. 35. *Apologetic. Cui*, inquit, *opus est perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid adversus illam cogitatur vel optatur: aut post illam speratur, aut sustinetur?* Firmicus 2. *mathe. ult. Cave ne quando de statu reipublicæ, vel de vita Romani imperatoris aliquid interrogatus respondeas. Cavendum quoque ne constellationem principis quis colligat.* vid. *Ammianum lib. 29.*

61 Male Accursius hanc particulam accepit, pro *vel*, non intelligens differentiam Augusti & Cæsaris. Augustus dicebatur, qui reipsa imperabat: Cæsar, qui ab Augusto electus Imperii successor, *ut ex Ammiano const.* Hodie in Imperio tales sunt, qui *Reges Romanorum*: in Gallia, *Delphini*, in Hispania, *Infantes.*

62 Pœna malefici & maledici in comitatu Cæsaris versantis.

63 *Æculeo, d. l. 6. C. Theod. eod. aculeo, Hal.*

64 De ungulis dixi ad *l. un. ff. de emend. serv.* adde Fornerium *de torment. generib. 2. select. 1.*

65 *l. 8. in fin. Cod. Theod. eod.*

66 Apud veteres culpa dissimilis fuit. Sola namque professio non simplex notitia erat prohibita. vid. *apud Rufinum cap. 15. collat. leg.*

67 Vid. *l. 2. l. 6. ff. de hær. & Manich. Paul. 5. sent. 21. §. 4. & 5 sent. 23. §. 11.* vid. quæ scripsi ad *Novell. 133. cap. 2.* Tertull. *de idololatria, cap. 9.* Eadem pœna est exitii discipulis & magistris. Hinc libri comburuntur. vid. *l. 10. ff. de episc. audient.* adde *l. 4. §. 1. ff. famil.* Illud sane Phocyllidis est μαγικῶν βιβλῶν ἀπίχεσθαι. De Codice noxiarum artium vid. Ammianum *28. paulo post principium.*

68 *l. 11. Cod. Theod. eod.*

69 *Protrahat, d. l. 11. 6. Harm. 10. cap.* περὶ φαρμακῶν §. ὁ συνιδὼς.

70 Agitatores, quorum plerique magicis nonnunquam artibus adversariorum equos impediebant, & suos ad cursum incitabant, ut testatur D. Hieron. *in vita sancti Hilarionis.* Arnobius *adversus gentes*, Cassiodorus *l. 3. Variar. epigr. 51.*

71 *l. 11. ff. de spectaculis.* ἀ διὰ τὶς οἰῶ δήποτε. *Harm. d. loco.* Quæ lectio sincera videtur.

72 De pœna maleficum non deferentis.

73 Qua suspicione tenetur maleficum non deferens, sed opprimens.

74 Facinoris socios publicare licet.

TIT. XIX.

DE SEPULCHRO [76] VIOLATO.

75 De sepulchris violatis 9. *C. Theod.* 17. adde *Nov. Leo.* 96. dixi ad *l.* 47. *ff.* 12.

De contrectatione rerum religiosarum.

I. Imp. GORDIANUS A. Zenoni.

RES religioni destinatas [77], quinimo jam religionis [78] effectas, scientes, qui contigerint, & emere [79], & distrahere non dubitaverint: tametsi jure venditio non subsistat, læsæ [80] tamen religionis inciderunt in crimen. P. P. III. Kal. Mart. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

76 Non male hic titulus adjungitur superiori. Nam & infames sunt sepulchri violatores. Apulejus 2. *Ne mortuorum quidem sepulchra tuta esse dicuntur: sed & bustis & rogis reliquias quadam & cadaverum præsegmina ad exitiabiles virentium fortunas petuntur. Culpantur eo nomine Clerici potissimum: quo tempore à Theodosio emissa est Novella de sepulchris.*

De servis.

II. Imp. CONSTANTIUS A. ad Tatianum P. U.

SI servus [81] in demoliendis [82] sepulchris fuerit deprehensus, si id sine domini scientia faciat, metallo addicatur: sin vero domini auctoritate, vel jussione urgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum [83] aliquid de sepulchro ad domum ejus villamque provectum [84] reperitur: villa, sive domus, aut ædificium quodcunque erit, fisci juribus vindicetur. Dat. VII. Id. Jul. ACYNDINO & PROCULO CONSS. 340.

77 Destinata religioni.

78 Religiosas.

79 *l. 21. ff. de sacrosc. eccles. §. 9. Instit. de rer. divis.*

80 Cornelius Tacitus 3. Grave crimen læsæ religionis.

Si judex pœnam non irrogaverit.

III. Idem A. ad Limenium P. P.

SI [85] quis sepulchrum violaturus attigerit, locorum Judices [86], si hoc vindicare neglexerint: non minus quam viginti librarum auri, in sepulchrorum violatores statuta pœna multentur: ut eam largitionibus nostris inferre cogantur. Dat. V. Kalend. April. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

81 *l. 1. C. Th. eod.* ubi ita legitur, *si quis in demoliendis* Græci legunt ἐὰν εἰκῆ; 60. *Ecl. 23.* περὶ τάφων *c. 9.* facit *l. 3. §. 11. ff. eod.*

82 De demoliendo sepulchro.

Pœnæ violantium sepulchra, cadavera, vel reliquias.

IV. Idem A. ad populum.

QUi sepulchra [87] violant, domos [88] (ut ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare: nam & sepultos spoliant destruendo, & vivos polluunt fabricando. Si quis igitur de sepulchro [89] abstulerit saxa, vel marmora, vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricandi gratia: sive id fecerit venditurus, decem [90] pondo auri cogatur fisco inferre: sive quis propria sepulchra defendens, hanc in judicium querelam detulerit, sive quicunque [91] alius accusaverit, vel ad officium

83 De rebus ex sepulchro detractis.

84 *Pervectum, d. l. 1.* ὑφηρν. *d. cap. 9.*

85 *l. 2. in fin. Cod. Theod. Eclog. d. cap. 9. verf.* ἐὰν δ' ἄρχων.

86 De pœna judicis sepulchri violatorem non plectentis.

87 *Qui ædificia manium violant, l. 4. Cod. Theod. eod.*

88 Domus defunctorum sepulchra.

89 Materia sepulchri, venditionis causa, vel fabricæ gratia, non est detrahenda. *Eclog. d. loco, cap. 9. in fin.* adde *l. 5. ff. eodem.*

90 Viginti. *Basil. bis ut l. 3. ff. eodem.*

91 Crimen est publicum sepulchrum violare. *l. 8. ff. eod.*

Source : BIU Cujas

cium nuntiaverit: Quæ pœna priscæ severitati accedit: Nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchrum violantibus videtur impositum. Huic autem pœnæ subjacebunt, & qui corpora [1] sepulta [2], aut reliquias contrectaverint. Dat. Id. Jun. *Mediolani*, CONSTANTIO IX. & JULIANO CC. CONSS. 357.

1 *Eclog. d. l. versic. τῇ αὐτῇ.*

2 Τὰ ἐγκεκρυμμένα τῇ γῇ τελείῳ τάφῳ. *Eclog. d. l.* 1.

De ablatis à sepulchris.

V. Imp. JULIANUS A. ad populum.

PErgit [3] audacia ad busta defunctorum, & aggeres [4] consecratos: cum & lapidem [5] hinc movere, & terram [6] evertere, & cespitem [7] evellere, proximum [8] sacrilegio majores [nostri] semper habuerint: sed [&] ornamenta [9] quædam triclinii, aut porticibus [10] auferre de sepulchris. Quibus primo consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus, pœna [11] sacrilegii cohibentes. Dat. prid. Id. Februar. *Antiochiæ*, JULIANO A. IV. & SALLUSTIO CONSS. 363.

3 *l. 5. Cod. eod.*

4 Aggeres consecrati, sepulchra.

5 De lapide ex sepulchris moto.

6 De terra ex sepulchris eversa.

7 De cespite ex sepulchris evulso.

8 Crimen sacrilegio proximum.

9 De spoliatoribus cadaverum & more veteri condendorum ornamentorum, dixi *l. 3. §. 7. ff. eod.*

10 Qui & *porticationes*, *l. 37. in fin. ff. de religiosis.*

11 *Pœna manium vindice cohibentes*, *l. 5. Cod. Theod. eod.*

De non impedienda sepultura defuncti pratextu debiti.

VI. Imp. JUSTINUS A. Theodoro.

CUm sit injustum, & nostris alienum temporibus injuriam fieri reliquiis [12] defunctorum ab his, qui debitorem [13] sibi esse mortuum dicendo, debitumque exigendo, sepulturam ejus impediunt: ne in posterum eadem injuria procederet, cogendis his, ad quos funus mortui pertinet, sua jura perdere, ea quidem, quæ mortuo posito ante sepulturam ejus facta fuerint, vel exigendo quod debitum esse dicitur, vel confessiones aliquas, aut fidejussorem, aut pignora capiendo, penitus amputari præcipimus. Redditis vero pignoribus [14], vel pecuniis, quæ solutæ sunt, vel absolutis fidejussoribus, & generaliter omnibus sine ulla innovatione in pristinum statum reducendis, principale negotium ex integro disceptari. Eum vero, qui in hujusmodi fuerit deprensus flagitio, quinquaginta libras auri dependere, vel si minus idoneus ad eas persolvendas sit, suo corpore sub competenti judice pœnas luere. Dat. Kalend. Decembr. *Constantinop.* OLYBRIO V. C. CONS. 526.

12 Reliquiæ defunctorum Græcis λείψανα. de detestabili concubitu cum mortua, vide *Clar. 5. sent. §. Fornicatio. vers. cum mortua.*

13 Vid. *Nov. 60. Novell. 115. cap. 5. l. 2. ff. de in jus vocand. l. 8. ff. eod. l. 38. ff. de relig.* Goth. Adde Covarruv. *var. resol. lib. 2. cap. 1. n. 10.* Andr. Gail. *de arrest. cap. 11. n. 20.* ANS.

14 Vid. *Ripensem ad l. 6. 7. 8. 9. ff. de pign. num. 34.*

In AUTHENT. ut defuncti seu fu. §. sancimus igitur, & §. si vero. col. 5. tit. 15. al. 13. Novell. 60. cap. 1.

ITem qui domum moribundi accedit, *ipsum aliosve, qui ejus sunt, molestans, aut in rebus ejus non servato legali officio signacula imponit: ab actione post mortem illius cadat, & alterum tantundem exigatur ab heredibus injuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsoque infamia notato. Eisdem pœnis subjaceat, qui eo moriente circa funus peccat, cum prohibeat exequias.*

In AUTHENT. ut cum de appellat. cog. §. meminimus, col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 5.

SEd neque ante novem dies ab obitu numerandos, ulla prorsus fiat molestia adversus quemlibet ex persona defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile fiat, inutile erit ex hoc nullo præjudicio creditori generando.

TIT. XX.

AD LEGEM FABIAM [15] DE PLAGIARIIS [16].

Vendens ancillam alienam subtractam, potest convenire rei vindicatione, quia dolo desiit possidere: & criminaliter coërceri, proposita actione legis Fabiæ de plagiariis. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Placido.

PAter tuus adversus eum, à quo sollicitatam ancillam [17], plagio quoque facto exportatam queritur, apud suum Judicem civiliter in rem [18] actione instituta consistat. Si [vero] in causa tenuerit, etiam legis Fabiæ crimen persequi poterit. Quod si per violentiam mancipium obreptum est, accusationem ejus non prohibetur intendere. P.P. XII. Kalend. April. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

15 *l. 9. C. Th. 18. & Novell. Leon. 66.* quæ & Flavia & Favia. dixi ad XLVIII. D. XV.

16 Et Lavernæ & Fraganæ dicuntur, qui ingenuorum liberos aut servos alienos vendunt, vel supprimunt.

17 De ancilla aliena sollicitata & exportata.

18 Plagiarius conveniri potest rei vendicatione, *ut hic*, lege Fabia, *vers. si vero.* & criminaliter interdum. *vers. quod. §. eod.*

Actio legis Fabiæ non potest per procuratorem institui: sed in actione civili servi corrupti bene admittitur procurator. Bald.

II. Idem A. Aurelio.

SI ab Æliano servum tuum susceptum, & aliquandiu occultatum [19], moxque eo suadente fugæ datum probare potes, legis Fabiæ crimen per te, vel actionem ad eam rem propositam, id est servi corrupti, per [20] procuratorem tuum persequi potes. P.P. VII. Kal. Aug. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

19 *l. 4. §. de furtis.*

20 *l. 19. §. 2. ff. de servo corrupto.*

21 Vid. *l. 3. §. qui accusare.*

22 Cæsaris scil. Quidam Procuratores Cæsaris hoc sibi usurpaverunt tam Romæ, quam in provinciis: ut hanc legem intelligas, vid. *Ulp. l. 6. ff. de off. proconf. apud Ruffin. tit. 24. collat. l. Mosaic.*

Via ordinaria in crimine legis Fabiæ proceditur. Salic.

III. Imp. ALEXANDER A. Cornelio.

UT legis Fabiæ pœna debeatur, in crimine subscriptio [21], & accusatio, & sententia necessaria est. P.P. VIII. Kal. Jul. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

23 *l. 8. §. eod.* in provincia scil. in Italia vero extra centesimum, ad Præf. Præt. in urbe, & intra centesimum ad Præfectum urbi. *Ruffin. d. l.* cui rei accedat inscriptio legis 7. *§. eod.*

Procurator Cæsaris de hoc crimine non cognoscit, nisi gerat vices præsidis. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Paulinæ.

NOn valet Procuratoris [22] sententia, si Vicem Præsidis non tueatur, *qui legi Fabiæ locum esse* pronunciavit: cum ejus legis disceptatio ad Præsidis provinciæ [23] pertineat notionem. P.P. III. Non. Decembr. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

24 Fratri & sorori datur etiam hæc actio.

Pro fratre suppresso fratri competit legis Fabiæ accusatio. Bald.

V. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALER. C. Julianæ.

SI fratrem [24] tuum adversarius [tuus] supprimit [25], legis eum Fabiæ [26] adito Præside provinciæ reum debes postulare. P.P. Non. Maji, ÆMILIANO, & BASSO CONSS. 260.

25 *l. 6. in fin. ff. eod.*

26 Vid. *l. 3. ff. de homine libero.*

Servum in fuga constitutum vendens, incidit in legem Fabiam de plagiariis. Bald.

VI. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Martianæ.

IN fuga servum constitutum, neque [27] vendere, neque donare licet [28]: unde intelligis te in legem incidisse quæ super hujusmodi delictis certam [29] pœnam fisco inferendam statuit: exceptis coheredibus, & sociis quibus in divisione communium [30] rerum licitationem de fugitivo servo invicem facere permissum est. Ita vero liceat fugitivum [servum] vendere, & tunc venditio valeat, quando [31] ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus. P.P. III. Id. Mart. AA. CONSS.

27 *l. 7. Eclog. 6. ex lib. 60. tit. 48. c. 10.* adde *l. 6. in fin. ff. eod.*

28 Imo licet. *l. 2. ff. eod.* vid. *l. 5. §. de fugitivis.*

29 Pecuniariam, *l. ult. ff. eod.*

30 *l. 19. §. 3. ff. comm. divid. l. 35. §. 3. ff. de contrahend. empt.*

31 *l. 2. §. 2. ff. eod.*

Alienans servum vel liberum quem plagio abduxit, punitur capite: & de hoc crimine judex potest inquirere. Salic.

VII. Iidem AA. Maximo P. U. [32]

QUoniam servos à plagiariis alienari ex Urbe significas, atque ita interdum ingenuos homines eorum scelere asportari solere perscribis, horum tibi delictorum licentiæ majore severitate occurrendum esse decernimus. Ac propterea si quem in hujusmodi *facinore* deprehenderis, capite [33] cum plectere non dubitabis: ut pœnæ genere deterreri cæteri possint, quominus istiusmodi audacia vel servos, vel liberos, ab Urbe distrahere atque alienare audeant. Dat. VI. Id. Decembr. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

32 Vid. quæ dixi ad *l. 4. §. eod.*

33 Id abrogatum. Leon. Novell. 66.

Objiciens exceptionem propriam, quæ haberet examinari seorsum à crimine, impedit processum in criminali. Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Considio.

PRæses provinciæ, discreto prius [34] jure dominii, intelligat, an audiendum sit plagii crimen, necne. Nam si proprietatis tuæ mancipium esse constiterit, expirasse criminis intentionem, emersa dominii luce, manifestabit. Si vero servum alienum esse constiterit, [post] disceptatam proprietatis quæstionem, & criminis causam audiet. P.P. VIII. Kal. Sept. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

34 *l. 14. §. eod.* id est, cognito quis sit proprietarius.

Celans mancipium alienum, committit in legem Fabiam de plagiariis. Bald.

IX. Iidem AA. & CC. Eugenio.

EUm, qui mancipium alienum celat [35], Fabiæ legis crimine teneri, non est incerti juris. S. III. Idus Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS.

35 60. *Eclog.* 48. *cap.* 12. *l.* 2. §. *eod. l.* 5. *ff. eod. l.* 1. §. 2. *ff. de servo corrupto.*

Bonæ fidei emptor non incidit in crimen legis Fabiæ de plagiariis, à plagiario comparans. Bald.

X. Iidem AA. & CC. Dizæ.

COmparantem [36] ab eo qui abduxit plagio mancipia, si delicti socius non probetur, nullo crimine teneri convenit. S. Non. Novembr. * *Lucione* [37] AA. CONSS.

36 *Ecl. d. loco, c.* 13.

37 Lucione vid. Peutinger.

Venditione status non mutatur. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Marpiatæ.

ABducti plagio facta venditio, statum [38] non mutat: liberæ enim personæ sollicitatione crimen committitur, non conditioni præjudicatur. S. Id. Novemb. *Lucione* *. AA. CONSS.

38 *l.* 12. §. *de ingenuis.* vid. *l.* 12. §. *de liberali.*

Suscipiens fugitivam cum rebus subtractis, furti tenetur, & plagii. Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quis servum fugitivum sciens [39] cum [40] rebus furtivis susceperit, cum horum nomine furti [41] actione teneatur, hæc tibi Rector [42] provinciæ cum solita pœna restitui efficiet. †. Sed etsi criminis plagii accusationem instituerit, tibi audientiam præbere non dubitabit. S. Kal. April. *Singiduni*, CC. CONSS.

39 *l.* 6. §. *de fugitivis.*

40 Vix servus fugit, quin secum res aliquas domino suo auferat. *l. ult. ff. de fugitivis.*

41 Vid. *l.* 1. *ff. de fugit.*

42 *l.* 4. 8. §. *eod.*

Plagii criminis accusatio publica est. Bald.

XIII. Iidem AA. & CC. Severino.

PLagii criminis accusatio publici [43] sit judicii. S. V. Kalend. Decembr. CC. CONSS.

43 §. 10. *Inst. de publ. jud.*

Excusatur errans in delictis, in quibus requiritur dolus. Bald.

XIV. Iidem AA. & CC. Callistheni.

PLagii criminis accusatio cessat [44], si suos servos, vel liberos adseverent hi, qui suppressisse dicuntur non commissi velandi causa, sed ad hanc opinionem [45] justa ducti ratione. S. Prid. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

44 Imo non cessat. *Ecl. d. loc. c.* 3. cessat, si quæstionem proprietatis justa ratione ductus moveris, *ut hic.*

45 Opinio justa excusat à delicto. adde *l.* 12. §. 1. 2. 3. *l.* 13. *ff. de liberali.*

Scienter vendens liberum hominem, plagium committit. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Pomponio.

LIberum, sciens conditionem ejus, invitum [46] venundando, plagii criminis pœna tenetur. Dat. XIII. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

46 *Eclog. d. loco, c.* 18. *l.* 2. *tit.* 1. *ex lib.* 60. *tit.* 48. *c.* 18. *l.* 1. 4. *ff. eod. l.* 2. §. *ubi de crimin.*

Nobiles de crimine plagii convicti, in metallum damnantur verberati: ignobiles vero servi, vel liberti, bestiis subjiciuntur: ingenui capite puniuntur. Salic.

XVI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

PLagiarii [47], qui viventium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli [48] pœna cum cæteris ante cognitis suppliciis teneantur. †. Si quis tamen hujusmodi reus fuerit oblatus, postea quam super crimine claruerit, servus quidem, vel libertate donatus bestiis subjiciatur, ingenuus autem gladio consumatur. Dat. Kal. Aug. CONSTANTINO A. IV. & LICINIO CONSS. 315.

47 *l.* 47. §. *ff. de fugitivis.* Vitia hæc duo sunt conjuncta, fuga & furtum. Hinc Martialis *epigr.* 55. *A pedibus didicere manus peccare proteruæ, Non miror furem qui fugitivus erat.*

48 Vid. *l.* 1. *ff. de fugit.*

TIT. XXI.

AD LEGEM VISELLIAM [49].

Servus, vel libertus ad publicos honores tacita veritate promotus, incidit in legem Juliam Viselliam: nisi libertus impetrasset jus aureorum annulorum. Bald.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Bacco.

LEx Visellia libertinæ conditionis homines persequitur, si ea [50], quæ ingenuorum sunt, contra [52] honores [53], & dignitates ausi fuerint attentare, vel decurionatum [54] arripere: nisi [55] jure aureorum annulorum impetrato à Principe sustententur. Tunc enim quoad vivunt, imaginem [56], non statum ingenuitatis obtinent: & sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam ex lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. †. In [57] curiam autem se immiscens, damno quidem cum infamia afficitur: Muneribus [58] vero personalibus in patria patroni, quæ congruunt hujusmodi hominibus singulos pro viribus adstrictos esse non dubium est. P.P. II. Id. Febr. *Antiochiæ*, CC. CONSS.

49 Hæc lex abrogata videtur. Nam cum hodie libertini omnes restituti sint natalibus, *Nov. ut liberti de catera* 78. nihil est necesse hic edicere, ut ne libertis hominibus liceat eos honores adipisci qui ingenuorum sint proprii eosve extraordinaria pœna adficere.

50 *l. un. vers. Et cum §. quando civilis actio. Ulp. 3. §. 5. Viselliam Hal.* & ita scriptum extat in *l. un. C. Theod. vi. Etum civiliter criminaliter agere.* Alii legunt *Miscelliam*, *editio Nivelliana.* alias falso *Miscellam* dici puto, ut ibidem quidam adnotarunt *ex tit. de indicta viduitate*, & *l. Julia Miscella tollend.* Lata fuit anno urbis 776. Sententiam legis Viselliæ vid *§. eod.*

51 *d. l. un.*

52 *Circa*, *Hal.*

53 *l. 3. ff. de jur. aur. an.* insignia alterius ordinis. *Paul. 5. sent. 25. §. 10.* adde & *c. 10. ibi l. 13. ff. de falsis.*

54 *l. 1. §. si servus aut liber ad decurionat.*

55 *l. 5. 6. ff. de jure aur. Suet. in Claudio cap.* 14.

56 Imago à statu differt. Prior momentanea ad tempus & extrinsecus est. Status durabilior est.

57 *l. 2. §. si servus aut liber ad decurio. adspiraverit.*

58 Vid. *l. 6. ff. ad municip.*

TIT. XXII.

AD LEGEM CORNELIAM DE FALSIS [59].

De accusatione subjecti partus.

I. Imp. ANTONINUS A. Severino.

SI partus [60] subjecti crimen diversæ parti objicitis, causa capitalis [61] in tempus pubertatis pueri differri non debuit: sicut jampridem mihi & Divo Severo patri meo placuit. Neque enim verisimile est, eam quæ arguitur, non ex fide causam suam defensuram, cum periculum capitis subeat. P.P. Non. Mart. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

59 *l. 9. Cod. Theod. 14.*

60 *l. 10. §. eod. l. 19. §. 1. l. 30. §. 1. ff. eod. l. 1. ff. de agnos. liber. 60. Ecl. 41. περὶ ὑποβολιμαίου τοκετοῦ.* vid. Bolsium *tit. 41. Pap. 7. Not.*

61 Pœna falsi ex lege Cornelia capitalis. *l. 5. l. 22. in fin. §. eod. Cypr. 2. ad Donatum.* Hic testamentum subjicit, ille falsum capitali fraude conscribit. postea facta non est capitalis. *d. l. 22. in fin. l. 1. in fin. ff. eod. l. 18. §. de transact. §. 7. Inst. de publ. jud.* Quanam pœna hodie falsarii afficiantur, dixi ad *Novell. Leon. 77.*

Source : BIU Cujas

De solutione.

II. Imp. ALEXANDER A. Valerio.

SAtis aperte Divorum Parentum meorum rescriptis declaratum est, cum morandæ [1] solutionis gratia, à debitore falsi crimen objicitur, nihilominus [2] executione criminis, debitorem ad solutionem compelli oportere. P. P. III. Non. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Si Filius legatum consecutus ex testamento, quod verum putavit.

II. Idem A. Cassio.

LIcet ex tabulis, quas sub nomine patris tui uxorem ejus, id est novercæ [4] tuam, subrepto vero testamento falsas protulisse allegas, eam crimen admissum ignorares [3], legatum adscriptum tibi consecutus sis: tamen non impedieris accusationem contra eam instituere. P. P. XI. Kal. Januar. ALBINO, & MAXIMO Conss. 228.

De his qui falsis rescriptionibus utuntur.

IV. Idem A. Maximo.

MAjorem severitatem exigit, ut merita eorum, qui falsis rescriptionibus [4] utuntur, digna coërceantur pœna: sed qui [5] deceptus est per alium, si suam innocentiam probat, & eum à quo accepit, exhibet, se liberat. P. P. IV. Kalend. Januar. ALBINO & MAXIMO Conss. 228.

An filius agere contra matrem possit.

V. Idem A. Petronio.

FAlsi quidem crimen, vel [6] aliud capitale [7] movere vos matri [8] vestræ, secta mea non patitur: sed ea res pecuniarium [9] compendium [10] non aufert. Si enim de fide scripturæ, unde eadem mater vestra fideicommissum sibi vindicat, dubitatio est, inquiri fides veritatis etiam sine metu criminis potest [11]. P. P. III. Kal. Septembr. AGRICOLA & CLEMENTE Conss. 231.

Si is, cui quid relictum est, falsas tabulas dixerit.

VI. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Culpio.

QUi falsas tabulas [12] dixerit, nec obtinuerit: ad defuncti judicium [13] aspirare non potest. P. P. XV. Kal. April. PHILIPPO A. & TITIANO Conss. 246.

De transactione.

VII. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Heliodoro.

IPse significas, cum primum adversarii instrumenta protulerunt, fidem eorum te habuisse [14] suspectam [15]. Facta igitur transactione [16], difficile est, ut is, qui provinciam regit, velut falsum, cui semel acquievisti, tibi accusare permittat. P. P. III. Kal. Jul. TUSCO, & BASSO Conss. 240.

De codicillis.

VIII. Iidem AA. & CC. Marino.

SI falsos codicillos [17] ab his contra quos supplicas, factos esse contendis: non ideo accusationem evadere possunt, quod [18] se illis negent uti: nam illis [19] prodest instrumenti usu abstinere, qui non ipsi falsi machinatores esse dicuntur, & quos periculo solus usus adstrinxerit. Qui autem compositis per scelus codicillis, in severitatem legis Corneliæ inciderunt: non possunt defensiones ejus recusando, crimen evitare. P. P. III. Kal. Jul. ÆMILIANO, & BASSO Conss. 260.

Succedens ab intestato, tenetur præbere fideicommissa relicta in codicillis: nisi codicillus arguatur de falso criminaliter accusando, vel civiliter excipiendo. Bald.

IX. Impp. CARINUS, & NUMER. AA. Mesio.

SI docueris apud Præsidem provinciæ, ab intestato [20], te heredem ejus extitisse, qui codicillos scripserat, ordinarium est, ut in hereditatis possessione constitutus, fideicommissa præbeas, quæ jure relicta sunt: nisi consilium est codicillos [21] falsos arguere. Quod si criminaliter [22] cœptum [judicium] interventu indulgentiæ [23] sopitum est: habes tamen residuam indignationem, & potes de fide scripturæ civiliter queri. P. P. III. Kalend. April. CARINO II. & NUMERIANO AA. Conss. 284.

De partu suppositio.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Legitimo.

CUm suppositi [24] partus crimen patrui tui uxori moveas, apud Rectorem provinciæ instituta accusatione id proba [25]. P. P. XI. Kalend. Octobr. DIOCLETIANO A. II. & ARISTOBULO Conss. 285.

De lite pecuniaria.

XI. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI lis pecuniaria [26] apud pedaneos [27] judices remissa est, etiam de fide instrumenti civiliter apud eos juxta responsum viri prudentissimi Pauli requiretur. P. P. Kal. Jul. DIOCLET. III. & MAXIM. AA. Conss. 287.

De præscriptione temporis.

XII. Iidem AA. & CC. Primo.

QUerela falsi [28] temporalibus præscriptionibus non excluditur, nisi viginti [29] annorum exceptione: sicut cætera quoque fere [30] crimina. S. VI. Id. Ianuar. *Viminacii*, CC. Conss.

De effectu falsa scripturæ.

XIII. Iidem AA. & CC. Marco.

QUi velut [31] præsentem [scripsisse] res recepisse suas, cum absens esset conscripserit, non ignoranti quicquam aufert, sed se criminis obligat periculo. P. P. VI. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De testamento celato, vel amoto.

XIV. Iidem AA. & CC. Gentianæ.

EUm, qui celavit [32], vel amovit [33] testamentum, committere crimen falsi, publice notum est. S. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De collusione creditoris cum debitore.

XV. Iidem AA. & CC. Rufo.

SI creditor [34] colludens cum debitore suo tibi prædium venundedit, falsum commisit: & tibi [35] nihil offecit, sed se magis criminis accusationi fecit obnoxium. S. XIII. Kal. Febr. CC. Conss.

De testamentis.

XVI. Iidem AA. & CC. Fortunato.

DE fide testamenti querenti duplex [36] via litigandi tributa est. Quamvis itaque per procuratorem accusationem persequi non potes, disceptatione tamen privata de ejusdem fide queri non prohiberis: cum reus ita conventus, non tantum ab alio juste, sed etiam ab eo, qui civiliter egit, solenniter accusari possit. S. VIII. Id. Febr. *Sirmii*, CC. Conss.

De temporis intervallo.

XVII. Iidem AA. & CC. Menelao.

SIcut falsi [37] testamenti, vel codicillorum scriptura, temporis intervallo firmari non [38] potest, ita vera quæ jure subsistit, non evanescit. Si itaque de fide delicti, vel per accusationem, vel per privatum judicium quereris, Rector provinciæ tunc demum eos exhiberi, de quibus interrogatio fieri potest, jubebit, si prius cæteris indiciis [39] fuerit commotus. S. III. Id. Februar. *Sirmii*, CC. Conss.

De effectu falsi.

XVIII. Iidem AA. & CC. Maximo.

EX initio [40] falsi commissi justa possessio non paratur. Unde contra eos, quos de dominio fundi tecum contendere proponis, accusationem instituere potes. S. III. Non. Mart. CC. Conss.

De fœminis.

XIX. Iidem AA. & CC. Cosmiæ.

ET si ad te negotium pertinuit: etiam, atque etiam tecum deliberare debueras, ne improbam institueres accusationem, hoc instrumentum, in quo subscripseras, falsum arguere contendens. At cum mulieribus [41] in aliena causa falsi non sit concessum accusare, tu autem *hæc eadem prædia te prius alii donasse*, proponas: fieri tibi facultatem accusandi contra juris postulas formam. S. VIII. Idus Martii, CC. Conss.

De errore, & dolo.

Non est falsum sine dolo.

XX. Iidem AA. & CC. Rufino.

NEc [42] exemplum editionis precum aliter per [43] errorem scriptum, cum non [44] nisi dolo [malo] falsum committentes crimini subjugentur, cognitionem dati Judicis moratur. S. XI. Kal. Novembr. *Dorostoli*, CC. Conss.

De decurionatu.

XXI. Imp. CONSTANTINUS A. Mechilio Hilariano Correctori Lucaniæ, & Brutiorum.

SI [45] quis decurio testamentum [46], vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis, privatisque instrumentis præbuerit officium: si falsi quæstio moveatur, decurionatus honore sepositio, quæstioni [47] (si ita poposcerit causa) subdatur. Sed non ftatim desinit esse decurio, qui in hujusmodi facto fuerit deprehensus: Quantum [48] enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: quantum [49] ad rem gestam, & veritatem referandam, uti decurionatus honore non poterit [50]. †. Nec vero is qui ante fuerit tabellio [51] ad eludendam quæstionem super his quæ ante scripserit, factus decurio defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res poposcerit) per ipsum [52] debet probari auctorem. Dat. III. Kal. Febr. SABINO & RUFINO Conss. 316.

De inquisitione veritatis, & lite compendioso spatio terminanda.

XXII. Idem A. ad Maximum P.U.

UBi [53] falsi examen inciderit, tunc acerrima [54] fiat indago [55] argumentis [56], testibus, scripturarum collatione [57], aliisque vestigiis [58] veritatis: Nec [59] accusatori tantum quæstio incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur: sed inter [60] utramque personam sit judex medius: nec ulla interlocutione divulget quæ sentiat: sed tanquam ad imitationem relationis, quæ solum *audiendi* mandat officium, præbeat notionem: postrema sententia, quid sibi liqueat, proditurus. †. Ultimum autem finem strepitus criminalis compendioso [61] spatio limitamus, quem litigantem disceptantemque fas non sit excedere: cujus exordium noscetur auspicio contestatæ accusationis apud judicem competentem: post probationem supplicio capitali [62], si id exigat magnitudo [63] commissi, vel deportatione ei, qui falsum commiserit, imminente. P.P. VIII. Kal. April. in foro *Trajani*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. Conss.

De judicio civili & criminali.

XXIII. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENTIN. AAA. ad Maximum P.P.

DAmus [64] licentiam litigantibus, si apud judicem proferatur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, profitendi, utrum de falso criminaliter [65] statuat qui dubitet de instrumenti fide experiri, an civiliter. Quod si expetens vindictam [66], falsi crimen intenderit, tunc quæstione civili per sententiam terminata, criminis fiat indago: ut si quis tabulas testamenti, chirographa, attestationesque, necnon & rationes privatas, vel publicas, pacta,

---

1 Si à debitore falsum instrumentum dicitur morandæ solutionis gratia, facit *l.* 31. *ff. de rejud.*

2 Id persecutione, accusatione. Goth. Hinc colige pendente restitutione in integrum non Impediri executionem. Fachin. *lib.* 12. *controv. cap.* 12. ANS. Adde Sfort. Odd. *de restit. in tegr. q.* 42. Joann. Sand. *decis. Frisic. lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 4. Christin. *decis. Belg. vol.* 2. *decis.* 137. S.L.

3 Vide *l.* 3. *ff. ad l.* 5. *ff. de his quæ ut indig.*

4 *Pav.* 5 *sent.* 25. §. 8 *Paul.* 1. *sent.* 3. §. 1. constitutionibus. *l. ult. ff. eod.* falsis Prætoris litteris. *l.* 25 *ff. eod.* de eo qui falso prætoris jussu utitur, vid. *l.* 1. *ff. de concussion.* & eo qui utitur falsis instrumentis, actis, epistolis. *Paul. d. loco.*

5 Idem heredi accidere potest ob justam ignorantiæ præsumptionem: eo casu id beneficii reo datur, ut producens falsum instrumentum interrogetur eo necne velit uti, dato debitori in eum finem spatio, quo elapso, si falsis instrumentis heres uti cœperit, falsi tenebitur. *communis opinio apud Clarum* 5. *sent.* §. *Falsum. vers. utens falso.*

6 Falsi crimen capitale hoc ex loco satis colligitur.

7 Dixi ad *l.* 1. §. *eod.*

8 *Mater* à liberis falsi criminaliter convenîri non potest: civiliter potest. *l.* 1. §. 43. *ff. de vi & vi. l.* 11. §. 1. *ff. de accusation.* Immo criminaliter potest. *l.* 14. §. *qui accusare.*

9 Hinc colligunt, Duobus modis agi de falso: civiliter, *ut hic*, criminaliter, *ut* §. *eod.*

10 Id est, actionem civilem.

11 Quomodo? actione in factum. *d.* §. 43.

12 Testamenti scil. vid. *l.* 6. *ff. de heredit. petit. Papon.* 2. *Notar.* 7.

13 Id est, ad legata. 60. *Ecl.* 42. *ex l.* 35. *c.* 35.

14 *Accusasse, Synops. Basil.* 11. *tit.* 2. *lib.* 60. *tit.* 41. *cap.* 42.

15 Suspectum habens instrumentum, qui ex eo transigit, dubius transigit, non enim transigit per errorem, quia suspectum habet: neque sciens omnino, quia tantum suspectum habet.

16 Hanc controversiam paucis ita definio. Qui per errorem ex falsis instrumentis transigit, vel paciscitur, *l.* 42. §. *de transact. l.* 2. §. *de his quibus ut indig.* instrumentum falsi accusare potest. Qui dubius ex falsis instrumentis transigit, difficulter potest ab inita transactione falsi accusationem movere, *ut hic.* Qui vero sciens de falso instrumento transigit, jure transigit: jure, inquam, id est, jure Romano. *Græci* 11. *Eclog.* 2. *cap.* 26. & 1. *Harm.* 10. vid. *Cujac. 6. obs.* 11. & 20. *obs.* 19. & ita etiam veteres accipiunt legem 18. §. *de transaction.* quod Alciato *in d. l.* 18. & 5. *Paradox.* 8. 9. 10. Hotomano *ad d. l.* 18. & 21. *Illustr.* Donello *ad d. l.* 18. Paponi & aliis, de quibus dixi ad *d. l.* 18. §. *de transaction.* displiceret, quibus accedit usus & praxis Galliæ, ut ibid. notavi. 17 Vid. *l.* 9. §. *eod.* 18 Falsarius falsi tenetur, etiamsi falso instrumento quod ipse fecit, se velle uti neget. Imo, pœnitentia videtur excusandus. *l.* 18. *ff. eod. vide Papon.* 2. *Notar.* 7. 19 Imo & aliis, *d. l.* 9. 20 Heres ab intestato cogitur præstare fideicommissa relicta in codicillis. 21 Etiam codicillos falsi arguere licet. 22 Vid. *l.* 16. §. *eod.* 23 Abolitio criminis non tollit actionem civilem. 24 Vid. *l.* 1. §. *eod.* 25 Accusatori incumbit probatio 26 Vid. *l.* 9. §. *eod.* 27 Etiam coram pedaneis & delegatis judicibus excipi potest de falso instrumento. 28 Quid? licebit-ne actori agere ex falso instrumento post vicennium? Paponius 2. *Notar.* 7. *cap. de parricide.* negat hunc locum pertinere ad actionem civilem, eo sensu etiam intra tricennium excipi posse de falso civiliter, non tamen criminaliter. *arg. l.* 5. *in fin. ff. de doli mali exceptione.* facit *l.* 17. §. *eod.* Goth. De hac præscriptione vid. Tessaur. *decis.* 20. Imbert. *Instit. forens. lib.* 3. *cap.* 9. Boër. *decis.* 26. Et quanto tempore præscribatur, accusationi. Tessaur. *decis.* 208. Damhoud. *prax. crimin. cap.* 8. *num.* 25. & *seq.* ANS.

29 60. *Ecl.* 41. *c.* 47. Præscribuntur crimina regulariter vicennio. Vid. Tiraquellum *tract. de pœnis, causa.* 29. 30 Recte id additum. Sunt enim quædam crimina quæ quinquenpio tolluntur, ut quæ descendunt ex lege Julia de adulteriis. *l.* 29. §. 6. *ff. de adulteriis.* peculatus. *l.* 7. *ff. ad l. Jul. peculat.* Silaniano senatusconsulto. *l.* 13. *ff. de SC. Silaniano.* Quid suppositi partus crimen? nulla præscriptione temporis depelli dicitur. *l.* 19. *in fin. ff. eod.* nulla, inquam, nisi vicennali, & ita hanc legem accipe, ut & legem *ult. ff. ad l. Pomp. de parricid.* qua ostenditur eos qui parricidii teneri possunt, semper accusari posse. adde *Cujac.* 4. *observ.* 14. Quid Apostasia? vid. *l.* 4. §. *de apostatis*, & ita accusatio criminalis tollitur vicennio. vid. *Clarum* 5. *Sent.* §. *ult. quæst.* 51. adde *Bossium c.* 41. *n.* 12. *Anchoranum* 2. *quæst.* 29.

31 Falsi recepti confessio depositarium non liberat.

32 *l.* 2. *ff. eod.*

33 *d. l.* 2. *Paul.* 5. *sent.* 25. §. 1.

34 Fallum committi intelligitur si creditor die obligationis protulit, repetit, anticipavit, aut antevertit. *l.* 28. *ff. eod.* vide *l.* 3. *ff. de probat. l.* 3. *ff. de fide instrumentorum.*

35 Qui prior tempore fuisti.

36 Civilis & criminalis, *l.* 5. *l.* 9. *l.* 11. §. *eod. l.* 23. *l. ult.* §. *eod.* adde *legem unic.* §. *quando civilis actio. 60. Ecl.* 41. *cap.* 57. *versic. δὲ διάταξις.* vide *Cujac. decimotertio, observatione* 38.

37 Fallum ab initio testamentum, seu falsa omnis voluntas tractatu temporis non firmatur.

38 Temporis tractu non confirmatur quod de jure ab initio non subsistit. adde *l.* 29. *l.* 201. *ff. de reg. jur. c.* 18. *de reg. in* 6.

39 Ex indiciis potest index interrogare. adde *l.* 8. *in fin.* §. *de quæst.*

40 Græci ita legunt, ἀπὸ πλάτης. in 60. *Ecl.* 41. *c.* 53. eo sensu. Ex falso possessionem nemo sibi parare potest.

41 Fœminis accusatio falsi non est permissa: sed ita demum, si suam suorumve injuriam persequantur. adde *l.* 1. §. 10. *Aliquin Papinianus. ff. ad Turpill.*

42 Vid. *l.* 2. §. *de errore advocat. l.* 92. *ff. de reg. jur.*

43 *l.* 31. *in fin. ff. eod. l. unic.* §. *de mutatione nominis.* vid. *Paul. l. sent.* 12. §. 3. alias præsumitur pro instrumento præsertim notarii. vid. *Alc.* 3. *præsumpt.* 13.

44 Falsum sine dolo, non punitur.

45 *l.* 1. *C. Th. eod.* adde *l.* 15. §. *de decurion.*

46 Testamentum à decurionibus interdum de facto, non de jure, vide *l.* 3. *C. Th. de decurion.* quæ cum hac lege conjungenda est, scribi solitum.

47 Ob falsum decurio torqueri potest.

48 Respectu diverso unus & idem varie consideratur.

49 Vid. *d. l.* 15. vid. *Novell.* 44.

50 Cur ita? vid. *l.* 14. §. *de testibus.*

51 Tabellionis munus exercere, qui decurio est, non potest.

52 Vid. *l. Harm.* 6.

53 *l.* 2. *vers. sed ubi falsi examen. C. Theod. eod.*

54 In crimen falsi acerrima fit indagatio.

55 Indagatio veritatis, fit argumentis, testibus, scripturarum collatione, aliisque vestigiis.

56 Argumenta admittuntur probationis loco. vid. *l. judicia* 19. §. *de rei vindicat. l. ult.* §. *de probat.*

57 Scripturarum collatione falsum detegi potest. vid. *l.* 20. §. *de fide instrum.*

58 Probationes conjecturæ, indicia & argumenta, veritatis vestigia sunt. *d. l.* 19. *d. l. ult.*

59 *l. ult.* §. *eod. l. pen.* §. *de probat.*

60 Inquirere judex in ipsa maleficia debet, etiamsi sit qui accuser: ut hinc constet accusatione non tolli facultatem inquirendi. 61 Id est, annali. *d. ver. sed ubi.* adde *l. ult.* §. *ut intra certum tempus crim.*

62 Vid. quæ dixi ad *Novell. Leon.* 77. 63 Puniuntur levius levia delicta: vid. Tiraquell. *tract. de pœn. causa* 14. 64 *l.* 4. *Cod. Theod.* 65 *l.* 16. §. *eod. l. ult.* §. *eod.* actione civili falsi, criminalis suspenditur: finita, revivîscere potest.

66 Electa

pacta, & epistolas vel ultimas voluntates, donationes, vendi-
1 *Insinuare, Cod. Theod.* tiones ve, vel si quid prolatum aliud instituere [1] conabitur: habeat accusandi facultatem. Civilis autem inquisitionis inter utrasque partes conligentium levior examinatio procedat: cum judex qui præerit quæstioni, intentiones [actoris] falsas, & conficta crimina [reorum] ex legibus pœnis competentibus possit ulcisci. P.P. XVI. Kal. Maji, *Romæ*, VALENTE V. & VALENTINIANO AA. CONSS. 376.

De onere probationis.

XXIV. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Proculo P.U.

2 *d. l.* 16. PRæbemus licentiam, ut sive [2] civiliter, sive criminaliter (ut actor elegerit) super prolatis codicillis, vel aliis instrumentis requiratur: incumbat probatio fidei instrumenti [3] ei primitus, qui scripturam obtulerit, deinde ei, qui stricta [4] instantia falsum arguere paratus sit. Dat. x. Kal. Februar. TIMASIO, & PROMOTO CONSS. 389.

3 60. *Eclog.* 41. *cap.* 57. *in fin.*

4 *Instricta, Hal.*

TIT. XXIII.

DE HIS, QUI SIBI ADSCRIBUNT [5] IN TESTAMENTO.

Filius emancipatus sibi adscribens in testamento patris patre dictante, de æquitate a pœna legis Corneliæ excusatur. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Valatio.

5 *l.* 6. *in fin. l.* 17. *ff. de falsis. l.* 1. *ff. de hæ quæ pro non scrip.* adde *Bossium in prax. cap.* 38. *Clar.* 5. *sent.* §. *Falsum, vers. Adscribens etiam.*

QUAMQUAM ita [6] interpretantur jurisperiti, ut contra legem Corneliam videatur se scribere heredem emancipatus [7] filius patre dictante: tamen si cum testamentum non esset scriptum, justus [8] successor futurus esset accepta bonorum possessione, filius patri: perinde habebitur, atque si sua manu pater tuus te heredem scripsisset, functus [9] dulci [10] officio. Proposita Non. Sept. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

6 Intellectum hujus legis vid. apud Johann. Decher. *lib.* 2. *dissert.* 3. *num.* 21. 22. & Cujac. *tract. ad Africam. ad l. Si quis legatum* 6. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* ANS.

7 Si emancipatus patre dictante se heredem scripserit, non incidit in falsum. Est enim alioquin hereditatis paternæ capax.

8 Ratio decidendi.

9 Id est, mortuus. *Isid. in Gloss. Functus dulci officio dicitur, qui officium vitæ implevit.* Igitur dulce officium, dulceve munus, vita dicitur. Seneca in Hippolyto: *Cur datum munus redditæ lucis fugis?* sic *munus lucis* dicitur, *l. un. C. Th. de her. pet.*

10 Lucis officio: *ut d. l. un.* J. τοῦ λειτουργεῖν. *Cujac.* 3. *ad Afr. in fin.*

Testatoris subscriptio etiam generalis excusat a pœna, sed non tribuit jus petendi legatum extraneo, qui sibi adscripsit, nisi specialis fuerit subscriptio testatoris. Salic.

II. Idem A. Atticio.

SI testator codicillis quos scripsisti, *legatum* quoque seu *fideicommissum reliquisse tibi* sua [11] manu adscripsit: non videris in pœnam Senatusconsulti incidisse. †. Quod si [12] *testamentum dictasse* codicillis significavit, legato quidem vel fideicommisso abstinere debes: pœna vero falsi tibi principali [13] beneficio remittitur. P.P. Id. Decembr. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

11 Ubi testator testamento aliquid adscribit, cessat pœna falsi. Subscriptio testatoris generalis excusat a pœna. *l.* 1. §. 8. *l.* 15. §. 1. *ff. de leg. Corn. de falsis.*

12 Observa hypothesin.

13 Testamentarius veniam a Principe vel senatu potest petere, non etiam jus capiendi.

Vere ignorantiam alleganti, & a delicto desistenti, pœna remittitur quam incurrat, quia sibi adscripserat. Bald.

III. Imp. ALEXANDER A. Martiali.

SEnatusconsulto, & [14] Edicto divi Claudii prohibitum est, eos qui ad scribenda testamenta adhibentur [15], quamvis [16] dictante testatore, aliquod emolumentum ipsis futurum scribere: & pœna legis Corneliæ facienti irrogata est: cujus veniam [17] deprecantibus ob ignorantiam [18], & profitentibus a relicto discedere [19], Amplissimus Ordo, vel divi Principes veniam [raro] dederunt. P.P. XVII. Kal. April. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

14 *Ex dicto*, Cujac. ita hic videtur legisse: intelligit autem SC. Claudianum, aliud a Liboniano.

15 Id est, testamentarios.

16 *l.* 5. J. *eod. l.* 14. §. 1. *ff. eod.*

17 Id est, pœnitentibus.

18 *l.* 2. ff. *eod.*

19 Error excusat a pœna.

Maritus sibi adscribens in testamento uxoris, incidit in pœnam. Bald.

IV. Idem A. Crescenti.

QUæ in testamento uxoris [20] maritus sua manu legata sibi adscripserit, pro non scriptis habentur: & legis Corneliæ pœna, si venia impetrata non est, locum habet. P.P. III. Non. Februar. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

20 Non licet marito quidquam sibi adscribere in uxoris testamento. *l.* 18. *ff. de falsis.*

Miles sibi adscribens, præsumitur juris errore, non malitia, in legem incidisse. Bald.

V. Idem A. Gallieno militi.

QUod adhibitus ad testamentum commilitonis [21] scribendum, jussu ejus servum tibi adscripsisti, pro non scripto habetur, & ideo id legatum petere non potes: sed secuto in tenore indulgentiæ meæ, pœna legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore quam malitia incidisse. PP. XVII. Kal. Jun. Fusco II. & DEXTRO CONSS. 226.

21 Miles excusatur, si sibi adscripsit, legatum tamen non petit.

Servus jussu domini sibi adscribens, excusatur a pœna: libertatem tamen non consequitur, nisi de scriptione testatoris subscriptione doceatur. Salic.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aufidio.

SI libertatem [22] tibi manu tua imperante domino adscripsisti, cum proponas dominum non subscripsisse, & [23] suis literis tuam libertatem expressim agnovisse, ad impetrandam libertatem Senatusconsulti auctoritas tibi obest: pœna tamen falsi tibi remittitur: quoniam non potueras contra domini voluntatem venire. P.P. VI. Id. Decembr. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

22 Vid. *l.* 15. §. 3 *ff. de falsis.* 23 *Nec suis*, Cujac. *ad l.* 4. §. *si pupilli*, *ff. de usuc.* reprehensus a Roberto 1. *Recept.* 9. & 1. *Animadv.* 10. defensus ab Antonino Mercatore 1. *notar.* 10. vid eundem *Cujac.* 15. *observ.* 19.

TIT. XXIV.

DE FALSA MONETA [24].

Fabricantes falsam monetam puniendi sunt ultimo supplicio sine appellandi remedio. Salic.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

QUONIAM [25] nonnulli monetarii adulterinam [26] monetam clandestinis sceleribus exercent, cuncti cognoscant necessitatem sibi incumbere hujusmodi homines inquirendi: ut [27] investigati tradantur judici, facti conscios per tormenta illico prodituri, ac si digni [28], suppliciis addicendi, accusatoribus [29] etiam eorum immunitatem [30] permittimus, cujus modus, quoniam dispar patrimonium est, a nobis per singulos statuitur. Si quis autem militum hujusmodi personam suspectam de custodia [31] exire fecerit, capite puniatur.

24 *l.* 19. *ff. de falsis. & 9. C. Th.* 21. περὶ μονήτας 60. *Eccl.* 44. περὶ ψευδαργύρου, de monetariis & circumciforibus, ψευδάργυροι sunt qui forciculis nummos circumcidunt, *Paul. 5. sent.* 12. §. *ult. Clar. 5. sent.* §. *Falsum, vers. fin. dico etiam*, ubi de falsa & adulterata, & diminuta seu abrasa moneta, & eam expendentibus.

25 *l.* 2. *C. Th. eod.* 26 De adulterina moneta. Sic adulter solidorum. *l.* 2. J. *eod.* Huc facit *l.* 8. 9. 1. 19. *ff. eod.* nummi adulterini, *d. l.* 9. 27 Adulteri monetæ inquirendi.

28 Manus amittant. *Ecl. d. loco. tit.* 60. §. 1. & *Harm. d. loco.* vid. tamen *l.* 2. J. *eod.* est vero supplicium capitale. J. *eod. hac. l.* Est & ignis supplicium. *l.* 2. J. *eod.* sane bona ejus qui falsam monetam cudit, Fisco vindicantur. Quod si servi id ignorante domino fecisse dicentur, ipsi quidem summo supplicio afficientur, domino tamen nihil aufertur, quia pejorem domini causam servi facere, nisi forte scierit, omnino non possunt. *Paul. 5. sent.* 12. §. *ult.* 29 De accusatoribus monetarii adulterini. *l.* 2. J. *eod.* 30 Immunitas plerunque promittitur conscio sceleris participes detegenti. adde *l.* 2. ff. *pro quibus causis serv. l.* 5. *Cod. Theod. hoc tit.* 31 Pœna custodia liberantis reum falsæ monetæ hæc inter cæteras est, ut non appellet.

Appellandi [32] etiam privato licentia denegetur [33]. Si vero miles [34], aut promotus [in gradum] hujusmodi crimen incurrerit, super ejus nomine & gradu ad competentes judices referatur. Domus [35] vero, vel fundus, in quo hæc perpetrata sunt, si dominus in proximo constitutus sit, cujus incuria, vel negligentia punienda est, etsi ignoret, fisco [36] vindicetur: nisi [37] dominus ante ignorans, ut primum repererit, scelus prodiderit perpetratum: tunc enim possessio, vel domus ipsius, proscriptionis injuriæ minime subjacebit. Sin vero longissime ab ea domo, vel possessione abfuerit, nullum sustineat detrimentum: actore vidélicet fundi, vel servis, vel incolis, vel colonis, qui ad hoc ministerium præbuerint, cum eo, qui fecit, supplicio [38] capitali plectendis. Viduas autem ac pupillos speciali dignos indulgentia credimus, ut viduæ, nec in proximo constitutæ, domo sua vel possessione careant, si nulla apud ipsas tam gravis conscientiæ noxa resideat. Impuberes [39] vero etiamsi conscii fuerint, nullum sustineant detrimentum: quia ætas eorum, quid videat [40], ignorat. Tutores tamen eorum si in proximo fuerint, quoniam ignorare [41] eos quid in rebus pupilli geritur, non oportet, hæc pœna expectabit, ut de rebus eorum, si idonei fuerint tantum fisco inferatur, quantum à pupillo fuerat inferendum. Dat. XII. Kal. Decemb. *Romæ*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CC. CONSS. 321.

32 Reus falsæ monetæ non appellat.

33 Id non observatur in Gallia. vid. *Rebuff. in præmio constit. gloss.* 5. *n.* 116. cum etiam reus majestatis appellet.

34 Si miles reus monetæ fuerit.

35 De domibus & agris in quibus falsa moneta cusa est. *Ecl. d. loco, vers.* ὁ δὲ διοικητὴς. *Har. d. loco. vers.* ὁ δὲ τῆς ἄκρας. 9. *Th.* 21. *l.* 4.

36 *Paul. 5. sent.* 12. §. *ult.*

37 Indicare scelus interdum cogimur. *Nov.* 117. *cap.* 8. §. 1.

38 Vid. *l.* 2. J. *eod.*

39 Impubes quamvis conscius adulterinæ pecuniæ non tenetur. adde *l.* 22. *ff. de falsis*, & *l.* 2. §. 19. *ff. ad l. Jul. de vi bonor.*

40 Id est, quid videndum, vel quid fugiendum.

41 Tutor res pupilli ignorare non præsumitur.

Qui nummos falsa fusione formavit, debet comburi, & præmium datur accusatori. Salic.

II. Idem A. ad Tertullum Præfectum [42] urbis Africæ.

SI [43] quis nummos falsa fusione [44] formaverit, universas ejus facultates fisco [nostro] præcipimus addici. In monetis [45] etenim tantummodo nostris [46] cudendæ pecuniæ studium frequentari volumus: cujus obnoxii, majestatis [47] crimen committunt: & præmio [48] accusatoribus [49] proposito, quicunque solidorum adulter [50] poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, illico omni dilatione summota, flammarum [51] exustionibus mancipetur. Dat. Prid. Non. Jul. *Mediolani*, CONSTANTIO A. VII. & CONSTANTINO CC. IV. CONSS. 326.

42 Proconsulem Africæ.

43 *l.* 3. *C. Th. eod.*

44 *Effusionem*, *Hal.* Fusio Græci, τὸ χρυσίτυπον σφράγισμα ἢ βαλωτήριον. *Hor. dict. loco. vers. μοῦτα*, sive iconium, ut est in historia Antonini Florentini & apud Suet. *in Calig.* Aureum iconium. χρυσοτύπ. *Eclog. d. loco. cap.* 8. vel locus in quo moneta formatur. J. *eod.* Falsa fusione formare, *à faux coing.*

Obreptitium rescriptum impetratum, non excusat a crimine lasæ majestatis. Bald.

III. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Rufino P.P.

SI quis super cudendo ære, vel rescripto [52] aliquo, vel [etiam] adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, verum etiam pœnam quam meretur, excipiat. Dat. IV. Id. Jul. *Constantinop.* THEOD. A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

45 Moneta, locus in quo moneta cuditur. 46 In monetis tantum regiis pecunia cudi potest. 47 Falsitas monetæ, crimen majestatis. adde 2. *Feud.* 56. *ibi monetæ.* 48 Præmia accusatoribus interdum proponuntur. *l.* 5. *Cod. Theod. eod.* 49 *l.* 1. *vers. accusatoribus.* J. *eod.* 50 Solidorum adulter. 51 Pœna adulteriis monetæ proposita, ignis. *ut hic.* manuum amissio. *Ecl. d. loco. tit.* 60. *c.* 1. *in pr. Harm. d. loco.* In Gallia aqua oleoque fervente, sive bulliente suffocantur. vid. *Clar. 5. sent.* §. *Falsum, vers. dixi.* De ignis supplicio ad *l. un. J. de Nili aggerib.* 52 *l.* 9. *C. Th. eod. Ecl. d. loco. c.* 1. *in fin.* facit *l.* 6. §. 1. *ff. ad l. Jul. pecul.*

TIT. XXV.

DE MUTATIONE NOMINIS [53].

Mutatio nominis non fraudulosa, libero homini est permissa. Bald.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano.

SICUT in initio nominis [54], cognominis, prænominis recognoscendi singulos impositio libera est privatis: ita eorum mutatio innocentibus [55] periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel prænomen, [sive cognomen,] sine aliqua fraude licito jure, si liber es, secundum ea, quæ [sæpe] statuta sunt, minime prohiberis: nullo ex hoc præjudicio futuro. S. XV. Kal. Jan. AA. CONSS.

53 *l.* 13. *ff. de falsis. Paul.* 5. *sent.* 25. §. 9.

54 Vid. *l.* 4. ff. *de testam.*

55 *l.* 20. ff. *de falsis.*

TIT. XXVI.

AD LEGEM [56] JULIAM DE AMBITU [57].

Qui honores repetit, in legem ambitus incidit, & pœnam legitimam subit. Salic.

Impp. ARCAD. & HONOR. Pompeiano P.P. Africæ.

NULLUS [58] omnino [59] principatum [60], vel numeratum, seu commentariensis gradum, vel cætera [61] officia repetere [62] audeat: cum publicæ disciplinæ semel gesta sufficiant. At si quispiam promotorum denuo ad munus [etiam] per sacras literas irrepserit, quod ante docebitur gessisse [63]: cassatis quæ hoc modo sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus urgeatur: & qui contra fecerint, pœnam deportationis [ad instar legis Juliæ ambitus] excipiant. Dat. prid. Kal. Jun. *Mediolani*, STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

56 *Ambitionem* Judicum hæc lex coërcet.

57 *l.* 9. *C. Th.* 26. dixi ad XLVIII. D. XIV. Superiore titulo magistratuum ambitus, hoc vero tit. magistratus & Judicum avaritia, qui à privatis pecunias accipiunt, coërcetur, ut & sequentibus, qui ex publico.

58 *l.* 2. *C. Th. eod.*

59 Principes ofantequam rationes ficiorum & alii beneficiarii, eadem officia repetere & continuare prohibentur reddiderint. 60 Principatus ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως: Quid hic sit, vide *in l. ult.* J. vid. *Rusticani ad nullum obsequium, libro XI.* 61 Vid. *l.* 6. §. *de adsessoribus.* 62 Ambitio est ante redditas officiorum rationes eadem officia repetere atque continuare. 63 Vid. *l.* 12. J. *de susceptorib.*

TIT. XXVII.

AD LEGEM [64] JULIAM REPETUNDARUM [65].

Delinquentes in officio, ibi debent remitti puniendi: & ad quadruplum pecuniæ per se, vel per ministros receptæ tenentur. Salic.

I. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Matroniano Duci & præsidi Sardiniæ.

UT [66] unius [67] pœna metus possit esse multorum: Ducem, qui male egit, ad provinciam, quam nudaverit, cum custodia competenti ire præcipimus: ut non solum, quod ejus non dicam domesticus, sed [68] manipularius & minister [69] acceperit: verum etiam quod ipse à provincialibus nostris rapuerit, aut sustulerit: in quadruplum [70] exolvat invitus. Dat. Prid. Id. Jun. *Constantinop.* ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

64 Avaritiam Judicum hæc lex coërcet.

65 9. *C. Th.* 27. dixi ad XLVIII. D. XI.

66 *l.* 3. *C. Th. eod.*

67 *l.* 31. *in fin. pr. ff. depositi.*

68 *l.* 1. 5. *ff. eod.*

69 Qui & ordinarius. dixi ad *Novell.* 20.

70 *l. ult. in fin.* J. *eod. l.* 3. §. *de adsessorib.* vid. *Cuj. ad Novell.* 8.

Pœna pecuniaria delinquentis in officio transit in heredes. Salic.

II. Iidem P. P.

SCiant [71] judices super admissis propriis, aut à se, aut ab heredibus [72] suis pœnam esse repetendam. Dat. Kal. Septemb. ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

71 *l.* 4. *C. Th.* 10.

72 Lex repetundarum datur in heredem ejus qui repetundarum arguitur, etiamsi lis non sit contestata cum defuncto, *ut hic. l.* 2. *ff. eod.* At de eo quod pervenit ad heredem actio perpetua est. *l.* 2. *ff. eod. l.* 14. *ff. de peculat.*

Judex corruptus pecunia, puniendus est hujus legis pœna. Salic.

III. Iidem AAA. Marcellino.

OMNES [73] Cognitores, & Judices à pecuniis, atque patrimoniis manus abstineant [74], neque alienum jurgium putent suam prædam. Etenim privatarum quoque litium cognitor, idemque mercator [75] statutum legibus cogetur subire jacturam. Dat. Prid. Non. April. *Mediolani*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

73 *l.* 5. *Cod. Th. eod. eod.*

74 Vide *Cujac. 6. obs.* 8. *in fin. Petr. Gregor.* 36. *Syntagm.* 28. *num.* 3. in Alexandro *mercator potestatum.*

Concuss-

75 *Litium mercator:* sic apud Lampridium

1 *l.6. Cod. Theod. eod.* vid. *Cujac. 6. observ. 30.*

2 Vid. *l.7. ff. quando provocare.*

3 *Novell. 80. c.2. Novell. 86. Novell. 87. c. 4.*

4 *l.7. Cod. Theod. eod.*

5 Comes domorum in Capadocia erat sub Comite rerum privatarum, sub eo procuratores, præpositi gynæcio susceptores, tabularii coloni. Hi Fisco si non inferant pensiones, quod dicunt sibi pecunias acceptas à comite domorum, intra annum id probare & pecunias repetere debent; quod si non fecerint, nihilominus conveniuntur à Fisco. Tentari potest adversus comitem repetitionum, id est actionem repetundarum. Perseverare etiam post annum, id est, perpetuam esse, & hanc legem eo tantum spectare, ut ostendat, eis ea ratione anni inducias dari.

6 Quid: repetundarum actio estne annalis? an potius perpetua? perpetua est: excepto eo casu, de quo superius diximus.

7 *l.2. Cod. Theod. eod.*

8 Vid. *l.1. ff. de offi. magist. offi.*

9 *Nov.8. c.7.* vid. *Petr. Greg. 36. Syntag. 28. n. 36.*

10 *d. Novell.* Præsumitur pro juramento. *Alciat. 3. præsumpt. 16.*

11 Præsumitur nemo moriens immemor salutis vitæ æternæ. vid. *Alc. 1. præsumpt. 39. & 3.* unde colligunt, morientis confessiones, scripturas, responsa evidentius probare quam aliorum: cum in extremis constituti, non præsumantur immemores cœlestis vitæ, quod videlicet vitæ æternæ, judicioque divino proximos se videant. vid. *Medicum tract. de morte.*

Concussionem inferens, & processum venalem faciens, vel sententiam venalem proferens potest à quolibet accusari. Bald.

IV. Iidem AAA. & ARCAD. A. Edictum ad provinciales.

JUbemus [1] [atque] hortamur, ut si quis forte Honoratorum, decurionum, possessorum, postremo etiam colonorum, aut cujuslibet ordinis, à judice fuerit aliqua ratione concussus: si quis scit venalem fuisse [2] de jure sententiam: si quis pœnam, vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam: si quis postremo quacunque de causa improbum judicem potuerit approbare: is vel administrante eo [3], vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet: cum probaverit, & victoriam reportaturus, & gloriam. Dat. x. Kal. Jul. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

Si procurator Cæsaris pecuniam extorquet à colonis, vel aliis sibi subditis, potest conveniri intra annum à tempore depositæ administrationis, non postea. Salic.

V. Imppp. VALENTINIANUS, THEODOSIUS, & ARCADIUS AAA. Severino Comiti rerum privatarum.

UNusquisque [4] procurator, præpositus gynæcio, tabularius, susceptor, colonus, vel quicunque se à Comite [5] domorum meminerit esse concussum: cum ipse, cui pecuniam numeravit, [ab] administratione decesserit, intra anni [6] spatium ad judicium Spectabilitatis tuæ, quidquid dederit, repetiturus occurrat: ut prosit pensionibus quidquid ille reddiderit. Si vero ex tempore positæ administrationis præstituti temporis curricula transfluxerint, nulla vox advocationis emergat: sed ipsos procuratores, præpositos, colonos, tabularios, susceptores, obnoxios ad solutionem volumus coartari. Dat. Prid. Non. Jun. *Mediolani*, VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

Accedentes ad regendas provincias, debent jurare forma hic scripta. Salic.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

SAncimus ejusmodi viros ad [7] provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia non ambitione, vel pretio, sed probatæ [8] vitæ, & amplitudinis tuæ solent testimonio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per Sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati [9] inter gesta depromant, *Se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam posthodum fore, sive per se, sive per interpositam* [personam] *in fraudem legis sacramentique: aut venditionis, donationisve titulo, aut alio velamento cujuscunque contractus: & ob hoc* (exceptis [solis] solatiis) *nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos.* Et licet *neminem* [10] *divini timoris*, contemnendo jusjurandum *arbitramur* [11] *immemorem: ut saluti propriæ ullum commodum anteponat:* tamen, ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur: si quis ausus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem [12] accusandi cunctis tanquam crimen publicum concedimus facultatem: quadrupli [13] pœna eo qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo. Dat. VI. Kal. Decemb. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

10 Vid. *Novell.* Præsumitur pro juramento. *Alciat. 3. præsumpt. 16.*

11 Præsumitur nemo moriens immemor salutis vitæ æternæ. vid. *Alc. 1. præsumpt. 39. & 3.* unde colligunt, morientis confessiones, scripturas, responsa evidentius probare quam aliorum: cum in extremis constituti, non præsumantur immemores cœlestis vitæ, quod videlicet vitæ æternæ, judicioque divino proximos se videant. vid. *Medicum tract. de morte.* 12 Si accipere turpe, dare quoque turpe est. vid. *Nov. 8. cap. 7. l. 31. in fin. ff. de episc. & Cler. Novell. 123. cap. 2.* 13 *d. Novell. 8. cap. 7. in fin.*

TIT. XXVIII.

DE CRIMINE PECULATUS [14].

Pecunias publicas surripientes, & qui ministerium tunc, vel postea præbuerint, pœna capitali puniuntur. Salic.

I. Imppp. HONOR. THEOD. & [15] ARCAD. AAA. Rufino P. P.

JUDICES qui tempore administrationis publicas pecunias subtraxerunt, lege Julia peculatus obnoxii sunt, & capitali [16] animadversioni eos subdi jubemus. His quoque nihilominus, qui ministerium eis ad hoc adhibuerunt, vel qui subtractas ab his scientes susceperunt, eadem pœna percellendis. Dat. v. Non. Martii, *Constantinopoli*, HONOR. X. & THEODOS. VI. CONSS. 415.

14 9. *C. Theod. 28.* dixi ad XLVIII. D. XIII. id est, pecuniis publicis interceptis. §. 9. *Inst. de pub. jud.*

15 Inducendum hoc *Arcadii* nomen.

16 *l.1. Cod. Theod. eod.* capital & vitæ, *l.5. Cod. Theod.* adde *l. Jul. repet.* interdictioni aquæ & ignis, deportationi. *l. 3. 10. in fin. ff. eod. §. 9. Instit. de pub. jud.* Olim multa cum infamia, *d. l.* quæ pœna reducitur, *Novell. Leon. 105.* constituta pœna dupli.

TIT. XXIX.

DE CRIMINE SACRILEGII [17].

Errans in articulis fidei punitur ut sacrilegus. Salic.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

QUI [18] divinæ legis [19] sanctitatem [20] aut nesciendo omittunt, aut negligendo violant, & offendunt [21], sacrilegium committunt. Dat. III. Kal. *Thessalonicæ*, GRATIANO A. V. & THEODOSIO A. I. CONSS. 380.

II. *

Ὁ τὸν καταφεύγοντα εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ ἀποσπάσας τυπτόμενον ἢ κερδύνῃ ἐξοικιζέσθω.

QUi [22] confugientem ad sanctam ecclesiam sua auctoritate abstraxerit, verberatus, & tonsus deportator.

Præsumitur dignus, qui est electus à Principe. Bald.

III. Iidem AAA. ad Symmachum P. U.

DIsputare [23] de [24] Principali judicio non oportet: sacrilegii enim instar est, dubitare, an is dignus sit, quem elegerit Imperator. Dat. v. Kal. Jan. *Mediolani*, RICHOMERE, & CLEARCHO CONSS. 384.

In propria provincia quis non debet administrationem assumere, nisi ex certa scientia sibi concedatur à Principe. Salic.

IV. Iidem AAA. & ARCAD. A. Eutropio P. P.

NEc [25] quis sine sacrilegii [26] crimine desiderandum intelligat gerendæ ac suscipiendæ administrationis [27] officium intra [28] eam provinciam, in qua provincialis, & civis habetur: nisi hoc cuiquam ultronea liberalitate per divinos affatus Imperator indulgeat. Dat. XVI. Kal. August. ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

17 Dixi ad XLVIII. D. XIII. *Paul. 5. sent. 19. l.1. ff. ad l. Jul. majest. lib. 6. Harm. 5. cap.* περὶ ἱεροσύλων. *Clar. 5. sent. §. sacrilegium.* Sacrilegos excommunicari, non tamen ipso jure, refert Socinus *regul. 33. quem vide.*

18 *l.25. C. Theod. de episcop. eccl. & cler.*

19 Sacrilegi dant pœnas, quamvis nemo usque ad deos manus porrigat. *Seneca 5. de beneficiis 14.*

20 Fides divinæ legis sanctitas.

21 Confundunt, sic Græci συγχέουσιν.

22 Leunclajus 5. *Eclog. tit. 5. ex lib. 60. tit. 45. cap. 17.* notat hanc constitutionem huc referendam. cui adde *l. 1. ff. de his qui ad eccles.*

23 *l. 20. ff. de legib. l. 51. ff. ad l. Aquil.*

24 Adde *l.6. ff. de diverf. reſcript.* 25 Vid. *ff. libr. 1. tit. 41. ut nulli patriæ, &c. Syn. Basil. 2. tit. 19. ex libr. 60. tit. 45. c. 18.* 26 Id est, violatæ religionis. 27 De adsessore. vid. *l. 10. ff. de adsessoribus, ubi dixi.* 28 In ea provincia in qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne aut glorioſus, aut calumnioſus apud ſuos videatur. *Paul. 5. ſent. 12. §. 5. l. ult. ff. de eſſ. rectior. provinc. l. 38. ff. quibus ex cauſis major.* adde *Pap. 3. Not. 8. cap. des lettres d'office & proviſion.*

TIT. XXX.

DE SEDITIOSIS [29] ET DE HIS [30], QUI PLEBEM CONTRA REMPUBLICAM AUDENT COLLIGERE.

Suscipiens populum contra rempublicam, gravissime est puniendus. Salic.

I. Imppp. GRATIANUS, & VALENTINIANUS & THEODOS. AAA. Florentio PF. Augustali.

SI quis [31] contra evidentissimam jussionem, suscipere plebem [32], & adversus publicam disciplinam defendere fortasse tentaverit, multam gravissimam sustinebit. Dat. XIII. Kal. Jan. *Constantinop.* RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

Provocans tumultum & clamorem in populo, debet mori pœna seditionis. Bald.

II. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

IN [33] nullis locis aut civitatibus tumultuosis clamoribus [34] cujusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cujusquam invidiam petulantia verba jactentur: scituris his, qui hujusmodi voces emiserint, moverintque tumultus, se quidem fructum ex his, quæ postulant, nullatenus habituros, subdendos autem pœnis iis, quas de seditionis [35], & tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. II. Non. Martii, *Constantinop.* LEONE A. VI. CONS. 474.

29 *Paul. 5. ſent. 22. 60. Syn. 17.* περὶ συστάσεων ἢ τῶν ἐπὶ στάσει καὶ βορβόρῳ καὶ ὁλληγωγίᾳ πεπραγμένων. *ex tit. 61. c. 1. &c. 6. Harm. 7.* περὶ στασιαστῶν, *l. 3. ff. de vi publ. l. 38. §. 2. ff. de pœn. l. 6. §. 9. ff. de injuſto.*

30 *C. Th. 33.* Taraxopolides, id est, turbatores civitatum dicuntur à Philone adversus Flaccum.

31 *l. un. C. Theod. eodem.* Quicunque suscipit plebem, ut quid faciat contra publicam disciplinam, gravissimæ pœnæ subjicitur. *Synopſ. d. loco in fin.*

32 Vid. *Tacit. 1. Annal.*

33 Qui adclamarunt alicui & ex eo turbam concitarunt, nihil eorum quæ postulant consequantur: & pœnis subjiciantur quibus tumultus auctores tenentur, *Synopſ. ibid. d. cap. 1.* 34 *Eclog. d. loco.* 35 De seditionis auctoribus. vide *Paul. 5. ſent. 22. §. 1. l. 1. §. 1. ff. ad l. Jul. majeſt. l. 38. §. 2. ff. de pœnis.*

TIT. XXXI.

QUANDO [36] CIVILIS ACTIO CRIMINALI PRÆJUDICET, ET AN UTRAQUE AB EODEM EXERCERI POSSIT.

In criminalibus publicis & privatis civilis intentata de re familiari non tollit criminalem, nec è contra. Salic.

I. Imppp. VALENS, & GRATIAN. & VALENTINIANUS AAA. Antonio P. P.

APLERISQUE [37] Prudentium generaliter definitum est, *Quoties* [38] *de re familiari & civilis & criminalis competit actio, utraque licere experiri: sive* [39] *prius criminalis, sive civilis actio moveatur:* [*nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi:*] & similiter è contrario. †. Sic denique & per vim [de] possessione dejectus, si de ea recuperanda interdicto, *Unde vi* fuerit usus, non prohibetur tamen etiam lege Julia de vi publico judicio instituere accusationem. Et suppresso testamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia testamentaria poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. Quo in genere habetur furti actio, & legis [40] Fabiæ constitutio: & plurima alia sunt quæ numerari non possunt: ut cum altera prius actio intentata sit, per alteram quæ superierit, judicatum liceat retractari. †. Qua juris definitione non ambigitur, etiam falsi crimen, de quo civiliter jam actum est, etiam criminaliter esse repetendum. Dat. Prid. Kal. Januar. *Trev.* VALENTE VI. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 378.

36 Vide *l. 16. ff. de falſis. Clar. 5. ſent. §. ult. q. 2. & 9. Cod. Theod. 20.* victum civiliter agere criminaliter posse: adde *tit. de ordine judiciorum, ff.*

37 *l. un. C. Theod. eod.*

38 *l. 4. ff. de publ. jud.* observa regulam, *l. 15. ff. de accuſat. l. 60. ff. de act. & obligat.*

39 Vide *Cujac. 5. obſerv. 15.*

40 Vide *Cujac. ad hunc locum 20. obſerv. 26.*

TIT. XXXII.

DE CRIMINE EXPILATÆ [41] HEREDITATIS.

Post aditam hereditatem & apprehensam possessionem cessat hoc crimen. Salic.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Euphratæ.

EXpilatæ [42] quidem hereditatis crimen intentare non potes, quando communis arcæ rebus inspectis claves [43] traditas cohæredi profitearis. Sed cum de his exhibendis apud Judicem quæreretur, rationem compensationis induci non oportuit. Exhibitis enim quæ desiderantur, suis judicibus directa quæstio relinquenda est. P. P. XII. Kal. Maji, ANTON. A. II. & GETA II. CONSS. 206.

Privignus potest agere contra vitricum crimine expilatæ hereditatis. Bald.

II. Imp. ANTONINUS A. Primo.

EXpilatæ hereditatis crimen adversus vitricum [44] adito Præside provinciæ non prohiberis persequi. P. P. VII. Kal. Mart. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

Reverentia novercæ non facit hoc crimen silere, quando de alia quam de mariti agitur hereditate. Salic.

III. Idem A. Helenæ.

SI avi hæreditatem adiisti, expilatæ hereditatis crimen adversus [45] novercam quondam tuam experiri non prohiberis [46]. P. P. III. Non. Januar. SABINO, & ANULINO CONSS. 217.

Uxor defuncti non potest conveniri ab herede crimine hereditatis expilatæ, sed res, & fructus exstantes possunt vindicari, & consumpti possunt condici. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Basso.

ADversus uxorem [47] (quæ socia [48] rei humanæ, atque divinæ domus [49] suspicitur) mariti diem suum functi successores, expilatæ hereditatis crimen intendere non possunt. Et ideo res, quas per eandem abesse quereris, competenti in rem actione, vel si dolo malo fecerit, quominus res mobiles possideret, ad [50] exhibendum persequere. Fructus autem rerum, quas mala fide tenuit, licet expilatæ hereditatis non teneatur crimine, suos non facit, sed exstantes [51] quidem vindicari, consumptos vero condici [52] posse proculdubio est. P. P. XVI. Kal. Mart. ATTICO, & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

Legata non minuuntur, licet hereditas expiletur. Salic.

V. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C.

OBtentu expilatæ hereditatis emolumentum legatorum, maxime suspensa cognitione, legatariis iisdemque liberatis [53] defuncti auferri non oportet. P. P. XV. Kal. Februar. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

Hæc accusatio est subsidiaria. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Basiliæ.

EXpilatæ hereditatis crimen loco [54] deficientis actionis intendi consuevisse, non est juris ambigui. P. P. X. Kal. Mart. ÆMILIANO, & AQUILINO CONSS. 250.

41 Dixi ad XLVII. D. XIX.

42 Vide ad hanc *leg. Cujac. 20. obſerv. 27.*

43 Clavibus arcæ communis socio traditis, socius rei dominium adquirit. vide *l. 2. ff. de periculo & com. l. 47. ff. de contr. empt.*

44 *15. Eclog. 2. ex tit. 60. tit. 29. c. 8.* adde *l. 3. ff. eod.*

45 Ut sit eadem ratio quæ vitrici in *l. 2. ff. eod.*

46 Imo prohiberis. *l. 33. ff. de ritu nupt.*

47 *l. 5. ff. eod. l. 1. ff. de ritu. l. 1. ff. rer. amot.*

48 Dixi ad leges 12. tabul. *lib. 2. tit. 17. §. 3.* vid. *Forcat. 10. Cup. c. 5.*

49 Divinæ domus societas hic nihil aliud quam religionis & sacrorum societas. vid. *l. 1. ff. de ritu nupt.*

50 *l. 2. in fin. ff. eod.*

51 Vid. *l. 22. ff. de rei vind.*

52 Vid. *l. 3. ff. de cond. ex leg.*

53 *l. 23. ff. de fideic. libert.*

54 *l. 2. ff. eod.* vid. *l. 3. ff. familiæ.*

TIT.

Source : BIU Cujas

1 Dixi ad XLVII. D. VIII.

TIT. XXXIII.

VI BONORUM[1] RAPTORUM.

Actio vi bonorum raptorum habet locum pro vi illata in rebus mobilibus tantum. Salic.

I. Imp. GORDIANUS A. Valerio.

VI bonorum raptorum actionem, quæ cum[2] pœna sua retrahit ablata: potius ad mobilia, moventiaque[3], quam ad[4] fundos per injuriam occupatos spectare explorati juris est. P. P. Kalend. Mart. ATTICO, & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

2 Pœna vi bonorum raptorum, tripli est. Præter pœnam res restituitur. *Inst. eod.*

3 *l.* 2. §. *eod. l.* 1. §. 32. *l.* 14. *in fin. ff. de vi & vi.*

4 Vid. quæ dixi ad *l.* 1. *in fin. ff. de furt. in verbo Rei.*

Heres donatoris à donatario auferre res non potest. Bald.

II. Impp. VALERIANUS & GALLIEN. AA. Longino.

SI res mobiles[5] quarum in te fuerat dominium perfecta donatione translatum, violenter heres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionem intra annum quidem quo experiundi potestas fuit, in quadruplum[6]: post annum in simplum intendere non vetaris. P. P. VII. Maji, SECULARI, & DONATO CONSS. 261.

5 *l.* 1. §. *eod.*

6 Vide *l.* 4. §. *eodem.*

Etiam rapiens res sibi obligatas, intra annum tenetur ad quadruplum. Salic.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Euelpisto.

RES obligatas[7] sibi creditorem vi rapientem, non[8] rem licitam facere, sed crimen committere convenit, eumque etiam vi bonorum raptorum intra annum utilem in quadruplum[9], post simpli actione conveniri posse, non ambigitur. S. VII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

7 *l.* 2. §. 18. *in fin. ff. eod.*

8 Imo rem licitam. *l.* 55 *ff. de furtis.*

9 Vid. *d. l.* 4.

De raptis à servo dominus ignorans tenetur non aliter ad quadruplum intra annum. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Attalo.

DE his quæ servus alienus nesciente domino vi rapuisse dicitur, intra annum in quadruplum[10] vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus ejus noxali actione apud competentem judicem conveniri potest. S. II. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS.

10 *l.* 2. *in fin. l.* 3. *in fin.* §. *eod. l.* 3. §. *eod. l.* 1. *ff. eod. Inst. eod. in pr. verb. quadrupli.*

Venditionem rei raptæ potest dominus ratam habere, & agere ad simplum: vel improbare, & agere vi bonorum raptorum ad quadruplum. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Domnæ.

SIve negotiorum gestorum contra novercam[11] tuam, sive actione vi bonorum raptorum (quæ in quadruplum[12] intra annum utilem, ac post in simplum constituta est) putaveris agendum: notione Præsidali poteris experiri. S. VI. Non. Jul. *Philippopoli*, AA. CONSS.

11 Adversus novercam negotiorum gestorum & vi bonorum raptorum agi potest, *ut hic*, & expilatæ hereditatis.

12 Vide *l.* 4. §. *eodem.*

TIT. XXXIV.

DE CRIMINE STELLIONATUS[13].

Dissimulanter rem aliquam pignorans pluribus successive tenetur crimine stellionatus. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Alexandro.

IMPROBUM quidem & criminosum fateris, easdem res pluribus[14] *pignorasse*, [dissimulando] in posteriore obligatione, quod eædem aliis pignori tenerentur. Verum securitati tuæ consules[15], si oblato omnibus debito, criminis instituendi causam peremeris. P. P. V. Id. Februar. POMPEIANO & PELIGNO CONSS. 232.

13 Dixi ad XLVII. D. XX.

14 Si res eadem pluribus pignorata.

15 Pœnitentia plerumque purgatur delictum. vid. *l.* 65. *ff. de furtis.*

Etiam tem filii donatam, si pater obligat ignoranti, tenetur crimine stellionatus. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Valenti.

SI pater tuus in te donationem contulerit, & cum emancipatus esses traditionibus[16], dominium corporum in te transtulit, posteaque creditores sortitus, quasdam earum rerum sine voluntate tua velut proprias suas obstrinxit, jus tuum non læsit. Nec tamen injuria stellionatus crimine petetur, cum sciens[17] alienam rem, te non consentiente, velut propriam suo nexuerit creditori. P. P. XI. Kal. Jan. GORDIANO, & AVIOLA CONSS. 240.

16 *l.* 20. §. *de patris.* vide *Cujac. cap.* 13. *observ.* 21. *Hotom.* 3. *observ.* 4.

17 *l.* 16. §. 1. *ff. de pign.* vide *Memoch.* 2. *de arbitr. jud. casu* 38.

Idem A. Hadriano.

STellionatus accusatio inter crimina publica[18] non habetur. P. P. Id. April. ATTICO, & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

18 *l.* 1. *ff. eod. l.* 3. *de extraord. crim.*

Crimen committit, qui rem obligatam priori obligat secundo ignoranti: vel qui animo decipiendi creditorem cum alio fingit anteriorem obligationem. Salic.

IV. Imp. PHILIPPUS A. Euprepio.

IGnorantia creditoris, cui[19] res pridem apud alios obligatæ, pignoris, sive hypothecæ jure obligantur, non sine periculo capi consuevit. Etenim hujusmodi fraudes ad extraordinariam criminis executionem spectare, ac stellionatus commissum severissime[20] esse vindicandum sæpe rescriptum est: Proinde sive ignorantiam tuam debitor circumvenire[21] tentaverit, sive obligatione rite perfecta, participato fraudis consilio, per subjectam quasi anteriorem[22] personam dispendium tuum ad occultum compendium suum [trahere] pertentat, adire suum judicem potes, congruentem juri, ac debitæ religioni sententiam relaturum. P. P. VI. Id. Maji, PEREGRINO, & ÆMILIANO CONSS. 245.

19 *l.* 30. *in fin. ff. de pign.*

20 Stellionatus severissime vindicatur.

21 Vid. *Cujac.* 13. *observ.* 21. *in fin.*

22 Gallis, *antidata.*

TIT. XXXV.

DE INJURIIS[23].

Servo *alieno injuriam facere non licet.*

I. Imp. ALEXANDER A. Syro.

NEC servis quidem alienis licet[24] facere injuriam. P. P. XI. Kal. Decembr. ALEXANDRO A. CONS.

23 Dixi ad XLVII. D. X.

24 Si spectemus servi dominium; alias servis nulla fit injuria jure Romano. §. 3. *Inst. eod.* adde *l.* 1. §. 3. *l.* 15. §. 34. *ff. eod.*

De marito, & patre affecto injuria.

II. Idem A. Clavo.

INjuriarum actio tibi duplici[25] ex causa competit cum & maritus[26] in uxoris pudore, & pater[27] in existimatione filiarum propriam injuriam pati intelligantur. P. P. prid. id. Maji, AGRICOLA, & CLEMENTE CONSS. 231.

25 *l.* 1. *in fin. l.* 30. *in fin. ff. eod.*

26 *d. l.* 1. §. 3. & §. *ult. l.* 18. *in fin. ff. eod.* §. 2. *Inst. eod.*

27 *d.* §. 3. *d.* §. *ult. d. l.* 18. *d.* §. 2.

Delator *appellatus si quis fuerit.*

III. Imp. GORDIANUS A. Donato.

SI non es nunciator, vereri non debes, ne ea propter quod injuriæ faciendæ gratia quidam te veluti *delatorem*[28] esse dixerunt, opinio tua maculata sit. Quinimo adversus eos, qui minuendæ opinionis tuæ causa aliquid confecisse comperientur more solito injuriarum judicio experiri potes. P. P. XI. Id. Julias, GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

28 Delatoris nomen turpe est, ideoque injuriarum tenetur, qui alium delatorem appellat.

Sacerdoti *in habitu, & ornamento facta injuria.*

IV. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Valer. C. Vindio.

ATrocem[29] sine dubio injuriam esse factam manifestum est, si tibi illata est cum[30] esses in Sacerdotio[31], & dignitatis habitum[32], & ornamenta præferres: & ideo vindictam potes eo nomine persequi. P. P. II. * ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

29 *l.* 7. *in fin. l.* 8. *l.* 9. *ff. eod.* §. 9. *Inst. eod.*

30 Crescit injuria ex tempore. *l.* 16. §. 5. *ff. de pœnis.*

31 Dixi ad *l.* 16. §. 3. *ff. de pœn.*

32 *l.* 9. *ff. eod.*

Veritas *à calumnia excusat:* Anno *actio injuriarum præscribitur.*

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Victorino.

SI non[33] convicii consilio[34] te aliquid injuriosum dixisse probare potes: fides[35] veri[36] à calumnia te defendit.

†. Si autem in rixam inconsulto[37] calore prolapsus homicidii convicium objecisti, & ex eo die annus[38] excessit: cum injuriarum actio annuo tempore præscripta sit, ob injuriæ admissum conveniri non potes. P. P. VI. Id. Jul. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

33 *l.* 15. §. 38. *l.* 18. *ff. eod.* Præsumitur dolus quotics aliquid de genere prohibitorum, id est, quod legibus prohibitum sit, vel moribus, admittitur: vide tamen Socin. *reg.* 92. sic verba injuriosa animo conviciandi prolata fuisse præsumimus, eo tamen casu purgationis jramentum, causa cognita, deferri potest: habita nimirum ratione personæ quæ injuriosis natura sua verbis usa est: veluti si persona propinqua, si ætate senili, si imperium jusve aliquod habens talibus verbis usa fuerit. vide *Gaillum* 2. *obs.* 106. Goth. Adde Mascard. *de probat. conclus.* 902. *num.* 4. & *seq.* ANS.

34 *l.* 3. §. 1. *ff. eod. l.* 41. *in fin. ff. ad l. Aquil.* adde *l.* 50. §. 2. *l.* 53. *ff. de furtis.* §. 7. *Inst. de oblig. ex delicto l.* 1. §. *de fictic. l.* 1. §. 8. *ff. de inspiciendo ventre.* Quid si quis protestatione habita, vel secuta, convicium alicui dixerit? tenetur injuriæ. Protestatio enim facto contraria non excusat, maxime si factum ipsum protestatione potentius, id est, gravius est. vide *l.* 21. *ff. de adquir. hereditat.*

35 Fides veri & innocentiæ maximam habet securitatem. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 54.

36 Veritas convicii an excuset injuriantem sive conviciantem, vid. Gayllum 2. *obs.* 99. 100. 101.

37 *l.* 16. §. 2. *ff. de pœn. l.* 48. *ff. de reg. jur.* vid. *Nov.* 2. *Constantin. Porphyrogenet. in fin.* Ita an à delicto excuset, vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *injuria, in fine, & ex lib.* §. *ult. q.* 68. *n.* 4.

38 Injuriæ actio anno tollitur, *l.* 17. §. 6. *in fin. ff. eod.* vide *Belloviſan* 1. *c.* 3. *num.* 11. *Clar.* 5. *sent.* §. *injuria.* Injuriæ, inquam, verbalis, at non realis & scriptæ seu libello, scripturave propositæ. Cum enim duret & continuetur hujusmodi injuria: anno tolli non debet, & ita servari in Camera Spirensi notat Gayllus 2. *observ.* 204. Quid annus in actione injuriarum, estne continuus vel utilis? curritne ignoranti, ut scienti? ita putat Accursius: sed contra censuit Camera Spirensis. vide Gayll. 2. *obs.* 106.

TIT. XXXVI.

DE FAMOSIS[52] LIBELLIS.

Qui famosum carmen de aliquo invenerit, illud pandere non debet. Salic.

I. Impp. VALENTINIANI & VALENTIS AA. Edictum.

SI quis[53] famosum libellum sive domi, sive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat priusquam alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestaverit, sciat se quasi auctorem hujusmodi delicti capitali sententiæ subjugandum. Sane, si quis devotionis suæ, ac salutis[54] publicæ custodiam gerit: nomen suum profiteatur[55], & quæ per famosum [libellum] perfequenda putaverit, ore proprio edicat: ita ut absque ulla trepidatione accedat, sciens [quidem,]

39 *l.* 7. §. 2. *ff. eod. l.* 10. §. 12. *ff. de in jus vocand.* 40 Atrocibus scilicet. *d.* §. 2. *d.* §. 12. 41 *l. ult.* §. *eod.* 42 *l.* 15. §. 46 *ff. eod.* 43 Liber sine injuria servus appellari non potest. Injuria est libero servum appellari. *l.* 10. §. *l.* 11. §. *ult. l.* 12. *ff. eod. l.* 31. §. *de liberali causa. l.* 39. §. 1. *ff. de liberali.* 44 Dixi ad *l.* 9. §. *eod.*

45 *Commensium. Hal.* alii, legunt *Cumanensium.* 46 Fit hujus constitutionis mentio in §. 10. *Inst. eod.* 47 Injuria privatum est delictum. *l.* 7. §. *eod. l.* 4. §. 1. *ff. de procuratorib.* 48 Viri illustres, ordinarii, vel honorarii de injuria criminaliter agere & excipere per procuratorem possunt, *ut hic, & l.* 25. §. *de procuratoribus.* (Idem episcopis & presbyteris tribuitur. *Novell. Valentiniani de episcop. jud.*) ea tamen lege, ut subscribant in crimen & in eorum persona nominatim fiat condemnatio. Alias injuriarum accusatio non fit per procuratorem. *d.* §. 10. Hinc illud, *injuriarum non nisi præsentes accusare possunt. Paul.* 5. *sent.* 4. §. 10. 49 Imo idem alii conceditur. *d. l.* 4. §. 1. *ff. de procurator.* 50 Specialiter illustribus hoc datum est in causa injuriarum. Nam criminaliter nemo agit per procuratorem. *l. ult.* §. *ubi senator. l. penult. ff. de publicis judic. l.* 1. *ff. an per alium caus. appellat. His adde Nov.* 71. 51 *l.* 12. *Cod. de reb. cred.* Guid. Pap. *in præfat. decis.* Everhard. *loco à stylo ad curiam.* ANS.

52 9. *C. Theod.* 34. dixi ad XLVII. D. X. adde 60. *Eccl.* 63. *περὶ φυλακῶν χαρτῶν*, &c. id est, de famosis libellis, hoc est, de pugiliaribus qui abjiciuntur & criminationes quorundam continent, &c. 6. *Harm.* 9. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 6.

53 *l.* 9. *C. Th. eod. Eclog. dict. loco, c.* 1. 6. *Harm. dict. loco. sent.* 4. §. 15. 17.

Source : BIU Cujas

[quidem,] quod si adsertionibus [suis] veri fides fuerit opitulata, laudem maximam & præmium [1] à nostra clementia consequetur: Sin vero minime hæc vera ostenderit, capitali [2] pœna plectetur. Hujusmodi autem libellus alterius opinionem non lædat. P. P. XVI. Kalend. Mart. *Constantinop.* VALENTINIANO & VALENTE, AA. CONSS. 365.

1 *l. 5. in fine ff. eod.*

2 Dixi ad *leg. XII. tabularum, lib. 2. tit. 25. §. 3.*

TIT. XXXVII.

DE ABIGEIS [3].

Crimen abigeatus sine inscriptione potest proponi. Salic.

1. Impp. HONOR. & ARCAD. AA. Pasiphilo.

ABACTI animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine [4] ea observatione proponitur. Dat. VIII. Kal. Jan. *Mediolani*, OLYBRIO & PROMOTO [5] CONSS. 395.

3 Dixi ad XLVII. D. XIV. 60. *Ecl. 25.*

4 *Ecl. d. loco. c. 4. in fin. l. 8. C. Theod. de jurisdict.* ex qua præter hanc desumpta est. *l. 8. ff. unde vi, & lex pœna ff. de accus.* adde *Cuj. 1. obs. 20. in fin.*

5 Probino.

TIT. XXXVIII.

DE [6] NILI [7] AGGERIBUS [8] NON RUMPENDIS [9].

Rumpentes aggeres Nili, vel ejus aquam ultra solitum occupantes concremantur: & ejus criminis participes deportantur, sine spe veniæ. Salic.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

SI quis posthac per Ægyptum intra [10] duodecimum [11] cubitum, fluminis Nili ultra [12] fluenta [13] de propriis ac vetustis usibus, præter fas præterque morem antiquitatis, usurpaverit: flammis eo [14] loco consumatur, in quo vetustatis reverentiam, & propemodum ipsius Imperii appetierit securitatem, conscii & consortibus ejus, deportatione constringendis: sic ut nunquam supplicandi eis, vel recipiendi civitatem vel dignitatem vel substantiam licentia tribuatur. Dat. X. Kal. Octobr. *Constantinop.* HONORIO VIII. THEOD. III. AA. CONSS. 409.

6 9. *C. Theod.* 32.

7 De Nilo, vide *l. 1. §. 5. ff. de fluminib. c. Ecclesia* 45. *de consecratione dist. 4. Gen. 2. Diodor. 1.* Cœlium Rhodiginum 14. *cap.* 39.

8 Qui & *chomata, l. 10 ff. de extraord. crim.*

9 *Corrumpendis, C. Theod eod.*

10 Id est, cum incrementum Nili nondum excesserit duodecim cubitos.

11 Plin. *5. cap.* 9. loquens de Nilo, *Justum*, inquit, *incrementum est cubitorum* 16. *Minores aquæ non omnia vigant, ampliores detinent tardius recedendo. Hæ serendi tempora absumunt, solo madente: illæ non dant, sitiente. Utrumque reputat provincia. In* 12. *cubitis (nota causam hujus constitutionis) famem sentit; in* 13. *etiamnum esurit:* 14. *cubita hilaritatem afferunt,* 15. *securitatem,* 16. *delicias.* (*hinc illud Ammiani* 22. de Nilo. *Eum nemo aliquando extolli cubitis altius* 16. *possessor optavit*) *Maximum incrementum fuit cubitorum* 18. *Claudio principe, minimum quinque Pharsalico bello, veluti necem Magni prodigio quondam flumine aversante. Cum stetere aquæ, apertis molibus admittuntur.* Hæc Plinius. Visum est & illud adjicere, Nilum augescere Sole in Cancro, vel ut Græci 58. *Ecl.* 16. ἐν τῷ Διὶ adusque transitum in Libram diebus 100. *Ammian. lib.* 22. *His adde Herodot. lib. 2. Diodor. 1. cap.* 3.

12 *Valla fluentis, Hal. Valla fluenta, Jun. C Theod.* 13 Hoc innuit, Nemini licere ullos rivos, ullave fluenta intra 12. cubitum, seu πρὸ τῆς δωδεκαπήχους τὰ διωρύγματα *Græci hic*, id est, cum incrementum Nili nondum excesserit 12. cubitum, derivare sibique usurpare, & hic quidem casus diversus est à *l. penult. ff. de extr. criminib.* Qui contrarias leges existimaverunt, finxere duplices Nili aggeres: unos altissimos ad arcendam aquam Nili, ne urbes & villas obrueret: & de his quidem agi hac constitutione: alios minores ad limum retinendum. vid. *Forc. cap.* 14. *penur.* 14 De ignis supplicio, adde *l. 28. ff. de pœn. l. 9. in fin. C. ubi causæ fisc. l. un. C. de mulierib. quæ se propriis servis junx. l. 3. C. de maleficiis. l. un. in fin. C. de raptu. l. un. C. de his qui parent. vel liber. l. 2. C. de falsa moneta. l. 6. ff. ad leg. Jul. pecul. l. 8. §. 2. l. 28. §. 11. 12. ff. de pœn. l. 1. J. de imm. nemini conced. l. 9. J. de re mil.* adde *l. 8. C. de sum. trin. l. 3. in fin. C. de Judæis l. 6. §. 1. C. de hæret. l. 6. J. de jur. fisci.*

TIT. XXXIX.

DE [15] HIS QUI LATRONES VEL ALIIS CRIMINIBUS REOS OCCULTAVERINT [16].

Eadem pœna puniuntur receptatores, qua rei principales. Salic.

1. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. Simplicio Vic.

EOS qui secum alieni criminis reos occultando, eum eamve sociarunt: par [17] ipsos & reos pœna expectet: & latrones [18] quisquis sciens susceperit, & eos offerre Judicibus supersederit, supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personæ & judicis æstimatione plectetur. P. P. *Romæ*, X. Kal. April. GRATIANO A. III. & EQUITIO, V. C. CONSS. 374.

15 *l. 6. C. Theod. 28.*

16 Περὶ ὑποδεκτῶν τῶν ὑποδεχομένων λῃστὰς, &c. 60. *Ecl. 27.* dixi ad XLVII. D. XVI.

17 *l. 1. ff. eod. l. 1. C. Theod. eod. Eclog. d. loco cap.* 1.

18 *l. 2. C. Theod. eod. Ecl. d. loc. c. 2.*

II. Imp. MARTIANUS A. Palladio P. P.

SI qui latrones, seu aliis criminibus obnoxii in possessione degunt seu latitant: dominus possessionis si præsto est, aut procuratores si dominus abest, seu primates [19] possessionis ultro eos offerant: aut si scientes hoc sponte non fecerint, conveniantur à civili officio, ut tradant provinciali judicio eos qui requiruntur, sub examine judicis arguendos, & pœnas post documenta congruas subituros. Si vero exhibere eos domini, vel procuratores aut primates [20] possessionis distulerint: tunc ad detinendos eos [adito] rectore provinciæ omnia civilia dirigantur auxilia.

†. Sin autem propter multitudinem forte eorum qui in prædio sunt, civile adminiculum sufficere non posse constiterit, & memorati audaces executoribus objecerint manus, vel alias parere distulerint: tunc judex provinciæ memor periculi sui, à viro devoto tribuno, seu primatibus militum, qui in locis sunt, auxilium postulet: ut per militarem [21] manum correpti accusati, sine damno atque læsione cujuslibet legibus offerantur, & convicti pœnas subeant competentes: non ignaro judice, quod si adversus innocentem ob aliam causam præter latronum vel aliorum nocentium investigationem, militare auxilium postulaverit, aut dispendiis affici provinciales concesserit: commotione severissima (prout tua celsitudo judicaverit) ferietur. Tribuni etiam sive primates numerorum [vel officiorum] qui in locis sunt, admoniti per literas judicis, si adminiculum militare præbere noluerint, aut si ab ipsis militibus damna provincialibus inflicta fuerint: & damna & læsiones restituent, & acerrima condemnatione pro arbitrio virorum illustrium magistrorum militum ferientur. †. Domini etiam prædiorum, seu procuratores vel primates possessionum impunes non manebunt, si præsentes & scientes ultro non obtulerint nocentes, vel admoniti eos exhibere distulerint: nam dominus quidem possessionis dominio privabitur: procurator vero seu primates perpetuo exilio subjacebunt. †. Ipsi quoque procuratori vel domino vel primatibus possessionis, si se ad comprimendam multitudinem rusticanorum sufficere non posse firmaverint, & id provinciali judicio palam fecerint: militare auxilium rector provinciæ à tribuno vel à primatibus numeri faciet dari, si civilia non posse sufficere perspexerit. †. Si vero post exhibitionem eorum, qui accusantur, innocentes eos esse, & nihil criminis admisisse patuerit: accusatores pœnam quæ in calumniatores exercenda est, subire cogantur. †. Exemplo enim grave est sic latronem requirere, ut innocentibus periculum fiat. Dat. XII. Kal. Januar. *Constantinop.* MARINIANO & ASCLEPIODOTO CONSS. 423.

19 Primates possessionis videntur esse quibus præcipua possessionis cura demandata est, licet non sint specialiter procuratores possessionis constituti.

20 De primatibus possessionis, vide *ff. eod.*

21 *l. 68. ff. de rei vindicat. l. 3. ff. ne vis fiat.*

TIT. XL.

DE REQUIRENDIS [22] REIS.

Contra absentem de gravi crimine accusatum non fertur definitiva, sed citati non comparentu bonorum annotatio debet fieri. Salic.

1. Imp. ANTONINUS A. Rustico.

CUM absenti reo gravia crimina intentantur, sententia [23] festinari non solet, sed adnotari [24], *ut requiratur:* non utique ad pœnam, sed ut potestas ei sit purgandi se, si potuerit. Postquam vero requirendus factus intra annum redierit: si se crimine purgaverit, res arbitrio Judicis signatas recipiat. Sin vero intra id tempus reversus, post intimationem suam fuerit defunctus: etsi necdum se purgaverit, ad heredes proprios res transmittat. Dat. * TUSCO & BASSO CONSS. 212.

22 Dixi ad XLVIII. D. XVII.

23 *l. 2. ff. eod. Nov. 134. cap. 5. l. 6. C. de accus. l. 2. C. de sent. ex periculo.*

24 An hodie adnotatio locum habeat, vid. *Clar. 5. sent. §. ult. q. 44.*

Adnotati bona intra annum non comparentis, irrevocabiliter confiscantur: & postea veniens repertus nocens, punitur, innocens vero absolvitur, non propterea bona recuperat. Salic.

II. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

QUicunque ex eo die, quo reus fuerit in judicio petitus, intra anni [25] spatium noluerit adesse judicio, res ejus fisco vindicentur. Etsi postea repertus, nocens fuerit deprehensus, severiori sententiæ subjugetur. Sed si argumentis evidentibus & probatione dilucida innocentiam suam purgaverit, nihilominus facultates ejus penes fiscum remaneant. Dat. Id. Januar. CONSTANTINO A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

25 *l. 2. l. 4. ff. eod.*

Contumax in civili causa, non notatur etiam facti infamia, contumax vero in causa criminali, adscitur infamia facti. Salic.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P. P.

IN pecuniariis causis edictum contra latitantem propositum, existimationem ejus non lædit. †. Criminalis vero programmatis [26] tenor hanc tantam ferat de jure censuram, ut inter reos adnotati, non tantum patrimonium debeat transferre, sed & famæ existimationem lædere. Dat. VII. Kal. Jul. *Ravennæ*, EUSTACHIO & AGRICOLA CONSS. 421.

26 Vid. *ff. comminat. epist. programm.*

TIT. XLI.

DE QUÆSTIONIBUS [27].

De servis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antianæ [28].

QUÆSTIONEM [29] de servis contra dominos haberi non oportet: exceptis [30] adulterii [31] criminibus, item fraudati census [32] accusationibus, & crimine majestatis [33], quod ad salutem Principis pertinet. In cæteris autem quanquam ea, quæ servus contra dominum dixit, judicaturi sententiam formare non debeant, tamen si aliis quoque probationibus [34] fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit.

†. In [35] pecuniariis [36] vero causis nec [37] inopia probationum servos contra dominum interrogari posse manifestum est. P. P. Kal. Jan. Fusco [38] II. & DEXTRO CONSS. 197.

27 Dixi ad XLVIII. D. XVIII. adde *l. 9. C. Theod. 35. genera quæstionum.* vid. *apud Cujac. 5. Paul. sent. 14. §. 1.*

28 *Antigono.* vide *Cujac. 2. obs.* 13.

29 Vide *Cujac. d. loc.* Goth. Hæc lex est canonizata in *cap. 59. q. 2.* & est Impp. *Antonini & Veri*, non *Severi, d. loco.* ANS.

30 Servus in dominum non torquetur nisi in adulterii, vel majestatis quæstione. Quod si præter ea, quæ servus depositi, aliæ contra dominum probationes sint, ne tum quidem dominus torqueri debet sive depositionem servi, sive probationes illas consideres. *Sym. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 60. tit. 50. c. 22. 1. Harm. 14. §. 19.*

31 *l. 8. §. 6. ff. de repud.*

32 *l. 1. §. 20. ff. eod.*

33 *l. 7. 8. ff. ad l. Jul. majest.*

34 Vid. *Papon. 24. Arrest. 9. arg. 2.*

35 Servi in caput domini, neque à præside, neque à procuratore, neque in pecuniariis, neque in capitalibus causis interrogari possunt. *Paul. 5. sent. 16. §. 5.* servi in pecuniariis causis, ne quidem inopia probationum contra dominos torquentur. *Synops. ibi cap. 22.*

36 De differentia pecuniariæ & criminalis causæ, vid. *Cujac. 2. observ. 28.*

37 *l. 6. in fin. J. eod. inopia, Hal.* quæ lectio à Cujac. 2. *observ. 33.* probatur: reprehenditur tamen à Roberto 2. *recept. 8.*

38 Prisco.*

39 Servi ne quidem inopia probationum torquentur contra dominorum tutorem, vel matrem: nisi actio tutelæ instituatur. *Synops. Basil. d. c. 22.*

40 Sunt enim domini loco. *l. 56. §. 4. ff. de furtis.*

41 *l. 10. §. 2. ff. eod.*

42 Vide inscriptionem legis 1. C. *de appellation.*

De convictis & confessis alios accusantibus.

IV. Pars ex rescripto Imp. ANTONIN. A.

SIcuti [47] convictis confessisque ad societatem [48] scelerum vocantibus eos, à quibus apprehensi [49], custoditive sunt, facile credi non oportet: ita si evidentibus [50] rationibus post commissum communiter facinus, ad evitandam de se sententiam id [51] feciisse fuerint probati, publicæ vindictæ non sunt subtrahendi. P. P. V. Kal. April. SABINO & ANULINO CONSS. 217.

De hu, qui libertatem supremo judicio acceperunt.

V. Imp. ALEXANDER A. Respecto.

NEC si mors testatoris vindicanda est [52], quæstioni indiscrete subjiciuntur hi, qui libertatem [53] supremo judicio acceperunt. P. P. VI. Id. Mart. JULIAN. II. & CRISPO CONSS. 225.

De servis & liberis.

VI. Imp. GORDIANUS A. Herodiano.

PRidem placuit, domestica servorum seu libertorum proprio- rum, vel maternorum interrogatione in causis ad dominos, vel patronos pertinentibus abstinendum esse: ut neque pro [54] his, neque adversus [55] eos in capitalibus, vel pecuniariis [56] quæstionibus veritatis vim obtinere possit, quod in confessionem ab eis fuerit deductum. P. P. VII. Id. Maji, SABINO & VENUSTO CONSS. 241.

De servis.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbanæ.

SErvos, qui proprii indubitate juris tui probabuntur, ad interrogationem nec offerente [57] te produci fineremus: tantum abest, ut etiam invito te contra dominam vocem rumpere cogantur. P. P. Kalend. Novembr. MAXIMO & AQUILINO CONSS. 286.

De militibus & militia missis & eorum filiis. I. Non esse à tormentis incipiendum: & de conditione personarum spectanda.

VIII. Iidem AA. ad Salustium præsidem.

MIlites [58] neque tormentis, neque plebeiorum pœnis in causis criminum subjungi concedimus, etiamsi non emeritis stipendiis

43 Si mulier accusetur, quasi maritum suum veneno necaverit, non in eam servi sui tantum, sed & alieni torquentur: prius tamen alieni, ac si quidem veritatis argumentum demonstratum fuerit, ipsa quoque mulier torquetur. *Synops. Basil. ib. cap. 24.* 44 *l. 8. §. 1. J. eod.* 45 Mulier torqueri potest. 46 Potest ita legi, *venenis suis in visceribus hominem extinxit.* 47 *Quæstioni ejus latronis quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non convenit, nisi id forte velandæ conscientiæ suæ gratia quam cum reo habuit, feciisse doceatur. Paul. 5. sent. 26. §. 10.* hoc est, latroni convicto, confessoque non facile credendum, quoties ad societatem sceleris vocat eum à quo oblatus & proditus est, nisi evidenter appareat, commisso communiter scelere, captandæ impunitatis gratia, hunc ad illius proditionem festinasse. adde *l. 1. §. cum quis 26. ff. eod.*

48 *l. 1. §. 26. ff. eod. l. 37. in fin. C. de liber. caus. l. ult. C. de accus.* 49 Vide *l. 1. §. 26. ff. eodem.* 50 Socio criminis creditur quoties evidenter probat. 51 Hoc est socium adprehendisse, custodisse, obtulisse, prodidisse. 52 Nam de minore vigintiquinque annis quæstio non habetur. *l. 10. ff. eod.* sed nec de eo qui non fuit sub eodem tecto. *l. 1. §. 21. ff. Silaniano.*

53 *l. 19. ff. eod. l. 1. §. 5. ff. de Silaniano.* 54 Servus in dominum & pro domino; libertus in patronum & pro patrono torqueri non debet. *l. 7. J. eod.* 55 *l. 1. §. 5. ff. eod.* 56 *l. 1. in fin. C. eod.* 57 *l. 6. C. eod. l. 18. §. 7. ff. eod.* 58 Idem de quibusdam aliis personis. *l. 11. J. eodem.* & decurione. *l. 9. §. 11. ff. de pœn.* sed hæc desueta sunt in Gallia. *Rebuff. in proœm. const. gloss. 5. num. 115.*

Source : BIU Cujas

stipendiis suis videantur esse dimissi: exceptis his, qui scil. ignominiose [1] sunt soluti: quod & in filiis militum & veteranorum servabitur. §. 1. Oportet autem judices nec in his criminibus, quæ publicorum judiciorum sunt, ad investigationem veritatis à tormentis *initium* [2] *sumere*: sed argumentis [3] primum verisimilibus [4] probabilibusque uti. Et si his veluti certis indiciis [5] ducti, investigandæ veritatis gratia ad tormenta putaverint esse veniendum: tunc id demum facere debebunt, si personarum [6] conditio patiatur. Hac enim ratione etiam universi provinciales nostri fructum ingenitæ nobis benevolentiæ consequentur. P. P. sine die & Cons.

1 Ignominiose missi non fruuntur privilegio militum.

2 A tormentis initium sumi non oportet, *ut hic*, & *l.* 1. *ff. eod. In criminibus eruendis, quæstio quidem adhibetur, sed non statim à tormentis incipiendum est: idcoque prius argumentis quærendum est: & si suspicione aliqua res urgeatur, adhibitis tormentis, de sociis & sceleribus suis confiteri compellitur. Paul.* 5. *sent.* 14. §. 1.

3 *l.* 1. §. 1. *l.* 18. §. 2. *ff. eod.*

4 *l.* 3. §. *eod. l.* 17. §. *de falsis.*

5 Suspicionibus, *l. ult. ff. eod.* plus est quam si indicio dixisset. An dictum unius testis sufficit ad quæstionem? sufficere non videtur. *l.* 20. *ff. eod.* quod Bossius non probat 3. *prælect.* 6. *num.* 26. 27. 28.

6 Vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 24. *num.* 36. *& seq.*

7 Puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. *l.* 9. *l.* 18. §. 4. *ff. eod.*

8 Torquentur servi hereditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. *Syn. d. tit.* 50. *l.* 31.

9 Servi hereditarii torqueri possunt. *l.* 18. §. *eod.*

10 *l.* 10. §. *de dignitat. l.* 16. §. *eod.* id non usitatum est in Gallia. vid. *Rebuff. in proœm. constit. gloss.* 5. *num.* 115.

11 Vid. *l.* 3. *ff. de veteranis.* vid. *Form.* 2. *select.* 10.

12 *l.* 16. §. *eod. l.* 9. §. 11. *ff. de pœnit.*

13 *l.* 2. §. 2. *ff. de decurionib.*

14 *Hoc non observari.* Cujacius ita legit, 20. *obs.* 29.

15 *Disputationum. Hal.*

16 Φοβήθωμεν. *Synops. Basil. ibid. cap.* 32.

17 *l.* 15. §. *eod.*

18 Legendum videtur, *de se*, nam Græci legunt, περὶ ἑαυτῶν, hac sententia. Quoties de dominio mancipiorum quæritur, si veritas aliis probationibus illuminari non potest, ipsa de se cum tormentis interroganda sunt mancipia. *Syn. d. loco.*

19 *l.* 10. §. *eod. l. ult.* §. *eod. l.* 1. §. 6. *l.* 2. *l.* 6. *in fin. l.* 17. §. 2. *ff. eod.*

20 Hæc distinctio hodie sublata est. *l. ult.* §. *eod.*

21 Id est, ubi de hereditate inter duos litigarur.

22 *l.* 3. *ff. eod.*

23 Vid. *Syn. ib.* c. 33. vid. quæ dixi ad *l. ult.* §. *de legatis. l.* 8. §. 1. *ff. de in jus vocando.*

24 Pro facto suo, de se, in se. *l.* 12. §. *eod. l.* 1. §. 22. *ff. eod. l.* 8. §. *de testib. l.* 7. *ff. de probationib. Paul.* 5. *sent.* 16. §. 1.

25 Servum de facto suo interrogari posse, ratio æquitatis ostendit. Nec enim obesse ei debet, qui per servum aliquid sine cautione commodat aut deponit. *d.* §. 1.

26 *l.* 2. *C. Theod. & l.* 17. *in fin.* §. *eod. l.* 11. *in fin.* §. *eod. l.* 33. §. *de decurionibus. l.* 10. §. *de dignitatibus.* vid. quæ dixi ad *l.* 9. §. *eod. & ad tit.* §. *de decurionib.*

27 Torquens, aut quæstioni subjiciens eum, qui torqueri non debet, judex capite punitur, *ut hic*, *argumento* quoque *à minori ad majus ducto ex l.* 2. *in fin. C. de privatis carceribus.* non igitur nuda injuriarum actione tenentur: cum ipsi vicissim suo ex scelere torqueantur talionis lege, *l. pen. ff. eod.* ut ex communi opinione refert Hippolytus Marsilius *in l.* 1. §. *præterea.* 1. *num.* 8. *ff. de sicariis.*

28 *l.* 10. §. 1. *ff. eod. l.* 3. 4. §. *ad l. Jul. majest.*

29 *l.* 6. *C. Theod.*

30 *l.* 7. §. *quando provoc.*

31 Vid. *l.* 16. §. *eod.*

32 *l.* 13. §. *eod.*

33 Abrogatur lex 13. *vers. ubi.* §. *eod.*

De causa ingenuitatis.

IX. Iidem AA. & CC. ad Charissimum præsidem Syriæ.

SUper statu *ingenuitatis* per omnia interrogationum & quæstionum vestigia [7] decurrendum est: ne alienæ forte sordidæ stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant subrogari: vel propria ac debita, per compositam quæstionem, quibus competit, successio denegetur. Dat. VI. Id. Maji. Emissa ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

7 Puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. *l.* 9. *l.* 18. §. 4. *ff. eod.*

Si testamentum falsum dicatur.

X. Iidem AA. & CC. Ptolemæo.

CUm [8] testamentum falsum esse proponas: ad illuminandam veritatem *servos* hereditarios [9] (etsi libertas eis ab eo, qui se hæredem esse adfirmet, præstita est) etiam per tormenta interrogari, constitutionibus principum est permissum. P. P. VI. Kal. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

8 Torquentur servi hereditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. *Syn. d. tit.* 50. *l.* 31.

9 Servi hereditarii torqueri possunt. *l.* 18. §. *eod.*

De his, qui torquendi non sunt.

XI. Iidem AA. & CC. Boëtho.

DIvo Marco placuit, *eminentissimorum* [10] quidem, necnon etiam *perfectissimorum* virorum usque ad pronepotes [11] liberos, *plebeiorum* pœnis, vel quæstionibus non subjici: si tamen propioris gradus liberos, per quos id privilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla violati *pudoris* macula adspergit.

†. In *decurionibus* [12] autem & filiis [13] eorum hoc [14] observari vir prudentissimus Domitius Ulpianus in publicarum disceptationum [15] libris ad perennem scientiam & memoriam refert. P. P. V. Kal. Decemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

10 *l.* 10. §. *de dignitat. l.* 16. §. *eod.* id non usitatum est in Gallia. vid. *Rebuff. in proœm. constit. gloss.* 5. *num.* 115.

11 Vid. *l.* 3. *ff. de veteranis.* vid. *Form.* 2. *select.* 10.

12 *l.* 16. §. *eod. l.* 9. §. 11. *ff. de pœnit.*

13 *l.* 2. §. 2. *ff. de decurionib.*

14 *Hoc non observari.* Cujacius ita legit, 20. *obs.* 29.

15 *Disputationum. Hal.*

Si quæstio sit de dominio servi.

XII. Iidem AA. & CC. Aspro.

QUoties de dominio *mancipiorum* tractatur, si aliis probationibus veritas illuminari [16] non possit: de se [17] ipsa esse [18] cum tormentis interroganda, juris auctores probant. P. P. III. Id. Maji, *Sirmii*, Tiberiano & Dione Conss. 291.

16 Φοβήθωμεν. *Synops. Basil. ibid. cap.* 32.

17 *l.* 15. §. *eod.*

18 Legendum videtur, *de se*, nam Græci legunt, περὶ ἑαυτῶν, hac sententia. Quoties de dominio mancipiorum quæritur, si veritas aliis probationibus illuminari non potest, ipsa de se cum tormentis interroganda sunt mancipia. *Syn. d. loco.*

Si de hereditate quæratur.

XIII. Iidem AA. & CC. Philippæ.

HOc, quod placet, si de hæreditate quæratur, hæreditarios [19] *servos* interrogari, tibi opitulari non potest. Ubi [20] enim de dominio incertum est [21], ad quem hereditas pertineat: merito per interrogationem hereditarii servi ad veritatis indaginem pervenitur. Tu autem adseverando servum communem esse, non dubitas portionem ad eum pertinere, contra quem interrogari eum cupis. Quæ res quæstionem haberi ab eo non permittit: cum nec communis [22] servus adversus dominum communem, qui non occidisse socium [suum] dicatur, interrogari possit. S. III. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

19 *l.* 10. §. *eod. l. ult.* §. *eod. l.* 1. §. 6. *l.* 2. *l.* 6. *in fin. l.* 17. §. 2. *ff. eod.*

20 Hæc distinctio hodie sublata est. *l. ult.* §. *eod.*

21 Id est, ubi de hereditate inter duos litigarur.

22 *l.* 3. *ff. eod.*

De servis.

XIV. Iidem AA. & CC. Constantio.

Servos non solum pro dominis, sub quorum dominio sunt constituti, sed nec pro his, quorum antea [23] fuerunt, interrogari posse constat. S. VIII. Id. April. CC. Conss.

23 Vid. *Syn. ib.* c. 33. vid. quæ dixi ad *l. ult.* §. *de legatis. l.* 8. §. 1. *ff. de in jus vocando.*

Ubi de facto servi quæritur, ipse potest torqueri. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Maximo.

INterrogari *servos* de facto suo [24], non solum in criminali causa, sed etiam in pecuniaria (veluti [25] quando per eos depositi, vel commodati nomine, vel aliis causis legibus cognitis res aliis præstitæ sunt) posse, non ambigitur. S. V. Id. April. CC. Conss.

24 Pro facto suo, de se, in se. *l.* 12. §. *eod. l.* 1. §. 22. *ff. eod. l.* 8. §. *de testib. l.* 7. *ff. de probationib. Paul.* 5. *sent.* 16. §. 1.

25 Servum de facto suo interrogari posse, ratio æquitatis ostendit. Nec enim obesse ei debet, qui per servum aliquid sine cautione commodat aut deponit. *d.* §. 1.

De decurionibus.

XVI. Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. ad Antonium P. P. Galliarum.

DEcuriones [26] sive ob alienum, sive ob suum debitum exortes omnino earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ & tormenta constituunt. Quod quidem capitale [27] judici erit, si in contumeliam ordinis exitiumque tentetur. Majestatis [28] tantummodo reos, & (quæ nefanda dictu sunt) consicios, aut molientes ex ordine municipali, maneat tam cruenta conditio. Dat. XV. Kalend. Octobr. *Treveris*, Valente V. & Valentiniano AA. Conss. 376.

26 *l.* 2. *C. Theod. & l.* 17. *in fin.* §. *eod. l.* 11. *in fin.* §. *eod. l.* 33. §. *de decurionibus. l.* 10. §. *de dignitatibus.* vid. quæ dixi ad *l.* 9. §. *eod. & ad tit.* §. *de decurionib.*

27 Torquens, aut quæstioni subjiciens eum, qui torqueri non debet, judex capite punitur, *ut hic*, *argumento* quoque *à minori ad majus ducto ex l.* 2. *in fin. C. de privatis carceribus.* non igitur nuda injuriarum actione tenentur: cum ipsi vicissim suo ex scelere torqueantur talionis lege, *l. pen. ff. eod.* ut ex communi opinione refert Hippolytus Marsilius *in l.* 1. §. *præterea.* 1. *num.* 8. *ff. de sicariis.*

28 *l.* 10. §. 1. *ff. eod. l.* 3. 4. §. *ad l. Jul. majest.*

De his, qui torqueri non debent.

XVII. Impp. Arcad. & Honorius AA. Messalæ P. P.

NIhil [29] sibi deflectens à justitia indignatio cognitorum, nihil venalis [30] exigentium terror in eas, quæ aut innocentia securæ, aut principali sunt honore munitæ, intelligat licere personas, ad inferendas injurias corporales: habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimoniis commendata devotio. Idemque & si munera decurionatus [31] quis deposuerit: nam & ipse propter pristinam dignitatem quæstionem non patitur. Datum XII. Kal. Septembr. Theodoro V. C. Cons. 399.

29 *l.* 9. §. *eod.* 30 *l.* 6. *C. Theod.* 31 Vid. *l.* 16. §. *eod.* 32 *l.* 13. §. *eod.*

Si de hereditate, vel de rebus hereditariis quæratur.

XVIII. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

DE tormentis hæreditariorum [32] *servorum* sancimus nullo [33] discrimine secundum anteriores leges & constitutiones interposito, sive de jure hereditatis aliqua moveatur inter heredes quæstio, sive de corporibus tantum hereditariis, sive de utroque eorum: servos de corporibus tantum hereditariis interrogari, & licere servos eos tantummodo, qui res gerendas detinent [34], sive in servitute relicti sunt, sive libertatem adipisci per ultimam testatoris voluntatem præcepti sunt, in quæstionem rerum hereditariarum deduci, & ex his ea, quæ occultata sunt, revelari: prius tamen sacramento [35] super his à nobis statuto, præstando. Dat. XV. Kal. Octobr. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

32 Abrogatur lex 13. *vers. ubi.* §. *eod.*

33 Abrogatur lex 13. *vers. ubi.* §. *eod.*

34 Detentionem rei alienæ ad quæstionem sufficere, hinc nonnulli colligunt, & male. Nam *detinentis* vocabulo hic intelligitur servus, qui notitiam rerum domini habet. *l.* 22. *vers. Ante.* §. *de adm. tut. de jurejur. propter calumn.*

35 *l.* 1. §. *ad l. Jul. majest.*

TIT. XLII.

DE ABOLITIONIBUS [36].

Accusatio cujus abolitio concessa est à Præside, non repetitur nisi à Principe impetretur. Salic.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Paternæ.

PRæses provinciæ si perspexerit abolitionem ad [37] omnia crimina, quæ mota sunt, pertinentem à se impetratam: ne semel [38] finita instaurentur, intercessione auctoritatis suæ prospiciet. Supplicatione [39] vero porrecta nutui Principali, præfata abolitione sopitum crimen ab [40] eadem persona revocari [41] potest. P. P. Kal. Dec. Diocles. & Maximiano AA. Conss. 287.

36 9. *C. Theod.* 37. dixi ad XLVIII. D. XVI. & 60. *Synopsi. Basil.* 1. *ex tit.* 64. περὶ τῶν συχωρησάντων ἀντιδίκων κατηγόρων, de accusatoribus abolitionem petentibus, *l.* 16. §. *de adult. l.* 15. *ff. de jure fisci.*

37 Abolitionis ad omnia crimina quæ mota sunt, genus observa.

38 Semel finita non instaurentur.

39 Rescripto principis abolitio à præside concessa repeti potest.

40 Post abolitionem privatam, reus intra trigesimum diem à delatore suo repeti non potest, *ut hic*, *l.* 3. §. *ult. ff. de accus. l. mulier.* 4. *in fin. ff.* ad SC. *Turpill.* post abolitionem publicam, intra illud etiam spatium à suo delatore repeti potest. vid. *l.* 1. §. *de generali abolitione.*

41 *Renovari, Hal.*

Abolitio privata concedenda est à judice causa cognita. Salic.

II. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

ABolitio [42] præsentibus partibus causa cognita non à Principe, sed à competenti [43] Judice postulari debet: id est, si per errorem [44] seu temeritatem, seu calorem ad accusationem prosiluerit: hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, vel pecuniis à reo corruptus ad postulandam abolitionem venit: redemptæ [45] miserationis vox minime admittatur: sed adversus nocentem reum inquisitione facta pœna competens ingeratur [46]. Hi autem, qui suam [47] suorumque injuriam defendunt, & qui cognatos suos in accusationem deducunt: omnimodo abolitionem petere non prohibentur. Dat. XVI. Kal. Decembr. *Serdicæ*, Constantino A. V. & Licinio Conss. 319.

42 *l.* 1. *C. Th. eod.*

43 *l.* 16. §. *de adult.*

44 *l.* 10. *ff. de judiciis. l.* 15. *ff. de jure fisci.*

45 Desumptum ex *l.* 1. *in fin. Cod. Theod. eod.*

46 *Exeratur. d. l.* 1.

47 *l.* 29. §. 1. *in fin. ff. de adult.* Abolitionis petendæ justa causa est, Si quis suæ suorumve injuriæ gratia accusationem instituit.

Per calumniam accusanti non debet abolitio concedi. Salic.

III. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Probum.

FAllaciter [48] incusantibus accusationis abolitio non dabitur. Sin autem sincera mente accusationem instituerit, & reus aliquid injuriæ inscriptionibus illatæ toleraverit (id est, si vel carceres [49] sustinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas) abolitio non petetur: nisi forte ille, qui hæc passus est, suum consensum [50] ad petendam abolitionem accommodaverit. Quando autem reus nihil tale passus est: postquam [51] fuerit Officii custodiæ traditus, intra dies triginta accusatori petenti, etiam invito reo, dari permittitur: Post hoc vero tempus nisi reus consentiat, censemus non esse tribuendam. Quod si ingenuorum, licet plebejorum, qui conscii & participes criminum non erant, testimonii [52] gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentisque vexata, abolitionem etiam duarum partium consensu petitam, jubemus vigore Judicis denegari: & crimen propositum, cujus examen tormentis jam cœperat agitari. Sin autem testibus tormenta minime sunt illata, etiam sic [53] abolitio non dabitur in [54] illis criminibus (ut in violata majestate [55], aut patria oppugnata, vel prodita, aut peculatus admisso, aut sacramentis desertis, omniaque quæ jure vetere continentur) in quibus judex non minus accusatorem ad docenda quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet urgere. Dat. II. Id. Octobr. *Treveris*, Valen. N. P. & Victore Conss. 369.

48 *l.* 2. *C. Th. eod. Gratiani, Valentiniani & Theodosii, l.* 9. §. *de calumn.* Abolitionem petere non potest, qui sciens se non vera proferre accusarit. At si quis vere commissum crimen existimans, egerit, & injuriam reus perpessus fuerit, abolitio non petitur, nisi consentiat is, qui adfectus est injuria. Quod si nihil injuriæ pertulit, potest accusator intra triginta dies pœnitere. Post illos dies triginta nisi reus consentiat, non potest: sin & testes qui producti erant, torti fuerint, quamvis alii consenserint, abolitio dari non debet. *Syn. ib. cap.* 3.

49 Vid. *Act. Apost.* 16. *vers.* 37.

50 *Ecl. d. l.* 3. *l. ult. ff. ad Turpill.*

51 Sumptum ex *l.* 4. *C. Theod. eod.* Honorii & Arcad.

52 Sine quæstione, & sic sine testibus tortis abolitio non petitur, etiamsi accusatori consentiat reus.

53 *Etiamsi, Hal.* adde *l.* 3. §. *de episc. aud.*

54 Sumptum ex *l.* 2. *in fin. Cod. Theod. eod.* Ideoque hæc constitutio conflata ex tribus constitutionibus, una Valentiniani, Valentis & Gratiani, altera Valentiniani & Theodosii, tertia Arcadii & Honorii: utraque hic tribuitur Valentiniano & Valenti.

55 Hinc colligunt, Aliud majestatis, aliud perduellionis crimen. vid. *Cujac. observ.* 25. *in fine.*

TIT. XLIII.

DE GENERALI [56] ABOLITIONE.

Generali abolitione finita, intra XXX. dies accusatio potest repeti, & non ultra. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Rutiliano Consulari Ciliciæ.

QUi potentatus [57], & vis, aliorumque criminum reum fecit, si post abolitionem ex forma solita reorum factam, & post edicta proposita intra diem statutum [58] repetere superfederit: persequi crimina volens non est audiendus. P. P. VIII. Kal. Maji, Lætoii. & Cereale Conss. 216.

56 Et publica *l.* 10. §. 10. *ff. ad Turpill.* quæ fit ipso jure, pro tempore certo feriarum. vid. *l.* 3. §. *de episc. aud.* huic titulo respondet titulus *C. Theod. de indulg. crimin.*

57 Post abolitionem publicam reus à suo delatore etiam intra trigesimum diem repeti potest, *ut hic*, *l. aut privatum.* 10. *ff. ad Senat. Turpill. Paul.* 5. *sent.* 17. §. 1. post privatam non potest. *l.* 1. §. *tit. prox.*

58 Dierum 30. *d. l.* 10. §. 2. *Paul.* 5. *sent.* 17. §. 1

Si reus non erat accusatus tempore, quo publica abolitio supervenit: ea finita etiam post XXX. dies accusari non prohibetur. Salic.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Paulino.

CUm eo tempore, quo indulgentia nostra crimina extinxit, accusatio à te instituta non [59] fuerit: publicæ abolitionis præscriptio cessat. P. P. VI. Id. Febr. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

59 *d.* §. 2.

Indulgentia remittit pœnam, non infamiam. Salic.

III. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Senatum.

INdulgentia [60], Patres [61] Conscripti, quos liberat, notat [62]: nec infamiam [63] criminis tollit: sed pœnæ [64] gratiam facit. Dat. XIV. Kal. Jun. *Treveris*, Gratiano A. II. & Probo Conss. 371.

60 *l.* 5. *C. Theod. de indulg.* abolitionem princeps concedens facit ut pœna non abolet. *Syn. ibid. c.* 4.

61 Patres conscriptos, etiam à principe, senatores inter se junctos appellari solitos, alias dixi.

62 *l.* 7. §. *de sent. pass. l.* 15. §. 5. *ff. ad Turpill.* Hinc illud Ovidii, *Pœna potest tolli, culpa perennis erit.* Imo non notat. *l.* 1. §. 10. *in fin. ff. de postul.* & ita servatur apud Gallos, vid. *Papon.* 3. *Not.* 10. *c. de abolition.*

63 Indulgentia sive generalis sit, sive specialis, infamiam non tollit. *ut hic.* adde *l.* 6. *l.* 7. §. *de sent. passis.* vid. *Sfortiam Oddum tract. de restit. q.* 49. *artic.* 4.

64 Indulgentia pœnam corporalem remittit, non infamiam. vid. *Sfortiam Oddum illo loco, n.* 2.

corporalis abolcatur: infamiam vero quæ naturaliter publica crimina comitatur, non abolet. *Syn. ibid. c.* 4.

TIT. XLIV.

UT INTRA [65] CERTUM [66] TEMPUS CRIMINALIS QUÆSTIO TERMINETUR.

Non prosequens accusationem intra tempus legitimum, in quarta parte bonorum multatur, & infamia notatur. Salic.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Desiderio Vic. Asiæ.

QUisquis [67] accusator reum in judicium sub inscriptione detulerit, si intra statutum tempus accusationem cœptam persequi

65 Accusator intra biennium suam accusationem implere debet. Quod si negligens fuerit, & ultima die non adsit, vel differat, quarta bonorum parte multatur, & infamia notatur.

60. *Syn. Bas. tit.* 1. *ex tit.* 65. & 1. *Har.* 2. §. 37.

66 *Ut intra annum, &c.* 9 *C. Th.* 36. vid. *Cujac.* 1, *obs.* annum, inquam, *ut l.* 6. §. 2. *in fin. ff. de custodia. Paul. in fin. C. Th. ad l. Corn. de falsis.* 15. §. 3. *ff. ad Turp. l.* 7 *ff. de munerib.* adde *l.* 14. §. *de jud.* hodie biennium, *l. ult.* §. *eod. Ecl. d. loco.*

67 *l.* 1 *C. Th. eod.*

Source : BIU Cujas

perſequi ſuperſederit, vel (quod eſt contumacius) ultima die adeſſe neglexerit: quarta [1] bonorum omnium parte multatus, aculeos conſultiſſimæ legis incurrat: ſcilicet manente infamia, quam veteres juſſerant ſanctiones. Dat. IV. Id. Jul. *Treveris*, ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

Dilationes neceſſarias non ſupervacuas debet judex dare utrique parti. Salic.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano P.P. poſt alia.

NOverint [2] judices, cuilibet culmini, honorive præſidentes, neceſſariis utrique parti (ſi petantur) dilationibus non negatis, præcedentibus ſcilicet inſcriptionibus, intra [3] certum tempus criminales cauſas limitandas: quo emenſo, ſubeat accuſator, qui deſtitit [4], pœnam legibus conſtitutam. Et ſi perſona vilior fuerit, cui [5] damnum famæ non ſit injuria, pœnam patiatur exilii [6], niſi forte intra ſtatuti temporis metas conſenſus partium abolitionem popoſcerit. Judicum autem debet eſſe diligentia, ut ſi nulla rationabilis à reo, vel accuſatore dilatio [7] poſtuletur, urgeant talium cauſarum notionem non expectatis moris. Dat. XII. Kal. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

Cauſæ criminales intra biennium ſunt terminandæ, pœna judici negligenti imminente.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

CRiminales cauſas omnimodo intra duos [8] annos à conteſtatione [9] litis connumerandos finiri cenſemus, nec ulla [alia] occaſione ad ampliora produci tempora: ſed poſt biennii exceſſum minime ulterius lite durante [10], accuſatum abſolvi: ſcientibus Judicibus eorumque Officiis, quod ſi litigatoribus admonentibus, ipſi litis introductionem vel examinationem diſtulerint, pœna vicenarum librarum auri feriantur. Dat. Kal. April.

1 Pœna non agentis actoris intra legitimum tempus, multa quartæ partis bonorum & infamia.
2 Vid. *l. 2. C. Th. eod.* vid. *Cujac. d. loco.* Cauſa criminalis intra duos annos impleri debet, ab inſcriptionis die computandos, neceſſariis dilationibus utrique parti conceſſis. Elapſo hoc tempore, qui negligens fuit accuſator pœnam legibus conſtitutam ſubeat: & ſi vilior eſt, relegatur niſi forte interjecto tempore abolitionem petierit. *Synopſ. d. c. 65.*
3 Vid. *l. 13. §. de judic l. 6. §. 2. l. 12. ff. ad Turpill.*
4 *l. 16. §. de adult.*
5 Vili perſonæ damnum famæ injuria non eſt. adde *l. 15. §. 28. ff. de injuriis.* vid. *Bellovis. 1. pract. 3. n. 70.*
6 Id eſt, relegationis. *Græci in l. 4. §. ad l. Jul. de adult.*
7 Vid. *l. 1. in fin. ff. de feriis & dilat.* 8 Olim annus 9. *C. Th. 36.* dixi ad *inſcription. hujus tit.* Inſtantia igitur litis ſeu cauſæ criminalis, biennio tantum durat, *ut hic*, fallit in ſpecie, *l. unica, §. 1. §. ut omnes judices, l. de ſubmerſis 5. §. de naufragiis l. ult. §. de dolo, cap. venerabilis 20. extra de jud.* civilis, triennio. *l. properandum*, 13. §. *de judiciis.* 9 Olim à die inſcriptionis. 10 *l. 7. §. qui accuſare, l. 18. ff. de accuſat.*

Puniendus infamia, ſi ipſe jam infamis ſit, alia puniendus eſt. vid. *Anton. Corſet. ſingulari, pœna.* quo jure notant, eum cui membrum aliquod abſcindi debeat, aliam pœnam ſubire, ſi eo membro deſtituatur.

TIT. XLV.
AD SENATUSCONSULTUM TURPILLIANUM [11].

Deſiſtens prætor abolitionem à cauſa criminis publici judicii, incidit in Turpillianum. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Amato.

IS [12] demum in Senatuſconſultum incidiſſe videtur, qui crimen publici [13] judicii detulit: & cauſa criminis ordinata (id eſt, *inſcriptionibus depoſitis, & fidejuſſore* [14] *de exercenda lite præſtito*) eoque qui accuſatur, ſub cuſtodia [15] Officii facto, non impetrata abolitione ab executione [criminis] deſtitit.

Fidejuſſor non tenetur ultra quantitatem quam promiſit. Salic.

II. Imp. GORDIANUS A. Appio.

SI pro eo qui in crimen ſubſcripſit, fidem tuam adſtrinxiſti, iſque deſtitit, & commiſſa ſtipulatio eſt: non ultra [16] quantitatem quam ſpopondiſti, obligatus es: eo qui deſtitit, infamia nihilominus notando [17], & extra ordinem [18] ſecundum judicialem motum puniendo.

Deſiſtens ab accuſatione criminali ſub prætextu certæ finalis cauſæ, non poteſt ad illam reverti. Bald.

III. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Syllano.

QUamvis eum ordinem ſcriptura contineat, ut primo abolitio criminis poſceretur, & tunc dehinc omnibus placitis obtemperaretur, non obſervantibus tamen adverſariis pactorum fidem, inſtaurare [19] accuſationem minime potes, à qua ipſe deſtitiſti. P. P. Prid. Non. Jul. Tusco & Basso Conss. 259.

Qui accuſationem deſeruit, amplius illam non repetit. Salic.

IV. Iidem AA. Patrophilo.

SI is de quo ſupplicas, contra parentes veſtros deſertam (ut dicis) accuſationem cœperit perſequi: præſcriptio illi in judicio Præſidis deſtitutæ [20] rei poterit opponi. P. P. Prid. Non. Maji, SECULARI & DONATO CONSS. 261.

Mulier pacto deſiſtens ab accuſando, incidit in Turpillianum. Salic.

V. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Matronæ.

SI fœmina ſuam [21], ſuorumque injuriam exequatur, cum ipſa pacto [22] contra vetitum deſtitiſſe profiteatur: in Senatuſconſulti Turpilliani pœnam eam incidiſſe certi juris eſt. S. VII. Non. April. CC. CONSS.

Ille dicitur deſtitiſſe, qui depoſuit animum proſequendi, non qui aliquantiſper diſtulit. Bald.

VI. Iidem AA. Lucio.

IN executionibus criminum obtinuiſſe videtur, illos deſtitiſſe, qui animum [23] accuſationis implendæ prorſus deſeruerunt. Cum igitur aliis ex cauſis [24], vel ſimplicitatis [25] ratione, necdum te ad finem vindictæ perveniſſe preces tuæ teſtentur, poteris poſtpoſita formidine impedimenti ſuper aliquantulo ſilentio, inſtitutam accuſationem ſecundum leges perferens, quam probabis tibi debitam vindictam reportare. P. P. III. Kal. Jul. DIOCLET. VI. & MAXIM. AA. CONSS. 296.

11 Dixi ad XXVIII. D. XVI.
12 Calumniæ tenetur, qui & inſcripſerit & fidejuſſores dederit, & aliquem adprehendi curaverit, & citra abolitionem deſtiterit. *Synopſ. Baſil. 60. tit. 1. ex tit. 61. cap. 6.*
13 *l. 5. §. de calumn.*
14 60. *Eclog. 1. ex tit. 66. cap. 1.*
15 Vid. *Cujac. 8. obſerv. 30.*
16 Fidejuſſor ultra quantitatem promiſſam non tenetur.
17 Deſiſtens ab accuſatione, notatur *ut hic*, niſi deſiſtat juſſu judicis. *l. 13. in fin. ff. eod.*
18 *l. 3. §. qui accuſare non poſſunt. l. 6. §. 3. ff. de decur. Paul. 5. ſent. 5. §. 1.*
19 Vid. *l. 6. §. qui accuſare non poſſunt.*
20 Sic reus reſtitutus, apud Paulum 1. *ſent. 6.* ab accuſatore deſertus.
21 Imo quæ ſuam & propriam injuriam exequitur, ſi deſtitit, Turpilliano non tenetur. *l. 4. ff. eod.*
22 Ratio decidendi.

TIT. XLVI.
DE CALUMNIATORIBUS [26].

Accuſatoris calumnia judicis officio mercenario punienda eſt tempore, quo fertur abſolutoria, non poſtea. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Sabino.

CALUMNIA eo *tempore* coërceri ſolet, quo [27] de cauſa præſente accuſatore judicatur: ideoque poſteaquam de cauſa judicatum eſt, contra conſuetudinem calumniam accuſatoris puniri deſideras.

A præſumpta calumnia excuſatur mater, & heres vindicans necem defuncti. Salicet.

II. Idem A. Apolloniæ.

MAter [28] inter eas perſonas eſt, quæ [29] ſine calumniæ timore necem filii ſui vindicare poſſunt. Ideoque beneficium Senatuſconſulti, & in aliis publicis judiciis ſervatum eſt. †. Sed extraneus *heres* [30], qui ſuſpicionem quam de morte ſua habuiſſe defunctus cavit, exequitur, hoc nomine à calumnia excuſatus eſt: cum inter voluntariam accuſationem [31], & officii neceſſitatem heredis, multum interſit. P. P. VI. Kal. Jul. JULIANO & CRISPO CONSS. 225.

23 *l. 6. §. 1. ff. eod. l. 10. ff. de judic.*
24 Qui ex cauſa deſiſtit, deſiſtentis pœnam non patitur.
25 Simplicitas excuſat à Turpilliani pœna.

26 *9. C. Th. 39. 3. ff. 6. 6. Harm. 9.*
27 Id eſt, tempore ſententiæ. *l. 3. §. eod. l. 1. §. 4. ff. ad Turpill.*
28 Mater ſine calumnia vindicare defuncti filii necem præſumitur.
29 *l. ult. ff. de pub. jud.*
30 A præſumpta calumnia excuſatur heres vindicans necem defuncti: juſtam enim ignorantiæ cauſam habuit. *l. 42. ff. de reg. jur.*
31 *d. l. 54. ff. de rei vindic. l. 14. §. 9. ff. de ben. lib.*

Non probans crimen, quod intendit, non infamatur, niſi de calumnia damnetur. Salic.

III. Idem A. Æmilio.

QUi *non* [32] *probaſſe crimen, quod intendit*, pronunciatur, ſi calumniæ non damnetur, detrimentum exiſtimationis non patitur. Non enim ſi reus abſolutus eſt, ex eo ſolo etiam accuſator, qui poteſt juſtam habuiſſe veniendi ad crimen rationem, calumniator credendus eſt.

Filius accuſans de morte patris, excuſatur à præſumpta calumnia. Bald.

IV. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Arcadio.

CAlumniæ pœna in *paternæ* [33] *mortis accuſatione* ceſſat. P. P. XI. Kal. Decemb. CARO, & CARINO AA. CONSS. 283.

In cauſa criminali non probans punitur de calumnia, non in cauſa civili etiam liberali. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Cæſio.

QUi *calumniatores* [34] pronunciantur, in publicorum [35] duntaxat judiciorum quæſtionibus, non etiam in liberalibus cauſis, quæ privatas diſceptationes continent, periclitari ſolent.

Faciens torqueri ſervos alienos per calumniam, tenetur ad duplum. Bald.

VI. Iidem AA. Domitio.

DOminus [36] *ſervorum* per accuſatoris calumniam tortorum, adverſus eum pœna dupli [37] lege Julia providetur. S. XV. *

Ante inſcriptionem accuſatoris nedum reus non debet adduci, ſed nec accuſatio recipi. Salic.

VII. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Valerianum P. U.

NOn [38] prius quenquam Sinceritas tua ad tuæ ſedis examen jubebit adduci, quam ſolennibus ſatisfecerit, qui nititur fidem doloris adſerere: cum juxta formam juris antiqui, ei, qui cœperit arguere [39], aut vindicta propoſita ſit, ſi vera detulerit: aut ſupplicium [40], ſi fefellerit.

Accuſator licet ſubmiſſus, à pœna calumniæ non excuſatur. Salic.

VIII. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEODOS. AAA. Menandro Vic. Aſiæ.

NOſtris [41], & parentum noſtrorum conſtitutionibus comprehenſum eſt, eos [42], qui accuſationem *alienis nominibus* præſumpſiſſent, delatorum numero eſſe ducendos: atque ideo calumnioſiſſimum caput [43], & perſonam judicio irritæ delationis infamiæ [44] ſupplicium ſequatur: quo poſthac ſinguli univerſique cognoſcant, non licere in eo, quod non poſſit oſtendi, Judicum animos commoveri. Dat. VIII. Id. Maji, *Conſtantinop.* ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

Per calumniam accuſantibus non proſunt beneficia abolitionum, etiam à principe conceſſa. Salic.

IX. Iidem AAA. Floro P. P.

FAllaciter [45] incuſantibus, maxime poſt exhibitionem accuſati, nullius juris color veluti derivata excuſatione proficiat: non publica [quidem] abolitio, non privata talibus proficiat ſubveniatque perſonis: non ſpecialis indulgentia, nec beneficium quidem eos generale ſubducat. Dat. XV. Kal. Jun. *Conſtantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

Nemo poteſt mentiri impune. Bald.

X. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Coss. Præt. Trib. pleb. Senatui. S. D.

QUiſquis crimen intendit, non [46] impunitam fore noverit licentiam mentiendi: cum calumniantes [47] ad vindictam poſcat ſimilitudo [48] ſupplicii. Dat. VIII. Id. Auguſt. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

32 Ut calumniator non punitur omni modo is qui accuſavit alium quem poſt judex abſolverit: tunc demum enim accuſator, ut calumniator, punitur, cum judex pronunciaverit accuſatorem calumniatorem eſſe, non enim ſufficit ei dictum à judice fuiſſe: *non probaſti.* adde *d. §. 4. & l. 1. §. eod. 60. Synopſ. Baſil. cap. 30.*
33 Filius accuſans aliquem velut patris interfectorem à præſumpta calumnia excuſatur. adde *l. 2. §. eod.*
34 Si judex ita fuerit interlocutus, *Calumniatus es, d. §. 4.*
35 Non privatorum. *l. 7. in fin. ff. ad Turp.*
36 Dominus ſervi qui quæſtioni ſubjectus fuit, accipere duplum debet ab eo qui per calumniam accuſavit. *Synopſ. Baſil. 7. tit. 6. ex lib. 60. lib. 1. c. 33.* vel ita, ſi in caput ſuum ſervus torquebitur & abſolvetur, domino ex lege Julia in duplum condictio competit, *ut hic. l. ult. ff. de calumniat.* Quid ſi in alterius caput torqueantur ſervi? non niſi ſinguli torqueri poterunt, quod invito domino non eſt permittendum: niſi delator, cujus intereſt quod intendit probare, pretia eorum, quanti dominus taxaverit, paratus ſit inferre, vel certe deterioris facti ſervi ſubire taxationem. *Paul. 5. ſent. 16. §. 3.*
37 *l. ult. ff. eod. l. 27. in fin. ff. de adult. l. 6. ff. de quæſtionib.*
38 Accuſante aliquo non ante reus in judicium trahitur, quam & aut ſi fefellerit, ipſe periclitetur. *Syn. 26. c. 34. l. 9. C. Th. de accuſat. l. 2. §. de exhibendis reis.*
39 *Urguere*, Cujacius apud *Paul. 5. ſent. 14. §. 1.* 40 Vid. *l. 17. in fin. §. de accuſat.* 41 *l. 2. C. Th. eod.* vid. *Cujac. 4. obſ. 29.* 42 Calumniator in crimine publico, infamia notatur & deportatur: modo ſi alienam accuſationem perſecutus eſt, ut ſuam cauſam. *Syn. Baſil. 60. περὶ συκοφάντων. tit. 9. cap. 36. 6. Harm 9. §. 1.* 43 Sic apud Juſtin. 16 *Auſuſne es, nefandiſſimum caput. d. tit. c. 36.* 44 *l. 1. C. Theod. de abolit. l. 3. §. de abolit.* Imo ferro puniuntur. 1. *Harm. 5. in fin.* adde *l. 6. §. de delatoribus.* 45 *l. 15. ff. de jure fiſci.* 46 *l. ult. verſ. nec impunitam. §. de accuſat. l. ult. verſ. nec impunitam, Cod. Theod. de accuſat.* 47 Calumniator talioni (ταυτοπαθείᾳ) ſubjicitur. 6. *Harm. 9. §. 3.*
48 De pœna talionis ſæpius dixi.

TIT. XLVII.
DE POENIS [49].

Collatio damnatorum in opus perpetuum & deportatorum.

I. Imppp. TITIUS, ÆLIUS & ANTONINUS AAA. Lucio.

ETIAM in *opus perpetuum* [50] damnati, non diſſimilis conditionis ſunt ab his, qui deportantur in inſulam. P. P. ſine die & CONSS.

De Procuratore Cæſaris.

II. Imp. ANTONINUS A. Valerio.

PRocurator [51] meus, qui vice Præſidis non fungebatur, exilii tibi pœnam non potuit irrogare: ac propterea fruſtra vereris ſententiam, quæ nulla juris ratione ſubnixa eſt.

De Decurionibus.

III. Idem A. Senatui.

DEcurionem [52] in opus publicum dari non oportere manifeſtum eſt.

De nato ex damnata in metallum.

IV. Idem A. Marinæ.

SI ante [53] *conceptus* eſt puer, de quo libellos dediſti, quam mater ejus in metallum condemnaretur: natus conditionis ejus eſt, cujus ante condemnationem ejus mater fuit.

De liberis veteranorum.

V. Idem A. Senatui.

HOnor *veteranis* etiam in eo habitus eſt, ut liberi [54] eorum uſque [55] ad primum duntaxat gradum pœna metalli [56], vel operis publici non afficiantur, ſed in inſulam relegentur.

De vinculis perpetuis.

VI. Idem A. Alphio.

INcredibile [57] eſt, quod allegas, liberum hominem, ut *vinculis* [58] *perpetuis* contineretur, eſſe damnatum. Hoc enim vix [59] in ſola ſervili conditione procedere poteſt. P. P. III. Id. Febr. MESSALA & SABINO CONSS. 215.

De ætate.

VII. Imp. ALEXANDER A. Iſidoro.

IMpunitas delicti propter [60] *ætatem* [61] non datur, ſi modo in ea quis ſit, in quam crimen, quod intenditur, cadere poteſt [62].

49 Dixi ad XLVIII. D. XIX.
50 *l. 34. ff. eod.* Damnati in opus perpetuum, ſimiles ſunt deportatis in inſulam.
51 Adde *l. 4. §. ad l. Fab. de plagiar. l. 1. §. de pedaneis.* vid. *l. 3. §. ubi cauſæ fiſcales.*
52 Adde *l. 9. §. eod. l. 9. §. 11. l. 15. ff. eod.* adde *l. 16. §. de quæſtionibus.*
53 Vid. *l. 5. l. 18. ff. de ſtatu homin. l. ult. ff. de ſent. paſſ.* ſecus ſi poſt damnationem. *l. 24. §. 6. ff. de fideic. lib.*
54 *l. 9. §. eod. l. 8. in fin. prine. §. de quæſt. l. 3. ff. de veter. anis.*
55 Eadem reſtrictio in liberis decurionum non fit. *l. 9. §. 13. ff. eod.*
56 Vel opere metalli, *l. 3. §. 1. ff. de re militar.* damnatione ad beſtias, fuſtigatione, *l. 1. ff. de veteranis:* oneribus, vel muneribus perſonalibus. *l. 9. §. quando provoc.* tormentis, *l. 8. §. de quæſtion.*
57 Officium ſuum quemque facere præſumi hinc colligunt.
58 Pœna perpetuorum vinculorum liberis hominibus imponi non poteſt. vid. *l. 35 ff. Harm. 6. §. 3. Goth.*

eod. vid. *l. 10. in fin. §. eod.* 59 Puniuntur mitius liberi quam ſervi. 60 *l. 14. ff. de Senat. Syllan. l. 9. §. 2. ff. de minorib. l. 36 ff. de adult.* ANS. 61 60. *Ecl. 51. c. 44. l. 6. §. de ſecar. 6. Harm. 9.* doli capacem ſe. 62 Id eſt, ſi modo ſit proximus pubertati, & ea ſentiat in quibus deliquit. *d. c. 44. l. 16. §. 3. in fin. ff. eod. l. 23. §. 2. in fin. ff. de ædilitio. l. 23 ff. de furtis, l. 111. ff. de reg.*

Source : BIU Cujas

De bonis damnatorum.

VIII. Idem A. Victori.

DEportatorum [1] in insulam ab eo: cui id faciendi jus erat, bona fisco vindicantur: *relegatorum* autem, non [2] nisi [3] sententia specialiter adempta fuerint.

De condemnatione in ministerium metallicorum, vel in opus metalli.

IX. Idem A. Demetrio.

SI matrem tuam *decurionis filiam* [4] fuisse probatum fuerit, apparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorum, nec in opus metalli dari.

De vinculis.

X. Idem A. Catulo.

SErvus sub pœna *vinculorum* sine [5] temporis præfinitione domino [6] reddi jussus sententia Præsidis provinciæ, perpetuo [7] vinctus esse debet.

De metalli supplicio.

XI. Imp. GORDIANUS A. Titiano.

METalli *supplicium* tam ad personas liberas [8], quam etiam ad serviles [9] pertinet conditiones.

De filiis decurionum. 1. De vocibus populi.

XII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. in Consistorio dixerunt.

DEcurionum [10] *filii* non debent bestiis subjici. §. 1. Cumque à populo exclamatum esset, iterum dixerunt: Vanæ [11] voces populi non sunt audiendæ [12]: nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderat.

De servis.

XIII. Iidem AA. Visino.

SErvo ex sententia damnato, si quoquo modo ex sententia proprietatis jus [13] amputatum non sit, domino suo obsequi cum par est.

De pœna temporali operis publici.

XIV. Iidem AA. & CC. Vicario.

SI operis publici temporalis pœnæ sententia præfinitus nondum *excessit dies*, hunc expectari [14] convenit: cum non [15] remitti pœnam facile, publice interest: ne [16] ad maleficia temere quisquam prosiliat.

De pœna non revocanda.

XV. Iidem AA. & CC. Agatho.

POEnam sua dictam sententia Præsidi provinciæ *revocare* non [17] licet.

De sententia capitali.

XVI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

QUi [18] sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, ut non [19] prius capitalem in quempiam promat severamque sententiam, quam in adulterii, vel homicidii, vel maleficii crimine, aut [20] sua [21] confessione, aut certe omnium [22], qui [23] tormentis, vel interrogationibus fuerint dediti, in unum conspirante [24] concordanteque [25] rei finem, convictus [26] sit: & sic in objecto flagitio deprehensus, ut vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat. Dat. III. Non. Novembr. *Treveris.* Accepta XV. Kalend. Maji, *Hadrumeti*, VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

In qua corporis parte pœna scribi debet.

XVII. Idem A. Eumelio.

SI [27] quis in metallum [28] fuerit pro criminum deprehensorum qualitate damnatus, minime in ejus facie [29] *scribatur*: cum & in manibus & in suris possit pœna damnationis una inscriptione comprehendi: quo facies [30], quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata, minime maculetur. Dat. XII. Kal. April. *Cabiluno*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. CONSS. 315.

De condemnatione non differenda.

XVIII. Imp. CONSTANTIUS A. Theodoro V. P. Præsidi Arabiæ.

CUm [31] reis manifesta [32] probatione convictis spatium temporis ante sententiam datur, facultas supplicandi, [vel quibusdam malignis artibus, tam Præsidum, quam Officialium, pœnas evitandi [33]] criminosissimis patet: cum & in homicidii crimine, & in aliis detecti gravioribus causis ultio differenda [34] non sit. Igitur de cætero juxta criminis qualitatem legem oportet servari, & in sceleroſos, & noxios proferri juris sententiam. Dat. Id. Octobr. CONSTANTIO A. IV. & CONSTANTE CC. CONSS. 342.

Ne quis pœnæ causa alicui corpori addicatur.

XIX. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Olybrium P. U.

NE [35] quis pro coërcitione delicti, vel pistoribus [36], vel cuicunque alteri *corpori* (cum alterius sit corporis) *addicatur* [37]: sed unusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus, motum congruæ severitatis excipiat. Dat. III. Id. April. VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

De rescriptis.

XX. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Flaviano P. P. Illyrici & Italiæ.

SI [38] vindicari in aliquos *severius* contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu jusserimus, nolumus *statim* eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed [39] per dies triginta [40] super statu eorum sors, & fortuna *suspensa* sit [41]. Reos sane excipiat vinciatque custodia & excubiis solertibus vigilanter observet. Dat. XV. Kal. Sept. *Veronæ*, ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

De apparitoribus.

XXI. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Principium P. P.

NE [42] diu apparitorum prava [43] admodum venalisque perfidia impune in publica commoda desæviat, censemus etiam in *absentes* eos pro competenti ultione debere consurgi. Dat. Kal. Jun. ARCAD. A. & BAUTONE CONSS. 385.

Qui puniendi sunt.

XXII. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Eutychiano P. P.

SAncimus [44], ibi esse pœnam, ubi & noxia est. Propinquos [45], notos, familiares procul à calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum. Hoc singulis quibusque Judicibus intimetur. Dat. VIII. Kal. Aug. *Constantinop.* EUTROPIO & THEODOR. VV. CC. CONSS. 399.

De exilio.

XXIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Anthemium P. P.

OMnes [46], quos damnationis conditio diversis exiliis [47] destinatos, metas temporis præstituti in carceris impleviſse [48] custodia deprehenderit, solutos pœna vinculisque laxatos, custodia [liberari] præcipimus, nec formidare miserias ullas exilii. Sit [49] satis immensorum cruciatuum semel [50] luisse supplicia, ne [hi] qui [51] diu privati sunt auræ [52] communis haustu, & lucis [53] aspectu, intra breve spacium catenarum ponderibus prægravati, etiam exilii pœnam sustinere iterum compellantur. Dat. XIV. Kal. Maji, CONSTANTIO & CONSTANTE VV. CC. CONSS. 414.

Ille, qui stetit in exilio, quantum debuit, non debet incarcerari postea. Bald.

XXIV. Iidem AA. Monaxio P. P.

REctores [54] provinciarum conveniri præcipimus, ut hi, qui suo crimine pœnam exilii sub certo temporis spatio subire decreti sunt, exacto præfinito tempore, nec clausſtris carceralibus, nec in locis, quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. III. Kal. Sept. *Eudoxiopoli*, D. N. THEODOSIO A. VII. & PALLADIO V. C. CONSS. 416.

De his, qui conficiendi naves peritiam Barbaris tradiderint.

XXV. Iidem AA. Monaxio P. P.

HIs qui conficiendi naves [55] incognitam ante peritiam Barbaris tradiderint, capitale judicium proponi decernimus. Dat. VIII. Kal. Octob. *Constant.* MONAXIO & PLINTA CONSS. 419.

De exilio perpetuo vel temporali.

XXVI. Constitutionis argumentum, quæ lingua Græca primum fuerat edita, *ex lib.* 60. *Basil. tit.* 51. *cap. ult.* Jacobo Cujacio [56] interprete.

CONstitutio jubet, ut ne missi in exilium, eis locis, in quæ missi sunt, degant in custodia, & ut ne qui relegetur in propugnaculum Gypsi [57], vel alia præsidia: sed si quidem morte dignum sit crimen, huic pœnæ subjiciatur: si exilio perpetuo vel temporario, tum in exilium mittatur: ita tamen, ut non jubeatur esse in custodia eis locis in quæ mittitur: sed in provinciam eat, quam judex statuerit, citra civitates & provincias inferius exceptas, cum potestate versandi in tota provincia, qua tamen exire nequeat, nec manens in ea quicquam seditiose, & incivi-liter agere, nisi velit ultimo supplicio adfici à Præside provinciæ, vel à Præside illorum locorum in quibus exulat. §. 1. Et conjecti in carcerem, ut in Regia Urbe, in eo non sint supra [58] constitutum jam tempus in superiori titulo *de custodiis*, & simili modo in provinciis: ut compendio criminum causæ finiantur: & reus, si dignus exilio, damnetur, non in custodiam, sed in provinciam quæ non sit ex prohibitis, ea lege ut ultimo supplicio adficiatur, si provincia excesserit, vel ibi inciviliter quid admiserit. §. 2. Magistratus [59] autem Alexandriæ & Thebaidos solos jubet in Gypsum, & in Oasin [60] mittere, vel in sex menses, vel ad summum in annum. Quod si perpetuum sit exilium, neque in Gypsum mittere, neque in Oasin, neque in custodiam alterius provinciæ, sed ut dictum est, in provinciam integram ea conditione, ut si quid deliquerint, vel si excesserint jussa Præsidum qui miserunt, ultimo supplicio adficiantur. §. 3. Jubet autem Officiales cujusque judicii, hujus legis commonefacere præsides: nec quemquam detinere ultra relegationis tempus, sed statim dimittere sine damno & mora, & eum quicquid ausus fuerit accipere, quadruplum reddere. §. 4. Prohibentur vero Præsides relegare in provincias & civitates constitutioni subjectas [61].

---

1 Bona deportati confiscantur, non relegati. *l.* 97. *ff. de reg. jur.*

2 *l.* 1. *l.* 14. §. 1. *ff. de interdict. & relegat.* vid. quæ notavi ad *l.* 8. §. 3. *ff. de bonis damnat.* Inde colligunt, non omnes confiscatos esse deportatos, licet omnes deportati sint confiscati. vid. *Cujac. ad l.* 5 *ff. de convenien. fisc.*

3 Vid. *l.* 5. *ff. eod. l.* 5. *ff. ex quib. caus. in fin.*

4 Vid. *l.* 12 *ff. eod.*

5 *l.* 23. *ff. eod.*

6 *l.* 13. *ff. eod.*

7 *l.* 6. *in fin. ff. eod. l.* 17. §. 19. *ff. de ædilit.* id est, in decennium, *l.* 23. *ff. eod.* adde *l.* 8. *in fin. l.* 34. *ff. eod.*

8 Non tamen ad veteranos, *l.* 9. §. 11. *ff. eod.*

9 *l.* 8. §. 12. *ff. eod.*

10 Adde *l.* 9. §. 11. 12. *ff. eod. l.* 11. *in fin. ff. de quæstionib. l.* 35. *ff. de decurionibus.*

11 Vanæ voces populi non sunt audiendæ.

12 Etiam à magistratu. *l.* 31. *ff. eod. & l. Harm.* 4. *verſ.* ἢ χρὴ τὰ ἀρχοντα. *l.* 3. *ff. qui manumittere, l.* 17. *ff. qui & à quibus manum.*

13 *l.* 10. *ff. eod. l.* 8. *ff. de sent. pass. l.* 8. *in fin. l.* 34. *ff. eod. l.* 13. *de statu.*

14 *d. l.* 34.

15 Pœnas facile non remitti reip. interest.

16 *l.* 51. §. 2. *verſ. quod si quis. ff. ad l. Aquil.* propter exemplum dixi ad *l.* 8. §. 3. *in fin. ff. de hæret.*

17 *l.* 1. *ff. sent. rescis. non poss. l.* 3. *ff. de sent. ex peric. l.* 14. *ff. de re jud. l.* 27. *ff. de pœn.* Augustus. *lib. de fato: Judicibus*, inquit, *non licet suam sententiam in reum datam revocare vel mutare:* imo licet, ut & pœnam remittere. *l.* 6. §. 9. *ff. de offic. præsid. l.* 2. §. 1. *ff. si quis in jus vocat.*

18 *l.* 1. *C. Th. eod.*

19 Capitalis sententia in reum prius non fertur quam sit is confessus vel convictus. adde *l.* 11. *ff. eod.* alias de suspicionibus non judicatur. Accusatore non probante reus absolvendus, *l. qui accusare.* 4. *ff. de eden.* non probat autem accusator, qui duos tantum testes habet omni exceptione non majores, veluti (si fides habenda est quibusdam) si laicus testis deponit adversus clericum: vel testis sit de auditu tantum alieno. vid. *Marsil. cons.* 41.

20 In convictum reum, sive torqueri possit, sive non possit, pro modo admissi sceleris statuendum est. *Paul.* 5. *sent.* 16. §. 13.

21 Quid si perire velit? non auditur *l.* 3. §. 2. *ff. de liberali. l.* 6. *in fin. ff. de appellat.*

22 *quæstion. l. ult. ff. de probat.* Convictus ita damnari potest, licet confessus non sit.

23 Quidam hunc locum accipiunt de decurione à quo tormentis confessio non est elicienda. vid. *Cujac. apud Paul. dict.* §. 13.

24 Conspirantem concordantemque rei finem. *d. l.* 1. conspirantes concordanteſque.

25 At enim hoc posse fieri non videtur: quod testes unanimes subornati præsumantur. vid. *l.* 3. §. 1. *ff. de testib.*

26 Non tantum confessus, sed convictus punitur. *l.* 18. *ff. eod.* vid. *Pap.* 24. *Arrest.* 9. *artic.* 1. *Paul.* 5. *sent.* 16. §. 13.

27 *l.* 2. *Cod. Theod. eod.* 60. *Ecl.* 54. περὶ μεταβολῶν. *cap.* 52.

28 In ludum vel metallum, *dict. l.* 2.

29 De inscriptionibus frontis, manuum, furarum. vid. quæ alias retuli ad *l.* 13. *ff. de test. l.* 1. *in fin. ff. de fugit. Ulp.* 1. §. 11. adde Boëtium *lib. de consolatione*, *Cic. pro Roscio Amerino*, *Senec.* 3. *de Ira*, *Cujac.* 7. *obs.* 13.

30 Facies ad similitudinem pulchritudinis cœlestis: sic alibi, caput, id est, unde cujusque imago cognoscitur, *l.* 44. *ff. de relig.* Crescit etiam injuria, si quis in facie aut mala percutiatur. *l.* 16. §. 6. *ff. de pœn.*

31 *l.* 4. *Cod Theod. eod.*

32 Vid. *l.* 16. *in fin. ff. eod.*

33 Ratio decidendi: est & alia ratio in *l.* 15. *ff. eod.*

34 In gravioribus causis ultio non est differenda. *l. pen. ff. de custod. l.* 6. §. 9. *ff. de injusto*, *l.* 16. *in fine. ff. de sicar.* etiamsi reus dicat se habere quæ principi referat, salutis ipsius causa. *l.* 6. *ff. eod.* differtur tamen in prægnante muliere. *l.* 3. *ff. eod.* & servo qui rationes gesserit domini. *l.* 1. *C. de bon. proscr.* Imo causa cognita semper differri potest, vid. *l.* 20. *C. eod.* Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis.

35 *l.* 3. *C. Theod. eod. l.* 38. *ff. de decurion.*

36 *d. l.* 3. *l.* 5. 6. *ib. de pistor.* vid. *l. ult. ff. de excus. tut.*

37 Vid. quæ dixi ad *Novell.* 5. Imo negotiatione alicui interdici potest, *l.* 9. §. 10. *ff. eod.*

38 *l.* 13. *Cod. Theod. eodem.* Goth. Rationem hujus legis vid. apud Duaren. *de Succ. Eccles. minister. cap.* 2. *in fin.* Ans. Adde Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 334. *num.* 6. Boss. *tit. de homicidio. num.* 11. Cujac. *ib.* 5. *observ.* 9. S. L.

39 Hujus constitutionis suasor fuit D. Ambrosius *7. Sozam.* à Sidonio Apollinari 2. *epist.* tribuitur SC. Tiberiano, *Ex vetere*, inquit, *SC. Tiberiano* XXX. *die vitam post sententiam trahit.* Idem refert Tacitus 3. Sueton. *in Tiberio c.* 75. In eo tantum dissimiles, quod X. tantum dierum mentionem faciunt, & haud dubie sanctissima est constitutio; nam talis dilatio potest Principis iram mollire atque temperare, sicut & de ipso Theodosio scribit Aurelius Victor, *ab eo severe præcepta, modica dilatione emolliebantur.* Superioribus convenit illud Senecæ in Agamemnone, *Da tempus ac spatium tibi: Quod ratio nequit, forte sanabit mora.* Hanc constitutionem revocavit Nicephorus Botonitates περὶ τοῦ μὴ ἰσάζειν τῶν λ. ἡμερῶν γίνεσθαι σωματικὴν ποινήν. Eustathius μετὰ λ. ἡμερῶν ἡ ὀργὴ τοῦ βασιλέως ἀνίει). Scio multis profuisse, eis decennium nostræ constitutionis rationem suggestam cuidam Principi à nobilissimo quodam Heroë, quem nunc, & si meritissimum, nominare tamen non velim. adde *Cujacium* 5. *obs.* 9. & 10. *obs.* 32.

40 Damnato à Principe irato, dantur justi dies triginta.

41 Vide *l.* 2. *ff. de sentent. ex peric.* Imo suspendi non debet. *l.* 18. *ff. eod.* non est differenda, si ab ipso judice sententia lata sit. Alioquin sententia revocari poterit. *l.* 15. *ff. eod.* differenda est: si ab ipso principe, quia adhibita modica dilatione sæpius fit, ut flectatur.

42 *l.* 14. *C. Th. eod.*

43 Alias parcissime apparitoribus præsidum jus dicitur. *l.* 16. *ff. de offic. præsid.*

44 *l.* 18. *C. Theod. eodem.* vid. *l.* 2. §. 7. *ff. de decurionibus*, *l.* 74. *ff. de reg. jur.* & *cap.* 22. *de reg. in* 6. *l.* 24. *ff. de donation. inter virum.*

45 Bonorum Imperatorum constitutio hæc est: alioquin sub malis, ne quidem propinqui qui & familiares satis tuti sunt. vid. *Nov.* 52. *in pr. Novell.* 128. *c.* 12. *Novell.* 135. *c.* 4.

46 *l.* 22. *C. Th. eod.*

47 Tempus exilii temporalis, curriculo diuturnitatem. vide Tiraquell. *tract. de pœnis*, *causa* 41

48 *l.* 24. *C. eod.* vid. *l.* 8. *ff. de postulan.* vid. *Papon.* 24. *Arrest.* 9. *Arrest.* 1. 3.

49 Humana sententia, *l.* 33. §. 2. *ff. de episc. & cleric. l.* 28. *in fin. ff. de episc. aud. l.* 4. §. 2. *ff. de lege Rhod.*

50 Semel puniri sufficit.

51 Carcere qui detinentur, auræ communis haustu & lucis aspectu privati intelliguntur.

52 Aëris, luciſque aspectus, communis omnium est: ut mirum sit Michaëlem Paphlagonem aëris hauriendi facultatem subditis vendidisse: & in eam rem vectigal indixisse, quod ab eo scelere ἀσεμάδον appellatur Cedreno & Procopio, ut notavi in Nomenclatore *ad Harm.* 1. *tit.* 4. §. 47.

53 Lucis aspectus, cuique natura communis est. Est vero Philosophis lux, qualitas quæ in lucido corpore videri potest: lumen vero à luce est actus perspicui. Licet autem mortalia sint omnia, lucem tamen perpetuam fore Julius Cæsar Scaliger alicubi defendi posse existimat.

54 *l.* 23. *ff. eod. l.* 23. *Cod. Theod. eod.*

55 Naves ante ignoras qui barbaros fabricari docet, capitali pœnæ subjicitur. *l. ult. Cod. Theod.* 60. *Ecl.* 36. *ex tit.* 51. *cap.* 52. 6. facit *l.* 2. *ff. quæ res exportari.*

56 Quem vide 6. *obs.* 38. *in fin.* 8. *obs.* 17. 20. *obs* 31.

57 De Gypso vide §. 2. *ff. eod. Novell.* 22. *cap.* 8. *Novell.* 142. *cap.* 1.

58 *l.* 14. *ff. eod.*

59 Id est, juridicus.

60 *Oasis* infesta culicibus & muscis grandioribus. Non fuit tamen insula, vid. *l.* 7. §. 5. *ff. de interd. & relig.* ideoque in Oasin relegatio nuncupatur, quasi in insulam relegatio à Nazianzeno dicitur ἐπανωφρυμὸς ὁρμῆς.

61 §. 1. *ff. eod.*

TIT. XLVIII.

NE SINE JUSSU PRINCIPIS CETERIS JUDICIBUS LICEAT CONFISCARE.

Judices merum imperium non habentes, non possunt suo officio præter legem exercendo bona confiscare. Salic.

I. Impp. THEOD. A. & VALENT. C. ad Hierium P. P.

NUllI [63] Judicum liceat (exceptis, qui in summa [64] administrationis sunt positi potestate) proscriptionis tempestate totius [65] substantiæ aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Dat. X. Kal. Febr. *Constantinop.* THEOD. A. XI. & VALENT. C. CONSS. 425.

62 *l.* 9. *C. Theod.* 41. & 60. *Ecl.* 52. *ex tit.* 47.

63 *l. un. C. Theod.*

64 Ut sunt præfecti prætorio, Præfecti urbi: non præsides.

65 Bonorum omnium publicatio, principe inconsulto, summis tantum judicibus permissa.

Source : BIU Cujas

TIT. XLIX.

DE[1] BONIS PROSCRIPTORUM, SEU DAMNATORUM.

De peculio servi damnati.

I. Imp. ANTONINUS A. Marco.

SERVORUM capitis crimine damnatorum peculia dominis non auferri notum est: sed quod servum dominus habuisse probaverit, recipiet, pretiumque rerum, si quæ ab eo distractæ sunt. Ipsius[2] quoque præsentiæ potestas ei dabitur, quoad rationes per eum administratæ reddantur, ac disponantur[3]. Sed meminisse dominum oportebit instare, ut id velocius fiat, ut pœnæ suæ reddi possit.

De rebus post deportationem acquisitis.

II. Imp. ALEXAND. A. Frontoni.

DEportati, nec earum quidem rerum, quas post[4] pœnam irrogatam habuerint, heredem habere possunt: sed & hæ publicabuntur[5].

De peculio filiifamilias damnati.

III. Idem A. Juliano.

SI filius tuus, cum esset in [tua] potestate, in insulam deportari meruit, peculium ejus, nec quod in castris[6] acquisivit, vel quod ei militaturo donasti, auferri tibi debet. P. P. VI. Id. Sept. ALEXAND. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De damnatu in metallum, & restitutis.

IV. Imp. GORDIANUS A. Callimorpho.

IN metallum damnatus pœnæ[7] servus efficitur: & ideo ejusmodi sententiam passi bona vindicantur[8] rationibus fisci. Quare si[9] quid rerum habuit is, quem postea nostra indulgentia liberatum esse proponis, ad jus fisci potius, quam ad ipsius dominium pertinet.

De tutore.

V. Imp. PHILIPPUS A. Arriano.

SI (ut proponis) bona ejus, qui tutelam tuam administravit, sententiam passi ad fiscum sunt devoluta: Procuratorem nostrum adire[10] cura: qui si quid jure posci animadverterit, non negabit.

De filiis deportatæ.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Gaudentio.

DE bonis matris deportatæ filiis[11] nihil[12] deberi, juris absolutissimi est.

De bonis deportati describendis, & ad Principem referendis.

VII. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

SI quis[13] intra provinciam pro qualitate delicti stylum proscriptionis incurrerit, per ordinarii Officii sollicitudinem bonorum ejus indago[14] diligentissime celebretur: ne quid rei privatæ commodis per gratiam atque colludium furto subducatur: & plena descriptio comprehendat, quod spatium, & quod sit ruris ingenium[15], quid aut incultum sit, aut colatur, quid in vineis, olivetis, aratoriis pascuis, sylvis fuerit inventum: quæ etiam gratia, & quæ amœnitas sit locorum, quis [in] ædificiis ac possessionibus [sit] ornatus: quotve mancipia in prædiis occupatis, vel urbana, vel rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur: quot sint censuarii, vel coloni, quot boum exercitiis terrarum atque vomeribus instruentium: quot pecorum & armentorum gregres, & in qua diversitate numerati sint: quantum auri & argenti, & vestium ac monilium, vel in specie, vel in pondere, & in quibus speciebus, quidve in apothecis sit repertum: Tunc demum omnia [ea] quæ velle nos perspicis, inquisitione constricta Rationalis rei privatæ tradantur officio, aut Palatinis super hac causa missis, nostro nectenda patrimonio. Mox vero ad nos sub literis publici Judicis sigillatim de omnibus nominatimque referatur, proculdubio negligentia multanda. Nam si quid post factam à prædicto Officio investigationem, Rationalis rei privatæ, cui inquisitio secunda mandata est, amplius fortassis invenerit, Officium fraudulentum ea condemnatione ferietur, ut aliud tantum, quantum [fuerat] subtractum, ex propriis facultatibus inferat. Dat. III. Non. Maji, *Treveris*, VALENTINIANO NB. P. & VICTORE CONSS. 369.

De liberis damnatorum.

VIII. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

SI[16] deportatus suos[17] ,, & emancipatos filios habuerit: pars[18], quæ ex bonis liberis concessa est, ad eos tantum, qui in potestate erant, transferatur: si emancipati[19] ea, quæ consecuti erant emancipationis tempore, damno suo existimant conferenda. Sin autem confusionem bonotum, & donationis elegerint: ea omnia, quæ fiscus [liberis damnati] concedit, æquæ divisionis partibus sortiantur. †. Quæ regula etiam in dote filiæ, vel neptis ex filio deportati conferenda, custodienda erit. Dat. XV. Kal. Jul. *Thessalon.* GRATIANO V. & THEOD. Id. AA. CONSS. 380.

De viro & uxore. 1. De donatis filiis emancipatis ante reatum patri. 2. Quibus fiscus præfertur.

IX. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario P. P.

SI[20] quis posthac stylum (quod absit) proscriptionis excepe-rit: uxor[21] ejus res proprias ex quocunque titulo sibi quæsitas veluti manu[22] injecta mox vindicet, aut certe quoquo modo occupatas statim recipiat. Dos[23] etiam, non quæ aliquoties inaniter[24] dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter[25] tradidisse docuerit, repræsentetur. Ea etiam quæ ab innoxio adhuc marito ante[26] nuptias titulo donationis acceperit, vel durante matrimonio largitione viri ad eam ante proscriptionem pervenerint, apud eam firmiter permaneant. §. 1. Si quid etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis ac reatus patrem contulisse[27] claruerit, integrum iisdem citra inquietudinem reservetur. Quod[28] vero nec uxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare; captum à publicis personis ita ad me referri specialiter censeo, ut illud quoque addatur, utrum filios habeat qui damnatus est: simulque adjiciatur, utrum iidem apud se ex causa donationis aliquid vindicaverint.

§. 2. Sed[29] in his, qui fiscalibus actibus nexi sunt, & pro ratiociniis proscribuntur, & condemnantur: placuit si quid proprium uxor habuerit, vel à marito datum ante initium actus, ex quo origo fraudis ac vitii in judicium deducta est, si quid deinde in emancipatos filios donatione collatum est, antequam crimen oriatur, intemeratum apud accipientium jura persistere: nec quicquam fisco in qualibet causa teneatur obnoxium, nisi quod in dominio proprio cum obligari cœpit, habuerit: vel quod agens tam suo, quam uxoris suæ, vel filiorum, vel cujuscunque præterea nomine comparaverit: exceptis duntaxat Cæsarianis, vel Catholicianis[30], qui ab omni juris beneficio excluduntur, nisi probata à me purgataque[31] ratiocinia fuerint, ut quod innoxie habuerint, transmittendi copiam habeant. Datum III. Non. August. *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

Si condemnatus liberos habeat, vel non habeat.

X. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hierio P. P.

QUando[32] quis quolibet crimine damnatus capitalem pœnam deportationemve sustineat: si quidem sine liberis mortuus sit, bona ejus ad fiscum perveniant. Si vero filii, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidia[33] parte ærario vindicata, alia eis reservetur. Idem est & si posthumos dereliquerit. †. Decurioni vero, qui hoc incurrerit, si liberos non habeat, succedat Curia, bonaque universa detineat aut ipsa per se, aut suo ordinatura periculo munera subiturum.

†. Sin [autem] erit soboles Curiali: & si ea necdum procreata est, integris patris fortunis fulciatur. Si filia vel filiæ fuerint, pars dimidia ad eas devolvatur facultatum, altera dimidia ad Curiam. Sin [autem] mares Curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis Curiæ nomine deferatur: & alia quam in communè omnibus tribuit indulgentia Principalis, pro virili dividatur portione: excepta sola majestatis[34] quæstione: quam si quis sacrilego animo adsumpserit, juste pœnam ad suos etiam posteros transmittet. Dat. X. Kal. Februar. *Constantinop.* D. N. THEODOS. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 426.

De bonis fisco deferendis.

XI. Αὐτοκράτωρ * Græca constitutio.

Sententia l. ult. Cod. de bonis proscriptorum, lib. 9. Cod. tit. 49. *Ex Eustathio.*

Περὶ δημοσίων δημεύσεων.

Οἱ ἔχοντες πρόσημα δ' καὶ ψηφισθέν[τ]ος ἐπὶ τυραννίδι ἐν τῇ βασιλίδι πόλει εἶσω δύο μηνῶν, καὶ εἶσω ὀκτὼ ἐν τοῖς ἐπαρχίαις ὀφείλουσι καθαιρεῖσθαι, ἐπείτοιγε μὴ τὰ πεμφθέντα τὸ πεφαλαιῶδες παρέχωσιν.

QUicunque[35] habent, vel detinent bona damnati perduellionis, in Regia quidem Urbe intra duos menses: In provincia vero intra octo menses debent ea fisco deferre. Alioquin enim una cum ipsis bonis quadruplum insuper præstabunt.

Ejusdem constitutionis epitome integrior ex lib. 60. Eclog. tit. 52. cap. 15.

Ἐάν τις ὡς ἐπὶ τυραννίδι ἐλεγχθεὶς δημοσίων τυμείνῃ. οἱ μὲν ἔχοντες αὐτὰ πρόσημα καὶ ψηφισθέν[τ]ος ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴσω δύο μηνῶν ὀφείλουσιν αὐτὰ ἀποστρέφειν· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴσω ὀκτὼ μηνῶν. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσουσι, μὴ τὰ πεφαλαιῶδες παρέχουσιν.

SI[36] quis perduellionis crimine convictus, publicationem bonorum sustineat, ii, qui bona ejus habent, si versantur in Regia Urbe, intra duos menses, si non versantur in Urbe Regia, intra octo menses ea deferre debent. Quod si non fecerint, cum bonis quadruplum præstant.

In AUTHENT. ut nulli Jud. §. fin. col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. ult.

Bona damnatorum[37] *seu proscriptorum non fiunt lucro Judicibus, aut eorum Officiis: neque secundum veteres leges fisco applicantur, sed ascendentibus & descendentibus, & ex latere usque ad tertium gradum, si supersint. Uxores vero eorum dotem & ante nuptias donationem accipiant. Si vero sine dolo sint, de substantia mariti accipiant partem legibus definitam sive filios habeant, sive non. Sed si neminem prædictorum habent, qui deliquerunt, eorum bona fisco sociantur.* †. *In majestatis vero crimine condemnatis veteres leges servari jubemus.*

TIT. L.

DE BONIS EORUM, QUI MORTEM[38] SIBI CONSCIVERUNT.

Ubi quis mortem sibi conscivit ob criminis publici conscientiam, bona ejus publicantur.

I. Imp. ANTONINUS A. Aquiliæ.

EORUM demum bona fisco vindicantur, qui conscientia delati, admissique criminis, metuque futuræ sententiæ, manus sibi intulerunt. Eapropter fratrem, vel patrem tuum, si nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tædio vitæ, aut furore, vel insania[39], aut aliquo casu suspendio vitam finisse constiterit, bona eorum, tam ex testamento, quam ab intestato ad successores pertinebunt. P. P. XII. Kalend. Jun. Duobus & ASPRIS CONSS. 213.

II. Imp. ALEXANDER A. Rustico.

EOrum, qui in[40] reatu diem suum functi sunt, si non perduellionis[41] causam sustinuerunt, nec ob metum criminis[42] mortem sibi conscivisse, bona ad successores transmittuntur. Dat. Idib. Maji, ALEXAND. A. iterum, & MARCELLO A. CONSS. 227.

TIT. LI.

DE[43] SENTENTIAM PASSIS, ET RESTITUTIS[44].

Quid sit in integrum restituere.

I. Imp. ANTONINUS A.

CUM[45] salutatus esset à Gentiano[46], & Advento, & Opilio Macrino[47], Præfectis prætorio, Clarissimis viris: item Amicis, & Principalibus[48] officiorum, & utriusque Ordi-

1 *l.* 9. *C. Th.* 42. dixi ad XLVIII. D. XX. & 60. *Ecl.* 52. Hodie bonorum confiscatio certis tantum casibus locum habet. *Novell.* 17. *c.* 12. *Nov.* 134. *cap. ult. vers. Ut autem.* adde Gandinum *de maleficiis, Rubrica de bonis malefactorum.*

2 Pœna mortis variis ex causis differri potest: veluti si à reo petatur rationum redditio, *ut hic*, si de crimine graviore accusabitur, *l.* 1. *in fin. ff. nihil novari:* si appellet, *l.* 20. §. *de appellat.* (qua in specie, exittimant reum, si forte neglecta ejus appellatione ad supplinium ductus fuerit, impune manibus officialium eximi posse. *Bald. Angel. in l.* 29. §. *de appell. Arctin.* §. *pen. Inst. de act.*) nisi reus, quo de agitur, manifestarius sit: si princeps pœnam solito durioremimponi jusserit: tunc enim expectandi triginta dies. *l. si vindicari* 20. §. *de pœnis*: si morti sententia judicis addictus decurio, vel consiliarius civitatis sit: (Tunc enim expectandum superioris est rescriptum. *l.* 6. §. 7. *ff. de injusto. l.* 16. *in fin. ff. de sicar. l.* 27. §. 1. *ff. de pœn. l.* 2. §. 1. *ff. de bonis eor. qui mortem sibi conscivernnt. l.* 1. *vers. simili modo. ff. quando appellandum sit.*) si populi tumultus aliter sedari non possit. *Gloss. in d. vers. simili modo.* si mulier prægnans, sit damnata. Tunc enim expectandum id tempus quo pariat. *l.* 3. *ff. de pœnis.*

3 *Dispungantur* à quibusdam ita legi monet Accurs. eaque lectio probatur à Cujacio *hic*, & in Basilicis κἀκεῖ ρητὸν εὑρήθη.

4 *l.* 7. §. 5. *ff. eod.* vid. *Cuj. 6. obs.* 23.

5 Imo non sequitur fiscum. *l.* 22. §. 5. *ff. mandat.*

6 Castrensia filiorum non confiscantur.

7 Hodie pœnæ servus nemo efficitur. *Nov.* 22. *c.* 8.

8 *l.* 1. *ff. de bon. damn. l.* 3. *ff. de interdict.*

9 *l.* 3. *ff. de sen. pass.*

10 Et ita fiscus heredis loco habetur. dixi ad *l.* 128. *ff. de reg. jur.*

11 *l. ult.* §. *eod.*

12 Vid. *Nov.* 17. *cap.* 12. *Nov.* 134. *cap. ult.*

13 *l.* 7. *C. Theod. hoc tit.*

14 De inventario bonorum damnati faciendo, *l.* 3. §. *de bon. vac.* & de incorporatione, *l.* 2. §. *de aquæd.* Huic constitutioni confer *l.* 4. *de censib. Nov.* 1. *c.* 2. *l.* 22. §. 2. *ff. de jure delib.*

15 Ingenium rusis est ejus natura & conditio, bonitas, sterilitas. Ager diffusus in sylvis: pictus in pratis: pecorosus in pascuis: peculiosus in pastoribus. *Sidon.* 3. *epist.* 2.

16 *l.* 8. *C. Theod. eod.*

17 Sui, qui in potestate: emancipati, extra potestatem.

18 Damnati patris bona quædam, hoc est, pro parte, ejus liberis addicuntur. 19 Vid. *l.* 2. *l. ult.* §. *de emancip. l.* 17. *in fin.* §. *de collat. Novell. Leon.* 25. 20 Interpolata est hæc constitutio ex *l.* 5. *Cod. Theod. eod.* 21 Publicatis bonis viri, res uxoris non occupantur, *ut hic*, 60. *Ecl.* 52. *c.* 14. *Nov.* 134. *c.* 13. *in fin. vide ad hunc locum Gandin. tract. de malefic. rubr. de bon. malefactorum.*

22 Manu injecta vindicare. 23 De dote. 24 Vid. *l.* 1. §. *de dote cauta.* 25 Corporaliter tradere, reipsa. Confessio dotis receptæ fisco non nocet: si tamen fiscus intra tempora propositurus exceptiones non numeratæ pecuniæ. *Tiraquell. de retract. gentil.* §. 1. *gl.* 18. *num.* 91. adde *Rol. à Val.* 1. *cons.* 31. *n.* 43. 26 De donatione ante nuptias, *d. l.* 1. *vers. & donatio*, *l.* 31. *in fin. ff. de donat.* 27 De donatione facta emancipatis liberis. *d. l.* 1. *vers. si quid deinde in emancipates.* 28 *d. l.* 1. *vers. quod vero.*

29 *d. l.* 1. *vers. sed in his. l.* 1. §. *de jur. fisc. l.* 4. §. *de privil. fisc.*

30 Officiales sunt procuratores Cæsaris.

31 *Putata, ut in l.* 31. §. 3. *ff. de negot.* vid. *Cujac.* 1. *obs.* 1.

32 *l. ult. C. Theod.*

33 *l.* 7. *ff. eodem.* Hodie id immutatum *Nov.* 19. *c.* 12. & 134. *cap. ult.* nisi sit crimen majestatis. §. *eod.*

34 *l.* 5. §. *ad l. Jul. majest.*

35 Interpretatio Cujacii.

36 Interpretatio Leunclavii.

37 Conciliationem hujus auth. *Nov.* 17. *c.* 12. & cum *Nov.* 134. item cum *auth incestat. Cod. de incest. & inutilib. nupt.* vid. apud Rittershus. in *expos. Novell. part.* 4. *num* 35. & omnino *part.* 13. *cap.* 4. ANS.

38 Dixi ad XLVIII. D. XXI. adde *l.* 12. §. *de accus. l.* 2. §. *qui test.*

39 Dixi ad *l.* 3. §. 4. *ff. eod.*

40 *d. l.* 3. §. 1. *l. ult.* §. *de jur. fisc.* vid. *l.* 45. §. 1. *ff. de jure fisci.* Goth. Vid. Leonin. *emendat. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 15. ANS.

41 Id est, majestatis.

42 Hujus legis praxin vid. *censur. forens. nostr. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 14. S. L.

43 9. *C. Theod.* 43. dixi ad XLVIII. D. XXIII. & 6. *Ecl.* 3.

44 De hoc restitutionis genere vid. Sfortiam Oddum *tractatu de restitutionibus quæst.* 94. 95. 96. *ad* 100.

45 *Imperator Antoninus A. cum salutatus esset, &c.* Cujac. 15. *observ.* 3. 46 Ecdeciano Advento. *Cujac. ibid.* 47 *Macrinio, Cujac. ibid.* 48 *Principibus, Cujac. ibid.* sic enim apud Lampridium in Alexandro. Sunt autem Principes officiorum, principes agentium in rebus.

Source : BIU Cujas

1 Senatorii Equestris.
2 Ut deportatus in insulam restitueretur.
3 *Ælio, Cujac. ib.*
4 Julius Lucianus deportatus à legato Cæsaris restitutus honoribus, ordini, & cæteris omnibus.
5 Restitutus provinciæ, vel laribus suis, bonis: dignitati vero & bonis, patriæ potestati, restitutus intelligitur. Bonorum enim appellatione liberi continentur. vid. *Sfortiam Oddum d. loco, quæst. 95. art. 1.*
6 In integrum restituere quid sit hoc loco.
7 Hæc restitutio plenissima est. Nam & patria potestas, jus patronatus, bona, testamentum & omnia quæ per deportationem amissa sunt, restituuntur.
8 Indulgentia pœnam, at non bona restituit, nisi & id quoque dictum fuerit.
9 Indulgentia simplici vel generali, non intelliguntur bona indulta, *ut hic*, & *l. 4. l. 5. ff. eodem.* (cui obstare videtur *l. ult. in fin. ff. eod.* verum quidam indulgentiæ restitutionem illo loco accipiunt pro restitutione in integrum non pro indulgentia) Quid si indulgentia plena & libera sit concessa? bona quoque concessa intelliguntur. vid. *Sfortiam Oddum ibid. quæst. 91. art. 6.*
10 Indulgentia generalis stricte accipitur: ut nihil, nisi exceptum sit ea veniat, *ut hic*, & *l. 9. ff. eod.*
11 Forte modicum.
12 Adde *l. 5. ff. de bon. proscriptor.* vide *Cujac. 15. obs. 38.*

Ordinis [1] viris, & processisset, oblatus [2] est ei Julianus Licinianus, ab Opilio [3] Ulpiano tunc Legato in insulam deportatus: tunc Antoninus Augustus dixit: *Restituo* [4] *te in integrum provinciæ* [5] *tuæ*, & adjecit: *Ut autem sciat, quid* [6] *sit in integrum restituere, honoribus, & ordini tuo, & omnibus cæteris te* [7] *restituo.*

De bonis.

II. Idem A. Quieto.

CUm patrem tuum in metallum damnatum fuisse proponas, ejus quidem bona merito à fisco occupata sunt: nec ideo quod ex indulgentia [8] mea *pœna tantummodo metalli liberatus esset*, etiam [9] bonorum restitutionem impetravit: nisi [10] speciale beneficium super hoc fuerit impetratum.

De ære alieno.

III. Imp. ALEXANDER A. Stratonico.

SI debitor pœnam sententiæ passus est, quam bonorum ademptio secuta est: quamvis postea *civitati Romanæ restitutus*, non totam substantiam, sed aliquid [11] ex indulgentia Principis ut haberet, impetravit, æris tamen alieni ex præcedente tempore pœna liberatus est. Si vero partem bonorum accepit, pro rata portione ejus tenetur [12]. Quod si ob pecuniam debitam fisco bona ejus occupata sunt, mansit una cum [suis] fidejussoribus propriis creditoribus obligatus.

De tutelæ actione

IV. Idem A. Valentinæ.

TUtor filiorum [tuorum,] quorum te bonorum possessionem accepisse dicis, in [13] metallum damnatus, & postea ex indulgentia generali regressus [14], quamquam locupletior [15] sit, actione tutelæ administratæ tibi non tenetur, si non ex gratia sententiæ facta, specialiter statum pristinum cum bonis omnibus recuperaverit.

De actionibus.

V. Idem A. Juliano.

SI ademptis bonis in insulam deportatus sis, quamvis ex indulgentia communi rediisti [16], actiones [17] tamen, quascunque habuisti remanent in causa bonorum publicatorum: nec ex ordine est, quod petis, ut contra hæredes tutorum actiones tibi præstentur.

De patria potestate.

VI. Imp. GORDIANUS A. Fabriano P. P.

IN insulam deportato filio [18], hacque ratione vinculo paternæ potestatis exempto: si postea ex indulgentia D. Alexandri (ut proponis) reditus in patrium solum [19] præcedensque dignitas [20] restituta sit, potestas tamen patria [21] repetita non videtur.

De reditu, De militia, De existimatione.

VII. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Cassio.

GEneralis indulgentia nostra reditum [22] exulibus seu deportatis tribuit [23]: non etiam loca militiæ [24] pridem adempta concessit, neque [25] integram atque illibatam existimationem reservavit.

De servis.

VIII. Impp. VALERIANUS & GALIENUS AA. Seleuco P. P.

FRustra [26] adhuc servum [27] esse tui juris existimas, qui in metallum damnatus, pœna ejus postea liberatus est. Per hujusmodi enim indulgentiæ occasionem integrari dominium prius non placuit: verum idcirco tamen impune tibi eum Præses pro-

13 Si missus in metallum postea revocetur, quamvis deinceps locuples fiat, nemini tamen tenetur eorum nomine, quæ ante metalli damnationem debuit: nisi pristina ejus bona fuerint ei restituta. *Synops. Basil. 6. Tit. 3. ex lib. 60. tit. 68. cap. 8.* 14 Vid. quæ scripsi ad *l. 7. ff. eod.* 15 Revocatus ex metallo, licet locuples postea factus fuerit, non tenetur creditoribus eorum nomine quæ ante pœnam metalli debuit, nisi pristina ejus bona sint ei restituta. *l. 12. ff. eod. 6. Ecl. 5. ex lib. 60. tit. 68. c. 8.* Goth. Adde Joann. Baptist. Cost. *de quot. & rat. quæst. 120.* ANS. 16 Vide eandem *d. l. 7. ubi scripsi.* 17 Deportatis restitutis actio in debitores non restituitur, *ut hic*: nisi cum bonis restitutio facta sit. *l. 11. ff. eod.* 18 Filius restitutus, in patriam potestatem non revertitur, *ut hic*, nisi ea conditione restitutus sit, ut jus potestatis redintegraretur. *arg. l. 9. ff. eod.* 19 Indulgentia generalis patriam restituit. vid. *d. l. 7.* 20 Indulgentia generali fama non restituitur. *l. 3. ff. de generali abolitione.* 21 Indulgentiam generalem consecutus liberos suos in suam potestatem non revocat. vide *Sfortiam Oddum d. tract. de restit. quæst. 94. art. 3.* 22 Indulgentia generalis patriam & in eam reditum tribuit. *ut hic*, & *l. 4. 5. 6. ff. eod.* adde *Sfort. Oddum d. tract. de restit. quæst. 94. art. 2.* 23 Indulgentia generalis, neque militiam, neque famam restituit. 6. *Synops. Basil. 3. ex lib. 60. tit. 58. cap. 11.* adde *leg. 3. ff. de generali abolit. l. 10. in fin. ff. eod.* Ideoque si generali principis indulgentia redierint omnes relegati & deportati, neque militias suas recipient, & infames manebunt. *Syn. illo loco.* 24 Restitutis à pœna servi non restituuntur. 25 Vide quæ scripsi ad *leg. 3 ff. de generali abolitione.* 26 Indulgentia generali domino concessa non restituuntur ei servi fisco commissi ex deportatione ipsius domini. 27 Servi restituti, dominis injuriosi esse non debent. dixi ad *leg. 13. in fin. ff. de pœnis.*

vinciæ injuriosum esse [28] non patietur. Quod si quid rerum tuarum tenet, Procurator vobis judex erit: fisci enim cœpit esse mancipium.

De patria potestate.

IX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Restitutæ & aliis.

SI pater vester in insulam deportatus, generali indulgentia restitutus est, nec ut liberos in [29] potestatem reciperet, specialiter [30] impetravit: in dubium non venit, Hæreditatis commodum per vos ei acquiri, quos sententia contra eum prolata patresfamilias effecit, nequaquam potuisse.

De effectu indulgentiæ.

X. Iidem AA. & CC. Demetrio.

CUm indulgentia nostra interveniente fis reversus ad lares tuos, frustra vereris, ne ex annotatione Præsidis, quæ jam abolita est, calumniam [31] patiaris.

De lite ante deportationem mota.

XI. Iidem AA. & CC. Philippo.

CAsus ejus, qui fundi moverat quæstionem, & ex benignitate nostra facta [32] in eum cum bonis restitutio, statum pristinum causæ non immutavit.

De ære alieno.

XII. Iidem AA. & CC. Tryphoni P. P.

SI deportationis sententiæ veniam indulgentia nostra consecuta suam recepit [33] substantiam, se protegere sceleris pœna contra [34] creditores, quominus jure debitum solvat, improbe conatur.

De patria potestate, & ejus effectibus. 4. De bonis, dignitate, & patria potestate.

XIII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. U.

IN [35] quæstione testamenti, quod deportati filius remeante patre fecisset, remotis Ulpiani, atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiam, Ut [36] in patris sit filius potestate, cui [37] dignitas, ac bona restituta sunt. §. 1. Ita [38] tamen, ut gesta per filium, cujus consilia legitima ætas firmaverat, rata sint, eodem in potestatem patriam redeunte, ne eorum rescissio efficiat (quod est maxime absurdum [39]) eodem [40] tempore nec in patris, nec in sua quemquam fuisse potestate. §. 2. Minores enim ætate jure quicquam agere prohibentur. Quibus si damnato patre tutor datus est, necesse est ut ab officio suo recedat, regresso eo, quem non solum nomine [41] redire, sed etiam officium [42] suum nulla pravitate corruptum liberis præbere oportet, ut eorum bona tueatur, & augeat. Nam [43] si patria potestate ad [44] corrumpendi, atque effundendi patrimonii licentiam abutatur: ut furioso, ac dementi, itemque prodigo [45], libidinum omnium, vitiorumque servo, non est eorum pecunia committenda: [quin] ab administratione fugiat, neque tutor esse desinat, omniaque minoris dispendia suis ipse damnis præstet. Sententia vero deportationis nullo patrem præjudicio diminuat.

§. 3. Quem si comperta integritas, ut naturæ, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula [46] rerum tradenda sunt, cujus ad imitationem publici juris provisa custodia est. Quæ nisi bonis patribus detur, luctuosior erit [filiis] reditus, quam discessus.

§. 4. Ideoque tantum [47] ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit: utque *deportationis* ipsum per se [48] nomen [49] rerum omnium spoliatio est: ita indulgentiæ restitutio [50], bonorum [51] ac dignitatis, uno nomine amissorum omnium sit recuperatio. Et filii emancipationem à patribus officiis petant: ut libertatem non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. Dat. XVIII. Kal. Octobr. *Sirmii*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CC. CONSS. 321.

XIV. [52]

Explicatus est Codicis DN. Justiniani PP. A. Repetitæ prælectionis liber nonus.

28 Restitutio jus patriæ potestatis non restituit, nisi specialiter jus potestatis restitutum fuit. *Ecl. dicto loco, c. 13.* adde *leg. 6. §. eod.* aut dignitas ac bona sint restituta. *l. 13. in princ. §. eod.*
29 Præses non deportat, sed deportandum adnotat, eamque adnotationem plerumque sequuntur principes. *l. 6. §. 1. ff. de interdict. & relegat.*
30 Vide *l. 2. in fin. §. eod.*
31 Restituti adversus præsidis adnotationem status in dubium revocari non debet.
32 Dixi ad *l. 5. §. eod.* adde *l. 21. ff. de verb. signif.*
33 Dixi ad *leg. 4. §. eod.*
34 Restitutus in integrum, non potest uti beneficio restitutionis in fraudem creditorum.
35 *Iunic. C. Theod.*
36 Patriam potestatem recuperat deportatus, cum primum restitutus est.
37 Dixi ad *l. 9. §. eodem.*
38 Restrictio regulæ: facit *lex 8. ff. de pact. dotalib.* atque ita restituta patria potestate deportato restituto, quæ intermedio illo tempore gesta sunt, per ejus filium rata sunt.
39 Absurditas vitanda.
40 Contraria duo simul concurrere non possunt. Nec enim quis potest esse eodem tempore sui juris, & in alterius potestate.
41 Nomine tantum restituitur patriæ potestati, qui administrationem filii non recuperat: quique ad ejus bonorum administrationem non restituitur.
42 Patris officium est res liberorum recte administrare.
43 Restituta alicui patria potestate, restituitur eidem jus administrandorum bonorum, si modo legitimæ administrationis capax sit.
44 Adde *l. 50. ff. ad Trebell.* 45 Prodigus libidinum, omniumque vitiorum servus, *ut hic*, neque modum, neque finem expensarum habens, bona dilacerans atque dissipans. *l. 1. ff. de curat. fur.* everfor dixi ad *l. Caji ult.* his addatur elegans prodigi descriptio ex *Paul. 3. sent. 4. §. 7.* vis spectanda. 46 Vide quæ scripsi ad *l. 11. ff. de verb. oblig.* 47 *l. 6. §. 12. ff. de injusto.* 48 Nominis gnitatis restitutio. his adde quæ de verbo restituendi scripsi ad *l. 35. l. 75. ff. de verb. sign. l. 173. §. 1. ff. de reg. jur.* 49 Deportatio, rerum omnium spoliatio. 50 Indulgentia bonorum, dignitatis, patriæ potestatis restituitur. 51 Vide quæ scripsi ad *l. 2. §. eodem.* 52 Deest hic constitutio, quam vide apud *Cujac. 20. observ. 31.*

Source : BIU Cujas

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER DECIMUS[2].

TITULUS[3] PRIMUS.
DE[4] JURE[5] FISCI[6].

De donatione præcedente obligationem fiscalem.

I. Imp. ALEXANDER A. Attico, & Severo 7.

SI prius[8] quam fisci rationibus pater vester obligaretur, perfectam[9] prædiorum donationem[10] feciſſe fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum geſtum eſt, non reſcinditur[11].

De computatione à Tabulariis facta.

II. Imp. GORDIANUS A. Serenio[12].

INſtar rei judicatæ obtinere minime[13] poteſt computatio à Tabulariis[14] facta: niſi ſententia Procuratoris[15] fuerit comprobata.

De venditione in fraudem fiſci.

III. Idem A. Articæ.

SI minori[16] pretio, quam res eſt, aperta fraude[17] emptoris vel gratia, quæ obligata ſunt fiſco[18] venierint: aditus Procurator[19] meus debitam quantitatem inferenti[20] reſtitui ea prædia jubebit.

De metroicis.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Niceti[21].

CErta forma ſuper metroicis[22] data eſt, qui juſſu Principis in aliam civitatem tranſlati ſunt. Nam prædia[23] eorum, quæ antequam demigrarent, habuerint, ſi ab eis[24] diſtracta non eſſent, fiſci rationibus vindicari jampridem decretum eſt: niſi aliud ſpeciali præcepto Auguſta majeſtas decrevit. Ut igitur à Principibus ſalubriter ſtatutum eſt, ita ſalvis his quæ utiliter placuerunt, parentibus[25] heredes eos exiſtere minime oportere, nulla legis ſanctione ſtatutum eſt.

De bonis non capiendis ſine authoritate Principis.

V. Exemplum ſacrarum literarum eorumdem AA. ad Flaccum.

PRohibitum[26] eſt, cujuſcunque bona, qui fiſco locum feciſſe exiſtimabitur, capi, priuſquam[27] à nobis forma fuerit data. Et ut omni proviſionis genere occurſum ſit Cæſarianis[28], ſancimus licere[29] univerſis quorum intereſt, objicere manus his qui ad capienda bona alicujus venerint, qui ſuccubuerit[30] legibus: ut etiamſi Officiales auſi fuerint à tenore datæ legis deſiſtere, ipſis privatis reſiſtentibus, à facienda injuria arceantur. Tunc enim is cujus intereſt bona alicujus non interpellari, Officialibus volentibus ea capere, debet acquieſcere, cum literis[31] noſtris, cognoverit non ex arbitrio ſuo Cæſarianos (id eſt Officiales) ad capiendas eaſdem veniſſe facultates: ſed juſtitiæ vigorem[32] id fieri ſtatuiſſe.

Si non ſuo tempore agnoſcatur.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. ad provinciales[33].

JUſtas etiam, & quæ locum habent, fiſci actiones præcipimus concremari[34], ob hoc ſolum, quod ſuis[35] temporibus prolatæ non ſunt: ut[36] jam[37] calumniæ privatorum eo ſaltem arceantur exemplo, quo juſtas fiſci lites ſilere præcipimus. Dat. III. Kal. Jun. CONSTANT. A. V. LICINIO CC. CONSS. 319.

De bonis lite pendente non occupandis, ſi poſt rem ſecundum fiſcum judicatam interverſum quid fuiſſe apparuerit.

VII. Idem A. ad Voluſianum P. P.[38]

DEfenſionis[39] facultas danda eſt his quibus aliquam inquietudinem fiſcus infert: cum facultates eorundem adhuc[40] controverſia pendente inquietari deſcribique fas non ſit. Ubi ergo controverſia extiterit, fiſco alicujus patrimonium vindicante, apud eum[41] omnibus facultatibus conſtitutis cognitio ventiletur[42]: ut cum rei exitus debere eas vindicari[43] probaverit, tunc demum res perſequi liceat, & ſuper modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per conditionales[44] ſervos inveſtiganda eſt: ut ſi quid ſubtractum[45] fuerit, exigatur, & extrinſecus integrum tantum[46] aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. †. Sane in hujuſmodi quæſtione, ſi Cæſariani[47] nomen inciderit, ad uſurpationem conſtitutionis iſtius non debebit accedere[48]: ſiquidem conſuetudo fraudum, quibus prædicti[49] omnia temerare conſueverunt[50], exceptionem eorumdem meruit[51]. Dat. prid. Kal. *Sirmii*, CONSTANTIO A. VII. & CONSTANTIO CC. CONSS. 326.

De interverſorum pœna.

VIII. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Dracontium. Vic. Africæ.

QUi[52] in contractibus ſceleſtis, ac fiſco pernicioſis interverſorum[53] maſculoſis ſeſe fraudibus implicuerint: quadrupli[54] redhibitione teneantur. Dat. XV. Kalend. Decembr. *Adrumeti*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

De ſuſceptoribus. De Irenarchis. De Optione.

IX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Patricio Comiti rerum privatarum[55].

SUper[56] creandis ſuſceptoribus[57] periculo Procuratorum[58] rei dominicæ[59], diſpoſitionem tuæ ſublimitatis firmam eſſe præcipimus: ita ut omni ambitione ceſſante, quæ ſtatuta ſunt, quæque antiqua conſuetudine commendantur in pabulis[60], vel ſumptu familiæ miniſtrando, intemerata permaneant: ſuper Irenarcha[61], & Optione[62] omni antiqua[63] conſuetudine obſervanda. Dat. III. Kal. Januar. *Conſtantinop.* THEOD. A. IX. & CONSTANTIO II[64]. CONSS. 420.

De bonis mortuorum ante condemnationem.

X. Iidem AA. Palladio P. P. Orientis[65].

EOrum patrimonia mortuorum[66], qui vitæ ſuæ tempore diverſis conſcientiam ſuam dicuntur polluiſſe criminibus, fiſci rationibus nequaquam competere[67], [vel ab eo alienari[68]] cenſemus, niſi poſt publicam accuſationem eos conſtiterit fuiſſe convictos[69]. Dat. VIII. Id. Jul. *Ravennæ*, EUSTATHIO, & AGRICOLA CONSS. 421.

Intra quod tempus lis finienda ſit.

XI. Pars undecimæ conſt. ex *lib.* 50. *Bas.*

Πᾶσα δημοσία δίκη σὺν τοῖς ἐξ μιλιαρησίων μὴ τῶν τεσσαράκοντα μεδιμνίμων πληρούσθω, εἰ μὴ ἄρα συμβῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἢ τοῦ πατρὸς, ἢ δικαιώματός τινα ἕτερα ἐξ ἐπαρχιῶν ἀκριβῶς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ἢ αὐτοὶ οἱ ἀναγράψαι τὴν αἰτίαν ὑπερθέσεως ὠφελήσειν ὡς ἀπαφισθοῦσι.

OMnis[70] publica actio intra ſex[71] menſes poſt litis conteſtationem peragatur: niſi forte contingat, ut ſit neceſſe, vel perſonas, vel inſtrumenta quæda[m] ex provinciis accerſiri in Regiam Urbem, aut ſi ipſimet, qui conveniuntur, cauſam dilationis præbeant, utpote ſi ſe imparatos dixerint.

---

1 Al. *Ex repetita prælectione.*

2 Ad hunc librum & duos ſequentes ſcripſere *Joann. de Platea, Lucas de Penna, Jacob. Fulveris, Pyrrhus, Alciatus, Cujacius, Franciſcus Amaya*, & & alii. ANS.

3 Titulus hic generalis eſt: de privilegio vero fiſci ff. ſpecialis, ut quo de ſpeciali hypotheca fiſci tractatur.

4 Addebant veteres, *& populi*, & Paul. *lib. 5 ſent. 12.* ſic Lampridius *in Alexandro* ſcribit, *cum leges de jure fiſci & populi moderatas & juſtas tuliſſe.* Cont.

5 Id eſt, privilegio, adde 7. *tit. 73. ff. cod.* XLIX. D. XIV. Fiſcus num eodem modo reſtituitur in integrum, ut minor & Eccleſia: & ſic hi tres in reſtitutionibus comparantur ſi per ſuos geſtores & procuratores damnum ſenſerint? Comparantur. *Pyrrhus l. 6. ff. cod. Gloſſ. l. ſi curator 5. in fin. ff. de jure fiſci. l. ſub ſpecie 4. ff. de re jud. l. un. ff. de ſent. adverſ. fiſc. retract. l. Imperatores 35. ff. de re judic. c. auditis. de in integ. reſtit.* vid. *Everard. loco à minoribus ad fiſcum. 64.* de ſententia vide quæ ſcripſi ad *l. 3. ff. in quibus cauſ. in integ. reſtit.* de mora *l. 14. ff. de procurat.* Goth.

Ad hunc tit. vid. Boſſ. *tit. de fiſco & ejus prærog.* Alciat. & Cujac. ANS.

6 Id eſt, ærarii tam ſacri quam privati *l. 9. ff. cod.* Porro fiſcalium originem ita veteres quidam repetunt à provinciarum inter Principem & Populum partitione: quaſdam enim Imperatoris, quaſdam pop. Romani factas fuiſſe, ut ex earum provinciarum reditu haberet P. Romanus aliquid quod in rem ſuam, proprioſque uſus verteret, & hæc fiſcalia ſeu publica appellata, quæ pleno jure dominii populi eſſent, ita ut ea etiam alienaret pro ſuo arbitratu. Cæterum P. Romanus, ita civitates reliquæ quaſdam etiam res peculiares habuere, fundos puta, ſervos & ſimilia: quibus adminiſtrandis, imo etiam alienandis, à principe idoneus quis præficiebatur. Quin hujuſmodi res quoque in dominio cujuſque civitatis erant, ut priores illæ in P. Romani: hæc tantum differentia fuit, quod quæ P. Romani res erant, fiſcales & publicæ proprie: quæ civitatum, proprie civiles, improprie vero publicæ & fiſcales dicebantur. 1. *Harm. 2. §. 46. Suet. in Aug.*

7 *Hujus legis inſcriptio ſic ex manuſcript. l. reponenda eſt.* Impp. Severus & Antoninus AA. Attico & Severo. *al.* Sereno. 8 Adde *l. 10. §. 1. ff. quæ in fraud. cred. l. 4. ff. de privil. fiſci.* Quid ſi quis eadem die cum alio contraxit, qua cum fiſco? Fiſcus præfertur ſi cum privato contractum fuerit titulo lucrativo, *ut hic*, ſecus ſi oneroſo. Ripenſ. ad *l. 10. de pign. n. 8.* Fraus enim facilius præſumitur adverſus fiſcum in cauſa lucrativa, quam oneroſa. *l. 1. §. ſi quis in fraudem 12. ff. ſi quid in fraud. patroni.* vid. Ripenſ. *ibi n. 9. & 10.* 9 Perficitur vulgo donatio traditione vel mancipatione in filios, etiam nuda voluntate. *l. 4. C. Theod. de donat. Cujac. hic.* 10 Vid. *l. 9. §. ſed in his. ff. de bonis proſcript.* 11 *Sub.* Pauliana: at non hypothecaria vel in factum, quarum neutra reſciſſoria. *Cujac.* 12 Al. *Sereno.* 13 Poteſt igitur retractari. 14 Tabularii qui dixi ad *l. 7. ff. de exact. tribut.* 15 Qui & rationalis. 16 Vid. *Cujac. 16. obſ. 29.* 17 Aliud ſi bona fide. *l. 1. ff. ne fiſcus.* 18 Id à fiſco, id eſt, procuratore vel officio ejus. 19 Imo præſes. vid. *l. pen. ff. de reſc. vendit.* 20 Vid. *l. 16 ff. de reſcin. l. 2 ff. de fide & jur. haſtæ. l. 1 ff. de præſer. 30. an. l. 9. ff. de reſcind.* 21 Mucatraulo, ut ff. *l. 7 ff. de reſc. vend.* 22 Al. *Metœcis*, Recte. *Metœci* ſunt coloni & incolæ qui ex una civitate in aliam migrant, juſſu principis, *ut hic. l. 12. in fin. ff. de excuſ. tut.* Dixi ad *tit. ff. ad munic. & de incolis.* 23 Prædia incolarum (qui hic μέτοικοι quæ antequam migrarent juſſu principis habuerunt in fiſcum redigenda, niſi princeps id eis conceſſerit, ut ea ſibi retinerent. 24 Al. *hic.* 25 Metœci non arcentur à ſucceſſione parentum in ea civitate relictorum ex qua migrarunt. 26 Nunciis principis non creditur ſine literis. *Bart.*

27 Officiales procuratoris Cæſaris bona caduca occupare non poſſunt, ſine auctoritate principis.

28 Cæſariani officiales procuratoris Cæſaris, dixi ad *l. 10. ff. de publicanis.* 29 Reſiſtere licet officialibus & Cæſarianis, bona caduca occupantibus ſine juſſu Principis, atque ita permittitur cuique injurioſos conatus eorum prohibere, ſi quid injuria facere cæperint aut voluerint: licet, inquam, id iis quorum intereſt, *ut hic.* Tenentur quoque injuriæ. Paulus *l. 5 ſent. 12. §. 6.* Quoties ſine authoritate, judicati officiales alicujus bona occupant, vel deſcribunt, vel ſub obſervatione eſſe faciunt, adito procuratore injuria ſubmovetur: & hujus rei authores ad P. Prætorio puniendi mittuntur. *Goth.* Vid Marci *deciſ. 772.* Anton. Fab. *ad Cod. l. 7. tit. 20. defin. 15.* Pecc. *de jure ſiſtendi cap. 22. & 23.* S. L. 30 Legend. *quæ ſuccubuerint*, id eſt, ceciderint in cauſa caduci.

31 Vid. *l. 1. ff. de mand. princ.* 32 Vigore. 33 *C. Theod. cod. tit. l. 3.* 34 De igne & ignis pœna, vid. *l. un. ff. de Nili aggerib.* 35 Fiſci actiones intra ſuum ac legitimum tempus inſtituendæ: poſt tempus legitimum, moveri non poſſunt. 36 In C. Theod. deeſt, *vi.* & ſic novus verſiculus incipit, *fam. &c.* 37 Si fiſci litibus etiam juſtis præſcriptio objiciatur, quanto magis injuſtis privatorum objici poteſt & debet. 38 *C. Theod. cod. l. 5. deſunt.* 39 Id eſt, reclamandi copia. adde *l. 46. ff. cod. & 1. Harm. 2. §. 44.* 40 Conventorum à fiſco bona, pendente ipſa lite neque deſcribi, neque diſtrahi debent. Poſſeſſio apud reos remanere debet, *ut hic.* niſi officiales ſint procuratores Cæſaris. *verſ. ſane. ff. cod.*

41 Poſſeſſorem.

42 *Sub.* apud rationalem.

43 *Vindicare, in C. Theod.*

44 Conditionales tabularii, huic conditioni addicti & mancipati, adeo ut non poſſint ad aliam aſpirare militiam vel dignitatem. dixi ad *l. 11. ff. qui potiores.*

45 Al. *ei fuerit.*

46 Et ſic duplum, ut *l. 46. §. 1. ff. cod.* Imo quadruplum, ut *l. 8. ff. cod.* dixi ad *l. 45. §. 13. ff. cod.*

47 Cæſariani ſeu officialis Procuratoris Cæſaris à fiſco conventi bona, ſtatim ſeu ab initio litis ipſius motæ, à fiſco poſſidentur, vel deſcribuntur, *ut hic*, quod in aliis non eſt. ff. *eodem.* Cur hic aliud in Cæſariano, quam alio homine? Præſumptionem malæ fidei, poſſeſſionis conſuetudo fraudem inducit. *in fin. ff. cod. l. 2. C. Theod. de bonis vacantibus.*

48 Al. *Abſidere.*

49 Al. *prædicta.*

50 Præſumitur mala fide poſſidere, qui conſuevit alium fraudare. Jus id ἐκ τῆς προλήψεως ſeu præſumptione eſt, ut notant Græci, teſte Cujacio ad *Novell 22. in fin.* Hinc colligunt publicæ rei adminiſtratores ſi poſtea divites facti fuerint, ex publica pecunia divites factos fuiſſe præſumi, ſi modo id conſtante adminiſtratione, adquiſierint, non poſt redditas Reipublicæ rationes. adde quæ dixi ad *l. 10. in fin. ff. arbitr. tutelæ.*

51 Meruerint, in *C. Theod.* al. *meruerunt.* 52 Ex *lib. 10. tit. 1. l. 10. C. Theod.* 53 Interverſor hic & *l. 12. ff. de ſuſcept.* decoctor pecuniæ publicæ. dixi ad *l. 2 ff. de Palatinis ſacrarum largit.* 54 Vide quæ ſcripſi ad *l. 45. §. 13. ff. eod.* 55 *C. Theod. eod. tit. l. 17.* hinc conſtat, agi hoc titulo de rebus ærarii privati, ut *l. 1 ff. de locat. præd. civil. l. 1. ff. de locat. fundor. fiſc* alias proprie fiſcus, ſacrum ærarium, ſacræ largitiones, ſacri theſauri. 56 Comitis rerum privatarum diſpoſitione, ſuſceptores rei privatæ creantur, pabula & annonæ præſtantur familiæ rei privatæ, ſuos enim famulos ſuamque familiam res principis privata habuit. 57 Suſceptores rei privatæ creantur periculo procuratorum rei privatæ, *ut hic*, ex Comitis rerum privatarum diſpoſitione, *ut docet hujus legis inſcriptio.* 58 Comes rerum privatarum principis privati ærarii curam gerebat per procuratores, *Theod. 3. c. 12. Græci 6. Baſil.* Differt autem à Comite ærarii ſive ſacrarum largitionum, ſive theſaurorum, de quo ſcripſi ad *l. 2 ff. ut dignit. ord. ſervetur.* uterque tamen eſt illuſtris.

59 Id eſt, rei privatæ ipſius principis. 60 Pabula quæ & capita, ff. *de annonis & capit.* animalium; ut annonæ, familiæ dominicæ ſumptus. 61 Vide ff. de Irenarchis. 62 Optio eſt erogator annonæ militaris. 63 Creantur Irenarchæ & Optiones periculo decurionum, ex diſpoſitione tamen Præſidum. *l. 1. ff. de Irenarchis.* 64 *Al.* III. 65 Ex *C. Theod. l. 16. tit. 10. lib. 30. ubi additur*, poſt alia. 66 Mortuorum ante condemnationem bona fiſco non vindicantur. 67 *Competi*, in *C. Theod.* 68 Abſunt à *C. Theod.* 69 Id eſt, condemnatos. 70 *Ex collectione Ant. Auguſtini.* 71 Omnis cauſa fiſcalis poſt eam conteſtatam finienda eſt intra ſex menſes: ideoque in *l. properandum. 13. ff. de judiciis*, recte excipiuntur cauſæ fiſcales.

TIT. II.
DE CONVENIENDIS FISCI DEBITORIBUS[72].

I. Imp. GORDIANUS A. Saturnino & aliis.

NOn injuſta ratione deſideratis, repromiſſa fiſco indemnitate, eos priore[73] loco conveniri, qui reliqua contraxerunt, mox ad vos perveniri qui ab his quædam mercati eſtis.

Cautio quæ non probat contra fiſcum, ſed contra officiales facit ut officiales primo conveniantur. Bart.

II. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Erophilo[74].

FIſco quidem contra te manet actio, quod argentum[75] quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, ſi cautionem quæ tibi ſuper eo expoſita eſt, Tabularius non ſubnotavit, æquum[76] tamen eſt, ut prius de bonis ejus qui exactor fuit, ſi ſolvendo eſt, [& 77] conveniendi ejus facultas datur, indemnitati fiſci ſatisfiat[78]: tunc à te, ſi ſervari hic modus non poſſit, repoſcatur.

III. Impp.

72 Vid. Peregrin. *de jure fiſci lib. 6. tit 3. num. 3. & lib. 6. tit. 7. n. 1.* ANS.

73 Fiſcus hoc ordine excutit debitores: priore loco reum ipſum principalem, tum interceſſorem, deinde poſſeſſorem hypothecarium. *ut hic, l. 47. ff. de jure fiſci.* Exigit quidem exactor publicorum tributorum debitorem fiſcalis jure tacitæ hypothecæ: prius tamen excutit reum principalem quam poſſeſſorem.

Fiſcus eam electionem non habet. 74 *Patrophilo*, vet. 75 Fiſci debitor non continuo liberatur, hoc ipſo quod exactor retulit in rationes publicas debitorem ſolviſſe, ſed tum demum, cum tabularius ſubnotaverit: ut hinc conſtet exactorem a tabulario diſtingui. Exactoris munus inter cætera fuit exacta in rationes publicas referre, tabularii ſubnotare. *l. 1. ff. de canone largit. tit.*

76 Apocha quæ non probat contra fiſcum, ſed contra exactorem fiſci, tantum id efficit, ut à fiſco prius conveniatur exactor, quam debitor. 77 Deeſt in quib. lib. al. *aut.* 78 Satisfaciat.

Source : BIU Cujas

1 Si diviſa eſt adminiſtratio à judice, vel ab ejus officialibus primo convenitur gerens, fidejuſſores, & nominatores ipſius, quam perveniat ad collegam. *Bart. Goth.* Vid. Ludovic. Roman. *ſingular.* 324. ANS.

2 Augierio.

3 Reliquis exigendis plures etiam exactores eligebantur: quidam ad certorum tantum nominum exactionem, *ut hic.*

4 Conſortes conſocii.

5 Sociatos.

6 Al. *cæterorum.*

7 Multum intereſt exactio diviſim mandetur, an pro indiviſo.

8 Al. *inter vos*, quod rectius exiſtimat *Cujac. ut in fin. etiam vos.*

9 Nominatim.

10 Al. *additur*, eſt.

11 Al. *nominis.*

12 Al. *addiuur*, quo.

13 Fiſcus, quoties pro indiviſo pluribus mandata eſt debitorum fiſcalium exactio, priore loco experitur adverſus exactores: deinde adverſus nominatorem exactoris: ſi pro diviſo prius experitur adverſus nominatorem, quam adverſus exactoris collegam, *ut hic*, & *l. 2. ff. de ſuſceptorib. præpoſ. & arcariis.* hinc colligit Decius in *l. in toto jure* 80. *ff. de regulis jur. num.* 21. In mandatis fiſcalibus mandata ſpecialia non derogare ſpecialibus aliis mandatis.

14 Fiſci procurator. 15 Quantitatem. 16 Conſtringet. 17 *C. Theod. l. 10. tit. 16. l. 2.* 18 Fiſco obnoxii ſine mora conveniantur (ἀνυποβλήτως μεδενὸς ἐνισχυόντων) & ubi fiſco ſatisfecerint tum deinde adverſus creditores experiantur. *Synopſ. Baſil. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 6. c. 40. §. 10.*

19 Id eſt, tergiverſatione, & moroſa dilatione. Fruſtrari, eſt moram trahere, tergiverſari, vid. *l. 233. ff. de verb. ſign.* 20 Fiſcalis actio non differtur, quoad ipſe debitor fiſci ſuos debitores exegerit. adde *Nov. 128.* 21 Complere debitorem his libris, eſt ſolvere & ſatisfacere creditori. *l. 43. in fin. ff. de adminiſtr. tutor. l. ult. §. 3. ff. de teſt. manum.* 22 *C. Theod. eod. tit. l. 3.*

23 Fiſcus ex breviariis rationibus confiſcati quemquam convenire, quaſi confiſcati debitorem non poteſt. 24 In *C. Theod.* erat *deportati*, ſed Tribonianus elegit nomen generalius.

25 Id eſt, chartula, ſive libellus brevis. Galli dicunt, *brevet.* 26 *Sub.* utilis fiſco, *l. 7. ff. de probat.* 27 *Contractorum*, in *C. Theod.* 28 *l. 2. ff. de fide inſtrum.* 29 *l. 5. l. 6. l. 7. ff. de probat.* 30 Redhibitio hic, ſolutio eſt, oratio vero ita hic legenda, *nullus de his quorum nomina conſcripta ſunt, ad redhibitionem urgeatur.* 31 *Urgeantur:* cætera abſunt a C. Theod. 32 Ex brevi debitoris ſui privatus creditor neminem convenire poteſt, quaſi debitoris debitorem.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Januario & aliis.

QUoniam [1] Augerio [2] ac filio ejus ad exigenda reliqua [3] conſortes [4] vos atque conſocios [5] eſſe dicitis, eiſque certorum [6] duntaxat nominum exactionem mandatam [7]: nec inter eum [8], & cæteros, qui exactores fuerant nominati [9], confuſæ exactionis mutuum periculum conſtitutum [10], ſed ſeparato muneris [11] obſequio [12] diſcretam ſollicitudinis rationem fuiſſe adſeveratis, à jure non diſcrepat, ut prius [13] ex bonis exactorum qui principali loco ad exactionem fuerant deſtinati, indemnitati fiſcali ſatisfiat: poſtque eos, ſi ſolidum debitum exolutum non ſit, nominatores conveniri. Rationalis [14] igitur noſter juris ordinem ſequetur: excuſſiſque exactorum facultatibus nec non etiam nominatorum, ſi fiſcus in univerſi debiti quantitate [15] ſecuritatem indemnitatis conſecutus non fuerit, etiam vos ad reſtituenda fiſcalia debita adſtringet [16].

IV. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Archelaum Com. Orientis [17].

HI [18], qui fiſco noſtræ manſuetudinis obnoxii ſunt, omiſſa fruſtratione [19] teneantur, ut quod ſuis nominibus debent, de ſuis facultatibus cogantur exolvere: ſervatis [20] cum compleverint [21], allegationibus propriis, ſi quas adverſus quoſcunque ex ſuis contractibus debitores competere ſibi ex jure crediderint: ita ut adverſus eos, quos ſibi obnoxios adſeverant, legibus & judiciis experiundum eſſe cognoſcant. Dat. III. Non. Jun. *Noviodun*, VALENTINIANO N. B. P. & VICTORE CONSS. 369.

Scriptura propria non facit fidem pro ſcribente, vel ejus herede, etiamſi fiſcus ſibi ſucceſſerit. Bart.

V. Iidem AAA. Fortunatiano Comiti rerum privat. [22]

INter [23] chartulas confiſcati [24] brevis [25] quidam adſeveratur inventus [26], qui nomina continebat debitorum, ſeu contractuum [27], cum tamen néque teſtibus credita pecunia probetur, neque cautionibus [ea] quæ [28] [brevi] inſerta ſunt, oſtendantur, iniquum [29] eſſe perſpeximus, ut ſub propria adnotationis manu unuſquiſque ſibi faciat debitorem. †. Occaſionis igitur hujuſmodi calumniam præſenti volumus juſſione cohiberi: ut brevis vanitate rejecta, nullus ad redhibitionem [30] de his quorum nomina conſcripta ſunt, urgeatur [31]. Quod & in aliis ſimilibus [32] cauſis obſervandum eſſe cenſemus. Dat prid. Non. Jul. *Hierapol.* GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE CONSS. 377.

ſtatuta ſunt, patiuntur, cum [52] etiam augmentum te facturam eſſe profitearis: adi rationalem [53] noſtrum, ut juſtam [54] uberioris pretii oblationem admittat. P. P. III. Id. Jan. *Sirmii*, ipſis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Venditio facta à fiſco ſolenniter non retractatur prætextu reſcripti, vel minoris ætatis. Bart.

V. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Viventium P. P. Galliarum [55].

QUæcunque [56] pro reliquis prodigorum [57] in annonario titulo, cæteriſque fiſcalibus debitis, in quibuſcunque corporibus ſub auctione licitanda ſunt, fiſco [58] auctore vendantur: ut perpetuo [59] penes eos ſint jure dominii, quibus hujuſcemodi ſub haſtæ ſolennis arbitrio fiſcus addixerit, & ſi quid [60] unquam, ut à fiſco facta venditio poſſit infringi, auctoritate reſcripti fuerit impetratum, nullus obtemperet: cum etiam minoribus [61], ſi quando aliquid ex rebus eorum pro fiſcalibus debitis adjudicatur emptoribus, repetitionis [62] facultas in omnem intercipiatur ætatem. Dat [63]. III. Non. Novemb. *Treu.* VALENTINIANO NB. P. & VICTORE CONSS. 369.

Qui ſolenniter emit à fiſco, ſolum ad pretium tenetur, & ob aliud debitum non convenitur. Bart.

VI. Iidem AA. ad Felicem Comit. ſacr. larg. [64]

SI, qui [65] proſcribente [66], ac diſtrahente fiſco, debitorum fiſcalium emerint facultates: pro earum rerum tantum pretio obnoxii ſint, quas eos patuerit decurſis [67] haſtis, & proſcriptione habita comparaſſe. Nam ita eos munimus, ut nullius conventionis [68] [reliquorum [69] fiſcalium nomine [70]] patiamur extrinſecus ſubire jacturam. Dat. VII. Id. Mart [71]. *Martianop.* VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS.

Αὐτοκράτωρ Ζήνων.

VII. Imp. ZENO.

ΕΑν δημοσιευέντος τινὸς ἡ ὠσία πιπράσκεσθαι, ἔξεσι καὶ τῷ κρωμένῳ τῶν ἰδιοκτήτων τοῦ βασιλέως, καὶ τῇ σχολῇ τῶν παλατίνων, καὶ τοῦ δημοσίου συνηγόρου, ἀγοράζειν τινὰ πεφάσματα ἐκ τούτης τῆς ὠσίας, μηδενὸς ἀφαιδόμενος τὸ συμβάλλεσθαι.

SI [72] alicujus bona publicentur, atque vendantur, licet tam Comiti rerum privatarum [73] Auguſti, quam [74] ſcholæ Palatinorum, quam [75] etiam fiſci Advocato emere aliquas res ex eadem auctione, iſque contractus à nemine calumnietur. P. P. III. Kal. Aug. poſt Conſul.

ut hic, & *l. 2. ff. de ſuſceptorib. præpoſ. & arcariis.* hinc colligit Decius in *l. in toto jure* 80. *ff. de regulis jur. num.* 21. In mandatis fiſcalibus mandata ſpecialia non derogare ſpecialibus aliis mandatis.

14 Fiſci procurator. 15 Quantitatem. 16 Conſtringet. 17 *C. Theod. l. 10. tit. 16. l. 2.* 18 Fiſco obnoxii ſine mora conveniantur (ἀνυποβλήτως μεδενὸς ἐνισχυόντων) & ubi fiſco ſatisfecerint tum deinde adverſus creditores experiantur. *Synopſ. Baſil. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 6. c. 40. §. 10.*

19 Id eſt, tergiverſatione, & moroſa dilatione. Fruſtrari, eſt moram trahere, tergiverſari, vid. *l. 233. ff. de verb. ſign.* 20 Fiſcalis actio non differtur, quoad ipſe debitor fiſci ſuos debitores exegerit. adde *Nov. 128.* 21 Complere debitorem his libris, eſt ſolvere & ſatisfacere creditori. *l. 43. in fin. ff. de adminiſtr. tutor. l. ult. §. 3. ff. de teſt. manum.* 22 *C. Theod. eod. tit. l. 3.*

23 Fiſcus ex breviariis rationibus confiſcati quemquam convenire, quaſi confiſcati debitorem non poteſt. 24 In *C. Theod.* erat *deportati*, ſed Tribonianus elegit nomen generalius.

25 Id eſt, chartula, ſive libellus brevis. Galli dicunt, *brevet.* 26 *Sub.* utilis fiſco, *l. 7. ff. de probat.* 27 *Contractorum*, in *C. Theod.* 28 *l. 2. ff. de fide inſtrum.* 29 *l. 5. l. 6. l. 7. ff. de probat.* 30 Redhibitio hic, ſolutio eſt, oratio vero ita hic legenda, *nullus de his quorum nomina conſcripta ſunt, ad redhibitionem urgeatur.* 31 *Urgeantur:* cætera abſunt a C. Theod. 32 Ex brevi debitoris ſui privatus creditor neminem convenire poteſt, quaſi debitoris debitorem.

52 Poſt additionem factam à fiſco emptori, adjectio & licitatio admitti intra certa tempora poteſt, *ut hic*, poſt additionem factam à Republica, adjectio non admittitur, niſi ex privilegio. *l. 21. §. 7. ff. ad municip.* Melioris eſt conditionis fiſcus quam Reſpublica aut municipium. ſic fiſcus ſemper hypothecam habet. *l. Auſertur 46. §. fiſcus 3. ff. de jure fiſci.* Reſpublica, nonniſi ex privilegio. *l. 2. ff. de jure Reip. l. Antiochenſium 37. ff. de reb. auct. jud. poſſ.* Fiſcus πρωτοπραξίαν habet, *l. quod quis, 34. ff. de reb. auct. jud.* Idem nunc habet etiam Reſpublica. *l. bonis 38. §. 1. ff. de reb. auct.* olim non habuit, niſi ex privilegio, ut ex epiſtola Plinii ad Trajanum conſtat, *Ubi de exactione pecuniarum.* Lis fiſcalis terminanda eſt intra menſes ſex, lis Reipublicæ intra triennium. atque ita melior eſt fiſci quam Reipublicæ conditio, *l. 1. §. illud 3. ff. de adilitio.* vide *Cujacium 2. obſervation. 24.*

53 *Id eſt*, procuratorem. *Cont.* 54 *Ut juxta jus uberioris*, &c. 55 *C. Theod. eod. tit. l. 1.* 56 Venditio facta à fiſco ſolenniter prætextu reſcripti, vel minoris ætatis non reſcinditur. *Bart.* 57 *Prodiga* ſunt annonæ πρόξιμα. quibus opponuntur corpora. 58 Fiſcus hic pro Cæſaris procuratore ſumitur. 59 Fiſcalis haſtæ rite factæ ea vis eſt & fides, ut nec reſcripto principis, nec beneficio ætatis, nec alia ulla ratione convelli poſſit, *ut hic*, niſi minor fuerit indefenſus. *l. ult. ff. ſi propter publ. penſit. Arreſt. 1.* 62 Repetitionibus. 63 Al. III. *Id. Mart. Ravenna*, &c. 64 *C. Th. eod. tit. l. 2.* 65 Al. *quis.* 66 De proſcriptionibus, vide *l. ult. §. 5. ff. de delatorib. l. 15. §. 32. ff. de injuriis.* 67 *Decurſis haſtis* hic dixit, ut *l. 1. ff. habitis haſtis.* 68 *Conventioni*, in *C. Theod.* 69 Qui à fiſco auctionante comparat, pretium tantum præſtat, non reliqua fiſco debita, *ut hic.* de quo vide plura quæ ſcripſi ad *l. ult. ff. de cenſibus.* 70 Abſunt à *C. Theod.* 71 Al. *ff.* III. *Id. Novemb. Valentin. N. P. & Victore Coſſ.* 72 Ex collectione *Ant. Aug.* 73 Ad curam comitis rei privatæ & procuratorum provincialium, qui ſub ejus diſpoſitione erant, pertinebant, quæ publicabantur. *l. 3. C. Theod. unde vi.* 74 Palatini pertinebant ad Comitem patrimonii ſeu rerum privatarum. 75 Fiſco vendente, Comes rerum privatarum, Palatini & patronus fiſci poſſunt etiam res auctioni proſcriptas emere. *l. ult. ff. de reſcind. vend.* facit *l. 2. §. tutor 8. ff. pro emptore.*

TIT. III.

DE FIDE [33] ET JURE [34] HASTÆ [35] FISCALIS, ET DE ADJECTIONIBUS [36].

I. Imp. ANTONINUS A. Curtiæ.

QUod in libellum contuliſti, Procuratori meo ad cujus officium deſiderium tuum pertinet, allega: cui [37] ſi probaveris non [38] auctore Procuratore, vel eo cui vendendi fuit facultas, neque habitis haſtis, neque omni ordine peracto venditas res eſſe: & id quod ex cauſa judicati debes, exoleveris, reſciſſa venditione mala fide [39] facta, eaſdem res recipies cum fructibus quos ad emptorem mala fide perveniſſe, vel [40] pervenire debere conſtiterit. P. P. Non. Jan. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

II. Imp. GORD. A. Heracleoni.

DUplex ratio deſiderium [41] tuum juvat: & quod prætermiſſa haſtarum ſolemnitate poſſeſſiones tuas ex officio [42] diſtractas ſuggeris: & quod pretii vilitate [43], ob exiguum debitum gratioſam [44] emptionem in fraudem tuam, in utilitatemque [45] rationum mearum, adverſarium commentum fuiſſe dicis. Quapropter illicita iſta redargue, tam indemnitati fiſci conſulturus, quam tuæ ſecuritati operam laturus [46]. P. P. V. Kal. * GORDIAN. A. & AVIOLA CONSS. 240.

III. Idem A. Criſpo.

ETſi [47] inſtrumenta emptionis non extent, quibuſcunque tamen probationibus uxor tua oſtenderit [48] ad ſe eam domum pertinere, quam à fiſco eius nomine dicis comparatam, pretiumque ab ea exolutum, & in eam dominium tranſlatum, fruſtra fiſcum ex perſona matris [ejus] referre quæſtionem Procurator meus non ſinet. P. P. V. Kal. Novemb. GORDIANO A. V. & AVIOLA CONSS. 240.

Intra tempus in ſubhaſtatione ſtatutum quilibet veniens admittitur, licet res jam alteri fuerit vendita. Bart.

IV. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Marcellinæ.

SI [49] tempora, quæ [50] in fiſcalibus [auctionibus [51], vel] haſtis

33 Perperam antea legebatur, *de fide inſtrumentorum*, cum in *C. Theod.* legatur. de fide & jure haſtæ.

34 In fiſcali auctione hæc requiruntur, proſcriptio, *l. 6. ff. eod.* auctoritas procuratoris fiſci. *l. 1. ff. eod.* Haſta, *l. 6. ff.* Præco, Quæſtor, addictio, *l. 4. ff. eod.*

35 Fiſcalis haſta, auctio eſt quæ ſit à fiſco de bonis caducis, vel commiſſis, vel obligatis. Dicitur autem haſta, quod ejus venditionis ſignum eſſet haſta in foro poſita. *Cicero 2. officiis. & Philipp. 2. 12. ad Attic. 3. Orat. de lege Agraria. Dion. 46. & 6. Valer. 3. & 6. Seneca 1. de Ira, & de conſolatione ad Martiam c. 20. Macr. 2. Sat. 2. Feſtus in Haſta: Juven. Satyr. 3. & 14. Joſeph. 22. vetus interpres Horatii 1. Satyr. 6. ad verſum, Si præco parvas.* ad haſtam quoque ſiebant locationes. *Colum. in præf. 1. de re ruſtica. Ovid. 4. de Ponto elegia 5. & 9. Cornelius Nepos in vita Attici. Livius* 39. & 43. *Seneca ſuaſor. 6. Tert. Apologet.* 36 Al. *auctionibus.* Adjectio quid eſſet, dixi *l. 1. ff. de vendendis reb. civitatis.* Goth. Vid. ad hunc tit. Menoch. *de Arbitr. jud. lib. 2. caſ. 129.* & de ſubhaſtationis & licitationis ſolennitate, vid. Peregrin. *de jure fiſci lib. 6. tit. 1.* Surd. *deciſ. 46. num. 1.* ANS. 37 Cujus. 38 Fiſcus capta pignora ex cauſa judicati, ſine haſta aut haſtarum ſolennitate vendere non poteſt. Quæ ſine haſtis ejuſmodi venditio intercedit, reſcinditur facta debitori fiſci (debitum offerenti) poteſtate recuperandi pignoris ac fructuum, perceptorum ſimul & percipiendorum. 39 Præſumitur mala fides, ubi non ſervatur ſolennitas. vid. Alciatum 3. *præſumpt. 13.* 40 Malæ fidei emptor tenetur de fructibus etiam percipiendis. 41 Preces. 42 Officialibus. 43 Vide *l. 3. ff. de jure fiſci.* 44 *l. ſi quos 16. ff. de reſcind.* 45 *Inutilitatem*, Cujacius ut in *l. ult. §. 1. ff. de ſervit. & aqua. l. 1. §. hæc autem. ff. depoſiti.* reprehenſus à Roberto 1. *recept. l. 31.* 46 Opem daturus. 47 Fiſcalis ſeu quæ à fiſco vendente fit emptio, etſi non extent ejus inſtrumenta aliis modis probari poteſt. adde *l. 10. ff. de fide inſtrum. l. 17. ff. de pactis.* Goth. Vid. Boer. *deciſ. 81. num. 5.* ANS. 48 *Sub.* apud procuratorem Cæſaris. 49 Si ſtatuta fiſcalibus emptionibus tempora patiuntur augenti tibi pretium venditionis à fiſco factæ, præferri licet ei qui pridem emit. *Synopſ. Baſil. 56. tit. 13.* περὶ ὠνῶν. ex *tit. 6. cap. 1.* 50 Adde *l. 1. in fin. ff. de vendendis bonis civit.* Eſt vero tempus viginti dierum certis caſibus. Quoties ob debita fiſcalia neceſſe eſt à domibus ſacris prædia vendi, actor ſive œconomus id per dies viginti proſcriptum & propoſitum habet & ea plus offerenti addicit. *Novell. 120. c. 6. verſ. Poſtquam vero iſta. Authentica, hoc jus porrectum. 10. ff. de ſacr. Eccleſ.*

51 Incluſa deſunt in vet.

76 Forma, id eſt, regula, canon. hinc *formatæ epiſtolæ* in veteribus conciliis vocantur, quas Græci vocant canonicas, hic forma pro lege ſumitur in *l. 4. ff. de jure fiſci*, *l. divi 31. ff. de admin. tut.*

77 Fiſcus ſolidam rem ac totam invito etiam ſocio vendere poteſt. ſic enim facilius in-

TIT. IV.

DE VENDITIONE RERUM FISCALIUM CUM PRIVATIS COMMUNIUM.

Ratione partis fiſcus poteſt vendere totum. Bart.

I. Imp. ALEXAND. A. Epicteto.

FORMA [76] eſt, quotiens ad fiſcum, vel [77] minima portio rei pertinet, ut univerſa à Procuratoribus meis *diſtrahatur* [78]: ſed pretium partis tantum in fiſcum redigatur, reliquum dominis partium reſtituatur. Emptorem igitur prædiorum, de quibus libellum dediſti, apud ſuum Judicem conveni, uſurum defenſionibus [79], ſi quæ ſibi competunt. P. P. VII. Kal. Octob. Fuſco, & DEXTRO CONSS. 226.

venit emptorem, & tamen cum ita vendit, pars pretii ſocio ſervatur. *l. 2. §. de com. rer. alien.* 78 Diſtrahantur. 79 Al. *additur*, ſuis.

TIT. V.

NE FISCUS REM, QUAM VENDIDIT, EVINCAT.

Res fiſci ſolenniter vendita non evincitur, licet non pertinuerit ad ſtationem venditoris: & officiales invicem experiuntur etiam durante officio. Bald.

I. Imp. ALEXANDER A. ad Hermiam.

GRAVISSIMUM [80] verecundia mea duxit, ut [81] cujus rei pretium, cum bona fide eſſet addicta, ſemel fiſcus acceperit, ejus controverſiam referat. †. Non ſolum ergo emptorem ab eadem ſtatione [82], ſed ne ab alia quidem quæſtionem pati debere æquum eſt: cum etiam in his venditionibus emptore non inquietato officia inter ſe poſſint experiri. Dat. XV. Kal. Maji, MODESTO, & PROBO CONSS. 229.

II. Impp. HONOR. [83] & THEOD. AA. Palladio P. P. Orientis.

RETractare [84] fiſcum, quod ſemel vendidit, æquitatis honeſtatiſque ratio non patitur. Dat. Kal. Jan. CP. MARTIANO A. & ADELPHO, CONSS. 451.

80 *Pars epiſtolæ Imp. Alexandri ad Rationalem.*

81 Qui rem emit à fiſco, pretiumque ſolvit non amplius convenitur. *Synopſ. Baſil. 19. tit. 13. lib. 56. tit. 6. c. 9.*

82 Statio, manſio in qua officium fiſcale conſiſtit. *l. 2. §. de ſolut.* ut ſit ſenſus: Quod una fiſci ſtatio emptori addixerit, id alia retrahere non poteſt. *Goth.* Vid. Cujac. *lib. 2. obſerv. c. ult.* S. L. 83 *Al.* Arcad. 84 Fiſcus re ſemel vendita retractare venditionem nequit. *Synopſ. patrimonialib.* niſi διοικητής, id eſt, ſervus bonorum adminiſtrator venditus ſit: Nam hujuſmodi ſervorum venditiones retractantur. *Synopſ. ib. l. bonorum 8. ff. de jure fiſci. l. interdum 16. ff. de publican. l. penult. ff. de offic. præt.* Goth. Vid. Afflict. *deciſ. 304.* ANS.

ibid. c. 10. l. 1. ff. de fundis rei privatæ. l. 5. ff. de locat. præd. civil. l. 17. ff. de crimin. l. 6. ff. de fundis patrimonialib. niſi διοικητής, id eſt, ſervus bonorum adminiſtrator venditus ſit: Nam hujuſmodi ſervorum venditiones retractantur. *Synopſ. ib. l. bonorum 8. ff. de jure fiſci. l. interdum 16. ff. de publican. l. penult. ff. de offic. præt.* Goth. Vid. Afflict. *deciſ. 304.* ANS.

TIT. VI.

DE HIS, QUI EX PUBLICIS RATIONIBUS MUTUAM PECUNIAM ACCEPERUNT.

Qui accipit pecuniam mutuam ab officialibus fiſci, tenetur in quadruplum. Bart.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Probum P. P. [85]

SI [86] quis ab exactoribus, tabulariis, [& [87]] arcariis, officiisque [88] rationum fœnebrem pecuniam ſumpſerit, detectus quadruplum reſtituere tenetur. *Synopſ. Baſil. 9. tit. 5. ex tit. 6. c. 11.* Goth. Vid. Munn. de Eſcobar. *num. 31.* Petr. Heig. *quæſtion. 22. num. 48.* Menoch. *de arbitr. jud. lib. 2. centur. 6. caſ. 586. num. 12. 13.* ANS. 87 Deeſt in *C. Theod.* 88 *Officiiſve*, in *C. Theod.*

85 *C. Theod. l. 10. tit. 24. l. 1. ex quo hæc inſcriptio reſtituta eſt, antea enim in quibuſdam non legebatur.*

86 Fœnori pecuniam fiſcalem ſumens ab exactoribus, vel tabulariis, vel officialibus, *de Ratiocin. c. 14.*

1 Vid. quæ scripsi ad *l.* 45. §. 13. *ff. de jure fisci*, & *l.* 8. *C. de jure fisci.*

2 Comiti lacr. largitionum in *C. Theod.* 10. 24. *l.* 2.

3 Mutuum ex fiscalibus thesauris nemo accipere debet. Quod si quis ex sacro ærario, vel occulte, vel palam, vel sub cautione scripta, vel fidejussoribus mutuum sumpserit, proscribitur & deportatur itidemque is qui de sacris thesauris mutuum dederit, pœna capitis adficitur. *Syn. ibid. c.* 12. & 3. *Harm.* 5. §. 95. 4 *Neque dandi, neque accipienti*, in *C. Theod. eod.* 5 Occulte fieri interdum dicitur, quod fit sine authoritate principis, de quo vide Corsetum *singulari, occultè.* 6 Absunt à *C. Theod.* 7 Accepit. 8 *Ac*, in *C. Theod.* 9 *Sententia*, in *C. Theod.*

TIT. VII.

POENIS[10] FISCALIBUS CREDITORES PRÆFERRI.

10 *l.* 11. *l.* 17. *ff. de jure fisci.*

11 Sic restituimus cum antea perperam legeretur, *Antoninus. Cont.*

12 Fiscus pecuniam suam repetens, omnibus præfertur: pœnam vero persequens, creditoribus cedit in eo quod multæ nomine petitur. *Synopf. ibid. cap.* 13.

Persecutio pœnæ præfertur quando pœna additur per nomina multiplicativa, in dubio inest simplum. Bald.

1. Imp. ALEXANDER[11] A. Marcello.

REM[12] suam persequentibus pœnæ exactio postponitur. Sicut itaque in sortis quantitate fisci persecutio potior est: ita in triplo[13] quod pœnæ nomine adjectum est, propria forma servanda[14] est. P. P. Kalend. Jul. JULIANO, & CRISPINO CONSS. 225.

13 Vide quæ scripsi ad *l.* 45. §. 13. *ff. de jure fisci.*

14 Al. *ferenda.*

TIT. VIII.

DE FISCALIBUS USURIS.

15 Antiocho.

16 Usura pœnæ inflictæ ex contractu, delicto, vel quasi, exigi non potest. *l. ult. ff. de magist. conveniend.* multæ potest, si intra tempora judicati non solvatur. Cur tam varie? Pœna pœnæ esse non debet. Si usura pœnæ admitteretur, pœna pœnæ esset, nihil enim aliud usura quam pœna non solventis. *l. cum quidam.* 17. §. *si pupillo.* 3. *ff. de usuris.*

Ex mora pœnæ non accedunt usuræ. Bart.

1. Imp. ANTONINUS A. Antiochio[15].

EJUS summæ, quam tibi pœnæ[16] nomine inflictam probaturus es, usuræ non exigentur. Nec[17] enim multam tibi procurator meus[19] irrogavit ultra[18] quam placitum est, sed pœnam[20] te jussit inferre. P. P. XV. Kalend. Decembr. SABINO, & ANULINO CONSS. 217.

17 Corrigit Imperator errorem proponentis in libello multam pro pœna. *Cujac.*

18 Nostr.

19 Procuratori Cæsaris multæ dictio non est. *l.* 2. *C. de modo multarum.*

Fiscus qui succedit in locum privati, utitur jure privati. Bart.

II. Imp. ALEXANDER A. Victorino[21].

SI sub pignore[22] creditum fuit etiam[23] fiscum, qui successit[24] in locum debitoris, usuras[25] præstare oportet, si eas dependi saltem[26] pacto placuit. P. P. III. Non. Septembr. JULIANO, & CRISPINO CONSS. 225.

20 Procurator Cæsaris pœnam infligere potest legibus definitam. 21 Victorio. 22 Usuræ per retentionem pignoris servantur, quæ non servarentur pacto, nisi pignus interveniſſet. *leg. quamvis*, 3. *l. per retentionem*, 4. *l. pignoribus* 22. *C. de usuris.* 23 Extensio juris in privato constituti ad fiscum. 24 Heredis persona jus non mutatur. *l.* 2. §. *ex his* 2. *ff. de verb. oblig.*

25 Fiscus succedens privato, eas usuras præstat quas creditor à privato potuisset exigere ex pacto nudo pignori adjecto. Ut privatus debitor eas usuras præstat, ita & fiscus succedens privato. Multo igitur magis usuras stipulatione debitas à Titio creditore, fiscus Titio succedens præstabit.

26 Usuras ex pacto nemo regulariter præstat, sed ex stipulatione, si tamen in eas usuras quæ pacto tantum promissæ, pignus qui acceperit, retentione pignoris usuras servabat, quas pacto non servasset. 27 Usuras majores semissibus nemo regulariter stipulari poterit. 28 Usuras ab agricolis & illustribus trientes: ab argentariis besses: ab Ecclesiis quadrantes stipulari possumus. *l. eos* 26. *C. de usuris.* 29 Usuras majores semissibus fiscus exigere à suis debitoribus non potest: sive ipse fiscus nominatim eas stipulatus sit, sive creditoribus debitoris successerit: adeo ut semisses etiam consequatur, etiamsi ei creditori successerit qui leviores semissibus stipulatus sit. adde *l.* 1. *in fin. C. de his quibus ut indign. l.* 17. §. *si debitores.* 6. *ff. de usuris*, *l.* 6. *ff. de jure fisci.*

TIT. IX.

DE SENTENTIIS ADVERSUS FISCUM LATIS RETRACTANDIS.

30 Sic reposuimus, cum antea legeretur, *Alexander.* Contius.

31 Aristæo.

32 Fiscales causæ judicatæ, ex causa retractari possunt intra triennium: post triennium vero si prævaricatio, vel manifesta fraus arguatur. *l.* 1. *ff. de jure fisci.* aut repertum instrumentum omissum. *l. Imperatores* 35. *ff. de re judicata.* aut testes: parem enim vim illa duo obtinent. *l. in exercendis* 15. *C. de fide instrum.* & instrumentorum appellatione testes continentur. *l.* 1. *ff. de fide instrum. l. Notionem* 99. §. *instrumentorum. ff. de verb. sign.* 33 *l.* 10. *ff. de diversis & temporalibus præscript. l.* 1. *ff. de jure fisci.*

1. Imp. ANTONINUS[30] Acutiano[31].

CAUSAS, in quibus contra fiscum judicatum est, intra triennium[32] retractari posse, & post id tempus, si prævaricatio[33] arguatur, vel manifesta fraus probetur, notum est. P. P. Non. Jul. DUOB. & ASPRIS CONSS. 213.

TIT. X.

DE BONIS VACANTIBUS[34], ET DE INCORPORATIONE[35].

34 *Vacantia bona* ἀκληρονόμητα, eorum qui heredes non habent, quæ ideo ad fiscum pertinent. *l.* 96. §. 1. *ff. de leg.* 1. adde 10. *C. Theod.* 8.

35 *Incorporare* est in fisci corpus redigere. Ammianus 16. *adcorporare* dixit: quod fit solenniter ex dispositione Comitis rerum privatarum, & Catholicorum summa cura descriptis bonis omnibus & titulis publice adfixis. *l.* 2. *C. de aquæductibus.* adde 10. *C. Theod.* 9.

Etiam ex privilegio civitates non succedant in bonis vacantibus & si occupaverint, ab eis auferuntur. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. ad Eucharium[36].

SCIRE debet gravitas tua intestatorum[37] res qui sine legitimo herede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas: nec civitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum jus veluti[38] ex permissu vindicare nituntur: & deinceps quæcunque intestatorum bona civitatibus obtentu privilegiorum[39] suorum occupata esse compereris, ad officium[40] nostrum eadem revocare non dubites. Dat. prid. Id. April. ANNIBALIANO, & ASCLEPIODOTO CONSS. 292.

36 Serioni, *al.* Rationali. 37 Intestatorum bona & eorum qui nullos heredes habent, ad fiscum pertinent. Nec enim civitatibus licet eorum bona vindicare. Quin & si quæ civitates obtentu sui juris eas occupaverint, ab eisdem vindicentur. *Synopf. Basil.* 56. *tit.* 13. περὶ τῶ ἀμφοδίου *ex tit.* 6. *c.* 10. & breviter, Vacantia bona fisco cedunt, non civitatibus: etiamsi se hoc privilegio donatas contendant. 38 Quod Nicenses sibi concessum ab Augusto, sub Trajano contendebant *Plin.* 10. *epist.* 87. 88. 39 Privilegio impetrari non potest jus occupandorum bonorum vacantium. 40 Legendum *fiscum: ut in vet. Cont.* Sed officium hic, nihil aliud quam fiscus. *l. pen. C. de præpos. sacri cubic. l.* 96. §. *quoties. ff. de leg.* 1.

Si res conceditur integro statu per principem: intelligitur cum pertinentiis, & cum jure suo, & instrumentis, & omnibus fructibus, & mancipiis, quæ in ea sunt. Bart.

II. Imp. CONSTANTINUS A. ad Æmilium V. P. Rationalem[41] rei privatæ.

SI quando adnotationes nostræ contineant *possessionem, sive domum quam*[42] *donaverimus, integro*[43] *statu donatam:* hoc verbo ea vis continebitur, quam ante scribebamus, *cum adjacentibus*[44], *& mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni jure suo:* ut ea quæ ad instructum possessionis, vel domus pertinent, tradenda sint. Dat. VI. Id. Mart. *Mediolani*, CONSTANTINO A. III. & LICINIO CONSS. 313.

41 *C. Theod. l.* 1. *eod. tit. lib.* 10.

42 *Subaud.* vacuam.

43 Ὁλοκλήρως, id est, instructa, ut *l. Sciæ.* 20. *in fin.* *l. prædia*, 27. §. *ita* 4. *ff. de fundo instr.* integro statu res donata a principe, intelligitur donata cum adjacentibus, mancipiis, pecoribus, fructibus, & omni jure suo, ut *l.* 20. *in fin. ff. de instr.* Dubitandi ratio est à natura jureque stricto donationum. *l. cum de indebito* 25. *in fin. ff. de probat. l. si quis argentum*, 35. §. *fin autem.* 3. *C. de don. ant. & in bonæ fidei*, 30. *Inst. de act.* Decisio vero est à latissima beneficiorum principis interpretatione. *l. penult. ff. de const. prin.* unde notant Castro à principe donato jurisdictionem omnem, ac merum imperium donatum intelligi. vid. *Bart. in l.* 1. §. 1. *ff. de off. præf. urb.* Molina per se in feudum certe non dari, sed una cum re immobili notat *Bellovisanus & Laudensis l. Feud.* 1. *in fin.*

III. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS, & GRATIANUS, AAA. ad Florentium Com. rerum privat.[45]

SI quando, aut alicujus publicatione, aut ratione[46] juris aliquid rei nostræ addendum est, rite, atque solenniter per Comitem rerum privatarum, deinde [per[47]] Rationales in singulis quibusque provinciis commorantes incorporatio impleatur: & diligens stylus[48] sigillatim omnia adscribat: tituli[49] vero quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda substantiis[50], nonnisi publica testificatione proponantur: gravissimis statim subdendis suppliciis, qui hujusmodi aliquid propria usurpatione tentaverint. Dat. III. Kalend. April. VALENTINIANO NB. P. & VICTORE CONSS.

44 Adjacentium appellatione ea continentur quæ extra quidem sunt posita: cohærent tamen.

45 *C Theod. lib.* 10. *tit.* 9. *l.* 1.

46 Ex legibus caducis.

47 Deest in *Cod. Theod.*

48 *l.* 5. *C. eod.*

49 Titulos adfigere prædiis, nomine principum, redactis, aut redigendis in fiscum, judicum est, *ut hic*, *l.* 1. *C. de aquæduct. l. ult. ff. de requir. reis*, *l.* 10. & 20. *C. Theod. de bonis proscript.* non privatorum procuratorum, actorum conductorumve prædiorum principalium. *Nov. Tiberii de domib. & C. tit. ut nemo privatus titulos prædiis.* 50 Nominibus, in *C. Theod. tit.* 10. *l.* 30. *pars l. ult. C. de jure fisci.* 51 *Caduca*, in *C. Theod.* quem vide mutata. 52 *Caduca*, in *C. Theod.* quem vide multa enim sunt hic mutata. 53 Sanguinis linea nihil aliud est quam cognationis jus. 54 Juris titulo legitimi sunt heredes, conjux, consors, patronus. 55 Hermocrati. 56 *C. Theod. eodem. lib. tit.* 8. *l. ult.* ubi extat prolixior, & ex ea multa sunt hic immutata. 57 Palatini, executores Comitis rerum privatarum, &c. Nam si quid. 58 *l.* 2. *C. de canone largit. tit.* 59 Vacans, cadensque patrimonium. sic Cicero de Oratore *possessio quasi caduca & vacua.* 60 Al. *caducumque*, ut in *C. To.* 61 *Et cum* in *C. Theod.* 62 Reclamandi copia, alibi defensionis facultas. *l.* 3. *C. de jure fisci.* 63 Al. *deest.* 64 Id est, descriptio sive inventarium ἀναγραφή. 65 *Vel caduca*, in *Cod. Theod.* 66 *l.* 3. *C. eodem.* 67 Vacantia bona sic incorporantur in provinciis quæ procuratorem Cæsaris non habent, Palatini sive executores jurejurando obstricti, à Comite rerum privatarum mittuntur ad Præsides provinciæ, ut præsente fisci patrono vacantia bona inquirant & describant. Deinde ut si nullus justus possessor fuerit repertus, ea jussu principis & auctoritate Comitis rerum privatarum incorporentur. 68 Al. *deest.* 69 Al. *fisci.* 70 Et VALENTINIANO IIII. CONS. *ita ex Chronologia emendat Rebuff.*

IV. Imppp. HONOR. & THEOD. AA. & CONSTANT. A. Palladio P. P.[51]

VACANTIA[52] mortuorum bona tunc ad fiscum jubemus transferri, si nullum ex qualibet sanguinis[53] linea, vel juris[54] titulo legitimum reliquerit intestatus heredem. Dat. VIII. Id. Jul. *Ravennæ*, EUSTATH. & AGRICOLA CONSS. 421.

TIT. XI.

DE[71] DELATORIBUS[72].

Si relinquitur tacite incapaci, non defertur in fiscum. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A. Basso[73].

SI ei, qui capere potest, tacitum fideicommissum relictum est, cessat delatio. His enim prohibetur tacite[74] relinqui[75], qui palam relictum capere non possunt. P. P. XIII. Kalend. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Qui defert ex necessitate officii, vel ex præcepto judicis, pœnam delatoris non sustinet. Bart.

II. Imp. GORDIANUS A. Eutychemo[76].

MOnente[77] officii sollicitudine, quinimo jussu Procuratoris, ut causam ab alio delatam convenienti diligentia instrueres, non[78] ipsum voluntarium delatoris[79] munus suscepisse te actorum[80] lectio, quæ precibus intexta[81] sunt, manifeste declarat. Eapropter ne quid in persona tua quod est sectæ temporum meorum alienum, attentetur, Præses provinciæ Vir Clarissimus ad sollicitudinem suam revocabit. P. P. VIII. Id. Sept. PIO & PONTIANO CONSS 232.

71 *Eclog. lib.* 6. *tit.* 1. *c.* 117. & 5. *Paulus Sententia* 13.

72 *Paulus* 5. *sentent.* 13. §. 1. *Omnes*, inquit, *omnino deferre alterum, causam pecuniarum fisco nuntiare prohibentur. Nec refert mares ipsi an fœminæ faciant: servi an ingenui, an libertini, an suos, an extraneos deferant. Omni enim modo puniuntur.* Ut execrabiles delatores habiti fuerint, vide in *l.* 4. *C. eod.* Porro deferebantur hæc fisco, delicta, bona caduca, ereptitia, vacantia, commissa, tacita fideicommissa, vaga mancipia, thesauri inventio.

Qui ad defensionem suam alium nominat, non videtur deferre. Bart.

III. Idem A. Chlœlio[82].

NUlla macula vel crimine delatoris aspergitur is qui cum ab officialibus fundum seu domum fisci possidere contenderetur; *non se, sed alium ejus rei possessorem esse* monstraverit. P. P. prid. Kal. Jul. GORDIAN. A. II. & PONTIANO CONSS. 242.

73 Al. *Hatteris.* Goth. Vid. Peregrin. *de jure fisci lib.* 2. *tit.* 1. *in pr.* ANS.

74 Tacite relinqui non potest iis, qui palam relictum capere non possunt. Tacite capaci relinqui potest, non incapaci: hoc enim modo fraus fieri legi: illo non fieri intelligitur. Nam quod palam possumus, id etiam possumus tacite.

Qui venit ad defensionem reipublicæ, ut delator non punitur. Bart.

IV. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS, AAA.[84] Candido.

EX varia statutorum diversitate ad id decursum est, ut hi, qui Reipublicæ[85] causas defendunt, delatorum criminibus non teneantur.

75 Relinquere. 76 Al. *Nicentio.* 77 Deferre fisco pecuniariam causam servi fiscales impune possunt: id enim quodammodo ex officio faciunt, non sua sponte, *ut hic.* Inde *Paul. 5. sent.* 13. §. 2. servi fiscales, qui causam domino prodere, ac nunciare contendunt, deferre non videntur. adde *l.* 5. §. 13. *ff. de his quæ ut indign.* 78 Volens non facit qui ex officio facit. 79 Delationis. 80 Acta precibus inserebantur. 81 Al. *inserta.* 82 *Cæcilio*, al. *Crellio.* 83 Delator non est, qui sui defendendi, ac tuendi causa, alium denunciat, seu defert. vide *l. delator* 44. *ff. de jure fisci.* 84 *Perperam antea legebatur*, Philippus A. &c. 85 Delator non est, qui Reipublicæ & fisci causam defendit. *l.* 2. *ff. de jure fisci.*

Source : BIU Cujas

teneantur: cum omnibus notissimum sit [1] eos solos [2] execrabiles nunciatores esse, qui [3] fisco deferunt. P. P. III. Kal. Sept. CARINO & NUMERIANO AA. CONSS. 284.

Delator non admittitur sine patrono fisci, & male deferentes ex consuetudine, gravissime puniuntur. Bart.

V. Imp. CONSTANTINUS A. ad provinciales 4.

OMnes [5] Judices invigilare præcipimus, delatores [sine [6] fisci advocato denunciantes [7],] pœnis adficere: apertissimi enim juris est, ut quod ex cujusque [8] patrimonio ceciderit [9] in casum, & legibus & recto juris ordine fisci advocatis agentibus vindicetur. †. Sed quia nonnulli præcipites, secundum jus possessa patrimonia deferre non cessant, damus omnibus [licentiam [10],] qui se læsos existimant, contra delatores severitatem judicum implorare ferro [11] districtam [12]. Dat. II. Kal. April. *Constantinop.* CONSTANTIO & ALBINO CONSS. 335.

Servus punitur, si dominum deferat, præterquam in crimine læsæ majestatis. Bart.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Pallio (al. Panhellevio) Consulari Lydiæ [13].

SErvum [14] domini delatorem jubemus in exemplum omnium proditorum severissimæ sententiæ subjugari, etiamsi objecta probaverit: [excepto [15] crimine majestatis [16].] Dat. VII. Kal. Novemb. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

VII. Constit. pars ex Basilicis.

Οὔτε οἰκέτῃ, ὅτε ἐλευθέρῳ ἔξεστι κατηγορεῖν, ὅθεν μηδεὶς σύλλογείσθω μήτε θανάτου μήτε ἐσίας ἀφαίρεσιν. εἰ δέ τις ἢ ἄλλως πως κατηγορεῖν τινα ἢ ὡς σύργιβα ὑποφαίνοι ἀμελήσῃ, οἰκέτης μὲν ὢν παραχρῆμα διδόσθω τῷ μηδὲ ἀπὸ τοῦ κατηγορεῖ. ἐλεύθερος δὲ ὑπάρχων καὶ τῆ ἐσίας ὑκπίπλων καὶ τῆ πολιτείας ἔξω τῶν ὁρων τῆ ῥωμαϊκῆς γινέσθω βασιλείας.

NEque [17] servo neque libero homini liceat deferre id, ex quo quisquam aut mortem, aut bonorum suorum amissionem pertimescat. Quod si quis aliter fecerit, vel si propterea quod thesaurum [18] invenerit, deferat quenquam: servus quidem statim igni tradatur, maxime si dominum suum detulerit: liber autem homo bonis ademptis, & civitate amissa extra fines Romani imperii abeat.

Pars VIII. const. sive ejus epitome ex Basilicis & versione Ant. Aug.

Μὴ ἐξέστω τοῖς τῆ δημοσίᾳ συνηγόροις λέγειν ὡς πεπληθότων τινὰ κατέχειν δημόσια, καὶ ἀφ' ταύτης τῆ ἀφανοῦς καλήσεως ἐπιβουλεύειν ἑτέροις, ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορῶν παρέστω, καὶ ἡ ποίησις αὐτῆ σκοπείσθω.

§. α'. Καὶ μηδὲ ἰδίοις πατέρα ἢ μητέρα, ἢ ἀπελεύθερος πάτρωνα ἐπὶ δημοσίοις κατηγορείτω, μηδὲ ὁ ἐξοφείλων ὑπομοίνας, ἢ ἐπὶ συκοφαντίᾳ καλεσθείς, ἢ θλησὶς ὡσαύτως τῆ ἀρχοντος δεξάσθω. μηδὲ ἕτερον ποίσωσιν ἀπὸ νόμος εἰρημένον ἀκούειν.

§. β'. Οἰκέτης ἢ ἢ ἐπὶ δημοσίᾳ αἰτίᾳ, ἢ ἐπὶ ἄλλῃ τινὶ τῆ δεσπότου καληγορῶν, οὐ αὐτῆ τὸ φθέγξαθαι τῶν καληγορίων ἀπενεχθήτω, εἰ μὴ ἀληθῆ κατ' τῆ δεσπότου.

§. γ'. Καὶ ἡ σχολὴ τῆ παλατίνων ἐάν κατηγορῆσή τινος (μήτε τῆ αὐτῆ μὴ δυνάμει) κατηγορεύειν, μὴ ἀναληφίζειν) ἢ μὴ ἕτερος ὁ ὢν τῆ νόμε συνχωρήσεως μηνυτὴς δύνεται τῆ κατηγορεῖν τοῦ δημοσίᾳ ποιήσεως.

§. δ'. Καὶ εἰ μὲ ἐπὶ τῆ βασιλέως πόλεως ἐσὶν ὁ κατηγορητὴς ὢν ἀφαλαλίας τῆ κόμητος τῆ ἰδικῶν ὑπομιμνησκέσθω, μὴ μηδὲν πλέον πάσῃ τῇ τῆ παλατίνων σχολῇ, μὴ τῷ κτ' καιρὸν πέμπτον, μὴ τοῖς τῆ δημοσίᾳ συνηγόροις δίδοτω τῆ πατάρων NN. μήτε ὑπὲρ τῆ ὑπομνήσεως, μήτε ὑπὲρ τῆ ποιήσεως, μήτε ὑπὲρ τῆ ἐνδίκου τῆ ἀφόγγωσιν τὸ νεμόμισμα δαπανήματα ὢν τῷ εἰρημένῳ δικαιηείῳ παρεχέτω, μὴ ὑπὲρ τῆ ἀφορισμοῦ αὐτῆς, μὴ ὑπὲρ τῆ τῆ πεπραγμένων ἐκλήψεως, μὴ ἀνδύθων μὲ ὢν ἀπαλλατέσθω τῆ δίκης. εἰ δὲ ὑποδύθων φανείη μὴ αὐτὸ μόνα ἀπὸ ἔχων δύσεσιν) πράγματα, ἢ τὸ χρέος ὅπως ἐκτείσῃ ἀποδίδοτω, ἀλλὰ καὶ πὰ συμβαίνοντα τῷ τιμείῳ δαπανήματα ὢν δικαίοις δίδοτω ὑπὲρ ᾧ μάλιστα ἐδικήσατο.

§. ε'. Ἐὰν ἢ πράγματα μόνα κατηγορεύῃ) ὡς διαφέροντα τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ, ἀγνοείτω ἢ ὁ τοῦτο ἀφορισμὸν, καὶ ὢν τῇ βασιλεῖ πολλὰ τὰ πράγματα ἢ ὑπὸ τῶν αὐτῆς ὑνοείων, ἢ ἀκινήτοις μὲ ἔσιν αὐτοῖς μὴ ἐπιβαλλέτω πτλοις ἡ σχολὴ τῆ πτλαλίνων, μήτε ἐπιβαινέτω αὐτοῖς, ἀλλὰ

§. 1. Et neque [20] filius patrem, vel matrem, aut libertus patronum de rebus fiscalibus deferat, neque exilium passus, aut calumniæ causa damnatus, aut fustibus à magistratu cæsus, aut alius à jure prohibitus audiatur.

§. 2. Servus [21] autem sive in fiscali, sive in alia qualibet dominum accusaverit, ejus vox in ipsa accusationis oratione opprimatur, etiamsi vera contra dominum detulerit.

§. 3. Schola vero Palatinorum, quæ est, potest & cogitur delationes facere, aut is cui à jure permittitur, si quenquam deferat, patronus fisci delatoris meminerit.

§. 4. Atque si est in urbe regia is, qui delatus est, decreto Comitis rerum privatarum conveniatur, neque amplius quatuor nummis toti Palatinorum scholæ, & pro tempore Primicerio, atque fisci advocatis pro citatione aut pro comparitione procuratoris exsolvat. Sed in singulis cognitionibus constitutas expensas in jam dicto judicio præbeat, tam pro ipsa cognitione, quam pro actorum conscriptione. Quod si innocens sit, absolvatur à petitione: si vero obnoxius esse videatur, non ea solum, quæ habeat, aut debitum, quod debeat, exsolvat, sed etiam sumptus, quos fiscum fecisse contigerit, in duplum auctos restituat, ex quo temere litem susceperit.

§. 5. Si vero solum bona deferantur, ut ad sacrum ærarium pertinentia, & ignoretur eorum possessor, sint tamen ea intra regiam urbem, aut in suburbanis, si quidem immobilia fuerint, non eis titulos schola Palatinorum imponat, neve ea occupet, sed comes rerum privatarum Augusti dicta

τὰ γεγραμμένα κατηθέτω ὁ νόμος τῆ ἰδιοκλήτων ἢ βασιλέως ὢν τοῖς ὠφιωνέπ τόποις τῆ βασιλικῆ, καὶ ὢν οἷς τὰ πράγματα ἀφκει) ἐπιτρέπων ἐκάστῳ ἀνδυπουημῷ τῶν τῆ πραγμάτων εἴσω τελείων ἡμερῶν καλαμαύειν τὸ αὐτὸ δικαίου, καὶ σωίζεσθαι τοῖς ἑαυτῆ δικαίοις ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις διαπάναις, εἴτε αὐτὸς ὁ κατέχων τὰ πράγματα βάλῃ) ἀπαιτήσει, εἴτε φίλος αὐτῆ, εἴτε οἰκέτης, εἴτε ἀπελεύθερος ὅταν ἀπεσιν ὁ τῇ ἀληθείᾳ ταῦτα καλέχων πληροφορῶν καὶ ἐπὶ αὐτῷ πίπτων ὅσα καὶ ἢ φύλακος τῆ νόμος νενομοθέτηκε). Ἐὰν ἢ μήτε αὐτὸς ὁ κατηγορήσεως κύριος, μήτε σύλλογος αὐτῆ νεμόμενος, μήτε φύλαξ τῆ νόμος φανείη εἴσω τελείων ἡμερῶν, καὶ τῆτο αὐτὸ γένη δῆλον ὢν ὑπομνήματι γινέσθω μὲ ἐπὶ νομῆς τῆ πραγμάτων τὸ πεμεῖον, μηδενὸς προκαλουμένου ἐπιτροπῇ τῷ κυρίῳ τῆ πραγμάτων ὢν πᾶς ἁρμόζουσις αὐτῷ καὶ τούτων οἰκαιολογίας. εἰ ἢ κινηταὶ ἢ αὐτοκίνηται εἰσὶ τὰ καλαφεληθέντα πράγματα, μηδὲ ταῦτα καλεχέτω τις ἀσπετῶς, ἀλλ' ἀναζητείσθω ὁ ταῦτα νεμόμενος καὶ ὑπομνηθεὶς ἀφανιζέσθω τῶν δίκων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις διαπανήμασι καὶ ὄργις. Ἀφ' ἢ πίπτων τῆ συνόμων τρόπων, καὶ ἀποδείξεων ἐγγράφων ἢ καὶ ἀγγράφων ἀνερευνάσθω τὰ πράγματα καὶ ἀφ' τῆ δυναμένων εἰδέναι τὰληθες ἀσπόπων.

§. ς'. Εἰδὸς δὲ ἐναγομένῳ ὡς ἐὰν κτήσηται ἐ μόνον τὰ περὶ τῶν δίκων γινόμενα διαπανήματα ἀπαιτηθήσε), ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα παρ' αὐτῷ φανέντα καὶ τῶν τέτων ἀφανίσῃ.

§. ζ'. Ταῦτα καθόλε περὶ τῆ δημοσίων πραγμάτων ἡ ἀφαίρεσις νομοθετήσασα ἐπιφέρ λοιπὸν ἰδικὴν νομοθεσίαν περὶ τῆ ἀφ' τυραννίδα δημοσιευθέντων λέγουσα τ ἐπὶ τέτοις καλαμαύοντα μηδὲ μιαντῶ καλεῖσθαι, ἀλλὰ ἑτοίμως προσέχειν. καὶ εἰ μὲ συκοφαντήσωσιν οἱ προσεγκαλοῦντες ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μιαντοῖς αὐτὸς πιμωρεῖσθαι. Ἐὰν ἢ διελέγξωσι τὰ μιανθέντα μὴ μόνον ἀπαλλάτεσθαι τῆ πιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ὀργίου μοῖραν τῆ προσκεκλεισμένων πραγμάτων αὐτὸς κομιεῖσθαι.

§. η'. Τὰς ἢ καθεκλεισμένους ἐὰν μὲ τὰ παρ' αὐτῶν κλεισθέντα πράγματα ἤτοι ἡ ὑσία πᾶσα ἐλάττων εἴη τῆ πεντήκοντα ἢ χρυσίου λίτρας ἕως τῶν ἀφαίρεσιν αὐτῶν τὰς ἐκτίσας οἰδέναι. εἰ ἢ ὑπερβαίνῃ τὰς πεντήκοντα λίτρας ἄχρι μὲ τῆ πεντήκοντα παρεκτὸν καὶ αὐτὰς τὰς ἐκτίσας, ἐπὶ ἢ τῇ λοιπῇ ποσότητι διομνύσας προσιθέντως ὢν τῇ ἐξομολογίᾳ ὡς προσδράσωσι τῷ δικαστηρίῳ αὐτοὶ ἢ οἱ τέτων σύλλογοι καὶ ὄχι ἀποκλεισθήσον) ἢ δικαστὴς τῆ θείων ἰδικῶν ἢ βασιλέως. ἐὰν ἢ μὴ τῶν ἐξομολογίαν ἀπολειφθέντες τρίτον κληθεῖσι ἐκβήσης κλήσεως ὑπὲρ δέκα ἡμέρας χρονιζέσης, χλήσῃ ἢ καὶ τρία καθ' αὐτῶν κηρύγματα καὶ μήτε ἔτως φανεῖεν αὐτοὶ ἢ οἱ σύλλογοι αὐτῶν δικαιολογήσαι, ἐπιβαινέτω μὲ τοῖς πράγμασι τὸ ἱερώτατον ταμεῖον, φυλάττεσθαι ἢ τὸ ἀπὸκλεισθέντος τοῖς ἀπολιμπανομένοις.

§. θ'. Εἰ ἢ τὰ προσκεκλεισθέντα πράγματα σὺν ἐπαρχίᾳ ἀφκεντα καὶ ἢ ἀφ' ἑαυτῆ κινήσῃ ὁ τῆ ἐπαρχίας ἄρχων ἢ σὺν προστάξεως ἢ κόμητος τῆ ἰδικῶν ἢ βασιλέως ἐξετάζῃ τῶν ὑπόθεσιν μηδὲν παρακῶδες μηδὲ βίαιον γινέσθω, ἀλλὰ τὰ μὲ διαπανήματα τῆ δίκης εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆ σὺν τῇ βασιλικὰ πόλῃ γινομένων παρεκέσθω.

§. ι'. Ἐκμισθὸς ἢ προσεγκλείσας, ἢ τῇ κόμητι τῆ θείων ἰδικῶν ἢ βασιλέως, ἢ τῇ σχολῇ τῆ πα-

in [22] celebrioribus regiæ urbis locis proponat, & ubi ea consistunt, quibus permittat cuicunque contradicturo de his rebus intra triginta dies suscipere apud se judicium, & cum suis rationibus comparere, expensas solvendo supradictas, sive ipse possessor bonorum sit, qui velit se opponere, sive amicus ipsius, aut servus, vel libertus, cum abest is, qui vere ea bona possidet: ea quoque in hoc negotio peragantur, quæ de custode [23] possessionis constituta sunt. Si vero neque ipse dominus rei, neque procurator possidentis, neque custos possessionis intra triginta [24] dies appareat, idque actis expressum sit, in possessionem mittatur fiscus eorum bonorum sine præjudicio domini in eis, quæ ipsi competunt, actionibus. Si vero bona delata ipsi mobilia, aut se moventia fuerint, non temere ea apprehenduntur: sed prius perquiratur eorum possessor, isque conveniatur, & litiget expensas solvendo jam dictas, aliaque supra scripta servando. Arqui omnibus legitimis modis & probationibus scriptis, & non scriptis discutiatur de his rebus, & qui scire quidquam possunt, examinentur.

§. 6. Sciat vero is, qui convenitur, se, si succubuerit, non solum sumptus in eo judicio factos soluturum, sed & illa, quæ apud ipsum reperiantur, restituturum, & eorum adjecturum æstimationem.

§. 7. Hæc cum generaliter de rebus fiscalibus constitutio statuisset, propriam deinceps sanctionem de publicatis ob crimen læsæ majestatis [25] decernit, ut de eo crimine renuncians nullo pacto delator appelletur, sed recte susciptatur: & si quidem hi nunciatores calumniati fuerint, ut cæteri delatores puniantur: si vero vicerint in delatione, non solum pœna careant, sed etiam octavam [26] partem bonorum delatorum accipiant.

§. 8. Delati autem, si res ab eis possessæ, vel eorum facultates minores quinquaginta auri libris æstimabuntur, ejus quantitatis, quæcunque fuerit, fidejussores dabunt: si vero excedens eam summam usque ad quinquaginta easdem libras nihilominus dabunt fidejussores, pro reliqua autem quantitate jurabunt, addentes in eadem cautione juratoria se adfuturos in judicio sacrarum privatarum Augusti, aut per seipsos, aut procuratores, neque id tribunal deserturos. Si vero post id jusjurandum deserant, ter vocantur denis [27] diebus inter singulas vocationes interpositis: fient quoque tria proclamata contra eos: & si ne tunc quidem veniant, aut ipsi aut eorum procuratores, vel defensores, possessionem bonorum sacer fiscus apprehendat, absentibus reservata eorum defensione.

§. 9. Quod si bona delata in provincia sint, & Præses provinciæ sive sponte sua, sive ex jussione Comitis rerum privatarum Augusti de causa cognoscat, nihil cum tumultu, aut per vim fiat, sed expensæ solvendæ ejus judicii tertiam partem earum, quæ in regia urbe solvuntur, non excedant.

§. 10. Unusquisque autem deferens sive Comiti rerum divinarum privatarum Augusti, sive scholæ Palatinorum, sive clarissi-

1 Est.

2 Delatoribus nihil est in Republica perniciosius. Synesius in epistolis eos vocat κοινὰς ἀλάστορας τῆς χώρας. Imperatores, *maximum humanæ vitæ malum*, in *l. 2. & 10. C. Theod. de petitionibus & ultro dat.* ideo turpe est delatoris nomen, & injuriarum tenetur, qui alium delatorem appellat. *l. 3. ff. de injuriis.*

3 Delator vere est, qui consequendi præmii causa denunciat.

4 *Cod. Theod.* 10. 10. 3.

5 *Eclog. ex tit. 7. c. 5.*

6 Deferens bona caduca, sine fisci advocato, aut per injuriam, ferro punitur.

7 Incluſa absunt à *C. Theod.*

8 *Cujuscunque*, in *C. Theod.*

9 Caduca, quæ in fiscum cecidérunt.

10 Abest à *C. Th. & quib. lib.*

11 *l. Harm. in fin.* Imo evellitur ei lingua, *l. 2. C. Th. de petit. & ultro dat.* Imo tertius delator etiam in bonis causis capite punitur, *l. 12. 13. l. 28. C. Theod. eod. tit.*

12 Omissa sunt hic multa à compositoribus.

13 *C. Theod.* 10. 10. 17.

14 *Ecl. ex tit. 7. cap. 6.*

15 Delatores dominorum servi non audiuntur, excepto crimine majestatis, *ut hic*: hinc *Faul. 5. sentent.* 13. §. 3. Damnati servi, sive post sententiam, sive ante sententiam dominorum facinora confessi sunt, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant majestatis. adde *l. 1. §. si servi. 19. ff. de quæstionib. l. 2. §. Imperator 6. ff. de jure fisci. l. pen. ff. qui accusare.* Quinimo ne quidem in majestatis crimine servos in caput dominorum audiendos censuit Tacitus Imperator, *teste Vopisco*: nec Trajanus, *Authore Plinio.*

16 Desunt in *C. Theod.*

17 *Ex collectione Ant. Augusti.*

18 Delator thesauri inventi non est à comite rerum privatarum, vel alio magistratu audiendus.

19 Adde *l. 5. §. advocatum.* 13. *ff. de his quæ ut indignis.*

20 Adde *l. 18. ff. de jure fisci.*

21 *Ecl. ex tit. 7. c. 8. l. pen. ff. qui accusare.*

22 Proscriptiones futuræ auctionis, propositis libellis in celeberrimis locis fiebant, *ut hic: & l. penult. ff. de defens. civit. Cicero pro Quintio. Theoph. in τοῖς περιφανέσι τῆς πέρσης μέρεσι.* quod in alienationibus Ecclesiarum fit per viginti dies proposito libello, *Novell. 120. c. 6. vers. Postquam vero ista.*

23 *l. ult. ff. de adquir. possess. l. meminerint*, 6. *ff. unde vi l. 1. ff. si per vim vel alio modo.*

24 Bona fiscalia quæ dicuntur ab alio possideri, si incertus sit, & ignotus eorum possessor, statim non occupantur à fisco. Dies triginta dantur, intra quos disceptet de jure suo apud Comitem rerum privatarum possessor, qui sua interesse arbitratur: & ea de re edicta proponuntur jussu Comitis. Eustathius *libro de temporib.*

25 Delatoris nomen in crimine majestatis metuere nemo debet.

26 Octavæ partis præmium, adde *l. Harm. 5.*

27 *l. per intervallum*, 69. *ff. de judiciis. l. properandum*, 13. §. 2. *ff. de judiciis*, quod tamen Novella 112. c. 3. immutatum est.

ἀλλίων, ἢ τοῖς λαμπροτάτοις ⁊ δημοσίᾳ σωτηρίοις, ἢ τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι, τὸ ἐπαρχῶν γινωσκέτω ὡς εἴτε ἐπιμένας τῇ δίκῃ φανείη συκοφάντης εἴτε ἀποστῇ τῆς κλητείας, κὴ ἀφανὴς γένοιτο σύμμετρον μὴ ἔχων οὐσίαν κὴ μὴ δεδιὼς τὴν ἐν αὐτῇ τιμωρίαν, κὴ πλησὰς βαρυπάτας ὑποβολῇ, κὴ δίωκος ἐξωσείῃ. ἐὰν ⁊ σχολαίαν ἔχῃ ἢ σεμνὸν ἐπτηδεύμα, ἢ οὐσίαν δέχεσθαι, ἐκπίπτῃ κὴ τῆς σχολαίας κὴ τῆς ἐσίας, κὴ ἐσαῦτις τὴν βασιλίδα πόλιν ⁊ δὲ τὴν ἐπαρχίαν οἰκήσῃ συγχωρεῖται.

§. ια'. Παραφυλαττόντων τὸ νόμον τῶτε κόμητος τῶν ἰδικῶν ⁊ βασιλέως, κὴ τῆς πειθομένης αὐτῷ σχολῆς, κὴ ⁊ ἀφαιρεθέντος αὐτὸν ἐφ' ἑκάστῳ κεφαλαίῳ πεντήκοντα χρυσίου λίτρας σεσιμου ἀπαιτηθήσ. εἰ ⁊ ἐν ἐπαρχίᾳ ἀφαιρεθείη τι τάττων ἐφ' ἑκάστῳ αἰτίᾳ ἀνὰ τεσσάρων χρυσίου λίτρῶν, κὴ οἱ τῶν ἐπαρχῶν ἄρχοντες, κὴ αἱ πειθόμεναι τύχεις αὐτοῖς ἀπαλειφθῶσιν. ἵνα ⁊ τὰ τῶν σεσίμων τάττων μὴ λανθάνῃ, ἔξεσι κὴ αὐτοῖς τοῖς ἠδικημένοις καταμηνύειν τὰ ἀφαιρεθέντα τὸν νόμον κὴ σεσπαγέναι τοῦ δυσσεβεστάτου βασιλέως ἢ τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου αἰζημίως ἵνα τῶν τοῦ αὐτοῦ μανθάνων ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ τοῦ μαγίστρου τὸν τῶν σεσίμων εἰσπραξιν ἐπιτρέψῃ.

clarissimis fisci advocatis, sive etiam clarissimis Præsidibus provinciarum, noverit se, sive in causa perseveret, & calumniator esse detegatur: sive ab accusatione desistat, & latitet: si mediocres facultates habeat, easque amittere pro nihilo ducat, gravissimis verberibus castigandum, & perpetuo fore relegandum. Si vero militiam habeat, vel honestum aliquod officium, aut idoneas facultates: excidet tum à militia, tum ab aliis facultatibus, & neque intra urbem regiam, neque in ea provincia habitare permittetur.

§. 11. Servabiturque hæc lex tam à Comite privatarum Augusti quam à schola, quæ sub eo est: eamque violans, ob singula capita ejus violata quinquaginta auri libras multæ nomine exsolvet. Si vero in provincia eorum aliquid violetur: in singulos eventus triginta auri libras tam qui provinciis præsunt, quam subjectæ eis cohortes exsolvent. Ne vero quisquam eam multam effugiat, liceat etiam injuria affectis deferre legis transgressorem, & renunciare id impune Sacratissimo Augusto, aut gloriosissimo magistro, ut ea cognoscens Imperator ipsi magistro[1] multarum exactionem committat.

1 Magistrum officiorum innuit.

TIT. XII.

DE PETITIONIBUS[2] BONORUM[3] SUBLATIS.

Bona quæ deferuntur in fiscum, nemo potest sibi impetrare. Bart.

1. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

QUISQUIS[4] in crimine majestatis[5] deprehensus fuerit, & punitus, bonaque ejus (sicut plectendi consuetudo criminis habet) fiscus invaserit, nullus eadem sub specie[6] munificentiæ Principalis audeat proprio jure poscere: qui contra legem id ausus fuerit sperare, quod non licet, reus violatæ[7] legis habeatur. †. Sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inverecunda petentium inhiatione[8] constringimur, ut etiam non concedenda tribuamus: nec rescripto quidem nostro adversus formam latæ legis loci aliquid relinquatur. †. Si quid autem ex bonis talibus nostro judicio, nullo tamen desiderante atque poscente, concedi cuiquam voluerimus: hujusmodi tantum valeat liberalitas. Dat. XVII. Kal. Decembr. *Thessalonicæ*, GRATIANO V. & THEODOSIO I. AA. CONSS. 380.

2 *Al.* petito, & ita apud Jacobum Rebuffum *hic*: πετίτιν γνώσεται αὐτόσιος. *Suid.* Quid si ultro, & ut loquuntur practici *proprio motu* princeps bona proscripti dederit? utile beneficium principis est. vide *Capolam cautela* 116.

3 Fisco delatorum.

4 Ex *lib.* 10. *t.* 10. *l.* 15. *C. Theod.*

5 Vide *l.* 7. §. *ad l. Juliam majestatis.*

6 *Spe*, in *C. Theod.* & *vet. lib.*

7 Violatæ legis rei, sacrilegi: dixi ad *l.* 1. §. *ut dignitatum ordo.*

8 A lupis ducta metaphora. *Goth.* Vid. Everhard. *cons.* 31. *n.* 2. ANS.

Nullus admittitur ad impetrandas res delatas in fiscum sive fiscales. Bart.

11. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P. 9

OMNE[10] semen alienas appetendi fortunas stirpitus eruere cupientes, nulli[11] deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam. Et si intestatus[12] quisquam [quædamve[13],] ac nullis ex numero propinquorum existentibus, vel uxore, vel marito, fati munus impleverit, cujuscunque sit conditionis aut sectæ, seu quolibet titulo res fuerit fiscalis, nemo audeat ad petitionem rerum defuncti defunctæve, cujuscunque fortunæ aut sectæ sit, si[14] fisco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem quorum actu atque officio petitionum procedebat effectus, impune liceat sanctionibus nostris adversari: sed vir illustris quidem cujuscunque temporis Quæstor[15], si oblatæ petitioni subscripserit, vel etiam responsum dederit, virque illustris Comes[16] rerum privatarum, si vel instrui permiserit, vel petitionem, si qua insinuatur, admiserit: indignationem nostri numinis[17] sustinebit, cæterisque fiet[18] vindictæ & temeritatis exemplum. Memoriales[19] vero qui excipienda hujusmodi rescripta vel implenda curaverint, & palatinos[20] qui instruxerint, vel gesta admissæ petitionis ediderint, bonorum proscriptione puniri decernimus. Pari forma res[21] etiam civiles, &[22] ad jus publicum pertinentes, ab omni petitione muniendas esse censemus, scilicet nec pragmatica[23] jussione, vel sacra adnotatione, vel quolibet oraculo divino, seu mandatis (si qua contra hanc sanctionem nostram fuerint impetrata) quippiam[24] roboris habere valituris. Dat. XI. Kal. Maji, THEOD. A. XVIII. & ALEINO CONSS. 444.

9 *Ex Novell. Theod. de competitionibus.*

10 Origo delictorum præcidenda.

11 Vacantia bona, fisci, Reip. peti à principe non possunt: pœna constituta in quæstorem qui ejusmodi petitioni subscripserit: Comiti rerum privatarum si insinuaverit: Memorialibus Quæstoris, si hujusmodi rescriptum perscripserint, aut curaverint perscribi: Palatinis, si eorum interventu apud Comitem rerum privatarum instructa, vel insinuata hujusmodi petitio fuerit.

12 Vacantia bona dicuntur ejus, qui intestatus mortuus est nullis propinquis relictis. 13 Al. *deest.* al. *quæ quamve.* 14 Al. *sed.*

15 Quæstor sacri palatii petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat, *ut hic.* His autem verbis subscribebat. *Quæstor legi hac die.* & hæc subscriptio sequebatur subscriptionem principis.

16 Comes rerum privatarum, Judex & gubernator privatæ principis substantiæ de quo dictum ℣. *de officio comitis rerum privatarum & ℣. de fide & jure hastæ fiscalis. l. ult. ℣. tit. prox.* 17 Nominis.

18 Fient. 19 Memoriales qui, vide ad *l. ult. ℣. de prox. sacr. scr. ubi dixi.* 20 Palatinorum interventu petitiones insinuabantur apud Comitem rerum privatarum. 21 Civiles pecunias rerum publicarum, vel civitatum deputatas annonis civilibus vel operibus publicis, vel salariis professorum aut medicorum, *l. quia plurimæ* 19. ℣. *de operibus publicis.* (vide *Cassiodor. lib.* 9. *formula de competitoribus*) principes ipsi quodammodo sibi vindicabant, & per actores publicorum tributorum tractabant, sed non boni: ut & colligi potest ex *Novell.* 128. *c.* 15. 22 Vel ad. 23 Pragmaticæ, adnotationis, oraculi & mandati differentia. Pragmatica fit solenniter de sententia consilii, suggestione aliena, precibus alienis: Adnotatio vero breviter fit adnotato ad libellum principis nomine: Oraculum, simplex est jussio, subnotata à quæstore solo, vel magistro scriniorum: Mandatum vero circa suggestionem aut libellum datur. *Cujac. hic.* 24 Al. *quodcunque.*

TIT. XIII.

DE[25] HIS, QUI SE DEFERUNT.

Gravatus tacite de restituendo non capaci, si se deferat, lucratur tertiam, uxor vero defuncti non capax se deferens, lucratur dimidiam: & facta divisione habebit optionem, occultantes vero legitime puniuntur. Bart.

1. Imp. CONSTANTIUS A. Maximo Rationali Hisp. 26.

IS cujus tacitæ fidei commissa fuerit hereditas, statim officio Gravitatis tuæ nunciet, & gesta prodat, & continuo[27] quod actum fuerit, renuntiet: post hanc fidem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quod si ab uxore defuncti istud ad officium[28] devotionis tuæ fuerit revelatum: ipsa etiam [persona[29]] quam defunctus esse voluit heredem, si gesta apparuerint[30], tali præmio mancipetur, ut ex omni patrimonio[31] medium consequatur, & cum[32] fisco nostro celebret divisionem: Id etiam habitura privilegium, ut prior eligat[33] optionem[34], & tunc occultator ille gestorum fisci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, ac fisco vindicato, in insulam deportetur. Dat. Id. Mart. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

25 X. *C. Theod.* 11. *l.* 1. *in pr. ff. de jure fisci.*

26 *C. Theod. l.* 1. *tit.* 11. *l.* 10.

27 *l.* 13. §. *extat.* 5. *ff. de jure fisci.* Hinc colligunt, deferentem se & confitentem mitius puniri. vide *Clarum.* §. *ult. q.* 60. *n.* 26.

28 *Officio* in *C. Theod.*

29 Abest à *C. Th.*

30 *Aperuerit* in *C. Theod.* id est, se ipsam detulerit. *l.* 16. *ff. de jure fisci.* 31 *l.* 13. *in pr. l.* 15. *in fin. ff. de jure fisci.* 32 *Eam*, in *C. Theod.* al. *eum.* 33 Fœminæ in divisionibus optionem dari hinc notant: quod passim nec obtinet, nec servatur. 34 Legendum *portionem* ut in *C. Theod.* Cont.

TIT. XIV.

SI LIBERALITATIS IMPERIALIS SOCIUS SINE HEREDE DECESSERIT[35].

1. Imp. CONSTANTINUS[36] A. ad Mygdonium Castrensem Palatii[37].

JUBEMUS, ut si[38] quis forte ex his quibus communiter[39] à nobis aliquid donatum sit, nullo herede relicto decesserit: ad[40] consortem potius solatium, quam ad personam aliam pars decedentis perveniat. Dat. 41 XII. Kal. April. *Antiochiæ*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. CONSS. 315.

35 In *C. Theod. lib.* 10. *tit.* 14. inscribitur, *Si petitionis sociter.* Cont. Verum id ita mutavit Justinianus, aut potius Tribonianus, quod petitiones non liberalitates sint sublatæ.

36 Alias Constantius Orioni Com. R. P.

37 Ex *C. Theod.* 10. 14. 1. & 2. *Cont.* 38 Si duobus princeps res aliquas donaverit, & alter ex ipsis absque herede decesserit, pars ejus alteri adcrescit. *Synops. Basil.* 47. *tit.* 3. *ex lib.* 56. *tit.* 7. *c.* 15. & 1. *Harmenop.* 1. §. 18. 39 *Qui communi nomine donatum aliquid à nostra impetraverunt clementia, &c.* in *C. Theod.* quam vide & conf. 40 Donatum ab imperatore pluribus, si qui ex iis decesserint nullo herede relicto, solidum sit superstitis, excluso fisco, *ut hic.* Et tamen in feudo aliud admissum. Nam si duo fratres simul feudum adquisierint, superstes frater defuncto fratri non succedet. 2. *Feudorum* 1. §. *fin autem, &c. Feudorum* 17. Cur tam varie? Hæc lex ad meras liberalitates refertur, quæ ad donatorem numquam recurrunt: Feudi liberalitas non certis modis est mera, quia ad dominum recurrit, multaque ex feudo jura, & commoda dominus habet. *Goth.* Vid. Gudelin. *de Jure Novissf. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 26. Petr. Heig. *part.* 1. *quæst.* 13. *num.* 64. 65. ANS.

41 XV. *Kal. Jul. Mediolani Philippo, & Sallia Conss. C. Theod.*

TIT. XV.

DE THESAURIS[42].

Quærere thesaurum in proprio omnibus licet, in alieno vero suo nomine nullo modo licet. Bart.

1. 43 Imp. LEO A. Eutychio P. P. 44

NEMO[45] in posterum super requirendo in suo, vel alieno loco thesauro, vel super invento ab alio, vel à se, effusis precibus pietatis nostræ benignas aures audeat molestare. †. Nam in *suis* quidem locis unicuique dummodo sine sceleratis, ac puniendis sacrificiis[46], aut alia qualibet arte legibus odiosa thesaurum (id[47] est condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia[48]) quærere, & invento uti, liberam tribuimus facultatem: ne ulterius Dei[49] beneficium invidiosa calumnia persequatur: ut[50] superfluum[51] sit hoc precibus postulare, quod jam lege permissum est: & imperatoriæ majestatis videatur prævenire[52] liberalitas postulanda. †. In[53] *alienis* vero terrulis nemo audeat invitis, immo[54] nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari. Quod si[55] nobis super hoc aliquis crediderit [esse] supplicandum, aut præter hujus legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit, [totum] hoc locorum domino reddere[56] compellatur, & velut temerator legis saluberrimæ puniatur. †. Quod si forte, vel arando[57], vel alias terram alienam colendo, vel quocunque casu, non studio perscrutandi, in alienis locis thesaurum invenerit: id quod repertum fuerit, dimidia retenta, altera dimidia data, cum locorum domino partiatur. Ita enim evenit, ut unusquisque suis fruatur, & non inhiet[58] alienis. Dat. VI. Id. Octob. LEONE juniore A. CONS. 474.

42 Vid. quæ scripsi ad Novellam Leonis 51. §. *thesauros* 39. *Inst. de rerum divis. Form.* 2. *select.* 62.

43 Al. *Impp. Leo & Zeno Epinico Consulari.*

44 Al. *Zeno & Leo Augusti Epinico Conss.*

45 Hæc lex corrigit eam quæ est in *C. Theod. eod. tit. quæ quartam tantum inventori tribuit.* Cont.

46 Sacrificiis factis thesaurum quærere non licet. vide quæ notavi ad *l.* 1. ℣. *de paganis, & sacrificiis. l.* 13. *ff. de sicar.* Modos quærendi refert Wierus 9. *c.* 10.

47 Thesaurus est condita ab ignoratis dominis tempore vetustiori pecunia, *ut hic*: adde *l.* 31. *in fin. ff. de adq. rer. dom. Cassi.*

48 *Monilia*, in *C. Theod.* 49 Thesaurus Dei beneficium, *ut hic.* Fortunæ donum. *l.* 63. §. 1. *ff. de adquir. rer. dom.* 50 Al. *cum.* 51 Superflue à principe petitur quod jure permittitur. 52 Al. *pervenire.* 53 Thesauri inveniendi causa nemini licet agrum alienum invito domino ingredi, *ut hic*: Et tamen Lapidicinam aut metalla possum eo invito, in ejus fundo quærere. *l.* 3. *l. quosdam* 6. ℣. *de metallariis.* Cur tam varie? Publica utilitas metalli inventione continetur, thesauri Privata: adde *Corsetum singulari expensa: l.* 16. *ff. de servit. rust. præd. l.* 3. §. *plane. ff. de adq. rer. dom.* §. *plane. Inst. de rerum divis.* 54 Legendum, *id est, nec volentibus.* 55 Rescripto etiam principis nemo in alieno thesaurum quærere potest. 56 Cedere. 57 Thesaurus arando repertus in alieno fundo pro dimidia parte fit inventoris: pro altera fundi domini. adde *Forner.* 2. *select.* 26. adde *l.* 63. §. *quod si creditor* 4. *ff. de adq. rerum dom.* 58 Immineat.

TIT. XVI.

DE ANNONIS[59] ET TRIBUTIS[60].

Pars const. 1. ex *lib.* 56. *Basilicorum.*

Αἱ χολέξουσι τὸ λοιπὸν ἀννωνᾶι, κὴ αἱ κεφαλιπόνᾳι, τῷ δημοσίῳ διεκδικείσθωσαν, κὴ μὴ ἀμφισβητείσθωσαν παρὰ τῶν δρχόντων ἑτέρων, ἢ εἰς δημόσια ἔργα δίκα ἢ εἰς τόπα, κὴ τὴν δόσιν, κὴ τὰ τέρπον ⁊ δαπανήματον διορίζοντον· ἀλλὰ μηδὲ ὑπὸ ⁊ δημοσίᾳ κανόνον εἰς ἰδιωλικὴν, ἢ δημόσιον ἔργον ὕλαι μεταφερεσθωσαν, ἢ εἰς ἀγορασίαν ὑλῶν χρήματα διδόσθωσαν ἀνδ δείᾳ τύπᾳ, ⁊ ἀφαιρούνον· οὔκοθεν τὸ δημόσιον πληρέντον κὴ ⁊ ἀσφόρᾳ σκευὶς βαρυπάτοις ἐπιμοίοις ὑποκειμένᾳς.

59 Equis, vestibus.

60 Annonæ, in speciebus constitunt, veluti frumento, vino, &c. Tributa in corporibus, veluti auro, argento, ære, &c. *Cujac.*

61 Vacantes annonæ, sunt annonæ magistratuum defunctorum sine successore: cujusmodi annonæ, ut & cetera bona vacantia, ad fiscum legibus caducis redibant. *l.* 1. *C. Theod. de annonis civilibus.*

62 *Ex collectione Ant. Aug.*

63 Vacantes annonas (de quibus paulo supra diximus) magistratus non possunt sine sacra forma fisco præcipere, & vel aliis, vel operibus publicis addicere.

64 Fiscalis canonis materiam vel pecuniam judex non potest in ulla opera etiam publica transferre.

Onus æris alieni est personale: & ideo inter heredes dividitur pro hereditariis portionibus. Onus annonæ & tributorum est reale: & prout quis possidet, & fructus percipit, oneratur. Bart.

11. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & Valerianus 65 C. Antiocho.

ÆS[66] quidem alienum pro portione, ex qua quisque[67] defuncto heres extiterit, præstari oportet: annonas autem is solvere debet, qui possessiones tenet & fructus percipit. P. P. SECULARE & DONATO CONSS. 261.

65 Al. *Imp. Decius* A. C. Titio. *Ad cius*

66 In hereditate defuncti hæc duo quoties occurrunt, nempe æs alienum & annonæ publicæ, toties æs alienum ab heredibus omnibus pro partibus hereditariis præstandum, idque ex lege XII. Tabular. Annonæ autem præstandæ ab eo, qui possessiones ipsas tenet, & fructus percipit, *ut hic*, & *l.* 36. *ff. de jur. fisc.* hoc ideo quod æs alienum, personarum, annonæ, rerum onus sint. adde *l. Imperatores*, 7. *ff. de publicanis.* 67 Unusquisque.

Source : BIU Cujas

Ad onera realia non tenetur quis in plus quam de re possideat. Bart.

III. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Herennio.

INdictiones[1] non personis, sed rebus indici solent: & ideo ne ultra[2] modum earundem possessionum quas possides, conveniaris, Præses provinciæ prospiciet. Dat. P. P. xvii. Kal. Novemb. Æmiliano & Aquilino Conss. 286.

Omnes debent solvere quod princeps imponit, & officiales non possunt augere vel diminuere. Bart.

IV. Imp. Constantin. A. ad Proculianum.

OMnes[3] pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus[4] adscribuntur, nihil amplius exigendi [vel remittendi potestatem esse[5].] Nam si quis Vicarius[6], aut Rector provinciæ aliquid jam cuiquam crediderit remittendum: quod alii remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat. xv. Kal. Jul. Constantino A. iv. & Licino iv. Conss. 315.

Omnes coguntur solvere publicas functiones, cum non sit munus extraordinarium. Bart.

V. Imp. Constantinus A. ad Vranium.

OMnes[7] omnino ad oblationem[8] functionum publicarum[9] oportet urgeri. Lege enim nostra signatum est, *nec esse extraordinaria*[10], *nec vocari quæ solenniter*[11] *à provincialibus devotissimis conferenda sunt.* Dat. iii. Non. Februar. Constantio A. ii. & Constante Conss. 339.

Qui plus fructus colligit, plus solvit, qui minus, minus. Bart.

VI. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Dracontium Vic. Africæ[12].

PRO[13] locis[14] ac proximitate possessionum annonam ad limites[15] transvehi præcipimus. Dat. xv. Kal. Jul. *Mediolani*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

Rescriptum, in quo immunitas conceditur à muneribus ordinariis, non valet. Bart.

VII. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Principium P. P.[16]

IN[17] fraudem annonariæ rei ac devotionis publicæ elicitum damnabili surreptione rescriptum[18] manifestum est, jure[19] non posse vites sortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur[20]. Dat. viii. Kalend. Octobr. *Aquil.* Arcad. A. i. & Bautone Conss. 385.

Ad operandum vel portandum non debet quis longius mitti: sed debet ratio itineris adhiberi. Bart.

VIII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.[21]

NEmo possessorum ad instruendas mansiones[22] vel conferendas species[23] longius[24] delegetur: sed omnes[25] itineris ac necessitatis habita ratione [delegentur[26].] Dat. x. Kal. Jan. *Constantinop.* Arcad. A. i. & Bautone Conss. 385.

Non est faciendum id, in quo plus expenditur, quam de commodo percipitur. Bart.

IX. Iidem AAA. Cynegio P. P.[27]

MEditerraneæ[28] civitates ante[29] à maritimis, & maritimæ[30] [à[31]] mediterraneis onerabantur expensis, ut plus[32] haberet dispendii translatio, quam devotionis illatio. Hoc non solum in præsens, verum etiam in posterum prohibemus, ea lege ut se ultimo noverint supplicio puniendos qui ista commiserint[33]. Dat. iii. Non. Septembr. *Valentiæ*, Honorio N. B. P. & Evodio Conss. 386.

Si utiliter dominus intra tempus hic statutum non solverit tributa, dominio privatur, & ad habentem directum dominium revertitur. Bart.

X. Impp. Arcad. & Honor. AA. Minervio Com. R. P. 34.

OBsistere[35] commodis publicis & statutis[36] necessitatibus non possunt privilegia dignitatum[37]. Unde ut quisque de prædiis[38] emolumentum consequitur, si non is evoluto anni spatio intra sex[39] menses omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorum intulerit cumulum[40]: ad ipsos, qui sunt domini prædii, exactionem volumus pertinere. P. P. in programmate Vari viri clarissimi urbis Romæ, Honorio A. iv. & Eutychiano Conss. 398.

Judicibus negligentibus totum salarium auferetur. Bart.

XI. Iidem AA. Eutychiano[41] P. P.

JUdices[42], quos[43] circa profliganda ærarii[44] nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit: omnia, quæ in administratione positi perceperunt emolumenta[45], reddere compellantur. Dat. iii.[46] Kal. Mart. *Mediolani*, Vincentio & Fravitta Conss. 401.

XII. Imp. Theod. A. Isidoro P. P. Illyrici[47].

ID ab unaquaque[48] provincia censemus expetendum quod ab iisdem nuper esse promissum tua Sublimitas indicavit. Nullus vero[49] de cætero ad possessiones eorum (quod maxime formidant) inspector[50] accedat. Macedonum reliqui exemplum secuti, mediæ quantitatis, ut obtuliſſe noscuntur, tributa suscipiant. Sed & hi[51], qui protestati sunt nihil à se ultra tertiam partem posse conferri[52], illud exolvant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum observabitur[53], sacrosancta Thessalonicensis[54] Ecclesia civitatis excepta: ita tamen, ut aperte sciat propriæ tantummodo capitationis[55] modum beneficio mei numinis sublevandum: nec[56] externorum gravamine tributorum rempublicam ecclesiasticæ nominis abusione lædendam. Dat. vi. Id. Octobr. *Constantinop.* Victore v. Cons. 424.

XIII.

Αὐτοκράτωρ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ἀνθεμίῳ ἐπάρχῳ τῆς πρωτευούσης.

Εἀν μὲ αἴτησῃ ἐπαρχία ἢ πόλις κεφαλαίων λαοξόου τυχικῆς συνηλείας, ἢ ἐπάστου ἢ ἐξαιρετικῶς πεμφθῆναι, ἀναφερέσθω μὲ ἡ δέησις αὐτῶν εἰς βασιλέα, καὶ ἐξ ἐπιλογῆς αὐτὸς ὁ ἐπιτηδείως τὸν πεμπόσθω, ὅρκου πρότερον δοθέντος, ἐάν τι μελλούσῃ ὑπὸ τοῖς ἐπάρχοις, μηδεὶς τύπος διδόσθω ἐπὶ τῷ μέλλουσιν αὐτῷ εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ ἔπαρχοι ἀναδιδείξωσι βασιλέα πάντα τὰ παρ' αὐτῷ ἀναδιδεχθέντα, καὶ ζητηθέντα, καὶ ὕστερος ἰδίως συμφωνεῖν τύπος ὀφείλων πᾶσι τρόποις παραφυλάττεσθαι.

†. Ὁ δὲ καθ' ἑκάστην ἄνθρωπος δέησις τοιούτων συνοίων μὴ ἐπιδιδότω.

†. Μήτε δὲ κεφαλαίου ἢ μείωσις διλυκεῶς ἢ ἀσυκαίρως μήτε ἐποψία μήτε ἐξίσωσις γινέσθω, χωρὶς βασιλικῆς ἐγγράφου κελεύσεως. ἀλλὰ μήτε σπαταλᾶν ποιείτωσαν οἱ ἔπαρχοι ὑστέρους χρόνους ἀσελαμβανόντων τῶν αὐτῶν δρόμων μήτε σίτηρέσια ποιῶν ἀφορολογήτως, ἢ ἄλλως πῶς χρήματα, ἢ μὴ παρεχόμενα τῶν δρόμων, ἢ παρεχόμενα μὲ, ἀφ' ὧν τῶν ἐλλιπῶν ἢ τούτου κομιζομένων σωμάτων αἰτήσωσι, ἢ ἀφ' τὸ πανθλιῶν τῶν αἰτίαν χολάσωσι δι' ὧν παρείχοντο τῶν δρόμων, ἀλλὰ τούτου πάντα ὑπὸ βασιλικῆς μόνης αὐθεντίας γινέσθω καθ' ἑκάστην θεῖον ἐγγράφον τύπον. Οἱ δὲ μὴ τῶν παραφυλάττοντες καὶ τὸ διδόμενον οἴκοθεν ἀποδιδότωσαν καὶ πᾶσιν ἄλλην ζημίαν ὧν ὑποστῇ τὸ δημόσιον. μήτε δὲ ὑπερβάσεις ἢ ἀσθενσμίας ἐπὶ τούτοις ὀφειλομένοις δημοσίοις ἐνδιδότω τις ἢ τὰς νενομισμένας ἀσθενσμίας χωρὶς ἐγγράφου θείας κελεύσεως. Ὁ δὲ τῶν κατ' αὐθεντίαν οἰκείαν ποιῶν οἴκοθεν καθαλλέτω τὰ κεχρεωκημένα τῷ δημοσίῳ. μήτε δὲ πολίτικα χρήματα ὅσα ἢ τοῦ δημοσίου εἰσφέρει ἢ τοῖς πόλεσιν ἀφώρισται εἰς ἑτέρας μεταφερέσθω χρείας ἢ ἀσθενόπους ποιῶν ἀφορολογήτους χωρὶς θείας κελεύσεως. Καὶ ἡ τάξις δὲ τῶν ἐπάρχων εἰ μὴ πάντα τὰ ἀσελεχόμενα τῇ ἀμαπάξῃ τούτου ἀφυλάξῃ καὶ διαλάξῃ τοὺς ἐπάρχους, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εἰ πειθόμενοι τάξεις αὐτοῖς καὶ οἱ λοιποὶ δημοσιοῦντες εἰ τοῖς τοιαύτοις κελεύσεσιν ὑπουργήσουσιν, οἴκοθεν διδότωσαν τῷ συμβαίνοντι τῷ δημοσίῳ βλάβῃ καὶ ὡς δι' νόμου καθαφρονήσαντες πεντήκοντα λίτρας ἀσημιώσωσαν.

†. Τελειοῦσι δὲ πάντα τὰ δημόσια εἰσφερέσθω τέ τὰ ἄλλα καὶ τὰ λειόμενα Ἀρμενιακὰ τέλεσι καλάνδαις Ἰανναρίαις καὶ καλάνδαις Μαΐαις, καὶ ὡς τῷ πέλῃ τὰ ἐπινεμήσεως ἐξίσων τελῶν μερῶν διαιρεμένων τὰ δημοσίων καὶ μυνδρικῆς κανονικῆς σὺν τῷ μέσῳ γινομένης καὶ σωμέλων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ Ἀρμενιακὰ τέλεσμα σὺν δυὸ καθόλου σωμέλεσι τοῖς πάσι σωμελεῖσι ἔξεσι τοῖς πάσι σωμελεῖσι βέλου) τῶν ἀσθέρων σωμήσιον ἀσθμῶν καὶ σὺν δυὸ καθόλου ἀνὰ ἥμισυ καθάλλειν. καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ σὺν τῷ Σεπτεμβρίῳ τὰ μελλόσης ἐπινεμήσεως καθάλλειν. Εἰ δὲ καὶ τελειοῦσι βέλου) τὰ Ἀρμενιακὰ δημόσια καθάλλειν, ἐχέτωσαν τὰ Σεπτεμβρίου μέλλα τὰ μελλόσης ἐπινεμήσεως ὑστέρησιν αὐτοῖς δεδομένον. τὸ δὲ ἀπεσταλμένον τῷ σωμέσιν εἰσφερέσθω σὺν τῷ ἀσθενοιμίῳ ἐκφύσῃ ἐπινεμήσεως, ἐπειδὴ τῶν δηλοῖ καὶ ἡ ἀσθενοτάξις αὐτῶ. Dat. Kal. April. Paulo V. C. Cons.

Imp. Anastasius Anthemio P. P.

SI provincia vel civitas *relevationem*[57] *petat animalis*[58] *functionis*, vel *inspectorem aut perequatorem*, referatur petitio ad principem ejusque arbitrio idoneus mittatur, prius jurejurando præstito: ex cujus tamen relatione facta præfectis prætorio non aliter forma ulla detur, quam si præfecti ea omnia, quæ ab eo didicerunt & quæsierunt, principem edocuerint, atque ita sacra proferatur forma modis omnibus observanda.

†. Privati[59] autem iis de rebus preces ne porrigant.

†. Nec relevatio vel deminutio perpetuo, vel ad tempus, nec inspectio, nec peræquatio fiat aliter, quam ex scripta jussione principis. Sed neque præfecti delegationes faciant pro tempore præcedenti, neque annonas, vel pecunias quibusdam seorsim addicant, non præstitas initio, vel postea defectas causæ præstationis accipientiumve corporum defectu: verum hæc omnia fiant ex sola auctoritate principis scripto comprehensa: quod qui non observarint, & data, & omne damnum, quod fiscus senserit, ei de suo resarcient. Is etiam, qui debitoribus fisci dederit dilationes, præscripseritve terminos alios quam legitimos sua auctoritate sine jussione principis, quæ debentur fisco de suis facultatibus exsolvat. Sed neque pecunias civiles fisco inferendas, vel civitatibus deputandas, in alios usus transferat, vel quibusdam personis deputet sine auctoritate principis. Et officium præfectorum nisi omnia, quæ constitutione continentur, observaverit, instruxeritque præfectos & præsides provinciarum, obsequentiaque illis officia, & cæteri, qui res fiscales tractant, nisi iis jussionibus[60] paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabunt, & legis contemptores quinquaginta lib. auri multabuntur.

†. Tripertito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam, quæ Armeniaca vocant, videlicet Kalendis Januariis, & Kalendis Majis, & ad finem indictionis, in tres æquas partes divisa, nulla in medio collatoribus innovatione facienda. Quia vero Armeniacorum tributorum præstatio duobus pensionibus dividitur, liceat collatoribus si velint, priorem consuetudinem huic constitutioni præferre, & duabus pensionibus solvere, & aliud dimidium Septembri[61] futuræ indictionis. Quod si velint tripertito solvere, habeant ad dilationem totum Septembrem mensem futuræ indictionis. Ante missum vero, ut convenit, inferant in exordio cujusque indictionis: nam & hoc ejus significat appellatio. Dat. Kalend. April. Paulo V. C. Cons. 496.

---

1 Τὰ ὀνόματα τίθεται, &c. Tributa publica, non personis, sed rebus indicuntur. Operam itaque dare præsidem provinciæ convenit, ne quisquam eorum nomine, quæ non possidet, conferat. 56. *Eclog.* 8. *c.* 3. de Indictionibus vide infra titulum *de Indictionibus.*

2 Tributa & collectæ imponuntur pro quantitate patrimonii, & facultate uniuscujusque possessoris, & sic per æs & libram. *Rolandus à Vall.* 1. *cons.* 66. *num.* 15.

3 *C. Theod.* 11. *tit.* 1. *l.* 1. §. *ideoque omnes pensitare.*

4 Tributorum & annonarum modus manat à principe: ideoque neque plus, neque minus iis exigi debet à Vicariis Præfecti prætorio, aut præsidibus. adde *l.* 3. §. *illud.* ℣. *de canone largition. alium tit.*

5 Inclusa absunt à *C. Theod.* & *lib. quib. veter.* eaque delenda esse existimat *Cujac.*

6 *Vicarii* hi erant præfectorum prætorio, dixi ad *l.* 1. §. 4. *ff. de legat.* 3.

7 *l.* 1. ℣. *de imm. nemini concedenda.*

8 *l.* 5. *C. Theod. eod. tit.*

9 *Oblationem pecuniarum*, in *C. Th.*

10 Extraordinaria munera vocantur, quæ non sunt solennia, id est, consueta seu conferri solita.

11 *Specialiter*, in *C. Theod.*

12 *l.* 11. *C. Theod. eod. tit.*

13 Annonæ militaris conferendæ & transferendæ ad limites onus, proximis possessoribus imponi debet. *l.* 8. ℣. *eod. l.* 4. ℣. *de erogat. militaris annonæ.*

14 *Loco*, in *C. Th.*

15 Al. *limitem*, ut in *C. Theod.*

16 *l.* 20. *C. Theod. eod.*

17 Qui in fraudem commodorum publicorum à principibus rescriptum impetraverit, nullum ex eo sentiat emolumentum. Omnes enim publico conferre debent. *Synops. Basil. l.* 54. *tit.* 7. *&* *l.* 56. *tit.* 8. *cap.* 7.

18 Rescriptum impetratum, ut ne quis tributum solvat, nullius est momenti: est enim adversus utilitatem publicam.

19 Al. *deest.*

20 Tenear.

21 *l.* 21. *C. Theod. eod.*

22 Mansiones quid, vide in *l.* 2. ℣. *de lucris advoc. ut. ubi dixi.*

23 Hic omissum est aliquid quod legitur in *C. Theod.*

24 *l.* 6. ℣. *eod. l.* 9. ℣. *eod. l.* 2. ℣. *de privilegiis domus Augustæ.*

25 *Omnis*, in *C. Th.*

26 Abest à *C. Th.*

27 *l.* 22. *C. Th.*

28 Mediterraneæ civitates, à mari & fluminibus remotæ. Cicero *Verrina de supplicis.* Centuripinos homines maxime mediterraneos: quibus opponuntur maritimæ & ripenses, mari & fluminibus propinquæ.

29 *Antea, uno verb. in C. Theod. & quib. mann.*

30 Tributa collata à mediterraneis civitatibus, non transferunt maritimæ, aut ripenses & è contra: juste: ut quorum sit collatio, eorundem sit transvectio. adde *l.* 8. ℣. *eod.* & breviter translatio tributorum, quæ plus habet dispendii quam lucri vitanda est.

31 Deest à *C. Th. & quib. lib.*

32 Expensa non admittitur, quæ rem ipsam absorbet. adde *Corsetum singulari expensæ.*

33 *Datum* III. *Non. Septemb. Valentiæ, Honorio N. P. & Eudoio Consſ.*

34 *C. Theod. eod. l.* 25.

35 Nemo privilegium dignitatis prætexens non conferat: sed omnes pro eorum, quæ possident, prædiorum rata, pensiones solvant. *Syn. d. l.* 54. *c.* 10. *& dict. l.* 56. *tit.* 8. *c.* 10.

36 Statutæ necessitates, canonicæ & ordinariæ.

37 Dignitas non excusat à muneribus, seu tributis ordinariis. *l.* 4. ℣. *de exact. trib. l.* 3. ℣. *de episc. & cler.*

38 *In C. Theod. deest* de, *& legitur* prædii.

39 Tributa non solvente colono, vel emphyteuticario, uti oportet, dominus prædii, etiamsi in dignitate positus sit, convenitur, non quidem statim: sed post sex menses ab anno cujus indictiones colonus debet.

40 Vid. *l.* 13. ℣. *de omni agro deser.*

41 Adriano.

42 Id est, præsides.

43 Vid. *l.* 6. ℣. *de exactorib. trib.*

44 Ærarii compendia appellat annonas, & tributa.

45 In tributis exigendis negligens provinciæ præses, salaria sua amittit. hic enim emolumenta, nihil aliud quam annonæ, & capita. *l.* 6. ℣. *de censib.*

46 *Al.* XIII.

47 *Ex eod. tit. l.* 33. *C. Theod.* De duplici Illyrico orientali & occidentali, vid. *Cujac. hic.*

48 Tributum à quaque provincia promissum, ita ab ea præstandum est, uti promissum est.

49 *Ut vero nullus*, in *C. Theod.*

50 Inspectores hi peræquatores: quorum munus tributa adæquare.

51 Vet. *Achivi*, quod legisse videtur Accurs. & sic legitur in *C. Theod.*

52 Conferre.

53 *Observanda*, in *C. Theod.* ex quo hic quædam detracta sunt.

54 Vid. *l.* 8. ℣. *de sacros. eccles.*

55 Al. *cautionis.*

56 Tributorum vitandorum causa non licet abuti nomine ecclesiæ. vid. *l.* 1. ℣. *de collegiat.*

57 Capitationis relevatio fit à nullo alio, quam principe. Est vero relevatio κεφαλαίου.

58 Animalis functio pecunia pro capite. dixi ad *l.* 23. *in fin.* ℣. *de agric. & censit.*

59 Capitationis relevationem à principe privatus petere non potest: Respublica vel provincia potest.

60 Ἐκβύγιος. Sunt autem ἐκβύγια dispositiones P. Prætorio, ut *l. ult.* ℣. *de exact. tribut.*

61 Indictiones incipiebant mense Septembri, *ut hic.* dixi *l.* 1. ℣. *de militari veste.*

62 Indictionum rationem & formam hic Titulus præbet: superior vero est de his, quæ indicuntur: nam indictiones nihil aliud sunt quam annonæ, vel tributa. *l.* 3. ℣. *tit. prox.* annonaria & tributaria functio omnium possessionum. Plinius ad Trajanum, *Tres novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt.* adde *l.* 7. *ff. de publicanis. Cassiod.* 4. *Var.* Porro indictiones initio anniversariæ: post indictionis numerus ad quindecim annos redactus sub Theodosio magno, *ut Cedrenus*, aut potius sub Constantino magno, *ut Onuphrius* observavit. A Septembri mense incipiebant. vid. *l.* 1. ℣. *de militari veste.* unde dictæ, vide *Cedrenum & Onuphrium.* De Æra ab Augusto constituta. adde *Isid.* 5. *c.* 26.

63 *l.* 2. *C. Theod. eod. tit.*

64 *Ex titulo*, in *C. Theod.*

65 Al. *superindicto.*

TIT. XVII.

DE INDICTIONIBUS[62].

Indictio munus ordinarium est: & ideo ab hac indictione excusantur qui à muneribus excusationem habent. Bart.

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. P.[63]

OMnes omnino quocunque titulo[64] possidentes, quod delegatio superindicti[65] nomine videtur amplexa, velut canones

Source : BIU Cujas

1 *Canonem*, in *C. Theod.*

canones [1] cogantur inferre [2]: ut ne qua sit dubietas, hac aperte definitione decernimus, ut id potius *canonis* vocabulo postuletur. Nulla [3] igitur domus vel sacri patrimonii vel emphyteutici juris, vel hominum privatorum, etiamsi privilegium aliquod habere doceatur [4], ab hac necessitate sejuncta sit: quæ [5] jam non extraordinarium, ut hactenus, sed ipsis facientibus [6] *canonicum* nomen [7] accepit. Dat. VII. Id. Januar. *Ravennæ*, THEOD. A. VII. & PALLADIO Conss. 417.

Ante tempus solutionis debet singulis provinciis notificari, ut se præparent ad indictionem solvendam. Bart.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Dario P. P [8].

PArticulari delegationum [9] notitia, ante indictionis exordium singulis transmissa provinciis, collationis modum à possessoribus multo ante prospectum, devotionis [10] solitæ, non subitis calumniis [11] tua Sublimitas faciat imputari: ut & provincialibus subeundi dispendii [12] necessitas auferatur, & Officiis inferendi damna licentia denegetur. Dat. V. Kal. Septembr. *Apamiæ*, ISIDORO & SENATORE Conss. 436.

2 Al. addit, &c.

3 Superindicto, ab hoc speciali, impetrato ab Honorio & Theodosio ne quidem Ecclesia reive privata principis excipitur. adde *l. 1. ff. de immunitate nemini concedenda.*

4 *Doceantur*, in *C. Theod.*

5 Delegationis forma ante indictionis tempus præmittenda. *Novell. 128. c. 2.*

6 Al. *nobis facientibus*, sed prave. *Cont.*

7 Calumniæ species est exigere antequam præmoneas, vide Doctores in *l. 3 ff. de servi. Urban.* 8 *l. 4. C. Th. eod. tit.*

9 Extraordinarium, ordinarium fieri potest: & lex specialis sequens tollit privilegium speciale præcedens: vel sic, indictio munus ordinarium est, ideoque ab indictione non excusantur, qui immunitatem, seu excusationem à muneribus consecuti sunt. 10 Sic legitur in *C. Theod.* & omnibus *lib. manuscr.* legendum tamen, *devotioni existimat.* Cujac. 11 Nomine mutato mutatur nominis effectus. *l. à nullo. 4. ff. de feriis, l. ult. in fin. ff. de inoff.* 12 *Dispendia*, in *C. Theod.*

TIT. XVIII.

DE SUPERINDICTO [13].

13 Id est, indictionis augmento. *Cont. l. 3. C. Th. de collat. fund. patrim. superindictium* dicitur: & Ammiano 27. *indictionale augmentum*: & ab Athalarico *augmentum*. Goth. Aliud est superindictio, de qua vid. Rævard. *lib. 5. variar. cap. 7.* ANS.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Proconsl. (VV. [14] CC.) & omnes Rectores [15].

NIHIL superindictorum [16] nomine ad solas Præfecturæ literas quisquam provincialis exolvat: neque ullius omnino indictionis titulus etiam solennis immineat, nisi [17] cum [18] nostro confirmata judicio, & imperialibus nixi [19] præceptis, Sedis amplissimæ deposcat indictio, & cogat exactio. Dat. [20] XVIII. Kalend. Jul. *Mediolani*, ANTONIO & SYAGRIO Conss. 382.

14 Vicario. 15 *C. Theod. 11. 6. 1.* 16 Superindictum solus princeps imponit non præfecti Prætorio. 17 Superindicti delegatio à principe emittitur: tum insinuatur apud acta P. Prætorio: deinde mittitur ad Præsides, ut exigatur. *Novell. 128. c. 10.*

18 *Cum*, in *C. Theod.* 19 *Nexa*, in *C. Theod. & quib. lib.* 20 Al. *Kal. 7. Jun.*

TIT. XIX.

DE EXACTORIBUS [21] TRIBUTORUM.

Exactores non debent exigere nisi eos, qui in brevibus continentur, seu ex actis à tabulario sibi datis. Bald.

I. Imp. CONSTANTIN. A. [22] Ad Ælianum Proconsulem Africæ.

DUCENARII [23], & Centenarii [24] sive Sexagenarii [25] non prius debent aliquem ex debitoribus convenire, quam à tabulario [26] civitatis nominatim breves accipiant debitorum: quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet. Dat. Kal. Novembr. *Treveris*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. Conss. 315.

Pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus: nec novitates aliquas pati in persona. Bart.

II. Idem A. ad Populum [27].

NEmo [28] carcerem, plumbatarumque [29] verbera [30], aut pondera, aliaque ab insolentia Judicum reperta supplicia, in debitorum solutionibus, vel à perversis, vel ab iratis judicibus expavescat. Carcer pœnalium [31], carcer hominum [32] noxiorum est, [&] Officialium, & cum [33] denotatione eorum Judicum quorum de officio certiores [34] esse debebunt, qui contra hanc legem admiserint. Securi juxta Præsidem [35] transeant solutores [36]. Vel certe si quis tam alienus ab humano sensu est, ut hac indulgentia ad contumaciam abutatur: contineatur aperta & libera & in usum [37] hominum instituta custodia militari. Si [quis [38]] in obdurata nequitia permanebit: ad res ejus omnemque substantiam exactor [39] accedat: solutionis obsequio cum [40] substantiæ proprietate suscepto: Qua facultate præbita [41] omnes fore credimus proniores ad solvenda ea, quæ ad [42] nostri usum [43] exercitus pro communi salute poscuntur. Dat. Kalend. Februar. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO CC. Conss. 320.

Qui debitorem captum eximit, ad id, quod fisco & privato debebatur, tenetur. Bald.

III. Imp. CONSTANTIUS A. Nemesiano V. P. Com. Larg.

QUotiens [44] quis & privati [45] debitor invenitur, & fisci: abreptus ab uno Officio [46], teneatur ad universi [47] debiti solutionem. Qui eum abstulit, coërceatur [48]: ac totius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem avellendum subtrahendumque [49] crediderit. Dat. IV. Id. Maji, *Nizibi*, AMANTIO & ALBINO Conss. 345.

IV. Idem A. ad Eustathium P. P. post alia.

ACtores [50], cæterique rei privatæ [51] nostræ, ad solutionem specierum solennium debiti [52] vigoris auctoritate cogantur: ne provinciales rei privatæ nostræ fatiget [53] immanitas [54]. Dat. VIII. Id. Mart. P. P. *Romæ*, LIMENIO & CATULLINO Conss. 349.

V. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino, P. P.

APparitores [55] quicunque [56] in collationem [57] auri præcepti fuerint Officii sui adhibere servitium: titulorum [58] debita [59], & collationum summas relationis suæ fide [60] & adnotatione perscribant: sitque ex Officialis [61] instructione Officium conscium, quid exactum, quidve perlatum [62] esse videatur: ne longinqui itineris diversitate susceptor abductus, & Curiæ [63] suæ desit, & rei familiaris detrimenta sustineat. Dat. prid. Idus April. *Constantinopoli*, THEODOSIO A. IV. & ABUNDANTIO Conss. 393.

Ad petitionem exactorum cogitur præses facere exactionem. Bart.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro P. P.

IN fiscalibus debitis, hoc est annonariis, cæterisque titulis, qui ad arcam [64] eminentissimæ pertinent [65] Præfecturæ: necnon in his debitis, quæ Rationale [66] usurpat officium, Rectores provinciarum constringantur: & [67] eos [68] necessitas maneat exigendi, à quibus exspectatur auctoritas. Dat. VIII. Kal. Jul. *Mediolani*, HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO Conss. 398.

VII. Iidem AA. Hadriano P. P. [69]

MIssi Opinatores [70], (id est, exactores militaris annonæ [71]) cum delegatoriis [72] judicibus [73], eorumque officiis insistant, ut intra anni [74] metas id, quod debetur, accipiant: nihil sit his cum possessore commune: cui non militem, sed exactorem, si sit obnoxius, convenit imminere. Judices itaque, qui provinciales passi fuerint Opinatoribus delegari, ejusdem quantitatis duplex pœna retinebit: & apparitores ex quolibet officio sententiam deportationis excipient, si per semet exigendos voluerint delegare militibus: & Curiales temporale manebit exilium, si eos quos solenniter exigere consueverunt, Opinatoribus putaverint esse tradendos [75]: cum Judicem oporteat inquirere debitores, Tabularios [76] fideliter providere [77] nomina debitorum [78]: [& 79] apparitores sive curiales, consuetudine servata regionum, convictis debitoribus imminere: ut perceptis congruis emolumentis Opinatores impleto anno ad proprios numeros valeant remeare: Qui si ultra [80] annum protracti fuerint, Judices eorumque officia absque ulla mora de proprio cogantur exolvere militibus quod debetur, ipsis adversus obnoxios repetitione servata. Quod si ad nos aliqua de rectentis ab Opinatoribus [81] querela pervenerit [82], in duplum ab his protinus exigetur: ut partem debitam miles, reliquam fiscus accipiat. Judicibus quoque eorumque Officiis eatenus subvenimus, ut in contumaces debitores cujuslibet dignitatis auctoritatem suam exerant [83]: at si [84] impudenter solutio differatur: actores [85], procuratores, eorumque [86] prædia persequantur: de eorum quoque nominibus [87] ad nostram scientiam relaturi. Dat. III. Idus Julii, *Mediolani*, VINCENTIO, & FRAVITTA [88] Conss. 401.

Si domus Imperialis, vel Ecclesia res tributarias licite emerit & tributa non solverit, ea res ei auferatur. Bart.

VIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato P. P.

SI [89] divina domus, aut quælibet alia cujuscunque dignitatis atque fortunæ revera fundos extra [90] metrocomias [91], non patrocinii [92] gratia, sed emptionis jure, vel quolibet alio titulo legitimo possederint, & non impositas reipublicæ functiones agnoverint, quemadmodum prior dominus dependebat, omnibus modis possessiones eorum publico [93] vindicentur, & Curiæ [94] ejusdem civitatis sub qua vincti [95] sunt, assignentur [96]: ut publicis commoditatibus circa tributarias functiones undique nostra provisione videatur esse consultum. Dat. Kal. Septembr. ANTHEMIO A. II. Cons. 468.

ι'. Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος, Ἀνθεμίῳ ἐπάρχῳ τ῀ πραιτωρίων.

IX. Imp. ANASTASIUS Anthemio P. P.

ΙΝα μὴ πολλῶν ἀπαιτέντων τὰ δημόσια καὶ οἱ σωλεκτεῖς βλάπτωσιν καὶ αὐτὸς ὁ δημόσιος λόγος εἰς μόνος κανονικὰς εἰς ἐκάστην ἐπιρρίψει ὀκ ἔχ῀ φορὰς πεμπέσθω σκελνὶς, ὀφείλων κομίσηται τῶν ἐξάνυσιν τ῀ κεχρεωστημένων πάντων τ῀ ἰδίῳ σκελνίῳ· Ἐξπελσθῆς μὰ τοι μὴ πεμπέσθω εἰ μὴ μ῀ παραδῶμεν τ῀ ὁρισμένης προθεσμίας καὶ ἑτέρᾳ μείονος. τότε ὁ χρέων ἀφ῀τέχοντος πεμπέσθω ὁ ἐξπελσθῆς προσιμωρίᾳ, καὶ ὁ ἄρχων, καὶ τ῀ πόλεως αὐτ῀, καὶ ὁ κανονικὰς ὡς τ῀ εἴκην τ῀ μὴ ἀπαιτηθέντων χρημάτων, καὶ ὡς τῶν ῥαθυμίας ποσότης, ὥστε τ῀ αὐτὸν ἐξπελσθῆναι, καὶ τὰ λοιπαζόμενα δημόσια, καὶ τὸ προσῆκον μεθοδεύειν μόνῳ ὁ τ῀ ἄρχοντι καὶ τ῀ πόλεϊ καὶ τ῀ κανονικαρίῳ ὁ ἐξπελσθῆς ἐπικείσθω ἀφαιζομένης αὐτῷ ὧν ὠφείλου-

NE [97] exactorum multitudo cum fisci rationibus tum collatoribus damnum adferat, unus tantum in singulas provincias ex competenti scrinio canonicarius [98] mittatur, qui eorum, quæ proprio scrinio debentur, exactionem urgeat: compulsor [99] plane non mittatur, nisi post diem, quo solvi debuit, & hoc amplius mensem [100] alterum. At eo tempore elapso compulsor mittatur, qui non tantum reliqua fiscalia, sed & pro modo culpæ multam à præside, & officio ejus & à canonicario [101] exigat. Soli autem præsidi, & officio, & canonicario compulsor immineat, & pro ratione provinciæ: atque itineris spatio solarium ab eis ferat, per quos factum est, ut mitteretur. Verum alius compulsor nequaquam mittatur, nec alius quisquam. Si tamen præfecti ex usu esse existi-

21 *Exactionibus*, in *C. Theod.*

22 Ad Ælianum proconsulem Africæ post alia, *l. 1. C. Theod. eod.* Cont.

23 De Ducenariis & Centenariis, vide in *l 5. ff. de princ. agentium in rebus.*

24 Ducena & centena dignitates sunt in schola agentium in rebus & in officio sacrarum largitionum. vide hic *Cujac.*

25 Ducenarii & centenarii non prius exigere fiscales pecunias debent, quam breve debitorum à tabulario sit confectum.

26 De tabulario dixi ad *l. 7. ff. eod. l. 2. ff. de numerariis & actuariis.*

27 *C. Theod. eod. tit. l. 3.*

28 Vide *l. 8. §. solent. ff. de off. præsid. Wurms. 1. pract. 28. c. 8.* Goth. Adde Covarruv. *Var. resolut. lib. 2. cap. 1. num. 4. in fin.* Joseph. Ludovici *decis. Perus. 32. num. 1. part. 1.* ANS.

29 Al. *plumbatorum*, quod est verberum genus, de quo vide Prudentii carmina, hic à *Cujacio citata* adde *l. 40. in fin. ff. de decurion.*

30 Ἢ βατάναις τισὶ, &c. Nullus eorum à quibus tributa publica exiguntur, in carcerem conjiciatur, aut tormenta quædam perpetiatur, sed liberæ tantum custodiæ militum tradatur. Quod si contumax esse perseveraverit, tunc in bonorum ipsius possessionem fiscus mittitur. *Syn. Bas. 56. t. 8. c. 17.* 31 *In quib. pœna est.* 32 Al. *omnium.*

33 Id est, & quod non potest, nisi cum infamiæ nota dici officialium, & eorum Judicum qui carceris potestate abutuntur. adde *l. 46. ff. de decurion.* 34 *Coërciti citatiores*, in *C. Theod.*

35 *Juxta eam*, in *C. Th.* quod quidam magis probant. 36 Id est, collatores. 37 Al. *usu*, in *C. Theod. usue*, & postea, *constituta.* 38 Abest à *C. Theod. & quib. lib.* 39 *Cives ejus accedant*, in *C. Theod.* 40 Adde *l. 13. ff. de omni agro deserto.* 41 Al. additur, *exactori*, sed abest à *C. Theod. & vet. lib.* 42 Tributa & annonæ quotannis præstabantur à possessoribus prædiorum, id est, dominis, vel conductoribus. *l. 32. §. 6. ff. de administr. tut.* per causam tuendi exercitus, *ut hic.* 43 Al. *usus.* 44 *Ex lib. 11. tit. 7. l. 5. C. Theod.* 45 Sub. ærarii.

46 Puta à largitionalibus vel privatianis. 47 Fisci debitorem captum jam ab officiali fisci abripere non potest officialis comitis rerum privatarum, tametsi debitor ærario rerum privatarum principis summam aliquam quoque debeat; & è contra officialis fisci, vel comitis sacrarum largitionum debitorem captum jam ab officiali Comitis rerum privatarum abripere non potest. Quod si capiat, tenetur utriusque quantitatis nomine. 48 *Coartetur, vet. & C. Theod.* 49 *Abstrahendumque*, in *C. Theod.* 50 *Ex eod. tit. l. 6. C. Theod.* id est, procuratores & conductores. 51 *l. 10. ff. de annonis & tributis.* 52 Hoc est, manu militari in possessionem. *l. 7. ff. eod.* 53 Vide *l. 1. §. 1. vers. Sed. ff. de collegiatis.* 54 Legend. *immunitas*, ut in *C. Theod.* 55 *Eod. tit. l. 14. C. Theod.* 56 Tributorum exactores acceptorum & reliquorum rationem principali susceptori reddere debent. *l. 3 ff. de execut. & exact.* 57 *Collatione*, in *C. Th.* 58 *Titulus*, sit causa. *l. 1. ff. de apochis publ.*

59 Al. *debitum.*

60 Officialis rationali fides adhibetur.

61 Al. *officiali.*

62 Prolatum, id est, dilatum. al. *prælatum.*

63 Vide *l. 1. ff. de apochis publicis.*

64 De arca Præfecti prætorio dixi ad *l. 22. ff. de cursu publico.* de arca Præfecti urbi, vide *l. 7. §. sexcenti. 4. ff. de advoc. diversf. judicum.*

65 *l. 11. ff. de annonis & tributis.*

66 Rationale officium, rationalis sacrarum largitionum, aut rerum privatarum officiales & rationalium.

67 Al. *additur*, ad. *al.* in.

68 Tributorum exactioni præsides seu rectores provinciarum debent incumbere, *ut hic, l. 11. ff. de annonis & tributis. Novell. 161. cap. 1.* Cassiodorus in formula rectoris provinciæ. *Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio*: hoc Catholici seu procuratoris Cæsaris quoque munus & Proconsulum, Augusti constitutione. *Dion. 53.* adde *l. 1. ff. de offic. Præf. August. l. 1. ff. de col. fundorum fiscalium, l. 1. ff. de ext. & exact Novell. 134. cap. 2.*

69 *Ex l. 16. C. Th. eod. tit.* Cont.

70 Al. *opinatores*, al. *optiones*, sunt autem *Opinatores* milites qui in provincias mittuntur petendæ militaris annonæ causa, *l. 11. & 14. ff. de erog. milit. ann.* ubi dixi.

71 Inclusa non sunt in *text. lib. Aur. & Dion. sed in gloss. interlineari, & etiam absunt à C. Theod.*

72 Al. *dilatoriis.*

73 *l. ult. ff. de coll. fundorum patrimon.*

74 Opinatores intra anni spatium annonas accipere debent. *l. 11. ff. de erogat. milit. ann.*

75 Credendos.

76 Tabularii eorum quæ publico inferuntur & debentur, rationes conficiunt, *ut hic, & l. 1. ff. eod. l. 1. ff. de immunit. nemini. l. 1. ff. de Censib. l. 2, ff. de jure fisci.* Sidonius 4. *Habes procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, tabularium in tributis.*

77 *Prodere*, in *C. Theod.*

78 *Dominorum*, in *C. Theod.*

79 Deest in *C. Th.*

80 Præses in duplum damnatur, qui opinatorem ultra annum protrahit: debet itaque vel de suo intra annum annonas præstare, ac deinde à provincialibus eas repetere: adde quæ scripsi ad *l. 2. ff. de canon. largit. tit.*

81 Al. *optionibus.* 82 *l. ult. ff. de his qui ex publ. ratioc.* 83 Al. *exerceant.* 84 Exactionem intra statutum tempus differens judex vel exactor, de suo cogitur solvere: quod notandum adversus Syndicos: notat Corsetus *singulari extensio.* 85 Actores, procuratores, & conductores fundorum fiscalium manu militari, vel missione in possessionem coguntur canonem inferre. *l. 4. ff. eod.*

86 *l. 12. ff. de omni agro.* 87 Nomina eorum nosse qui inobedientes sunt, principis interest.

88 Al. *Fravitto.* 89 *Pars l. 1. ff. lib. 11. tit. 55. & tit. 53.* 90 Capitationem non præstant Metrocomitæ, *ut hic*: adde quæ dixi ad *l. 1. ff. Ne rusticani ad ullum obseq.* 91 Al. *matrocomias*, ut sit matrocomia mater vicorum: sed nihil plane interest alterutrum dicatur, matrocomias, aut metrocomias. 92 Vide quæ scripsi ad *l. 1. ff. ut nemo ad suum patrocinium.* 93 *l. 13. ff. de omni agro deserto.* 94 *l. 2. ff. eod.* Imo distrahuntur, *l. 1. ff. de cap iendis.* Curiæ addicuntur non invento emptore: vel utrumque indifferens, ut aut bona contumacium distrahantur sine reliquorum onere, aut curiæ addicantur cum reliquorum onere. 95 Al. juncti, *quod magis probat Cujac.*

96 Assignent. 97 Post Canonicarium missum tributorum exigendorum causa compulsor mitti non debet, nisi post mensem à die quo solvi debuit, *ut hic*, sed huic constitutioni derogatur, neque enim post Canonicarium compulsor novo jure mittendus est. *Nov. 128. c. 6.* Et ut Valentinianus ait, *Nov. de ind. reliquorum. 148. c. 2.* Si utilis esse non potuit qui ante porrexit, superfluum est ire alterum æque provincialibus obfuturum. 98 Canonicarii, qui ex scrinio Canonum.

99 Compulsor Græcis ἐξπελσθῆς. Compulsorum nomen post abolitum fuit. *d. Novell. 128. c. 6.*

100 Mensem hic accipi oportet pro triginta diebus, ex contrario triginta dies accipiendi pro mense ut in *l. ult. §. 2. ff. de jure delib. l. ubi lex. 101. ff. de regul. jur.* nonaginta dies pro tribus sexaginta pro duobus mensibus, sic in *l. 3. §. 12. ff. de fruis & legit.* Centum octoginta duo dies mensem septimum attingunt, & ita Hippocrates quodam loco ducentos septuaginta dies pro novem mensibus accipit. Alias tres menses Latine accipiuntur pro diebus nonaginta trib. *l. ult. in fin. pr. ff. de temp. appell.* vid. *Cujac. c. 10. de præs.* 101 Canonicarii sunt palatini qui mittuntur ex scrinio Canonum. vid. *Cujac.*

Source : BIU Cujas

διας ἢ πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τὴν χρεωστῶσαν, ἢ πρὸς τὰ ἀφεθέντα, τὴν ἢ παρεμμένειαν ταύτην ὁ ἄρχων ἐπιγινωσκέτω καὶ ἡ πόλις αὐτῷ καὶ ὁ κανονικάριος, ὡς αἱποι ηὐξημένοι ἔ πεμφθῆναι τ ἐξπελούσιν· ἐξπελούσης ἢ ἕτερ μηδένα πεμπέσθω, μηδὲ ἄλλ τὶς μὴ τ ἐξπελούσιν. Ε'ὰν ἢ νομίσῃ οἱ ἔπαρχοι χρειῶδες εἶναι τὸ ἢ ἕτερον σκέπεμψαι μὴ τ ἐξπελούσιν πὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τούτῳ κραθείτω, καὶ τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ παρεμμένειαν ὁ αὐτ ἔ πεμφθῆναι αὐτὸν παρεχέτω, τυτέστιν ὁ τ ἐπάρχιος ἄρχων καὶ ἡ πόλις αὐτὸ καὶ ὁ κανονικάριος καὶ ὁ ἐξπελούσης. Η' γὰ ἀφαιρεθεῖσα τῷ κανονικαρίῳ ὠφελημένια πᾶσι τοῖς μεῖ αὐτὸν πεμπομένοις ἀπειτηθεῖς δόκει, καὶ μηδὲν πρὸ αὐτέρων μήτε τὰ συνήθεια τ πόλεων, μήτε οἱ σιωσελεῖς ἀναπείθωσιν, εἰ μὴ πλείονες πρὸς ἀπαίτησιν σκεπεμφθείσαν πρὸ σιωμωμένων ἐκάστῃ πόλῃ τ σκεπεμπομένων καὶ μὴ ἀνούντων τὰ δημόσια. Καὶ ὅσοι ἢ γίνοιτ' ἐνλογία τῷ κανονικαρίῳ πεμπεθῶσιν ὥστε δι' αὐτὸ καὶ τούτοις ἀνίεσθ, μὴ αὐξάνεσθ ἢ ἀφ' ἧς τ τῶν ἀφεθεισμένων αὐτῷ ὠφελημένιαν.

§. 1. Ενδεμικὰ[2] nullus accipiat, sed & nomen illud penitus aboleatur.

§. 2. Quod si qua ex parte quis legem transgrediatur, & adversus officia præfectorum, & adversus præsides provinciarum, & officiales eorum, cæterorumque publica tractantium personas, quinquaginta librarum auri pœna constituta esto. Dat. XII. Kal. Aug. C. P. PAULO V. C. CONS. 496.

§. 1. Ενδομικὴ ἢ μηδεὶς λαμβανέτω, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα παντελῶς ἀπαλειφέσθω. §. 2. Εἰ ἢ καθ' ὁπαοῦν τὸ νομοθετηθὲν παντηνοῦν χρυσὶν λίτραν ἐπιβάλλοιεν ἕκαστος τ ἐπάρχων καὶ τ' τ δοκούντων τ ἐπαρχιῶν καὶ τ πόλεων αὐτῶν καὶ τ' τ λοιπῶν τ δημοσιούντων πανσώπων.

1 Delegationes Justiones P. P. *extraord. Novell.* 147. *c.* 2. *& l. ult. vers. Et officium* ff. *de anno. & tribut.*

2 *Indultoria* vertit interpres *Syn. Basil.* 56. *tit.* 8. *c.* 14. quæ dat collator exactori, ut aliquid de exigendi severitate remittat. Justinianus edicto de Alexandrinis ἐκδημικῶν meminit.

3 Περὶ τῶν πεμπομένων, τυτέστι τῶν πεμπτῶν ἀπαιτούντων. *Synopf. Basil. lib.* 56. *tit.* 8.

4 *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 2. *& l. cod. tit.*

5 Qui ultra debitum exegerit (ὁ πλειονοπραξήσας) sive sit municeps sive apparitor duplum ei restituere cogitur à quo amplius exactum est; si vero plus quam par sit, exigere perseveret, supplicio capitali plectetur. *Synopf. d. loco.*

6 Superexactores in duplum tenentur provincialibus. Imo in quadruplum, *l.* 8. *vers. Si quis autem.* ff. *de excuf. munerum. l.* 6. ff. *de cenſibus.* vide *Nov. Leon.* 61. Neutra lex loquitur de superexactore, sed de aliis.

7 Inclusa absunt à *C. Theod.*

8 *Ex tit.* 8. *l.* 1.

9 Al. *crimen*, ut in *C. Theod.*

10 Adde ff. *lib.* 4. *tit.* 46.

11 Post duos menses à die capionis. *l.* 1. *C. Th. eod.*

12 Huc pertinet *lex* 2. *eod. tit. lib.* 11. *C. Theod.*

13 Si qui differant fiscalia debita solvere, res eorum distrahantur: ut emptores earum firmiter possideant. *Syn. Baſ.* 56. *tit.* 8. *c.* 26. adde *l.* 8. ff. *de furtis.* Quid si emptor non reperitur? curiæ adsignantur. *l.* 2. *pen. de exact. trib.* 14 *Eod. lib. tit.* 7. *l.* 7. Cur hoc adjecit, *ſatis?* ut sciretur neque in vincula conjiciendum, neque tormentis adficiendum eum, qui tributa non solverit. *argum. l.* 2. ff. *de exact. trib.* 15 Abest à *C. Th.* 16 Al. *capione.*

TIT. XX.

DE SUPEREXACTIONIBUS.

Qui plus exigit, in duplum exigitur: & propter consuetudinem capitaliter puntur. Bart.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Apollodoro Proconſ. Africæ. 4

QUicquid[5] ultra debitum fuerit elicitum [à curialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus[6] in duplum[7] eruatur: quod provincialibus restitui protinus oportebit. Si quis[8] autem exactorum in superexactionis crimine[9] fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas ejus amovenda, atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseveret. Dat. Prid. Id. Mart. *Mediol.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

TIT. XXI.

DE[10] CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS[11] PIGNORIBUS TRIBUTORUM CAUSA.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Afros provinciales.

REs[12] eorum[13], qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. Dat. XV. Kalend. Jun. *Serdicæ*, CONSTANTINO, C. V. & MAXIMO CONSS. 327.

11. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. Restituto Præsidi Sardiniæ.

SAtis[14] sit debitorem [annonarum[15]] ad solvendi necessitatem captione[16] pignorum conveniri. Dat. VIII. Idus Decemb. *Theſſalonicæ*, CONSTANTIO V. & CONSTANTE III. CONSS. 354.

TIT. XXII.

DE APOCHIS[17] PUBLICIS ET DE DESCRIPTIONIBUS[18] CURIALIBUS ET DE DISTRIBUTIONIBUS CIVILIBUS[19].

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

AD inferiorum Curialium[20] relevandas fortunas, & impressionem potentium, & itidem curialium cohibendam, placuit, ut[21] descriptiones [si[22]] quæ per singulos[23] ordines cogentibus diversis negotiis agitentur, non sumant ante principium, quam[24] apud acta provinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ sententiis. †. Sed & aurum[25], quod ex hujusmodi contributione redigitur[26] ita debet susceptori aurario consignari, ut securitatibus nomen inferentis, dies[27], consul, mensis, causa[28], & summa comprehendantur: quo & descriptionis æquitas illustretur: & descriptio[29] documentis evidentibus fulciatur. †. Hoc etiam observando, ut in quadrimestribus[30] quoque brevibus, qui ad[31] excellentiæ tuæ officium solenniter diriguntur, celebratæ descriptionis dispunctio[32] societur: ut omnes vestræ potestatis scientiam[33] formidantes, nihil ad relevationem[34] locupletum, atque inopum perniciem audeant pertentare. Quod & tunc[35] optimum est custodiri, cum[36] lucrativæ facultates ex bonis curialium [curiæ[37]] obvenerint: ut[38] & inopes & locupletes fructu provisionis simili[39] potiantur. Quam dispositionem si quis Judicum, numerariorum[40], vel curialium mutilandam esse crediderit, interminationi, quam nostra sedes statuerit, subjacebit. Dat. VII. Kal. Sept. C. P. VARANA CONS.

11. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Celeri P. C. Africæ.

SEmel[41] securitatem[42] de refusione munerum emissam, ab alio judice[43] non liceat refricari: & ideo Spectabilitas[44] tua saluberrimæ ac justissimæ præceptionis formam sequuta, prohibebit in posterum[45] eos ad discussionem transacti muneris constringi, quos claruit accepta[46] securitatis prosperitate lætari. Dat. V. Kalend. Maji *Ravennæ*, post consul. FELICIS & TAURI, VV. CC. 429.

Qui ostendit se tribus proximis annis solvisse, retro solvisse præsumitur, nisi contrarium probetur. Bart.

111. Imp. MARTIANUS A. Constantino P. P.

QUicunque de provincialibus, & collatoribus, decurso posthac quantolibet annorum numero, cum probatio aliqua ab eo tributariæ[47] solutionis exposcitur, si[48] trium[49] cohærentium[50] sibi annorum apochas securitatesque protulerit: superiorum temporum apochas non cogatur[51] ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coërceatur[52], nisi forte aut curialis, aut quicunque apparitor[53], vel optio[54], vel actuarius[55], vel quilibet publici debiti exactor sive compulsor, possessorum, vel collatorum habuerit cautionem: aut id quod reposcit[56] deberi sibi manifesta[57] gestorum adsertione patefecerit. Dat. XV. Kal. Aug. VARRONE & JOAN. CONSS. 456.

IV. Imp. JUSTINIANUS A.[58]

SEcuritatibus[59], quæ[60] publicarum functionum gratia sive in solidum sive ex parte solutæ esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi concedimus. Dat. Kal. Jul. C. P. JUSTINIAN. A. II. CONS.

5 Omnis collator (συνλεκτὴς Græcis dicitur à quo tributa exiguntur, si trium annorum securitates (Græci ἀμεμψίας) ostendat, non amplius ostendere cogatur, quod etiam superioribus annis functiones tributarias (συνλεκτὰς) intulerit: nisi forte vel apparitor, vel optio, vel actuarius, vel alius quispiam publici debiti exactor sive compulsor à possessiore cautionem de collationibus iis habeat, vel alio quo modo manifeste probet, ea tributa sibi deberi. *Synopf. Basil. & Tit.* 8. *cap.* 29.

6 Concurrentium. 7 Cogantur. Qui per tres annos præcedentes se solvisse probat, præsumitur etiam præteritis annis retro solvisse. vid. Cravett. *conſil.* 318. Mascard. *de probat. lib.* 2. *conclus.* 603. Aufrer. *quæſt.* 235. Gomez. *Ad l.* 68. *Tauri in fin.* ANS. Adde notat. *Censur. Forens.* modixi ad *l.* 11. ff. *de erogat. militaris annonæ.* 8 Τακτικὸς. *Synopf.* 9 De optione vide quæ scripsi ad *l. ult.* ff. *de erogat. militaris annonæ.* 10 Συμμαχοφύλαξ. *Synopf.* vide quæ scripsi ad *l. ult.* ff. *de erogat. milit. annonæ.* 11 Ταξιώτης. *Synopf.* 12 De optione 13 Tabularii. 14 Manifeste. 15 *Mennæ P. P.* est enim pars *l. in contractlib.* 14. §. *ſed quoniam* 1. ff. *de non numerat. pecun.* Cont. 16 Qui publicas functiones tractat, (ὁ δημοσιούων) exceptionem non numeratæ pecuniæ (ἀναργυρίαν) securitati ab se conscriptæ, quæ modo profertur opponere non potest. *Syn. ibid. c.* 30. 2. *Harm.* 2. §. 15. Exceptione pecuniæ non numeratæ uti non potest, qui apocham publico nomine dat. vid. *l.* 14. §. *quoniam.* ff. *de non numerata pecunia.* 17 Deficit. ut in *C. Theod.* 18 Deficit. 19 Deficit. 20 Susceptores aurarii ex curialibus creabantur, *ut hic, & l.* 5. ff. *de exact. tribut.* 21 Quædam hic detracta sunt ex *C. Theod.* 22 Deest in *C. Th.* 23 Per singulas civitates. 24 Descriptiones curialium non ante effectum habent, quam insinuatæ & receptæ à præsidibus provinciarum. 25 Aurum coronarium, munus curialium fuit. 26 Descriptio curialium & apochæ quæ iisdem dantur, fit adscripto collatorum nomine, & collationis modo. adde *Novell.* 17. *c.* 8. & 128. *c.* 3. 27 Apochæ publicæ forma. 28 *Causa* quæ hic dicitur, alibi *titulus. l.* 5. ff. *de exact. tribut.* 29 *Legendum* descriptus, id est, decurio, qui aurum intulit, ut existimat Cuiac. 30 *Quadrimestris*, in *C. Theod.* 31 Ab, & *postea*, officio in *C. Theod.* 32 *Relle sic: nec legendum est* dispositio. 33 Al. *sententiam.* 34 Descriptio curialium sit servata proportione Geometrica, ut tenuiores decuriones à potentioribus subleventur, non onerentur. 35 *Et circa hos*, in *C. Theod.* 36 *Quibus*, in *C. Theod.* 37 *Deest.* in *C. Theod.* 38 *Et ipsis* in *C. Theod.* 39 *Similliméæ*, in *C. Theod.* & *quib. exempl.* 40 Numerarii sunt officiales qui numeros agunt, proximi tabulariis. 41 *Ex lib.* 12. *t.* 1. *l.* 185. *C. Theod.* 42 Apochæ semel susceptæ ac probatæ fides non retractatur. adde *l.* 14. ff. *de ſol.* 43 *Proconſule. d. l. C. Theod.* 44 Spectabiles esse Proconsules, hinc colligitur. 45 Vide *l.* 2. ff. *quemad. civilia nunera.* 46 *Acceptæ*, in *C. Theod.* 47 Idem in emphyteusi esse existimatur: nimirum, ut emphyteuta probans se canonem solvisse tribus annis proximè præteritis, præsumatur retro per omne tempus solvisse. *Gloſſ. & Bart. hic.* Salic. *l.* 2. ff. *de jure emphyt. Gloſſ. in c. cum Eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſſionis & proprietatis, & ita poſt Speculatorem, Innocentium, Bald. Joan. Andream, Petr. Cynum, Ant. de Barulo tenet Capella Tholoſana, & ibi Aufrerius, deciſ.* 235. 48 Præsumitur retro solvisse, qui ostendit se tribus annis proximis solvisse: quæ præsumptio ita potens est, ut in adversarium transferat onus probandi. 49 Omnis collator (συνλεκτὴς Græcis dicitur à quo tributa exiguntur, si trium annorum securitates (Græci ἀμεμψίας) ostendat, non amplius ostendere cogatur, quod etiam superioribus annis functiones tributarias (συνλεκτὰς) intulerit: nisi forte vel apparitor, vel optio, vel actuarius, vel alius quispiam publici debiti exactor sive compulsor à possessiore cautionem de collationibus iis habeat, vel alio quo modo manifeste probet, ea tributa sibi deberi. *Synopf. Basil. & Tit.* 8. *cap.* 29. 50 Concurrentium. 51 Cogantur. Qui per tres annos præcedentes se solvisse probat, præsumitur etiam præteritis annis retro solvisse. vid. Cravett. *conſil.* 318. Mascard. *de probat. lib.* 2. *conclus.* 603. Aufrer. *quæſt.* 235. Gomez. *Ad l.* 68. *Tauri in fin.* ANS. Adde notat. *Censur. Forens. vo-*dixi ad *l.* 11. ff. *de erogat. militaris annonæ.* 55 Ταξιώτης. *Synopf.* vide quæ scripsi ad *l. ult.* ff. *de erogat. milit. annonæ.* 56 Deposcit. 57 Manifeste. 58 *Mennæ P. P.* est enim pars *l. in contractlib.* 14. §. *ſed quoniam* 1. ff. *de non numerat. pecun.* Cont. 59 Qui publicas functiones tractat, (ὁ δημοσιούων) exceptionem non numeratæ pecuniæ (ἀναργυρίαν) securitati ab se conscriptæ, quæ modo profertur opponere non potest. *Syn. ibid. c.* 30. 2. *Harm.* 2. §. 15. Exceptione pecuniæ non numeratæ uti non potest, qui apocham publico nomine dat. vid. *l.* 14. §. *quoniam.* ff. *de non numerata pecunia.* 60 Hanc legem sic emendat *Cujac. ex d. l. in contractlib.* Securitatibus publicarum functionum sive, &c.

TIT. XXIII.

DE CANONE[61] LARGITIONALIUM TITULORUM.

Quod particulares exactores exigunt, debet dari thesaurario, qui est in illa provincia, ut totum simul devolvatur ad fiscum. Bart.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. Juliano[62].

OMNEM summam auri, vel argenti, & reliquarum specierum, quæ sacris largitionibus ex more penduntur, statim[63] ut exactio fuerit celebrata, ad thesauros uniusquisque provinciæ, vel ad proximos referri[64] sub obsignatione[65] tabularii, cæterorumque quos sollicitos esse debere præcedentia jussa decreverunt, & thesaurorum Præpositis consignari præcipimus: ut exinde ad sacrum comitatum[66] integer omnium titulorum numerus dirigatur. Dat. XII. Kal. Aug. MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.[67]

NEque[68] sacrarum [vel[69]] privatarum largitionum palatina[70] officia, ex quacunque causa, [vel[71]] ex quocunque titulo fiscalis debiti, cum ad provinciam mittuntur, possessores per se audeant convenire, sive[72] id ex præterito reliquum trahatur, sive præsentis temporis tributa[73] solvi conveniat: sed[74] Rectores provinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque Officiis incumbant. Quod si Rector provinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quæret, vel qualibet alia ratione [palatinis[75]] iisdem propria auctoritate publicæ exactionis permiserit curam: tam ipse, quam officium ejus vicena[76] auri pondo fisco dependant. Dat. VII. Id. Decemb. C. P. BASSO, & PHILIPPO CONSS. 408.

111. Impp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Heliodoro Com. sacrarum largitionum.

PRæcipit nostra serenitas, neque veloci[77] cursui, neque alii præter inveteratam[78] consuetudinem gravamini subjacere Chartularios[79], qui de cohortalibus[80] officiis uniuscujusque provinciæ largitionales titulos retractare constituuntur: cum idem[81] etiam amplissima Præfectura disposuisse perhibeatur: ut his necessitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retractare. Quod si aliquo tempore nostra jussio temerario ausu ex aliqua fuerit parte violata: tam Rector provinciæ, quam apparitor[82] ejus triginta libris auri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem Comitem[83] Orientis, ejusque officium licentiam habere, conatus nefarios inhibendi tam moderatorum, quam cohortalis officii: cum de hac re admoniti fuerint à palatinis, eandem pœnam formidantibus, si non omnibus modis pietatis nostræ decreta congruum mereantur effectum.

§. 1. Illud etiam generali forma sancimus, ut in omnibus provinciis, tam nominatio[84] specialium susceptorum[85] largitionalium titulorum, quam defensio tractatorum[86], non tantum

61 *Canon* significat anniversariam pensitationem præstationemque: hic autem canon est qui ex more infertur thesauris, vel privato ærario, ex quo principes dona & largitiones publice privatimve facit, & necessaria comparat. *Cujac. hic.* 62 Al. *Lolliano.* 63 Vid. *l.* 7. ff. *de ſuſceptoribus.* 64 Deferri. 65 Assignatione tabulariorum. Tabulariorum munus erat obsignare: exactoris vero dare apocham. *l.* 2. ff. *de conveniendis fiſci debitoribus.* 66 Largitionum integræ. Porro hic Græci vertunt urbem regiam. Herodianus 1. Ibi Roma, ubi princeps: Synesius ubi princeps est, ibi omnium integræ fortunæ. 67 *Ex C. Theod.* 11. 7. 17. quæ hic immutata est in ipso principio. 68 Palatini largitionum sacrarum, vel privatarum missi in provincias, fungi exactorum officio non debent, sed instare tantum apud Præsides, officia corum & curiales, ut intra anni spatium annonas & tributa exigant. *l. ult.* ff. *cod. l.* 7. ff. *de exact. tribut. l. nullum.* 10. ff. *de off. rector. provinc. l.* 1. ff. *de executoribus & exactoribus.* 69 Al. *deeſt.* ut in *C. Theod.*

70 Palatina officia, Comitis sacrarum & privatarum largitionum ministri, qui ideo largitionales privatiani & mittendarii. *l.* 3. ff. *de palat. ſacrar. largit.* 71 Al. *deeſt*, ut in *C. Theod.* 72 Tributa præterita vel præsentia exiguntur. 73 Al. *tributo*, ut in *Cod. Theod.* 74 *l.* 6. *in fin.* ff. *de exact. trib.* 75 Al. *deeſt.* in *C. Teod.* 76 *l. ult.* ff. *eodem.* 77 Cursus publici curam qui habent, curiosi. ff. *de curioſis.* & beneficiarii *Cujac. Nov.* 24. 78 Veterum. *Theodel.* 4. *Baſil.* 1. quæ scripsi ad *l.* 14. ff. *de curſu publ.* 79 Chartularii qui chartas tractant iidem. ff. tractatores, *l.* 1. ff. *eodem.* 80 Cohortales Præsidum officiales, ut plurimum primipili: id est, exhibendæ annonæ militaris, vel cursus. 81 Is, & alii *idem.* 82 Apparitio. 83 Sub Comite orientis XV. provinciæ: cui coërcitio in præsides erat. 84 Nominator præstat periculum ejus susceptoris quem nominavit. 85 Specialis susceptor. sed rectior est exactor. 86 Tractatores hic iidem qui chartularii. de quib. ff.

Source : BIU Cujas

tum per viros clarissimos moderatores provinciarum, sed etiam per viros spectabiles Proconsules, & Præfectum [1] Augustalem, ac laudabiles Vicarios una cum eorum officiis admonentibus semper, necnon imminentibus [2] palatinis procuretur: provi-dentibus, ut post nominationem etiam specialium susceptorum largitionalium titulorum [3], nulla minuendæ [4] exactionis ad sacrum pertinentis ærarium aut transferendi ad arcarios, aut quoslibet alios extraneos titulos, Rectoribus provinciarum, aut eorum officiis, seu [5] etiam curialibus licentia permittatur, quadrimenstruis [6] brevibus per idoneum tractatorem eorundem titulorum, super commendandis ratiociniis publicis, periculo Rectorum provinciarum ad sacratissimam Urbem transmittendis: nam quacumque ex parte, quam jussit nostra tranquillitas, si minus fuerit procuratum, pœna superius designata, tam ipsi Judices, quam eorum officia se noverint esse plectenda. Dat. Kal. Aug. *Constantinop.* ANTHEMIO A. II. CONS. 468.

1 Vid. *ff. de off. Præf. Augustalis.*

2 Palatinorum Comitis sacrarum largitionum munus urgere, intare, monere, ne quid adversus chartularios attententur.

3 *l. 4. in fin. gloss. l. 4. §. de annonis & tributis.*

4 Tributorum tituli non sunt minuendi, vel confundendi: ut quod unus exigere debet, alter exigat. *l. 13. §. de suscept.*

5 Sed.

6 De quadrimenstruis brevibus dictum est *l. 1. §. de apochis.*

Si literæ judicis aliquid ultra veterem consuetudinem continoant, præsumuntur erroneæ. Bart.

IV. Iidem AA. Heliodoro Com. S. L.

PRæcipimus, ut si forte delegatio [7], quæ ab amplissima Præfectura in diversas provincias ex more quotannis emittitur, minus contineat omnes largitionales titulos, aut quoquo [8] modo exactio eorum debet procedere, nihilominus competentem exactionem eorum à viris spectabilibus tam Proconsulibus quam Vicariis, & viro spectabili Comite Orientis, & Præfecto Augustali, necnon, & Rectoribus provinciarum, eorumque officiis, & curialibus (omnium largitionalium titulorum exactionem [9]) procurari: vicenarum [10] librarum auri condemnationem præ [11] oculis habentibus, si quid [12] minus [13] exactum, vel illatum fuerit sacro ærario, quam prisca, & inveterata consuetudo sacris largitionibus inferri constituit. Dat. Kalend. Julii, *Constantinop.* ANTHEMIO A. II. CONS. 468.

7 Descriptio exactionis publicorum tributorum mittebatur à Præf. Præt. in diversas provincias: idque quotannis seu initio cujusque anni sive indictionis, *ut hic.* manabat à principe, insinuabatur apud Præf. Præt. & ab eo mittebatur in provincias, *l. un. & l. superindicto.* A præsidibus autem proponebatur in singulis civitatibus. (7 Sed. 8 Al. *quomodo.* 9 *Totum hoc* (om. lar. titul. exactionem.) *vacat.* 10 *l. 2. §. cod.* 11 *l. 3. §. 1. §. cod.* 12 Si quidem. 13 Majus. vid. *Novell.* 128.

TIT. XXIV.

NE OPERÆ [14] A COLLATORIBUS EXIGANTUR.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Viventium P. P.

OPERARUM [15] præbitionem, quæ illicite [16] à provincialibus hactenus expetita est, Sinceritas tua cessare præcipiat. X. Kal. Mart. *Treveris*, VALENTINIANO, NB. P. & VICTORE CONSS. 369.

14 Vid. quæ notavi ad Titulum *de operis libertorum §.*

15 *l. 1. C. Theod. cod.* Operas subditis imponere aut ab eis exigere cæstrorum domini non debent. *l. 1. l. 2. §. ne rusticani ad ullum ob. eq.* Satis enim tributis onerati sunt. Operarum autem præbitione possis intelligere excubias, de quibus vide Hotomanum *cons.* 9.

16 Operarum immunitati renunciari non posse notant: quod hujus tituli inscriptio sub negatione sit concepta, *ut notatur*, *l. 1. §. de fidejuss. dotium.* deinde quod non tantum exactio, sed præbitio hic vetetur.

TIT. XXV.

DE IMMUNITATE [17] NEMINI CONCEDENDA.

Qui falsum instrumentum immunitatis conscripserit, igne est comburendus. Bart.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad populum [18].

HIs nostræ serenitatis edictis, civitatum tabulariis erit flamma [19] supplicium, si cujusquam fraude, ambitu, potestate, injustam [20] cujuspiam profiteantur [21] immunitatem: ac non secundum præcedentem definitionem omnes [22] omnino, abolita specialium immunitatum gratia, necessitas tributariæ functionis, firmata censitorum peræquatorumque provincialium Judicum peræquatione constrinxerit. Dat. III. Non. Mart. *Mediolani*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

17 Immunitates perperam impetratæ à quibusdam, & iis concessæ, hic revocantur ad pristinam rationem census, censitorum, peræquatorum, & Præsidum judicio confirmatam.

18 *C. Th. lib. 13. tit. 10. l. 7. pars l. 9. §. de agricolis.* Contius.

19 Immunitatis falsum instrumentum conscribenti ignis supplicium est, *ut hic*: licet alias pœna falsi minor sit. *l. 1. in fin. ff. de falsis.* Porro de ignis supplicio dixi ad *l. unicam §. de Nili aggeribus.* de Tabellionum & Tabulariorum pœnis falsum committentium, vide hic apud Rebuffum.

II. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio P. P.

PEr Bithyniam cæterasque [23] provincias possessores in reparatione [24] publici aggeris, & cæteris hujusmodi muneribus pro [25] jugerum numero vel capitum quæ possidere noscuntur, dare cogantur [26]. Dat. VII. Kal. Novemb. *Constantinop.* HONORIO VIII. & THEOD. V. AA. CONSS. 411.

20 *Injusta*, in *C. Theod.* 21 *Profiteretur immunitas*, in *C. Theod.* 22 *l. 5. §. de annonis & tributis. l. 1. §. de indiction. l. 9. §. de agricol.* 23 Ponticæ diœceseos, scil. Galatiam, Cappadociam, Armeniam. 24 Adde *l. 1. §. constrnat. §. ff. de via publica.* 25 Viarum & aggerum reparatio expensis possessorum fit, pro jugerum & capitum numero quæ possident. quod cum quotidie possit occurrere, eo magis notandum. *Corsetus singulari Munitio.* adde *hic Rebuff.* 26 *Adstringantur*, *in vet. meo manuscr.* Cont.

TIT. XXVI.

DE CONDITIS IN PUBLICIS HORREIS.

Non debet tangi de fructibus novis, donec consumantur antiqui. Bart.

1. Impp. VALENTINIANUS & VALENS, AA. ad Volusianum P. P. [27].

OMNIA [28], quæ in horreis habentur, expendi volumus, ita ut non prius ad id frumentum extendatur expensio, quod sub Præfectura [29] tua urbis horreis infertur, quam vetera [30] condita fuerint erogata: & si forte vetustate species ita corrupta est, ut per semet erogari sine querela non possit: eidem [31] ex nova portione misceatur [32], cujus adjectione corruptio velata damnum fisco non faciat. †. Ad istud autem negotium arbitratu, ac judicio tuo nobilis [33], prudens [34], fidelis, optime sibi conscius, pro integritate mentis [35] apponatur custos, ac mensor [36]: qui vel frumenta modio [37] metiatur, vel justis æstimationibus colligat quanta habeantur in condito. Dat. VI. Id. April. D. JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

27 *Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 1. §. ante omnia. Al.* P. U. id est, Præfectum urbis, quod & lex ipsa satis indicat.

28 Vid. *Forcatulum c. 9. Penus.*

29 Præfecti urbi & præfecti annonæ cura dietim annonæ & panes gradiles, (sic dicti, quod diriperentur è gradibus pistrinorum, qui in unaquaque regione urbis erant) populo præbebantur. de quo pane gradili vide hic *Cujac. Prudent. adversus Symmachum, Cassiod. 9.*

30 Frumentum vetus ex publico prius erogandum est, quam novum: quod si vetus corruptum fuerit, novo permiscendum est: ut ita vitetur corruptum, & ne damnum fisco inferatur, quod ad tutores & curatores quidam extendunt.

31 Al. *eidem nova portio misceatur*, &c.

32 Falsum non continuo censetur, quod incorruptum corrupto sit permixtum, *ut hic.*

33 Nobiles in officiis administrandis præferendos aliis, hinc colligunt, & ditiores bonis parentibus natos, bene natos, Christianos. *Jacob. Rebuff. hic.*

34 Frumentarii mensoris partes.

35 Al. *integritatis meritis*, & sic legitur in *C. Th.*

36 Adde *l. 9. §. de suscept.*

37 Mensor frumenta modio metitur. Lucillius apud Nonium, Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum unum habet. Porro mensores hi frumentarii, immunes à muneribus personalibus. *l. 26. ff. de excusat. tutor. l. 10. §. 1. ff. de vacat. muner.* Fuerunt & alii mensores portuenses qui annonam urbicam in horreis portus Tiberini metiebantur, quibus adjuncti erant caudicarii. *l. 1. C. Theod. de frumento urbis Romæ. l. 9. C. Theod. de stariis.*

Rectores debent per seipsos inspicere domos, & horrea publica, ne ex pluvia corrumpantur publica frumenta. Bart.

II. Iidem AA. Anthemio Præfidi.

CUm ad quamlibet urbem, mansionemve [38] accesseris, protinus horrea inspicere te volumus, ut devotissimis militibus deputatæ [39], & incorruptæ species præbeantur: nam si per incuriam officii gravitatis tuæ, sartorum [40] tectorum neglecta procuratione, aliqua pluviis infecta perierint: ad damnum tuum referentur. Dat. VIII. Kal. Septemb. *Arelate*, JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

38 Mansiones quid, dixi in *l. 2. §. de lucris advocat.*

39 In manuscr. *defloratæ.* Cont.

40 Vid. *l. 7. §. ff. de off. Proconss.*

Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam utilitatem convertere. Bart.

III. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Anatolio P. P. Illyrici [41].

NUlli posthac horreaticas [42] species contingendi copia præbeatur. Si vero [43] quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat usurpare, hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, ut deportationis pœnæ subjectus, totius substantiæ cogatur subire jacturam. Dat. VII. Id. Jul. *Constantinop.* CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

41 *Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 3.*

42 *l. 6. §. de susceptoribus. l. 9. §. de murilegulis. l. 5. §. de fundis rei privatæ. l. 2. §. de his quæ ex publica vellat.*

43 Sin vero.

TIT. XXVII.

UT [44] NEMINI LICEAT IN EMPTIONE [45] SPECIERUM SE EXCUSARE: ET DE MUNERE SITOCOMIÆ [46].

1. Imp. ANASTASIUS A. Macroniano P. P.

QUOTIENS [47] urgente necessitate comparationes [48] frumenti, vel olei [49] alienarumque specierum quibuslibet provinciis indicuntur [50], nulli [51] penitus possidentium sese sub cujuscunque privilegii occasione excusandi tribui facultatem censemus: omnique cuicunque possidentium, quocunque modo, quocunque tempore, per sacros [52] apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, aut judicialem forte dispositionem hujusmodi excusatio data est, vel postea data fuerit, licentia minime unquam contra tenorem nostræ legis saluberrimæ valitura: Adeo namque hujusmodi onera cunctis, pro qua singulos portione contigerit [53], volumus irrogari, ut ab iisdem comparationibus nec sacratissimam nostræ pietatis, nec sereniss imæ nostræ conjugis domum patiamur subtrahere. Dat. III. Kalend. August. *Constantinop.* OLYBRIO V. C. CONS. 494.

44 *Eclog. lib. 56. tit. 9.*

45 In uno meo manuscr. leg. *comparatione*, in alio *coemptione.* Cont. vero, *Coemptio συνωνή. Nov. Tiberii. 1. J. Boëthius. 1. de consolat.*

46 *Sitonia*, vel *sitonici*, legendum putat Cujac. est autem *Sitonia* Cura coëmendi frumenti: & σιτώνης curator frumenti.

47 Quum in quacunque provincia fuerit inducta species alicujus comparatio, nemo se quocunque modo vel tempore, per sacros apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, judicialem dispositionem excuset: quippe nec sacra domus aut piissimæ Augustæ hoc onere liberata est. *Syn. Basil. 56. tit. 9.* adde *l. 1. §. de quibus muner. tit. 48.*

48 Comparatio frumenti συνωνή.

49 Al. *hordei.*

50 Indicentur. Invitus etiam frumentum emere quisque cogitur, quoties emptio cuique imperatur ob urgentem alicujus necessitatem: quod ut singulare casus ad alios non extendi notat Mynsingerus 7. *Resp. 74. num. 45.*

51 Vid. *l. 1. §. de quib. muneribus nemini liceat.*

52 Sacri apices, Principis adnotatio, quæ fit encausto, σιβασμὸς χειρὸς σιβασμίας, καὶ θειοτάτης χειρὸς, Græcis. adde quæ scripsi ad *l. 7. §. de summa Trin.*

53 Contingunt.

54 Η ὡς τὴν μητρόπολιν, id est, quam in metropolin. *Synops. illo loco c. 5.*

55 Et illis has avehentibus, qui speciebus indigent. *Syn. ibid.*

56 Υπολογιζέσθω. computentur autem, ut sit sensus: Computantur venditoribus pretia specierum ad ea, quæ ab ipsis in auro pensitationum publicarum nomine conferuntur: Non enim æquum est, modo quidem exigi ab aliquo, ut species exhibeat: post aliquod vero temporis intervallum ei pretia constitui, postequam hoc modo jam annona viluit: periclitante clarissimo cujusque provinciæ Præside, ni pretia specierum definitis temporibus constituta

II.

Οἱ πὸς πόλεις οἰκοῦντες ἢ ἐν αὐτοῖς κεκτημένοι μη ἀναγκαζέσθωσαν εἰς ἑτέραν πόλιν ἢ εἰς τὴν μητρόπολιν εἶδη χορηγεῖν. Εἰ δέ τις ἀπαιτοῖντο αἰτία κελεύσαντος τοῦ θεοῦ τοῖς δικαίοις πυήμασι τοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει κρατοῦσιν ἐξ ὧν τὰ εἴδη παρέχει, παρεσκεύασαν ἐκείνων ταῦτα μεταμισθοῦσθαι τῶν ἀγορῶν τὰ εἴδη.

CIvitatum incolæ, vel qui in eis aliquid possident, non cogantur in aliam civitatem, vel [54] metropolin species conferre. Sed & si inevitabilis quædam causa id fieri exigat, justis pretiis, quæ in ea civitate obtinent ex qua præbentur species, eas indigentibus vendant [55]. Compensentur [56] autem venditoribus pretia cum auraria collatione: nec enim æquum est, qui nunc præbuit species, & annonæ copiam attulit, ei postea pretia computari: & hoc fiat cura, & solertia præsidis cujuscunque provinciæ.

†. Υπολογιζέσθω ὁ τοῖς προέχουσι τὰ τιμήματα τῶν εἰδῶν εἰς τὰ συνελεγμένα ἐν χρυσῷ παρ' αὐτῶν δημόσια. δεῖ γὰρ δίκαιον νεῦ με ἀπαιτεῖσθαι τινα παρέχθαι εἶδη, μὴ χρόνου ὁ αὐτὸς τὰ τιμήματα λογιζέσθω ἕτως δύο ἢ τριῶν ἀγορῶν, ὃ λαμπρότατος ἄρχων ἐκέτω ἐπιμέλειαν ἐγκινδυνεύοντος εἰς τὸ καταλογίζεσθαι τὰ τῶν εἰδῶν τιμήματα τοῖς ὠνησαμένοις τοιαύτης συμπεπτωκυίας αὐτῶν συμφορᾶς. μηδεὶς δὲ ἀναγκαζέσθω παρέχειν πᾶσαν χρείαν αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ ὑπαρξάντων εἴδη. αἰσθοῦς γὰρ ἔσται ἀπορεῖσθαί τινα οἰκείων ἑτέρων τοῦτο χορηγεῖν ὁ χρυσὸς λίτρας ὑφιστάμενος ζημίαν ὃ κινδυνεύοντος εἰς τὸ ἀξίωμα ὃ τὸ ζῶνλω αὐτοῦ ὃ παραβαίνοντος τὸν νόμον ὃ συγχωροῦντος αὐτῶν ὠφελεῖσθαι. μηδεὶς ποτὲ χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης ἐπιτρεπέσθω τοῖς κλήτορσιν συνωνὴ, ὃ ὅτε ὁ γίνεσθαι τὸ θεῖον μόνω κέλευσιν γινέσθω, ἐφ' ᾧτε τὸ τῶν συνωνῆς χρυσίον ὑπὸ τῶν συλλεγόντων ὑπὸ τῶν κλητόρων ἐν χρυσῷ συνελείας παραγινέσθω, ἐὰν ὅλως τι τῶν οἰκείας αὐτῶν συνελείας δεχῇ πρὸς τὴν συνωνὴν, ἐὰν ὁ μὴ χρεωστῶσι δημόσια οἱ τὴν συνωνὴν ἐπιζητοῦντες ἢ μερὸς χρεωστῶσιν, ὑπὸ νομισμάτων διπλάσιος ἀποτίσουσι τὸ χρυσίον λαμπρυνέτωσαν, ὃ ἕτως τὸ εἶδος ἀπαιτείσθωσαν μηδενὸς τολμῶντος ἢ ὠφελεῖσθαι δένεμ τι νομίσματος, ἢ ἐλλιπῶς ταῦτα καταβαλεῖν, ἢ ἄλλως πῶς ζημιῶσαι τὰς ὑποτελεῖς, ἀλλὰ ὃ τὸ πλεονάσιον

†. Nullus vero [57] cogatur vendere omne id quod sui usus gratia comparaverit, sed superflua tantum: quandoquidem satis impium [58] est suis quemque defraudari, eaque in alios transferri, Præside qui legem violarit violarive concesserit, centum [59] libris auri multando, & dignitate propria cinguloque spoliando. Nulla unquam citra ingentem necessitatem jussionemque principis possessoribus coemptio indicatur, nec aliter quam ut coemptionis aurum ex auri collatione à possessoribus debita, si quidem ea omnimodo ad coemptionem sufficiat, retineatur. Quod si nihil fisco debeant ii quibus coemptio indicitur, aut partem tantum, prius in nummis ponderis probi aurum accipiant, quam ab eis species exigantur, nemine audente vel injusti ponderis, vel ex parte tantum nummos exsolvere, vel qua alia ratione collatoribus damnum dare, damni quadruplo & eo quod pretio deest, ab eo qui secus fecerit, exigendo. Sed & si quis coemptionem indicere ausus sit, vel indictam illicite exegerit, quinquaginta libris auri mulctabitur, & militiam ac dignitatem amittet, majori etiam commotioni subdendus. At cum ex mandato principis coemptio indicitur, unusquisque [60] pro rata jugorum & capitum

57 Nemo cogatur omnem suam annonam vendere, sed superfluas tantum species. Nam satis impium est, suis quem defraudari, ut aliis ea suppeditet. *Synops. ibid.*

58 Impium est quem cogi annonam suam vendere, ut ea alteri suppetat. adde *l. 9. §. de Jud. eis*, *l. 5. ff. de administr. rerum ad civitates pertinentium.*

59 Pœna centum librarum auri & dignitatis amissio imponitur præsidi committenti adversus hanc legem.

60 Πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν ζευγῶν ἤτοι ζευγοκεφαλῶν. *Nyrella 17. in fin. Græci. l. 2. §. de milit. veste.* Jugationibus alii: jugationibus & capitationibus, seu jugerationibus alii metiuntur. Unde, alii Jugationem, alii jugationem simul & capitationem debent.

fuerint, ac pro eis missa. *Synops. ibid.*

Source : BIU Cujas

πιντὸς ᾧ παρ' ἀλλήλε κ τ ζημίας ἀπαιτεμβήσ κ ᾧ ἐλπιπῶς κεκβαλέσοντ. Εἰ ὁ κ τὰς συνωνλὼ ἐπιτάξας τολμήσῃ, ἢ τλῳ ἐπιζητῆσαι ᾠδημόσιος ἐκδιδάσ, πινλήκοντα χρυσίε λίτρας ᾠσεισμόσω, κ τ πρεσλείας, κ ἀξίας ὑπηπλέστω ὑποκειμβ κ μείζονι νηκήσ. Καθ' ὅσ ὁ κ τ θείαν κέλδυσιν γλόη ἐπίζητ συωνῆς, ἔκασ τ κλητόρων ᾠσὸς τλῳ ἀναλογίαν τ ζύγων ἤτοι ζυγεκφαλῶν ὑποκειόσω τῇ συωνῇ μηδενὸς αὐτῆς ἐξαιρεμβήσ. Ο ὁ ὑπὲρ τούτλ τλῳ ἀναλογίαν ἀπαιτῶν πνα τ συντελεῶν ᾠσφάσ τ συωνῆς, κ ζημίας τ πιντήκοντα ᾧ χρυσίε λίτρῶν ὑποκείσω, κ ζώνης κ ἀξίας ὑπιπλέστω, κ ἕτερον μείζονα ᾠσοδοκήτω κίνησιν.

†. Ἀλλὰ τοῦτα χρὴ τ θρακικῆς διοικήσεως νενομθετῆσθαι· ἐν θρακῇ γ ἐπειδὴ σπ εἰς ὁλόκληρον εἰσφέρ τὰ δημόσια ἀφ' ὧ ᾠσφάσ τ βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλατῶθῆναι τὰς χωρ γάς. κ μὴ δ' ὀκεῖν τλῳ ἐν εἰδήσ συντέλειαν τοῖς κθ' αὐτλῳ ἱδρυμβοις σραλιώτας, κ πάντων μᾶλλον ἀπλρέφεσ εἰς αὐτλῳ σραλιωτικὰ τάγματα ἀνάγκη ἐσὶ σίνεχῆς πάνυ γίνεσ, ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχ' ὅλα συωνῆς ὑποτρέφεσθαι τὰς ἐν αὐτῇ σραλιώτας. Ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ διοικήσ ἡ μέχρι σήμερον κρατεῖτο συνήθεια ὑποκειμβόνων κ τ ἐμπόρων τῇ συνηθείᾳ, ᾠσέτερα μβητοι κ τοῖς συντελεσπεῖς, κ τοῖς ἐμπορεῖς κεκβαλομβῆς ᾧ τ συωνῆς χρυσίε ἐν δυσὶ μέρεσι νομίσμασι, κ ἀργύρῳ, κ ἄτως αὐτῶν ἀπειλημβόνων ᾠδιαῤῥῶς, κ ἀζήμιος τὸ εἰδ εἰσφέρειν, ᾧ ὁ τοῦτα παρεσαίνοντ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμώνιος ὑποκειμβ. βέλτιον γ ἀντὶ τ ἰδιωτικῆς ἐμπορείας μᾶλλον τοῖς σραλιώτας, κ τὰς ἐμπόρας χρηναῖν τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποδρᾶς. Ἐὰν δέ ποτε ἀφ' τινὰς πόλεις μὴ ἐχόσας σίνωνικὰ χρήματα, μήτε ἐτέρωθεν δύνασθας ἀνάγκη γένεσθαι συωνῶν ποιήσασθ, ἐξέσω μὲ τοῖς ἄρχεσι τοῦτο ποιεῖν, ἐν μόνῃ ὁ τῇ ἐνοείᾳ τ πόλεως τ ᾧ σῖτ δεομβης, κ ἐν τοῖς αὐτοῖς θείοις, κ κ τ' ἐν τοῖς τόποις κρατῦσα κ τ κωμῶν τιμήματα. τὸν ὁ παρεφυλαπέτωσαν κ οἱ πατέρες τ πόλεων, κ πᾶς ἕτερ τ συωνῆς ᾠσνεσμβρ. Εἰ ὁ κ ἀνάγκη γένοιτ πολιτικῶ χρυσᾶ συωνῶν ὡς ἐπιζητεμβρων εἰδῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ πόλ, κ ἐν τούτῳ κ θείαν μόνλω κέλδυσιν ᾠσφαίνετω, ᾧ χρυσίε ᾠσέτερα κ τ' ἐπ' ἀγορᾶς ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις ὤνια παρεχομβα, ἀδιαῤῥῶς κ ἀζημίως, μ ᾧ κ τὰ ναῦλα ἐκ ᾧ δημοσίᾳ παρέχᾳ· ὥστε τ συντελεστὴν πιπρᾶσκειν μόνον τὸ ἐπιζητεμβρον εἶδ, κ πληρωθῆναι τοῖς δεομβίοις τλῳ χρείαν. †. Μηδὲν ὁ ἐν τούτῃ τ ἀφπτέως κοινιζέσθω τὰ ἐπὶ τῇ συωνῇ τ ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀφεσπλυπωμβα. ἀλλὰ κρατείτω κ ὁ θεῖ τύπ ὁ ἀφτυπώσας τὰ ᾠσὲ τ ἐπεισάκλων σραλιωτῶν ἀποσροφῆς· ὑποκειόσω ὁ τῷ ᾠσεσίμῳ τ πεντήκοντα ᾧ χρυσίε λίτρῶν, κ τ εἰς ζώνλω κ ἀξίαν ὑποβμέτω κίνδυνον ἤτε μειζίη τάξις τ ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων, κ οἱ λαμπρότατοι τ ἐπαρχιῶν ἄρχοντες μ τ πειθομβων αὐτοῖς πᾶσεων, κ οἱ κ' τόπον ἔκδικοι κ ἄλλοι οἱ δημοσιεύοντες παραβαίνοντες αὐτοὶ τ νόμον, ἢ παρεκβαθῆναι συζητᾶντες ἢ μὴ μλιώοντες ἀνυσθέτως, κ ἀληθῶς κ' τ ᾠδεβαινόντων αὐτόν.

III.

Ὅταν ἔν τινι πόλει σιτῶν γένῃ χρεία κ' δοκιμασίαν κ ἐπιλογὴν κεκβεκότος πόλιν, ἐπισκόπ κ τ ἐν τοῖς κλήτορσι ᾠσοτδούντων γινέσθω ἡ ἐπ' αὐτῷ ᾠσολῇ, ὰ κ' τὸ δοκᾶν τοῖς ᾠσεκλομένοις, ἐδὲ ἐφ' οἷς ἂν βληθείησαν ᾠσοπίοις, ἀλλὰ μόνων τ ἐπὶ τ χώρας ἐκείνης τεξεωτῶν τ σρατδομένων κ τ ἀπεμένων τλῳ πάξιν ἀφ' τ εἰρημβων ᾠσοπίων ᾠσὸς τλῳ σπανείαν ᾠσεκλομένων. Ἐπειδὴ δ' χρείσερον ἤτοι πᾶς δημοσίας χρείας ἐντελεμβίοι ὀν μακρῶν χρόνων τ τ σιωνείας ἀφανιζ βάρ. Πάσης ὁ ζημίας ἀπαλλατέσθωσαν οἱ σίωνῦντες κ πληρόνλες τλῳ εἰρημένλω χρείαν κ' τὸ δίκαιον λογισθέντες. ὃ γ δίκαιον αὐτὸς αὐτ τοσότων κόπων κ ζημιῶδ χρηγείτω ὁ τ σῖτον κ' τὸ ἐπ' ἀγορᾶς ὤνια κ μηδὲν ᾠξαυτέρω. Ὁ ὁ ᾠσεκεκαίνων ἢ παρεκβαθῶαι συγχωρῶν τ νόμον λ' χρυσᾶς λίτρας ἐπίμιον κεκβαλέτω.

†. Excipimus ab hac lege Thraciæ diœceſin. In Thracia enim quia tributa fiſcalia in ſolidum non inferuntur, barbarorum incurſibus colonis attritis, nec ſufficiente ſpecierum collatione ad alendos milites in ea conſiſtentes, quod omnium maxime intereſt, nec tamen ſine coëmptione præſtari poteſt, ideo eam frequentiſſime fieri longe neceſſarium eſt. In ea igitur diœceſi, quæ hactenus obtinuit, conſuetudo ſervetur, ei ſubjectis etiam negotiatoribus ut collatoribus, & negotiatoribus coemptionis aurum primum ſolvatur in nummis obryzis [1] & debiti ponderis, tum ab eis ſine refragatione & damno ullo conferantur ſpecies, illo qui hæc non ſervaverit, eiſdem ſubdendo pœnis. Melius enim eſt inſtar privatæ negotiationis militibus etiam negotiatores alimonia conferre. Quod ſi quandoque ob civitates aliquas inopes neceſſe ſit coemptionem fieri, liceat præſidibus eam facere in territorio duntaxat ejus civitatis quæ frumento indiget, & in confiniis ejus, & eo pretio quod in locis pro tempore obtinebit: quod & patres [2] civitatum obſervabunt, & quilibet alius coemptionis curam gerens. At ſi neceſſitas exigat civilem coemptionem fieri in urbe regia deficientibus annonis, ea vero procedat ex ſacra juſſione, auro prius, ſine damno & dilatione præſtito, ut in foro rerum venalium diſtrahuntur ſpecies, ita ut & naula ex publico præbeantur, & collator vendat ſolummodo ſuppeditetque egentibus neceſſarias ſpecies.

†. Nihil vero hac Conſtitutione innovatur eorum quæ de coemptione magnæ Alexandrinorum civitatis diſpoſita ſunt ſacra forma de annona militum evocatorum [3]. Subjiciantur multæ quinquaginta libr. auri & periculo dignitatis ac cinguli tam maximi apparitores glorioſiſſimorum præfectorum prætorio; quam clariſſimi præſides provinciarum, & eis obſequentia officia & locorum defenſores, & alii publicorum tractatores, ſi hanc legem violaverint, aut violari conceſſerint, aut conſeſtim & vere ejus violatores minime detulerint.

æquum non eſt, ut ex tot laboribus damnum ferant: frumentum autem præbeant non majore pretio, quam in foro diſtrahatur. Qui violarit legem, aut violari conceſſerit, triginta librarum auri multam ſuſtineto.

TIT. XXVIII.

DE COLLATIONE DONATORUM[6], VEL RELEVATORUM[7], AUT TRANSLATORUM[8], SEU ADÆRATORUM.

1. Impp. VALENTINIAN. & THEODOS. AA. Hermocrati P. P. [9]

DISPOSITIONEM ampliſſimæ recordationis Antiochi [10], quæ certam quantitatem ante ſe relevatis poſſeſſionibus nomine canonis indixit, non imminui [11] decernimus: id enim quoniam in canonem cecidit, & anniverſaria debet penſitatione perſolvi: nec in præteritum, nec in poſterum patimur eſſe conceſſum. Indulgentiam vero memoratæ deſcriptionis, & in ante actum, & in poſterum tempus non ſolum in relevatis, verum etiam in donatis, adæratis, tranſlatiſque, ſeu quodlibet aliud nomen novæ deſcriptionis excogitatum eſt, volumus obſervari: nullamque ſuper his unquam [12] exactionis moleſtiam formidari: quibus non tantum reliqua præteriti temporis relaxamus, ſed nec in poſterum quicquam innovationis [13] aut oneris [14] adjiciendum eſſe cenſemus: nullique licere deinceps contra divalia ſtatuta relevare ſuas poſſeſſiones. †. Noverit tamen ampliſſimæ tuæ ſedis officium, quod ſi aliquando nobis ſuggeſtio huic noſtræ ſanctioni contraria porrigatur: vel ſi ſacris mandatis, ſi [15] qua forte citra [16] ſuggeſtionem his piis diſpoſitionibus adverſa emanaverint [17], obſequatur, & aliquos [18] tanquam debitores ex hujuſmodi titulo crediderit exponendos [19]: ducentarum librarum auri ſe condemnatione multandum. Dat. XII. Kal. Decemb. THEOD. A. XVIII. & ALBINO CONSS. 444.

TIT. XXIX.

DE COLLATIONE ÆRIS[20].

Pro ære poteſt ſolvi aurum tanti valoris. Bart.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hilario [21] P. P.

ÆRIS pretia, quæ à provincialibus poſtulantur, ita exigi volumus [22], ut pro viginti [23] libris æris, unus auri ſolidus à poſſeſſore reddatur. Dat. v. Kal. Jun. *Mediolani*, ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

TIT. XXX.

DE [24] DISCUSSORIBUS.

Si æſtimator male æſtimat, ipſe tenetur. Bart.

1. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Artemium Vicar. Hiſpaniarum [25].

QUOTIENS in [26] diſceptatione conſtiterit inique diſcuſſionem fuiſſe confectam, & fidem facti non poterit approbare diſcuſſor, ipſe in eodem titulo [27], & in eodem modo ad ſolvendum protinus urgeatur, in [28] quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat. Prid. Id. Maii, VALENT. N. B. P. & VICTORE CONSS. 369.

11. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Meſſalæ P. P. [29]

NE caſu amiſſa ſecuritate [30] publica, quædam præda naſcatur collatoribus: decernimus, ut quando ſecuritates à diſcuſſoribus ſeu apparitoribus expoſitæ, ratiociniis [31] publicis continentur, rurſus [32] per injuriam [33] non petantur. Dat. v. Kalend. Decembr. [34]. *Mediolani*, STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

Ab onere diſcutiendi, & æſtimandi patrimonia nullus excuſatur, nec etiam miles, nec militans. Bart.

III. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. Apollonio P. P [35].

PER ſingulas provincias, vel civitates, honoratis uſque ad Comitivam conſiſtorianam, necnon etiam militantibus, & ſuis obſequiis non adhærentibus, advocatis [36], quin etiam fori provincialis mandari diſcuſſionis jugerum ſollicitudinem decernimus. Dat. v. Kal. Januar. EUDOXIO & DIOSCORO CONSS. 442.

IV.

MHδεὶς γινέσθω λογθέτης χωλὲς βασιλικῆς κελδύσεως ἰδικῶς μεμνημβης τ αὐτ ᾧ λογθέτ ᾠσοσηγείας, μήτε κ' κέλδυσιν τ ἐπάρχων, μήτε ὁ ᾠσεσίξεως ἀλλὰ οἰκδήποτε δικασηλὰ γινέσθω τὶς λογθέτης

NEMO fiat diſcuſſor aliter, quam [37] ex juſſione principis, ſpecialiter diſcuſſoris faciente mentionem, non præfectorum juſſu, non ex præcepto alterius cujuſquam judicis, non civilium [38] operum, vel pecu-

6 Donat poſſeſſiones Princeps dempto canone: relevat poſſeſſiones tributis: transfert poſſeſſiones in jus aliud, aliamve functionem.

7 Adde *l. 4. ff. de Cenſib.*

8 *l. 5. ff. de ſacroſ. Eccleſ.*

9 Adærare eſt æſtimare & taxare pecunia, quod in annonis inferebatur.

10 Ex *lib. 11. tit. 20. l. 6. C. Theod.* in qua tamen legitur, *Antiocho P. P.*

11 Qui fuit P. P. ante Hermocratem: ad quem ſcripta hæc conſtitutio. adde *l. ult. C. Th. eod.*

12 Minui.

13 Iniquam.

14 *l. pen. ff. de omni agro.*

15 Muneris.

16 Mandata citra ſuggeſtionem & libellum dantur ultro: tacita vero alterius ſuggeſtione dantur ex libello. Porro ut differant à pragmatica ſanctione, oraculo & adnotatione dixi ad *l. ult. ff. de petit. bonorum ſublatis.*

17 Contra.

18 Manaverint.

19 Alios.

20 Æs inferebant fiſco quædam provinciæ ut Cyprus: quæ ideo æroſa. *Feſtus.*

21 Ex *C. Theod. lib. 11. tit 21. l. 2.*

22 Pro ære aurum provinciæ inferre poſſunt hac forma: pro vicenis libris æris, ſingulos ſolidos, *ut hic. l. unic. ff. de argenti pretio.* Ita ſolvi aliud pro alio volenti poteſt. *Goth.* Intellectum hujus l. vid. apud Covarruv. *de vet. num. collat. cap. 3.* ANS.

23 In *C. Theod. vigintiquinque.*

24 Περὶ ἀναγράφων ἤτοι λογοδετῶν τῶν ἐν τοῖς δήμοις ἀποκλομένων καὶ τῷ δημοσίῳ ἀνήκουσι ἀπὸ πανταχοῦ ὑποβέσεως ἀπεργαζόντων καὶ ἀναψηλαφόντων καὶ ἐς πρατῆρας καὶ ὅτι ἐν ἑκάσῃ λίτρᾳ τῶν ἀποτιμένων παρ' αὐτῶν νομίσματος ἐλαμβάνοντο. Id eſt, De deſcriptoribus ſive diſcuſſoribus qui mittuntur in provincias, & ad fiſcum ex quacunque cauſa pertinentia adærant & tractant & exigunt. Item quod in libra qualibet eorum quæ exiguntur, ſex aureos accipiant. *Synopſ. Baſil. 56. tit. 10.* De diſcuſſore. adde munus aliud ex *l. 9. ff. de Judæis.* Et breviter, Diſcuſſor, Diſceptator rationum, fiſcalium vel publicarum ab aliis tractatarum. *l. ult. C. cod. l. cum poſt. 26. ff. de appell. l. pen. ff. quorum appell. l. 1. ff. de ratiocin. oper. publ. Symmachus in epiſt.*

25 *C. Theod. l. 11. tit. 26.*

26 Quoties diſcuſſor non probaverit diſcuſſionem à ſe cum fide, recteque factam eſſe, eodem ipſe titulo urgeatur, quo alterum gravavit. *Syn. lib. c. 2.* 27 Id eſt, eadem ſpecie, & quantitate. *l. 6. ff. de cenſibus.* 28 Vid. *l. 1. ff. de ratiocin. oper. public.* 29 *C. Theod. ibid. l. 2. quibuſdam tamen mutatis.* 30 Securitate, ſeu apocha illationis amiſſa fides, ex polyptychis, id eſt, rationibus publicis ſumitur, *ut hic, & l. illata 4. ff. de fide inſtrumentorum. l. 2. §. 1. ff. de quadrien. præſcr. l. 11. ff. de ſuſceptoribus.*

31 Ratiocinia publica, polyptica, ſeu polypſycha Græcis, quod eæ chartæ πλῶες ἐπικλίσεως ὅλου πήχεως habeant, ſunt vero rationes publicæ, *l. 2. C. Th. eod. l. 13. C. Theod. de ind. deb.* non chirographa aut apochæ, ut Alciatus putat 3. *parergon.* De Diptychis vide quæ ſcripſi ad *l. 7. in fin. ff. de ſumma Trinit.* adde *Cujac. 4. obſ. 27.* 32 Sine injuria autem petuntur: quoties deſiderant collatores tabulas publicas ſibi exhiberi. Ea ratione poſſeſſores recte poſtulant cenſuales proferre tabulas publicas ex quibus diſcant debitorum ſive reliquorum modum. *Nov. 17. c. 8. & 128. c. 4.* 33 *l. 3. ff. de metallis.* Goth. Adde *l. 57. ff. de adminiſtrat. tutor. & Novell. 17. cap. 8. S. L.* 34 Al. *C. P.* 35 In manuſcripto legitur, *præfectio Auguſtorum.* 36 Imo advocatis mandari non poteſt. *l. 6. ff. de advocat. diverſ. judicior.* 37 Diſcuſſor rationum, (qui Logotheta Juliano Patritio eſt) ſeu rerum ad civitates pertinentium à ſolo principe mittebatur: non à P. Prætorio, non à Comite largitionum, aut privatarum, aut à Præſide. Id enim princeps ſibi adrogat: ordinarii vero diſcuſſores hujuſmodi rationum, Epiſcopus & quinque primi civitatis. *Novell. 128. cap. 16. verſ. Singulis autem.* 38 Pecuniæ civiles, ſeu civitatum (Galli vocarent, *deniers d'octroy*) in hos uſus præcipue vertebantur, videlicet in opera publica frumenti coemptionem, portus, aquæductus, muros, vias, pontes, aggeres, balnea.

1 Obryzi ſolidi quid, dixi ad edictum *Juſtiniani 11. & l. 3. ff. de veteris numiſmatis poteſtate, l. un. ff. de oblatione votorum.*

2 Patres civitatum. horum fit mentio in *l. 3. in fin. ff. de his qui ſponte munera. & Novell. 17. c. 4. §. 1.*

3 Ἐπισάκλιον στρατιωτῶν. *Græci hic.* poſſis & externos & adventitios milites interpretari extraordinarios ἐπιλέκλης. Eo ſenſu ἵππης ἐπιλέκλει. Dion. 55. Leges externas Dionyſius: ſervos Barbaros, Plutarchus *in Gracchis* ἐπισάκλης: & in conciliis mulieres συνεισάκλης: Paulus παρεισάκλης appellat. Evocati vero milites, ἀνακλητοὶ veterani, quos poſt patris cædem Auguſtus excivit ex Galatia & Caſilino, quorum fuit certum corpus ferentium vites centurionum more, *Dion. 55.* quos ideo Centuriones certe poſſis appellare. Nam & ita Titinium, quem Velleius Paterculus G. Caſſii evocatum, Dio 47. & Valerius 9. Centurionem appellant, vid. *Cujac. 7. obſerv. 10.*

4 Sitonæ creantur ex cohortalibus, arbitrio primorum civitatis & Epiſcopi.

5 Vid. *l. ult. §. item reſcripſerunt. 6. ff. de adminiſtrat. rerum ad civit.*

Source : BIU Cujas

ἐν τοῖς ἐπαρχίαις, ἢ πολιλικῶν ἔργων, ἢ σιλωνικῶν χρημάτων, ἢ λιμιλιτικῶν ἢ τοῦ περὶ τὰς δημοσίας ὁλκὰς τῶν πόλεων δαπανωμένων, ἢ περὶ τειχοποΐαν, ἢ περὶ ὁδοῤῥωσίαν, ἢ γεφύρων, ἢ μώλων κωλυσκολιῶ, ἀλλ' ὑδὲ τῶν λατρωνικῶν χρημάτων, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν εἰς πολιλικὴν ζήτησιν ἀναφερομένων χωρὶς βασιλικῆς τύπου.

pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum, vel eorum, quæ impenduntur in aquæductus, murorumve constructione, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lavacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad civilem rationem pertinentium.

†. Αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς εἴτε ἐκ δημοσίας χρήματα ἐκπέμψῃ περὶ τειχοποΐαν ἢ ἑτέρας παντὸς ἔργου κωλυσκολιῶ, εἴτε οὖρη παρ' ἑτέρου κωλυκελειμμένα χρήματα πόλεσι περὶ ἅπαντος, ἢ ἐκ οἰκειακῶν, ὅτε αὐ αὐτῷ δοκιμασείη, πέμπει τὸν λογιθέτην καὶ τὸ ἔργον ὀφειλόντα μελῆσαι καὶ ἀκριβεῖς λογισμὸς ποιήσαντα, καὶ εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ κράτος ἀναγαγεῖν ἐφ' ᾧτε γνωμάρης ὀρθῶς τῆ δαπάνης θείαν γνῶσιν παρ' αὐτοῦ τοῖς δεδαπανηκόσιν ἀμεριμνίαν, καὶ μηκέτι δευτέραν ζήτησιν αὐτοὺς ὑπομένειν, ἢ κληρονόμους, αὐτῶν ἢ ἀφιδόχους.

†. At princeps, sive ex ærario pecunias miserit ad mœnium, vel alterius operis constructionem, sive ab alio relictas civitatibus pecunias invenerit, semel vel etiam sæpius cum is sederit animo, mittat discussorem, qui opus admetiatur, & rationes putet exacte, & ad se referat: ut si recte sumptus facti sunt, iis, qui fecerunt sacra securitas conficiatur, qua freti nullam iis postea, vel heredes eorum, aut bonorum possessores quæstionem patiantur.

†. Εἰ γὰρ καὶ ὁ λογιθέτης πεμπόμενος ἐπιβαπείη ποιῆσαι ἀμεριμνίαν τοῖς ὀρθῶς δεδαπανηκόσι τὰ χρήματα καὶ μὴ τὸν λόγον ἐρδυνῆς ἐκθῆ αὐτῶν ἀμεριμνίαν τοῖς ὀρθῶς δεδαπανηκόσιν, ἔσω καὶ αὐτὴ κυρία ὡς μήτε θείας ἀμεριμνίας δεῖαθ τὸ λοιπὸν μηδὲ ἑτέρας ἀσφαλείας τὸν δαπανήσαντα, ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ ἢ ἀφιδόχους, ἀλλ' ἀρκείαθ τῇ τοῦ λογιθέτου ἀσφαλείᾳ.

†. Valeat, & ab discussore post rationum discussionem emissa securitas, nec sacra apocha, nec alia qualibet cautione indigens.

1 Discussor sumptus accipit ex publico, non à collatoribus.

†. Ἐπαγγελλέσθω γὰρ καὶ δαπάνας διδόναι τοῖς λογιθέταις ἢ ἀφιπτεῖς ἐφ' ᾧτε ἀζημίους αὐτοὺς ποιεῖαθ τῶν λογιθεσίαν. ὁ γὰρ οἰκήθεν δαπανῶν ἢ περὶ ἔργα τοῦ πόλεως, ἢ περὶ ἄλλην κοινωφελῆ χρείαν μηδενὶ ὑποκείσθω λογιζέσθω μηδὲ ἀφιδόχῳ αὐτοῦ, μηδὲ ἀφιδόχῳ αὐτοῦ, μηδὲ ἐπὶ ζητήσει δημοσίων λογισμῶν οἷον ἐπὶ κερδῶν ἢ τῶν λεγομένων ἀγωγικῶν ἤτοι παραπομπικῶν ἢ τῶν δαπανωμένων περὶ τὰς δημοσίας ὄνους ἢ ὀνηλάτας ἢ τῶν διαγωνικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἃ χρυσικὰ ὀνόματι κεκλῆται Solemnia.

†. Sumptus 1 autem discussoribus pollicetur Constitutio, ut sine damno rationinia tractent. Eos vero, qui de suo impendunt in opera civitatis, vel alias publicas necessitates, heredesque eorum, nullam vult discussionem sustinere, vel lucrorum, vel eorum, quæ dicuntur, ἀγωγικὰ 2 aut παραπομπικὰ, vel sumptuum, qui fiunt circa mulos fiscales, aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum, quæ generali nomine vocantur solemnia.

2 Species illatæ à provincialibus, vel ad arcam P.P. transmittebantur, vel consumebantur in ipsa provincia. Transmittebantur autem sumptibus provincialium, quæ ἀγωγικὰ, & παραπομπικὰ, adde *Novell.* 128. c. 9.

†. Μηδεὶς δὲ τῶν λοιπῶν πεμπέτω λογιθέτην, ἀλλὰ ἀναφερέτω, ἕως βασιλέα ἐφ' ᾧτε παρ' αὐτοῦ πέμποθ τὸν ἐπὶ τάξει λογιθέτην, μηδὲ ἄχρις ἑνὸς ὀβολοῦ ὀφείλοντα κερδᾶναι, ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ λόγῳ καὶ τοῖς ὑποτελέσι φυλάττειν τὸ δίκαιον. Ἐὰν δὲ ὑρῶν ἢ ἄλλο τι χρήματα δημόσια ὁ λογιθέτης ἀνύσῃ αὐτὸ καὶ εἰς τὸ θεῖον ornamentum εἰσκομίσῃ, ἐξέσιν αὐτῷ καθεκάστου λίτρας ἓξ νομίσματα ὑπὲρ θεραπείας ἀφαιρεῖσθαι. Εἰ δὲ παρὰ τὸν ὄντων ἐν ἐπαρχίαις ἢ ἐκάστων ἢ ἀρχόντων ἄχρις ἑνὸς ὀβολοῦ λαβὼν αὐτὸς μὴ τὸ λαμβανόμενον ἀποδιδῶ πενταπλάσιον ὀφείλων εἰσκομιδῆναι τοῖς δημοσίοις καὶ ποινῆς βασιλικῆς πειράσω ὡς τὸ δημόσιον ἀδικήσας. ὁ δὲ ἀναχόμενον παρασχεῖν ὡς ἀφὶ τὸν καθομολογῶν ὑπάδυωσιν αὐτὸν εἶναι τοῖς δημοσίοις ἀπαιτηθησόμενον πάλιν τὰ ὅσα ὑπέμεινε ζήτησιν ὀφείλοντα εἰσκομισθῆναι τῷ δημοσίῳ λόγῳ.

†. Nullus autem judicum mittat discussorem, sed referat ad principem in hoc, ut ab eo mittatur, qui hæc discutiat, ac ne unum quidem obolum inde corradat, sed tam fisco, quam collatoribus jus suum conservet: & si inventas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento 3 intulerit, licito jure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quod si, vel obolum invitis, aut volentibus provincialibus acceperit, is quidem quod accepit reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coërceatur, quasi proditor fisci, collatorumque concussor. Qui autem dedit, quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutietur, & exigatur.

3 Sacrum ornamentum hic nihil aliud, quam sacrum ærarium: quod Nicetas vestiarium quoque appellat.

†. Καὶ ἐπὶ τούτῳ τῇ τοῦ Solemnium ζητήσει ὁ βασιλεὺς μανθάνων τὸ γνώμονι λογιθέσιον, θείαν ἀμεριμνίαν ὀνίνθε τοῖς λογιθετήσασι μηκέτι δευτέραν δύκαθθμένοις λογιθέσιον, ὡς τὸ λογιθετῆνθι ἐπίτρεπον τοῖς λογιθετηθμένοις ποιεῖν ἀμεριμνίαν ἐφ' ᾧτε τὰς ταύτῃ λαμβάνοντας μηκέτι δευτέραν μέρειν λογιθεσίαν, μήτε ἢ ὑπὲρ τὸ γνωμόρης ἀμεριμνίας λαμβανέτω τι παντελῶς ὁ λογιθέτης, ἀλλ' ἐὰν ὅλως ἐπιχειρήσῃ τι λαβεῖν, ὠθειαν ἐχέτωσαν οἱ κλήτορες καὶ πολῖται καὶ ἀπωθείσθω τὸ εἰσβασμὸν αὐτοῦ, καὶ δέησεις ἐπιδιδόναι τῷ κῦ κυρίῳ βασιλεῖ ὥστε πεμφθῆναι τινὰ κῦ χώραν τὸ ὀφείλοντα ποινὴν εἰσπράξαι καὶ ἐπιχειρῆσαι τι ἀπιντῆσαι.

4 Officialem injuste exequentem repellere jus est. dixi ad *l.* 5. ff. *de executoribus.*

†. Eἰ δὲ καὶ τὰς ἄρχων μὴ τὸ παρόντα νόμον χωρὶς θείας ἐγγράφου κελεύσεως ὡς αὐτὸν πεμποπομβήσῃ ἀποσείλῃ λογιθέτην ἐπὶ οἵων δήποτε τῶν εἰρημένων, ἔτι αὐτὸς μὲν ὁ ἄρχων εἰκοσι λίτρας χρυσίου ὑποσήσει· ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ, πέντε καὶ δέκα, μήτε ὡφελείᾳ ἀναγκαζέσθω ὑποτέλειν ὁχετῶν ἢ τῶν ὡς τοῖς τειχέσι οἰκοδομημάτων, καὶ τὰ αὐτῶν κατελύσεως ἢ τῶν ἐν ταῖς δημοσίαις θραῖς ῥηγνυμένων τῶν κατεσκευῶν ὡς ὀφειλόντων ἀναστηλῶσαι, ἢ ὡς εἰκόνων ἤτοι αὐτοκρατόρων ὅλως ἐπινοιῶν ἢ πολιλικῶν ζητήσεων ποιείσθω πινὰς ὡσοσεξεις. Εἰ δὲ καὶ ποιήσῃ, ἄδειαν ἐχέτωσαν οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τὰ συνεθέντα οἰκοδεσμὸν ἀποθέσθαι, καὶ μηδεμίαν ἀποκείσιν ποιεῖν ἐν ταῖς τοιαύταις πράξεσι, μὴ δὲ καὶ τὰς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν εἰ τὰ κατὰ τὸ γνόμονον σιωπήσειεν καὶ πᾶσαν πολιλικὴν, καὶ δημοσίαν βοήθειαν τοῖς αὐτοῖς ὑποκείσθαι ἐπιμιοις, ἐξεσίαν ἐχόντων τὰ βελομένων δέησις ἐπιδιδόναι βασιλεῖ καὶ δι' αὐτῶν διδάσκειν τὰ γνόμονα ὡς ἂν ἐκ βασιλικῆς ἀγανακτήσεως ἠπατημένην διορθωσις, ἕως τὸ καὶ τὰς ὡσοσεξεως ἄρχοντας χρεόδυσι τὰ ποιητῷ εἰκοσι χρυσίου λίτρας ὡσοσημῶσαι καὶ μείζονα ὡσοσδοκᾶν βασιλικὴν ἀγανάκλησιν. Τὰς δὲ ὠθισμένας αὐτοῖς τάξεις μὴ δὲ ὡσοσίμους τὸ πέντε καὶ δέκα δὲ χρυσίου λιτρῶν, καὶ τοῦ ἐν σώμασι πυρελίαν ὑποφύειν. μόνον γὰρ ἔξεσι τῷ βασιλεῖ καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαρχίαις ἐπιτρέπειν ἀνδρὶ κεκαθαρμένῳ καὶ σὺν ἀληθείᾳ καὶ ὡς ὠφέλειαν τὸ πόλεων τὰ τοιαῦτα ζητοῦντι, καὶ μηδὲν παντελῶς ὑπερ αὐτῶν κομιζομένῳ.

†. Præses, qui post hanc legem non accepta ex scripto jussione principis, discussorem quacumque ex causa miserit, xx. librarum auri, & officium ejus xv. pœnæ subjiciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum, vel ædificiorum muris adjunctorum, vel ruinæ eorum: vel ob factas in publicis porticibus ὠφελείας, ut vocantur, & areas, vel eorum, quæ in civitatis intercolumniis ædificata sunt, quasi destruenda sint, vel de imaginibus, aliisve à se excogitatis modis, aut civilibus quæstionibus ullas jussiones facere poteſt. Sed & si fecerit, licet 5 civibus executioni earum obsistere, minimeque eis satisfacere, præsidibus provinciarum hoc silentio transmittentibus, & omni civili, publicoque auxilio eisdem subdendo pœnis, facultatem quoque habentibus iis, qui voluerunt preces principi offerre, & gesta perdocere, ut principalis indignationis correctio consequatur: præsidibus item talia jubentibus viginti libris auri multandis, majoremque principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante præter multam quindecim libr. auri in corpus castigando. Soli enim principi licet horum inspectionem 6 viro integro & fideliter atque ex usu civitatum hæc indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare.

5 Officiali injuste exequenti licet resistere.

6 Discussori hic inspectionem tribuit de quo vide Cujac. *hic.*

†. Provideant autem patres civitatum possessorumque potiores, ne quis civilem, vel publicum ullum locum in muris, vel in publicis porticibus, vel obsequiis, aliubi injusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quæ enim fuerint ab eis tradita, non recte rescindentur: & in damno versabuntur, qui acceperint. Iidem provideant, ne, qui ex sacra forma habent possessionem aquæ, quid usurpent præter cæteros, & hic quidem plus, ille minus accipiat.

†. Hæc autem magnificus Comes rerum privatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque pœnas exigere: vel si neglexerint, viginti libris auri multantur, officium vero xv.

†. Πρηνοείτωσαν γὰρ οἱ τῶν πόλεων πεδίορες καὶ οἱ τῶν κλητόρων δύπόληπτοι ὥστε μηδένα πολιτικὸν τόπον ἢ δημόσιον ἢ ὡς τὰ τείχη ἢ ἐν ταῖς δημοσίαις θραῖς ἢ λαθρείαις ἢ ὁτιδήποτε κείμενον ὑποπίνον ἀλόγως κατέχειν καὶ μὴ ἀποδίδοσθαι τύπον πολιτικὸν χωρὶς θείας τύπου. τὰ γὰρ παρ' αὐτῶν μὴ ὀρθῶς ἀποδιδόμενα ἀναληφθήσεται καὶ ζημιώσουσιν οἱ ἐξεληφότες. πρηνοδύτωσαν γὰρ οἱ αὐτοὶ ὥστε τὰς ἐν τύπῳ θείᾳ ἔχοντας νομίζειν ὕδατος μὴ πλεονεκτεῖν τὰς ἑτέρας καὶ τὸ μὴ πλέον, τὸ γὰρ ἔλαττον λαμβάνειν.

†. Ergon autem & magnificus magistro officii divinarum & imperialium largitionum, rerumque privatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque pœnas exigere: vel si neglexerint, viginti libris auri multantur, officium vero xv.

†. Ἔργον δὲ καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ μάγιστρον τῶν θείων ἰδιακῶν καὶ βασιλέως καὶ τῶν ὑπηρεσιμένων αὐτῷ παλατίνων διερευνᾶν ταῦτα, καὶ τὰ ἐπισπασγέλλειν καὶ τὰ τῶν ἐπικειμένων ποινῶν εἰσπράξειν ποιεῖσθαι, ἢ ἐὰν ῥαθυμήσωσιν εἰκοσι λίτρας χρυσίου ζημιοῦσθαι, τὸ δὲ τάξιν αὐτοῦ πέντε καὶ δέκα.

TIT. XXXI.

DE[7] DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM, ET QUI[8] DECURIONES HABENTUR, ET QUIBUS MODIS A FORTUNA CURIÆ[9] LIBERENTUR.

An pater, & ejus heredes pro filio teneantur.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valerianus C. Carterio.

SI cum te pater *decurionem esse* voluisset, & illo in rebus humanis agente honor tibi iste delatus est: tenentur quidem etiam heredes ejus Reipubl. nam in hac parte vice fidejussoris pater accipitur: sed non ante, nisi[10] tuis [propriis[11]] rebus excussis. P.P. v. Kal. Decembr. Æmilio & Basso Conss. 260.

De ratione nominandorum magistrorum.

11. Exemplum sacrat. literarum Diocletianus & Maximianus AA.

OBservare oportebit Magistratus, ut decurionibus solenniter in[12] curiam convocatis, *nominationem* ad certa munera faciant: nona civitati uti superesset, providebant. Curatores frumenti, olei comparandi, vel operum publicorum, aut alterius negotiationis publicæ causa, Legatos, Syndicos & Tutores periculo suo constituebant: Tributa, census, & legata Reipublicæ exigebant: omnium denique quæ universim ad Rempublicam pertinebant, curam gerebant. *l.* 30. *ff. de neg. gest. l.* 2. 8. 17. §. 7. *l. ult.* §. 2. *ff. ad munic. l.* 5. §. *de adminis. tutor.* Procuratores, conductores, aut eorum fidejussores, aut mandatores esse non poterant. *l.* 30. §. *de locato.* militia eis erat interdicta, *l.* 55. *ff. cod.* Tot muneribus obnoxii decuriones cum essent non mirum quod plerique supplicii quasi loco, Decurionatui addicerentur, de quo dixi ad *l.* 18. *ff. cod.* Pro his tamen oneribus, magnis vicissim privilegiis honorati, ut neque fustibus. *l.* 5. *ex quibus causis infamia.* neque quæstioni subjicerentur. *l.* 16. §. *de quæstionibus.* non in metallum, vel opus metalli damnari: non furcis affigi, ad bestias, aut in opus publice dari, vel vivi exuri, poterant: (adeo ut si pœnæ superiores indictæ essent, à principe liberarentur. *l.* 9. §. 11. *l.* 28. §. 5. *ff. de pœnis*, *l.* 3. *ff. de veteranis*, *l.* 3. §. *de panis.*) Denique non capite puniri. *l.* 15. *ff. de pœnis.* Sed si quid capitale admittebant, in carcerem tantum conjiciebantur ac vinciebantur, interea dum Princeps causa cognita de crimine cognoscebat. *l.* 6. §. 7. *ff. de injusto*, *l.* 27. *in fin. ff. de pœn. l.* 1. *in fin. ff. quando appellandum.* Idem honos (quod majus est) parentibus & liberis eorum tribuebatur, *ut ex legibus superius propositis constare potest.* Ab extraordinariis etiam muneribus immunes. *l.* 21. *ff. cod.* Ac ne curiæ inopia civium desererentur, à Theodosio primum constitutum, deinde ab ejus successoribus confirmatum, ut naturales filii Curiæ oblati legitimi fierent, suorumque heredum jura nanciscerentur. *l.* 3. *l.* 4. §. *de naturalib. liberis.* §. 2. *Inst. de hered. ab intest.*

7 Decuriones publici consilii causa in coloniis ac municipiis conscribebantur. *l.* 239. §. 5. *ff. de verb. sign.* Suæ curiæ quasi Senatores erant. *l.* 33. *ff. cod.* Ex iis, magistratus ipsi, id est Duumviri. Ædiles (in aliquibus municipiis Dictatores, Prætoreſque) creabantur: nec aliis quam decurionibus illi honores demandabantur. *l.* 7. §. 2. *ff. cod.* Pecunias publicas tractabant, erogandas decernebant, an-

8 *ff. l.* 50. *tit.* 2. *Novell.* 38. *Eccl. lib.* 54. *tit.* 1. *Novell. Leon.* 46. Decuriones sublati, proinde hic titulus in Basilicis deest. 9 Al. *curiali.* 10 *l.* 37. §. 2. *ff. ad municipalem.* 11 Al. *deest.* 12 *Al.*

Source : BIU Cujas

1 Id est, perferre *al. proferre.*

2 Vid. *l.* 1. §. 3. *ff. quando appelland. l.* 1. *pr. ff. de vacat. muner.*

3 Peragendi.

4 Vide Socinum *reg.* 87. *l.* 54. *ff. eod. d.* §. 3. *l. unic. in fin.* ff. *de vacat. publ. muner. l.* 37. *in pr. ff. ad munic.*

5 Vid. *l. unic.* ff. *de sumptuum recuper.*

6 *l.* 2. *in fin. ff. eod.*

7 Album quid, vid. *tit. ff. de albo scribendo.*

8 Adoptivus dignitate adoptantis fruitur.

9 Adoptivus filius ad vicem naturalis pignoris adscriptus, seu adscitus.

10 Invicem.

11 Pignora naturalia vocat filios naturales, sunt enim ἐνέχυρα ἕϖ, Theophylact. Scholiast. in epist. Theophil. Inst. de satisd. tutorum, in prive. Seneca, pignora pacis.

12 *l.* 5. ff. *ex quib. causis infam. irrogatur.*

13 *Al.* XI.

14 Decuriones creari etiam filiifamilias possunt.

15 Devocari, *al. nominari.*

16 Pro filio decurione pater non tenetur nisi in ejus decurionatum consenserit. *l.* 3. *ne filius pro patre. l.* 3. §. *quod pater* 5. *l.* 17. §. 1. *ff. de muneribl. l.* 4. ff. *de filiisfamil.*

17 Denominationem.

18 Literarum expertes & imperiti decuriones creari possunt.

19 Nostra jura.

20 Communio bonorum, neminem obligationi alienæ adstringit. adde *l.* 3. ff. *de muneribl. & bonorib. non continuand.*

21 Al. *Paulino.*

22 Infamis removetur à decurionatu.

23 Cæcus cæcitate ipsa decurionatum non amittit: sed infamia tantum contracta. adde *l.* 1. §. 5. *vers. casum. ff. de postuland.*

24 Al. *proscribendo.* al. *describendo.* Cont.

25 Liberos qui habet in decurionatu adipiscendo, alii liberos non habenti præferendus, *ut hic, l.* 6. §. 5. *ff. eod.* Præsumitur enim liberos habens de republica magis sollicitus esse quam is, qui non habet. vid. Alciat. 1. *præs.* 36. adde quædam l. Julia, quæ apud Gellium, *lib.* 2.

26 Vid. *l. ult.* ff. *qui ætate. l.* 3. *l.* 5. §. 7. *ff. de jure immunitatis.*

27 Uxor pro marito decurione conveniri non potest. adde *l.* 2. ff. *ne uxor pro marito.*

28 Non est.

29 Infamis immunitatem munerum habere non potest. adde *l.* 8. ff. *eod. l.* 49. ff. *eod. l. unic.* ff. *de infamib. l.* 3. §. *si in metallum* 2. *ff. de minorib. Novell.* 45. *in princ.*

30 Privilegio frui non meretur, qui pœnam meretur. *l. Judæos* 11. *ubi Gloss.* ff. *de Judæis, l. qui sine* 38. *ff. de negotiis, c. privilegium, q.* 3. *c. tuarum, c. ut privilegia, de privilegiis.*

31 Al. *De.*

32 A decurionatu non liberat Præsidis sententia. adde *l.* 14. ff. *eod.*

33 Sic legit Eustathius περὶ χρονῶν. *Cujacius* tamen mallet, *l. ult.*

34 Podagra non liberat à decurionatu. adde *l. Podagra* 3. ff. *qui morbo se excusant.*

35 *Cod. Theod. lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1. sed hæc lex multum est immutata.

36 Adde *l.* 13. ff. *eod.* adde *l. unic.* ff. *de his qui à principe vacat.*

37 Al. *hujus.*

38 Deferri.

39 *Cod. Theod. l.* 3.

40 Tabellio esse non potest, qui decurio est, *ut hic*, adde *l.* 21. ff. *de falsis.* Cur ita jus est? An quod scribæ munus vile? ita post Accursium, Bartolum & alios notat Tiraquellus *cap.* 30. *de Nobilitate. Livius* 9. *C. Flavius Cn. filius scriba, patre libertino, humili fortuna ortus. Facit quod scribæ merces pro opera non pro industria datur*, licet Alciatus contra sentiat, *in l. mercis appellatio* 66. *ff. de verb. sign.* Sed & iidem servi publici appellantur, *l. non aliter* 18. *ff. de adopt. l.* 2. *ff. rem pupilli salvam fore. Theoph. Inst. de adopt.* Quid, quod Cicero 5. *Verrina*, Scribæ tabellarium præconem & viatorem præferat: quasi dignum majori mercede? Quæ omnia ad minutos & minorum judicum scribas referre possis: nec enim magni Senatus, vel Principis scribas, viles possis dicere, vel ignobiles, qualem dixeris Eumenem Alexandri, *Plutarchus in Eumene*, Porsenæ scribam, *Livius* 2. Æschinem Athenien-sium *Libanius in argumento orationis* περὶ παραπρεσβείας, quales denique scribæ illi quos munus honorificentissimum sustinuisse apud Græcos refert Æmilius Probus. His adde Guidonem Papæ *quæst.* 90. Adde Novellam Leonis περὶ πολιτικῶν σωματέων διατάξεων, ubi de creatione Tabellionum.

41 Tabelliones tamen qui sunt publici contractuum scriptores ad decurionatum vocari possunt. *l. si quis decurio.* 21. ff. *ad. leg. Cornel. de falsis.*

42 *Cod. Theod. eod. l.* 9.

43 Decurio rei propriæ vel publicæ causa, Comitatum seu aulam principis adire non potest antequam judici desiderium proficiscendi insinuaverit, & missionem impetraverit.

44 Id est, præsidi.

45 Ea ἀπολυτικὰ. adde *l. pen.* ff. *de legationib.*

ciant: eamque statim in notitiam ejus, qui fuerit nominatus per officialem publicum perferri [1] curent: habituro appellandi [2], si voluerit, atque agendi [3] facultatem apud [4] Præsidem causam suam jure consueto: quem si constiterit nominari minime debuisse, sumptum [5] litis eidem à nominatore restitui oportebit. Sine die & consule.

De ætate.

III. Iidem AA. & CC. Julio.

CUm decurionatus honorem [6] sponte susceperis ab albo [7] eximi, [licet] annosum te esse dicas, non potes. P. P. Id. Novemb. Diocleт. II. & Aristobulo Conss. 285.

De filiis adoptivis.

IV. Iidem AA. & CC. Cassiano S. P.

CUm adoptivum [8] filium ex adoptantis dignitate decurionis filium effici nulla dubitatio sit: pro atrocibus injuriis eum quem ad [9] vicem [10] naturalis [11] pignoris tibi adscribebas, à Præside provinciæ illicitis corporis cruciatibus adfici non oportuit [12]: hocque congruenti pœna coërcebitur. P. P. [13] II. Kal. Decembr. Diocleт. A. II. & Aristobulo Conss. 285.

De filiisfamiliis.

V. Iidem AA. Alexandro.

FIlios [14] in potestate patris positos, ad munera seu honores non posse evocari [15] falso tibi persuasum est. Sane si [16] ad nominationem [17] filii consensum non accommodaveris ob administrationem ipsius minime conveniri poteris. P. P. VI. Id. * Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De expertibus litterarum.

VI. Iidem AA. & CC. Leontio.

EXpertes [18] litterarum decurionis munera peragere non prohibent jura [19]. Dat. VIII. Kal. Maji, AA. Conss.

De fratribus habentibus bona indivisa.

VII. Iidem AA. & CC. Diogeniano.

LIcet indivisa [20] bona fratres habent, nihilominus tamen singuli suo nomine civilibus tenentur muneribus. P. P. IV. Id. Maji [21], Ipsis AA. Conss.

De infamia. De oculis amissis.

VIII. Iidem AA. & CC. Platoniano.

INfamia [22], quæ tibi abominanda est, non etiam amissionis oculorum [23] casus, quæsitum tibi adimit honorem. Dat. XVI. Kal. Febr. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De his, qui filios habent, vel non.

IX. Iidem AA. Aurelio.

IN albo decurionum præscriptis [24], patrem non [25] habenti filios anteferri constat.

De ætate.

X. Iidem. AA. & CC. Aurelio.

SI ultra septuagesimum [26] ætatis annum patrem tuum esse Præses provinciæ perspexerit: eum personalium munerum vacatione perfrui providebit.

Ne uxor pro marito conveniatur.

XI. Iidem AA. & CC. ad Maximum.

UXorem [27] pro marito decurione conveniri non posse, proculdubio [28] est.

De infamia.

XII. Iidem AA. & CC. Zotico.

NEc infames [29] immunitatem habere, cum [30] hæc privilegii, non notæ sit, convenit. Dat. V. Kal. Febr. AA. Conss.

De sententia Præsidis, de ætate, de podagra.

XIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

A [31] Muneribus decurionatus nec [32] sententia Præsidis in perpetuum, nec anni quinquaginta [33], nec podagræ [34] valetudo præstat excusationem.

Quis vacationem tribuere possit.

XIV. Imp. Constantinus A. ad Euagrium.

NEmo [35] judex [36] aliquem suo arbitrio de curia liberet: nam si quis fuerit hujusmodi [37] infortunio depravatus, ut debeat sublevari, de ejus nomine ad nostram scientiam referri [38] oportet: ut certo temporis spatio civilium munerum ei vacatio porrigatur. P. P. Id. Mart. Constantino A. III. & Licinio III. Conss. 313.

De Tabellionatu.

XV. Idem A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniæ & Britiorum.

UNiversos [39] decuriones volumus à Tabellionum [40] officiis [41] temperare. Dat. III. Kal. Febr. Sabino & Ruffino Conss. 316.

De discessu.

XVI. Idem A. ad Hilarianum Proconsl. Africæ [42].

SI quis decurio, vel propriæ rei causa, vel Reipublicæ cogatur nostrum adire comitatum: is non [43] ante discedat, quam insinuato Judici [44] desiderio proficiscendi licentiam [45] consequatur. Quod si pro sua audacia parvi aliquis hanc fecerit jussionem, indignationem [46] competentem sortiatur. P. P. VII. Id. Jul. *Carthag.* Crispo III. & Constantino [47] III. Conss. 324.

De militia.

XVII. Idem A. ad Euagrium P. P. [48]

QUi derelicta curia militaverit [49], revocetur ad curiam. Datum XVI. Kal. Jun. Constantino A. VII. & Constantio C. Conss. 326.

Si ad magistratum nominatus lateat.

XVIII. Idem A [50].

SI ad magistratum [51] nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci [eos [52]] animo latere patuerit [53], his ipsorum bona permittantur, qui præsenti tempore in locum eorum ad Duumviratus [54] munera vocabuntur: ita ut si postea reperti fuerint, biennio integro onera Duumviratus cogantur agnoscere: Omnes enim qui obsequia publicorum munerum tentaverint declinare, simili conditione teneri oportet. Dat. III. Kalend. Octobr. *Serdicæ*, Constantino A. [55] IX. & Constantio IV. Conss. 326.

De rescriptis.

XIX. Idem A. ad Lucretium Paternum [56].

VAcuatis [57] rescriptis, per quæ munerum civilium nonnullis est vacatio præstita [58], omnes civilibus necessitatibus aggregentur: ita ut nec consensu civium vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat [59], sed omnes ad munerum societatem conveniantur. Dat. VIII. Kal. Novembr. *Heraclia*, Constantino A. [60] III. & Constantio IV. Conss. 326.

De magistratuum desertoribus.

XX. Impp. Constantius & Constans AA. Ordini civitatis Ædesenæ [61].

CIrcensium [62] magistratus desertores ad eam Gravitas tua faciat necessitatem conditionis urgeri, ut quascunque pro his expensas civitas prærogaverit, refundere protinus ac repræsentare cogantur. Dat. XIV. Kalend. Februar. *Naissi*, Acindyno & Proculo Conss. 340.

De immunitate.

XXI. Iidem A. Nemesiano Com. [63] largitionum.

CUriales omnium civitatum nullam [64] pro re privata nostra debent inquietudinem sustinere: nec hujusmodi oneribus velut extraordinariis occupari: quoniam satis est, si civitatum munera per eos congrue compleantur [65]. Dat. Prid. Id. Aug. *Bessa*, Acindyno & Proculo Conss. 340.

Qui sequuntur matrem.

XXII. Imp. Julianus A. Juliano Comiti Orientis [66].

EOs indulserunt veteres Principes ex [67] materno genere curialibus Antiochenis [68] adscribi, quos patris conditio [69] nullius vindicaret juri civitatis. Dat. V. Kal. Septemb. *Antiochiæ*, Mamertino & Nevitta Conss. 362.

De debitis alienis.

XXIII. Idem A. Juliano Comiti Orientis [70].

PRovidendum est eorum novitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne [71] præteritis debitis susceptorum onerentur: sed conventis propter hæc debita [his] qui ea præcedentibus delegationibus [72] contraxerunt, nullam eos molestiam pro sarcina nominationis alienæ sustinere patiaris. P. P. *Byritho*, Kal. Novembr. Mamertino & Nevitta Conss. 362.

De duodecim liberis.

XXIV. Idem A. Leontio Consulari Palestinæ [73].

SI quis decurio pater sit duodecim [74] liberorum, honoratissima [75] [munerum [76]] quiete donetur. Dat. Kalend. Mart. *Antiochiæ*, Juliano A. IV. & Sallustio Conss. 363.

An curialis ultra terminos suæ civitatis exhibere sui præsentiam debeat.

XXV. Impp. Valens, & Valent. AA. ad Byzacenos [77].

CUriales [78] ultra [79] terminos provinciæ civitatis non jubeantur à moderatoribus provinciarum exhibere sui præsentiam, nisi publica necessitas exegerit. Dat. prid. Id. Septembr. *Aquil.* divo Joviano, & Varroniano Conss. 364.

De prætextu religionis.

XXVI. Iidem AA. ad Modestum P. P.

QUidam ignaviæ [80] sectatores, desertis civitatum muneribus captant solitudines, ac secreta [81], & [sub] specie religionis cum cœtibus monazonton [82] congregantur. Hos igitur atque in hujusmodi deprehensos erui latebris consulta præceptione mandamus: atque ad municipia patriarum [83] subeunda revocari, & pro tenore nostræ sanctionis familiarium rerum carere illecebris: quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. P. P. *Byritho*, Kal. Januar. Valentiniano & Valent. AA. Conss. 365.

De militia paterna, vel avita.

XXVII. Iidem AA. Mauris Sitifensibus.

PRivilegio [84] militiæ [85] paternæ se [86] non vindicet, quem assuetus [87] curiæ nexus astringit. Quod si militari avo, & patre decurione nascetur, paternæ erit succedaneus functionis [88]. Dat. IX. Kal. Mart. [89] *Trever.* Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

De muneribus.

XXVIII. Iidem AA. & Gratia. ad Voluptanum P. U. [90]

NUllus qualiber prærogativa fultus, à debitis [91] muneribus habeatur immunis. Dat. IV. Kal. Jul. *Mediolan.* Valentiniano & Valente AA. Conss. 368.

---

1 Id est, perferre *al. proferre.*

2 Vid. *l.* 1. §. 3. *ff. quando appelland. l.* 1. *pr. ff. de vacat. muner.*

3 Peragendi.

4 Vide Socinum *reg.* 87. *l.* 54. ff. *eod. d.* §. 3. *l. unic. in fin.* ff. *de vacat. publ. muner. l.* 37. *in pr. ff. ad munic.*

5 Vid. *l. unic.* ff. *de sumptuum recuper.*

6 *l.* 2. *in fin. ff. eod.*

7 Album quid, vid. *tit. ff. de albo scribendo.*

8 Adoptivus dignitate adoptantis fruitur.

9 Adoptivus filius ad vicem naturalis pignoris adscriptus, seu adscitus.

10 Invicem.

11 Pignora naturalia vocat filios naturales, sunt enim ἐνέχυρα ἕϖ, Theophylact. Scholiast. in epist. Theophil. Inst. de satisd. tutorum, in prive. Seneca, pignora pacis.

12 *l.* 5. ff. *ex quib. causis infam. irrogatur.*

13 *Al.* XI.

14 Decuriones creari etiam filiifamilias possunt.

15 Devocari, *al. nominari.*

16 Pro filio decurione pater non tenetur nisi in ejus decurionatum consenserit. *l.* 3. *ne filius pro patre. l.* 3. §. *quod pater* 5. *l.* 17. §. 1. *ff. de muneribl. l.* 4. ff. *de filiisfamil.*

17 Denominationem.

18 Literarum expertes & imperiti decuriones creari possunt.

19 Nostra jura.

20 Communio bonorum, neminem obligationi alienæ adstringit. adde *l.* 3. ff. *de muneribl. & bonorib. non continuand.*

21 Al. *Paulino.*

22 Infamis removetur à decurionatu.

23 Cæcus cæcitate ipsa decurionatum non amittit: sed infamia tantum contracta. adde *l.* 1. §. 5. *vers. casum. ff. de postuland.*

24 Al. *proscribendo.* al. *describendo.* Cont.

25 Liberos qui habet in decurionatu adipiscendo, alii liberos non habenti præferendus, *ut hic, l.* 6. §. 5. *ff. eod.* Præsumitur enim liberos habens de republica magis sollicitus esse quam is, qui non habet. vid. Alciat. 1. *præs.* 36. adde quædam l. Julia, quæ apud Gellium, *lib.* 2.

26 Vid. *l. ult.* ff. *qui ætate. l.* 3. *l.* 5. §. 7. *ff. de jure immunitatis.*

27 Uxor pro marito decurione conveniri non potest. adde *l.* 2. ff. *ne uxor pro marito.*

28 Non est.

29 Infamis immunitatem munerum habere non potest. adde *l.* 8. ff. *eod. l.* 49. ff. *eod. l. unic.* ff. *de infamib. l.* 3. §. *si in metallum* 2. *ff. de minorib. Novell.* 45. *in princ.*

30 Privilegio frui non meretur, qui pœnam meretur. *l. Judæos* 11. *ubi Gloss.* ff. *de Judæis, l. qui sine* 38. *ff. de negotiis, c. privilegium, q.* 3. *c. tuarum, c. ut privilegia, de privilegiis.*

31 Al. *De.*

32 A decurionatu non liberat Præsidis sententia. adde *l.* 14. ff. *eod.*

33 Sic legit Eustathius περὶ χρονῶν. *Cujacius* tamen mallet, *l. ult.*

34 Podagra non liberat à decurionatu. adde *l. Podagra* 3. ff. *qui morbo se excusant.*

35 *Cod. Theod. lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1. sed hæc lex multum est immutata.

36 Adde *l.* 13. ff. *eod.* adde *l. unic.* ff. *de his qui à principe vacat.*

37 Al. *hujus.*

38 Deferri.

39 *Cod. Theod. l.* 3.

40 Tabellio esse non potest, qui decurio est, *ut hic*, adde *l.* 21. ff. *de falsis.* Cur ita jus est? An quod scribæ munus vile? ita post Accursium, Bartolum & alios notat Tiraquellus *cap.* 30. *de Nobilitate. Livius* 9. *C. Flavius Cn. filius scriba, patre libertino, humili fortuna ortus. Facit quod scribæ merces pro opera non pro industria datur*, licet Alciatus contra sentiat, *in l. mercis appellatio* 66. *ff. de verb. sign.* Sed & iidem servi publici appellantur, *l. non aliter* 18. *ff. de adopt. l.* 2. *ff. rem pupilli salvam fore. Theoph. Inst. de adopt.* Quid, quod Cicero 5. *Verrina*, Scribæ tabellarium præconem & viatorem præferat: quasi dignum majori mercede? Quæ omnia ad minutos & minorum judicum scribas referre possis: nec enim magni Senatus, vel Principis scribas, viles possis dicere, vel ignobiles, qualem dixeris Eumenem Alexandri, *Plutarchus in Eumene*, Porsenæ scribam, *Livius* 2. Æschinem Athenien-sium *Libanius in argumento orationis* περὶ παραπρεσβείας, quales denique scribæ illi quos munus honorificentissimum sustinuisse apud Græcos refert Æmilius Probus. His adde Guidonem Papæ *quæst.* 90. Adde Novellam Leonis περὶ πολιτικῶν σωματέων διατάξεων, ubi de creatione Tabellionum.

41 Tabelliones tamen qui sunt publici contractuum scriptores ad decurionatum vocari possunt. *l. si quis decurio.* 21. ff. *ad. leg. Cornel. de falsis.*

42 *Cod. Theod. eod. l.* 9.

43 Decurio rei propriæ vel publicæ causa, Comitatum seu aulam principis adire non potest antequam judici desiderium proficiscendi insinuaverit, & missionem impetraverit.

44 Id est, præsidi.

45 Ea ἀπολυτικὰ. adde *l. pen.* ff. *de legationib.*

46 *Deportationis exitum, in C. Theod.*

47 Al. *Ces.*

48 *C. Theod. eod. l.* 13. *in fin.*

49 Decurio, miles, relicta curia esse non potest. *l.* 51. *l.* 55. *in princ.* ff. *eod.*

50 *C. Theod. eod. l.* 16.

51 Duumviratum scil.

52 Al. *decst.*

53 *Paruerint, in Cod. Theod. & quibusd. lib.*

54 Duumviri sunt magistratus municipales annui. Duumviralitii, qui duumviratu abierunt. *August. de cura pro mortuis habenda.*

55 *Al.* VII.

56 *C. Theod. eod. l.* 17.

57 *l.* 28. *l.* 37. *l.* 43. *in fin. l. ult. in fin.* ff. *eod.*

58 Præstituta.

59 *Ex eod. titul. l.* 29.

60 *Al.* VII.

61 *Sic Cujac. restituit.* al. *autem legitur*, Constantinæ.

62 *Al.* Cyrenensium, verum intelligit ludos Circenses, ut satis lex ipsa indicat. Jubet autem Duumviros non edentes ludos Circenses, Reipublicæ protinus reddere compelli ea, quæ in eam rem Respublica prærogaverit, *ut hic.* Idem est in Prætoribus. *l.* 6. *C. Theod. eod.*

63 *C. Theod. eod. l.* 30.

64 *l.* 14. ff. *de susceptorib. l.* 2. ff. *de silentiariis, l.* 17. §. 7. *l.* 18. *ff. ad municip.*

65 *Congrua compellantur, in C. Th.*

66 *C. Theod. eod. l.* 51.

67 *Qui, in C. Th.*

68 *l.* 62. *in princ.* ff. *eod.*

69 *Dignitas, in C. Theod.*

70 *Cod. Theod. eod. l.* 54. *meminit Zosimus lib.* 5.

71 Decurio novus non tenetur solvere æs alienum antecessoris sui, quem non nominavit.

72 Susceptor nemo creatur sine delegatione.

73 *C. Theod. eod. l.* 55.

74 *In C. Theod. & vet. exemp.* XIII. unde Cujac. legendum existimat XVI. duobus II. mutatis in V.

75 Al. *honestissima. & ita in l. semper* 5. *ff. de jure immunitatis*, ὁ ὑχαν δίκαιος ἐξ πάσης πάντων λειτουργημάτων ἀπαλλάττει.

76 Deest *in Cod. Theod. & quibusd. manuscr.*

77 *In C. Th. l.* 60. *eod.*

78 Vid. *ipsum C. Th. & Alciat. lib.* 13. *disjunct. cap.* 11.

79 Curialis extra civitatem pertrahi non potest, nisi publica necessitas aliud exigat. adde *Novell.* 45. *in fin. princ.*

80 *C. Theod. eod. l.* 63. pertinet autem hæc lex ad monachos Ægypti, quibus Valens pertinaciter infensus fuit, ut ex ipso Cod. Theod. constat.

81 Ignavi, eorumque secta legibus notatur. adde *l.* 52. §. *penult.* ff. *de episc. & cleric.* adde *Arist.* 1. *Polit.* 4. De operis monachorum Hieronymus ad Rusticum monachum, *c. nunquam.* 33. *de consecratione. Distinct.* 5. *Novell.* 133. *c.* 6. ubi adversus ignavos, adde *Nov. Leon.* 10

82 E secretis suis ignaviæ sectatores ad suam curiam, *ut hic* (ut metallarii ad sua metalla) revocantur. *l. ult.* ff. *de metallariis.* Eorum autem, qui in secretis ita vivunt, præfecti, archimandritæ, *de quib.* ff. *de episcopis.*

83 Id est, solitariorum monachorum. hoc autem constituit Valens Arrianus Basilio Magno monachorum multorum principi ac patri infestus, *ut testatur Gregorius Nazianzenus*, & tamen hæc lex probat à Justiniano: ut & SC. factum Neronis Imperatoris tempore, *l.* 1. ff. *ad Treb.*

84 Patriam deserens impius. *l. pen.* ff. *de rescind. vend.* Goth. Vid. Alciat. *lib.* 3. *disjunct. cap.* 11. & Francisc. Amajam *hic.* Ans.

85 *Ex eod. tit. l.* 64. *C. Th.*

86 Avo decurione, patre milite natus avi: patre ff. *eod.*

87 *Habitus, in veter. lib. quod idem est, atque*, avitus, *ut legitur in C. Th. in C. Th.*

88 *Functio, dignitatem*, aut militiam adsecutus, immunis à muneribus esse potest. adde *l.* 19. ff. *eod.*

89 Al. *Maji.*

90 *C. Th. eod. l.* 67. ex qua aliquid hic detractum.

91 Decurio

Utrum

Source : BIU Cujas

Utrum filius patris, vel matris conditionem sequatur.

XXIX. Iidem AA. Germano P.P. Galliarum.

NAti ex inquilinarum [1] nostræ domus matrimonio & patre decurione, non patrum suorum, verum [2] matrum conditionem sequantur. Dat. III. Id. Octob. VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 368.

De actionibus publicis.

XXX. Iidem AA. ad Modestum P.P.

PRocuratores [3] reipublicæ actionibus publicis debere uti non venit in dubium.

De curialibus in publicum protrahendis.

Potest quis extrahi de domo ut acceptet officium, & occultator punitur. Bart.

XXXI. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Modestum [4] P.P.

EX omnibus domibus [5] producti, qui origine sunt curiales [6], ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur [7]: quippe cum occultatoribus [8] talium, præter jacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, si ulterius progressi, utilitatem publicam privatis custodiis [9], & patrociniis postponant. Dat. III. Id. Jul. *Ancyræ*, GRATIANO A. II. & PROBO CONSS. 371.

De fabricensibus.

XXXII. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Neotherium P.P. [10]

FAbricenses [11] ordinibus [12] restituantur, qui originem curiæ lem & propria [13] munera declinaverint civitatis: reliqui ne [14] levi quidem inquietudine pulsentur. Dat. XVI. Kal. April. *Thessal.* GRATIANO V. & THEOD. I. AA. CONSS. 380.

De tormentis.

XXXIII. Iidem AAA. Eutropio P.P. [15].

OMnes Judices provinciarumque Rectores à consuetudine temerariæ usucapionis abstineant, sciantque neminem omnino principalium [16] aut [17] decurionum sub qualibet culpæ aut erroris [18] offensa cruciatibus [19] esse subdendum. Quod si quis forte Judicum in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, quod audeat principalem aut decurionem, & suæ curiæ (si sic dici oportet) Senatorem [20], tormentis [21] subdere, viginti librarum auri illatione multatus, & perpetua infamia inustus, ne [22] speciali quidem rescripto notam eluere [23] mereatur: & officium quinquaginta librarum auri multam fisco nostro cogatur inferre: quoniam ut pertinaciæ judicis [sui [24]] resistat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. XII. Kal. August. *Heracleæ*, EUCHERIO & SYAGRIO CONSS. 381.

De procuratione.

XXXIV. Iidem AAA. Floro P.P. [25].

SI quis procurationem [26] facultatum suarum curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, gravissima pœna plectetur: ille vero qui immemor libertatis & generis, infamissimam suscipiendis vilitatem [27], existimationem suam servili obsecundatione damnaverit, tradatur exilio. Dat. X. Kalend. Novembr. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

De filiis decurionum.

XXXV. Iidem AAA. Posthumiano P.P. [28]

IN filiis decurionum retinendis priorum [29] præceptorum decreta sublimitas tua custodiat: eosque [30] qui advocationis [31] obtentu [32] curialia onera declinant, agere universa [33] compellat: quæ etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit: ipsos quinetiam filios magistrorum [34] qui ex curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios esse decernat. Dat. VIII. Id. April. *Constantinop.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

Utrum filii patris an matris conditionem sequantur.

XXXVI. Iidem AAA. ad Basilium, Com. S.L. [35]

EXemplo [36] Senatorii ordinis, patris [37] originem unusquisque [38] sequatur: nec valeant specialiter [39] delata rescripta, si quis se, matris origine defensa [40], à majore curia ad minorem transferri fortasse promeruerit: neque ulla pro more [41] provinciæ referri [42] sinatur exceptio. Dat. XVI. Kal. Jul. *Romæ*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De rescriptis.

XXXVII. Iidem AAA. Posthumiano 2. P.P. [43]

QUotiescunque se ex rescriptis [44] nostris aliquid impetrasse contendunt hi quos obnoxios curiæ, vel [45] origo fecerit, vel latum inter partes judicium designaverit: nullam prorsus spem curiam declinandi ex colore sacræ jussionis accipiant. Dat. XIV. Kal. August. *Constantinop.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De pœnis.

XXXVIII. Iidem AAA. ad Cynegium P.P. [46].

NE quis officialium [47] pœnæ [48] specie atque æstimatione curiæ dedatur [49]: nisi si quis forte curiam defugiens, ob hoc cœperit militare [50]: ne [51] ingenitis [52] fungatur officiis. Omnes itaque omnino Judices [53] tuæ censuræ subditos admonebis, ne quis [eorum [54]] existimet curiæ loco [55] supplicii quenquam deputandum: cum utique [56] unumquemque criminosum [57] non dignitas debeat, sed pœna comitari. Dat. VIII. Id. Novembr. *Constantinop.* RICOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

De privilegio domus Principis.

XXXIX. Iidem AAA. ad Eusignium P.P. [58]

CUriales qui sese privilegio [59] domus nostræ defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & [60] propriis functionibus mancipentur, & publica damna sarciant. Dat. VIII. Kal. Januar. HONOR. N.P.B. & EUODIO CONSS. 386.

De delictis.

XL. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCADIUS AAA. Cynegio P.P. [61]

QUilibet principalium [62] vel decurionum, [si [63]] vel dector [64] pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inventus: juxta pristinam consuetudinem non solum à vobis, quibus [65] propter loci dignitatem rerum summa [66] commissa est, verum & à judicibus [67] ordinariis plumbatarum [68] ictibus subjiciatur [69]. Dat. die Kal. April. *Constantinop.* VALENTIN. A. IV. & EUTROPIO CONSS. 387.

De conditione non mutanda, & curia non relinquenda. De senectute.

XLI. Iidem AAA. Cynegio P.P. [70]

DEcurio fortunam, quam nascendo meruit, suffragiis atque ambitione non mutet: & si vacare per senectutem [71] potuerit propter ordinationem, quæ per plurimos cito [72] definiri solet, curiam non derelinquat. Dat. prid. Non. Jul. *Constantinop.* VALENTINIAN. A. IV. & EUTROPIO CONSS. 387.

De viris militaribus.

XLII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Abundantio Com. & Magistro utriusque militiæ [73].

MIlitaribus [74] viris nihil sit commune cum curiis nihilque [75] sibi licitum sciant, quod suæ non subjectum est potestati: nullum injuria, nullum verbere, nullum gravi pulsatione Tribunus, Duxve [76] ille, aut Comes sit, curialem principalemve contingat. Si quis posthac temerario, & inconsiderato ausu ullum ex principalibus viris usurpata attrectaverit injuria: sciat se decem libris auri esse multandum. Dat. prid. Kal. August. *Constantinop.* ARCADIO A. I. & RUFINO CONSS. 392.

De officiorum privilegiis, actuum præjudiciis, rescriptis & adnotationibus.

XLIII. Iidem AAA. Rufino P.P. [77]

OMnes, qui curiali obstricti sanguine diversis se officiorum [78] privilegiis & actuum [79] præjudiciis aggregarunt, reddendos muniis [80] esse non ambiges. Sed nec rescripta, aut adnotationes ad munerum fugam prodesse permittimus. Dat. Prid. Id. April. *Constantinop.* THEOD. A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

De matris conditione.

XLIV. Iidem AAA. Rufino P.P. [81]

NUllus [82] solius materni [83] sanguinis vinculis illigetur: quia [84] mulierum infirmitas nunquam hujusmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipsa habetur immunis. Dat. V. Id. August. *Constantinop.* THEODOS. A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

De curialibus eligendis.

XLV. Iidem AA. Theodoro P.P. [85]

AD subeunda patriæ munera dignissimi [86] meritis [87] & facultatibus [curiales] eligantur: ne tales forte nominentur, qui functiones publicas implere non possunt. Dat. XIII. Kal. Februar. OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

De forma nominationum.

XLVI. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Ennoio Proconsi. Africæ [88].

NOminationum [89] forma vacillare non debet, si omnes, qui albo curiæ detinentur [90], adesse non possunt: ne paucorum absentia, sive necessaria, sive fortuita debiliter, quod à majore [91] parte ordinis salubriter fuerit constitutum: cum duæ [92] partes ordinis in urbe positæ totius curiæ instar exhibeant. Dat. XVII. Kal. Jun. *Mediolan.* OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

De comitiva dignitate.

XLVII. Iidem AA. Cæsario P.P. [93]

CUriales, qui honorariam adepti sunt comitivam [94] dignitatem, formidare debent eos, quorum [95] moderationi sunt commissi: nec se existimare ideo meruisse dignitatem, ut judicum præcepta despiciant. Quod si in eadem culpa perseverent, quinque librarum auri multæ obnoxii subjugentur: honore quoque, quem prodiderint, spoliandi. Dat. IV. Kal. Januar. C.P. OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

De successione curialium.

XLVIII. Iidem AA. Florentino P.U.

IN successione curialium decernimus, ut etiam [96] si patres decesserint, teneatur agnatio [97]. Dat. XII. Kal. Jan. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

De immunit.

1 Inquilinorum.
2 Curiali patre, matre inquilina, vel colona dominica natus, colonus est, non curialis: inquilinatum sequitur potius quam curiam, *ut hic*, quod abrogatum videtur. *Novell.* 38. *cap.* 2.
3 Procuratores Reipublicæ causas Reipublicæ agunt apud Præsidem aut Principem.
4 *Cod. Theod. eod. l.* 76.
5 Vid. *l.* 39. *ff. eod.*
6 *Curiali, in Cod. Theod.*
7 Vid. *l.* 103. *ff. de reg. jur. Peckium cap. de jure sistendi.*
8 Occultator decurionis punitur.
9 *In quibusd. l. studiis.*
10 *C. Theod. eod. l.* 81.
11 Fabricenses ὁπλοποιοί.
12 Curiales qui se Fabricensium collegio dederint, retrahendi, & ordini seu curiæ suæ restituendi. *l.* 4. *ff. de Fabricensibus.*
13 *Propriæ, in C. Theod. & vet. quibus lib.*
14 Al. *nec.*
15 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 85.
16 Principales decurionum primi. Pro curiarum amplitudine quinque, decem, vel viginti erant: Principalium primus, primus Curiæ, *l.* 56. *ff. eod.* quasi consul. His principalibus pene similes sunt qui nobis Capitolini & Scabini, alias pro quolibet curiali sumitur principalis. Sic Augustinus Areopagitas, principales Athenienssium vocat.
17 *Ac in C. Theod.* sunt autem principales, decurionum primi.
18 Al. *Anteriores in lib. Aur. & Dionys. sub cujuslibet culpæ aut anteriores offense*, &c.
19 *Plumbatarum cruciatibus, in Cod. Theod.* quod est à compositoribus immutatum, ut paulo post, ubi reposuerunt, *tormentis. l.* 40. *ff. eodem.*
20 Decuriones, suæ curiæ quasi Senatores erant: Curia ipsa, minor senatus. *l.* 36. *ff. eod. l.* 239. §. 5. *ff. de verb. sign. Novell.* 38. *Eugrius l.* 3. *Majorianus Novell. de Decurionibus. Cassiodor.* 9.
21 Decuriones à pœnis aut tormentis plebejorum immunes sunt. Pœna plebejorum eculi unguiæ, fidiculæ. *l.* 57. *l.* 58. *ff. eod. l. ult. ff. eod. l.* 2. *ff. de decur. Urbis Romæ. l.* 12. *ff. de pœnis. Novell.* 45. *August. epist.* 63. & *l.* 3. *contra Cresconium.* ex gradu & conditione reorum forma tormentis datur.
22 *Nec, in Cod. Theod.*
23 Eruere.
24 Al. *desit.*
25 *Ex Cod. Theod. eod. tit. l.* 92. quem vide & confer. multa enim hic sunt detracta.
26 Decurio procurator alterius esse non potest. adde quæ scripsi *ad l.* 6. §. 2. *ff. eodem.*
27 Vide *Wurmser. l. Observat.* 12.
28 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 98.
29 Leges anteriores sequendæ in filiis decurionum in curia retinendis.
30 Eos quoque.
31 Advocatione fungi decurio potest. *l.* 56. *l.* 57. *ff. eod. l.* 13. §. 2. *ff. de falsis.* tabellio esse non potest: *l.* 15. *ff. eodem.* Licet à decurionatu vocari possit. *l. si quis decurio* 21. *ff. ad leg. Corn. de falsf.*
32 Decurio advocationis obtentu civilia munera detrectare non debet.
33 *Onera universa, in Cod. Theod.*
34 Magistrorum, id est, professorum artium liberalium, ex curiali genere descendentium filii à civilibus muneribus non excusantur ut patres.
35 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 101.
36 Exemplo senatorii ordinis dixit. est enim sua inter senatores & curiales seu Decuriones similitudo. dixi *l.* 33. *ff. eod. Novell.* 38. *cap.* 6.
37 Originem patris sequuntur ut Senatorii, ita Decuriones.
38 Municipes *unusquisque, in Cod. Theod.*
39 Privilegium privatus impetrare non potest, ut ne sequatur patris, sed matris conditionem, *ut hic*, civitates vero & provinciæ possunt. *l.* 22. *ff. eodem.*
40 *Defendens, in Cod. Theod.*
41 Consuetudine hoc jus adquiri non potest, ut liberi sequantur matris originem.
42 Referre.
43 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 102.
44 Privilegia impetrata in fraudem curiarum non valent. *l.* 19. *ff. eodem.* ut incolatus possidendi conditio.
45 Curiæ subjicitur quis origine vel sententia, *ut hic.*
46 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 108.
47 Officiales hic, cohortales officiales præsidum.
48 Pœnæ species olim, curiæ subjici, ut hic: mox dicetur plenius.
49 *Edatur, in Cod. Theod.*
50 Militia decurionibus interdicta vide *l.* 55. *ff. eodem.*
51 Nec ingenuis.
52 Ingenita officia, originalia. *l.* 50. *ff. eod. l.* 3. *ff. de officio P. Prætor. Orient.*
53 Id est, Præsides.
54 Al. *desit etiam in C. Theod.*
55 Decuriones multis muneribus erant obnoxii adeo ut pœnæ loco Christiani ab impiis principibus Curiis addicti sint: ut testatur Cassiodorus 1. *Tripartitæ* 9. & 6. c. 7. Ita desertores monachi & clerici addicuntur cohorti Præsidis. *Nov.* 5. *cap.* 6. (quod Leo in Novell. 8. mutat & *Novell.* 123. *cap.* 42.) apparitores P. urbi coporipistorum. *l.* 2. *ff. de apparit. Præfecti.* Hoc enim genere, conditionem mutant in deterius. Non sic pœnæ specie cohortalis addicitur curiæ, *ut hic*, vel suarius pistrino. *l.* 19. *ff. de pœnis*, quia rei conditio sic deterior non fieret.
56 Pœnæ ea conditio est, ut deteriorem faciat conditionem ejus qui punitur, non meliorem.
57 Crimen pœna, non dignitas comitari debet.
58 *Cod. Theod. ad. tit. l.* 114.
59 Decuriones nullius domus patrocinio tueri se debent, cujuscunque illa dignitatis sit vel fortunæ. *l.* 31. *ff. eod.*
60 Et ut *in Cod. Theod.*
61 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 117.
62 Principales, curiæ primi. *l.* 33. *ff. eod.* qui & primates & primicerii.
63 Abest *à Cod. Theod. & quibusd. lib.* sed tollendum non videtur.
64 Decoctores hic & *l.* 12. *ff. de susceptorib.* vid. quæ dixi ad *l.* 2. *ff. de palatinis sacrarum largitionum. Tertull. Apologetic.*
65 Cassiodorum *in Psal.* 104. Præfecti vice sacra judicant & cunctarum provinciarum potestatem maximam habere noscuntur.
66 *Ammian.* 17. κορυφαῖαι. 3. *Aug.* 42.
67 Præsides subjecti sunt P. Prætorio.
68 Plumbatarum ictibus castigari decuriones hodie possunt, maxime si everfores pecuniæ publicæ, si iniquam descriptionem fecisse convicti, si superexactores, vel concussores fuerint. adde *l.* 2. *C. Theod. lib.* 9. *tit.* 38. plumbatarum ictus verbera. *l.* 2. *ff. de exact. trib. l.* 2. *C. Theod. de quæst. l* 7. *Cod. Theod. de exaction. Ammianus* 29. Prudentius περὶ στεφ. ὑμν.
69 Al. *subjaceantur.*
70 *C. Theod. eod. tit. l.* 118.
71 Senectus non excusat à decurionatu. vid. tamen *l.* 5. *in pr. ff. de jure immunit.*
72 Immunitas non tribuit excusationem ab iis, quæ cito expediri possunt.
73 *Cod. Theod. eodem tit. l.* 128.
74 In decuriones jurisdictio est civilibus magistratibus: at non militaribus. *l.* 47. *ff. eodem.* vid. *l.* 2. *ff. de offic. milit. jud.*
75 Nihil.
76 *Dux ille, an comes sit*, in plerisque lib. & ita legendum existimat *Cujac.*
77 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 134.
78 *l.* 21. *l.* 28. *l.* 32. *l.* 35. *l.* 39. *ff. eodem.*
79 Actuum præjudicia: adde *l.* 31. *l.* 39. *ff. eodem.*
80 *d. l.* 39. *ff. eod.*
81 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 137. §. *nullus.*
82 *Nullus sane solus materni*, &c. *in C. Theod.*
83 Curiæ maternæ civitatis non obligatur, qui patre non curiali, matre vero ex curiali genere natus est. Maternus sanguis curialem non facit. adde *l.* 1. §. 2. *ff. ad municipalem.* excipe *l.* 62. *ff. eod.*
84 A matre nemo recte habere potest, quod ipsa mater non habeat, unde notant non militem, militem facere non posse. Dare nemo regulariter potest, quod ipse non habeat.
85 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 142.
86 Dignissimis ac potioribus munera injunguntur, non ordinationi, *l. unic. ff. de potioribus nominandis. l.* 7. *in pr. ff. eod.*
87 *Et meritis, in C. Th.*
88 *C. Th.* 12. 1. *l.* 150.
89 Nominatio decurionis non fit irrita quorundam decurionum absentia.
90 *Continentur, in C. Theod.*
91 Major pars decurionum quod facit, cæteri videntur fecisse. vid. *l.* 19. *ff. ad municip. Roland. à Valle* 1. *cons.* 90. *num.* 19.
92 Duæ partes curiæ, curia aut curiæ instar: duæ partes, duæ tertiæ. *l.* 3. *ff. de decretis ab ordin. faciendis.*
93 *Cod. Theodos. eod. tit. l.* 140.
94 Comitivam honorariam adipisci decurio potest: comitivæ dignitas etiam curialibus data.
95 Curialis licet honoretur titulo comitivæ consistorianæ, est tamen sub Præsidis jurisdictione. vid. *l.* 42. *ff. eod.* 96 *l.* 55. *ff. eod. l.* 7. *in pr. ff. de principibus agentium in rebus.*
97 Agnationis voce hic liberi intelliguntur, *l.* 155. *C. Theod. eod.* aut quod mihi verisimilius sit ipsi agnati.

Source : BIU Cujas

De superstitionibus.

XLIX. Iidem AA. Theodoro P. P.[1]

OMnes, qui quolibet [modo[2]] curiæ jure debentur[3], cujuscunque superstitionis[4] sint, ad implenda munera[5] teneantur. Dat. Id. Septembr. *Mediolani*, Honorio A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

De curia non relinquenda.

L. Iidem AA. Eutychiano P. P[6].

OMnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuo curiis[7] perseverent: & qui ex his ad[8] provinciarum regimen atque administrationem qualibet fraude atque ambitione pervenerint, sciant se non solum in sua curia remansuros, sed & [9] cunctis rursus ab exordio muneribus servituros. Dat. VIII. Kal. Nov. *Constantinop.* Honorio A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

De bonis eorum, qui curias deserunt.

LI. Iidem AA. & Theod. A. Messalæ P. P. post alia[10].

QUamvis[11] provisum fuerat congruæ emendationis occursu, quemadmodum curiales[12] militiæ[13] nomine & honore suspenso, officiis redderentur: tamen quia[14] hoc callido consilio repererunt, ut evitatis[15] provinciæ suæ finibus, tanquam his eorum tantum interdictis fuisset accessus, peregrinos[16] exeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum[17], latitandi spes[18] [perseveret[19],] & solatia[20] eos impunitatis sequantur[21], horum cupiditatibus obviamus: ut ex eorum bonis, qui se vel persecutioni[22], vel muniis civitatum, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet[23] fraude subtrahere conati fuerint[24], curiis, quas deseruerant, consulatur. Itaque si vocati edictis intra anni metas, hi tamen, qui manifestis curiæ nexibus illigantur, latere potius, quam redire maluerint[25]: sciant post emensum annum[26] interpellatis provinciarum moderatoribus, ex facultatibus suis, curiis, quas destituerunt, esse consulendum. Neque enim de immaturo præjudicio temporis possunt brevitatem[27] causari. Dat. XVII. Kal. Septemb. Theodor. V. C. Cons. 399.

De oneribus.

LII. Iidem AA. Probino Proconsi. Africæ.[28]

QUis tam inveniri iniquus arbiter rerum potest, qui in urbibus magnifico statu præditis, ac votiva curialium numerositate locupletibus, ad iterationem[29] quempiam transacti oneris compellat[30]: ut cum alii necdum pene initiati curiæ sacris fuerint, alios & continuatio, & repetitæ sæpe functiones adficiant? Dat. XVI. Kal. April. *Mediol.* Cæsario & Attico Conss. 397.

De potestate fascium.

LIII. Iidem AA. Euchario Proconsi. Africæ[31].

DUumvirum impune non liceat extollere potestatem fascium[32] extra metas territorii[33] propriæ civitatis. Dat. VI. Id. Mart. *Ravennæ*, Honor. IX. & Theod. V. AA. Conss. 412.

De decurionibus curiæ vindicandis.

LIV. Iidem AA. Palladio P. P.[34]

GEnerali lege sancimus, ut si quis suum decurionem curiæ vindicare maluerit: si Præsidis[35] desit[36] copia, in eundem manus[37] injectione concessa, sciat ad examen cognitionis resultantem esse deducendum: ita ut moderator provinciæ, (si quæstio fortasse fiducia defensionis ulla generatur[38]) nisi intra tres[39] menses causam originis competenti disceptatione cognoverit, atque convictum cum pœna restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciaverit[40], decem librarum auri multam cogatur exsolvere: ejus etiam officium pari damni irrogatione teneatur[41]. Datum V. Non. Maji, *Ravennæ*, DN. Theod. VII. & Palladio Conss. 415.

De militia.

LV. Impp. Theodos. & Valentin. AA. Isidoro P. P. post alia[42].

SI quis decurio, aut subjectus curiæ ausus fuerit ullam affectare[43] militiam, nulla temporis præscriptione muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: nec[44] ipse, vel ejus liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriæ debetur, valeant declinare. Dat. III. Non. April. *Constantinop.* Isidoro & Senatore Conss. 436.

De curiæ Alexandrinæ principalibus.

LVI. Iidem AA. Isidoro P. P[45].

ALexandrinis principalibus[46], etsi[47] advocatione[48] fungantur, nihilominus[49] onus peregrinationis[50] incumbat: nec publica cura[51] nisi in sua tantum civitate committatur: & primus[52] curiæ quum[53] muneribus universis expletis ad summum pervenerit gradum, Comitivæ[54] primi ordinis fruatur post biennium, dignitate præstita: in curialibus tamen[55] permaneat. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* Isidoro & Senatore Conss. 436.

LVII. Iidem AA. Isidoro P. P[56].

QUinque[57] summates[58] ordinis Alexandrini[59] à corporalibus[60] injuriis immunes esse censemus, ut voce liberas[61] commoditates patriæ defendant: cum possint, si quid egerint criminose, pecuniariis coërceri dispendiis. Æstimabuntur autem præsente curia, viri spectabilis Augustalis[62] judicio. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* Isidoro & Senatore Conss. 436.

LVIII. Iidem AA. Isidoro P. P[63].

EUm, qui triginta[64] annos in Alexandrina civitate civilibus inhæserit muneribus, corporalibus[65] injuriis[66], non pecuniariis excusari convenit: habita consideratione videlicet meritorum, ut hoc[67] bene cogniti[68] privilegium consequantur, nec eo passim[69] fruantur indigni. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* Isidoro & Senatore Conss. 436.

Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.

LIX. Iidem AA. Isidoro P. P[70].

SI quos spontaneos[71] hypomnematographi[72] munificos suis exhortationibus ad publicas nominaverint functiones, jubemus non[73] expectandum esse consensum pro tempore viri spectabilis Augustalis, qui sit plerunque venalis, sed utriusque[74] partis sufficere voluntatem, ut incipiat functio, quam nullus incusat: tunc ad memoratum Judicem[75] tam nominati, quam etiam creatoris[76] consona relatione currente, quam si suscipere, vel confirmare distulerit, sciat se vigintiquinque librarum auri condemnatione plectendum. Dat. prid. Non. Aug. *Constantinop.* Isidoro & Senatore Conss. 436.

An quis per substitutum satisfacere muneribus possit.

LX. Iidem AA. Thomæ[77] P. P.

NUllus, qui nexu generis curiæ tenetur obnoxius, per substitutum[78] quamcunque personam curiales[79] impleat functiones: sed ipse per se debitum patriæ munus exolvat, etsi spectabili[80] dignitate decoratus sit: nisi hoc ei speciali beneficio sit concessum. Hi[81] vero, qui honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt per substitutos[82] periculo suarum facultatum curiæ muneribus satisfacere non vetentur[83].

De Dorotheo, Irenæo, & eorum liberis ad L. eos 22. supr. h. t.

LXI. Imp. Leo A.[84]

NEque[85] Dorotheum virum illustrem, & totam ejus substantiam, neque Irenæum virum spectabilem Tribunum & Notarium, etsi ante[86] paternas illustres dignitates natus est, ullam inquietudinem pro curiali genere, & conditione sustinere decernimus. Liberos quoque eorum, qui vel jam sunt, vel futuri sunt, eorumque posteros, quotiescunque continuata temporum, & successionum perpetuitate nascentur, à conditione curiali, & functione esse liberos: lege[87] divæ[88] memoriæ Iuliani (quæ de materno curialium Antiochenæ civitatis genere promulgata est) nihil in persona viri illustris Dorothei, vel viri spectabilis Irenæi, vel adversus facultates eorum, vel adversus liberos eorundem, qui vel jam nati sunt, vel postmodum quoquo tempore nascentur, vel adversus subsistantias[89] eorum roboris vel juris habitura. †. Circa alias sane universas personas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ civitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam[90] firmitatem.

De his, qui ex materno Curialium Antiochenæ civitatis genere procreati sunt.

Qui obligatus curiæ ratione originis, eam declinare non potest, & si curia non pulsaverit patrem, filium pulsare non poterit. Bart.

LXII. Idem A. Constantino P. P.

SI ille, qui ex[91] filia decurionis Antiochenæ[92] splendidissimæ[93] civitatis, & patre, qui nullius alterius civitatis muniis debebatur, procreatus est, sub examine provincialis Judicis vel sponte confessus: vel certe convictus fuerit, quod ex filia sit curialis progenitus, & albo decurionum adscriptus fuerit: nullam sibi superesse facultatem negandæ vel evitandæ conditionis existimet: & curialem non adspernari fortunam avi materni sui pertentet, nec dubitet se muniis curialibus subjicere[94]. Quod si quem[95] curia, de qua præsens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minime secundum præstitutam ordinationem sibi sociandum curaverit: prolem ejus pulsare nullo modo penitus poterit: nec enim patimur conventionem ejusmodi prætermisso filio, quem curialis filia ediderat, à nepote, vel pronepote, vel ulterius incipere.

De Doctitio. De natis ex illustribus.

LXIII. Idem A[96]. Ad Senatum.

DOctitii viri clarissimi[97] jubemus fortunam supercuriali conditione nullo modo [esse] inquietandam[98], nec facultatibus ejus: sed eo, qui hujusmodi conamen inierit, sacrilegii pœnam[99] luituro. §. 1. Omnes, qui post[100] peractam illustrem administrationem, vel adhuc in ea posito patre[101] suo gignuntur, à curialium intentione defendantur una cum paternis sine dubio subsistantiis, quas cum persona patris à curiali nexu liberas esse nemo dissimulet.

De dignitatibus.

LXIV. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

NEminem ex his, qui obnoxii curiæ constituti ab[102] initio felicissimi nostræ pietatis imperii, Comites[103] privatarum[104] nostræ, vel [piissimæ[105]] Augustæ patris, sive Comites[106] largitionum, vel Comites[107] domesticorum, Quæstores, vel Magistri[108] officiorum, [licet] ad actum administrationis gerendum provecti sunt, vel in posterum provehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus evitare[109]: sed obligatos cum liberis suis quandocumque progenitis, & facultatibus suis post administrationem depositam, curiæ commoditatibus inservire: nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. Nam alia universa legitima vel ex constitutionibus data privilegia integra

---

1 *Cod. Theod. eod.* 157.
2 Al. *deest*, & abest quoque *à C. Theod.* al. *loco.*
3 *N.* 45. *in pr.*
4 Superstitio hic secta est, *l.* 7. *ff. de hæreticis*: Judaica, vel hæreticorum. *l.* 3. *in fin. ff. eod.*
5 Al. *munia.*
6 *C. Th. eod.* 159.
7 Curiam deserere nemo curialis potest. *l.* 55. *ff. eod. l.* 1. *ff. eod. l. un. ff. si curialis relicta civitate. l. un. in fin. ff. de privil. corporat.*
8 Curialis præsca provinciæ factus, ad curiam revocandus est, intermissa munera ex integro repetiturus.
9 Al. *sed etiam.*
10 *C. Theod. eod. l.* 161. in quo desunt hæc verba, & *Theod. A.*
11 Bona ejus, qui quacunque fraude curiam evitat, si per annum contumax fuerit, applicabuntur curiæ. *Bart.*
12 Al. *isti*, *ut in Cod. Theod.*
13 Militia decuriones interdicti à militia ad curiam revocantur. vid. *l.* 55. *ff. eod. l.* 17. *ff. eod.*
14 Qui.
15 Al. *civitatis.*
16 Decurioni non tantum in patria militia interdicta est, sed & in solo peregrino.
17 Al. *curialium.*
18 Al. *species*, & *recte.*
19 Abest *à Cod. Theod. & quibus lib.*
20 *Solatium*, *in Cod. Theod.*
21 *Exacuat*, *in Cod. Theod. quod retinetur est*, *si legatur*, *solatium.*
22 Persecutioni se subtrahit, qui abest longissime.
23 *l. pen. ff. de rescin. vend.*
24 *Subtraxerit*, *in C. Theod. & quib. lib.*
25 Hic quædam omissa & distracta sunt à *C. Theod.*
26 Curiales, qui relicta curia militant, revocandi: aut post annum bona eorum addicuntur curiæ, aut iis sane qui eorum vice munera subeunt.
27 *Brevitate*, *in Cod. Theod.*
28 *Cod. Theod. eod.* 12. 5. 3.
29 Iterare decurionatum nemo cogitur, si alii sint idonei, secus si desint. *l.* 3. *ff. quemadmodum civilia mun.*
30 *Impellat*, *in Cod. Theod.* al. *compellatur.*
31 *C. Th.* 12. 1. 174.
32 Duumviri præferebant fasces & bacillos. *Cic.* 2. *agraria.*
33 De Territorio, vid. *l.* 239. §. 8. *ff. de verb. sign.* vid. *l.* 26. *ff. ad municipalem.*
34 *Cod. Theod.* 12. 1. 181.
35 *Judicis*, *in C. Theod.*
36 Quid si præsens existit aut adsit quidem præsens: dies tamen feriata sit? dixi ad *l.* 11. *ff. de feriis.*
37 Manus injectio in decurione suo vindicando permissa. adde similes casus, *l.* 2. *ff. eod. l.* 9. *ff. de servis fugitivis*, *l. ait. prætor.* 10. §. *si debitorem.* 16. *ff. de his quæ in fraudem*, *l.* 19. *in pr. ff. de testib. l.* 1. *ff. de custod. reor.* alias non permissa manus injectio. *l.* 13. *in fin. ff. quod metus caus. l.* 25. *ff. de adult.* vid. *Hartman.* 2. *pact. l. c.* 1.
38 Geratur.
39 Lis originis sive de conditione curiali intra tres menses finienda.
40 *Vindicaverit. in C. Th.*
41 Dixi ad pragmaticam sanctionem Justiniani *c.* 18.
42 *C. Th.* 12. 1. 188. sed confer, quia hic multa omissa sunt.
43 Militia decurionibus interdicta. *l.* 17. *l.* 38. *l.* 51. *ff. eod.*
44 Al. *ne.*
45 *C. Th.* 189.
46 Principales qui essent, dixi ad *l.* 33. *ff. eod.*
47 Alexandrini principales etsi advocatione fungi possunt, non tamen coguntur inviti extra suam civitatem legatione fungi.
48 Advocatione fungi decuriones possunt.
49 *Nihil peregrinationis Pyrrhus*, *nec onus*, &c. *Aurel.* Sed Cujacius hic *nihilominus* accipit pro *minime*, *ut l.* 2. §. 1. *ff. ut bonorum*: vid. *Robert.* 2. *Receptæ lectionis* 23.
50 Peregrinationis onus, legatio.
51 Curam hic à munere separat Cujac. Principalis munere expleto, curas suscipit.
52 Curiæ primus qui in curia summo loco, ante principales, ante decuriones. *l.* 127. *C. Th. eod.* huic similis est qui hodie quibusdam dicitur major populi, *Maire*, ut & Parisiensibus, *Prevost des Marchands*: quibusdam in locis Scabinus, vel Capitolinus.
53 *Quin. in C. Th.*
54 Alexandrinæ curiæ primus decurio post biennium comitiva primi ordinis natura, non quidem ex curia, sed ex primicerio.
55 Al. *tantum.*
56 *C. Th. eod.* 190.
57 Curiæ principales seu primi, pro curiæ amplitudine quinque, decem vel viginti. *ut hic*, erant quinque. Hinc decem primi curiales, *l.* 2. *in fine C. Th. de quæst. l.* 42. *l.* 44. *C. Th. de eo qui ff. vel Com. l.* 39. *C. Th. de episc.*
58 Id est, principales, sive primates, ut etiam legitur *in C. Th. l.* 1. *ff. de Alexand princip.* summates autem dixit *ut l.* 6. *ff. de naviculat.*
59 De curia Alexandrina, vid. *ff. tit. de Alexandriæ primatib.*
60 Principales curiæ Alexandrinæ pro patria advocatione fungentes, corporalibus injuriis adfici non debent, à P. Augustali, *ut hic*, idem principalibus Vulsinensium in Hetruria datis, *l. urbis* 61. *Cod. Theod. eod. Cujac. hic.*
61 Cum advocatione funguntur. Libertas permissa advocatio.
62 *De hac voce*, Augustalis, vid. *ad hunc locum*, Alc. *ad* 3. *lib. C.*
63 *C. Theod. eod.* 191.
64 Alexandrini curiales, qui triginta annis functi muneribus, immunes à corporalibus muneribus non à patrimonialibus.
65 Corporales injurias appellat, corporalia munera, cui opponit pecuniaria.
66 Deest, in manuscr. recte, al. *muniis*, *ut in C. Theod.*
67 Tamen.
68 *Cognitum*, *in C. Theod.*
69 Hi teste Alciato ad hunc locum dicuntur, qui commentaria scribunt.
70 *Cod. Theod. eod.* 192.
71 Id est, si fideliter in decurionatu functi sint, non desultorie.
72 *De hoc*, vid. *Strab. lib.* 12. *Geograph.*
73 Nominationem commentariensis Alexandrini Præfectus Augustalis etiam invitus ratam habere cogitur.
74 Et nominantis & nominati.
75 Decurionis nominatio confirmatur judicio præsidum, *ut hic*, & nominationibus interesse solent. *l.* 1. §. *sed etsi præses. l.* 4. *ff. quando appellandum sit.*
76 Al. *creationis*, sed creator hic nihil aliud quam nominator decurionis. vid. *l.* 2. §. 7. *ff. de adm. rer.* inter quem ad ipsum nominatum appellantem in causa appellationis lis esse solet. Quid tamen si sine nominatore præses alicui honorem detulerit, & is qui ita nominatus est, à præside appellaverit? Aristides lib. 4. *ἱερῶν* refert se Irenarcham à Severo Asiæ præside ita nominatum appellasse non ab ipso præside, sed ab ipsius magistratibus municipalibus qui litteras ei præsidis reddidissent, quasi viderentur illi ipsi eum nominasse. vid. *Cujac.* 9. *obs.*
77 Al. *Theodoro.*
78 *l.* 2. *ff. quo quisque ordine.*
79 Curialis origine licet spectabilem dignitatem, puta comitivam adeptus sit, per substitutum munus civile obire non potest: nisi specialiter id ei à principe sit concessum: Illustres vero curiales per substitutum possunt, periculo tamen suo.
80 Spectabilis dignitas, comitiva, & ei similes.
81 *Hæc vid. quæ ad finem sumpta sunt ex l.* 12. *tit.* 1. *l.* 1. *C. Theod.*
82 Vid. *l.* 21. *in fin. ff. de episc. & clerie.*
83 Verentur.
84 Al. *Juliano.* Al. *Iidem AA.*
85 Curiæ obnoxii liberi ante illustratum nati, ab hac tamen sententia excipitur hic Dorotheus & Irenæus. *dicam ad l.* 63. *ff. eod.*
86 Natus ex illustri vel administrante, vel administratione perfuncto, curiæ non tenetur, *ut hic*, (excipe casum *l.* 61. *ff. eod.*) unde notant Natos ante illustratum & regnum patris neque illustres, neque regis filios esse: qua de quæstione plura dicemus ad *l.* 11. *ff. de dignitatibus.*
87 *Extat ff. l. eos* 22. *hoc tit.*
88 Divinæ.
89 Al. *subjecta.*
90 Perpetuum.
91 Curia Antiochena eos sibi fuæque curiæ vindicat, qui nascuntur patre libero, matre decurionis filia quod in aliis non est. *l.* 22. *l.* 61. *ff. eod.*
92 Antiochia splendidissima civitas, *ut hic. Orientis pulcher apex Ammianus* 20. *non multum Roma inferior Herodia.* 4. *divitiis*, *magnitudine*, *hominum multitudine*, *omnium urbium quæ in Oriente prima*, *Procop.* 1. *de Bello Persico.*
93 Adde *l. in fin. ff. ad mun.*
94 Subjacere.
95 Si qua.
96 Iidem AA. ad Senatum. Ad senatum autem ideo scribit, quippe de senatore.
97 Alias, *clarissimi juvenis.*
98 Inquirendam.
99 Pœna.
100 Natus patre illustri, patre in ea dignitate posito, vel ea etiam functo, illustris est. unde colligitur natum patre nondum illustri ante adeptum illustratum non esse illustrem. adde *l.* 61. *ff. eod. l. pen. l. ult. ff. eod. dicam ad l.* 11. *ff. de dig.*
101 Patri.
102 Natus patre illustri, curia liberabatur: nondum illustri seu ante illustratum patrem natus, curiæ patria tenebatur ante hanc constitutionem. Post hanc constitutionem liberi etiam post illustratum patris nati curiæ tenentur, sive pater illustratum per se sive per substitutum gesserit. Hac tamen sententia excipiuntur quædam dignitates illustres, de quibus in fine *ff. eod.*
103 Al. *comitum privatar. rer.*
104 Modo ante hanc constitutionem eam gesserit dignitatem. *l.* 65. *ff. eod.*
105 Al. *deest.*
106 Seu comitatus rerum privatarum, largitionum, domesticorum, Quæstura, magistratus officiorum,
107 Al. *comitis.*
108 Al. *deest.*
109 Illustres seu hæ dignitates,

integra volumus, illibataque servari [1]. Ne [2] tamen indulti honoris [3] inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, per substitutos suarum [4] periculo facultatum curialibus muneribus respondentes: habeantque [5] integra, illabataque privilegia dignitatis. Eos vero, qui præfatas dignitates ante initium [6] nostri imperii consecuti sunt: cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis à curialibus nexibus, vel onere [7] decernimus liberari. Hos autem, qui quocunque tempore Patricii [8], vel Consules, aut Consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut Magistri militum, vel Præfecti prætorio Orientis [9], vel Illyrici, vel Urbis administrationem in actu positi quandoque gesserunt, aut postea gesserint: omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis [10] filiis, à curiarum nexibus, vel onere [11] decernimus liberari.

1 Observari.
2 Nec.
3 Honores.
4 Natus patritio, consule, consulari, magistro militum, P. Prætorio, vel urbis (sunt & hæ dignitates illustres in eo quod mox sequetur, à superioribus differentes) curia liberatur: etiam pater illustris post imperium Zenonis illustratum administraverit, ante dignitates superiores à patre adeptas natus, non liberatur curia.
5 Habeant.
6 Nuncium.
7 Honore.
8 Substituto interposito serviens, periculo suo servit. *l.* 5. §. 3. *ff. de adm. tut.*
9 Hæc lex pertinet tantum ad Orientale imperium.
10 Vid. *l. ult.* ℣. *de excus. muner.*
11 Honore.

LXV. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

Divæ memoriæ Zenonis sacratissimam constitutionem [12], quæ de curialibus post certas excelsas administrationes, seu dignitates conditionis nexu liberandis lata [13] est, in hac tantummodo parte duximus corrigendam, qua cavetur eos etiam, qui ante eandem constitutionem, ab initio tamen ejusdem divæ recordationis Zenonis imperii, comites privatarum rerum nostræ, vel piissimæ Augustæ partis, seu Comites [sacrarum [14]] largitionum, vel Comites domesticorum, Quæstores, aut Magistri officiorum [licet] ad actum administrationis gerendum provecti sunt, minime curialium munerum laqueos ob hoc evitare, sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inservire, nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. His etenim, qui memoratas administrationes, vel unam ex his peregerunt, necnon liberis, & rebus eorum, beneficium quod ante per illustrem administrationem peractam eis acquisitum est, intactum, illibatumque jubemus servari: ut relaxatione conditionis, & munerum curialium, per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quam liberi eorum post hujusmodi administrationem adeptam procreari una cum propriis substantiis potiantur, & si contigerit, eos post divæ memoriæ Zenonis constitutionem, sive per se, sive substitutos suos curiæ competentia munera subiisse: eadem videlicet constitutione divæ memoriæ Zenonis ex die, quo promulgata est, suas vires obtinente: cum conveniat leges [15] futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare.

12 *l.* 64. ℣. *cod.* Curiæ obligabantur Zenonis constitutione qui ab initio imperii Zenonis facti essent comites rerum privatarum, largitionum, domesticorum, &c. *d. l.* 64. ℣. *cod.* hac constitutione superiores curia liberantur: modo si ante constitutionem Zenonis eas dignitates gesserint: nec vult sibi eosdem quidquam præjudicasse, quod aliquamdiu paruerint constitutioni Zenonis, atque ita derogatur *l.* 64. ℣. *cod.*
13 Data.
14 Al. *deest.*
15 Leges futuris regulam imponunt, non prætoritis. *l.* 7. ℣. *de legib. l.* 20. ℣. *de usur. l. ult.* ℣. *de fids & legitimis. l.* 22. *ff. de leg. l.* 1. §. 2. *ff. ad l. Falf. Nov.* 73. *c.* 9. *verf. valeat. Nov.* 115. *in pr. l.* 21. 22. ℣. *de fac. eccl. l.* 53. §. 1. *in fin.* ℣. *de epifcop. & cleric. l. un.* ℣. *de contract. jud. l.* 3. ℣. *de pact. pign.* Potest tamen princeps etiam pendenti negotio legem dare. *Nov.* 3. Leges trahuntur etiam ad præterita, si id lege nova nominatim sit expressum. *Nov.* 12. *l. ult.* ℣. *de pact. pign. l.* 1. ℣. *de contr jud.* Citeriore denique tempore leges obligant, si id specialiter sancitum, *Novell.* 57. & 116. His addendum appellationis causas finiri secundum leges quæ dicendæ sententiæ tempore obtinebant, non secundum novas, quæ post sententiam, à qua appellatum est, invaluerunt, etiamsi novæ nominatim porrigantur ad præterita. Nam hæc clausula, quoties novis legibus adjicitur, de præteritis negotiis nondum finitis accipienda est, non de iis quæ jam finita sententia judicis, vel transactione partium. *l.* 1. *in fin.* ℣. *de contr. jud. l.* 22. ℣. *de sacr. eccl. Novell.* 111. & 115. *in fin.* Quid si negotium quoquomodo in judicium deductum? Accursius existimat eam clausulam non eo porrigi: verum Accursio repugnat *Nov.* 113.

LXVI. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Curialibus [16] consortiis consulentes, censemus, ut nemo sibi blandiatur, & non certis modis sese liberum esse existimet: sed pro nostra forma tantummodo sciat posse libertatem [17] sibi curialis competere conditionis: omnibus anterioribus modis quos non comprehendit præsens sanctio, ex præsenti die antiquandis. †. Si quis igitur vel summum Patriciatus honorem fuerit consecutus, sive insulis Consulatus honorarii [18] aut ordinarii fuerit ampliatus, ut vel Consul, vel Consularis [19] efficiatur: seu Præfectorum prætorio insulas susceperit gubernandas, vel Urbicariam (in ipso tamen actu) meruerit præfecturam, necnon Magistri militum officium gerendum susceperit, is gaudeat se hujusmodi conditionis esse exortem, & liberum cum suis facultatibus suaque posteritate, quam postquam meruerit dignitatem, vel actum gesserit, ediderit: anterioribus filiis in conditione pristina remansuris, tam Præfecturæ [20] quæstoris quam viri eloquentissimi fisci patroni: tam [21] Præfecturæ quæ Orientalibus & Illyricianis præsidet sedibus, quam Urbicariæ, nexibus curiæ liberantur, cum ad fisci patronatum pervenerint, una cum substantiis & liberis suis, quos vel ante habuerint, vel postquam ad eundem gradum provecti sunt. †. Viri etiam clarissimi principes agentium [22] in rebus, curiæ libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri spectabiles proximi sacri scrinii [23] nostræ memoriæ, & sacrarum epistolarum, necnon sacri [24] scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum & dispositionum cum substantiis suis & liberis quos post emensa [25] stipendia susceperant: hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multo, longo, prolixoque tempore pertulerint [26], intactum illibatumque conservamus: ut hi omnes fortuna curiali liberentur cum sua substantia, suaque sobole, secundum ea quæ prædiximus. Ex ævo autem sequente progenitos antea, nullius futuri fisci patroni liberos concedimus liberandos: ut ne quod summis apicibus dignitatum non est concessum, hoc alii sibi audeant vindicare: sed progeniti filii antequam [27] ad fisci patronatum pervenerint, in conditione pristina remaneant.

†. Aliis [28] [autem modis] quam his quos sigillatim numeravimus [29], sive legibus [30] antiquis comprehensi sunt (qualis [31] erat is quem ex tribus [32] maribus concessum ante fuerat patri maximo [33] Senatui sociare) sive comprehensi anterioribus scriptis non fuerant, liberationem competere cuidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed sive pragmatica super hoc processit, sive sententia eminentissimæ [34] Præfecturæ, sive alius modus quicunque excogitatus est: ea omnia penitus vacuari, & pro infectis [35] haberi, & curialia corpora suis reddi civitatibus, & substantias eorum subjacere, nulla excusatione eis [36] penitus competente.

13 Al. *deest.*
14 Al. *deest.*
15 Leges futuris regulam imponunt, non prætoritis. *l.* 7. ℣. *de legib. l.* 20. ℣. *de usur. l. ult.* ℣. *de fids & legitimis. l.* 22. *ff. de leg. l.* 1. §. 2. *ff. ad l. Falf. Nov.* 73. *c.* 9. *verf. valeat. Nov.* 115. *in pr. l.* 21. 22. ℣. *de fac. eccl. l.* 53. §. 1. *in fin.* ℣. *de epifcop. & cleric. l. un.* ℣. *de contract. jud. l.* 3. ℣. *de pact. pign.* Potest tamen princeps etiam pendenti negotio legem dare. *Nov.* 3. Leges trahuntur etiam ad præterita, si id lege nova nominatim sit expressum. *Nov.* 12. *l. ult.* ℣. *de pact. pign. l.* 1. ℣. *de contr jud.* Citeriore denique tempore leges obligant, si id specialiter sancitum, *Novell.* 57. & 116. His addendum appellationis causas finiri secundum leges quæ dicendæ sententiæ tempore obtinebant, non secundum novas, quæ post sententiam, à qua appellatum est, invaluerunt, etiamsi novæ nominatim porrigantur ad præterita. Nam hæc clausula, quoties novis legibus adjicitur, de præteritis negotiis nondum finitis accipienda est, non de iis quæ jam finita sententia judicis, vel transactione partium. *l.* 1. *in fin.* ℣. *de contr. jud. l.* 22. ℣. *de sacr. eccl. Novell.* 111. & 115. *in fin.* Quid si negotium quoquomodo in judicium deductum? Accursius existimat eam clausulam non eo porrigi: verum Accursio repugnat *Nov.* 113.

16 Hujus suæ constitutionis ad Demosthenem meminit idem Justin. *Nov.* 38. vid. *Forcatulum c.* 3. *Necyomant.* 17 Curia liberant hæ dignitates, summa patriciatus dignitas, Consulatus, Consularitas, Præfectura prætoriana, urbana, magisterium militum, patronatus fisci, principatus agentium in rebus, proximatus sacrorum scriniorum, *ut hic*, duo priores, solo titulo: reliquæ administrationis tantum merito patriciatus & consulatus etiam honorarius, reliquæ non nisi reipsa administratæ, *Nov.* 70. & 81. 18 Consulatus alius honorarius, alius ordinarius. 19 Dignitas hæc Consularitas. 20 Al. *prælaturæ*, sed hunc locum sic emendat *Cujac. Sed & viri eloquentissimi fori patroni tam præfecturæ, qua Orient alibus & Illyricanis præsidum sedibus, quam urbicariæ.* 21 Advocatorum Præfecturæ prætorianæ & urbicariæ certus erat numerus. Ex eorum numero quotannis prodibant duo fisci patroni, quibus hoc privilegii dabatur ut ea dignitate, una cum liberis susceptis post eam dignitatem, curia liberarentur. 22 Vid. *l.* 7. ℣. *de pr. agent. in reb.* 23 Scrinia memoriæ epistolarum, libellorum, cognitionum & dispositionum. 24 Necnon sacrorum librorum, sacrarumque. 25 Emersa. 26 Protulerunt. 27 Curiæ nullæ dignitates liberant præter superius enumeratas. Ita Comitiva privatarum, vel largitionum, vel domesticorum, vel quæstura, vel magisterium officiorum curia non solvit. 28 *l.* 132. *Cod. Theod. de decur.* 29 Memoravimus. 30 Natus patre jam patrono fisci, curia una cum patre, liberatur: ante natus, non liberatur. vide quæ scripsi ad *l.* 61. ℣. *cod. l.* 11 ℣. *de dignitatibus.* 31 Quis. 32 Quartam Sabinianam datam adoptato ex tribus maribus tollit. §. *sed ea omnia.* 14. *Instit. de hered. ab intest.* de qua dixi ad *l. penult.* §. 3. ℣. *de adopt.* vid. *hic Cujac. Alc.* 4. *parer.* 3. 33 Senatus maximus urbis Romæ. 34 Eminentissima. 35 Imperfectis. 36 Ejus.

TIT. XXXII.

SI SERVUS, AUT LIBERTUS AD DECURIONATUM ADSPIRAVERIT.

Libertus, qui non habet jus annulorum aureorum, nec restitutus est natalibus, cum pœna à curia removeatur. Bart.

I. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Saturnino.

Si 37 libertus, vel jus aureorum 38 annulorum adeptus non est, vel natalibus suis non restitutus: Præses provinciæ non tantum curiæ 39 participare non permittat, sed juxta legis 40 severitatem congruenti pœna ulciscatur.

II. Idem AA. Oricinæ 41.

Præses provinciæ si eum qui Ædilitate 42 fungitur 43, servum tuum esse cognoverit, si quidem non ignarum conditionis suæ ad Ædilitatem aspirasse perspexerit, ob violatam 44 servili macula curiæ dignitatem congruenti pœna adficiet. Si vero quum opinione 45 publica mater ejus pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad capessendum honorem errore lapsus processit, dominio tuo eum subjugabit.

37 Curiales alterutro modo liberti esse poterant, vel jure aureorum annulorum impetrato, vel natalibus restituti: his deficientibus curiales esse non poterant, *ut hic*, ut nec senatores. *l.* 9. ℣. *de dignitatibus.* Hodie, possunt: cum omnibus libertis jus aureorum annulorum datum sit, & omnes restituti natalibus. *Novell.* 78. *cap.* 5.
38 Annulo aureo utebantur ingenui, idcirco libertinis annulus dabatur, ut quasi ingenui viderentur.
39 Curiam. 40 Legem Visellium, de qua ℣. *ad l. Visel.* 41 Origine. 42 Ædilitas hic magistratus est municipalis, *l. qui insulam*, 30. §. *adilis.* 1. *ff. locata. Juven. satyr.* 3. sic Arpinum habuit ædiles. *Cic.* 13. *fam.* & 15. *ad Att.* Capua Prætores. *Cic.* 2. *Agrar.* Lanuvium, Dictatores. *Cic. pro Milone.* In aliis duumviri Spartianus *in Adriano.* Per Latina oppida Dictator & Ædilis & Duumviri sunt, in aliis Quatuorviri. *l.* 1. ℣. *de solut. & lib. debit. civit.* Alexandriæ, Hypomnematographi. *l.* 59. ℣. *de decur.* 43 Fungi ædilitate, & ædilem esse differunt: hoc juris, illud facti 44 Curialis, seu decurio esse non potest, qui servus sit. 45 Opinio publica libertatem non tribuit servo ædilitatem gerenti. adde *l.* 11. ℣. *de liberali.* Quid gesta per eum, cujus sint momenti? ipso jure nulla: utilitatis tamen causa sustinentur. *arg. l. Barbarius.* 3. *ff. de offic. prætor.*

TIT. XXXIII.

DE PRÆDIIS DECURIONUM [46] SINE DECRETO [47] NONALIENANDIS [48].

De prædiis decurionum.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P. 49.

Si quis decurionum vel rustica prædia, vel urbana [50] venditor necessitate coactus addicit [51], interpellet Judicem competentem, omnesque causas sigillatim. quibus strangulatur, exponat: & ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probaverit. Infirma [52] enim venditio erit, si hæc fuerit forma [53] neglecta: ita enim fiet, ut nec immoderatus venditor [54] nec emptor, [cujuscunque sit [55] conditionis,] inveniatur injustus: denique nihil erit postmodum quo venditor vel circumventum se insidiis, vel oppressum potentia comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quod si quis contra vetitum occultis molitionibus per suppositas fraude personas, cujuslibet loci quem tamen [ei [56]] decurio distrahebat [57], comparator extiterit: sciat se pretio [58] quod dedit, esse privandum: & locum quem comparavit, cum [59] fructibus esse restituendum. Datum VIII. Kalend. Decembr. *Constantinopoli.* Honorio NB. P. & Eudoxio Conss. 386.

46 Curialium.
47 Subaudi, præpositi. vid. *Cassiod. lib.* 7.
48 Id est, vendendis, *ut constat ex l. ult. h. tit.* ℣. *de jure emphyt.*
49 *Cod. Theod.* 12. 3. 1.
50 *Urbana vel quælibet mancipia, in Cod. Theod.*
51 Decurionum bona vendi non possunt à creditore, nisi causa probata apud acta præsidis. vide *l.* 2. ℣. *de offic. ejus qui vice alicuj. jud.* adde *l.* 15. §. *in fraudem.* 2. *ff. ad municip. Cassiodorum* 7. & 8. *Novellam Majorani de curialibus.* Goth. Vide *Vasq. Illustr. controv. cap.* 61. *num.* 2. Ans.
52 Nullus est actus, qui legis forma neglecta fit, *l. constitutionib.* 24. *ff. ad municip.*
53 Forma neglecta actus infirmus, nempe quia informis.
54 Decreti interpositio efficit ut ne fit locus *l.* 2. ℣. *de rescind. vend.*
55 Absunt à C. *Theod.*
56 Deest *in Cod. Theod.*
57 *Distrahat, in Cod. Theod.*

De rebus mobilibus & nominibus curiæ hereditario jure adquisitis.

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Nec 60 venditio rei hereditariæ 61 curiæ acquisitæ, aut debitoris 62 hereditarii qui solverit, liberatio aliter admittenda est: nisi 63 apud acta totius vel majoris partis ordinis intercedente decreto 64, ineundi contractus, vel dissolvendæ obligationis causa probetur: Ita enim & id quod 65 ex ea redigitur, ad prædiorum jubemus comparationem expendi: quorum reditus omnes, (sicut 66 dictum est) ejusdem curiæ publicis muneribus quæ solatio egere constiterit, justissime servabuntur: ex consensu omnium & maxime ditiorum 67, vel idonea fidejussione oblata conductoribus eligendis. Dat. v. Id. Jun. C. P. Felice & Tauro Conss. 428.

58 Emens fundum decurionis, causa non probata apud acta præsidis, pretium amittit, *ut hic*, similes casus vide *in l.* 7. ℣. *de agr. & cens. l. ult.* ℣. *de fundis rei privatæ.*
59 In emptionibus quæ nullæ sunt, emptor fructus non lucratur.
60 Huc pertinet *l.* 1. *tit.* 3. *l.* 12. *C. Theod.*
61 Curiæ rem hereditariam quæsitam nemo emere potest sine decreto curiæ.
62 Solvere curiæ debitor hereditarius ejusdem non potest, nisi decreto intercedente.

Decuriones non possunt vendere sine decreto, alios autem contractus non prohibentur celebrare. Bart.

III. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Curiales [68] vendere quidem res immobiles, vel mancipia rustica [69] prohibemus [sine] interpositione decreti: donationes [70] vero vel permutationes, vel quoslibet alios etiam sine decreto permittimus [71] celebrare contractus: quoniam & sacræ constitutiones quæ super hoc à retro Principibus latæ sunt, in plurimis [72] suis partibus de pretio non redhibendo locutæ sunt: ut [73] ex hoc apertissime detur intelligi, solum venditionis [74] decurionibus sine decreto interdictum fuisse contractum: cum [75] tamen venditio intercedente (ut dictum est) decreto agitur: nullum eos, vel qui ab his comparant, dispendium cujuscunque personæ, vel causæ, vel theatralis [76] liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) sustinere decernimus: nec [77] ex tabella decretum recitari, sed curialium vel majoris partis curiæ relatione [78] currente, sine ulla malignitate [79] referentium, vel damno contrahentium, ad confirmandam emptionem competentis Judicis proferri sententiam **.

63 *l.* 3. *in fin.* ℣. *de vendendis rebus civit.* 64 Decretum requiritur in alienatione rei hereditariæ curiæ, & in solutione hereditariæ rei curiæ facienda. 65 Pretium rei curiæ hereditariæ venditæ, in prædiorum comparationem vertendum, ut ex eorum reditibus onera curiæ sustineantur. 66 Pars videtur esse legis alterius hæc constitutio, *l.* 1. ℣. *tit. proæ. l.* 1. *Cod. Theod. de impon. lucrat. descript.* 67 Ditiores pauperioribus præferuntur. 68 Hanc legem accusat Justin. *Novell.* 38. *in pr.* §. 1. *verf. Et rursus.* 69 *l.* 22 ℣. *de administ. tutor. verf. Præcipimus.* 70 Donari possunt res curiæ, etsi vendi non possint sine decreto, unde hæc lex mirabilis dicitur *in dict. Novell.* 38. Causa tamen differentiæ esse potest, quod facilius vendamus, quam donemus. Hodie neuter actus valet sine decreto *d. Novell.* 38. Imo ne quidem donatio cum decreto valet, *Novell.* 87.

Constitutio Græca Justiniani hic deest, qua jubebat, ut tam donatio quam omnis actus alienationem continens decreto subjaceret, ut idem ait Novell. 38.

TIT.

71 *l.* 163. *de reg. jur.* 72 Pluribus. 73 Præsumitur emptio & venditio contracta, ubi pretii facta mentio est, *ut l. illicitas* 6. *ff. de offic. præsidis. l. apud Celsum* §. 31. *ff. de doli except. l. cum dotem*, 10. *l. si inter virum* 21. ℣. *de jure dotium*: nisi hoc actum sit in contractu ut dominium transferatur: tunc enim æstimatio seu pretii mentio emptionem non facit, sed ut periculum rei transeat in accipientem. *Bald. in l. si pascenda.* 8. ℣. *de pactis, Socinus regul.* 116. 74 Emptionis. 75 Ratio dubitandi in hac lege. 76 Theatralis liberalitas, largitio curiæ ad theatra. 77 Decretum curiæ ubi exigitur, ex tabella seu periculo vel breviculo fieri non debet, sed viva voce, consensu curiæ & sententia competentis judicis, ne quid pro scriptura exceptoribus dari sit necesse. adde *l.* 9. §. 2. *ff. de off. proconf.* 78 *l.* 59. ℣. *de decurionib.* 79 Oratio in speciem concepta non nimis esse potest: ut eo facilius tollatur sophistica interpretatio. *Dec. in l. quæ dubitationis tollendæ*, 81. *ff. de reg. jur.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXXIV.

QUANDO ET QUIBUS QUARTA PARS DEBETUR EX BONIS DECURIONUM, ET DE MODO DISTRIBUTIONIS EORUM.

Si extraneus succedit alicui decurioni, debet curia habere quartam. Bart.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

SI decurionum consortio sit alienus, qui curiali successit: competentis eidem [1] juris sive ex asse, sive ex parte heres sit bonorumve possessor: partem quartam [2] jure optimo à curia peti decernimus. Dat. v. Id. Jun. C. P. FELICE & TAURO CONSS. 428.

Curiales debent habere quartam extraneo succedente curiali, non tamen de singulis rebus. Bart.

11. Iidem AA. Apollonio P. P. [3]

MEminimus, nuper emissa lege divali [4], portionem quartam de facultatibus curialium fati munus implentium, ex qualibet novissima voluntate, vel ab intestato etiam, ad quemque (præterquam [5] si ad filios [curiales]) deferatur [6] curialium [7] deputasse corporibus: sed multi tanquam corrumpendi totius patrimonii occasione captata, uniuscujusque rei sibi particulam [8] vindicando, adeo totas dilacerant facultates, ut dum participibus relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque jura præcipitent: Quorum nimiam licentiam provida dispositione refrenantes [9], ipsis [10] quidem curialibus occupandi sua auctoritate res mortui, copiam denegavimus: hæres [11] autem ad quem ab intestato, vel ex postrema voluntate directis, vel fideicommissariis verbis decurrit hereditas, omne [12] patrimonium quod relictum est, in partes quatuor dividi procuret: ut rebus totis in [13] sortium [14] casum deductis, vel curiæ quadrantis, vel heredi aut [15] fideicommissario per universitatem dodrantis electio ex sortis felicitate [16] contingat: ita scilicet & præfati successores, & curia promiscui rerum dominii liberabuntur incommodo. *Naturale* [17] *quippe vitium est negligi quod communiter* [18] *possidetur: utque se nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur: denique suam quoque partem corrumpi patiatur, dum invidet alienæ.* Sed ubi quarta pars bonorum mortui curiæ debet offerri: immobiles quidem res quæ [19] nec latere facile possunt, nec [20] cuiquam [21] (si divulgentur) officiunt, sub aspectu etiam curialium æstimari dividique concedimus: mobiles autem res, vel [22] se moventes, vel instrumenta, vel si quid aliud [etiam [23]] in hujusmodi jure [24] consistat, in medium proferri divulgarique non [25] patimur: sed juratis [26] successoribus, cum apud se diligenter æstimaverint, quæ quantique sint pretii facultates, credi oportere decernimus. *Quid* [27] *enim tam durum tamque inhumanum est, quam publicatione pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & invidiæ exponere* [28] *divitias?* In exigendis vero debitis, si pretium quod pro quarta parte actionum curiæ competit, successores præstare noluerint: cautionibus jurata [29] fide prolatis in medium, unusquisque à debitoribus convenientem sibi exigat portionem. Æque ex diverso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus, tam iidem successores, quam curia pro sua sorte [30] restituere compellantur. Quod si sæpe dicti successores sacramentum sibi crediderint excusandum: tunc vero ad similitudinem rerum immobilium diligentior [31] curialibus omnium rerum indago præbebitur, scilicet ut universis mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio rerum, vel divisio [32] sub præsentia curialium celebretur. In omnibus autem casibus ubi quarta pars curiæ competit, transactiones interpositas firmas illibataque manere decernimus. §. 1. Ad [33] filiorum [34] vero [curialium [35],] vel nepotum, ac pronepotum, scilicet decurionum] similitudinem [36], ad quos integras opes pervenire censuimus, filiam, quinetiam neptem, proneptemve principali ejusdem civitatis unde pater, avus, vel proavus oritur, nuptam, rerum vel ab intestato, vel ex dispositione ultimæ voluntatis quæsitarum, integrum nullaque parte minutum dominium habere sancimus. Quod si post parentum obitum inveniantur innuptæ vel viduæ, in impuberibus quidem post transactam pubertatem, in aliis vero quæ pubertatem excesserint [37], vel etiam in viduis post mortem parentis triennium [38] duntaxat volumus expectari: ut interim quarta portio suspensa, aut apud eam, si in matrimonio curialis ejusdem civitatis fuerit collocata, perpetuo jure permaneat: vel si intra id tempus [39] alienum [ab [40]] eadem curia sortiatur maritum, penitusve nupta non fuerit, memorata pars [totius [41] substantiæ] curiæ cum triennii tam urbanorum quam rusticorum prædiorum dumtaxat fructibus addicatur: ita tamen, ut [& [42] opinionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel dodrantis [43]] & sacramenti tam de quantitate quam de æstimatione rerum mobilium, deque actionibus inferendis, vel excipiendis (sicut in extraneis personis dictum est) ratio conservetur. Sed & si mater mortui vel avia tempore quo filius neposve moritur in conjugio ejusdem civitatis curialis inventa fuerit: ne ipsas quidem patimur quartæ portionis fubire jacturam. Extraneum quinetiam heredem propinquitatis quidem jure discretum, curiæ tamen ejusdem civitatis [44] obnoxium supradictæ portionis dispendio liberamus. Dat. VII. Id. Mart. *Constantinop.* DIOSCORO & EUDOXIO [45] CONSS. 442.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quis curialibus [46] muneribus obnoxius, uno forte vel pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio quidem vel filiis substantiæ suæ partem minimam dereliquerit, (eam tamen quæ [47] excludere eos ab inofficiosi querela potest) aliis autem suam substantiam dereliquit, ut ex hac patrimonii distributione apud filium [48] quidem vel filios curiales minima pars subsistantiæ remaneat: totum autem curiale munus masculis immineat, sive filii sint, sive nepotes vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxii: sancimus hujusmodi iniquitatem resecari, & non minus quarta portione in masculos posse testatorem transmittere: sive unus est filius, sive plures: nulla diminutione ex permixtione fororum eis [49] facienda: ut non solum corporibus, sed etiam substantiis laborantes, possint curiale habere consortium. †. Ad hoc sancimus, si quis curialis, filiabus pluribus derelictis, ab hac luce fuerit subtractus: quarum una curiali ejusdem nupserit civitatis: aliis filiabus quæ ad hujusmodi vota non migraverint: vel extraneis in reliquam partem heredibus derelictis, non videri curiæ ex sententia legis Theodosianæ [50] ad Apollonium scriptæ satisfieri: sed omnino [51] quartam [52] partem patrimonii curia consequatur: sive uni filiæ quæ curialibus nuptiis copulata sit, deputanda est: sive ex aliis heredibus colligenda: filia proculdubio quæ curiali nupsit immuni ab hujusmodi quartæ datione servanda: cum per maritum ejus quantum ad ipsius personam [53] curiæ sit satisfactum: & hoc observari [54] non solum si ultimo elogio condito testator curialis decesserit: sed etiam si intestatus [55] diem suum obierit. [Sed &] si quid [56] minus [57] quarta [parte] fuerit, vel minime derelictum: hoc modis omnibus filio curiali, vel filiæ quæ nupta est ejusdem civitatis decurioni, ex substantia patris curialis modis omnibus, vel deputari, vel adimpleri: nullo obstaculo curiæ opponendo, si secundum prædictam [58] legem filius, nepos, pronepos, pater, avus, proavus, curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque, vel dignitate, vel occasione fuerint absoluti. In hoc enim Theodosianæ [59] legi apertissime volumus esse derogatum. Et generaliter definimus ex omni causa, neque masculos liberos, neque filias copulatas matrimonio curialis, minus quarta parentis substantiæ habere: vel non extantibus filiis, vel filiabus, sed aliis heredibus, ipsam curiam secundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium. Datum Kalend. Januar. C. P. JUSTINIANO A. II. CONSS. 528. [60]

TIT. XXXV.

DE IMPONENDA LUCRATIVA [61] DESCRIPTIONE.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium Præfectum prætorio.

DESCRIPTIONIS [62] onere siliquarum [63] quatuor, quas [ex [64]] lucrativis jugationibus tantum non humanis, vel animalium censibus, neque mobilibus rebus jubemus indici: & si curiales non sint majores, ac [65] posteros liberamus: ut si pater, avus, proavus, filio, nepoti, pronepoti, vel filiæ, nepti, proneptive (nec interest [66] nuptæ sint curialibus necne) postrema voluntate, vel inter vivos etiam donatione quicquam de suis opibus largiatur, memoratæ descriptionis cesset indictio. Æque [67] ex diverso, si posteriores ad majores prædicta sibi consanguinitate [68] devinctos præfatis titulis suas conferant facultates: nullius [69] accessione [70] gravaminis hujusmodi liberalitas oneretur: *Intam* [71] *enim necessarius* [72] *sibi conjunctisque personis, sub liberalitatis appellatione debitum naturale persolvitur.* Cujus auctoritatem juris pariter valere sancimus, etiamsi ab intestato succedant sibi præfiniti [73] generis ordine sociati. Ex his enim successionibus maxime debiti potius solutio quam muneris oblatio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis ipsa propinquitatis serie deferuntur. Cæteri [74] vero licet quadam inter se cognatione jungantur: nunquam tamen curiale prædium sine prædicto onere lucrabuntur: nisi is forte cui lucro res cesserit, ejusdem civitatis ordini sit obstrictus: qui licet inter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione quod datum est, consequatur: nam cum personæ conditio non mutetur, nec rei quidem statum convenit immutari. †. *Lucrativa* [75] vero res eas tantum volumus appellari, atque à prædictæ descriptionis gravamine excipere, quæ hereditatis, legati, fideicommissi jure, mortis causa donationis [76], vel cujuslibet postremæ voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter vivos etiam donatio simplici liberalitate confecta, lucrativæ merebitur & nomen, & sarcinam. †. Si vero, vel socer futurus, filii, vel nepotis, vel pronepotis sponsæ affinitatis coëundæ causa donaverit: vel parens etiam filiam, vel neptem, vel proneptem curiali, seu extraneo nubentem dotaverit, licet casus eventu [77], res ejus, cui data est, convertatur ad lucrum, nec [78] inter lucrativas numerabitur, nec descriptionis oneri subjacebit. *Nec enim juris optimi est matrimonium* [79], *cum tot* [80] *tantisque suis difficultatibus opprimatur, adventitiis etiam cumulare ponderibus.* † Res vero, quæ memoratis causis lucrativæ semel nomen exordiumque sortita est, licet ab eo, qui susceperat, ad alterum emptionis, vel cujuscunque contractus jure migraverit, cum prædicto descriptionis gravamine proculdubio transferetur: ut vel sciens sibi imputet, qui accepit oneratum: vel si ignoraverit, quod interest consequatur. Contraque si cujuslibet contractus exordio lucrativæ nomen evaserit: & si postea lucri titulo in dominium alicujus ceciderit, sarcinam memoratæ descriptionis effugiet. Nulla enim in hujuscemodi causis confusionis intercedit occasio, etsi ad [81] primordium tituli posterior quoque formetur eventus: nisi forte res decurionis, quæ ad eum cujuslibet mercimonii jure pervenerit, ad alterum fuerit postrema ejus voluntate, vel ab intestato, vel inter vivos donatione translata: tunc enim quia semel in personam cecidit principalis (veterum titulorum nequaquam ratione perspecta) conditionem, & onus merebitur lucrativæ. Datum VII. Id. Mart. *Constantinop.* DIOSCORO & EUDOXIO VV. CC. CONSS. 422.

TIT.

---

1 Ejusdem.
2 Quartam hereditatis defuncti decurionis extraneus ejus hæres curiæ præstare debet. In quibusdam locis Germaniæ extranei sive peregrini vel forenses nimium heredes facit, quartam hujusmodi præstare tenentur.
3 Novella Theodosii quæ integra hodie extat in breviario Alarici, *tit. de bon. decur.*
4 Id est, *l.* 1. §. *eod.*
5 Id abrogatum videtur ℵ. 38. *pr.* §. 2. *in fin.*
6 *Deferatur, in N. T. de bonis decurionum & natural. filiis eorum.*
7 *Curiarum, in Nov. Theod.*
8 Quarta debita curiæ ex universo sumitur, non ex singulis rebus.
9 Al. *frænantes, ut in Nov. Th. eod.*
10 Al. *ipsius.*
11 Hic, ut etiam §. sæpius, quædam e C. Theod. immutata sunt: quem vide.
12 Hæres extraneus bona defuncti decurionis dividit in quatuor partes & is eligit cui sors dederit.
13 Sorti electio committitur. Is eligit cui sors dederit, *ut hic*, unde hic notat Cujac.
fratres in divisione hereditatis, hæredes & fideicommissarios, sortem totam forte commisisse, vel inter fratrem, majorem divisisse, minorem vero elegisse. Hujusmodi legem refert *Senec. 6. declam. & Sulpit. Victor. in Inst. oratoriis.* quod & hodie fit multis locis: de quo genere divisionis vide Mynsinger. 4. *obs.* 37. *l.* 3. §. *comm. de leg.*
Divisio fit ita sorte, multis locis, sorte vel micando digitis. §. *optionis* 23. *Inst. de legat. ubi Theophyl. l. sed cum ambo* 14. *ff. de jud.*
Olim dandis in judicibus & dijudicando utra pars potior deberet dicere, sorte res dirimebatur. ita proles adscriptitia inter adscriptitiorum duorum dominos sorte dividitur. *Nov.* 156.
14 *In sortitum casumque*, recte, & sic legitur in *Nov. Theod.*
15 *Ac, in Nov. Theod.*
16 *Conditione, in Nov. Theod.*
17 Vitium quoddam à natura, subaudi, corrupta.
18 Communia naturali jure negliguntur, *ut hic*, qua ratione Arist. 2. *Polit.* 1. Communionis regulam introductam à Socrate in sua Repub. reprehendit, λείψει γὰρ ἐπιμελῶν τοσούτων τὸ πλῆθος κοινῶν, &c. ibid. vide: hæc autem adversus Anabaptistas, communionis patronos, possis recte usurpare.
19 Immobilia latere non possunt, apparent enim facile, non occultantur ut mobilia.
20 Immobilium bonorum possessionis evulgatio non officit possessori.
21 *Quicquam, in Nov. Theod.*
22 Mobilia ab alio: moventia à se ipsis moventur ut animalia: Immobilia à nullo. *l.* 93. *ff. de verb. sign.*
23 Al. *deest.*
24 Rerum aliæ immobiles, aliæ se moventes aliæ jura.
25 Statutum tyrannicum est, ut quisque mobilium suorum numerum profiteri apud acta & publice cogatur.
26 Vide *Wurmserum* 1. *pract.* 26. *cap.* 2.
27 Ea re putant quædam invecta in urbanum ædificium facile obligari: in rusticum non æque. *Doct. ad l.* 4. *ff. de pact.*
28 *Patere, in Nov. Theod. & quibus lib.*
29 Vide *Wurmf. in pract.* 38. *cap.* 8.
30 *Per suam sortem, in Nov. Theod.*
31 *Diligenter, in Nov. Theod.*
32 *Divisio prout successores elegerint, in Nov. Theod.*
33 Descendentes masculi curiales, vel fœminæ nuptæ curialibus, vel extranei curiales succedent in totum. *Bart.* Goth. Intellectum hujus §. vid. apud Decher. *lib.* 2. *differt.* 1. *num.* 51. Decian. *vol.* 1. *resp.* 192. ANS.
34 Id abrogatum, *Nov. Theod.*
35 Inclusa absunt à *Nov. Theod.* Hic autem ut §. *in pr. curiales* addidit Trib. adjecit etiam *curialium & scil. decurionum*, ut hæc lex congrueret cum *Justin. l.* §. *prox.*
36 *Numerum, in Nov. Theod.*
37 *Adeptæ sunt*, in *Nov. Theod.*
38 Conditio *si nupserit*, tempus habet limitatum.
39 *Temporis, in Nov. Theod.*
40 Abest à *Nov. Theod. & quibus lib.*
41 Absunt à *Nov. Theod.*
42 Inclusa desunt in omnibus manuscriptis & perperam inserta sunt ex libro *Nov. Theod.* vide *Cujac.* 3. *Inst.* 1.
43 Al. *sive ejus pretio.*
44 Absunt à *Nov. Theod.*
45 VV. CC. additur *in Nov. Theod.*
46 Hujus suæ legis sententiam Græce recitat idem Justinianus, *in Novell.* 38. *Cont.*
47 Adde *Novell.* 38. *cap.* 13.
48 *Ad filium.*
49 Sororis ejus.
50 Id est, superioris.
51 Omnimodo.
52 Legitima liberorum curialium, olim quarta bonorum omnium; reliquorum liberorum quarta legitimæ portionis, *ut hic.* Hodie curialibus plus debetur quam cæteris. Curialibus dodrans omnium bonorum: cæteris triens, vel semis legitimæ partis. *Nov. de trien. & semis.* 18. *c.* 2. *Nov. de decurion.* 38. *c.* 3. Mutatur itaque novo jure quadrans in dodrantem.
53 Hujus personæ.
54 Servari.
55 Intestato.
56 Siquidem.
57 Hodie dodrans *Nov.* 38. *c.* 3.
58 Vid. *Nov. Theod.* si filius, nepos, pronepos, avus, pater, proavus non curialis curiali successerit, curiæ nihil debetur.
59 *l.* 2. §. *eod.*
60 Videtur hic deesse Græca constitutio, cujus meminit *Nov.* 18. *c.* 2. ut curiales filii suis dodrantem relinquant. *Cont.*
61 Lucrativi tituli qui sint vide §. *eodem.* De lucrativa descriptione adde *l.* 1. §. *de apochis l.* 16. *C. Theod. de agentib. in reb.*
62 Sumpta est hæc l. ex eadem Nov. Theodosii, ex qua superior, *l. meminimus.* §. *tit. prox.* ex libro *Novell. Theod. qui hodie extat.*
63 Siliquarum onus (quod & siliquaticum) præstatur ex singulis jugationibus non ex capitibus vel rebus mobilibus, quæ in re derogatur *l.* 1. *C. Theod. eodem.* adde *Novell.* 131. *cap.* 5. *in fin.*
64 Deest *ex*, *in Nov. Theod.*
65 Al. *ad.*
66 Al. *refert. ut in Nov. Theod.*
67 *Æque diu*, al. *deest*, ex.
68 Consanguinitas hic pro cognatione accipitur, cum tamen fraternitatem significet, & in aliis locis consanguinei dicantur fratres. Consanguinei, fratres ex eodem patre, germani, fratres legitimi. *l.* 32. *ff. de leg.* 3. Consanguinitas, fraternitas. Hic tamen generaliter pro cognatis accipit consanguinitatem, ut *l.* 1. *C. Theod. de legit. heredit.* ut Lycophron ὁμώμους & ὁμοθαλάμους. vid. *Cujac.* 15. *observ.* 36.
69 Vectigal ex lucro solvendum, non solvitur ex hereditate patris seu à patre delata. vide *l.* 9. *ff. pro socio.*
70 Eadem ratio de vicesima remissa domesticis heredibus est apud Plin. in *Paneg.*
71 *Ita enim, in Nov. Theod.*
72 Lucrativa causa non est, quam necessitate ab alio accipimus. *l. donari* 29. *ff. de donat.* Quod necessaria persona necessariæ personæ præstat, necessitate præstare videtur.
73 *Præfati, in Nov. Theod.*
74 *Caterum, in Nov. Theod.*
75 Lucrativa causa est hereditas, legatum, fideicommissum, mortis causa donatio, quodque ultima quavis voluntate ad nos venit, *ut hic.* Non lucrativa dos, donatio propter nuptias, Emptio, Permutatio & similes. vide *Decium ad l.* 33. *ff. de regulis jur.*
76 Al. *donatione, ut in Nov. Theod.*
77 *Casu eventuve ejus, cui*, al. additur *mortis vel divortii*, sed præter auctoritatem *veter. lib.*
78 Dos non est titulus lucrativus marito eam accipienti: sed mulieri tantum cui quis dotem constituit. *l. ult.* §. *si à socero, in fin. ff. quæ in fraudem creditor.*
79 Matrimonium multis difficultatibus opprimitur.
80 Afflictis nova afflictio non est imponenda.
81 Ad primordium tituli posterior eventus formatur. Inde notant, lucrativo titulo rem non accipere qui eam ab ingrato jure suo revocat.

Source : BIU Cujas

TIT. XXXVI.

DE PRÆBENDO SALARIO[1].

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Marcellinum Corr.[2] post alia[3].

NULLI[4] salarium[5] tribuatur ex juribus[6] reipublicæ, nisi ei qui jubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. Dat. v. Non. Octob. *Constantinop.* LIMENIO & CATULLINO CONSS. 349.

1 Salaria quæ ad victum dantur. vide *l.* 4. §. 2. *ff. de decretis*, *l.* 1. *l.* 17. §. *mandati. l.* 7. *l.* 56. §. *pen ff mand.*

2 Al. *Comitis Orientis.*

3 *C. Theod. lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 1.

4 Hanc legem ex serie titulorum recte sic accipit Cujacius, ut non possint decuriones cuiquam salarium constituere sine jussu principis. 5 Salarium decuriones ex publico constituere non possunt, sine principis voluntate: excipe tamen casus. *l.* 4. §. 2. *ff. de decretis.* 6 *Victibus*, *in C. Theod.*

TIT. XXXVII.

SI CURIALIS RELICTA CIVITATE RUS HABITARE MALUERIT.

Omnes curiales revocantur ad civitatem, & ad curiam, & locus, in quo ruri habitant, publicatur. Bart.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P. post alia[7].

CURIALES omnes jubemus interminatione, moneri, ne[8] civitates fugiant, aut deserant rus habitandi causa: fundum quem[9] civitati prætulerint, scientes fisco esse sociandum: eoque rure[10] se carituros, cujus causa impios[11] se patriam vitando, demonstraverint. Dat. XVIII. Kalend. Januar. *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

7 *C. Theod.* 12. 18. 2.

8 Cur fugiebant patriam civitatemque suam? Non tam Philosophiæ studio ut in umbra federent, quam quod curiæ munus onus quoque esset: & curialium, utpote primorum urbis, præsentia civitates, urbes ac municipia decuriari & augeri Principes ipsi cuperent: ad municipiorum cultum id pertinere putarent. Ad hunc pene modum nobilibus Italis necessitas à quibusdam principibus imponitur hodie, certis anni temporibus in urbibus morandi, quod & ad urbium ipsarum splendorem, & vectigalia simul augenda satis excogitatum ingeniose. 9 Rustica vita urbanæ non præferenda. Romani quidem senatores in agris sæpe versati: in urbem tamen accurrebant acciti: quin & ipsos viatores sæpe antevertebant. 10 Al. *jure*, sed rectior est excusa lectio, quæ confirmatur *C. Theod.* 11 Patriam qui vitat, impius. *l. penult. ff. de rescind.* Ita *Apostolo* qui suorum curam non habet, impius est.

TIT. XXXVIII.

DE[12] MUNICIPIBUS [ET[13]] ORIGINARIIS[14].

In loco originis & incolatus cogitur quis subire munera. Bart.

1. Imp. ALEXANDER. *al.* Antoninus, A.[15] Silvano.

CUM te Byblium[16] origine, incolam autem apud Beritios esse proponas, merito apud utrasque[17] civitates muneribus fungi compelleris.

12 *ff. lib.* 50. *tit.* 1. *C. lib.* 1. *tit.* 55.

13 *Al.* deest, &.

14 Originarii opponuntur voluntariis, de quibus *in l.* 22. §. 2. *ff. ad municipal.*

15 *Antoninus A.* sic in meo manusc. *Cont.*

16 Byblus, urbs est in Phœnicia non longe a Libano & Berytho.

17 Ad Munera quis vocatur, vel ut originarius, vel ut incola. *l.* 29. *ff. ad municipalem.*

18 Aquitania duplex: Primæ metropolis Biturigæ, secundæ Burdigala. *Antonini Itinerarium.*

19 Liberti patronorum originem sequuntur, sunt enim ejus loci cives cujus est eorum patronus. dixi ad *l.* 6. *in fin. l.* 29. *in pr. ff. eod.* adde quæ de libertis scripsi ad *l.* 108. *ff. de cond. & dem.*

20 Manumissus originem manumittentis sequitur. *l.* 17. §. *ex causa* 8. *ff. ad municip.*

21 Originem patris non matris in honoribus gerendis sequuntur liberi. *l.* 1. §. *qui ex duob. ff ad municip.* 22 Originis jus nemo mutare potest, *ut hic*, *l. ult.* ℣. *eod.* incolatus potest. Cur? illud naturale, hoc civile jus est. Unde sequitur unum & eundem, duarum civitatum municipem esse posse, quia videlicet originarius est: alterius vero incola. *l. ult.* ℣. *eod.* adde *l.* 11. *ff. de senator.* 23 Al. *Origini propriæ*, &c. Hujus autem legis ratio est quod jus originis naturale sit. 24 Imo uxores eximuntur. *l.* 22. §. 1. *l.* 32. *l.* 37. *in fin. l. ult.* §. 3 *ff. ad municip.* 25 Comitem orientis. 26 *Ex lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 12. *C. Theod.* al. *qui.* 27 Al. *studeat.* 28 Originem incolatus occasione nemo potest mutare. *l.* 22. §. 2. *ff. ad municip.* 29 Al. *voluntate.* 30 Voluntaria non est origo, sed necessaria: Incolatus voluntarius est: inde municipum alii origine, alii voluntate municipes sunt.

2. Imp. GORDIANUS A. Frontoni.

SI, ut proponis, ea, quæ ex causa fideicommissi te manumisit, ab ea libertatem justam fuerit consecuta, quæ originem ex provincia Aquitania[18] ducebat: tu quoque ejus conditionis, ejusque civitatis jus obtines, unde, quæ te manumisit, fuit. Eorum enim conditionem sequi ex[19] causa fideicommissi manumissos[20] pridem placuit, qui libertatem præstiterint, non qui dari rogaverint.

Filius sequitur originem patris, & non matris nisi ex alia causa civitati matris sit adstrictus. Bart.

3. Imp. PHILIPPUS A. Patroclo.

FILIOS apud originem[21] patris, non in materna civitate, etsi ibi nati sint (si modo non domiciliis retineantur) ad honores, seu munera posse compelli, explorati juris est.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Secundo.

ORIGINE[22] propria[23] neminem[24] posse voluntate sua eximi manifestum est.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic.[25] urbis.

SI quis[26] cum ex majore, vel ex minore civitate originem ducit, eandem evitare studens[27], ad alienam se civitatem incolatus[28] occasione contulerit: & super hoc, vel preces dare tentaverit, vel qualibet fraude niti, ut originem propriæ civitatis eludat, duarum civitatum decurionatus onera sustineat, in una voluntatis[29] & in una originis[30] gratia. P. P. VIII. Kal. Januar. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

TIT. XXXIX.

DE[31] INCOLIS[32], ET UBI QUIS DOMICILIUM HABERE VIDETUR, ET HIS, QUI STUDIORUM CAUSA IN ALIENA CIVITATE DEGUNT.

Postquam quis transtulit incolatum, non potest revocari ad munera. Bart.

1. Imp. ANTONINUS A. Paulo[33].

NON[34] tibi obest, si cum incola esses, aliquod munus susceperis: modo[35] si antequam ad alios honores vocaretis, domicilium[36] transtulisti.

31 *ff. lib.* 50. *tit.* 1. *Eclog. lib.* 54. *tit.* 1.

32 Incola quid? vid. *in l.* 239. §. *incola ff. de verb. sign.*

33 Paulino.

34 Si is qui quodam in loco fuit incola, munusque sustinuit antequam ad alium honorem vocaretur, domicilium suum transtulit: non amplius eo loco munera subire cogitur. Nam translatio domicilii ἀρχιτυπωσίαν, id est, originem quidem non mutat, sed μετοίκιον incolatum. *Synops. Basil.* 54. *tit.* 1. *ex lib.* 55. *tit.* 2. *c.* 1. ita qui susceptum munus nondum implevit, renunciare incolatui non potest. *l. incola* 34. *ff. eod.*

Scholares non dicuntur constituere domicilium, ubi student nisi X. annis steterint, vel alia ratione constiterint. Bart.

2. Imp. ALEXANDER A. Crispo.

NEC ipsi[37], qui studiorum[38] causa aliquo loco[39] morantur[40], domicilium ibi habere creduntur, nisi X.[41] ann. transactis eo loco sedes sibi constituerint, secundum epistolam Divi Hadriani: nec pater [qui] propter filium studentem frequentius ad eum commeat. Sed si aliis rationibus domicilium

35 *l.* 34. *ff. ad munic.* 36 *l.* 31. *ff. ad munic.* 37 Ipsis. 38 Studiis qui dant operam, intra decennium pro incolis non habentur. *l.* 5. § *domum. 2 ff. de injuriis.* post decennium jam non discipuli, sed incolæ censentur, *ut hic.* Seneca 19. Epistolarum: *Non novimus quosdam qui multis apud Philosophiam annis perfederint & ne colorem quidem dixerint? Quidni noverim? Pertinacissimos quidem & assiduos quos ego non discipulos philosophorum, sed inquilinos voco.*

39 Loci. 40 Ο πολίτης ἐν πόλει δίκαιος ἔστω. vid. *l.* 78. *ff. de leg.* 3. Incolatus & domicilium decem annis præscribitur & eo tempore fit quis incola & domicilium constituisse intelligitur, & consequenter civitatem, jus, & privilegium civitatis adquisiviisse, ut ita civis verus sit, & fictus originarius. *Bart. rubr. de præscr. Balb.* 5. *de præscr.* 5. *quæst.* 14. 41 Congruit *lex* 1. ℣. *qui state vel profess.* I. G.

3. Imp. PHILIPPUS A. Patroclo.

FILIOS apud originem[21] patris, non in materna civitate, etsi ibi nati sint (si modo non domiciliis retineantur) ad honores, seu munera posse compelli, explorati juris est.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Secundo.

ORIGINE[22] propria[23] neminem[24] posse voluntate sua eximi manifestum est.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic.[25] urbis.

SI quis[26] cum ex majore, vel ex minore civitate originem ducit, eandem evitare studens[27], ad alienam se civitatem incolatus[28] occasione contulerit: & super hoc, vel preces dare tentaverit, vel qualibet fraude niti, ut originem propriæ civitatis eludat, duarum civitatum decurionatus onera sustineat, in una voluntatis[29] & in una originis[30] gratia. P. P. VIII. Kal. Januar. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

20 Manumissus originem manumittentis sequitur. *l.* 17. §. *ex causa* 8. *ff. ad municip.*

21 Originem patris non matris in honoribus gerendis sequuntur liberi. *l.* 1. §. *qui ex duob. ff ad municip.* 22 Originis jus nemo mutare potest, *ut hic*, *l. ult.* ℣. *eod.* incolatus potest. Cur? illud naturale, hoc civile jus est. Unde sequitur unum & eundem, duarum civitatum municipem esse posse, quia videlicet originarius est: alterius vero incola. *l. ult.* ℣. *eod.* adde *l.* 11. *ff. de senator.* 23 Al. *Origini propriæ*, &c. Hujus autem legis ratio est quod jus originis naturale sit. 24 Imo uxores eximuntur. *l.* 22. §. 1. *l.* 32. *l.* 37. *in fin. l. ult.* §. 3 *ff. ad municip.* 25 Comitem orientis. 26 *Ex lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 12. *C. Theod.* al. *qui.* 27 Al. *studeat.* 28 Originem incolatus occasione nemo potest mutare. *l.* 22. §. 2. *ff. ad municip.* 29 Al. *voluntate.* 30 Voluntaria non est origo, sed necessaria: Incolatus voluntarius est: inde municipum alii origine, alii voluntate municipes sunt.

2. Imp. GORDIANUS A. Frontoni.

SI, ut proponis, ea, quæ ex causa fideicommissi te manumisit, ab ea libertatem justam fuerit consecuta, quæ originem ex provincia Aquitania[18] ducebat: tu quoque ejus conditionis, ejusque civitatis jus obtines, unde, quæ te manumisit, fuit. Eorum enim conditionem sequi ex[19] causa fideicommissi manumissos[20] pridem placuit, qui libertatem præstiterint, non qui dari rogaverint.

Filius sequitur originem patris, & non matris nisi ex alia causa civitati matris sit adstrictus. Bart.

3. Imp. PHILIPPUS A. Patroclo.

FILIOS apud originem[21] patris, non in materna civitate, etsi ibi nati sint (si modo non domiciliis retineantur) ad honores, seu munera posse compelli, explorati juris est.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Secundo.

ORIGINE[22] propria[23] neminem[24] posse voluntate sua eximi manifestum est.

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic.[25] urbis.

SI quis[26] cum ex majore, vel ex minore civitate originem ducit, eandem evitare studens[27], ad alienam se civitatem incolatus[28] occasione contulerit: & super hoc, vel preces dare tentaverit, vel qualibet fraude niti, ut originem propriæ civitatis eludat, duarum civitatum decurionatus onera sustineat, in una voluntatis[29] & in una originis[30] gratia. P. P. VIII. Kal. Januar. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

in splendidissima civitate Laodiceorum[42] habere probatus fueris[43], mendacium[44], quominus muneribus fungaris[45], non proderit.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro.

EST verum eos, qui in territorio alicujus civitatis commorantur, velut[46] incolas ad subeunda[47] munera, vel ad capiendos[48] honores non adstringi.

Propter solam possessionem quis non revocatur ad munera. Bart.

4. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CUM neque originales[49], neque incolas vos esse memoratis: ob[50] solam[51] domus, vel possessionis, licet ex substantia decurionis acquisita sit, causam, publici juris auctoritas muneribus subjugari vos non sinet.

5. Iidem AA. & CC. Maximo[52].

SI in[53] patria uxoris tuæ, vel qualibet alia domicilium defixisti, incolatus jure ultro te ejusdem civitatis muneribus obligasti.

Origo & domicilium facit quem vocari ad munera, nisi per privilegium contrarium sit expressum. Bart.

6. Iidem AA. & CC. Marcellino[54].

PRIVILEGIO speciali civitatis non interveniente, tamen originis ratione, ac[55] domicilii voluntate[56] ad munera civilia quemque vocari certissimum est.

7. Iidem AA. & CC. Aurelio.

CIVES quidem origo[57], manumissio, allectio[58], vel[59] adoptio: *incolas*[60] vero (sicut & Divus Hadrianus Edicto suo manifestissime declaravit) domicilium facit. Et in eodem[61] loco singulos habere domicilium non ambigitur, ubi[62] quis larem, rerumque, ac fortunarum suarum summam[63] constituit, unde [rursus[64]] non sit discessurus, si nihil avocet: unde cum profectus est, peregrinari videtur: quod[65] si rediit, peregrinari jam destitit.

42 Laodicei (*Laodiceorum* enim legendum est, non *Laudicinorum*, teste *Alc. in hanc l.*) a Laodicea dicti sunt, *de qua Plin. lib.* 5. *cap.* 29.

43 Al. *fuerit.*

44 Id est, falsa adseveratio.

45 Al. *fungatur.*

46 *l.* 35. *ff. ad municip.* Imo ut incolas. *l.* 239. §. *incola. ff. de verb. sign.*

47 Obeunda.

48 Capessendos.

49 Ο μὴ ἀρχαιογενὴς, id est, qui neque originalis est, nec incola, nec domicilium in aliquo loco habet, sed domum, fundumve tantum possidet, munera subire non cogitur. *Syn.* 54. *tit.* 2. *cap.* 4.

50 *l.* 17. §. *sola ratio* 5. §. *sola domus*, 13 *ff. ad munic.* Possit quis, quo loco habet bona ejus neque originalis esse, neque incola, ideoque nec ejus loci ulla habetur ratio in testamento, vide *Cujac.* 14. *obs. c.* 12. Goth. Vid. Tessaur. *decis.* 149. Grivell. *decis. Dolan.* 11. Cabedo *decis.* 91. ANS.

51 Al. *domum*, *vel possessionem*: & postea, *causa.*

52 Maxime.

53 Qui domicilium habet in uxoris patria, vel alia quadam civitate tanquam incola sustinere munera cogatur. *Syn. d. tit.* 25.

54 Marcello.

55 *l.* 7. ℣. *eod.*

56 Municipes alii origine, alii voluntate. *l.* 22. §. 2. *ff. ad municip.*

8. Imp. GORDIANUS A. Cyrillo.

AB honoribus ad honores eosdem quinquennii[86] datur[87] vacatio: triennii vero, ad alios: Legatione[88] autem perfunctis[89] biennii[90] vacatio concessa est[91].

Frater propter fratrem non habet vacationem, sed propter alios idoneos nondum gravatos recte excusatur. Bart.

9. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Critiæ[92].

INTERVALLA temporum, quæ in unius[93] persona locum habent, fratribus (licet communia possideant bona) minime prodesse, frequenter constitutum est. Sane his missis[94], qui necdum functi muneribus, ad hæc idonei constituti vocari debent, vos si ad obsequium civilium munerum repererit paruisse: ne interim[95] interpellemini, Præses provinciæ providebit.

57 Civem facit τὸ ἔκθεν ὁρμᾶσθαι, origo ex aliquo loco ducta ut & manumissio ab aliquo facta ex ea civitate oriunda: sed & τὸ ἐνυπογράφεσθαι τοῖς πολίταις, adscriptio in numerum civium: ut & adoptio in eadem civitate instituta. *Synes. Basil.* 54. *tit.* 1. *c.* 6. adde *l.* 1. *ff. ad municip.* Goth. Declarationem hujus l. vid. apud Johann. Zanger. *de Except. part.* 2. *c.* 1. *num.* 39. 42. ANS. 58 Adjectio. *l.* 6. *ff. de muneribus.* Potest ex hoc loco satis colligi, civitatem à quoquo mutari posse. Tertull. 3. *adversus Marcionem*, allectio nationum à novissimis diebus exorta est. 59 Id est.

60 Incola loci est, qui ibidem domicilium habet, non momentarium, sed ubi larem & summam rerum & fortunarum suarum constituit: unde non sit discessurus, nisi necessitate avocetur: unde si discedat, peregrinari incipit: quo si rediit, peregrinari destitit. adde *l.* 203. *de ver. sign.*

61 Al. *& in eo loco. Cujac. emend.* & in eo demum loco. 62 Adde *l.* 27. §. 1. *ff. ad municip.*

63 Τὴν ὁμάδα. 64 Al. *quo.* 65 Al. *Constantinus A.* 66 *Pars l.* 2. ℣. *ubi senatores vel clarissimi.* 67 Constantinopoli & Romæ. *l.* 22. §. *pen. ff. eod. l.* 2. ℣. *ubi senat.* 68 *Sic in C. Theod.* 2. 1. 7. *Extat eadem lex iterum*, ℣. *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 13. *Cont.* 69 Uxor à marito mutatur honorem, genus, forum, domicilium, *ut hic*, *Novell.* 105. *cap.* 2. & 22. *cap.* 36. 70 Al. *deest*, *ut in C. Theod.* 71 Nobilitatur à marito uxor. adde *l.* 1. ℣. *de dignit.* 72 *Iisdem forum*, *in C. Theod.* 73 Forum mariti uxor sequitur. *l.* 5. *ff. de Ritu l.* 1. §. 5. *ff. de lib. exhib. l. pen. ff. de jurisd. l. exigere dotem.* 65. *ff. de jud. l. cum in test.* 6. ℣. *de donat. ante nupt. l. caterum* 4. §. *mulieri* 1. *ff. de usu & habita. Servius* 3. *Æneid. ibi*, *& patrio Andromachen iterum cessisse marito.* adde *Costanum cap.* 10. *num.* 47. 74 Inclusa desunt *in C. Theod.* 75 Domicilium mortuo marito in domo mariti uxor retinet. 76 *Domicilia*, *in C. Theod.*

TIT. XL.

DE MUNERIBUS[77] ET HONORIBUS NON CONTINUANDIS INTER PATREM ET FILIUM ET DE INTERVALLIS[78].

Continuatio honorum, & munerum impeditur in his, qui sunt idem, vel quasi: intervalla vero in his tantum qui sint idem vere. Bart.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Septimio[79] Zenoni.

SICUT honores & munera cum pater, & filius decuriones sunt[80], in[81] eadem domo continuari non oportet: ita vacationum concessa tempora non[82] aliis prodesse possunt, quam [his,] qui ad eosdem[83], vel alios honores eademque, vel alia munera denuo vocantur. †. Pro[84] infante vero filio quem decurionem esse voluisti, quanquam fidem tuam in posterum astrinxeris, tamen onera sustinere non cogeris: cum ad ea [tantum[85]] quæ mandari possunt, voluntatem dedisse videaris.

77 Munus est officium privati hominis, cujus utilitas ad singulos, universosque cives redit.

78 Intervalla, vacationum tempora ut ne quis continuare honores cogatur. *l. decurr.* 18. *ff. ad municip. l. honor.* 14. §. 5. *ff. de muneribus.*

79 Meminit hujus rescripti Paul. *in l.* 21. §. 6. *ff. ad municip.*

80 *l.* 3. ℣. *de filiisfam.*

81 *l.* 4. §. 1. *ff. de excus. tut.*

82 *l.* 3. *in fin.* ℣. *eod. l.* 6. *ff. de legationibus.*

83 Eos.

84 *d. l.* 21. §. *Imperat.* 6. *ff. ad municip.*

85 Al. *deest.*

86 Vide *Dion.* 55. *Cic. Liv.* 7. & 10.

87 Ἀλειτουργησία. *Synops. Basil.* 54. *tit.* 3. *cap.* 1.

88 Legationem.

89 Functis.

90 Legatione functis biennii vacatio datur. dixi ad *l.* 3. ℣. *de legation.* 91 Vide apud Livium lib. 7. & 10. legem quæ vetabat, ne quis eundem magistrum intra decem annos caperet: & Ciceronem de legibus. 92 Al. *Aniceto*, vel *Niceto.* 93 *l.* 1. ℣. *eod. l.* 7. ℣. *de decur.* 94 Vide *l.* 3. ℣. *quemad. civilia muner.* 95 Al. *ne iterum.*

TIT. XLI.

DE MUNERIBUS PATRIMONIORUM.

1. Imp. ANTONINUS A. filio[96].

CIVILIA munera per[97] ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

96 Al. *Philippo*, al. *filio Syriæ.*

97 Ordine civilia munera sustinentur. adde *l.* 7. ℣. *de prox sacr. scriniorum. l. ult. ff. de minor.*

11. Idem

Source : BIU Cujas

II. Idem A. Materno.

MUnera quæ patrimoniis publicæ utilitatis gratia indicuntur, ab [1] omnibus subeunda [2] sunt.

III. Imp. ALEXANDER A. Attilio.

QUi immunitatem munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent [3]: in quibus causis, & hospites [4] recipiendi sunt.

Onus alimentandi equos decurionum, est patrimoniale. Bart.

IV. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Neroni.

NOn videtur abhorrere [5] [à] ratione sententia, [qua] Præses provinciæ equos [6] curiales [7] alere, non personarum, sed patrimonii esse decrevit: & tamen si iniqua [8] esset, omisso [9] à te appellationis auxilio necessario permanet.

Nihil est quod tribuat excusationem à muneribus patrimoniorum. Bart.

V. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIAN. AAA. Antepisti.

NEque [10] tempore ætatis, neque numero liberorum à muneribus quæ patrimoniorum sunt, excusationem [11] quis habere potest.

Philosophi non debent habere immunitatem à muneribus patrimonialibus. Bart.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

PRofessio [12] & [13] desiderium tuum inter se discrepant: nam cum *philosophum* [14] te esse proponas, vinceris avaritia [15] & rapacitate [16]: & onera quæ patrimonio tuo injunguntur, solus recusare conaris: Quod frustra te facere, cæterorum exemplo poteris edoceri.

Minores non excusantur à muneribus patrimonialibus. Bart.

VII. Iidem AA. & CC. Longino.

ETiam *minores* [17] *ætate* patrimoniorum muneribus subjugari solent. Unde intelligis, te frustra plenam immunitatem desiderare: cum munera quæ impensas exigunt, subire te necesse sit.

VIII. Iidem AA. & CC. Longino.

NEc protostasiæ [18], vel sacerdotii [19] vel decaprotiæ [20] munera corporalia sunt [21]: sed tantum [22] patrimonii [23] esse non ambigitur.

IX. Iidem AA. & CC.

PAtrimoniorum munera *mulieres* [24] etiam sustinere debent.

Superindictiones sunt munera patrimonialia. Bart.

X. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Præsides provinciarum.

QUantum ad extraordinarias [25] indictiones pertinet, præsidibus significamus, ut omnes [26] possessores cæterosque sciant conveniri debere: quandoquidem ea patrimonii munera esse constet quæ merito ab [27] omnibus agnosci debeant, quo facilius obsequiis publicis pareatur.

1 Patrimonialia onera ab omnibus subeunda. *l. 3. l. 5. l. 7. l. 10. ff. eod.* vide *l. 2. in fin. ff. de veteranis*: unde notant, immunitate nuda alicui data, tutelam semper excipi, *l. pen. §. 1. ff. de vacat. muner.* aliud erit, si plenissima immunitas data sit. Plenissima enim immunitas omnium tributorum & omnis publici muneris remissio est, etiam tutelarum, seu eorum tantum pupillorum qui non sunt Ilienses. *l. non tantum 17. §. Ilienses 1. ff. de excus.*

2 Obeunda.

3 *l. 2. §. eod.*

4 Hospitis recipiendi onus patrimoniale. *l. 3. §. 14. ff. de mun.*

5 Aberrare.

6 Equos curules alere seu hippalia munus est patrimonii, non personæ.

7 Legendum *curules, qui & Circenses.*

8 Vide *l. 7. §. de appell.*

9 Commisso.

10 A patrimonialibus ætas non excusat numerusve liberorum. *l. 2. §. 1. ff. de vacat. & excus. muner. l. 7. §. eod.*

11 Al. *excusatione.*

12 *l. 1. §. an & Philosophi. 4. ff. de extraordin. cog. & l. 8. §. Philosophis. 4. ff. de vacat. muner.*

13 A professione sua alienum quidam postulare, & iniquum & incivile.

14 Philosophum dedecet avaritia & rapacitas: ideoque à patrimonialibus muneribus non excusatur. Philosophia denique ejusve professio non excusat à patrimonialibus. *l. 8. §. de professoribus. l. 8. §. Philosophis 4. ff. de vacat. & excus. l. 6. §. 6. & 7. ff. de excus. tutor.*

15 De avaritia & rapacitate, adde *l. ult. §. ff. de veteris numism. potestate.*

16 *Avaritiæ cæcitate, in quibusdam manus.*

17 A patrimonialibus minor ætas non excusat. *l. 5. §. eod.*

18 *Pyrrhus legit, prostasiæ*, verum protostatia principalitatem significat. vide *hic Alciat.* dixi ad *l. 3. §. de filiisfamiliæ.*

19 *Sacerdotiæ, Hal.* Sacerdotium hic, munus est quo qui funguntur, ludis in honorem Dei alicujus institutis præsunt cum sumptu aliquo. Talis fuit Alytarchia, Asiarchia, Syriarchia, Phœniarchia: de quibus dixi ad *l. in honoribus, 8. ff. de vacat. & excus. muner.*

20 Decaprotia, decem primatus, δεκάπρωτοι, decemprimi.

21 Corporalia munera personalia, quibus hic opponuntur patrimonii onera.

22 Al. *sed tamen.*

23 Patrimonii onus est protostasia, sacerdotium decaprotia, *ut hic.* Imo mixtum ex personis & patrimonio. *l. ult. §. 26. ff. de munerib.*

24 Patrimonialia munera etiam mulieribus indicuntur: sexus non excusat à patrimonialibus. *l. unica, in fin. §. de mulieribus, & quo in loco.*

25 Extraordinariæ indictiones sunt, quæ præter morem indicuntur ad tempus ex improviso.

26 Patrimonii muneribus continentur extraordinariæ indictiones.

27 Patrimonii muneribus nemo excusatur. *l. 1. ff. de muneribus*, ne quidem Ecclesia. *l. neminem. 11. §. de sacrof. Eccles.*

TIT. XLII.

QUEMADMODUM [28] CIVILIA [29] MUNERA INDICUNTUR.

Non debet quis eodem tempore habere plura officia. Bart.

I. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS [30] AAA.

CUm te curatorem [31] ad cogendas angarias creatum appellationem interposuisse proponas: Præses provinciæ si alterius curiæ [32] te esse animadverterit, ad [33] alieni corporis munera vocari non sinet: quia ejus patriæ [34] oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Dionysio.

MAjoribus [35] honoribus [36] functos, ad minores devocari non [37] oportere rationis est [38].

III. Iidem AA. Eutychiano.

CUm [39] te omnibus muneribus functum esse adseveres, ad eadem munera, si aliorum civium copia est, qui obsequiis civilibus fungi possunt, Præses provinciæ devocari te non permittet.

IV. Iidem AA. & CC. Regio.

ULtra [40] modum sumptuum te muneribus civilibus gravari levatis [41] aliis, Præses provinciæ non patietur: sed æqualitatem [42], tam juris quam censuræ memor circa ordinem [43] custodiet.

28 Similis est *tit. in C. Theod.*

29 *Eclog. lib. 12. tit. 5.*

30 Al. *Alexander A.*

31 Curator ad cogendas angarias est qui compellit, adigit & exhibet angarias.

32 Al. *creaturæ, id est*, creationis, sive nominationis; unde creator appellatur, qui ad munera nominat.

33 Officium alieni corporis sustinere nemo cogatur.

34 Patris.

35 A majoribus ad minores vocari rationis non est. Ideo vitio versum Dionysio tyranno Siciliæ, quod exul Corinthi se ludimagistrum professus, in trivio pueros doceret. *Justinus lib. 21.*

36 Al. *honoribus*, sed perperam, error inde natus quod veteribus *honus* scriberetur, 2. *Gell.* quæ vox pro *honore* interdum adscribitur.

37 Retus vocari, al. *evocari.*

38 Cur ita? δοκεῖ γάρ ὑβρίζεσθαι, videntur injuria adfici. *Syn. Basil. 54. tit. 3. c. 3.*

39 *l. 52. §. de decurionibus, l. 4. §. cod. l. 3. §. 15. ff. de honoribus & muneribus. l. unica, §. de potioribus ad munera, l. 2. in fin. §. de apochis.*

40 *l. 3. §. præses 15. l. 4. in fin. ff. de muneribus & honoribus.*

41 Sublevatis, al. *elevatis.*

42 Æquabilitatem.

43 Id est, formam & disciplinam publicam.

TIT. XLIII.

DE HIS, QUI SPONTE PUBLICA [44] MUNERA SUBEUNT.

I. Imp. ALEXANDER [45] A. Feliciano.

VEteranI [46] qui cum possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege, & pacto servandæ immunitatis, vel partem ejus honoris agnoverint.

44 Al. *deest.*

45 Al. *Antoninus.*

46 Renunciat veterani privilegio, qui se decurionem creari patitur, non excepta immunitate sua. Ita non sola decurionatus susceptione veteranus amittit privilegium excusationis à muneribus personalibus: sed si suam excusationem, cum juvaretur omisit. vide *l. 5. in fin. ff. de jure immunitatis, l. 2. l. ult. ff. de privil. veteran.* Renunciasse alioqui suo privilegio privilegiatus non præsumitur. Nemo enim præsumitur donare; est autem renunciatio donatio. vide *Menochium 6. Præsump. 41. & 3. 45. num. 11.*

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Valerio.

QUi publici muneris vacationem habet, si [47] aliquem honorem excepto decurionatu sponte susceperit, ob id quod patriæ suæ utilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper jus [48] publicum relaxaverit, competens privilegium non amittit.

III. Imp. LEO A. Pusco [49] P. P.

QUi conditioni [50] non obnoxius curiali, quemlibet honorem, vel munus voluntate [51] propria in quacumque gesserit civitate, nullum præjudicium circa fortunam suam, statumque sustineat: sed tam ipse, quam liberi ejus, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni hujusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alienique permaneant: ita tamen, ut si aliqua functio volentibus eis fuerit injuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere, quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse [52] constiterit: solventes, sine ulla molestia, vel conditionis suæ formidine discedant. Si quis vero ex his omnia decurionum munera, vel functiones, vel honores nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrem [53] civitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituique hac lege decernimus. Dat. v. Id. Novemb. C. P. BASILISCO & ARMERICO CONSS. 465.

Liberi ejus qui se sponte Curiæ obtulit, quandocunque geniti, Curiæ non obligantur. Secus si Naturalis *Curiæ se offerat.*

IV. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOs qui curiali fortuna liberi constituti, postea [54] se curiæ cujuscunque civitatis obtulerint, confidere volumus, quod posteritas eorum non solum jam procreata, sed [55] etiam post talem deditionem [56] procreanda, hujusmodi fortuna libera manebit: sive specialiter sub [57] hac lege curiæ se obtulerint, *ut ab eis descendentes tali fortuna liberi permaneant*: sive nullam hujusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quod nati vel concepti post talem deditionem paternam conditionem sequi debeant: hoc enim speciali beneficio alactiores omnes ad conferendam civitatibus hujusmodi opitulationem constituere properavimus: ita tamen, ut nec occasione quartæ portionis bonorum hujusmodi decurionis [58] quicunque successores ejus aliquam inquietudinem patiantur: utpote libera ejus substantia omni curiali gravamine conservanda: & si quid [59] defunctus vel ex administratione curialium munerum, vel ex quarta portione ad eandem curiam semel vel sæpius devoluta, vel ex alia quacunque causa eidem curiæ debuisse probetur, hoc idem successores curialibus reddere minime dubitent [60]. †. Illis scilicet quæ super [61] naturalibus filiis quos naturalis pater sub hac lege curiæ dedit vel postea dederit, ut legitimos tam ex testamento, quam ab intestato successores habeat, non solum veteribus legibus, sed etiam *nostris sanctionibus disposita* [62] sunt, præsenti lege excipiendis: ut non ipsi tantum filii naturales, sed etiam ex his procreandi mares paternam sequantur fortunam; vel maribus liberis [63] minime subsistentibus [64], quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

47 *l. 2. in pr. l. pen. §. ult. ff. de jure immunitatis.*

48 Jus publicum intelligit quo concessa immunitas est.

49 Al. *Paco P. P.* Fuit hic Pusæus Præfectus prætorio: qui etiam eo anno consulatum gessit cum Joanne, quo Anthemium Occidentis Imperatorem Leo fecit.

50 *Pars l. 1. §. de officio comitis Orientis.*

51 *l. 4. §. eod.*

52 Remansisse.

53 Pater civitatis, quasi pater patriæ, discussor pecuniæ publicæ, operumque publicorum: ædilium munus in sua civitate implens: cogens dominos, ædes collapsas restituere, *Græci*: curans denique ut munda sit civitas. *Ulp. in Demosthenem. §. de ratiocin. oper. publ. Cujac. hic, Nov. 17. in fin. & 12. observ. 30. l. unic. §. de solut. & liberat.*

54 Post. *Goth.* Pater per pactum liberis immunitatem reservare potest. vid. *l. meminimus. §. final. §. Quando & quibus quarta pars.* ANS.

55 Curiæ qui se alicui obligat datve liberos suos, curiæ non obligat, etiam post eam sui deditionem vel obligationem natos.

56 Conditionem.

57 Pactum non valet, ut qui ex me nascentur liberi, curiam meam sequantur.

58 Decuriones.

59 Si quidem.

60 Debent.

61 Curiæ offerre naturales liberos pater potest.

62 Exposita.

63 Recte Accurs. supplet, *vel fœminis, curialibus nuptis.*

64 Sustinentibus.

TIT. XLIV.

DE HIS, QUI A PRINCIPE VACATIONEM [65] ACCEPERUNT.

I. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

NUllus [66] vacationem temporalem [67] curialis accipiat: nisi id forte veris [68], ac probatis causis adnotatio [69] nostra concesserit. Dat. Prid. Non. Jun. C. P. THEODOS. & ABUNDANTIO CONSS. 390.

65 *Sub.* numerum.

66 *C. Th. 12. 1. 135.*

67 *Temporariam* in *C. Theod.*

68 Puta ob morborum egestatem.

69 Quippe Præsidis adnotatio non sufficit. *l. 14. §. de decurionib.*

TIT. XLV.

DE [70] VACATIONE PUBLICI MUNERIS.

Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera ordinaria. Bart.

I. Imp. GORDIANUS A. Januario.

MUneris publici vacationem [71] ea continere [72] quæ non lege [73], non Senatusconsulto, non constitutionibus Principum injunguntur, merito responsum est [74], ad quam formam juris pertinens [75], si cœperis ad munera extraordinaria [76] à Magistratibus devocari [77], appellatione interposita poteris apud [78] Præsidem juris rationibus protegi.

70 *ff. lib. 50. tit. 5.*

71 Vacatione.

72 Contineri.

73 *l. 6. l. 7. l. 8. §. 3. ff. de vacat. munerum.*

74 Intelligit *l. in honoribus. 8. §. qui muneris. 3. ff. de vacat. mun.*

75 Pertines.

76 *l. 12. ff. de muneribus.*

77 *l. 1. ff. de vacat. munerum.*

78 *l. 2. §. de decurionibus.*

TIT. XLVI.

DE [79] DECRETIS DECURIONUM SUPER IMMUNITATE QUIBUSDAM CONCEDENDA.

I. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. Ursatio.

EXceptis [80], qui liberalium studiorum antistites [81] sunt, & qui medendi cura funguntur, decurionum decreto [82] immunitas nemini tribui potest.

II. Iidem AA. & CC. Cassio.

ORdinis ambitiosa [83] decreta sacris constitutionibus improbantur.

79 L. D. IX.

80 *l. 4. §. 2. ff. eod.*

81 Antistites liberalium artium hic dicuntur, ut à Quintiliano Servius Sulpitius, juris antistes & à Plinio 7. *Plin. 1.* Plato sapientiæ antistes, adde quæ scripsi ad *l. 1. ff. de justitia.*

82 Probantur enim decreto. *l. 2. §. de professoribus & med.*

83 Id est, gratiosa, κολακικὰ ψηφίσματα. *l. 4. ff. eod.* vide *Cujac. hic.* Goth. Adde *l. ambitiosa. §. de decurionib.* ANS.

TIT. XLVII.

DE [84] EXCUSATIONIBUS MUNERUM.

De his, qui fuerunt Procuratores patrimonii Cæsaris.

I. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Demetrio [85].

ETiam hi, qui nostra *procurasse* [86] monstrantur, muneribus civilibus [87], quæ dignitati eorum congruunt [88], fungi debent [89].

84 L. D. V. Huc refer Paponem t. *Notar. 7. des lettres d'exemption.*

85 Al. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC.

86 Muneribus exprocuratores etiam Cæsaris non excusantur. *De*

87 Curialibus.

88 Non congruit autem ut sint capsarii vel pistores. *Græci in l. 9. §. eodem.*

89 Cur debent? finita administratione, finitur privilegium. *l. adigere. 6. §. quamvis. 2. ff. de jure patronat.*

Source : BIU Cujas

De dignitatibus.

II. Pars actorum DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

INductis[1] Firmino, & Apollinario, & cæteris principalibus[2] Antiochensium adstantibus Sabinus dixit, *[3] *& cætera* Diocletianus dixit.

CErtis dignitatibus data à nobis[4] indulgentia est munerum civilium, & personalium, id est, his qui aut ex *protectoribus*[5] sunt, aut ex præpositis[6]. Hi ergo ad munera personalia aut civilia non vocabuntur.

De tutelis.

III. Iidem AA. & CC. Martiano.

TVtelæ solicitudo à muneribus civilibus non excusat: utpote [cum 7] nec tres[8] simul injunctæ diversarum[9] domuum, hujusmodi beneficium præstent.

De Hydraulis.

IV. Iidem AA. & CC. Attalo.

HYdraulæ[10] munerum civilium immunitatem sibi jure concessam approbare[11] minime[12] possunt.

De Procuratoribus absentium reipublicæ causa[13].

V. Iidem AA. & CC. Marcellino.

PRocuratores *absentium reipublicæ causa*, munerum civilium vacationem non habent.

De venatoribus.

VI. Iidem AA. & CC. Cajo.

VEnatoribus[14] immunitas ob hanc professionem solam nullo[15] jure concessa probari potest.

De negotiatoribus.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catullinum Vicarium.

NEgotiantes vestiarios, linteones[16], purpurarios, & particarios[17], qui devotioni nostræ deserviunt, visum est secundum veterem consuetudinem ab omni munere immunes esse.

Qui possint aliquid inferendum indicere, vel non.

VIII. Impp. A. CONSTANTINUS, & JULIANUS C. ad Taurum P.P.

PLacet[18], nullum omnino judicem de cætero provincialibus inferendum aliquid indicere, ut ea tantum sedulo cunctorum studio pensitentur, quæ canonis instituti forma complectitur, vel nostra clementia decernit inferenda, vel delegatione solenniter sanciente, vel epistolis præcedentibus: sed si quid urgere forsitan cœperit, referri ad Celsitudinem tuam statuimus, & auctorem[19] te fieri, & eo persoluto referri ad scientiam nostram, ut nobis jubentibus roboretur. Si quis autem usurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli[20] repetitione teneatur: quæ severitas jussionis ad ordinariorum judicum, officiorumque terrorem debebit excurrere[21], ut si eorum, vel gratiosa conniventia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis[22] pœna castiget. Dat. *Aprii. Mediolani*, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO CONSS. II. 357.

De muneribus personalibus.

IX. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Claudium Proconsulem Africæ.

ILlud[23] convenit præcaveri, ne quis hanc, quæ personalis est functio, pretio[24] putet esse taxandam. Dat. Kal. Decembr. *Treveris*, VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 365.

De prædiis principis.

X. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium P.P. [25].

PRivatæ rei[26] nostræ privilegiis permanentibus, nihil[27] extra ordinem prædia jure perpetuo consignata sustineant: neque adjectis[28] sæpius, ac præter primum delegationis canonem postulatis afficiantur impendiis: quandoquidem neque aurario[29] canoni sub privilegiis æstimato, aliquid ex ea jubentibus nobis præbitionum diversitate decutitur, & pari cum cæteris æstimati sorte non convenit, quos præter annonarias functiones æstimatas[30] perpetua[31] pensitationum prærogativa nexuerunt. P.P. *Carthagine*, Idib. April. post consulatum SYAGRII, & EUCHERII. 382.

De dignitatibus.

XI. Iidem AAA. ad Syagrium P.P. [32]

EOs, qui cum honore[33] Comitum, nomine Magistrorum memoriæ[34] præfuere, vel epistolis[35], vel libellis, item eos, qui ibidem peragendis, signandisque responsis nostræ[36] mansuetudinis[37] obsecundant: omnium[38] civilium munerum fieri jubemus exortes. Igitur qui ex eo gradu palatio nostro adhæserint[39], adesse sibi competentia privilegia glorientur: qui vero superioribus dignitatibus creverint[40], nihilominus ejus loci privilegia præsto sibi fuisse lætentur. Lecta III. Kal. Septemb. *Capuæ*, ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

Palatini in dignitate constituti etiam post dignitatem finitam, & magistri scientiarum, & legati, à sordidis muneribus hic declaratis sunt exempti. Io. de Plat.

XII. Iidem AAA. ad Hypatium [41]. P.P.

MAximarum[42] culmina dignitatum, Consistoriani[43] quoque comites, Notarii etiam nostri, & Cubicularii omnes, atque excubicularii[44], ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Cæteros autem palatina, vel militari intra palatium prærogativa munitos, ita demum privilegium simile contineat[45], si[46] prioribus statutis se ad hujusmodi exceptionem[47] docuerint[48] pertinere: ut non singulis indulta personis, sed in commune dignitati, vel corpori hujusmodi beneficia doceantur fuisse concessa, circa[49] Rhetores, atque Grammaticos eruditionis utriusque[50] vetusto more durante. †. Sordidorum vero munerum talis exceptio[51] sit, ut patrimoniis dignitatum superius digestarum, nec conficiendi[52] pollinis cura mandetur[53], aut panis[54] excoctio, aut obsequium pistrini, nec[55] paraveredorum hujusmodi juris[56], aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his, quibus ex more Rhæticus limes[57] includitur: vel expeditionis Illyricæ pro necessitate, vel tempore utilitas adjuvatur. Operarum quoque[58] artificum diversorum, excoquendæ etiam calcis obsequia, nulla de talibus adjumenta poscantur. Materiam lignorum[59] atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non præbeant: Carbonis[60] quoque, nisi eum quem moneta solenniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum, ab hujusmodi viris præbitio desistat. Publicis, vel sacris ædibus construendis, atque reparandis: capitalis[61], atque temonis necessitas nulla mandetur: legatis[62] atque adlectis[63] sumptus possessio hujusmodi privilegiis munita non conferat[64]. Hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videntur nomine possidere. Eos etiam, qui simili honore functi[65] sunt, generali prærogativa à præbitione sordidorum munerum vindicamus. Dat. V. Id. Dec. ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

De successoribus.

XIII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Neotherium [66] P. P.

SOrdidorum[67] munerum excusatio[68] delata personis, ad heredem, successoremve transire non potest. Neque enim potest esse perpetuum[69], quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis, atque militiæ indulsisse nos constat. Dat. XVIII. Kal. Maji, *Mediolan.* ARCAD. A. I. & BAUTONE, CONSS. 385.

Ad l. 18. Cod. Theod. h. t.

XIV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P. Orientis [70].

EAm legem[71], quam de extraordinariis, sordidisque muneribus, expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum, sine ulla ambage præscripsimus; ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus servandam, ut iisdem beneficiis non quandiu militaverint, sed quandiu vixerint, perfruantur. Dat. XI. Kal. April. *Mediolan.* TATIANO, & SYMMACHO CONSS. 391.

De prædiis Principis.

XV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messiano Com. R. P. [72]

EVidenter, atque absolute jubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo jure teneantur, aliquid præter ordinem superindicti vel pretii[73] nomine de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant: Nam & hoc à divis Principibus imperatum[74] est, & à nostra serenitate reparatum. Quisquis igitur judicum contra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus suis, alia de officiis suis, totidem & de curialibus qui exequi mala jussa festinant, noverit eruenda. Dat. VII. Kal. Jul. *Mediol.* OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

De illustribus.

XVI. Iidem AA. & THEOD. A. Melitio P.P. post alia [75].

AB[76] illustribus[77] personis sordida munera, & extraordinariæ necessitatis damna removemus. Dat. XV. Kal. Mart. *Ravenn.* DD. NN. HONORIO IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

[1] In consistorium scilicet. Hæc enim acta habita sunt in consistorio. *Ammianus* XVI. *Inductis quibusdam solenni die agentibus in consistorium. Cujac. hic.*

[2] Principales, primi curiæ, *ut multis S. diximus.*

[3] Græca quædam hic erant, quæ eruere ex libris manuscriptis non potuimus, nec fuere unquam integra, quoniam iis, subjicitur, *&c. Cujac. hic.*

[4] Hoc Honorius & Arcadius non admisit. *l.* 153. *C. Theod. de decurionib.*

[5] Vid. *J. tit. de domestic. & protectorib.*

[6] Præpositos laborum videtur intelligere qui erant ex protectoribus, *l. 1. C. Theod. de præposit. laborum.*

[7] Al. *deest.*

[8] *l. 2. §. 9. ff. de excusat. tutorum.*

[9] Domus diversæ, diversa patrimonia.

[10] Al. *Hydrulæ*, sunt autem *Hydraulæ*, qui machinis & organis aquas deducunt. *Vitruvius* 10. *Athenæus. Plinius.* ne alioqui putes cum Accursio *Hydraulam* esse, qui aquam in palatium principis deferat, cum custodiat aquæductus aulæ Imperialis. De aqua & ejus usu vide Forcatulum *c.* 14. *pennæ.* Sed quid? Cujacius in *l.* 6. §. 1. *ff. de excusation. tutor.* ex lege quarta hujus tituli notans, Musicos immunitatem non habere, licet eorum ars ingenua sit & liberalis, quam liberum scire adolescentem æquum sit. vide *l. Quintilianum* 10. videtur hic legisse *Musici.*

[11] Probare immunitatem debet, qui eam sibi concessam asserit. *l. 5. ff. de probat.*

[12] *Sub.* licet profiteri videantur artem liberalem.

[13] Absentes tamen ipsi Reipub. causa immunitatem habent. *l. 1. J. de professoribus.*

[14] Venator sola venationis professione non est immunis.

[15] Imo aliquo jure. *l. ult. circa fin. ff. de jure immunit.*

[16] *Lintearios*, quod magis probat Cujacius.

[17] *Parthiarios* legit Alciat. sed *parthicarios* magis probat Cujac. qui pellium Parthicarum negotiatores sunt, ex quibus fiebant Zanchæ. *l.* 2. *l.* 3. *C. Theod. de habitu. Trebell. in Claudio.* Pyrrhus legit *pelliparios.* Cæterum de pellibus Parthicis vid. *l. ult. §.* 7. *ff. de publicanis.*

[18] Hæc constitutio conflata est ex *l.* 8. & 11. *tit.* 16. *lib.* 11. *C. Theod.* quare imperat. nomina & consulum illinc desumes.

[19] *Auctore*, *in C. Theod.*

[20] Imo dupli. *l.* *unica. S. de exact.* vide *Nov. Leonis* 61. quod rectius videtur.

[21] *Excutere*, *in C. Theod.*

[22] *Similis*, *in C. Theod. & vet. quib. lib.*

[23] Pertinebat hæc lex ad pistorum functionem, ut constat ex *l.* 12. *C. Theod. de pistorib.*

[24] *l.* 15. *J. eod.*

[25] *Ex C. Theod. lib.* 11. *tit.* 16. *l.* 13.

[26] *l.* 6. *ff. de vac. muner. l.* 5. *S. qui bonis cedere.*

[27] Al. *nisi.*

[28] *Abjectis*, *in C. Theod.* sordidis: quod magis probat *Cujac. juxta l. pen. J.* & sic reperi *in duob. lib. manuscr.*

[29] Aurarius canon quid, dixi ad *Pragmaticum Justiniani*, *cap.* 18.

[30] *Æstimata*, *in C. Theod. & quibusd. lib.*

[31] *Perpetuo*, *in C. Theod. & quibus lib.*

[32] *Ex C. Theod.* 11. 16. 14.

[33] *l.* 12. *in pr. J. eod.*

[34] Memoriæ magistri, memoriales.

[35] Magistri epistolarum, libellorum, responsorum.

[36] Al. *vel nostræ.*

[37] *Mansuetudini*, *in C. Theod.*

[38] Hic quædam è *C. Theod.* immutata sunt.

[39] *Abscesserint*, *in al. lib. & C. Theod.*

[40] Al. *Accreverint.*

[41] *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 16. *l.* 15.

[42] *Maximæ dignitates*, *illustres*, *l. ult. J. eod.*

[43] Συλλητικὸς καὶ τῆς κομητικῆς κονιστιμωμένης adjicit author Synopseos 54. *tit.* 6. *cap.* 19. senatores & comites consistorianos.

[44] *Ex cubiculariis*, *in C. Theod. & quibus. ib.* Ἀποκουβικουλάριοι. *Synopsis.*

[45] *Contingat*, *in C. Theod.*

[46] Hoc est, si toti gradui, non singulis personis privilegium indultum sit. *Synopsis. ibid.*

[47] *Exactionem*, *in C. Theod.*

[48] Al. *docuerit.*

[49] *Additur in C. Theod. ecclesiar.*

[50] *Id est*, *Græca & Latina. Synops. ibid.*

[51] *Exceptio sic*, *C. Theod.*

[52] Ὑπεναντίοι quibus cura pollinis conficiendi incumbit, *Synops. ibid.* Apud Accursium legitur, *conficiendæ pollinæ.*

[53] *Mandatur*, *in C. Theod.*

[54] Ἀντοκόπιοι, quibus panis excoctio injuncta. *Syn. ibid.*

[55] *Ne*, *in C. Theod.*

[56] *Viris*, *in C. Theod. & quib. lib.*

[57] *Augustin. lib.* 18. *de civit. Dei*, *c.* 18.

[58] *Atque*, *in C. Theod. & quib. lib.*

[59] *Lignum*, *in C. Theod. & quib. lib.*

[60] Carbo requiritur ad monetam & arma fabricanda. *Veget.* 4. *c.* 4.

[61] Legendum *capituli*, *ex C. Theod.* quem vide & confer; ex eo enim multa hic sunt detracta. Capitulum Græci interpretantur κεφαλικὰς συντελείας.

[62] Legati qui immittuntur ad principem.

[63] Adlecti οἱ ἀπὸ βασιλέως καλούμενοι, qui cum Principe evocantur publici negotii causa. vide *l. unic. J. de præpositis laborum.*

[64] *Conferat*, *in quib. lib.* al. *conferantur*, *sed in C. Th. ferat*, *ut in lib. Aured. & Dionys.*

[65] *Perfuncti*, *in C. Theod.*

[66] *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 16. *l.* 16.

[67] *l. 1. §. 1. ff. de jur. immunit.*

[68] Al. *excusatione*, *in C. Theod.*

[69] Perpetuum privilegium, perpetuave excusatio esse non potest, quæ non rebus, sed personis contemplatione dignitatis mandatur.

[70] *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 16. *l.* 19.

[71] *Intelligit l.* 18. *ejus. tit. C. Theod.*

[72] *C. Theod. eod. tit. l.* 20.

[73] *Petiti in C. Th. & Græcos legere petiti notat Cujac.*

[74] Impetratum.

[75] *C. Theod. eod. tit. l. ult.*

[76] *l.* 64. *in fin. S. de decurionibus*, *l.* 23. *in pr. ff. ad municip.*

[77] Illustres hic senatores, maximarum dignitatum culmina, *l.* 12. *S. eod.*

TIT. XLVIII.

DE[78] QUIBUS MUNERIBUS, VEL PRÆSTATIONIBUS NEMINI LICEAT SE EXCUSARE.

I. Impp. HONORIUS & THEOD. AA. Herculeo P.P. [79] Illyrici.

COmparationi[80] transvectionique specierum universi sine ullo privilegio coartentur ad necessitates Illyricanas[81]: nam in his duntaxat titulis nullum sub quopiam cessare privilegii velamento censemus: sed sub hac conditione, cum tempus exegerit, hujusmodi collationi succumbent[82], ut non tantum requiratur idoneus, verum universi pro portione suæ possessionis jugationisque ad hæc munia[83] coartentur, & à summis sarcina ad infimos usque decurrat. Dat. III. Id. April. *Constantinop.* BASSO & PHILIPPO CONSS. 408.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Taurum P. P.

CUm[84] ad[85] felicissimam expeditionem[86] nominis[87] nostri, omnium provincialium per loca qua[88] iter arripimus, debeant nobis [solita] ministeria exhiberi[89], neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere [penitus 90] excusari præcipimus: sed omnes, sive ad divinam[91] nostram domum, sive ad venerabilis Augustæ, vel ad sacrosanctas Ecclesias, vel quaslibet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec divina adnotatione, sacrove oraculo excusatos, indictionibus magnificæ[92] tuæ sedis tempore nostræ expeditionis obedire decernimus. Dat. XIII. Kal. Mart. *Constantinop.* VALENTINIANO A. V. & NONIO CONSS. 445.

III. Imp. LEO *ad S.*

HAc providentissima lege statuimus, omni excusatione cessante, nullaque personali[93] dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationis sublimitatis tuæ commissis[94] opus exegerit murorum[95] constructionem, seu comparationem[96] frumenti, aliarumque specierum sine ullo impedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit, fieri.

[78] Al. *Ex quibus.*

[79] Ad rempub. Illyrici.

[80] Comparatio specierum συνωνὴ, adde *l. ult. J. eod. l. ult. S. ut nemini liceat in emptione specierum.*

[81] Illyricianas.

[82] Succumbat.

[83] Munera.

[84] Hæc causa summe necessaria, ideoque nemo ab ea excusatur. *Ium. S. ut nemini liceat in empt.* adde *l.* 11. *S. de sacrosanct. eccles. l.* 21. *J. de curiis.*

[85] *Junge cum l.* 11. *S. de sacrosanct. eccl.*

[86] Ab expeditionis (τῆ στρατοπέδω) oneribus, ne quidem Ecclesia, nec alius quisquam immunis est: oneribus, inquam, expeditionis, puta angariis & parangariis. *Synops. 5. tit. 1. cap. 5. & ibid. ex lib. 56. tit. 17. cap. 22. l. 21. J. de cursu publico.*

[87] Numinis.

[88] Quibus.

[89] Exhibere.

[90] *Deest in d. l.* 11.

[91] Adde *Novell. Tiberii* 1. *cap. ult.*

[92] *In fin.*

[93] Magnificentiæ.

[94] *Aliar*, persona, vel dignitate.

[95] In murorum constructione, vel comparatione frumenti, aliarumve specierum, nemo excusationem habet. *Synops. Basil. 54. tit. 7. cap.* 3. vide *l. 1. S. eod.*

[96] Parationem.

TIT. XLIX.

QUI ÆTATE[97], VEL PROFESSIONE[98] SE EXCUSANT.

Studentes habent immunitatem à muneribus personalibus usque ad XXV. annum ætatis suæ. Bart.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Severino, & aliis Scholaribus Arabiæ [99].

CUm vos adfirmetis liberalibus[100] studiis operam dare, maxime

[97] *Sub.* majori annis quinquaginta quinque: est vero hoc senectutis privilegium. Goth. Adde *l. 2. §. ult. l. 11. ff. de decurionib. l. 5. ff. de jure Immunitatis.* Junct. *l. unic. S. Qui ætate se excusant.* & nota vide *Authenticam*, Qui ex Arabia Beryti.

[98] *Ad l.* 3. *J. eod.* S. L.

[99] Al. *inclusa desunt.* De privilegiis Scholarium *habita. S. Ne filius pro patre.* & Tractatum Horatii Luschi *de privilegiis scholarium.*

[100] *l. 2. J. eod. l.* 29. *ff. quib. ex causis majores.*

Source : BIU Cujas

maxime circa juris [1] professionem, consistendo in civitate *Berytiorum* provinciæ Phœniciæ [2]: providendo [3] utilitati publicæ & spei vestræ [4] decernimus, ut singuli usque [5] ad vicesimum quintum [6] annum ætatis suæ studiis non avocentur [7].

1 Juris professio, liberale studium est: *ut hic.*
2 Al. *Phœnicæ*, al. *Phœnices.*
3 *Al.* providendum.
4 Nostræ.
5 Cur ita? collige ex *l.* 11. *ff. de decurionib.*
6 Congruit. *l.* 2. *C. de incolis.*
7 Al. *advocentur*, male.

II. Iidem AA. & CC. Theodoro.

CUm filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima [8] ætate esse dicas, merito postulas, ut liberalibus [9] studiis non avocentur [10]: & ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si civium inopia [11] non est.

Majores quinquaginta quinque annis excusantur à muneribus personalibus, non patrimonialibus. Bart.

III. Iidem AA. & CC. Plautiano.

MAnifesti juris est, majores quinquaginta quinque [12] annis invitos ad munera personalia vocari non posse. Cum itaque septuagenario majorem te esse profitearis, si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione Præsidis provinciæ potes jure concesso.

8 Minor viginti-quinque annis decurio fieri, vel ad honores, vel munera civilia admitti non potest. *ut hic. l. non tantum.*
11 *ff. de decurionib. l. ad Rempublic. 8. ff. de munerib. & honorib. l. 2. in pr. ff. de vacat. munerum.*
9 Vid. *l.* 1. *C. eod.* 10 *Advocentur*, al. *revocentur.*
11 Vid. *l.* 11. *§.* 2. *ff. de munerib.* 12 *Eustathius lib.* 10. *de temporib.* quinquaginta. *Basil.* septuaginta. *Cujac. argum. l.* 3. *ff. de jure immunit.* olim septuaginta in urbe. *Var.* 3. *de vita P. Romani, Plin.* 4. *epist.* Goth. *Septuaginta* hic legi volunt Cujac. & Wesenb. ut conveniat cum *l. unic. Cod. Qui ætate se excus.* Malim tamen hunc text. ita salvari, ut specialiter de munere decurionatus intelligatur, quæ ætas à decurionatu excusat. *l.* 2. *§. ult. l.* 11. *ff. de decurion.* S.L.

TIT. L.

QUI MORBO [13] SE EXCUSANT.

Orbi utroque oculo excusantur à muneribus personalibus, secus si uno tantum. Bart.

I. Imp. GORDIANUS A.

SI ea *cæcitate* [14] pater tuus oppressus est, ut utriusque oculi aciem prorsus amiserit, levamentum personalium [15] munerum sentiet.

Debilitatus propter morbum, habet excusationem. Bart.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

CUm *auriculari* [16] morbo debilitatum te esse dicas, juxta juris publici auctoritatem à personalibus muneribus vacationem habebis.

III. Iidem AA. & CC. Celæ [17].

POdagræ [18] quidem valetudo nec ad personalium munerum prodest excusationem: verum cum ita te valetudine pedum adflictum dicas, ut rebus propriis interces sum commodare non possis, Rector provinciæ, si allegationibus tuis fidem adesse perspexerit [19], ad personalia munera te vocari non patietur.

Infirmitas patris non excusat filios. Bart.

IV. Iidem AA. & CC. Regino.

CAsus [20] *corporis* patris munerum personalium filio jure non præstat excusationem.

13 De cæcitate vide *l.* 1. *cum auriculari morbo l.* 2. *podagræ. l.* 3. *C. eod.*
14 Cæcitas excusat à muneribus personalibus. *l.* 1. *§. qui morbo.* Goth. Vid. *l.* 3. *Cod. qui dar. tutor.* vid. Alciat. hic. ANS.
15 At non à consilio præbendo. *l.* 1. *§.* 5. *ff. de postulando.*
16 *Articulari. al.* adde *l.* 18. *§. Camelasia* 11. *ff. de munerib.*
17 Celsæ, *al. Celle.*
18 Podagra à muneribus personalibus non excusat, nisi justa causa sit, hoc est, nisi magna admodum podagra sit, *ut hic*, eadem ratione podagra non excusat à decurionatu. *l.* 13. *§. de decurionibus. cusat. mun.* ANS. de podagra adde *l.* 53. *ff. de ædilitio.* Goth. Adde *l. penult. in fin. ff. de excusat. mun.*
19 Prospexerit. 20 Vide *l.* 5. *§. immunitati* 4. *ff. de jure immunitatis.*

TIT. LI.

DE HIS, QUI NUMERO [21] LIBERORUM, VEL PAUPERTATE EXCUSATIONEM MERUERUNT.

I. Imp. ALEXANDER [22] A. Verecundo.

NUMERUS liberorum ab oneribus [23] non excusat.

II. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Severo.

FIlium [24] ab hostibus captum, ac necdum reversum, ad excusationem munerum personalium patri proficere non posse, magis placuit.

III. Iidem A. & C. Nomo.

NEpotes [25] loco parentum succedentes, vice eorum prodesse consueverunt: Ideoque si quinque [26] numerus liberorum ex amissorum filiorum nepotibus suppletur, à muneribus personalibus is, quem patrem tuum esse dicis, juxta constituta excusatur.

Divitiæ filiorum non onerant patrem. Bart.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

CUm [27] facultates tuas [omnes [28]] in filium tuum contulisse te, nec quicquam habere proponas: respectu patrimonii [29] ejus quod tuum esse desiit, muneribus civilibus non adstringeris.

21 Numerus liberorum excusationes præbet. Tres liberi à legationibus, *l.* 1. *C. de legationib.* quinque à personalibus muneribus excusationem præbent parentibus suis, cujuscunque sexus sint, *l.* 3. *l. ult. C. eod.* Duodecim vel tredecim à muneribus patrimonialibus. *l.* 24. *C. de decurion.* multo magis sedecim. *l. semper* 5. *§. demonstratur* 2. *ff. de jure immunitatis.* adde Guidonem Papæ *decis.* 104. *l.* 2. *§. munerum ff. de vacatione munerum.*
22 Al. *Antonin. A.*
23 Al. *honoribus*, *l.* 2. *§. numerus. l.* 8. *in pr. ff. de vacat. mun.*
24 Vid. *Platonem lib.* 5. *de Repub.*
25 Nepotes loco filiorum sunt, quoties parentum loco successerunt. adde *l.* 2. *§.* 7. *ff. de excusat. tutorum.*
26 *l.* 5. *l. ult. C. eod.*
27 Vid. *l.* 4. *in fin. ff. de munerib.*
28 Al. *decst.*
29 Id est, propter paupertatem: non est enim hæc lex accipienda de patrimonialibus muneribus, sed de personalibus, ut adnotat Cujac. recte. 30 *l.* 2. *C. Quib. muner.* 31 *l.* 4. *in princ. ff. de munerib.* 32 *C. Theod. lib.* 12. *tit.* 17. *l.* 1. 33 *d. l.* 4. 34 Census tenuis justam præbet excusationem à muneribus. adde Rolandum à Valle 1. *consil.* 66. *num.* 5. 35 Al. *nec propter*, &c. & ita *Hal.* 36 Imo vocatur. *l.* 40. *§.* 1. *ff. de excusat. tutor.*

TIT. LII.

DE PROFESSORIBUS [37] ET MEDICIS [38].

De medicis.

I. Imp. ANTONINUS A.

CUm *te medicum* [39] legionis [40] secundæ [41] adjutricis [42] esse dicas, munera civilia quamdiu Reipublicæ [43] causa abfueris suscipere non cogeris. Cum autem abesse desieris, post finitam eo jure vacationem, si in eorum numero es, qui ad beneficia medicis concessa pertinent, ea immunitate uteris

37 De Grammaticis & oratoribus *l.* 2. poëtis *l.* 3. calculatorib. 4. magistris studiorum doctoribus. *l.* 7. philosophis. *l.* 11. *C. eod.*
38 Medicina nobilitet, nec ne, vid. Tiraquel. tractatu de nobilitate: adde quæ notavi *ad l.* 6. *C. eod.* 39 Medici in legionibus fuere. *l. ult. ff. de munerib. §. ult.* adde *l.* 33. *§.* 2. *ff. ex quib. causis majores.* vid. *l.* 6. *C. eod.* 40 Legiones plures fuere. 41 Imo adjutrix legio, prima fuit non secunda. *l. ult. C. de castrensi peculio.* 42 Adjutrix legio prima. de qua dixi ad *leg. ult. C. de castrensi peculio.* 43 Vide *l.* 45. *§.* 1. *ff. de excusat. tut.*

De grammaticis curatoribus.

II. Imp. GORDIANUS A.

GRammaticos seu *oratores* decreto [44] ordinis probatos, si non se utiles studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari [45] posse [46], incognitum non est.

De poetis.

III. Imp. PHILIPPUS A.

POëtæ [47] nulla immunitatis prærogativa juvantur.

De professoribus & calculatoribus.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

ORatione [48] divi Pii liberalium [49] studiorum professores, non etiam *calculatores* [50] continentur.

De medicis.

V. Iidem AA. & CC. Phuidemo [51].

NEc intra [52] numerum [53] præstitutum [54] ordine [55] invitos [56] *medicos* immunitatem habere sæpe constitutum est, cum oporteat eis decreto decurionum immunitatem tribui.

De medicis, grammaticis, & cæteris professoribus & legum doctoribus.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Volusianum [57].

MEdicos [58] & maxime archiatros, vel ex [59] archiatris, *Grammaticos* [60], & professores alios literarum, & *doctores legum*, una cum uxoribus & filiis [61], necnon & rebus, quas in civitatibus suis possident, ab omni functione, & ab omnibus muneribus vel civilibus vel publicis immunes esse præcipimus: & neque in provinciis hospites recipere, nec ullo fungi munere, nec ad judicium deduci [nec [62]] eximi, vel exhiberi, vel injuriam pati: ut si quis eos vexaverit, pœna arbitrio Judicis plectatur. Mercedes [63] etiam eis [64], & salaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant [65]. P. P. Kal. Aug. *Sirmii*, CRISPO & CONSTANTIN. CC. CONSS. 321.

De magistris.

VII. Imp. JULIANUS A.

MAgistros [66] studiorum *doctoresque* excellere oportet moribus [67] primum, deinde facundia. Sed quia singulis civitatibus adesse ipse non possum: jubeo, quisquis docere vult: non repente nec temere prosiliat ad hoc munus, sed judicio [68] ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum conspirante consensu. Dat. xv. Kal. Jul. A. CC. IV. Kal. August. *Spoletii*, MAMERTINO & NIVITTA CONSS. 362.

De philosophis.

VIII. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Mamertinum [69] P. P. [70]

REddatur unusquisque patriæ suæ qui habitum [71] *philosophiæ* indebite & insolenter usurpare cognoscitur, exceptis his, qui à probatissimis approbati [72], ab hac debent collusione [73] secerni. Turpe [74] enim est, ut patriæ functiones ferre non possit, qui [75] etiam fortunæ vim se ferre profitetur. Dat. XIV. Kal. Februar. *Sirmii*, VALENTINIANO N. P. & VICTORE CONSS. 360.

De archiatris.

IX. Iidem AA. & CC. ad Prætextatum P. U. [76]

ARchiatri [77] scientes annonaria sibi commoda à populi commodis [ministrari [78],] honeste obsequi tenuioribus malint, quam turpiter servire divitibus. Quos etiam [79] ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt. Dat. III. Kal. Februar. *Treu.* VALENT. & VALENTE III. AA. CONSS. 370.

Non debet in locum magistri defuncti alius subrogari, nisi fuerit approbatus. Bart.

X. Iidem AA. ad Olybrium P. U. [80]

SI quis in *archiatri* defuncti locum est promotionis meritis aggregandus, non ante eorum particeps fiat, quam primis, qui in ordine reperientur, septem [81], vel eo amplius judicantibus idoneus approbetur: ita tamen, ut quicumque fuerit admissus, non in priorum numerum statim veniat, sed eum ordinem consequatur, qui cæteris ad priora subvectis ultimus poterit inveniri [82]. Dat. VI. Id. Mart. VALENTINIANO & VALENTE III. AA. CONSS. 370.

De grammaticis, oratoribus, philosophis, medicis, & eorum liberis.

XI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio P. P. [83]

GRammaticos, *Oratores*, atque *Philosophiæ præceptores*, necnon etiam *Medicos* [84], præter hæc, quæ retro latarum sanctionum auctoritate consecuti sunt privilegia immunitatesque, frui hac prærogativa præcipimus, ut universi, qui in sacro palatio inter archiatros [85] militarunt, cum comitivam primi ordinis, vel secundi adepti fuerint, aut majoris gradum dignitatis ascenderint, nulla municipali, nulla [86] curialium conventione [87] vexentur, seu adempta administratione seu accepta testimonialem [88] meruerint missionem: sint ab omni functione, omnibusque muneribus publicis immunes, nec eorum domus ubicumque positæ, militem seu judicem suscipiant hospi-

44 *l.* 1. *in fin. C. de decretis decurionum.*
45 *l.* 6. *§.* 6. *ff. de excusat. tut. l.* 11. *§.* 3. *ff. de munerib.*
46 Imo non possunt. *l.* 9. *vers. Sed eo dictum ff. de negotiis*: possunt, non tamen temere. *l. penult. ff. de decretis.*
47 Poëtæ hoc ipso quod poëtæ, immunitatem non habent: non quod eam divini spiritus non mereantur, sed quod lex deficit. Poëtæ porro quantum Reipublicæ, studiis, eloquentiæ sacris & moribus conferunt, vid. apud Horatium.
48 *l.* 6. *§.* 7. *ff. de excusat. tut.*
49 Liberalia studia, quæ essent, dictum in *l.* 1. *ff. de variis & extraord. cognit.*
50 Calculatoribus & librariis, qui numerandi artem docent, immunitas non datur. *l.* 15. *§.* 5. *ff. de excusat. tutor.* adduntur à Græcis ζυγοστάτοι ponderatores & libripendes. Possunt addi ex *l.* 1. *§. Iudi* 6. *ff. de variis & extraord. cognit.* notarii & tabularii. Illi enim immunitatem non habent, licet videantur liberalia tractare, notarii videlicet numeros & literas, vel ea quæ sunt literarum vice: tabularii vero tabulas publicas.
51 Finidemo.
52 Infra.
53 Medicis inter cætera à Julio Cæsare jus civitatis datum *teste Suet. in Julio, cap.* 42. Augustus vero, quod a Musa liberto (cujus & annulorum & vim auri infinitam dederat, & statuam ære collatitio prope signum Æsculapii posuerat, ex adversa admodum valetudine in optimam restitutus esset, universo medicorum ordini immunitatem munerum dedit, *teste Dione* 53. id postea sub Vespaliano, Adriano & Antonino confirmatum. *l. ult. §. ult. ff. de munerib.* Postea placuit, numerum medicorum definiri, ne eo prætextu quisque munera effugeret. *l.* 7. *§.* 2. *ff. de excusat. tutor. l.* 1. *ff. de decretis ab ordine.* Post hæc placuit, ut ne qui intra eum numerum essent, invito ordine immunitatem haberent, *ut hic.* Quod argumento est decreto decurionum immunitatem medicis tributam. Hos secutus Claudius Galenus sub Commodo Romæ, summos honores consecutus est & statuam. Post Comodum, Severus medicis annonas ex publico addidit. Hæc tot beneficia Constantinus, Honorius, Theodosius postea confirmarunt, ut ex *C. Theod.* potest colligi. Postremo Julianus oneribus municipalibus medicos liberavit, ut ex *epistolis Juliani* potest colligi. *l. Ratio* 4. *C. Theod. de Medicis & Professorib.*
54 Præstitum. 55 Ordinem. 56 Immunitas, al. *ordine invito.* 57 *C. Theod. cod. tit. l.* 1. sed multis mutatis. 58 *l.* 1. *in pr. C. eod. l. ult. in pr. C. eod. l.* 6. *in pr. ff. de jure immunitatis.*
59 *l.* 2. *l.* 4. *C. Theod. eod.* adde *l.* 2. *C. quib. non objicitur longi temporis præsc.* 60 *l. ult in pr. C. eod. l.* 10. *§. angariorum.* 2. *ff. de vacat. munerum.* 61 *l.* 3. *C. Theod. eod.* 62 Al. *decst.*
63 *l.* 1. *in pr. ff. de variis & extr. cognit.* 64 Eorum. 65 Instruant. 66 *C. Theod. eod. l.* 5. 67 Mores facundiæ præferendi. adde *l.* 2. *C. de postul. l. unica. C. de professorib. qui in urbe.*
68 Vid. *l.* 6. *C. de munerib.* 69 *Al.* ad Probum. 70 *C. Theod. eod. l.* 7. 71 Philosophi habitus, supercilium, pallium, barba. 1. *Gell.* 2. & 13. *c.* 22. & 9. *cap.* 2. *Tertull. de pallio.* adde quæ scripsi ad *l.* 1. *ff. de justitia, l.* 6. *§.* 7. *ff. de excus. tut.* 72 *l.* 6. *§.* 4. *ff. de excusat. tut.*
73 *Collusione, in C. Theod. & vet. lib.* 74 Imo non turpe est: num excusentur, *l. ult. C. eod.*
75 Philosophi vim fortunæ se ferre profitentur, ergo & patriæ suæ functiones. 76 *C. Theod. eod. l.* 8. 77 Archiatri urbium maximarum provinciales medici. 78 *Abest à C. Theod.*
79 *Tantum ea, Hal.* adde *l.* 3. *ff. de ext. cognit.* 80 *C. Theod. eod. l.* 9. 81 Doctor à septem aliis confirmandus est, *ut hic.* Quid si tres idoneum: quatuor non idoneum dixerint? Num dicemus tres illos affirmantes negantibus esse potiores: ex ea sententia vulgata, qua dicimus duos testes affirmantes præferri mille negantibus. *l. diem proferre* 27. *§. si plures* 3. *ff. de arbitris?* An potius plurium testimonium præferri, tametsi negantium. *c. in nostra* 32. *X. de testib.* quod verius est. Nam quod dicitur duos affirmantes præferri mille negantibus, tunc locum habet, quoties negativa probari non potest: secus si probari possit. *ut hic. Corsetus singulari Testis. Duos testes*, adde Wurmserum 1. *observ. cap.* 14. 82 Detracta sunt multa à *C. Theod.* 83 *C. Theod. eod. tit. l.* 16.
84 Vid. *l.* 6. *C. eod.* 85 De archiatris, vid. *l.* 6. *§.* 2. *ff. de exc. tut.* 86 Atque non excusantur *l.* 8. *C. eod. l.* 6. *C. de munerib. l.* 7. *§. philosophos ff. de vacat. & excusf. muner.* 87 Additur in *C. Theod. nulla senatoris vel globali collatione*, sed hæc verba detraxit Tribonianus, quod jam senatoria & globalis collatio sublata esset. *l.* 2. *C. de prætor. Cujac. hic.* 88 *Testimoniali, in C. Theod.* sunt autem testimoniales missionis honorariæ epistolæ. *l.* 7. *C. de fide instrum.*

Source : BIU Cujas

hospitandum. †. Quæ omnia [in 1] filiis etiam eorum & conjugibus illibata præcipimus custodiri 2. †. Hæc autem & professoribus 3 memoratis, eorumque liberis deferenda mandamus. Dat. prid. Kal. Decemb. *Constantinop.* CONSTANTIO & CONSTANTE CONSS. 474.

1 Al. *deest.*
2 Quædam hic sunt detracta à *C. Theod.*
3 *l. 6. §. eod.*

TIT. LIII.
DE ATHLETIS.

Qui tribus praliis fuerit coronatus, quorum unum Romæ fuerit, excusatur à muneribus. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. * & CC. Hermeti.

ATHLETIS 4 ita demum, si per omnem ætatem certasse, coronis 5 quoque non minus tribus, certaminis 6 sacri (in quibus vel semel Romæ, seu antiquæ Græciæ) merito coronati, non æmulis corruptis ac redemptis probentur: civilium munerum tribui 7 solet vacatio.

4 *l. 4. in pr. ff. de his, qui notantur infamia.* vid. Forcatulum c. 20. *cupidinis, num.* 3.
5 De coronis sacris dixi ad *l.* 40. *ff. de re judicata*: adde *l. 5. §. quæ res pignor.*
6 Al. *certaminibus sacris.* Certamina sacra in Græcia quatuor: Olympia, Jovi: Pythia, Apollini: Nemæa, Æsculapio: Isthmia, Palæmoni sacra: *Archias 1. Epigrammaton.* ut hinc constet sacra non ideo vocata quod deorum gratia celebrarentur, quod tamen Alciatus censuit. In his autem certaminibus præmium erat sola corona. *Pollux* 3. 16. *Plin.* 4. Coronæ in olympiis, olea. *Herodot. Urania.* & breviter præmia superiorum certaminum olea, pomum, apium, picea. *Archias illo loco.* Pausan. *in Eliacis* refert Theagenem 1040. coronas in sacris certaminibus accepisse. Gellius 3. *cap.* 15. refert Diagoram Rhodium tres habuisse filios, pugilem, pancratiastem & luctatorem, at cum eos omnes eodem olympiorum die conspiceret, populusque patri congratulans, undique flores in illum conjiceret, præ nimio gaudio animam efflavisse.
7 Igitur non infames. *l. 11. in fin. ff. de postul.*

TIT. LIV.
DE HIS, QUI NON IMPLETIS STIPENDIIS SACRAMENTO SOLUTI SUNT.

Infamia removet quem ab honoribus, non à muneribus, & gravamine. Bart.

1. Imp. ANTONINUS A.

IGNOMINIAM 8 causa sacramento liberati honoribus abstinere debent: à muneribus autem civilibus excludendi 9 non sunt.

Causarie missus ante finem militiæ, à muneribus excusatur non tamen habet privilegia veteranorum, licet habeat vacationem. Bart.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Caro.

CUm ob provectæ ætatis senium sis dimissus: honestam 10 missionem consecutum te esse ambigi non potest. Habebis itaque à civilibus muneribus, necnon etiam honoribus vacationem: non tamen ea privilegia, quæ his competunt, qui pleno stipendiorum numero funguntur, usurpare te jus permittit: quando non perfecto 11 statuto militiæ tempore, nec omnibus stipendiis decursis, sacramento solutum te esse etiam ipse confitearis.

8 Conjunge *cum l. 1. §. de infam. l. 2. §. de dignitat.*
9 Excusandi. *al. excusati.*
10 Honesta missio, causaria, ob ætatem. adde *l. 8. in princ. ff. de excus. munerum, l. 8. §. de re militari.*
11 Imperfecto.
12 Vid. *l. 7. l. 8. §. 2. ff. de excus. munerum.*
13 Vid. *l. 9. §. quando provocare non est necesse, l. 1. §. de excus. veterarorum.*
14 Vid. *Tacit. lib. 1.* dixi ad *l. 2. §. de re militari.*

III. Iidem AA. & CC.

VEteranis 12 ita demum onerum & munerum personalium vacatio jure conceditur, si post 13 vicesimum annum 14 militiæ, quam in legione, vel vexillatione militaverint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Unde cum te in cohorte militasse commemores, intelligis supervacuo vacationem tibi velle flagitare.

TIT. LV.
QUIBUS MUNERIBUS 15 EXCUSANTUR HI, QUI POST IMPLETAM MILITIAM, VEL ADVOCATIONEM PER PROVINCIAS SUIS COMMODIS VACANTES COMMORANTUR 16, ET DE PRIVILEGIIS EORUM, ET DE CONDUCTORIBUS 17 VECTIGALIUM FISCI.

Deest sub hoc titulo Constitutio Græca, cujus sententia iis verbis expressa est ex lib 54. βασιλικῶν, tit. 7.

Οἱ πληρώσαντες στρατείαν ἢ συνηθείαν πρὸς τοῖς ἐπάρχοις αὐτοῖς πραιτωρίοις μήτε ζιτωνίων ἢ ἐλαιωνίων, ἢ ἐποψίων ἔργων ἢ λογοθεσίων ἢ ἐπδικίων ἢ πιπερέων ἢ λογισίων ἢ ἀγορανομίων ποιείτωσαν, ἀλλ' ἔνθα αὐ οἰκῶσιν βαλανεῖα μήτε ἱππασιῶν ἀναγκαζέσθωσαν τοῖς ἄρχουσι πρὸς αὐτέρω πυλῶν, μηδὲ εἰς συλλόγους ἀπόλεις καλείσθωσαν, μήτε ὀνομαζέσθωσαν ἢ ὀνομαζέτωσαν, μήτε διδασκαλίας περιεχέτωσαν πρὸφασιν συνηθειῶν ἢ θεωρητικῶν. ἐχέτωσαν ὁ κὴ μίαν οἰκίαν ἐλευθέρων μητάτων τὸ ἐπιδημούντων στρατιωτῶν, κὴ τὸ ἐν τοῖς τόποις διατριβόντων, δηλονότι, τὸ ἐχόντων ἀξίας τινὰς, τὴν ἰδίαν ἀτέλειαν κεκτημένων ἢ ἡ διάταξις αὐτὴ πρὸς τῆς πρὸς πατρὸς ἀρχαίας κὴ πρωτοτύπου κτήσεως ἀφαιρεῖ) ἐξ αὐτῶν. παρεχέτωσαν ὁ τὰ δημόσια κὴ τιμάτωσαν τὰς ἀρχούσας κὴ τιμαόθωσαν παρ' αὐτῶν. Ὁ δὲ τι τὸ ἐντῆ διατάξει προσταίνων, ἢ προσκυβεύων συλχωρῶν πεντηκοντάλιτρας χρυσᾶ πρόστιμος.

15 *Al.* A quibus muneribus.
16 Hactenus quæ præcesserunt verba pertinebant ad Græcam constitutionem, quæ deperdita est. *Cont.*
17 *Al.* conditionibus.

QUi militiam, vel advocationem implevérunt, præter ea privilegia, quæ jam adepti sunt, nec frumenti, aut olei comparandi curam, vel inspectionem operum, vel ratiocinium, vel defensionem civitatis vel patris 18 civitatis munus, vel curationem Reip. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent ubi voluerint, nec præsidibus ultra portas occurrere cogantur, nec ad curias sive collegia vocentur inviti, vel nominentur, vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum, vel spectaculorum nomine. Unam domum quoque habeant liberam onere suscipiendorum militum supervenientium iis, qui in locis versantur, dignitate aliqua præditis suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget, non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorent præsides, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc Constitutionem violarit, aut violari permiserit quinquaginta librarum auri multam sustineto.

18 Pater civitatis ἀναλήπτης τῆς δεσπόζης τῶν καθιστώντων οἴκων ἀνωτέρω ὠντης. Græci in *l. 1. §. de solut. & liberat.*

De conductoribus vectigalium fisci.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

NOn 19 alios à muneribus & honoribus 20, vacationem habere, quam qui mancipatum 21 suo nomine vectigal à fisco conducunt, certum est. Quare eos, qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis privilegiis esse munitos haud dubii juris est.

19 Adde *l. 8. §. non alios. 1. ff. de vacat. munerum.*
20 Oneribus.
21 Id est, emptum.

TIT. LVI.
DE LIBERTINIS.

Libertini non habent excusationem à muneribus. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Bucillo.

CONDITIO libertinitatis 22 de muneribus civilibus 23 tribuere non potest excusationem: nec in ea quidem civitate, ubi domicilium libertinus habet.

22 *l. 17. in pr. ff. municipalem.*
23 Al. *quibuslibet.*

TIT. LVII.
DE INFAMIBUS 24.

Infames removentur à dignitatibus: non à muneribus realibus, vel personalibus. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. 25

INFAMES 26 personæ licet nullis honoribus qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, uti possint: Curialium tamen vel civilium munerum 27 vacationem non habent, sed solennibus 28 indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere necesse est.

24 *lib. 2. tit. 12. §. 3. ff. 1.* vid. quæ scripti ad *l. nec infam. 12. §. de decur.*
25 Al. *Imp. Antonimus A.*
26 *Conjunge cum l. 1. §. de his qui non imp. l. 3. §. de re milit.*
27 Vid. *l. 12. de decurionib.*
28 Sed & solennibus, &c.

TIT. LVIII.
DE REIS POSTULATIS.

Pendente processu criminali, non potest quis ad honores vocari. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A. Martiano.

REOS 29 criminis postulatos, novos honores appetere non debere, antequam purgaverint innocentiam 30 suam, & à divis parentibus nostris, & à me sæpe rescriptum est. Dat. VI. Kal. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

29 *l. 17. §. in quæstionib. 12. l. 21. §. idem respondit. 5. ff. ad municip. l. 7. ff. de muneribus.*
30 Innocentiam suam purgare accusatus cogitur. vid. *l. 1. §. de his, qui accusare.*

TIT. LIX.
DE HIS, QUI IN EXILIUM 31 DATI VEL AB 32 ORDINE MOTI [SUNT.]

1. 33 Imp. M. ANTONINUS A. Diogeni 34.

QUIBUS posthac 35 ordini suo, vel advocationi ad tempus interdicetur, post 36 impletum temporis spatium non prorogabitur infamia.

II. Imp. GORDIANUS A.

AD tempus exulare decurio jussus, & impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit dignitatem: ad novos vero honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinuerit, quanto per fugam 37 abfuit.

31 Exilio dati sunt.
32 Ex.
33 Al. *pars edicti Imp. Anton. A. P. P. Romæ, v. Id. Jul. Duob. Aspris Coss.*
34 In scripto meo exemplari ita scriptum reperi: *Pars edicti Imp. Antonini. Proposita Romæ v. Id. Jul. Duob. Aspris Consulib.* Contius.
35 Recte inquit, *posthac*, tanquam jus antea dubium & controversum, hoc edicto certum constituens. 36 *l. 2. in pr. l. 3. vers. Alia causa. l. 5. ff. de decurionib. l. 3. §. quib. ex caus. infam. l. 13. §. 1. ff. ad l. Cor. de falsis, l. 8. in fin. ff. de postul.* 37 Fugam exilium interpretatur Cujacius *recte.*

TIT. LX.
DE FILIISFAMILIAS, ET QUEMADMODUM 38 PRO HIS PATER TENEATUR.

Qui consentit decurionatui filii emancipati, non obligatur: secus si filius erat in potestate. Bart.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA.

PATREM emancipato filio consentientem ad decurionatum non teneri, dubii juris non est: tunc enim consentiendo pater ad decurionatum obligatur, si filium in potestate habeat. * *Consentire* autem etiam is videtur, qui 39 non testificatur dissentire nominationi.

Appellare à nominatione facta de filio, est consentire. Bart.

II. Imp. ANTONINUS A.

CUm appellasse te dicas, ostendis causam ad te 40 pertinere 41; potueras enim nominato filio tantum contestari, & non consentire oneri ei delato.

Filius in potestate cum patre ad idem munus non debet vocari: secus si emancipatus sit. Bart.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

SI [hi] qui cum patre ad protostasiæ 42 munus 43 vocati sunt, etiam nunc, in patria potestate constituti sunt, ab hujusmodi necessitatibus liberentur, cum 44 ex eadem familia hoc modo 45 duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur. Sane eos, quos emancipatos esse, atque ex 46 familia exisse manifestum est, sine cunctatione retinere debebis.

Pater non tenetur pro filio curatore creato: sed qui eum nominaverit, tenetur. Bart.

IV. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SIne periculo tuo magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumbebat. Sane nominator 47 qui filium in potestate positum non consentiente patre ad munus devocavit, si tamen ex voluntate tua antea filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

38 4. *lib. 13. §. eod.*
39 *l. 2. ff. ad municipalem.*
40 Imo non pertinet. *l. 6. §. pater 4. ff. de decurionib.*
41 Quasi causam filii in te susceperis atque pro eo sis quasi fidejussor.
42 Protostasiæ hic & *l. 8. §. de muneribus. patrimoniorum*, nihil aliud hic quam principalitates, quæ & Græcis πρωτοστασίαι *l. 3. C. Theod. de prox. eorum qui in sacro palat. milit. l. 2. C. Theod. De protostasia, l. 8. in pr. ff. de vacat muner. l. 8. in pr. ff. de mun. patrimon.* Qui eas gerunt principales πρωτόπρωτοι, δεύτερόπρωτοι, ἀκροζάμπρωτα. *l. 33. §. de decurionib.*
43 *l. 1. in princ. §. de muneribus.*
44 Eadem familia, quæ dicatur, vid. *l. 4. §. 1. ff. de excus. tut.*
45 Al. *ac domo.*
46 Ex familia non sunt, qui emancipati.
47 *l. 14. §. plebei. 4. ff. de muneribus. l. 5. §. de decurionib.*

TIT. LXI.
DE PERICULO SUCCESSORUM PARENTIS.

Onus dignitatis quæsitæ per patrem, transit ad heredes. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A.

SI 48 de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine [pater tuus] repromisit 49, ideoque 50 etiam Sacerdotem te creari impetravit, onus erogationis 51 commune omnium heredum ejus esse Præses provinciæ non ignorabit.

48 Vid. quæ scripsi ad *l. 2. §. 2. ad municipalem.*
49 Promisit.
50 Vid. *l. 8. ff. de vacat. munerum.*
51 *l. 1. §. nec extraneus. 15. ff. de collat.*

TIT. LXII.
DE MULIERIBUS, ET IN QUO LOCO 52 MUNERA SEXUI CONGRUENTIA, VEL HONORES AGNOSCANT.

Mulier in loco domicilii mariti subit munera personalia, patrimonialia vero in loco, in quo est patrimonium. Bart.

1. Imp. PHILIPPUS A.

EAM, quæ aliunde oriunda, alibi nupta est: si non 53 in urbe Roma 54 maritus ejus consistat, non apud originem suam 55, sed apud incolatum mariti ad honores seu munera, quæ 56 personis cohærent, quorumque 57 is sexus capax esse potest, compelli posse, sæpe rescriptum est. Patrimonii vero munera necesse 58 est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

52 Vid. *Vall. consil. 66. num. 3. lib. 1.* Amatis *decis. 118. num. 1.* adde *l. 4. §. De Incolis.* Tessaur. *decis. 149.* Grivell. *decis. De lan. 11.* ANS.
53 Sive ab.
54 Roma communis patria est. *l. 9. ff. de vacat. munerum. l. Romæ 33. ff. ad municipalem. l. ult. ff. de interdictis & relegat. l. in orbe 17. ff. de statu. Nov. 78. c. 5.* Proinde qui Romæ docet, etsi natus in ea non sit, aut salarium non habeat, immunitatem habet.
55 Vid. *l. 22. §. municipes. 2. ff. ad municip.*
56 Vid. *l. 5. §. de his, qui numero liber.*
57 A patrimonialibus oneribus sexus non excusat. vid. Decium *ad l. 2. ff. de reg. jur.*
58 Vid. *l. 9. §. de mun.*

TIT. LXIII.
DE 59 LEGATIONIBUS.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA.

PATER trium 60 incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

II. Iidem AA. & Valerianus C.

CUm vos proprio nomine 61 sumptus ob defensionem publicam susceperitis, id, quod ad proprias erogationes collega vester acceperit, non vobis reddere heredes ejus oportet, sed si in ea causa est, ut restitui omnino oporteat, Reipub. debent potius inferre. Sane si honorariis advocatorum erat ea quantitas destinata, restitui illud vobis, qui hoc præstaturi estis, non injuria postulatis. Eum autem collegam vestrum, quem à defensione 62 patriæ 63 destitisse dicitis, apud provinciæ Præsidem desertæ 64 legationis 65 arguere potestis.

59 *lib. 5. tit. 7. ff.*
60 *l. 2. in fin. ff. eod. l. 7. §. 1. ff. quod cujusq. universi.*
61 Defensionem.
62 Vid. *l. 5. ff. eod.*
63 Desertæ legationis crimen est.
64 Al. *desertæ allegationis.* id est, defensionis: sed recta videtur excusa lectio. vid. *hac de re* contrarias Æschin. & Demosthenis orationes.

Legatio

Source : BIU Cujas

Legatio transmarina tribuit vacationem biennii: secus si proxima: quia talis legatio eam non tribuit. Bart.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

TRansmarina[1] legatione apud nos perfunctos, constitutum est biennii[2] vacationem munerum civilium & honorum[3] habere, non eos, qui de proximo obsequium reipublicæ videntur exhibuisse.

1 Transmarina legatio in pari itineris spatio majorem dilationem habet.
2 Legatione functis biennii vacatio datur, *ut hic*, & *l. 2. §. de muner. non continuandis. l. Paulus 8. §. 1. l. vicarius 13. ff. de legationib.*
3 Onerum.

Qui dignitates suffragio receperunt, non habent vacationem à muneribus propter dignitatem: sed si legatus fuerit, habet propter legationem. Bart.

IV. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad Titianum.

UNiversi omnino ex Comitibus, vel ex Præsidibus qui suffragio perceperint[4] dignitates, civilibus oneribus muneribusque teneantur adstricti: ne commoda publica cum umbratili[5] suffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen à prædictis oneribus[6] excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt. Dat. prid. Kal. Jul. *Trium.* PLACIDO & ROMYLO CONSS. 343.

4 Percepit.
5 In umbratili, al. *subumbratili.*
6 Honoribus.

In his, quæ publicam utilitatem respiciunt, non valet reformatio facta a provincialibus, etiam consentiente præsule, nisi per præfectum, vel principem fuerit approbata. Bart.

V. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Apodemio P. P. per Illyricum[7].

SI quod extraordinarium consilium[8] postulatur[9] cum vel ad nos est mittenda legatio, vel nostræ sedi[10] aliquid intimandum: id, quod inter omnes communi consilio tractatuque convenerit, minime[11] in examen Cognitoris Ordinarii referatur[12]. Provincialium enim desideria, quibus necessaria sæpe fortuitis [casibus[13]] remedia deposcuntur, vobis[14] agnoscere atque explorare permittimus: ut sint[15] examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quæ clementiæ nostræ auribus intimanda videantur. †. In loco autem publico de communi utilitate [provincialium[16]] sententia proferatur: atque id, quod majoris[17] partis probaverit adsensus, solennis firmet auctoritas. Dat. v. Kal. Aug. *Constantinop.* ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

7 C. *Theod.* 12. 12. 12.
8 *Concilium, in C. Theod.*
9 Adde *l. 6. §. eod.*
10 *Vestræ sedili, in C. Theod.*
11 Imo referendum, *l. 16. §. de munerib.*
12 *Perferatur, in C. Theod.*
13 *Abest à C. Theod. & quib. lib.*
14 *Vobis solis, in C. Theod.*
15 *Sit*, al. *sibi.*
16 Al. *deest*, *ut in C. Theod.* al. *provinciarum.*
17 Major pars quod approbat, cæteri comprobasse intelliguntur. *l. 19. ff. ad municip.*

Non debet mitti legatio ad principem, nisi de voluntate concilii & auctoritate superioris. Bart.

VI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio P. P.[18]

QUotiens[19] [ab Alexandrina civitate[20]] legatio destinatur, universos curiales præcipimus, qui intra urbem consistunt, si non ægritudine vel alia excusabili[21] necessitate impediuntur, in locum curiæ convenire, & decreta sua propria subscriptione firmata viro spectabili Præfecto Augustali insinuare, ut ejus relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment: & sub examine tuo perpensa legatione res ordinetur. Dat. III. Non. Octob. *Constantinop.* DN. THEOD. A. VII. & PALLADIO V. C. CONSS. 416.

18 C. *Theod.* 12. 12. 15.
19 *l. 5. in pr. §. eod.*
20 *Absunt à C. Theod.*
21 *Inexcusabili, in C. Theod.*

TIT. LXIV.

DE EXCUSATIONIBUS ARTIFICUM.

Hic expressi habent immunitatem à personalibus muneribus, tam discipuli, quam magistri. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum[22].

ARTIFICES artium brevi[23] subito[24] comprehensarum, per singulas civitates morantes, ab universis muneribus vacare præcipimus: si quidem in discendis[25] artibus otium sit accommodandum: quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Dat. IV. Non. August. FELICIANO & TITIANO CONSS. 337.

Et notitia[26] est ista[27].

22 C. *Theod.* 13. 4. 2.
23 Brevem vocat notitiam, quam mox subjicit.
24 Sic recte, *ut in C. Theod.* al. *urbi subditos*, sed perperam.
25 *Ediscendis*, in C. *Theod.*
26 *l. 2. §. eod. l. 5. §. quibusd. 12. l. 6. ff. de jure immun.*
27 Et est notitia sic.

28 *Architecti*[29], *medici*[30], *pictores*, *statuarii*, *marmorarii*[31], *lecticarii*[32], *seu arcarii*, *clavicarii*[33], *quadrigarii*, *vel quadratarii*, (*quos Græco vocabulo* μητρὰς[34] *appellant*) *structores*, (*id est*, *ædificatores*) *sculptores ligni*, *musearii*[35], *deauratores*, *albini*[36], (*quos Graci* κονιάτας *appellant*) *argentarii*, *barbaricarii*[37], *diatretarii*, *ararii*, *fusores*, *signarii*, *fabricarii*, *bracharii*, *particarii*, *atque*[38] *libratores*, *siguli*, (*qui Græce dicuntur* ταξιῶται) *aurifices*, *vitriarii*, *plumbarii*[39], *specularii*, *eborarii*, *pelliones*[40], *fullones*, *carpentarii*, *sculptores*, *dealbatores*[41], *cusores*, *trigarii*, *cisiarii*, *bracteatii*, (*id est*, πταλληροὶ[42].)

28 *Architecti* 29, *medici* 30, *pictores*, *statuarii*, *marmorarii* 31, *lecticarii* 32, *seu arcarii*, *clavicarii* 33, *quadrigarii*, *vel quadratarii*, (*quos Græco vocabulo* μητρὰς 34 *appellant*) *structores*, (*id est*, *ædificatores*) *sculptores ligni*, *musearii* 35, *deauratores*, *albini* 36, (*quos Graci* κονιάτας *appellant*) *argentarii*, *barbaricarii* 37, *diatretarii*, *ararii*, *fusores*, *signarii*, *fabricarii*, *bracharii*, *particarii*, *atque* 38 *libratores*, *siguli*, (*qui Græce dicuntur* ταξιῶται) *aurifices*, *vitriarii*, *plumbarii* 39, *specularii*, *eborarii*, *pelliones* 40, *fullones*, *carpentarii*, *sculptores*, *dealbatores* 41, *cusores*, *trigarii*, *cisiarii*, *bracteatii*, (*id est*, πταλληροὶ 42.)

II. Impp. CONSTANT. & CONSTANS, ad Leontium P. P.

MEchanicos[43], geometras[44], & architectos[45], qui divisiones partium omnium, incisionesque servant, mensurisque & institutis opera fabricationibus stringunt: & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili librationе ostendunt, in par studium docendi atque discendi nostro sermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant, & suscipiant docendos, qui docere sufficiunt. Dat. prid. Non. Jul. LEONTIO & SALLUSTIO CONSS. 344.

29 Al. *clavidarii.*
30 *Vobis solis, in C. Theod.*
31 *Abest à C. Theod. & quib. lib.*
32 *Lectarii seu laccarii, legit Cujac. ex vet. lib.* lectarii sunt, qui fabricant lectos: *laccarii*, qui fossas, vel puteos fodiunt: sed lecticarii sunt, qui lecticas fabricant.
33 Al. *clavidarii.* 34 *Emendat ex Basil. Cujac.* λιθοδήκτας, adde *Veget. 2. c. 11.* 35 *Mussmarii, in C. Theod. Mussrarii.* & ita Cassiod. 7. Var. 5. Musivarium opus Spartian. *Pescennino August. 16. de civit. 8. Philan. ad Vitruv. 7. c. 1.* 36 Albarii. 37 Barbaricarii, qui barbarica, id est, ornamenta ex auro conficiunt. Donat. in 2. *Æneid.* 38 *Aquæ libratores, in C. Theod.* de Aquilege, aquarum indagatore, ejus adjuncto mechanico & salario, vid. *apud Cassiod. 3. Var. 53.*
39 *Plumarii*, & sic Græcos legisse scribit *Cujac.* sunt autem qui vestimenta ex plumis avium conficiunt. 40 Polliones, vid. *l. ult. ff. de jur. immun.* 41 Dealbatores, an sunt albini seu κονιάτας, de quibus §. dixit? an gypsoplastræ, de quibus Cassiod. 5. *Var. 5.* ubi vide de parietum instructore, æris fusore, camerum seu camerarum rotatore, quos sub Cura Palatii fuisse refert.
42 Πταλὸν enim significat bracteam atque folium. *Cont.* 43 Recte sic, non ut antea, *Mathematicos*, nam hi rejiciebantur. 44 Geometris datur immunitas, *ut hic*, cum & ex constitutione Theodosii spectabiles sint: non tamen data censetur à tutelis. *l. Geometra: 22. ff. de excusat.* Nam generaliter data immunitate, semper tutelæ exceptæ videntur, *l. 2. §. de muner. patr.* de Geometria à Chaldæis inventa, ab Ægyptiis recepta, ejusdem usu vid. Cassiod. 3. *Var. 52.*
45 *l. 1. §. architecti. §. eod.*

TIT. LXV.

DE POTIORIBUS AD MUNERA NOMINANDIS.

Justa est causa appellandi, si alius prior debet nominari. Bart.

I. Imp. ANTONINUS A.

SI ipse vocatus ad munera[47] civilia: potiorem[48] alium nominandum putaveris, age[49] causam tuam.

46 *l. Paul. sent. 28. & 29. l. 46. §. de decurionib. l. 7. ff. de decurionib.*
47 Potiores ita nominantur ad tutelam. *l. 2. ff. de fidejussor. & nomin.*
48 Nominare potiores solent, qui ad munera publica vocati, *ut hic*, *l. ad subeunda* 46 §. *de decurionib. l. 7. ff. de decurionib.* Potiorem autem non recte nominare is videtur qui causam nominati potioris non expressit. *Paul. 2. sent. 28. §. 1.* Contra potiorem nominat qui causam exprimit: causam, inquam, generis & facultatum. Potior enim quis esse debet, non solum gradu generis, sed & rei familiaris substantia. *Paulus ibid. §. 2.* Facultates potius spectamus, quam propinquitatem generis. adde *l. 4. §. quemadmodum civilia munera.* 49 Quid si potiorem quidem nominaveris, & is facultatibus lapsus sit? nominator tenetur perinde ac si fidejussisset. *l. 1. l. 2. §. de periculo nominatorum.* Goth. Adde *l. 11. ff. de mun. & honor. l. 3. §. 15. ff. eod.* ANS.

TIT. LXVI.

SI PROPTER INIMICITIAS CREATIO FACTA SIT.

Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem, si vult, posse appellare. Bart.

I. Imp. ALEXANDER A.

SI[50] propter inimicitias ad munera civilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere, Præsidis æquitas faciet: cum & publicæ utilitatis[51] interfit, non ex inimicitia[52] creationes fieri debere, sed æstimatione[53] vera, & commodo Reipublicæ.

50 *l. 6. §. 17. l. 1. §. 1. ff. de vacat. muner. §. 9. Inst. de excusat.*
51 *Æquitatis*, al. vid. utrumque deest, & legitur *publice.*
52 Inimicitia.
53 Examinatione.

TIT. LXVII.

DE SUMPTUUM RECUPERATIONE[54].

Electus, qui habet excusationem, recuperat sumptus, quos fecit in lite, ab eo, qui eum nominavit. Bart.

I. Imp. GORDIANUS A.

MUneribus civilibus non fungeris, quæ personis mandantur, si quinque[55] filios incolumes habeas: At si contra id privilegium ad munus fatigandi tui causa, quidam te devocaverint, tuque appellatione interposita[56] securitatem reportaveris, à nominatoribus[57] sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

54 *Sub.* si quis contra legis privilegia & excusationem injuste sit nominatus.
55 Vid. *l. 4. in pr. ff. de munerib.*
56 Appellationem interpositam.
57 *l. 2. §. de decurionib. l. 1. in fin. ff. si tutor vel curator.*

TIT. LXVIII.

SI POST[58] CREATIONEM[59] QUIS DECESSERIT.

Onus subeundi munera non transit ad heredes mortuo patre. Bart.

I. Imp. GORDIANUS A. *

SI ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est: conveniri[60] eo nomine hæredes[61] ejus non oportere, Præses provinciæ minime ambiget.

58 Al. *ante.*
59 Creatio hic nominatio ad munera. *l. 1. §. quemadmodum civilia munera indicuntur*, unde creator, nominator.
60 Convenire.
61 *l. 1. §. de decurionib.*

TIT. LXIX.

DE[62] TABULARIIS[63] SCRIBIS[64], LOGOGRAPHIS[65], ET CENSUALIBUS[66].

Notarii si ad aliquam militiam, vel aliud officium transeunt: removentur intra quinquennium, non postea. Bart.

I.[67] Imp. ALEXANDER[68].

NUlli[69] omnino ex tabulariis, vel scribis, vel logographis[70], eorumque filiis, in quocunque officio militent, sed ex omnibus officiis[71], nec non etiam si intra nostrum palatium militant, necdum impleto quinquennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kalend. Jul. *Lauriaco*, MARCELLINO & PROBINO CONSS. 341.

62 Al. *De tabulariis holographis, id est, scribis censualib. C. Theod. lib. 8. tit. 2.*
63 *Tabularii* pertinent ad ea quæ publice inferuntur.
64 *Scribæ* sunt magistratus municipalium.
65 *Logographi* tributorum rationes scribunt.
66 *Censuales*, magistri census in urbe operam accommodant. *l. ult. §. 16. ff. de munerib.*
67 Al. *Impp. Constantius & Constans AA. ad Catullinum P. P.*
68 *Impp. Constantius & Constans AA. ad Catul. P. P.*
69 Nullus.
70 Al. *logographis*, al. *holographis.*

Si decurio officium notariatus assumpserit, privilegium decurionatus amittit. Bart.

II.[72] Imp. GORDIANUS A.

QUicumque decurionum sponte se censuali ministerio mancipaverit, conditionem habeat, quam ipse elegerit, depositurus sui ordinis penitus dignitatem, si[73] eum necessitas quæstionis subeundæ invenerit. Dat. XV. Kal. Octobr. CP. RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

71 Curiis officiisque.
72 Al. *Imppp. Gratianus, Valentin & Th. AAA.*
73 Vid. *l. 54. §. de decurionib.*

Servus non potest esse tabellio. Bart.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hadriano P. P.[74]

GEnerali[75] lege sancimus, ut sive solidis[76] provinciis sive singulis civitatibus necessarii fuerint tabularii[77]: liberi[78] homines ordinentur: neque ulli deinceps ad hoc officium patescat aditus, qui sit obnoxius servituti. Sed & si quis dominorum servum suum, sive colonum chartas publicas agere permiserit: (consensum[79] enim non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem in quantum interfuerit publicæ utilitatis pro ratiociniis, quæ servo sive colono agente tractata sunt, obnoxium detineri: servum autem competentibus affectum verberibus fisco addici: dominorum[80] enim interfuit ab initio providere, ne publicis actibus privata servitia immiscerentur. Datum VIII. Kalend. April. *Mediolani*, VINCENTIO & FRAVITA[81] CONSS. 401.

74 C. *Theod.* 8. tit. 2. *l. 5.*
75 Servus non potest esse tabellio. *Bart.*
76 Solidæ provinciæ, integræ, non pars earum.
77 *Tabellarii*, *in C. Theod.*
78 Tabularii actus, olim erat argumentum servitutis. adde *l. 1. ff. de re militari. l. 3. §. de servis Reipub.* vid. quæ notavi ad *l. 2. ff. rem pupilli.* vid. *Conanum 2. commentar. 2.*
79 Consentientes soli obligantur non ignorantes.

IV. Impp. THEOD. & VALENT. AA.

BOëthos, logistas, medogrammateos[82], logographos, diastoleas (quæ vocabula publicis dicuntur subjacere necessitatibus) sive quolibet alio nomine nuncupentur, non honore, aut alicujus privilegii colore subnixos, pro definitione legum inexorabilium suam fortunam subire compelli: quatenus nec publicis quidquam noceatur, aut minuatur utilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris, vel majorum obligatio, vel sua constringit.

80 Culpa adscribitur authori. 81 Al. *Fabricio.* 82 Legendum *demogrammateis*: Verum Cujac. hunc locum sic emendat: *Boëthos logistarum demogrammatei logistæ, sunt curatores reipub.*

TIT. LXX.

DE[83] SUSCEPTORIBUS[84], PRÆPOSITIS[85], ET ARCARIIS[86].

Susceptores debent à solvente sine mora solutionem suscipere: alias puniuntur. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS[87] A. ad Eufraxium Rationalem trium[88] provinciarum, post alia[89].

SUsceptores[90] publicos absque omni mora aurum censemus suscipere: ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si solvere volens, à suscipiente fuerit contemptus, testibus adhibitis contestationem debebit[91] proponere[92]: ut hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus[93], cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, ejus ponderis, quod debebatur, duplum[94] fisci rationibus per vigorem officii Præsidis inferre cogatur.

83 Περὶ ἀρταξίων τῶν καὶ ὑποδεκτῶν κεκλημένων, &c. De horreariis, qui & susceptores dicuntur, & de horreis, & de speciebus in iis reconditis. *Synops. Basil. lib. 56. tit. 11. cap. 7.*
84 Susceptores sunt, qui annonis & tributis utrinsque ærarii recipiendis occupantur. *l. cum posses. 5. ff. de censib.*
85 Præpositi sunt, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur, præfecti. 86 Arcarii, qui his quæ in arcam præfecto prætorio inferuntur, suscipiendis præpositi sunt. *Cujac. hic*, unde arcarii Præfectorum dicuntur à Cassiodoro *lib. 1. vid. l. 1. §. 2. ff. de muner.* adde *l. 25. §. de sacrosc. eccles.* 87 Al. *Antoninus.*
88 Tres autem hæ provinciæ sunt Sicilia, Sardinia, & Corsica: ut constat ex notitia imperii, *l. 1. C. Theod. comm. divi.* 89 *C. Theod. 12. 6. 2.* 90 *l. ult. §. eod.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part. 3. cap. 2. num. 151.* ANS. 91 Præsumitur enim pro quolibet officiali. *Alciat. 3. præsumpt. 15.* 92 Opponere. 93 Sola oblatio liberat etiam à publicis debitis. *ut hic.* adde *l. 9. §. de solut.* Imo non libera t. *l. 72. ff. de solut.* 94 In duplum.

Source : BIU Cujas

Quod [1] autem ſuſceptores, judice, cujus intereſt, negligente [2] violaverint [3], ex [4] ipſius Judicis facultatibus ſarcietur [5]. Dat. XIV. Kal. Aug. PAULINO & JULIANO CONSS. 325.

Ad nominatores ſuſceptorum in ſubſidium devenitur, nec licet ab eis emere. Bart.

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. [6] ad Secundum P. P.

JUxta inveteratas leges nominatores [7] ſuſceptorum, & eorum, qui ad præpoſituram horreorum, & pagorum [8] creantur, obnoxii teneantur, ſi minus idonei ſint, qui ab eiſdem fuerint nominati: nec quidquam ex eorum ſubſtantia, celebrata per interpoſitam perſonam emptione, mercentur. Dat. III. Kal. Aug. C. P. VALENTIN. & VALENTE AA. CONSS. 365.

Ei debet ſolvi, qui eſt officialis tempore ſolutionis, non ei, qui fuit tempore, quo fieri debuit ſolutio. Bart.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Mamertinum P.P. [9]

SUſceptores novi non modo [10] præſentis anni debita, verum etiam ſpecies, quas [11] ex reliquis inferunt, quia novæ ſunt ac recentes [12], ſuſcipiant. Dat. Prid. Kalend. Novembr. *Romæ*, VALENT. & VALENTE AA. CONSS. 365.

Non debet quis in officio reformari, niſi primi officii rationes reddiderit.

IV. Iidem AA. ad Florentium Com. S. L. [13]

NEminem ſuſceptionis munere functum ad idem munus adſtringi, niſi [14] ſe prius vinculo ſolicitudinis ſuperioris abſolverit. Nam neque eos, qui placuerint, gravare, juſti [15] eſt, neque eos, qui diſplicuerint, tenere, prudentis eſt. Integro igitur ſinguli [16] anniverſario anno tranſcurſo cogantur exponere, quibus titulis ſuſcepta diſperſerint: ut facilius ſi quis in furto fuerit deprehenſus, recentem queat redintegrare jacturam, non perpetui [17] autem exactores teneantur in continuata vexandorum provincialium poteſtate, velut concuſſionum dominatione: ſed per annos ſingulos judiciaria ſedulitate mutentur, niſi aut conſuetudo civitatis, aut auctoritas [18] ordinis eos per bienium eſſe compellat [19]. Dat. Prid [20]. Kal. Decemb. *Conſtantinop.* HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

V. Iidem AA. ad Germanianum Comitem S. L.

QUotieſcunque [21] certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuaginta [22] duos ſolidos libra feratur accepta. Dat. VI. Id. Januar. *Romæ*, LUPICINO & JOVINO CONSS. 367.

VI. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. [23] Probo P. P. [24]

FRumenta, quæ horreis inferuntur, pro illationis modo illico [25] apocharum cautionibus adnotentur: non autem oportet in horreis fiſcalibus, niſi fiſcalia frumenta conſtitui. Dat. V. Id. April. *Treveris*, poſt conſulatum GRATIANI A. III. & EQUITII V. C. 374.

VII. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Have Hypati N. [26]

DIu [27] minime penes ipſos ſuſceptores maneat facta collatio: ſed ſtatim [28] quodcunque à provincialibus fuerit exſolutum [29], ſacris theſauris inferatur. Dat. III. Kal. Maji, *Conſtantinop.* poſt Conſulatum ANTONINI & SYAGRII, 383.

VIII. Iidem AAA. Cynegio P. P. [30]

EXactores vel ſuſceptores [31] in celeberrimo cœtu curiæ, conſenſu & judicio omnium [32] ſubactorum teſtificatione firmentur: provinciarumque Rectores [33] eorum nomina, qui [ad] publicum [34] munus officii editi atque obligati fuerint, innoteſcant: & animadvertant [35] quicunque nominaverint [36], ad diſcrimen ſuum univerſa, quæ illi geſſerint, redundare. Datum VI. Kalend. Nov. *Conſtantinop.* HONORIO NP. & EUODIO CONSS. 387.

IX. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P. [37]

MOdios [38] æneos vel lapideos cum ſextariis [39] atque ponderibus per manſiones [40] ſingulaſque [41] civitates juſſimus collocari: ut unuſquiſque tributarius ſub oculis conſtitutis rerum omnium modis, ſciat, quid debeat ſuſceptoribus dare: ita ut ſi quis ſuſceptorum conditorum modiorum ſextariorumque [42] vel ponderum normam putaverit excedendam, pœnam ſe ſciat competentem eſſe ſubiturum. Et ſubmotis quæ contra utilitatem populorum omnium hactenus geſta ſunt, frumenti [43] quinquageſimas, hordei quadrageſimas, vini & lardi [44] viceſimas ſuſceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem neceſſitate commoti [45], in Armeniæ partibus ſuſceptoribus longinquitatis cauſa, frumenti & hordei quadrageſimas, vini & lardi quintaſdecimas dari præcipimus. Dat. IV. Kal. Decemb. *Conſtantinop.* HONORIO, N. P. & EVODIO V. C. CONSS. 386.

X. Iidem AA. Cynegio P. P. [46]

SUſceptores præſentibus defenſoribus & modum jugationis poſſeſſorum, & ſpecies ſingulas, vel eorum [47] numerum quantitatemque deſcribant [48]. Dat. IV. Kalend. Decembr. C. P. TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Benigno Vicario urbis Romæ [49].

SEcuritates [50] ſemel publicatas & geſtis lectas vini [51] ſuſceptoribus imputari, & cœptam mercedis diſcuſſionem volumus in apertum quæſita ratione deduci, & omnes publicas ſecuritates [52], quæ geſtis tenentur, à ſuſceptoribus accepto ferri. Dat. VI. Idus Jun. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

Non poteſt quis exercere officium, in quo ſemet deliquit. Bart.

XII. Iidem AA. Pompeiano [53] P. C. Africæ.

SI [54] aliquid [55] à ſuſceptore, vel à tabulario fraudis admiſſum eſſe poſſeſſor deprehendat: nemo eorum ſemel de interſione [56] convictus, id [57] rurſus officium gerat, in quo ante decoxit [58], etſi reſcriptum noſtrum elicitum clandeſtina [59] ſupplicatione [60] intulerit. Dat. prid. Kalend. Januar. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

XIII. Iidem AA [61]. Lucio Comiti ſacrarum largitionum [62].

DUos tabularios, [ſeu numerarios [63],] & ſuſceptores, totidem per univerſas provincias oportere conſtitui; clementia noſtra præcepit. †. Scire autem volumus, Prætorianam ampliſſimam Præfecturam, eos [64], qui aurum largitionale ſuſceperunt [65], nihil cum arcæ [66] ratiociniis habere commune: Judices autem provinciarum quinque libris auri multandos, & primates Officiorum capitali pœna plectendos, ſi hoc non fuerit cuſtoditum. Dat. VI. Kalend. Februar. BASSO & PHILIPPO CONSS. 401.

XIV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Euchario [67].

HUmilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occupari [68] curiales non patimur, ne publica vacillet utilitas. Suſceptorem [69] itaque veſtium æquius eſt ab officio Proconſulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt [70], ſolennitet procurari. Horum namque intereſt hujuſmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad conſtituendum [71] commodior cura eſt: Neque enim æquum eſt, ut ad officium lucra, ad curialem ſuſceptionis tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus injuriam ſubmovemus: exceptis his, qui curalium in officio memorato, aut militaſſe, aut militare fuerint deprehenſi. Dat. 72 prid. Kal. Mart. *Ravenn.* HONORIO IX. & THEODOSIO V. AA. CONSS. 412.

XV. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Voluſiano P. P. poſt alia [73].

AUrum ſive argentum quodcunque à poſſeſſore confertur [74], arcarius, vel ſuſceptor accipiat: ita ut provinciæ moderator, ejuſque officium ad crimen ſuum noverit pertinere, ſi poſſeſſoribus ullum fuerit ex aliqua ponderum [75] iniquitate illatum diſpendium: & quidquid ex provinciis ad noſtrum dirigitur ærarium, id ad illuſtres viros ærarii [76] noſtri Comites [77] relatione deferatur. Dat. III. Kal. Mart. *Ravenn.* poſt. Conſ. FELICIS & TAURI VV. CC. 429.

1 Quos.
2 Negligentem.
3 Violaverit.
4 Et ex.
5 Sarcientur.
6 Al. *Alexander A.*
7 Adde *l.* 3. ℣. *de conveniendis fiſci debitorib.*
8 Pagorum præpoſitura. unde pagis præpoſiti. *Euſeb.* 9. *cap.* 1. *l.* 5 1. *C. Theod. de erogat. militaris annonæ: πάγαρχοι. Novell. de Alexandrinis, l.* 49. *C. Theod. de decurio. l.* 1. *C. Theod. de pignorib.*
9 *C. Th.* 12. 6. 10.
10 Al. *non præſentis.*
11 Quas in.
12 Al. *ad creſcentes.*
13 *C. Theod.* 12. 6. 11.
14 Adde *l.* 9. §. 2. *ff. de public.*
15 Al. *juſtitiæ.* al. *juſtitia.*
16 *l.* 3. ℣. *de executorib.*
17 *Ex l.* 22. *eod. tit. C. Theod.*
18 *Raritas*, legendum exiſtimat Cujac. *id eſt*, paucitas hominum *Græce τὸ σπάνιον.*
19 Al. *Dat.* 15. *Oſtob. Mantebri, Gratiano NB. P. & Dagalaiſo Conſſ.*
20 *Dat.* 15. *Kal. Oſtobr. Mantebri, Gratiano NB. P. & Dagalaiſo Conſſ.*
21 *Ex eod. tit. l.* 13. *C. Theod.*
22 Libra ſeptuaginta duos ſolidos habet. *Synopſ. Baſil.* 56. *tit. περὶ ζυγοστάτων, tit.* 5. *cap.* 15. vid. *Cujac.* 17. *obſerv.* 9. Goth. De Aſſis & ſolidorum in aſſem computatione vid. *cenſur. forenſ. noſtram lib.* 2. *c.* 8. *num.* 11. S. L.
23 Al. *ad Chilonem.*
24 *C. Theod. eod. tit. l.* 16.
25 Vid. *l.* 3. ℣. *de conditis in publicis horreis.*
26 *C. Th. eod.* 17.
27 Suſceptori pecuniæ publicæ exactam quantitatem non licet fœnerare, vel aliter ea uti. *d. cap.* 15. adde *l.* 1. ℣. *de canone largitional.*
28 Tributa ſtatim theſauris inferenda provinciæ, ne diu ſint penes ſuſceptores. *l.* 1. ℣. *de canon. largit. tit. l. un.* ℣. *de offic. comit. ſacrar. largi. l. un.* ℣. *de auri publici perſecutoribus.*
29 Solutum.
30 *C. Theod. eod. tit. l.* 20.
31 Suſceptores publicorum tributorum ex decurionibus creantur, *ut l.* 5. ℣. *de exact. tribut.* quod tamen eis ademit Anaſtaſius conſtitutis vindicibus.
32 Pars major quod facit, omnes videntur feciſſe: quod in executoribus teſtamento datis, & compromiſſariis electis hac formula, *ut quod omnes fecerint ratum habeatur, notandum.* Satisfactum enim formulæ videbitur, etiamſi non omnes, ſed majori ex parte fecerint.
33 Rectoribus.
34 Al. deeſt, & poſtea legitur, *publici onus*, al. *publici munus.*
35 Vid. *l.* 2. ℣. *eodem.*
36 Nominaverit.
37 *C. Theod. eod. tit. l.* 21.
38 Μοδίους χαλκοῦς καὶ λιθίνους, &c. Modii æneï, & lapidei confici debent, ut ne unuſquiſque tributarius ſecure ſolvat. *Synopſ.* 56. *hoc tit.* adde *Suidam in μανίδια. & l.* 1. ℣. *de condit. in publicis horreis.*
39 Menſuræ iniquæ prohibentur. Pondera eodem modo iniqua prohibentur. *l. ult.* ℣. *eod. l. pen.* ℣. *de defenſ. civit. Novell.* 128. *cap.* 15.
40 Manſiones quid, dixi in *l.* 2. ℣. *de lucris advocat.*
41 Singulas quaſque.
42 *Alias deeſt*, que.
43 Ut ſuſceptores frumenti, quinquageſimam: hordei, quadrageſimam: vini & lardi quintamdecimam accipiant. *Synopſis eod.* 2. *Harmen.* 6. §. 2. Suſceptoribus rerum, pars ita certa rerum ipſarum datur. Sic optionibus, id eſt, erogatoribus militaris annonæ decimaquinta pars copiarum dabatur. *Novell.* 130. *cap.* 1.
44 *Lardi*, in *C. Theod.*
45 Commoniti.
46 *C. Theod. eod. tit. l.* 23.
47 *Earum*, in *C. Theod.*
48 *Præſcribant*, in *C. Theod.*
49 *C. Theod. eod. l.* 26.
50 *l.* 2. ℣. *de quadr. præſcr. l.* 2. ℣. *de diſcuſſorib.*
51 Sic forte legendum, *non binis*, *ut in C. Theod.* Hinc autem arca vini.
52 Id eſt, *Harm.* 2. §. 13.
53 *C. Theod. eod. tit. l.* 27.
54 Suſceptor aut tabularius (ὑποδεκτὴς ἢ ταβουλάριος) ſemel circa miniſterium ſuum convictus, non amplius idem officium gerat. *Synopſis ibid. cap.* 9. Ita tabellioni, qui ſemel falſum admiſerit, poſtea fides non adhibetur.
55 Quis.
56 Interverſores qui, *l.* 8. ℣. *de jure fiſci.*
57 Officium id exercere nemo amplius poteſt, in quo ſemel deliquit & condemnatus eſt. vid. *Cornetum ſingul. Tabellio.*
58 Decoctores, *hic*, & *l.* 40. ℣. *de decur.* vid. quæ dixi ad *l.* 2. ℣. *de palat. ſacrar. largit. l. unic.* ℣. *Ad leg. Jul. de ambitu.*
59 *Hoc eſt*, obreptitia.
60 Tulerit, al. *detulerit.*
61 Al. *Et Theodoſius A.*
62 *C. Theod. l.* 30.
63 Hæc adjecit Tribonianus quæ abſunt à *C. Theod.* ſed de tabulariis & numerariis, vid. *hic Cujac.*
64 Tributorum tituli non ſunt confundendi: ut quod uni arcæ inferendum ſit, alteri non inferatur. *l.* 2. ℣. *de ca.*
65 Officiorum confuſionem prohiberi, hinc colligit Bart.
66 Arcæ P. Prætorio ſit mentio. *in l.* 21. ℣. *de curſu publ. ubi dixi.*
67 *Ex C. Theod eod. l.* 31.
68 Vid. *l.* 21. ℣. *de decurionib.*
69 *Suſceptionem*, *in C. Theod. & quib. lib.* De ſuſceptoribus veſtium militarium & intellectu hujus l. vid. Rævard. *Conject. lib.* 3. *cap.* 8. ANS.
70 *l.* 4. *C. Theod. eod.*
71 *Contuendum*, *in C. Theod.*
72 Al. 3. *Kal.*
73 *C. Theod. eod. tit. l.* 32.
74 Statim. *l.* 1. ℣. *eod.*
75 Pondera iniqua prohibita. vid. *l.* 6. ℣. *eod.*
76 Comites ærarii, largitionum privatarum comites.
77 *In C. Theod. non ſolum ad illuſtr. vir. ærar. noſtr. ſed etiam ad eminentiam tuam pari relatione*, &c.

TIT. LXXI.

DE PONDERATORIBUS [78], ET AURI ILLATIONE.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Eufraxium Rationalem trium provinciarum.

AURUM [80], quod [81] infertur à collatoribus, ſi quis vel ſolidos voluerit, vel materiam appendere, æqua lance, & libramentis paribus ſuſcipiatur. P. P. XIV. Kalend. Aug. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

II. Imp. JULIANUS A. ad Mamertinum P. P. [82]

QUotiens de qualitate ſolidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem ſermo Græcus Zygoſtatem [83] appellat, per ſingulas [84] civitates conſtitutum, qui pro ſua fide, atque induſtria neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere [85]. Dat. IX. Kal. Maji, *Salone*, JULIANO A. IV. & SALUSTIO CONSS. 363.

78 Περὶ ζυγοστατῶν τῆς αἰσκρειδίης ὑποδεχομένων. De ponderatoribus qui collationes ſuſcipiunt. *Synopſis Baſil.* 56. *tit.* 5. adde *Edict. Juſtiniani* 11.
79 Al. *ponderationibus.*
80 *Ex lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 1. *C. Theod. confer.* detractum enim eſt initium & cætera valde immutata.
81 Æqua lance ſuſcipienda ſunt quæ inferuntur, habente libra ſeptuaginta duos ſolidos. *Synopſ. ibid. cap.* 15. *l.* 5. ℣. *tit. prox.*
82 Sic in *C. Theod. lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 2. poſt alia. *Cont.*
83 Id eſt, ponderatorem.
84 Vide *Edictum Juſtiniani* 11. *cap.* 2.
85 Atque ita uni creditur. dixi ad *l.* 1. *in fin. ff. de verb. oblig.* Goth. Quatenus & quibus caſibus peritis in arte ſit credendum vid. *l.* 9. *l.* 10. *ff. Qui ſatisd. l.* 1. ℣. *de mulierib. l. hac edictali.* §. *ſi illud* ℣. *de ſecund. nupt.* ANS.

TIT. LXXII.

DE AURI PUBLICI PERSECUTORIBUS.

Suſceptores non debent pecuniam acceptam ſine licentia in maſſam redigere, & habita licentia retardare. Bart.

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P. [86]

AURI perſecutores partim nulla præmiſſa (ut aſſolet) perſecutoria [87], aurum [præſumunt] perſequi [88]: partim diutius retentant, quod ſtatim [89] fuerat adſignandum. Ideoque cenſemus, ne quis abſque præcepto viri illuſtris comitis ſacrarum largitionum, vel coquendum [90] aurum ſumat [91], vel capiat deinceps retinendum. Dat. XIII. Kal. Aug. HONOR. VIII. & THEOD. III. AA. CONSS. 409.

86 *C. Theod.* 12. 8. 1.
87 Perſecutoria, diploma auri perſequendi quod à Comite ſacrarum largitionum dabatur.
88 *Abeſt à C. Theod.*
89 Vide *l.* 1. ℣. *de canone largitional. tit.*
90 *Decoquendum*, *Tyr.* al. *ut coquendum*, id eſt, conſumendum & intervertendum. *Cujac.* hic puto legendum, *proſequendum.*
91 Sumatur.

TIT. LXXIII.

DE HIS, QUÆ EX PUBLICA COLLATIONE ILLATA SUNT, NON USURPANDIS.

Pecuniam publicam non poteſt quis accipere mutuo, vel alio titulo, vel in ſuam utilitatem aliter convertere. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS A. [92]

NULLUS Judicum quod à republica [93] ex collatione ſuſceperit [94], mutui interventione oppoſita, vel invadat [95], vel conetur [96] invadere. Dat. Prid. Non. Mart. *Treveris*, PAULINO & JULIANO CONSS. 325.

92 *C. Theod.* 12. 9. 1.
93 Ad rempubl.
94 Vide *l.* 1. ℣. *de his qui ex publicis rationibus.*
95 Vide *l. ultim.* ℣. *eod.*
96 Comminetur.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Have Lampadi K. N. [97]

NUllus penitus ex eo, quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum [98] uſurpet: niſi forte præſumendi facultatem ſublimium poteſtatum juſſione perceperit. Dat. III. Id. April. *Conſtantinop.* ANTONINO, & SYAGRIO CONSS. 382.

97 *C. Theod. eod. tit. l.* 2.
98 Vide *l. ultim.* ℣. *eod. l. ult.* ℣. *de conditis in publicis horreis.*

III. Impp.

Source : BIU Cujas

1 *C. Theod. eod. tit. l.* 3.

2 Repetitur *l. ult. C. de collat. fund. patr.* ex qua hæc verba ex iisdem titulis ad patrimoniales & emphyteuticarios fundos referenda esse existimat Cujac.

3 *l.* 1. *l.* 2. *C. eodem. l.* 7. §. *ultim. C. de exaction. tribut.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P. post alia [1].

SCiant Judices [2] nihil sibi ex privatæ rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis exegerint, ad necessitates alias transferre licere: nisi [3] malint gravissima severitate suam licentiam coërceri. Dat. XVI. Kal. Jun. *Mediolan.* Theodoro Conss. 399.

Tit. LXXIV.

DE AURO CORONARIO [4].

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Cynegio P. P.

AD [5] collationem auri coronarii placuit neminem absque consuetudine [6] esse cogendum. Dat. XV. Kal. Febr. *Constantinop.* Richomere, & Clearcho Conss. 384.

4 *Aurum coronarium*, quod Græci στεφανηφορικὸν χανόνα vocant, decuriones proprio amore offerebant principi cum coronis aureis. *l.* 4. *C. Th. eod.* ob lætitiam vel similem causam, puta adoptionem: (quale oblatum fuit Pio teste Capitolino) Id etiam offerebant Satrapæ. *l. ult. C. Theod. eod.* & Judæi, *l.* 17. *C. de Judæis. Cicer. pro Flacco.* Aliis authoribus aurum coronarium est quod triumphantibus offerebatur. 5. *Gell.* 6. sicut æs coronarium æneæ coronæ histrionum. 23. *Plin.* 7. 34. *cap.* 8. *Alciat.* 6. *parerg.* 4. putat coronarium aurum dictum quod Imperatores coronas ex lauro postea ex auro tulerunt. adde Forcat. *c.* 20. *Cupidinis num.* 7.

5 *Ex lib.* 12. *tit.* 13. *l.* 5. *Cod. Theod.* verum quid sit aurum coronarium, explicat *l.* 1. *eodem. tit. Cod. Theod.*

6 Consuetudo in auro coronario conferendo servanda. Non indicitur à principe: si tamen offertur, accipitur. Imo indicitur si consuetudo id ferat, *ut hic.*

Tit. LXXV.

DE IRENARCHIS [7].

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. [8]

IRENARCHÆ, qui [9] ad provinciarum tutelam, quietis, ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, à [10] decurionibus judicio Præsidum provinciarum idonei nominentur. Dat. VIII. Kalend. Januar. *Constantinop.* Honor. VIII. & Theodos. III. AAA. Conss. 409.

7 *Irenarchæ* appellabantur, qui disciplinæ publicæ & corrigendis moribus præpositi erant. *l.* 9. *C. de jure fisci. l.* 6 *ff. de cust. reor. l. ult.* §. *Irenarchæ.* 7. *ff. de muner. & honor.*

8 *Ex C. Theod. eod. tit. lib.* 1. Cont.

9 Irenarchæ munus institutum, ut per eum provinciæ tutela, quietis ac pacis per singula territoria concordia stet. Aristides 4. ἱερῶν, Irenarcham vocat φύλακα τῆς εἰρήνης, leges Gotthorum pacis adsertorem, τὸν τῆς τὰ ὅπλα τάττειν ἐπιστατοῦντα. vide *Cujac.* 1. *observ.* 33. *l. Super creandis.* 9. *C. de jure fisci.* vide quæ scripsi de Irenarchis ad *Novell.* 80. & *l.* 6. *ff. de custodia reorum.*

10 Irenarchæ creantur periculo Decurionum, & ex dispositione Præsidum, *ut hic.* adde *l.* 9. *in fin. C. de jure fisci.*

Tit. LXXVI.

DE ARGENTI PRETIO, QUOD THESAURIS INFERTUR.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

JUBEMUS [11], ut pro argenti summa, quam quis thesauris fuerit illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita [12] ut pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. Dat. XI. Kal. Mart. *Constantinop.* Cæsario, & Attico Conss. 397.

11 *C. Theod. lib.* 13. *tit.* 2. *l.* 1. Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Covarr. *de veter. numism. collat. cap.* 3. §. 2. *num* 6. Ans.

12 *l. un. C. de collat. arit.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER UNDECIMUS.

TITULUS PRIMUS.

DE NAVICULARIIS [1] SEU NAUCLERIS PUBLICAS SPECIES TRANSPORTANTIBUS, ET DE TOLLENDA LUSTRALIS [2] AURI [3] COLLATIONE.

Argumentum Græcæ constitutionis quæ deest *tit.* 1. *lib.* 11. *Cod. de lustralis auri collatione*, tale reperi in antiquissimo exemplari manuscript. quam fidem ei habere debeat prudens lector perpendet. *Contius.*

Indictionibus trino lustro digestis, auri primo pro rebus functio prater annuum canonem indicitur: aurumque quod ex tali collatione dependitur, est lustrale. Quindecim vero annorum spatium in se quinquennii continens tria lustra, primo aurum, secundo argentum, tertio æs exsolvere collatores perurget. In lustra vero conglomeratio per subadjuvas mello proximos adjutores, & arcarios ad hoc officii deputatos sub forma exactionis inserta hoc expedito cursu perstringat.

Υγιῶς πᾶσιν εἰς τέλειον τὸν σωτήλειαν τὸν ☧ χρυσουργόν, ἐξηρημένων ☧ πόλεων ἢ κωμῶν ☧ λαβόσων τὸ κ' τελουταίαν βάλησιν ὑπὲρ ☧ σωτελεῖν τῶν ἦγον ἐὰν δὲ ☧ δημοσίᾳ δέδ') τὸ ὑπὲρ ☧ σωτελεῖν τῶν. οἱ ☧ τὸ τέλ☧ τῶν παρέχοντες ἄδειαν ἐχέτωσαν εἴτε ὦ Κωνσταντινουπόλ, εἴτε ὦ τῇ ἐπαρχίᾳ καταβαλλεῖν αὐτὸ, εἴτε τ' ὑπάρχον καθ' ὑιωτὸν εἴτε ὑπὲρ πλειστείαν δίκα μήτοι ζημίας ☧ διαστροφῆς. εἰ ☧ τι ὦν ἀστεῖε εἰ μὴ τὸ τοιοῦτ τέλ☧ ἀναλισκέσθω εἰς ἀναγκαίας χρείας ☧ πόλεως, οἷον ἔργα ἢ σιτωνείαν ἢ φῶτα ἢ τὰ ὁμοια. ἔκαστον ☧ λίτρας ὀκτὼ ἀφέσιμον τῇ χολῇ ☧ παλαιῶν, κ' τοῖς ἀρχυσὶ κ' τῇ πόλει κ' τοῖς πολίταις, εἰ τοῦτο παραβαίνειν πάσι.

REMITTIT omnibus prorsus collationem auri argenti, exceptis civitatibus aut vicis, qui quid ultima voluntate sub hoc collationis onere acceperunt, vel si quid à fisco eadem lege datum sit. Qui vero tale onus agnoscunt, in eorum arbitrio sit id solvere Constantinopoli, vel in provincia, sive quarto quoque anno, sive ultra quadriennium: sine damno, & perversitate ulla. Ac si quid eo illato supersit, id in alias civitatis necessitates impendatur, veluti opera, aut frumenti coemptionem, aut lumina [4], aut similia. Constituit autem pœnam C. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus, & cohorti, & municipalibus, si hæc quandoque non observaverint.

II.

Μηδεὶς ἀμαγεφέσθω εἰς ἱερωσύνην ἢ ἄλλα τινὰ προφάσει ☧ κεφαλάδειαν τὸν σωτέλειαν ☧ χρυσουργόν. ἐπεὶ ἡ προειρημένη ποινὴ ἐπικείσει).

NE quis, quo sit relevatus auri, atque argenti collatione, describatur in spectacula, vel alia quædam: alioquin supradicta pœna imminebit.

De navicularis publicas species transportantibus.

III. Impp. Constantius A. & Julianus C. Olybrio P. V. [5]

NUllam [6] vim oportet naucleros [7] sustinere, delegatas species annonarias transferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incommodi: sed venientes, ac [8] remeantes omni securitate potiri, decem librarum auri multa proponenda his, qui eos inquietare tentaverint. Dat. Kalend. Jun. *Romæ*, Constantino IX. & Juliano C. II. Conss. 357.

IV. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eusebio P. P. 9

COmperimus naucleros [10] susceptas species in [11] negotiationis emolumenta convertere [12]: ideoque decernimus, ut intra annum [13], quas susceperint, inferant species, & securitates reportent, quæ etiam diem illationis edoceant, ut intra alterum annum eis reddantur, à quibus species præstitæ sint. Dat. X. Kal. Januar. *Mediol.* Arcad. III. & Honorio III. AA. Conss. 394.

Qui cum navicularii fecerunt rapinam, tenentur in quadruplum. Bart.

V. Iidem AA. Flaviano P. U. [14]

AB his, qui in naucleros prædas [15] egerunt, volumus eorum commodis satisfieri, & ideo ne crescat in posterum eorum audacia, sancimus, ut quicunque in rapinis fuerit deprehensus, pœna [16] quadrupli [17] teneatur. P. P. *Romæ in foro Aproniani*, IX. Kal. Februar. Stilichone, & Aureliano Conss. 400.

Quando id, quod per personas certæ regionis debet expediri, non potest, debet expediri per homines circumstantes expensis publicis. Bart.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. [18]

CUm navarchorum cœtus circiter provincias Orientis inopia navium titubaret, & investigandæ classis obtentu insularum secessus [19] obiret [20], & navigandi opportunitate transacta, judiciorum indignatio sine transvectionis expectaretur effectu: merito celsitudo tua Præfecto Augustali, & Insularum [21] Præside conventis civitatis Alexandrinæ, & Carpatiæ classis summates [22] & nonnullos alios naucleros ejus [23] professionis adduxit, ut onus frumentarii commeatus qui per Orientales navarchos ex Alexandrinæ civitatis conditis consueverat [24] ad sacratissimam urbem transferri, in suam fidem susceptum, ad eadem Augustissimæ urbis horrea comportarent [25]: salariis [26] pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis immunitate: vel ex eo quod vocatur φιλικὸν [27], necnon etiam aliis [28] quæ conditionis limavit [29] examen. Dat. XIV. Kal. Febr. Honor. VIII. & Theod. AA. Conss. 409.

Qui per rectam viam non vadit, & species publicas distrahit, capitali pœna punitur. Bart.

VII. *Al.* Impp. Theod. & Valent. AA. Iidem AA. Anthemio P. P. [30]

QUi fiscales species suscepit deportandas, si recta navigatione contempta, littora devia sectatus, eas avertendo [31] distraxerit, capitali pœna plectetur. Dat. XIV. Kal. Aug. *Constantinop.* Honor. VIII. & Theod. III. AA. Conss. 409.

Si judices patiuntur tempore ratæ navigationis naucleros in suo territorio commorari, puniuntur, & ipsi & municipes. Bart.

VIII. Iidem AA. Faustino P. P. post alia [32].

JUdices, qui in partibus [33] diœceseos suæ onusta navigia, cum prosperior flatus invitat, sub prætextu hyemis [34] immorari permiserint: una [35] cum municipibus, & corporatis ejusdem loci fortunarum propriarum feriantur dispendiis. Naucleri [36] præterea pœnam deportationis excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit revelatum. Dat. XVIII. Kal. Septembr. *Ravennæ*, Varana V. C. Cons. 410.

* *Constitutio Græca.* *

Tit. II.

DE PRÆDIIS ET OMNIBUS REBUS NAVICULARIORUM.

Etiam ad domum principis res navicularium transeunt cum onere suo. Bart.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Aurelianum P. annon.

DOMUM [37] etiam [38] mansuetudinis nostræ in his quæ naviculario nomine obnoxia sunt, agnoscere præcipimus debitam functionem. Dat. III. Kal. Octobr. Lupicino, & Jovino Conss. 367.

1 *Navicularii*, naucleri, navarchi, nautici, exercitores navium, iidem sunt. *Vegetius* 4. Diversi ab his sunt magistri, *l.* 3. *C. de naufragiis*, *l. penult. C. Theod. de navicularis.*

2 Lustrale aurum, ut mox dicemus, mercatoribus rerum minutarum, lenonibus, meritoriis puellis, fœneratoribus & similibus indictum. Fuit & iisdem indictum siliquaticum ob venditionem in nundinis proponendam, quod Græci κερατίσιον appellant. Monopolium vero ab eo prætabatur, qui jussu principis id exercebat. *l.* 1. *C. de Monopol. Cassiodor.* 2. *Cujac. hic.*

3 Lustrale aurum χρυσάργυρον, cujus oneris quarto quoque anno, id est, lustro, pendendi author Constantinus. Onus autem erat mercatorum, & negotiatorum (quale negotiatorum fuit id, cujus meminit Lampridius *in Alexandro*) rerum minutarum, puerorum, lenonum, fœneratorum, cujus pensitationis quædam quoque scrinia erant. *l.* 3. *C. de episcopis. l.* 1. *C. de commerc. & mercat. l.* 5. *C. Theod. de lustralis auri conlat.* Verum id tributi genus postea sustulit Anastasius, ut Euagrius & Zonaras testantur. adde *l.* 13. *C. Theod. de lustrali conlatione.*

4 Lumina balneorum intelligit, ut *l. quia plurimæ* 19. *C. de operibus publ.*

5 *C. Theod. lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 9.

6 *l.* 5. *C. eodem. l. un. C. de littorum & itinerum custodib.*

7 *Navicularios*, in *C. Theod.*

8 Securitas interdum datur à lege, *ut hic.* adde *Authenticam Habita. C. Ne filius pro patr. l. præsenti* 6. *in prin. &* §. 1. *C. de his qui ad Eccles. confugiunt. l. quisquis* 5. *in fin. C. ad l. Jul. majest. l. ult. ff. de legat.* 9 *C. Theod. eod. tit. l.* 26.

10 *Navicularios*, in *C. Theod.* 11 Species annonariæ ab his qui eas transvehunt, in privatam negotiationem, non sunt transferendæ. adde *C. tit. de his qui ex publicis rationibus.* 12 *Hic multa detracta sunt à C. Theod.* 13 *l.* 6. *C. eodem.*

14 *C. Th. eod.* 29. al. *Fabiano.*

15 Vid. *l.* 3. *C. eod.*

16 *In pœnam*, in *C. Theod.*

17 Vid. *Pap.* 3. *Notar.* 8.

18 *Ex C. Theod. eod. tit. l.* 32.

19 *Successus*, in *C. Theod.*

20 Conspiraret.

21 Cycladas intelligit. De Cycladum præside adde *Novell.* 165. 41. 50.

22 Summates classis Carpatiæ, *hic*, ut summates ordinis Alexandrini. *l.* 57. *C. de decur.* Symmachus, Summates Aricinæ urbis.

23 *Eo. in C. Theod.*

24 *Censuerat*, in *C. Theod.*

25 *Comportaret*, in *C. Theod.*

26 *Solatiis*, in *Cod. Theod.* facit *l.* 6. *ff. de captivis.*

27 Id est, amicale, quod datur amicæ.

28 *Alios*, in *C. Th.*

29 Al. *libuit.*

30 *C. Theod. eod. tit. l.* 33.

31 *l.* 3. *C. quæ res venire.*

32 *C. Theod. eod. tit. l.* 34.

33 *Portubus*, in *C. Theod. & quib. lib. manuscr.*

34 Adde *l.* 6. *C. eod.* Hyeme periculosa navigatio. Hinc suscipi annonæ publicæ debent & subvehi æstate, non hyeme: nisi ventis valde secundis. *l.* 3. *C. de naufragiis.*

35 Delicto judicis interdum ipsos cives puniri hinc colligunt: nt & repræfalias concedi adversus omnes cives, ob justitiam denegatam à rectore loci. *Corsetus singulari Judex.*

36 *Navicularii*, in *C. Theod.*

37 *C. Theod. l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 13. *confer.*

38 Navicularii juris domum emens, onus navicularium agnoscere debet. Quod ita verum, ut id locum habeat etiam in principe emente, *ut hic.* Navicularia igitur domus transit cum suo onere: & ea parte princeps utitur jure privati. adde *l. si divina* 8. *C. de exact. trib.* Cur ita? Onus reale rem comitatur, nec novi possessoris privilegio mutatur. *l. nit. C. de annon. l.* 23. §. *si fundus* 2. *ff. de servit præd.* Hoc autem onus reale est. *l.* 2. *C. eod.*

Source : BIU Cujas

1 *C.Theod. eod.* 11. *l.* 7.

2 Libera est cuique emendi & vendendi facultas: libera æstimatio & venditio est: Libertati vendendi & emendi favendum: nec ea facultas coërcenda. *l.* 7. *ff. de adroc. diverf judic.*

3 Imo non prohibet: multis enim casibus emptio restricta. *l. dudum* 14. *ff. de contr. empt. l. si in emptione* 34. §. 1. *ff. de contr. empt.*

4 Realia comitantur possessorem.

5 *Mercamis*, in *C. Theod.*

6 Navicularius non est, qui emit rem navicularie obnoxiam, *ut hic*, unde notant vasallum Titii non esse qui rem à Titii vasallo emerit.

7 *Illico jubemus*, in *C. Theod.*

8 Vide *l.* 18. *in fin. ff. de verb. sign.*

9 *Navicularii muneris*, in *C. Theod.*

10 *Hujus*, in *Cod. Theod.*

11 Navicularie rei onus rem comitatur ut onus tributi vel pignorum. *l. ult. ff. sine censu vel reliquis. l. Imperatores* 7. *ff. de publicanis.*

12 *Domos*, in *Cod. Theod.*

13 Ædificiis urbes ornantur, sunt ad ornatum potius quam ad fructum: quod tamen passim in omnibus ædibus non admittendum: ut vocem, *quarum*, taxativam intelligamus esse. 14 Valor rei colligitur ex ejus reditu. Eatenus res valet, ut fructum reddit, non ut vendi potest. 15 Id est, venditionis tempore: ut ita non habeatur ratio temporis postea secuti, quo forte pluris locari & æstimari cœperunt.

16 *Pecuniam mutuarentur*, in *C. Theod.* emendat *Cujac. pecunia mutarentur*, *in libr. Aured. pecunia mutuarentur.* 17 Spatia. 18 Al. deest legitur, *hoc.* 19 Urbium ornamento cives plerunque suas habitationes adjiciunt. 20 Antiquum statum rei considerari, non præsentem hinc colligunt. 21 *Animosus* emptor qui plus æquo pretii præstat vel offert. 22 *C.Theod. eod. tit. l.* 8. 23 Valet res tantum, quantum æstimatur communiter, hoc est, Publice, & à publicis personis, ne obstet, *l. si fundum sub conditione.* 81. §. *si libertus* 4. *ff. de leg.* 1. *l. cum pater* 77. §. *pater qui filio* 30. *ff. de leg.* 2. 24 *Habetur*, in *C. Theod.* 25 Opinio hic census & professio, *l. ult. ff. de collat. fundor. fiscal.* 26 Sic legitur in *C. Theod.* al. *imponentis arbitrio*, quibusd. manuscr. *impositas ementis arbitrio*, quod magis probat Cujacius 27 Pactiones adversus fiscum, fisco non nocent, sed paciscenti tantum. 28 Testis qui rei alicujus æstimationem hanc vel aliam esse suo arbitrio suaque opinione dicit, recte deposuisse & probare censetur, si modo suam opinionem ad communem cæterorum sententiam retulerit. *Corsetus singulari*, *Testis An. Testis.*

Pro rata rei quæ pervenit ad aliquem de bonis navicularium debet onus sustinere, nec patrimonium vel persona ulterius aggravatur.

II. Iidem AA. & Gratianus A. Achiloni Proconsuli Africæ [1].

IN his quæ navicularii vendunt (quoniam intercipere [2] contractum emendi vendendique fas prohibet [3]) emptor navicularii functionem pro modo portionis comparatæ subeat. Res [4] enim oneri addicta est, non personæ mercatoris [5]. Neque [6] navicularium jubemus [7] fieri eum, qui aliquid comparavit: sed eam partem, quæ empta est, pro suo modo, ac ratione esse munificam [8]: nec enim totum patrimonium ad functionem navicularium [9] occupandum erit, quod habuit, qui rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio navicularii fuit, ad pensionem hujusmodi [10] functionis sola tenenda [11] est: residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est otioso, & immuni servando. †. Domus [12] vero, quarum [13] cultu decus urbium potius quam fructus acquiritur, ubi à navicularii veneunt, pro [14] tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quantum habebant emolumentum, cum [15] pecunia mutuaretur [16]. Ubi vero spatium [17] [loci [18]] & exiguitas nullam habuerit pensionem, aut exstructio, cujus est ardua, difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (ut est plerumque liberale institutum) habitationem quis suam urbis [19] ornamento adjecerit, nolumus munificentiam, quæ postea addita est, improbam licitationem existimationis excipere: sed vetusta [20] potius loci species, & pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi [21] accessit. Dat. III. Non. Aug. post consulat. Gratiani A. III. & Equitii V. C. 375.

Qui emit prædia navicularium, tenetur ad onus secundum veram æstimationem, quæ privatorum pactis non tollitur. Bart.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P. [22]

HI, qui fundos navicularie functioni adscriptos à navicularii acceperunt quolibet ad se titulo transeuntes, secundum [23] agri opinionem [24] quæ antiquitus habebatur [25] adscripta, navicularium functionem susci pere cogantur, neque eas conditiones sibi existiment profuturas, quas venditor minus idoneus in se recepit impositæ [26] mentis arbitrio [27]: Hac tamen pactione [28] servata, ut si ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam auctores transcripti prædii teneantur obnoxii: sitque hoc in promptu, ut damnis fiscalibus primitus ab idoneis consulatur. Dat. XIV. Kalend. Mart. *Mediolan.* Theodor. V. C. Cons. 399.

19 Urbium ornamento cives plerunque suas habitationes adjiciunt. 20 Antiquum statum rei considerari, non præsentem hinc colligunt. 21 *Animosus* emptor qui plus æquo pretii præstat vel offert. 22 *C.Theod. eod. tit. l.* 8. 23 Valet res tantum, quantum æstimatur communiter, hoc est, Publice, & à publicis personis, ne obstet, *l. si fundum sub conditione.* 81. §. *si libertus* 4. *ff. de leg.* 1. *l. cum pater* 77. §. *pater qui filio* 30. *ff. de leg.* 2. 24 *Habetur*, in *C. Theod.* 25 Opinio hic census & professio, *l. ult. ff. de collat. fundor. fiscal.* 26 Sic legitur in *C. Theod.* al. *imponentis arbitrio*, quibusd. manuscr. *impositas ementis arbitrio*, quod magis probat Cujacius 27 Pactiones adversus fiscum, fisco non nocent, sed paciscenti tantum. 28 Testis qui rei alicujus æstimationem hanc vel aliam esse suo arbitrio suaque opinione dicit, recte deposuisse & probare censetur, si modo suam opinionem ad communem cæterorum sententiam retulerit. *Corsetus singulari*, *Testis An. Testis.*

Tit. III.

29 *C. Theod. eod. tit.* 2.

DE NAVIBUS NON EXCUSANDIS.

Naves quæ sub nomine, & titulo alieno excusantur, publicantur. Bart.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Longiniano P. P. [29]

MULTI [30] naves suas diversorum nominibus & titulis tuentur: cui fraudi obviantes, præcipimus, ut si quis ad evitationem publicæ necessitatis titulum crediderit opponendum, sciat navem esse fisco sociandam. Nam ut privatos [31] quoque non prohibemus habere navigia, ita fraudi locum esse non sinimus: cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conveniat utilitatibus publicis obedire, & subvectionem sine dignitatis privilegio celebrare. Dat. III. Januar. *Ravennæ*, Arcad. A. VII. & Probo Conss. 406.

30 Immunitatis suæ privilegium alii per fraudem communicare, atque ita eum excusatis bonorum publicationem patitur, *ut hinc colligit Corset. sing. Gabella*; adde *l.* 2. *ſ. eod.*

31 Navigia privati habere possunt: ut vel in flumine publico, vel in mari etiam sine permissu principis navigent. adde *l.* 1. *ff. ut in flumin. publ.* Porro qui naves habere possint, vide *l.* 3. *ff. de vac. mun. leg. aufertur* 46. §. *quod à præsidе* 2. *ff. de jur. fisc. l.* 15. *ff. de interd. & releg. l. pen. ff. de veterau.*

Nulla navis ob necessitatem publicam excusatur aliquo privilegio in corpore juris inserto, vel non inserto. Bart.

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

JUbemus nullam navem [32] ultra [33] duorum millium modiorum capacem, ante felicem embolam [34], vel [35] publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogativa personæ, publicis utilitatibus excusari posse subtractam: nec si cœleste contra proferatur oraculum, sive adnotatio sit, sive divina [pragmatica] sanctio [36], providentissimæ legis regulas oppugnare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus [37] observari: ut generaliter si quid ejusmodi contra jus, vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. Quidquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum, id navigii quod excusatur, publicatione corrigimus. Dat. IX. Id. April. Theod. XVII. & Festo Conss. 439.

32 *l. l. ſ. eodem. l. un. ſ. de Nauis Tiberinis.*

33 Vide Novellam Theodosii, *de navibus ultra duorum millium modiorum capacitatem non excusandis.*

34 Embola fœlix, publicarum specierum transvectio. adde *l.* 10. *ſ. de sacrof. eccleſ.*

35 *Vel*, particula plerumque interpretative sumitur: id verbi ἑρμηνευτικῶν.

36 Al. *deeſt.*

37 Præcipimus.

Tit. IV.

38 Id est, navi onustæ ex publico.

NE QUID ONERI [38] PUBLICO IMPONATUR.

Qui cogit nautam ad accipiendum aliquid ultra onus, tenetur ad emendationem damni, & criminaliter punitur. Bart.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino P. P. [39]

ONERI [40] publico sarcinam privatam ne [41] quis imponat, nec audeat portitores frumenti ad suscipiendum onus aliqua necessitate compellere. Hoc enim facto atque commisso non in dispendium solum atque naufragii [42] damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicæ coërcitionis experietur vigorem. Dat. V. Id. Januar. *Constantinop.* Olyerio, & Probino Conss. 395.

39 *C.Th. eod. t. l.* 1.

40 Id est, navibus onustis ex publico, quæ publicas species deferunt.

41 Cur ita? minus onusta navis, periculo minus obnoxia est: fit enim jactus rerum eo fine, ut navis sit incolumis. *ff. ad leg. Rhodian.*

42 Casum itaque formidum præstabit, qui onus imposuit; nempe quia ejus culpa casum præcessit. de quo vide plura apud Rebuff. *hic.*

Tit. V.

DE [43] NAUFRAGIIS.

I. Imp. [44] Constantinus A.

SI quando naufragio [45] navis expulsa fuerit ad littus, vel si quando aliquam [46] terram attigerit, ad [47] dominos pertineat: Fiscus meus sese non interponat. Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate [48], ut de re tam luctuosa compendium sectetur?

Navicularius, qui dicit se feciſſe naufragium, debet hoc probare per teſtes coram Judice illius loci, & intra annum præfetto nunciare. Bart.

II. Imppp. Valentinian. Valens, & Grat. AAA. ad Modestum P. P. [49]

SI quis navicularius naufragium se sustinuisse adfirmet, provinciæ [50] Judicem, ejus [51] videlicet in qua res agitur, adire festinet, ac probet [52] apud eum testibus eventum: relatioque etiam ad sublimissimam referatur Præfecturam: ita ut intra anni [53] spatium veritate revelata [54] competens dispositio [55] procedat. Quod si per negligentiam [56] præfinitum anni spatium fortasse claudatur, supervacuas [57] serasque interpellationes [58] emensо anno placuit non admitti. Dat. P.P. *Bersti* [59], Non. Jun. Modesto & Arintheo Conss. 372.

43 *Ecl. lib.* 53. *tit.* 1. & 3. de naufragiis. hoc adde: Solicitos fuisse picturam naufragii sui portare in tabula, ferente casus sui historiam, & allem ita à prætereuntibus posсente. *Juvenal.* 14. *ibi mersa rate naufragus assim Dum rogat & pictis se tempestate tuetur. Idem naufragii in ipso naufragii momento suam leva morsuque tenebant. Juvenal. ibid.* id est, tenere solebant: nam in zona solidos & suam pecuniam ferebant.

44 In meo vet. manuscr. legitur, *Imp. Anton.* recte meo quidem judicio; nam hæc videtur Antonini constitutio, quæ citatur in *l. ult. ad. tit.* Cont.

45 *l. ult. ſ. cod. l. pen. ff. de incendiis ruin.*

46 Al. *reliquum.* forte *reliquiæ attigerint terram premendo.*

47 Vid. *Aut. Navigia, ſ. de jure.* Fiscus res naufragiorum suas non facit. vid. *Gloſſ.* 1. *quæſt.* 7. *c. dispensationes.* 16. multo minus privatus.

48 *l.* 3. §. *ult. ff. de incendio.*

49 *C.Th. tit. l.* 1.

50 Præsidem. *l.* 7. *ff. de incend.*

51 Testes eo loco interrogari potest, ubi causa aliudve infortunium passus sit. *Corset. ſing. In loco.*

52 Præsumi non solet naufragium, nisi probetur. adde quæ scripsi ad *l.* 40. *ff. ad l. Aquil.*

53 Navicularius qui publicas species exportat, intra annum probare debet naufragium quod allegat, *ut hic.* Imo intra biennium probare potest. *l.* 5. *ſ. eodem.* Dic, pro locorum intervallo annum, aut biennium stituendum esse. *l.* 1. *C. Theod. eod.* Hinc etiam colligunt, Rationibus quotannis reddendis mercatores obnoxios esse. *Corset. ſingulari*, Mercator.

54 *Relata*, in *C.Th.*

55 *Remedium* in *indulgentia consequatur*, in *C.Theod.*

56 Additur, *hujusmodi*, in *C.Theod.*

57 Imo neque supervacuæ, neque ferax sunt preces post annum. *l.* 1. *ſ. de incen. l.* 18. *ſ. de furtis.*

58 *Actiones*, in *C. Theod.*

Tit. C. Theod.

59 Beryti. 60 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 3. 61 Vide quæ scripsi ad *l.* 19. §. 1. *ff. de prob.* Augustin. *sermone* 52. *ad fratres in Eremo*, *Homines ad tormenta daturi eramus*, *ut de submersione navium secundum consuetudinem quæreretur.* 62 *Aliunde*, in *C. Theod.* 63 Probari mortem eo ipso, quod is de quo agitur pro mortuo habeatur inter liberos & conjunctos, notat ex hoc loco Corsetus *singul. Mors.* verisimilius enim notant facta conjunctorum conjuncti quam extranei. 64 *Transferetur*, in *C. Theod.* 65 Juramento impedimentum probari, si is de cujus impedimento agitur, honesta sit persona, nec aliter iniri probatio possit, hinc colligit Baldus, *decis.* 317. 66 Id est, annonæ publicæ æstate susсipiendæ & subducendæ, non hyeme. 67 Navigationis opportunæ tempus à Kalendis Aprilis in Kalendas Octobris: quia caloris & æstatis beneficio vis ventorum mitigatur. *Goth.* Vide *l.* 36. *in fin. ff. de rei vind.* Alciat. *lib.* 10. *v. cap.* 19. Ans.

68 *Et*, Et ita etiam in *C. Theod. emendandum existimat Rub.* 69 *C. Theod. cod. tit. l.* 4. sed aliter Contius. 70 Mandat ob eam causam Theodoric. comiti rerum privatarum, ut naufragio prosecutoribus frumenti publici, quibus nihil præter lacryma superfuit, modiationem tritici publici, naufragio amissam, faciat reputari. Crudelitatis namque genus esse, ultra naufragium velle desævire & eos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa dedisse. *Cassiod. 4. Var.* 7. 71 *C. Theod. eadem tit. l.* 6. 72 Vide quæ scripsi ad *l.* 2. *ſ. eodem.*

73 Levato velo hic est, aperta fore, solebant enim foribus ædium prætendi vela, ut recte Æschylus χλιφῶρος ἐκλὰν ἔρκιων πυλῶν, & Stephanus ἐκλὸν τὸ ἀέιρον τῆς θύρας. *Idem Cujac. ſ. ut nemo privatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. Auguſt.* 1. *confeſſ.* Plautus Querulo *tam pie jus patente velo dixit.* 74 Vid. *Auth. Navigia. ſ. de furt.* 75 Al. *deeſt.* 76 Additioe.

77 Al. *planaria*: quod quidam magis probant, ut *l.* 4. *ſ. de dilat.* 78 *l.* 4. §. *ult. ff. de incend.*

79 Id est, præscriptione biennii. 80 Modiatio, id est, modius frumenti. sic dicitur *modiatio, hoc loco. & l.* 2. *ſ. de annon. civilib.* ut ne pensitationem frumenti putes cum quibusdam. non est quoque quinquagesima, de qua *l.* 9. *ſ. de susceptorib.* Est enim hic modiatio, mensura, quinquagesima illa, ἐκτιμῆσιον. Non est quoque hic modiatio navis æstimatio ex lege Rhodia, quæ navem capacem mille modiorum æstimat aureis quinquaginta. 81 Delicto unius alius teneri potest, de quo vide quæ scripsi ad *l.* 5. *ſ. de Fabricenſ.* 82 Naucleriorum vel nauclerorum. 83 Sed.

Source : BIU Cujas

1 x. *C. Theod.* 19. Porro metallariorum alii voluntate. *l.* 1. *ℑ. eod.* alii conditione. *l. ult. ℑ. eod.*

2 Metalli nomine intelliguntur etiam lapides, ut *l.* 3. *l.* 6. *ℑ. eodem.* adde quæ scripsi ad *l.* 3. *in fin. ff. de rebus eor. qui sub tutela.*

3 *C. Theod. eod. tit. l.* 3. hunc autem comitem fuisse in Illyrico, in notitia Romani imperii constat.

4 Principi ex metallis in privatorum fundis effossis certa debetur portio, quam *l.* 2. *&* *l.* 3. *h. t.* Canonem, & decimam vocant. vide Chopp. *de leg. Andeus. cap.* 61. *n.* 1. *& seq.* Petr. Heig. *part.* 1. *quæst.* 13. qua de causa D.D. in *cap. unic. quæ sint regalia* decimam metallorum privatorum portionem de regalibus tantum esse concludunt. Boss. *tract. de Metall. & Argentifod. num.* 3. Pet. Gregor. *lib.* 3. *Syntagm. c.* 10. *n.* 1. Borcholt. *tract. de Regal.* Ans.

5 *Confluxerint*, in *C. Theod.*

6 Octonos *sub.* in singulos legulos: ut septenos in septem. *l.* 5. *eod.* non in octo vel septem uncias: ne quis cum Accursio fallatur.

7 Vid. *in hunc locum Alciat. in hunc ipsum tit. in annotat. ad* 3. *post. lib C.*

8 Χρυσάμμωδ, Balluca, quæ nuper est effossa è terra.

9 Vide quæ scripsi ad *l.* 2. *ℑ. de cupressis.*

10 *C. Theod. eod. tit. l.* 4.

11 Metallicus canon fuit varius, pro varietate provinciarum. *l.* 4. *d.* 5. *ℑ. eod.*

12 Libra balluceæ quatuordecim uncias, *ut hic*: oryzæ, duodecim uncias continens. *l.* 5. *ℑ. de fulceptor.* Cur pluris æstimatur libra balluceæ quam obryzæ? nempe quia multum diminui solet.

Tit. VI.

DE METALLARIIS[1], ET METALLIS[2], ET PROCURATORIBUS METALLORUM.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Cresconium Com. metallorum[3].

Perpensa deliberatione[4] duximus sanciendum, ut quicunque metallorum exercitium velit affluere, is labore proprio, & sibi & reipubl. commoda comparet. Itaque si qui sponte conduxerint[5], eos laudabilitas tua octonos[6] scrupulos in balluca[7] (quæ Græce χρυσάμμωδ[8] appellatur) cogat exsolvere. Quidquid autem amplius colligere potuerint, fisco potissimum distrahant, à quo competentia ex[9] largitionibus nostris pretia suscipiant. Dat. iv. Id. Decembr. *Parisiis*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

II. Iidem AA. ad Germanianum Com. S. L.[10]

Ob metallicum[11] canonem in quo propria consuetudo retinenda est, quatuordecim[12] uncias ballucæ pro singulis libris constat inferri. Dat. vi. Id. Januar. *Romæ*, Lupicino & Joviano Conss. 367.

III. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Floro P. P.[13]

Cuncti[14] qui per privatorum[15] loca saxorum[16] venam laboriosis effossionibus[17] persequuntur[18], decimas[19] fisco, decimas etiam domino repræsentent: cætero[20] modo [propriis[21]] suis desideriis vindicando. Dat. iv. Kalend. Septembr. *Constantinop.* Antonio & Syagrio Conss. 382.

Officiales exigentes metallum, non debent ad aliam dignitatem promoveri, nisi prius illud officium perficiant. Bart.

IV. Iidem AAA. Eusinio P. P.

Cum procuratores[22] metallorum intra Macedoniam[23], Daciam mediterraneam, Mœsiam, seu Dardaniam[24], soliti[25] ex curialibus[26] ordinari, per quos solennis profligatur exactio, simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendum munus retrahantur: & nulli[27] deinceps licentia laxetur prius indebitas expetere dignitates, quam subeundam procurationem fideli solertique devotione[28] compleverint.

V. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Romulo Com. S. L.[29]

Per annos singulos septem[30] per hominem scrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis[31] non solum in Pontica[32] diœcesi, verumetiam in Asiana. Dat. xi. Kal. Mart. *Constantinop.* Arcad. A. ii. & Rufino Conss. 392.

VI. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Paterno[33].

Quosdam operta humo esse saxa[34] dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ædium[35] fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Dat. xvii. Kalend. April. *Constantinop.* Theod. A. iii. & Abundantio Conss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si aufugerint, ad aliud officium retrahentur, etiamsi familiares principis fuerint. Bart.

VII. Imp. Theod. A. Maximo Com. S. L.[36]

Metallarii, [sive metallariæ[37],] qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi[38], vel oriundæ, ad externam[39] migraverint: indubitanter sine ulla temporis præscriptione ad propriæ originis stirpem, laremque una cum sua sobole revocentur, etiam quos domus[40] nostræ secreta[41] retineant. Sciant autem nullum exinde præjudicium fisco esse generandum, etiamsi quis ex his, quem metallicum esse constiterit, privatis censibus suum nomen indiderit[42]. Dat. v. Id. Jul. *Constantinop.* Victore V. C. Cons. 424.

13 *C. Theod. eod. tit. l.* 10. 14 Lapides qui in privato cœduntur, unas decumas fisco: alteras domino præstant, reliquum ipsi pro suo labore habent. *Syn. Basil. 56. tit.* 12. *c.* 5. 15 Adde *l.* 6. *ℑ. eod.* 16 Metallorum nomine saxa etiam intelliguntur. *l.* 6. *ℑ. eodem.* 17 Al. *effusionibus.* 18 2. *Harm. §.* 14. 19 Decimam fisco: alteram decimam fundi domino præstat fossor, qui in ejus fundo marmor eruit: reliquum sibi habet. 20 Al. *certo.* 21 Abest à *C. Theod. & quib. lib.* 22 Metallorum hi procuratores Comites metallorum erant: de quo in *l.* 1. *ℑ. eod.* 23 Hæ provinciæ Illyrici sunt: ut hinc constet in Illyrico frequens fuisse metallorum commercium. *l.* 7. *l.* 8. *C. Theod. eod.* 24 Metalliferæ hæ Illyricæ provinciæ Macedonia, Dacia mediterranea, Mœsia, Dardania. 25 Al. *insoliti.* 26 Metallorum procuratores ex curialibus ordinabantur: ad eos pertinebat creatio procuratoris metallorum. 27 *Nullus*, alias *nulla.* 28 Exactione. 29 *C. Theod. eod. tit. l.* 12. 30 *Septeni*, legendum ex *C. Theod.* ut octoni in *l.* 1. *ℑ. eod.* 31 Aurilegulus χρυσολίκης. *Synopf. ib. c.* 9. χυσοράκλης. 2. *Harm.* 5. 32 Metallicus hic canon erat in diœcesi Pontica & Asiana. 33 *Confer. C. Theod. eod. tit. l* 14. multa sunt enim in fine detracta. 34 *l* 3. *ℑ. eod.* 35 Marmor in alieno effodere licet, etiam invito domino: dum tamen præstetur ei solarium seu decima. *l.* 3. *ℑ. eodem.* & ne actis cuniculis noceatur alienis ædificiis. adde *l.* 26. *ff. de damno.* 36 *C. Theod. eod. tit. l.* 15. 37 Desunt in *C Theod. ut postea. quæve, vel oriundæ.* 38 Metallarii qui sunt conditione, ea conditione se non liberant præscriptione temporis, *ut hic*, nisi forte xl. annorum, *l.* 4. *ℑ. de præscript. xxx. ann.* 39 Externa. al. *extraneum.* 40 Quod nos damus. 41 Consecrata, al. *consecuta.* A secretis revocantur metallarii. adde *l.* 26. *ℑ. de decurionibus.* 42 Indixerit.

Tit. VII.

DE[43] MURILEGULIS, ET GYNÆCIARIIS[44], ET PROCURATORIBUS GYNÆCII ET DE MONETARIIS[45], ET BASTAGARIIS[46].

De monetariis.

I. Imp. Constantinus A. ad Bithynos.

Monetarios[47] in sua semper conditione[48] durare oportet: nec dignitatis[49] cujuscunque privilegio ab hujusmodi conditione liberari. Dat. xii. Kalend. Aug. Gallicano & Basso Conss. 317.

De baphiis, & gynæciis.

II. Idem[50] A. ad Felicem Procuratorem rei privatæ.

Baphii[51], & gynæcii, per quos, & privata nostra substantia tenuatur, & species[52] gynæcii confectæ corrumpuntur, in baphiis[53] etiam admixta temeratio nævum adducit inquinatæ alluvionis: suffragiis abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

De his, qui se gynæciariis junxerunt.

III. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Germanum Consularem[54].

Ingenuæ mulieres, quæ[55] se gynæciariis sociaverint, si conventæ denunciatione solenni, splendorem generis contuberniorum vilitati[56] præferre noluerint, suorum maritorum conditione teneantur. Dat. iv. Kal. Jul. *Mediol.* Valentiniano, & Valente AA. Conss. 365.

De bastagariis.

IV. Iidem AA. ad Auxonium P. P.[57]

Quod ad præsens remedium pertinet, quintum[58] animal bastagariis pro reparatione[59] præbeatur. Dat. Id. Decembr. *Marcianop.* Valentiniano, & Valente AA. Conss. 365.

De occultatore gynæciarii.

V. Imppp. Valent. Valens, & Grat. AAA. ad Filematium Com. S. L.[60]

Qui aliquem ex familiis gynæcii in latebris habere comperti sunt: quinque librarum auri damno subjiciantur. Dat. xii. Kal. Septemb. *Ciliciæ*, Modesto, & Arintheo Conss. 372.

De occultatore mancipiorum textrini.

VI. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Eucherium[61].

Qui textrini[62] nostri mancipia occultatione[63] celaverit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectetur. P. P. *Carthagine.* iii. Kal. Mart. post. consulat. Auxonii, & Olybrii. 380.

De hu, qui se monetariu junxerunt. 2. De filiabus monetariorum.

VII. Iidem AAA. ad Hesperium P. P.[64]

Edicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarii adhærens consortio, decus nativæ libertatis amittat. Quod si qua[65] ab hac præceptione statutum nostræ serenitatis[66] abduxerit: ea[67] vel legitima admonita conventione discedat, vel si complexui[68] monetarii putaverit inhærendum, non ambigat se [sibi[69],] & liberis præjudicaturam, & ejus conditioni esse nectendam. §. 1. Si qua vero originaria[70], seu colonaria possessionis alienæ, ignaro domino, seu sciente, monetario adsociabitur: hi conventi mox juri agrorum debitas personas retrahere festinent: vel de cætero sciant repetendi facultatem, silentii sui conniventia perdidisse. §. 2. Sed ut monetario nullam extraneam[71] necti volumus, ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Id. Mart. *Aquilan.* post consulatum Auxonii, & Olybrii. 380.

De bastagariis.

VIII. Iidem AAA. Trifolio Com. S. L.[72]

Æternam fiximus legem, ne unquam bastagariis militiam, vel suam deferre liceat, vel aliam antequam eam impleverint, surreptitia[73] impetratione tentare. Dat. ix. Kal. Aug. *Heracleæ*, Richomere, & Clearcho Conss. 384.

De naviculis lectioni conchyliorum deputatis.

IX. Iidem AAA. ad Principium P. P.[74]

Si quis naviculam[75] functioni muricis, & legendis conchyliis depputatam ausus fuerit[76] usurpare, duarum librarum auri illatione teneatur. Dat. vi. Octob. *Aquil.* Arcad. A. & Bautone Conss. 385.

De sericoblatta, & metaxa.

X. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Philometori Com. S. L.[77]

Lotas[78] in posterum sericoblattæ[79], & metaxæ[80] hujusmodi species inferri præcipimus; viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui scrinium canonum tractant: prioribus etiam cujuscunque officii, si statuta cœlestia à quoquam passi fuerint temerari. Dat. v. Kal. Jul. *Constantinop.* Arcad. A. vi. & Probo Conss. 406.

De murilegulis.

XI. Impp. Theodos. A. & Valentinian. C. Maximino Com. S. L.[81]

Murileguli[82], qui derelicto, atque despecto propriæ conditionis officio, vetitis se infulis dignitatum, & cingulis penitus denegatis muniisse dicuntur, ad propriæ artis, & originis vincula revocentur: Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere, & solennibus ministeriis inservire manifestum est, omnia quæcunque constiterit ex quocunque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quod si[83] alienigenæ detentores[84] oneribus conditionis extraneæ maluerint subjacere, quam restituere facultates, & futura deinceps agnoscant munera[85] sibi esse subeunda: & de præterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, à semetipsis sciant sine aliqua excusatione solvenda. Dat. xvii. Kalend. Novemb. *Constantinop.* Victore Cons. 424.

De natis ex murilegula, & ingenuo.

XII. Iidem A. & C. Maximino Com. S. L.[86]

Hi, qui ex filiabus murilegulorum, & alienæ[87] originis patribus sunt, vel fuerint procreati, jura maternæ conditionis agnoscant. Dat. ix. Kal. Jun. Theod. A. xi. & Valentiniano C. Conss. 429.

De substitutis.

XIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Acacio Com. S. L.[88]

Si quis ex corpore[89] gynæciariorum, vel linteariorum, vel lymphatiorum[90], monetariorum[91], vel murilegulorum, vel

43 Περὶ κογχυλευτῶν. *Ecl. lib* 54. *tit.* 16. Sunt autem conchyliorum genera hæc, purpura, murex, buccinum, ceryx, ἰὸς πορφύρας, ut Stychippus ait, quorum sanguine inficiuntur lanæ imperatoris usibus destinatæ, murileguli, qui & conchylioleguli, conchyliorum piscatores huic muneri addicti conditione. huc refer *l.* 9. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 14. *ℑ. eod.* 44 Gynæcii procuratores sunt, per quos species, id est, Gynæciis confectæ corrumpuntur. Gynæciorum ministri, qui conficiunt & contexunt vestes imperiales & eius ministrorum. huc refer *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. 13. *ℑ. eod.* Goth. Vid. Alciat. *l.* 2. *Cod. de metall.* Ans. 45 Monetarii sunt qui monetam cudunt. adde *l.* 1. *l.* 7. *d.* 13. 46 *Et de vestiariis.* additur in quibusdam libris. vid. in hunc *tit. Alciat.* Bastagarii serviunt vecturæ rerum ad sacrum ærarium pertinentium, quam propriis jumentis faciunt excepta parte quinta quæ de fisco reparatur. adde *l* 4. *l.* 7. *l.* 8. *ℑ. de cursu publico.* 47 *C. Theod. lib.* 10. *tit.* 20. *l.* 1. 48 Τύχη. *Synopf. ib. περὶ μονσιαρίων ἤτοι χαραξάρων.* 49 Verbi gratia militiæ, ut *l.* 11. *ℑ. eod.* 50 Cujacius ita legit, *idem ad Felicem Procuratores rei privatæ, Baphii & Gynæcii, &c.* ut tria procuratorum genera hic proponat.

51 Græci ita hanc constitutionem reddunt, Quoniam generales rerum nostrarum procuratores (καθολικοὶ dicuntur) & tinctores & gynæciarii multa corruperunt & inquinarunt: idque factum est inde quod rerum administrationi præpositi fuerint: idcirco volumus in posterum, ne quis talis fiat: quippe gladio feriatur. *Synopf. Basil. ib. c.* 2. 52 Id est, vestes, *l.* 4. *ℑ. tit. prox.* 53 Baphii procuratores sunt per quos Baphiis admissta temeratio vim addit inquinatæ alluvionis, *ut hic.* Baphii seu βαφεῖς, ministri tingendæ Imperatoris purpuræ. 54 *C. Theod. eod. tit. l.* 3. 55 Adde *l.* 7. *ℑ. eod. l. Lucius* 27 *ff. depositi.* dixi ad *Ulpian.* 11. §. 11. adde *l. edicimus* 10. *C. Theod. hoc titulo. l. senatusconsulti.* 179 *C. Theod. de decurionibus, l.* 1. *ℑ. de dignit.* 56 Utilitati. 57 *C. Theod. eod. tit. l.* 4. 58 *Decimum*, in *C. Theod.* 59 Reprobatione, al. *reportatione.* 60 *l.* 2. *&* 7. *Cod. Theod. eod.* 61 *C. Theod. eod. tit. l.* 9. 62 *Pistrini*, sed male. Sed Græci ἐκ τῶ γυναικὸς legunt, hac sententia, ut qui gynæcei mancipium celaverit, ternas auri libras præstet. *Syn. ib. c.* 6. *ibid. c.* 8. edicitur quoque, ut qui corruperit mulierem deputatam gynæceo, duas libras solvat. 63 Occupatione. 64 *C. Theod. eod. tit. l.* 10. 65 Si quam. 66 Perennitatis. 67 Desunt hic quædam è *C. Theod.* detracta. 68 *l.* 3. *ℑ. eod.* 69 Abest à *C. Th.* 70 *Originaria*, in *C. Theod. & quib. lib. sed rectior videtur excusa lectio.* 71 Matrimonium tamen cum extranea seu extraneæ terræ, muliere statuto prohiberi non posse notant: cum id genus statuti libertatem tollat matrimonii. *contra l. Titia* 34. *ff. soluto l. cum ita* 63. *ff. de condit. & demonst. l.* 134. *ff. de verbor. obl.* eo magis quod in matrimonio causis, quæ juris sint divini, Laïci nihil juris, atque imperii habere dicantur: *Corsetus singul. statutum, statuto caveatur.* 72 *C. Theod. eod. tit. l.* 11. 73 *Subreptivam*, in *C. Theod.* ex quo multa detracta sunt, al. *subreptiva.* 74 *C. Theod. eod. tit. l.* 12. 75 Naviculæ functioni muricis & legendis conchyliis deputatæ fuerunt, ad has naves & earum nautas pertinet hic Cassiodori locus 2. *Variar.* 2. *sacrilegii*, inquit. *est reatus in tali (id est sacra & Imperatoris vestis & ejus tinctura) peccare: Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum caterva, tot familiæ rusticorum.* 76 *l.* 3. *ℑ. de conditis in pub. horr.* 77 *C. Theod. eod. tit. l.* 13. 78 *Notas*, legit *Alciat. hic.* 79 *Sericoblattæ*, *C. Theod.* quidam malunt *sericobaptæ.* Cont. Vid. *l.* 1. *ℑ. quæ res venire.* Est vero blatta purpura. adde *Cassiod. l.* 1. *Variar.* 2.

80 *Metaxæ*, in *C. Theod.* Inde metaxarii. *l. ult. ℑ. de pign. & hypoth.* adde *l. ult. §.* 7. *ff. de publicanis.* 81 *C. Theod. eod. tit. l.* 14. 82 Si murilegulus militaverit, aut dignitatem consecutus fuerit, nihilominus ad propriam conditionem revocetur. Quod si quis ejusdem originis cum ipso species ab eo quasdam acceperit, eas ipsas restituat. *Syn. ib. c.* 11. 83 Feudum licet non possit alienari invito domino, *tit. de probib. feud. alien.* si tamen emptor onera sustinere velit, quæ primo feudatario imminebant, emptorem eo casu recte admitti colligunt ex hoc textu Bartol. & Angelus, Corsetus *singz. feud.* 84 *Detentatore*, in *Cod. Theod.* 85 Munia. 86 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 15. 87 Alienigenæ. 88 *C. Theod. eod. tit. l.* 16. ostendit autem notitia Romani imperii, eos omnes qui hac in lege enumerantur, licet diversæ sint functionis, sub dispositione comitis sacrarum largitionum fuisse. 89 Corpus (quod intra collegium) gynæciariorum, linteariorum, limfariorum, monetariorum, murilegulorum. 90 *Linifariorum*, ex *C. Theod. emendat Cujac.* Lintearii sunt artifices lineæ vestis: linifarii, linifices, in quibusdam tamen hæc vox deest. 91 Monetarii qui monetam cudunt: quod tamen Alciatus non admittit, immerito.

Source : BIU Cujas

vel aliorum similium ad [1] divinas largitiones nexu sanguinis [2] pertinentium, voluerit posthac de suo collegio [3] liberari: non quoscunque nec facile in locum proprium freti dextra [4] triumphalis absolutione, substituant: sed eos, quos omnibus idoneos modis sub ipsis quodammodo amplissimæ tuæ sedis obtutibus approbaverint: ita tamen, ut is, qui ab hujusmodi conditione juxta formam cœlitus [5] datam beneficio principali fuerit absolutus, universi [6] generis sui prosapiam [7] in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus ejus, qui absolvitur rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Dat. VII. Kalend. Mart. *Constantinop.* DD. NN. THEOD. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 426.

1 Sub dispositione comitis largitionum fuerunt gynæciarii, lintearii, linifarii, monetarii.

2 Sanguinis, seu originis jure hi pertinebant ad sacras largitiones.

3 Antea corpus appellavit.

4 Dextræ triumphalis absolutio hic & *l. pen. C. Th. de annonis civilibus.* nihil aliud quam adnotatio principis. *Eusebius 2. de vita Constant.* ὑποσημειώσεις ἴδιαι τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς.

5 Cœlitus data forma, hoc est, ab Imperatore, à principe. Ita de principe loquuti veteres. Socrates Christiane certe non tulit, Imperatores vocari θεοπάτας καὶ διοπάτας: ut nec Tiberius passus est occupationes suas vocari sacras.

6 Universam.

7 Prosapia, quæ & prosapies, genus, generis longitudo, à prosipando seu proferendo. Cato originum libro 1. veteres prosapias. Festo Prosapia, progenies, id est, porro sparsi & quasi jacti liberi. Varro de Cœlitum prosapia te esse arbitror. Nam hi sunt uhoculi.

8 Additur in quibus.* *Com. S. L.*

9 Linteæ.

10 Magistri vestis privatæ vel linteariæ.

11 Præpositi thesaurorum.

12 Procuratores baphiorum ac textrinorum, ut *l. 2. ff. eod.*

13 Digna satisdatio, idonea. Sic Plutarchus βεβαιωτὴν ἀξίαν. 14 Prosecutoriæ, probatoriæ. *l. 9. ff. de diversis officiis.* 15 *C. Theod. eod. tit. l. 17.* ex qua hic adjiciendum: *Valerio Com. S. L.*

16 *Hæc lex correcta est per Novellam 38. c. 6.* 17 Liberi patris conditionem interdum sequuntur, dixi ad *l. 7. ff. de rei vind.* 18 *Conchylio legulo*, in *Cod. Theod.* al. *conchylii legulo.*

19 Ambigunt. 20 De probatoria vid. *d. l. 9.*

TIT. VIII.

DE VESTIBUS HOLOBERIS [21] ET AURATIS [22], ET DE INTINCTIONE SACRI MURICIS [23].

I. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRAT. AAA. Archelao Com. S. L.

AURATAS [24] ac sericas paragaudas [25] auro intextas viriles [26] privatis usibus contexere [27] conficereque prohibemus: & in gynæciariis [28] tantum [29] nostris fieri præcipimus. Dat. v. Non. Jul. Nebiodun. I. Accept. XV. Kal. Aug. *Martianop.* VALENTINIANO N. P. & VICTORE CONSS. 369.

21 *Holobaris*, Hal. sed *holoberæ* vestes, nihil aliud quam togæ sericæ: βήρυς enim Zonaras esse ait vestes sericas. vid. hic *Alciat.*

22 Vestis holosericæ, & auratæ sit hic mentio, utriusque par pretium, libra enim auri tunc libra serici erat, ut Vopiscus scribit in Aureliano, & in lege Rhodia, ὁλοσηρικὰ ὅμοια τῷ χρυσίῳ.

23 Sive sacræ vestis, al. *tinctione.*

24 *C. Theod. eod. tit. l. 1.*

25 Paragaudæ, vestes auratæ, & sericæ auro intextæ phrygio vel barbarico opere, pro numero filorum aureorum intextorum, monolores, dilores, trilores, pentelores facit Vopiscus in Aureliano. Onera vocari ab Ammiano refert Pet. Fab. *1. Semest. 16.*

26 Additur, *muliebres*, in *C. Theod.* sed hoc detractum est, quia eas matronis indulgebat Justinianus. *l. 2. l. 4. ff. eodem.* 27 Intexere. 28 Gynæceis. 29 Tantummodo.

II. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Floro P. P.

NEMO [30] [vir [31]] auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas: [nisi hi tantummodo quibus hoc propter [32] imperiale ministerium concessum [33] est:] non enim levi animadversione plectetur, quisquis vetito se & indebito non abdicaverit indumento [34]. Dat. III. Kal. April. *Constantinop.* ANTONINO, & SYAGRIO CONSS. 382.

30 *C. Theod. eod. tit. l. 2.* 31 Abest à *C. Theod.* vid. *l. 1. ff. eod. l. 4. ff. eod.* 32 Principis ministro vestis aurata permittitur quæ aliis non permittitur. 33 Inclusa desunt in *C. Theod.*

Non debent lanæ vel panni tingi aliquo colore simili colori muricis. Bartolus.

III. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA.

VELLERA [35] adulterino colore fucata [36] in speciem sacri muricis intingere [37] non sinimus: nec tinctum cum Rhodino [38] prius serico [39], alio [40] postea colore fucari [41]: cum [42] de albo omnium colorum tingendi copia non negetur: nam capitalem pœnam illicita tentantes suscipient.

34 Indutu. 35 Colore adulterino lanam ita tingere, ut in speciem tincta videatur muricis colore, capitale. 36 Id est, *tincta.* quidam legunt, *fuscata*, sed male. Dibaphæ seu bis tinctæ pretiosiores. Fulgentius, *Talo tamen recolligens bis tinctam vestem:* Tibullus, *Vellera det succis bis madefacta Tyros.* Cicer. *2. epist. Curtius dibaphum cogitat, sed cum inspectior moratur.* 37 Tingere.

IV. Imp. THEOD. A. Maximino Com. S. L. [43]

TEMPERENT [44] universi, cujuscunque [45] sint sexus [46], dignitatis, artis, professionis, & generis ab hujusmodi speciei [47] possessione, quæ soli [48] Principi ejusque domui dedicatur: nec pallia tunicasque domi quis sericas [49] contexat, aut faciat. Quæ tincta [50] conchylio, quæ nullius [51] alterius permixtione contexta sunt, proferantur ex ædibus, trandaturque tunicæ aut pallia ex omni [52] parte texturæ cruore infecta conchylii. Nulla stamina [53] subtexantur tincta conchylio, nec ejusdem infectionis arguto pectine [54] solidanda fila decurrant: reddenda ærario holobera [55] vestimenta virilia [56] protinus offerantur: Nec est, ut quisquam de abjurato pretio [57] conqueratur: quia sufficit calcatæ legis impunitas [58]. Ne quis vero nunc hujusmodi suppressione in laqueos novæ constitutionis incurrat: alioquin [59] ad similitudinem læsæ majestatis periculum sustinebit. Dat. XVII. Kal. Februar. *Constantinop.* VICTORE V. C. CONS. 424.

38 Rhodinum sericum, an à rosa, ut Accursius putat? An à Rhodo insula, ut Alciatus? an à rosæ colore (ῥόδον enim Græci rosam appellant) ut Forcatulus, *c. 21. penus.* eadem ratione qua Rhodinum oleum Plinio, id est, è rosis, Rhodia radix Dioscoridi, quod contritas rosas redoleat. Rosis enim purpureus color inest: & ut poëtæ fingunt Veneris sanguine tinctus, cum dea in rosis incidisset. Ausonius in Rosa, *Hanc tenui flo purpura rubra notat.* Claudianus in raptu Proserpinæ, *Sanguineo colore rosas.* An vero legemus *Ianthino*, ut dixi ad *l. 2. ff. quæ res venire.* 39 *Sericum, in quibus. mannsc.* 40 Fit enim ut hac dibapha, seu hac duplici tinctione roseum vellus efficiatur magis simile purpuræ. Nisi dicamus alio externo colore tingi hic vetari. vid. *l. 4. ff. eod.* 41 Fucare est tingere. vid. *Forcat. c. 21. penus.* 42 Sensus est, licet sericum album, id est, crudum, nativumque quolibet alio colore inficere: tinctum Rhodino colore, non licet alio inquinare.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Apollonio Comiti sacrarum largitionum [60].

PURPURÆ [61] nundinas, licet innumeris sint constitutionibus prohibitæ, recenti quoque interminatione vetamus, & ideo septimum de scrinio [62] exceptorum, sextum de scrinio canonum, quintum de scrinio tabulariorum [63] ad baphia Phœnices per [64] certum tempus mitti præcipimus, ut omnis fraus eorum prohibeatur solertia, timentium ne quæsitis longo [65] sudore stipendiis careant: etiam viginti librarum auri condemnatione proposita. Dat. VIII. Id. Mart. *Constantinop.* ISIDORO, & SENATORE CONSS. 436.

43 *C. Theod. 10. 21. 3.* 44 *l. 1. l. 2. ff. eod. l. un. ff.* adde quæ scripsi ad *7. 9. ff. de injur.* 45 *Qui cujuscunque*, in *C. Theod.* 46 Prohibitiones ut generaliores videantur, sexum, dignitatem, artem, professionem & genus admittentis in legem comprehendunt.

47 Species hic pro vestibus accipit, ut *l. ult. ff. de militari veste.* 48 Principis vestem nemo subditus imitari debet. 49 *Serica*, in *C. Theod.* 50 Color conchylii, & purpuræ soli Principi reservatur. 51 Purpuræ crustæ (Crustas vocabant, quibus color alius purpureo est admistus. *l. 11. C. Th. de Scenicis. l. 1. ff. eod.*) nemini interdictæ, ad usum tamen sacræ domus fieri vetitæ.

52 Holopurpuræ vestes, omni ex parte purpureæ: quibus nullus alius color immixtus. Hæ privatis interdictæ.

53 Purpuræ hæ textæ interdictæ, quas nominatim Leo interdixit *Novell. 80.* de quo vide quæ scripsi ad *l. vestis. 23. §. 1. ff. de auro.*

54 Virgil. *Arguto conjux percurrit pectine telas.* Sic in *l. 31. ff. de Episc. Auri sacra fames:* & in *Nov. Valentiniani de sepulchris. Scimus enim, nec vana fides: & l. 4. C. Theod. de agent. in rebus.* vide *de domo.*

55 *Holovera*, *C. Theod.* id est, *holosericæ.* 56 Virilia ideo addidit, quod mulieribus eorum usu non interdicitur. *l. 1. ibi, viriles l. 2. ibi, vir. ff. cod.* Licet, inquam, mulieribus uti holoveris, & holosericis auratis, vel auro intextis paragaudis: non viris. Quid ita? Ornatus, & cultus mulieris proprius, est non virorum. Purpuræ tamen quæ serico semper pretiosior fuit, usus mulieribus interdictur. 57 Purpuram privati quam habent, sacris thesauris reddere debent, minime recepto pretio. 58 Quædam detracta sunt è *C. Theod.* 59 Purpuram privati post hanc legem nabentes læsæ majestatis tenentur. Majestatis itaque crimen incurrit, vel is, qui vestes Imperatori proprias usurpat: qui vestibus iisdem utitur, quibus Imperator. 60 *Ex lib. 10. tit. 20. l. ult. C. Theod.* sed multa hic sunt immutata. 61 Purpuræ nundinæ, negotiationes & venditiones interdictæ privatis. *l. 1. ff. quæ res venire.* 62 Scrinia hæc largitionum fuere, scrinium exceptorum, canonum tabulariorum, vestiariorum. 63 Alc. hic legit, *de scrinio vestiarii ad baphia Phœnices.* Addit Haloander, *quartum de scrinio vestiariorum:* quod abest à *veterib. libr. & C. Theod.*

64 Cur Phœnices baphia seu officinas tinctorias explorari jubet potius, quam alias? nempe quod ibi pretiosissima purpura, quæ dicebatur Tyria. §. 33. *Inst. de actio.* vel ostrum Tyrium, à Tyro colonia Phœniciæ *l. 1. ff. de censibus.* 65 *Multo*, in *C. Theod.*

TIT. IX.

DE [66] FABRICENSIBUS [67].

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P. [68]

OMNIBUS fabricis non pecunias [69] pro speciebus, sed ipsas species sine dilatione inferri [70] præcipimus: ut venerabilis [71], & quæ facile deducatur [72] ignibus, seu liqueſcat ferri materies præbeatur: quo promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur. Dat. XV. Kal. Novembr. THEOD. AA. II. & CYNEGIO CONSS. 388.

66 Περὶ ὁπλῶν καὶ ὁπλοποιῶν. *Eclog. lib. 57. tit. 9.*

67 Fabricenses ὁπλοποιοί, qui in publicis Fabricis bellica arma fabricant. His solis arma fabricare licuit, non privatis. adde *Novell 85.* & quæ scripsi ad *l. ult. ff. de jure immunit. l. ult. ff. de servis fugit. & Nov. Theodosii, de bonis fabricens. l. ult. ff. de heredit. decur.*

68 *C. Theod. 10. 22. 2.*

Primicerius fabricensis per biennium habet vacationem à muneribus. Bart.

II. Iidem AAA. Rufino Magistro officiorum [73].

PRIMICERIUM [74] fabricæ post biennium [75] non solum vacatione, verumetiam honore donari præcipimus: ita, ut inter protectores [ejusdem fabricæ per [76] biennium [77]] adoraturus [78], æternitatem nostram suo quisque tempore dirigatur. Datum VIII. Id. Mart. *Mediol.* VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 393.

69 Ferrum adærare non debent fabricenses, hoc est, purum ferrum fabricensibus præstandum non pecunia pro ferro: ne alioquin vietum ferrum emant.

70 Additur in *C. Theod. in perpetuum servanda hac forma.*

Fabricensibus tyronibus stigmata brachiis infliguntur. Bart.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Osio Magistro officiorum [79].

STIGMATA (hoc est nota publica) fabricensium brachiis [80] ad [81] imitationem tyronum [82] infligantur, ut hoc saltem modo possint latitantes agnosci [83]: his, qui eos susceperint [84], vel eorum [85] liberis sine dubio fabricæ vindicandis [86], & qui subreptione quadam declinandi operis, ad publicæ cujuslibet sacramenta militiæ [87] transierint. Dat. XVIII. Kal. Januar. *Constantinop.* HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

71 *Venæ nobiles*, in *vet. libr. manusc. ut Cassiodorus: Seculis suis producit nobilis vena primarios.* in *C. Theod. venæ nobiles.*

72 Reducatur.

73 Scripta est ad magistrum officiorum, ut 3. 6. 7. quia sub ejus dispositione fuerunt fabricæ & fabricenses. *Cujac. hic, & Nov. de armis. 85.*

74 *C. Theod. eod. tit. l. 3.* De præfectis fabrorum, vide *2. Veget. 11.*

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P. [88]

SI [89] quis consortium fabricensium crediderit eligendum in ea urbe, in qua natus est, vel in qua domicilium collocavit: his [90], quorum interest convocatis, prius acta conficiat, sesque [91] doceat [92] non avo, non patre curiali progenitum: nihil [93] ordini civitatis debere: nulli se civili commanere [94] obnoxium: atque ita demum gestis confectis, vel apud moderatorem provinciæ, vel, si is absit, apud defensorem civitatis, ad militiam quam optaverit, suscipiatur: quod si absque hac cautione [95] quispiam ad fabricensium consortium obrepserit [96], sciat se ad ordinis cui debetur, patriæque suæ munera [97], esse deducendum [98]: ita ut nulla eum, nec temporis [99], nec stipendiorum prærogativa defendat. Dat. XV. Kal. Jun. *Constantinop.* HONORIO IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

75 Primicerius fabricæ biennio primiceriatum fabricæ administrare debet, *ut hic:* idem in primicerio notariorum. *l. 2. ff. de primicerio.*

76 Inclusa desunt in *C Theod. & vetus. quib. lib.*

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. [100]

JURE provisum est, fabricenses artibus propriis inservire: ut exhaustis [101] laboribus immorentur [102] cum sobole professioni cui nati sunt. Denique quod [103] ab uno committitur, id totius delinquitur periculo numeri [104]: ut constricti nominationibus suis, sociorum actibus quandam speculam gerant, & unius damnum ad omnium transit [105] dispendium: universi itaque veluti in corpore unius formæ [106], unius decoctionis [107], si ita res tulerit [108], respondere cogentur. Dat. prid. Non. Novemb. CP. THEOD. A. XVI. & FAUSTO CONSS. 438.

77 Hyperbole Fabriquam Ammianus *lib. 15.* irridet. Honor autem ille maximus, jus adorandæ scil. purpuræ sacræ consequi. 78 Corpora seu collegia non conditionalia, perpetuos primicerios non habebant, sed alias vel annales, biennales, triennales: qui post id tempus immunitatem consequebantur. 79 *C. Theod. eod. tit. l. 4.*

80 Testis qui eum de quo agitur, se ex brachio vel facie recognoscere testatur, probare intelligitur, facit *l. cum in diversis 44. ff. de releg. Corset. sing. Testis.* 81 Tyronibus stigmata inurebantur. Veget. 1. c. 8. Punctis signorum scribendus Tyro: & 2. c. 5. Punctoris in ante punctis milites scripti & matriculæ inserti jurare solent. Greg. 2. *Epist.* Ælius Amidenus 8. c. 12. Eo alludit, *non Tyro quidem fidei, sed miles & quidem magnus Jesu Christi.* Paulus *Galat. ult. vers. 17.* κἀγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω. Eadem ratione aquarii in manibus signabantur: nomine principis eis impresso. *l. 10. in fin. ff. de aquæduct.* 82 Fabricensium fuit militia quædam. vid. *l. 5. ff. eod.* 83 Zas. 2. *conf. 6.* hinc colligit signatum ei competere, cui signum competat: ideoque jus venandi ei competere, cui sit domus venatoria. 84 Vid. *l. 1. ff. de receptoribus.* 85 *Liberos*, in *C. Theod.* 86 Al. *Judicandis.* 87 Hinc constat quandam esse fabricensium militiam. 88 *C. Theod. eod. tit. l. 6.* 89 Forma fabricenses creandi.

90 Citandi sunt quaque in re hi omnes quorum interest. *l. de unoquoque 47. ff. de re jud.*

91 *Sese doceat*, in *C. Th.* 92 Probat autem id, si doceat quo patre natus sit. 93 Negativam negans probare cogitur, si totius intentionis ea causa sit. 94 *Civico muneri*, in *C. Th. eod. & lib. Atticed. & Diomys.* 95 Curatione. 96 Oppresserit, al. *appresserit.* 97 Sua. 98 *Revocandum*, in *C. Th.* 99 Vid. *l. 35. ff. de decur.* 100 *Ex Nov. Theod. & Valent.* in qua additur, *Aureliano C. R. P.* ut emendat Pithœus. 101 *Exhausti*, in *Nov. Th.* 102 *Immoriantur*, in *Nov. Th.*

103 Delicto unius, alter obligari, teneri & puniri interdum etiam potest, *ut hinc colligunt, & l. ult. ff. de naufrag.* unde notant, statutum Florentinorum defendi, quo cavetur, ut uno agnationis delinquente cæteri agnatorum teneantur. adde *l. ult. ff. de primipilo. l. 1. in fin. ff. ne filius pro patre. Corset. sing. statuto Florentinorum.* 104 *Numeri* verbum *hic, & l. ult. ff. cod. militare:* ut hinc constet Fabricenses fuisse gradus militiæ, *ut hic.* Inde tyronibus comparantur. *l. 3. ff. eod.* 105 *Transeat*, in *Nov. Th.*

106 *Uniformi visus*, in *Nov. Th.* 107 *Cognitionis*, emendant quidam. al. *decoctionis.* Decoquere vero est intercipere, administrare. *l. 12. ff. de fusc. l. 9. C. Th. eod. tit. l. ult. ff. de hered. decur.* 108 Retulerit.

Source : BIU Cujas

Fabricenſes, & eorum uxores, & liberi durante officio, vel finito, non poſſunt, niſi coram præfecto prætorio, vel magiſtro officiorum conveniri. Bart.

VI. Impp. Leo & Anthemius AA. Eufemio [1] mag. off.

EOs, qui inter fabricenſes ſacræ fabricæ ſociati ſunt, vel eorum uxores, aut filios, qui itidem inter fabricenſes militare dicuntur: non alibi puſſare volentibus reſpondere præcipimus, niſi in judicio tuæ ſublimitatis, ad cujus juriſdictionem, poteſtatemque pertinent: nec eos poſt ſtipendiorum finem, & militiæ, ſuper civilibus, vel curialibus muneribus, quibus nullo modo ſubjacere monſtrantur, à viris clariſſimis rectoribus provinciarum, vel eorum officiis præter licitum inquietari.

Prohibet fabricenſes aliquam adminiſtrationem, vel agriculturam adſumere. Bart.

VII. Imp. Anastasius A. Eufemio magiſt. off.

NUllus fabricenſium conductioni [2], vel adminiſtrationi, vel agriculturæ alienarum rerum ſe poſthac immiſcere conetur: dominis quidem, ſi [qui] contra hæc ſtatuta meæ pietatis venire auſi fuerint, res vel prædia, quæ ſcientes, quod Fabricenſes ſunt, iiſdem Fabricenſibus miniſtranda commiſerint, amiſſuris: fabricenſibus vero graviſſime coërcitis [3], poſt facultatum ſuarum amiſſionem perpetui exilii pœna, & animadverſione retinendis.

†. Quotiens ſane in tranſlatione [4] armorum angariæ [5] neceſſariæ fuerint, ſublimitas tua literas ad eminentiſſimam jubeat dirigi præfecturam: & numerum [6] ei armorum, & ex quo loco tranſferenda ſunt, indicare: ut continuo ſuper præbendis angariis pro numero eorum, quæ tranſferuntur armorum, præceptione ſua viros clariſſimos moderatores provinciæ conveniat [7]: ut ſecundum miſſam à ſublimitate tua notitiam, naves, vel angariæ confeſtim de publico præbeantur. Quod ſi aliqua tarditas, vel negligentia poſt datas à ſublimitate tua ad eminentiſſimam præfecturam literas, in deſtinandis auctoritatibus [8] ampliſſimæ tuæ ſedis interceſſerit, & ex hoc armorum tranſvectio fuerit impedita: [in [9]] quinquaginta libras [10] auri, tam numerarium pro tempore officii ejuſdem ampliſſimæ ſedis, quam alios, quorum intereſt, condemnari præcipimus: eamque auri quantitatem protinus exactam fiſci juribus aggregari: multa præterea triginta librarum auri propoſita, tam viris clariſſimis, qui provincias regunt, quam eorum apparitoribus [11], ſi conniventibus his armorum ſubvectio tarditate aliqua fuerit præpedita [12].

1 Eufimio. *al. Euſenio.*

2 Conductores & adminiſtratores eſſe alienarum rerum, fabricenſes prohibiti. *ut hic. l. 5. C. Theod. eod.* quemadmodum & milites. *l. milites* 31. *§. de locato.*

3 Coërcendis.

4 De numeris militaribus, adde *l. 6. §. eod.*

5 Angariæ, ſunt præſtationes provincialibus militibuſque onerum vehendorum bajulandorumve cauſa impoſitæ, id eſt, jumentorum vel plauſtrorum præſtationes.

6 Arma uti transferenda ſint.

7 Conveniant.

8 Auctoribus.

9 Al. *deeſt.*

10 Libris.

11 Apparitionib.

12 Impedita.

TIT. X.

DE [13] VETERIS NUMISMATIS POTESTATE.

I. Impp. Valent. & Valens, AA. [14] Germano P. P.

SOlidos [15] veterum [16] Principum veneratione [17] formatos, ſita [18] tradi, ac ſuſcipi ab ementibus [19], & diſtrahentibus jubemus, ut [20] nihil omnino refragationis oriatur, modo, ut debiti ponderis ſint, & ſpeciei [21] probæ: ſcituris [22] univerſis, qui aliter fecerint, haud leviter in ſe vindicandum.

Minuta æſtimatione floreni, minuitur æſtimatio rerum, quæ venduntur ad florenum. Bart.

II. Iidem AA. ad Julianum P. P. [23]

PRo imminutione [24], quæ in æſtimatione ſolidi forte tractatur, omnium quoque pretia ſpecierum [25] decreſcere [26] oportet [27].

Omnes aurei debent capi æquali æſtimatione, & contra faciens graviſſime punitur. Bart.

III. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Arintheo P. P.

UNiverſos auctoritas tua propoſito edicto commoneat [28] obryzatorum [29] omnium ſolidorum uniforme [30] pretium poſtulare: capitali ſcilicet ſupplicio puniendo, qui vel juſſa noſtræ majeſtatis [31] avaritiæ [32] cæcitate contempſerit, vel æternales [33] vultus, dum fraudibus ſtudet, duxerit violare [34].

13 Περὶ νομισμάτων παλαιῶν. *Syn. Baſil. lib. 54 tit. 18.* de veteribus ſolidis adde *l. 1. C. Th. ſi quis ſolidi circulum exteriorem, Novell. Theod. de pretio ſolidi.*

14 *Al.* Conſtantinus A.

15 Similis eſt conſtitutio *in C. Th. I. ſi quis ſolidi circul. exter.* Solidi formam (τύπον Græci vocant) habentes, ſine omni refragatione tradantur & ſuſcipiantur, modo pondus & ſpeciem probam (hoc poſtremum ἄξιον καλὸν habeant. *Syn. ib.*

16 Dubitandi ratio videbatur quod nummorum veterum uſus ipſa vetuſtate ſatis ſublatus videretur. 17 Monetis aureis vultus ſuos Romani Principes, etiam impreſſerunt. Ac proinde ſolidi Principum veneratione formati, hic ſunt aurei quibus inſculptæ ſunt facies veterum Principum: æternales vultus in *l. 3. ff. eod. l. 6. C. Theod. de jud. cr. Sacrum os & divini vultus.* vid. apud *Paulum 5. ſent. 25. §. 1.* Vultu principum qui monetam conflat privatim, teneri lege Cornelia dicitur. *Statius, Quæ divum in vultus igni formanda liqueſcat Maſſa, quid Auſoniæ ſcriptum crepet igne moneta.* Et ita omnis generis monetæ ſuos vultus impreſſiſſe reges Gothos, refert Caſſiodor. *7. Variar.* Idem Francorum reges. Perſis autem religio argento vultus ſuos imprimere, non auro, *Procop. 3. de bello Gothor.* Juvenalis 14. eleganter pecuniam argenteam appellat, *Conciſſum argentum in titulos, faciesque minutas.* Hinc fortaſſis ab Apoſtolo: Avaritia dicitur Idolorum ſervitus, à pecudis Titulo & figura, Pecunia videri poſſit dicta: ut à victoria, bigis & quadrigis nummo impreſſis, victoriati, quadrigati nuncupati. Æris nota fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera roſtrum navis. vid 33. *Plin. 3.* 18 In nummis hæc tria conſiderantur, τύπος, βαρὺς, καὶ ἄξιος, καλὸν. Forma principis, pondus, ſpecies proba *Græcis.* In numiſmate tria quæruntur, metallum, figura & pondus: ſi ex iis aliquid deſierit, numiſma non erit. *10. Iſid. 57. in fin.*

19 Id eſt, ab his quicquid emunt venduntve. Quia ſolidi veteres principum interdum vendi ſoliti. dixi ad *l. 9. §. 2. ff. de falſis.* 20 Nummos probos monetamve vultu principum ſignatam, præter adulterinam, id eſt, ſi non adulterina ſit, reprobans, lege Cornelia de falſis tenetur. *Paul. 5. ſent. 25. §. 1.* Cedren. in Niceph. Phoca: νόμος καὶ τοὺς ὄντως, πάνυ χαρακτῆρα βασιλέως ἢ μὴ τῷ ζυγῷ ἐκάτεστο, δύναμιν ἀφίερμι, καὶ ἴχνη στάμενα, & *l. 1. C. Theod. ſi quis ſolidi circulum exteriorem.* conſtituitur, ut omnes ſolidi uno pretio æſtimentur atque vendantur, & in *Novella Theodoſii de pretio ſolidi:* Ne inſigniti ſolidi aurei veterum Imperatorum nominibus, ab ullo emptore recuſentur. & ut ne minoris diſtrahantur quam empti ſint à collectario. adde *Leonem Novell. 52.* Arrianum ad Epictetum 3. Pragmaticam Juſtiniani ad Vigilium de mutatione ſolidorum. 21 Speciem hic interpretor materiam ipſam nummi, quæ & qualitas. Porro materia ipſa ex metallo. In nummis vero tria præcipue metalla, aurum, argentum, æs: unde Triumviri monetales, auri, argenti, æris flatores. *l. 2. §. 30. ff. de origine juris.* Plautus in Moſtellaria quendam accuſat, qui plumbeos cudere ſolebat. Stanneis uti ſuos Siculos aliquando coëgit Dionyſius Tyrannus: Spartanis, ut & Byzantiis ferrea fuit etiam pecunia. Æroſæ meminit Juriſconſultus. *l. 102. ff. de ſolu.* Leo Novella 52. hæc conjungit, ὥσπερ τὴν μορφὴν ὑλὴν ἀκίβδηλον ἄλλην τίλειον. 22 Monetam publicam majori vel minori pretio dare & accipere non licere, quam ſit publica indicatura ſeu æſtimatio, hic colligit Molinæus *tract. de uſuris, queſt. 100. num. 814.* Unde rurſus notat, pactum contrarium non valere: neglectoque pacto ſecundum æſtimationem publicam eſſe recipiendam. Uſum monetæ & ejus probitatis, juris eſſe publici. *l. 1. ff. de contrab. empt.* quod pactionibus privatorum mutari non poſſit. *l. Jus publicum 38. ff. de pactis.* ſufficere debitam pecuniam ſolvere ſecundum uſum & probitatem publice definitam tempore ſolutionis. Pecuniam publice ſignatam, in diſpoſitionem deduci non poſſe tanquam maſſam, ſed tanquam pecuniam publicam. Fore alioqui in hujuſmodi ſpecibus magnam captionem & quaſi aleam. 23 Is Præf. annonæ. vid. *l. 2. C. Theod. de canone frum. urb. Rom. & l. 1. ſ. de canone frum. urb. Rom.* 24 *Minutione*, ſed Græci κατὰ τὴν μείωσιν, &c. pro imminutione ſolidorum, venalium quoque rerum pretia minuantur. *Synopſ. Baſil. ib. cap. 1.*

25 *Specierum* voce Græci hic accipiunt τὸ μίμημα τῶν ὠνίων pretium rerum venalium. *Syn. ib. c. 2.* Hotomanus *c. 15. Illuſtr.* vero non res ipſas, ſed ſpecies alias monetæ & pecuniæ accipit: ut una cum aureo gradatim omnes reliquæ monetæ pro rata cujuſque portione decreſcant. De quo dubitari poteſt merito. 26 Pretium rei decreſcit, ſi decreſcit moneta, *ut hic*, per contrarium augetur pretium moneta augeſcente. Eadem enim eſt contrariorum poteſtas, ut Ariſtoteles ait *lib. 2. de Cœl. cap. 3.* Quid, qua de imminutione nummi hic agitur? An de ea, quæ ſit abuſu & tyrannide principis: an potius de ea quæ ſit ex juſta cauſa & ad alias monetas proportione? Hoc poſtremum putat Molinæus *tract. de uſuris queſt. 93. num. 716.* Omnibus monetis pari proportione, minutis vel auctis, novum pretium ſubire locum veteris, auctaque vel minuta pretia videri. Aureo tantum minuto, cæteris monetis in ſuo ſtatu manentibus, pretia in ſuo ſtatu manere aliarum monetarum reſpectu. Reſpectu vero aurei minuti, non minui aurei pretium. Quæ ſumme notanda ſunt, cum in pecuniis mutuis poſſint eſſe uſui. *l. 59. ff. de verb. obl.* Solvi enim aurei pro aureis poſſunt, ſive aucta, ſive deminuta ſit eorum æſtimatio. *Plin. 33. cap. 3.* Conſtitutum eſt, inquam, ut aſſes qui librales erant, ſextantario pondere ferirentur, ita quinque partes factæ lucri, diſſolutum æs alienum. *Goth.* Hujus l. interpretationem vid. *Cenſur. Forenſ. noſtr. lib. 2. cap. 8. num. 13. S. L.*

27 AD. 366. 28 Nemo ſolidorum obryzorum (Græci ὄβρυζα) diverſum pretium inducat. Nam capitali ſupplicio punitur, qui obryzos ſolidos antiquos levius æſtimat. *Syn. ib. cap. 3.*

29 Qui ex auro optimo & puriſſimo conflati ſunt. Plin. ſcribit obryzum aurum vocari, quod cum igne probatur, ſimili colore, quo ignis rubet. obryzatorum porro ſit mentio in *l. unic. ſ. de obſat. vet.* 30 Pretium uniforme ſolidorum.

31 Al. *ſerenitas.*

32 Vid. *l. 6. ſ. de muneribus patrim.*

33 Vid. quæ de principum monetis inſculpi ſolito ſcripſi ad *l. 1. ſ. eod. lib. de manuſc.* quod magis probat *Cujac. ex lib. βασιλικῶν.*

34 *Vultores, in quib.*

TIT. XI.

NULLI LICERE IN FRENIS ET EQUESTRIBUS SELLIS ET IN BALTEIS MARGARITAS ET SMARAGDOS ET HYACINTHOS APTARE, ET DE ARTIFICIBUS PALATINIS.

I. Imp. Leo A. Leontico.

NUlli [35] prorſus liceat in frenis, & equeſtribus ſellis, vel in balteis ſuis margaritas, & ſmaragdos, & hyacinthos aptare poſthac, vel inſerere: aliis autem gemmis frena, & equeſtres ſellas & balteos ſuos privatos exornare permittimus. De cucurniis [36] vero omnem prorſus qualiumcunque gemmarum habitum [37] præcipimus ſubmoveri: fibulis [38] quoque in chlamydibus his utantur, quæ ſolo auro, & arte pretioſæ ſunt. Si quis autem contra interdictum pietatis meæ fecerit, ſciat ſe continuo quinquaginta libris auri eſſe multandum.

†. Nulli præterea privatorum liceat (exceptis [39] ſcilicet ornamentis matronalibus, & tam muliebrium quam virilium annulorum habitu) aliquid ex auro, & gemmis, quod ad cultum, & ornamentum Imperatorium [40] pertinet, facere: neque illud ſub [41] hoc colore, & prætextu præparare, quod [42] velit clementiæ principali velut aliquod munus offerre: pietas enim mea hujuſmodi dona non expetit, neque regium [ſibi] offerri à privatis cultum requirit. Sane ſi quis poſthac aliquid contra vetitum hujuſmodi ſanctionis effecerit, & offerenda clementiæ meæ ornamenta, quæ uſibus regiis deputata ſunt, auro gemmiſque decorata, auſus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione ſciat ſe eſſe feriendum: capitali quoque ſubdendum eſſe ſupplicio. Ornamenta enim regia intra aulam meam fieri [à palatinis] artificibus debent: non paſſim in privatis domibus vel officinis [43] parari. Unde ſumma ſeveritate ſancimus, ut quod in cultu ornatuque [44] noſtro ſacrum, & adoptabile [45] eſt, id facere temeritas privata non audeat. Si quis ſane contra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam ſuperius multam ab his per officia [46] palatinorum exigi, & ſacris largitionibus noſtris jubemus inferri.

35 Adde *l. 1. ſ. de veſtib. holoberis.*

36 Al. *curcumir.* Azo qui ait eſſe eam partem freni equini, quæ ori equi imponitur & vulgo morſus equi appellatur. Cujacius tamen magis probat cucurmiis, vel cucumiis. Quibuſdam Curcuma vox Chaldaica videtur, quæ ſandalium ſignificat. Heſychius tamen cucurmam interpretatur, camum genus ornamenti equeſtris quod freni, vel oreæ vice ſit, ut illo loco Pſalmi ἐν χαμῷ, ἐν κερκυμῷ, ut poſt Enimundum Bonefidium ſcribit Cujac. 11. *obſ. 20.* Ego pharetras interpretor: ut in Commentariis ad hunc locum dicemus aliquando plenius.

37 Ambitum.

38 Vid. *Alciat. hic.* & Pancirolli. rer. memorabil. *tit. de fibula & ibid. in not.* & de habitu Imperatoris apud eundem *tit. de habitu Imperatoris.* Ans.

39 Vid. *Novell. Leon. 81.* 40 Ornatum Imperatorum. 41 Super. 42 Qui. 43 *Officin.* quod magis probat *Cujac.* 44 Ornamentoque. 45 Optabile. 46 Id eſt, officiales Comitis ſacrarum largitionum.

TIT. XII.

DE CLASSICIS. [47]

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. Auxonio [48] P. P. [49]

CLassem Seleucenam [50] aliaſque univerſas ad [51] officium, quod magnitudini tuæ obſequitur, volumus pertinere: ut claſſicorum numerus ex incenſitis [52] vel accreſcentibus [53] compleatur, & Seleucena [54] ad auxilium purgandi Orientis, aliaſque neceſſitates comiti Orientis [55] deputetur. Dat. Indictione XII.

47 *Claſſici*, milites deputati navibus amnicis purgandorum fluminum & aliarum neceſſitatum gratia.

48 Orientis.

49 *C. Theod. eod. tit. l. 1.*

50 Claſſes variæ pro regionum & fluminum varietate fuerunt.

51 Juriſdictionem in mari adjacenti, quouſque magiſtratus exercere poſſe hinc colligunt: ut non ſolum puniant delinquentes in ipſis mediterraneis locis ſui territorii, ſed & in mari, ſub territorio adjacenti. vid. *Corſetum ſingulari juriſdictio.* 52 Incenſiti, colonariæ conditioni minime adſcripti. *l. ſiculi 6. C. Theod. de cenſ. ſive adſcript. l. 6. l. 7. C. Theod. de tironib.* 53 Adcreſcentes, qui ex Claſſicis nati. 54 Orontis fluvii, qui amnis eſt Syriæ Seleuciam affluens. Seleucia ipſa de qua hic, in Syria & Oriente. 55 Quippe Se-

TIT. XIII.

DE DECURIALIBUS [56] URBIS ROMÆ.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Trifolium P. P. 57

SI quis decurialem de auferendis privilegiis putaverit lite pulſandum, intelligat ſe curiæ [58] interpellare debere judicem [59]. Dat. XIV. Kalend. Februar. *Mediolani*, Timasio & Promoto Conss. 389.

II. Imppp. Honor. Arcad. & Theod. AAA. Exuperantio, Julio, & cæteris decurialibus [60].

LEges decuriales tam à ſuperioribus Principibus, quam à divo parente [61] noſtro conditas, noſtra auctoritate firmamus. Singulos itaque Judices ſcire volumus, ne quis huic collegio injuriis [62] corporalibus tentet notam atterere, neque ab his commodis, quæ rationibus approbantur, audeat ſeparare: huic enim collegio volumus antiquam privilegiorum prærogativam ſervari. Dat. VIII. Id. Jul. *Romæ*, Honorio A. VI. & Ariſteneto Conss. 404.

56 Al *curialibus.* in *C. Theod. Decuriis.* Corpus decurialium fuit Romæ. *C. Theod. Caſſiod. 5.*

57 *C. Theod. l. 14. tit. 1. l. 3. verſ. ſi quis.*

58 *Decuriæ*, in *C. Theod. & quibuſd. manuſc.* erant autem decuriarum urbis Romæ judices, qui etiam à Caſſiodoro rectores appellantur.

59 Hodie principem, *Novell. 151.*

60 *C. Th. 14 1. 4.*

61 Al. *patre.*

62 Vid. *l. 33. ſ. de decurionibus.*

TIT. XIV.

DE PRIVILEGIIS CORPORATORUM [63] URBIS ROMÆ.

Incolæ urbis Romæ gaudent privilegiis civium. Bart.

I. [64] Impp. Honorius & Theodosius AA. ad Alypium P. U.

NUlli ſit [65] liberum, nulli permiſſum, ut novum aliquid urbis incolæ in urbe ſuſtineant: ſed [66] in honorem æternæ urbis corporatis indulta ſuffragia valere præcipimus. Cura [67] autem Rectorum provinciarum corporati urbis Romæ, qui in peregrina tranſgreſſi ſunt, redire cogantur: ut ſervire [68] poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſolennitas. Datum Prid. Id. Jul. *Aquilan.* Tatiano & Symmacho Conss. 391.

63 *Corporati*, ſunt uſibus & neceſſitatibus populi Romani deſtinati, ſic dicti, tanquam ex corpore civitatis, vel collegii: de iis autem ſequentibus titulis ſingulatim tractatur.

64 *Al.* Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Alypium P. U.

65 Hæc conſtitutio ex 2. 3. & 4. conſtitut. conflata eſt, quæ extant in *C. Theod. lib. 4. tit. 2.* quare ex eo loco pete inſcriptiones & conſules, commode enim hic reponi non poterant, niſi hæc conſtitutio rurſus diſſoluta fuiſſet in tres illas conſtitutiones. 66 *l. 3. Cod. Theod.*

67 *l. 4. C. Theod. eod.* 68 *l. 50. ſ. de decurionibus.*

TIT. XV.

DE PISTORIBUS [69].

I. Imp. Leo A. Viviano P. P.

QUicunque ex mancipiis [70] comitis horreorum dignitatem & officium, vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, ſeu quolibet alio [71] modo poſthac fuerit adſecutus;

69 Piſtores hi mancipes dicti: pani civili conficiendo obnoxii. *l. 1. l. 2. ſ. de frumento urbis Conſtantinop.*

70 *Mancipibus*, in *lib. Aured. & al. vet.* vid. *hic Cujac.*

71 Quoquo modo.

Source : BIU Cujas

1 Mancipium, & recte, ut etiam constat ex *l.* 18. *C. Theod. eod. tit.* ubi pistores mancipes appellantur, & eorum mancipatus fit mentio. adde 12. *C. Theod.* 16.

tus: exutus dignitate, quam contra interdictum nostræ serenitatis adeptus est, multatus etiam viginti libris auri, ad antiquum [1] denuo consortium collegiumque revocetur: omne etiam speciale beneficium, quocunque modo contra hanc sanctionem fuerit impetratum, penitus conquiescat.

TIT. XVI.

DE SUARIIS [2] ET SUSCEPTORIBUS VINI [3] [ET CÆTERIS CORPORATIS 4.]

1. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. ad Albinum P. U. [5]

PORCINARII [6] urbis æternæ, cum pervigilem laborem populi Romani commodis exhibeant: sordidis semper muneribus liberentur. Dat. VIII. Kal. Septemb. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

Prætor urbis est judex porcariorum, sive ipsi agant, sive conveniantur. Bart.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Florentio P. P. [7]

QUICUNQUE ex corporibus [8] suariorum, sive excipiendæ necessitate litis adstrictus, sive inferendæ voluntate spontanea provocatus judicium voluerit experiri: fori urbani auditorium [9] præstoletur. Dat. XVIII. Kal. Februar. *Romæ*, BASSO & PHILLIPPO CONSS. 408.

2 *l.* 2. §. *eodem.* & porcinariis. *l.* 1. §. *eod.*

3 Susceptores vini fiscalis, caupones vocat, qui fiscale vinum populo vendebant. Vinum enim perraro populo gratuitum dabatur. *Vopiscus in Aureliano.*

4 Desunt in plerisque lib.

5 *C. Th.* 14. 4. 6. sed vide, multa enim hic detracta sunt.

6 Porcina gratuito P. Romano dabatur.

7 Al. *Hilario P. V.* ut *C. Theod.* 14. 4. 8. *Unde sumpta est hæc constitutio.* 8 Al. *corporalibus.* 9 Adjutorium.

TIT. XVII.

DE COLLEGIATIS [10], ET CHARTOPRATIS [11], ET NUMMULARIIS.

Qui intrat unum collegium, & munera, ad quæ ordinatus est, non exercet: non effugit munera alterius collegii, de quo exivit.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. U.

QUI [sub [12]] prætextu decanorum [13] seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere: eorum fraudibus credimus esse obviandum: ne [14] quis sub specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum, vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati, vel decani festinant. Ideoque si quis eorum sub nudæ appellationis velamine collegiatum se vel decanum appellat: approbetur: subrogatione videlicet [15] memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus [16], qui subrogatur admissa [17] judicio.

Qui supra numerum admittuntur in collegio, non gaudent beneficio collegii. Bart.

§. 1. Quod autem supra [18] numerum, qui in cautis [19] brevibus continetur, nemo se quolibet patrocinio, vel cujuslibet adsumpta potentia debeat excusare, hoc nostræ est serenitatis censere, & tuæ sublimitatis tuique officii cautius observare. Hoc inter omnes æqua lance servari præcipimus: nullo divinæ domus patrocinio, nulla sacrosanctarum ecclesiarum reverentia, nulla qualibet, vel cujuslibet potentia se excusante. †. Sed ne tantum circa munera relevanda supplicibus consuluisse noscamur: illud etiam dicendum [20] observandumque esse censemus, ut chartæ [21] venditio, quæ de provinciis ad corporatos supplicum per innovationem [22] translata est, primæ constitutionis terminis concludatur [23]: hoc est, quod in initio dispositionis constitutum est [24], id in posterum nulla addita [25] novatione servetur. Dat. x. Kal. April. THEOD. XVII. & FESTO CONSS. 439.

10 *Collegiati*, συγκελλικοί, quorum corpus incendiis arcendis destinatum. *Symmachus de corporib. ad Valentinianum*, ex diversis corporibus assumpti. *l. pen.* §. *de commerciis.*

11 Vid. *Alciat. lib.* 21. *prætermis. Budæum in annot. posterior. ad Pandect. & Pyrrhum hic.*

12 Jam semel posita fuit hæc *l. sciat pro se alium subrogandum, &c. sub. tit. de sacrosanct. eccles. l. qui sub prætextu* 9.

13 Decani, lecticarii, copiatæ, vespillones, *l.* 4. §. *de sacrosanct. eccles. Novell.* 3. & 43. 59. *l. si qua* 22. §. 1. §. *de episcopis, l.* 15. *C. Theod. eod. l.* 1. *C. Theod. de inst. col. Epiph.* 3. *tomo* 7. *in fin.* vid. *Form.* 2. *select.* 21.

14 Tributorum vitandorum causa ecclesiæ, vel cujuscunque alterius dignitatis nomine abuti non oportet: idque ne gravetur Respublica, quæ quo pluribus datur immunitas, eo certe majora tributa pendit. *l.* 12. §. *de annon. & trib. l.* 4. §. *de exact. trib. l.* 2. §. *de privileg. domus Augustæ. Novell.* 43. 15 Ubi videlicet. 16 Ei, qui. 17 Amisso. 18 Supernumerarius, collegii, muneris, vel dignitatis alicujus beneficio ac privilegio dignitatis, vel collegii frui non potest. *Corsetus singulari supernumerar.* 19 *Encautis* emendat *Cujacius.* Encauta vero, sive encausaria dicuntur monumenta civitatis sive chartæ publicæ. *l.* 9. §. *de agri. censib. & col.* 20 Edicendum. 21 Chartæ & chartariorum cura sub P. urbi (ut docet hujus legis inscriptio) pertinuit & ad Comitem sacrarum largitionum. *Novell.* 44. Chartariæ autem Romæ, & Constantinopoli fuere in 4. regione. 22 Invocationem. 23 Emptoribus certæ in publico tabernæ (*banchum* Barbari appellant) ut & tabellionibus, commoda, & incommoda tabernæ cohærere notat ex hoc loco post Angelum Corsetus *sing. Officium.* 24 Constitutum vel præceptum est. 25 Adita.

TIT. XVIII.

DE STUDIIS [26] LIBERALIBUS URBIS ROMÆ, ET CONSTANTINOPOLITANÆ.

1. [27] Impp. THEODOSIUS & VALENTIN. AA. P. U. [28]

UNIVERSOS [29], qui usurpantes [30] sibi nomina *magistrorum*, in publicis magistrationibus cellulisque collectos undecunque discipulos circumferre consueverunt, ab ostentatione vulgari præcipimus amoveri: ita ut si quis [31] eorum post emissos divinæ sanctionis affatus, quæ prohibemus, atque damnamus, iterum forte tentaverit, non solum ejus quam meretur, infamiæ notam subeat, verum etiam pellendum se ex ipsa, ubi versatur illicite, urbe cognoscat. †. Illos vero, qui intra plurimorum domos eadem exercere privatim [32] studia consueverunt, si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerint, quos intra parietes domesticos docent, nulla hujusmodi interminatione prohibemus. †. Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur intra Capitolii [33] auditorium constituti, hi omnibus modis privatarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quod si adversus cœlestia statuta facientes deprehensi fuerint, nil penitus ex illis privilegiis consequantur, quæ his, qui in Capitolio tantummodo docere præcepti sunt, merito deferuntur. †. Habeat [34] igitur auditorium specialiter nostrum in his primum quos [35] Romanæ eloquentiæ doctrina commendat, Oratores quidem, tres numero: Grammaticos [36] vero decem. In his etiam, qui facundia gravitatis [37] pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ [38], & Grammatici æque decem. Et quoniam non his artibus tantum adolescentiam gloriosam optamus institui: profundioris [39] quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores: Unum igitur adjungi cæteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur: duos quoque [40], qui juris ac legum voluntates [41] pandant: ita ut unicuique loca [42] specialiter [43] deputata adsignari faciat tua sublimitas: ne discipuli sibi invicem possint obstrepere vel magistri: neve linguarum confusio permixta, vel locum, aures quorundam, aut mentes à studio literarum avertat. Dat. III. Kal. Mart. *Constantinop.* THEODOSIO A. XI. & VALENTINIANO CONSS. 425.

26 Scholam publicam aperuisse sub Domitiano Quintilianum quidam scribunt: & à fisco salarium accepisse, quod præstat ex Sueton. in Vespasian. adscribi.

27 *Al.* Impp. THEOD. A. & VALENTINIANO. C. Theophilo P. U.

28 *C. Theod. eod. tit. l.* 3.

29 Adde *l.* 1. §. *de professorib.*

30 Profitendi publice authoritatem nemo usurpare debet: pœna alioqui infamia & urbe ejectio.

31 *Qui*, in *Cod. Theod.*

32 Profiteri privatim cuique licet: privatim autem est intra parietes domesticos, *ut hic.*

33 Profiteri in Capitolio soliti professores: ubi & eorum auditorium fuit.

34 Al. *Habeant.*

35 Professorum publicorum numerus hic fuit Romæ: linguæ Latinæ Oratores 3. Grammatici 10. Græcæ vero linguæ sophistæ tres; Grammatici 10. Philosophus unus: Jurisperiti duo.

36 Al. *grammatici.* 37 *Græcitatis* in *C. Th.* al. *Græcanitatis.* 38 Sophistæ Rhetores Græci.

39 *Profundiores*, in *C. Theod.* Philosophiæ studium & professionem anteponit Justinianus Grammaticæ & Oratoriæ. 40 Professores juris duo Romæ: fit mentio Leontii Jurisperiti & professoris in *C. Theod. & Leonis apud Sidonium.* 41 *Formulas*, in *C. Theod.*

42 Vendere invitum cogi posse favore publico & religionis, utpote cujus causa & ipsa summe publica sit, hinc colligunt. adde *l.* 12. §. 1. *ff. de religiosis, l.* 2. *ff. qui sunt sui, l.* 26. §. *de episc.* 43 Professionum publicarum auditorium satis indiscretum fuisse ante hanc legem constare ex hoc loco potest. Jubet enim auditoria separari, ne discipuli sibi invicem obstrepant, & ne linguarum confusio permisceatur.

TIT. XIX.

DE HONORATORUM VEHICULIS.

Antiquitus in signum dignitatis & honoris in dignitate positi ibant in curribus seu vehiculis. Bart.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AA. Nebridio P. U. [44]

OMNES [45] honorati [46], seu civilium, seu militarium [47], vehiculis dignitatis suæ [48], id est, carrucis [49], intra urbem sacratissimi nominis semper utantur. Dat. III. Kal. Febr. *Constantinop.* HONOR. N. P. & EVODIO CONSS. 386.

44 *C. Theod. l.* 14. *tit.* 14. *l.* 1.

45 Carrucæ non omnibus in urbe permissæ, civili namque vel militari dignitate præditis tantum senatoribus eas permiserat Severus: ut & privatis Aurelianus.

46 Al. *decorati.*

47 *Militarium dignitatum*, in *C. Theod.* 48 Vehicula pro carrucis. 49 Bijugis additur in *C. Theod.*

TIT. XX.

DE PRIVILEGIIS URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

1. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. [50] Philippo Præfecto Illyrici.

URES Constantinopolitana non solum juris Italici [51], sed etiam ipsius [52] Romæ veteris prærogativa lætetur. Dat. prid. Id. Jul. EUSTATHIO & AGRICOLA CONSS. 421.

50 *Pars l.* 6. *de sacrosanct. eccles.*

51 Quod induxerant Valentinianus, Valens, & Gratianus, *l.* 1. *C. Theod. lib.* 14. *tit.* 13. *de jure Italico. urbis Constantinopolitanæ. Com. l.* 1. *ff. de censibus.* 52 Constantinopolis prærogativam veteris Romæ habet, vide *cap.* 28. *Synod. Chalcedon. Pragm. Justiniani ad Vigilium, cap. ut fabrica.* adde *Novell.* 131. *cap.* 2. ubi de privilegio Archiepiscopi Constantinopolitani.

TIT. XXI.

DE METROPOLI [53] BERYTO.

In eadem provincia possunt esse duæ matrices civitatis. Bart.

1. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hormisdæ P. P.

PROPTER multas justasque causas metropolitano nomine ac dignitate civitatem [54] Berytum decernimus exornandam, jam suis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Tyro nihil de jure suo deroget. Sit illa mater provinciæ majorum nostrorum [55] beneficio: hæc nostro, & utraque, dignitate simili perfruatur.

53 Metropoles duæ in Syria Phœnice, Berytus & Tyrus: ut in Ponto Amasia & Cæsarea: *Novell.* 28. ut in Cappadocia, Cæsarea & Thyana. Cætera vide apud *Cujac. hic*, & quæ scripsi ad *l.* 29. *in fin.* §. *de episcopali audientia.*

54 Al. *deest.* 55 Id est, Hadriani, à quo id Paulus Tyrius orator primus impetravit, auctore *Suid.* vide *Alciat. lib.* 4. *pareg. cap.* 15.

TIT. XXII.

DE CANONE [56] FRUMENTARIO URBIS ROMÆ.

Nauta debet confiteri se recepisse species incorruptas. Bart.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Julianum P. F. annonæ [57].

NAUTICI [58] apud Præsidum [59] aut magistratuum acta confiteantur incorruptas species suscepisse, eorumque apud quos deponitur ista testatio, præsens aspectus probet nihil in his esse vitii: quod eo tempore quo ad sacræ urbis portum pervenit, Præfecturam jugiter observare præceptum est. Dat. XVIII. Kalend. Jul. *Remis*, GRATIANO A. I. & DAGALAIFO CONSS. 366.

II. Impp. ARCADIUS & HONORIUS, AA. ad Senatum [60], & Populum.

SI quid [61] frumenti, vel hordei [62] urbicarii canonis remissione indultum est speciali beneficio: contra commodum publicum [rescripta [63]] elicita non valeant. Dat. XVII. [64] Kal. Maji [65], *Mediolan.* CÆSARIO, & ATTICO CONSS. 397.

III. Iidem AA. Messalæ P. P. [66]

NEminem [67] patimur in mutando [68] canone urbis Romæ nostræ clementiæ beneficium postulare, sed etiam ea rescripta quæ quoquo modo potuerint impetrari, suscipi non sinimus: eos vero qui contra hæc fecerint, in duplum retinendos esse decernimus Vicarios, quinetiam cæteros Judices (nisi deinceps ab usurpatione urbicarii canonis abstineant) deportationis pœna deterreri: primates officiorum capitali supplicio subjugari perpetua auctoritate sancimus. Dat. prid. Non. Septembr. *Altino*, THEODORO V. C. CONS. 399.

56 Canon urbis Romæ erat frumentum, oleum, porcina, bubula. Hæc conferebantur à provincialibus populo alendo.

57 *C. Theod.* 14. *tit.* 15. *l.* 2.

58 Al. *notitia annonæ*, sed Nautici, navicularii & claudicarii sunt.

59 *Curatorum*, in *C. Theod.*

60 *C. Theod. eod. l.* 3.

61 Immunitas frumenti & olei non inferendi impetrata nihil valet. *Syn. Basil.* 54. *tit.* 6. *περὶ ἀτελείας ex tit.* 24. *cap.* 1.

62 Al. *olei*, & sic legitur in *C. Theod.*

63 *Abest à Cod. Theod. & quib. al. lib.*

64 *Al.* XVI.

65 Martii.

66 *C. Theod. eod. tit. l.* 5.

67 *Hæc quoque constitut. ex* 5. & 6. *cap.* rejectis multis & truncatis constitutionibus coagmentata est. Extat in *C. Theod. lib.* 14. *tit.* 15. *l. ult.* §. *deinceps ubi* §. *ad l.* 1. *tit. prox.* 68 Canon prædiis Romanis impositus mutari non potest: Qui mutavit, duplum ab ipso repetitur: qui concessit mutari vicarius & judex, deportatur: primates ipsi officiorum, capitali supplicio adficiuntur. *Syn. ib. c.* 1.

TIT. XXIII.

DE [69] FRUMENTO [70] URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ [71].

Quod debet dari in pane, non debet solvi in frumento. Bart.

1. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Urso P. U. [72]

NULLI [73], ne divinæ quidem domui nostræ, frumentum [74] de horreis publicis pro annona penitus præbeatur: sed integer canon mancipibus [75] consignetur annona in pane cocto domibus exhibenda: ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Constantino [76] præstitus, necnon à divo pietatis meæ avo

69 Al. *De canone & frumento urbis.*

70 *Eclog. lib.* 54. *tit.* 25.

71 Περὶ ἀννόνων διδομένων τῇ τε κωνσταντίνου πόλει καὶ τοῖς σχολαρίοις. De annonis urbis Constantinopolitanæ ac scholarium, *Synops.* 54. *tit.* 25.

72 *C. Theod.* 14. 16. 2.

73 Ut nulli penitus ne divinæ quidem domui, pro annonis frumentum præbeatur: sed mancipibus detur, ut domibus cocti panes exhibeantur. *Syn. ib.* 74 Frumentum (quod gratuito Constantinopoli præbetur à principe) pro pane, populo præberi non oportet, sed integrum id, quidem mancipibus, id est, pistoribus dandum est, deinde populo panis coctus exhibendus: ne si frumentum non panis populo datur, id populus in alios usus vertat facile, & postea panem emere cogatur, qui iple aliis vendere potuisset. Ad hunc modum panes canonicarii canonicis hodie præbentur, & breviter, quod in pane solvi oportet, id in frumento solvi non potest. *Corsetus singular. Frumentum.* 75 *Mancipes, hic & l.* 2. §. *eod. pistores.* 76 Annonam gratuitam octoginta millium fere modiorum. 2. *Socrates* 1. 3. primus Constantinus Constantinopolitanis suis dedit: ut antea gratuita P. Roman. dabatur. Suidas hunc canonem panes palatinos videtur appellare, forte quod è palatio erogarentur: nisi malis palatinos appellare, quod palatinis darentur. Panum enim alii populares, alii militares. *l.* 7. *C. Theod. de annonis civil.*

Source : BIU Cujas

avo [1] [Theodosio 2] auctus, expendi: quoniam crescit inopia, si frumenta quæ pro annona tribuuntur 3, ad usus alios deputata cognoscantur: cogentur enim de publico sibi emere, quæ aliis vendere potuissent. Dat. x. Kal. Aug. *Constantinop.* THEOD. A. VII. & PALLADIO CONSS. 416.

1 Canonem annonæ gratuitæ à Constantino Constantinopolitanis concessæ, ut C. diximus, Theodosius auxit, *ut hic, l. pen. C. Theod. de annonis civilib.* ut & Martianus *l. 2. C. tit. prox.* ut & Romæ Aurelianus *teste Vopisco*, quæ antea à Trajano & Severo constituta.

2 Abest à *C. Th.*

3 Vide *l. ult. C. tit. prox.*

Quantitas statuta ad emptionem frumenti non potest minui, nec ad alios usus converti. Bart.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Leontio P. U.

AUri [4] statuta quantitas [5] ad coëmptionem [6] frumentariam perpetuo sit dedicata [7]: nec liceat cuiquam post administrationem urbicariæ potestatis perceptam, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscumque alios usus convertere [8]: sed sub gestorum testificatione certum fiat, & quod mancipibus [9] mutui [10] nomine datum est, & [11] quod ab iisdem sit excepta omni concussione [12] solvendum. Eum autem, qui hanc formam usus fuerit inquinare [13], quantitatem, in qua suam calliditatem exercuerit [14], in duplum [15] redhibere jubemus: & quicquid ex prædicta ratione accreverit [16], ad [17] cumulum ejusdem auri quantitatis, & frumentarii tituli firmiter [18] redundare: legisque hujus tenorem æneis tabulis incidi. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* ARIOBINDO, & ASPARE CONSS. 434.

4 Ad frumenti publici coëmptionem auri statuta erat Constantinopoli quantitas, ei rei perpetuo ita dicta destinataque, ut nefas esset etiam urbis præfecto eam minuere vel in alios usus vertere.

5 *Id est*, 611. *auri libræ. ex C. Theod. eod. tit. l. 3.*

6 Frumenti coëmptio ουσιακή, vid. *Cujac. 1. obs. 39.*

7 *l. 2. §. quod de frumentario §. sin autem, ff. de adm. rerum.*

8 Frumentum publicum ita emebatur. Pecunia ex arca frumentaria promebatur, testato mancipibus, hoc est, pistoribus mutui nomine, hoc est, in antecessum dabatur. Inde frumento videlicet, sic coëmpto, pistores vel frumentum vel panes reddere cogebantur.

9 Id est, pistoribus, ut *l. 1. C. eod.*

10 Mutuum hic promutuum est, quod videlicet alicui in antecessum *en avance*, datur. dixi in *l. 15. §. 6. ff. locati.*

11 Sed &c.

12 Vid. *l. 2. C. de apparit. præf. urbi.*

13 *Inquietare*, in *C. Theod.*

14 Pœna hæc est P. urbi frumentariam pecuniam in alios usus vertentis, ut in duplum teneatur, & in id quod ex ea pecunia lucri fecit.

15 Vid. *l. 6. l. 13. ff. pecul.*

16 Excreverit.

17 Lucrum assumit naturam ipsius capitalis. *Corsetus singulari Lucrum.*

18 *Fomitem*, in *C. Theod.*

TIT. XXIV.

DE ANNONIS CIVILIBUS.

Annonæ civiles non dantur pro titulis in dignitatibus, sed pro meritis. Bart.

I. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Proculo P. U. [19]

ANNONAS publicas [20] non tam titulis dignitatum, quam singulorum virorum [21] meritis attributas divi Constantini liberalitate satis claruit. Ideoque nihil ex his scholarum nomine vindicetur: sed pro [22] uniuscujusque merito, quæ sunt concessa, serventur, ut quicunque perceptarum annonarum emolumenta, vel in heredes proprios jure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt: maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel alienationis arbitrio. Dat. VII. Kalend. Jul. *Constantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO CONSS. 392.

19 C. *Theod. eod. tit. l. 10.*

20 *Civicas*, in *C. Theod.*

21 *Viritim*, in *C. Theod. & quib. lib. manusc.* quod magis probat *Cujacius.*

22 *l. 2. in pr. C. eod. l. 2. C. de frumento Alexand.* vid. *Papon. 3. Notar. 8. c. 2. des lettres de sief. solde & assignat.*

II. Imppp. THEODOS. [23] ARCAD. & HONOR. AAA.

CEntum [24] vigintiquinque modios frumenti, præter solitum canonem, per singulos dies de præsenti sexta indictione ex die Kalend. Januarii [25] nomine [26] parapeteumatis [27] de horreis publicis hujus almæ urbis, insita nostræ pietatis liberalitate tribuimus, datis sacris apicibus ad [28] sublimissimam quoque per Orientem Præfecturam, quibus possit, & modum [29] nostræ donationis agnoscere, & incunctanter præbere, quæ jussimus: quam modiationem jugiter, & in perpetuum civibus nostris debere conferri, valitura in eum hac lege sancimus.

23 *Al.* MARTIANUS A. TATIANO P. P. ita legitur apud *Cujac.*

24 *l. 1. C. eodem.* Canon annonæ gratuitæ in hunc modum auctus à Martiano, hujus legis authore, ut diximus. De quantitate canonis à Constantino & Theodosio constituti, scripsi ad *l. 1. C. de frumento urbis Constantin.*

25 Injuriam.

26 Panibus publicis nomen imperiale, seu imperatoris imprimi consuetum ex hoc loco quidam notant.

27 Tesseræ nomine, quæ παρὰ Græce appellatur, & peteumia, *Cujac. hic.* Quidam legunt, *peritaumatis*, al. *perisseumatis*. vide *Alciat.*

28 *Sublimissima, & postea præfectura.*

29 Commodum.

TIT. XXV.

DE [30] MENDICANTIBUS VALIDIS [31].

Qui sine necessitate mendicant, possunt inspici: & qui eos inspexerit, & prodiderit, & esse probaverit, dominium eorum consequitur, si sunt servi: vel jus colonatus, si sint liberi, salva domini actione servi corrupti.

I. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEOD. AAA. ad Severum P. U. [32]

CUNCTIS [33], quos [34] in publicum quæstum incerta mendicitas vocaverit, inspectis, exploretur in singulis, & integritas corporum, & robur annorum: atque [35] inertibus, & absque ulla debilitate miserandis necessitas inferatur, ut eorum quidem, quos tenet conditio servilis, proditor studiosus & diligens dominium consequatur: eorum vero, quos natalium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis hujusmodi lenitudinem [36] prodiderit ac probaverit: salva dominis in eos actione, qui vel latebram forte fugitivis vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt. Dat. XII. Kal. Jul. *Patavi*, ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

30 Περὶ ῥωμαλίων ὀρθίων. *Ecl. lib. 54. tit. 7.* vid. *Novell. de prætore populi, 8. c. 4. & 5.* Petrum Gregorium *15. syntag. 25.* adde *l. 5. §. 7. ff. de liberis agnoscendis.* scripsi etiam ad *legem XII. tab.*

31 In *C. Theod.* legitur, *non invalidis.* rectius. *Cont.* Goth. De Ocii pœna & Mendicantibus, item de iis qui falsi stipem irrogant; vid. Heig. *part. 2. quæst. 27.* ANS. Adde Damhoud. *prax. criminal. cap. 112. num. 53. & 54.* S. L.

32 *C. Theod. 14. 18. 1.*

33 *Cunctis affatim*, in *C. Theod. & quib. lib.*

34 Mendicantes qui sani simul & annis vegeti sunt, cuivis licet perveſtigatores in publicum adducere, ac tales esse probare: ut si quis servus esse deprehensus fuerit, in suam eum potestatem redigat: sin liber, domino nihilominus adversus eum qui celavit, vel corrupit actionibus salvis. *Syn. ib.* fit & ejus rei mentio *Novella de Quæstore 80. c. 5.*

35 *Atque ea*, in *C. Theod.*

36 Legendum videtur, *lentitudinem.*

TIT. XXVI.

DE NAUTIS TIBERINIS.

Qui navem Tiberinam habet, onus publicum cogitur suscipere, nec ullo privilegio excusatur. Bart.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Symmachum P. U. [37]

QUI navem Tiberinam habere fuerit ostensus: onus [38] reipublicæ necessarium agnoscat. Quodcunque igitur navigium in alveo [39] Tiberis invenietur, competentibus & solitis obsequiis mancipetur: ita ut nullius [40] dignitas, aut privilegium ab hoc officio vindicetur. Dat. VIII. Id. Octob. *Altini*, divo JOVIANO & VARRONIANO CONSS. 364.

37 C. *Theod. 14. 21. 1.*

38 *l. 2. C. de navibus non excus.*

39 De alveo Tiberis. adde *Pragmat. Justin. c. 25.*

40 Al. *nulla.*

TIT. XXVII.

DE FRUMENTO ALEXANDRINO.

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P. [41]

IN æstimatione frumenti, quod ad civitatem Alexandriam [42] convehitur, quicquid de crithologia [43] & zygostasii munere, & pro nauclerorum [44] tuenda substantia eminentia tua disposuit, roboramus: atque, ut curialibus prædæ auferatur occasio, jubemus eos ad hujusmodi solicitudinem affectandam nunquam accedere, designata officia tuis provisionibus examinata, sollicitudinem prædictam implere. Dat. v. Kal. Febr. *Constantinop.* HONOR. IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

41 C. *Theod. 14. 26. 1.*

42 De Canone populi Romani & Constantinopolitani loquitur, advecto ex Alexandria, ut quod ex tota Ægypto Alexandriam conveheretur & ibidem æstimaretur, excuteretur, adnecteretur.

43 Al. *decreto elogii de, &c.* sed perperam: est autem *crithologia* munus ejus, qui in Alexandria frumento suscipiendo & excutiendo præpositus est: *zygostasium* vero ejus qui admetiendo; ut recte hic explicat *Cujac.* adde *l. 3. ff. ad l. Jul. de annona, l. 8. ff. ad municip.*

44 Naucleriorum.

45 *C. Theod. 14. 26. 2.*

46 *l. 2. C. de annonis civilib.*

47 Perissochoregia supererogatio. vid. *Alciat. hic, & Cujac.* Goth. Budæus quasi redundantem frumenti delargitionem interpretatur à choragio, id est, locus unde omnia promuntur ad ludos necessaria.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Isidoro P. P. [45]

DIurnos [46] centum & decem modios alimoniis Alexandrinæ civitatis addi decernimus: ut nemo privetur eo, quod nunc usque percepit: & *perissochoregiæ* [47] nomen [48] penitus amputetur, & tesseræ designentur, & nostræ pietatis nomine censeantur. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

Erat autem Perissochoregius proximus Regi. Idem in *l. si ut certo. §. interdum. ff. commodati.* ANS.

48 Cassato (hoc vocabulum feramus, qui Osca & Langobardica jam pridem vocabula hoc seculo Latinis permisceri sinimus) nomine, cassati effectum: cassatis statuto nominibus officialium, cassari protinus & incontinenti ipsos officiales, hinc notat *Corsetus singulari Officialis.*

TIT. XXVIII.

DE ALEXANDRIÆ [49] PRIMATIBUS [50].

I. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Isidoro P. P. [51]

CORPORATOS civitatis Alexandrinæ repurgandi fluminis onere liberamus: & pro tenore dispositionis tuæ quadringentos solidos ex dinummio vectigali memoratæ civitatis præcommodari decernimus, ita ut ex titulo navium [52] modis omnibus repensetur. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

49 Al. *Alexandrinis.* Alexandrina autem curia, de qua hic, à Severo instituta est. Spartianus, Alexandrinis jus Buleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante vivebant, uno judice (is est Juridicus Alexandriæ) contenti, quem Cæsar dedisset.

50 Qui *Archigerontes*. vid. *l. archigerontes, 5. C. de episc. aud.*

51 *C. Theod. 14. 27. 2.*

52 Al. *navigium.*

TIT. XXIX.

DE JURE REIPUBLICÆ.

Sententia lata contra civitatem indefensam est ipso jure nulla. Bartol.

I. Imp. ANTONINUS A. Dionysio.

SI quid adversus Rempublicam indefensam [53], in ea specie, in qua neque defensores creati fuerint, neque ut crearentur, placuit, statutum est: actionibus ejus nihil est præjudicatum.

Respublica non habet tacitam hypothecam, nisi ex ipso speciali privilegio vel ex pacto. Bart.

II. Idem A. Phorodio & aliis.

AN [54] Respublica, in cujus locum successistis [55], ideo quia [56] satisfeciste debito vos proponitis, jus pignoris in eo fundo habeat, apud suum judicem quæritur: si enim neque [57] beneficio sibi concesso id jus nacta est, neque specialiter in obligatione pignoris sibi prospexit: causa ejus non separatur à cæteris creditoribus, qui habent personalem actionem.

III. Imp. ALEXANDER A. Salvinino.

REmpublicam [58], [ut [59] pupillam [60]] extra ordinem juvari moris est.

Quod civitas facit secundum sua statuta, non revocatur per præsulem vel præsidem. Bart.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbano.

[SI] secundum legem civitatis Respublica, cujus meministi, ruina collapsis [61] ædificiis tuis distraxit aream [62]: nihil contra hujus legis tenorem Rector provinciæ fieri patietur.

53 Respublica in eo comparatur pupillo, vel adolescenti, *l. 3. C. eod.*

54 Tacitam hypothecam Respub. non habet nisi ex privilegio. *l. Antiochensium 37. ff. de reb. auct. jud. l. 10. ff. ad municipalem.* vid. *Cujac. 2. observ. 24. in fin.* An respublica loco privatorum habenda, vid. *Forner. 2. select. 12.*

55 Vos successistis.

56 Eo quod.

57 Hypothecam Respublica non habet nisi ex privilegio, *ut hic*, & *l. Antiochensium 37. ff. de reb. auct. jud. possid.* fiscus semper. *l. Aufertur 46. §. fiscus 3. ff. de jure fisci.* Deterior ea re conditio est Reip. quam fisci, dixi ad *l. 4. C. de fide & jure hastæ.*

58 Rempublicam & fiscum Accursius hic confudit male.

59 Restituitur Respubl. ut pupillus. *l. 4. C. quib. ex causis majores. l. 1. C. de officio ejus, qui vicem alicujus jud. obtinet*, vid. *Cujac. 4. obs. 8.* Argumentum ita ducitur à pupillo ad Rempublicam, vid. *Everardum Topicis loco 66. à pupillo ad Rempubl. & è contra.* vid. eundem *ibid. loco 77.*

60 Al. *deest*, al. *pupillum.*

61 Collapsa.

62 Areas domorum vacuas occupare fisco licet, quod & Vespasianus permisit *auctore Suet. in Vespasiano, c. 6. & Victore.* adde *l. 7. ff. de off. præsid.*

TIT. XXX.

DE ADMINISTRATIONE [63] RERUMPUBLICARUM.

I. Imp. PHILIPPUS A. Crescentiæ [64].

FUNDUM vectigalem [65], si suis quibusque temporibus debitæ quantitates inferantur, invito possessore auferri non posse manifestum est.

Si officialis est negligens in exigendo cautionem de legato, vel fideicommisso præstando, tenetur ad interesse. Bart.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Julio & Zenodoro.

CONtra [66] eos, qui Rempublicam administrantes, per officii necessitatem sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Reipublicæ interest satis non [esse] acceptum, dirigendam esse actionem perspicitis [67]. P. P. VII. Kal. Decemb. CC. CONSS.

63 Administratoribus.

64 Crescentio.

65 Vectigalem seu Emphyteuticarium fundum Respubl. auferre emphyteuticario non potest, nisi per triennium cessaverit in solvendo canone. *l. 2. C. eod. de jure emphyt.* An & censualem? Minime, *ut hic*, in Commentariis dicemus plenius de agris vectigalibus. *l. 1. ff. si ager vectig.*

66 Extat in *l. ult. C. ut in poss. legat.*

67 Prospicitis.

TIT. XXXI.

DE VENDENDIS [68] REBUS CIVITATIS.

Venditio pura & perfecta non debet à republ. revocari, licet per alium majus pretium offeratur. Bart.

I. Imp. ANTONINUS A. Herculiano.

[SI] sine ulla conditione prædia vendente Republica comparasti: perfecta venditione [69], nulla ratione vereris [70], ne adjectione [71] facta, auferri tibi dominium possit. Tempora [72] enim adjectionibus præstituta [73] ad causam fisci pertinent: nisi si qua civitas propriam legem habeat.

Locatio perfecta non revocatur, licet alius majorem pensionem offerat. Bart.

II. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA.

QUamvis incrementum conductioni factæ publici prædii videatur offerri, non tamen additamenti specie oportet fidem locationis [74] infringi: præsertim, cum tantum jam temporis ex contractu decessisse proponas [75].

68 Vid. *Cujac. 2. obs. 24.*

69 Perfectam venditionem.

70 *l. 5. C. de fide & jure hastæ, l. 21. in fin. ff. ad munic.*

71 Adjectio, est licitatio, sive promissio offerentis majus pretium. sic & *l. 2. in fin. C. de locatione prædiorum civilium, l. pen. C. de omni agro deserto; & C. tit. de fide & jure hastæ fiscalis, & de adjectionibus.* Galli *Encheres.* Addictio vero, collocatio est penes eos, qui pluris licitati sunt res subjectas voci præconis. *d' adjudication.* Adjectio ὑπεραιωνίσεως: addictio προσκλήσεως. adde quæ scripsi ad rubricam *tit. ff. de in diem addictione.*

72 Adde *l. 4. C. de fide & jure hastæ fiscalis*, & quæ ibid. scripsi. adde *Fornerium 2. select. 21.*

73 Al. *præstita.*

74 Adjectio in locationibus à republica semel factis non admittitur.

75 Proponat.

Source : BIU Cujas

1 *l.11.ff.de operib. publicis.*
2 Collata.
3 Al. *inordinatione*, sed male.
4 Venditionis.
5 Adde *l.2. vers. Ita enim ff. de prædiis decur.*
6 In venditione rerum universitatis, duæ quam minimum partes consilii præsides & authores esse debent: convocatum consilium esse debet, & decretum judicis interponi. *Rolandus à Valle 1. cons.99.n.6.17.22.*
7 Putent.
8 Emptio.

Immobilia civitatis, & mobilia, quæ servando servari non possunt, pro utilitate civitatis permittuntur alienari auctoritate principis in utraque Roma: in aliis urbibus auctoritate præsidis, & consensu cujuslibet possessoris. Bart.

III. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

SI quæ hæreditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulo domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia vel mancipia ad jus inclytæ urbis, vel alterius cujuslibet civitatis pervenerint: super his licebit civitatibus venditionis pro suo commodo inire contractum [1]: ut summa pretii exinde collecta [2], ad renovanda sive restauranda publica mœnia dispensata proficiat.

†. Indefessa vero cura prospicientes, ne quis adversus civitatum commoda quicquam moliri possit incommodi, sed sine ulla fraude seu nundinatione [3], vel colludio seu conniventia hujusmodi venditiones [4] procedant: hoc [etiam] in posterum observandum esse censemus, ut si quidem ad hanc inclytam urbem domum, vel civiles annonas, aut alia quælibet ædificia, vel mancipia pertinentia contigerit venundari: non aliter nisi Imperiali auctoritate vendantur, in provinciis [5] vero, præsentibus omnibus seu plurima [6] parte, tam curialium quam honoratorum, & possessorum civitatis, ad quam res prædictæ pertinent, propositis sacrosanctis scripturis, sigillatim unumquemque eorum, qui convenerint, jubemus sententiam, quam putet [7] utilem patriæ suæ designare: ut ita demum decreti recitatione in provinciali judicio interveniente, emptor [8] competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus, sive jam completi fuerint, sive postea ineundi fuerint, stabiles esse censemus.

TIT. XXXII.

DE DEBITORIBUS CIVITATUM.

Debitores civitatum non possunt in eis habere honorem, nisi primo debitum solvant. Bart.

I. Imp. Antoninus A. Diodoro.

NON prius debitorem [9] Reipublicæ honorem in Republica subire, quam id, quod debere constiterit, conventus exsolverit: tam meis quam divorum Principum constitutionibus declaratur.

II. Imp. Constantinus A. Verino [10] S.

APud eos, quos superstites integris facultatibus esse perviderit [11]: vel quorum heredes incolumia retinent [12] patrimonia, sortes Reipublicæ [13] perseverare debebunt: ita tamen, ut annuas usuras suis quibusque temporibus exolvant: cum simul & Reipublicæ utile sit retinere idoneos debitores: & ipsis sit commodum, cumulum debiti minime nutriri. Et quia nefas est, obnoxiis corporibus [14] alienatis [15], circumscribi civitates: placuit, si quis debitor Reipublicæ civitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cum pecuniam Reipublicæ sumeret, donaverit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit: qualitate rei alienatæ perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit, cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo [16], qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque usuris postulari. Itaque quoties minus idoneum deprehenditur ejus patrimonium, cujus nomen civitati alicui [17] invenitur obnoxium, Judex omni diligentia & sollicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet conditione transierint debitoris facultates: ut singuli æqua æstimatione habita, pro rata rerum, quas possident, conveniantur: personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis solventibus liberatur. †. Ab eo autem, à quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiam reliquam portionem, quæ apud eum resederit, transferri ad idoneum oportebit.

†. Quod si quispiam debitor Reipublicæ civitatis, fisco nostro locum fecerit [18]: emptores, qui à fisco nostro comparaverint, manifestum est, secundum jus vetus, & rescripta divorum [Principum [19]] constitutionesque nostras nullam debere molestiam sustinere. †. Quod si quis debitor non comparuerit [20], vel certe omnia sua ita consumpserit, ut nemo aliquam rem ex ejus bonis possideat, id debitum convenit ad dispendium Reipublicæ pertinere: ideoque cura patris civitatis [21] apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecunia collocanda est. P. P. III. Kal. Febr. Volusiano & Anniano Conss. 314.

9 Reipublicæ debitor non prius honorem subire potest, quam id quod debeat, exsolverit, *ut hic, l.6. §. debitores. l. ff. de munerib. & honorib.*
10 *Ex Cod. Theod. 7. 12. tit. 11. l. 1.* ubi legitur, *Locrio Verino suo S.*
11 Al. *provideris.*
12 *Retinere*, in *C. Theod.*
13 *Kalendarii*, in *C. Theod.*
14 Μετωνυμία. Corpora hic accipit pro patrimonio corporali, id est, ejus, cujus nomen obnoxium est civitati.
15 Al. additur *forte*, al. *forte*: sed abest à *C. Theod.*
16 Facit cap. constitutus, verb. juxta ratam, *extr. de relig. dom.* Guid. Pap. *decis. 432. n. 4.* Adde Joann. à Sand. *decis. Frisic. lib. 3. tit. 12. defin. 1.* Ans.
17 *Kalendario, civitatis alicujus*, in *C. Theod.*
18 Fisco locum facere bona dicuntur, quæ publicata sunt, ut *l. 5. ff. de jure fisci, l. 3. C. Th. de bonis proscript.*
19 Abest à *C. Th. & quib. lib.*
20 Al. *comparaverit.*
21 *Curatoris Kalendarii*, in *C. Theod.* sed eundem dici existimandum est qui Pater civitatis, nempe curator reipublicæ & discussor publicæ pecuniæ, de cujus officio Ulpianus librum singularem edidit. vid. *l. 33. ff. de usuris.* vid. *Cujac. ad l. 3. ff. de iis qui spon. nun. suscip.*

TIT. XXXIII.

DE [22] PERICULO NOMINATORUM.

Electores officialium publicorum non tenentur pro electis, licet fidejussores non receperint, si tempore depositæ administrationis solvendo fuerint. Bart.

I. Imp. Gordianus A. [23] Serino.

HI [24], qui à te collegaque tuo magistratus creati sunt: etiamsi maxime fidejussores non exegistis, tamen si per id tempus [25], quo magistratus honor deponebatur [26], solvendo fuerunt, periculo vos creationis non fecerunt obnoxios, ex eo quod casu aliquo patrimonium eorum mutilatum sit: cum cessationi suæ id debeant imputare, damnaque Reipublicæ, si qua ob culpam eorum passa est, sarcire: qui cum nomine publico eos convenire potuissent, id facere supersederunt.

Nominator tenetur pro nominato officiali in quantum ipse convenitur ex persona sua.

II. Imp. [27] Philippus A. & Philippus C.

SI successoris tui successor non idoneum loco sui magistratum denominaverit, administrationis ejus periculum ad tuam personam spectare nequaquam potest. Etenim nominati [28] successoris duntaxat quisque periculum suscipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem manus jure porrigi possunt.

TIT. XXXIV.

DE PERICULO EORUM, QUI PRO MAGISTRATIBUS INTERVENERUNT.

Fidejussores tenentur reipublicæ ad interesse, non ad pœnam, in quam magistratus delinquendo incurrunt. Bart.

I. Imp. Antoninus A. Augustali.

FIDEIUSSORES [29] magistratuum in his, quæ ad Reipublicæ administrationem pertinent, teneri non in his, quæ ob culpam, vel delictum eis pœnæ nomine irrogentur, tam mihi quam divo Severo patri [meo] placuit.

22 *Ecl. l. 54. tit. 1.*
23 Al. *Gratianus.*
24 Magistratus tunc pro collega tenetur, quum & ipse magistratus & nominatores (ὀνομαστὴ) solvendo non sunt: nec tempore depositi magistratus solvendo erant. Nam cæteroqui administrationis suæ nomine quisque tenetur. *Synops. Basil. 54. tit. 1. cap. 6.* adde quæ scripsi ad *l. un. ff. de potiorib. ad munera nominandis.*
25 Temporis.
26 *l. 15. §. in eum, ff. ad municip.*
27 In veteri scriptura: *Idem A. Rufino.*
28 *Nominatim successoribus.* al. *nominatis successoribus.*
29 Adde *l. fidejussores. 68. ff. de fidejussorib.*

TIT. XXXV.

QUO QUISQUE ORDINE [30] CONVENIATUR.

I. Imp. Antoninus A. Luciano.

ET si duobus simul cura pecuniæ civitatis, non tamen separatis portionibus, mandetur: singuli non pro virili portione, sed [31] in solidum Reipublicæ obligantur: cum autem de indemnitate civitatis ejus quæritur, prius [32] ejus bona, qui administravit, ac mox si satisfieri non poterit, collegæ conveniuntur: Vos tamen, qui heredes unius ex curatoribus extitistis, damno, si quod post [33] mortem ejus dolo, vel culpa collegarum accessit, onerari, non est rationis.

Duobus si committitur pro indiviso administratio, quilibet ante nominatorum primum convenitur: secus si separatis portionibus.

II. Imp. Gordianus A. [34] Valerio.

QUoties duobus non separatim, sed pro [35] indiviso munus injungitur, & ita ut unusquisque eorum periculo soliditatis [36] videatur obstrictus [37]: manus ad nominatorem [38], priusquam utrique, qui [id munus] administraverunt, solenniter fuerint excussi, nulla ratione porrigi possunt. †. Si vero separatis portionibus ad munus nominati sunt: prius [39] pro portione conveniantur qui id munus administraverint [40]: item fidejussores eorum. Si nec ab his quidem indemnitas fuerit servata, tunc demum creatorem [41]: ac si nec is quidem sufficiat, novissime participem muneris conveniri debere Præses non ignorat.

III. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus, AAA. Theodosio [42].

SI ita Duumviri creati estis, [hoc expresso [43],] *ut mutuo periculo teneamini*, in dubium non venit vicariis [44] damnis vos esse obstrictos: cum [45] in magistratibus prius nominatores [46] conveniendos esse (hoc quod in persona nostra [47] custodiri consideraſtis) constitutum est.

Si administratione divisa unus collegarum pecuniam collocaverit, quam resp. consequi non potest, eo mortuo heres ejus conveniendus est primo, secundo possessor, tertio nominator, quarto collega. Bart.

IV. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Dioni.

CUm te & collegam tuum magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse debitum à quibusdam Reipublicæ restitui: cum paratus sis pro te id, quod solus gessisti, Reipubl. satisfacere, consequens est rempublicam, si separati actus vestri contractus fuerint [48], successores collegæ tui, vel rerum ejus [49] possessores prius ob personam ejus congredi [50]: & si solida indemnitas Reipublicæ servata non fuerit, nominatores ejus [51] interpellare: ac postremo loco, si quid ex nomine collegæ tui defuerit, ob [52] culpæ nexum te interpellare: priores enim nominatores, veluti fidejussores placuit obstringi.

30 Ordo in conveniendis Reipublicæ debitoribus quis servetur.
31 *l. 11. in princ. ff. ad municip.*
32 *l. 2. §. eod.* vid. *l. 3. in pr. ff. de administr. rerum.*
33 *l. 1. in princ. ff. de operib. publ.*
34 Al. *Gratianus.*
35 Indivisim, seu pro indiviso quæcunque injunguntur, ea periculo soliditatis gerentes obligant, secus si separatis portionibus injuncta.
36 Al. *soliditati.*
37 Constrictus.
38 *l. 3. l. ult. in fin. §. eod. l. 11. in fin. ff. ad mun.*
39 *l. 1. §. eod.*
40 *l. 13. ff. ad munic.*
41 Creator hic est nominator: qui quem ad munera civilia nominavit. *l. 59. in fin. §. de decurionib.* dixi ad *l. 2. §. 7. ff. de administr. rer. ad civit.*
42 Al. *Idem A.*
43 Deest in plerisque manusc. & delendum existimat *Cujacius.*
44 Vid. *l. 1. §. eod. l. 11. in pr. ff. ad municip.*
45 *Cum* pro *quamvis* accipit *Cujac.*
46 Vid. *l. 2. §. eod.*
47 Vestra.
48 Vid. *l. ult. §. 1. ff. de admin. rer.*
49 Ei.
50 Progredi.
51 Vid. *l. 2. in pr. §. eod.*
52 *l. Imperator 11. ff. ad municip.*

TIT. XXXVI.

NE QUIS LIBER [53] INVITUS [54] ACTUM [55] REIPUBLICÆ GERERE COGATUR.

I. Imp. Alexander A. Urbico.

SI, ut proponis, decreto [56] ordinis ad libertatem ductus [57] es, non [58] debere te invitum actum Reipublicæ administrare, Curator Reipublicæ non ignorat: præsertim cum servi hujusmodi officia administrare debeant.

II. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Tiberio [59].

SI cum ingenuus esses, ad actum gerendum à Republica [60] compelleris, auxilium Præsidis, & juris præsidia, prout usus exigebat, implorare potuisti.

53 Liberis actoribus non utebantur. Ideoque plerique ad actum gerendum se venire patiuntur. *l. 6. §. irritum. 5. ff. de injusto.*
54 Invitus iliber actum civitatis gerere non cogitur.
55 Actus Reipublicæ, munus est, pecuniæ dandæ, fœnerandæ, stipulationis contrahendæ, rationum domini tractandarum. Cujusmodi actores servi erant sub dispositione curatoris Reipub. vel Kalendarii, vel patris civitatis. *l. 1. §. de solut. & liberat.*
56 Vid. *l. 2. §. eod.*
57 Productus.
58 Vid. *l. 1. §. de serv. Reip. manumittendo.*
59 *Al.* Impp. Diocletianus & Maxim. AA. Diodoro.
60 Reipublicæ.

TIT. XXXVII.

SUMPTUS INJUNCTI [61] MUNERIS AD OMNES COLLEGAS PERTINERE.

I. Imp. Maximian. A.

CUm ad munus [62] exhibendarum angariarum cum aliis creatus, à consortibus muneris solicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sumptuum detrimenta, si [63] qua acciderint, collatione eorum quos munus oportuerat participare, provisione [64] Præsidis dividentur: Quod si etiam à te obsequium derelictum esse cognoverit: quid censuræ [65] publicæ congruit, non ignorat.

61 Al. *invecti.*
62 Angariarum exhibendarum munus est quo quis cogitur angarias cogere: qui id sustinet, curator ad cogendas angarias dicitur. *l. 1. §. quemadmodum civilia munera indicuntur.*
63 Sunt enim plerumque sine sumptu. *l. 4. §. quemadm. civilia munera indic.*
64 Promissione. al. *permissione.*
65 Censura, disciplina, judicatio publica, *l. 3. §. de condict. ob turpem causam, l. 4. §. quemadmodum civilia munera indicuntur.*

TIT. XXXVIII.

DE HIS, QUI EX OFFICIO, QUOD ADMINISTRARUNT, CONVENIUNTUR.

Si pecunia mutuatur per administratorem reipubl. ad ipsum damnum sortis pertinet, non usurarum. Bart.

I. Imp. M. Antoninus A. Octavio.

FOENORIS Reipublicæ, quod non tua culpa perditum esse apparuerit: sufficit sortis damnum, non [66] etiam usurarum ejus [67] sustinere [68].

66 Vid. *l. 24. in fin. ff. ad municip. l. 2. in fin. ff. de admin. rer. ad civit.*
67 *Te*, al. deest utrumque.
68 Tenere.

TIT. XXXIX.

DE SOLUTIONIBUS ET LIBERATIONIBUS [69] DEBITORUM CIVITATIS.

I. Imp. Alexander A. Quatuorviris [70], & Decurionibus Fabretanorum.

CAUTIONES servorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus præstant, si Curatorum [71] adsignantium, hic adnotat Cujacius recte. vid. quæ scripsi ad *l. 2. §. si servus aut libertus ad decur. adspir.*

69 Hic tit. generaliter conceptus de omni genere solutionum & liberationum accipiendus est.
70 Quatuor viri, sunt magistratus cujusdam civitatis & reipublicæ, ut
71 Curator hic, Reipublicæ curator, qui & pater civitatis, ὁ ἀναλισκόντων τὰς δισπότας τῶν καθεστώτων ὄκων ἀναγκαίων αὐτός. Græci hic: ὁ καθαρὸν τὴν πόλιν ἀσχολούμενος. *Ulpianus in Demosthenem.* de quo vide *l. 1. §. de aleatoribus, l. 1. §. de ratioc. publ. operum. l. ult. §. de infantibus expositis, l. 3. in fin. de his qui sponte publica munera subeunt. l. 1. §. quib. muneribus excus. l. 2. in fin. §. de debit. civit. Græci ad l. curatores. ff. de damno. Novell. 17. c. 4. §. 1. 85. c. 2. 128. cap. 16. vers. Si quis. 160. in pr. l. hac valitura. 19. §. de Judæis.*

Source : BIU Cujas

tium, vel eorum quibus exigendi jus est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is qui excoluisse dicitur, solam scripturam actoris suscipientis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit admitti, si quod exsolutum est, rationi Reipublicæ profecisse doceatur. Sane curator vester, si fraude servi constiterit effectum ut interciperentur à curatore illatæ à debitoribus quantitates, de peculio ejus quod eo modo deest, restituet.

Tit. XL.

DE[1] SPECTACULIS[2], ET SCÆNICIS[3], ET LENONIBUS[4].

1. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Hesperium Proconsulem Africæ 5.

Non invidemus, sed potius cohortamur, amplectenda felicis populi studia, gymnici ut agonis spectacula reformentur. Verumtamen cum primates viri, populi studiis ac voluptatibus 6 grati esse cupiant, promptius permittimus, ut integra voluntas 7 sit, quæ volentium celebratur impensis. Datum VI. Id. Mart. *Trever.* Valente V. & Valentiniano AA. Conss. 376.

Deservientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio. Bart.

II. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theodos. AAA. ad Valerianum. P. U. 8

Eos 9 qui 10 agitandi munus exercent, illustris auctoritas tua nullis, præter Circense 11 certamen, adfici noverit oportere 12 suppliciis. Datum VIII. Id. Maji, Eucherio, & Syagrio Conss. 381.

III. Iidem AAA. ad Valerianum 13 P. U.

Quisquis equos 14, quos vel serenitas nostra 15, vel ordinarii Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumque privatum obduxerit 16, unius libræ auri condemnatione multetur. Dat. VIII. Kalend. Maji, *Trev.* Eucherio, & Syagrio Conss. 381.

In loco in quo principis imagines consecrantur, non debent fieri spectacula, nec histriones, vel viles pictura introduci. Bart.

IV. Imppp. Theodosius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P. P. 17.

Si qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis in quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pantomimum 18 veste 19 humili, & rugosis 20 finibus agitatorem, aut vilem ferat histrionem, illico revellatur: neque unquam 21 posthac liceat 22 in loco honesto inhonestas 23 adnotare personas: In aditu vero circi, vel in theatri prosceniis 24, ut collocentur, non vetamus. Dat. III. Kalend. Jul. *Heracleæ*, Arcad. A. III. & Honor. A. II. Conss. 396.

V. Impp. Honor. & Theodos. AA. Anthemio P. P. 25

Nemo 26 judicum ex quacunque civitate in aliud oppidum vel ex provinciæ solo equos curules, aurigas, bestias, histriones, cives tentet traducere: ne dum popularibus plausibus intemperanter 27 serviunt, & publicarum rerum statum fatigent, & festivitatem impediant in cunctis oppidis celebrandam, ita ut si quis hanc violaverit jussionem, pœna teneatur ea quæ legum violatores persequitur. Dat. VIII. Id. August. *Constantinop.* Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Conss. 409.

Patres vel domini si filiabus aut ancillis peccandi præbent necessitatem, earum perdunt potestatem. Bart.

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P. 28

Lenones 29 patres & dominos, qui suis filiabus, vel ancillis peccandi necessitatem imponunt; nec jure frui dominii, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis jure frui valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis filiabusque 30, si velint, conductisve pro paupertate personis, quas sors damnavit humilior, Episcoporum liceat, judicum etiam Defensorumque implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolvi 31: ita ut si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem invitis, amittant non solum eam quam habuerint potestatem, sed proscripti, pœnæ 32 mancipentur exilii, metallis addicendi publicis: quæ minor pœna est, quam si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sortes ferre, quas nolit. Dat. XI. Kalend. Maji, Felice, & Tauro Conss. 428.

VII.

Μηδεὶς πορνοβοσκείτω βλοιπὸν, μηδὲ πόρῳ σύστεμα θεν πρὸς λαγνίδιόν εἰσαγέτω μήτε ἓν δούλῳ ἢ ἐλευθέρᾳ ἀφειδάτω τίς. ἐπὶ δυπλῆς μὲ ὁ τὸν ποιῶν ἀπὸς τῷ πιμωρηθῆναι καὶ μεζαλίζεται ἢ ὑποφόρια ἐξοελίζεται. σφαῖραν ὃ ἔχων ἢ ἐπιτηδεύμα σεμνὸν ἀπλάτω καὶ αὐτὼ σὼ τῇ ὑσίᾳ. ὡσπώτως καὶ οἱ θυμελικοὶ τῶν ἀπεχέσθωσαν. εἰ δ' δέλοι εἶν τὸ ἀφοσταθὲν πιμὸ παντὸς σὐδικείσθω ἀφῆκα, εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνὴ εἴτε κληρικὸς ἢ μοναχὸς τῶν σὐδικεῖ. ταῦτα δ' φυλατέτω ἅν οἱ ἄρχοντες οἱ μείζονες καὶ οἱ ἵππους καὶ αἱ πέξεις αὐτῶν ποιεῖν ὑφορώμενοι καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἶκος λίρων.

NE quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam ingenuamve prostituat: alioquin humilior, qui id fecerit, coërcitus metalli, & exilii pœna damnabitur: honestior bona, & militiam, ac dignitatem amittat. His quoque abstineant thymelici. Quod si ancilla prostituta sit, ut gratuito vindicetur ab omnibus viris, aut fœminis, clericis, aut monachis. Et uti hæc observent magistratus, tam majores, quam minores, & officia eorum, corporis, & xx. librarum imminente pœna.

1 Περὶ θεάτρων καὶ θυμελικῶν. *Syn. Basil. 54. tit. 5. cap. 4.* Quod ad theatra attinet, Spectaculorum loca apud veteres varia, theatra, amphitheatra Circi. Theatrum erat veluti pars circuli dimidia, & eo amplius diametri quarta pars (nec enim Semicyclia fuisse theatra, & forma ipsa minus arridens, & ovata forma amphitheatrorum quæ hodie extant, Romæ, Otriculi, Veronæ, Nemausi, Arelatis indicio sunt) nam ex duobus theatris junctis, amphitheatrum est ad ludos gladiatorios & ferarum venationes. Circi, ad ludos curules, cursus & naumachias. adde *Vitruvium 5. & 3. Plin. 36. c. 15. Cassiodor. 3. & 5. Variar.* adde Tertullianum libro de spectaculis, ubi de ludis, titulis, apparatibus, loco, Circo, theatro, scænis, agonibus & muneribus.

2 *l. 15. C. Theod. 5.*

3 *l. 15. C. Theod. 7.*

4 *l. 15. C. Theod. 8.*

5 *Ex Cod. Theod. l. 15. tit. 7. l. 3. al. Constantinus A.*

6 Voluntatibus.

7 *Voluptas*, in *Cod. Theod.*

8 *C. Theod. 15. 7. 7.*

9 Agitandi munus Constantinopoli qui exercent (ἡνίοχοι πάλους Græcis) à præfecto urbi non verberantur: nisi in ipso circensi certamine peccaverint. *Syn. Basil. 54. tit. 5.*

10 Al. *legitur post l. quisquis.*

11 *l. 1. §. 2. ff. de muneribus.*

12 Pertinere.

13 *C. Th. 15. 6. 7.*

14 Adde *l. 2. C. Theod. 15. de equis curulibus.*

15 Al. *vestra.*

16 Adduxerit.

17 *C. Theod. 15. 7. 12.*

18 De Pantomimo adde *l. 43. in fin. ff. de act. empt.* de Archimimo, *l. 25. §. 1. ff. de operis libertorum.*

19 Pantomimi vestis humilis fuit. Cæterum ex hoc loco potest colligi, in picturis decorum à pictoribus servandum esse. Licinius Mathematicus, Alabandeos civiles quidem esse dicebat: sed propter hoc vitium nimus prudentes, quod in gymnasio eorum omnes imagines essent causas agentes in foro, discos tenentes aut pila ludentes.

20 Rugosos sinus agitatoris vocat, quod nudi ea parte corporis & soli expositi adustas rugas contraherent, ad quem modum senex Hieronymus hratam rugis frontem esse sibi scribit.

21 *Nec jam*, in *quibusd. lib.* 22 Meretrix publica cogi potest à vicinis conductis ex ædibus, imo propriis alium in locum migrare. *Pap. 22. arrestor. 9. arrest. l. 4. & 18.* Sane meretrices in loca muris urbium proxima quasi relegatas & submotas à lictoribus in publico notat Lipsius 23. *elector.*

23 Inhonestas personas non esse pro infamibus accipiendas existimant, sed pro abjectis & vilibus quæ inter honestas numerari non debent. ne pugnet *l. 4. ff. de his qui not. infam.* cum hac lege. vid. *Petrum Fabr. 1. semestr. 20. in fin.* & Tertull. alioqui libro de spectaculis, scribit artem non artificem notari. 24 Proscænium, locus ante scænam. 25 *C. Theod. 15. 5. 3. de spectaculis.*

26 Nemo judicum ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam traducat equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquanque civitatem suam habere πάρεδρον, id est, festivitatem oportet: alioquin sacrilegii damnabitur. *Synopf. Basil. 54. tit. 5. cap. 5. lib. tit. 37. c. 5.*

27 *Intemerate*, in *C. Theod.* 28 *C. Theod. 15. 8. 2.* Jam semel adposita fuit hæc lex in *l. 12. ff. de episc. aud.* 29 *d. l. 12.* adde *l. 24. in fin. ff. de pign. act. l. ult. ff. si quis à parente manumiss.*

30 Vid. *l. 7. §. 3. ff. de injuriis.* 31 Hic casus excipiendus est ex *l. 4. ff. de emancip.*

32 *Pœna*, in *C. Theod.*

Tit. XLI.

DE[33] EXPENSIS LUDORUM PUBLICORUM[34].

Pecunia deputata ad spectacula, in refectionem murorum potest converti, & ipsis refectis causa pristina firma permanet. Bart.

1. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Marcellio.

Cum[35] Præsidem provinciæ impensas[36], quæ in certaminis[37] editione erogabantur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: & quod salubriter derivatum est, non revocabitur: & solenne[38] certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam, juxta veteris consuetudinis legem celebrabitur: Ita enim & tutelæ civitatis instructæ murorum præsidio providebitur: & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabitur.

33 *leg. 15. Cod. Theod. 9.*

34 Theodorus Balsamon numerat hunc *tit. 41. hujus lib. & 1. cap. hujus tit. tale recitat argumentum ex lib. Basilic. de reliquo certamina libere peraguntur. Nemo invitus certamina edito, voluntarios enim sumptus facere volo.* Cont.

35 Si præses ea quæ spectacula dedicata fuerant in refectionem murorum impenderit, laudandus erit: ut qui præstiterit quo spectacula secure deinceps exhibeantur. *Synopf. Basil. 54. tit. 12. ex tit. 38. c. 8.* 36 Ludorum impensæ, Lucar. dixi ad Festum.

37 Vid. Lipsium 1. *Saturn. 12.* 38 Solennis.

Tit. XLII.

DE[39] AQUÆDUCTU[40].

1. Imp. Constantinus A. ad Maximilian. Consularem 41.

Aquarum possessores, per quorum fines formarum[42] meatus transeunt, ab extraordinariis oneribus volumus esse immunes: ut eorum opera aquarum ductus sordibus oppleti, mundentur: nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus attinendis: ne circa res alias occupati, repurgium formarum facere non curent 43. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur: nam fiscus prædium ejus obtinebit, cujus negligentia 44 perniciem formæ congesserit.

†. Præterea scire 45 eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat 46, ut dextra, lævaque ex ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant: Observante officio 47 Judicis, ut si quo tempore pullulaverint, excidantur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant. Dat. XV. Kal. Jun. Gallicano, & Symmacho Conss. 330.

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Pancratio P. U. 48

Si quis de cætero vetiti furoris 49 audacia florentissimæ urbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex 50 aquæductu publico derivando 51: sciat eundem fundum fiscalis tituli 52 præscriptione signatum, privatis rebus nostris aggregandum. Dat. VIII. * *Constantinop.* Timasio & Promoto Conss. 389.

Avertens aquam de publico aquæductu, debet ipsam ducere per castellum, vel alium parvum foramen ne matrices fistulæ corrumpantur. Bart.

III. Iidem AAA. Albino P. U. Romæ 53.

Eos qui aquæ copiam, vel olim, vel nunc per nostra indulta emeruerunt, usum 54 aut ex castellis 55, aut 56 ex ipsis formis 57 jubemus elicere 58, neque earum fistularum, quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, [vel ab ipso aquæductu trahere 59.] Quod si quis aliter fecerit: non solum id quod prius jure beneficii fuerat consecutus, amittet: verum pro conditione quoque personæ severissima pœna plectetur. Dat. V. Kal. Septemb. *Romæ*, Timasio, & Promoto Conss. 389. & P. P. IV. Kal. Jun. *Constantinop.* Olyerio, & Probino Conss. 395.

IV. Impp. Arcad. & Honor. AA. Asterio Comiti Orientis 60.

Usum aquæ veterem 61, longoque dominio constitutum, singulis civibus manere censemus, nec ulla novatione turbari: ita tamen, ut quantitatem 62 singuli, quam veteri licentia percipiunt, more usque in præsentem diem perdurante percipiant: mansura pœna in eo, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtivis aquarum meatibus abutitur. Dat. Kal. Novemb. Cæsario, & Attico Conss. 397.

Qui beneficium ducendi aquam ex publico aquæductu impetravit, debet illud intimare Præfecto, & non alii. Bart.

V. Impp. Theodos. & Valent. AA. Cyro P. P.

Si quis per divinam liberalitatem meruerit jus aquæ, non viris clarissimis Rectoribus provinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi 63 cœlestes apices intimare debebit: condemnatione 64 contra illum qui preces moderatoribus insinuare conatur, quinquaginta librarum auri, & contra universos administratores qui rescriptum per surreptionem elicitum suscipere moliuntur, proponenda: apparitoribus nihilominus eorumdem virorum clarissimorum provinciæ moderatorum animadversionibus pro vigore tui culminis subjugandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in nymphæis 65 pro abundantia civium conveniat deputari: quid his personis quibus nostra serenitas indulsit, ex aqua superflua debeat impartiri.

Servitus aquæ ducendæ ad aliqua loca privata ex aquæductu palatii Hadriani, etiam per rescriptum est prohibita. Bart.

VI. Iidem AA. Cyro P. P.

Omnis servitus aquarum aquæductus Hadriani sive domorum, sive possessionum, sive suburbanorum, sive balneorum, vel per divinos affatus 66 intimatos in quolibet judicio, vel per usurpationem impertitos, penitus exprobetur: malumus etenim prædictum aquæductum nostri palatii, publicarum thermarum ac nymphæorum commoditatibus inservire, & decernimus hanc dispositionem modis omnibus in posterum servari: nemini licentia tribuenda, ab eodem aquæductu precibus oblatis usum aquæ

39 *Ecl. lib. 58. tit. 19.*

40 *De aquæductibus.* Hal. de Aquilege aquarum inventore, ejus salario, & mechanico ei adjuncto, vid. *Cassiod. 3. Variar. ult.*

41 Sic in meo manuscr. *Cont. C. Theod. 15. 2. 1.*

42 *Formarum*, mallet hic *Alciat.* Sed recte legitur *formarum, id est*, aquæductuum. ut notavi ad *Novell. de mand. princ.* Cont. ut *l. 3. l. 6. §. eod.* dixi ad *l. 27. §. 3. ff. de usufr.*

43 *Non occurrant*, in *C. Theod.*

44 Negligentiæ.

45 Circa fontes publicos arbores plantare nemo potest, nisi intermisso legitimo spatio, *ut hic, & l. 6. §. eod.* alioquin publicatur suburbanum, in quo secundum aquæductum arbores plantatæ, ut prædium, balneum, aquæ molam. 46 *l. 6. §. super hir, l. 10. §. hoc etiam. §. eod.*

47 *Tuo officio*, in *C. Theod.*

48 *C. Th. 14. eod.*

49 Vid. quæ not. ad *l. 7. §. unde vi.*

50 *l. 10. in princ. §. eod.*

51 Dirigendo.

52 De castellis dixi ad *l. 1. §. 38. ff. de aqua quotidiana.*

53 *C. Th. eod. t. l. 5.*

54 *Usu*, al. *ejus usum*, ut in *C. Theod.*

55 Tituli prædiis in fiscum redigendis aut redactis à judicibus imponi jus fuit, non à privatis aut aliis. dixi ad *l. 3. §. de bonis vacantibus.* Theodoricus rex apud Cassiodorum: *Casas ejus appositis titulis, fisci nostri juribus vindicabis. Et alio loco, Fixis titulis publico debes applicare. Quinetiam ecclesiæ titulorum impositio interdicitur synodo à Gregorio Mauricii Augusti tempore habita.* Cæterum hæc titulorum impositio testato fiebat, publicis personis præsentibus, servato juris ordine. Athalaricus apud Cassiodorum: *Si quis legum ordine prætermisso, publicos titulos præsumpserit affigere.* & Gregorius ad Constantiam Augustam 4. *epistolarum*, queritur *de Stephano quodam chartulario quod nomine fisci loca singulorum invaderet & titulos imponeret indicta causa.* His adde quæ scripsi ad tit. *de his qui potentiorum nomine titulos prædiis suis affigunt, &c.* & Cujacium in l. 3. §. *de bonis vacantibus.* 56 Autem.

57 Ut *l. 1. §. eodem.* 58 Al. *eligere.* 59 Inclusa à compositoribus addita sunt.

60 *Cod. Theod. eod. tit. 7.* 61 Veteri. 62 *Quantitate*, *Cod. Theod.* 63 Sedis.

64 *leg. 11. §. eod.* 65 Nymphæa Græci vocant hydria, *ut hic*, Cujac. notat ex Socrate 4. *c. 8.* separantur hic à balneis calidis. Alciatus putat balneum in quo mulieres lavare solitæ: sed verius est viros sua habuisse quoque Nymphæa. Nymphæa autem fuisse, lavacra seu balnea aquam tepidam habentia, non valetudinis, sed voluptatis causa, quod ex Strabone & Pindaro 12. Olymp. probat Forcat. 12. *Cupidinis* 2. dictum autem à Nymphis, Dianæ comitibus quæ se pomeridianis horis abluebant. Quod & Romani servarunt in octavam diei horam, lotionem differentes: octavam, id est, secundam post meridiem. Martialis 11. *Epigr. 53. Octavam poteris servare, lavabimus una. Seis quam sint Stephani balnea juncta mihi.* Hic obfervari etiam potest, Vitruvium 5. *cap. 10.* in balneis aliena tria locare, caldarium, tepidarium, frigidarium: sed quid Cujacius putat? Nymphæa esse ædes publicas in quibus nuptias celebrant, qui ædibus carent, & ad choreas capaces: cujusmodi multæ Lutetiæ sunt, & ita Zonaram explicare in Leone Magno. Inde Νυμφικὰ λατρὰ, Suidæ τὰ ἐν γάμοις ἐκ τῆς ἀγυρτικῆς ἀπὸ κρίνης λαμβανόμενα. 66 Affatus.

Source : BIU Cujas

aquæ petere, vel [eum] audere perforare: ſcientibus his, qui qualibet ratione putaverint ad hujuſmodi molimen [1] accedere, vel Officio, ſi auſum fuerit inſtruere, vel minus inſtructis precibus parere centena pondo auri multæ nomine fiſcalibus rationibus ſe eſſe illaturos. †. Super his ſancimus ſulcum publicum aquarum nullis intra decem pedes arboribus coartari [2]: ſed ex utroque latere decempedale ſpacium integrum illibatumque ſervari. †. Præterea de plumbeis fiſtulis ducentibus ad thermas [3], quæ Achilleæ [4] nuncupantur, quas providentiæ tuæ magnificentia [5] factas fuiſſe cognovimus, eandem formam [6] ſervari cenſemus: etenim memoratas fiſtulas thermis tantum, & nymphæis, quibus eminentia tua deputaverit, volumus inſervire: facultate præbenda tuæ ſublimitatis [7] apparitoribus [8] circumeundi ſine formidine domus, ſuburbana, balnea, ad requirendum, ne qua [9] deceptio, vel ſuppreſſio, vel inſidiæ contra publicam utilitatem, à quoquam penitus attententur.

1 Al. *emolumentum.*
2 *leg.* 1. *circa fin. ff. eod.*
3 Adde *leg.* 1. §. 2. *ff. de muneribus.*
4 Thermarum Achillearum meminit Cedrenus, & Socrates *lib.* 12. apud Caſſiodorum. Achilleas autem dictas Cedrenus refert, quod poſitæ juxta altare Achillis. Forcatulus 10. *Cupidinis* 3. putat quidem ab Achille dictas, ſed quod Thetis mater aquaStygia abluiſſe eum memoretur, præter talum: quod etſi fabuloſum, ingenioſe tamen inventum eſt.
5 Providentia magnificentiæ.
6 Ut *leg.* 1. §. *eod.*
7 Sublimitati.
8 Adde *leg.* 10. §. *univerſos*, ℣. *eodem.*
9 Neque.

Pecunia ex vectigalibus redacta pro reparatione aquæductus debet expendi dando eam operariis aquæductus. Bart.

VII. Iidem AA. Eutychiano P. P.

AD [10] reparationem aquæductuum [11], hujus almæ urbis omnia vectigalia [12], quæ colligi poſſunt ex univerſis ſcalis [13] hujus inclytæ urbis, & ex operariis, qui Cyzaceni [14] dicuntur, ad refectionem ejuſdem aquæductus procedere [15]. Illo videlicet obſervando, ut nemo eorum, qui [jus] aquæ poſſident, quamcunque deſcriptionem [16] ſuſtineat [17]: nam execrabile videtur, domos hujus almæ urbis aquam habere venalem [18].

10 Huc pertinet *l.* 23. *de operibus publ. C. Theod.*
11 Aquæductus.
12 *l.* 8. ℣. *eod.*
13 Vid. *Cujac. hic.* qui multis rationibus legendum eſſe *ſcalis* oſtendit. al. *calculis.* quidam emendat *cellulis*, in *lib. Aurel. & Dion. ſcholis.* Scalæ autem maritimi trajectus fuere Conſtantinopoli, vide *Nov.* 69.
14 Cyzicenii. al. *Zyzincenii.* al. *Ticennii.* al. *Titennii.* meminit œconomorum Cyzicenorum Vitruvius 6.
15 Producere.
16 Quacunque deſcriptione.
17 Suſtineant.
18 Aquam venalem eſſe in urbe execrabile. Venalis videtur, ſi cives ad reparationem aquæductus conferre tenentur.

Præfectus convertens aurum aquæductui deputatum ad aliud opus, de ſuo reſarcire tenetur. Bart.

VIII. Imp. ZENO A. ad Amantium [19] P. U.

HAc lege ſancimus, ut ſi quis ampliſſimam Præfecturam gubernans, aurum [20] aquæductui deputatum, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel aquæ publicæ competens extruendum, vel curandum putaverit convertendum: de ſuis facultatibus eandem ſummam aquæductus titulo repenſare cogatur [21]. Separatus vero arcarius [22] aurum aquæductus ſuſcipiat glorioſiſſimorum Conſulum [23] liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel poſtea colligendum.

19 Al. *Adamantio P. P. reſtius.*
20 Aquæductibus aurum deputatum in alios uſus verti non debet, *l.* 7. ℣. *eod.*
21 Repræſentare, *in quibuſd. codicibus.*
22 Ad aquæductuum aurum ſervandum ſpecialis arcarius fuit Conſtantinopoli.
23 Ad aquæductus pecuniam largiebantur ſæpius Conſules. ut *l.* 2. *l.* 3. *ff. de conſulibus.*

Fons publicus ab initio, vel ex poſt facto publicus effectus, uſui privatorum non applicatur etiam ex reſcripto ſuper hoc impetrato. Bart.

IX. Idem A. Poratio [24].

DIligenter inveſtigari [25] decernimus, qui publici ab initio fontes [26], vel cum eſſent ab initio fontes privati, poſtquam publice uſum præbuerunt, ad privatorum uſum converſi ſunt, ſive ſacris apicibus per ſurreptionem impetratis, ac multo amplius, ſi auctoritate illicita, nec appetito colore ſacri oraculi hujuſmodi aliquid pertentatum fuiſſe dignoſcitur: ut jus ſuum regiæ civitati reſtituatur, & quod [27] publicum fuit aliquando, minime ſit privatum, ſed ad communes uſus recurrat: ſacris oraculis vel pragmaticis ſanctionibus adverſus [28] commoditatem urbis quibuſdam impertitis, jure caſſandis, nec longi temporis præſcriptione ad circumſcribenda civitatis jura profutura.

24 Al. *Sporatio.*
25 Inveſtigare.
26 Fontes publici reſcripto principis privatorum fieri non poſſunt: facti revocantur, *ut hic.* uſus tamen ex publico fonte concedi poteſt. *l.* 4. ℣. *eod.*
27 Et quid.
28 Reſcripta adverſus utilitatem publicam nullius ſunt momenti. *l.* 2. ℣. *de navibus non excuſ. l.* 2. ℣. *de canone frumenti urb. Romæ.*

De fonte, vel aquæductu publico non licet aquam derivare, niſi per Principis reſcriptum concedatur.

XI. Imp. ANASTASIUS A. Servo [41] P. P.

DIvinam diſpoſitionem ab inclytæ recordationis principe Theodoſio, ſuper his, qui aquam ſibi de publicis aquæductibus ſeu fontibus præberi deſiderant, promulgatam, hac etiam lege in ſua firmitate durare ſancimus: quatenus nemo vel in hac ſacratiſſima civitate, vel in provinciis ſine divinis apicibus de ſacro epiſtolarum ſcrinio more ſolito edendis, & judicio [42] tuæ celſitudinis, vel aliis, quorum intereſt, intimatis, vel intimandis [43], aquam de publico aquæductu, ſeu fonte trahere permittatur: his, quicunque noſtra juſſa violaverint, ſeu violare conceſſerint [44], denarum librarum auri condemnatione, aliaque [45] graviſſima indignatione feriendis.

29 *Quamlibet dignitatem prætendant. Cujac.*
30 Id eſt, tenuiores & diminutos aquæductus, ut *l.* 1. ℣. *de defenſor. civit. l.* 3. *C. Theod. de indulg. deb. Auguſt.* 7. *de civit.* 4. Alciat. hic *muſculatios* legendum putat: & ita quoque legit Haloander.
31 *l.* 1. *in prin.* ℣. *eod.*
32 Al. *paralogiis.* Paragogi minuſcularii aquæductus, de quibus ℣. 33 *d. l.* 1. ℣. *eod.* 34 Idem ſcribit *Caſſiodor. l.* 5. *c.* 38. Cont. 35 Ὑδραύλακον. Molas aquarias fuiſſe apud veteres hoc ex loco ſatis conſtat, ut ne truſatiles tantum fuiſſe quis exiſtimet. Porro Aquaticarum molarum, aliæ publicæ, aliæ privatæ. *l.* 4. *C. Theod. de canone frument. urb. Rom.* vide Caſſiodorum 3. ubi ſcribit diligenter eſſe conſervandas aquarum formas, propter aquæ molas. 36 Aquariola, ut etiam legit Pyrrhus, ſed rectior eſt excuſa lectio. 37 *l.* 6. *in fin.* ℣. *eod.* 38 In manu, principis nomine, aquarii ſignabantur, *ut hic.* ut & tyrones & fabricenſes. *l.* 3. ℣. *de fabricenſibus.* 39 *Adverſus*, ſed male. 40 Angariæ hic ſeparantur ab operis. Angariarum nomen latius patet quam operarum: operæ, angariæ quædam ſunt: operæ, opera corporalia (Galli *Corvées*) quaſi corporis vehiæ: adde *l. un.* ℣. *ne operæ à collectoribus exigantur.* Cæterum quid corvatæ unde dicantur, & ubi præſtandæ, vid. Guidonem Papium quæſt. 482. & cujus ſumptibus præſtandæ, vide eundem *quæſtione* 217. 41 Servio P. P. 42 In judicio. 43 *l.* 5. ℣. *eod.* 44 Conſenſerint. 45 Atque.

TIT. XLIII.

DE GLADIATORIBUS [46] PENITUS TOLLENDIS [47].

1. Imp. CONSTANTINUS [48] A. Maximo P. P.

CRUENTA [49] ſpectacula in otio [50] civili, & domeſtica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores eſſe prohibemus. P. P. *Beriti*, Kalend. Octob. PAULINO, & JULIANO Conss. 325.

46 Gladiatores, μονομάχους, *l.* 15. *C. Theod.* 12. vid. *Tertullian. lib. de Spectaculis*, *Alciat.* 2. *pareg.* 45. *Lipſium lib. de gladiatoribus.* Qui ad gladium damnabantur, intra annum erant conſumendi, *Paul.* 5. *ſent.* 17. §. 2. vid. *l.* 8. *in fin. ff. qui teſtamenta facere.* Goth. Vid. Forcatul. *Ariarii cap.* 12. S. L. 47 Sic *vet. manuſc.* de hoc titulo ſic Theodorus Balſamon ad Photii Nomocan. *tit.* 13. *c.* 22. *tit.* 43. tollit ſpectacula gladiatorum. 48 Gladiatores ab Honorio ſublatos Theodoretus & Nicephorus auctores ſunt permoti cujuſdam Monachi ſermone monomachis infeſti, quem Telemachum vocant. Otho Friſingenſis Dirimachum corrupte vocat. 49 *Ex lib.* 15. *tit.* 12. *l.* 1. *C. Theod.* vide *Sozomenum lib.* 1. *Symmachum lib.* 1. *epiſt.* 7. cruenta ludicra, *Ammian.* 14. deteſtanda, *l.* 3. *ff. de lib. & poſthum. l.* 2. *C. Theod. de gladiatorib.* 50 In pace, otio civili & domeſtica quiete, cruenta ſpectacula non placent.

TIT. XLIV.

DE VENATIONE [51] FERARUM.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Mauriano Com. Domeſtic. & vices agen. Magiſt. milit. [52]

OCCIDENDORUM leonum [53] cunctis facimus poteſtatem, neque aliquam ſinimus quenquam calumniam formidare. †. Beſtias [54] autem, quæ ad comitatum ab omnibus limitum Ducibus tranſmittuntur, non plus quam ſeptem [55] diebus intra ſingulas civitates detineri præcipimus: violatoribus eorum quinas libras auri fiſci juribus [56] illaturis. Dat. XIII. Kalend. Jun. CONSTANTIO, & CONSTANTE VV. CC. Conss. & Dat. Kalend. Octob. *Conſtantinop.* DN. HONOR. A. XI. & CONSTANTIO II. V. C. Conss. 417.

51 Venatio ferarum hic permiſſa. Hi autem venatores diverſi ab his qui dicebantur κυνηγοί, ad beſtias damnati.
52 *C. Theod. l.* 15. *tit.* 11. *l.* 1.
53 Leonem cuivis venari & occidere licet. adde *l.* 1. §. *ult. ff. de adq. rerum dom.*
54 *C. Th. ibid. l.* 2. *verſ. idcoque.*
55 Ut feræ quas duces ad principem tranſmittunt, ſeptem tantum diebus reſideant, & alantur in ſingulis civitatibus, *ut hic.* equis præſcribuntur dies quinque. *l.* 1. ℣. *de tract. & ſtatibus.* 56 Viribus.

TIT. XLV.

DE [57] MAJUMA [58].

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæſario [59] P. P.

CLEMENTIÆ noſtræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitia reddatur: ita tamen, ut ſervetur honeſtas [60], & verecundia caſtis moribus perſeveret. Dat. VII. Kal. Maji, *Conſtantinop.* ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. Conss. 196.

57 *l.* 15. *C. Th.* 6.
58 *Majuma* quid ſit pete ex Suida, & Gregorio *in Chronographia.* vide *Alciat. hic.* De Tiberina decurſione, vid. Ciceronem 5. *de finibus.* & apud Feſtum in Piſcatoriis ludis. Suidas autem ſcribit Majumam fuiſſe ludum quo menſe Maio ludibundi, Hoſtiam maritimam urbem oppugnarent: & ſeſe in aquas marinas deſicerent. Alii Majimam Syriace aquam ſignificare ſcribunt. Baronius tamen exiſtimat hoc ſpectaculum & ludierum in oriente exhiberi ſolitum inhoneſte, ab Arcadio & Honorio hic coërceri, videri autem hoc ſpectaculum eſſe in quod declamat Chryſoſtomus *homilia de Davide & Saule.* ut ſit veriſimile, Arcadium Chryſoſtomi declamationibus ad hoc ſpectaculi obſequium coërcendum permotum fuiſſe. Julianum quoque Antiochenos de Majumis feriis in Miſopogone redarguiſſe. A civitate autem Majuma hoc ſpectaculum dictum eſſe (quæ civitas portus & navale Gazæ fuit: à Conſtantino, Conſtantia dicta: à Juliano, odio Conſtantini Gazæ ſubdita: per Synodum tandem reſtituta. vid. Euſeb. 4. *de vita Conſtantini* 37. & 38. & 2. *Sozomen.* 4. & 5. *c.* 3. & 1. *Niceph.* 4. & 8. *c.* 33.) ibi namque Veneris turpiſſimum ſimulachrum cultum fuiſſe in loco, qui dicebatur, Tetramphodos, ad tempora uſque Arcadii, quod efficacia crucis (agente Porphyrio Gazenſi Epiſc.) ſponte collapſum & perfractum. Eam hiſtoriam ſcripſit Marcus Diaconus Gazenſis: retulit eam Metaphraſtes in diem 20. Februarii. vid. Baronium in Martyrologio die 26. Decembris. 59 *Cod. Theod.* 15. 6. 1.
60 Poteſtas, & honeſtas.

TIT. XLVI.

UT ARMORUM [61] USUS INSCIO PRINCIPE INTERDICTUS SIT.

Nulli licet arma portare ſine principis licentia.

1. Impp. VALENTINIANUS, & VALENS AA. ad Bulephorum Conſ. Campaniæ [62].

NULLI prorſus nobis inſciis, atque inconſultis, quorumlibet armorum movendorum [63] copia tribuatur. Dat. III. Non. Octobr. *Altini*, divo JOVIANO, & VARRONIANO Conss. 364.

61 Armorum uſus inſcio principe ſubditis interdictus eſt. *Nov.* 85. *c.* 4. *Syneſ. in epiſt. Val.* 6. *Cicer. Verrina de ſuppl.* adde *l.* 3. *verſ. ead. leg. ff. ad leg. Jul. majeſt. l.* 11. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.*
62 *C. Th.* 15. 15. 1.
63 Movere arma eſt armis uti: ſic movere equos dicimus. *leg.* 4. *de aut.* ℣. *de curſu public.*

TIT. XLVII.

DE [64] AGRICOLIS, ET [65] CENSITIS [66], ET COLONIS.

De oneribus extraordinariis.

1. Imp. CONSTANT. A. ad Æmilianum P. P.

NUNQUAM [67] ſationibus [68], vel [69] colligendis frugibus inſiſtentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur: cum [70] providentiæ ſit, opportuno tempore his neceſſitatibus ſatisfacere. Lecta VII. Id. Mart. JANUARIO, & JUSTO Conss. 328.

64 *Bow. lib.* 52. *tit.* 1.
65 Agricolarum duæ conditiones hic proponuntur. Alii cenſiti: alii coloni.
66 Cenſiti, qui & capite cenſiti à Juliano in Novellis dicuntur & tributarii, ſunt cenſibus quaſi adſcripti, ſive adnotati, qui capitis cenſum præſtant, & ii quidem ſervi ſunt. Coloni vero, qui liberi ſunt, terræ tanquam domini habentur: & tantum domino terræ reditus certos ac penſiones præſtant in pecunia, vel in ſpeciebus pro ſolo. *Cujacius hic.*
67 *C. Th.* 11. 16. 4.
68 *Rationibus*, legit *Cujac.*
69 Συλλογῆς καὶ λογισμῶν meminit author Synopſeos 55 *tit.* 1. *cap.* 1. collectionis & rationum, ut hic videantur Græci *rationibus* legiſſe, non, *tributibus*, hac ſententia: ut ne agricola colligendis fructibus aut rationibus occupatus ad extraordinaria onera trahatur. 70 Hoc eſt, neceſſariis occupationibus detinentur. *Synopſ. ibid.* †. Sane
71 *C. Theod.* 13. 10. 3. 72 *C. Theod.* 11. 1. 12. 73 Vid. *l.* 12. ℣. *eod.* 74 *Glebæ*, in *C. Theod.*
75 Obſervare. 76 Al. *Modeſtum P. P.* 77 *C. Theod.* 11. 1. 14. 78 Pro colonis (hi Græcis γεωργοί) munia functionum à dominis exiguntur. *Synopſ. ibid. cap.* 4. 79 *l.* 15. ℣. *eod.*
80 *Cenſos*, in *C. Theod.* 81 *Aliores*, in *C. Theod.*

Source : BIU Cujas

†. Sane quibus terrarum erit quantulacunque poſſeſſio, qui in ſuis conſcripti locis proprio nomine libris cenſualibus detinentur: ab hujuſmodi præcepti communione diſcernimus [1]: eos enim convenit propriæ commiſſos mediocritati, annonarias functiones ſub ſolito exactore agnoſcere. Dat. Kal. Maji, *Conſtantinop.* GRATIANO A. & DAGALAIFO CONSS. 366.

Quid dominis prædiorum præſtatur.

V. Iidem AA. ad Oricum P. P.

DOmini prædiorum id [2], quod terra præſtat, accipiant, pecuniam non requirant, quam ruſtici optare [3] non audent: niſi conſuetudo prædii hoc exigat.

De adſcriptitiis, colonis, vel inquilinis reducendis.

VI. Iidem AA. & GRATIAN. A. ad Germanianum.

OMnes omnino fugitivos adſcriptitios, colonos, vel inquilinos, ſine ullo ſexus, muneris, conditioniſque diſcrimine, ad antiquos penates, ubi cenſiti, atque educati, natique ſunt, provinciis præſidentes redire compellant.

De alienatione.

VII. Iidem AA. ad Maximum P. P.

QUemadmodum originarios [4] abſque terra, ita [5] ruſticos, cenſitoſque ſervos [6] vendi omnifariam non licebit. Neque vero commento fraudis id uſurpet legis illuſor [7], quod in originariis [8] ſæpe eſt actitatum [9], ut parva portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: ſed cum ſoliditas fundorum, vel certa portio ad unumquemque perveniat, tanti quoque ſervi, & originarii tranſeant, quanti apud ſuperiores dominos, & poſſeſſores, vel in ſoliditate, vel in parte manſerunt: & emptor [10] pretium quod dederit, amiſſum exiſtimet: nihilominus venditori ad repetendos ſervos cum agnatione eorum vindicatione conceſſa, & ſi aliqua denique ex cauſa diſſimulaverit legis uſurpare beneficium, atque iſte ſub hac taciturnitate deceſſerit: & heredibus ejus, & contra heredes emptoris vindicationem damus, longi [11] temporis præſcriptione ſubmota [12]: * malæ [13] fidei [14] namque poſſeſſorem eſſe nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

De eo, qui adſcriptitium recepit, vel ejus operas condixit.

VIII. Iidem AA. ad Probum P. P.

OMnes profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis tributariis, ſalva tamen moderatione revocentur: ſcilicet, ut ſi hi homines apud quos reperiuntur, alienos eſſe noverant [15] fugitivos, & profugis in lucrum ſuum uſi ſunt, hoc eſt, ſive excoluerunt agros fructibus [16] dominis profuturos, ſive aliqua ab iiſdem ſibi injuncta noverunt, nec mercedem laboris debitam conſecuti ſunt, ab illis tributa quæ publicis pervenerunt functionibus, exigantur. Cæterum ſi occultato eo profugi, quod [17] alieni eſſe viderentur, quaſi ſui arbitrii ac liberi apud aliquem ſe collocaverunt, aut excolentes terras, partem fructuum pro ſolo debitam dominis præſtiterunt, cætera proprio peculio reſervantes, vel quibuſcunque operis impenſis mercedem placitam conſecuti ſunt, ab ipſis profugis quæcunque debentur, exigentur: nam manifeſtum eſt privatum jam eſſe contractum. †. Si qui vero inter agricolas (ut aſſolet [18]) ex quibuſcunque commerciis hujuſmodi hominibus eſſe inveniuntur debitores, coram partibus conſtitutis Judex ab obnoxiis quod debetur, exposcat.

De immunitatibus ſpecialiter datis, & jugatione, & capitatione.

IX. [19] Iidem AA. ad Populum [20].

IMmunitates [21] ſpecialiter datæ, & jugatio, & capitatio libris publicis, & civitatum, aut provinciarum encautariis [22] ſine aliqua probatione factæ, penes fruentes ereptæ in functionem priſtinam redeant. Dat. III. Non. Mart. *Mediolan.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De agricolarum capitatione cenſenda.

X. Iidem AA. Cynegio P. P.

CUm [antea] per ſingulos viros, per binas vero mulieres capitis norma ſit cenſa, nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem [23] quaternis unius [24] pendendi capitis attributum eſt. †. Quocirca ſublimitas tua hujuſmodi cenſus per Comanenſium [25], & Ariaratenſium [26], & Armeniæ ſecundæ, Amaſenorum, Helenoponti [27], & Diocæſarienſium Cappadociæ ſecundæ urbes, ſalubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis jubebit annecti.

De originariis colonis.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Populum.

ORiginarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla cenſus auctoritate excuſari præcipimus: ſed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam ſunt elicita, domino, vel fundo eſſe reddendos.

De receptatoribus.

XII. Iidem AA. Florentio.

SErvos [28], vel tributarios [29], vel inquilinos [30], apud dominos ſuos volumus remanere. Nam cum [31] metu damni deterritus unuſquiſque eum, quem incognitum habuerit, à ſe cœperit propulſare: voluntas fugiendi ſervis non erit. Nemo enim dominum ſuum deſerit, ſciens nunquam ſibi latendi locum eſſe derelictum: ſed aut cognitum ſibi ingenuum unuſquiſque ſuſcipiet: aut eum qui ſe liberum eſſe ſimulaverit, à ſe ſubmovebit metuens his quæ ſtatuta ſunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitivis apud quemlibet fuerit repertus [32], duodecim libras argenti fiſco noſtro inferat detentator: ipſi autem cujus fuerit, præter eundem fugitivum, alterum etiam ejuſdem æſtimationis inferre decernimus.

De liberis colonorum, vel inquilinorum. I. De colonorum tranſlatione.

XIII. Iidem AA. Vincentio P. P.

DEfinimus, ut inter inquilinos colonoſve (quorum quantum ad originem pertinet vindicandam, indiſcreta eademque pene [33] videtur eſſe conditio, licet ſit diſcrimen in nomine) ſuſcepti liberi, vel utroque, vel neutro [34] parente cenſito ſtatum paternæ conditionis agnoſcant. §. 1. Illud etiam ſervandum eſt, ut ſi quando utriuſque fundi idem dominus de poſſeſſione referta cultoribus, ad eam coloniam quæ laborabat tenuitate, colonos tranſtulerit, iidemque fundi ad diverſorum jura dominorum, qualibet ſorte tranſierint, maneat quidem facta tranſlatio, ſed ita ut prædii ejus dominus, à quo coloni probantur fuiſſe traducti, tranſlatorum agnationem reſtituat. Datum III. Id. Jun. STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

De fugitivis.

XIV. Iidem AA. Vincentio P. P. Galliarum poſt alia [35].

SI coloni, quos bona fide quiſque poſſidet, ad alios fugæ vitio tranſeuntes, neceſſitatem propriæ conditionis declinare tentaverint, bonæ [36] fidei poſſeſſori primum oportet celeri reformatione ſuccurri: & tunc [37] cauſam originis & proprietatis agitari [38]. Dat. IV. Id. Jul. *Mediolani*, STILICHONE, & [39] ANTHEMIO CONSS. 400.

De fiſcalibus debitis.

XV. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Probo.

COlonos [40] nunquam fiſcalium nomine debitorum ullius exactoris [41] pulſet intentio: quos ita glebis [42] inhærere præcipimus, ut nec puncto [43] quidem temporis debeant amoveri.

De colona quæ ſe junxit homini libero.

XVI. Iidem AA. Palladio.

MUlier [44] quæ fuiſſe originaria docebitur, ſi cujuſcunque liberi hominis ſecuta conſortium, in urbibus, vel in quibuſcunque locis victura conſtiterit, ejus omnem [45] ſobolem ſecundum vetera conſtituta conveniet revocari. Dat. VI. Kalend. Jul. *Ravennæ*, MAXIMO, & PLINTA CONSS. 419.

Præjudicium poſſeſſioni per colonum fieri non poſſe.

XVII. Iidem AA. Joanni P. P.

PEr colonum præjudicium poſſeſſionis invito, vel inſcio domino imponi non poſſe, & jure & legum auctoritate declaratur. Dat. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEOD. X. AA. CONSS. 422.

De adſcriptitiis, & acquiſitis poſſeſſione triginta annor.

Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος.

XVIII. [46] Imp. ANASTASIUS. * *C. Theod. de inquilinis, lib. 5. tit. 10.*

ΤΩν γεωργῶν οἱ μὲ συναπόγραφοι εἰσὶ, καὶ τὰ τούτων πεκύλια τοῖς δεσπόταις ἀνήκῃ, οἱ δὲ χρόνῳ τὴ τελεσιγραφίας μισθωθέντες ἐλεύθεροι γένωνται μηδὲ ὅροις ὑποκείμενοι, καὶ ἔτοι ὃ ἀναληκόζον καὶ τὴν γῆν γεωργεῖν, καὶ τὸ τέλος παρέχειν. τοῦτο δὲ καὶ τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς γεωργοῖς λυσιτελές.

AGricolarum [47] alii quidem ſunt adſcriptitii [48], & eorum peculia dominis competunt: alii vero tempore annorum [49] triginta coloni fiunt, liberati [50] manentes cum rebus ſuis: & ii etiam coguntur terram colere, & canonem præſtare. Hoc & domino, & agricolis utilius eſt.

De militiis, De apparitoribus.

XIX. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Probo P. P.

COlonos nulla ratione ad ullum quamvis humilioris militiæ [51] locum ſinimus admitti: Sed nec apparitores Magiſteriæ poteſtatis, cenſibus [52] adſcriptos probari concedimus: quia in hac parte, & dominorum [53] juri, & publicæ conſulimus honeſtati.

Si de terræ dominio dubitetur, & locatio negetur.

XX. Imp. JUSTINIANUS A. Demoſtheni P. P.

LItibus imponentes celeritatem, ſancimus, ſi quando coloni cujuſcunque conditionis contra dominos terræ declamaverint, ſuper hoc ipſo dubitantes, utrum is terræ dominus eſt, necne: an ipſi coloni dominium ſuæ terræ poſſident (eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoque tempore, vel longinqua, & inveterata redituum [54] ſuſceptione ſufficientem habent cautelam: in quibus caſibus ne contradicendi quidem licentia colonis relinquitur, longi temporis præſcriptione, vel redituum frequentiſſima conſequentia [55], colonorum impetum [56] excludente) talem eſſe ſuper redituum, vel publicarum functionum præſtatione formam cenſemus, ut ſi tales coloni, quales prædiximus, idoneum fidejuſſorem [57] totius ſummæ, quæ ab his penditur, præſtiterint, quod omnes reditus ſine ulla procraſtinatione, ſi melior cauſa dominorum judicetur, eis reſtituent, & talis fidejuſſor per triennium accipiatur, eoque impleto iterum removeatur [58]: coloni in medio nullo modo ſuper reditibus à dominis inquietentur. §. 1. Si autem hoc coloni minime facere voluerint vel potuerint: tunc iidem reditus per officium judicis annui exigantur per ſolita tempora, in quæ etiam dominis dependebantur, & deponantur [59] in æde [60] ſacra, vel [61] in κειμηλιαρχείῳ [62] civitatis, ſub qua poſſeſſio ſita eſt: vel ſi localis eccleſia ad ſuſceptionem pecuniarum idonea non ſit, in metropolitana eccleſia remaneant cum omni cautela: & poſt pleniſſimam definitionem, vel dominis dentur, vel coloni reſtituantur. §. 2. Sin autem reditus non in auro, ſed in ſpeciebus inferuntur [63], vel in totum, vel in partem [64]: iterum [65] per officium judicis fructus vendantur, & pretia eorum ſecundum prædictum modum deponantur. §. 3. Hæc de reditibus definientes, ad publicas tranſeamus functiones. Et ſi quidem coloni more ſolito eas dependebant [66], ipſi maneant in priſtina conſuetudine, nullo præjudicio dominis generando, qui etiam [67] quieſcentibus colonis, & non contradicentibus, ad publicum tributarias functiones minime inferebant. Sin autem moris erat dominos totam ſummam accipere, & ex ea partem quidem in publicas vertere functiones: partem autem in ſuos reditus [68] habere: tunc ſiquidem fidejuſſor à colonis detur, eundem fidejuſſorem dominis ſine præjudicio litis tantam ſummam inferre, quantam tributa publica faciunt, ut à dominis publicis rationibus perſolvatur: nullo ex hoc colonis præjudicio generando, ſuper reditibus enim domini fidejuſſione fiant contenti.

§. 4. Sin autem fidejuſſione [69] ceſſante ad ſequeſtrationem res veniant, & pecuniæ deponantur [70]: ex earum ſumma tantam [71] judices ſeparare, quanta ad publicas ſufficiat [72] functiones, & eam diſpoſitionem dominum accipere: quatenus ipſe eam perſolvens, publicas accipiat ſecuritates: reliqua quantitate, quæ in reditus puros [73] remanet, in tuto collocanda, & litis terminum expectante: nullo præjudicio, ſive colonis, ſive domi-

1 Dominus pro colono, vel adſcriptitio conveniri non poteſt. *l. 11. §. de obligat.* adde quæ ſcripſi de clarigatione ad *l. 12. §. de omni agro deſerto*, & in authentica *habita*, §. *ne filius pro patre.*

2 Coloni reditus certos & penſiones domino terræ præſtant in pecuniis, vel in ſpeciebus pro ſolo, *l. 8. §. 10. l. penult. §. eod.*

3 *Id eſt*, σύγχωρα. *Cujac.*

4 Vendi originarii, & cenſiti ſervi abſque terra non poſſunt. Reipublicæ enim intereſt, ut cenſiti terræ ſuæ adhæreant. adde *l. 112. ff. de legatis 1.*

5 Cenſiti, & ruſtici ab originariis differentia.

6 Vide *leg. 12. §. eodem.*

7 Illuſio.

8 Originarios.

9 Agitatum.

10 Ementis cenſitum abſque terra, pœna eſt pretium amittere. Similis pœna in eo qui prædium dominicum emit dempto canone. adde *leg. 7. §. de fundis rei privatæ.* Quid: quibus caſibus emptor pretium amittit, cui pretium cedit: venditori an fiſco? fiſco. *Accurſ. hic, & l. penult. §. de reſcindenda.*

11 Dixi ad *l. 1. §. de præſcript. 30. annorum.*

12 Imo non eſt ſubmota in mancipiis. *l. 3. ff. de diverſ. & temporal. præſcript.*

13 Præſumitur mala fide poſſidere, qui contra legum interdicta mercatur. *l. 27. ff. de regulis cap. 2. 82. extra de regulis in 6.*

14 Mala fide.

15 Noverunt, al. *nominaverunt.*

16 Vid. *l. 5. §. eod.*

17 Qui.

18 Solet.

19 *Al.* Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS AAA. ad Populum.

20 *C. Theod. 13. 10. 7.*

21 Si quis cuicunque donaverit immunitatem, nihilominus contribuere cogitur. *Synopſ. Baſil. 54. 7. ex lib. 55. tit. 1. c. 8.* vide *l. 1. §. de immunitate nemini concedenda.*

22 Vide quæ ſcripſi ad *l. 17 ff. de inſtructo.* Sic in *Cod. Theod.* Cont. *Eucteris*, *legit Alciat.*

23 Aut.

24 Jus unius.

25 Comagenenſium & Amaſtrienſium. *Alciat. hic.*

26 *De Ariata Stephanus*: al. *Ariatenſium.*

27 Al. *Amaſinorum Helleſponti*, & *Elecæſarienſium.* al. *Armazenorum.* vide hic *Cujac.*

28 Agricolarum tria genera, ſervi, tributarii, inquilini, *ut hic*: ſervi autem hi plane & cenſibus adſcripti. *l. 3. l. 7. §. eod.*

29 Tributarii hic, adſcriptitii.

30 Inquilini hic, coloni. *l. 18. §. eod. Salvianus 5. de providentia*, Χρυσοστ. *Valent. de colonis vagis.*

31 Adde *leg. 10. ff. de cuſtodia.*

32 Vide quæ notavi ad *leg. 6. §. de ſervis fugitivis.*

33 *Pœna*, ſed male.

34 Alterutro.

35 *Cod. Theod. 4. 22. 1.*

36 Vid. *l. 1. §. 3. ff. uti poſſidetis.* Goth. Adde Menoch. *de recup. poſſ. remedio 10. S. I.*

37 Vide quæ notavi ad *l. 150. §. 1. ff. de regulis juris*: vide *Dynum ad cap. dolo facit, de regulis in 6.*

38 Quæ hic detracta ſunt è *C. Th.*

39 Al. *Aureliano.*

40 *l. 4. in prine. §. cod.*

41 Exactionis.

42 *l. 23. §. cum autem Anaſtaſiana. §. caveant §. eod. leg. unica §. de colonis Palæſtinis. l. unica §. de colonis Thracenſibus, l. unica §. de colonis Illyricanis*, Novell. 17. *cap. 14.*

43 Punctum hic accipe pro momento. Puncto aut momento temporis coloni longius abduci non debent. adde de momento Cujacium *cap. 1. de præſcript.*

44 *l. unica*, *verſ. Itaque mulierum.*

45 *l. 21. §. eod.*

46 *Hanc legem Græcam & Latinam edidit Cujac. cujus mentio ſit in l. 23, & ab Euſtathio lib. de temporibus.*

47 Agricolarum alii adſcriptitii, alii coloni.

48 Vide quæ ſcripſi ad *l. ult. §. ne uxor pro marito.*

49 Vide quæ ſcripſi ad *leg. 2. §. in quibus cauſis coloni.* Coloni triginta annorum poſſeſſione adquiruntur.

50 Coloni liberi, ut hic, & *l. 1. §. de prædiis tamiacis*; adſcriptitii non item. *§. eod.*

51 Militia colonis interdicta. adde *l. 3. §. ut militare poſſunt.*

52 Id eſt, libris cenſualibus.

53 Adſcriptitiorum peculia ſunt dominorum. *l. 21. in fin. §. eod.*

54 *l. ſi certis annis l. 28. §. de patiis.* vide Molinæum de uſuris *quæſt. 20. numero 207.* Goth. Adde Goedd. *de ſequeſtrat. cap. 1. num. 111. & cap. 2. num. 33. & ſeq.* Zänger. *de except. part. 3. c. 2. n. 181.* Ans.

55 Redituum diuturna & continua præſtatio poſſeſſionem confirmat, & vim longi temporis præſcriptionis habet, vid. *l. cum de in rem 6. ff. de uſur.*

56 Impetus.

57 Sequeſtrum fieri impedit, qui ſatisdationem offert, *ut hic, & l. ult. Cod. de ordine cognitionum, l. ſi fidejuſſor 7. in fin. ff. qui ſatisdare. Cyn. in l. 1. §. de prohibita ſequeſtrat.* ſic tamen ut in ſatisdatione promittatur de reſtituenda re ſine procraſtinatione aliqua (exceptis certis caſibus, *Clement. 1. de ſequeſtrat. poſſeſſionis*, *Panorm. c. 2. extr. eod.*) Eadem ratione ſequeſtrum impeditur per contumaciam impetrantis ſequeſtrum: veluti ſi litem perſequi negligat. *l. ſi quis 9. §. ſi olim 3. ff. de dolo.* ut & ſententia poſt ſequeſtrum lata. *Doct. in d. §. ult.* Quid in ſequeſtro ut ſummaria cognitio, ita citatio partis, vel alius ordo judiciarius exigitur: propter ſuſpicionem videlicet fugæ reique amittendæ. *Bald. in d. §. ult. Panor. d. c. 2. arg. l. ait prætor 10. §. ſi debitorem 16. ff. quæ in fraudem.* vid. *Bald. deciſ. 240.*

58 Renovetur. 59 Ubi non eſt ſatisdatum. *l. 16. in fin. ff. de off. præſidis*, *l. 7. in fin. ff. qui ſatisdare.* 60 Ædem ſacram. 61 Id eſt. 62 De Chimelio & Chimeliarchis, vide quæ ſcripſi ad *Novell. 40. §. 1. & 161. l. ult. §. ult. §. 1. §. de bonis authori. judicis poſſidendis*, *Paul. 4. ſent. 6. §. 1.* 63 Inferantur. 64 Ex parte. 65 Interim. 66 Dependeant. 67 Et. 68 Suum reditum. 69 Fidejuſſore. 70 Al. additur *&*. 71 Tanta. 72 Sufficiant. 73 Puri reditus, ſoluti à tributis, ſic pura ſubſtantia quæ ære alieno ſoluta eſt. *l. 11. §. 1. C. de repud.*

Source : BIU Cujas

dominis ex hujusmodi fidejussione, vel sequestratione, vel publicarum functionum solutione: sed omni causa in suspenso manente, donec judicialis sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiat, & ostendat, quis dominus terræ constitutus est [1], & ad quem publicarum functionum securitas debet [2] in posterum fieri, seu reditus pervenire, vel permanere. Recitata septies [3] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. xv. Kal. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. CONS. 529.

De natis ex adscriptitio, & serva, vel adscriptitia, & servo. Collatio servorum, & adscriptitiorum.

XXI. Idem A. ad Senatum.

NE diutius dubitetur, si quis ex adscriptitia & libero, vel ex adscriptitia & servo, vel adscriptitio & ancilla fuisset editus, cujus status sit, vel quæ pejor fortuna sit, utrumne adscriptitia, an servilis: sancimus ea quidem, quæ in anterioribus legibus cauta sunt pro tali progenie, quæ ex mulieribus adscriptitiis, & viris liberis progenita sit, in suo statu relinqui, & sic sit [4] adscriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem, vel ex servo & adscriptitia, vel ab ancilla & adscriptitio fuerit editus, matris suæ ventrem sequatur, & talis sit conditionis, qualis & genitrix fuit, sive ancilla, sive adscriptitia: quod hactenus in liberis tantum & servis observabatur. Quæ [5] enim differentia inter servos [6], & adscriptitios intelligatur, cum uterque in domini sui positus sit potestate, & possit servum cum [7] pecunio [8] manumittere, & adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

De probationibus. I. De præscriptione XXX. *vel* XL. *annorum.*

XXII. Idem A. Juliano [9] P. P.

CUm scimus nostra jura nolle [10] præjudicium generare cuiquam circa conditionem, neque ex confessionibus, neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumentis aliquod accesserit incrementum: sancimus solam confessionem [11], vel aliam quamcunque scripturam ad hoc minime sufficere: nec adscriptitiam conditionem cuiquam [12] inferre, sed debere hujusmodi scripturæ aliquod advenire adjutorium: quatenus, vel ex [13] publici census adscriptione, vel aliis legitimis modis talis scriptura adjuvetur. Melius etenim est in hujusmodi difficultatibus, & pluribus capitulis conditiones [14] ostendi: & non solis confessionibus neque scripturis homines forte liberos ad deteriorem detrahi fortunam. Sin autem est scriptura, & post [15] scripturam confessio, seu depositio (sine vi, & necessitate tamen) intervenerit (quid enim si conditionale [16] instrumentum, vel aliam chartulam, in qua scripsit [17] & [intimavit:] & intra acta deposuit sese colonum fuisse adscriptitium?) tunc ex utroque genere obligationis, id est, tam scripturæ, quam confessionis, vel depositionis, talem eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta deposuit.

§. 1. Illud quoque non ineleganter dubitabatur, *si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta, seu ampliora adhuc vivente patre, & agriculturam peragente, ipse in libera conversatione* [18] *morabatur, & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat* [19], *non etiam præsentiam ejus exigebat: an post obitum patris, vel postquam forte inutilis is existat, & ruri non idoneus, potest excusari filius longinqua libertate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit, neque aliquid colonarii operis celebravit, cum non possit dominus incusari propter suam desidiam, cui per patrem ejus omne, quod voluerat, accedebat*, in omnibus itaque hujusmodi speciebus satis acerbum nobis videtur, domino præjudicari [20] colonorum absentia [21], qui rure [22] nati, & postea absentes, per suos, vel patres, vel fratres, vel cognatos agriculturam peragebant: cum enim pars [23] quodammodo corporis ejus per cognationem in fundo [24] remanebat, non videtur neque abesse, neque peregrinari, neque in libertate morari. Maneat itaque domino jus inconcussum, & donec ejus, vel antiquitas, vel posteritas, vel cognatio in agrum remanet, ipse videatur ibi residisse. Dat. x. Kal. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

1. ad leg. 18. *supra h. tit.*

2. De adscriptitiis, vel colonis alienis non suscipiendis.

XXIII. Idem A. Joanni [25] P. P.

CUm satis inhumanum est, terram, quæ ab initio adscriptitios [26] habebat, suis quodammodo membris defraudari, & colonos in aliis [27] terris demorantes, dominos terræ maximis damnis afficere, censemus, quemadmodum in curialium conditione nemo ex temporali cursu liberatur: ita nec adscriptitiæ conditioni suppositus, ex annalibus curriculis quantacunque emanaverint, vel quacunque prolixa [28] negotiatione aliquis sibi vindicet libertatem: sed remaneat adscriptitius, & inhæreat terræ: & si se celaverit, vel separare se conatus fuerit, secundum exemplum servi fugitivi sese diutinis [29] insidiis furari intelligatur: & sit suppositus una cum omni sobole sua (etsi in alia terra eam fecerit) hujusmodi fortunæ, & capitali [30] illationi: nulla liberatione ei penitus competente. §. 1. Cum autem Anastasiana [31] lex *homines, qui* [*per* [32]] *triginta* [33] *annos colonaria detenti sunt conditione, voluerit liberos quidem permanere: non* [34] *autem habere facultatem terra derelicta in alia loca migrare*: & ex hoc quærebatur, *si etiam liberi eorum cujuscunque sexus, licet non per triginta annos fuerint* [35] *in fundis, vel vicis, deberent colonaria esse condutionis, aut* [36] *tantummodo genitor eorum, qui per triginta annos hujusmodi conditioni alligatus esset?* sancimus liberos colonorum esse quidem in petuum secundum præfatam legem liberos, & nulla deteriori conditione prægravari: non autem habere licentiam relicto suo rure ad aliud migrare, sed semper terræ inhæreant, quam semel colendam patres eorum susceperunt. †. Caveant autem possessionum domini, in quibus tales coloni constituti sunt, aliquam innovationem, vel violentiam eis inferre. Si enim hoc approbatum fuerit, & per judicem pronuntiatum, ipse provinciæ moderator, in qua aliquid tale fuerit perpetratum, omnino provideat & læsionem (si qua subsecuta est) eis resarcire, & [sic] veterem consuetudinem in reditibus [37] præstandis eis observare: nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum, ubi commorantur, relinquere [38]: & hoc tam in ipsis colonis, quam in sobole eorum, qualiscunque sexus, vel ætatis sit, sancimus, ut & ipsa semel in fundo nata, remaneat in possessione sub eisdem modis, eisdemque conditionibus, sub quibus etiam genitores ejus manere in alienis fundis definivimus. §. 2. Nemini autem liceat, vel adscriptitium, vel colonum alienum scienti, prudentique in suum rus [39] suscipere: sed & si bona fide eum susceperit, postea autem repererit eum alienum esse constitutum, admonente domino, vel ipsius adscriptitii, vel terræ, & hoc faciente per se, vel per procuratorem suum, hunc restituere eum cum omni peculio, & sobole sua, & si hoc facere superfederit: omnis quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publicas functiones, sive terrenas, sive annales [40] pro eo inferre compelletur: cura & provisione tam eminentissimæ præfecturæ, quam præsidis provinciæ: coartetur autem sic ad restitutionem ejus secundum veteres constitutiones, & pœnas in eis insertas.

De natis ex adscriptitio & libera.

XXIV. Idem A. Joanni [41] P. P.

SI qui adscriptitiæ [42] conditionis constituti, mulieres liberas quacunque mente, aut quacunque machinatione, sive scientibus, sive ignorantibus dominis sibi [43] uxores conjunxerunt vel conjunxerint [44]: in sua libertate permanere, tam eos, quam prolem quæ ex his cognoscitur procreata, sancimus: illo procul dubio observando, ut si ex libero marito, & adscriptitia uxore partus fuerit editus: is maternæ [45] conditionis maculam, & non paternam sequatur libertatem, sed ne adscriptitii [46] putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maxime verendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis hujusmodi hominum conditio decrescat: sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus sive per se, sive per præsidem provinciæ talem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere à tali muliere, quod si neglexerit, sciat in suum damnum hujusmodi desidiam [47] reversuram.

magistro officiorum. 42 Adscriptitius olim erat ex adscriptitio & libera natus: hodie liber nascitur, *ut hic.* quod de iis intelligitur qui post hanc constitutionem nascituri, non ante. *Novell.* 21. c. 2. & 54. hodie colonus est, neque terram deserere potest. *Nov.* 162. adde *Nov.* 78. c. 3. & *Nov.* 117. c. 6.

43 Adscriptitio cum libera muliere, etiamsi hoc sciat consentiatque dominus, connubium non est: ideoque recte à domino potest dirimi, *ut hic.* Deterior est in eo conditio adscriptitiorum, quam servorum, propter agriculturæ necessitatem. Nam servi si liberam duxerint in matrimonium, sciente vel consentiente domino, matrimonium non dirimitur. 44 *Justin. in Novell.* 54. ait hæc verba callide à quibusdam accepta, ideoque ea interpretatur in illa Nov. *Contius.*

45 *l.* 21. §. *eodem.* vide *Cujac.* 4. *observ.* 28. 46 *Conjuge l. unic.* §. *ult. de S. C. Claud. tol.* §. 47 Residiam.

TIT. XLVIII.

DE CAPITATIONE [48] CIVIUM [49] CENSIBUS EXIMENDA.

1. Imp. CONSTANTINUS ad Eusebium U. P. Præsidem Lyciæ & Pamphiliæ [50].

PLEBS [51] urbana (sicut in Orientalibus quoque provinciis observatur) minime in censibus pro capitatione sua conveniatur: sed juxta hanc jussionem nostram immunis habeatur [52]. Dat. Kal. Jun. CONSTANT. A. III. & LICINIO III. CONSS. 313.

49 Scil. Romanorum. 50 *Cod. Theod.* 13. 10. 2. 51 Capitationem præstat, *ut hic*, sed nec metrocomitæ. *l. penult.* §. *de exactoribus tribut.* Coloni capitationem præstant. *l.* 1. §. *ne rusticani ad ullum obseq.* exceptis Thracensibus, Illyricanis, & ecclesiæ Thessalonicensis colonis. dixi ad *d. l.* 1. 52 Detracta sunt quædam è *C. Theod.*

TIT. XLIX.

IN QUIBUS CAUSIS COLONI CENSITI [53] DOMINOS ACCUSARE POSSINT.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic. Orient.

QUISQUIS colonus plus à domino exigitur, quam ante consueverat, & quam in anterioribus temporibus exactum est, adeat Judicem, cujus primum poterit habere præsentiam, & facinus comprobet: ut ille qui convincitur amplius postulare, quam accipere consueverat, hoc facere in posterum prohibeatur: prius reddito quod superexactione perpetrata noscitur [54] extorsisse.

Coloni censiti, licet respectu aliorum sint liberi, tamen quod ad personas dominorum quibus tributa præstant, quadam servitute tenentur adstricti.

II. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Nebridio Comiti Asiæ.

COloni censibus [55] duntaxat adscripti [56], sicuti ab his [57] liberi sunt, quibus eos tributa [58] subjectos non faciunt; ita his quibus annuis functionibus, & debito conditionis obnoxii [59] sunt, pene est, ut quadam dediti servitute videantur [60]: quominus est ferendum, ut eos audeant lite pulsare, à quibus ipsos, utpote dominis, una cum possessionibus distrahi posse non dubium est: quam de cetero licentiam submovemus: ne quis audeat domini nomen in judicio lacessere: & cujus ipsi sunt, ejusdem omnia sua esse cognoscant. Cum enim sæpissime decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino prædii, aut vendere, aut alio modo alienare liceret: quemadmodum contra ejus personam æquo poterit jure consistere, quem nec propria quidem leges sui juris habere voluerunt, & acquirendi tantum, non etiam transferendi potestate permissa, domino, & acquirere, & habere voluerunt? Sed ut in causis civilibus hujusmodi hominum generi adversus dominos, vel patronos aditum intercludimus, & vocem [61] negamus (exceptis superexactionibus, in quibus retro principes facultatem eis super hoc interpellandi præbuerunt) ita in criminum accusatione, quæ [62] publica est, non adimitur eis propter suam suorumque injuriam experiundi licentia.

TIT. L.

DE COLONIS PALÆSTINIS.

Coloni Palæstini non possunt à terra recedere sicut alii: & eorum dominis datur revocandi plena potestas. Bart.

1. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Cynegio [63] P. P.

CUm per alias provincias, quæ subjacent nostræ serenitatis imperio, lex à majoribus constituta, colonos quodam æternitatis [64] jure detineat, ita ut [65] illis non liceat ex his locis, quorum fructu [66] relevantur, abscedere: nec ea deserere, quæ semel colenda susceperunt, neque id Palæstinæ provinciæ possessoribus [67] suffragetur: sancimus, ut etiam [68] per Palæstinam nullus omnino colonorum suo jure velut vagus, ac liber exultet, sed exemplo aliarum provinciarum ita domino fundi teneatur, ut sine pœna susceptis non possit abscedere: addito eo, ut possessionis [69] domino revocandi ejus plena tribuatur auctoritas.

TIT.

1 Sit.
2 Debeat.
3 Legendum, *septimiliario.* vide *Cujac.* 2. *observ.* 3.
4 Adscriptitia libero nubere potest: propter quod ex eo matrimonio nati adscriptitii sunt. *l.* 16. §. *cod. l. ult.* §. *cod.* ex adscriptitio autem & libera nati, liberi non sunt adscriptitii. *d. l. ult. N.* 54.
5 Vid. *Cujac.* 12. *obs.* 35.
6 Adscriptitii servi sunt, *ut hic*, & ea parte differunt à colonis. *l.* 1. §. *de prædiis Tamiacis.*
7 Adscriptitiorum peculium ad eorum dominum pertinet, *ut hic*, & *l.* 18. *l.* 19. *in fin.* §. *cod.*
8 Al. additur, *vel sine eo*, sed glossema esse apparet ex *Accurs.*
9 Al. *Joanni.*
10 Nullum.
11 Conductionem *in quibus neter. lib.* quam lectionem magis probat *Cujac.* & Græcorum auctoritate confirmat.
12 Cuidam.
13 Vid. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. des lettres de terrier.*
14 Conductiones.
15 Geminata confessio seu recognitio consulto magis consilio & magis deliberate præsumitur facta, quam simplex & non gemina. *Angel. l. unica* §. *de pius petit. Corsitus in additionibus ad singulare, habetur.*
16 *Conductionale*, ex Græcis emendat *Cujac.*
17 Scripsit.
18 *Conditione, quam varietatem & Accursius notat.*
19 Ei satisfaciebat.
20 Præjudicare.
21 Absentiam.
22 Ruri, al. *in rure.*
23 Et prope eadem persona, *l. ult. in fin.* §. *de impub. & aliis substitut.*
24 Per partem retinetur ususfructus. *l.* 53. *ff. de usufructu.*
25 Al. *Juliano.*
26 *Adscriptiones*, sed male.
27 Alienis.
28 Adde Molineum *de usuris quæst.* 20. *num.* 209.
29 Diutius.
30 Capitalis illario, *taille.* Hanc autem præstant dominis adscriptitii tributarii.
31 Quæ non exstant.
32 Al. *deest.*
33 Liberi homines qui per triginta annos quasi coloni & adscriptitii detenti sunt, liberi quidem manent (quia libertas nulla præscriptione infringi potest) sed terram deserere non possunt, & solennem capitationem inferre coguntur. adde *l.* 15. §. *eod.*
34 III. *Harm.* 3. §. 11.
35 *In veter. lib. legitur, ut adnotat Cujac. & reperi in lib. Aured. & duob. al. manusc.* licet non 30. annos fecerint.
36 An tantummodo.
37 Coloni certos reditus præstant domino. *l.* 5. §. *eod.*
38 Vid. *l.* 15. §. *eod.*
39 Al. *jus.*
40 Al. *animales. quam varietatem Accurs. notavit.* Animalis autem functio *hic & locorum C. Theod. de collat. donatar. vel relevat. possess.* pecunia est pro capite ψυχικὰ συνήθεια *in l. ult.* §. *de annonis & tributis.* ψυχικὰ δημόσια Græci *in l. ult.* §. 1. *ff. de muneribus.* Capita, capitationes, census capitis. Plutarch. *de liber. educat.* prædiis non imponuntur, sed colonis & mancipiis quæ in prædiis. & ita accipe legem *si minor* 9. §. *de act. empt. l. ult. C. Theod. sine censu.* & Sidonium in illo versu ad Majorianum: *His capita ut vivam, tu mihi tolle tria.* vid. *Cujac. in d. l. ult.*
41 Al. *Hermogeni*
42 Adscriptitia cum libera muliere, etiamsi hoc sciat consentiatque dominus, connubium non est: ideoque recte à domino potest dirimi, *ut hic.* Deterior est in eo conditio adscriptitiorum, quam servorum, propter agriculturæ necessitatem. Nam servi si liberam duxerint in matrimonium, sciente vel consentiente domino, matrimonium non dirimitur. 44 *Justin. in Novell.* 54. ait hæc verba callide à quibusdam accepta, ideoque ea interpretatur in illa Nov. *Contius.*
45 *l.* 21. §. *eodem.* vide *Cujac.* 4. *observ.* 28. 46 *Conjuge l. unic.* §. *ult. de S. C. Claud. tol.* §. 47 Residiam.
48 *Capitatio* est census capitis. *Goth.* De capitatione seu tributo quod in singula capita solvitur vid. Jacob. Bornit. *de arar. redit. lib.* 6. *cap.* 2. & noviter Didac. de Narbona *in annal. jur. sub Anno* 14. 9. 37. ANS.
49 Capitationem plebs urbana non præstat, *ut hic*, sed nec metrocomitæ. *l. penult.* §. *de exactoribus tribut.* Coloni capitationem præstant. *l.* 1. §. *ne rusticani ad ullum obseq.* exceptis Thracensibus, Illyricanis, & ecclesiæ Thessalonicensis colonis. dixi ad *d. l.* 1. 52 Detracta sunt quædam è *C. Theod.*
53 Al. *capite censiti.*
54 Dignoscitur.
55 Census hic, libri censuales. *l.* 4. §. *de agricolis l.* 10. *ff. de prob.* scripturæ publici census, *l.* 22. §. *de agricolis.*
56 Adscripti censibus, *l.* 19. §. *de agric. & censit. l.* 10. §. *de re militari, l. si quis presbyter.* 20. §. *de episcopis.* sunt adscripti: de quibus mox dicetur.
57 Al. *sicuti hi liberi.*
58 Tributarii hi censiti, seu capite censiti. *l.* 2. *C. Th. si vagum mancipium:* censibus obnoxii. *l.* 1. §. *de tyronib.* adscriptitii, quasi adscripti censibus. §. *eod.* terræ adscriptus Græce ἐνυπόγραφος, ὁ ἀπογεγραμμένος τῇ γῇ πάροικος.
59 Vid. *l. unic.* §. *de colonis Thracensis.*
60 Ut quadam debiti servitute videlicet adstricti. Quo, &c.
61 Vox cui certo in loco negata sit, eidem vocem, id est, suffragium in judicio negari colligit Corsetus *singulari statutum statuto cavetur.*
62 Accusatio criminum publica est.
63 Al. *civibus.*
64 Coloni æternitatis quodam jure addicti locis ex quorum reditibus sublevantur.
65 Vid. *l.* 15. §. *de agric. & censit.*
66 Coloni fructus ex fundo colonario sibi maxime percipiunt.
67 Possessionibus.
68 Coloni etiam in Palæstina à possessionum dominis revocari possunt.
69 Colonus non est dominus fundi, sed ejus dominus.

Source : BIU Cujas

1 Capitationem non præstant coloni Thracenses, *ut hic*, ut nec Illyricani, *leg. 1. §. titul. proxim.* plura vide quæ scripsi *l. 1. §. ne rusticani.*

2 Jugatio terrena à capitationis humanæ censu differt. Capitationem autem paulo post vocat tributariam sortem.

3 Colonis vagari & quo libuerit, recedendi facultas non est. *l. 15. C. de agricolis.*

4 Coloni conditione ingenui, servi tamen terræ sunt.

5 Redeundi.

6 Coloni possidentur à patronis suis & dominis. 7 Coloni patronum habent. 8 Coloni dominum habent, *ut hic*, aut potius terra ipsa coloni domina. 9 Al. *cultor evacuaverit.*

TIT. LII.

DE COLONIS ILLYRICANIS[10].

Coloni Illyricani origine, à terra se separare non possunt. Bart.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Probum P. P.

COLONOS, inquilinosque per Illyricum[11], vicinasque regiones, abeundi rure, in quo eos originis[12] agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. Inserviant terris non tributario nexu, sed nomine, & titulo colonorum: ita ut si abscesserint, & ad alium transierint, revocati, vinculis, pœnisque subdantur: maneatque eos pœna, qui alienum, & incognitum recipiendum esse duxerint: tam in redhibitione operarum, & damni, quod locis, quæ deseruerant, factum est: quam multæ[13], cujus modum in auctoritate Judicis collocasse monstrabitur, pro qualitate peccati coërcitionem subire cogatur: nec sit ignorantiæ locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit[14], ignorationis excusatione sublata, quadrupli pœna teneatur, operarum præterea compendiis, damnisque præstitis. In libertis etiam, quos pari usurpatione susceperit, is modus sit, quem circa liberos colonos duximus retinendum. Dat. III. Id. Jul. Gratiano A. II. & Probo Conss.

10 Illyricanis, al. *Illyrianis.*

11 Capitationem non præstant coloni Illyricani, *ut hic.* vide plura ad *l. 1. §. ne rusticani*, ubi dixi.

12 Coloni originis & agnationis merito in fundis ipsis & agris immorantur.

13 Id speciale hoc casu, aliud jus in aliis est. *l. 4. §. quod si servis D. de servis fugitivis.*

14 *leg. ultim. D. de operis libertorum.*

TIT. LIII.

UT NEMO AD SUUM PATROCINIUM SUSCIPIAT RUSTICANOS, VEL VICOS EORUM.

1. Impp. Leo & Anthemius AA. Nicostrato 15 P. P.

SI[16] quis[17] post hanc nostri numinis[18] sanctionem, in fraudem, circumscriptionemque publicæ functionis, ad patrocinium[19] cujuscunque conditionis confugerit: id, quod hujus rei gratia geritur sub prætextu donationis, vel venditionis, seu conductionis, aut cujuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus[20], qui talia instrumenta conscribere ausi sunt, bonorum proscriptione plectendis: qui tamen scientes ausi fuerint hujusmodi instrumenta conscribere: vicis[21] etiam, vel possessionibus ad patrocinia confugientium, publico vindicandis. Hæ autem personæ, quæ contra publicam utilitatem in clientelam[22] susceptæ collatores detectæ fuerint, nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem subire cogentur: mediocris vero fortunæ facultatum suarum amissione plectentur: eadem pœna multandis etiam his, qui intercedentes ministerium suum hujusmodi nefariis actibus[23] improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra constitutio à divæ memoriæ Martiano promulgata continet, id est, in[24] Thracia[25] quidem diœcesi ab hinc annis triginta, hoc est à consulatu Ætii secundo, & Sigisbuldi: in Orientali[26] vero, & Ægyptiaca, & Pontica, & [27] Asiana diœcesi, viginti-sex[28]: hoc est, à consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus. Dat. Kal. Sept. Anthemio A. II. Cons. 468.

15 *Orientis*, al.

16 Si quis in fraudem fiscalium ad patrocinium alicujus, *sub* prætextu donationis, vel venditionis, vel conductionis, confugerit, quod factum est, nullam firmitatem habeat: tabellionibus qui instrumenta conficiunt, bonorum proscriptione plectendis, & vico id committente, similiter fisco vindicando. Qui vero susceperit, si loculples est, centum auri libras solvat: si inops, proscribatur: eadem pœna multandis iis, qui hanc ad rem ministerium suum præbuerint. *Synopsis Basilicon. 7. tit. 9. ex lib. 56. tit. 3. cap. 1. Goth.* Vid. Alciat. *hic.* Ans. Adde Cujac. *lib. 8. obs. c. 28. S. L.*

17 *Pars l. ult. C. de exactoribus tributorum.*

18 *Nominis*, vide *Salvianum lib. 5. de provid. Dei.*

19 Patrocinii nomine quod possidetur vere non possidetur. *l. ult. C. de exact. tribut.* vide *C. tit. ne liceat potentior.*

20 Tabelliones publici contractuum scriptores. *l. 2. C. de eunuchis*, *l. 17. C. de fide instrum. & amiss. l. 14. §. 3. C. de sacros. Eccles. νομικοῖ, ἀγράφοις*, ut quæ ab eis conficiuntur ἀγράφα forensia *d. l. 17.*

21 Publicari vicus etiam integer potest. 22 Clientes susceptos. vide *Cujac. 8. observ. 14.* dixi ad *l. 3 ff. de usu & habitatione.* 23 Artibus. 24 Vide *l. 2. C. de militari veste.* 25 Thracia. 26 Oriens divisus in provincias quinque *d. l. 2. Nov. 24.* 27 Et iterum. 28 Al. *viginti-octo*, al. XXIX. 29 Κωμῆται. Nemo vicanis patrocinium polliceatur, nec agricolas ad clientelam suscipiat, eo nomine redituum promissione, vel alio lucro recepto. Quod si quis hæc transgrediatur, & supradictis, pœnis subjacebit, & aliam præterea majorem præstabit. *Synops. ibid. c. 2.* 30 Liberi tributarii & tributariæ matris conditionem sequuntur, sunt in ejus dominio, qui matrem ipsam habet in potestate. 31 Liberi, servi & ancillæ diversorum dominorum, cedunt materno domino.

TIT. LIV.

NE[32] RUSTICANI[33] AD ULLUM OBSEQUIUM DEVOCENTUR.

1. 34 Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.

NE[35] quis ex rusticana plebe, quæ extra muros[36] posita capitationem[37] suam detulit, & annonam congruam præstat, ad ullum[38] aliud obsequium devocetur: neque à Rationali[39] nostro mularum fiscalium, vel equorum ministerium subire cogatur[40]. Sine die & consule[41].

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Probum P. P. Illyrici[42].

SI qui eorum, qui provinciarum Rectoribus obsequuntur, quique in diversis agunt officiis principatus, & qui sub quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribiles, rusticano cuipiam necessitatem obsequii, quasi mancipio sui juris imponant, aut servum ejus, vel forte bovem in usus proprios, necessitatesque converterint[43], ablatis[44] omnibus facultatibus, perpetuo subjugentur exilio[45], & nihilominus rusticanum, qui se in ejusdem opera[46] sponte propria detulisse desponderit, par pœnæ severitudo constringat. Dat. prid. Kal. Octobr. *Agrippinæ*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

34 Exemplum literarum Diocletiani & Maximiani AA. ad Carisium. 35 *l. unic. C. de capitatione.* 36 Id est, *extra metrocomias.* Contius. 37 Capitationem præstant rusticanæ plebes, seu coloni, *ut hic*, exceptis Thracensibus, & Illyricanis, *l. 1. C. de coloris Thracensibus*, & Ecclesiæ Thessalonicensis. *l. 12. C. de annonis & tributis.* Plebs urbana non præstat, *l. 1. C. de capite civium censu eximendo.* sed nec metrocomitæ. *l. ult. C. de exact. tribut.*

38 Nullum. 39 Rationabili. 40 Cogantur. 41 *Sic in man.*

42 *C. Theod. 11. 11. 1.* 43 Multa hic sunt detracta è *C. Theod.* 44 Sublatis. 45 *Ultimo subjugetur exitio*, in *C. Theod.* sed pœna immutata est à compositoribus. 46 Operas.

TIT. LV.

NON LICERE HABITATORIBUS METROCOMIÆ[47] LOCA SUA AD EXTRANEUM TRANSFERRE.

1. Impp. Leo & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

IN[48] illis[49], quæ *metrocomiæ* communi vocabulo nuncupantur, hoc adjiciendum necessario nostra putavit humanitas, ut[50] nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur[51]: sed si quis ex iisdem vicariis[52] loca sui juris alienare voluerit: non licere ei, nisi[53] ad habitatorem adscriptum ejusdem[54] metrocomiæ per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre: sciente persona extranea, quod si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentaverit: quicunque contractus initus fuerit, carebit effectu, & contractu soluto, si quid præstitum est, hoc[55] tantum reddetur. Dat. Kal. Septembr. Anthemio A. II. Cons. 468.

47 *Metrocomia* id inter vicos est, quod Metropolis inter urbes. Metropolis mater est urbium & provinciæ, Solino, Floro, Ammiano: Metrocomia vero mater est & caput vicorum: Ut urbes à capitatione immunes, ita & metrocomiæ, non etiam reliqui vici, *l. penult. C. de exact. tribut. l. 1. C. Ne rusticani ad ullum obseq.*

48 Si voluerit habitator metrocomiæ (ὁ προκωμήτης vel μητροκωμήτης) rem quandam alienare, nulli eam extraneo vendat, sed ejusdem vici habitatori: Nam quidquid alioquin agetur, irritum erit: nec quidquam, consequetur emptor, nisi quod præstita recipiet. *Synops. Basil. 55. in fin. περὶ πρωτιμήσεων τῶν πιπρασκομένων παρὰ μητροκωμητῶν*: id est, de præstatione in rebus iis, quæ ab habitatore metrocomiæ venduntur.

49 *Pars l. ult. C. de exact. tribut.* 50 *l. 8. C. de exact. tribut.* Cæterum interpretes quidam ad hunc locum referunt quæstionem peregrinitatis, quæ Gallis Jus Albinagii dicitur. de quo vide *l. 11. C. de episc. & clericis. Paponem 5. Arrestorum 2. & 3. Not. 6. ch. des lettres de Naturalité*: dixi ad Auth. *omnes peregrini. C. Communia de successionibus.* 51 Attribuatur, 52 *Alias*, vicanis *hi sunt* μητροκωμῆται, *de quib.* vid. *hic Cujac.* 53 Jus προτιμήσεως datur comitanis, *ut hic*, non tamen sociis. *l. dudum. 14. C. de contrab. empt.* 54 Eidem. 55 Emens vicani prædium non Vicaneus, precium recuperat, *ut hic*, non idem est in eo, qui censitum absque terra. *l. 7. C. de agricolis & censitis.* vel qui dominicum prædium dempto canone comparat. hi enim pretium amittunt. *l. ult. C. de fundis rei privatæ.*

TIT. LVI.

UT NULLUS EX VICANEIS[56] PRO[57] ALIENIS VICANEORUM DEBITIS TENEATUR.

1. Imp. Zeno A.

GRAVE est[58] non solum legibus, verumetiam æquitati naturali contrarium pro alienis debitis alios molestari. Idcirco hujusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari modis omnibus prohibemus.

56 Vicanis, *al. vicariis.*

57 De clarigatione & jure Repressaliarum adde *l. 4. C. de execut. Novell. 51. l. 3. in fin. C. Ne uxor pro marito: Auth. Habitæ. C. Ne filius pro patre.*

58 *Huc pertinet l. 2. de exact. C. Th. l. 4. C. de exact.*

TIT. LVII.

DE CENSIBUS[59] ET CENSITORIBUS ET PERÆQUATORIBUS, ET INSPECTORIBUS.

De collusione & fraude tabulariorum.

1. Imp. Constantinus A. ad Populum. 60

QUONIAM tabularii[61] civitatum per collusionem potentiorum sarcinam[62] ad[63] inferiores transferunt: jubemus, ut quisquis se gravatum probaverit, suam tantum pristinam[64] professionem agnoscat. Dat. XV. Kalend. Februar. *Romæ*, Constantino A. II. & Licinio Conss. 313.

59 L. D. XV. vid. *Molinæum ad Consuet. tit. de Censives.*

60 *C. Theod. 13. 10. 1.*

61 Tabularii civitatum potentioribus facile colludunt & potentiorum onera in eosdem per collusionem transferunt.

62 *l. 5. C. eod.*

63 Ita Q. ad M. Ciceronem fratrem Asiæ Proconsulem scribens, illud cum primis in eo laudat, quod effecerit, ut tributa civitatum ab omnibus, qui earum civitatum fines incolunt, tolerarentur æquabiliter.

De paupertate simulata succisis vitibus, vel arboribus.

II. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theod. AAA. Eutropio P. P. 65.

QUisquis[66] vitem succiderit[67], aut feracium ramorum fœtus vetaverit[68], quo declinet fidem censuum, & mentiatur callidæ paupertatis ingenium, mox detectus, competenti indignationi subjiciatur[69]: illo videlicet evitante[70] calumniam, qui forte detegitur laborasse pro copia, ac [pro 71] reparandis agrorum fœtibus, non sterilitatem, aut inopiam procurasse. Datum prid. Non. Jun. *Constantinopoli*, Eucherio & Syagrio Conss. 381.

64 Censualis professio non tantum testibus, sed ex antiqua seu priore censuali possessione poteſt argui. *l. 1. C. de immunitate nemini concedenda*: & ita intelligo *l. 10. ff. de probationib.* Nam alias tabulæ censuales potiores sunt testibus. *d. l. 10.*

De procuratore subducto, colonove fugato.

III. Iidem AAA. Cynegio P. P. 72

SI peræquatore misso aliquis aut procuratorem suum retraxerit[73], aut colonum per[74] contumaciam retractionis[75] fugaverit: ad eum censuum modum, quem vel eo, vel procuratore illius absente peræquator apposuerit, nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. Dat. VI. Kal. April. *Constantinop.* Honor. N. P. & Eudoxio Conss. 386.

65 *C. Theod. 13. 11. 1.*

66 *Si quis*, in *C. Theod.*

67 Aliud si mortuæ sint. *l. 4. §. 1. ff. eod.*

Si defectorum prædiorum relevatio petatur.

IV. Imppp. Theodosius, Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P. 76

OMne territorium censeatur, quotiens defectorum levamen exposcitur: ut[77] sterilia[78], atque erema[79], his, quæ culta, vel opima sunt, compensentur. Dat. III. Non. April. *Constantinop.* Theodosio A. III. & Abundantio Conss. 393.

68 *C. Theod. debataverit*, forte *amputaverit*, al. *vitiaverit.* vid. *l. 4. §. si quis ff. de censib.*

De iniqua peræquatione.

V. Iidem AA. Rufino P. P. 80

UT[81] gravatos se esse à peræquatoribus[82] conqueruntur, & injusto[83] oneri impares esse proclamant, competitionis habeant

69 Immutata est pœna, quæ in *Cod. Theod.* expressa est. 70 Vitante. 71 *Abest à Cod. Theod. & quib. lib.* 72 *Cod. Theod. eod. tit. l. 2.* 73 *l. 4. §. si quis 10. ff. de censib.* 74 *Ab*, in *Cod. Theod.* 75 *Retractationis*, *C. Theod.* 76 *C. Theod. eod. 3.* 77 Vid. *l. 4. C. tit. prox.* 78 *Squaliora* in *C. Theod.* al. *squalidiora.* 79 *Jejuna* in *C. Theod.* Erema prædia deserta, sterilia, *ut hic & tit. prox.* 80 *C. Theod. eod. 4.* 81 *l. 1. in pr. C. eod.* 82 Peræquatores sunt, qui inspectis prædiis census æquabili ratione imponunt aut emendant. 83 Injuncto.

Source : BIU Cujas

habeant facultatem: ut quid remissum gratia, quidve interceptum fuerit fraude, convincant, & ex eo levamen accipiant, quod per deformia, & criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, ut aliis demeretur: Quod intra annum [1] post codicum oblationem, quo [2] videbitur, de injusto onere conqueratur, & iniquitatem peræquatoris accuset, ac præstitam gratiam habita compensatione [3] convincat: ut quod ei fuerat superfuerit, ille cognoscat [4], quem debitæ functioni [5] fraus clandestina subtraxerat. Emenso autem eo tempore actio denegabitur: exceptis [6] minoribus, qui fuerint indefensi: his etiam, qui abfuerint [7] reipublicæ causa: qui tamen ex eo tempore, quæ sunt statuta custodient, ex quo ad agendum habuerint [8] facultatem. Dat. III. Kal. Decembr. *Constantinop.* DN. THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO V. C. CONSS. 393.

1 Qui se gravatum dicit à censitore, vel peræquatore, ea de re queri & agere potest intra annum, non post annum. *Eustathius lib. de temporib. c. de anno.*
2 *Cui*, in *C. Theod.*
3 Al. *competitione* in *C. Theod.*
4 Agnoscat.
5 Functionis.
6 *Sequestratis*, in *C. Theod.*
7 *Absfuerunt*, al. *abierunt.*
8 Habere potuerint.

De negligentia vel gratia peræquatorum vel discussorum.

VI. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Eusebio P. P. [9]

PEræquatores [10] ac discussores [11] si incurrerint culpam negligentiæ, vel gratiæ, non solum bonorum [12] jacturam [13], verumetiam annonarum [14] in quadruplum [15] multam [16] subire debebunt: ea vero, quæ in damnum provincialium fuerint accepisse convicti, in quadruplum cogentur exolvere. Dat. IV. Kal. April. *Mediolan.* ARCADIO, & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

9 *C. Theod. 7.*
10 Peræquator ἐξισωτὴς, discussor, λογοθέτης. *Synops. Basil. 56. tit. 14. cap. 1. §. 6.*
11 Quædam hic sunt omissa è *C. Th.*
12 *Horum*, in *C. Theod. & vet. quib. lib.* quod magis probat *Cujac.* Græcorum auctoritate.
13 Quæ & emolumenta. *l. 11. ff. de annonis & tributis.*
14 *l. 1. ff. de discussoribus.*
15 Imo in duplum, *l. 7. ff. de exactoribus.*
16 *Multæ*, in *C. Theod.*
17 *C. Theod. eod. l. pen.* cujus hic omissum est initium.
18 Vid. *l. 1. in fin. ff. de omni agro deserto.*
19 Λοιπάδες Græcis dicuntur. *Syn. ibid.* Qui à fisco auctionante rem comparat, pretium tantum præstat, non reliqua, *ut hic, & l. 6. in fin. ff. de fide & jure hastæ fiscalis*, *l. 2. ff. de fundis rei privatæ.* olim jus id non erat. *l. prædiis 369. ff. de jure fisci.* Verum cum id plerique refugientes nollent à fisco emere, facilius inveniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente id remissum. *l. 1. C. Theod. de fidejuss. civitat.* In privatis auctionibus emptor reliqua etiam præstat. *l. Imperatores. 7. ff. de publicanis ut ff. sine censu.* 20 Qui possessionem à peræquatore traditam, velut obligatam sibi evincit, expensas meliorationis solvere debet: intra sex menses actionem sibi competentem instituere. *Synops. ibid.* adde *l. 11. in fin. ff. de omni agro deserto.* 21 *Hucusque*, in *C. Theod.* 22 *Apud spectabilitatem tuam publicare*, in *C. Theod.*
23 *Receptis*, in *C. Theod.* 24 *Dominationes*, *in veter. lib. manusc. id est*, *dominia*, in *C. Theod.*
25 *Duorum*, in *C. Theod.* dixi ad *l. locorum 11. ff. de omni agro deserto.* 26 *Exerat*, in *C. Theod.*
27 De exceptione litis finitæ, vid. Rebuff. *tract. de exceptionib. num. 600. & 606.* 28 *Abest à C. Theod. & quibusd. manuscr.* 29 Actitatum. 30 *Duorum*, in *C. Theod.*

TIT. LVIII.

DE OMNI AGRO DESERTO ET QUANDO STERILES FERTILIBUS IMPONUNTUR.

Prædia deserta decurionibus loci, cui subsunt, assignari debent, cum immunitate triennii. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Campesi.

CUM Divus Aurelianus parens noster civitatum ordines pro desertis possessionibus jusserit conveniri, & pro his fundis, qui invenire dominos non potuerunt, quos præceperamus earumdem possessionum triennii immunitate percepta de solennibus satisfacere, servato hoc tenore præcipimus, ut si constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse, eorundem agrorum onera [31] possessionibus & territoriis dividantur accepta [32].

Possidens fundos steriles & fertiles tributarios, si alienat fertiles, & ob hoc efficitur non solvendo, tenetur ad tributa fertilium & sterilium emptor.

II. Idem A. 33.

SI quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore privati juris quippiam comparaverit, cujus substantia alias possessiones sustentare consueverat [34], & succisis quasi quarundam virium nervis, reliqua labuntur: earum possessionum onera subiturus est, quæ penes distractorem [35] [inopem [36]] inutiles permanebunt. Dat. Id. Decemb. *Thessal.* FELICIANO & TIT. CONSS. 337.

31 Vid. *l. 6. in fin. ff. eod.*
32 Hoc verbum, *Accepta*, est ex subscriptione, *ut Data.* Goth. Vid. Jacob. Bornit. *de erar. reditib. lib. 7. cap. 1.* & Alciat. *h. t.* ANS.
33 *C. Theod. 11. 1. 4.*
34 Vid. *l. 5. ff. eod.*
35 Desertorem.
36 *Abest à C. Th.*

Accipientes prædia deserta cum immunitate triennii, debent cavere idonee, quod dicta prædia non relinquent cum damno reipublicæ. Bart.

III. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Mamertium P. P.

QUicunque deserta prædia meruerint sub certa immunitate, ad possessionem impetratorum non prius finantur accedere, quam vel fidejussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonii sui maxime utilibus obligatis, idonea cautione firmaverint suscepturam [à se] possessionem nullo detrimento publico relinquendam.

37 *C. Theod. 11. 1. 17. ubi legitur*, *Crescentem.*
38 *l. 2. ff. eod. l. 5. l. 6. l. 7. §. ceterum*, *l. 9. l. 10. ff. eod. l. 3. ff. tit. prox. l. 10. ff. de fundis patrimonial.*
39 Institutus à debitore, repudians ejus hereditatem privatur omnibus bonis non solum hereditario, sed quocunque titulo ad eum delatis à testatore. *Corsetus singulari 1.*

Scriptus heres à tributario debitore, etiam onus fundorum sterilium agnoscere cogitur. Bart.

IV. Iidem AA. & GRAT. A. ad Crescentium Vic. Afric. 37

HÆredes scripti etiam pro [38] minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renunciandum hereditati putent, cedant his omnibus [39] rebus, quas ex iisdem bonis quocunque titulo & jure perceperint. Dat. IV. Jul. *Contionaci*, GRAT. A. II. & PROBO CONSS. 337.

40 *Al.* Impp. VALENS & GRATIANUS AA. ad Anthemium P. P.

Possidens prædia sterilia & fertilia, non potest renunciare sterilibus & fertilia retinere. Bart.

V. [40] Impp. VALENTIN. & THEODOSIUS AA.

QUi utilia [41] Reipubl. loca possident permixtione facta etiam deserta [42] suscipiant: ut si earum partium graventur accessu, quas antea per fastidium reliquerunt, cedant aliis curialibus, qui utraque hac conditione retineant, ut præstatione

41 Εὐθαλῆ χωρία, Qui fertilia loca possident, etiam ἄονορα sterilia suscipere debent. Quod si nolint, cedere debent fertilibus, ut & omnia mancipes habeant. *Synops. Basil. 56. ex tit. 14. cap. 12.*
42 *l. 3. l. 4. ff. eod.*
43 Sublatis.
44 *Sic legitur*, in *C. Theod. 10. 3. 4. unde hæc lex dejumpta est.* al. *Idem Augusti.*
45 *Ut quisque*, in *C. Theod.* al. *Ut quisquis.* al. *Ut quicunque.*
46 *Abest à C. Th. & quib. lib.*
47 *l. 1. 4.*
48 *Quis conductor*, in *C. Theod.*
49 *l. 1. in fin. ff. eod.*
50 *Prabitis*, in *C. Theod.*
51 In quibus additur, & ARCADIUS A. Cynegio P. P.
52 Defectum.
53 *l. 5. l. 9. ff. de fundis patrimonialib.*
54 Defendantur.
55 *Optimas*, *al.* opportunas.
56 *l. 4. ff. eod.*
57 Defecta.
58 Al. *qui.*
59 Deserta, defecta sive ἄονορα prædia qui suscipiunt, nonnisi post biennium, solennem canonem fisco inferunt. Eustathius *lib. de temporib. cap. de biennio.*
60 Vide Alciatum, qui legit hic *diacatharotiæ*, sed Cujacius magis probat excusam lectionem & *diacatochiam* interpretatur possessionem ex qua fisco canon debetur: ut, ad diacatochiæ vicem, significet, possessionis titulo & jure.
61 Pars major collegii & universitatis quod facit, omnes facere & comprobare tenentur, *arg. hujus legis*, *l. 160. §. 1. ff. de reg. jur. l. quod major. 19. ff. ad municip. cap. 1. X. de his*, *quæ fiunt à majori parte.* quam sententiam limitat, seu restringit Corsetus *singulari universitas*, si de reformatione, ut ipse loquitur officialis agetur: si de revocanda libertate, vel retrahendo in servitutem aliquo: si pars major statuere volet adversus ea, quæ ab omnibus antea statuta sint. Item si contra jus statuerent, adde *Innocentium in c. humilis. 17. de majoritate, &c. cum omnes 6. X. de constitut.* Postremo si pars major extra collegium id fecerit. *c. in causis 30. de elect. Bald. in l. Per fundum 11. ff. de servis rustic.*
62 Agrum sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria potest invadere, quod qui facit, non incidit *in l. cum quærebatur 11. ff. unde vi.*
63 *l. 14. in pr. ff. eod.*
64 Deserta prædia qui occupant, ea dominus ab eis repetere potest intra biennium redditis meliorationibus, *ut hic.* Eustathius *lib. de temporib. c. de biennio.* vid. quæ notavi ad *l. 1. §. 10. ff. de adq. possess.* Neque obstat lex 11. *ff. eod.* quæ loquitur de eo cui prædia addicta sunt à peræquatore, non de eo, qui deserta occupavit. Goth. Vid. Gloss. in *l. final. ff. de censib. l. fin. ff. de jure Reipub.* Ærod. in Pand. *lib. 5. tit. 21. cap. 8.* Et nota, Impensas in aliquam rem factas ante omnia esse restituendas: qua de re vid. Kinschot. *Respons. 105.* ANS. 65 Al. *deest.* 66 Vid. *l. 4. ff. eod.* 67 *Adnumerat*, al. *abnumerent.* 68 *C. Theod. 13. 11. 8.* 69 *Impotentiam*, in *C. Theod.* 70 *l. 4. ff. eod.* 71 Vid. *l. 12. ff. eod.* 72 Multa sunt hic immutata ex *C. Theod.* unde hujusmodi subscriptio addenda est: Dat. Non. Mart. *Constantinopol.* HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS.
73 Desertum agrum qui à peræquatore accepit, firmo jure eum tenet, neque reliqua prioris possessoris solvit. Quod si supervenerit qui agrum vindicet domini, aut hypothecæ jure, & evincat, meliorationis sumptus ab eo consequitur, si modo is veniat intra sex menses post addictionem agri. Post sex menses venienti obstat præscriptio. *ut hic. & l. ult. in fin. ff. de censib. & censitorib. tit. prox.* adde quæ scripsi ad *l. 8. ff. eod. l. 7. ff. de censib.* Eustathius *lib. de temporib. c. de sex mensib.* 74 Penes quidem hos. 75 *l. 13. ff. eod.* 76 Ea exoluerint. 77 Competitoris. 78 Vid. *l. 36. ff. de jure fisci.* 79 *l. 7. ff. de censib. & censitorib. l. 2. in fin. ff. de fundis rei privatæ. Novell. 128. cap. 14.* 80 Præstentur. 81 *C. Theod. 11. 31.* 82 Clarigationes & repræsaliæ vetitæ. *l. 10. ff. eod. l. ult. ff. eod. l. 4. ff. de agricol. & censitis. Novell. 17. 52. 128. cap. 14. l. ult. ff. ut nullus ex vicaneis, l. 4. ff. de executoribus & susceptoribus*, adde *Papon. 3. Not. tit. des lettres de marque, & 5. Arrest. 3. Gaillum tract. de pignorat.*

Source : BIU Cujas

bus [1] esse retinendum [2], neque eorum prædiorum despectione [3] prægravari, quæ ex iisdem bonis, quæ retinentur [4], nequaquam esse monstrantur [5]: ne [6] ullis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. Dat. Prid. Kalend. Februar. *Ravennæ.* HONOR. VIII. THEOD. V. AA. CONSS. 412.

Domini prædiorum debent requiri, ut solvant debita contracta; & ipsis cessantibus, adsignantur volentibus solvere. Bart.

XIII. Iidem AA. ad Probum.

OMnium prædiorum actores ac domini requirantur: quorum si vitio probantur debita fuisse contracta, in absoluto est, ut [7] debeat dominium commutari. Dat. III. Id. Jun. C. P. CONSTANTE & CONSTANTIO CONSS. 414.

XIV. Iidem AA. Aureliano P.P.

RUra [8], & possessiones, quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta provincialia desideriis suis, vel reliquerunt [9], vel possidere alios permiserunt: penes eos, qui eas exolverunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam [10] habentibus curialibus copiam repetendi. Datum III. Non. Decembr. HONORIO X. & THEODOS. VI. AA. CONSS. 415.

XV. Iidem AA. Sebasto [11] Com. primi ordinis.

SI quis deserta prædia, quæ navalem sustinent functionem, & in desertis nunc usque remanent, superæquationis jure percepit: meliore conditione in omnibus titulis convenit ea relevari, ut gravis sors navis [12] esse non possit, pro ea, quæ resedenit portiuncula: cum aliis fuerit dispendiis liberata. Dat. prid. Id. Mart. *Raven.* HONOR. A. XI. & CONSTANTIO II. CONSS. 417.

XVI. Iidem AA. Hermocrati P.P. [13]

SI quis auctoritate nostri nominis [14] de fundis patrimonialibus [15] steriles sub certi canonis pollicitatione susceperit, firmiter eum volumus possidere: sub [16] ejusdem tamen canonis solutione, quem nostræ Majestatis auctoritas per annos singulos solvendum esse præscripsit, nullamque eos descriptionem, sive adjectionem [17], aut innovationem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est, eos, qui nobis hortantibus fundos inopes, atque egenos [18], magno labore [19] impenso, aut exhausto patrimonio vix forte meliorare potuerunt, utpote deceptos inopinatum onus suscipere: illudque velut quadam circumventione deposci, quod si se daturos præscissent, fundos minime suscipere, aut etiam colere paterentur. Dat. XII. Kalend. C. P. THEOD. A. XVIII. ALBINO CONSS. 444.

XVII. Imp. THEOD. A.

JUbemus [20] neminem [21] curialem pro [22] alieni territorii debitis detineri [23], sed tantum municipem pro gleba propria conveniri. Dat. V. Kal. Maji, *Ravenn.* post Conſ. FELICIS, & TAURI VV. CC. 429.

1 *Desitutione*, in *C. Theod.*
2 *Detinendum*, in *C. Theod.*
3 *Depectione*, al. *defectione*, in *C. Th.* al. *defunctione*, *in lib. Aured. legitur*, *defectione.*
4 *Retinent*, in *C. Theod.*
5 Monſtratur.
6 Nec.
7 *l.* 11. *C. eod. l.* 10. *C. de annonis & tributis l.* 2. *in fin. l.* 7. *in fin. l.* 8. *C. de exactor. trib. l.* 2. *in fin. C. de fundis rei privatæ.*
8 Al. *Jura*, ſed male.
9 Vid. *l.* 8. *in pr. C. eod.*
10 *Al.* additur, *penitus.*
11 Al. *Sebaſtiano.*
12 Navalis.
13 Al. *Hermogeni.*
14 Numinis.
15 *l.* 3. *verſic. ſimiliter. C. de alluvionibus. l.* 2. *in pr. C. de fundis rei privatæ.*
16 Ita ut non relevetur fundus. *l. un. C. de coll. donatorum.*
17 Vid. quæ ſcripſi ad inſcriptionem *tit. de in diem addictione.*
18 Novella integra habet *jejunos*, & ita legitur in *quib. vet. lib.*
19 In quib. libr. hæc lex ſuperiorem præcedit: & ea eſt illius inſcriptio: Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Celeri Proc. Afric.
20 *C. Theod.* 12. 1. 186.
21 Μηδεὶς τῶν στηρίγμων ὑπὲρ γῆς, &c. Nullus curialium pro gleba in alieno territorio ſita detineatur. *Synopſ. dict. tit.* 14. *cap.* 16. *hic. l.* 12. *C. eod. & l.* 4. *C. de executoribus. Nov.* 128. *cap.* 14.
22 Clarigationes prohibitæ, *ut Attineri.*
23 *Attineri.*

TIT. LIX.

DE[24] FUNDIS LIMITROPHIS[25], ET TERRIS, ET PALUDIBUS, ET PASCUIS, ET LIMITANEIS[26], VEL CASTELLORUM[27].

Reſcripta in contrarium impetrata nullius ſint momenti.

I. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Licinium [28] P. P.

TIBERIANUS [29] ad possibilitatem singulorum quorumque locorum intuens statuit certas possessiones, quæ ad limitem [30] frumenta conveherent. Quocirca generali lege sancimus, Tiberiani dispositionem oportere observari: amoventes quidquid vel potentia cujuscunque [31] elicuit [32], vel furtiva [33] deprecatio: addentesque nihilominus in futurum nulli licere [34] adversus utilem vetustatem, & præsentem legem nostram importuna, & respuenda reposcere [35]. Dat. VIII. Kalend. Octob. *Aquileiæ*, ARCAD. A. & BAUTONE CONSS. 385.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto P. P. & conſ. ordinario.

QUicunque castellorum [36] loca quocunque titulo possident, cedant [37] ac deserant: quia his [38] tantum fas est possidere [39] castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus judicavit antiquitas: quod si ulterius, vel privatæ conditionis quispiam in his locis, vel non castellanus miles fuerit detentator inventus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. Dat. V. Non. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO, & MARINIANO CONSS. 423.

Agri limitanei donec per milites possidentur, sunt à tributis immunes. Bart.

III. Impp. THEOD. & VALENT. Nomo Magistro officiorum.

AGros limitaneos universos cum paludibus omnique jure, quos [40] ex prisca dispositione limitanei [41] milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio, atque arare consueverant: & si in præsenti [42] coluntur, ab his firmiter, ac sine ullo concussionis gravamine detineri: & si ab aliis possidentur (cujuslibet [43] spatii temporis præscriptione cessante) ab universis detentatoribus vindicandos [44], iisdem militibus sine ullo prorsus (sicut antiquitus statutum est) collationis onere volumus adsignari: in his etiam contra eos, qui præceptionibus nostris obviam venire tentaverint, proscriptionis [45] pœna valitura: Nam si quis forte (quod minime audere debuerat) emptionis titulo, memorati juris possidet prædia: competens ei actio contra venditorem intacta servabitur [46]. Dat. Prid. Id. Septemb. *Constantinop.* MAXIMO II. & PATERIO [47] CONSS.

23 *Attineri.*
24 *Ecl. lib.* 55. *tit.* 6.
25 *Limitotrophis*, *Cujac.* Limitotrophi fundi dicuntur, quod inde milites limitanei aluntur, non quod ad milites limitaneos pertineant, ut *l.* 13. *C. de fundis patrim.* Græci ita legunt: περὶ ἀγρῶν λιμιτροφίων, καὶ λιμητρόφων, καὶ ἐμφυτευτικαρίων, *de agris limitaneis & limitrophis & emphyteuticariis. Syn. Basil.* 55. *tit.* 6. *l.* 3. *C. eod.*
26 Fundi limitanei, qui ad milites limitaneos pertinebant.
27 Caſtellorum fundi ad milites caſtellanos pertinent. *l.* 2. *C. eod.*
28 Al. *ad Latinum*, *in meo manuſcript. Cont.*
29 De fundis limitotrophis diſpoſitionem Tiberiani P. Prætorio confirmat.
30 *Inſcriptis*, *ad limitum frumenta convenirent.*
31 Uniuſcujuſque.
32 Reliquit.
33 Id eſt, obreptio. De obreptionis exceptione, & ſubreptionis adde Oldendorpium *c.* 14. *de except.*
34 Nocere.
35 Depoſcere.
36 Caſtellani milites agros caſtellis deputatos ſoli poſſidere debent, non privati aut alii milites. 37 Reddant. 38 Ab his. 39 Poſſideri. 40 Limitanei agri quos limitanei milites ex priſca diſpoſitione ab omni munere vacuos ipſi curabant, & arabant pro ſuo compendio. Ex priſca, inquam, diſpoſitione, ſeu uti adtributi illis ſint ἀφορισθὲν ἐξ ἀρχῆς, *Synopſis* 55. *tit.* 6. *cap.* 2. 41 Limitanei milites, οἱ τὰς κλεισούρας φυλάττοντες, qui cluſuras cuſtodiunt. *Synopſ.* 55. *tit.* 6. *cap.* 2. id eſt, prætenturas burgos, vel arces. 42 Præſentia.
43 *l.* 8. *C. de fundis patrimon.* 44 Vindicatio. 45 Eadem pœnarum acerbitate quæ adverſus ducum aviditatem prolata eſt, valitura, in *Nov. Theod.* 46 Hanc ſubſcriptionem reſtituit in *Nov. Theod.* 47 Al. *Paterno.*

TIT. LX.

DE[48] PASCUIS[49] PUBLICIS ET PRIVATIS.

Antiqua penſio pro paſcuis ſaltuum antiquitus conſtituta, inconſulto Principe augeri non debet.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. [50] P. P.

CUM [51] nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus rei privatæ pensio debeat ampliari, nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt. Etenim idcirco graviorem pensionem imponi ab ordinibus accepimus, ut animalia ex rebus privatis nostris à locorum pastibus arceantur: quod fieri non oportere divæ memoriæ Julianus prorogata jussione constituit. Quare excellens auctoritas tua conventis provinciarum rectoribus non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt civitates, sed eam manere decernet quam statuit antiquitas. Dat. VIII. Kal. Octobr. *Luceriæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

II. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. ad Simplicium Magist. mil. [52]

INsignis [53] auctoritas tua hac [54] conditione à publicis [55] pratis [ac amœnis [56]] pascuis animalia militum prohiberi præcipiat, ut [57] universi cognoscant, de emolumentis eorum, tuique officii facultatibus, duodecim libras auri fisci commodis exhibendas, si quisquam posthac memorata prata [58] mutilare tentaverit: non minore decernenda pœna, si etiam prata privatorum [59] Antiochenorum fuerint devastata: ita tamen, ut sine læsione provincialium provideant curiales quo pacto animalium militarium pastui [60] consulatur. Dat. V. Id. Mart. C. P. HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO V. C. CONSS. 398.

Prata provincialium non debent fatigari moleſtia militum principis. Bartol.

III. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Comitibus & Magistris militum.

PRata [61] Provincialium nostrorum, & præcipue rei privatæ nostræ pernicioſum [vel periculoſum [62]] est militum molestia fatigari: ideoque lege ad amplissimam [63] præfecturam promulgata, censemus, ne hoc deinceps usurpetur: super qua re universos quorum interest, convenire tua magnificentia non moretur: neque permittat [64] possessores, vel colonos pratorum gratia qualibet importunitate vexari. Dat. Non. Septembr. HONORIO X. & THEOD. VI. AA. CONSS. 415.

52 Al. *Simplicio Comiti & magiſtro utriuſque militiæ.*
53 *l.* 3. *C. Theod. cod.*
54 Al. *conditio.*
55 *l.* 3. *in prin. C. eod.*
56 Pro incluſis legit *Cujac. l. obſerv.* 19. Apamænis, id est, Syriæ locis, de quibus Strabo *lib.* 16. *in quibus vet. lib. deeſt* amœnis.
57 Ut &c.
58 Prata prava,
59 *Al.* additur, *aut.*
60 Paſcuis.
61 *l.* 2. *C. cod. Synopſ. eod. cap.* 7. *l.* 5. *C. Theod. cod.*
62 *Al.* deeſt, *vel periculoſum.*
63 Ad Aurelianum P.P. & Patricio: qui eſt *l.* 4. *C. Theod. eod.*
64 Permittant.

TIT. LXI.

DE FUNDIS PATRIMONIALIBUS[65], ET SALTUENSIBUS[66], ET EMPHYTEUTICIS, ET EORUM CONDUCTORIBUS.

De donatione.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Cypito.

SI quis fundos emphyteutici [67] juris salva lege fisci citra judicis auctoritatem donaverit, donationes firmæ [68] sint, dummodo suis quibusque temporibus ea, quæ fisco pensitanda sunt, repræsentare cogatur. P. P. XVII. Kalend. Jul. *Treveri.* CONSTANTINO A. IV. & LICINIO III. CONSS. 315.

De pensitatione emissa à minore XXV. *annis.*

II. Idem A. ad Dracontium.

PAtrimonialis fundi pensitationem, seu auriariam, seu frumentariam intra tempus omissam, minorum dominio non nocere præcipimus, nec ad fraudem juris eorum accedere [69], si quod solemniter debetur, paulo serius inferatur: ita tamen, ut permanente substantia parvulorum [70], judex tutorem, vel curatorem, per quem differtur illatio, negligentiæ suæ & deserti officii pœnas exigat, & damna deplorare compellat.

Quibus ex cauſis fundus ab emphyteuticario relinqui, vel eo auferri non poteſt.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Germanianum Com. S. L.

QUicunque [71] possessiones ex emphyteutico jure susceperint, ea ad refundendum [72] uti occasione non possunt, qua asserant desertas esse cœpisse, tametsi rescripta per obreptionem meruerint: sed nec avelli eas ab his posse, nec si licitatio [73] ab alio [74] fuerit promissa [75], sed eas in perpetuum apud eos, qui eas susceperint, & eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit adversus eos impetratum. Dat. VIII. Kalend. Octobr. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE CONSS. 365.

De his, qui poſcunt fundos ad domum principis devolutos.

IV. Imppp. VALENS, GRATIANUS, & VALENTINIAN. AAA. ad Florentium [76].

FUndi [77] patrimoniales, & qui ex emphyteutico jure ad domum nostram diversis generibus devoluti sunt, sic eis, qui eos poposcerint, cedunt [78], ut commissi metus esse non possit. Neque enim magis commodamus nostra, quam tradimus ea jure dominii: ita [79] tamen, ut ea, quæ in nostra possessione positi præstiterint, & in posterum solvant. Dat. Id. Mart. *Treveris*, VALENTINIANO II. & VALENT. II. AA. CONSS. 368.

De his, qui à peræquatore, vel cenſitore deſertum agrum patrimonialem ſuſcipiunt.

V. [80] Impp. GRATIAN. & VALENT. AA.

SI, qui à prioribus colonis, vel emphyteuticariis destitutum patrimonialem fundum à peræquatore, vel censitore susceperint, perpetuo [81] eundem atque inconcusso jure possideant, nec quisquam secundus petitor accedat. Dat. IV. Non. Novembr. GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE CONSS. 377.

De donatione.

VI. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio Com. R. P.

HI, quibus patrimoniales possessiones per Asianam [82] & Ponticam diœcesim, vel à nobis, vel à divis [83] parentibus nostris sacra largitate donatæ [84] sunt, inconcusse possideant, atque ad suos posteros [85] transmittant: quod quidem non solum in heredibus, sed etiam in contractibus [86] omnis generis [87] volumus custodiri. Dat. IV. Kal. April. CP. RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

De cautione ab emphyteuticario præſtanda.

VII. Iidem [88] AAA. Cynegio P.P.

QUicunque ad emphyteusim fundorum patrimonialium, vel reipublicæ jussu nostri numinis [89] venerit, is, si redundantia fortunarum idoneus fuerit ad restituenda, quæ desertis forte possessionibus requirentur, patrimonium suum publicis implicet nexibus.

65 Fundi *patrimoniales* sunt, qui ad patrimonium principis pertinent.
66 *Saltuenſes* fundi sunt pastioni deputata nemora: Emphyteutici vero fundi sunt qui emphyteutico jure dantur. *Cujac. hic.* adde *l.* 13. *C. de prædiis minorum.*
67 Emphyteutici juris fundum salva lege fisci, donare citra judicis authoritatem licet.
68 *l.* 16. *in fin. ff. de pignor. act.* vide tamen *l. ult. C. de reb. alien. non alien. Novell.* 7. *cap.* 1. *verſ. alienationis.*
69 Evadere. *Goth.* Intellectum hujus l. vid. *deciſ. Ultraject.* 38. *num.* 2. ANS.
70 Parvuli, qui intra vicesimumquintum annum. *l.* 1. *C. de fugitivis colonis.*
71 In emphyteusim fundum à fisco accipiens, non potest fundum, eo prætextu quod desertus sit (ne quidem si rescriptum principis habeat) refundere (ἀποδάλλεσθαι) ut per contrarium avelli ab eo non potest, etiamsi super eo fundo fiat licitatio (διεραβατεύεσθαι.) Itaque fundus ita acceptus apud accipientem & ejus posteritatem perpetuo manet. *Synopſ. Baſil.* 15. *tit.* 15. *ex lib.* 55. *tit.* 1. *cap.* 9. §. 4.
72 Referendum, al. *refutandum: in duobus manuſ.* reddendum.
73 Locatio.
74 Aliquo.
75 Permissa.
76 *Iidem AA. ad Florianum Com. R. P. in lib. manuſ.* al. *ad Florum.*
77 Fundi publici (δημόσιοι) in perpetuum locati, sine jussu principis non auferuntur. *Synopſis Baſil* 15 *tit.* 15. *ex lib.* 55. *tit.* 1. *cap.* 9. §. 4.
78 Vid. *l.* 6. *C. eod.*
79 *l.* 2. *in fin. l.* 5. *C. de fundis rei privatæ.*
80 *Al.* Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEODOS. AAA.
81 Vid. *l.* 7. *in prin. C. de omni agro deſerto.* 82 Aſiam. 83 Divinis. 84 *l.* 4. *in prin. C. cod. l.* 1. *l.* 2. *C. ne fiſcus rem quam vendidit, evincat. l.* 1. *C. rei privatæ, l.* 4. *l.* 5. *C. de diverſis prædiis urbanis, l.* 5. *C. de locat. prædiorum.* 85 Natos etiam ante hunc contractum initum. *Hotom.* 2. *illuſtr.* 86 *Contractatoribus, in quib. vet. lib.* 87 Omni genere. 88 Al. *Et Arcadius* AAAA. 89 Nominis.

Source : BIU Cujas

1 *V. l. 1. §. de locatione prædiorum.*

2 Revertenda.

3 Al. *Clearcho P. P.*

4 Hoc notandum adversus illos qui dicunt Rom. imperium non fuisse extensum ultra Euphratem.

5 Osdroënam. *Alciat. hic.* al. *Osroënam*, al. *Sophenam.*

6 *l. 3. §. de fundis limitrophis.*

7 Præbere.

8 *l. 5. §. eod.*

9 Patrimoniales fundi jure privato vendi emive possunt jussu principis, salvo tamen canone. adde *l.* 10. §. *eod.*

10 Jure privato fundi patrimoniales, donati, in dominio donatoris sunt.

11 Patrimoniales fundi interdum donantur jure privato, principis jussu. *l.* 39. *in fin. ff. de leg.* 1. *l.* 9. §. *de omni agro deserto:* excepto Oriente, *l.* 13. §. *eod.*

12 Patrimoniale lium fundorum alii in emphyteusim dantur, alii locantur: illi jure privato dantur: hi locantur tantum.

13 Patrimoniales fundi in conditione propria manent, quorum dominium non est translatum, sed qui tantum locati. Conditio enim propria hæc est patrimonialium, ut locentur, non ut in jus privatum transferantur.

14 Ejus quod.

15 Al. *desunt.*

16 Al. *volumus* sed rectior est excusa lectio.

17 Emphyteuticarii à possessoribus distinguuntur. Hi, non illi, domini efficiuntur. *l.* 1. *ff. si ager.*

18 Emphyteuticarii fundi sunt, qui emphyteutico jure dantur, qui & patrimoniales sunt.

19 Nominis.

20 A nostri nominis.

21 *Ex Novell. Theod. cujus est ea inscriptio. Iidem AA. Florentio P. P. Dom.*

22 *Limitotrophos* legit *Cujac.* non *limitrophos*: quamvis ita legatur in *Novell. Theod.* Porro qui limitrophi fundi, explicatum §. *de fundis limitrophis.*

23 Patrimoniales fundi in Oriente jure privato donari non possunt. *ut hic.* Atque ita hæc exceptio est *l.* 9. *l.* 10. §. *eod.*

24 Vid. *l.* 14. §. *eod.*

25 *Deest*, in *Nov. Theod.*

26 *Licet*, in *Nov. Theod.* ex qua subscriptio sic restituenda est: Dat. VI. Id. Jun. *Constantinop.* Theodosio A. XVII. & Festo Conss.

27 Quisquis in quacunque diœcesi, vel provincia fundum principis patrimonialem, vel templi vel agonothetici cum (ἰδιόκτητον, ἢ ἱερατικὸν, ἢ ἀγωνοθετικὸν) per annos quadraginta continuos, sive justo, sive non justo titulo possederit: firmiter eum teneat. Idem juris sit, sive salvo canone, sive non per annos quadraginta possederit, ut eum tuto retineat. *Synopsis Basil. 51. tit. 3. ex lib. 56. tit. 14. cap.* 31.

nexibus. Si vero minor facultatibus probabitur, datis fidejussoribus idoneis ad emphyteusim accedat: scientibus his, quos talium rerum cura sollicitat [1], in se negligentiæ damna, si hujusmodi cautio defuerit, esse vertenda [2]. Dat. VI. Kal. Maji, C. P. Honorio N. B. P. & Eudoxio Conss. 386.

De fundu limitrophis.

VIII. Iidem AAA. Nedearcho [3].

Omnes fundi [4] patrimoniales per Mesopotamiam, & Osdrochenam [5] provincias, quos constat divorum retro Principum sanctionibus limiti deputatos, ad jus pristinum sine ullius adsertionis revocentur [6] obstaculo, præbituri omnia, quæ antea impendenda necessitatibus limitis præberi [7] consueverant: ita ut nulli penitus audiantur, qui aut rescripto, aut adnotatione dominium, vel emphyteusim, vel conductionem quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerint. Dat. prid. Kal. Maji, C. P. Honorio N. P. B. & Eudoxio Conss. 386.

De fundis patrimonialibus emptis, vel donatis, jure privato.

IX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

Universi cognoscant nihil privato jure, salvo [8] canone, fundis emptis [9] cum patrimonialibus esse commune: ita ut ad eos nunquam patrimonialium fundorum peræquator accedat: gravi multa feriendo, eo, qui statuta nostræ clementiæ ausus fuerit temerare. Dat. prid. Id. Novembr. Honorio A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

Si fundi patrimoniales fertiles aliquibus sunt concessi & steriles non: peræquator debet sterilia fertilibus aggregare: ut si omnium pensio præstetur, & diviso fiat sterilium æqua lance & fertilium. Bart.

X. Iidem AA. Eutychiano P. P.

Fundos patrimoniales eos duntaxat, qui *salvo canone* jure [10] privato nostra liberalitate [11] concessi sunt, cum his [12] patrimonialibus, qui in conditione propria [13] constituti sunt, illustris auctoritas tua jubeat exæquari: ita ut relevato onere rei [14], quod imminet fatigatis, translatio in eos, qui integris viribus florent, [& adscriptio [15]] tributorum æqua lance dividatur. Dat. IV. Id. April. C. P. Theodoro Cons. 399.

De cautione ab emphyteuticario non præstita.

XI. Impp. Theod. & Honor. AA. Probo Com. S. L.

Jus emphyteutici prædii, quod sine obligationis vinculo retentatum est judicio nostro, immutabile perdurare præcipimus: possessionem autem, quæ sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis nolumus [16] adjuvari. Dat. Id. April. *Ravennæ*, Honor. VIII. & Theodos. III. AA. Conss. 409.

De jure possessorum, vel emphyteutic.

Emphyteutæ fundos patrimoniales emere non coguntur. Bart.

XII. Impp. Theod. & Valent. AA. Tauro P. P.

Possessores, vel [17] emphyteuticarii [18] patrimoniales, qui fundos minime nunc usque comparaverunt, eodem largitatis modo nequaquam ad eorum comparationem urgeantur: sed tanquam pretiis depensis, sic eis nostri numinis [19] beneficio potiantur: ut quod juris alter inferendo pretium consecutus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteuticarius habeat. Illud quoque jus, in quibus coluit prædiis, quod aut ex successione, aut ex comparatione privata, aut [20] nostri numinis liberalitate, aut quocunque modo possedit, sciat illibatum intemeratumque servari: licentia eis concedenda etiam libertates mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticariis, cum fundorum sint domini, præstare. Dat. XIV. Kal. Jul. Ariobindo, & Aspare Conss. 434.

De fundis non alienandis.

XIII. Iidem [21] AA. ad Florentium P. P.

Nulli jam in posterum licere præcipimus patrimoniales, seu limitrophos [22], vel saltuenses [23] fundos, qui per tractum Orientis [24] positi sunt, ad jus transferre privatum: sive dempto, sive salvo canone juris [fundorum [25]] immutatio potuletur: legis temeratores quinquaginta librarum auri pœna coërcentes: tam videlicet petitorem, quam officium, quod petitionem concedit, admitti: licet adnotatio nostra, vel [26] divina pragmatica contra vetitum proferatur. Dat. VI. Id. Jun. C. P. Theodosio A. XVII. & Festo Conss. 439.

De præscriptione XL. annorum.

XIV. Imp. Anastasius A. Matroniano P. P.

Jubemus [27] omnes, qui in quacunque diœcesi, aut quacunque provincia, vel quolibet saltu [28], vel civitate [29] fundos patrimoniales, vel templorum, aut agonothetici [30], seu relevatorum jugorum, vel cujuscunque juris per quadraginta [31] jugiter annos (possessione scilicet, non solum eorum qui nunc detinent, verum etiam eorum qui antea possederant, computanda) ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo hactenus possederunt, vel postea per memoratum quadraginta annorum spatium possederint, nullam [32] penitus super dominio memoratorum omnium fundorum, vel locorum, vel domorum à publico actionem, vel molestiam, aut quamlibet inquietudinem formidare, sed impositum canonem pro qualitate juris, cujus prædia sunt, aut loca, per singulos annos solventes, pro certo habeant suum esse, quod possident, vel postea possederint: ita ut omnibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico movendam quæstionem, nuda ex [33] quocunque titulo, vel etiam sine titulo corporalis quadraginta annorum jugis [34] possessionis exceptio possit sufficere: hoc etiam adjiciendo, ut illi quoque, qui adempto [35] canone hujusmodi fundos ab initio principali jussione [36] datos sibi fuisse confirmant: si per quadraginta annos adempti canonis beneficium jugiter possederunt, nec canonem, cujus ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum possessio testatur, possint penitus profligari: eo quod nostræ pietati placuit in utroque casu, id est tam salvo, quam adempto canone, possessorum nostrorum jura in eo statu, in quo per quadraginta annos (sicut dictum est) jugiter manserunt, absque ulla innovatione durare. Dat. III. Kal. Aug. C. P. Olyb. V. C. Cons. 491.

Synopsis Basil. 51. tit. 3. ex lib. 56. tit. 14. cap. 31. 28 Saltuenses fundi, nemora pastioni deputata, qui fundi etiam patrimoniales sunt. *l.* 13. §. *eodem.* 29 Al. *desunt.* 30 Agonothetici juris fundi, *hic*, qui agonothetici. *l. pen.* §. *de diversi. præd.* mastigophori. *l.* 18. §. 17. *ff. de munerib. & honor.* deputati sumptibus sacrorum certaminum. 31 Præscriptione 40. annor. defendi potest possessor, qui fundum patrimonialem, vel sacrorum templorum, vel fundos quasi alienatos, vel quasi donatos, dempto canone cum titulo, vel quasi titulo 40. annis possedit. *l.* 4. §. *de præscr.* 30. *annorum.* 32 Imo aliquam, *l.* 6. §. *de præscript.* 30. *ann. Harmenop.* 3. §. 63. 33 Et ex. 34 Al. *juris.* 35 Dempto. 36 Per jussionem principalem.

TIT. LXII.

DE MANCIPIIS ET COLONIS PATRIMONIALIUM, SALTUENSIUM, ET EMPHYTEUTICORUM [37] FUNDORUM.

Si villa locata in emphyteusim conceditur, non possunt coloni usurpare totum territorium ejusdem. Bart.

I. Imp. [38] Constantinus.

Emphyteuticarios gravant [39] coloni, agros præter consuetudinem usurpantes, quos nullis culturis erudierunt: cum solennitas id [40] eos attrectare permittat, quod eorum labore, vel olivetis est insitum [41], vel vinetis. Sed & irriguas fontium [42] aquas usurpare conantur, quarum [43] fructus solis emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit, ut [44] deinceps aquarum jura potestatesque penes emphyteuticarios permaneant: tantumque [45] ex [eis [46]] colonis impertiatur, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos [47] ipsi colunt: pro modo autem superfluæ irrigationis, quam ultra culturas suas usurparint, emphyteuticariis [48] possessoribus pensiones accessionesque præbeant. P. P. VII. Id. Mart. *Carthagine*, Constantino A. V. & Licinio CC. Conss. 319.

Manumissio facta de mancipio fundi patrimonialis à non domino, rescinditur per procuratorem Cæsaris. Bart.

II. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. AAA. ad Germanianum Com. S. L.

Libertates, quas mancipiis [49] ex fundis patrimonialibus, atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, præstiterint, rationales hujus [50] præcepti auctoritate rescindant. P. P. XIII. Kal. Maji, Lupicino & Jovino Conss. 367.

Emptor fundi patrimonialis tenetur dare colono, quem si expulerit, possessione privatur.

III. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Posthumiano P. P.

Cognovimus à nonnullis, qui patrimoniales fundos meruerunt [51], colonos antiquissimos perturbari, atque in [52] eorum locum [53], vel servos proprios, vel alios colonos surrogari. Edicti itaque hujus auctoritate sancimus, eos, qui deinceps aliquid hujusmodi crediderint attentandum, iisdem possessionibus esse privandos.

Coloni ad aliquam militiam convolantes, revocantur ad antiquam culturam. Bart.

IV. Iidem AAA. [54] Cynegio P. P.

Super patrimonialium refectione [55] fundorum dudum nostris est legibus constitutum, ut [56] hi, qui eos colentes, solum eorum verterant: nunc [ad] alia [se [57]] loca dirigentes [58], nunc ad militiam convolantes, ad avitas conditiones & propria jura revocentur. Cæterum eos, qui castrensibus stipendiis otia [59] quieta meruerunt, [jam [60]] veterani constituti, nequaquam placet tela [61] in usum vomeris ligonisque convertere.

37 Emphyteuticariorum.

38 *Al.* Impp. Valentin. & Valens AA.

39 Coloni emphyteuticarios agros gravare non debent: hoc est, eos fundos, quorum alterius est emphyteusis.

40 Coloni eos tantum agros colere possunt, quos labore coluerunt: verbi gratia, quos olivetis inseruerunt, vel vinetis.

41 Al. *obsitum.*

42 Fontium aquas, quæ emphyteuticariis debentur, coloni usurpare vetantur.

43 Quorum.

44 Aquarum quæ partitio inter colonos & emphyteuticarios.

45 Colonis quantum aquæ emphyteuticarii relinquere debeant.

46 Al. *deest.*

47 Quod.

48 Coloni emphyteuticariis possessoribus pensiones & accessiones præbebant.

49 Id est, alienis. vid. *l.* 2. & *l.* 3. §. *de his, qui à non domin. manum.*

50 Hujusmodi.

51 Al. *meruerunt:* idque jure privato, vel emphyteutico.

52 Patrimoniales fundos qui habent, eorum fundorum colonos permutare, & in eorum locum alios substituere non debent.

53 Loco.

54 *Et Arcadius A. in vet. quib. lib.*

55 Refectionem.

56 Coloni patrimoniales, qui solum verterunt, quique ad alia loca dirigentes, sive militiæ nomen dederunt, revocandi, nisi veterani sint. 57 Al. *deest.* 58 Al. *Diligentes.* 59 Veterani sunt, qui castrensibus stipendiis otia quieta meruerunt. vid. *l.* 1. 2. 3. & 4. §. *de veteranis.* 60 Al. *deest, alias* etiam. 61 Tela in usum vomeris & ligonis convertere incivile: hoc est, ex veterano milite, colonum fieri. Civile tamen est pacis studiosis.

TIT. LXIII.

DE FUGITIVIS [62] COLONIS PATRIMONIALIBUS, SALTUENSIBUS ET EMPHYTEUTICIS.

Coloni patrimoniales vel saltuenses non obstantibus aliquibus stipendiis, quæ promerunt, revocantur ad primævam culturam agrorum. Bart.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad.

Quicunque parvuli [63] ex municipibus [64], vel colonis [65] patrimonialibus vel saltuensibus, quorum tamen avi ac patres implicati hujusmodi functionibus fuerint, conniventia militaris officii ad stipendium castrense, vel officia diversa transierint: ad munera patriæ, vel [ad] agrorum [66] cultus conventis ducibus, tribunis, ac præpositis revocentur, neque his stipendia [data [67]] prosint.

II. Iidem AA. Cynegio P. P.

Quisquis [68] colonum patrimonialem [69] aut sollicitatione susceperit [70], aut occultatione celaverit: non solum [71] ipsum restituere, sed etiam libram auri pœnæ nomine inferre cogatur. P. P. VIII. Kal. Novembr. *Constantinop.* Honorio N. P. & Eudoxio Conss. 386.

Omnes adscriptitii ad agriculturam prædiorum patrimonialium, si ad aliquam militiam convolaverint, revocantur. Bart.

III. Impp. Honor. & Theod. AA. ad Anthemium P. P.

Cujuscunque adnotationis, vel oraculi dudum impetrati, vel postea eliciendi auctoritate submota: omnes, quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tenet adscriptos, sub quibuslibet gradibus militantes, ad [72] provinciæ moderatoris judicium illico sub idonea intercessione mittentur.

62 5. *C. Theod.* 9.

63 Parvuli dicuntur intra annum vigesimumquintum. *l.* 2. §. *de fundis patrimonial.*

64 Orti ex Curialibus, ex militia retrahendi ad munera patriæ seu curiam suam. *l.* 17. §. *de decur.*

65 Ex colonis. Nati ex colonis patrimonialibus, vel Saltuensibus ad agrorum cultus revocandi.

66 Hoc est, ad stivam & aratrum.

67 Al. *deest*, al. *additur post* prosint, *& est ex subscriptione.*

68 *Ex lib. 5. tit. 9. l.* 2. *C. Theod.*

69 *Juris alieni*, in *C. Theod.*

70 Recipiens, aut occultans colonum patrimonialem, qua pœna teneatur. de privato adde *l.* 12. §. *de agricolis.*

71 Quædam hic omissa sunt à *C. Theod.* quem vide. 72 Coloni patrimoniales forum sortiuntur apud præsidem provinciæ: & apud eum litigant de colonaria sua conditione: deducuntur autem ad eundem præsidem à tributis, vel ducibus, sub idonea cautione.

TIT. LXIV.

DE COLLATIONE FUNDORUM PATRIMONIALIUM, ET EMPHYTEUTIÇARIORUM [73].

I. Imp. Constantinus A. [74] ad Proculum Proconsulem Africæ.

Emphyteuticarii [75] possessores, qui mansuetudinis nostræ beneficio ad extraordinaria [76] minime devocantur [munera [77]:] sicut cæteri Provinciales, obsequium suum itineribus [78] muniendis impendant. Nulla enim ratione debent ad hoc, quod [79] in commune [80] omnibus profuturum est, sejungi [81].

II. Idem A. ad Ovinium [82].

Patrimoniales [83] fundos [84] extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ [85] portionis obsequiis fatigari non convenit,

73 Al. *emphyteuticorum.*

74 *Ad Proculum Proconsul. Africæ*, in *C. Theod.*

75 *C. Th.* 15. 3. 1.

76 Patrimoniale lium fundorum emphyteuticarii ab extraordinariis muneribus excusantur.

77 *Abest à Cod. Theod.*

78 Patrimoniale lium fundorum emphyteuticarii à munere viarum muniendarum non excusantur. adde *l.* 4. §. *de privilegiis domus Augustæ.* 79 Itinerum refectio prodest omnibus. 80 Immunitas non datur ab iis, quæ in commune omnibus profutura sunt. 81 *Esse sejuncti*, in *C. Theod.* ex quo restituenda hic est subscriptio, P. P. Non. Maji, *Carthagine*, Constantino A. V. & Licinio CC. Conss. 82 Catulinum P. P. Africæ. 83 *C. Theod.* 11. 16. 1. 84 Patrimoniales fundi ab extraordinariis muneribus excusantur, *l.* 15. §. *de excus. muner.* 85 Patrimoniales fundi ne quidem extraordinariorum munerum mediam aut tertiam partem exsolvere debent. *l.* 4. *C. Theod. eod.*

Source : BIU Cujas

venit, cum eosdem, & auri [1] speciem, & frumenti plurimum modum constet persolvere: ita ut qui violare statuta tentaverit, puniatur. P.P. VI. Kal. Septembr. *Carthagini*, CONSTANTINO A.V. & LICINIO CONSS. 319.

1 Patrimoniales fundi principi præstant auri species & frumentum, *l. 2. C. de fund. patrimon. l. 10. C. de excus. muner.*

2 *Cod. Theod.* 11. 19. 2.

3 Multa sunt hic & postea addita à compositoribus.

4 Patrimonialium fundorum possessores pro rata possessionum solennibus functionibus satisfacere tenentur.

5 Patrimonialium fundorum possessoris & privati fundi possessoris eadem in inferendis solennibus præstationibus ratio est.

6 Patrimonialium & emphyteuticariorum fundorum possessores pensiones suas, annonas solemnes, quo anni tempore voluerint, possunt solvere, sic tamen ut integrum suum canonem inferant intra tres ad summum pensiones.

7 Solventi debitori apocham creditor (etiamsi princeps sit) præstare cogitur.

8 Susceptum est securitas apochæ. vid. *Novell.* 130. *cap.* 1. 9 Promere. 10 Trimæ. 11 *l. 7. in pr. C. de exact. tribut. l. 1. in pr. C. de collat. sundor. fiscal.* 12 Al. *exegerint.*

III. Imp. JULIANUS A. [2]

OMnes, qui patrimoniales fundos sive [3] communiter, sive ex asse retinent, pro his conveniendi sunt ad universorum munerum ad eosdem fundos pertinentium pro [4] rata portione, vel in solidum functiones, sicut [5] unumquemque privatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit. Dat. V. Kalend. April. MAMERTINO & NEVITA CONSS. 362.

2 *Cod. Theod.* 11. 19. 2.

3 Multa sunt hic & postea addita à compositoribus.

4 Patrimonialium fundorum possessores pro rata possessionum solennibus functionibus satisfacere tenentur.

5 Patrimonialium fundorum possessoris & privati fundi possessoris eadem in inferendis solennibus præstationibus ratio est.

IV. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Germanum.

PLacuit, ut emphyteuticorum fundorum patrimonialium-que possessores, quo [6] voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum: dummodo non amplius quam in tribus per singulos annos vicibus officio rationalis adsignent: ac [7] de suscepto [8] ab eodem securitatem eodem die pro more [9] percipiant: modo ut intra Januariarum Iduum diem omnis summa ratiociniis publicis inferatur: gravissimæ pœnæ subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tempore (dummodo nequaquam numerum ternæ [10] illationis excedat) solutionem facere gestienti negaverit susceptionis officium: vel si moram fecerit in chirographo securitatis edendo: super quo possessores, aut Procuratores, vel Magistratus, aut quicunque in locis fuerint, qui conficiendorum actorum habeant potestatem, conveniat contestari: ut & de officii insolentia constet, in quo exercenda vindicta est: & his possit esse consultum.

6 Patrimonialium & emphyteuticariorum fundorum possessores pensiones suas, annonas solemnes, quo anni tempore voluerint, possunt solvere, sic tamen ut integrum suum canonem inferant intra tres ad summum pensiones.

7 Solventi debitori apocham creditor (etiamsi princeps sit) præstare cogitur.

8 Susceptum est securitas apochæ. vid. *Novell.* 130. *cap.* 1. 9 Promere. 10 Trimæ. 11 *l. 7. in pr. C. de exact. tribut. l. 1. in pr. C. de collat. sundor. fiscal.* 12 Al. *exegerint.*

V. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

PEr omnes Provincias patrimonialium fundorum ab ordinariis [11] Judicibus canon exigatur: & quicquid exactum fuerit, dirigatur. †. Sciant vero memorati judices nihil sibi ex privatæ rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis contigerit [12], ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint gravissima severitate eorum licentiam coërceri. Dat. VI. Kal. Jul. *Mediol.* THEODORO CONS. 399.

10 Trimæ. 11 *l. 7. in pr. C. de exact. tribut. l. 1. in pr. C. de collat. sundor. fiscal.* 12 Al. *exegerint.*

TIT. LXV.

DE FUNDIS REI PRIVATÆ, ET SALTIBUS DIVINÆ DOMUS.

Fisco alienante rem non potest res advocari, sed perpetuo penes ipsum, vel ejus successores debet res permanere. Bald.

I. Imp. [13] CONSTANTINUS A.

UNIVERSI [14] cognoscant has possessiones quas de fisco nostro comparaverunt, seu comparant, nullo à nobis jure retrahi [15]: sed propria firmitate possessas, etiam ad posteros suos dominii perpetui durabilitate dimitti.

13 *Imp. Constantini Edictum ad Constantinopolitanos*, ita scriptum reperi in uno manuscript. *al.* Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. ad Heliodorum.

14 Emens prædium privatum à fisco, firmiter id retinet, neque ullam ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter ἰσχυρῶς transmittat. *Synops. Basil. 15. tit. 3. ex lib. 55. tit. 15. 6. 1. l. 2. C. ne fisc. rem quam vendidit, evincat. l. 6. C. de fundis patrimon.*

15 Retrahere dicit, ut *l. 5. circa med. C. de locat. præd. civit.* ut & retractare in *l. 2. C. ne fiscus rem quam vendidit, evincat.*

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Flavianum Com. R. P.

HI, quos commoditas privatæ rei prædiorum [16] ad ea postulanda sollicitat, adeant tuæ dignationis officium, & modum suæ deliberationis indicent per libellos: certumque habeant [17] quod unaquæque villa cum eo onere, vel forma [18] cui nunc habetur obnoxia, ad novi domini [19] jura migrabit: ut si [20] quid adjecerit sumptus cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis [21] dominis heredibusque dominorum sit cessura felicitas. †. Si quis autem in annis singulis [22] non solverit debitum ex re ipsius, quod in reliquis [23] remansisse cluerit, sine aliquibus dependere cogetur inducis. †. Sane si quem postea minus idoneum factum esse constet [24], nec ita ut expedit, rationem reddere pensionis: res, quas ex nostris rebus acceperat, ad alium [25] idoneum jure quo sancimus, transferentur: nec tamen decoctoris [26] cujusque reliquis [27], qui novus accedit, onerabitur.

16 Pretiorum. 17 Habeat. 18 Fortuna. 19 Dominii. 20 *l. 16. in pr. C. de omni agro deserto.* 21 Solum. 22 *l. 4. C. de fundis patrim.* 23 Vide quod scripsi ad *l. ult. C. de censibus.* 24 Constabit. 25 *l. 13. C. de omni agro deserto.* 26 Decoctor, qui pecuniam publicam decoquit, intercipit, intervertit. 27 Vide *l. 11. de omni agro deserto.*

III. Impp. GRAT. & VALENT. AA. [28]

QUicunque possessionem rei privatæ nostræ acceptam suo nomine, vel jure perpetuo, & vel titulo conductionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare utilitatem patrimonii [29] nostri solvendo non valeat: is [30] pro eo, quem succedaneum surrogavit, perpetuæ [31] solutioni statuatur obnoxius.

28 Imppp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOS. AAA. ad Hesperium.

29 Patrimonii appellatione res etiam privata principis continetur. Est enim quoddam patrimonium principis privatum, *l. 8. C. Theod. de jure fisci. l. ult. C. de agric. & mancip.* aliud sacrum, *l. 1. C. de indict. l. ult. C. de vectig.* quod à re privata separari solet, vel domibus. *Edicto* 4. & 8. 30 *l. 47. in fin. ff. de jure fisci.* 31 Perpetuo. 32 Al. *Iidem AAA. ad eundem.* al. *Ceperium.* 33 Templorum fundi pertinent ad curam rationalis rei privatæ. 34 Al. *universitatis.* sed male.

IV. Iidem AA. ad Orebium [32].

UNIversi fundi templorum [33] ad rationalium rei privatæ sollicitudinem, curamque pertineant: atque ab his anniversariis [34] solutionibus postulatis, peculiari (ut semper fuit) studio defendantur.

32 Al. *Iidem AAA. ad Nepotium.* al. *Nepotium.* 36 Aqua pertinens ad usum fundorum rei privatæ principis à nullo intercipienda: adde ut usurpatorem nulla possit defendere temporis præscriptio. 37 Vide *l. ult. C. de condit. in publ. horreis.* 38 Fertilitates destitutæ. 39 Præstent. 40 Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Vincentio P.P. Galliarum. 41 *Ex lib. 12. tit. ult. l. pen. C. Theod.* quam confer: multa enim hic sunt immutata. 42 Qui triginta annos servivit collegio, curiæ, vel burgo, non revocandus est quasi colonus alienus, vel inquilinus. 43 Burgi, corpora, *ut hic*, habitacula per limitem. *Paul. Diaconus Valentiniano*, Castella parva, *Veget. 4.* à voce πύργος hoc verbum deducitur, quæ vox etiam urbem significat: unde leges urbanæ Æschylo νόμιμα πύργινα. adde titulum *C. Theod. de Burgariis.* adde quæ scripsi ad *l. 2. §. 4. C. de offic. P.P. Africæ.* vide *Cujac. 3. obs. 24. in fin.* 44 Vide *Novell. 123. cap. 1. in fin.* 45 Dominica res & privata idem, *ut hic*, & *l. 9. C. de jure fisci*, quæ & proprietas, dominium. *l. 2. C. tit. prox.* 46 Al. *opponere.*

V. Iidem ad Nebridium [35].

USus [36] aquæ, quæ fundorum nostrorum utilitatibus serviebat, plurimorum dicitur usurpatione sublatus: idque procuratorum [37] conniventia, vel dissimulatione perfectum, ut agrorum fertilitas destituta [38], nullos fructus cultoribus præstet [39]. Quia igitur satis injustum est statutum florentis ante patrimonii, aridæ sitis molestia fatigari: ad meatus pristinos universum aquæ motum, temporis præscriptione submota, præcipimus revocari.

VI. Imp. ARCADIUS [40].

EUum [41], qui [42] collegio, vel curiæ, vel burgis [43], cæterisque corporibus per XXX. [44] ann. sine interpellatione servierit: res dominica [45], vel intentio privata non inquietabit, si colonatus, vel inquilinatus quæstionem movere [46] tentaverit: sed in curia, vel in corpore in quo servierit, remaneat. Dat. III. Kal. Jul. *Mediolan.* STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

VII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. 47 ad Eudoxium [48].

NEmo [49] dempto [50] canone ad comparationem dominicæ [51] possessionis accedat. Quod si quis in posterum ad interdictum contractum accesserit, eum volumus pretia [52] perdere [53] perpetuo: nec expensarum, vel melioratæ rei fructuum exactioni compensationem opponere: nec temporis sibimet contra [nostra] commoda præscriptione [excepto vetustatis [54] auxilio [55]] blandiri; Palatinum etiam officium, si quoquo [56] modo contractus ejusmodi fuerit celebratus, vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta pondo auri pœnæ nomine inferre privato nostræ mansuetudinis ærario: nulla liberalitate nostræ clementiæ, nulla sanctione contra tanta rei privatæ commoda valitura, licet adnotatio, vel divina pragmatica sit, quæ contra vetita canonem vendere concedat [57], vel pœnam Palatino remittat [58] officio. Dat. XIII. Kal. Jun. *Constantin.* ANATOLIO V. C. CONS. 440.

47 *Ex Nov. Theod. de rescind. vend. rei dominicæ.* ubi sic legitur inscriptio, *Eudoxio C.R.P.*

48 Al. *Com. R.P.*

49 Emere dominicam possessionem canone detracto nemo potest. Nam & pretium perdit, & fundum amittit: nec ea quæ impendit aut melioravit recipiet: nec compensabit cum fructibus qui ab eo exiguntur: nec præscriptionem temporis habebit. Quinetiam palatini qui, ut talis emptio fieret adjuverint, quinquaginta libras auri, nullo beneficio in his valituro, præstant. *Synops. Basil. d. tit. 15. c. 5.* vid. *l. 2. C. sine censu vel reliquis.* 50 *Adempto*, in *Nov. Theod.* 51 Domino rerum, hoc est, principi privata conservari publice interest. 52 Ementis contra interdictum legis pœna hic est, pretium, expensas, meliorationes in rem factas amittere, præscribere non posse. Alias interdum pretium amittitur tantum: ut si quis censitum absque terra emerit. *l. 7. C. de agricolis.* Imo ne pretium quidem: ut si non vicaneus vicanei fundum comparaverit: contractus quidem nullus est, emptor tamen non amittit pretium. *l. unic. in fin. C. non licere habitatoribus Metrocomiæ.* 53 *Præperdere*, in *Nov. Theod.* sed emendanda est ex hac lectione. 54 Vetustatis vocabulum alias significat quadraginta annos: alias XXX. vid. *l. 11. C. de fundis patrim.* alias XX. annorum spatium: *l. 1. in fin. l. 2. in princ. d. ult. ff. de aqua pluvia.* adde *l. 12. C. de cohortalib. & l. 2. C. Theod. de longi temporis præscript.* Ita diutinum tempus varie solet accipi, *l. 1. C. Theod. de act. certo tempore finit. l. 2. C. de præscript. 30. annor. l. qui in provincia 57. ff. de ritu.* vid. *Cujac. 18. obs. 28.* 55 Absunt à *Nov. Theod.* & addita fuerunt ex *l. ult. C. de fund. patrim.* ut rectè observavit *Pithœus.* 56 *Quo*, in *Nov. Theod.* 57 *Concedat*, in *Nov. Theod.* 58 *Remittet*, in *Nov. Theod.* ex qua subscriptionem restituere potes.

TIT. LXVI.

DE FUNDIS, ET SALTIBUS REI DOMINICÆ [59].

Immittens animalia in pascua principis, animalia perdit, procuratorque fisci, qui hoc consentit, gravissime punitur. Ang.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Dripatium.

SI quis ovium [60], vel equarum greges in saltus rei dominicæ alienus immiserit: fisco illico vindicentur. Quod si venalis procuratorum [61] conniventia, ut id deinceps tentetur, admiserit: eos gravissimo jubemus supplicio subjacere.

59 *Tamiacæ*, in meo manusc. est, *Dominicæ.*

60 Grex ovium vel equarum in saltus dominicos immissus fisco vindicatur.

61 Procurator.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Paulum Comitem dominicæ rei [62].

SI qua [63] loca [64] ad sacrum [65] dominium [66] pertinentia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris [67] census fidem in sua jura retrahantur, rescriptis per obreptionem [68] impetratis, & præscriptione [69] longi [70] temporis, & novi census præjudiciis in hac causa submovendis [71]. Neque enim, aut precatio colorata, aut incubatio [72] diuturna, aut novella professio, proprietatis [73] nostræ privilegium [74] abolere potuerunt. Dat. V. Kal. April. C. P. ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

62 Al. *domorum.* 63 *C. Th. 10. l. 15. l. 3. C. ne rei dominicæ vel templo.* 64 *Usquam loca*, in *C. Theod.* 65 Dominium hic appellat res privatas. 66 *Tametum, Hal.* 67 Censui antiquo standum, non novo. *l. 1. C. de cens.* 68 Obreptitia rescripta non spectanda, sed utilia fisco.

69 Præscriptionem. 70 Dominio sacro, non possessioni longi temporis favendum. 71 Quædam hic omissa sunt è *G. Theod.* 72 Incubatio est malæ fidei possessoris. 73 Proprietatem quoque hic appellat res privatas. 74 Vid. *l. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

TIT. LXVII.

DE AGRICOLIS, ET MANCIPIIS DOMINICIS, VEL FISCALIBUS [75] REIPUBLICÆ.

I. Imp. CONSTANTIN. A. ad Constant. P. P.

NULLUS omnino originalis colonus [76] rei privatæ nostræ ad [77] aliquos honores, vel quælibet alia civitatis munera devocetur. Non enim civitatum ordinibus, & cæteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus ad hæc suprema præsidia injuriosa nominatione descendendum est.

75 In scriptis nostris exempl. legitur, *fiscalibus, sive rei privatæ*, sic in meo recte. *Cont.*

76 *l. 5. C. cod. l. ult. §. 1. ff. ad municip. l. 5. §. coloni ff. de jure immunit.*

77 Coloni rei privatæ ad honores aut munera civilia devocari non debent.

II. Idem A. Januario P. P.

COlonos nostros, qui privati [78] sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi jubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici: quinetiam in posterum observari, ne quis eorum rem privatam cujusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

78 Coloni rei privatæ principis, alienam rem administrare non possunt.

III. Idem A. ad Equitium Magistrum equitum, & peditum [79].

SErvi, atque coloni, & eorum filii, vel nepotes, vel quicunque de fundis, ac possessionibus nostris clanculo ad officia convolaverint diversa: reddantur, etiam [80] si armatæ habuerint sacramenta militiæ. Nos enim etiam eos discingi jubemus, ac reddi, qui protectorum fuerint nomen adepti.

79 Al. *redituum*; sed male.

80 Coloni rei privatæ principis à militia armata, etiamsi protectores sint, ad propriam conditionem cum sua sobole retrahendi.

IV. Imppp. [81] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Florum.

EX ingenuo, & colonis, ancillisque nostris [82] natos, nataſve, origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari.

81 Al. *Idem A. ad Florentium.*

82 Δικὰς δισπστικὰς Græci appellant ancillas dominicas: ut sit sensus: Ex ingenuo & colono ancillaque dominica natum, matris conditionem sequi: & origini ejus deputari. *Syn. 55. tit. 11. cap. 12.* colonus est dominicus. adde *l. 16. C. de agric. & censit.*

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

DOminicos [83] colonos, neque ad descriptionem [84] patimur devocari, neque extraordinarias pati functiones: maxime cum adversus consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

83 *l. 1. C. eod.* 84 Coloni rei privatæ principis nullam descriptionem pati debent, aut ad extraordinaria munera devocari. adde *l. 1. C. de agricolis, l. 1. C. ne rusticani.* 85 Coloni ager venditus, non uni consorti tantum addicendus est, sed duobus saltem vel pluribus. 86 Consortes, qui ejusdem sunt originis. vid. *l. 14. C. de cont. empt.* 87 Aut.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Valerio P. P.

QUotiens alicui colonorum agrum privati patrimonii nostri placuerit venundari [85]: non unus tantum, qui forte consortibus [86] suis gravis ac molestus existat, sed alii quoque duo vel plures ex simili origine ac [87] jure venientes, in supradicta emptione socientur.

TIT. LXVIII.

DE PRÆDIIS [88] TAMIACIS, ET DE HIS QUI EX COLONIS DOMINICIS ALIISQUE LIBERÆ CONDITIONIS PROCREANTUR.

Natus ex uno parente tamiaco, & altero libero, tamiacus est. Bart.

I. Imp. ZENO A. [Chiseroti P. P.] [89]

SI liber [90] colonus, vel colona libera Tamiaco [91], vel Tamiacæ matrimonii jure copuletur: filii, vel filiæ ex hujusmodi contubernio procreati, vel procreatæ, colonis dominicis & *Pyrrhum C. ad tit. de fund. rei privatæ.* 89 Pro inclusis meus liber habet, *proposito sacri*: forte deest verbum patrimonii. *Cont.* 90 Coloni liberi res proprias habent: *ut hic*, adscriptitii servi & peculia eorum in potestate dominorum. *l. 18. l. 19. in fin. l. 21. in fin. C. de agricol. & censitis.* terram tamen dimittere non possunt, ut qui possessione XXX. annorum quæsiti sint. *d. l. 18.* 91 Ταμίων, *Nov. Martiani de indulgent. reliquorum.* cubiculum & cellarium principis, cui deputati erant reditus tamiaci. Tamiaci vero servi, qui huic addicti. *Nov. 20. 30.* adde *Nov. 30. cap. 5.*

88 *Tamiaca* prædia in provinciis erant servis suis & colonis instructa. *l. 1. l. 2. C. eod.* sed & equitiis. *Novell. 30. cap. 5. in fin. c. 6. c. 7.* Cappadocia fuerunt frequentia. *d. c. 5. 6. & 7.* vid. *Ale, hic*, Source : BIU Cujas

nicis adnectentur: si autem adscriptitius vel servus alienus colonam, vel ancillam dominicam [1] ducat in uxorem, vel adscriptitia, vel ancilla colono, vel servo nubat dominico [2], & ex hujusmodi conjunctionibus nati sunt liberi: veterum [3] legum jus tenere sancimus.

1 Tamiacam.
2 Tamiaco.
3 *l.21.§.de agricol.*
4 Justinianus.
5 Al. *Gomaticii.* Sed Alciatus legendum existimat, *gunathetici*, vel *agonothetici*, *arg. l.5.§. ult.prox.* qui sacrorum certaminum sumptibus deputati erant, ut tamen nihil mutetur, potest dici Gonaticus saltus cujusdam dominici saltus proprium nomen, ut hic Cujac. scribit.

II. Idem Sebastiano P. P. [4]

MEminimus pragmaticam sanctionem jussisse fundos tamiaci juris in provinciis positos, nec non etiam possessiones *Gonatici* [5] *saltus* sub certa forma (salvo scilicet canone, & tributariis collationibus) hisdem prædiis impositis, volentibus distrahi, quatenus quicquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. Sed licet per eandem sanctionem hujusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio, attamen perpetuæ emptionis securitati consulentes, hujus etiam perpetuæ constitutionis auctoritate muniri eosdem emptores præcipimus.

TIT. LXIX.

DE DIVERSIS PRÆDIIS URBANIS, ET RUSTICIS TEMPLORUM ET CIVITATUM, ET OMNI REDITU CIVILI.

Ædificans in solo publico debet solvere debitam pensionem pro ædificio, si expediat reipublicæ, alias ipsum solum cum ædificio vindicatur. Bart.

I. Imp. JULIANUS A. Attico.

PRo ædibus quas nonnulli [6] in solo reipublicæ extruxerunt, placitam præstare pensionem [7] cogantur.

Tertia pars canonis, qui redigitur ex fundis, vel locis, reip. sufficit ad restaurationem murorum. Bart.

II. Idem A. Secundo [8] P. P.

[P]Amphiliæ] etiam [9] civitates, quæcunque aliæ quicquid [10] sibi acquirant, id firmiter habeant [11].

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. [12]

REstaurationi [13] mœnium [14] publicorum tertiam portionem ejus canonis, qui ex locis fundisve Reipublicæ annua præstatione confertur, certum est satis posse sufficere. Dat. III. Non. Jul. *Mediol.* OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

Emptor reipub. vel templorum ipsam perpetuo possidebit: nec ab eo potest avelli, licet alius offerat meliorem conditionem. Bart.

IV. Iidem AA. [15]

EOs [16], qui auctione [17] prima fundorum juris patrimonialis, sive templorum [18] possessores effecti sunt, vel fuerint [19], firmum dominium tenere decernimus, ne [20] ulterius vacillet uniuscujusque possessio: sed teneat quisque jus proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

Emptio rei emphyteuticæ fiscalis facta à privato, vel etiam à civitate sub pacto ne teneatur ad canonem, tenet: sed pactum est irritum. Bart.

V. Imp. VALENTINIAN. [21] A.

SI [22], qui [23] ex titulo donationis, vel emptionis, sive ex alio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel ergasteria juris duntaxat civilis, quæ hujus juris esse vere probantur, cujuslibet civitatis, & præcipue hujus æternæ urbis, cui majorem debemus favorem, tam civilis (ut dictum est) juris, quam etiam agonotheticas possessiones, à consulatu Ausonii, & Olybrii, dempto [24] civili canone acceperunt: eos impositum eis canonem juxta fidem publicorum monumentorum civitatis, ad quam eædem res pertinuerint, præbere jubemus. Nam si privati juris debita non patimur denegari, multo magis præbenda sunt civitatibus, quæ jure debentur: cum sufficiat [25] possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quæ tamen possessiones juris civilis canonem privatis largitionibus in præsenti præbent, vel nunquam ademptum, vel postea impositum: ad hanc jussionem non pertinebunt, sed privato ærario canonem, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt dominio firmiter apud eos, successoresque eorum, & detentatores pari modo permanente [26]. Dat. XV. Kal. Februar. *Constantinop.* MARTIANO A. I. CONS. 451.

6 Solarium conventum superficiarii qui in solo Reipublicæ ædificarunt, quotannis præstare debent. Solarium est autem quod pro solo datur, vectigal soli. *l. 2. §. 21. ff. ne quid in loco publ. l. etiam* 15. *ff. qui potiores. Just.* 18.
7 Pensitatione.
8 Al. *Sero.*
9 Et civitates.
10 Civitates quicquid sibi adquisierint, id firmo jure tenere debent.
11 Teneant.
12 *C.Theod.*15. 1. 33. unde hæc inscriptio sic restitui potest: *Hare Vincenti K.N.*
13 Al. *Ad restaurationem*, in *Cod. Theod. ad reparationem.*
14 Mœnium instaurationi tertia pars canonis qui colligitur ex fundis Reipublicæ deputanda. vid. *l.*10. *l.* 11. *ff. de operibus publ. l.*18. *C.Theod. eod.*
15 Cæsario P.P.
16 Emptores patrimonialium fundorum, templorumve, solutis pretiis, dominium nunquam ipsis adimendum habeant. *Syn. Basil.*15. *tit.*3. *ex lib.*55. *tit.* 13. *cap.* 1.
17 *Actione*, al. *auctoritate.*
18 Templa paganorum ab Imperatoribus vendita fuisse, hic locus indicio est. *l.* 5. *ff. de fundis patrimon.*
19 Vid. *l.6. ff. de fundis patrimonialib.*
20 Nec.
21 Impp. VALENTIN. & MARTIANUS AA. Palladio P.F.P. Orientis, in *Novell. Martiani.*
22 Si qui vel per donationem, vel emptionem, vel per alium modum aut ergasteria civilia, præsertim Constantinopolitanæ urbis, aut *agonotheticas* possessiones à consulatu Ausonii & Olybrii, dempto canone acceperunt, deinceps impositum eis ab initio canonem præbeant. Nam si privatos fraudari nolumus, multo minus urbes: adeoque possessores dominium firmum in eis habeant. *Synops. ibid. dicto cap.*1. Goth. Pro intellectu hujus l. vid. Alvar. Valasc. *de jure Emphyteut. quæst.* 1. *num.*7. *Syn.* S.L.
23 Sumpta ex Novella Martiani de prædiis civitatum omnium, quæ hodie extat in breviario Alarici: sed hic multum immutata est.
24 *l fin. ff. de fund. rei privat.*
25 Vid. *leg. 6. ff. de fundis patrimonialib.*
26 *Ex Nov. Martiani* hæc subscriptio restituta est.
27 Ut Nicænorum civitati reditus circa Apamæam restituatur, quem Martianus ad alios usus destinaverat: & si quod aliud præjudicium ei civitati ex Martiani sanctione factum irritum sit, gravi pœna in fiscus facientem indicta, *ut hic. Synops. Basil.*54. *tit.*10. *ex lib.*55. *tit.*13. *c.*2. Nicæa autem hæc metropolis est Bithyniæ.
28 De Nicæa intellige: metropolis videlicet Bithyniæ, sub qua fuit Apamæa. al. *Nicenensium.* al. *Nicæensium.*
29 Al. *quadringentorum.*
30 Al. *Calamo.*
31 *Heliobomo.* al. *Elioburno*, al. *Zeliobuno.*
32 Varateno. *& abeit*, & al. *Varatorio.*
33 *Cujac.* hic emendat, *Equitio*, *vel Enthecio. in lib. Aur.* legitur *Entechio. in quibusd.* incluſa desunt: De Enthecis prædiorum dixi ad *l. Juniano* 68. *in fin. ff. ad leg.*3. *Novell.*128. *cap.*8.
34 *Intereat*, & post illud verbum fit interpunctio.
35 Refringere.

TIT. LXX.

DE LOCATIONE PRÆDIORUM CIVILIUM [VEL] FISCALIUM, SIVE TEMPLORUM [36], SIVE REI PRIVATÆ, [VEL] DOMINICÆ.

Prædia Principis, quæ in perpetuum locantur, sunt locanda divitibus & aliis cum fidejussoribus idoneis. Bald.

I. Imppp. GRATIANUS, THEODOS. & ARCAD. AAA. ad Florum P. P.

DIvi patris nostri aperta præceptione cavetur, fundos ex te privata nostra ita tradi perpetuariis, ut pericu-

36 Templorum & civitatum.

lo [37] collocantium, officiorumque tradantur. Neque enim quicquam potest ex devotionis plenitudine vacillare, si apparitione judiciaria, & fundi idoneis attributi sunt, & inde fiscalis indemnitas idonea fidejussione est munita, quorum si alterum, vel utrumque neglectum est: quæ hoc titulo pensitatio canonica desideratur [38], ex officiorum facultatibus servetur [39].

A colonis perpetuis fundorum publicorum non auferuntur fundi, licet alius meliorem offerat conditionem. Bart.

II. Iidem AAA. Nibrio [40].

FUndi reipublicæ ab his, qui [nec [41]] titulo conductionis eos detinent [42], quique meliores cultu patrocinante reddiderint: nec nostrarum quidem sanctionum (si forte quisquam per surreptionem meruerit) nutibus auferantur juxta legem veterem: semel tantum licentia faciendæ adjectionis [43] indulta.

Subhastatio in locatione perpetua fundorum publicorum ita vindicat sibi locum, sicut in venditione. Bart.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. [44]

LOca omnia, fundive reipublicæ, propositis [45] prius licenter edictis, dehinc ubi in eum canonis modum contendentium augmenta [46] succreverint, ut extendi ultra, aut superari alterius oblatione non possint, perpetuariis conductoribus locentur.

Si finita locatione conductor primus offert tantum quantum novus in locatione præfertur. Bart.

IV. Iidem AA. Minervio Comiti R.P.

COngruit æquitati, ut veteres possessores fundorum publicorum novis conductoribus præferantur [47], si facta [48] per alios augmenta susciplant.

Prædia domus Augustalis in perpetuum locata, ad alium non possunt transferri sub aliquo prætextu, quamdiu pensio solvitur. Bart.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Volusiano P.P.

PRædia domus nostræ, si semel jure perpetuo, vel nostra præceptione, vel auctoritate illustris viri comitis ærarii privati, apud aliquem fuerint, vel jamdudum sint collata [49], ad alium transferri perpetuarium [50] non oportet. Aperte enim definimus hoc edicto, ut à perpetuario nunquam possessio transferatur, etiamsi alteri eam Imperator, vel exoratus, vel sponte donaverit, sive adnotatione, sive pragmatica: cui si forte contra perpetuarium vir illustris comes privatarum rerum dum allegabitur, acquiescet; & de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci juribus palatinum inferre cogatur officium: nec tamen post allegationem habebit hujusmodi jussio firmitatem, sed nec locabitur [51] alteri, licet ingenti superari videatur augmento possessio. Jure igitur perpetuo publici contractus firmitate perpetuarius securus sit: & intelligat, neque à se, neque à posteris suis, vel his, ad quos ea res, vel successione, vel donatione, sive venditione, vel quolibet [52] titulo pervenerit [53], esse retrahendam [54]. †. Sane, quia non ex omni parte excludenda est largitas principalis, rem divinæ domus suæ Imperator, si velit, donabit ei, qui eam possidet, jure perpetuo: sive ipse jam meruerit, sive cujuslibet tituli jure successerit. Videtur enim suam concedere pensionem: non alteri nocere liberalitas, quæ possidentem jure perpetuo dominum vult vocari. Sane si quis non [55] perpetuo jure, sed ad tempus locatam, ab [56] illustri viro Comite rerum privatarum possessionem videtur adeptus: non erit obstaculo principali largitati, si voluerit in alterum donationem transferre, quod ad definitum tempus alter forte conduxit. Si vero pro tali prædio ab altero conductore offeratur [57] augmentum, sit in arbitrio conductoris prioris, cui res ad tempus locata est, ut si ipse, quod alter adjecit, obtulerit, maneat penes eum temporalis illa conductio. Si vero idem hanc ipsam rem aliquando meruerit jure perpetuo possidere: habebit [&] ipse superius expressam perpetuam firmitatem.

37 *l.7. in fin. ff. de fundis patrimonialibus.*
38 Desiderant.
39 *Serventur, sed in lib. Aur. servantur.*
40 Al. *Nybridio Com. r. p. recte in meo manuscr.* Cont.
41 Abest negatio à quibusd. veter. lib. & hunc locum affirmative legendum esse Græcorum auctoritate confirmat Cujacius.
42 Vid. *l. 1. ff. si ager vectigalis.*
43 Additionis, male. adjectio quid esset, dixi ad *l. 1. §. de vendendis rebus civitatis & ad titul. ff. de in diem addict.*
44 Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Adriano P.P. *in quib. lib.*
45 Locatio prædiorum civilium fiscalium & templorum fit publice, prius edito libello & proscripto. *l.6. §. de fide & jure hastæ fiscalis.* Goth. Vid. Minsinger. *lib.* 4. *obs.* 23. Vincent. de Franc. *decis.* 406. *num.*7. Boër. *decis.* 107. Sarmient. *lib.*3. *select. cap.*7. S.L.
46 Locationes prædiorum civilium fiscalium, templorum plus licitanti addicuntur.
47 *l.5. §. ult. ff. eod.*
48 *Al.* additur, *nolis.*
49 Collata. Goth. Ad hanc l. vid. Alciat. *lib.* 1. *parerg. cap.* 37. S.L.
50 Vid. *l.6. §. de fun. patrim.*
51 Collocabitur.
52 Conducentem rem in perpetuum posse eam vendere, donare, & ad posteros transferre hinc colligunt. *Accurs. hic & Bar. Corset. sing. Lucrum.*
53 Pervenit.
54 Trahendam: retrahere dixit, *ut l. 1. §. de fundis rei privat. ubi vide.*
55 *l. 4. §. eod.*
56 Locationes rerum civilium fiscalium, templorum, rei privatæ & dominicæ, fiebant vel in perpetuum, vel ad tempus.
57 Locationes rerum privatarum principis à Comite rerum privatarum fiebant.

TIT. LXXI.

DE CONDUCTORIBUS, ET PROCURATORIBUS, SIVE ACTORIBUS PRÆDIORUM FISCALIUM DOMUS AUGUSTÆ.

Conductores fundorum domus Augustalis, & alii homines dictæ domus cum agere volunt, vel excipere, vel experiri, debent ordinario jure hoc facere. Bart.

I. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso P. P. [58]

CONductores homineſve Augustissimæ domus nostræ, quotiens de causa ad domum regiam pertinente aliquid quæstionis emerserit: non aliter quam ex legum [59] ordine (quibus similiter omne hominum genus tenetur) vel excipiant, vel inferant actiones: nec aliorum litigatorum negotio intercedant: nec sententia [60] judicantium, aut illicito patrocinii sui fomite jura conturbent: nullive [61] executionis suæ turbulentum ministerium audeant commodare, non privatis se negotiis, non publicis misceant [62]: nec quiescentem domum delatio ulla sollicitet, ne [63] eos inconsultæ pertinaciæ sero pœniteat. Gravior [64] enim pœna [65] constituenda est in hos, qui nostri juris sunt, & nostra debent custodire mandata. Dat. prid. Non. Mart. *Ravennæ*, THEODOS. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS.

58 *C.Theod. lib.*10. *tit. ult. l.* 1.
59 Legibus etiam addicti homines pertinentes ad domum Augustam, Græci ita habent, πάντες κατὰ νόμους πολιτευόμενοι τῶν κατ' ἐν τῷ δώμῳ διαφόρων ἄκροι.
60 *Sententiam*, in *C. Theod.*
61 *Nullisque*, in *C. Theod.*
62 Se immiscent.
63 Nec.
64 Hæc ultima clausula abest à *C. Theod.*
65 Adde *l.* 3. §. 17. *ff. de Silicuano.*

TIT. LXXII.

QUIBUS AD CONDUCTIONEM PRÆDIORUM FISCALIUM ACCEDERE NON LICET.

Palatini milites prohibentur à locatione fundorum Principis. Bart.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Nestorio [66] Comiti R.P.

NUllus [67] Palatinorum, qui in officio rei nostræ privatæ militant, conductionis [68] nomine, vel per se, vel per quamlibet personam possessionum hujusmodi conducendarum habeat facultatem: cum [69] neque militi [70] neque curiali hoc faciendum permittimus. Dat. VI. Kal. August. VINCENTIO, & FRAVITTA CONSS. 401.

66 Ad eundem scripta *lex ult. ff. de rescind.*
67 *C. Theod.* 10. 3. 6. *pars l. ult. ff. de rescind. vend.*
68 Conducere prædia fiscalia palatini, id est, apparitores Comitis rerum privatarum non possunt, *ut hic*, ut nec emere res privatas principis. *l. ult. ff. de rescind.*
69 Palatino non licet, quod non licet militi, aut curiali.
70 Conducere prædia fiscalia miles, vel curialis non potest.

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. LXXIII.

DE COLLATIONE FUNDORUM FISCALIUM, VEL REI PRIVATÆ, VEL DOMINICÆ, VEL CIVITATIS[1], VEL TEMPLI.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Firmino Com. S.L.

ORDINARIORUM[2] Judicum officiis, necnon ipsis Rectoribus Provinciarum, auctores[3] sive conductores dominicos conveniendi licentiam damus: ita tamen, ut rationalibus privatæ rei ad exigenda fiscalia debita immineant.

II. Iidem AA. Messalæ P.P.

PAlatinos, qui à[4] viro illustri Comite rerum privatarum cum publicis literis destinantur ad commonitionem judicis, quo facilius ex prædiis rei nostræ conferantur debitæ pensiones, cum summa[5] degere præcipimus disciplina: de quorum nominibus, si temere versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios judices oportebit, ut in eos severissime vindicetur.

III. Iidem AA. & THEOD. A. Petronio[6] P.P.

OMnia prædia tam[7] ea quæ in re privata olim detinentur, quam illa quæ ex proscriptorum bonis ad fiscum sunt devoluta: eatenus ab hujusmodi privilegiis & excusationibus submoveantur, ut omnes species annonarias, cursitationes[8] etiam debitas, atque integram opinionem[9] sciant esse solvendam.

1 Civitatum vel templorum.
2 Actores & conductores dominici, sub Præsidum jurisdictione sunt: nisi de debito fiscali agatur: nam quod ad debita fiscalia & collationes attinet, sub Jurisdictione sunt procuratoris Cæsaris. vid. ff. *ubi causæ fiscales.* adde *l. 5. ff. de collat. fundorum patrimonial. l. 6. in fin. ff. de excus. tribut.*
3 *Actores, in vet. quibusd. libr. quod probat Cujac. Græcorum auctoritate, qui vertunt* δεσπότης.
4 *l. 2. l. 3. ff. de canone largit. tit.*
5 Tributorum exactores modeste se gerere debent in exigendo. adde *l. 33. ff. de usuris.*
6 Al. *Centronio. in meo.* Cont.
7 A præstatione annonarum, cursus & census fundi rei privatæ principis (in quibus sunt etiam confiscatorum bona) non sunt immunes. Sunt enim hæc ordinaria. de extraordinario, vid. *l. 1. tit. prox.* 8 Cursitationes, cursus debitum, transvectio. 9 Opinio est census

TIT. LXXIV.

DE PRIVILEGIIS DOMUS AUGUSTÆ, VEL REI PRIVATÆ, ET QUARUM COLLATIONUM EXCUSATIONEM HABENT.

Ad extraordinaria, vel superindicta etiam fiscalis possessor non cogitur.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Italicum.

PRIVATAS[10] possessiones[11] nostras ab universis muneribus sordidis[12] placet immunes esse: neque earum conductores, neque colonos ad extraordinaria munera, vel superindictiones aliquas conveniri[13]. Dat. VIII. Kal. Febr. *Bononiæ*, PLACIDO & ROMULO CONSS. 347.

10 C. *Theod.* 11. 16. 5.
11 Res, in *Cod. Theod.*
12 Privati, fundi principis, a muneribus sordidis immunes sunt: nec eorum conductores, vel coloni extraordinaria munera, vel superindictiones sustinent. *Syn. Basil. 54. tit. 7. ex tit. 5. c. 17.* adde *l. 5. ff. de excus. mun.*
13 Al. *convenitur.*

II. Imp. VALENT. A.[14]

REm privatam nostram, levandorum[15] provincialium causa canonicas necessitates ea conditione, qua cunctos, volumus sustinere: sed excessit occasio jussionem: quandoquidem non locis solitis frumenta quæ sunt ex diversis saltibus convehenda, trahantur, sed eo usque portentur, quo grave atque damnosum est provehere. Proinde spectabilis[16] sinceritas tua remanentes[17] in iisdem locis implere faciat proprias functiones quibus antea frumenta præbebant[18].

14 Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Claudium, *in quibusd. lib.*
15 Vid. quæ scripsi ad *l. 1. ff. de collegiat.* vid. *l. 8. ff. de annonis.*
16 Spectata.
17 Legendum, *rem eandem*, hoc est, rem privatam, ut scribit *Cujac.* al. *remeant.* al. *rem manentem.*
18 Præbeant.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

PRo[19] tyronibus[20] in corporibus postulatis pretia conferri ex fundis perpetuariis nostræ rei privatæ præcipimus.

19 Tyronum præbendorum onus patrimoniis, & possessionibus indictum. *l. 7. C. Th. de tyronib. Veget. l. cap. 7.* Tyronum productio seu prosecutio personalis, *l. ult. §. 3. ff. de muner.* 20 Al. *Pro portionibus in corpor. &c.* 21 *C. Theod. 15. 3. 6. pars hujus l. est ff. l. 7. de sacros. eccles.* 22 Apontium & itinerum instructionibus nemo immunis est, ne religiosa quidem vel augusta domus: quippe nec sordida sunt ista munera. *Synops. Basil. ibid. cap. 15. l. 7. ff. de sacros. Eccles. Synops. Basil. 54. tit. 7. ex lib. 56. tit. 15. cap. 21.* adde *l. 1. ff. de collat. fund. patrim.* 23 *Operam*, in *C. Theod.* 24 Magnorum. 25 Dedicatam.

IV. Iidem AA. Asclepiodoto P.P.

ABsit[21], ut nos instructiones viæ publicæ, & pontium[22] straturumque opera[23] titulis majorum[24] Principum dedicata[25] inter sordida munera numeremus. Igitur ad instructiones, reparationesque itinerum, pontiumque nullum genus hominum, nulliusque dignitatis, ac venerationis meritis cessare oportet. †. Domus[26] etiam[27] divinas[28] tam laudabili titulo libenter adscribimus. Dat.[29] XV. Kalend. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO, & MARINIANO CONSS. 423.

26 *Eclog. lib. 5. tit. 1. cap. 5.* 27 Εὐαγὴς οἰκία ἡ βασιλικὴ, religiosa vel Augusta domus. *l. 7. ff. de sacrosanct. Eccles. Synops. dicto loco.* 28 *Ac venerandas ecclesias*, additur in *C. Theod.* quem vide: multa enim hic detracta & immutata sunt. 29 *Al. V.*

Nullus à superindicto excusatur exceptâ principis possessione. Bartol.

V. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Flaviano Præfecto Prætorio.

EXcepto[30] patrimonio pietatis nostræ, cujus[31] quidem reditus necessitatibus publicis frequentissime deputamus: universos possessores functiones in superindictis[32] titulis absque ullius beneficii exceptione agnoscere oportere censemus. Dat. III. Kalend. Maji, *Ravennæ*, BASSO, & ANTIOCHO CONSS. 431.

30 *C. Th. 11. 1. 36.*
31 Privati principis ærarii reditus ad necessitates publicas deputatus erat, hoc est, ad donationes, & largitiones. vid. *l. 2. ff. de cupress.*
32 Superindictum non præstant fundi privati principis. vide *l. 15. ff. de excusat. munerum.*

TIT. LXXV.

DE GREGE DOMINICO.

Subtrahens equum de grege dominico, ipsum restituit: & in una libra auri punitur. Bart.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario P.P.

PROPOSITIS[33] edictis sublimis Magnificentiæ tuæ, minimi, maximique moneantur, ut sciant singulas[34] libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis, vel equabus, sive[35] Hermogenianis[36] sive Palmatis[37]: nisi sponte eos[38] obtulerint: in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos esse constiterit, sex auri uncias fisci juribus[39] inferendas. Dat. prid. Kalend. Decemb. *Constantinop.* OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

33 *C. Theod. 10. 6. 1. Junge titul. de equis curulibus in Cod. Theod. 15. 10.*
34 Equum ex grege dominico occupans, nec ultro reddens multatur libra auri: qui ex alio grege, semilibra. Ut hinc constet, quale equorum fuerit pretium apud veteres. Libra enim auri 72. solidorum fuit. 35 *Equi Hermogeniani & Palmati, l. C. Theod. de equis Curulib.* An ab agitatoribus ita dicti, ut putat Alciatus? An Hermogeniani, quod Herme seu Mercurio geniti? Palmati vero, quod victorum & triumphantium? 36 Vide hic *Alciat.* 37 Al. *palmatiis.* quidam magis probant & referunt ad libras. 39 *Viribus*, in *C. Theod.* 38 Al. *eas*, quod

TIT. LXXVI.

DE PALATIIS[40] ET DOMIBUS DOMINICIS.

I. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Joanni Comiti rerum privatarum.

CONSECRATAS nobis ædes, id[41] est, inclyta palatia, ab omni privatorum[42] usu, & communi habitatione excipimus.

40 Al. *De palatiis domibus, & ita in C. Theod.*
41 Palatia, principum ædes.
42 Palatia privatorum usibus servire non debent, *l. quicunque 17. ff. de operibus publicis.*

TIT. LXXVII.

DE CUPRESSIS EX[43] LUCO DAPHNENSI[44] VEL PERSEIS[45] PER ÆGYPTUM EXCIDENDIS, VEL VENDENDIS.

Ementes & vendentes arbores cupressos in locis hic nominatis, puniuntur. Bartol.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Sylvano Com. R. P.

SI quis[46] Daphnensis[47] luci in Syria, vel Perseis in Ægypto arbores comparaverit, quinque libris auri noverit se esse multandum: non minore dispendio, & illo feriendo, qui vendere arbores ausus fuerit[48], quas non licet emptoribus comparare.

43 Cupressorum meminit *l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.*
44 Daphnes.
45 Perseidis. sed vide hic *Alciatum.*
46 Huc pertinet *l. 12. C. Theod. de jure fisci. l. 45. §. conductor. 13. ff. de jure fisci.*
47 Al. *Daphnes.* Est autem Daphne, suburbanus locus Antiochiæ, cupressis obsitus. de quo vide *Stephanum & Sozomenum lib. 5. cap. 19. & Niceph. lib. 10. ecclesiast. histor. Ammian. lib. 16. in fin.* Daphnensis quoque palatii meminit *l. 2. C. Theod. de aquæductu.*
48 Argumentum à correlativis. Emptio ubi prohibita, & venditio quoque prohibita est.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eudoxio Præfecto Prætorio.

OMnes[49] judices cujuscunque dignitatis sciant posthac absque permissu Magnitudinis tuæ arborem ex Daphnensi[50] luco Antiochenæ civitatis præcidendi, vel quolibet modo lapsas transferendi licentiam sibimet denegandam. Sed[51] nec Alytarcha[52] unam cupressum, aliis plantatis, excidere sibi licere contendat. Ac ne solatio antiquitus ei concesso privari per omnia videatur: pro eo, quod ei cupressum excidere denegatur, unam libram auri[53] eum de[54] privatis nostris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta[55] librarum auri condemnatione hujus legis temeratore plectendo.

49 Vide *Cujac. 2. observ. 13. Forcatulum 1. Cupidinis 1.* 50 Daphnes. 51 *l. 12. Cod. Theod. de jure fisci, lib. 10.* 52 Al. *à luco, vel à littore*, sed rectior est excusa lectio. 53 Auri condemnatione. 54 Princeps ex privato ærario dona & largitiones, publice & privatim faciebat, & ad eam rem necessaria comparabat, *ut hic. & l. 1. ff. de metallar. l. ult. ff. de privileg. domus Augustæ.* His præfectus Comes thesaurorum & sacrarum largitionum, remunerationum, vel munerationum, de quo alias sæpe dictum est. Fiebant autem hujusmodi largitiones assatim Kal. Jan., *l. laudabile 4. §. 1. ff. de advoc. diversi. judicum.* 55 Quinque.

Source : BIU Cujas

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER DUODECIMUS.

TITULUS PRIMUS.
DE[1] DIGNITATIBUS[2].

De fœminis.

1. Imp. ALEXANDER A. Severinæ 3.

SI ut proponitis, & avum Consularem, & patrem Prætorium virum habuistis, & 4 non privatæ conditionis hominibus, sed clarissimis nupseritis: claritatem generis retinetis. Sine die & Consule.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

II. Imp. CONSTANTINUS 5 A. Volusiano P.P.

NEque famosis 6, & notatis 7, & quos scelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt.

De majori dignitate adepta.

III. Idem ad Nuphidum P.P.

MAjor dignitas nulli debet circa prioris 8 dignitatis, seu militiæ privilegia præjudicium facere. Dat. v. Kal. Maji, *Sirmii*, CONSTANTIN. A. v. & M. LICINIO CC. CONSS. 319.

De Senatoribus.

IV. Impp. CONSTANTINUS 9, & CONSTANS AA. Philippo.

SEnatorum substantias, quas in diversis locis, & provinciis possident, & homines 10 eorum, tam à 11 temonariis 12 oneribus conferendis, quam à cæteris præstationibus, quas judices describunt, necnon etiam ab omnibus sordidis muneribus extraordinariisque, & vilioribus liberos esse præcipimus: nullaque sorte 13 constringi functionis indignæ.

V. Idem ad Clearchum 14.

NEmo Præfectus Urbis citra præceptionem, vel scientiam nostram ulli muneri subjuget 15 Senatorem: nemo curiam nostram immani pulset injuria. Si quid enim Senatoria præditis dignitate fuerit forte mandandum: nostro id judicio reservandum 16 est: fit 17 namque dignitas, quæ 18 nobis jubentibus sustinetur.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

VI. Idem Orphito 19.

NE 20 quis ex 21 ultimis negotiatoribus, vel monetariis 22 abjectisque officiis, vel deformibus ministeriis 23, vel stationariis 24, omnique officiorum fœce, diversisque pastis turpibus lucris, aliqua 25 frui dignitate 26 pertentet, sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos autem etiam propriis reddi consortiis oportebit 27.

De Senatoribus.

VII. Idem 28 ad Senatum.

QUoniam diversi judices nonnulla opera in quibusdam existimant urbibus extruenda, ad 29 hujusmodi necessitatem Senatorum substantia non 30 vocetur. Dat. v. Non. Maji, TAURO, & FLORENTIO CONSS. 361.

VIII. Imp. JULIANUS A. Sallustio P.P. 31

JUs 32 Senatorum 33, & auctoritatem ejus ordinis (in 34 quo nos quoque ipsos numeramus) necesse est ab omni injuria defendere. Dat. Non. Februar. *Constantinop.* MAMERTINO, & NEVITTA CONSS.

De filiis libertinorum.

IX. Idem Julianus.

LIbertinorum 35 filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

De quæstionibus.

X. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENT. AAA. ad Gracchum P.P. 36

SEveram indagationem per tormenta 37 quærendi, à clarissimo 38 homine submovemus. Dat. prid. Non. Januar. *Trev.* GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE CONSS. 377.

De liberis.

XI. Idem 39 AAA. ad Procopium.

SEnator 40, vel alius Clarissimus privatos 41 habeat 42 filios, seditos quippe, antequam 43 susciperet dignitatem, quod non solum circa masculos dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione servandum. Cum [autem] paternos honores invidere filiis non oporteat: à Senatore, vel solo 44 clarissimo susceptum, in Clarissimatus sciendum est dignitate mansurum. Dat. XV.* *Hierapoli*, GRAT. A. IV. & MEROBAUDE CONSS. 377.

De furtis, & sceleribus judicum.

XII. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEOD. AAA. Neotherio P.P. 45

JUdices, qui 46 se furtis, & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque, & plebejos habeantur 47: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos 48 indignos indicaverint. Dat. XVIII. Kal. Februar. *Thessalon.* GRATIAN. V. & THEOD. I. AA. CONSS. 380.

De fœminis.

XIII. Imppp. VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. Martiano comiti Orientis 49.

MUlieres 50 honore 51 maritorum erigimus, genere nobilitamus 52, & forum ex eorum persona statuimus: & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint: priore dignitate privatæ, posterioris mariti sequentur conditionem. Dat. IV. Kal. Februar. *Constantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO CONSS. 392.

De Senatoribus.

XIV. Impp. THEOD. & VALENT. 53 AA. Basso P.P.

PRæcipimus, ut Senatori in qualibet provincia constituto 54, nullam habeant Judices injungendi aliquid forte [publici] muneris potestatem.

De commeatu necessitate sublata.

XV. Iidem AA. ad Eustasium 55.

CLarissimis, vel Spectabilibus universis ad genitale solum, vel quolibet alio, & sine 56 commeatu proficiscendi, & ubi voluerint, commorandi, habitandive permittimus facultatem.

De delictis.

XVI. Iidem AA. & ARCAD. 57 A. Appollonio P.P.

SI gravius ullum facinus admittatur, nocente persona extra carceralem custodiam sub 58 fidejussione 59 habita, super Illustribus quidem, nobis suggeri jubemus: super cæteris vero quadam minori dignitate decoratis, ad tui referri Culminis notionem: ut ita demum, quid de admisso crimine constitui oporteat, judicetur.

De privilegiis illustrium.

XVII. Impp. 60 HONOR. & THEODOS.* 61 AA. Arcadio Præfecto Prætorio.

QUotiens 62 ex privata cujuslibet interpellatione civili, vel criminali viri illustres conveniendi sunt, nulla dandæ fidejussionis concussione vexentur: sed per speciale privilegium suæ committi fidei consequantur, juratoria 63 ab his cautione tantummodo exponenda, quam si neglexerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi, vel eorum procuratores abfuerint: in pecuniariis quidem causis super 64 possessione rerum ad eos pertinentium Judex competens, quod etiam juris auctoritas, & rei qualitas suggesserit, ordinabit. In criminalibus vero negotiis dignitate quoque qua se per suum videlicet perjurium 65 indignos esse 66 probaverint, spolientur: ut in eos, utpote illustri dignitate per suum facinus privatos, inconsulta etiam nostra pietate, Judicibus legum severitatem liceat exercere.

§. 1. Quibus Illustrium dignitatum privilegiis hoc etiam adjiciendum 67 esse censuimus 68, ut hujusmodi personæ nullam 69 ex cujuslibet Judicis 70 sine scriptis habita sententia 71, conventionem, neque in civili, neque in criminali causa sustineant.

XVIII. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

JUbemus, salvo honore qui per revocationem 72 sacræ revocatoriæ defertur, durante, licere cunctis tam minoribus 73 quam majoribus potestatem gerentibus, necnon etiam honorariis illustribus, sive ex hac Regia Urbe, principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam 74 Urbem pervenire.

TIT.

---

1 *Ecl. lib. 6. tit. 1.*
2 *Harmen. lib. 6. tit. de dignitatib.*
3 *Severianæ in meo manuscr.* Cont. al. *Severino*, al. *Antonin. A.*
4 Dignitatem suam Consularis & Prætoria mulier amittit nubendo privatæ conditionis homini. *l. 8. ff. de senatoribus* adde *l. 3. C. de muricegulis.* Ita plebei sunt nati matre nobili, patre plebejo. Sic Virginia patritia, per nuptias facta plebeia est. *Livius* 10. vide *l. 13. C. cod.*
5 Al. *Alexander.*
6 Infames & inhonesti (οἱ ἄτιμοι καὶ ἀνῳρεῖ) Senatores fieri non possunt. *Synopsis Basilic. 6. tit. 1 cap. 18. l. 1. C. de his qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt. l. 1. C. de infamibus, l. 2. ff. de offic. adsessor.*
7 Al. *adnotatis*, quod idem est. *Cicero 3. Offic.* eosque à censoribus omnibus ignominiis adnotatos. *Cujac.*
8 Id est, inferioris silentiarius allectus sum inter senatores, silentiarii privilegium non amitto. *l. eos 11. C. de excus. mun. l. 3. C. de silentiar. l. 1. C. de primicerio.*
9 *Al.* Imp. PHILIPPUS A.
10 Homines hic sunt qui res aliorum agunt, ut procuratores prædiorum, actores, clientes, coloni. Galli in ea significatione dicunt *hommes.* dixi ad *l. 1. de commerciis.*
11 Senatorum patrimonia à temonario onere & sordidis præstationibus, extraordinariis, vel vilioribus libera sunt. adde *l. 7. C. eod.*
12 Temonarii præstatio est præstatio tyronum equorum, auri tyronici, ut *Cujac.* interpretatur. Galli *le charroy.*
13 Al. *Sorde.*
14 *Al.* VALERIANUS & GALLIENUS AA.
15 Vide *l. 14. C. eod.*
16 Servandum.
17 Sit.
18 Si.
19 *Al.* Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.
20 *Ecleg. cap. 22.* 21 Nullus negotiator, vel monetarius, vel publicanus, vel abjecti officii (ἔμπορος μονεταρίος τελώνης ἢ ἀπὸ τυτλῆς ὁρμώμενος) dignitatem aliquam consequi pertentet, quod si etiam consequatur, rursum collegio suo reddatur. *Synops. Basil. eod. cap. 22.* Goth. An exercitia mercaturæ aut mechanica obsint dignitatibus aut nobilitati vid. Tiraquell. *de nobilitate cap. 33. S. L.*
22 Monetariorum vile officium est: inter ultimos negotiatores, abjecta officia, & deformia ministeria censentur. 23 *Deformia ministeriis stationariis, in quibus. c.* vid. *in hanc legem Cujac.*
24 Stationarii qui, dixi ad *l. 15. §. 7 ff. de injuriis.* vid. *Cujac. 2. observ. ult.* 25 Adde *l. unic. C. negotiatores ne militent.* 26 Pertentent. 27 A. D 354. vel 555. 28 Al. *Iidem AA. & CC.* 29 Vide *l. 4. C. eod.* 30 Revocetur, al. *devocetur.* 31 *C. Theod. 9. 2. 1.* al. *P.P.*
32 *Eclog. c. 24.* 33 Al. *senatorium.* Senatorum jus, & Senatorii ordinis auctoritatem injuria non oportet adfici. *Synops. Basil. d. loco. c. 24.* 34 Senatoribus vel Princeps ipse adnumeratur, *ut hic.* recte: quum etiam consulatus administrationem sustineat. *Synops. d. c. 24.* ut hinc colligas, Hodie principem appellari videri, dum appellatur ad Senatum: quia pars est Senatus, *ut hic.* è contra Senatus, pars principis. *l. 5. in pr. C. ad l. Jul. majest.* vide *Suet. in Tiberio* 29. nec necesse est confirmari a principe decreta Senatus: quod olim non fuit. *Nov. 62.* 35 Senatores (ut & decuriones. *l. 2. si servus aut libertus*) esse possunt qui liberti filii sunt: quippe ingenui, *ut hic*: soli enim libertini prohibentur. *Synops ibid c. 2. tit. 6. Harm tit. de dignitatibus* 1. §. 2. Turpe tamen & invidiosum fuit & Imperatori Claudio vitio versum, quod latum clavum tribuerit libertini filio: & Appio Claudio, quod in censura inquinarit Senatum lectis libertinorum nepotibus. Hodie liberti Senatores esse possunt: utpote natalibus restituti & jure aureorum annulorum donati. *Nov. 78.*
36 *Al.* Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. ad Symmachum P. P. *C. Theod. 9. 35. 3.*
37 *l. 11. 17. C. de quæst.* 38 *Senatorio nomine*, in *C. Theod.* 39 *Al.* CONSTANTINUS A. *al.* VALENTIN. 40 *Al.* incipit, *Si Senator.* vide in hanc legem *Duar. lib. 2. disput. cap. 29. & Cujac. hic.* 41 Id est, plebejos, & editos antequam dignitatem susciperet. 42 *Habebat, in lib. Aureda.* sed videtur hæc sententia mox corrigi per versiculum, *Cum autem* ff. *eodem.*
43 Vid. *Hottomanum 2. Illustrium.*
44 *Alio, in vet. quib. lib.*
45 *Cod. Theod. 9. 27. 1.*
46 *l. 2. C. eod. l. 2. ff. de senatoribus l. 12. §. 2. ff. judicis.*
47 Ita à testimonio dicendo removentur. *Oldendorp. cap. 4. de testib. num 22. & cap. 66. de exceptionib. num 4.*
48 *Scipsi, C. Theod.*
49 *Cod. Theod. 2. 1. 7.*
50 *Conjunge l. ult. de incolis. Nov. 22. cap. 36.*
51 Uxor à marito sumit honorem, generis nobilitatem, forum, domicilium.
52 Nobilis est natus patre nobili, matre plebeja: quia mater per nuptias nobilitatem adipiscitur, *ut hic.* Contra nati patre plebejo, matre nobili, plebeji sunt. Nam & ipsa per nuptias facta est plebeja, *l. 1. C. eod. l. fœmina. 8. ff. de Senatoribus.* ut Virginia cum esset patritia, per nuptias facta est plebeia. *Livius* 10. idque congruit cum antiqua juris definitione ut connubio interveniente liberi sequantur patrem semper. *l. cum legitimæ 19. ff. de statu hominum.* Apud quasdam gentes, filii melioris patris conditionem consequuntur.
53 GRATIANUS & THEOD. AA.
54 *l. 5. C. eod. l. 22. §. senatores. l. 23. in pr. ff. ad municipal.*
55 Al. *Eustathium P.P. in meo.* Cont.
56 *l. ult. C. eod.* Sine commeatu res suas invisere clarissimis vel spectabilibus licet, *ut hic.* Illustribus non licet. *l. ult C. eod.* Cur tam varie? Illustrium quo major potentia est & dignitas, eo Reipublicæ, aut principi periculosior est eorum recessus. Et hæc quidem distinctio proponitur hoc loco. Hujusmodi fuit olim distinctio Senatorum qui in Sicilia & Gallia Narbonensi, ab aliarum provinciarum senatoribus. Illis enim, non his Augusti constitutione licuit, non exquisita principis sententia res suas invisere. *Tacitus 12. Dion. 52.* Post Augustum Claudius, sine permissu principis, Senatores ultra septimum miliarium urbe excedere vetuit. *Suidas in Claudio.* 57 *Al.* ZENO A. 58 Vide *l. 3. ff. de custodia reorum.* Id non servari refert Clarus *5. sent. §. ult quæst. 46. vers. scias autem.* 59 *Substitutione, in veter quib. codd. Cujac. legendum existimat, tuitione.* 60 *Al* Imp ZENO A. 61 *Al* ZENO. *al* ANASTASIUS.
62 *Eclog. cap. 32.* 63 *l. 12. circa princ. C. de proximis sacr. scrinior 1 Harmen 12. §. 26. 29.* dixi ad *l. 1. in fin. C. quorum legatorum.* Jurant illustres, *ut hic* memoriales. *l 12 C. de proximis sacrorum scriniorum.* Jurat, non satisdat immobilium rerum possessor. *l ult. C. de princip. agent. in reb. l. sciendum 15. ff. qui satisdare.* Jurat & quilibet quandocunque judici justa causa videtur esse, forte non invento fidejussore. *Novell. 112. cap 2* 64 Missio fit in possessionem debiti servandi causa, *Novell. 53. cap. 4.* qua missione, ut ibidem Julianus ait, rectissime jus pignoris constituitur pro modo debiti. 65 Perjurus dignitatem amittit 66 Se esse. 67 Addendum.
68 Statuimus. 69 Nulla. 70 Vide *l 8. § hoc etiam. C. de principibus agentium in rebus.*
71 Sententia hic generaliter accipitur pro quocunque judicis jussu, & pronunciatione judiciali auctoritate facta. Aliud est porro hic sententia, aliud libelli conventio, ut *l. 6. C. unde vi.*
72 Evocationem. 73 *Tam minores quam majores potestates, in veter. lib.* 74 *l. 15. C. eodem.*

Source : BIU Cujas

1 Adde *tit. de off. Prætorum. ff. & ff.*

TIT. II.

DE PRÆTORIBUS[1] ET HONORE PRÆTURÆ, ET COLLATIONE, ET GLEBA[2], ET FOLII[3], ET SEPTEM[4] SOLIDORUM FUNCTIONE SUBLATA.

Ad dignitatem prætoriam non potest eligi aliquis in clarissima dignitate constitutus in provinciis manens. Bart.

I. 5 Impp.[6] ARCAD. & HONOR. AA. Tatiano P. P.

NEMO ex Clarissimis[7], & Spectabilibus, qui in provinciis degunt, ad Præfecturam[8] postea devocetur[9], sed maneat unusquisque domi suæ tutus, atque securus, & sua dignitate lætetur. Dat. XV. Kal. Januar. P.P. VALENTIN. VII. & ALBINO[10] CONSS. 450.

II. Iidem AA. ad Senatum[11].

GLebam[12], vel follem, sive septem solidorum functionem[13], sive quamlibet hujusmodi collationem, tam circa personas, quam circa res, ac prædia funditus jubemus aboleri: ut omnis hujusmodi sopita perpetuo conquiescat exactio.

2 Gleba, glebale aurum, glebalis functio, aurum oblatitium, à Senatoribus exigitur, ut aurum coronarium, à decurionibus: aut argentum à negotiatoribus. A gleba senatoria, Cujacius putat nihil differre follem senatorium, de quo mox dicetur. adde *Novellam Martiani de indulgent. reliquorum. Zosimus* 2.

3 Folli, al. *pholi*. Follis aurei nummi genus. *l.* 2. *C. Theod. quorum appellat. non recip. l.* 3. *C. Theod. de suariis. l.* 5. *l.* 21. *C. Theod. de Prætorib.* Moschopulo obolus, Marcellino Follerales dicti hujusmodi nummi. Singuli, siliquæ partem XII. efficiebant. Justin. in Georg. titul. περὶ κλοπῆς. adde Zonaram in Leone Isauro. Sed quid? Forcatulus 8. *Necyomantiæ* 5. Prætores olim magistratus ineuntes à provincialibus accipere solitos fuisse scribit, follem, glebam & clavem, ut his quasi symbolis adumbrarent æris, mobilium & immobilium collationem idque in hominis fide: quæ meræ nugæ. Follis est enim id quod ante dixi. 4 Septem solidorum præstatio tenuissimos senatorum obligabat: eratque id personæ onus non glebæ. 5 Al. *Valentinianus & Marcianus AA.* Tatiano P.P. 6 *Martianus in meo lib. Cont. pars l.* 2. *ff. de off. prat.*

7 Ad Præturæ onus non vocandi senatores qui sedes suas in provinciis constituerunt. 8 *Præturam*, quod rectius est. 9 Devocentur. 10 B. Anieno. 11 Sic Azo notat, scriptum fuisse in *lib. Martiani.* 12 Id est, glebalem functionem, quæ scilicet pro possessionibus penditur. *al.* Clavem, 6. *C. Theod. in princ.* 13 Functione, sive qualibet hujusmodi collatione.

TIT. III.

DE CONSULIBUS[14], ET NON SPARGENDIS[15] AB HIS PECUNIIS, ET DE PRÆFECTIS ET MAGISTRIS MILITUM, ET PATRICIIS.

Inter habentes eandem dignitatem ille prius debet antecedere, qui prius est adeptus dignitatem. Bart.

I. Impp. THEOD. & VALENT.[16] AA. ad Senatum urbis Constantinopolitanæ.

ANTIQUITUS[17] statutum est, Consularibus Viris cæteros quidem honoratos ipsius trabeæ summitate, pares vero insulis consideratione tantum temporis anteire. Quis enim in uno, eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi[18] qui prior meruit dignitatem? cum posterior etiamsi ejusdem honoris prætendat auspicia, cedere tamen illius temporis Consuli debeat, quo ipse non fuerit: hoc observando, & si itera vice fastigia Consulatus aliquis ascenderit. Repetiti enim fasces virtutes sæpe meriti comprobant, non augent: quia nihil est altius dignitate. Quod si quis prior Consul posteriori Consuli eidemque Patricio posthabitus, Patriciatum[19] postea consequatur: vinci eum oportet, qui prior meruerit Patriciatum, postquam iste honore patriciæ dignitatis decoratus est.

14 I. D. X.

15 Adde *Novell.* 105. *Nov. Leonis* 94.

16 *Al.* Imp. VALENTIN. A.

17 Vide *Symmach. lib.* 1. *epist.* 7. *Cont.* Vide Petrum Fabrum, 1. *semestr.* 2. *circa finem.*

18 Inter Consules is præfertur, qui prior gessit. vid. *l.* 2. *ff. ut dignitatum ordo.* ita ordinarius honorario, etiam antiquiori præfertur. *l.* 4. *ff. de princip. agen. in reb. l.* 2. *ff. de primicerio.*

19 *l.* 4. *ff. de principibus agentium in reb.* Goth. Quo sensu hic accipienda sit patriciatus dignitas: vid. Ræv. *conjectan. lib.* 3. *cap.* 7. ANS.

II. Impp. VALENTINIANUS & MARCIANUS[20] AA.[21] Aporatio Dom. [vel Com.] & Consuli.

ORdinem[22] Consulatus ad antiquam reduximus[23] sanctionem, ut sellam nostri[24] honoris merito, non rapiendi studio, populorum agmina sectentur[25]: ac lucrandi[26] cupiditate deposita, venerabilem parentum[27] habitum, & felicissima antiquitatis ornamenta conspicentur[28]. Hoc ergo exemplo etiam cæteros procedere Consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi[29] vilitate[30] amplissimi Consules procedentes[31], deinceps abstineant hoc errore[32] perdendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter projiciendum. Ad restaurationem itaque aquæductuum[33] hujus amplissimæ Urbis centena pondo auri præstentur per singulos Consulatus: ut & Consul Patriæ se dedisse noverit, & data notum sit mansura esse perpetuo. Dat. ASPORATIO & HERCULIANO CONSS. 452.

20 *Novell.* 95.

21 *Sic in manusc. Cont.* al. *Leo A.*

22 *Vide de hac lege Marcellinum in Chronicis.*

23 Al. *reducimus.*

24 Al. *nostram.*

25 Sectarentur.

26 *Lucri.*

27 Consules, parentes Principis.

28 Conspicerent, al. *conspiciant.* al. *conspicerentur.*

Nullus eligi potest Patricius, nisi primo alteram dignitatum hic insertarum fuerit adeptus. Bart.

III. Imp. ZENO A.

NEmini ad sublimem[34] Patriciatus honorem (qui cæteris omnibus anteponitur) ascendere liceat, nisi prius aut Consulatus honore potiatur, aut Præfecturæ Prætorio, vel[35] Illyrici, vel Urbis[36] administrationem, aut Magistri militum, [aut Magistri officiorum] in actu videlicet positus gessisse noscatur: ut hujusmodi tantum personis, sive adhuc administrationem gerendo, seu postea, liceat, quando hoc nostræ federit Majestati, Patriciam consequi dignitatem. Quoniam vero gloriosissimæ huic urbi, quæ[37] caput orbis terrarum est, omnifariam credimus consulendum: universos, qui posthac honorarii Consulatus insignibus principali munificentia decorantur: centum libras auri ad reficiendum aquæductum[38] publicum ministrare censemus: ad similitudinem eorum, qui per annale tempus Consularium editione munerum gloriantur. Nam ipsis quoque expedit, ut florentissima civitas centum auri librarum munificentia sustentata, honorarium quoque sentiat Consulatum.

29 Spargendi missilia facultatem Consulibus adimit Marcianus hac lege: hoc constituto, ut certam potius summam expendant in formarum reparationem. Justinianus vero Novell. 105. spargendi facultatem volentibus Consulibus permittit ad certum modum tamen & septies tantum in anno, hoc est, Initio magistratus, Kalendis Januar. quibus & Prætores & Consules Magistratum inire solebant. Deinde Circensibus ludis (quos mappam postea appellarunt) Tertio theatrica venatione: quarum in spectaculo quo *μονομαχεῖον* (edebatur in eo pancarpum seu sylva & venatio,) quinto ludis Scænicis, (quos *πύρριχας* à productione meretricum in Scænam vocabant) sexto iterum ludis Circensibus. Septimo tempore depositi magistratus. Quod ad modum attinet, quantitatis notitia, non extat: nummi sane fuerunt argentei tantum (non aurei & quidem minutiores, quorum alii concavi quadrati, rotundi. Quin & mater & uxor Consulis spargendi jus habuit. *diet. Nov.* 105. *c.* 2. 30 Vilitate, *Hal. legendum videtur, futilitate.* Quanquam & vilitas est, nummis in populum jactis gratiam populi mereri, non virtute. 31 Hinc processus consulum. *l. nam & Imp.* 41. *ff. de don. inter virum.* Græci *προτιθῆς. Nov.* 105. 32 Perdit, qui missilia in vulgus jactat. 33 Vid. *l.* 3. *ff. eod.* 34 Patriciatus honor major Consulatu, non gradu, sed duratione. Consulatus annuus, patriciatus perpetuus, ita Consulatus major patriciatu. *l.* 1. *in fin. ff. eod. Petr. Faber* 1. *semest.* 24. *in fin.* 35 Prætoriorum Orientis, vel Illyrici, *&c.* 36 Præfectura urbi postponitur consulatui hic, quod mutari videtur *Nov.* 62. 37 Roma caput orbis terrarum. 38 Ad aquæductus reficiendos Consules liberalitates suas largiebantur, *ut hic, & l.* 2. *ff. eod. l.* 8. *ff. de aquæductu.* 39 In manuscriptis lib. legitur, ut in hoc excuso Cod. sed ex veteribus sic emendat *Cujac. Sed consulatus jus quod eis consularitas detulerat, processionis iterasse.* 40 Vide quæ scripsi ad *l.* 1. *ff. de apparit. Præfecti urbi.*

Consulum honoribus, & privilegiis ex anteriore tempore provectionis ordinem sibimet noverint vindicandum. Hoc etiam observando, ut hujusmodi Consul nec centum libras auri aquæductibus hujus inclitæ Civitatis pro tenore sacræ constitutionis præbendas, quas cum esset Consularis, præstiterat, Consul postea creatus persolvere denuo compellatur.

Filiusfamilias electus in patricium à patria potestate liberatur. Bartol.

V. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus[41], Viros Excelsos[42] Patricios[43], quos in hujusmodi dignitatis apicem Augusta Majestas retulerit[44], illico ab Imperialibus codicillis præstitis patresfamilias effici, ac potestate liberari paterna: ne videantur, quia à nobis loco patris honorantur, alieno juri esse subjecti: (quis enim patiatur patrem[45] quidem posse per emancipationis modum suis nexibus filium relaxare: Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum quem sibi patrem elegerit[46], ab aliena eximere potestate?) ne si contrarium approbetur per quamcunque machinationem, Imperialis Majestas minui videatur. Et hoc quidem raro contingere satis certum est: nemo[47] enim facile respexit filiumfamilias in Patriciatus honorem provectum, quemadmodum in Consulibus hæc res usitata est, sed ne quid in parte temporis tale eveniat, & sine legibus inveniatur. ideo hæc nobis visa sunt sancienda.

41 Huc pertinet *§. filiusfamil. 4. Inst. quib. modis jus patr. potest. solv.* Goth. An & quatenus dignitas filii patriam potestatem solvat; vid. *Censur. forens. nostram, lib.* 1. *c.* 9. *n.* 16. S.L.

42 *Nov.* 83. *c.* 11. *§. filiusfamil. 4. Inst. quib. modis jus patriæ potest. solvit.* adde *l.* 3. *ff. eod.*

43 Et alios, ex *Novell.* 81.

44 Extulerit.

45 Suidas ait Patricium appellatum fuisse patrem communem reip. Idem & Cassiodorus in formula patriciatus. *6. Variar.* 2.

46 Elegit, al. *fecit.*

47 Patricii pauciores fiunt quam Consules.

TIT. IV.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE URBI, ET MAGISTRIS MILITUM IN DIGNITATIBUS EXÆQUANDIS.

I. Imppp. VALENT.[48] VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Ampelium P. P.

PRÆFECTUM[49] Urbi[50], & Præfectum Prætorio, & Magistros[51] equitum, ac peditum, indiscretæ ducimus dignitatis: usque adeo videlicet, ut cum ad privatam successerint vitam, eum locum[52] velimus esse potiorem[53], qui alios promotionis[54] tempore, & codicillorum adeptione præcesserit. Dat. III. Non. Jul. *Nasonaci.* Accept. III. Non. Septembr. MODESTO, & ARINTHEO CONSS. 372.

48 *Al.* Imp. VALENTINIAN. A.

49 Præfecti urbi, Prætorio, & Magistri equitum ac peditum, par & indiscreta dignitas. Tres hæ dignitates ordinariæ curia liberant, honorariæ non liberant. Honorarii cingulum non habent, est enim cingulum nihil aliud quam administratio. *Nov.* 70. *c.* 1.

50 Urbis.

51 Hi magistri militum.

52 Puto legendum, *loco, ex manusc.*

53 Priorem.

54 Vide *l.* 1. *ff. ut dignitatum ordo servetur.*

Dignitate deposita per plures in pari gradu dignitatis existentes, ille est potior, qui prior fuit in dignitate electus. Bart.

II. Imppp. GRAT. & VALENT. & [55] THEOD. AAA. Restituto.

QUisquis Magisterium equitum, peditumque susceperit, & gesserit ante captam à quoquam Præfecturam: is cum privatus erit, & honorem deposuerit, ex Præfectis[56], qui provecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes prior[57] ante provectis, locus conspectior decernendi, loquendique facultas antiquior, cui est splendor adepti Magistratus vetustior. Dat. VIII. Kal. Jul. *Thessalon.* GRAT. V. & THEOD. AA. CONSS. 380.

55 *Al.* Imp. LEO A.

56 *Ex præfectis, qui post provecti, &c.* legit *Cujac. ex C. Theod.* Exprefecti autem esse dicuntur, qui præfectura abierunt. 57 Vide *l.* 1. *ff. ut dignitatum ordo servetur.*

TIT. V.

DE[58] PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI[59], ET DE OMNIBUS CUBICULARIIS, ET PRIVILEGIIS EORUM.

Custodientes cubiculum Principis, vel Augustæ, eandem dignitatem habent, quam Præfectus urbi, & Præfectus Prætorio, & magister militum. Bart.

I. Impp. HONOR. & THEOD.[60] AA. Florentio[61] P. U.

SAcri[62] cubiculi Præpositi ea dignitate fungantur, qua sunt præditi, qui eminentissimam Prætorianam, vel Urbanam meruerint Præfecturam, aut certe militarem Magisteriam potestatem: ita ut sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio, sive nostræ serenitatis adoraturi[63] admittantur imperium, sive pro suo arbitrio solennes festivitates, & cœtus, vel salutationes, vel quælibet alia officia[64] frequentent[65]: ut in sedibus, & in consessu ejus ordo servetur, quem ordo[66] provectionis ostenderit: sub habitu videlicet ipsis consueto, cum manifeste decretum sit eorum esse potiorem, qui præcesserit, vel illum subsequi, quem recentius probaverit examen. Dat. VIII. Id. Novemb. CP. HONORIO XIII. & THEOD. X. AA. CONSS. 422.

58 *Ecl. lib.* 6. *tit.* 25.

59 Duplex est sacrum cubiculum: Augusti & Augustæ. vid. *hic Cujac.*

60 Al. *Arcad. & Honor. AA.*

61 Al. *Floro P. P.*

62 Præpositi cubiculi (*οἱ πρωτοστάται καὶ κοιτικιλάριοι*) eandem habent potestatem, quam Præfecti Prætorio, vel urbi, vel magistri militum, tam in adorationibus principis, quam privatis festivitatibus & aliis omnibus officiis, ut videlicet pro ratione gradus, quem tempus tribuit alii aliis præferantur. *Syn. Basil.* 6. *tit.* 25. *c.* 1. *l.* 1. *C. Theod. & 6. Harm. tit. de dignitat. §.* 6.

II. Iidem THEOD. & VALENT. AA. Proculo P.P.

HAc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, ut omnes Cubicularii, qui de nostro cubiculo exeunt, antequam primum locum obtineant (excepto Castrensi, & Comite domorum) his privilegiis perfruantur, id est, ut neque possessiones[67] eorum angarias, sive parangarias, vel etiam paraveredos in posterum dispositione tui culminis, vel alicujus calumnia dare cogantur, ne sordidis adstricti muneribus, decus ministerii, quod militando videbantur adepti, otii tempore, & quietis amittant, domos quoque eorum, vel in hac sacratissima Urbe, vel in qualibet alia positas Civitate, ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: Provinciarum Rectoribus, eorumque apparitoribus denarum librarum auri dispendio feriendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex aliqua parte violare tentaverint.

63 Vide quæ notavi ad *l.* 1. *ff. de apparitoribus P. urbi.* Goth. Adde *l.* 1. *ff. de Silentiar. & decurion. Novell.* 6. & *Novell.* 9. ANS.

64 Officia accipe funebria, vel nuptialia. *Suetonius in Calig.* cum ad officium venisset. *Cujac.* Ita locus hic indicio est, veteres in funeribus etiam de gradu & ordine certasse: officiisque nomine, festivitates, cœtus & salutationes intelligi, cum itaque dicit aliquis *officium B. Mariæ*, festivitatem vel salutationem intellige. de quo dicemus hic aliquando plenius. vid. interim Tertullianum *de Idololatria cap.* 16.

III. Impp. LEO A. & ANTHEMIUS AA. Joanni Comiti, & Magistro officiorum.

CUbicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis Augustæ, quos utrosque[69] certum est obsequiis occuparos, & aulæ penetralibus inhærentes, diversa judicia obire non posse: ab observatione aliorum tribunalium liberamus, ut in[70] Sublimitatis solummodo tuæ judicio propositas adversus se excipiant actiones.

Si dominus principi servum suum cubicularium obtulit, illico talis servus libertatem adipiscitur. Bart.

IV. Imp. LEO A. Pusæo P.P.

IUbemus omnes[71], qui vel jam in sacrum cubiculum cujuspiam liberalitate donati, aliove titulo dati, vel dandi, principalibus obsequiis inhærere, vel ante meruerunt, vel postea meruerint, licet nulla interveniente scriptura, nulla confectione gestorum, postquam[72] devotissimis cubiculariis fuerint sociati[73], ad

65 Frequententur.

66 Vid. *l.* 1. *ff. ut dignitatum ordo servetur.*

67 Angariæ munus possessionibus num indicitur: estne patrimonii? non est. *l. ult. §.* 1. *ff. de muneribus.* Atqui hic possessionibus indici videtur? cura exigendæ angariæ, personalis: præstatio, realis. 68 Al. *Imp. Martianus A.* 69 Utriusque. al. *utrisque.* 70 Florum cubicularii principis & Augustæ sortiuntur apud Magistrum officiorum. 71 *Al.* additur, *servos.*

72 Vide *l.* 6. *ff. qui militare.* 73 Libertatis consequendæ hic modus singularis: adde alios ex *l.* 24. *ff. de Episcopali audientia, l. unic. C. de Latina libertate, §.* 1. *Inst. de libertinis,*

Source : BIU Cujas

1 Cubiculo principis sociati cubicularii, hoc ipso quod cubicularii, liberi & ingenui fiunt. Potest defendi, hoc ipso quoque nobiles fieri. Nam & interpretes nostri, minimum quoque qui in principis fit ministerio, nobilem fieri notant: minimum, inquam, verbi gratia, coquum, vel barbitonsorem. *Bald. tit. de feudo guardiæ*, Ripa 2. *de rescriptis* 26. adde *l. unic.* ff. *de præpositis laborum.*

2 Lex plerumque extenditur ad mortuos.

3 *Al.* Additur, &.

4 *Toto tit.* ff. *de bonis vacantibus. l.* 96. §. *quotiens, lege Julia*, ff. *de leg.* 1.

5 *De eunuchis cubicularibus vide hic Cujac.*

6 Movere hic est agere.

7 Famulum.

8 Judicandi.

9 Ei, ut servi.

ad [1] conditionem libertatis ingenuitatisque rapiantur, raptique videantur: hoc non solum circa superstites, sed etiam [2] circa mortuos volumus custodiri. Nam cum *hoc privilegium videatur principalis esse proprium Majestatis, ut non famulorum, sicut privatæ conditionis homines, sed liberorum honestis utatur obsequiis:* periniquum est eos duntaxat pati fortunæ deterioris incommoda: sed [3] testamenta quidem ad similitudinem aliorum, qui ingenuitatis infulis decorantur, pro sua liceat eis condere voluntate: intestatorum vero nemo dubitet facultates, utpote sine [4] legitimis successoribus defunctorum fisci juribus vindicari. Et hæc omnia tunc diligenti observatione volumus custodiri, cum sponte, suaque voluntate quis dederit eunuchum [5] sacri cubiculi ministeriis adhæsurum. Si vero quidam fuerit violenter extortus, aut invito domino, vel ignaro intra sacrum ausus sit militare cubiculum: liceat domino destinatum sacra ex lege cubicularii interpellare judicium: & eum, quem probaverit, nolente se vel inscio sacrum penetrasse cubiculum, ut suum famulum cum peculio consequatur. Sed & sicut læsis implorandi præsidii facultatem denegari non convenit: ita nec calumniandi [viam patimur] diutius esse patefactam. Ideoque tempus quinquennii præfinimus, intra quod contra eum suas debeant exercere quæstiones, ut si medio tempore movere [6] distulerint, ulterius eis tanquam in suum famulatum [7] vindicandi [8], vel ejus [9], ut servi peculium, vel bona quasi liberti copia denegetur. Hæc omnia, quæ super devotissimis cubicularibus sancimus, etiam ad cubicularias, quæ à dominis in sacrum cubiculum datæ, vel dandæ sunt, superstites atque mortuas extendi propagarique decernimus.

Cubicularii etiam dignitate deposita, cum vadunt extra urbem, poterunt uti cingulo dignitatis. Bald.

v. Imp. Anastasius A. Eusebio Magistro officiorum.

JUbemus duobus Viris illustribus Præpositis utriusque sacri cubiculi tam nostræ pietatis, quam serenissimæ [nostræ] Conjugis, qui post finitam militiam Senatorio fuerint consortio sociati [10], licere quotiens ad aspiciendos agros suos, vel ob aliam causam proficisci voluerint, cingulo uti: cum hoc ad implendum eorum desiderium, & ad nullius læsionem respicere videatur [11].

10 Associati.

11 Videamus.

Tit. VI.

DE QUÆSTORIBUS [12] ET MAGISTRIS [13] OFFICIORUM, ET COMITIBUS SACRARUM LARGITIONUM, ET REI PRIVATÆ.

Qui in administratione publicorum officiorum se bene gesserunt, debent clamosis vocibus populi commendari. Bart.

1. Imppp. Gratian. Valent. [14] & Theod. AAA. Restituto P. U.

QUi ex [15] Quæsturæ honore, aut officiali [16] Magisterio, aut Comitiva utriusque [17] ærarii nostri attonito splendore viguerunt: acclamatione excipiantur solita, nec præteantur, ut incogniti [18]. Dat. viii. Kal. Jul. *Thessalonicæ*, Gratiano v. & Theodosio i. AA. Conss. 380.

12 *lib.* 1. *tit.* 30. ff. *cod.*

13 Magister officiorum ἀγέμων τῶν βασιλέων 5. *Theodoret.* 20. ἀγέμων τῶν ἐν τῇ ὠλῇ τάξεων. *Zosimus* 2. Apud eum forum sortiebantur silentiarii & ministeriales omnes. *l.* 4. ff. *de silent. l. ult.* ff. *de decanis*, cubicularii principis & Augustæ. *l.* 3. ff. *de præpos. sacri cubiculi.* scholares. *l. ult.* ff. *de privileg. scholast.* agentes in rebus. *l.* 4. ff. *de agentib. in reb.* decani, *l.* 2. ff. *de præpost. sacri cubiculi.* militantes in sacris scriniis, *l.* 12. ff. *de prox. sacrorum scrinior.* fabricenses. *l. pen.* ff. *eod. de fabricens.* duces limitanei, præpositi castrorum. *l.* 8. ff. *de diversf. officiis.* denique totius palatii disciplina ad eum spectabat. 14 *Al.* Imp. Arcad. & Honor. AA. 15 *Al.* deest *ex.* 16 *Efficaci* legit *Cujac. & ita in quib. lib. manuscr. reper.* 17 Ærarium duplex. Aliud sacrum (quod & sacræ largitiones, & thesauri) aliud privatum. Sacro adtributus Comes sacrarum largitionum, sacri ærarii & thesaurorum Comes: Alteri vero ærario, hoc est, privato Comes adtributus Comes rei privatæ. dixi ad *l.* 2. ff. *ut dignitatum ordo servetur.* 18 Cogniti.

Tit. VII.

DE PRIMICERIO [19] ET SECUNDICERIO [20], ET NOTARIIS.

Notarii Principis licet senectute deposuerint officium, aut majorem dignitatem fuerint adepti, non ob hoc Notariorum nomen perdunt. Bart.

1. Iidem Imppp. [21] Eutropio P. P.

PRÆCIPUA est, nostræ pietatis intentio circa Notariorum nomen: atque ideo si unquam hujus ordinis viri laborem quiete mutaverint, vel abjecerint, vel senectute posuerint, seu [cum] alia dignitate postha[c] [22] quâlibet usi sint, non omittant prioris [23] vocabulum militiæ, sed compendium sequentis honoris adsumant: & si quis ex officio, vel præcipue Sublimitatis tuæ temerario adsensu [24] in discussiones, peræquationes, aliam denique ullam rem inquietator extiterit: officium suum noverit, vel levis culpæ offensione retecta, gravis multæ discrimine fatigandum, & numerariorum corpus extincto injuriæ auctore minuendum. Dat. xvi. Kal. Jul. *Thessalonicæ*, Gratiano v. & Theodosio i. AA. Conss. 380.

19 Primicerius, Secundicerius, Tertiocerius, Quartocerius, scholarum vel notariorum est Primus, Secundus, Tertius, Quartus, scholarum & notariorum. *Cerius* enim, productio est verbi. Ita Stephanus primicerius Martyrum Augustino *sermone* 21. Petrus Primicerius Apostolorum *apud Baldricum Bolensium Archiepiscopum in historia Hierosolymitana, cæsura vide apud Cujacium.*

20 *Sericerio*, sed utrumque abest à *C. Theod.* in quo legitur, *De primicerio & notariis.*

21 *Al.* Imp. Leo A.

22 Post hanc.

23 Tabellio si certa dignitate arcetur statuto, & Tabellionis matricula dispunctus est: eam tamen dignitatem à qua antea remotus est, attingere seu gerere non potest, ut hinc colligit Corsetus, *singulari, Statuto caretur.*

24 *Temerarius ad census discussiones*, emendat Cujac. sed excusa lectio extat in omnibus.

25 Al. *Justinianus A.*

26 *Al.* additur, *Illustri.*

27 Primicerii notariorum munus biennale, *ut hic.* Idem in primicerio fabricensium, *l.* 2. ff. *de fabricensibus.* 28 Al. *agendi muneris*, sed rectior excus. 29 Inferioris gradus. 30 Postponendi, al. *postponendos.* 31 Vid. *l.* 7. ff. *de proxim. sacrorum scriniorum.* 32 Dispendiis. 33 Defessa sibi jam, &c.

Primicerii ultra biennium in officio militare non coguntur. Bart.

ii. Imp. Zeno [25] A. * [26] Magistro officiorum.

PRæclaram nobilemque militiam spectabilium Tribunorum Notariorum, qui gloriosis obsequiis nonnihil Reipublicæ commoditatis afferunt, & decoris, diversis beneficiorum titulis muniendam credimus, & augendam: nam biennales [27] metas Viro spectabili pro tempore Primicerio agendis muneris [28] duximus statuendas. Hos autem Tribunos qui suis negotiis occupati, minime sacrum palatium curaverint frequentandum: nisi intra annale spatium revertantur, quamvis commeatus jura prætendant, pro absentia quidem unius anni, unius gradus: si vero duobus annis abfuerint, duorum, si tribus, trium, si quatuor, similiter quatuor graduum subire jacturam: his, qui inferiores [29] eis fuerint, postponendis [30]. Qui vero per quinquennium integrum se præsentare cessaverint, exemptos matricula, tantum nomine Tribunorum, non vero ordine perpotiri: his in hunc modum dispositis, vacationem census, discussionis, peræquationis, & cujuslibet alterius rei habituros. Illud præcipue provisionem nostram flagitare perspeximus, ne per ambitionem, vel gratiam, aut cujuslibet occasionis obtentu, vel laborum, seu solicitudinum specie, publicorum cuiquam liceat aliquando graduum seriem conturbare, & temporum [31] ratione calcata dudum militantibus anteferri: & quæ longis prolixisque stipendiis [32] defensa [33] jam pollicetur senectus, gratiosa festinatione surripere: hoc etiam adjiciendo, ut primicerius post depositam publicam numerorum [34] solicitudinem, ac si ipsam gessisset administrationem, cujus consequitur dignitatem, Magistri officiorum pro antiqua consuetudine infulas, sortiatur, omnibus vacantibus, quamvis tempore præcedentibus, præponendus.

34 Munerum.

Tit. VIII.

UT DIGNITATUM ORDO SERVETUR.

Usurpans scienter honorem indebitum, crimine sacrilegii punitur. Bart.

1. Imppp. Gratianus, Valent. & Theod. AAA. ad Prætextatum P. U. [35]

SI [36] quis [37] indebitum sibi locum usurpaverit nulla se ignorantia [38] defendat: sitque plane sacrilegii [39] reus, qui divina præcepta neglexerit. Dat. xii. Kalend. Jun. *Mediolani*, Richomere & Clearcho Conss. 384.

ii. Impp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

OMnes privilegia dignitatum hoc ordine [40] servanda cognoscant, ut primo loco habeantur hi, qui in actu positi, illustres peregerint administrationes. Secundo veniant vacantes [41], qui præsentes in comitatu illustris dignitatis cingulum meruerint: Tertium [vero [42]] ordinem eorum prospicimus [43], quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis: Quartum honorariorum [44], qui præsentes à nostro numine [45] sine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti sunt: Quintum eorum, quibus absentibus similiter sine cingulo mittuntur illustris insignia dignitatis. †. Sed administratores [46] quidem etiam Comites rei privatæ vacantibus omnibus [47] honorariis anteponi [48] censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non [49] omnes jam omnibus honorariis credimus præponendos: sed eos vacantes illis honorariis, qui similem adepti sunt dignitatem: ut Præfectorius Quæstorio, non Quæstorius Præfectorio [50] præponatur: parique modo Quæstorius Quæstorio: non vacans Comes thesaurorum [51], vel Comes [52] rei privatæ, honorario Quæstorio, vel Magistro [53] officiorum præferatur. †. Et inter [54] administratores illos etiam numerari decernimus, quibus illustribus in sacro nostro consistorio cinctis [55] aliquid ordinariæ dignitatis, vel ante commisimus, vel postea committemus peragendum: verbi gratia, si vacanti Magistro militum belli cura [56] committatur. Cur enim aut Vir Magnificus Germanus [57] Magister militum vacans appelletur, cui bellum contra hostes mandavimus? Aut cur excellentissimus Propentadius [58] non egisse dicatur Præfecturam, cujus [59] illustribus cunctis dispositionibus vice Prætorianæ Præfecturæ miles in expeditione copia [60] commeatum abundavit [61].

35 *Al.* P. P.

36 *Ex lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 2. *C. Theod.* quem confer. detractum, enim est principium.

37 Qui locum indebitum sibi usurpaverit, sacrilegii tenetur: nec ignorantiam prætexere potest. *Synops. Basil.* 15. *tit.* 1. *ex lib.* 6. *tit.* 1. *cap.* 54. *l. ult.* ff. *de privil. eorum qui in sacro palatio militant, l.* 1. 2. ff. *de consulibus, l.* 1. ff. *de præpos. sacri cubicul. l. ult.* ff. *tit. prox.*

38 Ignoratione.

39 Sacrilegii reus est, qui in legem admittit, *ut hic. l.* 1. ff. *de petit. bonorum subl. l.* 13. ff. *de erog. militaris annonæ.*

40 Illustrium quinque gradus. Illustres qui actis illustrem dignitatem gesserunt: vacantium præsentium cum comitatu principis: vacantium absentium honorariorum præsentium, honorariorum absentium.

41 Vacantes, adscriptitii *Trebellio Pollioni in Balista, Lampridio in Alexandro.* adlecti & inter agentes. *const. de faciend. & confirm. Cod. l. ult.* merito. *C. Theod. de honorat. codicillis, l.* 5. ff. *de metatis, l.* 1. ff. *de silentiariis.* Ζωσοὶ sunt vacantes cum cingulo illustres, quibus cingulum deferebatur ob antegestæ administrationis meritum. Honorarii vero ἀζωσοὶ, sine cingulo & sic diversi à vacantibus dicuntur *C. Theod. de Comitib. vacantib. Ammian.* 16. 18. 31. His dabantur annonæ: at non honorariis. *Lamp.* formulam qua per codicillos vacantes proceres fiant, vide apud Cassiodorum 6. *Variar.* 10. & 11. formulam illustratus vacantis. 42 Al. *Abest.*

43 *Perficimus, ut vet. lib.* 44 Honorarii sine merito gestæ administrationis *solis* codicillis principis hanc dignitatem consecuti, imaginarii sine cingulo: ἀζωσοὶ, & ut hic dicitur, qui sine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti, *Novell.* 70. Hujusmodi Pontifices, Augures & xv. viros sacris faciendis Severum fecisse memoriæ proditum. Horum alii præsentes, alii absentes hic dicuntur. 45 Nomine. 46 Al. *administrationes, & sic deinceps.* 47 *In lib. Augred. additur & Cujac.* legit, *omnibus vacantibus omnibus honorariis.* 48 Ordo hic dignitatum illustrium est, ut administrantes vacantibus, vacantes honorariis præferantur. 49 Vacantes honorariis præferuntur simili gradu dignitatis prædicti majori gradu prædicti non præponuntur. 50 Præfecto. 51 Comes hic thesaurorum, qui & sacrarum largitionum & sacri ærarii Comes. *l.* 2. ff. *de palat. sacr. largit. l. unica.* ff. *de quæstorib. l.* 3. ff. *ubi senatores*, & qui *rationes* & præpositus regalium thesaurorum, Præfectus ærarii *in l.* 15. §. 4. ff. *de jure fisci.* Rutilius Numatianus, *Nam neque opum curam quamvis sit magna sacrarum, Nec jus Quæsturæ grata fuisse magis.* 52 De Comite rei privatæ dixi ad *l.* 9. ff. *de jure fisci.* 53 *Ex magistro, in quibusd. vet. lib.* 54 Illustribus administrationibus adnumerantur vacantes, qui non sunt otiosi, sed ordinariam aliquam dignitatem gerunt: licet ea dignitas non sit illustris, sed clarissimatus, vel perfectissimatus. 55 Al. *cunctis.* 56 Belli cura cui committitur, dux: Ducatus dignitas non illustris, sed clarissima, vel perfectissima. 57 Germanus hic magister militum vacans, contra Vandalos dux magna classe missus à Theodosio, pro administratore habetur, non pro vacante illustri. vid. *Paulum & Prosperum.* Ita fit, ut vacanti illustri, belli cura committatur. 58 Propentadius hic præfectorius vacans, curator copiarum factus inter illustres administratores censitus est. 59 *Cujus cincti illustribus dispositionibus* sic emendat *Cujac. Ectog. in lib. quidem Augred. & Dionys.* legitur, *cincti.* 60 Commeatuum copiis curator copiarum præficiebatur authoritate P. Prætorio. *l.* 4. ff. *de erogat. milit. annonæ*: adde *l. ob negotium* 20. ff. *de compensat.* 61 Al. *abundabit.* al. *commeatu.*

Tit. IX.

DE MAGISTRIS [62] SACRORUM SCRINIORUM.

1. [63] Impp. Theodos. & Valent. AA. Zoilo P. P. Orientis.

VIris [64] spectabilibus Magistris omnium sacrorum scriniorum nostræ benevolentiæ liberalitas tribuenda est, qui nostræ quodammodo adsidere Majestati videntur: ideoque post depositum etiam officium ab omni indictionis onere, seu civilium, seu militarium Judicum prorsus immunes esse præcipimus: ut nec [65] ab amplissima quidem sede tui culminis eis ulla molestia super suspiciendo quolibet gravamine privato, vel publico penitus injungatur. Hoc beneficium ad proximos [66] etiam sacrorum scriniorum, & ex proximis, volumus propagari [67]: quinquaginta librarum auri officio tui Culminis condemnatione multando, si quid [68] adversus statuta Clementiæ nostræ innovari [69] concesserit. Dat. v. Kalend. Mart. Theod. A. xviii. & Aleino Conss. 444.

62 Magistri scriniorum principes scriniorum: quorum alii magistri memoriæ (hi adnotationes omnes dictant & mittunt, & precibus respondent) alii magistri epistolarum, qui legationes civitatum, consultationes & & preces tractant. Alii libellorum seu libellos agentes. Alii scriniorum gerebant: ab his diversi Referendarii, qui supplicum desideria principi exponebant, & jussiones principum judicibus insinuabant. *Novell.* 10. 113. 124. annulo seu sigillo regis publicas conscriptiones confirmabant. *Sigebertus.* Referendarii, qui sunt à registris & libellis. de quibus vide *Cujac. hic.* 63 *Al.* Imp. Anastasius A. 64 Scriniorum adsessores quodammodo principis immunes, etiam deposita administratione ab omnibus civilibus muneribus, *ut hic, & l.* 61. ff. *de excus. mun.* 65 Ne ab. 66 Vid. ff. *de proximis sacrorum scrin.* 67 Al. *propagari.* 68 Quis. 69 Innovata.

Tit. X.

DE 70 COMITIBUS CONSISTORIANIS 71.

Comites consistoriani sunt illi, qui steterunt in Principis consistorio & proconsulibus adæquantur. Bart.

1. Impp. Arcadius 72, & Honorius AA. Severino 73 P. U.

EOS, qui 74 tranquillitatis nostræ consistorii dici Comites meruerunt, spectabilibus Proconsulibus æquari 75 generaliter decernimus. Dat. vii. Kal. Octob. CP. Theodoro v. C. Cons. 399.

70 vi. *C. Theod.* 12.

71 Consistorii Comites intimi principis consistorii consiliarii, spectabiles proconsularibus exæquati, immunes à sordidis oneribus. *l. Maximarum*, 12. ff. *de excus. muner. l.* 1. *C. Th. qui à præb. equ. l.* 1. *C. Theod. qui cond. rei privat. Amnian.* 15. *Ambros.* 5. *epist.* 133. 72 *Al.* Imppp. Gratian. Valent. & Theodos. AAA. 73 Severiano. 74 *l.* 1. *C. Theod. eod.* 75 Æquare.

ii. Imp.

Source : BIU Cujas

1 Justinianus Augustus.

II. Imp. ANASTASIUS [1] A. Eusebio Magistro officiorum.

VIROS spectabiles Comites consistorianos, & conjuges, & liberos, quinetiam servos eorum atque colonos iisdem privilegiis, tam intentiones ab aliis proponendas excipiendo, quam suas contra alios exercendo, perfrui, quibus Viri Clarissimi Principes scholæ agentium in rebus, per sacram pragmaticam sanctionem divinæ memoriæ Zenonis utuntur.

TIT. XI.

DE [2] COMITIBUS [3] ET TRIBUNIS SCHOLARUM.

I. Impp. [4] HONOR. & THEOD. AA. Prisciano P.U.

PRÆPOSITOS [5] ac Tribunos scholarum, qui inquietudinis [6] epulis adhibentur, & adorandi Principis facultatem antiquitus meruerunt: (inter quos Comites etiam sacri stabuli [7], & cura [8] palatii numerantur) si primi ordinis Comitivam [9] cum Præpositura meruerunt, & casu ad altiora non pervenerint, depositio sacramento inter [10] eos, qui Comites Ægypti, vel Ponticæ diœceseos fuerint, (quorum par dignitas est) haberi præcipimus: alios, qui [11] honore Comitivæ regimen fuerint nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces [12] fuerint provinciarum, numerari jubemus. Dat. VII. Kalend. April. CP. LUCIO V.C. CONS. 413.

2 Comites sive præpositi, sive tribuni scholarum agentium in rebus, ad quos scholarum gubernatio pertinet.

3 Præpositis.

4 Imp. VALENTINIANUS A.

5 *Junge l. ult. ff. de comitib. rei militaris.*

6 Vid. *Pyrrhum. ff. ad tit. de prox. sacr. scr. qui inquirendis epulis*, hic putat esse legendum *Cujac.* qui & divinis epulis.

7 Comites stabuli equorum præfecti, & rectores, *l. 3. C. Theod. de equo. collat. l. 29. C. Theod. de ann. & tribut.*

8 *Curatores, in duob. vet. lib.* Cura palatii (quæ & custodia aulæ Euagrio) architectus ad quem cura fabricæ palatii pertinebat: auream virgam gestabat, primusque incedebat ante Imperatorem. *Cassiod. 7. Variar. 5.* ab hoc distinguitur Cura Prætorii, quæ dabatur Tribuno militum. *Trebell. in Claudio.*

9 Comitiva primi ordinis titulus honorarius à Constantino inventus: secundi & tertii ordinis quod Comitibus creatis. *Euseb. 4. de vita Constant.* formulam comitivæ primi ordinis vocant. vid. apud Cassiod. 6. *Variar.* 12.

10 Præpositi scholarum, stabuli, palatii comitiva primi ordinis decorati, peracta militia exæquantur Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceseos: non honorati comitiva, ducibus provinciarum.

11 *Seu absque honore, Cujac.* & ita indubie legendum.

12 Duces provinciarum, diœceseos Comitibus inferiores erant, licet utrique spectabiles.

TIT. XII.

DE COMITIBUS [13] REI MILITARIS.

I. Imppp. [14] VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. Ampelio P.U.

QUI contemplatione meritorum, ducto intra provincias transmarinas [15] strenuissimo milite primi ordinis Comitivam fuerint consecuti: ea [16] reverentia altissimarum dignitatum viris [17] subjugantur [18], ut his locum præstent, qui Proconsulatus insignibus adornantur. Dat. III. Non. Jul. *Nassonaci*, MODESTO & ARINTHEO CONSS.

13 Comites rei militaris duo: unus limitis Augusti, alter Isauriæ, *ut constat ex Notitia.*

14 *Al.* Imp. LEO A.

15 Comites rei militaris in Transmarinis provinciis occupati.

16 Comitibus rei militaris præferuntur Proconsules.

17 *Viri.*

18 Subjugatur.

II. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS [19] AA. Prisciano P.U.

EOS [20], qui sub Comitiva [21] primi ordinis dignitate peculiariter ad quamlibet Provinciam, vel [22] Provincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur, & eos, qui [23] vicem Illustrium Virorum Magistrorum militum susceperint peragendam, ducibus [24], qui præter [25] Ægyptum & Ponticam in aliis provinciis administraverint, adæquamus. Dat. XII. Kal. April. C.P. LUCIO V.C. CONS.

19 *Al.* Imp. ANASTASIUS A.

20 *Junge cum l. 1. ff. tit. prox.*

21 Comitivæ.

22 Comites rei militaris ad defendendam unam vel provinciam, interdum ad plures defendendas mittebantur.

23 Comitibus rei militaris exæquantur, qui vicem magistri militum gesserunt.

24 Comites rei militaris ducibus adæquantur, verbi gratia: Phœnices Mœsiæ Mesopotamiæ.

25 Comitibus rei militaris Comites diœceseos Ægypti & Ponticæ superiores: ut quæ divisæ cum vicariis, administrationem habent. *l. 1. ff. de offic. vicar.*

TIT. XIII.

DE [26] COMITIBUS, ET [27] ARCHIATRIS [28] SACRI PALATII.

I. Impp. [29] HONOR. & THEOD. AA. Prisciano P.U.

ARCHIATROS [30] intra palatium militantes, si Comitivæ [31] primi ordinis nobilitaverit gradus, inter vicarios taxari præcipimus, sive jampridem deposuerunt militiam, sive postea deposuerint: ita ut inter vicarios [32] & duces [33], qui administraverint, & eos, qui Comitivam primi [34] ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus, quo quis administraverit, vel Comitivæ adeptus [35] est insignia. Dat. XII. Kal. April. CP. LUCIO V.C. CONS.

26 *Eclog. lib. 6. tit. 21.*

27 *Eclog. lib. 6. tit. 27.*

28 Medicos principis hic accipe archiatros. *Alciat.*

29 *Al.* Imp. ZENO A.

30 *Conjunge cum l. 2. ff. de comit. rei militar.*

31 De comitiva primi ordinis dixi ad *l. 1. ff. de Comitibus & Tribunis.* sic tamen ut ordo temporis inter eos servetur.

32 Archiatri Comitiva primi ordinis honorati vicariis & ducibus exæquantur.

33 Duces & vicarii exæquantur.

34 Archiatris, primi & secundi ordinis Comitiva interdum datur. *l. ult. ff. de profess. & medic.*

35 Indemptus, al. *indeptus.*

TIT. XIV.

DE COMITIBUS, QUI PROVINCIAS REGUNT [36].

Comites, qui gubernaverunt provinciam, depositio officio privilegiis dignitatis vicariæ funguntur. Bart.

I. Impp. [37] HONORIUS, & THEODOSIUS AA. Prisciano P.U.

EOS [38], qui administratione civili, ac provinciæ gubernaculis sub jurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariæ [39] dignitatis post depositam administrationem privilegiis frui oportet. Dat. XII. Kal. April. C. P. LUCIO V. C. CONS.

36 Gerunt.

37 *Al.* Imp. ZENO A.

38 *Junge cum l. 1. ff. de comitibus rei militaris.*

39 Comites & rectores provinciarum Comitibus exæquantur.

TIT. XV.

DE [40] PROFESSORIBUS, QUI IN URBE CONSTANTINOPOLITANA DOCENTES, EX LEGE MERUERUNT COMITIVAM 41.

Grammatici, & Sophistæ, & Jurisperiti, qui per viginti annos scientiam docuerunt Constantinopoli, sunt digni ea dignitate, qua funguntur vicarii principis. Bart.

I. Imp. THEODOS. [A. [42] & VALENTIN.] C. Theophilo P.U.

GRAMMATICOS, tam Græcos, quam Latinos, Sophistas & Jurisperitos in hac regia Urbe Professionem suam exercentes, & inter [43] statutos connumeratos, si [44] laudabilem in se probis moribus vitam esse monstraverint, si docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi subtilitatem, copiamque differendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo judicante [45] digni fuerint æstimati [46]: cum ad viginti [47] annos [48] observatione jugi, ac sedulo docendi labore pervenerint, placuit honorari, & his, qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. Dat. Id. Mart. C.P. THEOD. A. XI. & VALENTINIANO C. CONSS. 425.

40 *Eclog. lib. 6. tit. 17.* Goth. De Intellectu hujus Rubricæ & l. 1. vid. Bellon. *supput. lib. 1. c. 13.* ANS.

41 Comitiva est titulus honoris à Constantino Imperatore inventus. *Euseb. lib. 4. de Constant. vita.*

42 Al. *pro inclus.* AA. *Videtur esse pars l. 1. ff. de studiis liberal. urb. Romæ.* al. Imp. VALENTIN. A.

43 Intra.

44 *l. 7. ff. de professoribus & medicis.*

45 Quid, num recusari potest doctor suspectus interrogationi seu examini studiosi ad futurus? posse existimant interpretes exemplo testis. vid. *Corsetum singulari suspicio:* & Abbatem in c. *cui causam de officio delegati.*

46 Vid. *Alciat. 13. præsumpt. 19.*

47 Professionis justæ tempus viginti anni, *ut hic. l. 1. ff. de excus. veterarorum. l. 3. ff. de his, qui non impletis stipend.*

48 Vide *Quintil.*

TIT. XVI.

DE [49] SILENTIARIIS [50], ET DECURIONIBUS EORUM [51].

Post depositum Decurionatus officium, Decurio potest eligere, utrum velit esse Magister officiorum domesticorum, vel comes. Bartol.

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Urso P.U. & Æmiliano com. ord. Pr. & Strategio P. P.

DECURIONES [52] nostri palatii post emensum [53] fideliter obsequium, postque deposita sacramenta militiæ, electionem habeant, sive ex Magistro officiorum, velut agentes, dignitatem consequi à nostra Majestate maluerint: sive inter Viros illustres Comites domesticorum, videlicet [54] inter agentes taxari: ut tam in adoranda nostra Serenitate, quam in salutandis [55] administratoribus, & reliquis prædictis honoris privilegiis, necnon in nostro consistorio his [56] honor omnifariam observetur. Dat. prid. Kal. Novemb. C. P. HONORIO X. & THEODOSIO VI. AA. CONSS. 415.

49 *Eclog. lib. 6. tit. 6. C. Theod. 23.*

50 Silentiarii qui dicantur, vide *in l. 5. ff. eod.*

51 In quibusdam non est VOX *eorum*, sunt autem silentiarii qui in palatio principis excubias agunt. *Zonar. in Anastas.*

52 *l. 1. C. Theod. eod.* vid. *l. 3. ff. eod.*

53 Emersum.

54 Silentiarii & eorum decuriones absoluti militia numerantur inter exmagistros officiorum, vel excomites domesticorum, honore inter agentes, atque ita illustratum vacantem cum cingulo nanciscuntur.

II. Iidem AA. Venantio [57] P. P.

UNUSquisque [58] Decurio [59], vel Silentiarius à [60] tyronum, equorumque præstationibus habeatur immunis: nullam [61] collationem, quæ plerumque poscitur, solvat: nihil his ulla potestas injungat, aut necessitas imponat.

55 Salvandis.

56 Is honor.

57 Al. *Valentio.*

58 Huc pertinet *l. un. lib. 11. C. Theod. qui à præbit. tyro & equo. excusentur.*

Privilegia data Decurionibus, & Silentiariis per hanc legem confirmantur, licet ad majorem ascenderint dignitatem. Bart.

III. Impp. THEOD. [62] & VALENT. AA. Flaviano P. P.

DEcurionibus [63], & Silentiariis etiamsi ad superiorem gradum successu meliore transcendunt, omnia privilegia [64], quæ jamdudum divorum Principum judicio meruerunt, legis istius præceptione noverint esse firmata, non præjudicatura quacunque generalitate pragmatica [65], nec angarias, vel parangarias, sive paraveredos ulla eis amplissimæ præceptionis imponat auctoritas: sordidis quoque muneribus, excoctione calcis, & superindicti gravamine eos liberamus. †. Domos quoque eorum non tantum in hac sacratissima Urbe, sed in qualibet alia positas Civitate, immunes ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: permissa [66] eis veniendi ad Comitatum licentia præter evocatoriæ securitatem [67]: multa decem librarum auri Judicibus Provinciarum, eorumque officiis infligenda, si statuta numinis [68] nostri crediderint contemnenda. †. His addimus, ut cum optatam quietem acceperint, & inter [69] viros Illustres [70] Senatores cœperint numerari: honore [71] curiæ sine aliqua functione lætentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur: ut dignitatem solam habeant ex senatu, sub hac videlicet definitione, ut triginta tantummodo numero ea [72] privilegia consequantur: decuriones quoque tres, sed eos tunc demum perpotiri decernimus beneficiis suprascriptis, cum per continuos tredecim [73] annos inculpatas excubias [74] peregerint. Dat. IX. Kal. April. *Raven.* AETIO & VALERIO CONSS. 432.

62 Vid. *Pyrrhum. ff. ad tit. de prox. sacr. scr. qui inquirendis epulis*, hic putat esse legendum *Cujac.* qui & divinis epulis.

63 Comites stabuli equorum præfecti, & rectores, *l. 3. C. Theod. de equo. collat. l. 29. C. Theod. de ann. & tribut.*

64 *Curatores, in duob. vet. lib.* Cura palatii (quæ & custodia aulæ Euagrio) architectus ad quem cura fabricæ palatii pertinebat: auream virgam gestabat, primusque incedebat ante Imperatorem. *Cassiod. 7. Variar. 5.* ab hoc distinguitur Cura Prætorii, quæ dabatur Tribuno militum. *Trebell. in Claudio.*

65 Comitiva primi ordinis titulus honorarius à Constantino inventus: secundi & tertii ordinis quod Comitibus creatis. *Euseb. 4. de vita Constant.* formulam comitivæ primi ordinis vocant. vid. apud Cassiod. 6. *Variar.* 12.

66 Præpositi scholarum, stabuli, palatii comitiva primi ordinis decorati, peracta militia exæquantur Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceseos: non honorati comitiva, ducibus provinciarum.

67 *Severitatem, in exemp. Victor.*

68 Numinis.

69 Silentiarii, non plures, sed eorum decuriones non plures tribus inter viros illustres senatores referri poterant, si per tredecim continuos annos excubias egissent.

70 Illustres fuere senatores.

71 Honorariæ.

72 Et privilegia.

73 *Al.* XXX.

74 Silentii excubias agebant in consistorio principis, stantes ad limina.

IV. Imp. ZENO [75] A. Cosmæ Præposito sacri cubiculi.

NE ad diversa tracti [76] Viri devoti Silentiarii judicia, sacris abstrahi videantur obsequiis: jubemus eos qui quemlibet devotissimorum Silentiariorum scholæ, vel ejus uxorem civiliter, vel etiam criminaliter pulsare maluerint, minime eum ex cujuslibet alterius judicio, nisi ex judicio tantummodo viri Excellentissimi Magistri officiorum [77] conveniri.

75 *Al.* Idem A.

76 Tractari.

77 Forum silentiarii & ministeriales omnes fortiuntur apud magistrum officiorum, *ut hic, & l. ult. ff. de castrensian. & ministerianis.*

V. Imp. ANASTASIUS [78] Antiocho [79] Præposito sacri cubiculi.

JUBEMUS Clarissimorum [80] Silentiariorum præditos militia, etsi genitorum [81] suorum in potestate sint constituti, quæcunque solatiorum, seu emolumentorum, vel donationum, seu hereditatum nomine per militiam, vel quamlibet ejusmodi causam his acquisita sunt vel fuerint, jure castrensis peculii possidere, nec ea posse, vel parentes superstites sibi vindicare, vel auferre, vel etiam post eorum obitum fratres, vel alios eorum heredes, quasi ad defunctorum dominium pertinentia, in divisionem deducere: nec enim oportet labores eorum aliis fructum, vel lucrum adferre. †. Hac namque ratione simul & contemplatione nec ipsam militiam, vel suffragium [82] quodcunque pro ea, vel ab eisdem Viris devotissimis Silentiariis, vel à parentibus eorum, vel à quolibet alio datum est, vel fuerit, ab his patimur in successionem defunctorum parentum conferri, seu nomine collationis in medium easdem offerri pecunias, vel his imputari. †. Ad hoc, de tutelis [83], & curationibus eos excusari sancimus: ne alienarum rerum administrationem subire compellantur, qui propter nostra ministeria, nec suis curam, seu provisionem diligenter deferre possunt, insuper eorum liberos, qui dignitate Virorum spectabilium Comitum, seu Tribunorum decorati sunt, vel fuerint, nullatenus nolentes administrationem Præfecturæ [84] suscipere, seu peragere: omnibus videlicet antelatis privilegiis in persona non tantum in præsenti militantium, sed etiam postea eidem consortio inserendorum, tam tempore militiæ, quam post eam depositam observandis. Dat. Kal. Januar. JOANNE, & ASCLEPIONE CONSS. 500.

78 Anastasius *recte*, al. Justinianus.

79 Polycarpo P. Prætorio.

80 Silentiarii clarissimi hic dicuntur, quia alio loco spectabiles: quæ varietas multis dignitatibus accedit, crescentibus, vel minutis dignitatibus pro arbitrio principis & ipsa rerum accessione vel decessione. Cætera vide hic apud Cujacium divini juris & humani omnium denique, nullis exceptis, scientissimum.

81 *In genitorum suorum.* delendum est igitur postea, *in.*

82 Militia silentiariorum vendi potest. vid. *Nov. 53. c. 5.*

83 Silentiarii à tutelis & curationibus immunes. *l. ult. ff. de excusat. tutor.*

84 Præturæ.

TIT. XVII.

DE [85] DOMESTICIS [86], ET PROTECTORIBUS.

Domestici & Protectores Principis salutantes Vicarios, & Præfectum, ipsos osculari possunt. Bart.

I. Impp. [87] VALENT. & VALENS AA. Eusignio P. P.

DOMESTICI ac Protectores osculandi [88] cum salutaverint Vicarios, tui Culminis habeant potestatem. Pœna enim pertius protegunt. Domestici eodem munere protegendi funguntur, sed familiarius id faciunt quam protectores. *Socrates 1. cap. 13. Suidas Zonar. in Diocletiano.* Goth. Adde Cujac. hic & Tarneb. *lib. 15. observ. cap. 16.* S. L.

85 *Eclog. lib. 6. tit. 28.*

86 Domesticos arcanorum principis conscios Alciatus hic exponit falso. Protectores milites sunt qui latus principis asciti familiarius id faciunt quam protectores.

87 *Al.* Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Eusignio P.P.

88 Osculum principis summi honoris loco habebatur. adde *l. 2. ff. de fabricensibus.* Goth. Et notat. *l. 1. ff. de præpos. sacri cubiculi.* ANS.

Source : BIU Cujas

enim ſacrilegii [1] ſimilis erit, ſi his honorificentia non deferatur, qui contingere noſtram purpuram digni ſunt æſtimati [2]. Dat. Prid. Non. Mart. *Mediolan.* VALENTIN. A. III. & EUTROPIO CONSS. 387.

1 Sacrilegii tenentur, qui honorem non deferunt contingentibus purpuram principis.
2 Exiſtimati.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Heliodoro P. U. [3]

PRimicerius [4] quidem domeſticorum & Protectorum utriuſque [5] ſcholæ poſt adeptum [6] Tribunatum, inter eos ſpectabili dignitate perfruatur [7], qui Ducatum gerere [8] meruerint: alii vero, qui decurſis ſtipendiis ab eodem decem uſque numero ſubſequuntur, Conſulari, id eſt [9], Clariſſimatus dignitate perfruantur cum ipſa loci decemprimorum [10] acceſſione. Dat. III. Id. Jun. AETIO, & VALERIO VV. CC. CONSS. 432.

3 *Al.* P.P.
4 Primicerii fuerunt in ſchola domeſticorum & protectorum, hoc eſt, primi.
5 Schola domeſticorum diverſa.
6 Acceptum.
7 Potiatur.
8 Agere.
9 Conſulares, clariſſimi.
10 Decemprimi ſenatoriam dignitatem, veluti exconſulares adipiſcuntur inter allectos: ita tamen, ut onera ſenatoria non agnoſcant exemplo ſenatoriorum.

III. Iidem AA. Sporatio Comiti domeſticorum peditum.

SI quis domeſticorum nulla negotii publici abſtrahente ſolicitudine, nec ei per commeatum ſolenniter, ut abeſſet, facultate conceſſa, per biennium obſequiis Serenitatis noſtræ defuerit, is retrorſum in ordinem tractus inferiorem, quinque ſequentibus poſtponatur. Si vero triennium ejus abſentia continuaſſe monſtretur, uſque ad decimum locum proculdubio regredietur [11]. Quod ſi quadriennio tenus abfuerit, noviſſimus collocetur. Quinquennium autem ſi fuerit divagatus, ipſo jam cingulo ſpoliandus eſt: indignum quippe eſt, deſides à propriis tamdiu muniis aberrantes [12] (quos eſſe convenit aſſiduos) numerari.

Si domeſticus, vel protector ante finitum officium deceſſerit, heres ejus ſalarium totius anni ac etiam ſubſequentis percipiet. Bartol.

IV. Imp. JUSTINIANUS [13] A. [Vigili Conſulari, & patricio.]

LEge pragmatica ſine fine victura præfiniendum ac conſtituendum credidimus, ut ſi quis Virorum Fortium præſentalium [14] domeſticorum in equitum [15] ſchola Secundicerii [16] locum [17] adeptus, diem interea ſupremum clauſerit: heredes ejus non reliqui tantum temporis, quod eidem gradui [18] ſupereſſe monſtratur: verumetiam [19] inſequentis anni, hoc eſt Primiceriatus ſolatiis ac emolumentis fruantur omnibus, ut quod ad quæſtum & compendium militiæque fructum prolixe [20] pertinet, ſimilis habeatur [21], ac ſi ſuperſtes permanſiſſet [22] ad finem uſque ſupremum.

11 *Regradetur*, in *vet. lib. & l. 2. C. Theod. de curſu publico l. 1. ff. de privileg. ſchol.*
12 *Aberraſſe*, *in vet.* & ſequentia ſine parentheſi leguntur, & abeſt *eſſe.*
13 Al. *Anaſtaſius.*
14 Præſentales domeſtici, qui in præſenti ſunt comitatu. dixi ad *l. 6. ff. de advocat. diverſ. judic. Edict. 3. cap. 3.* ΣχολαΣίων.
15 Domeſticorum alii equites, *ut hic, & l. reſtituendæ 6. ff. de advoc. diverſ. judicum. Caſſiod. 1. Variar.* 16 Sic in exemp. quodam noſtro ſcripto legitur, recte. al. *ſecundi primiceriі*, ſed perperam. 17 Secundiceriі in ſcholis fiebant ex terticeriis: primiceriі ex ſecundiceriis: verbi gratia, qui hoc anno tertiocerius, ſequenti ſecundicerius, tertio primicerius. Primicerius autem fere biennalis.
18 Gradus in ſcholis fuere. 19 Salarium integrum totius anni defuncto officiali debitum, heres conſequitur. *l. 11. ff. de proximis ſacrorum ſcriniorum, l. 3. ff. de agentibus in reb. l. 1. ff. de primipil. l. poſt. duos.* 15. *in fin. ff. de advocat. diverſ. judic.* Imo & ſequentis anni: ut hic in domeſtico & protectore, quod ut ſingulare Bart. Raynaldus, Albericus, Angelus, & Baldus notant, adde *l. diem functo 4. ff. de officio adſeſſ. fac. l. 1. §. divus.* 13. *ff. de variis & extraord. cognit.* Quid ſi quis privatus operas locavit, & antequam operas præſtaret, mortuus fuerit? ſalarium non debetur. *l. ex conducto*, 15. §. *cum quidam*, 6. *ff. locati.* Quid ſi officialis ingreſſurus civitatem in itinere ipſo deceſſerit? Quidam negant ſalarium deberi. Alii expenſas itineris ejus heredibus ſaltem præſtari oportere. *arg. l. ſi pecuniam*, 5. *ff. de condict. ob cauſam.* Bartolus putat ſalarium deberi in *d. §. divus.* Quid ſi qui officium geſſit alias incapax fuit? vel hoc etiam caſu ſalarium deberi Baldus ait, movetur quod procuratori ſalarium etiam debeatur etiamſi mandatum ejus nullum fuerit. vide *Corſet. ſingular.* ſalarium.
20 Al. *prolixius.* 21 Similes habeantur. 22 Permanſerit.

TIT. XVIII.

DE PRÆPOSITIS LABORUM [23].

De excuſatione à muneribus.

IV. Iidem AA. & THEODOSIUS A. Epiphanio P. U.

JUbemus [39] ut [40] primum omnium ſit eorum, qui in ſacris ſcriniis noſtris, id eſt, memoriæ epiſtolarum, libellorum, & diſpoſitionum referuntur, ſecura [41] poſſeſſio, ab omnibus ſordidis muneribus excuſata, ſuperindictum non timeant, aut venalitium [42] non petatur, ſolum canonicæ indictionis præſtent tributum, ut labore dignitas [43] conquiſita, extraordinarium munus ignoret: nec ullam temonum patiatur injuriam, equorum tyronumque [44] præſtationem nullus agnoſcat, qui vel adhuc [45] in ſcriniis militat [46], vel honorem proximi, & Comitivam primi diſpoſitionum, longi temporis ſudore quæſivit. Et hæc quidem patrimoniis cenſuimus deferenda. Quod autem omnibus conſtat deferri, adjectu alterius dignitatis perire non patimur: ut etiamſi pro ſuperioris fortunæ judicio ad honoris ornamenta proceſſerint, vetera tamen eis ſcriniis labore privilegia quæſita ſerventur. Dat. Id. Octobr. *Ravennæ*, HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. CONSS. 407.

39 *l. 14. C. Th. eod.*
40 Ut patrimoniorum eorum qui, &c.
41 *l. 9. ff. eod. l. 1. l. 2. ff. de privilegiis eorum qui in ſacro palatio milit.*
42 Venalitium, vectigal rerum venalium, quod exigebatur à venditore ob venditionem proponendam, *ut hic*, & *l. 1. ff. de veterania.* fuit autem mancipiorum venalium 25. aut 50. *Tacit.* 13. *Dionyſ.* 55. cæterarum rerum vectigal, 100. *Tacit. 1.* quam ad ducentesimam poſtea redegit Tiberius. *Tacit. 2.* Poſtea ad 300. auctionum Italiæ provinciis remiſit Gajus Caligula. *Sueton. cap.* 16. Quanquam in eo quod de Tiberio diximus, diverſus ſit. Dion 57. & 58. refert enim Dion 200. pro 100. à Tiberio invectam, at deinde à Caligula ſublatam 100. Aut de converſis jam moribus Tiberii loquitur Dion, aut certe verior Taciti & Suetonii narratio. adde 6. *Cujac.* 28.
43 Dignitatis.
44 Tyronum præbitio & præſtatio olim in muneribus publicis fuit. *l. 18. §. 3. ff. de muneribus.* adde *Vegat. 1. cap. 7.*
45 Ad hunc.
46 Militant.

De honore Clariſſimatus. De ingreſſu in Secretaria Judicum ex conſenſu.

V. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Fauſtino 47 P. P.

PEculiari [48] perceptionis noſtræ favore præſtamus, ut in ſcriniis memoriæ, epiſtolarum, libellorumque ab exceptoribus uſque ad mello proximos, dignitatem Clariſſimorum, honoremque percipiant: & ſicut reliqui qui in iiſdem ſcriniis militant, liberum cum ordinariis Judicibus ingreſſum Secretarii, conſeſſumque habere legibus meruerunt: [ita] hi quoque in quos hanc ſtipendiorum meritis Clariſſimatus conferimus dignitatem, cum ſpectabilibus etiam habere ſeſe reverentiam recognoſcant: ut conſedendi, ingrediendive ſecretarium ſibi ſciant à nobis licentiam contributam. Dat. VIII. Id. Jun. *Raven.* LUCIO V. C. CONS. 413.

47 Al. *Fauſto.*
48 *l. 16. C. Theod. cod.*

Ut Proximatus trium ſcriniorum annus ſit.

VI. Iidem [49] AA. & VALENT. A.

PRo biennio [50] annum ſolum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus ſcriniis, memoriæ, epiſtolarum, libellorumque ordine ac merito ſtipendiorum ad gradum pervenerint proximorum. Dat. VIII. Id. Februar. C. P. THEOD. A. VII. & PALLADIO CONSS. 416.

49 Al. *Iidem AA. Euſtathio V. C. Quæſtori & Heliomi V. I. magiſtro officiorum.*
50 *l. 11. ff. de patrimoniis ſacrarum largitionum.*

De ſucceſſione in locum defunctorum.

VII. Impp. THEODOS. [51] & VALENT. AA. Nomo Magiſtro officiorum.

UNicuique [52] qui in ſacris ſcriniis militat, ſui loci merita ſervari [53] oportere conſtituimus, & univerſos, qui ultra numerum ſtatutorum [54] in iiſdem ſcriniis militant, ſui gradus reſpectu, per [55] ordinem, quem ſortiti ſunt, in deficientium ſtatutorum locum (ut tamen ultimis ſocientur,) ſubire decernimus, ſcilicet ut nemini penitus liceat, cum ſit poſterior tempore, locum præcedentis ambire [56], niſi forte ab eo, qui tempore [57] vincitur, laborum comparatione ſuperetur: ut quindecim primatum [58] ejuſdem ſcrinii teſtimonio cum ſacramenti religione ſubnixus præcedentibus dignior judicetur. Hanc quoque obſervationem extra filios proximorum volumus cuſtodiri: etenim unicuique [59] proximo unum de ſuis filiis, qui temporis duntaxat ſuffragio nititur, (licet parum obſervaſſe militiam cognoſcantur,) inſequentibus tempore, qui laborum meritis minuuntur, anteferri poſſe decernimus. Illum [60] tamen, qui locum ſtatuti [61] meretur: proximo quidem ducentos quinquaginta ſolidos [62], mello proximo [63] vero, vel adjutori pro conſuetudine uniuſcujuſque ſcrinii viginti, aut quindecim ſolidos offerre præcipimus. Quod ſi quis de ſupernumerariis, qui in ſtatuti locum ſubire debuerat, ne pecuniam offerat, ſtatuti etiam gradum recuſare voluerit, ſequenti tam offerendæ quantitatis prædictæ, quam ſubrogandi licentia permittatur [64]: ita videlicet, ut ſi ſecundus, vel etiam tertius, vel alterius cujuſlibet numeri, in eadem excuſationis voluntate duraverit: accedenti [65] ſemper eadem copia, quam præcedens recuſaverit, tribuatur. Hos autem, qui ad ſtatutorum ordinem progredi noluerint, nec de ſuo gradu volumus removeri: & cum vacaverit ſtatuti locus, conditionem, quam antea repudiaverant, id eſt & offerendæ pecuniæ, & adipiſcendi ſtatuti locum, liberam habere præcipimus [66] facultatem.

51 *Sic ait legendum* Taurellus lib. de militiis ex caſu *argum. l. 11. ff. eod. tit. Cont.*
52 Militantes in ſcrinio ultra numerum loco deficientium ſuccedunt ſecundum ordinem gradus *Bart.*
53 Servare.
54 In ſacris ſcriniis alii ſunt tuti, alii ſupernumerarii.
55 *l. 2. ff. de officio magiſtr. offic. l. 1. ff. de muneris, patrimon. l. ult. ff. de primiceriis, l. 1. ff. de agentib. in reb. l. 1. ff. de caſtrenſ. aur. & l. ult. ff. de tyronib. l. 11. l. 14. §. gerendorum 5. ff. de muneribus & honoribus.*
56 In locum præcedentis abire.
57 Vide quæ ſcripſi ad *Novell. Leon. 41.*
58 Quindecim primatus dicitur ut decem primatus.
59 Cuique.
60 Illi.
61 Statutum.
62 Vid. quæ ſcripſi ad *l. 11. ff. ad l. 30. in fin. ff. de officiſ. teſt.*
63 Mello proximus eſt, qui ſecundum locum tenet, & futurus eſt proximus: adjutor vero eſt proximi adjutor. *Alciat. & Cujac. hic.*
64 Promittatur.
65 Accedendi.
66 Concedimus.

De militia peracta.

VIII. P. Iidem AA. Nomo Magiſtro officiorum.

PRoximos [67] ſacrorum ſcriniorum, quos fides, ac diuturnæ obſervationis induſtria, litterataque [68] militia [69], comitem, quin etiam diſpoſitionum, quem probitas ac ſtrenuitas merito commendant: completo tempore ſuæ militiæ, Comitiva ſacri noſtri conſiſtorii cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet jamdudum præſtitis [70] ſalvis [71] privilegiis propriis [72]) decernimus. Quibus enim pietatis noſtræ arcana [73] merito committuntur, his pietas noſtra vitam cingulo ſupradictæ Comitivæ ornandam, decorandamque decrevit.

67 Proximis.
68 Litteratam militiam dici à literis pingendis ſeu ſcribendis, Duarenus tradit. *lib. 1. diſput. cap. 3.* an quia primis temporibus tanti fuit ſcribere poſſe? 69 Litterarum ſcientia.
70 Præſtitutis. 71 *l. 3. ff. de dignitatib.*
72 Proximis. 73 Principis arcana committuntur proximis ſacrorum ſcriniorum.

De commeatu & de vacatione munerum.

IX. Imp. LEO A. Patricio Magiſt. offic.

IN ſacris noſtris ſcriniis militantes, per commeatum [74] non continuatim præſtitum [75], ante conventionem profecti, intra indultum temporis ſpatium erunt cum ſuis conjugalibus [76], & liberis à conventione ſecuri [77], ab indictionibus etiam publicorum & civilium munerum etiam poſt completam militiam excuſatione potiantur, ſuper domibus quoque quas in provinciis poſſident, metatorum moleſtia liberentur.

74 Commeatus eſt libera proficiſcendi licentia. 75 Præſtitutum. 76 Conjugales uxores.
77 *l. 4. ff. eodem.*

De numero memorialium. 1. Ne quis duplici fungatur officio.

X. Idem A. Hilariano Comiti Magiſtro offic.

HAc parte ſtatutos memoriales præcipimus eſſe in ſcrinio quidem memoriæ ſexaginta duos, epiſtolarum vero triginta quatuor: [libellorum [78] quoque triginta quatuor:] antiquarios vero, qui habentur in ſcriniis memoriæ, nunquam minus eſſe quam

78 Inclusa deſunt in quib. lib. Antiquarii autem ſunt Alciato, qui Antiquarum rerum memoriam principi ſuggerunt: aut potius librarii & ſcriptores librorum. *l. 2. C. Theod. de ſtud. liberal. urb. Rom. Sidonius 9. Anſon. Epiſt. ad Probum, Auguſt. de verbis dñi. Hieron. ad Florentinum.*

---

23 Labarorum. vide *Cujacium hic*, eſt autem *Labarum* magnum vexillum quod Imperatori præferri ſolebat, & à militibus pene adorabatur, *hujus meminerunt Prudentius priori lib. in Symmach. Tertull. in Apolog. cap. 16. & alii plerique, Galli vocant*, la Banniere, l'Auriflam.
24 Labarorum cauſa, *l. 12. in fin. ff. de excuſat. muner.* ſunt & quidam ſuſceptores, qui rationes publicas ſcribebant. *l. 11. l. 12. l. 17. C. Theod. de ſuſcep. l. 2. C. Theod. de quæſtion.* Juſtinianus in pragmatica ſanctione *cap. 18. Theodoric. Edict. cap. 148. Sidonius epiſt. 7.* Invident arcanis pondera, menſuras allectis. Annianus ad *l. 1. C. Theod. de Epiſcop.* nec exactores, nec allectos facere. 26 Vide quæ ſcripſi ad *l. ult. ff. de præfectis prætorio.*

TIT. XIX.

DE PROXIMIS SACRORUM SCRINIORUM, CÆTERISQUE QUI IN SACRIS SCRINIIS MILITANT.

De honore.

I. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Cynegio P. P.

PROXIMOS [28] memoriæ, epiſtolarum ac libellorum, atque diſpoſitionum, ita vicariorum honore cumulamus, ut inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro Præfectis diœceſes [29] ſibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos ſplendor indepti proximatus oſtendat: inſequentibus proponendi, qui Vicarias poſtea adminiſtraverint: & nullam injuriam deſcriptionis perhorreſcant. Dat. prid. Kal. Maji, C. P. HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

23 Labarorum. vide *Cujacium hic*, eſt autem *Labarum* magnum vexillum quod Imperatori præferri ſolebat, & à militibus pene adorabatur, *hujus meminerunt Prudentius priori lib. in Symmach. Tertull. in Apolog. cap. 16. & alii plerique, Galli vocant*, la Banniere, l'Auriflam.
24 Labarorum cauſa, *l. 12. in fin. ff. de excuſat. muner.* ſunt & quidam ſuſceptores, qui rationes publicas ſcribebant. *l. 11. l. 12. l. 17. C. Theod. de ſuſcep. l. 2. C. Theod. de quæſtion.* Juſtinianus in pragmatica ſanctione *cap. 18. Theodoric. Edict. cap. 148. Sidonius epiſt. 7.* Invident arcanis pondera, menſuras allectis. Annianus ad *l. 1. C. Theod. de Epiſcop.* nec exactores, nec allectos facere. 26 Vide quæ ſcripſi ad *l. ult. ff. de præfectis prætorio.*
25 Electos. Allecti ita dicuntur, qui à principe advocati negotii publici
27 Περὶ τῶν ἐν τοῖς σκρινίοις ὑπομνημάτων σρατευομένων, de his qui in geſtorum ſcriniis militant. *Synopſ. Baſil. 6. tit. 28.*
28 Quatuor ſunt ſacra *ſcrinia*, memoriæ, epiſtolarum, libellorum, & diſpoſitionum: in illis enim adnotationes, vel pragmaticæ ſanctiones, cognitiones, preces, vel reſcripta principis eduntur, reponuntur & ſervantur. *l. ult. ff. de aquæduc.*
29 Diœceſis.
30 *Pars l. 3. ff. de off. diverſ. jud.*
31 Ordinarii qui & ἐνδεμοὶ Præſides ſunt provinciarum, ſub quorum cura una tantum provincia eſt. adde *l. ult. ff. de modo multarum, l. omnes.* 33. *ff. de epiſcopis & clericis. Nov. 20. cap. 3. 31. cap. 1.* quaſi infimi ordinis, ut ordinarii milites hoc eſt gregales & manipularii: minores erant vicariis: de quibus dixi *l. 1. §. 4. ff. de legat. 3.*
32 Spectabiles judices.
33 A ſalutatione.
34 Arceant, & poſtea accipiant. *Sul. præbetur ſecretarii*, &c. *d. l. 3.* 35 A. 36 *Si honoratis viris quibus etiam conſiſtorium noſtrum ingrediendi facultatem.* 37 XXX. 38 Exconſulibus.

Source : BIU Cujas

quam quatuor. §. 1. Supraſcripti autem memoriales nullo modo [1] duplici fungantur officio, nec [2] geminis chartis irrepſerint [3], ut non occupentur [4] plura in unum ſe commoda collaturi, nihilque reliquis relicturi.

1 Duplici officio fungi quis prohibetur. adde *l. 5. §. qui militare.*
2 Ne geminis.
3 Irrepant.
4 Aucupentur.

De ſalario defuncti.

XI. Imp. ANASTASIUS A. [5] Euſebio Magiſtro officiorum.

SI quis in ſacris noſtris ſcriniis, id eſt memoriæ, diſpoſitionum, epiſtolarum & libellorum, ſtatutis jam connumeratus, ab hac luce fuerit ſubtractus: ab eo quicunque, utpote vacante loco de ſubſtitutis [6] in ſtatutorum conſortio fuerit ultimus ſubrogatus, pro [7] ſolatio, vel ſuffragio [8] proximi [9], definitam ſacræque conſtitutioni divæ memoriæ Theodoſii, & Valentiniani [10] Principum [11] inſertam quantitatem defuncti [12] heredes, & ſucceſſores [13], vel liberi ejus, ſeu creditores, qui fœnus cum mortuo pro ſtatuti loco ei acquirendo contraxerint, conſequantur: ita ſcilicet ut ſi [14] hereditas, vel ſucceſſio defuncti minime fuerit ſuſcepta, vel adita, tales perſonæ, id eſt creditores quidem contra cæteros prærogativa ſibi ſervata: liberi autem, vel agnati, ſeu cognati, non hereditatis, ſed privilegii [15] nomine ſimili modo hujuſmodi ſummam percipiant: ſibique petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione hujuſmodi noſtra diſpoſitione retractanda, ſeu violanda: maxime cum Viros etiam pro tempore Spectabiles eorundem Proximos ſcriniorum, ſi quis eorum ante completum Proximatus actum morte præventus ſit, ad heredes ſucceſſoreſque ſuos reſidui [16] temporis Proximatus ſolatia ſine quadam imminutione tranſmittere non dubitetur.

5 *Al.* Imp. ZENO A.
6 *l. 1. §. illum tamen. ff. eod.*
7 Quæſtoris ſacri palatii adjutore uno mortuo, militia defuncti ad defuncti liberos tranſmittitur, etiamſi non ſint hæredes. *Novell.* 35. Quid ſi minus idonei militiæ ſint liberi defuncti? Qui in locum defuncti ſubrogabitur, heredibus aut liberis defuncti centum ſolidos præſtare cogetur, *ut hic, & l. 7. ff. eod. l. omnimodo* 30. *in fin. ff. de inoffic. Novell.* 35. quæ præſtatio ſcholæ placitum. *l. ult. ff. de pign. & hyp.* caſus militiæ. *Nov.* 53. 57. *Julian. Patrit. ad Novell.* 35.
8 Vid. quæ notavi ad *l.* 102. §. 2. *ff. de legat.* 3.
9 Proximo.
10 *Intelligit. l. 7. ff. eod.*
11 Ut principium.
12 Diem functi.
13 Salarium integrum defuncti ejus heredibus interdum debetur. adde *l. uit. ff. de domeſticis, ubi dixi. l. diem functo* 4. *ff. de eff. adſeſſ. l.* 19. *in fin. ff. locati.*
14 Patris jura filii interdum conſequuntur, non ut heredes ejus, ſed jure ſingulari: adde *l.* 1. §. *ſed & ſi ſub conditione. 7. ff. de Latina libertate.*
15 Liberi ut & uxor defuncti militis præferuntur creditori: non hereditatis (licet enim heredes non ſint, in caſum militiæ veniunt) ſed privilegii & principalis liberalitatis nomine, *ut hic*, niſi ſi pecunia creditoris militia comparata ſit, hoc enim caſu creditor præfertur uxori & liberis defuncti. adde *Novell.* 53. *cap.* 5.
16 *l. ult. ff. de domeſt. & protectorib.*
17 Sed ita.
18 Memoriales, juratoriæ cautioni committuntur.
19 Juratoriæ cautioni qui committantur, vid. in *l.* 2. §. *de epiſc. & cler. l.* 17. *in pr. ff. de dignit. l.* 4. §. *ult. ff. de caſtrenſ. & miniſterian. l. ult. verſ. ne tamen ff. de privileg. ſcholar. l.* 16. *ff. qui ſatisd.* §. *ſed hodie Inſtit. de ſatisd.* adde *l.* 1. §. 6. *ff. de judiciis.*
20 Id eſt, ſumptuum, qui in litem faciendi ſunt, *Cujac. hic.*
21 Attinendis.
22 De quibus *l.* 33. §. *executor.* 5. *ff. de epiſcopis, l. ult. ff. de ſportulis, l. penult. ff. de ſtructib. & litium expenſis.* §. 24. *Inſt. de actionib. l.* 5. *ff. de numerariis & actuariis.*
23 Al. *minuendi.* al. *in minuendis.*
24 Poſcere.
25 Profligatare.
26 Eorum militantes in ſacris ſcriniis ſortiebantur apud magiſtrum officiorum.
27 Apud virum autem.

Memorialium, & Adjutorum numerum non longum pene interſit. §. 1. Sancimus itaque reduci eis, ac renovari ſtatutum ordinis terminum, non ut eximantur Adjutoribus 37 hi, qui præter prædictam 38 diſpoſitionem in præſenti exuberant: ſed ut interea omnibus aliis interdicatur ab adfectando hoc nomen, donec exeuntibus ſingulis, ac recedentibus decreſcere poſſit vetita conglomeratio, legitimuſque reſideat numerus: non prohibendis Viris Devotis Adjutoribus deſiſtentibus [ab] eodem officio, cum vel ad laterculenſis [39] gradum in ſcrinio ſacræ memoriæ provecti fuerint, vel ſecundum locum obtinuerint, in duobus aliis ſcriniis, poſtquam proximi creabuntur, licet nondum redacta ſit quantitas priſtina, tamen alios pro ſe, quos elegerint, ſubrogandos Adjutores petere, qui poſteriores erunt cæteris. §. 2. Illud etiam diſponendum duximus, utpote nonnullis anterioribus exemplis ſubnixum, nec non juſtitiæ congruum, ut ab his, quibus conceſſum eſt Adjutorum agmini pro ſe ſociare: libellus [40] offeratur Viro Illuſtri pro tempore Quæſtori, petendaque ejus ſubſcriptio, tempus, atque hominem, necnon etiam rem ipſam continens: id eſt, quod inter Adjutores ei, quem pro ſe ſurrogat, mereri permiſſum eſt: ordinandis videlicet iiſdem Adjutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti ſunt, ut etiamſi [41] [in] Memorialium [42] matricula [43] inferiore loco [44] ſit, qui prior in Adjutoribus meruit, Adjutor quidem habeatur ſuperior: memorialis vero poſterior pro utriuſque ordinis modo, vel diſcrimine: quod etiam in aliis quoque pene omnibus officiis obſervari dignoſcitur.

37 Militantes in ſacris ſcriniis memoriæ libellorum, epiſtolarum, generali nomine memoriales appellantur, & ſunt adjutores potius, quam officiales, *ut hic*: licet *Novell.* 23. officiales dicat improprie. Notitia Romani imperii Quæſtor officium non habet, ſed adjutores de ſcriniis quos voluerit.
38 Dictam.
39 Laterculenſis dictus eſt, quia laterculo præpoſitus. Duplex autem erat laterculum, majus & minus. Majus erat codex qui totius imperii notitiam continebat: minus, in quo dignitatum civilium & militarium notitia continebatur: illud erat ſub cura Primicerii notariorum, hoc vero ſub cura & diſpoſitione Quæſtoris, ut conſtat ex notitia utriuſque imperii & Cedreno, diſfert à palatio.
40 Quæſtoris adjutor intra ſtatutum numerum 26. adjutorum, alium poteſt in ſuum locum ſubſtituere conſentiente Quæſtore, vendito alii loco militiaque ſua. Quin & militiam ſuam tranſmittere in heredes extraneos poteſt, dummodo inferat pro introitu ſolidos centum: & hoc eſt quod ait *l. ult. ff. de pig.* militias tranſferri in heredes ſub certa pretii definitione. Pretium autem eſt 100. aureorum: nam nec pluris eam vendere poſſunt adjutores. *Nov.* 35.
41 Al. *deeſt.*
42 *l. 5. ff. cod.*
43 *Matricula* hic dicitur, ut *patricula. l. 5. C. Theod. de domeſticis & protectoribus.* Eſt vero matricula μάτριξ *c.* 120. *Concilii Carthagin.* ἀπογραφὴ τῶν διακόνων τῆς ἐκκλησίας. *Zonar.*
44 Locus.
45 Al. *Proculo.*
46 Al. *accuſatione.*
47 Feriendi.
48 Adjutores viri, memoriales quæſtoris.
49 Memorialium obſequio res agitur quæſtoria: erant enim adjutores quæſtoris, & ex diverſis ſcriniis aſſumebantur. *l. 2. ff. de bon. pet. ſubl. tit.* ad quæſtorem denique pertinebant. Dicuntur in *d. l. 2.* Græcis οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. & *in l. eos. 11. ff. de excuſat. munerum.* οἱ τῶν ὑπομνημάτων πάντων, & *in l. 5. ff. qui militare.* τῶν κελεύσεων φύλακες, leges enim & reſcripta excipiebant & perſcribebant, ſeu perſcribi curabant.
50 Adjutorum quæſtoris, certus ita numerus eſt, ut nullorum in locum alii ſupra numerum ſubrogari poſſint: niſi ſi qui ſint adjutores ſupra numerum, laterculenſes in ſcrinio memoriæ, vel aliis duobus ſcriniis mellioremi. Hi namque alium poſſunt in locum ſuum ſubrogare accepto pretio quantolibet, *ut hic.*
51 Intimum.

De foro competenti, & de cautione præſtanda, & de ſportulis.

XII. Idem A. Celeri Magiſtro officiorum.

IN ſacris ſcriniis militantes, & parentes atque uxores eorum, necnon liberos, ex ſententia tantummodo tuæ Celſitudinis criminales, & civiles intentiones agentium excipere jubemus: inſuper etiam colonos, ſeu adſcriptitios, & ſervos eorum in hac Regia Urbe degentes, eodem beneficio potiri: fidei pro tempore Adjutoris Viri Spectabilis proximi, vel unius ex ſtatutis committendos, ita ut [17] ſi in provincia quicunque memorialis [18] repertus fuerit, juratoriæ [19] cautioni committatur: ut etſi non poſſideat immobilem ſubſtantiam, ſervi nihilominus, & coloni ad eum pertinentes, fidei ejus tradantur. §. 1. Modum inſuper ſportularum [20] ad mediocrem deduci quantitatem; & executoribus de ſchola Agentium in rebus attribuendis [21], unum ſolidum ſingulos uſque ad finem negotii; proque ingreſſu in judicio tuæ Magnitudinis quolibet modo faciendo, duos ſolidos, & pro editione geſtorum exceptoribus dimidiam ſolidi partem: & ſi apud arbitrum negotium ventilari contigerit, ipſi quidem arbitro unum ſolidum, & nihil amplius: exceptoribus autem eum obſervantibus, tam pro ipſo, quod implere videntur, miniſterio, quam pro editione geſtorum, ſeu relationis, vel definitionis, tertiam partem ſolidi præbere ſancimus: nec pro tempore Virum Spectabilem fiſci Patronum, vel Executores [22], quibus imminendi [23] litibus ſolicitudo injuncta eſt, quicquam ab eis exigere [24], ſeu profligare [25] concedi: dimidia ſcilicet expenſarum, quas in judicio tui Culminis à memoratis perſonis præberi ſtatuimus, portione in Judiciis Provincialibus ab his agnoſcenda: ita ut ſi de civilibus annonis, vel tutela, ſeu curatione, vel novi operis nunciatione litem eos ſubire contingat: in majore quidem judicio ad ſimilitudinem ſumptuum, quos in [26] judicio Eminentiæ tuæ dependere præcepti ſunt, apud Virum [27] Clariſſimum Præfectum annonæ, ſeu fiſci Patronum Urbicariæ Magnificæ Præfecturæ, vel Architectos [28], pro modo eorum, quæ ſuper arbitris, & litibus apud eos exercendis ſuperius ſtatuta ſunt, ſolventes expenſas, nihil amplius agnoſcere ſeu dependere cogantur.

§. 2. Quæ omnia cuſtodiri jubemus, ſive per ſe, ſive per Procuratores, aut etiam Defenſores lites exercere maluerint: Hoc, ſi prolata ſcriptis ſententia moniti ſunt. §. 3. Si vero ex diſpoſitione, ſeu aliter quis eorum conventus fuerit, nihil eum, vel ſcrinio Viri clariſſimi Adjutoris, vel cuilibet alii nomine ſportularum offerre compelli: omnibus antelatis privilegiis, quibus poſtea per anteriores divorum Principum ſanctiones defenduntur, in perſona [29] tam eorum, qui adhuc militant, & qui poſtea eandem militiam ſortiti ſunt, quam eorum, qui prædictam militiam gradu vacante [30] jam depoſuerunt, vel poſtea depoſuerint, ſervandis: ut eorum commodo ipſi quoque una cum uxoribus, & liberis, colonis præterea, & ſervis propriis, perfruantur.

§. 4. Et quoniam in controverſiis [31], quas in judiciis moveri contigerit, æqualitatem litigatoribus volumus ſervari, & adverſariis eorum: pro ſumptibus, & expenſis ſimilem antelatorum beneficiorum prærogativam cuſtodiri. Propter hanc etenim cauſam, & viros devotos Memoriales, non tantum agendo in quolibet judicio, ſed etiam actiones ab aliis ingerendas excipiendo, privilegiis à nobis indultis potiri decernimus: his videlicet, qui militiam Virorum devotiſſimorum Memorialium gradu ſolito depoſuerunt, [ſeu [32] depoſuerint,] etſi quietis amore per Provincias domicilium fovere maluerint, omnibus nihilominus privilegiis, quæ hujuſmodi perſonis per ſacratiſſimam legem nuper promulgatam à noſtra liberalitate præſtita ſunt, muniendis, & eorum commodis, atque auxilio potituris.

17 *l. 13. §. executor. 5. ff. de epiſcopis, l. ult. ff. de ſportulis, l. penult. ff. de ſtructib. & litium expenſis.* §. 24. *Inſt. de actionib. l.* 5. *ff. de numerariis & actuariis.*
18 Memoriales, juratoriæ cautioni committuntur.
19 Juratoriæ cautioni qui committantur, vid. in *l.* 2. §. *de epiſc. & cler. l.* 17. *in pr. ff. de dignit. l.* 4. §. *ult. ff. de caſtrenſ. & miniſterian. l. ult. verſ. ne tamen ff. de privileg. ſcholar. l.* 16. *ff. qui ſatisd.* §. *ſed hodie Inſtit. de ſatisd.* adde *l.* 1. §. 6. *ff. de judiciis.*
20 Id eſt, ſumptuum, qui in litem faciendi ſunt, *Cujac. hic.*
21 Attinendis.
22 De quibus *l.* 33. §. *executor.* 5. *ff. de epiſcopis, l. ult. ff. de ſportulis, l. penult. ff. de ſtructib. & litium expenſis.* §. 24. *Inſt. de actionib. l.* 5. *ff. de numerariis & actuariis.*

De numero adjutorum.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Proculo Quæſt. [33] ſacri palatii.

COmperimus divinitus quidem pridem fuiſſe diſpoſitum, Viros Devotos Adjutores [34] tuæ Magnitudinis, certos [35] eſſe in numero, nec ad hujuſmodi nomen, vel operam plures licitum eſſe adſpirare, quam in ſcrinio quidem ſacræ memoriæ duodecim tantum: ſeptenos vero in duobus [36] reliquis ſcriniis, id eſt, ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum: ſed poſterioris licentiam temporis ſupra modum indulgendo ambitionibus, diſturbaſſe rei merita, ac multitudine divulgaſſe: ut inter

Ad ſuperiores leges Juſtiniani.

XV. Idem A. eidem Tatiano Magiſtro officiorum.

CErtæ quidem ſunt diſpoſitiones noſtri Numinis, quas ſuper adjutoribus [48] Viri illuſtris pro tempore Quæſtoris noſtri palatii, quorum [49] obſequio res agitur Quæſtoria, dedimus: quarum prima quidem ad ſupplicationem eorundem Adjutorum emiſſa, numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerunt, neque aliquem eximi, neque addi præcepit, præterquam [50] ſi quis eorum, vel ad Laterculenſis gradum in ſcrinio ſacræ memoriæ, vel ad ſecundum locum in duobus aliis ſcriniis, id eſt, ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum, & cognitionum, provectus fuerit, nam his licere deſiſtentibus ab Adjutoris officio alios pro ſe, quos voluerint Adjutores ſurrogare, ultimum [51] locum in iiſdem Adjutoribus obtenturos, licet ſuperiorem in Memorialibus habeant. †. Altera [52] vero per ſacram pragmaticam facta eſt, per quam excelſæ memoriæ Viro Proculo ſuggerente [53] præcipimus illos etiam Adjutores poſſe in ſuum locum alios inducere, qui per aliquem fortuitum caſum minus implere ſuum officium valeant, veluti ſenium, vel morbum, vel aliam neceſſariam cauſam: quod ex ipſorum Adjutorum petitione idem magnificæ memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in præſenti ab aliis Memorialibus [54], tam in ſcrinio ſacræ memoriæ, quam in cæteris duobus ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum, & cognitionum relatis, adjici comperimus, deminutionem eorundem Adjutorum impediri per memoratam pragmaticam ſanctionem: & inſuper venditionis quodammodo memorati officii locum introductum eſſe, quod ne de cætero fiat, præſentem ſanctionem ad tuam Magnitudinem mittimus: per quam jubemus illis tantum permiſſum eſſe ſecundum prius noſtræ Serenitatis reſcriptum, alios in ſuum locum ſurrogare, qui vel Laterculenſis gradum in ſcrinio memoriæ, vel ſecundum locum in aliis duobus ſcriniis adepti fuerint: ſecunda [55] noſtra ſanctione ſuper hoc capitulo de cætero ceſſante nullique [56] danda licentia eorundem Adjutorum, præterquam [ſi] ad memoratos gradus aſcenderit, aliam pro ſe eiſdem Adjutoribus ex quocumque fortuito caſu connumerare; ut eo modo ad veterem numerum [iidem] Adjutores redeant: & duodecim quidem in ſcrinio ſacræ memoriæ, ſeptem vero in aliis duobus ſint, id eſt ſacrarum epiſtolarum, ſacrorumque libellorum & cognitionum. Illo videlicet obſervando, ne alius Adjutor per quamcunque ambitionem his qui in præſenti ſunt, vel poſt eorum deminutionem (licet in veterem numerum redacti fuerint) addatur: nam ſi permutationem, licet fortuiti caſus, inciderint, prohiberi diſpoſuimus: multo magis prioribus manentibus alios introduci vetamus, cæteris ſcilicet anterioris ſanctionis capitulis in ſuo robore permanſuris [57].

T i t.

28 Architectorum & mechanicorum æſtimatione & arbitrio in multis cauſis ſtatur de operibus publicis, privatiſque & ſervitutibus, *ut hic*, & *Novell. 7. cap.* 3. §. 2. 29 Perſonam.
30 Vocante. 31 Cauſis. 32 Al. *deeſt.* 33 Quæſtor ſacri Palatii erat is quem nunc *Cancellarium* appellamus hodie. 34 Quæſtoris ſacri palatii adjutores certo numero, hoc eſt, viginti ſex erant, nimirum duodecim ex ſcrinio memoriæ: ſeptem ex ſcrinio epiſtolarum: totidem ex ſcrinio libellorum, *ut hic* & *l. ult. ff. eod.* quos *ſacræ vocis miniſtros* vocat interpres *Novell.* 25. Deinde multo plures fuere. Verum antiquus hic numerus 26. reductus eſt *Nov.* 35. Cætera vid. *ff. eod. & in l. ult. ff. eod.* 35 Certo. 36 Scrinia quæſtoris tria, memoriæ, epiſtolarum, libellorum.
52 *l. 13. ff. eodem.* 53 Pragmatica ſit de conſilii ſententia ſolenniter precibuſque ut differat ab adnotatione oraculo ſacro mandato. dixi ad *l. ult. ff. de pet. bonor. ſublatis.* 54 *l. 13. in fin. ff. eodem.* 55 Secundum noſtram ſanctionem. 56 Nulli danda.
57 Duraturis.

Source : BIU Cujas

TIT. XX.

DE[1] AGENTIBUS[2] IN REBUS.

Nullus de numero Agentium in rebus locum mortui per pecuniam debet invadere. Bart.

I. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio Magistro officiorum.

NULLUS[3] de schola Agentium in rebus de cætero locum mortui conetur invadere, sed is, qui ordine[4] stipendiorum, & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in ejus præmia percipienda succedat, omni objectione[5] cessante. Dat. prid. Kal. Jul. C. P. HONORIO A. VI. & ARISTENETO CONSS. 404.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Helioni[6] Mag. offic.

NULLI[7] posthac sine nostræ Majestatis auctoritate discingendi agentem in rebus, nulli eximendi[8] pareat copia: nam probata schola, & animadversione veteri[9] Judicis, & nullam timere debet contumeliam vilitatis[10]. Dat. III. Id. Novemb. C. P. HONORIO X. & THEODOS. VI. AA. CONSS. 415.

Matricula Agentium in rebus non debet esse nisi XLVIII. quorum quilibet præest ducentis.

III. Imp. LEO A. Patricio Mag. offic.

MAtriculam[11] Agentium in rebus à tua celsitudine confectam admittentes, jubemus, ne ducenarii[12] plusquam quadragintaocto in singulis habeantur in posterum, & numerum centenariorum[13] ducenti viri, quos vacante[14] tempore gradus competentes admiserint: pariquemodo biarchorum nomen, meritumque ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorum trecenti, & equitum quadringenti quinquaginta impleant. Sit in æternum illa quoque fixa[15], stabilisque tuæ sublimitatis dispositio: ut si quis de numero ducenariorum, quos quadragintaocto[16] quotannis esse censuimus, forsitan de luce migraverit, laborum[17] ejus fructum successores ab intestato, vel ex testamento venientes, & lucrum dispensent, & ita[18] omnibus inter cæteros superstites potiantur solatiis, tanquam si unius[19], qui hæc eadem diu speraverat, sibimet vindicasset, qua de causa locum ejus successorum intuitu vacare conveniet. Nemo autem sine divali probatoria[20], quam Codices in sacro nostro scrinio memoriæ positi debeant inserendam accipere, militaribus ejusdem devotissimæ scholæ stipendiis, vel privilegiis potiatur[21].

IV. Idem A. Patricio Mag. offic.

EX [eo] quo primum ducenæ, vel centenariorum gradum in schola Agentium in rebus militantes meruerint, desinant in sacratissima videlicet Civitate constituti alterius Judicis cujuslibet auctoritate pulsari[22], vel in alio quolibet examine, præterquam Viri Magnifici magistri officiorum[23], & cui forsitan ipse concesserit, actionibus sui quisque[24] adversarii respondere, quod multo magis in criminalibus causis observari decernimus: absurdum[25] est enim, ut in ejus salutem, vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cujus de nulla re possit pecuniaria judicare. Hujus autem beneficii prærogativam Subadjuvis[26] etiam, qui singulis inveniuntur temporibus, deferri jubemus, licet hanc in eorum persona more quoque[27] veteri servari cognoverimus: ut tamen post depositum officium memoratum, si non inter centenarios numerentur, communi jam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum[28] personas in Provinciis repertas, concessa nunc speciali fori prærogativa, (nisi publicæ executionis solicitudo his injuncta sit) uti prohibemus: eosque ordinariorum etiam Judicum pro veteri jure sententiis obedire præcipimus.

1 VI. *C. Theod.* 27. Agentes autem in rebus militant in rebus & actis reip. Græcis *Magisteriani*, quod magistro officiorum sæpe attribuuntur. *Marianus Scot. Nov.* 17. *c.* 4. & 124.

2 Agentes in rebus sunt qui militant in rebus, id est, in actu Reip. *qui sont en estat & service.* Goth. Vid. Turneb. *Adverſ. lib.* 13. *cap.* 10. S. L.

3 Conjuge. *l.* 2. §. *de off. magiſt. off. l.* 14. *C. Theod. eod.*

4 *l.* 7. §. *de prox. ſacr. ſcrin.*

5 *Obreptione*, in *vet. lib.*

6 Al. *Heliodoro.*

7 *l.* 17. *C. Th. eod.*

8 Exuendi.

9 Al. *veteris.*

10 Al. *Utilitatis.*

11 Vide in hanc *legem Pyrrhum & Alc.*

12 Agentium in rebus alii primarii, senatores, ducenarii, centenarii, biarchi, circitores equites, tirones. *l.* 1. *l.* 3. §. *de off. magiſt. offic. l.* 1. §. *de priv. ſchol. l.* 2. §. *de off. P. Prætorio, l.* 2. *C. Theod. de filiis milit. apparit. l.* 3. §. *de filiis off. Notitia imperii. Hieronym. adverſ. Joan. Hieroſol.*

13 Centenarii qui dixi ad *l.* 5. §. *tit. pr.*

14 Vocante.

15 Præsumitur pro matricula. vide *Alciat.* 3. *præſumpt.* 17.

16 X. *al.* VIII.

17 Vide *l. ult.* §. *de domeſticis & protectorib.*

18 Ita ut.

19 Si unus.

20 Probatione, vide *l.* 9. §. *de diverſis officiis.*

21 Potiantur.

22 Pulsari apud alium, quam hunc vel illum judicem, prohibitus, non modo in civili, sed & in criminali apud alios judices conveniri non potest. *Corſetus ſingulari ſtatutum ſtatuto tavetur.*

23 Forum agentes in rebus sortiebantur apud magistrum officiorum post ducenæ & centenæ gradum. 24 Quisquam. 25 Argumentum à minori ad majus. Qui minus non potest, majus non potest. 26 Prærogativam his etiam qui sub aliis cingulis inveniuntur, pro temporibus, def. &c. 27 Quot velit. 28 Centenarii qui, vide *l.* 5. §. *tit. prox. ubi dixi.*

TIT. XXI.

DE[29] PRÆPOSITIS[30] AGENTIUM IN REBUS.

I. Imp. LEO[31] A. Patricio Mag. officiorum.

AGENTES in rebus, qui per ordinem consequi solent Principatus insignia in unoquoque scrinio fabricarum, & barbarorum[32] quaternos Subadjuvarum[33] solicitudine per annum duntaxat integrum procedentes, gradatim subire hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis[34] videlicet universis negotiatoribus quibuslibet mercimonium per se gerentibus, interpositasve personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare: exceptis nihilominus his, qui possessionum alienarum solicitudihem, procurationemve susceperint: eos enim ad hæc officia volumus adspirare, quorum labores scholæ Agentium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ Mansuetudinis excludendi, qui cum scholæ eidem socientur, in sacris scriniis, quibus Vir Spectabilis[35] Primicerius, & Tertiocerius præsunt, adjuvantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus[36] officiis operam suam adhibere non possunt: nam præter emolumenta, quæ de prædictis scriniis consequuntur, Principatus etiam solatio debent esse contenti. Quod si morbo, vel ætatis senio capti, & imperiti hujusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officii curam subire nequiverint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum[37] Chartularium ejusdem scrinii, cui præfuturus[38] est ipse, idoneum, & tam moribus optimis præditum, quam scientiam peritiamque rerum habentem electione sua, suarumque periculo facultarum, præfatum[39] munus eos implere præcipimus.

II. Imp. ANASTASIUS Celeri Magistro officiorum.

HAc[40] saluberrima sanctione decernimus, Agentes in rebus pro conventionibus, & modo sportularum executoribus[41] præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ circa litigia sibimet ab aliis inferenda, vel à se contra alios per semetipsos, seu per ordinandos à se Procuratores exercenda, convenit ab his agnosci: beneficii, quæ in sacro nostro militantibus ministerio jampridem per divinas sanctiones indulta sunt, perpotiri: [&] fidejussorem idoneum de eadem schola, non autem extraneum offerre compelli: ita tamen ut privilegia quæcunque Centenariis, seu Ducenariis, vel Chartulariis, seu Viris Clarissimis Principibus post depositam quoque militiam jam per dispositiones principales impertita, & nunc usque observata esse noscuntur, intacta inviolataque custodiantur: cum perabsurdum, perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem Pietatis quemquam astuta interpretatione non ad augmentum anteriorum privilegiorum, sed ad deminutionem convertere concedi, simili videlicet forma pro matribus, & uxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam sortitis vel sortituris militiam, necnon etiam servis ad eos pertinentibus, servanda: ita ut in Provinciis quoque supradictæ personæ degentes simili beneficio perfruantur: sportulas tamen, & litium expensas, pro tertia superius enarratæ quantitatis parte soluturæ, denarum librarum auri condemnatione, aliaque gravissima indignatione his feriendis, quicunque nostra jussa quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violari consenserint.

29 VI. *C. Th.* 27. 30 *Principibus, in manuſcr. al.* non est nova rubrica. *Cont.*

31 Al. ZENO.

32 Al. *barbaricorum*, al. *barbaricariorum.*

33 *Recte*, al. *ſub ambarum*, sed male.

34 *l. unic.* §. *Negotiatores ne militent.*

35 Viri spectabiles.

36 Vide *l.* 5. §. *qui militare poſſint.*

37 Substitutum dare ad munus suum obeundum qui potest, idoneum plane dare cogitur, quod & in adsessoribus, professoribus, militibus, & aliis quibuscumque merito simili in specie dicendum est. *Corſetus ſingulari ſubſtitutus.*

38 Al. *præfectus.*

39 *In quib. vet.* additur, *ſubadjuvæ.*

40 Hanc saluberrimam sanctionem.

41 Executoribus.

TIT. XXII.

DE[42] PRINCIPIBUS[43] AGENTIUM IN REBUS.

I. Imppp. GRAT. 44 VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

AGENTES[45] in rebus post palmam laboris emeriti, Principatus honore remuneramus, atque ideo officialis[46] tam ad necessitates publicas, quam privatas nonnisi [a] Principe mittatur[47] auctore, nullarumque[48] sineipso cuiquam mandetur exhibitio personarum, etiamsi intercessio[49] in locis degentis officii fuerit impertita. Causarum etiam patronos [ita 50] volumus esse conventos, ne ignorante principe ullam postulationem introducant: neve sub unius persona susceptí[51], fraude quadam aliena negotia inferenda esse pertentent: quod si fuerit definitio contempta, decem libras auri fisco nostro ab officio tuo jubemus inferri. Dat. prid. Kal. Mart. C. P. HONORIO N. B. P. & EUODIO CONSS. 386.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro P. U.

OMnia[52] citatoria, omnium scil. causarum, atque personarum, licet sint[53] Senatoriæ dignitatis, ad Principes[54] specialiter revocari præcipimus: actus vero cæteros qui à [sacratissimo] cœtu Senatus tractari consueverunt, Censualium[55] solicitudine celebrari: nec aliquod præjudicium ex surreptitio supplicibus rescripto inferri. Dat. XII. Kal. Jun. C. P. OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

III. Imp.[56] HONOR. A.

PRoconsularis[57] apicis dignitatis adjectione Principes [Agentium] in rebus præcipimus decorari. Dat. VII. Kalend. Oct. VARANA V. C. CONS. 410.

IV. Impp. THEOD. & VALENT. Valerio Mag. offic.

EX[58] Agentibus in rebus Principibus domesticos in suis actibus habere liceat eos, quorum fidem, industriamque probatam sibi existimant, etsi sæpe eodem officio fuerint ante perfuncti. Et si quis agens in rebus post XXV. annorum curricula, ob adversam corporis valetudinem, militiæ finem minime valuerit expectare, sed ad honorariam ex Principe dignitatem testimonio scholæ profiluerit, hisdem eum privilegiis muniri censemus, quibus hi qui ad Principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salutationibus Judicum, confessibusque priores eos, qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum pervenerint, etsi actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil Censualibus, vel apparitoribus adversus privilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu Principatus fuerint versati: vicenarum librarum auri condemnatione contra eos proposita. Datum IV. Kalend. Febr. C. P. THEOD. A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

V. Iidem AA. Cyro P. P.

EOs, qui ordine transcursa militia, post ducenam[59] ad desideratum Principis pervenerint gradum, aut Adjutores Viri Illustris Magistri officiorum extiterint: cum inter honoratos cœperint numerari, Vicarianæ[60] dignitatis titulis decorari censemus.

VI. Iidem AA. Nomo Mag. offic.

PRincipes Agentium in rebus, quos sæpe sæva pericula, vitæque interdum renunciatio ad memoratum gradum adduxit: completo[61] tempore militiæ, seu Comitivæ primi ordinis cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet dudum præstitis salvis privilegiis) decernimus.

Militans in ſchola Agentium, ſi fuerit de corpore cohortalium, licet Princeps Agentium factus ſit, filium curiæ obligatum relinquit. Bart.

VII. Imp. LEO A. Nicosterio.

QUicunque ex corpore cohortalium militans in schola Agentium in rebus filium procreaverit: antequam[62] ad metas militiæ suæ perveniat, Principatus honore decoretur [&] licet ipse post finitam militiam, utpote liber, nulla debeat hujusmodi conventione pulsari, filium tamen cohortali conditioni relinquat obnoxium. Si vero postquam adeptus fuerit Principatum, ediderit filium is, qui natus est, etiamsi in schola Devotissimorum Agentium in rebus militiam sortitus non fuerit, ita liber sit, ac securus, [ut 63] nec ullis cohortalis officii nexibus obligetur, quasi jam ex patre libero, & ab hac conditione penitus alieno progenitus.

VIII. Imp. ZENO 64 A. Joan. Magistro offic.

MUltis devotissimæ scholæ Agentium in rebus additionibus permoti, Viros Clarissimos ejusdem[65] scholæ principes[66], qui finitis militiæ stipendiis exeunt: quotiens ex majoris judicis sententiis ipsi, vel eorum conjuges, aut liberi, vel servi, aut coloni, sive per se, sive per procuratores conveniantur, non amplius quam unum solidum executoribus sportularum nomine præbere compelli: apparitoribus Vicariani seu Præsidalis[67] judicii, nonnisi tertia parte solidi tantum præstanda: nullasque iisdem concussiones, aut vexationes in præbendis fidejussoribus ingeri, sed eos fidejussores, quos locorum defensor existimaverit, dare: ita videlicet, ut pro tenore generalium Edictorum hi, qui vel in sacratissima Urbe, vel in Provinciis immobiles possident facultates, adjuratoriæ[68] cautioni, & substantiæ suæ credantur. †. Hoc etiam adjiciendo, ut nunquam nisi[69] ex sententia in scriptis prolata penitus moveantur[70]. Ad similitudinem insuper aliorum officiorum, quotiens civiles vel criminales contra eosdem cognitiones moventur, executorem quidem negotii usque ad finem litis civilis, seu criminalis, unius esse solidi præstatione contentum: & pro

42 Principatus, est dignitas ejus qui cæteros agentes in rebus antecellit pro præmio exacti laboris tributa. *Caſſiodorus lib.* 1.

43 Περὶ πρίκιπ@ καὶ μαγιστριανῶν καὶ ἑτέρων τινῶν ἐρωτοκρίσεων. *Syn. Baſil.* 6. *tit.* 30. adde 6. *Cod. Theod.* 27.

44 *Al.* Imp. ZENO.

45 *l.* 4. *C. Theod. eod.*

46 Officiales.

47 Mittantur.

48 Nullaque.

49 Executio, vide *l.* 8. *de off. reſt. provin. l.* 7. §. *que res pignor. obl.*

50 *Abeſt à quibuſd.*

51 Susceptum, clientem dicit esse Cujac. & Pithœus multis auctoritatibus confirmat. Idem submissus vocatur, de quo alias dixi ad *l.* 3. *ff. de uſu & habit.*

52 *l.* 5. *C. Th. eod.*

53 Fuit.

54 Et principis.

55 Vide *Capitolinum in Gordiano.*

56 Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio proc. Africæ.

57 *l.* 7. *C. Th. eod.*

58 *l.* 8. *C. Th. eod.*

59 Ducena: *ut hic*, (unde ducenarii. *l.* 1. §. *de exact. tribut.*) & centena, unde centenarii. *d. l.* 1. & *l.* 3. & *l.* 4. §. *de agentib. in rebus, l.* 1. §. *de lucris advocat. l.* 1. *C. Th. de Cæſarianis, l.* 1. *C. Th. de murileg. l.* 5. *C. Th. de decurion. l.* 3. *C. Th. de cohortali, & pr. eorum l.* 1. §. *de off. magiſt. off. Euſeb. Cyprianus in epiſt. Suet. Claudio c.* 24. dignitates & officia sunt in schola agentium in rebus & in officio sacrarum largitionum: sic dicta forte à numero pecuniarum eis commissarum: nam & hac ratione procuratoribus Cæsaris indita nomina. *Dion.* 53. vide *Cujac. ad l.* 1. §. *de exactor. tribut.*

60 Vicariæ.

61 Expleto.

62 Natus patre nondum cohortali, non est cohortalis filius: manet in pristina conditione parentis, in qua fuit antequam esset cohortalis, *ut hic.* Patri quæsita dignitas liberis antea susceptis non nocet. vid. omnino quæ scripsi ad *l.* 11. §. *de dignitatibus.*

63 Al. *abeſt.*

64 Sic legendum; *Zeno*, non *Anaſtaſius.* nam hæc lex citatur §. *in l.* 2. *de comitib. conſiſtoriani, & in quib. vet. eod.* additur, *Joanni magiſtro officiorum.*

65 Ejus.

66 Principes scholæ.

67 Præsidialis.

68 Adjutoriæ, al. *juratoriæ.*

69 *l. ult.* §. *de caſtrenſian. & miniſt.*

70 Moneantur.

Source : BIU Cujas

& pro insinuandis nostræ Serenitatis apicibus, vel simplici contra obnoxios eorum postulatione deponenda, binos solidos ab his, vel conjugibus eorum præberi: & quotiescunque exemplaria postulantur, hi, quorum interest, accepto solido, quod petitur, præbere non differant [1]. †. Pro implendis vero monumentis, unde conveniendi tribuitur executoribus facultas, non ultra quam tres solidos quibus competit, impertiri præcipimus: arbitro vero non amplius, quam solidum: & fisci patronis dimidiam solidi partem: notariis vero tertiam usque ad finem (sicut dictum est) causæ præstare, super editione quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quod si non apud arbitrum, sed in competentibus, Judiciis majoribus cognitio celebretur, inducendi quidem negotii gratia, nonnisi quatuor solidos eosdem Viros Clarissimos erogare: gestorum vero excipiendorum causa duos tantummodo solidos dare: & nullius ultra suprascriptas quantitates cuilibet alteri præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus, sive ipsi aliis litem ingerant, sive [2] ab aliis pulsentur. Dat. Kalend. Septemb. THEODOSIO Cons.

1 Differat.

2 Interest Reipublicæ delicta & maleficia non latere, aut impunita non esse. *l. 6. ff. de defens. civit. l. 14. ff. de panis, l. 51. §. 2. vers. Quod si. ff. ad l. Aquil. l. 31. ff. depositi.* interest multos esse accusatores criminum.

TIT. XXIII.

DE [3] CURIOSIS [4], ET STATIONARIIS [5].

Denuncians maleficium punitur, si non probat. Bart.

I. CONSTANTIUS A. ad Lollianum P. P.

CURIOSI, & stationarii, vel quicunque funguntur hoc [6] munere, crimina judicibus nuncianda meminerint, & sibi necessitatem probationis incumbere, nec [7] citra periculum sui [8], si insontibus eos calumnias nexuisse constiterit [9]: cesset [10] ergo prava consuetudo, per quam carceri [11] aliquos immittebant. Dat. XI. Kal. Aug. *Mediol.* A. CC. XII. Kal. Septemb. ARBITIONE, & LOLLIANO Conss. 355.

3 Vid. quæ scripsi ad *l. ult. ff. de castr.*

4 VI. *C. Theod.* 29. περὶ προνοητῶν τῆ δρόμου. De curatoribus cursus. *Synopf. Basil. 6. tit. 31.*

5 Inclusa desunt in *quib. lib. sed in alio hic. 1. præcedenti conjungitur.* Cæterum curiosos, qui & *curagendarii* dicuntur in *l. 1. C. Theod. eod. titul. fuisse ex agentib. in rebus tradit Cujacius hic, quem vide.*

6 Curiosi & stationarii munus fuit crimina investigare & judicibus nunciare: ita reges Medorum in eam rem suos habuere κατάσκοπους. *Herodot.* & hi quidem Curiosi, quasi quæsitores quidam. Eam in rem Darius *teste Plutarcho*, multos semper habuit ὠτακούστας, qui principis aures appellabantur, & delatorum munere apud eundem fungebantur. & Mæcenas agens cum Augusto de his quæ ad Rempublicam videntur necessaria, delatorum quidem ministerio utendum monet, sed non temere fidem esse eis adhibendam. *Dion. 52.*

7 Criminum nunciatores non impune calumniantur. sic improbus Irenarcha, qui ad præsidem notoriam falsam miserat, punitur ab Antonino Pio. *l. Divus 6. ff. de custodia & exhibit. reorum.* & ab ipso Constantino hujus legis autore, calumniatores acerbe sunt puniti. Sextus Aurelius Victor, quanquam non ita severus ipse fuerit adversus Donatianos, qui Cæcilianum, vel Arrianos, qui Athanasium calumniis exagitabant. 8 Suis, al. *si viris.* 9 Contigerit. 10 *l. 1. ff. de cohor. & princ. cornic.* 11 Curiosi, manum in aliquem injiciendi, aut in carcerem abducendi jus non habent. 12 *l. 2. C. Theod. eod.* 13 Cursum. 14 Temporis. 15 Al. additur, *tam.* al. *tamen.* 16 Tradere. 17 Curis suis.

TIT. XXIV.

DE PALATINIS [18] SACRARUM LARGITIONUM, ET RERUM PRIVATARUM.

De muneribus.

I. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad Beronitianum Vic. Asiæ.

PALATINI [19] pro [20] capitibus, seu jugis suis tantum pensitationem atque obsequia recognoscent, extraordinariis [21], & sordidis muneribus „ & susceptionibus, & temonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maji, *Constantinop.* CONSTANTIO IV. & CONSTANTE III. AA. Conss. 342.

18 Περὶ πυλατικῶν. *Syn. Basil. 6. tit. 32. 6. C. Th. 30.*

19 Palatinorum nomen generale est: omnes enim in palatio habitantes, palatini dicebantur: sed hunc titulum de apparitoribus comitum esse hic ostendit.

20 *C. Theod. 11. 16. 6.* ubi additur, *& Constantinopolitani circos.*

21 Adde *l. 6. l. 10. l. 13. l. 14. J. eod. l. 1. l. 2. l. 3. J. de privilegiis eorum qui in sacro palatio militant.*

De eversore.

II. Imppp. VALENS, & VALENT. & GRAT. AAA. Titiano C. S. [22] L.

NULLUS Thesaurensis [23], vel Officialis Comitis thesaurorum semel deprehensus eversor [24], quocunque pacto, aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcunque militiam. Dat. VIII. Kal. Februar. *Antiochiæ*, GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE Conss. 377.

22 Id est, sacrarum largitionum, qui & *thesaurorum comes, l. 2. vers. Sed. J. ut dignitatum ordo.*

23 *l. 14. C. Theod. lib. 8. tit. 7.* Thesaurensis, officialis Comitis thesaurorum seu sacrarum largitionum.

24 Eversores, hic & *l. 1. C. Theod. de suscepto.* (qui interversores in *l. 8. J. de jure fisci.*) sunt administratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniamve fiscalem. Eadem ratione qua in schola Rhetorum quidam olim *eversores* dicebantur authore Augustino 3. *confessum. 3. & lib. 5. cap. 12.* Decoctores dicuntur in *l. 40. J. de decur. l. 12. J. de suscept.*

De principe officii Comitis domorum.

III. Impp. GRAT. & THEOD. AA. Pancratio Com. R. P.

PRISCO [25] jam nunc ordine revocato, de palatino potius officio ad regendum Principatum [26] officii Comitis domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si inhonestum aliquid gesserit [27], vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero mittendariorum [28] ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. prid. Non. Jul. *Scopis*, AUSONIO, & OLYBRIO Conss. 379.

25 *l. 2. C. Theod. hoc tit.* 26 Comites domorum officium habent & officii principes ex officio palatio Comitis rerum privatarum non ex schola agentium in rebus prisco ordine ita revocato in usum. 27 Congesserit. 28 Mittendorum. adde *l. 7. l. 8. J. eod. l. 1. §. 8. circa finem J. de offic. præf. Prat. Africæ. l. 2. J. de canone largit. tit.*

De Judicibus provincialibus.

IV. Iidem AA. Hesperio P. P.

NIHIL [29] omnino ullis judicibus cum palatinis nostræ clementiæ, quicunque à comitibus diriguntur, sit commune atque conjunctum: sed excepta reverentia, quæ non solum ab inferioribus, sed etiam à majoribus, & in provincia degentibus Rectoribus Provinciarum debetur, atque defertur, suis quisque necessitatibus obsecundet. Dat. VIII. Id. Decembr. *Sirmii*, AUSONIO, & OLYBRIO Conss. 379.

29 *l. 4. C. Theod. eod.*

Ne is qui militavit, & princeps fuit in aliquo ordine, ad alium ordinem transeat.

V. Iidem AA. Nebridio P. P.

QUIDAM [30] post impletum ordinem militiæ palatinæ quam gesserant, honoremque transactum, ad exceptorum scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, ut nulli prorsus deinceps ista audendi [31] relinquatur occasio: sed unusquisque ejus scrinii, quem [32] primum militando elegit, ordinem persequatur [33]: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui [34] jam proprii ordinis transegerit principatum. Dat. Id. Octob. C. P. MEROBAUDE II. & SATURNINO Conss. 383.

30 *l. 5. C. Theod. eod.*

31 Audiendi.

32 A se primum militando electi.

33 *l. 9. in prin. J. eod.*

34 Quia.

Ne quid Præfecti Prætorum, Præsidesve palatinis injungant.

VI. Iidem AA. ad Probum P. P.

AB [35] officiis Palatinorum Excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, ut neque ipsa postmodum licitum sibi credat iisdem [36] aliquid injungere: & præterea [37] provinciarum rectores prohibeat [38] quicquam ulterius tale conari. Dat. VII. Kal. Novembr. *Mediol.* post conf. MEROBAUDIS II. & SATURNINI.

35 *l. 6. C. Theod. eod.*

36 *l. 1. J. eod.*

37 Propterea.

38 Al. *prohibeant.*

De dignitatibus, & annonis.

VII. Iidem AA. Trifolio Com. S. Lar.

SCRINIIS [39] omnibus largitionum comitatensium infrascriptas decernimus dignitates: ut his contenti, ambiendi [40] sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiamsi speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit [41] impetrare. Annonas etiam juxta definitum dignitatum modum volumus præstari: nec amplius quicquam præsumi. §. 1. Brevis, quas dignitates per singula scrinia officium [42] sacrarum largitionum habere statuimus, hic est: †. Scrinii exceptorum perfectissimus [43] ordinis secundi numero [44] unus, id est, primicerius [45] exceptorum unus: ducenarii duo, unus tertiocerius, & quartocerius: centenarius unus [46], unus, primicerius instrumentorum: epistolares num. duo: formæ primæ num. triginta sex: formæ II. num. IV. formæ tertiæ num. III. †. Scrinii numerorum [47] perfectiss. [48] ordinis tertii num. unus [49]: ducenarius num. unus: centenarii num. duo [50]: epistolares num. duo [51]: formæ primæ num. tres [52]: formæ secundæ num. unus [53] [formæ tertiæ num. duo:] Sacri scrinii tabellariorum [54] perfectiss. [55] ordinis tertii num. unus: ducenarius num. I. centenarius num. I. epistolaris num. I. formæ primæ num. III. formæ secundæ num. V. †. Scrinii canonum perfectiss. ordinis tertii num. I. ducenarius num. I. centenarius num. I. epistolares num. II. formæ primæ num. IV. formæ secundæ num. IV. †. Scrinii mittendariorum [56] ducenarius num. I. centenarii num. II. epistolares num. VIII. formæ primæ num. VII. formæ secundæ num. triginta tres. †. Scrinii aureæ massæ perfectiss. ordinis tertii num. unus, id est, primicerius sacræ massæ, num. I. item secundocerius num. I. ducenarii num. duo, id est, tertiocerius, & quartocerius: centenarii num. VI. epistolares num. IV. †. Aurifices [57] specierum perfectiss. num. I. ducenarii num. IV. centenarii num. VI. epistolares num. VIII. formæ primæ num. XVII. formæ secundæ num. IV. †. Aurifices [58] solidorum ducenarii num. I. centenarii num. VIII. epistolares num. VI. formæ primæ num. IX. formæ secundæ num. XXX. †. Sculptores, & cæteri aurifices centenarii num. I. epistolares num. V. formæ primæ num. VI. formæ secundæ num. XVII. †. Scrinii auri [59] ad responsum perfectiss. ordinis primi num. I. perfectiss. ordinis secundi num. II. ducenarius num. I. centenarii num. II. epistolares num. III. formæ primæ, num. IV. formæ secundæ num. II. formæ tertiæ num. I. †. Scrinii à miliatensibus [60] perfectiss. [61] ordo primi num. I. ducenarius num. I. formæ primæ num. I. formæ secundæ num. II. formæ tertiæ num. III. †. Scrinii vestis perfectiss. ordinis IV. num. I. perfectiss. ord. II. num. I. ducenarii num. I. centenarii num. I. epistolares num. II. formæ primæ num. VII. formæ secundæ num. X. formæ tertiæ num. IV. †. Officialium sacrarum vestium ducenarii num. III. centenarii num. III. epistolares num. II. formæ primæ num. XII. formæ secundæ num. X. formæ tertiæ num. VIII. †. Deputati sacræ vestis perfectis, secundi ordinis num. II. ducenarii num. II. centenarii num. II. epistolares num. II. formæ primæ num. III. †. Scrinii ab argento perfectiss. ordinis secundi num. I. epist. num. I. formæ primæ num. VI. formæ secundæ num. III. formæ tertiæ num. I. †. Scrinii à pecuniis perfectiss. ord. secundi num. I. formæ primæ num. I. formæ secundæ num. II. formæ tertiæ num. V. †. Argentarii comitatensis [62] ducenarii num. I. centenarii num. II. epistolares num. III. formæ primæ num. VIII. formæ secundæ num. XXV. †. Barbaricarii centenarii num. II. epistolares num. V. formæ primæ num. VIII. formæ secundæ num. I. Dat. IV. Jun. *Heracliæ*, RICHOMERE, & CLEARCHO Conss. 384.

39 *l. 7. C. Theod. eod.*

40 *l. 5. in fin. J. eod.*

41 Valueris.

42 Al. *officiorum.*

43 Perfectissimi præfectus.

44 Numeri, al. *muneris.*

45 *In quibus fd. lib.* quædam hic adduntur, *omnis scholæ perfectissimus unusquisque primicerius: exceptorum numero unus.*

46 Unusque.

47 *Canonis*, Hal.

48 Præfectus.

49 Quisque ducenarii.

50 *Quinque*, Hal.

51 *Octo*, Hal.

52 *Octo*, Hal.

53 *Triginta tres*, Hal.

54 *Tabulariorum.* al. *massæ*, Hal.

55 Al. *præfectus.*

56 *l. 1. §. 8. circa finem, J. de off. præf.*

57 Al. *Artifices*, & ita. *Hal.*

58 *Artifices*, Hal.

59 Al. *Scriniarii, ad responsum per formam primam numer. unus: per formam secundam num. duoducenarius*, &c.

60 Miliarenses nummi decimam partem solidi faciebant. Suidas, Epiphanius & Cedrenus milliarenses dictos putant, quasi militares. Numerorum argenteorum, alii κυκλοτερεσγυλοι μικροὶ, cavi quadrati, rotundi, *Novell. 105. cap. 2. §. 3. vers. Et hoc enim.*

61 Al. *Scriniarii ad limitem*, al. *ad militem per formam*, sed recte hanc legem restituit Cujacius, qui ubi erat scriptum, *per formam*, emendavit, *perfectissimus*, vel *perfectissimi*: sic enim legitur in *l. Aured. & Dionys.*

62 *Comitatenses*, Hal.

De his, qui cingulo liberantur.

Palatini transmissi per provincias, anno elapso cingulo liberantur. Bart.

VIII. Iidem AA. Trifolio C. S. L.

PLACUIT [63] juste [64] omnibus Mittendariis [65], & Palatinis Officiis profutura suggestio, quam [66] insinuasti, ut ex iisdem annis singulis [67] ex ducenariis terni, ex Centenariis habito provisionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. IV. Id. Mart. C. P. ARCADIO A. I. & BAUTONE V. C. Conss. 385.

63 *l. 8. l. 9. C. Th. eod.*

64 Al. *ita in vet. quibus, justa atque*, additur.

65 Mittendariis Palatini officii.

66 Qua.

67 Annui singuli.

Ne quis militiæ cingulum sumat sine adnotatione Principis.

IX. Impp. [68] THEOD. & ARCAD. AA. Nestorio Com. R. P.

NON [69] aliter quilibet officio sacrarum largitionum, vel privatarum rerum cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ manuetudinis adnotationem meruerit. Dat. prid. Aug. *Ancyræ*, STILICHONE II. & ANTHEMIO Conss. 405.

68 *Al.* Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Nestori comiti Orientis.

69 *l. 18. C. Theod. eod.*

De tyronum collatione, & aliis oneribus.

X. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P. P.

PALATINOS [70], qui sacrarum [71] remunerationum rationem tractantes inculpantur, ad calcem terminumque militiæ perve-

70 *l. 20. C. Theod. eod.*

71 De remunerationibus sacris, adde quæ scripsi ad *l. 2. J. de commeatu.*

Source : BIU Cujas

pervenientes, necnon etiam Adjutores, & Primicerios diversorum officiorum præcipimus [1] habere privilegia, quæ nuper agentium in rebus scholæ nostra sunt mansuetudine contributa: scilicet, ut à tyronum præbitione memorati reddantur exortes, cæteraque onera non agnoscant. Dat. VII. Id. Jun. *Ravennæ*, post conſ. HONORII VIII. & THEODOSII V. AA. 411.

1 Vide *l. 1. C. eod.*

Ut primicerii officiorum, & scriniorum Palatinorum sint annui.

XI. Iidem AA. Anysio C. S. L. & Tauro C. R. P.

AD [2] similitudinem sanctionis [3], quam de proximi sacrorum promulgavimus scriniorum, etiam in officio sacrarum largitionum, atque privatarum rerum pro biennio annum sub perpetua observatione præcipimus custodiri: ita ut & privilegia, quæ hujusmodi officiis, vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra, illibataque serventur. Dat. III. Kal. Jul. CP. THEOD. A. VII. & PALLADIO CONSS. 416.

2 *l.* 21. *C.Th. eod. l.* 6. *C. de prox. sacr. scrin.*

3 *l.* 6. *C. de prox. sacror. scrin.*

De foro competenti.

XII. Imp. THEODOSIUS A. [4]

VIROS devotos Palatinos non oportet in hac Regia Urbe apud Virum Illustrem Præfectum Urbi litigare compelli, nisi [5] de ædificatione [6] domorum, & servitutibus, & annonis orta videatur causa: in aliis vero causis, tam pecuniariis, quam criminalibus apud [7] Viros Illustres tantummodo Comites suos respondere: Rectoribus [8] autem Provinciarum intra administrationis suæ fines inter præsentes palatinos, nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro civili, quam pro criminali causa permittimus: sic tamen, ut non aliter criminalis sententia adversus eos proferatur, nisi ex suggestione Provincialis judicii Vir Illustris Comes, sub quo militat [9], certioratus hoc ei permiserit.

4 Imperatores THEODOSIUS & VALENTIN. AA. Maximo C. S. L.

5 Forum palatini certis casibus fortiuntur apud Præfectum urbi. *l.* 3. *C. de epiſc. aud.*

6 Id est, novi operis nunciatione. *l.* 12. *C. de prox. sacr. scr.*

7 Forum palatinorum ordinarium apud Comites sacrarum largitionum.

8 In palatinos magistratus provincialis criminalem sententiam dicere non potest inconsultis Comitibus sacrarum largitionum.

9 Militant.

De dignitate, & immunitate primiceriorum.

XIII. Iidem AA. Eudoxio C. S. L.

INTER alias [10] prærogativas, quas antea meruerant scholæ [11] societatis [12] sacrarum largitionum, Primicerius, & tres [13] Primicerii scriniorum Tribuni Prætoriani, militari dignitate fruantur: nulla eis ex cujuslibet judicis præceptione injungenda publica, vel privata necessitate.

10 De privilegiis scholæ thesaurorum.

11 Vide *l.* 1. *C. eod.*

12 Sociati.

13 Plures ponit Marianus Schotus. *& l.* 7. *C. eod.* hoc est, quatuor.

Ut Palatini rei privatæ iisdem privilegiis fruantur, quibus Palatini sacrarum largitionum.

XIV. Iidem AA. Florentio P. P.

JUBEMUS Viros devotos Palatinos rei [14] nostri Numinis privatæ [15], eisdem [16] privilegiis decorari, quibus etiam palatini, qui in sacris largitionibus deferuntur. Cum enim par [17], similisque militia sit, justum, & competens videtur iisdem utrumque officium privilegiis gloriari. Primicerios itaque officii, tresque primates [18] scriniorum rerum privatarum, finito tempore militiæ, inter tribunos militares prætorianos, salvis iisdem præstitis privilegiis sacris constitutionibus nostram clementiam adorare decernimus, ita tamen, ut [nullam injunctionem,] nullam sollicitudinem privati, vel publici negotii quolibet judiciario præcepto sustinere possint: sed excepta omni necessitate omnique fatigatione, indeptæ [19] dignitatis honore potiantur.

14 Nominis.

15 Privatæ res numinis imperatoris.

16 De privilegiis scholæ privatæ rei palatinorum.

17 Pares paria privilegia merentur.

18 Primates scriniorum, iidem qui & primicerii, primiscrinii à Mariano.

19 Indepto.

TIT. XXV.

DE STRATORIBUS [20].

Castrensiani & Ministeriani eorumque matres uxores & filii solum coram Magistro officiorum sunt conveniendi.

IV. Impp. LEO & ZENO Martiano Com. & Magist. offic.

ANte omnia nullius [38] penitus alterius judicis [39] minoris, vel majoris sacro [40] ministerio nostro deputatos (quorum officia sigillatim brevis [41] subter annexus continet) nisi à tuæ duntaxat Magnitudinis sententiis conveniri, ut in nullo penitus alterius judicis foro pulsantium, nisi in tuæ tantummodo amplitudinis examine præbeant aliquando responsum. †. Sed ne in hoc ipso judicio enormibus molestentur dispendiis, vel ex nudis conveniantur facile judicis cujuscunque mandatis: ipsis quoque sportulis & fidejussoribus modum constituimus observandum: ante omnia decernentes, ne quando sine [42] scriptura vel interpellatione depositа, ac sententia prorogata tuæ Magnitudinis, eademque non edita, conveniri possint: conventos vero, non alium fidejussorem, nisi actuarium, vel unum ex Primatibus suæ scholæ Executoribus pro responsione suæ personæ sine scripto præstare: sive per seipsos [43], sive per Procuratorem datum in judicio responsuri sunt: sive [44] in causis civilibus appetantur, sive in criminalibus accusentur: nec ultra conventionis nomine sportularum, quam unum aureum executoribus usque ad finem litis præstent, quemcunque contigerit conveniri. Inducendorum sane, nomine, & cognitionum exercendarum, stanteque [45] personæ gratia, ex simplici postulatione contra eos habita, sive appellatione subsecuta, vel alio quolibet modo in judicio deponatur, tribus tantummodo solidis usque ad terminum negotii eos, qui accepturi sunt, præcipimus semper esse contentos: in cognitionalibus [46] vero gestis edendis, tantummodo præstari solidos.

38 Pactum seu conventio contra legem prohibitivam nullius est momenti. adde *l.* 3. *C. ubi senatores.*

39 Forum sortiuntur Castrenſiani omnes apud magistrum officiorum.

40 Castrensiani principum ministri, sacro ministerio vacare dicuntur.

41 Brevis, id est, notitia. Hæc tamen notitia desideratur hic.

42 *l. ult. C. de pr. agentium in rebus.* Ministeriani conveniri non possunt nisi ex scripto.

43 Se ipsi.

44 Sportulas conventionis reus executori præstat, quas tamen, si absolvetur, ab actore repetiturus est. *l. ult. C. de pr. agentium in rebus. l. ult. C. de fructibus & litium expensis. §. ſtipli. 24. Inſt. de act. Novell. 112. cap. 2.*

§. 1. Hæc autem privilegia non in eorum tantummodo, sed [47] in matrum quoque & uxorum personis valere, & ad integrum permanere: filiis quoque & maritis ejusdem fidejussionis nomine, si necessitas interpellationis exegerit, tradi: nec alios vades [48] exigi: ipsosque dum militant, & post emensam militiam, cum his, qui ex tempore prioris præstitæ sibi pragmaticæ sanctionis ejusdem militiæ stipendia impleſſe noscuntur, omnibus privilegiis perfrui (cunctis nihilominus capitulis, sacris affatibus divæ recordationis Martiani, quos se meruisse adserunt, valituris: excepto hoc quod in diversis judiciis tunc respondere præcepti sunt) hac sanctione decernimus. §. 11. Advocato quoque fisci, exceptoribus etiam [49], qui apud arbitros hoc utuntur officio, ab exordio incipiendo, usque ad terminum finemque negotii tertiam duntaxat solidi partem præbituros. †. In hujusmodi autem arbitrorum gestis edendis non [50] ultra præstare, quam dimidiam solidi partem: & cum [51] per provincias constitutis [52] fidejussoribus [53] conventus caruerit [54], adjuratoriæ [55] tantummodo cautioni committi: nec ullo tempore, nisi ex tuæ duntaxat magnitudinis sententia conveniri: exceptis tributariis [56], & munerum functionibus, & criminibus. quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legum præcepta constituunt, præsenti sanctione decernimus: viro clarissimo adjutore sublimitatis tuæ in speculis constituto, ne quid ex his, quæ statuimus, aliqua subreptione violetur [57].

45 Al. *præſtandæque.*

46 Cognitionibus.

47 Privilegia liberorum ad parentes: maritorum ad uxores eorum interdum extenduntur. *Novell. 105. c. 2. l. ult. C. de priv. ſcholarum.* vide tamen *l. 1. ff. de ſenatorib.*

48 Vades, fidejussores.

49 Et qui.

50 Ministeriani quas præstent sportulas.

51 Ministeriani conventi, committuntur fidei actuarii, vel unius ex primitivis ejusdem scholæ.

52 Constitutas.

53 Fidejussore.

54 Caverit.

55 Juratoria cautio alibi dicitur quæ hic adjuratoria. vide *l. in ſacris. 12. C. de prox. ſacr. ſcrin.* al. *adjutoriæ.*

56 Forum loci quisque sortitur in quo crimen admisit, vel tributum aut muneris functio præstari debet, & breviter ministeriani omnes conveniendi apud magistrum officiorum, exceptis tributariis & criminalibus causis.

57 *In quib. codd. notatur conſtitutionem Græcam deſiderari.*

TIT. XXVI.

DE [25] CASTRENSIANIS [26] ET MINISTERIANIS.

Castrensiani & Ministeriani officio finito per lapsum biennii, alius subrogatur. Bart.

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Narsi. V. Spectab. Comiti, & Castrensi S. P.

IN [27] officio [28] Spectabilitatis tuæ secundum formam divalium responsorum post completum tempus præfinitum, id est biennium [29] prioribus decedentibus [30] insequentes ad [31] locum pro merito laborum stipendiorumque succedant: nec ulla licentia tribuatur his qui impletum deposuerint officium [32] denuo ad eandem militiam, vel sollicitudinem remeandi. Dat. VI. Februar. CP. THEODOSIO A. VII. qui fuerit nuntiatus, 416.

25 VI. *C. Th.* 32. Hoc numero fuerunt prægustatores, pincernæ, vestitores, pædagia, seu pædagiani pueri. *Domeſtiques de la maiſon du Prince.*

26 *Magis Latine (inquit Alc. hic) diceretur*, De castrensibus ministris. *tu illam videto.* sunt autem Castrensiani ministeriani aulici, qui sacro ministerio deputati sunt: qui Castrenses dicuntur in *inſcriptione hujus legis, &c. Tertull. lib. de corona militis*, *Caſtrenſes miniſtri* Lampridio in *Alexand. Cujac. hic.*

27 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

28 Officium suum quoque habuit Castrensis sacri palatii. *Notit. imperii.*

29 Castrensiani biennio militabant: post militiam deponebant & sequentibus locum faciebant: nec rursus ad eandem militiam reverti poterant. adde *l.* 5. *C. de palatinis.*

II. Iidem AA. Scholastico V. C. Comiti & Castrensi S. P.

SI [33] quis primæ, vel secundæ, vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum cœlitus valuerit impetrare: supernumerarius [34] ultimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Datum Prid. Id. Januar. CP. HONORIO XIII. & THEODOS. X. AA. CONSS. 422.

30 Al. *Diſcedentibus.* adde *l.* 7. *C. de prox. ſacr. ſcrin.*

31 Sequentes in locum.

32 *l.* 1. *C. Th. eod.* Castrensianorum varii gradus sunt: alii primi, secundi, tertii.

33 Vide *l.* 12. *C. de adſeſſorib.*

34 Supernumerariis, Castrensianorum alii supernumerarii, alii statuti. adde *l.* 7. *C. de palatinis.*

III. Impp. LEO & ANTH. AA. Joan. Comiti & Magist. offic.

HI, qui in schola [35] vestis sacræ militant, vel matres eorum, vel uxores criminalem, vel civilem litem contra se [commovendam [36],] in nullo alio nisi [37] in sublimitatis tuæ suscipiant examine.

35 Schola vestis sacræ, ministeriani vestis sacræ.

36 *Movendam*, al. *utrumque deeſt.*

37 Forum militantes in schola vestis sacræ sortiuntur apud magistrum officiorum.

TIT. XXVII.

DE [58] DECANIS [59].

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Helioni Com. & Mag. offic.

QUATUOR [60], qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum pervenerint [61], biennii spatio primiceriatus gerant [62] officium, neque ulterius cuiquam liceat in hoc immorari, ut omni gratia, & ambitione cessante, post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes. Dat. prid. Non. Novemb. C. P. THEODOSIO A. VII. & PALLADIO V. C. CONSS. 416.

58 VI. *C. Theod* 33. *περὶ δεκαδων. Synopſ. Baſil. lib. 6. tit. 34.*

59 Decani dicebantur qui decem militibus præerant, qui nunc caput contubernii vocantur. *Alc. hic.* Erant autem ex ministerianis hi decani. *l.* 2. *C. eod.*

60 *Al.* incipit, Qui ex corpore. adde *l.* 1. *C. Th. eod.*

61 Pervenerit.

62 Gerat.

Decani adhærentes famulatoribus Principis coram illustri Magistro officiorum sunt conveniendi. Bart.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Nomo Mag. offic.

NOstræ pietatis famulationibus [63] adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia pertrahi [64] judicia: sed Viri illustris tantum Magistri [65] officiorum observare examen. Hoc namque modo, neque mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur: & agentibus adversus eos jure adhibetur responsum: ad exemplum itaque devotissimorum scholarium nulli licere Memoratos ad aliud judicium trahere, & pulsatos priorum fidei scholæ permitti [66] præcipimus.

63 Decani ex ministerianis erant, *ut hic*: quod & confirmat notatio, & *l. 1. C. de diverſis officiis. Ambroſ. 5. epiſt.*

64 Protrahi.

65 Forum sortiuntur decani apud magistrum officiorum.

66 Committi.

TIT. XXVIII.

DE [67] MENSORIBUS [68].

I. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Æmiliano Mag. offic.

PRIMICERIUS [69] mensorum biennio expleto Agentis in rebus militis [70] militiam sortiatur. Dat. X. Kalend. Aug. *Ancyræ*, STILICHONE, & ANTHEMIO CONSS. 405.

67 VI. *C. Theod.* 34. *l.* 12. *§. 2. ff. de re militari.*

68 Mensores sunt qui in castris ad podismum dimetiuntur loca in quibus tentoria milites figant, vel qui hospitia in civitatibus præstant. hi etiam metatores dicuntur, Galli *fourriers.*

69 *l. 1. C. Theod. eod.*

70 Ultimi.

TIT. XXIX.

DE [71] PRIVILEGIIS EORUM, QUI IN SACRO PALATIO MILITANT.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Palatinis bene meritis S.

A [72] Palatinis, tam his, qui obsequiis nostris inculpata officia præbuerunt, quam illis, qui in scriniis [73] nostris, id est, memoriæ, epistolarum, libellorumque versati sunt: procul universas calumnias, sive nominationes jubemus esse submotas: idque beneficium ad filios eorum, atque nepotes ipso ordine sanguinis pervenire, atque immunes eos à cunctis muneribus sordidis, & personalibus permanere, cum universis mobilibus, & mancipiis urbanis: nec injurias eis ab aliquibus inferri:

71 *l. 6. C. Th.* 35. *ὅτι σχολικῶν οἱ ἐν τῷ παλατίῳ στρατευόμενοι τῶν τὰ ἐπαρχίας ἀρξάντων. Syn. Baſil. 6. tit. 34.*

72 *l. 1. C. Th. eod.* vide *l. 1. C. de palatinis ſacrarum largitionum.*

73 Scrinia memoriæ, Epistolarum, libellorum. vide *l. 4. C. de prox. ſacrorum ſcrin.*

Source : BIU Cujas

inferri: ita ut, qui hoc contempſerit, indiſcreta dignitate pœnas debitas exolvat [1]. Dat. IV. Kal. Novemb. *Treveris*, VOLUSIANO, & ANNIANO CONSS. 314.

1 Exigatur.

II. Idem A. ad Rufinum P. P.

DE [2] cubiculis noſtris vacatione donatos, vel diverſis obſequiis [3] palatinis, memoriales etiam [4], qui in ſcriniis memoriæ, epiſtolarum, libellorum ſacrarumque diſpoſitionum referuntur: necnon, & ſi qui in utroque officio palatinorum comitatenſium, ſingularumve urbium, & officio admiſſionum, & caſtrenſi ſacri palatii militant: privilegia volumus habere, ut nec ipſi, nec filii, nec nepotes eorum ad honores, vel munera municipalia devocentur: quibus omnibus condonamus, ne [5] exactorum, vel turmariorum [6] (quos capitularios vocant) curam ſubeant, vel obſequium temonariorum [7], vel pentaprotiæ [8], aut etiam tyronis præſentationem [9], agnoſcant. Nam beneficiis noſtris ita digni ſunt, ut etiam cenſualibus, vel perſonalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant caſtrenſe peculium, ſive adhuc palatium obſervent, ſive optata [10] quiete donati ſint. Quibus omnibus privilegiis conjungimus agentes in rebus, licet militaribus videantur eſſe ſubnixi. Dat. V. Kal. Maji, *Sirmii*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

2 *l.* 3. *C. Theod. eod.*
3 Vide *l.* 1. *ff. de palatinis ſacrarum largit.*
4 Vide *l.* 4. *ff. de proxim. ſacrorum ſcrin.*
5 Nec.
6 Summariorum. al. *carmariorum.* male, ſunt autem *turmarii* à turmis tyronum cogendis dicti.
7 Telonariorum forte. vide *Alc. hic.*
8 Pentaprotia ſignificat quinque primorum munus, quos alibi conſtitutiones quinque ſummates vocant, ſed *Cujac.* legit, *prototypiæ*, ut in *C. Theod.* quem hic vide.
9 Præſtationem.
10 Adoptata.

III. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

EX [11] aula noſtra diſcedentes viri, ab omnibus injunctis habeantur immunes: numerariorumque faſtus [12], vel rapaces quæſtus, tanquam experientes, & idonei non patiantur. Dat. III. Non. Februar. C. P. EUCHERIO, & SYAGRIO VV. CC. CONSS. 381.

11 *l.* 11. *C. Th. eod.* id eſt, ex palatio. vide *l.* 1. *ff. de palatinis ſacrarum largit.*
12 Sunt qui emendant, *hauſtus vel paſtus*, ſed recta eſt excuſa lectio.

Qui miſſionem meruerit ab officio, quod in Palatio Principu exercebat, anteferri debet omnibus aliis, qui poſt ad regendas dignitates, vel provincias ſunt aſſumpti. Barr.

IV. Iidem VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Piniano P. U.

OMnes [13] qui in palatio militando, diverſis actibus paruerint, volumus [in] tantum ejus dignitatis, cujus meruerint miſſionem, obtinere inſignia, ut his omnibus præferantur in ordine, atque conſeſſu, qui poſteriori tempore regendas Provincias, dignitateſque ſuſceperint palatinas. Si quis autem temeraria [14] uſurpatione ſtatuta violare tentaverit, ſacrilegii pœnam [15] ſuſtineat. Dat. prid. Non. Jul. *Mediol.* A. CC. IV. Kal. Septemb. HONORIO NB. P. [16] & EUODIO CONSS. 386.

13 *l.* 13. *C. Theod. eod.*
14 *l.* 1. *ff. ut dignitatum ordo teneretur.*
15 Al. *pœna.*
16 Id eſt nobiliſſimo puero, *quo deſignabatur imperii ſucceſſor*, olim Princeps juventutis dictus. *Cujac. hic.* ANS.

TIT. XXX.

DE PRIVILEGIIS SCHOLARUM [17].

I. Imppp. THEOD. ARCAD. & VALENT. AAA. Pleitio Com. & Mag. Offic. [18]

VIRIS [19] ſpectabilibus Comitibus ſcholarum, verberandi [20] degradandive [21] Senatores, ac Ducenarios, licentiam denegamus: ea namque, quæ tali commotione digna ſunt, ad tuæ ſublimitatis volumus referri notitiam. Inſuper etiam domeſticos eorum, non Senatores, vel Ducenarios, Centenarioſve fieri decernimus: pœna V. librarum auri plectendo, quiſquis hanc divinam juſſionem exceſſerit: ſcrinio vero barbarorum [22], ſi tale quid, vel attentari paſſum fuerit, vel attentatum contra leges non ſuggeſſerit, decem librarum auri condemnatione plectendo. Illud etiam obſervari, non ſine ratione convenit, ne is, cui domeſtici officium per militiæ gradum, vel quinquennii tempus interdici cenſuimus, familiaritate comitis ſimulata, rem prohibitam alio nomine valeat uſurpare. Dat. XVI. Kal. April. C. P. CYRO CONS. 441.

17 *Scholares* hic intellige militantes in ſacro palatio. *Alciat. hic.*
18 *Al.* Imppp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS Florentio Magiſtro officiorum.
19 *Conjunge cum l.* 3. *ff. de off. mag. off.*
20 *l.* 3. *in fin. ff. de off. magiſt off*
21 Degradatio & regradatio fit quoque ſenatorum: ut & Epiſcoporum. N. Eodem Regradandi verbo lex utitur in *l.* 3. *ff. de domeſticis & protectorib. Hieronym. ad Pammachium, & in Chronicis, Solinus, l.* 2. *in fin. C. Theod. de curſu publico, l.* 3. *ff. de offic. Magiſt. offic.* Eſt vero Græcis regradatio καταβαθμός.
22 Al. *Barbaricorum*, ut & in *l.* 7. *in fin. ff. de palat. ſacrarum largit.* al. *Barbariorum.*
23 Meruerit.
24 Perfiniatur.
25 Et adverſus.
26 Al. *Anaſtaſius.*
27 Eos ex aſſueta.
28 Extranea.
29 Fidejuſſionis.
30 Scholaſtici dant fidejuſſorem numerarium, ſive actuarium ſcholæ: in criminalibus triginta primates ſcholæ ſuæ.
31 Primates ſcholæ triginta.
32 Numerarius hic vocatur actuarius. *Novell.* 117. *cap.* 11.

II. Imppp. LEO, & ZENO AA. Euſebio Mag. offic.

HAc lege decernimus, ut qui in ſingulis ſcholis militant, quique poſt emenſa ſtipendiorum curricula ad Primicerium gradum perveniunt, & adorata noſtræ divinitatis purpura, Virorum Clariſſimorum Comitum meruerint [23] dignitatem: tam cingulo, quam privilegiis omnibus, ſibimet competentibus perfruantur [24]: ac deinceps uſque ad finem vitæ toro tuæ celſitudinis tantummodo ſubjaceant: nec ex alterius cujuſlibet ſententia civile ſubire litigium compellantur. In criminalibus ſane controverſiis, & in publicis tributis ita etiam [25] adverſus tales viros provincias moderantium congruam juriſdictionem volumus obſervari, ne ſub prætextu conceſſi privilegii, vel flagitiorum creſcat auctoritas, vel publica vacillet utilitas.

33 Scholares (ſi milites ſunt) quibus commeatus datus eſt, intra menſes quinque civiliter convenire non poſſunt.

III. Imp. ZENO [26] A. *. Mag. Offic.

QUoties ſuper cauſa civili, vel etiam criminali, ex ſententia videlicet judicii tui culminis ſcholares, vel eorum conjuges (ſive adhuc viverent earum mariti, ſive poſt mortem eorum in viduitate conſtituæ ſunt) matreſve eorum in viduitate permanentes, aut liberi, qui non ſpecialiter alterius judicis juriſdictioni ſubjectam conditionem ſortiti ſunt, & ſervi ad eos pertinentes conveniuntur: minime eos [27] eaſve extranei [28] fidejuſſoris [29] exactione vexari: ſed pro conſuetudine vetuſtiſſima, & jugiter obſervata, numerarium ſuæ ſcholæ fidejuſſorem præbere jubemus: hoc videlicet obſervando, ut [30] in criminalibus cauſis quinque alios Primates [31] ex triginta Viris à Primicerio uſque ad triginta retro numerandis, una cum numerario [32], volente ſcilicet & non recuſante, præbeant fidejuſſores: aut recuſantibus quinque (ſicut dictum eſt) viris extraneis, in criminibus præbeatur: ita ut executoribus non amplius ab his quam unus ſolidus, ſive per ſe, ſive per Procuratorem reſpondere maluerint, præbeatur. §. 1. In ſubeundis autem cognitionalibus certaminibus quotiens cauſa fuerit arbitro delegata: pro conteſtatione litis unum ſolidum, & pro definitione ab arbitro recitanda alterum unum, & nihil amplius dari decernimus.

§. 2. Quod ſi cauſa in judicio tui culminis ab ipſa conteſtatione litis, vel relatione judicis, aut appellatione interpoſita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius quam tres ſolidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitionibus inſtrumentorum, nomine editionis, quin etiam geſtorum, duos tantummodo ſolidos dabunt. §. 3. Quotiens ſane apud viros Clariſſimos Provinciarum Moderatores, ex delegatione ſcilicet ſententiæ tuæ Magnitudinis contra Viros Fortiſſimos Scholares, vel eorum conjuges, [vel] liberos, vel ſervos cognitio celebretur: non amplius quam dimidiam partem conſuetorum ſumptuum præberi decernimus: hoc etiam adjiciendo, ut qui acceptis commeatibus ad provincias profecti fuerint, uſque ad quinque [33] menſium ſpatium, intra quod ipſis erit remeandi licentia, nullam penitus actionem ſuper civili videlicet negotio (exceptis criminibus & tributariis functionibus) ſuſtineant. Ne tamen ibi quoque, poſt quintum, ſcilicet commeatus menſem, ex ſententia judicii tuæ Magnitudinis conventi, in exigendis fidejuſſoribus aliquod ſentiant detrimentum: adjuratoriæ [34] eos cautioni jubemus committi. §. 4. Quotiens autem ex verbis, & ſine ulla ſcriptis prolata ſententia, iidem fortiſſimi Scholares, vel [35] eorum matres ſeu conjuges (ut dictum eſt) aut liberi, aut ſervi moneantur: nihil [pro [36]] ipſa executione ſportularum nomine penitus eos, vel eorum matres, ſeu conjuges, aut liberos (ſecundum ſuperius datam diſtinctionem) vel ſervos præbere decernimus. Sed ſi talis ſit negotii vilitas, ut [37] etiam ſine ſcriptis, conſentientibus videlicet partibus, ſuper eo poſſit cognoſci: expectato ſine ſcriptis (ſicut dictum eſt) habendæ cognitionis eventu, ſi deteriorem calculum reportaverint, ſportularum nomine unum tantummodo ſolidum executori præſtabunt. Si vero cauſæ qualitas habendam in ſcriptis cognitionem flagitaverit, in hoc neceſſe eſt caſu interlocutione in ſcriptis proferenda, ea quæ ſuperius de quantitate ſportularum [decidendarumque] cognitionum diſpoſita ſunt, obſervari.

34 Juratoriæ: Juratoria ſeu adjuratoria cautio. vid. *l.* 12. *ff. de proxim. ſacrorum ſcrinior.*
35 Privilegia liberorum & maritorum extenduntur ſæpe ad matres & uxores. vide *l.* 4. §. 1. *ff. de Caſtrenſianis.*
36 Al. *deeſt.*
37 Libellus eſtne de ſubſtantia judicii? Negat Azo. *arg* 11. *quæſt.* 1. *c. ſi quis cum clerico*, 45. *c. prout.* 4. *extr. de dolo* cum poſſit expreſſo pacto remitti, *ut hic*, Alii contra putant libellum ad judicii ſubſtantiam pertinere. *Authen.* nec remitti ullo *offeratur ff. de litis conteſt. c.* 1. *de libelli oblat. cap. quoniam contra.* 11. *extr. de probat.* modo poſſe. ſunt & qui putant tacite remitti poſſe, non expreſſe. *arg. l.* 2. §. *ſed quia.* 4. *Cod. de juram. calum.* Alii in vilioribus cauſis omitti poſſe exiſtimant, *argum. hujus l.*

TIT. XXXI.

DE CASTRENSI OMNIUM PALATINORUM PECULIO.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Severum P. U.

OMNES [38] Palatinos, quos edicti noſtri jamdudum certa privilegia ſuperfundunt, rem, ſi quam, dum in Palatio noſtro morantur, vel parſimonia propria quæſierint, vel donis noſtris fuerint conſecuti: ut caſtrenſe peculium habere præcipimus. Quid enim tam ex caſtris eſt, quam quod nobis conſciis, ac prope ſub conſpectibus noſtris acquiritur? Sed nec alieni ſunt à pulvere, & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus [39]: quos intentos, & eruditos [40] ſtudiis, itinerum prolixitas, & expeditionum difficultas exercet. Ideoque Palatini noſtri, qui privilegiis edicti uti potuerunt, peculia ſua præcipua retineant, quæ dum in palatio noſtro conſtituti ſunt, aut labore (ut dictum eſt) proprio, aut donatione noſtra quæſierint. P. P. X. Kalend. Jun. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO C. 320.

38 Peculii caſtrenſis jus datur omnibus in palatio militantibus, in iis quæ tempore militiæ adquiſiverunt, vel ex donis principum, vel ex ſua parſimonia, ſive rempore ipſius militiæ, ſive ea completa. *Syn. Baſil.* 57. *tit.* 8. *ex lib.* 55. *tit.* 2. *c.* 21.
39 In actibus.
40 Eruditis.

TIT. XXXII.

DE [41] EQUESTRI DIGNITATE.

I. Imp. VALENTINIANUS A. ad Mamertinum P. P.

EQUITES [42] Romanos ſecundum gradum poſt Clariſſimatus dignitatem obtinere jubemus. Dat. prid. Kal. Novemb. *Philippopoli*, Divo JOVINIANO & VARRONIANO CONSS. 364.

41 VI. *C. Th.* 36. περὶ ἀξιωμάτων ἱππικῶν, καὶ περὶ ὑποταγμένων, de dignitatibus equitum & expræfectis. *Syn. Baſil. 6. tit.* 35.
42 *l. unic. C. Th. eod.*

TIT. XXXIII.

DE [43] PERFECTISSIMATUS DIGNITATE.

I. Imp. JUSTINIANUS [44] A. ad Paternum Valerianum.

CODICILLIS [45] Perfectiſſimatus fruentur, qui impetraverunt, ſi abhorreant à conditione ſervili, vel fiſco, aut curiæ obnoxii non ſint, vel ſi piſtores non fuerint, vel non in aliquo negotio conſtiterint, nec ſibi honorem venali ſuffragio emerint, nec rem alicujus adminiſtraverint.

43 VI. *Theod.* 37.
44 *Al.* CONSTANTINUS A.
45 *l. un. C. Theod. eod.*

TIT. XXXIV.

QUI [46] MILITARE POSSUNT, VEL NON POSSUNT: ET DE SERVIS [47] AD MILITIAM, VEL DIGNITATEM ADSPIRANTIBUS: ET UT NEMO DUPLICI MILITIA, VEL DIGNITATE, ET MILITIA [SIMUL] UTATUR.

Quibus militaturus ſe offerre debet. 1. *De his, qui litis cauſa nomen militiæ dederunt.*

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antoniæ.

SI militiæ nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi jus habent. §. 1. Non autem ignoratis eos, qui litis [48] cauſa militiam appetierint, poſtulantibus adverſariis ſolvi ſacramento ſolere.

46 De decurionum filiis, *l.* 2. colonis ſaltuenſibus, *l.* 3. curialibus cohortalibus, *l.* 4. ſervis, *l.* 6 *l.* 7. *ff. eod.* Quid hæretici? placet ſummopere, quod ad Chriſtianos milites pertinet præcautionis formula militibus à Conſtantino in hanc ſententiam præſcripta: *Te unum Deum novimus, te agnoſcimus regem, te opitulatorem invocamus. Tu victoria noſtra es: per te hoſtes vincimus. Tibi acceptæ ferimus bona quibus fruimur omnia. Reliqua abs te uno expectamus, te ſupplices precamur, ut Conſtantinum, principem noſtrum, ſuſque filios diutiſſime ſervet incolumes. Euſebius* 4. *de vita Conſtantini.* Hæc magnus Imperator: cujus exemplo optabile eſſet, ut qui armato præſunt, formulam precandi ſimilem aliquam præſcriberent, neque ἀθέοις plane militis eſſe ſinerent.
47 Vide *l.* 6. *l.* 7. *ff. eod.*
48 Litis cauſa militiam appetere non licet. *l.* 5. *ff. ex quibus cauſis majores. l* 91. *ff. de heredibus inſt.* adde *Petr. Fabr.* 1. *ſemeſtr.* 20.

De his, qui militiæ nomen dant in fraudem civilium munerum.

II. Impp. [49] DIOCLET. & MAXIM. AA.

NOn tantum decurionum filiis, ſed omnibus in fraudem [50] civilium munerum nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem prodeſſe diſplicuit.

49 *Al.* ALEXANDER. DIOCL. & MAXIMIAN AA.
50 Fraude.

De colonis, & ſaltuenſibus.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. [51] * Mag. utriuſque militiæ.

CUra pervigili obſervare debebit ſublimitas tua, ne coloni, vel ſaltuenſes, aut ultro ſe offerentes ad militiam ſuſcipiantur armatam [52], aut cogantur inviti.

51 *Al.* Armari, aut. adde *l.* 19. *ff. de agric.*
52 Armati.

De curialibus, & cohortalibus.

IV. Imp. LEO A. Dioſcoro.

OMnes omnino curialis, vel cohortalis conditionis conſtituti nullam armatam militiam in poſterum arripiant.

Ut nemo duplici militia, vel dignitate, & militia ſimul utatur.

V. Imp. JUSTINIANUS [53] A. * Mag. Offic.

HIS [54] quidem [55], quibus indultum hactenus demonſtratur, quo binis [56], aut ternis, pluribuſque mereantur [57] cingulis, non conjunctis ex priſca conſuetudine, ſed abſectis [58], atque diſcrepantibus detur electio, quem retinendum ſibi potius cenſeant, quem deferendum cognoſcant: ut in eo, quod optaverint [59], firmiter maneant: eo, quod deſpexerint, ſine dubitatione repellantur. In poſterum vero nemini prorſus facultas pateat

51 *Al.* JUSTINUS.
52 Fraude.
53 *Al.* JUSTINUS. eodem tempore quis habere non poteſt. *Ex Bart.*
54 Eis.
55 Duas militias diverſis generis, aut dignitatem & militiam eodem tempore habere poteſt: ut ne vel duplicem obeat militiam, vel dignitatem cum militia. Qui ſecus facit, pœna decem librarum auri multandus: nec quidquam ex eo fructus conſequitur. *Synopſ. Baſil.* 56. *tit.* 1. *cap.* 42. adde *l.* 10. §. 1. *ff. de proxim. ſacrorum ſcriniorum. l.* 1. *verſ. illi quoque. ff. de præpoſit. agent. in reb. l.* 10. *ff. de muneribus.*
56 Duas militias, duaſve dignitates nemo eodem tempore habere poteſt: ut ne vel duplicem obeat militiam, vel dignitatem cum militia. Qui ſecus facit, pœna decem librarum auri multandus: nec quidquam ex eo fructus conſequitur. *Synopſ. Baſil.* 56. *tit.* 1. *cap.* 42. adde *l.* 10. §. 1. *ff. de proxim. ſacrorum ſcriniorum. l.* 1. *verſ. illi quoque. ff. de præpoſit. agent. in reb. l.* 10. *ff. de muneribus.*
57 Mereant, forte: aut certe *utantur.*
58 Abjectis.
59 Adoptaverint.

Source : BIU Cujas

pateat eodem tempore plus quam unius ordinis nomen affect are: interdicendis in commune cunctis (ut dictum est) binis pluribusque militiis, nec dignitatem conjungere cuilibet alii cingulo concedendis [1], ut & qui supplicandum de re vetita nobis existimaverint, pœna decem librarum auri pro temeritate quamvis infructuosa plectantur: & qui susceperint jussionem Augustam per surreptionem elicitam (quod nonnunquam contingit) decem librarum auri multa feriantur, scriniis etiam, necnon officiis, quorum hoc interfit, si non restiterint, & [2] hanc pragmaticam legem abjecerint [3], decem librarum auri [dispendio] puniendis. Si quid autem contra hoc perpetretur, sciant omnes, quod extra [4] concessum admissum est, aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur, ac si nec impetratum, nec pronunciatum omnino, nec insertum esset ullis matriculis: sciturisetiam omnibus, qui merentes in ordinibus armatis, sive civilibus administrandas provincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel jam sunt, seu de cætero fuerint jussione nostra sortiti: & ut servetur eis gradus, Augusta promeriti sanctione parem indulgendam sibi licentiam, postquam deposuerint sollicitudinem, aut in priori cingulo protinus persistendi, nullo vindicando titulo dignitatis, quam sollicitudo media præstiterit: aut retinendi splendorem, quem acquisierint administrationis obtentu: verum priore cingulo desistendi. Monente [5] tamen innata nobis clementia, liberum esse cunctis perspeximus [6], si militia, qua decedendum est, inter [7] eas habeatur, quas volentibus [8] licet distrahere: & in alios eam conferendi, & pretia consequendi: prout in iisdem agminibus consueverit hactenus: excipiendis [9] videlicet, nec deducendis in hanc perpetuo conservandam legem pragmaticam his, qui binas militias simul [10] compositas, & sociali nexas consortio fuerint adsecuti: ut in Viris Devotissimis [11] Scholaribus, atque candidatis fieri moris est: necnon in viris Devotis Laterculensibus, & Pragmaticariis, vel à secretis contingit: quos memorialium, aut etiam agentium in rebus adornat cingulum [12], & si qui simili stipendiorum junguntur copula.

1 Concedi.
2 Nec.
3 Objecerint.
4 Contra consensum.
5 *Morante tamen:* hanc quoque varietatem notavit Accursius.
6 Prospeximus.
7 Militiarum plura sunt genera. *Novell.* 35. & 53.
8 Militiæ quædam vendi possunt. Talis fuit militia silentiariorum. *l.* 30. *in fin. ff. de inofficioso.* domesticorum, *l.* 6. §. 3. *ff. de advocat. diversf. jud.* adde *Nov.* 53. alii neque vendi, neque pignorari possunt. *l.* 5. *ff. quæ res pignori.*
9 Excipiendi.
10 Militiæ duplices esse, hoc est, conjungi possunt. Ita beneficiarii beneficia alia aliis adjungunt & cumulant.
11 Dicatissimis.
12 *Cingulis, in vet. plerisq. lib.*
13 *Eclog. lib.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 57. *tit.* 1. *cap.* 43. & *lib.* 57. *tit.* 1. *c.* 4. vide *l.* 11. *ff. de re milit.*
14 Innocentiam, *Cujacius, ex vet. l. & Græcis, qui vertunt ἀδιάστ@.*
15 *l.* 7. §. *eodem. l.* 4. *ff. de præpos. sacri cub. Nov.* 123. *c.* 17.
16 Protrahere.
17 Probatur aut præsumitur ignorantia facti alieni, nisi scientia probetur, *ut hic*, & *l.* 11. *ff. de prob.* nisi quod ignoratum dicitur, in fama vulgi fuerit. *l.* 30. §. 3. *ff. de adq. hær.* aut notorium fuerit, *l.* 11. §. 3. *ff. de institoria.* aut factum proprium etiam contineat, alieno conjunctum, *l. ult. ff. pro socio.* vel nisi agitur de facto vicini, *l.* 9. *ff. de nuptiis, l.* 35. *ff. locati.* consanguinei, *l.* 7. *ff. de in integ. l.* 37. *ff. de lib. causa.* domestici, *l.* 8. §. 6. *ff. de repud. l. ult.* §. 10. *ff. de jure delib. l.* 3. *ff. de negot.* adde *Nov.* 90. *cap.* 1. Nominis etiam proprii ignorantia non præsumitur. adde *Socinum regul.* 176. *cap.* 174.
18 Servus militiam vel dignitatem sciente domino adeptus, neque in potestate domini est, neque ejus libertus, sed ingenuus plane, *ut hic*, & *l.* 7. *J. eod. l.* 3. §. 6. *ff. de bonis libert.* Augustus tamen necessitate cogente libertinis militibus usus est: Quin servos viris fœminisque pecuniosioribus indixit, ac sine mora manumissos sub priore vexillo habuit. *Sueton. Augusl.* 25. Quid: libertus patrono consentiente miles factus, num patronatus jure solvitur? Quidam ita putant: alii velut ingratum in servitutem, eo facto, revocari posse notant: quorum neutrum probat *Cujac. c.* 10. *de pr.* Quid: negotiatores possuntne milites esse? non possunt. vid. *l. un. J. tit. prox.*
19 Vide quæ ad hunc locum scripsi *l.* 7. *J. eod.*

Διάπυξις ἐλληνικὴ ἔστι βεβαιοῦσα τὴν πρώτην διάπυξιν τύτῳ δὲ πίστις τὴν λέγουσαν, μηδένα κ τ αὐτὸν καιρὸν δύο στρατείας ἔχειν, ἀποτιθέσθαι ὅπ ὀφείλῃ ἑτέρᾳ στρατείας ἄλλας μελέτην κ τοῖς τελοῦσιν νομικοῖς ἐγκαλλώπισμ. ἀπαιτεῖ δ ταυτομηνίτων παρτομόμων ἐκκριτον καθιστᾶσθαι τι μᾶλλον ἐπιλέγει τ στρατιῶν, ἢ τ ἀξιωμάτων ὀφείλοντα χρόνον εἶναι τελῶν μείζων μ τ γνῶναι ταύτην τὴν διάπυξιν ὥστε οὐτὸς τύτῳ παρεπέναι τ βλόμενον ὐ μ Κωνσταντινουπόλ τὴν κρίνειν τ θείων ἰδικῶν, ὐ δ τοῖς ἐπαρχίας τοῖς ἄρχουσι τ ἐπαρχιῶν, κ τὴν οἰκείαν φανερῶν ποιᾶσιν. εἰ δ συμβαίνῃ ἀποδεδομένην τ χρόνον τῶν, κελεύει αὐτοῖς, εἰ μ στρατείας πολλὰς ἔχοιεν, μίαν π μόνην ἔχειν. εἰ δ στρατείαν κ ἐπιστολὰς τελούντων νομικῶν, μίαν μόνον τελοῦν. εἰ δ στρατείαν κ κρίσιν ἄξιον, τὴν μ στρατείαν ἀπολύειν, τὴν δ ἄξιον τ κρίσιν κ ὑψηλὸ βῆμα τ ἔχειν, μηδενὸς παρεμπόδιον τύπ ὧδε πὸ ὁλιγοχρονίου μέλλοντ ἰσχύειν. ἐὰν δέ τις στρατείαν ἔχων ἄρχων ἐπαρχίας λάβῃ, κ λαβὼν θεῖον τύπον ὧδε δ φυλαχθῶσιν αὐτῷ τ ἴδιον τόπον, κελεύει ἡ διάταξις τὸν τ τόπον ἰσχύειν, ἵνα ὁ μ στρατείας φυλάττ τόπ, μηκέτ δ κεχρῆσθαι κ τῷ ὀν τ ἀρχῆς ὡς εἰκὸς προσηγορεύμενον αὐτοῖς ἀξιώματι. εἰ δέ τ τοιῦτο ἐπιχειρήσουσιν ἐκβιάζεσθαι τινες ποιεῖν κ δύο τυχὸν στρατείας κέχρηνται, ἑκατέρων σκοπεῖσθαι.

Hæc constitutio Græca confirmat primam constitutionem hujus tit. qua cavetur, ne quis eodem tempore duas militias habeat, adjiciens, ne quis aliam militiam habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur, & exigit, ut apud acta quisque deponat, utrum malit dignitatem, an militiam. Et in eam rem statuit tempus trium mensium intra quos ex quo præsens constitutio promulgata fuerit, quisque in urbe Comitem privatarum, in provinciis præsides, & suam voluntatem exponat. Quod tempore elapso, præcipit Constitutio, ut si plures habeat militias, unam tantum retineat: si militiam & epistolas tribunorum notariorum, tribunus tantum maneat: si militiam & Comitis dignitatem, militiam amittat, dignitatem [29] Comitis primi ordinis retineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obtinente: Quod si quis militiam habens fiat præses provinciæ, & ut si gradus servetur à principe promeritus sit, jubet Constitutio tunc gradum ei militiæ servari, nec uti eum dignitate ex provinciæ administratione conquisita. Quod si quidam utramque retinere studeant, & forte duplici militia utantur, utramque amittunt. Definit & in eosdem pœnam viginti librarum, etiam si sacram formam huic Constitutioni contrariam obtinuerint, atque etiam in præsides, qui eam susceperint.

ὁρίζει δὲ πρόσιμον εἰκοσὶ λίτρῶν κ τ θ@φανούσων εἰ μ θεῖον τύπον ὡς εἰκὸς προσφερόμενον, κ ταύτῃ τῇ θείᾳ διατάξει ἀναπεμφθέντων· ὁμοίως δὲ κ τ ἀρχόντων τ τοιῦτον θεῖον τύπον προσδεχομένων.

20 Innocentiam.
21 *Synopsis Basil. d. tit.* 1. *cap.* 41. vide *l.* 11. *ff. de re milit. l.* 6. *C. eod.*
22 Dominus patiens servum in dignitate esse, privabitur dominio, & jure patronatus. *Bart.*
23 Pervenit. 24 Reserventur. 25 Militiam adeptus servus ignorante domino si militare eum postea compererit dominus, neque infra dies triginta à dominio revocatus fuerit, in potestate domini esse desinit: neque libertus sit, sed ingenuus, *ut hic*, *l.* 6. *C. eod.* Spatium autem illud triginta dierum non omnibus servis præscribitur, sed iis qui tempore constitutionis sextæ *C. eod.* militabant, non iis qui postea militaverint: quod & Latinos & Græcos interpretes non animadvertisse notat *Cujac. c.* 10. *de tempor.* adde quæ scripsi ad *leg.* 7. *in fin. ff. de jubl.* 26 *d. l.* 6. *eod.*
27 Indigni sunt. 28 Expoliari.
29 Τὴν ἀξίαν τ κόμητ@ τ ὑψηλ βήματ@, id est, dignitatem Comitis consistoriani, quanquam & is Comes sit primi ordinis, sic *Nov.* 13. ἡ τῶν πριβολίσιων κομήτων τὸ ὑψηλότατ βῆματ@ ἢ τῶν λαμπρολάτων, vid. *Cujac.* 7. *obs.* 10.

TIT. XXXV.

NEGOTIATORES [30] NE MILITENT.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOs, qui vel in hac alma urbe, vel in provinciis cuidam [31] ergasterio præsunt, militare de cætero prohibemus, exceptis argenti distractoribus, qui in hac alma urbe negotiantur. Hos enim utpote utiles omnibus [32] contractibus armata quidem militia penitus abstinere sancimus: aliam vero quamcunque sine metu præsentis sanctionis posse sibi acquirere. †. Si qui vero negotiatores [33], quos omni militia prohibuimus, jam militarunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam vero retinere: scientibus quod si postea negotiantes appareant, militia privabuntur. Quod & in argenti distractoribus hujus almæ urbis, si armatam militiam jam sortiti sunt, tenere volumus: ut relicta negotiatione liceat eis in eadem militia [34] durare. Negotiantes [35] etenim post hanc sanctionem, hujusmodi militia privabuntur: illis, qui ad armorum extructionem suam professionem contulerint, minime prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & hujusmodi negotiationem nihilominus retinere.

30 Al. *De negotiatoribus ne, &c.* Militare negotiatores prohibentur, *ut hic*, ut & servi, vid. *l.* 6. *J. C. tit. pr. l.* 11. *ff. de re milit.* vid. Sidonium primo epist. adde *Forner.* 2. *select.* 3.
31 *l.* 6. *C. de dignitatib. l.* 1. *C. de præpositis agentium in reb. l.* 12. *in fin. J. de cohortalib.*
32 Omnium.
33 De negotiatorum utilitate & prohibita militibus negotiatione, vid. *Forner.* 2. *select.* 3.
34 Provincia.
35 Negotiatores.

TIT. XXXVI.

DE RE [36] MILITARI.

De postliminio.

1. Imp. ANTONINUS A. Annæ militi.

STIPENDIA & donativa temporis, quo apud hostes fuisse te dicis, restitui tibi postliminio regresso [37] restitutoque, non jure desideras.

De his, qui XX. *stipendia impleverunt.*

II. Idem A. militibus cohortis primæ.

VIginti [38] stipendia si implestis, sordida munera [militiæ [39]] vobis non indicentur.

De ignominiosa missione.

III. Idem A. Juliano.

[MIlites] ignominia [40] missi cum infamia notentur: nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus [41] deferri solent, uti possunt, habeant autem morandi, ubi velint, potestatem, præterquam in eis locis, in quibus specialiter arguentur [42].

De desertoribus.

IV. Imp. ALEXANDER A.

DEfunctorum [43] in desertione [44] bona confiscari divus Marcus, & Antoninus pater meus constituit.

V. Imp. GORDIANUS A. Valentino, & aliis militibus.

CUm allegatis septem annis in desertione egisse maritum sororis vestræ, & indulgentia nostra esse restitutum: non recte desideratis, ut id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra, residuo militare debebit: ideoque nec [45] stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit.

De causaria missione.

VI. Idem A. *

SEmel causaria [46] missis militibus, instauratio non solet concedi obtentu recuperatæ valetudinis melioris: quando non temere dimitttantur, nisi quos constet medicis [47] denuncciantibus, & Judice competente diligenter examinante, vitium contraxisse.

De militari, vel paganico delicto.

VII. Idem A.

FRustra vereris, ne nota, quæ propter delictum militare intercessit, existimationem tuam jam veterani læsisse videatur: maxime cum nec ex eo delicto, quod in paganorum potest cadere personam, notatos milites, post missionem placuerit esse famosos.

De causaria missione.

VIII. Imp. PHILIP. A.

CAusaria [48] missus, nulla existimationis macula adspergitur.

De eo

36 VII. *C. Theod.* t. XLIX. *D.* XVI.
37 Reversio.
38 *l.* 9. §. *quando provocare.* Qui viginti annis militavit, à sordidis muneribus immunitatem consequitur. *Syn. Basil.* 57. *tit.* 3. *c.* 2. Ita militiæ justum tempus viginti anni (Idem etiam tempus civilium munerum vacationem præstat.) Justum, inquam, tempus militiæ 20. ann. *ut hic*, & *l.* 9. §. *quando provocare, l.* 1. §. *de excusat. veteran. l. ult.* §. *ii his, qui non implêre stipend.* Idem etiam beneficium Pœnicis rationibus datum à Tiberio. *Dion.* 57. *ante annis* XXV. 9. *Isid.* 1. *Servius* 2. *Æned.* Sub Augusto anni XII. Prætorini militiæ adstricti. *Suet. Tacit.* 1. *Dion* 54. Atque ita restringi potest formula sacramenti, quæ extat apud 2. Vegetii, scil. qua milites jurant, se militiam nunquam desertu ros. Non tantum autem vicennio, sed vel valetudine, vel ætate indulgentia, vel missio impetrabatur. *l.* 2. *ff. de veteranis.*
39 *Al. decst.*
40 *l.* 1. *l.* 2. §. *ignominia.* 2. *ff. de his, qui notantur, l. unica C. de infam. l.* 2. *C. de dignit.*
41 Omnibus.
42 *Arcentur, Cujac.* & ita legitur in *lib. Aured.* & *Dionys.*
43 Si quis fossâ (Græcis est φαράγγ) defertor fictus, mortuus fuerit, bona ejus confiscantur. *Syn. Basil.* ibi *c.* 4.

44 *l.* 1. *C. si reus vel accusator mortuus.* 45 *l.* 10. §. 1. *ff. eod.* 46 Vid. *l.* 38. §. 1. *ff. de milit. test. l.* 8. *J. eod.* 47 Probatio est infirma medici referentis è vulnere & cicatrice vulnerati, nisi judex vel adsessor in acta jusserit referri, medicum, re tota diligentius explorata, de vulnere retulisse. vid. *Corset. singulari Medicus.* 48 Causaria missio quid, adde *l.* 6. *C. eod. l.* 2. *C. de his, qui non impletis stipend. l.* 8. §. 5. *ff. de excus. tut.*

Source : BIU Cujas

De eo, qui barbaris prædandi facultatem dedit, vel cum eis prædam diviſit.

IX. Imp. CONSTANTINUS A. & Cæſar. *

SI quis[1] barbaris[2] ſcelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel ſi quis alio modo factam diviſerit, vivus[3] comburatur[4]. Dat. IV. Kal. Maji, SEVERO & RUFINO CONSS.

De familiæ appellatione.

X. Idem A. Titiano P. P.

QUicunque militum ex noſtra auctoritate familias ſuas ad[5] ſe venire meruerint, non amplius quam conjuges, liberos, ſervos etiam de peculio caſtrenſi emptos, neque adſcriptos cenſibus, ad eoſdem excellentia tua dirigi faciat. Dat. III. Kal. Jun. LIMENIO, & CATULINO CONSS. 349.

Ut tribuni, vel milites in manſionibus ſolitis maneant.

XI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

TRibuni[6], vel milites nullam[7] evagandi per poſſeſſiones habeant facultatem: ſed cum ſignis propriis in manſionibus ſolitis ac publicis maneant, ac ſi quis tam neceſſaria ſcita contemſerit: de eo, ac tribuno ejus ad noſtram ſcientiam Rectorum, ac Defenſorum relationibus protinus referatur, quatenus ſeveriſſime in eos animadvertatur. Dat. IV. Id. April. C. P. RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

Si exercitus in ripa conſiſtat.

XII. Iidem AAA. Richomeri comiti & Magiſtro utriuſque militiæ.

CUm[8] ſupra virentes fluminum ripas omnis legionum multitudo conſiſtit: ideo provida auctoritate decernimus, ut nullus omnino immundo[9] ſimo ſordidatis fluentis commune[10] poculum polluat: neve abluendo equorum ſudores[11] deproperans publicos oculos nudatus inceſtet, ſed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluviorum hoc ipſum faciat.

Ne milites ſibi vacent, vel aliena obſequia peragant ſine nutu principis.

1. *De acceſſu ad Comitatum.* 2. *De militibus vagis.*

XIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Romuliano P. U.

NEmo[12] miles ex his, qui præſentes divino[13] obſequio noſtræ clementiæ deputati ſunt, & qui in hac alma[14] urbe præſente[15] Comitatu conceſſi ſunt, quive de aliis numeris, vel legionibus ſunt, vel[16] ſibi vacet, vel aliena[17] obſequia ſine nutu principali peragere audeat: qui autem in hujuſmodi facinore fuerint convicti: militia exuti pœnas conſentaneas luere compellantur: hi vero, qui in privato obſequio militem retinere fuerint reperti, quinque libris auri multæ nomine feriantur.

§. 1. Si verò quiſquam miſſus à numero[18], vel à Tribuno ad Comitatum Serenitatis noſtræ pervenerit, (aliter enim eos hoc facere vetamus) illico ſe viris illuſtribus comitibus ſub quorum regimine conſtituti ſunt, offerre feſtinet: & cauſas profectionis exponat: ut & reſponſum cœleſte mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem. §. 2. Si[19] quos autem milites per Provincias relictis propriis numeris paſſim vagari[20] præſides earum cognoverint, correctos[21] facient cuſtodiri, donec de his clementiæ noſtræ auribus intimetur, & quid fieri oporteat decernamus. Dat. Kal. Febr. C. P. HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De militibus à numeris ad alios numeros non transferendis.

XIV. Iidem AA. Stilichoni magiſtro militum.

COntra[22] publicam utilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites noſtros transferri. Sciant igitur Comites, vel Duces, quibus regendæ militiæ cura commiſſa[23] eſt, non ſolum à Comitatenſibus[24] ac Palatinis[25] numeris ad alios numeros milites transferri non licere: ſed ne ipſis quidem[26], [ſeu de Comitatenſibus legionibus, ſeu de caſtris riparenſibus[27] caſtrenſianis,] cæteriſque, cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam: niſi hoc Auguſta majeſtatis publicæ utilitatis gratia fieri juſſerit: quia honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad unumquemque convenit devenire: quod ſi quis contra fecerit, per ſingulos milites ſingulas auri libras à ſe noverit[28] exigendas. Dat. XIV. Kal. April. *Mediolan.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

Quibus rebus milites vacare debent.

XV. Imp. LEO A. Aſpari Magiſtro militum.

MIlites[29], qui à republica armantur & aluntur, ſolis debent utilitatibus publicis occupari: nec agrorum cultui, & cuſtodiæ animalium, vel mercimoniorum quæſtui, ſed propriæ muniis inſudare militiæ, nullum præterea ex militibus poſthac prædictis obſequiis vacare magnitudo tua patiatur: ſed frequentes in numero ſuo eſſe jubeat: ut armorum quotidiano exercitio ad bella ſe præparent. Quod ſi quis ex militaribus Judicibus ullos militum tam divinis quam regiis, vel privatis domibus ac poſſeſſionibus, diverſiſque aliis obſequiis contra interdictum ſerenitatis noſtræ crediderit deputandos: ſciat ſe ab[30] eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo, qui auſus accipere militem fuerit, per ſingulos milites ſingulas libras auri protinus exigendas. Dat. prid. Non. Jul. C. P. LEONE A. CONS. 458.

Milites civilem curam non debent adſumere. Bart.

XVI. Idem A. Dioſcoro.

MIlitares Viros civiles[31] curas arripere prohibemus: aut ſi aliquam hujuſmodi ſollicitudinem forte ſuſceperint, & militia ſtatim & privilegiis omnibus denudari decernimus, formidantibus his motum noſtræ ſerenitatis, qui temeritate ſaluberrimis ſtatutis obviam ire tentaverint.

Milites fieri per probatorias Principis tantum.

XVII. Imp. ZENO A. * Magiſt. milit.

NEminem in ullo numero equitum vel peditum, vel in quolibet limite, ſine noſtri numinis[32] ſacra probatoria in poſterum ſociari concedimus, conſuetudine quæ hactenus tenuit, antiquata, quæ Magiſteriæ poteſtati, vel Ducibus probatorias[33] militum facere, vel militibus adjungere licentiam tribuebat: ut hi tantum in numeris vel limitibus militent, qui à noſtra divinitate probatorias conſequuntur. Viros autem Eminentiſſimos pro tempore Magiſtros militum, nec non & viros Spectabiles Duces, ſi ſupplere numeros pro his, qui fatalibus ſortibus decreſcent, neceſſarium eſſe putaverint, veritate diſcuſſa, per ſuggeſtionem ſuam noſtræ manſuetudini declarare, qui, & quanti, & in quo numero vel limite debeant, ſurrogari: ut ita demum, prout noſtræ ſederit majeſtati, divina ſubnotatione ſubnixi militiam ſortiantur: officio quod[34] tuæ ſublimitatis actibus obſecundat, centum librarum auri diſpendio feriendo, ſi ex aliqua parte, quæ ſtatuit noſtra ſerenitas, fuerint violata.

De Judicibus militum, & controverſiis dirimendis.

XVIII. Imp. ANASTASIUS A. Joanni Magiſt. milit. præſentalium[35].

TAm Collatores & Provinciales, quam fortiſſimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque læſionem aliquam ſeu diſpendium perpeti, properantes, eſſe neceſſa ium proſpeximus[36], dicatiſſimos milites, qui[37] de diverſis præſentalibus[38] numeris per Orientis partes noſcuntur conſiſtere, virorum ſpectabilium ducum juſſionibus obedire: ut quicquid emerſerit quod pro communi ſecuritate curandum eſt: hoc protinus, utpote militari præſidio in proximis locis conſtituto, competens poſſit mereri[39] remedium: ita videlicet, ut etiam agentibus cauſas tam criminaliter quam civiliter, præfati milites jam non apud magnificam magiſteriam per Orientem poteſtatem, vel ex ſententiis ſeu præceptionibus ejus, ſed per interlocutiones ſeu diſpoſitiones tam excelſæ tuæ ſedis, ſub cujus juriſdictione conſiſtunt[40], quam eorumdem ducum reſpondeant.

§. 1. Eo ſcilicet obſervando, ut ad reſponſum[41], quem de officio tuæ ſublimitatis huc uſque ad prædictam Magiſteriam per Orientem poteſtatem moris erat deſtinari, viris ſpectabilibus ducibus inhæſurus[42] mittatur, tam per ſe, quam per adjutores ſuos eoſdem judices obſervare, & juſſiones eorum implere curaturus[43]: licentia [ei] non deneganda, & adreſponſum[44], qui de officio alterius Viri Excelſi Magiſtrum militum præſentalium[45] pro hac noſtra diſpoſitione deſtinatur, in locis, in quibus apparitionis tuæ ſublimitatis adreſponſum [non] contigerit reperiri, ſuam ſollicitudinem pro emergentibus maxime cauſis peragere: cujus etiam illi qui de altero officio mittendus eſt, præbemus facultatem, ut non tantum per adjutores ſuos ad reſponſum, ſed etiam invicem ſe adjuvando, nec publicis, nec privatis cauſis, vel executionibus abeſſe videantur: ad ſingulos etenim duces adreſponſum de apparitoribus[46] noſtris non perſpeximus oportere deſtinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites noſtros augeri contingat. §. 2. Ut autem omnifariam tam publicæ commoditati, quam fortiſſimis proſpiciatur militibus, ſportularum[47] nihilominus exactionem merito cenſuimus moderandam[48]: & jubemus nec ipſis adreſponſum, nec Adjutoribus eorum pro criminalibus, ſeu civilibus cauſis, etiam ſi ex publicis cauſis deſcendere, vel ad publicam cauſam pertinere dicantur, licere aliquid plus quam unum ſolidum à ſingulis, vel nolentibus, vel ſpontanea voluntate offerentibus ſuſcipere militibus: ita ut ſi[49] univerſitas numeri, ſeu principiorum monenda ſit, duplicata quantitate tantummodo ſportulas accipiant: in his etenim cauſis nec[50] plures quam duos primates[51] quorum nomina ſemel, ac primum geſtis intervenientibus fuerint publicata, patimur conveniri: ſyndico[52] videlicet prout conſuetudo depoſcit, legibuſque cautum eſt ordinando. §. 3. Hoc quoque adjecto, ut pro omnibus[53] quibuſlibet expenſis faciendis[54] ingreſſus[55] in judicio duciano[56] unum tantummodo[57] ſolidum, nihilque amplius milites, vel ſyndici litigantes dependere compellantur: ut hujuſmodi ſolatium ad commodum adreſponſum[58], & ejus adjutorum & exceptorum proficiat: nihil ſibi uſurpare, vel ſuo nomine poſcere, vel viris devotis principibus[59], qui ducianum obſervant[60] judicium, vel ducianam apparitionem de præfatis litibus concedendis: ita videlicet, ut ſuper litis expenſis, in perſonis etiam eorum quicunque milites pulſare maluerint, eadem forma ſervetur. §. 4. Erit autem arbitrii[61] atque æſtimationis virorum ſpectabilium ducum, pro qualitate negotiorum, vel quantitate quæ devotiſſimis militibus ab adverſariis eorum ingeritur, vel[62] ſuam audientiam interponere litigiis, vel eorum diſcuſſionem dicatiſſimis principiis ſeu arbitris in locis degentibus committere. §. 5. Quibus Viris Spectabilibus Ducibus, & eos obſervantibus ad reſponſum, ſeu Adjutoribus eorum curæ ſit, ſi quando ad eoſdem Duces milites[63] accerſiti[64] fuerint, vel de locis, in quibus conſtituti ſunt, moveri præcepti, ne quolibet modo curiales, ſeu Collatores[65] quibuſdam afficiantur diſpendiis: ita ſcilicet, ut pro militibus inſpiciendis quandocunque voluerint viri ſpectabiles duces etiam præſentales devotiſſimos milites adhibere: non immodicam multitudinem eorum tempore pacis convocare[66] procurent.

§. 6. Sin vero etiam neceſſitate poſcente milites ad alia perveniant loca, læſionibus contra[67] curiales, ſeu collatores nihilominus modis omnibus abſtineant: & ſi [tam] in eundo [quam redeundo] triginta tantum dies oporteat eos proficiſci, ipſi ſuas expenſas ſibi præbendas (collatoribus, ſeu curialibus minime prægravandis) ſuſcipere non ceſſent: ſin autem ulteriore tempore in aliis locis neceſſe ſit eos commorari, expenſas eis ulterioris[68] (ut dictum eſt) temporis, ad quæ pervenerint loca, miniſtrari. §. 7. Quoniam vero comperimus quoſdam temerario animo atque iniquo propoſito, anteriore tempore certos de memoratis militibus tam in judicio ſublimitatis tuæ, quam apud excelſam magiſteriam per Orientem poteſtatem in accuſationem deduxiſſe: & [eoſdem[69]] eodem[70] tempore ad diverſa quoque protraxiſſe judicia: diverſaſque[71] ſuper iiſdem perſonis, iiſdemque cauſis, & negotiis prolatas fuiſſe ſententias: ne poſtea nihilominus tantæ contra milites noſtros inſidiæ, tantaque confuſio querelis quas eis ingeri contigerit, generentur: nemini liceat apud ſedem Magnitudinis tuæ accuſatione contra militem ſeu milites præſentales depoſita, conventioneque oblata, eundem vel eoſdem criminaliter, vel civiliter per juſſionem virorum ſpectabilium judicum, vel ducum inquietare, antequam negotium ex priori actione prioreque conventione finem legitimum ſortiatur. §. 8. Idemque verſa vice obſervati, ut ſi quidem miles, ſeu milites præſentales proviſione[72] Viri ſpectabilis Ducis incuſati, ac admoniti fuerint: incuſatori[73] licentia denegetur agenti poſtulationem, ſeu accuſationem in judicio tuæ ſublimitatis contra eundem militem, vel eoſdem milites depo-

1 *C. Th. l. 7. tit. 1. l. 1.*
2 Barbari dicuntur qui Romano Imperio non parebant. *l. 26. ff. de Epiſcop. & cler.* Sic & in *l. 6. in fin. ff. de bon. damnator.* S. L.
3 Κεφαλικῶς τιμωρεῖται hac ſententia. Qui hoſtes provocat, aut hoſtibus Romanos tradit, capitali pœna adficitur. *6. Harm. 8.* Porro de ignis ſupplicio & vivicomburio dixi ad *l. unic. ff. de Nili aggerib.*
4 *Amburatur, in C. Theod.*
5 *l. 3. C. Th. cod.* vid. *l. 26. §. 1. ff. de pactis dotalib.* milites quibus permittitur familias ſuas ad ſe vocare, nonniſi uxores, liberos, ſervoſque ſuos caſtrenſes, vel accerſere, vel circumducere poſſunt, ut hoc ex loco ſervemus, militibus interdum licuiſſe ſuas conjuges circumducere & comites habere, *ut hic*, quod & præſidibus & magiſtratibus Romanis permiſſum Senatuſconſulto quoque. *l. 4. §. proficiſci 2. ff. de offic. proconſ.* ſic Apoſtolis licuit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν. *1. Cor. 9. v. 5.* ut ad milites revertar, eorum uxoribus id privilegium datum eſt, ut iiſdem privilegiis, quibus milites donati ſunt, defenderentur. *l. 2. ff. uxorib. militum.* Interim hic quoque notandum bonos principes mulierum, puerorum & ſervorum multitudine, ut & luſtris ac lupanaribus impedimenta militaria onerari noluiſſe. His addenda, quæ de focariis militum alias dixi.
6 *l. 12. C. Theod. eod.*
7 Vid. *l. 13. in fin. C. eod.*
8 *l. 13. C. Theod. eod.* Quoties ad ripas legiones conſiſtunt: nemo militum flumen ſordibus inficere (Græci βορβορόω) audeat: aut in oculis commilitonum nudari, ſed infra tentoria ſua, equos abluat. *Synopſ. Baſil. lib. c. 13.* quod ſummo ſane pudore factum, quodque nobis hodie probro eſt: in militibus etiam nudata corpora principes non tuliſſe, qui ſumma inverecundia nudos omnimodo in publicis fluviis lavari æſtate ſinimus & ſpectamus.
9 Vid. *l. 1. §. 1. ff. de extr. criminib.*
10 Commune poculum appellat, ipſa flumina, quorum uſus omnibus patet.
11 Sudore.
12 *l. 17. C. Theod. eod.*
13 Diurno.
14 Clara.
15 *Al. præſentes eſſe comitatus.*
16 *l. 15. l. 16. C. eod. l. 31. ff. de locat. Form. 2. ſelect. 3.*
17 Miles aliena negotia ſine nutu, id eſt, permiſſu principis tractare non poteſt.
18 Numerario.
19 *l. 11. ff. eod. l. 4. in fin. ff. eod.*
20 *l. 16 C. Th. eod.*
21 Correptos.
22 *l. ult. C. Theod. eod.*
23 Conceſſa. 24 Comitenſibus. 25 *l. 7. ff. de palatinis, l. 2. ff. de heredit. dec.* 26 *Pro incluſ. leg.* pſeudo-comitatenſ. legionibus ſeu de caſtris riparenſibus caſtrenſianis. *ſic Cujac. lib. 1. obſ. 25. Cont. Ale.* 27 Riparenſes qui in limitibus Imperii excubabant contra Barbaros. 28 Vide *ad hanc legem ff. lov. de Poſthum. & Ambroſ. 1. offic. & conjuge l. 31. ff. de loca.*
29 Vide *l. 13. ff. eod. l. 4. ff. de offic. magiſtri militum.* 30 Sciat & ab eo. 31 Militibus civilia negotia mandari non debent, *l. 13. in pr. ff. eod.* 32 Nominis. 33 Miles fieri debet per probatoriam principis tantum, non per probatoriam magiſtrorum militum vel ducum.
34 Quod *in.*
35 Præſentales milites, qui ex præſenti comitatu, cujus appellationis duo magiſtri militum fuere, teſte Marciano. Ita magiſterium præſentale Marcellinus Comes: magiſtratus in præſenti dixit Chariſius. *l. ob carmen. 21. §. 1. ff. de teſtib.*
36 Diximus, *al. perſpeximus.*
37 Forum fortiuntur milites præſentales non apud magiſtrum militum per Orientem, ſed apud magiſtros militum præſentales & duces: licet ipſi duces ſint ſub magiſtro militum per Orientem.
38 Terræ præſentalibus.
39 Adhiberi.
40 Exiſtunt.
41 *Ad reſponſum*, conjunctim legendum eſt: erat autem dignitas, de qua hic tractat. *Cujac.*
42 Al. *in menſuris mittantur*, ſed male.
43 Curatores.
44 Adreſponſus ἀποκεκριμένος, reſponſalis, qui vice magiſtri militum præſentalium reſponſa dabat. *Novell. 24. c. 4. verſ. ad hæc. Nov. 25. c. 1. in fin. edict. 8. c. 3. §. 4.*
45 Præſentalis, al. *præſentialis*, al. *præſentialium.*
46 Apparitionibus.
47 Sportularum modus qui fuerit in judicio Duciano.
48 Ordinandam.
49 Numerus militum, ſi qua forte ſit cauſa, quæ ad totum numerum pertineat, litigare per ſyndicum poteſt: ut hac parte poſſit conveniri per duos numeri primates.
50 Primates numerorum militarium.
51 Ne.
52 Syndicum numeri etiam militares conſtituunt.
53 *Al.* additur &c.
54 Sportulæ dabantur judicibus in ingreſſu judicii.
55 In ingreſſu judicii, al. *in ingreſſu in judicio.*
56 Al. *duciani.*
57 Tantum.
58 Sportulæ, de quibus hic, adreſponſo & adjutoribus ejus præſtantur, non principibus officii Duciani, officiove Duciano.
59 Principalibus.
60 Ducianum ſervant.
61 Pro arbitratu atque æſtimatione.
62 Duces militum per ſe cauſas militares diſceptare debent, vel delegare arbitris, aut principiis numerorum in quibus ex priſca conſuetudine jus ſolebat reddi.
63 Milites vocari à ducibus, curiales, vel collatores, ſumptibus gravari non debent, niſi ultra dies ſeptuaginta morari eis lit neceſſe.
64 Accerſuri.
65 *l. 3. ff. de erogat. militaris annonæ.*
66 Provocare.
67 Circa.
68 Ulteriores.
69 Al. *deeſt.*
70 Milites eadem de re eodem tempore non conveniendi apud magiſtrum militum præſentalium, & duces, ne dividantur actiones.
71 Diverſas quoque.
72 Pro juſſione.
73 Accuſatori, al. *utrumque alias.*

Source : BIU Cujas

deponere: nec si eundem, vel eosdem tam criminaliter quam civiliter obnoxios esse firmaverit, facultatem eidem agenti superesse: & separatis intentionibus suis, pro criminalibus quidem tuæ celsitudinis judicium, pro civilibus autem Viri Spectabilis Ducis Sublimitatem, seu [1] versa vice occupare. §. 9. Si quis vero ad hujusmodi tam audacissimum, tamque æquitati contrarium conamen profiluerit: eum pro pecuniariis quidem negotiis, jactura litis, & damnorum quæ vitio ejus contigerunt, solutione percelli: pro criminalibus autem quasi calumniatorem convictum legum aculeos sentire. §. 10. Dispositiones autem antelatas, non ad imminuendam potestatem magisteriæ per Orientem administrationis, sed pro tuitione locorum, ac securitate publica noscimur præstitisse: cum non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi præsentales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

§ Sub versa vice.

TIT. XXXVII.

DE [2] CASTRENSI PECULIO MILITUM, ET PRÆFECTIANORUM [3].

I. Imp. ALEXANDER A. Prisciano.

SI in potestate tua filius tuus fuit eo tempore quo quædam nomine ejus emisti: ea [4] tua esse non dubitatur. Peculio [5] autem castrensi cedunt res mobiles, quæ eunti in militiam à patre, vel à matre aliisve propinquis, vel amicis donatæ sunt: item quæ in castris per occasionem militiæ quæruntur: in quibus sunt etiam hereditates eorum qui non alias noti esse potuerunt, nisi per militiæ occasionem: etiamsi res immobiles in his erunt. Matris autem hereditas quamvis in militia delata sit, ad peculium castrense non pertinet. In castrensi vero peculio prædium [6] donatum non esse constat, quamvis empta ex castrensi peculio prædia, ejus conditionis efficiantur.

2 XLIX. D. XVII.

3 *Præfectiani* erant apparitores præfecti prætorio, *l. 2. & 3. ff. de apparit. præf. præt. Ammian. Marcel. lib.* 17. Sunt qui legunt, *præfectiariorum.*

4 Vid. *l. 6. in pr. ff. de bon. quæ lib.*

5 Peculio castrensi quæ cedant, adde *l. 11. ff. eod.*

6 *l. 4. ff. familiæ ercisc. fin.*

7 Patria potestate non liberat militia. dixi *l. 7. ff. de patria potestate, & Novell.* 81.

8 Al. *Erat.*

9 Peculio castrensi excepto, filiusfamilias nec vendere, nec alienare sine voluntate patris potest. *Synops. Basil.* 32. *tit. 5. ex lib.* 16. *tit. 2. c. 23.*

II. Idem A. Felici.

FIliusfamilias [7] alienationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

III. Idem A. Feliciano.

ERat [8] qui tibi persuasit, quod nexu paternæ [9] potestatis, jure [10] sacramenti solutus es. Manent enim nihilominus milites in potestate parentum: sed peculium [11] castrense proprium habent: nec [12] in eo ullum jus patris est.

10 Sacramenti jus, militia seu jus militiæ.

11 Peculium castrense, proprium est ipsorum militum, licet sint filiifamilias. *l. 4. ff. familiæ. l. 12. vers. cum autem l. 20. ff. de collat. l. 1. §. nec castrense* 15. *ff. de collat. bon. l. 4. ff. cod. l. 52. §. Papinianus 6. ff. pro socio. §. ex hoc Inst. quibus non est permissum.*

12 *l. 10. ff. eod.*

Hereditas fratris quæsita militanti in castris, in castrensi peculio numerantur. Bart.

IV. Imp. GORDIANUS A.

CUm allegas te à fratre tuo, eodemque commilitone in eisdem castris institutum [13] heredem: successionem ejus potius in castrensi peculio tuo, quam patri tuo, cujus in potestate es, per te quæsitam videri, rationis est. Etenim peregrinationis laborem [14] sociatum commilitii ejus, & obeundorum munerum consortium affectioni fraternæ nonnihil addidisse, quinimo vice mutua chariores invicem sibi [eos [15]] reddidisse credendum [16] est.

13 Vel tibi legatum. *l. 5. l. 8. l. 11. ff. eod.*

14 Al. *labor sociatus commilitii ejus & ff. credendus.* al. *commilitoni.*

15 Abest à *quibusdam lib.*

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

INtelligis filio, qui militavit, defuncto, peculium ejus penes patrem remansisse, non hereditatem patri quæsitam.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Zoilo P. P.

JUs [17] castrensis peculii, tam scriniarios, quam exceptores, cæterosque, qui in officio tui culminis merendi licentiam habere noscuntur: ac si in legione [18] prima adjutrice nostræ Reipublicæ militent, inviolatum habere præcipimus.

16 Præsumitur ex frequenti conversatione augeri affectio inter consanguineos: de qua præsumptione, vide *Alciatum 1. præsumptionum* 30. 17 Peculii castrensis jus habent tam scriniarii, quam exceptores P. Prætorio: videntur enim primæ legionis esse, quæ principis est adjutrix. *Synops. Basil. lib. 6. tit. 4. ex lib. 57. tit. 2. cap. 26. & lib. 57. tit. 8. ex lib. 55. tit. 2. cap. 26.*

18 Legio prima adjutrix appellata, *ut hic. Tacit. 18. annal.* Imo secunda est. *l. 1. ff. de professoribus.* vide *Alciatum 6. parerg. num.* 18. & ita quoque appellatur in veteribus monumentis: P. Ælio Mutiano Spec. legionis secundæ adjutricis Vitalianus & Vitalis avunculi. Vere defendi potest, *adjutricem legionem* duplicem fuisse, primam & secundam. Ita in marmore Budæ legitur, *scholæ legionum 1. & 11. adjutricium piarum.* Fit ita mentio in itinerario Antonini primæ & secundæ legionis adjutricis apud *Ptolomæum 2. c. 15.* auxiliaria prima appellatur. Tacitus 19. eam Italicam appellat: Minerviam Spartianus. Tertiæ legionis nomen erat Cyrenaicæ, sic enim Romæ in antiquo marmore legitur: *M. Pompeji M. F. Am. Aspro leg. XV. Apolli, cohort. 3. primop. leg. III. Cyrenaicæ.* Quarta legio Macedonia dicebatur *Tacit.* 19. Septima Claudiana *Tacit.* 19. & Galbiana *Tacit.* 18. Octava bis Augustalis idque in saxo Viterbii ostenditur, Tre. Mil. leg. VIII. bis August. Q. Urbano proque provinc. Cretæ & Cyrenarum ædili Pl. pr. legato D. Vespasiana leg. XIII. geminæ procos. provinc. Macedoniæ P. Tullius Varro optimo patri Duodecima *fulminatrix.* Sic enim in antiquo saxo Romæ extat, Veterano leg. XII. Fulminat. Decimatertia Gemina appellata est, *ut* ℣. Decimaquinta Apollinaris, *ut* ℣. *quoque constat* vicesima Victrix, in saxo vetusto. Præf. Castr. leg. XX. vict. vigesima-prima, Rapax *Tacit.* 18. & 19. Extat Bononiæ monumentum hac inscriptione: *Q. Manilio C F. Codor. tr. leg. XXI. præf. equit. exact. trib. civit. Gall. fac. cur Rapac.* certus lib. in agr. l. XLIX. cujus inscriptionis meminit *Alciatus in adnotationibus* 17. Taciti. Vigesimasecunda, Primigenia nuncupata est: reperitur in marmore quodam Romæ, *P. Cælio P. F. Ser. Balbino Vibulo Pio X. viro stlitibus judic. VI. viro equitum Rom. turm. quint. tr. milit. leg. XXII. Primig.* Adi VValtherum 1. *Miscellaneorum* 15. & Alciatum 6. *parerg.* 18. adde *l. ult. ff. de off. præf. prætor. l. 1. ff. de professorib. & medicis. Spartianum in Adriano. Dionem* 55.

TIT. XXXVIII.

DE [19] EROGATIONE [20] MILITARIS [21] ANNONÆ.

I. Imp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS C. Helpidio P. P.

REPETITA [22] consuetudo monstravit expeditionis tempore buccellatum [23], ac panem: vinum quoque, atque acetum, sed & lardum, carnem etiam vervecinam milites nostros ita solere percipere: in [24] duobus diebus buccellatum [25], in tertio die panem: uno die vinum, alio die acetum, uno die lardum, biduo carnem vervecinam. Dat. XVI. Kalend. Jun. *Hieropoli*, CONSTANTIO X. & JULIANO C. III. Conss. 360.

19 *l. 7. C. Theod. 4.* περὶ ἀνωνῶν καὶ βρωμάτων αὐτῶν, &c. De annonis & earum erogationibus. Item paleas à miliari vigesimo convehendas esse: Præterea conjugem liberosque defuncti ab erogatore παρὰ τῶν βρωμάτων quid quid ei debebatur ad mortem usque, consequi. *Synopsis Basil. 57. tit. 4.*

20 Zonaras in *cap.* 83. *Apostolor.* differentiam facit inter διανέμοντα σιληρεσίαν στρατιώταις, & ὑποδοχὴν τροφῶν στρατιώταις ἀφορισθέντων, & στρατολογίαν, adde *l. 12. §. 1. ff. de re militari.* 21 Al. *erogatione militiæ & annonæ.* 22 *l. 6. Cod. Theod. eodem.* 23 Buccellatum est frumentum ad usus diuturnitatem coctum: Gallica lingua vocamus *Biscuit. Ammian. Marcell. lib.* 18. Huc refer Xenophontem *lib.* 3. ἀπομν. ut hinc constet, sobriam & frugalem annonam veteres militibus erogasse, ne rem militarem enervarent. Et ita quoque victitarunt Imperatores magni, ut frugalitatis & continentiæ exemplum suis militibus essent. Hinc Hadrianus exemplo Trajani, Scipionis Æmiliani & Metelli, uti solitus erat cibis castrensibus, lardo, caseo, posca. *Spartianus.*

24 Ut militibus expeditionis tempore biduo buccellatum, uno die panis, biduo caro vervecina, uno die lardum detur. 25 Al. *sic*, in duos dies buccellatum, in tres panem. al. *biduo.*

II. Imp. JOVIANUS A. Secundo P. P.

VIcesimo [26] non amplius lapide milites sibi jubemus paleas convectare. Dat. v. Kalend. Octob. *Edessæ*, JOVIANO & VARRONIANO Conss. 364.

Milites ut aliquid in cœna habeant, à provincialibus nihil possunt accipere. Bart.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Victorem Magist. militum.

COEnaticorum [27] nomine milites, & eorum super instantes [28] nihil penitus à provincialibus accipere audeant. Sciant etenim milites quod oporteat eos commoda sua quæ in annonarum perceptione adipiscuntur, accipientes, extrinsecus detrimentis provinciales non adficere. Dat. VI. Kalend. Januar. *Bonamansione*, Divo JOVIANO, & VARRONIANO Conss. 364.

26 Milites paleas ultra vicesimum lapidem seu miliare quærere non debent.

27 *Id est*, pro cœna, al. *Venaticorum*, al. *Menaticorum.* Porro *cœnatica* genus exactionis, quod milites exigebant à provincialibus, quasi pro cœna, quale est quod Galli vocant, *la passade.* adde quæ scripsi, ad *l. 7. ff. eodem. l. 12. C. Theod. eod. l. 18. §. quib. 5. ff. de re militari. Rosendum à Vall. 1. conf. 66. num.* 10. *Cujac. Novell.* 130. adde *l. 6. ff. de metallis.*

28 Super his stantes, al. *insuper stantes.*

IV. Idem AA. ad Auxonium P. P.

SIcut [30] fieri per omnes limites salubri prospectione præcipimus, species annonarias vicinioribus limitibus à provincialibus ordinabis [31] ad castra conferri: sed in veteranis [32] castris constituti milites, duas alimoniarum partes ibidem [33] de conditis sumant: nec amplius quam tertiam partem ipsi vehere cogantur. Dat. v. Non. Maji, *Martianopol.* VALENTINIANO N. B. P. & VICTORE Conss. 369.

29 *Al.* Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. P. P.

30 *l. 15. C. Th. eod. l. 6. ff. de annon. & tributis.*

31 Ordinatis, al. *ordinalibus.*

32 Al. *In veteranis.*

33 Itidem.

V. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

ACtuarii [34], nisi expleto triginta dierum spatio, pittacia [35] authentica confestim tradiderint: species quas ex fiscalibus conditis [36] dissimulaverint excludere vel numero, cujus ratiocinia pertractant, supersederint erogare: de propriis facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur inferre. Datum VI. Id. April. *Sirmio*, VALENTINIANO & VALENTE AA. Conss. 370.

34 *l. 16. C. Theod. eod.* Actuarii (hi Græcis ὑπομνηματογράφοι. id est actorum seu commentariorum custodes) intra dies triginta tradere authentica pittacia debent. Secundum ea pittacia militibus fit erogatio annonarum, & ideo dicuntur pittacia τῶν ἀναλωμάτων.

35 Pittacia sunt rationes & commentarii annonarum militarium.

Militibus præstanda est annona singulis diebus & ante lapsum anni.

VI. Iidem AAA. ad Modestum P. P.

FOrtissimi [37] ac devotissimi milites annonas & capita singulis diebus, aut certe [38] competenti tempore, id est, priusquam annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam ac si [39] debitam studio voluerint [40] protelare: id [41] quod competenti tempore minime perceperint, fisci nostri commodis vindicetur. Dat. prid. Non. April. *Antiochiæ*, GRATIANO A. IV. & MERAUDAUDE V. C. Conss. 377.

36 Creditis.

37 *l. 17. C. Theod. eod.*

38 Certo.

39 Ac sibi debitam.

40 *l. 7. ff. eod.*

41 Ei id.

Qui tempore fertilitatis annonam neglexerit recipere de publico, tempore caristiæ pretium ipsius, aut annonam non petet. Bart.

VII. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Rufino P. P.

NUlli militarium [42] pro [43] his annonis, quæ in Provinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia & inopiæ occasione captata, pretia liceat postulare: ita ut si quis propter [44] anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxaverit: neque id, quod contra legem expetit, sinatur exigere: neque id quod accipere dissimulaverit consequatur. Dat. III. Kalend. August. CP. THEOD. A. II. & ABUNDANTIO V. C. Conss. 393.

42 Militum.

43 *l. 20. C. Th. eod.* Militibus non licet adæratione nomine, (quæ Græcis ὑπαργυρισμός, *Novell.* 43. 130. *c.* 4.) id est, pretia pro annonis accipere. *ut hic.* nihil nomine ἀργυρικῶν *l. 10. vers. Si qui. ff. de metatis, Novell.* 134. *c. 1. vers. Neque vero.* nihil denique cœnaticorum, vel introituum nomine, vel quo alio titulo commentio, *l. 3. l. 6. ff. eod. Novell.* 130.

Fœnum militibus & vexilliferis opportunum etiam scholarum tribunis, & comitibus illustribus ad domum eorum habitationis apportatur. Bart.

VIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hilario P. P.

PRovincialium [45] commodis nos convenit subvenire. Ad omnium itaque numerorum sive vexillationum, aut etiam scholarum Tribunos, vel Viros Illustres Comites Sublimitas tua faciat pervenire, ut meminerint fœnum [46] militibus justis capitibus præstandum, juxta legem divi Valentiniani: nec [47] tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kalend. Jul. ARCAD. III. & HONORIO II. AA. Conss. 396.

44 Per.

45 *l. 23. C. Theod. eod.*

46 Seu.

47 Necdum ad oppidum.

IX. Iidem AA. * P. P.

EXcellentia [48] tua erogationis per susceptores factæ modum quantitate brevium conferri perficiat, ita ut quo die numeris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid amplius actuarios [49], vel optiones [50] accepisse constiterit, quam brevium datorum scriniis nostris veritas continet memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eosdem erogasse monstraverint. nam ad illustres quoque viros Magistros utriusque militiæ sacri apices cucurrerunt, quibus provida sanctione decrevimus, ut breves ante indictionis principium summa fide ac veritate confecti ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos à Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. VIII. Kalend. April. CP. HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO V. C. Conss. 396.

48 Seu.

49 Vid. quæ scripsi ad *l. ult. ff. eod.*

50 *Sic in vet.* sed iidem & *opinatores* dicuntur. *l. 7. ff. de exactor. trib.* Cont. sed *optio* est erogator militaris annonæ: cui actuarius adjungitur, *l. ult. ff. eod. l. 3. ff. de apochis. Novell. Martiani de jud. deb.* subscribendarius, *l. 1. C. Th. eod.* & numerarius, *l. 3. C. Theod. de numerariis.*

Post Kal. Nov. militibus vinum novum, non vetus tribuitur. Bart.

X. Iidem AA. Eutychiano P. P.

JUbemus [51] per omnes Provincias cunctis numeris ac militibus à Novemb. mense de novello vino [52] annonam dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio. Dat. X. Kal. Jun. HONORIO A. IV. & EUTYCH. V. Conss. 396.

51 *l. 25. C. Theod. eod.*

52 Ex hac lege Respondit Baldus à Duce Mediolanensi interrogatus, quando novum vinum esset bibendum. Roman. *singul.* 380. ANS.

XI. Iidem AA. provincialibus proconsularis.

OPinatoribus [53], id est exactoribus militaris annonæ, nullum sit cum Provincialibus commercium: ita ut à Ducibus, vel officio Provinciali omnis summa debiti postuletur, intra anni spatium conferenda. Dat. prid. Kalend. April. *Mediolan.* VINCENTIO & FRAVITTA 54 Conss. 401.

53 Al. *Optionibus. l. 26. C. Theod. eod.* In exercitu delegatores (qui Harmenop. 6. *tit.* 14. & *lib.* 14. *in fin.* legatarii) copiis militaribus, hoc est militari annonæ providebant: optiones (de quibus hic) erogabant, *l. 7. ff. de exact. trib. l. 3. ff. de apochis pub.* Unde optio militum, annonæ divisio, Græci ad *l. 1. ff. de munerib.* His *Novella* 130. *c. 1.* decimam quintam partem copiarum dat, sicut & aliarum rerum susceptoribus certa pars datur. *l. 9. ff. de susceptoribus.* 54 Al. *Fravitto.*

Septem diebus fori militibus non venduntur res pretio viliori. Bart.

XII. Iidem AA. & THEOD. A. Anthemio P. P.

SEptem diebus [55], per quos Tribuni [Prætoriani] emolumenti gratia solenniter stellaturæ [56] nomine species consequuntur: species resistentes [57] non aliter adærentur, nisi ut in foro rerum venalium distrahuntur. Dat. v. Id. April. C. P. ARCADIO A. VI. & PROBO V. C. Conss. 406.

55 *Septem dierum, l. 28. C. Theod. eod.* 56 *Stellaturam* interpretatur hic & in *lib. 1. Alciat.* esse privilegium quoddam militum, quo viliori pretio annonam consequuntur. 57 Restantes.

Source : BIU Cujas

1 *Pars legis* 30. *C. Theod. eod.*
2 Replicare.
3 Adæratio est taxatio pretii Græcis, ut ante dixi ἀπαργυρισμός. al. legitur *erogationes.*
4 Quatiantur.
5 Sacrilegii rei sunt, qui committunt in leges. dixi ad *l.* 1. §. *ut dignitatum ordo.*
6 *l.* 34. *C. Theod. eod.*
7 Optiones.
8 Vid. *l.* 16. *in fin.* §. *eod.*
9 *l.* 35. *C. Theod. eod.*
10 *Adærari.* Recte, sic enim in *ver. lib.* legitur, & eo verbo usus est *Ammianus Marcellinus lib.* 31. vid. *Taurel. de milit. al. adhære.*
11 Superius.
12 Lege Solonis apud Æschinem cautum est, ut judices jurent se secundum reges judicaturos δικαίως καὶ ψηφιοῦσθαι κατὰ τοὺς νόμους.
13 Fœneratoria negotiatio est, *ut hic.* & quidem licita. *Novell.* 106. adde *Molinæum tract. de usuris, numer.* 58. Idem ibidem *num.* 105. negat agi hic de negotiatione universali, vel mercabili quæstuaria militantibus prohibita, §. *negotiatores ne militent:* sed de negotiatione particulari eorum quorum milites egent, in expeditione puta pro emendis fagis, equis victu & hujusmodi necessariis. Et prohibetur actuarius cum eis contrahere antequam eis debitum stipendium integre persolverit: quo in manus militum persoluto, potest eis vendere res necessarias, imo mutuum dare sub usuris legitimis: ita tamen ut statim atque trientem sortis æquaverint, cessent, neque possint ulterius currere. *Hæc ille, apud quem ibidem plura vide.*
14 Actuario permittitur negotiari cum militibus, ita ut in singulos solidos amplius quam unam tremissem, pro quocunque temporis spatio accipere non possit, sed minus tremisse: unde colligitur, usuræ cumulum non posse in fine cujusque, sive brevis, sive prolixi temporis, tertiam partem sortis excedere, sed §. tantum subsidere. Molinæus *de usur. quæst.* 4. *num.* 105. ubi notat usuræ duos esse supremos gradus. Primum in quantitate, pro rata cujusque mensis, vel alterius certi temporis successive currentis, cujus quantitas non sit uniformis, sed diversos habeat gradus. Alterum esse in cumulo seu totali summa & periodo, seu fine finiente: in quo nulli sint gradus, sed unicus & idem terminus uniformis, & eadem periodus, quæ hoc casu nostro fal lat.

15 Tremis tertia pars solidi: ut sermis, dimidia. Ita Alexander Severus tributa ab Heliogabalo imposita ad triceſimam partem reduxit. Ita ut qui decem aureos sub Heliogabalo pendebat, tertiam aurei præstaret: tumque primum, semisses & tremisses formati. 16 Principibus.
17 *In vet. lib.* additur negatio, *non*, & Cujac. ex Græcis negative legendum existimat.
18 Obtinentem. 19 Absunt à *quibusd. lib.* al. *tales pecuniar.* 20 *Al. deest.* 21 Teneri.
22 Al. *efferendo.* 23 Pro commeatu. 24 Rationis. 25 Abest à *quibusd. lib.*
26 Discebat. 27 Vero. 28 Erogationis factæ gesta confici testato debent, decem principiorum primatibus & capite scholarum (si scholaribus facta sit erogatio) deponente, de manu in manum factam esse erogationem. adde quæ scripsi ad *Novell. Leonis* 41. 29 Primates principiorum. 30 Caput scholæ. *Ammian.* 25. 31 Militum. 32 Factus. 33 Al. *utcumque abest.* 34 Facienda. 35 Erogatoris militaris annonæ mora si damnum militi contigerit, ob contractum sive pactionem habitam cum actuario erogator ipse id agnoscere debet.

XIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Lege [1] repetita censemus, ut si quis militum intercluſam ſpecierum exactionem refricare [2] tentaverit, vel adæra tiones [3] ſtatutas auſus fuerit immutare: tam vir ſpectabilis dux, centum librarum auri, quam ejus etiam officium pari condemnationis ſumma quatiatur [4], adjecta ſacrilegii [5] pœna, quæ divalium ſcitorum violatores palam inſequitur. Dat. x. Kal. April. CP. Honorio viii. & Theod. iii. AA. Conss. 409.

Exactor militaris annonæ ſcholari ad numerum cogendum deputato unum ſolidum præſtabit. Bart.

XIV. Iidem AA. Conſtantio Magiſtro militum.

His [6] ſcholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærariis annonis ſingulos ſolidos per opinatores [7], caballationis quoque rationem pro adminiſtrato tempore debitam, quando militibus erogatur, ſine mora præberi oportet: vel ſi quis eorum, antequam accipiat, in fata conceſſerit, quod ex utraque cauſa ei debebatur [8], heredibus ejus reſtitui. Dat. xiii. Kal. Decemb. Constantio & Constante VV. CC. Conss. 414.

XV. Iidem AA. Aſclepiodoro P. P.

Annonas [9] omnes, quæ univerſis officiis atque ſacri Palatii miniſteriis, ſacris ſcriniis cæteriſque cunctarum adminiculis dignitatum adſolent delegari, quaſque hi, qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate, & libidine ſua graviter ex Provincialium viſceribus eruebant: ad ſimilitudinem militum, quibus ærariæ præbentur annonæ, adærari [10], præcipimus: ut omnibus ſupra [11] deſignatis emolumenta debita in pretiis diſpoſitio tui culminis pro publica utilitate taxatis præcipiat erogari. Dat. xvi. Kal. Mart. C.P. Asclepiodoto, & Mariniano Conss. 423.

Erogator jurare debet ſe officium legaliter & ſecundum Juſtitiam peracturum. Bart.

XVI. Imp. Anastasius Longino Magiſt. equitum ac peditum.

Jubemus per hanc divinam diſpoſitionem eos, quibus ex officio tuæ Sublimitatis militarium meritorum ſeu cujuſlibet præſtationis committitur erogatio, in primis jurare [12] pro juſtitiæ ratione injunctam ſibi ſollicitudinem peracturos, & ſecundum præſentem ſaluberrimæ noſtræ diſpoſitionis obſervationem ſolatium (ſicut dictum eſt) publicum erogator manu ſua ſine ullo dolo, & fraude ſingulis militibus enumeret, quatenus unuſquiſque miles accepto per ſuam manum ſolatio, ipſe cum actuario de negotiatione [13] actuariis permiſſa ſecundum rationem agat juſtitiæ: hoc videlicet obſervando, ut pro ſingulis ſolidis actuario [14], ſive ſtatim, ſive poſt unum duoſve ſeu amplius annos reſtitutum fuerit debitum, minus quidem uno tremiſſe [15], pro temporis ſcilicet brevitate paciſci liceat: amplius autem quam unum tremiſſem nullus actuarius pro quoquo tempore ſeu annorum ſpatio paciſci penitus permittatur, nec ulla poſſit actuarius machinatione pro temporis prolixitate unius quantitatem tremiſſis excedere. §. 1. Si qua tamen inter actuarium & militem ſuper pactione, vel negotiatione tempore erogationis emerſerit dubitatio: jubemus eidem militi dandas pecunias, ab erogatore Principis [16] dari, & [17] ſecundum hactenus obſervatam [18] conſuetudinem [19] [eaſdem pecunias [20]] vel ab erogatore [Principis,] vel ab actuario retineri [21], quatenus cauſa apud devotiſſima principia, propoſitis ſacroſanctis ſcriptis inter actuarium, & militem tractetur: ut ex omni parte miles nullum damnum ſub quacunque occaſione (præterquam id, quod eum ex juſta & permiſſa actuariis negotiatione debere conſtiterit) patiatur. §. 2. Super his vero, quos datis forte commeatibus abeſſe contigerit, hoc volumus obſervari, ut pecuniæ, quæ erogandæ ſunt, uſque ad triginta milites, quos tantummodo datis commeatibus dimitti ſacra conſtitutio continet, apud devotiſſima principia ſequeſtrentur: illorum ſcilicet tantummodo militum, quorum intra triginta commeatales viros conſtitutorum actuarius tempore erogationis pyctacia, utpote habita ſuper pactione, protulerit, quatenus cum iidem redierint milites, cauſa apud devotiſſima principia ſecundum præfatum modum tractata utriuſque partis indemnitati ſimiliter conſulatur. Non danda pro tempore tribuno licentia triginta viris amplius ſub commeatus occaſione dimittere. §. 3. Sin vero ſaluberrimam conſtitutionem offendendo [22], amplius quam triginta viros datis commeatibus Tribunus dimittere auſus fuerit: pecunias quidem, quæ poſt præfatorum triginta virorum numerum per commeatus [23] dimiſſis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi [24] erogator non dubitet reportandas. §. 4. Sciat vero Tribunus præter jam conſtitutas ſuper hujuſmodi facinore interminationes, ſeſe de propriis facultatibus ſingulis militibus, quibus ultra numerum triginta virorum ſub nomine commeatuum eos dimittendo cauſa [non [25]] conſequendi publica ſolatia dederit: quidquid ob iniquam dimiſſionem amiſerint, ſoluturum: Nec prius idem tribunus ab eodem decedat [26] numero, niſi omnes hujuſmodi milites, id eſt, quos poſt permiſſam triginta virorum quantitatem, commeatus nomine dimiſerint, indemnes in hac parte atque illæſos reddiderit.

§. 5. Hoc etiam [27] adjiciendo, ut ſub geſtorum teſtificatione tam decem [28] ex devotiſſimis principiis [29], primates eorum videlicet, quam unuſquiſque caput [30] ſcholæ juratus deponat ſub præſentia ſua rem ſicut ſuperius diſpoſitum eſt, fuiſſe ſubſecutam, & ſub obtutibus ſuis unumquemque militem [31] ſolatium ſuum manu ſua ab erogatoris dextera ſuſcepiſſe: & hujuſmodi geſta relatione à viro clariſſimo tribuno, vel devotiſſimis principiis intra tres menſes mittenda, ex quo profectus [32] fuerit, numerandos, ad noſtram referat pietatem. §. 6. Hoc videlicet ante omnia curando, ut pro tempore erogator, poſtquam datæ fuerint ex [33] publico pecuniæ, intra duos, vel tres menſes, ſeu quatuor, pro qualitate ſcilicet ſpatiorum commiſſam ſibi ſolicitudinem erogationis non dubitet faciendam [34]: vel ſi [35] ulterius apud ſe pecunias publicas, differendo erogationem, auſus fuerit retinere, ſciat ſe modis omnibus damnum quod ex negotiatione miles ſuſtinuerit, ex propriis facultatibus militibus ſoluturum. Scientibus his qui præfatæ diſpoſitionis obſervantiam ſive in differenda ultra ſigillatim definitum temporis ſpatium erogatione, ſive in qualibet alia parte fuerint egreſſi, non ſolum ſeſe milititiæ cinguli amiſſionem, verumetiam facultatum [quoque] ſuarum publicationem pro tanto ſubituros flagitio: & inſuper erogationum quoque ſollicitudinem ab officio tuæ celſitudinis, ſi imperatoria fuerit violata diſpoſitio, ad alios transferendam.

§. 7. Si vero idem officium ſimul atque hujuſmodi fuerit à quolibet facinus perpetratum, ad notitiam noſtræ manſuetudinis, vel certe ad ſcientiam Illuſtriſſimæ Magiſteriæ referre curaverit [36] poteſtatis, ut ejuſdem apparitionis [37] periculo tale flagitium principales minime poſſit aures latere: quatenus [38] ex omni parte eodem [39] delicto revelato, quicunque ſaluberrimas noſtræ conſtitutionis, vel [40] pietatis ordinationes auſus fuerit violare, interminatas minime poſſit pœnas evadere: ita ut ſingulis militibus qui non obſervato in eorum perſona tenore dictæ diſpoſitionis læſi fuerint, liceat ſacratiſſimum noſtrum per unum forte, vel etiam binos milites pro omnibus verba facturos petere commeatum [41]: & porrectis precibus, quod contra noſtram diſpoſitionem paſſi ſunt, approbare: eoque facto, ſtatutis violator imperatoriæ diſpoſitionis ſuppliciis percellatur.

§. 8. Illud præterea omnibus modis obſervari decernimus, ut erogator omnes pecunias, quæ mortuis [42] militibus uſque ad diem mortis eorum debitæ fuerant, ſecundum jam datam divalem diſpoſitionem [43] uxoribus vel liberis eorum non dubitet miniſtrandas.

Milites deputati ad cuſtodiam alicujus perſonæ, vel loci annonam de publico non percipiunt. Bart.

XVII. Imp. Justinianus A. * P. P.

Cum ſæpe contingat propter quaſdam maximas & inexcuſabiles rationes, quibuſdam ad [44] cuſtodiam vel ob aliam hujuſmodi cauſam milites [deputari, vel etiam jam [45]] deputatos eſſe & non conveniat hoc modo publicum aliquod damnum ſeu diſpendium ſuſtinere: jubemus, ſi qui fortiſſimi milites ex quocunque numero, curiis, vel quibuſdam corporibus, vel ſacroſanctis Eccleſiis, vel aliis perſonis pro cuſtodia (ut dictum eſt) vel [tali] alia cauſa à noſtro numine deputati ſunt, vel fuerint, ne per eorum tranſlationes, circa annonarum vel capitum [46] eis præbendorum erogationem publicis rationibus quædam læſio ingeratur: eandem rem de [47] proprio perſonam ſeu etiam perſonas, cui vel quibus deputati ſunt, vel fuerint, [hæc] modis omnibus agnoſcere, hoc tantummodo de publico pro iiſdem annonis & capite præbendo & imputando, quod in locis ex quibus præfati milites perveniunt ſeu pervenerint, imputabatur: vel ſi ante latam præſtationem ſupradictæ perſonæ recuſaverint, eoſdem milites non recedere de ſuis locis, vel eos qui receſſerint [48] ſine quadam mora ad ea redire: hoc omniſariam cuſtodiendo, ut nemo devotiſſimorum militum cuicunque perſonæ ſeu corpori ſine [49] ſpeciali noſtræ Serenitatis juſſione ſcriptis proferenda deputetur: officio tuæ Celſitudinis, ſi hanc noſtræ Manſuetudinis formam, quoties ſuper militibus quibuſdam deputandis aliquid ſtatutum fuerit, geſtis inſinuare, & quid eos quibus dati ſunt, prout nobis placuit agnoſcere [oportet,] itidem publicare minime curaverit: tam diſpendium quodcunque publicum hac ex cauſa ſuſtinuerit, ei [50] de proprio reſarcire quam triginta librarum auri multam propter deſidiam ſuam [51], immo magis conniventiam, dependere cogendo: Rectoribus nihilominus Provinciarum, & Apparitoribus eorum, ſi ſtatuta noſtra violaverint, ſeu violari conceſſerint, ejuſdem condemnationis ſolutione percellendis.

36 Procuraverit.
37 Apparitoris.
38 Qui.
39 Eorum.
40 Absunt à pleriſque lib.
41 *Comitatum*, emendat Cujacius ex Græcis & Latinis *manuſcr.*
42 Milite mortuo erogator debitum ſtipendium uxori & liberis defuncti perſolvere tenetur, ut *l.* 14. §. *eod.* Quæri poteſt cur non totius anni, ut alias fit. *l.* 4. §. *de domeſticis & protectoribus.* Cujacius putat, ideo conſtitutum, quod militibus ſtipendia in annos non conſtituerunt, ſed ut quiſque militiæ onus ſubiiſſet. Poteſt & hoc adjici, rem in infinitum abituram fuiſſe, ſi in tanta militum multitudine id fuiſſet admiſſum.
43 *l.* 14. *in fin.* §. *eod.*
44 Militibus nonnunquam utebantur ad certas perſonas cuſtodiendas, imo & curias, corpora, eccleſias, *ut hic.*
45 Absunt à *quibuſd. lib. manuſcr.*
46 Al. *capitulum.* & §. *cap. præbendo.*
47 Militibus cuſtodiæ, certæ perſonæ, eccleſiæ, curiæ, vel certi corporis, deputatis, conſuetas annonas & capita princeps ipſe præſtat: id quod amplius militibus neceſſarium eſſe poteſt, præſtant illi ipſi qui à militibus cuſtodiuntur.
48 Deceſſerint.
49 Milites tuitionis, vel ex alia cauſa deputari non poſſunt, ſine principis juſſu.
50 Eam de.
51 Pro ſua deſidia.

XVIII.

Η διάταξις κελεύει πρότερον ἐπὶ χώρας ὠφελησείας τὰ εἰς φαλῶτας δαπανώμενα καὶ τηνικαῦτα τὰς λοιπὰς αἰτίας ἐκ δημοσίας παρέλωσαν. ὁδὲ νῦν λέγει μόνας τὰς ἐκπομπὰς καὶ ἐπειγούσας, ῥαθυμείσθω ἡ τὰ φαλωτικὰ δαπανήματα. τὰς ἡ ἀρχὰς καὶ πάντα τὰ ἕτερα δημοσιεύοντα εἴ τι παραλαθῇ τῶν ἡττηθέντων, καὶ τὰ χρήματα παρέχῃ οἰκόθεν τοῖς φαλιώταις καὶ πρόσιμον ἑκατὸν λιτρῶν χρυσίου ἡτασίζομεν.

Constitutio jubet, ut in regionibus retineantur imprimis ea quæ militibus eroganda ſunt, atque ita deinde procedant reliquæ cauſæ fiſci. Nec enim oportet ſolas transmiſſiones urgere, & erogationes militares negligere. Et ſi hanc conſtitutionem præſides violarint, aut municipia, vel quilibet alius tractator publicorum, ut de ſuo militibus pecunias exolvant, & hoc amplius mulctam C. librarum auri.

XIX.

Η διάταξις κελεύει, ἵνα ἐὰν φαλιῶται ὑφειῶται μὴ ὦσιν ἐν ταῖς οἰκείαις ἀχρειαίαις, ἀλλὰ ἢ εἰς βοηθείαν ἠφορέθησαν πρεσβύτοις ποσὶν ἢ κ' ἄφεσιν ἀπελύθησαν μὴ λαμβάνειν τὰς αἰνόνας αὐτῶν τ' τοιμηνήματα φυλακῆς ἐν εἴδῃ ἀφ' τὸ μὴ φθείρας, ἀλλ' ἐν χρυσοῦ ἀγαπωμένῳ ἐκ εἴδος κ' τῶν τραπέζων ὅρκῳ παρεχόμενα ὡδὰ π' τελούντων κ' τ' βικαρίων κ' τ' δομεστίκων καὶ τοιμηνήματα φυλάκων κ' ὁπλιτῶν, ὁδὲν ἧττον κ' μ' τ' ὅρκων λογιθετωμένων κ' εἴ τι ἂν δύρεθείησαν ψιλοτίμιοι ἐν δεπόλει καθαλλόντων. εἰ ἡ κ' φαλιώτης ἐξαργυρίσῃ βυληθείς τὰς παρεχομένας αὐτῷ ἀνώνας, λήψεται τὰ χρήματα κ' τῶν τραπεζῶν. εἰ ἡ τὸ εἰθ' λαμβάνῃ, λήψεται τὸ ἐν τῇ χώρᾳ χορηγούμενον κ' δοκιμασίαν ἐκ θεωρίλεται τ' τόπων ἐπισκόπου κ' ἐκ λαμπροτάτου ἐπίκτ τ' πόλεως.

Constitutio jubet, ſi milites propriis angariis minime dant operam perſonis quibuſdam auxilii gratia deputati, vel per commeatum dimiſſi, ut Actuarius eorum ſtipendia in ſpeciebus non accipiat, ne corrumpantur, ſed in auro, facta ſpecierum æſtimatione ſecundum [52] rationem menſæ, & jurejurando præſtito à Tribunis & Vicariis, & domeſticis, & Actuariis, & optionibus, à quibus etiamſi jusjurandum dederint, ratio poſtea nihilominus, & ſi qua in re pejeraſſe inventi fuerint, duplum exigetur. Sed & ſi milites adærari ſibi velint annonas, eadem in pretio rationem menſæ ſervari: ſi ſpecies dari, ut eas accipiant quas regio parit, arbitrio religioſiſſimi Epiſcopi & Clariſſimi Defenſoris Civitatis. Rurſus ſi Actuarius à milite emerit annonas ejus, & eas accipiat à collatore quaſi ſibi conceſſas,

52 Adæratio ſpecierum (ἐξαργύρισμὸς) quæ primipilari præbentur, ſecundum aliarum ſpecierum venditionem fiat: hoc eſt ſecundum rationem menſæ: vel potius accipiendum eſt, hoc fieri debere, prout fori ratio poſtulat. *Synopſ. Baſ.* 56. *tit.* 17. περὶ ἐξαργυρισμοῦ.

Source : BIU Cujas

εἰ ἢ κ̣ ὁ ὑπομνημα⟨φύλαξ⟩ ἀγοράσῃ ὧδε τραπέζιτε τὰς ἀνώνας αὐτ̣ῷ, κ̣ αὐτὸς λαμβάνῃ αὐτὰς ὧδε δ̣ συμπλεκτῷ ὡς ὑπερηφανήσας αὐτῷ, πάλιν κ̣ τῷ τραπέζαν λαμβάνειν αὐτὸν εἰ μὴ ὧδε τὸ εἰδ⟨ος⟩ βάλῃ ὁ συμπλεκτὴς ἀσφαλαγεῖν. εἰ δὲ κ̣ οἱ συμπλεκτ̣αὶ βληθείσαν ἐκ̣σίως πωλήσειν τινὰ τοῖς τραπεζίταις, ἐ κωλύομεν τ̣ὸν γένεσ̣θ̣αι, εἰ δὲ μέλλοιεν σ̣ὺ τούτ̣ῳ κερδαίνειν ἥπλοια ποσότητα εἰδῶν παρέχοντες αὐτοῖς ὧδε τῷ δημοσίαν τραπέζαν. μὴ ἐξέτω δὲ τοῖς πολίταις σ̣ὺ τούτ̣ῳ βλάπτειν τ̣ὸ συμπλεκτικὸν ἵνα αὐτοὶ κ̣ακῶς συμφωνήσωσιν ἀναγκάζωσι τ̣ὸ συμπλεκτικὸν κακῶς συνεφώνησε παραγαγεῖν τὰ εἴδη. δύρσαι δὲ ἡ ἀξίωσις ὅτι καί τινες τ̣ῶν χαριζομένων τ̣ῶν γυναικείων δοθεισῶν ἢ τι φιλοτεκνούντων συνωνῆ⟨σ⟩αι ἑαυτοῖς σῖτον, ἵνα τὸ μ̣ὲν δημόσιον δίδωσιν αὐτοῖς κ̣ τῷ τραπέζαν τὸ δ̣ σῖτ̣ον τιμήσ⟨ει⟩, αὐτοὶ δὲ ὡς ἀσθενοῦντες εἴδη κερδαίνωσι, κελεύ⟨ει⟩ ἡ ἀξίωσις μηδένα συμπλεκτικὸν ἀκούσ⟨ι⟩ ἀπαιτεῖσ⟨θ⟩αι περιέχον αὐτοῖς συνωνίου. εἰ ἢ ἐκ̣σίως πωλήσειν ζητήσῃ τις αὐτοῖς μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸς τὸ τιμήσ⟨ει⟩ τ̣ὸ τραπέζης εἰς τῷ ποσότητ⟨α⟩ τῷ μέλλουσαν λόγῳ ἀνώνων τοῖς στρατιώτ̣αις χορηγεῖσ⟨θ⟩αι. εἰ γ̣ὰρ ἔξωθεν ἑτέραν ποσότητ⟨α⟩ βληθῇ χορ̣ᾶσαι, τότε κεκώλυ⟨ται⟩ προσ⟨μ⟩ισθώσ⟨ας⟩ ὡς κ̣ πᾶς στρατιώτης. Ταῦτας ἢ πάντ⟨α⟩ δείκνυσι μέλλοσι γίνεσθαι ἀναψηλάφησις ἀναγκάζεσ⟨θ⟩αι πάντ⟨α⟩ ἄνθρωπον τ̣ὸ ὑποδηλοῦ⟨σ⟩αι ψοσυάμμον σφελεσιάμμον διπλάσιον κατὰ θεῖναι, ἵνα τὸ μ̣ὲν ἁπλοῦν λαῇ ὁ ἐνδικητ̣ὴς, τὸ ἢ ἕτερον ἀπολ̣ὲν τὸ δημόσιον, πάντες δὲ οἱ στρατιῶται οἱ σ̣υναπαγομένοντες σ̣υ̣πνοις πᾶσι σ̣ὺ ἐξαργυρίσμ⟨ῳ⟩ λαμβανέτω⟨σ⟩αν τὰς ἰδίας ἀνώνας κ̣ τ̣ὸ ἐξαργυρισμ⟨ὸν⟩ τ̣ὸ τραπέζης. ὁμοίως δὲ κ̣ τὰς κεφαλικὰς ἀνώνας, κ̣ μὴ ζητείτ⟨ω⟩σαν τὰ εἴδη, εἰ μὴ ἐκ̣ὼν ὁ συμπλεκτὴς τοῦ τε κρίσ⟨ι⟩μου, ἢ ὧδε δ̣ιδόσθαι πάντ⟨α⟩ τ̣ὸ σ̣υνειρημένων τολμ⟨ῶν⟩τ⟨ος⟩ μέχρι⟨ν⟩ κινδύνου ὑφορωμένου εἴτε τελοῦν⟨τος⟩, εἴτε βιαζόμ⟨ενος⟩ ἐστὶν, εἴτε δημόσι⟨ος⟩, εἴτε ὑπομνημα⟨φύλαξ⟩, εἴτε ὁπλίων, εἴτε πεζῶν⟨τος⟩ ἀριθμοῦ, εἴτε παιζεώτης ἢ στρατιάτης ἐὰν συμβῇ τι πάντ⟨α⟩ ὧδε τὸ ἀληθὲς γνωσθῆναι ἢ ἐπιχειρεῖσθαι κ̣ μὴ ὧδε λαθεῖν⟨α⟩ δηλωθῇ κ̣ ἀναγκαῖ⟨ον⟩. ἡ γ̣ὰρ ἀναψηλάφησις πάντ⟨α⟩ τὰ πρὸ τ̣ῶν ἀξιώσεων γινομένα ἀπελέγξ⟨ει⟩.

1 Adærare est pretio munus redimere.

2 Capita, pabula equorum ff. *de annonis & capit.*

3 Actuarius jungitur optioni. ut *l.* 9. ff. *cod. l.* 3. ff. *de apochis publ. Nov. Marciani de ind. deb.* ut & annonario, *l.* 3. *C. Th. de numerariis.* subscribendarius dicitur in *l.* 1. *C. Theod. de apochis.*

rationem mensæ servati, nisi malit collator species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiamsi ex eo lucrum facturi sint, minorem specierum quantitatem præbentes, quam exigat ratio mensæ publicæ. Ne tamen ea propter liceat civibus lædere collatorem, puta si curia sive civitas cum milite perperam conventionem inierit præbendarum specierum, ne cogatur collator secundum eam conventionem species inferre. Quia vero plerique ex chartulariis fortissimorum numerorum, vel fœderatorum coëmunt sibi frumentum, pretia à fisco accipientes juxta nundinationem, quæ mensa continetur, sibi autem quasi jam ante comparatas species retinentes, ideo jubet Constitutio, ne quis collator invitus eorum coëmptioni parere cogeretur. Sed si quis sua sponte eis vendere velit, ne excedant illi pretia mensæ in quantitate ea, quæ annonarum nomine militibus præbenda est. Nam etiam extrinsecus quantitatem specierum eo pretio emere prohibentur sicut milites. Quæ omnia demonstrabit futura retractatio, qua quantum apparuerit sibi quemque vindicasse, in tantum damnabitur in duplum, ita ut simplum fiscus habeat, simplum actor. Omnibus quoque militibus personis quibusdam deputatis secundum rationem mensæ adhærentur [1] annonæ, & capita [2], nec petantur species, nisi à volente: eo, qui quid ante dictorum temerare ausus fuerit, maximum periculum subituro, sive tribunus sit, sive vicarius, aut domesticus, aut actuarius [3], aut optio, aut numeri princeps, aut officialis magistri militum: si quid horum contigerit non bona fide tractari, & id confestim minime denuntiaverit. Retractatio enim quicquid adversus constitutionem acciderit, coarguet, & judicabit.

Tit. XXXIX.

DE [4] EXCOCTIONE [5], ET TRANSLATIONE [6] MILITARIUM ANNONARUM.

4 *l.* 7. *C. Theod.* 5.

5 *Exactione*, al. *executione.*

6 Collatione.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Stilichoni Com. & Magist. utriusque militiæ.

Opinatores [7], quibus species in diversis provinciis delegantur contra omnem consuetudinem à nullis consistentibus familiis [8] excoctionem panis efflagitent. Illustris igitur auctoritas tua novam usurpationem congrua auctoritate repellat: ut cum opinatores in provincias delegantur, vetus consuetudo servetur. Dat. Id. Septembr. *Mediolan.* Theod. V. C. Cons. 399.

7 Optiones.

8 Al. *famulis.*

Ab excoctione panis nulla domus, etiam principis, excusatur. Bart.

II. Iidem AA. [9] Adriano P. P.

In [10] excoctione buccellati, quot devotissimis militibus convenit præparari, in translatione etiam annonæ, nullius excipiatur persona: videlicet ut nec nostra quidem domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam (quod non opinamur) implere quæ sunt præcepta, neglexerit, in procuratorem ejus severissime vindicetur: ita ut si hujusmodi contumaciæ dominum [consicium] esse constiterit, quadruplum id, quod pro ejus capitatione poscitur, posthabita dilatione solvetur [11]. Dat. IX. Kal. April. *Romæ*, Honorio A. VI. & Aristeneto Conss. 404.

9 *Al.* Et Theodosius A.

10 *l.* 2. *C. Th. eod.*

11 Solvatur.

12 *l.* 7. *C. Theod.* 6.

13 *l.* 2. *C. Theod. eod.*

14 Omnes res suas obligantem, vestes suas non obligare hinc colligit Ripensis ad *l.* 6. *ff. de pign. & hypoth.*

15 Indictiones incipiunt à mense Septembri, *ut hic & l. ult. in fin.* ff. *de annonis & tributis. Novell.* 128. *in pr.*

16 *l.* 3. *C. Theod. eod. l.* 1. ff. *ut nemo ad suum patrocinium.*

17 Tarsiarum, *Pyrrhus.* al. *Daciarum.*

18 Al. *tricena.* al. *quinquagena: ut notat Azo hic.* Cont.

19 *Mœsia.* Alc.

20 Juga capita; *l.* 2. *vers. At cum ex mandato.* ff. *ut nemini liceat in coëmptione specierum.*

Tit. XL.

DE [12] MILITARI VESTE.

Canonem vestium à Kalend. Septemb. usque ad Kalend. April. respub. solvet. Bart.

I. Impp. Valent. & Valens AA. Auxonio P. P.

Omnem [13] canonem vestium [14] ex Kalendis Septembris [15] ad Kalendas Aprilis nostris largitionibus tradi præcipimus: proposita pœna Rectori Provinciæ, vel ejus officio, condemnationis quæ [tuæ] justitiæ videbitur. Dat. XIV. Kalendar. Decembr. *Martianop.* Valentiniano, & Valente Conss. 365.

II. Imppp. Valens, Grat. & Valent. AAA. Modesto P. P.

Provinciæ [16] Thraciarum [17] per XX. [18] juga seu capita conferant vestem. Scythia, & Mysia [19] in XXX. jugis [20] seu capitibus interim annua solutione dependant: per Ægyptum & Orientis partes in [21] trecentis ternis jugis: per Asianam vero, & Ponticam diœcesim ad eundem numerum in capitibus, seu jugis annuæ vestis collatio dependatur: ita ut per Orientem [22] Provinciæ in titulo auri comparatitii, quod per jugationem redditur, compensationis gratia perfruantur: exceptis [23] Osroëna & Isauria: nam eas demum constat aurum comparatitium minime debere [24]. Dat. V. Id. Aug. *Hierapoli*, Gratiano A. IV. & Merobaude V. C. Conss. 377.

21 In XXX. ternis jugis.

22 Orientis provinciam.

23 *In quibus ff. lib. Osfroënatie, & Osdroënia.* Alciat. *Orthodosiæ natis*, vel *Osfroëne natis*, hic legit. verum excusa lectio rectissima est, *& lib. manuss.* confirmatur.

24 Redhibere.

Ad vestem militis non præstaluntur bini tremisses, sed unus solidus. Bartol.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Martiano Com. S. L.

Fortissimis [25] militibus nostris per Illyricum non binos tremisses pro singulis chlamydibus, sed singulos [26] solidos dari præcipimus. Dat. XVI. Kalend. Februar. C. P. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

25 *l.* 4. *C. Theod. eod.*

26 Singulis.

IV. Impp. Honor. & Theod. AA. Asclepiodoto P. P.

Militaris [27] adæratio vestis à collatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionibus inferenda, ita ut quinque ejus partes fortissimis militibus erogentur in pretio: sexta vero portio à gynæciariis clementiæ nostræ absque ulla, vel ipsorum, vel publica incommoditate, pro eadem contextione susceptæ, minoribus [28] gregariisque militibus in ipsa quam maxime eos desiderare constiterit, specie [29] præbeatur. Dat. VII. Id. Mart. C. P. Asclepiodoto, & Mariniano Conss. 423.

27 *l.* 5. *C. Theod. eod.*

28 Al. *junioribus.*

29 Species hic pro veste accipitur, *ut l.* 2. ff. *de murilegulis. l.* 4. ff. *de vestibus holoberis.*

Tit. XLI.

DE [30] METATIS [31] ET EPIDEMETICIS [32].

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Theodoro Magist. offic.

Si quis metatorum nostrorum manum qua deputatas singulas quibusque domus denotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitaverit: ad instar falsi reus [33], constituti auctoritate teneantur. Dat. VI. Kal. Novembr. C. P. D. N. Theodosio A. III. & Aeundantio V. C. Conss. 398.

30 *l.* 7 *C. Theod.* 8. περὶ μετάτων ἤτοι ἀπλήκτων, &c. De metatis seu hospitiis, & quinam eis præbendis obnoxii non sint. *Synopf. Basil. lib.* 57. *tit.* 12. *cap.* 2.

31 *Metata* sunt hospitia quæ supervenientibus militibus, vel aliis personis provinciales præbent. al. *metatoribus*: dicuntur autem *metatores*, qui eligendi & præparandi hospitii causa præcurrunt.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Osio Magist. offic.

In [34] qualibet vel nos ipsi urbe fuerimus, vel [in] qua hi, qui nobis militant, commorentur: omnium tam metatorum, quam etiam hospitum iniquitate summota duas dominus propriæ domus, tertia hospiti deputata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, ut in tres domo [35] divisa partes, primam [36] eligendi dominus habeat facultatem: secundam hospes quam voluerit exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque justitia est, ut qui aut successione fruitur, aut emptione [37], vel extructione gaudet, electam præcipue judicio suam partem teneat & relictam. †. Ergasteria vero quæ mercimoniis deputantur, ad prædictam divisionis injuriam non vocentur, sed quieta sint, & libera: & ab omni hospitum injuria defensata, solis dominis conductoribusque deserviant. Sane si stabulum (ut adsolet) militari viro in tertia domus parte defuerit [38]: ex ergasteriis (nisi id dominus qualibet occasione proviserit) pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur. †. Illustribus sane viris non tertiam partem domus sed dimidiam [39] hospitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat conditione observata, ut alter ex his, (si libet [40], atque maluerit) divisionem arbitraria æquitate faciat, [& [41]] alter eligendi habeat optionem, & firmissimum perpetuo, quod jussimus perseveret: ita ut triginta librarum [42] auri, qui illustrissima sunt prædita dignitate, fisco nostro se [pœnam] illaturos esse cognoscant: cæteri vero militia sciant [se [43]] esse privandos, si generale præceptum amplius usurpando quam jussimus, reprehensibili temeritate violaverint. Dat. VIII. Id. Februar. C. P. Honorio IV. & Eutychiano Conss. 398.

32 Epidemetica sunt pretia quibus se redimunt ab onere hospitum suscipiendorum. *Novell.* 130. *Roland. à Valle* 1. *conf.* 66. *num.* 1. Quidam legunt, *epimetaticis*, al. *epidemeticis.* vid. hic *Alciat.*

33 Reus ex hac.

34 Quælibet domus quæ metatum (μετάτου) præstare debet, in tres partes dividatur: ac partem quidam unam dominus ad mansionem suam eligat, alteram quam volet miles accipiat: tertia quæ restat, domino relinquatur: officinæ vero adhærentes ædibus (τὰ ἐργαστήρια τὰ προσκείμενα τῇ οἰκίᾳ) à metatis immunes sunt: nisi forte miles in electa à se parte tertia stabulum non habeat. Tunc enim undecunque dominus stabulum præbere debet, aut si nullum habeat, ex adhærentibus officinis deputet: non quale omnino ipse miles requirit, sed quale numerus animalium quæ secum miles adducit, postulat. Et ea quidem lex est, metatorum militibus præstandorum. Nam illustribus quibus metatum parandum est, non tertia pars domus, sed dimidia concedenda: domino quidem ædium divisionem faciente, altero vero eligente. Quod si quis majorem ædium partem prætextu metati occupaverit, illustris quidem triginta libris auri multetur: miles autem militia privetur. *Synopf. Basil.* 57. *tit.* 12. *c.* 2.

35 Ut in tres domus divisæ partes. 36 In metatis, principales ædium partes dominis reservandæ. adde *Novell.* 130. 37 Empto. 38 Al. *additur id.* 39 Mediam. 40 Quilibet, quive maluerit. 41 *Al. deest.* 42 Libras. 43 *Al. deest.* 44 Vide *l.* 14. ff. *de offic. rector. provin.* 45 Metatis non sunt obnoxiæ domus deputatorum fabricensium (ἐπιλοπῶν) ubicunque sint. *Synopf. Basil. eod. c.* 4. adde 2. *Harmen.* 5. §. 9. 46 *Ubique* sic usurpatur in *l. urbana*, 166. ff. *de verb. signific.* 47 *Al.* XI. 48 Cujusque. 49 Nullus. 50 *l.* 4. ff. *de jure fisci*, *l.* 2. ff. *de discussoribus*, *l.* 5. ff. *de executoribus.* 51 Metatori, *ut hic*, ut & alias officiali injuste exequenti, licet ipsis privatis resistere, & eos repellere. dixi ad *l.* 5. ff. *de executoribus.* 52 Præcepto. 53 Tempore. 54 Recensuimus. 55 *l.* 6. ff. *eod. l. unic.* ff. *tit. prox.* 56 Possidere. 57 Erogator. al. *rogatus. Cujac.* emendat, *rogatus*: & sic legitur in *lib. Aurel.* id est, patronatus causarum. 58 Al. abest *ve*: & post *ullus*, adjicitur, *vel.* 59 Mavult *Cujac. inter.* 60 Qui, al. *quis.*

Source : BIU Cujas

sponte contra præceptum noſtrum probati fuerint obtuliſſe. Datum prid. Id. Jun. *Ravennæ*, poſt conſulatum HONORII IX. & THEOD. V. AA. 413.

VI. Iidem AA. Adriano Procur. Africæ.

HOc proſpectum eſt, ut [1] infauſta [2] hoſpitalitatis præbitio tolleretur: nec balneum [3] quiſquam à domino ædium poſtulet. Dat. v. Non. Mart. *Ravennæ*, CONSTANTIO & CONSTANTE CONSS. 414.

VII. Iidem AA. Euſtathio P. P.

DEvotiſſimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiſcentes ad bella, muri [4] ſacratiſſimæ Urbis ſingulæ turres in pedeplanis [5] ſuis ſuſcipiant. Datum v. Non. Mart. CP. HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 422.

Medici ſacri palatii, & Urbis Romæ Magiſtri liberalium artium, & pictores ingenui, quoad vivunt, ſunt immunes ab onere hoſpitandi.

VIII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Helioni Magiſt. offic.

ARchiatros [6] noſtri palatii, necnon [7] Urbis Romæ, & Magiſtros literarum, pro neceſſariis artibus, vel liberalibus diſciplinis, necnon picturæ Profeſſores (ſi modo ingenui ſunt) hoſpitali [8] moleſtia, quoad vivent, liberari præcipimus. Datum XIV. Kalend. Septembr. HIERIO & ARDABURE CONSS. 427.

IX. Iidem AA. Nomo [9] P. Mag. offic.

OMnes [10], qui metata [11] in ſuis domibus præſtant [12], ſive hoſpitia præbuerint metatoribus, ſive quolibet pacto ſatis eis fecerint, nullam vel penſionis vel diſcuſſionis domus gratia moleſtiam ſuſtinere cogantur. Deinde [13] neminem volumus cujuſlibet loci, vel ordinis in hac florentiſſima urbe domum propriam, excuſantem metatum ſibi in alienis ædibus privilegio militiæ vindicare: quod & in provinciis obſervari oportet: cæteris [14] vero, quibus illuſtris dignitas ſub cingulo vel citra cingulum pro [15] ſuo ſolo honore delata eſt, excuſandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc juris etiam in his præcipimus obſervari, quos ipſa quidem adminiſtrationis conditio ſpectabiles novit: honor tamen additus à noſtra liberalitate reddit illuſtres: Sciturisomnibus quod ſi quis cum cingulo perfruatur, & excuſationem [ita] propriæ domus impetraverit, ut à penſione etiam portionis tertiæ ſit immunis, & militiæ cauſa metatum [in [16]] alienis domibus ſibi erediderit vindicandum: ſi quidem honore prædictus excuſationis jus habeat, carebit legum privilegiis, quas fraudare conatus eſt. Si vero inter eos, quibus nulla ſuffragatur dignitas, numeretur, centum [17] librarum auri ſacratiſſimis largitionibus pendendarum illatione multabitur. Datum XVII. Kalend. Febr. CONSTANT. & THEODOS. A. CONSS. [18]

X. Impp. VALENT. & MARTIAN. AA.

HAc [19] lege ſancimus, ut ſi quis Conſularem ac Patriciam meruerit dignitatem, tres domos proprias dum ſupereſt, habeat hoſpitum immunitate ſecuras, heredes vero ejus filii, aut pater, aut mater, nepotes, aut frater, aut ſoror, aut uxor, duarum domorum ſuarum excuſatione potiantur. †. Si quis vero Conſulatu [20] tantummodo gloriatur, duas ſemis domos [ſuas [21]] immunes habeat: poſt fata vero ejus memorati hæredes unam ſemis domum ſuam habeant nullis hoſpitiis prægravatam. †. Pari Privilegio perfruatur cum memoratis hæredibus, qui ſolius patriciæ dignitatis ſine conſulatu decoratur inſignibus. †. Præfectorii vero, necnon & magiſtri militum duas domos ſuas habeant, quoad vixerint hoſpitibus liberatas. Hæredes vero eorum memorati unam defendant domum ſuam ſimili excuſatione munitam. †. Magiſtri vero officiorum, vel quæſtores unam ſemis domum ſuam quoad vixerint, habeant hoſpitum onere liberatam. Heredes vero eorum prædicti unam ab hoſpitibus jure defendant. †. Comites autem domeſticorum, & protectorum, & ſacrarum largitionum, [& rerum privatarum,] & Vir Spectabilis Primicerius [22] Notariorum, ſingulas domos ſuas ab hoſpitum gravamine, dum vivunt, gaudeant eſſe ſecuras. Memorati vero heredes eorum mediam partem unius domus ſuæ ſciant excuſatione muniri: reſiduæ vero partis dimidiæ tertiam portionem hoſpitibus deputandam eſſe cognoſcant. †. Si qui [23] illuſtres honorarias dignitates quaſcunque ſine actu cœlitus impetraverunt, æquo animo ſuas domos hoſpitibus poſt hanc legem pendant, pro tertia, quæ legibus præfinita eſt, portione: exceptis videlicet ergaſteriis, quæ in plateis vel angiportis [24] eſſe noſcuntur, quod in omnibus domibus quæ hoſpitales ſunt, obſervari jubemus, ita ut nemo vel ex ſacro reſcripto, vel ex divina annotatione, ſeu pragmatica ſanctione contra hanc legem uti poſſit excuſationis auxilio; his omnibus, quæ per hanc legem conſtituimus, in hac æterna urbe obſervandis.

XI. Imp. ZENO [25] A.

DEcem poſt Primicerium tribunos in domibus, quas in hac regia urbe poſſident, metatorum juſſimus vacationem mereri.

XII.

Μηδεὶς ἄρχων ἐν τῷ θείῳ πόλει ζητείτω παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδημικῶν ἢ παρ' ἑαυτοῦ ἀφορολογήτων ξένων. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχῆς καὶ δημεύεται καὶ ἐξορίαν διώκειν καὶ ἀποδίδοται.

NE quid Præſes dum [26] per Provinciam oberrat, hac ſpecie exigat à Provincialibus ne illos hoſpitio gravet, vel ut eis habere arma concedat. Qui ſecus fecerit, ut dignitate, boniſque ademptis exilio perpetuo damnetur.

1 Al. *ne infauſta hoſpitalitatis præbitio tolleretur*, Hal. Eſt vero infauſta hoſpitalitatis meretricum præbitio: ſolebant interdum milites ſcortum à ſuis hoſpitibus exigere.

2 Infanda.

3 Quod & privatum. dixi ad *l.* 13. *C. Theod. eodem. & 2. Harmen.* 4. §. 23. adde *Cujac.* 9. *obſerv.* 2.

4 Scilicet novi: à Theodoſio juniore conſtructi, de quibus *Nov.* 59. *c.* 5. *l.* 18. *C. de operib. public.*

5 Ἐπιπεδοι. Ita milites olim in media urbe non hoſpitantur.

6 A metatis ſunt immunes, tantiſper dum vivunt, Archiatri palatii & urbis Romæ, magiſtri literarum (γραμμάτων διδασκάλοι) pro vere neceſſariis artibus & liberalibus diſciplinis: ut & picturæ profeſſores ſi modo ingenui ſunt. *Syn. eod. c.* 1. & 2. *Harm.* 5. §. 9.

7 Archiatrorum alii ſacri palatii, alii urbis Romæ. adde *l.* 2. *C. quibus non objicitur longi temp.* vide Hieronymum Mercurialem 4. *Variar.* 1.

8 Hoſpitalitatis.

9 Numo.

10 *Ex Nov. Theod. quam integram edidit Pithœus.*

11 Al. *metatum*, id eſt, diverſorium: & ita accipitur *lib.* 4. *c.* 25. *eccleſiaſt. hiſt.* ſed excuſa lectio extat in *Nov. Theod.*

12 *Al.* additur, *free officia.*

13 Metatum in alienis ædibus ſub prætextu militiæ vindicare, nemo cujuſlibet gradus aut conditionis poteſt: ſive in urbe Conſtantinopoli, ſive in provinciis. Quin illuſtres excuſationem à metatis non habent, εἴ τε ἀξιωματοῦ εἰσιν, εἴτε ζωστοῦ, ſive cum cingulo, ſive extra cingulum ſint, ac ſi ille privilegium à metatis impetraverit, privilegio privabitur, ἰδιώτης privatus, centum auri libras ſacris theſauris inferre cogitur. *Syn. eod. c.* 9.

14 *l.* 10. §. *ult. C. eod.*

15 Abeſt *ſuo à Novell. Theod.* in al. deeſt, *ſolo.*

16 Abeſt *à quibuſd. lib.* ſed extat in *Nov. Theod.*

17 *Centenarum* in *Nov. Theod.*

18 Sic legitur in *Novell. Theod. ſed in lib. Cujac.* THEOD. & VALENTINIANO AA. CONSS.

19 A metatis excuſandarum ædium is modus eſt: ut qui conſularis & patricius factus ſit, tres domos ſuas à metatis excuſet, dum ſupereſt: heredes ipſius (ſive filii ſuccedant, ſive pater, ſive mater, ſive nepotes, ſive fratres, ſive ſorores, ſive uxor, domos duas, *ut hic.* Conſularis tantum, duas ſemis tantum, hæredes ejus unam ſemis. *verſ. ſi quis vero.* Patricius tantum, idem privilegium habebit. *verſ. pari.* Præfectorii & magiſtri militum duas: ipſorum hæredes, unam. *verſ. præfectorii.* Magiſtri officiorum ſeu quæſtores, una ſemis. *verſ. magiſtri.* Comites domeſticorum, protectorum, largitionum (παρωχῶν) rerum privatarum, primicerii notariorum, ſinguli unam domum, hæredes ipſorum, dimidiam: ut reſiduæ dimidiæ partis portionem metato præbeant. *verſ. Comites.* Illuſtres vero in actu nullo conſtituti, ſed honoraria dignitate duntaxat ornati, nullam: exceptis eorum ergaſteriis quæ in plateis, vel angiportis ſunt. *verſ. ſi qui illuſtres.* Nullus autem, vel ex ſacro reſcripto, vel ex pragmatica ſanctione ſemet à metatis excuſet. *verſ. ita ut nemo. Synopſis ibid. cap.* 10.

20 Conſulatum. 21 *Abeſt à quibuſ. lib.* 22 Et primicerius. 23 *l.* 9. *verſ. cæteris C. eod.* 24 Ἐν τοῖς εἰσερμοῖς. *Synopſis.* 25 *Al.* LEO. 26 Id ἐπιδημικὸν Græci *Novell.* 134. *c.* 1. dixi ad *l.* 7. *C. de erogat. militaris annonæ.*

TIT. XLII.

DE [27] SALGAMO [28] HOSPITIBUS NON PRÆSTANDO [29].

I. Imp. CONSTANTINUS [30] A.

NE [31] quis [32] Comitum, vel Tribunorum, aut Præpoſitorum, aut militum nomine, ſalgami gratia, culcitras, lignum, oleum à ſuis extorqueat hoſpitibus, ſed nec volentibus hoſpitibus in prædictis ſpeciebus aliquid auferat: ſed ſint provinciales noſtri ab hac præbitione ſecuri: comitibus, tribunis, vel certe præpoſitis, militibuſque gravi vexationi ſubjacentibus. Dat. v. Id. Octobr. *

29 Præbendo. 30 *Al.* CONSTANS AA. LEONTIO P. P. 31 *l.* 2. *C. Theod. eodem.* Milites ſtipendiis ſuis contenti eſſe debent, quod & Scriptura quoque jubet, ac ut ſint, quod eſſe debent, Reipubl. defenſores & populi: non autem quod eſſe ſolent, prædones, vetat Conſtantinus milites à ſuis hoſpitibus exigere ſalgami nomine, culcitram, oleum, lignum. adde Penus. *l.* 5. *verſ. ſolan. tit. proxim.* adde *Roland. à Val.* 1. *conſ.* 66. *num.* 4. & 9.

27 *lib.* 7. *C. Th.* 9.

28 *Salgami* appellatione ſignificantur eſculenta, quæ ad condiendum valent. Et hic ſane culcitræ, lignum, oleum numeratur. Hujus vocis etiam meminit & Columella. *Goth.* Vid. Cœl. Rodigin. *Antiq. lect. lib.* 30. *cap.* 10. & Alciat. *hic.* ANS.

TIT. XLIII.

DE [33] COMMEATU [34].

Tempore expeditionis nullus militibus commeatum dare poteſt: contra facientes capite punitur. Bart.

I. Impp. CONSTANT. & CONSTANS [35] AA. Leontio P. P.

NE [36] cui liceat Præpoſitorum, vel Tribunorum cohortium, vel vicariorum, & familiarium eorum [37] tempore expeditionis quocunque genere cuiquam de militibus à caſtris, atque ſignis, vel his etiam locis, in quibus [38] prætendant [39], diſcedendi commeatum dare. Si quis vero contra hanc legem facere auſus fuerit, & militem contra interdictum commeatum dimiſerit eo tempore, in quo Barbarorum incurſio [40] extiterit, & tunc cum præſentes in caſtris, atque apud ſigna milites eſſe debeant, quiſquam abfuerit: capite vindicetur. Dat. IV. Kal. Maji, SEVERO, & RUFINO CONSS. 223.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEODOS. AAA. Syagrio Mag. offic.

QUicunque [41] de Scriniis, aut Agentibus in rebus, vel etiam ex officiis Palatinis, his videlicet, qui ſacrarum [42], & privatarum remunerationum comitibus, obſecundant [43], ſex [44] menſium ſpatium ſupra [45] diem commeatus, aut juſſionem evictionis abfuerit: is in inferiorem locum quinque antelatis poſterioribus devolvatur. Is vero [46], qui anni [47] vacationem [48] arbitratu proprio, judiciarii præcepti oblitus aſſumpſerit, à decem poſt ſe militantibus tranſeatur [49]: ac deinde cum jam aliquis deſidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de ſequentibus poſtferatur. Qui vero nec [50] poſt quadriennii quidem tempus [51]: militantium non immerito matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. AUXONIO, & OLYBRIO CONSS. 379.

Qui ſine commeatu biennio, aut triennio, vel quadriennio vacaverit, modo hic inſcripto punitur. Bart.

III. Impp. [52] HONOR. & THEOD. AA. Hauſoni Com. & Mag. militum.

SI quis ſine commeatu aliquo annum in penatibus [53] propriis, vel in quibuſlibet locis deſidioſa quiete tranſegerit, decem ſequentibus poſtponatur: in quo vero biennalis [54] culpa deprehenditur, viginti ſibi antepoſitos congemiſcat: tertius autem annus triginta prælatos jure deflebit: ita ut quartus exempto matriculæ nullam veniam derelinquat. Prid. Id. Jun. *Ravennæ*, poſt conſulatum HONORII VIII. & THEOD. V. AA. 473.

33 *l.* 7. *C. Th.* 12.

34 Commeatus eſt abeundi licentia, data militi ad tempus. *Cujac. hic l. unic. C. in quib. cauſis militantes for. præſcript. uti non poſſunt. l.* 1. *l.* 14. *ff. de re militari.* vide *Feſtum in Remeare*, *l.* 2. *in fin. ff. ad municipalem.*

35 *Al.* CONSTANTINUS A. *al.* ARCAD. & HONOR. AA.

36 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

37 Adde *l.* 12. §. 2. *ff. de re militari.*

38 *Quibus*, & deeſt in *C. Theod.*

39 Prætendatur.

40 Excurſio.

41 *l.* 2. *C. Th. eod.*

42 Comes ſacrarum & privatarum remunerationum, *ut hic*, ſacrarum remunerationum. *l.* 10. *C. de palat. ſacrar. largit. l.* 41. *C. Theod. de appellat.* Is eſt per quem princeps largitiones publice & privatim facit: præſidebat donis imperialibus. *Caſſiodor.* 6.

43 Obſecundent.

44 Scriniarius magiſterianus, vel palatinus, qui commeatum accipit, ſi ſupra commeatus diem ſex menſibus abfuerit, quinque ſequentibus poſtponi debet.

45 *l.* 3. §. *ſi ad diem commeatus. 7. l.* 14. *in princ. ff. de re milit.* 46 His vero. 47 Miles qui ſupra commeatus diem annum abfuerit, decem ſequentibus poſtponi debet. 48 Vocationem. 49 Transferatur. 50 Ne poſt. 51 Al. *nec poſt quadriennii quidem tempus militaverit, non, &c.* 52 *Al.* Imp. ZENO A. 53 Penates, domus cujuſque. talis. al. *biennio ta.is.*

TIT. XLIV.

DE [55] TYRONIBUS.

I. Impp. VALENT. & THEOD. AA. Modeſto P. P.

NULLUS [56] tyro [57] vagus, aut veteranus, aut cenſibus obnoxius, ad militiam accedat. Datum XIV. Kal. Octobr. *Hierapoli*, VALENTIN. & VALENTE III. AA. CONSS. 370.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

QUiſquis [58] alieni juris mancipium in tyrocinio militiæ ſcribi curaverit: convictus, ac proditus auri libram ærario noſtro cogatur inferre, mancipio ſcil. domino (ſi factum ignoraverit) reddendo. Datum Id. Maji, *Tyro Metropoli*, P. P. *Beryto*, ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

III. [59] Imp. HONORIUS A. [60]

TYrones [61] in ſcholis loco ſemper poſteriore ponantur: nec [62] enim patimur quemquam celſiorem gradum obtinere, niſi cui & laborum aſſiduitas, & ſtipendiorum prolixitas ſuffragantur. Dat. VII. Kalend. Decemb. *Ravennæ*, BASSO, & PHILIPPO CONSS. 408.

55 *l.* 7. *C. Th.* 13.

56 Pars *legis* 6. *C. Theod.*

57 Tyroni vix fidendum, ita tyroni cuſtodia non tutò committenda. *l.* 14. *in princ. ff. de cuſtodia.*

58 Similis eſt conſtitutio *lib.* 5. *C. Theod. tit.* 9. *l.* 2.

59 *Al.* Imp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. C. S. L.

60 *Al.* ANASTASIUS A.

61 *l.* 19. *C. Th. eod.*

62 Vid. *l.* 7. *C. de proximis ſacrorum ſcriniorum.*

TIT. XLV.

DE [63] LITTORUM [64], ET ITINERUM CUSTODIA.

I. Impp. [65] HONOR. & THEOD. AA. Euſtachio P. P.

SALUBERRIMA [66] ſanctione cenſemus [67] ne merces illicitæ ad nationes barbaras deferantur: & quæcunque naves ex quolibet portu ſeu littore dimittuntur [68], nullam [69] concuſſionem vel damna ſuſtineant: ita tamen ut earum naucleri deponant in quam [70] provinciam ituri ſunt: uti [71] hoc manifeſtato, nulla contra eos poſtea indignatio ſeu concuſſio quoquo modo procedat. Dat. XIV. Kalend. Octobr. CP. DN. THEOD. A. IX. & qui fuerit nunciatus. 420.

63 *lib.* 7. *C. Th.* 16.

64 Al. *littoribus.*

65 *Al.* Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. male.

66 *l. ult. C. Th. eod.* adde quæ ſcripſi ad *l.* 11. §. 3. *ff. de publicanis.*

67 Vid. *l.* 1. *C. quæ res exportari non debeant.*

68 Mittuntur.

69 Vid. *l.* 3. *C. de naviculariis.*

70 Qua provincia.

71 Ex hoc.

TIT. XLVI.

DE [72] DESERTORIBUS, ET OCCULTATORIBUS EORUM.

Recipiens ſcienter deſertorem in agro vel in domo, ſi eſt Actor vel Procurator, capite punitur. Bart.

I. Imppp. [73] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Syagrio P. P.

SI [74] quis forte deſertorem agro tectove ſuſceperit, atque apud ſe diu paſſus fuerit delitescere: actor quidem vel procu-

72 *lib.* 7. *C. Th.* 18. vide 6. *Harmen.* 8.

73 *Al.* Imp. THEOD. A.

74 *l.* 4. *C. Theod. eod.*

Source : BIU Cujas

1 Desertorem indicantis & prodentis præmium.

2 Signa militaria quæ & quot genera eorum fuerint, dixi ad Rubricam, *tit. de verborum & rerum significat.*

3 Tenuerunt.

4 Desertor est, qui belli tempore abest à signis. adde *l.* 3. §. *desertor.* 3. *ff. de re militari.*

5 Degeneri morte, al. *degenerem mortem gladii.*

6 *Pars l.* 11. *C. Th. eod.* Desertor seu qui ad hostes transfugit, tanquam hostis à quovis potest impune occidi. 6. *Harm.* 8. §. 1.

7 Vid. *l.* 2. §. *quando liceat unicuique sine judice.*

8 Al. *obtinendum*, in lib. Aured. *obnitendum.*

9 Ὡς πολεμίους, ut hostes. 6. *Harm.* 8. Rebelles tamen alio sensu, *in feudis, Qui rebelles.*

10 Ne suppositis.

11 Vel commentis.

12 *l.* 15. *C. Th. eod.*

TIT. XLVII.

DE[13] VETERANIS.

Veterani gaudent privilegiis hic insertis. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS A.

CUM[14] introissent principia[15], & salutatus esset à Præfectis, & Tribunis, & Viris eminentissimis, acclamatum est: *Auguste Constantiae, Deus te nobis servet* [*vestra salus*[16]] *nostra salus: vere dicimus: jurati dicimus.* Adunati veterani exclamaverunt: *Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus?* Constantinus Augustus dixit: *Magis, magisque conveteranis meis beatitudinem augere debeo, quam minuere.* Victorinus veteranus dixit: *Muneribus*[17], *& oneribus*[18] *universis locis conveniri non sinamur.* Constantinus Augustus [dixit:] *Apertius indica, quæ sunt maxima munera, quæ vos contumaciter gravant.* Universi veterani dixerunt: *Ipsè perspicis.* Constant. Augustus dixit: *Jam nunc Magnificentia mea omnibus*[19] *veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in ullo*[20] *munere civili, nec in operibus*[21] *publicis conveniatur, nec ulla collatione, nec à Magistratibus, nec*[22] *vectigalibus in quibuscunque nundinis interfuerint, ullam ob*[23] *venditionem proponendam dare debebunt. Publicani quoque* (ut adsolent[24] agentibus supplere[25]) *ab eisdem veteranis amoveantur: quiete post labores suos perenniter perfruantur. Fisco quoque nostro eadem epistola interdicimus, ut nullum omnino ex his inquietet: sed liceat eis emere, & vendere, optimis negotiis pecuniam tractare, & mercimonia agitare: nec solum integra beneficia eorum sub seculi nostri otio, & pace perfruantur*[26], *sed etiam nullo munere civili*, id est, *corporali, seu personali, vel deportatorio onere eos affici concedimus.* Dat. Kalend. Mart. Civitate[27] *Bellovacorum*, CONSTANT. A. VI. & CONSTANTIO C. CONSS. 320.

Veteranus factus protector nullis injuriis est pulsandus. Bart.

II. Idem A. Maximo.

PROvidendum[28] est, ne veterani, qui protectoria dignitate cumulati, aut honores varios pro meritis suis consecuti sunt, incongruis pulsentur injuriis, quod si quis in hoc crimine fuerit deprehensus: Rectores Provinciarum pro jurisdictione sua examinantes factum pro sui qualitate eos coërceant. Dat. IV. Kal. Jun. *Treveris*, JANUARINO, & JUSTO CONSS. 328.

III. Idem A. Euagrio P. U.

VEterani[29], qui ex negligentia vitæ, nec[30] rus colunt, nec aliquid honestum peragunt: sed latrocinii[31] sese dederunt: omnibus veteranorum privilegiis exuti, pœnis competentibus à Provinciarum Rectoribus subjiciantur. Dat. III. Id. Aug. CONSTANTIO A. VI. & CONSTANTE II. CONSS. 353.

IV. Impp.[32] HONOR. & THEOD. AA.

NUllus eorum, qui sacramentis[33] inhærere desierit, vel volens permittatur, vel invitus militare cogatur, seu stare judicum sententiis: quæ non his observatis latæ fuerint, nullam firmitatem habentibus: nisi[34] forte reperiatur ibi tempore militiæ cœpta cognitio, tunc enim velut necdum cingulo depositò sub militari Judice rem tractari, finirique præcipimus: nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant.

13 *lib.* 7. *C. Th.* 20. Περὶ τῶν ἀποστρατευομένων καὶ τῶν προνομίων αὐτῶν. De militibus emeritis & eorum privilegiis. *Synops. Basil.* 57. *tit.* 6.

14 *l.* 2. *C. Th. eod.* In nonnullis cod. sic *incip. hac l. Imp. Constantin. cum introisset principia, & salutatus esset à præfectis & tribunis, & à viris eminentissimis acclamatum esset Auguste, &c.* recte. *Contitur.*

15 *Principia* in re militari quid essent dixi ad *l. ult.* §. *quæ sit longa consuetudo*, *l.* 12. *in fin. ff. de re militari.*

16 Al. *nostra salus.* al. *absunt.*

17 *l.* 2. *in princ.* §. *eod.*

18 Honoribus.

19 *l. ult. ff. eod.*

20 Nullo.

21 Puta ob navium fabricam. *l. ult.* §. *eod.*

22 Imo vectigalibus tenentur. *l.* 2. *fin. ff. eod.*

23 Venalitium vectigal innuere videtur, de quo scripsi ad *l.* 4. §. *de proximis sacrorum scriniorum.*

24 Solent.

25 *Superpellere, in vet. lib. sed in C. Th. supercompellere.*

26 *Multa sunt hic à C. Th. detracta & immutata.*

27 *In civitate Vetrocorum*, in *Cod. Theod.*

28 *l.* 5. *C. Theod. eod.*

29 *Pars legis* 7. *C. Theod. eod.*

30 Veteranorum exercitia post missionem, rus colere, aut tale aliud honestum vitæ genus sectari.

31 Milites seu pro militibus non habendi latrones armati.

32 *Al.* Imp. THEOD. A.

33 Sacramentum militare quid, dixi ad *l.* 2. *ff. eodem. l.* 11. *ff. de adulteriis.*

34 In jus vocatus, si postea militiæ nomen dederit, non potest in ea causa uti præscriptione fori, quasi præventus, *ut hic, & l.* 7. *ff. de judiciis, l. pen. ff. de jurisdict. omnium judicum.*

TIT. XLVIII.

DE[35] FILIIS OFFICIALIUM MILITARIUM, QUI IN BELLO MORIUNTUR.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Euagrio.

HI[36], qui [ex] officialibus quorumcunque officiorum geniti sunt, sive eorumdem parentes adhuc sacramento tenentur, sive jam dimissi sunt[37], in parentum militiam vocentur. Dat. prid. Non. Aug. BASSO, & ABLABIO CONSS. 331.

II. Imppp.[38] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

FIlios[39] primipilariorum paternam sequi conditionem oportet.

III.

Ἐάν τις ἐν πολέμῳ τελευτήσῃ ὑπηρετῶν στρατεύματι, SI[40] quis quocunque modo militans in bello moriatur, filius ejus, si unus sit, vel ex multis major[41] natu, statim in locum ejus succedat, & eadem annonas accipiat, si pater usque ad Biarchi duntaxat gradum pervenerit. Quod si alteriorem obtinuerit (veluti ducenarii, aut centenarii) filius ejus fiet tantummodo Biarchus. Manifestum autem est, majorem natu[42], in quem ejusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habitutum.

35 *Synops. Basilicon* 57. *tit.* 7. & 7. *C. Theod.* 22.

36 *l.* 3. *C. Theod. ib.*

37 Erunt.

38 *Al.* Idem A. *al.* Imp. ARCAD. & HONOR. AA.

39 Facit *l.* 11. *C. Theod. eod.*

40 Ut defuncti militis filius natu major statim in locum patris sui succedat, & easdem annonas accipiat, usque ad Biarchi gradum. *Synops. ib.* ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐὰν εἷς ἐστιν ἢ πολλῶν παίδων ὁ μείζων, ὑποδεχέσθω εἰς τὸν τόπον καὶ παῖδος ὑπεισερχέσθω καὶ τὰς ἀννώνας τὰς αὐτὰς λαμβανέτω, εἰ μέχρι βιάρχου ὁ πατὴρ. εἰ δὲ ἀνώτερον οὐ βιάρχου, βιάρχου μόνου γίνεται παῖδα. πρόδηλον γὰρ ὅτι ὁ μείζων τούτου ἔχων τὴν ὑποδοχὴν φροντίζει καὶ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν.

41 Primogenitis militum sua fuit prærogativa.

42 Primogenitus frater fratrum inferiorum curam gerere debet.

TIT. XLIX.

DE[43] OBLATIONE[44] VOTORUM[45].

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Basilio P. U.

QUANDO[46] votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri, & solidis obryzatis[47] principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes, ut deinceps sequentibus annis uniusquisque sedulitas Principibus[48] suis talia inferat semper, & deferat. Dat. IV. Non. Mart. *Mediolan.* OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

vett. numism. potest. Sunt qui ad *Ophir*, (quam provinciam Peru hodie vocari nonnulli putant) hanc vocem trahant. *l.*

43 VII. *C. Th.* 24.

44 Al. *De observatione votorum.* al. *De obligatione.*

45 De votis, adde *l.* 233. §. 1. *ff. de verb. signif.*

46 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

47 Obryzati solidi quid essent, dixi ad *l.* 3. *Cod. de*

48 Al. *principalibus.*

TIT. L.

DE[49] NUMERARIIS, ACTUARIIS, ET CHARTULARIIS, ET ADJUTORIBUS, SCRINIARIIS, ET EXCEPTORIBUS[50] SEDIS EXCELSÆ[51] CÆTERORUMQUE JUDICUM, TAM MILITARIUM, QUAM CIVILIUM.

De numerariis, & tabulariis.

I. Imp. CONSTANTINUS[52] A. ad Veronicianum Vic. Asiæ.

VORAX[53], & fraudulentum numerariorum propositum, qui diversis obsequiis Rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, ut antea sancivimus, & nunc itidem sancimus, conditioni eos subdi tormentorum, & eculeis[54] [atque] lacerationibus subjacere. Dat. XIV. Kal. Jun. OPTATO, & PAULINO CONSS. 334.

II. Impp.[55] VALENT. & VALENS AA. Clearcho.

QUI[56] numerarii appellari consueverant Consularium, atque Præsidum, duntaxat tabularii post hanc nostram sanctionem vocabuntur: scientes se tormentis esse subjectos, nisi[57] judicibus, vel his qui provecti nostro judicio ad provincias venerint, vel exactoribus debitorum, aut reliquorum [nomen, & [58]] modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione: quos scire oportet, cum his, qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta, triennii[59] tamen spatio tabulariorum decet tempus omne concludi. Dat. XIV. Kal. Mart. *Constantinop.* VALENT. & VALENTE AA. CONSS.

III. Iidem AA. Rufino P. P.

NUmerarios[60] Amplissimæ tuæ Sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere jubemus. Dat. prid. Id. Decembr. *Parisiis*, VALENTIN. & VALENTE AA. CONSS. 365.

In omni Provincia duo Numerarii, & Tabularii collocantur. Bart.

IV. Imppp.[61] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. omnibus Rectoribus Provinciarum.

IN[62] provinciis singulis duo Numerarii qui & Tabularii collocentur: quo ad unum fiscalis arcæ[63] ratiocinium ad alterum largitionales pertinere tituli jubeantur: hoc sciturі, quod si ex alterius[64] quicquam actibus ad alteram[65] partem illicita[66] fuerit usurpatione translatum: is qui culpam judicis dissimulatione texerit[67], gravissimo sit supplicio subjugandus. Dat. III. Kal. April. C. P. ANTON. & SYAGRIO CONSS. 382.

De exceptoribus.

V. Iidem AAA. Principio P. P.

EXceptores[68] omnes judicibus Provincialibus obsequentes, qui nec cohortalem militiam sustinere videntur, neque à fisco ullas consequuntur annonas, absque metu dare cœptis operam, etiamsi decuriones sint, minime prohibemus: dummodo munera[69] propriæ civitatis agnoscant, & peracto secundum morem exceptionis officio, ad propriam sibi curiam redeundum esse non nesciant. Dat. IV. Id. Decembr. *Aquileiæ*, ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

De Numerariis Actuariis.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Severo P. U.

NE[70] diutius ad cunctorum perniciem actuarii numerariorum consortiis adjuvenur, illustris auctoritas tua cunctos ex numerariis actuariorum societate præcipiat[71] abstinere, atque ab eorum communione discedere: quod si hoc moniti custodire neglexerint, iisdem pœnis se quibus actuarios, non ambigant subjacere. Dat. IV. Kalend. Jun. *Nicæ*, HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De actuariis.

VII. Impp.[72] THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. U.

ACtiones[73] tam classium[74] Urbis Constantinopolitanæ, quam Thymelæ[75], equorumque curulium[76] civitatum diversarum, non aliter, nisi ut consueverat[77], manus sanxerit principalis, sublimitas tua præcipiat ordinari, quod[78] si quis talis sub tua fuerit judicatione convictus: profecto irritis his, quæ vetita contractaverit, etiam congruam indignationem incurrat. Dat. X. Kalend. Jul. *Nicomediæ*, THEOD. XII. & VALENT. II. AA. CONSS. 426.

De scriniariis vel numerariis præf. prat.

VIII. Iidem AA. Protogeni P. P.

SCriniarios vel Numerarios officii Magnitudinis tuæ jubemus nullatenus in posterum aut mutuam pecuniam sumere, aut polliceri cuiquam pro publicis expensis cogi: quos nullam post depositam militiam inquietudinem sustinere volumus.

De actuariis.

IX. Impp. LEO jun. & ZENO AA.

NEmini licere deinceps jubemus in quacunque militia connumerato, solicitudinem actuarii subire: vel post depositam

49 XIII. *C. Th.* 1. Περὶ ταβουλαρίων καὶ χαρτουλαρίων βοηθῶν τῶν σκρινιαρίων καὶ ἐξεπτώρων τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχόντων. de Tabulariis, adjutoribus sive scriniariis & exceptoribus tam civilium quam militarium judicum. *Syn. Basil.* 6. *tit.* 36. adde *l.* 25. §. *de sacrosanct. eccles.*

50 Executoribus.

51 Excelsæ, id est, *prætorianæ.*

52 *Al.* Imp. VALENTIN. & VALENS AA.

53 Voracitas seu concussio in officiali punitur. *l.* 4. *C. Theod. eod.*

54 Aculeis.

55 *Al.* Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

56 *l.* 9. *C. Theod. eod.*

57 Vid. *l.* 1. §. *de exact. tributorum.*

58 Absunt à *quis, lib.*

59 Vid. *l.* 11. §. *eod.*

60 *l.* 11. *C. Theod. eod.*

61 *Al.* Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

62 *l.* 12. *C. Theod. eod.*

63 Al. *hastæ.*

64 Alienis.

65 Alienam.

66 *l.* 36. *ff. de regul. juris. l.* 2. §. *de executoribus.*

67 *Traxerit*, al. *tenuerit.*

68 *l.* 2. §. *de proximis sacrorum scriniorum.* adde *l.* 19. §. 9. *ff. locati.*

69 Munia.

70 *l.* 14. *C. Theod. eod.*

71 Percipiat.

72 *Al.* Imp. LEO A.

73 *l.* 4. *in princip.* §. *de muneribus patrimoniorum, l.* 5. *in princip.* §. *de spectaculis.*

74 Al. *clarissimæ.*

75 *Chimeleæ.* al. *Antiochiæ. Pyrrhus & Alciatus* legunt *Timeleæ*, sed hanc legem ut excusa est, restituit Cujacius ex *veter. lib. & l.* 21. & 22. *C. Theod. de divid. offic.* qui interpretatur *Thymelæ*, id est, scenæ.

76 Al. *& quarumcunque curialium*, ætas, *quamque curialium. Apuleius lib.* 3. equum curulem nimia velocitate refectum: Circenses dicuntur hi equi. *l.* 1. §. 2. *ff. de muneribus & honoribus.* quorum alendorum munus patrimoniale non personale, *ut aliat dixi.*

77 Consueverant.

78 Quin.

Source : BIU Cujas

sitam eandem curam ad militiam adspirare: quatenus inter privatos agens, omnique militari privilegio denudatus, nihil nundinationis, vel fraudis circa commendanda ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat.

De Scriniariis, Numerariis, Adjutoribus, Chartulariis.

X. Imp. ZENO A. * P. P.

NUlli [1] Scriniario liceat pro tempore Numerarios plus quam quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, adjuvare. Idemque hoc super Chartulariis in præbenda pro tempore numerariis opera observari decernimus, ita ut Adjutorum quidem biennii, Chartulariorum vero unius anni intervallo continuatio interrumpatur: nulla Adjutoribus ad Chartulariorum solicitudinem quam semel dedignati sunt, descendendi [2] danda licentia: ita ut Orientalis quidem tractus pro tempore Numerariis, nonnisi ab his scriniariis qui inter triginta viros à Numerario retro numerandos, Asianæ [3] vero diœceseos numerariis nonnisi ab his qui intra quinquaginta à numerario similiter retro numerandos inveniuntur: Ponticæ vero & Thraciæ [4] diœceseos passim, & pro suo libito ex omni multitudine eligendorum adjutorum tribuatur facultas. §. 1. Omnia sane commonitoria, vel præceptiones, aut evictiones, seu quælibet publica instrumenta, non solum Adjutoribus, verum etiam Provinciæ illius de qua disponitur, tractatori [5] inspiciendi, itidemque subscribendi, aliorum quoque qui una cum eo tractant [6] in eadem subscriptione mentione habenda, necessitatem incumbere.

§. 2. Si quid autem sine hac observatione ex Orientali, vel Asiano, vel Thraciano [7] scrinio fuerit emissum, falsi suspicione non careat: exceptis publicis instrumentis quæ à scrinio Ponticæ diœceseos emittuntur, quod in iisdem instrumentis solum numerarium ejusdem diœceseos ejusque Adjutorem & Chartularium subscribere Magnitudo tua disposuit: ita ut si quid hujus legis fuerit violatum, Numerarii quidem tam gradus sui quam solennitatum seu solationum universi [unius] anni jacturam: Adjutores vero quinquaginta librarum auri, & Chartularii quindecim itidem librarum auri pœnam subeant [8].

De numerariis.

XI. Idem A. Caroni Magist. milit.

OFficio tuæ Magnitudinis datis precibus postulante, ut Numerariorum actus non in biennium, sed in unum [annum] statuatur: nostra pietas hujusmodi petitionibus annuens, dispositionem quæ super biennio promulgata fuerat, super uno tantummodo anno [9] revocavit.

De Corniculariis, Chartulariis, Primiscriniis & Numerariis.

XII. Imp. ANASTASIUS A. P. P. Illyrici.

PEr hanc divinam pragmaticam sanctionem decernimus, quod antea Tribunis Prætorianis, dum dignitas eis qui in scriniis [10] seu gradibus officii tuæ Celsitudinis deponunt militiam præbebatur, & custoditum fuisse dignoscitur, hoc super honore quoque Comitivæ dignitatis eis impertiri: ut sententia pro fine eorum militiæ proferenda, dignitatis etiam mentionem contineat. Hoc quoque tantummodo, & sine speciali codicillorum vel divinorum apicum sanctione ad eandem dignitatem adipiscendam & privilegia eam sequentia sufficiat: ita tamen ut primi ordinis Comitivam per interlocutionem ejusdem potestatis mereantur [hi, id est] Cornicularius [11], & Chartularius, Primiscrinius, & Numerarius scrinii Macedoniæ, & scrinii Daciæ, & scrinii operum, & scrinii auri. Hoc eodem in his etiam qui post novellam dispositionem divæ memoriæ Zenonis, quæ de eisdem pœnis loquitur: & de eisdem personis [12], quæ deposuerunt militiam, obtinente.

TIT. LI.

DE [13] CURSU [14] PUBLICO, ET [15] ANGARIIS [16] ET PARANGARIIS.

I. Imp. CONSTANT. A. Titiano.

EQuos, qui publico cursui, deputati sunt, non [17] lignis, vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari decernimus: pœna non [18] defutura contra eum, qui aliter fecerit. Dat. prid. Id. Maji, SABINO & RUFINO Conss. 316.

II. Iidem AA. [19] Cyndino P. P.

PRæsidibus, & Rationalibus [20], cæterisque quibus propterea [21] respublica [22], & annonas, & alimenta pecoribus subministrat [23], usurpandi [24] paraveredi [25] licentia derogetur. Sed nec per aliam viam eundi quisquam habeat falcultatem: nisi per quam cursus publicus stare dignoscitur: excepta videlicet tua sublimissima sede, cui cursus publicus, & proficiscendi per eum licentia, & ubi ratio exegerit, præsto est. P. P. XV. Kal. Mart. CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. Conss. 326.

III. Imp. [26] CONSTANT. A. Tauro P. P.

EVectiones [27] ab omnibus postulentur, & tam judices, quam custodes publici cursus minime [transire] patiantur antequam seriem evectionis aspexerint. Quod si [28] quis putaverit resistendum, & sine evectione iter facere detegatur, vel ultra tempus quod evectioni insertum est, publico cursu uti conatus sit: ubi repertus fuerit, ibidem [29] jubemus retineri: & siquidem dignitate præditus sit, de ejus nomine ad providentiam [30] tuam, & ad illustrem virum comitem [31], & magistrum officiorum referri: adversus vero cæteros protinus indignatio competens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradueque militiæ ibidem coërceri posse crediderit. Datum VIII. Kalend. Jul. *Mediolani*, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO C. XII. Conss. 357.

IV. [32] Impp. [33] JULIANUS A.

PAthippum [34] cum [35] videri, & habendum esse, qui [36] usurpato uno [37], vel duobus veredis quos solos evectio continebit, alterum, tertiumve extra ordinem commoveat [38]. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, utrum agens in rebus suo itineri, an mulionis subjugando, modo evectionis datæ formæ licentiam non excedat. Dat. V. Id. Septemb. MAMERTINO, & NEVITTA Conss. 362.

V. Impp. [39] VALENT. & VALENS AA. ad Symmachum Correctorem Lucaniæ, & Brittiorum.

SI [40] quis per publicum cursum iter faciens, cujuscunque dignitatis, vel militiæ, ab itinere recto diverterit, pœna in eum competens proferatur. Dat. VIII. Kal. April. *Mediolani*, VALENTINIANO, & VALENT. AA. Conss. 365.

VI. Iidem AA. & GRATIANUS A. ad Amphilium.

EVectionum [41] copiam senatui cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita tamen, cum aut à nobis evocatur, aut à clementiæ nostræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac contra veritum sibi cursum publicum illicita temeritate præsumpserit, motum in se nostræ mansuetudinis excitabit. Dat. III. Id. Decemb. *Triver.* GRATIANO A. II. & PROBO Conss. 371.

VII. Iidem AA. ad Hisprinium P. P.

IN [42] omnibus provinciis veredorum quarta pars reparetur [43]: stabula autem ut impensis publicis extruantur: contra rationem est: cum provinciarum sumptu, in quorum locis stabula constituta sunt, citius arbitremur apparanda, & utilius sit, tam publico, quam his, quos [44] stercus [animalium pro] suo solatio habere concedimus. Dat. III. Kal. Mart. *Triver.* GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE Conss.

VIII. Imppp. [45] VALENT. GRAT. & VALENS AAA. Floro Com. R. P.

UT [46] agendi itinetis possit esse moderatio, deni veredi per dies singulos ex utraque parte dimittantur: pœna quinque librarum auri minime defutura contra eos, qui statuta nostra [47] neglexerint.

Facienda evectionis copia omnibus, judicibus denegetur, excepto Præfecto prætorio, & officiorum magistro. Bart.

IX. Imppp. [48] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Floro * P. P.

JUdicibus [49] faciendæ evectionis copiam denegamus: cum id tantum nostro numini [50], & tuæ sedi, necnon [51] viro illustri magistro officiorum sit reservandum: cum neque præfecto urbi, nec magistris militum, nec [52] ducibus, nec vicariis, nec cuiquam [53] alii præter memoratas duas potestates à nobis hoc concessum sit [54]. *His enim* [55] tantum ambulandi facultatem judices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissionem publicarum functionum persecutores [56] viderint constitutos: sciturі, si definitionem nostram excesserint, se quidem viginti-quinque auri libris, officia vero quinquaginta esse multandos. Dat. X. Kal. Aug. C P. ANTONIO, & SYAGRIO Conss. 382.

X. Iidem AAA. Philagio Com. Ord.

GRaviſſimæ [57] pœnæ acerbitate proposita, evectionum [58] contractus, animalium quoque publicorum merces, & ementis & distrahentis coërcitione prohibemus. P. P. *Byato.* Dat. XV. Kal. Octob. ANTONIO & SYAGRIO Conss. 382.

XI. Iidem AAA. Cynegio.

NUllus [59] evectione utatur privatus, tametsi valuerit impetrare. Dat. VI. Non. Mart. eod. RICHOMERE & CLEARCHO Conss. 384.

XII. Imppp. [60] VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

QUoniam [61] veredorum [62] quoque cura pari ratione [63] tractanda [64] est: sexaginta libras auri sella [65] cum frenis, sexaginta [itidem] averta [66] non transeat: ea conditione, ut si quis præscripta moderaminis imperatorii libramenta transcenderit, ejus sella in frusta cædatur: averta vero fisci juribus deputetur, exceptis auri centenariis [67], quæ necessarium [68] est ab hippocomis [69] in solitis sacculis reportari. Dat. XV. Kal. Jul. CP. ARCADIO A. I. & BOETONE Conss. 385.

Non debent rustici, qui hippocomi appellantur, perducendo equos, per publicum cursum indigna spoliatione vexari. Bartol.

XIII. Iidem AAA. Floro P. P.

NOn [70] patimur hippocomos per eos, qui veredis utentur, indigna spoliatione vexari: siquidem nonnulli veredarii [71] saga eorum dicuntur auferre, vel præcidere. Quocirca per omnes judices, & curiosos [72] miserabilis removeatur [73] injuria: scientibus cunctis, quod si oblervata non fuerit nostra sanctio, non solum damna resarcire, verumetiam notam, & multam, qui neglexerit, subire cogetur. P. P. XV. Kal. Jul. *Triver.* VALENTINIANO A. IV. & NEOEARIO Conss. 387.

XIV. Iidem AAA. Potamio P. P. Augustali.

PUblici [74] cursus exhibitio secundum locorum consuetudinem [75], vel curialibus, vel cohortalibus [76] debet committi, vel his, qui [77] suo periculo ab eminentissima præfectura sub competenti cautela excipiunt. Dat. III. Kalend. August. CP. ARCADIO A. II. & RUFINO Conss. 392.

XV. Impp. [78] ARCAD. & HONOR. AA. Dextro P. P.

SI [79] quis, vel pro una [80] mutatione veredum superducendum esse crediderit, in quadruplum superductorum [81] animalium pretium fisci juribus [82] inferat. Dat. XV. Kalend. April. *Mediol.* OLYERIO, & PROBINO Conss. 395.

XVI. Iidem

---

1 Scriniarii adjutores non debent sociari numerariis & chartulariis, nisi secundum modum hic declaratum. *Bart.*

2 Discendi.

3 Asiæ.

4 Thraciæ.

5 Tractator hic paulo ante chartularius dictus est, à chartis tractandis, ut & *l. 3. §. de canone largitional. l. 6. §. de executoribus, Novell. 28. §. 30. cap. 2. & 128. cap. 24. in fin. 129. & 147. cap. 2.*

6 Contractant.

7 Thraciaco.

8 Pœnæ subjaceant.

9 Al. *dispositionem quæ super uno tantummodo anno promulgata fuerit, revocavit. l. 2. §. cod.*

10 Scriniarios operum intelligit Cujacius *Novell. 128. cap. 18.* qui sub Præfecto prætorio erant, quibus interdicta discussio est rationum ad civitates pertinentium. *dicta Novell. 128. cap. 18.*

11 Cornicularius est officialis qui præest cornibus secretarii, ut scribit Cassiodorus *lib. 11. Variar.*

12 Alias addiciur, *quæ.*

13 VIII. *C. Th. 5. περὶ τῶν δημοσίων δρόμων καὶ τῶν τοῖς κεντήροις χρωμένων. Synops. Basil. 57. tit. 17.* id est, de cursu publico, & iis qui conturis utuntur. Galli appellant *Postes.*

14 De cursu publico multa Alciat. hic non aspernanda, itidem & Budæus in annot. poster. ad Pandectas.

15 *Eclog. lib. 5. tit. 1.*

16 Angaria est qua cursus publicus dispositus est: parangaria, alioversum. vid. *Synops. Basil. 5. tit. 1. ex lib. 56. tit. 17. cap. 22.* adde *l. 18. §. 4. ff. de muneribus.*

17 Οὐδὲ ξύλοις ἀλλ' βραχάλοις τούτοις τισὶν, ἀλλὰ μόνον ῥαγγέλοις (id est, flagellis) ἐλαύνειν. *Synops. eodem cap. 1.* adde *l. 1. §. imperi. 33. ff. de Silamano.*

18 Vero.

19 *Alias, Acyndino.*

20 Καθολικοῖς. Præsidibus & generalibus cæterisque procuratoribus, & cuivis alii magistratui, ac eorum animalibus propterea ex publicis rationibus alimenta deputata sunt, ne publico cursui molesti sint. *57. Synops. 17. cap. 2.*

21 Præterea.

22 *Respublicæ, in quibus manuscr.* id est, civitates.

23 Al. *subministrant.*

24 Adde *l. 10. §. eodem.*

25 Veredi sunt publici equi cursuales: Peraveredi videntur esse majores equi agminales, quos vulgo Paraſredos vocant. *Cujac. ad hunc tit.* Galli *Palleffroys.*

26 *Al.* Impp. ARCAD. & HONOR. AA. * P. P.

27 Evectiones, sunt diplomata, sive codicilli, quibus cursu publico utendi facultas datur. *Cujac.* quæ & synthemata & combinæ & tractatoria dicuntur, Apud Græcos (hoc est authorem synopseos *58. tit. 57. cap. 8.*) hæc sententia est. A quovis iter faciente, licet maximæ vir dignitatis sit, præpositi cursus publici accipiant συνθήματα tesseras. Quod si resistet, ad P. Prætorio & Comitem & magistrum officiorum de eo referatur. Cæteri protinus puniantur.

28 Publicanos suspectos fraudari vectigalis, suspectis in locis iter instituentes, manu injecta retinere posse hinc colligit Corsetus *singulari, Gabella si aliqui.*

29 Eodem.

30 Prudentiam.

31 Magister officiorum dicitur etiam Comes, ut in *l. 10. Cod. Theod. de curiosis & inscriptione legis 3. §. de officio magistri esse. & l. 3. l. 4. §. de castrensianis.* Ita eundem vocat Ælius Amidenus medicus.

32 *Al.* Imp. JUSTIN. A. Mamertino P. P.

33 *Al.* Impp. HONOR. & TH. AA.

34 Pathippus, est qui usurpato uno, vel duobus veredis, quos solos evectio continet; alterum tertiumve extra ordinem commovet. *V. Cassiod. lib. 4. & 5. Var. ep. 4.*

35 Publicanus potestatem Titio faciens rerum exportandarum, Titii quoque uxori earum exportandarum fecisse intelligitur: ut reale quam personæ beneficium sit magis. *Corsetus singulari, Gabella gabellariis.*

36 Id est, si quis.

37 *l. 15. l. ult. §. cod.*

38 Commovere equum, est co uti. vid. *l. ult. §. cod.*

39 *Al.* Imp. THEOD. CONS. A.

40 *l. 25. C. Theod. cod.*

41 *l. 32. C. Theod. eod.*

42 *l. 34. C. Theod. cod.*

43 Reparari ita dicitur quintum animal. *l. 4. §. de muri legulis.*

44 Fimetum seu stercus equile pro solatio hospiti relinquendum, vide *l. 32. §. sed si pecoris. 2. ff. de usu & habitat. Inst. de usit.*

45 Imp. VALENT. A.

46 *l. 38. C. Theod. eod.*

47 *Al.* additur, *lege.*

48 Impp. LEO & ANTHEMIUS.

49 *l. 40. C. Theod. cod. l. 2. §. de cohortal.*

50 Nomini.

51 Nec vero.

52 *l. 16. l. 20. §. eod.*

53 Cuidam.

54 Est.

55 Etenim.

56 Prosecutores.

57 *l. 41. C. Theod. eod.*

58 *l. 1. §. eod.*

59 *l. 44. C. Theod. eod.*

60 *Al.* Imp. LEO A.

61 *Pars legis 47. C. Theod. eod.*

62 Ἱππων: Quoniam & equorum habenda cura est, sexaginta libras sella cum freno habeat. ἢ ὁ βέλτιστος, vel ἀλλ' ὁ τοιοῦτος τὸ ὑπομόχλιον ὅπερ ἐπιφέρουσι κατὰ τὸ νότιον, καλῶς ὁ βέλτιστα ἐκ τῆς ἀποτρόπεσθαι. Averta vero (id est, lateralium quod in tergo gestant: vocatur autem averta ex eo, quod aversa sit, & ipsa librarum sexaginta sit. Quod si quis præscriptum hunc modum transcenderit, ejus sella in frusta comminuetur, & averta fisci juribus deputabitur: excepta tamen auri centenaria sunto. *57. Synops. Basil. 17. c. 12.*

63 Impetratione. Al. *moderaminis imperii.*

64 Vid. Panciroll. *rer. memorab. lib. 2. tit. 16.* ANS.

65 Contractandа.

66 Averta, quod explicat *Budæus in tit. ad l. Cornel. de falsi.*

67 Ornamenta erant veredorum

---

avertis applicita. ita CD. male.

68 Necesse.

69 Hippocomi dicuntur stabularii, seu equorum curatores. Glossis ἱπποκόμος Agaso, Equilio.

70 *l. 50. C. Theod. eod.*

71 Veredariis.

72 Curiosi sunt, qui curam totius publici cursus gerunt. *Maitre des Postes.*

73 Moveatur.

74 *l. 51. C. Theod. eod.*

75 *l. 22. §. eod.* Consuetudo in publici cursus exhibitione servanda, *ut hic.* Unde notant, mulos equosve conductitios plus consuetudine recepta non esse onerandos. *Corsetus sing. Onus.*

76 Cohortales apparitores, præsidum perpetui cohortalini, & beneficiarii curam habentes mansionum equorum dicuntur Patricio apud Thalæleum *45. Basil. 1. l. 7. §. de cohortal. l. officiales, §. de episc. & cleric.* cætera vid. *in l. 10. §. de cohortalib.*

77 Quos.

78 *Al.* Imp. ZENO A.

79 *Pars legis 53. C. Theod.* Si quis vel unam mutationem (cursus subaudi) prætervectus fuerit, quadruplum animalis precium persolvat. *57. Synops. 17. cap. 36.*

80 *l. 4. §. eod.* una mutatio, *nec poste.*

81 Supradictorum.

82 *Viribus*, quod magis probat *Cujac.* quia in lib. veter. frequentius reperitur.

Source : BIU Cujas

1 Al. *Idem A.*

XVI. Iidem [1] AA. Remitheo duci Armeniæ.

HIs [2] tantummodo utendi cursus publici facultas concessa est, qui legati [3] de diversis gentibus ad nostram clementiam properare sustinent.

2 *Pars legis* 57. *C. Theod. eod.*

3 Vid. *l.* 9. *T. eod.*

4 *Al.* Vincentio P.P.

XVII. Iidem AA. Lucentio 4.

NEmo [5] mulionem mutationibus deputatum, vel per solicitationem, vel per receptionem [6] subtrahere audeat, decem libras argenti pœnæ nomine inferre reformidans. Dat. XII. Kalend. Mart. *Mediol.* HONORIO A. IV. & EUTYCH. CONSS. 398.

5 *Pars legis* 58. *C. Theod. eod.*

6 Al. *obreptionem.*

XVIII. Iidem AA. Messalæ P.P.

ANimalia [7] publica dum longe majore [8], ac periniquo pretio pabula æstimantur, per mancipes, atque apparitores aperte vexantur: ne id contingat, sublimitas tua disponat, ut nec pabula mutationibus desint, nec provinciales ultra, quam justitiæ sinit ratio, prægraventur. Dat. XV. Kal. Decemb. STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

7 *l.* 60. *C. Theod. eod.*

8 Minore.

XIX. Iidem AA. & THEODOS. A. Septimio Procur. Afric.

COmperimus [9] provinciales, & pabula, & pecuniam pro [cursu] equorum cursualium solenni ratione conferre, & extrinsecus etiam peraveredorum onere prægravari. Provinciarum igitur rectores procurent, ne unquam cursus publicus veniat in querela, & occasio deceptionis curiales [10], vel provinciales animalia indebita præstare compellat. Dat. VII. Kalend. April. *Raven.* DN. THEODOS. A. I. & RUMORIDO CONSS. 403.

9 *l.* 64. *C. Theod. eod.*

10 Curialis.

11 *l.* 9. *T. eodem. l.* 66. *C. Theod. eod.* Curru publico suis in negotiis duces & præsides provinciarum & ministrantes eis apparitores, ne utuntor, si fecus fecerint, in animalia singula singulas auri libras lolvunto. 57. *Synopf. Basil.* 17. *cap.* 20.

12 Suo utatur officio.

13 Cohortalibus.

14 *Al.* Imp. ANASTASIUS A.

15 *Eclog. lib.* 5. *tit.* 1. *ex lib.* 56. *tit.* 17. *cap.* 21. *&* 12. dixi ad *l.* 22. *T. de sacr. Ecl.*

16 *Conjunge cum l.* 11. *T. de sacr. eccl. & l.* 2. *T. de quib. mun. vel præstat. nem.*

17 *l.* 11. *T. de sacr. eccl. l.* 1. *l.* 2. *T. de quibus munerib. l. ult. in fin. ff. de muneribus.*

18 Al. *Justinus.*

19 *Ecl. ibid.*

20 Quidam legunt, *clabularem.* Est autem clabula, vehiculi genus, de quo vide hic *Græcos. Syn. Basil.* 1. *ex lib.* 56. *tit.* 17. *c.* 22. ὀχημάτιον.

21 Arcæ sive mensæ P. P. in quam canones seu tributa inferebantur, sit etiam mentio in *l.* 6. *T. de exact. tribut. l.* 13. *T. de suscept. l. ult. T. de apparit. P. Prætorio, l.* 9. *Cod. Theod. de indulg. debit.* fuit & arca quæstoria. *Symmach. in epist.* arcæ theatris P. urbi. *Julianus Nov.* 63. *cap.* 1. adde *l.* 14. *T. eod.*

22 Al. *Justiniamus.*

23 Vid. *l.* 1. *T. eod.*

24 Movere equum, est eo uti, *ut hic & l.* 4. *T. eod.* ita movere arma, armis uti, *l. unic. T. ut armor. usus.*

25 Specialiter.

XX. Iidem AA. Anthemio P. P.

NEmo [11] ducum ingressus semel provinciam suam postmodum [in] itineribus faciendis cursu, atque angariis ipse [sive] suum [12] utatur officium, sed expeditionem militarem jumentis propriis exequatur. De cohortalinis [13] etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per provinciam suam discurrens, veredo uti conetur in posterum, cum sacra prohibitum sanctione cognoscat. Quod si quis ducum, vel apparitorum, vel cohortalium officiorum temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putaverit: per singula animalia, quibus usus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur. Dat. IV. Non. August. C. P. DD. NN. HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. CONSS. 407.

Nullus dux postquam ducatum suum intravit, uti debet cursu publico, sed jumentis propriis. Bart.

11 *Al. Justinus.*

12 Uti.

13 Cohortalibus.

XXI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. [14]

NUllus [15] penitus [16] cujuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia tempore expeditionis [17] excusationem angariarum, seu parangariarum habeat.

14 *Al. Justinus.*

15 Ex *C. Th. lib.* 12. *tit.* 10. *l. un. confer.* valde enim immutata est, *l.* 3. *in pr. T. eod.*

16 Vid. *l.* 1. *T. tit. prox. l.* 7. *T. qui militare.*

17 Id est, obtinuerint, ut alias sæpius.

XXII. Imp. LEO A. [18]* P.P.

CUrsum [19] ambularem [20] ab omni Orientali tractu, necnon ab his civitatibus aliarum regionum, quarum instructio tui culminis meminit, tolli amputarique decernimus: ita tamen ut in transitu fortissimorum militum quando nostra serenitas disposuerit, ex aliis ad alia eos loca deduci, evectionesque animalium secundum consuetudinem à nostra fuerint serenitate consecuti, & in armorum, tam confectione, quam translatione servata consuetudine, in profectione, quinetiam legatorum animalium dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda pensio, arcæ [21] tui culminis imputetur, tractatoria videlicet animalium super memoratis causis nulli alii judici, cujuscunque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini, faciendi licentiam patere decernimus.

18 Al. Imp. LEO A.

19 Ex *C. Th. lib.* 12. *tit.* 10. *l. un. confer.* valde enim immutata est, *l.* 3. *in pr. T. eod.*

20 Vid. *l.* 1. *T. tit. prox. l.* 7. *T. qui militare.*

21 Id est, obtinuerint, ut alias sæpius.

XXIII. Imp. [22] ANASTASIUS A.

JUbemus nemini licere cujuscunque scholæ, vel officii, vel militiæ, seu conditionis per totius Orientalis tractus partes, ob quamcunque causam proficiscenti, seu redeunti [23], supra unum veredum, unumque paraveredum, cum evectione tamen judiciali movere [24]: nisi specialis [25] ei præstita sit nostræ serenitatis quantitatem animalium continens evectio: exceptis proculdubio his, qui pecunias publicas devehunt: cum in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conveniat animalia moveri, quanta transvehendæ pecuniæ summa, & ejus tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra jussa quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violare concesserint.

22 Al. *Justinianus.*

23 Vid. *l.* 1. *T. eod.*

24 Movere equum, est eo uti, *ut hic & l.* 4. *T. eod.* ita movere arma, armis uti, *l. unic. T. ut armor. usus.*

25 Specialiter.

TIT. LII.

DE [26] TRACTATORIIS [27], ET STATIVIS.

I. Imppp. [28] THEODOS. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P.P.

TRactatoriæ [29] cum stativis solitis tantummodo biduum tempus accipiant: nulli vero penitus cum necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia [30], atque equos [31] sacro usui necessarios [32] prosequuntur [33]: ita tamen, ut his dimissis in tractatoriarum corpore, quinque [34] dierum numerus adscribatur: ut nullus ultra [35] hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. VII. Kal. Septemb. C.P. ARCAD. A. II. & RUFIN. CONSS. 392.

26 VIII. *C. Th.* 6.

27 Tractatoria diplomata sunt quæ dantur missis, vel evocatis à principe cursu publico utentibus, adscriptis etiam stativis, id est, diversoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico. *Cujac. hic.* al. *tractatoribus & stationariis, l.* 2. *C. Theod. eod.*

28 *Al.* Imp. CONSTANTIN. A. 29 Tractatores. 30 Cursus publici tractorias, seu diplomata qui habent, jus stativa habendi, id est, ullo loco considendi non habent, ultra biduum. 31 De feris. vid. *T. tit. de venat. ferar.* 32 Necessario. 33 Ut qui equos ad principem deducunt, quinque duntaxat diebus resideant & alantur in singulis urbibus. *ut hic.* Hoc amplius colligit Corsetus *sing. Gabella si alieni.* Potestate alicui facta frumenti extra territorium evehendi, septem dierum spatium ad eam rem dari. Atque ita licet operarum exactio vetita sit. *l. un. T. Ne opera à collatorib. exigantur, l. ad portus* 7. *T. de oper. public.* & equorum persecutio. *l.* 1. *T. Ne rusticani ad ullum obsequium.* non tamen equorum prosecutoribus ministerium prohibitum *ut hic.* 34 Prosecutio equorum dicitur *hic* ut auri. *l. unic. T. de auri publici prosecutorib.* publicarum functionum. *l.* 9. *T. de curs. publ.* frumentorum. *Cassiod.* 4. 35 Intra.

TIT. LIII.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTORUM PRÆTORIO, ET PRIVILEGIIS EORUM.

I. Impp. [36] VALENT. & VALENS AA. Mamertino P. P.

PRæfecturæ [37] cornicularios, qui annis singulis exeunt, post transactos corniculos nostram adorare [38] purpuram volumus: quo honore perfunctis, cum jam missionem tenuerint [39] liberum otium damus, ut ad susceptionem, vel cujuslibet necessitatis officium minime devocentur. Dat. III. Kal. Febr. *Mediol.* VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 366.

36 *Al.* Imp. LEO A.

37 Ex *C. Th. lib.* 12. *tit.* 10. *l. un. confer.* valde enim immutata est, *l.* 3. *in pr. T. eod.*

38 Vid. *l.* 1. *T. tit. prox. l.* 7. *T. qui militare.*

39 Id est, obtinuerint, ut alias sæpius.

II. Iidem AA. Zosimo præsidi Epiri novæ.

PRæfectianos [40] ad perniciem provincialium exactionibus [41] in provinciis, vel potius lucris, vel quæstibus suis sese immiscere vetamus: præterea, vel horreorum gerere custodiam, vel curiarum [42] jus, atque arbitrium sibi prælumere [his denegamus 43.] Horum si quis præsentis legis temerator existat, volumus eum competenti motu & indignatione percelli. Dat. XIV. Kal. Decembr. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE IV. AA. CONSS. 373.

Cornicularii, primiscrinii, & numerarii præfecti prætorio sortita laborum requie privilegiis hic insertis gaudent. Bart.

40 Præfectianos. Præfectiani autem hic sunt præfecti Prætorio apparitores, adde *l.* 3. *T. cod. l.* 8. *T. de offic. rectoris provinc.* adde *tit. C. Theod. Ne præfectianus lib.* 12. *tit.* 10.

41 Apparitores Præfectorum prætor. exactores, horrearii, decuriones esse non possunt.

42 *Curarum*, in *C. Theod. tit. ne præfect. exam. &c.* ex quo hæc lex est, 12. *C. Theod.* 10.

43 Absunt à *C. Theod.*

III. Impp. [44] THEODOS. & VALENT. AA. Zoïlo Præfecto Prætorio.

COrniculatii [45], & primiscrinii, numerarii insuper qui in officio tuæ sublimitatis per ordinem obsequiis militiæ terminatis, desideratam laborum requiem sortiuntur: pro multis erga rempublicam sudoribus ab omnibus indictionibus tam militarium quam civilium judicum semper habeantur immunes, & civilium tantum judicum, non etiam militarium jurisdictioni subjaceant. Huic sanctioni addendum esse censemus, ut si quis præfectianus [46] dum militat, vel post depositum cingulum, sine testamento quod legibus comprobatur, nullisque ab intestato successoribus derelictis, fati munus impleverit: omnes ejus patrimonii facultates provisione magnificæ tuæ sedis non fisci juribus, sed arcæ [47] tui culminis rationibus vindicentur. Scriniariis autem [&] exceptoribus, cæterisque qui in officio tui culminis merent [48]: cum in legione [49] prima adjutrice nostra militant, audientiam tantummodo in causis in quibus pulsantur, tuæ celsitudini deputamus. In provinciis vero commorantes, rectoribus earum eos respondere jubemus, nisi publicum officium aliquod eis injunctum sit.

44 Impp. ANASTASIUS A.

45 *l.* 1. *T. eod.*

46 Præfectarius. *l.* 1. *T.*

47 Arcæ P.P. sit mentio in *l.* 22. *T. de cursu publ. ubi dixi.*

48 Inhærent.

49 De legionibus dixi ad *l. ult. T. de castrens. pecul. milit.*

TIT. LIV.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI URBIS.

Qui administraverunt officia, officio finito principis purpuram non adorant. Bartol.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Principio P. P.

PRæter eos, qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum, & curriculis evolutis, urbisque præfecturæ serenitatis [50] nostræ annis singulis attingere purpuram [51], venerarique præcepti sunt: nulli prorsus eorum, qui provincialia officia peregerint, tranquillitatis nostræ muricem adorare sit liberum, omnium suffragiorum obreptione cessante. Dat. XIV. Kalend. Octobr. *Aquilan.* ARCAD. A. & BUTONE V. C. CONSS. 385.

50 Al. *severitatis.*

51 *l.* 1. *T. de præpos. sacri cubic. l.* 4. *T. de consulibus l.* 1. *T. tit. prox.* Hujusmodi osculum principis (quod sc. princeps à suis subditis accipere non dare solebat) *labratum* dicitur à labro, ut ab ore osculum: quod fieret labris manu admota, & tacta, deinde purpura principis, vel genu flexo φίλημα βασιλικὸν, ἀσπασμὸν βασιλικὸς. Et hæc principalis adoratio, veneratio principis purpuræ & imperii, *l.* 1. *T. de apparit. præf. prat. l.* 1. *T. de apparit. præf. urb.* vid. *Ex lib.* 14. *tit.* 3.

II. Impp. [52] HONOR. & THEODOS. AA. Palladio Præfecto Prætorio.

QUicunque [53] illustris urbanæ sedis apparitor clandestina fraude pistorem [54] concusserit [55], accusatus atque convictus, perpetui [56] panificii [57] nexibus addicetur [58]. Dat. XVII. Kalend. Januar. *Ravennæ*, HONOR. A. XI. & CONSTANTINO II. V. C. CONSS. 417.

Cujac. 21. obs. 28. in fin. 52 *Al.* Impp. ARCAD. & HONOR. AA. 53 *Ex lib.* 14. *tit.* 3. *l. ult. C. Theod.* ex quo hic quædam sunt detracta. 54 Concussio pistorum vetita: & sic vetitum ut ne Præfectus urbi, ejusve apparitores, cum pecuniam publicam ex frumentaria pistoribus frumento publico emendo adnumerant, pistores concutiant *l.* 2. *T. de frumento urb. Constantinop.* 55 Al. *concutierit.* 56 *Perpetuis*, in *C. Theod.* 57 Panificii nexus, pistorum corpus. 58 Pœnæ species est corpori alicui addici, *ut hic*, urbanicianus, id est, officialis seu apparitor P. urbi, corpori pistorum addicitur, & in corpus pistorum damnatur, *ut hic*, sic monachi abjecta stola, vel tribonio in curiam vel cohortem transferuntur. *Nov.* 5. 6. dixi ad *l.* 38. *T. de decur.*

TIT. LV.

DE [59] APPARITORIBUS MAGISTRORUM MILITUM, ET PRIVILEGIIS EORUM.

I. Impp. [60] VALENT. & VALENS AA. ad Arthemium correctorem.

QUi sese in officiis magistrorum equitum ac peditum militare monstraverint, ab omni nominationis injuria excusentur. Dat. XIII. Kalend. Octobr. *Aquilani*, A. CC. XV. Kal. Novemb. *Salerni*, Divo JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

59 *Eclog. lib.* 7. *tit.* 6.

60 *Al.* Impp. THEODOS. & VALENT. AA.

61 Apparitores magistri militum, milites esse videntur, hoc autem ideo dicitur, ut eos castrense peculium habere posse ostendatur, *Synops. Basil.* 7. *tit.* 5. *ex lib.* 56. *tit.* 17. *cap.* 30.

II. Iidem AA. Mamertino P. P.

QUi [61] in officio magistrorum equitum ac peditum militiam sortiti sunt: ordinis sint militaris.

62 Ariovindo magistro militum, *in Nov. Theod. tit.* 14. *l.* 4. *unde hæc lex desumpta est* §. *probari autem. al.* Imp. MARIAN. A.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso [62] P. P.

PRobati apparitores magisteriæ potestatis neque curiales [63] in aliquo officio, neque cohortales, neque censibus [64] adscriptos volumus [65]. Dat. prid. Non. Mart. C. P. CYRO V. C. CONS. 441.

Numerarii illustrium, completa militia, & principatus munere functi, gaudent privilegiis hic insertis. Bart.

63 Apparitores, magisteriæ potestatis esse non possunt, qui curiales, vel cohortales, vel censibus adscripti.

64 Adscripti censibus, adscriptitii.

65 Multa tum in princ. tum in fin. *Nov. Theod.* detracta sunt, sed ea integra extat.

IV. Iidem AA. Apollonio.

NUmerarios virorum illustrium magistrorum militum tam præsentalium quam Orientalium, qui ordine & stipendiis militiæ fuerint decorati, exeuntes, tribunis prætorianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium deferentes, sociari præcipimus: ita videlicet, ut post completam militiam ab omnibus indictionibus tam militarium quam civilium judicum semper habeantur immunes: principatus vero munere functos, tribunis vigilum militaribus aggregari volumus.

66 Al. *Iidem AA. Arnobio magistro militum.*

V. Imp. [66] ANASTASIUS [67]* magistro militum.

EOs qui in officiis vestris [68] merentes, statutorum [69] tantummodo numero inserti sunt, fori [70] præscriptione muniri: cæteros [71] vero qui supra hujusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes, & apud [72] illustrissimas præfecturas, & apud clarissimos [73] provinciarum rectores de quolibet pulsari & conveniri, & sine cinguli præscriptione respondere negotio sancimus. Dat. II. Non. Mart. C. P. CYRO V. C. CONSS. 441.

67 Al. *Zeno.*

68 Al. *nostris.*

69 In schola magistri officiorum apparitorum alii statuti sive intra numerum, alii supernumerarii, *ut hic.*

70 Forum apparitores intra numerum seu numerarii magistri officiorum sortiuntur apud magistrum officiorum. 71 *l.* 3. *T. de officio magistri militum.* 72 Forum sortiuntur apud Præfectum prætorio apparitores, supernumerarii, magistri officiorum. 73 Viros clarissimos.

Source : BIU Cujas

TIT. LVI.

DE APPARITORIBUS PROCONSULIS ET LEGATI.

1. Imppp. [2] VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Flavium Proconsulem Africæ.

OFFICIO [3], quod tuis meritis obsecundat, non curialem [4] quemquam, nec ex cæteris [5] corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter apparitores hujusmodi, restitui eos muniis debitis mox jubemus.

11. Impp. [6] ARCAD. & HONOR. AA. Dominatori Proconsulari Africæ.

APparitioni tuæ, & legatorum quadringentos [7] censuimus deputandos, & de his duntaxat quos esse sibi detractos reipub. membra non queruntur.

111. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. [8]

IN proconsulari [9] provincia officium proconsulare postulet quod exigere consuevit, nec alienis se partibus impudenter inserat.

2 Imp. CONSTANTINUS A.
3 Apparitor proconsulis esse non potest, qui vel curialis sit, vel alterius corporis.
4 Naturalem.
5 Puta pistorum aut trapezitarum.
6 *Al.* Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. Proconsuli Africæ.
7 Apparitores quadringentos proconsul Africæ olim habuit.
8 Al. *Iidem AA.*
9 Provinciali. Provinciarum quædam Proconsulares: hoc autem verbo Græci intelligunt Asiam & Corinthum, Cujacius Africam, *l.* 11. *ff. de erogat. milit. annona.*

TIT. LVII.

DE APPARITORIBUS COMITIS ORIENTIS.

1. Impp. [10] THEOD. & ARCAD. AA.

IN officio comitis Orientis non amplius quam sexcenti [11] apparitores habeantur, quos quidem publicis necessitatibus novimus abunde suppetere [12].

10 *Al.* Imp. ZENO, *al.* THEOD.
11 Apparitores sexcentos Comes Orientis habuit.
12 Sufficere.

TIT. LVIII.

DE [13] COHORTALIBUS [14] PRINCIPIBUS, CORNICULARIIS, AC PRIMIPILARIIS.

De stationariis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. edicto suo ad Afros.

OMNES, stationarii [15] neque superexactionem audeant, neque carcerem [16] habeant [17], neve quis personam, licet pro manifesto crimine, apud se habeat in custodia, sciens quod si quid tale fuerit commissum, capite puniendus est. P.P. VI. Maji, *Carthag.* CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. CONSS. 315.

13 VIII. *C. Th.* 4. Cohortales qui, dixi ad *l.* 14. *ff. de cursu publico. & ad l.* 10. *C. eod.*
14 Cohortales sunt officiales præsidum vel consularium & correctorum.
15 Stationarii sunt ex cohortalibus, *l.* 1. *ff. de curios. l.* 6. *ff. de dignitatibus.*
16 Carcer interdictus stationariis: Imo omnibus privatis. adde *l.* 1. *& l.* 4. *in fin. ff. de curiosis.* Possunt tamen stationarii fugitivos prehendere. *l.* 4. *ff. de fugit.*
17 Al. *habeant.*

De Sacra probatoria.

11. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. Tauro P. P.

NULlus Judicum quemquam sine sacra [18] probatoria probare audeat, vel provehere. Excipimus tamen officia Provincialia [19] cursus publici solicitudinem sustinentia: nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica [20] permittit utilitas [21]. Dat. VI. Kalend. Januar. *Mediol.* Accept. VIII. Id. Jul. DATIANO & CEREALE CONSS. 358.

18 Vid. *l.* 9. *C. de diversf. offic.*
19 *l.* 9. *C. de cursu publico.*
20 Cursus publici commoditas ad publicam utilitatem pertinet.
21 Auctoritas.

De cohortalibus Syriæ.

111. Imppp. [22] VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. Festo Consulari Syriæ.

SOlita Cohortalibus [23] Syriæ privilegia, quæ à D. Diocletiano porrecta sunt atque concessa, nos quoque porreximus: ac jubemus eos non ad solicitudinem bastagæ [24], non ad functionem navicularium devocandos, non invitos curialibus cœtibus adscribendos: verum peracto labore militiæ pastus [25] primipili [26] competenti sedulitate functione transacta, prærogativam [27] his recusationis offerimus. Dat. VI. Non. Octob. VALENT. & VALENTE AA. CONSS. 365.

22 *Al.* Imp. ARCAD. & HONOR. AA.
23 Cohortalium consularium Syriæ quæ privilegia.
24 Bastaga munus erat ferendi res necessarias ad exercitum. Al. *bastagiæ. al.* utrumque deest.
25 Primipili pastus. vid. *l.* 7. *C. eod.*
26 Primipilum hic accipe pro annonæ militaris exhibitione & cura. vid. *l.* 1. *C. de condict. ex lege. & l.* 1. 2. 3. 4. *C. de primipilo.*
27 Al. *post primipili competenti sedulitate functionem transactam*, sed rectior videtur excusi lectio.

De officialibus Rectorum Provinciarum.

IV. Iidem AAA. & GRATIANUS A. Probo P. P.

OFficia Rectorum Provinciarum tuæ Magnificentiæ literis volumus admoneri, ut susceptos in officio proprio, vel probatos, cohortium [28] nomine, vel [29] legionum privilegiis existiment inferendos [30]. Dat. XVI. Kal. Jun. MODESTO A. & ARINTHEO CONSS. 372.

28 Officiales rectoris provinciæ, nomine cohortales: privilegio legionarii.
29 *Et legionum*, ex Græcis legit *Cujac.*
30 Inferendos.

De primipilario plures filios habente.

V. Iidem [31] AAA. Modesto P. P.

QUicunque per Osroënam [32] Primipilaris majore lætatur numero filiorum, unum loco suo veluti hereditario jure substituat, alterum pro amore patriæ Ædesenæ [33] curiæ tradat obsequiis: cæteris qua [34] voluerit militia provisurus. Sin autem duos tantum procreaverit: cohorti satisfacere cogatur, & curiæ. Quod si unum procreaverit, eundem ordini patriæ restituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. Damus sane [35] licentiam tam patribus [36] eorum, quam ipsis, qui hujus legis auctoritate civitatum obsequio aggregantur, ut si quos Curiales patrocinio Principalium invenerint excusari [37], in medium proferant: ut & ipsi similibus officiis deputati, pareant [38] impetratis. Dat. III. Non. Decemb. *Antiochiæ*, post Consulat. GRATIANI A. III. & EQUITII V. C. 375.

31 Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIAN. Modesto P.P. in *Cod. Theod. lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 79. unde hæc lex desumpta est.
32 *Osdroënam*, in *C. Theod.* al. *aliter.*
33 Sic legitur in *C. Theod.* al. *Osdrosena*: sed Ædessa est urbs provinciæ Osroënæ. *Cujac. hic.*
34 Quam voluerit militiam.
35 Autem.
36 *l.* 13. *C. Theod. §. eod.*
37 Excusatos.
38 Careant: sed excusa lectio confirmatur *C. Theod.* in quo hæc additur subscriptio: Dat. III. Non. Decemb. Antiochiæ post Cons. GRAT. A. III. & EQUITII V. C.

De delictis.

VI. Imppp. [39] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Neotherio P. P.

SI Apparitor defugerit criminosus [40], Edictum, quo revocari possit, adjecta conditione legibus subsequatur: cui nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem à judice pro qualitate peccati sententia proferetur. Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina sublevamus. Dat. prid. Id. Jun. *Mediol.* ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

39 *Al.* Impp. HONOR. & THEODOS. AA.
40 De cohortali criminis reo & latitante præses provinciæ cognoscit.

De Apparitorum laxatione, & remissione.

VII. Imppp. [41] VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

ORdinariorum Judicum Apparitores, qui vel Speculatorum [42], vel Ordinariorum attigerint gradum, nullo annorum numero, nulla stipendiorum contemplatione laxentur, priusquam primipili [43] pastum digesta ratione compleverint. Quod si ante debitum locum, qui huic functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur, quam omne, quod Primipilo debetur, expenderit. Eos etiam, qui pro sceleribus suis soluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ: ne integro peculio sub hac occasione lætentur, ita condignæ ultioni eos volumus subjacere, ut functioni quoque, quæ extremæ militiæ debetur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Dat. III. Non. Maji, *Mediolan.* TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

41 Al. *habeant.*
42 Speculatores dicuntur, non speculatores, *ut in l. Divus* 6. *verf. Pannicularia de bonis damnat. & Marci* 6. *verf.* 17. ὑποφάλας δ βαζιλεὺς στικλάτωρα, ἐκέλευσε ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Hinc Suetonio speculatoria caliga. Iidem Tesserarii *Plut. in Galba.* vid. plura apud Cujacium 6. *observ.* 33.
43 Primipili pastus hic dicitur, ut *l.* 3 *C. eod.* unde admonemur primipilum esse annonæ militaris exhibitionem, ut & *l.* 6. *C. Th. cod. Theodor. Harmenop.* 9. *tit.* 9.

De adæratione.

VIII. Impp. [44] ARCAD. & HONOR. AA. Euthymio Vic. Asiæ.

SPeciebus Primipilaribus adærandis [45] eadem pretiorum taxatio servetur, quæ in venalibus publicis poterit reperiri. Dat. V. Kalend. Mart. C. P. ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

44 *Al.* Imp. VALENTIN.
45 In adæranda annona militari, servanda sunt pretia fori rerum venalium.

De Apparitoribus per Illyricum.

IX. Iidem [46] AA.

PEr Illyricum (in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat Præsidalibus expediri) centeni numero singulis Judicibus obsecundent: nec ultra hunc modum, vel ad militiam ullus adspiret, vel conniventia judicum perseveret. Adhibendi autem sunt ad hujusmodi ministeriorum obsequia, non illi, qui vano militiæ nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officii solicitudinibus debitis exequantur.

46 Al. *Idem A. & Martian. A.*
47 Ex cohortalium grege (de cohortalibus dixi ad *l.* 14. *C. de cursu publico*) plerunque assumebantur, qui tabulas, vel chartas fiscalium debitorum tractarent, agerent, administrarent, *ut hic.* Hi quia chartas tractant, chartularii quoque dicti.

De nomine in matriculis recipiendo.

X. Iidem AA. & THEOD. A. Anthemio P. P.

QUicunque chartas [47], vel tabulas, vel quodcumque aliud ministerium cohortalis optaverit, non ante [48] accedere permittatur, nisi ejus nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna proposita his, qui contra statuta cœlestia crediderint suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis [49] officium injungendum. Dat. XVI. Kalend. April. C. P. DN. NN. HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. CONSS. 407.

48 *Antecedere*, al. *antea cedere.*
49 Ejus.

De ignominiosa missione.

XI. Impp. HONOR. & THEOD. [50] AA. Anthemio P. P.

SI quis ex grege cohortalinorum, urgente criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus [51], quietis artibus immoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione maluerit repedare: indultum nostræ Majestatis oraculum Amplissimæ tuæ Sedi offerat allegandum. Dat. XIV. Kal. Mart. C. P. HONOR. X. & THEOD. VI. AA. CONSS. 415.

50 *Al.* Imp. LEO A.
51 *Tributus.*

Ne cohortalini ad aliam adspirent dignitatem. 1. vel militiam. 2. Sive fortunam. 3. De negotiatoribus & ergasteriis adhærentibus.

XII. Impp. [52] THEODOS. & VALENT. AA. Isidoro Præfecto Prætorio.

SI [53] Cohortalis [54] Apparitor, aut obnoxius cohorti, ad ullam adspiraverit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum revocetur: liberis etiam in tali [ejus] conditione susceptis, fortunæ patriæ mancipandis.

§. 1. Quod si quis ex his ausus fuerit ullam affectare militiam, nulla præscriptione temporis muniatur, præter eam scil. [quæ] ex triginta [55] annis colligitur: sed ad conditionem propriam retrahatur: nec [56] ipse, vel liberi ejus post talem ipsius statum procreati, quod cohorti debetur, valeant declinare.

§. 2. Sed nec ad aliam cohortalinus vel cohortalini filius audeat adspirare fortunam, cui majorum [57] suorum exempla præjudicant. §. Sed etiam cunctos qui [58] diversarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet vel gemmarum argentique vestiumve venditores, apothecarios [59] etiam, cæterosque institores aliarum mercium, quibuscunque ergasteriis adhærentes, jubemus à provincialibus officiis removeri: ut omnis honor atque militia à contagione hujusmodi segregetur [60]. Dat. III. Non. April. *Constantinopoli*, ISIDO. & SENAT. CONSS. 436.

53 Cohortalis [54] Apparitor, aut obnoxius cohorti, ad ullam adspiraverit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum revocetur: liberis etiam in tali [ejus] conditione susceptis, fortunæ patriæ mancipandis.
54 C. *Theod.* 12. 1. 188.
55 Legendum *quadraginta*, ut in *C. Theod.* & meo vet. manuscript. *Contius.*
56 Ne ipse.
57 Majores, qui ante nos: hic pater, ut *l.* 22. *verf. nec verò domum ff. de administr. tutor.*
58 Vid. *l. un. C. negotiatores ne militent.* Huc referenda lex Thebanorum antiqua, quæ cavebatur, ut ne quis ad honores admitteretur, nisi decem annis à mercatura destitisset. *Aristoteles* 3. *Polit.* 3.
59 Vid. *Cujac.* 2. *observ. ult.*
60 Nisi princeps concessit. *l.* 1. *C. quib. ex causis servi.*

De his, qui ad aliam militiam, vel dignitatem adspirant.

XIII. Iidem AA. Florentio P. P.

NUllum ex Primipilaribus, nullum ex Principe [61] Cohortalis officii, vel ad aliam posse militiam adspirare, vel ministeriis sibi contra publicam utilitatem blandiri, vel ad quamlibet aliam dignitatem ad præjudicium [62] præteriti status accedere concedimus. Quod si contra hanc tam saluberrimam formam, vel responsa cœlestia quædam militia aut dignitas audaciter eliciatur: pro ingestis haberi, etiamsi speciali adnotatione nostræ indulgentiæ eam obtinuisse videatur: nec adsertionem ei quoquo modo parere, qui se memoratis artibus publicæ studet commoditati [63] subtrahere, sed statim Civitatis, unde oriundus est, Curiæ tradi præcipimus.

61 *l.* 12. *C. eod.*
62 Apud Judicium.
63 Commoditate.

XIV. Imp. LEO [64] A. Constantino P. P.

QUisquis Cohortalibus [65] adhuc obsequiis obligatus, vel regimen Provinciæ, vel cingulum cujuslibet militiæ, vel dignitatis [66] quoquo modo meruerit: ante omnia contra licitum usurpatis impetratisve careat, etiamsi ultronea [67] nostra liberalitate jus gerendæ Provinciæ, vel militiæ seu dignitatis cujuspiam sibi jactaverit fuisse delatum, de hinc universis solatiis conditionis, quam spreverat [68], defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel per interpositam personam possit acquirere, Primipili tantum [69] munus implere cogatur: mox curialibus civitatis, in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhæsurus [70]: ita scilicet, ut [71] etiam hi, qui post impletam talem militiam quodlibet militiæ dignitatisve genus affectaverint, curiæ [patriæ] suæ restituantur. Dat. VI. Kal. Jun. C. P. LEONE A. IV. & PROBIANO CONSS. 471.

64 *Al.* ANASTASIUS A.
65 *l.* 12. *C. eod.*
66 Alias additur, *sua.*
67 Motus proprius principis quid, dixi *l.* 3. *C. de legib.*
68 Spreverat.
69 Tantummodo.
70 Manfurus.
71 Ut &.

TIT. LIX.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI ANNONÆ.

1. Imppp. [72] VALENS, GRAT. & VALENT. AAA.

APparitores Urbanæ Præfecturæ annonario officio sese non inferant [73], sed Apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fungantur.

72 *Al.* Imp. ANTONINUS A.
73 Inferant, ut *l.* 4. *C. prox. tit.*

11. Impp.

Source : BIU Cujas

1 *Al.* Imp. CONSTANTIUS.

II. Impp. [1] ARCAD. & HONOR. AA.

PRæfecturæ annonæ canonem qui ad officium ſuum pertinet, per compulſores ſuos exigat: & cum officio ſuo retineatur obnoxius, qui ad implendum canonem devotionis ſuæ exactionem non oſtenderit.

TIT. LX.

DE [2] DIVERSIS OFFICIIS ET APPARITORIBUS JUDICUM, ET PROBATORIIS [3] EORUM.

I. Imppp. [4] VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. Severo Mag. militum.

SI [5] quando præfectus Prætorio, vel Vicarius, aut Rector Provinciæ ſignificaverit eum, qui chartis ac ratiociniis publicis invenitur obnoxius ad præpoſitum caſtri ac militum tranſiſſe: retractus, illi aſſignetur officio, à [6] quo ad neceſſitatem præſtandi ratiocinii devocatur [7]: in rejecti [8] vero locum is potiſſimum deſtinetur, cui meritorum adſtipulantur [9] inſignia. Dat. x. Kal. Januar. GRATIANO A. II. & PROCLO CONSS. 371.

Reſolutus à militia, ad eandem non adſpirabit ſine licentia Principis.

II. Imppp. [10] GRATIAN. VALENT. & ARCAD. AAA. Euſignio P.P.

NUllus [11] ex his, quos claruerit militia reſolutos, indebita denuo ſacramenta ſine Auguſti [12] affatibus ſuſcipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. prid. Id. Jul. *Mediolan.* HONORIO NB. P. & EUODIO CONSS. 386.

III. Iidem AAA. Euſignio P.P. [13]

NUllus Apparitor Amplitudinis tuæ, vel de officiis Palatinis ad eam provinciam, ex qua oriundus eſt, vel in qua collocaverit larem, vel qui jam in hujuſmodi officio fuerit commoratus, obtentu publicæ neceſſitatis, vel executor privati negotii dirigatur. Et enim officii [14] tuæ Celſitudinis primiſcrinius [15] tres libras auri fiſci utilitatibus ſine dilatione perſolvet, ſi ſtatuta fuerint temerata. Apparitor vero, qui huic ſe muneri paſſus eſt deputari, militia ſpoliabitur. Hæc vero pœna etiam cæteris irrogata eſt, ut ſi domeſticus, aut protector, aut Stator [16], vel Agens in rebus, vel Palatinus utriuſque officii, vel ad eandem Provinciam, in qua natus eſt, vel ad eam, in qua collocaverit larem, cum hujuſmodi uſurpatione perrexerit: matriculis quidem exemptus ipſe, qui ſe voluerit mitti, auri libram unam fiſci juribus inferre cogatur [17]: Adjutores vero officiorum, [&] Palatinorum ac numerarii Comitum Illuſtrium Virorum, ſive Actuarii libram auri fiſci juribus ſolvant, niſi ſtatuta fuerint cuſtodita. Dat. II. Non. Decemb. *Mediolan.* HONORIO NB. P. & EUODIO CONSS. 386.

IV. Imppp. [18] THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA.

QUi vel [19] exiguam rei familiaris ſubſtantiam habent, militare in Apparitorum [20] numero non vetentur.

Apparitor ob culpam vel negligentiam amotus officio per ſententiam, ad nullam militiam adſpirabit. Bart.

V. Impp. [21] HONOR. & THEODOS. AA. Graccho Præfecto urbi.

QUicunque [22] Apparitores ob culpam, vel negligentiam fuerint judicato diſcincti [23], [jam] ad nullam militiam habeant facultatem aſpirandi: nec ex reſcripto his ullus aditus reſeretur, quos congruit pœnæ graviſſimæ ſubjugari, ſi contra inhibita quoque ſacratiſſimis conſtitutis aſpirare contempſerint [24]. Dat. VIII. Kal. Auguſt. *Ravennæ*, HONORIO X. & THEODOS. VI. AA. CONSS. 425.

VI. Impp. [25] THEOD. & VALENT. AA. Hierio P.P.

IN [26] his, officiis, id eſt, Virorum Spectabilium Proconſulis Aſiæ, Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus ſub XXX. [27] interminatione librarum auri, nemo aliter admittatur, niſi eum emiſſa ſacri ſcrinii probatoria [28] conſecravit. Quod ſi quis [talis [29]] ſub tua fuerit abdicatione [30] convictus: profecto [31] irritis his, quæ vetita contrectaverit, etiam congruam indignationem incurret. Dat. X. Kal. Jul. *Nicomediæ*, DD.NN. THEOD. XII. & VALENTIN. II. AA. CONSS. 426.

VII. Iidem AA. Anatolio mil.

AD ſplendidioris privilegia militiæ poſteaquam priorem continuo labore compleverint, eos venientes admittemus, qui ea [32] voto adipiſcendi honoris crediderint expetenda [33]: non eos, qui ſtudio exercendæ cupiditatis abierint, ut velut in meliori fortuna poſiti, aut ea ſcelera, quæ prius commiſiſſe doceantur, occultent, aut alia deinceps poſſint impune committere.

Duces, & Apparitores, & limitanei caſtrorum ſub officiorum Magiſtro conveniuntur. Bartol.

VIII. Impp. [34] LEO [35] & ZENO AA. Joanni Magiſt. offic.

VIros Spectabiles Duces eorumque Apparitores, nec non Limitaneos, caſtrorumque Præpoſitos, tantummodo ex [36] ſublimis tui judicii ſententia conveniri, nec aliis ſubjacere Judicibus præcipimus: Illuſtribus ſcilicet ac Magnificis Viris Magiſtris militum conſuetudine [37] ac poteſtate, ſi qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum, & Illyrici, ex longo tempore hactenus obtinuit, reſervata.

IX. Iidem AA. Hilario Mag. offic.

PRobatorias [38] Memorialium & agentium in rebus cæterorumque nihilominus Apparitorum Prætorianæ per Orientem ampliſſimæ Præfecturæ, eorum etiam qui in diverſorum Judicum officiis numerantur, ex ſacris probatoriis ſolito more militiæ ſacramenta ſortiri decernimus: non paſſim, nec licenter [39], ſolis auctoribus [40], vel ſacrarum militarium literarum exemplaribus, ſed ex authenticis tantum ſacris probatoriis manu noſtra ſubſcriptis, & noſtro arbitrio præſtandis, ita ut nullis his dolus aut fraus poſſit annecti: de his etiam, qui ſunt veræ [41], & catholicæ fidei, jubemus, admitti. Aliter vero militantes, niſi ex his ſint, quos ſolis auctoribus apparitioni aggregari veluſta conſuetudo perdocuit: detecta fraude cujuſcunque accuſandi ſtudio, non ſolum mendaci carere militia, ſed proſcriptionis ſtylum [42] ſubire decernimus, & bonorum omnium amiſſione multamus.

X. Iidem AA. Erythrio P. P.

HAc ſanctione decernimus, ut in poſterum nemini licentia ſit edendi exemplaria his, qui ſociandi ſunt cuicunque militiæ, quam ſine divinis probatoriis [43] adipiſci non poſſunt, ſed periculo primatum uniuſcujuſque officii ipſas authenticas [ſacras,] quæ divinam noſtræ pietatis continent adnotationem cum ſubſcriptione adminiſtrantium, ſub quorum juriſdictione conſiſtunt, his, qui militare volunt præſtari: exemplaribus videlicet eorum cum ſubſcriptione eorumdem Judicum apud ſingula quoque officia, prout convenit, reſervandis [44]. Quamvis autem manifeſtum ſit de hujuſmodi probatoriarum obſervatione excepta eſſe cæterorum judicum officia, tamen ne ulla [ei] ignorantiæ relinquatur occaſio, omnium officiorum, quibus neceſſe eſt per ſacras probatorias militiæ ſociari, notitiam [in] ſacris apicibus ſubdendam eſſe cenſuimus. Sub hac igitur obſervatione omnes, qui ſive in hoc ſacro Palatio noſtro, ſive in aliis quibuſcumque officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (ut dictum eſt) non poſſunt pro tenore ſacrarum conſtitutionum, vel veteri conſuetudine, niſi præcedentibus [45] ſacris probatoriis militiæ ſociari, ſicut ſubjecta [46] notitia demonſtrat [47], adipiſci præcipimus, ſcientibus his, qui ex aliqua parte præſentis noſtræ ſerenitatis legis formam conniventia, vel negligentia quadam colludere [48] tentaverint, non tantum amiſſione bonorum omnium, ſed etiam capitis periculo, utpote crimini falſitatis obnoxios ſemet [ipſos] eſſe plectendos. †. Et eſt notitia [hæc [49]:] Scrinii memoriæ probatoriæ Agentium in rebus palatinorum [ſacrarum] largitionum [50], rerum privatarum partis Auguſtæ. Item Scrinii ſacrarum epiſtolarum ſic: in officiis virorum illuſtrium præfectorum [51] prætoriis [52] Orientis, & Illyrici, & Urbi, officii Proconſulis Aſiæ & Africæ, officii Comitis Orientis, officii Præfecti Auguſtalis, officii Comitis divinarum domorum, officii Vicariorum Thraciæ [53], Ponti, & Aſiæ, & Macedoniæ, & Theſaurenſium claſſis. Item Scrinii ſacrorum libellorum ſic: officii Virorum Magiſtrorum militum utriuſque [54] Præfecti Orientis, & Illyrici, invitatorum admiſſionalium [55], memoralium, omniunque pædagogorum [56] cellariorum, menſorum lampadariorum eorum, qui in ſacris ſcriniis deputati ſunt, decanorum partis Auguſti, & curſorum partis Auguſtæ, officii Virorum Spectabilium Ducum Paleſtinæ, & Meſopotamiæ, nobilis Comitis Phœniceſeos, Corſenæ [57], Syriæ, & Auguſtæ Euphratenſis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pantapoleos, utriuſque Armeniæ, utriuſque Ponti, Scythiæ, Myſiæ [58] primæ, [ſecundæ,] Daciæ, Pannoniæ, officii Virorum Spectabilium Comitis Ægypti, Paphyliæ, Iſauriæ, Lycaoniæ, & Piſidiæ.

TIT. LXI.

DE [59] EXECUTORIBUS ET [60] EXACTORIBUS.

Ne apparitores, vel palatini exactores per provinciam vagando inferant provincialibus moleſtiam, periculum geſtorum per eos pertinet ad eos, quorum ſunt apparitores, & exactores. Bart.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Provinciales, & ad Proconſules.

NE [61] per diverſas Provinciarum partes, aut Palatinus [62] exactor accederet, aut Illuſtrium Virorum Apparitor [63] vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege ſancimus, ut omnes memorati intenti ſint ad [64] Provinciæ Rectorem, & cum eo agant: illo inſiſtente [65], diſponente, & agnoſcente, & ſuo periculo rem peragant, & impleant [66] univerſa. Dat. [67] XVII. Kal. Jul. *Mediolani*, OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

II. Iidem AA. Andromacho P. U.

QUicunque [68] ex Palatio noſtro cujuſlibet tituli ad Provincias commeaverit, compulſor, exactor, admonitor, portitorve præcepti, Agens in rebus, vel Palatinus, vel Apparitor Illuſtrium poteſtatum: hoc tantum poteſtatis arripiat, quod mandatum curiæ [69] ſuæ ſpecialiter approbatur [70], nec quod injunctum alteri fuerit, collegii jure præſumat: ne [71] dum hoc ſibi invicem mutui officii licentia patiuntur, agant cuncti, quod ſingulis credebatur. Dat. prid id. Jul. *Mediol.* OLYBRIO, & PROBINO CONSS.

Exactor intra annum debet oſtendere quid exegit: & ſi non exegit, cauſam denotare, cur non exegerit, alias punitur. Bart.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P. P.

SIve [72] ex Prætoriano officio, ſive illuſtris Comitivæ ſacrarum largitionum, nec non & rei privatæ noſtræ [militiæ,] vel ex quacunque apparitione ad quamcunque neceſſitatem profligandam quis fuerit deſtinatus, ſciat [73] ſe intra anni metas debere collectis ratiociniis ad proprium judicem remeare, eique ſuam efficaciam oſtendere, & quid (in) ejus inſtantia exactum fuerit, quidve in debitis habeatur, & penes quos reſederit, vel cujus culpa, aut qua cauſa in eadem provincia fuerit derelictum. Quod ſi exacto ſpatio anni in ejus regionis viſceribus prædator inſidians [74], deprehenſus fuerit remorari: tunc abſolutus cingulo militiæ abjicietur, primoribus [75] ejus militiæ decem librarum auri multa propoſita [76], ſi redire diſſimulet: & per vices [77] officiorum ligatus ferreis nexibus, cura Provincialis officii ad debitum mittatur examen: nec ei liberum ſit, ut quod ſe privilegio aut ocaſione defendat, quod ſibi aliud negotium, vel aliam neceſſitatem poſt injunctam eſſe cauſetur, cum hiſdem licentiam auferamus in eadem Provincia continuare exactionem. Dat. X. Kal. Octobr. N.D. THEOD. A. VII. & PALLADIO. 416.

IV. Iidem [78] AA. Joanni P. P.

NUllam poſſeſſionem alterius [79] pro alienis debitis publicis vel privatis præcipimus conveniri. Dat. V. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEODOS. X. AA. CONSS. 422.

V. Impp. *cap.* 54.

---

2 VIII. *C. Theod.* 7.
3 Probatoribus.
4 *Al.* Imp. CONSTANTIUS.
5 *l.* 11. *C. Theod. eod.*
6 *Al.* deeſt.
7 Denotatur.
8 Revocari.
9 Aſſignantur.
10 *Al.* Imp. CONSTANTIUS A.
11 *l.* 18. *C. Th. eod.*
12 Auguſtis.
13 Al. *Idem A. & Julia. C. P. P.*
14 Officio.
15 Primiſcriniis.
16 Strator.
17 Cogetur.
18 *Al.* Imp. JULIANUS A.
19 *l.* 19. *C. Th. eod.*
20 Jam apparitorum.
21 *Al.* Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.
22 *l.* 20. *C. Theod. eod.*
23 Diſtricti.
24 Præſcripſerint.
25 *Al.* Impp. ARCAD. & HONOR. AA. P.P.
26 *l.* 20. *C. Theod. eod.*
27 Al. *viginti.*
28 Vide *l.* 9. *J. eod.*
29 *Al.* deeſt.
30 Judicatione.
31 Profecto quod vetito contrectavit.
32 Eam voto.
33 Expetendo.
34 *Al.* Imp. THEODOSIUS A. Magiſtro officiorum.
35 Citatur hæc conſtitutio in *Novell* 109.
36 Forum ſortiebantur apud Magiſtrum officiorum, duces, limitanei, caſtrorum præpoſiti. vide quæ ſcripſi ad *rubricam Tituli de Quæſtorib. & Magiſtris officiorum.*
37 Juriſdictio præſcriptione acquiritur. *l.* 2. *Cod. de fund. limit. l.* 3. *ff. de Emancip. lib. cap. cum contingat. De foro competenti. cap.* 1. §. *irrefragabili. De offic. Ord.* ANS.
38 Probatoriæ ſacræ, *hic*, & *l. ult. ff. de murilegulis* (quæ & proſecutoriæ, in *l.* 14. *ff. de murilegulis*) in multis exiguntur. *Edictum Juſtiniani* 8. & 13. ſic dictæ, quod iis laudentur & confirmentur, qui eas conſecuti ſunt. *l.* 7. *C. Theod. de privilegiis eorum, qui in Sacro palatio militant.* adde *l.* 6. *ff. eod. l.* 10. *J. eod. l.* 5. *ff. de off. magiſtri officior. l.* 3. *in fin. ff. de agentib. in reb. l.* 12. *ff. de cohortalib.* a vid. *Cujac. Novell.* 24.
39 Ne aliter, al. *nec latenter.*
40 Auctoritatem à ſacris literis diſtinguit: ut etiam auctoritas ſenatus à S.C. differebat: quemadmodum ex *Cicerone in princ. lib.* 3. *de Orat. epiſt. Calii ad Ciceronem & Dione lib.* 55. conſtat.
41 Chriſtiani tantum ad dignitates memorialium, agentium in rebus & apparitorum admittendi. Idem in defenſore civitatis. adde *l.* 8. *ff. de defenſorib. civit. Novell.* 15. *ff.* advocato, *l.* 15. *ff. de Epiſcopali audientia*, *l. ult. ff. de poſtulando.* primatibus Alexandrinis, *l.* 6. *ff. de Epiſc. audient. & ibid. l.* 5. *l.* 19. *l.* 20. militibus, *Cedrenus id ita conſtitutum à Conſtantino refert.* Qua de re quod ad hanc legem attinet, teſtari tres juratos oportet apud acta *Epiſcop. audient.* prius quam prolata probatoria ſuſcipiatur ex conſtitutione Græca. *Tit. ff. de*

42 Stylo.
43 *l.* 9. *ff. eod.*
44 Obſervandis.
45 Præſentibus.
46 Subnexa.
47 Demonſtratur.
48 Vel colludio.
49 Abeſt à quibuſd. lib.
50 Abeſt à pleriſ. lib.
51 Additur in quib. lib. *palatinorum.*
52 Prætorio.
53 Vicarii Orientis olim quatuor diœceſeos Thraciarum, Ponticæ, Aſianæ, Macedoniæ. Quod ad vicarium Thraciarum attinet, ætate Juſtiniani vicarius Longi Muri vocabatur: longus enim murus, haud parvum fuit munimentum præſidiumque Thraciarum, *Novell.* 26. *in pr. &c.*
54 Emendat *Cujac. militiæ in præſenti, Orientis*, &c.
55 Amiſſionalium.
56 Pædagogiorum.
57 *Phœniciæ Oſdroënæ*, legit *Alciat. hic. Cujac. emendat, novi militis Phœnices, Oſdroëna.*
58 Mœſiæ.
59 VIII. *C. Theod. 8. Eccleſ. lib.* 7. *tit.* 4.
60 Vel.
61 *l.* 6. *C. Theod. eod.*
62 *l.* 2. *in princ. ff. de Canone largitional. titul.*
63 Vide *l.* 7. *verſ. Judicibus ff. de exact.*
64 *l.* 6. *in fin. ff. de exact. trib.*
65 Al. *conſiſtente.*
66 Impleatur.
67 *Al.* VI.
68 *l.* 7. *C. Theod. eod.* Nec magiſterianus, nec palatinus, nec alius quiſpiam apparitor illuſtrium magiſtratuum titulorum exigendorum nomine commeans, vel mandatum adferens, & aliud ipſum exſequens, extra limites ſpecialiter ſibi præſcriptos agat: nec quæ alii mandata ſunt, alius facere præſumat. *Synopſ. Baſil.* 7. *tit.* 4. *ex lib.* 56. *tit.* 17. *cap.* 53.
69 Curæ.
70 Præſumitur pro nuncio & officiali. vide *Alciat.* 3. *præſumptionum* 14.
71 Ne quid injunctum alteri fuerit collegii jure alter præſumat uſurpare. Goth. Vid. *l.* 23. *Cod. de teſtam. text. in cap. ſingula. diſtinct.* 89. *l.* 3. *Cod. de fabric enſib.* ANS.
72 *l.* 9. *C. Theod. eodem.* Tam præfectiani quam patriarchæ & omnes apparitores alii qui ad exequutionem mittuntur, ad judicem ſuum intra ſpatium anni eſſe conferant eique declarent, quid ſit in reſiduis, & penes quos reſidua illa ſint. *Synopſis ibid. cap.* 54.
73 *l.* 4. *ff. de ſuſceptoribus.* 74 Inſidens. 75 Prioribus. 76 Appoſita. 77 *Al.* vires. 78 *Al.* Imp. ZENO. 79 *l.* 10. *C. Theod. eod.* Clarigationes ſeu Repreſaliæ prohibitæ, ut *l. ult. ff. de omni agro deſerto: & Novell.* 52. *cap.* 1. *Novell.* 128. *cap.* 14. *l. unic. ff. ut nulli ex vicaneis.* Alius pro alio teneri non debet, ob id ſolum quod ſit ejuſdem civitatis vel vici. adde *l.* 1. *ff. ut nulli ex vicaneis*, *l.* 4. *ff. de jure fiſci.*

Source : BIU Cujas

1 *Al.* Imp. ANASTASIUS A.
2 Absunt à quibusd. lib.
3 *Executor*, *in vet. lib.* al. *exactionem exercere.*
4 Al. *proscriptione.*
5 Officiali contra jus & æquum exequenti licet privatis ipsis resistere. ut *l. 5. ff. de jure fisci. l. devotum 5. ff. de metatis*, *l. ult. ff. de discussoribus.* adde quæ scripsi ad *l. 4. ff. de appell.* Goth. Vide Marci *dec. Delphin.* 772. Ant. Fab. *ad Cod. lib. 7. tit. 20. defin. 15.* S.L.
6 *Etiam*, *in quibusd. lib.*
7 *Executoris*, & *postea*, *vindicantis.*
8 *Al.* JUSTINIANUS A.
9 Tractores qui, dictum in *l. 10. §. 1. ff. de Numerariis.*
10 Vel.
11 Ipse.

V. Impp.[1] HONOR. & THEODOS. Volusiano Præfecto Prætorio.

COntra nostra præcepta si quisquam vetito [ac temerario[2]] ausu exactionem[3] audebit, licebit Provinciæ moderatori eundem correptum ad Sublimitatis tuæ judicium sub prosecutione 4 dirigere, & licebit 5 Provinciali, si 6 probetur obnoxius executor 7 contra vetitum exactionem sibi vindicans, temeritatem legitime repellere.

VI. Imp. ZENO[8] Arcadio P. P.

SAncimus, ut eum cui ex judicio tui Culminis quocunque modo, sive studio Numerariorum aut Tractatorum 9, vel ipsorum jussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum injungatur, minime prius liceat aliam solicitudinem gerendam suscipere, quam reversus injunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita sors tulerit, ut in ea Provincia ad quam exequendi causa publici negotii aliquis proficiscitur, aliqua quoque causa sit exequenda, non prohiberi unum eundemque executorem ab hac urbe regia profiscscentem, duorum simul, non [10] plurium negotiorum executionem suscipere, dum ipsi [11] quoque tertii non sit injungendi [licentia] antequam de superioribus responsum portaverit. Executoribus his, qui secundam, sive simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exequendam suscipere, non solum singuli & bonorum suorum amissionem, verum etiam perpetui exilii supplicium subituris. Eandem hanc pœnam Numerarium quoque, & ejus adjutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

VII.

12 Executores, ut & exactores canonicarii missi in provincias aliter non admittendi, quam mandatum & delegationem suam præsidi insinuaverint. *Novell.* 128. *cap.* 10. Eadem ratione privatis in actionibus procurator creatus exigendi debitoris causa non aliter admittendus, quam si judici mandatum insinuaverit: quæ sententia Placentini fuit: à qua facit, *l. exigendi* 12. *ff. de procurat.* licet Accurs. de ea disputet, in *l. non solum* 39. §. 1. *ff. de procur.* vid. *Cujac. 12. obs.* 22.

Πᾶς ἄνθρωπος εἴτε θείαν κέλευσιν, εἴτε δρκικὴν ὑποσχέσιν ἐκδίδαξον ἀφείλε ὑποστέρησιν ἐμφανίσαι τῇ ἀρχούσῃ, ἵνα ὁ ἄρχων ἐξετάσῃ εἰ μηδεμία πλάσις αἰτία ἔστιν ἐν αὐτοῖς, ἢ κατ' συναρπαγὴν ἢ ἐναντίωμα νόμοις.

†. Ὁ δὲ ἐκδοσασμὸς καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως γίνεται, δηλονότι τῶν θείων λογίων ὑποκειμένων, καὶ παντῶν τῶν κτητόρων τῶν παρόντων ἅμα αὐτῷ τῶν ἐξέτασιν ποιουμένων, καὶ εἰ συνίδοι παρέχειν βοήθειαν. ἐὰν δὲ ἢ πλάσιν δόλῳ φανερῶς, ἢ νόμῳ ἐναντίωμον φανερῶς· δεῖ αὐτὸν μὴ ἐκδιδάζειν, ἀλλ' ἀναφέρειν εἰς βασιλέα διὰ τῶν μαγιστριανῶν ἢ εἰς αὐτὸν τὸν δρκον ἐξ ἧς τὸ ὑπόγραμμα ἐγένετο. Τὸ δὲ ἐκδιδάσκειν ὑπὲ ἀσφάλειαν ποιεῖν τῶν ἐσχωρῶν· καὶ τὸ ὑπόστημα δὲ τὸ αἰτιαθέντα ὑπὸ ὑποστηρίκτου ἀσφάλειαν ἀζημίως. ὁ γὰρ ἐσχεικέναι αὐτὸν τὸ ἀζημίων ὑποστῆναι, εἰ ὑπὲρ δύνειαν μήτιν αὐτὸν ἐσχεικέναι. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο γένηται, ὁ μὲν ἐκδιδαζόμενος ἀπωθείσθω τὸ ἐκδοσασμόν. ὁ δὲ ἄρχων, εἰ ὑπὸς αὐτὸν ἡ κέλευσις γένοιτο, ἢ καὶ τις ἕτερος ἴσως ὑπὸς τινα ἕτερον ἐλθὼν, ὑπὸ ἀσφάλειαν ὀφείλει ποιῆσαι τὸ ἐκδιδασκόμενον τῶν ἐσχωρῶσαν. Εἰ δὲ μὴ δύναιτό τις ἀπωθήσασθαι τὸ ἐκδοσασμόν, ὀφείλει μανθάνων ὁ ἄρχων ἀποῆσαι τὸ ἐκδιδασκόμενον. ποιεῖν δὲ ὑπὸ ἀσφάλειαν ὑποστηρίκτου τὸ αἰτιαθέντα, καὶ μένειν. εἰ δὲ ῥαθυμήσῃ τοῦτο ἢ ὁ ἄρχων ἢ ἡ πόλις αὐτοῦ ἢ ὑπὸς ὃν τὸ γράμμα γέγονεν, οἴκοθεν τῶν ὑπομνηθέντα ποιήσει τὸ ἀζήμιον, καὶ σὺν ὅσῳ ἄρχει καὶ μὴ τὸ πωῦσαι τὸ δρκου, ἐκτελεῖ δὲ ἡ ἀξίωσις τοὺς ὑποφάσει δημοσίων ἐνεχόμενος. εἰ δὲ λήμματος ἥπτηνται οἱ ἄρχοντες μὴ ποιήσαντες τῶν ἐξέτασιν, ὑποκειμένων τῶν ἁγίων λογίων εἰ καὶ παρέδωσι. καὶ εἰς χρήματα ζημιοῦσθαι, καὶ ἐκδάλλεσθαι τῆς ἀρχῆς, καὶ εἰς σωτηρίαν κινδυνεύσει. πᾶς δὲ νόμος ἐμφανιζόμενος ὀφείλει ὑποστέρησιν γίνεσθαι τοῖς ἐπάρχοις καθαφανῆς. τὸ δὲ ἀμφισβητοῦντα αὐτὸν εἰς τῶν ἐπαρχίαν, λαμβάνειν χρυσίου ἕξ. τὸ δὲ ἄρχοντα ὑποδέχεσθαι ἀφ' ὑποστάσεων οἰκείων πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς ὑφ' ἑαυτὸν φανερὰς καθιστᾶν τοὺς νόμους ἀζημίως παντελῶς μηδὲ δ' ἀρχόντου μηδὲ δ' ἐκδίκων μηδὲ δ' ἀμφισβητοῦντος. ὁ δὲ κερδάνας διπλάσιον δίδωσι. καὶ εἰ μὲν ἄρχων ἐστὶν, ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς. εἰ δὲ ἕτερον φροντίδα εἴχετο ἐκδάλλεται δ' φροντίσματος.

Quilibet executor[12] divinæ jussionis prætorianive præcepti id prius insinuare præsidi debet, ut is inquirat an sit in eo vitium aliquod falsi, aut legibus adversum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit.

†. Executio autem fit scripto, vel sine scripto propositis sacris Euangeliis, & præsentibus possessoribus omnibus, & una cum præside inquirentibus, qui & opem executori ferent, si res digna videatur. Sed si quid manifesto in ea falsi, vel illegitimi deprehenderit, suspendet exactionem, & relationem mittet ad principem per agentem in rebus vel ad sedem ejus à quo res processit. Et interim executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sisti puta, idque sine ulla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare quem convenit, si temere, forsitan eum convenerit, quam cautionem, nisi præstiterit, impune ab eo quem convenit repelletur. Præses ipse, vel alius ad quem jussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet præses executorem restituere, & ab eo cautionem exigere personalem, & rem deferre: quod si negligat tam ipse, quam suum officium, isve ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitatem convento præstabit, durante vel depositio magistratu. Constitutio excipit eos, qui nomine tributorum obligati sunt. Quod si pretio victi præsides non inquirant, qua de re superius diximus inquirendum esse: etiamsi negligentia hic tantum argui videatur, & rei familiaris damnum patientur & magistratu ejicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præfecto prætorio prius insinuari debet, deinde in provinciam transmitti, & portitori dari aureos sex, Præside curante per omnes civitates suæ provinciæ legem promulgari sine ulla impensa Præsidis vel Defensorum, vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

TIT. LXII.

DE[13] LUCRIS ADVOCATORUM, ET CONCUSSIONIBUS OFFICIORUM, SEU APPARITORUM.

I. Imp. CONSTANTINUS[14] ad Ælianum Proconsulem Africæ.

SI[15] quis[16] à Ducenariis[17], vel Centenariis, vel fisci Advocatis læsum se esse cognoscit, adire judicia, & probare injuriam non moretur: ut in eum, qui convictus fuerit, competenti severitate vindicetur. Dat.[18] Kalend. Novemb. *Treveris*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. CONSS. 315.

II. Idem[19] Eubulidæ Dic. Africæ.

PRæter[20] solennes & Canonicas pensitationes, multa à provincialibus indignissime postulantur ab officialibus & scholasticis[21] non modo in Civitatibus singulis, sed [etiam] mansionibus[22], dum ipsis & animalibus eorundem alimoniæ sine pretio ministrentur. Provinciales itaque cuncti Judices tueantur, nec injurias multas transire permittant. Dat. III. Kalend. Jul. LEONTIO & SALUSTIO CONSS. 344.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pompeiano P. P.

QUotiens[23] compulsor arguitur in deprædatione convictus, etiam[24] non consulta Clementia nostra pœnam subeat legibus competentem. Dat. prid. Kal. Jun. *Mediol.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Adriano P. P.

CUrialibus & Naviculariis, omnibusque[25] corporibus ita subveniri[26] volumus, ut nihil Apparitoribus universorum Judicum liceat, quod ad prædam Provincialium pertinet.

13 VIII. *C. Theod.* 10.
14 *Al.* CONSTANTIUS.
15 *l. 1. C. Theod. eod.*
16 *Conjunge l. 3. ff. de exact. & l. 3. ff. de advocat. fisci.*
17 Ducenarii & Centenarii qui essent, dixi ad *l. 5. ff. de princip. agen. in reb.*
18 *Al.* Dat. VI. Id. Nov. Treveris. Acc. 15. Kal. Mart. Carthagine, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO CONSS.
19 *Al.* CONSTANTINUS.
20 *l. 2. C. Theod. eod.*
21 Id est, advocatis, *ut hic interpretatur Cujac. & multis auctoritatib. confirmat*, Græci συνηγόρους. Quo nomine primum nuncupati Rhetores (ut Cornelius Tacitus scribit, *libr. de Oratorib.*) & declamatores fictarum litium: deinde à fictis litibus transiit ad veras. *Plin. 2. epist.* 22 Mansiones, *hic & l. 8. ff. de annon. & tribut. l. 2. ff. de conditis in publicis horreis. l. 9. ff. de susceptorib. l. 9. C. Theod. de annonis*, *l. Claudiopolis.* 119. *C. Theod. de decur.* ὄλκαγοι, mansus & diversoria militum, vel sacri comitatus ab oppidis separata, quæ annonis & pabulis instruebantur ex collatione vicinorum, non eorum qui procul disjuncti. Galli, *Estappes.*
23 *l. 3. C. Theod. eod.* 24 Etsi. 25 Omnibus quoque. 26 Subvenire.

TIT. LXIII.

DE PRIMIPILO[27].

I. Impp.[28] VALERIAN. & GALLIEN. AA. Domitio.

COmmoda Primipilatus[29] post administrationem inciplunt deberi: & si is, qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, heredibus petitio salva sit.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro.

OBtentu nominis Primipili, civiles actiones ad alios Judices transferendæ non sunt.

III. Iidem AA. Domnæ.

UTilitas[30] publica præferenda est privatorum contractibus: & ideo si[31] constiterit fisco satisfactum esse ob causam Primipili, poteris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, ut satis doti fieri possit.

Solum ex causa Primipili filius non existens heres patris potest conveniri pro patre, in aliis vero secus. Bart.

IV. Idem AA. Dionysio.

CUm[32] ex sola Primipili causa liberos, etiamsi patribus heredes non existant, teneri D. Aurelianus[33] sanxerit: si neque successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis ejus tenetis: consequens est, à paternis creditoribus vos non conveniri.

27 *Primipilus* est decurio primæ cohortis, regit autem quatuor centurias. *Veget.* Sed Theodorus Hermopolit. *lib. 9. tit. 9.* Primipilum definit annonam quæ datur Primipili centurionibus, ut inter milites distribuatur, vide *hic. Alciat.* dixi ad *l. 3. ff. eod. ad l. 7. ff. de cohortalib.*
28 *Al.* Imp. GORDIANUS A.
29 Primipili.
30 Publica utilitas præferenda privatorum contractibus. *l. 4. ff. qui potiores. Novell. 97. cap. 4.*
31 Doti res mariti quidem tacite obligatæ sunt. primipilum tamen ei præfertur. Est vero πεμιπιλον ἢ στρατιωτικὰ ἀννῶνα, militaris annona. Quare si quis primipilum debeat & dotem, primipilum præfertur. *Synops. Basil. 9. tit. 5. ex lib. 15. tit. 2. cap. 28. ubi Scholiastes, & ex tit. 17. cap. 64.*
32 Primipili causa quod pater debet, liberos ejus heredes obligat, etiam si patris heredes non sint, quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenetur, qui hereditatem paternam non adierunt liberi, at non ab aliis patris creditoribus, quod jus Græci authores ἀξιόλογον insolens & novum appellant. *Synops. Basil. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 17. cap. 64. Harmenop. 3. tit. 5. §. 84.* adde *l. 3. ff. de revocandis his quæ per fraudem alienata sunt.*
33 Al. *Trajanus.*

TIT. LXIV.

PUBLICÆ[34] LÆTITIÆ VEL CONSULUM NUNTIATORES, VEL INSINUATORES, CONSTITUTIONUM, ET ALIARUM SACRARUM VEL JUDICIALIUM LITERARUM EX DESCRIPTIONE, VEL AB INVITIS NE QUID ACCIPIANT IMMODICUM.

I. Imppp. GRATIAN. & VALENT. THEOD. AAA. Floro Præf. præt.

QUICQUID[35] nostrorum[36] unquam nunciari cœperit prosperorum, ut[37] bella si desinunt, si oriuntur, victoriæ fastus[38], si honor datus fuerit Regalium[39], vel Consulum vel Trabearum, compositæve pacis erit offerenda tranquillitas, si[40] sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus: hoc sine[41] immodico pretio nuntiari excipique sancimus: actum[42] esse jubemus castissimum, indigentibus, non numerariis[43] esse præbendum judices statuimus esse solicitos, ne turpi colludio quæratur ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & [44] accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par pœna multabit, & officium [45] triginta librarum auri vexatione quatietur. Dat. IV. Non. Febr. C. P. MERAUBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

34 De consuetudinibus, quæ à provincialibus dantur perferentibus missas à principe sacras sive judiciales litteras. Idem de consuetudinibus quæ dantur perferentibus constitutiones eorum qui magistratum civilem vel militarem gesturi sunt. *Synops. Basil. 7. tit. 6.* περὶ συνηθείων *ex lib. 56. tit. 17. cap. 67.*
35 Huc pertinet *l. un. libr. 8. tit. 4. C. Theod.*
36 Qui publicas adferant hilaritates sive gaudia (δημοσίας ἱλαρίας καὶ χαρμόσυνα ἐπιφερόμενοι) nihil omnino à provincialibus accipiant: sive hostium abitum, sive victoriam, sive constitutionem, sive pacem cum hostibus compositam, ἢτις λαμβάτα (alias λαμπάτα) id est, laureatum renuncient. *Syn. Basil. 56. circa finem tituli* περὶ συλλαβίων.
37 Ad. 38 Ex vet. lib. emendat. Cujac. *fastus*, sic enim legitur in *lib. Aured.* 39 *Regalium trabearum*, in libro Aured. & ita emendat Cujac. 40 Id est, quoties urbem aliquam solenni ritu ingredimur. 41 Id est, modo non excedat sex aureos. *l. 2. ff. eod. l. 26. §. 2. ff. de Episcop. audien. 1. Cod. dispunct.* 14. 42 Gerulum jubemus esse castissimum: indices nummarios esse prohibemus, ita ex *C. Theod. & lib. manuscr. emendat Cujac. & nummarios interpretatur lucri avides.* 43 Indicibus non nummariis. 44 In. 45 Officio. 46 *Eclog. lib. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 27. cap. 67.* 47 Hæc lex *epitom. 2. part. 6. constit. Græca ff. de episcopal. audient. quam suo loco restituimus.*

46 II.

Ἡ διάταξις βούλεται ἐξ νομίσματα μόνον παρέχειν ἀφ' ἑκάστης ἐπαρχίας ὑπὲρ τῶν ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων ἢ χρυσικῶν ὑποστάσεων ἢ δημοσίων

COnstitutio[47] vult à singulis Provinciis Insinuatoribus sacrarum literarum, vel generalium Constitutionum, vel publicorum commonitoriorum,

Source : BIU Cujas

τ Συμβολῶν. Synopsis Basil. 7. tit. 6. dicit. tit. περὶ συνηθ Σάκρ.

συμβολαίων ἢ αὐδριάντων, τ ὃ πλέον λαβόντα, τετραπλάσιον ἀναδιδόναι, κωλυόντων τῶν τε ἄρχοντ Φ καὶ ℣ ἐπισκόπ καὶ τ πρώτων τ πόλεως, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας. ὁ μὲν γὰρ ἐπίσκοπ Φ τὸ ἀγανάκτησιν ἐγεῖραι βαρυλικὴν, ὁ δ ἄρχων καὶ ὑπεσείτω τ ἀρχὴν καὶ δημοδῆσετω καὶ ἐξοριοδήσετω. Καὶ ἡ τάξις ὃ κινδυνοῦσ μήτε ἀφαιρᾶσθαι χρέας ὑφ ἁπάντων τ αἰτῶν ὑπὲρ ℣ μὴ ἐξ ἀρύσης. μήτε ὡς παρὰ ἑκόντων μηδὲν, ἀλλὰ τ λαβόντα διδόναι τὸ τετραπλοῦν. καὶ ἵνικα ὃ οἱ πολῖ βάλον ἑαυτὸς ἀφαιρέψαι τυχὸν ἢ εἰς ἔργον δημόσιον ἢ εἰς σιτώνειαν ἢ αὐτῶσι τ τοῦ βασιλέως τὸν ἐπίσκοπον, ὁ χρὴ

1 Statuarum sex duntaxat solidos dari, &c ab eo, qui amplius acceperit, quadruplum reddi, hoc inhibente Præside, & Episcopo & Primoribus 2 Civitatis, omnique tam civili quam fiscali adminiculo, nisi velit Episcopus in Principis indignationem incurrere, Præses bonis & dignitate & civitate multari. Curet autem officium nec descriptionem 3 fieri ex iis causis ultra VI. aureos, nec ab invitis, & ab accipiente quadruplum inferri. At cum cives seipsos volunt describere operis publici, vel frumenti coëmendi causa, & hoc sibi concedi à principe petunt, nihil oportet lædi ex hac causa, ne sacerdotes indigna-

2 Primores civitatum, locupletiores. *l. ult. C. ut nemini liceat in coempt. specier.*

3 Exactores publicorum tributorum, collectas pecunias jubentur statim curatoribus Reipublicæ præstare, sine ulla diminutione, vel sportularum, vel descriptionum specie.

ζημιῶν αὐτὸν ὑπὲρ τ τοῦ, ἵνα μὴ οἱ μὲν ἱερεῖς ἀγανακτῶντ, οἱ δ ἄρχοντες καὶ τ ἀρχῆς ὑπάρχοσι καὶ ἐξορίζον) καὶ δημεύον). ἡ δ τάξις εἰς σῶμα πομπεῖσθ. εἰ μὴ μέλλοι βασιλεῖ τὸ ὠφελ τὴν ἀφαίρεσιν κινεῖσθαι. ἐξουσίαν γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀφαιρεφόμενοι αὐτὰ λέγειν τοῖς ἀφαιρέσι. εἰ δ μὴ δεῖσαν) τοῦτο ποιεῖν, ἐπικαλεῖσθ τ ἄρχοντα καὶ βασιλεῖ μηνύειν. ὁ χρὴ δ ὅτε τὰς πατέρας ἐπὶ τὰς σιτῶνας ἢ ἐθνικὰς ἀποδείξας παρέχειν ὑπὸ τ ὀσῶν ὑπ χερσὶ πεφοδῶν, μηδὲ ποσότητα φυλάττεσθ τῇ ἀφωρισμένῃ χρείᾳ. εἰ δ παρβῇ ὁ ἄρχων οἰκόθεν τοῦτο καταβαλλέτ. χρὴ γὰρ ἀμείωτα τὰ τε δημόσια καὶ τὰ πολιτικὰ φυλάττεσθ.

tionem eandem incurrant, Præsides dignitatem amittant & publicentur: officium in corpus torqueatur, nisi Principi detulerint, quicquid contra hanc constitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere describentibus: vel si nequeant resistere, licet eis invocare Præsidem, & deferre principi. Sed non oportet patres 4 Civitatum vel Sitonas 5, vel Susceptores ex reditibus, quos habent in manu, quidquam præbere, sed eorum quantitatem destinatæ necessitati servare debent. Quod si Præses violarit, de suo eos reditus implebit. Fiscales enim & civiles res immunitæ servari necesse est.

4 Patres hi civitatum, qui & Curatores Reip.

5 Σιτῶναι curatores emendi frumenti. Hi ut & curatores, seu patres civitatum & curatores operum, creabantur decreto episcopi & primorum civitatis. *Novell. 128. c. 16.*

CODICIS DOMINI JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS EX REPETITA PRÆLECTIONE.

FINIS.

FASTI

Source : BIU Cujas

FASTI CONSULARES,

A PRIMO URBIS ROMÆ CONSULE BRUTO, AD ULTIMUM BASILIUM, ET JUSTINIANI MORTEM.

Anno quarto Olympiadis ſexageſimæ ſeptimæ uterque Conſul Patricius fuit.

Anni ab urbe condita.		
244	[1] L. Junius [2] Brutus.	L. Tarquinius Collatinus maritus Lu-
245	P. Valerius Poplicola II.	T. Lucretius Tricipitinus. (cretiæ. [3]
246	P. Valerius Poplicola III.	M. Horatius Pulvillus II. [4]
247	Sp. Lartius Flavus. [5]	T. Herminius Aquilinus.
248	M. Valerius.	P. Poſtumius Tubertus II.
249	P. Valerius Poplicola IV.	T. Lucretius Tricipitinus II.
250	P. Poſtumius Tubertus II.	Agrippa Menenius Lanatus.
251	Opiter Virginius Tricoſtus.	Sp. Caſſius Viſcellinus.
252	[6] Poſtumus Cominius Auruncus.	T. Lartius Flavus. [7]
253	[8] Ser. Sulpitius Camerinus.	M. Tullius Longus. [9]
254	T. Æbutius Helva.	P. Veturius Geminus.
255	L. Lartius Flavus II.	Q. Cloelius Siculus.
256	[10] A. Sempronius Atratinus.	M. Minucius Augurinus. [11]
257	A. Poſtumius Albus [12] Regillen-	T. Virginius Tricoſtus.
258	M. [13] Claudius Sabinus. (ſis.	P. Servilius Priſcus.
259	[14] A. Virginius Cœlimontanus.	T. Veturius Geminus. [15]
260	Poſtumius Cominius Aurun- cus II.	Sp. Caſſius Viſcellinus II. [16]
261	T. Greganius Macerinus. [17]	P. Minucius Augurinus. [18]
262	M. Minucius Augurinus II.	A. Sempronius Atratinus II.
263	Q. Sulpitius Camerinus Cornu- tus.	Sp. Lartius Flavus.
264	C. Julius Iulus.	P. Pinarius Mamercinus.
265	Sp. Nautius Rutilus.	Sex. Furius Fuſus.
266	C. Aquilius Tuſcus.	T. Tricinius Sabinus.
267	Proculus Virginius Tricoſtus.	Sp. Caſſius Viſcellinus III. [19]
268	[20] Q. Fabius Vibulanus.	Ser. Cornelius Maluginenſis.
269	R. Fabius Vibulanus.	L. Aimilius Mamercus.
270	M. Fabius Vibulanus.	L. Valerius Potitus Voluſus.
271	Q. Fabius Vibulanus II.	C. Julius Iulus.
272	[21] R. Fabius Vibulanus II.	Sp Spurius Fuſus.
273	M. Fabius Vibulanus II.	Cn. Manlius Cincinnatus. [22]
274	R. Fabius Vibulanus III.	T. Virginius Tricoſtus Rutilus.
275	L. Aimilius Mamercus II.	C. Servilius Structus Ahala.
276	C. [23] Oratius Pulvillus.	T. Menenius Lanatus. [24]
277	A. Virgilius Rutilus.	Sp. Servilius Structus.
278	[25] C. Nautius Rutilus.	P. Valerius Poplicola.
279	L. Furius Medullinus.	A. Manlius Vulſo.
280	L. Aimilius Mamercus III.	Vopiſcus Julius Iulus.
281	L. Pinarius Mamercinus.	P. Furius Fuſus.
282	App. Claudius Sabinus.	T. Quinctius Capitolinus.
283	[26] L. Valerius Potitus II.	T. Aimilius Mamercinus.
284	T. Numicius Priſcus.	A. Virginius Cœlimontanus.
285	T. Quinctius Capitolinus II.	Q. Servilius Priſcus.
286	T. Aimilius Mamercinus II.	Q. Fabius Vibulanus.
287	Q. Servilius Priſcus II.	Sp. Poſtumius Albus Regillenſis.
288	T. Quinct. Capitolinus III.	Q. Fabius Vibulanus II.
289	A. Poſtumius Regillenſis.	Sp. Furius Medullinus Fuſus.
290	P. Servilius Priſcus.	L. Æbutius Helva.
291	T. Lucretius Tricipitinus.	Sp. Veturius Craſſus. [27]
292	P. Volumnius Amintinus Gall.	Ser. Sulpitius Camerinus.
293	P. Valerius Poplicola II.	C. Claudius Sabinus.
294	Q. Fabius Vibulanus III.	L. Cornelius Maluginenſis.
295	L. Minutius Augurinus.	C. Nautius Rutilus II. [28]
296	C. Oratius Pulvillus II.	Q. Minutius Augurinus. [29]
297	M. Valerius Maximus.	Sp. Virginius Cœlimontanus.
298	Tit. Romulus Vaticanus.	C. Veturius Cicurinus.
299	Sp. Tarpejus Capitolinus.	A. Atterius Fontinalis.
300	[30] P. Tergeminus Curiatius.	Sex. Quinctilius Varus.
301	T. [31] Menenius Lanatus.	P. Sextius Capitolinus.
302	[32] App. Claudius Craſſinus.	T. Genutius Augurinus. [33]

DECEMVIRI Conſulari poteſtate, ſine provocatione, App. Claudius. T. Genutius. P. Sextius. Sp. Veturius. C. Julius Iulus. A. Manlius. Ser. Sulpitius Camerinus. Sp. Poſtumius Alb. P. Oratius 34. T. Romilius Vaticanus.

303	App. Claudius II. L. Minutius Augurinus. M. Cornelius Maluginenſis. M. Sergius. Q. Fabius Vibulanus. Q. Pætilius. T. Antoninus Merenda. Cæſo Duillius. Sp. Oppius Cornicen II. M. Rabulejus II. abdicarunt.	

DUODECIM TABULARUM LEGES.

304	[35] Iidem, ut tamen jam à Claudio proximus ſit Q. Fabius Vibulanus. ut teſtatur antiquum Kalendarium. K	

DECEMVIRI abdicantur [36]. Rurſus ad Conſules recidit reſpublica nondum finito anno, electique

	M. Oratius Barbatus.	L. Valerius Potitus.
305	Lar. Herminius Exquilinus.	T. Virginius Cœlimontanus Tricoſtus.
306	M. Geganius Macerinus.	Claud. [37] Julius Iulus.
307	Agrippa Furius Fuſus.	T. Quinctius Capitolinus IV.
308	M. Genutius Augurinus.	C. Curtius Medullinus Fuſus.

Iterum mutatur ſtatus reipublicæ & pro coss. primi omnium Tribb. militum Conſulari poteſtate eliguntur numero tres.

309	L. Atilius Longus.	T. Cloelius Siculus.
		A. Sempronius Atratinus TRI. MIL.

Hi ante anni finem magiſtratum deponentes, locum denuo coss. fecerunt, ut poſt quartum fere menſem eligerentur frequentes Conſules.

	L. Papyrius Mugillanus.	L. Sempronius Atratinus.
310	M. Geganius Macerinus II.	T. Quinctius Capitolinus V.
311	M. Fabius Vibulanus.	P. Æbutius Helva Cornicen.
312	C. Furius Pacillus.	M. Papyrius Craſſus.

Euſeb. 21 *Trecenti nobiles Fabiæ familiæ à Vejentibus cæſi. Euſeb. Oroſ.* 22 *Onuſf.* Vulſionem *vocat.* 23 *Al.* M. 24 *Trecenti Fabii cæſi. Onuſf.* 25 *Pompilia virgo Veſtalis ob ſtuprum viva defoſſa. Euſeb. Oroſ. ait id factum anno* 275. 26 *Sunia Veſtalis ob ſtuprum viva defoſſa. Euſeb.* 27 *Onuſf.* 28 *Decem Tribuni plebis primi. Onuſf.* 29 L. Quinctius Cincinnatus DICTATOR, & L. Tarquitius Flaccus, magiſter equitum. *Sigo. ſed Euſebius multo ante etiam collocavit.* 30 *Onuſf.* 31 *Al.* L. 32 *Trecenteſimo ſecundo anno ab urbe condita*, DECEMVIRI *creati compoſuerunt leges in decem tabulis, & ſequenti anno duas aliàs tabulas addiderunt, atque ita leges duodecim tabularum appellatæ. Eas leges editas eſſe anno urbis* 304. *ſcribit Euſeb.* 33 *Hi abdicarunt, ut deſignarentur legum ferendarum cauſa Decemviri Conſulares, qui per duos annos præfuerunt reip.* 34 *Pro* Oratius, *Onuſf. edit* Curiatius. 35 *Secunda ſeceſſio plebis in Aventinum, propter ſcelus Appii Decemviri.* 36 *Abdicantur autem ob libidinem Appii Claudii, qui Virginii filiam voluit per vim abducere. Euſeb.* 37 *Al.* Cajus C.

Anni ab urbe condita.			
313	Proculus Geganius Macerinus.	L. Menenius Lanatus II.	38 *Sp. Mælius regnum affectans occiſus.*
314	[38] T. Quinctius Capitolinus VI.	Agrippa Menenius Lanatus. [39]	
315	M. Aimilius Mamercinus.	L. Quinctius Cincinnatus.	
		L. Julius Iulus TRIB. MIL.	
316	M. Geganius Mamercinus III.	L. Sergius Fidenas in hoc honore ap-	
317	M. Cornelius Maluginenſis.	L. Papyrius Craſſus. (pellatus. [40]	
318	C. Julius Iulus II.	L. Virginius Tricoſtus. [41]	
319	C. Julius Iulus. III.	L. Virginius Tricoſtus II. [42]	
		M. Foſſius Flaccinator.	
320	Fabius Vibulanus.	L. Sergius Fidenas TRIB. MIL.	
		L. Furius Medullinus.	
321	L. Pinarius Mamercinus.	Sp. Poſtumius Albus TRIB. MIL.	
322	T. Quinctius Pennus Cincinna- tus.	C. Julius Mento. [43]	
323	L. Papyrius Craſſus II.	L. Julius Iulus.	
324	L. Sergius Fidenas II.	Hoſtus Lucretius Tricipitinus.	
325	T. Quinctius Pennus Cincinna- tus II.	A. Cornelius Coſſus.	
326	C. Servilius Axilla [44] Structus.	L. Papyrius Mugillanus II.	
327	A. Cornelius Coſſus.	T. Quinctius Pennus Cincinnatus. [45]	
	C. Furius Pacillus.	M. Poſtumus TRIB. MIL.	
328	A. Sempronius Atratinus.	L. Furius Medullinus.	
	L. Quinctius Cincinnatus II.	L. Oratius Barbatus TR. MIL.	
329	Appius Claudius Craſſus. [46]	L. Sergius Fidenas.	
	Sp. Nautius Rutilus.	Sex. Julius Iulus TR. MIL.	
330	C. Sempronius Atratinus.	Q. Fabius Vibulanus.	
331	L. Manlius Capitolinus.	L. Papyrius Mugillanus.	
	Q. Antoninus Merenda.	L. Servilius Structus TRIB. MIL.	
332	N. Fabius Vibulanus.	T. Quinctius Capitolinus Barbatus.	
333	T. Quinctius Cincinnatus II.	L. Furius Medullinus III.	
	M. Manlius Capitolinus.	A. Sempronius Atratinus II. TR.	
334	Agrippa Menenius Lanatus.	Sp. Nautius. Rutilus. II. (MIL.	
	P. Lucretius Tricipitinus.	C. Servilius Axilla TR. MIL.	
		C. Servilius Axilla II.	
335	L. Sergius Fidenas II.	M. Papyrius Mugillanus TR. MIL.	
		P. Lucretius Tricipitinus II.	
336	L. Servilius Structus II.	Sp. Veturius Craſſus TRIB. MIL. [47]	47 Q. Servilius Priſcus Fidenas DICTATOR II.
	Agrippa Menenius Lanatus II.	M. Papyrius Mugillanus II.	
337	A. Sempronius Atratinnus III.	Sp. Nautius Rutilus II. TR. MIL.	
		T. Quinctius Cincinnatus.	
338	P. Cornelius Coſſus.	C. Martius Rutilus.	
	C. Valerius Potitus.	N. Fabius Vibulanus TRIB. MIL.	
339	Q. Fabius Vibulanus II.	L. Valerius Potitus.	
	Cn. Cornelius Coſſus.	P. Poſtumius Regillenſis TR. MIL.	
340	L. Furius Medullinus.	M. Cornelius Coſſus.	
341	Q. Fabius Ambuſtus.	C. Furius Pacillus.	
342	M. Papyrius Mugillanus.	C. Nautius Rutilus.	
343	M. Aimilius Mamercinus.	C. Valerius Potitus Voluſus.	
344	Cn. Cornelius Coſſus.	L. Furius Medullinus II.	
345	C. Julius Iulus.	P. Cornelius Coſſus.	
346	C. Valerius Potitus II.	C. Servilius Ahala TRIB. MIL. [48]	48 P. Cornelius Rutilus Coſſus DICTATOR.
	L. Furius Medullinus II.	C. Servilius Ahala II.	
347	[49] P. Cornelius Coſſus.	N. Fabius Vibulanus II. TR. MIL.	
	Cn. Cornelius Coſſus.	L. Valerius Potitus II.	49 *Stipendium ex publico primo datum.*
348	C. Julius Iulus II.	N. Fabius Ambuſtus TR. MIL.	
		M. Aimilius Mamercinus.	
	T. Quinctius Capitolinus.	Q. Quinctius Cincinnatus.	
	A. Manlius Vulſo.	L. Furius Medullinus II. TR. MIL.	
349	P. Cornelius Maluginenſis.	C. Valerius Potitus III.	
	M. Sergius Fidenas.	Cn. Cornelius Coſſus II.	
	K. Fabius Ambuſtus II.	Sp. Nautius Rutilus III. TR. MIL.	
350	M. Aimilius Mamercinus.	M. Furius Fuſus.	
	L. Valerius Potitus III.	App. [50] Claudius Craſſinus.	50 *Onuſf.* P. Claudius Craſſinus, *edit.*
	M. Quinctilius Varus.	L. Julius Iulus TRIB. MIL.	
351	C. Servilius Ahala III.	Q. Sulpitius Cornutus.	
	Q. Servilius Fidenas.	L. Virginius Tricoſtus.	
	A. Manlius II.	M. Sergius Fidenas II. TR. MIL.	
352	M. Furius Camillus II.	L. Julius Iulus.	
	L. Valerius Potitus IV.	M. Aimilius Mamercinus III.	
	Cn. Cornelius Coſſus.	K. Fabius Ambuſtus II. TR. MIL.	
353	L. Publius Volſcus.	P. Mælius Capitolinus.	
	L. Titinius.	P. Mænius.	
	Sp. Furius Medullinus.	P. Licinius Calvus primus ex ple- be. TRIB. MIL.	
354	M. Pomponius.	L. Attilius Longus.	
	C. Duillius.	N. Veturius.	
	Volero Publius Philo.	Cn. Genutius Augurinus. TR. MIL.	
355	L. Valeritus Potitus V.	L. Furius Medullinus III.	
	M. Valerius Maximus.	M. Furius Camillus II.	
	Q. Servilius Fidenas II.	Q. Sulpitius Camerinus II. TR. M.	
356	L. Julius Julus II.	L. Sergius Fidenas. [51]	51 Camillus DICTATOR. *vide Symmachum in epiſtolis.*
	L. Furius Medullinus IV.	A. Poſtumius Regillenſis.	
	P. Cornelius Maluginenſis.	A. Manlius Capitolinus. TR. MIL.	
357	Cn. Genutius Augurinus II.	P. Mælius Capitolinus II.	
	L. Titinius II.	P. Licinius Calvus.	
	P. Menius II.	L. Attilius Longus II. TR. MIL.	
358	P. Cornelius Coſſus.	L. Furius Medullinus V.	
	P. Cornelius Scipio.	M. Valerius Maximus II.	
	Cæſo Fabius Ambuſtus III.	Q. Servilius Fidenas III. TR. MIL.	
359	M. Furius Camillus III.	A. Valerius Poplicola.	
	L. Furius Medullinus VI.	C. Aimilius Mamercinus.	
	Sp. Poſtumius Albinus.	P. Cornelius Scipio II. TR. MIL.	
360	[52] L. Lucretius Flavus.	Ser. Sulpitius Camerinus.	52 CONSULES.
361	L. Valerius Potitus.	M. Manlius Capitolinus.	
362	L. Lucretius Flavus.	M. Aimilius Mamercinus.	53 *Bellum Gallicum Senonicum.*
	Ser. Sulpitius Camerinus.	L. Furius Medullinus VI.	
	Agrippa Furius Fuſus.	C. Aimilius Mamercinus. TR. MIL.	54 Camillus II. DICTATOR, *quo anno de Gallis triumpharit.*
363	[53] Q. Sulpitius Longus.	Q. Fabius Ambuſtus.	
	K. Fabius.	C. Fabius. [54]	
	Q. Servilius Fidenas IV.	Ser. Cornelius Maligunenſis. (MIL. TR.	

Source : BIU Cujas

Anni ab urbe condita.		
364	M. Furius Camillus per annum Dictator, & solus. [1]	
365	[2] L. Virginius Tricostus.	L. Postumius Albinus.
	L. Valerius Poplicola II.	P. Cornelius.
	A. Manlius Capitolinus.	L. Aimilius Mamercinus. TR. MIL.
366	T. Q. Cincinnatus.	L. Aquilius Corvus.
	Q. Servilius Fidenas V.	L. Julius Iulus.
	L. Lucretius Tricipitinus II.	Ser. Sulpitius Rufus. TRIB. MIL.
367	L. Papyrius Cursor.	L. Menenius Lanatus.
	C. Sergius Fidenas.	L. Aimilius Mamercinus II.
	L. Valerius Poplicola III.	C. Cornelius. TRIB. MIL.
368	Ser. Cornelius Maluginensis III.	T. Quinctius Cincinnatus.
	M. Furius Camillus IV.	Q. Servilius Fidenas VI.
	L. Oratius Pulvillus.	P. Valerius Potitus Poplicola. TR. MIL.
369	[3] A. Manlius Capitolinus.	T. Quinctius Capitolinus.
	L. Quinctius Capitolinus.	L. Papyrius Cursor II.
	P. Cornelius.	C. Sergius Fidenas. TRIB. MIL.
370	M. Furius Camillus V.	Ser. Sulpitius Rufus II.
	Ser. Cornelius Maluginensis III.	P. Valerius Potitus II.
	C. Papyrius Crassus.	T. Quinctius Cincinnatus. TR. MIL.
371	L. Valerius Poplicola IV.	M. Trebonius Flavus.
	L. Aimilius Mamercinus III.	A. Manlius Capitolinus III.
	Ser. Sulpitius Rufus III.	L. Lucretius Tricipitinus II. TR. M.
372	Q. Servilius Fidenas.	Sp. Papyrius Crassus.
	L. Papyrius Crassus.	L. Aimilius Mamercinus IV.
	Ser. Sulpitius prætextatus.	Ser. Cornelius Maluginensis. TR. M.
373	L. Lucretius Tricipitinus III.	
	L. Furius Medullinus.	M. Furius Camillus VI.
	M. Fabius Ambustus. TR. MIL.	A. & L. Postumii Regillenses.
374	L. Valerius Poplicola V.	P. Valerius Potitus III.
	C. Sergius Fidenas III.	L. Menenius Lanatus II.
	Sp. Papyrius Cursor.	Ser. Cornel. Maluginensis V. TR. M.
375	P. Manlius Capitolinus.	M. Albinus.
	C. Manlius Capitolinus.	L. Julius Iulus.
	L. Antistius.	C. Sextilius. TRIB. MIL.
376	Q. Servilius Fidenas II.	P. Cloelius Siculus.
	Sp. Furius Medullinus.	C. Licinius Calvus.
	M. Oratius Pulvillus.	L. Geganius Macerinus. TR. MIL.
377	L. Aimilius Mamercinus V.	L. Quinctius Cincinnatus II.
	C. Quinctius Cincinnatus.	P. Valerius Potitus IV.
	Ser. Sulpitius prætextatus II.	C. Veturius Crassus Cicurinus. TRIBUN. MIL.
378	Solitudo Magistratuum per quinquennium fuit, Licinio Stolone, &	
379	L. Sextio Laterano TRIB. PLEBIS, intercessione perpetua comitia in-	
380	terturbantibus, dum sedulo à patribus resistitur, ne legem de com-	
381	municando cum plebe consulatu, de agrorum modo, de fœnore mi-	
382	nuendo perferrent. Itaque Cajus Licinius Calvus, & L. Sextius Late-	
	ranus per totum hoc quinquennium tribunatum plebis gesserunt.	
383	L. Furius Medullinus II.	P. Valerius Potitus Poplicola V.
	C. Valerius Potitus.	Ser. Cornelius Maluginensis VI.
	A. Manlius Capitolinus.	Ser. Sulpitius prætextatus III. TRIB. MIL.
384	Q. Servilius Fidenas III.	M. Cornelius Maluginensis.
	A. Cornelius Cossus.	C. Veturius Crassus.
	Q. Quinctius Cincinnatus.	M. Fabius Ambustus. TRIB. MIL.
385	[4] L. Quinctius Capitolinus.	Sp. Servilius Structus.
	Ser. Cornelius Maluginensis VII.	L. Papyrius Crassus.
	Ser. Sulpitius prætextatus IIII.	L. Veturius Crassus Cicurinus. TRIB. MIL.
386	[5] A. Cornelius Cossus II.	L. Veturius Crassus Cicurinus II.
	M. Cornel. Maluginensis II.	P. Valerius Potitus Poplicola VI.
	P. Manlius Capitolinus II.	M. Geganius Macerinus. TR. MIL.

CONSULES E PLEBE PRIMUM CREARI COEPTI.

387	[6] L. Aimilius Mamercinus.	L. Sextius Lateran. primus è plebe cos.
388	L. Genutius Aventinensis.	Q. Servilius Ahala. [7]
389	C. Sulpitius [8] Peticus.	C. Licinius Calvus.
390	L. Aimilius Mamercinus.	Cn. Genutius Aventinensis.
391	Q. Servilius Ahala II.	L. Genutius Aventinensis II.
392	C. Sulpitius Peticus II.	C. Licinius Calvus II.
393	M. Fabius Ambustus.	C. Pætilius Libo Visolus.
394	M. Popilius Lænas.	Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus.
395	C. Fabius Ambustus.	C. Plautius Proculus.
396	Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus II.	C. Martius Rutilus.
397	M. Fabius Ambustus II.	M. Popilius Lænas II.
398	C. Sulpitius Peticus III.	M. Valerius Poplicola.
399	M. Fabius Ambustus III.	T. Quinctius Barbatus [9] Capitolinus Crispinus.
400	C. Sulpitius Peticus IV.	M. Valerius Poplicola II. [10]
401	P. Valerius Poplicola.	C. Marcius Rutilus II.
402	C. Sulpitius Peticus V.	T. Quinctius Pennus Cincinnatus.
403	M. Popilius Lænas III.	L. Cornelius Scipio.
404	L. Furius Camillus.	P. [11] Claudius Crassus.
405	[12] M. Popilius Lænas IV.	M. Valerius Corvus.
406	T. Manlius Torquatus.	C. Plautius Venno Hypsæus.
407	M. Valerius Corvus II.	C. Pætilius Balbus Libo Visolus II.
408	M. Fabius Dorso.	Ser. Sulpitius Camerinus.
409	C. Marcius Rutilus III.	T. Manlius Torquatus II.
410	[13] M. Valerius Corvus III.	A. Cornelius Cossus Arvina.
411	M. Marcius Rutilus IV.	Q. Servilius Ahala II.
412	C. Plautius Hypseus II.	L. Aimilius Mamercinus, Privernas postea dictus.
413	T. Manlius Torquatus III.	P. Decius Mus, qui se devovit.
414	T. Aimilius Mamercinus.	Q. Publius Philo. Idem post eodem
415	L. Furius Camillus.	C. Mænius Nepos. (anno Dictator.
416	C. Sulpitius Longus.	P. Ailius Pætus.
417	L. Papyrius Crassus.	K. Duillius.
418	M. Valerius Corvus IV.	M. Atilius Regulus.
419	T. [14] Veturius Calvinus.	Sp. Postumius Regillensis Albinus.
420	Annus sine COSS.	
421	Cn. Domitius Calvinus.	A. Cornelius Cossus Arvina II.
422	L. [15] Valerius Potitus Flaccus.	M. Claudius Marcellus.
423	L. Papyrius Crassus II.	L. Plautius Venno.
424	L. Aimilius Mamercinus II.	C. Plautius Decianus.
425	P. Plautius Proculus.	P. Cornelius Scipio Scapula.

Anni ab urbe condita.		
426	L. Cornelius Lentulus.	Q. Publius Philo II.
427	C. Pætilius Libo Visolus II.	L. Papyrius Cursor primus Procos.
428	L. Furius Camillus II.	D. Junius Brutus Scæva. [16]
429	L. Papyrius Cursor	Dictator, sine coss.
430	C. Sulpitius Longus.	Q. Aulius Cerretanus.
431	[17] Q. Fabius Maximus Rullian.	L. Fulvius Curvus.
432	T. Veturius Calvinus II.	Sp. Postumius Albinus II.
433	L. Papyrius Cursor II.	Q. Publius Philo III.
434	L. Papyrius Cursor III.	Q. Aulius Cerretanus II.
435	L. Plautius Venno.	M. Fossius Flaccinator.
436	Q. Aimilius Barbula.	C. Jun. Brutus Bubulcus.
437	Sp. Nautius Rutilus.	M. Popilius Lænas.
438	L. Papyrius Cursor IV.	Q. Publius Philo IV.
439	M. Pætilius Libo.	C. Sulpitius Longus.
440	L. Papyrius Cursor V.	C. Jun. Brutus Bubulcus II.
441	M. Valerius Maximus.	P. Decius Mus.
442	Cn. Jun. Brutus Bubulcus III.	Q. Aimilius Barbula II.
443	[18] Q. Fab. Max. Rullianus II.	C. Martius Rutilus, Censorinus postea dictus. [19]
444	Hoc anno DICTATOR & Magister equitum sine COSS. fuerunt.	
445	Q. Fab. Max. Rullianus III.	P. Decius Mus II.
446	App. Claudius Cæcus.	L. Volumnius Flamma Violensis.
447	[20] P. Cornelius Arvina.	Q. Martius Tremulus.
448	L. Postumius Megellus.	T. Minutius Augurinus.
449	P. Sempronius Sophus.	P. Sulpitius Saverrio.
450	L. Genutius Aventinensis.	Ser. Cornelius Lentulus.
451	M. Livius Denter.	M. Aimilius Paulus.
452	Q. Fabius Maximus Dictator.	M. Aimilius Paulus Mag. eq. M. Valerius Corvus, & P. Sempronius Sophus Mag. eq.
453	M. Valerius Corvus V.	Q. Apuleius Pansa.
454	M. Fulvius Pætinus.	T. Manlius Torquatus.
455	L. Cornel. Scipio.	C. Fulvius Centumalus.
456	Q. Fab. Max. Rullianus IV.	P. Decius Mus III.
457	App. Claudius Cæcus II.	L. Volumnius Flamma Violensis.
458	Q. Fab. Max. Rullianus V.	P. Decius Mus III. qui se devovit.
459	L. Postumius Megellus II.	M. Atilius Regulus.
460	L. Papyrius Cursor.	Sp. Carvilius Maximus.
461	Q. Fab. Max. Gurges.	D. Jun. Brutus Scæva.
462	L. Postumius Megellus III.	C. Junius Brutus Bubulcus.
463	[21] M. Curius Dentatus.	P. Cornelius Rufinus.
464	M. Valerius Corvinus VI.	Q. Cæditius Noctua.
465	Q. Martius Tremulus II.	P. Cornelius Arvina.
466	M. Claudius Marcellus.	C. Nautius Rutilus.
467	[22] M. Valerius Maximus.	C. Ailius Pætus. [23]
468	C. Claudius Canina.	M. Aimilius Barbula.
469	C. Servilius.	L. Cæcilius Metellus.
470	P. Cornel. Dolabella.	Cn. Domitius Calvinus.
471	Q. Aimilius Papus.	C. Fabricius Luscinus.
472	[24] L. Aimilius Barbula.	Q. Martius Philippus.
473	P. Valerius Lævius.	Tiberius Coruncanius Nepos.
474	P. Sulpitius S. Averrio.	P. Decius Mus.
475	[25] Q. Aimilius Papus II.	C. Fabricius Luscinus II.
476	P. Cornel. Rufinus II.	C. Junius Brutus Bubulcus II.
477	Q. Fabius Gurges II.	C. Genutius Clepsina.
478	M. Curius Dentatus II.	L. Cornelius Lentulus.
479	M. Curius Dentatus III.	Ser. Cornelius Merenda.
480	C. Fabricius Luscinus.	C. Claudius Canina.
481	L. Papyrius Cursor.	Sp. Carvilius Maximus II.
482	C. Quintius Claudius.	L. Genutius Clepsina.
483	C. Genutius Clepsina II.	Cn. Cornelius Blasio.
484	L. Quinctius [26] Gulo.	C. Fabius Pictor. [27]
485	P. Sempronius Sophus.	App. Claudius Crassus.
486	M. Attilius Regulus.	L. Julius Libo.
487	D. Junius Pera.	M. Fabius Pictor.
488	M. Valerius Maximus.	Q. Mamilius Vitulus.
489	[28] App. Claudius Caudex.	M. Fulvius Flaccus.
490	M. Valerius Maximus II.	M. Otaculus Crassus.
491	L. Postumius Megellus.	Q. Mamilius Vitulus II.
492	L. Valerius Flaccus.	T. Otacilius Crassus.
493	Cn. Cornelius Scipio Asina.	C. Duellius.
494	L. Cornelius Scipio.	C. Aquilius Florus.
495	A. Atilius Calatinus.	C. Sulpitius Paterculus.
496	C. Atilius Regulus.	Cn. Cornelius Blasio.
497	Q. Cæditius.	L. Manlius Vulso Longus.
498	Ser. Fulvius Nobilior.	M. Æmilius Paulus.
499	Cn. Cornelius Scipio Asina II.	A. Atilius Calatinus II.
500	Cn. Servilius Cæpio.	C. Sempronius Blæsus.
501	C. Aurelius Cotta.	P. Servilius Geminus.
502	L. Cæcilius Metellus.	C. Furius Pacilus.
503	C. Atilius Regulus II.	L. Manlius Vulso.
504	P. Claudius Pulcher.	L. Junius Pullus.
505	C. Aurelius Cotta II.	P. Servilius Geminus II.
506	L. Cæcilius Metellus II.	M. Fabius Buteo.
507	M. Otacilius Crassus II.	M. Fabius Licinus.
508	M. Fabius Buteo II.	C. Atilius Bulbus.
509	A. Manlius Atticus.	C. Sempronius Blæsus II.
510	C. Fundanius Fundulus.	C. Sulpitius Gallus.
511	[29] C. Luctatius Catulus.	A. Postumius Albinus.
512	Q. Luctatius Cereo.	A. Manlius Atticus II. [30]
513	C. Claudius Centho.	M. Sempronius Tuditanus.
514	C. Mamilius Turrinus.	Q. Valerius Falto.
515	T. Sempronius Gracchus.	P. Cornelius Falto.
516	L. Cornelius Lentulus Caudinus.	Q. Fulvius Flaccus. [31]
517	P. Cornel. Lentulus Caudinus.	C. Licinius Varus.
518	[32] C. Atilius Bulbus II.	T. Manlius Torquatus.
519	L. Postumius Albinus.	Sp. Carvilius Maximus.
520	Q. Fabius Verrucosus.	M. Pomponius Matho.
521	M. Aimilius Lepidus.	M. Poplicius Malleolus.
522	M. Pomponius Matho II.	C. Papyrius Maso.
523	M. Aimilius Barbula.	M. Junius Pera.
524	L. Postumius Albinus II.	Cn. Fulvius Centumalus. [33]
525	Sp. Servilius Maximus II.	Q. Fabius Verrucosus II.
526	P. Valerius Flaccus. [34]	M. Atilius Regulus.
527	L. Apustius Fullo.	M. Valerius Messala.
528	L. Æmilius Papus.	C. Atilius Regulus. [35]
529	Q. Fulvius Flaccus II.	T. Manlius Torquatus.
530	C. Flaminius Nepos.	P. Furius Philus.
531	M. Claudius Marcellus.	Cn. Cornelius Scipio Calvus.

532 P. Cor-

1 *Urbs à Gallis capta.* 2 *Anno* 365. Camillus III. DICTATOR, *de Volsci triumphat.*

3 *Anno* 369. A. Cornelius Cossus DICTATOR.

4 *Anno* 385. M. Furius Camillus IV. DICTATOR.

5 *Anno* 386. Camillus V. DICTATOR.

6 *Hoc anno duo novi magistratus instituti sunt: Prætura, & Ædilitas. Livius.*

7 *Mors Camilli.*

8 Pythicus. *corrupte legitur in Fabio Quintiliano lib.* 1.

9 *Pro* Barbatus, *Onuf. habet* Pennus.

10 C. Julius Iulus DICTATOR.

11 *Onuf.* App. Claud. Crassinus Regill.

12 *Fadus* II. *cum Pœnis.*

13 *Bellum Samniticum.*

14 *Al.* Ti.

15 C. *Onuf.*

16 L. Papyrius Cursor DICTATOR.

17 *Caudina pax.*

18 *Bellum Etruscum & Samniticum.*

19 *Anno* 443. *lata est lex Antilia de dandis tutoribus.*

20 *Fadus* III. *cum Pœnis.*

21 *Tresviri capitales primi.*

22 *Tertia secessio plebis in Janiculum.*

23 *Anno* 467. *Hortensius* DICTATOR. *secessionis reducendæ causa legem Hortensiam tulit, ut Plebiscita omnem populum Quiritium tenerent, & pro legibus observarentur, Epitome Livia. lib.* II.

24 *Bellum Tarentinum.*

25 *Fadus* IV. *cum Pœnis.*

26 *Onuf.* Q. Oguinius Gallus.

27 *Hoc primum anno* 484. *quinquennis ante primum bellum Punicum argentum Romæ signatum est. Plin. lib.* 33. *c.* 3.

28 *Bellum Punicum primum.*

29 *Duo Prætores primum creati.*

30 *Pax cum Pœnis facta.*

31 *Bellum Ligusticum.*

32 *Pace populo Romano terra marique parta, iterum Janus clausus est.*

33 *Bellum Illyricum.*

34 *Bellum Gallicum Cisalpinum.*

35 *Prætores* IV. *primum creati.*

Source : BIU Cujas

Anni ab urbe condita.		
532	P. Cornelius Aſina.	M. Minutius Rufus.
533	L. Veturinus Philo.	C. Luctatius.
534	L. Æmilius Paulus.	M. Livius Salinator.
535	[1] P. Cornelius Scipio.	T. Sempronius Longus.
536	C. Flaminius II.	Cn. Servilius Geminus.
537	L. Aimilius Paulus II.	C. Terentius Varro. [2]
538	T. Sempronius Gracchus.	L. Poſtumius Albinus III.
539	Q. Fabius Maxim. Verrucoſus IV.	M. Claudius Marcellus III.
540	Q. Fabius Max.	T. Sempronius Gracchus III.
541	App. Claudius Pulcher.	Q. Fulvius III.
542	P. Sulpitius Galba Maximus.	Cn. Fulvius Centumalus II.
543	M. Claudius Marcellus IV.	M. Valerius Lævinus II.
544	Q. Cæcilius Metellus.	Q. Fulvius Flaccus.
545	M. Claudius Marcellus V.	T. Quintius Criſpinus.
546	M. Livius Salinator II.	C. Claudius Nero.
547	Q. Cæcilius Metellus.	L. Veturius Philo.
548	P. Cornel. Scipio Africanus.	P. Licinius Craſſus Dives.
549	M. Cornelius Cethegus.	P. Sempronius Tuditanus.
550	C. Servilius Cæpio.	C. Servilius Nepos.
551	[3] T. Claudius Nero.	M. Servilius Pulex Geminus.
552	Cn. Cornelius Lentulus.	P. Ælius Pætus.
553	[4] P. Sulpitius Galba Maxim. II.	C. Aurelius Cotta.
554	C. Cornelius Lentulus.	P. Villius Tapulus.
555	T. Quinctius Flaminius.	Sext. Ælius Pætus Catus.
556	[5] C. Cornelius Cethegus.	Q. Minutius Rufus.
557	L. Furius Purpureo.	M. Claudius Marcellus.
558	L. Valerius Flaccus.	M. Portius Cato.
559	P. Cornelius Scipio Africanus II.	T. Sempronius Longus.
560	L. Cornelius Merula.	Q. Minutius Thermus.
561	L. Quinctius Flaminius.	Cn. Domitius Ænobarbus.
562	[6] M. Attilius Glabrio.	M. Cornel. Scipio Naſica.
563	L. Cornel. Scipio Aſiaticus.	C. Lælius Nepos.
564	Cn. Manlius Vulſo.	M. Fulvius Nobilior.
565	C. Livius Salinator.	M. Valerius Meſſala.
566	M. Æmilius Lepidus.	C. Flaminius Nepos.
567	Sp. Poſtumius Albinus.	Q. M. Philippus.
568	App. Claudius Pulcher.	M. Sempronius Tuditanus.
569	P. Claudius Pulcr.	L. Portius Licinius.
570	P. Q. Fabius Labeo.	M. Claudius Marcellus.
571	L. Æmilius Paulus.	Cn. Bæbius Tamphilus.
572	P. Cornelius Cethegus.	M. Bæbius Tamphilus.
573	A. Poſtumius Albinus.	C. Calphurnius Piſo.
574	Q. Fulvius Flaccus.	L. Manlius Accidinus.
575	M. Junius Brutus.	A. Manlius Vulſo.
576	C. Claudius Pulcher.	T. Sempronius Gracchus.
577	Q. Pætilius Spurinus.	Cn. Cornelius Lævinus.
578	Q. Mutius Scævola.	M. Æmilius Lepidus.
579	Sp. Poſtumius Paullulus.	Q. Mucius Scævola.
580	L. Poſtumius Albinus.	M. Popilius Lænas.
581	C. Popilius Lænas.	P. Ælius Ligus.
582	P. Licinius Craſſus.	C. Caſſius Longinus.
583	[7] C. Hoſtilius Mancinus.	C. Atilius Serranus.
584	Q. Martius Philippus II.	Q. Servilius Cæpio.
585	L. Æmilius Paulus II.	C. Licinius Craſſus.
586	Q. Ælius Pætus.	M. Junius Pennus.
587	C. Sulpitius Gallus.	M. Claudius Marcellus.
588	T. Manlius Torquatus.	Cn. Octavius.
589	A. Manlius Torquatus.	Q. Caſſius Longinus.
590	T. Sempronius Gracchus.	M. Juventius Thalua.
591	P. Scipio Naſica	C. Martius Figulus.
592	M. Valerius Meſſala.	C. Fannius Strabo.
593	L. Anicius Gallus.	M. Cornelius Cethegus.
594	Cn. Cornelius Dolabella.	M. Fulvius Nobilior.
595	M. Æmilius Lepidus.	C. Popilius Lænas II.
596	Sext. Julius Cæſar.	L. Aurelius Oreſtes.
597	L. Cornelius Lentulus.	C. Martius Figulus II.
598	P. Cornelius Naſica.	M. Claudius Marcellus II.
599	Q. Opimius.	L. Poſtumius Albinus.
600	Q. Fulvius Nobilior.	T. Annius Luſcus. [8]
601	M. Claudius Marcellus III.	L. Valerius Flaccus.
602	L. Licinius Lucullus.	A. Poſtumius Albinus.
603	[9] T. Quinctius Flaminius.	M. Acilius Balbus.
604	L. Marius Cenſorinus.	M. Manlius.
605	Sp. Poſtumius Magnus.	L. Calphurnius Piſo Cæſonius.
606	P. Scipio Africanus Æmilianus.	C. Livius Druſus.
607	Cn. Cornelius Lentulus.	L. Mummius, qui poſt Achaicus di-
608	Q. Fab. Maximius Æmilius.	L. Hoſtilius Mancinus. (ctus eſt.[10]
609	Ser. Sulpitius Galba.	L. Aurelius Cotta.
610	App. Claudius Pulcher.	Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.
611	L. Metellus Calvus.	Q. Fabius Maximus Servilianus.
612	Cn. Servilius Cæpio.	Q. Pompejus
613	C. Lælius Sapiens.	Q. Servilius Cæpio. [11]
614	Cn. Calphurnius Piſo.	M. Popilius Lænas.
615	P. Scipio Naſica Serapio.	Decius Junius Brutus.
616	[12] M. Æmilius Lepidus Porcina.	C. Hoſtilius Mancinus.
617	P. Furius Philus.	Sext. Atilius Serranus.
618	S. Fulvius Flaccus.	C. Calphurnius Piſo.
619	P. Scipio Africanus.	C. Fulvius Flaccus.
620	[13] P. Mutius Scævola.	L. Caphurnius Piſo Frugi.
621	P. Popilius Lænas.	P. Rupilius.
622	P. Licinius Craſſus Mutianus.	L. Valerius Flaccus. [14]
623	C. Claudius Pulcher.	M. Perpenna Nepos.
624	C. Sempronius Tuditanus.	M. Aquilius.
625	Cn. Octavius.	T. Annius Luſcus.
626	L. Caſſius Longinus.	L. Cornelius Cinna.
627	M. Aimilius Lepidus.	L. Orelius Oreſtes.
628	[15] M. Plautius Hypſæus.	M. Fulvius Flaccus.
629	C. Caſſius Longinus.	Cajus Sextius Calvinus.
630	Q. Cæcilius Metellus, Baleari- cus poſtea dictus.	T. Quintius Flaminius. [16]
631	Cn. Domitius Ænobarbus.	C. Fannius.
632	L. Opimius.	Q. Fabius Maximus, Allobrogicus
633	P. Manlius.	C. Papyrius Balbus. (poſtea dictus.
634	L. Cecilius Metellus.	L. Aurelius Cotta.
635	M. Porcius Cato Nepos.	Q. Martius Rex.
636	L. Cæcil. Metell. Dalmaticus.	Q. Mutius Scævola.

Anni ab urbe condita.			
637	C. Licinius Geta.	Q. Fabius Maximus.	17 *Bellum Thracicum.*
638	M. Aimilius Scaurus.	M. Cæcilius Metellus.	18 *Bellum Cymbricum & Teutonicum.*
639	M. Acilus Balbus.	C. Portius Cato. [17]	
640	[18] C. Cæcil. Metellus Caprarius.	Cn. Papyrius Carbo.	
641	M. Livius Druſus.	L. Piſo Cæſonianus.	19 *Bellum Jugurthinum.*
642	[19] P. Scipio Naſica.	L. Calphurnius Beſtia.	
643	M. Minutius Rufus.	Sp. Poſtumius Albinus.	
644	Q. Cæcilius Metellus.	M. Junius Silanus.	20 *Seditio Appulejana.*
645	Ser. Sulpitius Galba.	M. Æmilius Scaurus Hortenſius.	21 *Bellum ſervile ſecundum.*
646	L. Caſſius Longinus.	C. Marius.	
647	C. Atilius Serranus.	Q. Servilius Cæpio.	
648	P. Rutilius Rufus.	C. Manilius.	22 *Fædus primum cum Parthis ictum.*
649	C. Marius II.	C. Flavius Fimbria.	
650	C. Marius III.	L. Aurelius Oreſtes.	
651	C. Marius IV.	M. Aquilius.	23 *Seditio Druſiana.*
652	C. Marius V.	Q. Luctatius Catulus.	24 *Bellum Marſicum.*
653	[20] C. Marius VI.	L. Valerius Flaccus. [21]	
654	M. Antonius.	A. Poſtumius Albinus.	25 *Bellum civile Marianum.*
655	Q. Cæcilius Metellus.	T. Didius Vivius.	
656	Cn. Cornelius Lentulus Clodianus.	P. Licinius Craſſus.	26 *Bellum Mithridaticum.*
657	C. Domitianus Ænobarbus.	C. Caſſius Longinus.	
658	L. Licinius Craſſus.	Q. Mutius Scævola.	27 *Decem Fratres falii.*
659	C. Cælius Caldus.	L. Domitius Ænobarbus. [22]	
660	C. Valerius Flaccus.	M. Herennius.	
661	C. Claudius Pulcher.	M. Perpenna.	28 *Bellum Sertorianum.*
662	[23] L. Martius Philippus.	Sex. Julius Cæſar.	29 *Bellum contra Spartacum, ſervile.*
663	L. Julius Cæſar.	P. Rutilius Lupus.	
664	[24] Cn. Pompejus Strabo.	L. Porcius Cato.	
665	[25] Cornelius Sulla, qui poſtea Felix appellatus eſt.	Q. Pompeius Rufus in mag. occiſus eſt. [26]	30 *Bellum Creticum.*
666	Cn. Octavius.	L. Cornelius Cinna.	31 *Bellum Pyraticum.*
667	C. Marius VII.	L. Cornelius Cinna II.	
668	L. Cornelius Cinna III.	Cn. Papyrius Carbo.	32 *Hi poſtcaquam deſignati ſunt, ambitu damnati non inierunt: in eorum locum facti ſunt L. Aurelius Cotta: L. Manlius Torquatus.*
669	L. Cornelius Cinna IV.	Cn. Papyrius Carbo II.	
670	L. Scipio Aſiaticus.	C. Norbanus.	
671	[27] Cn. Papyrius Carbo III. occiſus.	C. Marius in mag. occiſus eſt.	
672	M. Tullius Decula.	Cn. Cornelius Dolabella.	
673	L. Cornelius Sulla Felix II.	Q. Metellus Pius.	
674	[28] P. Servilius Varia Iſauricus.	App. Claudius Pulcher.	
675	M. Æmilius Lepidus.	Q. Luctatius Catulus.	
676	M. Æmilius Mamercus.	D. Brutus	33 *Ad hunc annum pertinet lib. 2. Jul. Cæſar. de bello Gallico.*
677	Cn. Octavius.	C. Scribonius Curio.	
678	C. Aurelius Cotta.	L. Octavius.	
679	L. Licinius Lucullus.	M. Aurelius Cotta.	
680	[29] C. Caſſius Longinus.	M. Terentius Varro Lucul.	
681	L. Gellius.	Cn. Cornelius Lentulus.	34 *Bellum Gallicum C. Cæſaris.*
682	P. Cornelius Lentulus Sura.	Cn. Aufidius Oreſtes.	
683	Cn. Pompejus Magnus.	M. Licinius Craſſus.	35 *Bellum Parthicum.*
684	Q. Hortenſius.	Q. Cæcilius Metellus.	
685	[30] L. Cæcilius Metellus Creticus in mag. mortuus.	Q. Martius Rex.	36 *Bellum civile, Cæſaris, & Pompeji.*
686	C. Calpurnius Piſo.	M. Acilius Glabrio.	
687	[31] M. Aimilius Lepidus.	L. Volcatius Tullus.	37 *Imperium Cæſaris ab hoc anno incipit, & durat annis 4. menſ. 11. dies 15.*
688	P. Cornelius Sulla.	P. Antonius Pætus. [32]	
689	L. Julius Cæſar.	C. Martius Figulus.	
690	M. Tullius Cicero.	C. Antonius.	
691	D. Junius Silanus.	L. Licinius Muræna.	
692	M. Pupius Piſo.	M. Valerius Meſſalla.	38 Idem DICTATOR.
693	L. Afranius.	Q. Cæcilius Metellus Celer. [33]	
694	C. Julius Cæſar.	M. Calpurnius Bibulus.	39 Cæſar II. DICTATOR. cum Antonio Magiſtr. equit.
695	[34] Calpurnius Piſo Cæſonianus.	A. Galbinius.	
696	P. Cornel. Lentulus Spinther.	Q. Cæcilius Metellus Nepos.	
697	Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus.	L. Martius Philippus.	40 Cæſar III. DICTATOR.
698	C. Pompeius Magnus II.	M. Licinius Craſſus II.	
699	[35] L. Domitius Ænobarbus.	App. Claudinus Pulcher.	41 *Ex hoc anno honorarii Conſules creari cæpti.*
700	C. Domitius Calvinus.	M. Valerius Meſſala.	
701	Cn. Pompeius Magnus III. & ſolus.	Q. Cæcilius quinque menſibus extremis.	42 *Anno 708. duodecim Prætores facti.*
702	Ser. Sulpitius Rufus.	M. Claudius Marcellus.	
703	L. Aimilius Paulus.	C. Claudius Marcellus.	
704	[36] C. Claudius Marcellus.	Cn. Cornelius Lentulus.	43 DICTATOR IV.
	Eodem anno C. Jul. Cæſar DICTATOR Magiſt equit.		44 *Bellum civile Mutinenſe.*
705	1 [37] C. Julius Cæſar II. [38]	P. Servilius Vatia Iſauricus. [39]	
706	2 C. Fuſius Calenus.	P. Vatinius. [40]	45 *Auguſtus poſt luſtra decem ſex prorogat annos.*
707	3 C. Julius Cæſar III. [41]	M. Aimilius Lepidus.	
708	4 [42] C. Julius Cæſar ſine Collega IV. abdicavit, & ſibi ſuffecit Q. Fabium Maximum, C. Trebonium. Maximus extremo anni die moritur, cui Caninius Rebil. ſufficitur. [43]		46 *Cum M. Antonio, & M. Lepido, qui cum fugientem, in Gallia receptaverat, reconciliatus.*
709	5 [44] Julius Cæſar V. cos. M. Antonius cos. & Magiſter equitum & pro eo M. Aimilius Lepidus II. Magiſter equitum, & pro eo C. Octavius Mag. equitum, & pro eo Cn. Domitius Calvinus Mag. equit.		
	In Julii Cæſaris Idibus Martiis XXIII. vulneribus in curia Pompeii		47 *Hoc eodem anno Cæſar. Lepidus, Antonius, Triumviratum ineunt reip. conſtituendæ cauſa, V. Kalend. Decemb. ut pridie Kalend. Januarias V. poſt anno abdicarent.*
An.	occiſi locum P. Cornelius Dolabella cos.		
Aug.	ſuffectus eſt.		
710	1 A. Hirtius in prælio occiſus.	C. Vibius Panſa.	
	His coss. [45] ad Mutinam occiſis, occupato omni exercitu, ante legitimam ætatem per vim adacto Senatu, C. Cæſar Octavianus [46] ſe cum Q. Pedio herede Cæſaris ex quadrante, cos. & ad X. diem Kalendas Octobris conſtituit. [47]		
	TRIUMVIRATUS.		
711	2 M. Aimilius Lepidus II.	L. Munatius Plancus. [48]	
712	3 P. Servilius Iſauricus II.	L. Antonius Pætus.	
713	4 [49] C. Domitius Calvinus II.	C. Aſinius Pollio.	
714	5 L. Portius [50] Cenſorinus.	C. Calviſius Sabinus.	
715	6 App. Claudius Pulcher.	C. Norbanus Flaccus.	
716	7 M. Viſpanius Agrippa.	L. Caninius Gallus.	
717	8 Gellius Poplicola.	M. Coccejus Nerva.	
718	9 L.		

Olympiadis CLXXXIV. *primum annum eo anno numerat. Hoc anno C. Falcidius Tribunus plebis, legem Falcidiam tulit: Ne quis plus teſtamento legaret, quam ut quarta pars hæredibus ſupereſſet. Euſeb.*

49 Triumviri. 50 *Omiſſ.* Marcius.

Source : BIU Cujas

	Anni ab urbe condita.	An. Aug.		Anni Christi.
1 Salluſtius diem obit.				
2 Bellum Illyricum.	718	9 [1] L. Cornificius.	Sext. Pompeius.	
3 Bellum Marſicum.	719	10 [2] L. Scribonius Libo.	M. Anton. abdicatus in ejus locum. 3 L. Sempronius Atratinus. 4	
4 Varus Poëta, quem Virgilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritur.	720	11 C. Cæſar Octavianus II.	L. Volcatius Tullus.	
	721	12 Cn. Domitius Ænobarbus.	C. Soſius Nepos.	
	722	13 C. Cæſar Octavianus III.	M. Valerius Meſſala Corvinus. 5	
	723	14 C. Cæſar Octavianus IV.	M. Licinius Craſſus, & ex Id. Sept. M. Tullius Cicero, M. Filius.	
5 Ab hoc anno, id eſt, poſt victum hoc anno ad Actium Antonium, quidam Auguſti imperium computant annorum 43.	724	15 [6] C. Cæſar Octavianus V.	Sext. Appulejus.	
	725	16 C. Cæſar Octavianus VI. [7]	M. Viſpanius Agrippa II. [8]	
	726	17 C. Cæſar Octavianus VII.	M. Agrippa III.	
	727	18 C. Cæſar Octavian. A. VIII.	T. Statilius Taurus II.	
	728	19 [9] C. Cæſar Octavian. A. IX.	M. Junius Silanus.	
	729	20 C. Cæſar Octavianus Auguſt. X.	C. Norbanus Flaccus.	
	730	21 C. Cæſar Octavianus A. XI.	Cn. Calphurnius Piſo. [10]	
6 Pace terra marique parta Janus tertio clauſus.	731	22 M. Claudius Marcellus.	L. Arruntinus Nepos.	
	732	23 M. Lollius.	Q. Aimilius Lepidus.	
	733	24 M. Appuleius.	P. Silius Nerva. [11]	
	734	25 [12] C. Sentius Saturninus.	Q. Lucret. Viſpillo. Viſpalio Dion.	
	735	26 C. Cornelius Lentulus.	P. Cornelius Lentulus Marcellin.	
7 Quidam ab hoc anno primum annum Auguſti Monarchiæ ſupputant, quo & Auguſtus ipſe, & menſis quoque Sextilis dicti ſunt, quamvis hanc appellationem cum VII. Conſulatu adeptum alii dicant.	736	27 C. Furnius.	P. Junius Silanus Dion. [13]	
	737	28 L. Domitius Ænobarbus.	P. Cornelius Scipio.	
	738	29 M. Junius Druſus Libo.	L. Calpurnius Piſo.	
	739	30 M. P. Licinius Craſſus.	Cn. Cornelius Lentulus Augur.	
	740	31 Claudius Tiberius Nero.	P. Quintilius Varus.	
	741	32 P. M. Valerius Meſſala II.	P. Sulpitius Quirinus.	
	742	33 Q. Ælius Tubero.	Paulus Fabius Maximus.	
	743	34 Julius Antoninus.	Q. Fabius Maximus.	
	744	35 Claud. Druſus Nero.	T. Quinctius Criſpinus.	
	745	36 C. Martius Cenſorinus.	C. Aſinius Gallus.	
	746	37 Claud. Tiberius Nero II.	Cn. Calpurnius Piſo II.	
	747	38 D. Lælius Balbus.	C. Antiſtius Vetus.	
	748	39 C. Cæſar Octavianus A. XII.	L. Cornelius Sulla.	
8 725. Auguſtus pluribus Romæ leges ſtatuit. Euſeb.	749	40 Calviſius Sabinus II.	L. Paſſienus.	
	750	41 L. Cornelius Lentulus.	M. Valerius Meſſalinus.	
9 Hoc anno nova dignitas & magiſtratus, id eſt, præfectura urbis creata, & Meſſala Corvinus primus præfectus urbi, ſexta die ſe abdicavit, incivilem poteſtatem conteſtans.		14 His COSS. VIII. Kal. Januar. Dei filius JESUS CHRISTUS naſcitur.		Anni Chriſti.
	751	42 [15] C. Cæſar Octavinianus Auguſt. XIII.	M. Plautius Silvanus.	1
	752	43 Coſſus Cornelius Lentulus: poſtea Iſauricus.	L. Calpurnius Piſo Augur.	2
	753	44 P. Vinutius Nepos.	P. Alfinius Varus.	3
	754	45 L. Ailius Damia.	M. Servilius Geminus.	4
	755	46 [16] Sext. Ailius Catus.	C. Sentius Saturninus.	5
	756	47 Cn. Cornel. Cinna Magnus.	L. Valerius Meſſala Voluſus.	6
	757	48 M. Aimilius Lepidus.	L. Arruntius Nepos.	7
	758	49 Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus.	A. Licinius Nerva Silanus.	8
10 Hunc ſuffectum ait Onuph. ordinarium autem aſſerit A. Terentium Varronem Murenam.	759	50 M. Furius Camillus.	Sex. Nonius Quinctilianus.	9
	760	51 Q. Sulpitius Camerinus.	C. Popæus Sabinus.	10
	761	52 P. Cornelius Dolabella.	C. Junius Silanus.	11
	762	53 M. Aimilius Lepidus.	T. Statilius Taurus II.	12
	763	54 T. Julius Germanicus Cæſ.	C. Fonteius Capito.	13
	764	55 L. Munatius Plancus II.	C. Silius Nepos.	14
	765	56 Sextus Pompeius Nepos.	Sextus Appuleius. [17]	15
11 Pax cum Parthis ſignis receptis.		An. Tib. [18] Hucuſque hiſtoria Livii ab urbe condita: hinc Annales Cornelii Taciti ſumunt exordium. [19]		
12 Bellum Pannonicum.	766	1 [20] Eodem anno CLAUDIUS [21] TIBERIUS CAESAR.		
13 Ludi ſeculares Quinctii ex Senatuſconſulto facti.	767	2 Druſus Cæſar.	C. Norbanus Flaccus.	16
	768	3 Siſenna Statilius Taurus.	L. Scribonius Libo.	17
	769	4 L. Pomponius Flaccus.	C. Cælius Rufus.	18
14 42. Anno Auguſti. Hal.	770	5 Claud. Tiberius Nero Cæſ. III.	Germanicus Cæſar II.	19
	771	6 M. Silanus.	L. Norbanus Balbus.	20
15 751. Naſcitur Chriſtus. Euſebius.	772	7 M. Valerius Meſſala.	M. Aurelius Cotta.	21
	773	8 Claud. Tiberius Nero Cæſar IV.	Druſus Cæſar II.	22
16 Ab his, Lex Ælia Sentia, hoc anno videtur lata ex Dione, lib. 55.	774	9 D. Haterius Agrippa.	C. Sulpicius Galba.	23
	775	10 C. Aſinius Pollio.	C. Antiſtius Vetus.	24
	776	11 Sext. Cornelius Cethegus.	L. Viſellius Varro.	25
	777	12 M. Aſinius Agrippa.	Coſſus Cornelius Lentulus.	26
	778	13 Cn. Lentulus Getulicus.	L. Calviſius Sabinus.	27
17 Moritur Auguſtus 14. Kalend. Septemb.	779	14 M. Licinius Craſſus.	L. Calpurnius Piſo.	28
	780	15 App. Junius Silanus.	P. Silius Nerva.	29
	781	16 C. Rubellus Geminus.	C. Fuſius Geminus.	30
18 Olympiadis CXCVIII. anno primo. Euſeb.		JESUS CHRISTUS ſalutarem viam cunctis mortalibus prædicare incipit.		
	782	17 M. Vinutius Quartinus.	C. Caſſius Longinus Juriſconſ.	31
19 Auſon. Verſus, Addidit Auguſtum divis matura ſenectus.	783	18 Claudius Cæſar V. & ſolus, licet poſtmodum collegam adſumpſerit L. Ailium Sejanum.		32
	784	19 Fur. Camil. Aruntius Scribonianus.	Cn. Domitius Ænobarbus. [22]	33
20 Et ter ſeptenis geminos, Nero Claudius addit. id eſt, regnat 23. annis.	785	20 Ser. Sulpitius Galba.	L. Cornelius Sulla.	34
	786	21 L. Vitellius Nepos.	P. Fabius Perſicus.	35
	787	22 C. Ceſtius Gallus.	M. Servilius Rufus Nonianus.	36
	788	23 Sextus Papinius Gallienus.	Quin. Plautius Plautianus.	37
	789	24 Cn. Acerronius Proculus.	C. Pontius Nigrinus.	38
21 Al. Tiberius Julius Cæſar Germanic. regnat annis 23.		1 [23] XVII. Kalend. April. mortuo Tiberio, C. CAESAR CALIGULA.		
	790	2 C. Cæſar Caligula II.	L. Aronius Cæſianus.	39
	791	3 M. Aquilius Julianus.	P. Non. Aſprenias Torquat.	40
	792	4 C. Cæſar Caligula III. & ſolus.		41
22 784. Anno Tiberii 18. Chriſtus ſecundum prophetias ad paſſionem venit. Nam in Evangelio Joannis ſcribitur poſt	793	1 C. Cæſar Caligula IV. [24]	Cn. Sentius Saturninus. [25]	42
		TIB. CLAUDIUS CAESAR V. P. R. IMP.		
	794	2 Tiber. Claudius [26] Cæſar II.	C. Licinius Cæcinna Largus.	43
	795	3 Tiber. Claudius Cæſar III.	L. Vitellius II.	44
	796	4 Quinctius Criſpinus II.	T. Statius Taurus II.	45
	797	5 M. Vinutius Quartinus II.	M. Statilius Corvinus.	46
	798	6 C. Valerius Aſiaticus II.	M. Valerius Meſſala.	47

Anni ab urbe condita. *An. Tib.* *Anni Chriſti.*

799	7 Tib. Claudius Cæſar IV.	L. Vitellius III.	48	27 Claudius ambiguo cenſuſſe fata veneno.
800	8 A. Vitellius Nepos.	L. Vipſanius Poplicola.	49	
801	9 Q. Verannius.	C. Pompeius Gallus.	50	28 Eodem anno L. Annius, Seneca, & Trebellius Maximus, ſuffecti Conſules, in quorum Conſulatu Senatuſconſ. Tr. bellianum factum. Inſtit. de fid. hared. 8. Kal. Septembris.
802	10 C. Antiſtius Vetus.	M. Suillius Rufus Servillianus.	51	
803	11 Tib. Claudius Cæſar V.	Ser. Cornel. Scipio Orphitus.	52	
804	12 Sylla Fauſtus.	L. Salvius Otho.	53	
805	13 D. Junius Silanus.	Q. Haterius Antoninus.	54	
806	14 Aſinius Marcellus.	M. Acilius Aviola.	55	
	27 C I. DOMITIUS NERO CAESAR.			
807	1 Claudius Nero Cæſar.	L. Antiſtius Vetus.	56	
808	2 Q. Voluſius Saturninus.	P. Cornelius Scipio.	57	
809	3 Claudius Nero Cæſar II.	L. Calpurnius Piſo.	58	
810	4 Claudius Nero Cæſar III.	M. Valerius Meſſala.	59	
811	5 Vipſanius Aponianus.	L. Fonteius Capito.	60	
812	6 Claudius Nero Cæſar IV.	Coſſus Cornelius Lentulus.	61	29 Matrique cida Nero proprio ſe perculit enſe.
813	7 Cæſonius Pætus.	Petr. Sabinus Turpilianus.	62	
814	8 P. Marius Celſus.	L. Aſinius Gallus. [28]	63	
815	9 Memmius Regulus.	Paulus Virginius Rufus.	64	30 Nero ſemet interficit.
816	10 C. Lecanius Baſſus.	M. Licinius Craſſus Frugi.	65	
817	11 Silius Nerva.	Atticus Veſtinus.	66	31 Galba ſenex periit ſæva proſtratus Othone:
818	12 C. Suetonius Paulinus.	L. Pontius Teleſinus.	67	
819	13 C. Fonteius Capito.	C. Julius Rufus.	68	
820	14 [29] M. Gualerius Trachalus Turpillianus.	Silius Italicus Poëta. [30]	69	Mox Otho famoſus, clara, ſed morte potitus, Prodiga ſuccedunt perimendi ſceptra Vitellii.
	SER. SULPICIUS GALBA CAES. imperavit menſes VII. dies VII. atque in medio urbis Romanæ foro capite truncatus eſt.			
821	31 Ser. Galba Auguſtus II.	T. Junius.	70	
	Trucidato Galba [32] novæ tempeſtates & cædes in republ. exiterunt, donec rerum potiretur Flavius Veſpaſianus pater, qui reipubl. ſtatum priſtinum, & orbi pacem reſtituit, nam neque M. Sylvius Otho [33] ultra menſes III. dies V. neque A. Vitell. [34] ultra menſes VIII. dies V. imperavit.			32 Galba ſenex, Otho laſcive, & formoſe Vitelli, Tertia nos Latio regnantes neſcilt æſtas: luteritur dignos vita propere ante probroſa.
	I FLAVIUS VESPASIANUS PATER.			
822	2 Fl. Veſpaſian. Auguſtus.	T. Veſpaſianus Cæſ. [35]	71	
823	3 [36] Fl. Veſpaſianus Aug. II.	Cocceius Nerva.	72	
824	4 Fl. Veſpaſianus Auguſt. IV.	T. Veſpaſianus filius Cæſ. II.	73	
825	5 Fl. Domitianus II.	Valerius Meſſalinus.	74	
826	6 Fl. Veſpaſianus Aug. V.	Tit. Veſpaſianus Cæſar III.	75	33 Otho propria manu occubuit.
827	7 Fl. Veſpaſianus Auguſt. VI.	Tit. Veſpaſianus Cæſar IV.	76	
828	8 Veſpaſianus Aug. VII.	Tit. Veſpaſianus Cæſar V.	77	
829	9 Fl. Veſpaſianus Aug. VIII.	Fl. Domitianus VI. [37]	78	34 Vitellius à Veſpaſiani ductibus occiſus, in Tiberim projicitur.
830	10 Commodus Verus.	C. Cornelius Priſcus.	79	
831	11 Fl. Veſpaſianus Aug. IX.	T. Veſpaſianus Cæſar VI. [38]	80	
	I TITUS VESPASIANUS FILIUS. [39]			
832	2 T. Veſpaſianus Auguſt. VII.	Flavius Domitianus VII.	81	35 Implet fatalem decadem ſibi Veſpaſianus.
833	3 Silvanus.	Verus Pollio. [40]	82	
	Ex Idib. Septemb. FL. DOMITIANUS imperat ann. XV. dies VI.			
834	1 Fl. Domitianus Aug. VIII.	T. Flavius Sabinus. [41]	83	36 Secundo anno imperii Veſpaſiani Titus filius Veſpaſ. Aug. Ieroſolyma ſubvertit ſexcentis millibus virorum interfectis.
835	2 Fl. Domitianus Aug. IX.	T. Virginius Rufus II.	84	
836	3 Fl. Domitianus Aug. X.	App. Junius Sabinus.	85	
837	4 Fl. Domitianus Aug. XI.	T. Aurelius Fulvus.	86	
838	5 Fl. Domitianus Aug. XII.	Ser. Cornelius Dolabella.	87	
839	6 Fl. Domitianus Aug. XIII.	A. Voluſius Saturninus.	88	
840	7 Domitianus Aug. XIV.	L. Minucius Rufus.	89	
841	8 T. Aurelius Fulvus II.	A Sempronius Atratinus.	90	
842	9 Fl. Domitianus A. XV.	Cocceius Nerva II. qui poſtea Imper.	91	37 Hic ſuffectus fuit: ordinarius autem Tit. Veſp. Cæſ VI.
843	10 M. Acilius Glabrio, in mag. occiſus.	M. Ulpianus Trajan. Crinitus.	92	
844	11 Fl. Domitianus Aug. XVI.	A. Voluſius Saturninus II.	93	38 Laudatum imperium, mors levis Veſpaſiano.
845	12 Pompeius Conlega.	Cornelius Priſcus.	94	
846	13 Nonius Aſprenas.	M. Arricinius Clemens, & ex Kal. Juliis Sextilius Lateranus.	95	
847	14 Fl. Domitianus Aug. XVII.	T. Flavius Clemens.	96	39 Oſtenſur terris Titus eſt brevitate bienni.
848	15 C. Antiſtius Vetus.	C. Fulvius Valens.	97	
	Imp. COC. NERVA imperat. annum I. menſ. IV. dies IX.			
849	1 [42] Imp. Nerva Auguſtus III.	T. Virginius Rufus II. in magiſtratu mortuus eſt.	98	40 At Titus orbis amor rapitur ſoventibus annis.
850	2 Imp. Nerva Auguſtus IV.	Nerva Trajanus Cæſar II. [43]	99	
	TRAIANUS OPTIMUS A. imperat an. XIX. menſ. VI. dies XV.			
851	1 A. Cornelius Palma.	C. Soſſius Senecio II.	100	41 Sera gravem perimunt, ſed juſta piacula fratrem.
852	2 Ulp. Trajanus Auguſt. III.	M. Cornelius Fronto III.	101	
853	3 Ulp. Trajanus A. IV.	Sex Articulejus Pætus.	102	
854	4 C. Soſſius Senecio III.	L. Licinius Sura II.	103	42 A Nerva ſequentium temporum hiſtoriam exorſus erat Ammianus Marcellinus, ut ipſe ait lib. 31.
855	5 Ulp. Trajanus A. V.	Q. Maximus II.	104	
856	6 Surranus II.	P. Neratius Marcellus II.	105	
857	7 C. Julius Candidus II.	T. Numidius Quadratus II.	106	
858	8 L. Cejon. Commodus Verus.	L. Tutius Cerealis.	107	
859	9 C. Soſſius Senecio IV.	L. Licinius Sura III.	108	
860	10 App. Ann. Trebon. Gallus.	M. Atilius Metilius Bradua.	109	
861	11 Palma II.	C. Calviſius Tullus II.	110	43 Nerva moritur VI. Kal. Febr.
862	12 Clodius Criſpinus.	Solenus Orfitus.	111	
863	13 L. Calpurnius Piſo.	Vetrius Ruſticus Bolanus.	112	
864	14 Ulp. Trajanus A. VI.	C. Jul. Africanus.	113	
865	15 L. Publius Celſus.	C Clodius Criſpinus.	114	
866	16 Manlius Vopiſcus.	Q. Ninnius Aſta.	115	
867	17 Valerius Meſſala.	C. Popilius Carus Pedo.	116	
868	18 Æmilius Ælianus.	L. Antiſtius Vetus.	117	
869	19 Quinctius Niger.	T. Vipſanius Apronianus.	118	
	Ex III. Id. Auguſt TRAIANUS HADRIANUS imperat ann. XX. menſ. X. dies XXIX.			
870	1 Imp. Hadrianus A. II.	Salinator.	119	
871	2 Imp. Hadrianus A. III.	Q. Junius Ruſticus.	120	
872	3 Catilius Severus II.	T. Aurel. Fulvus, Antoninus Pius poſtea appellatus.	121	
873	4 M. Annius Verus.	Augur.	122	
874	5 M. Acilius Aviola.	C. Cornelius Panſa.	123	
875	6 Q. Arrius Pætinus.	C. Ventidius Apronianus.	124	
876	7 M. Acilius Glabrio.	C. Bellicius Torquatus.	125	
877	8 P. Cornel. Scipio Aſiatic. II.	Qu. Vetrius Aquilinus.	126	
878	9 Veſpronius Candidus Verus III.	Ambiguus Bibulus.	127	
879	10 Cælius Titianus.	Gallicanus.	128	
880	11 Aſprenas Torquatus.	M. Annius Libo.	129	

881 12 Ju-

[1] Sollicitatus Cæſar Dolabellam, qui Syriæ præerat, ut ſe interficeret. [2] Hic Conſul Auguſto ſuaſerat, ut Cæſarem Octavianum, ſororis ſuæ filium, ſibi adoptaret. [3] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [4] Hic Conſul Auguſto ſuaſerat, ut Cæſarem Octavianum, ſororis ſuæ filium, ſibi adoptaret. [5] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [6] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [7] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [8] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [9] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [10] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [11] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [12] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [13] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [14] His Conſulibus Chriſtus natus eſt. [15] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [16] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [17] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [18] Hucuſque hiſtoria Livii ab urbe condita: hinc Annales Cornelii Taciti ſumunt exordium. [19] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [20] Eodem anno Claudius Tiberius Cæſar. [21] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [22] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [23] XVII. Kalend. April. mortuo Tiberio, C. Cæſar Caligula. [24] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [25] Hoc anno Auguſtus Cæſar Octavianus, ſeptimo Conſulatu, & Agrippa, quinto Conſulatu, Lugdunum deducunt coloniam. [26] Claudius hebdomadem duplicem trahit: & Nero dirus Tantundem: ſummæ Conſul, ſed defuit unus. [27] Claudius ambiguo cenſuſſe fata veneno. [28] Eodem anno L. Annius, Seneca, & Trebellius Maximus, ſuffecti Conſules, in quorum Conſulatu Senatuſconſ. Tr. bellianum factum. Inſtit. de fid. hared. 8. Kal. Septembris. [29] Matrique cida Nero proprio ſe perculit enſe. [30] Nero ſemet interficit. [31] Galba ſenex periit ſæva proſtratus Othone: [32] Galba ſenex, Otho laſcive, & formoſe Vitelli, Tertia nos Latio regnantes neſcilt æſtas: luteritur dignos vita propere ante probroſa. [33] Otho propria manu occubuit. [34] Vitellius à Veſpaſiani ductibus occiſus, in Tiberim projicitur. [35] Implet fatalem decadem ſibi Veſpaſianus. [36] Secundo anno imperii Veſpaſiani Titus filius Veſpaſ. Aug. Ieroſolyma ſubvertit ſexcentis millibus virorum interfectis. [37] Hic ſuffectus fuit: ordinarius autem Tit. Veſp. Cæſ VI. [38] Laudatum imperium, mors levis Veſpaſiano. [39] Oſtenſur terris Titus eſt brevitate bienni. [40] At Titus orbis amor rapitur ſoventibus annis. [41] Sera gravem perimunt, ſed juſta piacula fratrem. [42] A Nerva ſequentium temporum hiſtoriam exorſus erat Ammianus Marcellinus, ut ipſe ait lib. 31. [43] Nerva moritur VI. Kal. Febr.

Source : BIU Cujas

Anni ab urbe condita.			*Anni Christi.*
881	12 Juventius Celsus II.	Neratius Marcellus.	130
882	13 Q. Fabius Catulinus.	M. Flavius Aper.	131
883	14 Ser. Octavius Lenas Pontianus.	M. Antonius Rufinus.	132
884	15 Sentius Augurinus.	Arrius Severianus.	133
885	16 Hiberus.	Junius Silanus Sisenna.	134
886	17 C. Julius Servilius Ursus Servianus III.	Verus.	135
887	18 Pompeianus Lupercus.	Atticus Acilianus.	136
888	19 L. Cejonius Commodus.	Sex. Vetulenus Civica Pompeia II.	137
889	20 Ælius Cæsar II.	P. Cælius Balbin. Vibull. Pius.	138
890	21 Niger.	Q. Sulpitius Camerinus.	139
	A.[1] Aurel. Antoninus Pius imperat ann. xxii. mens. vii. dies xxvi.		
891	1 T. Antoninus Pius A. II.	Brutius Præsens.	140
892	2 T. Antoninus Pius A. III.	M. Ælius Aurelius Cæsar.	141
893	3 M. Peducæus Syloga Priscinus.	T. Hœnius Severus.	142
894	4 Rufinus.	L. Statius Quadratus.	143
895	5 Torquatus.	T. Claud. Atticus Herodes.	144
896	6 Lollianus Avitus.	C. Gavius Maximus.	145
897	7 T. Antoninus Pius A. IV.	Ælius Aurelius Cæsar II.	146
898	8 Clarus II.	Cn. Claudius Severus.	147
899	9 Largus.	M. Valerius Messalinus.	148
900	10 Torquatus III.	M. Salvius Julianus.	149
901	11 Orfitus.	Q. Nonius Priscus.	150
902	12 Gallicanus.	Antistius Vetus.	151
903	13 Maximus.	Sex. Quinctilis Gordianus.	152
904	14 Glabrio.	C. Valer. Omallus Verianus.	153
905	15 Præsens II.	Anto Rufinus.	154
906	16 L. Aurelius Cæsar, qui postea Aug.	Sextilius Lateranus.	155
907	17 M. Rufinus Sabianus.	C. Julius Severus.	156
908	18 Silvanus.	Sentius Augurinus.	157
909	19 Barbatus.	Regulus.	158
910	20 Tertullus.	Licinius Sacerdos.	159
911	21 Quinctilius.	Statius Priscus.	160
912	22 T. Vibius Barus.	Ap. Annius Bradua.	161
	Imperatores CC. M. Aurelius Antoninus Philosophus, & L. Ælius Aurelius Verus Antoninus divi fratres, duo AA. simul imperarunt ann. VIII.		
913	1 M. Antoninus Philosophus A. II.	L. Aurelius Verus A.	162
914	2 M. Antoninus A. II.	L. Aurelius Verus A. III.	163
915	3 L. Ælianus.	Junius Pastor.	164
916	4 Macrinus.	L. Cornelius Celsus.	165
917	5 Pudens.	L. Cornelius Scipio Orfitus.	166
918	6 Pudens II.	M. Vitrasius Pollio.	167
919	7 Verus A. III.	T. Numidius Quadratus.	168
920	8 Apronianus.	L. Vettius Paulus.	169
921	9[2] Priscus.	Apollinaris.	170
922	10 L. Junius Clarus II.	M. Aurel. Severus Cethegus.	171
923	11 L. Septimius Severus II.	Herennianus.	172
924	12 Maximus.	Cor. Scipio Orfitus.	173
925	13 Cn. Claudius Severus II.	M. Aurelius Claud. Pompeianus.	174
926	14 App. Annius Tribonius Gallus.	Flaccus.	175
927	15 Calpurnius Piso.	M. Salvius Julianus.	176
928	16 Pollio II.	Aper II.	177
	M. Aurelius pater, & Commodus filius Antonini AA. imperant una ann. III. mens. III. dies XVIII.		
929	17 L. Aurelius Commodus A.	Plautius Quinctillus.	178
930	18 Orfitus.	Vettius Rufus.	179
931	19 Aurelius Commodus A. II.	Vespronius Candidus Verus.	180
	Commodus A. solus.		
932	1[3] Arrius Præsens.	Ælius Gordianus.	181
933	2 Anton. Commodus A. III.	Antistius Burrhus.	182
934	3 Petronius Mamertinus.	Rufus.	183
935	4 Aurelius Commodus A. IV.	M. Ausidius Victorinus.	184
936	5 M. Marullus.	Papyrius Ælianus.	185
937	6 Maternus.	Bradua.	186
938	7 Aurelius Commodus Antoninus A. V.	Sex. Acilius Glabrio.	187
939	8 Crispinus.	Papyrius Ælianus.	188
940	9 Fuscianus.	Silanus.	189
941	10 Junius Silanus.	Servilius Silanus.	190
942	11 Aurelius Commodus A. V. II.	Petronius Septimianus.	191
943	12 Aproninus.	Bradua.	192
944	13 Antoninus Commodus VII.	P. Helvius Pertinax.[4]	193
	P. Helvius Pertinax.		
945	Q. Sosius Falco. in mag. occisus.	C. Julius Fructus Clarus.	194
	Pertinace post alterum mensem, & dies XXV. quam imperator factus erat, V. Kal. April. occiso, Didius Julianus cædis auctor, per menses duos & quinque dies tantummodo imperium tenuit. Hunc deinde secutus est Pescenninus Niger, Augustus, qui imperavit annum: sed imperium ejus non numeratur in Fastis, sed solum Severi imperium.		
	Ex Idib. Maji L. Septimius Severus cum M. Bassiano Antonino Caracalla filio.		
946	1 Septimius Severus A. II.	D. Clodius Albinus, Cæsar II.	195
947	2 Tertullus.	Clemens.	196
948	3 C. Domitius Dexter.	L. Valerius Priscus.	197
949	4 Lateranus.	M. Marius Titius Rufinus.	198
950	5 T. Saturninus.	C. Gallus.	199
951	6 P. Cornelius Anulinus.	M. Aufidius Fronto.	200
952	7 T. Claudius Severus A. III.	C. Aufidius Victorinus.	201
953	8 L. Annius Fabianus.	M. Nonius Murianus.	202
954	9 L. Septimius Severus A. IV.	Bassianus Antoninus A.	203
955	10 P. Septimius Geta.	L. Septimius Plautianus.	204
956	11 Fabius Cilo Septimius.	Libo.	205
957	12 Bassianus Antoninus A. II.	Geta Cæsar II.	206
958	13 Albinus.	Æmilianus.	207
959	14 Aper.	Maximus.	208
960	15 Bassianus Antoninus A. III.	Geta Cæsar III.	209
961	16 Pompeianus.	Lollianus Avitus.	210
962	17 Faustinus.	Macer Rufinianus.	211
963	18 Gentianus.	Bassus.	212

Anni ab urbe condita.			*Anni Christi.*
	Hoc anno Severus A. mortuus est prid. Non. Febr. & ex eo die Impp. Cæsares D. Severi filii, M. Antoninus [Caracalla.] & P. Septimius Geta imperarunt una ann. I. dies XXIII.[5]		
964	19 Pompeius Asper.	Asper.	213
965	1 Antoninus A. IV.	Balbinus.	214
966	2 Messala.	Sabinus.	215
967	3 Lætus II.	Cerealis.	216
968	4 Q. Aquilius Sabinus II.	Sex. Cornelius Anulinus.	217
969	5 Præsens.	Extricatus.	218
	Hoc anno VI. Id. Apr. Antoninus A. occisus est, deinde fuit interregnum dierum IV. post quod M. Opelius Macrinus imperat ann. I. mens. I. dies XXIII.		
970	6 M. Opelius Diadumenianus Cæsar II.	Adventus VII. Junii Macrinus vi-ctus est.	219
	M. Antoninus Alagabalus imperat ann. III. mens. IX. dies IV.		
971	1 Antoninus A. II.	Sacerdos.	220
972	2 Antoninus A. III.	Comazon II.	221
973	3 Gratus.	Seleucus.	222
974	4[6] Antoninus A. IV.	Aurel. Alexander Severus nob. Cæsar.	223
	M. Aurelius Severus Alexander imperat ann. XII. dies IX.		
975	1 Maximus.	Ælianus.	224
976	2 Julianus.	Crispinus.	225
977	3 Rufus.	Dexter.	226
978	4 Alexander A. II.	Quinctilius Marcellus.	227
979	5 Balbinus II. qui postea Augustus appellatus est.	M. Clodius Pupienus Maximus.	228
980	6 Modestus.	Probus.	229
981	7 Alexander A. III.	Dio II.	230
982	8 Agricola.	Clementinus.	231
983	9 Pompeianus.	Felicianus.[7]	232
984	10 Lupus.	Maximus.	233
985	11 Maximus II.	Paternus.	234
986	12 Maximus III.	Urbanus.	235
987	13[8] Severus.	L. Ragonius Urinatius Quinctia.	236[9]
	Jul. Maximinus cum filio Maximo imperant una ann. II. mens. * dies. *		
988	1 Maximus A.	Jul. Africanus.	237
989	2 Perpetuus.	Cornelianus.	238
	Duo Gordiani imperant una mens. I. dies VI. post hoc Balbinus & Pupienus imperant una ann. I. eorum vitam scribit Capitolinus.		
990	3 Ulpius.	Pontianus.	239
	Gordianus Junior imperant ann. VI.		
991	1 Gordianus A. puer anno Aviola.		240
	XVI.		
992	2[10] Sabinus II.	Venustus.	241
993	3 Gordianus A. II.	Pompeianus.[11]	242
994	4[12] Atticus.	Prætextatus.	243
995	5 Arrianus.[13]	Papus.[14]	244
996	6 Peregrinus.	Æmilianus.[15]	245
	[16]M. Jul. Philippus occiso Gordiano declaratur August. Oros. lib. 7. regnat ann. 7.		
997	1 Philippus A.	Titianus.	246
998	2 Præsens.	Albinus.	247
999	3 Philippus A. II.	Philippus Cæs. hoc anno appellatur.	248
1000	4[17] Philippus A. III.	Philippus A. II.	249
1001	5 Æmilianus.	Aquilinus.	250
	Decius cum filiis Cæsaribus imperat an. II.		
1002	6 Decius A. II.	Annius Gratus.	251
1003	7 Decius A. III.	Decius Cæsar.	252
	Gallus Hostilianus & Licinianus AA. statim occisi: quibus successerunt Treboni anus Gallus & Volusianus filius AA.		
1004	1 C. Vibius Trebonianus Gallus A.	Volusianus A.	253
1005	2 Volusianus A. II.	M. Valerius Maximus.	254
	Licinius Valerianus & Gallienus imperant una ann. VII.		
1006	1 Valerianus A. II.	Gallienus A.	255
1007	2 Valerianus A. III.	Gallienus A. II.	256
1008	3 Valer. Maximus II.	Glabrio.	257
1009	4 Valerianus A. IV.	Gallienus A. III.	258
1010	5[18] Aurel. Tuscus.	Pomponius Bassus.	259
1011	6 Æmilianus.	Bassus II.	260
1012	7 Corn. Secularis II.	Jun. Donatus.	261
	[19] Gallienus & Valerianus Jun. imperant ann. VIII.[20]		
1013	8 Gallienus A. IV.	Petronius Volusianus.	262
1014	9 Gallienus A. V.	Faustinus.	263
1015	10 Numius Albinus.	Max. Dexter.	264
1016	11 Gallienus A. VI.	Amulius Saturninus.	265
1017	12 Valerianus A. II.	L. Cæsonius Macer Lucillus Rufinianus.	266
1018	13 Gallienus A. VII.	Sabinillus.	267
1019	14 Paternus.	Arcesilaus.	268
1020	15 Paternus II.	Maximianus.	269
	Hoc anno XII. Kal. April. Gallienus & Valerianus AA. occisi sunt. Fl. Claudius imperat ann. I. mens. X. dies XV.		
1021	1 Claudius I.	Pomponius Paternus.	270
1022	2 Fl. Antiochianus.	Furius Orfitus.	271
	Hoc anno X. Kal. Mart. Claudius A. moritur. Quinctilius A. imperat dies XVII. cui successit Aurelianus A.		
	Valer. Aurelianus imperat ann. IV. mens. VI. dies VII.		
1023	1 Valer. Aurelianus A.	Pomponius Bassus.	272
1024	2 Quietus.	Voldumianus.	273
1025	3 Tacitus, qui postea August.	Furius Placidus.	274
1026	4 Aurelianus A. II.	Capitolinus.	275
1027	5 Aurelianus A. III.	T. Nonius Marcellinus.	276
	Hac anno IV. Kal. Februar. occiditur Aurelianus: est interregnum mens. VII. dictum XXIX. deinde Tacitus VI. menses imperat, dies XX. postea Florianus imperat mens. II. dies XX. cui tandem succedit Probus A.		
1028	1 Ann. Tacitus II.	Æmilianus.	277

1 *Legendum*, Titus. *Erat enim ejus prænomen, quo à cæteris distinguitur, ut Capitol. in eodem docet.*

2 *Anno 921. moritur Verus A. & solus imperat D. Marcus.*

3 *Hoc anno moritur M. Antoninus, & solus imperat Commodus.*

4 *Hoc anno Kal. Januar. Commodus Imperator occisus, & eadem die Pertinax imperare capit.*

5 *Hoc anno Geta A. occisus est, & solus imperat Antoninus annos V. mens. I. dies XII.*

6 *Hoc anno VI. Id. Mart. Alagabalus occiditur.*

7 *Al.* Peligonus.

8 *Recte Oros. 987. Maximinum punit. lib. 7. c. 19.*

9 *Hoc anno XV. Kal. April. Alexander A. occiditur.*

10 *Initur factio adversus Gordianum.*

11 *Capitol. legit* Papinianus.

12 *Bellum Gordiani in Persas.*

13 Aprianus. *Capitol. in Gord.*

14 Pappus. *Capitol.*

15 *Hoc anno Philippus Arabs fit pr. prætorio in locum Misithei.*

16 *Primus Christianus Imperator. Oros.*

17 *Capitol. in Gordia. ait Philippum se & filio Consulibus celebrasse annum urbis 1000. ludis secularibus, & muneribus & Circensibus & ferarum exhibitione.*

18 *Al.* Fuscus.

19 *Hoc anno Valerianus A. prælio victus, à Persis captus est.*

20 *Imperatore Valeriano A. à Persis capto triginta tyranni Romanum invaserunt imperium, imperante Gallieno legitimo principe.*

Source : BIU Cujas

An. ab urbe condita.	Anni Christi.			
		AURELIUS PROBUS.		
1029	2 Aurelius Probus A. II.	Furius Lupus.	278	
1030	3 Aurel. Probus A. III.	Ovinius Paternus II.	279	
1031	4 Jun. Meſſala.	Gratus.	280	
1032	5 Aurel. Probus A. IV.	C. Jun. Tiberianus.	281	
1033	6 Aurel. Probus A. V.	Pompon. Victorinus.	282	
	CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS imperant ann. I. menſ. * diebus *.			
1034	1 Carus A.	N. Aurel. Carinus Nob. Cæſ.	283	
	CARINUS & NUMERIANUS imperant ann. I.			
1035	2 Carinus A. II.	Numerianus A. occiſus eſt.	284	
	C. AURELIUS VALERIUS, DIOCLETIANUS imperant ann. XX.			
1036	1 Diocletianus A. II.	Ariſtobulus.	285	
1037	Imp. Cæſ. DIOCLET. & MAXIMIANUS HERCULIUS imperarunt una XVIII. ann.			
1038	2 Jun. Max. II.	Aquilinus.	286	
1039	3 Diocletianus A. III.	Maximianus A.	287	
1040	4 Maximianus A. II.	Pomponius Januarius.	288	
1041	5 Baſſus II.	Quintianus.	289	
1042	6 Diocletianus A. IV.	Maximianus A. III.	290	
1043	7 Jun. Tiberianus II.	Caſſius Dion.	291	
1044	8 Afranius Annibalianus.	Aſclepiodorus.	292	
1045	9 Diocletianus A. V.	Maximianus A. IV.	293	
1046	10 Conſtantinus nobiliſſ. Cæſ.	Maximianus nob. Cæſ.	294	
1047	11 Numius Tuſcus.	Ann. Cordelius Anulinus.	295	
1048	12 Diocletianus A. VI.	Conſtantius Cæſ. II.	296	
1049	13 Maximianus A. V.	Maximianus Cæſ.	297	
1050	14 Anicius Fauſtus II.	Gallus.	298	
1051	15 Diocletianus A. VII.	Maximianus A. VI.	299	
1052	16 Conſtantius Cæſ. III.	Maximianus Cæſ.	300	
1053	17 Poſtumius Titianus II.	Nepotianus.	301	
1054	18 Conſtantius Cæſ. IV.	Maximianus Cæſ. IV.	302	
1055	19 Diocletianus A. VIII.	Maximianus A. VII.	303	
1056	20 Diocletianus A. IX.	Maximianus A. VIII.	304	
	Hoc anno XI. Kal. Maji DIOCLETIANUS & MAXIMINUS AA. ſe imperio abdicarunt. in eorum locum Auguſti facti ſunt CONSTANTIUS & MAXIMIANUS.			
1057	1 Conſtantius A. V.	Maximianus Cæſar V.	305	
1058	2 Conſtantius A. VI.	Maximianus Cæſar VI.	306	
	Imp. [1] Cæſ. MAXIMIANUS ET FL. VALERIUS CONSTANTINUS, D. CONSTANTIS filius, & MAXENTIUS. C. GALERIUS MAXIMINUS & M. AURELIUS SEVERUS nobiliſſ. Cæſar. Imper. ann. I.[2]			
1059	1 3 Maximia. Herculius IX.	M. Flavius Conſtantinus.	308	307
1060	2 Diocletianus X.	Maximianus A. VII.	309	308
	MAXIMIANUS GALER. & CONSTANTINUS.			
	3 Poſt conſulatum Diocletiani X. & Maximiani A. VII.		310	309
	4 Iterum poſt conſulatum Diocletiani X. & Maximiani A. VII.		311	310
1061	5 Maximianus Galer. A. VIII. & ſolus poſt Licinium collegam adſumpſit, quem Auguſtum creaverat. [4]		312	311
	CONSTANTINUS, MAXENTIUS, LICINIUS ET MAXIMINUS.			
1062				
1063				
1064	6 5 Conſtantinus A. II.	Licinius A. II. [6]	313	312

[1] *Hoc anno VIII. Kalend. Auguſt. Conſtantius Chlorus mortuus eſt.*

[2] *Hoc anno initium imperii Conſtantini, qui imperavit ann. XXX. menſ. IX. dies XXVII.*

[3] *Hoc anno Severus Cæſar. cum Auguſtus appellatus eſſet, occiſus eſt.*

[4] *Maximianus circa menſem Septemb. moritur.*

[5] *Incipit autem Indictio ab VIII. Kal. Octobris, ut ſcribit Beda lib. 1. de Temporibus.*

[6] *Hoc anno VIII. Kal. Octobris occiſus eſt Maxentius apud pontem Milvium.*

[7] *Maximinus moritur.*

[8] *Moritur Diocletianus in privata vita Salonis.*

[9] *Criſpus & Conſtantius A. filius Cæſares deſignati.*

[10] *Ab hoc anno incipit hiſtoria Tripertita Paulino & Juliano Conſulibus ante diem XIII. Kalend. Jul. inchoata eſt univerſalis Synodus Nicæna, ut continetur in Græca inſcriptione ejuſdem Synodi.*

[11] *Inveni in quodam manuſcripto libro conciliorum Synodum Nicænam cœpta indictione tertia. Forte legendum illic eſt decimatertia.*

[12] *Annum 346. ſolus Caſſiodorus habet, quem una cum ſuis Conſulibus tollendum ſcribit Onuſr.*

ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ. Sic Faſti Græci ad hunc annum adnotant.

Indic.					
1	1065	Conſtantinus A. III.	Licinius A. III. [7]	314	313
		CONSTANTINUS ET LICINIUS.			
2	1066	7 [8] Rufus Voluſianus.	Ammianus. [9]	315	314
3	1067	8 Conſtantius A. IV.	Licinius A. IV.	316	315
4	1068	9 Sabinus.	Arcadius Rufinus.	317	316
5	1069	10 Ovinius Gallicanus.	Septimius Baſſus.	318	317
		CONSTANTINUS & LICINIUS.			
6	1070	11 Licinius A. V.	Criſpus Cæſar.	319	318
7	1071	12 Conſtantinus A. V.	Licinus Cæſar.	320	319
8	1072	13 Conſtantinus A. VI.	Conſtantinus Cæſar.	321	320
9	1073	14 Criſpus Cæſar II.	Conſtantinus Cæſar. II.	322	321
10	1074	15 Patronus Probian.	Anicius Julianus.	323	322
11	1075	16 Acilius Severus.	Ancius Rufinus.	324	323
12	1076	17 Criſpus Cæſar II.	Conſtantinus Cæſar. [10]	325	324
13	1077	18 [11] Ancius Paulinus.	Cæjonius Jul. Camœnius.	326	325
		CONSTANTINUS ſolus.			
14	1078	19 Conſtantinus A. VII.	Conſtantinus Cæſar IV.	327	326
15	1079	20 Conſtantinus Cæſar V.	Valerius Max. Baſilius.	328	327
1	1080	21 Januarius.	Juſtus.	329	328
2	1081	22 Conſtantin. A. VIII.	Conſtantinus Cæſar VI.	330	329
3	1082	23 Gallicanus.	Symmachus.	331	330
4	1083	24 Baſſus.	Ablabius.	332	331
5	1084	25 Pacatianus.	Mechilius Hilarianus.	333	332
6	1085	26 Dalmatius Cæſar.	Zenophilius.	334	333
7	1086	27 Publius Optatius.	Anicius Paulinus Junior.	335	334
8	1087	28 Conſtantius Cæſar.	Rufinus Albinus.	336	335
9	1088	29 Nepotianus.	Facundus.	337	336
10	1089	30 Felicianus.	Titianus.	338	337
11	1090	1 Urſus Lupulus.	Polemius.	339	338
		His coss. Conſtantinus cognomento Magnus in fata conceſſit, prius in filios fratriſque filium Dalmatium concordiæ conſervandæ cauſa diviſo imperio, quod pleno ad ipſos jure pertinebat, & poſtea quoque pervenit. Sed Dalmatio protinus à Conſtantini A. morte à militib. in Thracia, trucidato ſimul regnant.			
		CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, ET CONSTANS.			
12	1091	Conſtantius A. II. Orient.	Conſtans A. Occid.	340	339
13	1092	1 Sept. Acyndinus.	Valer. Proculus.	341	340
14	1093	2 Marcellinus.	Cælius Probinus.	342	341
		CONTSANTINUS & CONSTANS.			
15	1094	3 Conſtantius A. IV.	Conſtans A. II.	343	342
1	1095	4 Placidus.	Romulus.	344	343
2	1096	5 Leontius.	Salluſtius.	345	344
3	1097 [12] 1098	6 Amantius.	Albinus.	347	345

An. ab urb. cond.	Anni Chriſti.				
Indic.				Sec. Hal.	Sec. Cont.
	1099	Poſt Conſulatum Amantii & Albini.		348	346
4	1100	7 Rufinus.	Euſebius.	349	347
5	1101	8 Philippus.	Salia.	350	348
6	1102	9 Limenius.	Aco Catul. Philonianus.	351	349
7	1103	10 Sergius.	Nigrinianus.	352	350
8		11 CONSTANTIUS ſolus.			
9	1104	12 Poſt Conſulatum Sergii & Nigriniani.		353	351
10	1105	13 Conſtantius A. V.	Conſtantius Gallus Cæſ.	354	352
11	1106	14 Conſtantius A. VI.	Conſtant. Gallus Cæſ. II.	355	353
12	1107	15 Conſtantius A. VII.	Conſt. Gallus Cæſ. III.	356	354
		Ab hoc anno tantum extat Ammiani Marcellini hiſtoria, uſque ad mortem Valentis Imperatoris. Numerandus eſt autem annus Chriſti 354. ut cum ratione indictione conveniat, quemadmodum docui lib. I. Subſecivarum juris lectionum. Contius.			
13	1108	16 Arbitio. [13]	[14] Lollianus. [15]	357	355
14	1109	17 Conſtantius A. VIII.	Cl. Julianus Cæſar.	358	356
15	1110	18 Conſtantius A. IX.	Cl. Julianus Cæſar II.	359	357
1	1111	19 Fab. Tatianus.	Neratius Cerealis.	360	358
2	1112	20 Euſebius.	Hypatius.	361	359
3	1113	21 Conſtantius A. IX.	Cl. Julianus Cæſ. III.	362	360
4	1114	22 Taurus.	Florentius.	363	361
		CLAUDIUS JULIANUS.			
5	1115	23 Mamertinus.	Nevita.	364	362
6	1116	24 Julianus A. IV.	Salluſtius.	365	363
		JOVINIANUS.			
7	1117	2 [16] Fl. Jovinianus A.	Varronianus Aug. filius Nob. puer. [17]	366	364
		Hoc anno Symmachus ille cujus elegantes extant epiſtolæ, præfectus urbis Romæ fuit Marcel.			
		FL. VALENTINIANUS & FL. VALENS fratres.			
8	1118	1 [18] Valentinianus A. qui propter Chriſtum à Juliano fuerat Tribunatu ſcrutariorum privatus, conſenſu militum creatur Aug. Oroſ.	Valens A.	367	365
9	1119	2 Gratianus N. P. Valentiniani filius.	Dagalaiphus. [19]	368	366
10	1120	3 Lupicinus Gratianus declaratur Auguſtus.	Jovinus.	369	367
		FL. VALENT. FL. VALENS, & FL. GRATIANUS filius Valentiniani Ambiani 13. Kal. Sept. Auguſtus appellatus.			
11	1121	4 [20] Valentinianus A. II.	Valens A. II.	370	368
		Hoc anno dicitur eſſe Indictio undecima: unde dico conſequenter annum eſſe Chriſti 368. ex vulgari, & tamen veriſſima indictionum regula, unde Haloandri ſupputatio tribus annis pervertit verum annorum numerum, ut I. Subſecivarum demonſtravi. Contius.			
12	1122	5 Valentinianus N. P.	Sex. Aurel. Victor.	371	369
13	1123	6 Valentinianus A. III.	Valens A. III.	372	370
14	1124	7 Gratianus A. II.	Sex. Petronius Probus.	373	371
15	1125	8 Modeſtus.	Arintheus.	374	372
1	1126	9 Valentinian. A. IV.	Valens A. IV.	375	373
2	1127	10 Gratianus A. III.	Equitius.	376	374
3	1128	11 Poſt Conſulatum Gratiani A. III. & Equitii v. c. Valentinianus apoplexia perit, Brigetione in Pannonia.		377	375
		FLAV. VALENS, FL. GRATIANUS, & FL. VALENTINIANUS filius Valentinian. primi.			
4	1129	12 Valens A. V.	Valentinianus A. II.	378	376
5	1130	13 Gratianus A. IV.	Merobaudes.	378	377
6	1131	14 Valens A. VI.	Valentinianus A. III.	380	378
		GRATIANUS & VALENTIN. II. imperant. menſ. V. Uterque erat Valentiniani ſenioris filius.			
7	1132	1 [21] Decius Auſonius Gnus Gallus Pæonius.	Ma- Hermogenianus Olybrius. [22] [23]	381	379
		GRATIANUS & VALENTIN. II. fratres, & occidentis Imperatores, & THEODOSIUS. [24]			
8	1133	2 Gratianus A. V. in Occid.	Theodoſius A. in Oriente.	382	380
9	1134	3 Siagrius [25] in Oriente.	Eucherius [26] in Occidente.	383	381
10	1135	4 [27] Antonius.	Syagrius II.	384	382
11	1136	5 Merobaldus II. Occident.	Saturninus in Oriente.	385	383
12	1137	6 Richomer. [28] Occiden.	Clearchus Orient.	386	384
		Hoc anno apud Lugdunum capto & occiſo Gratiano, item I. Valentiniano in triennium per fœderis ſimulationem à Maximo tyranno ditione Italiæ cæteriſque provinciis ejecto, & ad Theodoſium in Orientem profugo, THEODOSIUS ſolus regnat. Maximus vero Italiæ imperat annis V.			
13	1138	2 Arcadius.	Bauto.	387	385
		THEODOSIUS & ARCADIUS.			
14	1139	3 Honorius Nob. P.	Euodius.	388	386
		VALENTIN. II. THEODOS. & ARCAD.			
15	1140	4 Valentianus A. IV.	Eutropius.	389	387
1	1141	5 Theodoſius [29] A. II. Occid.	Cynegrius Orient. [30]	390	388
2	1142	6 Fl. Timaſius.	Fl. Promotus.	391	389
3	1143	7 Valentinianus A. V. [31]	Neoterius.	392	390
4	1144	8 [32] Ti. Fabius Titius.	Symmachus, cujus epiſt. extant.	393	391
5	1145	9 Arcadius A. II. Orient.	Rufinus Occid.	394	392
		Hoc anno Id. Maji Valentinianus Viennæ laqueo ſtrangulatur per Arbogaſten, & Eugenius imperat Occidenti ann. II. menſ. IV. dies XIII. Proſper, &c.			
		THEODOSIUS, ARCADIUS & HONORIUS.			
6	1146	10 Theodoſius [33] A. III.	Fl. Habundantius.	395	393
7	1147	11 Arcadius A. III.	Honorius A. II.	396	394
8	1148	12 [34] Olybrius.	Probinus. [35]	397	395

13 Arbetia. *Marcell.*

14 *Julianus à Conſtantio Cæſar declaratur.*

15 *Moritur Gallus.*

16 *Hunc annum contendit Onuſrius eſſe debere 1116. ut conveniat eorum hiſtoriæ, qui biſextilem annum fuiſſe ſcribunt.*

17 *Moritur Jovianus* XIII. *Kalend. Mart. interregnum fuit dierum octo.*

18 *Sext. Ruf. ait annum eſſe 1117. Oroſ. vero. 1118.*

19 *Ambo Conſules in vetere Roma.*

20 *Indictio undecima ut dicitur C. Th. 11. 28. 9. Idem ait Marcell. in Faſtis.*

21 *Hic eſt Pœta, cujus Poëſis extat, & Panegyricus hoc anno factus.*

22 *Valens igne necatur, ſepultura caret.*

23 *Hucuſque Marcellinus, id eſt, uſque ad mortem Valentis, & ab his coſſ. Auſon. & Olybrio alius Marcellinus comes ſuum Chronicon auſpicatus eſt, & hoc anno numerat indictionem ſeptimam. Hic etiam finitur Coronicon ſancti Hieronymi, & incipit Chronicon Proſperi & Sigeberti.*

24 *Hic Theodoſius à Gratiano apud Syrmium creatus eſt Imp. Orientalis, vir admodum religioſus.*

25 *Al.* Euagrius.

26 *Al.* Eucharius.

27 *Hic Præfect. P. Cal. ſæpe nominatur in C. Th.*

28 *Al.* Riclimer.

29 *Veniſſet cum eo adverſus Maximum bellaturus.*

30 *Theodoſius Maximum interfecit, & Valentinianum Imperio Occidentis reſtituit.*

31 *Al.* IV. *Onuſr.*

32 *Hujus meminit Symmach. in epiſt. & Auſonius in epiſtola ad Probum.*

33 *Hoc anno Theodoſius alterum filium Honorium Auguſtum Conſtantinopoli appellat.*

34 *Hoc anno Eugenium ſuperat Theodoſius, & in deinde 16. Kal. Februar. moritur.*

35 *Hoc anno Rufinus à ſticilone interfectus eſt. Proſper.*

Source : BIU Cujas

An. ab urb. cond.	Indic.			An. Christi. Sec. Hal.	Sec. Cont.
		ARCADIUS & HONORIUS filii THEODOSII quorum ille Orienti, hic Occidenti præfuit.			
9	1149	2 Arcadius A. IV.	Honorius A. III.	398	396
10	1150	3 [1]Cæsarius Orient.	Atticus Occid.	399	397
11	1151	4 [2]Honorius A. IV.	Eutychianus. [3]	400	398
12	1152	5 Eutropius. [4]	Theodorus.	401	399
13	1153	6 Fl. Stilico.	Fl. Aurelianus Orient.	402	400
14	1154	7 Vincentius.	Fravitta Orient.	403	401
15	1155	8 Arcadius A. V.	Honorius A. V.	404	402
		ARCADIUS, HONOR. & THEODOSIUS Jun.			
1	1156	9 Theodosius A.	Rumoridius.	405	403
2	1157	10 Honorius A. VI.	Aristenætus.	406	404
3	1158	11 Fl. Stilico II.	Anthemius.	407	405
4	1159	12 Arcadius A. V.	Probus.	408	406
5	1160	13 Honorius A. VII.	Theodosius A. II.	409	407
6	1161	14 Bassus. [5]	Philippus.	410	408
		HONORIUS & THEODOSIUS Jun. octo tunc annorum, vir pius, sed parum in bellicis rebus versatus.			
7	1162	15 Honorius A. VIII.	Theodosius A. III.	411	409
8	1163	16 Fl. Varro. [6]	Tertullus.	412	410
		Secundum Sigebertum hoc anno IX. Kal. Septembr. Roma primum capta à Gothis, duce Alarico, qui tamen præda contentus, victoria nimis insolenter usus non est. Prosper. Orosius vero id ad sequentem annum refert.			
9	1164	17 Theodosius A. IV. & solus.		413	411
10	1165	18 Honorius A. IX.	Theodosius A. V.	414	412
11	1166	19 Lucius V. C. [7]	Herodianus. [8]	415	413
12	1167	20 Constans.	Constantius.	416	414
13	1168	21 Honorius A. X.	Theodosius A. VI.	417	415
14	1169	22 Theodosius A.	Palladius.	418	416
15	1170	23 Honorius A. XI.	Constantius II.	419	417
1	1171	24 Honorius A. XII.	Theodosius A. VIII.	420	418
2	1172	25 Maximus. [9]	Plinta.	421	419
3	1173	26 Theodosius A. IX.	Constantius III.	422	420
4	1174	27 Eustachius.	Agricola.	423	421
5	1175	28 Honorius A. XIII.	Theodosius A. X.	424	422
6	1176	29 Asclepiodorus.	Marinianus.	425	423
		THEODOSIUS IUN. solus.			
7	1177	30 Castinus.	Victor.	426	424
8	1178	1 Theodosius A. XI.	Valentinianus Cæsar.	427	425
		THEODOS. IUN. & VALENTINIAN. III.			
9	1179	2 Theodosius A. XII.	Valentinianus A. II.	428	426
10	1180	3 Hierius.	Ardaburius.	429	427
11	1181	4 Felix.	Taurus. [10]	430	428
12	1182	5 Florentius.	Dionysius.	431	429
13	1183	6 Theodosius A. XIII.	Valentinianus A. III. [11]	432	430
14	1184	7 Bassus.	Antiochus.	433	431
15	1185	8 Aëtius.	Valerius.	434	432
1	1186	9 Theodosius A. XIV.	Maximus.	435	433
2	1187	10 Ariovindus.	Asper.	436	434
3	1188	11 Theodosius A. XV.	Valentinianus A. IV. [12]	437	435
4	1189	12 Isidorus.	Senator.	438	436
5	1190	13 Aëtius II.	Sigisvultus. [13]	439	437
6	1191	14 Theodosius A. XVI.	Faustus.	440	438
7	1192	15 Theodosius A. XVII.	Festus.	441	439
		Hoc anno Carthago à Vandalis duce Genserícho capta, cum jam per annos 585. in ditione Romani imperii fuisset, cujus mentio in C. de off. præf. prætor. Africæ, l. 1. in principio			
8	1193	16 Valentinianus A. V.	Anatolius.	442	440
9	1194	17 Cyrus	V. C. & solus. [14]	443	441
10	1195	18 Eudoxius.	Dioscorus.	444	442
11	1196	19 Maximus II.	Paterius. [15]	445	443
12	1197	20 Theodosius A. XVIII.	Albinus.	446	444
13	1198	21 Valentinianus A. VI.	Nonius.	447	445
14	1199	22 Aëtius III.	Qu. Aurel. Symmachus.	448	446
15	1200	23 Callypius. [16]	Ardaburius. [17]	449	447
1	1201	24 Rufius Posthumianus.	Zeno.	450	448
2	1202	25 Protogenes.	Asterius.	451	449
3	1203	26 Valentinianus A. VII.	Avienus. Obiit Theodos. Jun.	452	450
		27 VALENTINIANUS III. & MARTIANUS.			
4	1204	1 [18] Martianus A.	Clo. Adelpæius.	453	451
5	1205	2 Heraclianus.	Asporatius. [19]	454	452
6	1206	3 Opilio.	Vincomalus.	455	453
7	1207	4 Aëtius.	Studius. [20]	456	454
8	1208	5 Valentinianus A. VIII.	Anthemius Orient.	457	455
		Occident in mag. occisus est insidiis Maximi 16. Kal. April.			
		Iterum hoc anno caput imperii, & gentium domina Roma, in prædam & direptionem fuit exposita, sed Vandalis, qui præter id quod urbem post homines natos potentissimam omnibus opibus spoliarunt, imperialia etiam ornamenta & insignia duce Genserícho secum in Africam transtulerunt, scribente id Justiniano C. de off. P. P. Africæ: ut verum tandem sit, quod M. Varro lib. XVIII. Antiquitatum apud Censorium scriptum reliquit, Vectium se Romæ in augurio non ignobilem, & ingenio cuivis doctori in disceptando parem, audivisse dicentem: Quoniam CXX. annos incolumis præteriisset popul. Romanus, ad M. & CC. perventurum. Quid enim ab eo tempore urbs Roma, vel imperii, vel majestatis habuit, quæ (si vetera memoria repetimus) improbissimo cuique maxime semper patuit, tot incursiones barbararum gentium, tot oppressiones tyrannorum, tot calamitates perpessa, donec ad extremum misera in summis malis consenuit?			
		MARTIANUS solus.			
9	1209	6 Joannes. [21]	Varari.	458	456
10	1210	7 Constantinus.	Rufus.	459	457
		LEO & MAIORIANUS.			
11	1211	1 Leo A.	II. Majorianus A.	460	458
12	1212	2 Patricius.	Richimer.	461	459
13	1213	3 Magnus.	Apollonius.	462	460
14	1214	4 Severinus.	Dagalaiphus.	463	461
		LEO & SEVERUS.			
15	1215	5 Leo A. II.	Severus A.	464	462
1	1216	6 Basilius.	Vivianus.	465	463
2	1217	7 Rusticus.	Olybrius.	466	464
3	1218	8 F. Basilius.	Herminerichus.	467	465
		LEO & ANTHEMIUS.			
4	1219	9	Leo A. III. & solus.	468	466
5	1220	10 Buseus.	Joannes.	469	467
6	1221		Anthemius A. II. & solus.	470	468
7	1222	11 Martianus.	Zeno Isauricus.	471	469
12	II		LEO solus.		
8	1223	13 Jordanes.	Severus.	472	470
9	1224	14 Leo A. IV.	Probianus.	473	471
10	1225	15 Festus	Martianus:	474	472
11	1226		Leo A. V. & solus.	475	473
		LEO IUNIOR & ZENO ISAURICUS.			
12	1227	16 Leo Junior A. & solus.		476	474
1		ZENO ISAURICUS solus.			
13	1228	2	Post Consulatum Leonis Junioris A.	477	475
14	1229	3 Fl. Basilius II.	Armatius.	478	476
15	1230	4	Post Consulatum Basilii II. & Armatii.	479	477
1	1231	5	Ellus [22] V. C. & solus.	480	478
2	1232	6	Zeno A. II. & solus.	481	479
3	1233	7	Basilius Junior V. C. & solus.	482	480
4	1234	8	Placidus V. C. & solus.	483	481
5	1235	9	Severinus V. C. & solus.	484	482
6	1236	10	Faustus V. C. & solus.	485	483
7	1237	11 Theodoricus Rex.	Venantius.	486	484
8	1238	12	Symmachus V. C. & solus.	487	485
9	1239	13 Decius.	Longinus.	488	486
10	1240	14	Fl. Boëtius V. C. & solus.	489	487
11	1241	15 Dynamius.	Sifidius.	490	488
12	1242	16 Probinus.	Eusebius Cronio.	491	489
13	1243	17	Faustus Junior V. C. & solus.	492	490
14	1244	18	Olybrius Junior V. C. & solus.	493	491
		ANASTASIUS.			
15	1245	19 Anastasius A.	Rufinus.	494	492
1	1246	2	Albinus V. C. & solus.	495	493
2	1247	3 Asterius.	Præsidius.	496	494
3	1248	4 Viator.	Aimilius.	497	495
4	1249	5	Paulus V. C. & solus.	498	496
5	1250	6	Anastasius A. II. & solus.	499	497
6	1251	7 Joannes.	Paulinus.	500	498
7	1252	8	Post Consulatum Joannis & Paulini.	501	499
8	1253	9 Joannes.	Asclepion.	502	500
9	1254	Patricius.	Hypatius.	503	501
10	1255	Fl. Avienus.	Pompeius.	504	502
11	1256	10 Avienus Junior.	Probus.	505	503
12	1257	11	Cætheus V. C. & solus.	506	504
13	1258	12 Sabianus.	Manlius Theodorus.	507	505
14	1259	13 Ariovinius.	Messala.	508	506
15	1260	14 Anastasius A. III.	Venantius.	509	507
1	1261	15 Anatolius. [23]	Agapitus.	510	508
2	1262	16 Venantius Junior.	Celer.	511	509
3	1263	17	Importunus V. C. & solus.	512	510
4	1264	18 Boëtius.	Euthericus.	513	511
5	1265	19 Felix.	Secundinus. [24]	514	512
6	1266	20 Paulus.	Muschianus.	515	513
7	1267	21 Clementius.	Probus.	516	514
8	1268	22	Senator V. C. & solus.	517	515
9	1269	23	Aurel. Cassiodorus V. C. & solus.	518	516
10	1270	24 Florentinus.	Anthemius.	519	517
11	1271	25	Petrus V. C. & solus.	520	518
		26 JUSTINUS.			
12	1272	27 Justinus A.	Eutharicus Cillica Amalus V. C.	521	519
13	1273	2 Fl. Rusticus.	Fl. Vitalianus in magist. occisus.	522	520
14	1274	3 [25] Justinianus, qui postea Fl. Valerius, Augustus.		523	521
15	1275	4 Symmachus.	Severinus Boëthius Amicius Manlius III.	524	522
1	1276	5	Maximus V. C. & solus.	525	523
2	1277	6	Justinus Augustus II. Fl. Opilio.	526	524
3	1278	7 Probus. [26]	Philoxenus. [27]	527	525
4	1279	8 Amicius Olybrius V. C. & solus.		528	526
		Hoc anno AD IV. Non. Septembr. dominus Theodericus rex mortuus est. Fl. Athalaricus Amalus Eutharici Cillicæ filius, III. Italiæ rex, regnat annis VIII.			

1 Toto orbe Romano antiquæ superstitionis templa destructa. Prosper.
2 Io. Chrysostomus episcopus ordinatur.
3 August. lib. 18. de civit. Dei c. ult. ait 366. post Pentecosten, qua Apostoli acceperunt spiritum sanctum, quod si addas 31. Christi videlicet ætatem, fient anni 398. Itaque eum meam numerationem secutum apparet, sed si verius Christum XXXIV. anno passum, fient 400. ut in priore computatione Eusebii, quam sequutum per omnia August. constat.
4 In magistratu occisus, & nomen ejus è fastis erasum. Socrat. lib. 6. cap. 5.
5 Mortuus est hoc anno Arcadius.
6 Al. Varari.
7 Al. Lucianus.
8 Hujus Herodiani memoria ob crimen perduellionis damnata fuit, & in magistratu occisus est, & nomen ejus è fastis erasum est, nec citatur in l. 6. C. de jurisdictione, quæ Lucium tantum habet.
9 Al. Monaxius. ut C. Theod. 8. 5. 2.
10 L. 2. C. de for. & impetrationibus actionum sublatis.
11 Hoc anno 430. IX. Kal. April. Venetiarum urbs in rivo alto condi cœpta.
12 Anno Chr. 435 Codex Theodosianus editus, si vera est Theodosii, in ejus præfatione subscript. Cont.
13 In C. Sigisbuldus scribitur.
14 Prosper scribit: Theodosianus liber omnium legum legitimorum principum, in unum collatarum hoc primum anno editur.
15 Al. Paternus.
16 Al. Alypius.
17 Anno Christi 447. editus est liber Novellarum D. Theodosii, ut indicat præfatio Theodosii in eum librum.
18 Novella Martiani ad Palladium P. P. ait his consulibus quartam esse indictionem.
19 Eucherius episcopus Lugd. claret.
20 Al. Asterius.
21 Synodus Calchedonensis. Prosper.
22 Al. Illus V. C.
23 Al. Anastasius.
24 Anno Christi 512. Anastasii 20. Synodus I. Aurelianensis. Sigebert.
25 In hoc consulatu largitionem infinitam sudorum, ludorum, ferarum, populo factam ait Marcell. Comes.
26 Terræmotus Antiochenus.
27 Joannes Papa Roma egreditur, Constantinopolim venit, & diem sanctum Resurrectionis in dextro ecclesiæ solio Romanis pretiosis celebravit.

CHRO-

Source : BIU Cujas

CHRONOLOGIA ANNORUM, ET CONSULUM,

Ac indictionum Imperii Justiniani: in qua continetur quas, quibus annis, leges, & quos Juris libros promulgarit, aut composuerit: Antonio Contio juris in Metropoli Biturigum doctore auctore.

Anni Christi.	An. Imp. Justin.	Consules.	Indictiones.	Gesta.
527 Sigebert. Chron.	1	*Mavortio v. c. solo in Occidente.*	5	*Indictione quinta moritur Justinus Imperator mense Augusto, cum jam ante quartum mensem, id est, Kalend. April. Justinianus declaratus esset Augustus ab eodem Justino patre adoptivo, & avunculo. Hac ex Marcellino, Niceph. lib. Eccl. hist. 17. c. 7. & notitia quadam manuscripta, & Novella XLVII. ut præponatur nomen Imperatoris, documento, excerpsi.* Extremo hoc anno terræ motu concussam civitatem Antiochenam reparat Justinianus, & Theopolin vocat propter hanc inscriptionem, CHRISTUS NOBISCUM. STATE. qua in singularum adium ejusdem civitatis valvis affixa, sedatus est terræmotus. Nicephorus libro 17. cap. 3.
528	2	*Justiniano A. II. & solo.*	6	*Hoc anno Justinianus cœpit componendo & emendando juri operam dare, & priorem suum Codicem fieri mandavit l. 1. C. de novo Cod. fac. idib. Februar.*
529	3	*Decio v. c. solo in Occidente.*	7	*Editur prior Codex Idib. April. lib. 1. C. de Justin. Cod. confirm. ubi nominatur septima indictio.*
530	4	*Lampadio & Oreste VV. CC. in Occidente.*	8	*Mense Decembri mandat Justinianus Digesta componi. Hoc anno edita est l. 18. & 19. C. de episc. audiend. l. 11. C. de hæret. & aliæ numerosæ.*
531	5	*Post Consulatum Lampad. & Orest.*	9	*Digesta componuntur.* — *Hoc anno lata est l. ult. C. de episc. aud. l. penult. C. de hæret. & aliæ numerosæ*
532	6	*Post Cons. Lampadii & Orestis anno secundo.*	10	*Digesta componuntur.* — *Hoc anno lata est l. ult. C. de hæretic. l. ult. C. de repud. hæred. l. ult. C. ad leg. Jul. de adulter. & aliæ multæ.*
533	7	*Justiniano A. III. solo.*	11	*Mense Novembri eduntur Institutiones, & sequenti mense Decembri eduntur Digesta. Hoc anno Marcellinus computat Indictionem 11. nec contraria est l. tanta C. de vet. jure enucl. quæ numerat 12. illa enim scripta est mense Decembri, quo jam 12. indictio currebat, quæ cœperat ab 8. Kal. Octobr.*
534	8	*Justiniano A. IV. & Decio Theodoro Paulino v. c. Conss. hic Paulinus fuit ultimus consulum veteris Romæ: nam post hunc nulli creati sunt, obstante scilicet bello Gothico.*	12	*Editur novus Codex Justiniani mense Novembri, priore abrogato. l. 1. C. de emendan. Cod. Justin. & secunda ejus edit. Hoc anno composita est l. ult. C. de jurejurando propter calumniam. & l. unica. C. de caduc. tollen. & l. ult. C. de legitim. hæred. &c.*
535	9	*In 2. tomo Conciliorum epist. Silverii Pap. sic subscripta est, Justiniano v. & Bilis. v. c. Conss. Bil. v. c. Cons. & solo in Oriente.*	13	*Hoc anno variæ Novellæ leges à Justiniano sunt editæ, & statim Kalend. Januar. emissa est Novella 1. de hered. & Falc. & deinde Martio mense Novella 2. & sequent. diebus & mensibus, Novell. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & sequent. usque ad 17. Epiphanius episc. regiæ urbis Constantinop. moritur, cujus episcopatum contra canones Anthemius Trapezuntina ecclesia relicta, invadit Ammian.*
536	10	*Post Cons. Bilisarii v. c.*	14	*Hoc anno editæ sunt Novellæ 17. 18. 19. 20. & seq. usque ad Novell. 38. Vitiges v. Italiæ rex regnat annis 1v.*
537	11	*Post Cons. Bilisarii v. c. anno secundo.*	15	*Hoc anno editæ sunt Novellæ 38. 39. & seq. usque ad 64. Eodem anno Bilisarius Romam expulsis Gothis in Justiniani ditionem reducit mense Decembri, sine cæde, artificio Silverii Papæ. Procop. Niceph.*
538	12	*Joanne v. c. Cons.*	1	*Eduntur Novellæ 64. & seq. usque ad Novell. 78.*
539	13	*Appio v. c. solo in Nov. scribitur Arione Cons.*	2	*Eduntur Novellæ 78. 79. & seq. usque ad Novell. 98.*
540	14	*Fl. Justino Juniore v. c. Cons. in Oriente.*	3	*Eduntur Novellæ 98. & seq. usque ad Novell. 107. Ildonaldus VI. Italiæ Gotthorumque rex, ann. 1.*
541	15	*Fl. Basilio v. c. Cons. solo in Oriente.*	4	*Eduntur Novellæ 107. 108. & seq. usque ad Novell. 116. Araticus Rogus VII. Italiæ rex regnat menses 3. cui succedit Totilas Baduilla.*
542	16	*Post Cons. Basilii v. c.*	5	*Eduntur Novellæ 116. & 117.*
543	17	*P. C. Basil. anno 2.*	6	*Editur Novell. 118. ut ex ejus textu colligo. Totila urbem Romam capit. Sigeb.*
544	18	*P. C. Basil. anno 3.*	7	
545	19	*P. C. Basil. anno 4.*	8	
546	20	*P. C. Basil. anno 5.*	9	*Narses Totilam occidit, post quem extinctum Theias Ostrogoth. regnum resuscitare nititur.*
547	21	*P. C. Basil. anno 6.*	10	
548	22	*P. C. Basil. anno 7.*	11	*Novell. 137. Theias rex Ostrogothorum à Narsete perimitur. Sigeber.*
549	23	*P. C. Basil. anno 8.*	12	
550	24	*P. C. Basil. anno 9.*	13	*Theodeberto regi succedit Theobaldus filius.*
551	25	*P. C. Basil. anno 10.*	14	*Edictum de Vicario Ponticæ. Quinta synodus universalis celebratur. Sigeb.*
552	26	*P. C. Basil. anno 11.*	15	*Hucusque historia Jordanis Episcopi pervenit.*
553	27	*P. C. Basil. anno 12.*	1	*Novell. 148.*
554	28	*P. C. Basil. anno 13.*	2	*Narses Bucellinum & Amingum Duces Francorum peremit. Sigeb. & Marcellin.*
555	29	*P. C. Basil. anno 14.*	3	
556	30	*P. C. Basil. anno 15.*	4	*Lotharius rebellantes contra se Saxones, & eis auxiliantes Thuringos & filium Chrannum, fratrem quoque Childebertum eidem Chranno conjurantem vicit. Sigeb. & Marcel.*
557	31	*P. C. Basil. anno 16.*	5	
558	32	*P. C. Basil. anno 17.*	6	*Novell. 142. De luxuriantibus contra naturam, in edit. Scrimg. Gregorius filius Gordiani senatoris Romæ adolescit, qui sex monasteriis in Sicilia fundatis, & septimo Romæ in domo sua, ex prætore urbano factus monachus, claret postea Papa Romanus.*
559	33	*P. C. Basil. anno 18.*	7	*Edictum Justiniani de Ægyptiis libripendibus, in Scrimgeriana editione Childeberto Francorum regi successit frater ejus Lotharius, atque ita duplex regnum Francorum in unam monarchiam coaluit. Idem scribit Marcellinus, & addit Hildebertum sepultum Parisius in Basilica sancti Vincentii à se constructa.*
560	34	*P. C. Basil. anno 19.*	8	
561	35	*P. C. Basil. anno 20.*	9	
562	36	*P. C. Basil. anno 21.*	10	*Quidam Imperatorem extinguere conantur, quo nomine Bilisarius accusatus ab Imperatore absolutus est. Sigebert.*
563	37	*P. C. Basil. anno 22.*	11	*Lotharius Francorum Rex Chrannum filium suum diu contra se rebellantem, in Britanniam fugientem persecutus, primum quidem Chombrum Regem, vel (ut Sigebertus ait) ducem Britannum, qui Chrannum juvabat, peremit, filium verò Chrannum captum cum uxore & filiabus vivum comburi jussit, igne in vilem casam, qua eos includi jusserat vinctos, immisso.*
564	38	*P. C. Basil. anno 23.*	12	*Justinianus jam antea mente captus moritur, cum 38. annos & octo menses regnasset. Nicephorus lib. 17. cap. 31. post quem imperium tenuit Justinus junior filius sororis Dn. Justiniani, qui nihil dignum Imperatore egit, nisi quod Episcopos ob causam fidei, Justiniani jussu exules, restituit. Nicephorus ibidem cap. 33. Post hæc cœptum est numerari tempus per annos Christi; deficientibus Consulibus, in veteri præsertim Roma.*
565	39	*P. C. Basil. anno 24.*	13	

Hoc anno edita l. 17. C. de episc. audien. & aliæ multæ.

Hoc anno lata est l. ult. C. de legib. & aliæ multæ.

Mortuo Athalarico Theodatus cum Almasunda Italiæ, & Ostrogotthis imperare cœpit. *Sigebert.*

Theobaldus rex Franc. moritur.

Anno Domini 564. Lothario Franc. Regi succedunt quatuor filii, Chilpericus, qui Suessione, Herebertus qui Parisiis, Guntrannus qui Aurelianis, Sigebertus qui Metis sedem regni constituerunt. *Sigeb.*

Bellum Gotthicum Italicum.

Hoc anno Italiam fames urget. *Sigebert.* Ejus meminit Justin. in edictis, de formula artificum & de contractu Argentariorum.

Hic Basilius postremus fuit omnium Consulum ordinariorum, tam Orientalium, quam Occidentalium.

Pelagius episcopus Romanus eligitur. Hic insimulatus de morte Vigilii Papæ: tenens sancta euangelia & crucem jurejurando publice se purgavit. *Sigeb. & Marcell.*

Eodem anno S. Medardus Noviomensium & Tornatensium episcopus obiit.

Hæc ex Sigeberto manuscripto, & Chronico Gallica Lingua conscripto manuscripto, & Marcellino Comite, qui tamen impressus vitiose Christianum nominat, qui est Chrannus, & hæc ad annum Christi 558. referre videtur.

In Sigeberto meo manuscripto fidelissimo scribitur, mortuo Justiniano, successisse filium ejus Justinum Juniorem, anno Domini 565. quo anno Chilpericus Franc. Rex regnare cœpit.

Source : BIU Cujas

CHRONOLOGIA
IMPERII UTRIUSQUE,
ORIENTIS ET OCCIDENTIS, SIVE GRÆCORUM ET GERMANORUM;

Et Juris tam Canonici quam Civilis in utroque conditi: ab exceſſu JUSTINIANI AUG. IMP. (in quo FREYMONIUS, CONTIUS, GIFANIUS, aliique deſinunt) uſque ad excidium urbis CONSTANTINOPOLIS, & imperii Orientalis finem: ad Juris pariter & Hiſtoriarum cognitionem apprime utilis;

MARQUARDI FREHERI JC.

OPERA.

Ann. Chriſt.

	ORIENS.		OCCIDENS.
564			FRancorum Rex Clotharius obit, relictis filiis Heriberto, Guntramo, Sigeberto, Chilperico: qui regnum inter ſe diviſerunt. Greg. Turon. Aymoin. Trithem. ex Hunibaldo. Meminit Francorum & Agathias.
566	IUſtinus II. Juſtiniani ex ſorore nepos, XIX. poſt Conſtantinum M. Orientis Imperator, regnavit annis XII. Euagr. Marcellin. Comes, qui in hoc deſinunt. Corripus Africanus Grammaticus ſcripſit ei panegyricum Carmen. Novellæ ejus quædam extant, poſt Novellas Juſtiniani.		
568	Fl. Longinus patricius, Narſe mortuo, à Juſtino Imp. miſſus, reliquum Italiæ, quod Longobardi non occupaverant, Imperatoris Conſtantinop. nomine, Exarchatus titulo obtinet, ſe de præſidatus ſui Ravennæ conſtituta. Exarchatus hic à Longino ad Eutychum duravit annos CLXXV. Carol. Sigonius de regno Italiæ, hinc incipit.		Longobardi, duce ALBOINO, Andoini filio Italiam invadunt: ubi pulſis præſidiis Imperatoris Orientis, regno ſuo inſtituto, Italiam omnem, præter Romam, ſub ditione ſua annos CCVI. retinuerunt, Paul. Diacon. II. Longobard. & XVI. Miſcell. in fin. Greg. Turon. Aymoin.
569	*Johannes* IV. *Epiſcopus Alexandrinus* 44.		LEVVIGILDVS rex Wiſigothorum in Hiſpania, leges ab Eurico Rege prius cœptas, recognovit, correxit, & auxit. Extant excuſæ Pariſ. 1579.
570	*Gregorius Monachus, Epiſcopus Antiochenus* 63. Julianus, anteceſſor Conſtantinop. hoc tempore vivit, cujus extat verſio Novellarum Juſtiniani, dictatum de tutoribus, & alia.		
571			CLEPHIS II. rex Longobardorum.
575			BENEDICTUS BONOSUS, *Epiſcopus Romæ veteris* 63. *Martin. Polon. Platina.*
576	*Eutychius Epiſcop. Conſt. reſtitutus.*		
	Fl. TIBERIUS II. Imp. regnavit annos VI. Zonar. Cedren. P. Diac. XVII. Miſcel. Ejus conſtitutio, De divinis domib. poſt Novellas Juſtiniani.		
577	*Eulogius, Epiſcopus Alexandrinus* 45.		
578	*Johannes* IV. *Epiſcop. Hieroſolymorum* 59.		
579			PELAGIUS II. *Romæ veteris Epiſcopus* 64.
			Synodus Gradenſis.
580	*Johannes* IV. *Jejunator dictus, patriarcha Conſtantinop. qui poſtea OEcumenici titulum affectavit.*		
583	MAURICIUS Imp. Tiberii gener, regnavit annos XIX. Zonar. Cedren. P. Diac. Niceph. XVII. c. XXI. Theophylactus Simocatus hujus geſta conſignavit.		Fl. AUTARIS, Clephis F. III. Longobardorum rex.
584	Fl. Smaragdus patricius V. C. II. Italiæ Exarchus.		Garibaldus dux Boioariæ, quam tunc à Regibus Francis in beneficium tenebat, Trithem. in Franc. & Boioar. Leges ejus gentis de hoc tempore extant in Originibus Germanicis.
587	Fl. Romanus patricius V. C. III. Italiæ Exarchus.		
588			AGILVLPHVS IV. rex Longobardorum. Cujus uxor Theodelinda Garibaldi F. ad quam B. Gregorius Magnus quatuor libros Dialogorum ſcripſit. P. Diac. IV. Longobard. VIII. Trithem. & Andr. Ratisbon. in Boioaric.
589	*Synodus Conſtantinopolitana.*		
590			GREGORIUS MAGNUS 65. *Epiſc. Rom. Beda. Hic primus, Servum ſervorum Dei ſe nominavit, & Johanni Conſtantinop. OEcumenici titulum derogavit.* IV. *Epiſt.* LXXX. *Pet. de Natalib.* III. *c.* 192.
			Synodus Matiſconenſis tertia.
591	Mauricius Theodoſium filium creat Auguſtum die paſchatis, 15 Aprilis. Imperavit cum patre annis XI. m. VII. Zonar. Cedr. Niceph. Diacon.		*Synodus Lugdunenſis & Pictavenſis.*
593	*Anaſtaſius Sinaita, Epiſcopus Antiochenus* 62.		
594	*Amos vel Heamus, Epiſcopus Hieroſolymitanus* 60.		
595			*Synodus Toletana.*
596	*Cyriacus Epiſcopus Conſtantinop.* 32.		*Synodus Romana.*
598	Fl. Callinicus patricius V. C. IV. Exarchus Italiæ.		
599	*Anaſtaſius* II. *Epiſcopus Antiochenus* 64.		

	ORIENS.		OCCIDENS.
600			*Synodus Metenſis.*
602	PHOCAS Imp. occiſo Mauricio cum tota domo, regnat annos octo. Zonar. Cedr. Glyc. Niceph. Diac. qui in hoc deſinit. Beda II. Angel. IV.		Garibaldo mortuo, Taſſilo dux Boioariæ à Lothario rege Francorum conſtituitur. Trithem. Aymoin.
	Fl. Smaragdus Exarchus iterum.		*Synodus Anglicana.*
	Iſaicus vel Iſicius, Epiſc. Hieroſol. 61.		
604			*Sabinianus Epiſcopus Rom.* 66.
605	*Theodoſius Scriba Epiſcopus Alexandrinus* 46.		BONIFACIUS *tertius Papa Ro.* 67. *Hic primus in contentione de primatu cum patriarcha Conſtantinopolitano, obtinuit à Phoca Imp. ut ſedes Romana eſſet caput Eccleſiarum. Autoritus Beda, P. Diacono, Freculpho, Adone, Aymoino, Friſingenſi, M. Polono, Contracto, Viterbienſi. Synodus Romana.*
606			BONIFACIUS IV. *Papa Romanus.* 68.
607	*Thomas Diaconus, Epiſcopus Conſtantinop.* 34.		
609	*Sergius Epiſcopus Conſtantinop.* 35.		*Synodus Lucenſis in Hiſpania.*
610	*Johannes* V. *cognomento Eleemoſynarius, Epiſcopus Alexandrinus* 47.		*Synodus Romana, & Bracarenſis in Hiſpania.*
	Zacharias epiſcopus Hieroſolym. 62.		
611	FL. HERACLIUS Imp. annis XXX. Zonar. Cedr. Glyc. P. Diac. Suidas. Hujus conſtitutiones nonnullæ apud Bonefid. in jure Orientali, qui ab hoc incipit.		
612	Fl. Johannes Lemigius V. Exarchus Italiæ.		*Synodus Matiſconenſis*
613	Heraclius Imp. Conſtantinum filium Cæſarem facit: qui cum eo regnavit annos 28.		DEUS-DEDIT *Papa Romanus* 69.
614			FL. ADALUARIUS Agiluphi F. V. Rex Longobard. regnavit annos X.
616	Fl. Eleutherus Imp. Cubicularius, VI. Exarchus Italiæ.		
617			BONIFACIUS V. *Papa Rom.* 70.
619	Iſacius patricius V. C. VII. Exarchus Italiæ.		
620	*Georgius* II. *Epiſc. Alexandrinus* 48.		
622	MAHOMET natus anno 560. fit dux Arabum, cujus poſteritas mirifice crevit, donec totum tandem Orientis Imperium occuparet. Theophanes, Anaſtaſ. Bibliothecar. P. Diac. XVIII. Miſcell. Chronica Saracenica per Leuncl. Cranzhem. Drechsler.		HONORIUS *Papa Rom.* 71.
631			*Synodus Toletana quarta.*
632	Mahomet moritur, & à ſua ſecta deinceps pro Deo colitur.		
	Pyrrhus XXXVI. *Epiſcopus Conſtantinopol.*		
635	Ægyptum Saraceni occupant.		*Synodus Hiſpalenſis.*
636	Hieroſolymam poſt biennii obſidionem Saraceni, duce Homare, capiunt, ſedemque regni ibi conſtituunt. *Hieroſolymorum Epiſcoporum ſucceſſio deinceps obſcura.*		FL. ROTHARIS Harodus, VII. Rex Longobardorum. Hic mores & inſtituta Longobardorum in ſcriptum redegit, & Edictum vocavit: Cui ſequentes deinceps Reges quædam addiderunt. Extant in Originibus Germanicis, & in quibuſdam editionibus Corporis Juris, poſt uſus Feudorum, cum gloſſis D. Caroli Cotti, Siculi, & Andreæ de Baculo, & Boërii.
637	Perſia tota in Saracenorum poteſtatem venit.		*Synodus Toletana quinta.*
638	*Synodus Hieroſolymitana,*		SEVERINUS *Papa Rom.* 72.
640	*Petrus epiſcopus Alexandrin.* 50.		JOHANNES IV. *Papa Rom.* 73.
641	CONSTANTINUS IV. imperat ſex menſes, à Martina noverca veneno ſublatus. Zonar. Cedren.		THEODORUS *Papa Rom.* 74.
	HERACLEONAS Imp. regnat menſes XI. mox coactus abdicat cum matre Martina.		Arnulfus Arnoldi F. Antegiſi N. Pipini avus, Caroli atavus, Epiſcopus Metenſis.
	CONSTANS II. Imp. regnat annos XXVII. Zonar. Cedr. Glyc.		
642	Theodorus Calliopa patricius VIII. Italiæ Exarchus.		
643	*Paulus* II. *Epiſcopus Conſtantinop.* 37.		
645			Synodi in Africa tres contra Monothelitas.

Source : BIU Cujas

ORIENS.		OCCIDENS.
Cyprus insula à Saracenis occupatur.	647	Martinus *Papa Rom.* 75.
Olympius patricius v.c. ix. Italiæ Exarchus.	649	*Synodus Toletana* VII.
	650	*Synodus Hispanienſis, contra Monotheli-tas.*
Macarius Monothelita, epiſcopus Antiochenus 57.		
	651	Fl. Rodoaldus, Rotharis F. VIII. rex Longobardorum.
	652	*Synodus Romana, contra Monotheli-tas.*
Petrus patriarcha Conſtant. 38.	653	
Theodorus Calliopa patricius iterum Exarchus.		
Constans Imperator Heraclium Conſtantinum v. Cæſarem facit.	654	Eugenius *Papa Rom.* 76.
Rhodus à Saracenis ſpoliatur.	655	
Thomas ſecundus patriarcha Conſtan-tinop. 39.	656	Aribertus Gondoaldi F. IX. rex Longobardorum.
		Synodus Toletana VIII.
	657	Vitalianus *Papa Rom.* 77.
	658	*Synodus Cabilonenſis in Gallia, & To-letana* IX.
	659	*Synodus Toletana* X.
Hareſis Charurgitarum.	660	
	664	*Synodus Britannica, de controverſia Paſchatis.*
	666	Grimoaldus, Arichis F. ex Bene-ventano duce XI. Rex Longobardorum. Hic addidit quædam legibus Longobar-dicis à Rhothari latis. Paul. Diac. v. Longobard. c. 33.
Constantinus V. Pogonatus Im-perator regnat annos XVI. Cedren. Zo-nar. Glyc. Diac. Ejus novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	669	
	672	A-Deo-datus *Papa Rom.* 78.
	673	*Synodus Herudfordiana in Anglia.*
	674	*Synodus Toletana* XI. *& Bracaren-ſis* III.
Iohannes Epiſcopus Conſtantinop. 40.	675	Pertaritus Ariberti F. XIII. Rex Longobardorum.
	676	Domus *Papa Rom.* 79.
Conſtantinus Epiſc. Conſtantinop. 41.	678	
	679	Agatho *Papa Rom.* 80.
		Synodus Azunifordiana in Britannia.
Theodorus Epiſcopus Conſtantin. 42.	680	*Synodus Romana, & Hedilfeldenſis in Britannia.*
Synodus Oecumenica VI. *Conſtantino-politana* III. *contra Monotheli tas.*	681	*Synodus Toletana* XII.
Theophanes, epiſcopus Antiochenus 68.		
Georgius Epiſcopus Conſtantin. 43.	682	Leo II. *Papa Rom.* 81.
	683	*Synodus Toletana* XIII.
Constantinus Imper. Iuſtinia-num II. filium ſuum Cæſarem facit.	684	Benedictus II. *Papa Rom.* 82.
	685	Iohannes V. *Papa Rom.* 83.
		Synodus Gallicana.
Iustinianus II. Imper. regnat an-nos X. Zonar. Cedr. Glyc. Diac. Suid.	686	Cuno *Papa Rom.* 84.
Sexta Synodus Conſtantinopoli conti-nuata.		
Alexander II. *epiſcopus Antiochenus* 69.		
Paulus III. *patriarcha Conſtantin.* 44.	687	Sergius *Papa Rom.* 85.
Iohannes Platina patricius X. Italiæ Exarchus.		
	690	*Toletana ſynodus* XIV. XV. XVI.
	693	Chunibertus Perthariti F. XIV. rex Longobardorum.
Callinicus patriarcha Conſtantin. 45.	694	
Iustinianus Imper. coactus impe-rium abdicat.	696	
Leontius per tyrannidem impe-rium occupat, quod tenuit annos III. Zonar. Cedr. Diac.		
	697	*Synodus Niddenſis in Anglia.*
Leontius cogitur imperio ſe abdi-care, quod Tiberius Aspimarus oc-cupat, qui id tenuit annos circiter VII. Zonar. Diac. Glyc.	699	
	700	*Synodus Aquilegienſis.*
	701	Iohannes VI. *Papa Rom.* 86.
Theophylactus patricius XI. Italiæ Exarchus.	702	
Mortuo Alexandro II. *epiſcopo An-tiocheno, ſedes ea ſine epiſcopo fuit annis* XL. *Saracenis comitia prohibentibus.*		
	704	*Synodus Anglica.*
	705	Luitbertus XV. & filius ejus Ra-gumbertus XVI. rex Longobardorum.
		Iohannes VII. *Papa Rom.* 87.
Aſpimaro abdicante & occiſo Iu-ſtinianus II. Rhinotmetus dictus, Cherſona ab exilio rediens Imperium recipit.	706	Aribertus Iunior XVII. rex Lon-gobardorum.
Cyrus Epiſcopus Conſtantin. 46.		
	707	Sisinnius *Papa Rom.* 88.
	708	Constantinus *Papa Rom.* 89.
Iohannes Tizocopus patricius XII. Italiæ Exarchus.	710	
	711	*Synodus Londonienſis in Anglia, pro Imaginibus.*
Philippicus Bardanes Imper. regnat annos II. Zonar. Diac. Glyc. Suid	712	
Iohannes Patriarcha Conſtantin. 47.		
Synodus Conſtant. I. *contra Imagines.*	713	*Synodus Romana pro Imaginibus prima.*

ORIENS.		OCCIDENS.
	714	Carolus Martellus apud reges Fran-corum Major domus, ſive Comes Pa-latinus, præclare res agit, & fines re-gni late profert. Aymoin. P. Diac. Re-gino. Schaffnaburg. Trithem.
Artemius Anastasius Philippico abdicante Imp. regnat annum I.	715	
Germanus confeſſor patriarcha Con-ſtantinop. 48.		
Fl. Scholaſticus patricius XIII. Ita-liæ Exarchus.		
Theodosius IV. Imp. Adramitenus dictus, regnat menſes VII.	716	Gregorius II. *Papa Rom.* 90.
Leo III. Iconomachus dictus, re-gnat annos XXIV. Zonar. Cedr. Glyc. Suid. P. Diac. qui in hoc deſinit, cum-que continuat Ludolphus ſagax.	717	*Synodus Romana* II. *pro Imaginibus.*
	718	Ansprandus XVIII. & filius ejus Luitprandus XIX. rex Longobardo-rum. Hic multa addidit legibus Lon-gobardicis.
Leo Imp. Conſtantinum VI. Copro-nymum dictum, Cæſarem facit, qui cum eo regnat annos XXI.	720	*Synodus Germanica à S. Bonifacio Ar-chiepiſcopo Moguntino celebrata. Sige-bert.*
	724	Theodericus Dagoberti F. rex Fran-corum. Aymoin. Gagnin. Trithem.
Paulus Patricius XIV. Italiæ Exar-chus.	725	Beda venerabilis, Anglo-Saxo, vir doctiſſ.
Synodus Orientalis in Syria pro imagi-nibus, Iohannis Damaſceni opera coacta.		
Eutychius patricius XV. Ital. Exarchus.	727	
Anaſtaſius, abdicato Germano, Pa-triarcha Conſtantinop. 49.	730	
Synodus Conſtantin. contra imagines.		
	731	Georgius III. *Papa Rom.* 91.
		Synodus Romana pro imaginibus.
	732	*Synodus Auguſtana à S. Bonifacio, qui primus Archiepiſcopus Moguntinus fuit.*
Constantinus VI. Porphyrogeni-tus, Copronymus dictus, imper. an-nis XXXV. Zonar. Cedr. Niceph.	741	Zacharias *Papa Rom.* 92.
	742	*Synodus Romana, & Gallicana, ſub Carolomanno.*
Coſmus patriarcha Alexandrinus.	743	Hildebrandus XX. & Rachis XXI. rex Longobardorum.
Theophylactus patriarcha Antioche-nus 71.	744	*Synodus Britannica, in Clonetho.*
	745	*Synodus Liſtinenſis, in Gallia.*
	749	Aistulphus, XXII. rex Longobar-dorum.
	750	Pipinus Caroli Martelli F. auctori-tate Zachariæ pontificis, ex majore do-mus, fit Rex Francorum, Childerico rege in monaſterium detruſo. Annal. Franc. P. Diac. Regino. Sigebert. Schaffnaburg. Marian. Trithem. Memi-nerunt & Zonar. & Cedren.
Constantinus Imp. Leonem IV. filium ſuum Cæſarem facit, qui cum eo regnat annos XXIV.	751	
Ravennâ ab Aiſtulpho, rege Longo-bardorum, capta, Exarchatus Italiæ defecit.		
	752	Stephanus II. *Papa Rom.* 93.
Constantinus II. *patriarcha Con-ſtantinop.* 50.	754	Stephanus III. *Papa Rom.* 94.
Synod. Conſtantinop. 338. *Epiſcopo-rum, contra imagines.*	755	
	756	Desiderius XXIII. Longobardo-rum rex.
Theodorus patriarcha Hieroſolym.	757	Paulus *Papa Rom.* 95.
	759	
Nicetas patriarcha Conſtantinop. 51.	765	*Synodus Aſchemenſis in Boioaria.*
Quis poſt Theodorum deinceps Antio-chiæ epiſcopus fuerit, incertum.	766	*Synodus Dingalofinenſis in Germania.*
	767	Constantinus *Papa Rom.*
		Synodus in villa Gentiliaco, apud Pa-riſios.
	768	*Synodus Wormatienſis.*
		Stephanus IV. *Papa Rom.* 96.
	769	Carolus Magnus, Pipini F. Rex Francorum, victor Saxonum, Dano-rum, Boioariorum, Hunnorum, Sara-cenorum. De quo, præter Annales Franc. & Chronographos ſuperiores, Adamus Bremenſ. Helmold. Eginhard. Turpin. Crantz. poëta incertus, Ac-ciaiol. Volaterran.
	770	*Synodus Wormatienſis* II.
	772	*Synodus Wormatienſis* III.
		Hadrianus *Papa Rom.* 97.
		Paulus Warnefrid. diacon. Aquileg. hiſtoriographus.
	774	Deſiderio rege, qui jam Romam in-feſtabat, per Carolum Magnum capto, Longobardorum regnum in Italia per-emptum, & Francorum regno adje-ctum eſt.
Leo IV. *Imp. regnat annos* IV. Zonar. Cedren. Glyc. Ludolph.	775	
Leo Imp. Conſtantinum filium Cæ-ſarem facit.	776	
	779	*Synodus Dinenſis.*
Constantinus VII. Porphyroge-nitus Imp. regnat cum Irena matre an-nos XVI. Zonar. Niceph. Cedr.	780	*Synodus ad fluvium Lippam, in Saxo-nia.*
Paulus IV. *Patriarcha Conſtantino-pol.* 53.		Paſſilo dux Boioariæ, Trithem. Aventin.
		Flac. Alcuinus Theologus, Caroli Ma-gni præceptor.

Tara-

Source : BIU Cujas

ORIENS.		OCCIDENS.
	782	*Synodus Genuenſis & Ratiſbonenſis.*
Taraſius patriarcha Conſtantinop. 53.	785	*Synodus Padebornenſis in Saxonia.*
	786	*Synodus Anglicana.*
	788	*Synodus Ingelheimenſis.*
Synodus Nicena II. pro adoratione imaginum facta: contra quam ex profeſſo ſcripſit Carolus Magnus rex Francorum. Quod opus extat hoc titulo: Opus inluſtriſſimi & excellentiſſimi ſeu ſpectabilis viri Caroli, nutu Domini, regis Francorum, Galliæ, Germaniam, Italiamque ſive harum finitimas provincias, Domino opitulante, regentis, contra Synodum, quæ in partibus Græciæ, pro adorandis imaginibus, ſtolide ſive arroganter geſta eſt.	789	
	791	*Academia Pariſienſis fundata.*
	793	*Synodus Romana.*
	794	*Synodus Francofordienſis, contra hæreſin Felicianam.*
	796	LEO III. *Papa Rom. 98.*
Conſtantinus Imp. à matre Irena exæcatur, & coactus ſe abdicat, eaque ſola Imperium Orientis tenet annos v.	797	*Synodus Aquiſgranenſis.*
Conſtantinus moritur.	798	
	801	CAROLUS dictus MAGNUS, ob egregia in Chriſtianum nomen & rem Romanam merita, à S. P. Q. R. Imperator ſalutatur, & à Leone III. Pontifice inunctus conſecratur, imperat annos XIII. Annal. ſuperior Meminerunt & Zonar. Gedren. Manaſſ. Hic populus ſibi ſubjectis Francis, Saliis, Alemannis, Saxonibus, Anglis, Turingis, Burgundionibus, Ripuariis, Boioariis, &c. leges dedit, & quas prius habebant, reformavit. Extant in Originibus Germanicis, & mſſ. paſſim in Bibliothecis. Item ritus & ceremonias Eccleſiæ reformavit qui libellus editus per Laz.
NICEPHORUS à Genicis & STAURACIUS Impp. imperant annos VIII. Zonar. Cedr. Glyc. Ludolph.	802	*Synodus Salzburgenſis.*
Thomas patriarcha Hieroſolymitanus.	803	*Synodus Hallenſis.*
Nicephorus Patriarcha Conſtantinop. 54.	806	
	809	*Synodus Aquiſgranenſis.*
MICHAEL Curopalates, & THEOPHYLACTUS Impp. ann. I. Zonar. Curopalat. Scyllizes, qui ab hoc orditur.	811	*Synodus Triburienſis.*
	812	*Synodus ad villam Theodonis.*
LEO V. Armenius Imp. regnat annos VII. Zonar. Cedr. Glyc. Ludolph. Sagax, qui in hoc deſinit. Ejus edictum de imaginibus tollendis apud Zonar. fol. 105. & Bonefid.	813	*Synodi Moguntina, Remenſis, Tmonenſis, Cabylonenſis, Arelatenſis.*
	814	LUDOVICUS PIUS, Caroli Magni F. Imp. & rex Francorum regnat annos XXVI. Annales ſuperior. Theganus, Trithem. in Hirſauug. ab hoc incipit. Ejus leges & capitula Carolinis addita, collecta per Anſegiſum Abbatem Lobienſem: Item Reformatio abuſuum Cleri, extant.
Iconomachus Patriarcha Conſtantinop. 55.	815	
	816	STEPHANUS V. *dictus* IV. *Papa Rom. 99.*
		Synodus Aquiſgranenſis.
	817	PASCALIS *Papa Rom. 100.*
MICHAEL. Balbus Imp. regnat annos VIII. Zonar. Cedr. Glyc. Suid.	821	
Antonius Caſimatus, Patriarcha Conſtantinop. 56.		
	823	Lotharius Ludovici pii F. Romæ à Papa Paſchali coronatur Cæſar.
	824	*Synodus Wormatienſis, & Pariſienſis de imaginibus.*
	827	VALENTINUS *Papa Rom. 102.*
	828	GREGORIUS IV. *Papa Rom. 103.*
THEOPHILUS Imp. regnat annos XII. Zonar. Cedr. Glyc. Suid. Fragmentum de ejus nuptiis edidit M. Cruſ. poſt Heliodori Epitomen. Quam rem tangit & Glyc. p. 404. Quædam ejus Conſtitutiones apud Bonefid.	829	*Synodus Moguntina, & Aquiſgranenſis.*
	830	*Synodus Aquiſgranenſis.*
Iohannes VI. Syneroſiotes, Patriarcha Conſtantinop. 57.	834	*Synodus Moguntina.*
	835	*Synodus Gallicana.*
	837	*Synodus Aquiſgranenſis.*
	838	*Synodus Lugdunenſis.*
	840	LOTHARIUS Imp annos XV. Regino. Sigeb Schaffnab.
		Synodus Remenſis, & Meldenſis.
MICHAEL III. Porphyrogenitus Imp. regnat annos XXIII. Cedr. Zonar. Scylliz. Glyc. Niceph. in Chronolog. hic deſinit.	842	
Methodius Homologeta, patriarcha Conſtantinop. 58.		
	844	SERGIUS *Papa Rom. 104.*
Ignatius Monachus, Michaëlis Trauli Imp. F. Patriarcha Conſtantinop. 59.	847	LEO IV. *Papa Rom. 105.*
Niceph. in Chronolog. qui hic deſinit.		
	848	*Synodus Moguntina, ſub Rabano Maveo Archiepiſcopo.*
	850	*Synodus Romana.*

ORIENS.		OCCIDENS.
	855	LUDOVICUS II. Imp. regnat annos XIX. Regino. Sigeb. Friſingen. Trithem. Cedren. fol. 475. cum Δολίχην ῥῆγα Φραγγία appellat.
		Synodus Ticinenſis.
		BENEDICTUS III. *Papa Rom. 106.*
	858	NICOLAUS *Papa Rom. 107.*
Photius Senator, exacto Ignatio, patriarcha Conſtantinop.	863	*Synodus Romana in cauſa Ignatii Patriarchæ Conſtantinop.*
Synodus Conſtantinopolitana.	864	*Synodus Metenſis, Aquiſgranenſis, & Romana.*
Synodus alia Conſtantinopol.	865	*Synodus Romana, & Francica.*
BASILIUS Macedo Imp. regnat annos XVIII. Zonar. Cedr. Glyc. Scylliz. Hic cum filiis ſuis Leone & Conſtantino edidit πρόχειρον νομικὸν, conſtans titulis IX. Extat id modo ſub Leonis Imp. modo Leonis & Conſtantini, modo Baſilii, Leonis, & Conſtantini nomine, & cum diverſis præfationibus, in Bibliotheca Pal. & in hoc jure Græco-Rom. Tomo II. Quod excerpſit Harmenopulus, & maximam partem in ſuum πρόχειρον (ut ipſe in præfatione ſcribit) redegit. Extant & ejus Novellæ apud Bonefid. & Leunclav. Denique Baſilii Parænefes ad Leonem F. excuſæ Græcè & Latinè Pariſ. 84.	867	HADRIANUS II. *Papa Rom. 108.* Bruno dux Saxoniæ conditor Brunſuigæ, poſtea à Normannis cæſus.
Synodus Conſtantinopolitana IV. in qua, Photio abdicare coacto, Ignatius ante exactus reſtituitur.	868	*Synodus Romana, in cauſa Photii & Ignatii Patriarcharum Conſtantinop.*
	869	
	871	*Synodus Colonienſis.*
	872	IOHANNES VIII. *Papa Rom. 109.*
	875	CAROLUS II. Calvus Imp. regnat annos II. Regino Schaffnab. Marian. Contract.
	876	Synodus Vermerienſis, & apud Acinianum in Gallia.
Synodo alia Conſtantinop. coacta, mortuo Ignatio Photius patriarcha reſtituitur. Hic Photius compoſuit illam legum & Canonum collationem, quæ extat Nomocanoni titulo, cum Commentariis Theodori Balſamonis, Latine, interprete Agylæo, & Gent. Herveto.	877	Synodus Pontigonenſis in Gallia. LUDOVICUS III. Balbus Imp. regnat ann. I.
	878	Synodus Trecenſis.
	879	CAROLUS III. Craſſus Imp. annos VIII. Regino Schaffnab. Urſp.
	880	Synodus Macrenſis.
Theophylactus Bulgariæ Archiepiſcopus, qui in ſacra commentatus eſt.	882	MARTINUS *Papa Rom. 110.*
Stephanus Baſilii Imp. F. Patriarcha Conſtantinop. 60.	884	HADRIANUS III. *Papa Rom. 111.*
LEO VI. Philoſophus Imp ann. XXII. Zonar. Cedr. Glyc. Scylliz. & Niceph. Calliſt. in hiſtor. Eccleſiaſt. hic deſinens. Meminit ejus & Luitprand. Princeps juris & totius philoſophiæ ſcientiſſimus, quod teſtantur ejus opera. Edidit non tantum Novellas, quæ extant Græce & Latine, interprete Agylæo, & earum Epitome in Biblioth. Pal. & Epitomas juris, opus meris definitionibus & regulis conſtans, ſatis elegans, in ead. Biblioth. Sed etiam magnum illud opus βασιλικῶν, ἑξηκοντα-βιβλίου nuncupatum. Cujac. VI. Obſervat. IX. Præterea libros πεκτικῶν, de apparatu & diſciplina bellica, qui extant Latine, interprete Checo, & Italice, Pigæfetta. Tum librum de Aucupio, ad Niceph. Imp. in Biblioth. Ant. Auguſtini, num. 228. Denique oracula & vaticinia varia de Roma & Conſtantinop. in Biblioth. Pal. Plura ejus opuſcula Theologica & Hiſtorica enumerantur in Biblioth. Conſtantinop.	885	STEPHANUS VI. *dictus* V. *Papa Rom. 112.*
	886	
	887	*Synodus Colonienſis.* ARNULPHUS Imp. Carolo Craſſo depoſito regnat annos XII. Regin. qui in hoc deſinit. Sigebert. Marian. Luitprand. ab hoc incipit. Sepultus Ratiſbonæ ad S. Emeranum.
	888	*Synodus Moguntina.*
	891	FORMOSUS *Papa Rom. 113.*
Antonius II. Rauleas, Patriarcha Conſtantinop.	893	
	895	BONIFACIUS VI. *Papa Rom. 114.*
	896	STEPHANUS VII. *dictus* VI. *Papa Romanus 115.*
		Synodus Triburienſis.
	897	ROMANUS *Papa Rom. 116.*
		THEODORUS II. *Papa Rom. 117.*
		IOHANNES IX. *Papa Rom. 118.*
	899	LUDOVICUS IV. Arnulphi F. ultimus Carolinæ ſtirpis, Imper. regnat annos XII.
Nicolaus Myſticus, Patriarcha Conſtantinop. 63.	901	BENEDICTUS IV. *Papa Rom. 119.*
Euthymius Syncellus, Patriarcha Conſtantinp. 64.	903	LEO V. *Papa Rom. 120.*
		CHRISTOPHORUS *Papa Rom. 121.*
	904	SERGIUS III *Papa Rom. 122.*
	905	*Synodi Remenſes duæ,*

Source : BIU Cujas

ORIENS.		OCCIDENS.	ORIENS.		OCCIDENS.
Alexander & Constantinus VIII, Porphyrogenitus Impp. simul annum 1.	908			974	Bonifacius VII. *Papa Rom.* 138.
			Antonius III. *Patriarcha Constant.* 70. *Concilium Constantinopolitanum.*	975	Benedictus VI. *dictus* VII. *Papa Roman.* 139.
Nicolaus Mysticus, iterum patriarcha Constantinop.					*Concilia Vintonienſe, & Caluenſe in Anglia.*
Constantinus VIII, Porphyrogenitus Baſilii F. Imp. annos 53. Zonar. Cedren. Scylliz. Glyc. Ejus Novellæ per Leuncl. Ejuſdem eſt ἀνακαθαρσις τῶν βασιλικῶν, ſive Baſilica repetitæ prælectionis. Cujac. VI. Obſervat. IX. Scripſit & alia opuſcula complura. Librum de Thematibus Orientis & Europæ, qui extat, interprete B. Velcanio. Notitiam Imperii, ſive de regno adminiſtrando ad Roman. F. cujus meminit Egnat. Eſtque is codex Egnatianus in Bibloth. Pal. Item περὶ πολεμικῶν βασιλικῶν, cujus meminit Sailer. Pancirol. Wolff. Item de militia. in Biblioth. Ant. Auguſtini.	909		Baſilius junior & Constantinus Porphyrogeniti Impp. annos XLIX. Zonar. Cedren. Glyc. Scylliz. Eorum Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	977	Jus Saxonicum Imp. Otho per D. Burcardum à Mangenfeld, cum jure Cæſareo & Pontificio conferri, & inde declarari jubet. Vide Specul. Saxon.
			Nicolaus II. *Chryſoberges patriarcha Conſtantinop.* 71.	978	*Synodus Romana.*
				981	
				983	Otho III. Imp. Mirabilia mundi dictus, annos XVII. Friſing. Urſperg. & alii. Huic tribuitur inſtitutio Electorum Imperii Romani. De qua vide A. ventin. Onuph. de comit. Imp. Schard. & Ciſner. lib. ſing.
				984	Iohannes XIV. *Papa Rom.* 140.
				988	Hugo Capetus, comes Pariensis, origine Saxo, mortuo Ludovico rege Francorum ultimo ex Pipini progenie, ſucceſſit in regno Francorum: à quo deſcendit linea hodierna Regum Galliæ. Ab hoc incipit Glaber Rodulph. hiſtoriam Francorum.
	910	Anastasius III. *Papa Rom.* 123.			
	912	Cunradus Francus Cæſ. regnavit annos 7. Sigeb. Contract. Friſing. Schaff. Luitprand. Hujus leges quædam Francicis additæ fol. 344. Sepultus Fuldæ. Trithem.			
Baſilicorum hanc ſecundam editionem ſubſecuta eſt interpretum Græcorum, qui in eam Commentarios & gloſſas ſcriberent, turba non minor quam Latinorum, ex quibus Stephanus, Nicæus, Thalelæus, Iſidorus, Euſtathius, Eudoxius, Calocyrus, Sextus, Calliſtratus, Leo, Phocas, Modeſtinus, Domninus, Gobidas, Chumnus, Iohannes, Hugiotheodoretus, Doxapater, Gregorius, Patzus, Garidas, Beſtes, Baphius, Theophilus, Theophilitzes, Phobenus, Theodorus, Hermopolites, Demetrius Chartophylax, & alii, qui ſinguli quibus annis vixerint, liquido ſciri nequit, & enumeratos ſufficit.	913	Lando *Papa Rom.* 124.			
	914	Iohannes X. *Papa Rom.* 125.			
	916	*Synodus Atheimenſis.*	*Siſinnius* II. *Patriarcha Conſtantinop.* 72.	994	
	919	Henricus Auceps Imp. regnat annos 17. Friſing. Sifrid. Urſperg. Luitprand. Viterbien. Ditmar. qui ab hoc orditur. Hic inſtituit ritus agonales Torneamentorum. vide *Turnierbuch.*		995	Iohannes. XVI. *Papa Rom.* 142.
					Gregorius V. *Papa Rom.* 143.
			Eulogius, aliàs Sergius abbas, patriarcha Conſtantinop. 73.	997	
	921	*Synodus Dingelſingenſis in Boioaria.* Rodulfus Burgundus rex Italiæ.		998	Sylvester II. *Papa Rom.* 144.
Romanus Lecapenus, Conſtantini Imperatoris ſocer & filius ejus Christophorus Impp. appellati regnarunt annos 26. Zonar Cedren. Scylliz. Glyc. Luitprant. Ejus Novellæ per Leuncl.	922			1001	Henricus. II. Claudus Imp. poſtea ſanctus factus, regnat an. XXIII. Contract. Sigebert. Siffrid. Ejus legenda in tomis Sanctorum. Leges quædam ejus poſt legem Salicam fol. 341. Sepultus Bambergæ, quam fundavit.
Stephanus II. *Patriarcha Conſt.* 65.		*S. Udalricus Comes Dilling. Epiſcopus Aug. Videl. Ejus vita per Betzonem & alios.*		1003	Iohannes XVII. *Papa Romanus* 145.
Stephanus & Conſtantinus Romani F. Cæſares appellati.	924				Iohannes XVIII. *Papa Rom.* 146.
Tripho Patriarcha Conſtantinop. 66.	925			1004	*Synodus Germanica juſſu Henrici Imp. ex omnibus Imperii epiſcopis congregata.*
	926	Hugo Rex Italiæ.		1006	
	927	*Concilium Duisbergenſe.*	*Oreſtes Patriarcha Hieroſolymorum.*	1007	
	928	Leo VI. *Papa Rom.* 126.		1009	*Synodus Francofordienſis.*
		Stephanus VIII. *dictus* VII. *Papa Rom.* 127.	Saraceni Aſiatici Hieroſolymam occupant, & templum ad ſepulcrum Chriſti ſumtuoſiſſime conditum excindunt. Cedren.		Sergius IV. *Papa Rom.* 147.
	930	Iohannes XI. *Papa Rom.* 128.			
Theophylactus Romani Imp. F. patriarcha Conſtantinop. 67.	931			1012	Benedictus VII. *Papa Rom.* 148.
			Euſtathius Archipresbyter magnæ Eccleſiæ Conſtantinop. patriarcha Conſt. 74. *Cujus extant doctiſſimi illi Commentarii in Homerum, & alia. Alius ab hoc Euſtathius anteceſſor, autor libri De intervallis temporum.*	1016	*Synodus Aquiſgranenſis.*
	935	Leo VII. *Papa Rom.* 129.		1017	*Synodus Noviomagenſis.*
		Concilium Erfordienſe.			
	936	Otho Magnus Imper. regnat annos 36. Helmold. Trithem. Witichind Luitprand. Panegyricus Roſuitæ, P. Langii Chron. Cilicienſe ab hoc incipit. Hujus leges quædam poſt Salicas fol. 340. Sepultus Magdeburgi.			
				1019	*Burcardus Epiſcopus Wormaciensis Canonum collector.*
			Sergius Damaſci Metropolites.	1021	*Concilium Gandersheimenſe.*
	939	Stephanus IX. *dictus* VIII. *Papa Rom.* 130.		1023	*Synodus Saligenſtadienſis.*
	942	Marinus II. *Papa Rom.* 131.		1024	Cunradus IV Salicus Imper. regnat annos XIV. Sigebert. Urſperg. Contract. Friſing. Sepultus Spiræ, templo à ſe fundato.
		Synodus Bonnenſis, in diœceſi Colonienſ.			
	946	*Agapetus* II. *Papa Rom.* 132.			
	947	Henricus ſuperbus pater Othonis			Iohannes XIX. *Papa Rom.* 149.
Romanus Lecapenus Imp. coactus abdicat, Zonar.	948	Imp. factus Dux Bavariæ.			*Concilium Getilicenſe, & Francofortenſe.*
		Synodus Ingelheimenſis.			
Stephanus & Conſtantinus ejus filii coguntur abdicare.			Conſtantinus X. Imper. regnat ſolus annos III.	1026	
	951	*Concilium Auguſtanum.*	Romanus IV. Argyropulus Imper. regnat annos V. Cedr. Zonar. Glyc. Scylliz. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	1029	
Polyeuchus eunuchus, Patriarcha Conſtantinop. 68.	954				
	956	Iohannes XII. *Papa Rom.* 133.		1030	*Concilium Triburienſe.*
	957	*Synodus Ravennas.*		1032	Benedictus VIII. *dictus* IX. *Papa Roman.* 150.
	958	*Concilium Ingelheimenſe.*			
			Alexius Studites, patriarcha Conſtantinop. 75.	1033	
Fl. Romanus III. Porphyrogenitus Imp. annos 11. Cedren. Zonar. Scylliz. Luitpr. Ejus Novellæ per Leuncl.	962		Michael IV. Paphlago Imper. regnat annos 6. Zonar. Cedr. Glyc. Scylliz.	1035	
	963	Leo VIII. *Papa Rom.* 134.		1039	Henricus III. Niger dictus Imp. regnat annos XVII. Contract. Schaffnab. Meminit ejus & Cedren. fol. 623.
		Synodus Romana ſub Othone Imp.			
Nicephorus II. Phocas Imp. annos VI. Zonar. Cedren. Scylliz. Glyc. Ejus novellæ apud Bonefid. & Leuncl. Extat & ejus liber στρατηγικῶν, ſive de re militari, mſ. in Biblioth. Palat.	964	*Concilia Romana duo.*			
			Michael V. Calaphates Imp. cum Zoe uxore, imperat menſes 4.	1041	
Synodus Conſtantinopolitana.			Constantinus XI. Monomachus, cum uxore Zoë & Theodora Augg. regnat annos XIII. Cedren. Zonar. Glyc. Scylliz.		
	965	Iohannes XIII. *Papa Rom.* 135.			
		Albertus rex Italiæ contra Othonem Imper. Triennio poſt ab eo victus.	*Nicephorus Patriarcha Hieroſolymitanus.*	1045	Sylvester III. *Papa Rom.* 151.
	967	*Synodus Romana.*			Gregorius VI. *Papa Rom.* 152.
				1047	Clemens II. *Papa. Rom.* 152.
Fl. Iohannes Zimisces Imp. annos VI. Zonar. Cedren. &c.	970			1048	Damasus II. *Papa Rom.* 153.
Baſilius Scamandrenus patriarcha Conſtantinop. 69.	971				*Concilium Mersburgenſe.*
				1049	Leo nonus *Papa Rom.* 154.
Theophania Byzantina Romani F. nubit Othoni II. poſtea Imp.	972	*Domnus Papa Rom.* 136.	*Michaël Cerularius, patriarcha Conſtantinop.* 75.	1051	*Concilium Lateranenſe Romæ, Ticinenſe, Remenſe, & Moguntinum.*
		Benedictus V. dictus VI. *Papa Roman.* 137.			*Synodus Lateranenſis Romæ.*
		Concilium Ingelheimenſe.			
Theodorus patriarcha Antiochenus.		Otho II. Imp. ann. X. Sigebert. Schaffanab. Urſperg. Cuſpinian.	Conſtantin. Monomacho Imp. mortuo Theodora Auguſta ſola regnat ann. 1.	1054	Victor II. *Papa Rom.* 155.
	973			1055	*Concilium Florentinum ex Epiſcopis Italiæ.*

Michael

ORIENS.		OCCIDENS.	ORIENS.		OCCIDENS.
Michael VI. Stratiolicus Imper. ann 1. Zonar. Glyc. Cedren. & Scyliz. qui duo in hoc desinunt. Bonefid. pag. 26.	1056	Henricus IV. Imper. regnat annos XLIX. Schaffnab. Ursperg. Chronicon Hersfeld. in hoc se incipit diffundere Berthold. Constantien. Vita ejus & epistolæ Tom III. histor. Germ. fol. 380. & Tomo IV. fol. 181. Ejusdem bellum Saxonicum ibid. fol. 202. Scripsit & vitam ejus Germanice Johann. Stumpf.	meminit Zonar. fol. 238. & Glyc. Eam describunt libris singularibus Guliel. Tyrius, Rupertus Monachus, Foncherius Carnotensis, Benedictus de Accollis, & Chronic. Hierosol. Reineccii. Niceam & Antiochiam nostri recuperant.		
			Hierosolymæ à nostris recuperatæ, primus rex fit Dux Gothofridus Bulioneus. Sigebert. Ursperg.	1098	*Concilium Romanum.*
Fl. Isaacius Comnenus, Imper. annos II. Zonar. Glyc. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	1057	Stephanus X. *dictus* IX. *Papa Rom.* 156.	Primus patriarcha ex Latinis, Dabertus Pisanus Archiepiscopus.	1099	Paschalis II. *Papa Rom.* 162. *Hic primus in Epistolis & diplomatis pontificius non Imperatorum, sed sui pontificatus annos subscribere cœpit.*
				1101	*Albertus Papa Rom.*
	1058	Benedictus IX. *dictus* X.		1102	Sylvester III. *Papa Rom.*
Constantinus III. *Lychudes Patriarcha Constantinop.* 77.	1059	Nicolaus II. *Papa Rom.* 157. *Synodus Halberstadiensis. Synodus magna Lateranensis.*	*Ebremerus patriarcha Hierosolymitanus* 2.	1103	
Constantinus XII. Ducas Imper. regnat annos VII. Zonar. Glyc. Manas.	1060			1106	Henricus IV. Imp. fit, patre Henrico III. Imper. à Pontifice Paschali excommunicato, & à principibus apud Ingelhelm depositio. Helmold. Frising. Ursperg. Sepultus Spiræ.
	1061	Alexander II. *Papa Rom.* 158. *Synodus Mediolanensis.*			
Iohannes VII. *Xiphilinus, Patriarcha Constantinop.* 78. *Hujus est epitome Dionis.*	1063		*Gibellinus Francus, patriarcha Hierosolymitanus* 3.	1107	*Concilium Trecense.*
				1108	*Synodus Beneventana.*
	1065	*Concilium Vintoniense in Anglia.*		1111	
	1066	*Synodus Triburiensis.*	*Iohannes* VIII. *patriarcha Constantinop.* 82.		
Constantino mortuo Eudoxia Augejus vidua, cum quatuor filiis Cæsaribus, regnat mens. VII. Zonar. Glyc. Ei tribuitur Cento Homericus ille de Christo.	1067		*Arnulfus Malcorana, patriarcha Hierosolymitanus* 4.	1112	
			Johannes Comnenus, Pulcher dictus, vulgò Calo-Iohannes, Imp. annos XXIV. Nicetas Choniates ab hoc incipit. Meminit & ejus Otho Frising. Et Radevic. Pet. de Vin. Ejus Novellæ per Leuncl.	1118	Gelasius II. *Papa Rom.* 163. *Concilium Vienense.*
Romanus V. Diogenes Imper. annos III. Zonar. Glyc. Meminit ejus & Haython. cap. 15.	1068	*Concilium Lateranense.*	*Guarimundus patriarcha Hierosol.* 5.		
Michael VII. Ducas Parapinaceus Imper. regnat annos VI. Zonar. Glyc. Ad hunc scripsit Michaël Psellus (ea ætate, in jure & philosophia scientissimus & πολυγραφότατος) synopsin legum versibus politicis. Exstat mss. in Biblioth. Palat. & Constantinop. Ejusdem Psselli ad hunc Ducam Responsiones ad diversas quæstiones Theologicas, & Doctrina omnifaria CXCIV. capitibus comprehensa, in Biblioth. Palat. Ad hunc etiam Michaël Attaliates scripsit Pragmaticam suam. Tomo II. Jur. Græco-Rom.	1071	*Synodus Moguntina.*		1119	Callistus II. *Papa Rom.* 164. *Concilium Coloniæ & Frit eslariense. Concilium Remense.*
			Tyrus in Phœnicia capitur à Christianis. Gul. Tyr.	1124	Honorius II. *Papa Rom.* 165.
				1125	Lotharius II. Saxo Imp. regnat annos XIII. Helmold. Frising. Ursper. Sigon. libr. XI. Naucl. Crantz. Sub hoc Irnerius vel Wernherus, jus Romanum Justiniani in Apulia repertum, paucis de suo additis, in scholas & judicia revocat. Ursperg. fol. 291. Ejus sunt Authenticarum summulæ, Codici insertæ.
	1072	*Synodus Lateranensis.*			
		Synodus Gallicana contra Simoniacos.	*Stephanus Carnotensis, patriarcha Hierolesymitan.* 6.	1128	
	1073	Gregorius VII. *Hildebrandus Papa Roman.* 159. *Ejus vita descripta per Bennonem Cardinalem. Schisma fecit cum Henrico Imper. De quo liber est Venerici Vercellensis.*	*Guilhelmus Mechlinienſis patriarcha Hierosolymitanus* 7.	1130	Innocentius II. *Papa Roman.* 166. *Et contra eum in schismate Anacletus* II. Rogerius Nortmannus, primus rex Siciliæ, ab Anacleto II. Papa factus.
Constantinus XIII. Ducas, Imp. à patre Michaële factus ann. VII.	1074	*Synodus Erfordiensis, contra clericos uxoratos. De qua Sigebert. Schaffnaburg. Naucler.*		1131	*Synodus Leodiensis. Bernhardus Abbas Clarovallensis floret.*
			Rodulfus patriarcha Antiochenus.	1132	
Cosmas Monachus Patriarcha Constantinop. 79.	1075	*Synodus Moguntina.*	*Leo Styppioles patriarcha Constantinopol.* 83.	1133	*Concilium Placentiæ.*
				1135	*Concilium Pisanum.*
	1076	*Concilium Wormacienſe, & Ticinense. Concilium Triburiense, in quo desinit Schaffnab.*	Aimerius patriarcha Antiochenus.	1137	
	1077	*S. Ladislaus rex Ungariæ regnat.* Rodulphus dux Sueviæ, contra Henricum Imperator factus, triennio post ab illo ad Mersburgum victus.		1139	Cunradus III. Suevus, Henrici V. ex sorore nepos Imper. annos XII. Ursperg. Trithem. Cuspin. Naucler. Meminit ejus & Nicet. fol. 32. & seq. Et D. Bernhard. in Epist.
Constantinus XIII. Ducas & Nicephorus XIII. Botaniates Impp. regnant annos III. Zonar. Glyc. Manasses, qui in his desinit.	1078		Emanuel Comnenus Porphyrogenitus Imp. regnat annos XXXVII. Nicet. meminit ejus & Otho Frising & Radevic. & Beniamin Tudelens in Itiner. pag. 25. & seq. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl. Legatio ejus ad Armenios, edita per Leuncl. Græce-Latine.	1140	*S. Hildegardis, prophetissa Germaniæ.*
				1143	Caelestinus II. *Papa Rom.* 167.
Æmilianus Patriarcha Antiochenus, cui successit Nicephorus.	1079				
	1080	Clemens III. *Papa Rom. ordinatus ab Imp. Henrico. Concilium Moguntinum, & Brixinense.*	*Michaël Oxites patriarcha Constantipol.* 84.		
Alexius Comnenus Imper. regnat annos XXXVII. Zonar. qui in hoc desinit, continuante Niceta, & Glyc. continuante Leuncl. Extant & de hoc libri Alexiados, Annæ Cæsariſſæ mss. Hujus Novellæ apud Bonefid. & Leunc.	1081		Const. Harmenopulus, judex Thessalonicensis, hoc ævo vixisse videtur, qui hucusque principum Novellas allegat. Ejus Prochiron juris Græco-latinè dudum extat. Epitome juris Canonici jam editur per Leuncl.		
Eustratius II. *Patriarcha Constantinop.* 80.				1144	Lucius II. *Papa Rom.* 168.
	1082	*Anselmus Episcopus Lucensis, collector Canonum.*		1145	Eugenius III. *Papa Rom.* 169. *ad quem D. Bernhardus scripsit libros De consideral.*
	1083	*Synodus Educensis.*	*Fulcherus patriarcha Hierosolym.* 8.	1146	
Nicolaus III. *Patriarcha Constantinopol.* 81.	1084	*Synodus Romana.*	*Cosmas* II. *Patriarcha Constantinop.* 85.	1147	
	1085	*Concilium Moguntinum, & Berchacense.*	*Nicolaus* III. *Mazalius patriarcha Constantinop.* 86.	1148	*Concilium generale Remense.*
	1086	Victor III. *Papa Roman.* 160. Wratislaus Dux Bohemiæ, Rex fit ab Imper. Henrico, in conventu Moguntino.	*Theodosius* II. *patriarcha Constant.* 87.	1151	
				1152	Fridericus Barbarossa Imp. regnat annos XXXVII. Helmold. Viterb. Otho Frisingens. Radevic. Guntherus. Meminit ejus honorifice & Nicet. fol. 101. & 198. & 200. Ejus auctoritate Obertus & Gerardus consuetudines Feudales composuerunt, quæ cum diversorum commentariis extant.
	1088	Urbanus II. *Papa Rom.* 161.			
Iohannes Græcus Patriarcha Antiochenus.	1090				
Simeon Græcus Patriarcha Hierosolymorum.					
	1091	*Ivo Episcopus Carnotensis, Canonum collector.*	*Constantinus* IV. *patriarcha Constantinop.* 88.	1153	Anastasius IV. *Papa Rom.* 170.
	1094	*Synodus Barrensis.*			
Celebris illa expeditio principum Christianorum in Palæstinam, recuperandæ terræ sanctæ à Saracenis. Cujus	1096	*Synodus Placentina, & Claromontana, de bello sacro suscipiendo, & recuperanda terra sancta.*		1154	Hadrianus IV. *Papa Rom.* 171. *qui deinde stimulante Emanuele Rege Græcorum (ut Nicet. meminit) cum Friderico Imp. inimicitias suscepit,*

Gratianus

ORIENS.		OCCIDENS.
		Gratianus monachus canones juris Pontificii compilavit: quod decretum magnum vocatur.
		Petrus Lombardus episcopus Parisiensis, magister sententiarum.
Lucas Monachus patriarcha Constantinop. 89.	1155	
Amatricus patriarcha Hierosolymorum 9.	1158	
	1159	ALEXANDER III. *Papa Rom.* 172. *Et contra eum Victor* IV. *schisma in Ecclesia Romana* XXV.
	1163	*Concilium magnum Turonense.*
	1164	PASCHALIS III. *Papa Rom. contra Alexandrum* III.
Michaël III. *patriarcha Constantinopol.* 90.	1167	
	1169	CAILISTUS III. *Papa Rom. contra D. Alexandrum.*
Leo Tuscus, Manuelis Imp. ab epistolis Latinis, qui descripsit missam D Chrysostomi, secundum usum Ecclesiæ Constantinop.	1174	
Charito patriarcha Constantinop. 92.	1177	Conventus Venetiis habitus, ubi inter Pontificem & Imperatorem pax facta. Ursper. Blond. Platina.
ALEXIUS III. Comnenus Imp. regnat annos III. Nicet. Niceph. Gregor. Eius Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	1180	*Concilium generale Lateranense.*
Heraclius patriarcha Hierosolym. X.	1181	Lucius III. *Papa Rom.* 173.
Basilius II. *Camaternas patriarcha Constantinop.* 93.	1182	
ANDRONICUS Comnenus Imp. regnat annum I. Nicet.	1183	
Leonicus patriarcha Hierosol. Græcus.	1184	Conventus Veronensis.
ISAACIUS ANGELUS Imper. regnat annos IX. Nicet. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	1185	URBANUS III. *Papa Rom.* 174.
Theodorus Balsamo, Antiochenus patriarcha Græcus, cujus Commentarii extant in Canones Apostolorum, & in Nomocanum Photii Patriarchæ, interprete Herveto & Agylæo. Ejusdem Meletæ lib. I. *Iur. Græcorum part.* VII.		
Hierosolymæ à Saracenis, duce Saladino, Christianis eripiuntur; cum Laodicea, Ptolemaide, & aliis. Ursperg. Meyer.	1187	GREGORIUS VIII. *Papa Rom.* 175.
	1188	CLEMENS III. *Papa Rom.* 176.
	1190	HENRICUS VI. Friderici filius Imper. regnat annos VIII. Siffrid. Ursperg. Viterb. Vincent. Meminit & Nicet. fol. 235.
Leontius Monachus patriarcha Constantinop. 95.	1191 1192	CAELESTINUS III. *Papa Rom.* 177.
Dositheus patriarcha Constantinop. 96.	1193	Azo Jurisconsultus, Bononiæ floret.
Georgius II. *Xiphilinus patriarcha Constantinop.* 97.	1194	
ALEXIUS IV. Angelus Imp. regnat annos VIII. Nicet.	1195	
	1198	INNOCENTIUS III. *Papa Rom.* 178.
Iohannes IX. *Camaterus patriarcha Constantinop.* 98.	1199	PHILIPPUS Cæsar, regnat annos IX. Ursperg. Ejus uxor Irene Constantinopolitana. Nicet. fol. 238. De qua est oratio M. Crusii. Postea occisus ab Othone Palatino de Witelsbach. Arnold. Lubec. Trith. in Hirsaug. Otho de S. Blasio.
Nicetas Choniates, Logotheta & cubicularius, hoc tempore vixit, & scripsit non tantum historiam illam suam, quæ extat Græce Latine, interprete Wolfio; sed etiam Thesaurum orthodoxæ fidei, qui extat interprete P. Morello Paris.		
Euthymius Zigabenus monachus, etiam hujus est ævi, qui scripsit Panoplian orthodoxæ fidei contra hæreticos. Extat interprete Franc Zino Veron.		
	1200	*Ioachimus Abbas Calaber, propheta.*
ALEXIUS IV. Angelus Imp. mens. VI. Nicet.	1203	
ALEXIUS Ducas Murzuffius Imper. menses II. Nicet. in hoc desinit, continuante Nicephoro Gregora.	1204	
Franci & Latini Constantinopolin sedem Imperii Orientalis, Balduino Flandro duce, occupant.		
BALDUINUS Flander Imp. Constantinopolitanus, regnat mens. XI. Meyer. in Flandr. Ita imperium Orientale tum trimembre evasit.		
THEODORUS Lascaris, Niceæ in Asia imperat ann XVIII.		
Trapezuntem in Ponto occupavit Comnena familia. Niceph. Gregor. ab hoc incipit: ut & Prætor Græciæ, apud Leuncl.		
Thomas Maurocenus Venetus, patriarcha Constantinop. I.		
HENRICUS Balduini F. Imper. Constantinop. regnat ann. X.	1206	
Michaël IV. *Autorianus patriarcha Constantinop.* 99. *sed sedit in Asia.*		
	1208	Philippo Cæsare occiso Otho IV. imperat solus.
	1210	FRIDERICUS II. Imper. & rex Siciliæ, imperat annos XL. Ursperg. in hoc desinens Monachus Paduan. tomo III. histor. Germ. fol. 581. Elegans de eo oratio N. Cisneri. Extant ejus Imper. Leges regni Siciliæ, cum Commentariis Sebastiani Neopodami. Item Re-

ORIENS.		OCCIDENS.
PETRUS Alliffiodorensis Imp. Constantinop. regnat ann. V.		formatio Imperii, publicata Moguntiæ Anno 1236. Item epistolæ ejus variæ per Petr. de Vineis, Cancellarium collectæ. Item de arte venandi cum avibus. Meminit ejus & Gregoras fol. 69. Sepultus Panormi in Sicilia.
Manuël philosophus, patriarcha Constantinop. 102.		Accursius Florentinus JC. hoc temp. glossas scripsit in Jus Justiniani.
	1215	*Concilium Lateranense, cujus decreta passim juri canonico inseruntur.*
	1216	HONORIUS III. *Papa Rom.* 129.
Germanus II. *patriarcha Constantinop.* 103.	1222	
ROBERTUS Petri F. Imp. Constantinop. regnat an. VII. Nicet. fol. 11.		
FL. IOHANNES III. Ducas Imper. Nicenus, regnat in Asia annos circiter XXXIII. Nicet. Ejus Novellæ apud Leuncl.		
	1226	S. LUDOVICUS Rex Galliæ.
	1227	GREGORIUS IX. *Anagninus Papa Rom.* I. *Auctor quinque librorum Decretalium, operâ F. Raymundi. Platina, M. Polon. Antonin. Florent.*
BALDUINUS II. Imp. Constantinop. annos XXXI.	1229	
	1230	FRIDERICUS II. Imper. Hierosolymam recuperat.
	1239	Factiones Guelforum & Gibellinorum, in Italia. Platina, Singon.
Methodius II. *patriarcha Const.* 104.	1240	
	1241	CAELISTINUS IV. *Papa Roman.*
	1243	INNOCENTIUS IV. *Papa Roman.*
	1244	*Concilium Lugdunense, in quo Pontifex Fridericum* II. *Imp. deponit. c. Ad Apostolicam, De sent. & re jud. in* 6.
	1245	*Cardinales Romæ primum facti, qui antea principales parochi Ecclesiarum urbis Romæ fuissent.*
		HENRICUS VI. Landgravius Thuringiæ, rex Rom. contra Frider. II. regnat ann. I. Siffrid. Vincent.
	1246	GUILHELMUS Hollandus, rex Rom. contra Frid. II. Imp. regnat ann. IX. Trithem. in Hirsang. Barland. in Comit. Holland. cap. 17.
	1250	CONRADUS IV. Friderici II. Imp. F. eo mortuo, rex Roman. regnat annos III.
	1254	ALEXANDER IV. *Papa Rom.* 183.
Germanus Monachus, iterum patriarcha Constantinop.		
THEODORUS Iunior Ducas, Imper. Orientalis regnat annos III. Niceph. Gregor. Leuncl. Princeps doctus, cujus extat de communicatione naturali liber, interprete Cl. Alberio.	1255	Guilhelmo occiso, & Conrado mortuo, Interregnum.
Nicephorus Blemmydes designatus patriarcha Constantinop. 106. *non iniit. Pro eo suffectus Arsenius Monachus.*		
IOHANNES IV. Ducas, Imp. Orientalis ann. I.	1258	RICHARDUS Anglus, Rex Rom. creatus in Schismate, regnat annos VI.
MICHAEL Palæologus hactenus Niceæ residens, ejectis Latinis, & Constantinopoli recuperata, & Iohanne Duca abdicato, Imp. Orientis regnat annos XXIV. Niceph. Leuncl. Egnat.		ALFONSUS Castellæ rex, Cæsar creatus contra Richardum, regnavit titulotenus annos XV. Tarapha Rit. Ab hoc sunt tabulæ illæ Alphonsinæ.
Nicephorus II. *patriarcha Const.* 107.	1259	Odofredus I. C. floret.
Germanus III. *Patriarcha Const.* 108.	1260	
Iosephus patriarcha Constantinop. 109.	1261	URBANUS IV. *Papa Rom.* 184.
	1265	CLEMENS IV. *Papa Rom.*
	1268	Cunradinus Cunradi IV. Imp. F. Friderici II. Imp. N. à Carolo Galio victus, suasu pontificis, Neapoli cum aliis decapitatur. Rit.
	1271	GREGOR. X. *Papa Rom.* 185. Gul. Durandus, auctor Speculi.
	1272	Johannes Seneca Teutonicus, primus glossas in Decretum Gratiani conscripsit.
	1273	RUDOLPHUS Habsburgius Comes, rex Rom. creatus, regnat annos XVII. Albert. Argentin. ab hoc incipit, & Chronicon Colmariense par. 2. Cuspinian. in Austria. Trithem. Siffrid. Sigon. de regno Ital. in hoc desinit. Sepultus Spiræ.
Iohannes X. *Beccas, Patriarcha Constantinop.* 110.	1274	*Concilium generale Lugdunense, in quo S. Bonaventura obiit.*
	1276	INNOCENTIUS V. *Papa Rom.* 187. HADRIANUS V. *Papa Rom.* 188. IOHANNES XX. *Papa Rom.* 189. NICOLAUS III. *Papa Rom.* 190.
	1277 1278	Rudolphus Imper. occiso Ohocaro rege Bohemiæ, Austriam recuperat. Æn. Sylvius in Bohem.
ANDRONICUS senior Palæologus Imper. regnat annos L. Niceph. Gregor. Laonic. Chalcocandetes sub hoc orditur historiam Turcicam: Nicephorus Callistus Xantopulus historiam Ecclesiasticam huic dedicavit. Extat Latine interprete Langio. Sunt & Theoduli cujusdam, & Cyprii declamationes Panegyricæ in hunc Andronicum, in Biblioth. Palat.	1281 1283	MARTINUS II. *Papa Rom.* 191.

Georgius

Source : BIU Cujas

ORIENS.

Georgius Cyprius patriarcha Conſtantinop. III.

Annales Turcici & Muſulmanna Leunclavii ab hoc fere anno incip.

Athanaſius patriarcha Conſtantinopol. 112. Tyrus, Sydon, Tripolis, Berytus à Sultano Ægypti Chriſtianis eripiuntur & devaſtantur.

Iohannes XI. *patriarcha Conſtant.* 113.

Athanaſius iterum patriarcha Conſt.
Nilus Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, ſcripſit contra primatum Papæ Roman. Quod extat Græce & Latine, interprete Flaccio & Vulcanio.

Nipho patriarcha Conſtantinop. 114.

Iohannes XII. *Glycys, patriarcha Conſtantinop.* 115.

Geraſimus patriarcha Conſtantin. 116.
Eſaias patriarcha Conſtantinop. 117.

ANDRONICUS II. Palæologus Imp. regnat annos VIII. Ejus uxor Irene Alemana. Niceph. Gregor. Leuncl. Egnat.

Iohannes XIII. *Patriarcha Conſtantinop.* 118.

IOHANNES V. Palæologus Andronici F. Et.

IOHANNES VI. Cantacrizenus Impp. regnant annos XVII. Niceph. Gregor. In his claudit hiſtoriam ſuam, Laon. Chalocand. Leuncl. Egnat.

Iohannes Cantamzenus Imp. Conſtantinop. à Iohanne Palæologo coactus abdicavit & monaſticam vitam ingreſſus eſt. In qua ſcripſit orationes illas & Apologiam pro Religione

OCCIDENS.

1284
1285 HONORIUS IV. *Papa Rom.* 192.
1288 NICOLAUS IV. *Papa Rom.* 193. *Martin. Polon. qui in hoc deſinit, appendice ab alio adäita.*
1289
1290
1292 ADOLPHUS Naſſovius Comes, rex Roman. creatus regnat annos VII. Siffrid. Albert. Trithem.
1294 CAELESTINUS V. *Papa Rom.* 194.
1295 BONIFACIUS VIII. *Papa Rom.* 195. *Librum ſextum Decretalium edidit. In quem Ioh. Andreas Bononienſis commentatus eſt.*
1299 ALBERTUS Rudolphi F. Auſtriacus rex Roman. creatus, regnat ann. VIII. Albert. Cuſpinian. Rolewinck. Sepultus Spiræ.
1301
1303 BENEDICTUS XI. *dictus* IX. *Papa Roman.* 196.
1305 CLEMENS V. *Papa Rom.* 197. *Conſtitutiones, à ſe dictas Clementinas edidit. Hic ſedem Papalem tranſtulit Avenionem in Gallias, quam tenuit ipſe & ſucceſſores ejus annos* LXXI. *Onuphr. Trithem.*
1308 HENRICUS VII. Lüzelburgenſis Imp. regnat annos IV. Albert. Conrad. Vicerius ejus hiſtoriam ſcripſit. Antonin. Flor. Poſtea à Monacho intoxicatus. Sepultus Piſis.
1311 *Concilium Viennenſe.*
1314 FRIDERICUS III. Auſtriacus in Schiſmate creatus, poſtea abdicavit. Albert. Cuſpin.
LUDOVICUS IV. Bavarus Imper. regnat annos XXXII. M. Albert. Trithem. in Hirſaug. Et Genealog. Bavar. Andr. Ratisb. Avent. Rolewinck. Uxor ejus Margaretha Hollandica, de qua Barland. c. 24. Ejus conſtitutiones de jure Imperii, & confirmatione Pontificis, extant.
1316 IOHANNES XXI. *dictus* XXII. *Papa Rom.* 198. *Hic Extravagantes edidit, Clementinis additas, in quas Gonzelinus de Caſſanis commentatus eſt.*
1320
1322 FRIDERICUS III. à Ludovico Imper. prælio victus & captus poſtea abdicat. Aventin.
1327 NICOLAUS V. *Papa Rom. contra Iohannem* XXII. *in ſchiſmate ab Imperatore factus.*
Guilelmus Occam, & Marſilius Patavinus, doctiſſimi viri, Imperatoris auctoritatem contra Pontificem ſcriptis defendunt.
Albericus de Roſate & Cynus JC.
1332
1333 Rupertus ſenior Palatinus Elector inſtituit Academiam Heidelbergenſ. Trithem. Irenic. Wimpheling.
1334 BENEDICTUS X. *dictus* XII. *Papa Roman.* 199.
1341
1342 *Clemens* VI. *Papa Rom.* 200.
1346 CAROLUS IV. Bohemus Imp. creatus contra Ludovic. Imper. regnat annos XXXII. Naucler. Sylvius, Petrarch. Theodor. de Nyhem. vita ejus ab ipſo deſcripta, & oratio funebris edita per Reinec. Ejus aurea bulla, & leges quædam Francicis additæ fol. 345. Sepultus Pragæ.
1347 Ludovicus Bavarus Imper. obit, ſepultus Monaci.
1348 GUNTHERUS Schwarzenburgicus, rex creatus contra Carolum Imp. Sexto poſt menſe obiit.
1352 INNOCENTIUS VI. *Papa Rom.* 201.
Bartolus & Baldus JC. florent.
1356 Aurea Bulla à Carolo IV. & Ordinibus Imperii edita, Latine & Germanice.
1357 *Balduinus Archiepiſcopus Treverenſis, Henrici* VI. *Imp. frater, ad quem Lupoldus de Bebenburg, poſtea Epiſcopus Bambergenſis, ſcripſit librum de juribus Imperii & poteſtate Electorum.*

ORIENS.

Chriſtiana contra Alcoranum Turcicum: extant Græco-latine, interprete Gualtero, Baſil.

Calliſtus Patriarcha Conſtantin. 120.

Philotheus Patriarcha Conſtantin. 121.
Turci à Palæologis fratribus de regno Conſtantinop. concertantibus invitati in Europam, primum trajecerunt, ſub Amurathe. Laon. Leuncl.

Macarius patriarcha Conſtantin. 122.

Nilus patriarcha Conſtantinop. 123.
Maximus Planudes Monachus Græcus, multorum librorum ſcriptor & Commentator, floret.

EMANUEL II. Palæologus Imp. annos XXXIV. Laonic. Chalocand. Leunclav.
Hiſtoria Politica Conſtantinopol. Græco-Latine edita à M. Cruſio in Turco-Græcia hinc incipit. Hujus Imp. extant præcepta educationis Regiæ ad Iohannem F. Græce-latine per Leuncl.

ANTONIUS IV. *patriarcha Conſtantinop.* 124.
Tamberlanes Scytharum rex Bajazetem Turcarum Imper. captum carcere incluſit. Æn. Sylvius in Aſia.

Græci multi immanitatem Turcicam pertimeſcentes & inſtans excidium præſagientes, Italiam petunt, per quos illuc literæ Græcæ & ſtudiorum melior cultura invecta. Inter quos Emanuel Chryſoloras, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Emanuel Moſchopulus, Demetrius Chalcocondetes, Marullus Conſtantinop. & alii.

CALLISTUS II. *Patriarcha Conſtantinop.* 125.

IOHANNES VII. Manuëlis F. Palæologus Imp. regnat annos XXVII. Laonic. Leuncl.
Euthymius II. *Patriarcha Conſt.* 127.
Ioſephus II. *Patriarcha Conſtant.* 128.

Imperator & Patriarcha Conſtantinop. Ferrarienſe Concilium accedunt, pacis inter Græcos & Latinos faciendæ ergo.
Beſſarion fit Cardinalis.

GREGORIUS III. *patriarcha Conſtantinop.* 129.

Georgius Caſtriotus, dictus Scanderbegus, Dux Epiri & Albaniæ, Turcis ſtrenue reſiſtit.

CONSTANTINUS XV. Palæologus Imp. ultimus Chriſtianus, regnat annos circiter VII. Laonic. Leuncl.

Conſtantinopolis quarto kal. Iunii à Mahomete Othomanno, Amurathis F. capta, Conſtantinus Imp. cum uxore

OCCIDENS.

1360
1361 Academia Pragenſis à Carolo Imp. fundata.
1362 URBANUS V. *Papa Rom.* 202.
1363
1371 GREGORIUS XI. *Papa Rom.* 203.
1375
1376 *Gregorius Avenione Romam redit.*
1378 URBANUS VI. *Papa Rom.* 204. *Et contra hunc Clemens* VII. *Papa Roman. Schiſma* XXVII. *omnium longiſſimum, quod annis quinquaginta continuatum eſt. Cujus hiſtoriam ſcripſit Theodoric. de Nyhem.*
1379 WENCESLAUS Caroli F. rex Roman. regnat annos XXI. Cuſpin. Æn. Sylv. Avent. Nyhem.
1380 Bombardæ inventæ. Polydor. II. cap. XI.
1384
1389 BONIFACIUS IX. *Papa Romam.* 205.
1394 BENEDICTUS XI. *dictus* XIII. *Papa Rom.*
1398
1400 Wenceſlao Cæſari imperium per Electores abrogatum. Tomo III. hiſtor. German par. II. fol. 180.
ROBERTUS Palatinus, rex Romanorum creatus regnat annos IX. Cranz. Naucler. Aventin. Trithem. Blond. Antonin. Cuſpinian. Nyhem. Egnat. Volaterr. Geſtorum ſub rege Roberto & Ludovico vicario liber, in Archivis Palat. Sepultus Heidelbergæ.
1404 INNOCENTIUS VII. *Papa Rom.* 206.
1406 GREGORIUS XII. *Papa Rom.* 207.
1409 *Concilium Piſanum.*
1410 ALEXANDER V. *Papa Rom.* 208.
IODOCUS Marchio Moraviæ Rex Rom creatus menſ. VI.
IOHANNES XXII. *dictus* XIII. *Papa Roman.* 209.
1411 SIGISMUNDUS Caroli IV. F. Imper. regnat annos XX. Cranz. Cuſpin. Æn. Sylvius. Nyhem. Ant. Florent. Naucler. & alii. Meminit ejus & Laonic. Chalcocand. fol. 305. & 403. Extat ejus reformatio Imperii, & Bullæ variæ.
1414 *Concilium generale Conſtantienſe inchoatum, finitum deinde anno* 1418. *Majo. De quo Syl. Nyhem.*
1417 MARTINUS III. *dictus* V. *Papa Rom.* 210.
1418
1419
1424
1428 CLEMENS VII. *abdicavit. Schiſma* XXVI. *finitum.*
1431 EUGENIUS IV. *Papa Rom.* III.
Concilium Baſilienſe inchoatum, finitum poſtea anno 1442. *Æn. Sylvius.*
1435 *Abbas Panormitanus, Iuris Pontificii interpres primarius.*
1438 *Concilium Florentinum Ferrariæ inchoatum.*
ALBERTUS II. Auſtriacus rex Romanorum creatus, regnat ann. I. menſ. 9. Cuſpinian. Antonin.
1439 FELIX IV. *dictus* V. *Papa Roman.*
1440 FRIDERICUS III. Auſtriacus Erneſti F. Imper. regnat annos IIII. Æn Sylvius, in Europa. Wimphel. Antonin. Floren. Cuſpinian. in hoc deſinit. Panegyr. Hermolai Barbari. Ejus reformatio Imperii, publicata anno 1442. Sepultus Viennæ.
1441 Typographica ars inventa. Wimphel. cap. 65.
1442 *Concilium Baſilienſe abſolutum.*
1445
1447 NICOLAUS V. *Papa Rom.* 212.
1449 *Nicolaus de Cuſa, Cardinalis doctiſſ.*
Alvarotus I.C. Feudiſta inſignis.
1452

& ſobole

Source : BIU Cujas

ORIENS.		OCCIDENS.
& ſobole cæſus, imperium Chriſtianorum in Oriente finitum. Laon. Chalcocand. Æn. Sylv. Godefrid. Lang. Cruſ. in Turco-Græcia.	1455	CALISTUS III. *Papa Roman.* 213. Blond. *in* hoc deſinit.
Capta eſt Corinthus à Mahomete, Peloponneſus tributaria facta, pulſo Thoma Palæologo.	1458	PIUS II. *prius Æneas Sylvius, Papa Rom.* 214. *Cujus opera varia.*

ORIENS.		OCCIDENS.
	1459	MAXIMILIANUS I. Friderici Imper. F. naſcitur. Qui deinde anno 1486. Rex electus regnat cum patre annos VII. & anno 1493. Imper. regnat annos XXV.
Mahometes Turcarum rex Imperium etiam Trapezuntinum ſuæ poteſtati, decollato Davide Comneno rege, ſubdidit. Chalcocand. qui hic deſinit. Leuncl. XV. Muſulman. Ita totum Orientis Imperium everſum, & in Turcas tranſlatum. Quorum etiam periodus fatalis, impiæque & exorſæ Deo tyrannidis finis inſtare videtur. AMEN.	1460	

CONTINUATIO CHRONOLOGICA.

IMPERII OCCIDENTIS.

Ann. Chriſt.

1460 A *Lexander* Tartagnus *Imola* JC. Floruit, una cum *Bartholomæo Capolla* ejus concurrente.

1463 *Fridericus* Elector Palatinus inſtituit ſupremam Curiam quotannis quater celebrandam.

1464 PAULUS II. *Papa Rom.* 215.

1467 *Deſiderius Eraſmus* naſcitur, obiit anno 1536. ætatis 70.

1470 SIXTUS IV. *Papa Rom.* 216.

1474 *Carolus Audax*, XXVII. Holland. Comes Mechliniæ ſupremam appellationum in Belgio Curiam inſtituit.

Jaſon Maynus JC. Mediolanenſis floret, qui obiit Anno 1519.

1477 *Everhardus Comes Wirtenbergenſis* Tubingenſem Academiam inſtituit.

1483 *Martinus Lutherus* naſcitur.

Felinus Sandeus JC. *Epiſcopus Lucenſis.*

1484 INNOCENTIUS VIII. *Papa Rom.* 217.

1486 MAXIMILIANUS Friderici Imp. F. petente patre Rex Romanor. eligitur.

1490 Schola elegantioris doctrinæ *Monaſterii* inſtituta.

1492 ALEXANDER VI. *Papa Rom.* 218.

1494 Moriuntur hoc anno *Angelus Politianus*, JC. *Hermolaus Barbarus*, & *Joann. Pic. Mirandula.*

1497 *Philippus Melanchthon* naſcitur.

1498 *Bartholomæus Socinus*, *Ludovicus Bologninus*, & *Philippus Decius* JCti.

1500 CAROLUS V. naſcitur.

1501 *Synodus Moguntina.*

1502 *Fridericus* Saxoniæ Elector fundat Academiam Wittebergenſem.

1503 PIUS III. & poſt eum JULIUS II. *Papa Rom.* 219. & 220.

1507 Camera Imperialis hactenus *Wormatiæ* reſidens *Ratisbonam* transfertur.

1508 *Guilhelmus Budæus* JC. Pariſienſ. floret.

1510 *Ambroſius Calepinus Epiſcop. Bergomenſ.*

1511 Comitia Imperii *Treviris* habita, quibus Imperium Romanum in decem provincias diſtribuitur, *Auſtriacam, Bavaricam, Suevicam, Francicam, Rhenenſem ſuperiorem, Electoralem Palatinatus, Burgundicam, Weſtphalicam, Saxonicam ſuperiorem, & inferiorem.*

Concilium Lateranenſe incipit.

1513 LEO X. *Papa Roman.* 221.

1517 *Concilium Lateranenſe* finit.

Leo Papa, miſſis per omnia regna litteris indulgentiarum, omnium delictorum expiationem interventu pecuniæ pollicetur, de iis diſputat *Martinus Lutherus*, à quo Reformatæ religionis initium.

Ann. Chriſt.

1517 *Antonius Auguſtinus* JC. naſcitur, qui poſtea à Pio IV. *Epiſcopus Ilerdenſis*, & à Gregorio XIII. *Tarraconenſis Archipræſul* declaratur. obiit 1586. ætat. 70.

1519 CAROLUS V. Philippi Hiſpan. Regis F. Imperator eligitur, regnat annos 38.

1521 HADRIANUS V. *Papa Rom.* 222.

1522 *Jacobus Cujacius* JC. Toloſ. naſcitur: jura profeſſus ad annum 1590. obiit ætat. 68.

1523 CLEMENS VIII. *Papa Roman.* 223.

1524 *Fr. Hottomannus* JC. Pariſ. naſcitur.

1530 *Carolus* V. novas leges rerum capitalium, ſive publicorum judiciorum per Imperii terras conſtituit.

1531 Idem *Carolus* Hollandiæ Zelandiæque Curiæ à *Philippo Burgundiæ Duce* circa annum 1428. inſtituta, novas juris & juſtitiæ adminiſtrandæ leges præſcribit.

Eodem anno FERDINANDUS Archidux Auſtriæ Rex Romanorum renuntiatur.

1533 *Monaſterii* in Weſtphalia initia Anabaptiſticæ doctrinæ.

1534 PAULUS II. *Papa Roman.* 224.

1535 Jeſuitarum ſocietas, authore *Ignatio Lajola*, nobili Hiſpano orta: probatur à *Paulo* IV. 1540.

Udalric. Zaſius JC. moritur.

Eguinarius Baro JC. hoc tempore floret, qui obiit anno 1550.

1537 *Concilium Mantuanum.*

1540 *Joſephus Scaliger* naſcitur.

1542 *Fr. Duarenus* JC. floret. obiit 1559.

1545 *Concilium Tridentinum* indicitur, quod finitur anno 1563.

1547 *Juſtus Lipſius* naſcitur 28. Octob. in *Iſcano* Brabantiæ municipio.

1550 JULIUS III. *Papa Rom.* 225.

1554 In Polonia *Corpus Juris* peculiare in ſex libros diſtributum, ad Controverſias in regno dijudicandas, juſſu *Sigiſmundi Auguſti* editur.

1555 MARCELLUS II. & poſt eum PAULUS IV. *Pap. Roman.* 226. & 227.

Carolus V. Imperio & regno ſe abdicat. Regna *Philippo* filio, Imperium in fratrem *Ferdinandum* poſt biennium conferens, in Monaſterio D. Juſti in finibus Caſtiliæ ſito vacaturus, ubi 21. Septemb. 1558. vitam finiit.

1556 FERDINANDUS I. Carolo cedente Romanum Imperium aſſequitur. Imperat annos 7.

1560 PIUS IV. *Papa Roman.* 228.

1562 *Philippus* Hiſpaniar. Rex novum Epiſcopatum in Belgio inſtituit.

Eodem Anno MAXIMILIANUS II. *Ferdinandi Imp.* F. Romanorum Rex coronatur, qui poſt exceſſum *Ferdinandi* anno 1564. in Imperium ſuccedit. Imperat annos 12.

Ann. Chriſt.

1566 PIUS V. *Papa Roman.* 229.

Eodem anno in Belgio viri Nobiles pro libertate relligionis ſupplicant. Unde prima Origo tumultuum Belgicorum.

1572 GREGORIUS XIII. *Papa Rom.* 30.

1573 *Academia Leydenſis* inſtituta 8. Feb.

1575 RUDOLPHUS, Maximiliani Imp. F. Romanorum Rex coronatur: Idemque in Comitiis Ratiſbonæ habitis 12. Octob. 1576. in imperium ſucceſſit, regnat annis 36.

1579 *Civitates Hanſæ* ſocietatis indicto Lubecæ fœderationis articulos ſanciunt.

1581 *Ordines Belgici* Philippo Regi Hiſpaniæ omnem obedientiam & ſubjectionem renunciant.

1582 *Gregorius Papa* novum Calendarium inſtituit, quo decem dies inter 14. & 15. Octob. ex veteri exemit.

Eodem anno novum Collegium *Supremæ Hollandiæ Curiæ* inſtituitur.

1585 SIXTUS V. *Papa Rom.* 231.

1590 URBANUS VII. 232. *Papa.* & poſt eum GREGORIUS XIV. *Papa Roman.* 233.

1591 INNOCENTIUS IX. *Papa Rom.* 234.

1592 CLEMENS VIII. *Papa Rom.* 235.

Proſper Farinacius JC. Roman. inſignis Practicus, floret.

1605 LEO XI. *Papa Roman.* 236. & poſt eum PAULUS V. *Papa Rom.* 237.

1609 Induciæ Belgicæ duodennales.

1612 MATHIAS, Ungariæ & Bohemiæ Rex, Rudolpho fratri in imperio ſucceſſit. Imperat annos 7.

1617 *Synodus Generalis* Dordrechti à fœderati Belgii Ordinibus indicitur.

1618 *Mathias Cæſar* reſignat regna Bohemiæ & Ungariæ in *Ferdinandum* Archiducem.

Menſe Novembri minaci cauda, tanquam flagello armatus, *Cometa* apparuit.

1619 FERDINANDUS II. Auſtriæ Dux, Romanorum Imperator, imperat annos 25.

1621 GREGORIUS XV. *Papa Roman.* 238.

Societas Indica conſtituta apud Batavos.

1623 URBANUS VIII. *Papa Rom.* 239.

1636 FERDINANDUS III. Hungariæ Bohemiæque Rex Imperator Rom. imperat annos 20.

1644 INNOCENTIUS X. *Papa Rom.* 240.

1648 *Pax Perpetua* initur inter Hiſpaniæ Regem & Fœderati Belgii Ordd.

1654 ALEXANDER VII. *Papa Rom.* 241.

1658 LEOPOLDUS IGNATIUS Germaniæ, Ungariæ, & Bohemiæ Rex, Anno 1658. 18. Julii, Francofurti Imperator Romanus eligitur.

Source : BIU Cujas

AUTHENTICÆ,
SEU
NOVELLÆ
CONSTITUTIONES
DN. JUSTINIANI
SACRATISS. PRINCIPIS:

QUIBUS

LEONIS ET ALIORUM IMPERATORUM QUORUNDAM ADDITÆ.

DIONYSII GOTHOFREDI, JC.
ET ALIORUM NOTIS ILLUSTRATÆ.

Source : BIU Cujas

Source : BIU Cujas

DIONYSII COTHONEDI &c.

ET ALIORUM NOTIS ILLUSTRATÆ.

QUORUNDAM ADDITÆ.

LEONIS ET ALIORUM IMPERATORUM

QUIBUS

SACRATISS. PRINCIPIS:

DN. IUSTINIANI

CONSTITUTIONES

NOVELLÆ

SEU

AUTHENTICÆ.

INDEX
CONSTITUTIONUM NOVELLARUM
DOMINI JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS,
NEC NON
Quarundam JUSTINI & TIBERII principum, quæ eidem volumini inſertæ fuerunt, eo ordine quo apud veterem interpretem Latinum collocatæ ſunt, collatis ad marginem tribus aliis Novellarum voluminibus, SCRIMGERI, (quem ut plurimum ſecuti ſumus) HALOANDRI, & JULIANI Anteceſſoris.

COLLATIO PRIMA.

1 DE heredibus & Falcidia, ſi heres ſolvere legata noluerit. *Extat apud Scrimg. Hal. & Iul.*

2 De non eligendo ſecundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro antenuptialis donationis, & de ſucceſſionibus earum & filiis ſuis. *Extat apud Scrimg. Hal. & Iul.*

3 Ut determinatus ſit numerus clericorum ſanctiſſ. majoris Eccleſiæ, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

4 De fidejuſſoribus, & mandatoribus, & ſolutionibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

5 De monachis. *Scrimg. Hal. Iul.*

6 Quomodo oporteat epiſcopos, & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

COLLATIO II.

7 De non alienandis aut permutandis eccleſiaſticis rebus immobilibus aut in ſpecialem hypothecam dandis, &c. *Scrimg. Hal. & Iul.*

8 Ut judices ſine quoquo ſuffragio fiant. *Scrimg. Hal. Iul.*

9 Ut etiam eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione. *Scrimg. Hal. Iul.*

10 De referendariis palatii. *Scrimg. Hal. Iul.* Extat apud illos. *Auguſt.* putat Latinam primitus fuiſſe. Idem & me adnotaſſe memini, qua in ſententia etiam nunc ſum. Fallitur tamen, cum ait nos carere ejus epitome *Juliani*, cum extet in manuſcr. *Jul.* & Lugd. impreſſo.

11 De privilegiis archiepiſcopi primæ Juſtinianæ, &c. *Scrimg. Hal. Iul.* Extat apud illos, & epit. *Juliani* in edit. Lugdunenſi multo amplior ea, quam edidit *Ant. Aug.*

12 De inceſtis & nefariis nuptiis.

13 De prætoriis populi.

COLLATIO III.

14 De lenonibus. *Scrimg. Hal. & Iul.*

15 De defenſoribus civitatum. *Scrimg. Hal. Iul.*

16 De menſura ordinandorum clericorum. Extat apud illos, nam apud *Julianum* in editione Lugd. eſt conſtit. 12. miror *Auguſt.* dicere eam deſiderari in lib. *Juliani*.

17 De mandatis principis. Extat apud illos. Principium eſt Latinum, imo & Cujac. ait, utraque lingua fuiſſe ſcriptam hanc totam Novellam, ut & *Ant. Auguſt.* qui tamen ait nos carere Latina.

18 De triente & ſemiſſe, & ſucceſſionibus filiorum: & nepotum naturalium vel collationibus, aut, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

19 De filiis ante dotalia inſtrumenta natis *Scrimg. Hal. deeſt apud Iul.*

20 De adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

21 De Armeniis. Extat apud illos tres, & apud *Jul.* quidem conſtit. 29. §. 102. Itaque miror cur dicat *Ant. Auguſt.* non extare.

COLLATIO IV.

22 De nuptiis. *Scrimg. Hal. & Iul.*

23 De appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. Extat apud illos tres, ſed duntaxat epitomata, cum ſit Latina.

24 De præſide Piſidiæ. In lib. manuſcr. vet. interpretis nihil præter tit. & prima earum verba hic reperi. Extant Græce apud *Scrimg.* & *Hal.* ſed & apud *Julian.* in edit. Lugd. conſt. 17. 18. 19. & 20. itaque ſatis mirari nequeo, cur id neget *Ant. Aug.*

25 De prætore Lycaoniæ.

26 De prætore Thraciæ.

27 De comite Iſauriæ.

28 De moderatore Helonoponti. *Scrimg. Hal. Iul.* Extat apud illos tres. Eam habuit *Alb Rozates* ut patet in verbo, Aquilegia, cujus hic fieri mentionem ait.

29 De prætore Paphlagoniæ.

30 De proconſule Cappadociæ. *Scrimg. Hal. & Iul.*

31 De deſcriptione quatuor præſidum Armeniæ. *Scrimg. Hal. Iul.*

32 Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c. Hæ tres extant apud illos, niſi quod apud *Scrimger.* ſola 32. extat, quam autem ob cauſam, promittitur illic ex comment. *Henr. Steph.* doceri, necdum tamen, quod ſciam, illi commentarii nati ſunt.

33 De his qui mutuum dant agricolis.

34 Ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit, &c.

35 De auditoribus Quæſtoris. Deeſt integra in Græcis editionibus. Ejus epitomen Græce & Latine *Hal.* edidit, ut & *Jul.* Latine. Deeſt etiam in manuſcr. vet. interprete, & vulgat. authenticis.

36 De ſucceſſoribus eorum, qui in Africa degunt. Deeſt apud vet. interpretem & *Scrimg.* & *Julianum*.

37 De Eccleſiis conſtitutis in Africa. Extat apud ſolum *Haloand.* & in lib. 1. *Βασιλ.* titul. 1. c. 45. *Ant. Auguſt.* ait ſe vidiſſe epitomen pleniorem in epitome conſtitutionum Eccleſiaſticarum.

38 De decurionibus & filiis eorum. Extat apud illos tres. Hanc habuerunt *Azo*, *Accurt.* & *Alberic.* ut ex eorum ſcriptis apparet.

39 De reſtitutionibus, & ea quæ parit undecimo menſe poſt viri mortem. *Scrimg. Hal. Iul.* Nondum invenire potui in antiq. manuſcr. Latinis, tametſi *Alber.* eam habuerit, ut alias not. in edit. Pariſ. Deeſt etiam tam Græce quam Latine apud *Haloand.* ſed non deeſt apud *Iul.* ubi eſt conſtit. 81. § 47. qua in re fallitur *Anton. Aug.* ut ſupra alias ſæpe.

40 Ut Eccleſia ſanctæ Reſurrectionis alienare poſſit ædificia ſecundum ipſam ſita civitatem. Deeſt apud *Scrimg.* & *Hal.* extat apud *Iul.*

41 De quæſtoribus, id eſt Præfectis inſularum.

42 De depoſitione Anthimi & Severi, & Petri, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

43 De officinis ſive tabernis Conſtantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c. *Scrimg. Hal. Iul.* §. 49. licet *Ant. Aug.* neget.

44 De tabellionibus, & ut protocolla dimittant in chartis. *Scrimg. Hal. Iul.*

45 Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per cauſam religionis & cultus ſui curiali fortuna liberentur. *Scrimg. Hal. Iul.*

COLLATIO V.

46 De eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione. Extat tantum apud *Scrimg.* & *Iul.* non autem apud *Haloand.*

47 Ut præponatur nomen Imperatoris documentis, & ut Latinis literis apertius tempora inſcribantur. *Scrimg. Hal. Iul.*

48 De jurejurando à moriente præſtito propter menſuram ſuæ ſubſtantiæ. *Scrimg. Hal. Iul.*

49 De his qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per ſcripturam manus propriæ, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

50 Conſtitutio ad Bonum quæſtorem exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria, & Cypro, & Cycladibus, &c. *Scrimg. Hal.*

51 Scenicas non ſolum ſi fidejuſſores præſtent, ſed etiam ſi jusjurandum dent, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

Source : BIU Cujas

INDEX CONSTITUTIONUM NOVELLARUM.

52 Ut non fiant pignorationes pro aliis perſonis, & ut ſicut principum donationes, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

53 De exhibendis & introducendis reis, & ut hi, qui conveniuntur poſt viceſimum diem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

54 Conſtitutionem quæ ex adſcriptitio, & libera natos, liberos eſſe vult, non iis qui ante, &c. *Extat apud Scrimg. tantum & Iul.*

55 Ut de cætero commutationes eccleſiaſticarum rerum non fictè fiant, &c. *Solus Scrimg. habet Græce, & Julian. Latinam epitomen.*

56 Ut ea quæ vocantur inſinuativa ſuper clericis, in majore quidem eccleſia dentur, &c. *Extat apud Scrimg. tantum Græce, & Latina epit. apud Iul.*

57 Ut clerici qui recedunt, aliis pro eis ſubrogatis, præbeant ſubrogatis emolumenta, &c. *Scrimg. Hal. & Iul.*

58 Ut in privatis domibus ſacra myſteria non fiant. Extat Græce tantum apud *Scrimg.* & epitome apud *Jul.* Latina.

59 De debita impenſa in exequiis defunctorum. Extat apud illos tres. Hanc habuit *Alber. Rozates* in verbo, Exequias.

60 Ut defuncti ſeu funera eorum non injurientur à creditoribus, & ut conſiliarii, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

61 Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

62 De ordine Senatorum, & conſultationibus. Deeſt apud *Scrimg.* & *Hal.* præter breviſſimam epitomen. Extat epitome apud *Jul.*

63 De novi operis nuntiatione maritimi aſpectus. *Scrimg. Hal. Iul.*

64 De hortulanis Conſtantinopolitanæ civitatis. *Scrimg. Hal. Iul.*

65 Ut terrulæ, vel domus, vel vinea ſanctiſſ. eccleſiæ Myſiæ in redemptionem captivorum, &c. Deeſt Græce apud *Scrimg.* Brevis epit. Græca & Latina eſt apud *Hal.* apud *Jul.* autem extat ejus epit. §. 203. ſeu conſtit. 59. quam edidit *Anton. Aug.* extat etiam & alia epitome ad calcem lib. *Jul.* pag. 183.

66 Ut factæ novæ conſtitutiones poſt inſinuationem earum poſt duos menſes valeant. Parcit autem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

67 Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem epiſcopi, & ut deputet prius, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

68 Ut conſtitutio ſacratiſſ. Imperatoris, de ſucceſſoribus nuptialium lucrorum, quæ apædiæ, &c. Extat tantum Græce apud *Scrimger.* & epitomata Latine apud *Jul.*

69 Ut omnes obediant judicibus provinciarum, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c. *Scrimg. Hal. & Iul.*

70 Ut ordinariæ præfecturæ Urbanæ & Prætorianæ duæ & præfecturæ quæ in ſingulo, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

71 Ut ab illuſtribus & qui ſuper eam dignitatem ſunt, omnimodo ſuper pecuniariis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

Collatio VI.

72 Ut hi qui obligatas ſe habere perhibent res minorum, aut obligati ſunt eis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

73 De inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

74 Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & ſui, ſupra illos modos, &c. Extat apud *Scrimg.* Græce, non apud *Hal.* Epitome Latina extat apnd *Julianum.*

75 De appellationibus Siciliæ. Nuſquam Græce extat. Epitome breviſſima extat apud *Scrimg.* Latior Latina apud *Iul.*

76 Hæc conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem. De his qui ingrediuntur monaſterium, &c. Extat tantum Græce apud *Scrimg.* & epitomata Latine apud *Julianum* §. 246.

77 Ut non luxurientur homines contra naturam nec jurent per capillos Dei, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

78 Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut priſtinis reſtituantur natalibus, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

79 Apud quos oporteat cauſam dicere monachos & aſcetrias. Græce tantum extat apud *Scrimg.* & Latina epitome apud *Jul.*

80 De quæſtore. *Scrimg. Hal. Iul.*

81 Conſtitutio quæ dignitatibus & epiſcopatu filium liberat patria poteſtate. *Scrimg. Hal. Iul.*

82 De judicibus, & ut nullatenus cum jurejurando eligatur aliquis judex, quod permaneat ei, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

83 Ut clerici apud proprios epiſcopos primùm conveniantur, & poſt hoc apud civiles judices. Græce tantum extat apud *Scrimg.* non apud *Hal.* & epitome Latina apud *Julianum.*

84 De conſanguineis & uterinis fratribus. Græce extat duntaxat apud *Scrimg.* & Latina epitome apud *Julianum.*

85 De armis. *Scrimg. Hal. Iul.*

86 Ut differentes judices audire interpellantium allegationes, cogantur ab epiſcopis hoc agere, & ut quando in ſuſpicionem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

87 De mortis cauſa donationibus curialium. *Scrimg. Hal. Iul.*

88 De depoſito & denunciationibus inquilinorum, & de ſuſpendenda adminiſtratione panum. *Scrimg. Hal. Iul.*

Collatio VII.

89 Quibus modis naturales efficiantur ſui, & de eorum ex teſtamento ſive ab inteſtato ſucceſſione. *Scrimg. Hal. Iul.*

90 De teſtibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

91 Ut exactione inſtante dotis primæ & ſecundæ, viro ad ſecunda vota migranti præponatur uxor prima, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

92 De immenſis donationibus in filios factis. *Scrimg. Hal. Iul.*

93 De appellationibus, ut ſi mota apud appellationis judicem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

94 Ut ſine prohibitione matres debitrices, & creditrices tutelam gerant minorum, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

95 De adminiſtrationibus. *Scrimg. Hal.*

96 De exequutoribus, & de his qui conveniuntur & reconveniuntur. *Scrimg. Hal. Iul.*

97 De æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

98 Neque virum quod ex dote eſt, neque mulierem ex ſponſalitia largitate lucrum proprium habere, &c. Græce extat apud *Scrimger.* non etiam apud *Haloand.* & Latina epitome apud *Julianum.*

99 De reis promittendi. *Scrimg. Hal. Iul.*

Collatio VIII.

100 De tempore non ſolutæ pecuniæ ſuper dote. *Scrimg. Hal. Iul.*

101 De donationibus à curialibus factis, ſive ab inteſtato, vel teſtamento eorum ſucceſſoribus. *Scrimg. Hal. Iul.*

102 De moderatore Arabiæ. Extat apud illos tres. quamvis *Auguſt.* neget extare apud *Julianum*, ubi tamen poſita eſt §. 356.

103 De proconſule Palæſtinæ. Extat apud illos tres. quamvis *Auguſt.* neget extare apud *Jul.* Ubi poſita eſt §. 357.

104 De prætore Siciliæ. Deeſt apud *Scrimger.* Brevis epitome apud *Haloand.* amplior apud *Julian.* §. 358. quamvis id neget *Anton. Aug.*

105 De Conſulibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

106 De uſuris nauticis. *Scrimg. Hal. Iul.*

107 De teſtamentis imperfectis à parentibus in filios factis, & de diviſione rerum, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

108 De reſtitutionibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

109 De privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. *Scrimg. Hal. Iul.*

110 De nauticis uſuris. *Scrimg. Hal. Iul.*

111 Hæc conſtitutio innovat conſtitutionem, quæ præſcriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat. Extat integra Græca edictio *Juſtin.* 5 apud *Scrimg.* epitomata vero Græca hoc loco tam apud *Scrimg.* quam *Hal.* & epitome Latina apud *Julianum*, §. 44. & §. 366.

Source : BIU Cujas

INDEX CONSTITUTIONUM NOVELLARUM.

112 De litigiosis, & de decima parte litis ab actore præstanda. *Scrimg. Hal. Iul.*

113 In medio litis non fieri sacras formas aut sacras jussiones, sed secundum antiquas leges generales lites decidi. *Scrimg. Hal. Iul.*

114 Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant glorioſissimi quæstoris. Extat brevis epitome Græca apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Julianum.*

115 Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtineant, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

116 Ut neque miles neque fœderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus. Extat apud *Scrimger.* & *Hal.* non etiam apud *Julianum.*

117 Ut liceat matri & aviæ, & aliis parentibus post legitimam partem liberis derelictam, &c.

Collatio IX.

118 De heredibus ab intestato venientibus, & de adgnatorum jure sublato. *Scrimg. Hal. Iul.*

119 Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis. *Scrimg. Hal. Iul.*

120 De alienatione & emphyteusi, & locatione, & hypothecis, & aliis diversis contractibus, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

121 Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur. Extat apud illos tres. Nam epitomen *Juliani* habet editio *Augustini*, quam in meis libris invenire non potui.

122 Edictum pientissimi domini nostri Justiniani, de formula Artificum. Deest apud *Scrimg.* hic, sed ponitur integra inter edicta. Apud Haloandrum autem hic brevis Græca Latinaque epitome est. Deest apud *Juliannm.*

123 De sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus, & reverendissimis clericis & monachis. *Scrimg. Hal. Iul.*

124 Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt: & de sportulis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

125 Ut judices non expectent sacras jussiones, sed quæ videntur eis, decernant. *Scrimg. Hal. Iul.*

126 Exemplum sacræ formæ de appellationibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

127 Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus, & ut mulieres, &c. Extat tantum Græce apud *Scrimg.* & epitome Latina apud *Julianum.*

128 De collatoribus & aliis capitulis. *Scrimg. Hal. Iul.*

129 De Samaritis. *Scrimg. Hal. Iul.*

130 Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere, & de introitu. *Scrimg. Hal. Iul.*

131 De ecclesiasticis titulis & privilegiis, aliisque capitulis. *Scrimg. Hal. Iul.*

132 De interdictis collegiis hæreticorum. Extat apud *Scrimger.* & *Hal.* deest apud *Julian.*

133 Quomodo oporteat monachos vivere. Extat Græce apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Jul.*

134 Ut nulli judicum liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit jussio. *Scrimg. Hal. Iul.*

135 Ne quis cogatur bonis cedere. Extat apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Jul.* & vet. interpretem.

136 De Argentariorum contractibus. Extat apud *Scrimg.* inter edicta, & in epitome *Juliani.* deest apud veter. interpretem.

137 De ordinatione episcoporum & clericorum. Deest in epitome *Juliani*, & veter. interprete. Apud *Hal.* est inserta Novell. 123. quomodo & in Basilicis.

138 Interpretatio, Quomodo quæ duplum excedunt usuræ, non præbeantur. Deest apud *Scrimg.* & *Hal.* brevissimam tantum habet epitomen.

139 Indulgentia illicite contractarum nuptiarum. Extat apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Julian.*

140 Ut consensu matrimonium solvi possit. Deest apud *Haloand.* & vet interpretem.

141 Edictum de his qui luxuriantur contra naturam. Extat Græce apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Jul.*

142 De his qui eunuchos faciunt. *Scrimg. Hal. deest apud Jul.*

143 De muliere raptum passa. Epitomen *Hal.* edidit, extat & in fine epitomes *Juliani*, quam habeo manuscriptam.

144 De Samaritis. Extat Græce apud *Hal.* deest apud *Jul.*

145 Ut de cætero nullam licentiam habeat dux aut Biocolyta Lydiæ, & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

146 Ut liceat Hebræis secundum formam hîc traditam sacras scripturas Latine vel Græce, vel alia lingua, &c. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

147 De reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

148 De indulgentia tributariorum reliquorum. *Extat hic apud Hal. & inter Novell. Just. apud Scrimg.*

149 Ut Deo amantissimi episcopi cum provinciarum indigenis, &c. *Deest apud Hal. Est inter Nov. Justini ad Scrimg.*

150 De ea quæ raptori suo nubit. Græcam epit. edidit *Hal.* deest apud *Jul.*

151 Ne decurio aut cohortalis, &c. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

152 Ne sacræ formæ, quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam glorioſiſſ. præfectorum, &c. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

153 De infantibus expositis. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

154 De his qui in Osrhoëna illicitas contrahunt nuptias. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

155 Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxiæ sint. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

156 De prole partienda inter rusticos. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

157 De rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

158 Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

159 Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant. *Scrimg. Hal.*

160 Exemplum sacræ pragmaticæ formæ de usuris. *Scrimg. Hal.*

161 De provinciarum præsidibus. *Deest apud Scrimg. Hal. habet.*

162 Sacra forma transmissa Dominico glorioſiſſ. præfecto, De diversis capitulis. *Scrimg. Hal.*

163 De relevatione tributorum publicorum. *Hal. deest apud Scrimg.*

164 De heredibus. *Hal. deest apud Scrimg.*

165 Generalis forma de prospectu in mare, scripta Dominico, &c. *Hal. deest apud Scrimg.*

166 Forma Præfectorum prima, περὶ ἐπιβολῶν. De adjectionibus, &c. *Ex Cujacio.*

167 Forma PP. vicesima quarta, χρυσοῦς τύπος περὶ νόμης πῶς δεῖ, &c. *Ex Cujacio.*

168 Forma P.P. secunda χρυσοῦς τύπος περὶ ὁμοδούλων, id est, De hominibus qui eidem domino subjecta prædia possident. *Ex Cujacio.*

Ergo centum sexaginta octo Justiniani Novellas, nec plures, nec pauciores numerari consentiunt omnes. Sed Matthæus Monachus in præfatione collectionis constitutionum ecclesiasticarum Græc. diserte scripsit Justinianum centum, & septuaginta constitutiones condidisse: unde constat duas adhuc desiderari, ut omittam pleraſque superius relatas non esse ipsius Justiniani. Item Julianus in epitome, ait ultimam Novellam sic cœpisse: Quam *jam videor conscripsisse, &c.*

Source : BIU Cujas

INDEX EDICTORUM
JUSTINIANI IMPERATORUM.

EDictum ſcriptum in omni terra piiſſimis Archiepiſcopis & ſanctiſſimis Patriarchis. 1
Ne præſides in fiſcalibus cauſis fidem publicam dent. 2
De Armeniorum ſucceſſione. 3
De magiſtratu Phœniciæ Libanicæ. 4
De tempore actionum quæ ſacris locis competunt. 5
Edictum pientiſſimi domini noſtri Juſtiniani. 6
Forma pragmatica de argentariorum contractibus. 7
De Pontici tractus vicario. 8
De argentariorum contractibus. 9
De apparitoribus præſidum. 10
Ut ponderatores & monetarii apud Ægyptios quicquam pro obryzo exigendi nullam de reliquo facultatem habeant, ſed quemadmodum in magna hac urbe, ita illic quoque ſignatum aurum æſtimetur: & illi ſigna pro pondere, quod in ſignatura ſervatum eſt, imponant. 11
De Helleſponto. 12
Lex de Alexandrinis & Ægyptiacis provinciis. 13

INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS.

DE indulgentia tributariorum reliquorum. 1
Ut conſenſu matrimonium ſolvi poſſit. 2
De iis qui in Oſthoëna & Meſopotamia illicitas nuptias contraxerunt. 3
Ut Dei amantiſſimi Epiſcopi, cum provinciarum indigenis, & quæ ſequuntur. 4
De Samaritanis. 5

INDEX CONSTITUTIONUM TIBERII IMPERATORIS.

DE divinis domibus. 1
De hæredibus. 2
De provinciarum præſidibus. 3
Deeſt integra. 4
De relevatione tributorum publicorum. 5

INDEX
Aliquot Conſtitutionum Juſtiniani, Juſtini, & Tiberii, ex libro Juliani anteceſſoris.

PRAGMATICA ſanctio Juſtianiani Imperatoris complectens varia capitula. 1
De adſcriptitiis & colonis. 2
Conſtitutio Juſtini Imperatoris de filiis liberarum in Africam directa. 3
Sacrum pragmaticum Tiberii Auguſti, de confirmatione conſtitutionum Juſtini Imperatoris de filiis colonorum & liberarum. 4

INDEX
NOVELLARUM CONSTITUTIONUM,
Secundum Litterarum ordinem, prout vulgò allegantur ex editione vetere.

Primus numerus collationem, alter titulum, poſtremus conſtitutionem demonſtrat.

A.

ADjutoribus quæſtoris. 4.14.35
Adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus. 3.7.20
Adminiſtratoribus. 7.7.95
Æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. 7.9.97
Alienatione emphyteuſi, & locatione, & hypotheticis, & aliis diverſis contractibus, &c. 9.3.120
Appellationibus ad quemnam remittantur, ſi res ob quam appellatio inſtituitur, non ſupra auri libras decem valeat 4. *ante titulum.* 3
Appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. 4.2.23
Appellationibus Siciliæ. 6.4.75
Appellationibus, ut ſi mota apud appellationis judicem, &c. 7.5.93
Apud quos oporteat cauſam dicere monachos & aſcetrias. 6.8.79
Argentariorum contractibus. 9.19.136
Armeniis. 3.8.21
Armis. 6.14.85

C.

COllatoribus & aliis capitulis. 9.11.28
Comite Iſauriæ. 4.6.27
Conſanguineis & uterinis fratribus. 6.13.84
Conſtitutio ad Bonum Quæſtorem exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria, & Cypro & Cycladibus, &c. 5.5.50
Conſtitutionem, quæ ex adſcriptitio & libera natos, liberos eſſe vult, non iis qui ante, &c. prodeſſe. 5.9.54
Conſtitutio, quæ dignitatibus & epiſcopatu filium liberat patria poteſtate. 6.10.81
Conſulibus. 8.6.105

D.

DEbita impenſa in exequiis defunctorum. 5.14.59
Decurionibus & filiis eorum. 4.17.38
Defenſoribus civitatum. 3.2.15
Depoſitione Anthimi & Severi, & Petri, &c. 4.21.42
Depoſito & denunciationibus inquilinorum, & de ſuſpendenda adminiſtratione panum. 6.17.88
Deſcriptione quatuor Præſidum Armeniæ. 4.10.31
Donationibus à curialibus factis, ſive ab inteſtato, vel teſtamento eorum ſucceſſoribus. 8.2.101

E.

EA quæ raptori ſuo nubit. 9.32.150
Eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione. 5.1.46
Eccleſiaſticis titulis & Privilegiis, aliiſque capitulis. 9.14.131
Eccleſiis conſtitutis in Africa. 4.16.37
Edictum de his qui luxuriantur contra naturam. 9.23.141
Edictum pientiſſimi domini noſtri Juſtiniani, de formula artificum. 9.5.122
Exemplum ſacræ formæ de appellationibus. 9.9.126
Exemplum ſacræ pragmaticæ formæ de uſuris. 9.42.160
Executoribus, & de his qui conveniuntur & reconveniuntur. 7.8.96
Exhibendis & introducendis reis, & ut hi qui conveniuntur poſt viceſimum diem, &c. 5.8.53

F.

FIdejuſſoribus & mandatoribus, & ſolutionibus. 1.4.4
Filiis ante dotalia inſtrumenta natis. 3.6.19
Forma præfectorum prima, περὶ ἐπιβολῶν, De adjectionibus, &c. 9.48.166
Forma PP. ſecunda, γυναικὶ τύποι περὶ ὁμοθέλων, id eſt. De hominibus qui eidem domino ſubjecta prædia poſſident. 9.50.168
Forma PP. viceſimaquarta, γυναικὸς τύπος περὶ νομῆς παῖς θεῖ, &c. 9.49.167

G.

GEneralis forma de proſpectu in mare, ſcripta Dominico, &c. 9.47.165

H.

HÆc conſtitutio innovat conſtitutionem, quæ præſcriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat. 8.12.111
Hæc conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem, De his qui ingrediuntur monaſterium, &c. 6.5.76
Heredibus. 9.46.164
Heredibus ab inteſtato venientibus, & de adgnatorum jure ſublato. 9.1.118
Heredibus & Falcidia. 1.1.1
His qui eunuchos faciunt. 9.24.142
His qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per ſcripturam manus propriæ, &c. 5.4.49
His qui in Oſrhoëna illicitas contrahunt nuptias. 9.36.154
His qui mutuum dant agricolis. 4.12.33
Hortulanus Conſtantinopolitanæ civitatis. 5.19.64

I.

IMmenſis donationibus in filios factis. 7.4.92
Inceſtis & nefariis nuptiis. 2.7.12
Indulgentia illicite contractarum nuptiarum. 9.22.139
Indulgentia reliquorum publicorum. 9.30.148
Infantibus expoſitis. 9.35.153
In medio litis non fieri ſacras formas, aut ſacras juſſiones, ſed ſecundum antiquas leges generales lites decidi. 8.14.113
Inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, &c. 6.2.13
Interdictis collegiis hæreticorum. 9.15.132
Interpretatio conſtitutionis quomodo quæ duplum excedunt uſuræ, non præbeantur. 9.21.138
Judicibus, ut nullatenus cum jurejurando eligatur aliquis judex, quod permaneat ei, &c. 6.11.82
Jurejurando à moriente præſtito propter menſuram ſuæ ſubſtantiæ. 5.3.48
Jusjurandum quod præſtatur ab his qui adminiſtrationes accipiunt. 2.3.8.

L.

LEnonibus. 3.1.14
Litigioſis, & decima parte litis ab actore præſtanda. 8.13.112

M.

MAndatis principum. 3.4.17
Menſura ordinandorum clericorum. 3.3.16

Modera-

Source : BIU Cujas

INDEX CONSTITUTIONUM NOVELLARUM.

Moderatore Arabiæ. 8.3.102
Moderatore Hellenoponti. 4.7.28
Monachis. 1.5.5
Mortis causa donationibus curialium. 6.16.87
Muliere raptum passa. 9.25.143

N.

NAuticis usuris. 8.11.110
Ne decurio aut cohortalis, &c. 9.33.151
Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per causam religionis & cultus sui curiali fortuna liberentur. 4.24.45
Neque virum quod ex dote est, neque mulierem ex sponsaliția largitate lucrum proprium habere, &c. 7.10.98
Ne quis cogatur bonis cedere. 9.18.135
Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c. 4.11.32
Ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit, &c. 4.13.34
Ne sacræ formæ quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam glorioſiſſ. præfectorum, &c. 9.34.152
Non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus, aut in specialem hypothecam dandis, &c. 2.1.7
Non eligendo secundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro ante nuptias donationis, & de successionibus earum filiis suis. 1.2.2
Novi operis nuntiatione maritimi aspectus. 5.18.63
Nuptiis. 4.1.22

O.

OFficinis sive tabernis Constantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c. 4.22.43
Ordinatione episcoporum & clericorum. 9.20.127
Ordine Senatorum, & consultationibus. 5.17.62

P.

PRæside Pisidiæ. 4.3.24
Prætore Lycaoniæ. 4.4.25
Prætore Paphlagoniæ. 4.8.29
Prætoribus populi. 2.8.13
Prætore Siciliæ. 8.5.104
Prætore Thraciæ. 4.5.26
Privilegiis archiepiscopi primæ Justinianæ, &c. 2.6.11
Privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præstandis. 8.10.119
Proconsule Cappadociæ. 4.9.30
Proconsule Palestinæ. 8.4.103
Prole partienda inter rusticos. 9.38.156
Provinciarum præsidibus. 9.43.161

Q.

QUæstore. 6.9.80
Quæstoribus, id est Præfectis insularum. 4.20.41
Quibus modis naturales efficiantur sui, & de eorum ex testamento sive ab intestato successione. 7.1.89
Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & sui, supra illos modos, &c. 6.3.74
Quomodo oporteat episcopos & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c. 1.6.6
Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere, & de introitu. 9.13.130
Quomodo oporteat monachos vivere. 7.16.133

R.

REferendariis palatii. 2.5.10
Reis promittendi. 7.11.99
Revelatione tributorum. 9.45.163
Reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum. 9.29.147
Restitutionibus, & ea quæ parit undecimo mense post viri mortem. 4.18.39
Restitutionibus. 8.9.108
Rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt. 9.39.157

S.

SAcra forma transmissa Dominico glorioſiſſ. præfecto, De diversis capitulis. 9.44.162
Samaritis. 9.12.129
Samaritanis. 9.26.144
Sanctiſſ. episcopis, & Deo amabilibus & reverendiſſimis Clericis & Monachis. 9.6.123
Scenicas non solum si fidejussores præstent, sed etiam si jusjurandum dent, &c. 5.6.51
Successoribus eorum qui in Africa degunt. 4.15.36

T.

TAbellionibus, & ut protocolla dimittant in chartis. 4.23.44
Tempore non solutæ pecuniæ super dote. 8.1.100
Testamentis imperfectis à parentibus in filios factis, & de divisione rerum, &c. 8.8.107
Testibus. 7.2.90
Triente & semisse, & successionibus filiorum, & nepotum naturalium collationibus, &c. 3.5.18

V.

VSuris nauticis. 8.7.106
Usuris supra duplum non computandis. 9.21.138
Ut ab illustribus & qui super eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniariis, &c. 5.26.71
Ut clerici apud proprios episcopos primum conveniantur, & post hoc apud civiles judices. 6.12.83
Ut clerici qui recedunt, aliis pro eis subrogatis præbeant emolumenta, &c. 5.12.57
Ut consensu matrimonium solvi possit. 9.23.149
Ut constitutio sacratiſſ. Imperatoris, & de successionibus nuptialium lucrorum, quæ apædiæ, &c. 5.23.68
Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, &c. 8.16.115
Ut de cætero commutationes ecclesiasticarum rerum non ficte fiant, &c. 5.10.55
Ut de cætero nullam licentiam habeat Dux aut Biocolyta Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire. 9.27.145
Ut defuncti seu funera eorum non injurientur à creditoribus, & ut consiliarii, &c. 5.15.60
Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur. 9.40.158
Ut Dei amantiſſimi episcopi cum provinciarum indigenis, &c. 9.31.149
Ut determinatus sit numerus clericorum sanctiſſ. majoris ecclesiæ, &c. 1.3.11
Ut differentes judices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere, & ut quando in suspicionem, &c. 6.15.86
Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant glorioſiſſimi quæstoris. 8.15.114
Ut ea quæ vocantur insinuativa super clericis, in majore quidem Ecclesia dentur, &c. 5.11.56
Ut Ecclesia sanctæ Resurrectionis alienare possit ædificia secundum ipsam sita civitatem. 4.19.40
Ut etiam Ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione. 2.4.9
Ut exactione instante dotis primæ & secundæ, viro ad secunda vota migranti, præponatur uxor prima, &c. 7.3.91
Ut factæ novæ constitutiones post insinuationem eorum post duos menses valeant. Parcit autem, &c. 5.21.66
Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati, ad imitationem fratrum. etiam ascendentibus extantibus. & ut mulieres, &c. 9.10.127
Ut hi qui obligatas se habere perhibent res minorum, aut obligati sunt eis, &c. 6.1.72
Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c. 5.16.61
Ut in privatis domibus sacra mysteria non fiant. 5.13.58
Ut judices non exspectent sacras jussiones, sed quæ videntur eis decernant. 9.8.125
Ut judices sine quoquo suffragio fiant. 2.2.8
Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut pristinis restituantur natalibus, &c. 6.7.78
Ut liceat Hebræis secundum formam hic traditam sacras scripturas Latine vel Græce vel alia lingua, &c. 9.28.146
Ut liceat matri & aviæ, & aliis parentibus, post legitimam partem liberis derelictam, &c. 8.18.117
Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt, & de sportulis, &c. 9.7.124
Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxiæ sint. 9.37.155
Ut neque miles, neque fœderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus. 8.17.136
Ut non fiant pignorationes pro aliis personis, & ut sicut principum donationes, &c. 5.7.52
Ut non liberentur curiali fortuna Judæi, nec Samaritani, aut hæretici occasione eorum religionis, &c. 4.24.45
Ut non luxurientur homines contra naturam, nec jurent per capillos Dei, &c. 6.6.77
Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem Episcopi, & ut deputet prius, &c. 5.22.67
Ut nulli judicum liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit jussio. 9.17.134
Ut omnes obediant judicibus provinciarum, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c. 5.24.69
Ut ordinariæ præfecturæ urbanæ & prætorianæ duæ & præfecturæ quæ in cingulo, &c. 5.25.70
Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur. 9.4.121
Ut præponatur nomen imperatoris documentis. & ut Latinis literis apertius tempora inscribantur. 5.2.47
Ut quæ circa Viminacium sunt Ecclesiæ, sub proprio Archiepiscopo sint, &c. 2. *ante titulum.* 6.
Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant. 9.41.159
Ut sine prohibitione matres debitrices & creditrices, tutelam gerant minorum, &c. 7.6.94
Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis. 9.2.119
Ut terrulæ, vel domus, vel vinea sanctiſſ. Ecclesiæ Mysiæ in redemptionem captivorum, &c. 5.20.65

Source : BIU Cujas

NOVELLARUM JUSTINIANI CONSTITUTIONUM EPITOME,

DIONYSIO GOTHOFREDO JC. Authore.

De fide.

VT ſacras ſcripturas Latine vel Græce vel alia lingua ſecundum traditam legem Hebræis allegare liceat *Novell.* 146. De quatuor ſanctis conciliis 131. *cap.* 1. Ne oratio divinæ oblationis & baptiſmatis in ſecreto, ſed palam ut à populo exaudiri poſſit, recitetur 137. *cap.* 6. De ſacra communione 7. *cap.* 11. ad moniales deportanda 123. *c.* 36. De ſacris myſteriis in privata domo non peragendis 58. & 131. *c.* 8. De litaniis 123. *c.* 31. De memoria & novendiali ſacro defunctis præſtito 33. *c.* 3. §. 1.

De ſacroſanctis eccleſiis, & de rebus & privilegiis earum.

De divinis domibus, Tiberii conſtitutio. De templorum ædificatione eorumque dedicatione 5. *c.* 1. 131. *c.* 7. Ut qui eccleſiam ædificant prius definiant quæ ad ejus curam, conſtitutionem, & conſervationem pertineant 67. *c.* 2. Intra quod tempus heredes gravati ædificare ſacras domos debeant 131. *c.* 10. Ut Auctori divinæ domus jus patronatus competat 123. *c.* 18. De monaſteriis non alienandis 7. *c.* 11. De cruce figenda in templorum auguratione & ferenda in litaniis 5. *c.* 1. 131. *c.* 7. De altari 7. *c.* 1. De vaſis ſacris non alienandis 7. *c.* 8. & 120. *c.* 10. Ne vir aliquo prætextu ingrediatur monaſterium mulierum 133. *c.* 3. §. De reditibus eccleſiæ à patrono præſtandis 67. *c.* 2. De reditibus per Oeconomos & Patriarchas in pios actus erogandis 2. *c.* 3. De rebus eccleſiæ immobilibus, vel quaſi non alienandis 7. *in pr.* & *c.* 1. 6. niſi cum decreto. 7. *c.* 9. & 67. *c.* 4. Permiſſum eſt eccleſiæ ſanctæ Reſurrectionis Hieroſolymitanæ alienare prædia ſecundum ipſam civitatem ſita *Novell.* 40. Idem & aliis eccleſiis poſtea permiſſum *Novell.* 120. *c.* 9. Permiſſum eccleſiæ Myſiæ fundos relictos in redemptionem captivorum & alimenta pauperum certa lege alienare 65. Poſſunt etiam alienari res quæ ad Imperatorem ab Eccleſia pervenerunt 119. 1. 10. De pœna rem Eccleſiaſticam alienantis citra ſolemnitatem 7. *c.* 5. & 10. *Novell.* 120. *c.* 11. De permutatione immobilium eccleſiæ prohibita *Novell.* 7. *in pr.* & *c.* 1. & 6. niſi fiat cum alia eccleſia 54. *c.* 2. aut imperatore 55. *c.* 1. De locatione rerum eccleſiaſticarum in XXX. annos permiſſa 120. *c.* 3. De Emphyteuſi earundem rerum temporali & perpetua 7. *c.* 3. & 7. *Novell. c.* 2. & 119. *c.* 10. & 120. *c.* 1. 5. De precariis & uſus conſtitutione 7. *c.* 4. 120. *c.* 2. De pignore 7. *in pr.* & *c.* 1. & 6. 120. *c.* 4. 5. 6. De inſolutum datione *Nov.* 46. Si ſterilis ager ad eccleſiam pervenerit 7. *c.* 12. De legatis eccleſiæ & ad pias cauſas. *Vide Titulum de legatis.* De privilegiis & præſcriptione adverſus eccleſias & venerabilia loca 131. *c.* 6. Adverſus eccleſiam Romanam 9. 111. Africanæ eccleſiæ 37. Juſtinianæ primæ 11. & 131. *c.* 3. mille & centum officinarum Conſtantinopolit. 44. poſſeſſionum eccleſiaſticarum 131. *c.* 5.

De epiſcopis & clericis.

De Papa ſenioris Romæ & ordine ſedendi 131. *c.* 3. Archiepiſcopis 129. *c.* 9. 9. 10. Juſtinianæ primæ 11. & 131. *c.* 3. Conſtantinopoleos & ut ſecundum habeat locum à Papa Romano 131. *c.* 2. & ut per eum ad Imperatorem reliqui epiſcopi introducantur 123. *c.* 9. Patriarchis 123. *c.* 9. 10. Metropolitanis 123. *c.* 9. 10. Epiſcopo Carthaginenſi 131. *c.* 4. Epiſcopis, qui, qua ætate, num cœlibes, & quibus moribus & à quibus eligendi & ordinandi 6. *c.* 1. 23. 1. 137. *in prin.* & *c.* 1. 2. Ut examine præeunte eligantur 137. Quantum præſtare debeant cathedratici nomine 123. *c.* 3. Ut in ſuis eccleſiis reſideant 67. *c.* 3. Ultra annum extra ſuam eccleſiam ne degant 6. *c.* 2. Ne ad Comitatum principis ſine ſyſtaticis literis veniant 6. *c.* 3. 123. *c.* 9. Teſtimonii dicendi cauſa ne avocentur 123. *c.* 7. Ne propter quaſlibet cauſas ad forum judiciale trahantur 123. *c.* 8. Ne legationis tempore conveniantur 123. *c.* 6. Tutores & curatores eſſe prohibentur 123. *c.* 5. Quemadmodum & apud quos accuſandi 123. *c.* 2. De epiſcopis regradatis 42. Ut liberati patria poteſtate 81. Et à ſervili & adſcriptitia conditione 123. *c.* 4. De reditibus epiſcoporum 123. *c.* 3. Chimeliarchis eccleſiæ 40. Abbate, qui & quomodo eligendus 5. *c.* 9. & 7. *c.* 9. & 123. *c.* 34. *D.* 33. *c.* 2. Abbatiſſa 133. *c.* 3. & 1. & *ult.* Exarchis monaſteriorum 123. *c.* 4. Clericis qui 123. *c.* 9. Quales eligendi 6. *c.* 4. & 123. 12. An etiam ſervi 123. *c.* 17. An etiam adſcriptitii 123. *c.* 15. Gratuito ordinandi 12. *c.* 16. Quantum ſolvant cathedratici nomine 66. De eorum ætate 123. *c.* 13. uxore 123. *c.* 14. ſuperinductis 123. *c.* 29. numero, multitudine & menſura 3. *c.* 1. 6. *c.* 8. & *Novell.* 16. foro 123. *c.* 21. Quaſi caſtrenſi peculio, & ut res ſuas in ſua poteſtate habeant. 123. 19. Ut muneribus perſonalibus ac negotiis ſecularibus abſtineant 123. *c.* 6. Ne de minore Eccleſia ad majorem per patrocinium tranſeant 2. *c.* 2. Eorundem deſertorum 57. in aliam formam tranſeuntium 6. *c.* 7. Et falſum teſtimonium dicentium pœna 223. *c.* 20. Presbyteris & eorum ætate 123. *c.* 5. Diaconis, & eorum ætate 123. *c.* 5. & 10. Subdiaconis & eorum ætate 113. *c.* 13. Tutela & cura illis interdicta 123. *c.* 5. & 10. Cantoribus & eorum gradu 5. *c.* 8. Lectoribus & eorum gradu 5. *c.* 8. ætate 123. *c.* 13. aleæ ludo & ſpectaculis eis interdictis 123. *c.* 10. Oeconomis 7. *c.* 10. & 12. *Novell.* 123. *c.* 21.

Xenodochis 7. *c.* 12. *Novell.* 123. *c.* 23. Noſocomis 7. *c.* 12. & 123. *c.* 23. Ptochotrophis 7. *c.* 12. & 123. *c.* 23. Orphanotrophis 7. *c.* 12. Et ut ad inſtar tutorum inventarium faciant. 131. *c.* 15. Gerontocomis 7. *c.* 12. Præſulibus collegiorum 7. *c.* 10. Prioribus 133. *c.* 2. Monachis non ſtatim veſtiendis & per triennium interdum probandis, eorum tonſura, ſchemate & veſte 5. *c.* 1. *Novell.* 123. *c.* 35. Laicis interdicta 123. *c.* 44. Eorum cellulis & lauris 133. *c.* 1. Ne ſine voluntate Abbatis monaſterio diſcedant, 133. *c.* 1. Ne occaſione mortui, ſororis aut agnatæ fœmineum monaſterium ingrediantur 133. *c.* 3. Ne uxorem aut concubinas habeant 5. *c.* 8. Ut vel ſacris ſcripturis 133. *c.* 2. 6. Aut operibus manuariis vacent *d. c.* 6. Ut communiter vivant, dormiant 5. *c.* 3. & habitent 123. *c.* 5. & 133. Ut per procuratorem ſe defendant 121. *c.* 27. Quas ſportulas debeant 123. *c.* 28. Monachiſmo ſe & ſua Deo dedicant 76. & 123. *c.* 38. Diſſolvunt ſponſalia 123. *c.* 39. Matrimonium 123. *c.* 40. Amittunt facultatem teſtandi 5. *c.* 5. Tutelæ & curæ adminiſtrandæ 123. *c.* 36. At non capiendi relicta ſibi ſub conditione liberorum 123. *c.* 37. Exheredari quoque non poſſunt, ut ingrati 123. *c.* 4. Monachi deſertoris pœna 5. *c.* 4. & 6. *Novell.* 123. *c.* 42. Anachoretis 5. *c.* 3. Monaſteriis, 123. *c.* 27. Aſcetriis ſeu aſceteriis 123. *c.* 27. Canonicis 65. *c.* 5. Sanctimonialibus & earum raptu 123. *c.* 23. Diaconiſſis & ut cum viris non habitent 123. *c.* 13. & *Novell.* 6. *c.* 6. Quatuorviris & quinqueviris ſenioribus reliquorum monachorum quaſi didaſcalis 133. *c.* 2. Apocriſariis 123. *c.* 25. 36. Seu Reſponſariis & ut ſenes, ac ſi fieri poſſit, ut Eunuchi rerum monachalium utilitatibus occupentur 123. *c.* 5. & *Novell.* 79. 3. *c.* 1. Oſtiario & janitore monaſterii 133. *c.* 1. Oſtiaria monialium 133. *c.* 5. Archiphrerecitis Hebræorum 146. *c.* 1.

De Epiſcopali Audientia, & diverſis capitulis, qua ad curam pertinent Epiſcopalem.

De ſynodis annuis 123. *c.* 10. Ne quis ante cauſæ exitum excommunicetur 123. *c.* 11. De depoſitione Epiſcoporum in hæreſim prolapſorum, ſeu de Epiſcopis regradatis 42. Ut Epiſcopi ad principem referant, ſi quid magiſtratus deliquerit. Ut præſidibus ſi in litibus judicandis ſuſpecti illi ſint, adjungantur 86. Ut patronis Eccleſiarum non idoneos clericos nominantibus invigilent 123. *c.* 18. De alea, ludo tabularum & ſpectaculis interdictis 123. *c.* 10.

De hæreticis.

De his qui negant reſurrectionem, Judicium, & Angelos eſſe creaturas Dei 146. *c.* 2. Hæretici legatorum incapaces: iiſdem interdicta templorum ædificatio 132. *c.* 13. Interdicta collegia 132. Hæreticorum liberi ut ſuccedant 115. *c.* 3. & 1. 8. *c. ultim.* De privilegiis dotis mulieribus hæreticis non præſtandis 199. Ut in orthodoxos uno tantum caſu teſtes eſſe poſſint 45. De regradatis Epiſcopis 42.

De Judæis & Samaritanis.

De Hebræis, eorum Synagogis, & quomodo ſacras ſcripturas poſſint legere 146. Judæi, Samaritani occaſione religionis non liberantur Curiali fortuna: & ut in orthodoxos uno tantum caſu teſtes eſſe poſſint 45. Samaritæ teſtamenta facere non poſſunt 144. & 129.

De his qui ad Eccleſias confugiunt & ibi exclamant.

Ne quis cum ſacra miniſteria fiunt, Eccleſiam ingreſſus injuriam miniſterio Eccleſiæ inferat: neve miniſteria aut litanias conturbet, aut celebrare prohibeat 123. *c.* 31. Ut termini ſanctorum homicidis & ſimilibus non proſint 17. *c.* 7.

De legibus.

Ut gratiæ Deo ob leges utiliter latas agantur 8. *c.* 11. Ut Africa legibus Romanis utatur 36. Leges plerumque trahi etiam ad præterita *c.* 3. & *Novell.* 19. *Novell.* 129. *c.* 4. at non ordinarie 21. *c.* 1. 12. *Novell.* 54. 68. 76. *c.* 1. §. 1. Ut ex legibus quæ obtinebant tempore ſententiæ prioris appellationis ſententia pronuncietur 115. *c.* 1.

De mandatis principum.

De mandatis principum 17. Ut divinæ juſſiones de operibus publicis apud præfectos prætorio inſinuentur 152. Ut divinæ juſſiones ſubſcriptionem habeant Quæſtoris 114. Ne ex divinis juſſionibus à Principe impetratis, ſed ex legibus antiquis lites dirimantur 135.

De ſtatu perſonarum.

De impuberibus, & ut jus deliberandi tranſmittant ad heredes 158.

De teſtibus 9. Tutoribus 72. 94. 118. *c.* 5. 123. *c.* 5. & 155. Undecimo menſe natus poſt mortem patris non legitimus 39. *c.* 2. De infantibus expoſitis 153. Ex adſcriptitio & libera natus liber eſt 54. *c.* 1.

De argentariorum contractibus. Edict. 7. 9. Monetariis & ponderatoribus apud Ægyptios. Edict. 11. Agricolis & mutuo eis præſtando 32. 35. 34. Ruſticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & prole inter eos partienda 156. Colonis & capite cenſitis alienis à nullo recipiendis 18. *c.* 14. Hortulanis Conſtantinopoleos 64. Lenonibus 14.

Scenicis, & ne teneantur ex ſuo juramento in eadem ſemper turpitudine vivere 51. Afris 36. Oſdroënis contrahentibus illicitas nuptias 154. Armeniorum ſucceſſione, Edicto 3. Alexandrinis & Ægyptiacis: Edict. 13.

De officio diverſorum judicum eorumque judicialibus.

Adjutore quæſtoris 35. primicerii Tribunorum notariorum 8. *c.* 15. §. 1. paſſim. Adminiſtratoribus 95. Adſeſſoribus 62. *c.* 2. Aphopliſtis 8. *c.* 13. Arbitris & ne per jusjurandum aſſumantur, ſed ſolo compromiſſo 82. *c.* 11. Byocolitis 8. *c.* 13. Lydiæ & Lycaoniæ 145. Chartulariis ſacri cubiculi 8. 15. §. 1. & paſſim. Cohorte præfectorum 8. *c.* 15. § 1. cum ſequentibus. Comite Galatiæ primæ 4. *c.* 3. & *c.* 15. *c.* 14. Iſauriæ 27. & 31. *c.* 3. adde 20. *c.* 4. Orientis 8. *c.* 4. & *c.* 15. §. 1. & *Novell.* 20. *c.* 5. Phrygiæ Pacatianæ 8. *c.* 2. & 15. §. 3. *Novell.* 31. *c.* 3. Decurionibus & filiis eorum 38. ac donationibus mortis cauſa 87. in jus vocatione 151. quinam liberentur curia 70. Defenſoribus civitatum 2. *c.* 15. *in princ.* & §. 49. & *Novell.* 15. Duce Lydiæ & Lycaoniæ 145.

Executoribus 96. Judice Palæſtinæ primæ 8. *c.* 15 § 6. primæ Syriæ 20. *c.* 5. Communia de judicibus, ut qui ſine ſuffragio aut ſuffragii datione creentur. *Novell.* 8. ut in locum remoti alius ſubrogetur 8. *cap.* 2. Apud quem & quomodo jusjurandum præſtent 8. *c.* 7. & *c.* 14. & *cap.* 15. ut ſucceſſor deceſſoris mandata exequatur 134. *c.* 6. ut appellationi deferant 82. *c.* 12. expenſarum rationem habeant *c.* 10. ad principem de re dubia referre poſſint *c. ultim.* De diverſis principum ad judices reſcriptis 82. *c.* 13. ne mittant vicarios 8. *c.* 4. latrunculatores, biocolytas & aphopliſtas 8. *c.* 13. *Novell.* 134. *c.* 1. Ut duos in exordio & fine litis aureos accipiant pedanei judices 82. *c.* 9.

Officio præfectorum prætorio 8. *c.* 15. §. 1. & paſſim. Præfecti urbi & provinciarum 70. prætorio Illyrici 11. Præſide Ægypti primæ 8. *c.* 15. §. 35. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 36. Armeniæ primæ 8. *c.* 15. §. 43. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 22. magnæ 8. *c.* 15. §. 23. quatuor Armeniarum 31. Auguſtanicæ primæ 8. *c.* 15. §. 3. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 37. Bithyniæ 8. *c.* 15. Cappadociæ primæ 8. *c.* 15. §. 24. & *Novell.* 20. *c.* 2. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 37. Cariæ 8. *c.* 15. §. 31. Ciliciæ primæ 8. *c.* 15. §. 12. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 42. Cypri 8. *c.* 15. §. 23. Euphratenſis 8. *c.* 15. §. 40. Europæ 8. *c.* 15. §. 27. Galatiæ primæ 8. *c.* 3. & 15. §. 4. ſecundæ 8. *c.* 13. §. 44. Hellenoponti 8. *c.* 15. §. 26. Helleſponti 8. *c.* 15. §. 6. Edict. 12. Honorandis 8. *c.* 15. § 45. Inſularum 8. *c.* 15. §. 46. & *Novell.* 41. Lybiæ ſuperioris 8. *c.* 13. §. 34. Lycaoniæ 8. *c.* 15. §. 20. Lyciæ 8. *c.* 15. §. 32. Lydiæ 8. *c.* 13. §. 17. Meſopotamiæ 8. *c.* 15. §. 41. Myſiæ ſecundæ 8. *c.* 15. §. 47. Novæ Juſtinianæ 8. *c.* 15. § 21. Oſdroënæ 8. *c.* 15. § 21. Palæſtinæ primæ 8. *c.* 25. §. 6. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 7. & *Novell.* 103. *c.* 2. tertiæ 8. *c.* 15. §. 38. Phœniciæ maritimæ 8. *c.* 15. §. 18. Phrygiæ 8. *c.* 2. Rhodopeæ 8. *c.* 15. §. 29. Scythiæ 8. *c.* 15. §. 48. Syriæ ſecundæ 8. *c.* 15. §. 19. Theodoriadis 8. *c.* 15. §. 20. Thraciæ 8 *c.* 15. §. 28. Communia de præſidibus provinciarum 8. 7. 95. 128. 149. 161. de honore, de acclamationibus illis præſtandis 8. *c.* 6. & ut ſoli indigenæ præſides creentur 149. Ingreſſus provinciam quid potiſſimum ſpectandum 17. *c.* 16. Iidem jurent initio adeptæ

, digni-

Source : BIU Cujas

dignitatis, & quomodo 8. *c.* 7. gratis creati gratuitas præstent manus 17. *c.* 1. officiales cohibeant 17. *c.* 5. §. 1. & *c.* 10. & seditiones 17. *c.* 2. oblatas sibi de religione quæstiones contemnant 17. *c.* 11. & 103. *c.* 2. Edict. 2. Justin. viliores causas sine scripto decidant & de modo sportulis adhibendo 17. *c.* 3. Tributorum exactioni diligenter incumbant 8. *cap.* 8. & 17. *c.* 5. §. 3. ut cogant exactores tributorum exprimere quantitatem rerum perceptarum *c.* 8. ne permittant quemquam etiam extraneum 8. *c.* 12. uti privilegio fori in criminibus *Novell.* 17. *c.* 5. aut quid exigi formarum aut portuum causa *c.* 4. Profectionibus & angariis subditos ne vexent *cap.* 9. Terminosve sanctorum prodesse homicidis patiantur *c.* 7. Ne criminosis dent λόγον ἀσυλίας *c.* 6. Edict. 2. Terribiles sint erga delinquentes, *Novell.* 17. *c.* 5. §. 3. Injusta patrocinia prohibeant *c.* 13. & colonos & capite censitos à quoquam recipi *c.* 14. Titulos alienis prædiis affigi *c.* 15. Paganos armis uti *cap.* 17. Judices dari à loci servatoribus *c.* 10. Consiliarios adsumant optimos *cap.* 5. §. 2. Ut si suspecti sint in aliqua lite, episcopus eis adjungatur 86. Quinquaginta dies agant in provincia postquam illis successum est 8. *c.* 9. *Novell.* 95.

Prætore Isauriæ 20. *c.* 4. *Nov.* 28. Lycaoniæ Justiniani 25. 31. *c.* 3. Paphlagoniæ 29. Pisidiæ 5. *c.* 2. *Nov.* 31. *c.* 3. *Nov.* 24. Siciliæ 104. Thraciæ 26.

Primiceriis clarissimorum Tribunorum notariorum 8. *cap.* 15. §. 1. & passim. Proconsule Asiæ 8. *c.* 15. §. 2. Cappadociæ 30. *Novell.* 8. *c.* 15. §. 24. & *Nov.* 20. *c.* 2. Palæstinæ 103.

Quæstore destinato ad compescendos vagabundos 80. Insularum & exercitus 41. 50. Palatii, hodie Cancellarius, & ejus adjutoribus 35.

Referendariorum palatii 10. 113. 124. Senatoribus & eorum ordine 62.

Vicariis Asianæ 8. *cap.* 2. *Novell.* 20. *c.* 6. Ponti 8. *c.* 2. & *Novell.* 20. *c.* 6. Pontici tractus Edict. 8. Longimuri seu Thraciarum 8. *c.* 15. §. 5. Vicarii ne mittantur à judicibus 8. *c.* 4.

De in jus vocando.

De reis criminum per edicta evocandis 134. *c.* 5. Ne dicendi testimonii causa episcopus cogatur in judicium venire 127. *c.* 7. De literis compulsoris 17. *c.* 14. Ne decurio aut cohortalis in jus vocetur aut judicio sistatur sine jussione principis Præfectis post manifestanda 151. De reis ex longinquo territorio evocatis & ut post x. diem comparationis actoris præsentiam non cogantur expectare, utque præterea in litem jurare possint 53. *c.* 1. ut qui ex longinqua & propria jurisdictione reum evocant, caveant de expensis 153. *c.* 2. De actore evocato 69. *c.* 4. ut qui juravit judicio sisti, nec comparet manu in eum injecta, ut perjurus prehendi possit 54. *c.* 4.

De transactionibus.

Ad transigendum neminem à judice compelli posse 15. *c.* 4.

De advocatis.

Injusta patrocinia prohibeantur 17. *c.* 3.

Ex quibus causis infamia, &c.

Bonorum cessio an infamet v. Titul. 1. quibus bonis cedere.

De procuratoribus.

Ut illustres in causa injuriarum, sive civili, sive criminali per procuratorem agere possint 71. *c.* 1. Ut monachi per procuratorem agere possint 123. *c.* 27.

De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt.

Ne quis titulos prædiis alienis affigat 17. *c.* 15. 164. *c.* 1. Ne milites se immisceant privatorum possessionibus defendendis 116.

Si minor ut ab hereditate se abstineat.

De restitutionibus minorum adversus additionem hereditatis 119. *c.* 6.

De receptis arbitris.

Ut arbitri per compromissum, aut non per jusjurandum adsumantur 82. *c.* 11.

De jurejurando propter calumniam dando.

Huc refert *Novell.* 49. *c.* 3. & 124. *c.* 1.

De judiciis.

De reis præsentibus 69. *c.* 2. absentibus 69. *c.* De lite prosequenda 12. *c.* Ut litigatores initio litis jurent & se nihil judicibus promisisse, aut dedisse judicii accipiendi causa 124. *c.* 12. Viginti dierum inducia reo post libelli dationem dantur ad respondendum judicem 53. *c.* 3. Præside suspecto quid remedii sit litigatoribus 86. *c.* 1. 2. 3. 4. *& seqq.* Huc etiam refer *Novell.* 15. *c.* 60. *c.* 2. 82. *c.* 10. 86. *c.* 2. 116. *c.* 2.

De litis contestatione.

De lite contestanda intra duos menses 96. *c.* 1. *adde & Nov.* 53. *c.* 3.

De dilationibus.

Dilationes dantur probationum & instrumentorum proferendorum causa 115. *c.* 2. De decem dierum dilatione v. 53. *c.* 1. De dilatione Episcopis tribuenda tempore legationis 123. *c.* 6.

De sportulis.

Ut sportularum modus servetur 17. *c.* 3. & 53. *c.* 3. §. 2. 82. *c.* 7. De illicitis sportulis prohibendis 124. *c.* 3. De sportulis monachorum & clericorum 123. *c.* 27. 28.

De pedaneis judicibus.

Ut in exordio & in fine litis pedanei judices duos aureos possint accipere. v. *Novell.* 82. *præsertim c.* 9.

De jurisdictione & foro competenti.

Actor reum plerumque ex suo foro evocat 53. *c.* 1. & 2. & contra 69. *c.* 4. ubi quisque deliquit, ibi conveniri potest 69. *c.* 1. ubi actor agit, ibi mutua ab eodem petitio fieri potest 92. *c.* 2. ubi episcopi conveniuntur in causa civili 123. *c.* 22. criminali 123. *c.* 24. ubi clerici conveniendi 83. 123. *c.* 21. ubi Oeconomi 123. *c.* 22. ubi Monachi & Ascetriæ 76. ubi Apocrisarii 123. *c.* 25.

De inofficioso.

Ut dodrantem curialibus liberis 18. *c.* 2. non curialibus trientem: si tres sint ac pauciores, semissem: & proprietatem & usumfructum, si plures sint, parentes relinquant æqualiter inter eosdem partiendum 18. *c.* 2. De causis exheredationum justis & injustis v. 115. *c.* 3. Olim legitima liberis relinqui quoquo titulo potuit *Novell.* 18. *c.* 1. Hodie titulo institutionis relinquenda *Novell.* 115. *c.* 3.

De inofficiosis donationibus.

Ut ex donatione immensa in unum liberorum collata reliqui liberi Falcidiam detrahant 92. *c.* 1.

De religiosis & funeribus.

Ut defuncti seu funera eorum non injurientur à creditoribus 68. & ne eorum heredes conveniantur ante IX. diem 115. *c.* 5. De debita impensa in exequiis defunctorum, seu de sumptibus funerum & quantum debeatur ascetriis, seu canonicis funus deducentibus, & quantum præstare eos oporteat qui volunt deferri in uno majorum lectorum, in vasorum custodiario positorum, & in deaurato posito in sanctissima majore Ecclesia 59.

De jurejurando.

De jurejurando calumniæ 49. *c.* 3. 124. *c.* 1. scenicarum mulierum 51. Ne quis juret per capillos Dei 77. ut jurata bonorum descriptio facta à parente inter liberos valeat 48. Ne arbitri ex jurejurando assumantur 82. *c.* 11. 7. De juramento eorum qui administrationem suscipiunt 8. *tit.* 3. De juratoriis cautionibus 53. *c.* 4.

Si certum petatur.

De argentariorum contractibus 136. Ne quis mutuum dans agricolæ, terras ejus teneat 32. 33. 34. Ut qui credidit militiæ quærendæ causa, debitore defuncto, scholæ placito & emolumento fruatur 53. *c.* 5. Ut res debitoris in subsidium creditori adjici possit 4. *c.* 3.

De obligationibus.

Ne alius pro alio conveniatur, & de pignorationibus.

Ne filius pro patre.

Ne filius pro patre conveniatur 134. *c.* 7.

De constituta pecunia.

De variis formulis constituendæ pecuniæ. v. *Nov.* 115. *c.* 6.

De probationibus.

Rationes patris juratæ valent inter liberos 48.

De testibus.

Ut testes nonnisi illæsæ existimationis accipiantur *Novell.* 90. *c.* 1. ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati, non fortuiti adhibeantur *c.* 2. ut testimonia in scriptis redigantur 3. ut cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit 4. ut testes, si lis sit civilis, in provincia examinentur, si criminalis apud judices repræsententur 5. ut testimonium ejus qui servus dicitur recipiatur 6. ut testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur 7. ut mediatores testium, non nisi de partium consensu testimonium ferant 8. ut testium productio non fiat nisi præsente adversario 9.

De fide instrumentorum.

De instrumentorum cautela & fide 73. ut ipsi Tabelliones quantumvis ægroti 44. *c.* 1. §. 3. contractui interfint ab initio ad finem usque, neque prius complementum adponant, quam perfecte noverint negotium de quo agitur 44. *c.* 1. Ut eisdem liceat per substitutum & adjutorem suum, in sola tamen statione, contractus formare *d. c.* 14. & subscribere 73. *c.* 7. §. 1. Ut in protocollo describant, idque cum die & Consule *Nov.* 44. *c.* 2. Ut præponatur nomen Imperatoris in documentis 47. & ut tempora, quæ Latinis literis designantur, apertius scribantur, quam notis & siglis 47. *c.* 2. signum crucis instrumentis pro fide & subscriptione olim adponi solitum *Nov.* 73. *c.* 8. *Nov.* 90. *Nov. Leonis* 72. *l. ult.* §. 2. *C. de jur. delib.* Instrumentum non dicitur completum antequam ei sit subscriptum à testibus *c.* 5. Quemadmodum mortuo tabellione instrumenti, ac literarum eius fiat comparatio 73. *c.* 7. ut notæ, si quæ fuerint in instrumento, diligentissime comparentur inter se apud judices 73. *c.* 6. ut ex solis documentis publice celebratis & publica arca depromptis fiat comparatio: exceptis privatis quibus adversariis pro se utitur 49. *c.* 2. ut hominibus peritis & juratis committatur litterarum comparatio *d. c.* 2. §. 2. Ut si litterarum fides à voce testium discrepet, testes præferantur 73. *c.* 3. ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento faciente mentionem, quam si idipsum proferatur 119. *c.* 3. Insinuatum instrumentum magnæ est auctoritatis 73. *c.* 7. §. 3. Nudi chirographi fides exigui momenti 73. *c.* 4. Imperiti literarum quemadmodum caute contrahant 73. *c.* 8. quemadmodum in agris contrahatur *cap. ult.* De privatis instrumentis munitis trium testium præsentia & subscriptione 73. *c.* 2.

Ad Senatusconsultum Vellejanum.

Rem propter nuptias sibi donatam uxor obligare, pignorare, alienare non potest 61. Uxor pro viro obligari nullo modo potest 134. *c.* 8.

De non numerata pecunia.

De pœna negantis numerationem pecuniæ 18. *c.* 8. De dote cauta, nec numerata, v. infra de jure dotium.

De usuris.

Quas usuras ab agricolis stipulari liceat 32. 33. 34. De nautico fœnore 106. 110. De usuris supra duplum non computandis 138. Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur 121. Lex de usuris supra duplum non computandis ad civitates non pertinet 160.

Depositi.

Ne quis depositario interdicat depositi restitutione 88. Quemadmodum tutores possint deponi 73. *c.* 1.

Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.

Ut emptor fundi tributarii tributi nomine teneatur 117. *c.* 8. §. 1.

De vectigalibus & tributis.

De indulgentia reliquorum publicorum *Nov.* 147. 148. De relevatione tributorum publicorum 163. De prædiorum sterilium ad fertilia impositione 166. De hominibus qui in eadem domo subjecta prædia possident 168.

Locati.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur 88. *c.* 2. Ut hortulani eadem qualitate hortum reddant, qua acceperant, & de melioratione ab iisdem factis 64. Ut artifices locent operas secundum veterem morem 122.

De donationibus ante nuptias

Dotis & donationis propter nuptias æqualia pacta, & æquales quantitates esse debent 97. *c.* 1.

Donatio propter nuptias specialis est contractus, & ex parte uxoris non requirit insinuationem 110. *c.* 1. ex parte mariti requirit fitque ut non insinuata donatio propter nuptias ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis vel injusti repudii 127. *c.* 2. Ut immobilia propter nuptias donationis, neque hypothecæ dentur, neque omnino alienari possint à viro etiam consentiente muliere, nisi post primam obligationem mulier finito biennio iterum obligationi consenserit 61. Ut si donatio propter nuptias consistat in immobilibus, mulier ita uti frui possit: si in immobilibus mulier illa uti frui possit: si in mobilibus vel pecunia; ut mulier eas exigere possit si extent: data cautione de illis restituendis: sin minus ut etiam à liberis usuras trientes possit accipere 2. *c.* 4. *& Novell.* 22. *c.* 40. Olim mulier abstinens secundis nuptiis lucra nuptialia poterat inter vivos & testamento alienare 22. *c.* 20. §. 1. non abstinens nudum usum antenuptialis donationis consequebatur, proprietas ita liberorum erat, ut ne quidem in unum liberorum eam conferre posset 2. *c.* 1. & 4. *Nov.* 98. *c.* 1. in extraneum conferre poterat, sed in casum omnium liberorum præmortuorum 2. *c.* 2. hodie constitutum est, ut mulier secundis nuptiis abstinens præter usum antenuptialis donationis tantum habeat proprietatis, quantum unus filiorum 127. *c.* 3.

Source : BIU Cujas

EPITOME NOVELLARUM.

De nuptiis.

Ut viles personæ etiam illustribus possint nubere 131. c. 6. De rusticis, qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & de proleinter eos partienda 156. ut nuptiæ illustrium virorum fiant cum dotalibus instrumentis 117. c. 4. de ea quæ raptori nubit 150. De redintegrando matrimonio *Novell.* 17. c. 11. Quod tempus expectare maritum in expeditione degentem debeat mulier *Nov.* 22. c. 14. *Nov.* 117. c. 11.

De incestis & nefariis nuptiis. Novell. 12.

Ut incestuosi nuptias contrahentis, neque liberos ex legitimo matrimonio habentis bona ærario assignentur 12. c. 1. habentis vero liberos, quarta pars in fiscum redigatur 12. c. 3. §. 1. Ut incestuosi nobiliores deportentur, viles verberentur 12. c. 1. Ut liberi legitimi patris incestuosi, ipso patris incestu sui juris fiant 12. c. 2. Ut nati ex incestu priventur rebus paternis 12. & 74. c. 6. Ut à parentibus non possint legitimari dicto c. 6. Ut ex eorundem substantia nihil consequantur 89. c. 5. De illicitarum nuptiarum indulgentia 139. 154.

De secundis nuptiis.

De favore viduitati tributo 22. c. 20. & 127. c. 3. De secundis nuptiis intra annum luctus contractis, & earum pœna 22. c. 22. & 40. Et de muliere quæ parit undecimo mense post mariti mortem 39. c. 2. De secundis nuptiis post annum luctus contractis, & earum pœna prima 22. c. 23. 24. 25. 26. secunda c. 27. 28. 29. 30. 31. tertia c. 32. 3. quarta c. 34. quinta c. 35. sexta c. 36. septima c. 37. octava c. 38. nona c. 39. decima c. 40. undecima c. 41. duodecima c. 42. decimatertia c. 43. 44. decimaquarta c. 45. & *Novell.* 2. c. 4. decimaquinta *Novell.* 22. c. 49. §. 2.

De jure dotium.

Dotis & donationis eadem pacta, eadem quantitas esse debet 97. c. 1. in fraudem creditorum dos augeri non potest 97. c. 2. Dotis privilegio mulier præfertur antiquioribus creditoribus, vel ei cujus pecunia res mobilis vel immobilis comparata vel refecta, at non ei cujus militia comparata est, quantumvis posteriori 97. c. 34. Ut dotis proprietas servetur filiis 98. c. 1. & 2. c. 4. Ne parens dotem filiæ secundas nuptias contrahentis minuat 97. c. 5. De dote scripta & non numerata seu præstita, & ut quæ nullam dotem dedit, antenuptialem donationem dotis causa factam accipiat: ut quæ minus dedit quam est professa, tantum recipiat, quantum re ipsa numeravit 2. c. 5. De dote cauta non numerata & intra quod tempus dotis non numeratæ exceptio possit objici. De dote marito oblata nec accepta & ut si per maritum steterit, quominus dos illi ab uxore solveretur, teneatur de dote uxori restituenda 91. c. 2. De dotis collatione, & ut filia se immiscens patris hereditati, fratribus dotem conferat, aut tanto minus accipiat de bonis paternis 97. c. 6. & quid si dotem inope facto marito consequi non possit, & ita fratribus non conferre *d.* c. 6. Ut dos prioris uxoris præferatur secundæ, sive ipsa sive liberis ejus agentibus 91. c. 1.

De divortiis.

De causis justi divortii marito 1. 17. c. 8. & uxori permissis 117. c. 9. Ut dissolvi possit matrimonium mutuo consensu 140. ex causa probabili 117. c. 10. quæ sint causæ probabiles c. 1. quæ non sint c. 14. sine causa non est dissolvendum 127. c. 4. Divortium fit ex occasione 22. c. 4. Ob monachismum c. 5. impotentiam c. 6. captivitatem c. 7. desertionem c. 14. & 117. c. 11. servitutem directam *Nov.* 22. c. 9. & 10. (ancilla non est quæ à domino dolose pro libera elocata est c. 11. aut exposita c. 12.) statum adscriptitium c. 17. certa delicta c. 15. 16. mortem c. 20. non fit ob damnationem in metallum *Novell.* 22. c. 8. deportationem c. 13. non acceptam ab uxore dotem c. 18. De pœnis injusti divortii 22. c. 16. & 19. *Novell.* 131. c. 13.

Divortio facto apud quem liberi morari debeant.

Soluto per repudium matrimonio, quomodo & apud quem liberi alantur 117. c. 7.

De alendis liberis à parentibus.

Ut qui usum donationis propter nuptias lucratur, divortio facto liberos alat 98. c. 2. Ut si pater causam divortio dederit, liberi apud matrem alantur: si mater, apud patrem: nisi pater sit pauper, mater locuples, ut inopes parentes à liberis locupletibus alantur *Novell.* 117. 7. Ut liberi legitimi patrem quamvis incestuosum alant 12. c. 3. §. 1.

De concubinis.

Ne cui plures concubinas habere liceat, aut uxori concubinam superinducere 18. c. 5. *Novell.* 89. c. 12. §. 5. Ut concubinatu in matrimonium converso liberi fiant legitimi 12. c. 4. Quomodo concubinæ servilis conditionis constitutæ legitimæ uxores fiant 18. c. 11. Ut si filius concubinæ patris se immiscuerit, exheredari possit 115. c. 3. §. 6. Quemadmodum concubinæ ab intestato vel ex testamento concubinario succedant, infra r. de naturalibus liberis.

De naturalibus liberis & quibus modis efficiantur sui.

Ut naturales liberi legitimari possint oblatione curiæ 89. c. 2. 3. 4. 5. 6. 7. vel nuptiis cum eorum matre contractis c. 8. per principis rescriptum c. 9. patris testamento à principe confirmato c. 10. non tamen per adoptionem c. 11. §. 2. Ut per matrimonium legitimati, sive soli sint sive cum aliis legitimis concurrant 14. c. 14. sive post contractum matrimonium nulli procreentur, aut procreati moriantur, patri succedant *Novell.* 19. Ut nominatus ab aliquo in instrumento publico vel testamento filius legitimus, jus legitimi consequatur 17. c. 2. Ut habenti liberos legitimos, concubinæ, ejusque liberis unciam testamento relinquere liceat 18. c. 5. *Novell.* 89. c. 12. §. 2. non habenti liberos legitimos aut ascendentes, etiam assem. *Novell.* 89. c. 12. §. 3. non ut olim semissem 18. c. 5. habenti ascendentes, reliquam partem legitimæ ascendentibus debitæ *d.* §. 3. Ut ab intestato defuncto liberis aut conjuge extantibus liberi naturales sola alimenta 89. c. 12. §. 6. non extantibus, duas uncias consequantur 18. c. 5. 89. c. 12. §. 4. Et à naturalibus liberis parentes vicissitudinem accipiant 89. c. 13. Ut patri naturalibus liberis tutorem relinquere liceat *Novell.* 89. c. 14. Ut mater etiam naturalium liberorum tutelam possit gerere *d.* c. 14. ut quæ dicta sunt de naturalibus liberis ad eos qui damnato coitu nati sunt, non pertineant c. 15.

De tutelis.

Ut qui (matres excipe *Novell.* 94. c. 1.) obligatum habent minorem, aut res ejus omnino à tutela ejusque curatione, quantumvis legibus vocentur, arceantur 72. c. 1. Ut tutori qui factus est pupilli debitor aut creditor, curator adjungatur c. 2. ut à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur, nisi hoc probaverit c. 3. Ut si tutor vel curator se debitorem tacuerit, non possit redhibitionibus aut aliis debiti exceptionibus uti: & ut si se creditorem ab initio tacuerit, omni actione adversus minorem decidat c. 4. Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores c. 5. Quemadmodum tutores & curatores pupilli vel minorum pecuniam administrare debeant c. 6. 7. 8. Ut orphanotrophi sint tutoribus similes & ad instar tutorum inventarium conficiant 131. c. *ult.* ut mulieribus interdictum sit tutelæ officium, nisi matres sint aut aviæ. 22. 40. & 118. c. 5. & 155. etiam naturales 89. 54. & ut eo casu apud acta secundis nuptiis & auxilio Vellejani renuncient 118. c. 5. & 155. abrogata *Novell.* 94. c. 2. Ut volente ad nuptias venire muliere tutelam liberorum gerente, ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur, & quod mater debet occasione gubernationis, hoc reddatur 22. c. 40. Ut mater tutelaribus rationibus obnoxia sit: & ut si secundo nubat, possit alium pro se designare tutorem, suo tamen suarumque rerum periculo 105. Ut soli testamentarii tutores matrem à liberorum tutela excludant 118. c. 4. 5. Ut patri liceat tutorem dare naturalibus liberis 89. c. 14.

De furtis.

Ut qui occulte & sine armis furantur, mortis pœna, aut alicujus membri abscissione non puniantur. 134. 13.

De jure aurcorum annulorum.

De jure annulorum aurcorum omnibus libertis liberaliter concesso 78. c. 1.

De obsequiis patrono præstandis.

De reverentia & obsequio patronis à liberto præstandis 78. c. 2.

Unde vir & uxor.

Olim ita constitutum, ut si maritus uxorem inopem sine causa repudiasset, aut justa de causa mulier ab eo fuisset separata, aut morte solutum matrimonium fuisset: quarta pars substantiæ mariti mulieri exsolveretur: ea tamen lege nunquam centum amplius libris auri mulier acciperet 22. c. 28. 53. c. 6. 74. c. 5 117. c. 5. Hodie alterutro casu si defuncto tres pauciorsve fuerint liberi sive ex ea sive ex alio matrimonio, uxor quartam bonorum mariti accipit: si plures, virilem proprietate quidem tenus; si talis uxor, filios ex defuncto non habuerit: usu tenus tantum, si habuerit 117. c. 5. Ut si minus supradicta parte mulieri à viro legatum fuerit, ad supradictam quantitatem fiat repletio 74. c. 5.

De collationibus.

Ut sive parens intestatus moriatur, sive testatus, liberi conferant dotem & donationes propter nuptias, nisi parens expressim designaverit ipse se nolle fieri collationem 18. c. 6. Ut collationis ea natura sit acceptum à parente conferri, aut tanto minus accipi, & quemadmodum filiæ quæ propter inopiam mariti dotem ab eo recipere non potuerunt, collationi sint obnoxiæ 97. c. 6.

Qui testamenta facere possunt.

Ut Samaritæ testamentum facere non possint 144. abrogata *Novell.* 129. ut de his quæ post episcopatum adquisierint Episcopi testari non possint 131. c. 13. Ut monachi post ingressum monasterii testari non possint: ante ingressum legitimam liberis relinquere cogantur 5. c. 5. 76. c. 1. 123. c. 38.

De testamentis & quemadmodum testamenta ordinentur.

Ut testator non cogatur ut olim 66. c. 1. §. 4. 107. c. 1. propria manu nomina heredum scribere, sed ut etiam per alterum possit scribere 119. c. 8. ut testator legitimas solemnitates in testamento observet *d.* c. 9. Ut ignorantia novarum constitutionum non supina excuset omissionem solemnitatis nova constitutione introductæ in testamentis 66. c. 1. §. 4. Ut pater literas sciens, inter liberos testaturus subscriptione tempus declaret: deinde filiorum nomina: adhæc uncias, in quibus scripsit suos heredes non signis numerorum significet, sed per totas literas declaret 127. c. 1. Ut testamentum imperfectum quod inter liberos valere potest, alio testamento quam perfecto revocari non possit 107. c. 2. Ut divisio bonorum inter liberos facta à parente sola patris, vel liberorum subscriptione valeat 107. c. 3. Ut descriptioni bonorum à testatore jurejurando interposito factæ heredes omnem fidem adhibeant *Novell.* 4. c.

De liberis præteritis, vel exheredatis.

Ut ascendentes liberis legitimam aut ejus supplementum nominatim relinquere in suo testamento cogantur, & ut certis tantum de causis liberi à parentibus & è contra exheredari possint 115. c. 34. Ut injusta exheredatio liberorum testamento adscripta vitiet solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates *d.* c. 3. *in fine.* Ne liceat parentibus exheredare filios, qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos 123. c. 41.

De jure deliberandi.

Ut deliberandi jus etiam impuberes transmittant 158.

De legatis.

Ut legatum Deo relictum illi ecclesiæ debeatur, ubi testator domicilium habuit 131. c. 1. Ut legata pro redemptione captivorum relicta præstentur ab episcopis 131. c. 11. Ut legatariis relicta æqualiter ab herede præstentur 1. c. 3. Ut legata intra annum modis omnibus præstentur 1. c. 4. Quemadmodum heres moram committens in legatis præstandis puniatur 1. c. 1. Ut marito etiam si ad secundas venerit nuptias legari possit 22. 46. c. 46. §. 1. Ut uti legaverit quisque de sua re, ita jus sit: nullo valente citra defuncti voluntatem, nec si sacram impetret formam, aliquid disponere in rebus alienis 22. c. 2. Quemadmodum naturalibus liberis quis legare possit, supra dictum est *tit. de naturalibus liberis.* Ut si maritus prohibeat uxorem ad aliud venire matrimonium, vel è contra, legatarius alterutrius habeat electionem aut ad nuptias venire & renunciare legato, aut legatum percipere, & abstinere nuptiis 22. c. 44. Ubi alia quædam ad hunc locum pertinentia vide. Ut testator possit heredes damnare, ne res legata de familia unquam exeat 169. Ut testator remittere possit heredibus mutuam satisdationem *d. Novell.* 159.

De conditionibus.

Ut conditio legati institutionis, donationis, facta hoc modo, si sine liberis decesseris, vel si nuptias non contraxeris, sacerdotio vel clericatu impleatur, aut potius remittatur hujusmodi conditio 123. c. 37. De conditione indictæ viduitatis 22. c. 43. 44. De conditione, ne legatum de familia unquam exeat. *v. Novell.* 159.

Ad Senatusconsultum Trebellianum.

Ut institutis & substitutis legata non præstantibus, in jus eorum fideicommissarius universalis succedat 1. c. 1. §. *etenim legatariis.* (ut is qui restituere jussus est quod ex hereditate supererit, possit legitimam liberis reservare, & si ea non sufficiat ad dotis, sive donationis propter nuptias constitutionem honeste secundum personæ qualitatem, & merita ex hereditate aliquid amplius delibare 39. Ut rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei supererit, possit diminuere ad novem usque uncias triuncio conservato fideicommissario generali, & certis casibus, puta, redemptionis captivorum causa, ex illo triuncio 108. Ut si inter filios facta sit precaria substitutio, ea non porrigatur ultra filiorum gradum 159.

Ad legem Falcidiam.

Ut heres non implens voluntatem defuncti 1. c. 2. inventarium non faciens c. 2. §. 1. §. 2. vel prohibitus Falcidia uti à testatore *d.* §. 2. *vers. si vero expressim*, vel solida legata quibusdam scienter solvens in aliorum legatariorum præjudicium, Falcidia non utatur 1. c. 3. Cessat quoque Falcidia in ea re quæ ita relicta est, ne alienaretur 119. c. 11. Ut eadem cesset in iis quæ ad pias causas sint relicta 131. c. 12.

De hereditatibus ab intestato 118.

Quemadmodum liberi parentibus succedant 118. c. 1. Quemadmodum parentes liberis succedant 118. c. 2. Quemadmodum fratres, fratrum filii, cognati cognatis succedant *Novell.* 48. & 118. c. 3. De agnatorum jure in hereditate sublato 118. c. 4. Ut patrum filii succedant patruo, etiam ascendentibus primi gradus & patruis extantibus *Nov.* 127. Ut legitimi ac serotini partus non succedant 39. c. 2. Quemadmodum naturales liberi succedant dictum est supra *tit. de Naturalibus liberis.* Ut incestuosi non succedant 86. c. 15. Quemadmodum heretici liberi succedant *v.* 115. c. 3. & 18. c. *ult.* De justis exheredationum causis *v. Nov.* 115. c. 4. de legitima viro inopi ab uxore relinquenda & è contra, dictum est supra *tit. unde vir & uxor.*

De

Source : BIU Cujas

EPITOME NOVELLARUM.

De bonis materni generis.

Ut lucra nuptialia parens alienare non possit neve emptor ea possit præscribere nisi tricennio 22. *c.* 24.

De bonis quæ liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio vel alias acquiruntur.

Ut filiofamilias relictum ne ad ejus patrem perveniret, patri non quæratur 117. *c.* 1. Ut quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usumfructum in filii portione non habeat 118. *c.* 2. Ut parens injuste nuptias dissolvens detrudatur in monasterium, utque triens bonorum ejus monasterio addicatur, reliqui duo trientes ejus liberis eorum, & ut usufructu privetur *Novell.* 134. *c.* 11.

De manumissionibus.

Ut minor in testamento servos manumittere possit 119 *c.* 2. Ut si miles reliquerit legatum servo vel ancillæ suæ, ipsa donatione legati libertatem donasse videatur 78. *c.* 4. Ut si dominus ancillam duxerit, liberam feciſſe intelligatur *d. c.* 4. Ut si dominus ancillam suam elocaverit tanquam liberam aut servo sito, tanquam libero passus fuerit ingenuam matrimonio jungi, servi aut ancillæ dominium amittat, iique in libertatem rapiantur 22. *c.* 11. Ut, si servus sciente domino meritus est militiam, aut quamlibet dignitatem adeptus in libertatem rapiatur 81. *in fine princ.* Ut Episcopatus servili & adscriptitia fortuna hominem liberet 123. *c.* 4. Ut à domino expositus liber censeatur. *Novell.* 153. *c.* 1.

De acquirenda possessione.

Ut ex sententia judicis non recte apprehendatur possessio nisi vacua 167.

De præscriptionibus.

De præscriptione rerum à Vuandalis ereptarum 36. De præscriptione centum annorum Romanæ Ecclesiæ, id est occidentalibus Ecclesiis adtributa 9. & postea in 40. annorum præscriptionem mutata. De præscriptione biennii non objicienda interim dum de transactione litis agitur cum adversario 93. *c.* 1. Ut qui rem alienam à malæ fidei possessore bona fide accepit, eam adversus verum rei dominum præsentem decennio, absentem vicennio possit præscribere 119. *c.* 7. Ut quoties de decennii præscriptione agitur, si dominus quibusdam annis præsens, quibusdam absens fuerit, tot ei anni supra decennium adjiciantur, quot in ipso decennio absens fuerit 119. *c.* 8. Ut si mora imperatoris sententia fieri non possit, judicii præscriptio non objiciatur. 23. *c.* 2.

De sententiis.

De retractatione sententiarum præfecti prætorio 119. *c.* 5. Ut post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur 112. *c.* 3. Ut in medio litis aut pendente lite non jussione principalis aut ambitiosis rescriptis judicetur sed secundum generales leges *Novell.* 82. *c.* 13. *c.* 1. & 2. Ut brevio res & viliores causæ sine scripto decidantur 17. *c.* 3. & *Novell.* 83. Ut coram eodem judice reconventio fieri possit 96. *c.* 2. 123. *c.* 25. De pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem vel adversarium corrumpere curavit 124. *c.* 2. Ut judices nulla relatione utantur ad principem 123. *c.* 1. & ita abrogatur *Novell.* 82. *c.* 14. 113. *c.* 1. *vers. si vero.*

De appellationibus. Novell. 23.

Ut à sententia principis non appelletur, nec ab ea fiat retractatio apud alium quam ipsum Imperatorem 113. *c.* 1. Ut ne cui judici appellationes recipere liceat 82. *c.* 12. & 13. Ut à sententia judicis intra decem dies appelletur, sive propria causa sit, sive aliena 23. *c.* 1. Ut tempus exercendæ finiendæque cœptæ appellationis annuum sit, nisi impedimentum aliquod subsit: tunc enim biennale *Novell.* 94. Ut si de causa appellationis, compromittitur, tempora appellationum non currant 93. *c.* 1. Ut si stet per principem quominus judicetur, tempora appellationum non currant 23. *c.* 2. Ut si per judicem appellationis stet, quominus sententia dicatur, tempora appellationis fatalia non currant 119. *c.* 4. Ut à spectabilibus ad illustres appelletur 23. *c.* 3. de appellationibus in Ægypto, Asia & Ponto 23. *c.* 3. De appellationibus quinque provinciarum 41. Siciliæ 75. De appellationibus ad principem 20. 23. *c.* 2. *Novell.* 127. Ut appellari per alium possit 23. *c.* 11. Ut judex rationem expensarum examinet 82. *c.* 10.

Qui bonis cedere.

Ne quis cogatur bonis cedere 135.

De bonis auctoritate judicis possidendis.

Ut præsens in possessionem bonorum contumacis mittatur pro quantitate debiti: & ut contumaci revertenti possessio restituatur, redditis primo impensis litis 53. *c.* 4. in fine.

De pignoribus & hypotheca.

Ut pignus à debitore vendi possit, salvo creditorum jure 112. *c.* 1. vers. ab hoc. Ut prius conveniatur debitor principalis, quam fidejussor, & possessor rerum à debitore acceptarum 4. *c.* 2. Ut debitore pecuniam numeratam non habente, addicantur creditori res ejus 4. *c.* 3. Ut creditor, cujus pecunia, navis, domus, aut ager emitur anterioribus (mulierem excipe de dote agentem) etiam creditoribus præferatur in hujusmodi navi, domo & agro 97. *c.* 3. Ut mulieri de dote agenti præferatur is qui pecuniam credidit ut militia emeretur, quantumvis post dotem jam constitutam, pecuniam crediderit, *Novell.* 53. *c.* 5. §. 1. *Novell.* 97. *c.* 4. Ut dos prioris uxoris præferatur dori secundæ sive ipsa, sive liberis ejus agentibus, nisi res secundæ uxoris adhuc extent 91. *c.* 1. Ut si possessor conventus rei vindicatione negaverit rem esse actoris, postea convictus ad legem pignoris vel ἐμφυτεύσεως, vel superficiei causam vel quam aliam defensionem confugiat, non audiatur, sed transferatur possessio in actorem, deinde agatur hypothecaria aut vectigali aut superficiali actione 18. *c.* 10. Ut ex scriptura depositi vel mutui, tribus testibus munita, jus pignoris aut hypothecæ & prælationis peti possit 83. *c.* 12.

De litigiosis.

Ut res litigiosæ dividi possint inter heredes 112. *c.* 1. Ut re litigiosa legata, fideicommissa, testamentove relicta, non ipsa, non ejus æstimatio, sed solus litis eventus debeatur d. *c.* 1. §. si vero heres: ut quæ de litigiosis dicta sunt, ad res hypothecæ datas non pertineant d. *c.* 1. vers. ab hac.

De duobus reis promittendi.

Ut duobus simul obligatis, si non fuerit adjectum ut in solidum tenerentur, tacite intelligantur teneri ex æquo 99. *cap.* 1. Ut qui in solidum cum alio obligatus est, reo idoneo præsente in solidum conveniri non possit d. *c.* 1. vers. si vero.

De fidejussoribus.

Ut præsens principalis prius conveniatur quam fidejussor 4. *c.* 1. Ut mulier pro marito nullo modo fidejubere possit 134. *c.* 8.

De solutionibus.

Ut debitore pecuniam numeratam non habente addicantur creditori solutionis causa res ejus 4. *cap.* 3.

De patria potestate.

Ut patriciatus dignitas, *Novell.* 81. in principio. Dignitas consulatus, præfecturæ prætorio *Novell.* 81. *c.* 1. Ut omnis dignitas, omne cingulum à curia liberare valens d. *c.* 1. §. 1. Ut Episcopatus liberos patria potestate solvat, *Novell.* 81. *c.* 3. Ut liberati patria potestate legitimorum jura intacta habeant *Novell.* 81. *c.* 2.

De infantibus expositis.

Ut qui filium exposuit, jus patriæ potestatis amittat 153. *c.* 1. Ut qui expositum nutrivit, eum in servitutem non asserat d. *c.* 1.

De donationibus.

Ut qui rem donavit, eam tradere cogatur 162. *c.* 1. Ut si non insinuatæ donationes excesserint mensuram indigentem insinuatione, ad id usque duntaxat valeant, quo non insinuatæ donationes valent 162. 2. *c.* 1. §. 2. Ut si donator rem à se donatam alienaverit, vel pignoraverit, donationem revocasse non intelligatur d. *c.* §. 1. Ut parens uni liberorum ita donet, ut reliquos liberos legitima non defraudet: & ut eo casu liberi legatarii patris non cogantur hereditatem adire, cogantur tamen supplere reliquis fratribus legitimam: & ut ingrati liberi non revocent donationes factas à parente 92. Ut mulier res quas filiis donaverit, quasi ab ingratis, post secundas nuptias revocare non possit 22. *c.* 25. Ut donationes Imperatori à privato homine factæ non egeant insinuatione, & è contra 52. *c.* 2. Ut mortis causa donationes legatis comparentur, & ne insinuatione indigeant 87. *in princ.* De donationibus curialium & ut decurio donare non possit etiam mortis causa 87. *c.* 1. De donationibus à curialibus factis 101.

De publicis judiciis, accusationibus exhibendis, & eorum custodia.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur 134. *c.* 5. Ne mulieres in carceribus includantur pro privato aut fiscali debito: & ut pro crimine in monasterio aut asceterio contineantur, neve monastriæ, aut asceteriæ ulla actione de propriis monasteriis aut asceteriis trahantur 139. 9.

De adulteriis.

Quemadmodum maritus uxorem adulterii accusare debeat 117. *c.* 8. *vers. si de adulterio.* De pœna adulteri & mulieris adulteræ 134. *c.* 10. Ut adulter præsumatur, qui ter aut solenniter monitus non desinit cum uxore alterius colloqui & ut repertus à marito cum uxore loqui, possit ubivis interfici, at non in templo 117. *c.* 15. Ne quis luxurietur contra naturam 77. & 141. De muliere raptum passa 143.

De sepulchro violato.

Ut non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem dies 115. *c.* 5. De pœna creditoris cadaver mortui inferri prohibentis 60. *c.* 1.

De pœnis.

De pœnarum omnium moderatione 134. *c.* 13.

De tributis.

De exactionibus sive delegationibus tributorum 128.

De fabricensibus & armis.

De armis. 85.

De mendicantibus validis.

De ignavis & mendicantibus validis coërcendis v. *Novell.* 80.

De re militari.

De militum transitu & introitu 130. Milites ne privatorum possessionibus defendendis incumbant 116.

ANTO-

Source : BIU Cujas

ANTONII CONTII, JC.

& in Biturigum Metropoli Doctoris Ordinarii

PRÆFATIO

IN

LIBRUM NOVELLARUM.

INterdixerat *Iustinianus ullam legem imperialem extra Corpus Codicis legi*, l. 1. C. de emendatione Codicis; *sed non sine ulla exceptione: adjecit enim, nisi postea varia rerum natura aliquid novum creasset, quod imperiali constitutione indigeret: quod si evenisset, novam legum congregationem pollicitus est, quæ novellarum nomine constitutionum significaretur. Porro idipsum accidit: & vix novus Codex promulgatus erat, cum interpellatus Imperator constitutionem de heredibus & falcidia edidit; vix altero mense post editum Codicem, ut qui editus sit* XVI. Kalend. Decemb. *ipso Imperatore* IV. *Consule: novella autem constitutio de heredibus data est* Kalendis Jan. *Belisario viro clarissimo Consule. Scripsit subinde & sequentibus mensibus atque annis alias novellas ad extremum Imperii sui annum quæ omnes in unam congregationem relatæ, novellæ appellatæ sunt constitutiones. Sane Gregorius Pontifex Romanus (qui vix triginta annis post Iustinianum scripsit) constitutiones novellarum vocat* XI. q. 1. c. 37. *Cæterum paucæ illarum constitutionum Latino sermone primum sunt editæ, quæ etiam hodie ab aliis ex Græco in Latinum factis, styli integritate discerni possunt: Cæteræ omnes Græca primum lingua compositæ, quod & Græcis jam hominibus & proceribus uteretur Iustinianus, linguæ Latinæ ut plurimum ignaris, & firmum atque stabile Imperium in Græcia obineret, in Latio vero jam illo tempore anceps atque dubium. Ad Latinorum tamen hominum usum, & ex Græca in latinam linguam translatæ eæ constitutiones fuerunt, eodem vel certe non longo post tempore: Illa est injucunda & salebrosa, atque ut ita dicam, barbara hæc tralatio quæ hodie habetur. Verum id non omnino veteris interpretis culpa accidisse arbitror, tametsi illum ab omni culpa vindicare meum non sit. Paruit enim legi Iustinianeæ, quæ ita demum in aliam linguam leges transformari permisit, si modo sub eodem ordine eademque verborum consequentia, id est, eo genere, quod Græci κῶλα πόδας dicunt, transferrentur* l. tanta C. de veter. jur. enucl. *Metuebat enim, ne si vulgaris illa transferendi libertas passim permitteretur, novæ ex verbis legis suborirentur calumniæ, & occasiones illis legibus, ut variis & ambiguis, non parendi. Itaque & veteres illi Septuaginta Bibliorum interpretes, & qui novum Domini & Salvatoris nostri Testamentum transtulerunt, & veteres Aristotelis interpretes, eandem convertendi religionem & formidinem præ oculis habuerunt. Verba enim potius quam phrases converterunt. Scribit Dionysius Exiguus (qui utique temporibus floruit Anastasii Imperatoris) in præfatione Conciliorum Græcorum à se tralatorum, tantam fuisse priscæ tralationis confusionem, ut regulas ecclesiasticas de integro transferre coactus sit. Nihil igitur causæ est, cur hoc solo argumento, non esse hanc veterem tralationem novellarum dicamus, quod confusa & spinosa sit. Quid si certis indiciis demonstro, esse veterem & à temporibus fere Iustiniani huc usque transmissam? Gregorius primus, qui fuit illis fere temporibus, ejus tralationis verbis utitur, eaque prolixe recitat apud Gratianum* XI. q. 1. c. 35. *Item in decretalibus* tit. de testibus c. 2. *ubi* cap. ult. Nov. 90. de testibus *recitat. In Concilio quoque Parisiensi (quod constat esse antiquissimum & tempore S. Ludovici factum) recitatur ex ea tralatione integer locus, ex* Novella *scilicet* 123. *ubi etiam* Constitutio 123. *appellatur. Locus extat apud Ivonem Episcopum Carnotensem* pannomias suæ parte quinta. *Iam vero leges Caroli Magni, filiorumque ejus & nepotum, hac tralatione plenæ sunt. Sanctus denique Isidorus (qui fuit iisdem fere temporibus, quibus Gregorius primus) in libro canonum ecclesiasticorum, integram Novellam* XLII. de depositione Anthimi, *&c. ex eadem veteri tralatione sumpsit: quam ex eodem Isidoro post vulgatas novem collationes idcirco adscripsi. Prætermitto innumera veterum Pontificum scripta: Mitto Ivonis, Burchardi, Gratiani, Iohannis Salesberiensis scripta, & rhapsodias, quæ multas paginas hujus tralationis continent. Unus post illos inventus est Irnerius, qui non solum tralationis, sed etiam totius sententiæ & libri fidem elevaret, & à quodam Monacho librum tam verbosum & acephalum scriptum assereret: quem optimis rationibus ab Azone confutatum legimus. Iisdem autem temporibus quibus illa tralatio facta est, prodidit & harum constitutionum epitome, à Iuliano quodam viro eloquentissimo, antecessore Constantinopolitanæ civitatis: sic enim appellatur in veteri quadam ejus epitome manuscripta, quam mihi communicavit aliquando doctissimus antecessor Iacobus Cujacius. Quæ quidem epitome longe purioribus verbis & elegantioribus conscripta est, quam vetus illa tralatio. Vtraque tamen tralatio diligenter à veteribus juris interpretibus, Ioanne Pilio, Rogerio, Azone, Accursio, lectitata & comparata cum invicem, tum etiam cum cæteris juris libris. Vt autem in his duabus citandis atque allegandis vitaretur confusio, prolixiorem illam tralationem vocaverunt Authenticum, quasi dicerent verum & nullo modo detruncatum Iustinianearum novellarum exemplum: breviorem enim hanc Iuliani epitomen, simplici nomine nuncupaverunt novellas, utraque etiam tralatio constitutiones singulas habuit propriis capitibus distinctas, ita ut breve singulorum capitum argumentum literis miniatis descriptum esset: quod nos in hac editione perpetuo observari curavimus, & quæ ex manuscriptis libris interdum restituere non potuimus, proprio ingenio confingere conati sumus. Constat enim id à Iustiniano factum & observatum fuisse, cum & ipse numerum capitum sæpe exprimat. Cur autem multæ deperierint, in causa hæc sunt. Erant inter has leges permultæ constitutiones ἰδιωτικὰς & locales, quarum nullus fere usus esse visus est, illis præsertim Longobardis plus æquo musas & humaniores literas abhorrentibus, nilque quod non πρὸς ἄλφιτα conduceret, magni facientibus: cujusmodi erant,* de privilegiis archiepiscopi Iustinianeæ primæ. Ut Ecclesia sanctæ resurrectionis, &c. de Armeniis, de præside Pisidiæ, Lycaoniæ, Thraciæ, Isauriæ. *Et hujusmodi prope innumeræ, quæ quia ab interpretibus in schola non legebantur, desierunt paulatim describi, ut aliquæ omnino perierint: A diligentioribus tamen librariis ad calcem libri describebantur, quemadmodum ex meis aliquot exemplaribus deprehendi, à quibusdam etiam ad antiquitatis memoriam asservabantur. Nam Iacobus de Bello visu, qui commentarios ad novellas scripsit, testatur, se eas omnes extravagantes novellas (sic enim appellat) ad finem lectura suæ adscribi jussisse, sæpeque idcirco perquisivi lecturam istiusmodi manuscriptam, ut verumne sit quod scripsit, experirer. Nam impressis ejus commentariis desunt. Porro sciendum est, nullis titulis, nullaque arte, sed prout quæque constitutio facta est, ita omnes temere & fortuito in hanc congregationem, congestas esse, sola temporum (ut mihi quidem videtur) ratione habita. Vulgata autem in novem collationes divisio, à nobis retenta est, quia sicut nova est, & non multum ante Gratiani tempora excogitata, ita ad memoriam & allegandi promptitudinem apprime utilis. Quas autem ille Iacobus extravagantes appellabat, omnes partim ex Haloandro, partim ex Scrimgero, partim ex Iuliano manuscripto, partim etiam ex meis manuscriptis in Decimam collationem coacervavi, illasque tantum transtuli, quæ nec ab Haloandro, nec ab ullo, quod scirem, aut quem haberem, Interprete tralatæ fuerant. Quod ad editionum varietatem attinet; illud diligens librorum inspector facile animadvertet, ex Græco exemplari longe fideliori & integriori vulgarem hanc tralationem prodisse, quam aut Haloandrinam (quæ à quodam privato homine propria authoritate contaminata est) aut Scrimgerianam, quæ suas lacunas habet & nullam Latinarum continet. Sane ut Haloandrinam editionem elegantiorem esse non inficior; ita & hanc plerumque fideliorem in plerisque locis adnotavi, nam dum vitat barbariem, incidit plerumque in pravam affectationem. In Novella* XCVI. cap. II. *ad criminalem accusationem refert, quod ad civiles causas pertinet, dum vitat vulgarem tralationem, ἐν αἰτίαις ἐποιήσατο, in conventione fecit. Cætera illius tralationis vitia invidiose nolo contra viri benemeriti existimationem congerere, malimque ob summos ejus, pro communi Studiorum utilitate, labores & conatus gratias agere. Melius tamen (ut opinor) publicis studiis esset consultum, quando propter glossarum usum, quæ prima capitum seu paragraphorum verba semper usurpant vulgata editione carere non possumus, si in illius tralationis vitiis perpurgandis, quamvis permulta sint, elaborasset.*

ΑΥΤΟΚΡΑ.

Source : BIU Cujas

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

IN NOMINE DOMINI DEI NOSTRI JESU CHRISTI.

Incipit Liber[1] Constitutionum novellarum[2] D. JUSTINIANI Sacratissimi Principis Perpetui Augusti.

COLLATIO PRIMA[3].

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τῶ κληρονόμων, καὶ τῦ Φαλκιδίε.

Ἡ τῶ νεαρῶν Διατάξεων πρώτη.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγυς τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶ ἱερῶν τῦ ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπηρεληλυθόσιν ἡμῶν τοῖς τῆς ἀπάσης τῦ πολιτείας φροντίσιν, καὶ μικρὸν ἑδὲν αἱρεθεῖσι σπουδάζειν, ἀλλ' ὅπως ἂν Πέρσαι μὲν ἠρεμοῖεν, Βανδίλοι δὲ καὶ οἱ Μαυρούσιοι ὑπακούοιεν, Καρχηδόνιοι δὲ τὴν παλαιὰν ἀπολαβόντες ἔχοιεν ἐλευθερίαν, Τζάνοι τε νῦν πρῶτον ὑπὸ τὴν Ρωμαίων ἡγούμενοι πολιτείαν ὑπηκόοις τελοῖεν, (τῦτο ὅπως καὶ νῦν πολλῷ ἐπὶ τὰ ἡμέτερα βασιλείας δέδωκε Ρωμαίοις ὁ θεὸς) ἐπηρέασι καὶ ἰδιωτικὴν φροντίδες, πάντα τὰ ἡμετέρων ὑπηκόων ἀεὶ πρόσεστι μέλημα· ὧν ἐκάστῳ μὲ δίδομεν τὰ πρόσηκοντα τύπον. ὁπόσα δὲ συχνῆς μὲ ἀπολαύειν τῆ κατὰ μέρος βοηθείας, δυνατὰ δὲ ἐστιν, ἐγγραφέντα νόμῳ, κοινὴν ἅπασι δῶναι τὴν ἐφ' οἷς χρήζουσιν ὠφέλειαν. ταῦτα χρεὼν νομίζομεν καὶ νομοθετῆσαι καὶ παραδῶναι τοῖς ὑπηκόοις, ὡσπάθεν βοηθῶντες, καὶ μὴ τὰ ἀεὶ κελεύσεως τὰ ἐκ τῶ βασιλέων δεόμενα.

§. 1. Ἀεὶ τοίνυν ἡμᾶς ἐνοχλῆσιν οἱ μὲ ὑπὲρ πρεσβείων καθιλεημένων ἀμῶν διδομένων πρόσοδοι, οἱ δὲ ἐλευθεριῶν, οἱ δὲ ἑτέρᾳ τινός. ὅπως οἱ μὲ παραδόντες τὰς κλήρους, δοθεῖσαν παῖν ἢ χρυσᾶς διατάξεως· οἱ δὲ ἀγνωμόνως καὶ τῶ προσηκόντων ἔφιεν), καὶ τοῦτα λαμβάνεσι, καὶ τὸ κελευόμενον ὑ πληροῦσι. κρίτοιμι καὶ τοῖς πάλαι νομοθέταις εἰρῆσθ, πρόσηκεν τὰς τῶ τελευτώντων διατυπώσεις, ὅσαι μὴ μάχονται νόμοις, πᾶσι πληρᾶς τρόποις.

†. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς ἔτι γεγραμμένας νόμος ἤδη καὶ τὸ πλεῖστον ἀμεληθέντας εὕρομεν, ἀνακτήσασθαί τε αὐτὰς ἠγησάμεθα δεῖν, καὶ τοῖς τε πρόσθεν δέναι τὴν ἐξ αὐτῶν ἀσφάλειαν, καὶ τοῖς τετελευτηκόσι τὸν ὀφειλόμενον ἀποπέμψαι τιμόν. §. 2. Πρῶτον μὲ ἐν τούτῳ σκεπτέον, ὅτι δὴ τὰ διατιθεμένοις τοῖς μὲ ἀνάγκλω ἐπιτίθησιν ὁ νόμος ἀποπέμπειν τινὰ μέρα πρόσωπα πίσιν, ὡς δὴ τῆς καὶ τὸν φύσιν ὀφειλομένοις (ὁποῖον δή τι πεῖσι καὶ ἐγγόνοις, καὶ πατράσι καὶ μητράσιν ἔθ' ὅτε καὶ ἀδελφοῖς, καὶ εἴ τι τοιῆτο πρόσωπον, ἢ ἐν τοῖς ἐξ ὧν ἐσμὲν, ἢ ἐν τοῖς ἐξ ὧν ἐσμὲν οἱ νόμοι) τοῖς δ' ἐδέμια καθέστηκεν ἀνάγκη μέρων διδόναι τινὶ τ ἐσωτῆς φύσεως, ἀλλ' αὐτεξούσιος ἐστιν ἡ φιλοτιμία, πρὸς ὃς ἂν ὁ διατιθέμενος βέλοιτο φέρεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. α'.

Ἐὰν μὴ βέλοιτο κληρονόμος τὰ διατεθειμένα πληροῦν.

Τούτων δὲ ἡμῖν προδιωρισμένων, θεατίζομεν τὰς παρά τινων γεγραμμένας κληρονόμους, ἢ καὶ τυχόντας fideicommissum, τὸ καθ' οἰκείαν τυχὸν, ἢ καθ' εἶδος, ἢ καὶ πρεσβείων, ἀνάγκλω ἔχειν ὅπως ἀπὸ διατεθειμένου καὶ πάντως αὐτὰς διατίθεσιν, ὅτι παντὸς τρόπε πληροῦν, εἰ τὸ προσηκόν νόμιμον εἴη. ἢ, εἰ μὴ τὸ αὐτὸ νόμος, εἰ καὶ μὴ χρῆσιν προσῆκε πεποίηται, ἀλλ' ἐν κύκλον εἶναι ῥητῶς ἀποφαίνει. §. 1. Εἰ δὲ τις μὴ πληρῶν τὰ διατεταγμένα, ἀλλ' ἁρμόσαντος τῷ ἐπιτιμήσαντος καὶ καλεσαμένου, ὅτι ψῆφε δικαστικῆς ὑποκειμένε, ἑκόντων ὅλον ἑλκύσῃ, μὴ πρόσθεν τῦτο ὅπως προσέχθη εἰ μή τις ὑπείνων εἴη τῶ ἀναγκαιοτάτων ὅτι δ' νόμος τὰ λαμβανόντων, εἰς πλεῖον δὲ ἢ καθ' ὅσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδοσ βέλει, γράφαπ κληρονόμον, τοσοῦτον λαμβάνειν μόνον ὁπόσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδοσ κατὰ τὸ τεταρτῆν τῆ ἐξ ἀδιαθέτε μοίρων συγχωρεῖ, τὸ δ' ἄλλο σύμπαν ἀφαιρεῖσ, καὶ εἰ μὲ καὶ ἕτεροί τινες γεγραμμένοι τυγχάνοι κληρονόμοι, προσυπέχειν ὑπείνοις κατὰ τὸ μέρος τῆ συστάσεως ὅπως ἑκάστῳ προσηνέμη· εἰ δ' μηδεὶς ἄλλος εἴη κληρονόμος, ἢ τύχοιεν μὲ γεγραμμένοι τινὲς, μὴ προσοίτο δ' τὸ κλῆρω, τότε καὶ τὸ ἀφαιρεθὲν προσιθέσθω τοῖς ἄλλοις προσήκουσι· καὶ ἀδείαν παρεχέτω καὶ λαγατάριοις καὶ φιδεικομμισσαρίοις, καὶ οἰκέταις ἐλευθερίαν πραθεῖσι προσπέσειν. καὶ τῦτο οἰκειοῦσθ, ἐφ' ᾧ πᾶσι τρόποις τὸ προσῆκον πληθεῖσι προσπέσειν. καὶ τῦτο ἀσφαλείας δηλαδὴ προσέρχει παρ' αὐτῶν γινομένης, καθάπερ ἂν ὁ τῆ πραγμάτων καὶ τῆ προσώπων ἐπιδέχεται τρόπος· ὅτι τὸ προσῆκον λαβόντες, προῖξεσι ἐπ' αὐτοῖς ἅπερ ὀρθῶς ἡ βεληθέντων οἱ διατεθέμενοι.

ΤΙΤ. 4 I.

DE[5] HEREDIBUS[6] ET FALCIDIA[7].

NOVELLA[8] CONSTIT. PRIMA.

Imperator Justinianus Augustus, Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

PRÆFATIO.

Occupatis nobis circa totius Reipublicæ curas, & parvum[9] nihil eligentibus cogitare, sed quatenus Persæ quidem conquiescant, Vandali[10] vero cum Mauris obediant, & Carchedonii[11] antiquam recipientes habeant libertatem, Tzani[12] autem nunc primum sub Romanorum facti republica, inter subjectos habeantur: (quod nondum hactenus, nisi sub imperio nostro dedit Romanis Deus) incurrunt etiam propriæ sollicitudines à nostris subjectis semper nuntiatæ, quarum quidem singulis damus competentem formam. Quæcunque vero frequenti quidem potiuntur[13] per partes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, ut communem omnibus præstent (in quibus opus habent) utilitatem: hæc oportere putavimus & lege sancire, & tradere subjectis per se juvantia, & non semper jussione Imperatorum egentia. §. 1. Semper igitur nobis importuni sunt, alii quidem nos pro legatis[14] relictis, non tamen præbitis, adeuntes: alii vero pro libertatibus: alii ob aliud quiddam: quod transmittentes quidem hereditates, dari quibusdam aut fieri constituerunt: indevote[15] autem & res adeunt, & eas percipiunt: & quod est jussum, non faciunt: cum utique etiam à veteribus legislatoribus dictum sit, competentes[16] deficientium dispositiones, quæcumque non repugnant legibus, omnibus modis impleri. †. Sed quoniam ita positas leges jam plerumque neglectas invenimus: reparare eas judicavimus oportere: & tam viventibus præbere ex eis cautelam, quam morientibus hinc exhibere honorem. §. 2. Primum itaque illud est cogitandum, quia testantibus aliis[17] quidem necessitatem imponit lex distribuere quandam partem personis quibusdam tanquam hoc secundum ipsam[18] naturam eis debeatur, quale est filiis & nepotibus, & patribus[19], atque matribus, interdum vero etiam fratribus, & si quam[20] hujusmodi personam, aut in iis qui ex nobis sunt aut ex quibus nos sumus, enumeraverint leges. Aliis autem nulla consistit necessitas partem dare quamlibet propriæ substantiæ: sed sua potestas eis largitur, ad quoscunque testator voluerit, proferenda.

CAP. I.

Si heres legata solvere noluerit.

His igitur[21] à nobis præordinatis, sancimus eos qui ab aliquibus scripti sunt heredes, aut meruerunt fideicommissa, per universitatem forsan, aut per speciem, aut legatum, necessitatem habere, quæcunque testator & honorans eos, disposuerit, omni modo ea complere[22], si quod præcipitur, legitimum sit[23], aut si non illud aliqua lex prohibeat[24], vel si non fiat ab eo qui honoratus est, tamen ratum[25] esse expresse jam demonstrat. §. 1. Si quis autem non implens quod dispositum est, sed[26] dum competat ei qui honoratus est, quod relictum est, etiam ex decreto judicis admonitus, annum[27] totum protraxerit, non agens hoc quod præceptum est, si quidem aliquis illorum fuerit, qui necessario ex lege præcipiunt[28], in plus autem, quam quod lex ei dare vult, scriptus est heres: tantum accipiat solum, quantum lex ei dare secundum quartam ab intestato partem concedit: aliud[29] vero totum auferri. Et si quidem etiam alii quidam scripti sunt heredes, accrescere[30] illis secundum[31] partem institutionis quæ unicuique distributa est. Si vero nullus alter sit heres: aut sint quidem scripti quidam, non autem adeant hereditatem: tunc quod aufertur, adjiciatur aliis rebus: & licentia præbeatur & legatariis, & fideicommissariis, & servis libertate honoratis, adire, & hæc acquirere: ita ut omnibus modis quod præceptum est, [per testantem] impleatur: cautione[32] videlicet prius ab eis facta, secundum quod personarum vel rerum receperit modus: *quia*[33] *res accipientes, agent in eu quæ recte voluerunt testatores.*

†. Si Patricium *const.* 1.

1 Hæ Justiniani Novellæ constitutiones Græco sermone sunt editæ: earumque præcipuæ editiones duæ. Una, Haloandri: Scrimgeri altera. Quæ nunc sequitur Latina interpretatio, veteris est ac incerti authoris. Cujacius tamen 8. *obs. ult.* hominem Græcum fuisse existimat, & quidem eruditum. Molinæus *quæst.* 1. *de usuris, num.* 67. Latinissimi imperitum appellat. Equidem animadverti unam etiam & eandem constitutionem multoties sibi dissimilem: ut jam veteris editionis varios interpretes fuisse putem. Extant præter veterem interpretationem aliæ non ita pridem editæ. Prior est Haloandri, altera Henrici Agylæi, cui tamen satis fuit lacunas Haloandrinæ editionis ex Scrimgeriana supplere.

2 *Νεαραὶ νεαραὶ διατάξεις.* Non ita dicuntur quod nova & alia à veteribus jura contineant, ut Cedrenus putat: sed quod *κατὰ τὸν κώδικα*, id est, quod novissime promulgatæ sunt. post Codicem Justinianæ repetitæ prælectionis. Eadem appellatio tributa constitutionibus, quæ post primas editæ fuerunt. *l.* 34. *C. de inofficioso.* quales etiam dicuntur, quæ multis post seculis à variis Imperatoribus latæ sunt. Et extant generis hujus Novellæ Leonis, & aliorum: quarum fit apud Harmenopulum passim mentio, sed & *in fine Synopseos Basilicon*, dicuntur etiam *Authenticæ*: vocis rationem vide apud Alciatum 2. *pareg.* 46.

3 Hic liber Novellarum in 9 collationes distributus fuit, non à Græcis, sed à Latinis interpretibus. Collationum enim Græci Codices nullam mentionem faciunt.

4 Extat in Reginæ Bibliotheca novus & brevis in has Novellas titulorum Index, quem Latinum vide apud Cujacium *tom.* 4. *fol.* 332. & *seq.*

5 Vide Julianum

6 Qui non obtemperant voluntati defuncti scilicet eorumque pœnis. Pertinet etiam hæc Novella ad legatarios fideicommissarios, mortis causa donatarios, quibus adimplere voluntatem defuncti cessantibus omne testamenti commodum aufertur. 7 Heredibus extraneis, scriptis, vel nuncupatis tributa & confirmata, dummodo inventarium faciant: quod olim non exigebatur.

8 Adde Julianum Patricium constitutione 1. *Epitomes.* 9 Μικρὸν δόν, id est, neque de re parva cogitationem instituentibus. *Haloand.* 10 Dixi ad *l.* 1. & 2. *C. de off. præf. prat. Affic.*

11 Carthaginenses. 12 Τζάνοι, de quibus Novella 28. Procopius & Agathias horum meminit. Iidem Ζάνοι qui olim Μαζῆνοι, si credimus Stephano: sed tamen Macrones, qui & Μάκρωνες Arriano: Macricæ Apollonio 1. *Argonaut.* diversi à Ζάννοις Xenophon. Arrian. Porro Tzani fuerunt gentes Ponticæ. 13 Κατὰ μέρη, Græci dicunt, hoc identidem & subinde. 14 Πρεσβεῖα non modo sunt ea quæ legatis, hoc est, iis qui legatione funguntur, dantur, sed & quæ testamento relinquuntur. Cedrenus *in Theodosio juniore*, διετάξατο καθιέναι πρεσβεῖα. 15 Ἀγνωμόνως: sunt ἀγνωμόνες contumaces & indevoti. 16 Testamenta quæ legibus non repugnant servanda. *Novell.* 22. *c.* 2. *Novell.* 48. *c.* 1. *l. ult. in fin. C. de fideicomm.* 17 Testatorum, alii lege coguntur certam hereditati portionem quibusdam proximis personis relinquere, alii non coguntur. 18 Legitima descendentium & ascendentium, & quorundam collateralium secundum naturam debetur, *ut hic*, ex natura §. 2. *J. eod.* necessitate legis *ff. eod.* debito naturali, *l.* 36. §. 2. *C. de inoff.* *l.* 7. *in fin. ff. de vulgari.* 20 Ut patronum, *Julianus hic.* 21 Vid. in hanc Novell. Gudelin. *de Jure Novissi. lib.* 2. *cap.* 17. & Rittershus. *part.* 6. *cap.* 8. Ans. 22 Voluntas defuncti ab herede implenda: facit *l.* 27. *in fin. ff. de condit. & demonstr.* 23 Vid. *l.* 27. *ff. de condit. instit.* Goth. De pœna eorum qui non adimplent ultimam voluntatem defuncti, vid. Rittershus. *part.* 6. *cap.* 6. Ans. 24 Conditioni prohibitæ, heres impune non paret. Hoc tamen verbum in neutra editione legitur. Quod cum ita sit, verisimilius est hic de legis repræsentatione agi hoc sensu, in his quæ lex nominatim repræsentat, cessationem, aut contumaciam heredi nihil nocere, ut in libertatibus, quæ repræsentantur SC. Rubriano *l. ult. C. si mancipium ita fuerit alienatum. Irn. Cujac. hic.* 25 Quod jus remittit, id etiam heres omittit impune, puta conditionem jurisjurandi. *l.* 8. *ff. de condit. instit.* viduitatis, lege Julia. *l.* 63. *l.* 74. *ff. de condit. & demonstr.* divortii, *l.* 5. *Cod. de instit. & substit.* quidvis denique in fraudem legis *l.* 27. *in fin. ff. ad l. Falcid.* 26 Sed dum quod jussus est facere recusat, ἀλλ' ἁρμόσαντος τῷ τιμησάντι τὰ καθιερώντι. *Haloand.* ἀλλὰ ἁρμόσαντος, &c. Scrimg. sed dum legatario moram facit, *Ulpian.* 27 Qui numerandus est ab admonitione & conventione judicis, non ab additione, post condemnationem, mense quarto, *c.* 4. *J. eod.*

28 Puta filius, parens, mater, frater. 29 Pœna heredis proximi cessantis voluntatem defuncti adimplere. 30 Quod heredi contumaci decrescit, reliquis non contumacibus adcrescit.

31 Jus adcrescendi sit secundum partes institutionis. 32 Pro parte hereditaria. *l. un.* §. 8. §. 10. *C. de cadue. tollen.* de qua vid. *l.* 19. *ff. de l.* 3. In persona tamen filii cessat hæc satisdatio, *l.* 1. §. 18. *ff. ut legat.* 33 Cautionis formulam observa.

Source : BIU Cujas

†. Si vero nullus horum, de quibus teſtamento memoria facta eſt, voluerit adire: (hoc eſt [1], cohæres, aut legatarius, aut fideicommiſſarius, aut ſervus libertate honoratus:) tunc ad alios, quos lex ab inteſtato vocat, poſt eum quidem qui ſcriptus eſt, & legitima per hanc legem parte excluſus, deferri res: & ſimiliter præbentes cautionem, *quia complent quæ teſtamento continentur.* †. Inordinatum vero nihil neque confuſum, nec in his fieri volumus: ſed primus ſecundum [2] ordinem vocatus, poſt eum qui jam excluſus eſt à lege noſtra, ita vocetur prior; deinde qui poſt illum eſt: ita de cætero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium, & adire, & quæ relicta ſunt implere: poſt [3] quos etiam fiſcum ſi voluerit, ponimus: Etenim in legatariis & fideicommiſſariis hunc eſſe volumus ordinem, ut detur licentia additionis priori per [4] univerſitatem fideicommiſſario: aut, multis exiſtentibus, majorem partem habenti: quoniam & in ſimilitudinem [5] heredis conſiſtit, & maxime apud nos, qui Trebelliano ſoli dogmati dedimus in talibus fideicommiſſis locum, Pegaſianii circuitiones [6] odio habentes, & expellentes. Si vero aut non fuerit quiſpiam per univerſitatem honoratus: aut fuerit ſed noluerit agere quod juſſum eſt: ad eos qui majoribus propriis legatis aut fideicommiſſis honorati ſunt, hujuſmodi venire fiduciam: ſic quoque ſervis dari tempus qui libertate honorati ſunt, & adire, & liberis cautum eſſe, & res percipere, & complere quæ juſſa ſunt, cum prædicta dudum cautione. Si vero nullius fuerit legatariorum vel fideicommiſſariorum per univerſitatem aut per ſpeciem majori parte aut in legato, aut in fideicommiſſo honoratus, ſed omnes æqualem habuerint fortunam: tunc proponi quidem etiam ſic per univerſitatem fideicommiſſarios, propter dictam jam dudum rationem, aut eum qui ex eis voluerit implere quod præceptum eſt: reliquos autem legatarios vel fideicommiſſarios, quicunque nihil alterutros in hoc, quod relictum eſt, antecedunt, etiam omnes, ſi voluerint, vocari, aut qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius aut fideicommiſſarius elegerit hoc agere, damus ſervis licentiam libertate honoratis, ſecundum ordinem [7] denominationis [8], per quam eos dominus denominaverit, ſecundum hoc habere in alterutros præpoſitionem. §. 2. Et hæc quidem omnia ſancimus, ubi neceſſaria [9] quædam ſubjaceat datio in aliquo, cui ex natura debetur quædam ſucceſſio à teſtatore & moriente. Si vero nulla ſubeſt hujuſmodi perſona in inſtitutionibus, ſed ſpontanea largitas diſpoſitionis à teſtatore fiat: deinde ſcriptus heres non compleat quod præcipitur, intra prædictum à nobis dudum tempus: illum quidem privari omnibus [10] relictis, nihil penitus neque per Falcidiæ occaſionem, neque per aliam cauſam percipere valentem: ſimiliter autem talia obtinere: & ſi quidem ſint coheredes, hos vocari volumus: alioqui ad fideicommiſſarios, & legatarios, & ſervos, & omnes ab inteſtato, ſecundum prius à nobis traditum ordinem, res venire, ubique onere cohærente, quatenus oporteat compleri ea, quæ teſtator ſecundum legem (ſicut prius diximus) impetraverit. §. 3. Si vero inſtitutio eam ſubſtitutionem [11] habuerit: certum eſt, quia prius ad ſubſtitutum volentem venient omnes res ſecundum legem complentem quæ relicta ſunt: & ſic illo nolente, tunc ad coheredes, & legatarios, & ſervos, & qui ab inteſtato, & qui extra ſunt, & fiſcum, & ſecundum à nobis datam obſervationem, ea quæ auferuntur, venient: complentes ubique deficientium legitimas diſpoſitiones: propterea namque etiam ad tantas reſpeximus ſucceſſiones, ut [12] non remaneat ſine additione ipſius morientis hereditas. §. 4. Exheredatos autem liberos (ſi juſte [13] à patre excluſi ſint, & nihil ex patris habeant voluntate) non vocamus, neque reſpicimus, licet decies millies velint. Una eſt enim legis intentio [14]: *ut quæ diſpoſita ſunt à morientibus, impleantur:* eum enim qui ab ipſo teſtatore propria ſubſtantia pulſus eſt, quomodo erit juſtum vocare ad res, quarum eum ille per exheredationem factam in eum, expreſſim fieri participem noluit [15]? Si vero ablatam partem à non complente morientis voluntatem, prius [16] deduximus ad ſubſtitutos, deinde ad coheredes, & poſt illos ad legatarios, & fideicommiſſarios, nec non & ad ſervos, & ita ad eos qui ab inteſtato vocantur, & ad extraneos [17] atque ad fiſcum venimus: non abſurde hoc factum eſt nec inaniter, nec quaſi aliquem lateat quod decet, ſed ex providentia, & ſecundum legem: ut finitis primum omnibus ſecundum teſtamenta perſonis, deinde abrenuntiantibus, ita ad eam quæ eſt ab inteſtato vocationem & alios veniremus. †. In omnibus autem caſibus, in quibus ſcriptis non complentibus, vocamus aut ex teſtamento perſonas, aut ab inteſtato, & cæteros extraneos, & fiſcum: damus omnibus talibus perſonis fieri heredes, & additionis, aut *pro herede geſtionis* habere *jus* [18] (hæc enim legis verba ſunt) & tanquam heredes omnia gerere & conventos & convenientes. Hæc quidem etiam antiquiſſimæ leges ex propria auctoritate præſtabant: & heredes faciebant eos, qui neque ſcripti heredes, neque ab inteſtato ad hereditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licet non ab herede, ſed à legatario aut fideicommiſſario, aut mortis [19] cauſa percipiente, dari aliquid aut fieri teſtator voluerit: eodem ordine in occaſione ablatarum rerum ſervando, & inchoante [20] quidem à ſubſtitutis legatariis: terminante vero in fiſco. †. Et nullus hanc legem duram habeat, tanquam relictis privatus, ſed conſiderans, quia *omnibus hominibus terminus vitæ eſt mors* [21]: & non ſolum ab aliis ipſe ſe [22] percipere completur, ſed cogitet [23], quia & ipſe aliis moriens imperabit: & ſi non hujus legis mereatur auxilium, nihil horum quæ omni ſtudio diſpoſuerat, ad effectum perducet. Non enim iis qui ſub nobis, neque qui nunc ſolum ſunt hominibus, ſed omni etiam poſt hoc currenti tempore legem ponimus.

1 Hoc eſt ſubſtitutus, cohæres.
2 Gradus ſuccedentium ex teſtamento, *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicom. libert.*
3 *l. un.* §. 14. *C. de caduc. toll.*
4 Fideicommiſſarii & legatarii univerſales præferuntur ſingularibus.
5 Fideicommiſſarius & legatarius qui majorem partem habent, ſimiles ſunt heredi. *l.* 5. *in fin. ff. quod cum eo, l.* 4. *in fin. ff. de bon. libert.* Hinc colligunt, filium, cui univerſale fideicommiſſum relictum ſit, non poſſe dicere teſtamentum nullum, qua de re dicemus *alibi* plenius.
6 Adde §. 7. *Inſt. de fideicom. libert.*
7 Ordo ſcripturæ ſervandus. *d.* §. 17. Quid ſi ordo non appareat? An ſorte res dirimetur? An vero meritorum cujuſque ratio habebitur? An potius incertitudinis aut æqualitatis ratione omnes ſimul admittentur? Quod poſtremum & mihi poſt Bart. & Angel. videtur.
8 Ab ordine igitur denominationis aſcendemus ad conjecturam amoris, ut qui priore loco nominatus fuerit præſumatur magis à teſtatore dilectus fuiſſe.
9 Quoties moriens certis perſonis quid ex ſuis bonis relinquere cogitur, quod accidit parentibus, liberis, fratribus (perſona turpi inſtituta) & libertis.
10 Pœna extranei heredis contumacis.
11 Subſtitutus præfertur coheredi defuncti.
12 Danda eſt opera ne quis ſine ſucceſſore moriatur, §. 1. *in fin. Inſt. de bon. poſſ.* Intereſt enim defunctorum habere ſucceſſores, *l.* 6. *ff. de interreg.*
13 Juſte exheredatis liberis extraneus etiam præfertur, & merito. Nam ſi vis tueri voluntatem, exheredati non ſunt admittendi contra defuncti voluntatem. Hinc ſequitur, exheredatos non cenſeri numero legitimorum aut extraneorum: Legitimorum, quia exheredatione amiſerunt ſuorum nomen, *l.* 20. §. 1. *ff. contra tab. l.* 1. §. 10. *ff. de ſuis.* Extraneorum, quia extranei non veniunt contra voluntatem defuncti, & conſtitutionis beneficio, & ita, pejor eſt exheredatorum quam extraneorum conditio.
14 Σκοπὸς, ſcopus ſeu finis.
15 Quod adeo verum eſt, ut legatarius unius nummi, herede inſtituto non impiente voluntatem defuncti, præferatur reliquis agnatis defuncti, §. *ſi plures 6. Inſtit. de heredib. inſtit.*
16 Quod auferetur heredi proximo non inſtituto, non defertur ſtatim ad fiſcum. Defertur primo ad contumacis ſubſtitutos. §. 3. *C. eod.* iis deficientibus, ad contumacis heredes, tum ad fideicommiſſarios. Ab his ad legatarios, deinde ad manumiſſos teſtamento, tandem ad heredes ab inteſtato, poſt hæc, ad extraneos libertatis conſervandæ cauſa. *l. ult. C. de teſt. manum.* Poſtremo ad fiſcum.
17 *l. ult. in fin. C. de teſt. manum.*
18 Jus heredum in quibus conſiſtat.
19 Hæc conſtitutio pertinet etiam ad mortis cauſa donationes, in quibus poteſt quoque ſubſtitui. *l.* 10. *ff. de mort. cauſ.*
20 Primus & extremus ſucceſſor heredis contumacis, ejus ſubſtitutus vel fiſcus.
21 Mors omnibus vitæ terminus. *l. ult. C. de epiſc.* omnia ſolvit Νεαρ. 22. *cap.* 20.
22 Id eſt, ſibi præcipi & imperari.
23 Adde *l.* 1. *C. de his quæ ſub modo.*
24 *Auth. ſed cum teſtator. C. ad l. Falc.* hinc ſcripta eſt.
25 Falcidia quid quodve jus ejus ſit, obſerva.
26 Forte extenuantur hereditates per legata.
27 Heres ex rebus hereditariis aliquid ſubripiens, eo minus Falcidia utitur, *l.* 6. *ff. de his quib. ut indign.*

CAP. II.

De lege Falcidia & inventario.

HInc [24] nobis ingreſſa eſt cura, & quædam conſideratio Falcidiæ legis, quæ [25] etiam invitis teſtatoribus (ſi extendatur [26] res per legata) præbet etiam retinere heredes, quantum eis impleat quarta ſubſtantiæ. Et hinc enim repugnare quidem videntur voluntati deficientis, & incumbere legi talia permittenti. Sancimus igitur, quoniam tuenda nobis ubique eſt deficientium voluntas, heredes, ſi voluerint hac utilitate potiri, puram ſervare legis poteſtatem: & non per ea quæ forte ſubripiunt [27] aut malignantur, introducere pertentent Falcidiam, cum utique ſi nihil malignati eſſent, non forte competeret. §. 1. Fiat igitur *Inventarium* ab

†. Η', εἴτ' μηδεὶς τ μνήμης ἐν τῇ Δ|θήκῃ τυχόντων βεληθείη πρ|σελθεῖν, τ τότε συκληρονόμ@ ἢ ληγατάρι@ ἢ φιδεικομμισαρί@, ἢ οἱ κέτης ἐλεύθερ|ι τιμηκέντ@· τ|ικαῦτα ἐπὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐξ ἀδιαθέτ|υ, ἃς ὁ νόμ@ κ|λεῖ μ τ γεγραμμένων μ, τῇ νομίμῳ ἰ τύπ|τάδε τ νόμ|υ ἀσφάλειαν ὅπ πληρ|σι τὰ τῇ Δ|θήκῃ πρ|κείμενα. †. Α' πάντ|ν ἰ ἐδέν|ὲ συγκεχυμέν|ν ὐδὲ ἐπὶ τ|τ|ν γινέαζ βυλόμεθα· ἀλ' ὁ πρῶτ@ κ τ|ῖ πίξιν κ|λούμεν@, μ τ ἤδη πρ|κεκλεισμέν|ν τ|ῦ τ νόμ|υ ἕ κ|ὶ ἡμᾶς, αὐτὸς κ|λεισάτ|ω πρότερ@, εἶτα ὁ μετ' ἐκεῖν@ κ ἑξῆς ὅτ|υς, ἕως ἂν ὁ τελευτ|ῶν ἐκλιπὼν, χώραν π|ιήσῃ κ τ ἐξ|δὲν τιν βυλομέν|ι κ πρ|σελθεῖν, κ τὰ κ|λελειμμέν|α πληρῶσαι. μετ' ὃς κ τ δημόσι, εἰ γε βύλοι, τίθεμεν. κ γὰ κ ἐπὶ τ ληγαταρίων κ φιδεικομμισαρίων π|αύτ|ν εἶναι βυλόμεθα τάξιν, ὥστε πρότερ|ν δίδ|σθαι παρρησίαν τ πρ|σελθόντ|ς τ κθ' ὁμάδα φιδεικομμισαρίων, ἤ, πλείον|ν ὄντ|ν, τ|ῦ μείζ|να μέρ|ν ἔχοντ|ς· ἐπειδὴ κ μιμητὴ κληρον|μ|ῦ κ|θέστηκε, κ μάλιστα ἐφ' ἡμῶν· οἷσπερ τ|ὺ Τρεβελλιαν|ὸν μόν|ν δόγμα|ι δεδώκαμεν ἐπὶ τ|ύτ|ις τ|ῖς φιδεικομμίσ|ις χώραν, τ|ὺς δ Ηπαγασιανὶς πρ|ίεσθαι μισ|σαντ|ς τε κ σκ|λάζοντ|ς. εἰ ἰ ἢ σχ|ίη τις κθ' ὁμάδα πλειόνων, ἢ ὁ βύλοιτ' πρᾶξαι τὰ κελευσθέν, ἐπὶ τὰς τ|ῖς μείζ|σιν ἰδικ|ῖς ληγάτ|ις. ἢ κ φιδεικομμισ|ις πλειόνων τιμηθέντ|ς τ|ὺ τ|ιαύτ|ν ἔχοντ|ς παρρησίαν· ὥστε τὰ κ τ|ῖς οἰκέτ|ις δίδ|σθαι καιρὸν τ|ῖς ἐλευθέρ|ις πλείον|ν, κ πρ|σιέναι, κ ἐλευθέρ|υς ἀσφαλῶς εἶναι, κ τὰ πρ|γράμματ' λαμβάνειν, κ πληρ|ῦν τὰ κελευσθέντα, μ τ ἔμπ|δὸν εἰρηκέν|ς ἀσφαλείας. εἰ ἰ μηδεὶς εἴη τ ληγαταρίων ἢ φιδεικομμισαρίων τ κθ' ὁμάδα ἢ κ|ὶ εἷ@, μείζ|σι μέρ|ς ἢ πρ|σθήκ|ις τετιμημέν@, ἀλλὰ πάντες ἴσ|ν ἐπέχοιεν τύχ|ν· τ|ικαῦτα πρ|κεκλέσθ|σαν μ|ὶ κ ἔτ|ς τ|ὺς κθ' ὁμάδα φιδεικομμισαρίους, λ|ὸν τ ἐμπ|δὸν ἡμῖν εἰρηκέν|ς λ|γον, ἢ τ ἐξ αὐτ|ῦ βυλόμεν|ν πληρ|ῦσαι τὸ πρ|τεταγμέν|ν τ|ὺς ἰ λοιπ|ὺς ληγαταρίους ἢ φιδεικομμισαρίους ὅσοι μηδὲν ἀλλήλ|ων σὺν τ|ῷ κ|λελειμμέν|ῳ πρ|έχ|σι, κ πάντ|ς, εἰ βύλοιντ|, κ|λεῖσθαι, ἢ τ|ὺς ἐξ αὐτ|ῶν βυλομέν|υς· εἰ ἰ μηδεὶς ληγαταρί@ ἢ φιδεικομμισαρί@ ἕλοιτ' τ|ὸ πρᾶξαι, δίδ|μεν τ|ῖς οἰκέτ|ις παρρησίαν, τ|ῖς ἐλευθερί|ις τιμημέν|ις, κ' τ|ῷ πίξι τ ὀν|μασίας κθ' ὃν αὐτ|ὺς ὁ δεσπότ|ης ὠν|μάζ|, κ' τὸν ἔχ|ν τ|ῶν πρ|ὸς ἀλλήλ|ις πρ|έμιον. §. 6'. Καὶ τ|ύτ|ις μ|ὲν ἅπαντα ν|μοθετ|ύμεν, ἔνθα ἀναγκαία τις ὑπόκειτ' δόσις εἰς τιν' ἢ ἐκ φύσε|ς ὀφειλομέν|ν τιν' Δ|δόχλ|ι παρὰ τ Δ|θεμέν|υ τε κ τελευτ|ντ|ς. εἰ ἰ ἐδέν ὑπόκειτ' τ|ιοῦτ|ν πρ|σπ|ν ἐν τ|ῖς συσ|ζ|ν, ἀλλ' ἐκσ|ὸ ἡ φιλ|μία τ Δ|στυπώσε|ς παρὰ τ Δ|θεμέν|υ γν|ίσι|ν, εἶτα ὁ γεγραμμέν|ς ὁ πληρ|ῖ τὸ πρ|τεταγμέν|ν εἴσω τ ῥηθέντ|ν ἡμῖν ἐμπ|σθέν|ν χρόν|· ὅτ|ι τ μ ἀφαιρε|ὸς πάντ|ν τ κ|λελειμμέν|ν. κ|ὶ ὅπ|ν ὅτ|ι κ τ|ὺς φαλκιδί|υς πρ|φασιν, ὐδὲ κ|ὶ ἄλλ|ν αἰτί|ν λαβεῖν ὁ|ν|ήσωμεν. ὁμ|ίως ἰ τὰ αὐτὰ κ|ελεῦσαι, κ εἰ μ εἶεν συσ|ηρονόμ|ι, τ|ύτ|ις κ|λεῖσαι· ἐπειδή γε εἰς φιδεικομμισαρίους, κ ληγαταρίους, κ οἰκέτ|ις, κ τ|ὺς ἐξ ἀδιαθέτ|υ πάντ|ς, κ' τ|ῷ ἐμπ|σθέν|ῳ ὑφ' ἡμῶν ω|ρισμέν|ῳ τ|ύπ|ῳ, τὰ πρ|γράμματ' χωρεῖν, πάντ|χ|ῦ βάρ|ς σωμημέν|ς, ἕ δεῖν πληρ|ῦν τ|ῦτα ἁπ|ῶς ὁ Δ|θέμεν@ κ' νόμ|ι, κθάπερ ἐμπ|σθέν ἐσπ|ύδ|μεν, ἐπιπίξειν. §. γ'. Εἰ ἰ ἔντασις κ ὑπ|κατάστασιν ἔχ|ι, πρ|σήκ|ν ὡ|ς πρ|ὸ μὲν ἐπὶ τ ὑπ|κειμέν|ν βυλόμεν|ν ἐλθεῖν τὰ πρ|γράμματ' πάντα κ' τ|ὸν νόμ|ν πληρ|ῦν τὰ κ|λελειμμέν|α· ὅτ|ι τὸ σκ|ινὸν μὴ βυλομέν|ι, τ|ικαῦτα ἐπὶ τὰς συσ|ηρονόμ|υς, κ ληγαταρίους, κ οἰκέτ|ις, κ τὰς ἐξ ἀδιαθέτ|υ, κ τὰς ἔξ|θεν, κ τὸ δημόσι|ν ἤλθ|μεν· σὺν δὲ τρόπ|ις τ|ῖς γένσι, ἐφ' ὃν ἂ τιν' ἰ πιρήκ|τ@, ὐδὲ ὡς ἂν τιν' Δ|δίκ|ν τὸ πρ|σῆκ|ν, ἀλλ' ὡς πρ|νοίας, κ κ' τ|ὸν ν|μ|ν, ἵνα πεπερασμέν|ων πρ|τ|ν ἀπείρ|ν τ κ' τὰς Δ|θήκας πρ|σώπ|ν, εἶτα ἀπείρ|ν, ὅτ|ις ἐπὶ τ|ὺς ἐξ ἀδιαθέτ|υ κλήτ|ν κ τὰς ἄλλας ἀφικώμεθα. †. Ἐφ' ἀπείρ|ν ἰ, ἐφ' ὧν τ πρ|γεγραμμέν|ν ὁ πληρέντ|ν, κ|λεῖσθ|ν ἢ τὰ ὡς τ Δ|θήκης πρ|σώπα, ἢ τὰς ἐξ ἀδιαθέτ|υ, κ τὰς λοιπὰς, δίδ|μεν ἄπαξ|ι τ|ῖς τ|ιύτ|ις πρ|σώπ|ις γίνεσθ|ι κληρον|μ|υς, κ ἀδίπτ|ν ὄντ|ι pro herede geſtionis ἔχ|ν δίκαι|ν, ταῦτα δὲ τὰ τ νόμ|υ ῥήματα κ ὡς κληρον|μ|υς ἅπαντα πρᾶττειν, συναγομέν|υς τε κ συ|άγ|ντας· τ|ῦτ' ὀπ|ὸ κ|ὶ παλαι|ὶς τ|ῖς νόμ|ν ὡ τ οἰκείας ἀιδεότητ|ς ἐδίδ|σαν, κ κληρον|μ|υς ἐπ|ίη τ|ὺς ὐδὲ μ|γεγραμμέν|υς κληρον|μ|υς, ὐδὲ ἐξ ἀδιαθέτ|υ πρ|ὸς τ κλῆρ|ν καλεμέν|υς. Τ|ύτ|ν δὲ πάντ|ν κρατ|ύν|ν, κἂν εἰ μὴ παρὰ κληρον|μ|ι, παρ' ἰ ληγαταρίῳ, ἢ φιδεικομμισαρί|ῳ, ἢ τ|ῦ mortis cauſa δ|ρεὰν λαβόντ|ς, δ|θῇ|ῷ πι ἢ χρέ|ς ὁ Δ|θέμεν@ ἠδελήθη, τ αὐτ|ῆς τάξε|ς πρ|φάσ|ι τ ἀφαιρεμέν|ν πρ|σμάτ|ν, φυλατ|μέν|ης, κ δ|κμάζ|ης μὲ ἀπ|ὸ τ|ῦ ὑπ|κειμέν|υ τ ληγαταρί|υ, ληγάτ|ης ἰ εἰς τὸ δημόσι|ν. †. Καὶ μηδεὶς πρ|ὸς τ νόμ|ν δυσερα|νέντ|ν τ|ῦτ|ν, ὡς τ κ|λελειμμέν|ων ἀπ|τρέμ|ν@, ἀλλ' σ|ν|ῶν ὡς ἅπαξ|ιν ἀνθρώπ|ις πρᾶς ἐσὶ τ βί|ν ὁ θάνατ@, μὴ μόν|ν τὸ πᾶρ' ἑτέρ|ν αὐτὸς λαβεῖν ἡ|ρεῖτ|ι, πρ|σπ|ιείτ|ν ἰ ὅτ|ι κ αὐτὸς ἑτέρ|ις τελευτ|ῶν ἐπιτύχ|ι· κ εἰ μὴ ὠ|ὰ τ τὸ|ε τ νόμ|υ τύχ|ι βοηθείας, ὐδὲ ὧν ἂν μ|ὶ ἀπ|δῆς ἀπίσ|ις Δ|πέσειεν, εἰς ἔρ|ν ἄξ|ι· ἐ γὰ τ|ῖς ἐφ' ἡμῶν, ὐδὲ τ|ῖς νῦν μόν|ν ἀνθρώπ|ις, ἀλλὰ πάντ|ι κ τῷ μ|ὶ ταῦτα ῥέον|ι ν|μοθετ|ύμεν χρόν|ῳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τ|ῦ νόμ|υ Φαλκιδί|υ, κ τ|ῦ inventarii.

ΕΝτεῦθεν ἡμᾶς εἰσῆλθε βυλή, κ|ί τις ἔννοια τ|ῦ φαλκιδί|υ νόμ|υ, ὃς κ τ ἀκ|όντ|ν τ Δ|πεθεμέν|ων, εἴ πῃ ἐξαναλίσκ|ιεν τὰ πρᾶγμα|α Δ|' τ πρεσβεί|ων, δίδ|σι σ|ηκατ|ὴν τ|ῖς κληρον|μ|ις ὅσ|ν αὐτ|ῖς πρ|εῖ τ πάρβ|ν τ|ῦ σ|ίσ|ας. κἀντα|ῦθα μὲν μάχεσθαι μ|ὶ δ|κεῖ τῇ γν|ίμῃ τ|ῦ τελευτήσαντ|ς, ἐπιρείθεσθαι ἰ τ|ῦ τα|ῦτα ἐφ|ένλ|ι νόμῳ. φαν|ίζ|μεν τ|ίνυν (ἀνθεκτέ|ν γὰ ἡμῖν πάντ|χ|ῦ τ τ|ῦ τελευτησάντ|ν γν|ίμ|ς) τ|ὺς κληρον|μ|υς, εἰ βύλ|ιντ|ὸ ἐνπεθεν ὠφελείας ἀπ|λαύ|ιν, κ|λεραν φυλάξαι τῷ νόμῳ τ|ὴν ἐξ|σίαν, κ μὴ δ' ἂν ἀν, ὡς εἰκ|ς, ἐκκλέψ|σιν ἡ κακεργήσ|σιν, εἰσπ|γεν πειρᾶσθαι τ φαλκίδι|ν, κἂ τ|ιγε, εἰ μηδὲν σκ|ιάζ|ι τ|ὸν ἐκ τ|ῦ νόμ|υ ἁρμόσαν|α. §. α'. Γινέσθ|ω τ|ίνυν inventarium ὠ|ὰ τ κληρον|μ|ς δ|δότ|ν

διότ☉ μήποτε ☉δὲ ἔχοι μᾶ τὰ χρέα ἢ τὰ πρεσβεῖα Φαλκιδίου, κᾶ τ τρόπον ἢ τοὺς χρόνους καθ' οὓς πρώην ἐνομοθετήσαμεν, ὅτε τὰς ἀνθρώπους ἐξαιρέμεθ τ ὀν τ ☉ποστελλόντων ἐπὶ τοῖς οἰκείοις προίγμασι ζημίας, ἱστάντες τὰ βάρη μέχρι ☉ τ ὑσίας τ καθαλειμμένης μέτρ. ἐκεῖνα ☉ποτιθέμεθα μόνα, ☉ χρῶσι τ τοιοῦτον εἰδέναι κληρονόμοι, ὃς ὐ δανειστὰς μόνον, ἀλλὰ ἢ ληγατάριος δύλαδεῖται, ἢ δόλιον ἢ τὸ ζημιωθῆναι μόνον, ἀλλὰ ἢ τὸ μὴ κερδᾶναι ☉δὲ ἀλαμβάνειν ἁπαντᾶς τὰς ληγατάριος ἢ φιδεϊκομμισσαρίους, ὅσοι κᾶ τὴν αὐτὴν πόλιν τύχοιεν ἐνδημοῦντες, ἢ πνὰς γε ὑπὲρ αὐτῶν προϊδόντας, εἰ τυχὸν ἡ τ ☉ποστώπων φύσις, ἢ ἀξία, ἢ ποιότης, ἢ ἡλικία, ἢ κᾆ πις ἀνάγκη δύσκρισιν αὐτοῖς ὐ δίδωσι τ ἐπὶ τῷ inventario παρουσίας. Εἰ ὐ ἀπῶσί πινες, παραγίνεσθ μάρτυρας τ ἐξ αὐτῆς τ πόλεως ἀξιοπίστων, ᾗ κεκλημένων ἐσίαν, ᾗ ἐπὶ χρησὶς ☉πολήψεως ὅλων, ☉κ ἐλάττους τ τελῶν (πεδιλαρίοις γὰ μόνοις, τό γε εἰς τὸν ἦκον, ὐ πιζόμεν) ἐφ' ὧν ☉ρισκὴ γνύεσθ τὸ inventarium. ὥστε ἐπανελθόσι τοῖς ληγατάριος, ᾗ μεμφόμενοις ὑπεξαιρεῖσθαί τι τυχὸν προϊμάτων, ἢ μὴ φανερὰν γνύεσθ, παῤῥησίαν εἶναι μὴ μόνον ἀφ' τ ὀικετῶν βασάνῳ τὸ πρᾶγμα ζητῶν, (ᾗ γὰ δὴ ☉ τὸν δίδομεν, κᾶ τῷ ☉ρόλῳ παῤ ἡμῶν εἰρημένῳ ἐπὶ τοῖς οἰκείοις βασάνοις παρατήρ(ιν) ἀλλὰ ἢ ἀφ' ὅρκ τ μαρτύρων, λεγόντων παρεῖναί τε τοῖς πρωτοῦσι, ᾗ ἐπιδεῖν τὰ τότε γινόμενα, ᾗ ὐδὲν σιωπᾶναι γνύομον τῷ κληρονόμῳ κακόργημα· ὅτω τὸ τῷ ἐπὶ τοῖς καθαλελειμμένοις ὑπ' ἀφ ἡμένοις πρᾶγμασιν δύσκοπον ἀληθείαν. πλὴν εἰ μὴ τυχὸν οἱ παρόντες τ ληγατάριων, πάντες ἢ πινες, ἀφ ἡμοῦσιν αὐτοῖς πλημμέλ, ὐ βουληθεῖεν ἐλθεῖν, ὐδὲ παρεῖναι τῷ inventario. τῶνικαῦτα γὰ ἄδεια ἔσαι τῷ κληρονόμῳ, ᾗ μὴ παραγινομένων τ ληγατευόντων, δρκεῖσθ τῇ τ μαρτύρων παρουσίᾳ, ᾗ ποιεῖν τῶν ἀπογραφῶν, ὁποκειμένων ᾗ ὅτω τοῖς ληγατάριος ἢ τ ὅρκ ἢ κληρονόμ ᾗ τ τ οἰκετῶν βασάνῳ. ᾗ τότων ἁπάντων παρόντων, ἔχειν τῶν ὃν ἢ Φαλκιδίᾳ βοήθειαν. ὅτω γὰ ἐ δέξομθ ὐδὲ νόμῳ ὅτως δύσκρισιν ☉σίαν μέχρι νῦν ἐλαττῆν, ὐδὲ ἀδικεῖν τ πλοῦτησαν. εἰ γὰ πάντως ἢ αὐτῷ βάλεταί πινας γίνεσθ κληρονόμους, ᾗ ἔχειν πνὰ παραψυχὴν ὃν τ αὐτῷ ἀφοδχῆς, ᾗ οἴεταί γε αὐτάρκη ☉σίαν ἔχειν, ὃ μὲν τότ ἢ ἢ πρᾶγμα ἀλήθεια δείκνυσι, ☉δηλον ὡς ὃν σιωπήσεσι ἔσαι τότ τ ἢ καθαιρημένης βυλῆς, ἀλλὰ τ ἀγνοίας καθαρσις τ ὀνείρ. §. 6. Εἰ μὴτοι μηδὲ ποιήσῃ inventarium κᾶ τότ τὸ χῆμα καθάπαξ εἰπόντες ἔρθημεν, ὃ ☉δαμαθέξ Φαλκιδίου, ἀλλὰ πληρώσ τὰς ληγατάριος ᾗ φιδεϊκομμισσαρίους, κἂν εἰ τὸ τ καθαρᾶς ὑσίας ἢ τελοῦντ☉ ὑπερβαίνῃ μέτρον ἡ τ ληγάτων δόσις. ᾗ τότ φαμὲν, ὃ τ ἡμέτερον ἐλαττῆσαι νόμον, ὃν τεθείκαμθ ἐπὶ τῷ μηδὲν οἰκεῖον ζημιῶσθ τὰς κληρονόμους τοῖς δανειστᾶς. δῶσθ γὰ αὐτοῖς ποιεῖν ὁπλοῦς τ ἑαυτ κακουργίας, διὸπ παρέσῃ τ νόμον, ἐξὸν ἀσφαλῶς ἁπαντᾶ πράξαπ, μηδὲν ἐζημιῶσθ, τἀναντίον μᾶ ἔν ᾗ πᾶ ὀν ἢ Φαλκιδίᾳ νόμῳ κερδᾶναι. ταῦτα ὐ δὴ φαμὲν, ἔνθα πεπλανημένως ὁ ἀφαιρέμ☉ πρὸ τ ἑαυτ ☉σίας τοῦτο ἔπραξεν, ἢ τυχὸν δέον ᾗ πλέον ποσότητα τῷ κληρονόμῳ καθαλιπτῖν, ὑπὲρ ἐλάττον☉ διετύπωσε. ᾗ γὰ δὴ ᾗ τότ πεπλανημένης γνώμης ἐσὶν, ἀλλ' ὃ καθαρῶς ᾗ ἀκεραβῶς ἐπισκήψεως. †. Εἰ μὴτοι ῥητῶς ἐπισκήψει μὴ βάλεσθ τ κληρονόμον ☉δαμαθαχθῆν Φαλκίδιον, ἀνάγκη τῷ ἢ ἀφαιρεμένῳ γνώμῃ κρᾶσθ, ᾗ ἢ βυλόμενον αὐτὸν ὑπηρετῆσαι τῷ ἀφαιρεμένῳ, ὅπως καί πνα δίκαιά τε ᾗ ὑσεβῆ καθαλιπόντι, τὸ κέρδ☉ ὃν οὐ τῷ λαβεῖν, ἀλλ' ὃν τῷ μόνον ὑσεβῶς ἔχειν, ᾗ μὴ δοκεῖν ἀκερδῆ τ τοιοῦτον εἶναι κλῆρον. ἢ, εἰ μὴ βύλοιτο, αὐτὸν μᾶ εἶναχωρῆσαι τ τοιαύτης ὑπ☉σίσεως, χώραν ὀ γνύεσθ, καθάπᾶ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔρθημεν, ὑποκαθεστάτους τὲ ᾗ συγκληρονόμους, ᾗ ληγατάριος, ᾗ φιδεϊκομμισσαρίους, ᾗ οἰκέτους, ᾗ τοῖς ἐξ ἀδιαθέτ, ᾗ τοῖς ἄλλοις, κᾆ τῷ ἔμπροσθεν ὑφ' ἡμῶν ἐξηυρημένῳ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὁδόν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ ἀφαιρεμένων ὀμφλότητ☉.

Ο Υ δώσομεν ὀ ἄδειαν τῷ κληρονόμῳ, τὸ μέτρον τ ὑσίας ἀκεραβῶς γνώσκοντι, καθαλεῖν μᾶ δύθυς ἐξ δρχῆς πσὶν ὁλόκληρα τὰ πρεσβεῖα, ᾗ πλήρη τῷ γνώμῃ ☉δαμαθέντα τηρῆσαι, (τότ ὅπως ᾗ αἱ τ πρὸ ἡμῶν λεγόμεναι ἀμπλέξεις) παρὰ δὲ πᾶν παραγκτὸν ἐθέλειν, ὐδὲ ὃν μέρος μὲ πλήρη τῇ ☉δαμαθέντι γνώμῃ, ὃν μέρος δὲ αὐτῷ ἐλαττῆν. ἀλλὰ τὸν γε ὅλως ὐ πεπλανημένον πρὸ τὸ τ ὑσίας ποσὸν, ἀλλὰ γινώσκοντά τε ᾗ δύθυς ἀκηλεθήσαντα τῇ γνώμῃ ☉δαμαθέντι, ἀφ' πάντων αὐτῇ καθαιρεῖν, ᾗ μὴ μεταμέλεσθ πρὸς τι χείρων. ὃ γὰ ἂν εἰπ τότ καθαρῶς ἀκηλεθεῖν. ὃ μὲν ὐδὲ ἐφήσομεν αὐτοῖς τῷ δρχῷ, ἐπισκήψοις μᾶ, ἀφυλάκτως ᾗ καθαλεῖσιν, εἶπ ὕστερον προΐγμαθ τοῖς λαμβάνθ(ι παρεῖναί, ᾗ ἀναλαμβάνειν βάλεσθ παῤ αὐτῶν ὅπως ἂν τύχοιεν καθαλόντες. δεῖ γὰ πρὸ τ πράξεων βαλεύσασθ ᾗ προΐξειν, ἀλλὰ μὴ πράξαντα ὀρθῶς, εἶπα μετεβαλεῖν πρὸς ἀγνωμοσύνην. πλὴν εἰ μὴ δικαία τις αἰτία τότ εἰσαγάγοι, ☉δαμόθεν πνὸς ἀναφανέντ☉, ὅπως ἐλαττοῖ τῷ ὑσίαν ᾗ χώραν τῇ ἀναλήψ ποιεῖ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ☉ τὰ πρεσβεῖα πάντως εἶσα ὠνιαυτὸν καθαιρεῖσθαι.

Ἀλλὰ κἀκεῖνα πρόνοιαν ἐθέμεθα, ☉ μὴ χρόνον γίνεσθ μακρὸν ὐ πᾶς τοιαύτας ζητήσεις. ὐδεμίαν γὰ τ τοιούτων ζητήσεων ἡ δικῶν ὑπιρβαίνειν τ ☉ ὠνιαυτὸν χρόνον ἡγησόμεθα, ἀνάγκην ἐπιτιθέντες, εἶσα πάντως ὠνιαυτὸν μᾶ πρὸσελθσιν, ᾗ τὰ πρεσβεῖα καθαιρεῖσθαι, ᾗ τὰ ὑπὸ ☉ δαμαθέντα καθαλελειμμένα πληρῶν κᾆ τῷ ἑαυτῶν φύσιν, ᾗ πάντα πρᾶξαι ὅσα ἔμπροσθεν εἰρήκαμθ. ἀρχὼ γὰ τ ὠνιαυτὸ δίδομεν, καθάπᾶ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔρθημεν, τῷ ὐκ δικαιικῆς ὑπομνήσ(ιν ψήφ☉. ☉ γὰ ὠνιαυτὸν παῤ αἰτίαν ☉ κληρονόμου ☉δαμόθεν, τῷ ικαῦτα ὁ μὲ ὐκπεσεῖται τ καθαλελειμμένων, ἕτερα δ' ἐπὶ παῦσι ἤξεσιν, ὃς ἔμπροσθεν ἐκαλέσαμεν. §. α'. Ἀνήβοις γὰ ἢ ᾗ ἐλάττοσι, τῷ ἡλικίαν ὐδὲν ὁ παῤ ἡμῶν ☉κεῖνος νόμ☉. ἔσι γὰ αὐτοῖς, εἴ τι κᾆ τὰς εἰρημένας ἡμῶν αἰτίας βλαβεῖεν, ὠφέλη τις βοήθεια, ᾗ ἡ ἀφ' τ ἀποκαθστάσεως, ᾗ ἡ ἀφ' τ κᾆ τ ἐῤῥαυμμηκότων κηδεμόνων ὁδός. ἐχ ὑπεξαιρῶμεν ὀ ☉ νόμος ὐδὲ τὰς πατρωνικὰς ἀφαιρέσεις. κἀκεῖσε γὰ τ νομίμως αὐτοῖς φυλαττομένης μοίρας, ὡ ἡμεῖς heredē[1], metuente[2] ne forte non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora[3] per quæ dudum sanximus, quando homines excepimus ex damno rerum suarum, in additionibus statuentes onera usque ad substantiæ relictæ mensuram : illo adjecto solo, ut oporteat hujusmodi heredem, qui non creditores solum, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit non damnificari solum, sed etiam non lucrari, convocare[4] omnes legatarios & fideicommissarios[5] quanticunque in eadem civitate sunt constituti, aut quosdam pro eis agentes, si forte personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut ætas, aut quælibet necessitas facultatem eis non dat ad inventarii præsentiam. †. Si vero absunt[6] aliqui, interesse testes in ipsa civitate fide dignos, & possidentes[7] substantiam[8], & optimæ opinionis existentes, non minus tres : tabulariis enim solis, quorum ad hoc competit non crediмus[9]: coram quibus convenit fieri inventarium[10], ita ut supervenientibus legatariis, & querentibus forsan subreptum aliquid rerum, aut non manifestatum : licentia sit non solum per servorum examinationem causam quærere : nam etiam hoc præbuimus per prolatam dudum à nobis in servilibus[11] examinationibus observationem (sed etiam per jusjurandum[12] heredis, & jusjurandum testium dicentium, *se*[13] *& affuisse iis quæ gesta sunt & vidisse*[14] *qua tunc agebantur, & in nullo consitios esse factæ ab harede malignitatis*, sicque in iis quæ relicta sunt à testatoribus, invenire veritatem : nisi forte præsentes legatarii omnes aut quidam constitutione sibi præmissa noluerint venire : nec adesse inventario. Tunc enim licentia erit heredi, etiam non advenientibus legatariis, contentum esse testium præsentia, & facere descriptionem : repositо[15] etiam sic legatariis, & jurejurando heredis, & servorum examinatione, & his omnibus observatis habere ex Falcidia præsidium. Sic enim non videbimur, neque legem ita hactenus approbatam minuere, neque injustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri heredes, & habere quandam consolationem ex sua successione, & arbitratur sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causæ veritas ostendit : certum est, quia non hæc contrarietas erit scientiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. §. 2. Si vero non[16] fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiam : sed complebit legatarios, & fideicommissarios : licet puræ[17] substantiæ morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus, non nostram minuentes legem quam posuimus, ut nihil de proprio damnificentur heredes creditoribus, sed dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis, cui transcenderit leges, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, sed ex diverso etiam quæ sunt ex Falcidia lege, lucrari. Hæc autem dicimus : ubi errans testator de sua substantia hoc egit : aut forte cum debuisset etiam ampliorem quantitatem heredi relinquere, pro minore disposuit : etenim etiam hoc errantis sententiæ est, & non puræ, & integræ designationis. †. Si vero expressim designaverit[18] *non*[19] *velle heredem retinere Falcidiam* : necessarium est testatoris valere sententiam : & aut volentem eum parere testatori, forsan etiam quædam juste & pie relinquenti : lucrum non in percipiendo, sed[20] solummodo pie agendo habentem : & non videri sine lucro hujusmodi esse hereditatem : aut si parere noluerit, eum quidem recedere[21] ab hujusmodi institutione, locum vero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & coheredibus, & fideicommissariis, & legatariis, & servis, & iis qui ab intestato sunt, & aliis secundum prius à nobis inventam in talibus viam.

Cap. III.

De legatorum exæquatione.

NOn autem dabimus licentiam heredi mensuram substantiæ subtiliter agnoscenti, solvere quidem mox ab initio quibusdam integra[22] legata, & ad plenum sententiam testatoris servare, (quod etiam præcedentium nos dicunt constitutiones[23]) ab aliquibus autem retinere velle : neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte vero eam minuere : sed omnino non errantem circa substantiæ quantitatem, sed agnoscentem, & mox sequentem sententiam testatoris, per omnia eam sequi, & non ad pejora pœnitere : neque enim hoc erit pure sequentis [heredis.] Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem, & incaute solventibus, postea lites percipientibus inferre, & recipere velle ab eis quodcumque contigerit exolvisse eos. Oportet enim ante actionem cogitare, & agere, & non cogitantem recte, deinde transferi ad indevotionem : nisi forte justa quædam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam [ære alieno] apparente, quod minuat substantiam, & locum receptioni faciat.

Cap. IV.

Ut legata intra annum [modis omnibus] præstentur.

ILlud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quæstionibus. Nullam enim talium quæstionum aut litium transcendere anni tempus sancimus : necessitatem imponentes omnino intra annum post aditionem & legata solvi, & quæ à testatore sunt relicta, compleri, secundum sui naturam, & omnia agi quæcunque prius ediximus. Initium autem anno damus, sicut prius jam diximus, admonitionem[24] ex judiciali decreto. Anno enim per culpam heredis transacto, tunc ille quidem cadat relictis, alii vero ad hæc venient quos prius vocavimus. §. 1. Pupillis[25] autem & minoribus ætate, nihil nostra præjudicat lex. Est enim eis si quidem etiam secundum dictas à nobis causas lædantur, duplex quoddam subsidium : & per restitutiones, & per viam contra negligentes tutores vel curatores. Non autem excipimus à lege neque patronatus successiones, & ibi enim legitima eis servata parte, quam nos definimus, quicquid ultra hanc eis relictum fuetit, & aliquid à libertis petiti fuerint, illi complere dei inde

1 Inventarium facere quæ personæ teneantur, vid. *Rebuff. tract. de sent. promis. art. 3. gl. 3. Goth.* Adde Buguon. *lib. 1. fat.* 115. Rittershus. *part. 6. c. 5. auth. Sed cum testat. Cod. ad leg. Falcid. junct. duab. seqq.* Ans.

2 Heres non conficiens inventarium, Falcidiam amittit, 22. §. 2. *C. de jure delib.*

3 Tres menses, vid. *l. ult. C. de jure delib.*

4 Solemnitates observandæ in inventario conficiendo, *l. 7. C. de bon. prosc.*

5 Creditores multo magis, quod eorum maxime interfit. Nov. 119. §. *ad hæc.*

6 *Abesse* hic est extra civitatem esse, ut J. *proxime* traditur.

7 His enim magis creditur. *l. 3. ff. testib.*

8 Testes substantiam possidentes, idonei atque locupletes, quod religione & motu judicis æstimatur : *Motu* dixi. vix est enim ut Judex semper descendat ad hanc cognitionem, ut facultates testium pares sint rei atque negotio, cui testimonium ferunt : quod tamen Accursius hic velle videtur. Magis est itaque testes idoneos fieri judicis arbitrio. *l. 1. in fin. ff. de jure delib.*

9 Licet in orborum inventario conficiendo sufficiant. *l. 32. C. de episc. Nov. in fin.* J. *eod.*

10 Placet quod ab Accursio hic additur, Inventarium posse fieri etiam non uno contextu tametsi testamentum uno contextu fiat. *l. ult. § sin aut. C. de jure delib.* & tamen eundem tabellionem ad finem usque adhibendum. *Accursius hic.* nisi forte aliquod impedimentum superveniat : *ut notatur in C. quoniam extra de probat.*

11 De quæstione servorum adversus dominos inventarii perferenda causa, vid. *l. ult. §. 10. Cod. de jure deliber. Novell. 48. l. ult. C. de quæst.*

12 Formulam jurisjurandi observa.

13 Hanc particulam Scrimgerus in sua editione non habet. adde etiam de monitorio quod competit læso, de quo vid. *Rebuff. in tract. de inventario, gl. un. num. 9.*

14 Cæcus an testis esse possit, vid. Oldendorpium *c. de testib. num. 15.* Testimonium de auditu num admittitur? Sic sane. §. 1. *in fin. Inst. de milit. testam. l. 8. ff. de off. præsid. l. 2. in fin. ff. de probat. l. 24. in fin. ff. de testam. milit. l. 79. §. 1. ff. de leg. 3. l. 2. §. 8. ff. de aqua plev.* adde notat ad *l. 8. ff. de probat.* ubi testimonium de audiendo admittendum diximus.

15 Ἀποκειμένη, id est, sepositо, remoto, *l. 15. §. 33. ff. de dam.*

16 Heres, non confecto inventario tenetur ultra vires hereditarias. Goth. An amittat Trebellianicam vid. Ant. Merend. *controv. lib. 4 cap. 13.* Ans.

17 Pura substantia est, quæ ære alieno soluta est, *l. ult. Cod. de repud. Novell. 22.* quæ ære alieno soluto supereret : vel alias soluta tributis, *l. 20. C. de agric. & cens. lib. 11. tit. 47.*

18 In testamento scil. Quid? non poterat olim heres obligari vivo testatore, ne Falcidia uteretur? non poterat, *l. 15. §. 1. ff. ad l. Falc.* An & post ejus mortem? hodie potest *l. ult. C. ad l. Falc. l. 46. ff. ad l. Falc. l. 46. ff. de pactis.* Goth. Vid. Ant. Merend. *controv. lib. 4. cap. 14. 15.* Ans.

19 Testator prohibere potest heredem extraneum uti Falcidia. Invito testatore legi Falcidiæ locus non est : quod olim esse non poterat. *l. 55. ff. de leg. 1.* hoc est, olim Falcidia detrahi non poterat contra voluntatem testatoris, nisi de libertate agebatur, *l. 33. ff. ad leg. Falc. l. 6. ff. de fidicom. libert.* nisi Principes id permisissent, *l. 30. in fin. ff. ad Treb.* nisi non heredes, sed legatarii ac fideicommissarii uti falcidia prohibeantur : solebant enim hujusmodi personæ arceri Falcidia. *l. 32. in fin. l. 47. in fin. ff. ad l. Falcid.* vid. *Cujac. hic.* An quartæ deductio prohiberi possit à testatore, vid. apud Hotomannum *consil. 1.*

20 Ratio, propter quam cuique conceditur vetare Falcidiam. Hodie sane Falcidia prohiberi expresse potest ab eo, qui veram sui patrimonii æstimationem cognitam habet. *Authent. sed cum testator. C. ad l. Falc.* Idque testantur communiter Doctores, ut refert Bolognetus *Rubr. ad Falc. num. 48.* Ratio autem hæc est : Olim herede repudiante, testamenta infirmabantur : Hodie, si heres repudiat, propter Falcidiæ prohibitionem testamentum non vitiatur, cum hereditas deferatur reliquis in testamento scriptis, sive legatarii sint, sive fideicommissarii, & illorum aditione testamentum confirmatur. Quid? num tacite prohiberi Falcidia potest? Sic sane : puta his verbis *legata integra solvi ac præstari volo. Gloss. in l. decem 6. in fin. ff. de fidei. libert. sine deminutione legata præstari volo.* vel ita, *Executores mei capiant vel distribuant usque ad integram solutionem legatorum* : vel *legata pleno jure restitui volo.* Quod ultimum tamen multi non admittunt. vid. Manticam 9. *de conject. ult. volunt. Graff. lib. sent. §. Falc. quæst. 10. 11.*

21 Ἀναχωρῆσαι, quod non significat repudiare, sed abire ab hereditate.

22 Qui sciens vires patrimonii solida quibusdam legata cœpit solvere, & reliquis quoque integra debet solvere : quasi prima solutione ampliecti videatur in omnibus judicium defuncti : quod derogat *leg. 6. §. ult. Cod. ad l. Falc.* Itaque minuitur valde potestas legis Falcidiæ respectu extraneorum, *hac l.* cripitur enim heredi non implenti voluntatem defuncti, inventarium non facienti, ut & ei, qui jussus est ea non uti : sive qui cœpit quibusdam integra legata solvere. 23 *l. 6. Cod. ad leg. Falcid.* 24 Non ab aditione hereditatis, non à condemnatione, sed à conventione judicis : quod & nomen ὑπομνήσεως indicat. 25 Ανήβοις.

Source : BIU Cujas

deinde noluerint: hunc ordinem tenere ſancimus, quem inchoantes ſacram noſtram hanc conſtitutionem diximus, ita ut legalis quidem pars maneat apud eos pura talibus, reliqua vero veniat ſecundum viam à nobis nunc apertam in talibus maxime, quoniam in ipſa de jure patronatus poſita à nobis conſtitutione, ad ſimilitudinem pene ingenuorum, etiam libertinitates ordinavimus. §. 2. Quia vero duplex eſt [1] teſtamentorum modus, aut in ſcriptam delatus diſpoſitionem, aut in non ſcriptam voluntatem: hæc omnia obtinere ſimiliter, & ſecundum æquam obſervationem, & in non ſcriptis teſtamentis, & in omni ultima voluntate ſancimus, & in omni perſona, ſive privata [2], ſive militari [3], ſive ſacerdotali, ſive Imperiali [4], ſive alterius cujuſlibet. Communem namque omnibus hominibus hanc legem ponimus.

1 Teſtamentum, ſcriptum eſt, aut nuncupativum.

2 Ἰδιωτικὸν πρόσωπον opponunt Græci, *ut & hic*, στρατιωτικῷ, ἐφαλικῷ, βασιλικῷ qua de re dixi in *Nomenclatore meo Harmenopuli*.

3 Hoc vult, Teneri militem obſequi defuncti voluntati. Cujacius putat, omiſſione inventarii eum non obligari ad ſolvendum æs alienum. *l. ult. in fin. ff. de jur. deliq.* nec ad ſolida legata: quin, militi parcendum, ſi legis Falcidiæ ignorantia, quibuſdam ſolida legata ſolverit.

4 Βασιλικὸς, βασιλικὸς Cæſarianus, officialis Cæſaris, qui ab Hieronymo *Palatinus*.

5 Μητροπολιτῶν ἄρχοντες, præſides provinciarum qui in metropoli provinciæ habitabant. *Urbs* enim pro metropoli accipitur. *l. 2. ff. ex quib. cauſ. major. l. 4. §. 9. ff. de damno.*

6 Vid. Corraſ. *lib. 7. Miſcel. c. 23.* ANS.

7 Senſus eſt, Matres ſecundo nubentes, hodie non poſſe eligere unum ex liberis, eique uni largiri commoda donationis à marito acceptæ propter nuptias; ſed ea omnia ſervanda liberis communibus eſſe. Olim matri, ſecundo nubenti, permiſſum id erat, *l. 3. 5. in fin. princ. C. de ſecund. nupt.* addeJulianum Patricium *conſtit. 2.*

8 Vid. Rittershuſ. *in expoſit. Novell. part. 4. cap. 3. 4. 5. 6.* ANS.

9 Ἀποβαλὼν, Martialis, 4. Omnes quas habuit, Lycoris amicas extulit: & 5. ego conjugem extuli, & 3. Extulit, inquis, uxorem.

10 Mater non transiens ad ſecunda vota, filio minori ſuccedit ab inteſtato cum ejus fratribus aut ſororibus.

11 Donare poſſimus proprietatem bonorum retento uſufructu, *ut hic*, & *l. quiſquis 8. Cod. de donat.* vid. *Rolandum à Valle 1. conſ. 265. num. 5. & 6. Clarum lib. 4. ſentent. §. donatio. quæſt. 19. in fin.*

12 Id eſt, non ex ſemiſſe.

13 Id eſt, integram.

14 Adverſus crudelitatem legum principis auxilium implorare licet.

15 Id eſt, quæ nondum ad virum ſecundum venerunt.

EPILOGUS.

Hæc nos, ut communiter omnibus proſint hominibus, ſcripſimus: quatenus & viventes relictis potiantur, & deficientes cum ſecuritate moriantur: ſcientes quia lex etiam ſepultis adminiſtrabit, & quæcunque illi diſpoſuerint, ad effectum ipſa perducet.

§. 1. Quamobrem (quoniam communis hæc utilitas omnibus eſt hominibus) fiant quidem à tua eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per provincias in omnibus gentibus quæ dudum fuerunt, & nunc à Deo per nos ſunt adjectæ principatui Romanorum. Metropolitani [5] vero judices hæc ſumentes (ſicut dudum ſancitum à nobis eſt) unicuique dirigant civitati: nulluſque manebit non audiens legem, *quæ neque in paupertate vivere, neque mori in anxietate permittit* [6]. Datum Kalend. Januar. *Conſtantinop.* FLAVIO BELISARIO V. C. Conſ. Indictione decimatertia. 539.

TIT. II.

DE NON [7] ELIGENDO SECUNDO NUBENTES MULIERES: ET ALIENATIONE ET LUCRO ANTENUPTIALIS DONATIONIS: ET DE SUCCESSIONIBUS EARUM ET FILIIS SUIS.

NOVELLA CONSTIT. II.

Imperator Juſtinianus Auguſt. Hermogeni glorioſiſſ. magiſtro ſacrorum officiorum, exconſuli & patritio.

PRÆFATIO.

ET ante [8] nos legiſlatoribus Romanis continuam legiſlationis occaſionem emergentium cauſarum dabat varietas, & nos omnem partem legiſlationis ornantes reipublicæ: cunctam pene correctionem, aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquando vero in judicialibus quæſtionibus celebravimus: & multas leges hinc ſubjectis noſtris conſcripſimus: quale eſt quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocavit legem. §. 1. *Gregoria* enim ſupplicavit, dicens, habuiſſe ſe dudum virum, & duos feciſſe filios, maſculum, & fœminam, & extuliſſe [9] quidem maritum: plurimum vero à filio experta favorem, exiſtimavit oportere, ne relinqueret eum ſine remuneratione, nec extra competentem honorem dimittere. Igitur *antenuptialem* donationem, licet non veniens ad ſecunda vota, tamen reſtituit, & dedit filio, qui tamen non vivens ei permanſit, ſed abiit ex hominibus, antequam ad ſecundas venire vellet nuptias mater: & lex tam antiqua quam noſtra vocavit ambas [10], & filiam & matrem ad minoris ſucceſſionem. Et ſi quidem in prioribus mater nuptiis permanſiſſet, nulla quæſtio fuerat: ſed illa quidem ad virum deſcendit ſecundum, uſumfructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: (ſic enim eam etiam omnem donavit *ut* [11] *uſus quidem apud eam remaneret, proprietas autem fieret apud filium*) omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non [12] ſecundum quantum heres erat fratris, ſed ſecundum [13] quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad ſecunda vota migrantem, proprietatem habere donationis quacumque ratione: verum mater nequaquam hoc *antenuptialem* eſſe donationem omnino affirmabat, ſed *permixtam jam rebus filii*, & tanquam hereditatis, non adhuc tanquam donationis exiſtentis, competere ei ſex unciarum, & proprietatem & uſum habere. †. Et non ſolum hoc dubitabatur, ſed etiam de ipſa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente ejus hereditatem pro media parte, ſecundum quam eam nos ad hereditatem filii vocavimus, una exiſtente ſorore, moriente (vero) filio, cum ea vocata: filia vero obtinere hereditatem fratris valde fortiter ex prioribus ſanctionibus inſiſtente, & dicente, *quia mater, ſi quidem ad ſecundas nuptias non veniſſet, recte vindicaret hereditatem filii: venientem vero ad virum alterum, omnino privari iis, quæ ex paterna ſubſtantia filius acquiſivit: quia ſi poſt ſecundas nuptias filius mortuus eſſet, undecumque acquiſita eſſet ei ſubſtantia, ipſa eſſet domina: hæc conſtitutionibus ambabus volentibus, quæ talia decernunt* [14]. Mater quidem *valde crudeliter habere conſtitutiones illas, & indignas clementia noſtrorum temporum affirmabat*: verumtamen uſa eſt à nobis poſita conſtitutione, dicens *hanc non ſibi conſtitutionibus prioribus, atque matrei quidem nondum ad virum ſecundum venienti* [15], *cum filiis vocari*: quæ vero ſecundo copulantur nuptiis, nequaquam: hic autem etiam aliquid adeſſe peregrinum: ſe enim in filium largitatem conferentem occaſione electionis, rurſus de donatione potius recepiſſe videri, quam ſic ſimpliciter lucrum irrationabile habere. Hæc nos diu perſcrutantes, & omnem talium electionum & hereditatum contemplationem conſiderantes, oportere credidimus communem ſuper his ſcribere legem, ſecundum quam & præſens quæſtio ſuſcepit terminum.

CAP. I.

De electione ſublata.

16 Nota regulam. Goth. Vid. Fachin. *lib. 3. controv. cap. 64.* & not. ad *l. feminæ. l. hac edictali §. 1. & l. 11. Cod. de ſecund. nupt.* ANS.

17 *C. 4. J. eod.*

PROſpeximus itaque non *confuſum* hoc electionibus indiſcretumque relinquere, ſed hujuſmodi dare ordinem cauſæ: Matre [16] ſemel ad ſecundas nuptias veniente, lucrum mox omnium filiorum proprietatem [17] antenuptialis fieri donationis: *& nullam eſſe licentiam matri, alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonorare*: quoniam omnibus ſimul ſecundis nuptiis fecit injuriam, quapropter & in præſenti proprietas antenuptialis donationis tota ad filiam veniet: uſu apud matrem, donec adjuvet, ſervando, & ſecundum noſtram conſtitutionem, (ſi quidem mater præmoriatur) filiæ tota antenuptialis donatio competit: ſi vero filia, manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non exiſtentium filiorum, reliquum vero erit filiæ, & moriens hoc tranſinittit ad ſuos heredes, qui ex lege vocantur.

διωρεήσαιμεν, εἴπε πέρα τούτης αὐτοῖς καλεληφθείη, καὶ τὸ ὅλον τῆς ἀπελθόντων αὐτηθεῖσιν ἐκείνοι πληρῶσαι, εἶτα μὴ βλοιντο, τοῦτο τῷ παῖδι κρατεῖν θεμιζόμεν, ὡσαῦτ δεχόμοι τ θείας ἡμῶν τοιάυτης ἀφαιρέσεως ἐπιτομήν. ὡσπερ τῷ μὲ νόμιμον μοῖραν μόνον ἀπὸ αὐτοῖς καθαρὸν τ τοιούτων, τὰ λοιπὰ ἐρχοῖς πρὸς τῷ παρ' ἡμῶν νῦν ἀνεωγμένῳ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὁδὸν μόλισα. ἐπείσθη κ ἐν αὐτῇ τῇ σεῖ τ πυθομένων τεθείσῃ παρ' ἡμῶν ἀφαιρέσῃ πρὸς ὁμοίωσιν σχεδὸν τ δύο ἐν κ τοὺς ἀπελθόντας ἐπαίρομεν ἀφορμάς.

§. 6. Ἐπειδὴ ὁ διπλοῦς ἐστιν ὁ τ ἀληθινῶν τρόπος, ἢ εἰς ἔγγραφον φερόμενος ἀφανίσαι, ἢ εἰς ἄγραφον βλῆσιν, πάντα ἀπανθᾶ καλεῖν ὁμοίως κ τὴν ἴσην παρατήρησιν, κ ἐπὶ ἀγράφων ἀληθῶν κ ἐπὶ πάσης τελευταίας βλήσεως θεμιζόμεν, κ ἐπὶ σεσωκότα πάντος, εἴτε στρατιωτικὸς, εἴτε ἱερατικὸς, εἴτε βασιλικὸς, εἴτε ἑτέρᾳ οἱαδήποτ. κοινὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦτον τ νόμον ἐπεθήμεθα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ταῦτα ἡμεῖς ὑπὲρ κοινῆ πᾶσι λυσιτελοῦντος ἀνθρώποις ἐγράψαμεν, κ ὅπως ἂν εἴτε ζῶντες τ καλεληλειμμένων ἀπολαύοιεν, εἴτε τελευτῶντες, μεῖ δύνμίας ἀπέλθοιεν γινώσκοντες ὡς ὁ νόμος αὐτοῖς κ κειμήλιος ὑπηρετήσει, κ ἅπερ σκέπει ἀφαιρέσει, αὐτὸς εἰς ἔργον ἄξει. §. α'. Ὡσπερ ἐπειδὴ τὸ κοινὸν τοῦτο ὄφελος ἅπασιν ἐστὶν ἀνθρώποις, χρήσεσι μὲ παρὰ τ σῆς ὑπερογῆς σύντομοῖ κηρύγματα, πᾶσι παραγγέλλοντα τῷ τ νόμου δύναμιν γνῶσαι ἢ κ χώραν, ἐν ἅπασιν ἤδη τοῖς ἔθνεσι τοῖς πρέπουσι τε ἐστι, κ νῦν ὑπὸ θεοῦ δι' ἡμῶν τῇ Ρωμαίων πολιτείᾳ προσχωρουμένοις δρχῇ. οἱ δὲ μὴ τ μηδεπόλεων ἄρχοντες ταῦτα λαμβάνοντες, καθὰ κ ἤδη νενομοθέτηται παρ' ἡμῶν, ἐκέσῃ παρεσκεύασι πόλ. μᾶλλον τε ὀφείλοντος κ νόμος, ἢ μήτε ἐν πενίᾳ ζῆν, μήτε ἐν ἀθυμίᾳ τελευτᾶν συζῶντος. Dat. Kalend. Jan. BELIS. V. C. CONS. Ind. XIII.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τ μὴ ἐπιλέγειν τὰς δευτερογαμούσας γυναῖκας. κ περὶ ἄλλων κεφαλαίων. ἔχει ὁ προοίμιον ἡ ἀφαίρεσις γρηγορίαν τινά.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἑρμογένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων, ὑπάτῳ κ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τοῖς πρὸ ἡμῶν νενομοθετηκόσι Ρωμαίοις τ ἀεὶ νομοθεσίας ἀφορμὴν ἡ τ ἀναφυομένων πραγμάτων ἐδίδει ποικιλία, κ ἡμεῖς τὸ νομοθετικὸν ἅπαν καλεκτερισμένοις τ πολιτείας μέρος, τῶν ὅλων σχεδὸν ἐπανορθῶσιν ποτὲ μὲ ἐπὶ τοῖς τ δικαίων ἀφορμὴν πραγματείας, ποτὲ ὁ ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις φοιτήσεσιν ἐποιησάμεθα. κ πολλὰς γε τ νόμων συτάξεων τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις ἐγράψαμεν· ὁποῖον δή τι κ νῦν ἀναστὰν, εἰς τόνδε ἡμᾶς τ νόμον καλέσεν. § α'. Γρηγορία γὰρ ἱκέτευσε, φήσασα συνωκηκέναι πρόσω ἀνδρὶ, κ δύο ποιήσασθαι παῖδας, ἄρρενά τε κ θήλειαν, κ ἀποβαλεῖν μὲ τ συνοικήσασα. πολλῆς ὁ ἔφη τ παιδὸς πειραθῆναι τ δύνοις, ἀνθηχρέωσαι μὴ καλιπεῖν αὐτὸν ἀγέρωτον, μηδ' ἔξω τ προσηκούσης ἀφεῖναι τιμῆς. τοιαῦτα τῶν προγαμιαίων δωρεῶν, καίτοι δευτέρους ἔτι πω προσομιλήσασα γάμοις, ὅμως ἀποκατέστησε κ δέδωκε τῷ παιδί. ἃ μὴ ζῶν ὁ παῖς αὐτῇ διετέλεσεν, ἀλλ' ἀπέζη ἐξ ἀνθρώπων, πρὶν εἰς δευτέρας ἐλθεῖν βληθῆναι τὸν μητέρα γάμους. κ ὅτε νόμος ὁ, τε δεχομένου ὁ, τε ἡμέτερος ἐκάλεσεν ἄμφω, τόν τε παῖδα τόν τε μητέρα, πρὸς τὸν τ νέα ἀφοδεύν. κ εἰσῆλθοις πρότερος ἡ μήτηρ ἐπίμβυε γάμοις, ὀδὲν αὐ τὸ ζητούμενον ἦν. ἀλλ' ἡ μὲ εἰς ἀνδρὸς ἐπείγε δευτέρᾳ, τῶν μὲ χρῆσιν ἅπασιν ἔχειν τ προγαμιαίας δωρεᾶς. (ἔστω γὰρ αὐτῶν κ ἐδεδώκητο, ἐφ' ᾧ τῶν μὲ χρῆσιν παρ' αὐτῇ μένειν, τῶν δεσποτείαν ὁ χρυσᾶς τῷ παιδί) τ δεσποτείας ὁ ἡ πατὴς ἀπλήκτως πάσης ἀπειλεῖ, ἃ καθ' ὅσον κληρονομεῖ τ ἀδελφῆς, ἀλλὰ καθ' ὅσον ὁ πατὴρ ἐπιδέδωκε τῇ μητρὶ, φάσκουσα μηδεμίαν παρόρησίαν ἔχειν τῶν μητέρα δευτέρους ὁμιλῆσαν γάμοις, τῶν δεσποτείαν ἔχειν τ δωρεᾶς, καθ' οἱονδήποτε λόγον. ἀλλ' ἡ μήτηρ σπεῦσε τ προγαμιαίαν εἶναι δωρεὰν παντελῶς ἀξιοῖ, συναναμεμίχθαι ὁ ἤδη τοῖς πρώτοις μοῖς τ παιδὸς, κ ὡς κληρονομίας, ἀλλ' ἐχ ὡς δωρεᾶς ὕστερ ἦν, προσήκειν αὐτῇ τ ἐξαιρεῖσθαι τῶν τ δεσποτείαν τῶν τ χρῆσιν ἔχειν. †. Καὶ ὁ τ μὲν ἀμφισβητεῖτο, ἀλλὰ κ σὺν αὐτῇ τ κλήρᾳ τ ἀδελφῆς πρὸς αὐτῶν ἡ παῖς ἀμάχῃ, τ μὲ μητρὸς ἀξιώσης αὐτῇ κληρονομεῖν κ τῶν ἡμίσειαν μοῖραν, (καθ' ὃν αὐτῶν ἡμεῖς κ τ κλήρου τ παιδὸς καλέμεν, μιᾶς ὕστερ ἀδελφῆς τῷ τελευτήσαντι παιδὶ, τ μὲν αὐτῆς καλεμένης τ ὁ παιδὸς ἔχειν τ κλήρου τ ἀδελφῆς, μόλα ἰσχυρὰς, ὡς τ ἔμπροσθεν νενομοθετημένων, ὑπισχνουμένης Φασκούσης τῶν γε μητέρα, εἰ μὲ δευτέρους μὴ ὁμιλήσοι γάμοις, ὀρθῶς ἀνλημπιεῖσθαι τ κλήρου τ παιδὸς ἀφικνουμένου ὁ εἰς ἀνδρὸς ἕτερα, παῖδων ἀφαιρεῖσθαι τ ὅσα ὡς τ πατρώας οὐσίας ὁ παῖς ὑπῆρχεν. ὡς εἰ μὲ τ δευτέρου γάμου ὁ παῖς ἐπλούτησε, κ τ ὀθενδήποτε κληθείσης αὐτῷ πατρώας ἐαυτῷ αὖ χρεᾶς κυρίαν, τὸν τ ἀμφοτέρων βιαλομένων, αἱ τὰ τοιαῦτα ἀφαιρεῖν. ἡ δὲ μήτηρ μᾶλιστα μὲν ἁπλῶς ἔχοι τὰς ἀφαιρέσεις σκείνας, κ ἀναξίως τ φιλανθρώπων ἡμῶν ἰσχυρίζετο χρόνων· πλὴν ἀλλὰ χρῆσιν τῇ παρ' ἡμῶν τεθείσῃ ἀφαιρέσῃ, λέγουσα τοῦτον ἐκ παραλαμβάνειν πᾶσι ἀφαιρέσεις πᾶσι πατρώας· ὅτε τὰς μὲ ἔπω πρὸς ἀνδρὸς ἐλθούσας δευτέρους μοῖρας μὴ τ παιδὸν κωλεῖν, πᾶς ὁ δευτέροις ὁμιλησάσας γάμοις, κ μὴ ἐπ. σώσθω ὁ κρίτης ξένον ὑπεῖναι· ἑαυτῷ γὰρ φιλοκμίαν εἰς τ παῖδα ποιούμενον πρόφασιν ἐπιλογῆς, ἀντιδωρεὰν μᾶλλον εἰληφέναι δοκεῖν, ἢ καθ' ἁπλῶς ἔπω κέρδος ἀσυλλόγιστον ἔχειν. Ταῦτα ἡμεῖς ἐπὶ πολὺ κατεξετάσαντες, κ τῶν ὅλων τ τοιούτων ἐπιλογῶν τε κ κληρονομιῶν θεμελίων ἀναστοχασάμενοι, δεῖν ἀθήμεν κοινὸν ἐπὶ τούτοις γράψαι νόμον, καθ' ὃν κ ἡ παροῦσα ζήτησις δέχεται τέρμα.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τ ἀφερεθείσης ἐπιλογῆς.

Συνεδόμεν τοίνυν μὴ συσκιαζομένων τῶν τ ἐπιλογῶν κ ἀδιάκλειστον καλεῖν, ἀλλὰ τοιαῦτα δεῖαι τὰ πράσμαθ πεῖν· ὥστε τ μητρὸς ἅπαξ εἰς δευτέρους γάμους ἐλθούσης, κέρδος δίδως ἁπάντων τ παίδων, τὴν δεσποτείαν τ προγαμιαίας γινούσης δωρεᾶς. κ μηδεμίαν ἀδειαν εἶναι τῇ μητρὶ, τὰς μὲν τ παίδων ἐπιλέγειν, τὰς ὁ ἀπιμάζειν, διὸπ πάντως ὁμοῖς τοῖς δευτέροις ὑφέλοτο γάμοις. ὥστε κ ἐπὶ τ παιρόντων ἡ δεσποτεία τ προγαμιαίας δωρεᾶς ὅλη πρὸς τῶν παῖδα φυλαχθήσῃ, τ χρήσεως μόλα τῇ μητρὶ, μέχρι σεῖσι, φυλατομένης. κ κ τῶν ἡμετέρων ἀφαιρέσεων, εἰ μὲ ἡ μήτηρ προαπέλθοι, τῇ παιδὶ τ ὅλης προγαμιαίας δωρεᾶς ἀρμόζοντος, εἰ ὁ ἡ παῖς, μόνοι μὲν σῴζα τῇ μητρὶ τὸ σὸν τ ἀπαιδίας συμφόρᾳ κέρδος, τὸ ὁ λοιπὸν εἶναι τ παιδὸς, κ τελευτῶσαν τῶν τ ἀπαιδίας συμφόρᾳ κέρδος, εἰ πινες ὀφ τ νόμου κωλοῦντος.

ΚΕΦ.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τ̃ φερνῆς ὑποπιήσεως, τ̃ ἢ ἀφ' ὅτ̃ τ̃ δόσεως γάμῳ τῷ ἔξωθεν πεποιημένης.

ΤΟ ᾖ γινόμενον μὲ ἀεί, ῥητῷ ᾖ ἔπι νόμῳ διωρισμένον, τῶν εἰς καλὸ παραίξησιν τε κ̀ παρενδήκως δίδομεν· τὸ δὲ τῷ νόμῳ. εἰ γ̃ ὁ παιδὶ τυχὸν, ἀλλά τινι τ̃ ἔξωθεν ἡ μήτηρ ἔπι δότ̃ι ἄπρ⊙ ἔσαι γάμων, μοιρῶν τινα τ̃ ωφγαμικαίας δωρεᾶς, ἤ τι πρᾶγμα ἐξ αὐτ̃ς, ἢ κ̀ πᾶσαν δώρησε), ἢ κ̀ ἄλλον τυχὸν ὑποπιήσ τ̃ρόπον, εἶτα ὕστερον εἰς ἀνδρὸς φοιτήσαι δότ̃ρι· φ̃δηλον ὡς τῷ ἐπιγνομένῳ δότ̃ρι γάμῳ τὸ τ̃ ὑποπιήσεως ἀναλοφπήσε). κ̀ ὁδὲ αὐτὸ πᾶσι τρόποις, ἀλλ' ὃν μελέων κ̀ πὰ τ̃ ὑποπιήσεως κ̀ πὰ τ̃ ἀναλοφπῆς μ̀ρέι. εἰ μ̃ γ̃ μείναιεν φ̃ειόντες οἱ παῖδες, ἀναλοφπήσε) καθάπαξ τὸ γινόμενον, ᾗ νόμ⊙ τὴν δεπ̃δείαν τ̃ φ̃ γάμ⊙ δωρεᾶς εἰς τοὺς παῖδας ἄγοντ⊙, κ̀ ὁδὲν ἐπιτρεφομένῳ τ̃ γυναικὸς εἰπ πραίξειεν ἐπὶ βλάβῃ τ̃ παίδων· εἰ ᾖ φ̃τιλυτήσαιεν ἄπαντες τ̃ μ̀ήτρ⊙ς, μ̀ένει τὸ σωάλλαγμα βέβαιον, σὺν εἰς ὁλοκληρον, ἀλλὰ κ̃ τ̃ρ· δὴ τὸ ἐξ ἀπαιδίας σύμφωνον· ὅσῳ ἡμεῖς εἰσηγησάμεθα φ̃ῶτοι, κ̀ νενομοθετήκαμεν ἐναλχ⊙, τ̃ φ̃εἰ τότε γρ̀άψαντες νόμον. κ̀ καπί τινα μ̀ μοῖραν ἔσῃ τὸ σωάλλαγμα βέβαιον, καθ⊙ τινα ᾖ ἀνυσον ἀπφαωθήσε). τ̃τέσι, κ̃ μ̃ τὸ μ̀ρον ὡ⊙ τῇ μ̀ήτρι, φ̃φόσ᾽ ᾗ ἐξ ἀπαιδίας συμφώνε κρατήσ· κ̃ ᾖ τὸ ὡραπεμπόμενον εἰς τὰς ᾗ παιδὰς ἀφόδους, ἄνυσον ἔσῃ. ὡς εἴρε ἡ μήτηρ μόνη τ̃ παιδὶ ἀφόδ⊙ δύρεθείη, τὸ πᾶν αὖθις κύριον ἔσῃ. §. α'. Επειδὴ ᾖ αἱ κ̃ τ̃ δευτερογαμιῶν ποιναὶ κοιναὶ κ̀ ἀνδρὸς εἰσι κ̀ γυναικὸς, κ̀ ὁ μ̃ ἐν τῇ φ̃τικὶ φ̃ῆς δότ̃ρας ἐλθὼν γάμῳ ᾗ δωσόσ, ἢ ᾖ ἐπὶ τῇ φ̃ γάμων, ἤτοι ἀφ' τ̃ς γάμους δωρεᾶ κ̀ ὁ νόμ⊙ ἔτ⊙ ἐφ' ἑκάτ̃ρ κείσ⊙ φ̃ῆσιν, κ̀ πᾶσι κ̀ φ̃εὶ τ̃ ὑποπιήσεως κ̀ φ̃εὶ ᾗ κέρδ̃ς νενομοθετείσθω.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ̃ ἀφόδου, εἰ ὡς αὐτάρετ⊙ τελευτήσε, ἢ ὁπσίως οἱ δευτερογαμῆσ᾽ φ̃ῆς τ̃ ἰδίων κλήρων κληρ⊙ν).

ΥΠολοίπ᾽ τοίνυν ὄντ⊙ σκέψασθ᾽ πὶ φ̃εὶ τ̃ κλήρων τ̃ παίδων, ὑφ᾽ ἃ κ̃ τὸ παρὸν ἀμφισβητεῖται, δεῖν ὠρίσαμεν ἡλικιᾷ νόμῳ τῇ τε παρούσῃ ζητήσ διαπῆσαι, ταῖς τε ἐρεξῆς κινηπσομένοις ἀπάτ̃σις δένα τομὼ. κ̀ ᾗ σοίσειεν, τὰ ἄλλα πράγματα τὰ μ̃ τῶν φ̃ γάμων δωρεὰν εἰς τοὺς παῖδας ἀφιγμένα, εἰ μ̃ ὁ παῖς αὐτὸν ᾗ ἠλείσ τυχὸν ἀφόθ⊙ς κ̃ τ̃ νόμον, χωρεῖν ἐπὶ τὰς γεγραμμένας κληρονόμους· (ἐντεῦθεν τ̃ μ̀ήτρ⊙ς ὁ κωλυομένης γράφεσθ᾽ παρὰ ᾗ παιδὸς κληρονόμ⊙ς, ἀλλὰ κ̀ τ̃ κατ' τ̃ διαθήκης αὐτ̃ῆ διδομένων δικαίων, εἴτε ὁ παῖς αὐτῶν παρελεύσεται, ἢ κ̀ ἀλόγως ἀποκληρονόμ⊙ν ποιήσ), φυλαπομένων) εἰ ᾖ ἀδιάθετ⊙ τελευτήσε, τ̃ ὁπσίνε μ̀ρας, εἰ μ̃ ἔχοι παῖδας ἰδίας, ἐπὶ τὰς παῖδας ἀφικνεμένης· εἰ ᾖ σὺν ἔχοι μ̃ παῖδας ἰδίας, εἶτ᾽ ᾖ τ̃ ἀδελφῶν ἡ κλῆσις, κ̀ τ̃ μ̀ήτρ⊙ς ἄκρα τοῖς ἀδελφοῖς, καπὶ τ̃ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένον, ἐπὶ τ̃ κλήρ⊙ν ἐρχομένης, κ̃ τ̃τον ἰσχυρῶς ἔχσης, εἴτε δότ̃ρσις ὠμίλησε γάμοις, εἴτε κ̀ μή. ὁ γ̃ πικρ̃τέρας τὰς ποινὰς κ̀ τ̃ εἰς δότ̃ρα ᾠδηνομένων ἀνδρὸς γυναικῶν ποιησόμ, ὁδὲ σ̀τεῦδεν αὐτὰς εἰς ἀνάγκλ⊙ κ̀ βασήσομεν πικρὸν, κ̀ τ̃ ἡμετέρων ἀναξίων καιρῶν, ὥσε δέ τ̃ σωφρόνων γάμων, εἰ κ̀ δότ̃ρσι κ̀ δεσήκοιεν, τότ̃ς μ̃ ἀπ̃σ̃πεσθ᾽, φοιτᾶν ᾖ εἰς πινας ἀπηγορ̃μένας μοῖσις, κ̀ ἴσως κ̀ φ̃ὸς οἰκειῶν φθορὰς· κ̀ ἐπειδὴπ̃ σὺν ἔξεσι νομίμως σωφρονεῖν, πιμωρόμως ἀσελγαίνειν. σὺκέπ᾽ τοίνυν κρ̃ῆναι βιαλόμεθα ἔτε τῷ σὺν τ̃ῷ ε' βιβλίῳ ᾗ ἐπωνύμῳ τ̃ ἡμετέρας δύσεδείας σωιόντι μ̃τ⊙ κειμένῳ ἀφάπαξιν, τῷ διορίζεσθαι τὰ φ̃εὶ τ̃ κλήρων τ̃ παίδων, ἃς αἱ μητέρες δότ̃ρσις ὁμιλ̃σασι γάμοις εἶδον φ̃θαπελήσ᾽ς· ἔτε τῷ σὺν τ̃ῷ ϛ' βιβλίῳ ᾗ αὐτὸ συγγράμματ⊙, ὑπὸ τ̃ ᾗ Τερτυλλιανὸς τίτλον, τῷ φ̃εὶ τ̃ γυναικῶν ἀφαιρ̃μένων τ̃ δότ̃ρσις μ̃ ὁμιλησῶν γάμοις, φ̃ῷ μ̀ήτρι τ̃ δότ̃ρας, ἀποβαλσῶν τὰς παῖδας. ἀλλὰ καλεῖσθω πάλ⊙ς ἡ μήτηρ μ̃ τ̃ ἀδελφῶν ἐπὶ τ̃ ᾗ παιδὸς κλῆρον, κ̀ τ̃τον ἐχέτω βεσαίως, ὁδὲν σὺ τ̃ δότ̃ρων βλαπ̃μένη γάμων. ὅσῳ κ̀ ἐπὶ τ̃ ὑποκειμένης ζητήσεως, ἢ τ̃ νόμον τ̃τον σὺνῆς, κρατείτω· κ̀ ἡ μήτηρ ἅμα τῇ παιδὶ ἀφόδ⊙ τ̃ κλῆρον· ἢ κ̀ ἀφόδ⊙ τ̃ κλήρ⊙ν ἔχέτω, ὁδὲν σὺ τ̃ ἐλπίδ⊙ τ̃ δότ̃ρων βλαπ̃μένη γάμων, ἀλλὰ κυρία τότε μ̃ τ̃ παιδὸς καθάπαξ καθεσῶσα. καλὸν μ̃ γ̃ ἂν εἴη κ̀ ἐπαινετὸν, κ̀ ἄξιον δ̃χῆς, τὸ παῖς γυναῖκας ἔτ⊙ ἀφικείας σεμνῶς, ὡς παῖς ἅπαξ εἰς ἀνδρὸς ἐλθ̃σας πρεῖν ἄδικ⊙ν τῷ πελευτήσαντι τῷ δύτ̃ῖ. (κ̀ τῷ γε τοιούτῳ γυναῖκα κ̀ ᾗ γαμίζομεν κ̀ ἐπαινῶμ, κ̀ ὁ πόρρω πίθηκεν πιρ̃τείας.) †. Εἰ ᾖ σὺν ἰσχύοι, (κ̀ γ̃ εἰκὸς κ̀ νέαν αὐτὸν ὄσαν τ̃τον πιθεῖν) ὁδὲ ἀνθέξοι φ̃ῆς τὰς τ̃ φύσεως ὁρμὰς, ὁ κολαστέον αὐτῷ ἀφ' τ̃τον, ὁδὲ ἀπειροδύτεον αὐτῇ τ̃ ἀποστολικῶν κοινῶν νόμων· ἀλλὰ κ̀ εἰς ἀνδρὸς ἑτέρα γάμῳ ἐλθέτω σεμνῶς, κ̀ ἀκολασίας ἀπεχέσθω πίσης, κ̀ ἀπολωίτω τ̃ τ̃ παίδων ἀφόδ⊙ς. ὅτ⊙ γ̃ αὐτὸς ἔτι μᾶλλον ἀγαπήσ, κ̀ ἐχ ὡς τινας τ̃ δυσμῶν ὄψε), ποινεῖς ὅτ⊙ς ὑποβαλλομένη πικρ̃ῖς. ὥσπερ γ̃ τὰς παλέρας, εἴπερ εἰς δότ̃ρας ἔλθοιεν γάμους, σὺκ ἀποτρέμεν τ̃ τ̃ παίδων ἀφόδ⊙ς, ὁδὲ πις ἐσὶ νόμ⊙ τοιοῦτ⊙ πλέγων· ὅτ⊙ς ὁδὲ πὰς μ̀ήτρας ἀφαιρ̃σόμεθα τ̃ τ̃ παίδων ἀφόδ⊙ς· ὁδὲ πις ἐσὶ νόμ⊙, εἴσῃς αἱ μ̀ήτρες εἰς ἀνδρὸς ἔλθοιεν δότ̃ρα, κὰν εἰ φ̃ῆ τ̃ δότ̃ρων γάμων, κὰν εἰ μ̃ τὰς δότ̃ρας οἱ παῖδες πελευτήσιεν. ἐπείτοιγε σὺ τ̃ ἀτοπίας ᾗ νόμ⊙, κὰν εἰ φ̃απέλθοιεν οἱ παῖδες ἅπαντες, μὴ καθολικτόντες παῖδας, ἢ ἐγήρας, ὁδὲν ἧττον ἡ τιμωρία μ̀ρεῖ, κ̀ ὁ ἀφόδ⊙ς) τ̃τας ἡ μήτηρ, ὁσ᾽ αὖ ἄπαιδες πελευτήσαιεν· ἀλλ' ἀπιλαθήσε) τ̃ αὐτῶν ἀφόδ⊙ς ἀπανθρώπως, μήτ⊙ μ̃ ὠδινήσα, μήτ⊙ ᾖ σκηρέψασα, πῶς τε ἀφ' τ̃ ἐννόμ⊙ γάμ⊙ ὑποβαλλομένη ποινὰς. ἀλλὰ δέξον) αὐτὸς πνες τ̃ πρώτ⊙ν συζ̃γῶν, ἡ μήτηρ ᾖ ἀλόγως ὠλοληθήσε). ὥσε κ̀ αὐτὴ ἀφ.δεχέσθω τὰς παῖδας, κ̀ ἔσω νόμ⊙ ἔτ⊙ φιλάνθρωπός τε κ̀ πρᾶ⊙, κ̀ τὰς μητέρας πᾶσι παισὶ ἀφ.μάτ̃ν. †. Συνελόντες τοίνυν τόδε ᾗ νόμ⊙ τὸ μέρ⊙, διατίζομεν, ἐπειδὴπ̃ τῶν μητέρ⊙ν, κ̃ τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον, ὁμοίωσαμεν τῷ παλεῖ, τὰς μ̃ ἐπὶ τῇ πρωγαμικαίᾳ δωρεᾷ, κ̀ αὐτὰς ὑπέχειν ποινὰς, καθάπαξ ὑπέχ̃ κ̀ ὁ πατὴρ ἐπὶ τ̃ φ̃τικὶ· ἐπὶ ᾗ τ̃ς κλήρ⊙ς τ̃ παίδων ἀπεσαλμένης ἐρχόθωσαν ὁ, τε πατὴρ ἡ, τε μήτηρ, καθὼ τὰς ὑποκειμένας ἐφ' ἑκάσῳ ζητήσ. ὥσε ὅσῳ οἱ παλέρες ἔχσ⊙ν, εἴτε εἰς δότ̃ρας ἔλθοιεν γάμους, εἴτε κ̀ μή, τ̃τον κ̀ αἱ μητέρες ἐχέτωσαν. κωλείσθω τε ἡ μήτηρ φ̃ὸς τ̃ ᾗ παιδὸς κλήρ⊙ν, εἴτε ἤδη δότ̃ρσις ὠμίλησε γάμοις, εἴτε κ̀ ὕστερον ἔλθοι. §. α'. Τῆς ᾖ φ̃γαμικαίας δωρεᾶς, εἰς δότ̃ρον ἐλθ̃σαν σωοικέσιον, μηδὲ καθόσον κληρονομεῖ ᾗ παιδὸς, ἀπολωίτω· ἀλλὰ τ̃τον τ̃ παίδων ἔσω μόνον κέρδ⊙, ὡ⊙τῆς ᾠδηνομένου τ̃ δότ̃ρας, ἀποβαλσῶν τὰς παῖδας. ἀλλὰ καλείσθω πάλ⊙ς ἡ μήτηρ μ̃ τ̃ ἀδελφῶν ἐπὶ τ̃ ᾗ παιδὸς κλῆρον, κ̀ τ̃τον ἐχέτω βεσαίως, ὁδὲν σὺ τ̃ δότ̃ρων βλαπ̃μένη γάμων. ὅσῳ κ̀ ἐπὶ τ̃ ὑποκειμένης ζητήσεως, ἢ τ̃ νόμον τ̃τον σὺνῆς, κρατείτω· κ̀ ἡ μήτηρ ἅμα τῇ παιδὶ ἀφόδ⊙ τ̃ κλῆρον· ἢ κ̀ ἀφόδ⊙ τ̃ κλήρ⊙ν ἔχέτω, ὁδὲν σὺ τ̃ ἐλπίδ⊙ τ̃ δότ̃ρων βλαπ̃μένη γάμων, ἀλλὰ κυρία τότε μ̃ τ̃ παιδὸς καθάπαξ καθεσῶσα. καλὸν μ̃ γ̃ ἂν εἴη κ̀ ἐπαινετὸν, κ̀ ἄξιον δ̃χῆς, τὸ παῖς γυναῖκας ἔτ⊙ ἀφικείας σεμνῶς, ὡς παῖς ἅπαξ εἰς ἀνδρὸς ἐλθ̃σας πρεῖν ἄδικ⊙ν τῷ πελευτήσαντι τῷ δύτ̃ῖ. (κ̀ τῷ γε τοιούτῳ γυναῖκα κ̀ ᾗ γαμίζομεν κ̀ ἐπαινῶμ, κ̀ ὁ πόρρω πίθηκεν πιρ̃τείας.) †. Εἰ ᾖ σὺν ἰσχύοι, (κ̀ γ̃ εἰκὸς κ̀ νέαν αὐτὸν ὄσαν τ̃τον πιθεῖν) ὁδὲ ἀνθέξοι φ̃ῆς τὰς τ̃ φύσεως ὁρμὰς, ὁ κολαστέον αὐτῷ ἀφ' τ̃τον, ὁδὲ ἀπειροδύτεον αὐτῇ τ̃ ἀποστολικῶν κοινῶν νόμων· ἀλλὰ κ̀ εἰς ἀνδρὸς ἑτέρα γάμῳ ἐλθέτω σεμνῶς, κ̀ ἀκολασίας ἀπεχέσθω πίσης, κ̀ ἀπολωίτω τ̃ τ̃ παίδων ἀφόδ⊙ς. ὅτ⊙ γ̃ αὐτὸς ἔτι μᾶλλον ἀγαπήσ, κ̀ ἐχ ὡς τινας τ̃ δυσμῶν ὄψε), ποινεῖς ὅτ⊙ς ὑποβαλλομένη πικρ̃ῖς. ὥσπερ γ̃ τὰς παλέρας, εἴπερ εἰς δότ̃ρας ἔλθοιεν γάμους, σὺκ ἀποτρέμεν τ̃ τ̃ παίδων ἀφόδ⊙ς, ὁδὲ πις ἐσὶ νόμ⊙ τοιοῦτ⊙ πλέγων· ὅτ⊙ς ὁδὲ πὰς μ̀ήτρας ἀφαιρ̃σόμεθα τ̃ τ̃ παίδων ἀφόδ⊙ς· ὁδὲ πις ἐσὶ νόμ⊙, εἴσῃς αἱ μητέ

credimus. *Priscis namque constitutionibus præbentibus electionem mulieri, quæ ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta & exponere filiis cautionem* [1]. *Quia moriens hæc restitueret: sive cum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis. solverent autem ei etiam* tertiam [2] partem *centesimæ usuræ:* Nos ex quæstionum emergentium varietate moti, quoniam invenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis [3] existente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exolveretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea judicavimus oportere hunc dari ordinem causæ; Ut si [4] quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat [5] harum usus apud matrem: & ipsa eum colligat, & non respuat: neque exigat filius pro harum æstimatione usuras: sed & diligentiam earum habeat, sicut lex jubet, usu quidem existentibus dominis, & custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitibus [6]: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, in casum quidem non existentium filiorum matri: reliquum vero filiorum hæredibus conservandum. †. Si autem omnis forte constat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum [7] cautione jam definita; non exigere à filiis aurum: nisi forte idonea sit viri substantia, & habeat aurum & argentum & vestem, & quicquid conscriptum fuerit matri. tunc enim electionem matri dabimus, sive voluerit res percipere, & præbere cautionem: sive justam quam diximus usuram accipere, & secundum priores leges, & secundum nostram. †. Si vero permixtæ sint res, & donatio ante nuptias aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, ut alimentum habeat inde: porro de mobilibus hæc valere quæ sancivimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

1 Vid. *vers. si autem.* ℣.

2 Id est, usuram trientem.

3 Κτήμασι *Scrimger.* χρήμασι *Cujac.*

4 Nota regulam.

5 *Novell.* 3. & *Cod. eodem.*

6 *Cap.* 1. ℣. *eod.*

7 *Vers. priscis* ℣. *cod. l.* 5. §. 1. *C. de secund. nupt.*

8 Hinc sumpta est Authentica, sed quæ nihil. *de pact. convent. Cod.* Goth. Vid. Gudelin. *de Jure novissimo lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 2.

ANS.

9 Quæ dotem non dedit marito, antenuptialem donationem non accipit. Quid si per maritum stetit, quo minus dos ei daretur? mora mariti ejus, uxori non nocebit. *Novell.* 9.

10 Æqualitas servanda.

11 Quantum mulier dedit dotis nomine, tantum ea ex donatione propter nuptias, recipit.

12 Leges interdum extenduntur ad pendentes etiam lites: alias earum generalis est conditio, ut ad futuros tantum casus pertineant, *l.* 7. *Cod. de legibus.*

13 Dat. XVII. Kal. April. Just. IV. & Decio Coss. arg. *Nov.* 22. *cap.* 46. id est, anno 534.

CAP. V.

De dote scripta & non numerata vel præstita.

ILlud [8] quoque dudum acerbe quidem sancitum, raro autem in judicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, & tradere usui, & deducere ad judicia, pro communi positum adjutorio. Si enim conjungantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis donationis documentis: deinde vir quidem antenuptialem præbeat donationem, mulier autem scribat dotem, aut ipsa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo: postea appareat matrimonii tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonii, & matrimonium morte viri solvatur: non est justum omnino mulierem dotem [9] non dantem marito, *antenuptialem* accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: & ipsa pro tanto exigat donationem, & in quantum dederit dotem. æqualitatis [10] enim & justitiæ sumus amatores, quam in omnibus aliis & in consortiis volumus obtinere. Quapropter *quæ mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat, quæ vero minus quam professa est dedit, tantum* [11] *recipiat solum quantum obtulit,* sitque etiam hoc optimum in præsenti lege incrementum, plurima decernente, quæ semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deductam. †. Hanc autem valere volumus legem & in casu dante ei principium, & in pendentibus [12] litibus & in omnibus de cætero provenientibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi effectuique contradere festinet, & manifesta universis per programmata propria faciat, quatenus in omnibus civitatibus, quas nostra ditio continet, hæc valeant, & certa omnibus fiant, secundum quod à nobis dispositum est [13].

TIT. III.

14 Vid Julianum Patricium constit. 5.

15 Major ecclesia Constantinopolitana, S. Sophia (de qua dicam commodiore tempore) ut & Romana, Lateranensis Ecclesia.

16 Constantinopolitanæ scil.

17 Ἰδικῷ. *Hal.* ἡγεμονικῷ. *Scrimgeru.*

18 Οὐδὲν ἐν ἁμαρτίᾳ καλόν.

19 Major Ecclesia Constantinopolitana mater Imperii à Justiniano hic vocatur.

20 Diaconorum alii masculi: aliæ fœminæ.

UT [14] DETERMINATUS SIT NUMERUS CLERICORUM SANCTISSIMÆ MAJORIS [15] ECCLESIÆ [16], ET CÆTERARUM ECCLESIARUM CONSTANTINOPOLITANARUM.

NOVELLA CONSTIT. III.

Imper. Justin. Aug. Epiphanio Sanctiss. & Beatiss. Archiepiscopo regiæ civitatis, & universali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

DUDUM quidem communi & generali [17] lege ad tuam beatitudinem & ad reliquos sanctissimos Patriarchas scripta, de ordinatione venerabilium Episcoporum, & reverendiss. clericorum, nec non mulierum diaconissarum, & *ut non amplius sint ab antiqua mensura qui ordinantur,* disposuimus: quod nobis videbatur bene se & competenter habere, & regularum sacrarum digne: præsentem vero legem specialem ad tuam beatitudinem scribemus, de numero reverendiss. clericorum, qui in hac urbe sunt, disponentes. Quia enim *pene nihil immensum* [18] *bonum est*, competens est neque ordinationes quæ super reverendiss. clericis fiunt, aut super reverendiss. diaconissis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctissima ecclesia incidat in causam mutuorum maximorum, & paulatim ad novissimam inopiam deponatur. Novimus enim propter hujusmodi occasionem, hujus regiæ civitatis sanctissimam majorem ecclesiam, *nostri imperii matrem* [19], debitis inquietari majoribus, & non aliter valentem facere singulas erogationes reverendiss. clericis, antequam aurum non parvum sumat mutuum, faciens tam hypothecas quam pignorum dationes in optimis suis prædiis rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmetipsos deponere ad hujusmodi causæ inquisitionem, & agnoscere quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinvenerit.

†. Investigantes igitur illud undique invenimus *quoniam singuli horum qui sanctiss. ecclesias ædificaverunt in hac felicissima civitate, non pro ædificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem competens esset presbyteros per unamquamque ecclesiam, quantosque diaconos masculos* [20] *atque fœminas, & quantos subdiaconos, & rursus cantores atque lectores & ostiarios constitui: & super hæc etiam oratorii expensas definierunt: & reditus proprios dederunt sufficientes iis quæ à se constituta sunt: si quis autem adjecerit multitudinem, nequaquam amplius penitus extendi valentes. †. Et quidem permanserunt usque ad multum tempus talia conservata: & donec hoc fuit, duraverunt sanctiss. ecclesiarum domibus quæ sufficerent. Cum vero Deo amabiles episcopi ad aliquorum preces semper respicientes protracti sunt ad ordinationum multitudinem, aucta quidem est expensarum quantitas ad immensitatem multam: creditores autem undique & usuræ, & novissime neque creditores inveniuntur propter incredulitatem jam causæ: sed alienationes cum necessitate, & contra leges, & causæ indecentes, & neque propria dignitate temperatæ, ut ex hac nimietate, neque prædia neque suburbana sufficerent hypothe-*

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τ῀ ϖερὶ τ῀ ϖοσὶν γεγραφέσης, κ῍ μὴ ἀελθυνηϑείσης, ἢ ϖληρϑείσης

ΚΑκεῖνο γεμίλι ἐν τοῖς ἔμπροσϑεν ἀμυδρῶς μὲ νομοϑετηϑὲν, ἀπειρίας ἕ ἐν δικαιηϑείοις ἐξητασμένον, ἀϑήϑημα χρῶναι νόμῳ τὲ σαφεῖ ϖροσλαβεῖν, κ῍ ϖαραδόναι τῇ χρήσει, κ῍ καταπύτειν εἰς τὲ δικαιήσεα, ϖρὸς κωλὺν ὑπαντησόμενον βοήϑειαν. εἰ γὰρ σωαφϑεῖεν τινες ἀλλήλοις ἐπὶ ϖερίσει κ῍ ϖροικὸς ἢ ϖαραδόσει τῆ χρήσῃ, ὁ μὲν ἀνὴρ ϖροικὸς ἐπιδοῦναι δωρεᾶς, ὁ δὲ γυνὴ ἐπιστενέχωρεν ϖερίσει, ἢ αὐτὴ ϖαρεχωρήσῃ τοῦτο, ἢ δόντος ϖατρὸς, ἢ τ῀ ϖρὸς ἕξωϑεν, εἴτε φανείη ϖαρ᾽ ὅλον τ῀ ϖροικὸς μὴ δεδωκὸς τῷ σωοικήσαντι, ἀλλ᾽ ἀναχόρησιν οἰκείου εἰς τ῀ ϖροικὸς βαρὺν, κ῍ ὁ γάμος ἀνάτωρ ἢ ἀνδρὸς ἀϑανατείη· ὅϑεν ἂν εἰς δικαία ϖαρέλϑῃ ἡ γυνὴ, ϖερίσει μὴ δόσει τῷ σωοικήσαντι, τὴν ϖροικὸς λαβεῖν. εἰ ἕ κ῍ μὴ εἰς ὁλόκληρον δόσι, κ῍ αὐτὴ κ῍ τοσοῦτον ἀϖατείτω τὴν δωρεὰν, καϑ᾽ ὅσον δόσι τὴν ϖερίσει. ἰσότης γὰρ ἐσμὲν κ῍ δικαιοσύνης ἐραστὴ, κ῍ τούτων ἐν ἅϖασί τε τοῖς ἄλλοις, κ῍ ϖερὶ γε ἐν τοῖς σωοικεσίοις βυλόμεϑα κρατεῖν. ὥστε ἡ μηδ᾽ ὁπῶν ἐποδοῦναι, μηδ᾽ ὁπῶν λαμβανέτω· ἢ ἕ ἔλαττον ἢ ὡμολόγησε δοῦναι, τοσοῦτον ἀϖολαμβανέτω μόνον ὅσον ἐπέδωκε. κ῍ ἔστω κ῍ αὐτὴ κρὴν τὴ ϖαρούσῃ νόμῳ ϖροστύξησις, ϖολλὰ τ῀ ἀεὶ ἐμ ἀμφισβητημάτων, μάλις ἕ νῦν εἰς νομοϑεσίαν καλεχϑέντων ἀμφεινάνλ. †. Τοῦτον ἕ κρατεῖν βυλόμεϑα τ῀ νόμον ἐπί τε ζ῀ δόντος αὐτῷ τοῦ ϑρόνου ϑήματος, ἐπί τε τ῀ ἐν δικαιηϑείοις ἠρτημένων ἐπί τε τ῀ ἐφεξῆς γινησομένων ἀϖάντων.

EPILOGOS.

†. Τὰ τοίνυν ϖροκρατέντα ἡμῖν ἡ σὴ ϖροσφυὴς ἔργῳ κ῍ πέρασι ϖροσαγέτω δόσιν, κ῍ φανερὰ ϖᾶσι ἀμ῀ ϖρογεγραμμένων οἰκείων ϖοιησάτω· ὥστε ἐν ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ὅσας ὁ ἡμέτερος κατέχει ϑεσμὸς, τοῦτο κρατεῖν κ῍ δῆλα ϖᾶσι γένεσϑαι, κ῍ τὸ ϖαρ᾽ ἡμῶν ἀϖατεσταλμένον. Dat. XV. Kal. April. CONSTANT. BELIS. V. C. CONSS.

TITΛΟΣ γ'.

Περὶ ϖερισμοῦ εἶναι τ῀ ἀριϑμὸν τ῀ κληρικῶν τ῀ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, κ῍ τ῀ λοιπῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τ῀ ϖανευδαίμονος ϖόλεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ῀ βασιλίδος ταύτης ϖόλεως, κ῍ οἰκουμενικῷ ϖατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔη μὲν κρίνω τε κ῍ ἡμερνικῷ νόμῳ, ϖρός τε τὸν ϖανευδαίμονα τὸν σὸν ϖρός τε τὰς λοιπὰς ἁγιωτάτας ϖατριάρχας γεγραμμένῳ, ϖερὶ τ῀ χρεστονίας τ῀ διακόνων ἐπισκόπων, κ῍ διάκονεσσῶν κληρικῶν, κ῍ γυναικῶν γεμίλι ἀϑήϑην, κ῍ ἕ μὴ ϖλείους εἶναι ἕ ἐξ ἀρχῆς μέτρε τὰς χρεστονεμένας, διετυπώσαμεν ἄναϑ ἡμῖν εἰδόκι καλῶς τε κ῍ ϖροσηκόντος ἔχειν, κ῍ τ῀ ἱερῶν κανόνων ἀξίως. τ῀ ϑ ϖαρόντι νόμον ἰδικὸν ϖρὸς τὸν σὸν μακαριότητα γράφομεν, τὰ ϖερὶ ἕ ἀριϑμὸ τ῀ διακονεσσάτων κληρικῶν τ῀ σὺν ταύϑα ἀϖατάπτοντες. ἐπειδὴ γὰρ ὁδὲν χρεῶν τ῀ σὺν ἀμεμπτείᾳ κάλει, ϖροσήκειν ἂν εἴη μηδὲ ϖὰς χρεστονίας ϖὰς σὺν τοῖς διακονεσσάτοις κληρικοῖς ἢ ταῖς διακονεσσάτοις ἀϑανάτοις, γίνεσϑ τοσαύτας ὡς ταῖς ἐκείναν ἀνηζοφαῖς τὸν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν εἰς δανεισμάτων ἐμϖίπτειν χρείαν μεγάλων, κ῍ κ῍ μικρὸν εἰς τὸν ἑκάστου ἀνοχέαν κατενφέρειν. ἴσμὲν γὰρ, ὅτι τὸν τοιαύτην ϖρόφασιν, τὴν τ῀ βασιλέος τούτης ϖόλεως ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, τὸν τ῀ ἡμετέρας βασιλείας μητέρα, δανεισμοῖς συνκλειομένην μεγάλοις, κ῍ σὺν ἄλλως ἰσχύουσαν ἐκείϑεν ϖειϑοῖ ἀφεῖσϑαι τοῖς διακονεσσάτοις κληρικοῖς, πρὶν ἂν χρυσίον ἐ μέτριον δανείσαιτο· ϖοιεμένην τὲν μὲν ὑποθήκας, τὲν ϑ συνχώρων δόσις, ἐπὶ τοῖς κατλίσοις αὐτῆς χωρίοις τε κ῍ ϖαστείοις. ἀφ᾽ τούτων τοίνυν σωειδυῖα ἑαυτὴν καϑεῖναι ϖρὸς τὸν ζ῀ ϖράγματος ζήτησιν, κ῍ μαϑεῖν τίνα μὲν τρόπον ἐμϖεφόδιον εἴη, τί δὲ τὸ ζ῀ χρόνε μῆκος ἐξεῦρεν. †. Ἀνιχνεύοντες τοίνυν αὐτὸ ϖαντελῶς, εὑρίσκομεν ὡς ἑκάστου τ῀ τὰς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας οἰκοδομησάντων ἐπὶ τ῀ διάμονος τούτης ϖόλεως, οὐκ οἰκοδομίας ἐφρόντισε μόνης, ἀλλὰ κ῍ ζ῀ χρησίαν αὐτοῖς δᾶναι τοῖς ϖαρ᾽ αὐτὸ γλυφομένοις διακόνοις οἴκοις· ὁ δεῖπε ϖόσος μὲν ϖερισσὸν ἐσι ϖερισσοτέρας καϑ᾽ ἑκάστην ἐκκλησίαν, ϖόσος ϑ ἀϑανάτης ἀρρένας τε κ῍ ϑηλείας, ϖόσους τε ὑποδιακόνους, κ῍ αὖϑις ψάλτας τε κ῍ ἀναγνώστας κ῍ πυλωρὸς καϑεστάναι. κ῍ ϖερὶ τούτων κ῍ τὸν ζ῀ οἶκε διαπύνϑανε ὥστε, κ῍ ϖερισσὸν τε τοῖς ἄλλοις, κ῍ ϖερὶ γε ἐν τοῖς σωοικεσίοις βυλόμεϑα κρατεῖν. ὥστε ἡ μηδ᾽ ὁπῶν ἐποδοῦναι, μηδ᾽ ὁπῶν λαμβανέτω· ἢ ἕ ἔλαττον ἢ ὡμολόγησε δοῦναι, τοσοῦτον ἀϖολαμβανέτω μόνον ὅσον ἐπέδωκε. κ῍ ἔστω κ῍ αὐτὴ κρὴν τὴ ϖαρούσῃ νόμῳ ϖροσταξις, ϖολλὰ τ῀ ἀεὶ ἐμ ἀμφισβητημάτων, μάλις ἕ νῦν εἰς νομοϑεσίαν καλεχϑέντων ἀμφεινάνλ. †. Τοῦτον ἕ κρατεῖν βυλόμεϑα τ῀ νόμον ἐπί τε ζ῀ δόντος αὐτῷ τοῦ ϑρόνου ϑήματος, ἐπί τε τ῀ ἐν δικαιηϑείοις ἠρτημένων ἐπί τε τ῀ ἐφεξῆς γινησομένων ἀϖάντων.

Source : BIU Cujas

νήσης· ὥστε ὃν τ̃ τοιαύτης ἀτοπίας, μηδὲ τὰ χωρία, μηδὲ τὰ ϖροάστεια ἐξαρκεῖν τοῖς ὑποθήκαις κ̀ τοῖς ἐνεχύροις, μηδὲ δανειστῶν Δ̀ϕ̀ τ̃ον δύϖορεῖν· ἀλλ' εἰς ἀπορίαν κατελθεῖν παντελῆ, κ̀ μηδὲ αὐτοῖς τοῖς λειτουργοῦσι τ̃ῳ ἀϖιτροϕῳ εὐδόκιμ δωάσθ̃. ἀλλ' εἰς τ̃ῳ ϖασῶν ἀθλιωτάτ̃ῳ ὁδὸν τὸ ϖρᾶ̃γμα κατ̀ϕέρεσθ̃, τὸ τ̃ ὄντων ἀϖάντων τοῖς δανεισταῖς ἀνεῳγέναι. ὥσϖ̃ κ̀ λέγοντες ὀκνοῦμ̃ν, κ̀ ὅϖως ἂν μὴ γένοιτο, ϖροσϖοιοῦμ̃ν. εἰ γὰ̃ σὺν ἄν τις ἐνέγκοι ϖράως τ̀ ὑϖὲ τ̃ῳ ὧσιν αὐτ̃ῳ ϖρεσβείαν δαϖανῶντα, ϖῶς ἐχὶ κ̀ τὰ ϖρὸ τούτων ἡμῖν ϕορητέον; ὁ γὰ̃ δεῖ ϖρὸς τοὺς δαϖάνας ἐϖιζητῖν κ̀ τὰς κτήσεις, (τοῦτο γὰ̃ εἰς ἀ̓ωλησίαν τ̀ ὁμ̃ κ̀ ἀσέβειαν ἄγει) ἀλλὰ τοῖς ὧσι συμμετρεῖν κ̀ τοὺς δαϖάνας. ὥστε ϖροσηκόντως κ̀ τὰ ϖρὸ τούτων νομοθετήσομεν, κ̀ τ̃ῳ ἀορισίαν ϖεϕεύξεσθ̃.

ΚΕΦ. ά.

Περὶ δ̃ ἄχρι νυ̃ν ὄντ̃ῳ μ̃ν ἐν κληρικῶν ϖλήθ̃ι, κ̀ ὅσοι δ̃ μέλλοντ̃ῳ κληρικῶν ϖλήθ̃ι μεγάλης τ̃ῆ Κωνσταντίνου ϖόλεως ἐκκλησίας.

Θεσπίζομ̃ν τοίνυν, τοὺς μὲ̃ ἄχρι νυ̃ν ὄντ̃ας κ̃ τ̃ῷ αὐτ̃ῷ ἁγιωτάτ̃ῳ μεγάλ̃ῳ ἐκκλησίαν, κ̀ τοὺς λοιϖοὺς ἁϖάντ̃ας δύλας εἶναι, κ̀ τὰς δύλας ταύτας κληρικὰς, κ̀ γυναῖκας Δ̀ϕ̀ ἑνὸς, κ̀ ϖυλωρὰς μ̃ν ἐϕ' ἅϖαξ εἰσὶ σχήματ̃ος. ὁ γὰ̃ τὸ ὂν ἐλαττ̃ῶν, ϖεϕήσομαι ἢ δ̃ μέλλοντ̃ος, ϖοιεῖν ἢ δ̃ ϖοιεῖν, τοῦτο νομοθετ̃ῶν. τὸ ἢ ἐξῆς χρόνου μηδεμίαν γενέσθ̃αι χάραγμα, μέχρις ἂν εἰς τ̀ ἐξ ἀρχῆς ἀριθμὸν τ̀ συλλεγέντα, ὡ̃Δ̀ τ̃ῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας οἰκοδομηθέντων ἢ τ̃ῶν δύλων ἐκκλησιῶν τ̃ῆ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τ̃ῆ βασιλίδ̃ος ἡμῶν ϖόλεως ὡσϖερ μέτρον, κ̀ σϕόδρα σωφρονισθέντων ὦ̃σι, οἷα μιᾶς ὕσης τ̃ῆ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. ὕστερον ἢ ὅ, τε ϖροσκυνητὸς οἶκ̃ος τ̃ῆ ἁγίας σύνδεξ παρθένου κ̀ θεοτόκου Μαρίας, ὁ ϖρὸς τ̃ῷ τ̃ῆ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας γειτονήσαι κείμ̃ν, ὠκοδομήθη Δ̀ϕ̀ τ̃ῆ δυσεβ̃ῦς τ̃ῶν λῆξιν Βηρίνης· ὅ, τε σεβάσμι̃ος οἶκ̃ος ἅγίε μάρτυρ̃ος Θεοδώρου Δ̀ϕ̀ τ̃ῆ Σϕωρακίε ἢ τ̃ῆ σύνδεξ μνήμης ἀνιερώθη· ὦ̃ν ἢ κ̀ ὁ ϖροσκυνητὸς οἶκ̃ος τ̃ῆ ἁγίας Εἰρήνης ὁ τ̃ῇ ἁγιωτάτ̃ῃ μεγάλ̃ῃ ἐκκλησίᾳ σωνημμ̃ος Δ̀ϕ̀ τ̃ῶν ϖροειρημένων τ̀ ἀριθμὸν εἰς τὸ δεχαῖον χρ̃ῆμα, τ̃ῆ ἀδυνάτων ἐσίν. Οὐ γὰ̃ ἂν δεκέσειαν τοσαύτας ἐκκλησίας ὀλίγοι καθεζόμενοι. ἐϖεὶϖ̃ ϖοῦ σὺν ἰδιάζουσες κληρικὰς ἕδὲ εἰς τούτων ἐχ̃ῆ τ̃ῆ τελῶν οἶκ̃ον, κ̀ινοὶ δὲ εἰσι τ̃ῆ τε ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας κ̀ αὐτῶν, κ̀ τούτ̃ας ἅϖαντες ϖροσμένουσι κ̃ῆ νια ϖρόϊον κ̀ κύκλον, τὰς λειτουργίας ἐν αὐτοῖς ϖοιῶ̃ν· ἄλλως τε κ̀ ϖολλ̃ῶ ϖλήθους ὄν τ̃ῆ ϖρώτ̃ων αἱρετικ̃ῶν τ̃ῆ ἁγιωτάτ̃ῃ μεγάλ̃ῃ ἐκκλησίᾳ ϖροσαχθέντ̃ος, χάριτι μ̃ν ϑ̃ῦ μεγάλ̃ῃ δεῖ κ̀ σωτῆρ̃ος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ϖόνοις ἢ κ̀ ϖροτροπαῖς ἡμετέραις ὀνπλασίονας τ̃ῶν ἐξ ἀρχῆς εἰς τ̃ῷ δύσεβ̃ῆ λειτουργίαν τοὺς ὑϖηρεσίας ἀϕοσιωθ̃ῶσιν. §. ά. Ὥστε θεσπίζομεν, μὴ ϖεραιτέρω μ̃ν ἐξήκοντα ϖρεσβυτέρων κ̃ῆ τ̃ῷ ἁγιωτάτ̃ῳ μεγάλ̃ῳ ἐκκλησίαν εἶναι· Δ̀ϕ̀ ἑνὸς ἢ ἀρρένας ἑκατὸν, ϖεσαράκοντα ἢ ϑηλείας· κ̀ ϖροδιακόνους σὺνενήκοντα· ἀναγνώστας δὲ, ἑκατὸν δέκα, κ̀ ψάλτας εἰκοσιϖέντε. ὡς εἶναι τ̀ ϖάντ̃ῳ ἀριθμὸν τ̃ῶν δύλαβεστάτων κληρικ̃ῶν τ̃ῆ μεγάλης ἐκκλησίας σὺν τετρακοσίοις εἰκοσιϖέντε ϖροσώϖοις· κ̀ ἑκατὸν ϖρὸς τούτοις τ̃ῆ κελευμάτων ϖυλωρ̃ῶν. Κατὰ μ̃ν δὴ τὴν ἁγιωτάτ̃ῳ μεγάλ̃ῳ ἐκκλησίαν τ̃ῆ δύσαιμον̃ος ἡμῶν ταύτης ϖόλεως, κ̀ τὰς τρεῖς δύλας οἰκους τὰς ἰωμμ̃ένας αὐτ̃ῇ, τοσούτων κληρικ̃ῶν ἔσω ϖλήθ̃ος, ἑνὸς μ̃ν τ̃ῆ νεῶ ὑϖηρετ̃ουμένου, κ̀ὰν εἰ ϖολλ̃ῷ ϖλείων ἀριθμὸς εἴη ϖρὸς τ̀ ὑϕ' ἡμῶν ὡρισμένον. μηδενὸς ἢ δ̃ λοιϖ̃ῆ ϖροσιζομένου κατ' ἐνιαυτὸν ϖέντε μ̃ν τὸ νεῶ, ἕως ἂν εἰς τοῦτον τ̀ ἀριθμὸν ϖεσῇ τὸ μέτρον.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ δ̃ κωλύεσθ̃αι, τ̃ῷ τε μεθίστασιν ἐξ ἐλάττονος εἰς μεγάλ̃ῳ ἐκκλησίαν Δ̀ϕ̀ ϖροστασίας τινὸς, κ̀ δ̃ τὸ ἀμείρεσθ̃αι τ̃ῶν κληρικ̃ῶν ϖλήθ̃ος γίνεσθ̃αι.

Κινεῖν ϖροσηκόντως, ὥστε τὸ μέχρι δ̃ νυ̃ν σὺν δύπεπτῶς γινόμεν̃ον, μηκέτι ϖολιτεύεσθ̃αι, τὸ ϖολλοὺς τ̃ῶν δύλαβεστάτων κληρικ̃ῶν ἀϖαξίως μ̀ σὺν αὐτοῖς ἐγκεχρ̃ῆσθαι ἀγιωτάτ̃ῃ ἐκκλησίᾳ ἢ σὺντοῦδε ἢ κ̃ χάριν μ̃νεν. εἰς ἢ τ̃ῷ ἁγιωτάτ̃ῳ μεγάλ̃ῳ ἐκκλησίαν κ̀ τ̀ δύαγ̃ῆ κλ̃ῆρον αὐτ̃ῆς Δ̀ϕ̀ τιν̃ος Δ̀ϕ̀ ϖροστασίας ἐμβαίνειν. ὅϖ̃ Δ̀ δ̃ λοιϖὸν ϖαντελῶς γίνεσθ̃αι κωλύομ̃ν. εἰ γὰ̃ ἐϖὶ τ̃ῶν δύλων μοναστηρίων κωλύομ̃ν ἐξ ἑτέρ̃ῳ μοναστηρίῳ ϖρὸς ἕτερον μεθίστασθ̃αι, ϖολλ̃ῷ μ̃ᾶλλον ὀϕεῖλ τοῖς δύλαβεστάτοις κληρικοῖς τ̃ῶν ἐϕησυχ̃ίαν, κέρδος τε κ̀ ἐμπορίας ἀϖόδειξιν ἔχ̃ν τ̃ῷ τοιαύτ̃ῳ ἐπιθυμίαν ἡγούμ̃ν. εἰ ἢ κ̀ϕ' ϖότε τοιαύτ̃ῳ τινὰ μεθίστασιν ἡ σὴ μακαριότης ἢ ἡ κ̃ καιρὸν βασιλεία χρείας σωϊδοι, μὴ ἄλλως τ̃ῶν ϖράξεως ϖερὶ ἂν εἰς τ̀ εἰρημένον ἡμῖν ὡρισμὸν ϖοιεῖσθαι τὸ ϖρᾶ̃γμα· ὥστε τ̃ῷ μεθίστασιν εἰς τ̃ῷ λοιϖὸν μεθίστασιν εἰς τ̃ῷ ϑ̃

secunda collegia constituentium: deinde etiam plurimas habebit ea res circumventiones, ut alias sibimet vias avaritiæ inveniant pro alimentorum expensis. Ex hoc igitur agi penitus, etiam sub multa, quæ vocatur ecclesiastica, prohibemus: maximam utilitatem hanc esse putantes, ut sanctissima major ecclesia neque debitis subjiciatur, neque angustietur, neque perpetuo deficiat, sed semper[1] abundet.

1 Ecclesiam præstat reditibus abundare, quam egere.
2 Ecclesiæ facultates in pios actus erogandæ.
3 Bona ecclesiæ pauperibus, non locupletibus distribuenda.

Cap. III.

De reliquis ecclesiarum reditibus in pios actus, & personas vere egentes per patriarchas, & œconomos erogandis.

SIcut autem de his expensam determinavimus, ita congruet pro tempore sanctiss. patriarcham & reverendiss. œconomos considerare, ut aliæ expensæ quæ fiunt ex ecclesiasticis reditibus, circa[2] pios erogentur actus, & Deo placentes, & illis hæc ministrentur, qui pro veritate egent, & non habent aliunde alimentorum occasionem. Hoc enim dominum Deum placat: *& non patrociniis & studiis hominum ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus* 3 *distribuant*, ita *ut inde inopes necessaria non mereantur*: Sciant autem Deo amabiles œconomi, & qui nunc, & per tempora futuri sunt: quia si quid præter hæc egerint, & divinis suppliciis subjacebunt, & ex sua substantia indemnitatem sanctissimæ procurabunt ecclesiæ.

2 Dixi ad *l.* 46. *ff.* 1. adde *Jul. Patricium constit.* 3.
3 Μιχεις ἀδι τὸ βαζιλικόν.

Epilogus.

§. 1. Beatitudinem igitur tuam quæ ab initio, *& ex infantili pene ætate* in sacro omni ordine, & schemate sanctissimam ordinavit ecclesiam, quæ & ex sacro utique genere descendit, hæc custodire continue sancimus: sciéntem quia non minor nobis cura est horum, quæ sanctiss. ecclesiis prosunt, quam ipsius animæ. Dat. XVII. Kalend. April. Domino Belisario V. C. Cons.

4 Adde & de tertiis detentoribus rerum. Goth. Ad hanc Novell. vid. Goedd. *de contrab. stipulat. cap.* 9. *num.* 95. 96. 130. 132. & quoad inscriptionem partitionem, & intellectum Rittershus. *in expos. Novell. part.* 2. *cap.* 2. *num.* 5. 6. *& relig.* Ans.
5 Dixi ad *l.* 46. *ff.* 1. adde *Jul. Patricium constit.* 3.
6 Μοναστῶρις. 26. *Eclog.* 1. *περὶ μοναστόρων*, de quibus agitur. *l.* 52. *in fin. ff. de fidejussor. l.* 23. *l.* 28. *C. eod.*
7 Ἀντίφωνητὰ qui pro aliis constituunt 26. *Eclog.* 2. *περὶ ἀντιφωνητῶν.*
8 Quæ scilicet electio erat penes creditorem utrum reum, an vero fidejussores conveniret, *l.* 3. *C. de fidejuss.*
9 Hinc sumpta est Auth. *præsente. Cod. de fidejussor.* ad verbum extat apud Harmenop. 3. *c.* 6.
10 Ut *l.* 55. *in fin. ff. de fidejuss. l.* 3. *l.* 23. *l.* 28. *C. de fidejuss. l.* 1. *C. de fidejuss. fisci.*
11 Constitutæ pecuniæ reum, *ἀντιφωνήσωσιν.*
12 Vid. *l.* 91. § 4. *ff. de verb. obl.*
13 Deinde fidejussorem, postremo possessorem rerum debitarum: & ita beneficium epistolæ D. Hadriani ad fidejussorem pertinens, pertinet ad coreos debendi. *Novell.* 99. *c.* 1.
14 Fidejussor vel possessor rei obligatæ creditori, conveniri ab eo non potest, nisi discusso principali. Hic ordo servandus est in conveniendo fidejussore, *ut hic. Auth. hoc si debit. & de pign. auth. præsente & de fidejuss.* Fallit, nisi fidejussor jurejurando interposito promisit pecuniam solutam iri creditori, *cap. ex rescripto extra de jurejur.* Si debitor pendente judicio cum creditore rem obligatam alienat: potest enim hoc casu creditor emptorem convenire etiam non discusso principali, *l. distractus. & auth. hæc ita. Code pig.* Fallit etiam si debitor principalis absit, ut & si debitor constituit se precario nomine creditoris sui possidere, & conditione ex illa lege agitur, *l. ult. C. de adjud. poss.* Fallit etiam, si certum sit reum principalem solvendo non esse, *Gl. l. filius fam.* 14. *ff. si certum l. decem* 116. *ff. de verb. obl.* si fidejussor vel possessor conventus discussionis exceptionem non opponit. *Gloss. Bar. Raph. in l. si mancipium* 34. *ff. de evict.* si creditor agit adversus commodatarium vel depositarium rei sibi obligatæ vel si bona debitoris extra territorium vel in castro aliquo sita sint, ut facile creditor in ea experiri non possit: si debitor ita rixosus sit, ut eum facile convenire creditor non possit: si debitor ab uno creditore sit jam discussus: si ex forma statuti solennitate omissa procedi potest. vid. *Socin. regul. Excussio* 134. His adde quæ scripsi ad *Authent. præsente, C. de fidejussoribus.* 15 Reo principali & fidejussore præsentibus, ille primo loco conveniendus est: post eum, fidejussor. 16 Papiniani laus. 17 Fidejussori datur dilatio ad deducendos reos principaliter obligatos absentes. 18 Fidejussor obligatur subsidiarie. 19 Cedere suas actiones creditor debet fidejussori solventi, adversus reum principalem. 20 Hinc sumpta est Auth. *Sed hodie, C. de obligat. & act.* & Auth. *Hoc si debitor, C. de pign.* Hoc autem constituitur, ut fidejussores, mandatores & sponsores priore loco conveniantur, quam pignorum possessores. 21 Debitores fidejussorum conveniri debent, discusso ipso fidejussore. De beneficio discussionis vid. Ferrariens. *in libello action. hypothec.* 44. *in verb. Except. excussionis* 8. 22 Πρωτότυπον hunc vocant Græci hac Novella & Harmenop. 3. *tit.* 6. 23 Vid. *l.* 41. *ff. de fidejussoribus.* 24 Vid. ad hunc locum *Cujac.* 8. *obs.* 19. 25 Βεβαιωτὴν, id est, auctorem secundum. *l.* 4. *ff. de evict.*

Tit. IV.

DE[4] FIDEIJUSSORIBUS[5] ET MANDATORIBUS[6], SPONSORIBUS[7], ET SOLUTIONIBUS.

Novella Constit. IV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. præfect. sacrorum prat.

PRÆFATIO.

LEgem antiquam positam quidem olim, usu vero nescimus quemadmodum non approbatam, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus revocare, & ad rempub. reducere, bene se habere putavimus, non simpliciter eam, sicut jacebat, ponentes: (erat enim quædam[8] ejus pars omnino non discreta) sed cum petenti & Deo placito distribuentes augmento.

Cap. I.

Ut creditores primo loco conveniant principalem 9.

SI[10] quis igitur crediderit, & fidejussorem aut mandatorem aut sponsorem[11] acceperit: is non[12] primum adversus mandatorem, aut fidejussorem aut sponsorem accedat neque negligens, debitoris intercessoribus[13] molestus sit: sed veniat primum[14] ad eum qui aurum accepit debitumque contraxit: & si quidem inde receperit, ab aliis abstineat; quid enim ei in extraneis erit, à debitore completo? Si vero non valuerit à debitore recipere aut in partem, aut in totum: secundum quod ab eo non potuerit recipere, secundum hoc ad fidejussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, & ab illo quod reliquum est, sumat: & si quidem præsentes[15] ei consistant ambo, & principalis & intercessor, & aut mandator aut sponsor: hoc omni servetur modo. †. Si vero intercessor, aut mandator, aut qui sponsioni se subjecerit, adsit: principalem vero abesse contigerit, acerbum est, creditorem mittere alio, cum possit mox intercessorem, aut mandatorem, aut sponsorem exigere. †. Sed & hoc quidem curandum est à nobis possibili modo: non enim erat quoddam hic antiquæ legi datum pro sanatione remedium: quamvis Papinianus maximus[16] fuerit, qui hoc primitus introduxit. Probet igitur intercessorem, aut sponsorem, aut mandatorem: & causæ præsidens judex det tempus[17] intercessori (idem est dicere, sponsori & mandatori) volenti principalem deducere: quatenus ille prius sustineat conventionem: & sic ipse in ultimum subsidium[18] servetur: sitque solatio intercessori, [aut sponsori & mandatori] in hoc quoque judex: fidejussoribus enim & talibus prodesse sancitum est, ut illo deducto, interim conventione liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Si vero tempus in hoc indultum excesserit, (convenit namque etiam tempus definire judicantem) tunc fidejussor, aut mandator, aut sponsor exequatur litem, & dabitum exigatur contra eum pro quo fidejussit, aut pro quo mandatum scripsit, aut sponsionem susceptit: à creditoribus actionis sibi cessis[19].

7 Ἀντιφωνητὰ qui pro aliis constituunt 26. *Eclog.* 2. *περὶ ἀντιφωνητῶν.*
8 Quæ scilicet electio erat penes creditorem utrum reum, an vero fidejussores conveniret, *l.* 3. *C. de fidejuss.*
9 Hinc sumpta est Auth. *præsente. Cod. de fidejussor.* ad verbum extat apud Harmenop. 3. *c.* 6.
10 Ut *l.* 55. *in fin. ff. de fidejuss. l.* 3. *l.* 23. *l.* 28. *C. de fidejuss. l.* 1. *C. de fidejuss. fisci.*
11 Constitutæ pecuniæ reum, *ἀντιφωνήσωσιν.*
12 Vid. *l.* 91. § 4. *ff. de verb. obl.*
13 Deinde fidejussorem, postremo possessorem rerum debitarum: & ita beneficium epistolæ D. Hadriani ad fidejussorem pertinens, pertinet ad coreos debendi. *Novell.* 99. *c.* 1.
14 Fidejussor vel possessor rei obligatæ creditori, conveniri ab eo non potest, nisi discusso principali. Hic ordo servandus est in conveniendo fidejussore, *ut hic. Auth. hoc si debit. & de pign. auth. præsente & de fidejuss.* Fallit, nisi fidejussor jurejurando interposito promisit pecuniam solutam iri creditori, *cap. ex rescripto extra de jurejur.* Si debitor pendente judicio cum creditore rem obligatam alienat: potest enim hoc casu creditor emptorem convenire etiam non discusso principali, *l. distractus. & auth. hæc ita. Code pig.* Fallit etiam si debitor principalis absit, ut & si debitor constituit se precario nomine creditoris sui possidere, & conditione ex illa lege agitur, *l. ult. C. de adjud. poss.* Fallit etiam, si certum sit reum principalem solvendo non esse, *Gl. l. filius fam.* 14. *ff. si certum l. decem* 116. *ff. de verb. obl.* si fidejussor vel possessor conventus discussionis exceptionem non opponit. *Gloss. Bar. Raph. in l. si mancipium* 34. *ff. de evict.* si creditor agit adversus commodatarium vel depositarium rei sibi obligatæ vel si bona debitoris extra territorium vel in castro aliquo sita sint, ut facile creditor in ea experiri non possit: si debitor ita rixosus sit, ut eum facile convenire creditor non possit: si debitor ab uno creditore sit jam discussus: si ex forma statuti solennitate omissa procedi potest. vid. *Socin. regul. Excussio* 134. His adde quæ scripsi ad *Authent. præsente, C. de fidejussoribus.* 15 Reo principali & fidejussore præsentibus, ille primo loco conveniendus est: post eum, fidejussor. 16 Papiniani laus. 17 Fidejussori datur dilatio ad deducendos reos principaliter obligatos absentes. 18 Fidejussor obligatur subsidiarie. 19 Cedere suas actiones creditor debet fidejussori solventi, adversus reum principalem. 20 Hinc sumpta est Auth. *Sed hodie, C. de obligat. & act.* & Auth. *Hoc si debitor, C. de pign.* Hoc autem constituitur, ut fidejussores, mandatores & sponsores priore loco conveniantur, quam pignorum possessores. 21 Debitores fidejussorum conveniri debent, discusso ipso fidejussore. De beneficio discussionis vid. Ferrariens. *in libello action. hypothec.* 44. *in verb. Except. excussionis* 8. 22 Πρωτότυπον hunc vocant Græci hac Novella & Harmenop. 3. *tit.* 6. 23 Vid. *l.* 41. *ff. de fidejussoribus.* 24 Vid. ad hunc locum *Cujac.* 8. *obs.* 19. 25 Βεβαιωτὴν, id est, auctorem secundum. *l.* 4. *ff. de evict.*

Tit. IV.

DE FIDEIJUSSORIBUS ET MANDATORIBUS, SPONSORIBUS, ET SOLUTIONIBUS.

Novella Constit. IV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. præfect. sacrorum prat.

PRÆFATIO.

LEgem antiquam positam quidem olim, usu vero nescimus quemadmodum non approbatam, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus revocare, & ad rempub. reducere, bene se habere putavimus, non simpliciter eam, sicut jacebat, ponentes: (erat enim quædam ejus pars omnino non discreta) sed cum petenti & Deo placito distribuentes augmento.

Cap. I.

Ut creditores primo loco conveniant principalem.

SI quis igitur crediderit, & fidejussorem aut mandatorem aut sponsorem acceperit: is non primum adversus mandatorem, aut fidejussorem aut sponsorem accedat neque negligens, debitoris intercessoribus molestus sit: sed veniat primum ad eum qui aurum accepit debitumque contraxit: & si quidem inde receperit, ab aliis abstineat; quid enim ei in extraneis erit, à debitore completo? Si vero non valuerit à debitore recipere aut in partem, aut in totum: secundum quod ab eo non potuerit recipere, secundum hoc ad fidejussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, & ab illo quod reliquum est, sumat: & si quidem præsentes ei consistant ambo, & principalis & intercessor, & aut mandator aut sponsor: hoc omni servetur modo. †. Si vero intercessor, aut mandator, aut qui sponsioni se subjecerit, adsit: principalem vero abesse contigerit, acerbum est, creditorem mittere alio, cum possit mox intercessorem, aut mandatorem, aut sponsorem exigere. †. Sed & hoc quidem curandum est à nobis possibili modo: non enim erat quoddam hic antiquæ legi datum pro sanatione remedium: quamvis Papinianus maximus fuerit, qui hoc primitus introduxit. Probet igitur intercessorem, aut sponsorem, aut mandatorem: & causæ præsidens judex det tempus intercessori (idem est dicere, sponsori & mandatori) volenti principalem deducere: quatenus ille prius sustineat conventionem: & sic ipse in ultimum subsidium servetur: sitque solatio intercessori, [aut sponsori & mandatori] in hoc quoque judex: fidejussoribus enim & talibus prodesse sancitum est, ut illo deducto, interim conventione liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Si vero tempus in hoc indultum excesserit, (convenit namque etiam tempus definire judicantem) tunc fidejussor, aut mandator, aut sponsor exequatur litem, & dabitum exigatur contra eum pro quo fidejussit, aut pro quo mandatum scripsit, aut sponsionem susceptit: à creditoribus actionis sibi cessis.

Cap. II.

Alterum thema prioris capitis Ut res apud alium constitutæ non possint vindicari, prinsquam personalis actio exerceatur.

SEd neque ad res debitorum, quæ ab aliis detinentur, veniat prius, antequam transeat viam super personalibus contra mandatores, & fidejussores, & sponsores: sicque ad res veniens principalis debitoris, sive ab alio detineantur, & detinentes eas conveniens, si neque inde habuerit satisfactionem: tunc veniat adversus res fidejussorum, & mandatorum, & sponsorum: idem enim est dicere: vel si quosdam habuerint homines ipsis sibimet obligatos, & qui hypothecariis actionibus sibi teneri possint. †. Contra principales tamen & existentes apud eos res (sive personalibus, sive hypothecariis mox, sive ambabus, uti voluerit, omnem ei damus licentiam, quæ dudum à nobis data est, & viam & ordinem in aliis personis casibusque sancimus. †. Et non solum hoc in creditoribus dicimus: sed etiam si quis emerit aliquid ab aliquo, deinde acceperit eum, quem vocant confirmatorem, & moveatur in aliquo venditionis conventio contra venditorem facta: non adversus confirmatorem mox emptor accedat, neque tenentem aliquid rerum venditoris, sed advet-

---

Τῶν ὑιῶν τῶν ἀειλαμῶν θεοδότην δευτέρας καθολόγως συνιστάντων. ἀλλως τε καὶ πολλοὶς ἂν χρέη τὸ περὶ τῆς ἀπεγγραφῆς, ὥστε ἑτέρας αὐτοὺς οὐδὲ ἀναλύσιας ἐξευρίσκειν ἀντὶ τῶν εἰς τὴν τροφὴν χορηγίας. καὶ τοίνυν παντελῶς ἀπαγορεύομεν, καὶ ὑπὸ τὸ καλλίμορον ἐκκλησιαστικὸν ἐπίμοιον ἀγαθὸν, μεγάλων ἑαυτῶν ὠφέλειαν εἶναι νομίζοντες τὸ τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ἰδεῖν μήτε δανειζομένην, μήτε ἐνοχλουμένην, μήτε διλωσκῶς ἐκλείπουσαν, ἀλλὰ λαμπρῶν δύβλων βλεπομένην.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῆς δαπανάλης τῶν ἐκκλησιῶν τάξεως εἰς ἀνθρώπους δυπορεῦντας, καὶ περὶ τῆς δύσεβοῦς πράξεως λεγομένης τῶν πελεμαρχῶν τε καὶ οἰκονόμων.

ΩΣαυτῶς ὑπὲρ τῶν περὶ τῶν δαπανῶν ὠρίσαμεν, ὅπω πρόσηκε τὸν κατὰ καιρὸν ἁγιωτάτην πελεμάρχην καὶ τὸς δύλαβεστάτες οἰκονόμους φιλοσοπεῖν τε καὶ τὰς ἄλλας δαπάνας τῶν γινομένων ἐν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων, περὶ δύσεβείς δαπανάλης πράξεις καὶ θεῷ ἀρεσκούσας, καὶ εἰς σπέιρας τοῦτο χορηγῶν τὰς περὶ ἀληθείας δεομένας, καὶ ὅσα ἔχομεν ἐτέρωθεν τροφῆς ἀφορμῶν, (τοῦτο γὰρ τὸν δεσπότην θεὸν θεραπεύει) ἀλλὰ μὴ πρόφασίς καὶ αὐτοδικὶς ἀνθρώπων τὰς ἐκκλησιαστικὰς δαπάνας εἰς ἀνθρώπους δυπορεῦντας ἐπιδιδόναι, καὶ σπουδὴν τὰς ἀπορουμένας μὴ τυγχάνειν τῶν ἀναγκαίων. ἴσασιν γὰρ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, οὔτε νῦν, οὔτε κατὰ καιρὸν ἐσόμενοι, ὡς εἰ τι παρὰ ταῦτα πράξειεν, παῖς τε ὢν θεῷ ποινὰς ὑποκείσονται, καὶ ὀκτὰ ἑαυτῶν ὑσίας τὸ ἀζήμιον τῇ ἁγιωτάτῃ θεοπρόπτῳ ἐκκλησίᾳ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. α'. Τῶν* μακαριότητα τοίνυν τὴν σὴν, ἥτις ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ νηπίας ἡλικίας ἐν ἱεροπρεπεῖ παντὶ βαθμῷ τε καὶ τάγματι τῆς ἁγιωτάτης κατεκοσμήσεν ἐκκλησίαν, οἷα καὶ ἐξ ἱερατικῆς καταβαίνουσα γενεᾶς, ταύτα φυλάττειν διλωσκῶς θεατίζομεν, γινώσκοντες, ὡς ὀκ ἔλαττον ἡμῖν μελήσῃ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας λυσιτελούντων ἥπτις αὐτῆς τῆς ψυχῆς. Dat. XVII. Kalend. April. DN. Belis. V. C. Cons.

* Μακαριότης σὴ τοίνυν τὴν σὴν, ἥτις ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ νηπίας ἡλικίας ἐν ἱεροπρεπεῖ παντὶ βαθμῷ τε καὶ τάγματι τὴν ἁγιωτάτην κατεκοσμήσεν ἐκκλησίαν, οἷα καὶ ἐξ ἱερατικῆς καταβαίνουσα γενεᾶς, ταύτα φυλάττειν διλωσκῶς θεατίζομεν, γινώσκοντες, ὡς ὀκ ἔλαττον ἡμῖν μελήσῃ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας λυσιτελούντων ἥπτις αὐτῆς τῆς ψυχῆς.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τῶν δανειστῶν πρότερον χωρεῖν κατὰ τῶν πρωτοτύπων χρεωστῶν, καὶ ἐν δευτέρᾳ τάξει, ἑτέρων τινῶν ὑποθέντων, κατὰ τῶν μανδατώρων, ἢ τῶν ἀντιφωνητῶν, ἢ ἐκδυνητῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρείων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΝΟμον πάλαιον τεθεμένον μὲν ἤδη, τῇ χρήσει δ' οὐκ ὄντα ὅπως οὐκ ἐνδοκιμήσαντα, διὰ δ' τὰ ἀεὶ ζητουμένων πραγμάτων ἀναγκαῖον αὐτὸν φαινόμενον, αὖθις ἀνακαλέσασθαί τε καὶ εἰς πολιτείαν καθαγαγεῖν, καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν, ἀλ' οὐχ ἁπλῶς αὐτὸν ἅπως ὡς ἔκειτο ἦντες, (ἵν' γάρ τις αὐτοῦ μέρος παντελῶς ἀδιάκριτον) ἀλλὰ μὴ τῆς προσηκούσης τε καὶ θεοφιλῆς διελόντες προθυμίας.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν δανειστῶν πρότερον χωρεῖν κατὰ τῶν πρωτοτύπων χρεωστῶν.

ΕΙπερ τοίνυν δανείσειεν, καὶ ἐκδυνητὴν ἢ μανδάτορα ἢ ἀντιφωνητὴν προσλάβοι, ἔστω μὴ τὸν πρώτιστον δύβλον κατὰ δ' μανδάτορα ἢ δ' ἐκδυνησαμένης ἢ ἀντιφωνήσαντος χωρεῖτω, μηδὲ ἀμελήσας δ' δανεισαμένης, τοὺς παρεμβήκας διενοχλείτω· ἀλλὰ χωρείτω πρῶτον ἐπὶ τὸ χρυσίον εἰληφότα, καὶ τὸ δάνειον μὴ πράξαντα· καὶ εἰ μὲ ὀκεῖθεν λοπλάβοι, τῶν ἄλλων ἀπεχέσθω· (τί γὰρ ἂν αὐτὸν πρὸς τοὺς ἔξωθεν εἴη, παρὰ δ' λαβόντος πεπληρωμένον;) εἰ δ' οὖν ἰσχύσειε παρὰ δ' δανεισαμένης λαβεῖν ἢ εἰς μέρος, ἢ εἰς ὁλόκληρον, καθ' ὅσον ἂν παρ' αὐτῆς μὴ δυνηθείη λαβεῖν, κατ' τοσοῦτον ἐπὶ τὸν ἐκδυνητὴν ἢ τὸν ἀντιφωνητὴν ἢ μανδάτορα χωρείτω, καὶ παρ' ὀκείνῳ τὸ λειπόμενον κομιζέσθω. καὶ εἰ μὲ παρόντες αὐτὸν τυχοιεν ἀμφότεροι, ὅ, τε πρῶτότυπος, ὅ, τε ἐκδυνησάμενος, ἢ μανδατωρούσης ἢ ἀντιφωνήσας, πάντα ὁμοίως φυλαττέσθω τρόπῳ †. Εἰ δ' ὁ μὲ ἐκδυνητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ τῶν ἀντιφώνησιν ὑπελθὼν παρείη, τὸ δ' πρωτότυπον ἀπὸν συμβαίη, πικρὸν ἐσι τὸν δανειστὴν πίπτειν ἀλλαχόσε, παρὸν δύβλος τὸν ἐκδυνητὴν ἢ τὸν μανδάτορα ἢ ἀντιφωνητὴν εἰσαγαγεῖν. †. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ θεραπευτέον ἡμῖν τὸ ἐξωρᾶν τρόπον. ὁδὲ ἡμῖν τις συνεπάθεια τῷ παλαιῷ νόμῳ διωρισμένη πρὸς θεραπείαν μέθοδον. καί τοι Παπινιανὸς ὁ μέγας ἡμῖν ὁ πάππας πρῶτος ὑφηγησάμενος. ἐνδεικνύτω τοίνυν τὸ ἐκδυνητὴν, ἢ ἀντιφωνητὴν, ἢ μανδάτορα· καὶ ὁμοῦ τῷ προφάσει καθήμενον δικασὴς διδότω καιρὸν τῷ ἐκδυνητῇ, τοῦτον ἕως ἂν τὸν ἐκδυνητὴν ἐπιφέρειν τῷ πρωτοτύπῳ ἀναγκάσῃ, ἐν ᾧ τε ἐκεῖνον πρότερον ὑπομένειν τὴν ἀναγωγὴν, ἵνα τε αὐτὸς ἐν καταλοίπῳ πφυλάχθῃ βοηθεία, καὶ ἀμωύτου γε τοῦ ἐκδυνητῆ καὶ τοῦ ἀντιφωνητῆ καὶ μανδάτορος ἕως τέτε καὶ ὁ δ' δικάζειν κύρῳ, (ἐκδυνητὰς γὰρ καὶ τοὺς τοιούτους βοηθεῖν ὅσιον) ὥστε αὐτὸν ἀχθέντα, τ' ἐν τοῦ τέως ἀναγωγῆς ἀπαλλάξαι τὸς ὑπὲρ αὐτῆς διενοχλημένους. εἰ δ' ὁ χρέων ὁ ἐπὶ τέτε τυχθεὶς ἐξέποι, (δεῖ γὰρ καὶ χρόνον ὁρίζειν τῆς δικαζούσης) τῶν ἀκούσαι ἢ ὁ ἐκδυνητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ ἀντιφωνητὴς ἀγωνιζέσθω τὸν δίκλον, καὶ τὸ χρέων ἐκλυνέτω, τὰς κτ' δ' ἐκδυνηθέντος, ἢ ὑπὲρ δ' τῆς ἐνδολῆς ἐγραφέν, ἢ τῶν ἀντιφώνησιν ὑπῆλθε, παρὰ δ' δανείσαντος ἐκχωρεῖσθω ἀγωγάς.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι κατέχειν τι παρ' ἑτέρᾳ τινὰ πρᾶξιν διελθεῖν τῶν ἐπὶ τῇ ὠφελείᾳ ὁδῶν.

ΟΥ μὴν ὁδὲ τὰ προφάσεως τῶν δανεισαμένων, εἰ παρ' ἑτέρων καλέσειεν, χωρήσῃ πρότερον πρὸν ἂν διελθεῖν τῶν ἐπὶ τῆς ὠφελείας ὁδῶν, καθάπερ τε μανδατώρων καὶ ἐκδυνητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν. ὅτω τε ἐπὶ τὰ προφάσεως ἐλθὼν δ' πρωτότυπος, εἴτε παρ' ἑτέρων καλέσειεν, καὶ τοῖς ἐπειλημμένοις αὐτῶν ἐνοχλήσας, εἴτε μηδὲ ὀκεῖθεν σχοίη τὸ ἱκανὸν, τῶν ἀκούσαι χρείτω κατ' τὰ προσφάτων τῶν ἐκδυνητῶν καὶ μανδατώρων καὶ ἀντιφωνητῶν, (τούτων δ' ἐσὶν εἰπεῖν) καὶ εἰ πινας ἔχοιεν ἀπαύλες ὅτοι σφίσιν αὐτοῖς ὑποδυθύμης, καὶ τοῖς ὑποθηκαρίας ἀγωγαῖς ἐνέχαλ δικαιμένοις. †. Καπὶ μήτοι δ' πρωτότυπε καὶ τὸ ὅλον παρ' αὐτῶν πραγμάτων (εἴτε τοῖς ὠφελείαις εἴτε τοῖς ὑποθηκαρίας δύβις, εἴτε ἀμφοτέραις χρήσεσθαι βουληθείη) πῶσαν αὐτῶν δίδομεν ἄδειαν, τῶν ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένων ὁδῶν τε καὶ τάξεων ἐπὶ τὰ ἄλλων πρόσωπα τε καὶ χρήματων νομοθετησάντες. †. Καὶ τοῦτο μόνον ἐπὶ δανειστῶν φαμὲν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὠνήσαιτό τι παρά τινος, εἶτα τὸν κατὰ καιρὸν λαβόν βεβαιωτὴν, καὶ σαλδόιτο κατά τι τὸ τὰ πράσεως, ἀναγωγῆς κτ' δ' πράτα γινομένης, μὴ πρὸς τὸ βεβαιωτὴν δύβις ὁ ἀγορασὴς χωρείτω, μηδὲ τὰ κατέχειν τὰ δ' πεπρακότος πρὸ-

πραγμάτων· ἀλλ' ἐπὶ τ προπῆρχε τοῦ πέρατι, ἵνα τὸ ἐπὶ τ βεβαιωτὴν, κ τ τελείαν τίξιν, ἐπὶ τ κατέχοντα. †. Τῆς αὐτῆς κἀνταῦθα διαιρέσεως ὔσης ἐπί τε τ προόντων ἐπί τε τ ὀφόντων, ὡ ἐμφαθὲν ἐπί τε τ ἐχόντων κ μανδατώρων κ ἀνθρώπων, ἐπί τε τ δανειστῶν νομοθετήσαμεν.

†. Ὁμοίως τοίνυν κρατεῖν κ ἐπὶ τ ἄλλων συναλλαγμάτων, ἐν οἷς ἐχυρὰ μέν τινες ἢ μανδάτορες ἢ ἀνθρώπινοι προσληφθεῖεν, ἐπί τε αὐτῶν τ προσοφειλόντων ἑκατέρωθεν, ἐπί τε τ κληρονόμων αὐτῶν κ δεξομένων. ὁ μὲν γὰρ παλαιὸς νόμος πάντα κρατεῖτω τὰ αὐτοῦ, κ μὴ ταύτης τ δικαιοσύνης τε κ τ διαιρέσεως τὰς ἡμετέρας ὑπαγέτω διατάξεις.

ΚΕΦ. γ'.

Πῶς ὁ δανειστὴς τ δεδανεισμένα μὴ προῖκα ἔχοντος χρήματα, δυνατ τῷ αὐτῷ προσώπου ἀναλαμβάνειν.

Τὸ τ ἐφεξῆς τοῖς ἀνθρωπίναις βοηθεῖν θεραπείαις, εἰ καί πισι τ δανειζόντων ἀκαθαιρέτου ἴσως ἐστὶν, ἀλλ' ὅμως ἡμῖν πρὸς φιλανθρωπίαν νενομοθέτηται. εἰ γάρ τις δανείσειε χρυσίον, τῇ δ' δεδανεισμένῳ προσίοι οὐσίᾳ πιστόων, ὁ τ εἰς ἔκτισιν χρυσίον μὲν σὺν δύποροῖη, προσίοιτο δ' ἀκίνητον ἔχοι, ὁ δανειστὴς τ ἐπικείοιτο, κ χρυσίον πάντως ἐπιζητοῖη, τῷ τ σὺν εἴη προσληφθῆναι, εἴδε τις κινητὴ οὐσία, (δίδομεν γὰρ τῷ δανειστῇ βουλομένῳ κ ἀκινήτου πραγματείαν λαβεῖν ἀντὶ χρυσίου) ἀλλ' εἰδέ τις ἀνέμπτος ἀκίνητος πραγματείαν πιρᾶν, δ' δανειστὴς πολλάκις κ ζημιοῦντος ὡς εἰκὸς τὰ δ' δανειστὰ μὴ πραγματείαν, κ ταύτῃ φοβοῦντος τὰς προπόνους βουλομένους παῖς ἀγοραστὰς τῶν ἐπὶ μὲ τ δίδαιμον τούτης πόλεως οἱ ἐνδοξότατοι τ ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες, κ τῷ ἐκάστου τεταγμένῳ τρόπῳ τοῦ νόμου κ ἡμῶν δικαιοδοσίαν, ἐν τ παῖς ἐπαρχίαις, οἱ τ ἐθνῶν ἡγεμόνες παρασκευάζετωσαν, ἀκεραίως ἀναπομπήσεως γινομένης τ πραγμάτων δ' χρεωφείλοντος, δίδοσθαι πρὸς ἀναλογίαν δ' χρέως, κίνησιν ἀκίνητον τοῖς δανεισταῖς, μὴ τοιαύτης ἀσφαλείας μεθ' ἧς αὐ ὁ χρεώστης δύναι δωρηθείη. τὰ τ τ πραγμάτων δόσεως ἔστω τοιαῦτα, ὁποῖα τὰ μὲ κρείττω δίδοσι τῷ δανειστῇ, τὰ τ ἐλάττω παρὰ τῷ χρεώστῃ, μὴ τῶν δ' χρέως λύσιν, μένειν ἐᾷ. κ γὰρ σὺν αὖ εἴη δίκαιον, τ δόντα μὲ χρυσίον, λαβεῖν τ χρυσίον ἀ δωρήμενον, ἀλλ' ἀναλογίζομένου κατιδέσθαι κίνησιν ἀκίνητον, μὴ τὰ γῆν κρείττονα τ δ' χρεώστ πραγμάτων λαβεῖν, κ ταύτῃ γῆν ἔχειν θαρραλέως, ὅτι κ εἰ κ χρυσίον σὺν εἴληφεν, ἢ ἕτερα τ φέρειν δωρημένων πραγμάτων, ἀλλ' ἔξεστιν αὐτῷ κίνησιν ἀ φαύλην ἔχειν. εἰκὸς τοῦτο μὲ ἔστω φιλανθρωπία τῆς σαφῆς δ' νόμου, γινωσκόντων τοῦ οἱ δανειζοντες, ὡς κἂν εἰ μὴ τοῦτον ἐγράψαμεν τ νόμον, ὁ τ ἀνάγκης λόγος εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα θεὸς τ δανειστὴν εἰκότως ἐχώρει, χρυσίον λαβεῖν σὺν ἰσχύοντα. ὥστε ὅσῳ μεθ' ὕβρεως κ ἐξ ἀποτελέσματος πικρᾶ θεάσαιτο τύπτε δανειστὴν, τύπτε χρεώστην, τοῦτο ἡμεῖς φιλανθρώπως τε ἅμα κ νομοθετικῶς διελόμενοι, κ τοῖς ἠτυχηκόσι χρεώσταις βοηθοῦμεν, κ τοῖς πικροβύτοις τ δανειστῶν σὺν αὖ φανείημεν δύσκολοι, πρᾶγμα αὐτοῖς ἐπιτάττοντες, εἰς ὅσῳ εἰ διέμειναν ἀπειθοῦντες, πάντως αὖ ἀφικοῖντο. εἰ μήτοιγε ὁ δανειστὴς ἕτοιμος ἐστὶ δεδοσκυδάσαι πινὰ τ ἀνέμπτον, ἀναγκῶν ἔχειν τ χρεώστην τοῦτο πράττειν, δίδοῦτα τοιαύτην ἀσφάλειαν, δικαιοσύνῃ δ' δικαίοντος, ὁποίαν ὅλως ἐστὶ δῆναι δυνατός.

§. α'. Πανταχόθεν γὰρ ὕστου τ δανειστῶν σπουδαίου, ὡς μὴ τοὺς χρεώστας βαρυῦσθαι καταπαύς. δανείσῃ τ τίθεμεν, τοῖς δρομίοις ἀκολουθοῦντες νόμοις, πάντα τ ἀσφαλῆ ἔχειν κατὰ πινὸς δωρήμενον, εἰ κ μὴ δανεισμα τὸ πεπραγμένον, ἀλλ' ἕτερόν τι συναλλαγμα καθεστηκὸς· δηλαδὴ τ δρομαφαλικῶν ἀνθρώπων, ἀφ' τὸ χρήσιμον τ συναλλαγμάτων, ἐπὶ τ νυῖ μᾶλλον τείξεως.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τ ὑπηκόων νενομοθετημένα μανθάνοντα ἡ σὴ ὑπεροχὴ, τοῖς σωτηρίοις προσταγμασιν ἐνδιατρίβοντα τε κ παντὶ σπεύδοντα τ ὑπηκόων φανερὰ γνώσεως θεσπίσουσαι τοῦτο. ὥστε καὶ τοῖς ἔθνεσι γινώσκειν τὰς ὑπηκόων ὁποίαν γέγονεν ἡμῖν τ σκείνων ὠφελείας ἡ προθυμία. Dat. τῇ πρὸ ις Kalend. April. Ind. ιγ'. ὑπατείας Fabii Belis. δ' λαμπροτάτου.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ μοναστηρίων, κ μοναχῶν, κ ἡγεμόνων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ κ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ βασιλίδος ταύτης πόλεως, κ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οὐ ἀσκήσει μοναχικὴ βίος ὕστως ἐστὶ σεμνὸς ‡, ὕστως οἰκειᾶν οἶδε θεῷ τ εἰς τὸν ἐρημικὸν ἄνθρωπον, ὥστε πάντα μᾶλλον ἀνθρώπινον αὐτὸν ἁπλοῦν ἀπεργάζεσθαι, καθαρὸν δ' ἀποφαίνειν, κ τῇ λογικῇ πεποιημένα φύσει, κ τὰ πολλὰ κ' νῦν ἐνεργοῦντα, κ τ ἀνθρωπίνων φρονημάτων ὑπέρτερον. †. Εἰ τοίνυν μέλλοι τις ἔσεσθαι μοναχὸς ἀκριβὴς, δεῖ κ τ τ θείων αὐτὸν λογίων παιδείας κ ἀσκήσεως ἀκριβοῦς, ὥστε τηλικούτης ἀξίαν γνώσεως μεταβολῆς.

†. Ὡσθήμεν τοίνυν κ ἡμεῖς ὑφηγήσασθαι τὸ πρακτέον αὐτοῖς, κ ἀγωνιστὰς αὐτοὺς ἀληθεῖς τ ἐπὶ τὸ θεῖον ὁδὸν καθιστῶντες, κ ὅτου ἡμῖν ὁ σκοπὸς δ' παρόντος ἐστὶ νόμου· ὥστε μὴ τὰ θεῖα τ θεοφιλῶν ἐπισκόπων νενομοθετημένα, κ τὰ περὶ τ δυλαβεστάτων κληρικῶν διατεταγμένα, μηδὲ τὸ μοναχικὸν ἔξω καταλιπεῖν δ' προσήκοντος.

ΚΕΦ. α'.

Πῶς δεῖ τὰ μοναστήρια οἰκοδομεῖσθαι.

Ἐκεῖνο τοίνυν πρὸ τ ἄλλων ῥητέον, ὥστε κ' πάντα χρόνον, κ σὺν ἀπάσῃ τῇ γῇ τ ἡμετέρας βασιλείας, εἰ ποτέ τις οἰκοδομεῖν βούλοιτο μοναστήριον βλοιτ, μὴ πρότερον ἄδειαν εἶναι τοῦτο πράττειν, πρὶν αὖ τ θεοφιλέστατον τ τόπων ἐπίσκοπον προκαλέσηται ὁ χειρούς τε ἀναλείψας εἰς οὐρανὸν, κ δεξιὰ τ δυνὸς τ τόπου ἀνιερώσας θεῷ, πηξάμενον σὺν αὐτῷ τὸ τ ἡμετέρας σύμβολον σωτηρίας, (φαμὲν δ' τ προσκυνητὸν κ τίμιον ὄντως σταυρὸν) ὕστε τ ἀρξῆ τ οἰκοδομίας, καλὸν δή πινα τοῦτον κ πρέποντα θεμέλιον ἀποθέμενον. οὕτω μὲ ἂν δεχθῇ τ δύστους τ δυσῶν μοναστηρίων ποιήσεως ἔσω.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ δ μὴ προχείρως δύθυς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, τοὺς μοναχισμὸν προσδεχόμενος.

Ἐντεῦθεν † δ ἡμῖν κ τὰ περὶ τ καθ' ἑκάστου μοναχῶν σκεπτέον, τίνα προσήκῃ γίνεσθαι τρόπον αὐτούς· κ πότερον ἐλευθέρους μόνον, ἢ κ οἰκέτας τυχόν. διόπερ πάντως ὁμοίως ἡ θεία δεξιὰ χάρις, προκηρυττέσα σεφῶς ὡς τό γε ἐπὶ τῇ δ' θεῷ λατρείᾳ σὺν ἔστιν ἄρσεν οὐδὲ θῆλυ, ὅτε ἐλεύθερον ὅτε δοῦλον· πάντως γὰρ ἐν Χριστῷ ἓν εἰκότως νομίζεσθαι. θεσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θείοις ἀκολουθοῦντες κανόσι, τοὺς εἰς μονήρη βίον παραγίνεσθαι, μὴ προχείρως δύθυς ὠθεῖσθαι τ δυλωσεστάτων ἡγεμόνων τ δυσῶν μοναστηρίων τὸ σχῆμα λαμ-

sus venditorem [1] prius, & sic ad confirmatorem [2], & tertio loco contra detentorem. †. Eadem etiam hic existente divisione super præsentibus & absentibus, quam dudum in fidejussoribus & mandatoribus & sponsoribus [3] ac creditoribus causa debitorum sancivimus.

†. Similiter obtinente etiam in aliis contractibus, in quibus fidejussores aliqui, aut mandatores, aut sponsores accipiuntur: & in ipsis principalibus ex utroque latere, & in heredibus eorum, & successoribus, antiqua [4] si quidem lex hæc valeat rursus, & cum hujusmodi justitia atque divisione nostros subjectos foveat.

Cap. III.

De solutionibus. Ut debitore aurum aut pecuniam numeratam non habente, addicantur creditori res ejus.

Quod autem de cætero humanis auxiliatur curis: licet quibusdam creditoribus non forte sit gratum, à nobis tamen propter clementiam sancitur. Si [5] quis enim mutuaverit aurum, debitoris substantiæ credens: at ille [6] ad restitutionem auri non sit idoneus [7], substantiam autem immobilem habeat, verum creditor ardeat, aurum omnimodo quærens: illi vero non sit facile, neque ulla mobilis substantia: damus enim creditori licentiam volenti immobiles [8] res accipere pro auro, sed si nec quispiam emptor immobilium ejus rerum adsit, creditore frequenter etiam divulgante quoniam subjaceant debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem, tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimæ nostræ reipubl. judices secundum unicuique concessam à lege & à nobis jurisdictionem: in provinciis autem gentium præsides præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris, dari secundum quantitatem debiti possessionem immobilem creditoribus, cum tali cautela, cum qua debitor possit. Rerum vero datio sit hujusmodi: quæcunque quidem meliora sunt, dentur creditori: quæ vero deteriora, apud debitorem, post debiti solutionem manere sinantur: etenim non erit justum dantem quidem aurum, recipere autem aurum non valentem, sed coactum [9] suscipere possessionem immobilem, non saltem meliora rerum debitoris percipere: & per hoc habere consolationem, quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quæ portari possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere: sed hoc quidem fit clementia quadam legis. Agnoscant autem creditores, quia etsi hanc non scripsissemus legem, necessitatis ratio ad hoc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec ullus emptor sit: nihil aliud facturus erat quam propriis bonis cedere [10], & rursus res ad creditorem merito venirent, aurum percipere non valentem: quamobrem quod cum injuria [11] & affectu acerbo perduceret creditorem & debitorem: hoc nos clementer simul & legaliter decidentes, & infelicibus debitoribus auxiliamur & acerbis creditoribus non apparebimus duri, causam eis deputantes ad quam si permanerent inobedientes, tamen modis omnibus advenirent. Si itaque creditor paratus est præparare quendam emptorem: necessitatem habere debitorem hoc agere, præbentem hujusmodi cautionem arbitrio judicantis, qualem omnimodo est dare possibile: undique enim ita creditoribus providendum est, ut non debitores graventur. §. 1. Et absolute creditorem [12] ponimus, antiquas sequentes leges, omnem qui actionem habere contra aliquem potest, licet non sit mutuum gestum, sed alter quidem contractus consistat: argentariorum [13] quippe sponsionibus propter utilitatem contrahentium in ordine moderno durantibus [14].

Epilogus.

†. Quæ igitur à nobis pro cautela subjectorum sancita sunt, cognoscens tua eminentia, solemnibus programmatibus & hic & in omni ditione fieri manifesta procuret: ut etiam inter gentes agnoscant subjecti, quanta fuerit nobis pro illorum utilitate providentia. Dat. ante diem xvii. Kal. April. Indict. xiii. Consulatu Flavii Belisarii V. Clarissimi 539.

1 In personalibus actionibus venditor primo: deinde confirmator: postremo detentor conveniendus est.

2 Confirmator βεβαιωτὴς is spondet evictionis nomine pro venditore: Confirmator venditionis dicitur à Juliano, ut & à Cicerone confirmator pecuniæ.

3 Responsoribus. Responsorem ἀντιφωνητὴν Græci vocant & constitutum, κολιφώνιζιν, ἐπιφώνιζιν.

4 Forsitan 12. tabularum: de quo vid. *Cujac. hic.*

5 Ad verbum extat apud Harmenop. 3. *tit.* 5. §. 97.

6 Hinc sumpta est Auth. *Hoc nisi, c. de solutionib.*

7 Πρόχειρος, hoc est, paratus, *Harmenop. d. loco.*

8 Τὰ κίνητα, res mobiles.

9 Vid. *l.* 24. *C. de solut.* An aliud pro alio solvi possit, dixi ad *l.* 3. *ff. de reb. cred.*

10 De beneficio cessionis, vid. quæ notavi ad *l. ult. C. de bon. sed.* adde *Hotom.* 25. *Illustr.*

11 Vid. Novellam 135. *cap.* 1.

12 Creditor quis dicatur, vid. *l.* 10. *ff. de verb. sign.*

13 Vid. Nov. 136.

* Μίσχειος ὡς τὰ βασιλικὰ.

14 Nisi juri suo excussionis, argentariorum causa renunciaverint qui apud eum fidejusserunt vel constituerunt.

Tit. V.

DE MONACHIS.[15]

15 Adde Novell. 123.

Novella Constit. V.

Imp. Justin. August. Epiphanio sanctissimo & beatissimo hujus regiæ urbis fœlicissimæ Archiepiscopo, [& universali patriarchæ.]

PRÆFATIO.

Conversationis monachalis vita [16] sic est honesta, sic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem [17]. †. Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget [18] & divinorum eloquiorum eruditione & conversationis integritate, ut tanta dignus factus sit mutatione. †. Credimus igitur & nos explanare quod agendum est ab eis &, decertatores eos veros ad sacram viam constituere: & ita nobis intentio præsentis est legis, ut post illa quæ de sanctissimis episcopis sancivimus, & quæ de reverendissimis clericis disposuimus: neque quod monachicum, extra quod competit, relinquamus.

‡ Αὕτη ἡ ναυαρὰ ἐκ ἐτέθη ὅλη ὡς τὰ βασιλικὰ, μόνον δ τὸ α'. κεφ. ἐν ϛ'. τῶν βασ. τὸ δ' ϛ'. κεφ. ἐν τῇ ρκγ'. ναυαρ.

16 Laus vitæ monasticæ.

17 Dicam ad *c.* 3. *ejusd.*

18 Monachus peritus sacrarum scripturarum esse debet. *Nov.* 6. *c.* 4.

Cap. I.

De monasteriis [19] & eorum ædificatione.

Illud igitur ante alia dicendum est, ut omni tempore & in omni terra, si quis ædificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentiam esse hoc agendi, quam [20] Deo amabilem locorum episcopum advocet: at ille manus extendat ad cœlum, & per orationem locum consecret Deo, figens in eo salutis nostræ signum [21]: (dicimus autem adorandam & honorandam vere crucem) sicque inchoet ædificium: bonum utique quoddam hoc & decens fundamentum ponens. Hoc itaque principium piæ venerabilium monasteriorum fabricæ fiat.

19 Vid. *l.* 24. *C. de epis.* An aliud pro alio solvi possit, dixi ad *l.* 3. *ff. de reb. cred.*

20 Nov. 123. *c.* 35.

† Μίσχειος δὲ τὸ βασιλικόν.

21 Hinc sumpta est Authentica, *Verum* 38. *C. de episc. & cler.* Goth. Vid. Guldelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *c.* 4. *num.* 2. & *cap. si quis.* 3. *caus.* 17. *quæst.* 2. Ans.

22 Epist. *ad Gal.* 3. *vers.* 28.

Cap. II.

De monachismum [22] profitentibus non statim vestiendis.

Hinc [23] autem nobis etiam de singulis monachis cogitandum est, quo conveniat fieri modo, & utrum liberos solum, an etiam forte servos: eo quod omnes similiter divina susceperit gratia, prædicans palam, quia quantum ad Dei cultum, non [24] est masculus neque fœmina, neque liber neque servus: omnes enim in Christo unam mercedem percipere. Sancimus ergo, sacras sequentes regulas, eos qui singularem conversationem profitentur, non prompte mox à reverendissimis præsulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere

23 Hinc sumpta est Authentica, *Verum* 38. *C. de episc. & cler.* Goth. Vid. Guldelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *c.* 4. *num.* 2. & *cap. si quis.* 3. *caus.* 17. *quæst.* 2. Ans.

24 *Epist. ad Gal.* 3. *vers.* 28.

Source : BIU Cujas

cipere monachalem: sed per triennium [1] totum: (sive liberi forte sint, sive servi) tolerare, nondum monachicum habitum promerentes: sed tonsura [2], & veste eorum qui laici vocantur, uti, & manere divina addiscentes eloquia: & reverendissimos eorum abbates requirere [3] eos sive liberi sint, sive servi, & unde eis desiderium vitæ singularis [4] accesserit: & discentes ab eis, quia nulla [5] maligna occasio ad hoc eos adduxit, habere eos inter eos, qui adhuc docentur, atque monentur: & experimento percipere eorum tolerantiam & honestatem, non enim facilis est vitæ mutatio [6], sed cum animæ fit labore. §. 1. Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles aliis monachis & præsuli demonstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram: & sive liberi sint, sine calumnia permanere: sive servi [7], penitus non inquietari, migrantes ad communem omnium (dicimus autem cœlestem) dominum: & arripiantur in libertatem. Nam si multis casibus etiam ex lege hoc fit, & talis quædam libertas datur, quomodo non prævalebit divina gratia talibus eos absolvere vinculis? Si vero intra triennium venerit quispiam, & aliquem horum, qui conversationem professi sunt, trahere tanquam servum voluerit: hoc quod nobis nuper ex Lycia nunciavit Zosimus Deo amabilis, vir famosissimus in conversatione, & prope vicesimum [8] & centesimum ætatis agens annum, pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus: tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (sicut prædiximus) intra triennium veniat aliquem in servitutem trahens volentium, & perdurantium ut fierent monachi, & dicat quoniam abripuit [9] quasdam res, & propterea recurrit ad monasterium: sancimus eum non prompte agere, sed primo probare pro veritate, quia servus est, & pro furto forsan, aut vita maligna, aut vitiis pessimis fugerit quidem propter suum vitium, ad monasterium autem venerit: & si quidem verax ostendatur, & apparuerit propter hujusmodi causam, monachicam simulans conversationem, aut propter turpitudinem vitæ forte diffugiens, & non pro veritate sanctimoniæ [10] habitum concupiscens, hunc reddi domino, cum quibus forsan abripuit, si tamen hæ res etiam in monasterio fuerint: eum vero qui dominus approbatur, dare ei jusjurandum [11], *quia nihil mali ei faciet, & suscipere, atque eum reducere* [12] *domum.*

§. 2. Si vero is quidem, qui dicit se esse dominum, nihil tale probaverit, & appareat is qui in talibus accusatur, ex ipsa conversatione honestus ac mitis, & forsan testimonium habet aliorum, quod etiam apud dominum consistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator: & si nondum forte completum est triennii tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, trahentium asperitate liberatus. Triennii vero semel expleto [13] tempore, judicatus quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licentiam ulli penitus perscrutari quæ ejus sunt: sed sive liber, sive servus sit, manere eum in conversatione volumus: nam etsi vitium in priori ab eo forte gestum est vita, (humana enim natura quodammodo labitur [14] ad delicta) attamen sufficiat ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium: ea vero quæ rapta sunt, etiamsi apud quoscunque inveniantur, modis omnibus reddantur [15] prisco domino. §. 3. Si vero servitii necessitatem effugiens, tentaverit monasterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ sectari figuram: licentiam damus domino & trahere [16] eum, & probanti fortunam, inter servos habere: non enim injuriam patietur tantum ad verum servitium tractus, quantum ipse injuriatus est Dei culturam refugiens: & hæc quidem de fortuna horum qui inter monachos profiteri volunt, sancimus.

Cap. III.

Ut monachi communiter [17] *habitent & dormiant.*

COgitandum vero est quomodo ipsos habitantes & degentes monosticæ philosophiæ [18] certatores [19] dignos esse ostendamus. Volumus enim nullum monasterium sub [20] ditione nostra constitutum, sive plurimorum hominum est, sive paucorum: monachos, qui ibi sunt, divisos ab alterutris esse, & propriis [21] habitationibus uti: sed communiter [22] quidem eos comedere sancimus: dormire vero omnes in communi [23]: unoquoque quidem in propria quadam stratura [24] jacente, in domo vero una collocatos: aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum domus una, in duas forsan aut plures, non tamen seorsum & apud semetipsos, sed in communi, testes alterutris sint honestatis & castitatis: & neque ipsum somnum desidiosum habeant: sed meditantem bonum [25] ornatum, propter increpationem respicientium: nisi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes [26], vitam remotam habeant in hospitio: (quos vocare *anachoreti as* [27], id est discedentes, & *hesychastas* [28]: id est quiescentes, consueverunt, tanquam à communione ad meliora exceptos, alioqui alios quibuscunque inter multitudinem conversatio est, in iis quæ vocantur cœnobia, id est communi vita, esse volumus: sic enim zelus eis ad virtutem crescit, & maxime juvenibus, si cum senioribus constituantur: fiet enim seniorum [29] conversatio, juventutis educatio perfecta: & sic sint in cœnobiis suo proprio abbati obedientes, & traditam sibi conversationem inculpabiliter observantes.

Cap. IV.

De monacho qui monasterium dimiserit [30].

SI quis autem forte semel dedicatus, schemateque potitus, deinde à monasterio discedere [31] voluerit, & privatam fortassis eligere vitam: ipse quidem sciat quam pro hac dabit Deo satisfactionem: res autem quascunque habuerit dum in monasterium intrabat, eas dominii esse monasterii, & nihil penitus ejiciat.

Cap. V.

De viro vel muliere qui quæve solitariam vitam appetit [32].

ILlud quoque decernimus: qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere suis uti [33] quo voluerit modo. Ingredientem [34] namque simul sequuntur omnino res: licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus earum ulterius ullo modo. Si vero filios habuerit, si quidem contigerit jam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialem donationem, aut per dotis occasionem contulisse, & faciunt hæc quartam ab intestato, ejus substantiæ: nullum in reliquis rebus habeant participium filii: sin autem nihil eis donaverit, aut minus quarta: postquam abrenuntians conservatus fuerit inter monachos [35], nihilominus quarta debeatur filiis, aut supplementum, si contigit eos

1 *Novell.* 123. *cap.* 35.

2 Habitus monachalis est tonsura, & vestis diversa à laico. At tonduntur laici per pectinem: monachi strictim.

3 Cur? desperatio interdum facit monachum.

4 Τῆς μονήρους βίου, vitæ solitariæ.

5 Et merito, ne alioquin monasteria fiant foveæ latronum, §. 1. *ver. si quis igitur* J. *cod.*

6 Monachismo capitis deminutionem contingere hinc colligunt: quod Cujacio displicet: nec enim omnis vitæ mutatio, minutio est capitis.

7 Monachismi professione, servi fiunt liberi.

8 Vitam & ætatem Zosimi hujus observa. Vita hominum quousque excurrere possit ex placitis quibusdam philosophorum, vide Plinium 7. *cap.* 49. Trebellius Pollio *in D. Claudio* refert doctissimos mathematicorum adnotasse 120. annos homini ad vivendum datos, neque amplius cuiquam concessum, addit tamen sed falso Mosem solum Dei amicum, ut Judæorum libri loquuntur, 125. annos vixisse: cum 120. tantum annos Mosem vixisse constet, *Deut. ult. vers.* 7. Plinius *dicto loco:* plures enumerat longioris vitæ fuisse. Utique, vitam hominis 70. aut 80. annorum esse, David monet, *Psal.* 90. *vers.* 10. de senectute memorabili, & iis qui diu vixerunt. vid. 8. *Valer.* 13. *Cælium Rhodiginum* 11. *Antiquarum lectionum,* 37. *adde de Macrobii ex Solino c.* 21. & 43. Goth. Adde Cœlium Rhodigin. *antiq. lect. lib.* 20. *c.* 134. Tholosan. *de Republ. lib.* 13. *cap.* 25. *num.* 5. Joann. Noerenberg. *Histor. natural. lib.* 8. & 9. ANS.

9 *S. cod. in princ.*

10 Antiquum est pallio sanctitatem mentiri. Salvianus 4. *ad Eccles.* licet de conversorum venerabili choro videaris, licet religionem vestibus simules, licet fidem cingulo adferas, licet sanctitatem pallio mentiaris, non credis. Notum est illud, Habitus non facit monachum, & Plutarchus ὅτι δὲ φιλοσόφως πωγωνοτροφεῖν καὶ τριβωνοφορεῖν πρέπει, ὅτι ἰσιάκης φιλοσοφίας, *vide Cælium Rhodiginum* 5. *c.* 12.

11 Διδόναι τὴν καλουμένην πίστιν. *Scrimg.* Gal. *donner la foy & sauf conduit.*

12 Confer epistolam ad Philemonem. vid. *Nov.* 123. *cap.* 35.

13 Leo id abrogat *Novell.* 10.

14 Hinc illud Poëtæ, ut, vitiis sine nemo Nascitur: & Accilinis falsis animus meliora recusat: & alibi, de puero, Cereus in vitium flecti.

15 Rerum furtivarum possessio, raptori deneganda.

16 Servus desertor monasterii, recidit in priorem servitutem. 17 *Novell.* 123. *cap.* 36. 18 Φιλοσοφία μοναχική. 19 Ἀγωνισταί. 20 Edicta Imperatorum non obtinent extra territorium. *l.* 1. *Cod. de summa Trinit.* 21 Monachorum una domus, una cœnatio, unum cubiculum. *Novell.* 135. 22 Id est, eodem cœnaculo, *Novell.* 133. 23 Id est, eodem cubiculo. 24 Id est, lecto. 25 Ἀκοσμίαν. 26 Legendum ita est: degentes vitam ἰδιάζον ἔχοντα οἰκημάτιον, peculiarem habeant domunculam. Goth. Adde *Nov.* 133. *cap.* 2. & *nov.* 123. *cap.* 36. *in fr.* ANS. 27 Heremitæ diversi à Monachis. 28 A quibus ἡσυχαστήρια. diversa à monasteriis. Hujusmodi philosophos Aristoteles ait, aut bestias esse aut deos, 1. *Politic.* vid. *Cujac. hic.* 29 Seniorum conversatio juventuti prodest. 30 Adde *Novellam* 123. *c.* 42. 31 Pœnam monachi desertoris observa. 32 Vide *Novellam* 123. *cap.* 40. 33 Testari ante monachismum, quis de suis bonis potest. 34 Hinc sumpta est Authentica, *Ingressi*, *C. de sacrosanct. eccles.* & Authentica, *Nunc autem*, *C. de episcop.* adde *Nov.* 123. *c.* 38. 35 De quo vid. *leg.* 30. *C. de inoff.*

βάνειν μοναχικὸν, ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν ὅλην, εἶτε ἐλεύθεροι τυγὸν εἴτε ἄλλοι καθεσήκοιεν, ὡσαυτωσὶ περὶ αὐτῶν, ὅπως ἂν μοναχικῷ σχήματι ἀξιωμένους, ἀλλὰ κρᾶτε τε καὶ ἐσθῆτι τῇ τῶν καλυμμάτων χρήσθαι λαϊκῶν, καὶ μένειν τὲ ἂν θεῖα διδασκομένους λόγια· καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν ἀγαπᾶσθαι πανταχοῦ τῶν αὐτῶν εἴτε ἐλεύθεροι καθεσήκοιεν, εἴτε οἰκέται, καὶ πόθεν αὐτὰς ἐπιθυμία ἂν μονήρης εἰσῆλθε βίε. καὶ μανθάνοντας παρ' αὐτῶν ὡς ἐδεμία πονηρὰ σκέψασις εἰς τὰς αὐτὰς ἦλθεν, ἔχειν αὐτὰς ἐν τοῖς διδασκομένοις ἐπὶ καὶ ναζετημένοις, καὶ ἀφ' ἑτέρων λαμβάνειν τὰ αὐτῶν καρτερίας τὲ καὶ σεμνότητος. ἃ γὰρ ῥᾴδιον βίε μεταβολὴ, μὴ μὰ σωτηρίας ψυχῆς γινομένη. §. α'. Καὶ εἰ μὰ τ τελευτὴ βίου ἅπαντα ἀφομοίει δρίσας ἑαυτὸς καὶ καρτερικώτατος τοῖς πᾶλλοις μοναχοῖς καὶ τῷ ἡγεμόνι δεικνύοιτο, τότε τὰ μοναχικὴς ἀξιῶν σολῆς τε καὶ κόμης, καὶ εἴτε ἐλεύθερος καθεζήκοιεν, ἀνεπηρεάστως μένειν· εἰτε οἰκέτης, μηκέτι παντελῶς ἐνοχλεῖσθαι, μεταβάντας εἰς τὴν κοινὴν ἀπάντων (φαμὲν δὴ τὴν ἐξ ὁρανῦ) δεσποτείαν. καὶ ἀναρπαζέσθωσαν εἰς ἐλευθερίαν εἰ γὰρ ὁ πολλοῖς ἥκιστα καὶ ὑπὸ τ νόμε τάξε γίνε), καὶ τοιαύτη τὶς ἐλευθερία δίδοι), πῶς ὃν ἀν ἰσχύσειν ἡ θεία χάρις τ τοιέτων αὖτὰς ἀπολύσαι δεσμῶν; εἰ γ εἶπω τ τελείως ἔλθοι τις, καὶ πᾶνα τ εἰς ἄσκησιν πεφυκοτέρων ἔλκειν ὡς οἰκέτην βελητέον· τὰ τ ὅσῳ ἔναρξιν ἡμῖν ὁ Λυκίας σεσοφίσεται Ζώσιμος ὁ θεοφιλέστατος ἀνὴρ, σχεδὸν τ ἐν ἀσκήσει, καὶ σωέχοντα ἤδη τὸν ἑκατοστὸν ἐνιαυτὸν τ ἡλικίας ὠθούμενον, ἀκμάζων γ ταῖς τε τ ψυχῆς ἀρεταῖς, ταῖς τε τ σώματος ἐνεργείαις· τοσαύτη τις αὐτῷ δ' θεοχάρεις ἐπανθεῖ, εἴ τις τοίνυν, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθα, εἴσω τ τελείως ἔλθοι, πνὰ σεῖς ὀλείαν ἕλκων τ βελομένων καὶ σεσοκισμένων ἐφ' ᾧ γλυκάνα μοναχοί· λέγοι τὲ ὡς ὀφείλετό τινα πρᾶγμάτα, καὶ ἀφ' τὰτε σεσπέρεμεν εἰς τὸ μοναστήριον δεσπόζομεν αὐτὸν μὴ σεσχείρως τὰτε πράξειν, ἀλλὰ σεῖτεργον ἀποδεικνύειν εἰ ταῖς ἀληθείαις καὶ ὄλος ἐσι, καὶ ἐπὶ κλοπῇ τυγὸν, ἢ ἐπὶ βίᾳ πονηρᾷ καὶ πλαίσμασι χαλεποῖς ἀποδραύσε μὲ ἀφ' τὸ οἰκεῖον πλαίσμα, εἰς γ τὸ μοναστήριον ἔλθοι. καὶ εἰ μὲ ἀληθοῦων ἀποδειχθείη, καὶ φανείη ἀφ' τοιαύτης αἰτίας μοναχικῷ σχοδυνόμενος ἀσκεῖν, ἢ καὶ δι' αἰσχρότητα βίε τυχὸν ἀποδρᾶς, καὶ ἀ παῖς ἀληθείαις ἀσκήσεως ἐρᾶν, εἰσελκύθε, τότον ἀποδίδοσθαι τῷ κεκτημένῳ, μεθ' ὧν ὡς εἰκὸς ὑφείλετο, εἴγε καὶ τοῦτο κτ τὸ μοναστήριον εἶεν. τ γ ἀποδειχθέντε δεσπότε, τῷ καλυμμένῳ αὐτὸ διδόναι πίστιν, ὡς ἀδὲν αὐτὸν δρᾶσαι κακὸν, ὑποδεχόμενόν τε καὶ ἄγειν οἴκοι. §. β'. Εἰ γ ὁ μὲ φόκων ἑαυτὸν εἶναι δεσπότην, ἀδὲν ἐλέγχοι τοιᾶτο, φαίνοιτο γ ὁ τὲ τοιαῦτα ἐγκαλούμενος, καὶ ἐξ αὐτῆς τ ἀσκήσεως σεμνὸς τε καὶ ἐπιεικὴς, καὶ ἴσως καὶ μαρτυρίαν ὡς καὶ ὠφελὰ δ' κεκτημένῳ καθεστὼς, κόσμιός τε καὶ τῆς σεμνότητος ἐραστὴς, κἂν μήπω τύχῃ πεπερασμένου ὁ τ τελείας χρόνου, ἀλλ' ἔν γε τῷ μένειν κτ τὸ σεβασμιώτατον μοναστήριον, τ τ ἐλαττόνων ἀπαλλαγμένον θρασύτητος. δ' τελειᾶς γ ἅπαξ διελθόντος χρόνου, ἐξελεύεις ὡς τ μοναχικῆς ἀξίου καθεζήκοι σεμνότητος, μένειν κτ τὸ μοναστήριον. σὺν ἐπὶ γὰρ δίδομεν ἄδειαν ἀδενὶ παντελῶς, πολυτραπεμονεῖν τι τ καθ' αὐτόν. ἀλλ' εἰπὲ οἰκέτης, εἰπὲ ἐλεύθερον εἴη, μένειν αὐτὸν ἐπὶ τ ἀσκήσεως βυλόμεθα. καὶ γὰρ κἂν εἰ τι πλαίσμα κτ τ ἔμπροσθεν αὐτῷ τυχὸν πέπρακε) βίον, (ἡ γὰρ ἀνθρώπε φύσις ὁλισθηρά πως ἐσι πρὸς τὸ πολυπραγμονεῖσθαι) ἀλλ' ἐν δρκοι πρὸς μελέτην κάθαρσιν τ ἡμαρτημένων, καὶ πρὸς δρετὴς ἐπίδοσιν, ἡ δ' τελετὴς χρόνε μακρύνει τ μένειν κλαπέντων, καὶ ὅτω παρ' οἷς ἂν δύρηθείη, πάντως ἀποδόσομεν τῷ πάλαι δεσπότῃ. §. γ'. Εἰ μένοι τῷ τ δουλείας ἀνάγκην σκυγών, πειρασθείη τὸ μὲ μοναστήριον ἀποδύπτειν, ἕτερον γ βίε χῆμα μεταδιώκειν. παῤῥησίαν δίδομεν τῷ κεκτημένῳ καὶ ἔλκειν αὐτὸν, ἀποδεικνύντι τῶν τύχλων, καὶ εἰς οἰκέτας ἔχθρ. ἐφ' ᾧ ἂν ὑσεροδοσίᾳ τοσῶνδε, εἰς ἀληθῆ δουλείαν ἐληλυθότ· ὅσον αὐτὸς ἐξύβρισε, τῷ δ' θεῖ λατρείαν ἀποφυγών. καὶ τωῦτα μὲ ὠφέλει τ τύχης τ εἰς μοναχὸς ὠθούμενον βυλομένων θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δ' μοναχὸς κοινῇ τι οἰκεῖν, καὶ καθεύδειν.

Σκεπτέον γ ὅπως αὐτὰς οἰκεῖν δεῖ, καὶ διαπομένας, μοναχικῆς φιλοσοφίας ἀγωνιστὰς ἀξίως ἀποδείξω. βυλόμεθα γὰρ μηδὲ ἓν μοναστήριον τ ὑπαρχίᾳ καθεστὼς, εἴτε πλειόνων ἀνθρώπων ἐσὶν εἴτε ἐλαττόνων, τὰς οἰκ αὐτῷ μοναχὰς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων ἔχειν, καὶ ἰδίοις οἰκήμασι χρωμένας· ἀλλὰ κοινῇ μὲ αὐτὰς ἐσιᾶσθαι δεσπόζομεν, καθεύδειν γ ἅπαντας ὁμοῦ κοινῇ, ἑκάστε μὲ ἐπί τινο ἰδιαζούσης καμαδύνης κειμένε, ὁ οἶκος γ ἐνὶ καλουμένῳ, ἢ, εἰ μὴ ὅσι ἀρκεῖν πρὸς τὸ πλῆθο τ μοναχῶν οἶκος εἷς, ὁ δύο τυγόν. ἢ καὶ πλείονι· ἑ μὲν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὰς, ἀλλ' ὁ κοινῇ, ὥστε μάρτυρας τ ἀλλήλων γίνεσθαι κοσμιότητός τε καὶ σωφροσύνης. καὶ μηδὲ τ ὕπνον αὐτῶν ῥᾴθυμον ἔχειν, ἀλλὰ μελετᾶν τὰ τῶν δύκοσμίαν, ἀφ' τῶ τ ὁμολόγων ἐπίληπτον πολλῶ. εἰ μή τινες αὐτῶν τ ὁ θεῖα τε καὶ τελειότητι ἀφιζῶντες βίου, ἰδιάζον ἔχοιεν οἴκημάτιον, ἓς δὴ καλεῖν ἀναχωρητὰς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθασιν, ὡς τ κοινότητο ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐξηρημένους. ἐπείτοιγε τὰς ἄλλας ὅσους εἰς πλῆθο ἡ ἄσκησις ἔσιν, ὁ τοῖς καλυμμένοις κοινοβίοις εἶναι βυλόμεθα. ἔτο γὰρ ὁ ζῆλο αὐτοῖς εἰς ἀρετὴν ἐπιδώσῃ, καὶ μάλιστα τοῖς νεάζεσιν, εἰ γε μ' τ πρεσβυτέρων πάτροιτο. γλυκὺς γὰρ ἡ τ παλαιοτέρων πολιτεία, τ νεότητο ἀκριβὴς παιδαγωγία. ἔτι τε ἔσαι ἐν τοῖς κοινοβίοις τὸ σφῶν αὐτῶν ἡγεμόνι πειθόμενοι, καὶ τῷ ὡραϊσμένῳ αὐτοῖς ἀσκήσει ἀμέμπτως τηρῶντες.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ δ' ἀπὸ μοναστηρίε χωρησαμένε μοναχῦ.

EI δέ τις ἅπαξ ἑαυτὸν καθιερώσας τῷ μοναστηρίῳ, καὶ δ' χήματο τυχὼν, εἶτα ἀναχωρῆσαι δ' μοναστηρίε βυληθείη, καὶ ἰδιώτῃ τυχὸν ἐλέσθαι βίον, αὐτὸς μὲ ἴσω πείαν ὑπὲρ τότε δώσ τῷ θεῷ τῶν ἀπολογίαν, τὰ πράγμαθα μένοι ὁπόσα ἂν ἔχοι ἰδίκα εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆλθ, ταῦτα τ δεσπόσας ἔσω δ' μοναστηρίε, καὶ οὐ' ὅπῃ πανελῶς ἐξάξῃ.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς, ὁ, τε κ ἢ τ μονήρη βίον ὠθεῖσθαι βέλε).

ΚΑκεῖνο γ προσδιορίζομεν, ὥστε τ εἰς μοναστήριον εἰσίναι βυλόμενοι, πρὶν εἰς τὸ μοναστήριον εἰσέλθοι, ἀδειαν ἔχειν τοῖς ἑαυτὲ χρῆσθαι καθ' ὃν βέλε) τρόπον. εἰσελθόντι γὰρ σωμακλεθῆσαι πάντως τὰ πράγματα, κἂν εἰ μὴ ῥητῶς εἰσάγειν ταῦτα φήσθε, καὶ σὺν ἔσαι κύρι ο αὐτῶν σὺν ἐπὶ καθ' ἑάνα τρόπον. εἰ δέ γε παῖδας ἔχοι, εἰ μὲ ἔτυχεν ἤδη πράγματά τινα δωρησάμενο αὐτοῖς, ἢ κτ' προγαμιαίαν δωρεὰν ἢ κτ' ἀγωγὴν προφασιζόμενος ἐπιδοὺς, καὶ ποιεῖ ταῦτα τὸ πίπτον τ ἐξ αἰδιαθετε τ αὐτὲ οὐσίας, μηδεμίαν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς προῖξιν ἐκτησάμενον μελετίαν οἱ παῖδες. εἰ γ ἢ ἐδέν αὐτοῖς δώρηται), ἢ ἔλατον γ πεπόρε, καὶ μὴ τὸ ὠθούμενον εἰς μοναχὰς, ἐδὲν ἧττον τὸ πίπτον ὀφειλέσθω τοῖς παισὶν, ἢ εἰς ἀναλήψ-

Source : BIU Cujas

πληρῶσιν, εἴγε ἔτυχον ἤδη τι λαβόντες, ἢ κὴ ἐφ' ᾧ τὸ πᾶν αὐτοῖς δοθλῶαι. εἰ δ' γαμετὴν ἔχων, εἶτα αὐτὴν ἀπολιπὼν, εἰς μοναστήριον εἰσίοι, ἢ τε συζυξ τῇ γυναικὶ φυλαττέσθω, κὴ τὸ λοιπὸ τελδυτῆς σύμφωνον τῷ, ὅσῳ κὴ ἐν ἑτέρᾳ ἡμῶν νενομοθέτηῃ Διατάξει. πᾶσι δ' ἐπὶ μοναχοῖς ὡδὶ τάτε ῥηθέντων, κὴ ἐπὶ γυναικῶν εἰς μοναστήριον εἰσιουσῶν, κρατύνομεν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῦ μοναχῦ τὸ μοναστήριον ἀπολιπόντος.

ΕΙ δὲ ἀπολιπὼν τὸ μοναστήριον, εἰς πινα ἔλθοι στρατείαν, ἢ ἕτερον βίον αἱρῆται, τ' οὐσίας αὐτῦ κὴ ὕτως εἰς τὸ μοναστήριον, κὴ τὸ ἐμπεσὸν ἐκεῖθεν ἡμῖν εἰρηνικὸν, ἀπολυόσης, αὐτὸς δὲ τοῖς τιξεώταις ἢ λαμπρᾷ τάξει τ' ἐπαρχίας ἄρχοντ@ τεπάξεῃ), κὴ τῦτον ἕξει τ' μεταβολὴς τ' καιρὸν. κὴ ὅτε τὴν θείαν λειτυργίαν ὑπελείδων, δικαιοσύνῃ χθαμαλῇ πεισκαρτερείτω ὀφλείᾳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ ἢ μοναχῦ ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον μεταβαίνοντ@ μοναστήριον.

ΕΙ δὲ ἀπολιπὼν τὸ μοναστήριον καθ' ὅσῳ τὴν ἄσκησιν εἶχεν, εἰς ἕτερον μεταβαίνοι μοναστήριον, κὴ ὕτω μὴ ἡ αὐτὴ πρόθεσις μήτε τὸ ἐπιτήδευμα τὸ ἐκκλείσθω ὑπὸ ἢ πρώτης μοναστηρίᾳ, ἔνθα ἀπετάξαμεν τῦ κατέλιπε. πρόσηκον δὲ ἐστὶ τὰς διαλαθεστάτας ἡγεμόνας μὴ εἰσδέχεσθαι τ' τῦ προήκοντα. ἀλήτης γὰρ ὁ τοιῦτ@ βί@, κὴ μοναχικῆς καρδίας ἀμοιρ' ὅλως ἐστὶν, ἀδὲ σταθερᾶς κὴ μονίμε ψυχῆς, ἀλλὰ πρόσφορ@ μὴ τε καὶ ἄλλοτε ἄλλα ζητήσης ἀπόδειξιν ἔχων. ὥστε κὴ τῦ κωλῦσαι οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, κὴ οἱ γε δόκιμωτάτη λειτυργοὶ κὴ καλόγηροι, τῷ μοναχικῷ σεμνότητι κὴ τὰς θείας κανόνας φυλάττοντες.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ἢ μοναχὲ μὴ πρὸς γάμον ἐλθεῖν, ἢ παλλακὴν ἔχειν.

ΕΙ δέ τις τ' μοναχικῷ ἐπαγγελμάτων ἄσκησιν, ἀξιωθείη κλήρε χειροτονίας, μήτε κὴ ὕτω κεκτῆσθαι φυλάττων τῷ ἄσκησιν. ὡς εἴγε τῇ ἑαυτε ἀγενείᾳ κλήρε ἀπολαύσειε παῤῥησίας, κὴ πρὸς γάμον ἐλθεῖν παῤῥήσειεν, δηλαδὴ τοιέτε βαθμῷ καθεστὼς ὑπὸ κλήρε@ς, ὃς αὐτὸ γαμεῖν ἐφίησι, (λεγόμεν δὲ ψαλτῶν τε κὴ ἀναγνωστῶν τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι τ' γάμον παντελῶς κὴ τὰς θείας κανόνας, ἀπαγορεύομεν, ἢ παλλακὴν ἔχειν, ἢ ἀσελγείαις ἐκδύνειν τὸν βίον) ἐκβαλλέσθω παντελῶς δὲ κλήρε, οἷα τῷ σωφρονεῖν κὴ τ' μονὴν καλλιχιῶν βίον. κὴ ἰδιώτης ἔστω τὸ λοιπὸν, πρὸς στρατείαν μὲ ἢ ἑτέραν ἐπιτηδεύσει ἐλθεῖν ἐ βαρβάρων, (εἰ μὴ βάλοιτο τοῖς ἐμπροσθεν ηπειλημμένοις πειρ' ἡμῶν ὑποπεσεῖν ἐπιλήσεσι) αὐτὸς δὲ ἐφ' ἑαυτῦ Διαζῶν, κὴ γινώσκων ὁποίαν ὑπερ τάτε δώσει τῇ μεγάλῳ θεῷ τῶν ἀπολογίαν.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ ἐπιλογῆς κὴ χειροτονίας ἢ ἡγεμόνε, κὴ πῶς ἡ Διάταξις κοινὴ ἐστὶ τοῖς τε κὴ πρὸς τ' μοναχῶν.

Τὴν δὲ τ' ἡγεμόνων χειροτονίαν, εἴ ποτε συμβαίη δεῖσθαι τὸ μοναστήριον ἡγεμόνε, μὴ κὴ τῶν πάντων τ' δυλαθεστάτων γίνεσθαι μοναχῶν, μηδὲ πάντως τ' μὴ τ' πρῶτον, δεύτερον ἡγεμόνα γίνεσθαι, μηδὲ τ' μεθ' ἑαυτὸν δεύτερον, μηδὲ τ' τρίτον, ἢ τὰς ἑφεξῆς (τῦτο γὰρ κὴ νόμ@ ἡμῶν ἕτερ@ λέγει) ἀλλὰ τ' θεοφιλεστάτην τ' τόπων ἐπίσκοπον χωρεῖν μὲ ἑφεξῆς Διὰ πάντων, (δεῖ γὰρ ἀπιμελεῖσθαι πάντως τ' χρόνον, κὴ τῶν ἐξ αὐτῦ τάξιν) κὴ τ' ἀναφανόμενον πρῶτον ἄριστον ἐν τοῖς μοναχοῖς καθεστῶτα, κὴ ἄξιον τ' ἡγεμονίας αὐτῶν, τῦτον αἱρεῖσθαι. διότι πε τ' ἀνθρωπίνης φύσεως τοιαῦτα ἐστὶν ὡς μήτε πάντας ἑφεξῆς ἐν τοῖς ἄκροις, μηδ' αὖθις ἀπαντᾶς ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάχθαι. ἀλλὰ πρόκειται μὲ κὴ τ' βαθμὸν ἡ τῦ ἡγησαμένε πάντως ἐποψία· ὁ δὲ πρῶτ@ δόθυς ἐν τοῖς ὁριθμημένοις ἄριστ@ ἀναφανείς, ὕτ@ ἡγεμὼν ἔστω, κὴ τῶν πέζων ὁμῦ κὴ τῶν ἱππέων συμμαχέσων ἔχων. δεῖ γὰρ Διακρίνοντας τὸ κρεῖττον ἐν ᾧ φαυλοτέρᾳ, τὸ μὲ ἡγεμονεῖν ἐᾶν, ἑτέρᾳ δὲ ὑποκλιθῆναι συγχωρεῖν, κὴ τῇ καθ' ὁλίγων παιδαγωγίᾳ, κὴ τῦτο πρὸς τὸ κρεῖττον ἐμβαίνειν.

§. α'. Ὅσα μὴν τοιαῦτα παρ' ἡμῶν ἐν ἀπόροις τοῖς τε πρώτοις τοῖς τε νεωτέροις γινομένοις θείας ἡμῶν Διατάξεσι νενομοθέτηῃ πρὸς κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ μοναστηρίων, πάντα κοινὰ τίθεμεν πρός τε ἀῤῥένων κὴ θηλειῶν, κὴ μοναστηρίων κὴ ἀσκητηρίων, ἃ Διακελεύομεν, τό γε ἐπὶ τύτοις, τὸ ἀῤῥεν ὑπὸ ἢ θήλε@. Διὰ τὸ, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόντες ἔφθημεν, ἓν ἄπαντα ἐν Χριστῷ καθεστάναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. ϛ'. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα οἵ τε ὁσιώτατοι παλαιάρχαι τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις φανερὰ ποιείτωσαν, οἱ δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις δηλότωσαν, οἵτινές τε τοῖς μοναστηρίοις τοῖς ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν χεῖρα καθεστῶσι γνωρίζεσθωσαν ὅπως ἂν Διὰ πάντων ἡ ἢ θεσπότε θεῦ θρησκεία μὴν πανωχθέν ἀδιάφθορ@. ἐπικείσον@ γὰρ μέγιστα ποιναὶ τοῖς τῶνδε παραβαίνεσι· φαμὲν δὲ πὰς ἐξ ὀργανῦ, ὡς ἀνάγκη τοῖς τ' ὀρθῶν δογμάτων ὑπερόπταις ἐπικεῖσθαι. κὴ οἱ τ' ἡμετέρας μήτε πολιτείας ἄρχοντες, εἰ τῶνδε αὐτοῖς φθάνοιεν, πᾶσι σπουδέτωσαν τρόποις τὰ τοῖς θείοις κανόσι φέρεχθαι, οἷς ὁ παρ' ἡμῶν καθαγλυθεὶς νόμ@, εἰς ἔργον ἀγαθὸς παρασκευάζειν. ὀδὲ γὰρ ὀκνήσει ἐπιλείψῃ ποινὴ, τάτων ῥαθυμήσασιν. ὥστε ἀκηλεθέσιν τάτοις φθονῆσαι τῷ σὺν ἀγιωσύνῃ ἅπασι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὰ τῦτα καθαστῆσαι. Dat. XVI. Kalend. Aprilis *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ ἢ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τὸς ἐπισκόπους κὴ πρεσβυτέρους κὴ Διακόνους, ἀῤῥένας κὴ θηλείας. κὴ ποῖα ἐπίκριμα κεῖται τ' ὠφελησάντων τ' τύπον τ' Διατάξεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ' βασιλίδ@ τωύτης πόλεως, κὴ οἰκυμενικῷ παλαιάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μέγιστα τ' ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεῦ, παρὰ τ' ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσυνή τε κὴ βασιλεία*· ἡ μὲ τοῖς θείοις ὑπηρετεμένη, ἡ δὲ τ' ἀνθρωπίνων ἐξαρχοῦσά τε κὴ ἐπιμελεμένη, κὴ ἐκ μιᾶς τε κὴ τ' αὐτῆς ἀρχῆς ἁπάσῃ σωσῦσα, κὴ τ' ἀνθρώπινον καλλιεργοῦσα βίον. ὥστε δεῖν ἔπως ἂν εἴη σεμνὰ δόσεων βασιλεῦσιν, ὡς ἡ τ' ἱερέων σεμνότης, εἴγε κὴ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων ἀεὶ τ' θεὸν ἱκετεύσει. εἰ γὰρ μὲ ἄμεμπτ@ εἴη πανταχόθεν, κὴ τ' πρὸς θεὸν μετέχοι παῤῥησίας, ἡ δὲ ὀρθῶς τε κὴ σωφρόνως καλλιεργομένη τῷ παρὰ θεῦ δοθεῖσιν αὐτῇ πολιτείαν, ἔσῃ συμφωνία τις ἀγαθὴ, πᾶν εἴ τι χρησὸν τῇ ἀνθρωπίνῳ γαλεζομένῃ γένει. ἡμεῖς τοίνυν μεγίστων ἐχόμεν φροντίδα πρό τε τὰ ἀληθῆ δ' θεὸν δόξαν, πρό τε τῶν ἱερέων σεμνότητα. ἃς ἐκείνων ἀντεχομένων σωτὸν ἄρεσιν ἐν τοῖς μοναχοῖς καθέξωτε, κὴ ἄξιοι τ' ἡμετέρας αὐτῶν, τῦτον αἱρεῖσθαι. διότι πε τ' ἀνθρωπίνης φύσεως τοιαῦτα ἐστὶν ὡς μήτε πάντας ἑφεξῆς ἐν τοῖς ἄκροις, μηδ' αὖθις ἁπαντᾶς ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάχθαι. ἀλλὰ πρόκειται μὲ κὴ τ' βαθμὸν ἡ τῦ ἡγησαμένε πάντως ἐποψία· ὁ δὲ πρῶτ@ δόθυς ἐν τοῖς ὁριθμημένοις ἄριστ@ ἀναφανείς, ὕτ@ ἡγεμὼν ἔστω, κὴ τῶν πέζων ὁμῦ κὴ τῶν ἱππέων συμμαχέσων ἔχων. δεῖ γὰρ Διακρίνοντας τὸ κρεῖττον ἐν ᾧ φαυλοτέρᾳ, τὸ μὲ ἡγεμονεῖν ἐᾶν, ἑτέρᾳ δὲ ὑποκλιθῆναι συγχωρεῖν, κὴ τῇ καθ' ὁλίγων παιδαγωγίᾳ, κὴ τῦτο πρὸς τὸ κρεῖττον ἐμβαίνειν.

§. α'. Ὅσα μὴν τοιαῦτα παρ' ἡμῶν ἐν ἀπόροις τοῖς τε πρώτοις τοῖς τε νεωτέροις γινομένοις θείας ἡμῶν Διατάξεσι νενομοθέτηῃ πρὸς κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ μοναστηρίων, πάντα κοινὰ τίθεμεν πρός τε ἀῤῥένων κὴ θηλειῶν, κὴ μοναστηρίων κὴ ἀσκητηρίων, ἃ Διακελεύομεν, τό γε ἐπὶ τύτοις, τὸ ἀῤῥεν ὑπὸ ἢ θήλε@. Διὰ τὸ, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόντες ἔφθημεν, ἓν ἄπαντα ἐν Χριστῷ καθεστάναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. ϛ'. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα οἵ τε ὁσιώτατοι παλαιάρχαι τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις φανερὰ ποιείτωσαν, οἱ δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις δηλότωσαν, οἵτινές τε τοῖς μοναστηρίοις τοῖς ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν χεῖρα καθεστῶσι γνωρίζεσθωσαν ὅπως ἂν Διὰ πάντων ἡ ἢ θεσπότε θεῦ θρησκεία μὴν πανωχθέν ἀδιάφθορ@. ἐπικείσον@ γὰρ μέγιστα ποιναὶ τοῖς τῶνδε παραβαίνεσι· φαμὲν δὲ πὰς ἐξ ὀργανῦ, ὡς ἀνάγκη τοῖς τ' ὀρθῶν δογμάτων ὑπερόπταις ἐπικεῖσθαι. κὴ οἱ τ' ἡμετέρας μήτε πολιτείας ἄρχοντες, εἰ τῶνδε αὐτοῖς φθάνοιεν, πᾶσι σπουδέτωσαν τρόποις τὰ τοῖς θείοις κανόσι φέρεχθαι, οἷς ὁ παρ' ἡμῶν καθαγλυθεὶς νόμ@, εἰς ἔργον ἀγαθὸς παρασκευάζειν. ὀδὲ γὰρ ὀκνήσει ἐπιλείψῃ ποινὴ, τάτων ῥαθυμήσασιν. ὥστε ἀκηλεθέσιν τάτοις φθονῆσαι τῷ σὺν ἀγιωσύνῃ ἅπασι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὰ τῦτα καθαστῆσαι. Dat. XVI. Kalend. Aprilis *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ ἢ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τὸς ἐπισκόπους κὴ πρεσβυτέρους κὴ Διακόνους, ἀῤῥένας κὴ θηλείας. κὴ ποῖα ἐπίκριμα κεῖται τ' ὠφελησάντων τ' τύπον τ' Διατάξεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ' βασιλίδ@ τωύτης πόλεως, κὴ οἰκυμενικῷ παλαιάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μέγιστα τ' ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεῦ, παρὰ τ' ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσυνή τε κὴ βασιλεία*· ἡ μὲ τοῖς θείοις ὑπηρετεμένη, ἡ δὲ τ' ἀνθρωπίνων ἐξαρχοῦσά τε κὴ ἐπιμελεμένη, κὴ ἐκ μιᾶς τε κὴ τ' αὐτῆς ἀρχῆς ἁπάσῃ σωσῦσα, κὴ τ' ἀνθρώπινον καλλιεργοῦσα βίον. ὥστε δεῖν ἔπως ἂν εἴη σεμνὰ δόσεων βασιλεῦσιν, ὡς ἡ τ' ἱερέων σεμνότης, εἴγε κὴ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων ἀεὶ τ' θεὸν ἱκετεύσει. εἰ γὰρ μὲ ἄμεμπτ@ εἴη πανταχόθεν, κὴ τ' πρὸς θεὸν μετέχοι παῤῥησίας, ἡ δὲ ὀρθῶς τε κὴ σωφρόνως καλλιεργομένη τῷ παρὰ θεῦ δοθεῖσιν αὐτῇ πολιτείαν, ἔσῃ συμφωνία τις ἀγαθὴ, πᾶν εἴ τι χρησὸν τῇ ἀνθρωπίνῳ γαλεζομένῃ γένει. ἡμεῖς τοίνυν μεγίστων ἐχόμεν φροντίδα πρό τε τὰ ἀληθῆ δ' θεὸν δόξαν, πρό τε τῶν ἱερέων σεμνότητα. ἃς ἐκείνων ἀντεχομένων σωτὸν ἄρεσιν ἐν τοῖς μοναχοῖς καθέξωτε, κὴ ἄξιοι τ' ἡμετέρας αὐτῶν, τῦτον αἱρεῖσθαι. διότι πε τ' ἀνθρωπίνης φύσεως τοιαῦτα ἐστὶν ὡς μήτε πάντας ἑφεξῆς ἐν τοῖς ἄκροις, μηδ' αὖθις ἁπαντᾶς ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάχθαι. ἀλλὰ πρόκειται μὲ κὴ τ' βαθμὸν ἡ τῦ ἡγησαμένε πάντως ἐποψία· ὁ δὲ πρῶτ@ δόθυς ἐν τοῖς ὁριθμημένοις ἄριστ@ ἀναφανείς, ὕτ@ ἡγεμὼν ἔστω, κὴ τῶν πέζων ὁμῦ κὴ τῶν ἱππέων συμμαχέσων ἔχων. δεῖ γὰρ Διακρίνοντας τὸ κρεῖττον ἐν ᾧ φαυλοτέρᾳ, τὸ μὲ ἡγεμονεῖν ἐᾶν, ἑτέρᾳ δὲ ὑποκλιθῆναι συγχωρεῖν, κὴ τῇ καθ' ὁλίγων παιδαγωγίᾳ, κὴ τῦτο πρὸς τὸ κρεῖττον ἐμβαίνειν.

jam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur. Si autem uxorem habens, deinde eam relinquens, in monasterium ingrediatur: & dos [1] mulieri servetur, & ex morte pactum, (quod in alia nostra sancivimus constitutione) omnibus, quæ super monachis de his dicta sunt, & in mulieribus in monasterium ingredientibus, valitutis.

1 *l.* 56. *C. de episcop.* vid. *Nov. Leonis* 5.

CAP. VI.

De monacho monasterium dimittente.

SI vero relinquens monasterium, ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram: subſtantia ejus etiam sic in monasterio (secundum quod à nobis prius [2] dictum est) remanente, ipse [3] inter officiales clarissimi provinciæ judicis statuetur: & hunc habebit mutationis fructum: ut qui sacrum ministerium despexerit, tribunalis terreni obſervet [4] servitium.

2 *l.* 4. *eod.*
3 *l.* 53. §. 1. *Cod. de episcopis & clericis.* adde *Novellam* 57. *eod.*
4 Hodie revocatur ad monachiſmum, *Novell. Leonis* 8.

CAP. VII.

De monacho qui de uno ad aliud monasterium transit.

SI vero relinquens monasterium, in quo converſationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidem ejus subſtantia maneat, & vindicetur à priori monasterio, ubi abrenuntians hanc reliquit. Competens autem est reverendiſſimos Abbates non suſcipere eum qui hoc egit. Erronea namque talis est vita monachica, nullatenus tolerantiæ proxima, neque conſtantis, & perſistentis animæ, sed indicium habentis circumlatæ, & aliunde alia requirentis. Ea propter etiam hoc prohibeant Deo amabiles episcopi, & archimandritæ [5] nuncupati, monachicam honeſtatem secundum regulas sacras conſervantes.

5 Archimandritæ qui, dixi ad *l.* 7. §. 2. *C. de summa Trinitate.* Epiphanius *in Panario* interpretatur monasteriorum patres. vid. *Ferrandum* 2. *Explicationum* 36.

CAP. VIII.

Ne monachi uxorem ducant aut concubinam.

SI quis autem monachicam profitentium converſationem meruit clerici ordinationem, maneat etiam sic puram ſervans converſationem: quod si facti clerici abutantur fiducia, & ad nuptias venire præſumant: quippe in tali gradu conſtitutus inter clericos, qui ei uxorem [6] ducere permittat: (dicimus autem gradum [7] cantorum, aut lectorum, aliis enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdicimus, aut concubinas [8] habere, aut luxuriis tradere vitam) excludatur modis omnibus à clero, tanquam priorem converſationem, & solitariam confundens vitam: & privatus sit de cætero: ad militiam quidem, aut ad aliud officium venire non præſumens, nisi voluerit dudum à nobis interminatis subjacere pœnis: ipse autem apud semetipsum degens, & agnoſcens qualem pro hoc daturus sit magno [9] Deo satisfactionem.

6 Monachis non licet uxores ducere. Quid si clerici facti sint? hoc enim quondam eis licuit, quibusdam præſertim locis, licet conſtitutionibus & canonibus solis lectoribus & cantoribus ea facultas poſtea permiſſa, uxores ducere non poſſunt.
7 *Nov.* 22. *c.* 42.
8 *Nov.* 123. *c.* 29.
9 Pœna igitur civili non adficitur monachus, qui uxorem duxerit.

CAP. IX.

De electione, & creatione Abbatis, & ut conſtitutio sit communis tam monachis quam sanctimonialibus.

ORdinationem vero Abbatum (si quando contigerit egere monaſterium abbate) non per [10] ordinem reverendiſſimorum fieri monachorum, nec omnino eum qui poſt primum est, mox abbatem fieri: nec qui poſt illum secundus est, neque tertium, aut reliquos: (hoc quod etiam alia lex noſtra dicit) sed Deo amabilem locorum episcopum [11] percurrere quidem conſequenter per omnes (non enim exhonorandum est omnino tempus, & ex eo ordo) *& eum qui apparuerit prius optimus* [12] *inter monachos conſtitutus & dignus præſulatu eorum, hunc eligere.* eo quod humana natura talis est, quod neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter noviſſimos conſtituti quidem sint: sed procedat quidem secundum gradum præcedentis inſpectio: qui vero prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is abbas sit, & ordinem simul [13] & virtutem suffragantem habens. Oportet enim eos qui diſcernunt quod melius est à priore, aliud quidem ad regendum dimittere, aliud vero inclinari jubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. §. 1. Quæcunque tamen à nobis, in omnibus quæ prius & quæ nunc prolata sunt, sacris noſtris conſtitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monaſteriis, hæc communia ponimus & in maſculis & in fœminis, & monaſteriis & aſceteriis non diſcernentes quantum ad istos maſculum aut fœminam: eo quod sicut prædiximus, unum omnia in Christo conſistant.

10 Ad abbatias non semper promovendi seniores ex monachis. vide *Novell.* 123. *c.* 34.
11 Abbates eliguntur ab episcopo.
12 Non qui senior, sed qui melior, eligendus.
13 Is, in quem ætas, & virtus simul concurrunt, cæteris præfertur.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur omnia sanctiſſimi Patriarchæ sub se conſtitutis Deo amabilibus Metropolitis manifesta faciant: at illi subjectis sibi Deo amabilibus Epiſcopis declarent: & illi monaſteriis Dei sub sua ordinatione conſtitutis cognita faciant: quatenus per omnia Domini cultura maneat undique incorrupta. Imminebunt enim maximæ pœnæ iſta transgredientibus: dicimus autem de [14] cœlo: quas neceſſe est rectorum dogmatum contemptoribus imminere. Et noſtræ si quidem reipublicæ judices, si hæc eis nuncientur, omnibus studeant modis, ea quæ sacris [15] regulis continentur, quas noſtra sequitur lex, ad effectum perduci procurare. Nam nec illos deſerit pœna hæc negligentes. Quapropter sequentem hæc tuam sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctiſſimis metropolitanis hæc facere manifesta. Dat. XIV. Kal. April. *Conſtantinop.* BELISARIO viro clariſſimo CONS. 535. [16]

14 Legibus familiare est, pœnas cœlestes religiosis personis proponere. Perjurii pœna ita divina dicitur. *Cicero de legibus*, & perjurium satis habere Deum vindicem, *l.* 2. *C. de reb. cred.*
15 Conſtitutiones de rebus sacris intelligit.
16 Σχὼν verti debuit, qui habuit.

TIT. VI.

QUOMODO OPORTEAT EPISCOPOS ET RELIQUOS CLERICOS AD ORDINATIONEM ADDUCI, ET DE EXPENSIS ECCLESIARUM.

NOVELLA CONSTIT. VI.

Imp. Juſtin. Auguſt. Epiphanio Archiepiſcopo & Patriarchæ Conſtantinopolitano.

PRÆFATIO.

MAXIMA quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, *sacerdotium* [17], *& imperium:* & illud quidem divinis miniſtrans, hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: ex [18] uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam. Ideoque nihil sic erit studioſum imperatoribus, sicut sacerdotum honeſtas: cum utique & pro illis ipsi semper Deo supplicent [19]. Nam si hoc quidem inculpabile sit undique, & apud Deum fiducia plenum: imperium autem recte & competenter exornet traditam rempublicam, erit conſonantia quædam bona, omne quicquid utile est humano conferens generi. Nos igitur maximam habemus ſolicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honeſtatem, quam illis obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis bona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt, firma habebimus, & quæ nondum hactenus venerunt, acquiremus. †. *Bene autem universa geruntur & competenter, si rei principium* [20] *fiat decens & amabile Deo.* Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum obſervatio custodiatur, quam juſti & laudandi & adorandi inſpectores [21] & miniſtri Dei verbi tradiderunt apoſtoli, & sancti patres custodierunt & explanaverunt.

17 Sacerdotium & imperium, maxima dona Dei.
* Αὕτη ἡ νεαρὰ ἐκ ἐτύθη ὡς τὰ βασιλικά.
18 Fiscum Eccleſiæ comparari ex hoc loco quidam colligunt.
19 Munus sacerdotum.
20 Principio finis reſpondet. Quale principium, talis finis. Malo inchoata principio, non præſumuntur bonum exitum sortiri. *l.* 11. *C. qui dare tutores.* De qua præſumptione, vide *Alciat.* 2. *præſump.* 32.
21 Αὐτὸς καὶ ὑπηρέτ@. *Lucæ* 1.

CAP. I.

Source : BIU Cujas

Cap. I.

De episcopi ordinandi moribus, vita, honestate, & fortuna.

SAncimus igitur sacras per omnia sequentes regulas, dum quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem episcopatus adducitur, considerari prius ejus vitam [1] secundum sanctum Apostolum, si honesta [2] & inculpabilis, & undique irreprehensibilis sit, & in bonis testimonium [3] habeat, & sacerdotem decens. §. 1. Et neque ex officiali aut ex curiali [4] veniat fortuna: nisi tamen ex novella ætate (secundum quod jam dispositum [5] est) in monasterio constitutus fortuna liberetur: quartam tamen prius substantiæ reddens curiæ.

§. 2. Neque enim idiota [6], ex iis qui vocantur laici [7] existens, ita mox ad episcopatum ascendat: nec imaginariam suscipiat ordinationem: tanquam modo [8] quidem idiota, mox autem clericus, deinde parvum aliquod tempus prætereans, episcopus appareat.

§. 3. Et neque uxori [alii] copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut uxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam neque sejunctam à viro, neque concubinam. §. 4. Neque [9] filios aut nepotes habens neque cognitos legi, neque illi odibiles: alioqui qui præter hoc aliquid agit: & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat, foris episcopatum sectabitur, hanc legem ostendens. §. 5. Sed neque [10] pecuniis oportere emere sacerdotium ei permittimus: solum vero eum respicere Domini Dei cultum volumus: & non plurimis humanis cogitationibus distrahi.

§. 6. Sed neque ineruditus existens sacrorum dogmatum, ad episcopatum accedat. §. 7. Prius autem aut monachicam [11] vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, uxori tamen non cohærens, aut filios aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus episcopis quærimus: sicut etiam prius duabus nostris constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes uxoribus, non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes à positione legis uxorem habenti, talem imponi ordinationem: quam legem etiam nunc renovamus: ne forte, si præter hoc aliquid fiat: & ipse cadat sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret. Igitur ordinandus episcopus, aut ex monachis [12], aut ex clericis [13] sit, etiam in hujusmodi vita testimonii boni, vita bonus & honestus, & gloria fruens bona: & hoc fundamentum pontificatus deponens suæ animæ. §. 8. Sed etiam sic eum constitutum, & ad episcopatum præparatum, competens est venerabiles & undique probatas lege [14] regulas ante ordinationem, quas [15] recta & inviolata nostra suscipit fides, & catholica Dei apostolicaque disposuit & tradidit ecclesia: & dum ex frequenti earum lectione transierit qui ad ordinationem deducitur, tunc is qui ordinationem impositurus est, interroget [16] eum si sufficiens est custodire & agere quæ sacræ regulæ sancierunt. Et si quidem ille declaraverit & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere servare: nullo modo ei ordinationem imponi: si vero susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, complebit hæc quæ his continentur, tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc observaverit, & à Deo alienus erit, & cadet à jam dato honore: & neque civiles leges delictum inultum relinquent: eo quod à præcedentibus nos imperatoribus, & à nobis ipsis recte dictum est, oportere sacras [17] regulas pro legibus valere: & si etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus unumquemque sacram suscipere episcopatus ordinationem. §. 9. Et hanc non [18] pecuniis emere, neque per [19] rerum aliquarum donationem suscipere, sed puram percipere, & sine mercede, & tanquam à Deo datam. Nam si etiam alia omnia habeat utilia [20] quæ prius à nobis dicta sunt, pecuniis autem vel rebus videatur episcopatum etiam emisse, sciat [21] se & ab episcopatu casurum, & hoc munus retributurum ordinanti: ut & ille episcoparum amittat, & à clero cadat: & utrique causa talem præstet retributionem, ut & hic quidem non adipiscatur quæ sperabat, ille autem etiam quæ habebat, amittat: veruntamen pecuniis ac rebus datis occasione ordinationis, sanctissimæ assignandis [22] ecclesiæ, sive episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadens, sive etiam quilibet alius in clero constitutorum; nam & illi æquam imponimus pœnam: ut ab ordine quem inter sacerdotes habuerit, cadat, & reddat aurum, aut res quæ ordinationis occasione datæ sunt, injuriam passæ quantum ad ipsum ecclesiæ. Si quis autem extraneorum sit, & non in clero constitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis accepit: & maxime si administrationem aliquam gerat, habebit quidem ipse à Deo pœnam, & succedent ei de cœlo supplicia, verumtamen etiam illud quod datum est totum ablatum ab eo, sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur modis in duplum. Insuper etiam si quam administrationem habet, ea cadat, & perpetuo exilio [23] condemnetur. Illud quoque sciat aperte qui pecuniis aut rebus aliis emerit præsulatum: quia si prius diaconus aut presbyter sit, deinde per suffragium ad sacerdotium veniat: non solum cadat episcopatu, sed nec prior ei relinquetur ordo, presbyterii forsitan, aut diaconatus. Amittit etenim etiam illud, utpote decentia indigne concupiscens: & omni sacerdotali excludetur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum qui imponit eam illi, coram [24] omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hæc omnia prædicere, ut agnoscens eum omnia quæ prius dicta sunt à nobis habere, ad sacram eum deducat ordinationem, ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denuntiationem, & professionem erubescat. §. 10. Si quis autem talis quidem esse putetur, & ad episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis atque dicat [25] *consilium se esse alicujus illicitorum ejus*: non prius mereatur episcopatus ordinationem quam examinatio querimoniarum fiat, & appareat undique innoxius. Quod si etiam post hujusmodi contradictionem, non passus is qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi causæ, currat ad ordinationem: sciat, quod ab eo fit, pro nihilo esse, sed & is qui contra legem facit, cadat [26] sacerdotio: & qui sine probatione imponit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet sede sacerdotali, reus autem erit Deo, qui præcipue omnium quærit suorum sacerdotum puritatem. Si tamen is qui ordinationi contradicit, aut examinatione facta probetur calumniator [27], aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat; segreget istum in perpetuum [28] à sacra communione is qui ordinationem facere vult: ut non ipsa falsitas [29] impunita sit. *Sicut enim bonam gloriam in eo qui ordinandus est, quærimus: ita etiam calumniam [30] in eo qui frustra accusavit, punimus.* Si vero nemo accusaverit omnino, aut in totum denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demonstrare (sicut prædiximus) non valuerit accusationem veram: tunc oportet eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & non incurrit ad vitam impunitam hujusmodi eruditus animo, verbo, & opere coporis, & sapientia.

1 In vitam & mores eligendi episcopi inquirere primum oportet. *Nov.* 123. *cap.* 1.

2 2. *Tim.* 3. *vers.* 2. *l.* 42. *C. de episc. l.* 43. *C. de episc. & cler.*

3 *d. l.* 42. 2. *Tim.* 3. *vers.* 7.

4 *Dist.* 51. 53.

5 *l.* 53. *C. de episcopis.*

6 Eg ἰδιωτικὴ *Scrimg.* adde 1. *Cor.* 14. *vers.* 16.

7 Plebeii, mundani. *distinct.* 61. *Circulares. l.* 56. *Cod. de episc. Nov.* 137. *cap.* 6. 1. *ad Corinth.* 14. *vers.* 16. Ἰδιῶται 2. *Eclog.* 3. *cap.* 17. & 6. *Harmen.* 2. §. 34. sic privati opponuntur magistratibus *in l.* 176. *ff. de reg. jur.*

8 Vide quæ dicam ad *Nov.* 137. *cap.* 1. adde quæ dixi ad *l.* 1. §. 2. *ff. de injuriis. l.* 53. *C. de episc.*

9 *l.* 4. §. 1. *C. de episcop.* 1. *ad Tim.* 1. *vers.* 6. vide *Novell. Leonis* 2.

10 Simonia prohibita *Novell.* 123. *cap.* 2. *l.* 29. *C. de episcop. & cler.* 1. *quæst. l.* 11. *ff. de postul.*

11 Qui uxorem habet vetatur fieri & esse episcopus, *vt hic*: facit 2. *Timot.* 3. *vers.* 2. & *cap.* 2. 4. *vers.* 3. 1. *C. ad Tit.* 1. *vers.* 6. *c.* 50. *Apostol.*

12 Episcopi ex monachis ut sæpius electi.

13 Episcopus aut ex monachorum aut clericorum grege eligitur.

14 Legere episcopus antiquas ordinationes, & canones ecclesiasticos debet.

15 *l.* 6. *C. de sacrosanct. eccles.*

16 Episcopus eligendus interrogatur, si se sentiat idoneum & capacem ad canones Ecclesiæ servandos.

17 Sacri canones pro legibus valent.

18 §. 5. *X. eod.*

19 Nihil interest sacerdotium ematur, aut emptionis vice detur aliquid.

20 Pœna ambitus ecclesiastici.

21 Multæ episcoporum ad Ecclesiam deferuntur.

22 Injusti episcopi à pœnis corporalibus non sunt immunes.

23 Ordinatio episcopi fit coram omni populo.

24 Eligendus episcopus, accusari potest, & in ejus mores inquiritur. Alexander Severus, apud Lampridium dicebat, Grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non id fieri in provinciarum præsidibus, quibus & fortunæ hominum & capita committerentur.

25 Pendente accusatione, nemo episcopus eligi potest *Nov.* 23. *c.* 2.

26 Pœna injuste ordinantis episcopum.

27 Pœna calumniantis episcopum.

28 In perpetuum à sacra communione olim quidam privati.

29 Falsum committit qui injuste accusat.

30 Calumniator punitur.

Κεφ. α'.

Περὶ τ ἐπισκόπου & χειροτονίας αὐτοῦ τρόπου τε καὶ ἀκριβείας, καὶ τῶν ἐξῆς.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θείοις Δόγμασι πάντων ἑπόμενοι κανόσιν, ἵνικα τὶς εἰς τ λοιπὸν ἄπιτιν ἄγῃ χρόνον ἐπὶ χειροτονίαν ἐπισκόπου ἀγόμενος, σκοπεῖσθαι πρότερον αὐτοῦ τ βίον, καὶ τ ἦθος ἁπλοῦν, εἰ σεμνός τε καὶ ἀκέραιος καὶ πανταχόθεν ἀνεπίληπτος εἴη, καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένος τε καὶ ἱερεῖ πρέπων. §. α'. Καὶ ἔτε ἐκ πατρικιακῆς ἢ ἐκ βαλουκαρίου ὁρμώμενος τύχῃ· τὸν εἰ μὴ ἐκ νέας κλίνοις, καὶ τὸ ἤδη Δόγματοπωθὲν, ἐν μοναστηρίῳ καλεγείς, ἐλεύθερωθεὶς τῆς τύχης· τὸ τέταρτον μέντοι πρότερον τ οὐσίας ἀποδοὺς τῇ βουλῇ. §. β'. Οὐτε ἐξ ἰδιώτικε καὶ τ καλουμένων λαϊκῶν εἰς κληρικὸν, εἶθα δύθυς ἐπὶ τὸν ἐπισκοπὸν ἀναβαίνων, ἀδόκιμον ἐχόμενον λαμβάνοι τὸν χειροτονίαν, ὡς ἁρτὶ μὲ ἰδιώτης, δύθυς ὁ κληρικὸς, εἶτα βραχύ τι Δόγματος, ἐπίσκοπος ἀναφαίνεται. §. γ'. Οὐτε γαμετῇ συνοικῶν, ἀλλ' ἢ παρθένια συζῶσας ἐξ ἀρχῆς, ἢ γυναῖκα μὲ ἔχων, ἐκ παρθενίας ὁ εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσαν, ἀλλ' οὐδὲ χήραν οὐδὲ Δόγδυχθείσαν ἀνδρὸς, οὔτε παλλακὴν. §. δ'. Οὔτε παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων, ἔτι γνωσιζομένους τῷ νόμῳ, οὔτε τῶν σκένη μεμισημένων· ἐπίτοιχε ὁ παρὰ ταῦτα τι πράττων, αὐτὸς τε σκπισεῖται τ ἱερωσύνης, καὶ ὁ τῶν χειροτόνων, ὁμοίως ἔξω τ ἐπισκοπῆς ἐλαθεὶς, τῷ νόμῳ τούτῳ ὑποκείσεται. §. ε'. Ἀλλ' οὐδὲ χρημάτων ὠνησαμένῳ τὴν ἱερωσύνην αὐτὸν συγχωροῦμεν, μήτε ὁ ὑποσχὼν αὐτὸν τῇ & ἀρεστὸν θεῷ πρᾶγμα βουλόμεθα, καὶ μὴ πολλαῖς ἀνθρωπίναις φροντίσι ὑποκείσεται. §. ς'. Ἀλλὰ μηδὲ ἀμελέστατον τ ἱερῶν δογμάτων, ὡσὸς ἐπισκοπῆς εἴσιτω. §. ζ'. Πρότερον ὁ ἢ μοναχικὸν βίον ἀσκήσας, ἢ ἐν κλήρῳ καλεγόμενος, ἐπὶ ἕλαττον μησὶν ἓξ γυναικὶ μὴ μίγνυται, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, μὴ συνοικῶν, ἢ παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων. Τοῦτο γὰρ πάντως ἐπὶ τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ζητοῦμεν, καθάπερ καὶ πρότερον δύο θείοις ἡμῶν τύποις Δόγμασι νενομοθέτηται, καθ' οὓς τοὺς μὲν νῦν συνοικοῦντας γνωσίῳ ἀφιερωσαμένους, τὸ παρελθὸν ἅπαν ἀφέντας, & λοιπὸν ἐν τ ἤθει & νόμῳ μηδὲν συγχωροῦντας γαμετὴν ἔχοντι τοιούτῳ ἐπιτιθέναι χειροτονίαν. ὁνατὸν γὰρ νόμον καὶ νῦν ἀνανεοῦσθαι, μὴ πολὺ, εἰ παρά τοῦτο γένοιτο, αὐτὸς τε σκπίσει τ ἱερωσύνης, τ χειροτονήσαντά τε ὁμοίως ἐκβληθήσεται τούτῳ Δόγματοδιάσει. Ὁ τοίνυν χειροτονήσων ἐπίσκοπος, ἢ ἀπὸ μοναχῶν ἢ ἀπὸ κληρικῶν ἔσω. ἐν μὲ ἐν τῷ τοιούτῳ βίῳ μαρτυρούμενος σεμνὸς, καὶ δόξης ἀπολαύων ἀγαθῆς, καὶ τοιαύτην κρηπίδα τ ἀρχιερωσύνης ὑποβαλλόμενος τῇ ψυχῇ.

§. η'. Ἀλλὰ καὶ ἅπερ αὐτὸν Δοκιμεῖσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν παρασκευάζεσθαι πρόσηκεν ἐστὶ τὰς διαγωγὰς καὶ πεπιεγμένας ἀνακινᾶσκειν κανόνας πρὸ τ χειροτονίας, ἃς ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος ἡμῶν ἐδέξατο πίστις, καὶ ἡ καθολικὴ & θεῖα καὶ ἀποστολικὴ παράδοσις ἐκκλησία. καὶ ἐπειδὴ Δόγμα σωτηρίας αὐτῶν ἀναγνώσεως ὁ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀγόμενος ἔλθῃ, τηνικαῦτα τ τῶν χειροτόνων ἐπιτροπὴ μέλλοντα, πυνθάνεσθαι αὐτὸν, εἰ ἔσχεν οἷός τε φυλάττειν ἐστὶ καὶ πράττειν ἅπερ οἱ θεῖοι κανόνες ἐνορθέτησαν. καὶ εἰ μὲ ἀποφήσας, καὶ λέγοι τὰ παρεγγράμματα τ θείων κανόνων ἐκ ἱκανὸς εἶναι τηρεῖν, καὶ μηδένα τρόπον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν ἐπιτρέπειν· εἰ ὁ κατὰ δόξαν, καὶ φήσειν ὡς καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν πληρώσει τὰ τέτοις πρεσβεύματα, τηνικαῦτα νομοθετεῖν αὐτὸν, καὶ λέγειν ὡς, εἰ μὴ ταῦτα φυλάξῃ, θεῷ τ ἀλιτήσει ὅσῳ, καὶ σκπισεῖται τ δυθείσης τιμῆς, καὶ ὧδε οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὰ τεθησμευθέντα ἀπιμώρητον καθαλείψουσι· διοτι καὶ τοῖς ἀφ' ἡμῶν βασιλεῦσι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὀρθῶς εἰρηνῇ, δεῖν τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀντὶ νόμων πρασλεῖν. καὶ εἴπερ καὶ ἄντως ἐμμένοι & πρόθυμον ἀντεκτήσεται, τηνικαῦτα ἐπὶ ταύταις ταῖς ὁμολογίαις ἐκκρίνειν τὸν ἱερὸν καταδεκτὸν τ ἐπισκοπῆς χειροτονίαν. §. θ'. Καὶ τούτῳ μηχανήματι ἀνοσίας, μηδὲ Δόγμα προσῳτῶν πνῶν ὁσίως λαμβάνειν, ἀλλὰ καθαρὰν ἔχειν, καὶ ἀμίαντον, οἷα παρὰ θεῷ δεδομένην. εἰ γὰρ καὶ τέλεια πάντα ἔχοι χρῆσθαι τὰ ὠφέλιμα, χρημάτων ὁ ἢ πραγμάτων φανεῖη τὴν ἐπισκοπὴν ἐξωνησάμενος, ἴσῳ τ τε ἐπισκοπῆς αὐτὸς σκπισθήσεται, καὶ τὸν δῶρον ἀνιδὲς τῷ χειροτονήσαντι, τὸ καὶ κτήσασθαι τὴν ἐπισκοπὴν ἀπολύειν καὶ τούτῳ σκπίπτειν· καὶ ἑκάτερον τὸ πρᾶγμα τοιαύτην φέρειν ἀντίδοσιν. ὥστε τ μὴ τυχεῖν τ ἐλπιζομένων, τ ὁ καὶ ὧν εἶχεν ἀποτυχεῖν· δηλαδὴ τ δεδομένων χρημάτων ἢ πραγμάτων, πρεφάσει χειροτονίας, τῇ ἁγιωτάτῃ προσκυρημένων ἐκκλησίᾳ, εἴτε ἐπίσκοπος ὁ λαβὼν εἴη, καὶ Δόγμα τῶν τ ἱερωσύνης σκπισῶν, εἴτε καί τις τ ἐν τῷ κλήρῳ καλεγεμένων. καὶ γὰρ δὴ κἀκείνῳ τῷ ἴσῳ ἐπιτίθεμεν ποινὴν, τὸ καὶ τ πέρεως ὧν ἐν ἱερεῦσιν εἶχεν, σκπισεῖν, καὶ ἀποδοῦναι τὸ χρυσίον, ἢ τὰ πράγματα τὰ πρεφάσει τ χειροτονίας δεδομένα, τῇ πρωτοθρονίστῳ τό γε καθ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ. εἰ δέ τις τ ἔξωθεν εἴη καὶ ὅτι εἰς κλῆρον τελῶν ὁ τὸ χρυσίον ἢ τὸ πρᾶγμα Δόμ πρεσβείαν τῶν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ λαβόντων, καὶ μάλιστα εἴπερ ὀρχὴν ἔχοι τινα, ἐξὸν μὲ αὐτὸς τῶν ὁν θεῖ ποιῶν, καὶ Δόγδιξοντί γε αὐτὸν αἰ ἐξ ὁρκωμοσίαι πιμωρίαν τῶν ἀλλὰ καὶ τὸ δοθὲν ἅπαν ἀφαιρεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ πᾶσιν ἀποδιδόσθω τρόποις διπλάσιον πρὸς τοῦ, κἂν εἴ τινα ὀρχὴν ἔχοι, ταύτης σκπίπτειν, καὶ ἀσιφυλία ζημιοῦσθαι. κἀκεῖνο δέ γε ἴσως σαφῶς ὁ χρήσιμος ἐν ἢ πράγμασι τῶν ἐπισκοπῶν ἐξωνησάμενος, ὡς εἰκὸς πρότερον Δόκιμος ἢ πρεσβύτερος εἴη, εἶτα κτ' δωρεὰν εἰς τὸν ἱερωσύνων ἔλθοι, ἀ μόνον σκπισεῖται τ ἐπισκοπῆς, ἀλλ' οὐδὲ τὸ πρότερον αὐτοῦ παρελαμβάνεσθαι) χήμα, τὸ & πρεσβύτερος τυχὸν, ἢ Δόκιμος· πρότερον ἀπολεῖσθαι γὰρ καὶ αὐτὸ, ὡς τ & πρεπόντων ἀναξίως ἐφιέμενον· πῶσι τ ἱερατικῆς ἀπελαθησαι πέρεως. δεῖ ὁ καὶ αὐτὸν τ τ χειροτονίας καιρὸν, τ ἐπιθέντα ταύτην αὐτῷ, ἐπὶ παντὸς & πιστοῦσθαι λαοῦ τ ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, τοῦτα ἀπαντα προσαγορεύειν αὐτῷ ὡς ἂν μαθὼν αὐτὸν ἅπαντα τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα παρ' ἡμῶν ἔχειν, ἐπὶ τῶν ἱερῶν αὐτὸν ἄγειν χειροτονίαν. ὥστε κἀκείνων παύσειν ἀναβίον τοῦτο ἀκόνοις, μὴ μόνον ἔχειν τὸ & θεῖ δέος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐφ' ἅπασιν ἀνακηρύξιν τε καὶ ὁμολογίαν ἐρυθρᾶν. §. ι'. Εἰ δέ τις τυὸς & μὴ εἶναι νομίζοιτο, καὶ πρὸς τῶν τ ἐπισκοπῆς χειροτονίαν πιρέλθοι, ἀνλείποι δὲ τις, καὶ φήσῃ συνειδέναι τι τ ἀτόπων αὐτῷ, μὴ πρότερον ἀξιοῦσθαι τ χειροτονίας πρὶν ἂν ἐξέτασις τὰ τ πρωηγμένων γένῃ, καὶ φανεὶς παντεχόθεν ἀνδύνων. ὡς εἰ γε καὶ μὴ τῶν τοιούτων ἀντίρρησιν σὸν ἀναχρόνῳ ὁ τῶν χειροτονίαν ποιῶν, τῶν νενομισμένων ἐξέτασιν ἐπιτίθησι τ πράγματι, σφάλμασι πρὸς τῶν χειροτονίαν, ἴσῳ τὸ παρ' αὐτὸ νόμιμον ἀντὶ ἑδένος ὄν· ἀλλ' ὁ, τε πρὸς τ νόμων γλυφόμενος σκπισεῖται τ ἱερωσύνης, ὁ, τε ἀδοκίμασιν ἐπιβὰς τῶν χειροτονιῶν, καὶ αὐτὸς μὲ ὁμοίως σκπισεῖται & βρότε τ ἱερατείας, καὶ ὑπόδυνον ἔσῃ θεῖ, τῶν μάλιστα πάντων ζητοῦντα τῶν τ οἰκείων ἱερέων καθαρότητα. εἰ μέντοιγε ὁ πρὸς τῶν χειροτονίαν ἀντιπίπτων, ἢ ἐπιξελθὼν, διεξέλθοι συκοφάντης, ἢ κὴ αὐτὸ τῶν δέχῶν μηδὲ ἐπιξελθεῖν βαρήσοι, χωρίζεσθω τῶν ὁλωσὸν τ ἱερᾶς κοινωνίας ὁ τῶν χειροτονίαν ποιῶν βουλόμενος, ἵνα μηδὲ σκένο τὸ ψεῦδος ἀνδύνων ᾖ. ὥσπερ γὰρ τῶν ἀγαθῶν δέχεσθαι ἐπὶ τῷ χειροτονεῖσθαι ζητοῦμεν, ἕτω καὶ τῶν συκοφαντῶν ἐπὶ τὸ μάτων κατηγορεῖν κωλύεσθαι. εἰ ὁ μηδεὶς κατηγορεῖν παντελῶς, ἢ πρὸς ἀσφαλείας ὅλως σὸν ἐπιξέλθοι, ἢ ἐπιξελθὼν, ἀποδείξει (καθάπερ εἴπομεν ἔφθημεν) μὴ δυνηθεὶς τῶν κατηγορίαν ἀληθῆ· τηνικαῦτα πρὸς τ ἀμέμπτων ὁδῶν ἀνδύνων ὁρᾶσθαι, πρέσβεις πρὸς τῶν ἐσομένην χειροτονίαν. ὁ γὰρ ἕτω χειροτονούμενος, αὐτόθεν τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα γνώσεται τ μαθημάτων, καὶ σὸν σκπισεῖται πρὸς βίον ἀκόλαστον, τῶν τοιούτων πεπιδυμεῖν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ σοφίαν.

Κεφ. ε'.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τ̃ μὴ τολεῖον, ἢ καθ' ἑνιαυτὸν εἶναι ἐπίσκοπον ἔξω τ̃ καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας.

ΚΑκεῖνο χαλεπῶς φερόμεθα, ὥστε μηδένα τ̃ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἔξω τ̃ καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας, τολεῖον ἢ καθ' ἑνιαυτὸν ὅλον ἀπολιμπάνεσθαι, (τολλῶν εἰ μὴ τ̃τ' κ̃ βασιλικῶ γίνοιτο κέλευσιν· τότε γὰ μόνον ἐξὸν ἀνθρώτοις) τ̃ ὁσιωτάτων τατριαρχῶν ἐκείνης διοικήσεως ἀναγκαζόντων τὰς θεοφιλεστάτας ἐπισκόπους τῶν αὐτῶν ἐγκαρτερεῖν ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, κ̃ μὴ μακρὰν ὁδὸν τέλεσθαι, μηδὲ ἐν ξένῃ ἀναστρέφεσθαι ἐθέλειν, μηδὲ τ̃ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἀμελεῖν, μηδὲ τ̃ ἑαυτῶν ὑπερβαίνειν, ὃν δὴ κ̃ αὐτὸν ἀφ' φιλανθρωτίαν ἐτάξαμεν. Εἰ μήτοιγε κ̃ ὑπὲρ τ̃ ἑαυτῶν τολανᾶσθαι κ̃ ἀλητοῦσι, κ̃ μήτε τρὸς τῷ ἐπισκοτῷ ἑτανίοις τῶν οἰκείων, μηδὲ βασιλική τις αὐτὸν, καθάτ̃ εἰώθαμεν ἔρθημεν, κατέχοι κέλευσις· τῶνικαῦτα, εἰ μ̃ εἴη μητροτολίτης, τρὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑτοτάξιαν ἀφορᾶν ὁ θ̃ κλίματος τατριάρχης, καλείτω μὲ αὐτὸν τοῖς νενομισμένοις κηρύγμασι, φυλάττων τανταχ̃ τῶν τ̃ ἱερῶν κανόνων τατρώτην ὁρίων· εἰ ἢ μένοι μεχρὶ τάντος ἀτειθῶν, κ̃ ἐξωθείτω θ̃ θείᾳ τ̃ ἐτισκότων χειρὶ, κ̃ ἕτερον ἀντεισαγέτω, τ̃ τοιαύτης αἰδ̃ς τε κ̃ σεμνότητος ἄξιον. εἰ ἢ ὁ μητροτολίτης, ἀλλὰ τ̃ ἄλλων τις ἐτισκότων ὁ τολανώμενος εἴη, τῶτα τατρὸς θ̃ μητροτολίτου γινέσθω. ἐὰν γὰ αὖ τις αὐτῶν τούτῳ τροσδέξοιτο τῷ τρῶτον, εἰ λέγοιεν ἀφ' τ̃τον τὰς ἑαυτῶν καταλιμτάνειν ἐκκλησίας, διότι δίκαιον ἔνεκεν ἢ ἄλλων τρεσμάτων ἰδίων, ἢ εἰς τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν ὁρώντων, τρέπουσι, κ̃ ἢ τοῖς ἐνταῦθα τροσταρξεῦσιν, ἢ εἰς ἑτέρας ἀφικνεῖ τόπους. τ̃τον γὰ οὐκ αὖ ἔχοι τρέτοντα λογισμόν, τὸ μ̃ τλῆθος (ὅτ̃ ἀναγκαῖον τὰς τ̃ ἐτισκότων ἔχειν θεραπείας) τρέπουσί τε ὧν ξένῃ κ̃ δαπανᾶν κ̃ μηδεμίαν τοῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις τατρέχειν ὠφέλειαν, μηδὲ κ̃ τὸ τρέτον ἱερεῦσι ἀφ' γίνεσθαι ᾗτιμα. τατρῶν, εἴ τινες εἶεν δίκῃ τυχὸν τοῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, δι' ἃς τῶτα τροφασίζονται), τοῦτας ἀφ' τ̃ τὰ αὐτῶν διλαδεστάτων κληρικῶν ἢ δικελσιαρίων ἢ οἰκονόμων κινεῖν. κ̃ δεῖσθαι μ̃ τρὸς τῶν βασιλέων ἐκτίμησιν, τυγχάνειν ἢ τ̃ ζητουμένων. ὥστε ἀφ' τούτου θεατίζομεν, εἰ τοτέ τις ἐκκλησιαστικῆς ἕνεκεν τροφάσεως ἐμτίσοι χρεία, τούτῳ ἢ ἀφ' τ̃ τὰ τρόσφορα τροτίτοντων τ̃ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὃς δικελσιαρίους καλοῦσιν, ἢ ἀφ' τινων κληρικῶν συνοδίαν τεθομένων, ἢ ἀφ' τ̃ οἰκονόμων αὐτῶν γνώμην τῇ βασιλείᾳ γίνεσθαι, ἢ τοῖς ἡμετέραις δεχαῖς τυγχάνειν τὰ αὐτὰ θ̃ τροσήκοντος, κ̃ μὴ τ̃τον τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τολάνης τε κ̃ ἀπρασίας, κ̃ τ̃ τ̃ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν βλάβης αἴτιον γίνεσθαι· τ̃ τε ὧν τοῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησιαστικῶν τροσταγμάτων τατρὸς τῶν ἀτρασίαν αὐτῶν ἀμελημένων, τ̃ τε σύνοδον δαπάνης τολλῆς αὐτοῖς γινομένης, τ̃ τε ὧν ξένῃ διαίτης σὺν ἀχθηρ̃ κατέσεως· κ̃ παντα χ̃θὲν θ̃ τροσώτου ἐδεμίαν ὠφέλειαν, μᾶλλον δ' ἐν βλάβαις τοῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις ἐπάγοντος.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δ' μὴ ἐξεῖναι τὰς ἐπισκόπους ἐλθεῖν εἰς τ̃ ἄρχοντος κομιζόμενον, πλὴν τὰ συναλικὰ γράμματα λάβοιεν.

ΜΗ ἄλλως δέ τινα τ̃ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων βαρέῖν τέλεσθαι τοῖς τοιούτοις τῶν δυσαιμόνων πόλιν, πρὶν ἄν, εἰ μή τις ἐπίσκοπος εἴη, γράμματα λάβοι θ̃ οἰκείᾳ μητροτολίτου τρὸς τῶν βασιλέων, τοῦτο δὴ κ̃ τὰς θείας κανόνας συναλικὸν καλοῦμεν, τὰ μαρτυροῦντα τῇ ἀναγκαίᾳ τ̃ αὐτ̃ παρουσίᾳ· εἰ δὲ γε μητροτολίτης εἴη ὁ τατριάρχης βυλόμενος· γράμματα κομίσασθαι θ̃ τ̃ διοικήσεως τατριάρχου, τῶν αὐτ̃ παρουσίαν ἀναγκαίαν εἶναι λέγοντα. ἔτω τὲ δεῖσθαι βασιλέως, κ̃ ἐπιτρέπεσθαι τῶν ἐντεῦθεν τατριάρχην κ̃ μὴ τροχείρως τρὸς γνώμην τ̃ μητροτολιτῶν ἢ τ̃ τατριαρχῶν ἀτοδημεῖν διότι τ̃τον κ̃ τοῖς θείοις διηρθρώτημεν κανόσι. κ̃ σὺν ὧν τατριάρχας τατρογνωμένους, μὴ βαρέῖν δι' ἑαυτῶν τῶν τροσώτων μένοντας εἰς τῶν βασιλέων αὐλὴν τροσώτερον ἢ τρὸς τ̃ θεοφιλεστάτου τατριάρχου ὠφελείας, ἢ τρὸς τὰς ἐκείνης διοικήσεως, ἐξ ἧς εἰσιν, ἀτοκεισαρείας, καὶ αὐτοῖς κοινοῦσθαι τὰς αἰτίας δι' ἃς ἦλθον, τοιεισίναι τε τρὸς τῶν βασιλέων αὐτοῖς, κ̃ θ̃ λοιτὸν ἢ τ̃ βασιλικῆς ἀτολαύειν θέας, ἰώνικα σὺν τῷ βασιλεῖ συν τατρασάτη ἐξέσω μένοντι τοῖς δεομένοις ἐτισκότοις, κ̃ ἀφ' τ̃ καλεμένων ῥεφερενδαρίων τ̃ ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ ἀφ' τ̃ διλαδεστάτων ἀτοκεισαρείων τ̃ ἐκείνης διοικήσεως ἀγιωτάτων τατριαρχῶν, ἀναφέρειν τῇ βασιλείᾳ, κ̃ τυγχάνειν ἀτοκρίσεως σωτήμου. ὥστε αὐτὸς, ἢ δίκαια τατρὸ τ̃ βασιλέως αἰτήσεται, ταῦτα λαμβάνειν, ἢ ἄδικα ζητῶν, τατῖον ἀναλύειν ὅθεν κ̃ τατρῆλθοντο.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕΡΟΣ.

ΚΕΦ. αʹ.

Περὶ θ̃ τοίας δεῖ κληρικὰς ἐτιλογεῖσθαι.

ΤΑῦτα ἐτὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκότοις κ̃τ' τὰς θείας κανόνας ἀφοτίξαντες, κ̃ τὰς ὑτ' αὐτὰς διλαδεστάτας κληρικὰς μ̃ τλείστης ὅσης γίνεσθαι ζητήσεως, κ̃τ' τὰς ἱερὰς κανόνας, κ̃ μεμαρτυρημένους ἄνδρας χειροτονεῖσθαι θεατίζομεν, γράμμάτων τανταχοῦ ἐτισήμανας ὄντας. †. (Γράμματα δὲ ἀγνοοῦντα τανταχῶς ἐ βυλόμεθα σὺν εὐθεμίᾳ τάξῃ κληρικὸν εἶναι) δηλαδὴ τ̃ τρεσβυτέρων κ̃ τ̃ ἀφκτῶν, τάς τε ἱερὰς διζάς διδασκόμενον, τέ τε τ̃ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἀναγινωσκόντων βιβλία· τῶν τε χειροτονίαν ἄμεμτον τε κ̃ ἀνεύθυνον, κ̃ δίχα τινὸς ἀντῤῥήσεως κ̃ δόσεως ληψάτων ἢ τραγμάτων δεχομένων. ἔτε ὧν αὐτὸς βυλόμενος τανταχῶς ἢ τελευτῶντας ἢ βυλευτὰς ὄντας, δεχεσθαι τῶν χειροτονίαν, εἰ μὴ κ̃τ' τοὺς νόμους, ὃς ὑτὲρ τύτων ἐθείκαμεν ἐμτροσθεν· ὃς δὴ κ̃ νῦν βεβαιῶμεν. κ̃ αὐτὸς ὧν χειροτονούμενος, τὰ ἱερὰ τροσφωνήματα τανταχοῦ σὺν αὐτοῦ θ̃ λαῷ δεχεσθαι, ἀφ' τῆς αὐτὰς αἰτίας δι' ἃς τ̃τον τράττειν κ̃ ἐτὶ τ̃ θεοφιλεστάτων ἐπισκότων συνομοθετήσομεν.

ΚΕΦ. εʹ.

ΜΗτε ὧν τ̃ δυτέρας ἔχοντα γάμους, ἢ χήραν, χειροτονεῖσθαι ἀφκτον ἢ τρεσβύτερον· μήτε εἰ γυναικὶ συνοικοῖη διεζευγμένῃ, κ̃ τ̃ οἰκείου ἀνδρὸς καταλιτόντι· μηδὲ εἰ τιλλακὶν ἔχοι ἀλλὰ κ̃ αὐτὸς ἢ μ̃ σωφρονοῦσιν ζώσας, ἢ γαμετῆς ἀνδρὸς χηρούμενον, ἢ ὄντα, κ̃ αὐτὸν σωφρονοῦντα, κ̃ σὺν παρθενίας. ὁδὸν γὰ ἔτως ἂν τοῖς ἱεροῖς χειροτονίας ὡς σωφροσύνην ἐτιλεκτέον, ὡσαύτως δεχομένου κ̃ γαμέλιον ἀκεκτημένου, κ̃τ' τὰς θείας κανόνας, κ̃ τ̃ λοιτὴς ἀρετῆς κατεσῶσαν. εἰ ὧν κατί τις τρεσβύτερος, ἢ ἀφκτος, ἢ ὑτοδιάκονος ὤν, εἶτα εἰσάγοι γαμετὸν ἢ τιλλακὶν, ἢ φανερῶς ἢ ἐγκρυτόμενος, τ̃ ἱερᾶς δύνεις σκιπτέτω τάξεως, κ̃ τὸ λοιτὸν ἰδιώτης ἔσω. Εἰ ὧν κ̃ ἀναγκαίως δυτέραν εἰσαγάγοιτο γαμετὴν, ἀφ' τινα κ̃ τ̃τον, ὡς εἰκὸς, ἀτοραίτητον αἰτίαν, μηκέτι τρὸς ἑτέραν χωρείτω, μηδὲ ἀτολωέτω βαθμὸ μειζονος ὢν ἱερωσύνης, ἀλλὰ τοῖς τῶν ἀναγνωστῶν ἢ ψαλτῶν ἐγκαταλεγέσθω κλήρῳ, ἢ ἐν τούτοις μενέτω.

CAP. II.

Ne episcopus ultra annum extra ecclesiam suam degat.

ET illud etiam definimus, *Ut nemo Deo amabilium episcoporum, foris*[1] *a sua ecclesia plus quam per totum annum deesse audeat: nisi*[2] *hoc per imperialem fiat jussionem:* (tunc enim solum erit inculpabile,) sacratissimis patriarchis uniusjusque [3] diœceseos [4] compellentibus Deo amabiles episcopos suis inhærere sanctissimis ecclesiis: & non longo itinere separari, neque in peregrinis demorari velle, neque sanctissimas ecclesias negligere, neque annum excedere, quem & ipsum propter misericordiam constituimus, Si vero ultra annum erraverit & dereliquerit, & non ad episcopatum remeaverit proprium, neque imperialis aliqua eum (sicut prædiximus) detineat jussio: tunc si quidem sit metropolita [5], circa ecclesiasticam dispositionem segregatum, regionis illius patriarcha revocet quidem cum legitimis inclamationibus, servans ubique sacratum regularum observationem. Si vero maneat per omnia inobediens, expellatur a sacro episcoporum choro: & alium introducat hujusmodi & reverentia & verecundia & honestate dignum. Si vero non metropolita, sed aliorum episcoporum aliquis sit, qui erraverit: hæc omnia à [6] metropolita fiant. Nemo enim eorum talem suscipiat occasionem, si dixerint propterea proprias derelinquere ecclesias, propterea quod litium causas, aut aliarum rerum propriarum, aut ad sacras ecclesias respicientium circumlustrant, & hic constituti adhærent, aut in aliis veniunt locis. Hoc enim non habet decentem rationem, ut cum multitudine, quam necesse est episcopum habere, ministeria lustrent peregre, & expendant, & neque ullum sanctissimis ecclesiis lucrum, neque ullum præbere juvamen, neque secundum quod decet sacerdotem proprium habere habitum. præsertim cum liceat, si quædam sint lites forte sanctissimis ecclesiis, propter quas has occasiones asserunt: hoc per [7] eos qui sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocrisiarios aut œconomos movere, & petitiones ad imperium dirigere: impetrare autem sperata. Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos qui res agunt sacrarum ecclesiarum, (quos apocrisiarios [8] vocant) aut per aliquos clericos huc destinatos, aut œconomos suos, notam imperio facere, aut nostris administratoribus, ut impetrent quod competens est: & non hoc Deo amabilibus episcopis erroris & absentiæ, & sanctissimis ecclesiis læsionis occasionem fieri, tam in provincia ecclesiasticis rebus per absentiam eorum neglectis, quam etiam hic expensis multis ab ipsis factis, nec non peregre habitatione non habili constituta, & undique cauta nullum juvamen, magis autem læsionem, ecclesiis sanctissimis inferente.

CAP. III.

Ne episcopi ad comitatum Principis accedant absque systatico literas.

NOn[9] autem aliter aliquem Deo amabilium episcoporum præsumere dirigere se ad hanc felicissimam civitatem, prius quam (si quidem episcopus sit) literas [10] acceperit proprii Metropolitæ ad imperium [11]: & quæ secundum divinas regulas *probabilia* [12] vocantur testimonium perhibentia necessitatis ejus præsentiæ. Si vero Metropolita [13] sit qui proficisci vult: literas sumat ejusdem diœceseos Patriarchæ, ejus præsentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere imperatorem jubere hunc præsentari, & non temere & sine conscientia Metropolitarum aut Patriarcharum proficisci, pro eo quod hoc divinis interdictum est regulis [14]: ut huc advenientes non præsumant per semetipsos *se prius pronunciare ad imperium*: sed primitus aut ad Deo amabilem patriarcham proficisci, aut ad uniuscujusque diœceseos ex qua sunt, Apocrisiarios: & cum ipsis conferant causas propter quas venerunt, & ingredi ad imperium ejus, & deinceps imperiali perfrui aspectu mox quam imperanti astiterint, liceat quidem petentibus episcopis, aut per eos qui vocantur Referendarii [15] sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut per religiosos Apocrisiarios cujusque diœceseos sanctissimorum Patriarcharum, suggerere se imperio, & promereri responsum celeriter, ita ut si aut justa ab imperio petierint, hæc accipiant: aut si non justa quærunt, velociter revertantur unde profecti sunt.

SECUNDA PARS LEGIS.

CAP. IV.

De clericis, quales eligendi sint.

HÆc autem de Deo amabilibus episcopis secundum divinas constituentes regulas, & religiosos clericos cum multa fieri inquisitione secundum divinas regulas, & boni testimonii viros ordinari sancimus, litteras omnino scientes, & eruditos constitutos. †. Litteras [16] enim ignorantes, omnino nolumus, neque unum ordinem susscipere, clericorum videlicet, presbyterorum, & diaconorum tam sacras orationes docentium [17], quam ecclesiarum & [18] canonum legentium [19] libros: ordinationem sine querela & inculpabilem & sine aliqua contradictione & datione pecuniarum aut rerum susscipientes. Neque autem eos volumus omnino officiales [20] aut curiales constitutos susscipere ordinationem, nisi secundum leges, quas super his posuimus pridem, quas & hic nunc confirmamus: ipsos autem ordinatos sacra præcepta in conspectu totius populi susscipere, propter has ipsas causas, propter quas hoc ipsum agi etiam super Deo amabilibus episcopis sancivimus [21].

CAP. V.

NEque autem secundas [22] habentem aut eum qui habuerit nuptias, ordinari in diaconum aut presbyterum, neque si mulieri conjungatur sejunctæ, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinam habeat, sed & [23] ipsam uxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate [24] viventes, aut cum uxoribus non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui vel fuerit, vel [25] sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secundum divinas regulas & residuæ virtutis constitutam. Si autem aliquis presbyter aut diaconus aut subdiaconus postea ducat uxorem aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacro statim cadat [26] ordine, & deinceps idiota sit. Quod si & lector secundam ducat uxorem propter quædam, & hoc forsan irrecusabili necessitate, nullatenus [27] ad altiorem accedat

1 Episcopus à sua Ecclesia abesse plus anno non potest. *Nov.* 67. *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 9. *l.* 43. *C. de episcop.*

2 Princeps dispensare potest episcopum, ne in Ecclesia resideat: & sic Episcopus regis sui jussu negotia reipublicæ tractare potest. *Balsa Chalcedon. synops. cap.* 4.

3 Patriarchæ singulis diœcesibus olim fuerunt.

4 Diœcesis, regio. *ſ. cod.*

5 Metropolitani subsunt Patriarchæ.

6 Metropolitano subsunt episcopi.

7 Litis ecclesiasticæ obtentu, episcopus suam ecclesiam relinquere non debet, sed causam suam movet vel per clericos, vel apocrisiarios, vel œconomos.

8 Ἀποκρισιάριοι, id est, Adresponsus. *Nov.* 24. *cap.* 4. *Nov* 25. *cap.* 1. *in fin. Nov.* 123 *c.* 25.

9 *Nov.* 123. *c.* 9.

10 Testimoniales.

11 Id est, ad comitatum principis.

12 Συναλικὰ καλέμενα. *Scring.* Dividuntur epistolæ canonicæ in συναλικὰς & ἀφκικάς. Synallaticis epistolis, separati a communione, ignoti, suspecti, rei postulati, absoluti declarantur. Eædem *formulæ* dicuntur *Carthag. synod. c.* 23. ut formulares aut potius formales epistolæ. Suetonius *in Domitiano c.* 13. Pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam sic cœpit: Dominus & Deus noster sic fieri jubet. Idem Sueton. *ib. cap.* 20. Epistolas, orationes, & edicta alieno formabat ingenio. unde constat formales epistolas fuisse de re majori & de consilii sententia scribi solitas: & in eo differre à privatis. Possis & συναλικὰς commendatitias appellare. Hæc autem ὡς ἐφκὴν βραβεύσω, quasi pacis arbitræ, dant commeatus & proficiscendi licentiam episcopis in comitatu principis vel clericis in aliam civitatem euntibus. vid. *Chalced. cap.* 2. *Antioch. c.* 7. *& Synod. in Trullo. c.* 17. vid. *Cujac. hic.* adde Gerardum Rodolphum de litteris Canonicis formatis, pacificis, commendatitiis & dimissoriis.

13 Episcoporum gradus observa. Episcopi metropolitani, patriarchæ, sive Archiepiscopi.

14 Legendum est, *& hunc.* ut sit sensus: Cum huc pervenerint, ne causam suam primum per se ipsi in regiam deferant, sed prius Patriarcham aut suæ regionis Apocrisiarios conveniant, & de rebus, ob quas venerint cum illis communicent.

15 Referendarii ecclesiarum majorum destinati erant ad majoris ecclesiæ negotia principi referenda. De referendariis principum dicam ad *Nov.* 10.

16 *Nov.* 5. *Nov* 123. *c.* 12. Ignari revocantur ab ordine clericali.

17 Sacerdotes, diaconos, cantores innuit & Psaltas.

18 Intelligit, ut opinor, libros, qui *apocryphi* dicuntur. utrosque in ecclesia lectos fuisse hinc apparet.

19 Lectoris munus observa.

20 *C.* 1. §. 1. *& ult. eod.*

21 *C.* 1. §. *eod.*

22 Hinc sumpta est Authentica Episcopi. *C. de episcop. &c.* Goth. Adde *Nov.* 22. *c.* 42. ANS.

23 *Nov.* 123. *c.* 12.

24 Id est, sed saltem.

25 Maritus diaconus & presbyter esse potest. 2. *ad Tim.* 3. *vers.* 11. 12.

26 Presbyteri & diaconi, & subdiaconi uxorem ducere non possunt. Si duxerint, non est irritum matrimonium: privantur tamen ordine Ecclesiastico.

27 Pœna lectoris bimbi.

Source : BIU Cujas

accedat gradum, neque perfruatur gradu majori in Sacerdotio, maneat autem in eodem gradu perpetuo: sed non ad tertias veniat nuptias, satis est enim si ad secundas. Si vero aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad majorem gradum venire festinaverit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens. Pudice etenim nobis per omnia pertinet vivere. Si enim tales constituti ii qui in clero adducuntur ordinentur: facilis eis ad episcopatum ascensus [1] erit: & ex multis bonis viris facilius invenientur, qui adducantur ad primum gradum sacerdotii digni.

1 Ex clericatu ascenditur ad episcopatum. facit 2. *ad Timoth. cod.*

Cap. VI.

De diaconissis minoribus quinquaginta annis non ordinandis.

QUanta igitur super venerabiles clericos à nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus diaconissis agi volumus, ut neque ipsæ citra observantiam fiant, sed primum quidem eis ætatem neque novellam esse neque crescentem, neque ex hac ad delinquendum salientem: sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta [2] annos secundum divinas [3] regulas agentes: sicque sacram promereri ordinationem: & aut virgines constitutas, aut unius viri quæ fuerant uxores: non enim permittimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque vitam habentibus, non dicimus, reprehensibilem, sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire ministerium [4], & adorandis ministrare baptismatibus [5], & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite aguntur. Si vero quædam necessitas [6] fiat, & minorem hac ætate quam diximus ordinari diaconissam contigerit: liceat eam in aliquo venerabilium ascceteriorum [7] ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta constituta sit: neque suo arbitrio habitans: sed vitæ separatæ, & mediocris, & à conveniente multitudine bonum testimonium habens. Volumus autem & ipsas quæ ad ordinationem perducuntur diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorum quos appellant dilectos [8]: (talibus enim nominibus utentes, maligna suspicione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis & filiis aut vere fratribus: aut iis cohærere, de quibus si quis suspicari aliquid præsumpserit malignum, ipse insipiens simul & impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum quæ in diaconissarum ordinationem ingredi vult, quod alicui cohæserit sub imagine quidem bonæ appellationis, maligna vero suspicione: non oportet hujusmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaconiæ. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cum prædicto nomine aut schemate, cadet quidem à diaconia: & ipsa & ille subjecti erunt huic legi & reliquis quæ corruptores puniunt. Oportet enim omnes quæ ordinantur venerabiles diaconissas, tempore ordinationis & moneri, & sacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis quæ dudum sunt venerabiles diaconissæ: ut & ipsæ Dei timorem habeant, & adhærentem sacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi sacro cadere ordine: scituras, quod si præsumpserint aut erubescentes ordinationem, aut derelinquentes sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam: ipsæ quidem obligatæ efficientur morti [9]: & subsantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis aut monasteriis in quibus sunt. Qui vero eas aut uxores accipere aut corrumpere præsumpserint, obnoxii quidem & ipsi gladio [10] erunt: subsantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim [11] in antiquis legibus, virginibus [12] illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis [13] incumbebat damnum corruptis: quomodo non magis nos in iis quæ à Deo glorificantur, definimus, pudicitiam (quæ quam maxime mulieres exornat) conservari volentes, quam diligentissime à venerabilibus diaconissis, ut quod decet naturæ, custodiant, & quod debetur sacerdotio, conservent?

2 Dixi ad *l.* 9. *C. de episc.*

3 Vid. 1. *ad Timoth.* 5. *vers.* 9. hodie 40. ex Novella 123. c. 13.

4 Diaconissæ, sacro mysterio deputatæ.

5 Diaconissæ ministrant baptismatibus, & aliis quibusdam secretis.

6 *l.* 11. §. 2. *ff. de muneribus.*

7 Asceteria, diversa sunt à monasteriis.

8 Τῶν ἀγαπητῶν, dixi ad *l.* 19. *Cod. de sacrosanct. eccles.*

9 Diaconissas capitale est nubere.

10 Pœna diaconissam ducentis.

11 Argumentum à minore ad majus observa.

12 Vestales intelligit, id est, Vestæ virgines, vel Junonis Achaicæ, Dianæ Scythicæ, Apollinis Pythii, Apidis seu bovis Ægyptii: de quibus vide Tertullianum in libro de Monogamia, ubi plus satis Montanistat: erit exemplo sequens sententia: Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum.

13 Vivæ defodiebantur. Cur? vide Plutarchum Romanis c. 96.

Cap. VII.

De clericis in aliam vitæ formam transeuntibus.

SEmel autem secundum hoc factos diaconos [14] aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium. quod non solum in presbytero & diacono sancimus, sed etiam si subdiaconus aut forte lector fiat aliquis, hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare vitam: scientem, quia si tale aliquid egerit, secundum quod à nobis jam sancitum est) aut in curiam cum substantia, aut sub inopia degens, ad officialem deponetur fortunam.

14 Diaconi, presbyteri, subdiaconi, lectores, in laicos transformari impune non possunt. *Novell.* 5. *c.* 7.

TERTIA PARS LEGIS.

Cap. VIII.

De expensis ecclesiarum, & clericorum multitudine non facienda.

SEd neque effusas [15] competit fieri de cætero reverendissimorum clericorum ordinationes, quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus: de cætero autem non propter hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quæcunque igitur oportebat de tali modo in sanctissima majore ecclesia hujus nostræ regiæ civitatis, & sub ea constitutis sanctissimis ecclesiis, & aliis quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autem quæ foris sunt locis, sancimus, si quis cum constituerit ab initio & ædificaverit ecclesiam, definivit ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constituens: non prius ordinari quemquam in eadem ecclesia, nisi ad numerum à principio definitum ejus mensura redigatur [16]. Si vero hoc non fecerit, ipsa vero civitatis ecclesia ministrat emolumenta & sibi & aliis ecclesiis: tunc non promptum sit augeri illi clericos, neque [17] propter aliquas forte compassiones aut beneficia ex hoc eam sumptibus [18] prægravare (non sunt enim hæc pia neque sacerdotibus digna) sed ex quibus Dominus dederit Deus, ex iis quæ possibilia sunt administrare, aut antiquam [19] conservare consuetudinem, nihil penitus innovantem. Unde competit Deo amabiles patriarchas & metropolitas hujus habere providentiam: & eos quidem, qui hactenus sunt, finere in schemate in quo sunt clericos: metiri vero uniuscujusque ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se constituras ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sanctissimis patriarchis commonitos facere, illos autem alios omnes sub se positos episcopos ad mensuram hanc deducere: & studere non [20] ultra expensas facere clericorum ordinationes, scimus enim quantæ sanctissimæ ecclesiæ propter hanc ordinationem, & alterius expensæ effusionem, inopes factæ sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberavimus: quædam vero adhuc oneratæ jacent, ex tali relevari angustia non valentes: ideo hoc provideant sanctissimi patriarchæ, & metropolitæ & reliqui Deo amabiles episcopi, ut & nos, quæ ab eis aguntur discentes, approbemus eos qui nostram legem in literis positam, apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri.

15 *Novell.* 16.

16 Adde *Nov.* 5.

17 Altare unum detegere non debemus, ut alterum vestiamus. adde *cap. cum causam ex præbendis, l. ult.* §. 1. *versic. exceptis. ubi Bartol. cap. qui potiores.*

18 Adde *l.* 38. *ff. de rei vind.*

19 Impensæ non sunt improbabiles, quæ fiunt ex consuetudine.

20 Vide *d. Nov.* 3. Ex hoc loco videtur constare, Justiniani tempore singulis clericis non fuisse adsignata stata latifundia, vel certos annuos reditus, sed suas mercedes suosve reditus de manu episcopi, vel similis personæ, accepisse.

μβάτω ἢ ἐπὶ τέτε δ' βαθμὸς διλωκῶς. μὴ μβάτω κ) ὁ τῆς τέτε ἐρχόμενος γάμε. ἱκανὸν γὰρ δή κ) τὸ δύτερον. εἰ δέ γε τοιᾶτό τι πράξειε, κ) τοῦ δύτερος ἐλθὼν γάμος, ἐπὶ μείζονα βαθμὸν ἀπ' δύσεν, αὐτόθεν ἰδιώτης ἔσαι κ) λαϊκὸς, πάσης τε ἱερᾶς λειτεργίας ἐκπίπτων. σώφρον δ' ἡμῖν ἁγ πάντων μέλῃ βίᾳ. εἰ γὰρ τοιᾶτοι καθεζόμενοι οἱ εἰς κλῆρον ἀναγόμενοι χειροτονεῖσθαι, δύσκολον αὐτοῖς ἡ τοῦ τῶν ἐπισκόπων ἀνοδον ἔσαι, ἐκ πολλῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ῥᾳδίως δύσκολον τὴν ἀναγκαίαν τοῦ ἱερωσύνου ἀξίων.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ἀβιώτους μὴ πεπληρωκότα ἔτος ἀγδοηκοστόν.

ΟΣα γεγράφαμεν ἐπὶ τῶν δυλαβεστάτων κληρικῶν ἡμῶν εἴρηται, ταῦτα κ) ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἀρχιερέων πεφάλεως βουλόμεθα, ὥστε μηδὲ αὐτοὺς ἔξω τῆς πρεπούσης εὐσταθήσεως γίνεσθαι, ἀλλὰ σωφρονεῖν μὲ αὐτοὺς τὴν ἡλικίαν μηδὲ νέαν εἶναι, μηδὲ ἀκμάζουσαν, μηδὲ αὐτόθεν τοῦ τὸ πληρωθῆναι πεπλήρωκε δώσιν, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ μέσον ἤδη καθεστῶσαν χρόνον· κ) ἀκμὴν τοὺς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς, κ) τὰς θείας κανόνας, ἀγάσας· ὕτω τε τὴ ἱερᾶς τυγχάνειν χειροτονίας κ) ἡ παρθένος καθεστῶσα, ἢ ἑνὸς ἀνδρὸς γαμετὴς γνωρίμως. ἐ γὰρ ἐφίσομεν ἐδὲ δυτερογαμήσεις, ἐδὲ βίον ἐχέσεις ἔτι φαμὲν κατηγωρήμον, ἀλλ' ἐδὲ ὑποπτον ὅλως, ἐπὶ τῶν ἱερῶν παιδεύειν λόγους, κ) τοῖς τε ἀσκουμενοῖς ὑπηρετεῖσθαι βαπτίσμασι, τοῖς τε ἄλλοις μυρεύειν τοῖς ἀπορρήτοις, ἅπερ ἐν τοῖς σεβασμιωτάτοις μυστηρίοις δι' αὐτῶν εἴωθε πράτ τεσθαι. εἰ γάρ τις ἀναίσκυντος ἡμῶν κ) τῶν ἐλαττόνων τοῦτο ἡ ἡλικίας ἢς εἴπομεν, χειροτονηθῶμεν λόγον, ἀλλ' ἔξεστι τοῦτον ἕν τινι τῶν δικαίων ἀσκηθέντα χειροτονεῖσθαι, κ) καθ' ἑκάτερον οἰκεῖν καθ' ὅσον ἐδὲ ἀνδρῶν ἐπιμιξίαν καθέξειν, ἐδὲ αὐτὸς πάσχειν, ἀλλὰ βίον σωφρονέστερον κ) μέτριον, κ) ὑπὸ δ' σωφρόνων πολλοὺς μαρτυρούμενον βουλόμεθα ἢ κ) αὐτοὺς τοὺς ἐπὶ τῶν χειροτονιῶν ἀγομένους λόγους, εἴτε ἐκ χηρείας, εἴτε ἐκ παρθενίας, μή τινας σωφρονας ἔχειν, ἐν τάξει δηθεν ἀδελφῶν, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν, (τοῖς γὰρ τοιούτοις ὀνόμασι χρώμενοι, πάσης πονηρᾶς ὑποψίας τὰ ἑαυτῶν πληροῦσι βίον) ἀλλ' ἢ καθ' ἑαυτοὺς οἰκεῖν, ἢ γονεῦσι μόνοις κ) πιστοῖς, ἢ τοῖς ἀληθείας ἀδελφοῖς ἢ θείοις συγγενεῦσιν. ἐφ' ὧν εἴ τις ὑποπτεύσειεν ἢ τολμήσῃ πονηρὸν, αὐτὸς ἀνόσιός τε ἅμα κ) ἀσεβὴς εἰκότως νομισθήσεται. ὥστε εἰ λέγοιτό τι τοιᾶτον περὶ τινος τῶν εἰς ἀβιωτίσης χειροτονίαν ἐμβαίνειν βουλομένων, ὡς τινι σώφρονι, ἐκκηρυσσόμενον μὲ ἀγαθῇ αἰτιολογίᾳ, πονηρᾷ ἢ ὑποψίᾳ, ἐδὲ τῶν τοιούτων γυναῖκα περιπολεῖσθαι παντελῶς εἰς χειροτονίαν ἀβιωτίας. ἐπειδὴ κὰν εἰ χειροτονηθείη, καί τι τοιοῦτο πράξειε, κ) σωφρονήσῃ τινὶ, μῦθος δ' ῥεύσεται ὀνόματος, ἢ χήματος, ἐκπεσεῖται μὲ τῆς ἀβιωτίας, κ) αὐτὴ ἡ κάκεῖνος ὑποβόλιμοι ἔσονται τῶνδε ἡμῶν τοῦ νόμου, κ) τοῖς λοιποῖς τὰς φθορὰς κηλίζουσι. δεῖ ἢ πάσας τὰς χειροτονουμένας δυλαβεστάτας ἀβιώτας, κ) αὐτὰς κτ' τὰ χειροτονίας καιρὸν κ) νηστείαις κ) τῶν ἱερῶν ἀκούειν παραγγελμάτων, ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἤδη ὄντων δυλαβεστάτων ἀβιωτῶν. ὥστε αὐτὰς κ) τὸ θεῖον δέος ἔχέσας, κ) τὴν ἀσφάλειαν τοῖς ἱεροῖς παραγγέλμασι πεφυκέναι, φοβεῖσθαί τε κ) αἰσχύνεσθαι τὸ ἱερᾶς ἐκπεσεῖν τάξεως, εἰδυῖας ὡς εἰ βαρύνοιεν ἢ κακοήθειαν τὴν χειροτονίαν, ἢ ἀπολιπεῖσαι τὴν ἱερὰν χειροτονίαν, ἀσφαλισθῆναι γάμοις, ἢ ἄλλῳ ὅλως ἑλέσθαι βιωτικὴν περίεαν, αὐτίκα τε ἔννομοι γενήσονται δυνάτε, κ) τὰ θεῖα οὐσίας αὐτῶν ἀσφαλισθήσεται τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις ἐν οἷς εἰσὶν· οἵ τε τούτας φθείραι ἢ ζημίαι ῥαβδίσωσι, ὑποβόλιμοι μὲ κ) αὐτοὶ ξίφος ἔσονται, τὴν ἢ ἐσίαν αὐτῶν καθεξῆ τὸ δημόσιον. εἰ δ' ἐν τοῖς πάλαι νόμοις, ταῖς παρ' ἐκείνοις εἰς τὰ αὐτῶν πλάνην καλουμέναις παμφέναις θανατ· ἐπῆν ἡ ζημία φθαρείσαις, πῶς ἐ μᾶλλον ἡμεῖς τὰ τοιαῦτα πλημμελήσαντα ἐπὶ τῶν πάλαι θεοῦ θεῦ δεδεγμένων ὀρθῶμεν, τὴν σωφροσύνην, ἢ μάλιστα γυναῖκας κοσμεῖ, φυλάττεσθαι βουλόμενοι ἀφορίζοντες ἐπὶ τῶν δυλαβεστάτων ἀβιωτίσσων· ὅπως ἂν τό, τε πρέπον τῇ φύσει φυλάττοιεν, τό, τε ὀφειλόμενον τῇ ἱερωσύνῃ τηρεῖεν.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τῶν κληρικῶν εἰς ἄλλο βίᾳ χῆμα μεταβαινόντων.

ΤΟὺς ἢ ἅπαξ ἐπὶ τούτοις γινομένους ἀβιώτους, ἢ πρεσβυτέρους, κτ' μηδένα τρόπον ἀπολιμπάνειν τὴν ἱερωσύνην· ὅπῳ ἢ μόνον ἐπὶ πρεσβυτέρων κ) διακόνων θεωρίζομεν, ἀλλὰ κὰν ὑποδιάκονος· κὰν εἰ τυχὸν ἀναγνώστης εἴη τις, μηδὲ τοῦτον ἀπολιμπάνειν τὸ πρότερον χῆμα, κ) εἰς ἕτερον μεταβιβάζειν βίον, γινώσκοντα ὡς εἴπῳ τι τοῦτό τι πράξειεν, κτ' τὸ ἤδη παρ' ἡμῶν νομοθετηθὲν, ἢ εἰς βαλαντίσιον μτ' τ' ἐσίας, ἢ ἐν ἀπορίᾳ, πῶς ταξιωτικὴν κομπεχθήσεται τύχην.

ΤΡΙΤΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΟΙΡΑ.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῶν διπλῶν ἐκκλησιῶν, κ) ὅ μὴ ποιεῖσθαι τὸν κληρικὸν πολλούς.

ΟΥ μόνον ἐδὲ ἐκκεχυμένας πρέπειν γίνεσθαι ὅ λοιπὸν τοὺς τῶν δυλαβεστάτων κληρικῶν χειροτονίας. τὸ μὲν ἓν μέχρι νῦν, εἰ κ) ἐπανορθῶν ἐχρῆν, ἀλλ' ὅμως ἀφ' τ' χρόνου ἀφίεμεν ὅ λοιπὸν ἢ μὴ πρεχείρως αὐτοὺς γίνεσθαι, μηδὲ εἰς ζημίαν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν χωρεῖν θεωρίζομεν. ὅστις μὲν ἐν ἐχέλῳ πρὸ τοῦτο τρόπε, κτ' τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τ' βασιλεύσης ἡμῶν τοῦτης πόλεως, κ) τὰς ὑπ' αὐτὴν ἁγιωτάτας ἐκκλησίας κ) τὰς ἄλλας τὰς ἐνταῦθα ἱδρύεσθαι, τότω τῷ ἰδικῷ πρεκελεύομεν νόμῳ. Ἐν ἢ ἅπασι τοῖς ἔξω τόποις θεωρίζομεν, εἰ μὲ ὁ συγκρίνων ἐξ ἀρχῆς κ) οἰκοδομήσας τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ τὸ τ' χειροτονημένων μέτρον, οἷα πρὸς αὐτὸ κ) τὴν δαπάνην πρεῖσης, μὴ πρότερον χειροτονηθῆναί τινα κτ' τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, πρὶν αὖ εἰς τ' ἀριθμὸν τ' ἐξ ἀρχῆς ὁρισθέντα τὸ μέτρον αὐτὸ πρεῖσαι. εἰ ἢ μὴ τοῦτο γέγονεν, αὐτὴ ἢ ἡ τ' πόλεως ἐκκλησία χρηζήσῃ τῆς σπάνης ἑαυτῆ τε κ) ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις, τὴν ἀκριβῆ μὴ πρεχείρως αὔξειν τὸν τῶν κληρικῶν, μηδὲ ἅμα τινας ἴσως πρεσπεθείας ἢ χαρίτας τοῖς ἐντεῦθεν αὐτὴν καταφορτίζειν δαπάναις· (οὐκ οὔσας ἐν τοῖς τοιούτοις, οὐδὲ ἱερέων ἀξίας) ἀλλ' ἐξ ὧν ὁ δεσπότης δίδοιν θεὸς, ἐκ τούτων τὰ δυνατὰ χορηγεῖν, ἢ τὴν γὰρ παλαιὰν φυλάττειν σωήθειαν, μηδ' ὅπῃ παντελῶς καινίζομένην. ὥστε πρεσήκειν τοὺς θεοφιλεστάτους πατριάρχας κ) μητροπολίτας τοῦτο πιθανῶς πρεσποιεῖσθαι κ) τοὺς μὲν μέχρι νῦν ὄντας ἐᾶν ἐπὶ τ' αὐτῶ χήματο· ἐφ' ᾧπερ εἰσὶ κληρικοὶ, συμμιγεῖν ἢ τὴν ἐκκλησίαν σλυάμενον κ) ὅπως αὐτοὺς τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς πατριάρχας τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς πάσης ἐκκλησίας, τούς τε μητροπόλεις ἀνυφ' τῶν ὡσαύτ' τ' ὁσιωτάτων παλαιαρχῶν τοιμιωνησομένους ποιεῖν. ἐκείνους τε τοὺς ἄλλους ἀπλῶς τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τὴν συμμετρίαν τοῦτον ἐμβιβάζειν, κ) σπεύδειν μὴ ὑπὲρ τὴν δαπάνην ποιεῖσθαι τοὺς τ' κληρικῶν χειροτονίας. ἴσμεν γὰρ ὅσην τ' ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἀφ' τούτο δὴ τὸ τ' χειροτονημένων τε κ) τ' ἄλλης δαπάνης ἐκκεχυμένον ὑπόρησιν· κ) ὅτι τινὰς ἐξ αὐτῶν μόλις μὲ, ὡς εἰπεῖν ὅμως· πως ἢ ἐπ' κεφαλαιωδεστέρας κείνη), ὑποβόλιμοι μὲ κ) αὐτοὶ ξίφος ἔσονται, τὴν ἢ ἐσίαν αὐτῶν καθεξῆ τὸ δημόσιον. εἰ δ' ὑπὸ τοιούτης ἀνενεσκήτου στενοχωρίας ἐ δυνάμενοι. ὥστε τοῦτο πρεσκοπεῖν οἱ ἁγιώτατοι παλαιάρχαι κ) οἱ μητροπολῖται, κ) οἱ λοιποὶ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ἐφ' ᾧ τε ἡμᾶς τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα μαντάνοντες, ὑποδέξασθαι αὐτοὺς ὅπῃ τ' ὑπ' ἐγγράμμασιν ἡμῶν νόμον ὑπ' αὐτοῖς ἐδείξαν τοῖς ἔργοις πολιτευόμενον.

ΕΠΙΛΟ-

Source : BIU Cujas

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, καὶ τῷ ἱερῷ τάξει τε καὶ κανόνι φυλάττοντα, καὶ τῷ τῶν θείων κανόνων δυνάμει τε καὶ παρατηρήσει, καὶ λοιπὸν φυλαττόντων διλωσεκῶς ἀκέφαια οἵ τε ἁγιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἐκάστης, οἵ τε θεοφιλέστατοι μητροπολῖται, οἵ τε λοιποὶ δυλαβέστατοι ἐπίσκοποι, οἵ τε κληρικοὶ, πανταχοῦ τῷ τοῦ θεοῦ λειτουργίαν καὶ τῷ ἱερᾷ σύνταξιν τηροῦντες ἀκέφαλον· ποινῆς ἐπικειμένης τῷ τοῦτο θρασεύσαντι, τὸ πεντελῶς αὐτὸν ἀλλότριον εἶναι θεοῦ τε καὶ τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ κατὰ τῷ ἱερωσύνῃ ἀξίας· ὡς ἂν ἀναξίῳ τούτης ἐξελαθησομένῳ. ἀδείαν ὑπισχνούμεθα δίδομεν, ὁπόταν τάξεί καθεστῶσι καὶ γνησίοις βιβλίοις, γεωμέτροις τε τετιμημένοις, ἐπισκηψόμεν, θεῖαν μάρτυρα καὶ αὐτὸν τινὸς ἐπανορθώσεως πεπισδυκόμεν. Ἀναστασίῳ δὲ τῷ τοῦ δυσεβοῦς λήξεως χάραγμα τοῦτο τοιούτων νόμῳ, ὅτι ὁμοίῳ τῷ πρώτερον, παντοίως τε ἐλπιστῇ. ἐκχεθεὶς γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς ἔξω τόπους, ὅθεν ἦλθον ἔμεινεν ἄτελης, πρὸς μόνῳ τῷ ἀρχιερατικῷ καὶ τῷ διοικήσιν ὁρῶν, τῷ τεταγμένῳ ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῆς βασιλίδος τούτης καὶ δυδαίμονος πόλεως, τὰς δὲ ἄλλας ἅπασας μὴ ἐπεργαζόμενος ἵνα πρόνοις καίτοιγε εἰκὸς ἄξιον ἐπανορθώσεως εἶναι τὸ πρᾶγμα ὧδε, καὶ μίαν πρόφασιν τὰ μὲ ἐπιὼν φθῆ, τὰ δὲ, ἀκήρυκτα κατελίμπανεν. ὥστε αὐτὸν καὶ πεπαῦσθαι δεῖ λοιπὸν ποιούμενοι, ἀτελῆ τε καθεστῶτα, καὶ τόπῳ ἐκκλειόμενον, ἀλλ' ἐν χρόνοις σὺν νόμοις ὄντα, ἐδέ τι παιδαῖον εἰσαγαγόντα. †. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐπανορθοῦντες ἅπαντα, μίαν ὠθήσομεν χάραν νομοθεσίαν ἐπιθεῖναι πᾶσι τοῖς τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ ξενώνων καὶ νοσηκομείων καὶ πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ βρεφοτροφείων καὶ γερόντων καὶ παντὸς ἱερατικοῦ συστήματος πράγματι· καὶ τοῦτον τὸν νόμον τῇ Λέοντος δὲ τοῦ δυσεβοῦς λήξεως διατυπώματι πάσῃ σπουδῇ, ὥστε μηδένα τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἀγνοεῖν τι παρ' ἡμῶν εἰς τιμιόν τε καὶ αὔξησιν δὲ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατυπωθέν· ἐφ' ᾧ τε ἀκολουθῆσαι τούτοις τῷ σῷ ἁγιωσύνῃ, ἅπασι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὸν ποιῆσαι, τῷ παντὶ συμπεραδοθησόμενα χρόνῳ. §. 6. Ἐγράφη τε ἰσότυπα τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, Αἰφρεμίῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Θεσπόλεως, Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων, Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων καὶ πατρικίῳ, Δομνίνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πρὸς ἰλλυριοῖς ἱερῶν πραιτωρίων. Datum XVII. Kalend. April. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur à nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumque custodiunt secundum sacrarum regularum observationem & virtutem, de cætero conservent perpetuo integra & sanctissimi patriarchæ uniuscujusque diœceseos, & Deo amabiles Metropolitæ, & reliqui reverendissimi Episcopi atque clerici, ubique Dei culturam & sacram disciplinam custodientes inviolatam, pœna imminente hæc prævaricanti, quo penitus alienus sit à Deo, & impositio sibi sacerdotii ordine: nam velut indignus hoc excluditur. Licentiam vero universis [1] damus, cujuscunque sint officii vel conversationis, respicientibus aliquid horum prævaricari, nuntiare nobis, & " *ad imperium quod semper est* · ut, nos, qui hæc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicamque traditionem constituimus, decentem etiam indignationem prævaricantibus inferamus, etiam his videlicet quæ sancita à nobis sunt, de hereditatibus Deo amabilium episcoporum custodiendis.

§. 1. Sanctissimi siquidem patriarchæ uniuscujusque diœceseos hæc proponant in ecclesiis sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus metropolitis, quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima ecclesia, & constitutis sub se episcopis [2] hæc manifesta faciant: illorum vero singuli in propria ecclesia hæc proponant: ut nullus nostræ reipublicæ ignoret, quæ à nobis ad honorem & ad augmentum Magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi disposita sunt. Insuper sequens hæc tua sanctitas omnibus qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta universo tempore contrahenda. §. 2. Scripta exemplaria [3] sanctissima Archiepiscopo Alexandriæ, Æphremio sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano 4: scripta exemplaria Petro sanctissimo episcopo Hierosolymorum: scripta exemplaria Joanni viro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum secundo exconsuli, & patricio: [Dominico gloriosissimo præfecto prætoriorum Illyrici.] *Cui etiam hoc adjectum est:*

Et tua quoque celsitudo hæc sciens, una cum semper susceptura sedem tuam, hæc servare festinet. & si denunciatum fuerit aliquod tale edictum, prohibeat, & maxime quæcumque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem etiam nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque præceptu ad clarissimos provinciarum judices: ut & ipsi quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est fieri. imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, si quidem & ipsi prævaricari videntes non denuntiaverint aut sedi tuæ, aut imperio: ut undique decens ornatus ordinationis gradus conservetur. Scripta cum adjectione, Dominico PP. Myrici.

1 Delicta clericorum popularia. " ἡμῖν τε καὶ ἐς τὴν ἀεὶ βασιλείαν. id est, & nobis & quicunque post nos imperium obtinebunt.

2 Cura episcoporum ad metropolitanos spectat.

3 Moris erat hujusmodi exempla ad alios episcopos transmitti. *l. 6. in fin. C. de summa trinitate.*

4 Theopolitanus Archiepiscopus, id est, Antiochenus; Theopolis, olim Antiochia. *Novell* 42. *cap.* 1. dixi ad *l. 6. in fin. Cod. de summa trinitate.*

COLLATIO SECUNDA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀποδοῦναι ἢ ἀντιλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἢ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην δίδοσθαι τῶν δανειστῶν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι αὐτὰ ταῖς γνησιαῖς ὑποθήκαις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Αὔγουστος, Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς δυδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΝΑ σκοπὸν ἀεὶ τῶν ἐθέμεθα, τὸ πᾶν εἴ τι φθαρτὸν ἀπελὶς ἢ συγκεχυμένον εὑρεθῇ, τοῦτο καὶ ἀνακαθᾶραι καὶ τέλειον ἐξ ἀτελοῦς ἀποφῆναι. ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ὅλης νομοθεσίας ποιησάντες, ἠγάγομεν χρῆναι καὶ ἐπὶ τῶν ἐκποιήσεων τῶν γινομένων ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς πράγμασιν, ἑνὶ θεσπισθῆναι νόμῳ τὰς ἐμποδὼν ὄντων ἀπάτας, καὶ ἀναιρεθῆναι καὶ ἐπανορθωθῆναι, καὶ τὸ, τε ἐλλιπὲς πληρωθῆναι, τό, τε φθαρτὸν ἀφαιρεθῆναι. Λέοντι μὲν ἐν τῷ τοῦ δυσεβοῦς λήξεως (ὃς δὴ μετὰ Κωνσταντῖνον τὸν τοῦ δυσεβοῦς μνήμης, καὶ τὴν τοῦ Χριστιανικῆς πίστεως σὺν βασιλεῦσιν ἀρχηγέτῃ, πύξησέ τε καὶ κατεῆσαν τῷ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πρώτῳ τε καὶ καθίσασιν) χάραγμα νόμου τοῦ ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων, μόνῃ ἐπεκτείνεσθαι τῇ καθ' ἡμᾶς βασιλίδι τῶν δυδαίμονα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. καὶ ἐπανῄειμεν γε τὸ πλεῖον τοῦτο τοῦ νόμου, μὴ πάσης σφοδρότητός τε καὶ θεοφιλίας τεθειμένης· ἀλλὰ τοῦ γε μὴ γνησίως αὐτὸν κεῖσθαι καὶ πάντων, ἐπισκηψόμεν, θεῖαν μάρτυρα καὶ αὐτὸν τινὸς ἐπανορθώσεως πεπισδυκόμεν. Ἀναστασίῳ δὲ τῷ τοῦ δυσεβοῦς λήξεως χάραγμα τοῦτο τοιούτων νόμῳ, ὅτι ὁμοίῳ τῷ πρώτερον, παντοίως τε ἐλπιστῇ. ἐκχεθεὶς γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς ἔξω τόπους, ὅθεν ἦλθον ἔμεινεν ἄτελης, πρὸς μόνῳ τῷ ἀρχιερατικῷ καὶ τῷ διοικήσιν ὁρῶν, τῷ τεταγμένῳ ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῆς βασιλίδος τούτης καὶ δυδαίμονος πόλεως, τὰς δὲ ἄλλας ἅπασας μὴ ἐπεργαζόμενος ἵνα πρόνοις καίτοιγε εἰκὸς ἄξιον ἐπανορθώσεως εἶναι τὸ πρᾶγμα ὧδε, καὶ μίαν πρόφασιν τὰ μὲ ἐπιὼν φθῆ, τὰ δὲ, ἀκήρυκτα κατελίμπανεν. ὥστε αὐτὸν καὶ πεπαῦσθαι δεῖ λοιπὸν ποιούμενοι, ἀτελῆ τε καθεστῶτα, καὶ τόπῳ ἐκκλειόμενον, ἀλλ' ἐν χρόνοις σὺν νόμοις ὄντα, ἐδέ τι παιδαῖον εἰσαγαγόντα. †. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐπανορθοῦντες ἅπαντα, μίαν ὠθήσομεν χάραν νομοθεσίαν ἐπιθεῖναι πᾶσι τοῖς τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ ξενώνων καὶ νοσηκομείων καὶ πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ βρεφοτροφείων καὶ γερόντων καὶ παντὸς ἱερατικοῦ συστήματος πράγματι· καὶ τοῦτον τὸν νόμον τῇ Λέοντος δὲ τοῦ δυσεβοῦς λήξεως διατυπώματι πάσῃ σπουδῇ, ὥστε μηδένα τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἀγνοεῖν τι παρ' ἡμῶν εἰς τιμιόν τε καὶ αὔξησιν δὲ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατυπωθέν· ἐφ' ᾧ τε ἀκολουθῆσαι τούτοις τῷ σῷ ἁγιωσύνῃ, ἅπασι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὸν ποιῆσαι, τῷ παντὶ συμπεραδοθησόμενα χρόνῳ. §. 6. Ἐγράφη τε ἰσότυπα τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, Αἰφρεμίῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Θεσπόλεως, Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων, Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων καὶ πατρικίῳ, Δομνίνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πρὸς ἰλλυριοῖς ἱερῶν πραιτωρίων. Datum XVII. Kalend. April. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

TIT. I.

DE NON ALIENANDIS[1], AUT PERMUTANDIS REBUS[2] ECCLESIASTICIS IMMOBILIBUS, AUT IN SPECIALEM HYPOTHECAM DANDIS CREDITORIBUS, SED SUFFICERE GENERALES HYPOTHECAS.

NOVELLA CONSTIT. VII.

Imperator Justinianus Augustus. Epiphanio sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo felicis hujus civitatis, & œcumenico Patriarchæ, [& Patriarchæ Constantinopolitano.]

PRÆFATIO.

VNAM intentionem hanc semper proponimus, omne quicquid prius imperfectum, aut confusum [3] videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare: quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere, & in alienationibus quæ fiunt super sacris rebus, una complecti lege, quæ priores omnes & renovet [4] & emendet: & quod deest, adjiciat: & quod superfluum est, abscindat. A Leone siquidem bonæ memoriæ (qui post Constantinum piæ memoriæ, Christianæ fidei inter imperatores principatum auxit, & constituit sacrarum ecclesiarum honorem & disciplinam) scripta lex [5] est de alienationibus ecclesiasticis, conclusa in sola hujus fœlicissimæ civitatis sanctissima majore Ecclesia. Et laudamus plurima hujus legis, cum omni vehementia & Dei cultura posita: sed eo quod non generaliter posita sit in omnibus, egere etiam eam quadam correctione credimus. Ab Anastasio quoque piæ memoriæ scripta quædam de talibus lex [6] est, nec similis priori, & omnino minus habens. Effusa namque & per loca foris posita, nihilominus mansit imperfecta, eo quod ad solum sacerdotium & diœcesim respiciat constitutam sub beatissimo patriarcha hujus regiæ & fœlicissimæ civitatis: alias autem non perscrutata sedes: cum utique dignam correctione esse eam arbitrabatur: propter quam occasionem alia quidem corrigebat, alia vero incompositа relinquebat. Quamobrem eam quoque vacare de cætero sancimus, utpote imperfectam, & loco circumclusam, & non generalem inter leges existentem, neque aliquid studiosum [7] introducentem. †. Hæc ergo nos omnia emendantes, unam existimamus oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum ecclesiarum, & xenodochiorum [8], & nosocomiorum [9], & monasteriorum, & brephotrophiorum [10], & gerontocomiorum [11], & totius sacrati collegii rebus, & hanc legem Leonis piæ memoriæ constitutioni adjicere: prius breviter ejus legislationem exponentes: sicque omne quod reliquum est intexentes. Vult [12] enim illa neque Deo amabilem *archiepiscopum & patriarcham* hujus fœlicissimæ civitatis, seu sanctissimæ majoris ecclesiæ, neque œconomum vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum, aut mancipia rustica, aut civiles annonas (nam & hæc inter [13] immobilia sunt numeranda) quæ competunt Constantinopolitanæ sanctissimæ majori ecclesiæ: sed neque pro ulla [14] compensatione aut alia qualibet circumventione tale aliquid agi: & interminatur [15] emptori quidem rei restitutionem, ut reddat per tempora œconomo rerum sanctissimæ ecclesiæ rem quam ipse perceperit, cum omni medii temporis fructu, & aliis lucris: casu imminente pretiorum ei qui tale aliquid accipere aut comparare præsumpserit: cum etiam hoc quidem quod contra leges actum est, ita ponat ac si neque à principio gestum sit. *Oeconomum* [16] vero hæc prævaricantem, dare quidem de suo sanctissimæ ecclesiæ jubet omne quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimam ecclesiam damnificavit. Super hoc autem etiam exc udit eum officio œconomi: & dat actionem sanctissimæ ecclesiæ, non contra solos Deo amabiles œconomos, sed etiam contra successores eorum: sive ipsi hoc alienaverint, sive pro tempore Deo amabilem episcopum, aut aliquem aliorum clericorum videntes alienantem, taciturnitate degeneri, & sine libertate passi sunt: & multo potius si consentientes, & videntes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt. Ad hoc autem, & *bellissimum*

1 Vid. *Julian. Patricium const.* 7. De forma observanda in alienandis rebus ecclesiasticis, vid. *proœmium const. gloss.* 5. *num.* 5. & *seq.* Goth. Adde *Novell.* 120. & de precarii variis generibus. *lib.* 4. *obs.* 7. ANS. Adde eundem *Cujacium tom.* 3. *comment. in tit.* 13. III. *decret.* ubi hunc titulum explicat. S. L.

2 Fructuosis præsertim : ἀνυπογράφων enim prædiorum alienatio prohibita *Nov.* 2. *c.* 12. ἀνυπογράφων nomine, intellige prædia quæ sua sponte fructus ferunt, ut sunt prata, salicta, & his similia : & breviter, πάντως τοῦ ἐφόσου.

3 Munus optimum legislatorum.

4 Novellarum enim constitutionum hic effectus est.

5 Legem Leonis de alienationibus ab Ecclesia Constantinopolitana majore factis observa. *l.* 14. *Cod. de sacr. eccles.*

6 *l.* 17. *C. de sacros. eccles.*

7 Utile.

8 Xenodochium locus est in quo peregrini suscipiuntur. *Jul. hic.*

9 Nosocomium locus est in quo homines ægroti curantur. *Jul. hic.*

10 Brephotrophium locus, in quo infantes aluntur. *Jul. ibid.*

11 Gerontocomium locus, in quo pauperes, & propter senectutem solam infirmi homines curantur. *Jul. ibid.*

12 *Epitome l.* 14. *C. de sacros. eccles.*

13 Civiles annonæ inter immobilia numerantur.

14 Ἐπ' ἀντιδώρῳ, id est, remunerandi gratia, ut *Nov.* 130. *c.* 1. *l.* 14. *versi. setentes*, §. *de sacr. eccles.* Hujusmodi ἀντίδωρα generaliter inhibentur, licet naturaliter debeantur, & mercedes sint potius, quam liberalitates, *l.* 25. §. 11. *ff. de hered. pet.* beneficii referendi gratia. *l.* 14. §. 1. *C. de sacr. eccles.*

15 *d. l.* 14. §. 1.

16 *d. l.* 14. §. 2.

Source : BIU Cujas

bellionem [1] qui talia confecit instrumenta, perpetuo tradet exilio: nullam ei clementiam neque reversionem participans: ipsos quoque maximos [2] judices, qui ad hæc accedunt, & ministrant talibus cautis, aut confiei apud semetipsos monumenta pro confirmatione talium donationum aut aliorum actuum patiuntur: & cingulo, & dignitate & substantia interminatur excludere. Hoc igitur increpans vehementer, permittit [3] rei ecclesiasticæ usum, aut qui vocatur usufructus, sub certo quodam tempore, aut etiam usque ad vitam percipientis dare sanctissimam majorem ecclesiam, sub hac tamen definitione, *ut is qui accepit munificentiam, ejusdem quantitatis recompenset rem sanctissimæ majori ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua posset eundem reditum sanctissimæ ecclesiæ habere, quantum ille ex usu accepit*, post percipientis *utique mortem, aut definitum tempus, usu videlicet, & usufructu dato ecclesiasticæ rei ad sanctissimam majorem ecclesiam redeunte, & usu donatæ rei cum proprietate sanctissimæ ecclesiæ faciendo:* talem namque contractum sine periculo esse ponit lex. Si vero minus fuerit quam quod datur à sanctissima ecclesia, illud quod compensatur ei, cujus mox quidem percipiet proprietatem, sperat autem & usum accipere, infirmum contractum, & pro non facto ponit: datque licentiam vindicationis, utpote circumventione contra jus sanctissimæ ecclesiæ facta. §. 1. Lex itaque talia sub brevitate decernit, & mulctam imponit, & usque ad res sanctissimæ ecclesiæ stat solummodo: & omnem quidem perimit circumventionem quam prædiximus: non tamen retinere calliditatem postea insurgentium valuit. Quidem enim dudum hoc quod vocatur colonarium jus [*colonarium* [4] *jus est, veluti si domum valentem centum solidos & præstantem pensionem decem solidorum, accipiat quis ab ecclesia & det pro ea solidos centum, seu amplius, aut certe minus: & quasi jam de proprio adgravet* [5] *se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. Iste autem appellatur paræcius* [6]*, sed ipsam domum sub tam parva pensione in perpetuum, & ipse & heredes ejus possidebant*] adinvenientes, neque nostris legibus neque alii cuiquam omnium notum, circumventionem non parvam meditati sunt contra legem, perpetuas pene cogitantes alienationes: quod nos de cætero agi prohibemus, & pro eo ipso conscripsimus legem. Dudum autem, & ad emphyteusim respexerunt, & imminuerunt plurimam quantitatem veri reditus illis qui emphyteusim accipiunt, præstantes hi qui rebus pridem sanctissimæ majoris ecclesiæ præsidebant. Ideoque nos in quadam constitutionum nostrarum definivimus quidem usque ad personas tres [7] emphyteusim fieri, accipientis, & duorum successorum aliorum, hoc etiam super rebus sanctissimæ majoris ecclesiæ fieri permittimus, non autem ultra sextam partem relevari emphyteusim percipientibus propter fortuitos casus sancientes.

†. Quia vero didicimus sic effuse & impie ab aliquibus fieri documenta, ut neque sexta relinquatur sanctissimæ ecclesiæ pars, reliquis omnibus emphyteusim accipientibus donatis: Anastasius autem piæ memoriæ gesta monumentorum constituens fieri super alienationibus, sicut etiam hujus rei fieret tempus, & emphyteusim statuens, sine gestis quidem usque ad solam vitam accipientis emphyteusim: cum gestis autem, in perpetuum eam extendens, neque perfectam fecit, neque utilem legem, & undique imperfectam usque ad solam diœcesim patriarchicæ sedis hujus fœliciſſimæ civitatis (sicut prædiximus) legislationem statuens.

1 *d. l.* 14. §. 3.
2 *d. l.* 14. §. 4.
3 *d. l.* 14. §. 5. *seu ult.*
4 Colonarium jus seu παροικικὸν quid sit observa, de quo dixi ad *l.* 24. §. 1. *C. de sacrof. Eccleſ.*
5 Libellarius contractus sit certo pretio numerato, & eo amplius certa pensione in annos singulos, propter rem immobilem ab alio acceptam, *ut hic.* Aliis, Libellaria est quoties Emphyteuta vel vasallus rem emphyteuticam vel feudalem alteri in emphyteusim vel feudum concedit arg. *cap.* 1. §. *donare c.* 1. *tit. de prohibita feudi alienat. per Fridericum & c.* 1. §. *si autem libellaria tit. quibus modis feudum amittunt. Jaſ. Auth. ingreſſi. C. de ſacr. eccleſ.* & hoc olim licuisse quoties æquali personæ & sub eadem lege seu conditione dabatur. *c.* 1. §. *similiter tit. de lege Conradi.* Hodie licere non videtur, quod omne alienationis genus vasallo sit interdictum. Contrarium tamen tenet Alvarotus in *c. Imperialem.* §. *Illud quoque tit. de prohibita feudi alienat. per Fridericum.* Hoc autem contractu libellariæ notandum est transferri utile dominium retento decreto & comparari superficiario, precario & emphyteutico ut notat Everardus Topicis *in loco a fendo ad Emphyteuſim* 29. *n.* 55. & 57. de libellariæ & emphyteuseos differentiis dixi ad *l.* 24. §. 1. *C. de ſacroſ. eccleſ. & in rubrica Cod. de jure emphyteutico.*
6 vid. *Alciat.* 1. *prætermiſſorum.*
7 Adde *l.* 24. *in fin. C. de ſacr. eccleſ.*
8 Hæc Novella eo amplior est lege Anastasii 14. *C. de ſacr. Eccleſ.*
9 Senior Roma, quæ in Italia est: Nova, quæ in Thracia est: quæque olim Byzantium, postea Constantinopolis.
10 Res ecclesiasticæ immobiles, & quasi immobiles alienari non possunt.
11 Alienationis verbo, venditio, donatio, perpetua emphyteusis intelligitur. *l. ult. C. de reb. alien.*
12 Res Ecclesiasticæ in perpetuam emphyteusim dari non possunt. *ut hic.*
13 *l.* 14. *C. de ſacroſ. eccl.*
14 Id est, Romana. vid. *Nov.* 69.
15 Vid. *l.* 7. *C. de legib.*
16 Cur leges ad præteritum tempus non extendantur.
17 Inter homines nihil stabile aut immutabile.
18 Hinc sumpta est Authentica, sed & permutare, *C. de ſacroſ. eccleſ.* adde *Novell.* 120. *c.* 1.
19 Minore nunquam, ne Ecclesia in damno versetur.
20 Constantini, ut vulgo vocant, donationem validam esse hinc colligunt: nulloque prætextu læsionis ab ejus successoribus posse revocari.

Cap. I.

De rebus ad venerabilia loca pertinentibus non alienandis.

NOs igitur (jam enim ad legem veniendum est) sancimus neque sanctissimam hujus fœliciſſimæ civitatis majorem ecclesiam, neque [8] sub ea constitutas ecclesias, quarum ipsa prærogationem suscepit (sicut eam Anastasius piæ memoriæ interpretatus est) neque alias omnes ecclesias in hac fœliciſſima existentes civitate, aut circa ejus confinia, neque sub patriarchica sede hujus fœliciſſimæ civitatis constitutas, quarum metropolitas ipse ordinat, neque alium ullum undique patriarcham: neque episcopum (dicimus autem & eos qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Ægypto, & in Lycaonia, atque in Lycia, & eos qui in Aphricana provincia sunt, & complexive dicendo per omnes quæcunque nostræ sunt terræ, necnon in Occidente sunt Deo amabiles episcopos ab ipsa seniori [9] Roma usque ad Oceanum consistentium sanctissimarum orthodoxarum ecclesiarum) neque aliquem xenodochum, aut ptochotrophum, aut nosocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophum, aut gerontocomum, aut monasterii virorum, vel mulierum abbatem vel abbatissam: aut quemlibet omnino præsidentem venerabilibus collegiis, licentiam habere alienare [10] rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, aut in hortis, aut omnino in hujusmodi, neque rusticum mancipium, neque civilem annonam: nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, ut prohibeamus & venditionem [11], & donationem, & commutationem, & in perpetuum [12] extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit. Sed omnes ubique sacerdotes ab hujusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis quibus Leonis piæ memoriæ usa est constitutio [13]. Illam namque per omnia valere, & ratam esse sancimus: propterea hanc proposuimus & protulimus, & non paterna [14] voce legem conscripsimus, sed hac communi & Græca, ut omnibus sit nota, propter facilem interpretationem. Quod itaque jam præteriit [15], relinquimus: nam [16] tanta documenta tempore longo facta nunc commovere, multæ erit tergiversationis. Quapropter quæ usque huc hactenus extant, proprium habeant schema: de cætero autem omnem alienationem interdicimus, prædictas ei pœnas imponentes.

Cap. II.

De principe qui rem immobilem venerabili loco dederit.

UT autem lex ad humanæ naturæ varietatem, & quod semper venit, moderata, per omnia immota permaneat (quid enim erit stabile [17] inter homines, & ita immobile, ut nullam patiatur mutationem: cum omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessarium existimavimus quasdam exceptiones dare legi cum multis vigiliis, & subtilitate adinventas: ut eas habens in auxilio, lex nequaquam moveatur. §. 1. Sinimus [18] igitur imperio, si qua communis commoditas est, & ad utilitatem reipublicæ respiciens, & possessionem exigens talis alicujus immobilis rei, qualem proposuimus: hoc ei à sanctissimis ecclesiis, & reliquis venerabilibus domibus, & collegiis percipere licere, undique sacris domibus indemnitate servata, & recompensanda re eis ab eo, qui percipit æqua aut etiam majore [19] quam data est. Quid enim [20] causetur Imperator ne meliora det? cui plurima dedit Deus habere, & multorum dominum esse, & facile dare, & maxime in sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est donatarum eis rerum immensitas. Unde si quid tale fiat, & pragmatica præcesserit forma præcipiens imperio dare aliquid talium rerum, & recompensaverit mox rem meliorem,

ἀλλ' ὁ τὸ πρᾶγμα διακόλυσων. ἢ ὡσὸς γε, ἢ τ συμβολαιογράφον τ τὰ τοιαῦτα συντίθαντα συμβόλαια, ὁλωσδιόσιν ἐξοσία, μηδεμιᾶς αὐτῷ φιλαυθρωπίας μηδὲ ἐπαινόδε ποτ' μεταδιδόσιν. ἢ αὖτὸς μὴν τοιγε τὰς μείζσας ἀρχοῦσας, τὰς τὰ τοιαῦτα σεσημειώνης, ἢ ὑπαργύνπας τοῖς τοιούτοις πράγμασιν, ἢ συνίσεως παρ' ἑαυτοῖς ὑπομνήματα σὺν ταζιν τ τοιούτων δωρεῶν ἢ τ ἄλλων πραξεων ἀνεχομένης, τ τε ἀρχῆς ἢ τ ἀξίας ἢ τ σεμνότητος ἀκόλουθον ἀπολῦσαι. ταῦτα ἐν ἐπιλήμσει σφοδρῶς, ἐπιτρέπε πράγματ ἐκκλησιαστικὰ χρῆσιν, ἤτοι τ καλούμενον ὕσυφρυκτον, ἐπὶ ῥητόν τινα χρόνον, ἢ ἢ ἄχρι τ ζωῆς ἔ λαβόντ, διδόναι τῷ ἁγιωτάτῳ μεγάλῃ ἐκκλησίαν. ἐπὶ τούτῳ μέντοι τῷ ὅρῳ, ἐφ' ᾧ τ τοιαύτῳ δεχόμενον φιλοτιμίαν, τ αὐτῆς ποσότητ ἀνταποδόναι πράγμα αὐτῷ σεσόδον ἡ ἁγιωτάτη ἐκκλησία κομιζέσθαι, ὅσῳ ἐκεῖν ὑπὲρ τ χρήσεως ἔλαβεν, δηλαδὴ μὴ τῷ ἔ λαβόντ πελάτῳ, ἢ τ ὀφειλόμενον χρόνον ἐπὶ τῇ χρήσῃ, ἢ τ χρήσεως ἔ δοθέντ ἐκκλησιαστικὸ πράγματ ἐπὶ τῷ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίαν ἐπανιόσης, ἢ τ ἔ δωρηθέντ χρήσεως ἅμα τῇ δεσποτείᾳ τ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας γινόμεν. ἀκίνδυνον γὰρ ἀναμένει τὸ τοιοῦτον σωάλλαγμα τίθησιν ὁ νόμ. εἰ ἴ ἔλαττον εἴη ἔ δεδομένης παρὰ τ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τὸ ἀντιδοθὲν αὐτῇ, ἐφῷ αὐτίκα μὲν λήψεται τῶν δεσποτείαν, ἐλπίζει ἴ ἢ τῷ χρῆσιν λαβεῖν, ἀκυροῖ τὸ σωάλλαγμα, ἢ ἀντὶ μηδ' γενόντ τίθησι, ἢ διδῶσιν ἀδειαν ἐκδικήσεως, οἷα ἀφεζαφῆς κῦ τ δικαίων τ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας χθομένης. §. α'. Ὁ μὲν νομ ὡς ἐν βραχεῖ τοιαῦτα διορίζεται τε καὶ ἐπιτιμᾷ, ἢ μέχρι τ πραγμάτων τ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἴσατει μόνης· ἢ ἅπαντα μὲ ἀναιρεῖ σοφισμὸν, (τᾶτ ὅπως εἰπόντες ἐφθημεν) ἐ μὴν ἐπιχεῖν τῷ τ μὴ ταῦτα παντεχῆ τὰς ἱερεῖς τ τοιαύτης ἐκποιήσεως εἰργάσω, πάς ποινὰς ὑποκειμένας αἷς ἡ Λέοντ ἔ τ δυσεβᾶς λήξεως ἐκτέτικεν ἀφάτους. ἐκεῖνο γὰρ κῦ πάντων κρατεῖν ἢ κυρίαν εἶναι θεατέον. διόπερ αὐτῷ τῷ πρέπον ἐσμεν, ἢ ἐ τῇ πιτρίῳ φωνῇ τ νόμον σωερράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ τε καὶ ἑλλάδι, ὥστε ἀπαζιν αὐτὸν εἶναι γνώσιμον, ἀφ' τ σαφεστέρου τ ἑρμηνείας. τὸ μὲν ἐν ἤδε παρῳχηκὸς ἀφίεμεν. τὸ γὰ τοσοῦτο συμβόλαια χρόνῳ τε μακρᾷ χθόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τ πολυπραγμοσύνης. ὥστ τὸ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκεῖον ἐχέτω κῦρος. ἔ λοιπὸν ἢ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς εἰρημένας αὐτῇ ποινὰς ἐπιτιθέντες.

Κεφ. α'.

Περὶ ἔ μὴ ἐκποιεῖσθαι τὰ τοῖς βιλαβεστάτοις σεβασμίοις τόποις πράγματα.

ΗΜεῖς ἐν (ἤδη γὰ ἐπὶ τ νόμον ἰτέον) θεατίζομεν, μήτε τῷ ἁγιωτάτῳ τ θεοφιλεστάτης πόλεως μεγάλῃ ἐκκλησίαν, μήτε τοὺς ὑπ' αὐτῷ ὄντας, ὧν αὐτὴ τῷ χορηγίαν ἐδέξατο, (καθάπερ αὐτῷ Ἀναστάσιος ὁ τ θεσεβᾶς λήξεως ἑρμηνεύσας) μήτε τὰς ἄλλας ἁπάσας ἐκκλησίας τὰς κῦ τῷ θεοφιλεστάτῃ πόλει ταύτῃ ὄντας, ἢ τῷ αὐτῆς σεβασμίοις οἴκοις, μήτε τὰς ὑπὸ τ πατριαρχικὸν θρόνον τ θεοφιλεστάτης πόλεως καθεστώσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μήτε ἄλλον μηδένα παντελῶς μήτε πατριάρχην, μήτε ἐπίσκοπον, (φαμὲν ἴ τοὺς τε ἐπὶ τ ἑῴας, τοὺς τε ἐπὶ τ Ἰλλυρίδα, κὴ ἀεὶ γε, τοὺς ἐπ' Αἰγύπτ τε κὴ τ σεσεχῶς κῆ ἠνωμένης αὐτῇ Λιβύης, τοὺς τε ἐπὶ τ Ἀφρῶν χώρας, κὴ σωελόντας ἁπάντως εἰπεῖν, ὅσους τ ἡμετέρας εἰσὶ γῆς) μήτε μὴν τοὺς ἐπὶ τ ἑσπερίας ὅντας, θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπ' αὐτῆς τ πρεσβύτης Ῥώμης μέχρι τ εἰς Ὠκεανὸν καθεστώσων ἁγιωτάτων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν· μήτε τινὰ ξενοδόχον, ἢ πλωχοτρόφον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ὀρφανοτρόφον, ἢ γεροντοκόμον, ἢ βρεφοτρόφον, ἢ μοναστηρίων ἀνδρῶν κὴ γυναικῶν ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην, ἢ τινα ὅλως σεβασμίου τ ὄντος χωρίων σὺν τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ἀδειαν ἔχειν ἐκποιεῖν πράγμα ἀκίνητον ἢ οἰκίας, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν κήποις, ἢ ὅλως ἐν τοῖς τοιούτοις· μήτε γεωργικὸν ἀνδράποδον, μήτε πολιτικὸν σίτησιν, μήτε κῦ ἰδικὰ σεφάλαια συνεχῶς παραδίδοναι τοῖς δανειστοῖς. τὸ ἴ τ ἐκποιήσεως ὄνομα ἀγλωσσότερον ἀφ' τ τεθείκαμεν, ἵνα καλύσωμεν κὴ πᾶσιν κὴ δῆλον κὴ ἀμεσίν, κὴ τῷ εἰς τὸ διλωσκὲς ἐκτεινομένῳ ἐμφύτευσιν, ἣν ἐδὲ πόῤῥω καθέσηκεν ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντα παντεχῆ τὰς ἱερεῖς τ τοιαύτης ἐκποιήσεως εἴργειν, πάς ποιναῖς ὑποκειμένους αἷς ἡ Λέοντ ἔ τ δυσεβᾶς λήξεως ἐκτέτικεν ἀφάτους. ἐκεῖνο γὰ κῦ πάντων κρατεῖν κὴ κυρίαν εἶναι θεατίζομεν. διόπερ αὐτῷ τῷ πρέπον ἐσμεν, κὴ ἐ τῇ πιτρίῳ φωνῇ τ νόμον σωερράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ τε καὶ ἑλλάδι, ὥστε ἀπαζιν αὐτὸν εἶναι γνώσιμον, ἀφ' τ σαφεστέρου τ ἑρμηνείας. τὸ μὲν ἐν ἤδε παρῳχηκὸς ἀφίεμεν. τὸ γὰ τοσοῦτο συμβόλαια χρόνῳ τε μακρᾷ χθόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τ πολυπραγμοσύνης. ὥστ τὸ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκεῖον ἐχέτω κῦρος. ἔ λοιπὸν ἢ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς εἰρημένας αὐτῇ ποινὰς ἐπιτιθέντες.

Κεφ. β'.

Περὶ ἔ ἄρχοντ τὸ πρᾶγμα ἀκίνητον βιλαβεῖ τόπῳ δεδωκότος.

ΟΠως ἴ ἂν ὁ νόμ ὡσὸς τὸ τ ἀνθρωπίνης φύσεως ποικίλον κὴ τὸ περισυμβαῖνον ἀεὶ μετρηθεὶς, μὴ ἀφ' πάντων ἀκίνητ, (πάλε ἂν εἴη σταθερῶν τ ἐν ἀνθρώποις, κὴ ὅτως ἀσάλευτον ὡς μηδεμίαν ὑποδέξειν μεταβολὴν, τ πίσης ἡμῶν συστάσεως ἐν διλωσκεῖ καθεστώσης κινήσ·) ἀναγκαῖον ὠθήκαμεν τινὰς ἐξαιρέσεις δόναι τῷ νόμῳ, μὴ πολλῆς τ ἀχρειόας τε κὴ ἀκαιρίας ἐξηυρημένας· ἵνα ταύτῃς ἔχων εἰς βοήθειαν ὁ νόμ, μηδαμῶς σαλεύθειη. §. α'. Εφίεμεν τοίνυν τῇ βασιλείᾳ, εἴπε τις κοινωφελὴς ἐστ κὴ ὡσὸς λυσιτέλειαν τ πολιτείας βλέπεσα χρεία, κὴ κλῆσιν ἀπαιτῆσα τοιάδε τινὸς ἀκινήτ πράγματ ὁποῖον ὑπεθέμεθα, τῶν αὐτῷ ὡφ' τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν κὴ τ λοιπῶν ἁπάντων τῷ ἐμφυτεύτῃ κεκμελισμένων. Ἀναστάσι ἴ ὁ τ δυσεβᾶς λήξεως, πράξιν ὑπομνηματίων ἐξαιτέξας γίνεσθαι ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσεσιν, εἶπε κὴ τῶν χθόντ καιρὸς, κὴ τὰς ἐμφυτεύσεις φησίν, ὅσα μὴ τ πράξεως, ἄχρι μόνης τ ζωῆς ἔ ποιεῖσθαι τῷ ἐμφυτεύοντ, μὴ ἴ ταύτης, κὴ εἰς τὸ διλωσκὲς αὐτῷ ἐκτείνας, ἔτ ἀκριβῶ πεποίηκεν ὅτε συμφέρουσι νόμοι, πάντοιός τε ἀτελῆ, μέχρι μόνης τ διοικήσεως ἔ πατριαρχικὸ θρόνε τ διδαίμον τούτης πόλεως, καθάπερ εἴπομεν, τῷ νομοθεσίαν φησίν.

Κεφ. α'.

Source : BIU Cujas

ἀμελείᾳ· ὥστε εἰ τοιοῦτό τι γένοιτο, καὶ πραγματικὸς ἀφείλοιτο τύπος, ὁ ἐπιτρέπων τῇ βασιλείᾳ δεδωκὼς ἢ τῶν τοιούτων πραγμάτων, καὶ ἀντιδίδως δίδυς πρᾶγμα κρεῖττον τε καὶ ἀσφαλέστερον καὶ ἐπωφελέστερον ἔσω τοῦ τῶν αὐτῆς ἀμείψεως βέβαια· καὶ οἱ ἀφορισθέντες τῶν οἴκων ἐξ ὧν τὸ ἀποδιδόμενον ἐστὶ, καὶ οἱ τοῖς τοιούτοις ὑπηρετοῦντες χρήματα, ἀνοδύνως παντοιόθεν ἔστωσαν, μηδεμιᾶν ὕλαν ἐκβαλλόμενοι ποιοῦ τῷ παρὰ Λέοντος ἢ τὰ δύσεδῆ λήξεως ἠπειλημμένων, καὶ παρ' ἡμῶν κυρωθεισῶν. καὶ γὰρ ὠδὲ πολὺ διεστᾶσιν ἀλλήλων ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία, καὶ τὰ ἱερὰ πράγματα τῶν κοινῶν τε καὶ δημοσίων. ὅπου γε πᾶσα τοῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις δύσοδος τὰ καὶ σύγκλεις ὂν τῷ ὄντι τῆς βασιλείας φιλοτιμιῶν ὀλιγωκῶς ἐπιδεῖται). ἀλλήλαις δὲ ἀντιδιδόσαι τὰ πρέποντα, σὺν ἂν ἐπὶ τινος εἰκότως μεμφθεῖεν. ἄλλως ἢ πᾶσαν, εἴτε πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν, εἴτε πρὸς ἕτερον οἱονοῦν πρόσωπον γινομένῳ, εἴτε πρᾶσιν, εἴτε δωρεὰν, εἴτε ἀμοιβὴν, εἴτε ἐμφύτευσιν διὰ μακρᾶ, παντελῶς ἀναιρεῖσθω. ὁ μὲν ὠδὲ δόσιν τινὸς ἐνεγκόμενος ἐπ' ἀκινήτῳ πράγματι γινομένῳ, πρόφασιν δανεισμάτων γίνεσθαι συγχωρεῖσθω. καὶ τῶν κρατεῖν βουλόμενα ἐπί τε πάσης ἐκκλησίας, παντός τε μοναστηρίου καὶ νοσοκομείου καὶ ξενῶνος, καὶ βρεφοτροφείου, καὶ ἀσκητηρίου, καὶ γηροκομείου, καὶ παντὸς ἁπλῶς συγκύρου, ὅπως πρᾶξις δύσεδης σωισθῇ· ἑδένος παντελῶς τούτων τι λαμβάνειν παρ' αὐτῶν δυναμένου. ὥστε ὠδὲ τῆς Ἀναστασίου καὶ τῆς θείας λήξεως ἐπὶ δέησιν, ὠδὲ τοῦ καθ' ἑαυτὸν φερομένων διατρέτων, καὶ τῆς εἰρημένης ὠφελητηρίου. αὐτὰς γὰρ τὰς ἀρχὰς καὶ πράγματος ἀναιρῶντες, καὶ κωλύοντες τὸ γινόμενον, σὺν ἂν τῆς ἐφεξῆς διηνεκημένης πολυπραγμοσύνης.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ καὶ πῶς ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐμφύτευσιν χρὴ ποιεῖσθαι.

ΕΜΦύτευσιν ἢ εἴτε ἐπὶ τῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, εἴτε ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν θεοσεβεστάτων οἴκων γίνεσθαι συγχωρεῖσθω, ἐπί τε καὶ λαμβάνοντος προσώπου, ἐπί τε δύο καὶ αὖθις πλειόνων κληρονόμων ἐφεξῆς· παίδων μόνων ἀρρένων, ἢ θηλειῶν, ἢ ἐγγόνων ἑκατέρας φύσεως, ἢ γαμετῆς, ἢ ἀνδρός· εἴγε τῶν γαμετῆς, ἢ καὶ ἀνδρὸς ῥητῶς ὀνομοδοτεῖν. ἐπείτοιγε μὴ ἐξεῖναι τοῖς λαμβάνουσιν εἰς τινα ἕτερον κληρονόμον, ἀλλὰ μέχρι μόνης τῆς ζωῆς τῶν λαμβανόντων ἴσταται, εἰ μὴ παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχοιεν· ἄλλως ἢ παντελῶς ἐμφύτευσιν πράξεως ἐκκλησιαστικῆς τινος ἢ πλωτικῆς πράγματος ἀκινήτου, ἢ ἀνδραποδώδους χωρικῆς, ἢ πολιτικῆς στήσεως ἑδενὶ συγχωρεῖσθω τρόπῳ, ὁδὲ τὸ γινόμενον ἔχειν τινὰ παντελῶς ἰσχὺν ἐῶμεν. §. α'. Ἐπειδὴ ἢ μὲν Λέοντος τῆς δύσεδοῦς λήξεως Ἀναστάσιος ἐπ' ἐδεμιᾷ παντελῶς ἐλαττώσει διδόσθαι πρᾶγμα ἐκκλησιακὸν ὁρισθέτησεν, ἡμεῖς ἢ ὁ ἕτερος Ἀναστάσιος παρ' ἡμῶν γεγραμμένῳ, τὸ ἔκβυ ἐξαιρεῖσθαι μόνον ἐπὶ τῶν ἐμφυτεύσεων ὁρισθετήσαμεν τοιαύτην τινὰ τοῦ τῆς ἐλαττώσεως πράγματι δίδομεν πίστιν, ἵνα ζητοῦντος μὲν πάσης ἀληθείας καὶ ἀκριβείας ὁ καιρὸς τῶν ἐκδιδομένων τοσοῦτος ὁπόσος ἐξ ἀρχῆς ἦν, καὶ εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἦλθεν ἐκκλησίαν· καὶ διδοῦν τὰ τῆς ἐμφυτεύσεως τοιούτοις προσώποις. ὁποῖα προσθεν εἰρήκαμεν. τοιγαροῦν ἢ τὴν ἔκτην αὐτῶν μοῖραν σὺν ἀκριβείᾳ λογιζομένῳ ἐφιέμεν. εἰ ἢ ἐλαττωθείη κατὰ πολὺ τῆς προτέρας ὁ καιρὸς, ἢ ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ τότε ὑφεστῶτι κανόνι λαμβάνειν τὸ τῶν ἐμφύτευσιν ὑπελθεῖν βαλόμενον, ἢ μηδὲ λαμβάνειν ὅλως· ἔχον μισθὸν μᾶλλον, ἢ τοιαύτας ἐλαττώσεις ἐπ' ἐμφυτεύσεσι πράξειν. Εἰ δέ τινος ἐκκλησιακῆς προφάσεως τὸ πολυπρωτῶν ἐμφύτευσις διδοῖτο, (ὁποῖα πολλὰ μάλιστα κατὰ τοῦτον ἴσχυε τὸν δυσάρεστον πόλιν, πολλῆς μὲν ἀξίας τιμῆς, ἐλαχίστου ἢ φέροντα πρόσοδον ἢ ὠδὲ προσόδου ὅλως) μὴ τῇ προσόδῳ μετρεῖσθαι τῶν ἐμφύτευσιν, ἀλλὰ διαπράττεσθαι τὸ προφάσιον ἀκριβῶς, καὶ συλλογίζεσθαι τῶν ὁπόσα ἢ ἀθροιζομένῳ τιμήματος δυναμένῳ κατ' εἰκοσιν ἐνιαυτὸς ὠνείας προσόδου· καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συλλογιζομένῃ προσόδῳ πράξεσθαι τῶν ἐμφύτευσιν, ἃ οἰκονεκῶς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὰ λαμβάνοντα, καὶ δύο τῶν ἐξ αὐτῆς διαδόχων, καὶ ἀνδρὸς ἢ γαμετῆς, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἐφθέγμεθα, νενομόθεν. §. β'. Εἰδέναι ἢ τοὺς ἐμφυτεύτας προσοφείλειν, ὡς εἴπερ ἐπὶ διετίαν ἐφεξῆς μὴ καταβαίνειν τὸ ἐμφυτευτικὸν κανόνα, (τοῦτον γὰρ τὸν χρόνον αὐτὸ τὸ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πρεπίας δέχειν εἰς ἐκπλωσιν τῶν ἐκκλησιακῶν ἢ πλωτικῶν ἐμφυτεύσεων ἐξ ἀγνωμοσύνης πίπτειν) χρήσεσθαι πάντοτε ἔξω τοῦ ἐμφυτεύματος. καὶ βαλομένοις τοῖς προεστῶσι τῶν ἁγιωτάτων τε καὶ θεοσέβων οἴκων ἐξεῖναι τῶν χωρίων ἢ τῶν οἴκων ἀναλαμβάνειν, μηδεμιᾶν ὕλαν ἐκβαλλόμενοις ἐμπονημάτων δόσεως· ἀλλ' εἴπερ χείρων πεποίηκε τὸ χωρίον ἢ τὸ προάστιον ἢ τὴν οἰκίαν ὁ τῆς ἐμφυτεύσεως δεξάμενος, ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν οἴκοθεν τῷ ἐπιμέλειαν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ὄψεως ποιεῖσθαι· καὶ ταυτοκεῖσθαι τούτῳ αὐτόν τε καὶ κληρονόμους αὐτοῦ καὶ διαδόχους, καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα, ἕως τοῦ καὶ τῶν ὀφειλομένων πάντων προσόδων ἀνυπερθέτως εἰσπράττεσθαι ‡. Τὸ ἢ εἰρημένον ἡμῖν, ὥστε μηδ' ἑνὸς ἀκινήτου πράγματος ἐκκλησιακῆς ἢ πλωτικῆς ἐποίησιν ἐπιτρέπεσθαι, ἕως μηδὲν τῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας προσώπων ἰσαποίζομεν κεφλεῖν μὴ μόνον ἐπὶ τῶν σωιεστώτων οἰκημάτων καὶ προασείων καὶ ἀρεῶν καὶ κήπων, ἀλλὰ καὶ ἐρειπίων, εἴτε ἀπὸ πυρὸς, εἴτε ἀπὸ σεισμοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας τὸ ἐρείπιον ᾖ· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παντοίως καθῃρημένων καὶ εἰς ἔδαφος κειμένων, εἴτε καὶ ὑλῶν ἐρειπίων, μηδεμίαν ἐχόντων οἰκοδομίαν, μηδὲ ὕλης κειμένης. ὁσῷ τῷ ἐπ' ἐκείνοις τῶν ἐκποιήσεων γίνεσθαι συγχωρεῖσθω πολὺ εἰ μὴ ἐπὶ μόνης ἐμφυτεύσεως προσκαίρου, κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, ἐπὶ τρισὶ προσώποις τοιούτοις ὁποῖα προθεν εἰρήκαμεν. καὶ ἵνα μὴ τις προσέχοφη μηδὲ ἐπὶ τούτῳ χρόνῳ, δύο τῶν καιρῶν προφθόντων μηχανικῶν ἢ δεκτεκτόνων, εἴτε καὶ τῶν βασιλίδα ταύτην καὶ μεγάλην πόλιν, ἅμα τοῖς θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις, καὶ πέντε τῶν ὑλαβεστάτων πρεσβυτέρων, καὶ δύο διακόνων, παρόντος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου χαρτοσκόπου· εἴτε καὶ καθ' ἕτερον, δύο τῶν ἐπισήμων μηχανικῶν, ἢ δεκτεκτόνων, ἢ καὶ ἑνὸς (εἰ ἕνα μόνον ἡ πόλις ἔχοι) προσκυνούντος τοῖς τόποις· ὥστε τῶν θείων προκειμένων ὑλαβελίων, ὁρισθῆναι παρὰ τῶν δεκτεκτόνων ὅσου προσοφὴν ἐστιν ὑπὲρ τούτου πλεῖν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, καθ' ἕτερον μὲν τρόπον ἐμφυτεύσεως· καὶ ἐπὶ τοῦτοις ἐμφυτευτικῷ συγγραφῷ εἰς αὐτὸν γίνεσθαι, καθ' ὃ καὶ τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον. τῶν ἢ καὶ οἰκοδομεῖν καὶ κεχρῆσθαι ταῖς ὕλαις, εἴπερ ὕλας ἔχοι, καὶ προσαπέμπειν τῷ ἐμφυτεύσει ἄχρι δύο μισθῶν, ὡς εἴρηται· ὅτου τε ἐπανίοιεν μὴ τῶν τῶν τελῶν προσώπων τελευτῶν, ἐπὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησίαν, ἢ τῶν διαλύσαιτο οἶκον, πυρὶ ᾧ γένοιτο ἡ ἐμφυτεύσις· καὶ ἐρωτᾶσθαι καὶ τὸ τοιοῦτο συναλλαγμα, ὡς τῶν παρόντα μὴ μακρόθυμον νόμον. §. γ'. Οὐδὲ ἐκείνοις ἢ μέχρι νῦν κατὰ τῶν τοιούτων συναλλαγμάτων ἐπινοηθέντος, κρατεῖν συγχωρουμένοις, ἢ προστίθεσθαι· ὥστε κἂν εἰ ὁ τῶν δύο κληρονόμων πληρωθείη χρόνος, ἄδειαν εἶναι τοῖς μετ' ἐκείνους ἐμφυτεύεσθαι αὐτὸ, καὶ ἀεὶ προσκυνεῖσθαι τῶν ἄλλων. τὸ ἢ ὠδὲν ἕτερον ἐστιν ἢ κατὰ τὸ δοθὸν καὶ μηχανικῶς, διωρισμένοις ἐπ' αὐτοῖς ἐμφυτεύσεσι, μᾶλλον ἢ ἀφαιρέσεις τῶν ἐκκλησιακῶν ἐρχάζεσθαι πραγμάτων. ἀλλὰ κἂν εἴπερ γένοιτο τοιοῦτον, μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι τοῖς ὑλαβεστάτοις οἰκονόμοις, τῶν δύο κληρονόμων πεποιημένων, τοῖς ἐφεξῆς ἐκδιδόναι.

& uberiorem & utiliorem [1]: sit ea permutatio firma: & ii qui præsident domibus, quarum est quod alienatur, & qui talibus administrant literis, sine querela undique sint, nullam metuentes pœnarum, quæ à Leone piæ memoriæ interminantur, & à nobis firmatæ sunt: utique cum nec [2] multum differant ab alterutro sacerdotium & imperium, & res sacræ à communibus & publicis: quando omnis sanctissimis ecclesiis abundantia & status ex imperialibus munificentiis perpetuo præbeatur. Alterutris itaque compensantes quæ decet, non ab aliquibus jure culpabuntur. Aliam vero omnem sive ad imperium ipsum, sive ad aliam quamcunque personam factam sive venditionem, sive donationem, sive permutationem, sive emphyteusim perpetuam [3] omnino permittimus: sed neque donationem cujusdam pignoris in re immobili factam occasione mutuorum fieri sinimus. Et hæc valere volumus in omni ecclesia, omnique monasterio, & nosocomio, & xenodochio, & brephotrophio, & asceterio, & gerontocomio, & omni absolute collegio quod actio pia constituit, nullo penitus horum aliquid accipere ab eis valente. Unde neque constitutione Anastasii divæ memoriæ ulterius opus erit, neque secundum illam facienda decreta memoratæ observationis: ipsa enim rei principia perimentes, & prohibentes quod fit, nequaquam perscrutatione deinceps indigebimus.

Cap. III.

Quomodo emphyteusis ecclesiasticarum rerum contrahi permittitur.

EMphyteusim autem sive in sanctissima majore ecclesia, sive in omnibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus, & in accipientis persona, & in duobus [4] ejusdem personæ heredibus deinceps, filiis tantum solis masculis, aut fœminis, aut nepotibus utriusque naturæ, aut uxore, aut viro, si hoc [5] videlicet de uxore aut viro expressim nominetur, alioqui non transire ad aliquem alterum [6] heredem: sed usque ad solam [7] vitam percipientium standum, nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter autem penitus emphyteusim agi ecclesiasticæ cujusdam aut prochii rei immobilis, aut mancipii rustici, & civilis annonæ, nullo permittimus modo: neque quod fit, habere aliquod penitus robur sinimus. §. 1. Quia [8] vero Leonis quidem piæ memoriæ constitutio sub nulla penitus diminutione [9], dari rem ecclesiasticam sancivit: nos autem in alia constitutione à nobis scripta sextam excipi solum super emphyteusim sancivimus [10]: hujusmodi quendam diminutionis rei damus ordinem, ut quæratur cum omni veritate & subtilitate pensio eorum quæ dantur, tanta quanta ab initio fuit, quando ad sanctissimam venit ecclesiam: & detur emphyteusis talibus personis, quales dudum diximus. tunc enim sextam [11] ei partem cum scrupulositate imputandam concedimus. Si vero minui contigerit, per quandam cladem pensionem, aut in toto: tunc constantem pensionem accipiat, qui emphyteusim subire vult: aut nec accipiat penitus, cum liceat conducere potius [12], quam tales diminutiones in emphyteusim celebrare. Si vero alicujus ecclesiastici prædii suburbani [13] emphyteusis detur: qualia plurima maxime in hac novimus fœliciſſima consistere civitate, multo quidem digna [14] pretio, parvas vero reddentia pensiones, aut nihil pensionum omnino: non ex reditibus metiri emphyteusim, sed æstimari suburbanum subtiliter, & reputari ex pretio collecto reditus possibiles in viginti annis computari: & in reditibus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuo, sed in eum qui percipit, & duas ex eos successiones, & viro & uxori, sicut prædiximus faciendam. §. 2. Scire [15] autem emphyteutas convenit, quia si biennio [16] continuo non exsolverint emphyteuticum canonem, (hoc enim tempus pro triennio [17] aliorum hominum sufficere ad [18] casum ecclesiasticarum aut prochicarum emphyteusium, non pro soluto canone ponimus) fient omnino extranei emphyteumatis, & volentibus præpositis sacrarum domuum licebit prædia aut domos defendere [19] nullam [20] metuentibus melioratiohum redditionem. Sed si quidem deterius fecerit prædium aut suburbanum aut domum qui emphyteusim percepit: cogi [21] eum de suo diligentiam ac restitutionem prisci status facere, & obligatum esse ad hoc ipsum & heredes [22] ejus & successores, ejusque res, insuper & debitos omnes reditus sine dilatione exigi. Quod autem dictum est à nobis ut nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut ptochicæ alienatio sit permissa: ad nullam nostræ reip. personam sancimus valere, non solum super constantibus domibus & suburbanis, & hortis, & agris, sed etiam super ruinis sive ex igne, sive ex terræ motu, sive ex qualiber alia causa ruina sit, sed etiam in iis quæ omnino destructa sunt, & in pavimento jacent, sive etiam in puris ruinis nullum ædificium habentibus neque materiam jacentem. Non enim in illis alienationem fieri permittimus, nisi in sola emphyteusi temporali, secundum quod dudum à nobis dictum est, & in tribus [23] personis talibus quales prædiximus. Ut neque ulla circumscriptio in rem ecclesiasticam in talibus fiat: duobus pro tempore primatibus [24] mechanicis, aut architectis, sive in hac regia & maxima civitate una cum Deo amabilibus œconomis & quinque reverendissimis presbyteris, & duobus diaconis, præsente quoque Deo amabili episcopo: sive etiam in provincia duobus insignibus [25] mechanicis [26] aut architectis, aut etiam uno [27], (si unum solum civitas habeat) intervenientibus in illis locis, sacrosanctis evangeliis positis definiatur ab architectis, quantum competat pro hoc solvi sanctissimæ ecclesiæ secundum modum emphyteusis: & in his emphyteuticam conscriptionem in eo celebrari secundum figuram prius dictam. Illum vero & ædificare, & uti materiebus, si materias habeat, & transmittere emphyteusim usque ad duas successiones: (sicut dictum est) & sic reverti post trium personarum mortem ad sanctissimam ecclesiam, aut venerabilem domum, ex qua facta est emphyteusis, & etiam valete talem contractum, utpote præsenti non repugnantem legi.

§. 3. Neque illud quod hactenus contra tales contractus agebatur, valere permittendum est de adjectione [28], ut si vel duorum heredum compleatur tempus, licentia sit eis qui post illum sunt, in emphyteusim dare id unde agitur, & semper eos præponi aliis. In hoc enim nihil aliud est, quam per revolutionem & machinationem perpetuas eis emphyteuseis, magis autem privationes ecclesiasticarum agi rerum. Sed & si quid factum est tale: nullam necessitatem esse reverendissimis œconomis heredibus cessantibus [29], cæteris tradere.

Cap. IV.

1 Non deteriorem. Alioquin ecclesia potest restitui adversus hujusmodi permutationem, *ut hic.*

2 Non multum differunt ab invicem sacerdotium & imperium, ut res sacræ à publicis.

3 Quid in non perpetua? *d. cap. ut C. 3. J. eod.*

4 Emphyteusis non est perpetua, quæ ad duos tantum heredes suosque accipientis descendit. *Novell. 120. c. 1.*

5 Neque vir in emphyteusim ecclesiasticam uxori datam succedit, neque uxor in mariti, nisi hoc expresse convenerit.

6 Emphyteusis ecclesiastica ad heredes extraneos non descendit. Rolandus tamen à Valle 1. *cons.* 96. *n.* 20. & Clarus 4. *sentent.* 28. *versic. & certe ego non video, versic. etsi dicas maxime, vers. quidquid tamen disputando* (adde quæ scripsi ad *l. 3. C. de jure emphyt.*) ex communi opinione refert ad extraneos deferri, si per Prælatum & Capitulum solenniter facta sit. *nulli de rebus episcopi alienand. c. 1. eod. tit. in* 6. maxime, si in concessione hujusmodi emphyteuseos hæc verba, Quibuscumque heredibus, vel his similia inserta fuerint. Novum enim non esse, ut in emphyteusi admittantur pacta extranea & diversa à natura ipsius, *n.* 45. 46.

7 Emphyteusis ecclesiastica, vita accipientis finitur: nisi filios aut nepotes reliquerit. Imo in perpetuum dari potest, *Novell. 120. c. 1.* Solve: reliquis ecclesiis id licet, præterquam Constantinopolitanæ majori, & ita in dubio non præsumitur emphyteusis ecclesiastica in perpetuum data. vid. *Alciat. 2. præsumpt. ultim.*

8 Hinc sumpta est authentica perpetua, *C. de sacrosanct. Eccles.*

9 Κρίσιμον appellat Harmenopul. 3. *tit. 1. 4 §. 7.*

10 *l. 14. C. de sacrosanct. eccles.*

‡ Μέχρι; ὧδε τὸ δοκιμιλιν.

11 Prædio ecclesiastico aliquantisper diminuto in reditu, poterit prædium sexta minus parte dari in emphyteusim: si enormis diminutio reditus, locabitur.

12 Præstat prædia ecclesiastica clade diminuta locare, quam prætextu emphyteuseos: reditus eorum minuere plus sexta parte.

13 Proastii, *Jul.*

14 Prædii urbani, voluptuarii præsertim (qualia sunt prætoria, fiunt ἐπαύλεις καὶ πρόαστια, *l. 19. l. 198. ff. de verb. sign.* magnum potest esse pretium, vilis reditus. Hujusmodi prædium dari in emphyteusim potest. Quæ tunc ratio inibitur? num reditus, an potius pretii? pretii ejusque justæ æstimationis. Qua lege? Vicesima pars pretii canonis nomine constituetur, ut si suburbanum fuerit, *C. canon constituatur*; *V. quæ ratio est usuræ quincuncis.* In prædiis rusticis non eadem ratio. Nam respublicæ imponunt agris suis vectigal, seu mercedem ad rationem usuræ semissis. *l. 10. ff. de pollicitationibus* vid. *Cujac. hic.*

15 III. *Ecl. 1. ex lib. 20. tit. 2. c. 4. & 5.*

16 Emphyteuticarius, Ecclesiæ ob cessationem biennii expelli potest. *Goth. Novell 120. c. 8. l. 2 Cod. de Jure Emphyth.* ANS.

17 *l. 2. J. de jur. emph.*

18 Id est, ut cadant, ut minuantur.

19 Ἀναλαμβάνειν. *Scrimg. 3. Ecl. 1. ex lib 20 tit. 2. c. 5. accupare.*

20 Emphyteuticarius morator biennii, meliorationes non recuperat. Idem est in causa privatorum ob moram triennii. *d. l. 2.*

21 Emphyteuticarius res deterioratas cogitur restituere.

22 Actione emphyteuseos heredes tenentur.

23 Id est, usque ad nepotes.

24 Primates mechanicorum, vel architectorum observa.

25 Nobilibus. *Julian.*

26 Peritis in arte creditur. *Nov. 64. c. 1. l. 6. C. de re milit. l. 3 ff. de ventre inspic.*

27 Unius testimonio fidem adhiberi observa, *ut hic.* verum hoc fit quod artis suæ sit peritus nec plures alii reperiantur: & postremo, quis nop nisi juratus admittitur.

28 Emphyteuticarius non potest præcisi cum œconomo & episcopo: Ut tribus personis defunctis, sequentibus liceat successoribus emphyteuseos titulo res Ecclesiasticas ab ecclesia capere, & aliis personis anteponi. *Julian.*

29 *Novell. 120. c. 2.*

Source : BIU Cujas

Cap. IV.

Quomodo usufructus rerum ad sancta loca pertinentium constituatur.

SI quis autem voluerit accipere secundum [1] rationem *Usus* [2], *aut qui vocatur* [3] *Ususfructus*, rem ecclesiasticam aut sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut alterius cujuslibet, quæ in omni nostra ditione sunt positæ, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc & secundum prædictam observationem, & secundum formam constitutionis [4] Leonis piæ memoriæ: ut iste locuples existens & substantiæ immobilis dominus, aliam [5] mox rem secundum proprietatis jus compenset sanctissimæ ecclesiæ, aut venerabili domui, ex qua percepit tantos & tales frequentes reditus, quantos aut quales habet. quod datur ita, ut post ejus obitum ecclesiastica aut ptochica res revertatur ad venerabilem domum cum usu qui datus est, non transcendente tempus vitæ percipientis. Accipiat autem similiter etiam rei in compensationem datæ & usum: quatenus sit post percipientis obitum, aut tempus in quo donatio usus convenit, non transcendens videlicet percipientis vitam: utrumque ex toto, & secundum proprietatem, & secundum usum apud sanctissimam Ecclesiam remansurum.

1 Κατὰ λόγον χρήσεως ἤτοι τὴν καλουμένην ὑσυφρυκτον.

2 Usus vel ususfructus temporalis cessio. *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. Eccles. Novell.* 120. *c.* 2. precaria. Ea permittitur in rebus ecclesiasticis: fiebat autem ei ejusve liberis, qui rem suam Ecclesiæ donasset, remunerandæ scil. donationis causa, *cap. precarie quæst.* 2. & *Rhemensis Synod. c.* 36. & 37. & *Turon. c.* 51. Id nonnunquam agitur, ut is cui ceditur ususfructus, certam pensionem sive censum quotannis præstet, *ut leg. Alemannorum tit.* 1. & ut renovetur singulis lustris, *c.* 1 *de precar.* Quid differat a *libellaria* & emphyteusi, vid. *Cujac.* 1. *feud.* 5. *fol.* 486. id est, 1. *feud.* 9. *in fin.* & Everardum *Topicis loco à feudo ad Emphyteusim* 29. *n.* 56. Puto tamen hic agi de usu & antichresi rei immobilis temporali, hinc inde dato & accepto aliquo, inter Ecclesiam & privatum aliquem divitem: de quo dixi ad §. 5. idque textus hic etiam innuit, ibi *aliam mox rem.*

3 Precaria quemadmodum constituatur in rebus ecclesiasticis.

4 Ea est *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. Eccles.*

5 Agitur hic de mutua datione ususfructus.

6 Id est, in solis venditionibus.

7 Alienationes rerum Ecclesiasticarum interdictæ, nimirum venditiones, donationes, permutationes, perpetuæ emphyteuses, pignorum dationes in rebus immobilibus.

8 Pœna *mentis* rem ecclesiasticam immobilem, vetitam alienari.

9 Pœna *dono accipientis* rem immobilem ecclesiasticam.

10 Pœna privati, ex causa *permutationis* rem ecclesiasticam accipientis.

11 Licet enim Imperatori rem immobilem cum ecclesia permutare.

12 Σωματικὸν ἐνέχυρον, pignus corporale, speciale, opinor: quia corpusaliquod in specie exprimitur quod sit obligatum.

13 Pœna accipientis *pignori* speciali rem ecclesiasticam.

14 Prædia, vasa, vestes Ecclesiæ, specialiter pignori non possunt obligari, §. *cod.* generaliter possunt, *ut hic*, Cur ita? Facilius generalis conceditur hypotheca quam specialis *l.* 1. *ff. de pig.* Ratio? specialis obstringit magis. Nunquam ergo res prædictæ pignorari poterunt? Imo poterunt: certis enim casibus possunt etiam vendi: puta redimendorum captivorum causa: qua de re dixi ad *l.* 21. *in fin. C. de sacr. Eccl.*

15 Pœna non legitime, vel non solenniter rem ecclesiasticam in emphyteusim accipientis.

16 Hodie licet aliis ecclesiis quam Constantinopolitanæ majori. *Novell.* 120. *c.* 2.

Cap. V.

Quibus pœnis subjaceant qui alienationes prædictarum rerum fecerint.

QUia vero Leonis piæ memoriæ constitutio pœnas pene [6] solummodo in venditione decrevit, nos autem interdicimus non [7] venditiones solum, sed etiam donationes & permutationes & perpetuas emphyteuses, & pignorum dationes in rebus immobilibus: videmus autem quosdam sic amatores periculi constitutos, ut præsumant ad ea quæ interdicta sunt, accedere, & circumventionem facere legibus ex voluntate & præsumptione, quam habent, & quæ omnibus modis interdicta sunt, & forsitan deducunt homines ad mortem, qui hoc agunt: propterea necessarium existimavimus in unoquoque contractu etiam certam statuere pœnam: his quippe pœnis quæ politæ sunt adversus œconomos ex constitutione prædicta piæ memoriæ Leonis, similiter & nunc imminentibus œconomo, aut xenodocho, aut nosocomo, aut brephotropho, aut abbati aut abbatissæ monasterii aut ascæterii, secundum quod prius dispositum est. †. Si quis igitur *emere* præsumpserit rem ecclesiasticam, aut ptochicam: cadat [8] quidem mox pretio: exigatur autem res quam accepit cum omni medii temporis incremento: & contra sanctissimam quidem ecclesiam, aut venerabilem domum, nullam omnino habeat actionem: contra venerabiles vero Œconomos, aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum substantiis ex contractu habeat actionem: ut metu suæ substantiæ, etsi non propter Dei timorem, tamen segniores circa venditionem fiant. §. 1. Si quis autem *per Donationem* 9 accipere præsumpserit rem ecclesiasticam aut ptochicam: & ipso quod datum est, omnino cadat: & aliud tantumdem ex sua substantia repenser sanctissimæ ecclesiæ, aut venerabili domui ex qua hoc suscepit, ut quam nisus est agere contra eam novitatem, hanc sibimet in propriis exhibens, suam sententiat malignitatem. §. 2. Si autem *Permutatio* 10 in quibusdam personis fiat præter [11] solum imperium, sicut prædiximus: & qui permutationem accepit, subjaceat pœnæ, & datam sibi rem amittat, & recurrat rursus hæc ad venerabilem domum unde progressa est, & quod pro compensatione dedit, maneat apud venerabilem domum, & qui accesserit ad causam legi contrariam, cadat utroque juste: & secundum hoc pœnæ subdatur, secundum quod & propriis cadet, & quod speravit, non acquisivit, etiam hic actione ei servata in propriam substantiam eorum, qui contractum cum eo celebraverunt.

6 Id est, in solis venditionibus.

7 Alienationes rerum Ecclesiasticarum interdictæ, nimirum venditiones, donationes, permutationes, perpetuæ emphyteuses, pignorum dationes in rebus immobilibus.

8 Pœna *mentis* rem ecclesiasticam immobilem, vetitam alienari.

9 Pœna *dono accipientis* rem immobilem ecclesiasticam.

10 Pœna privati, ex causa *permutationis* rem ecclesiasticam accipientis.

11 Licet enim Imperatori rem immobilem cum ecclesia permutare.

Cap. VI.

Ut liceat res ecclesiæ generali hypothecæ subjicere, non autem speciali.

SI autem creditor *in pignore* [12] *corporali* elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticam aut ptochicam, in domibus forsan, aut suburbanis, aut agris, aut hortis, aut civilibus panibus, aut rusticis mancipiis, & dederit aurum, ab hoc cadat [13] creditor, & habeat lucrum quæ mutuum accepit sanctissima ecclesia, aut venerabilis domus, quod mutuatum est aurum: etiam hic contra celebrantem mutuum œconomum, aut xenodochum, aut brephotrophum, aut præsulem monasterii aut ascæterii, aut aliorum venerabilium collegiorum, creditori actione manente: his omnibus etiam in abbatissis muliebrium ascæteriorum aut monasteriorum valentibus. §. 1. Si enim omnino sanctissimis ecclesiis, aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut in solam necessariam videlicet & inevitabilem occasionem, & præterquam non poterit quod imminet, adimpleri: aut in aliam causam utilissimam sanctissimæ ecclesiæ consistentem: licebit propositis earum usque ad generalem [14] hypothecam stare: & nullum speciale pignus creditoribus prædictis præbere.

12 Σωματικὸν ἐνέχυρον, pignus corporale, speciale, opinor: quia corpusaliquod in specie exprimitur quod sit obligatum.

13 Pœna accipientis *pignori* speciali rem ecclesiasticam.

14 Prædia, vasa, vestes Ecclesiæ, specialiter pignori non possunt obligari, §. *cod.* generaliter possunt, *ut hic*, Cur ita? Facilius generalis conceditur hypotheca quam specialis *l.* 1. *ff. de pig.* Ratio? specialis obstringit magis. Nunquam ergo res prædictæ pignorari poterunt? Imo poterunt: certis enim casibus possunt etiam vendi: puta redimendorum captivorum causa: qua de re dixi ad *l.* 21. *in fin. C. de sacr. Eccl.*

Cap. VII.

Quibus pœnis subjaceant qui perpetuam emphyteusim contraxerint.

SI vero & perpetuam quisquam emphyteusim [15] accipere præsumpserit, quod non [16] licet, aut temporalem quidem, non tamen secundum hujus nostræ legis observationem: etiam sic cadat quidem ab emphyteusi, & quod datum est, maneat apud venerabilem domum. Det autem continuo, & post casum emphyteumatis, quantum futurus erat solvere, si secundum legem subiisset emphyteusim: nihil apud eum remanente ex rebus [17] pauperum, quæ frustra per emphyteusim datæ sunt. §. 1. Hæc igitur omnia custodiantur prædictis subjecta pœnis: neque tabellionibus [18] præsumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus usque ad exilium, & ut numquam revertantur, nec si sacra hoc præbeat forma: neque judicibus vel dictare talia instrumenta præsumentibus, vel facta suscipere, & gestis monumentorum ea firmare: ne etiam ipsi & cinguli, & dignitatis, & substantiæ casum secundum Leonis constitutionem [19] sustineant.

15 Hodie licet aliis ecclesiis quam Constantinopolitanæ majori. *Novell.* 120. *c.* 2.

16 Hodie licet aliis ecclesiis quam Constantinopolitanæ majori. *Novell.* 120. *c.* 2.

17 Bona ecclesiæ, res pauperum.

18 Pœna tabellionis conficientis vetitum instrumentum in rebus Ecclesiasticis. *l.* 14. §. 3. *C. de sacr. Eccles.*

19 Id est, *d. l.* 14.

Cap. VIII.

De non alienandis sacris vasis.

Iisdem pœnis servandis etiam adversus eos qui sacrata vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut conflant propter alienationem: nam & illos æqua aut majori pœna dignos esse sancimus, quanto etiam circa sacras res, & Deo dicatas præsumpserunt impie agere: nisi [20] tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redemptionem captivorum, ubi animæ hominum liberantur à mortibus, & vinculis, inanimatorum [21] venditione vasorum. †. Simili quippe observatione, & super alienatione civilium panum [22] custodienda, sicut sæpe diximus: eo quod tales panes non solum in hac felicissima civitate, sed etiam in magna Alexandria, & in Theopoli [23] esse didicimus: forsitan autem tale quid, & in aliis provinciis quibusdam est. Si enim etiam alibi hujusmodi quædam sit possessio, & in illa lex servetur, & suam observationem extendat.

20 *l.* 21. *in fin. C. de sacr. Eccl.*

21 Animæ ut redimantur, æquum est inanimata vendi.

22 Πολιτικῶν σιτήσεων. *Civiles panes.* quid dicam *Cod. de annonis civilibus.*

23 Id est, Antiochiæ.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς ὁ ὑσυφρύκτ⊙ τ̃ πραγμάτων τοῖς ἁγίοις τόποις προσόντων ἀφιστάμενος.

ΕΙ δέτις βουληθείη λαβεῖν κ̃ λόγον χρήσεως (ἤτοι ὃ καλεμβούτε ὑσυφρύκτε) πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ τ̃ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ ἄλλης οἱασδήποτε τ̃ ἐν ἀπόσῃ τῇ ἡμετέρᾳ ὑποκειμένων, ἢ πτωχείων μὴ ἄλλως λαμβάνεσθαι τοῦτο εἰ μὴ καθ' ὃν τ̃ τῶν εἰρημένων παρατήρησιν, κ̃ κ̃ τ̃ τύπον τ̃ Λέοντ⊙ ὃ τ̃ δύσεβῆς λήξεως ἀφορίζεως. ὥστε αὐτὸν δύπορον καθεστῶτα, κ̃ ὑσίας ἀκινήτε διατάττειν, ἕτερον δύθυς πρᾶγμα κ̃ δεσποτείας δίκαιον ἀντιδόσεως τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ δύαγεῖ οἴκῳ ἐξ ὧ τοῦτο λαμβάνῃ, τοσούτῳ κ̃ τοιούτῳ φέρον ὠφέλειαν ὁπόσῳ ἢ ὁποίαν ἔχῃ τὸ διδόμενον. ὥστε μ̃ τῷ αὐτῷ πλούτῳ, τό, τε ἐκκλησιαστικὸν ἢ πτωχικὸν πρᾶγμα ἀνατρέχειν ἐπὶ τ̃ δυαγήσαντον οἶκον, μ̃ τ̃ χρῆσιν τ̃ δεδομένης, ἐκ ὑπαιτιασομένης τ̃ χρόνον τ̃ ζωῆς ὃ λαμβάνοντ⊙, λαμβανέτω ὁ ὁμοίως κ̃ ὃ ἀντιδεδομένῳ πράγματ⊙ τῷ χρῆσιν, ὥστε εἶναι μ̃ τῷ ὃ λαμβάνοντ⊙ πλοῦτον, ἢ τ̃ χρόνον εἰς ὃν ἡ δωρεὰ τ̃ χρήσεως συμπεφώνηται, σὺν σκοπῷ⊙ δηλαδὴ τῷ ὃ λαμβάνοντ⊙ ζωῷ, ἑκάτερον ἐξ ὁλοκλήρε κ̃ κ̃ τ̃ διατάξεως κ̃ κ̃ χρῆσιν ὠφελεῖ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ.

ΚΕΦ. ε'.

Ὁποίαις ποιναῖς ὑπόκειν) οἱ τ̃ ἀφαιρεμένων σκοπιὸς πράξαντες.

ΕΠειδὴ ὁ ἡ Λέοντ⊙ ὃ τ̃ δύσεβῆς λήξεως ἀφόρισις τοῖς ποιναῖς χρόνῳ πρότερον ἐπὶ πράσεως ὥρισεν, ἡμεῖς τε ἀπηγορεύσαμεν ἐ πράσις μόνον, ἀλλὰ κ̃ δωρεὰς κ̃ ἀμοιβὴν, κ̃ διὰ πλείονος ἐμφυτεύσεις κ̃ ἐνεχύρων δόσεις ἐπὶ πράγμασιν ἀκινήτοις. ὁρῶμεν δέ τινας ἔτι φιλονεικοῦντας καθεστῶτας, ὥστε τολμᾶν κ̃ τοῖς ἀπηγορευμένοις ὑποπίπτειν, κ̃ ἀσεβήματα ποιεῖν τ̃ νόμων ἐξ ὧν ἔχουσι γνώμης τε κ̃ τολμης, κ̃ τὰ παντοίας ἀπηγορευμένα, φέροντα ἢ κ̃ εἰς θάνατον ἴσως ἀνθρώπες πράττειν. Δι' ἃ τοῦτο ἀναγκαῖον οἰηθῆναι ἐφ' ἑκάστῳ σωφρονίζεσθαι κ̃ ῥητὴν τάξαι ποινὴν, δηλαδὴ τ̃ ἠπειλημμένων κ̃ τ̃ οἰκονόμων ποινῶν σὺν τ̃ εἰρημένης ὃ τ̃ δυσεβῆς μνήμης Λέοντ⊙ Δι' ἃ τάξεως, ὁμοίως κ̃ νεῶν ἐπιτηδείων τῷ οἰκονόμῳ, ἢ τῷ ξενοδόχῳ, ἢ νοσοκόμῳ, ἢ βρεφοτρόφῳ, ἢ ἡγεμόνι ἢ ἡγεμονικῇ μοναστηρίε ἢ ἀσκητηρίῳ, κ̃ τὸ ἐμποδὼν Δι' ἃ πεσθαι μόν. †. Εἴ τις τοίνυν ὠνήσατο τολμήσας πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ πτωχικὸν, ὑποπιπτέτω μὲν δύθυς ὃ τιμήματ⊙, ἀποτεισάτω ὃ τὸ πρᾶγμα ὅσῳ ἐλάσσε, μ̃ πάσης τ̃ ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ αὐξήσεως κ̃ κ̃ τ̃ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἢ ὃ δυαγὲς οἶκον μηδεμίαν παντελῶς ἔχέτω ἀγωγὴν, κ̃ μόνοι τ̃ δυνατευόντων οἰκονόμων ἢ ὅλως τ̃ πιπρασκόντων, ἐπὶ τοῖς ἰδίαις αὐτῶν πελάσεσιν ἐχέτω τὴν ὃ τ̃ σωμάτων ἀγωγὴν, ἵνα δέῃ τ̃ ἑαυτῶν γᾶν αὐξήσας, εἰ κ̃ μὴ Δι' ὃ τ̃ θεῖ φόβον, ἀλλ' ὃν ὀκνηρότερον αὐτὸν πρὸς πράσεις γίνοιντο. §. α'. Εἰ δέ τις κ̃ δωρεὰν λαβεῖν τολμήσας πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν ἢ πτωχικὸν, αὐτὸς τε ὃ δωρεμένῳ παντὸς ὑποπιπτέτω, κ̃ ἕτερον τοσοῦτον σὺν τ̃ αὐτῷ πρόσοδον ἀποδιδότω τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ δυαγεῖ οἴκῳ ἐξ ὧ τοῦτο ἔλαβεν. ἵνα μὴ ἐπιχείρησεν ἐρχάσασθαι καινοτομίαν, ταύτην αὐτὸς σὺν τοῖς ἑαυτ⊙ οἴκοις, τ̃ οἰκείας αὐθοικοπανουργίας. §. β'. Εἰ ὁ ἀμοιβὴς ἐπί τισι χθόνιος ὑποθήκαις, χωρὶς μόνης βασιλείας, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, ἢ πολιτῶν ἀμοιβὴν λαῶν ὑποκείσθω ποινῇ ὃ κ̃ τὸ δεδομένον αὐτῷ πρᾶγμα ἀποβαλεῖν, κ̃ ἀνατρέχειν αὖθις τοῦτο ἐπὶ τ̃ δυαγῆ οἶκον, ὅθεν ἐξέσῃ κ̃ τὸ ἀντιδεδομένον μείνας παρὰ τῷ δυαγεῖ οἴκῳ κ̃ τ̃ ὑσπελθόντα πράγματα ὠφελημόν, σκοπὸν τε ἑκάτερα δικαίως. ὥστε κ̃ τοῦτο ποιεῖν αὐτὸν ὑπεχθ', καθ' ὃ κ̃ τ̃ οἰκείων σκοπὸν, κ̃ ὥσῳ ἤλπισεν, ὑσπελαθεῖν καὶ τοῦτο τ̃ ἀγωγῆς αὐτῷ φυλαττομένης ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ τ̃ τὸ σωμάλασμα ὡς αὐτὸν πραξάντων.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ ὃ ὑποκειᾶς τὲ τ̃ ἐκκλησίας χθονικῆ τῇ ὑποθήκῃ, μὴ ὁ τῇ ἰδικῇ.

ΕΙ ὁ δανειστὴς εἰς σωμαλικὴν ἐνέχυρον ἕλοιθ' λαβεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἐκκλησιαστικὸν, ἢ πτωχικὸν, σὺν οἰκίαις τυχὸν, ἢ ὠφελείοις, ἢ ἀγροῖς, ἢ κήποις, ἢ πολιτικαῖς σιτήσεσιν, ἢ ἀγροικικῆς ἀνδραποδίοις, κ̃ δοὺς χρυσίον ὑπὲρ τούτε, σκοπιπτέτω ὃ δανειστὴς, κ̃ ἐχέτω κέρδ⊙ ἡ δανειστρια ἁγιωτάτη ἐκκλησία, ἢ ὁ δυαγὴς οἶκ⊙ τὸ δανειοθὲν χρυσίον. καὶ τοῦτο ὃ τὸ δάνειστρα πράξαντ⊙ οἰκονόμε, ἢ ξενοδόχε, ἢ πτωχοτρόφε, ἢ νοσοκόμε μοναστηρίε ἢ ἀσκητηρίε, ἢ τ̃ ἄλλων δυαγῶν συστημάτων, τ̃ ἀγωγὴς ἴσης τῷ δεδανεικότι πάντων τούτων κ̃ ἐπὶ τ̃ ἡγεμένων τ̃ γυναικείων ἀσκητηρίων, ἤτοι μοναστηρίων, κρατέντων. §. α'. Εἰ δὲ ὅλως ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς ἄλλοις δυαγέσιν οἰκοις δανειστὴς χθὼν χρεία, εἰς μόνην ἀναγκαίαν δηλαδὴ κ̃ ἀπαραίτητον ὠφέλειαν, κ̃ ἧς χρείας σὺν ἔνεστι τὸ κατεπεῖγον πληρωθῆναι ἢ εἴς τι πρᾶγμα λυσιτελέσαν τῇ ἁγιωτάτῃ καθέσῃ ἐκκλησίᾳ, ἔξεστι τοῖς ὑφεστῶσιν αὐτῶν μέχρι τ̃ χθονικῆς ὑποθήκης ἴσως, μηδὲν ἰδικὸν ἐνέχυρον τοῖς δανείζουσι παρεχομένοις.

ΚΕΦ. ζ'.

Ὁποίαις ποιναῖς ὑπόκειν) οἱ διλωκῆ τῶν ἐμφύτευσιν ποιήσαντες.

ΕΙ ὁ κ̃ διλωκῆ τις ἐμφύτευσιν λαβεῖν βουλήσεται, ὅπερ σὺν ἔξεστιν, ἢ ὑφίστασθαι μὲν, μὴ μέντοι καθὼ τῶν τῶδε ἡμῶν ὃ νόμε ὠφελητήριον κ̃ ὅτ⊙ σκοπιπτέτω μὲ τ̃ ἐμφυτεύσεως, κ̃ τὸ δεδομένον μήτε παρὰ τ̃ δυαγεῖ οἴκῳ, διδότω ὁ διλωκῶς κ̃ μ̃ τῷ ἐκπλῶσιν ὃ ἐμφυτευσμένῳ, ὅσον ἤμελλε τελεῖν εἴπερ καθὼ νόμον ὑπῆλθε τῶν ἐμφύτευσιν. ἑδενὸς πρὸ αὐτῷ μένοντ⊙ σὺν τ̃ μήτε αὐτῷ καὶ ἐμφύτευσιν δεδομένων πτωχικῶν πραγμάτων. §. α'. Ταῦτά τε ἐν ἀπείρῳ ὠφελαπλεῖσθω, πᾶς εἰρηνεύειν ὑποκείμενα ποιναῖς· μηδὲ τ̃ συμβολαιογράφων ἁρπάντων τοῖς τοιούτοις ὑπηρεσίαν συμβολαίοις, ἀλλὰ δεδιότων τῷ ἀσεφυγίαν, κ̃ τὸ μηδεπώποτε ἐπανελθεῖν, μηδ' ἂν εἰ θεῖ τύτ⊙· μηδὲ τ̃ δρόντων ἢ ὑπαγορεύειν τοιαῦτα συμβόλαια ἁρπάντων, ἢ χιρόμενα ἀσφαλείας, κ̃ πράξεσιν ὑπομνημάτων αὐτὰ βεβαιεῖν. ὥστε μὴ κ̃ αὐτὸς τῷ τε τ̃ δρκε κ̃ ἀξίας τῷ τε τ̃ ὁσίας ἐκπλῶσιν, καθὼ τῷ Λέοντ⊙ Δι' ἃ τάξιν, ὑπομένειν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ὃ μὴ σκοποιεῖας τὰ ἱερὰ σκεύη.

ΤΩν αὐτῶν ἐπιμελιῶν φυλαττομένων κ̃ κ̃ τ̃ ἱερὰ σκεύη, παρὰ τ̃ ἡμέτερον νόμον, ἢ συνεχραζόντων, ἢ πολυωύντων, ἢ χανδυόντων, ἐπὶ σκοποῖσ. κ̃ ὃ δὴ κακοήθης τ̃ ἰσης ἢ κ̃ μειζονος εἶναι ποινῆς ἄξιος θεσπίζομεν, ὅσῳ κ̃ θεῖ ἱερὰ πράγματα κ̃ ἤδη ζῶ κεχειρωμένα τολμῶσιν ἀσεβεῖν. τοῦτο εἰ μὴ τῶν χθονίων, καθάπερ εἰπομεν, δι' ἀναλύσεις αἰχμαλώτων, ἵνα ψυχὰς ἀνθρώπων ἐλευθερῶσι θανάτ⊙ κ̃ δεσμῶν, τῇ τ̃ ἀψύχων σκοποῖσ κεκωλύκαμεν. †. Δηλαδὴ τ̃ ὁμοίας ὠφελητήρεσιν κ̃ ἐπὶ τ̃ σκοποῖσεως τ̃ πολιτικῶν σιτήσεων πεφυλαττομένης, καθὰ πολλάκις εἰπομεν. διόπερ τοιαύτας εἶναι σιτήσεις ὁ μόνον ἐπὶ τ̃ βασιλίδ⊙ τ̃ τῆς πόλεως, ἀλλὰ κ̃ ἐπὶ τ̃ μεγάλης Ἀλεξανδρείας κ̃ ἐπὶ τ̃ Θεοπολιτῶν εἶναι μεμαθήκαμεν. ἴσως ὁ τοιοῦτ⊙ κ̃ σὺν ἑτέρᾳς πσὶν ἐπαρχίαις εἶναι. εἰ γὰρ κ̃ ἀλλαχόσε τοιαύτη τις εἴη κτῆσις, κ̃ ἐπ' ἐκείνης ὁ νόμ⊙ φυλαττέσθω, κ̃ τῷ ἑαυτῶ ὠφελητηρίῳ σπευέτω.

ΚΕΦ. θ'.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ̃ ἀφ᾽ πραγματικῶς τὰ τ̃ ἐκκλησίας ὠνηπαμένα.

Ἐπειδὴ ὁ εἰκός τινας ἐπὶ τ̃ θ̃ε κρίσῃ τῶδε τ̃ νόμῳ πειρᾶσθαι πραγματικὰς ἡμῶν τύπας λαμβάνειν, τοιοῦτ᾽ τι πράττειν αὐτοῖς ἐπιτρέποντες· καὶ τοῦτο κωλύομεν ἐπὶ παντὸς πρόσωπ᾽, μείζονός τε καὶ ἐλάττονος, εἴτε ἀρχὴν ἔχει τινά, εἴτε τ̃ περὶ ἡμᾶς εἴη εἴτε τ̃ ἄλλων τὶς τ̃ εἰς δήμους τελούντων. καὶ ἰσχυριζόμεθα μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν εἶναι τοιοῦτόν τινα πραγματικὸν προσοίσεσθαι τύπον, μηδὲ ἐντεῦθεν λαμβάνειν τὶ τ̃ περὶς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας προσηκόντων, ἢ μοναστηρίοις, ἢ πτωχείοις, ἢ δύαγίσι συσήμοις ἀκινήτων πραγμάτων· ἀλλὰ τῷ τε ἐνδοξοτάτῳ κριταίνομεν ποιεῖν ἐπικεῖσθαι quinquaginta librarum auri, εἰ τι τοιοῦτ᾽ ἐπιγράφοιτο· τοῖς τε δεχομένοις τὴν ἐμφάνισιν τοιούτ᾽ τινὸς θείας τύπ᾽ ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσιν, ἢ ἑτέροις τισί, τὴν αὐτὴν ὑποκεῖσθαι ποινὴν τ̃ς τε συμβολαιογράφους ὑποπίπτειν τῇ Λέοντ᾽ τ̃ θ̃σεβοῦς λήξεως ἀφαιρέσει, εἰ γράψαιέν τι τοιοῦτ᾽ συμβόλαιον· τ̃ς τε θεοφιλεστάτ᾽ς ἐπισκόπους, ἢ τ̃ς εὐλαβεστάτ᾽ς οἰκονόμους ἀκινδύνως ἀποσείεσθαι τ̃ς τοιούτ᾽ς θείας πραγματικ̃ς τύπ᾽ς κρίνομεν μὴ ἐν ἐπικινδύνῳ ὑφιέσθαι· καὶ γινώσκειν ὡς περὶ αὐτὴν κινδυνεύσει τὴν ἱερωσύνην, εἰ γε ἀμελήσαντες τ̃ νόμων, τοῖς ὕστ᾽ν χινομένοις πραγματικοῖς ἀνηκέστοις τύποις. §. α'. Δεῖ γὰρ τὰ κοινῇ καὶ σὺν χρείᾳ ἐπὶ τῇ πάντων ὠφελείᾳ νενομοθετημένα, μᾶλλον κρατεῖν ἢ τὰ καθ᾽ ἕκαστα πάντων ἀπωδὰ ἐπὶ πεφορᾷ τ̃ κοινῶν χρησμῶν νόμων· ἐκείνων μόνων δηλαδὴ μισθωμάτων τε καὶ ἐμφυτευομένων τ̃ πραγμάτων ὁπόσα νομίζει τοιούτ᾽ τινὸς θείας.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ̃ κυβερνήτ᾽, τ̃ ἐκκλησίας πρᾶγμα ὑποποιησάντ᾽.

Εἴ μήτοι βέλονταί τινα ὑπὸ τῶν ἑαυτῶν διοικεῖν ἔχειν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, ἢ οἱ τ̃ ἄλλων ἡγεμόνες συσημάτων, μηδενὶ τ̃ ἐν δυνάμῃ μηδὲ κτ̃ θεῖον πραγματικὸν τύπον παρόησίαν εἶναι ἀναισχύνην αὐτὸς ἢ κτ̃ μίσθωσιν ἢ κτ̃ ἐμφύτευσιν τῶνδε ἐκδιδόναι. ἐπὶ τ̃ τοῦτ᾽ πράττοντα, ἱερουλίας τε ὑποκεῖσθαι ποινῇ, καὶ πᾶσι τοῖς τῷδε τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ ἀπειθοῦσιν ἐπιμίοις.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τ̃ μὴ ἐκποιεῖσθαι τὰ μοναστήρια.

Ἐπειδὴ ὁ ἔγνωμεν δεινόν τι τῶν ἠμελημένων χινόμενον τ̃ θ̃ε τε Ἀλεξανδρεῦσι καὶ Αἰγυπτίοις, ἤδη ὁ καὶ ἔν τισιν ἑτέροις τ̃ ὑπηκόων τόποις, τὰ πάνυ βαρέως αὐτὰ δὴ τὰ δύαγι μοναστήρια πωλεῖν, ἢ ἀμείβειν, ἢ δωρεᾶσθαι, (ἐν οἷς μοναστηρίοις τε κατεδρύθη, καὶ ἱερὰ χήρευε λειτουργία*, ὁποίαν εἰωθός ἐστιν ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις γίνεσθαι, τ̃ τε θείων ἀναγινωσκομένων γραφῶν, τ̃ τε ἱερ̃ς καὶ ἀρρήτ᾽ μεταδιδομένης κοινωνίας, μοναχική τε σκέπη γένηται οἴκησις) ὥστε αὐτὰ μεταβαλεῖν ἐξ ἱερ̃ς καὶ θεοφιλ̃ς σχήματ᾽ς εἰς ἰδιωτικὴν διατάν τε καὶ κατάσκευ᾽ν τ̃ν παντελῶς τε λοιπ̃ς γίνεσθαι κωλύομεν· δέδεκται τ̃ πάντων ἐφιέντες τοῦτο ἐξαμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸ χινόμενον ἄκυρον πᾶσιν ἀποφαίνομεν τρόποις, καὶ τ̃ πεπραγμάτων ἔκπλωσιν ἐπιτίθεμεν τῷ λαβόντι. καὶ τ̃ πεπρᾶσθαι ζημιοῦμεν τῇ τε τ̃ πράγματ᾽ς ἐκπλώσει, τῇ τε τ̃ τιμήματ᾽ς ἀπωλείᾳ, τῇ κτ̃ τ̃ τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κτ̃ τόπον δύαγισι μοναστηρίοις τοῦτο τετιμηκόσι. ὥστε αὐτὸς τοιοῦτ᾽ τὸ κακῶς ἐκποιηθὲν αὖθις εἰς μοναχικὴν ἐπάγειν αἴτησιν, μηδὲ τ̃ ὑποθήκης τ̃ ἐπὶ τούτοις ἐρρωμένης, ἀλλὰ καὶ αὐτ̃ς ἀκυρουμένης, καὶ τ̃ μοναστηρίῳ πάλιν τῇ ἱερᾷ θεοσπερμένῃ λειτουργίᾳ.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τ̃ ἐκκλησίας ἀπόρων χωρίων.

Ὥσπερ ὁ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐκποιήσεις κωλύσαμεν, ὕτω καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς κλήσεις ἀπαγορεύομεν. πολλαὶ γὰρ παρ᾽ ἡμῖν κεκίνηνται ζητήσεις, ἔνθα τινὲς ἄποροι χωρία δεδώρηνται τοῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς σεβασμιωτάτοις οἴκοις· ἢ καὶ πεπεισμένοι ὅτι δῆθεν ὡς ἄποροι, καίτοιγε ἄποροι τῶν ἀρχείων ἔχοντες τινά, εἴτε τ̃ περὶ ἡμᾶς εἴη εἴτε τ̃ ἄλλων τὶς τ̃ εἰς δήμους τελούντων. καὶ ἰσχυριζόμεθα μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν εἶναι τοιοῦτόν τινα πραγματικὸν προσοίσεσθαι τύπον, μηδὲ ἐντεῦθεν λαμβάνειν τὶ τ̃ περὶς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας προσηκόντων, ἢ μοναστηρίοις, ἢ πτωχείοις, ἢ δύαγίσι συσήμοις ἀκινήτων πραγμάτων· ἀλλὰ τῷ τε ἐνδοξοτάτῳ κριταίνομεν ποιεῖν ἐπικεῖσθαι quinquaginta librarum auri, εἰ τι τοιοῦτ᾽ ἐπιγράφοιτο· τοῖς τε δεχομένοις τὴν ἐμφάνισιν τοιούτ᾽ τινὸς θείας πραγματικὸς τύπ᾽ς ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσιν, ἢ ἑτέροις τισί, τὴν αὐτὴν ὑποκεῖσθαι ποινὴν τ̃ς τε συμβολαιογράφους ὑποπίπτειν τῇ Λέοντ᾽ τ̃ θ̃σεβοῦς λήξεως ἀφαιρέσει, εἰ γράψαιέν τι τοιοῦτ᾽ συμβόλαιον· τ̃ς τε θεοφιλεστάτ᾽ς ἐπισκόπους, ἢ τ̃ς εὐλαβεστάτ᾽ς οἰκονόμους ἀκινδύνως ἀποσείεσθαι τ̃ς τοιούτ᾽ς θείας πραγματικὸς τύπ᾽ς κρίνομεν μὴ ἐν ἐπικινδύνῳ ὑφιέσθαι· καὶ γινώσκειν ὡς περὶ αὐτὴν κινδυνεύσει τὴν ἱερωσύνην, εἰ γε ἀμελήσαντες τ̃ νόμων, τοῖς ὕστ᾽ν χινομένοις πραγματικοῖς ἀνηκέστοις τύποις. §. α'. Δεῖ γὰρ τὰ κοινῇ καὶ σὺν χρείᾳ ἐπὶ τῇ πάντων ὠφελείᾳ νενομοθετημένα, μᾶλλον κρατεῖν ἢ τὰ καθ᾽ ἕκαστα πάντων ἀπωδὰ ἐπὶ πεφορᾷ τ̃ κοινῶν χρησμῶν νόμων· ἐκείνων μόνων δηλαδὴ μισθωμάτων τε καὶ ἐμφυτευομένων τ̃ πραγμάτων ὁπόσα νομίζει τοιούτ᾽ τινὸς θείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Οὕτ᾽ ἡμῖν ἐπὶ τ̃ τ̃ ἐκκλησιαστικῶν ἢ ὅλως πτωχικῶν πραγμάτων ἐκποιήσεως ἀποκείσθω νόμ᾽, τῇ Λέοντ᾽ μὲν τ̃ θ̃σεβοῦς λήξεως δύσεβῶς ἐπόμεν᾽ ἀφαιρέσει, ἀλλ᾽ ἐ τὸ μὲν ἰσόμεν᾽, τὸ δὲ ἀθεμίτως καλυπτόντων. ἀλλ᾽ ἐπὶ πάσης τ̃ γ̃ς, ἣν ὁ Ῥωμαίων ἐπέχει νόμ᾽, καὶ ὁ τ̃ καθολικ̃ς ἐκκλησίας θεσμὸς ἔστ᾽ν ἐκτείσθω καὶ ὁρισθέτω τὸ οἰκεῖα, καὶ κρατείτω διὰ παντός, φυλαττόμεν᾽ ὡσαύτ᾽ς τ̃ τ̃ θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν, παρά τε τ̃ ἄλλων ἐπισκόπων τε καὶ κληρικῶν, καὶ οἰκονόμων, καὶ ἡγεμόνων, καὶ ξενοδόχων, καὶ νοσοκόμων, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ βρεφοτρόφων, καὶ γεροντοκόμων, καὶ πάντων ἁπλῶς τ̃ ἡγεμόνων τινῶν δύαγῶν συσημάτων· ἁπασιν ἐπιτιθεὶς τῷ ἰδίαν ἰσχὺν, καὶ ἄδειαν διδοὺς τῷ βουλομένῳ παρεστιχεῖλειν τὰ ὠλιγωρημένα. ἐπαινετὸς γὰρ ὁ τοιοῦτ᾽ ἔσται, καὶ τῷ ὄντι συκοφάντα ἀφαιρούμεθα παρόησίαν ὁ τὸ πρᾶγμα παρὰ τ̃ νόμον χινόμενον ἐλέγχων, καὶ αὐτ᾽ δύσεβείας καὶ ἀφελείας τοῖς ἱερ̃ς οἴκοις χινόμεν᾽. †. Φυλάξουσι δ᾽ αὐτὸν ὀδὲν ἧττον καὶ οἱ τ̃ ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες, μείζονς τε καὶ ἐλάττους, πολίτικοί τε καὶ στρατιωτικοί· καὶ διαφερόντως οἱ τε παυσαμένοις τ̃ διοικήσεων ἐνδοξότατοι ἔπαρχοι τ̃ ἱερ̃ν ἡμῶν πραιτωρίων, οἵτε τὰς μέσας ἔχοντες τ̃ δρχ̃ν, ὃς δὴ θεσπεσίᾳ λήξει κελεύσει φαμὲν αὐγουστάλιόν τε καὶ ἀνθυπάτους, καὶ τὰς θεσπεσίᾳ λήξει κόμητας, τ̃ς τε ἄλλας καὶ τ̃ τ̃ ἑῴας. καὶ αἱ μεῖζ᾽ς ἐκείνης δρχαὶ, τετέσιν οἵ τε τ̃ ἐπαρχ̃ν ἀρχοντες, εἴτε ὑπάτικοί εἴτε ἡγεμονικοὶ καθεστήκασιν, ἔκδικοί τε πόλεων. καὶ ἁπλ̃ς πᾶσα πολιτικὴ τε καὶ δημοσία καὶ στρατιωτικὴ βοήθεια τόνδε ἡμῶν τ̃ νόμον, ὡς κοινοφέλειάν τε καὶ ὑπὲρ τ̃ παντ̃χῆ γ̃ς δύσεβείας πεθεμένον, φυλαττέτω, καὶ τ̃ς παραβαίνοντας ὑποβαλέτω ταῖς ποιναῖς ἃς ἐμπροσθεν εἰπομεν. †. Εἰ δέ τι περὶ μισθώσεων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ καὶ ἐφ᾽ ἑτέροις κεφαλαίοις νομοθετήσαμεν, ἢ καὶ παρὰ τ̃ νῦν ἡμῶν νενομοθετημένα, μενέτω τὰ ἐπὶ τ̃ οἰκείας ἰσχύος, ὅδεν ἀπὸ τ̃ παρούσης θείας ἡμῶν ἀφιξέως καινιζόμεν᾽. τὰ ἄλλα γὰρ πάντα μένειν ἐπὶ τ̃ οἰκείων ὅρων ἐῶμεν, πλὴν εἰ μή τι περὶ τούτων ἔχοι, ἅπερ ὑπετέθη διεπιξάμεν᾽, δρκ̃ντ᾽ν ἀντὶ πάντων τούτ᾽ν δὲ νόμ᾽ περὶς τὸ παρὰ Λέοντ᾽ τ̃ θ̃σεβοῦς λήξεως κινομένῳ, πᾶσιν καὶ τ̃ πτωχικῶν πραγμάτων ἀνελεῖν ἐκποιήσεως προφάσιν.

Cap. IX.

De eo qui per pragmaticam rem eccleſiæ comparaverit.

QUia vero veriſimile eſt quempiam etiam in circumventionem hujus legis tentare pragmaticas [1] noſtras formas accipere, tale aliquid ei agere permittentes: & hoc prohibemus in omni perſona majore vel minore, ſive in cingulo conſtituta, ſive horum qui circa nos ſunt, ſive aliorum quiſpiam inter populos habitantium: & ſancimus nulli penitus licentiam eſſe, talem quempiam pragmaticum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquod de ſanctiſſimis eccleſiis compendium, aut monaſteriis, aut ptochiis, aut aliis venerabilibus collegiis, immobilium rerum, ſed & glorioſiſſimo quæſtori [2] pœnam imminere centum librarum auri, ſi quid tale dictaverit: ſimul & ſuſcipientibus inſinuationem [3] talis cujuſpiam ſacræ formæ glorioſiſſimis judicibus, aut aliis quibuſdam eandem imminere pœnam: & tabelliones ſuccumbere Leonis piæ memoriæ conſtitutioni, ſi egerint tale aliquod inſtrumentum: & Deo amabiles epiſcopos, aut venerabiles œconomos ſine periculo refutare hujuſmodi ſacras pragmaticas formas, magis autem cum periculo ſuſcipere & agnoſcere: quia circa ipſum ſacerdotium [4] periculum ſuſtinebunt, ſi negligentes has leges, quæ ita fiunt, pragmaticas ſequantur formas. §. 1. Oportet enim ea quæ communiter & generaliter in omnium utilitatem ſanciuntur, potius [5] valere, quam ea quæ circa aliquos ſtudentur agi ad corruptionem communium legum. His ſolis videlicet conducendis, & emphyteuſi dandis rebus, quaſcunque putant tali aliquo egere.

1 Ne quidem ex pragmatica forma Principis, res eccleſiaſticæ poſſunt alienari.

2 Quæſtor, ſive cancellarius multari poteſt, ob reſcriptum legibus vetitum obſignatum, *ut hic.*

3 Judex aut Senatus inſinuationem permittens reſcripti legibus vetiti, multari poteſt.

4 Pœna Eccleſiaſtica ſacerdotio privari.

5 Publica privatis præferenda.

Cap. X.

De adminiſtratore qui rem eccleſiæ alienavit.

SI tamen voluerint quædam ſub propria gubernatione habere Deo amabiles œconomi, aut aliorum præſules collegiorum: nulli eorum qui in potentatu ſunt, neque ſecundum ſacram pragmaticam formam licentiam eſſe, cogere eos, aut per conductionem, aut per emphyteuſim hæc tradere ei qui hoc agit: & ſacrilegii [6] ſubjacere pœnæ, & omnibus mulctis quæ hac noſtra lege ſacra continentur, & ſuppliciis.

6 Reſcriptum in perniciem Eccleſiæ qui impetrat, ſacrilegii tenetur. 7 *Num.* 120. *c.* 7. §. 1.

Cap. XI.

De monaſteriis non alienandis.

QUia vero cognovimus aliquod peſſimum delictum factum & apud Alexandrinos, & apud Ægyptios, jam autem & in aliis quibuſdam imperii locis quoſdam præſumere ipſa venerabilia monaſteria [7] vendere, aut permutare, aut donare, (in quibus & [8] altare collocatum eſt, & ſacrum [9] exhibitum miniſterium, quale moris eſt in ſanctiſſimis eccleſiis celebrari, ſacris quippe lectis [10] ſcripturis, & ſacroſancta & ineffabili communione tradita, & monaſtica illic facta habitatione) ita ut hæc mutarentur ex ſacro & Deo amabili ſchemate ad privatam manſionem & ſtatum: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, ſed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum caſum imponimus accipientibus: venditorem quoque damnificamus, & rei caſu, & pretii amiſſione, ſanctiſſimæ eccleſiæ ejus loci, & venerabilibus monaſteriis hoc tribuentes: quatenus ipſi provideant, ut quod male alienatum eſt, rurſus ad monaſticam revocent figuram: neque hypotheca ſuper his valente, ſed etiam ipſa infirmanda, & rurſus ſacro monaſterio aſſignanda.

7 Ne quidem monaſteria liturgiam celebratam. Porro Miſſæ vocabulo idem Julian. utitur *Novell.* 58. Eodem utitur Ambroſius, ut alii quidam, qui tamen omnes dicunt Miſſas agere vel facere, non canere. *Cornel. in epiſt.* adde *Cujac. hic.* De liturgia dixi ad *l.* 5. §. 6. *ff. de jur. immun.*

8 In liturgia, ſive Miſſa, legebantur ſacræ Scripturæ & ſacroſancta & ineffabilis communio tradebatur, *ut hic.* Goth. De lectione Sacr. Script. vid. *Novell.* 144. *cap.* 2. *Novell.* 146. *Item Novell* 133. *cap.* 2. *Novell.* 141. *cap.* 1. ANS.

9 Ἀπορρηχωρίαι.

10 Ἀπορὸς τ̃ς λήξεις, fœneum aliquod. *C. cod.* ſic imperatores in *l.* 3. *C. Theod. de indulgent. debit. lib.* XI. *tit.* 28. fœneos defectoſque fundos appellant nullius prætii vel reditus. vid. *Cujac.* 8. *obſ.* 40.

11 De fœnea poſſeſſione dixi ſuperius.

Cap. XII.

Si ſterilis ager ad eccleſiam pervenerit.

SIcut autem damnoſas alienationes prohibemus, ſic & damnoſas poſſeſſiones interdicimus. Multæ enim apud nos motæ ſunt quæſtiones, ubi quidam minus [11] idonea prædia donaverunt ſanctiſſimis eccleſiis, aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderunt tanquam idonea; cum utique ſterilia à principio eſſent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt, interdicimus igitur rectoribus venerabilium domorum tale aliquid agere: aut certe cognoſcere, quia ſi non cum omni ſubtilitate fecerint contractus, ſed fœnea [12] quædam poſſeſſio aut damnoſa detur eccleſiis, aut monaſteriis, aut xenodochiis, aut noſocomiis, aut aliis venerabilibus collegiis: contractus quidem pro non facto erit, & recipiet omnino qui dat, quod per circumventionem, & fallaciam datum eſt. Oeconomus autem qui tale aliquid egerit, aut Abbas, aut Xenodochus, aut Noſocomus, aut Ptochotrophus, aut Orphanotrophus, aut Gerontocomus, de ſuo, ei qui dedit, ſalvabit ex hoc damnum. Si vero ſic cauſa figuretur, ut etiam aliquod aurum pro hoc detur: & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus quæ fœneum [13] aliquod acceperit: qui vero aurum dedit, habebit contra eum qui contractum celebravit, ex hoc actionem, ſicut prædiximus.

12 Ἀπορὸς τ̃ς λήξεως, fœneum aliquod. *C. cod.* ſic imperatores in *l.* 3. *C. Theod. de indulgent. debit. lib.* XI. *tit.* 28. fœneos defectoſque fundos appellant nullius prætii vel reditus. vid. *Cujac.* 8. *obſ.* 40.

13 De fœnea poſſeſſione dixi ſuperius.

Epilogus.

Hæc omnino à nobis ſuper eccleſiaſticarum, aut omnino ptochicarum [14] rerum alienatione poſita ſit Lex: Leonis quidem piæ memoriæ ſequens conſtitutionem, & non aliud quidem curans, aliud autem incuratum relinquens: ſed in omni terra quam Romanorum continet lex, & catholicæ eccleſiæ ſanctio, hæc extendatur, & determinet quæ ſua ſunt, & valeat perpetua & cuſtodita, & à ſanctiſſimis Patriarchis uniuſcujuſque diœceſis, & à Deo amabilibus Metropolitis, & ab aliis Epiſcopis, & Clericis, & Oeconomis, & Abbatibus, & Xenodochis, & Noſocomis, & Brephotrophis, & Gerontocomis, & Orphanotrophis, & omnibus ſimiliter rectoribus aliquorum ſanctorum collegiorum: omnibus imponens proprium robur: & licentiam præbens volenti *denuntiare* quæ delinquuntur. *Laudabilis enim hujuſmodi eſt, & calumniatoris* [15] *effugiet nomen, qui cauſam contra leges factam redarguit, auctor pietatis & utilitatis ſacris domibus factus.* †. Servabunt autem eam nihilominus & noſtræ reipublicæ judices majores & minores, civiles & militares: & præcipue per omnes diœceſes conſtituti glorioſſimi Præfecti ſacrorum prætoriorum: & medias [16] habentes adminiſtrationes, quos *ſpectabiles* vocant: dicimus autem Auguſtales, & proconſulares, & ſpectabiles comites, & alios Orientis, & qui poſt illos ſunt magiſtratus, hoc eſt provinciarum conſulares ſive præſides conſtituti, atque Defenſores civitatum: & ſimiliter omne civile & militare & publicum auxilium, hanc noſtram legem, tanquam in communi utilitate, & pro totius terræ pietate poſitam ſervet: & prævaricatores ſubdat pœnis quas primitus diximus. †. Si quid autem de conductionibus eccleſiaſticarum rerum aut in aliis capitulis ſancivimus, aut à prioribus noſtris ſancitum eſt: maneat hoc in propria firmitate: neque ex præſenti ſacra noſtra conſtitutione novandum. alia enim omnia manere in propriis terminis ſinimus: niſi tamen aliquid de iis habeat quæ hic conſtituimus: cum ſufficiat pro omnibus hæc lex ſuper id quod à Leone piæ memoriæ factum eſt, omnem adverſus ptochicas res auferre alienationis occaſionem.

14 Ptochicæ res quæ ad pauperes pertinent.

15 Calumniari non videntur, qui legibus vetita redarguunt. *l.* 5. *C. de injur. l.* 18. *l.* 33. *ff. de injur.*

16 Spectabilium medius ordo. Spectabilis dignitas, media eſt inter ſenatorias. Supra ſpectabiles ſunt illuſtres: infra, clariſſimi. Quartus ſenatorum gradus non eſt. Extra ſenatum equeſtris, perfectiſſimus & egregius. *Cujac. ad l.* 1. *C. de dign.*

Source : BIU Cujas

†. Tua igitur beatitudo, & qui post illam in pontificalibus sedibus fuerint, quæ à nobis disposita sunt, operi effectuique tradere festinet. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. CONS.

1 Adde *Nov.* 161.
2 Idem in episcopis & sacerdotibus.
3 Χωρὶς τῆς εἰσπόνου δόσεως, *Scrimg.* sine pecunia. *Julian.* Suffragium, pecunia est, quæ suffragatoribus aulicis datur, promittiturve honoris adipiscendi causa. Ex qua causa erat actio, Si certum petatur. de suffragio. vide *l. unic. C. de suffragio.* Quæ eo nomine à principe accipiebantur suffragia. διοσημίαι vocantur. J. utrumque Justinianus tollit hac Novella, adde *d. Novell.* 161. *c.* 2. secutus legem *ult. C. repetund.* quæ vetat suffragii nomine quid dari suffragatori, vel rationibus publicis inferri, adde *Nov. Th.* 161. Gothi Ad hanc Novell. vid. Rittershus. & *part.* 12. *c.* 4. *part.* 2. *c.* 2. *num.* 12. & 13. Kinschot. *Resp.* 38. *num.* 3. ANS. Adde quæ de eo quod suffragii nomine datum, aut promissum, notavimus *Censur. Forens. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 12 & *seq.* S. L.
4 Manus pura esse oportet judicibus, vide *Harm. initio operis.*
5 Interest reipublicæ, locupletes habere subditos.
6 Hinc illud Alexandri Severi apud Lampridium: Necesse est, ut qui emit vendat. Ego non patiar mercatores potestatum: quos si patiar: damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit & vendit. Seneca 1. *de benef. in fin.* Provincias spoliari, non mirum, quando, quæ emeris, vendere jus gentium est: vice versa æquum est ut qui non emit, non vendat.
7 Dato vel concesso uno absurdo vel incommodo, plura sequuntur.
8 Judicum voracitas, fiscum minuit.
9 Adde *l.* 4. *ff. de sicariis.*
10 Criminale judicium est ubi de anima periculum est.
11 Hoc est de vita.
12 Principium nequitiæ judicialis est, suffragium ab eis accipere.
13 Avaritia malorum mater, præsertim in judice, *Luc.* 12. *vers.* 15. & *seq.* 1 *Corinth.* 6. *vers.* 10.
14 Spes impunitatis homines ad delicta committenda reddit audaciores.
15 Provinciales non sine metu, suos præsides audent accusare.
16 Imperator consilium sumit ab uxore. Augustas, id est, Imperatrices sic à principe in consilium adsumi, jus receptitium est & antiquum. Sic Octavius Augustus Liviæ uxoris consilium saluberrimum admittit apud Senecam 1. *de Clementia* 9.
17 Omnes magistratus sine pecunia creandi. *Jnl.*
18 Chartiaticon est, quod pro chartis datur.
19 Notitia quid vide *J. eod.*

TIT. II.

UT[1] JUDICES[2] SINE QUOQUO SUFFRAGIO[3] FIANT.

NOVELLA CONSTIT. VIII.

Imp. Justin. August. Ioanni præfect. prat. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

OMnes nobis dies ac noctes contingit cum omni lucubratione & cogitatione degere semper volentibus ut aliquid utile, & placens Deo à nobis collatoribus præbeatur, & non in vano vigilias ducimus: sed in ejusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes, & noctibus sub æqualitate dierum utentes: ut nostri subjecti sub omni quiete consistant, solicitudine liberati: nobis in nosmetipsos pro omnibus cogitationem suscipientibus; per omnem namque curiositatem & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ utilitatem nostris subjectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato citra publicum censum, & justam legitimamque collationem. Invenimus enim plurimam ingressam causis injustitiam: hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subjectos ad inopiam compulisse, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctuarentur, & neque consueta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones secundum publicum censum possint sine maxima necessitate persolvere. Quomodo enim valerent collatores, cum ex aliquo tempore imperatores semper aliquid lucrari ex proventu judicum cogitarent, & merito hos sequerentur etiam gloriosissimi præfecti: ex hac injustitia, damnis extrinsecus illatis, solennibus piis collationibus sufficere?

§. 1. Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia quæcunque in nostris provinciis sunt: uno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino eventurum credimus, si præsides gentium quicunque civiles administrationes provinciarum habent, *puras*[4] procuremus uti *manibus*, & ab omni abstinere acceptione, pro illis solis contentos eis quæ à fisco dantur. Quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum, neque iis qui cingula habent, nec alii omnium ulli. Consideravimus enim, quia licet quæstus immodicus imminuitur imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes à judicibus conserventur: & imperium *& fiscus abundabit utens subjectis locupletibus*[5]: & uno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit ubertas. An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui[6] aurum dat, & ita administrationem emit: non dat hoc solum quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus aut spondentibus? & sic *uno*[7] *principio illicito dato plurimas necesse est manus circumire eum qui donationem facit*: & hoc non de suo forte præbere, sed mutuatum, & ut mutuare possit, damnificatum, & computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debitas sortes & usuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, jam & judici, & qui circa ipsum sunt, convenientes: & quendam etiam sibimet recondet quæstum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter ejus quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dicere, decuplum erit, quod à subjectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur: nam ea quæ oportebat in fiscum[8] inferri, eo quod administrationem habent puris utentem manibus: hoc ad propriam utilitatem redigens qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius quæ per ipsum agitur, nobis reputat & quanta impie talia fiunt, ad horum furtorum merito relata occasionem? Administrationes namque habentes provinciales, ad hanc acceptionem respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes[9] eis delictum: plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis præstent, & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus[10], ubi de anima[11] est periculum: fugæque fiunt ex provinciis, & confluunt huc omnes ingemiscentes saeerdotes, & curiales, & officiales & possessores, & populi, & agricolæ, judicum furta merito & injustitias accusantes: & hæc non fiunt sola, sed etiam civitatum seditiones, & publicæ turbæ plerumque pecuniæ causa fiunt atque sedantur: & omnino una quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere[12] suffragium à judicibus, totius nequitiæ est principium, & terminus est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia[13] omnium sit mater malorum: maxime quando non privatorum, sed judicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur? quis non latrocinabitur sine reatu ad administratorem respiciens? Illum namque videns[14] omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc homicidium, & adulterium, & invasiones, & vulnera, & raptus viginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & judicum, omnibus hæc venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod vilium mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare & exponere quanta ex furto provincialium judicum fiunt pessima: nullo[15] eos præsumente cum fiducia redarguere: cum illi repente se emisse cingula pronuncient.

CAP. I.

De magistratibus sine suffragii datione creandis.

HÆc omnia apud nos cogitantes, & hic quoque participem[16] consilii sumentes eam, quæ à Deo data est nobis reverendissimam conjugem, & tuæ celsitudini causam communicantes, & quædam etiam à tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem per quam sancimus, neque[17] proconsulariam ullam, neque hactenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quamlibet administrationem, neque proconsularem, neque præsidalem, (quam consularitias & correctivas vocant) quarum expressim meminit subjecta huic sacræ legi nostræ descriptio, quasque solas sub hac lege ducimus dare aliquod suffragium, neque pro administratione quamlibet donationem, neque judici ulli, neque horum qui circa administrationem sunt alicui, neque alteri per occasionem patrocinii: sed gratis quidem sumere administrationes: pauca vero præbere occasione eorum, quæ pro cingulis dantur & chartis[18], nam subjecimus etiam descriptionem[19] huic sacræ nostræ legi, declarantem quid competat unamquamque administrationem nostram præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ celsitudinis occasione codicillorum, aut præceptorum: unde & illud abbreviatum est, ne præstet illi maximum damnum.

†. Η τοίνυν σὴ μακαριότης καὶ οἱ μετ' αὐτὴν τῶν ἀρχιερατικῶν κεκοσμημένοι θρόνων, τὰ παρ' ἡμῶν διαπεφρασμένα ἔργῳ καὶ πράξει ἀποδεικνύναι σπουδάτωσαν. Divinitas te servet per multos annos sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τοῦ τὰς ἄρχοντας χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΠάσας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβαίνῃ μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν, ἀεὶ βουλομένοις, ὅπως ἂν χρήσιμόν τι καὶ δέοντα θεῷ παρ' ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις δοθείη, καὶ δι' περέργου τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αὐτὴν ἀναλίσκομεν βουλάς, διημερεύοντές τε καὶ νυξὶν ἐν ἴσῳ τοῖς ἡμέραις χρώμενοι, ὥστε τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν δύπαθεῖ γίνεσθαι, πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἑαυτοὺς τὰς ὑπὲρ ἁπάντων μερίμνας ἀναδεχομένων. Διὰ πάσης γὰρ ἐρεύνης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πράξειν σκοποῦντες ἅπερ ὀφελοῦς τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις εἰσάγουσι, παντὸς αὐτοὺς ἀπαλλάξαι βάρους καὶ πάσης ζημίας ἔξωθεν ἐπισεσημάνθω τῆς παρὰ τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν, καὶ τῶν δικαίων τε καὶ νενομισμένων σωτέλειαν. δύσκολον γὰρ πολλοῖς ἐπεισελθεῖν τοῖς πράγμασιν ἀδικίαν, καὶ ταύτην σὺν ἄνωθεν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν χρόνων, βιαστερεῖν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους, καὶ εἰς πενίαν ἐλαύνεσθαι. ὡς εἰς τελειοτάτην αὐτοὺς ἀπορίαν κινδυνεύειν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲ τὰ σωθῆναι καὶ νενομισμένα τῆς δημοσίων καὶ παῖς ἀληθείας δύσεσθαι φόρων κατὰ τῶν δημοσίαν ἀπογραφῶν διώκοντας χωρὶς μεγάλης ἀναγκης πθέναι. πῶς γὰρ ἂν ἴσχυον οἱ σωτῆλεῖς, ἢ τε ἐκ πολλοῦ χρόνου βεβασιλευκότων ἀεί τι κερδαίνειν σπουδὴ τῆς ἐπὶ παῖς δρχαῖς πφαγωγῆς βουλομένων, εἰκότως τε τούτοις ἀκολουθούντων καὶ τῇ συνδοξαστῶν ὑπαρχων, ἐκ τε τοῦ συντεύθεν ἀδικίας παῖς τε ἔξωθεν ζημίαις παῖς τε νενομισμένοις δυσκόλοις ἐπιφορεῖς εἰσφορεῖς. §. α'. Ἐννοια τοίνυν ἡμῖν γέγονε πότε ἂν πράξαντες, ἅπαν ὅσον ἐν παῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἐσὶν ἐπιβλαβὲς, πράξῃ μιᾷ κοινῇ πφὸς τὸ κρεῖττον μετασήσαιμεν. τῶν δὲ πάντων ἀποδησόμεθα δύσκολον, εἰ τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς πολιτικὰς δρχὰς τῶν ἐπαρχῶν ἔχουσι, καθαρεῖς παρασκευάσαιμεν χρῆσθαι παῖς χερσὶ, καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνοις δεκεμβίοις τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένοις. ὥσθ' οὕτω ἂν ἄλλως γένοιτο, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ παῖς δρχαῖς ἀμισθοῦς παρακαθιζάνοιεν, ἀσφαλοῦντες μηδὲν διδόντες ἐξ ἀφορμῆς τῶν κεκλεμμένων suffragium, ἐξ τοῖς παῖς δρχαῖς ἔχουσιν, ἐξ ἑτέρῳ τῶν πάντων ἐξενί. ἐσκοπήσαμεν γὰρ ὅτι πφ εἰ μὴ πόρος ἐ μικρὸν ἐλαττήσεται τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' ἐ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐπίδοσιν μεγάλων λαμβανόντων, εἴπφ ἀζήμιοι παρὰ τῶν δρχόντων φυλάτοιντο, ἢ, τε βασιλεία τε, τε δημόσιον δύθωσή, χεμμῶν ὑπηκόοις δυπόροις μιᾶς τε ταύτης εἰσαγομένης πίεσεως, πολλὴ καὶ ἀμυθήτου ἔσαι τῶν πραγμάτων ἀφθονία. ἢ δὲ πᾶσιν ἐσὶ φανερὸν ὅτι πφ ὁ χρυσὸς δίδως, καὶ ἔστω τὴν δρχὴν ἀνεμμένος, σὺν αὐτὸ δίδωσι μόνον ὅσον πφοφάσει τῶν καλυμμένων ἐπενοήθη suffragium, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἕξωθεν πφοσεπιθησῖ πολεῖον, πφοφάσει τῶν ἄλλων τῆν δρχὴν ἢ διδόντων ἢ μνησθέντων θεραπείας; καὶ μιᾶς δρχῆς ἀπὸ πᾶσης δυσείσης, πολλὰς ἀνάγκη χείρας πφενεχθεῖν τῶν δόσεως δρχομένου. καὶ τάχ' ἂν τὸ χρυσίον σὺν οἴκοθεν ἴσως παρέχειν, ἀλλὰ δεδανεισμένον, καὶ ἵνα δανείσασθαι δυνηθείη, ζημιωθέντων καὶ συλλογίζεσθαι καθ' αὐτὸν ὅτι πφοσηκόν ἐσι τοσοῦτον σὺν τῶν ἐπαρχίας λαβεῖν, ὁπόσον ἀφαιρεῖσθαι μὲ αὐτῷ τε ὀφλήματα, κεφάλαιά τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτὸ δανείσασθαι ζημίας, δόσῃ ἂν καὶ τῶν ἐν μέσῳ δαπάνων ἀναλεσέρων τε ὄν, καὶ ἄρχειν καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πεῖσαι. καὶ πνα ἐωσιν πφοσαποδοθησῖ πόρον, κῆ τῶν ἐξῆς χρόνον, καθ' ὃ ἴσως σὺν ἀρξῇ. ὥστε δὲ παρ' αὐτὸ διδόμενα τριπλάσιον, μᾶλλον ἂν, εἰ δεῖ τελεθέσερον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ ὠφελεῖ τῶν ἡμετέρων ὑποπλῶν εἰσπραττόμενον ἔσαι σύντεθεν τε καὶ τὸ δημόσιον ἐλαττωθησῖ. ἃ γὰ ἐχρῆν εἰς τὸ δημόσιον εἰσεχθῆναι, διὰ τῶν δρχῶν ἔχοντα καθαρεῖς χεμμῶν παῖς χερσὶ, παῦτα εἰς τὴν οἰκείαν θεραπείαν λαβὼν ὁ τῶν δρχῶν ἔχων, ἅπορόν τε ἀπφιλώας ἡμῖν τ σωτελεῖν, τὴν ἀπεῖαν σκεῦος τὴν δι' αὐτὸν γνομένην, ἡμῖν ὑπολογίζει. πόσα ἂν ἀσεδῆ καὶ ἄλλα γίνῃ εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τούτων εἰκότως ἀναφερόμενα πφόφασιν; οἱ γὰ δὴ τὰς δρχὰς ἔχοντες παῖς ἐπιχωρίοις, εἰς τὸ λῆμμα πφοσέχοντες τοῦτο, πολλὰς μὲν τῶν ὑποδυτῶν ἀφιᾶσι, πολλοῖς αὐτοῖς τὸ τιμημένημα, πολλὰς δὲ τῶν ἀνυποδύτων καθαιρῶσι, ἵνα τοῖς ὑποδυτοῖς γένωνται. καὶ τοῦτο σὺν ἐπὶ παῖς χρημαλικαῖς μόνον πφάττουσιν αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ παῖς τοῖς ἐγκλήμασιν ἵνα τῶν ψυχῆς ἐσὶν ὁ κίνδυνος. φυγαί τε σὺν τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται. καὶ συῤῥέουσιν ἐντεῦθεν πάντες ὀδυρόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ βεβασιλευκότες καὶ κλήτορες καὶ δημόται καὶ χωρῖται, παῖς τε δρχόντων κλοπαῖς τε εἰκότως καὶ ἀδικίαις μεμφόμενοι. καὶ ἃ ταῦτα δὴ γίνεται μόνα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν πόλεων στάσεις καὶ οἱ δημώδεις θορυβοὶ τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονταί τε καὶ παύονται. καὶ ὅλως μια πὶς ἐσὶν αὕτη πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν. καίτοιγε ἀργολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐσὶ πονηρίας πφοίμιόν τε καὶ πῆγος. καὶ ἐσὶν ὅρα καὶ τοῦτο τῶν θείων λογίων ῥηθὲν τε καὶ ἀληθέσατον, τὸ τὴν φυλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν. καὶ μάλισα ὅταν μὴ παῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ παῖς τῶν ἀρχόντων ἐσχύσῃ ψυχαῖς. πῆς γὰ σὺν ἂν ἀκινδύνως κλέπτοι, πῆς δ' σὺν ἂν λησθείσεν ἀνδραποδίσασθαι, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων, κἀκεῖνον ὁρῶν ἁπαξάπασιν, καὶ ῥᾳδίως ὡς ὅσῃ ἂν πφάξειεν ἄτοπον, τοῦτο, χρήματα δοὺς, ἐξωνήσῃ). σὺν τοῦτον ἀνδροφονίας τε καὶ μοιχείας, καὶ ἔφοδοι, καὶ ταλησμοὶ καὶ ἁρπαγαὶ παρθένων, καὶ παντοίων συγχύσεις, καὶ καταφρονήσεις τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων αὖτις ὡνίως πφοκεῖσθαι νομιζόντων, ὡσπέρ τι τῶν κακίστων ἀνδραποδῶν. καὶ σὺν ἂν ἀρκέσειεν πφοσενεγκεῖν τε καὶ ἀφηγεῖσθαι ὁπόσα καὶ σὺν τῶν κλοπῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων γίνεται χαλεπά· ἐδενὸς αὐτοῖς δαῤῥοῦντος μὴ παῤῥησίας ἐπιλιμαῖν, σκεύων δύθυς τὸ τῆς ἀρχῆς ὠνησόμενοι πφοῖχόμην.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ἐπιλογεῖσθαι τὰς ἄρχοντας ἀψήφως.

ΤΑῦτα ἅπαντα καθ' ἑαυτὸς βουλευόμενοι, κάντεῦθεν κοινωνὸν τῶν βουλημάτων ποιησάμενοι τὸν σὺν θεῷ δεδομένην ἡμῖν σύνευνον, καὶ τῇ σῇ γε ὑπεροχῇ τὸ πᾶσμα κοινωσόμενοι, καίτοι καὶ ποθοῦντες τῆς λαβόντες βουλῆς, ἐπὶ τοῦτο τὸ θεῖον ἐλαυνόμεθα νόημα· δι' ἃ θεσπίζομεν μήτε ἀνυπευθύνοις μηδεμίαν, μηδὲ τῶν μέχρι νῦν καλυμμένων βικαίων, μήτε τὰ κρυπτὰ τῶν ἐώας, μήτε ἄλλην οἱανοῦν ἀρχὴν, μήτε ὑπαλλήλου μήτε ἡγεμονικοῦ, ἃς δὴ κοινοσκλεσίας τε καὶ κορυφοκλείας καλοῦσι, (ὧν πνων οὐτῶς μίμνῃ) ἢ ὑποκειμένη τοῦ ἡμῶν τοῦ θείου νόμου ἀπογραφῇ, ἃς δὴ καὶ μόνας ὑπὸ τοῦτο τὸ νόμον ἄγομεν) διδέναι τι suffragion, μήτε ὑπὲρ τῶν ἀρχῆς τῶν οἰκείων δόσιν, μηδὲ ἀρχοντὶ μηδενὶ, μηδὲ τοῦ τῆς ἀρχῆς πνι, μηδ' ἑτέρῳ πφοσώπῳ, κῆ πφόφασιν πφοσχέσεως· ἀλλὰ σὺν τοῖς μὲ κεκλεισθαι τὰς ἀρχὰς, μήτε γε ἂν πφοφάσει τῶν ὑπὲρ ἐκείνης διδομένων συμβόλων τε καὶ χαρτῶν. καὶ γὰ δὴ καὶ ὑποτεθείκαμεν ἀπογραφῇ τοῦ τῶν θείων ἡμῶν νόμων, δηλοῦσαν τι πφοσῆκον ἐσὶν ἐνέγκειν ἀρχικῷ πφοέχειν ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν laterculon, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ὑπεροχῆς, πφοφάσει τῶν καδικέλλων, ἢ συμβόλων, ἢ πφοσταγμάτων, ὥστε σκεῦός τε σωτελεῖσθαι, καὶ μὴν παρέχειν αὐτῷ μεγάλην αἰδησιν.

ΚΕΦ. β'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τ̃ Ασιανῆς βικαρείας κ τ̃ Φρυγίας πρωτάτης εἰς τὸ τ̃ κόμητ⊙ Φρυγίας Πακατιανῆς ὄνομα μετωνομάζοντος.

Ἐκεῖνο μόνον διορίζομεν, τὸ χρῆναι τ̃ βικαρείου τ̃ Ασιανῆς, ὄντα ἢ κ̃ ἄρχοντα τ̃ Πακατιανῆς Φρυγίας, μηκέτι μ̃ ὅτου πρωτοκαθεδρεύειν, ἀλλὰ τ̃ λοιπ̃ κόμησι Φρυγίας Πακατιανῆς ὀνομάζεσθαι· κ νομίζειν τ̃ δημοσίᾳ ἄνωθεν κ νῦν, πρωτοφανῆ ἀνώνων τε κ κεφαλικίων, ἤτοι κεφαλικιώνων, κ συντελειῶν, ὑπὲρ ἑκατέρας δρόμου ἐλάμβανεν, ἀδένος ἐλαττουμένου τούτων. κ μὴ δύο πίζεσι χρῆσθαι, ἀλλὰ ἀναμιγνύειν ἑκατέραν, τῷ τε τ̃ ἄρχοντ⊙, τῷ τε τ̃ βικαρείᾳ, μίαν γνώσθαι, κομιτιανῶ ὄντι τε κ ὀνομαζομένῳ, τ̃ κινδυνώδη τ̃ δημοσίων Φόρων αὐτῷ τε κ πᾶσιν ὁμοίως ἐπόντ⊙, οἷα μιᾶς πίζεως καθεστώσης, μὴ διῃρημένης αὐτ̃ παντελῶς· ἀλλὰ κ̃ μίαν ἁπάντων στρατοῦμένων συνέχειαν. κομιζομένου μόνου κ αὐτῷ, ἀφ' τὸ ἁπλοῦν τ̃ κινδυνώδη, τὰς ἀννώνας κ κεπικίωνας, ἅπερ ἑκατέρᾳ πρῶτον νομίζετο πίζις. μὴ μὴν ἑτέρας τινὸς ἄρχειν τ̃ πρώτου μ̃ βικαρείου, νυνὶ ἢ πρόσκειται κόμητι τ̃ Πακατιανῆς Φρυγίας, ὃν ἔχοντα παντελῶς ἐδέμιαν μετουσίαν ἐν ταῖς ἄλλαις ταῖς τ̃ Ασιανῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις· ἀλλ' ἔχοντα μ̃ τ̃ πρώτιστα τ̃ κόμητ⊙ τ̃ Πακατιανῆς Φρυγίας ἐπωνυμίαν, δρεπόμενον ἢ μόνῃ τῇ Πακατιανῇ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, Φρυγίᾳ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ̃ Ποντικῆς ἀναπρεπέντ⊙ βικαρείου, κ εἰς ὄνομα Γαλατίας πρώτης μετωνομάζοντ⊙.

Ἀπὸ ἢ τούτων κ ἐπὶ ἑκάτερα τ̃ πρώτου βικαρείου διορίζομεν, φαμὲν δὴ τ̃ κ̃ τῷ Ποντικῷ διοικήσει. ὥστε μὴ δύο καθεστάναι τὸ λοιπὸν, ἀλλ' ἕνα κόμητα μ̃ Γαλατίας πρώτης ὀνομαζόμενον, κ ἔχοντα κ τῷ κ̃ τ̃ τραπεζιτῶν ἐξουσίαν, καθάπερ ἔχει κ νῦν, κ τὰς ἑκατέρας δρόμους νομιζόμενον στίσεις· ἐμοὶ μὲν ἔξω τ̃ πρώτης Γαλατίας. ἐδέμιαν ἢ αὐτῷ ἑτέραν παντελῶς δίδομεν ἔχειν ἐξουσίαν, καὶ ἐδεμιᾶς Ποντικῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ κ̃ μόνῳ Γαλατίᾳ τῷ πρώτῳ τ̃ πίζεώς τε ὁμοίως ἀναμιγνυμένης, κ κ̃ μίαν, ὡς εἰρῆ, νομιζομένης κ ἀσυμμιγνυμένης συνέχειαν, κομιτιανῶ ὄσης τε κ ὀνομαζομένης· κ ἐδένος παντελῶς ἐξ αὐτῶν πρὸς τὰς ἄλλας ἔχοντ⊙ τινὰ διαφοράν. ἀλλὰ μίαν εἶναι πίζιν, ὑπ' ἐνὶ τεταγμένῳ ἄρχοντι, μιᾶς ἐπαρχίας ἡγεμόνι, πίσης ὁμοίως τ̃ πίζεως ἅμα τῷ σφῶν αὐτῶν ἄρχοντι πρὸ τὰ δημόσια κινδυνώδους.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς ἐδενὶ δικαιῶν ἔξεστιν ὑπερίμπην τοποτηρήσας.

Οὐδενὶ ἢ ἄρχοντι παντελῶς ἐφίεμεν, ὅτε πολιτικᾶ, ὅτε στρατιωτικᾶ, ὑπερίμπην ἐν ταῖς πόλεσι τ̃ ἐπαρχίας ἧς ἄρχει, τοὺς καλουμένους τοποτηρητὰς. γινώσκειν ὡς εἰ τοιοῦτό τι πράξαιεν, αὐτοὶ παντελῶς ὑπόσονται τ̃ ὀργῆς οἱ θαρρήσαντες ἑτέρους εἰς τῶν ἑαυτῶν πίζιν ἐμβιβάζειν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ μίαν εἶναι τῷ τε τ̃ κόμητ⊙ ἑώας κ τ̃ Ανατολείας πρώτης πίζιν.

Ἀπὸ ἢ τούτων φαμὲν κ ἐπὶ τ̃ λαμπροτάτης κόμητ⊙ τ̃ ἑώας, κ τ̃ λαμπροτάτης ἀρχοντ⊙. κἀκεῖσε γὰ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρας ποιεμένης, ἔχοντ⊙ μ̃ κ τὸ τ̃ πρώτιστα κόμητ⊙ τ̃ ἑώας ὄνομα, πίζεως ἢ μιᾶς ἀρχοντ⊙ κομητιανῆς ὄσης τε κ ὀνομαζομένης, κ τ̃ πρώτης μόνης Συρίας κ τ̃ κυριδυλικῶν ἡγεμόνα, κ τὰς ἑκατέρας ἀρχὰς ἔχοντ⊙ στίσεις. ἐν ὅσῳ γὰρ τοῖς βικαρείοις κἀκεῖνον τίθεμεν. ὥστε ἅμα κ αὐτὸν τῇ πειθομένῃ αὐτῷ πίζει κινδυνεύειν ὑπέρ τε τ̃ πολιτικ̃ κ δημοσίας κράσεως.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τ̃ ὑποκειμένων τοῖς πρωτάτοις τὰς τε ἰδιώτας κ ὑπουργούσας τ̃ Κωνσταντίνου πόλεως.

Βουλόμεθα μὲν ἁπλ̃ τοῖς ἄρχουσι τ̃ ἡμετέρων ἐπαρχιῶν πάντως ὑποκεῖσθαι, τὰς μὲ ἰδιώτας κ̃ τὸ τ̃ ἄρχοντος ἴδιον ἐπὶ πάσαις αἰτίαις, κ πάσαις ζημιωτικαῖς τε κ ἐγκληματικαῖς πρόσεσι· τὰς δέ γε ἐν στρατείαις ὄντας, κ ὑπ' ἰδίους ἄρχοντας τάσσομένους, κ τούτους ἐᾶσαι ἦπον πρόσεσι δημοσίων τε κ ἐγκληματίων ὑποκεῖσθαι πᾶσι τρόποις αὐτῷ. ἀλλὰ κ τὰς ὑπεσθεν κρατούσας ἐξ οἱασδήποτε δικαιολογίας, κ τοὺς οἱασδ̃ μεταχειρίζοντας ψήφους, ἐξεῖναι τοῖς τ̃ ἐπαρχιῶν ἄρχουσι μὴ συγχωρεῖν πλεῖόν τι τ̃ τῆ θείᾳ ἡμῶν λαμπρότ̃ διηγορευμένων λαμβάνειν (portulas· γινώσκοντας ὡς εἰ τοῦτο ραθυμήσαιεν, πᾶσαν ζημίαν ὑπεσθεν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐπαγομένην αὐτοὶ καθήσουσι. †. Δίδομεν ἢ αὐτοῖς ἄδειαν κ γνωρίζειν τὰ τοιαῦτα, μὴ μόνον εἰς τὰς ἀρχὰς ἐξ ὧν εἰσιν οἱ πελλόμενοι, ἀλλὰ κ̃ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ὥστε ἡμᾶς πᾶσιν γινώσκοντας, τὸ πρᾶγμα προσκόπτοντος ἐπιξενίαν. †. Εἰ ἢ κ αὐτοί τινας σύργιον ἀφ' τῷ ὑπ' τ̃ ἀξίας ἢ τ̃ ζώνης ὑπερβαίνειν τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἀδικήσεις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν κ ἐξετάζειν τὰ ἀδικήματα, κ τὰς ὑποβολιμαίους συλοκοπρόκους ἁφαιρεῖσθαι ζώνης, κ τῷ ἡμετέραν πίζιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πληρᾶν· τοῦτο ὅπ κ τοῖς ἀρχαίοις διηγορεύ̃ τ̃ νόμων. ὥσπερ ἢ αὐτὰς παντὸς ἀδίκου κέρδος εἰργάσμεθα, ἕτω κ καθαρᾶς πᾶσι ἀρχαῖς κεχρημένας πάσης πρώτης τε κ αἰδοῦς κ σεμνότητ⊙ ἀπολαύειν θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τοῖς πρωτάτοις διδομένου ὅρκου, ὅπ μηδέποτε τῷ τ̃ ψήφων ὀνόματι χρήσασθαι δεδόκασι.

Οὕτω τοίνυν ἡμῖν τ̃ ἀρχῶν διακεκριμένων, πρόσκειται τ̃ συντεῦθεν παραλαβόντα τῷ ἀρχῷ, μ̃ τ̃ δεῖσθαι μνήμης σαυτίου ἡμῶν, ἢ, εἴπερ ἡμῖν σχολὴ, τ̃ τε σῆς ὑπερογῆς κ τ̃ ἀεὶ τ̃ σὸν καθεκόσμησόντων θρόνον, δ τε ἀεὶ συνδοξοτάτ⊙ κόμητ⊙ τ̃ θείων ἡμῶν largitionum, δ τε συνδοξοτάτ⊙ quæstor⊙ δ θείᾳ ἡμῶν παλατίᾳ, δ τε συνδοξοτάτ⊙ κόμητ⊙ τ̃ ἀπαντοχ̃ θείων ἡμῶν privatorum, (παρόντ⊙ δὴ κ δ κ̃ κειρὸν μεγαλοπρεπεστάτ⊙ χαρτουλαρίου τ̃ θείων ἡμῶν κειτώνων, δ τοῖς συμβόλοις τούτοις τῆς παρ' ἡμῖν ὑπηρετουμένης) ὅρκον δίδοναι, μηδενὶ παντελῶς μηδὲ ὁπῶν παρέχειν, μήτε πρόφασί δόσεως, μήτε πρωτασίας μήτε ἐπευχείλαβ, μήτε σὺν τ̃ ἐπαρχίας ὁμολογήσειν τέλειν, μήτε τοῖς συνδοξοτάτοις ἐπάρχοις, μήτε τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσι, μήτε τοῖς θεῖ αὐτοὺς καθησῦσι, μήτε ἑτέρῳ τινὶ κ̃ πρόφασιν πρωτασίας· ἀλλ' ὥσπερ ἁπλοῦν λαμβάνῃ τῷ ἀρχῷ, πρόσλαμβάνῃ τε ὡ δ δημοσίᾳ τὰς σιτήσεις (τούτοις ἢ δὴ κ μόνας λαμβάνειν αὐτὸν ἐφιεμεν) ὅτως αὐτῷ καθαρᾶς φυλάξῃ ταῖς χερσὶ, ἵνα τε κ ἡμῖν τ̃ ὑπὲρ αὐτ̃ ὑφέξῃ λόγον.

†. Ἴσω ἢ ἂν τις πρεσβυτέρᾳ, κ οἱ μετὰ σε τ̃ αὐτὸν ἐπιθησόμενοι θρόνον, ὡς εἴτε αὐτοὶ θαρρήσαν λαβεῖν τι πλέον τ̃ εἰς τὰς εἰρημένας ἀρχὰς παρελόντων, εἴτε οἱ παραδυναστεύοντες αὐτοῖς, εἴτε κ̃ ἡ πίζις ἡ σὴ, περὶ πλείονος τ̃ πρόσεσι στωμυλιῶν παρ' ἡμῶν αὐτῆς ἀφιστάμενον, (ἅπερ δὴ κ̃ ἀρκεῖν μόνα νομίζοντες, δίδομεν διωρίσασθαι) ὡς σὸν ἂν μικροῖς ἡ ποινὴ ζημιοῦ· ἀλλ'

Cap. II.

De Vicario Asianæ & præside Phrygiæ[1] *in comitis Phrygiæ Pacatianæ nomen translatis.*

Illud tamen decernimus, oportere *Vicarium*[2] *Asianæ*, qui est quoque judex Pacatianæ Phrygiæ, non ulterius quidem ita nuncupari, sed de cætero *comitem Phrygiæ Pacatianæ* nominari: & percipere de fisco quæ etiam nunc occasione annonarum & capitorum pro utraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto: non autem duobus officiis uti: sed permixtum & judicis & vicarii unum esse, comitianum existens & nominatum: periculo functionum publicarum & ei & omnibus similiter imminente: utpote uno officio constituto, non dividendo penitus, sed per unam continuationem militantibus universis: quod accipiet quidem propter duplex periculum, annonas, & capita: quæ utraque pridem percipiebat officium: non tamen in altera quadam administratione pridem quidem vicarium, nunc autem spectabilem comitem in Pacatiana Phrygia, non habentem penitus ullum participium in aliis Asianæ provinciæ diœcesibus[3]: sed habentem quidem spectabilis comitis Pacatianæ Phrygiæ cognominationem, contentum vero in sola Pacatiana, sicut prædiximus, Phrygia.

Cap. III.

De vicario Ponticæ sublato[4] *& in comitis Galatiæ primæ nomen translato.*[5]

Hoc autem ipsum & in alterutro pridem *vicario* definivimus: dicimus autem eum qui est in Pontica[6] diœcesi, ut non duo consistant de cætero: sed unus *Comes* quidem *Galatiæ*[7] *primæ* nominandus, & habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet *& nunc*: & utriusque cinguli percepturus annonas, non tamen foris primam Galatiam: nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in *ulla Pontica* regione, sed in sola *Galatia prima*, officio quidem miscendo, & secundum unam (sicut dictum est) intelligendo & numerando conjunctionem, comitiano existente & nominando: nulloque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam: sed unum esse officium sub uno judice unius provinciæ præsule: omni simili officio una cum suo judice circa fiscalia periculum sustinente.

Cap. IV.

Ut nulli judicum liceat mittere vicarios.

Nulli[8] quoque judici[9] penitus concedimus neque civili neque militari mittere per civitates provinciæ quibus præsidet, eos, qui vocantur *loci servatores*, scientibus[10], quia si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumentes alios in suum officium elevare[11].

Cap. V.

Ut Comitis orientis & præsidis Antiochiæ officium misceatur.

Hoc autem ipsum[12] dicimus & in clarissimo comite Orientis[13], & clarissimo judice: & illic enim unam administrationem utramque facimus, habentem quidem & spectabilis comitis Orientis nomen: officio vero uno præsidente comitiano existente & nominando, & primæ solius *Syriæ*, *& Syristensis*[14] *præsidente*, & utriusque administrationis annonas habente, æqualem namque vicariis illum ponimus, ut & ipse cum subjecto sibi officio periculum habeat, & pro fiscalium exactione, & pro civili & publica disciplina.

Cap. VI.

Ut omnes privati præsidibus subjaceant, & executores quoque urbis Constantinopolitanæ.

Volumus autem omnibus judicibus[15] nostrarum provinciarum omnes subdi: privatos[16] quidem, secundum quod cinguli proprium præmium est, in omnibus causis[17], & universis pecuniariis & criminalibus occasionibus. Qui vero in militiis constituti sunt [& propriis judicibus deputati] etiam istos nihilominus occasione fiscalium & criminalium subdi omnibus eis modis. Sed etiam eos qui hinc[18] descendunt, & ex quolibet foro, qui quascunque exequuntur sententias, licet provinciarum judicibus non finere amplius aliquid quam sacra nostra constitutione dispositum est, percipere[19] sportularum: scientibus quia si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum, ipsi persolvent. †. Damus autem licentiam eis & referre de eo non solum ad judices, à quibus sunt missi, sed etiam ad nosmetipsos: ut nos hanc agnoscentes causam competenter exequamur.

†. Si autem ipsi aliquos invenerint propter dignitatis & cinguli[20] supercilium nostris collatoribus violentias irrogantes, licentiam eis damus etiam examinare violentias, & reos inventos privare[21] cingulo: & nostrum ordinem in provinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni injusto lucro prohibemus: ita etiam pure cingulis utentes, omni honore & reverentia & honestate frui sancimus.

Cap. VII.

De jurejurando à præsidibus præstando, quod pecuniam nec nomine quidem suffragii dederint.

Sic igitur à nobis cingulis[22] discretis, convenit eum qui sic acceperit administrationem, cum Dei memoria coram[23] nobis, aut si non vacat, coram tua celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii, & gloriosissimo comite ubique sacrarum nostrarum privatarum rerum, præsente quoque & per tempora magnificentissimo chartulario[24] sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos ministrat, jusjurandum dare, *nihil penitus nec quodlibet se præbere, neque occasione suffragii*[25], *neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii: sed sicut sine suffragio*[26] *accepit administrationem, à publico percepturus annonas:* (has enim solas accipere eum finimus) *sic eam puro custodire manibus Deo & nobis pro ea redditurus rationem.* †. Sciat enim tua celsitudo, & qui post te easdem conscenderint sedes: quia sive ipsi præsumpserint accipere quicquam ab iis, qui ad prædictas administrationes accedunt, sive proceres ipsi, sive etiam officium tuum, ultra ea quæ occasione consuetudinum[27] à nobis

1 *Novell.* 145.

2 Quatuor olim fuerunt vicarii in oriente Africæ diœceseos, *ut hic*: Ponticæ, Thraciæ, Macedoniæ. *l. ult. C. de diversi. off. & appell. judic.* Erat & præses Phrygiæ Pacatianæ. Ex vicario Asianæ & præside Phrygiæ Pacatianæ, fit hic comes Phrygiæ Pacatianæ, qui in ea tantum provincia jurisdictionem habet, non in universum tractum Asianum.

3 Diœceses provinciæ.

4 Postea hic vicarius restitutus Edicto 8.

5 Cum antea fuisset *vicarius Ponticæ* & consularis Galatiæ primæ, pro utroque unus constituitur, Comes Galatiæ primæ, qui in ea tantum, non in cæteris provinciis Pontici tractus jurisdictionem exerceat, sed Edicto 8. restituitur *vicarius Ponticæ*.

6 Galatia à Gallis dicta. Stephanus *lib. de urbibus*, γαλάτη. eadem & Gallogræcia. vid. *Justinum* 25.

7 Hic derogatur titulo de officio ejus, qui vicem alicujus judicis obtinet.

8 Præsidi provinciæ. Idem dicendum de defensore civitatis, cui non licet vicarium copulare.

9 Τοποτηρητὰς seu vicarios, Julian. *Nov.* 17. 128. *c.* 20. 134. *c.* 2. *ubi vide*. Hi in singulis municipiis absentium vicem sustinent. Delegati plerumque sequuntur præsides, ut legati proconsules. Vicarii munus erat exsequi sententias præsidum. *l.* 2. *C. de off. ejus qui vicem alicui.* excepto jure gladii, *Novell.* 128. *cap.* 20.

10 Cur ita? quia in singulis civitatibus defensores civitatum præsidum vice funguntur.

11 Quod scilicet diximus de vicario Africæ, & præside Phrygiæ *cap.* 2. de vicario Ponticæ *c.* 3. ℣.

12 Pro Comite Orientis & consulari sive præside Syriæ, *l.* 1. *C. de off. comit. Orient.* constituitur hic Comes, qui in Syria prima tantum jurisdictionem habet. De minuto jure Comitis Orientis vid. *Cujac.* 8. *obs.* 21.

13 Κῷ τῶν κυριστικῶν. *Scrimg.* καὶ τῶν Κυίστικῶν, ἡγεμόνα. Holoandri Græca editio: & Cyrenensis. *Hal. Latina editio.* Quiristica *Julia.* Cyrrhestica *Cujac.* 8. *obs.* 21. *Cic.* 5. *ad Attic.* 18. Hostis in Cyrrhestica, quæ Syriæ pars proxima est.

14 Præsidibus.

15 Ἰδιώτας, plebejos paganos, ut sit sensus, Præsides jurisdictionem habere in paganos omnibus in causis: in milites, in causis tributorum tantum & similibus causis, &c.

16 Κατὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἴδιον. *Scrimg.* pro ut jurisdictionis proprium est. *Hal.* 17 Militaribus, vid. *C. de off. militarium judicum.* 18 Id est, ex urbe Constantinopoli in provinciis magisterianos & præfectianos intelligit. 19 Adde *Novell.* 17. *c.* 3. *Nov.* 86. 124. 20 Id est, administrationis. 21 Privare cingulo, est privare dignitate & administratione. Cingulum enim pro administratione sumitur, *l.* 2. *C. ut dig. ordo.* & *l.* cingula discernere *c.* 7. 22 Cingula Græci vertunt, ἀρχὰς: magistratus à Juliano dicuntur. 23 Jurare apud quem magistratum gesturi soleant. 24 Chartularium sacrorum cubiculorum observa. duplex cubiculum fuit Augusti & Augustæ. 25 Juramenti à magistratum inituris præstandi formulam observa. adde *Nov.* 9. 161. *c.* 1. *l. ult. C. repetund.* Goth. Vid. Cicer. *Ep.* 1. & Cassiod. *l.* 11. *var. c.* 8. C. Tacit. *Ann. l.* 4. Quibus adde quæ de nostris & aliorum moribus notavimus *Cens. Forens. l.* 4. *c.* 14. *n.* 13. *& seqq.* S. L. 26 *Cap.* 1. 8. *eod.* 27 Id est præter consuetudines à principe definitas. Consuetudo, *l'ordinaire.*

Source : BIU Cujas

nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola putantes, dari decrevimus: non [1] in parvis pœnam fieri: sed maximi quidem judices accipere aliquid præsumentes ab iis, qui administrationes accedunt, aut etiam permittentes suum officium [2] tale aliquid agere, & nunciatum non emendantes: non solum quadruplum reddent totius quantum perceperunt, sed etiam magnam indignationem sustinebunt, & cinguli periculum formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis officium, si amplius aliquid quam à nobis concessum est, tentaverint accipere, ipsi quoque subjicientur damnis quadruplæ redditionis, & cadent etiam substantia & [3] cingulo: insuper & suppliciis subjacebunt quæ congruunt delictis eorum.

1 Id est, pœna non levis infligitur.

2 Id est, suos officiales, *officiers*.

3 Καὶ οὐσίας, καὶ ζώνης.

Cap. VIII.

Ut præsides [4] tributorum exactioni diligenter incumbant.

4 *Novell.* 161. c. 2. Edictum 4. c. 2. §. 2.

EOs autem qui ita sine mercede sumunt administrationes, præ omnibus studium habere decet fiscalia [5] vigilanter inspicere, & indevotos quidem & egentes necessitate, cum omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino considerantes: devotis autem paterne se exhibere: deinde nostros subjectos reservare undique sine violentia, nihil ab ullo eorum percipientes: sed æqui sint in judiciis; æqui vero in publicis disciplinis: exequentes quoque delicta, innoxios quidem undique custodientes eos, qui puri sunt: reis autem pœnam imponentes secundum [6] legem: & ita præsidentes collatoribus, tanquam [7] patres filiis: diligentes quidem eos qui sunt innocentes: qui vero rei monstrantur, castigantes ac punientes: omnemque justitiam in publicis & privatis documentis eis servantes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper consiliarium [8] talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes, ut non videantur illi quidem veluti innoxii esse, per alios autem delinquant atque furentur: hoc quod magis turpe est, ut & participes [9] injustitiarum sumant. Ideoque licebit tuæ celsitudini honestiorum quosdam ad administrationes dirigere, & scientium tributa fiscalia: curialium quippe & aliarum personarum experimentum sui dantium bonum, & ad magistratus opportunorum. Quis enim non diligat eum, & honestate compleri magna putet, si nostro decreto judicioque tui culminis ad cingulum veniat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis vero eum suscipiens: non vacans omnino per provincias ulli pravitati, nec quemadmodum quod [10] dedit congreget, nec unde colligat aurum, sed ut hoc solum habeat studium, Deo nobisque semetipsum commendare, & gloria frui optima, & recompensationem sperare præcipuam.

5 Δημόσια, *Scrimg.* exactiones tributorum. *Julian.*

6 Pœnæ ex legibus statuendæ.

7 Judicis munus, præsidere & se gerere ad instar patris erga filios, *cap.* 10. J.

8 Παρεδρεύοντα. *Scrimg.* adsessorem. *Julian.*

9 Particeps delicti puniendus.

10 Dixi in principio *ff. cod.*

§. 1. Si quis autem præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est judex, furti reus appareat, & probetur aut aurum dans ut [11] accipiat administrationem, aut accipiens ex administratione, (utrunque [12] enim similiter noxium est) sciat quia & confiscationem & exilium sustinebit, & in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque qui acceperit ab eo (sicut prædiximus) malis subjiciemus maximis. puras [13] enim exigimus esse provincialibus judicibus manus: ut collatores custodiamus. Et istæ quidem tam ex legibus quam ex administrationibus imminebunt pœnæ iis qui in prædictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus autem provincialibus licentiam, si quid apud provinciam injustum, qui administrationem habet, egerit: vel si damnis aliquibus aut calumniis subdat nostros collatores: ut Deo amabiles episcopi & provinciæ primates preces ad nos dirigant, exponentes cingulum habentis delicta. nos enim hæc agnoscentes dirigemus in provinciam hoc examinaturum [14]: quatenus ipse ubi injustitiam fecit, illic [15] quoque pœnas subeat [16] delictorum: ut neque alter quispiam tale aliquid agere præsumat, ad exemplum [17] respiciens.

11 *In pr. & c. 1. ff. cod.*

12 *l. ult. Cod. repetund.* Sic episcopus qui suffragium dedit & qui accipit, puniuntur pari pœna, *l.* 31. *C. de episcop.*

13 Καθαρὰς, non corruptas. Cruenta mente, pura manu, *Apuleius* 4. *Florid.*

14 Ἐξετάζοντα, *enquesteur.*

15 *Novell.* 69. c. 1. vid. *l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis.*

16 Etiam durante magistratu. vid. Socinum *reg.* 249.

17 Exemplo peccari solet.

Cap. IX.

Ut præsides quinquaginta [18] dies faciant in provincia sua, postquam eis successum est.

18 *Novell.* 95. 128. 161. *l.* 1. *C. ut omnes judic. tam civil. quam crim. l.* 3. *C. de adsessorib. l.* 3. *C. de silentiariis l. ult. C. de dignitat.* hoc spatio temporis tutores se excusare debent, *l.* 13. *ff. de excusat. tut. l.* 6. *C. eod.*

NEcessitatem [19] habente eo qui administrationem rexit, secundum priores constitutiones, dum deposuerit fasces, dies quinquaginta [20] in provincia commorari, publice se monstrantem, & ab omnibus susciepientem conventiones. si tamen ante compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur velut aliquod inhonestissimorum mancipiorum: damus licentiam collatoribus detinere eum in provincia: & omne quod dederunt ei occasione furti, hoc exigere, præsente tamen Deo amabili episcopo, & causam ex non scripto examinante, donec reddat omne quicquid furatus ostenditur. sed etiam ipsos provinciales, si senserint administratorum furtum, licentiam habere, magis autem necessitatem, hæc referre nobis: ut cognoscentes quia omnino auro vendidit justitiam, prædictis eum subjiciamus pœnis. super quod etiam cœlestibus suppliciis reus erit, transcendens jusjurandum in quo acceperit administrationem. Si autem voluerit ex quacumque causa non completis quinquaginta diebus ex provincia fugere: tunc comprehensus ubicumque degere videtur, revocabitur quidem in provinciam in qua administrabat: omne vero quod inventus fuerit accepisse, restituat in quadruplum.

19 Habente. vid. Socinum *reg.* 249.

20 Exemplo peccari solet.

Cap. X.

Ut omnes provinciales præsidibus suis debitum honorem & solitas acclamationes deferant.

ILlud videlicet observandum, nullam esse nostris subjectis licentiam in [21] alio quodam præter furtum hoc circa judices agere. Non enim si videatur vehementissimus indevotis propter fiscalium exactionem, aut propter delictorum executionem, dabimus subjectis agere aliquid adversus eum. Ex diverso autem etiam pœnis eos omnium amarissimis subjugamus, si eos qui puris usi sunt manibus, & fiscalium exactionem cum omni detulerint subtilitate, postea deponentes administrationem injuriari præsumpserint, & non cum omni favore post legitimum tempus provincias relinquentes deduxerint. Oportet enim eos qui post hanc legem nostram faciendi sunt clarissimos subjectarum provinciarum judices, considerare quanta quidem perfruentur gloria tales apparentes: quantis autem sint incursuri difficultatibus, legem hanc solvere quantum ad se præsumentes. Erit enim absurdum, si eos quidem qui in vilibus capiuntur furtis, ipsi torquebunt, & non primitus quiescant donec reddant furta: ipsi autem innoxii manserint in maximis constituti furtis, & neque apud subjectos erubescentes exemplum, cum liceat eis honestis & liberis & undique laudandis ostendi, & à nobis habere testimonium & spem. §. 1. Non sinimus autem nec spectabilibus judicibus, nec alteri alicui quamlibet eis oppressionem aut injustiam inferre, aut civilibus omnino causis communicare: ut & nos eis honestatem servemus, & illi puritatem nobis devotionemque restituant. Sciant enim omnes subjecti, quia propter eorum utilitatem, & undique eorum indemnitatem, & ut per omnem agantur quietem, & non cogantur provincias [22] relinquere, & in peregrinis affligi, propterea

21 Sensus est: Licentia illa, de qua dictum *c.* 9. *J.* provincialibus data est, si de furto arguere præsidem voluerint: in aliis causis antedicta observatio cessat. *Jul.*

22 Facit *l.* 6. §. 5. *ff. de offic. præsid.*

οἱ μὲν μέγιστοι ἄρχοντες οἱ λαβεῖν τι διαῤῥήσαντες ὧν ἔδοσ τ ἐπὶ τὰς δεχὰς παιελόντων, ἢ κὴ συγχωρησάντες τῇ οἰκείᾳ ταξὶ τοιῦτο τι πρᾶξαι, κὴ ὑποσαγγελθὲν ὁ διαπεμψόντες, ὡς ὁ μόνον τετραπλάσιον ἀποδῶσι παῦ ὅσου εἰλήφασιν, ἀλλὰ κὴ μεγάλων ἀγανάκτησιν ὑπισήσουσ), κὴ τ ἐπὶ τῇ ἀρχῇ κίνδυνον διακινδυνήσουσ), κὴ οἵ γε ἀμφ' αὐτὸς ὄντες, κὴ ἡ πειθομένη πᾶσις αὐτοῖς εἰ πλεῖόν τι τ παρ' ἡμῶν δεδομένων ἐπιχειρήσειεν λαβεῖν αὐτοὶ τε ὑποκείσονσ) τοῖς ἐζημιωμένοις τῇ εἰς τὸ τετραπλᾶν ἀποδόσῃ, ἐκπεσοῦνταί τε κὴ οὐσίας κὴ ζώνης· πᾶς τῷ κὴ πιωρείας ὑποβάλλειν πρέπουσις τοῖς πλημμελήμασι τοῖς αὐτῶν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τ τὰς πρεσβύτας ἀκριβῶς εἰσπράτ τειν τὰς πόρας.

Τοὺς ἔτως ἀμιώτους ὡς δαμβάνοντας τὰς δεχὰς, πᾶσιν ἀπάντων ἀποδυσμα ἔχειν χρὴ τὸ τοῖς δημοσίοις ἀχρύπνως πρόσεχειν, κὴ τὰς μὲ ἀγνωμονοῦντας κὴ δεομένους ἀνάγκης, μὴ πίσης εἰς πράττειν τ σφοδρότητ, μηδὲν ὑποκλινομένους, μηδὲ ὑπὲρ αὐτῶ τότε κέρδ τι παντάπασιν ὑπομένοντας· τοῖς δ εὐγνώμοσι πατρικῶς πρόσφερομένους. ἐπεῖτα τὸ τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους φυλάτειν πανταχόθεν ἀνεπηρέαστας, ἀεί ὁπόσ παρ' ἑδένος αὐτῶν νομιζομένους· ἀλλ' ἴσοι μὲ ἐν ταῖς δίκαις, ἴσοι δ ἐν ταῖς δημοσίοις κατασάσεσιν ἔσονται, ἐπεξιόντες τε τοῖς ἁμαρτήμασι, κὴ τὰς μὲ ἀνυβύτους, παντοχόθεν φυλάτοντες ἡμαρὰς, τοῖς δ ὑποβυθίοις τε ἐπιβαίνοντας πρὸς τ νόμον τῷ ποινῷ κὴ ὅτως ἄρχοντες τ ὑπηκόων ὡς ἂν πατέρες ὦσιν, ἀγαπῶντες μὲ αὐτὰς ἀνυβύτους ὄντας, ὑποβυθίους δ φαινομένους σωφρονίζοντές τε κὴ πιωρήμασι κατασάσεζ

ἄγειν δυπαθείας ϗ μὴ καλαναγκίζεαζ τὰς χώρας ἀπολιμπάνειν, μηδὲ ἐν ξένῃ πελαπωρείαζ. Δι᾽ ἃ τὸν τ παρόνλα νομὸν ἐγράψαμεν, θεῷ τε αὐτὸν ἀναπιθέντες, ϗ τοῖς παρούσαις σεβασμιωλάτοις τ μεγάλης αὐτῆ ϗ κοινοτάτης ἑορτῆς ἡμέρας, ἵνα πᾶσιν ἐξῇ πατέρας δέχεαζ μᾶλλον ἄρχοντας, ἢ κλέπλοντάς τε ϗ ἀνδραποδώδεις, ϗ τοῖς αὐτῶν ὑσίαις ἐφεδρεύοντας. §. 6. Δεῖ ϳ ϗ ὑμᾶς τὰς ἡμετέρας ὑποτελείς, εἰδότας πόσῳ ὑμῶν ἐθέμεθα θεφνοιαν, μὴ πάσης δύγνωμοσύνης τὰς δημοσίας ἀνελλιπῶς φόρους εἰσάγειν, ϗ μηδὲ τ ὠφελ τ δρχόντων ἀνάγκης δέαζ, ἀλλ᾽ ὅτως δύγνώμονας ἑαυτὰς παρεχῖν, ὥστε ἡμῖν ἐξ αὐτῶν ευδείξαζ τ ἔργων ὅτι ϗ αὐτὰ τ τοσαύτης φιλανθρωπίας τῶν οἰκείων ἡμῶν δύγνωμοσύνῳ ἀντιδίδοτε· ϗ εἰκότως ἕξετε πᾶσιν παρ᾽ τ δρχόντων, θεφάσ τ δύγνωμοσύνης, ασεβῶ τε ϗ θεόνοιαν. ἐκεῖνο γινώσκοντες, ὡς ἐπειδὴ τοῖς ἀρχ(ν ἐπικει) πανταχόθεν ὁ τ δημοσίων κίνδυ, ϗ τ ἀνωμολογημένων ἐσὶν ὡς ἐπὶ πλ σφῶν αὐτῶν κινδύῳ τὰς δρχὰς ἐπεισέρχειν), ϗ ἡμᾶς τὸν γινώσκοντας, ὃν τρόπ πάντες δίλαβείαζ τῶν ἀγνωμοσύνων, ϗ μὴ τὰς ἑαυτῶν γνώμας ὅτω παρέχῖν ἀπιθεῖς, ὡς ϗ τ ἐξ αὐτῶν δέαζ σφοδρότ, ἵν᾽ ἐναγκαῖον αὐτοῖς ἐσι θεσλαμβάνειν, Δι᾽ ἃ τῶν ἀπειρημέν τ δημοσίων εἰσπράξεων. εἰδότων ὑμῶν τ ἡμετέρων ὑπηκόων ὡς αἱ ςρατιωτικαὶ δαπάναι, ϗ ἡ τ πολεμίων δίωξις πολλῆς δεῖται τ ἐπιμελείας, ϗ ὃν ἐσι χρημάτων χωρὶς τούτου πορισθῆναι, ϗ πράγματ μηδεμιᾶς ἀναβολῆς δεομένων· ὅτε ἡμῶν αἱρεθέντων θεῶν τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐλαθωθεῖσαν, ἀλλὰ Λιβύην τε πᾶσαν ἀνακτησαμένων, ϗ Βανδίλας καλαδεδωκότων· ϗ πολλὰ μὲν ἔτι ϗ μείζονα τούτων ἐλπιζόντων ὠφελ ϗ θεῖν λαβεῖν τε ϗ πράξαι, εἰς ἃ θεσθήκην ἐσι τὰς δημοσίους φόρους ἀνελλιπῶς ϗ δύγνωμόνως ϗ τ᾽ τοῖς θεσταθεῖσιν εἰσπράτ τοῖς θεσθεσμίας. ὥστε εἴπερ ὑμεῖς μὴ δύγνωμόνως ἀπαντήσητε τοῖς ἄρχουσιν, οἱ ϳ ῥᾳδίαν τε ϗ ὐκ θεχείρ τὴν τ δημοσίων εἰσκομιδὴν εἰς ἡμᾶς ποιοῦντες, ϗ τοὺς ἄρχοντας ἐπαινέσομεν τ ασεβῆ, ϗ ἡμᾶς ἀποδεξόμεθα τ γνώμης, ϗ παντοχόθεν μία τις ἔσαι καλή τε ϗ σύμφων τ τε δρχόντων ϗ τ δρχομένων ἁρμονία.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τ ὠφελ πάντων ἀναπέμπειν τὰς ὕμνους ὑπὲρ τούτου τ νόμου.

ΤΩ μεγάλῳ τοίνυν θεῷ ϗ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησῦ Χριςῷ πάντες ὁμοίως ἀναπεμπέτωσαν ὕμνους ὑπὲρ τούτου δὴ τ νόμου, ὃς αὐτοῖς δῶσί ϗ τὰς παλείδας οἰκεῖν ἀσφαλῶς, ϗ τὰς οἰκείας θεκτασίας ἔχειν βεβαίως, ϗ τ᾽ τ δρχόντων ὑπολαύειν δικαιοσύνης. ϗ γὰρ δὴ ϗ ἡμεῖς Δι᾽ τοῦτο αὐτὸν ἐθέμεθα, ὅπως ἂν ὐκ τ ἐν τῷ νόμῳ δικαιοσύνης ἐχύσωμεν τὸ διαφέρον θεῷ οἰκειῶσαι ἑαυτοὺς, ϗ τῶν ἡμετέραν συσῆσαι βασιλείαν· ἵνα μὴ δόξωμεν θεόραν ἀνθρώπους ἀδικεμένους, ἃς ἡμῖν παρέδωκεν ὁ θεὸς, ὅπως ἂν αὐτῶν Δι᾽ πάντων φειδώμεθα, τῇ αὐτοῦ καλακληθέντες ἀγαθότητι. Ὥστε τό γε ἐφ᾽ ἡμῖν ἀφοσιώθω τῷ θεῷ διὸ μηδὲν τ εἰς νῦν ἡμῖν ἐρχομένων ἀγαθῶν ὑπὲρ κηδεμονίας τ ἐκκλη τῶν ὠφελιμπάνομεν. βελόμενοι γὰρ τοὺς ἀνελεύθερας τούτους ϗ ἀνδραποδώδεις κλοπὰς ἀνελεῖν, ϗ τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἐν δίπαιθείᾳ ὠφελ τ πολ ἐπιχειρέσεις δρχὰς ἐχόντων φυλαξαι, Δι᾽ τοῦτ ἐποιδύσαμεν θεσῆκα πολ δρχὰς αὐτοὺς δέειν, ὅπως ἂν μηδὲ αὐτοὺς ἐξῇ πλημμελεῖν τε ϗ ἁρπάζειν τὸ ὑπήκοον, ἕως ἕνεκα πάντα πόνον αἱρώμεθα. ὐκ ἀξιοῦντες μιμεῖσθαι τὰς παρ᾽ ἡμῶν βεβασιλευκότας, οἵτινες χρημάτων πεῖραν λαβόντες τὰς δρχὰς, ἑαυτοῖς ἀναρρῆντες τῷ ἀθείαν ϗ γε τοῖς ἐν τοῖς δρχαῖς ἀδικῆσιν ἐπιμιᾶν δίκαια, ἀλλ᾽ αὐτοί τε οἷς ἐλάμβανον, ἐγκαλύπλεαζ δίκαιοι κφεσῶτες, τούς τε οἰκείους ὑποτελεῖς δι᾽ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐξαρπάζειν τ κακῶς δρχόντων ἀ δυνάμθοι, ἀδὲ αὐτοὶ τοῖς ἀρχοῦσιν ἐπιμιᾶν σωφρονεῖν, θεφάσ τ εἰρημένης αἰτίας. ἡμεῖς ϳ ἀρκεῖν τὴν βασιλείαν πόρρω εἶναι νομίζομεν τὸ μόνους συλεῖς τὰς δημοσίους κομιζεαζ φόρους, ἀλλὰ μή τι ϗ ἔξωθεν θεσπεπίζητεῖν· ὅπως τοῖς ὑπηκόοις πάντα καλάσεισί τ βίον.

ΚΕΦ. ιϐ'.

Περὶ τ πᾶσιν ὧν αἰτίαις οἱ ὠφελ τ ἀρχόντων κεκραλημένοι μὴ τὸν τ φόρ παραγεγραφὸν ἔχεσι.

ΤΟ ϳ ὧν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένοις, ἔτι μείζονι χρείᾳ ϗ ἀκριβεσέρᾳ θεῖλαβεῖν ὠφελήσειν ἐνθήμεν νομθεσίᾳ, ὥστε τ ἡμέτερον σκοπὸν ἀπλῶ δηλοῦν φανερόν. Θεπίζομεν ϳ, τοὺς λαμπροτάτους τ ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, χωρὶς ἀπίσης χημάτων δόσεως, ϗ τ παρ᾽ αὐτῶν διδομένων ὅρκων μεμνημένους, ἔχειν ϗ τούτῳ παρ᾽ ἡμῶν τὴν παῤῥησίαν, ϗ μηδεμίαν εἶναι μηδενὶ θεῶς αὐτοὺς παντελῶς φόρον ἤτοι κεφαλῆς παραγεγραφὸν, μήτε ἐν ταῖς ἀμφιβολομίαις παρά τινων βίαις, μήτε ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασι ϗ ταῖς ἐντεῦθεν ἀδικίαις, μήτε ἐπὶ ταῖς ἐνσίσεσι τοῖς δημοσίοις, μήτε ἐπὶ ταῖς τ δημοσίων φόρων εἰσπράξεσιν· ἀλλὰ πάντως ὁμοίως ὑποκεῖσθαι τῇ τῶν δικαιοδοσίᾳ. ὅσα ἀναμένοντες ἀδὲ θεσπάξεις λαβεῖν ὐκ τ δρχόντων οἷς ὑποκειν), ἀδὲ μέλλοντες εἰς αὐτὰς· ἀλλ᾽ δρκεῖσθαι τῷ ϳ ἡμῶν τῷ νόμῳ, δι᾽ ὃ πᾶσιν αὐτοῖς ἐξέσαι πεῖρέχομεν. ἐδενὸς ἀδείαν ἔχοντ πανελῶς ἐπὶ τ εἰρημένων αἰτιῶν ἀδὲ ασεμομίᾳ χρῆσθαι πνὶ, ἀδὲ σκεῖσθαι ἑαυτῷ καλορθῶν τὸ πλημμελεῖν ἀνυθύνως. ὃ γὰρ ἂν οἱ πάσης ἀπειρήμθοι λήψεως ἄρχοντες ἕτερόν τι ϗ θεῖ ϗ ϗ νόμῳ ϗ ϗ ἡμετέρᾳ ασεθήσει δέως, ἀλλ᾽ εἰς σκεῖνο βλέποντες, φυλάξουσι τοῖς ὑπηκόοις τὸ δίκαιον, πάντα κ τὰς ἡμετέρας κελεύοντές τε ϗ προήποντες νόμους. §. α'. Επὶ πλ τοῖς τοιούτοις ϗ τὰς ςρατιώτας, τὰς ὐν πᾶς ἐπαρχίας ὄντας αὐτοῖς ὑποτέτηται, ἀδὲ σκεῖσε δρομθοις ασεσείεως πνος ἰδίας ἢ παρ᾽ ἡμῶν, ἢ παρὰ τ ἡμετέρων δρχόντων, ἀλλὰ τῷ παρόντι νόμῳ χρωμθοις, ϗ τὸν αὐτοῖς δεικνύ(ν, ὥστε ἐπιμιᾶσιν αὐτοῖς, χρωμθοις τῇ τ δρχῆς παῤῥησίᾳ. ϗ γινώσκοντας ὡς εἰ μὴ τὰς πράξαιεν, ϗ σπήσων, ϗ αὐτῆς τ ςρατείας ὑπομθσιν ἔκπλωσιν, ϗ τ εἰς σῶμα κίνδυνον ὑποησονται. ὥστε ἡμῶν μηδενὸς ἑτέρᾳ παντελῶς δεῖ ἀρχοντ, ϗ λησοδιώκτας, ἢ τὰς καλαμθμένας βιοκωλύτας, (μᾶλλον ϳ λωποδύτας) ἢ ἀφοπλισὰς σκπέμπειν, ασεφάσ(ι γὰ δῆθεν δίλόγοις χρωμθοις, αὐτὰς ϳ τὰ πάντων χείρισα πορίσοντας. τ γὰ δρχόντων τ ἐπαρχιῶν τῶν ἑκάσ τ μεγίσων δρχῶν πληρέντων τάξιν, ϗ ἀνὰ πᾶσης ϳ ἑτέρας δρχῆς τοῖς ἐπαρχίας δρκέντων, ϗ τὰ ὐκ τ ἡμετέρων νόμων τό γε ἐπ᾽ αὐτοῖς ψηφιζομθων, τίς αὖ ϑαῤῥήσει ἢ φόρε παραγραφῆ, ἢ τοιάτῳ τινὶ ασεῖς αὐτὰς χρήσεσθαι;

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ τ λησοδιωκτῶν, ϗ βιοκωλυτῶν, ϗ ἀφοπλισῶν.

ΑΠαγορεύομεν ϳ ϗ τῷ ενδοξοτάτῳ ςρατηγῷ τ ἑῴας ϗ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσιν, ἢ λησοδιώκτας, ἢ βιοκωλύτας, ἢ ἀφοπλισὰς, ἢ πινας τοιούτους ὐ τοῖς ἐπαρχίαις σκπέμπειν. ἴσασιν γὰ οἱ τ χθόνα μ᾽ τὸν δὲ ἡμῶν τ νόμον ϑαῤῥήσαντες, ὡς συλληφθέντες παρὰ τ ἀρχόντων τ ἐπαρχιῶν ϗ θεσμωτήριον οἰκήσου(ι, ϗ εἰς ἡμᾶς ϗ πράγματ μιωνομθοι, τ ἐγκλ ὑποησόν) κίνδυνον· οἵ τε τὰς τοιαύτας αὐτοῖς παρασιδόντες ασεσάξεις, triginta librarum auri ὑποχήσον) ποινὴν ϗ μείζονα ϳ ἐπ᾽ ϗ σφοδροτέρας ἡμῶν ἀγανακλήσεως πειρασθήσον). δεῖ τοίνυν τὰς ἀρχὰς τ ἐπαρχιῶν, τοσούτῳ ἀξιωθέντας παρ᾽ ἡμῶν ἐξουσίας, ἔτω τῷ παρόντι νόμῳ χρῆσθαι ὡς δικαίως ϗ νομίμως ἀπειλῶν εἶναι φοβερὰς, εἰδότας ὡς εἰ τῇ διδομθῃ παρ᾽ ἡμῶν ἀρχῇ κακῶς ϗ ἀναξίως τ ἐπιλεμπείσης αὐτοῖς παῤῥησίας χρήσον), ὑποκείσον) τοῖς πρωτίσοις αἷς ἐμπεσθεν εἴπομεν, ϗ ἕως τῶν ἀρχῶν ἔχω(ι, ταύτας ὑπομθόντες, ϗ ἐπειδὰν αὐτῶν κρατήσωσιν, μείζονα ἐπὶ πειρώμθοι κινδύνων. ἐδὲ γὰ δίδομεν αὐτοῖς ἀδείαν, πλὴν τ νενομισμένου τ

præsentem legem scripsimus, Deo eam voventes, & præsentibus [1] venerabilibus maximæ [2] ejus communionis festivitatis diebus ut [3] omnibus, liceat patres suscipere magis judices, quam fures & solicitatores, & eorum substantiis insidiantes. §. 2. Oportet quoque [4] vos nostros subjectos scientes quantam vestri posuimus providentiam, cum omni devotione publica, sine imminutione tributa persolvere: & neque administratorum egere necessitate, sed ita devotos vosmetipsos præbere, ut nobismetipsis ostendatur operibus, quia & ipsi pro hujusmodi clementia propriam nobis devotionem restituetis & merito habebitis omnem à judicibus occasione devotionis, favorem & providentiam: Illud scientes, quia judicibus imminet undique fiscalium periculum, & manifestum est, quia proprio suo periculo administrationes assumunt, & vos hæc agnoscentes, & omnimodo evitate indevotionem [5], & nolite vestras voluntates ita præbere inobedientes, quatenus eorum præsidum egeatis vehementia, quam necessarium est eos assumere propter inevitabilem [6] fiscalium exactionem: scientibus vobis nostris subjectis, quia militares [7] expensæ, & hostium incursiones multa egent diligentia, & non possunt citra [8] pecunias hæc agi, causa videlicet nullam recipiente dilationem, neque nobis concedentibus despici Romanorum terram diminutam, qui & Libyam omnem reparavimus [9], & Vandalos [10] in servitutem redegimus, & plurima adhuc, & majora horum speramus à Deo percipere & agere, pro quibus competens est fiscalia tributa sine [11] imminutione & devote & secundum definita exigi tempora. Quapropter si vos quidem devote occurratis judicibus, illi vero facilem & [12] præparatam fiscalium illationem in vos exhibuerint: & judicum laudabimus studium & vestram approbabimus voluntatem, & undique una quædam erit optima consonaque præsidentium, & quibus præsident, congruentia magna.

1 Id est, instantibus.
2 Τῆς μεγάλης αὐτῆ καὶ κοινοτάτης ἑορτῆς ἡμέρας. *Scrimg.*
3 Id est, id studemus hac lege perficere, ut judices provincialibus sint parentum loco. *c.* 8. §. *eod.*
4 Id est, oportet vicissim vos (qui nobis estis subjecti) scientes, &c.
5 Ἀγνωμοσύνην.
6 Ἀπαρέιτητον, id est, inexcusabilem.
7 Militares expensæ moram dilationemve non admittunt. *ut hic.*
8 Pecunia, nervus belli. *Leo Nov.* 52. *in princ.*
9 Recuperavimus. *vid. l.* 1. 2. *C. de off. præf. prat. Afr.*
10 Qui Libyam, & Carthaginem occupabant.
11 Ἀνελλιπῶς.
12 Ex προχείρ, *presse*, & *en main.*

Cap. XI.

Ut omnes Deo gratias agant hujus legis latæ gratia.

ITaque Deo & salvatori nostro Jesu Christo omnes similiter offerant hymnos pro hac lege, quæ eis dabit & patrias habitare caute, & proprias facultates habere firmissime, & judicum frui justitia. Nam & nos propterea eam posuimus: ut & justitiam, quæ in lege [13] est, valeamus domino Deo vovere, & nosmetipsos & nostrum commendare imperium, & non videamur despicere homines oppressos, quos nobis tradidit Deus: ut eis per omnia parcamus, ejus sequentes benignitatem. Ideoque quantum ad nos consecretur [14] hæc lex Deo: eo quod nihil in mentem nostram veniens boni pro tuitione subjectorum relinquimus. Volentes enim inhoneста hæc & servilia [15] furta perimere, & nostros subjectos in quiete à provincialibus judicibus conservare: propterea festinavimus gratis [16] administrationes eis dare: ut nec ipsis liceat delinquere, & abripere subjectis, quorum causa omnem perferimus laborem, dedignantes [17] imitari eos, qui ante [18] nos imperaverunt, qui pecuniis [19] ordinabant administrationes, sibimetipsis auferentes licentiam administratoribus nocentibus increpandi juste, & ipsi ea quæ percipiebant, celando, justi putari & proprios collatores propter hoc abripere à malis judicibus non valentes: unde nec ipsis judicibus increpare poterant agere caste, occasione prædictæ causæ. Nos autem sufficientem imperio quæstum esse putamus, ut collatores sola fiscalia conferant tributa, & nihil aliud extrinsecus quæratur, quod subjectis omnem commoveat vitam.

13 Divina scil.
14 Imperator hanc constitutionem Deo consecrat, *ut hic*: & vovet, *l.* 10. §. 1. *C.*
15 Judicis peculatus, furtum servile.
16 Ut cum lucrum gratis accipiant, dent etiam & conferant suas operas gratis.
17 Pulchrum imperatori non imitari scelera antecessorum.
18 Ante Justiniani tempora, dignitates erant mercales.
19 An æquum sit & utile dignitates pecuniis comparari, dixi *in prin. C. eod.*

Cap. XII.

In quibus causis à præside detenti, fori præscriptionem non habeant.

QUod autem primitus à nobis dictum est adhuc majori opere, & subtiliori complecti existimavimus legislatione, quatenus nostra intentio omnibus fiat aperta. Sancimus enim clarissimos subjectarum provinciarum administratores citra omne factos pecuniarum suffragium [20], & ab his dati jurejurandi [21] memores, habere, & hanc à nobis licentiam, ut nulla sit ulli apud eos penitus fori [22] præscriptio, neque in iis quæ committuntur ab aliquibus violentiis, neque in criminibus, & quæ hinc oriuntur læsionibus, neque in seditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactionibus: sed omnes similiter subjacere horum jurisdictioni, non expectantium neque præcepta suscipere à judicibus, quibus subjecti sunt, neque nuntiare ad eos, sed contentos esse hac nostra lege, per quam omnem eis potestatem præbemus: nemine licentiam habente penitus in prædictis causis neque privilegio uti quolibet, neque ex hoc sibimet imperare, ut delinquat innoxie. Non enim qui omni abstinent acceptione [23] judices, aliud quiddam Dei, & legis nostroque præponent timori: sed ad illum respicientes servabunt subjectis justitiam, omnia secundum nostras judicantes, & agentes leges. §. 1. Qui enim milites, & hujusmodi in provinciis constitutos eis subjicimus: neque in hoc egebunt præcepto cujuspiam proprio aut à nobis, aut à nostris judicibus, sed præsenti lege utentur, & hanc eis ostendent, ut auxilientur [24] eis utentibus judiciali fiducia, scientibus quia nisi hæc egerint, & emolumentorum & militiæ sustinebunt casum, & in corpus periculum patientur: ut nobis nullo alio penitus opus sit judice, & aut latronum insecutores [25], aut appellatos violentiarum [26] inhibitores, magis autem fures, aut violentos mittere, occasione quidem quasi rationabili utentes, ipsos autem omnium pessima facientes. Cum enim judices provinciarum uniuscujusque maximorum judicum compleant officium, & pro omni alio cingulo provinciis sufficiant, & ad ea quæ ex nostris legibus super eis decreta sunt: quis præsumat, aut fori præscriptione, aut hujusmodi aliquo apud eos uti?

20 *c.* 1. §. *eod.*
21 *c.* 8. §. *eod.*
22 Nemo in criminali causa, neque in tributorum exactione, neque in populari seditione, præsidi provinciæ objicit fori præscriptionem. *Julianus hic.* adde, *l.* 3. *in fin. ff. de off. præsid.*
23 Pecuniæ scil.
24 *Un juge peut demander main forte au premier venu*, *l. qui restituere* 68. *ff. de rei vind.*
25 Vide *c.* 13.
26 Vide *d. c.* 13. §. *eo.*

Cap. XIII.

De latrunculatoribus 27 *& viocolytis, & aphoplistis.*

INterdicimus autem & gloriosissimo magistro militum Orientis, & omnibus nostris judicibus, aut latronum insectatores [28] aut violentiarum [29] inhibitores, aut armatos [30], aut aliquos tales destinare in provincias. Sciant enim qui ad hoc instituti post hanc nostram legem præsumpserint, quoniam capti ab his nostris judicibus provinciarum, & in vincula redigentur, & ad nos causa nuntiata, à nobis summum periculum sustinebunt. & qui hujusmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri sustinebunt pœnam: & majorem insuper ac vehementiorem nostram indignationem experientur. Oportet igitur Judices provinciarum tanquam promeritos à nobis potestatem, sic causis uti, ut juste & legitime sint omnibus metuendi: scientes, quia si data à nobis administratione, male & indigne abutantur à nobis concessa sibi licentia, subjacebunt suppliciis, quæ primitus diximus: & donec administrationes habent, hæc perferentes, & dum eas deposuerint, majori adhuc experientur periculo. Non enim eis damus licentiam

27 Ut lat. 28 Λησοδιώκτας. *ut Novell.* 128. *c.* 21. *l.* 34. *c.* 1. latrunculatores. *vid. Julian.*
29 Βιοκωλύτας. Ii sunt qui vim, impressionem, & deprædationem arcent. Fuit olim specialis βιοκωλύτης in Phrygia utraque, Pisidia, Lycaonia, & Lydia.
30 Ἀφοπλίσης. *Novell.* 128. *c.* 21. id est eos, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, ne rapinas, aut cædes faciant. *Julian. vid. Novell. de armis, & Edictum de Vicario Pontica.* Illud adjiciendum, vetari, ne præsides occasione ἀφοπλισμοῦ provinciales opprimant, *l. ult. C. de metallar.*

Source : BIU Cujas

centiam antequam legitimum quinquaginta [1] dierum compleatur tempus, à provinciis, in quibus administraverint, discedere, aut per occasionem revocatoriæ [2], aut per occasionem fugæ, aut per aliam quamlibet causam: scientibus (sicut prædiximus) sive ad hanc veniant felicissimam civitatem, sive in quamcunve regionem, ad provinciam denuo revocati, cui præfuerunt, pœnas sustinebunt omnes, quas prius diximus.

1 Vide *c.9. T. eod.*

2 Concessæ scil. à principe.

Cap. XIV.

Quomodo aut apud quem jurare debent Magistratus, & de exigenda ab his cautione.

Jusjurandum vero dabunt hoc quidem quod superius diximus [3]. Si vero aliquibus in provinciis existentibus mittantur cinguli codicilli, & coram Deo amabili Episcopo Metropolitano, & qui in eis primates sunt, jusjurandum subibunt, & ita cinguli suscipient actiones, tua quippe celsitudine providente, sive in hac maxima civitate perceperit aliquis administrationem, sive in provincia, ei codicilli ejus transmittantur à tua celsitudine: ut ipse qui accepit, cautionem faciat fisco, *De tributorum inculpabili exactione*, sicut ipse pure probaveris. †. Posita sit autem lex hæc à nobis, in omnibus administrationibus à nobis nominandis, & ex præsenti tempore sine suffragio percipiendis: nam quæ præcesserunt pridem, positis subjaceant legibus. nulla pœna horum quæ in hac nostra lege determinata sunt, imminente hactenus [4] administrationes habentibus: nisi tamen & ipsi post insinuationem hujus legis furati capiantur.

3 *C.7.T. eod.*

4 Leges non trahuntur ad præterita, *l.7. C. de legib.*

Epilogus.

†. Hæc igitur tua celsitudo universa cognoscens, in omnibus gentibus sub se constitutis fieri manifesta procuret, solenniter præceptis utens apud omnes provinciarum præsides: ut ipsi cognoscentes nostrum circa subjectos studium, & quantam habemus, circa ordinationem judicum voluntatem, considerent quanta eis bona participantur [5], neque imperii famulitio [6] pro eorum felicitate parcentes. Dat. Belisario præfecto, xvi. Kal. Maji, 535.

5 Id est, quanta eis bona contulerimus.

6 Antea ita legebatur: imperii medelæ, δέ τῆς βασιλικῆς θεραπείας διὰ τὴν αὐτὲ εὐθυμοσύνας φασάμενοι. *Scrimg.* id est, cum neque regio famulitio (ob eorum utilitatem) pepercerimus. Imperii porro famulitium hic appellat. Præsides provinciarum, qui velut imperii regnique famuli: qui Imperatori in id famulantur ac ministrant, ut provinciæ tutæ sint & quietæ.

Edictum [7] scriptum in omni terra Deo amabilibus archiepiscopis & sanctissimis patriarchis.

Traditæ nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ & cæterorum hæc custodire: & si quid transcendatur a judicibus, ad nos [8] referre: ut nihil contemnatur horum, quæ sancte & juste à nobis sancita sunt. Sic enim nos quidem nostrorum subjectorum miserati, quoniam supra fiscalium functionum exactionem, etiam maximas sustinent ex furto judicum violentias, propter factas provinciarum venditiones, hæc auferre per subjectam studuimus legem. Vos autem si negligentes non referaris, à nobis quidem consecratam Domino Deo: rationem reddetis apud eum pro aliorum injustitia, si quod non agnoscentibus nobis damnum apud vos hominibus inferatur: sed oportet præsentes vos provinciis, & pro eis ac reliquis detestantes, manifestos nobis facere & rectos judices, & transcendentes hanc legem nostram, quatenus utrosque cognoscentes, hos quidem puniamus, illis autem repensemus. Cumque lex publice proposita fuerit, & omnibus manifesta: tunc intus [9] recondatur in sanctissima ecclesia cum sacris vasis, utpote, & ipsa dedicata Deo, & ad salutem ab eo factorum hominum scripta. †. Facietis autem melius & illic habitantibus universis hominibus utilius, si eam insculpentes aut tabulis [10] aut lapidibus in porticibus sanctissimæ ecclesiæ describatis, plenam præbentes omnibus horum quæ sancita sunt lectionem atque possessionem.

7 Vide Edictum 1. Justiniani.

8 Episcopi munus, referre ad principem, si quid magistratus delinquit.

9 Leges recondi interdum solitæ in chimeliis Ecclesiæ. *Nota:* adde *l.4. in fin. ff. familiæ.*

10 Leges interdum insculptæ tabulis & lapidibus in porticibus Ecclesiæ, *ut hic.* facit *l.2. §.4. de origin. jur.* Interdum etiam lectæ in Ecclesiis. *l.20. in fin. C.Theod. de Episcop.*

Cap. I.

De defensoribus civitatum.

Si vero pro judicum puritate hanc habuimus providentiam: palam est quia multo magis defensoribus non permisimus nec quicquam accipere, nec dare. Dabunt enim concessis sibi præceptis in foro gloriosissimorum præfectorum (si quidem majores [11] sint civitates) sol. iv. [12] si vero minores sint, sol. iii. & ultra hæc, nihil. Accipient autem nihil ab ullo, si aliquis ex fisco solennis eis quæstus erit. aut si nihil ex fisco percipiunt: nihil ultra quam sacra nostra statutum est constitutione, percipiant: alioqui si quid accipere capiantur, aut ipsi aut qui vocantur eorum chartularii, aut alter quispiam qui circa eos sunt: illi quadruplum restituent quod acceperunt, & hac solicitudine repellentur: insuper exilio perpetuo mulctabuntur: & in corpore castigati, reddent provinciam viris bonis pro malis defendendam. Eritis autem & in hoc custodes vos & inhibentes quæ contra hæc fiunt, & insinuantes: ut neque lateat aliquid horum quæ delinquuntur, neque latendo sit impunitum: sed omnis æquitas atque justitia nostris subjectis floreat. Si vero etiam hactenus judices non post insinuationem hujus legis omni abstineant furto: sciant & ipsi hujus legis pœnæ se esse subjectos.

11 De majoribus & minoribus civitatibus alias dixi.

12 Julianus legisse videtur lx. & ibidem in ora legit, l. vel xvi.

Scriptum est exemplar Edicti Constantinopolitanis habens ita.

Quantam subjectorum posuimus providentiam, ostendit à nobis nuper posita lex, quam ad gloriosissimos nostros præfectos scripsimus. Sed competens est & vos ipsos scire nostram providentiam quam circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in edictis proposuimus figuram, ut & vos domino Deo ac Salvatori nostro Jesu Christo, juste referatis hymnos [13], & nostro imperio, quia omnem pro vestra utilitate perferimus laborem.

13 *C. 11. T. eod.*

Notitia [14] eorum quæ ab unaquaque subditarum administrationum debent præberi circa consuetudinem quantitatis, ab iis qui administrationes habent: nullo præsumente extra ea, quæ subscripta sunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

14 Adde & alia *l.1. 2. C. de off. præf. præt.* vide & aliam in *l. 12. §. 1. C. de prox. sacr. scrin.*

§. 1. A spectabili comite [15] Orientis [sic:] in [16] sacro cubiculo, sol. lxiii. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, cum quatuor scriniariis sacri laterculi, sol. num. l. ejus adjutori, sol. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum pro jussione, sol. lxxx.

15 *T. cap. 5.*

16 Ἐν τῷ ἁγίῳ ἡμῶν κοιτῶνι.

§. 2. A proconsule Asiæ ita, in sacro nostro cubiculo, sol. num. xiii. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor scriniis sacri laterculi, sol. n. xl. ejus adjutori, sol. n. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum pro jussione, sol. n. lxxx.

§. 3. A spectabili comite [17] Phrygiæ Pacatianæ ita, Tribunis chartulariis sacri nostri cubiculi, sol. n. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. xxiv. ejus adjutori, sol. n. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. l.

17 *Cap. 2. T. eod.*

πεντήκοντα ἡμερῶν πληρώσει χρόνον, τῇ ἐπαρχιῶν ὧν ἦρξαν ἀναχωρεῖν, ἢ κατὰ φασιν revocatorias, ἤτοι ἀνακλήσεως, ἢ κατὰ φάσιν φυγῆς, ἢ κατ' ἄλλον οἱανῶν αἰτίαν· γινώσκειν ὡς (καθάπερ ἐμαθομεθεν εἰπόντες ἔφθημεν) εἴτε ἐπὶ ταύτης χώρητε τῆ βασιλευούσης πόλεως, εἴτε ἐν οἱαδήποτε χώρᾳ, πρὸς τὴν ἐπαρχίαν αὖθις ἐπαναχθέντες ἧς ἦρξαν, ποινὰς ὑφέξουσιν ἃς ἔμαθομεν εἰπόντες ἔφθημεν.

Κεφ. ιδ'.

Πῶς χρὴ ἐπὶ τινὸς ὄρκειν δεῖ τὰς ἀρχούσας, καὶ περὶ τοῦ λαμβάνειν παρ' αὐτῶν τὸ ἀσφαλές.

Τὸν τῆς ὁρκωμοσίας δοσιν ἐντεῦθεν μὲν, κατὰ τὸ ἀνωτέρω ῥηθὲν· εἰ δέ ποσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄσι πέμποιντο τὰ τῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἐπί τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πρωτευόντων τὸν ὅρκον ὑφίεσθαι, καὶ ὅταν τὰ τῆς ἀρχῆς ἀνταλλήσωνται πράξεων. δηλαδὴ τῆς ὑπερθέσεως θεσπισθείσης, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως Θεσσαλονικέων τῆς ἀρχῆς, εἴτε κατὰ χώραν αὐτῷ τὰ σύμβολα ταύτης πεμφθείη παρὰ τῆς ὑπερθεσης, αὐτὸν τὰ λαμπρότατον τὸ ἀσφαλὲς ἀποδιοῦναι τοῦ δημοσίου δεῖ τῶν φόρων ἀμέμπτως εἰσενηνεγμένων, καθάπερ ἂν αὐτὸς καθαρῶς δοκιμάσας. †. Κείσθω ὁ νόμος ἡμῶν ἐφ' ἅπασι τοῖς παρ' ἡμῶν ῥηθεῖς ὀνομασθησομένοις ἀρχαῖς ἐν τῷ παρόντος χρόνου ἀμοίρους τοῦ ἀναλήψομένους· τὰ δὲ δὴ καὶ προειληφότα τοῖς ἐμπροσθεν κειμένοις ὑποκείσθω νόμοις, ἐξαμιᾶς ποινῆς τῶν ἐν τῷ δὲ ἡμῶν τῷ νόμῳ διωρισμένων ἐπικειμένης τοῖς μέχρι νῦν τὰς ἀρχὰς ἐχουσι· πλὴν εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦδε τοῦ νόμου κλέπτοντες τὰς ἁλοῖεν.

Επιλογος.

†. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάντα μανθάνουσα, ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑποτεταγμένοις φανερὰ θησκευέσθω γινέσθω, καὶ τὸ νενομισμένον σεβάσμιον χρωμένη πᾶσι πάντας τοὺς τῆς ἐπαρχίων ἡγεμόνας. ὥστε αὐτοὺς γινώσκοντας τὴν ἡμετέραν περὶ τοὺς ὑπηκόους προθυμίαν, καὶ ὧν ἔχομεν περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων χειροτονίαν γνώμην, εἰδέναι πόσων αὐτοῖς ἀγαθῶν μεταδεδώκαμεν, ὧν τε βασιλικῆς θεραπείας, μὴ φειδόμενοι τῶν δύναμιν, φεισάμενοι. Dat xvii. Kalend Maji, *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

Εἰκὼν γραφὴν τοῖς ἀπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις καὶ ὁσιωτάτοις πατριάρχαις.

Τῆς παρούσης ἡμῶν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν ἁπάσῃ δικαιοσύνῃ ζῶν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ποιοῦντες, τὴν ὑποτεταγμένον νόμον ἐγράψαμεν. ὃν δὴ τῇ σῇ ὁσιότητι καὶ δι' αὐτῆς ἁπάσῃ τῇ τε ἐπαρχίας τῆς πολιτείας φανερὸν, καλῶς ἔχειν νομίσαιμεν. τὸν ἐν σοῖς θεοφιλίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἔσω, τοῦτο θεσπεσίοις θεσπεσίοις τῶν ἀρχόντων, εἰς ἡμᾶς μιμνύειν· ὅπως ἂν μή τι παραφθείη τῶν ὁσίως καὶ δικαίως ὑφ' ἡμῶν νομοθετηθέντων. εἰ δὲ ἡμεῖς μὲ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐλεύσεις, ὅπως τῆς τοῦ δημοσίου φόρου ἐκλύσῃ καὶ μεγάλως ὑπέμνον ἐκ τῶν ἀρχόντων κλοπῆς ἀδικίας, καὶ τὰς γινομένας τῶν ἐπαρχιῶν πράσεις, ταύτας ἀνελεῖν καὶ τὴν ὑποτεταγμένην ἐπανορθώσαιμεν νόμον, ὑμεῖς δὲ ῥαθυμοῦντες μὴ φροντίζειν. ἡμῶν μὲ ἀφοσιοῦσθω τὸ πρὸς τὸν δεσπότην θεὸν, ὑμεῖς δὲ ἀπολογήσεσθε πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀδικίας, εἴ τι καὶ τὸ μὴ καθεῖν ἡμᾶς βλάβον τοῖς παρ' ἡμῶν ἀνθρώποις ἐπήγειρε. ἀλλὰ δεῖ παρόντας ὑμᾶς τὴν χώραν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγωνιῶντας, φανερὰς ἡμῖν κρῖσαι καὶ τοὺς ὀρθῶς ἄρχοντας, καὶ τοὺς καθαίνοντας τὸν δι' ἡμῶν τὸν νόμον· ὅπως αὖ ἑκατέρους γινώσκοντες, τοὺς μὲ κολάζωμεν, τοὺς δὲ ἀμειβώμεθα, ἐπειδὰν ὁ νόμος δημοσίᾳ προτεθείη, καὶ ἅπασι γένοιτο φανερὸς, πλημμελοῦσι ληφθείς, ἔνδον ἀπκείσθω ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν, οἷα καὶ αὐτὸς ἀνατεθειμένον θεοῦ, καὶ ὡς σωτηρίαν τοῦ αὐτοῦ γλυφθὲν ἀνθρώπων γεγραμμένον. ποιήσει δὲ ἂν κήλιον, καὶ τοῖς αὐτόθι πᾶσιν ἀνθρώποις συμφορώτερον, εἴωθε αὐτὸν ἐγκολάπτοντες ἢ σανίσιν ἢ λίθοις, ἐν ταῖς ἁγίαις τῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀναγράπτε, ὡσεχεσθαι παρεχόμενοι πᾶσι τὸν τῶν νομοθετηθέντων ἀναγνωσίν τε καὶ κλῆσιν.

Κεφ. α'.

Περὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν πόλεων.

Εἰ δή τινες τῶν ἀρχόντων καθηγεμόνος τοσοῦτον ἐθέμεθα σεβάσιον, σεβήλον ὡς πολὺ μᾶλλον τοῖς ἐνδίκοις οὐκ ἐφησόμεν ἀδικεῖν ὁπόν ἀδεῖ λαμβάνειν ἀδὲ διδόναι. διόπερ ἐμὲ γὰρ τῶν παρεχομένων αὐτοῖς σεβασμάτων ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς συνδοξοτάτων ὑπαρχων, εἰ μὲ μείζονες αἱ πόλεις εἶεν, solidos quatuor. εἰ δὲ τῶν ἐλαττόνων, solidos tres. καὶ πάρα τούτων ἀδέν. λήψονται δὲ ἀδεὶ ὁπῶν παρ' ἑδένος, πλὴν εἰ μή τις ἐκ τοῦ δημοσίου νενομισμένον αὐτοῖς σεβασίν πόρου, ἢ εἴωθε μηδὲν ἐκ τοῦ δημοσίου λαμβάνοιεν, μηδὲν παρεῖται τῆ θείᾳ ἡμῶν δηλωθεισῶν ἀμοιρεῖν κομίζεσθαι. ἐπείτοιγε εἴ τι λαβόντες ἀλοῖεν, ἢ αὐτοὶ ἢ οἱ καλέσμοι αὐτῶν χαρτουλάριοι ἢ ἕτερός τις τοῦ αὐτοῦ, ἑπτάπλασιον ἀποδώσουσιν ὅσαπερ ἔλαβον, καὶ τοῦ φορυλίσματος ἀπελαθήσονται. καὶ σεσῖς γε καὶ ἐξορίᾳ διωκεῖ ζημιωθέντες, καὶ εἰς σῶμα σωφρονισθέντες, δώσουσι χώραν ἀνδράσιν ἀμέμπτοις ἀντὶ κακῶν τοῦ φορυλίσματος ἀπαλαμβάνειν. ἔσεσθε δὲ καὶ τότε φύλακες ὑμεῖς, καὶ κωλύοντες τὰ παρὰ τοῦτο γινόμενα, καὶ μηνύοντες. ὥστε μήτε λαθεῖν τι τῶν ἀμαρτανομένων, μηδὲ ἐκ τοῦ λαθεῖν, ἀτιμώρητον εἶναι, ἀλλὰ πᾶσιν ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐπανθῆσαι. εἰ δὲ καὶ οἱ μέχρι νῦν ἄρχοντες μὴ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦδε τοῦ νόμου, πάσης ἀπέχοντες κλοπῆς, ὥσπερ καὶ αὐτοὶ πεῖς ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου ποιναῖς ὑποκείμενοι. τοῦτο τὸ ἔδικτον σεβὲς τὰς ἐπισκόπους. Datum xv. Kalend. April. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Εγγεγραφη τὸ ἴσον τοῦ ἐδίκτου Κωνσταντινουπολίτοις, ἔχον ὕπως.

Ὅσων ἁπάντων τῶν ὑπηκόων ἐθέμεθα σεβασίων δείκνυσιν ὁ παρ' ἡμῶν ἐναγὴς πεθεὶς νόμος, ὃν δὴ σεβὲς τὰς ἐνδοξοτάτης ἡμῶν ὑπάρχης ἐγεγράψαμεν. ἀλλὰ σεβαστὸν ἐστι καὶ ὑμᾶς αὐτὰς εἰδέναι τὴν ἡμετέραν σεβασίαν, ὧν σεβεῖ πάντας ἀνθρώπους ἔχομεν. καὶ ἀφ' τούτου τοῦ νόμου αὐτὸν καὶ ἐν ἐδίκτῳ σεβεσθείκαμεν φράσαι, ὥστε ὑμᾶς τῷ δεσπότῃ θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ δικαίως ἀναπέμπειν ὕμνους, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ, ὑπὲ πάντα ἀφ' τὸ ὑμέτερον συμφέρον αἱρούμεθα πόνον.

Γνῶσις τοῦ παρ' ἐκάστης τῶν ὑποτεταγμένων ἀρχῶν ὀφειλόσης παρέχεσθαι λόγῳ συνηθειῶν ποσότητος, ἀφ' ἃ τὲς ἀρχὰς ἐχόντων· ἑδενὸς πλεῖόν τοῦ ἀπὸ τὲ σεσημειωμένα ἔτι λαβεῖν, ἔτι δένα τι πλέον

§. α'. Ἀπὸ δὲ σεβασίας κόμητος τῆς ἀνατολῆς ὕπως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κοιτῶνι, νομισμάτια ξγ'. τῷ πελμικηλίῳ τοῦ λαμπροτάτου τελούνων νοταρίων μετὰ τεσσάρων σκελνίων δεῖς λατερκούλα, ν.ν'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ι.γ'. τῇ πάξῃ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ σεσπίσματος, ν.π'.

§. β'. Ἀπὸ δὲ ἀνθυπάτου Ἀσίας ὕπως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κοιτῶνι, ν. ξγ'. τῷ πελμικηλίῳ τοῦ λαμπροτάτου τελούνων νοταρίων μετὰ τεσσάρων σκελνίων δεῖς λατερκούλα, ν.μ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν.γ'. τῇ πάξῃ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ σεσπίσματος, ν.π'.

§. γ'. Ἀπὸ δὲ σεβασίας κόμητος Φρυγίας Πακατιανῆς ὕπως· τοῖς τελσὶ χαρτουλαρίοις δεῖς ἡμῶν κοιτῶνος, ν.θ'. τῷ πελμικηλίῳ τοῦ λαμπροτάτου τελούνων νοταρίων, ν.κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, νομισμ. γ'. τῇ πάξῃ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ σεσπίσματος, ν.γ'.

§. δ'. Απὸ

Source : BIU Cujas

§. σϛ'. Ἀπὸ τ῀ θειοτάτ῀ κόμητο῀ Γαλατίας πρώτης ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. ν'.

§. έ. Ἀπὸ τ῀ βικαρίου τ῀ μικρᾶ τείχους ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνίῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

Καὶ ὅσαι δέχαι ὑπαλικὴ ἤτοι κονσουλάρια.

§. ϛ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Παλαισίνης πρώτης ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ζ. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Παλαισίνης δευτέρας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. η'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Φοινίκης πρώτης ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. θ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Συρίας δευτέρας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. έ. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ι'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Θεοδωριάδ῀ ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ια'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Οσρολωῆς ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιϐ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Κιλικίας πρώτης ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιγ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Κύπρ῀ ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιδ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Παμφυλίας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιε'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Βιθυνίας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιϛ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Ἑλλησπόντ῀ ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιζ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Λυδίας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιη'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Φρυγίας σαλουταρίας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. ιθ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Πισιδίας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Λυκαονίας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κα'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Νέας Ἰουστινιανῆς ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κϐ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Ἀρμενίας δευτέρας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κγ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Ἀρμενίας μεγάλης ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κδ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Καππαδοκίας πρώτης ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κέ. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Καππαδοκίας δευτέρας ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κϛ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Ἑλενοπόντ῀ ἔτους· τοῖς θειοτάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κζ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Εὐρώπης ἔτους· τοῖς πεντεκαιδεκάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. κη'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀ Θρᾴκης ἔτους· τοῖς πεντεκαιδεκάτοις χαρτουλαρίοις τοῦτ῀ τ῀ θείᾳ κανονικείᾳ, ν. θ'. τῷ πεμπικηνείῳ τ῀ λαμπροτάτων τεσσάρων νοταρίων, ν. κϛ'. τῷ αὐτ῀ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ πρωτάγματο῀, ν. μ'.

§. 4. A spectabili comite [1] Galatiæ primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. XXIII. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. L.

1 *Cap.* 3. *C. eod.*

§. 5. A vicario Longimuri [2] ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. XL.

2 Τ῀ Μακρᾶ τείχους, seu Thraciarum. vide *Nov.* 26.

Et quæcumque administrationes consulariæ sunt.

§. 6. A judice [3] Palæstinæ [4] primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, solid. n. XL.

3 Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντο῀. Præside, ita legitur apud Scrimger.

4 *Nov.* 103. *c.* 3. *in fin.* J.

§. 7. A præside Palæstinæ secundæ sic [5]: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

5 Adde de præside Palæstinæ tertiæ §. 38. J. *cod.*

§. 8. A præside Phœniciæ maritimæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 9. A præside Syriæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 10. A præside Theodoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 11. A præside Osdroënæ sic [6]: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

6 Eadem Osthoëna dicitur.

§. 12. A præside Ciliciæ 7 primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

7 Hodie Turcomania & Finichia.

§. 13. A præside Cypri [8] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

8 De secunda vide §. 42. J. *cod.*

§. 14. A præside Pamphyliæ [9] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

9 Hodie Seriia, *Giravæ Alphonsi. Adriano.* Zina *Theveto.* Carama *Bellonio*, qua ad mare, Scandelorum: qua ad Septentrionem Caramaniam, nuncupari scribit Marius Niger. de Pamphilia dixi alias.

§. 15. A præside Bithyniæ [10] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

10 Hodie *Bursia*, ut Gyrava refert. *Betsangiat*, ut Castaldus.

§. 16. A præside Hellesponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 17. A præside Lydiæ [11] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

11 Ea in scripturis Lud.

§. 18. A præside Phrygiæ salutaris [12] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

12 Σαλουταρίας. Phrygiam, hodie appellari *Sarne* tradit Castaldus.

§. 19. A præside Pisidiæ [13] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

13 *Nov.* 24 J. *cod.*

§. 20. A præside [14] Lycaoniæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

14 Prætore. *Nov.* 25. J. *cod.*

§. 21. A præside Novæ Justinianæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 22. A præside Armeniæ secundæ [15] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

15 De prima vid. §. 43. J. *cod.*

§. 23. A præside Armeniæ magnæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 24. A præside Cappadociæ [16] primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

16 Hodie Almasia *Castal.* Genech Theveto, Toccatu Alalulien Pineto.

§. 25. A præside Cappadociæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 26. A præside [17] Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

17 Moderatore. *Nov.* 28. quæ est περὶ τ῀ μοδεράτωρ῀ ἑλλησποντ. & *Ecloge.* II. περὶ τ῀ μοδεράτωρ῀ τοῦτέστιν ἄρχοντ῀ ἑλλησπόντου.

§. 27. A præside Europæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 28. A præside [18] Thraciæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

18 Prætore. *Novell.* 26. J.

Source : BIU Cujas

§. 29. A præſide Rhodopeæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XXIV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XL.

1 De Agerochio præſide Æmimontis, adde inſcriptionem, *Novell.* 32.

§. 30. A præſide Æmimontis [1] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XXIV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XL.

§. 31. A præſide Cariæ ſic: Spectabilibus tribus chartularijs ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XXIV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XL.

2 Lycia hodie Brieguja, Gyravæ: Bene-ſaacan Theveto: Aldinelli, Caſtaldo.

§. 32. A præſide Lyciæ [2] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XXIV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XL.

3 De ſecunda vide §. 37. J.

§. 33. A præſide Auguſtanicæ primæ [3] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XXIV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XL.

Et quæcunque præſidiales, aut correctoriæ adminiſtrationes ſunt.

§. 34. A præſide Libyæ ſuperioris ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

4 Plures alibi dignitates Ægypti recenſet Prætores, comites, exconſules, moderatores, *Nov.* 23. *cap.* 3.

§. 35. A præſide 4 Ægypti primæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 36. A præſide Ægypti ſecundæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 37. A præſide Auguſtanicæ ſecundæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

5 De prima & ſecunda vid. §. 6. 7. J.

§. 38. A præſide Palæſtinæ tertiæ [5] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 39. A præſide Arabiæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præſectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 40. A præſide Euphratenſis ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 41. A præſide Meſopotamiæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

6 De prima vide §. 12. J.

§. 42. A præſide Ciliciæ ſecundæ [6] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

7 Vel proconſulæ. *Nov.* 20. *cap.* 3.

8 De ſecunda & magna vide §. 22. & 23. J. *cod.*

§. 43. A præſide 7 Armeniæ primæ [8] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

9 De prima vide §. 4. J. *cod.*

§. 44. A præſide Galatiæ ſecundæ [9] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 45. A præſide Honoriadis ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

10 *Novell.* 41.

§. 46. A præſide Inſularum [10] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

11 Vid. *Nov.* 11 J.

§. 47. A præſide Myſiæ ſecundæ [11] ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

§. 48. A præſide Scythiæ ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. XV. ejus adjutori, ſol. III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſione, ſol. XXXVI.

12 Omiſſa eſt hic Macedonia ſecunda, & aliæ de quibus *Nov.* 11. J.

§. 49. [12] Pro uniuſcujuſque civitatis defenſore, ſi quidem ſit metropolis, [pro metropoli] apud officium glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum dandi ſunt ſolidi nume. III. ſi vero alterius civitatis, ſolidi III. & ultra hæc nihil. Nec enim defenſores vel dare judicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus: niſi quædam ſint [cum ab his volo: præſideant] conſuetudinis: ſcientibus eis, quia ſi nuntietur noſtræ poteſtati de aliquo eorum quia prævaricatur quæ à nobis ſancita ſunt: & quod receperint, quadruplum reddent: & officio ſoluto, exilium habitabunt continuum: cum etiam provinciarum judices ſi hoc neglexerint, & defenſores ſinant rapere: non modicam & ipſi ſuſtinebunt pœnam. Dat. XVII. Kal. Maji, *Conſtantinopol.* BELISARIO V. C. Conſule 535.

§. κθ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Ροδόπης ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. κθ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. μ'.

§. λ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Αἰμιμόντ ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. κθ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. μ'.

§. λα'. Ἀπὸ τ ἀρχόντ Καρίας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. κθ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. μ'.

§. λβ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Λυκίας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. κθ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. μ'.

§. λγ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Αὐγουσταικῆς πρώτης ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. κθ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. μ'.

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαί, ἤτοι correctoriæ.

§. λδ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Λιβύης τ ἄνω ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. λε'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Αἰγύπτ πρώτης ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. λς'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Αἰγύπτ δευτέρας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. λζ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Αὐγουσταικῆς δευτέρας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. λη'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Παλαισίνης τρίτης ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. λθ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Ἀραβίας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μι'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Εὐφρατησίας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μα'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Μεσοποταμίας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μβ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Κιλικίας δευτέρας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μγ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Ἀρμενίας πρώτης ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μδ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Γαλατίας δευτέρας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. με'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Ὀνωριάδ ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μς'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ τ νήσων ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μζ'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Μυσίας δευτέρας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαείοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηλίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μη'. Ἀπὸ τ ἄρχοντ Σκυθίας ἔτους· τοῖς θειολέπτοις χαρτλαλαρίοις τελσὶ τ θείᾳ κυδυκλείᾳ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ, ν. λς'.

§. μθ'. Παρὰ τ ἐκάστης πόλεως ἐκδίκου, εἰ μὲ εἴη μητροπολίτης, ὑπὲρ προστάγματ εἰς τὰ τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων διδόσθω νομίσματα σ'. εἰ δ ἄλλης πόλεως, ν. γ'. καὶ πέρα τούτων μηδέν. ἐδὲ ἢ τοὺς ἐκδίκους ὑπ διδόναι τοῖς ἀρχοῦσιν ἐδὲ ἑτέρῳ τινί, ἐδὲ λαμβάνειν βελήσεται. κωλύω εἰ μή τινες εἰσὶν αὐτοῖς ἐκ τ δημοσίᾳ παρεχόμεναι συνήθειαι. εἰδότων αὐτῶν ὡς εἰ μὴ γένηται τῷ ἡμετέρῳ κράτει τοῦτο τινὶ ὑπ αὐτῶν, ὡς τ παραβαίνοντα τὰ παρ' ἡμῶν ἁπαντηθέντα, καὶ ὅπερ ἂν λάβοι quadruplum ἀποδώσει, καὶ τ φροντιστ παραλυθείς, ἐξορίαν οἰκήσει διὰ παντός. ὁπότε καὶ οἱ τ ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, εἰ τύχοι παραμελήσαντα, καὶ τοὺς ἐκδίκους περιδιεῖν κλέπτοντας, ὃν ἐλάττονα καὶ αὐτὸ ποιῶν ὑποστήσονται. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Conſtantinopol.* BELIS. V.C. CONS.

13 Infra poſitum *Edal.*

SCriptum eſt exemplar hujus Dominico glorioſiſſimo præfecto apud Illyricum prætoriorum. Sed ita quidem adjectionibus jusjurandum ſubeant, ſecundum proprium de hoc facto indiculum [13] ſacramentum, cujus exemplar etiam directum eſt tuæ celſitudini. Qui vero adminiſtrationem ſuſcipiunt à tua celſitudine, directos hinc eis à nobis codicillos ſuſcipiant, præſente Deo amabili civitatis in qua degunt, epiſcopo, & aliis qui in civitate ſunt, in judicio tuæ celſitudinis congregatis, & officio omni tuo: coram quibus etiam codicillos accipiant, & jurent prædictum jusjurandum, & maxime hoc præcipimus coram curialibus agi, quos competens eſt magna frui & à tua celſitudine, & qui idem ferent cingulum.

†. Optima autem erit providentia & ſtudium, ut & nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo lædi: eos enim qui hanc nituntur iniquitatem, quatenus & feliciſſimo noſtro utantur exercitu, & reliquas curiales adimpleant functiones: quia non oportet talia attentari ſolatia ut poſſit referri ad tantam tarditatem: nihil enim nobis tam commendat tuam celſitudinem, quomodo circa curiales uniuſcujuſque civitatis pro-

Source : BIU Cujas

providentia, quam præberi volumus iſtis & à tua celſitudine, & à cinguli ſemper ſucceſſoribus. Quapropter dum codicillos dederis [1] adminiſtrationes accipientibus à te, aut præſente, hoc eis tuam denuntiare volumus ſedem, ut curialibus omnem ferant favorem, nihil penitus ab eis accipientes. Prohibeatur autem & ab aliis eis afferri damna: & agnoſcant per te, quia ſi præter hoc aliquid egerint, pœnis ſubjacebunt graviſſimis. †. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defenſorum [2] caſtigare & retinere avaritiam ſancimus, & ab eis præſumere accipere à noſtris ſubjectis, niſi ſecundum quod eis adminiſtrat reſpublica: aut ſi [3] non eſt aliquod eis publicum ſolatium, quantum inculpabilis antiquitas definivit: ut à ſpontaneis ipſis magis quam ab invitis accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrem ſufficit vitæ gubernationem. Sciant enim, quia [4] ſi citra hæc aliquid acceperint: non ſolum quadrupli ſubjacebunt pœnæ, ſed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

1 Præfecti prætorio codicillos dignitatum dabant præſidibus provinciæ, & ſic à præfectis ipſis Prætorio, codicillos ſuos accipiebant provinciarum præſides.

2 Defenſorum avaritia coërcenda. de defenſoribus vide *Nov.* 15.

3 Salaria interdum nulla ex publico defenſores habuerunt.

4 Pœna defenſorum aliquid præter leges accipientium.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Ορκος διδομενος ωφ' ἑ τὰς ἀρχὰς λαμβανόντων.

Ομνυμι ἐγὼ τ Θεὸν τ παντοκρατορα, κ τ υἱὸν αὐτ τ μονογενῆ Ιησοῦν Χριστὸν τ Θεὸν ἡμῶν, κ τὸ ἅγιον πνεῦμα, κ τὴν ἁγίαν ἔνδοξον θεοτόκον κ ἀειπαρθένον Μαρίαν, κ τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, ἃ ἐν ταῖς χερσὶ μου κρατῶ, κ τὰς ἁγίας ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ κ Γαβριὴλ, ὡς κριμα ἐσωσειδὲς κ γνησίαν θελείαν φυλαξω τοῖς θειοτάτοις κ εὐσεβεστάτοις ἡμῶν δεσπόταις, Ιουστινιανῷ κ Θεοδώρᾳ τῇ ὁμοζύγῳ ἑ αὐτ κράτος, ωφθεῖσά τ ὡρισθεδομήν μοι ωφ' τ αὐτῶν εὐσεβείας ἀρχῆς. κ πάντα πόνον κ κάματον μετ' εὐνοίας ἀδόλως κ δίκαι τέχνης πάντα ἀναδέξομαι ἐπὶ τῇ δοθείσῃ μοι παρ' αὐτῶν ἀρχῇ, ὑπὲρ τ αὐτῶν βασιλείας κ πολιτείας. κ κοινωνικὸς εἰμὶ τῇ ἁγίᾳ ἑ θεῷ καθολικῇ κ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, κ καθ' ὅσον δυνάμεως ἔχω. ὀμνυμι δ τὰς αὐτὰς ὅρκους, ὡς ἐδενὶ πάντελῶς ὑπ' δέδωκα ὑπ' δίδω, ωφθάσθ τ δεδομήν μοι ἀρχῆς ὑπ' ωφθάσθ ωφετείας, ἐδὲ ἐπισγεταλάμιλω, ὑπ' ὠμολόγησα σὺν τ ἐπαρχίας πέμπειν, ὑπ' πέμψω ὑπ' ωφθάσθ δεσποτικὲ suffragio, ὑπ' τοῖς ἐνδεξοτάτοις ὑπάρχοις, ὑπ' τοῖς ἄλλοις πανδυφήμοις ἀνδράσι τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν, ὑπ' τοῖς ωφὶ αὐτὸς κριθεῖσιν, ἐδὲ ἄλλῳ τ πάντων ἐδενί. ἀλλ' ὥσπερ ἀμιῶν παρέλαβον τὴν ἀρχὴν, ὑτω κ καθαρὸς φανέμιμ ωφὶ τὰς ὑποτελεῖς τ δυσεβεστάτων ἡμῶν δεσποτῶν, ἀρκέμβ τοῖς ἀφωρισμένοις μοι ὑπ ἑ δημοσίᾳ σιτήσει.

†. Καὶ ωφὸ τοῦ πάντων ποιήσομαι σπουδὴν, τὸ τῆς δημοσίου ἀργύρου ωφοσέχειν, κ τὰς μὴ ἀγναμφιβόλους κ δεομένας ἀνάσκης, μὴ πάσης εἰσπραξαι τ σφοδρότητ, ὀδὲ ὑποκλινόμβ, ὀδὲ ὑπερ αὐτὸ τοῦτο κέρδ παντὸς πάσιν ὑποῶν, ἢ ωφὸς χάριν ἢ ωφὸς ἀπίχθειαν ἀπαιτῶν τινά, παρὰ τὸ ωφοσῆκον, ἢ συλχρήσω τινὶ τοῖς ὑ δίγνωμονοῦσι πολεμῶ ωφοσενεχθήσομαι, κ τὰς ὑποκρίσεις τ δυσεβεστάτων ἡμῶν δεσποτῶν, ἀνεπηρεάστως πανζυχόθεν, ὅσον δυνάμεως ἔχω, φυλαξω. †. Καὶ ἴσ σὺν τοῖς δικαις ἐκατέρᾳ μέρῃ κ ἐν τοῖς δημοσίοις καθεστῶσι γινόμβ. κ ἐδενὶ μέρῃ παρὰ τὸ δίκαιον ωφοστεθήσομαι, ἀλλ' ἐπεξελεύσομαι πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι, κ πᾶσιν ἰσότητα φυλάξω, κ τὸ φανόμβν μοι δίκαιον. κ τὰς μὲ ἀνυβρίστους, ἀνεπηρεάστως φυλάξω, τοῖς ὑ ὑβριστοῖς ἐπιθήσω τιμωρίαν ωφὸς τ νόμου. κ πᾶσιν δικαιοσύνῃ, καθὰ εἰρῆ, ἔν τε τοῖς δημοσίοις ἔν τε τοῖς ἰδιωτικοῖς συναλλάγμασιν αὐτοῖς ἀμφοτέροις φανήσομαι. κ ἐὰν σῦρω τὸ δημόσιον ἀδικούμβον, σὺν ἐγὼ μόν σὺν τοῦτο πράξω, ἀλλὰ κ τ ἀεὶ μοι παρεδρεύοντα τοιοῦτον σπουδάσω παραλαβεῖν, κ τὰς ωφὲ ἐμὲ πάντας, ὥστε μη ἐμὲ μὴ καθαρεύειν, τὰς ὑ ωφὲ ἐμὲ κλέπτειν κ ἁμαρτάνειν. εἰ ὑ σύρεθῇ τις τ ωφὲ ἐμὲ τοιοῦτ, κ τὸ ἡμιόμβν παρ' αὐτὸ ἀναπράσω, κ αὐτὸν ἀποδιώξω. †. Εἰ δ μὴ τοῦτο πάντα ὕτως φυλάξω, ἁπλαῶς ἐνθάδε, κ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐν τῇ φοβερᾷ κρίσει ἑ μεγάλε θεοπότ ἡμῶν Ιησ Χριστ, κ ωφὸ τὴν μερίδα ἑ Ιούδα, κ τὴν λέπραν ἑ Γιεζὶ, κ τ τρόμον ἑ Καὶν. ωφὸς τῷ κρίνῃ τοῖς ποιναῖς τῷ νόμῳ τ αὐτῶν δυσεβείας ωφεσεχόμβις ὑποδικον εἶναι.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

‡ Ωστε τὴν ἐκκλησίαν ῥώμης ἔχειν τὴν τ ῥ ἐνιαυτῶν ωφεγγραφήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ θ'.

* *

Tit. III.

JUSJURANDUM [5] QUOD PRÆSTATUR AB HIS QUI ADMINISTRATIONES ACCIPIUNT.

JUro ego per Deum omnipotentem, & filium ejus unigenitum, dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum, & per ſanctam glorioſam Dei genitricem, & ſemper virginem Mariam, & per quatuor Euangelia quæ in manibus meis teneo, & per [6] ſanctos Archangelos Michaëlem, & Gabriëlem, puram conſcientiam germanumque ſervitium me ſervaturum ſacratiſſimis noſtris dominis Juſtiniano, & Theodoræ conjugi ejus, occaſione traditæ mihi ab eorum pietate adminiſtrationis: & omnem laborem ac ſudorem cum favore, ſine dolo, & ſine arte quacunque ſuſcipio in commiſſa mihi ab eis adminiſtratione de eorum imperio atque republica: & communicator [7] ſum ſanctiſſimæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ: & nullo modo vel tempore adverſabor ei: nec alium quemcunque permitto, quantum poſſibilitatem habeo. Juro quoque idem jusjurandum, quod nulli penitus neque [8] dedi neque dabo occaſione dati mihi cinguli, neque occaſione patrocinii, neque promiſi, neque profeſſus ſum de provincia mittere, neque mittam, neque occaſione dominici ſuffragii, neque famoſiſſimis præfectis adminiſtrationem habentibus, neque iis qui circa eos ſunt, neque alii hominum ulli: ſed ſicut ſine ſuffragio percepi cingulum, ſic etiam pure me exhibebo circa ſubjectos piiſſimorum noſtrorum dominorum: contentus iis quæ ſtatutæ ſunt mihi de fiſco annonis. †. Et primum omne habebo ſtudium, ut fiſcalia [9] vigilanter inſpiciam: & indevotos quidem, & indigentes neceſſitate, cum omni exigam vehementia, nequaquam ſubinclinatus, neque ob hoc lucrum ipſum omnino conſiderans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quam competit, aut concedam alicui: devotos autem paterne tractabo, & ſubjectos piiſſimorum noſtrorum dominorum illæſos undique, quantum poſſibilitatem habeo, cuſtodiam.

†. Et æquus in cauſis utrique parti, & in publicis diſciplinis ero: nullique parti citra quam juſtum eſt, præſtabo: ſed exequar univerſa delicta, & omnem æquitatem ſervabo ſecundum [10] quod mihi viſum fuerit juſtum: & eos quidem qui innoxii ſunt, undique innoxios illæſoſque conſervabo: noxiis autem imponam ſupplicium ſecundum legem, & omnem juſtitiam (ſicut jam dictum eſt) in publicis & privatis contractibus eis ſervabo: & ſi comperero fiſcum injuſtitiam pati, non ego ſolum hoc ago, ſed etiam ſemper mihi aſſidentem [11] talem ſtudebo aſſumere, & circa me omnes: ut non ego purus quidem ſim, qui vero circa me ſunt, furentur & delinquant. Si quis autem inveniatur circa me talis: & quod fit ab eo, me ſanare & eum expellere. †. Si vero non hæc omnia ita ſervavero: recipiam hic & in futuro ſeculo in terribili judicio magni Domini Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti: & habeam [12] partem cum Juda [13], & lepra Giezi [14], & tremore Cain [15]: inſuper & pœnis quæ lege eorum pietatis continentur, ero ſubjectus. Scriptum eſt exemplar hujus Dominico glorioſiſſimo per Illyricum prætoriorum præfecto.

5 Formulam jurisjurandi obſerva.

6 Jurare per ſanctos Archangelos ſoliti magiſtratus Juſtiniani tempore.

7 Huc refer formulam jurisjurandi à Cancellario Galliæ præſtandi, ex Lucio 3. *Placit.* 7. *num.* 1.

8 *l.* 15. 20. *C. de epiſcop. aud. l. ult. C. de poſtulando. l.* 9. *C. de diverſ. off.*

9 *l.* 8. *tit.* 2.

10 Judicandum eſſe ex conſcientia, non ex actis & probatis hinc colligunt: adde *l. illiciras.* 6. §. *veritas. l. ff. de officio præſidis.*

11 *d. cap.* 81.

12 Formulam diræ imprecationis obſerva: Pars mihi ſit cum Juda, cum lepra Giezi, cum tremore Cain. 13 *Matth.* 27. *Actor.* 1.

14 4. *Reg.* 5.

15 *Geneſ.* 4.

16 Hæc conſtitutio pertinet ad occidentales Eccleſias: idem antea tributum fuerat eccleſiis orientalibus, *l.* 23. *C. de ſacroſ. eccleſ.*

‡ Η νεαρὰ δὲ εὑρίσκη καὶ ἐν ἰταλίᾳ ὡς τὰ βανδιλικά. ταύτην δὲ νενομοθέτηκε.

17 Hæc conſtitutio abrogata eſt, *Julian.* per Novellam. 111. introducta 40. annorum præſcriptione. qua de re vid. *Cujac.* 5. *obſ.* 5. & 6. 31. & 34. *de temporib.* Goth. Au hæc Nov. corrigatur per *Nov.* 131. *c.* 6. Affirm. Cujac. diſſ. Covarr. 2. *part. relect.* §. 3. Ans.

18 Roma anterior, hoc eſt vetus, Italiæ Roma eſt, nova vero Roma, eſt Conſtantinopolis.

19 Summi pontificatus apex datus Romano.

20 Roma legum patria, fons ſacerdotii: adde *l.* 7. *C. de feriis.*

21 Hoc dixi abrogari per Novell. 111. introducta præſcriptione 40. annorum, *Nov.* 131. *c.* 6.

22 *l.* 23. *C. de ſacroſanct. eccleſ.*

23 Uſucapio rerum eccleſiæ, impium iniquis hominibus præſidium.

24 Alias poſſeſſiones Romanæ ſitæ in Oriente, jure Orientali fuiſſent præſcriptæ.

25 De numero referendariorum vide Julianum *Conſtit.* 16. Referendarii porro palatii recitant principi ſupplicum deſideria & mandata principis judicibus inſinuant. *Nov.* 113. 124. *c.* 4. *l.* 2. *C. de off. ejus qui vicem. Procop. de bello Perſico* 4. *Ammon.* 41. Gallis videntur appellari *Maiſtre des Requeſtes, de l'hoſtel.* De referendariis majoris eccleſiæ dictum eſt *Nov.* 6.

1. *Imp. Juſtin. A. Joanni viro beatiſſ. ac ſanctiſſ. Archiepiſc. & Patriarchæ veteris Romæ.*

PRÆFATIO.

UT legum originem anterior [18] Roma ſortita eſt, ita & ſummi [19] pontificatus apicem apud eam eſſe nemo eſt qui dubitet. Unde & nos neceſſarium duximus *patriam* [20] *legum, fontem ſacerdotii*, ſpeciali noſtri numinis lege illuſtrare, ut ex hac in univerſas eccleſias catholicas, quæ uſque ad Oceanum fretum poſitæ ſunt, ſaluberrimæ legis vigor extendatur: & ſit totius Occidentis, nec non & Orientis, ubi poſſeſſiones ſitæ inveniuntur ad eccleſias noſtras ſive nunc pertinentes, ſeu poſtea eis adquirendæ, lex propria ad honorem Dei conſecrata. Cum enim antiqua jura xxx. annorum metis temporales exceptiones concludebant, & ſi hypotheca fuerat, paulo longiora eis ſpatia condonabant: nos ſacroſanctas eccleſias hujuſmodi quidem curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime in his rebus, in quibus vel læſionem ſuſtinuerint, vel quicquam debeatur: ſed centum tantummodo annorum lapſu temporalem exceptionem eis opponi ſancimus: ut maneant per totum prædictum tempus integra jura eccleſiaſtica, & non poſſit eis alia [21] præter centum annorum obviare exceptio: cum hoc tempus vitæ [22] longævi hominis plerumque finis eſſe dignoſcatur. †. Habeat itaque ſanctitas tua hanc legem catholicis totius Occidentis eccleſiis profuturam, & in Orientales partes propagandam, in quibus aliquid ſacroſanctæ poſſident eccleſiæ: ut ſit Deo omnipotenti dignum donarium, divinarum rerum tuitio: nec iniquis hominibus impium [23] remaneat præſidium, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur: ſed ille ſervetur innocens, qui re vera innoxius ſit: nec improba temporis allegatione ſeſe tueatur: tempus pro puritate prætendens. Quod igitur noſtra æternitas ad omnipotentis Dei honorem, venerandæ ſedi ſummi apoſtoli Petri dedicavit: hoc habeant omnes terræ, omnes inſulæ totius Occidentis, quæ uſque ad ipſos Oceani receſſus extenduntur, noſtri imperii providentiam per hoc in æternum. Reminiſcentes, hujus legis prærogativam (ſicut ſupra dictum eſt) non ſolum in Occidentalibus partibus Romanæ eccleſiæ condonamus, ſed etiam in Orientalibus partibus, in [24] quibus eccleſiaſticæ urbis Romæ poſſeſſiones ſunt, vel poſtea fuerint, ſcilicet omnibus judicibus majoribus & minoribus, qui Chriſtiani & orthodoxi ſunt, vel poſtea fuerint: hanc noſtram conſtitutionem ſervantibus: nihilominus hujuſmodi legis temeratoribus, poſt cœleſtes pœnas etiam legitimum ſemper vigorem pertimeſcentibus, & pœnam 1. libr. auri formidantibus: hac lege non ſolum in poſtea emergentibus cauſis ſuum tenorem exercente, ſed etiam in iis quæ jam ſunt deductæ in judicium.

18 Roma anterior, hoc eſt vetus, Italiæ Roma eſt, nova vero Roma, eſt Conſtantinopolis.

19 Summi pontificatus apex datus Romano.

20 Roma legum patria, fons ſacerdotii: adde *l.* 7. *C. de feriis.*

21 Hoc dixi abrogari per Novell. 111. introducta præſcriptione 40. annorum, *Nov.* 131. *c.* 6.

22 *l.* 23. *C. de ſacroſanct. eccleſ.*

23 Uſucapio rerum eccleſiæ, impium iniquis hominibus præſidium.

24 Alias poſſeſſiones Romanæ ſitæ in Oriente, jure Orientali fuiſſent præſcriptæ.

Epilogus.

†. Sanctitas itaque tua præſentem noſtræ manſuetudinis legem piiſſimam, ſive ſacroſanctam oblationem, quam Deo dedicamus, accipiens, intra ſacratiſſima vaſa reponat: & à nobis ſervandam, & omnes eccleſiaſticas poſſeſſiones ſervaturam. Dat. *Conſtantinop.* VI. Kal. Maji, Belis. V. C. Conſule.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΡΕΦΕΡΕΝΔΑΡΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ι'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος, Ερμογενεῖ τῷ ὑπερενδοξοτάτῳ μαγίστρῳ κ θείων ὀφφικίων, ὑπάτῳ κ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Tit. V.

DE REFERENDARIIS [25] PALATII.

Novella Constit. X.

Imp. Juſtin. Aug. Hermogeni glorioſiſſ. ſacrorum officiorum magiſtro, exconſuli, & patricio.

PRÆFATIO.

CUm aliis omnibus quæ in ordinem perduximus competentem, neque ea quæ de ſpectabilibus noſtris *Referendariis* ſunt, foras relinquere exiſtimavimus à noſtra providentia: & tanto magis, quanto nobis utiliores conſtituti ſunt, primum quidem eos non in multitudine conſtitutos, nos, ut adjuvaremus multos per eos ſingulorum facile petitiones diſcentes, plures eſſe quam dudum fecimus.

§. 1. Sed apparuerunt quidam noſtram largitatem in immenſum vocantes, & multos quidem nobis introducentes ſupplicantes: multis autem petitionibus uſi, ita ſemper adjectiones in immenſum incompetens, cauſam ſic perduxerunt honeſtam: nil enim petentibus factum eſt finitum donec in quatuor & decem eorum numerus exiret. Propterea igitur utpote cauſa jure à nobis honorata, deinde in multitudinem effuſa, ne propria imminuatur honeſtate, prævidimus certa

Source : BIU Cujas

certa eorum numerum [1] comprehendere menſura: non ut quæ ſunt auferamus [2] eis conceſſa, (nec enim hoc imperialis eſt majeſtatis proprium) ſed ut omnium placentium nobis & honeſte miniſtrantium, foras aliquos ex his conſtituamus à noſtro miniſterio, nullo omnino concedimus modo: ſed manere quidem eos ſancimus ſecundum figuram qua ſunt: neminem tamen omnino adjici, donec in octo viros perveniat numerus: *ut hi perpetuo ſint octo conſtituti:* numero quidem hoc per nullum modum aut tempus aucto, feſtinantibus autem ipſis perpetuo invicem tranſcendere circa nos & imperium cura & devotione: nemine licentiam habente, neque petere aliquid deinceps tale, ſed ſciente quod neque impetrabit petita: pro eadem autem petitione non ſolum obligatus erit pœnæ auri librarum decem, ſed etiam propria ſpoliabitur militia. Volumus enim eos in menſura quidem uſque ad dictum numerum contineri: juſtitia vero & aliis virtutibus augeri, & ad manus apparere. *Multitudo* [3] *enim numeroſa nihil habet honeſtum: quoniam in paucis ex multis quæ ſecundum virtutem eſt, vita ſalvatur.* Maneant igitur, ſecundum quod prædiximus, nunc in eadem figura.

1 Referendarii ad veterem numerum rediguntur, ut clerici, *Nov.* 3.
2 Conceſſa auferre, non eſt proprium Imperatoris, *Nov.* 81. *c.* 2. *in fin.*
3 Multitudo numeroſa nihil habet honeſti. *ut hic.* Interdum etiam multitudo nocet. ſic multitudo medicorum interdum ægrotis pendit. Dion *in Hadriano*: multitudo ſeu turba librorum diſcentem onerat, non inſtruit. Seneca 1. *de tranquillitate* 9. in conviviis plerunque turba eſt turbulenta. *Varro Satyra Menipp.* apud Gellium 13. c. 1. ſic multitudo effrenata teſtium non admittenda. *l.* 1. *in fin. ff. de teſtib.*
4 Quod petere non licet, dari non poteſt, & è contra.
5 Rari quippe boni, &c. Pauci dignoſcere poſſunt vera bona.
6 Fortes creantur fortibus.

Epilogus.

†. Hæc autem tua eminentia cognoſcens cuſtodiat, ut nullo tempore tranſgrediatur aliquid eorum quæ à nobis ſancita ſunt: ſed eos qui præter hoc aliquid agunt, interminatam exigi pœnam, tanquam ea petentes, quæ nec petere licet, neque dare poſſibile eſt [4], ſitque & hæc lex noſtra multitudinem quidem expellens: introducens vero virtutem, quæ non [5] in multis apparet: & præcipue in viris procedentibus ex patribus [6] quidem bonis, ſuam autem vitam conſtituentibus tam in petitionibus indigentium, quam ad noſtrum in eos auxilium. †. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram legem manifeſtata ſunt, tua eminentia operi effectuique tradere feſtinet. Dat. Id. Maji, *Conſtantinop.* Belisario V. C. Cons. *

Deeſt hic Novell. XI. *ut & in omnibus Græcis editionibus, titulus ejus tantum ſupereſt in hanc ſententiam:*

UT QUÆ CIRCA VIMINACIUM [7] SUNT ECCLESIÆ [8] SUB PROPRIO ARCHIEPISCOPO SINT, NON AUTEM AMPLIUS SINT SUB ARCHIEPISCOPO THESSALONICÆ.

At illam integram reperi in veteri quodam libro manuſcripto, ubi inſcribitur:

7 Vid. *Julian. Conſt.* 9.
8 Quaſque ſubjecit ei imperator.
9 Achrido, vel ut ait Agathias, Vedecina civitas Illyrici Juſtiniani natalis fuit. vide *Gregor. lib.* 2.
10 Quæ & nova. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 21. Aliæ ſunt Juſtinianæ in Africa Carthaginenſium, *Novell.* 131. quæ à Juſtiniano vindicata & reſtituta imper. Romano. Alia fuit Juſtiniana ſecunda in Cypro inſula, patria Theodoræ uxoris: *Niceph.* Alia Juſtiniana nova in *Novell.* 8. & alia *Novell.* 28. *Gregor.* 4. *epiſt.* 59. facit mentionem Joannis epiſcopi Juſtinianæ primæ.
11 Sedes PP. Illyrici Juſtinianea 1.
12 *Nov.* 8. *c.* 15. §. 47.
13 *Nov.* 131. *c.* 3.
14 Firmium, olim ſedes Præfecti Illyrici & Archiepiſcopi Illyrici. Forte legendum, *Sirmii*: unde Pannonia Sirmienſis. quondam Gothorum ſedes. Caſſiod. 3. *variar.*

Ἐπίλογος.

†. Ταῦτα οὖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα φυλαξάτω, καὶ μηδένα παραβαίνειν συγχωρήσῃ τι τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων, ἀλλὰ τοὺς παρά τι τούτων τι πραττόντας, τῇ ἀπειληθείσῃ εἰσπράξει ποινῇ, οἵα τούτων ἁρμόδιος ἂν εἴη, ἐκτίνειν ἐξέσῃ. βούλεται γὰρ ἡμῶν ἡ διάνοια καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις προιοῦσιν ἐξ ἀφθόνου τῆς ἐν τοῖς αἰτήμασιν ἐπιεικείας τὴν ἐπιδοθησομένην ἀφέλειαν ἐκπορίζειν, καὶ τοῖς ἐπὶ τῇ τῶν ἀναγκαίων χορηγίᾳ τὴν ἐπιβάλλουσαν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, ὡς ἂν ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν ἐπιτηδείων τὸ τῆς πολιτείας ἀκμάζοι σχῆμα. †. Τὰ οὖν παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντα τῇ σῇ ὑπεροχῇ ἐν ὀλίγοις ἐκ πολλῶν ὁ κατὰ τὴν αἰτουσαν πόλιν ἐπίσκοπος ἐκ τῶν ἐνόντων ἐκπληρούτω. †. Δοθείσης τῆς ἐκκλησίας τῆς Βιμινακίου ὑπὸ τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπισκοπὴν,

νὸς ἀπολαύειν· ἀλλὰ πάντα τῷ ταμείῳ φερσκυβᾶσθαι. ἀνθ' ὅτε γὰρ, ἐξὸν γαμεῖν γενναιομήρια, ᾠδηνόμων ἐρᾶτ, καὶ συζυγεῖ μὲ γαμᾶς, αἰδικεῖ ἢ πὰ χθόν, πρᾶτ' ἢ ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσια, καὶ τοιαῦτά γε ἐπιθυμεῖ ὁποῖα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀπορεῖ ζώων. ἔστω γε αὐτῷ ποινὴ μὴ δήμοσις μόνον, ἀλλὰ καὶ ζώνης ἀφαίρεσις, καὶ ἔξορία· καὶ εἰ γε ἀὐτελὴς εἴη, καὶ δι' σώματος αἰκισμός, ὅπως ἂν μάθοι σωφρονεῖν, καὶ εἶσω τῶν φύσεως μήκεων, ἀλλὰ μὴ τερφᾶν τε καὶ ἑρᾶν ὑπερβέλλα, καὶ τῶν παρεσδεδομένων ἡμῖν ὀκ τῶν φύσεως καταωλιάζεσθαι· καὶ τῶν γυναικὸς, εἰ τὸ νόμον ἐπίσταμένη, τότε μὲ ἀμελήσειεν, ἀθεμίτοις ἢ ἑαυτῷ ἐπιδοίη γάμοις, ὑπὸ τῶν αὐτῷ νενομένης ποινῶν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ δὲ πῶς οἱ νόμιμοι παῖδες ἀθεμίτων τῇ δὲ πατρὸς πιστείᾳ αὐτεξέσιοι γίνον, καὶ πῶς τῶν δὲ πατρὸς ἀφαιροῦνται λήγον.

Εἰ μὴτοι τύχοιεν ὀκ ἀστέρων γάμων ἀμέμπτων παῖδες ὄντες αὐτῶν, ἢ ἔγγονοι τυχόν, ἢ καὶ πραιτέρω, τῶν πατρῴων δύθις ὀκείνοι λήγον ἀφαιροῦνται, αὐτεξέσιοι μὲ τῇ δὲ πατρὸς πιστείᾳ γινόμενοι, τρέφοντες ἢ ὁμως αὐτὸν, καὶ πὰ ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα παρέχοντες. εἰ γὰρ καὶ τῶν νόμων ὑπερβᾶτης εἴη καὶ ἀσεβὴς, ἀλλὰ πατὴρ ὅμως ἐστί.

ΚΕΦ. γ'.

Πόσον ἔχει χρόνον ἡ παρῶσα ἀφαίρεσις, καὶ ποίαν ἔχουσιν δυνάμιν οἱ ἀθέμιτοι παῖδες ὂν τῇ δὲ πατρὸς πίστει.

Καὶ τοῦτο μὲν ὁ μὴ ταύτῃ ἐχέτω χρόνος, ὁ μὴ τῶν παρῶσαν ἡμῶν ἀφαίρεσιν ῥέων, ὁ μηδένα λυπήσων, εἰ γε σωφρονοῖη. ἔξεσιν γὰρ, μηδὲν ἁμαρτάνοντας, ὑπὸ τῷ νόμῳ τούτῳ μὴ τελχθᾶ. τὸ δὲ γε ἤδη παρῳχηκὸς, ὅτε παντελῶς ἐῶμεν ἀνόσθωτον, ὅτε πιστώσεσιν ὑπὸ πικρῶν φέρομεν ἀγανάκλησιν. ἀλλ' εἴ τις ἀθέμιτος γένοτε γάμος, εἰ μὲ ἔφθασεν οἰωδήποτε τρόπῳ ὕστος ἀφανθεῖσαν, ἀνόσθωτος ἔστω. †. Εἰ δὲ ὅδε ἡμῶν ὁ νόμος δύοι τινὰ μὴ τῶν τοιούτων γάμων, ἄδειαν ὀκεῖος ἐχέτω, ἀφ' ἧς ἂπαξ ἄπρακτον ἐμφανὲς γένοιτο, ὀκέτων εἶσω δύο τῶν ὕστος αὐτῷ σωναφθεῖσαν ἀποπέμψῃ γαμετῶν, σὸκ ἐπανελθουσομένου ἔτι πρὸς αὐτὸν, ἐδὲ διεσῶσαν μὲ τῷ χρήματι, παῖς ἢ ἀληθείας σωθεῖσαν. ἴσως γὰρ ὕστος κὴ τοῖς πρότερος ἀπολογήσε), μήτις τέρπτω τῶν αὐτῶν φερνίας μοίρας ἐπὶ τὸ δημόσιον φερομένης καὶ τῆς γε παίδας, (ἐπειδὴ ἂπασι αὐτοῖς ὡς ἀνοσθωτίοις συζῆν μὲ μόνοι καὶ μὴ μεθ' ἑτέρων καὶ αὐτῶν γνησίων εἶεν, ἐξ ἑτέρων γάμων ἀνοσθωτίων γενομένων, μὴ τερεὸς τῶν πατρῴας ἀφαιρῆς. εἰ μὴ δικαίως αὐτὸς μισήσας ὁ πατὴρ ἀφ' ἑτέραν νόμιμον πρόσκρισιν, τῶν οἰκείας ἀποκλείσοι ἀφαιροῦς. §. α'. Εἰ μήτοιγε καὶ γάμος εἴη τις ἕτερος πρωτόνομος, καὶ ἐδὲν τῷ νόμῳ πρόσκρισιν, καὶ παῖδες ὀκέθεν γένοιντο· τοὺς μὲν τρεῖς μοίρας δὲ κλῆρε τοῖς παντελχθεῖσιν ἀμεμπτοῖς τε καὶ ἀνοσθωτίοις καταλιμπάνειν παισὶν, εἰ μή τι πρόσκρισιν ἕτερον, ὅπῃ αὐτὸς ἀναξίως τῶν δὲ πατρὸς κτῆ νόμον δείκνυσι ἀφαιροῦς· τῷ δὲ τετάρτῳ τοῖς παισὶ τοῖς ὑοθεσμίοις μὲ, ἀνοσθωτίοις δὲ ὁμως, καταλιμπάνειν ἐξέτω, καὶ αὐτοῖς ἀμέμπτοις πᾶσα παντελχθεῖ τῶν πατρὸς προσεκαρπωμένοις ὀκ τῶν πατρῴας τρεῖς τῶν τετάρτης μοίρας, ὧν τῷ δημοσίῳ δίδοσ προσετάξαμεν.

†. Δίδομεν δὲ αὐτὸς, σὸκ ὀκ ἀφαιρήσης μόνης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, τῶν μεγιστήκοτον, κτῆ τῶν ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον τρόπον, γίνεσ κληρονόμους πωτὸ τότε κρατῆντος, εἰ μὴ τῷ τῶν πρότερον ἀποπεμψασ γαμετῶν, τῷ ἀθεμίτως αὐτῷ σωναφθεῖσαν, ἕτεραν ἄγηται κτῆ νόμον γυναῖκα, παίδων αὐτῷ καὶ ὀκ τῶν πρότερας ὄντων, καὶ ὕστερον ὀκ τῶν νομίμων χρόνῳ. ὅτε γὰρ ἐπὶ τῷ ἐμπροσθεν χρόνον τῇ φιλανθρωπίᾳ νικήσομεν, τῶν πρότερος δηλαδὴ τῇ ἀποστάσῃ γυναικὶ διδομένης. †. Εἰ δὲ μὴ τῷ γαμετῷ ἀποπέμψαιτο ὀνόματος εἴσω δύο, ἀφ' ἧς ὁ νόμος δημοσίᾳ χρόνος φανερὸς, αὐτὸς τε ὀκπιπλέτω τῶν αὐτῶν πρόσκρισιν, καὶ ἡ γυνὴ τῶν πρότερος, καὶ ὑπὸ τῷ εἰρημένῳ χρόνῳ ποιείτω. οἵ τε τοιοῦτοι παῖδες ἐδὲν ὀκ τῶν πατρῴας πρόσκρισιν ἔξουσιν, ἐδὲ μᾶλλον τῶν μητρῴας πρότερος. †. Ἀλλ' εἰ μὲ εἶεν ὀκ ἀστέρων γάμων ἀνοσθωτίων παῖδες αὐτῷ χρόνῳ, ὀκεῖνοι τὰ πρόσκρισθε λήγον), ἀφ' ὧν τῷ τεπάρτῳ δηλαδὴ μοῖραν, τῷ εἰς τὸ δημόσιον φερομένῳ, αὐτεξέσιοί τε γινόμενοι, καὶ τῶν πατέρα τρέφοντες, καὶ τῷ ἄλλῳ αὐτῷ παρέχοντες δρόσων θεραπείαν, καθὰ φθάσαντες εἴπομεν· τῶν πρότερος κανῶσθα τῶν ἀθεμίτων γυναικὸς ὑπὸ τὸ δημόσιον νομήν. †. Εἰ μήτοιγε παῖδες σὸκ εἶεν ὀκ ἀστέρων ἀμέμπτων γάμων τῷ ταῦτα πρὸς αὐξανῆ χρόνῳ, τῷνικαῦτα τῶν πάσης αὐτῶν πρόσκρισιν κύριον ἔσῃ τὸ δημόσιον. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῷ μὴ ταῦτα γαμοῦσιν ἀθέμιτα νενομοθετήκαμεν, ὃν ἴσως ἀφ' πάντων πλέοντες τὸ σὸκ ἀπεπεμπόμενον εἶσω ῥηθέντος ἡμῶν χρόνου τῷ ἀθεμίτῳ γαμετῷ, τῷ μὴ τόνδε ἡμῶν τὸ νόμον τῶν ἀθεμίτων τε καὶ μεμισημένων πνὰ γάμων ἑλομένῳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τῶν γνησίων παίδων πρὸ τῶν συμβολαίων γενθέντων.

Ἀμφισβητηθεὶς ἢ ἔν τισιν ἔθνεσι καί τι πρὸ τῶν ὀκ τῶν ἡμετέρας ἀφαιρέσεως νομῶν γνησίων παίδων, ὠήθημεν ὀρθῶς ἔχειν ἡμεῖς, οἷα δὲ νόμος πατέρες, προσθεῖναί τε αὐτῷ, καὶ ἀφελέσαι τὸ σπασζόμενον. καὶ γὰρ δὴ καὶ μὴ τοιαύτης τῶν ἐννοίας ἐξ ἀρχῆς τῶν νόμων ἐθέμεθα. εἰ γάρ τις τῶν γνησίων εἴη παίδων πατὴρ, καὶ ἀπελθόντος αὐτῶν τῶν γαμετῆς ἐξ ἀνθρώπων, ἢ καὶ νομίμως ἀφανθείσης, ἔχοι πνὰ συνήθειαν πρὸς ἄλλην γυναῖκα, ἵν' ἐξῇ καὶ νομίμως ἄλλας γαμετῶν, καὶ γένοιντο παῖδες αὐτῷ πρὸ τῶν πρώτων συμβολαίων· εἰ γε ταῦτα ποιήσειεν, ἢ καὶ μὴ ταῦτα, εἰ καὶ μόνοι μείνοιεν οἱ πρὸ τῶν πρώτων παῖδες, δεύτερων ἢ ὲ γένοιντο, ἢ καὶ μὴ τὸ γένεσ τελευτησάντων. ὠήθησαν τινες μὴ δύνασθαι τὰς δευτέρας εἶναι γνησίας, ἐπειδὴ πρότερον καὶ ὀκ τῶν πρώτων γαμετῆς ἕτεροι νόμιμοί τε καὶ γνήσιοι παῖδες. ὅπῃ δὲ δέμιαν ὀρθῶς καὶ ἀνάλυθον ἔχει συνέχειαν· εἰ γὰρ τὰς τοιούτους παῖδας ἡμεῖς νομίμους τε καὶ γνησίας ἀπεφώναμεν, τῇ τῶν πρώτων συμβολαίων δρόκεσθέντες ποιήσῃ, γνήσιοι ἂν καὶ οἱ πρότεροι καθεστῶσιν, ἐπὶ πᾶσι γνησίοις ὁ πατὴρ τελευτᾷ, τοῖς τε ὀκ τῶν πρώτης γενομένοις, τοῖς τε ἀπὸ τῶν δευτέρας, εἰ καὶ πρὸ τῶν πρώτων συμβολαίων ἐγένοντο, καὶ μηδεὶς ἐπ' αὐτοῖς μὴ τὸ συμβόλαιον τῶν πρώτης ἐτύχθη, ἢ καὶ τυχθεὶς ἐπελύθησε. καὶ ἄδειαν ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσιν ὃν βέλε) ἀφαιρεῖσθαι τρόπον τὸν κτῆ τῷ ἑαυτῷ γηθῶ. ἵνα μήτοι μὴ προσκρίσῃ καλῶ τι τοῖς νόμοις, οἷαπερ μήτεω ῥητῶ τῶν ἀφαιροῦντας πάντας τοὺς παῖδας καλεῖσιν. ἐλεύσον) τοίνυν καὶ ἐξ ἀδιαθέτου καὶ ὀκ τῶν ἀληθείας, καθαπερ ὅ, τε πατὴρ ὁ, τε νόμος ἐφίησιν, γνήσιοί τε ὄντες καὶ νόμιμοι, ἀλλήλων τὰ ἀφαίρετον). καὶ τί γὰρ ἂν ἕτερον φαίημεν, δρόκους τῶν νομίμων καὶ γνησίων προσηγορίας τε καὶ ἐξουσίας τε αὐτοῖς ἀπονέμοντες, καὶ θᾶνα καὶ κτῆ τῶν ἀληθείας ἅπαξ οἱ νόμοι διδόασιν, καὶ πάντα ἔχειν ὁπόσα ἂν τῷ τοιούτῳ προσήκοντα πρέπῃ;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ἀρέσαντά ἡμῖν καὶ ἀφ' ὧδε τῇ δὲ θείᾳ δηλώματα νόμῳ μαντεύσασα, ἔργῳ καὶ πράξει παραδοῦναι ταύτῃ σπουδάσατω, κηρύγμασι χρωμένη πρὸς τοὺς τῆ ἑῴων ἡγεμόνας. ὥστε καὶ τοὺς ἔξω γινώσκειν ἀνθρώπους ὅτι γένος ἀνοσθωτίων τε καὶ καθαρῶς ἐφρονίσαμεν, καὶ τοὺς σκώληκας τε καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μεμισημένων νόμων ἀπορεφόμενα συμπλοκάς.

Dat. XVII. Kalend. Jun. *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

sed omnia ærario adsignari: eo quod dum licuerit nuptias facere legitimas, contra [1] leges amaverit: & confuderit [2] quidem sobolem, nocuerit autem & generi: egerit vero quæ impia sunt & sceleſta, & talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia [3] amovent animalia, ſitque ei pœna non confiſcatio ſolum, ſed etiam cinguli privatio, & exilium [4]: & ſi vilis [5] fuerit: etiam corporis verberatio, quatenus diſcat caſte [6] vivere, & intra naturam ſe continere, non autem delectari, & amare [7] ultra terminum traditum nobis à natura, [etiam his legibus repugnare.] Muliere quoque, ſi legem ſciens [8], hanc quidem neglexerit, inceſtis autem ſemetipſam tradiderit nuptiis, ſub eadem conſtituenda pœna.

1 Inceſtuoſus contra leges amat.
2 *Nov.* 154.
3 Irrationalia quædam animalia ab inceſtu abhorrent. vid. *Ariſtotelem* 8. *de hiſtoria animalium.*
4 Id eſt, deportatio in inſulam.
5 Durius punitur vilis, quam nobilis.
6 Caſte vivendum.
7 Ultra terminos datos à natura, non eſt amandum.
8 Aliud ſignarus, *l.* 57 *ff. de ritu. Ulp.* 7. §. 3. ἀκόσιον ἐνὶ μείζητερὰ ἐξὶν. *Ariſt.* 3. *Ethicor.*

CAP. II.

Ut liberi legitimi inceſtuoſorum ſupplicio patris ſui juris fiant, & res patris accipiant.

Si vero contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios eſſe ei, aut nepotes forte, aut ulterius, paternam mox illi accipiant ſucceſſionem, ſuæ [9] quidem poteſtatis patris ſupplicio facti, paſcentes [10] autem eum, & alia neceſſaria præbentes. *Nam licet* [11] *legum contemptor & impius ſit, tamen pater eſt.*

9 Patriæ poteſtatis ſolvendæ novum modum obſerva.
10 Parentes inopes à liberis alendi. *c.* 31. §. 1 *in fin.*
11 Pater quantumvis impius & contemptor legum, fovendus tamen à liberis. An in omni crimine id locum habet: majeſtatis crimen excipe, & ſimilia. An banniti pœnam parentem filius impune tecto poteſt excipere? licere non puto, mitius tamen punitur. *l.* 2. *ff. de receptator.* quin ſi levis exilii cauſa fuerit, excuſandus omnino, videlicet filius, alioquin patria parentibus potior. vide quæ dixi ad *l.* 19. §. 7. *ff. de captivis.* id etiam contra leges fieret. Parens legum contemptor hic quidem dicitur, & tamen ei nominatim lex indulget alimenta à liberis præſtanda.

CAP. III.

Intra quod tempus huic conſtitutioni locus ſit, & quid [12] *inceſtuoſi filii juris habeant in bonis patris.*

Et hoc quidem ſequens tempus habeat poſt præſentem noſtram conſtitutionem currens: nullo contriſtando ſi caſte vixerit: licebit enim nihil peccantes ſub hac lege non ſubdi. Quod vero jam tranſactum eſt, nec omnino relinquimus innoxium: nec omnibus modis ſub acerbam indignationem ſubmittimus: ſed ſi quæ inceſtæ factæ ſunt nuptiæ, ſi quidem contigerit eas quolibet modo diſſolvi [13], ſine reatu ſint. †. Si vero hæc noſtra lex invenerit aliquem poſt tales nuptias, licentiam ille habeat, ex quo omnibus inſinuata eſt, intra duos annos ſic ſibi copulatam dimittere conjugem, non reverſuram ulterius ad eum: neque ſeparatam quidem figuraliter [14], pro veritate vero conjunctam, forſan enim ſic prioribus ſatisfaciat, ſola quarta ejus ſubſtantiæ parte ad fiſcum deferenda, & ad filios omni alia ſubſtantia: quam eis tanquam innoxiis concedimus: ut ſi quidem ſoli, & non cum aliis, & ipſis legitimis ſint, ex aliis nuptiis inculpabilibus exiſtentibus: non priventur paterna ſucceſſione: niſi juſte eos odio habens pater, propter aliam quandam legitimam offenſionem à ſua excludat ſucceſſione. §. 1. Si vero etiam nuptiæ ſint aliæ prius factæ, & non offendentes legem, & filii inde oriantur: tres quidem partes hereditatis undique inculpabilibus, & innoxiis relinqui filiis: niſi [15] aliquid offendant aliud, quod eos indignos patris ſecundum legem ſucceſſione demonſtret: quartam vero filiis injuriam quidem paſſis, innoxiis tamen relinquere liceat, & ipſis inculpabilibus per omnia alia circa patrem viſis, ſcilicet & percepta ex paterna ſubſtantia quarta parte, quam fiſco dari præcipimus. †. Damus autem eis non ex teſtamento ſolo, ſed etiam ab inteſtato genitorum ſecundum prius à nobis dictum modum fieri heredes: hoc eodem valente, ſi etiam poſtquam prius dimiſerit conjugem inceſte ſibi commiſſam vel copulatam, alteram duxerit ſecundum legem uxorem, filiis ei & ex priore exiſtentibus & poſtea ex legitima procreatis. ſic enim prius tempus clementiæ vincimus, dote quippe præcedenti mulieri danda. †. Si autem uxorem non dimiſerit intra duos annos, ex quo lex fuerit publice inſinuata, & ipſe cadat ſua ſubſtantia, & mulier dote, & ſupradicta fiat pœna: tales quoque filii nihil ex paterna ſubſtantia habebunt, neque ex materna dote. †. Sed ſi qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxii filii ei procreati: illi res accipiant (poſt quartam quippe partem quæ ad fiſcum defertur) ſuæ poteſtatis effecti, & patrem [16] alentes, & aliam ei præbentes ſufficientem ſanationem, ſicut prædiximus: dote etiam hic inceſtæ conjugis ſub fiſco facienda. †. Si vero filii non ſint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius ejus ſubſtantiæ dominus erit fiſcus: hæc enim etiam in poſtea nubentibus inceſte, ſancimus, ſub æqualitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra prædictum à nobis tempus inceſtam conjugem, cum eo, qui poſt hanc noſtram legem inceſtas & odibiles quaſdam nuptias elegerit.

12 Adde J. *Novel.* 89. *in fin.*
13 Inceſtæ nuptiæ ſtatim diſſolvendæ. *l.* 4. *in fin. C. eod.*
14 Τῷ χήματι. id eſt, ſpecie tenus.
15 Pœna inceſtuoſi contumacis.
16 *C.* 1. §. *eod.*

CAP. IV.

De naturalibus liberis ante [17] *dotalia inſtrumenta natis.*

Dubitatum [18] itaque etiam in quibuſdam gentibus aliquid de legitimis filiis ex noſtra conſtitutione factis, exiſtimavimus recte ſe habere nos tanquam legis patres & adjicere ei, & ſolvere dubitationem. Etenim cum tali intellectu ab initio legem poſuimus: nam & ſi legitimorum quiſquam ſit pater & abeunte [19] ejus uxore ex hominibus, aut etiam legitime tranſigente, habuerit quandam conſuetudinem ad aliam mulierem, quam licebat etiam legitime ducere uxorem, & fuerint ei filii, aut ante dotalia documenta, ſi tamen ea fecit, aut etiam poſtea, vel etiam ſoli maneant ante dotalia filii, ſecundis autem non procreatis, aut etiam poſtquam nati ſunt, morientibus: exiſtimaverunt quidam non poſſe ſecundos eſſe legitimos: quoniam præexiſtant ex priori conjuge alii legitimi & proprii filii, quod nullam rectam & conſequentem habet conſonantiam. Si enim hujuſmodi filios nos legitimos & proprios demonſtravimus, dotalium [20] documentorum contenti confectione: legitimi vero etiam primi conſtituti ſunt, in omnibus legitimis etiam pater moritur, & iis qui ex prima fuerunt, & qui de ſecunda, licet ante dotalia documenta procreati ſunt, & nullus poſt eos poſt documentum dotis natus eſt, aut etiam natus & mortuus: & licentiam lex ei præſtat, quo vult teſtari modo, in ſuam ſobolem, ut tamen non offendat in aliquo leges, quæ menſura certa ſucceſſionis omnes filios vocant. Venient igitur etiam ab inteſtato & ex teſtamento (ſicut & pater & lex permittit) proprii exiſtentes atque legitimi: alterutriſque ſuccedent. Quid enim aliud decernimus, cum ſufficiat legitima & ſuorum appellatio ſub poteſtate eos oſtendere, & dare etiam contra teſtamentum, quæ leges præbent, & omnia habere quæcunque hujuſmodi appellationem decent?

17 *Nov.* 19. & 89. *cap.* 8.
18 Id eſt, mota quæſtio eſt.
19 Hinc ſumpta eſt Authentica, Quod jus. *Cod. de naturalib. liberis.*
20 Concubinatu in matrimonium converſo, liberi ſui & legitimi fiebant. *l.* 5. *Cod. de naturalib. liber.* Dotalia inſtrumenta poſtea requiſita ſunt. *ut hic, & Novell.* 18. Dos, eſt concubinatus abolitio, & nuptiarum argumentum. Sufficit etiam quodcunque aliud argumentum nuptiarum, dummodo ſcriptum. *Nov.* 117. *cap.* 2.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata ſunt, agnoſcens, operi effectuique tradere feſtinet, præcepto utens apud gentium præſides, ut & qui foris ſunt homines, agnoſcant, quia ſobolis innoxiæ & puræ curam habuerimus, & alienigenas atque noſtris odibiles [21] legibus averſamur copulationes. Dat. VI. Id. Octobr. *Conſtantinop.* BELISARIO V. C. C. indictione XIV. 535.

21 Inceſtuoſæ nuptiæ legibus odibiles.

Source : BIU Cujas

Tit. VIII.

DE PRÆTORIBUS POPULI[1].

Novella Constit. XIII.

Idem A. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CLarissimorum *vigiliæ judicum* nomen honestum & antiquis Romanis cognitum, nescimus, quemadmodum in aliam translatum est appellationem & ordinem. Patriæ enim nostræ vox *Præfectos* eos *Vigilum* appellavit, vigilantibus & nihil imperscrutatum relinquentibus hominibus, hoc cinguli præponens. Vox enim Græcorum nescimus, unde *præfectos* eos appellavit *noctium*, tanquam necessarium esset, Sole quidem (verisimiliter) decumbente exurgere cingulum, quiescere autem debilitato. Quid enim erat, propter quod *noctium* addidit nomen? Si enim quodammodo hac sola dignitate, quæ in noctibus sunt non recte gesta curam habente & circumlustrante civitatem, hanc habuit appellationem, sed hoc ipsum & civitatis cingulum videmus agentem, quatenus nihil interesset quod prohiberet super appellatione ista, etiam dignitatem illam hoc nomine vocitari. Si enim dividi dignitates possunt, & gloriosum quidem præfectum felicissimæ hujus civitatis esse diurnum judicem, alios autem noctis vehementer competentium aberraverint, rectitudinem nominum nescimus quemadmodum corrumpentes. Hanc igitur appellationem istam nebulosam existentem & obscuram & *noctis*[2] prænomen, fortassis refugiunt omnes, & pœnam esse hanc administrationem existimant, & neque imperialium dignam codicillorum esse putant.

Cap. I.

NOs igitur rem quomodo oportet aspicientes, æstimavimus oportere dignitatem hanc à principio incipientem ab appellatione, in totum erigere & ornare & *Nyctæparchum* nullatenus de cætero vocari. Curam enim habebunt eorum quæ in diem & in noctem, præter quod competens est aguntur. §. 1. Igitur quoniam antiquis Romanis vehementer *Prætoris* placuit nomen, propterea existimavimus eos *Prætores plebeios* oportere nominare, qui ad custodiam & disciplinam constituti sunt, & plebeiam possunt compescere seditionem, & sicut cæteri prætores sunt in curia Senatus, libertatum & tutorum & talium præsides, ita sint & isti prætores super[3] populorum rectitudine, & nostra quidem voce *plebis Prætores* appellentur, Græca vero ista & communi [lingua] *Prætores populorum*[4]. *Prætoris* enim qualiter est honestum nomen, qualiter non[5] longe constitutum à consulatu, qualiter[6] vicinum legi affectum, manifestant leges, consulatui conjungentes prætores, secundum eis cum[7] lege dantes ordinem. Et quemadmodum antiquitus consules fuerunt, qui magnæ[8] præerant curiæ, principes autem plebis qui plebem gubernabant, ita & nunc sunt prætores quidem Senatus, qui ea quæ pridem à nobis dicta sunt, agunt: *principes*[9] vero *populorum* hi, qui quietem eorum defendunt, & quod eis expedit, provident. §. 2. Revera enim dignitatem hanc olim honestam constitutam & in seniore Roma in usu frequentatam splendide, in temporibus non solum quæ Imperatores habuerunt, sed & adhuc longius, & magna civitas hanc suscipiens dignitatem, non despectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didicimus aliquas magnas dignitates administratas, quæ circa Imperium sunt, & post hæc non dignari de hac re sollicitudinem fieri, paulatim [vero] ita res abjecta visa est & nullius rei digna, uti neque ex codicillis nostris [fieret,] jaceret autem sub glorioſissimis præfectis felicissimæ hujus civitatis, & multa ex ordine eorum ista susciperet dignitas & administraret eam pessime. Etenim si quis inspiciat antiquitatis ejus cingulum, vehementer eam qualis pridem erat, & de his, quæ nunc sunt, docebitur, cognoscet enim eam & *forum*[10] *proprium & officium commentariensis habentem, & alia omnia quæ pene civitatis cingulo à legibus deputata sunt.*

Cap. II.

QUia igitur nos omnia perscrutantes, quæ facta sunt pridem, festinamus in meliorem ordinem & antiquam honestatem & hujus rei reducere ornamentum, ut non furta ab iis fiant frequentia, & societates cum furibus, & judicia negligi & sperni, & nullius dignæ procedant rationis, propterea existimavimus, quæ circa ea sunt, definire. Scimus enim, quoniam si propter pecuniarias lites, in quibus non magnum est periculum, nisi in pecuniis solis, attamen dignitates eas judicant magnæ, & multotiens etiam conjudices[11] dantur, & innumerabiles nobis solicitudines sunt, ut non causæ sine judicio procedant: quomodo[12] non competens est de judicibus, quibus super[13] animabus judicantium est periculum, omnem ponere providentiam, qualiter alicujus digni efficiantur rationis, ne quando animam perdant hominis nati quidem semel, recipere[14] autem eam dum perdiderit, non valentis?

Cap. III.

PRimum quidem [igitur] sancimus neminem omnino in prædicta dignitate adesse, priusquam à nobis codicillos administrationis accipiat, & nulla ratione præsumere citra[15] Imperiales codicillos ad curam istam accedere, sed expectare imperium, & exinde conscriptum judicium. Nos enim nulli prædictam dignitatem trademus, nisi magnificis, illustribus aut spectabilibus comitibus consistorianis, aut clarissimis Tribunis prætorianis & notariis, qui hanc suscipiant dignitatem, aut aliis administrationes agentibus, & apparentibus[16] nobis aptis, & nostro dignis testimonio, quatenus eos prædictam habentes honestatem & honorem defendere[17], præsertim pro[18] justitia, propter quod pro[19] animabus est intensio, & multis homicidii consueverunt litibus habitare, & de adulteriis, & invasionibus, & rapinis, & si quid tale est. §. 1. Oportet[20] ergo talibus criminibus præsidentem, virum esse undique honestum, & irreprehensibilem, & hujusmodi auditorii dignum, & omnis abstinentem furti seu munerum acceptionis, & puras habere manus. Habere autem, & consiliarium probatum unum, etenim neque citra usum consolationis eos relinquemus, sed unicuique eorum tot solidos occasione annonarum annis singulis dabimus, quatenus hi sufficientes his, nulli adquiescant furto aut venalitati[21]. §. 2. Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibusdam fiebat temporibus, neque σφείδην[22] aurum ulli. In[23] æquali enim crimine efficitur, & qui dat alicui occasione dignitatis, quod si factum fuerit, adquiescens, ut secundum dandum ab eo jusjurandum manifestatur.

1 Addunt Græci, ἢ τοῦ νυκτεπάρχου. de officio prætoris populi, Julianus *conf.* 23. præfecti vigilum, de quo vid. 1. *ff.* 15. adde *Cujac.* 8. *obſ. ult.* ὁ πρύτανις τοῦ δήμου καὶ νυκτὸς ἔπαρχος λέγεται. *Harm. tit. de dignitatibus.* §. 3. ubi refert ad incendia arcenda primum institutum: & de incendiariis, effractoribus, furibus & receptatoribus cognoscere. adde authorem *Eclog.* 6. *titul.* 5. περὶ νυκτεπάρχου ἤτοι πρύτανις τοῦ δήμου. Hic Glossis νυκτοφύλαξ, noctianus, nocte custos, vigilis. & νύκτωρ ἐρωτηκός.

2 Magistratibus idoneæ appellationes tribuendæ.

3 Objecta præfecti vigilum.

4 Δήμων.

5 Prætorium nomen, non longe à consulatu. Prætores consulum collegæ, non quod pari imperio (consulum enim imperium majus est, *l.* 4. *ff. de recept.* sed quod iisdem auspiciis creantur, rogarentur *Cic. ad Atticum*, & 13. *Gell.* 14. Quod iidem quasi collegæ, auspicia turbarent, aut retinerent, quod se invicem collegas appellarent. *Plinius in Panegyrico.* ubi Trajanus appellat Prætores collegas. adde *Novell.* 24. *cap.* 1. Liv. 7. *in pr.* Prætorem appellat collegam consulibus.

6 Id est, quomodo proximum secundum leges obtineat.

7 Μετὰ τὸν νόμον. Jus civile subsequitur jus prætorium. *l.* 14. *in fin. ff. de testib.* Prætor enim lex loquens: lex vero mutus Prætor.

8 Plinius *in Panegyrico*: Parum est, ut consul in Curiam venias, nisi & convoces: ut interſis Senatui, nisi & præsideas; ut censentes audias nisi & perroges.

9 Id est, prætores populi.

10 Præfectus vigilum, Constantinopoli forum habuit, officiales, & commentarienses.

11 Συνδικεύειν.

12 Major cura esse debet, in judiciis criminalibus, quam civilibus & pecuniariis.

13 Judicis publici objecta.

14 Vita semel amissa restitui non potest.

15 Prætores plebis citra codicillos imperiales non creantur.

16 In iis qui nobis videntur apti, sensus est omnino permutatus. sic itaque restitue: Nemini prætorum administrationem trademus, nisi qui eam suscipiunt, de numero sint magnificorum, illustrium & spectabilium comitum, aut sublimissimi tribunalis clarissimorum tribunorum prætoriorum & notariorum, aut qui alioquin officiorum in provinciis administrationem habeant, & idonei nostroque testimonio digni visi sint: quo magis prædicta gravitate & honore insigniti, jus diligenter reddant, præsertim cum de vita certandum est. Consueverunt enim, ut plurimum de perpetratis cædibus, de adulteriis. de aggressione, rapinis, & id genus aliis judicare. *Haloand.* 17 Id est, defendant. 18 Id est, in causis criminalibus. 19 Causæ capitales non sunt committendæ, nisi idoneis judicibus. 20 Mores dignos prætore plebis observa. 21 Κακηλείας. Ea est depeculatio. 22 Profundere. Vetat Imperator ne, ut olim, largitiones fiant, aurumve ulli erogetur. 23 Id est, Pari crimine tenetur, qui dat & qui accipit.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τῶν πραιτώρων τοῦ δήμου, ἤτοι νυκτεπάρχων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινουπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τῶν λαμπροτάτων τῶν ἀγρυπνίας ἀρχόντων ὄνομα, σεμνόν τε καὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίοις γνωριμώτατόν ὂν, οὐκ ἴσμεν ὅπως εἰς ἀλλοίαν μετέστη σωσηγελίαν καὶ πάξιν. ἡ μὲν γὰρ πάτερα ἡμῶν φωνὴ præfectos vigilum αὐτοὺς ἐκάλεσε, τῇ τῶν ἀγρυπνούντων καὶ ὑδὲν ἀνερρύτηλον καὶ ἀλιμπτυόλιον τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀρχῇ τούτους ἐπισήσασα. ἡ δὲ ἑλλήνων φωνὴ οὐκ ἴσμεν ὁθεν ἐπάρχους αὐτοὺς ἐκάλεσε τῶν νυκτῶν· ὥσπερ ἀναγκαῖόν ὂν, ἡλίου μὲν, ὡς ἔοικε δυόντος, ἐξανίστασθαι τὴν ἀρχὴν, πυέσθαι δ' ἀνίσχοντος. τί γὰρ ἂν εἴη ἰδίαν τὸ τῶν νυκτῶν σωσθῆναι ὄνομα; εἰ μὲ γὰρ ὡς τοιούτης μόνης τῆς ἀρχῆς τὸ ἐν νυκτὶ οὐκ ὀρθῶς πραττομένων ἐπιμελομένης, καὶ σεισούσης τὴν πόλιν, τοιαύτην ἔχειν τὴν σωσηγελίαν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ τὴν πολιαρχίαν ὁρῶμεν πραττούσαν. ὥστε ὀδὲν ἰῶ τὸ κωλύον, τὸ γε ἐπὶ τῇ σωσηγελίᾳ ταύτῃ, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ τούτῳ τῷ ὀνόματι καλεῖν. εἰ δ' ἐνήρηται τὰς ἀρχὰς οἵαν τε, καὶ τὸ μὲ ἐνδοξότερον ἕπεσθαι δύναμιν ταύτης πόλεως εἶναι τὰ ἡμέρας ἄρχοντα, τὰς δ' ἄλλας τὰ νυκτὸς, σφόδρα τὰ εἰκότων ἀπεπλανήθησαν, τὴν ὀρθότητα τὰ ὀνομάτων οὐκ ἴσμεν δ' ὅπως Διαφθείραντες. ταύτῃ τοι καὶ τῶν σωσηγελίαν ταύτην, ζοφώδη τε ὄσαν καὶ σκοτεινὴν καὶ τὰ νυκτὸς ἐπόνυμον, εἰκότως ἀποφύγουσιν ἅπαντες, καὶ ποινὴν τὴν χειροτονίαν ἡγέονται, καὶ ὅτι βασιλικῶν ἀξίαν συμβόλων εἶναι νομίζουσιν.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς οὖν τὸ πρᾶγμα ὡς ἔχει θεωρήσαντες, ὠφθημεν χρεῖαν τῶν ἀρχῶν δὴ ταύτην ἐξ αὐτῆς ἀρξαμένην τὰ σωσηγελίας, εἰς τὸ πᾶν ἀνεγείραι τε καὶ καθαγιάσαι, καὶ νυκτέπαρχον μὲ μηδένα δ' ὅλως τὸ λοιπὸν παντελῶς καλεῖσθαι, (ἐπιμελήσαν) ἡμῖν καὶ τὰ ἐν ἡμέρᾳ καὶ τὰ ἐν νυκτὶ ὧδέ τὸ σωσῆκον πραττομένων.)

§. α'. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς πάλαι Ῥωμαίοις σφόδρα τὸ δ' πραίτωρ ἦρεσεν ὄνομα, ἀφ' οὗ καὶ ἡμεῖς αὐτὸς πραίτορας plebis δεῖν ὀνομάσαι τοὺς ἐπὶ τῇ φυλακῇ τε καὶ δίκῃ τεταγμένους, καὶ τὴν δημώδη καθιστᾶν ἰσχύοντας ἀπειθείαν. καὶ ὥσπερ ἕτεροι prætores εἰσὶν ἐν τῇ συγκλήτῳ βουλῇ, οἱ τὰ ἐλευθερίων καὶ τὰ ἐπιτρόπων καὶ τὰ τοιούτων σωσκαθήμενοι· ἵνα τοίνυν καὶ ἡμῖν πραίτωρες τὰ ἐπὶ δήμων ὀρθότητα, καὶ τῇ μὲ ἡμετέρᾳ φωνῇ prætores plebis σωσπεφροντικότες, τῇ δ' ἑλλάδι ταύτῃ καὶ καινῇ πραίτωρες δήμων. τὸ δ' πραίτωρ ὅπως ἐσὶ σεμνὸν, ὅπως ἐ πάρρω καθέστηκεν ὑπάτειας, ὅπως ἐγγύτατα τὰ νόμου τέτακται, δηλαδὴ οἱ νόμοι, τῇ τε ὑπατείᾳ συναγείροντες τὰς πραίτωρας, δύο τέρατα τὰ αὐτοῖς μὴ τὰ νόμου δύντες τὴν τάξιν. καὶ ὥσπερ τὸ παλαιὸν ὑπατοί τε ἦσαν οἱ τὰ μεγίστης ἐξάρχοντες βουλῆς, δήμαρχοί τε οἱ τὰ δήμου λώιονες ὄντες, ἵνα δὴ καὶ νῦν ἔστωσιν πραίτωρες ὁ συγκλήτου, οἱ τὰ ἔμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένα προπίπτοντες πραίτωρες δ' τὰ δήμων, οἱ τὰ δύτερα ἐξίας αὐτῶν ἀνυλαμβάνομενοι, καὶ δ' συμφέροντα αὐτοῖς σωσοῦντες. §. β'. Ἀμέλει τὴν ἀρχὴν ταύτην πάλαι σεμνὴν ὄσαν, καὶ ἐπὶ τὰ πρεσβυτέρας Ῥώμης πολιτευομένην λαμπρᾶς, ἐπὶ τὰ χρόνων ἀ μήνου ἀς οἱ αὐτοκράτορες ἔχουν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ πορρωτέρω, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὕτη δεξαμένη τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἀνηκεσφόρησεν ἔχε. τοιγαροῦν ὧδε ἐν πολλῷ πρεσβυτάτοις χρόνοις μεμαθήκαμεν πινὰς τοὺς μεγάλας τὰ ἀρχῶν Διαφερέσαντας, αὐ ὧδε τὴν βασιλείαν εἰσὶν, εἶτε ὕστερον ἀ καταξιώσαντες ἐπὶ τάτε δ' φρονήσαντα γλυέσθαι. κἂ μικρὸν ἢ ὅτου τὸ πρᾶγμα ὁπωσοῦν τέλες ὤφθη καὶ ὄξιον ὀδενὸς, ὥστε ἔτι οὐκ συμβόλων ἀμετέρων γένεσθαι, κεῖσθαι ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνδεξοπότοις ἐπάρχοις τὰ ὑδαίμονα τούτης πόλεως, καὶ τὰ πολλὰ τοὺς οὐκ τὰ τάξεως τὰ αὐτῶν ταύτην δ' ἀναλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν, καὶ Διαχειρίζειν αὐτὴν τὰ πάντων κάκιστον τρόπον. καίτοιγε εἴ τις θεσίν τὸ τὰ ἀρχαιότητα αὐτῆς σύμβολον, σφόδρα αὐτὴν ὁποία τὸ σωτέρων ἰῶ καὶ οὐκ τὰ νεῶ ὄντων μαθήσει. ἔστι γὰρ αὐτῇ δικαστήριον ἴδιον, καὶ πάξις, καὶ μεταβολαὶ τὰ ἔχουσι καὶ πάλαι πάντα ὁπόσα χρεὼν τῇ πολιαρχίᾳ δ' τὰ νόμων ἀφώρισται.

ΚΕΦ. β'.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡμεῖς πάντα διερευνόμενοι τὰ ἠνύσθαι σωσθεν, ἀποδόμεν εἰς καλλίονα πάξιν, καὶ τὴν δοκίαν σεμνότητα καὶ τὴν τότε δ' πρόγματος ἐπαναγαγεῖν δύκησίαν, ἵνα μὴ κλοπὴ τε παρ' αὐτῶν γένωνται συχναὶ καὶ κοινωνίαι σὺς τοὺς κλέπτοντας, καὶ αἱ κρίσεις σκιμελεῖς τε καὶ ἐξίπλοι καὶ ὀδενὸς ἄξιαι σωσέρχωνται λόγου. Διὰ τοῦτο ὠφθημεν τὰ ὧδε αὐτὴν διορίσασθαι. ἐνενοήσαμεν γὰρ ὡς εἰ χρημάτων ἕνεκεν δικῶν, ἐν αἷς οὐκ ἐν μείζοσι ἐσὶν ὁ κίνδυνος, ἀλλ' ἐν χρήμασί μόνοις, ὅμως δοκεῖ τε δικάζεσθαι αἱ μείζεσι, καὶ πολλάκις καὶ σπουδάσαι δίδονται, καὶ μυρίαι φροντίδες ἡμῶν εἰσὶν ὑπὲρ δ' μὴ τὰ πράγματα χωρὶς κρίσεως σωσίενται· πῶς ὁ σωσῆκον ἐσὶν, ἐπὶ δικασταῖς, οἷς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς τὰ κεφαλῶν ἐσὶν ὁ κίνδυνος, πᾶσαν θεᾶσθαι σπουδὴν, ὅπως ἐν τινος ἄξιοι γένωνται λόγου· μὴ πώς ψυχὴν ἀπολέσωσιν ἀνθρώπου, πικρίαν δ' ἄπαξ, ἀναλαβεῖν ἢ αὐτὴν, ἐπὰν ἀπολέσθαι οὐκ ἰσχύουσιν.

ΚΕΦ. γ'.

ΠΡῶτον μὲ ὃν θεσπίζομεν, μηδένα νυκτέπαρχον παντελῶς ἐπὶ τὴν εἰρημένην δρχὴν παρεῖναι, πλὴν ἢ παρ' ἡμῶν σύμβολα δ' φρονήσαντος λάβοι· καὶ μηδενὶ λόγῳ τολμᾶν ἔξω βασιλικῶν συμβόλων ἐπὶ τὸ φρόνημα τῶν χωρεῖν, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν σκεῖθεν ἐν γράμμασι ψῆφον. ἡμεῖς γὰρ ὀδενὶ τὴν εἰρημένην δρχὴν παραδώσομεν, πλὴν εἰ μὴ τὰ μεγαλοπρεπεστάτων ἐκκλεσιῶν, ἢ τὰ σωσκλήτων καὶ τῶν consistorianen, ἢ τὰ λαμπροτάτων τελούντων τὰ πραιποσιτιανῶν καὶ νοταρίων, οἳ τοίνυν παραλαμβάνοντες εἶεν, ἢ ἄλλας δρχὰς ἀρξαντες, καὶ φανέντες ἡμῖν ἐπιτήδειοι, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἄξιοι μερίμνας. ὥστε αὐτοὺς τὴν εἰρημένην ἐγκλῖσαι σεμνότητα καὶ τιμὴν, ἀναλαμβάνεσθαι δ' δικαίᾳ μάλιστα. ἐπεὶπερ ἐστὶν ὁ ἀγὼν, καὶ τὰ τε πολλὰ φονικῆς εἰώθασι δίκαις διαττᾶν, καὶ ταῖς περὶ μοιχείας καὶ ἁρπαγῶν, καὶ εἴ τι τοιοῦτόν ἐσι. §. α'. Ὥστε δεῖ τὰ τηλικούτων ἐγκλημάτων σωσκαθήμενον, ἄνδρα εἶναι πάντῃ σεμνὸν τε καὶ ἀνεπίληπτον, καὶ τοιαύτης ἀκροάσεως ἄξιον, καὶ πίστις ἀπέχειν κλοπῆς, ἤτοι δωροδοκίας, δησυληΐας, καὶ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας. ἔχειν δ' δὴ καὶ πάρεδρον τὰ δοκίμων ἕνα. καὶ γὰρ ὠδέ ἔξω παρρησίας αὐτὸς τὰ ἀπροφασίστως καλεῖν ψομεν, ἀλλὰ ἀνὰ decem librarum χρυσία αὐτοῖς, σωφάτ' ἀννόνων, ἕτας ἑκάστε δώσομεν. ὥστε αὐτὸς τούτοις δοκιμάζειν, μηδεμιᾶς ἀναρχίας κλοπῆς ἢ κακπηλείας. §. β'. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδεᾶς γίνεσθαι παντελῶς, καθάπερ ἔν τισιν ἐγένετο χρόνοις· μηδὲ σωσιέσθαι χρυσίον μηδενί. οὐ γὰρ ἐκλήματι χλυσᾷ καὶ ὁ δῶς τινὶ σωφάτ' τὰ δρχῆς, καὶ ὁ, ἐπεισθεὶς χλοίνῃ, παρά τινος λαβεῖν ἀναχόλυμα· καὶ καὶ τὰ δοθησόμενα παρ' αὐτῶν ὄκνῳ δηλωθήσεται.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ο΄.

ΜΕμαθήκαμεν ἢ αὐτοῖς περὶ ὑπουργίαν εἶναι πάσμαλα πονηρά. Φαμὲν ἢ λησταγώγας τε καὶ βενεφικιαλίους, καὶ βαλανιοτόμους, καὶ ἕτερον τοιοῦτον, οὐκ ἔκαστον περισπᾶν ἐπὶ κερδολαξίαν μᾶλλον ἢ τοιαύτα βιάζεσθαι. ὅσα γὰρ τὸ τῶν λησταγωγῶν τάγμα τοιοῦτόν ἐστιν ὡς ἐπ' ἀγαθῷ τι πράττειν, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ μόνον γινώσκει τοὺς κλέπτας, ἐφ' ᾧ τι κέρδος ἐνεγκεῖν τε καὶ τοῖς ἀρχοῦσιν αὐτῶν δηλῶν. ἄκαρ ἅπαντα περισπᾶν τοὺς νεῦρα παρ' ἡμῶν εἰς τὸν πραιτώριον ἢ δήμιον παιδόντας μισθοῦσθαι καὶ ἀποσφαλῶσαι, καὶ καθαρᾶς χεῖρας τοῖς χρῶσι καὶ ἐπιξένους πᾶσι τοῖς περιτυγχάνουσιν, εἴτε ἐν κλοπῆς, εἴτε ἐν τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων· καὶ τὴν πόλιν ἡμῶν ἐκκαθαίρειν τῶν τὰς κλοπὰς ἐργαζομένων δηλῶν, καὶ ἀνδράσι ἀπειθέσι καὶ ἀδίκοις χεῖρας περὶ ταῦτα ὑπουργεῖν καὶ τὴν οἰκείαν πᾶξιν περιφέρεσθαι περισπάντας· ὥστε δὲ αὐτοὺς ἔχειν ἐξ ὧν αὐτῶν ἀρχόντων, καὶ ἅπαντα πράττειν μὴ σφοδρότητός τε καὶ δυνάμεως. εἰ γὰρ βουληθεῖεν ὀρθῶς λογίσασθαι, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἀξίως κρίσεως, ἅτε πολλοὶ τινες οἱ κλέπτοντες ἔσονται, τὰ φῶλά τε ἥττον δύσθησε· οἵ τε ἁμαρτάνοντες ἐλάττους γένοιντο, δεδιότες ἀρχὴν ἣν οὐκ αὖ τις ὑπόστοιτο χρήματων. §. α΄. Ἀλλὰ καὶ ἐκλελημμένων, κἂν εἰ σφοδρότατα εἴη, κρίσεως), καὶ τὰς δημοσίας καταστάσεις θορύβους, ἃ τῇ τε συνδέζῃ τούτῃ καὶ βασιλικῇ καὶ ἀρχούσῃ πόλεως, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς ὑπηρετήμενοι, καὶ πάσης ἀξιώμενοι παρ' αὐτῆς πίστης, ὡς ἄρχοντες ἐλάττας παρὰ μείζονα ἄρχοντα. ἐπικρίσεσί τε αὐτῷ τῆς φρονήσεως, ἃν ἀρίστοις προσῆκεν ὅσα ἐστὶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ βασιλικῆς μαρτυρίας ἄξιον. Εἰ δὲ πόλεσυμβαίη (τὸ μὴ ὅσῳ ἀποδεχόμεθα) γνώσεως τινὰ κτῆσαι τὴν πόλιν ἐμπεσοῦσαν, δεῖ καὶ αὐτοὺς πειρᾶναι, καὶ ὑπάρχειν, καὶ μείζονι τῷ ἔργῳ ἔχειν τὸ τοὺς κλέπτοντάς τε καὶ ὑφαιρουμένους τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποσῶσαι καὶ σώζειν καθ' ὅσον εἰσὶ δυνατοὶ τὰ προσήκοντα τοῖς ὑπὸ τὸ πυρὸς βιαζομένοις. καὶ γὰρ εἰ σῴζει τούτων τὴν ὀρχὴν ἀμελοῦντος ἀσφαλοῦς, μείζων αὐτὸς ὑποδέξεται θρόνος, καὶ ἀρχὴ σεμνοτέρα. καὶ εἴσονται πόσον ἐστὶ τὸ μὴ σεμνότητος ζῆν, ἢ τοῦτης μὴ σωφρονεῖν, χρῆσαι ἢ πολλοῖς τοῖς χρῶσι, καὶ δι' αὐτὸν ἀσεβεῖν καὶ ἀπορεῖν ὕστερον. διὸπερ μηδεὶς τῶν ἄρτι ἀθροιζομένων πέφυκε μένειν, ἀλλὰ κακῶς τε συλλέγεσθαι, καὶ αὐτίκα ἀπόλυσθαι. ὅπως τοίνυν τὸν ἡμέτερον ὑπηκόους ὠφελήσαιμεν, ἀφ' τούτου ἤθημεν χρῆσθαι τῷ σώφρονι, καὶ παραψυχὴν τοσαύτην αὐτοῖς δοῦναι, καὶ ἄνδρας πλημμελῆσαι εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ὅπως αὐτὸν τῶν αὐτῶν ἀρετὴν αἴσθηται τὸ ὑπήκοον. ἔξεστι ἢ οἱ σωφρονίζειν τὸν δήμων πραίτωρες καὶ πάρεδρον τὸν ἡμέτερον ἐπ' αὐτοῖς κρίσεως, καθάπερ εἴπαμεν, ἄξιον.

ΚΕΦ. ε΄.

ΠΑρέσονται ἢ αὐτοῖς καὶ ἀνὰ εἴκοσι σφαιρῶται καὶ ἀνὰ τεσσαράκοντα μονομάχοι, ἃς δὴ νεῦρα ἡμεῖς κατασκάψαμεν, πᾶσι ἀφαυτρώσει ὑπηρετήμενοι πᾶσι αὐτῶν, καὶ εἶπα θεοί, καὶ τὰς ἀκοσμοῦσας ἐπέχοντες, καὶ τῷ σωφρονεῖν ἀγαθὰ ὠφελοῦντες τὸ πολιτεύμενα. δεῖ ἢ αὐτὰς ἐπίσταται σωφῶς, ὡς ἐὰν καθαρὰς ἑαυτὰς τηρῆσι, τὴν τε ὀπὴ θεῖ συμμαχίαν ἔξεσι, τὸ τε παρ' ἡμῶν εὐμένειας σὺν ἀπτοδόξοι). μακρότερά τε αὐτοῖς ἔσται τὰ τῆς ἀρχῆς. τίς γὰρ οὐ τὰ καλῶς τε καὶ ὀρθῶς ἀφαιρούμενον ἀμείβεσθαι ἐθελήσαι;

ΚΕΦ. ς΄.

Ἀλλὰ καὶ εἰ παραπεμφθείη τις αὐτοῖς ὑπὸ δικαστηρίου ἢ λαμπρᾶτος ἐπάρχου τῆς διδαιμονος ταύτης πόλεως, ἐφ' ᾧ πιμελείαν ποιεῖν, ἀκριβῶς ἀναζητεῖτωσαν τὴν αἰτίαν, καὶ μανθανέτωσαν ἐφ' οἷς ἀναιρεῖσι τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἀφαιρεῖ) μέλος, ἢ πνος τοιοῦτο, πεισθανόμενοι καὶ παρ' αὐτῆς ὑποδοξοπάτε ἐπάρχε εἰ καὶ τοῦτο σωφρόνισεν· ὥστε αὐτὸς ἀκριβῶς ἐξετάσκειν τὴν ψῆφον, ἢ ψυχῆς ἢ μέλος τινὸς ἀφαιρεμένων τὸ ὠφελεμπόμενον.

CAP. IV.

DIdicimus autem eis ad obsequium esse officia maligna: dicimus autem latronum cognitores [1] & veneficiarios [2] & cingulorum [3] incisores & aliam multitudinem, quorum unumquemque competens est, castigare magis, quam taliter vivere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo, in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, ut lucrum sibi & judicibus suis venentur, quæ omnia competens est eos, qui nunc à nobis in præturam populi transeunt, odisse & aversari, & mundis uti manibus, & resecare omnia quæ præcepta sunt, sive de furto, sive de aliis delictis, & civitatem [4] nobis emundare ab his, quæ furta operantur, bestiis, & viris industriis uti ad hæc ministris, & proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui judicis, & omnia agant cum vehementia & bona voluntate, & [5] digne judicio de se, neque multi aliqui fures erunt, & furta celeriter invenientur, & peccantes imminuentur, timentes dignitatem [6], quoniam nemo comparet pecuniis. Sed & crimina vel si vehementissima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita glorioſæ hujus & regiæ Judici civitatis, sed nobis obsequentes, & omni digni eo honore, tanquam judices minores à judice majore evacuent ejus solicitudines, nihil eligentes agere, quod non est bonorum virorum & imperialis testimonii dignum. §. 1. Si vero aliquando contigerit (hoc quod non optamus) fieri aliquod in hac civitate incendium [7], oportet, eos præsentes esse & ministrare: & maximum hoc opus habere: ne fures & subtrahentes infelicissimorum res, eripere & salvare quantum possunt res ab ignis violentia. Etenim si circa hanc dignitatem facti fuerint industrii, major eos sedes excipiet & honestior dignitas, & cognoscent quantum est, quod cum honestate vivitur, quam hanc contemnere, uti autem multis manibus, & per eas impie agere: & postea agere propter quod nihil horum quæ ita congregantur, consuevit manere, sed male colligere & statim depердere. ut igitur nostros subjectos invitare quidem per hanc æstimavimus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum, & homines honoratos ad medium adducere, ut eorum virtutem sentiant subjecti. Habebunt autem spectabiles populorum prætores & consiliarium nostro super eo judicio, sicut diximus, dignum.

CAP. V.

ASsistent autem eis & viceni milites & triceni matricarii [8] (quos nunc constituimus) dispositionibus obsequentes eorum, & sicubi ΔΕΟΙ [9] eos, qui indecenter agunt detinentes & competenti ordini tradentes [disciplinam.] Oportet autem eos manifeste scire, quod si mundos semetipsos constituerint, & Dei auxilium habebunt, & nostra placatione non fraudabuntur, & longior eis dignitas erit. Quis enim bene & recte agentem amovere [10] velit?

CAP. VI.

SEd si transmittatur eis aliquis à judicio viri clarissimi præfecti hujus felicissimæ civitatis, quatenus suppliciis subjiciatur, scrupulose inquirant dignitatem, & doceantur in quibus, occidunt hominem, aut auferunt membrum, aut tale aliquid, scisitantes & ab ipso glorioso præfecto, si & hoc præviderit, ut cum subtilitate proferant sententiam aut animæ aut membri alicujus auferendi à destinato.

§. 1. Quemadmodum enim spectabiles prætores populorum talibus honoravimus donationibus, dignos eos facientes & codicillis [11] à nostra procedentibus manu & annonis & appellatione tanta & aliis quæ dicta sunt, ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem & in omnibus vigilantiam, & cuncta agere æquali & justa conscientia & pura manu: Si enim aliquid apparuerint delinquentes, aut furantes, aut furibus adquiescentes, aut non omnibus resecantes modis, & dignos quidem morte suppliciis subdentes, mediocria vero agentes, expellentes à magna hac civitate ubi nos præceperimus: sciant quod ipsi pro his reddent rationem non Deo solum, sed & nobis, & rei fient, & omni damno quod subjectis contigerit, & nostræ indignationi, & velociter cum infamia à dignitate repelli nostra: propterea enim & laborem sustinemus expensis magnis adquiescimus, ut non alicui nostrorum subjectorum inferatur aliqua calumnia aut pecuniarum aut animæ perditio, & quæ talia constituta sunt, sed omnia cum examinatione fiant competenti.

EPILOGUS.

† Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hanc præceptionem divinam & legem cognoscentes, & quia quod expedit vobis nullatenus derelinquimus, pro nostro orate imperio, sic vos tuente, sic vos proprios existimante, in his quæ in unoquoque contigerint, ita paternam in omnibus vobis custodiente providentiam. *Proponatur* Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. x. Kal. Octobr. *Constantinop.* D. N. BELISARIO V. C. CONS. 535.

1 Delatores. Ii sunt exploratores qui magistratibus indicant fures: ab his delatoria curiositas, *l. 6. in fin. ff. de jur. & facti.*

2 Βενεφικιαλίους.

3 Βαλανιοτόμους, zonæ sectores, *coupeurs de bourse*: quales impendio multi hodie Curiam & Basilicam Parisiensem infestant, & ea quidem audacia ut præfectum quendam sibi eligant & habeant.

4 Sic restitue, & urbem veluti bestiis furta exercentibus perpurgent.

5 Id est, nam si digne se gerere voluerint, neque multi aliqui fures, &c.

6 Id est, dignitatem timentes, quam nemo possit pecuniis corrumpere.

7 Prætores plebis incendiis arcendis deputati.

8 Matricarii siphonibus, hamis, dolabris incendium extinguebant, quasi materiarii, unde ξυλαργοὶ à materia, aut potius materiatura, (hoc enim verbo utitur Vitruvius 4. cap. 2.) dicti materiarii. Nam materia, sive materiatura, sive materiaria, sive materiatio, Festo id dicitur, unde fieri potest ædificium, proinde, ξυλαργοὶ, sive materiarii fuerint, qui apud Gallos appellantur *Charpentiers & Chapuis*. Interim agnosco hic & apud Julianum matricarios legi, non materiarios, ut à Cedreno.

9 Id est, & sic ubi opus fuerit.

10 Strenui judices non sunt ab officio removendi. 11 *Cap. 3. ff. eod.*

1 Tollendis scilicet. *Julian. constit.* 31. huc refert 60. *Eclog.* 38. περὶ κοροθοστκῶν. vid. *Petr. Gregor.* 36. *syntag.* 11. Goth. Adde Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 12. *num.* 7. ANS.

2 *l. Julia. l.* 2. §. 2. *ff. de adult.*

3 Vid. §. 1 *ff. eod.* vid. *l.* 7. *in fin. C. de postliminio reversis.*

4 Sunt enim infames. *l.* 4. §. 2. *ff. de his qui not. l.* 43. §. 7 *ff. de ritu.* Constantinus eisdem liquenti plumbo meatus oris & faucium, ut nefariorum hortatoribus claudi jussit. *l.* 1. *C. Theod. de raptu virg.* De pœna parentis aut domini, lenonis, filiæ vel ancillæ, vid. *l.* 12. *C. de episcopali audientia, l.* 6. *C. de spectaculis.* Maritus leno uxoris ut puniatur, vid. *l.* 2. §. 3 *ff. de adult.* ut res sit: Morte hac constitutione puniri jubentur lenones. vid. §. 1. *ff. eod.*

5 Lenonum insidiæ.

6 Instrumenta contra bonos mores apud lenonem interposita nullius sunt momenti.

COLLATIO TERTIA.

ΤΙΤΛΟΣ α΄.

Περὶ τοῦ μὴ εἶναι πορνοβοσκὸς ἐν μηδενὶ τόπῳ τῆς Ρωμαίων πολιτείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιθ΄.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινοπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τοῖς παλαιοῖς νόμοις καὶ τοῖς πρώτοις βασιλεῦσι σφόδρα μεμισημένον ἔδοξεν εἶναι τὸ τῆς πορνοβοσκίας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα. καὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ πολλοὶ κατὰ τὰ τοιαῦτα πεπαυμένοι μελέντων ἐγράψησαν νόμοι. ἡμεῖς ἢ καὶ τὰς ἤδη τεθειμένας κατὰ τῶν ἀσεβούντων τιμωρίας αὐξήσαμεν, καὶ εἴ τι ὠφελεμμένον λοιπὸν τοῖς πρὸ ἡμῶν, καὶ τάχα δὲ ἑτέρων ἐπιδιορθωσόμεθα νόμων. καὶ ἐναλλὰξ ἢ πρόνοιαν ἐποιησάμεθα τῆς ἡμῶν ψυχῆς πρᾶγμάτων ἀσεβῶν ἐπὶ τοιαύτης αἰτίας κατὰ τούτου τοῦ μεγάλου ἀμαρτανομένων πόλιν, τὸ πρᾶγμα ἐκ παρειδόμεν. ἐγνωμεν γὰρ πάντας ζῶν ἐκ ἀτόπως, ὃν ἢ αἰτιῶν χαλεπῶν τε καὶ μεμισημένων, πρόφασιν ἐσωθῆς μιαρῶν ἐξευρίσκειν κερδῶν. φέρουσι γὰρ χώρας τε καὶ τόπους πολλὰς, καὶ νέας ἐλεεινὰς δελεάζειν, πρόσωπα ὑποδημάτα τε καὶ ἐσθῆτά τινα, καὶ τούτοις ζημιοῦν αὐτοὺς καὶ ἀγὼν εἰς τὸ δύδαιμονα τοῦτο πόλιν· καὶ ἔχειν καθειργμένας ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταγωγαῖς, καὶ τροφῆς αὐταῖς ἐλεεινῆς μεταδιδόναι καὶ ἐσθήματος· καὶ σύστεμα σκληρὸν πρὸς ἀσέλγειαν αὐτοῖς τοῖς βουλομένοις, καὶ πάντα πόρον ἄθλιον ἐκ ἐσώματος αὐτῶν πρὸς γέρονον ὃν αὐτοῖς νόμιμον αὐτὰς λαμβάνειν· καὶ ποιείας συγγραφὰς ὡς ἐπὶ χρόνον ὃν αὐτοῖς δόξει πρὸς τὸ ἀσεβῆ τε καὶ ἀνοσίων τοῦτο αὐτοῖς λειτουργίαν πλη-

TIT. I.

DE LENONIBUS [1].

NOVELLA CONSTIT. XIV.

Imp. Justinianus August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

ET antiquis [2] legibus, & dudum imperantibus satis odibile [3] visum est esse lenonum nomen & causam, in tantum, ut etiam plurimæ contra [4] talia delinquentes scriberentur leges. Nos autem & dudum posita contra eos, qui sic impie agunt, supplicia auximus: & si quid relictum est à nostris prædecessoribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotiis in hac maxima civitate commissis, causam non despeximus. Agnovimus enim quosdam vivere quidem illicite: ex causis autem crudelibus & odiosis occasionem sibimet nefandorum invenire lucrorum, & circumire provincias & loca plurima, & juvenculas miserandas decipere, promittentes [5] calceamenta & vestimenta quædam: & his venari eas, & deducere ad hanc felicissimam civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnem quæstum miserabilem ex corpore earum accedentem ipsos accipere, & celebrare conscriptiones [6], quia usque ad tempus quod eis placuerit, observabunt impiam

Source : BIU Cujas

& sceleſtam hanc functionem implentes. Quaſdam vero earum etiam fidejuſſores expetere: & in tantum procedere illicitam actionem: ut in omni pene hac regia civitate, & in tranſmarinis ejus locis, & (quod deterius eſt [1]) juxta ſanctiſſima loca & venerabiles domos ſint tales habitationes: & cauſæ ſic impiæ & iniquæ ſub noſtris temporibus præſumantur: ita ut etiam quoſdam miſerantes earum & abducere à tali operatione crebro volentes & ad legitimum deducere matrimonium non ſinerent. Aliquos autem ſic ſceleſtos exiſtere, *ut puellas* [2] *nec decimum agentes annum ad periculoſam deponerent corruptionem:* & quoſdam aurum dantes non parvum, vix inde redemiſſe miſeras, & nuptiis copulaſſe caſtis. Eſſe etiam decies mille modos, quos nullus prævaleret ſermo comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum ſit tale malum: ita ut primum quidem in ultimis partibus civitatis eſſet, nunc autem & ipſa, & quæ circa eam ſunt, omnia plena talium ſint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis ſecrete [3] denuntiavit: deinde etiam nuper magnificentiſſimi prætores à nobis talia inquirere [4] præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: moxque audivimus & judicavimus oportere Deo hujuſmodi commendare cauſam, & velociter liberare tali ſcelere civitatem. §. 1. Sancimus igitur omnes quidem, ſecundum quod poſſunt, caſtitatem [5] agere [6]: *quæ etiam ſola Deo cum fiducia potis eſt hominum animas præſentare.* quia vero plurima ſunt humana: cum arte & dolo & neceſſitate quaſlibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibemus modis, & nulli fiduciam eſſe paſcere [7] meretricem, & in domo habere mulieres, aut publice proſtituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotio talia mercari: neque conſcriptiones [8] ſuper hoc percipere, neque fidejuſſores exigere: nec tale aliquid agere, quod cogat miſeras & invitas [9] ſuam caſtitatem confundere: neque ſperare quia licebit de cætero eis veſtium [10] ratione aut ornamentorum forſan aut alimenti decipere, ut etiam invitæ ſuſtineant. Non enim permittimus quicquam fieri tale: ſed etiam nunc omnia talia breviter competenti cura diſponimus, ſtatuentes etiam reddi [11] eis omnem quam contigerit cautionem occaſione ſceleris hujus exponi: & neque permittimus ſceleſtos lenones ſi quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: ſed etiam ipſos lenones jubemus extra hanc fieri feliciſſimam civitatem, tanquam peſtiferos [12], & communes caſtitatis vaſtatores factos, & liberas ancillaſque requirentes & deducentes ad hujuſmodi neceſſitatem, & decipientes, & habentes educatas ad univerſam confuſionem. Præconizamus [13] itaque quia ſi quis de cætero præſumſerit invitam puellam aſſumere, & habere ad neceſſitatem [14] nutritam, & fornicationis ſibi deferentem quæſtum: hunc neceſſe eſſe à ſpectabilibus prætoribus populi hujus feliciſſimæ civitatis comprehenſum, omnia noviſſima [15] ſuſtinere ſupplicia. Si enim pecuniariorum eos furtorum & latrociniorum emendatores elegimus: quomodo non multo magis caſtitatis furtum, & latrocinium eos coërcere permittimus? Si quis autem patiatur in [16] ſua domo quendam lenonem & hujuſmodi præpoſitum operationis habere, & hæc denuntiata cognoſcens, non etiam domo ſua expulerit: ſciat ſe & decem librarum auri ſuſtinere pœnam, & circa ipſam periclitaturum habitationem. Si quis autem conſcriptionem de cætero in talibus præſumpſerit, aut fidejuſſorem acceperit: ſciat nullam quidem ſe utilitatem hujuſmodi fidejuſſionis aut conſcriptionis habere. Etenim fidejuſſor quidem obligatus non erit, conſcriptio vero omnino invalida manebit, & ipſe (ſicut prædiximus) in corpore ſupplicium ſuſtinebit: & à magna hac longiſſime civitate expelletur [17]. Mulieres itaque caſte quidem vivere volumus & oramus [18]: non autem invitas ad luxuriosam vitam deduci; nec impie agere cogi, omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum [19] punimus, præcipue quidem in hac feliciſſima civitate, & in ejus circuitu: nihilominus autem & in locis foris poſitis omnibus, & quæ ab initio noſtræ ſunt reipublicæ: & quæ nunc à domino Deo donata ſunt nobis: & maxime in illis: eo quod Dei dona, quæ circa noſtram fecit rempublicam, volumus conſervari pura ab omni tali neceſſitate, & domini Dei circa nos munera eſſe permanere digna. Credimus enim in domino Deo etiam ex hoc noſtro circa caſtitatem ſtudio, magnum fieri noſtræ reipublicæ incrementum: Deo nobis omnia proſpera per talia opera conferente.

Epilogus.

†. Quatenus ergo vos primi noſtri cives caſta hac noſtra fruamini diſpoſitione: propterea hac ſacra prædicatione utimur, ut ſciatis noſtrum circa vos ſtudium, circa caſtitatem atque pietatem labores noſtros, per quos in omnibus bonis cuſtodiri noſtram rempublicam ſperamus.

Scriptum exemplar glorioſiſſimo magiſtro mutatis ad hunc modum verbis.

UT ergo omnibus hæc manifeſta fiant in noſtra habitantibus republica, tua ſublimitas hanc noſtram ſuſcipiens ſacram legem, in omni ditione præceptis propriis eam univerſis inſinuet: ut non ſolum in hac feliciſſima civitate, ſed [20] etiam in provinciarum cuſtodiatur locis: domino omnium Deo pro alio quodam odore ſuavitatis oblata. [Data Conſtantinopolitanis civibus noſtris.] Dat. Kal. Decemb. *Conſtantinop.* Belisario V. C. Cons. 535.

Tit. II.

DE [21] DEFENSORIBUS CIVITATUM [22].

Novella Constit. XV.

Imperator Juſtinianus Aug. Joanni glorioſiſſ. præfecto prætoriorum, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

NIſi velociter revocemus curam defenſorum per competens officium: nec *ipſam* ulterius antiquorum [23] nominum *habebimus* veritatem: aliis ſi quidem alia data ſunt ab antiquitate nomina ſignificativa à parte rerum: hoc autem defenſorum nomen pure demonſtrat antiquitatem, aliquos præpoſuiſſe rebus, quatenus ex omni eas injuſtitia vindicarent, liberas. Si quidem & proprer *hoc paterna* voce defenſores eos vocamus, quatenus eripiant à malis injuſtitiam patientes. Nunc autem hoc defenſorum nomen valde conculcatum eſt in multis noſtræ reipublicæ partibus: & ita contemptum, ut in injuria quidem potius quam in qualibet jaceat honeſtate: ſiquidem fiunt viri quidem obſcuri [24], decreta [25] vero ſuper eis [26] *miſericordia* magis quam electione conficiuntur. quibus enim non eſt victus & vita ſuf-

ρῶσιν· τινὰς ἢ αὐτῶν καὶ ἐξυπτὰς ἀπαιτεῖν, ὥστε τοσούτῳ χεῖρον τὴν ἕξιν τῆς προσήκοντος ἀποτίνειν, ὡς ἂν παῖσι χρεῶν τὴν βασιλίδι ταύτην πόλιν, καὶ ἐν τοῖς πραγμασιν αὐτῆς, καὶ τὸ δὴ χεῖριστον τὰ ἱερὰ τύποις καὶ τὰ σεβασμιώτατα οἴκων τοὺς τοιούτους αὐτοὺς εἶναι καθαιρεῖς, καὶ πρὸ μικροῦ ἄστεως ἀσεβῆ καὶ παράνομα ἐπὶ τῶν ἡμετέρων τελμάσι χρόνων, ὥστε καὶ τινας ἐλεεινὰς, αὐτὰς ἀποσπάσαι τὰ ἑρμαίας τούτης πολλάκις βαληθοῦσαν, καὶ τοῦς νόμιμον ἄγειν συνοικέσιον τοὺς ἢ σὺν ἐφιέναι. ἐνίας ἢ κτῆς ἀνοσίως κρατήσαντας, ὥστε κἀραῖς ὁδὲ τὰ δίκαιον ἀγῶσις ἐνιαυτὸν εἰς ἐπικίνδυνον καθίστασθαι φθορᾶν. ὥστε καὶ πινας χρυσίον δόντας ἐ μέτριον, μόλις σκιᾶθεν ἐξωνήσασθαι τὰς παλαιστόρκας, καὶ χάμαι συμπαρομόσαι σῴφρονι. καὶ τέρπας εἶναι μυρίας ὡς σὺν αὖ τις ἰσχυσθὲ λόγῳ ἀφελαβεῖν, εἰς δεινὴν ἀσεβείαν ἐξενεχθέντος δ' τοιοῦτα κακὰ· ὡς ἀφθόρου μ' ἂν ἐλαχίστοις μέρεσι τὰ πόλεως εἶναι, νῦν ἢ αὖτὸν τε καὶ αὖτὸν ἅπαντα μεσταὶ τὰ τοιούτων χθυέσθαι κακῶν. ταῦτα τοίνυν ἀφ' ὅλου μόνης ἡμῖν ἂν ἀπορρήτως ἀφοσηκεῖλεν, εἶπε καὶ ἐναγχος οἱ μεγαλοπρεπέστατοι πραίτορες παρ' ἡμῶν τὰ τοιαῦτα ἀναζητεῖν ἐπιλεφθέντες, αὖτε ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἤγαγον. ἄμα τε ἐν ἠκούσαμεν τούτων, ὠφθημεν χρεῶν θεῷ τὴν τοιαύτην ἀνδυθυῶν πεῖξιν, καὶ ῥᾶστον ἀπαλλάξαι μισὸς τοιοῦτα τὴν πόλιν.

§. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, πάντας μὲν, καθ' ὅσον εἰσὶ δυνατὸν, σωφρονεῖν ἄγειν, (ἵνα καὶ μᾶλλον θεῷ μὴ παῤῥησίας δυνατὰ καθέστηκεν ἀνθρώπων ἀφαρπάσαι ψυχὰς) ἐπειδὴ ἢ πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα, τὸ γοῦν σὺν τέχνῃ καὶ δόλῳ καὶ ἀνάγκῃ τινας εἰς τοιαύτην ἀσέλγειαν ἀγαγεῖν, πᾶσι κωλύομεν τρόποις· καὶ μηδενὶ παῤῥησίαν εἶναι προνοοῦσαν, καὶ ἐπ' οἰκήματος ἔχειν γυναῖκας, ἢ καὶ δημοσίᾳ πρᾶσιν ἐπ' ἀσελγείᾳ, ἢ ἀνῖ' ἄλλης τινὸς πραγμάτειας τὰ τοιαῦτα ἐμπορεύεσθαι. μηδὲ συγγραφὰς ἐπὶ τούτῳ λαμβάνειν, μηδὲ ἐχθυπτὰς ἀπαιτεῖν, μηδὲ τοιοῦτό τι πράττειν ὅπῃ ἀναγκάζῃ τὰς παλαιστόρκας καὶ ἄκουσας τῶν αὐτῶν σωφρονεῖν κωλυσχύειν· μηδὲ ἐλπίζειν ὡς ἔξεστι τὸ λοιπὸν αὐτοῖς, ἐοδημάτων δόσῃ, ἢ καὶ κομιῶν τυχὸν, ἢ τροφᾶς δελεάζειν αὐτὰς, εἰς τὸ καὶ ἄκουσας σωσκαρίζειν. ἐ γὰρ συγχωρήσομεν ὅσῖ' ὁπῆν γίνεσθαι τοιοῦτον. ἀλλὰ καὶ νῦν ἅπαντα ταῦτα σὺν βραχεῖ τῷ σωσηκεῖσης ἐξιώσαμεν θεραπείας, παρασκευάσασθαι καὶ ἀναδοθῆναι αὐτοῖς πᾶσιν ὧν ἔτυχον ἀσφάλειαν σωφάσῃ δ' τοιοῦτο μίσος ἐκβέβληται. καὶ ἐδὲ σωεχρησάμεν τὰς ἀνοσίας προνοοσκὰς, εἴ τι δεδώκασιν αὐτοῖς, τὰ παῤ αὐτῶν ἀφελεῖσθαι. ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς προνοοσκὰς ἔξω ταύτης χθυέσθαι τὰ δυδαίμονος παρεκελευσάμεθα πόλεως, ὡς ὀλεθρίας, καὶ κοινὰς λυμεῶνας τὰ σωφρονεῖν χιονθείσας, καὶ ἐλευθέρας τὰ καὶ θεραπαίνας σὺν ἐρμαζομένας, καὶ κατὰ γῆς εἰς τοιοῦτον ἀνάγκην, καὶ δελεάζοντας, καὶ ἐχούσας παρατρεφομένας εἰς πᾶσαν αἰσχύνην. σωαγορεύομεν ἢ ὡς εἴ τις δ' λοιπὸν τολμήσειεν ἄκουσαν κόρην λαβεῖν, καὶ ἐχὶν σὺν ἀνάγκης ὀπτερεφομένην τε καὶ σὺκ πορείας αὐτὰ σωσπάγεσθαι πόρας, τοῦτον ἀνάγκη πυρὰ τὰ σὺβολέπλων πταισόρων δ' δήμου τὰ δυδαίμονος τούτης πόλεως σωεχόμενον, τὰς πασῶν ἐχάπας ὑπομένειν ποινάς. εἰ γὰρ τὰ χρηματικὰ αὐτὰς κλοπὰς καὶ ληστείας ἐπανορθωτὰς πεῖσαλόμεθα, πῶς ἐ πολλῷ μᾶλλον τὰ σωφρονεῖν κλοπὴν τε καὶ ληστείαν αὐτοῖς ἀπελαύνειν ἐφίσομεν; εἰ ἢ καὶ τις ἀνάγκοιτο σὺν τῷ ἑαυτῆ εἶκω τινὰ προνοοσκεῖν, καὶ τοιαύτης σωεισέμενον ἐρασίας ἔχειν, καὶ μὴ, τοῦτα σωσπιχελθέντα μαθὼν, τὰ οἰκήσεως αὐτὸν ἐξελάσειεν, ἴσῳ καὶ decem librarum auri ὑποσησομένου ποινὴν, καὶ σὲι αὐτὴν κινδυνεύσων τὴν οἴκησιν. εἰ ἢ καί τις συγγραφὴν τὸ λοιπὸν ἐπὶ τούτοις τολμήσῃ λαβεῖν, ἢ ἐχυπτὴν, ἴσῳ μηδὲν μὲ ὄφελος τὰ τοιαύτης ἔχων ἐχύης, ἤτοι συγγραφῆς. καὶ γὰρ ὁ μὲ ἐχυπτὴς ἔνοχος σὸκ ἔσῃ, ἡ δὲ γε συγγραφὴ παντάπασις ἄκυρος· μόνῃ καὶ αὐτὸς, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεν, τῇ εἰς τὸ σῶμα πρωσείαν ὑποσήσει), καὶ τὰ μεγάλης ταύτης ὡς πορφυρώτατα πόλεως ἐξελαθήσεσθαι. τοὺς γὰρ δὴ γυναῖκας σωφρονεῖν μὲ βυλόμεθά τε καὶ δυνάμεθα, μὴ μὴν ἀκούσας εἰς ἀσελγῆ βίον καθάπαξ, μηδὲ ἀσεβεῖν ἀναγκάζεσθαι. πᾶσαν γὰρ πορνοβοσκείαν καὶ κωλύομεν, καὶ χθυοῦμεν κολάζομεν. ἀφαιρεθήσεται μὲ ἐπὶ παύσης τὰ δυδαίμονος πόλεως, καὶ σὺν τῇ παύσης ἀσεοικίδι, ἀδὲν ἧττον καὶ σὺν τοῖς ἔξω τόποις ἅπασι τοῖς τε ἐξ ὄρχης τὰ ἡμετέρας ἀσι πολιτείας, τοῖς τε νῦν πιεραὶ δ' δεσπότου θεῦ δεδωρημένοις ἡμῖν. καὶ μάλιστά γε σὺν σκείνοις· διὸπερ πᾶς δ' θεῦ δωρεὰς ὡς ἀεὶ τῶν ἡμετέραν ἐποίησατο πολιτείαν, βυλόμεθα φυλάττεσθαι καθαρὰς πάσης τοιαύτης ἀνάγκης, καὶ τὰ ὠφελοῦντα δεσπότην θεῦ ἀεὶ ἡμᾶς δωρεᾶς εἶναί τε καὶ λαμβάνειν ἀξίας. πεπιθόμεθα γὰρ εἰς τὰ δεσπότου θεοῦ, καὶ σὺν παύσης ἡμῶν τὰ ἀεὶ τῶν σωφρονεῖν ἀπαθῆς μεγάλων ἕσεσθαι τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἀγαθῆκεν, δ' θεῦ πάντα ἡμῖν αἴσια λαβεῖν τὰ τοιούτων παρεχομένης πράξεων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὅπως αὖ ἓν ὑμεῖς ἀγαθοὶ ἡμέτεροι πολῖται τὰ σύφρονος ἡμῶν ἀπολαύσητε λαμπρότητος, λαβὲ τὸν τῶδε τῷ θείῳ κηρύγματι χαίρομεθα, ὅπως αὖ εἰδείητε τῶν ἡμετέρων ἀεὶ ὑμᾶς ἀπτεδῶν, καὶ τὰ ἀεὶ τῶν σωφρονεῖν τε καὶ δύσεβειαν πόνον ἡμῶν· δι' ὧν σὺν ἅπασιν ἀγαθοῖς φυλαχθήσεσθαι τῶν ἡμετέραν πολιτείαν ἐλπίζομεν.

Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον τῷ σὺνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ, καὶ τὰ ὑπάτου τούτης.

ΟΠως αὖ ἅπασι παῦσι χθύσιν φανερὰ τοῖς τῶν ἡμετέραν ἔχουσι πολιτείαν. ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τόνδε ἡμῶν δεξαμένη τὰ νόμον, σὺν ἅπασῃ τῇ ὑπηκόῳ λαῷ σωσεβαγμένων οἰκείων τοῦτον ἅπασι φανερὸν καθιστήτω· ὡς αὖ μὴ μόνον ἐπὶ παύσης τὰ δυδαίμονος πόλεως, ἀλλὰ καὶ σὺν τοῖς ἔξω φυλάττουσι τόποις, τῷ δεσπότῃ τὰ ὅλων θεῷ αὖῖ' ἄλλης τινὸς δώσεως σωσαγόμενον. Datum Kalend. Decemb. *Conſtantinop.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Περὶ τῶν σὺδίκων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγυστος Ἰωάννῃ τῷ σὺνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τὰ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΙ μὴ ἧττον ἐπαναλάβωμεν καὶ τὸ φρόνιμον τὰ σὺδίκων εἰς τὸν σωσήκουσαν τάξιν, ἐδὲ αὐτὴς ἔτι τὰ τὰ παλαιῶν ὀνομάτων δύπρησίμων ἀληθείας. ἄλλοις μὲ γὰρ ἄλλα δέδοται ὠφελὰ τὰ παλαιότητος ὀνόματα, σημαντικὰ σωφῶς τὰ πραγμάτων· τοῦτ' ἢ τὸ τὰ σὺδίκων καθ' ἡμᾶς ὀπφανῆ τὸ τῶν ἀρχαιότητα πάσης ἐπιστήσαι τοῖς πράγμασιν, οἵπερ σὺκ πάσης αὐτὰ ἀδικίας σὺδικήσειν ἐλεύθερα. τοιγαροῦν καὶ λαβὲ τοῦτο τῇ παλαίᾳ φωνῇ defensoras αὐτὰς καλέμεν, ὅπως ἂν ἁπαλλάξαιεν κακῶν τὰς ἀδικουμένας. νῦν ἢ τοῦτο τὸ τὰ σὺδίκων πολὺ δὴ πεπτωκὸς ἐν τῷ πολλοῖς τὰ ἡμετέρας πολιτείας μέρεσι, καὶ ὅτου καταφρονημένον, ὡς σὺ ὕδρει μᾶλλον ἢπερ ἔν τινι κείσθαι σεμνότητι. τοιγαροῦν γίνου μὲ ἄνδρες ἀφανεῖς, τὰς ἢ ἐπ' αὐτοῖς ὑψηφις οἴκῳ μᾶλλον ἢπερ ἐπιλογὴ ποιήσῃσιν. οἷς γὰρ σὺκ ἔσι τροφὴ καὶ βίος αὐτάρκης, ὅτοι

---

1 Lænocinii gravitas creſcit ex vicinia venerabilium domuum.
2 Lenonum ſcelus augetur, quo junior eſt quæ decipitur.
3 Intereſt principis ſecretos habere ſcelerum nuntiatores.
4 Principes prætoribus uſi in inquirendis ſceleribus.
5 Caſtitas non tantum animorum, ſed & corporum, laudabilis.
6 Caſtitatis laus.
7 Lenones hinc προγνοβοσκοὶ dicti.
8 Id eſt, inſtrumenta, obligationes.
9 Præſumuntur facile invitæ peccare, cum ita à lenonibus detinentur, alias ne invita quidem Lucretia, opinione Hieronymi, ſtuprum paſſa eſt.
10 Veſtes, ornamenta, cupediæ, meretricum decipulæ.
11 Cautio contra bonos mores actori inutilis.
12 Lenonem eſſe ſcelus grave eſt.
13 Id eſt, jubemus.
14 Peccandi ſc.
15 Τὰς πασῶν ἐσχάτας ὑπομένειν ποινάς. *Scrimg.* 1. ultima ſupplicia. ſic. J. Νεαρ. 60. *cap.* 2. noviſſima ſententia dicitur, & quæ definitiva, & apud Varr. *lib.* 5. nova verba: & apud Virgil. 4. *Æneid.* noviſſima verba, id eſt, ultima. *Julian.* ultimum ſupplicium eſtne mortis naturalis? *l.* 21. *ff. de pœnis*: minime, nam J. dicuntur lenones puniri εἰς τὸ σῶμα, & in exilium mitti.
16 Lenoni domum ſuam locantis, aut in ea patientis lenocinium committi, pœnam obſerva. Huc referendum eſt quod legimus, puniri eum qui domum ſuam ad ſtuprum faciendum cum muliere vel maſculo præbuit. *l.* 8. 9. *ff. de adulteriis.* vel ad paraſynaxes & conventicula, tam diurna quam nocturna. *l.* 8. §. 3. *C. de hæreticis. Novell.* 132. Quid quod aleæ & aleatorum ſuſceptorem verberare impune licuit, eique damnum dare, & res auferre? vid. *l.* 1. *ff. de aleatoribus.* Huc refer titulum *de receptatoribus.* hinc etiam colligi poteſt, Meretricem domus conductricem vel ante tempus finitum locationis migrare cogi poſſe. Nam ſi lenonem quis ſciens non impune ſuis in ædibus habitare patitur, *ut hic.* nec meretricem in eis habitare merito pati debebit, vid. *Papon.* 22. *Arreſt.* 9. *Arreſt.* 14. Peccat enim gravius, aut certe non minus hic quam leno. *l.* 43. §. 6. *ff. de ritu.* Quod ſi uterque poteſt ante tempus locationis expelli, multo minus ad conductionem admittendus eſt. Turpius enim ejicitur, quam non admittitur hoſpes. vid. *Papon. d. l. Arreſt.* 15. Hæc cum ita ſint, quæ mens illis fuit, vel eſt qui vectigal à lenonibus exegerunt, & eo fiſcum locupletem reddiderunt? quod ſanctiſſime ſuſtulit lex *ult. C. de ſpectaculis.* 17 Lenones morte naturali non fuiſſe affectos, hic locus oſtendit. Aliud eſt enim puniri in corpore, & mox civitate expelli: aliud ipſa re ſeparationem corporis ab anima perferre vel pati. 18 Id eſt, imperamus. Principis enim preces erga ſubditos juſſa ſunt atque imperia. 19 Et ita lex in lenones lata, perfecta eſt, non tantum enim vetat lenones eſſe, ſed etiam punit. vid. quæ notavi ad *l.* 5. *C. de legibus.* 20 Quid ſi princeps incuria quadam legem in urbe tulerit generaliter, nulla ſubditorum omnium mentione facta? Num hujuſmodi lex ad extra urbanos ſeu provinciales extenditur? Hinc prope negaveris. Provincialium enim hic meminit, quos neceſſe non erat nominatim edere, ſi lex in urbe perlata, tacite ad provinciales extenderetur. Veriſimilius eſt tamen legem generaliter in urbe latam ad provinciales quoque porrigi. 21 Vide quædam ad hanc Novellam apud Socinum regula 333. & 335. 22 Περὶ τῶν ἐκδίκων. vid. *l.* 1. *C.* 55. ſeu plebis. *l.* 1. *C. de off. jurid. Alex. lib.* 4. 5. 6. *de defenſor. civit.* His ſimiles tribuni plebis urbis Romanæ. Porro hæc conſtitutio apud Julianum eſt 30. 23 Vana ſunt nomina dignitatum ſine effectu. 24 Magiſtratus vilefcunt quoties obſcuris hominibus conferuntur. & ita paribus omnibus nobiliores genere aut virtute præferendi ſunt aliis, quantumvis ditioribus. 25 Senſus eſt electionem commiſeratione dignam eſſe, quoties viles neglectis probioribus eliguntur. 26 Eligendis ſcilicet.

Source : BIU Cujas

ἔστι πὸς τ ἐνδίκων ἐρωτιζόμδοι χειροτονίας, ἐπὶ τῦτ παιείαι τὸ φρόνημα, κ ἀνὶ ἄλλ τινὸς παιγνίδ πῶς τ ἀρχόντων ἔκκειν γνώμας. ἀμελέ πωύσι τε αὐτὸς λύπκ ἂν βαληθεῖεν, ἢ ἑνὸν ἢ σμικρότ ἐγκαλέσαντες, ἄλλ τὸ εἰς τὼ ἐκείνων ἐωυτῶν ἀξίωσιν πίζειν, τοποτηρητὰς ὅθεν αὐτὸς ἐνδίκων ποιῦντες· κμ τῦτ ἔτις πολλάκις ἐπὶ πλείοσιν ἀνθρώποις πράτοντες. ὥστε κ οἱ πεζεῶται, κ οἱ τ πόλεων ἄρχοντες, κ οἱ πάντες οἰκοῦντες, σὺν ἐλαχίτ κακῷ φορήσοι τ ἐνδίκων ἔχοσι. τὸ ὴ δὴ προκείμδον παρ' αὐτοῖς, σὺν ἴσῳ τοῖς ἀπρόκτοις ἔσῖν. εἰ μὴ ἐπιτίξαιεν οἱ τ ἐπαρχῶν ἄρχοντες, ἐσὶ ἂν τολμήσειεν πνὰ πρᾶξιν ὑπομνημάτων συσήσασθαι παρ' ἑαυτοῖς οἱ πάντα δηλόοντες αὐτοῖς ἔκδικοι, τοῖς ἐκείνων νόμοις πεσέχοντες μόνοις. εἰ ὴ δὴ κεί πνα πραχθείη, πρῶτον μὲ κ πάντι πιπρόσκειται, ἔπειτα ἑδενὸς ὄντ δρχεῖα κωλύοντ· ὸ τὸ προκείμδον παρ' ἑαυτοῖς ἀπιθέτω, ἀποθανόντ· τὸ προκείμδον. κ τὸν ἂν δυρεῖς παρ' αὐτοῖς χρόνον πλείονον ὑπόμνημα παντελῶς ἐδὲ ἔνι· ἀλλ' εἰς κληρονόμους τ αὐτῶν κ τοὺς ἄλλως λόγους τοὺς τ πράξεων οἱ τύπτων δέδμοι ζητεῖσι τὸ πιπραγμδόν· κ τύπτων τι μὲ δόξαιεν ἑδεμιᾶς ἀξίαι πίστεως ὄντα, τὸ ὴ κ ἐξαπόλυ), κ λαμπρὸν τοσῦτον ὡς σὺν ἴσῳ τοῖς μηδὲ ὑπομδοῖς εἶναι. Ημεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὸ τ ἀρχόντων εὖ διεθήκαμεν, κ μείζως τὸ πὸς ἐπικρατείας αὐτῶν σὺν τοῖς ἔθνεσιν ἐποιησάμεν, κ προνοητέον γε αὐτοῖς ἐσὶ τὸ τ πόλεων ἐπῶψίας, λόγ τῦτο φήσημεν χρεῖαν κ τὸ τ ἐνδίκων κατάστασθαι. ῥύοιτο ὴ ἂν ἔτι πὸς ἁρμονία χρησὴ, εἴπερ ἀρχόντων λαῶσιεν πεζειν οἱ τ πόλεων ἔκδικοι· κ ὁ τ ἐπαρχίας ἡγέμ ὢ δοκοῖη πὸς ἀρχὰν εἶναι μᾶλλον ἀρχόντων, κ πάντ σεμνότερ τ ἐωυτοῦ φαίνεσθ. ὅσῳ ὴ ἂν πὸς ἀρχὰ κρεῖττόνων, τοσῦτῳ μείζων αὐτὸς κ σεμνότερ ἐσί.

ΚΕΦ. α'.

Ὡς μηδενὶ ἐξεῖναι τ οἰκήτορα ἢ ἐνδίκε χειροτονίαν ἀπιθεῖν.

ΤΕως ἦν ἐκεῖνο πρῶτον νομοθετητέον, ὥστε μηδενὶ τ πάντων εἶναι παῤῥησίαν, τὴν ἢ ἐνδίκε χειροτονίαν ἀπωθεῖσθ, ἀλλὰ ἀμφισδὰν ἅπαντες τὺς σεμνοτέρυς τ πόλεων οἰκήτορας τοιῦτο αὐτοῖς τὴν λειτεργίαν συμπληρᾶν. τῦτο ὴ δὴ καὶ τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις κρεῖττόν τε κ πολιτεύσαθ μεμαθήκαμεν· ἑδένος, ἐσὶ ἂν εἰ τεπιμημένο εἴη τῆ τ μεγαλοπρεπεστάτων ἰλλυστρίων ἀξίαι, τῦτο διωθεῖσθ συγχωρήσ· ἐσὶ ἂν εἴ τι σοφίσιον πρόσωπον σκ θείων αὐτὰ τύπων, κᾶν εἰ πραγμᾶσικὸ κεκτῆσθαι, πιφιλοκερδὲς· ἀλλὰ κ' κύκλον τ οἰκητόρων τ πόλεως, ὧν πὸς ἐσὶ κ λόγο, τοιῦτο συμπληρῶν· κ ἐπειδὰν ὁ κύκλο πωύσῃ), πάλιν ἐπανιόντων εἰς τὸ φρόνημα, κ τῇ πόλ τὴν εἰρημένην φρονεῖσθαι λειτεργόντων. ὥστε τ ἐν ἐκείνῃ πόλ ἔκδικον, ἄρχοντα μᾶλλον ἢ ἔκδικον εἶναι δοκεῖν, ψήφῳ μὲ σὺν ὅρκῳ γινόμδον πάντων κοινῇ τ κ' τὴν πόλιν συμπάντων οἰκητόρων, ἀλλὰ μὴ τ σὺν ὀλίγοις ἀποκλήρων.

†. Ορκον ὴ περιέχειν ὡς ἅπαντα πρὸς τ νόμον κ τὸ δίκαιον πρόκειται κοινῇ. βεβαιώμδον ὴ, καθάπερ ἡμεῖς νῦν φαμεν, σὺν πρωτοκόλλοις τ ὑποδοχοτίτων ἡμῶν ὑπάρχων εἰς διετίαν ἢ ἀρχόντα μόνον, κ πωόμδον ἐ φρονήσοντ. σὺν ἔχοντ ἀδείαν ἐ λαμπροτάτ τ ἐπαρχίας ἄρχοντ πάντα αὐτὸν, ἀλλ' εἴ τι δοκοῖη πράττειν σὺν ὀρθὸν, μόνοις εἰς τὰς ὑποδοχοτίτας ἐπάρχυς· ὥστ ἐκεῖθεν αὐτῷ γίνεσθαι τῶν ἐ φρονήσοντ ἀπαλλαγὴν ἔθεν κ δίδοτη.

ΚΕΦ. β'.

Μηδεμιᾶς ἔσης παῤῥησίας τῷ τῶν ἀρχῶν ἔχοντι, ἢ αὐτοῖς τοῖς ἐνδίκοις, τοποτηρητὰς ἐνδίκων ποιεῖν, ἀλλὰ κ τῦτο πᾶσιν αὐτοῖς ἀπηγορεῦσθ τρόπις. ἀλλὰ μηδὲ οἰκίας τοποτηρητὰς σὺν τοῖς πόλεσι τὰς λαμπροτάτας ἀρχοῦσι σκέπειν, τῶν αὐτῶν τ ἐνδίκων, ἓς τῶν τ ἀρχόντων πίζειν πληρᾶν σὺν τοῖς πόλεσι βελόμεθα· αὐτὰς τε σὺν ἅπασιν ἐπιμελεῖσθαι τ πόλεων σὺν αἷς εἰσί.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ ἐμφανίσεις τ ὑπομνημάτων ὧδε τοῖς ἐνδίκοις γίνεσθαι.

ΠΡάττεσθαί τε παρὰ τοῖς ἐνδίκοις κ Αθηνᾶν ἐμφανίσεις κ δωρεῶν, κ πῶν εἴ τι τ τοιύτων ἐσὶν ὑπομνημάτων ἴδιον· ἃ δυναμένε τ λαμπροτάτε τ ἐπαρχίας ἄρχοντο κωλύειν τὸ προκείσθαι μᾶλλον, ἢ πεφυτεύειν ὡς ἃ βέλοιτό τι πεφυκέναι, ἢ πραχθὲν μὴ ἐνδεδεῖσθαι· ἐδὲ ὴ τοιύτε πνὸς αὐτῷ παντελῶς ἐξουσίαν δίδομεν, τ ἀτοπωτάτων εἶναι νομίζοντες, πράγμασι ἀναγκαῖα Αθηναίοις τοῖς ἀνθρώποις Αθ τὰς τ ἀρχόντων ἴσως ἀλόγους ὁρμὰς τε κ πεφυτεύειν. ἀλλὰ κ πράττειν ἀπᾶ ἂν τις βεληθείη, κ ἐνδόξαν· κᾶν εἰ τὸ προκείμδον ἀπᾶσιν ἓ τ ἐπαρχίας ἐπάρχοντο, ἢ πινο τ δυνατῶν, μηδὲ τῦτο κωλύειν. δεῖ ὴ ἅπαν Αθηναίοις τὰς ἐπὶ τ ἀρχῶν ἢ πινο δυνάμεως ὄντας, ἐχ ὥστε κωλύειν πνὰ γίνεσθ κθ' αὐτῶν πράξιν, ἀλλὰ ἅπας ἀμεμπτον τ ἑαυτῶν παρέχεσθαι τρόπον, ὡς μηδενὶ διδόναι κοιρὸν τ κθ' αὐτῶν μίμψεως. κ εἴπε ἐνδημοίη τοῖς πόλεσιν ἀρχὼν, εἴτε μὴ, μὴ κωλυέσθω τὰς πράξεις κ παρὰ τοῖς ἐνδίκοις πνὰ ὑπομνήμασι ἐφ' οἷς αὐ βέλοιτο, τῶν σκείνων μόνων ὅσα δικαιοδοσίας δεῖται, κ αὐτῆς τ τ δρόντων αὐθεντίας ἤρτη). §. α'. Επειδὴ κ τοῖς πὰς δημοσίας εἰσπράξεις ἔχοσι τὰς τ πόλεων ἐνδίκυς πᾶσιν ἐπαμυνέειν τρόπις· κᾶν εἰ δέοι πεφῶσθ τ τ ἀγνωμόνων σωτελῶν ἀπονοίας ὑπομνήματα πρᾶξαι, κ τῦτο ποιεῖσθ πεθύμως· κᾶν εἰ ὠθισθείη κ τὰς ἀκτσμένους ἰδεῖν, κ αὐτοῖς τούτοις μαρτύρησαι· κᾶν εἰ δημοσίκ πωσι δόρυδον, κ τῷ τ ἀρχόντων ἐπέχειν πίζειν, κ μᾶλιστα ὅταν ἀπᾶσι. τὰς τε πεζεώτας τὰς ἐπιχωρίας, οἳ κ' τὴν πόλιν εἰσὶν ἐκείνῃ κθ' ὃ ἔκδικο ἐσίν, ὑπακούειν αὐτῷ κ βοηθεῖν, ὥστε ἀπάντων τ ἡγεμόνων τ ἐθνῶν, μηδὲν δοκεῖν ἐλλείπειν τοῖς πολεσιν ἐπὶ τ σκείνων παρουσίας. †. Εκ ὴ τ ἐπιχωρίας πεζεως ἔχειν κ τιχυγράφον αὐτοῖς ὑπουργοῦντα, κ δύο πεζεώτας, οἳ τὰ παρ' αὐτῶν ψηφιζόμενα πληρώσουσι.

§. 6. Δικάζειν τὰ τοῖς δίκαις ἀπάσαις πᾶσι χρημαλικοῖς, μέχρι χρυσῶν τελεσθέντων ἃ δυναμένων τ ὑπαρχόντων ἕλκειν τὰς αὐτῶν ὑποδυνάσις παρὰ τὰς λαμπροτάτας τ ἐπαρχῶν ἄρχοντας, εἰπὼς εἴσω τ εἰρημένης τ τελεσθέντων νομισμάτων ποσότητο ἡ δίκη κθεσήκοι.

ΚΕΦ. δ'.

Αλλὰ μηδὲ δι' αὐτὸ τῦτο τὰς δικάσεις πλείονο ἀπολυμᾶσθ τῷ δίκῳ, ἵνα σωλεί ψωσι τὰς δυνωμένους, κ μὴ τῷ τ πόλεως ἐνδίκῳ, ἀλλὰ τῷ τ χώρας πεφυκότι εἶναι ἄρχοντι. ἀλλ' εἴ τι τοιῦτο πράξαιεν, κ ἡ ψῆφο δείξειεν ἐλάττονα τῷ δίκῳ εἶναι τ τελεσθέντων χρυσῶν, κ ἐξεπίτηδες νῦν ἔχοιτο ἀθεσίαν

præsides ulciſci & caſtigare officiales [poſſint.] †. Licentiam enim damus Defenſoribus ſi hoc neglexerint præſides gentium, ſedis tuæ eminentiæ huc nunciare, ut inde detur auxilium eis, & vindicta competens: & re vera Defenſores eos eſſe contra delinquentes, habentes judiciariæ [1] claritatis & honeſtatis imitationem. §. 1. Et ſi cadere [2] contigerit civitatis Defenſorem: mox ad [3] alium deferri decretum, qui ex circulo [4] vocatur, cum dudum dicto jurejurando, & ſuſcipere quidem mox curam; decretum vero nuntiari & confirmari à tuo [5] culmine: & nequaquam defenſoribus vices agentes (ſicut prædiximus) dari: ne rurſus priori confuſioni demus quaſi rationabilem occaſionem. §. 2. Præcepta vero faciat tua eminentia per unamquamque provinciam, ut in civitatibus habitatio [6] quædam publica diſtribuatur, in qua conveniens eſt Defenſores monumenta [7] recondere, eligendo quendam in provincia qui horum habeat cuſtodiam: quatenus incorrupta maneant hæc, & velociter inveniantur à requirentibus: & ſic apud eos *archivum* [8], & quod hactenus prætermiſſum eſt in civitatibus emendetur.

1 Ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα, præſidialis gravitatis imitationem atque figuram. *Hal.*

2 Διαπεσεῖν, intercidere, mori.

3 Id eſt, mox alius defuncti loco ſubrogatus.

4 *Cap.* 1. *T.*

5 Id eſt, præfecti prætorio. *d. c.* 1 *T.*

6 Οἴκημα τὸ δημόσιον. ſcrinium publicum, ubi monumenta publica deponere poſſit. *Julian.*

7 Ὑπομνήματα.

8 Ἀρχεῖον, idem quod ſcrinium.

9 Ἀμίσθοι ſine datione pecuniæ. *Jul.* gratis. *Nov.* 8. *c.* 1.

10 De majoribus & minoribus civitatibus alias dixi.

11 Σιτήσεις, publicas annonas. *Jul.*

12 Vid. *l.* 7. *C. eod.*

13 Et ita habent jus prehendendi quod eis negabatur, *l.* 2. *C. Theod. de exhib. reis.*

14 Julianus jus eis tribuit caſtigationis.

15 Præſidum.

16 Relevent. *Hal.*

17 Λαῶν μερίσματος. *Scrimg. Hal.* populorum curas, quo ex loco Bartolus perperam colligit, popularem hic conſtitui, qui non ſit nobilis.

18 *C.* 3. §. 1. *T. eod.*

19 Multa reis indici poteſt à judicibus ad opera publica civitatum profutura.

20 *Cap.* 1. *T. eod.* σιμωτέρων. *Scrimg.* quos hic vetus interpres vertit nobiles, poſſis commodius graviores & digniores viros appellare.

21 *Cap.* 1. *T. eod.*

22 *Cap.* 1. §. 1. *T. eod.*

23 *d.* §. 1. *d. c.* 5. §. 1. *T. eod.*

24 Defenſor eligitur à clero, & honeſtioribus civitatis, *ut hic*, confirmatur à Præfecto prætorio, *c.* 1. *in fin. T. eod.*

25 Munus defenſoris prorogari poteſt.

26 Perpetui magiſtratus non fuerunt apud Romanos.

27 Ib. Idib. Auguſti. quidam ita legunt.

28 Id eſt, anno 535.

Cap. VI.

QUia vero etiam Defenſores civitatum extra [9] omne commodum fiunt: & pro decretis eorum, ſi quidem civitates majores [10] ſunt, quatuor ſolummodo dabuntur aurei foro tuæ ſublimitatis: ſi vero minores, tres: ſicut jam dudum noſtris conſtitutum eſt legibus: ſi vero quædam ſalaria [11] habent publica, etiam hæc ſecundum conſuetudinem percipient. §. 1. Audient quoque leviora crimina, & caſtigationi competenti contradent: & eos qui in majoribus [12] criminibus capiuntur, detrudent [13] in carcerem, & mittent [14] ad provinciæ Præſidem, ſic enim fruetur civitas unaquæque cura judiciali: & omnis gens ſub majori conſtituta judice majorem ſentiet providentiam: & reſcindentur plurimæ judicum [15] curæ, cum civitatum Defenſores in ſemetipſis eas imponunt, & levigant [16] præſidum quas pro [17] omnibus hominibus habent ſolicitudines, ipſi particulariter removentes ea quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes ſolventes, & honeſtos (ſicut ſæpe dictum eſt) eos qui in adminiſtrationibus ſunt, demonſtrantes. †. Si vero etiam detineantur ab aliquibus publicæ functiones [18]: gentium Præſides Defenſoribus imperabunt contra detentores exactiones: ut & ſecundum hoc eos adjuvent. †. Si qua vero Defenſoris præter hæc fiat ordinatio, aut tenuerit aliquis Defenſoris officium in ſemetipſum veniens, ſive dignitatis, ſive militiæ, ſive privilegii, ſive alterius cujuſpiam occaſione: iſte quinque librarum auri ſubjectus pœnæ, etiam ſic poſt ejus exactionem ad [19] opera civitatis proficientem cogatur defenſoris implere ſolicitudinem. Convenit enim unumquemque nobilium [20] ſemper functionem agere civitatum quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis repenſationem.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram inſinuata ſunt legem, tua ſublimitas in provinciis quibus præeſt, facere manifeſta per programmata propria ſtudeat: quatenus cognoſcant omnes, quia & *maximorum & mediocrium & parvulorum nobis cura eſt*, & *nihil eſt tale quod à noſtra ſolicitudine removeamus*. Partem vero faciat tua eminentia ſuorum præceptorum: ut ex hoc jam gentium præſides præparent ſecundum unamquamque civitatem eos qui bonæ opinionis ſunt nominari Defenſores ſecundum [21] circulum (ſicut jam dictum) & decreta fieri communia cum jurejurando in eis habito, & deſcribere prædictum circulum: & ita per biennium ſubintrare curam eos qui ſubſequuntur: & ſi ceciderit [22] quiſpiam ex eis, alium introduci: ſemper quidem decreto cum jurejurando [23] faciendo: ipſoque dum futurus fuerit curam ſuſcipere, definitum jusjurandum ſubeunte, & electione [24] ejus facienda à Deo amabili epiſcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinioni ſtudentibus: quod etiam nunc mox fieri convenit, omnibus (ſicut dictum eſt) ſecundum hanc noſtram generalem procedentibus legem. †. Nunc autem Defenſores exiſtentes, ſiquidem placiti videantur, etiam ipſos inſcribi circulo, & biennio complere curam, & ſiquidem jam biennium in ea cura habent, removeri Defenſoris ſolicitudine: niſi [25] tamen voluerint communi decreto teneri eos biennio in eodem officio. Si vero nondum biennium impleverint, digni vero videantur communicare circulo, impleant reliquum tempus, ultra quod nullus civitatem defendat: ſed uſque ad hoc ſolum ſtet tempus: niſi cuncta civitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio ſuſcipiat ſolicitudinem, & modis omnibus deponatur: & tunc rurſus fiat, quando ipſe eum circulus ad hunc adduxerit ordinem: ne frequentia & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud ſemper renovando fiat aliquibus infinita [26] prædicta gubernatio. †. His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cum toto hoc ſtudio & vigilantia & domini Dei intuitu adinvenimus, & noſtris ſubjectis contulimus. Dat. XVI. [27] Kal. Auguſt. *Conſtantinop.* Belisario Viro Clariſſimo Conſule. [28]

9 Ἀτελεῖς.

10 Ἐπαρχῶν ἡγεμόνες ἀμοιβὰς ἀποδιδόασιν, καὶ σωφρονίζειν τοὺς ταξεώτας. ἀδειαν δὲ δίδομεν τοῖς ἐνδίκοις, εἰ τάττα ῥαθυμήσαιεν οἱ τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνες, τῇ θρόνῳ τῆς ὑπεροχῆς τῶν τὰ προσήκοντα μὴ ἐκπληροῦντι, ὅτι αὐτοῖς δίδοται βοηθεῖν τοῖς ἐξ αὐτῶν, ἕτερον ἀντεισάγειν, ἀεὶ μὲν τὸν ὕψος μετ' ὀρκου γινομένης, αὐτὸν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἀπαρτίζειν. καὶ τοῖς ἀληθείαις ἐνδίκοις αὐτοῖς εἶναι κτλ. τῶν ἀμφιβαλλόντων, ἔχοντας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. α'. Κἂν εἰ ἀφιστεῖν συμβαίη πόλεως ἔνδικον, δύνειν ἐφ' ἕτερον φέρειν τὴν ψῆφον, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου ἠλαγμένον, μὴ τὸν ἔμπροσθεν εἰρημένων ὅρκων· καὶ ἔχειν μὲν δύνειν τὸν ψῆφον μόνοις ἐκ κυρίας παρὰ τοῦ τῆς ὑπεροχῆς. καὶ μηδέποτε τοῖς ἐνδίκοις τοποτηρητὴν μὲ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, διδόναι· ἵνα μὴ πάλιν τῇ πρόσθεν ἀπειρίᾳ δῶμεν δῆθεν δίλογον ἀφορμήν.

§. β'. Προστάξεις ἡ ποιησάσθω ἡ σὴ ὑπεροχὴ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ὥστε ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκημά τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, καθ' ὃ προσήκειν ἐστὶ τοὺς ἐνδίκους τὰ ὑπομνήματα ἀποτίθεσθαι· προσκαλοῦμαι τινος κτλ. χώραν ὃς τῶν τοιούτων ἐξῇ φυλακὴν, ὥστε ἀδιάφθορα μένειν αὐτὰ, καὶ ῥᾴδιον διείσκεσθαι τοῖς ἐπιζητοῦσιν. ἐὰν εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον, καὶ τὸ μέχρι νῦν ἀμαρτηθὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπανορθοῦν.

Κεφ. ς'.

ΟΤι ἡ ἐνδίκοι τῶν πόλεων παντάπασιν ἀμίσθοι γίνεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν προστιμάτων αὐτῶν, εἰ μὲ αἱ πόλεις μείζους εἶεν, τέσσαρες μόνοι δίδοσθαι χρυσοῦ τῷ δικαιηρίῳ τῆς ὑπεροχῆς· εἰ δ' ἐλάττους, τρεῖς· ἤδη τοῖς ἡμετέροις διατάγμασι νόμοις. εἰ δέ τινας στιτήσεις ἔχουσι δημοσίας, ἐκ αὐτὰς κατὰ τὸ συνῆθες λήψονται. §. α'. Ἀκροάσονται γοῦν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων ἐγκλημάτων, καὶ σωφρονισμοῦ προσήκοντα παραδώσουσι· καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς μείζοσιν ἐγκλήμασιν ἁλισκομένους φρουρήσουσι, ἐκ ἀναπέμψουσι πρὸς τὸν ἐπαρχίας ἡγεμόνα. ὅτω γὰρ ἁπλωθῇ καὶ πόλις ἐκ τῆς φροντίδος ἀρχικῆς, ἐκ τὸ σύμπαν ἔθνος, ὑπὸ μείζονι τεταγμένον ἀρχῇ, μείζονος αἰσθήσεται προνοίας. ἐκ ὑπερημερῶν πολλὰ τῶν ἀρχικῶν φροντίδων οἱ τῶν πόλεων ἔνδικοι, εἰς αὐτοὺς ταῦτα μεταπιθέντες, ἐπικρίσουσι τοῖς ἄρχουσι τοὺς ὑπὲρ τῶν ὅλων μερίμνας, αὐτοὶ τὰ κατὰ μέρος ποιοῦντες, ἐ τὰ τῶν ἀδικημάτων ἢ τὰ ἀμφισβητούντων ἀφανοῦντες· ἐ σεμνὸς, καθὰ πολλάκις εἴρηται, τοὺς ὑπὸ τοῖς ἀρχαῖς ὄγκος ἀποφαίνοντες. †. Εἰ δ' ἀγνωμονοῖντο παρά τινων οἱ δημόσιοι φόροι, τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνας τοῖς ἐνδίκοις ἐπιτρέπειν τὰς κατ' ἀγνωμονούντων εἰσπράξεις, ἵνα κατὰ τοὺς αὐτοῖς βοηθοῦεν. †. Εἰ δέ τις ἐνδίκων ἀφορᾷ τινα τῶν χρόνια χειροτονία, ἢ ἀφαιρεῖτό τις τῶν ἐνδίκων ἀποβολῇ ἐπ' αὐτὸν ἴοῦσαν, εἴτε αἰτίαμάτου, εἴτε στρατείας, εἴτε ἀρχομένου, εἴτε ἑτέρᾳ τινὸς ἀφάσει, ἐτ' ἴσην quinque librarum auri ὑποκείμενον ποιεῖν. καὶ ὅτως μὴ τῶν τοιούτων ἐκλείσειν, εἰς ἔργα τῶν πόλεως ἀποχωρῆσαν, ἀναγκαζέσθω τὸ ἐνδίκου ἀφανοῦσαι φροντίσμα. ἀσυγκρ. γὰρ ἐκείνων τὰ σεμνότερα λειτουργεῖν τοῖς πόλεσιν αἷς οἰκεῖ, καὶ τῶν αὐτοῖς ἀπολυπραγμονεῖν τῶν οἰκήσεως τῶν ἀμοιβῶν.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν ἀρεσθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὧν ἀρχὴ ποιήσει φανερὰ διὰ προστιμάτων οἰκείων ἀποδοῦσθω. ὅπως ἂν γινώσκοιεν ἅπαντες ὅτι ἐκ τὰ μείζονα καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ σμικρότατα ἡμῖν μέλει· καὶ ἀδὲν ἐστὶ τοιοῦτον ὅπῃ ἔξω τῶν ἡμετέρων φροντίδων ποιεῖσθαι. μέρος δ' ἡ ποιησάσθω ἡ σὴ ὑπεροχὴ τῶν οἰκείων προστάξεων τὸ συντεῦσθαι ἤδη τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνας παρασκευάσαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς δοκοῦντας ἐχέγγυους, ὀνομασθῆναι ἐνδίκους, καὶ τὸν κύκλον, ὡς εἴρηται. καὶ ψήφους χειρὸς κοινὰς μεθ' ὅρκων ἐπ' αὐτοῖς. καὶ ἀπογραφῆναι τὸν εἰρημένον κύκλον καὶ ὅτω κτλ. διείσαν ὑπεισιέναι τὸ φρόντισμα τοῖς ἐφεξῆς· καὶ εἴπως ἀμφίσοις τῆς ἐξ αὐτῶν, ἕτερον ἀντεισάγεσθαι, ἀεὶ μὲ τὸν ψῆφον μεθ' ὅρκου γινομένης, αὐτὸν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἀπαρτίζειν. καὶ τοῖς ἀληθείαις ἐνδίκοις αὐτοῖς εἶναι κτλ. τῶν ἀμφιβαλλόντων, ἔχοντας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. α'. Κἂν εἰ ἀφιστεῖν συμβαίη πόλεως ἔνδικον, δύνειν ἐφ' ἕτερον φέρειν τὴν ψῆφον, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου ἠλαγμένον, μὴ τὸν ἔμπροσθεν εἰρημένων ὅρκων· καὶ ἔχειν μὲν δύνειν τὸν ψῆφον μόνοις ἐκ κυρίας παρὰ τοῦ τῆς ὑπεροχῆς. καὶ μηδέποτε τοῖς ἐνδίκοις τοποτηρητὴν μὲ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, διδόναι· ἵνα μὴ πάλιν τῇ πρόσθεν ἀπειρίᾳ δῶμεν δῆθεν δίλογον ἀφορμήν.

†. Καὶ εἰ μὲ ἤδη διείαν ἐπὶ τοῦ φρονίσματος ἔχουσι, παύσαι τὸν ἐνδίκου φροντίδος (πάλιν εἰ μὴ βέλοιντο κοινῇ ψήφῳ ἕξαι αὐτὸν εἰς ἑτέραν διείαν τὸ αὐτῆς ἐπιτηδεύοντες) εἰ ἦ ἔπω τὴν διείαν ἐπλήρωσαν, ἄξιοι ἦ φαίνοιντο τοῦ κοινωνῆσαι τῷ κύκλῳ, πληρῶν τὸν λειπόμενον χρόνον, μηδένα ἦ παραιτέρω τούτου τὰς πόλεις ἐνδικεῖν· ἀλλὰ μέχρι τούτου μόνον ἴσασθαι τοῦ χρόνου. πάλιν εἰ μὴ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἀνελλείποντος ἐθέλοις τὸν ἐπιψηφίσειν αὐτὸν, καὶ τότε ἦ κινοῦμεν, ἕτερον διείαν ἀνελλιμπάνεσθαι τοῦ φρονίσματος, καὶ πάντως αὐτὸ καταπίθεσθαι· καὶ τότε πάλιν γίνεσθαι ὅταν αὐτὸς αὐτὸν ὁ κύκλος εἰς τοῦτο ἀγάγοι τὴν τάξιν. ὥστε μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ τῷ διλυκεῖ τοῦ φρονίσματος, καὶ τῷ καθά τινα μηχανὴν αὐτὸ καθ' ἕκαστον ἀνανεῦν, γίνεσθαι τὸν ἀπείρατον τῶν εἰρημένων διοίκησιν. †. Τούτων ἀπάντων κρατούντων εἰς τὸ ἅπαν χρόνον, ἐπειδὴ μὴ πείσῃ αὐτὸ σπουδῆς τε καὶ ἀγρυπνίας καὶ τοῦ θεοῦ συνεργίας ἐξευρημένη τε καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κεχαρίσμεθα. Datum XVI. Kalend. Auguſt. *Conſtantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Tit. III.

DE MENSURA [29] ORDINANDORUM CLERICORUM.

Novella Constit. XVI.

Idem Imp. Anthemio ſanctiſſ. & beatiſſ. archiepiſcopo Conſtantinopolitano, & univerſali patriarchæ.

PRÆFATIO.

LEgem nuper [30] ſcripſimus *de menſura ordinationum*, & ut non *competeret effuſus eas eſſe, neque in ſanctiſſima majore* [31] *eccleſia hujus feliciſſimæ civitatis* [32] *neque in alia*: quam etiam firmam eſſe, & valere ſecundum omnem ſuam volumus virtutem. †. Quia vero intentio nobis eſt abbreviare quidem ordinationes, huic autem ſanctiſſimæ majori eccleſiæ excellentem expenſam ad mediocrem quandam atque portabilem [33] reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expenſarum minuatur: propter hoc omnem circumeuntes viam, ad præſentem venimus legem: nihil quidem aliud exiſtentem à priore, ſed ex ejus procedentem voluntate [34], adhuc autem amplius ſanctiſſimæ majori eccleſiæ prodeſſe valentem.

Cap. I.

SAncimus enim, ſi in quibuſdam ſanctiſſimarum eccleſiarum (quarum ipſa ſanctiſſima major eccleſia gubernationem & expenſas ſuſcepit) contigerit aut presbyterum, aut diaconum, aut lectorem, aut cantorem mori, non alium mox extrinſecus introduci, ſed conſiderare quanta tunc eſt menſura ibidem miniſtrantium reverendiſſimorum clericorum. Et ſi quidem nondum clericorum minuta menſura eſt, ſed adhuc abundant quantum ad id quod ſuperius definivimus, & ut vocant [35] *ſtatutum*, nullam fieri pro eo ordinationem, donec numerus in [36] [remedio] ipſo reſtituatur. †. Si vero ſic diminuta multi-

29 *Novell* 3. *c.* 1. *Novell.* 6. *c.* 8.

30 *Novell.* 3. *c.* 1. *Novell.* 6. *c.* 8. Novella 3. & ſexta cavetur ut numerus clericorum certus ſit in majore Eccleſia urbis Conſtantinopolitanæ. Hæc autem conſtitutio jubet ut ex aliis Eccleſiis ſuperflui clerici, id eſt, hi qui ſupra ſtatutum numerum ſunt, in locum mortuorum clericorum majoris Eccleſiæ transferantur.

31 Sanctæ Sophiæ ſcil.

32 Conſtantinopolis.

33 Φορητὸν, id eſt, tolerabilem.

34 Voluntas legis ſpectanda.

35 Κατὰ κανόνιον σκατῶτον.

36 Εἰς ἴασιν ἀποκαθῆναι. id eſt, ſibi ipſe reſtituatur.

τλωικαῶτα τὰς τῶν ἐπαρχῶν ἡγεμόνας αἰμοιῶειν, καὶ σωφρονίζειν τοὺς ταξεώτας. ἀδειαν δὲ δίδομεν τοῖς ἐνδίκοις, εἰ τάττα ῥαθυμήσαιεν οἱ τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνες, τῇ θρόνῳ τῆς ὑπεροχῆς τῶν τὰ προσήκοντα μὴ ἐκπληροῦντι, ὅτι αὐτοῖς δίδοται βοηθεῖν τοῖς ἐξ αὐτῶν, ἕτερον ἀνθεισάγειν, ἀεὶ μὲ τὸν ψῆφον μεθ' ὅρκου γινομένης, αὐτὸν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἀπαρτίζειν. καὶ τοῖς ἀληθείαις ἐνδίκοις αὐτοῖς εἶναι κτλ. τῶν ἀμφιβαλλόντων, ἔχοντας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. α'. Κἂν εἰ ἀφιστεῖν συμβαίη πόλεως ἔνδικον, δύνειν ἐφ' ἕτερον φέρειν τὴν ψῆφον, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου ἠλαγμένον, μὴ τὸν ἔμπροσθεν εἰρημένων ὅρκων· καὶ ἔχειν μὲν δύνειν τὸν ψῆφον μόνοις ἐκ κυρίας παρὰ τοῦ τῆς ὑπεροχῆς. καὶ μηδέποτε τοῖς ἐνδίκοις τοποτηρητὴν μὲ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, διδόναι· ἵνα μὴ πάλιν τῇ πρόσθεν ἀπειρίᾳ δῶμεν δῆθεν δίλογον ἀφορμήν.

§. β'. Προστάξεις ἡ ποιησάσθω ἡ σὴ ὑπεροχὴ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ὥστε ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκημά τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, καθ' ὃ προσήκειν ἐστὶ τοὺς ἐνδίκους τὰ ὑπομνήματα ἀποτίθεσθαι· προσκαλοῦμαι τινος κτλ. χώραν ὃς τῶν τοιούτων ἐξῇ φυλακὴν, ὥστε ἀδιάφθορα μένειν αὐτὰ, καὶ ῥᾴδιον διείσκεσθαι τοῖς ἐπιζητοῦσιν. ἐὰν εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον, καὶ τὸ μέχρι νῦν ἀμαρτηθὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπανορθοῦν.

Κεφ. ς'.

ΟΤι ἡ ἐνδίκοι τῶν πόλεων παντάπασιν ἀμίσθοι γίνεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν προστιμάτων αὐτῶν, εἰ μὲ αἱ πόλεις μείζους εἶεν, τέσσαρες μόνοι δίδοσθαι χρυσοῦ τῷ δικαιηρίῳ τῆς ὑπεροχῆς· εἰ δ' ἐλάττους, τρεῖς· ἤδη τοῖς ἡμετέροις διατάγμασι νόμοις. εἰ δέ τινας στιτήσεις ἔχουσι δημοσίας, ἐκ αὐτὰς κατὰ τὸ συνῆθες λήψονται. §. α'. Ἀκροάσονται γοῦν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων ἐγκλημάτων, καὶ σωφρονισμοῦ προσήκοντα παραδώσουσι· καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς μείζοσιν ἐγκλήμασιν ἁλισκομένους φρουρήσουσι, ἐκ ἀναπέμψουσι πρὸς τὸν ἐπαρχίας ἡγεμόνα. ὅτω γὰρ ἁπλωθῇ καὶ πόλις ἐκ τῆς φροντίδος ἀρχικῆς, ἐκ τὸ σύμπαν ἔθνος, ὑπὸ μείζονι τεταγμένον ἀρχῇ, μείζονος αἰσθήσεται προνοίας. ἐκ ὑπερημερῶν πολλὰ τῶν ἀρχικῶν φροντίδων οἱ τῶν πόλεων ἔνδικοι, εἰς αὐτοὺς ταῦτα μεταπιθέντες, ἐπικρίσουσι τοῖς ἄρχουσι τοὺς ὑπὲρ τῶν ὅλων μερίμνας, αὐτοὶ τὰ κατὰ μέρος ποιοῦντες, ἐ τὰ τῶν ἀδικημάτων ἢ τὰ ἀμφισβητούντων ἀφανοῦντες· ἐ σεμνὸς, καθὰ πολλάκις εἴρηται, τοὺς ὑπὸ τοῖς ἀρχαῖς ὄγκος ἀποφαίνοντες. †. Εἰ δ' ἀγνωμονοῖντο παρά τινων οἱ δημόσιοι φόροι, τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνας τοῖς ἐνδίκοις ἐπιτρέπειν τὰς κατ' ἀγνωμονούντων εἰσπράξεις, ἵνα κατὰ τοὺς αὐτοῖς βοηθοῦεν. †. Εἰ δέ τις ἐνδίκων ἀφορᾷ τινα τῶν χρόνια χειροτονία, ἢ ἀφαιρεῖτό τις τῶν ἐνδίκων ἀποβολῇ ἐπ' αὐτὸν ἴοῦσαν, εἴτε αἰτίαμάτου, εἴτε στρατείας, εἴτε ἀρχομένου, εἴτε ἑτέρᾳ τινὸς ἀφάσει, ἐτ' ἴσην quinque librarum auri ὑποκείμενον ποιεῖν. καὶ ὅτως μὴ τῶν τοιούτων ἐκλείσειν, εἰς ἔργα τῶν πόλεως ἀποχωρῆσαν, ἀναγκαζέσθω τὸ ἐνδίκου ἀφανοῦσαι φροντίσμα. ἀσυγκρ. γὰρ ἐκείνων τὰ σεμνότερα λειτουργεῖν τοῖς πόλεσιν αἷς οἰκεῖ, καὶ τῶν αὐτοῖς ἀπολυπραγμονεῖν τῶν οἰκήσεως τῶν ἀμοιβῶν.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν ἀρεσθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὧν ἀρχὴ ποιήσει φανερὰ διὰ προστιμάτων οἰκείων ἀποδοῦσθω. ὅπως ἂν γινώσκοιεν ἅπαντες ὅτι ἐκ τὰ μείζονα καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ σμικρότατα ἡμῖν μέλει· καὶ ἀδὲν ἐστὶ τοιοῦτον ὅπῃ ἔξω τῶν ἡμετέρων φροντίδων ποιεῖσθαι. μέρος δ' ἡ ποιησάσθω ἡ σὴ ὑπεροχὴ τῶν οἰκείων προστάξεων τὸ συντεῦσθαι ἤδη τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνας παρασκευάσαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς δοκοῦντας ἐχέγγυους, ὀνομασθῆναι ἐνδίκους, καὶ τὸν κύκλον, ὡς εἴρηται. καὶ ψήφους χειρὸς κοινὰς μεθ' ὅρκων ἐπ' αὐτοῖς. καὶ ἀπογραφῆναι τὸν εἰρημένον κύκλον καὶ ὅτω κτλ. διείσαν ὑπεισιέναι τὸ φρόντισμα τοῖς ἐφεξῆς· καὶ εἴπως ἀμφίσοις τῆς ἐξ αὐτῶν, ἕτερον ἀντεισάγεσθαι, ἀεὶ μὲ τὸν ψῆφον μεθ' ὅρκου γινομένης, αὐτὸν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἀπαρτίζειν. καὶ τοῖς ἀληθείαις ἐνδίκοις αὐτοῖς εἶναι κτλ. τῶν ἀμφιβαλλόντων, ἔχοντας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. α'. Κἂν εἰ ἀφιστεῖν συμβαίη πόλεως ἔνδικον, δύνειν ἐφ' ἕτερον φέρειν τὴν ψῆφον, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου ἠλαγμένον, μὴ τὸν ἔμπροσθεν εἰρημένων ὅρκων· καὶ ἔχειν μὲν δύνειν τὸν ψῆφον μόνοις ἐκ κυρίας παρὰ τοῦ τῆς ὑπεροχῆς. καὶ μηδέποτε τοῖς ἐνδίκοις τοποτηρητὴν μὲ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, διδόναι· ἵνα μὴ πάλιν τῇ πρόσθεν ἀπειρίᾳ δῶμεν δῆθεν δίλογον ἀφορμήν.

†. Καὶ εἰ μὲ ἤδη διείαν ἐπὶ τοῦ φρονίσματος ἔχουσι, παύσαι τὸν ἐνδίκου φροντίδος (πάλιν εἰ μὴ βέλοιντο κοινῇ ψήφῳ ἕξαι αὐτὸν εἰς ἑτέραν διείαν τὸ αὐτῆς ἐπιτηδεύοντες) εἰ ἦ ἔπω τὴν διείαν ἐπλήρωσαν, ἄξιοι ἦ φαίνοιντο τοῦ κοινωνῆσαι τῷ κύκλῳ, πληρῶν τὸν λειπόμενον χρόνον, μηδένα ἦ παραιτέρω τούτου τὰς πόλεις ἐνδικεῖν· ἀλλὰ μέχρι τούτου μόνον ἴσασθαι τοῦ χρόνου. πάλιν εἰ μὴ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἀνελλείποντος ἐθέλοις τὸν ἐπιψηφίσειν αὐτὸν, καὶ τότε ἦ κινοῦμεν, ἕτερον διείαν ἀνελλιμπάνεσθαι τοῦ φρονίσματος, καὶ πάντως αὐτὸ καταπίθεσθαι· καὶ τότε πάλιν γίνεσθαι ὅταν αὐτὸς αὐτὸν ὁ κύκλος εἰς τοῦτο ἀγάγοι τὴν τάξιν. ὥστε μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ τῷ διλυκεῖ τοῦ φρονίσματος, καὶ τῷ καθά τινα μηχανὴν αὐτὸ καθ' ἕκαστον ἀνανεῦν, γίνεσθαι τὸν ἀπείρατον τῶν εἰρημένων διοίκησιν. †. Τούτων ἀπάντων κρατούντων εἰς τὸ ἅπαν χρόνον, ἐπειδὴ μὴ πείσῃ αὐτὸ σπουδῆς τε καὶ ἀγρυπνίας καὶ τοῦ θεοῦ συνεργίας ἐξευρημένη τε καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κεχαρίσμεθα. Datum XVI. Kalend. Auguſt. *Conſtantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Τιτλος γ'.

Περὶ τοῦ τὸς κληρικὸς ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μεταπίθεσθαι εἰς ἕτερον, εἰς ὃ τοῦ ἐλλειπόντων κατῶτον ἀριθμοῦ.

Διαταξις ις'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἀνθεμίῳ τῷ θειοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Προοιμιον.

ΝΟμον ἔναγχος ἐγραψάμεν περὶ τοῦ μέτρου τοῦ χειροτονιῶν, καὶ τοῦ μὴ προσήκειν ἐκκεχυμένας αὐτὰς εἶναι, μήτε ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς εὐδαιμονούσης ταύτης πόλεως, μήτε ἐν ταῖς ἄλλαις· ὃν δὴ καὶ κύριον εἶναι καὶ κρατεῖν κτλ. πᾶσαν τὴν αὐτοῦ ἀκολουθούμενα διάταξιν. ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς ἡμῖν ἐστιν εἰς τὸ συστεῖλαι μᾶλλον τὰς χειροτονίας, ἐντεῦθεν πρὸς ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τὸ ὑπερβάλλον τῶν δαπανῶν εἰς μέτρον τι καὶ φορητὸν προσῆσθαι ποσόν, ὅπως ἂν τὸ πλῆθος αὐτῆς τῶν διακονημάτων ἐλαττωθείη· διὰ τοῦτο, πᾶσαν προσενοήσαντες ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τὸ παρόντα νόμον ἐλθόντες, ἐδὲν μᾶλλον ἀλλοιότερον ὄντα τοῦ πρότερα, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμώμενον προαιρέσεως, ἔτι ἂν μᾶλλον τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ὀνῆσαι δυνάμενον.

Κεφ. α'.

ΘΕσπίζομεν γὰρ, εἴπως ἔν τισι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὧν αὐτὴ ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία τὴν διοίκησιν καὶ τὰς δαπάνας εἴληφε, συμβαίη πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἀναγνώστην ἢ ψάλτην τελευτῆσαι, μὴ ἕτερον δίδυς ἔξωθεν ἐπεισάγεσθαι, ἀλλὰ σκοπεῖν πόσον ἐσὶ τοιοῦτον τὸ μέτρον τῶν ἐκείσε λειτουργούντων δύλακτεσάντων κληρικῶν· καὶ εἰ μὲ ἔπω τὸ τῶν κληρικῶν ἠλαττῶθαι μέτρον, ἀλλὰ ἔτι πλεονάζουσιν ὅσον πρὸς τὸ ἄνωθεν ὡρισμένον καὶ τὸ καλούμενον κατῶτον, μηδεμίαν γίνεσθαι αὐτῷ αὐτῷ χειροτονίαν, μέχρις ἂν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑαυτὸν ἀποκαθῆσαι. †. Εἰ δ' ἡλάττω τὸ πλῆθος, ὥστε ἀνάγκην

κλω εἶναι, Δεῖ τὸ μὴ ἐλλεῖψαι τὸ σωτῆρον, ἕτερον αὖτι Ϝ τελευτήσαντ⊙ εἰσαχθῆναι κληρικὸν, σκοπεῖν τῷ μακαριότητι τῷ σῷ εἴ τις ἐστὶν ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις ταῖς παρὰ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίαν ἀξιότερος Ϝ αὐτ⊙ πέρματ⊙ κληρικὸς, κἀκεῖθεν αὐτὸν μεθιστᾶν ἕτερον, ἀλλὰ μὴ νέαν ποιεῖσθαι τὴν χειροτονίαν. ὅτου γὰρ ἂν Ϝ ἐπιδέοντ⊙ ἀεὶ Ϝ ἐλλείποντ⊙ ἀναπληρωθῇ, ἡ καλὴ τε καὶ θεοφιλὴς ἐπιτεθήσετ) τοῦ περάσματ⊙ συμμετρία, καὶ δεῖσθαι ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία καὶ μικρῶν Ϝ ὀφλημάτων ἀπαλλαγήσετ). ἐπείτοιγε εἰ τὸ μὲν ἐνδέον ἀναπληροῖτο ταῖς ἐπιζωγαῖς ταῖς ἔξωθεν, τὸ δὲ περίεδον μὴ μειοῖτο, πολὺς τε καὶ ἀπέραντ⊙ διελεύσετ) χρόν⊙ ἕως ἅπαν τὸ περίεδον ἐλαττωθείη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ Δεῖ τῶν Ϝ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ὠφέλειαν εἰκότως ἡμῖν ὡρίσατο, ἔργῳ καὶ πείρᾳ ὡρίσθαι ἀσυσίτῳ. καὶ ἢν εἴπ γένοιτο παρὰ ταῦτα, γινώσκειν ἀνάγκη Ϝ παρὰ τόδε ἡμῶν Ϝ νόμου δέκα τῶν χειροτονίαν διαρρῆναι, ὡς ἀδὲν ὑπεύθυν ὄφελ⊙ ἔξω, ὅτε λογισθήσετ) τοῖς δύλα δεσπότοις οἰκονόμοις τὸ Ϝ θεῖ τοῦτ⊙ τὸ μέρ⊙ γινομένης τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ δαπάνης· ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ὑπεύθυν ἐπιγνώσονσ) βλάπτ⊙, οἴκοθεν τοῦτον Ϝ ἑαυτῶν ῥαθυμίας ἀποκλαιόμενοι Ϝ κέρδος. Datum XVII. Kalend. Auguſt. *Conſtantinop.* D. N. BELIS. V. C. CONS.

titudo eſt, ut neceſſitas ſit, ne deſit ſtatutus numerus, alium pro moriente introduci clericum conſiderare beatitudinem tuam, ſi [1] quis eſt in aliis eccleſiis citra ſanctiſſimam majorem eccleſiam, ex abundanti ejuſdem [2] ordinis clericus: & exinde reſtituere alium, & non novam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo quod plus eſt, ſemper hoc quod defuit, impletur: bona & Deo amabilis imponitur cauſæ menſura: & ſic ſanctiſſima mater eccleſia paulatim [3] debitis [4] liberabitur. Alioquin ſi quod defuerit quidem compleatur introductionibus extraneis: quod vero plus eſt, non minuatur plurimum [5] & indefinitum tranſiet tempus, donec omne quod plus eſt, minuatur.

EPILOGUS.

†. Tua igitur beatitudo, ea quæ propter ſanctiſſimarum eccleſiarum utilitatem recte nobis placuerunt, operi effectuique contradere feſtinet. Etenim ſi quid fiat præter hæc, ſcire neceſſe eſt eum, qui contra hanc noſtram legem ſuſcipere ordinationem præſumpſerit, nihil hinc utilitatis habiturum, neque [6] reputabitur à reverendiſſimis Oeconomis in hac parte facta ſanctiſſimæ majori eccleſiæ expenſa: ſed ipſi ex hoc cognoſcent damnum à ſemetipſis hunc ſuæ negligentiæ recipientes fructum. Datum Idib. Auguſt. *Conſtantinopol.* poſt conſulatum BELISARII, V. C. [7]

1 Id eſt, an.
2 Qui deeſſe, vel diminutus eſſe dicitur.
3 Emiſſis ex ſuo corpore ſupernumerariis.
4 Sumptibus.
5 Infinitas ſemper eadem pene manſerit.
6 Expenſæ illegitimæ adminiſtratori non reputantur.
7 Id eſt, anno 536.

TIT. IV. [8]

DE MANDATIS PRINCIPUM. [9]

NOVELLA CONSTIT. XVII.

Imperator Juſtianianus Auguſt. Triboniano Quæſtori ſacri noſtri Palatii & Exconſuli.

PRÆFATIO LATINA. [10]

EX libris [11] antiquis, qui jura Romani nominis continebant, non ignorat tua ſublimitas, quanta *de mandatis principum* legum latores in ſuo quiſque volumine conſcripſerunt. Quia igitur nobis reparantibus omnem vetuſtatem jam deperditam ac diminutam, placuit etiam omnibus judicibus noſtris, qui minores vel medias adminiſtrationes gerunt ſive inter Correctores, ſive inter Conſulares, ſive inter Spectabiles ordinentur, non ſolum codicillos præſtare, ſed etiam *Mandata* dare, quibus inſpectis omnia gubernare laudabiliter poſſint: ideo librum *Mandatorum* compoſuimus, qui ſubter per utramque linguam annexus eſt: ut detur adminiſtratoribus noſtris ſecundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, ſcire eorum ſanctionem: ut nihil ex his audeant præterire, ſed ſaluberrimas diſpoſitiones noſtras obſervantes, in perpetuum noſtras provincias, noſtroque imperio ſubjectos gubernare feſtinent. †. Illuſtris igitur auctoritas tua, ad quam Quæſtoria pertinet cenſura, eadem mandata & in libris legum tranſcribi, & in ſacro laterculo deponi præcipiat: quatenus ex his una cum codicillis ſuſcipiendis, adminiſtratores, quemadmodum poſſint reipublicæ ſubvenire, non ignorent. Dat. XVI. Kal. Maji, poſt conſulatum BELISARII, V. C. CONS. [12]

8 Additur in editione. *Hal. ἐν ὀνόματι τῦ δισπότ Ἰησῦ Χριστῦ*, &c. ut in *l. 1. C. de off. præf. præt. Afric.*
9 Principis. *Scrim.* principib. & præſidibus Index Regiæ, *Διάταγμα τῶν ἀρχόντων*, *editio Halоand.* præcepta præſidum, alias de officio rectoris provinciæ, *conſt. 21.*
10 Deeſt in Græcis editionibus.
11 Horum mandatorum fit mentio in lege 6 *in fin. ff. de off. proconſul. l. 3. in fin. de off. præſid. l. 4. Cod. de inceſt.* adde *l. 1. C. de mandatis princip. l. 2. C. de off. ejus qui vice.* Præſcribunt autem hæc mandata Præſidibus modum adminiſtrandi. Cæterum hæc Novella eſt 21. apud Julianum ita conſcripta: *De officio rectoris provinciæ.* ad quem modum conceptus eſt titulus Codicis: cui reſpondet Pandectarum titulus *de off. Præſid.*
12 Id eſt, an. 536.

Ἐν ὀνόματι Ϝ δεσπότ Ἰησῦ Χριστ Ϝ θεῦ ἡμῶν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβι⊙ Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φρανγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, σύστ⊙ς, σύτυχὴς, ἔνδοξ⊙, νικητὴς, τροπαιοῦχ⊙, ἀεισέβαστ⊙, αὔγυστ⊙.

In Nomine Domini Ieſu Chriſti Dei noſtri, Imperator Cæſar Flavius Juſtinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, fœlix, glorioſus, victor, triumphator, ſemper adorandus, Auguſtus.

ΗΔΗ μὲν οὖν τῷ γνησίᾳ Ϝ ἡμετέρας εὐσεβείας νόμῳ πάντα διηγόρευται, ἐφ' οἷς σωσθῆναι ἔστι τοὺς δρχὰς Ϝ βαλαμβάνοντας, τύπους διοικεῖν, μεμνημένους Ϝ ὅρκων ὧν ἐπὶ τούτοις παρέχουσιν. ἀναγκαῖον δ' ὅμως ἐτέθημεν καὶ νῦν Ϝ βαλαμβάνοντί σοι τῷ δρχῷ ἐπισκῆψαι τὰ πρέποντα, καὶ Ϝ τοῦτο δὴ τὸ τοῖς σωτῆρσι Ϝ πολιτείας ἡμῶν ἐξηυρημένον, οἷ τοῖς εἰς τὰς δρχὰς τελουμένοις ὑπὲρ παρεῖχον Ϝ βασιλέμασιν (mandata principis αὐτὰ καλοῦντες) καθάπαξ ἐκχωρῶ αὐτοὺς Δεσπόζειν τὰς δρχάς.

In Nomine Domini Ieſu Chriſti Dei noſtri, Imperator Cæſar Flavius Juſtinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, fœlix, glorioſus, victor, triumphator, ſemper adorandus, Auguſtus.

JAm quidem in generali noſtræ pietatis lege [13] omnia declarata ſunt, in quibus conveniens eſt adminiſtrationes accipientes, eas gubernare, memorantes juſjurandum quod ſuper his præſtatur. Neceſſarium tamen exiſtimavimus etiam nunc percipienti tibi adminiſtrationem, deſignare quod à progenitoribus reipublicæ noſtræ adinventum eſt: qui ad adminiſtrationes directis certa præcepta dabant, *Mandata principum* ea vocantes, ſecundum quæ oporteret eos gubernare adminiſtrationes.

13 *Nov.* 8. *c.* 9. Goth. Vid. ad hanc Nov. Rittershuſ. *part.* 2. *c.* 1. *n.* 17. 18. & *Novell.* 95. 128. 130. 133. Eundem Rittershuſ. *part.* 12. *c.* 13. & *part.* 15. *cap. unic.* ANS.

ΚΕΦ. α'. CAP. I.

Περὶ Ϝ πῶς δεῖ τὰς σωθῆκα ἐπιλογεισθένλας ἀρχοντας, καθαρὰς θεοῦ τε καὶ αὐτοκράτορ καὶ νόμου χεῖρας φυλάττειν

Ut gratis creati magiſtratus, gratuitas quoque manus ſervent, erga Deum, Imperatorem, & legem.

ΔΕῖ τοίνυν σε καθαρῶς παραλαμβάνοντα τῷ δρχῷ, καὶ δύσεως ἀπείρους χωλῆς, σὺ Ϝ ἄλλων ἀπάντων καθαρὰς φυλάττειν θεοῦ τε καὶ ἡμῶν καὶ τὴν νόμου τὰς χεῖρας, καὶ μηδενὸς ἅπτεσθαι κέρδους, μήτε μείζον⊙, μήτε ἐλάττον⊙· μηδὲ σεσοφισμένῳ τινὰ ποιεῖσθαι καὶ Ϝ ὑπηκόων ἐμπορίαν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ Ϝ δημοσίᾳ σοὶ χορηγηθεῖσι καὶ Δεῖ σε σωτῆ Δεῖ τε Ϝ σοῖ σε καθαρὰν αὐτοῖς παντάχοθεν φυλάττειν τὸ δίκαιον. †. Καὶ ἀπόδειξον σωθῆναι μὲν τοὺς δημοσίους φόρους ἀπαιτεῖν ἀχρύπνως, μηδὲν ἐλλείποντα Ϝ σοῖ τὸ δημόσιον σωρούσας, ἀναζητεῖν τε μήτι τὸ δημόσιον ἠλάττωται, καὶ θεσπιεῖν αὐτὸ παντάχοθεν τὰ οἰκεῖα. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἰδιώταις ἀδικηθεῖσι βοηθήσομεν, ἕτω καὶ τὸ δημόσιον ἀνεπηρέαστον μᾶλλον βιάλομεθα. οἱ γὰρ δὴ στωτελεσταὶ, πάσης ἄλλης ἐπηρείας ἐλεύθεροι φυλαττόμενοι, ῥᾳδίως τε καὶ σὺν θαρρεῖ καταβήσεσι τοὺς φόρους· καὶ ἅπαξ εἰς κλοπὴν σωθέντες διδόντες, ἕλμον ἐποφείλοντες ἔτι τὸ δημόσιον, ταῦτα νῦν αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις πίπτουσι, ἀπαλλαγήσονσ) ῥᾳδίως Ϝ ἐπὶ τοῖς φόρσις ὀφλημάτων.

NOBIS quidem in generali pietatis noſtræ lege omnia declarata ſunt, in quibus conveniens eſt adminiſtrationes accipientes, eas gubernare, memorantes juſjurandum quod ſuper his præſtatur. Neceſſarium tamen exiſtimavimus etiam nunc percipienti tibi adminiſtrationem, deſignare quod à progenitoribus reipublicæ noſtræ adinventum eſt: qui ad adminiſtrationes directis certa præcepta dabant, *Mandata principum* ea vocantes, ſecundum quæ oporteret eos gubernare adminiſtrationes.

ΚΕΦ. β'. CAP. II.

Περὶ Ϝ πῶς δεῖ τὰς ἀρχοντας σωνοεῖν, ἵνα μή πινες στασιασμοὶ γίνωνται, ἀλλὰ ἡ Ϝ ἁπάντων Ϝ δήμων πᾶξεων ἡσυχία φυλάττηται.

Ut caveant Magiſtratus, ne quæ ſeditiones excitentur, & quieti publicæ omnium ordinum invigilent.

ΕΠειτα σωθῆκήν ἐσί σε σωνοεῖν Ϝ μὴ τὰς δήμους Ϝ πόλεων σὺν ἀλλήλοις στασιάζειν, ἀλλὰ πᾶσαν εἰρήλην εἶναι ταῖς πόλεσιν, ὃν Ϝ τῷ ἰσότητα καὶνοῦσθαι τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις φυλάττειν· καὶ μήτε κέρδος, μήτε πάθος, τινὸς ἕνεκεν σωθ⊙ τι Ϝ μερῶν ἀποκλίνειν.

DEinde conveniens eſt te providere, ut nulli populi civitatum alterutris ſeditiones [17] faciant, ſed omnem pacem eſſe Dei civitatibus, dum æquitas etiam hinc noſtris ſubjectis ſervatur, & neque lucri neque paſſionis alicujus cauſa, ad aliquam partium declinatur.

17 Ἄδηλος, id eſt, circenſes factiones: de quibus ſcripſi ad *l. 1. §. 12. ff. de off. præf. urb. l. 28. §. 3. ff. de pan.* adde *Cujac. 8. obſ. 29. l. 3. in fin l. 13. ff. de offic. Præſid.*
18 *Nov.* 83.
19 *Nov.* 67. *c.* 1.
20 Hinc ſumpta eſt pars authenticæ, *Niſi breves. C. de ſentent. ex periculo.*
21 Breviores lites non ſunt, neque hic dicuntur, quæ vilium tantum ſunt perſonarum, ſed quæ vilem ſummam continent, in queis de rebus minimis agitur, ſive de iis inter nobiles, ſive inter pauperes agatur. Id genus lites ſine ſcripto decidi jubet Imperator, maxime ſi inter viles perſonas agatur.
22 Εὐτελεσίων, qua voce Ferrandus 20. *Explicationum* 39. non modo pauperes interpretari ſeu appellari poſſe exiſtimat, ſed & homines ſimplices & minime verſutos, qui in cauſis & litibus non ſunt exercitati. Reperio ſane apud Græcos εὐτελὴς, viles eſſe homines, ut apud *Harmenop. 1. tit. 6. §. 35.* ſed & apud eundem *5. tit. 8. §. 107.* ἀτελὴς eſt, non abjectus aut vilis homo (ut interpres vertit) ſed cohortalis *ut & 45. Eccl. 1. c. 52. junctа l. 3. Cod. de hered. decer.* ut hic forte locus de cohortalibus quoque poſſit intelligi, quamquam in videatur, æquius ad viles & miſeræ conditionis homines referri.

ΚΕΦ. γ'. CAP. III.

Περὶ Ϝ πῶς δεῖ τὰς βραχυτέρας δίκας ἀγράφως κρίνειν, καὶ Ϝ ἀσυντελῶν μέτρον φυλάττειν.

Ut breviores & viliores cauſæ ſine [18] ſcripto decidantur: & ſportularum modus ſervetur.

ΕΣτω σοὶ καὶ τέλειον ἀπόδειγμα, τὸ Ϝ δικῶν μὴ πίσης ἰσότητ⊙ ἀκριβάζ, ἀλλὰ τὰς μὲν βραχυτέρας, καὶ ὅσας μάλιστα Ϝ δυτελεστέρων εἰσὶν, ἀγράφως κρίνειν τε καὶ κρίνειν, καὶ ἀπαλλάττειν ἀνθρώπους Ϝ ἀσῆς ἀλλήλης φιλονεικίας, καὶ μὴ συλχωρεῖν αὐτὰς μηδὲν περαιτέρω Ϝ θεῖ ἐχομένων τῇ θείᾳ ἡμῶν Δεῖ τάξει, ἀσφαλῆ δικαιικῶν δαπανημάτων, ζημιοῦσθαι εἰκὸς ὅλως ἱκανοὶ ἀσῆς δύσι καθεζῆσιν. ἐπείτοιγε καὶ ἀσῆκα Ϝ δικῶν ἀκριβάσασθαι, καὶ μὴ συλχωρεῖν ὃν ῥαθυμίας τὰς Ϝ ἐπαρχίας, ἧς ἄρχεις, εἰς τοῦτο τρέχειν τῷ δύδαι μοναὶ ὃν ῥαθυμίας τὰς Ϝ ἐπαρχίας, ἧς ἄρχεις, εἰς τοῦτο τρέχειν τῷ δύδαι μοναὶ πόλιν, καὶ ἡμᾶς ἐνοχλεῖν. ἴσθι γὰρ ὡς εἴπις ἦλθοι καὶ ἀσῆσελθύσιν ἡμῖν ποιήσοιτο, καὶ παρ' ἡμῶν ἐρωτώμεν⊙ εἰ ἀσῆτερόν σοι ἀσῆσῆλθεν, εἶτα φήσας καὶ ἀσῆσελθεῖν καὶ Ϝ δικαίᾳ μὴ τυχεῖν, καὶ τὰ Ϝ ἀληθὲς δύρεμεν, εἰς σε τῷ ἀγανάκλησιν τρέψομεν. †. Εἰ μάρτοι μὴ ἀσῆσελθών σοι, παραχωρήσας τῇ βασιλικῇ τούτῃ χαρᾷ σε πόλ, καὶ ἀνλιπέμψομεν αὐτὸν σὺν ἐπιμομῇ πάσῃ, καὶ ἀποκείσεως ἃ μεθαδώσομεν.

DEcet igitur te pure ſumentem adminiſtrationem, & ſine [14] omni ſuffragio, præ omnibus aliis mundas ſervare Deo nobiſque & legi manus, & nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus: neque captioſum quiddam contra ſubjectos facere, negotiatione: ſed contentum eſſe ſolis à fiſco tibi miniſtratis, & tam per te quam per eos qui circa te ſunt purum eis undique ſervare jus. †. Et feſtinare primum quidem *fiſcalia tributa* [15] *exigi vigilanter*, nihil diminuens circa publicam curam requirere, ne forte fiſcus inde minuatur, & ſalvare ei undique quæ propria ſunt. Sicut enim privatos injuſtitiam paſſos adjuvamus, ſic & publicum [16] illæſum manere volumus. Collatores namque omni alia calumnia liberi conſervati, facile & in promptu ſolvent tributa: & qui in furta prius dantes, manebant debentes adhuc fiſcalia, ex nunc ipſis fiſcalibus exſolventes, liberabunt facile ſe tributis.

14 Omni ſuffragio, præ omnibus aliis mundas ſervare Deo nobiſque & legi manus, &c. Ita Græce. Ἄδηλος, id eſt, circenſes factiones: de quibus ſcripſi ad *l. 1. §. 12. ff. de off. præf. urb. l. 28. §. 3. ff. de pan.* adde *Cujac. 8. obſ. 29. l. 3. in fin l. 13. ff. de offic. Præſid.*
15 *Nov.* 83.
16 *Nov.* 67. *c.* 1.
17 Hinc ſumpta eſt pars authenticæ, *Niſi breves. C. de ſentent. ex periculo.*
18 Breviores lites non ſunt, neque hic dicuntur, quæ vilium tantum ſunt perſonarum, ſed quæ vilem ſummam continent, in queis de rebus minimis agitur, ſive de iis inter nobiles, ſive inter pauperes agatur. Id genus lites ſine ſcripto decidi jubet Imperator, maxime ſi inter viles perſonas agatur.
19 Εὐτελεσίων, qua voce Ferrandus 20. *Explicationum* 39. non modo pauperes interpretari ſeu appellari poſſe exiſtimat, ſed & homines ſimplices & minime verſutos, qui in cauſis & litibus non ſunt exercitati. Reperio ſane apud Græcos εὐτελὴς, viles eſſe homines, ut apud *Harmenop. 1. tit. 6. §. 35.* ſed & apud eundem *5. tit. 8. §. 107.* ἀτελὴς eſt, non abjectus aut vilis homo (ut interpres vertit) ſed cohortalis *ut & 45. Eccl. 1. c. 52. junctа l. 3. Cod. de hered. decer.* ut hic forte locus de cohortalibus quoque poſſit intelligi, quamquam in videatur, æquius ad viles & miſeræ conditionis homines referri.

ΚΕΦ. δ'. CAP. IV.

Περὶ Ϝ μὴ ἐξεῖναι ὑπὸ Ϝ ἀρχόντων τὰς ἀνδιδασκὰς ἢ μαγιστριάνας λιμένων τε καὶ Ϝ ἐξῆς ἕνεκεν ὑπὲρ ἐσαγωγῆσεν.

Ne præſides permittant Executores aut Magiſtrianos aliquid formarum & portuum cauſa exigere.

ΕΠειτα σωθῆκήν ἐσί σε, καὶ τὰς ὑπεύθυν φοιτώσας, εἴτε μαγιστριάνας, εἴτε ἐξ οἰκείᾳποτε δικαιηθείσ, μὴ συλχωρεῖν ἀδικεῖν, μηδὲ ὑπερπράττειν τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους. ἀλλ' εἰς σωθέλθοι τοιοῦτό τι μεμοφόμεν⊙, τοῦτο καὶ ἐπεξιέναι καὶ τὸ ἀζήμιον αὐτοῖς θεσπιεῖν. καὶ μηδὲ συλχωρεῖν πινὶ σωτάνομένῳ σωτάξεις οἰκείᾳποτε δικαιηθείσ (τοῦτος δὴ τοὺς ἐξ ἔθος φοιτώσας, ὁλκῶν τε ὕδατ⊙ ἕνεκεν, καὶ λιμένων, καὶ ὁδοῤῥωσιῶν, καὶ γεφυρῶν, καὶ εἰκόνων, καὶ τειχῶν, καὶ οἰκημάτων καθωσῤῥοῆς, ὡς ἂν δημοσίῳ τόπῳ γινομένων, καὶ ἑτέρων

NEque competens eſt te etiam hinc venientes ſive ex Magiſterianо [26], ſive ex quolibet foro, non permittere lædere, nec ſuperexigere ſubjectos noſtros. Sed ſi quis adierit tale aliquid quæſtus: hoc & exequi, & indemnitatem ei procurare, & neque permittere alicui proferenti præcepta cujuſcunque fori, hæc videlicet quæ ſolemniter diriguntur, *formarum* [27] *etiam aquæ cauſa, & portuum, & itinerum ſternendorum, & imaginum, & murorum, & domuum deſtructionis* [28] *tanquam*

23 Adde *l. 6. ff. de accuſ.*
24 Reſponſionum, contradictionum, gravaminum, ſalvationum, & ſimilium multitudine, ſummatim itaque hujuſmodi lites proponendæ. *Novell.* 83. §.
25 *l. 21. ff. de appellat.*
26 Agente in rebus.
27 Ὀχεῖαι, aquæductuum *l. 26. §. 3. C. de epiſc. aud.*
28 Vid. *l. 7. ff. de off. præſid.* veluti ſi judex mandat tuam domum quaſi in publico loco extructam demoliri.

Source : BIU Cujas

in publico factarum, & aliarum talium, damnificare noſtros ſubjectos. Non enim volumus, nec per talem cauſam ullum eis inferri damnum. Ipſe vero omnium horum providebis ſine damno omni geſtum. †. Si quis autem cui tale aliquid juſſum eſt, veniat: omnino non reſpicias eum, niſi ſacram noſtram pragmaticam oſtendat formam pro hoc ſcriptam: tunc tu ſuſcipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuntians ſecundam præceptionem noſtram ſuſcipias.

§. 1. Sed etiam pro ubertate neceſſariorum, & operum [1] civitatum diligentiam habebis: procurans ex civilibus pecuniis *Patres* [2] quæ valde neceſſariæ ſunt operum facere, & pontium, ſimiliter & viarum, & portuum, & in quibus omnino ſunt locis provinciæ cui præſides: portuumque, & murorum curam habebis: & quidquid omnino eſt publico, & civitatibus utile, & cogitabis, & facies, & nunciabis.

§. 2. Habebis autem obedientes tibi, & qui in provincia ſunt milites, in quibus eorum opus habueris ad miniſterium juſtum. Quod ſi deliquentes inveneris: ſub omni caſtigatione decenti inſuper ex [3] emolumentis eorum ſatisfieri læſis procurabis.

Cap. V.

De criminibus.

NOn permittas privilegiis [4] aliquibus uti nocentes [5] ſed illud ſolum eis in auxilium obſervabis, ut undique puri horum quæ eis inferuntur, & innoxii videantur. Homicidia [6] autem, & adulteria, virginumque direptiones, & invaſiones, & oppreſſiones, ita cum vehementia corrige, puniens delinquentes ſecundum noſtras leges, ut paulatim ſupplicium alios omnes faciat ſalvos.

§. 1. Præcipue vero Officiales [7] tuos retinebis, non permittens eis ſubjectos noſtros deprædari [8]: neque ut illi officiales videantur quidem ſubjecti tibi, pro veritate autem tuæ præſint voluntati. §. 2. Feſtinabis etiam *Conſiliarium* [9], & quicunque fuerit circa te, aſſumere virum optimum, & purum undique, & contentum iis quæ à fiſco dantur, & ſi quid præter ſpem acceſſerit, & non inveneris eum cuſtodientem tibi fidem juſtam: illum quidem expelles: alio vero uteris Conſiliario, legem & juſtitiam cum puris ſervante manibus. §. 3. Talem vero præbebis temetipſum omnibus & publice, & privatim, ut [10] terribilis quidem ſis delinquentibus, & indevotis circa fiſcalia [11]: manſuetiſſimis autem & mitis omnibus placidis & devotis, & paternam eis exhibens providentiam.

Cap. VI.

De fide publica aut ſecuritate non paſſim danda.

SEd neque hæc quæ dicuntur *Verba* [12], id eſt jusjurandum, prompte dare feſtines, in amplius tempus: ſed & cum examinatione in tempore mediocri [13], & non tranſcendente *triginta dierum inducias*, ne ex hoc infinitæ ſint hominibus ad invicem contentiones. Si vero etiam aliquem ſub nuncupato *Verbo* feceris: deinde aliquis adierit [14] adverſus eum: deduces quidem eum, cuſtodiens datum ei *Verbum*: & examinabis negotium, *Verbo* ubique ſervato; & ſi etiam contra eum ſententia neceſſaria ſit, condemnabis eum & duorum propones electionem, utrum velit dato *Verbo* abſolute abrenuntiare, & agere quæ judicata ſunt, an non. Certe [15] ſi hoc non: ſacris eum terminis reſtitues & ibi executionem inferes temperate, & cum debita venerabilibus locis reverentia.

Cap. VII.

Ut termini [16] *ſanctorum homicidis, &c. non proſint.*

NEque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum [17] raptoribus delinquentibus terminorum cuſtodies *cautelam* [18]. ſed etiam inde [19] extrahes, & ſupplicium eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere competit, ſed hoc patientibus: ut non talia à præſumptoribus patiantur. Deinde templorum cautela non [20] nocentibus, ſed læſis, datur à lege: & non erit poſſibile utrumque tueri cautela ſacrorum locorum, & lædentem, & læſum. §. 1. Publicorum vero tributorum exactiones etiam [21] intra templa decenter fieri procurabis: quoniam *fiſcalium ratio & militibus, & privatis ipſiſque templis, & cunctæ reipublicæ utilis & neceſſaria eſt.* Auxiliabuntur tibi ad hoc etiam Deo amabiles eccleſiarum Defenſores, & Oeconomi: nullum horum, qui fiſcalia tributa exigunt, abripientes exactioni, ſed neque permittentes violentum aut ſeditioſum aliquid pati exactionem inferentes: ſcientes quia ſi quid tale geſſerint, de ſuo [22] ſatisfacere fiſco cogentur.

Cap. VIII.

Ut cogant exactores tributorum in apochis ſuis exprimere quantitatem zygocephalorum.

COges autem publicos *Exactores* in ſuis *de ſuſceptis* [23] manifeſta facere omnia in quibus ea dederunt, nempe quantitatem *zygocephalorum* [24], aut *jugorum*, aut jugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur: & pro quibus hæc & quælibet prædiis exiguntur: & datorum quantitatem, ſive in ſpeciebus, ſive in auro. Et interminaberis eis, & magnum damnum, *& manus* [25] *amputationem*, ſi hoc quod præcipitur quidem ſemper, uſque nunc autem non cuſtoditum eſt, non deinceps omnibus ſervent modis. †. Si vero (ut aſſolet) declinationem inveniant aliquam, dicentes non poſſe jugorum poni quantitatem: maxime quidem eos malignari putamus: ſed tamen nihil hinc lædatur fiſcus nec collatores: fiſcus etenim ſine præjudicio omnia ſua percipiat, & ſolenniter celebrata ſuſcepta percipiant ii qui hæc exolverint, nihil exigendi amplius. Cauſa vero in nullo lædatur, & ſecundum conſuetudinem quidem tributa ſolvantur ab eis, & inferantur fiſco. †. Nuntietur autem ad glorioſiſſimos noſtros præfectos de iſtis primitus cogendis cenſualibus nuncupatas *expoſitiones* [26] ſubtiliter dare, ut ex hoc fiat cauſæ dijudicatio: & ſic interim ſecundum conſuetudinem quidem datis fiſcalibus inculpabiliter inferendis, quicquid in iis quæ dubitantur, glorioſiſſimi noſtri præfecti judicaverint, in iis quæ controverſa ſunt, hæc valere: neceſſitatem habentibus exactoribus, poſt cognitam veritatem ſuper his quæſtionibus, & in illis de cætero quantitatem zygocephalorum, & aliorum omnium deſcribere, ſecundum quod à nobis jam ordinatum eſt. §. 1. Non [27] permittas autem curialibus, aut *Cenſualibus* [28], dum vendita ſunt prædia eorum, aut in alias perſonas mutatur poſſeſſio, tergiverſationibus uti quibuſdam, & non transferri à venditoribus ad emptores prædia: ſed coges eos omnino facere mutationes ſine damno. Si vero dixerint minus idoneos eſſe emptores, & propterea non fieri migrationem: hoc ipſum examinabis ſine quolibet damno: & ſi quidem idonei fuerint emptores

1 *l.* 7. §. 1. *ff. de off. proconſ. l ult. C. de erat. oper.*

2 Patres civitatum: qui & curatores operum, *l.* 3. *C. de his qui ſponte mun.*

3 Salaria & honoraria officialium, pignori capi poſſunt ob delictum, *ut hic.* adde *c.* 10. *in fin.* J. *eod.*

4 *Nov.* 8. *cap.* 12. *l.* 3. *in fin. ff. de off. præſid.*

5 Confugientes ad eccleſiam præſumi innocentes hinc Alciatus colligit 3 *præſump.* 33.

6 *l.* 13. *ff. de off. præſid.*

7 *l.* 6. §. 3. 4. 5. 6. *ff. de off. præſid.*

8 *C.* 10. *verſ. ſed neque* J. *eod.*

9 Πάρεδρον, adſeſſorem. facit *l.* 2. *& totus titulus Cod. de adſeſſoribus. & ff. de off. adſeſſ.*

10 Facit *l.* 19. *ff. de off. præſid.*

11 *Cap.* 8. J. *eod. Nov.* 8. *c.* 8.

12 Ut & J. κελεύσμενον λόγον: *& Novell.* 128. *c.* 13. *& edict.* 2. *&* 13. *c.* 10.

11. Intelligit autem λόγος ἀσυλίας καὶ συγχωρήσεως καὶ πίστεως. *Nov.* 5. *c.* 2. fidem publicam. *Sauf conduit* ἀσυλία. *Franchiſe. vide edictum Juſtiniani* 2. J.

13 Tempus modicum triginta dies. *l.* 1. §. 2. *ff. de itinere actuque:* vide *Cujac. c.* 10. *de præſcript.*

14 Id eſt, eum in jus vocaverit.

15 Id eſt, aut certe ſi hoc non fecerit vel elegerit.

16 Vid. quæ ſcripſi ad *l.* 3. *C. de his qui ad eccleſias.* adde 5. *Eclog.* 5. *ex lib.* 6. *tit.* 3. §. 4.

17 *C.* 5. *&* J. *eod.* Imo raptoribus. 36. *q.* 1. *c. ne raptoribus.*

18 Fidem publicam & ſecuritatis promiſſionem.

19 Aſylis qui poſſunt extrahi & quibus non proficiat jus aſyli. adde *l.* 1. *l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad eccleſ. Novell.* 137. *circa fin.* & 117. *c. ult.* Moſis legibus id etiam conſtitutum fuit, ut dixi ad *d. l.* 5. vide *Per. Greg.* 33. *ſint agmat.* 220. & *cap.* 22. Hujus autem loci hæc ſententia eſt: Templa innocentibus & injuriam metuentibus, non autem inferentibus vel nocentibus prodeſſe.

20 *l.* 2. §. 2. *ff. ad Vellejan.*

21 *l.* 7. §. 4. *C. de his qui ad eccleſ.* & è contra iniquis exactoribus non prodeſt jus aſyli. *Nov.* 128. *c.* 13. *Edict.* 10. *cap.* 1.

22 Receptator debitoris fiſcalis, œconomo, ſuo nomine tenetur.

23 Ἀποχῆς, *Nov.* 128. *c.* 3.

24 Ζυγοκέφαλον eſt jugatio & capitatio, vide *l.* 2. *C. nt nem. lic.*

25 Falſi perſcriptoribus eadem pœna conſtituta. *Nov.* 42. *cap.* 1. §. *& callidis, verſic. de ſcriba. de prohib. feud. alien. per Fridericum.* Apud Ægyptios *Diodor.* 2. *cap.* 3. Græcos 6. *Har.* 14. falſæ monetæ reis manus amputabantur. Eadem pœna probata fuit à Lotari Longobardorum rege *lib.* 1. *legum Longo.* *tit. de eo qui falſ. monet. l.* 1. id ipſum confirmatur lege Caroli magni in capitularibus ejus, *Titulo de falſa moneta.* & legibus Wiſigothorum *l.* 2. *C. Wiſigothorum lib.* 8. *tit.* 5. Apud Græcos plagiariis manus amputatur. 6. *Harm.* 2. *l.* ἐκτιθέναι. Inde ἐκθέσεις. J. *eod.*

26 Τὰς καλουμένας ἐκθέσεις. id eſt, exemplaria publici cenſus, *Jul. in τῷ ἐκτιθέναι.* J. *eod.* adde Lampridium in vita Severi, & quæ ſcripſi ad *l.* 3. *in fin. ff. de ſicar.* ſenſus eſt: Cenſuales (qui libros cenſuales conficiunt vel cuſtodiunt) cogi hoc caſu cenſuales libros petentibus exhibere, adde *l.* 2. *Cod. de edendo.*

27 Hinc ſumpta eſt Authentica. Sed & periculum. *C. ſine cenſu.*

28 Cenſuales Græci *τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας* nuncupant.

τοιούτων) ζημιῶν τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους. ἃ δὴ βουλόμεθα, ὅδε κῆ τοιαύτῃ σωφρονισμῷ, ἀδεμίαν αὐτοῖς ἐπιφέρειν ζημίαν. αὐτὸς δ' ἀπαίρων τάττων σωνοησῆς, ζημίας ἀπαντᾶν παρέξειν χρεών. †. Εἰ δέ τις τοιοῦτό τι σωτελουμένῳ ἔλθοι, παντελῶς ἃ σωσέξεις αὐτῷ. πάλιν εἰ μὴ θεῖον ἡμέτερον πραγμάτιον δείκνυσι τύπον ὑπὲρ τούτων γεγραμμένον. κῆ τόπ γεμὶν δέξῃ μὲ τ τοιοῦτον τύπον, ἐ μὴν τι παρέξεις ἐξ αὐτοῦ, πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μηνύσας, ὁδυτέραν ὑπὲρ τούτων ἐπιτροπὴν ἡμετέραν σωστελάβοις. §. α'. Ἀλλὰ καὶ τ ἀφθονίας τ ἐπιτηδείων κῆ τ ἔργων τ πόλεων ἐπιμελήσῃ παρασκοδάζων σὺν τ πολιτικῶν χρημάτων αὐτοῦ, ἅτε πατέρας, τὰ ἀναγκαιοτατα τ ἔργων ποιεῖν. κῆ γεφυρῶν ὁμοίως κῆ ὁδῶν, κῆ λιμένων (ἐν οἷς ὅλως εἰσὶ τόποις τ ἐπαρχίας, ἢς ἄρχεις, λιμένες) κῆ τειχῶν ἐπιμελεῖαν. κῆ εἴπ ὅλως ἐστὶ τῷ δημοσίῳ κῆ τοῖς πόλεσι συμφέρον, βουλοῦσῃ τε κῆ πρᾶξεις κὴ μηνύσεις. §. β'. Ἐξεις δ' ὑπακούοντάς σοι κῆ τοὺς κτ' τὴν ἐπαρχίαν στρατιώτας, ἐν οἷς ἂν αὐτῶν χρήζοις εἰς ὑπηρεσίαν δικαίαν. ὃς εἰ πλημμελοῦντας δύροις, ὑποθήσεις σωφρονισμὸν πρέπονθ', κῆ σωσόμα ἐκ τ σπήσεων αὐτῶν τὸ ἱκανὸν χρυσοῦν τοῖς ἠδικημένοις ἀποδώσεις.

Κεφ. ε'.

Περὶ τῶν ἀδικιῶν.

Ο συσχωρήσῃς δ' σωνομοίοις πσὶ χρῆσθαι τοὺς ἀδικοῦντας· ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον αὐτοῖς εἰς βοηθειαν φυλάξεις, τὸ πενιχρόν καθαρὸς τ ἐπαναμένων κῆ ἀνδυβιώτης φανλίαν. φόνος δ' κῆ μοιχείας κῆ παρθένων ἁρπαγὰς κῆ ἐφόδους κῆ ἀδικίας ὅτω μ' σφοδρότητ' μετελθοῦσῃ, κολάζων τοὺς ἁμαρτάνοντας, κ' τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὡς τῇ καθ' ὁλίγον πιμελείᾳ τοὺς ἄλλους ἅπαντας σώζειν.

§. α'. Μάλιστα δ' τ τεταγμένων τ σωτηρ κρατήσῃς, σὺν ἐφιεὶς αὐτοῖς τὰς ὑπηκόους τὰς ἡμετέρας λεηλατεῖν, ὅδε δοκεῖν μ ἀρχαῖς πιρὰ σᾶ, πᾶς ἀληθείας δ' τ σῆς ἀρχειν γνώμης. §. β'. Σπούσεις δ' κῆ πάρεδρον, κῆ εἴ τις ἐσὶ τ σὸν σε, λαμπάνειν ἀνδρα χρεὼν, κῆ καθαρεύοντα παντὸς πάθους, κῆ δρκώμενον τοῖς σωμᾶ τ δημοσίᾳ. κῆ εἰ μέ τις πιρ' ἐλπίδας ἡδονῆς, κῆ ἀχ' ὕργις αὐτὸν φυλάξοντά σοι πίστιν δικαίαν, τ μ' ἀπελάσεις, ἑτέρῳ δ' χρήσῃ πιρέδρῳ, τ νόμου κῆ τὸ δίκαιον μὴ καθαρῶν φυλάξοντι τ χειρῶν. §. γ'. Τοιοῦτον δ' περιέχεις σωτὸν ἅπαντι δημοσίᾳ τε κῆ ἰδίᾳ, ὥστε φοβερόν εἶναι τοῖς ἁμαρτάνουσι κῆ τοῖς ἀγνωμονοῦσι σὺν τὸ δημόσιον, ἡμερόν δ' κῆ πρᾶον ἅπασι τοῖς ἐπιεικεστέροις κῆ δυνάμῃ, κῆ παρέχειν αὐτοῖς εἰσάγειν σωφροσύνην.

Κεφ. ς'.

Περὶ τοῦ δημοσίου τε πίστεως κῆ ἀσφαλείας ὁ σωχείρως διδόναι.

ΑΛλὰ μηδὲ τούτοις δεῖ τοὺς καλουμένους λόγους σωχείρως διδόναι σποῦδεν ἐπὶ πλείονα χρόνον, ἀλλὰ κῆ μεθ' ἑξετάσεως, κῆ σὺν χρόνῳ συμμέτρῳ. κῆ οὐκ ὑπερβαίνοντι τελεσθῆναι σωθεσμίαν ἡμερῶν. ὥστε μὴ ἐντεῦθεν ἀπερρῶσθαι εἶναι τοῖς ἀνθρώποις τὰς σωθ' ἑαυτὸς φιλονεικίας. εἰ δ' κῆ τινα ὑπὸ τ καλούμενον λόγον ποιήσαιο, εἶτα τις σωελθοι κῆθ' αὐτὸ, ἄξεις μ' αὐτὸν, φυλάττων τ δεδομένον αὐτοῦ λόγον· ἐξετάσεις δ' τῶν ὑποθεσιν δ' λόγῳ πανταχόσε σωζομένῳ, κῆ εὑρὼν κῆθ' αὐτὸ δείξειεν, κατασκήσεις αὐτὸν, κῆ δυοῖν αὐτῷ σωθήσεις αἵρεσιν, ἢ εἰ βάλοι τῷ δεδομένῳ λόγῳ καθαρῶς ἀπαντᾶν, κῆ παρᾶξαι τὰ κελθέντα· ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, τοῖς ἱεροῖς αὐτὸν ὀργὶς ἀποκαλέσῃσεις, καὶ κεῖσε τ ἐνδοξασμὸν ἐπιδεῖς σωφρόνως, κῆ μ' τ ὀφειλόσης τοῖς δικαίοις ὀργὶς αἰδοῦς.

Κεφ. ζ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀνδροφόνους ὑπερασπίζειν τὰ τ ἁγίων ὁρῶν.

Οὔτε δ' ἀνδροφόνοις, ἔτε μοιχοῖς, ἔτε παρθένων ἅρπαξιν ἁμαρτάνουσι τῶν σὺν τ ὁρων φυλάξεις ἀσφάλειαν· ἀλλὰ κἀκεῖθεν ἐξελκύσεις, κῆ πμωρίαν αὐτοῖς ἐπιδεῖς. ἐ γὰρ τ τε τοιαῦτα ἁμαρτάνοντων φείδεσθαι σωσήκῃ, ἀλλὰ τ σωιόντων, ἵνα μὴ τοιαῦτα ὑπὸ τ τολμηροτέρων πάσχοιεν. ἄλλως τε ἡ σὺν τ ἱερῶν ἀσφάλεια τοῖς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις δέδοται σωθεσμῷ δ' νόμου· κῆ σὺν ἂν εἴη δυνατὸν ἐκφέρειν ἰσχυρίζεσθαι τῇ παρὰ τ ἀσύλων τόπων ἀσφαλείᾳ, κῆ τ ἀδικοῦντα κῆ τ ἀδικούμενον. §. α'. Τὰς δ' τ δημοσίων φόρων εἰσπράξεις κῆ ἔνδον τ ἱερῶν γίνεσθαι μ' δ' πρέποντ' παρασκοδάσεις. ἐπειδήπερ ὁ τ δημοσίων λόγος κῆ τροφὴ πτωχῶν κῆ ἰδιώτων, κῆ αὐτοῖς τε τοῖς ἱεροῖς κῆ ὅλῃ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον τε κῆ ἀναγκαιότατ' ἐστίν. ἐπαμυνοῦσι δὲ σοι σωθὲς τοῦτο οἱ θεοφιλέσταται τ ἐκκλησιῶν ἐκδικηταὶ κῆ οἰκονόμοι, ὀδένα τ τὰς δημοσίους φόρους κτ' χώραν ἀπειτερμόνων ἀφαιρέμενοι τ εἰσπράξεως. ἀλλ' ὀδὲ συσχωρέντες βίαιον ἢ σεσιωδῆς τι παθεῖν τὰς τ ἐκδικασμὸν ἐπιζητοῦσας, γινώσκοντας ὡς εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν, οἴσθεν τὸ ἱκανὸν ποιήσειν τῷ δημοσίῳ καὶ ἀναγκαιοδήσειν).

Κεφ. η'.

Περὶ τοῦ ἀναγκάζειν τὰς τ φόρων πράκτορας ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερῶν ποιεῖν τὸν ζυγοκεφάλων ποσότητα.

ΑΝαγκάσεις δ' τὰς δημοσίους πράκτορας, ἤτοι τὰς ἀπαιτητὰς, ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερὰ ποιεῖν ἅπαντα ἐφ' οἷς αὐτοὶ ὑδόασι· τυτέσι τὸ, τε ποσὸν τ ζυγοκεφάλων, ἢ ἴσων, ἢ ἰσγαλίων, ἢ ὁπωσδήποτε ἐν αὐτὰ κτ' χώραν καλοῖεν· κῆ ὑπὲρ πάντων αὐτὰ κῆ ποίων χωρίων ἀπαιτοῦσι, κῆ τὸ τ δεδομένων ποσὸν, εἴτε ἐν εἰδέσιν, εἴτε ἐν χρυσῷ· ἅπασιν αὐτοῖς κῆ ζημίαν μεγάλην, κῆ χειρὸς ἀφαίρεσιν, εἰς τὸ σωθησόμενον μ' ἀεί, μέχρι δ' ταῦτα μὴ φυλαχθεῖ, μηδ' λοιπὸν ἔστ' πᾶσι φυλάξαιεν τρόποις. †. Εἰδέ, ὡς εἰκὸς, ἀποφυγὼν ἐξουσίαν τινα, λέγοντες μὴ δυνασθῆ τῶν τ ἴσων σύνθεσιν ποσότητα, μᾶλιστα μ' κακουργεῖν αὐτὰς νομιζομένων, πάλιν ἀλλὰ μηδὲν σύνθεσθαι βλαπτέσθω μηδὲ τὸ δημόσιον, μηδὲ οἱ σωτελεῖς. τὸ μὲν δημόσιον ἀποκειτως ἅπαντα τὰ οἰκεῖα λαβέτω, κῆ τοὺς ἐξ ἔθους γνωμόνας ἀποδείξαι λαμβανέτωσαν οἱ πᾶσι καπηθέντες, μηδὲν ἀπαιτούμενοι πλεῖον πρᾶγμα δ' μησὶ ὀπὲν καπηλλαπτέσθω. †. Καὶ ἡ μ' κτ' τὸ σωήθες σωτέλεια κρατείσθω περὶ αὐτῶν, κῆ εἰσφερέσθω τῷ δημοσίῳ, μηνυέσθω δ' εἰς τὰς ἐνδοξοτάτας ἡμῶν ὑπαρχίας τὰ σωτέτακται, σωτερον ἀναγκαζομένων τ κλωστήρων πρὸς καλαμβάνειν ἀκριβεῖς διδόναι, ὥστε σκέπειν γίνεσθαι τῷ δ' πραγματ' ἀμέκπλωσιν. ὅτω τοῦς τ κτ' σωήθειαν δεδομένων δημοσίων, ἀμέμπτως εἰς καιρὸν ὅσθ' αὖ (ἐπὶ τοὺς ἀμφισβητουμένους) οἱ ἐνδοξότατοι ἡμῶν ὑπαρχοι κρίνοιεν ἐπὶ τοῖς ταπαζομένοις, τὰς καθεῖναι τ πρακτόρων, μ' τὸ γνωσθῆναι τῶν ἀληθειαν τῶν ἐπὶ τοῖς ζητουμένοις, κῆ ἐπ' ἐκείνοις δ' λοιπὸν τὸ ποσὸν τ ὄντων ζυγοκεφάλων, κ τ ἄλλων ἀπάντων, κτ' τὸ παρ' ἡμῶν ἤδη ἀφωρισμένον, πᾶσι ἀποδείξειν σύνταξιν.

§. α'. Οὐ συσχωρήσῃς δ' ἢ βουλόμενος, ἢ κλωστηλίοις, ἰδίοις πράσεις χώρων δ' χωρίων, ἢ ἄλλως ἀφανεμήσεις, κῆ εἰς ἕτερα σωθέσπεια μεθίσειν) κλήσῃς, ἀφορμὰς χρεωδαί πσι, κῆ μὴ μεσπεθέναι παρὰ τ πολιτῶν εἰς τὰς ἀγορασὰς τὰ χωρία· ἀλλ' ἀναγκάσεις αὐτὰς σὺν τρόπῳ πάντες ποιεῖσθαι τὰς μεταθέσεις, ζημίας χωρὶς. εἰ δ' φήσαιεν ἀπορεῖν εἶναι τὰς ἀγορασὰς, κῆ ἀφ' τῶν μὴ ποιεῖν τὴν μετάθεσιν, αὐτὸ τοῦτο ἐξετάσεις χωρὶς τ οἰασοῦν ζημίας. κῆ εἰ μὲ δύποθεῖεν οἱ ἀγοραστὴ, ἀναγκάσεις τὰς τ δημοσίων σωθεσπὰς πᾶσι

Source : BIU Cujas

πῶσι τρόποις καὶ χωλεῖ τὰ οἰασοῦν ζημίας ποιήσασθαι τὴν μεταίθειαν· εἰ δὲ τοῖς ἀληθείαις αὐτὸς ὄργις ἐ σφόδρα δύσορκος, ἀναλαμβάνειν τὸν πρᾶτον αὐτὸ τοῦτο ὁμολογῆσαι σὺν ὑπομνήμασιν, ὅτι κινδυνῶ αὐτῶν ἡ μεταίθεσις γίνε[1] τὰ δημόσια φόρων εἰς τὸν παρ' αὐτῶν ἐωνημένους, (τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν ἐσίας ἴσμεν ἐν πολλοῖς γινόμενον ἔθνεσιν) ὅτι γὰρ ἔστι τὸ δημόσιον βλαβῆναι· καὶ οἱ δημόσιοι φόροι παρὰ τὰ νεμομένων εἰσκομισθήσονται. ὅπως ἂν μὴ ἕτεροι μὲν εἶεν οἱ νεμόμενοι, ἕτεροι δὲ οἱ σωτελοῦντες. δεῖ γὰρ μάλιστα καὶ τὰ νεμομένων φέρεσθαι τὰς σωτελείας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ μὴ κατεχόντων, μήτε νεμομένων τὰ χρέα.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τῶν τὰ δεχόντων παρούσεως, ἵνα μὴ τὰς ὑπαρχεώτας ἀλυσείας ἐπιτελῶσι.

ΕΚεῖνο μόνοι σὲ βουλόμεθα γινώσκειν, ὡς εἴποτε προσεπέμψαμεν εἰς ἑτέρας ἴσως παραλήψεσθε χώρας, προσηκόν ἐστιν δοκέμιον σε τοῖς ἀπὸ τοῦ δημοσίου φιλοτιμηθεῖσι, μὴ προῖκα δαπανᾶν, μηδὲ τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους ἐπιτελεῖν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ὧν ἐδαπάνας, ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς ἑτέρας γινόμενον χώρας ποιεῖσθαι τὰς δαπάνας· μηδὲ ἀγγαρείας τὰς σωτελεστὰς ἐπιβεβλῆσθαι, μηδὲ σε, μηδὲ τὸν πεπομφότα σοὶ πάξιν, ἀλλ' οἰκείοις μὲν ὑποζυγίοις, οἰκεία δὲ δαπάνη ποιεῖσθαι τὸν πορείαν. αὐτῆς τάτε φυλαττομένης, κἂν εἰ μὴ ὑπαρχεῖον χρύσιον, ἀλλὰ τὰς τῆς ἐπαρχίας, ἀφ' ἅπερ φασὶν ἀναγκαίων, πρεπούσης πόλεις.

ΚΕΦ. ι'.

Τοὺς δὲ δὴ καλομένους τοποτηρητὰς διδόναι τὰς ἀρχοῦσι τῶν τῆς πόλεσι τῆς ἐπαρχίας ἧς ἡγοῦν[2], (κἂν εἰ spectabiles, κἂν εἰ λαμπρότατοι, κἂν εἰ ἡγεμόνες εἶεν) πᾶσιν ἀπαγορεύομεν τρόποις. ἀλλὰ μηδὲ εἰ σφαλῶσί τινες ἐποιητοῦσι, μηδὲ ἐκείνοις πρόνοια συγχωρεῖν δαπανᾶν, ἀλλ' ἐκ τῶν οἰκείων πηγῶν, εἰ μὴ τάτε πράξαιεν, ἀλλ' ἐκ τῶν σωτελεστῶν δαπανήσειεν, καὶ ἀγγαρείας λάβοιεν, πᾶν ὅσον ἂν ζημιοῦτο τὸ ὑπήκοον, τάτε ἐκ τῶν αὐτῶν στήσεων εἰσπράξας, οἰκείῳ κινδύνῳ τοῖς ἠδικημένοις ἀποστώσεις.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ δὲ πῶς δεῖ τὰ ἀρχοῦσι ἐξεταζεσθαι ἑαυτῶν τὰς περὶ θρησκείας ἀμφιβίζεις καθορᾶν.

ΟΥ μόνον δὲ περὶ φασὶ θρησκειῶν τε καὶ αἱρέσεων ζητήσεως, συγχωρήσας πᾶσι τοῦ ἐπιτρέπειν λειτουργεῖν, ἢ ἄλλως τοιαύτην τινὰ περίσκεψιν ἐγχειρεῖσθαι ἐπὶ τὰ χώρας ἧς ἀρχεις· αὐτὸς γὰρ προνοήσεις μὲν δὲ προσήκοντος καὶ δὲ συμφέροντος τοῖς δημοσίοις, καὶ δὲ τὰ τοιαῦτα ἀνερεύνων, καὶ μὴ συγχωρεῖν τινας παρὰ τὰς ἡμετέρας γινομένας περίσκεψεις περὶ φασὶ θρησκειῶν. εἰ δὲ κανονικόν εἴη τὸ ἐπιζητούμενον, ἀμφὶ τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας ταῦτα διακρίνειν, εἴτε ἐπίσκοποι ἀμφισβητοῦεν, εἴτε ἕτεροί τινες, καὶ τοῦ πράγματος διδόναι γνῶσιν· ὃς καὶ τοῦ περὶ πάντων τιμῶν τῇ ὀρθοδόξῳ φυλάξῃ πίστῃ, καὶ τὸ ἀζήμιον προσποιήσῃ τοῖς δημοσίοις, καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι τὸ ἀνεπηρέαστον φυλάξῃ.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ δὲ μὴ δημοσίας τινὰ τῶν ἰδιωτικῶς κεκτημένων, ἀλλὰ τοῦ μὴ αὐτῶν συγχωρεῖσθαι.

ΔΕῖ δέ σε καὶ τάτε πᾶσαν πίστιν προσήκειν, δὲ, ἵνα τὸ ἄξιον φανείη ποινῆς, ἐκείνου μὲν κολάζειν, τὰ δὲ πεσόντων αὐτῶν μὴ προσαπόλλυσθαι, ἀλλὰ συγχωρεῖν ταῦτα τοῦ νόμου καὶ τῇ κοινῇ ἐκείνων φέρεσθαι τάξει. ἐ γὰρ τὰ πράγματα ἐσὶ τὰ πλημμελήσαντα, ἀλλ' οἱ τὰ πράγματα κεκτημένοι. οἱ δὲ ἀντιπρέποντες τοῦ πάξιν, τὰς μὲν ἀξίας ποινῆς ἀφαιροῦν τὰ δὲ ἐκείνων ἀφαιρῶν[3] πράγματα, ἕτερος ἀνὴρ αὐτῶν τιμορέσμιος, ὃς ὁ νόμος ἴσως ἐπὶ τοῦ ἐκείνων σκάλῃ ἀφοδεχοῦ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ δὲ κωλύειν τὰς ἀδίκους πρᾶσεις.

ΠΡοπασίας δὲ ἀδίκους, ἃς μανθάνομεν ἐν τοῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις γίνεσθαι, πᾶσι μετελεύσῃ τρόποις, ἃ συζωρῶν ἐδένι τὰς ἑτέρων βίας ἐνεργολαβεῖν, ὃν οἰκείᾳ ἑαυτῶ τὰ χωρία τὰ μηδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα, ὃν εἰς τοῦ ἑτέρων βλάβην ἐπαγγέλεσθαι πρᾶσιν, ἐχ, ὅπως αν ὑποστρέψῃ τὸ δημόσιον, τοῦ ἐπ' αὐτὸ ἰσχυῶ ἀντιπάτειν. ἀλλὰ μηδὲ ἔστω σοὶ φροντὶς, ὁποίας ἂν εἶεν οἱ τοῦτο προπάντες διαπράσεις. δοκέσι γάρ σοι ἀφ' πάντων πρὸς πλεωπάτου ἰσχὺν ὁ, τε νόμος, ἢ, τε τῆς βασιλείας σύμβουλα.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ δὲ μὴ τολμᾶν ποτε εἰσδέχεσθαι τὰς ἀλόσεις γεωργὰς κεφαλικῶς κατακεκριμένους.

ΑΛλὰ καὶ τὰς εἰσδεχομένας ἀλόσεις γεωργὰς, ὅτου μισήσῃς, ὅτως ἀναγκάσεις ἅπαν ὑπόδικον τὰς ληφθέντας κακῶς, ὡς εἰ μέχρι πολλοῦ μείναιεν ἀπειθοῦντες, ἅπαν ὅσον ἀπόρρητα τῆς ἐπαρχίας ἐσὶ, τοῦτο παῖς ἐκείνων κλήσεσιν ἐπιθήσεις. Εἰ δὲ ἐν ἑτέραις ἐπαρχίαις οἱ γεωργοὶ λέγοιν[4] καθεσταναι, γράμμασι χρήσῃ δημοσίοις πρὸς τὰς τῆς ἐπαρχῶν ἐκείνων ἡγεμόνας· ὥστε αὐτὰς τὰς ἐν αὐταῖς πεφυκότες γεωργὰς σωμολογοῦντας ἢ ἐλεγχομένους ὑπάδιδοσθαι τοῖς κεκτημένοις, καὶ ἐπαναλαμβάνεσθαι πρὸς τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἀρχεις, καὶ τὰς ἀπειθοῦντας σφοδρότερον μελλόντων τῇ τῆς ἀπόρου ἐπιβολῇ. προσήκον γάρ ἐσι τὰ τοιαῦτα αὐσύδοντα, τὸ σύντεθεν ἄτοπον καὶ τὸν τῆς πραγμάτων ἐλαττῶσιν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ πρᾶσεως μαθεῖν, ὅπως ἂν ἐλαττέμενον γινώσκοι πόσον ἐσὶ τὸ ἀδικεῖν τι καὶ πλημμελεῖν εἰς ἑτέρους. τοῦτο δὲ πράξεις, εἴτε οἱ τὰ χωρία κεκτημένοι κτῆ χώραν εἰσὶν, εἴτε τινῶν ἑτέροις προσηκόντων φροντισμὸ καθεσήκειεν. δεῖ γὰρ καὶ τὰς κεκτημένας, ἐκείνα μόνον ἔχειν ἄπτ αὐτοῖς δίδωσιν ὁ νόμος, καὶ τῆς προνοᾶσθαι τὰ ἀλοσείων, ἐκείνων προῖσασθαι μόνον ἄπτ καὶ μισθωσιν ἢ καθ' ἕτερον νόμιμον αὐτοῖς παραδέδοται τρόπον· τὰ δὲ ἀλοσείων ἀπέχεσθαι, καὶ μὴ προνοεῖν μὲ ἑτέρων, ἀδικεῖν δὲ ἄλλος, καὶ ἑαυτοῖς κέρδος ἀσεβὶς ἐντεῦθεν προείζειν.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τῶν στενίδων τοῖς τὰ ἀλοσείοις ἐπιπεμπόντων χωρίοις.

ΣΤενίδας δὲ ἐπιδείναι χωρίοις ἀλοσείοις, ἢ ἐργασηρίοις ἐν πόλεσι διακεκριμένοις, καὶ ἐπιγράφειν τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας, ὅτου τοῖς τολμῶσιν ἐπικίνδυνον καθεσήσῃς, ὡς γινώσκειν ὅτι ταῦτα προῖτοντες, αὐτοὶ τοῦ ἑαυτῶν ἐξεισίαν προστίψασι τοῦ δημοσίου. εἰ δὲ πρᾶγμα μόνη τῇ βασιλεία καὶ τοῦ δημοσίου δεδομένον περιῶτό τις ὑφαρπάζειν, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μανθανέτω τοῦ πίσαν· καὶ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι πίτλων ἐπιπεμπόντων δημοσίων, ἠνίκα τοῖς ἄλλοις ὠφέλημα συμφορεῖσθαι· οὕτω δὲ τῶν αὐτῶν ἀψαυτο κακῶν, παῖς ὁμοίαις ποιναῖς ὑποκείσον[5]. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα φυλάξεις, γινώσκων τοῦ ἡμετέραν ἐξ σε προαιρεσίν τε καὶ γνώμην, ὁποία μὴ τις ἔσῃ τολμηρὸς ἑαυτὸς σε, ὁποία δὲ εὐδοκιμοῦντος, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀκολουθοῦντος παραγέλματά τε καὶ νόμοις.

coges fiscalium præsules omnibus modis & sine quolibet damno celebrare transpositionem. Si vero pro veritate eos inveneris non satis idoneos, coges venditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio fit fiscalium tributorum in eos qui ab ipsis emunt: hoc quod etiam in Oriente novimus in multis fieri gentibus. Sic enim neque fiscus nocebitur[1], & fiscalia tributa à possessoribus inferentur, ut non alii quidem sint possessores, alii vero collatores. Oportet enim maxime contra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes neque possidentes terras.

Cap. IX.

De professionibus præsidum, ne provinciales angariis, &c. vexent, &c.

ILlud tamen te volumus nosse: quia si quando præceperimus ad alias forte proficisci te provincias, competens est contentum te iis quæ de fisco largiuntur, non gratis expendere: neque nostros subjectos atterere, sed ex quibus in provincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angariis[2] collatores affligentem, neque te, neque obediens tibi officium: sed propriis quidem subjugalibus[3] propriaque expensa agere iter, hoc ipso custodiendo, vel si non ultra terminos properes provinciæ: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas civitates.

Cap. X.

EOs autem qui vocantur loci servatores[4], dare judices in civitatibus provinciæ cui præsident, (licet spectabiles viri, vel clarissimi, vel præsides sint) omnibus interdicimus modis. Sed neque si milites aliqui sequantur te, neque illos gratis[5] permittas expendere, sed ex propriis emolumentis. Si vero hoc non egerint, sed ex tributis expenderint, & angarias acceperint: omne quicquid damnificabuntur subjecti, hoc ex[6] eorum emolumentis exigens proprio periculo læsis servabis.

Cap. XI.

Ut præses oblatas sibi de religione jussiones contemnat.

NEque occasione 7 *Religionum Hæresumque* quæstionis[8] permittas alicui provinciam commovere, aut aliter quandam perceptionem injungi provinciæ cui præsides: ipse vero providebis cum competenti utilitate fiscalibus, & quæ alia sunt perscrutari: & non permittere aliquid contra nostras fieri præceptiones occasione religionum. †. Si vero canonicum 9 sit quod quæritur, una cum Metropolita provinciæ hoc disponere, & decernere, sive Episcopi dubitent[10], sive alii quidam, & causæ dare[11] Deo amabilem, & decibilem[12] terminum, qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitatem procuret fiscalibus, & nostros subjectos servet inviolatos.

Cap. XII.

De capitali crimine damnatis, ut bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

OPortet[13] autem te, & in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuerit pœna illum quidem punire, res autem ejus non contingere, *sed finere eas*[14] *generi & legi*[15], *& secundum illam ordini.* Non[16] enim res sunt, quæ delinquunt, sed qui res possident, at illi reciprocant ordinem: eos quidem qui digni sunt pœna, dimittunt, illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex forte ad illorum vocavit successionem.

Cap. XIII.

De injustis patrociniis prohibendis.

PAtrocinia[17] quoque injusta, quæ cognoscimus in nostris provinciis fieri, omnibus corrige modis, non sinens ulli aliorum vitas in[18] se suscipere, non ampliare sibi prædia nullo modo ei competentia, non in aliorum læsionem promittere patrocinium[19], non quemadmodum fraudant fiscum, suam virtutem objicere. Neque sit tibi cura cujuslibet sint hæc agentes dominii: sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortitudinem & lex, & imperii favor.

Cap. XIV.

De alienis colonis, & capite censitis, ut nemo eos suscipere audeat.

SEd etiam suscipientes[20] alienos agricolas[21] sic odio habebis, sic compelles cito reddere quod suscipiunt male, ut si plurimum manserint inobedientes, omne quicquid in onus provinciæ est, illorum possessionibus hoc impones. Si vero in aliis provinciis agricolæ dicantur esse constituti, literis[22] uteris publicis ad provinciarum præsides, ut in eas fugientes[23] agricolas confitentes aut convictos tradant possessionibus, & revocentur ad provinciam cui præsides, & inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adjectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus, & rerum diminutionem in sua facultate cognoscere: ut minoratus cognoscat, quantum est lædere, & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age sive prædia possidentes in provincia sint, sive aliquorum aliis competentium gubernatores sint. Oportet etenim & possessores illa solum habere quæ eis dat lex, & gubernatores alienarum illis præesse solummodo, quæ per conductionem aut alium legitimum eis sunt tradita modum: extraneis[24] autem abstinere: & non providere quidem aliis, lædere vero alios & sibimet lucrum impium ex hoc acquirere.

Cap. XV.

De titulis[25] affixis alienis prædiis.

TItulos[26] autem imponere prædiis alienis, aut ergasteriis[27] in civitatibus constitutis, & superscribere sua vocabula[28] ita præsumentibus periculosum esse scias, ut agnoscant, quia hæc agentes ipsi suam substantiam[29] applicabunt fisco. Si enim causam soli imperio & fisco datam tentaverit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum: & suis rebus titulis impositis publicis, fiat aliis exemplum abstinentiæ: qui si iildem implicentur malis, similibus subdentur pœnis. Hæc igitur omnia observa, sciens nostram circa te voluntatem atque sententiam, qualis quidem erit delinquente te, qualis autem probato, & nostra sequente præcepta, ac leges.

1 Βλαβήσῃ.
2 Angariæ quid, alibi dixi.
3 Ὑποζυγίοις, jumentis. *Hal.*
4 Τοποτηρητὰς.
5 Cum detrimento, scil. subditorum, *cap. 5. C. eod.*
6 *Cap. 4. in fin. C. eod.*
7 Adde *l. 3. Cod. de summ. trinit.*
8 Hæreticorum quæsitores vetat ut & Edicto 2. *C. & Nov. 103. c. 2.*
9 Id est, si ad canones pertineat Ecclesiasticos.
10 Id est, disceptationem moverint.
11 Id est, dabis Deo gratum & convenientem finem.
12 Convenientem.
13 *6. Eclog. l. 3. cap. 21. l. 4. §. 5. ff. de offic. procons. l. 7. C. de postulando.* Goth. Conciliationem hujus cap. cum *Novell. 134. cap. ult. & auth. bona damnatorum Cod. de bon. proscript.* Item, *cum auth. incestus. Cod. de incest. nupt.* vid. apud Rittershus. *part. 4. cap. 2. num. 35.* ANS.
14 *Νεαρ. 134. c. ult.* olim dimidia bonorum damnati pertinebat ad fiscum, *l. 7. ff. de bon. damnat. l. 10. Cod. de honor. proscript.* Et ita quoque hodie in Gallia publicatio seu confiscatio locum non habet in provinciis utentibus jure scripto, nisi certis casibus. Hodie igitur jus integrum in bonis damnati, servatur liberis damnati. Boni principes olim etiam assem concesserant, ut de Antonino Pio proditum est: modo remisisse: ut de M. Antonino: Hadrianus tantum decimas. Triumviri Reipubl. constituendæ decimas maribus, vicesimas fœminis. Jure autem veteri, Falcidia, liberti vero, jure constitutionum conceduntur. *l. 4. ff. de jur. patron. l. 2. ff. de interdictis.* Perduellionis ex causa nihil liberis masculis relinquitur: sed filiabus tantum quadrans eorum quæ successione matris acceperunt, *l. quisquis 5. Cod. ad leg. Juliam Majestatis:* vide *Cujac. 6. observ. 23.*
15 Κῶ τῷ νόμῳ καὶ τῇ κατὰ ἐκείνων ἐπιθέσῃ τάξει.
16 Res non delinquunt, sed personæ.
17 Facit *l. 9. §. 4.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 9. cap. 8.*
18 Huc refer titulos *C.* de his qui potentiorum nomine: ut nemo privatus: ut nemini liceat sine jud.
19 *Cod. ne liceat potentioribus patrocinium.*
20 Bona aliena, alienosve agricolas defendendos suscipere mercede certa, vetitum Novella Tiberii de divinis domibus. *cap. 4.* γεωργὸς ἀλλοτρίας ἐνεργολαβῶν καὶ προσασίαν αὐτοῖς ἀπονέμων, & *Novell. 17.* τὰς ἑτέρου βίας ἐνεργολαβῶν. id est, aliorum vitas ac bona patrocinio suo defendere. vide *Cujac. 8. observ. 31.*
21 Γεωργὸς colonos, sive capite censitos, adscriptitios, *Julian. hic num. 82.*
22 Γράμμασι δημοσίοις. *Scrimg.* adde *Novell. 134. cap. 5.* sunt literæ requisitoriæ, de quibus dixi ad *l. 15. §. 1. ff. de re jud. l. 7. ff. de custod. reor.* adde *Novell. 90. cap. 5. & 134. cap. 5.*
23 *l. 1. Cod. de agric. & censitis.*
24 Hinc illud sapientis, alieno abstineto.
25 *Novell. 164. cap. 1.* 26 Σανίδας Græci, *ut hic, δέλτους* Characteres dixit Novell. Tiberii *de divinis domib. cap. 1. l. 1. 2. Cod. ut nemo privatus titulos, &c.* adde *Novell. 164. cap. 1.* vid. quæ notavi *d. l. 22. §. 2. ff. quod vi.*
27 Officinis. *Hal.*
28 Προσηγορίας nomen suum *Jul.* nomina *Hal.*
29 Ἡμεδαπὴ: id est, bonorum publicatione puniuntur inviti.

Source : BIU Cujas

1 Adde *l. 4. §. 5. ff. de off. proconsulis.* Metropolis, provinciæ caput, *l. 7. ff. de off. proconsul.*

2 Arma domi tenere, vel gerere, nemo privatus audet, hoc enim solis militibus concessum. adde 2. *Faudorum* 27. §. 5.

3 Titulus aliter conceptus est à Græcis, hac sententia, ut si plures filii non sint, quam quatuor, legitima portio censeatur triens: si ultra quatuor, semis: & ut naturales liberi nulla existente prole legitima, una cum matre ab intestato sextantem accipiant, & ut collatio tam ex testamento, quam ab intestato competat: nisi expressis verbis testator id prohibeat. Et de divisione bonorum in liberos facta à parentibus & de eo qui proprium chirographum inficiatur, & de aliis capitulis. Index Reginæ apud Cujacium est, de hereditaria portione, & de collatione dotis, & de divisionibus bonorum & de inficiatoribus, & de his qui alienas res temere deprehendunt, & de his qui ex ancilla nascuntur.

4 *Cap.* 1. 3. 4.

5 Et de dodrante certis casibus. *eap.* 2.

6 Legitima liberorum hic extensa, num quoque extendenda ad parentes legitimos? extendenda. vide interpretes, *Nov. 115. cap.* 3.

7 Vid. *Cap.* 5. §.

8 Vid. *Cap.* 6. §.

9 Vid. *Cap.* 7. §.

10 Vid. *Cap.* 8. 9. 10.

11 Adde & quomodo ancillæ fieri possint legitimæ uxores, *cap. ultim.*

12 Salomoni. scil. P. P. Africæ, ut indicat Nov. 66.

13 Δεήσει.

14 Legitimam filiorum statuto contra rationem iuris Romani minui, pure naturali æquum & honestum non esse hinc constat. De hac quæstione vide Grassum *lib sent.* §. *legitima quæst.* 42. & Mynsingerum 5. *observ.* 40.

15 Οἷς ἔχουσιν χάριν.

16 De legitima liberis debita, dixi ad *tit. C. de inoffic.*

17 Ex duodecim unciis seu asse.

18 Hinc sumpta est *Authentica, Necesse Cod. de inoff.* Goth. De legitima ejusque quantitate cæterisque juribus, vid. Rittershus. *in exposit. Novell. part.* 6. *c.* 4. Ans.

19 Si unus, duo, tres, quatuorve liberi, quatuor: si plures, sex unciæ liberis, vel testamento relinquendæ à parentibus nisi liberi masculi sint curiales: fœminæ, curialibus nuptæ, tunc enim liberis debetur nonuncium, §. *eodem Nov.* 22. *c.* 48. *Novell.* 39. *cap.* 1.

20 Jure Romano liberi succedunt in legitimam æquis partibus, ut hinc constet, apud Romanos nullam fuisse Primogenituræ prærogativam in jure succedendi: vid. *l.* 11. *C. familiæ erciscundæ.* 21 Hodie legitima liberis, *ut hic.* & ascendentibus, vide *Wurmser. in pract.* 29. *observ.* 9. relinquenda est institutionis jure *Novell.* 115. *cap.* 3. (id enim honorabilius est, quam jure legati vel fideicommissi) etiamsi legitima filiorum aucta sit per statutum aliquod. *Grassus ex communi opinione contra Bald. lib. sent. in* §. *testamentis. quæst.* 35. *num.* 7. & *quæst.* 40. nec sufficit relinqui per fideicommissum universale, *d. quæst.* 35. *num.* 13. Fallit, si pater in testamento divisit bona sua inter liberos, nec de alia heredis institutione appareat. *Ibid. num* 8. id est, fallit hæc regula, si pater testetur inter liberos. Fallit etiam si legitima liberis relicta sit jure substitutionis: quamvis eo casu liberi primi gradus possint nullum dicere, & nihilominus capere ex substitutione. *Ibid. num.* 10. 11. Fallit rursus, si certa pars eis relicta legitimæ aut Falcidiæ loco aut pro sua parte aut pro dote: nec adjectum sit, quo titulo. Nam in dubio præsumitur, relictum titulo institutionis, *ibid. num.* 15. 16. 18. Idem dicendum, si peculia sint eis relicta: agent liberi ad supplementum. *ibid. num. ult.* Hæc si defuerint, possunt liberi testamentum nullum dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, perinde ac si omnino portio sit derelicta: agent liberi ad supplementum. *ibid. num. ult.* Hæc si defuerint, possunt liberi testamentum nullum dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, perinde ac si omnino essent præteriti, *Wurmser. dicto loco.* 22 Naturales liberi hic opponuntur extraneis. Goth. Vid. hic Cujac. & quæ notavi *consur. forens. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 12. S.L. 23 Vid. *Novell.* 38.
24 De quibus vid. *Novell.* 115. *cap.* 3. 25 De quibus *cap.* 5. §. *eod.*

Cap. XVI.

Quid primum facere debeant præsides cum provinciam ingrediuntur.

MOx autem ut ingredieris provinciam, convocatis omnibus in metropoli [1] constitutis (dicimus autem Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & Nobilibus civitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorum insinuatione: & propones exemplar eorum publice, non solum in metropoli, sed etiam in aliis provinciæ civitatibus, transmittens ea per officiales tuos sine damno: ut omnes cognoscant in quibus suscepisti cingulum, & videant, si hoc conservas, & nostro dignum temetipsum ostendis judicio.

Cap. XVII.

De armis.

HÆc enim conservata apud te faciunt præsentem tibi cingulum diuturniorem, & gloriosiorem, si quidem super alia, neque armis [2] uti non militantem permittes aliquem. †. Hæc te & Deo, & legibus & nobis carissimum constituunt. †. Sed & illud providebis, ut, si quis eorum qui populum in turbas solicitant, tentarit aliquando ab hac magna civitate fugere aut solus, aut cum aliis, & venerit in provinciam cui præs: quatenus investigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela [cures] & ubi constiterit, nunciare hoc si forte dignæ inquisitione sint personæ, & adduci ad hanc felicissimam civitatem, & pœnas sustentare, quas lex de talibus constituit. Dat. XVI. Kal. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. 535.

Tit. V.

DE [3] TRIENTE [4] ET SEMISSE [5], ET SUCCESSIONIBUS FILIORUM [6] ET NEPOTUM NATURALIUM [7]: ET COLLATIONIBUS [8], VEL DISTRIBUTIONIBUS [9], NEC NON ET LITERARUM [10] AUT NUMERATIONUM, ATQUE RERUM EX QUIBUS DETINENT, INFICIATIONIBUS [11].

Novella Constit. XVIII.

Imperat. Iust. August. Ioanni gloriosissimo præfecto sacrorum per Orientem prætoriorum, iterum exconsuli & patricio [12].

PRÆFATIO.

JAm quidem magnæ huic, & ut ita quis dicat, bene à Deo constitutæ reipublicæ (dicimus Romanorum) plurima de testamentis disposita sunt, & pleni legum codices de talibus consistunt: & non solum sapientes antiqui hæc scripserunt, aut priorum potestas imperatorum: sed etiam à nobis jam non aliquo priorum principum minus legislationes prolatæ sunt: Deum vero semper considerantes, & quatenus ei placiti [13] videamur, & aliquid bonorum dignum in nobis agamus: nitimur aliquid adinvenire semper, & naturæ consequens, & quod possit priora corrigere. †. Frequenter igitur & alia vice mirati [14] sumus, quomodo legitimis & benevolis .liis, quibus agunt [15] gratias parentes, quibusque quod relinquitur, jam etiam debitum [16] vocant: solum triuncium [17] definierunt ex necessitate relinqui: reliquum vero jacet in voluntate parentum: & capiunt quidem cognati omnia, & extranei, vel cum libertate servi: filii vero licet multi consistant: etiamsi nihil offenderint parentes, confunduntur: & triuncium dividunt solum, vel si decem forte aut amplius fuerint: & pauperes erunt filii patris, donec vixerit, idonei.

Cap. I.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse: si quaternarium numerum excedant.

HÆc [18] nos moverunt corrigere legem, & non eam despicere semper erubescentes: talique modo determinare causam, ut si quidem unius [19] est filii pater aut mater: aut duorum vel trium, vel quatuor: non triuncium eis relinqui solum, sed etiam tertiam propriæ substantiæ partem: hoc est, uncias quatuor: & hanc esse definitam mensuram usque ad prædictum numerum. Si vero ultra quatuor habuerint filios, mediam eis totius substantiæ relinqui partem, ut sexuncium sit omnino quod debetur, singulis ex æquo [20] quadriuncium vel sexuncium dividendo: & hoc non sub injusta circumstantia rerum (forsan enim ob hoc etiam alii injustitiam patiuntur, & aliis quidem meliora, aliis vero deteriora percipientibus) sed quod contigerit unumquemque per omnia æquum esse in qualitate & quantitate, sive quis illud institutionis modo, sive [21] per legati, idem est dicere, & si per fideicommissi relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octuncium forte aut sexuncium habere: & largiri ficut voluerit filiis ipsis: aut cuilibet extraneorum: & natura [22] primo curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere: hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inofficioso lege decreta est.

Cap. II.

Ut legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

EXcipiatur [23] autem à nobis de curialibus nuper posita lex, quæ filiis curialibus aut filiabus curialibus nubentibus noniuncium omnino dari vult, reliquo triuncio à parentibus secundum potestatem dispensando omnibus aliis de inofficioso positis legibus, & præcipue nostris, in sua virtute servandis, & de ingratis [24] filiis, & de naturalibus [25] præter solam quantitatem, quam ad præsens auximus secundum omnes prædictas definitiones

Cap. III.

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & uxori usumfructum omnem reliquerit.

PRohibemus autem & illud grave existens, & habens quidem aliquam legalem occasionem, in duram tamen incidens crudelitatem & amaritudinem. Novimus enim aliqua testamenta secundum quæ morientes, non paterne, nec ut viros oportebat, sed nimis molliter atque remisse fecerunt institutiones uxoribus, siquidem illis

ΚΕΦ. ις'.

Τί πρῶτον ποιεῖν δεῖ ὁ θεῖος τῶν ἀρχόντων τὰς εἰσερχομένων ἐπαρχίας.

ΑΜα ἢ ἐπίδοξος τῆς χώρας, συγκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ μεγαλοπόλει καθεζομένους (φαμὲν δὲ τόν τε θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, τόν τε δόμου κλῆρον, τούς τε ἐν πόλει τῆς πόλεως) ἐμφανῆ καθιστήσῃς τοῦτο ἡμῶν τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐπὶ πρέπουσι ὑπομνήμασιν. καὶ προθήσῃς τε τὸ ἰσότυπον αὐτῶν δημοσίᾳ, ἐ μόνον ἐπὶ τῆ μεγαλοπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἐπαρχίας πόλεσι, πέμπων αὐτὰ διὰ ταχέων τῶν, ζημίας χωρὶς. ὥστε ἅπαντας γινώσκειν ἐφ' οἷς παρέλαβες τὴν ἀρχήν, καὶ ὁρᾶν εἰ τοῦτα φυλάττεις, καὶ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν σαυτὸν ἀποδεικνύεις κρίσεως.

ΚΕΦ. ιζ'.

Περὶ τῶν ὅπλων.

ΤΑὐτὰ δὴ φυλαττόμενα θεῖός σε, ποιήσῃ σοὶ τὴν παροῦσαν ἀρχὴν νεωτέραν τε καὶ ἀκλεεστέραν, εἰ γε, ὡς τοῖς ἄλλοις, μηδὲ ὁπλοφορεῖν τῇ ἀρχῇ σφισὶν ὑπὸ συζώρησεις. †. Ταῦτά σε θεῖ καὶ τοῖς νόμοις καὶ ἡμῖν εὐσεβῆ καθίστησι. †. Κἀκεῖνα ἢ εὐνοήσεις, ὥστε εἴ τις τῆς δημοσίας φορυβους ἀνιστάντων, πειραθείη ποτὲ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀποφυγεῖν, ἢ μόνον ἢ καὶ μεθ' ἑτέρων, καὶ ἁλόντας τῆ τῶν ἐπαρχίαν ἧς ἀρχεις, ἀνιχνεῦσαι τὰ περὶ τοῦτο, καὶ ἐξετάζειν σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ καθιστάναι, καὶ μηνύειν ἐνθάδε, εἰ τῶν πολλάκις ἐπιζητουμένων εἴη εὐσωμάτων· ὥστε καὶ ἀγαθῆ τῆ ταύτην τὴν δίδυμα πόλιν, καὶ ποινὰς ὑπόχυρον ἃς ὁ νόμος ἐπὶ τοιούτων διέπηξεν. Dat. XVI. Kalend. Maji. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Ὡστε τῶν νόμιμον μοίρων τῶν παίδων εἶναι, εἰ μέχρι μὲν τεσσάρων εἶησαν οἱ παῖδες, ἑξίας θ'· εἰ δ' ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα εἶσιν οἱ παῖδες, ἑξίας ε'. καὶ ὅπ ἐξ ἀδιαθέτου οἱ φυσικοὶ παῖδες, γνησίας μὴ ὑπάρσης γονῆς, δύο ἑξίας λαμβάνουσι σὺν τῇ μητρί. καὶ ὅπ καὶ ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου ἁρμόττῃ ἡ σωφροσύνῃ, εἰ μὴ κωλύσῃ ῥητῶς ὁ testator. καὶ Περὶ διαιρέσεως γινομένης ἀπὸ γονέων εἰς παῖδας. καὶ Περὶ τῶν ὀφειλομένων τῇ ἰδίαν συζύγῳ. καὶ Περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιή.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ (ὡς ἂν τις εἴποι καλῶς) παρὰ θεῶν συστάσῃ πολιτείᾳ, τῇ Ῥωμαίων φαμὲν, πολλὰ ὡεὶ ἀληθῶν διεσκεύασταί τε, καὶ μεχρὶ τοῦ τῶν νόμων βιβλία τῶν τοιούτων κεκόσμηκε. καὶ ὁ μὲν οἱ πάλαι σοφοὶ πεῦται γεγραφήκασιν, οὐδὲ ἡ τῶν δύσεων μοναρχῶν ἐξουσία· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖν ἤδη τῶν ἐφ' ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐδένδς ἐλάττως κατεσκεύασται ὡεὶ τοῦτο νομοθεσίαν. τὸ δὲ θεῖον συνῳδοῦντες ἀεὶ, καὶ ὅπως ἂν ἀεί τι αὐτῷ φαινοίμεθα, καὶ πῆ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν ἄξιον προσθείημεν, πειρώμεθά τι ἐπιξυρίσκειν ἀεὶ τῇ φύσῃ τὸ ἀκόλουθον, καὶ τὰ ἐφόδια ἐπανορθοῦμεν.

† Πολλάκις τοίνυν καὶ ἄλλοτε τέτμομεν ἡμεῖς, ἀνὸ' ὅτε τοῖς γνησίοις καὶ σύγκαμπτα τέκνοις, οἷς ἔχυσι χάριν οἱ γονεῖς, τὸ καθολικὸν πενόμενον (ὃ ἤδη καὶ ἐξ ἐνὸς καλοῦσι) μόνον τελούσιον ὥσπαν ἐξ ἀναίσκης καθολικὸν πανεαῦ· τὸ λοιπὸν ἢ ἐν τῇ γνώμῃ τῶν γονέων ἀπόκειται). καὶ λήψονται μὲν καὶ συγκενεῖς ἅπαντα, καὶ οἱ μὲ ἔξωθεν καὶ μεῖ' ἐλευθερίας οἰκέται· οἱ παῖδες δ', εἰ καὶ πολλοὶ καθεστήκοιεν, εἰ καὶ μηδὲν ἀποκρύοιεν τοῖς γονεῦσι, κωλυόμενοι), καὶ τὸ τελούσιον διαιρήσουσι μόνον, κἂν εἰ δέκα τυχόν, κἂν εἰ πλείους εἶεν· καὶ πέντε ἴσον) παῖδες πατρὸς ἕως ἔζη πλουτοῦντος.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δὲ τῶν νόμιμον μοίρων τῶν παίδων εἶναι, εἰ πλείους μὲν τεσσάρων εἶησαν οἱ παῖδες, εἰ τελευτήσειεν ὁ ὑπὲρ τεσσαράκοντα εἶσιν ἡμισείαν. ς'.

ΤΑὐτα ἡμᾶς σκήνασιν ἐπανορθῶσαι τὸν νόμον, καὶ μὴ ἀδίκει αὐτὸν μέχρι παντὸς ἐρυθριῶντα· ἀλλὰ τοιοῦτο διορίσαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὥστε εἰ μὲ ἑνός ἐσι παιδὸς πατὴρ, ἢ μήτηρ, ἢ δυοῖν, ἢ τριῶν, ἢ τεσσάρων, μὴ τελεῖσθαι αὐτοῖς καθολικὸν πένεσι μόνον, ἀλλὰ τῶν τελέτων τὸ ἑαυτῶ ἀδεσίας, τετάρτην ἀγκίας τεσσάρας, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ διωρισμένον μέτρον ἄχρι δ' ῥηθέντος ἀριθμοῦ· εἰ δ' ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα ἔχῃ παῖδας, τῶν ἡμισείαν τῆς πάσης περιουσίας αὐτοῖς καθολικὸν μοίρων, ὥστε ἑξαέγκιον εἶναι πάντως τὸ ὀφειλόμενον ἑκάστῳ, καὶ ἴσον τὸ πεζομέτριον τυχὸν ἢ τὸ ἑξαέγκιον διαιρήσουσι. καὶ τοῦτο οὐκ ἐν ἀδίκῳ ἀφελοῦσι πραγμάτων. εἰκὸς γὰρ κἀνταῦθα τοὺς ἄλλους ἀδικηθῆναι, τὰ μὲ τὰ καλλίονα, τὰ δὲ τὰ χείρονα λαμβανόντων. ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ ἐπιδέκαλον ἑκάστῳ ἀφ' πάντων ἴσον εἶναι σὺν ποιητῇ τε καὶ ποσότητι, εἴτε τῆς αὐτὸς κατὰ τρόπον συστάσεως, εἴτε κατὰ περισσείαν (τοῦτο δὲ ἔσιν εἰπεῖν) καὶ φιλοδίκημμίστως καθολικὸν πένεσι φέρασιν. πάρεσι γὰρ αὐτῷ τὸ λοιπὸν, ὀκτάγκιον τυχὸν ἢ ἑξαέγκιον, ἔχειν, καὶ φιλομοιρεῖσθαι καθ' ὅσον ἂν βουληθείη, ἢ τοῖς παισὶν αὐτοῖς, ἢ ποι τῶν ἔξωθεν· καὶ τὰ φύσεως ὥσπερ γεγραμμένης τὰ εἰκότα, ἕτως ἐπὶ τοὺς ἔξω φιλοδικίας χωρεῖν. τότε κρατοῦντος ἐφ' ἁπάντων τῶν πατέρων, ἐφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ὁ μὲν πάλαι πατὴρ τῶν de inofficioso νενομοθέτηκε) λόγος.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τῶν βουλομένων παίδων νόμιμον μοῖραν εἶναι καταμαθόντων.

ΕΞηρήσθω ἢ ἡμῖν ὁ ὡεὶ τῶν βουλομένων ἀρτίως πεθεμένου νόμος, ὃς τοῖς ἐπαισι τῶν βουλομένων ἢ καὶ ταῖς βουλομέναις μεγαλοφώνοις ἀναγκαῖον σύναγε δοικεμένοις πάντων τῶν ἄλλων τῶν ὡεὶ de inofficioso κειμένων νόμων, καὶ μαλιστα τῶν ἡμετέρων, ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν φυλαττομένων ἰσχύος, ἐπὶ τε τῶν ἀκαλύπτων παίδων, ἐπί τε τῶν μὴ τοιούτων· πλὴν καὶ μόνον τὸ ποσὸν, ὅπως καὶ τὸ παρὸν νύξησαμεν, καὶ πάντας τοὺς ὡρικεμένους ὅρους.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τοῖς μὲ παισὶν ἑαυτῶ ἀποδείαν γνησίων, τῇ δὲ γυναικὶ πάντα καταλίπῃ ἀσύφορα τῶν.

ΚΩλύομεν δὲ κἀκεῖνο, βαρύ τε ὂν, καὶ ἔχον μόνα νόμιμον ἀφορμὴν, εἰς δεινὸν δὲ ἐμπίπτον αἰτίωσεών τε καὶ πικείαν. ἴσμεν γάρ τινας ἀληθῆκας, καθ' ὃς οἱ τελοῦντες ἀπαλεικῶς ἀδελφοὺς ἔχοντες, ἀλλὰ σφόδρα μαλθακῶς καὶ ὑποκεκλιμένως ἐποιήσαντο τὰς συστάσεις. ταῖς μὲν γυναιξὶ πάντα καταλιπόντων τῶν ἑαυτῶν προσφάτων τῶν ἀσύφορα, τοῖς

τοῖς δὲ παισὶ τῶν δεσποίεαν γεγωνώς. ὥστε οἶμαι ἀπόδασμα εἶναι τ τοιαύτης ἀμαθήκης τὸ τῶ γυναίκα καὶ τῶν δεσποίεαν ἀφελαβεῖν, τ παίδων ὕστως λιμῶ φθειρομένων. πόθεν γὰρ ἂν ἐν μέσω καὶ διοικῶντ καὶ τῶν ἐφήμερον ἔχοιεν οὐσίαν, ὑδένος αὐτοῖς καταλελειμμένε; γυναικείας ὀργῆς ὕστως καὶ ἀλόγυ παρεμπιπτούσης, ἥτις αὐτῶν καὶ τῶν καθ' ἡμέραν ἀφαιρεῖτ διοίκησιν. ὅσα ἐξέσω τοίνυν τὸ λοιπὸν ὑδενὶ παντελῶς παίδας ἔχοντι, τοιοῦτό π πρᾶξαι, ἀλλὰ πάντως αὐτοῖς ᾧ νομίμε τέτε μέρες, ὅπερ νῦν ἀφωρίσαμεν, καὶ τῶν χρῆσιν καὶ τῶν ἐπικαρπίαν ἀφὸς τὴ δεσποίεα καταλιμπανέτω, εἰ βούλοῖ παίδων ὅσα δύθυς λιμῶ τελουτώντων, ἀλλὰ καὶ ζῶν δωσάμενον καλείαν πατής.

†. Καὶ πάππα πάντα φαμὲν ὅσα ἐπὶ πατρὸς μόνε, ἀλλὰ καὶ μητρὸς, καὶ πάππα, καὶ ἀππάππα, καὶ τ παρεζευγμένων ἑκάσῳ ἡλέων ἀφοσώπων, μάμμης φαμὲν καὶ ἀππαμμης, εἴτε ἀφὸς πατρὸς, εἴτε ἀφὸς μητρὸς εἶεν.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς οἱ παῖδες ἐξ ἀδιαθέτε ἀμᾶ τ ἡλεως χώρες καταδαίνοντες ἀμοδέχον).

Ὅτ δὲ ἐκείνε φυλαπομένε τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς ἐγγόνοις, καὶ ἀππεγγόνοις, τοῖς ἐχ' καὶ ἑμοις καὶ ὑπεξουσίοις, ὥστε παρὰ τὸ τέλτον ἔχλν αὐτες τ μέρας λῶ τοῖς αὐτῶν γενεῦσιν ἀφεῖσιν ἔδ καταλιπὸν τὰς ἀμοζομένας. ἐ γὰ ἐξαιρέμεν ἐπὶ τὰς ἐγγόνας τὰς ἀπὸ παιδὸς τ ἀφὸς πατρὸς πάππα χωρούσας, ὥστε ἐκείνας μὲ τέλειον λαμβάνειν τὸ μέρ, ὅσον ἂν ὁ αὐτῶν πατὴς ἔλαβεν πελών. τὰς δὲ ἐγόνας τὰς ἀπὸ τ πάππα ἀμᾶ μέσης γαλάθης γινομένας, ἢ τὰς ἀπὸ τ μάμμης ἀφὸς πατρὸς ἢ ἀφὸς μητρὸς, παρὰ τὸ τέλτον λαμβάνειν. ἀλλὰ μίαν τάξιν ἐφ' ἅπασι τίθεμεν ἐγγόνοις καὶ ἀππεγγόνοις, ὅσ ἀνεχόμοι τὸ ἥλυ τ ἀρρένων ἐν τοῖς τοιούτοις ἐλατῆρ. ὑδὲ γὰ τὸ ἄρρεν αὐτὸ καθ' αὐτὸ, ὑδὲ τὸ ἥλυ μόνον ἀφὸς τεκνογονίαν αὐτάρκες· ἀλλ' ὥσπερ ἐκάτερον συνήρμοσεν ὁ Θεὸς ἀφὸς τὴν τ ἀνθρώπων γένεσιν, ὕτω καὶ ἡμεῖς τὸν αὐτὸν ἑκατέρων φυλάτομεν ἰσότιμα. §. α'. Ἀλλ' ὑδὲ μέχρι τέτε φήσομεν τ νόμον. παύσει γὰ φαμὲν καὶ ἐπ' ἐκείνων τ παίδων οἵαφ ἂν γάμων εἰσὶ γνησίων, εἰ καὶ μὴ ἀφεῖκες τοῖς γάμοις ἀκλαθήσειεν, ἀλλὰ διάθεσις ὡμολογημένη καὶ σεφὴς μεταξὺ τ συνοικησάντων ὕσα, τοῖς παισὶ δίδοὶν τὸ γνήσιον. ἀφῶν μὲ γὰ ἀπαιτελεῖ γάμ, γάμον δὲ ἀφῖκες ὁ ποιῆσιν, ἀλλ' ἡ τ συνοικησάντων ἀμοιβαία διάθεσις.

†. Τῶν δὲ κραιέτων καὶ ἐπὶ τ ἐκ μεγαλυτέρας διαθέσεως μ' ἀφικῶν, καὶ τὰς ἡμετέρας διατάξεις, γνωμένων γνησίων. καὶ ἀτ μὲ ἔσ νόμ ταῖς γνησίας γεναῖς.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δ πῶς αἱ σύγκριβοι, καὶ γνήσιοι παῖδες ἐξ ἀδιαθέτε διαδέχον).

Βλέψωμεν δὲ δὴ τι καὶ πρὸς μόνλω τῶ φύσιν φιλάνθρωπον. πολλοὶ γὰ ἐνοχλῆσιν ἡμῖν ἀεὶ, καὶ ἱκετεῖαι συχναὶ, καὶ δακρύοντες παῖδες· καὶ ἀεὶ μέν τι φιλάνθρωπον ὁράζομεν, ἀλλ' ὅτι μὴ μ' νόμως τὸν πράττομεν, ἐρυθριῶμεν. ὥστε τῷ πράγματι καὶ νόμῳ ἀφοδέντες, αὐτοὶ μ' ὄχλος ἀποσεισόμεθα, δώσομεν δὲ ἐπὶ διαθήκαις, μηδὲν εἰπόντες ἀφ' αὐτῶν, μὴ χώραν τοῖς σωσιποφορᾶς γένεσ, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα ἔχειν τὸ κ' ἀφῖκα τυχὸν ἢ καθ' ἕτερον τρόπον διδόμενα, καὶ τ καταλελειμμένων ἀνθαμβάνεσ· ἡμεῖς δ πατήσομεν μὴ εἶναι παντελῶς πιαύτην ἀφέλησιν· ἀλλ' εἴτε τις ἀδιάθετ τελουτήσει, εἴτε ἐπὶ διαθήκαις, (ἐπειδὴ ὡ ἀδηλόν ἐσι μή ποτε καταλύμεν τῶν omnem reliquerunt suarum rerum usumfructum, filiis autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse hujusmodi testamentis, uxores etiam proprietatem acquirere, filiis forte fame peremptis. Unde enim, & in medio gubernentur, & quotidianam habeant cibum, nihil eis derelicto, uxoris ira, forsan & irrationabili, intercidente, quæ eis etiam quotidianam gubernationem abripiat? Non licebit igitur de cætero ulli omnino filios habenti, tale aliquid agere, *sed modis omnibus eis hujus legitimæ partis quam nunc deputavimus, & usumfructum* [1] *insuper & proprietatem relinquat*, si vult filiorum non repente fame morientium, sed vivere valentium vocari pater. †. Et hæc omnia dicimus non in patre solo, sed & in matre, & avo, & proavo, & adjunctis unicuique fœminarum personis, id est, avia & proavia, sive paternæ, sive maternæ sint.

1 Legitimam liberorum parens usufructu onerare non potest. Nemo extantibus liberis hodie (olim diversum fuit, *l. 37. ff. de usufructu legat. l. 18. C. de excusat. tut.*) uxorem omnium bonorum usufructuariam potest instituere. Quid si fuerit instituta? liberi legitimam ex ejus usufructu deducent, *ut hic.* Cur? puta debet esse legitima etiam ab usufructu, cum legitima pleno jure, & proprietate & usufructu debeatur. Aliud dicendum, si adjectum fuerit, ut fruerentur mater una cum filiis, *ut Cic. in orat. pro Cæcina: & l. 8. ff. de usufr. adcresc.* Non idem est in persona extraneorum heredum, quorum Faleidia gravari potest, *l. 5. l. 20. l. 49. ff. de usufructu. & quemadmodum.* Ex superioribus constet, legitimam (dic aliud in eo quod intra legitimam, *Graff. l. 5. sent. §. legitima q. 38. n. 23.* Dic etiam idem in dote non excedente summam legitimam, sive ea sit numerata, sive relicta testamento, *Graff. ibi. q. 41.*) liberorum, parentum, fratrum, *Graff. ex communi opinione ibid. q. 39.* in usufructu gravari non posse. Eadem gravari non potest mora, *l. 30. Cod. d. de inoff.* dilatione. *l. 31. d. tit.* tempore. *l. 36. d. tit.* conditione. *d. l. 32.* (nisi bona mente conditio apponatur, *l. 26. C. de inoff.* vid. *Graff. lib. sent. §. legitima q. 38. num. 15. 16. 17. 18.*) quantumvis casuali, mixta, potestativa, aut voluntaria, *Graff. ib. num. 10. ad 13.* Non potest etiam legitima gravari fideicommisso vel substitutione, *d. l. 32. & l. 12. ib.* (nisi id sit fideicommissum relictum à pupillo) ut ex communi opinione refert *Graff. lib. sent. §. legitima. q. 38. num. 6.* ut ita substitutio pupillaris non censeatur oneris loco. *ibi. num. 7.* sed nec vulgaris, ut idem communem secutus retulit, *ibi, num. 9.* quod tamen probandum non videtur. Assentior itaque magis Butrigario, Socino Gomezio, communem quoque opinionem sibi adferentibus, legitimam substitutione gravari non posse, quantumvis piam ad causam relicto. *Idem n. 20.* quamvis gravamini vel oneri filius consenserit, *num. 11. l. ult. C. ad l. Falc. l. 20. ff. de donat.* adde *Cujac. hic fol. 366.* quantumvis legitima statuto aucta sit. *Graff. ib. num. 430.* Non potest etiam parens filio legitimam compensandi debiti loco relinquere. *Graff. ibi. n. 22.* Sit hæc itaque

†. Hoc idem obtineat, & in iis qui ex posteriori [8] affectu cum dotibus secundum nostras constitutiones, legitimi fiunt: & hæc sit sanctio legitimæ soboli.

CAP. V.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

Considerabimus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, precesque crebræ, & flentes filii. *Et semper equidem clemens aliquid desinimus:* sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus [9]: ideoque causæ etiam legem adjicientes, ipsi quidem populos [10] removebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. †. Quia enim *testari naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitimâ quidem existente prole, usque* [11] *ad unam solam unciam quam habebunt una cum matre:* (hoc quod etiam prius fuit) *filiis autem non existentibus legitimis, usque* [12] *ad medietatem totius substantiæ:* hoc dicunt à nobis positæ leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam aliis munificentiis, quas & superstites donant, præsens autem lex de iis quæ ab intestato sunt, loquitur, & novi aliquid introducit. †. Nunc enim si *quis moriens legitima sibi penitus subole non existente* (filiorum dicimus aut nepotum, aut cæterarum successionis) *neque* [13] *uxore legitima, proinde moriatur, non dispositâ substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem movens, & insurgens, aut etiam nostrum erarium:* (nec enim illi quantum ad hoc parcimus) *sit autem ei domi donec vivit, libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filii ex ea* (talibus enim solis hæc sancimus, ubi omnino indubitatæ sunt sive concubinæ in domo habitæ, sive naturalium ibidem proles) *& nutrimentum damus eis, & intestato* [14] *parentibus morientibus duas* [15] *habere uncias paternæ substantiæ, cum matre partiendas, quanticumque fuerint filii, ita ut proportione unius filii, & mater accipiat.* Et hæc dicimus si uni concubinæ cohabitaverit, & filios ex ea habuerit, aut præcedente concubinæ morte forsan aut divisione, filii domi sint: tunc enim damus eis ab intestato duarum unciarum successionem. †. *Si autem confusa concupiscentia ita fiat, ut alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum formicantium* (sic enim dicere melius est) *& ex eis filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis* [16] *quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur.* Sicut enim quis legitimæ uxori conjunctus alias [17] superinducere, non poterit matrimonio consistente, & ex eis legitime [18] filios procreare; sic neque post cognitam (quemadmodum diximus) concubinam & ex illa filios dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ erunt mulieres, quam magis, aut quam minus amaverint: indiscreti etiam filii: & nos non præbemus luxuriantibus, sed caste viventibus legem. †. Non autem distinguimus [19] de filiis sive masculi sive fœminæ sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in fœminis secundum hoc ponimus legem.

†. Valebit itaque hæc lex nobis in futuris, & maxime omnium hæc: quoniam earum quæ dudum non recte tenebant plurima & emendavit, & explanavit: & quod præteriit [20], non potest ab ea quæ nondum erat, regulæ subjici. Hæc à nobis de prædictis successionibus sunt sancita.

CAP. VI.

De collationibus [21] *dotis, vel donationis propter nuptias.*

Illud [22] quoque bene se habere credimus hac lege complecti: prioribus enim legibus volentibus, *in collationibus si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri: si vero testati nihil* [23] *dicentes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per dotem forte aut alio* [24] *modo datas: & quæ sunt relicta defendere:* Nos sancimus, *non esse omnino talem opinionem: sed sive quispiam intestatus moriatur,* [25] *sive testatus,* quoniam incertum est ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu

collectio si parens legitimam liberorum minuere non potest, multo minus eam tollere potest. 2 Hinc sumpta est Authentica, Quæ tertiæ, *C. de collationibus.* 3 Ut olim, & ita abrogatur *l. 9. Cod. de suis: lex 4. Cod. Theod. de legitimis heredibus: §. 15. Instit. de heredit. abintestat. lex 19. Cod. de collationibus.* 4 *l. 19. Cod. de collationibus, l. 9. Cod. de legitim. lib. §. 15. Instit. de hered. ab intestat.* 5 Hac ratione possumus consuetudines & statuta refellere quibus fœminæ à feudis, ducatibus & regnis arcentur. 6 Id est, faciunt ut dos debeatur. 7 Non dos, sed affectus nuptias facit. vid. quæ notavi ad *l. 30. ff. de regul. jur.* 8 *Novell. 89. cap. ult. Instit. de nupt.* 9 Erubescimus sine lege loqui: *ut hic. & l. 19. Cod. de collationib. Marsil. cons. 53. num. 33. Rolandus 1. cons. 45. num. 38.* qua sententia dici non potest quantum extenuentur eorum sententiæ, qui unis tantum nituntur interpretibus. Communi opinioni in re dubia vix ausim quidquam derogare, præsertim si legis scriptæ duritiem corrigat, aut ejus defectum suppleat. Glossæ alioqui nihil alleganti non credendum. *Bald. in l. respublica 4. Cod. quib. ex caus. majores.* 10 Id est, interpellantium turbas. 11 Concubinæ suæ, ejusque liberis, quatenus quisque donare testamento possit. 12 Hodie æssem. *Novell. 89. cap. 12. §. 1. 2. 3.* 13 *d. cap. 12. §. 4.* 14 Concubinæ & earum liberi ab intestato uti succedant. 15 Qui moritur sine justis liberis ac uxore (aliud est, si plures reliquerit, & ex eis liberos) concubinæ fuisque liberis ex ea susceptis duas uncias ab intestato defert. 16 Unicam tantum concubinam Romanis habere licuit, addo & *J. eod.* 17 Vid. quæ dixi ad *l. 7. in fin. Cod. de Judæis.* 18 Maritus, constante Matrimonio, si quos ex alia muliere liberos suscepit, legitimos non habet. 19 Quod ad jus succedendi attinet, nulla differentia inter masculos & fœminas. 20 Vid. *l. 7. C. de leg.* 21 *Novell. 117. cap. 6.* 22 Hinc sumpta est authentica, Ex testamento, *Cod. de collationib.* 23 Collatio olim non fiebat ex testamento, nisi parens jussisset collationem fieri: hodie fit, nisi collationem vetuerit. 24 Vid. *Accursium l. 20. C. de collat. Cujacium 3. observ. 30. Fachinæum Controvers. 80. & 81.* 25 Olim emancipati scripti heredes, accepta à parentibus inter vivos non conferebant: & ita abrogatur lex *1. C. de collat. & lex 1. §. 4. §. de collat.*

Source : BIU Cujas

tumultu mortis anguſtiatus, hujus non eſt memoratus, (*omnino* [1] *eſſe collationes, & exinde qualitatem, ſecundum quod olim diſpoſitum eſt, niſi expreſſim* [2] *deſignaverit ipſe ſe velle non fieri collationem, ſed habere eum qui cogitur ex lege conferre, & quod jam datum eſt, & ex jure teſtamenti:* omnibus quæ prius de collationibus à nobis ſancita ſunt in ſua virtute manentibus.

1 Liberi parentibus ſucceſſuri, coguntur dotem donationeſve propter nuptias à parentibus acceptas conferre. vid. *C. de collat.*

2 Olim tacita, nec palam divulgata parentis voluntas, hoc caſu ſufficiebat & ita abrogatur *l. 53. ff. familiæ: l. 14. ff. de dote præleg.*

Cap. VII.

Si res ſuas pater inter liberos diſtribuere voluerit.

ET quod ſæpe nobis judicantibus placuit, neceſſarium credimus nunc partem fieri præſentis legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum conſtituti patres, deinde putantes mox ſubſtantiam dividere, ut à fraterno certamine eos præſervent: ad majores [3] adhuc & ſæviores eos contentiones adducunt. Cum enim oporteret, ſi hoc vellent, aut aperte omnia dividere in teſtamentis ſuis, aut ſi non hoc vellent, partes [4] facere, & eas ſubſcribere, & ſic indubitatam dare filiis diviſionem: at illi non hoc faciunt, ſed partem quidem aliquam per ſe ipſi ſcribunt, & neque hanc continue, ſed forte interſcriptam alterius cuiuſpiam literis, & in deſcriptione objecta, & nulla cuſtodia digna poſitam: reſidua vero pars nequaquam illorum eſt manus, ſed ſubſcriptoris cujuſpiam forte corrupti, aut cujuſcunque: & hinc illis litium occaſiones decies millies, utrum hæc voluntate geſta ſint patris, an alicujus artificis operarii certaminis & contentionis, & ad favorem partis alicujus ſcribentis. †. Hæc nos moleſtare de cætero noſtros ſubjectos nolentes ſancimus: *Si* [5] *quis voluerit* [6] *ſuas res filiis aut dividere aut omnes, aut etiam aliquas forte relinquere præcipuas: has maxime quidem, ſi poſſibile eſt, dicat in teſtamento, & indubitatam det filiis hinc utilitatem. Si autem hoc non agat, propter aliquas neceſſitates, quæ plurimæ circumaſſiſtunt hominibus: licet tamen deſcriptiones facere rerum quas partiri voluerit: & ſubſcribere* [7] *omnibus aut ipſum aut filios univerſos ſubſcribere præparare, inter quos res dividet, & ex hoc cauſæ dare indubitatam fidem & quod ſecundum hanc fit ſpeciem, ratum ſit atque firmum, aliaque cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, ſed diſperſam* [8] *(ſic ut plerumque) ſine teſtimonio ſubſcriptionem fecerit: ſciat nihil* [9] *hinc filiis ſeſe præbiturum utilitatis: ſed quaſi nihil ſit factum, dividentſubſtantiam filiis, in certas & plerumque ſine teſtimonio conſcriptiones non ſequentes: neque judicibus cauſæ* (quos judices familiæ erciſcundæ leges appellant) *has ſequi cogendis.* Oportet enim providere ſubtiliter cautelæ filiorum, & non aliud quidem minuere, aliud ſub errore relinquere, quod difficilium inſuper & inſolubilium, crebro etiam crimina ferentium cauſarum occaſionem præſtat. De ſucceſſionibus itaque & collationibus & aliis quæ prædicta ſunt, uſque in hoc ſancitum ſit.

3 Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

4 *In codicillis verbi gratia.*

5 Nota regulam & cautionem ſcitu parentibus utilem diviſuris hereditatem ſuam inter liberos. Cujus hic ſenſus eſt: Parens diſtributurus hereditatem ſuam inter liberos, diviſionem confirmare debet vel ſua vel ſuorum liberorum ſubſcriptione.

6 Poteſt enim parens dividere inter liberos hereditatem, *l. 8. C. de inoff. l. 10. l. 16. l. ult. C. famil. l. 21. §. 1. Cod. de teſtam. l. 20. §. 3. l. 39. §. 1. ff. familia.*

7 *Nov. 107. c. 3.*

8 Διασκιδάσαι.

9 Ex non ſolenni diviſionis inſtrumento agi non poteſt ad diviſionem.

10 Seu de inficiatorum & abjuratorum pœna. Goth. Vid. Cujac. *hic.* & Rittershuſ. *part. 6. cap. 2. & part. 9. cap. 25.*

Cap. VIII.

Si quis prolatam manum ſuam negaverit. [10]

STudium vero malevolentiæ quod fit ab aliquibus, neceſſariam nobis fecit *plebi* denuo *legiſlationem* approbare: quam per quendam ſuorum protulit tribunorum [11], & quæ *Aquiliæ* nuncupationem ab illo ſuſcepit: ſecundum quam *pro abnegatione duplicibus* [12] *ſubdebat exactionibus malevolentes, & abnegare tentantes,* ubi etiam aliæ quædam actiones ad eundem cooptatæ ſunt ordinem, ſed paulatim mutata clementia, ablata eſt, quæ conſuevit iniquorum enutrire malevolentiam. Quamobrem etiam nobis neceſſarium viſum eſt indecentes & turpes [13] abnegationes prædictæ pœnæ ſubjicere: *Si* [14] *enim protulerit aliquis ſcripturam, alter autem eam negaverit, cum hæc literas ejus habeat, ita ut neceſſitatem* [15] *patiatur actor cauſas pati circa probationem ejus, aut literas quidem ſuſcipiat* [16] dicat autem, *Non ſolutum debitum ſibi, & probaverit, hoc legitimus modis actor: condemnationem* [17] *adverſus eum duplicem in utroque caſu fieri ſancimus:* non quia amarioribus legibus delectamur, ſed quia lites eorum minores efficimus: quatenus timore [18] pœnæ citius dicant quod confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo: & ſi præter hæc egerit judicem ſcire, quia tranſcendens legem ipſe tenebitur his pœnis. †. Hæc autem dicimus niſi probationibus actor abrenuncians, ſacramento rei uſque nunc abnegationem factam ſolvi voluerit. Si enim tale aliquid egerit: ſi quidem mox ab initio poſt abnegationem intulerit jusjurandum, & ille continuo [19] confeſſus fuerit quod in negationem deductum erit: ſine periculo erit quantum ad duplum.

†. Si vero longiori facta lite, tunc actor inferat ſacramentum, at ille etiam ſic quod *infertur*, profiteatur, de dupli quidem eum eximimus pœna: omnes vero expenſas [20] quæ uſque tunc factæ ſunt propter probationes, actori jurejurando ejus definitas, exolvere eum qui ab initio quidem negavit, poſtea vero confeſſus eſt, jubemus. †. Si quis autem adnumerationem in ſe factam pecuniarum negans, poſtea utatur ſolutionibus [21] à ſe factis: tali homini nullam utilitatem horum quæ vere ſoluta ſunt, eſſe ſancimus, ſed totum eum debitum exigi præcipimus, & hanc ſolam ſuſtinere negationis pœnam: hoc quod etiam quidem ante nos imperator conſtituit: nullo judicantium neque in hoc flectendo, ſed integritatem legis cuſtodiente. †. Si autem etiam reus proferat literas actoris, deinde ille eas neget, at ille probet eas, non ſolum illud reputetur de quo negatio fuit, ſed etiam tantum aliud adjiciatur. Hic quoque de jurisjurandi datione ſimiliter etiam in actore introducatur ratio.

11 Plebis. Eſt lex Aquilia plebiſcitum. *l. 1. in fin. ff. ad l. Aquil. §. 15. Inſt. ad leg. Aquil.*

12 *l. 2. §. 1. l. 23. §. 10. ff. ad legem Aquil. l. 4. C. de leg. Aquil. §. 1. verſ. ut adverſus inficiantes: Inſtit. de pœna temere.*

13 Turpe eſt manum, id eſt, ſcripturam denegare.

14 Hinc ſumpta eſt Authentica, *contra qui propriam C. de non numerata pecunia.*

15 Onus enim probandi incumbit ei qui ait, non qui negat, *l. 2. ff. de probat.*

16 Suas eſſe agnoſcat.

17 Abjuratores ſcripturæ propriæ dupli pœnam ſuſtinent, quod congruit cum *l. 1. C. Theod. de uſur. rei judic.*

18 Metu pœnæ deterrentur multi à delicto: Oderunt peccare mali formidine pœnæ, *Horat. 1. Epiſt. 16.*

19 Pœnitenti paretur, ut hic & in aliis cauſis. *l. 4. §. 6. c. de hæret. l. 11. ff. de in jus voc. l. 11. in fin. ff. de interrogat. l. 28. Cod. de appellat.* vid. *tamen l. 65. in fin. ff. de furtis:* adde *l. ultim. Cod. de plus petit.*

Cap. IX.

De tutore, vel curatore inficiatore.

SI vero lis agatur per curatores [22] nimirum [23] pertinens ad perſonas quæ curatoribus indigent, hujuſmodi negationis pœnam (quando [24] in ipſorum curatorum fuerit literis) non adverſus eos [25] quorum ſunt curatores, ſed adverſus eos [26] ferri, qui turpem & indecentem hanc negationem fecerint. Si vero aliud [27] condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis legibus: aut principum introductum eſt conſtitutionibus: maneat quidem illud ſecundum propriam formam, ſicut nos illud in noſtris Inſtitutis & Digeſtis & Conſtitutionnm libro ſancimus: hoc autem nunc augmentum priorum ſit.

20 *d. l. 15. Cod. de judiciis.*

21 Id eſt, exceptione ſolutæ pecuniæ. Senſus eſt, Inficiatorem pluribus defenſionibus uti non poſſe contra regulam juris, nec poteſt igitur aptari ſpecies ulla commodior legi 43. *ff. de regul. jur.*

22 Διὰ κηδεμόνων, per tutores vel curatores, *Julian.*

23 Οἷς καθέστωσι, &c. id eſt, utpote ad eas perſonas pertinens, quæ curatoribus indigent. 24 Ὅταν ἐπ' οἰκείοις ὠνόμασι τῶν κηδεμόνων γένοιτο γράμματα, cum de propriis curatores literis inſtituti fuerint. *Hal. Aglaus.* 25 Eos qui ſunt in poteſtate curatorum.

26 Id eſt, curatores. 27 Hæc conſtitutio nullam facit innovationem in legibus, quæ duplum, vel quadruplum in quibuſdam caſibus exigi præcipiunt. *Jul.* 28 Adverſus dominos vindicantes res ſuas.

29 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Item poſſeſſor. Cod. qui potior.*

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀγνοοῦντα τὸν ἀντίδικον ὀμνύειν.

Καὶ τὸ πολλάκις ἡμῖν δικάζουσι παρῆκται, ἀναγκαῖον ὑπολαβεῖν ἡμᾶς καὶ τὸν παρόντα νόμον. πολλάκις γάρ τινες τῶν ἐλαττόνων παίδων κεκτῆσθαι γῆς, εἶτα δοκοῦντες δίκαιον τὸ πρᾶγμα διαιρεῖν, ὅπως ἂν ἀδελφικῆς αὐτοὺς ἀπαλλάξαιεν ἔριδος, εἰς μείζονα ἔπεσον καὶ χαλεπωτέρας αὐτοὺς φιλονεικίας ἐξάγουσι. δέον γὰρ, εἴπερ ἔθελόντε, ῥητῶς ἅπαντα διελεῖν ἐν ταῖς διαθήκαις ταῖς ἑαυτῶν, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, μεμέρισται γὰρ ποιησαμένοι, καὶ ὑποσημειώσαντες ταύτας, καὶ ἔτως ἀναμφισβήτητον δοῦναι τοῖς παισὶ τὴν διαίρεσιν οἱ ἢ αὐτοῦ ποιῶσιν, ἀλλὰ μέρος μὲν δι' ἑαυτῶν αὐτοὶ γράφουσι, καὶ ἐδέ τοῦτο συνεχὲς, ἀλλ' ἴσως παρεγγεγραμμένον ἑτέρᾳ τινὸς γράμματι, καὶ ἐν ἀπογραφῇ τινὶ παρερριμμένῃ καὶ φυλακῆς ἐδεμιᾶς ἠξιωμένῃ κείμενον· τὸ δὲ λειπόμενον μέρος οὐκ ἐπὶ τοῖς ἐκείνων ἐσὶ χειρὸς, ἀλλ' ὑπογραφέως τινὸς ἴσως διαφθαρέντος, ἢ καὶ δι' τυχήν. κἀντεῦθεν αὐτοῖς δικῶν ἀφορμαὶ μυρίαι, πότερον ταῦτα γνώμῃ πέπρακται δι' παῖδας, ἢ τινος ἐσὶν ἔργον τε καὶ φιλονεικίας τέχνης ἐρράτης, καὶ ὡς τινος τὰ μέρη χάριν μεγεφότος. †. Ταῦτα ἡμεῖς ἐνοχλεῖν δι' λοιπὸν τοὺς ἡμετέρους ὑποκόους ὁ βελόμενοι, ἐξαιρούμεθα, εἴπερ βέλοιτο τὰ οἰκεῖα περάσθω τοῖς παισὶ διελεῖν, ἢ πάντα, ἢ καί τινα τυχὸν καταλιπεῖν ἐξαίρετα, ταῦτα μάλιστα μὲν, εἰ δυνατὸν εἴη, λεγέτω ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἀναμφισβήτητον διδότω τοῖς παισὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν· εἰ δ' ἢ τοῦτο ἐθέλοι διά τινας ἀνάγκας, (αἳ πολλαὶ περιεστᾶσιν ἀνθρώποις) ἀλλ' ἔξεσι νεμήσεις ποιησάσῃ τῶν πραγμάτων ἅπερ ἂν διαμεμενηθῶσι βεβαίαι, καὶ ὑποσημηνάσῃ πάσας, ἢ αὐτὸν, ἢ τοὺς παῖδας ἁπλῶς ὑπογράψαι ὡ βούλοιτο, ὧν μεταξὺ τὰ πράγματα διαιρεῖ· κἀντεῦθεν τῷ πράγματι δῆναι πίστιν ἀναμφισβήτητον· καὶ τὸ κῦρος τοῦτο γινόμενον τὸ χῆμα, κυρίου τε ἔσω καὶ ἰσχυροῦ, καὶ ἑτέρας ἐ δεομένου ἀσφαλείας. εἰ δέ τις τοῦτο ὁ πράξειεν, ἀλλὰ διεσπαρμένας ἔτως, καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς ἁμάρτοι ὑπογράφων ποιήσειν, ἴσω μηδὲν ἐντεῦθεν τοῖς παισὶ παρέξων ὄφελος· ἀλλ' ὡς κένους γινομένας, διαιρήσουσι τὴν οὐσίαν οἱ παῖδες, τοῖς ἀδήλοις καὶ κῦρος τὸ πολλοῦ ἁμαρτάσεως γραφαῖς ἐκ ἀκολουθοῦντες· ὁδὸς δὲ τῶν ἐπιθεσπισμένων (ἃς δὴ δὲ familiæ herciſcundæ καλοῦσιν οἱ νόμοι δικαστὰς) ἕπεσθαι τούτοις ἀναγκαζομένων. δεῖ γὰρ σφοδρὸν ἀκριβῶς τὸ παισὶν ἀσφαλείας, καὶ μὴ τὸ μὲ ἀσφαλίζεσθαι, τὸ δὲ καὶ ἐμπίπτειν πολυανόμοις, δυσκολωτέροις ἔτι καὶ ἀλύτοις, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἐγκλήματα φερουσῶν αἰτιῶν ἀφορμὰς παρεχόμενον. ὥσε μὲ ἂν ἀμφιβολῶν τε καὶ συνεισφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀφειρημένων μεχρὶ τῶδε νενομοθετήσθω.

Κεφ. ζ'.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τὰ ἑαυτοῦ τοῖς παισὶ βεληθεὶν ἀφανίσῃ.

Καὶ τὸ πολλάκις ἡμῖν δικάζουσι παρῆκται, ἀναγκαῖον ὑπολαβεῖν ἡμᾶς καὶ τὸν παρόντα νόμον. πολλάκις γάρ τινες τῶν ἐλαττόνων παίδων κεκτῆσθαι γῆς, εἶτα δοκοῦντες δίκαιον τὸ πρᾶγμα διαιρεῖν, ὅπως ἂν ἀδελφικῆς αὐτοὺς ἀπαλλάξαιεν ἔριδος, εἰς μείζονα ἔπεσον καὶ χαλεπωτέρας αὐτοὺς φιλονεικίας ἐξάγουσι. δέον γὰρ, εἴπερ ἔθελόντε, ῥητῶς ἅπαντα διελεῖν ἐν ταῖς διαθήκαις ταῖς ἑαυτῶν, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, μεμέρισται γὰρ ποιησαμένοι, καὶ ὑποσημειώσαντες ταύτας, καὶ ἔτως ἀναμφισβήτητον δοῦναι τοῖς παισὶ τὴν διαίρεσιν οἱ ἢ αὐτοῦ ποιῶσιν, ἀλλὰ μέρος μὲν δι' ἑαυτῶν αὐτοὶ γράφουσι, καὶ ἐδέ τοῦτο συνεχὲς, ἀλλ' ἴσως παρεγγεγραμμένον ἑτέρᾳ τινὸς γράμματι, καὶ ἐν ἀπογραφῇ τινὶ παρερριμμένῃ καὶ φυλακῆς ἐδεμιᾶς ἠξιωμένῃ κείμενον· τὸ δὲ λειπόμενον μέρος οὐκ ἐπὶ τοῖς ἐκείνων ἐσὶ χειρὸς, ἀλλ' ὑπογραφέως τινὸς ἴσως διαφθαρέντος, ἢ καὶ δι' τυχήν. κἀντεῦθεν αὐτοῖς δικῶν ἀφορμαὶ μυρίαι, πότερον ταῦτα γνώμῃ πέπρακται δι' παῖδας, ἢ τινος ἐσὶν ἔργον τε καὶ φιλονεικίας τέχνης ἐρράτης, καὶ ὡς τινος τὰ μέρη χάριν μεγεφότος. †. Ταῦτα ἡμεῖς ἐνοχλεῖν δι' λοιπὸν τοὺς ἡμετέρους ὑποκόους ὁ βελόμενοι, ἐξαιρούμεθα, εἴπερ βέλοιτο τὰ οἰκεῖα περάσθω τοῖς παισὶ διελεῖν, ἢ πάντα, ἢ καί τινα τυχὸν καταλιπεῖν ἐξαίρετα, ταῦτα μάλιστα μὲν, εἰ δυνατὸν εἴη, λεγέτω ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἀναμφισβήτητον διδότω τοῖς παισὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν· εἰ δ' ἢ τοῦτο ἐθέλοι διά τινας ἀνάγκας, (αἳ πολλαὶ περιεστᾶσιν ἀνθρώποις) ἀλλ' ἔξεσι νεμήσεις ποιησάσῃ τῶν πραγμάτων ἅπερ ἂν διαμεμενηθῶσι βεβαίαι, καὶ ὑποσημηνάσῃ πάσας, ἢ αὐτὸν, ἢ τοὺς παῖδας ἁπλῶς ὑπογράψαι ὡ βούλοιτο, ὧν μεταξὺ τὰ πράγματα διαιρεῖ· κἀντεῦθεν τῷ πράγματι δῆναι πίστιν ἀναμφισβήτητον· καὶ τὸ κῦρος τοῦτο γινόμενον τὸ χῆμα, κυρίου τε ἔσω καὶ ἰσχυροῦ, καὶ ἑτέρας ἐ δεομένου ἀσφαλείας. εἰ δέ τις τοῦτο ὁ πράξειεν, ἀλλὰ διεσπαρμένας ἔτως, καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς ἁμάρτοι ὑπογράφων ποιήσειν, ἴσω μηδὲν ἐντεῦθεν τοῖς παισὶ παρέξων ὄφελος· ἀλλ' ὡς κένους γινομένας, διαιρήσουσι τὴν οὐσίαν οἱ παῖδες, τοῖς ἀδήλοις καὶ κῦρος τὸ πολλοῦ ἁμαρτάσεως γραφαῖς ἐκ ἀκολουθοῦντες· ὁδὸς δὲ τῶν ἐπιθεσπισμένων (ἃς δὴ δὲ familiæ herciſcundæ καλοῦσιν οἱ νόμοι δικαστὰς) ἕπεσθαι τούτοις ἀναγκαζομένων. δεῖ γὰρ σφοδρὸν ἀκριβῶς τὸ παισὶν ἀσφαλείας, καὶ μὴ τὸ μὲ ἀσφαλίζεσθαι, τὸ δὲ καὶ ἐμπίπτειν πολυανόμοις, δυσκολωτέροις ἔτι καὶ ἀλύτοις, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἐγκλήματα φερουσῶν αἰτιῶν ἀφορμὰς παρεχόμενον. εἰ δέ τις ἑτέρᾳ κατασδήκης αἴξησις ἢ εἰς τὸ διπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τριπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τετραπλάσιον παρὰ τῶ δεχαίων νόμων ἢ τῶ βασιλικῶν εἰσηχθεν διατάξεων, μενέτω μὲ ἐκεῖνα κῦρος τὸ οἰκεῖον σχῆμα, καθάπερ αὐτὰ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐνεστάτοις καὶ ὀγδόοις καὶ τῇ τῶ διατάξεων νομοθετήσαμεν βιβλίῳ· τὸ δὲ καὶ τῶν παρόντων τοῖς παισὶ ἐσω.

Κεφ. η'.

Εἴ τις ἑαυτῶ χείρα παφερομένῳ ἐξαρνοῖτο.

Ἥδε δεῖ τῶν ἀγνωμοσύνων γνώμην ἔθεσθαι ἡμῖν ἐποίησε τὸν δ' ἡμῶν πάλαι νομοθεσίαν ἀποδέξασθαι, ἣν διὰ πάντων οἰκείων ἔγραψε δημάρχων, τῶν δ' Ἀχιλλεὺς παρεσκευάσατο ἐξ ἐκείνης δεξαμένῳ, καθ' ἣν ἐξ ἀρνήσεως ὀνειδαλὰς ὑπόκαλε τοῖς εἰσπράξεσι τοὺς ἀγνωμονεῖν τε καὶ ὀρνεῖσθαι πειρωμένους. ὅπερ μὲ δὴ καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγωγαὶ ἔσθ τῶν αὐτῶν ὁρμῆσαι τάξιν. ἀλλ' ἢ κῦρος μικρῶν δεῦρο φιλανθρωπίαι λέληθε τοὺς πονηροτέρων ἀγνωμοσύνῳ σκήψασι. διὸ δὴ καὶ ἡμῖν ἀναγκαίως ἔδοξεν ἔχειν τοὺς ἀπεχθείς τε καὶ ὄχλησιν δύχημένας τῶ ὀρνήσεων τῇ ῥηθείσῃ ζημιώσαι ποινῇ. εἰ μὲν οὖν παφέρεσθαι τινος συλλεγφθῇ, ὁ δ' αὐτῷ ἐξαρνοῖτο, καὶ τοῦτο γράμμασι ἔχουσιν αὐτοῖς, ὡς ἀναγκασθῶσι τὸ ὁμολογηθὲν πραγμάτων ἀποτίνειν τῶδε τῶν σύσεσιν αὐτῆς· ἢ τὰ μὲ γράμματα δέχοιτο, φήσει δ' μὴ καθεσθῆναι τὸ χρέος αὐτῷ, καὶ συσαίη τοῦτο νομίμοις τρόποις ὁ διώκων· τῶν κακοδίκων καὶ αὐτὸ διπλασίων ἐφ' ἑκατέρᾳ ἥμισυ γίνεσθαι, ἡσαίζομεν ἐχ ὅπ τοῖς πικροτέροις τῶν νόμων ἠδόμεθα, ἀλλ' ὅπ τοὺς δίκας ἀφ' τούτων ἐλάττας ἀποτελῶμεν, ὥσε τῷ δέῃ τὸ ποινῆς ἧττον αὐτοὺς λέγειν ἀπὸ ὁμολογίαν ἀποσκῆψαι. ἐπὶ μὲ ἐν τοιούτων πᾶσι τρόποις τοὺς κακοδίκας τοῦτον βιλόμεθα φέρεσθαι τὸν τρόπον· καὶ εἰ παρὰ ταῦτα τι πράξειε δικαιῆς, γινωσκέτω ὡς παραβαίνων τὸ νόμου αὐτὸς ἐνέξεσθαι ταῖς ἐντεῦθεν ποιναῖς. †. Ταῦτα δ' φαμὲν, εἰ μὴ τοῦ ἀποδείξεις ὁ διώκων ἀπέπων, ὅρκῳ δ' φόβοντο τῷ μηχρὶ νυῦ ἀρνησίου λυθῆναι βεβληθείη. εἰ γάρ τι ποιοῦτο πράξειεν, εἰ μὲ δύθυς ἐξ ὁρᾶς μὲ τῷ ἀρνησιν ἐπαγάγοι τὸ ὅρκον, κἀκεῖνο δύθυς ὁμολογήσδε τὸ εἰς ἀρνησιν ἐνεχθεν, ἀκινδυνώτως τοῦτο εἰς τὸ διπλάσιον ἔσῃ. †. Εἰ δ' μακροτέρας γινομένης τ' δίκης, τῶν κατὰ τὸν ὁ διώκων ἐπαγάγοι τὸ ὅρκον, ὁ δ' κ ἤτω τὸ ἐπαγόμενον ὁμολογήσδε, τὸ μὲ δ' διπλάσιον ὠνὴν ἐξαιρεῖσθαι ποινῆς, πᾶσαν δ' τῶν ὑπαρχόντων τῶν μέχρι τότε χρονομένων, ἀφ' τοὺς ἀποδείξεις τῶ ἀγῶνος ὅρκω τότε κελευομένων, καταδάκνειν τ' τῶν δρχῶν μὲ δρηστέμενον, ὕσερον δ' ὁμολογήσαντα κελεύομεν.

†. Εἰ δέ τις τῶν ἀγόμενος ἐπ' αὐτῶν χρεὸς τ' χρεημάτων δρηστέμενος, εἶτα ὕσερον χρήσασθαι κατασολαῖς περὶ αὐτὸ χρονόμενος, τῷ τοιούτῳ μηδὲν ὄφελος εἶναι τ' τοῖς ἀληθείαις κατασελημμένοις δοκεῖν, ἀλλ' ὁλόκληρον αὐτὸν τὸ χρέος ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, καὶ τοιοῦτο μόνῳ ὑπέχειν τ' ἀρνήσεως τῶν ποινῶν. τοῦτο ὅσῳ καὶ τις τ' ἐφ' ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἔτυχε δ' ἀφαιρεθέν, ἀδενὸς τ' δικαζόντων ἐδὲ ἐπὶ τοῦτο ὑποκαλουμένου, ἀλλὰ τῶν ἀκρίσεων δ' νόμῳ φυλάττοντος. †. Εἰ δ' καὶ ὁ φόβων ἐπακολουθοῖ γράμμασι δ' διώκοντος, εἶτα ἐκεῖνος τοῦτα δρηνηθεὶς, ὁ δ' συσαίη τούτοις, μὴ μὴν ἐκεῖνο λογιζέσθω ἐφ' τὰ τ' δρηστεως ὧν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἕτερον ἐπακολουθεῖσθω. κἀντεῦθεν ἢ ὁ περὶ τ' τ' ὅρκων ὅσεως ὁμοίως καὶ ἐπὶ δ' ἐνάγοντος εἰσαγέσθω λόγος.

Κεφ. θ'.

Περὶ δ' κηδεμόνα ἢ κυρατόρος τῶν ποιησαμένων ἄρνησιν.

Εἰ δὲ ἡ δίκη πράττοιτο ἀφ' κηδεμόνων, (οἷα κεκτῆσθαι ἐπιτρόπων ἃ κηδεμόνων δεῖται) τοὺς τοιούτους τ' δρηστεως ποιναῖς, ὅταν ἐπ' οἰκείοις αὐτῶν τ' κηδεμόνων γίνοιντο γράμμασι, μὴ κ' τ' κηδεμονευομένων, ἀλλὰ καθ' αὐτῶν φέρεσθαι, τ' τῶν ἀχθησομένων τε καὶ ἀπεσπῆ τούτων ἀρνησιν ποιησαμένων. εἰ δέ τις ἑτέρα κατασδήκης αἴξησις ἢ εἰς τὸ διπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τριπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τετραπλάσιον παρὰ τ' δεχαίων νόμων ἢ τ' βασιλικῶν εἰσηχθεν διατάξεων, μενέτω μὲ ἐκεῖνα κῦρος τὸ οἰκεῖον σχῆμα, καθάπερ αὐτὰ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐνεστάτοις καὶ ὀγδόοις καὶ τῇ τῶ διατάξεων νομοθετήσαμεν βιβλίῳ· τὸ δὲ καὶ τῶν παρόντων τοῖς παισὶ ἐσω.

Κεφ. ι'.

Περὶ τ' ἀδοκίμων τ' κληρων ὠφελγραφῆς.

Κἀκεῖνο ἢ ἐπισασθεν ἐν δικασηρίοις, οἰόμεδα χρῆσιμον ἡμᾶς ἄπαντας οἱ ἐφ' ἡμῶν. ἀφορθῶσαι τι καὶ πάλαι. εἰ γάρ τις ἐγκλοίτο πράγμασι κατέχειν ἑτέρᾳ, φάσκοι δ' σὺκ εἶναι τὰ πράγματα ἐκείνᾳ, ἐδὲ φήσιν ὁ διώκων, ἀναγκασθείη δ' ὁ τῶ ἀγωγῶ ποιεῖσθαι, ἢ συμβολαίοις, ἢ μάρτυσιν, ἢ ἑτέρᾳς ποσοις χρήσεως ἐφ' τὸ δεικνύειν τὰ πράγματα ἐκείνᾳ κεῖσθαι

Source : BIU Cujas

ϑεσάνας, εἶπε ὕστερον ὁ μέχρι πάντων ἀφαιρηθεὶς ἐκείνων ταῦτα μὴ γένεσθαι, χρῆναι βεβληθεῖναι τοῖς ἐξ ἐκείνων δικαίοις, καὶ φάσκοι ὡς ἐξ ὑποθηκῶν ἢ ἑτέρων αἰτιῶν εἰς ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον ἀναφερομένων, κυριώτερον ἐστὶ τῷ δίκαιον κινεῖντος· αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι σχολαζέτωσαν γνῶμαι, αἱ τοῖς παροῦσιν παρασχεῖσαι, μετρίαι δὲ τις καὶ φιλανθρωπος, καὶ αὐτὸς δὲ προήγμενος ἐσχασμένη ποινὴ τοῖς δεινηθεῖσιν ἐπιγενέσθω. ὥσπερ γὰρ τὰ πρὸ τῶν δίκης, ἐπὶ τὰ διώκοντος πόνων, καὶ λεγομένης ἐπὶ τὰ δίκης, ἐπὶ τὰ διώκοντος μεταβεβέσθαι τὰ πρασμένων, οὕτω καὶ ἡ ζήτησις γέγονεν, ἡ νομή. ἀθέσιαν ἔχοντος δὲ τοῦτο ἀποδιδόντος, εἴ τινα δίκαια ἔχει, ἐξ ἐκείνης δὲ παρόντα, οὕτε ὕστερον τοῦ ἀρνησιν ὑπέμεινε, παρασήνθα αὐτὸν ταῦτα παρηνέναι, καὶ δὲ νόμος καὶ δικαίᾳ τυγχάνειν, τὰ ποινῆς οὐ μόνῃ τῇ μεταστάσῃ τὰ νομῆς ἀθετεμένης.

†. Ταῦτα ἡμῖν ὑπέρ τε ἀμφοδόχων καὶ συνεισφορῶν καὶ νεμήσεων, καὶ τὰ τῶ δικαζομένων ἀσφαλείας, καὶ δὲ τὰ τὰ δίκαν ἐλαττῶσαι πλήθη, καὶ ἐξηυρη καὶ νενομοθέτηται, καὶ οὐ δὲ λοιπὸς χρόνος κρατήσῃ· ὅπως ἂν καὶ τοὺς ἀμφοδόχους εἰδῶσιν, καὶ τοὺς συνεισφορᾶς μὴ ἀγνοῶσιν, καὶ ἀθέσι τοὺς νεμήσεις μὴ σασιάζοιεν· καὶ μήτε παρχείρως τοῖς τὰ οἰκείων γραμμάτων ἐπιπηδᾶν δρόμοις οἱ πονηρεύεσθαι βεβουλημένοι, μήτε τοὺς ἀριθμήσεις ἐξαιρεῖσθαι, μήτε ὕστερον ἴσως κατάδολοῖς χρῆναι, μήτε τὰ ἐξ ὧν κατέχεσι τὰ πρόγμασι ἀμφισβητεῖν παρόντων, ἀλλὰ μετρίοι τε καὶ ἐπιεικεῖς καὶ ἀληθεῖς ὦσι τὰ προσκρίτων φανόμενοι, μετρίας ἀπολαύοιεν καὶ τὰ δίκης.

ΚΕΦ. ιά'.

Πῶς αἱ σύγκριτοι ὦσι δολείᾳ κεκρατημέναι γαμετᾶι νόμιμοι γίνονται.

Τὸ μὲν πονηρῶς ἀποδοθὲν παρ' ἡμῶν ἀμφισβητηθὲν ἐπὶ πασι τὰ ἡμετέρων ἀφικτέων, καὶ οὐ δίκαιος μὲ πολλοῖς κινηθὲν, δίκαιον ἦν μηκέτι ζητεῖσθαι, τῷ παρόντι παρπέμψαμεν νόμῳ. ἀφικτεθέντων γὰρ ἡμῶν ὡς εἴ τις βλέψειε πρὸς γνωσίαν φιλανθρώπως, καὶ τοῦτο εἰσοικίσαιτο παρικῶν συμβολαίων χωρὶς, εἶπε καὶ ποιήσαιτο παῖδας, ὕστερον ἢ γαμικῷ τε πρὸς αὐτὸν ἀναλάβοι ἀφίεσιν, καὶ γράψειε συμβόλαια τοιαῦτα, καὶ παιδοποιήσῃ· μὴ μόνον τοὺς μὴ τοῦτο τυχθέντας παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπαθοῦσι, κρατεῖσαι γνησίους. καὶ, ἀφ' ὧν ὁ γάμος οὐκ ἀπηρθρύτησε· μὴ ἢ τὸ τούτοις τεχθέντας, παρικῶν συμπίπτειν παρὸς ταῦτα συμβόλαια, γνησίους καὶ τοὺς ὕστερον αὐτῷ γνωμένους παῖδας ὑπάρχειν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἡμῶν τῷ ἀφίεσιν ὁ παρατεθεὶς καμένων ῥητὸς, κρατεῖν τῷ τούτων νομοθεσίαν καὶ ἐπ' ἐκείνοις ὧν οἱ πατέρες ἔπι παρεῖσιν, ἢ ἐπλούτησαν μᾶ, τὰ ἢ τὰ φιλονεικίας ἕδε δικαστικὴ ψῆφος, ἕδε φιλικὴ συμβασις. ἐντεῦθέν τινες ὑπέλαβον ἡμᾶς ἢ μηδαμῶς ἐθέλειν τὰ κατὰ τοῦτο σύμβασις. ἐντεῦθέν τινες ὑπέλαβον ἡμᾶς ἢ μηδαμῶς ἐθέλειν τὰ πρὸς μνημονεύθείσαις παρεληφθαι νομοθεσίαις περὶ τὰ παρὰ τὰ ποιήσεως τὰ παρικῶν τεχθέντων παίδων, κρατεῖν καὶ ἐπ' ἐκείνοις τοῖς ἤδη παρὰ τὰ τοιαύτης νομοθεσίας τεχθεῖσι· καὶ μᾶλιστα ὅτι δὲ τὸ περὶ τούτου μέρος, τὸ ὃν τῇ παρούσῃ καὶ δευτέρᾳ ἀφαιρεθῶσι παρ' ἡμῶν ἐν τῇ δὲ κώδικος συνθήκῃ· ὅπως ἀτόπως ὑπάρτυσιν. δικαιότατα γὰρ τὰ τῆς τοῦτο ἀφελόμεθα ἀφικτέως, καὶ τῇ τρίτῃ ἢ παρεθείκαμεν, ἐν μὲ γὰρ τοῖς καὶ μέρος τεθείσαις νομοθεσίαις ἀναῆκεν ὦ ἴσως τῶν τοιούτων παραλαμβάνειν εἰς τὸ πρόσω τὰ νομοθεσίας ἀναφοράν· ἐν ᾗ τῷ παύλι συναθροίσματι τῶν νόμων, καὶ τὰ ἐπόνυμον ἡμῶν κώδικα, εἰκότως ἀφαιρεθῶσι τὰ τοιαῦτα παρεπέμψαμεν, ὥστε μὴ τοῦτο ἔστιν τοῖς βιβλίοις ἐγγραφῶναι.

†. Ἐπὶ δὲ τὰ τρίτης ἀφικτέως ἢ παρεθέμεθα περὶ τὰ χρόνων, ὡς ἁπασι φανερώτατον ἂν χρῆσαι τὰ παρεθέντα δι' ἑρμηνείας ἐπ' ἐκείνων κρατεῖν ἐφ' ὧν καὶ τοῖς ἑρμηνευθεῖσι νόμοις γίνεσθαι χώραν.

semper abnegaverat *illius hoc non fuisse*, uti voluerit illius jure, & dicere quia ex hypotheca aut aliis causis in illam personam relatis propinquior est, quam ille qui causam movet: aliæ quidem sententiæ vacent, quæ prioribus nostris placuerunt: mediocris autem quædam, & clemens, & ipsi causæ conveniens pœna abnegantibus inferatur: pro abnegatione namque circa hoc, & actoris laboribus dum adhuc causa dicitur, ad [1] actorem transferatur [2] rerum, de quibus est quæstio facta, possessio: licentiam habente eo qui hanc reddet, si qua jura habeat ex illa persona, de qua prius negationem passus est, competentia sibi hæc proponere, & legum justitiam promereri, pœna in sola translatione possessionis constituta. †. Hæc à nobis pro successionibus, & collationibus, & distributionibus, & litigantium cautela, & ut multitudo litium minuatur, & inventa sunt, & sancita: & de cætero tenebunt: quatenus & successiones agnoscant, & collationes non ignorent: sed circa distributiones non resultent: & neque petulantes suarum literarum abnegationibus insiliant malignari volentes, neque annumerationes abnegent, neque postea forsan solutionibus utantur, neque res ex quibus detinent, abnegent personis, sed mediocres, & mites ex causis ostensi, mediocri etiam potiantur judicio.

Cap. XI.

Quomodo concubina servilis conditionis constitutæ legitimæ uxores fiant.

Quod autem ab aliquibus maligne dubitatur, in quibusdam nostris constitutionibus, & in judiciis quidem plurimis motum est: cum sit justum ulterius non quæri, præsenti conjungimus legi. Constituentibus enim nobis, ut si quis respexerit aliquam mulierem clemens, & hanc sortiatur absque dotalibus documentis, deinde faciat filios: postea vero maritalem ad eam receperit affectum, & scripserit hujusmodi instrumenta, & fecerit filios: non solum eos qui post hoc nati fuerint filii, sed etiam priores esse legitimos, & propter circumvenientium, & maligne interpretantium calliditatem: etiam jam aliam scribentibus constitutionem: quia hæc volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotem filii, aut existentes moriantur: adinvenerunt quidem etiam aliam dubitationem, non recipientes hæc tenere in iis qui libertabus copulantur: cum utique recte conjicientibus nostram intentionem etiam hoc fuerit jam sancitum. Si enim ad libertam non omnino nuptiæ prohibentur: certum fuit quia etiam in illis hæc tenere volumus. Sed quoniam utique hoc dubitatum est: sancimus, *Si quis uxorem non habens legitimam, aut filios legitimos, ad ancillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, & filios protulerit ex ea in servitute constituta: postea vero libertate honoraverit, & ancillam & natos, & jus* 3 *eis aureorum petierit annulorum, & regenerationu* 4, *& inter ingenuos* 5 *secundum justos reduxerit modos, & nuptias consummaverit, postea vero nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filii postea, aut non fuerint*, (ut utriusque nostræ constitutionis amplectamur casus) *sit & uxor legitima, & filii sub potestate ipsius, & sui, & ab intestato heredes genitori:* (dicimus autem eos qui ante nuptias nati sunt) *his viis per quas ad ingenuitatem, secundum quod prædictum est, venerunt, & celebratione postea dotalium, jus legitimorum eis præbentibus.*

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ bene nobis & sancte visa sunt, & pro nostrorum quiete adinventa, omnibus gentibus, quibus præes, per præcepta propria faciat manifesta: ut agnoscant quia nulla maxima cura per quam semper aliquid adjicit Deus nostris sceptris, extra nos consistit pro eorum solicitudine & providentia. Datum Kalend. Maji, *Constantinop.* post consulatum Belisarii V. C. Cons. 537.

1 Sensus est, Si possessor conventus rei vendicatione negavit *rem esse actoris*, postea convictus alleget, *pignoris, vel emphyteuseos vel superficiei causam, vel quam aliam defensionem*, non auditur, estque transferenda possessio in actorem, deinde agendum hypothecaria aut vectigali, aut superficiaria actione. Et sic pœnæ causa transfertur possessio, ut in specie, *l. ult. Cod. de rei vindicat. l.* 1. *Cod. uti possidet*: & in specie, *l.* 5. §. 1. *ff. ut legat. nom. l.* 6. *in fin. ff. de Carbon. l.* 11. *in fin. C. de collationib.*

2 Pœna inficiantis scripturam est hæc, ne pluribus defensionibus utatur, c. 8. *in fin.* §. *eod.* est & tertia dupli, *d. c.* 8. *in princ.* fuit & quarta apud veteres, de duplis fructibus ex 12. tabulis: quam tacite Justinianus tollit, dum superiorem pœnam actionis in rem existimat sufficere. vid. *Cujac. hic.*

3 Hodie non est necesse jus aureorum annulorum petere, cum manumissio matris sola & contractus dotis cum ea habitus, filios naturales ingenuos & suos faciat.

4 Παλιγγενεσίας, id est, natalium restitutionis. *Novell.* 78. *cap.* 1. Manumissio, libertinum: natalium restitutio, ingenuum: jus aureorum annulorum, honorem & jura ingenuitatis tribuit.

5 Recte hic exigitur ingenuitas, in hujusmodi uxore & liberis. Nam soli ingenui, jura suorum heredum, agnatorum, & cognatorum habent. Libertini vero cognationem non habent. vid. *Cujac. ad Nov.* 14.

6 *Novell.* 12. *c.* 4.

TIT. VI.

DE FILIIS [6] ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

Novella Constit. XIX.

Imp. Justin. Augusti. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Pervenit ad nos dubitationem vanam quibusdam incidisse, si [7] quod sancitum est à nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non [8] etiam in præteritum feratur in iis quæ non decreto aut transactione sunt terminatæ quæstionibus. Nobis utique cum particulariter poneremus leges, expressim in prima [9] constitutione quæ hoc sancivit memorantibus, ut sive supersint eis patres, sive defuncti sint, nondum tamen hujusmodi quæstiones aut sententiis aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita judicari sicut nostra dicit lex, quam complentes, etiam secundam [10] posuimus legem, eadem valere sancientes, etiamsi non post dotes procreentur filii, aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos esse, & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adjecimus, oportere ejus legislationem & ad seniora [11] referri tempora, exceptis [12] illis causis, quas aut judicialis sententia, aut transactio terminavit. †. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram præsumpserunt male interpretari legislationem & sensum: tertiam [13] coacti sumus exponere constitutionem, per quam jussimus, *si quis legitimam uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam nuptiæ non interdicuntur: postquam vero hi nati sunt, dotalia confecerit in eam decamenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere.* Sed quia in ipsa nostra constitutione non adjecimus aperte valere hujusmodi legislationem, etiam in illis quorum patres adhuc supersunt, aut defuncti quidem sunt, contentio autem neque judiciali sententia, neque amicabili interventione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus velle ea quæ in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante [14] celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis qui ante hujusmodi legislationem nati sunt, & maxime eo, quod hujus pars in prima & secunda constitutione posita, ablata sit à nobis in Codicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Justissime namque & primæ & secundæ hoc subtraximus constitutioni, & tertiæ non adjecimus. in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in præterito legislationis relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. †. Tertia vero constitutione non adjecimus aliquid de temporibus, cum omnibus manifestum sit, oportere ea quæ adjecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

7 Id est: an quod sancitum est.

8 Id est: pertineant etiam retro ad eas quæstiones, quæ nondum decreto judicis vel transactione sunt decisæ.

9 *l.* 10. *C. de natural. lib. lata anno* 529.

10 *l.* 11. *C. de natural. lib. lata anno* 530.

11 Vid. *l.* 7. *C. de legibus.*

12 Utraque constitutio contra sui naturam, refertur ad negotia præterita, *d. l.* 7. Non referuntur tamen constitutiones ad ea, quæ sententia judicum vel transactione jam sunt decisa.

13 *Nov.* 12. *in fin. lata anno* 535.

14 Liberis ante dotalia instrumenta nascendis beneficium à Principe datum, ad eos qui jam nati sunt ante dotalia instrumenta, ex æquo & bono porrigitur.

Source : BIU Cujas

Cap. I.

Ut caput ultimum Novell. XII. ad præterita pertineat nondum judicata aut transacta.

QUia vero omnino emerserunt quidam & de sic manifestis se dubitare contendentes, vel errantes, hanc adjicemus legem, sancientes *in prædictus tribus constitutionibus factam à nobis legislationem valere*, in quibus etiam expressim primæ positæ à nobis legi adscripsimus: hoc est, sive superesse contigerit talium filiorum patres, sive mori: nondum vero hujusmodi negotio aut decreto [1] aut transactione finis acceptus est: secundum hæc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotiis, quæ contigit ante leges à nobis positas aut decreto judicum aut transactione determinari.

1 Vis sententiæ & transactionis hæc est, ut finita rescripto non possint tolli.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & præsente sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. xv. Kal. Aug. *Constantinop.* post consulatum Belisarii V. C.

Tit. VII.

DE ADMINISTRANTIBUS [2] OFFICIA IN SACRIS [3] APPELLATIONIBUS.

Novella Constit. XX.

Imper. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

JAm [4] quidem sacram fecimus legem [5] *de appellationibus* eloquentem, *quem oportet servari modum super eis, & unde ad quos fieri appellationes quasque deceat:* quam tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum misimus quæstorem. Quia vero plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum ii qui ex sacro quidem epistolarum scrinio sunt spectabilium judicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui vero ex sede tuæ sunt celsitudinis, maxime dicerent se lædi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus ministrarent iis quæ à clarissimis provinciarum judicibus veniunt, ad solum tuum judicium, sicut prius erat dum in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium [6] tuum: sed propter spectabilium schema in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quæstore, utriusque partis totum sibimet applicarent: congregatis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum quæstorem sæpius & iis qui ex sacris scriniis appellationibus ministrant, & qui ex tuæ sedis celsitudine & officio: novissime ad quandam formam causa perducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa vero nobis non incongrua visa placuit: & interim, quoniam Paphlagonia & Honoria divisæ prius in judices duos, in unum eundemque reductæ sunt *Prætoris* nomen susciperentem: hoc indubitate placuit schema tuo competere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando positis, hoc est, Hellesponto, & Ponto Polemoniaco: nam & illic duobus constitutis prius judicibus, nunc autem uno *Moderatore* facto, & decorato etiam ipso *Spectabilium* dignitate, rursus hoc proveniebat: & ad tuum solummodo judicium terri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

2 De his qui in causis appellationum apparitorum officio funguntur. *Index apud Cujacium:* De provocatione Prætoris, Paphlagoniæ ad Honoriados porrecta, & aliis provocationibus in diversis temporibus porrectis. *Juliano const.* 25.

3 Ἐν τοῖς ἱεροῖς, *Stringer.* ἐν τοῖς σώκροις, *Cujac.* Sacra judicia appellationum sunt, quæ in consistorio ab ipso principe per consultationem discceptantur, adhibitis prioribus palatii, & senatoribus, *Novell.* 62. *l.* 2. *C. de legib.*

4 Id est, antea.

5 Ultimam, *Cod. de tempor. appellat.* quæ lata est anno 529. Cujacius intelligit. Νεαρ. 23 ϛ. quæ hanc tempore præcedit, quod ut constet, vix scio: Hæc enim lata est Belisario V. Consule anno 535. Illa, post Belisarium V. Consulem anno 536.

6 Officium præfecti prætorio, præfectiani quæstoris, memoriales.

Cap. I.

Ut sola cohors PP. ministret in ejus appellationibus.

COmplacuit igitur simul iis quidem officiis utriusque administrationis, simul autem vobis ambobus insuper & nobis recte se habere visum est, solum officium tuæ celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut & prius fuit, & in schemate *sacri auditorii* dicantur, & adsit gloriosissimus noster *Quæstor*, & particeps sit gestorum.

Cap. II.

SEd etiam quoniam *primæ* [7] *Cappadociæ præses* prius ad tuum cingulum respiciebat solum, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in spectabilis *Proconsulis* figuram mutatus est, nihilominus competens est & illam administrationem appellationem susciplentem & mittentem, hic litem secundum nostram sacram constitutionem ordine sacri nostri auditorii eam examinari: præsente quoque gloriosissimo nostro *Quæstore*, & pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo: quoniam & prius hoc solitum erat: nam etsi spectabilis *Comes* [8] *domuum* permixtus est, tamen neque pridem multæ quædam movebantur causæ apud eum: neque ex judicio ejus ferebatur aliqua pene appellatio hic. Nunc autem quæ circa ærarii dispensationem sunt, & aliis hæc quibusdam tradidimus: & non oportet ob hoc minui sedem tuam: sed similiter tuum ministrare officium solum hic delatis negotiis.

7 De appellationibus primæ Cappadociæ. adde de prima Cappadocia, Novellam 8. *c.* 15. §. 24.

8 Κόμης τῶν οἰκείων *Scringer.* τῶν οἴκων *Cujac. hic & 8. obs.* 42.

9 De appellationibus Armeniæ.

10 *Alias* præside. Νεαρ. 8. *cap.* 15. §. 43.

11 Ὀρδιναρίων ἡμεκθμοι, *Scring.* Ordinaria, id est, minima, seu dignitas clarissimatus; media enim spectabilitas, major illustratus. *Nov.* 7. 25. 102. adde *Nov.* 52. *cap.* 1. §. 3.

12 De appellationibus à prætore Lycaoniæ, Pisidiæ & Isauriæ, *Jul. hic.*

13 Ὑπὸ ἄρχουσι, sub Præsidibus.

14 Imo Lycaonia & Pisidia præsidem habet. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 19. & 20. Isauria comitem. Νεαρ. 27.

Cap. III.

HOc ipsum etiam *in Armenia* [9] *Proconsule* [10]: quoniam prius administrationem eam ordinariam [11] facientes, & nunc nihil ei addentes, in *Proconsulis* figuram mutavimus. Etenim inde venientibus litibus tuæ celsitudinis ministravit officium, lite quidem in ordine sacri auditorii (sicut prædiximus) movenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo ministrante causæ, sicut prius fuit, dum solum administrationis ordinariæ haberet schema, majore ordine non suscepto.

Cap. IV.

QUoniam vero Lycaoniam [12] & Pisidiam & Isauriam sub [13] judicibus primitus constitutas, & appellationes destinantes ad sedem tuam, nunc decorari *Prætorum* [14] cingulo contingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiam militare officium: quoniam prius & *Dux* in utraque harum provinciarum fuit: necessario nobis se habere placuit propter hanc novitatem, soli sedi tuæ & gloriosissimo *Quæstori* tradere appellationum examinationem: cedere quoque clementius tuo officio, ut iis quæ super hoc aguntur, ministrent. unde sive aliquid factum est tale prius, sive etiam postea fiat: eundem ordinem causæ imponi sancimus.

Cap. V.

QUia vero duæ [15] fuerunt ministrationes [16] pure & *Comitis Orientis*, & *Iudicis primæ Syriæ:* & civiles quidem hujus administrationis appellationes ad tuam referebantur sedem, officio administrante solummodo tuo: comitis autem Orientis, utpote spectabilis, in sacrarum auditionum figura, ad sedem tuam & gloriosissimi quæstoris veniebat, solis qui ex sacris sunt scriniis ministrantibus.

15 Ut in Comite Orientis utrumque officium obsequatur. id est, præfecti prætorii & scrinii epistolarum. *Jul. const.* 25.

16 Administrationes.

Κεφ. α'.

Ὡστε τὸ ἓν καλὸν τ' ιϛ'. Διατάξεως κεφάλαιον εἰς τὸ ᾧ δεδηλωμένον ὅτι μήπω κεκεμμένα ἢ Διαλυθέντα Διατάξεως.

ΕΠειδὴ ὁ ὅλως ἐφάνησάν τινες κὴ φεῦ τ' ὄντα φανερῶν ἀμφισβητεῖν ἐγχειροῦντες, ἤτοι πλανώμενοι, κὴ τοῦδε παρεισέρχεσθαι τ' νόμον, ἢ παίζοντες τῷ ταῖς εἰρημέναις τελοῦσι Διατάξεσι ῥηθομένῳ παρ' ἡμῶν νομοθεσίαν κεῖσθαι ἐφ' ὧν κὴ ῥητῶς τῷ παρόντι τεθέντι παρ' ἡμῶν νόμῳ παρεγράψαμεν τοιαύτην εἴτε παρεῖναι συμβαίνῃ τοὺς τ' τοιούτων παίδων πατέρας, εἴτε κὴ τελευτῆσαι, ὅπου ὁ τὰ φεῦ τ' τοιαύτης ὑποθέσεως ἢ ψήφῳ ἢ Διαλύσει πέρας λαβεῖν· ὥστε κὴ τοὺς τοιαύτας ὑποθέσεις ὑπὸ τοὺς παρ' ἡμῶν τεθέντας ἄγεσθαι νόμους, ἐξαιρεμένων ἐκείνων τ' ὑποθέσεων, ὅσα πέρ ἔφθασαν, πρὶν τοὺς παρ' ἡμῶν τεθῆναι νόμους, ἢ ψήφῳ δικαίων ἢ Διαλύσει κεκλῆσθαι.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῖν κὴ Διὰ τῆδε τ' θείας δηλώματα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι καθιστάτω. Dat. xvi. Kalend. April. *Constantinop.* post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Περὶ τ' ὑπηρετησάντων ὀφφικίων ἐν τοῖς ἀκρωτηρίοις τ' ἐγκλήτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ' ἱερῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατείᾳ κὴ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν θεῖον ἐποιησάμεθα νόμον περὶ τ' ἐφέσεων διαληφθέντων, πῶς χρὴ παραφυλάττεσθαι τρόπον ἐπ' αὐτοῖς, κὴ ὅθεν εἰς τίνας φέρεσθαι τὰς ἐγκλήτους· ὃν δὴ καὶ τῷ σῷ ὑπεροχῷ, καὶ τ' ἐνδόξου τῶν ἡμῶν καπετίμων ἡσυχίᾳ. ἐπεὶ δὲ ἡ πολλὴ γίγνεται ἀμφισβήτησις περὶ τ' ὑπηρετησάντων τούτοις ὀφφικίων, τ' μὲ ὄν ἐν τ' θείᾳ τ' ἐπιστολῶν σκευῇ, τοὺς τ' spectabilium δικαίων οἰκειωθέντας τῷ ταῖς ἐγκλήτοις ὑπηρεσίας· τ' ὃ ὂν ἐν τ' θρόνῳ τ' σῆς ὑπεροχῆς μάλιστα δηλούντων ἀδικεῖσθαι, εἰ μεταβεβλημένῃ τ' σχήματι, δοκεῖ μόνοι ταῖς ἐγκλήτοις ὑπηρετήσειν ταῖς ἀπὸ τ' λαμπροτάτων τ' ἐπαρχιῶν δεχόντων ἐρχομένας εἰς μόνον τὸν σὸν δικαστήριον, καθάπερ καὶ πρότερον ἦν, ἵνα ἐν θείᾳ μὲ κὴ αὐτὸς ἥκῃ τῷ δικαστηρίῳ, ὑπηρετεῖν ὁ ἡ τάξις ἡ σὴ· ἀλλὰ Διὰ τ' τ' spectabilium σχῆμα, ἐν τάξει θείᾳ ἀκροατηρίᾳ τ' ὑποθέσεως κινουμένης, κὴ συναγομένῃ τῇ σῇ ὑπεροχῇ κὴ τ' ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν ἡσυχίστορι, κὴ ἑκατέρᾳ μέρους τὸ πᾶν οἰκειουμένου, κὴ συναχθέντων παρά τε τῆ σῆ ὑπεροχῆ κὴ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν ἡσυχίστορι πολλάκις τ' τε ὂν τ' θείων σκευῶν, οἵῳ περ τοῖς ἐφέσεσιν ὑπηρετοῦν), τ' τε ὂν τ' τάξεως ἓν θρόνῳ ἓν σῷ, τέλος εἰς ἕνα τύπον τὸ πρᾶγμα φέρεσθαι, ὃν ἀγραφως εἰς ἡμᾶς ἦλθε. τὸ πρᾶγμα δὲ κὴ ἡμῖν δοκεῖ ἀπὸ τρόπου γίγνεσθαι ἔδοξε· κὴ γὰρ, ἐπειδὴ ἡ Παφλαγονία κὴ Ὁνωρία διῃρημένη πρότερον εἰς ἄρχοντας δύο, εἰς ἕνα κὴ τ' αὐτὸν φέρεσθαι, τὸ δὲ πραίτωρος ὄνομα προσλαβόντας, τότε ἀναμφισβήτητος ἔδοξε τὸ κῦρος τῇ σῇ προσήκειν δικῇ· τῶν δὲ τότε κὴ ἐπὶ τ' ποτὲ δύο Πόντων, τῶν τε Ἑλενοπόλεως κὴ Πολεμωνιακῆς. κἀκεῖσε γὰρ δύο καθεστώτων ἐμπροσθεν δικῶν, νῦν δὲ ἑνὸς μᾶλλον τρόπου γεγενότος, κεκρισμένῳ κὴ αὐτῷ τῇ τ' πεπαλαίσθαι ἀξίᾳ, πάλιν ταῦτα συνέβαινε, κὴ εἰς τὸν σὸν μόνον δικαστήριον φέρεσθαι τὰς ἀπὸ τ' ἐγκλήτων δίκας ἐχρῆν, κὴ μόνους τοὺς ὅρους τ' φέρεσθαι τ' ἐγκλήτων Διατάξεως.

Κεφ. α'.

Ὡστε τὸν μόνον ᾧ ΠΠ. τάξιν ὑπηρετεῖν ταῖς ἐκείνου ἐγκλήτοις.

ΣΥνήρεσε τοίνυν ἅμα μὲ τοῖς ὑπαργύροις ἑκατέρᾳ τ' δεχῶν, ἅμα δὲ ὑμῖν ἀμφοτέροις, κὴ φεῦ γε κὴ ἡμῖν ὀρθῶς ἔδοξεν ἔχειν τὸ παραστὰν ἡμῖν, ὥστε μόνον τὸν τάξιν τ' σῆς ὑπεροχῆς ταῖς τοιαύταις ὑπηρεσίαν ἐγκλήτοις, καθάπερ κὴ πρότερον ἦν, εἰ κὴ ἐν χρημᾶι θείᾳ ἀκροαθησεσθαι λέγοιντο, κὴ παρὴ κὴ ὁ ἐνδοξότατος ἡμῶν ἡσυχίστωρ, κὴ μετέχοι τ' πραττομένων.

Κεφ. β'.

ΑΛλὰ μὴν ἐπείπερ ὁ τ' πρώτης Καππαδοκίας ἡγεμὼν πρότερον εἰς τὸν σὸν ἄρχοντα ἔφερε μόνον, κακεῖσε τὸ τ' ἐφέσεων ἐφέρετο· νῦν δὲ εἰς τὸ τ' περιβλέπτου ἀνθυπάτου μετεσχεδλη χῆμα, ἁδὲν ἧττον πρόσηκόν ἐστι, κὴ τ' ἀρχὴν ἐκείνην ἔφεσιν δεχομένην, κὴ ἀναπεμπομένην τ' δίκης ἐνταῦθα, κὴ τῶν θείων ἡμῶν Διατάξεων, ἐν τάξει θείᾳ ἀκροατηρίᾳ αὐτῶν ἀγωνίζεσθαι, συνόντος κὴ τ' ἐνδοξοτάτου ἡμῶν ἡσυχίστορος, κὴ συναγομένης τ' ὑποθέσεως, μόνης δὲ τ' τάξεως ὑπηρετουμένης τ' σῆς, ἐπειδὴ κὴ πρότερον τῶν νενόμισται. εἰ δὲ κὴ ὁ ἀβιόλεπτος κόμης τ' οἰκείων συναναμίχθη νῦν τῇ ἀρχῇ, ἀλλ' οὐδὲ πρότερον πολλοί τινες συνῆντο δίκαι παρ' αὐτῷ, ἐδὲ ἐν τ' δικαστηρίῳ τ' καθ' αὐτὸν ἐφέρετό τις κρεδὼν ἔφεσις ἐνθάδε· νῦν δὲ κὴ τὰ περὶ τὰς παντοίας διοικήσεις κὴ ἐπέργεις πολὺ περιεδόκιμεν· κὴ ὃ δεῖ πρὸς τῶν ἐλαττοῦσθαι τ' τὸν θρόνον, ἀλλ' ὁμοίως τῷ σῷ ὑπηρετοῦν τάξιν μόνων τ' ἐν τ' θείων σκευῶν ὑπηρετουμένων.

Κεφ. γ'.

ΤΑυτὸ δὲ τοῦτο κὴ ἐπὶ τ' Ἀρμενίας ἀνθυπάτου· ἐπειδὴ πρότερον ἀρχὴν αὐτῶν ὀρδιναρίαν ἐμπεπαθημένην ποιησάμενος, νῦν ὁδὸν αὐτὸν πρόοδον τ' εἰς τὸ τ' ἀνθυπατείας μετηχθήκαμεν ἀξίωμα. κὴ γὰρ δὴ κὴ τοῖς ἐκείνου δίκαις ἡ τ' σῆς ὑπεροχῆς ὑπηρετήσει τάξις, τ' δίκης μὲ ὂν ἐν τάξει θείᾳ ἀκροατηρίᾳ, καθάπερ εἰστοντες ἐφήκαμεν, κινουμένης, παρ' ἀμφοτέροις δὲ ὑμῖν ἐξεπιζητουμένης. ὁδὲν δὲ ἧττον τ' τάξεως τ' σῆς ὑπηρετουμένης τῷ παράγματι, καθάπερ κὴ πρότερον ἦν, ἵνα μόνον τὸ τ' ἀρχῆς τ' καλουμένης ὀρδιναρίας ἐκ τῷ πράγματι, μείζονα τάξιν ἀναστλαβέσθαι.

Κεφ. δ'.

ΕΠειδὴ δὲ κὴ Λυκαονίαν κὴ Πισιδίαν κὴ Ἰσαυρίαν ὑπὸ ἄρχουσι πρότερον πεπομφάσας, κὴ τὰς ἐγκλήτους ἀναπεμπούσας εἰς τὸ θρόνον τ' σὸν, νυνὶ κοσμηθῆναι τῇ τ' πραιτώρων ἀρχῇ συμβέβηκεν, (εἰ κὴ δοκεῖ πως συναναμίχθαι τῇ αὐτῇ κὴ στρατιωτικὴ τάξις· ἐπειδὴ πρότερον κὴ δοξ ἐφ' ἑκάστῳ τούτων ἐπαρχίας ἦν) ἀναγκαίως ἡμῖν ἔχειν ἔδοξε, Διὰ τ' καινισμὸν τοῦτον, μόνῃ δὴ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ κὴ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡσυχίστορι παραδοῦναι τὴν τ' ἐφέσεων ἐξέτασιν. δοῦναι δὲ φιλανθρωπότερον τῇ τάξει τῇ σῇ τοῖς ἐπὶ τούτῳ πραγθεῖσιν ὑπηρετοῦσι. ὥστε εἰπερ γέγονε τοιοῦτον ἐμπροσθεν, ἡ κὴ ὕστερον χρόνῳ), τῷ αὐτῷ τῷ πράγματι τάξιν ὑπεῖναι θεωρίζομεν.

Κεφ. ε'.

ΕΠειδὴ δὲ δύο καθαρῶς ἦσαν ἀρχαὶ τότε κόμητος τ' ἑῴας, τότε ἄρχοντος αὐτῆς τ' πρώτης Συρίας· κὴ αἱ μὲ τ' πολιτικῆς τούτης ἀρχῆς ἐφέσεις εἰς τ' σὸν ἐφέροντο θρόνον, τ' τάξεως ὑπηρετούσης μόνης τ' σῆς· αἱ δὲ κόμητος τ' ἑῴας, οἷα στρατικοῦ τινος, κὴ τὸ τ' θείων ἀκροαθηρίων ἀξίωμα, εἰς τὸν θρόνον τ' σὸν, εἰς τε τ' ἐνδοξοτάτου ἡσυχίστορα, μόνων τ' ἐν τ' θείων σκευῶν ὑπηρετουμένων.

ΚΕΦ. ϛ'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ε'.

Ἀλλὰ τῷ μὲν τούτῳ τῷ μέρει καλῶς ἡμῖν ἔδοξεν ἔχειν, ἐπὶ ταύτης δὴ τῆς ἀρχῆς κοινῷ δόγματι τῷ ὑπαρχίαν τοῖς τε τῆς θείων ἐπιστολῶν σκρινίῳ, τοῖς τε τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς. τὸ γὰρ δὴ τῶν πρόσθεν δύο βικαρίων, τῆς τε Ποντικῆς τῆς τε Ἀσιανῆς, παντελῶς καινισθὲν, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν μόνης ἐπαρχίας μιᾶς μεταστὰν, (Γαλατίας φαμὲν καὶ Φρυγίας Πακατιανῆς) φοιβάτω μὲν ἕως τε τὴν σὴν ὑπεροχὴν, ἕως τε τῆς συνδεχόσης κοινοίσεως, μόνην δὲ τὴν ὑπηρεσίαν δεχέσθω τῆς τάξεως ἕδρανα ἕδρας σοῦ.

ΚΕΦ. ζ'.

Κἀκεῖνο μέντοι θεσπίζομεν, ὥστε οὐ τούτῳ δὴ τῆς ἀρχῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἐξευρεθεισῶν, καὶ μεταβαλοῦσαν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα (εἴτε αὐτόθεν καὶ τὴν φύσιν τῆς οἰκείας δικαιοῦσιν ἀρχῆς, εἴτε καὶ πραγματικῆς ἡμετέρας) τοῦτο φυλάττεσθαι σχῆμα, καὶ ἕνεκα μόνου ὑπηρετεῖν τῇ τάξει τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐθεσπίσαμεν.

ΚΕΦ. η'.

Ὁμοίως εἴτε οὐ θεσπικῆς, εἴτε οὐ τῆς δικαιηρείας φύσεως ἡ ἔφεσις ἀνέλθοι, τῇ τάξει τῆς ὑπεροχῆς ὑπηρεσίαν τοῖς ἐφέσεσι θεσπίζομεν· εἴτε οὐ παραγματικῆς ἡμετέρας, ὁμοίως τῆς τάξεως ἕξαι τῆς σῆς.

ΚΕΦ. θ'.

Φ' οἷς τε κοινῷ εἴπομεν τῇ τε τῆς τάξεων, τῇ τε οὐ τῆς θείων σκρινίων ὑπαρχίαν, ὁμοίως τῇ κοινοτικῇ φυλάττομεν εἴτε οὐ παραγματικῆς, εἴτε καὶ τὸ τεθραμμένον οὐ τῷ δικαιηρείῳ χρώτος τε τῆς ἐξετάσεως. Ἐπ' ἐκείνων μέντοι τῶν δικῶν ἃς ὁ ἀπεκταλεῖλοι δικασταὶ κελεύσουσι, ἀλλὰ σωμήσοσι μόνον, ἐφ' ὧν ἐφέρετο τὸ τῆς ὑποθέσεως, εἰς τε τὸν θρόνον τὸν σὸν, εἰς τε τὸν συνδεχόσης ἡμῶν κοιαίσωρα, τῆς καθωσιωμένων λιβελισίων ὑπερετημένων αὐτοῖς. ἐπειδὴ μηδὲν παντελῶς ἐπὶ ταύτης κεκαίνισται, τὸ παλαιὸν φυλάττομεν σχῆμα. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ὁ καινισθέντων τε τῆς παλαιᾶς ὑπαρχίας μένειν ἐφ' ἑαυτῶν διατάττομεν, ἀδένος νεωτέρα χρωμένης. ὁ γὰρ ἐπισυμβὰς καινισμὸς ἄλλως πως χρῶναι χρύεσθαι καὶ τὸ τῆς ὑπαργόντων ὑπόδειξε σχῆμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῖν καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας δηλώματα νόμου ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει παραδόναι ἀποστάτω. Dat. XV. Kalend. April. *Constantinopol.* post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ Ἀρμενίων, ὥστε καὶ αὐτοὺς οὐ πᾶσι τοῖς Ρωμαίων ἀκολουθεῖν νόμοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀκακίῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἀνθυπάτῳ Ἀρμενίας.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ Ἀρμενίων χώραν τελείως δυνομεῖαι βαλόμενοι, καὶ μηδὲν τῆς ἄλλης ἡμῶν διεστώσης πολιτείας, δρᾶσαι τε Ρωμαϊκοῖς κοσμήσαμεν, τῆ τε τῶν αὐτῶν ἀπαλλάξαντες ὀνομάτων, χήμασί τε ζεῦξαι τοῖς Ρωμαίων συνεπάραμεν, θεσμούς τε οὐκ ἄλλως εἶναι παρ' αὐτοῖς ἢ ὡς Ρωμαῖοι ὀνομάζουσιν, ἐπείξαμεν. καὶ ᾠήθημεν χρῆναι ῥητῷ νόμῳ κἀκεῖνο ἐπανορθῶσαι, τὸ κακῶς παρ' αὐτοῖς ἀμαρτανόμενον, καὶ μὴ, κατὰ τὸ βαρβαρικὸν ἔθος, ἀνδρῶν μὲν εἶναι τὰς διαδοχὰς τῆς τε γονέων τῆς τε ἀδελφῶν, τῆς τε ἄλλης γένους, γυναικῶν δὲ οὐκ ἔτι μηδὲ χωρὶς ἀφορισμοῦ αὐτὰς εἰς ἀνδρὸς φοιτᾶν, μηδὲ ἀγοράζεσθαι ὡσανεὶ τῆς συνοικεῖν μελλόντων τῶν ὅσῳ βαρβαρικώτερον μέχρι τοῦ νῦν παρ' αὐτοῖς συνοικίσθη, οὐκ αὐτῶν μόνων τοῦτο ἀγελώτερον δοξάσαντων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἐθνῶν ὅσα ἀπημαυτόντων τῷ φύσιν, καὶ τὸ θῆλυ ἀνυβριστόντων, ὡς ὁ πρὸς Θεοῦ γένους, οὐδὲ συμβαλεῖν τῇ γένεσιουργίᾳ, ἀλλ' ὡς οὐτελὲς τε καὶ ἀτιμαστὸν, καὶ πάσης ἔξω τεθῆναι καθεστάναι πρέπης.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν διὰ τῆδε τῆς θείας νόμου, ὥστε καὶ παρὰ Ἀρμενίοις τὰ αὐτὰ κρατεῖν ἄνωθεν καὶ παρ' ἡμῖν, τεθραμένα τῆς θηλειῶν διαδοχῆς, καὶ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἀρρένος τε καὶ θηλείας ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἡμετέροις νόμοις τέτακται, καὶ ποῖον μὲν χῆμα κληρονομεῖσι γενεῖς, ἤγουν πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πάππον καὶ μάμμην, καὶ τοὺς ἐπὶ πορρωτέρω, ἢ καὶ τοὺς μεῖ' αὐτοὺς, τοσοῦτον ὧν καὶ θυγατέρα, ὅπως τε αὐτοὶ κληρονομῶσι). οὕτω καὶ παρὰ Ἀρμενίοις εἶναι, καὶ μηδὲν τὰ Ἀρμενίας νόμιμα τῆς Ρωμαίων διεστάναι. εἰ γὰρ τὰ ἡμέτερα πολιτείας εἰσὶ, δηλοῦσί τε ἡμῖν μὴ τῆς ἄλλων ἐθνῶν, καὶ πάντων ἁπλαῶσι τὰ ἡμέτερα, ὃ δή τε μόναι παρ' αὐτοῖς αἱ θηλείαι τὰ παρ' ἡμῖν ἰσότητα ὠκολήθησαν), ἀλλὰ πᾶσιν ὡσαύτως τοῖς τῆς ἡμετέρων ἴσαι νόμοις, ὅσα τε οὐ τῆς παλαιῶν σωνηθρίσαμεν, καὶ ὧν τοῖς ἡμετέροις ἐπέξαμεν ἰσχύειν τὴν δυνάμεως· ὅσα τε οὐ τῆς βασιλικῆς νομοθεσίας τῆς τε ἐμωσθεν αὐτοκρατόρων καὶ ἡμῶν τε αὐτῶν ἀπολέλυται).

ΚΕΦ. β'.

Τὰ δὴ τοίνυν ἅπαντα κρατεῖν εἰς τὰ ἅπαντα θεσπίζομεν χρόνον, ἀρχόμενα οὐ σωθοιμίων τῆς πυρώσης πεσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς, καθ' ἣν τόνδε γεγράφομεν τὸν νόμον. τὸ γὰρ καὶ παλαιότερα σωειρᾶσθαι, καὶ σωὸς τὰς ἄνω χρόνους ἀνελθεῖν, συγχύσεως μᾶλλον ἢ νομοθεσίας ἐστίν. ἀλλ' οὐ τῆς χρόνων, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τὰ παρώσης πεσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς, καὶ τὰ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον αἱ διαδοχαὶ μενοῦσιν ὁμοίως. τὰ οὐ πάσης αἰτίας εἰς διαδοχὰς φερομένων, ὁμοίως μὲ ἐπὶ γυναικῶν, ὁμοίως ἢ ἐπὶ ἀνδρῶν τῆς λοιπὰ φυλαττομένων. τὸ γὰρ ἔμωσθεν χρύσομεν ἅπαν μένειν ἐπὶ τῆς ὡσαύτως χήματος ἐᾶσαι, εἴτε ἐπὶ γυναικῶν, εἴτε ἐπὶ τῶν ἄλλων γένους, ἐσῆ ὅπου ἐπικοινωνούσας τῆς θηλειῶν σωσώπων ἐπὶ τοῖς ἤδη διαπεμφθεῖσι χρυσαρχικοῖς χωρίοις, ἢ ταῖς χρυσομάραις διαδοχαῖς, μέχρι τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς· ἀλλ' οὐ τῆς ῥηθέντος χρόνου τυτίσιν ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, κρατεῖν τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα θεσπίζομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας δηλώματα νόμου, ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ οἱ μεῖ' αὐτὸν τὰ ἀρχῆς ἀντιληψόμενοι παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς ἀποδιαστέτωσαν. Datum XV. Kalend. April. *Constantinopol.* post BELIS. V. C. CONS.

CAP. VI.

SEd hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune dare ministerium, & iis qui ex sacrarum epistolarum scrinio sunt, & qui ex officio tuæ celsitudinis: quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica [1] & Asia, & omnino innovatum est, & in unius administrationem solius provinciæ mutatum (dicimus autem aliud Galatiæ, aliud autem Phrygiæ Pacatianæ) veniat quidem tam ad tuam celsitudinem, quam ad glorioſissimum quæstorem: solum autem modo ministerium suscipiat officium sedis tuæ.

1 Ut in Pontica & Asiana, quæ translata est in Galatiam & Phrygiam & Pacatianam officium tantum præfecti obsequatur. *Julian.*

CAP. VII.

ILlud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc à nobis adinventis, & mutantibus antiquum schema, sive hoc ipsum secundum naturam propriæ judicetur administrationis, sive etiam ex delegatione nostra, idem servetur schema: & ibi solum administrare officium tuæ celsitudinis sancimus.

CAP. VIII.

SImiliter sive ex delegatione, sive ex cinguli natura appellatio veniat, officium tuæ celsitudinis ministrare appellationibus sancimus: sive etiam ex delegatione nostra, similiter officii erit tui.

CAP. IX.

IN quibus [2] autem commune diximus & tuorum officiorum & sacri scrinii ministerium, similiter commune servamus, sive ex delegatione, sive (secundum quod disposituin est) in judicio fiat examinatio.

†. Super illis tamen litibus quas non spectabiles judices judicant, *sed advocati* solum: referatur negotium tam ad sedem tuam, quam ad glorioſissimum Quæstorem devotiſſimis *libellenſibus* [3] ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super istis innovatum sit, antiquam servamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla novitate facienda: accedens namque novatio, aliter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

2 Ut in quibus causis antiquo jure libellenses obsequuntur, in his nulla fiat innovatio: & nihilominus hujusmodi ministerium iidem soli impleant. *Jul.*

3 De libellensibus adde *l. ult. C. ubi senat. l. 32. C. de appellationibus*, & Julianum *constit. 25.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo omnibus faciat manifesta edictis destinatis à se: ut omnes cognoscant quæ nobis sunt placita. Dat. XV. Kal. April. C.P. P.C. BILISARII V.C. 535.

TIT. VIII.

DE ARMENIIS [4].

NOVELLA CONSTIT. XXI.

Imper. Justinian. Auguſt. Acacio Proconſuli Armeniæ.

PRÆFATIO.

ARmeniorum regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre republica, & administrationibus eam Romanis ornavimus, prioribus eam liberantes nominibus & figuris [5] uti Romanorum assuevimus, sanctionesque non alias esse apud eos quam quas Romani nominant, disposuimus, & existimavimus oportere expressa lege illud quoque corrigere, quod male apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem *virorum quidem esse successiones tam parentum quam fratrum & alterius generis, mulierum* [6] *vero nequaquam* [7] *neque* [8] *sine dote eas ad viros venire, nec emi* [9] *à marito futuris*, quod barbarice hactenus apud eos servabatur, non ipsis solummodo hæc ferocius sentientibus, sed etiam aliis gentibus ita exhonorantibus naturam, & fœmineum injuriantibus genus, tanquam non à Deo sit factum nec serviat nativitati, sed tanquam vile & exhonorandum, & extra omnem competentem honorem.

4 Adduntur in Scrimgeriana editione hæc, & ut ipsi per omnia Romanas sequantur leges. adde Edictum Justiniani 3. J. Porro, quod multitudinis numero hic Armenias adjicit, ad omnes referendus est hic locus. Est enim alia magna, alia prima: alia secunda, *Novell.* 8. *cap.* 15. §. 23. 43. 22.

5 Σχήματι, id est, Romanorum habitu locus hic sane notandus est, & quem in Commentariis nostris plenius exponemus.

6 *l.* 14. *C. de legitimis: Nov.* 118. *c.* 4.

7 Ab Armeniis fœminæ olim exclusæ successionibus ab intestato parentum, liberorum, fratrum, cognatorum. Eadem lex observata à Salis, Anglis, Turingis.

8 Indotatæ & sine dote mulieres Armenicæ, ad viros suos migrabant.

9 Fœminæ emebantur à maritis apud Armenios. Mos idem Germanorum fuit teste Tacito.

CAP. I.

SAncimus itaque per hanc sacram legem, & apud Armenios hæc ipsa tenere, quæ & apud nos occasione successionis fœminarum, & nullam esse differentiam masculi & fœminæ: sed sicut & in nostris legibus dispositum est, secundum quam figuram heredes exiſtant parentum, hoc est, patris & matris, & avi & aviæ, & adhuc longius, vel eos qui post ipsos sunt, hoc est, filii & filiæ, & quemadmodum ipsi hæreditatem transmittant, ita apud Armenios esse, & nihil Armeniorum leges à Romanorum differre. Si enim nostræ reipublicæ sunt, serviuntque [10] nobis cum aliis gentibus & omnibus nostris fruuntur, nequaquam solæ apud eos fœminæ nostra æquitate repellentur, sed omnibus sub æquitate nostræ erunt leges, quascunque & ex veteribus collegimus & in nostris posuimus Institutis atque Digestis, & quæcumque ex imperiali legislatione tam priorum Imperatorum, quam nostra conscriptæ sunt.

10 Subditi magistratibus victoribus leges accipiunt.

CAP. II.

HÆc igitur omnia valere per omne tempus sancimus incipientia à principiis præsentis quartæ decimæ [11] *Indictionis* & hujus secundum quam hanc scripsimus legem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora tempora ascendere, confusionis magis quam legislationis est, sed ex temporibus (sicut prædiximus) præsentis quartæ decimæ Indictionis tantum & in subsequenti universo tempore successiones maneant similes: ex omni causa quæ in successionibus relata est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cætero servandis. † Quod autem prius factum est, omne manere in priori figura sinimus, sive in *progenitorialibus* [12], sive in aliis factum est, nihil omnino communicantibus fœmineis personis super jam divisis *progenitorialibus* [13] prædiis aut factis successionibus usque ad tertiam decimam indictionem hanc, sed ex memorato tempore, hoc est, quarta decima indictione, valere quæ à nobis sunt legislata, sancimus.

11 Id est, anno Christi 540. Hic annus fuit Imperii Justiniani octavus. Idem & antea constituerat Edicto 3.

12 Ἐπὶ χρυσαρχικῶν. Genearchica, sunt prædia quæ Princeps olim gentis vel generis alicujus familiæ suæ adscripserat.

13 Γενεαρχικῶν χωρίων Scrimg. ut & edicto in c. 1. Genearchica prædia à majoribus accepta.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua magnificentia, & qui post eam administrationem susceperint, in perpetuum custodire festinent. Dat. XV. Kal. April. post BILISARII V. C. Consulatum [14].

14 Id est, anno 536.

Source : BIU Cujas

COLLATIO QUARTA.

TIT. I.
DE NUPTIIS[1].
NOVELLA CONSTIT. XXII.

Idem Imperator Ioanni gloriosiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfect. iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLURIMÆ quidem jam variæque poſitæ ſunt leges à nobis unicuique patri prius à nobis ſancitorum quidem aut diſpoſitorum, viſorum autem nobis habere non recte, ad meliora dantes viam, & exponentes ſubjectis quo competat degere modo: hoc autem quod nunc à nobis fit, lex quædam eſt communis[2] omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. *Si enim matrimonium ſic eſt honeſtum*[3], *ut humano generi videatur immortalitatem*[4] *artificioſe introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera manent: jugiter Dei clementia, quantum eſt poſſibile, noſtræ immortalitatem donante naturæ, recte nobis ſtudium eſt de nuptiis. Alia namque omnia quæ ſancita ſunt à nobis, non omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: ſtudium vero*[5] *nuptiarum totius eſt* (ut ita dicatur) *humanæ ſobolis: ex*[6] *quo etiam renovatur ſolo: & ampliori quam alia ſollicitudine dignum eſt.* †. Antiquitas[7] equidem non ſatis aliquid de prioribus aut ſecundis perſcrutabatur nuptiis: *ſed licebat & patribus & matribus & ad plures venire nuptias, & lucro nullo privari:* & cauſa erat in ſimplicitate confuſa. †. Majoris[8] autem Theodoſii temporibus amplior ſollicitudo facta eſt circa hujus rei tractatum, donec circumiens per cæteros imperatores, in *Leonem*[9] piæ memoriæ pervenit, virum fortiter atque viriliter etiam de iſtis plerunque ſancientem. Nos[10] autem in conſtitutionum compoſitione multa[11] quidem & alia de iſtis decrevimus: exiſtimavimus autem oportere nunc conſiliis perfectioribus cauſam conſiderantes etiam quædam corrigere, non aliorum ſolummodo, ſed etiam quæ à nobis ipſis ſancita ſunt. *Non enim erubeſcimus*[12] *ſi quid melius etiam horum, quæ ipſi prius diximus, adinveniamus, hoc ſancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.*

CAP. I.[13]

Ut hæc conſtitutio in futurum valeat, non in præteritum.

DUo[14] igitur hæc præmittantur huic legi. †. Et primum illud; Ut omnia quidem quæcunque in prioribus ſancita ſunt, ſive à nobis, ſive à prioribus noſtris, hæc valeant ſingula ſecundum propria tempora non habentia ullam ex præſenti lege novitatem: ſed & in ſuis caſibus valitura atque tractanda: & ſuos eventus ex iis quæ jam poſitæ ſunt legibus expectantia, & nihil communicantia præſenti legi. Præſentem vero legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris caſibus, & in omnibus poſtea nuptiis, ſive prioribus, ſive[15] deinceps, & in poſteris aut futuris, ſive nuptialibus lucris, ſive ſucceſſionibus quæ ex filiis ſunt: etenim quod quidem omne jam præceſſit[16] conſcriptis relinquimus legibus: quod vero futurum eſt, per præſentem munimus legem. Unde ſive ſecundæ provenerint nuptiæ, ſive parentibus ſucceſſiones ex prioris matrimonii filiis, ſive lucra ex dotibus, aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia cauſa: ſive exiſtentibus ex ſecundo matrimonio filiis, ſive etiam non: in prioribus temporibus hæc ſerventur ſecundum ſua ſingula tempora: & fruantur tam viri quam mulieres prioris legiſlatione, ſive ad alias venerint nuptias, ſive etiam uſque ad priores ſteterint: ſive ſucceſſerint filiis, ſive aliquid omnium egerint priores ſequentes leges. Illis enim credentes, & ita contrahentes *nullus culpabit quare non futurum*[17] *ſciverunt: & hoc quod videbatur*[18] *quidem & tractabatur omnibus modis crediderunt: quod vero nondum factum erat, non formidaverunt.* Unde illa quidem omnia maneant ſuum ſervantia ordinem: deinceps vero tempus in poſterioribus pariendis caſibus omnia in una hac lege poſita atque collecta reſpiciat quæcunque de futuris (ſicut dictum eſt) nuptiis competunt valere. Unum itaque hoc præmittatur legi.

CAP. II.

Ut pœnam hac lege ſecundis nuptiis conſtitutam, conjuges teſtamento ſibi remittere poſſint.

SEcundum vero illud: Ut omnia quæcunque ex hodierna die teſtator diſpoſuerit de talibus ſive vir ſive mulier conſiſtat, hæc valeant. *Diſponat*[19] *itaque unuſquiſque ſuper ſuis*, ut dignum eſt, *& ſit lex, ejus voluntas:* ſicut & antiquiſſima nobis lex & prima pene reip. Romanorum diſponens ait, (dicimus autem duodecim tabularum) ſecundum antiquam & patriam[20] linguam ita dicens, *Uti*[21] *legaſſit quiſque de ſua re, ita jus eſto*, nullo valente citra illius voluntatem, nec ſi ſacram impetret formam, nec ſi quidpiam aliud omnium, aliquid aliter diſponere in rebus alienis. §. 1. Si vero nihil teſtator dixerit aut diſpoſuerit, quod non jam poſitis & valentibus præoccupatum ſit legibus nec aliquid contra univerſales leges ordinaverit: tunc hæc nobis lex poſita ſit, omnia quantum eſt homini poſſibile comprehendens & tranſiens in brevi, & ea quæ in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in ſecundis & ea quæ in ſucceſſionibus & in ſolutionibus[22] nuptiarum, ſive ex morte, ſive ex ſeparatione: & ea quæ ante luctuoſum tempus ſunt, & poſt illud, & unam quandam continuationem faciens totius hujus conſcriptionis atque legiſlationis: olim quidem inchoatam[23], ex quinque vero præcipue & quinquaginta & centum annis frequentius motam, & particulariter correctam ſimul, & paulatim colligatam ad ſemetipſam & cohærentem, & confuſam in plurimis, & quadam ſemper egentem correctione, puramque & conſonam ſibi omnino declarans.

CAP. III.

Efficiens Nuptiarum, & quæ res conſtituat nuptias, ſive diſſolvat.

NUptias itaque affectus alternus[24] facit, dotalium non egens augmento[25] cum enim ſemel convenerint ſub puro nuptiali affectu, ſive etiam oblatione dotis, & propter nuptias donationis: oportet cauſam omnino ſequi etiam ſolutionem aut innoxiam[26], aut cum pœna: *quoniam eorum quæ in hominibus ſubſequuntur, quicquid ligatur, ſolubile eſt.* Ut autem etiam ſuper indotatis matrimoniis diſtractione facta, pœna merito ſubſequatur: hoc nos adinvenimus primi.

CAP. IV.

Contraria Nuptiarum, & de divortiis bona gratia *factis, & aliis modis.*

DIſtrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia: alia quidem conſentiente utraque parte: pro quibus nihil hic dicendum

1 Περὶ τῶν δευτερογαμούντων. *Scrimgerus.* de ſecundis nuptiis, *Jul. Conſtit.* 36. de ſolutione ſecundarum nuptiarum, & de ſecundis nuptiis, *Index Regiæ bibliothecæ apud Cujac.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Gudelin. *de Jure Novissimo, lib. 1. cap. 11. 12.* Rittershuſ. *in Expoſit. Nov. part. 4. cap. 3. 8.* ANS.

2 Vid. *l. 3. Cod. de legibus.*

3 Facit *Paul. ad Hebr. c. 13. verſ. 14.*

4 *Nov. Leonis* 26. *l. 220. in fine. ff. de verb. ſign.*

5 Laus matrimonii.

6 Hoc dicit: Humanum genus Nuptiarum ſolo interventu reparari: ac propterea hanc de Nuptiis conſtitutionem majore ſollicitudine ſuſcipiendam eſſe. Nuptiis immortalitatem quandam generis humani Numa introduxit, *Theoph. Inſt. de jure natur.*

7 Jus vetus ad ſecundas nuptias pertinens.

8 *l. 1. 2. 3. C. de ſecund. nupt.*

9 *l. 6. C. de ſecund. nupt.*

10 Jus novum ad ſecundas nuptias pertinens.

11 *l. 8. 9. 10. 11. J. de ſecund. nupt.*

12 Pudor non eſt diſcere quod ignores, adde *l. 20. ff. de fideicom. lib.* nec pudeat quæ neſcieris te velle doceri, ſcire aliquid laus eſt, pudor eſt nil diſcere velle, *Cato.* Errorem ſuum corrigere poteſt Judex, Eccleſia, teſtis, Imperator. *Gloſſ. in cap. qualiter. 17. in verbo corrigere, extra de accuſat.*

13 Hæc lex in futurum fertur, non in præteritum.

14 Hinc ſumpta videtur authentica, *ad eos Cod. de ſecund. nupt.*

15 Id eſt, ſecundis.

16 Differt in eo lex à judice: hæc enim de præteritis: illa, de futuris ſtatuit, *l. 17. C. de legibus.*

17 Futuri ignorantia excuſabilis.

18 Communis error jus facit, *l. pen. in fin. ff. de offic. præt.* Imo non facit *l. quod non ratione, ff. de legibus: l. Labeo ff. de ſupellectile.*

19 Hæc lex non tollit conjugibus jus libere legandi.

20 Id eſt, Romanam, *ut Nov. 30. cap. 5.*

21 *Inſt. de leg. Falc. l. 1. ff. ad l. Falc. l. 120. l. 130. ff. de verb. ſig.* adde *Novell. 1. in fin. l. 1. in princ. C. de ſacroſanct. eccleſ. Ulp. §. 9.*

22 Nuptiis.

23 Intelligit legem 3. *C. de ſecund. nupt.*

24 Mutuus.

25 Excipe *Nov. 117. cap. 4.*

26 Id eſt, neceſſe eſt ut nuptiarum ſolutio ſine pœna fiat, aut cum pœna aliqua.

ΤΙΤΛΟΣ α'.
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΓΑΜΟΥΝΤΩΝ.
ΔΙΑΤΑΞΙΣ κϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιοάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, κ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλοὶ μ ἤδη κ ποικίλοι τέθεινται νόμοι παρ' ἡμῶν, κ ἐκάστῳ μέρει τ πρότερον ἡμῖν νομοθετηθέντων μ ἢ διαπεπταικότων, δοξάντων ἢ ἡμῖν ἔχειν τοῦτο ὀρθῶς, τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω διδόντες ὁδὸν, κ ὑφηγεμόνες τοῖς ἐπιοῦσι τὸν πρόσηκον διαζῆν τρόπον· τὸ δ νῦν τοῦτο τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον, νόμος ἐστὶ κοινὸς, τῶν πάντων καταλαμβάνον τ πραγμάτων τὴν πρόσηκουσαν τάξιν ἐπιπθεῖς. εἰ γὰρ ὁ γάμος ἔτυς ἐστὶ σεμνὸν, ὡς τῇ ἀνθρωπίνῳ γλίχεσθαι δοκεῖν ἀθανασίαν ἐπιτεχνητῇ εἰσηγήσαι, κ ἐκ τ παιδοποιίας ἀναπεμφθὲν τὰ γλίχεσθαι μὴ διώκειν, τ δ Θεῖα φιλανθρωπίας, καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατὸν, τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ ἀθάνατον χαριζομένης φύσει· εἰκότως ἡμῖν πελατεύσασα τὰ περὶ τ γάμων ἐστί. τὰ μ γὰρ ἄλλα τ νομοθετηθέντων ἐπάσι προσήκει ἔτι ἀνθρώποις, ἔτε πράγμασιν, ἔτε καιροῖς, τὸ δ περὶ τ γάμων ἀπόθεσμα πίσης ἐστὶν, ὡς εἰπεῖν, τ ἀνθρωπίνης γενῆς, ἐξ ἧς κ ἀναπέπτωκε μόνης, κ πλείονος τ ἄλλων φροντίδος καθέστηκεν ἄξιον.

†. Ἡ μ ἐν παλαιότης ἐσφόδρα τὰ περὶ τ πρώτων κ τ δευτέρων πτελειρχάζετο γάμων, ἀλλ' ἐξῆν κ τοῖς πλείοσι κ πολλάκις εἰς πλείους ἀφικνεῖσθαι γάμους, κ κέρδος ἐδόκει ἀφαιρεῖσθαι· κ τὸ πρόσθεν ἐν ἁπλότητι συγκεχυμένον. †. Ἐκ δ τ μείζονος Θεοδοσίου χρόνων πλείων φροντὶς γέγονε τ περὶ ταῦτα τεχνολογίας· ἕως περιελθοῦσα ἐπὶ τ ἐφεξῆς βασιλέων, εἰς Λέοντα τ τ δυσεβοῦς μνήμης ἀφίκετο, ἀνδρα γλωμίως τε κ ἀνδρικῶς κ τὰ περὶ τούτων κ τὸ πλεῖστον νομοθετήσαντα. ἡμεῖς δ γε ἐν τῇ τ διατάξεων συνθήκῃ πολλὰ μ κ ἄλλα ὧν τούτων διορίσαμεν, ᾠήθημεν δεῖν χρῆσθαι νῷ, βελτίους τελειοτέρας τὸ πρᾶγμα κατασκευάζομεν, καί τινα ἐπανορθώσαι τ ἄλλων μόνον, ἀλλ' ἤδη κ τ παρ' ἡμῶν αὐτῶν νομοθετηθέντων. ἐ γὰρ ἐρυθριῶμεν εἴτι κάλλιον κ ὧν αὐτοὶ πρότερον εἴπομεν προτεξεύρισιν, τοῦτο νομοθετεῖν, κ τὴν πρόσηκουσαν τοῖς προτέροις δευτέραν ἐπιτίθεναι διόρθωσιν οἴκοθεν, ἀλλὰ μὴ παρ' ἑτέρων ἀναμένειν ἐπανορθωθῆναι τ νόμον.

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε τὴν αὐτὴν διάταξιν κτ' τὸ μέλλον, μὴ ἧττον κτ' τὸ ὠφελιμώτερον κρατεῖν.

ΔΙο τοίνυν ταῦτα προειρήσθω τὰδε γ νόμῳ. †. Καὶ πρῶτον μ ἐνεῖνο, τὸ πάντα μ, ὁπόσα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν νενομοθέτηται εἴτε παρ' ἡμῶν, εἴτε τ πρὸ ἡμῶν, ταῦτα κρατεῖν ἔχοντα κτ' τὰς οἰκείας χρόνους, σὺν ἔχοντα ὑδέν σὺν γ παρόντῳ νόμῳ καινισμόν, ἀλλ' ἐπὶ τ οἰκείων ἕκαστα κρατεῖν κ πολιτευόμενα, κ τὰς ἐκ τῶν ἐκδόσεις σὺν τ ἤδη τεθέντων ἀναμένοντα νόμων, κ ὑδὲν κοινωνοῦντα τῷ παρόντι νόμῳ· τ δ παρόντα νόμον σὺν γ νῦν κρατεῖν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐσομένοις ἅπασι, κ ἐπὶ πάντων τ μ' ταῦτα γάμων, εἴτε πρότερον, εἴτε τ ἐφεξῆς, ἐπί τε τ ὕστερον ἐσομένων εἴτε γαμικῶν κερδῶν, εἴτε διαδοχῶν σὺν τ παίδων. κ γὰρ τὰ μ προειλημμένα ἅπαντα τοῖς ἤδη γεγραμμένοις κωλύομεν νόμοις· τὰ δ μέλλοντα διὰ γ παρόντος ἀσφαλιζόμεθα νόμου, ὥστε εἴτε πρῶτοι εἴτε δεύτεροι γήμασι γάμοι, εἴτε τοῖς γενέσι διαδοχαὶ τ σὺν γ πρώτοις γάμοις παίδων, εἴτε κέρδη σὺν προικῶν ἢ προγαμιαίων δωρεῶν, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας· εἴτε ὄντων σὺν γ δευτέρων γάμων παίδων, εἴτε κ μή· σὺν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ταῦτα παραφυλαττέσθω κτ' τὰς ἑαυτῶν ἑκάστοις χρόνους· κ δόλως ἐπιτρεπέσθω οἵτε ἄνδρες αὖτε γυναῖκες τ ἔμπροσθεν νομοθεσίας, εἴτε προῆλθον εἰς δευτέρους ἐλθοῖεν γάμους, εἴτε κ μέχρι τ πρώτων ἔστησαν, εἴτε διεδέξαντο τοὺς παῖδας, εἴτε τι τ πάντων ἐπράξαν τοῖς προτέροις ἀνηλωθέντων νόμοις. τοὺς γ ἐκείνοις πιστώσαντας, κ ἕτως συμβαλομένους σὺν αὐτοῖς αἰπάσασθαι διὰ μὴ κ τὸ μέλλον ἠπίστησαν, κ τῶν φανομένων μ κ τῶν πολιτευομένων πανταχῇ πίστιν ἠπίστησαν, τὸ δ ἔπειτα χρόνον ἐδεδίεσαν. ὁ δ ἐφεξῆς χρόνος σὺν τοῖς μ' ταῦτα πεπεισμένοις ζήσεται, σὺν ἑνὶ πάντα τῷ δὲ τῇ νόμῳ κείμενά τε κ σωνηθροισμένα χαιρόντων· ὁπόσα περὶ τ ἐσομένων, ὡς εἰρηται, γάμων προσήκει κρατεῖν· ἐν μ ἐν τούτοις προειρήσθω γ νόμος.

ΚΕΦ. β'.

Πῶς οἱ κ αἱ συζυγοὶ τῶν κεθεστώτων τῷδε τῷ νόμῳ ποινῶν ἀφ' τ ἀληθοῦς ἑαυτοῖς ἀφείναι δύνανται.

ΔΕύτερον δ σκεῦνο, ὥστε ἅπασι ὁπόσοι σὺν τ νῦν ἡμέρας ὁ ἀμβέβηκε πατέροι τῶν τοιούτων, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ κεκτημένοι, τοῦτο κρατεῖν. νομοθετείτω μ γὰρ ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ πατάτοις, κ ἔστω νόμος ἡ τότε βαλὴ, καθάπερ κ ὁ παλαιότατος ἡμῖν τ νόμων, κ πρῶτος γεγράφθω τῶν πολιτείων Ρωμαίοις ἀρχαίως φησὶ, (φαμὲν δ τὸν δωδεκάδελτον) κτ' τὸν δεχόμενον κ πάτριον γλῶτταν ἕτωσί πῃ λέγων, uti legaſſit quiſque de re ſua, ita jus eſto. ὡδενὸς δυναμένου τῶν ἀπὸ τοῦ σκείνης γνώμης, ἀκὶ ἂν εἰ θεῖον πρᾶτοι τύπον, ἀκὶ ἂν εἴπ τ πλείονων, ἕτερόν τι τῶν διαλαμβανόντων ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις. §. α'. Εἰ δ μηδὲν ὁ ἀμβέβηκε εἴποι ἢ ἀκατάστατον ὤφθη μὴ τοῖς ἤδη κειμένοις κ κρατοῦσι πρεσκεκλειληπτ' νόμοις, μήτε τι παρὰ τὰς κεθόλου νόμους ἀκατάστατοι, τοιοῦτόν τι ὀφείλει ἡμῖν ὁ νόμος κειδέναι, πάντα καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν πρελαμβάνων κ ἀκριβούμενον σὺν βραχεῖ, κ τὰ ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἐπανορθώσασθαι γάμοις κ τὰ ἐπὶ τοῖς δευτέροις, κ τὰ ἐπὶ ταῖς ἀκριβαῖς κ ταῖς λύσεσι τ γάμων, εἴτε σὺν γνησίων, εἴτε σὺν ἀκριβείας· κ τὸ πρὸ τ πνεύματος χρόνου, κ μεῖ' σκεῖνον κ μίαν τινὰ συνέχειαν ποιούμενον πάντος δηλονότι τ συγκρίματος κ νομοθεσίαν, πάλαι μ δρεμβόμενον, σὺν πέντε δ μάλιστα κ πεντηκονθ' κ ἑκατὸν ἐτῶν συχνότερόν τι κινηθέισαν, κ κτ' μέρος ἀθροισθεῖσάν τε ἅμα, κ τῇ κτ' μικρὸν σωσθεῖσ τι πρὸς ἑαυτὴν κ συγκολλᾶσ, συγχυθεῖσαν σὺ πλείστοις, καὶ πνεῦμα ἀεὶ δεομένην ἐπανορθώσεως, καθαρόν τε κ σύμφωνον ἑαυτῇ πανταχοῦ ἀποφαίνων.

ΚΕΦ. γ'.

Τίς ἐστιν ἡ τ γάμου αἰτία, κ τί μὲν τ γάμου καθέστηκε, τί δ ἀφλύει;

ΓΑμον μ ἐν ἀρέσεως ἀμοιβαία ποιεῖ τ τ πρώτων γε σὺν ἐπιδεομένη πρεσθήκης. ἐπεισθὲν δ ἅπαξ συνέλθοι, εἴ τι ἐπιψιλῆ γαμικῆ ἀρέσει, εἴτε κ ἐπιδοσ πρώτης κ τ ἀφ' τ γάμου δωρεᾶς, δεῖ τῷ προήγμενῳ πάντας ἀκολουθῆσαι κ λῦσιν αὐθεῖς ἢ ἀνδύεσθαι, ἢ μ' ποινῆς. ἐπειδὴ τ σὺν ἀνθρώποις παραπολυθέντων τὸ δεθὲν ἅπαν λυτόν. τὸ δ κ ἐπὶ τ ἀπρήκτων συμβολαίων ἀφλυούμενον, κ ποινὴν ἴσως ἀκολουθεῖν, τοῦτο ἡμεῖς ἐξεύρομεν πρῶτοι.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τ τοῖς γάμοις σκευῶν, κ πρὸς τ ἀφλύσεως bona gratia ἢ ἄλλως πεποιημένων.

ΔΙαλύου δ σὺν ζωῇ τ συμβαλλόντων γάμοι, οἱ μ σωανῆτ ἑκατέρᾳ μέρος (ὑπὲρ ὧν ἤδη σύνταθα ἀφλεκτέον) τ συμφώνου τὸ πρᾶγμα κυδαίνῃ,

Source : BIU Cujas

καθάπερ ἂν ἑκατέρῳ δόξειε διοικεμένων. οἱ μὲν κατ' αἰφασιν δύλογον, οἱ δὲ κατὰ bona gratia καλοῦντες· οἱ μὲν αἰτίας ἀπούσης χωρίς· οἱ δὲ καὶ μετ' αἰτίας εὐλόγου.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῆς μοναχισμοῦ.

ΚΑπὶ μὲν ὃν τρόπον αἱρεμπτον, ὅταν ἀσκησιν θατέρου ἕλητε τῶν μερῶν, πρὸς τὸν ἐπὶ τὸ κρείττω μεταβαίνον ὁδὸν, καὶ τὸν ἐν ἀγγελίᾳ βίον αἱρούμενον. τὸ γὰρ τοιοῦτον νόμου καὶ ἄλλου ἡμέτερου λέγε παῤῥησίαν εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ, πρὸς τὸ καλλίω μεθισταμένοις, ἀβλαβῶς τὸ συνοικέσιον, καὶ ἀναχωρεῖν μεθ' ὅτου βραχείας ὑπολειπομένης τῷ κατελελειμμένῳ πατρωνίας. ὅπως δ' ἂν συμφωνήσειαν οἱ συμβάλλοντες ἀπὸ τελούτης γνώμης κέρδους, τοῦτ' ἔχειν δεῖ τὸ καταλελειμμένον παρὰ θατέρου, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ καθεστήκοι. διόπερ καὶ ὅτου, τό γε ἐπὶ τῷ συνοικήσαντι, δοκεῖ τελούτᾶν, ἑτέραν ἀνθ' ἑτέρας βίᾳ πορείαν ἐλόμενον.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῶν οἷς ἂν οἷόν τέ ἐστι συνιέναι.

ΚΑΙ κατὰ τρόπον ἢ ἀναγκαίαν τὲ καὶ σὺν ἄλογον ἀβλαβῆ γάμου, ὅταν τὶς ἐν οἷός τε εἴη συνιέναι τῇ γυναικὶ, καὶ τὰ παρὰ τὰ φύσεως ἀνδράσι δεδομένα προΐτειν, ἀλλὰ διεπᾶν μὲν, καὶ τὰ τοῦ τότε πρὸ ἡμῶν γεγραμμένου νόμου, ὡς δεδομένου σὺν τῷ γάμων καιρῷ· ὁ ἢ ὅτι τοῖς ἀληθείαις ἔστιν ἀνὴρ ἀδείκνυσι. παίρεσι γὰρ τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς μεταῦτὰ παῤῥησίᾳ ἀβλαβῆ συνοικεσίου τὸ συνοικέσιον, καὶ σείλας ἀβλαβῆ ὄγκου, εἰ καὶ μὴ βέλοιτο τοῦτο ὁ συνοικῶν. καὶ ὧδε μὲν τοῖς (εἴπερ ἔστιν ὅλως ἐπιδεδομένη τοῖς) ἀκολουθήσῃ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀποδώσῃ πάντων ὁ ἀνὴρ, εἴ γε τύχοι λαβών· ἢ ἢ ἀβλαβὲς γάμου ἤτοι τοῦ γάμων δωρεὰ μένει τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς, ὅθεν οἰκόθεν ζημιωμένου. τοῦτον ἢ δὴ τὸ νόμον ἐπανορθοῦμεν βραχείᾳ τινὶ τοῦθ' ἡμῶν διείλει· ὃ γὰρ διείλαμεν μόνῳ τῷ ἐξ αὐτοῦ καιροῦ συναφείας, ἀλλὰ τελείαν βιολόμεθα. καὶ γὰρ ἐδιδάχθημεν ὡς τοῦ ἐπισυμβάντων ἐν μέσῳ, πινὰς πλείονα ἢ καὶ κατ' διετίαν χρόνον σὺν ἰσχύσαντας, ὕστερον ἀκμὰς ὀφθέντας ὑπηρετήσασθαι τῇ τεκνογονίᾳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τοῦ αἰχμαλωσίας.

ΑΛλὰ καὶ τὸ τοῦ αἰχμαλωσίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὁποῖον bona gratia λαλύειν τὸν γάμον· εἴτε γὰρ ἀνδρὶ συμβαίη τοιοῦτον ἀτύχημα, τῇ γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ μένοῦσης, εἴτε αὖθις γυνὴ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπέοι, μένοι ἢ ὁ ἀνὴρ ἐν πολιτείᾳ· ὁ μὲν ἀκέλευς τε καὶ λεπτὸς λόγος λαλύειν τὸν γάμον, (δυλείας γὰρ ἄπαξ ἐπιῤῥυομένης θατέρῳ, ἢ τοῦ τύχης ἀνισότης τῶν ἐν τοῖς γάμων ἰσότητα μένειν δ' συ[χωρεῖ) πολλῷ ἀλλὰ φιλανθρωπότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἕως μὲν ἔστι φανερὸν σπεῖναι ἢ τὸ ἀνδρα, ἢ τῷ γαμετῷ, μένειν αὐτὰ τὰ συνοικέσια συ[χωροῦμεν· καὶ σὺν ἐλόντων] πρὸς δευτέρους γάμους ἔτε γυναῖκες ἔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βέλοιντο δοκεῖν κατ' αἰφασιν τοῦτο πράξαι, καὶ ὑποπεσεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τῇ τοῦ πρὸ γάμου δωρεᾶς φαμὲν σκῦσαι, ἢ ἢ τοῦ πρίκός.

† Εἰ ἢ ἄδηλον καθεστήκοι πότερον σπεῖσιν ἢ μὴ τὸ εἰς πολεμίους ἀφικόμενον πρόσωπον, τῷ καὶ πενταετίαν μένειν, εἴτε τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῇ γυναικὶ μεθ' ὧν εἴτε σαφῆ γένοιτο τὸ τοῦ τελούτης, εἴτε ἄδηλα μένοι, γαμεῖν ἔξεσιν ἀκινδύνως. καὶ τοῦτο μὲν δὴ παῖς καλεμένας bona gratia διαλύσει παρὰ τὸ πρὸ ἡμῶν συνηλθμένου· καὶ ἡμεῖς ἢ εἰς τοῦτο σύμφαμεν. ὥστε ἐνταῦθα ὧδε λαβεῖν γίνεται κατὰ, ὅτου τὸ πρόσωπον διεῳκτων ἀλλήλων. καὶ ὧδεῖς ἐντεῦθεν κερδανεῖ, ὅτε ὁ ἀνὴρ τῷ σπεῖσαι, ὅτε ἡ γυνὴ τῷ προγαμιαίαν δωρεάν· ἀλλ' ἑκάτερον ἐπὶ τὰ οἰκείων μένει.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῆς δυλείας ποινῆς.

ΤΟ ἢ πρότερον ἐν τοῖς νόμων αὐτοῖς εἰσηγμένον ἡμεῖς φιλανθρώπως λύομεν συγχωροῦσι. εἰ γὰρ ἐν ψήφῳ δικαστικῆς εἰς μέταλλόν τις ἢ ἀνὴρ ἢ γυνὴ δεθεῖσα πρόσοιχθη, (οποῖον νυῖ ἐστι τὸ, τε ἐν Προικοννήσῳ, τό, τε ἐν τῇ καλεμένῃ Γύψῳ) δυλεία μὲν λύ, καὶ τὸ πρὸ τοῦ παλαιῶν νομοθετηθὲν, ἐπὶ τοῦ πικρείας ἐπαγομένη, διεζύγνυτο ἢ ὁ γάμος, τοῦ πικρείας τὸ καταδεδικασμένον ἔχούσης ἑαυτῇ δυλοῦν· ἡμεῖς ἢ τοῦτο ἀνίεμεν, καὶ ἤδένα τοῦ ἐξ ἀρχῆς δὺ γεγενόσθαι ἐν πικρείας γίνεσθαι συ[χωροῦμεν οἰκείτλιν. ἐ γὰρ ἂν μεταβάλοιμεν ἡμεῖς τύχλιν ἐλεύθεραν εἰς δυλικλιν κατάστασιν, οἵ γε καὶ τοῦ ἔμπροσθεν δυλεύοντων ἐλευθερωτὰ ἀποδίδοντες εἶναι. μένετω τοίνυν ὁ γάμος ἐνταῦθα μηδὲν ἐν τοιαύτης ψήφου βλαπτόμενος, οἷα μεταξὺ σπεισάντων ἐλευθέρων σπουδῶς.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τῆς δυλείας καταστάσεως ἀποκαλυφθείσης.

ΕΙ ἢ ψήφῳ δικαστικὴ τοῦ ἀπελεύθερον ἢ τλιὸ ἀπελεύθερον ἢ τοὺς τούτων πατέρας καταδυλώσαι, σωίσεται μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ γάμος, ἢ ὕστερον ἐπιφανεῖσα δουλεία ἀβλαβοῦντα αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσανεὶ τελούτης ἀκηλεσάσης· ἐπείπερ οἱ πρὸ ἡμῶν φασὶ τλιὸ ἐπιῤῥυομένῃ δυλείαν ἐμικρῷ διεστάναι θανάτῳ. †. Ὥστε ἐνταῦθα τὸ μὲν οἰκεῖον ἕκαστον ἀπολαμβανέτω, τὸ ἢ ἀπὸ τελούτης μόνον τοῖς ἐλευθέροις προσγενέσθω σύμφωνον, καὶ λοιπὸν πρὸς τοῦ καταδυλώσαντα χωρεῖτον.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τῶν σπαπτομένων τῇ θεραπαίνῃ ὡς ἐλευθέραν αὐτλιὸ εἶναι νομιζόντων.

ΕΙ δὲ σύθυς ἐξ ἀρχῆς οἰκεία τὶς ἐλευθέρᾳ σπαπτεται πρόσωπον, εἶπα ἐκεῖνο δῆλον ὕστερον ἀποφανεῖσθαι καθεστὼς, ὃ φήσομεν λύεσθαι τοῦ γάμου, ἀλλ' αὐτὸ τλιὸ ἐξ ἀρχλιὸ ἐδὲ γάμον γίνεσθαι, παρὰ τλιὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν διειλεγμένον. τοῦτον ἢ δὴ τὸν νόμον ἐπανορθοῦμεν βραχείᾳ τινὶ τοῦθ' ἡμῶν διείλει· ὃ γὰρ διείλαμεν μόνῳ τῷ ἐξ αὐτοῦ καιροῦ συναφείας, ἀλλὰ τελείαν βιολόμεθα. καὶ γὰρ ἐδιδάχθημεν ὡς τοῦ ἐπισυμβάντων ἐν μέσῳ, πινὰς πλείονα ἢ καὶ κατ' διετίαν χρόνον σὺν ἰσχύσαντας, ὕστερον ἀκμὰς ὀφθέντας ὑπηρετήσασθαι τῇ τεκνογονίᾳ.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τοῦ αἰχμαλωσίας.

ΑΛλὰ καὶ τὸ τοῦ αἰχμαλωσίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὁποῖον bona gratia λαλύειν τὸν γάμον· εἴτε γὰρ ἀνδρὶ συμβαίη τοιοῦτον ἀτύχημα, τῇ γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ μένοῦσης, εἴτε αὖθις γυνὴ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπέοι, μένοι ἢ ὁ ἀνὴρ ἐν πολιτείᾳ· ὁ μὲν ἀκέλευς τε καὶ λεπτὸς λόγος λαλύειν τὸν γάμον, (δυλείας γὰρ ἄπαξ ἐπιῤῥυομένης θατέρῳ, ἢ τοῦ τύχης ἀνισότης τῶν ἐν τοῖς γάμων ἰσότητα μένειν δ' συ[χωρεῖ) πολλῷ ἀλλὰ φιλανθρωπότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἕως μὲν ἔστι φανερὸν σπεῖναι ἢ τὸ ἀνδρα, ἢ τῷ γαμετῷ, μένειν αὐτὰ τὰ συνοικέσια συ[χωροῦμεν· καὶ σὺν ἐλόντων] πρὸς δευτέρους γάμους ἔτε γυναῖκες ἔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βέλοιντο δοκεῖν κατ' αἰφασιν τοῦτο πράξαι, καὶ ὑποπεσεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τῇ τοῦ πρὸ γάμου δωρεᾶς φαμὲν σκῦσαι, ἢ ἢ τοῦ πρίκός.

† Εἰ ἢ ἄδηλον καθεστήκοι πότερον σπεῖσιν ἢ μὴ τὸ εἰς πολεμίους ἀφικόμενον πρόσωπον, τῷ καὶ πενταετίαν μένειν, εἴτε τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῇ γυναικὶ μεθ' ὧν εἴτε σαφῆ γένοιτο τὸ τοῦ τελούτης, εἴτε ἄδηλα μένοι, γαμεῖν ἔξεσιν ἀκινδύνως. καὶ τοῦτο μὲν δὴ παῖς καλεμένας bona gratia διαλύσει παρὰ τὸ πρὸ ἡμῶν συνηλθμένου· καὶ ἡμεῖς ἢ εἰς τοῦτο σύμφαμεν. ὥστε ἐνταῦθα ὧδε λαβεῖν γίνεται κατὰ, ὅτου τὸ πρόσωπον διεῳκτων ἀλλήλων. καὶ ὧδεῖς ἐντεῦθεν κερδανεῖ, ὅτε ὁ ἀνὴρ τῷ σπεῖσαι, ὅτε ἡ γυνὴ τῷ προγαμιαίαν δωρεάν· ἀλλ' ἑκάτερον ἐπὶ τὰ οἰκείων μένει.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τῆς ἀνδρογύνου.

ΕΙ δὲ ἀνδρόγυνος ἐν τοῖς ἀνδράσι τὴν πολιτείαν ἔχοι, ἢ ἐν τοῖς γυναιξὶ, ἢ ἐν ἀμφοτέροις, ἢ ἐν οὐδετέροις, ἢ ἐν μέσῳ τούτων τινὶ, ἢ ἐν ἀμφοτέροις ἐπιτηδεύοι

& ingenuis judicati. †. Si vero ipſe quidem non celebraverit nuptias, alterius perſonæ dominus, ſciat autem quod agitur, & ex ſtudio taceat, ut poſtea cauſam ſarciat alteri conjunctorum: ulciſcimur hujuſmodi, ſi aperta probetur nequitia: & privamus dominum ita maligne cogitantem: ſitque rurſus hoc etiam matrimonium, tanquam ſi conſenſiſſet dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem vero ſervilis perſona rapiatur: hoc ipſo eveniente effectu, ſive conſenſit, ſive malignatus eſt dominus. Palam itaque eſt, quia etiam filii ex talibus nuptiis, liberi & ingenui ſecundum hanc noſtram erunt legem.

1 Vid. *l.nn.* §. 3. *Cod. de Latina libert.*

2 Ancilla non eſt, quæ à domino expolita eſt.

Cap. XII.

De ſervo & ancilla ægrotante.

ET multo potius hæc valeant, ſi contigit dudum ſervum aut ancillam ſeu *languentes* [1] *dereliquiſſe* [2], ſeu etiam contempſiſſe eos, aut etiam amiſiſſe ſuper dominio adverſus eos voluntatem. Illi namque utpote jam conſtituti liberi, & ſecundum pro derelicto titulum ſui, & non aliorum exiſtentes, non in poſterum inquietabuntur ab iis qui poſſidere eos olim odio habuerunt.

3 Deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis, ſucceſſit.

4 Olim diſſolvebat, *l.* 56. *ff. ſolut.* Deportatio non ſolvit matrimonium. Deportatis hodie comparantur damnati ad triremes, ut hinc colligas non diſſolvi matrimonium ob pœnam triremium.

Cap. XIII.

DEportatio [3] tamen in quam migravit, & antiqua *ignis & aquæ interdictio*, quam aqua & igni interdictionem vocant noſtræ leges, non [4] ſolvit matrimonia: hæc enim & ſacratiſſimo pridem placuit Conſtantino [5] clemens quædam cauſa, & à nobis quidem probata eſt, præſenti vero non copulata legi: unde neque effectus cauſæ dicendi ſunt, cum in ſuo maneat ordine.

5 Vid. *l.* 1. *C. de repud. l.* 5. *ff. de bonis dam. l.* 14. *ff. qui & à quib. manumiſſ.*

6 *l.* 7. *Cod. de repud.* quam hic in parte Juſtinianus corrigit.

7 De deſertore.

8 *l.* 7. *Cod. de repud.*

9 Deſertionis cauſa nuptiæ permiſſæ, non tamen permittuntur ipſo jure: ſed ſi à principe fuerint impetratæ. adde *Novell.* 117. *cap.* 1. An permittuntur deſertori, ut deſerto permittuntur? Negaveris. vid. 1. *Corinth.* 7. Quin deſerto niſi cauſa bene cognita non permittendæ, *ut hic.*

10 Nuptiarum ſolutiones aliæ mitius fiunt, aliæ violentius.

Cap. XIV.

Quintus modus disjungendi matrimonii bona gratia, & de deſertione.

NOvimus autem, & hujus noſtræ felicis. civitatis conditorem (divinæ memoriæ dicimus Conſtantinum) ſcripſiſſe legem [6], ſecundum quam *ſi quis in expeditione fuerit, & tacuerit ad uxorem per quadriennium, & nullum ei fiat ab illo ſignum ejus circa eam affectus, tunc licentia ſit mulieri ad ſecundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militia principi, & hoc ipſum teſtificanti: & ſi hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virum alterum transiet, & non damnificabitur quidem dote: non tamen ante nuptialem donationem lucrabitur.* Hoc itaque ſacratiſſ. Conſtantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa conſtitutio videtur [7]: *actibus enim bellicis occupato marito, uxoris privationem inferre non minor eſt pœna, quam ab hoſtibus capi.* Ideoque non prius ad virum veniat ſecundum hujuſmodi mulier, quam legiſlator iſte propoſuit, quam etiam decennii tranſeat tempus, & hæc importuna quidem ſit viro mittens literas, aut per aliquos verbis utens ad eum: ille [8] vero aut aperte renuat nuptias ejus, aut abſolute conticeat: tunc quoque libellum [9] offerat, aut glorioſiſſ. magiſtro militum, aut ſpectabili duci, aut clariſſ. tribuno, ſub quibus ipſe miles eſt: tunc enim licentiam [10] damus, & preces porrigere imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem, quia ſi citra hoc aliquid egerit: tanquam temerarie nubens legitimis pœnis ſubjacebit.

§. 1. Mitiores [11] itaque nuptiarum ſolutiones, tanquam generali quadam ratione ſub *bona gratia* factis disjunctionibus, ſciendum eſt tales eſſe quodammodo.

11 Divortiorum hodie pauciores ſunt cauſæ. *Novell.* 117. *cap.* 8. & 9.

Cap. XV.

Cauſæ repudiorum.

CÆteræ vero cauſam quærunt inſpicere, aut à viro aut ab uxore factam, ut damnificent temerarium in caſu eorum quæ ab eo data ſunt: dotis dicimus, aut propter nuptias donationis. †. Sed harum cauſarum antiquiores quidem faciebant plurimos diverſoſque tractatus: *Theodoſius* autem *junior* alias quidem cauſas deinde ſumens, alias autem & ipſe adinveniens, de repudiis ſcripſit conſtitutionem: à nobis autem, & aliæ quædam adinventæ ſunt cauſæ, quas recte habere perſpeximus ad culpam referri ejus qui ſuccubuerit. §. 1. Si igitur ſecundum Theodoſii piæ memoriæ conſtitutionem valuerit mulier [12] oſtendere maritum aut adulterio delinquentem, aut reum homicidii, aut veneficiis, aut ſeditionibus occupatum, aut (quod peſſimum omnium peccatorum eſt) communicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipſum imperium) aut condemnatum falſitatis, aut ſepulchra effodientem, aut ex aliqua ſacrarum domuum aliquid rapuiſſe, aut latrocinii [13] ſectantem vitam, aut latrocinantes ſuſcipientem, aut unum eorum qui appellantur abigei (quibus eſt cura alienis inſidiari animalibus aut jumentis, & ea tranſponere alibi) aut probet plagiarium eſſe [14], aut ita luxurioſe viventem, ut inſpiciente uxore cum aliis corrumpatur, quod maxime mulieres nuptas, utpote circa cubile ſtimulatas, exaſperat, & præcipue caſtas, aut ſi inſidias ſe paſſam à viro probet circa ipſam ſalutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum, (multæ namque hominibus ad militiam viæ ſunt) aut etiam ſi flagellis [15] ſuper ea utatur. †. Si igitur mulier tale aliquid oſtendere potuerit, licentiam ei dat lex repudio uti, & nuptiis abſtinere, dotemque percipere, & antenuptialem donationem totam, non ſolum ſi omnes ſimul probaverit cauſas, ſed etiam ſi ſecundum ſe unam. §. 2. Et turſus licentiam dat viro [16] mulierem abjicere, ſi adulteram inveniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagiariam aut ſepulchrorum violatricem, aut ſacrilegam exiſtentem, aut faventem latronibus, aut viro neſciente vel etiam prohibente gaudentem conviviis [17] aliorum nihil ſibi competentium: vel etiam invito viro citra rationabilem cauſam foris pernoctantem, aut extra ejus voluntatem Circenſibus congaudentem, & ſpectaculis inhærentem, aut theatris advenientem, (dicimus autem ubi ſcæna, & talia ſunt, aut etiam ubi beſtiis adverſus homines pugna eſt) aut inſidias ſibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum eſt, aut etiam conſciam tyrannidem meditantibus, aut falſitatis ream conſtitutam, aut audaces ejus manus inferentem ſibi, ſcilicet tali aliquo facto dat lex hæc viro abjicere mulierem, ſi vel unam harum, & ſolam probaverit cauſam: & lucrari quidem dotem, antenuptialem vero habere donationem. §. 3. Si [18] vero altera harum perſonarum irrationabiliter repudium miſerit, & hoc ipſum ſolvendi matrimonium ſine ratione: ſubdita erit dudum à nobis dictis pœnis. Inſuper etiam uxor rea omnino ex memoratis cauſis pro irrationabilis repudii miſſione facta, & in quinquennium totum ad ſecundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptias non eſſe ſine reatu, neque legitimas vocari: ſed omnis volens adeat, & accuſet factum, tanquam contra legem præſumptum.

12 Repudiari ob quæ delicta vir ab uxore poſſit obſerva. vid. *Nov.* 117. *cap.* 9.

13 Vid. *Nov. Leonis* 111. *in fin.*

14 *l.* 39. §. 4. *ff. de adulteriis.*

15 *l.* 8. *C. de repud.* Hodie propter verbera non fit repudium. *Nov.* 117.

16 Cauſas propter quas maritus uxorem poſſit repudiare obſerva.

17 Vid. *Nov.* 117. *in fin. cap.* 8. & *Novell. Leonis* 31. *in fin.*

18 Vid. 4. *Harmen.* 7. §. 3.

Cap. XVI.

SI vero etiam rationabiliter mulier repudium miſerit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abjiciens ſubjacuerit pœnis: lucretur quidem lucra primitus dicta: erubeſcat [19] autem ante annum

19 Quibus cauſis matrimonium diſſolvitur, mulier nubere poteſt ſi velit, annum tamen expectare debet, propter ſanguinis confuſionem: *Julianus cap.* 140.

τοῖς εὖ γεγονόσι κρίνεσθαι. †. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ὁ συναρμόσας τὸν γάμον ὁ πατὴρ ἢ προτέρων διατότης, εἰδείη δὲ τὸ γινόμενον, καὶ ἐξεπίτηδες ἀποκρύπτοι, ἵνα ὕστερον πρᾶγμα ῥάψειε τῷ συναφθέντων πατρὶ· πυνθανόμεθα τῷ τοιούτῳ, εἰ γε σαφῶς ἀποδειχθείη, κακουργίαν, καὶ ἁρπαγὴν ἂν εἶναι τὴν τοῦ ἄτου πονηρῶς βεβουλευμένου. καὶ ἐγὼ πάλιν καὶ τοῦτον γάμον ἀσπίζεσθαι ἂν εἰ συνήνεσεν ὁ κεκτημένος τῇ νύμφῃ. καὶ ὁ μὲ ἐκπίπτειν τῆς διατοσίας, οὐδὲν δὲ εἰς δύβρειαν ἀναπραζέτω τὸ δῶρον τοῦτον, τοιοῦτος συμβαίνοντος ἀποτελέσματος, ἢ εἰ μὲν συνήνεσεν ἢ εἰ μὲν ἐκακούργησεν ὁ κεκτημένος. ἐφθάνομεν οὖν ὡς καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τῶν τοιούτων γάμων, ἐλεύθεροι τε καὶ δύνανται κατὰ τὸν δε ἡμῶν ἔσονται τὸν νόμον.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ δὲ οἰκέτου καὶ θεραπαίνης νοσούντων.

ΚΑΙ πολλῷ μᾶλλον ταῦτα κρατείτω εἴγε τύχοι ἤδη τὸν οἰκέτην ἢ τὴν θεράπαιναν ἢ νοσοῦντας ἀπεπεμψάμενος, ἢ καὶ καταφρονήσας αὐτῶν, καὶ ἀπεδαλὼν τὴν ἐπὶ τῇ διατοσίᾳ καθ' αὐτῶν γνώμην. ἐκεῖνοι γὰρ, ὡς ἤδη κεκτημένοις ἐλεύθεροι, καὶ κατὰ τὸ ὠσανεὶ pro derelicto τίτλον, ἑαυτῶν ἀλλ' ἑτέρου ὄντες, οὐκ ἂν ὕστερον ἐνοχλοῖντο τῷ δεσπότῃ τὸ κεκτῆσθαι τότε πάλαι μισητάλλων.

ΚΕΦ. ιγ'.

DEportatiων μήποτε, εἰς ὃν μετηχθήκει καὶ ἡ πολεμικὴ πυρὸς τε καὶ ὕδατος ἀπαγόρευσις, (ὃν aqua & igni interdictionem καλοῦσιν οἱ ἡμέτεροι νόμοι) ἐ λυόντα τὰ συνοικέσια. τοῦτο γὰρ δή καὶ τῷ θειοτάτῳ πρέσβει ἔδοξε Κωνσταντίνῳ φιλάνθρωπόν τι πρᾶγμα, καὶ ὑφ' ἡμῶν μὲν ἀποδεχθέν, ἐ δὲ παρόντος ἐ πεπραγμένον νόμῳ. ὥστε οὐδὲ τὰ ἀποτελέσματα ῥητέον τῷ γε ἐπὶ τὸ οἰκεῖον μόνον πίπτειν πράγματα.

ΚΕΦ. ιδ'.

Πέμπτος ἐ λυόντα τὸν γάμον τρόπος bona gratia, καὶ πρὸς τὰ ἀπολείψεως.

ΙΣμεν δὲ δὴ καὶ τὰ δὲ ἡμῶν τὸ διάταγμα πόλεως οἰκισθὲν (τὰ τὸ θείας φαμεν λήξεως Κωνσταντῖνον) μεγαφόρτα νόμον, καθ' ὃν εἴ τις ἐπὶ στρατοπέδῳ γένοιτο, καὶ σιγήσας πρὸς τὸν γαμετὸν ἐπὶ τετραετῆ χρόνον, καὶ μηδ' ὁπωσοῦν αὐτὴ γνοῖη παρ' ἐκείνου σύμβολον τὸ πρὸς αὐτὸν διαθέσεως, τοιοῦτον ἄδειαν εἶναι τῇ γυναικὶ πρὸς δευτέρας ἀφικνεῖσθαι γάμους, διδασκαλίαν ἐπιδοῦσαν πρότερον τῷ τοῦ στρατηγίαν ἔχοντι, καὶ αὐτὸ τοῦτο σημανθὲν σημῆναι. καὶ εἴτι τοιοῦτο γένοιτο, ἀνδυόμενός τε ἡ γυνὴ πρὸς ἄνδρὸς ἑτέρῳ μεταδοῦναι, καὶ ἐ ζημιωθῆναι μὲν τοῦ πρότερον, οὐκ ἐπὶ δὲ τῷ σημαινομένῳ κερδανεῖ δῶρεαν. Ταῦτα μὲν ἐν ὁ θειότατος Κωνσταντῖνος. σφόδρα δὲ ἡμῖν ἀόρως ἔχειν ἡ τοιαύτη διάπτυξις δοκεῖ. τὸ γὰρ πρόφασιν πολεμικὰς συναγομένῳ τὸ γήμαντα γυναικὸς ἐπάγειν τέρπον, ἐχ' ἧττον ἐστὶ ποινὴ ἐ ὧδε πολεμίοις ἁλῶναι. ὥστε μὴ πρότερον εἰς ἄνδρὸς φοιτᾶται θυτέρα ἡ τοιαύτη γυνὴ ὁποίαν ὁ νομοθέτης ἔτος πατέρων, πλὴν ὧν καὶ δεκαετὴς διέλθοι χρόνος, καὶ αὐτὴ διενοχλήσασα τὸν ἄνδρα, τέλεσμα γράμματα, ἢ διά τινων ῥημάτων ἐνοχον καθεστῶσαν, ἢ τὰς τελευτὰς αὐτῆς χεῖρας ἐπιγνῶναι αὐτό. καὶ γὰρ δή τοιστα τινὰς γενέσθαι, δίδωσιν ὁ νόμος ἔτος ἀποπέμπεσθαι ἀνδρὶ τὸν γαμετὸν, κἂν εἰ μίαν τύπτων καὶ μόνην δέξειεν αἰτίαν· καὶ κερδαίνειν μὲν τὸν προῖκα, τὸν δὲ προγαμιαίαν δωρεὰν ἔχειν.

§. γ'. Εἰ δὲ καὶ πατέρων αὐτῶν προσώπων ἀλόγως ἐπάδιον πέμψειεν, αὐτὸ τοῦτο τὸ διάζευξιν τὸν γάμον λόγῳ χωρὶς, ὑποδύεσθαι ἴσως τοῖς ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένοις ποιναῖς· ὡς τὸν τῶν γαμετῶν ὑποδύεσθαι ἴσως ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἢ τὸ ἀλόγως πομπὴς γινομένου, καὶ εἰς πενθετίαν ὅλων ὡς δεύτερον ἐλπὶν κωλύσαι συνοικέσιον, καὶ τὸν ὡς τὸν πενθετίας γάμον, μὴ ἀνδύνειν εἶναι, μὴ γάμον. ἀλλὰ πᾶς, φησὶν, ὁ βουλόμενος προσίτω, καὶ καταγράπτω ὁ γινόμενος ὡς τὸν νόμον τελμηκέντος.

ΚΕΦ. ιε'.

EI δὲ καὶ βούλοιτο ἡ γυνὴ τὸ ἐπάδιον σπείσει, καὶ κρατήσαι τὸν ἀγῶνα, ἢ ὁ ἀνὴρ ἀλόγως αὐτῶν ἀποπεμψάμενος ὑποπίπτοι ταῖς ποιναῖς. κερδανέτω μὲ τὰ

μὲ τὲ κέρδη τὲ ἔμπροσθεν εἰρημένα, ἐρυθριάτω ἢ, περὶ ἑνιαυτὸν ἐξήκειν, ἵνα δὲ δύτερον φοιτᾶν· ὅπως ἡ παραφυλακὴ ἡμῖν ἐπ' ἀνδρὸς· τῷ γὰρ δύλῳ κεκερδηκότι τῶν τοιούτων κερδῶν, ὅπου γε καὶ τῷ μὴ κεκερδηκότι, καὶ παραχρῆμα γαμεῖν ἔξεσιν· ἐπεὶ μηδεμία ἂν δόξει τῷ τῆς γυνῆς σύγχυσιν δύλῳ ἔσιν ὑπόνοια. ὅπου ἐπὶ τῆς γυναικῶν τῶν ἂν ἑνιαυτὸς σωφρόνων εἰκότως ἀπείρηκε καὶ τοσοῦτόν ἐστι τὲ τῆς κωλύσεως ἐντεῦθεν, ὅτι κἂν εἰ bona gratia ἀφανθῶσι συμβαίη τὴ γάμῳ, ἀλλὰ καὶ ἔτως, ὁκ ἂν Ἀναστασίῳ ἢ τῷ δύσεβοῦς λήξεως ἀφαιρέσεως, εἰς ἑνιαυτὸν ἡ κώλυσις τῆς δύτερων γάμων παῖς γυναιξὶν ἐπιτέτακε).

§. α'. Ταύτης μὲν ἓν τὰς αἰτίας ἡμῖν ὁ Θεοδόσιος ἀφηγήσατο· ἡμεῖς ἢ ὁκ ἔλαττον παλαιῶν λαβόντες καὶ ἑτέρας προσεθήκαμεν τρεῖς. εἰ γὰρ ἡ γυνὴ τοσαύτη κατέχοιτο πονηρίᾳ, ὡς καὶ ἐξεπίτηδες ἀμβλῶναι, καὶ τὸ ἀνδρὸς λυπῆσαι, καὶ ἀφελέσθαι τῆς ἐπὶ τοῖς παισὶν ἐλπίδος, καὶ τοσοῦτον τὸ τῆς ἀκολασίας ἐστὶν, ὡς καὶ ἀνδράσι κτ' τρυφῆς προφάσει συλλέξαι· ἢ καὶ ἕως σωίσηκε τὸ προσ τὸ ἄνδρα σωοικέσιον, πρὸς ἑτέρας ὠφελ γάμων ἑαυτῆς ἀφαλέσθαι, ἀθεία δέδοται παρ' ἡμῶν τοῖς ἀνδράσι, πέμπειν αὐτοῖς ῥεπούδια, καὶ κερδαίνειν τὰς προῖκας, καὶ τὰς προγαμιαίας ἐὰν δωρεὰς, ὡς ἤδη καὶ τούτων τὸ αἰτῶν δύλογος ἀφαλύειν δυναμένων τὸ γάμου, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν πέξιν, ὑφ' ἣν τὰς ποινὰς ἡ Θεοδοσίου τὸ δύσεβοῦς λήξεως ὥρισε ἀφαίρεσις.

ΚΕΦ. ιζ'.

Περὶ τὸ ἀναπογράφου, καὶ τῶν ἐλευθέραν γυναῖκα ἔχειν μὴ δυναμένων.

Ἐναπογράφου ἢ ἀπόλειψις γαμετὴν ἐλευθέραν οὐκ ἔξεσιν, ὅτε ἀγνοοῦντος ὅτε εἰδότος, ὅτε σωαναιρέντος καὶ κεκλημένου· ἀλλὰ κἂν εἰπὶ τοιοῦτο παρὰ τὸ ἀναπογράφου πραχθείη, πάρεσι τῇ δεσπότῃ καὶ αὐτῇ καθ' αὑτὸ, καὶ διὰ τὸ χώρας ἄρχοντος, σωφρονίζειν τὶ πλημμελῆς μέρους τὸ τοιούτου προξάντος ἀναπόγραφον, καὶ ἀφέλκειν ὑπὸ τὸ μάστιγα αὐτῷ σωίσης. ὥστε ὁδὲ γάμος ἔσι τὸ γνήσιον, οὐδὲ ἐπίδοσις προικὸς, οὐδὲ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἀλλὰ ψιλὴ τὸ γενόντος κακῶς ἐπανόρθωσις. §. α'. Οὕτω μὲν ἓν τὲ σωοικέσια ἀφαλύει), φθειρόντων ἔτι τὸ ταῦτα συμβαλόντων, καὶ ζημιωθησομένοις ἂν ποινὴ φθεῖρον προῖκά πως καὶ τῷ προγαμιαίαν φερὸν ἴσαν) δωρεάν.

ΚΕΦ. ιή'.

Περὶ τὸ γάμου τὸ ἄνδρὸς γαμικῆς γνησίου δωρεᾶς.

Ἀλλ' ἡμῖν τὶ καὶ ἕτερον προσεξόρθρηται, τὸ καὶ τὰς ἀπροικους σωαφείας, ἀλόγων γνησίων τὸ ἀφαιρέσεων, σωφρονισμὸν παραδέναι προσήκον. †. Εἰ γάρ τις ἀμάζητος γαμετὴν, ἢ καὶ γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι, γαμικῆς μὲ λειφθείσης προαιρέσεώς τε καὶ γνώμης, ἐ μὴν ἀκολυθησάσης προικὸς, ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, (ἔνθα δὴ καὶ προπέτερον γίνεαι τὰς λύσεις σωίσασιν, μηδ' ἑνὸς ἐντεῦθεν ὑπόντος κτ' προπετδυσαμένου κινδύνου) ἀφαίρεσιν ἐγραψαμεν λέγουσαν ὡς εἴ τις ὑπεξέσιαν γυναῖκα, γνώμη γονέων, ἢ καὶ αὐτεξουσίαν τυχὸν ἀγάζη), μήτε προικὸς ἐπιδόσεως, μήτε συμβολαίων τοιούτων γνησίων, ὁ μὲν γαμῶν ἔσω γαμῶν, κἂν εἰ προικῶα μὴ συγγράφεί· μὴ ἀφαίρετον ἢ ὁ ἀνὴρ, τῆς ὥσπερ ἐπὶ πολλῶν ἴσμεν γνησίων, σπάνιον τὸ οἰκίας τῶν γαμετῶν, χωρὶς μιᾶς τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένων δύλογων αἰτιῶν, ἃς τε Θεοδόσιος, ἃς τε ἡμεῖς ἠριθμήσαμεν. εἰ δὲ τοιοῦτο γένη), καὶ ἢ χωρὶς αἰτίας αὐτῶν ἀποπέμψῃ) τὸ οἰκίας, ἢ καὶ αὐτὸς δύλογον αἰτίαν παράσχοι τῷ τῶν γυναῖκα ἀποχωρήσαι ἢ προσ αὐτὸν σωοικεσίᾳ· τὸ τεταρτὸν μέρος τὸ ἰδίας προικὸς ἀναγκαζέσθω καταβαλεῖν αὐτῇ. ἀλλὰ μέχρι μὲ τεσσαρακοσίων χρυσῶν λιτρῶν τῶν προικὸς ἔχων, ἑκατὸν λίτρας ζημιωθήσε), τετάρτῳ τὸ τεταρτὸν τὸ προικὸς μέρος· καὶ ἐλάττονα ἢ ταύτης, καθ' ὅσον ἡ δὲ τεταρτὴ ποιεῖ ποσότης εἰ ἢ καὶ μείζονα τὸ εἰρημένης τὸ τεσσαρακοσίων δὲ χρυσῶν λιτρῶν ποσότητος εἰς προικὸς ἔχῃ, μὴ πλέον τὸ ἑκατὸν δὲ χρυσῶν ζημιώσθω λιτρῶν. προσ γὰρ δὴ τῶν μειζόνων ἐπίπαν ἀποβλέψαντες προσῆκε, τὸ νόμου τοῦτον ἐγραψαμεν προικὸς εἰκότως ὑπείνων κτ' τὰς ἡμετέρας νόμους οἰηθέντες εἶναι, ἥκιστ' ἂν καθαρὰ χρεῶν ἀφαίνοιτο. †. Καὶ ὅτε λόγου ὐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν ἐξ ἀνίσου φέρει χωρεῖτο, καὶ εἰκὸς ἡ γυνὴ παρ' αἰτίαν οἰκείαν ἀποχωρήσῃ δὲ ἀνδρὸς, ἀπροικος κελευσθῶσι, ἢ καὶ πέμψειεν αὐτῷ δίκα τινὸς αἰτίας δύλογα ῥεπούδιον, πᾶσι αὐτοῖς ἐν ἅπασιν ὑποκειμένοις ποινῆς. καὶ εἰ μὲ καθ' αἰτίαν αὐτῆς ὁ γάμος λυθείη, τῷ πενθερείαν φυλακτέον τῇ γυναικὶ, καὶ δύτερος ἐκ ὁμιλήσῃ γάμοις· εἰ ἢ καθ' αἰτίαν δὲ σωοικεσίου, ἢ καὶ bona gratia ἀφανθείη, (ἴσως καὶ τοῦτο) τὸ ἑνιαυτὸν φυλακτέον, ἀφ' τὸ δὲ ἀπόρρητος ἀσύγχυτον, ἵνα ἀφ' ἁπάντων ἡμῖν ὁ νόμος τέλειος ᾖ.

ΚΕΦ. ιθ'.

Περὶ τὸ ῥεπουδίων τὸ ἀπὸ παίδων οἰκείας ψαλέντων.

Ἐστι δέ τι καὶ ἕτερον ἡμῖν δύσερίς τε ἄμμα καὶ χάος ἐξορμῆσον, ἔνθα καὶ ῥεπουδίων ψαλέντων οἱ γάμοι μένουσιν ἔτι· τοὺς γὰρ τὸ ὑπεξουσίων πονηρίας φῶς τοὺς πατέρας κωλύοντες, ἐπειδή τινας δύρμον ἐξεπίτηδες ῥεπούδια γράφειν ἀποδύοντας, καὶ πέμπειν τοῖς αὐτῶν γαμέταις, ἢ καὶ τἀναντίον, μηδεμιᾶς δύλογ παντελῶς ὑπαρούσης αἰτίας ἀφαλύειν τοὺς γάμους, ὥστε τοὺς αὐτῶν γονεῖς ὑποβάλλειν τοῖς ὀπτίσειν τοῦ φθορᾶς, ἢ τὸ φῶ γάμου δωρεᾶς, ὡς δὴ ἀφαλυθέντ' τὸ γάμου, (καὶ αὐτοὶ μὲ ἴσως λάθρᾳ σωφάσκειν ἀλλήλοις, ἀπηξιωκότες δὲ ἀλλήλων ἐζημιωμένοι, καὶ ταύτῃ τὸ φῶ τοὺς παῖδας φιλανθρωπίας ἔχοντες τῷ ἀμφοῖν) νόμον ἐγράψαμεν, βυλόμενον μήτε ὑποξούσιος μήτε ἐμαυτοῦ πατρὸς παῖδας, μήτε ἄρρενας μήτε θηλείας, δυσὶ δὲ ἀφαλύειν τοὺς γάμους εἰς τῶν τὸ οἰκείων βλάβην πατέρων, ἢ μητέρων, οἳ τοὺς προῖκας ἢ τοὺς προγαμιαίας δωρεὰς ἐπιδεδώκασιν, ἢ ἐπεδέξαντο, μόνοι ἢ καὶ μὴ τὸ παίδων· ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῇ συστάσει τὸ γάμων ἀναμένομεν τῶν τὸ πατέρων σωαινέσιν, ὅτως ὁδὲ ἀφαλύεσθαι τοὺς γάμους συγχωρῆσαι ἐπὶ τῇ τὸ γονέων βλάβῃ, ὧδε τῶν ἐκείνων γνώμῳ. ἀλλ' εἰ καὶ πεμφθείη ῥεπούδιον, ἁρμόζειν καθ' αὐτῶν τῶν ἐπαρξιν τὸ ποινῶν ἃ συγχωρῆσεν, εἴτε αὐτοὶ δεδώκασι ταῦτα ἢ ὑποδέξαντο, ἢ καὶ σωυποδέξαντο. ὁδὲ γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, τὸ μὲ πατέρα παρὰ γνώμην δ' παιδὸς μὴ δύνασθαι ἀφαλύειν τὸ γάμου, τοῖς ἢ πεισὶν ἐπιτρέπειν, ἴσως καὶ ἐλάττοσι τῶν ἡλικίαν ὄσι, καὶ μηδὲ τὸ συμφέρον ἐπισταμένοις, λύειν πρὸ τῶν τὸ πατέρων γνώμην τὸ γάμου, καὶντεῦθεν τοὺς πατέρας ἀδικεῖν. †. Τοῦτο ἢ δὴ μὲ δοξάσμου ὁ φιλοσοφώτατος ἐβάσανίζε Μάρκος, Διοκλητιανὸς ἢ τοῦτο καταγλεύσησεν, ἡμεῖς ἢ ὁμοίως ἀποδεξόμεθα. καὶ ἔσω τέλος ἡμῖν τοῦτο τὸ ἀφαζύξεων αἱ προσήκοντες τὸ σωοικέσιον γένοι).

ΚΕΦ. κ'.

Τὸ ἢ ἐφεξῆς τὸ γάμων τέλος ὁ πάντα ὁμοίως ἀφαλύων ὑπόδοχε) θάνατος· ὥστε εἴτε θανάτῳ δ' ἀνδρὸς ἀφαλυθείη τὸ σωοικέσιον, εἴτε τελούτῃ completum ad ſecunda vota venire. Quod non obſervandum nobis eſt in viro irrationabiliter obtinente talia lucra: cum & non obtinenti etiam repente nuptias facere licet: quoniam nulla circa ſobolis confuſionem [1] rationabilis eſt ſuſpicio: quod in mulieribus ante [2] anni completionem recte prohibetur: & tanta [3] eſt prohibitio ex hoc, quia licet bona gratia diſſolvi matrimonium contingat, tamen etiam ex Anaſtaſii piæ memoriæ conſtitutione, in annum prohibitio ſecundarum nuptiarum mulieribus inſtituta eſt. §. 1. Has itaque cauſas nobis Theodoſius explanavit: nos autem ex veteribus ſumentes, & alias adjecimus tres. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, ut etiam ex ſtudio abortum [4] faciat, virumque contriſtet, & privet ſpe filiorum: vel tanta libido eſt, ut etiam cum viris voluptatis occaſione lavetur [5]: aut etiam dum adhuc conſtat matrimonium cum viro, ad [6] alios de nuptiis ſuis loquatur [7]: licentia datur à nobis, viris mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes: utpote etiam his cauſis rationabiliter ſolvere valentibus matrimonium: & ſub eundem deferentibus ordinem, ſub quem & pœnas Theodoſii divinæ memoriæ definivit conſtitutio.

Cap. XVII.

De adſcriptitio, qui liberam mulierem habere non poteſt.

Adſcriptitio [8] autem alieno nubere liberam non licet, neque ignorante, neque ſciente, neque conſentiente poſſeſſore: ſed licet aliquid tale ab adſcriptitio geratur, licebit domino & ipſi per ſe & per provinciæ judicem, caſtigare plagis [9] mediocribus hoc agentem adſcriptitium, & abſtrahere ab ea quæ fruſtra ei conjuncta eſt: unde neque nuptiæ ſunt quod factum eſt, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis: ſed pura facti mali correctio. §. 1. Sic itaque matrimonia diſſolvuntur viventibus adhuc iis qui ea contraxerunt: & pecuniariæ pœnæ circa dotem & ſponſalitiam conſiſtunt donationem.

Cap. XVIII.

De nuptiis ſine dotalibus inſtrumentis contractis.

Sed à nobis aliquid etiam aliud adinventum eſt, ut etiam indotata matrimonia irrationalibus factis diviſionibus caſtigationi tradantur competenti. †. Si quis enim duxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat, nuptiali quidem aſſumpta voluntate atque ſententia [10], non tamen ſecuta dote, aut ſponſalitia largitate, (ubi quoque præſumptive fieri ſolutiones contingebat, nullo ex hoc contra temerarium ſequente periculo) conſtitutionem ſcripſimus dicentem: Si quis ſub poteſtate conſtitutam mulierem voluntate parentum, aut etiam ſuæ poteſtatis forte ducat uxorem, neque dote oblata, neque inſtrumentis dotalibus factis: nuptiæ quidem ſunt, licet [11] dotalia inſtrumenta non ſint conſcripta: ut non ob hoc vir (quod in multis novimus factum) expellat domo uxorem ſine ulla prius dictarum rationabilium cauſarum, quaſque & Theodoſius, quaſque & nos enumeravimus. Si quid autem tale fiat, & aut ſine cauſa eam abjiciat domo, aut etiam ipſe rationabilem cauſam præſtet, ut mulier ſeparetur ab ejus matrimonio: quartam [12] partem propriæ ſubſtantiæ cogatur exolvere ei: & uſque ad quadringentas quidem auri libras ſubſtantiam habens, centum libris damnificabitur, hoc eſt quarta ſubſtantiæ parte: minorem autem hac, in quantum quartæ facit quantitas. Si vero etiam majorem prædictæ quadringentarum auri librarum quantitatis ſubſtantiam habeat: non amplius centum [13] auri damnificetur libris: ad maximam [14] namque plerumque reſpicientes dotem, legem hanc ſcripſimus: ſubſtantiam illam merito ſecundum noſtras leges exiſtimantes eſſe, quæ pura debitis videatur. †. Ratio quoque ex ipſis cauſis è [15] contrario procedat. Et ſi mulier per culpam propriam ſeparetur à viro indotata exiſtens, aut etiam mittat ei ſine aliqua cauſa rationabili repudium: iiſdem in omnibus ſubjaceat pœnis: & ſi quidem per culpam ejus matrimonium ſolvatur, quinquennium obſervandum eſt mulieri, & ſecundis non copulabitur nuptiis: ſi vero per cauſam vel culpam mariti, aut etiam bona gratia diſtrahatur: merito, & hic annum cuſtodiat, propter ſeminis confuſionem [16]: ut per omnia nobis lex perfecta ſit.

Cap. XIX.

De repudiis quæ à filiis familias mittuntur.

Est quoque quoddam, & aliud à nobis piiſſimum ſimul & gratum adinventum [17], ubi etiam repudiis [18] miſſis nuptiæ conſiſtunt adhuc. Eorum namque qui ſub poteſtate ſunt calliditates circa parentes habitas prohibemus: quoniam quoſdam invenimus ex ſtudio repudia ſcribere feſtinantes, & mittere ſuis uxoribus, aut etiam ex diverſo [19], & nulla rationabili penitus exiſtente cauſa, ſolvere matrimonia, ut eorum parentes ſubjaceant exactioni dotis [20], aut ſponſalitiæ largitatis [21], quaſi ſoluto matrimonio: & ipſi quidem forſan latenter miſcentur alterutris: diſcedunt autem parentes damnificati, & hanc ſuæ ad filios humanitatis habentes recompenſationem. Ideoque legem ſcripſimus, volentem: Neque ſub poteſtate conſtitutos, neque emancipatos filios, neque maſculos, neque fœminas poſſe diſtrahere matrimonia in ſuorum læſionem patrum aut matrum, qui dotes [22] aut antenuptiales donationes [23] obtulerunt, aut ſuſceperunt ſoli, aut etiam cum [24] filiis: ſed ſicut in contractu nuptiarum expectamus patrum [25] conſenſum, ita neque tranſigere matrimonia ſinimus in [26] parentum læſionem, citra illorum voluntatem: ſed ſi mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non ſinimus, ſive ipſi dederunt hoc, vel ſuſceperunt ſoli, ſive etiam cum aliis ſuſceperunt. Non enim habet rationem, parentem quidem citra [27] voluntatem filii non poſſe tranſigere matrimonium: filiis autem permittere forſan, & in minori ætate conſtitutis, neque quod utile ſit ſcientibus, citra patrum voluntatem ſolvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere.

†. Hoc autem bene quidem inchoans philoſophiſſimus [28] ſancivit Marcus [29]: Diocletianus [30] autem hunc ſecutus eſt: nos autem ſimiliter approbavimus: ſitque terminus nobis hic disjunctionum, quæ ſuperſtitibus contrahentibus fiunt.

Cap. XX.

Deinceps [31] autem mattimoniorum terminum: *quæ omnia ſimiliter ſolvit, expectat mors* [32]. Unde ſive morte viri ſolvatur matrimonium,

1 *Cap.* 18. *ℨ. l.* 11. *ff. de his qui notant.* Ceſſante cauſa prohibitionis, ceſſat prohibitio.

2 Vid. *l.* 15. *C. ex quib. cauſ. infam.*

3 Vid. *Cujac. 6. obſerv.* 32. *ubi de lucru mulierum, & feſtinatis nuptiis tractat.*

4 Vid. *Nov. Leonis* 31.

5 *Nov.* 117. *c.* 8. *in fin. l.* 11. *§.* 2. *C. de repud.* Si eſt lignum adulteræ lavari cum viris, erit & convivere cum adoleſcentibus, deinde etiam familiariter alicujus amicitia uti. *Quint. 5 Inſt.* 10.

6 Vid. *Nov. Leonis* 30.

7 Érant aliæ quoque apud veteres cauſæ, veluti ſi mulier ſterilis eſſet. *l.* 60. *in fin. ff. de donat. int. vir.* ſi temetum bibiſſet: uſus enim vini Romanis fœminis ignotus fuit. 2. Valer. 2. *cap. de uſu vini.* Plin. 14. *c.* 13. & Tertull. *cap.* 6. *apologetici*, refert Egnacium Mecennium cum uxorem interfeciſſet quod è dolio vinum bibiſſet, cædis abſolutum à Romulo, & ex Fabii Pictoris Annalibus, matronam, quod loculos in quibus erant claves vinariæ cellæ, reſignaviſſet, à ſuis mori inedia coactam: Cato quoque refert ideo propinquos fœminis oſculum dediſſe, ut ſcirent an temetum olerent. *Plin. ibid.* nec minus à judicibus multatas ſi vinum bibiſſent, quam ſi probrum & adulterium admiſiſſent. 10. *Gell.* 23. dote etiam ob id multatæ ſunt. *Plin. d. loco.* adde *Halicarnaſſæum* 2.

8 Ob conditionem adſcriptitiam, matrimonium ſolvitur. *l.* 24. *C. de agricol.*

9 Modica caſtigatione dixit Julian. *cap.* 141.

10 Ob non acceptam uxoris dotem, maritus divertere ab uxore non poteſt, *l.* 11. *§.* 1. *C. de repud.*

11 Dotalia inſtrumenta verius probant matrimonium, quam faciunt, *l. ult. Cod. ad Senatuſc. Velleianum.*

12 Vid. *l.* 11. *§.* 1. *C. de repudiis: Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 117. *cap.* 5. *Novell.* 74. *cap.* 3.

13 Vid. *d. l.* 11. *& d. cap.* 5.

14 Dos maxima, ſeu quæ dotis maximæ quantitas fuerit apud veteres, vid. *in l.* 9. *in fin. ff. de uſuris.*

15 Argumentum à contrario obſerva, de quo vide Oldendorp. *in Topic. in loco à contrariis.*

16 *C.* 16. *ℨ. cod.*

17 4. *Harmen.* 4. *§.* 24.

18 Libellis repudii.

19 Id eſt, mitti repudium viro ab uxore.

20 Hoc dictum eſt propter parentes uxoris.

21 Hoc dictum eſt propter parentes mariti.

22 Filiabus.

23 Filiis.

24 Ipſis conſentientibus.

25 Parentum conſenſus in liberorum nuptiis requiritur. dixi ad *l.* 25. *ff. de ritu.*

26 Parentum conſenſus in repudiis liberorum requiritur.

27 Invitum filium matrimonio pater conjungere non poteſt. vid. *l.* 12. *C. de nupt.*

28 Sapientiſſimus.

29 *l.* 5. *C. de repud.*

30 *d. l.* 5. ubi Marci recitatur ſententia.

31 Hinc ſumpta [illegible] Authentica, *Nunc autem*, *Cod. de ſecund. nuptiis.*

32 Mors omnia ſolvit. *ut hic:* ſolvit matrimonium. *l.* 1. *ff. de divort. & repud.* patrium poteſtatem, *Inſt. quib. mod. jus patr. poteſtat. l.* 15. *ff. quando dies:* mandatum, *l.* 26. *ff. mandati.* tutelam, vid. *§.* 3. *Inſt. quib. mod. tut.* voluntatem, *l.* 8. *§.* 6. *ff. de oper. novi. l.* 12. *l.* 13. *ff. ſoluto: l.* 16. 17. *ff. de re judic.* uſumfructum, *l.* 3. *in fin. ff. quib. mod. uſuſruſ.* habitationem, *l.* 11. *C. an uſuſruſ.* uſum, *§.* 3. *Inſt. de uſuſruſ. Inſt. de uſuſruſ. in pr. l.* 18. *ff. de uſur.* perſonalia omnia: omnem metum exheredationis, ita ut mortuus fruſtra exheredetur, *l.* 29. *§.* 10. *ff. de liber.* præcipue propter delictum defuncti patris, *l.* 33. *§.* 1. *C. de ineff.* Tollit etiam mors ſocietatem, *l.* 4. *in fin. l.* 35. *l.* 70. *ff. pro ſocio*, pœnam ex delicto (nam mortuo pœna pecuniaria non poteſt infligi, *l.* 1. *ff. de privat. delict.* niſi judicium pœnale ſit inceptum. vid. *l.* 164. *ff. de reg. jnr.*) accuſationem (niſi certis criminibus vel niſi accuſatione pendente mortuus ſit reus, *l.* 20. *ff. de exceſ.* ut hac via reus alicujus delicti, ordinarie poſt mortem accuſari non poſſit) condemnandi metum, *d. l.* 20. *& l.* 6. *ff. de publ. jud.* (niſi agatur de lite pecuniaria. *C. ſi reus vel accuſ.*) Mors etiam adimit heredibus jus eligendi, *l. ult. Cod. de contrab. empt.* arbitrii ferendi. *l.* 40. *de arbitris:* reſcindendi id quod legitime factum fuit à defuncto. vid. *l.* 10. *C. de ſolutionib.* revocandæ donationis, & movendæ quæſtionis ingrati, *l. ult. C. de revocand. donat.* fideicommiſſi petendi, vel ex ejus perſona qui vivo nec ignorante teſtatore mortuus eſt, vel ab ejus heredibus, qui ante hereditatem aditam deceſſit, de quo tamen vide quæ dixi ad *l.* 14. *Cod. de fideicom.* ſcindi. ideoque ſucceſſores juſtam, excuſabilem & immunem à pœna, habent cauſam ignorantiæ, *l.* 42. *ff. de regulis juris.* At non extinguit jus locationis. *l.* 30. *Cod. de locato:* debiti exigendi. *l.* 1. *C. Si certum:* jus agendi in heredem fidejuſſoris, *l.* 4. *l.* 5. *ff. qui ſatisdar.* de quo plenius dixi ad legem 26. *in fin. Cod. de fidejuſſoribus.* Vide alia huc ſpectantia, apud Sebaſtianum Medicem in tractatu, *Mors omnia ſolvit.*

Source : BIU Cujas

nium, sive fine mulieris, lucrum [1] sit viro quidem in dote secundum quod nuptialium instrumentorum continetur pacto: mulieri vero ex nuptiali donatione, sicut & ibi convenerit à principio contrahentibus: non prohibendis quidem in æqualibus secundum quantitatem oblationibus: prohibendis autem inæqualibus pactis, hoc quod fortissimus quidem Leo [2] in suis conscripsit legibus, nos autem hoc sumentes, adhuc clarius ordinavimus. Si enim alter quidem amplius, alter vero minus in lucro paciscatur: incertum erit quale oportet esse, quod teneat, utrum quod plus, an quod minus, dubitatione ex utroque similiter insurgente: Unde nobis placuit immoderationes aversantibus ad minus perrahere quod in pacto plus est, & non alii quidem licere tertiam [3], alii autem forsan quartam lucri paciscì: sed si quid tale fiat, quarta in utroque percipienda, & deinceps similiter in partibus: non [4] tamen in constituta ex utroque quantitate. §. 1. Soluto [5], igitur *matrimonio* secundum prædictas omnes [6] disjunctiones, *felix* [7] *quidem & beatum* [8] *est utrique contrahentium perdurare in priori conjugio, & non procreatam sobolem sequentibus matrimoniis forsitan contristare.* Et si [9] hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: habebunt quidem propria [10], hoc est dotem quidem mulier: sponsalitiam [11] vero largitatem vir: nihil perscrutantibus nobis hoc quod super secundis est nuptiis. Percipient [12] autem lucra: vir quidem ex dote: mulier autem ex antenuptiali donatione, & erunt hæc eis propria [13], nihil pene ab alia eorum differentia possessione: unde donec vixerint, omnem [14] licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis quæ de suo ab initio habuerunt. Si vero etiam moriantur: liceat eis & legatis, & fideicommissis res has in alios migrare: talem quippe alienationem permisimus nos constitutionem pro his conscribentes. §. 2. Si vero filios ex aliqua parte scripserint heredes, extraneos autem ex alia: maneant [15] autem tales res, aut etiam quædam earum non alienatæ: non [16] ob hoc alienatæ hæ videbuntur, quoniam aliquis etiam alter scriptus est heres: sed maneat etiam hæc filiis. Non [17] enim si scripserit omnes filios heredes ex inæqualibus partibus, has secundum hereditarias accipient portiones, sed ex æquo dividentsecundum numerum suum: sicut etiam si nullum eorum scripserit heredem, sed extraneos omnes, eis per alios modos satisfactione habita, percipient eas, cum [18] utique non sint heredes parentum. Placuit enim nobis per præsumptionem [19], quia pater dum non vivens alienaverit, aut expressim obligaverit aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis servare filiis, tanquam ex causa illorum sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere: & dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege, licet [20] non fiant heredes aut patris, aut matris, aut utriusque: vel si quidam eorum fiant heredes, alii vero repudient: hoc enim nobis rectius quam prioribus placuit habere. Unde si præmium est ex lege descendens in eos: nulla adjectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam [21] ipsi dent filii suæ diminutionis.

1 Pactum de lucranda dote vel donatione propter nuptias fieri potest.

2 Cujus sit mentio *in l.* 10. *Cod. de pact. convent.*

3 Maritus, quartam dotis: uxor tertiam donationis partem lucri causa stipulari non potest. Pactum enim hujusmodi est inæquale. Quid si conventum ita fuerit? actus ad æqualitatem minimi lucri quod pactum erit redigetur: vel, ut Julianus ait, major pars diminuto superfluo, ad minoris partis quantitatem concurrer.

4 Sensus est, Major quantitas donationis propter nuptias esse potest, quam dotis: & è contra.

5 Hinc sumpta est Authentica, *Heres*: Authentica, *Nunc autem. Cod. de secund. nupt.*

6 Divortii formas.

7 Viduitatis seu non repetiti conjugii commendatio.

8 Si commoda & incommoda hujusce vitæ spectes.

9 Nota privilegia univiratus, seu unici conjugii, vel unarum nuptiarum.

10 Dos, proprium mulieris patrimonium.

11 Donationem propter nuptias.

12 Non ipso jure, vel solo prætextu mortis: sed ex pacto.

13 Ut eis fruantur pleno jure, & habeant potestatem alienandi quo voluerint modo, vel inter vivos, vel ultima voluntate. *Julian.* quod intellige, si moriantur nullis relictis liberis.

14 Existimo id hodie abrogatum, & solum usum parentibus permitti in hujusce modi lucris. *Novell.* 98. *cap.* 1. aut saltem usum, & virilem in proprietate: *Nov.* 117. *c.* 3.

15 Id est, & hujusmodi dos, vel donatio propter nuptias non sit alienata vel à viro vel ab uxore.

16 Sensus est, Si ad maritum ex pacto dos uxoris ea mortua, pleno jure pervenerit, nec eam vivus alienaverit, liberis relinquere eam tenetur, nec ejus partem extraneis potest relinquere. Dic idem in propter nuptias donatione.

17 Sensus est: Dos (idem de donatione propter nuptias) pacto quæsita à marito, nec ab eo alienata inter vivos, extantibus liberis, testamento in extraneum conferri non potest. At forte quoddam potest ex suis eligere quibus eam conferat? non potest. Quid si contulerit re ipsa, aut inæqualiter ad eam liberos vocaverit? æquis partibus ad eam liberi vocabuntur. At forte bonis in aliis inæqualibus partibus scripti fuerunt heredes, ut pro rata portione non id eis adcrescat? Dos hujusmodi liberis non adcrescit pro rata virilium portionum quæ inæquales esse poterant, sed viriliter: *ibi, sed ex æquo dividunt.* At id forte tantum locum habet adversus extraneos, quoties liberi sui non fiunt heredes patris. *ibi, cum utique non sint heredes parentum.* J. 18 Hæc verba sic interpretanda videntur: Dotem uxoris, marito quæsitam nec ab eo inter vivos alienatam, ipso jure (utcumque parens testamento in ea scripserit extraneos heredes) ad liberos reverti: non eo tantum casu quo patris hereditate abstinuerint, sed quo patris heredes fuerint. Ut sit sensus, sive fiant heredes patris, sive non fiant, honore præcipuo eam partem vindicant, *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo*, & merito, cum in ejusce modi dote matris potius, quam heredes patris videantur; sic enim interpretor hæc verba, *utique non sunt heredes parentum*, quæ melius in editione Græca leguntur hoc modo, κάτοι μὴ κληρονομοῦντες τῶν γονέων, id est, etiamsi non sint heredes parentis, & melius κάτοι. Est enim dubitandi particula, non adfirmativa, ut, *cum*. Recte quoque in singulari, γονέως, non γονέων. & J. quoque interpres melius vertit, *licet non fiant heredes*, ut innuat liberos in ejusmodi dote non tam heredes patris quam matris videri. Quæres, unde præsumantur liberi heredes esse matris in ea portione? Respondeo, præsumi dotem ejusmodi liberorum causa patri quæsitam esse, *ibi, tanquam ex causa*, id est, eo fine patri datam fuisse, ut ad liberos post mortem eam transferret: præsumptio ea est legis, id est, juris. *ibi, placuit, per præsumptionem*, cui stari oportet. Atqui vivus eam potuit alienare? non potuit tamen testari, cum lex testandi facultatem ademerit, *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege*, & *ibi, nulla adjectione neque turbetur, neque diminuatur.* Atqui pater de ea testatus est? non potuit testari contra leges, *l.* 55. *ff. de legat.* 1. At est iniquum unum & eundem heredem esse, & aliam partem præcipuam habere? in privilegiis non attenditur communis juris ratio, *l.* 14. 15. 16. *ff. de legat.* Hoc jus privilegiatum est, *ibi, honore præcipuo.* J. *eodem.* ibi, *præmium est ex lege descendens.* 19 Κατὰ πρόληψιν, Ex præsumptione voluntatis lucra nuptialia pertinent ad liberos, etiamsi patri heredes non extiterint: multa enim fiunt κατὰ πρόληψιν, nam & argentarii de usuris pactis, de bessibus pacti videntur, *l.* 26. *Cod. de usuris.* adde quæ dixi ad *l. penult. Cod. de fidejussorib.* & *l.* 7. *Cod. de jure fisci.* Quæ Alciatus in hunc locum præsumit, aliena sunt à mente legis. Nec enim vel tacite vel expresse potest parens in testamento lucra nuptialia alienare. 1. *præsump.* 5. 20 Quod alicui defertur, *licet is non fiat heres*, non negatur ei dari, si heres extiterit. Cum dicimus majus obstaculum non nocere, tacite fatemur minus non nocere. Qui hereditatem patris & matris abstinet, tacite videtur omnes ejus portiones abjicere. Qui non abstinet, non videtur eas partes abjicere, quas lex ei speciali beneficio defert, sed eas magis amplecti præsumitur. 21 Id est, forte sint ingrati. 22 Additur apud Julianum, *c.* 145. vel contra.

Cap. XXI.

De ingratis liberis [22].

Si quis enim ex eis ingratus videtur, præmium hoc aliis [23] damus nihil tale agentibus: ut & alios corripiamus parentes [24] honorare, & ad fratrum exemplum [25] respicere: Unde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, ut omnes ingrati sint: ad heredes venient hæc defuncti, tanquam illius substantiæ constituta, non valentibus filiis ex parente à se exhonorato [26] præmium habere: quod nos eis propter hanc causam non damus. §. 1. Si vero filiorum alii quidem inter vivos sint, alii vero defuncti quidem sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus [27] filiis, si heredes sint patris: aliqui ad [28] fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus hæc valere non super dote solum, neque super sponsalitia largitate: sed etiam super indotatis matrimoniis: ex constitutione nostra introductis lucris: nam & illud [29], nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed servent [30], erit filiorum quo dudum diximus modo. Primæ siquidem nuptiæ, & hinc lucra & observationes, usque ad hoc dispositæ sint.

Cap. XXII.

De secundis nuptiis [31].

Si qui vero prioribus non contenti nuptiis, etiam ad secundas venerint: necesse est legi hos se supponere, aut sine filiis existentes ex prioribus, ex secundis autem filios habentes: aut etiam ex diverso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis: aut sine filiis ex ambobus: aut parentes ex utroque. †. Si igitur sine filiis manserint ex prioribus, aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla perscrutatio circa nuptias secundas est: sed viri quidem ibunt omnino omni observatione liberi: mulieribus autem solummodo imminebit metus, ut non ante [32] annale tempus ad secundum veniant matrimonium: aut sciant, quia si quid tale gesserint, & immaturas [33] contraxerint nuptias, subibunt pœnas: alias quidem si sine filiis ex prioribus sint matrimoniis: majores autem si etiam filii sint. Si enim non est soboles, infamia [34] mox sequetur: & erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis, & neque [35] percipiet aliquid horum quæ à priore relicta [36] sunt ei consortio: neque [37] fruetur sponsalitia [38] largitate: neque [39] marito secundarum nuptiarum ultra tertiam suæ substantiæ offeret partem: sed neque [40] extrinsecus sentiet largitatem: neque [41] percipiet penitus ab ullo extraneorum, non hereditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem: sed hæc veniant aut maneant apud heredes defuncti [42], aut coheredes ejus, si poterat heres esse, utpote ea nullam utilitatem habente. Sed si scripti & alii sint he-

22 Additur apud Julianum, *c.* 145. vel contra. At forte bonis in aliis inæqualibus partibus scripti fuerunt heredes, ut pro rata portione non id eis adcrescat? Dos hujusmodi liberis non adcrescit pro rata virilium portionum quæ inæquales esse poterant, sed viriliter: *ibi, sed ex æquo dividunt.* At id forte tantum locum habet adversus extraneos, quoties liberi sui non fiunt heredes patris. *ibi, cum utique non sint heredes parentum.* J. 23 Pars ingrati non ingrato adcrescit. 24 Τὰς γονεῖς τιμᾶν, venerari, *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq.* revereri, *l.* 5. *Cod. de patr. pot.* iis parere, *l.* 2. *ff. de justitia.* honestam & sanctam personam eorum habere, *l.* 9. *ff. de oblig.* eos alere, *l.* 5. *ff. de agnosc. lib.* eorum necessitatibus succurrere, *l.* 1. *Cod. de alend. lib.* His contrarium est, parentes contumeliis adficere, impias manus eis inferre, *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq.* maleficos appellare, *d. l.* 1. §. 3. 25 Exemplis non judicatur *l.* 13. *Cod. de sent. & interloc.* at exemplo vivitur, & plerumque male, quod tamen non excusatur, nisi omnium pene idem sit exemplum, tacente ac non contradicente magistratu. 26 Immeritis præmium non defertur. 27 Filii heredes, patrem repræsentant: non heredes, non repræsentant. 28 Quod fratrum filii repudiant, defuncti fratribus adcrescit. 29 Nempe lucra dotalia & sponsalitia. 30 Id est, non alienent. 31 Scil. intra annum luctus contractis, & earum pœnis, *apud Jul. c.* 146. ita concipitur hic tit. de muliere quæ post mortem mariti nubit. 32 Mulier intra annum luctus jure nubere non potest. 33 Nuptiæ intra annum luctus à muliere contractæ velut immaturæ pœnis subjiciuntur. 34 Quæ intra annum luctus nubit mulier, est infamis, *ut hic*: nisi rescripto principis infamia aboleatur. *Jul. hic & l.* 1. 2. *Cod. de sec. nupt.* & est ea pœna nubentis intra annum luctus. 35 Secunda pœna nubentis intra annum luctus. 36 Id est, per legatum aut institutionem. vid. J. *eod.* ibi, *venient ad decem Personas.* 37 Tertia pœna. 38 Donatione propter nuptias. *Julian.* 39 Quarta pœna. 40 Id est, ab extraneo, ita ut cum alio non habeat testamenti factionem. *Julia.* Quinta pœna. 41 Quintæ pœnæ explicatio. 42 Id est, testatoris.

τ γυναικὸς, κέρδος γίνεσθαι τῷ μὲ ἀνδρὶ τῶν προῖκα, καὶ τὸ τοῖς γαμικοῖς συμβολαίοις διειλεγμένον σύμφωνον τῇ γυναικὶ ἢ τῷ προγαμιαίαν δωρεὰν, καθάπερ ἂν κἀκεῖσε δόξειεν ἐξ ἀρχῆς τοῖς συμβάλλουσι· ἐκλογιζομένων μὲ τὸ ἀνίσου καὶ τὸ ποσὸν ἐπιδόσεων, κωλυομένων ἢ τὸ ἀνίσου συμφώνου. τοῦτο οὕτως ὁ μὲ χρυσόστομος Λέων ἐν τοῖς οἰκείοις ὀρθῶς ἔγραψεν· νόμοις ἡμεῖς ἢ αὐτὸ παραλαβόντες, ἐπισφίγξαμεν. εἰ γὰρ ὁ μὲ πλεῖον ὁ ἔλαττον ἐν τῷ κέρδει συμφωνήσειεν, ἀδηλον ἵν ὁποῖον δεῖ τὸ κρατεῖν εἶναι, πότερον τὸ πλεῖον, ἢ τὸ ἔλαττον, τ ἀμφισβητήσεως ἐκκαίρουσιν ὁμοίως ἀνισαμένης. ὥστε ἡμῖν ἔδοξε τὰς ἀμιλλίας ἀποτρέποντες, ὡς τὸ ἔλαττον καθελκύσαι τὸ πλεῖον ἐν τῷ συμφώνῳ. ὡς μὴ τῷ μὲ ἐξεῖναι τέταρτον, τῷ ἢ τυχὸν τρίτον ἢ κέρδος συμφωνεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοιῶν μέρων, ἐφ' ἑκάτερα παραλαμβάνειν, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως ἐπὶ τ μερῶν· ἐὰν μὴν ἐπὶ τ συμπεφωνημένης ἑκατέρωθεν ποσότητος. §. α'. Λυθέντος τοίνυν ἢ γάμου κ τῆς ἐπιγενομένης ἀπαύστου ἀφιξόξεως, δύναται μὲ καὶ μακρόχρονα ἑκατέρα τ συμβαλόντων μέρεσιν ἐπὶ τ προτέρας δύνῃ, καὶ μὴ τῶν ἐγκυμόνων γενῶν τοῖς ἐφεξῆς σωοικεσίοις ἴσως λυπῆν. καὶ εἴ γε τῶν παρέχειεν, καὶ ἐπὶ τ προτέρων γενῶν γάμων, ἔξεσι μὲ τὰ οἰκεῖα, τουτέστι προῖκα μὲ ἡ γυνὴ, προγαμιαίαν ἢ δωρεὰν ὁ ἀνὴρ. (ἐὰν πολυπραγμονήσαντων ἡμῶν τῶν οὕτω ἐπὶ τ δευτέρων ἐτι γάμων) λήψον ἢ τὰ κέρδη, ὁμὲ ἀνὴρ τὰ ὁπ τ προικὸς, ἡ ἢ γυνὴ, τὰ ὁπ τ προγαμιαίας δωρεὰς, καὶ ἔσον) τοῦτα αὐτοῖς οἰκεῖα, ἐάν τι χρεῶν τ ἄλλης αὐτῶν ἀφαίρεσιν κλήσεως. ὥστ ἐν ὅσῳ πλείσι, πᾶσαν ἀδειαν ἔξουσιν ἀποκτήσεως ἐπ αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις οἷς οἴκοθεν ἐξ ἀρχῆς εἶχον· εἰ ἢ κ τελευτοῖεν, πάρεσιν αὐτοῖς κ ληκάτοις κ φιδεικομμίσσοις τὰ προῖγμοῖα ταῦτα εἰς ἑτέρους μεταθῆσαι. κ γὰρ δὴ καὶ τοιαύτης ἀποκτήσεως ἐφήκαμεν ἡμεῖς, ἀφάτως ὑπὲρ τούτων γεγραφότες.

§. β'. Εἰ μέντοι τοὺς μὲ παῖδας ἔκ τινος μοίρας γράψαιεν κληρονόμους, ἐξωτικοὺς ἢ ἐξ ἑτέρας, μέροι ἢ τὰ τοιαῦτα προῖγμοῖα, ἢ κεί τινα ἐξ αὐτῶν ἀνεκποίητα, ἃ παρὰ τὴν ἀποκτησιν ταῦτα δοκεῖ, ἐπειδὴ τις κ ἕτερος γέγραπται κληρονόμος· ἀλλὰ μέντοι κ ταῦτα τοῖς παισίν. ὅτε γὰρ εἰ γράψαιεν παῖδας τοὺς παῖδας κληρονόμους, ἐξ ἀνίσου μέντοι μερῶν ταῦτα κ τοὺς κληρονομιαίας λήψον) μοίρας, ἀλλ' ἐξ ἴσης διαιρήσον) ὡσεὶ τ ἀριθμὸν τ ἑαυτῶν. ὥσπερ καὶ εἰ μηδένα αὐτῶν γράψαιεν κληρονόμον, ἀλλ' ἐξωτικὸς ἁπανταχοῦ, αὐτοὺς δ' ἑκανὰ δι' ἑτέρων τρόπων γενομένα, λήψον) ταῦτα, καίτοι μὴ κληρονομοῦντες δ' γενέως. ἔδοξε γὰρ ἡμῖν κ, ὡς ἔνιοι ὁ πατὴρ, ἐν ᾧ μὴ ζῶν ἐποιήσεν ἢ κ ῥητῶς ὑπέθετο π τ προῖγμάτων τούτων, ἢ τελούτων μὴ ῥητῶς εἰς ἕτερον αὐτὰ μεταθεῖναι, βέλεσθαι μᾶλλον φυλάττειν τοῖς παισὶν, ὡς ἐξ αἰτίας ἐκείνων αὐτῷ προσγενόμενα, ἀλλὰ μὴ εἰς τοὺς ἔξωθεν ἄγειν. κ δοθήσ) ταῦτα τοῖς παισὶ, γέρας ἐξαιρεῖσθαι ἐν δ' ἡμετέρᾳ νόμῳ, κἂν εἰ μὴ κληρονομοῖεν ἢ δ' πάτηρ, ἢ τ μήτηρ, ἢ ὁπότερα· κἂν εἰ τινες μὲ αὐτῶν κληρονομοῖεν, τινὲς ἢ παραιτοῦνται. τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὀρθότερον τ προτέρων ἔδοξεν ἔχειν. ὥστ εἰσὶ γέρας ἐν δ' νόμῳ κεφαλαιωθὲν εἰς αὐτοὺς, μηδεμιᾶ προθέσει μήτε ἐπιθλάψαι, μήτε ἐλαττῶσαι, πλὴν εἰ μὴ τὴν αἰτίαν αὐτοὶ δοῖεν οἱ παῖδες τ ἑαυτῶν ἐλαττώσεως.

Κεφ. κα'.

Περὶ τ ἀχαρίστων παίδων.

Εἰ γάρ τις ἐξ αὐτῶν ἀχάριστος φανείη, τὸ γέρας τοῦτο τοῖς ἄλλοις δίδομεν τοῖς ἐδέν τι τοιοῦτο πράξασιν, ἵνα κ τὰς ἄλλας παιδοῦσωμεν τὰς γενεὰς ἡμῶν, κ εἰς τὸ τ ἀδελφῶν παράδειγμα βλέπειν. ὥστ εἰ τοσοῦτον ἀτύχημα τ τ παίδων εἴη γενῆς, ὡς ἁπαῖσας ἀχαρίστους εἶναι, ἐπὶ τὰς κληρονόμους ἐρχέσθω ταῦτα δ' τελούτησαντες. ὡς τ σπένε φείσασίας ὅτου ἀ δυνάμθων τ παίδων ἐκ δ' παρ' αὐτῶν ἠπιμασμένα γενέως γέρας ἔχειν· ὅπως ἡμεῖς αὐτοῖς ἀφ' τούτων τῶν αἰτίων ἀ δέδομεν. §. α'. Ε ἢ τ παίδων οἱ μὲ ἐν ζωσι καθέσηκειεν, οἱ ἢ ἀπέλθοιεν μὲ, παῖδας ἢ κ ἀφελίποιεν, τὸ δ' τελούτησαντος μέρος τοῖς σπένε δίδομεν παισὶν, εἰ κληρονομοῖεν δ' πάτηρ· ἐπείτοιγε ἐπὶ τὰς ἀδελφὰς ἀγόμεν. Καὶ τούτῳ δὴ τ νόμῳ ἡμῶν τελειῶντες, βαλόμεθα τοῦτο κρατεῖν ὅσι ἐπὶ πατρὸς μόνον, ἐὰν ἐπὶ πάππου δωρεὰς, ἀλλὰ κ ἐπὶ τ ἐναντίως σωοικησίους ὡδὶ τ ἀμφιτέρους ἡμῶν εἰσηγημένων κερδῶν. κἀκεῖνα γὰ, εἰ μὴ πρὸς δευτέρας ἔλθοιεν γάμους οἱ πατέρες, ἀλλὰ φυλαξαιεν, ἕσῃ τ παίδων, καθ' ὅνπερ ἐμπροσθεν εἰρήκαμεν τρόπον. οἱ μὲν ἐν πρώτοις γάμοις κ τι συντεθεν κέρδη τὰ κ αἱ παρατηρήσεις μέχρι τότε πεπαύσθωσαν.

Κεφ. κβ'.

Περὶ τ δευτερογαμιῶν.

Εἰ δέ τινες τοῖς ἔμπροσθεν σὺν χρηματίσαντες γάμοις, πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν, ἀνάγκη τῷ νόμῳ τούτῳ ὑποβεῖσθαι ἢ ἀπαιδίας ὄντας ἐκ τ πρώτων, ἐκ ἢ τ δευτέρων παιδοποιημένους· ἢ τεκνίλιον, ἄπαιδας μὲ ἐκ τ δευτέρων, πατέρας ἢ ἐκ τ πρώτων· ἢ ἀπαιδας ἀμφοτέρωθεν, ἢ πατέρας ἑκατέρωθεν.

†. Εἰ μὲ ἐν ἀπαιδες μείνοιεν ἐκ τ πρώτων ἢ κ ἐξ ἀμφοτέρων τ γάμων, ἐδεμία πολυπραγμοσύνη θεὶ τὰ δεύτερα· ἀλλ' ἀνδρες μὲ ἀπλῶς πᾶσι πᾶσιν περιληψόμενοι ἐλεύθεροι, γυναιξὶ ἢ μόνον ἐπικείσ) δέος τὸ μὴ πρὸ ἐνιαυσιαίας ὥρας πρὸς τὸ δεύτερον ἐλθεῖν σωοικέσιον· ἢ γινώσκειν ὡς εἴτι τοιοῦτο πράξειεν, κ ἄφρας σωαλλάξειεν γάμους, ὑφέξουσι ποινὰς, ἄλλας μὲ, εἰπρὸς ἄπαιδες ἐκ τ πρώτων ὧσι σωοικεσίων, μείζους ἢ εἰ κ παῖδες ὦσιν. εἰ μὲ γὰρ ἐκ ὕπεισι γενὴ, τὸ τ ἀπιμίας δέος, ἀκλεθησῃ, κ ἔσῃ παντοίως ἡ γυνὴ ἀφ' τοῦ τ γάμων ταχθὲν ἡπιμασμένη, κ ἐδὲ λήψεταί π τ πρὸ δ' πρώτερα κεχελεσμένων αὐτῇ σωοικεσίᾳ, ὅτε ὁπλῶσά τ προγαμιαίας δωρεὰς, ἐδὲ τῷ σωοικεσίῳ κ τ δεύτερον γάμον, πραιτέρα τ τελείης τ οἰκείας θέσεσίας ἐπιδῶσα μοῖραν. ὁ μὲν ἐδὲ τ ἔξωθεν αἰδήσ) φιλοκτημοσύνου, ἐδὲ λήψ) παντελῶς παρ' κάδνος τ ἔξωθεν ὁ κληρος, ὁ φιδεικομμίσσιον, ὁ λαχάτου, ὁ mortis causa δωρεὰν· ἀλλὰ πᾶσι ἐλάσ) μὲν τοῖς κληρονόμοις δ' πλουτήσαντος, ἢ κ συγκληρονόμοις αὐτῆς, εἰ γε ἠδύνατο κληρονομεῖν ὅλως· οἷα παύτης ἐσ' ὅπερ ὀρθῶς ἔχοσης. ἀλ' εἰ γεγραμμένοι κ ἕτεροι τύχοιεν κληρονόμοι, εἶπ κ ἐξ ἀδιαθέτου κα-

λοῖτο

λοῖτο, ὡς ὑπείνας ἐλάβετε) τὰ τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ καταλελειμμένα. ὃ γὰρ τὸ δημόσιον αὐτὰ εἰκειώσει), (μὴ ποτε δόξωμεν, τὰ τοιαῦτα σωφρονίζοντες, τῇ δημοσίᾳ ὠφελείας) ἀλλ' ὅτω μὲ τὰ ὡρισμένα ἔξωθεν αὐτῇ καταλελειμμένα, ὡς ἑτέρᾳ χωρήσῃ· τὰ δέ γε παρὰ δευτέρου συνοικήσαντος, ἀφίξεται, παρ' αὐτῆς ἀφαιρέμενα, ὡς τὰ δῶρα ὡσαύτως τῇ καταλιπόντος ἀνδρὸς συζυγείας τὰ τῇ ἰδίᾳ ἀπειλημμένα· τουτέστιν ἀνιόντας τε καὶ κατιόντας, καὶ τὰς ἐκ τοναγίας, μέχρι δευτέρας βαθμοῦ, τῶν βαθμῶν ἐπὶ τὰ οἰκείας φυλαττομένων τάξεως. ὧν ἐκ ὑφεστώτων, ἐπὶ τὸ παιδίον ἐλεύσεται.

§. α'. Ἀλλ' εἰ μὲ πορρωτέρω κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτε τὰ οἰκείαν αὐτῆς ὑπεισελεύσει) συζυγῶν, ἀλλὰ μέχρι τρίτε βαθμοῦ θεωρεμένης παυσάσθω σήσει) μόνον τὰ τῶ Δημοσθένους αὐτῇ· οἱ πορρωτέρω δὲ ὄντες ἑτέρας ἕξουσι κληρονόμους. καὶ ἡ γε ὡς τὰ ἄλλων αὐτῇ ποιῶν ἐπαχθέσθω, φαμὲν δὴ τῶν ἀτιμίαν, εἰ μὲ ἅπαις ὢν τὰ πρωτέρων εἰς γάμων, λέλυ) βασιλέως γράμμασι κελεύοντος. †. Εἰ δὲ παῖδες ὑπάρχει οἱασδήποτε γονῆς, ἔξεισι μὲ αὐτῇ βασιλέως ὑπὲρ τὰ ἀτιμίας δέεσθαι, ἐ μὴν ὠφελός τι τὰ ἀντιγεγραμμένων ἔχει. τῶν εἰ μὴ βάλε) τῶν ὢν τὰ βασιλείας ἔχειν ἀφέλειαν, καὶ τὰ ἄλλων ἀπολαγχάνειν τοιῶν, τοῖς ὢν ἐκ πρώτερα γάμε παισὶ τῶν ἡμίσειαν τὰ οἰκείας οὐσίας δωρεμένην μοῖραν καθαρᾶς, αἱρέσεως ἀπάσης χωρὶς, καὶ ἀδὲ τῶν χρῆσιν παρασκέπτεσθαι, ἀλλὰ πίστις τὰ οὐσίας τὰ πατρὸς ὅτε ὡς τὰς δευτέρας ἐφοίτα γάμους, καὶ τῶν ἡμίσειαν καταῶ εἰσπέπτες ἔφθημεν, ἐξισαμένην μοῖραν τοῖς ἐμπροσθεν γεγονόσι παισὶ. καὶ Δημήσουν) τὸν οἱ παῖδες ἅπαντες ἐξ ἴσης, καὶ παῖδας μὲ ἔχοντες, εἰς τὰς ἑαυτῶν ὠφελιμαπέμψει παῖδας· (δεῖ γάρ τι καὶ τοῖς παλαιοῖς προσθεῖναι νόμοις) εἰ ἢ σὺν ἔχοιεν, τὰ δὲ τελευτησάντων μέρη λήψον) πάντες ἀναλόγως οἱ τέκνων ἀδελφοί. εἰ ἢ πάντες ἀπέλθοιεν, ἐχέτω ὠφελιμαῖον τὰ ἑαυτῆς δυσκληρίας ἡ μήτηρ, τὸ ταῦτα πάλιν ἀναλαβεῖν. καὶ ταῦτα φαμὲν εἰκῆ ἀδιάθετα τελευτήσειεν οἱ παῖδες. ὁδὲ γὰ ἐπὶ τοῖς ἄπαξ γενομένοις αὐτῶν εἰρέσομεν αὐτὰς Δημήνας γράφειν, ἢ θέλοντας ὃν βάλον) ταῦτα Δημηθέναι τρόπον.

†. Αἱ μὲν ἐπικείμεναι ποιναὶ ταῖς ὡς ἐ πυθόμενα γνησμένοις χρόνα τοιαῦταί πως εἰσὶ, καὶ τρεῖς ὑπὲρ τούτων Δημήσεις τὰς ἐμπροσθεν γεγραμμένας, μιᾷ πινὶ ταύτῃ παρενθήκῃ ὁδὲ ἡμῖν ὁ νόμο μὴ τὰ ὡρισμένα ἀπηχήσῃ.

ΚΕΦ. κγ'.

Περὶ γυναικὸς τὰ μὴ ἐ πένθος συνιόντων ἐπὶ δευτέρου ἀφικνεμένης γάμου, καὶ ὡς δεῖ ἐ τὰ ὡρισμένα κέρδος, καὶ ὡρογαμειαίας δωρεᾶς.

Εἰ ἢ ἀναμείνειε μὲ τὸ χρόνον ἡ γυνὴ, καὶ ταύτῃ Δημφύγοι τὰς εἰρημένας ποινὰς, ἐπὶ δευτέρου ἢ ἀφικνῖτο συνοικέσιον, τὰ ὡρτέρων ἀμελήσα(α γάμων, εἰ μὲ σὺν ἔχοι παῖδας, (εἰρήσθω γὰ καὶ αὖθις) ἀκίνδυνον ἅπαν τὸ συντεθεν.

†. Εἰ ἢ ὑπείη γονὴ, καὶ παῖδας ὁ νόμο συντεθεν ἀπημαδίνως ἴδοι, τὸν ἀκαὶ τὰ πάσης φιλοτιμίας παρὰ ἑ ἀνδρὸς εἰς αὐτὸν ἐλθόντας, καὶ τὸ τὰ δεσποτείας ἀφαιρεῖ) μόο, μόνον αὐτῇ καταλιπὼν τῶν χρῆσιν τε καὶ ἐπικαρπίαν.

†. Καὶ ταῦτα ἢ γενομθετηθὼ καὶ ἐπὶ τὰ ὡρογαμειαίας δωρεᾶς, καὶ ἐπὶ πάσης ἑτέρας φιλοτιμίας, εἴτε σὺν ζωῇ ὡρὸς ἑ ἀνδρὸς εἰς αὐτὸν χωρήσῃς, ἢ καὶ Δημήνης, ἢ mortis causa δωρεᾶς· εἴτε συστάσεως εἴη μέρο, εἴτε πεσσθεῖον, εἴτε φιδεικόμμισσον. †. Καὶ, ἁπλικῶς εἰπεῖν, ἅπας αὐτῶν ἐπιλείψῃ δεσποτείας τρόπο ἐπὶ τοῖς παρὰ ἑ ὡρτέρου ἀνδρὸς εἰς αὐτὸν ἀφισθέντος, καὶ εἰ παῖδες αὐτὰ λήψον), καὶ τὰ δεσποτείας ἔσον) κυρίοι κὴ τὰ καιρῶν δύθις καθ' ὃν ἡ μήτηρ σωνάγκησεν ἄλλω. †. Καὶ ταῦτα καινὰ γυναικός τε καὶ ἀνδρὸς ἐπὶ τιμια κείσθω. εἰ γὰ δὴ κἀκεῖνο παῖδας ἔχων δούλεραν αὐτοῖς ἐπεισαγάγοι γαμετὴν, ἐ τὰ ὡρτέρου ἀπολαύσῃ κερδῶν κὴ δεσποτείας λόγον, ἐ φιλοτιμίαν ἄλλου παρὰ τὰ γυναικὸς λαβὼν, τούτου ἕξῃ βεβαίως, πλὴν ὅσον χρῆσαι καὶ καρπᾶσαι μέχρι ὡρᾶ μόνον κἀκεῖνα γὰ οἱ παῖδες, εἰ καὶ ὑπεξέσιοι καθεσήκοιεν, ἀλλ' ἐν κυρίοι κὴ δεσποτείαν τὰ τοιούτων ἔσον), παραγινομένων δύθις εἰς αὐτὸς ἅμα τῇ τὰ δούλεραν γαμετῆς σωαφείας. †. Καὶ ἐ διαφέρμεθα ὡς τὰ ὡρτέρου, ἢ τὰ ὡρὸ γάμε δωρεᾶς, πότερον αὐτοὶ ταύτην δεδώκασιν οἱ γήμαντες, ἢ τινες ἄλλοι ὑπὲρ αὐτῶν τὸν ἔπραξαν, εἴτε τὰ σὺν γένος, εἴτε καὶ τὰ ἔξωθεν· καὶν εἰ δοκῇ πως σωαγκιλῆφθαι καὶ ἡ ὡρογαμειαία δωρεὰ τῇ ὡρτέρου.

ΚΕΦ. κδ'.

Ἀλλὰ τὸ νομοθετηθὲν ἐπὶ τὰ συντεθεν εἰς τὰς γήμαντας ὡρτερχομένων κερδῶν, καὶ ἔτω κύριον ἔσω. καὶ ἔτως ἀσφαλὴς τὰ τοιούτων ὁ νόμο αὐτοῖς φυλαξ· ὅτι καὶ ἐδὲ συκοφάντην ἐδέμιαν ἐφίστη τοῖς γονεῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἢ ἐδὲ ὑποθήκην· ἀλλὰ κἂν εἰ τι προῖξαιεν οἱ γονεῖς δύθις τῶν αὐτῶν ὑποτίθησιν αὐτοῖς ὡρευσίαν, ἐχ' ὥστε κωλύειν τὰς γονεῖς ἐπ' αὐτοῖς τι προῖξειν ὧν βάλον), (αἰσχύν) γὰ ὁ νόμο σωφρονιστὴς τὰς παῖδας τῆς γονήσασιν ἐπιφήσῃ) ἀλλ' ἐκείνας μὲ ἐρυθριᾷ, Δημπειλεῖ ἢ τοῖς λαμπρύνουσιν, ὡς ἐδὲν αὐτὰς τὸ ληφθὲν ὀνήσῃ. καὶ ἴσασάν γε καὶ σὺν τῶδε ἡμῶν ὁ νόμος, ὡς κἂν εἰ τινα παρὰ τὰ τοιούτων γονέων αἰχρεσίαν ποιήσαιντο, κἂν εἰ λαβοιεν δωρεὰν, κἂν εἰ τι τῶν πάντων πραξαιεν, σὺν ἴσῳ τοῖς μήτε πεπραχόσι μήτε γεγραμμένοις ἔσῃ τὸ γνώμονον. †. Ἐκδικήσει γὰ αὐτὰ πάντας οἱ παῖδες, κληρονόμοι τὰ αὐτῶν καὶ Δημόσιοι, παρά τε κληρονόμων ἐκείνων καὶ Δημόσιον σὺν ἄλλως ἀποκλειόμενοι, πλὴν εἰ μὴ τριακονταετὴς παρέλθοι χρόνο καὶ ἡ κατοχὴ κυρίως τὰς λαβόντας καθαιρήσῃ, δεκόμενα τοῖς παισὶν ὁ χρόνος τρέχειν ἐξ ὅτε αὐτοὶ ἐξέποι φανεῖεν ὄντες, ἢ γνώμονοι. πλὴν εἰ μή τις ἄνηβο ἡλικία ὠφεσβοηθήσειεν ἔτι.

ΚΕΦ. κε'.

Ἐλάβοτε) ἢ τὰ τοιαῦτα τῶν κερδῶν εἰς τὰς παῖδας ἅπαντας τὰς σὺν τὰ ὡρτέρων γάμων. ὃ γὰ ἐφίεμεν τοῖς γονεῦσι τὴν σὺν ὀρθῶς ἐπεισγράφειν ἐπιλογὴν εἰς αὐτὰς συδείκνυσι, ὁδὲ τῷ μὲ τὰ παίδων οἰδένα, τὰ ἢ ἀπιμάζειν ἅπασιν γὰ τοῖς δευτέροις ὁμοίως ἠπιμάθησαν γάμοις, ἄλλως εἰ ὡς ἁπάντων τὰ παίδων ὁμοίως κληρονομεῖσιν οἱ γονεῖς, καὶ ὃ τὰ μὲ Δημέχον), τὰ ἢ ἐχ ὁμοίως, ἀνθ' ὅτε μὴ καὶ αὐτοὶ πᾶσιν ἔξιοσι, τό γε ἐπὶ τούτῳ, ὡσφέρον), ἀλλὰ τὰς μὲ ἐπιλεγον), τὰς ἢ παρρῶσιν; ὥστε κὰ τῶν ἀναλογίαν ἕκασο τὰ τοιούτων κερδαινέτω. καὶ εἰ φοίη παῖδας, εἰς αὐτὸς τὰς ὡρεπεμπέτω οἱ ἢ τὰς σὺν ἀλλήλοις Δημιρεῖσθωσαν, αὐτοὶ μὲ κὰ τὸ μέτρον ὁπόσοι καθεστᾶσιν, ἐ μέρει τὸ δὲ πατρὸς ὑπερβαίνοντες μέρο.

ΚΕΦ. κς'.

Περὶ τὰ ὡρογαμειαίας δωρεᾶς σὺν τὰ σωθήκης τὰ ὑπάντων παίδων.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκύρως ἀπεφωνάμεθα τὰς ὑποτιθήσεις τὰς ὡρὸς τὰ γονέων ἐπὶ τοιούτοις γινομένας, λεπτοτέραν ἐπιθεῖναι ὡρογκὴ τῷ πράγματι τάξιν. εἰ μὲ γὰ πάντες ὡρεῖσιν οἱ παῖδες οἱ σὺν τὰ ὡρτέρων φωνῆτες γάμων, καὶ ὡρτελευτήσειεν αὐτοῖς ὁ γονεύς, ἄκυρος παντοίως μένει τὰ τὰ ὑποτιθήσεως, καὶ τὰ ἐκ ὡρόσθεν ἡμῖν εἰρημένον. †. Εἰ δὲ τελευτήσειεν πάντες, καὶ πάλιν εἰς ἀπαιδίαν τὸ πρᾶγμα ὡρεῖσαι, τινικαῦτα ἐξ ἀποτελέσματος κύριον ἔσῃ τὸ ὑποτιθὲν· τὸ γὰ ἂν αὐτὸ καὶ ἀνατρέψειε, τὰ παίδων, οἷς δὴ καὶ μόνοις τῶν ἐφυλάξαμεν, ἐχ ὑπόντων; †. Ἀλλ' οὕτωβά τις ἡμᾶς ὡρόθυμα εἰσῆλθεν ἔννοια λεπτή τε καὶ μετεωρομνημένη, καὶ τὸ μέσον ἀμφοῖν τὰ ζημάτων ὡδιεργαζομένη. ἐπειδὴ γὰ πάντων μὲ ὑπόντων τὰ παίδων, καὶ ὡρτελευτήσαντο ἑ γεγονηκότο, ἐδὲν ὑπολέλειπτο μέρο αὐτοῖς σὺν τὰ κερδανθέντων, πάντων ἢ τελευτησάντων, ὅλον εἰς αὐτὰς ἐπανήει, διεσκεψάμεθα μέσον τινὰ τῇ πράγματι τάξιν ἐπινοῆσαι, ὥστε εἰ πλειόνων ὄντων

redes, sive etiam ab intestato [1] vocentur: ad illos veniens quæ tali mulieri derelicta sunt: non enim fiscus hæc vindicabit: (ne aliquo modo videamur talia corripientes fisci providere utilitati) sed illa quidem quæ extrinsecus [2] ei derelicta sunt, ad alios venient. Quæ vero à priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas relinquentis cognationis quæ edicto continentur: hoc est ascendentes, & descendentes, & ex latere usque ad secundum gradum: gradibus in suo servandis ordine. Quibus non existentibus, ad ærarium [3] venient.

§. 1. Sed neque [4] longius hæreditas ab intestato propriorum ejus veniet cognatorum, sed usque ad tertium [5] gradum inspiciendum undique stabit solum successio ejus: longius autem existentes, alios habebunt heredes: & quæ præ aliis ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, solvitur Imperatoris literis jubentibus. †. Si vero ei filii fuerint cujuscunque sexus licebit [6] quidem ei Imperatori pro infamia supplicare: non tamen utilitatem aliquam rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere utilitatem, & aliis [6] liberari pœnis: ex priore matrimonio filiis mediam suæ substantiæ donet portionem pure, & sine omni conditione, & neque usum retineat: sed omnis substantiæ quam habuerit quando ad secundas veniebat nuptias, mediam, (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis. Et dividant hæc filii omnes ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios: (oportet enim aliquid etiam veteribus [7] adjici legibus) si vero non habuerint defuncti filios: defunctorum portiones accipient, omnino proportione eorum fratres: si vero omnes defuncti sint: habeat consolationem suæ infelicitatis mater, ut ea rursus recipiat: & hoc dicimus, si intestati moriantur filii: non enim in iis quæ semel facta sunt, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstites quo volunt, hoc modo disponere. †. Igitur imminentes pœnæ ante luctus nubentibus tempus, tales quodammodo sunt: & tres [8] pro his constitutiones prius scriptas, una quadam hac interpositione, hæc nobis lex competenti protulit adjectione.

1 Hujusmodi muliere sola existente hærede scripta. scil.

2 Id est, ab extraneo.

3 Fiscum.

4 Sexta pœna.

5 Quæ intra annum luctus nubit, succedit ab intestato ad tertium gradum usque.

6 Princeps infamiam potest remittere.

7 Nota quemadmodum quinque posteriores & superius enumeratæ pœnæ possint evitari à nubente intra annum luctus.

8 *l.* 1. 2. *C. de secund. nupt.*

CAP. XXIII.

Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transierit, & de lucro dotis & ante nuptias donationis.

Si [9] vero expectet quidem tempus mulier & propterea effugiat prædictas pœnas: ad secundum [10] verò veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidem non habeat filios (dicatur etiam denuo) sine periculo est totum ex hoc. †. Si verò sit soboles, & filios ex hoc exhonoratos [11] viderit lex: tunc [12] omni largitate à viro ad eam veniente, eam secundum proprietatis privat partem, solum ei derelinquens usumfructum. †. Et hæc sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, & super omni largitate: sive cum viveret, à viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut mortis causa donatione: sive institutionis sit pars, sive legatum, sive fideicommissum. †. Et generaliter dicendum est, quod omnis [13] eam deserit proprietatis modus [14], in iis quæ à priori viro in eam venerunt: & filii ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus mox quo mater conjuncta est alii viro. †. Et hæc communis [15] mulieris, & viri mulcta sit posita: nam si & ille filios habens, secundam eis superinduxerit uxorem: non ex dote fruentur lucris secundum proprietatis rationem: nam largitatem aliam à muliere percipiens, hanc habebit firmam: præterquam quod licet uti & frui, donec advixerit solum: & ii quoque filii licet sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium erunt venientium mox in eos simul cum secundæ uxoris conjunctione. †. Et non discernimus de dote & ante nuptias donatione, utrum [16] ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alii pro eis hoc egerint, sive ex genere, sive etiam extrinsecus, licet videatur quodammodo comprehensa, & antenuptialis donatio in dote.

9 *l.* 15. *C. ex quibus caus. infam. l.* 1. *C. de secund. nupt. l.* 4. *C. ad. Tert.* adde & quartam. *l.* 2. *Cod. de sec nupt.*

10 Hinc sumpta est authentica. *In donatione* & authentica. *Heres, C. de sec. nupt* & authentica, *Nisi C. de bon. mat.*

11 Nota de pœnis secundarum nuptiarum, quæ post annum luctus fuerunt contractæ.

12 Matris secundis nuptiis dicuntur hic liberi exhonorari.

13 *Novell.* 2. *c.* 2.

14 Secundarum nuptiarum prima pœna.

15 Titulus πρόσω.

16 Prima pœna secundarum nuptiarum, cum mulieri tum viro communis est, de qua vid. *c.* 27. *§. cod.*

CAP. XXIV.

Sed quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit: & ita certa talium lex eis erit cavens, Ut neque alienationem ullam permittat parentibus in talibus, neque hypothecam [17]: sed vel si quid egerint parentes, mox [18] eorum obligat eis substantiam: non ut prohibeat eos aliquid agere in iis quæ voluerint, *erubescit* [19] *enim lex castigatores filios genitoribus statuere.* Illos quidem erubescit: interminatur autem accipientibus, tanquam nihil eis quod accipiunt, prosit: & sciant ex hac nostra lege [20], quia vel si quam à talibus parentibus comparationem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint: tale erit, quale nec [22] gestum, nec scriptum, quod factum est. †. Vindicabunt enim ea, omnino filii heredesque eorum & successores, ab heredibus illorum & successoribus non aliter excludendi, nisi tricennale [23] transeat tempus, & detentatio [24] dominos accipientes constituat: incipiente filiis tempore currere ex quo suæ potestatis apparuerint existentes, aut facti, nisi tamen aliqua impubes ætas adjuvet adhuc.

17 *l.* 5. *C. de secund. nupt.*

18 Quæ alienationi viam parat.

19 *l. ult. Cod. qui potiores.*

20 Parentes à liberis non sunt castigandi.

21 *l.* 4 *Cod. de bon. quæ lib.*

22 In fraudem legum, aut contra leges facta alienatio non subsistit.

23 30. annorum *d. l.* 4.

24 Id est, præscriptio.

CAP. XXV.

Venient [25] autem talia lucra ad filios omnes ex prioribus nuptiis. Non [26] enim permittimus parentibus, non rectè introductam electionem in eos, neque alii quidem filiorum dare, alium verò exhonorare: omnes enim secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. Sed quemadmodum omnium filiorum similiter heredes existunt parentes, & non alii quidem succedunt, alii vero non: cur non similiter & ipsi omnibus ex æquo [27] quantum ad hoc conferant, sed alios quidem eligant, alios vero despiciant? Ideoque secundum portionem unusquisque hoc lucretur: & si habeat filios [28], ad eos hæc transmittant: illi vero hæc inter alterutros [29] partiantur: ipsi quidem secundum mensuram quanti consistant, non tamen patris transcendentes portionem.

25 Hinc sumpta est Authentica, *Lucrum, C. de sec. nupt.*

26 *Novell.* 2. *c.* 2. & ita abrogatur lex 3. lex. 5. *C. de secund. nupt. l.* 8. *Cod. de Repudiis.*

27 In capita *Julianus.*

28 Id est, si nepotes sint defuncto.

29 In capita, sine respectu: in stirpes, respectu patrui vel avunculi. *Julian. hic. cap.* 149. adde *l.* 7 *Cod. de secund. nupt.*

CAP. XXVI.

De lucro dotis & ante nuptias donationis ex pacto non existentium liberorum, vide supra Novell. 2. *c.* 2.

Quoniam [30] autem infirmas declaravimus alienationes à parentibus super talibus [31] factas: subtiliorem imponere convenit causæ ordinem. Si enim omnes superfint filii ex prioribus nati nuptiis, & præmoriatur eis parens: infirma omnino manebit alienatio, secundum quod prius à nobis dictum est. †. Si vero moriantur omnes, & rursus ad orbitatem causa veniat: tunc [32] ex effectu ratum erit quod alienatum est. Quis enim hoc etiam infringat filiis (quibus videlicet solis hoc servavimus) non existentibus. †. Sed hic quidam nobis pridem ingressus est sensus subtilis & solicitus, & medium utrorumque casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existentibus filiis, & præmoriente genitore, nulla relinquebatur pars eis ex lucratis rebus: omnibus

30 Hinc sumpta est pars Authenticæ, *Sed & si quis.* & Authentica, *Heres, C. de secund. nupt.* adde *Novell.* 2. *cap.* 2.

31 Bonis sc.

32 Convalescit interdum, quod interdum poterat non subsistere, vid. tamen. *l.* 29. & *l.* 210. *ff. de reg. jur.*

Source : BIU Cujas

1 *l.7. in fin. l.8. Cod. de secund.nupt. l.3. C. de bon. quæ. lib.*

2 Vid. Cujacium in hunc locum ſatis obſcurum, *hic fol.* 280. *Cod.* & Julianum *hic c.*149.

3 Liberi ingrati, lucris nuptialibus privari poſſunt *c.* 20. *in fin. cap.* 21. *X. eod.*

4 Ingratus erga parentes quis cenſeatur.

5 *Sub.* in maritum vel uxorem.

6 *Sub.* liberorum: ut hac proportione ſervata, maritus ſecundæ uxori, & è contra uxor viro plus donet quam ſinguli liberi mortuo donatore à patre habituri ſint.

7 Hinc ſumpta eſt Authentica. *Ad eos. Cod. de ſecund. nupt.*

8 *l. hac edictali. C. de ſecund. nupt.*

9 Secundum genus coercendarum ſecundarum nuptiarum obſerva. Dictum eſt de primo *cap.*23.24.25. 26. *X. cod.*

10 Vid. *X. Nov. de triente & ſemiſſe.*

11 Ingrato poteſt relinqui minus legitima, nec habiturus eſt eo nomine ſuperflui petitionem ex lege 30. *C. de inoff.* Datur ingrato jus retinendi quod judicio patris habuit: aliarum partium ab intestato non habet.

12 Parens filio prioris matrimonii non minorem quantitatem poteſt relinquere quam conjugi ſecundæ dederit: niſi filius ſit ingratus: & ita duplex beneficium filio prioris matrimonii competit, ut ne minus legitima, & ut ne minus quam novercæ vel vitrico datur, habeat utrumque adimitur exheredato.

13 Interpoſitis perſonis in fraudem legum uti non licet. Fit male, quod in fraudem legum fit per interpoſitam perſonam, *l.5. ff. de don. inter vir. l.26. in fin. C. d. uſur. l.5.§.3. ff. de auth. tut.*

14 Propter eandem rationem colligitur, parentes non cogi liberos ingratos dotare, vid. *l.19. ff. de vit.*

15 Leges naturæ repugnantes, non ſunt leges.

16 *l.4. Cod. de ſecund. nupt.*

17 Δευτερογαμήσαντος.

autem morientibus totum in eos revertebatur: cogitavimus medium quendam cauſæ ordinem invenire: unde ſi pluribus exiſtentibus filiis moriatur unus: ſi [1] quidem habet filios, ad illos ferri hæreditatem: hoc quod ſæpe diximus. Si vero non habeat filios, non omnino ad fratres totum venire: ſed quantum ex pacto non exiſtentium filiorum acquirebatur generanti, hoc eum lucrari: reliquum vero concedere in filii venire ſucceſſores, ſive fratres ſint, ſive extranei forte, (quod maxime [2] in matre contingit) ſive diſponant ſuas ſubſtantias, ſive etiam inteſtati moriantur. Et hoc nos ſcripſimus in noſtra lege, cogitantes illud, & invenientes primi, & clementer ſancientes. Quapropter etiam ſi hæc alienaverit parens, antequam ad ſecundas veniat nuptias, deinde moriatur unus filiorum: in tantum valet ſolummodo quod alienatum eſt, quantum ad alienantem ex pacto non exiſtentium filiorum pervenit: alioquin ſecundum alias partes quæcunque ad filii heredes veniunt, omnino infirma erunt: unde alienatione facta manet cauſa in ſuſpenſo, ſequentibus committenda fortunis, & aut perfecte ab initio infirmando alienatione, aut perfecte valente, aut particulatim quidem infirmanda alienatione, particulatim vero conſtante. §. 1. Et ſuper iis quoque lucris quæcunque ad ſecunda venientibus vota parentibus percipiunt, non perſcrutamur, utrum heredes exiſtant aut præmorientis parentis, aut ſecundi morientis, nec ſi alii quidem heredes exiſtant, alii vero non: ſed, ſicut ſuperius diximus, præmium eis damus hoc, ſive heredes fiant, ſive etiam non: & hoc ex æquo percipiant ipſi quidem ſuperſtites: cum eis autem, & defuncti filii genitoris accipientes partem. †. Ubique tamen ingratitudine [3] (ſicut prædiximus) impedimenta ad tale lucrum faciente hujuſmodi filio. Contra ingratos enim poſitas non tranſcendimus leges, taliter & parentes honorantes, & filios ad pietatem deducentes. Sicut enim electionem prohibemus & denuo omnibus ſimiliter damus talia præmia: ſic ea quæ de ingratitudine ſunt non interimimus. †. Palam vero eſt [4], quia ingratum intelligi eum oporter, qui circa ambos parentes, aut omnino circa poſterius morientem factus aperte monſtratur.

Cap. XXVII.

De non alienanda [5] niſi portione unius [6].

Optime [7] vero nobis Leo [8] divæ memoriæ videtur cogitaſſe de oblationibus, quas in ſecunda faciunt matrimonia, qui ea contrahunt. Ait enim quia ſi [9] ex priori matrimonio filios habeant parentes, deinde ad ſecundum, aut deinceps veniant matrimonium: non poſſunt neque in novercam patres, neque in vitricum matres, ſecundum vitæ tempus quamlibet facere largitatem, aut in morte relinquere, niſi tantum quantum unus filius aut filia, ſolus exiſtens ex generante habeat. Si vero multi filii ſunt, & unuſquiſque æqualem habet portionem: non amplius quam ad ſingulos venit, aut vitricus, aut noverca percipiat. †. Si vero inæqualia quæ relinquuntur fuerint: tantum neceſſe eſt ſolum ad novercam aut vitricum venire ex quacunque largitate parentis, in quantum qui minus habet filius, ex illius ſubſtantia percepit, aut ex noviſſima voluntate dimiſſum, aut in vita datum: quippe dudum quarta, nunc autem tertia [10] aut media ſecundum noſtram legem portione omnino filio relinquenda, aut danda, niſi [11] rurſus ingratitudinis ratio contra dicat. †. Hoc idem obſervando & in avo, & in avia, & proavo, & proavia, & nepotibus maſculis aut fœminis, & pronepotibus ſimiliter: ſive ſub poteſtate forſan, ſive emancipati conſiſtant, ex paterna vel materna linea deſcendentes. †. Et hoc decernens recte intulit: quia quod plus [12] eſt in eo quod relictum aut datum eſt omnino aut novercæ aut vitrico, ac ſi neque ſcriptum, neque relictum, aut datum, vel donatum, competit filiis: & inter eos ſolos ex æquo dividitur, ut oportet. Namque ex ſecundis nuptiis filios participari etiam horum, ſcriptum quidem in quadam conſtitutione eſt: non tamen etiam nunc nobis placet: ſed ex priori matrimonio filiis, propter quos & obſervatum eſt, detur ſolis: nulla machinatione neque per ſuppoſitas [13] perſonas, neque per aliquam aliam cauſam interponi valente. Hoc autem quod plus eſt, dividentad inviceм grati filii parentibus: non ingrati circa hos approbati, per ingratitudinem hujuſmodi obnoxii conſtituti qualem leges quærunt: tales namque etiam hac utilitate privamus, ne [14] fortè propter ſpem hujus poſſeſſionis contra parentes accedant, & protervi ſint, & naturæ [15] injurientur leges. Palam quoque eſt, quoniam & hic, ſi quis horum moriatur, ad quos, quod plus eſt, deducebatur, filiis exiſtentibus, defuncti filii hoc acccipient ſecundum propriam quidem multitudinem, ad defuncti vero partem.

Cap. XXVIII.

Quia vero hactenus legibus [16] indiſcretum eſt, quando conveniat quod plus eſt inſpicere, utrum ſecundum oblationis tempus, an ſecundum matrimonii ſolutionem optimum nobis viſum eſt eſſe, mortis binubi [17] parentis obſervari tempus. Scribunt itaque homines & horum quæ habent amplius, ſcribunt autem & minus: evenientes autem fortunæ contrarios eventus ſæpius operantur. Unde ut non circa hoc erremus, tempus illud conſiderandum eſt, ſecundum quod binubus moritur, & portio inde ſumenda: & ſecundum eam id quod plus eſt contemplantes, auferre quod tranſcendit oportet, & filiis applicare: in omnibus talibus non ab initio donatione, aut ſcriptura reſpicienda, ſed qui vocatur eventus conſiderandus eſt.

Cap. XXIX.

Ut primi matrimonii filii cum aliis filiis capiant lucra.

18 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Ad eos*, *C. de ſecund. nupt.*

19 *l.4. in fin. C. de ſecund.nupt.* adde *l.4. ff. ad Tert.*

Nec [18] illud quoque nobis relinquendum eſt, quod recte habendum Theodoſius piæ memoriæ junior conſtituit, dicens: quia ſi [19] mulier filiis procreatis ad ſecundas veniat nuptias, & exinde ei naſcantur alii filii: deinde etiam ſecundus vir moriatur: ejus quidem proprias res ex ambobus matrimoniis percipient filii inteſtata matre moriente, ex æqua & ſimili diviſione: antenuptialem vero donationem utraque ſoboles proprii accipiet patris: & ex ſolido quidem prioris matrimonii filii illius lucrabuntur donationem: ex ſolido quoque ex ſecundis nati ſeminibus, ab illo facta fruentur magnificentia, licet non ad tertium illa mulier matrimonium venerit. Quid enim hoc prioribus proſit? quid autem invideant priores filii ſecundis, ſi non & illis tertiis injuriam paſſi ſunt nuptiis? Et abſolute unaquæque ſoboles proprii [20] parentis accipiat ſponſalitiam largitatem: & omnino prioribus filiis propter ſecundas nuptias accipientibus, & ſecundi liberi modis omnibus eam habeant: quamvis quæ ſecundas contraxit nuptias, ad tertia minime migraverit vota. †. Ex rerum vero conſequentia hoc ipſum & in patribus ſit ſecundas nuptias facientibus: & ſervetur quidem ex priori matrimonio filiis propter ſecunda vota lucrata dos: ſecundis quoque licet non ad tertia pater pervenerit vota. §. 1. Reliqua vero quæcunque in talibus lucratus eſt pater aut mater ex ſecundis nuptiis, aut per legatum forſitan, ſive fideicommiſſum, non tamen ad tertias venerunt nuptias: hæc commixta eorum ſubſtantiæ, & à tertiis non mutilata matrimoniis, maneant apud eos immota: & ad eorum, velut propria, ſucceſſiones perveniant, aut etiam à ſuperſtitibus quo volunt diſponantur modo.

20 Lucra priorum nuptiarum; primi liberi: ſecundarum, ſecundi capiunt jure præcipuo. In cæteris bonis parentis, æqualiter ſuccedunt adde *l.9. Cod. de ſecund.nupt.*

παίδων τελευτήσειεν εἰς, εἰ μὴ ἔχοι παῖδας, ἐπ' ἐκείνης φέρεσθαι τ κλῆρον τοῦτον, ὅπῳ πολλάκις εἰρήκαμεν· εἰ ὁ σὺν ἔχοι παῖδας, μὴ πάντως εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τ πατὴρ ἔρχεσθαι· ἀλλ' ὅσον σὺν ᾧ ἐξ ἀπαιδίας ἐλθόντα τῇ γεγυνηκότι, τοῦτο αὐτὸν κερδαίνειν, τὸ λοιπὸν ὁ συζυγεῖν ἔρχεσθαι ἐπὶ τοὺς ᾧ παιδὸς Δεσπότας, εἴτε ἀδελφοὶ καθεστήκοιεν, εἴτε ἐξωτικοὶ τυγχ. ὅπῳ μᾶλιστα ἐπὶ μητρὸς συμβαίνῃ, εἴτε Δεσποινῶν εἰς τοὺς αὐτῶν ἀφελεσίας, εἴτε κ ἀδιάθετοι τελευτήσαιεν. κ τοῦτο ὁ ἡμεῖς ἐγράψαμεν ἡμετέρῳ νόμῳ, μεμνήσθαι τε αὐτὸ κ ἐξαρθῆναι πρῶτοι, κ φιλανθρώπως νομοθετήσαντας, ὡς κἀνῶθεν εἴωθε ὑποποιεῖν ὁ γονὸς πρὸς εἰς δεύτερας ἀφικέσθαι γάμους, εἶτα τελευτήσειε τ παίδων εἰς, κ' τοσοῦτον ἔρχοι μόνον τι ὑποποιηθέντα, καθ' ὅσον εἰς τ ὑποποιοῦσθαι κ' τὸ ἐξ ἀπαιδίας ἀφιέρωσι σύμφωνον. ἐπείτοιγε κ' τὰ ἄλλα μέρη ὁπόσα εἰς τοὺς ᾧ παιδὸς κληρονόμους χωρεῖ, παντοίως ἄκυρον ἴστω. ὥστε ὑποποιήσεως γενομένης, μέρει τὸ πρᾶγμα συμπίπτειν, πεῖσι ἐφεξῆς συμμεταβαλλόμενον τύχαις, κ ἡ τελείως ἐξ ἀρχῆς ἀκυρωθῆναι τ ὑποποίησιν, ἢ τελείως ἰσχύσαι, ἢ κ' μέρος μὲν ἀκυρωθῆναι, κ' μέρος ἴσταμένης. §. α'. Καὶ ἐπὶ τούτων ᾗ δὴ τ κερδῶν, ὅσα πρὸς τοὺς δευτέρους ἐρχομένων γάμους τ γονέων λαμβάνουσιν οἱ παῖδες, ἢ ἀφελεσόμεθα πότερον κληρονομοῦσιν ἢ ᾧ μετελεύτησεν γονεύς, ἢ ᾧ δεύτερα τελευτῶν· οὐδὲ εἴ τινες μὴ κληρονομοῦσι, τινὲς ᾗ ἄχι ἀλλὰ, καθάπερ ἐμπροσθεν εἴπομεν, χάριτος αὐτοῖς διδόμενον τοῦτο ἐξ ἴσης λήψεως) αὐτοὶ μὲν ἀφέλοντες, σὺν αὐτοῖς ᾗ κ οἱ ᾧ τελευτήσαντος παῖδες, τὸ ᾧ γεγυνηκότος λαμβάνοντες μέρος. παντοίως μὲν τοῦτο τ ἀφαιρεσίας, καθὰ κ ἐμπροσθεν εἴπομεν, ἐμποδὼν ἀφ' τὸ τοῦτο κέρδος ἰσταμένης τῇ τοιούτῳ παιδί. †. Τὰς γὰρ κ' τ ἀφαιρέσεων κεφαλὰς ἐγ ὑπερβαίνομεν νόμους, ταύτῃ κ τοὺς γονεῖς πρώτους, κ τοὺς παῖδας εἰς δύσβουλον ἄγοντες. ὥσπερ γὰρ πέ τ ἐπιλογῆς σκωλύσαμεν, κ πάλιν δίδομεν ὁμοίως πέ τισιν τρόπῳ, ἕτω τ τ ἀφαιρέσεως σὺν ἀναιρῶμεν. †. Πρόδηλον ᾗ ὡς ἀφαίρεσιν ποιοῦσθαι νοεῖν τ ἢ ἐπὶ ἀμφοτέρους τοὺς γονέας, ἢ πάντως ἐπὶ τ ὕστερον τελευτήσαντος γνώσεως φανερῶς ἀποδεικνύμενον.

ΚΕΦ. κζ'.

Περὶ τ ἑνὸς μόνον ὑποποιεῖσθαι μέρους.

Ἄριστα ᾗ ἡμῶν Λέων ὁ τ θείας λήξεως δοκεῖ σκέψασθαι τὰ ἐπὶ τ ἐπιδόσεων ὧν εἰς τὰ δεύτερα ποιοῦσι συνοικέσια οἱ ταῦτα συμβάλλοντες· φησὶ γὰρ ὡς εἰ μὲν ὑπ τ πρώτερα γάμου παῖδας ἔχοιεν οἱ γονεῖς, εἶτα εἰς δεύτερον ἢ κ' ἐφεξῆς χωρεῖεν συνοικέσιον, ἢ δυνατὸν ἦτε εἰς τὴν μητέρων οἱ πατέρες, ἢτε εἰς τ πατέρων οἱ μητέρες, κ' τ τ ζωῆς χρόνον, τὴν οἱανῶν ποιεῖσθαι φιλοτιμίαν, ἢ σὺν τελευτῇ τι καταλιμπάνειν πλὴν ἢ τοσοῦτον, ὅσον ὁ εἷς παῖς, ἢ θυγάτηρ, μόνον ὢν, σὺν ᾧ φύσαν ἔχῃ. εἰ ᾗ πολλοὶ παῖδες εἶεν, κ ἕκας ἴσου ἔχοι μέρος, ἢ πλέον ᾧ εἰς ἕκαστον ἀφικνούμενα ἢ ὁ πατρῷος ἢ μητρῷα ὠφελήσουν). †. Εἰ ᾗ ἄνισα τὰ καταλελειμμένα τυγχάνοι, τοσοῦτον ἀναγκάζεσθαι μόνον εἰς τὴν μητρῴαν ἢ τ πατρῴων ἔρχεσθαι ἐξ οἱασδήποτε φιλοτιμίας ᾧ γονέως, εἰς ὅσον ὁ τὸ ἔλαττον ἔχων παῖς σὺν τ ἐκείνῳ ἀφελείας λαμβάνῃ, ἢ ἀπὸ τελευταίας βελήσεως καλεῖσθαι, ἢ κ' ζωῆς δεδομένον. δηλαδὴ τ ἀφ' ἑνὸς τεσσάρτης, νυνὶ ᾗ τρίτης, ἢ ἡμισείας, κ' τ ἡμέτερον νόμον, μοίρας πάντως τῷ πρώτῳ καλλιμπανομένης, ἢ δεδομένης· εἰ μὴ πάλιν ὁ τ ἀχαρίστου ἀναπῶτος λόγος. †. Ταῦτα τοίνυν φυλαττομένων κ ἐπὶ παππῶν κ μάμμης, κ ἀππίππων κ ἀθμάμμης, κ ἐγγόνων ἀρρένων ἢ θηλειῶν, κ ἀδελφῶν ὁμοίως, εἴτε ὑπεξούσιοι τυγχ εἴτε ἐμαγκιπάτοι καθεστήκοιεν, σὺν τ πατρῴας ἢ μητρῴας κατόνλες σειρᾶς †. Καὶ τῶν διορίσας, ὀρθῶς ἐπήνεγκεν, ὅτι τὸ πλεῖον ᾧ κἀκεῖνο ἡμῖν ἀφελεσιπλέον, ὅπῃ ὀρθῶς ἔχῃ Θεοδόσιος ὁ τ δυσσεβοῦς λήξεως ὁ νέος διεπέξατο, φήσας ὅτι ᾗ ἐάν γυνὴ πεισθοποιηθῇ ὑπὸ ἀνδρὸς τελευτήσειε, τὰ μὲν αὐτῆς οἰκεῖα πράγματα οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τ γάμων παραλήψονται παῖδες· ἰδιαιτέρα ᾗ τ μητρὸς τελευτώσης, ἐξ ἴσης κ ὁμοιοτάτης ἀφαιρέσεως ἔσῃ. τὴν μὲν τοῦ γάμου δωρεὰν ἑκατέρα γονὴ τῶν ᾧ οἰκεία λήψεται πατρός· κ ἐξ ὁλοκλήρου μὲν οἱ ᾧ ὑπὸ τέρου γάμου παῖδες τὴν ἐκείνου κερδανθεῖσαν δωρεάν, ἐξ ὁλοκλήρου ᾗ οἱ ἐκ τ δευτέρων φύσεως ἀπορρήτων, τ παρ' ἐκείνης χορηγηθείσης ἁπλαύστως φιλοτιμίας, κἂν εἰ μὴ ὑπὸ τρίτου συνοικέσιον ἦλθεν. τί γὰρ τοῖς τ πρώτερος ὀνήσῃ; πῶ ᾗ βασκαίνουσι οἱ τοῦτεροι παῖδες τοῖς δευτέροις, εἰ μὴ κἀκεῖνοι τρίτοις ὑπεξέθεσαν γάμοις; κ ἁπλῶς ἐκείνη γονὴ τὴν ᾧ οἰκείαν γονέως λαμβανέτω προγαμιαίαν δωρεὰν κ ὅλως, τ πρώτων παίδων ἀφ' τὴν δευτερογαμίαν λαβόντων, οἱ δεύτεροι παῖδες αὐτὰ ἐχέτωσαν, κἂν εἰ μὴ τρίτοις ὁμίλησεν ἡ δευτερογαμήσασα γάμοις· ὥστε μὴ δοκεῖν καλοῖς τοῖς τ ἀδελφῶν ἐλαττοῦσθαι. †. Ἐκ ᾗ τ τ πραγμάτων ἀκλυδίας, τοῦτο κ ἐπὶ πατέρων ἔστω δευτερογαμούντων, κ φυλαττέσθω τοῖς μὲν σὺν ᾧ πρώτερος γάμος πατρὶ, ἀφ' τὴν δευτερογαμίαν, ἢ κερδανθῆναι πρῶτος, τοῖς ᾗ δευτέροις πέ σὺν τ δευτέρων. κἂν εἰ μὴ πρὸς τρίτους ὁ πατὴρ ἀφίκετο γάμους.

§. α'. Τὰ δὲ γε λοιπὰ ὁπόσα ἐπὶ τ τοιούτων ὑπέρδανεν ἢ ὁ πατὴρ, ἢ ἡ μήτηρ, σὺν τ δευτερογαμίας, ἢ καθ' ληγάτου τυχὸν, ἢ φιδεικόμμισσον, ἢ μὴν εἰς τρίτους ἐλευθέρους γάμους, ταῦτα σωζανακρωθέντα τῇ αὐτῶν οὐσίᾳ κ τῶν τρίτων ἢ στελουθέντα γάμων, μοίρᾳ παρ' αὐτοῖς ἀκίνητα, κ εἰς τοὺς αὐτῶν, ὡς οἰκεῖα, ἀβδοχὰς ἀφικνείσθω, κ ὡ ἂν βέλωσιν οἱ κτήτορες διοικείσθω τρίτον.

ΚΕΦ. λ'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ ᾧ, ὁπωσδήποτε λῦ ᾧ ῥεπουδίῳ λῦ λυθείσης γάμος, πάντα τὰ κέρδη τοῖς πρώτοις γάμοις παισὶν φυλάττεσθαι.

ΕΠειδὴ ἢ τὰ κέρδη παντάχοῦ κῆ τῶν ἐκ λόγῳ συνέχειαν εἰς τὰς ἀπὸ τελουτῆς λῦ ζυγίας ἐνομοθετήσαμεν, βραχεῖ τινι λόγῳ καὶκεῖνο προσθέμεν, ὡς ὁπόσα κερδάνουσιν οἱ γονεῖς, ῥεπουδίῳ λῦ λυθείσης ᾧ γάμος, εἴτε bona gratia συμβήσῃ, εἴτε κῆ ἄλλως, εἴτε κῆ ἀφορμῆς, εἴτε κῆ προγαμιαίας δωρεᾶς πρόφασιν, ταῦτα κῆ μίμησιν τῶ ἀπὸ τελουτῆς κερδῶν ἅπαντα φυλαττέσθω τοῖς παισί. τουτῶ τύτε φυλακὴ ὁμόσῃ κῆ ἐπὶ τῶ ἀποβάντων γαμετῶν, ἔνθα ἡ παρ' ἡμῶν τεθεῖσα λῦ τάξις τῶ προτέρου λῦ λύτου. †. Καὶ ὁ λῦ φερόμεθα πρὸς πάντα αἰτίαν ὁ γάμος τῶ ῥεπουδίῳ λῦ λύτου.

†. Ὁπωσδήποτε γὰρ ἂν ἔχοι τὸ πρᾶγμα, φυλάττεται, κῆ ἐπ' ἐκείνων τὸ κερδανθὲν τοῖς ἐκ τῶν γάμων ἐκείνων παισὶν ἐξ ὧν προῆλθον οἱ παῖδες· εἴτε οἱ πρῶτοι διελύθησαν γάμοι ῥεπουδίῳ, εἴτε κῆ οἱ δεύτεροι· καὶ εἰ τρίτος ὁσὸν ἠκολούθησε γάμος.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τῆς αὐξήσεως ἢ μειώσεως τῆς τε προικὸς κῆ τῆς λῦ γάμου προτίμου δωρεᾶς, ᾧ ἢ ἕνεκα δύτερος, εἰ ὁν ᾧ πρῶτοι παῖδες ἔχ' ὑπάρχουσιν.

ΤΑ ἢ περὶ αὐξήσεων ἢ μειώσεων προικῶν ἢ προγαμιαίων δωρεῶν, εἰρημμένα πῃ τῆς ἐμπροσθεν νόμων· ἡμῖν ἢ ἐξείργασται τελειότερον, οἵ γε κῆ συνεστώτων τῶν γάμων τὰς λῦ τῶν γάμων δωρεὰς ὁσὸν αὐξεσθαι μόνον, ἀλλὰ κῆ ἐξ ἀρχῆς δίδοσθαι προστάξαμεν· κῆ ὥσπερ αὐξεσθαι συνεχωρήσαμεν, ὕτω κῆ μειοῦσθαι τῶν συνελθόντων βουλομένων ἐφήκαμεν. †. Ἀλλὰ τύτο (τὸ τῆς μειώσεως φαμὲν) εἰ δύτερον γένοιτο γάμος, ὁσὸν ἐφήσομεν (ἵνα μὴ πῃ τῆ Λέοντος ᾧ τῆς δυσβόης λήξεως προκρυσώμεν λῦ τάξιν) λοίπὰ παῖδες ὁσὶ ᾧ πρώτῳ γένοιντο γάμῳ. εἰ γὰρ ἀμείνονα ἐπιδείη τῶ προικὶ ἢ τῶν προγαμιαίων δωρεῶν ὁ γονεύς, ἢ ἕτερόν τι φιλοτιμήσαιτο, εἴτε συναναδόμενος ποῖ φέρει τὰ ᾧ νόμῳ, συτείλειε τὸ γένομενον, κῆ ἐλαττώσειε τῶ προικὶ ἢ τῶν προγαμιαίων δωρεῶν, ὁσὸν ἐπ' κέρδος ἴσῃ τοῖς παισὶ τὸ δοθὲν, ἀλλ' ἐξέσῃ κερδαίνειν ἢ τῷ πατρὶ ἢ τῆ μητρυιᾷ, τῶν παίδων κῆ τύτων ἀδικημένων.

ΚΕΦ. λϛ.

Περὶ ᾧ ὑσυφρήκτης τῆ ᾧ λῦ γήμαντος γαμετῆ δοθέντος, κῆ περὶ τῶν προγαμιαίας δωρεᾶς.

ΕΙ μόνον ὑσύφρηκτον πραγμάτων ἢ ὁ ἀνὴρ τῆ γαμετῆ, ἢ ἡ συνοικοῦσα τῷ γήμαντι κῆ τελευταίαν δοὺς βάλησιν, ὁ μὲ πρὸ ἡμῶν ἔλεγε νόμος, εἰ πρὸς δύτερος ἀφίκοιτο γάμος, ἢ ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, αὐτὴν κῆ κελεύειν θέσθαι χρῆσιν σκοπεῖν, ὥσπερ πρότερον ἐξεπίπτων τῶν δεσποίνης χρῆσιν τοῖς παισὶν αὐτῶ ἀποκαθιστᾶν· εἰ ἢ ἄνηβοι τυχὸν οἱ παῖδες εἶεν, κῆ μὴ τῶν ἐμμένειν καιρῶν. τύτο γὰρ ἔδοκε τῷ νόμῳ· ἡμῖν ἢ ὑσφόδρα τύτο ἤρεσεν, ἀλλὰ βαλόμεθα, καὶ ἡ χρῆσις δοθεῖσα, ἢ κῆ φιλοτιμίαν ἢ mortis causa δωρεᾶς γένοιτο, ἢ κῆ inter vivos, σὺν οἷς ἔξεσι κῆ δωρεῖσθαι, κελευσθείσης, κῆ ὁ λαβὼν εἰς δύτερος ἀφίκοιτο γάμος· μένειν κῆ ὕτω τῶ χρῆσιν αἰρεῖσθαι ἃ δεῖ ἢ ὁ τύτων ἔχων τὰ ὑσύφρηκτα. εἰ μὴ ῥητῶς αὐτὸς ὁ τῶ δωρεὰν, ὡς εἰρηται, πεποιημένος, ἢ ὁ τύτων, κελεύσας ἢ τρυφῶσι, ἢ ἀφίοι, εἴτε ἀφίλοι, εἴτε ἡλέσα, φήσοι βέλεσθαι, πρὸς δύτερος ἀφικνεῖσθαι γάμος ᾧ τὰ ὑσύφρηκτα λαβόντος, λύεσθαί πε αὐτὸν κῆ πρὸς τῶ οἰκείαν ἐπαναστρέφειν διατοσεία. ἀλλὰ ταῦτα μὲ πρὸς τὴν κῆ φιλοτιμίαν δεδεμένων φαμέν.

ΚΕΦ. λγ'.

Περὶ ᾧ ὑσυφρήκτα τὰ ὀνόματι προικὸς ἢ τὰ λῦ τὸν γάμον δωρεᾶς καθεστῶτος.

ΕΙ μόνοι συ προικὶ ἢ προγαμιαίᾳ δωρεᾷ πραγμάτων ὑσύφρηκτος δοθείη, ἁδὲν παντελῶς καινίζομεν, ἀλλὰ τὰ ἤδη νενομοθετημένα κρατύνω, κῆ μηδέτω πρὸς τοῖς εἰληφόσιν, ἄχρις ἂ θέλωσιν· κᾶν εἰ μυρίακις ἐναντίον τι βουληθεῖεν οἱ πελευτήσαντες. τὸ γὰρ ὁσὸν ᾧ νόμῳ δεδομένον κέρδος ἰδιώτης ἀφελεῖσθαι παντάπασιν ὁσὸν ἰσχύει.

ΚΕΦ. λδ'.

Περὶ τῶν μητρώων πραγμάτων ἢ γαμικῶν κερδῶν ὥστε μὴ συ τύτοις τὸν πατέρα ἀποκλείειν ὑσύφρηκτον.

ΕΠειδὴ ὅλως εἰς μνήμην τῶν θέσει ᾧ ὑσυφρήκτα νόμων ἀφικόμεθα, κἀκεῖνο προσαναμιξαι τῷ νόμῳ κωλύει, ὅσῳ πρὸ ἐμπροσθεν εἰρημένῃ λῦ τάξει, ὡς πάντων ὁ πατὴρ τῶν εἰς τοὺς παῖδας ἀφικνουμένων. εἴτε οὖν μητρώας σειρᾶς, εἴτε οὖν γαμικῆς τῶν παίδων αἰτίας, εἴτε ἀλλαχόθεν, τὰ ὑσύφρηκτα ἔχῃ, κᾶν εἰ πρὸς δύτερος ἔλθοι γάμος. τῷ γὰρ χρῆσιν αὐτῷ, ἄχρις ἂ θέλῃ, μένειν ἀδιάπτωτον κῆ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅπαντες βέλονται νόμοι, κῆ ἐπὶ τοῖς μητρώοις, κῆ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι. †. Καὶ ἡμεῖς σύμφαμεν. ὃ ᾗ τῶν castrensium & quasi castrensium peculiorum ἐξηγήσω λόγος.

ΚΕΦ. λε'.

Πότερον ἡ μήτηρ ἄρα ἔδωκε τοῖς παισὶ ταῦτα μὴ τῷ δυτέρου γάμου ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀχαρίστων ἀνατρέπειν δύναται.

ΜΗτηρ μέντοι δωρησαμένη τι τῶν παιδῶν τῶν οἰκείων, εἶτα εἰς δύτερος ἔλθοι γάμος, ὁσὸν ἂν δύναιτο κῆ πρόφασιν ἀχαριστίας τὸ δεδομένον ἀνατρέπειν· ἐ γὰρ ὁσὸν καθαρῶς δοκεῖ γνώμης τῷ ἀχαριστίαν εἰσάγειν, ἀλλὰ τὸν δύτερον γάμον σννοῆσαι, ἐπὶ τοῦτῳ ἐληλυθέναι τῷ σκῆψιν προβεβλῆσθαι. πολλῷ γε μὴ καθαρῶς ὁ παῖς ἢ πρὸς τῷ ζωῷ αὐτῷ ἐπιβουλεύων τῆ μητρὶ ἢ χεῖρας ἐπιβαλὼν ἀσεβοῖς, ἢ πρὸς τῷ τῆς ὑσίας ὅλης ἀφαίρεσιν πράττων τι κατ' αὐτῆς ὀπτεικνύοιτο.

ΚΕΦ. λϛ.

Ὥστε τῷ δυτέρῳ συνοικήσαντα γυναῖκα τοῖς ᾧ πρώτοις μὴ χρῆσθαι ἀξίως τε κῆ νομίμοις.

ΟΥ μὴν συχωρῆμεν τοῖς γυναιξὶ πρὸς δύτερον ἀφικνουμένας γάμον, ἐπὶ βλάβῃ τοῖς τῶ πρώτου συνοικησάντων ἀξίως ἢ προνομίοις χρῆσθαι· ἀλλ' εἰς οἷον ἂν μὴ τὸ πρότερον ἀφίκοιτο γάμον, ἐκείνῳ στεργόντων τῷ τυχόν. ἢ γὰρ τὸ ἔμπροσθεν ἐπιπλησμονή, ὁσὸν ἂν αὖθις ὀκ τὸ ἔμπροσθεν βοηθοῖτο.

ΚΕΦ. λζ.

Περὶ τῶν ἀπελευθέρων γυναικῶν, τῶν τοῖς ἑαυτῶν ἐλευθερωθεῖσαις συζυγουμένων.

ΧΑλεπὸν ἢ κἀκεῖνο κῆ ὀδὲ δύσκριτον ἔχω τῶν θείας λήξεως Αλεξάνδρου, πρὸς πολλοῖς ἑτέροις τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν, διώρισται· ὥστε εἴ τις ἐλευθερώσας θεράπαιναν, εἶτα ἀγαγόμενος αὐτῷ γαμετῶ, ἢ ἢ, ὡς ἔοικεν, ὑπερμαζῶσά τε κῆ τυφῶσα, λῦ λυσάμενος τὸ πρὸς τῶν ἐλευθερωτῶν συνοικέσιον, ὁσὸν ἐφίσιν ὁ νόμος πρὸς δύτερος γάμος ἐλθεῖν, ἀκύρου ᾧ πρότερον γήμαντος, ἀλλὰ τὸν ἐφεξῆς γάμον πορνείαν ἡγεῖται κῆ φθορὸν, ἀλλ' ᾧ γάμον, ὀδὲ συναφειαν· ἐξ ἧς ὕβρεις ὁσὸν δύσκριτος τῶν τῶν ἐλευθερίαν ἐπιθέντι προσγίνεσθαι.

CAP. XXX.

Ut quomodo per divortium solutum sit matrimonium lucra omnia primi matrimonii serventur filiis illius matrimonii.

QUia vero lucra ubique secundum rationis frequentiam in disjunctiones ex morte sancimus: brevi quodam sermone & illud adjicimus, quia quæcunque lucrati fuerint parentes repudio soluto matrimonio, sive bona gratia misso, sive etiam aliter, sive per dotis, sive per sponsalitiæ largitatis occasionem: hæc ad instar ex morte lucrorum omnia serventur filiis: hoc idem custodiendo etiam super indotatis uxoribus, ubi à nobis posita constitutio procacitatem punit. †. Et non discernimus ex cujus culpa matrimonium repudio sit solutum.

†. Quocunque enim modo se habeat, causa servatur etiam quod lucratum est ex illis nuptiis, filiis qui ex his processerunt, sive prima soluta sint matrimonia repudio, sive etiam secunda, licet tertiæ non secutæ sint nuptiæ.

CAP. XXXI.

Ut liceat augere vel deminuere dotem vel donationem propter nuptias primi matrimonii; secundi vero, si non supersint liberi ex primo.

DE augmentis autem aut deminutionibus dotium aut antenuptialium donationum dictum est quidem aliquibus prioribus [1] legibus: à nobis autem perfectius perscrutatum est: *qui etiam consistentibus matrimoniis propter nuptias donationes non augeri solum, sed etiam a principio dari præcipimus, & sicut augeri [2] permisimus, ita quoque minui contrahentibus volentibus concessimus.* †. Sed hoc quod de deminutione dictum est, si secundæ fiant nuptiæ non permittemus, ut non aliquo modo Leonis piæ memoriæ offendamus constitutionem [3], cum filii ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immensam obtulerit dotem, aut antenuptialem donationem parens, aut aliquid largiatur aliud: deinde sentiens quo ferat lex, abbreviet quod factum est, & deminuat dotem aut antenuptialem donationem, nequaquam lucrum erit filiis quod datum est, sed licebit lucrari aut vitricum aut novercam filiis secundum hoc læsis.

CAP. XXXII.

De usufructu uxori à marito relicto, vel donatione ante contractum matrimonium.

SI [4] vero solum usumfructum rerum aut vir uxori aut conjunx marito per novissimam [5] dederit voluntatem: ante nos quidem dicebat lex [6], si ad secundas veniret nuptias aut pater, aut mater, statim relictô usu cadere, sicut prius cadebat proprietate, & repente illum filiis restitui: si vero impuberes forsan filii fuissent, etiam cum medii temporis fructibus: hoc enim videbatur legi. Nobis autem non satis hoc placuit: sed volumus, vel si usufructus detur per largitatem [7], aut mortis causa donationem factam inter vivos, in quibus licet etiam donari, si relinquatur, & accipiens ad secundas veniat nuptias, manere [8] sic quoque usum, donec supersit qui hunc habet usumfructum: nisi [9] expressim ille qui donationem (sicut dictum est) fecit, aut hunc reliquit, sive masculus, sive fœmina, dixerit velle, ad secundas veniente nuptias eo qui usumfructum accepit, solvi eum, & ad suam reverti proprietatem. Sed hæc quidem de iis, quæ per largitatem dantur, diximus.

CAP. XXXIII.

Si ususfructus dotis nomine vel propter nuptias donationis constituatur.

SI autem [10] in dotem aut in sponsalitiam largitatem rerum ususfructus detur, nihil penitus innovamus: sed dudum sancita teneant, & maneant apud accipientes donec vivunt, licet [11] decies millies contrarium aliquid velint morientes. Quod enim ex lege datum est lucrum, privatus auferre [12] modis omnibus non valebit.

CAP. XXXIV.

De rebus maternis vel nuptialibus lucris, ut in his pater non amittat usumfructum.

QUoniam [13] omnino ad [14] memoriam de usufructu legum venimus: illud quoque misceri [15] legi bonum est, quod tribus [16] pridem dictum est constitutionibus, quod omnium pater horum quæ ad filios veniunt [17], sive ex materna linea sive ex nuptiali filiorum causa, sive aliunde usumfructum habeat [18], licet ad secundas veniat nuptias. Usum namque eorum donec vivunt, manere sine casu etiam ante nos omnes volunt leges & in maternis, & in aliis omnibus: & nos similiter dicimus. †. Castrensium vero & quasi Castrensium jam peculiorum excipiatur ratio.

CAP. XXXV.

Si mulier res quas filiis donaverit, quasi ab ingratis post secundas nuptias revocare voluerit.

MAter [19] tamen donans aliquid filio de suo, si ad secundas venerit nuptias, non poterit [20] per occasionem ingratitudinis revocare quod datum est. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, sed secundas nuptias considerans, ad hanc venisse cogitationem putabitur: nisi [21] tamen aperte filius aut circa vitam ipsam insidians matri, aut manus inferens impias, aut circa substantiæ totius ablationem agens adversus eam aliquid declaretur.

CAP. XXXVI.

Ut secundo marito copulata mulier, prioris viri dignitatibus vel privilegiis non utatur.

NOn tamen permittimus mulieribus ad secundas venientibus nuptias, adhuc velle priorum [22] maritorum dignitatibus aut privilegiis uti: sed ad quale post prius venerint matrimonium, illius amplectantur fortunam: quæ enim priorum oblita est, non rursus ex prioribus adjuvabitur.

CAP. XXXVII.

De libertinis mulieribus, quæ patronis suis conjunctæ sunt.

JUcundum quoque illud, & non extra pietatem à divæ memoriæ Alexandro [23] super alios plurimos antiquorum legislatorum determinatum est; Ut si quis manumiserit ancillam, deinde eam ducat uxorem, at illa (ut videtur) elata [24] & epulata solverit, circa manumissorem matrimonium: non sinit lex ad secundas nuptias venire invito priore marito, sed deinceps nuptias, fornicationem judicat & corruptionem, sed non [25] nuptias nec matrimonium, ex quo injuriæ non decentes ei, qui libertatem imposuit, fiunt.

CAP. XXXVIII.

1 *l. pen. §. ult. C. de don. ante nupt.* quæ est Justini. eadem Justiniano tribuitur, *l. ult. §. ult. C. d. tit.* sed tamen imperanti cum patre: quo vivo & nobilissimus Cæsar & imperator appellatus est.

2 Dos & donatio propter nuptias ut augeri, ita minui constante primo matrimonio potest. In secundo, liberis existentibus ex priori, vetatur deminutio dotis, ne fraus fiat legi 6. *C. de secund. nupt.*

3 *d. l. 6.*

4 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc locum. Cod. si secundo nupt.*

5 Id est, ultimam.

6 Atque ita abrogatur lex 1. *Cod. si secund. nupt. mul.*

7 Usufructus donatur testamento, inter vivos mortis causa *l. 3 ff. de usufr. & quemadmodum.*

8 Tertium genus pœnæ secundo nubentibus constitutæ per *d. l.* 1. hic abrogatur.

9 Potest ita legari aut donari usufructus uxori, *si secundas nuptias non contraxerit.* si huic conditioni uxor non paruerit, legatum amittit.

10 Hinc, & ex fine capituli 32. S. colligere possumus, Dotem ac sponsalitiam largitatem, id est, donationem propter nuptias, (interpres enim alterum pro altero semper hic usurpat) inter titulos lucrativos non censeri.

11 Dotis aut donationis propter nuptias ususfructus semel donatus donatario invito non potest revocari.

12 Vid. *c.* 18. *de reg. in* 6.

13 Quartum genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus olim per *l.* 1. *C. si secund. nupt.* constitutæ, abrogatur.

14 In mentionem.

15 Addi.

16 Vid. *c.* 2. *in fin. S. eod.*

17 Id est, Adventitiorum, ut sit sensus: Pater, contrahendo secundas nuptias non amittit usumfructum bonorum adventitiorum adquisitorum à filiofamilias, nisi sint Castrensia, vel quasi: & ita adquiruntur patri adventitia, ususfructus jure, nec amittit usumfructum inducendo novercam filio. *l.* 4. *C. de bon. mater.*

18 Nec amittat.

19 Hinc sumpta est Authentica, *Quod mater, Cod. de revoc. donat.* An idem in patre? non est. vid. *Cujac. hic fol.* 382.

20 Quintum genus pœnæ secundo nubentibus constitutæ.

21 Tres casus hic excipiuntur à regula, *l.* 7. *C. de revoc. donat.*

22 Sextum genus pœnæ secundis nuptiis indictæ. *l.* 10. *C. de nupt.* vid. quæ notavi ad *l.* 22. *§.* 1. *ff. ad municip. l. ult. ff. de senatorib. l.* 9. *C. de incolis. l.* 13. *C. de dignitatib.* 23 *l.* 1. *C. de incest. l.* 11. *ff. de divort.*

24 Ὑπερμαζῶσα τε καὶ τρυφῶσα, ut sit sensus, Libertam renuntiantem matrimonio patroni, alteri, invito patrono, nubere. 25 Septimum genus pœnæ binubis constitutæ, non posse impune

Source : BIU Cujas

1 Id est, Alexandri cujus facta est mentio *c.37. ff. eod.* intelligit autem *l.1. C. ubi pup.*

2 Liberi non possunt fidelius quam apud matrem educari. adde *Livium* 39.

3 Octavum genus pœnæ nuptiis secundis impositæ.

4 Non cogentur.

5 Nam repræsentatio dotis, donationis est species.

6 Vid. *l.1. Cod. si dos constante matrim.*

7. *l.73. in fin. l. ult. J. c. l.20. ff. soluto l.29. C. de jure dot.*

8 Dotis repræsentatio est instar donationis prohibitæ, *d. l.* 1.

9 *d. l.* 1.

10 Sensus est: Dotis, sine causâ repræsentatæ uxori, fructus, augere lucra dotaliaeque omnia liberis ex eo matrimonio conservari à parente. si ita est secundi matrimonii liberis hujusmodi fructus donari non potest.

11 Novum genus pœnæ binubis constitutæ.

12 Hinc sumpta est Authentica, *Eisdem, Cod. de sec. nupt.*

13 *Dixi ad l.2. Cod. quando mul. eff. tut.* quod hodie non exigitur, sed testatio sufficit apud acta, *Nov.94. c.2.*

14 Tutelam speciem intercessionis esse hinc colligas.

15 Id est, vitrici. *l.6. in fin. C. in quib. causis pign. tacit.*

16 Theodosius & Valentinianus in *l.6. C. ad Tertull. l.10. C. de legitim. hered.*

17 Ἀφώρων γάμων. dixi ad *l.1. C. de secund. nupt.*

18 Quæ contra juramentum ad secundas nuptias venit, Deum, mariti memoriam, & charitatem filiorum hic negligere dicitur.

19 Id est, ante annum luctus.

20 Πρὸ τῶ πενθίμου.

21 Decimum genus pœnæ iterantibus nuptias observa.

22 Quæ neglecto jurejurando, nubit secundo, ea patitur pœnas earum mulierum, quæ nubunt ante annum luctus: de quibus pœnis dixi ad, *c.22. ff. eod.*

23 Mulier naturalium liberorum tutrix esse potest.

24 Vid. *tit. C. de tutorib. vel curatorib. illustrium.*

25 Cautionem matribus secundo nubere volentibus utilem observa. *Novell.94. c.1.*

26 *l.6 C. ad Treb.*

27 Ἀσφάλειαν Id est, Cautionem mudam sine fidejussione, *Cujac. hic.*

28 Cuinam præstatur hæc cautio? filio emancipato, *l.7. in fin. ff. ut legat* non filio familias, *l.50. ff. ad Treb.*

29 Undecimum genus pœnæ secundis nuptiis constitutæ.

CAP. XXXVIII.

EJusdem quoque principis [1] illud invenientes, dignum putavimus partem nostræ facere sanctionis, quoniam omnium mater fide [2] dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc hæc lex, nisi [3] ad secundas accesserit nuptias.

CAP. XXXIX.

Si adhuc constante matrimonio dotem maritus uxori suæ persolverit.

DOtes autem quas acceperint contrahentes, non dabunt [4] facile [5] mulieribus, constantibus [6] adhuc matrimoniis, nisi tantum ex causis quas lex enumeravit [7]: alioqui si quid tale gesserint: instar [8] donationis, quod agitur, hoc ipso esse videtur. Et si moriatur mulier, recipient dotes qui dederunt eas immature mulieribus mariti, ab heredibus mulierum cum [9] medii temporis fructibus, ipsi & heredes eorum, & habebunt in lucrum secundum pactum. Etsi [10] ad secundas venerint nuptias viri, servabunt [11] sine alienatione hæc filiis: hoc videlicet quod generaliter constitutum est. Si vero non contigerit accipere contrahentes dotes, adhuc constante matrimonio: etiam post mortem uxorum secundum legem ab illarum percipient heredibus, sicut scriptura vult dotis.

CAP. XL.

Si mulier filiorum suorum tutelam administraverit, & ad secundas migraverit nuptias.

SI [12] autem tutelam gerat mulier filiorum, palam est, quia impuberum existentium, jurans *non* [13] *ad secundas venire se nuptias*, deinde contemnens & prius connubium & jusjurandum ad maritum veniat secundum, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exolvens omne quicquid hinc debet: non solum quæ ejus sunt, in hypothecam [14] habere lex permittit filiis: sed etiam mariti [15] substantiam trahit cum hypothecis: ipsi quoque interdicit filii successionem impuberis morientis, licet ex substitutione pater eam venire ad filii dixerit successionem. Sed hoc quidem prioris [16] nostri. Nos autem miramur quod mulierem sic impiam constitutam, ut etiam hoc ipso jusjurandum negligeret, & sic ad immaturas [17] nuptias deveniret, tribus [18] maximis neglectis, Deo, & defuncti memoria, & charitate filiorum: ita parvis subdiderunt pœnis: & illam quidem quæ ante luctuosum nubit tempus [19], & nec omnino mater filiorum consistit, puniunt amare: & licet filios non habeat propter solam honestatem hoc agunt: mulierem vero sic effusam concupiscentiis, vel non ipsis subdiderunt pœnis quas sustinent quæ ante [20] lugubre tempus ad secunda vota declinaverunt. Ideoque sancimus *Eas quæ sic pejerare de cætero præsumunt mulieres: super dudum præcedentes pœnas* [21] *& has sustinere omnes, quas* [22] *primitus diximus super his mulieribus quæ ante lugubre tempus nubunt: & infamiam & omnia alia his inferentes:* & solutionem pœnarum eis dantes, eandem quam etiam illis, ut supplicent imperatori, & mediam portionem dent filiis suarum rerum, neque usufructu apud eas manente: & simpliciter æqualem eam ponimus propter nuptiarum immaturitatem, ei quæ ante lugubre tempus nupserit. Si vero etiam naturalium tutelam gerat filiorum, (nam hoc quoque præbuimus [23] ei) tamen ad virum veniens, & non hæc agens, quæ prius dicta sunt, iisdem subjaceat pœnis. Providentia [24] vero sit per provincias quidem agentium præsidibus, hic autem gloriosissimo præfecto felicissimæ hujus urbis una cum prætore, cui hujus urbis cura est, ut volente [25] ad nuptias venire tutelam gerente muliere, & ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur: & quod mater debet, occasione gubernationis, hoc reddatur.

CAP. XLI.

Si sub conditione pater vel mater legatum liberis suis reliquerit, confirmat legem Zenonianam Const.

PLacet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ constitutio [26], volens, partem, si jubeatur proprio filio legatum sub conditione aut die dare, non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem [27] hanc, videlicet quæ legatorum [28] servandorum causa vocatur, nisi [29] secundas pater contraxerit nuptias: sit enim & hæc secundo nubentibus pœna.

CAP. XLII.

De clericis qui nuptias contrahere non possunt. Supra Novell. 6.

SEd [30] & si quis inter reverendissimos constitutus clericos (ultra [31] lectorem aut cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias: hunc ex nostra constitutione cadere [32] sacerdotio constituimus atque volumus. Si vero lector existens, & nuptias faciens, deinde propter aliquam inevitabilem necessitatem [33] ad secundas [34] veniat nuptias, nequaquam [35] ad majoris sacerdotii ascendet culmen: sed illic manebit [36] apud mulierem, affectum illius præponens meliori provectui. Si vero cum sit laicus, ad ordinationem subdiaconi, aut diaconi, aut presbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierem habens, non ex [37] virginitate sibi copulatam, sed aut disjunctam à marito, aut aliter non ab initio mox sibi legitime conjunctam: aut etiam ipse ad secundas venerit nuptias: non impetrabit sacerdotium: sed & licet latenter ad hoc venerit omnino eo cadet.

CAP. XLIII.

Si maritus [38] *ita reliquerit uxori, si ad secundas nuptias non transeat & ad legem Juliam Miscellam.*

QUæ [39] vero nunc sequitur causa, est antiqua, & multas quidem susCipiens correctiones non ab aliis solum, sed etiam à nobis, non tamen ad summam sui veniens rectitudinem: quam nunc sectantes, præsentia sancimus. Lex enim quæ vocatur *Julia* [40] *Miscella*, lex antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis præponens studium, permittebat [41] mulieribus, licet vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus [42] non ad secundas veniret nuptias, tamen & ad virum ve-

ΚΕΦ. λη'.

ΤΑυτὸν ὴ δὴ βασιλέως κἀκεῖνο σῴζοντες ἄξιον τ ἑαυτῶν ἡγησάμεθα μέρος ποιήσεως νομοθεσίας, ὡς ἐπειδὴ πάντων ἡ μήτηρ ἀξιοπιστοτέρα πρὸς τὴν τ παίδων ἀναγωγὴν ἐδόκει, δίδωσιν αὐτῇ κ τῶν ὁ νόμος, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους φοιτήσειε γάμους.

ΚΕΦ. λθ'.

Ἐὰν ἔπι σωιζῶτος ὁ γάμος τὴν προῖκα τῇ ἑαυτὸ γαμετῇ ὁ ἀνὴρ ἀφανίσῃ.

ΤΑς ὴ δὴ προῖκας ἃς ἂν λάβοιεν οἱ σωοικοῦντες, ἃ δώσουσι προχείρως ταῖς γυναιξὶ, σωιζομένων ἔπι τ σωοικεσίων· τοῦτο ἐξ αἰτίας ἃς ὁ νόμος ἠθέλησεν. ἐπειτοίγε εἴ τι τοιοῦτο πεύσεται, μίμησις δωρεᾶς τὸ κλήρωμον αὐτόθεν εἶναι δοκεῖ, κ εἰ τελευτήσειεν ἡ γυνὴ, κ ἀναλήψοιτο τὰς προῖκας οἱ δεδωκότες αὐτὰς ἄῤῥωρ ταῖς γυναιξὶν ἄνδρες πρὸς τ κληρονόμων τ γυναικῶν, μὴ τ ἐν μέσῳ κειμένων, αὐτοί τε κ κληρονόμοι αὐτῶν κ ἔξουσιν εἰς κέρδος κ τὸ συμπεφωνημένον. κ εἰ πρὸς δευτέρους ἀφίκοιντο γάμους οἱ ἄνδρες, φυλάξουσιν ἀνεκποίητα ταῦτα τοῖς παισὶν, τὸν δὲ τὸ καθ' ὅλα ἀμφισβήτησιν, εἰ μόνοι μὴ τύχοιεν λαβόντες οἱ σωοικοῦντες τὰς προῖκας, ἔπι σωιζῶτος σωοικεσίᾳ, κ μὴ τελευτῶντος αὐτὰς τ γαμετὸν, κ τ νόμον, ὃν τ ὀνείνων λήψονται κληρονόμων, καθάπερ ἡ γραφὴ βάλλει σωικῶς.

ΚΕΦ. μ'.

Ἐὰν ἡ γυνὴ τ παίδων ἐπιτροπεύοι, κ εἰς τ δεύτερον ἔλθοι γάμον.

ΕΙ ὴ ἐπιτροπεύοι γυνὴ τ παίδων, πρόδηλον ὡς ἀνήσων καθεστώτων, διομνυμένη μὴ πρὸς δεύτερον ἐρχεσθαι γάμον, εἶτα καταφρονήσασα κ τ προτέρας δίκης, κ τ ὅρκων, εἰς ἀνδρὸς ἔλθοι δεύτερα, μὴ πρότερον ἐπίτροπόν τε αἰτήσασα, κ τὰς λογισμὰς ἀποδομένη, κ κατεβαλοῦσα πᾶν ὅσον ἐντεῦθεν ὀφειλή, ἃ μόνον τὰ αὐτῆς ὑποθηκῶν ἔχειν ὁ νόμος συγχωρεῖ τοῖς παισὶν, ἀλλὰ κ τῶν τ ζημιωθέντος ἅπαν ὑπάρχειν τοῖς ὑποθήκαις, αὐτῇ τε ἀπαγορεύει τῶν τ παιδὸς ἀφαιρεῖσθαι, ἀνήσῃ τελευτῶντος, εἰ κ ἐξ ὑποθηκοποιήσεως ὁ πατὴρ αὐτῶν ἐλθεῖν ποιεῖ τῶν τ παιδὸς εἰποι ἀφαιρεῖσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ πρὸ ἡμῶν. ἡμεῖς ὴ ἡγησόμεθα εἰ γυναῖκα ὄντως ἀσέβειαν καθεστῶσαν ὡς κ αὐτόθεν ὅρκων ἀμελήσαι, κ ὅτω πρὸς ἄνδρα γάμον ἐλθεῖν, τελεῖν τ μελλόντων ἡμελημένων, θεῖ τε, κ τ τελευτήσαντος μνήμης, κ τ παίδων τροφῆς, ὅτως ὀλίγας ὑποβαλοῦσα ποινὰς· κ τῶν μὲ πρὸ τ πενθίμου χρόνου, κ ὃν τ πάντας μητέρα παίδων καθεστῶσαν, τιμωρεῖ πικρῶς· ἀλλὰ κἂν εἰ παίδας σὺν ἔχοι, ἀφ' μόνων τῶν σεμνότητα τοῦτο πράττοντες γυναῖκα ὴ ὅτως ὑπερβάλλουσαν ἐπιθυμίας, ἃ ταῖς αὐταῖς γῆν ὑπέβαλον ποιναῖς, ὁποίας ὑποβάλοιτο αἱ πρὸ τ πενθίμων χρόνων εἰς ἕτερα σωοικέσιον δόσπλιάσαι. ὥστε νομοθετοῦμεν τὰς ὅτως ἐπορκεῖν τ λοιπὸν τολμώσας γυναῖκας, πρὸς ταῖς ἤδη προειλημμέναις ποιναῖς, κ ταύτας ὑφίστασθαι πάσας ἃς ἡμφιέσθη εἰπομεν ἐπὶ τ πρὸ τ πενθίμου χρόνου γαμηθεισῶν γυναικῶν, τῶν τε ἀπιμίων, κ τὰ ἄλλα πάντα τούτοις ἐπόμενα· κ λύσιν αὐτοῖς τ ποινῶν διδόντες τῷ αὐτῷ ὡσπερ κἀκείναις, τὸ δεῖσθαι βασιλέως, κ τῷ ἡμισείαν μοῖραν δίδοναι τοῖς παισὶ τ οἰκείων, ἀδὲ τ χρήσεως παρ' αὐτοῖς μόνους. κ ἁπλῶς ἴσον αὐτῷ τιθέμεν, ἀφ' τῶν τ γάμων ἀφορίαν, τῇ πρὸ τ πενθίμου χρόνου γαμηθείσῃ. εἰ ὴ κ τ φυσικῶν ἐπιτροπεύοι παίδων, (κ γὰρ δὴ κ τοῦτο δεδώκαμεν αὐτῇ) ἀλλ' ἔν εἰς ἀνδρὸς ἔλθοι, κ μὴ ταῦτα πράξασα ἅπερ ἡμφιέσθη εἰρηται, πᾶσι αὐτοῖς ὑποκείσθω ποιναῖς. Πρόνοια ὴ ἔσω κ μὴ τοῖς ἐπαρχίαις, τοῖς τ ἐθνῶν ἡγεμόσι, σὺν τῷ ὑπὲρ ὑ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ αὐταίμων τούτης πόλεως, ἅμα τῷ πραίτωρι ᾧ τότε μέλλ ἔ μοιρας, ὥστε βιαλομένης εἰς γάμους ἐλθεῖν τ ἐπιτροπεύσης γυναικὸς, κ προσηλθοῦσι τοῖς νέοις ἐπίτροπον, κ τὰς λογισμὰς ὑποδείξαι, κ ὅπως ἡ μήτης ὀφειλὴ προφάσει τ διοικήσεως, τῶν ἀποδῶσιν.

ΚΕΦ. μα'.

Εἰ ὁ πατὴρ, ἢ μητὴρ ὑπὸ αἵρεσιν τοῖς παισὶν ἑαυτῶν πρεσβεῖον καταλίπῃ, βεβαιοῖ τῷ ἔ Ζήνωνος ἀμφότερα Κωνς.

ΑΡέσκῃ ὴ ἡμῖν ἡ Ζήνωνος ἔ τ δύσεβῆς λήξεως ἀμφότερα, βαλομένῃ τ πατέρα, εἰ κελευσθείη τῷ οἰκείῳ παιδὶ πρεσβεῖον ὑπὸ αἵρεσιν ἢ ἡμέραν δόναι, μὴ ἄλλως ἀπαιτεῖσθαι τῷ ὑπὲρ τ δόσεως τ πρεσβείων ἀσφάλειαν, (ταύτῳ δὴ τῷ legatorum servandorum causa καλυμμένῳ) τῷ εἰ μὴ δεύτερος ὁ πατὴρ ὁμιλήσαι γάμοις. ἔστω γὰ κ τοῦτο τοῖς δευτερογαμοῦσιν ἐπίτιμιον.

ΚΕΦ. μβ'.

Περὶ κληρικῶν τ μὴ δυναμένων γάμοις ὁμιλεῖν.

ΑΛλὰ κἂν εἴ τις ἐν τοῖς δύλαβεστάτοις τελῶν κληρικῆς (τοὺς ὑπὲρ τ ἀναγνώστου ἢ ψάλτου φαμὲν) ὅλως ὁμιλήσαι γάμοις, τοῦτον ὃν τ ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐκπίπτειν τ ἱερωσύνης διατάξομεθά τε κ βαλόμεθα. εἰ μήτοιγε ἀναγνώσης ὢν κ γήμας, εἶτα ἀφ' τινα ἀνάγκην εἰς δεύτερας ἀφίκοιτο γάμους, οὐκ ἔπι πρὸς τὸ μεῖζον τ ἱερωσύνης ἀναδήσῃ) γάμος. ἀλλ' αὐτὸ μὲν ἀφ' τῇ γυναικί, τῶν ὑπὲρ ἐκείνης προκείμενα ἀπολαύσει τ ἐπὶ τὸ βέλτιον προόδου. εἰ ὴ ἐν ἰδιώταις ὤν, ἐπὶ χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ ἀμφότερα ἢ πρεσβυτέρου ἐλθεῖν βάλοιτο, εἶτα φανείη γυναῖκα ἔχων μὴ ἐν παρθενίᾳ αὐτῆ συνοικήσαντα, ἀλλ' ἢ διεζυγμένου ἀνδρὸς, ἢ ἄλλως οὐκ ἐξ ἀρχῆς δίβιος αὐτῆ νομίμως συνελθόντος, ἢ κ αὐτὸς πρὸς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους. ἑτοίζει τ ἱερωσύνης, ἀλλὰ κἂν εἰ λαθὼν εἰς τοῦτο ἔλθοι, πάντως αὐτὸς ἐκπεσεῖται.

---

30 Hinc sumpta est Authentica. *Multo magis, C. de Episc. & cler.* 31 Mariti lectorum & cantorum officio in ecclesia fungi possunt: iidem in ipso jam officio constituti, possunt impune nuptias contrahere, *cap.26. can. apost. & c.6. Synodi in Trullo*: nisi secundas contrahant, aut viduam ducant vel similem, *Novell.123. cap.14. in fin.* puta concubinam, *Novell.6. c.1. §.3.* 32 Sacerdos contrahens nuptias non punitur pœna corporali, sed sacerdotio tantum cadit: & ita potior habetur ratio matrimonii conservandi, quam sacerdotii gerendi, *Novell.123. c.14. in fin. ibi, si vero post ordinationem, &c.* quod vix hodie servatur. Diceres id abrogatum *l.19. Cod. de Episcop. & Cleric.* hæc nisi Novella posterior esset, possis quoque dicere Græcos in ea re fuisse varios, *c.44. in pr. J. eod.* 33 Puta, quia nec ipse continere: nec affectus hujusmodi vinci potest: ideoque lex ei indulget: *ut hic, & Novell.123. c.41.* licet eum carnis sordes Leo pudice parum vocet, *Novell.3. in fin.* 34 Duodecimum genus pœnæ secundis nuptiis constitutæ. 35 Secundas nuptias qui contraxit, non potest promoveri ad majus sacerdotium. Secundæ nuptiæ officiunt majori sacerdotio adipiscendo. 36 Sacerdos potest contrahere matrimonium: contractum non dissolvit, sed tamen sacerdotio cadit. 37 Secundas nuptias qui contraxit ad sacerdotium promoveri non potest. Quin promotus sacerdotio ipso cadit: porro, binubus hic non censetur, qui puellam devirginavit. Vid. *Nov.123. c.14.* 38 Et è contra, si uxor marito legaverit sub ea conditione, si secundas nuptias non contraxerit. 39 Hinc sumpta est Authentica, *Cui relictum, C. de indict. viduit.* ὁ καλούμενος. Julius Miscellas παλαιὸς νόμος. 40 Hæc lex, num eadem cum lege quæ Julia & Papia? Robertus *1. anim. 2. & 3.* negat. Mercator *1. Notar. 2.* ait. Movetur epigraphe legis 62. quæ est Clementis ad legem Juliam & Papiam functo paragrapho ultimo ejusdem legis *ff. de cond. & dem.* Ex indice authorum juris, pandectis præfixo; constare, Clementem scripsisse ad leges: legum nomine ibi intelligi Juliam & Papiam quæ & novæ leges dicuntur, *in l. ult. ff. de reg. Cato*, idem ait Cujac. 14. *obs.* 14. (quod Hotomano displicet *2. ob. 3.*) ut & leges *in l. ult. ff. De statu lib.* 41 Lex Julia Miscella conditionem viduitatis uxoribus remittit. si tamen intra annum contrahant & jurent se liberorum causa nuptias contrahere. post annum ergo non poterant? non poterant ex lege Julia Miscella: interea tamen legatum petebant ex alia cautione inventa à Q. Mutio. *J. eod. l.2. C. de indict. viduit.* 42 Fuerunt hujusmodi conditiones usitatæ, Uxori, Si à liberis, ne nupserit. *l.62. §.2. in fin. ff. de cond. & dem.* mulieri, Si nupserit, quoad vidua erit: uxori, si a liberis impuber. ne nupserit. *d. §.2. l.96. ff. de cond. & dem.* uxori cum nupserit. *l. ult. ff. de statulib.* Mæviæ vel mulieri si non nupserit. *l.22. l.72. §.5. ff. de cond. & dem.* mulieri, si non nupserit. *l.65. §.1. ff. ad Treb.* si mulier non nupserit. *l.72. §.2. l.74. ff. de cond. & dem.* si arbitratu Titii Seja nupserit. *d. l.72. §.4.* si filia non nupserit, patri ejus lego: si pater uxorem non duxerit, ejus filiæ familias lego. *l.79. in fin. ff. de cond. & dem.* uxori si non nupserit. *l.14. ff. de leg. 3.* si uxor post mortem nuptui sese collocaverit. *l.1.2.3. C. de indic. viduit. l. Jul. Misc.* Si vidua erit, Quoties vidua erit, Cum vidua erit, Si amiserit uxorem, Quando ad cœlibatum pervenerit. *l. ult. d. 1. Cod.* Ad quas personas pertinuerit lex Julia Misc. dicam ad *d. l. ult.*

Source : BIU Cujas

ἐφικέσθαι γάμου, ὁμως καὶ εἰς ἀνδρὸς φοιτᾶν, καὶ ὁμνύειν ὡς παίδων ἕνεκεν τῆς πρᾶξαι, καὶ τὸ κεκωλελειμμένον λαμβάνειν καὶ τοῦτων μὴ εἰς ἑαυτὸν ἐδίδε τοῖς γυναιξὶ τὴν ἄδειαν, τότε ἂν παρελθόντα, εἰ ὅπως ἤθελήθη λαβεῖν τὸ κεκωλελειμμένον, οὐκ ἄλλως ἢ τοῖς γυναιξὶ τῆς λαβεῖν, πρὶν ἂν ἀσφάλειαν ἐκφυγεῖν ὡς ἐπὶ δούτερον οὐκ ἐλεύσεσθαι γάμον. ἀλλὰ τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ οὐκ αὐτὸς ὁ Iuli Miscellas ἐξεῦρεν, ἀλλὰ Quint Muti Scævolas τοσοῦτος ἐπῄνεσεν. ἐπὶ πάντων δὴ τῶν ἠρτημένων εἰς τὰς τῆς πρᾶξεως κωλύσεις, τὰς τοιαύτας ἐπινοήσεις ἀσφαλείας. Ἡμεῖς τοίνυν ὁρῶντες πάσας πολλὰς δὴ γυναῖκας ἐπιθυμίᾳ γάμων, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην, καὶ ὁμνύσας, καὶ γαμουμένας, καὶ ὠδῖνας ἀναίσας πάσης τῆς τελουτώσης γάμους, ὠφθημεν τῷ δεχομένῳ τέως τὸ ἀειστεργον ἱεραφιεύσαι μέρος, καὶ τὴν ἐπιορκίαν αὐτοῖς κωλῦσαι καὶ μὴ ἐπιτρέψαι τοιούτους ὅρκους ὑπέχειν, ἐφ οἷς πάντως τὸ τῆς ἐπιορκίας ἐφέλκεται βρον. καὶ δὴ καὶ ἐκεῖνο προσέκειτο τῷ νόμῳ, τὸ δεῖν πᾶς ἅπασιν ὅσοις γυναῖκας τῶν ὁμνύειν τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἐκ τοιούτου πεφυκέναι τοὺς ὑπ ἐκείνοις τελοῦντας, καὶ τὴν ἀναίδοσιν τῶν προικῶν ἐν τοῖς τῆς τύχης ἀπίκειν δώροις. ἐπειδὴ τοίνυν τῶν ἡμετέρων τινὰ ἐπισκήψαντα νόμῳ, τὸν ὅρκον αὐτῶν ἀφελόντες, καὶ τὴν τοιαύτην ἐπιτρέψαντες λῆψιν, συνήσταμεν ὡς διάφορον ἡμῖν τῆς πρᾶξεως ὠφελεῖν, τὸ δεῖν καὶ τὴν ἐκ τοιούτων τέκνων ἀναίδοσιν τῆς προικὸς ἱεραπεύσαι ψυχῇ. διὸ δὴ τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. ἐκ βουλόμεθα πᾶς τὸ πλουτοῦντων ἐδὲν ἄτοπον ἔχουσας βλάπτεσθαι. εἰ μὲν γὰρ ἐφάσκομεν δεῖν τὴν γυναῖκα πάντως ἐκ ἀνδρὸς ἐπιτίζαν μὴ γαμεῖν, τάχα φυλάττειν, εἶχεν ἄν τι πικρὸν ἴσως ὁ νόμος· νυνὶ δὲ δούτερα πρόσθεν, ἐκ, εἰ ὅπως βούλοιτο γαμεῖν, μὴ λαβεῖν τὸ κεκωλελειμμένον, τὰ εἰς ἔχατον ἀτυπίας ἐξιδεῖν τὴν γνώμην τοῦ πλουτήσοντος ἔτι κινδυνεύουσαν, ὥστε αὐτὴ δέναι παῤῥησίαν καὶ γαμεῖσθαι καὶ λαμβάνειν τὸ κεκωλελειμμένον, καὶ ἀφ' πάντων λυπεῖν τὰ πρότερον συνοικήσαντα.

ΚΕΦ. μεʹ.

Ὥσπερ διατάξομεν, εἴ τις κωλύσειε τὸν γαμετὸν πρὸς ἕτερον ἐλθεῖν συνοικέσιον, ἢ καὶ ἡ γαμετὴ τὸν ἄνδρα, (τοῦτον γάρ ἐσιν ἐκάτερον) καὶ ὑπὲρ τούτου τὸ κεκωλύσθαι, ὡς ὲκ ἐν δυοῖν αἱρεσιν ἔχειν τὸ συνοικῆσαι τὸ ἕτερον, ἢ πρὸς γάμον ἐλθεῖν, καὶ ἀπτέζασθαι τῇ λήψει, ἢ, εἴπερ τοῦτο βούλοιτο, ἀλλὰ πρὸ τὸ τελουτήσαι, πάντως ἀποχέσθαι τὸ ἐφεξῆς γάμου. §. αʹ. Ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ πρᾶγμα μετέωρον ᾖ, καὶ μὴ χρόνος ἴσως μακρὸς ἐπινοεῖ πάλιν ἡ εἴσπραξις, ἀφ' τοῦ καλῶς ἡμῖν ἔδοξεν ἔχειν ὁρίσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶσα μὴ ἐνιαυτοῦ μὴ εἶναι πενταετῆς ἀπαίτησιν ὃ κεκωλελειμμένον· (πάλιν εἰ μὴ τρόπον ἱερωσύνης ἐπιζητοῦμεν γαμετὴν τὸν κλῆρον κληρικοῖς τοιαύτας ἀσφαλείας παρεχέτω· ἵνα πενταετὴς ὁ νόμος· ἔχῃ τὸν οἰκεῖον τελεότητα. πάλιν εἰ μὴ πολλάκις ὁ ἀφ' ἡμῶν καὶ τοῦτο ἐπιτρέψειε, φήσας ἄδειαν ἔχειν τὸν ᾧ κεκωλέλοιπεν ἢ τὸν ἐνεστῶτα τὸν μεσαίτατον ἢ τὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ τὸ πρεσβεῖον, ἢ τὸ φιδεικόμισσον, ἢ τὸν mortis causa δωρεάν, καὶ λαβεῖν τὸ κεκωλελειμμένον, καὶ μηδεμίαν ἀσφάλειαν ὀδόντος. τοιοῦτον γὰρ ἀναγκαῖον τῇ τελουτήσαντι γνώμῃ. ἐκπέφευγεν γὰρ ἡμῶν ἐστι τοῖς τελουτῶσιν φυλάττειν μὴ νόμος βλήσῃς.

nire, & jurare, *quia* [1] *ex filiorum causa hoc ageret*, & quod relictum erat, acciperet; & hanc quidem in [2] annum dabat mulieribus licentiam. Eo autem transeunte [3] si vellet accipere relictum, non aliter licebat mulieri hoc accipere, antequam cautionem exponeret, *quod ad secundas non veniret nuptias*. sed hanc quoque adjectionem ipse [4] Julius Miscellus haud invenit, sed Quintus Mutius Scævola hoc præsanciverat [5], super omnibus quippe pendentibus in causarum prohibitionibus hujusmodi adinveniens cautionem [6]. Nos igitur videntes plurimas mulieres desiderio nuptiarum non propter filiorum procreationem, sed propter necessitatem & jurantes & nubentes, & transcendentes morientium voluntates, existimavimus prius interim sacratiorem mederi partem, & perjurium [7] eis cohibere, nec finere talia subire juramenta, in quibus omnino perjurium promptum est. Nam nec illud inerat legi, ut oporteret sine filiis existentes mulieres hoc jurare sacramentum; sed etiam filios habentibus hoc adjacebat jusjurandum, quod Deum simul, & defuncti animam contristaret: cum utique perjurium quidem esset in promptu: filiorum vero procreatio in fortunæ [8] muneribus jaceret. Quia igitur hac nostra sancimus lege jusjurandum eis auferentes, & talem permittentes relictorum perceptionem, consideravimus (quoniam alterum quoque à nobis prætermissum est) oportere & defuncti animæ mederi. Quapropter præsentem ponimus legem: non enim volumus deficientium nihil illicitum [9] habentes, voluntates frustrari. Si enim [10] diceremus oportere mulierem omnino viro præcipiente non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset hoc merito lex: nunc autem cum secundo præsto sit lex, sc. ut si voluerit nubere, accipiat quod relictum est: novissimi sceleris est despicere voluntatem defuncti ita fluctuantem, ut ei detur licentia nubendi, & accipiendi quod relictum est, & per omnia contristandi priorem maritum.

Cap. XLIV.

Unde sancimus: Si quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, sive etiam uxor [11] maritum: (idem namque est utrinque) & pro hoc aliquid reliquerit: unam [12] ex duabus conditionem habere contrahentium alterum: aut ad nuptias venire, & *abrenuntiare præceptioni* [13], aut si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cætero nuptiis. §. 1. Sed ut non causa suspensa sit, & post tempora forsitan longa revertatur rursus exactio: propterea bene nobis visum est, hujus rei determinare causam, & usque ad annum [14] quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotii adveniens alteri personarum statim præbeat exceptionem: utpote nequaquam nuptiarum existente spe [15]. §. 2. Si vero transire contigerit annale tempus: damus quidem personæ huic accipere quod relictum est: non absolute tamen, nec simpliciter: sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter hanc accipere, nisi juratoriam cautionem exposuerit, & supposuerit suas res, (hoc quod tacite ex hac lege damus) *ut si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est, tale quale percepit restituens, & quos accepit in medio fructus* [16]. §. 3. Si vero mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere, dari quod relictum est sub eadem cautione & iisdem hypothecis. Sed si quidem aliquid aliud mobilium fuerit: tale restitui, quale recepit, aut diminutionis medeatur partem. §. 4. Si vero pecuniæ [17] fuerint etiam cum usuris [18], quas inde percipere valuerit: jurejurando restituentis hoc judicando. Si vero non mutaverit quidem, sed usus est: tertiæ [19] centesimæ reddat usuras. §. 5. Si vero non [20] valde locuples fuerit: etiam fidejussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fidejussorem dare, tunc sub juratoria [21] cautione, & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem quod relictum est. §. 6. Mox autem, ut ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo qui dedit, vindicetur, apud [22] quamcunque apparuerit personam, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur, quod in omni restitutionis casu, sive mobile sive immobile sit quod futurum est, reddi valere sancimus. §. 7. Si vero aurum [23] fuerit quod relinquitur: minus idonee vero se habeat ad fidejussionem: & nec ipse dignus sit cui hoc credatur: manere quidem apud illum à quo relictum est: tertiam [24] vero centesimæ ejus usuram præstari: quam usque tunc solvat, donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando & restitutio præstitarum usurarum suscipiet facultatem) aut fiat manifestum nullatenus posse istum ad nuptias pervenire, sive secundum modum sacerdotii (tunc enim ei dabit quod relictum est) sive [25] morte: accipient enim hoc omnino ejus heredes, nihil neque de datis usuris reddentes. §. 8. Hanc ipsam autem introducimus observantiam & eundem intellectum, etiamsi [26] non conjuges alterutris sub tali reliquerint conditione: sed aliquis alius extraneus sive viro sive mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, sc. fortuitorum [27] casuum: secundum suam naturam, lege super his tam in præstandis quam in restituendis conservata. Hæc igitur ex jam nuper factis à nobis occasione Juliæ Miscellæ constitutionibus retribuimus: alia vero sint firma secundum terminos & casus secundum quod hæc exposuimus. §. 9. Præfatæ autem à nobis observationes dentur, (si institutionis sit pars [28] aut legatum) heredibus aut substitutis, aut illis à quibus hæc relicta sunt: si quidem mortis causa donatio: omnino heredibus. Si vero ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis heres: substitutis si fuerint, aut omnino iis qui ab intestato vocantur ad hereditatem, hujusmodi observationes præstentur, ut undique habeat propriam perfectionem: nisi [29] forte testator & hoc præcipiat, dicens licentiam habere eum cui dereliquit, sive per institutionem particularem, sive ex asse, aut per legatum vel fideicommissum, sive per mortis causa donationem, & accipere quod relictum est, & nullam cautelam dare: tunc enim sequenda est defuncti voluntas, studii enim nostri est, defunctorum conservare [30] secundum legem voluntates.

Cap. XLV.

1 De eo dixi ad *l.* 220. §. 3. *ff. de verb. sign.*

2 Hinc Cujacius colligit, Tempore legis Juliæ Miscellæ, luctui nondum annum fuisse præfinitum: quod Roberto displicet 1. *animad.* v. 2. Movetur quod Plutarchus in *Numa* referat Numam (Ovidius 1. *Fastorum* hanc constitutionem tribuit Romulo) luctus diem decem mensibus terminasse. Item quod Halicarnassæus *lib.* 5. luctum annuum ad veteres Romanos retulerit: quod Valerium Publicolam & Brutum mulieres ita luxerint. *Liv. lib.* 2. Mercator 1. *Nota* 2. *in fin.* negat huc superiora pertinere, cum illis locis agatur de 10. mensibus non de anno. Annum luctui præfinitum primo à Gratiano, Valentiniano & Theodosio, *l.* 2. *C. de secund. nupt.*

3 Anno scil. id est post annum.

4 Αὐτὸς ὁ Ἰούλιος Μισκέλλας. *Hal. editio.* Julios miscellas. *Scrimg. editio.* Alii legunt Μισκέλλους. Cur ita dicta est? Robertus 1. *animad.* 2. dictam ab ejus auctore Julio Miscello putat, quod Mercatori 1. *Nota* 2. displicet. Negat enim hic dici, Julium Miscellum, sed Miscellam, initio hujus capitis ita legi, Ἰούλιος Μισκέλλας πάλαι νόμους. à Justiniano Miscellam dici νόμων non νομοθέτην. Fore, si id Roberto concedatur ut hæc lex duplex nomen fortiatur, Julii & Miscelli scil. Julius Miscella duorum auctorum nomen non esse: unum Julii, alterum Miscellæ: cum nulla fuerit Romæ gens aut familia Miscella. Ait ergo Miscellam dici à varietate plurium rerum ac personarum utriusque sexus, quod etiam Cujacius hic confirmat; eadem ratione, qua à Siculo Flacco, æs Miscellum, quod lex est vel forma ænea multorum agrorum, multarumque personarum modum comprehendens. & ab Agellio Miscella doctrina confusanea, ut & lex futura ὁ νόμος πολλὰ πισκίζων.

5 Προνομοθετήσας *Scrimg. editio.* προγνωμοδοτήσας. *Haloand. editio.* Idem Haloander vertit *apposuit.* Ex Haloandri lectione Balduinus colligit Scævolam legi Miscellæ cautionem adjecisse: & ita posteriorem aut coætaneum legi Jul. colligit: eadem opera, legem Miscellam antiquiorem lege Julia & Papia, cum utraque (ut ipse ait) longe post Scævolam lata sit. Nam si post Scævolam fuit lex Julia & Papia: ante Scævolam Miscella, utique & ante legem Juliam & Papiam lex Miscella fuerit. Robertus 1. *animad.* 2. *Scr. edit. præfert.* Putat itaque Scævolam tempore præcessisse legem Juliam Miscellam, quod ejus cautionem (quæ Muciana) Miscellæ applicatam hic legamus, addit leges Jul. & Papiam præcessisse hanc legem Jul. Miscellam. Superius dixi videri Cujacio *hic* & Mercatori 1. *Not.* 3. Miscellam & leges Jul. & Pap. eadem esse, ut in eo à Balduino dissentiant, existimante, Miscellam antiquiorem legibus Julia & Papia: & à Roberto existimante leges Jul. & Pap. præcessisse hanc legem Miscellam.

6 Cautio Mutiana, de qua vid. *l.* 7. *l.* 73 *l.* 77 §. 1. *l.* 79. §. 2. *ff. de cond. & dem.* pertinebat ad legata conditionalia, quæ morte legatariorum finiuntur, *l.* 73. *ff. de cond.* ad conditiones in non faciendo conceptas, *l.* 7. *d. tit.* quibus vetatur aliquid fieri. *l.* 3. *in fin. ff. de leg.* 2.

7 Perjuria cohibenda.

8 Imo Dei, illud Conjugium petimus partumque uxoris: at illi, deos intelligit, norunt qui pueri, qualisque futura sit uxor.

9 Licitæ voluntates morientium servandæ: illicitæ, non servandæ. de quo dixi ad *l.* 23. *ff. de conditionib. instit.*

10 Ut infertur injuria mulieri si cogitur non nubere mariti mandato. Ita marito injuria infertur, si eo invito uxori matrimonium permittitur.

11 Hoc enim locum etiam habet in prohibitione masculis facta. *l.* 3. *C. de indicta viduitate.*

12 Decimumtertium genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constitutæ, quæ tamen primis nuptiis communis esse potest, ut dicetur alibi. Hoc autem jus novum viduitatis indictæ in legatis receptum, abrogat pene titulum Codicis *de indicta viduit.* & omnes leges, quarum superius mentio facta est: quibus remittebatur legatariis conditio viduitatis à defuncto & testatore eis indicta.

13 Et legato.

14 Legatum relictum, sub hac conditione, *Uxor si non nupserit*, vel *si nuptias non contraxerit*, ante annum peti non potest: nisi legatarius sacerdos fiat. tunc enim nulla spes est in eo nuptiarum, *Jul.*

15 Sacerdoti nulla spes nuptiarum.

16 Qui Mutianæ cautioni non satisfacit: & rem fructus reddit *l.* 76. §. 7. *ff. de leg.* 2. *l.* 73. 79. §. 2. *ff. de cond. & dem.* & usuras, si quas percepit. *vers. si vero J. eodem.*

17 Mobilium rerum duo genera hic constitui colligas. Unum eorum quæ ita restituuntur ut sunt accepta, *vers. sed si quidem & eodem.* aliud ut aliter. *ut hic.*

18 Usuræ ob usum debitæ.

19 Id est, trientes usuras, ut *l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.*

20 Non valde locuples, etiam fidejussorem dare tenetur: An minus, jurat.

21 Juratoria cautio, & hypotheca rerum propriarum fidejussionis subsidia.

22 *l.* 9. *in fin. ff. de rei vindicat.* adde *l.* 8. *in fin. C. depositi.*

23 Χρυσίον, pecunia numerata, *Julian.*

24 Id est, trientem.

25 Sacerdotium & mors, nuptiis hic obsistere dicuntur.

26 Id est, etiamsi extranei. sensus est, extraneæ personæ posse legatum relinquere, sub conditione non contrahendarum nuptiarum, *Jul.* Robertus tamen 1. *animad.* 2. putat viduitatem à nullo alio indici potuisse quam à marito & legem Juliam Miscellam alio non pertinuisse quam ad indictam ab altero conjugum viduitatem. Movetur lege 2. 3. *C. de indicta viduitate*, quæ mentionem tantum facit conditionis adscriptæ conjugum testamento, quo nomine reprehenditur ab Antonio Mercatore, 1. *Not.* 2. & textus hic quoque evidenter aliud sentit, ut & Julianus vetus interpres.

27 Id est, sub conditione casuali.

28 Si quis certa parte institutus fuerit sub conditione non faciendi, cavere debebit coheredibus vel substitutis, nemine ex his apparente cavebitur heredibus ab intestato, *Julianus Patricius.* adde *l.* 18. *ff. de cond. & dem.*

29 Testator cautionis necessitatem legatario remittere potest. At non potest usufructuario, *l.* 1. *C. de usufr.* Potest, sed non de utendo fruendo boni viri arbitratu. Cujacius aliter distinguit, ut enim negat omnem cautionem fructuariis remitti posse: ita fatetur Mutianam posse remitti.

30 Voluntas defuncti servanda.

Source : BIU Cujas

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si aurum*, *C. de sec. nupt.*

2 *l. 6. §. 2. C. de sec. nupt.*

3 *Novell.* 2. intelligit *cap.* 4.

4 Maritus scil.

5 Ἐπιδοίη, id est, dederit.

6 XIV. genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constitutæ.

7 Pecunia mobilium appellatione continetur *hic.* & *l. 79. §. 1. ff. de legat. 3.* De quo non est dubitandum, quando mobilia simpliciter, & per se, non autem tanquam accessoria certæ rei relicta sunt. de quo late Philipp. Corn. *vol. 2. consil. 48.* Menoch. *de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 127.* Mantic. *de conject. Ultimar. volunt. lib. 9. tit. 3.* ANS.

8 Et quemadmodum mater secundas nuptias contrahens succedat liberis ex testamento, vel ab intestato, vide *Jul. c. 166.*

9 Hinc sumpta est pars authenticæ, *Ex testamento*, *C. de secund. nupt.*

10 *Novell. 2. S. cod.*

11 Id est, anno 534.

12 Testato filio matres ut succedant secundo nubentes.

13 Morientium voluntates servandæ.

14 Id est, institutionis jure.

15 Sensus est, Matri secundas nuptias contrahenti filius quantum voluerit testamento conferre potest, nulla habita ratione bonorum, cum ea sint à patre non ab aliis personis accepta.

16 Intestato filio ut succedant matres secundo nubentes, adde *Novell. 48. c. 2.*

17 Filio mater succedit ab intestato, cum ejus fratribus in capita.

18 Idque in capita.

19 Mater filio succedens in ejus profectitiis, hujusmodi profectitiorum nudum habet usumfructum, in adventitiis proprietatem, quam ideo potest quocumodo alienare. Julianus hunc locum ita interpretari videtur. *c. 167.*

20 XV. pœna secundis nuptiis constituta; cujus hic sensus est: Mater binuba succedens filio ab intestato, cum aliis defuncti fratribus bonorum ejus paternorum solum habet usumfructum: adventitiorum vero in suam prorata pro virili etiam proprietatem. Num jus idem in donatione propter nuptias? dicetur ℸ.

21 In rebus acceptis donatione propter nuptias, uxor solum habet usumfructum. ℸ. *eodem.*

22 *l. 6. C. de sec. nupt.*

23 In gratitudinis causæ quæ sint in liberis. De causis ingratitudinis, vid. *cap. 28. & 35. & eod. Nov. 115. c. 3.*

24 Ingratitudinis manifestas causas esse oportet in liberis, ut possint exheredari.

CAP. XLV.

De administratione donationis propter nuptias. Idem dictum fuit supra Novell. 2. cap. 4.

ET[1] quia parum antea de cautela rerum ediximus, & Leonis nos-vimus divæ memoriæ constitutionem[2] de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier non valeat dare fidejussionis cautelam, quia filiis restituat res, tertiam partem centesimæ accipere: nos causam adhuc melius ab ea constituimus, illius super hoc statutis competentem adjicientes subdivisionem. §. 1. Et sancimus (hoc quod pridem[3] à nobis in quadam dictum est constitutione) ut si quis[4] offerat[5] res propter antenuptialem donationem: siquidem omnes immobiles constitutæ sunt, maneat earum usus apud matrem ad secundas venientem nuptias: & eadem hæc eligat, & non recuset, neque[6] exigat à filiis pro æstimatione earum usuras: sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat usus dominis constitutis: conservet autem hæc secundum leges filiis superstitibus: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem casu filiorum non existentium, matri reliquo remanentibus filiorum heredibus conservando. §. 2. Si vero universa constituta est forte in pecuniis[7], aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam partem usurarum accipiente matre, cum prius sancita cautela non exigi à filiis aurum, nisi forte sine invidia sit viri facultas, & habeat aurum & argentum, & vestes, & quicquid conscriptum est matri: damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere, & dare fidejussoriam cautionem, sive prædictas accipere usuras: dicimus autem ex tertia parte centesimæ tam secundum anteriores leges, quam etiam secundum nostras. §. 3. Si vero permixtæ sint res, & donatio tam in pecuniis quam in immobilibus rebus sit, immobiles quidem omnino manere apud matrem: propter quod alimenta habeat exinde: in rebus vero mobilibus illa tenere, quæ pridem sancivimus, si contigerit in mobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse constituta: providente muliere quod non negligat immobilia, neque imminuta hæc faciat, sed qualia accepit, restituat.

CAP. XLVI.

De successione[8] *matrum in bona filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.*

HInc[9] nos alia evocat ratio quæ de filiorum successione est: quam accipient quæ ad secundas veniunt nuptias. Jampridem enim de his scripta est lex à nobis ad Hermogenem[10] gloriosæ memoriæ magistrum sacrorum nostrorum factum officiorum relecripta, Belisarii glorioso præcedens[11] consulatum, septimo decimo Kal. Aprilis, per quam sancivimus matres ad filii non relinquentis liberos, cum ejus qui mortuus est fratribus, sine cautione vocari successionem: & ejus cum usu etiam proprietatem habere firmam: sive priusquam heres relinquatur, sive postea ad secundas venerit nuptias: auferentes leges quæ de his contrarium quid præcipiebant. †. Hanc autem nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas personas parentum, quæ dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus: & quasdam propriorum accipientes filiorum, firme ei servantes, & secundum deinceps tempus: sive ante nuptias, sive post nuptias hereditatem in eas filii descendisse contigerit. †. De his autem quæ post hæc ad secundum veniunt virum, ita nobis præsens lex disponatur, & sanciatur. Ergo necesse est filio moriente, sive masculo, sive fœmina, sive testatus moriatur, sive etiam sine hoc: interim ea, quæ ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem qui ab intestato est, veniamus. §. 1. Si igitur legitime filius testatus[12] fuerit, & relinquat matri subsantiam, sive partem ejus aliquam: hanc illa accipiat per scripturam (quia ubique custodire morientium[13] volumus voluntates) & habeat quod dimissum est, aut datum, & secundum proprietatem, & secundum usum. Sicut enim licebat relinquere alicui extranecorum, & nihil heredi secundæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquens, sive institutionem[14], sive legatum, recte derelinquat & dominium, & usum, sive[15] ex rebus quæ extrinsecus advenerunt, fuerit facultas, sive ex paternis: nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus. §. 2. Si autem intestatus[16] filius moriatur jam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniente: vocetur[17] quidem & ipsa cum filii aut filiæ fratribus[18] secundum nostram constitutionem ab intestato ad ejus successionem. Sed quanta[19] quidem ex paterna substantia ad filium pervenerunt, eorum solummodo[20] habeat usum ad secundas omnino, sive prius, sive postea veniens nuptias: in residuis vero omnibus rebus, quæ aliunde erant filio præter paternam successionem, veniat secundum vocationem nostram, quam statim dicemus, quadam correctione & ea indigere. Et hæc dicimus in rebus quæ extra[21] nuptialem donationem sunt. Quæ enim in illis sancita sunt à nobis, & à Leonis divæ memoriæ constitutione[22], integra conservamus: in quibus solum mater habeat usumfructum. §. 3. Sed in aliis rebus hæc sancimus, & deinceps ipsi tradimus quæcunque post nuptialem donationem sunt à patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quam ab intestato successionibus: ratione contra[23] ingratos filios undique & super istis rebus servata, quando manifestæ[24] causæ ingratitudinis demonstrantur: aliorum omnium, quæ de successionibus dicta sunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus.

§. 4. Ingratitudinem autem hic consideramus, non solum ad matrem secundum pridem à nobis dictum: sed etiam adversus[25] eundem ipsum fratrem defunctum.

CAP. XLVII.

ET quoniam scimus multas fratris[26] ad invicem factas contentiones: illum solum, tanquam[27] ingratum circa fratrem effectum, participari hoc lucrum non concedimus qui[28] mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eum inscriptionem[29], aut substantiæ ei properavit inferre jacturam: ejus enim portio tam ad reliquos fratres, quam ad matrem veniat. Et hæc lex supra filiorum successionibus, quibus cum matre succedunt filii, maneat, illam quæ à nobis facta est subdivisionem introducens iis, quæ futuro tempore matrimonio secundo sunt sociandæ viris. Quæ enim jam ad secundum matrimonium pervenerunt, [& beneficio memoratæ nostræ legis potitæ sunt] his liceat successionem, sive per testamentum, sive ab intestato habere firme, & secundum dominium, & secundum usumfructum, & alienare, & testari, & transmittere secundum quem voluerint modum, nihilque sit eis impedimento quolibet tempore ex præsenti constituta lege.

§. 1. Illud autem firmum ex primo matrimonio filiis maneat, quod super his per prædictam à nobis constitutum est sanctionem.

†. Quod[30] si antenuptialem donationem, quam mater moriente marito lucrabatur, contigerit ad morientem filium pervenire, & propterea partem ei illius fieri hereditatis: matrem neque secundum quod succe-

25 Ingratitudo fratri potest objici: & ob ingratitudinem frater fratrem exheredare potest: adeo ut interpretes existiment eo casu fratri exheredato nullam competere querelam inofficiosi, etiam turpibus personis institutis. 26 Fratres fratribus ut succedant. 27 Ingrati loco habetur, qui mortem fratri procuravit, qui se adversus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum litem ei dictavit.

28 Ingratitudinis signa observa. 29 Adde *l. 14. ff. de bon. liber.* olim id minime nocebat. *l. 6. ff. unde cognat.* 30 Hinc sumpta est Authentica, *Et cum C. ad SC. Tert.*

ΚΕΦ. μέ.

Περὶ τῶν ἀπὸ γάμων δωρεᾶς χειρισμοῦ.

Ἐπειδὴ ὀλίγα πρόσθεν τὰ περὶ τῆς φυλακῆς τῶν πραγμάτων ἐλέγομεν, καὶ τῶν Λέοντος ἐπιστέμεθα τῶν δύσεως λήξεως ἀφαιρεῖν ἐπὶ τῶν δευτέρων γάμων· εἰνάτη ἡ αὐτὴ τάξις ἐλθοῦσα γυνὴ μὴ δυνηθεὶη δόναι τῷ ἐξ ἐγγὺς ἀσφάλειαν, τῷ ὅτι τοῖς παισὶν ἀπολαβέσθαι τὰ πρόσφορα, τὸ τέλειον μερῶν ἑκάστοις λαμβάνειν· ἡμεῖς τὸ πρόσφορα ἐπὶ κάλλιον ἐπάξαμεν τοῖς παρ' ἐκείνοις, τόγε ἐπὶ τούτῳ, τεταγμένοις τῷ αὐτοκράτορι ἐπαγαγόντες τὴν διαίρεσιν. §. α'. Καὶ ἀναπόμενον (τοῦτο ὅπως ἂν ἀκριβῶς ἡμῶν ἐπὶ πλεῖον εἰρημένου ἀφαιρέσεως) ἵνα εἴ τις ἐπιδοίη πρόφασιν καὶ αὐτοκράτορα δωρεὰν, εἰ μὲ ἅπαντα ἀκίνητα καθεστήκει, μόνοι ἡ τούτων χρῆσις παρὰ τῇ μητρὶ, ἀφ' ὧν δύοιτο ἐλευθερίαν γάμους, (καὶ αὐτὴ ταῦτα ἐλέγοι, καὶ μὴ παρεῖτο μηδὲ ἀπαιτοῖη τὰς παῖδας ὑπὲρ τούτων ἀποτιμήσεως τοκετῶν· ἀλλ' ἐπιμελοῖτο τε αὐτῶν καθ' ὅσον ὁ νόμος δίδωσι τὰς τοῦ χρήσεως ὄνας κυρίας, φυλάττοι τε ταῦτα καὶ τοὺς νόμους τοῖς παισὶ φείσεται· ἢ, εἰ πάντες τελευτήσειεν, καὶ τὰ ἡμέτερα νόμον, καὶ μὲ ἐξ ἀπαιδίας casu τῇ μητρὶ, καὶ ἢ λειποψύχοι τοῖς τοῦ παίδων κληρονόμοις φυλαττομένοις.) §. β'. Εἰ ἢ πάσαι καθεστήκοι τυχὸν ἐν χρήμασιν ἢ ἄλλοις κινητοῖς πράγμασιν ἡ αὐτοκρατορικὰ δωρεὰ, τὸ τρίτον καὶ τοκετὸν μέρος λαμβάνουσαν τῷ μητρὶ σωὶ τῇ ἤδη γενομένῃ ἀσφαλείᾳ, μὴ ἀπαιτεῖν αὐτοὺς τοῦ τοῦ παίδων χρυσίου. πλὴν εἰ μὴ ἄφθονος ἡ καὶ ἀνδρὸς εἰη φείσεται, καὶ ἔχοι καὶ χρυσίον καὶ ἄργυρον, καὶ ἐσθῆτας, καὶ εἴπι καταγεγραμμένον ὧν τῇ μητρὶ. τῶνικαῦτα ἢν τῶν ἐπιλογὼν τῇ μητρὶ δόσιμεν, εἰ μὲ βέλοιτο τὰ πράγματα λαβεῖν, καὶ δόναι τῷ ἐξ ἐγγὺς ἀσφάλειαν, εἴτε καὶ τὰ εἰρημένον κομίζεσθαι τύπον· ἀπὸ τελείης φαμὲν ἑκατοστῆς, καὶ τε τὰς ἔμπροσθεν νόμους, καὶ τε τὰ ἡμέτερον νόμον. §. γ'. Εἰ δὲ γε ἀναμιξ εἴη τὰ πράγματα, καὶ ἡ δωρεὰ τὰ μὲν ἐν χρήμασι, τὸ ἧ ἐν ἀκινήτοις ἔχοι πράγμασι, τὰ μὲν ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρὶ, ἀφ' τὸ τῷ ὑποτρόφῳ ἔχειν σκεῖθεν· ἐπὶ ἢ τοῖς κινητοῖς τοῦτα κρῆναι ἄφθονα ἐνομοθετήσαμεν ἐμπροσθεν, εἰ ἀφ' ἑτέρων ἐνέγκαιεν ἐν κινητοῖς πίνα τὰ τῶν γαμικὰς δωρεὰς καθεστῶτα. πρόνοιάσης τῆς γαμετῆς ὥστε μὴ ῥαθυμῆσαι ἢ ἀμελῆσαι τῶν ἀκινήτων, μηδὲ ἐλάττω ταῦτα ποιῆσαι, ἀλλ' οἷάπερ ἔλαβεν ἀποδοῦναι.

ΚΕΦ. μϛ'.

Πῶς καὶ πρὸς τὶ μέρος ἡ τῶν μητέρων ἀφαίρεσις γίνεται ἐν παισὶν πρόσθεν.

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἕτερος καλεῖ λόγος, ὁ πρὸς τὰ τῶν παίδων ἀφαίρεσις, ἐὰν λάβοιεν αἱ δευτέρους ὁμιλεῖν μέλλουσι γάμοις. ἤδη μὲν ἐν καὶ πρὸς τάντων γέγραπται νόμοις ἡμῶν, ὅσοι Ἑρμογένη τὸ ἐνδόξῳ μνήμης, μάγιστρον τῶν θείων ἡμῶν χρυσόμορα τύξεων, ἀντιγεγράμμεθα, καὶ τῶν Βελισαρίου τοῦ ἐνδοξοτάτου πρόπελθόν ὑπατείαν, τῷ ὀκτωκαιδεκάτῃ καλανδῶν ἀπριλίων καθ' ὃν ἐθεσπίσαμεν, τοὺς μητέρας ἐπὶ τὰ τῶν παιδὸς τῶν μὴ καλιπόντων παῖδας, μὴ τὰ αὐτὰ τῶν τελευτησάντων ἀδελφῶν, ἀπροσμόνως καλεῖσθαι κλήρου· καὶ τάτε μὴ τὰ χρήσεως καὶ τῶν διατάξεων μετέχειν βεβαίως, εἴτε πρόσθε κληρῶ, εἴτε μὴ τάτων δύοιτο ἀνελόντος ἐξ ἐκείνου τοὺς νόμους οἱ πρὸ τάτων ἐναντίον τι διηρθρῶσιν. †. Ταύτῳ ἡμῶν τῷ νομοθεσίαν κυρίαν καὶ νῦν μένειν ἐπὶ μόναις τοῖς ἤδη πρὸς δύοτε ἐλθούσαις γάμοις θεσπίζομεν, καί τινας τῶν οἰκείων ἀφαιρεθέντας παίδων, ἐν βεβαίῳ τὰ αὐτοῖς φυλάττεσθαι καὶ τὰ ἑξῆς χρόνου· εἴτε πρὸ τῶν γάμων, εἴτε μὴ τοὺς γάμους τὰ κλῆρον εἰς αὐτοὺς ἐν παισὶ κατενεχθῆναι συνέβη. †. Τὰ ἢ ἐν παῖς μὴ τούτων εἰς δούτρα φοιτώσεις ἀνδρὸς ἔτος ἡμῶν ὁ παρὼν νόμος τυπέτω τὰ καὶ ἀφαιρεσθῆναι. Οὐκοῦν ἀνάγκη τὰ παῖδα τελευτῶντα, εἴτε ἄῤῥενα, εἴτε θήλειαν, ἢ ἐπὶ ἀφθήκαις τελευτᾶν, ἢ τάτων χωρὶς. τίνος ἂν τι ἐν ἀφθηκῶν εἰπόντες, ἅτινος ἐπὶ τῷ ἐξ ἀδιαθέτου τύχειν ἀφιξόμεθα.

§. α'. Εἰ τοίνυν νομίμως ὁ παῖς ἀφαιρεθεὶς, καὶ καλεῖται τῇ μητρὶ τῷ οὐσίαν, ἢ καὶ μοῖραν ταύτης τινὰ, ταύτῳ σκεῖνη λαμβανέτω ἀφ' τῷ γεγραμμένῳ, (ἐπειδὴ παύεσθαι φυλάττεσθαι τοὺς τῶν τελευτώντων βουλόμενα γνώμας) καὶ ἐχέτω τὸ καλεσλελειμμένον, ἢ δεδεμένον, καὶ τῶν διατοῦσιαν καὶ τῶν χρῆσιν. ὥσπερ γὰρ ἐξῆν καλιμπάνειν τινὶ τῶν ἔξωθεν, καὶ οὐδὲν τὰ κληρονόμον ὁ δύοτε σκείνης ἔσλαττε γάμος· ὅτω καὶ τῇ μητρὶ καλιπὼν ἢ καλιπόντα εἴτε ἔνστασιν, εἴτε πρεσβεῖον, ὀρθῶς καλιμπανέτω καὶ τῶν διατοῦσιαν καὶ χρῆσιν· εἴτε ὧν τῶν ἔξωθεν αὐτῷ σωσηλυμένων εἰη πραγμάτων, εἴπι καὶ τὰ πατρώων· οὐδὲν ἧττον τῶν τῶν ἀδελφῶν ἀντιλεγόν δυναμένων. §. β'. Εἰ ἢ ἀδιάθετος ὁ παῖς τελευτήσειεν, ἤδη ἧττον δύοτε ἐλθούσης τῆς μητρὸς γάμους, ἢ καὶ ὕστερον ἐρχομένης, καλείσθω μὲ καὶ αὐτὴ μὴ τῶν τῶν παιδὸς ἢ τῶν παιδὸς ἀδελφῶν, in capita, (δηλονότι καὶ τῶν ἡμετέραν ἀφαίρεσιν) ἐξ ἀδιαθέτου, ἧττον τὰ ἐκείνου ἀφαιρεθέντα. ἀλλ' ὅστε μὲ ἐν πατρῴας οὐσίας εἰς τὰ παῖδα πεφυκὸς ἦν, τούτων μόνων ἐχέτω τῶν χρῆσιν, εἰς δούτρας ὅλους ἢ ἧττον ἢ ὕστερον ἀφικνουμένη γάμους. εἰς ἢ τὰ λοιπὰ πάντα πρόσφορα ὁπόσα ἔχοιεν καὶ τοῖς παισὶ φείσεται τῶν καὶ πατρὸς ἀφαιρεθέντα, ἐρχέσθω καὶ τῶν τῶν ἡμετέραν, καὶ αὐτὴ καθ' ἑρᾶμεν, πινὸς ἐπανορθώσεως καὶ αὐτῶν δεομένων. καὶ τῶν τε φαμὲν ἐπὶ τοῖς πράσμασι τοῖς ἔξω τῶν γαμικὰς δωρεᾶς. τὰ ἢ ἐπ' ἐκείνοις νενομοθετημένα παρ' ἡμῶν καὶ ἧττος γε παρὰ τῶν Λέοντος καὶ δύοτε ἐλθούσης ἀφαιρέσεως, ἀκέραια φυλάττομεν, ἐφ' οἷς μόνη ἡ μήτηρ ἕξῃ τῶν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. §. γ'. Ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράσμασι τούτῳ νομοθετοῦμεν, καὶ τὰ ἐξῆς ἀποδίδομεν χρόνῳ, ὅστε μὴ τῶν γαμικὰς δωρεὰν εἶναι ἐν παισὶ ἀφικνούμενα τοῖς παισὶ, ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, ἐπί τε τῶν ἐν ἀφθήκης, ἐπί τε τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεων· καὶ τῶν ἀχαρίστων παίδων λόγῳ παυσαμένου καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς πράσμασι φυλαττομένοις, ὅταν ἀληθεῖς αἰτίαν τὰ ἀχαριστίας δεικνύοιντο. τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὁπόσα πρὸς ἀφαιρέσεως εἰρημένων ἐπὶ τοῖς παισὶν, ἢ παίδων ἐπὶ τοῖς γονεῦσιν, ἀκεραίων φυλαττομένων. §. δ'. Τῷ ἢ ἀχαριστίας αἰτιῶσθαι σκοπεῖν ἐ μόνον πρὸς τὸν μητέρα, καὶ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὰ ἀδελφὸν τὰ τελευτήσαντα.

ΚΕΦ. μζ'.

Ἐπειδὴ μάρτυρα ἴσμεν πολλὰς τοῖς ἀδελφοῖς πρὸς ἀλλήλους γινομένας φιλονεικίας, σκεῖνον μόνον, ὡς ἀχαριστον πρὸς τὰ ἀδελφὸν γεγονότα καὶ τῶν κέρδος ἐ συγχωρεῖν, ὃς ἂν ἢ δύνατον ἐπιβλάπτοι τὸ ἀδελφὸ, ἢ ἐγκλημάτικὸν ἐπιτρέχοιτο καὶ αὐτὸ γεγραφὼ, ἢ τὰ ὕσπερ αὐτοῦ ἀπόστασιν ἐπαγωγὴν ἀφαίρεσιν. τὸ μὲν σκεῖνο μέρος εἰς τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς καὶ τῶν μητέρα ἐρχέσθω. καὶ ὅτος ὁ νόμος ἐπὶ τοῖς τὰ παίδων ἀφαιρεθεῖς, ἃς αἱ μητέρες ἀφαίρεσιν τὰς παῖδας, κείσθω, τῷ παρ' ἡμῶν γνωρίμῳ τασσιαιρεσιν εἰσηγήρου τοῖς εἰς τὰ ἑξῆς χρόνου δύοτε σωσκεῖν μελλούσαις ἀνδράσιν· καὶ δὴ καὶ δύοτε ἐλθούσαις σωσκεῖσον, καὶ τὰ διέρχεσθαι μνημονεύοντος νόμος ἡμῶν τυχούσης, ἐξέστω πρὸς αὐτὰς ὁπόσα τὰ παίδων ἐλθοῦσα ἀφαίρεσις, εἴτε ἐν ἀφθηκῶν, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου, ἔχειν βεβαίως καὶ τὰ διατοῦσιαν καὶ χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν, καὶ σκτοιεῖν καὶ ἀφαιρεῖσθαι καὶ παρεπέμπειν καθ' ὃν ἐβέλοιεν τρόπον· ὀδὲν αὐτοῖς ἐμποδὼν καὶ τινα χρόνον ἢ παρεῖναι ἰσχυρὸν νόμος. §. α'. Κἀκεῖνο ἢ κύριον τοῖς ἐν ἢ σωτῆρα γάμοις μένειν παισὶν, ὅπως ἐπὶ τὰ εἰρημένης ἡμῶν ἀφαιρέσεως) νομοθεσίας. †. Ὥστε εἰ τῷ σωματικὰς δωρεὰν, ἵνα ἢ μήτης τοῦτο αὐτὴ ἢ σωσκεῖν σκέψαι, συμβεβήκει εἰς τὰ τελευτήσαντα τὰ παίδων σωσελεθεῖν, καὶ ἀφ' τοῦ μέρος αὐτῷ τὸ σκείνου κυρίας κληρονομίας, τῷ μητρὶ, μηδὲ καθ' ὅσον κληρονομεῖ ἢ παι-

Source : BIU Cujas

καὶ παιδὲς, τ̃ δεαπολείας τ̃ τώτης τ̃ πρὸ γάμε δωρεᾶς προσμάτων ἀπολαύειν, μήτιλ ἦ ἔχθ τ̃ τῶν τ̃των, ἐφ' ὅσον ἀρέσει, χρῆσιν κ̀ ἐπικαρπίαν.

†. Κωλύετω τοίνυν κ̀ τὰς ὑπὲρ τοῖς ὐκ τ̃ πρωτέρων γάμων κεχαρισμένοις παισὶ, πλεῖ εἰ μὴ πρὸ ἓ ῥηθέν ⊙ νόμε διαρτικὴν ψῆφ ⊙ ἢ διάλυσις μεταξὺ τ̃ μερῶν γενομένη πρὸ τ̃των τι διωρίσατο. §. 6. Επειδὴ ἦ ἡ μήτηρ ἐξεκλείετο μὲ ὑπὸ παιδὸς ἀρρέν ⊙, (τὰ ⊙ ποιᾶν ⊙ ἓ δόγμα ⊙ ὁ Τερτυλλιάνειον καλᾶσι) ἠνάγκασε ἦ σωσαγεπέμπειν ἡμεῖς οὖν ἐπιζητῶντες τὸ τ̃ παίδων δίκαιον, ἀλλ' αὐτόθεν αὐτῇ legitima δίκαια δόντες, συναλέσαμεν αὐτὰ κ̀ μῆ τ̃ ἀρρένων ἀδελφῶν ἓ τελευτήσαν ⊙, κ̀ τοσᾶτον κατ' ὅσον ἀριθμὸν οἱ παῖδες εἰσὶν. ὥστε κ̀ αὐτὰ μοῖραν ἔχθ τοσαύτην ὅσην ἕκας ⊙ τ̃ ἀδελφῶν· εἰ ἦ κ̀ ἀναμιξ ἄρρενές τε κ̀ θήλειαι καθεσήκοιεν, τωτὸ τὸν ἀμφοτεροῖς ἀπονέμοντες. Εἰ μέντοι μήτηρ ὁ θήλεια μόνη καθεσήκοιεν, σκεῖσε τὸ δόγμα τὰ μὲ ἡμισείαν μοῖραν ἐδίδε τῇ μητρὶ, τὰ ἦ λειπομένην ἡμίσειαν ἐδίδε τοῖς ἀδελφοῖς, ὅσην δήποτε καθεσήκοιεν. ὅπερ ἐπειδὴ μὴ πρότερον ἐπανωρθώσαμεν, νῦ ἄνῃμεν ἐπὶ τὰ τ̃ σεσήκοσιν διόρθωσιν, κ̀ ἐπὶ τότε ἓ θήκ ⊙ κελεύσας αὐτὰ πρὸς ἀναλογίαν τ̃ παίδων· ὥστε ὅσον ἐκέκτητο τ̃ θυγατέρων ἔχθ, τοσᾶτον μόνον κ̀ αὐτὰ κομίζεσθ. κ̀ ἐπὶ παντὸς θήκ ⊙ εἰς τὸν φερομένην, in virilem portionem (τὸν δὴ τὸ ἓ νόμε) κ̀ ἡ μήτηρ ἀφικνείσθω, εἴτε μόνοι καθεσήκοιεν ἄρρενες, εἴτε μόνη θήλεια, εἴτε κ̀ ἀναμιξ ἐκφέρα γένη.

Κ Ε Φ. μή'.

Περὶ ἓ πᾶς δεῖ τὰς γενέας ἰσότ ⊙ φυλάττειν τοῖς πρώτε γάμε παισίν.

Κεῖνο ἦ ἔτι πρωτθεῖναι τῷ νόμῳ δίκαιον ὠήθημεν. εἰ γὰ τελευτήσειεν ἡ ἀνὴρ, ἢ γυνὴ παῖδας ἔχοντες ἔκ τε τ̃ πρώτερον ἔκ τε τ̃ δευτέρων γάμων, ἃς μὴ τοῦδε ἡμῶν σωκαλέσαιεν τ̃ νόμον, (ἐπὶ γὰ δὴ τότων τὸ παρὸν ἀμφιτάττομεν) τὰ μὲ ὅσα ἐπὶ τοῖς κέρδεσι τοῖς ὐκ τ̃ γάμων πρόφυλάττεσθ χρὴ, ταῦτα ὐνομοθετήσαμεν, κ̀ πρὸς γε διεκείναμεν τὰς μοίρας ἃς ἀνάγκη τοῖς γενέας τοῖς γνησίοις κ̀ μὴ ἀχαρίστοις καταλιμπάνειν παισὶν· ὥστε ἦ δὴ τὰς φύσεως ἐ δίκαιον ἂν εἴη πρὸς τὸν δούλεραν ὅλως ἀπκλίνειν γενιὸν, κ̀ τὸ ὐκ ἓ νόμε μόνον καταλιπόντας τοῖς πρώτεροις μέρ ⊙, πολλὰ πάντα ἐπὶ τὰς δευτέρας ἀγαγεῖν, ἀλλὰ κ̀ τι κ̀ τοῖς πρώτεροις προσθεῖναι. εἰ μ γάρ πνα ὐκ τ̃ δούλεραν ἔχοιεν γάμων, ἢ κ̀ τ̃ πρώτων τυχὸν, ὅτω πλειστηθέντων, ὅτως ἀγαπήμονα, ὥστε βάλεσθ ὑπερφέρειν αὐτῶν τὰς ἄλλας ὐ τῇ κλήσῃ, δίδομεν ἄδειαν τῷ πράττειν· μὴ μὴν καθάπαξ τὰς μὲ πρώτερας παίδας ἐλαττῶν, τὰς δούλερας ἦ αὔξειν. ἀλλὰ μηδὲ ὐ σφόδρα μεγάλῳ ποιεῖσθ τῷ παραύξησιν, μηδὲ καθάπαξ ἐπιλελησθ τ̃ ἔμπροσθεν γάμων, μηδὲ βεβαιῶν τὰ τοῖς πρὸ ἡμῶν πρὸς τ̃ τοιᾶτα εἰρημένα· ἀλλὰ προνοεῖν μὲ κ̀ τ̃ δούλερον, προνοεῖν ἦ κ̀ τ̃ πρώτων, ἐνθυμουμένους ὅτι παῖδες ἄμφω καθεσᾶσι, κ̀ ὅτω ποιουμένους τὸν τ̃ ἀμφοτέρων ὐ τοῖς διαθήκαις ἀφαίρεσιν. εἰ γὰ ἀδιαθέτων αὐτῶν τελευτώντων, ὁ νόμ ⊙ ἁπλῶς ἐξ ἴσε καλεῖ, προνοητέον ἐστὶν αὐτὸς μιμουμένους τ̃ νόμον, μὴ σφόδρα μεγάλαις αὐτὸς συσκέλειν τοῖς ἐλαττώσεσιν, αἰδουμένους τ̃ νόμον. ὅτω γὰ ἔσον) πλέρες ἀγαθοὶ, κ̀ τ̃ ἠμελέρας ἄξιοι νομοθεσίας κ̀ δίκαιοι μὲ ἔσον) μόνον τ̃ νόμον φυλάττοντες, εἰ δέ τι κ̀ ὑπὲρ τ̃ νόμον καλλίποιεν, ἔσον) δίκαιοί τε ἅμα κ̀ φιλάνθρωποι πλέρες. κ̀ ὰ τοῦτα φαμεν μετιξὺ ἀχαρίστων τε κ̀ τ̃ δικαιεσομένων παίδων, (τὰ γὰ ὠεῖ τ̃ ἀχαρίστων ἤδη πολλάκις εἰρη)) ἀλλὰ ὠεῖ τ̃ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀγαπωμένων ὡς πολὺ τὸ διάφορον ἐστὶν ἀχαριστίας τε κ̀ δικαιεσίας, κ̀ τ̃ ὀχ' ὁμοίας τιμῆς. τὸν ἦ δὴ τὸ μερ ⊙ τὸ ὠεῖ τ̃ ἰσότ ⊙ τ̃ παιδῶν τ̃ ὐκ πρώτε κ̀ δούλερ σωοικεσίε γενομένων συμπαλαύοντες μᾶλλον ἢ νομοθετᾶντες φαμέν. ἐπείτε γε ἅπαξ αὐξήσαντες τὸν ἐξ ἀδιαθέτε μοῖραν τὸν πάντως τοῖς παισὶ καλε. ⁹θησομένῳ, κ̀ ἄχρι μ τεσσάρων παίδων τετραϊσχίον πάντως ὀείσαντες, εἰ ἦ ὑπὲρ τὰς τέσσαρας, ἄχρι ἓ ἡμίσεως τ̃ ὐσίας πάσης μέρες. ἱκανὸν ἤδη δεδώκαμεν τοῖς παισὶ παραμυθίαν, ὐκ ὀλίγῳ μέτῳ τὸν παλαιὸν αὐτοῖς ὑπερογκίαν λύσαντες.

§. ά. Εχ τοίνυν ὁ παρὼν νόμ ⊙ τ̃ μέλλοντ χρόνῳ νομοθετῶν, καθὰ πολλάκις εἰπόντες ἔφθημεν, κ̀ ὅδε τ̃ ἔμπροσθεν ὑπερβάλλομεν, ἀλλὰ σωκελεσθὲν παυσάσθαι κ̀ σωσταιρομένου ὑπὸ μίαν σωιχθαι, κ̀ ἅπαντα ἀρεθὸν τὰ ὠεῖ δούλερον ἀπαγγέλλοντα γάμων κ̀ τὰ μὴ πρότερα τοῖς ἔμπροσθεν ἐπὶ τ̃ ἑαυτῶν φυλάττων ἰσχύ ⊙, τὰ ἦ παρ' αὐτὸ διαπτόμενα τοῖς ἐσομένοις δούλερσις εἰσηγέμεν ⊙ γάμοις· κ̀ νέαν πνὰ πανσάσθαι κ̀ ἀπηκολεσθημένην εἰσάγων τοῖς ζητᾶσιν ὠφέλειαν, παισὶν τ̃ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κειμένων διατάξεων, ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις μ τόνδε ἡμῶν τ̃ νόμον γάμοις, κ̀ τοῖς ἐξ αὐτῶν συμβαίνουσι σχολαζέτω· τ̃ώτης δὴ τ̃ μιᾶς διατάξεως τὸ μέλλον χρόνῳ, κ̀ τὸ παρ' ἡμῶν διωρισμένον, ἐπὶ τοῖς ὠεσχημένοις αὐτῇ θήκαις ἀνὰ παισὶν δρκόσης.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπερογὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑπὸ τὸν σὸν πελᾶσιν δρχὸν τ̃ σωήθ τέρπω φέρειν γνώσεως πρωτεύοντες ὥστε ἁπάντως γινώσκοντας ὡς μείζονα πόνον ὑπεστήσατο ἡ ὅσον ἐχρῆν τ̃ βασιλικῆς περιῤῥόμου φερνῆσιν, ὁμως ὅδε ἔμπροσθεν τ̃ αὐτῶν ἐποιησάμεθα σωτηρίας· ὡς μὴ πολλαχόθεν ἐρανίζειν τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἅπαν ὁρῶντας εἰς ἓν ἡροισμένον τὸ ὠεῖ τότε τ̃ νομοθεσίας μέρ ⊙, γινώσκειν ὡς κ̀ τὸ πρότερον τοῖς ἤδη πεθεῖσιν ἐφυλάξαμεν νόμιμον, κ̀ τ̃ μέλλοντι χρόνῳ τὸν σεσήκοσιν ἐπιπεθέκαμεν ἁρμονίαν. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Πατρικίῳ τ̃ ὑπερτάτ ⊙ ἐπάρχῳ τ̃ ὁδαίμον ⊙ τώτης πόλεως. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Βασιλίδῃ τ̃ ὑπερτάτ ⊙ μαγίστρῳ τ̃ θείων ὀρφικίων, ὑπὸ ἐπάρχων, ὑπάτῳ κ̀ πατρικ. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Στρατηλάτῳ τ̃ ὑπερτάτ ⊙ κόμητι τ̃ θείων largitionum, ὑπὸ ὑπάτων, κ̀ πατρ. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Τελεσκιανῷ τ̃ ὑπερτάτῳ κοιαίστωρι τὸ δούτερον, κ̀ ὑπὸ ὑπάτων. legi. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Γερμανῷ τ̃ ὑπερτάτῳ στρατηγῷ ἓ θείε πραισέντε, ὑπὸ ὑπάτων κ̀ πατρικίῳ. legi. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Τζίτῃ τ̃ ὑπερτάτῳ στρατηγῷ ἓ θείε πραισέντε, ὑπὸ ὑπάτων κ̀ πατρικίῳ. legi. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Μαξεντιανῷ τ̃ ὑπερτάτῳ στρατηγῷ ἓ θείε πραισέντε, κ̀ ὑπὸ ὑπάτων. legi. Εχράφη τὸ ἰσότυπον Φλώρῳ τ̃ ὑπερτάτῳ κόμητι τ̃ θείων πτιάτων, κ̀ ὑπὸ ὑπάτων. legi. †. Η τοίνυν σὴ ὑπερογὴ τὰ παρασταθέντα ἡμῶν γινώσκουσα, ὑπ τ̃ δικαιοτέρ ⊙ τοῖς τε σωηθεσι, τοῖς τε ἄλλοις ὠ ἄρχῃ, ὥστε κ̀ ταῦτα πίστεως τὰς ὑποθέσης ὁ μὲν πρόσθεν δημοσίᾳ τ̃ δὲ ἡμῶν τ̃ θείαν ἀφάτειν, δόκιμον τ̃ ὠεῖ τότε παρ' ἡμῶν γεγραμμένων πρὸς τὰς ὑπερτάτας ὑπάρχας τ̃ ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρείων. Νόμ ⊙ γραφεὶς Ιωάννῃ τ̃ ὑπερτάτῳ ἐπάρχῳ τ̃ ἱερῶν τ̃ ἕω πραιτωρείων, τὸ δούτερον ὑπὸ ὑπάτων, κ̀ πατρικίῳ. Dat. xv. Kal. April. *Constantinopol.* post Belis. V.C. Cons.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ ϛ'.

Περὶ τ̃ ὐκκλήτων, κ̀ τίν ⊙ μέχρι χρόνε δωατὸν ὐκκαλεῖσθ.

dit filio, dominium eorum, scil. antenuptialis donationis rerum perfrui: solum autem habere horum, quamdiu supereſt, usum & usumfructum. †. Maneat igitur & hoc his, qui ex prioribus nuptiis sunt, filiis condonatum: nisi forte ante prædictam constitutionem judicialis sententia & transactio inter partes facta de his aliquid statuerit.

§. 2. Et quoniam mater excludebatur [1] quidem à filio masculo, hoc faciente senatusconsulto quod Tertullianum vocant: filiabus autem commiscebatur: nos non quærentes filiorum jus, sed exinde ei legitima jura dantes, vocamus quidem eam [2] etiam cum masculis fratribus morientis in tantum in quantum [3] numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partem habeat tantam quantam unusquisque fratrum. Si vero permixti masculi & fœminæ fuerint: hoc ipsum disponentes. Si vero mater & filiæ solæ consistant, ibi senatusconsultum mediam quidem partem dabat matri: residuam vero mediam sororibus quantæcunque extitissent. Quod quoniam non primitus correximus, modo adducimus ad competentem correctionem, & in isto casu vocantes eam pro [4] rata filiarum: quatenus quantum unaquæque filiarum habet, tantum solummodo & ea accipiat: & in omni casu hic relato, in virilem portionem (hoc quod legis est) etiam mater veniat: sive consistant soli masculi, sive solæ fœminæ, sive etiam permixta utraque soboles.

1 *Novell.* 2. *c.* 3.

2 §. 3. *vers. frater Inst. de SC. Tertul. l.* 5. *C. ad Tertull.*

3 *l.* 4. §. 1. *l.* 7. *C. ad Tertull.*

Cap. XLVIII.

Ut parentes studeant æqualitatem inter liberos primi & secundi matrimonii servare.

Illud quoque super hoc adjicere legi justum existimavimus. Si enim moriatur vir aut mulier filios habentes & ex prioribus & ex secundis nuptiis, quas post hanc nostram contraxerint legem: (in his enim præsentia disponimus) quæ quidem super lucris ex nuptiis servari oportet, hoc sanximus: insuper & decrevimus portiones, quas necesse est parentes legitimis & non ingratis relinquere filiis, ipsos tamen genitores non erit justum ad secundam omnino declinare prolem, & quod ex lege est, tantummodo relinquentes prioribus alia omnia ad secundos deducere, sed aliquid & prioribus adjicere. Nam si aliquem ex secundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis forsan, ita festivum, ita dilectum, ut velint præponere eum aliis in possessione, damus licentiam hoc agendi: non tamen omnino priores quidem filios minuere, secundos autem augere: sed neque vehementer magnificare augmentum, nec omnino oblivisci priorum matrimoniorum, neque infirmare ea quæ à præcedentibus nos de talibus dicta sunt: sed providere quidem & secundis, providere autem & primis: cogitantes [5], quoniam ambo filii sunt: & ita facientes successionum in testamentis divisionem. Si enim intestatis eis mortuis lex omnes ex æquo [6] vocat: competens est eos imitantes legem, non vehementer magnis eos abbreviare [7] minutionibus, erubescentes legem, sic enim erunt boni patres, & nostra digni legislatione: & justi quidem erunt solam legem custodientes. Si quid autem etiam supra legem reliquerint: erunt justi simul & humani patres: & non hæc dicimus inter gratos & ingratos filios, (de ingratis enim jam sæpius dictum est) sed de iis qui magis aut minus diliguntur: cum utique multa differentia sit ingratitudinis, & gratiarum actionis, & dissimilis honoris. Hanc itaque partem de æquitate filiorum ex priore & secundo matrimonio venientium, adhortantes [8] potius [9] quam sancientes dicimus: alioqui semel augentes [10] ab intestato partem omnino filiis relinquendam: & usque [11] ad [12] quatuor quidem filios, quatuor uncias omnino definientes, si autem ultra quatuor sint, usque ad mediam substantiæ partem: idoneum jam dedimus filiis solatium, non ex parva mensura antiquam eorum angustiam resolventes. §. 1. Sit igitur præsens lex futuro tempori sanciens, sicut sæpius dicentes prævenimus, & nihil priorum tangens, sed collecta undique & complexa sub una continuatione: & omnia pene de secundis pronuntians nuptiis: & priora quidem prioribus in sua virtute servans, quæ vero ab ea disposita sunt, futuris secundis explanans nuptiis, & novam quandam undique ac subtilissimam introducens quærentibus utilitatem: omnibus quæ super talibus positæ sunt constitutionibus, in futuris post hanc nostram legem nuptiis, & quæ ex his evenerint, vacantibus: hac videlicet una constitutione futuro tempori, secundum quod à nobis definitum est, in iis qui continentur in ea casibus, pro cunctis sufficiente.

4 Id est, in capita.

5 Et ita abrogatur *d. l.* 7. Fratri ab intestato succedunt fratres ac sorores cum defuncti matre viriliter, id est, æquis portionibus. Et sic, mater hodie non excluditur à masculis fratribus defuncti, ut olim *C. eod.* nec concurrit cum sororibus defuncti in meram dimidiam (ut scilicet habeat tantum sola, quantum reliquæ omnes defuncti sorores,) ut olim *C. eod.* sed in virilem.

6 Æqualitas parentibus servanda in instituendis liberis: adeo mihi adversus æquum & bonum facere videntur parentes, integram hereditatem masculis addicentes, & filias modico contentas esse jubentes: adversus *l. palam* 3. *Cod. de collat.* Goth. Vid. Pecc. *de Testam. conjug. cap.* 18. *num.* 10. Ans.

7 Liberi, matri ex æquo succedunt ab intestato.

8 Id est, depauperare.

9 Parentes studere debent filios suos, tam ex secundo matrimonio natos, quam ex primo procreatos, æquis portionibus heredes scribere. Hæc tamen adhortatio necessitatem parentibus non imponit.

10 Legis virtus in hortando nulla pene est. vide quæ scripsi ad *l.* 7. *ff. de legib.*

11 Legitima pars ab intestato, omnino filiis relinquenda.

12 *Novell.* 18. *c.* 1.

13 Legitima quantitas quæ hodie sit.

Epilogus.

†. Hæc igitur tua celsitudo omnibus gentibus quæ sub tuo sunt cingulo [13], solemni modo manifesta fieri præcipiat: ut omnes agnoscentes quia majorem laborem sustinentes quam oportet imperialibus incurrere cogitationibus, tamen nihil prius illorum duximus salute, ne undique emendicent quod justum est, sed omnes videntes in unum collectam de hac legislatione partem, sciant quia & priorem iis quæ jam posita sunt, servavimus legem: & futuro tempori competentem posuimus congruentiam. Datum XV. Kal. August. Constantinop. post [14] Belisarii V. C. Cons. Scriptum exemplum [15] Patricio gloriosissimo præfecto hujus almæ urbis. Scriptum exemplum Basilidæ gloriosiss. magistro sacrorum officiorum expræfecto, exconsule, & patricio. Scriptum exemplum [16] Triboniano gloriosissimo quæstori iterum & exconsule. Scriptum exemplum Germano gloriosissimo magistro equitum sacri Præsentis, exconsule & patricio. Scriptum exemplum Tzigæ gloriosissimo magistro peditum sacri Præsentis, exconsule & patricio. Scriptum exemplum Floro gloriosiss. comiti sacrarum rerum privatarum & exconsule. †. Tua igitur excellentia cognoscens ea quæ nobis placuerunt, in judicio tuo insinuet tam advocatis, quam aliis quibus præes, secundum hanc nostram constitutionem sufficientibus his, quæ hac de re à nobis scripta sunt ad Ioannem gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriotum præfectum, iterum exconsulem & patricium. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop* post [17] Belis. V. C. Cons. *.

13 Sub tua jurisdictione.

14 Id est, anno 536.

15 Τὸ ἰσότυπον.

16 Id est, 536.

Tit. II.

DE APPELLATIONIBUS [18] ET INTRA [19] QUÆ TEMPORA DEBEAT APPELLARI.

Hanc legem non habent Scrimgeriana & Haloandrina editiones, sed ejus tantum argumentum & summam: quod argumento est hanc vulgarem translationem ex meliore & integriore archetypo desumptam, quam ullam aliam editionem, sed & omnes Novellæ Latinæ desunt in illis novis editionibus.

NOVELLA CONSTIT. XXIII.

Imp. Justinianus Aug. Triboniano gloriosiss. quæstori iterum & exconsuli.

PRÆFATIO.

Anteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maxime hæc circa appellationes facientes in præsenti ad hujusmodi beneficium pervenire duximus esse necessarium. Antiquitati [20] etenim cautum erat, *ut si quis per se litem exercuerit, & fuerit condemnatus: intra duos* [21] *dies tantummodo licentiam appellationis haberet, si autem per procuratorem causa ventilata sit, & in triduum* [22] *proximum eam extendi.* Ex rerum autem experientia invenimus hoc satis esse damnosum: plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse provocationes portigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdidisse. Unde necessarium duximus hujusmodi rei competenter mederi.

18 Dixi ad xlix. Huic Novellæ respondet constitutio 24. apud Julianum. *Goth.* Adde *Novell.* 24. 25. 26. 41. 49. 50. 62. 75. 82. 93. 115. 119. 126. Vid. etiam Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 10. *cap.* 1. Ans.

19 Dixi ad xlix. D. iv.

20 Id est, antiquis legibus, *l.* 1. §. 5. 7. *l.* 2. *ff. quando appell. l.* 6. §. 5. *C. de appell.*

21 *d.* §. 5. 7. *d. l.* 2. *d.* §. 5.

22 *d. l.* 1. §. 5. *l.* 5. *l.* 20 *ff. de appell.*

Source : BIU Cujas

CAP. I.

ET [1] sancimus omnes appellationes, sive [2] per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores, vel tutores ventilentur, posse intra [3] decem dierum spatium à recitatione sententiæ [4] numerandum, judicibus ab iis quorum interest offerri: sive magni, sive minores sint, (excepta videlicet sublimissima prætoriana præfectura [5]) ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum: ne timore instante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ indiscussos hominum calores potest refrænare.

1 Hinc sumpta est authentica, Hodie, *C. de app.*

2 Appellare quis potest, per se, vel per procuratorem, vel defensorem, vel curatorem, vel tutorem.

3 A sententia judicis appellandum intra decem dies sive propria sit, sive aliena causa, *c. cum dilectus in fin. de electionibus cap.* 36. *de testib. cap.* 15. *de sententia & rejudicata.* alias tranlit sententia in rem judicatam, & pro veritate habetur, ut dixi *ff. quando appellandum.*

4 Definitivæ, *Julian. c.* 43.

5 A qua non appellatur.

CAP. II.

De consultationibus [6].

AD hæc sancimus, si quando lis speratur in nostrum [7] inferri consistorium: si forte contigerit imperatoriam majestatem occupatam publicis causis ex mundanis provisionibus, non posse convocare patres [8] quatenus causa agitetur non [9] ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium: si culmen imperatorium occupetur? vel [10] quis tantæ est auctoritatis, ut nolentem principem possit ad convocandos patres cæterosque proceres coarctare? Sed si quid tale evenerit, causa intacta permaneat donec imperator sua sponte motus & convocari proceres [11] jusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

6 *Novell.* 20. *§. eod. Julianus* 90. *c.* 93.

7 Quid si ad alios judices causa introducta non fuerit (ex mora judicis) intra annum definita? dabitur temporis restitutio. vid. *leg. ult. §.* 4. *Cod. de tempor. appell. l.* 2. *in fin. ff. si quis cautionibus.*

8 Id est, senatum *Jul.*

9 Si mora imperatoris sententia ferri non potest, judicii præscriptio non objicietur: Mora & cunctatio principis litigatoribus non nocet.

CAP. III.

De Appellationibus in Ægypto, Asia, Ponto, &c.

ILlud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Cum enim veneranda vetustatis auctoritas ita [12] magistratus digesserit, ut alii majores, alii medii, alii minores sint, & appellationes à majoribus judicibus non solum ad maximos judices remitterentur, sed ad spectabilium judicum tribunal, quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent: novitas autem hoc deliquerit: evenit ut super minimis causis maximi nostri judices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus judiciales non sufficeret. Ideoque sancimus, si quando ex Ægyptiaco [13] tractu, vel adjuncta ei utraque Lybia provocatio speratur, usque ad decem [14] librarum auri quantitatem: non in hanc regiam urbem eam venire, sed ad præfectum Augustalem, qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris [15] nulla ei [penitus] post definitivam sententiam appellatione porrigenda. §. 1. Similique modo quoties in Asiana [16] diœcesi vel Pontica tale aliquid emerserit, usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri appellationes ad viros spectabiles, comites [17] forte, vel proconsules, vel prætores, vel moderatores, quibus specialiter easdem lites peragendas deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis vice sacri cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, Dei tamen & legum timore proferant decidendas. †. Orientalem [18] autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas ad virum spectabilem [19] comitem Orientis mittere simili modo audientiam & finem eis impositurum.

10 Princeps cogi non potest, ut intra certum tempus sententiam ferat.

11 Senatores, *Julian. d. loco.*

12 Magistratuum alii majores, alii medii, alii minores.

13 De provocationibus in Ægyptiaca regione porrectis *Jul. c.* 91.

14 Ne dicas 500. aureorum quantitatem ut Julianus ait *const.* 24. *c.* 91. sed 720. vid. *Cujac. hic.*

15 Ita ut hodie Princeps vel Imperator in hisce summis non appelletur.

16 De provocationibus in Asiana vel Pontica regione porrectis. *Julian. c.* 92.

17 Hic omittuntur Præsides *Novell.* 8. *c.* 15. §. 35. 36.

18 De provocationibus in orientali regione porrectis. *Jul. c.* 93.

19 Vel ita de appellationibus contra sententias spectabilium porrectis. *Jul. c.* 95.

CAP. IV.

Ut à spectabilibus ad illustres appellatur.

ILlo videlicet observando, ut [20] viri spectabiles [21] duces [22], vel alii spectabiles judices, non ad alios eadem spectabilitate decoratos judices suas transmittant appellationes in litibus [23], quantæcunque sint quantitatis, (cum non oporteat ad compares [24] judices appellationes [25] referri, sed à minore judicio in majus [26] tribunal ascendere) sed ad illustrissimam præfecturam, illorum appellationes, cujuscunque sint quantitatis, (ut dictum est) dirigantur, qui una cum viro excelso pro tempore quæstore eas dirimat: utroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solito, quam præfecto prætorio. Ita [27] tamen hæc sancimus, ut nec à ducibus vel aliis spectabilibus judicibus, quibus forte, etsi privati [28] sint, imperialis majestatis causas injunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles judices currat: nec [29] causa non gradatim procedere, sed perperam videatur. Sed à præsidibus quidem provinciarum, & judicibus à nobis datis, si non sint spectabiles judices, intra memoratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres [30] sint dati à nobis judices, quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt, vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati: vel ii qui à principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem: eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more judices referantur. †. Omnibus aliis quæ de appellationibus statuta sunt vel ab antiqua prosapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel à nostra humanitate, intactis illibatisque custodiendis. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* post BELIS. V. C. CONS. *.

20 A spectabilibus ad illustrissimum P. Præt. appellatur.

21 In his causis in quibus ipsi principaliter judicant. *Jul.*

22 Proconsules. *Julian.*

23 Appellari non solet à pari ad parem.

24 Par in parem non habet imperium. *l.* 3. *in fin. l.* 4. *de arbitris.*

25 De appellationibus contra spectabiles judices introducendis & exercendis. *Jul. c.* 95. *l.* 191.

26 A minore ad majus tribunal appellatur, vid. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *ff. quis & à quo appelletur.*

27 Aut potius non spectabiles, *Jul. hic*, hoc sensu: si non spectabiles sint hi. contra quos appellatio porrecta, & à divina jussione vel ab aliis magistratibus judices constituti, tunc proconsules appellationem audiant.

28 Id est, non illustres, *l.* 32. *Cod. de appellat.*

29 Gradatim causa procedere debet, & sic omissis mediis judicibus ad summos non est appellandum.

30 Si illustres sint ii à quibus appellatur, provocatio fieri debet in Constantinopolitana civitate. *Julianus.*

DE APPELLATIONIBUS, AD QUEMNAM REMITTANTUR, SI RES OB QUAM APPELLATIO INSTITUITUR, NON SUPRA AURI LIBRAS 31 DECEM VALEAT.

Epitome superioris.

NOn principalis litigator duntaxat, verumetiam procurator ejus, defensor quoque & curator & tutor intra decem dies à lata sententia provocare potest. †. A prætoriorum præfectis provocare non [32] licet.

31 Auri libra 72. aureos constituit. *l.* 5. *C. de suscep. tribus lib.* x. Decem libræ auri efficiunt 720. aureos.

32 Supplicare tamen licet, *l. un. C. de sen. præf. præt.*

CAP. I.

SI dum principi [33] appellationis causam audire non vacat, legitimum tempus decurrat, nullum hinc liti præjudicium gignitur. Quando ad principem ejusque consilium provocatur, si lis ipsa decem libras auri non exsuperet, illam in Ægyptiaco tractu, & adjuncta ei utraque Libya præfectus Augustalis audiet, & cognoscet: in Orientali autem tractu comes Orientis: in Pontico vero, & Asiatico, spectabiles comites, proconsules, prætores, & denique moderatores, si quidem hoc specialiter ipsis injunctum fuerit. Qui omnes sacrum habebunt auditorium, neque quisquam eorum sententiam de appellationis causa latam poterit detrectare.

33 An idem in judice? dixi §. *const. cap.* 2.

CAP. II.

QUando à spectabilibus præsidibus provocabitur, sive res litigiosa plus decem libris auri, sive minus valeat, prætoriorum præfectus una cum quæstore, ipsis utraque cohorte ministrante, de illa cognoscito.

34 Περὶ τῶ ἄρχοντ@ ἤγουν τῶ Πρώτ@ Πισιδίας. *Scrim.* περὶ τῶ πρώτ@ Πισιδίας 6. *Eclog.* 7. & apud Julianum *const.* 17. *de off. prat. Inst.* Pisidiæ, ita quoque appellatur *Nov.* 25. cap. 1. *Nov.* 31. *c.* 3.

TIT. III.

DE PRÆSIDE [34] PISIDIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXIV.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NUnquam sane credidimus, veteres Romanos ex [35] parvis adeoque minutissimis principiis tam amplam constituere rempublicam, & totum exinde terrarum orbem (pene dixerimus) sibi adjungere, & premere ac tueri imperio potuisse, nisi majoribus in provinciis magistratibus missis, plus ea de re dignitatis sibi comparassent, simulque illis armorum [36] juxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad [37] utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod [38] cæteris omnibus præirent [39] & præponerentur, permissa scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quam legum præscriptione. Unde & ea loca in quibus publice magistratus vel jus reddere, vel habitare solebant, *Prætoria* [40] appellare, & ut pleraque in rempublicam leges ex viva prætorum voce inferrentur, constituerunt. Et multi [41] prætores partim Siciliam, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alii aliud vel imperio adjecerunt, vel rexerunt.

35 Vid. *Livium* 1. *Ammianum* 14. Florum initio, ubi de ætatibus populi Romani.

36 Armorum & legum potestas olim prætoribus provincialibus commissa, facit *l.* 7. 8. *ff. de off. proconsul. l.* 10. 11. *ff. de off. præf.* Major itaque erat prætoris provincialis authoritas quam urbani, *arg. d. l.* 10.

37 Id est, tempus belli & pacis.

38 Prætor unde dicatur.

39 Prætores quasi præpositores 9. *Isid.* 3. quasi præceptores civitatis & principes. *Idem* 9. *Etym.* 4. male à præeundo dicti Tullio teste: hinc Lucilius Prætorum est præire.

40 Dixi ad *l.* 14. *C. de off. rector. prov.*

41 *l.* 2. §. 32. *ff. de orig. jur.*

CAP. I.

HÆc nos in animo reputantes, vetustatem [42] denuo majore cum flore & vetustate quasi postliminio reducentes in rempublicam, Romano prætera nomini dignitatem addentes, & videntes quod duplici in asperiores provincias magistratu ad hunc usque diem destinato neuter ad plenum sua sorte contentus fuerit, sed ex causa per quasdam nostras provincias, in quibus tam civilis quam militaris magistratus

42 Vetustas postliminio reducenda.

Περὶ τ@ ὀκκλήτων πρὸς τίνα ἀναπέμπον@, εἰ μέχρι δέκα χρυσίν λιτρῶν ἐστιν ἡ ὀκκληθεῖσα ὑπόθεσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

ΟΥ μόνον ὁ πραιτότιπ@, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπατικὸς, καὶ ὁ ἐπιδικητὴς αὐτῶ, καὶ ὁ κυαίστωρ, καὶ ὁ πάτρων, εἰσὶν δίκα ἡμερῶν τ@ ἀφωνηθείσης ψήφ@ δυνάμ@ ἐκκλήτ@ ἐπιδιδόναι. †. Τοῖς δ' ἐπάρχοις τ@ πραιτωρίων ἀδεὶς ὀκκαλεῖται.

ΚΕΦ. α'.

ΟΥδὲν ὀκ@δρομῆς δ' χρόν@ τῆ δίκη γίνε] πρόκειμαι, ὀκ δ' μὴ σχολάζειν τ@ βασιλεα τούτης ἀπραξίας. Ηνίκα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν σύγκλητον ἀναφέρε] τὰ τ@ ὑποβέσεως, καὶ ὀκκλητ@θεῖσα δίκη μέχρι δέκα χρυσίν λιτρῶν ἐστι, ἐπὶ μὲν τ@ Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως, καὶ τ@ προσιωμένης ἐκατέρας Λιβύης, ἀκρατὸν ἔξεστ@ τ@ αὐγουστάλιον· ἐπὶ δ' τ@ ἀνατολικῆς διοικήσεως, τ@ κόμητα τ@ ἀνατολῆς· ἐπὶ δ' τ@ Ποντικῆς καὶ Ασιανῆς, τοὺς περιβλέπτους κόμητας, καὶ ἀνθυπάτους καὶ κυαίστορας· ὡσαύτως δ' καὶ μοδεράτορ@· εἴπερ ἰδικῶς αὐτοῖς τῶν ἐπιτέτραπ] πάντων τ@ προειρημένων θεῖον ἐχόντων ἀκρατήριον, καὶ μὴ δυναμένης τινὸς τῆς ἐπὶ τῆ ἐξετάσει τ@ ὀκκλήτων προθύμως παρ' αὐτῶν ψήφ@ προσδοκᾶσθαι.

ΚΕΦ. β'.

ΤΑς δὲ τ@ προφάσεων τ@ περιβλέπτων δρόντων γινομένας ὀκκλήτες, εἴπερ ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν τ@ δέκα χρυσίν λιτρῶν, εἴπε καὶ ἐλαττῶν] πρὸς τῶν, καὶ ὁ ἔπαρχ@ τ@ πραιτωρίων ἅμα τῆ καθαίρεσι ἐξετάζέτω, ἐκατέρας αὐτοῖς ὑπαρχούσης τάξεως.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ δ' ἄρχοντ@ ἤγουν δ' πραίτωρ@ Πισιδίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουσ@ Ιωάννῃ τῆ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ@ ἱερῶν τ@ ἑῶ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντ@, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑὶ τὰς πάλαι Ρωμαίους πεπιστεύκαμεν ὀκ ἂν ποτε διωρθῶναι τοσούτων πολιτείαν ὀκ μικρῶν καὶ ἐλαχίστων δρῶν συγκτασθαι, καὶ πᾶσαν ἐξ αὐτῆς τὴν οἰκουμένην, ὡς εἰπεῖν, περιλαβεῖν τε καὶ κατασκευάσαι, εἰ μὴ μείζοσιν ἄρχουσιν ὀν ταῖς ἐπαρχίαις πεμπομένοις σεμνότερά τε ὑπεῖδεν ἐφάνησαν, καὶ παρέχον αὐτοῖς ἐξουσίαν ὅλων τε καὶ νόμων· καὶ ὥσπερ ἐκείνοις εἶχον αὐτὸς ἐπιτηδείως τί καὶ ἀξιοχρέως καθεστῶτες. ὃς δὴ καὶ πραίτωρας ὠνόμασαν, ὀκ δ' ὡς τ@ ἄλλων ἀπάντων ἐένας καὶ ὠθεματίσας, τούτῳ αὐτοῖς δόντες τὴν περιηγείαν· ἐπιτρέψαντές τε αὐτοῖς καὶ τὰ πολιτικὰ διοικεῖν, καὶ τὰ περὶ τ@ νόμων χεάφειν· ὅθεν καὶ τὰ δικαστικὰ καθεζόμενα, πραιτώρεια καλεῖν ἔταξαν, καὶ πολλοὺς νόμ@ ὀκ τ@ τ@ πραιτώρων ἐξενέγθη φωνῆς· πολλοί τε πραίτωρες, οἱ μὲν Σικελίαν, οἱ δ' Σαρδὼ τὴν νῆσον, οἱ δ' Ιβηρίαν, οἱ δ' ἄλλω κατεκλήσαντό τε καὶ διακήσαντο θαλαττάν τε καὶ γῆν.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα συνοῦντες ἡμεῖς, καὶ τὴν παλαιότητα πάλιν μᾶ μείζον@ ἄνθος εἰς τὴν πολιτείαν ἐπαναγαγόντες, καὶ τὸ Ρωμαίων σεμνώσαντες ὄνομα, καὶ ὁρῶντες ὡς ὀν ταῖς τ@ ἐπαρχιῶν πραγτέραις, διαφόλης τινὸς μέχρι νῦν σελομένης δρχῆς, εὐδεμία ἐφεῖς τέλειον αὐτάρκης τὶς ὢν. Δι@ τοῦτ@ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἡμῶν, ὀν αἷς ἀρχὼν τὰ πολιτικὰ ὦν, καὶ στρατιωτικὸς ἄλλ@, ἀεὶ μᾶ ἐφ' ἑαυτοὺς φιλονεικοῦντες, ἀεὶ δ' μαχόμενοι, ἔχ ὅπως τὰ πράξαιεν τῆς ὑπαρχούσης

ὑπηκόης ἀγαθὸν, ἀλλ' ὅπως ἂν πλεῖον αὐτὸς ἐπιτείνωσιν· ᾠήθημεν χρῆναι πρὸς ἕν τι χῆμα συναγαγεῖν ἑκατέραν δρχὴν τ Πισιδίας, τὴν πολιτικὴν τε ἅμα καὶ στρατιωτικὴν· καὶ δέναι τῷ τούτου ἐχούσῃ τὴν ἐξουσίαν, τὴν δὲ πραίτωρ· πάλιν πρὸς ταύτην. ὥστε αὐτὸν καὶ τ στρατιωτῶν τ ἐπὶ τ χώρας ὄντων, κ τὴν ἄνωθεν αὐτῷ παραδεδομένην ἐπωνυμίαν, ἠγεῖσθαι, καὶ πρὸ τοῦ τ νόμων, (καὶ τοῦτο ἢ ἄνωθεν τ στρατιωτῶν ἰδίου ὄν) καὶ ἔχειν μὲ τὰς ἑκατέρας δρχὰς σύστασιν, τάξιν ἢ χρῆναι μιᾶς τάξεως ἑκατόν. δρχέσειε γὰρ αὐτοῖς τοσαύτη παραλογισμοῦ τ τάξεως καλυμμένης, καὶ οὐ πρὸς ἀστρατεύτων (τοιαύτην γὰρ δοκιμασίαν) σύνεσθαι πρὸς φόρους φοιτώντων γινομένης. ἔστω γὰρ ἔσω σεμνὸς, ἔστω φοβερὸς τοῖς λῃστάσιν, ἔστω τοῖς ἀδικοῦσιν ἀπροσδόκητος, εἰ μὴ πλείονος ἐξουσίας ἅπαντα πράττοι. τὸ μὲν καθαρεῖς χρῆναι ταῖς χερσὶν, ἥδη δὲ παρ' ἡμῶν ἐναρχον τεθέντος νόμου κελεύσαντος ἀπίστοις τοῖς δρχέσι, αὐτὸς ἢ πειθομένη τε σκέψει καὶ τ ὅρκου ὑπέχοντος, καὶ κατ' αὐτὸν ἀμεταστρεφόντως τὰ πράγματα τοῖς τε ὅπλοις χρωμένη, πάτερ πολιτικὴ κτ τῆς ἡμετέρας ἀμπάτητον νόμος ὥστε εἰ καὶ τ συνδοξοπάτων τις ὑπαλικὼν ἐπὶ τὸν δρχὸν ἔλθοι, καὶ τῆς μίμημα τ ἐμπροσθεν εἶναι, καθὸ διεκληρώσατο τὰς ἐπαρχίας ἀνδρες ὑπατοί τε καὶ ἐξ ὑπάτων, καὶ πραίτωρες μικρᾷ τ ὑπάτων ἐλαττόμενοι· καὶ ὅτι κτ μικρᾷ τ Ρωμαίων ηὐξησαν ὄνομα, καὶ τοσοῦτον πεποιήκασιν ὅσον ἐδέησε παντελῶς ἑτέρα τ ἄλλων πολιτειῶν δεδωκεν ὁ Θεὸς. ὥσθ' ἐπὶ τ Πισιδῶν χώρας ἀρξασθαι πρῶτον βουλόμεθα· διότι καὶ τοῖς ἔμπροσθεν χρονογράφοις εἰρημένον ὑρήκαμεν, τὸ πρῶτον ἀπίστους εἶναι τ γῆς. Πισιδῶν ἔθνος ἐξάρχειν καὶ νῦν ἢ δὴ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην δεῖσθαι μείζονος καὶ σφοδροτέρας δρχῆς πεῖθόμεν· ἐπιδήπου καὶ κῶμαι μέγισται κατ' αὐτὴν εἰσὶ καὶ πολυάνθρωποι, καὶ πολλάκις πρὸς αὐτὰς στασιάζουσι τὰς δημοσίας φόρους. καὶ τοῖς τε λῃστρικοῖς σκέπουσι καὶ ἀνδροφόνοις χωρίοις, ἅπαν ἐπὶ πλεῖον ἀκρωρείας λύκα κεφαλῆς καλυμμένης ἱδρυ), λυκοκρανίας τε οἰκητήριον ὀνομάζε), τὴν δρχὴν ταύτην ἐφεστάναι. καὶ νῦν μὲ ἃ κτ πόλιν νόμιμον ἐπ' αὐτὴν χωρεῖν, ἀλλὰ κτ πινος ἐπιδρομῆς χῆμα τ ἢ δρχῆς μεγυνομένης, καὶ συνιθεμένων εἰς ταυτὸ τ τε στρατιωτικῶν τ τε δρχικῶν παρασήμων, ἐπομένη τε αὐτὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ πλήθος πάντος ὁπόσον τ ἐπαρχίας ἐστὶν, καὶ πρός γε τ πολιτικῆς τάξεως ὅλης, (σεμνῆς τε ἤδη τ σεσηγείας αὐτῇ καθεστώσης, καὶ τεπιμημένης τῇ ἡ πραίτωρ· ἐπωνυμίᾳ) τίς σὺκ ἂν αὐτὸν φείξειεν, τίς ἢ σὺκ ἂν αἰδεσθείη, ὁμὲ μὲ τοὺς νόμους, ὁμὲ ἢ τὰ ὅπλα θεωρῶν εἰς ταυτὸ συνιόντα; καὶ αὐτόθεν αἱρέσεως σεσκεμένης ἢ καθαίρεσιν τ νόμων, καὶ διαρρεῖν τε καὶ σώζεσθαι, ἢ μόνον ἀντιβλέψαντας, δύθυς ἀπολωλέναι, τ ὅπλων ἐγγύθεν ἐπικρεμαντων τοῖς νόμοις;

ΚΕΦ. δ'.

Δεῖ τοίνυν τ τῆν δρχὴν παραλαμβάνοντα ταύτην (σεσῆκε ἢ αὐτὴ αὐτῷ διδόμεν ἀεὶ, καὶ ἐπ' ἐδένι παντελῶς μισθῷ· ὅπως ἂν καὶ αὐτὸς ἀδωρότερος μείνοι, καὶ τοῖς σὺν ἔ δημοσίᾳ μόνοις δρκώμενον τὰ ὅσα καὶ ὁ σεσὸς ἡμῶν λέγει νόμος) ὅτω χρῆναι τῆς ὑπηκόοις ὡς ἂν τῷ σεσέρᾳ διετυπώσαμεν νόμῳ, δικαίως τε καὶ καθαρῶς, καὶ μὴ ἔ δρασηρίᾳ φιλανθρώπως καὶ ἀνδροφονίας τε καὶ μοιχείας ἐξελαύνειν τ χώρας, καὶ παρθένων ἁρπαγὰς, καὶ ἀδικίαν ἅπασαν· καὶ τὰς ταῦτα πλημμελοῦσας κτ τὰς ἡμετέρας κολάζειν νόμους· καὶ ἐρυθριᾶν γε μησὶ ἕνα τ ἀδικούντων, κἂν εἰ τ μειζόνων εἴη, μηδὲ ὑποκαλινδεῖσθαι τοῖς ὠφελεῖν μὴ ἀσὶ, ὁπῆν, σεσφάσας ἢ ἀσεβείας περιέχεσθαι δυναμένοις· ἀλλὰ διὰ πάντων τηρεῖν τὸ δίκαιον, καὶ ἀποβλέπειν εἰς τὰς ἡμετέρας νόμους, καὶ δικαίζειν κατ' αὐτὰς, καὶ τὰς ὑπηκόοις τὰς ἡμετέρας κατ' ἐκείνας ποιεῖν ζῆν τε καὶ πολιδεύεσθαι, καὶ πρὸς Θεὸν ἀφορᾶν, καὶ τὸ ἡμέτερον δέον ἕτερον ἢ μηδὲν παντάπασιν ἐννοεῖν. ὥστε μηδὲ σκ τ ἐπαρχίας φοιτᾶν σὺσσιτα συχνὰς, καὶ ἐπὶ πράγμασι μετρίοις ἡμᾶς ἐνοχλεῖν, ἀλλ' αὐτὸν πρότερον ἀκριβοῦσθαι πάντων, καὶ ἀφικνεῖσθαι αὐτὰ, καὶ μεμνημένον τ σεμνότητ· ὧν αὐτῷ δεδώκαμεν, ὅτω χρῆναι τῷ πράγματι ὡς ἀνυπεύθυνον ἐαυτῷ τὴν δρχὴν ἡνεῦσθαι· γινώσκοντα ὡς εἰπέρ τις αὐτῷ σεσταλθὼν, εἶτα μὴ τύχοι τ δικαίων, καὶ ἀναισχυντεῖν ταῦτα ἡμῶν σεσταλέντι, ὁ ἀρχὼν αὐτῷ τὸ λοιπὸν πρὸς ἡμᾶς ἔσαι. ἡμεῖς γὰρ ὥσπερ αὐτὸν τηνικῆκαμεν τῆ τ δρχῆς αὐξῆσαι, ἕτως, εἴπερ αὐτὸν δύρομεν ἀναξίως ἔ ἡμετέρα σκοπᾶ χρώμενον τοῖς παραδεδομένοις αὐτῷ, Θεῷ τε ὑπηρετήσομεν, καὶ τοῖς νόμοις ἀμυνοῦμες, σεσηκόως αὐτὸν μετελοῦσόμεθα, εἴτι δύρομεν ἢ κλέπτοντα τυχὸν, ἢ χάριτ ἢ ἀπεχθείας ἕτημένον, ἢ τὰς ἡμετέρας ἐξαπατῶντα νόμους. βουλόμεθα γὰρ τὸ ὑπήκοον ἀνορθῶσαι, καὶ τὰ μέχρι νῦν ἡραπεῦσαι κακὰ, χρημάτων τε ὑπερείδομεν μεγάλων, καὶ πρὸς ταῦτα ἰδεῖν τὴν ἀμπώτισιν ἐαυτοῖς μεγάλην.

ΚΕΦ. γ'.

Δεῖ δὲ αὐτὸν μὴ μόνον τ ἔμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένων σεσνοεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς κήδεσθαι τ τ πόλεων ἀφθονίας, καὶ ἔ μηδὲν τοῖς πολίταις ὀλιγίστην. ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ τὰ τ πόλεων ἔργα· καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδὲ κτ τὴν αὐτὰς ἐαυτῶν ἐλάττως γίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὰς τ ὑδάτων ὁλκὰς καὶ ῥεύσεις καὶ τείχη καὶ ὁδὰς ἀποδιδόναι ἐπανορθοῦν· καὶ μὴ συγχωρεῖν τοῖς σκέπουσι φοιτῶσι πράκτορσι τὰς ἡμετέρας ὑπηκόης κατά τι βαρυνειν· μηδὲ ταύτας δὴ τὰς ἐξ ἔθους πονηρὰ γινομένας σεσταξεις παραλαμβάνειν, ὅσον σὺ τειχοποιίας τε καὶ ὁδοσρωσίας, ἢ ἄλλας μυείας αἰτίας σεθιασιν σκ τ ῥόνων τ σῆς ὑπερογῆς. τὰ τῶν δὲ ἀπίστων ἕνεκεν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἐδένι συζυγήσῃ τὰς ὑπηκόας τὰς ἡμετέρας ἀδικεῖν, ἐδὲ σεσταλδύσε) ψῆφον τ ῥόνων τ σῶν τινὸς τι λέγουσα· (καὶ γὰρ ἤδη τοῦτο κεκωλύκαμεν) ἀλλ' αὐτὸς μὲ ἀπίστων ἐπιμελήσε). εἰ δέ πινα ἡμεῖς κτ θεῖον ἡμῶν πραγματικὸν τύπον σείλαμεν, ὃν ἵσως πρὸς τὴν σὴν καθαπέμψομεν δρχὴν, σκεῖνον σεσταξετάσαι τὸ παρ' ἡμῶν ἐγκελευόμενον· ἕτερα δὲ ἐδένι παντελῶς ἀθεσα ῥυήσε) λεπαλαῖν τὸ ὑπήκοον. ὅπως ἂν τὰς ἐπαρχίας ἐδύσεμεν πάλιν ἀνθρώπων μεστὰς, πάλιν τοῖς ἑαυτῶν πολίταις κομώσας, καὶ μὴ σύρέον σὺσθαι πολῆθος ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἐπανελθεῖν ἀφ' τὴν τ δρχόντων κακίαν μὴ διαῤῥύλων. Διὰ τοῦτο τοίνυν διατίζομεν, τὴν σὴν ὑπεδρχὴν μηκέτι διηρημένους ἔχειν τὰς ἔ Πισιδῶν ἔθνος δρχὰς, ἀλλὰ μίαν εἶναι τὴν σὺν αὐτῇ ἔ σεσελεῖσθαι πραίτωρ· δρχὴν, αὐτὴν μὲ στρατιωτικὴν αὐτὴν δὲ πολιτικὴν καθεζῶσαν. καὶ ὁμοίως μὲ τ δημοσίων τε καὶ πολιτικῶν φροντίζουσαν, ὁμοίως δὲ τ στρατιωτῶν ἡγεμένην, ὥστε τῇ δι' ἀλλήλων βοηθείᾳ καὶ τὴν δρχὴν σὺ τ ὅπλων ἰσχυρὰν εἶναι, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦτον τάξιν κεκαλυπτῆσθαι τ νόμου. ἐδὲ γὰρ ἐπὶ στόσις ἔσαι κτ τὰς πόλεις ἀνδρὸς ἐφεστῶτος τοιούτου τὸ λοιπὸν, ὃς ἀξιος ἡμῶν ἑκατέρας δρχῆς νενόμισται.

ΚΕΦ. ε'.

Πάντα τοίνυν ὁπόσα τὸ δημόσιον ἐχρήσατο, ταῦτα, κτ τὴν ὑποτεταγμένην ἀπογραφὴν τῷ ἢ τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ, διδαχῇ τῷ σεσελεῖσθαι κελεύομεν πεπραφέναι

1 Insignia præsidum sella curulis ex argento, securis & fasces, vid. *Novell.* 30. *c.6. & l.14. l.16. ff. de officio proconsulis.*

2 Διφρὸν ἐξ ἀργύρου. Carrucam argenteam vocat Julianus *hic.*

3 Καὶ ὡς ἀπόκρισιν *Hal.* ad responsum propter milites, *Julian.* Adresponsus ἀποκρισιάρι@, responsa dans vice magistri militum. *Novell.* 25. *c.1. in fin. Nov.* 123. *cap.* 25.

4 Vid. *l.4. ff. de offic. præsidis.*

5 Spectabilis dignitas media inter illustrem & clarissimam.

6 *Novell.* 8. *c.2.*

7 *d. Nov. cap.* 3.

8 *d. Nov. c.5.*

9 Si provocatio porrecta fuerit contra sententiam Prætoris Pisidiæ, vel alterius, qui in Pisidia judicavit, *Jul. const.* 17. *c.* 67.

10 Ut appelletur à sententia Prætoris Pisidiæ ad P. Præt. & Quæstorem simul.

11 Prætor Pisidiæ nonnihil habet militare, & tamen prorsus in civilem & legitimam mutatus est formam. Ea ratione fit, ut ab eo appelletur ad P. Præt. & ad Quæstorem simul.

12 *Trecentos*, legit Julianus *hic.*

13 Ut si in Pisidia ex Imperatoris jussione datus erit judex, non appelletur ad Comitem Pacatianæ, sed ad Prætorem Pisidiæ: scil. si causa provocationis ultra 300. sit aureos.

14 *Novell* 8.*c.*2.

15 Ut Prætor Pisidiæ sacrum etiam auditorium habeat.

16 Parvas causas Julianus interpretari videtur 300. aureorum.

17 Τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, insignia magistratus.

18 Mandata præsidis. *Scrimg.*

19. *Novell.* 8.

20 Notitia præsidis Pisidiæ.

respiciet, & omnia magistratus habebit insignia [1], quæ etiam modo habet, sellam [2] scilicet curulem ex argento, *securim quoque*, & fasces: habebit etiam inter milites Adresponsum [3], adeoque & eo ipso principatum illi inter milites, qui ibi locorum sunt, tribuimus, ut ipsos & pulchre regat, & cogat in ordinem, instruatque ut non solum latrocinantes persequantur, sed etiam subditos inter se mansuetos & modestos reddant. Neque item committat, ut seditiones moveantur in urbibus aut comites quidquam ad fiscum spectans divellant, sed supra [4] omnes potestatem habeat, nemine prorsus excepto. †. Collocatus autem hic magistratus sit in mediis [5] & in numerum spectabilium descriptus. Unde quæcunque in vicariis olim, hodie in comitibus Justinianeis Pacatianæ [6] Phrygiæ & Galatiæ primæ [7], item spectabili comite Orientis [8], spectabilibus proconsulibus sunt, ea & in hoc existant: sitque & ipse spectabilis magistratus, & [9] appellationes quæ apud ipsum interponuntur, mittantur huc, & examinentur: sicut in cæteris spectabilibus fieri solet magistratibus, introducanturque [10] in judicium gloriosissimi præfectorum, in cognitionem causæ, adhibito etiam gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii: propterea quod tametsi [11] is magistratus nonnihil in se habet militare, tamen quia prorsus in civilem & legitimam mutatus est formam, ideo necessario eundem tenere ordinem debet, qui pro consuetudine jam olim obtinente in spectabilibus magistratibus observatus est.

Cap. V.

QUoniam vero nuper sacra constitutione conscripta promulgavimus, ut causæ appellationem, *quæ quidem quingentorum aureorum* [12] *summam non excedant*, à spectabilibus præsidibus huc devolutæ, in habitu & ordine sacri auditorii examinentur, sancimus [13], ut si qua ejusmodi causa emergat, scilicet in Pisidia duntaxat, ex delegatione sive nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum procerum, nisi qui datus est judex spectabilis sit, ut non ad spectabilem Justinianeum comitem Pacatianæ Phrygiæ (id quod prius lege [14] determinavimus) proficiscatur, sed ad ipsum deferatur in sua provincia interposita appellatio, & ipse de ea cognoscat in habitu sacri auditorii, (cohonestamus [15] etenim magistratum hoc etiam) & perfectam illi formam imponat, non remittendam ad hanc almam urbem, ne forte parvis [16] de causis magnas bonorum suorum perturbationes & damna litigatores sustineant.

Cap. VI.

UT autem qui vel hoc prætoris, vel alia nobis inventa & invenienda officia suscipiunt, cognoscant quo tandem modo provincias eos gubernare conveniat, visum nobis est, non tantum signa [17] eis præbere administrationis in codicillos (ut vocant) sed etiam, modum præscribere, secundum quem provinciam administrent, (quæ quidem, qui nos antecesserunt legislatores, consulta [18] quædam præsidialia appellabant) ut ad hæc intentis oculis propriam dirigant administrationem, perque hanc omni ex parte subditis nostris profint. Unde & id genus sacra mandata jussimus in sacro latercullo reponi, ut una cum codicillis præberentur, præsidibus tum jusjurandum, quod in sacra nostra constitutione [19] descripsimus, præstantibus tum omnia alia, ut nos ordinavimus, administrantibus. Subjicietur autem à nobis huic sacræ legi quædam etiam descriptio, quæ exprimat quid ipsum cum deligitur, præbere conveniat occasione codicillorum officii, *sive in sacro latercullo, sive in foro gloriosissimorum præfectorum*, quid rursum illi, item adsessori, & circa ipsum versari solitis porrigatur ex publico: ut omnibus nota facta providentia, quam circa officia gerimus, ille incontaminatum nobis & undique spectatum suum exhibet ministerium. §. 1. Hanc sane legem tum sacrarum nostrarum constitutionum lectio monstrabit, (jussimus enim & hanc inter eas describere) tum ipse ad effectum deduces, ut perpetuo in ipsis factis reluceat conspiciaturque.

Oportet [20] prætori Pisidiæ annonarum, & capitum, ac reliqui solatii titulo præberi solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum pro codicillis administrationis oportet ipsum præbere sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, solidos XLV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

Tit. IV.

21 *6. Ecl. de offic. prætor. Lycaoniæ. Jul. const.* 18. Præses dicitur 8. *c.*15. §. 20.

DE PRÆTORE [21] LYCAONIÆ.

Novella Constit. XXV.

Imp. Justinianus Aug. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

22 Annales probant. *Novell.* 24. *c.*1.

CUm ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem, antiquarum rerum scriptores [22] & enarratores constitisse tradiderunt, respicimus & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat quodque ex eadem ferme occasione in unum coacta sit, majore, quam hactenus magistratu eam exornare, justum putavimus. Siquidem usu venit, ut olim Lycaon, qui [23] Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romarum solum incoleret, & assumptis quondam Oenotriis Romano Imperio daret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ longo ante tempore Æneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deducta in hasce partes colonia, Pisidiæ bonam partem adimeret, eique deinde suum nomen inderet, & regionem ex se Lycaoniam appellaret. Inde adeo justum fuerit & ipsam magistratu adornare, cui veteris apud Romanos instituti signa & notæ inscribantur, & illos, qui hoc ipsam tempore regunt (de præside civilis jurisdictionis loquimur, & eo cui armorum cura commissa est) in unum contrahere, & prætoris [24] appellatione decorare. Est enim hoc nomen quasi jure patrio Romani Imperii proprium, & ante [25] ipsos etiam Coss. in ampla Romanorum republica usui habitum. Nam veteres Romani suos imperatores prætores appellabant, simulque illis præbebant, ut militaribus præirent copiis, & descriptis ab illis parebant legibus, & prorsus erat hic magistratus ex ambobus contemperatus, præ se ferens & ostentans tam in instruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

23 Vide Pausaniam 8. *Arcad.*

24 Qui præses olim Lycaoniæ, hodie prætor.

25 Vid. Festum in prætoria porta.

26 Idem ergo hic constituitur in Lycaonia, quod constitutum fuit in Pisidia. *Nov.* 24. *cap.*1.

27 Prætores igitur ii videntur fuisse, qui civilem simul & militarem potestatem habuerunt.

28 Ut qui antea præses Lycaoniæ prætor nominetur.

29 Ammianus 14. Relicta ora maritima, in Lycaoniam adnexam Isauriæ se contulerunt. Porro Lycaonia magna ex parte campestris, *Idem ibid.*

Cap. I.

QUoniam igitur propositum nobis est etiam hic utramque administrationem in [26] unam contrahere, propterea [27] optimo illi jure prætoris [28] appellationem imponimus, ut una cum prætoris appellatione audientium animis insonet ipsius quoque magistratus substantia ac natura, & quod non simplex sit, nec ad unam aliquam rem tantummodo (nempe vel arma, vel leges) respiciat, sed simul utrumque ad se munus ex æquo attrahat, quodque per copias militum vehemens & robustus, per legem lenis & mansuetus sit: & per hanc causam maleficis quidem vehementiorem, probioribus vero civiliorem se & moderatiorem exhibeat. Neque hoc sine causa agimus, aut solam appellationem attendimus, sed ex usu ac necessitate magistratus quoque metimur. Nam fortes ea regio viros habet, neque in ullo differt [29] ab

---

ἀρχῆς παρόσημα, ὁπόσα καὶ νυῦ ἔχει, δίφρον τε ἐξ ἀργύρου, καὶ πίλεκυν, καὶ ῥάβδους. ἕξει τε ἐπὶ τοῖς τραπώτοις, καὶ ad responsum. καίτοιγε καὶ αὐτὸν αὐτῷ δέδομεν τῷ ἓν τῇ χώρᾳ τούτῃ τραπώτων ἡγεμονίαν· ὥστε αὐτὸς καὶ κοσμεῖν καὶ πάτ|ειν, καὶ παρασκευάζειν ἐπεξιέναι μὲ τοῖς λῃσταῖς, ἡμέρας ἢ καὶ σώφρονας τοὺς ὑπηκόους ποιῆς ἀμάλας ἀποτελεῖν. καὶ μητε τὰς πόλεις γασάζεσθαι συγχωρεῖν, μήτε τοὺς κόμητας ἀπωθαδιάζεσθαι ποιῆς τὸ δημόσιον ἔχθος τε ἐφ' ἅπασι τῷ ἐξουσίαν, ἐξηρημένῳ παντελῶς ἀσφ|ένους. †. Εἶναι ἢ καὶ ταύτῃ τῇ ἀρχῇ ἐν μέσοις τεταγμένην, καὶ ἐν τῷ τῶ ἀριθμῷ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων ἀπαριθμεῖσθαι. ὥστε ὅσα ἐπὶ τῶ πάλαι μὲ βικαρίοις, νυῦ ἢ κομήτων Ἰουστινιανῶν τῶ τε Παφλαγονίας Φρυγίας, τῶ τε πρώτης Γαλατίας ἐστὶ, καὶ τῶ ἀριθμῶ κόμητος τῶ ἕω, καὶ τῶ ἀριθμῶν ἀνθυπάτων, ταῦτα καὶ ἐπ' αὐτῷ καθεστέναι, καὶ εἶναι αὐτὸν ἀριθμὸν ἀρχοντα· καὶ τὰς ἐφέσεις τὰς παρ' αὐτῶ γινομένας, ἐνθάδε τελεσθῆ τε καὶ ἐξετάζεσθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶ ἄλλων τῶ ἀσκητικοβιλίων ἀρχόντων· εἰσάγεσθαί τε ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, συνακροωμένων τῶ ὑποθέσεως καὶ τῶ ἐνδοξοτάτου κοιαίστορ@ τῶ θείας ἡμῶν πυλατίας. διότι τῷ ἀρχικῷ, εἰ καί τι στρατιωτικὸν εἶχεν, ἀλλ' ὅν ὅλως τοῦ τὸ νομιμώτερον μεταβαλόντων σχῆμα, δεῖ ταύτῃ ἔχειν ἀναγκαίως τῷ τάξιν τῷ μέχρι νυῦ ἐπὶ τῶ ἀσκητικοβιλίων ἀρχόντων πεφυλαγμένην, καὶ τὸ κεκρατηκὸς ἀνωθεν ἔθ@.

Κεφ. ε'.

Ἐπειδὴ ἓν ἑναγχ@ θείαν ἀφῆκεν γράψαντες, τὰς ἀχρὶ πενταετῶν νομισμάτων ἐφεσίμους δίκας, ἃς ὑπὸ τοῖς θειοτάτοις ἄρχουσιν ἐν πάσῃ θείᾳ δικαιοδοσίᾳ κατεξετάζεσθαι νενομοθετήκαμεν· ἐπαιτίζομεν, εἰ τοιαύτη τις ἀμφίλογος δίκη, καὶ τῷ Πισιδίαν μόνον, εἴτε ὑπ' ἀναφορᾶς ἡμετέρας, εἴτε ἐκ τιν@ τῶ ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, (εἰ μὴ θειοτάτ@ ὁ δεδομένος εἰη δικαστὴς) μὴ τοῦ τὸ θειοτάτου Ἰουστινιανοῦ κόμητος τῶ Παφλαγονίας Φρυγίας (τοῦτο ὅπως πρόσθεν νενομοθετήκαμεν) φοιτᾶν, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν φέρεσθαι τῷ ἔφεσιν τῶ ἐπαρχίας τῶ αὐτοῦ αὐτὸν τε αὐτῆς ἀκροᾶσθαι καὶ θείας ἀκροατηρίᾳ χρῆσθαι, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο σεμνύομεν τῷ ἀρχικῷ) αὐτὸν τε αὐτῇ τέλειον ἐπιπνέναι βαπτίζομεν τύπον, οὐκ ἀναπιστοῦντες τοῦ τοιοῦτον τῷ σύδαίμονα πόλιν, ὅπως ἂν μὴ μικρῶν ἕνεκεν προφάσεων μεγάλας οἱ δικαζόμενοι παρρησίας τε καὶ ζημίας ὑπομένοιεν.

Κεφ. ς'.

Ὅπως ἢ ἂν εἰδεῖεν καὶ οἱ ἀφηλαμβάνοντες τῷ τε θ πραίτωρ@ ἀρχῷ, πάς τε ἄλλας τὰς παρ' ἡμῶν ἐξορηνμένας τε καὶ ἐξορησομένας, καὶ τίνα προσηκῆ τρόπον ἀφικνεῖσθαι τὰς ἀρχάς, σωείδομεν μὴ μόνον αὐτοῖς παρεχὴν τὰ σύμβολα τῆ ἀρχῆς ἐν τοῖς καλεμένοις κωδικέλλοις, ἀλλὰ καὶ ἐγκεφαλὴν τὸ τρόπον καθ' ὃν διοικήσεσθαι τῷ ἀρχικῷ· ἅπερ οἱ παρὰ ἡμῶν νομοθέται mandata principis καλοῦσιν. ὥστε αὐτὸς πρὸς ταῦτα ἀποδοτέον@, τῶν οἰκείων ἀπόρθωσιν ἀρχικῷ, καὶ ταύτην τὴν ἡμετέραν ὑπηκόους ἀφ' πάντων ἀφελεῖν. τοιαρῶν καὶ ἀποτεθνεκέναι τῆ· τὸ θείον ἡμῶν λατρευτήριον τε τοιοῦτο θεῖα μανδάτα διεκπεδυσόμενα· ὅπως ἂν ἅμα τοῖς κωδικέλλοις δίδοῖτο τοῖς ἄρχουσι, τόν τε ὅρκον παρεχομένοις ὃν ἐπὶ τῶ θείας ἡμῶν ἀφικτέως ἐρράψαμεν, τὰ ἄλλα τε ἅπαντα ὅσα διοικεμένοις ὡς ἡμεῖς ἐπέξαμεν. ὑποτεθησεῖ ἢ καὶ ἡμῖς ἀπογραφὴν παρ' ἡμῶν τῷ ἧτῷ θείῳ νόμῳ, δηλοῦσα τί μὲ παρῆκεν ἐστὶ τὸ νενομομένον παρέχειν σωφάσει τῆ τὸ δεχῆς συμβόλων, εἴτε ἐν τῷ θείῳ λατρευτήρῳ, εἴτε ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων· τί ἢ τὸ διδόμενον αὐτῷ τε καὶ τῷ παρέδρῳ καὶ τοῖς θεῖ αὐτόν. ὅτω τε τὸ παρ' ἡμῶν θεῖ τοῖς ἀρχαῖς πρόνοιαις ἅπαντες φανερᾶς γνωμῆς, ἐκεῖνον ἡμῶν κνεραῶν καὶ πιναχόθεν δεδικαιωμένον τῷ ἑαυτῆ παρέχειν ὑπαρχίαν. §. α'. Τέτον ἢ δὴ τὸν νόμον δείξῃ μὲ ἀπαξίν ἢ τῶ θείων ἡμῶν ἀφιτέλειν ἀνάγνωσις, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τέτον ἐκεῖσε γραφῆναι παρεκελευσάμεθα) αὐτὸς ἢ εἰς ἔργον ἄξεις, ὅπως ἂν μείνῃ ἀφ' παντὸς ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ἐκλάμπον τε καὶ φαινόμεν@. Dat. xv. Kalend. Jun. *Constantinop* Belis. V.C. Cons.

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ πραίτωρι Πισιδίας, αὐτῷ μὲ ὑπὲρ ἀννόνων καὶ καπίτων, καὶ λοιπῆς παρηψυχῆς, sol. CCC. τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ, sol. LXXI. τῇ αὐτοῦ πεζῇ, auri lib. II. Δεῖ ἢ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ἤτοι· τῆς θειοτάτης χαρτηλαρείοις τεισὶ θ θείας κελεύσεως, sol. IX. τῷ πρωτικηλείῳ τῶ λαμπροτάτων τελωδῶν νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκλισίοις, sol. XXV. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, sol. III. τῇ πεζῇ τῶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ@, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, sol. X.

Τιτλος δ'.

Περὶ θ πραίτωρ@ Λυκαονίας.

Διαταξις κε'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστ@ Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τοῦ ἕω πραιτωρίων τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

Προοιμιον.

Τὸ Λυκαόνων ἔθν@ μείζονι τοῦ νυῦ ὄσης ἀρχῆς κεκοσμῆσθαι δίκαιον ᾠήθημεν, ἀποβλέποντες εἰς τὰς παφότας ἀρχὰς ὅθεν αὐτὸ συήναγε παιδόσιον ἡμῖν οἱ τὰ πάλαια συγγράφοντές τε καὶ διηγούμενοι καὶ ὅτι συῴκησαν ἐσι Ρωμαίοις, καὶ χεδὸν ὁπόσ' τῶν αὐτῶν σωφρονισμένοι προφάσεων. Λυκάονι γὰρ τῷ ποτὲ Ἀρκαδίας τῶν Ἑλλάδι βεβασιλευκότι, καὶ τῶν Ῥωμαίων οἰκῆσαι γένος γῶν καὶ τὰς ποτὲ Οἰνώτρους προσλαβόντι, τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ δέκα προοίμιον, (φαμὲν ἢ τοῦτα δὴ τὰ πάλαια, τὰ πολλῷ τῶ Αἰνείᾳ τε καὶ Ῥωμύλῳ χρόνων πεσσοτέρα) καὶ ἀποικίαν ἐπὶ τὰ τῇδε σείλαυλα μέρη, μοῖράν τινα τῶν Πισιδίας ἀφελέσθαι, ταύτῃ τε δέκα τῷ αὐτῷ σεσηγείαν Λυκαονίαν τε ἐξ αὐτῷ καλέσαι τῷ χώραν. δίκαιον τοίνυν ἂν εἴη καὶ αὐτῷ δεχῷ καζακοσμῆσαι, τὰ πάλαια τῶν Ῥωμαϊκῆς πόλεως ἐπιχαφούμενον σύμβολα καὶ τοὺς αὐτῆς νῦν ἡγεμόνας, (τόν τε ἀρχοντα φαμὲν τῷ πολιτικῷ δεχῷ, τόν τε ἐφεστῶτα τοῖς ὅπλοις) εἰς ἓν τι συναγαγεῖν, καὶ τῇ θ πραίτωρ@ κοσμοῦσαν σεσηγείᾳ. ὀνομᾳ γὰρ τῆς πάτριον τῇ Ῥωμαίων δεχῇ, καὶ σεβασμίαν αὐτῶν τοῦ ὑπάτων καὶ τῷ μεγάλῳ τῶν Ῥωμαίων πολισυστήματος πόλιν. Ῥωμαῖοι γὰρ οἱ πάλαι τοὺς σφῶν αὐτῶν στρατηγοὺς, πραίτωρας ὠνόμαζον, τῶν στρατοπέδων τε ἡγεῖσθαι παρεῖχον καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῷ γραφομένοις ἐπείθοντο νόμοις· καὶ ὧν δεχῇ τις ἐξ ἀμφοῖν κεκραμένη, καὶ ἐν ἑαυτῇ σεμνύσασά τε καὶ δεικνῦσα τῷ τε ἐν ταῖς ῥομφαίαις ἰσχὺν, τῷ τε ἐν τοῖς νόμοις δίκαιον.

Κεφ. α'.

Ἐπειδὴ τοίνυν κἀνθεῦθεν σκοπὸς ἡμῖν εἰς ἓν τι συναγαγεῖν ἀμφοτέρας, ἀφ' τῶν εἰκότως αὐτῷ καὶ τῷ θ πραίτωρι διδόμεν σεσηγείαν. ὅπως ἂν σωεισέρχοιτο τοῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων, ἅμα τῇ σεσηγείᾳ θ πραίτωρ@, καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς κατάστασίς τε καὶ φύσις· καὶ ὅπ ὡς ἔχ' ἀπλῆ τις ἐσὶν, οὐδὲ ὡς ἓν ἀφορῶσα μόνον, ἢ τὸ τῶν ὅπλων, ἢ τὸ τῶν νόμων, ἀλλ' ἑκατέρων σωεφέλκεται πάξιν, καὶ ἔσιν οὐ μὲ θ στρατιωτικῆ σφοδρά τε καὶ ἰσχυρᾷ, ἀφ' ἧ θ νόμω σεσίωπη τε καὶ ἡμερ@ καὶ κῆ τῆς σεσφερομένης ῥᾳδίως τοῖς μὲ ἀδικῦσι, σφοδρότερον, τοῖς ἢ ἐπεικεστέρως, νομιμώτερόν τε καὶ σωφρονέστερον. καὶ οὐδὲ ἁπλῶς τῆς πραίτωρες, οὐδὲ ὀνομασία σεσήκομεν μόνον, ἀλλὰ τῇ χρείᾳ καὶ τοῖς ἀρχοῖς συμμετεῖχεν. ἀνδρῶν γὰρ ἔσι ἰσχυρῶν ἡ χώρα, καὶ Ἰσαυείας οὐδὲν διέσηκε μέσῳ. οἷα ἢ μεσόγειός ἐσα καὶ ἀνειμένη

Source : BIU Cujas

ἀνεμβρήν καὶ ἱππόβοτον, πολλὰς μὲν ἄνδρας, πολλὰς δὲ ἵππους ὑπερέφηκαμεν τὸ εἶναι αὐτῇ πλῆθος μεγάλων, καὶ ἀνδρῶν ἐπιτηδείων ἱππεύειν τε καὶ τοξάζεσθαι, καὶ ῥᾳδίων πρὸς τραχυτέρας ἀνίσεως γνώμας, καὶ ὅπλων ἅπασαν προχείρως· καὶ τὴν μὲν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἴσως σοι ἐπιτρέψαι, διότι τὰ τῆς καθιστάσεως αὐτῶν ἰδιωτικὰ ἐπιτρέψαντι τύχοι, τὴν μόνας ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὑπακούειν αὐτῆς ἡ δὲ πόλις καθαφρονεῖν, διότι τὸ τῷ νόμῳ πρόσχημα μόνῳ, μὴ μὴν δ' ὅπλοις πεπιστῶσθαι, φοβερὸν ἂν ὁμοίως τοῖς θρασυτέροις εἴη. Ταῦτα ἡμᾶς ἀνέγνωσεν εἰς τὸ καὶ τοῦτο μίαν ἀπόφασιν τῇ ἀρχῇ, καθάπερ ἂν πάσῃ ἐπάξαμεν· καὶ δέομαι καὶ τοῦτο τῇ σῇ πραότητι προσήκειν, καὶ τὸ ἐξ ἡμῶν προσόδημα. καὶ γὰρ δὴ καὶ τόνδε, πρὸς τοῦ Ἰουστινιανὸν Λυκαονίας προσηγορεύσαι βουλόμεθα, ὥσπερ δὴ καὶ Πισιδίας τὸν ἄλλον τεῖχος τὸ ἑκατέρων εἰς τοῦτο σωζόμενον, ἢ τε ὁ πολιτικὸς ἢ τε ὁ στρατιωτικὸς ἄρχων ἐφίσηκε. στρατιωτικῶν δὲ καὶ τοῦτο ὀνομάζομεν, ὃν στρατοπέδων ἐντεῦθεν καὶ τὸ νενομισμένον προϊόντων γινόμενον, ἐξ ὧν προφῶν οἱ δικανοὶ τοῦτοις ἐκμίζονται, ὃ δεῖ τὰ λιθέλλων σκρινία. καὶ εἰς ἀνδρῶν ἑκατὸν τὸ ἀριθμὸν αὐτῶν συμμετρεῖμεν, καὶ δίδομεν αὐτοῦ τοὺς ἑκατέρας ἀρχὰς στίχους, παρίδρυσι τε καὶ τοῖς λοιποῖς· ἄνωθεν φανερὰ καθιστήσομεν ὅν τὸ ὑποκειμένων ἀπραξάφων τῆδε τῇ θείᾳ ἡμῶν Δικαστηρίῳ· ἐχέτω γραμμὴ καὶ ad responsum, ἤτοι ἀποκρισιαρίας, τοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ δόγματος. καίτοιγε καὶ ἄλλως αὐτὸν ἀρχὴν τὸ ἐπὶ τὸ εἰρηνικὸν ἐπαρχίας ἱδρυμένων στρατιωτῶν διασῴζομεν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Καὶ τελεῖν μὲ τὸ τὰ ἀρχῆς ἀνπληφόμενον τοῦτο, τὸ παρ' ἡμῖν δύοκιμώντων ἕνα, τὸ ὃν δὲ καθάλογε τὸ ἡμετέρων ἀρχόντων, ὅθεν καὶ τὸ παλαιὸν οἱ στρατῶται ἐξεφοιτῶν, καὶ τοῖς σφῶν αὐτῶν πόνοις τὴν πολιτείαν ὑπόσμων, ποτὲ μὲν ἐπὶ τὸ ἰταλιώτιδος μένοντες γῆς, ποτὲ δ' ἐπὶ τοὺς ἔξω τόπους στέλλόμενοι. ἔστω γὰρ ὁ τοιοῦτος αὐτὸς ἑαυτὸν μεμνημένος ἀεί, καὶ ὅθεν αὐτῷ τὰ τῆ ἀρχῆς συνίσηκε, σεμνός τε τοῖς ὑπηκόοις, φοβερός τε τοῖς ληστὰς ἀδίκεσι, καὶ μὴ θαλείοις παῤῥησίας ἀπαύξα πράττων. φανερὸν γὰρ ὡς καθαρᾶις μὲν χρήσεται ταῖς χερσὶν ἐπεὶ καὶ ἄμισθον φιλαμυόνα τὴν ἀρχήν. καὶ ἄλλως ὁ παρ' ἡμῶν τεθεὶς ἑναίσιος νόμος ἀπαύσας ταῖς ἀρχαῖς ταῖς ἐγκεχαραγμέναις αὐτῷ σαφῶς ἐπιτάττῃ χειρῶν τε κρατεῖν, (ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὸ ὅρκον ὑπέχυσι) καὶ κατὰ τὰς ἡμετέρας νόμους δικάζειν τε, καὶ νέμειν τοῖς ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην· ἔστω καὶ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὸ πολιτεύμενα καθεκάστην σώσαντες, πείσης ἑτέρας πολιτείας σκράτον. τίς γὰρ ὅστις ἂν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ αἰδεσθείη τὸ ἄμισθον καὶ φείξειεν, ὁρῶν αὐτὴν ὑπὸ δικαίῳ ἡμισθῷ φερομένην; καὶ ῥᾳδίως μὲ τὸ ὃν δὲ νόμος ἀμαυρήσαι, ῥᾴστα ἄν, εἴ τι παραθεωρεῖν δὲ νόμος, τῶν τοῖς ὁπλοις ἐπανορθῶσαι; §. α'. Ἄνωθεν γὰρ τῷ κατὰ Πισιδίαν στρατηγοῦντι στρατιωτῇ, κατὰ τὸ σὸν ἐκείνῳ χερσαμμένον νόμον. ταῦτα καλῶς ἔχειν ὑπέλαμβανόντων τούτῳ, πιστεύθειν ἀμισθον ἔσται, καὶ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ὑποδεκτέον εἶναι· καὶ ἀρκεῖσθαι μόνοις οἷς τὸ δημόσιον δίδωσι, καθὰ καὶ ὁ θεῖος τὰ ἀρχῶν ἤδη τεθειμένος Δικαίζειν νόμος, καθαρῶς τε καὶ δικαίως χρῆσθαι τοῖς πράγμασι καὶ ὥσπερ αὐτὸν μεμιμῆσθαι τὰ τῆ ἀρχῆς ἐστιν, ἕτως αὐτὸν καὶ τὴν τῆ ψυχῆς ἁρμονίαν κεκρᾶσθαι, ποτὲ μὲν ὀξυτέρως τε καὶ ἐπιτεθαμμένως, ποτὲ δ' πραοτέρως τε καὶ ἀνεμβρύως τοῖς φλόγμοις. §. β'. Καὶ μισεῖσθαι μὲ ἄμαχα καὶ κολάζεσθαι μοιχείαν ἄπασαν, καὶ πρὸς γε ἐκείνοις, ἀνδροφονίαν. καὶ ἔτι σφοδρότερον τὰς τῆ παρθένων ἁρπαγάς. καὶ τὰς ἀδικεῖσθαι, εἰ μὴ ἀθεμίτως νοσοῖεν, καθάπερ κολάζεται εἰ δὲ μετελαύτερα, πρὸς τὸ κρεῖττον μεθαρμόζεται. †. Ἐρυθριάτω δὲ τῶν ἀδικούντων μηδένα, κἂν εἰ πλουτοῖη, κἂν εἰ τιμῶν ἀξίας ἐπείληπται μείζονος. Δεῖ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τὸ σεμνοτέρων αὐτὸν καθαλόγων ἐκέλομεν, ὅπως ἂν οἰκοθεν ἔχοι τὸ μηδένι προσήκειν ἑτέρῳ, πολλῷ ἡμῖν τε καὶ τοῖς νόμοις καὶ δικάζειν μὴ κατ' ἐκείνους, τὸ ὑπήκοον δὲ ἁρμόζειν εἰς τὸ κατ' αὐτοὺς πολιτεύεσθαι.

ΚΕΦ. ζ'.

Καὶ μηδὲ ῥαθυμεῖν, μήτε ἀδικεῖν· ὥστε μή τινας ὑπὸ τῆ ἐπαρχίας ἧς δέχῃ, καθαλιμπάνειν μὲ τὴν χώραν, διὰ τοὺς ἀδικίας τοὺς ἐκείσε, σωτικῶς ἢ ἡμῖν σχολεῖν. †. Ἀλλ' αὐτὸς ἀκρατὴς γινέσθω πρότερον τῆ προσαγελλομένων, καὶ ταῦτα διακρινέτω, καὶ ἀεὶ μεμνήσθω τῆ ὠφελουμένης αὐτῷ παρ' ἡμῶν τιμῆς, καὶ ὅτω χρήσθω τοῖς ἀρχικοῖς πόνοις, ὡς ἐπαινεστὴν αὐτῷ καὶ ἀνυπόθετον γίνεσθαι τὴν ἀρχήν. Ἐκεῖνο σαφῶς ἐπιστάμενος, ὡς εἰ μή τις ἦλθοι πρὸς ἡμᾶς, μὴ προσαγγείλας αὐτῷ τὰ οἰκεῖα πάθη, καὶ δικαιωθεὶς εἶτα τυγχάνοι τῆ δικαίων, τοῦτον αὐτῷ πέμψομεν, ἀπόκεισθαι αὐτῷ μεβδέλλες ὑδρίας· εἰ δὲ προσαγγείλειεν, εἶτα τῆ δικαίων μὴ τυχὼν, εἰς ἡμᾶς καταδράμοι, τότε ἡμεῖς σὸν ἐκείνῳ τὸ λοιπὸν, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι δικάσαι γνησόμεθα· καὶ ὥσπερ αὐτῷ μείζονα πεποιήκαμεν τὴν πιμὴν, ἕτω καὶ εἴωθε δόρμεν φαυμένα, καὶ τοῖς θαρσαλέως ἀμελῶς χεώμενον, ἀμυνόμεν τοῖς νόμοις, καὶ προσηκόντως αὐτὸν μετελοῦσόμεθα. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνο ὅτε τὰς ἡμετέρας λόγους, ὅτε τὰς νόμους, ὅτε τὸ τῆ ἀρχῆς ἐρυθριᾶσ ἀῆκε, ἕτως ἐδὲ ἡμεῖς αὐτὸν ἐρυθριάσομεν, ἀλλὰ ἀπαντήσομεν αὐτῷ καθ' ὃν αὐτὸς τρόπον τοῖς τῆ ἀρχῆς πράσσουσι χρήσῃ. καὶ εἴ τε χερσὶν ὁ καθαρᾶις αὐτὸν χεώμενον λαβοίμεν, ἢ πρός τι πάθος ἀποδλέποντα, ἢ τὰς ἡμετέρας θαρσαίνοντα νόμους, ἡμεῖς αὐτῷ κατ' νόμον ἐπισήσομεν τὰς δίκαιας. ἐδὲ γὰρ χρημάτων ἐφεισάμεθα, ἐδὲ ἑτέρου τῆ πάντων ἑδένος, ἵνα τὸ ὑπήκοον θεισώσωμεν.

ΚΕΦ. η'.

Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τὰ τῆ πόλεων εὐκοσμίας φροντίζειν· καὶ προῖτον μὲ ταύσεως ἀπαλλάττειν τὰς ὑπ' αὐτῷ πεπαιδμένας πόλεις, τὸ ἰσότιμα πανταχῆ ἀμφιζόντα, καὶ δ' μηδὲν τοῖς ὑπηκόοις ὑπόδικον πᾶσιν πιθέμενον φθόνου.

§. α'. Ἀλλὰ μηδὲ τὰ ἔργων τῆ πόλεων ἀμελεῖν, ὅπως ἂν μηδὲ κατ' τῶν ἐλαττοῦντα μηδὲ οἱ τὰ ὑδάτων ὀλκοὶ, μηδὲ αἱ τὰ ῥεφυρῶν πάροδοι, μηδὲ ἡ τῆ τειχῶν ἀσφάλεια, μηδὲ ἡ τῆ ὁδῶν ἐπιμέλεια· ἀλλὰ πάντα ἐπανορθῶν, ἢ καὶ εἰς ἡμᾶς μέμνεσθαι, ὅπως ἂν τὰ μὲ ὃν τὰ πολιτικῶν πόρων, τὰ δ' ἐξ ἡμῶν ἐπανορθῶν ἰσχύσῃ. §. β'. Παραστηρεῖν δὲ τὸ μηδὲ τοῖς ἐκείσε φοιτῶσιν ὃν τὰ ἀρχόντων πράκτορσιν ἄδειαν εἶναι τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους κατὰ τι ζημιᾶν ἢ βαρύνειν· μηδὲ τοιοῦτος δὴ τὰς σπουδισμένας ἐπιφερομένους πρόσταξεις, αἷς προῖμον ὃν τὰ τῶν προεστώσων θρόνων, πορθοῦσι τὰς ὑπ' μετελούσι ζώσας, καὶ ἐπιτιθέσθαι ποτὲ μὲ τειχῶν ἐπισκευὰς, ποτὲ δ' ὁδῶν ἐπιμελείας, ποτὲ δ' εἰκόνων τε καὶ ῥεφυρῶν καὶ λιμένων καὶ ὁλκῶν δημοσίων ἀνανεώσεις, καὶ τόπων δῆθεν δημοσίων ἀφαιρέσεις, καὶ οἰκημάτων, ὡς ὃν ὑπ' ὀδόντι κλιδέντων, καθαιρέσεις, καὶ ἕτερα τούτων ἐπὶ προχειρότερα πρὸς συκοφαντίαν. ἀλλ' αὐτὸς μὲ τούτων ποιήσει πρόνοιαν, παντῶν ἀπαύξα ζημίας χωρὶς· εἰ δ' σπουδίσιμεν ἡμεῖς καὶ μείζονος ἐπισίας δεῖσθαι τὸ πρᾶγμα, θεῖα πραγματικὴ χρησόμεθα τύπῳ ὃν δὴ καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀρχὴν, εἰ σπουδίσιμεν, καθαπέμψομεν, κατ' αὐτόν τε καὶ ἑτέρα τινὶ τοιοῦτος ποιησάσθαι τὴν ζήτησιν. ἕτως ἀναπαύσῃ ποτὲ τὸ ὑπήκοον, ἕτως ἀνθήσουσιν αὖθις αἱ πόλεις, καὶ αὔξησις τοῖς οἰκοῦσι πούτως ὡς πλείστη γνώσεται. καὶ ὁ τὰς πατρίδας ἀποφύξοντες, καθάπερ τι τῆ φοβερητήτων. Δεῖ τὴν τῆ ἀρχόντων κακίαν, οἰκεῖν ὃν τοῖς ἑαυτῶν ὁλαδόμοις.

Ιsauria in medio, ut quæ mediterranea, aprica, equorum altrix exiſtens, tum multos viros, tum multos equos enutriat: magnus quoque in ea numerus eſt magnorum pagorum, & virorum ad equitandum, ad ſagittandum, ad animos ſine negotio & celeriter excitandos, ad arma prompte tractanda, denique tam ad militare imperium forte averſandum, quia illorum ſtatus privatam ipſis fortunam & ſolis civilibus magiſtratibus ſubditam adſcribit, quam ad hoc rurſus, *civile ſcilicet*, contemnendum, quia ſoli obtemperare legi, quæ non item ſtrenuitatem quandam adjunctam habeat, audacioribus formidabile eſt, idoneorum. Hæc nos permoverunt ut hunc quoque magiſtratum, quemadmodum apud Piſidas [1] fecimus, coadunatum redderemus, & noſtro appoſito nomine Prætoris ei appellationem inderemus. Volumus etenim & hunc prætorem [2] Iuſtinianeum Lycaoniæ appellari, quomodo ſane & Piſidiæ, & aliorum. Deinde utramque [3] etiam cohortem in unam contrahimus, *& cui civilis, & cui militaris magiſtratus præfuit, ac Prætorianam illam appellamus*, conſtituendam [4], ex probatoriis more ſolito, ex ſacro libellorum ſcrinio, ex quo olim & duciani eas ferebant procedentibus menſuramque illius ad [5] centum uſque virorum numerum extendimus, & utriuſque magiſtratus annonas [6], illi adſignamus, ſed & adſeſſori & reliquis. Quæ quidem ex ſubjectis ſacræ huic noſtræ conſtitutioni deſcriptionibus clara faciemus. Habeat item Adreſponſum [7], *ſive apocriſiarios*, ut inter milites omnia rectè gerantur atque ordine: adeoque & aliis eum militibus qui per dictam provinciam ſtationes agunt, imperitare ſancimus.

1 *Novell.* 24. §.

2 Nota de prætore Juſtinianeo Lycaoniæ.

3 Ut prætor Lycaoniæ habeat civilia & militaria inſignia.

4 Ut Prætoris Lycaoniæ apparitio fiat per probatorios.

5 Ut Prætor Lycaoniæ ad centum uſque apparitores habeat.

6 Ut Prætor Lycaoniæ habeat non ſolum civilis, ſed & militaris magiſtratus annonas.

7 Ητοι ἀποκρισιαρίας *Scrimg.* lege ἀποκριτικὸν de apocriſiariis ad *Novell.* 24. *cap.* 4. Julianus hic, habeant autem & Adreſponſum, adde *Nov.* 123. *c.* 25.

8 Prætores provinciarum olim ex numero procerum electi.

9 Præſumitur gratis judicaturus, qui gratuito adminiſtrationem ſuſcepit.

10 *Novell.* 8. *c.* 7.

11 Ita appellatur *Novell.* 31. *c.* 3. alibi Præſes, *Novell.* 24. & *cod.*

Cap. II.

Mittemus ſane, qui id officii ſuſcepturus eſt, unum aliquem de probatis, & de numero noſtrorum procerum, unde [8] & olim prætores procedebant, ſuiſque laboribus adornabant rempub. nunc reſidentes in ſolo Italico, nunc proficiſcentes ad loca forenſia. Ac talis quidem ſemper ſui ipſius memor, & unde illi hæc adminiſtratio acceſſerit, venerandum ſe præbeat ſubditis, horrendum latrocinantibus & maleficis, omnia majore cum fiducia peragens. Neque dubium [9] quin puris utetur manibus, quandoquidem & officium gratis ſuſcipit: & alioqui lex noſtra nuper à nobis lata, omnibus omnino magiſtratibus in ipſa deſcriptis, præcipit ut manus contineant (qua de cauſa & juramentum [10] præſtant) & ſecundum leges noſtras dijudicent, omnemque æquitatem & juſtitiam ſubditis impertiant. Eo pacto cum reipub. ſuæ ſtatum veteres Romani exornarent, omnibus, aliis rebus publ. potiti ſunt. Quis enim hunc magiſtratum non revereatur ſimul & horreat, videns duplici eum forma excubias agere, tum ut quæ lex jubet, facile ordinet, tum vero, ſi quid de lege violetur, ut hoc armis corrigat? §. 1. Quibus autem de rebus Prætorem [11] Piſidiæ in lege quæ de ipſo conſcripta eſt, appellavimus, de iiſdem pulchrum putavimus & hunc appellare. Oportet enim ut cum undique gratuitum hoc officium ſuſcipiat, ab omnibus, & ipſe ſordibus alieniſſimus ſit, his ſolis contentus, quæ fiſcus præſtat, prout jam ante de præſidalibus officiis lata lex diſſerit, ut item in rebus gerendis ſyncerum & juſtum ſe præbeat, ac quo modo adminiſtrationis ratio permiſta eſt, ita & ipſe harmoniam animi ſui nunc acutioribus & intentis, nunc lenioribus & remiſſis ſonis contemperet. §. 2. Odio quoque habeat & puniat omne adulterium [12], ad hæc homicidium, ſed multo [13] his vehementius raptus virginum. Cæteros etiam maleficos, ſi quidem incurabili morbo laborant, citra exceptionem puniat: ſi vero mediocriter, ad meliorem frugem transponat. †. Inſuper nemiñem improbe agentium revereatur, etſi [14] dives, etſi majore aliqua dignitate præditus ſit. propterea enim de numero præſtantiorum electum ipſum mittimus, ut pro ſua potentia neceſſe non habeat cuiquam alii attendere, quam nobis & legibus ſecundum [15] quas & ipſe judicet, & ſubditos vitam inſtituere procuret.

12 *l.* 13. *ff. de offic. præſid.*

13 Raptus virginis grave crimen, quin videtur id ſcelus homicidio gravius eſſe. *ut hic.*

14 *Novell.* 24. *cap.* 2.

15 Judicandum eſt ex legibus. *Inſt. de offic. jud.*

Cap. III.

Sed neque ſocordiæ ſe dedat, neque alicui injuriam faciat, ne ejus provinciæ homines cui præeſt, propter injurias illic acceptas, regionem [16] ſuam relinquant & continue nobis hic faceſſant negotia.

16 *Novell.* 24. *c.* 3.

†. Quin ipſe prius audientiam his quæ ad eum referuntur, præbeat, eaque diſceptet: & uſque memor honoris quem illi detulimus, ita adminiſtrationis laboribus ſe exerceat, ut laudem inde, & à rationibus geſti magiſtratus reddendis dicendaque cauſa immunitatem conſequatur. Illud certo ſciens, quod ſi quis nos adeat referens domeſticam ſibi rem incommodis affectam eſſe, ſiquidem expertus apud eum, jus ſuum obtinuiſſet, hunc ipſum ſine aliquo dato reſponſo remittemus: ſi vero cum prius ad ipſum retuliſſet, deinde non obtento jure ſuo, ad nos decurrat, tunc non illi nos in poſterum, ſed ei qui magiſtratu fungitur, judicium conſtituemus, & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus, ita & ſi ſocordiæ eum ſe dare, & his quæ in ipſum contulimus, negligentius uti deprehenderimus, opem feremus legibus, & convenienti eum animadverſione [17] perſequemur: & quemadmodum ille neque verba noſtra neque leges, neque formam & gradum magiſtratus veretur, ita neque nos ipſum verebimur, ſed perinde ei obviabimus, ut & ipſe rerum adminiſtratione utetur: & ſive ſordidis eum manibus uti, ſive ad effectum aliquem reſpicere, ſive leges noſtras tranſgredi deprehenderimus, nos vigore legis ad facti ſui rationem reddendam, eum ſiſtemus: neque enim ut ſubditos ſervaremus, pecuniis aut quapiam aliarum rerum quæ nobis ſupperterent, pepercimus

17 *d. Novell. c.* 1. *in fin.*

Cap. IV.

Oportet præterea ipſum providere, ut omnia recte atque ordine fiant in civitatibus, & primum quidem ut civitates ſub ipſo collocatæ, ſeditionibus [18] careant ex omni parte æquitatem conſervans, & ſummo ſtudio proſpiciens ne nimium ſubditis indulgeat, & frena relaxet. §. 1. Deinde neque *opera* [19] in civitatibus negligat, ne per hanc cauſam diminuantur, vel aquarum ductus, vel ipſorum pontium [20] tranſitus, vel murorum munitio, vel cura itinerum, ſed omnia reficiat, aut ſaltem ad nos referat, ut partim ex civilibus ea reditibus, partim noſtra liberalitate queant reficere. §. 2. Neque item committat ut exactoribus [21] qui à noſtris hinc proceribus commeant, ſit in aliquo damnum ſubditis noſtris inferendi licentia, aut ut hi ſubditos noſtros gravent qui conſuetas illas juſſiones adferunt, quæ olim ad ſubverſionem eorum qui mediocriter vitam inſtituerant, de thronis tuis procedebant, nunc injungentes murorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aquæductuum publicorum renovationes, locorum denique publicorum ablationes, & ædium quaſi in ſolo non juſto ædificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad nectendas calumnias expedita: ſed ipſemet hæc ad animi ſui curam revocabit, omnia peracturus abſque diſpendio. Si vero nobis viſum fuerit majore eam rem inſpectione indigere, ſacra pragmatica forma utemur, *quam ſane & ad tuum magiſtratum, ſi videbitur, mittemus*, qua ſecundum ipſum alteri quoque hanc inquiſitionem injungamus. Ita aliquando reſpirabunt ſubditi, ita denuo efflorеſcent civitates, ita qui eas incolunt, magnum incrementum capient, neque de patriis ſedibus diſfugient [22] rerum ſuarum incolatum propter præſidum improbitatem quaſi terriculamentum aliquod metuentes.

18 *l.* 13. *ff. de offic. præſid.*

19 *Novell.* 24. *c.* 3. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. proconſ.*

20 *Novell.* 17. *c.* 4.

21 *d. cap.* 4.

22 *cap.* 3. & *cod. Novell.* 24. *c.* 2.

Cap. V.

Source : BIU Cujas

Cap. V.

SCire igitur oportet excellentiam tuam, quod unus & simplex hic magistratus, non duplex futurus sit, ut omnia quæ fiscus utrique prius officio præbebat, ea secundum descriptionem sacræ huic nostræ legi subjectam, tam ipsi det, quam circa ipsum versari solitis, & cohorti ejus: quemadmodum & hactenus præbita sunt. §. 1. Et publicorum tributorum exactio ipsi simul & obtemperantibus ei prætorianis cohortalibus incumbet: habebitque utriusque officii insignia, tametsi plurima militaria sunt: tamen & in vehiculo [1] sedebit argenteo, & præcedet ipsum securis, (nam & hoc consularis imperii signum [2] est) similiter & fasces [3] ipsi cum solennitate præibunt: observabitque eum universus exercitus, qui per eam provinciam stationes habet, cui curæ erit, ut & latrocinia resecet, & injuria affectis opituletur, & subditos nostros mansuetos inter se & modestos reddat. §. 2. Sed neque comitibus [4] permittet, ut ad publica tributa annuant, animumve adjiciant. Sed & inter spectabiles ipse collocabitur, tametsi qui eam administrationem susceperit: majoris forte sit dignitatis, si quidem dignatio eorum, qui provincias regunt, talis futura est, qualem nos ad quamque administrationem idoneam fore judicaverimus. Ipsum vero, propter imperium quod gerit, conveniens est inter [5] spectabiles numerari, inter quos & proconsules & comites Orientis, Galatiæ, & Phrygiæ sunt.

§. 3. Unde & ipse causis quæ in ejus moventur provincia, tam pecuniariis, quam civilibus & liberalibus, audientiam præbebit, uti id genus magistratibus licet. †. Appellationes [6] quoque contra ejus sententias interpositas examinabunt hic ex more qui jam pridem in spectabilibus magistratibus obtinuit, tam gloriosissimorum sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti, quam gloriosissimus quæstor, (prout jam inde ab initio traditum est) eo [7] quod alter jam magistratus civilior factus sit admistis legibus, quas [8] etiam in ipsa arma imperium habere voluimus.

1 Ἁπλοῦς ἁρμάτιος καθέδραν. *Scrimg.* carrucam argentariam habeat. *Jul. cap.* 68.

2 Securis, & fasces insignia proconsulis.

3 Sive virgæ. *Jul.*

4 *Novell.* 17. *c.* 4.

5 Ut Prætor Lycaoniæ sit inter spectabiles magistratus.

6 Si provocatio porrecta fuerit contra sententiam prætoris Lycaoniæ, vel alterius qui in Lycaonia judicavit, *Jul. cap.* 69.

7 Id est, eo ipso quod Prætor Lycaoniæ civilis factus sit magistratus: similis ratio adfertur *Novell.* 24. *cap.* 4.

8 Leges imperium in ipsa arma habere jubet Imperator: adde *l. digna uxor* 4. *Cod. de legibus.*

Cap. VI.

SEcundum legem nuper à nobis positam, si quæ causa inter provinciam suam mota, quingentorum [9] aureorum quantitatem non excedat, quæ per provocationem deinde à suo transferatur judice, de hac non Pacatianæ Phrygiæ comes (ut prius [10] diximus) sed ipse cognoscet, etsi ex delegatione, sive [11] nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum procerum causa alicui commissa sit, modo propter rationes quas nuper in constitutione de appellationibus lata præscripsimus, spectabilis non sit: & causæ finem imponet, non (ut olim) post etiam huc mittendæ, ne ob parvas occasiones magnorum ea res dispendiorum subditis nostris ansam præbeat. Hæc autem & nos illi manifesta faciemus. Siquidem studio habet potentia nostra, non tantum ut administrationis [12] signa eis ex codicillis (quos vocant) præbeamus, qualia spectabilibus magistratibus attribui solent, sed etiam ex mandatis [13] principalibus, quæ veteres olim principes & legislatores responsa præsidibus edita vocabant: quæ cum nos descripsissemus, jussimus in sacro nostro reponi laterculo, ut inde semper una cum codicillis præbeantur magistratibus: ac hi quidem ipsum conferant officium, illa vero dirigant administrandi officii rationem. Cæterum ex descriptione quæ sacræ huic nostræ legi subjicitur, clarum erit tum quid ipsum, cum deligitur, occasione codicillorum officii præstare conveniat, tum etiam quid ipsi simul & adsessori, ac cohorti ejus è publico erogabitur. Sed & si quos vicinarum ei provinciarum præsides circa tributariam rationem negligentes inveneris, non alium emittes, sed ipsos spectabiles præsides fatigabis, ut vicinarum provinciarum præsidibus si socordiæ se dedant, immineant, & procurent, quo magis ea omnibus in publicum modis inferant.

9 *Ut Nov.* 24. *c.* 5.

10 *Novel.* 8. *c.* 2.

11 Delegare qui olim potuerint.

12 Τὰ σύμβολα τῶν ἀρχόντων.

13 Vid. *Nov.* 17.

14 Notitia prætoris Lycaoniæ.

15 Qui laterculo inserviunt: de laterculo alias dixi.

16 Præsidis meminit *Novell.* 8. *c.* 15. §. 28.

17 6. *Eel.* 9. de officio prætoris Justinianei Thraciæ, & de provocationibus in Thracia porrectis *Jul. const.* 19.

18 Ovidius, *Armiferam Thracem qui negat, alter erit.* Statius, *Mavortia Thrace.*

19 Vicarii duo olim in Longo muro sedebant, quorum unus militaris, alter civilis magistratus vid. *Novell.* 8. *cap.* 1. ubi notitia dignitatum continetur. §. 5.

20 Longus murus, munimentum præsidiumque Thraciarum.

21 Hoc est, sint & appellentur Vicarii.

22 Vicarii igitur ex hoc loco videntur dicti, quod vices præfectorum & magistrorum militum implerent.

23 Præfectis prætorio curæ fuisse negotia civilia hic locus argumento est.

24 Pisidias *Nov.* 24. Lycaonas *Novell.* 25.

25 Ut qui Thraciæ præest Prætor, duorum vicariorum qui in Longo muro sedebant, solus habeat magistratus. Sane mihi suspicio est Justinianum rebus dictantibus deprehendisse, sectiones illas magistratuum in civiles & militares magistratus à Constantino Magno introductas ipsis provinciis noxias esse, atque eo nomine rebus ita postulantibus, utrosque magistratus (qui antea disjuncti ac divisi à Constantino) in unam potestatem conjunxisse. Vide Zosimum de partitione illa Constantiniana *lib.* 2. *adde Nov.* 25. *in pr.* J. ubi manifeste Justinianus reprehendit has magistratuum dissectiones.

Epilogus.

†. Præsentem itaque legem nos quidem sacrarum nostrarum constitutionum volumini jussimus inseri: ipse vero ea susceptа, omnia ex illius præscripto agas, immortalem perpetuo beneficii nostri memoriam præ se ferentis.

Oportet [14] Lycaoniæ prætori in hunc modum præberi. Ipsi quidem annonarum capituum & reliqui solatii nomine, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum oportet eum præbere spectabilibus chartulariis sacri cubiculi per causam codicillorum, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus [15], solidos XXIV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

Tit. V.

DE [16] PRÆTORE [17] THRACIÆ.

Novella Constit. XXVI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

ILlud in confesso est, quod si quis Thracum regionem nominet, statim una cum dicto virilitas quædam animum, & militarium copiarum, bellorum [18] ac pugnæ cogitatio subeat. Sunt enim ista ingenita & quasi patrio quodam jure huic regioni attributa. Itaque & prius à nobis susceptа est cogitatio redigendi in meliorem statum ea quæ illa loca concernunt, & hoc tempore de his quæ longo jam agitavimus consilio, præsentem legem tulimus. Duos [19] sane vicarios nomine ad Longum murum [20] sedere omnes scimus, quorum alter militares cohortes regit, (est enim magna vis militum eo in loco) alter præfectus est negotiis civilibus. At cum ambo vices [21], illic impleant, hic [22] quidem gloriosissimorum præfectorum [23], ille vero magnanimorum magistrorum militiæ, nunquam tamen inter se consentiunt: sed tametsi suas unicuique fiscus annonas separatim suppeditat, & alia præbet solatia, nihilominus unum hoc sibi negotii perpetuo & indesinenter sumunt, ut contentiones inter se immortales exerceant.

Cap. I.

REcte igitur atque ordine visum nobis est hic quoque facere, quod apud alias [24] gentes, quanquam non ita efferas, non ita militaris custodiæ indigentes fecimus: & ut non hic quidem civilibus negotiis præsit, ille vero inter milites & solos imperitet, utrumque [25] officium in unum contrahere & præficere ei loco gravem aliquem & reverentia dignum magistratum, qui ex æquo tam civilia illic negotia curet, quam de venusto & decenti ordine militum sollicitus sit. Nam qui provinciam moderatur, is in aliis versatur locis, vix illis sufficiens. §. 1. Si vero horum locorum custodia, omniumque rerum per ea loca administratio, & in bonum ordinem collocatio, tum etiam militia bono aliquo viro indiget, & qui idonee tam milites possit excolere, quam imperitare ex lege: quod tandem illi nomen ex vetustate accommodatum imponemus? aut quam appellationem amplexi, hunc gerenti magistratum aptabimus? an vero re ipsa manifestum non est, quod quem-

14 Kal. Jun *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

ΚΕΦ. ε'.

Δεῖ τοίνυν τὸν σὸν ὑπεροχὴν εἰδέναι τὴν ἀρχὴν ταύτην μίαν τὸ λοιπὸν, ἀλλ' ὑ διπλῆν κατεστῶσαν. ὥστε ἅπασι ὁπόσα τὸ δημόσιον ἐδίδου πρότερον ἑκατέρᾳ τῇ ἀρχῇ, ταῦτα κ' τὴν ὑποτελεσθεῖσαν ὑπογραφὴν τῇδε τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ δοῦναι αὐτὸν κ' τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, κ' τῇ γε αὐτῇ τάξει, καθὰ κ' μέχρι νῦν ἐδίδοτο. §. α'. Καὶ ἡ τῶν δημοσίων εἰσπραξις αὐτῷ τε ἐπικείσει κ' τοῖς πειθομένοις αὐτῷ πραιτωριανοῖς ταξεώτοις, τὰ παρασημά τε ἑκατέρας ἀρχῆς ἕξει, κ' εἰ τὰ μάλιστα στρατιωτικῆς ἐστιν ἁπάσης ἀμφιβεβήκασι, κ' ἡγήσει πέλεκυς αὐτῷ, (ὑπατικῆς γὰρ δὴ κ' τοῦτο σύμβολον ἀρχῆς) ῥάβδοι τε ὁμοίως αὐτῷ προπεμφθήσονται, ἡνίκα δ' τὸν αὐτὸν κ' τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν τὸ κ' τὴν χώραν ἱδρυμένον. ὧ μελήσει κ' τὰ λυσιτελοῦντα σκοπεῖν, κ' τοῖς ἀδικουμένοις βοηθεῖν, κ' σωφρονας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους πρὸς ἁπάντων ἀβλαβῶς ἀποπέμπειν. §. β'. Ἀλλ' ἐδὲ τοῖς κτήμασι συζήμους τοὺς δημοσίους ἀναδύεσθαι φόρους. σὺν γὰρ ταῖς προειλεγμέναις ἀρχαῖς κ' αὐτὴ τεταξεται· κ' εἰ τυχὸν ὁ προβαλλόμενος αὐτῷ ἀξίας εἴη μείζονος. τὸ μὲν γὰρ ἡγησόμενον ἔσται τοιοῦτον οἷον ἂν ἡμεῖς ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐγκρίναιμεν. αὐτὸς δ' δὴ τὴν ἀρχὴν προσοικεῖν ἐστι σὺν τοῖς προειλεγμένοις, καθάπερ ἀνθυπάτῳ τε κ' ὁ τῆς ἑῴας κόμης κ' ὁ Γαλατίας τε κ' ὁ τῆς Φρυγίας εἰσίν. §. γ'. Ὥστε κ' ἀκροάσεται δικῶν κτ' τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτῆς κ' χρηματικῶν κ' ἐγκληματικῶν, κ' τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας, καθάπερ κ' πάσαις ἕξεσι τοῖς δεχαῖς. †. Καὶ τὰς γε ἐφέσεις τὰς κτ' τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ γινομένας ἐξετάσουσιν σύνεδροι, κτ' τὸ πάλαι κεκρατηκὸς, ἐπὶ τῶν προειλεγμένων δεχόντων, οἵτε συνεξέτασιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ὑπάρχει, ὅ, τι συνδιέξοδον ἡσυχίσωμεν, τοῦτο τὸ ἄνωθεν προδεδογμένον. διόπερ πολυπλοκώτερα τὰ δεχῆς ἤδη γέγονεν, ἀναμιχθέντα τοῖς νόμοις, ἐς δὴ κ' αὐτὰ τὰ ὅπλων ἀρχὴν βλέπομεν.

ΚΕΦ. ς'.

ΚΑπεὶ δ' τὸ ἔναγχος παρ' ἡμῶν τεθὲν νόμον, εἴ τις δίκη πενταχοσίων νομισμάτων οὐχ ὑπερβαίνοι πτσὸν καθ' ἑκάστην τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτῆς, εἶτα ἐφέσιμον προσῆν δικάζοντος ἡμίσεος τούτης οὐχ ὁ τῶν Παφλαγόνων Φρυγίας ἄρχων, καθάπερ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκροᾶται· εἶτα σὺν προπομπῆς ἡμετέρας, εἴτε ἐκ τινος τῶν συνδεδοτότων ἡμῶν δεχόντων ἡ δίκη παραδοθείη τινί, μὴ βουλόμεθα μόνοτε καθεζομένους. ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς ἐς δὴ τὸ βουλόμενον τῶν ἐναγχος τεθείσῃ προσγράψαμεν ἀλαζόνι. κ' ἔστι κ' ἡμᾶς τοῦτο σεμνὸς, ὅτι κ' θεῖον ἀκροατήριον ἕξει, κ' ἐπιθήσει τῇ δίκῃ πέρας, σὺν ἐπὶ καὶ τὸ παλαιὸν συνεθοῦς γέλομεν. ὅπως ἂν μὴ ἀλλ' μικρὰς προφάσεις, ζημιῶν μεγάλων τὸ πρᾶγμα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἀφορμὰς παρέχοιτο. Ταῦτα δ' κ' ἡμεῖς αὐτῷ ποιησόμεν φανερὰ. διεσταδάσαμεν γὰρ τῷ ἡμετέρῳ κράτει μὴ μόνον αὐτοῖς παρέχειν τὰ σύμβολα τῶν δεχόντων σὺν τῇ καλαμίδων κωδικέλλων, ὁποῖα τοῖς ἀπεκπωλιλίοις ἄρχουσιν ἐπιδίδοται· ἀλλὰ κ' σὺν τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων, ἅπερ mandata principis οἱ πρώην σκάλαν βασιλεῖται κ' νομοθέται. ἅπερ χράψαντες ἡμεῖς ἀπεθέμεθα κ' τὸ θεῖον ἡμῶν λατέρκελον παρεκελευσάμεθα. ὅπως ἂν σκέπτωσιν ἀεὶ διδοῦσιν ταῖς δεχαῖς ἅμα τοῖς κωδικέλλοις· κ' οἱ μὲν αὐτοῖς διδοῦσιν τὸν δεχὸν, τὰ δ' τὸ σκεῦος ῥυθμιζοι τρόπου. Ἐκ δ' τὸ ὑποκειμένης ὑπογραφῆς τόδε τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ δῆλον ἔσῃ τί μὲ προσῆκον ἐστιν αὐτὸν γνόμονα προφάσει τὸ τὸ δεχῆς παρέχειν συμβόλων, τί δ' αὐτῷ τε κ' παρέδρᾳ, κ' τοῖς πρὸ αὐτὸν χορηγείαις. εἰ δ' καί τινας ἄρχοντας τῶν τολμησάντων αὐτῶν ἐπαρχιῶν ἀμελεῖσθαι δόξοις πρὸ τὸ δημόσιον, ἔχ' ἕτερον σκέμψεις, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ἀπεκβαδιλίοις ἄρχουσιν ἐνοχλήσεις, ὥστε αὐτὸς ἐπιτρέψαι τοῖς ἐκ γειτόνων ἄρχουσιν, εἰ ῥαθυμηθεῖεν, κ' προκαθάπτεσθαι τῶν τοιούτων ἐπιτρόπων. τί ποτ' ἂν ἐν ὀνόματι τούτῳ προφέροιμεν ἐκ τῆς δεχαιότητος θείημεν; ἢ ποίαν λαβόντες προσηγορίαν τοῦ τῷ δεχῷ ἐχούσῃ πνεῦμα ἁρμόσαιμεν; ἢ σὸν αὐτίθεν ἐστὶ φανερὸν ὡς κ' ἕτερον σχῆμα

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸν τοίνυν παρόντα νόμον ἡμεῖς μὲ ὑπετρέψαμεν τῇ σῇ θείων ἡμῶν διατάξεων πυρεσκευάσαμεν βιβλίῳ· αὐτὸς δὲ ἀκόλουθον, κατ' αὐτὸν ἅπασι πρᾶξον, ἀθάνατον ἀεὶ παρέξοντα τῆς ἡμετέρας εὐεργεσίας τῷ μνήμῃ. Dat. XV. Kal. Jun *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Δεῖ παρέχειν τῇ πραίτωρι Λυκαονίας ἕτος. αὐτῷ μὲ ὑπὲρ ἀννόνων κ' κομιτιτιόνων, κ' λοιπῆς ὠφελείας, sol. CCC. τῷ αὐτῆ παρέδρᾳ, sol. LXXII. τῇ αὐτῆ τάξει. auri lib. II. Δεῖ δ' αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ἕτος, τοῖς προβλέπουσι χαρτουλαρίοις τοῦ θείου κουβουκλείου, sol VIII. τῷ πρωτικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τελωνικῶν νοταρίων, κ' τοῖς λατερκουλισίοις, sol XXIV. τῷ αὐτῆ βοηθῷ, sol. III. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγμάτων, κ' παύσης ἑτέρας αἰτίας, sol. XI.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ τοῦ πραίτορος Θράκης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κς'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τοῦ ἐω πραιτωρίων τὸ δεύτερον ὑπατίκῳ, κ' πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚεῖνο τῶν ἀναμολογημένων ἐστὶν, ὅτι πως εἴ τις τῶν Θρακῶν ὁρμήσῃ χέρσαν, δύθυς συνειστρέχει τῷ λόγῳ κ' μὴ τις ἀνδρεία, κ' στρατιωτικὴ πάλαι κ' πολέμων κ' μάχης ἔννοια. τοῦτο γὰρ ἐξωθεν τε κ' πάντεσι τῇ χώρᾳ καθίδρυκεν συνεργὸν. ὥστε ἡμῖν πρότερον γέγονεν ἔννοια, κ' τὰ δεῖ σκεῖνα καλῶς σασθῆναι τὰ τόπων, κ' νῦν ἐπὶ τοῖς βεβελοδυμένοις ἤδη τὰ παρόντα πέμψαι νόμον. ἐπὶ γὰρ δὴ Μακρᾶ τείχους δύο πύλας καθαπὰ κ' βικαρίους ὀνομάζομεν σωίσμεν ἁπάσης, τὰ μὲ στρατιωτικῶν ἡγεμόνι πάσεων, (πολλαὶ γὰρ αἱ κατὰ τὰ τόπων σκεῖνον διωκάμεις) τὰ δὲ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστῶτα. ἀμφω δὲ ἔτι πληθύσιν, ὁ μὲ τῶν τῆ συνδεδοτότων ὑπαρχόντων σκεῖσε πέμψιν, ὁ δὲ τῶν τῆ ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν. ὁμοιοῦσι δὲ ἐδέποτε πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ τὸ μὲ δημόσιον ἐκφέρει κ' σπήσης χορηγεῖ, κ' τῶν ἄλλων δίδωσι παραψυχήν· οἱ δὲ μίαν ἔχουσι διοικητικὴν κ' ἀπλόϊστον πρᾶξιν, τὸ φιλονεικεῖν πρὸς ἀλλήλας ἀθάνατον.

ΚΕΦ. α'.

ΕΔοξε τοίνυν ἡμῖν ἔχειν ὀρθῶς τὸν, ὅπερ κ' σὺν ἑτέρᾳ πιστεύκαμεν ἔθνεσι, (καίτοιγε οὐχ ἥττον μαχίμοις, ἀλλ' στρατιωτικῆς φροντίδος δεομένοις) τὸν καλῶσθαι πρᾶξαι. κ' τοῦτον δὴ τῆ δεχῆν ἑκατέραν εἰς τοῦτο συνελκύσαι, ὥστε μὴ τὴ μὲ ἐπὶ τῆ πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τὴ δὲ στρατιωτῶν κ' μόνων ἐξάρχειν· ἀλλὰ μίαν δεχὴν ἐγκλεισθῆναι τῷ τόπῳ σεμνόν τινα κ' αὐδὲς ἀξίαν· ἤπερ ὁμοίως τῶν πολιτικῶν σκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελήσει, τῆ τε τῶν στρατιωτῶν δύναμίας φροντιεῖ. ὁ μὲν γὰρ τὴν ἐπαρχίας ἡγεμὼν σὺν ἑτέρᾳ ποσὶν ἐσὶ τόποις, μόλις σκείνοις δεχῶν. §. α'. Ἡ δὲ τῶν τειχῶν τόπων φυλακὴ, κ' ἡ τῶν τόπων σκείνης διοίκησις κ' δύπαξία τε κ' στρατηγία δεῖται τινος ἀνδρὸς ἀγαθῆ, κ' τοῦτο ἐκφέρειν ἔχοντος ἐπιτηδείως, στρατιώτας τε κρεμεῖν, κ' νόμων ἔξαρχον. τί ποτ' ἂν ἐν ὀνόματι τούτῳ προφέροιμεν ἐκ τῆς δεχαιότητος θείημεν; ἢ ποίαν λαβόντες προσηγορίαν τοῦ τῷ δεχῷ ἐχούσῃ πνεῦμα ἁρμόσαιμεν; ἢ σὸν αὐτίθεν ἐστὶ φανερὸν ὡς κ' ἕτερον σχῆμα

Source : BIU Cujas

πραίτωρ ὀνομασθήσῃ), τῷ τ' ἡμετέρας διατεθείας παραλαμβάνειν ἐπωνυμίαν, καὶ ἀπὸ ὁ Πισιδίας τε καὶ Λυκαονίας ἄρχων ὀνόμασμά τε καὶ γένος παρ' ἡμῶν. εἰ γὰρ ὁ πραίτωρ ὁ Ρωμαίων, στρατηγός τε ὁμοῦ καὶ νομοθέτης, τούτων ἐπὶ τ' οἰκείας ἀρχῆς εἶχε τὴν τάξιν, ἃ ἀναμφιλογημένων ἐστὶν ὅτι πρέπει δέξασθαι ἂν εἴη τὸ πραίτωρ ὄνομα τῇ τ' ἀρχῆς ταύτης παρηγορίαν. στρατιωτῶν μὲν γὰρ ἡγήσῃ πολλῆς, ἰδιώτας δ' ὀλίγους ἱκανοὺς ἔχει, οἷς τὰ ἐκ τ' ἡμετέρων διατάξεις νόμων. καὶ δεῖ γε τοῖς τόποις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τά τε πολεμικὰ καὶ τὰ πολεμικά. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις ἀεί τινες ἀνδρες στρατιωτικοὶ τ' ἐπὶ μειζόνων ἀξιωμάτων ὄντες, τ' τε ἐκείσε δυνάμεων ἐξηγοῦντο, τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν ἐβοήθουν. εἰ δὲ μὴ στρατιῶται τινες, ἰδιῶται δ' ἐτύγχανον ὄντες. αἱ γὰρ ἐπιδρομαὶ τ' βαρβάρων ἀμελείας χρῆζουσι τ' αὐθαδείας. δεῖ δ' τὰ καθ' αὐτὰς ἐπιτρέφεσθαι τῷ μὴ τ' νόμων αὐτῶν ἡγεῖσθαι δυναμένῳ, ὡς πολὺ τὸ διαφέρον ὂν πάσεώς τε καὶ ἀπειρίας. καὶ ἅπασιν ἐστὶ φανερὸν ὡς τὸ μὲ στρατιωτικὸν, εἰ μόνον εἴη καθ' αὑτὸ, θρασύτερόν ἔστι δ' ἀσθενέστερον. τὸ δὲ γε πολιτικὸν εἰ μὴ τῷ στρατιωτικῷ συναναμιγνυῖτο, κατασθενέστερον ἔστι δ' μελείᾳ τὸ δ' ἐκατέρωθεν εἰς ταυτὸ συνελθόν, τὸν πλεόνων τε καὶ ἀσπερκὲς ἐστι, καὶ ἀφ' πολέμων τε ὁμοῦ καὶ εἰρήνης ἐξαρκῶν.

ΚΕΦ. β'.

Οὐκοῦν καὶ τὰ τ' ἀρχῆς ταύτης συνήφθω, καὶ πραίτωρ ἔστω Ἰουστινιανὸς ἐπὶ Θράκης καλείσθω. σύμβολα δ' αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἔστω, καθάπερ οἱ τε φοιτῶντες ἐντεῦθεν, καὶ τὸ τ' λοιπῶν ἀπελαθείλιον ἀρχόντων ἀρίθμα, καί τινες καὶ ὑπαθήκαι βασιλικαί, ἃ τρόπον ὑφηγήσομαι καθ' ὃν δὴ ἀνυσὸν τῷ ἀρχικῷ ἀπὸ τε ἡμῶν mandata principis σκέλλει. μεθ' ὧν ἐπὶ τῷ χώρᾳ ἐξιόντες οἱ τῆς ἀρχῆς λαχληρώμοι, τὸ πρακτέον σκεῖθεν ἐλάμβανον, καὶ τὸ πρᾶγμα τε συνέχῃ καλῶς, καὶ ἵν' τοῖς πραίτωρσιν ἐνδοκιμεῖν ἐπὶ πολλῶν τ' ἡμετέρας πολιτείας ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τ' ἑσπερίων, ἀφ' ὧν Ρωμαῖοι τε ἦλθον τῷ τε ἀρχὴν ὡς εἰπεῖν ὅλην, μεσημβρίας τε καὶ τ' ἑῴας τὰ πλεῖστα κατεκτήσαντο. Ὅσα τοίνυν ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἐμπεσθεν εἰρημένῳ γέγραπται νόμῳ τῷ τ' ἀρχῶν, καὶ ὁπόσα τῷ τε Πισιδίας τῷ τε Λυκαονίας διειλέγμεθα πραίτωρι, τῷ δ' τοῦτο μὲ αὐτὸς ἐντεῦθεν χειραγωγεῖαζ, τοῦτο δ' δεῖν τοῖς ὑπηκόοις τοῦτο φέρειν τοῖς ἡμετέροις· ἅπασιν ἤδη ἐστὶ φανερά. εἰς ὅλην γὰρ ἀρτὶ τὴν ὑπήκοον ἐκκεφοίτηκεν ὁ νόμος, καὶ ἅπασιν ἤδη γέγονε γνωσμώτατον. ὧ δὴ καὶ ὅρκον ἐξέγραπται, καθ' ὃν τοῦτο ἐστὶν τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας παραλαμβάνοντας τὰς ἀρχὰς, τῷ ἑαυτῶν ψυχῷ ἀνιερῶν τῷ θεῷ, καὶ φυλάττειν τὰς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν ἰσότητί τε καὶ δικαιοσύνῃ, πάσης ἀπηλλαγμένους αἰσχροκερδείας τε καὶ δυσμενείας καὶ χάριτος. §. α'. Ταξεῶται δ' αὐτὸν θεραπεύσουσι ἀ πλείστ' τ' ἐκατόν. καὶ ἔξεστι μὲ τὰ τ' πολιτικῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἔξεστ' δὲ τὰ τ' στρατιωτικῆς καὶ παρεστὶ μὲ αὐτῷ καὶ ad responsum, λαμπρὰς σκέπτε δυνάμεις· ἔξεστ' δ' ἄδειαν καὶ ἐπιτάττειν αὐτοῖς, καὶ τὰ λυσιτελοῦντα τῇ πολιτείᾳ μεθ' αὐτῶν ἐρχάζεσθαί τε καὶ πράττειν. §. β'. Η δὲ τ' ὠνεῖσθαι τοὺς σκείνης τ' δημοσίων φόρων εἰσπραξις αὐτὸν τε καὶ τῷ τάξιν ὄψεται τὴν αὐτὸ. πραίτωριανὴ τε ἅπασα ἡ τάξις καθήσῃ), τοῖς συντέλεσι στρατοδρομίη συμβόλοις, σὺν δ' ἄσις τ' ἐπιστολῶν σκρινίς φοιτῶσιν· ἐξ ὃ καὶ ἡ βικαριανὴ ὠφέλω ἐνόμιζεν τὰ τοιαῦτα σύμβολα πάξις.

ΚΕΦ. γ'.

Μελήσει δὲ αὐτῷ πρῶτον μὲ δώρων καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἔπειτα πᾶσιν ἰσότητα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τηρεῖν, δικαζομένους τε καὶ συμβόλαια ποιεῖσθαι, ὥστε στάσιν τε ἅπασιν αὐτῶν ἐξελαύνειν. †. Καὶ τὰς μὲ στρατιωτικὰς ἀεὶ ταῖς πολεμικαῖς γυμνασίαις ἀπτελεῖν καλλίστας τε καὶ εὐθυμοτάτας, τὰς ἰδιώτας δὲ ῥυθμίζειν τῷ νόμῳ, δικαίας τε καὶ κακουργίας ἁπάσης ἐλευθέρας ἀπτελεῖν· ὥστε τὰς μὲ εἰς δικαιοσύνην, τὰς δὲ εἰς ἀνδρείαν αὔξειν. καὶ εἴ τις χθόνιος πολέμιος χάσμα ἐνδρομὴ, ταύτῃ ῥᾳδία ποιεῖν· πάξεώς τε παρούσης ἑκατέρας, καὶ τ' μὲ ὑπηρετουμένης ὁπόσα πολιτικῆς ταξεώτητος πρέπει, τ' δυνάμεων δὲ ἀσφαλείσης τὰς πολεμικὰς ἀνειρήνητον ἐφοδίας. §. α'. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τ' δικῶν, εἴτε εἰς χρήματα βλέποιεν, εἴτε εἰς ἐγκλήματα, εἴτε εἰς ὁποιονδὲν ἄλλο, καθικνεῖσθαι, καὶ δικάζειν ὀρθῶς καὶ κατὰ τὰς ἡμετέρας νόμους, καὶ πάθος ἕνεκεν κέρδους· ὥστε μή τινας σκεῖθεν ἀκτέχρωτας τὸ ἡμέτερον ὑγκλεῖν κράτος. κέρδος γὰρ βλόμεθα τὰς ἡμετέρας ὑπατείας, καθολιμπανούσας τῷ χώρᾳ, σώζεσθαι τ' κτ' χώραν θεσμοραμένας ἀρχόντων. εἰ γὰρ καὶ ὕστερον μέλλομεν ἐκ τ' αὐτόθεν φοιτώντων ὑγκλεῖν, πάσυσθαι πάντως τ' ἀφικνουμένων εἰ ταῦτα κατασκεξείλαντες ἔτυχον τῷ τῷ ἀρχικῷ ἔχοντι. καὶ εἰ μὲ μάθοιμεν αὐτὰς ταῦτα μὴ κατασκεξείλαν, σὺν ἐπιλυπήσῃ πάσῃ τελεῖν αὐτὰς κτ' χώραν· εἰ δὲ οἱ μὲ κατασκεξείλαν, ὁ δὲ τῷ ἀρχικῷ ἔχων ἢ ἐρράθυμησεν, ἢ καὶ ἄλλῳ αἰτίᾳ σὺν δύσκεπτῃ τ' νόμων ἠμέλησε, τότε ἐπ' αὐτὸν τῷ πᾶσιν τρέψομεν κίνησιν. ὥσπερ γὰρ αὐτῷ δεδώκαμεν χορηγίαν πολείονα, φαμὲν δὲ τ' ἑκατέρας ἀρχῆς, καὶ ἀνθρώπων αὐτὸν κατάλομεθα τοσούτων· ὅτως, εἰ μάθοιμεν αὐτὸν ἀναξίως τῷ ἀρχικῷ φερόμενον, ὅτε ὑνδώσομεν, ὅτε ἐπὶ μελείοις σήσομεν τῷ ποινικῷ· ἀλλ' ὅσον αὐτὸν εἰς ὕψος ἀφόμεθα δύκησμοῦσα, τοσοῦτον αὐτῷ παρὰ τὰς ἡμετέρας τὶ πράττοντι νόμους ἐπιμησόμεθα. †. Δεῖ δ' αὐτὸν ὡς μηδένα παντελῶς ὑποκλακλίνεσθαι, μηδ' ἂν εἴ τις εἴη τ' ἐπισήμων, μηδ' ἂν εἰ σφόδρα βλοῖο. Λαμβάνετω δὲ καὶ σεμνοτέρας παραδίδομεν τὰς τοιαύτας δόξας, ἵνα μὴ ῥᾳδίως ὑνδιδοῖεν τοῖς σκ ἔξεστιν βλομένοις ἀδικεῖν.

ΚΕΦ. δ'.

Ἐπιμελήσει δ' καὶ τ' ἔργων ἁπάντων τ' σκεῖσε, καὶ ὁ συγχώρησ λαμφθαρέντων ὅτε λιμένας, ὅτε τείχη, ὅτε γεφύρας, ὅτε ὁδούς, ὅτέ π τ' ἄλλων, ἀλ' αὐτὸς ὁπόσα δυνατὸν σκ τ' πολιτικῶν πόρων ἐπανορθωθῆναι παρασκευάζεσθω, (καὶ εἴ τι τούτων μείζονος δέομεν ἐστὶ φερητὸς, τοῦτο εἰς ἡμᾶς μηνύετω) καὶ τὰς λογισμὰς γίνεσθαι κτ' τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέν.

†. Οὐδὲ γὰρ ἔτι βλόμεθα πινὰς σκ τ' δρχῆς ἡμῶν ἐφέσηκας, τέλεσθαι κτ' χώραν, τὰς συνήθεις ταύτας ἔχοντας ἐμποδίας, ὑδάτων τε ἀναζητήσεις καὶ κήπων καὶ τειχῶν καὶ εἰκόνων, καί τινων τοιούτων, ἅπερ καὶ πάλαι παυπλῶς ἀνηρῆσθαι σωείδομεν. ἀλ' αὐτὸς μὲ κατεξεπιζέτω τὰ γινόμενα, καὶ λόγους ὑπέχειν αὐτὰς κτ' τὴν θείαν ἡμῶν ποιείτω λαμπρότητα. § α'. Εἰ δέ γε ἡμεῖς σωείδομεν ἕτερόν τινα πρὸς τοῦτο σέλας, τοῦτο λαμπραγματικὸν πραξόμεν τύπον, καὶ πρὸς τὴν σὴν, εἴπερ σωείδομεν, ἀρχὴν φερόμενον. παυσαμένων γὰρ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐξαρπάζοντες, καὶ ἐλαυθέρας ποιοῦντες βλάβης, λαμπρὸν τοῦτο καὶ χρημάτων ὑπερείδομεν, ὡς πε καὶ αὐτὸς οἶδα, μεγάλων, καὶ τοσαύτας στήσεσθαι τὰς τε ἀρχὰς τάς τε τάξεις τὰς τε ἀμφ' αὐτὰς ἐψυχαγωγήσαμεν, ὥστε μὴ δι' ἔνδειαν τυχὸν ἢ τι τοιοῦτον, ἀτρεπῶν τινῶν ἀπλοῦς πραγμάτων· ἀλ' ἐπισήμους τε εἶναι καὶ σκ τ' μεγάλης βυλῆς, καὶ ὅτι φοιτᾶν σὺ τῇ χώρᾳ μὴ τ' ἐν θεῷ τε καὶ ἡμῶν μνήμης. ὧν εἰ μὴ καλῶς τινα τρόπον ἐκλάθοιτο, καθλίων ἑαυτὸν λαμπάντων ἔσται. §. β'. Εἰ δ' ὑπαλλήλοις τε καὶ πραίτωρι καὶ ἡμεῖς πράξομεν, εἰ καὶ τοιούτοις αὐτοῖς πισι ὠφελήσομεν,

admodum Pisidiæ rector, & summus Lycaoniæ magistratus à nobis nominatus institutusque est, ita & hic prætor [1] nominabitur assumpto pietatis nostræ cognomine? Nam si prætor Romanorum Imperatoris simul [2] & legislatoris locum in sua republica tenuit: in confesso est, quod nihil perinde hujus magistratus appellationem deceat, quam nomen prætoris. Siquidem & militum copias reget, & paganos subditos non paucos habebit, quibus ex nostris legibus jus reddet. Denique tam civiles res, quam militares in iis locis bono aliquo viro indigent. Nam & anterioribus temporibus semper quidam militares viri in summis constituti dignitatibus, tam militaribus illic copiis præibant, quam cæteris auxilio erant, quamvis non milites, sed pagani existerent. Barbarorum enim excursiones non mediocri opus habent præsidio. Quæ vero illos concernunt, ea committi debent uni alicui, qui secundum leges ipsis præire possit, cum multum intersit inter rectum & perversum ordinem: & omnibus perspicuum sit, quod militaris [3] quidem res si sola & per se consistat, ultra quam decet, efferatur audacia: civilis vero, nisi [4] admistum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrumque vero si in idem cum altero concurrat omnium perfectissimum & absolutissimum sit, quodque tam ad gerendum bellum, quam ad tuendam pacem sufficiat.

1 Nota de prætore Thraciæ.
2 Prætoris Romani authoritas. adde *l.* 2. §. 32. *ff. de origine juris.*
3 Fortitudo sine sapientia res barbara.
4 Vana est sine viribus ira. adde *l.* 2. §. 25. *ff. de origine juris.*

Cap. II.

Deoque hujus etiam provinciæ officia copulantor, & Prætor hic Justinianeus Thraciæ nuncupator. Signa vero magistratus à nobis erunt tam codicilli hinc procedentes in forma cæterorum spectabilium magistratuum, quam monita quædam Imperialia, rationem explicantia, quæ provinciæ administrationem perficiat, quæ majores nostri [5] Mandata [6] Principis nuncuparunt, cum quibus in provincias proficiscentes, qui eas sortiti erant, inde quid facto opus esset, accipiebant. Atque ea res semper & pulchre excellens habita est, magnumque nominis splendorem prætoribus addidit apud plurimas reipublicæ nostræ gentes, & maxime Occidentales, à quibus progressi Romani totum (pene dixerimus) Septentrionem, & Meridiem, & multo maximam Orientis partem suo adjecerunt imperio. Quæ igitur in dicta à nobis lege de provincialibus [7] officiis scripta sunt, quæ item de Prætore Pisidiæ [8] & Lycaoniæ [9] disseruimus, ut & ipsi gratis hic designentur, & gratis se vicissim subditorum nostrorum commodis exponant: omnibus manifesta sunt. In universam enim jam imperii nostri ditionem lex prodiit, & apud omnes vulgatissima facta est. Descriptum sane & jusjurandum [10] est, quo magistratus nostros conveniat, cum officia suscipiunt, animam suam devovere Deo, & tueri subditos nostros in æquitate & justitia, ab omnibus sordibus, inimicitiis, & gratia remotissimos.

§. 1. Cæterum cohortales ei non ultra centum [11] apparebunt, habebitque tam civilis quam militaris officii insignia. Insuper aderit illi etiam Adresponsum [12] propter copias quæ illic resident, in quas plenum habebit imperium, & quidvis cum illis ad utilitatem reipub. & attentandi & perficiendi licentiam. §. 2. Publicorum præterea per illa loca tributorum exactio, tum ipsum, tum cohortem ejus respiciet: & tota cohors Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex sacro epistolarum scrinio prodeuntibus, probatoriis constituenda, unde tales olim probatoria Vicariana quoque cohors ferebat.

5 Mandata provinciarum rectoribus dabantur ab ipso Imperatore, ne provinciæ bene regendæ atque administrandæ, ipsi rectores, inscitiam prætexerent.
6 De quibus vid. *Nov.* 17.
7 *Novell.* 8.
8 *Novell.* 24.
9 *Novell.* 25.
10 *Novell.* 17.
11 *Ut Novell.* 24. *cap.* 1. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin.*
12 Quid esset adresponsus, dixi ad *Nov.* 24.

Cap. III.

Curæ autem habebit, primum quidem, ut à [13] donis & muneribus puras conservet manus: deinde ut omnem æqualitatem subditis nostris tam publice quam privatim exhibeat, *& litigantibus, & inter se contrahentibus, quo omnem ab ipsis controversiam depellat.* †. Item ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores & alacriores efficiat, paganos vero per legem componat, ut justi, & ab omni improbitate & malitia immunes reddantur. quo magis hi quidem ad justitiam, illi vero ad virtutem & fortitudinem progressus faciant: & si belli causa aliqua fiat excursio, facillime hanc expediat, utraque cohorte præsente, illa quidem alteri subministrante in iis quæ civiles cohortales decet, copiis vero militaribus citra tergiversationem hostiles insultus propullantibus. §. 1. Oportet insuper, ut etiam in causis, sive hæ pecunias, sive crimina, sive aliud quiddam concernant, audientiam [14] præbeat, & recte secundum leges nostras, & absque omni affectu judicet, ne aliqui inde excurrentes, nostram inquietent potentiam. Neque enim volumus ut collatores nostri relicta provincia sua à provinciæ præsidibus despecti, huc adcurrant. Nam si posthac nobis ab his qui ex eo loco commeant, negotium fiet, omnino percontabimur adeuntes, si ea re renuntiaverint imperium in provincia gerenti: ac si edocti fuerimus, quod ista non denunciarint: cum summa eos increpatione remittemus in provinciam: si vero illi denunciaverint quidem, at provinciæ imperium gerens, aut per socordiam omisit, aut turpi aliqua de causa legum rationem non habuit, tunc omnem animi nostri motum in ipsum convertemus. Quemadmodum enim majores in illum (erogationes fecimus, nimirum utriusque officii) tantæque hominum multitudini eum præfecimus: ita si compertum habuerimus, quod indigne in hoc versetur officio neque remisse agemus, neque mediocres pœnas irrogabimus: imo *quanto ipsum altius in sublime evehimus, si probe se gerat, tanto rursum gravioribus eum percellemus pœnis si quid contra leges deliquerit.*

†. Ad hæc nemini [15] omnino oportet eum succumbere [16], neque si insigni aliqua dignitate sit præditus, neque si opibus abundet: propterea enim gravioribus viris & auctoritate plenis ejusmodi tradimus officia: ne quid necesse habeant remittere his, qui opibus suis freti, aliis velint inferre injuriam.

13 Adde *l.* 6. §. 3. *ff. de offic. proconsul.*
14 Facit *l.* 19. §. 1. *ff. de offic. præsid.*
15 *Nov.* 25. *cap.* 2.
16 Id est, connivere: aut tales ejusmodi metuere.

Cap. IV.

Curabit quoque omnia illic *opera* [17] *publica*, neque patietur, ut vel portus, vel muri, vel pontes, vel itinera, vel denique alia vitium contrahant: sed ipse, quæcunque ex civilibus reditibus possunt refici, ea procuret: si quid vero ex his majore [18] cura indiget, id per suggestionem ad nos referat, & rationes conficiantur, prout jam à nobis lege sancitum est. †. Neque enim volumus, ut qui solitas hasce negotiationes, item aquarum pervestigationes, & hortorum, murorum, imaginum, aliorumque id genus reparationes (quæ quidem omnia olim abrogari placuit) exercent, hi à præfectura quam moderaris mittantur in provinciam: sed ipse perviget ea quæ fieri debeant, & secundum constitutionem nostram rationes illos faciat edere.

§. 1. Quod si nobis placuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quæ (si ita visum sit) ad tuam deferantur præfecturam. Nam ut subditos nostros eripiamus & liberemus dispendiis, propterea & magnam pecuniæ vim (ut ex parte vel ipse nosti) despicimus, & ita amplis annonis tam præsides, quam cohortes & circa illos versari solitos consolati sumus, ne per egestatem forte, aut ejusmodi aliquid, parum decentibus factis occupentur, sed insigni dignitate præditi, & de amplo [19] senatorum ordine sint, & ita cum Dei & nostri memoria versentur in provincia. Quæ si nullo unquam pacto memoria neque huic exciderint, per omnia se ipso pulchrior futurus est. §. 2. Ac si [20] veteres Romani consularibus [21] tantum & prætoriis viris provinciarum

17 *d. Nov. cap.* 1. Opera publica, portus, muri, pontes, itinera, & his similia. adde *l.* 7. *C. de sacros. Eccles.*
18 Ut non possit sumptu publico refici.
19 Rector Thraciæ, honore senatorio insignitus.
20 Provinciarum administratio olim à Romanis consularibus tantum & prætoriis viris mandata.
21 Vid. *tit. de offic. procons. & præsid.*

Source : BIU Cujas

ciarum administrationes demandarunt, neque nos alienum à bonis moribus faciemus, si talibus eas tradamus, qui exactorum hinc in provincias tendentium, & præter rationem collatores nostros damnis involvere tentantium violentias reprimentes, hujusmodi necessitatem queant resolvere. Damus etenim ei & curiosius ista indagandi, & prohibendi, & ad nos per suggestionem nuntiandi facultatem, & ut partim ipse per se ea corrigat, partim celerius ad nostram referat notitiam: ut si qua in re imbecilliores sunt, ibi vires crescant, & suppleantur scientiæ, & jussionis nostræ accessione.

Cap. V.

HÆc etiam in sacris ipsos admonebimus Mandatis, quæ una cum signis magistralibus trademus, ut memores juramentorum quæ præstant, & monitorum quæ illis dabimus, prout nos nostrumque de illis meretur judicium, & propriam exornent vitam, & traditum gubernent officium *secundum nostras leges. Quibus ipsis conditionibus* [1] *magistratum, tradimus*, dantes illis (ut dictum est) omnem potestatem ut tam in pecuniariis, quam criminalibus, & omnibus denique causis judicent, & appellatio apud ipsos interposita ad gloriosissimos nostros præfectos & gloriosissimum decurrat quæstorem, qui causæ communem præbeant audientiam secundum formam earum causarum, quæ in sacrum introducuntur palatium. Si quam [2] vero causam minorem quingentis aureis per ea loca provocatione suspendi contigerit, & si ex delegatione vel nostra vel judiciaria sit, neque is cui ea causa delegata est, spectabilis judex sit, ut ex illis locis appellatio ad ipsum procedat, eamque audiat in forma sacri palatii. Ornamus enim officium ejus hoc etiam modo, & æqualem [3] constituimus spectabili comiti Orientis, & proconsulibus & comitibus Phrygiæ & Galatiæ: ut & *ipsum spectabile* [4] *sit, quemadmodum harum regionum officia sunt, atque in hac forma persistat: ut interim tamen hæc nostra lex clariss. provinciæ præsidu officium non minuat, sed illo in aliis provinciæ locis conficiente*, quæ quidem propria legum sunt: hoc scilicet demandatam sibi à nobis solicitudinem in illis partibus in quibus consistit, implente. §. 1. Subjicietur item à nobis huic legi descriptio [5], quæ commemoret & quid ipsum erogare pro codicillis magistratus, & quid ipsum circaque ipsum versari solitos rursus auferre ex publico conveniat titulo annonarum, quas etiam solas ipsos omni alio extra hanc causam lucro abstinentes accipere permittimus. *Propterea enim per majores erogationes ampliores eos efficimus, ut & ipsi subditos nostros undique conservantes, & juramentorum quæ præstare solent, memores, ipsis hanc nobis factis remunerationem reddant.* †. Atque hanc sane præsentem legem habebit quidem legum volumen, sed thronus tuus susceptam eam & memoriæ mandatam perpetuo conservet in opere.

†. Oportet autem prætori Thraciæ annonarum, capituum, & reliqui solatii nomine præberi, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Occasione vero codicillorum præbere oportet eum sic: spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, & laterculensibus, solidos XXIV. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos XL [6].

1 Ea & quidem tacita conditione magistratui quis præficitur, ut secundum leges judicet.

2 Ut à non spectabilibus judicibus Thraciæ appelletur ad Prætorem ipsum Thraciæ.

3 Prætor Thraciæ æqualis Comiti orientis & proconsulibus.

4 Prætor Thraciæ spectabilis.

5 Id est, notitia.

6 Dat. 15. Kal. Junii Belis. V.C. *Juliano.*

Tit. VI.

DE [7] COMITE [8] ISAURIÆ [9].

Novella Constit. XXVII.

Imp. Justin. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUod quibusdam ante nos imperatoribus, ut in Isaurorum regione facerent, per imaginem & figuram in mentem venit, id nos re ipsa jam per ipsam operum efficaciam tam in Galatia [10] prima, quam Pacatiana [11] Phrygia confecimus, *Vicarii officio* (ut prius appellabatur) cum civili adunato, & una utrinque cohorte constituta, & ipsis (ut oportuit) exornatis, neque non utrique pro vetere appellatione *Comitis* nomine impositio: ut ille quidem *comes Galatiæ primæ* nuncupetur; is vero nominetur *comes Pacatianæ Phrygiæ*, utrumque horum ipsorum nostro comitante cognomine.

Cap. I.

IDemque hoc & in Isaurorum provincia præcipimus. Neque enim volumus, ut qui de cætero in hoc consistit officio, duplicibus utatur codicillis, & *sumat quidem civilis officii appellationem, sumat vero etiam militaris potestatis signa* [12], & duplex nomen circumferat, cum res plane sit eadem: sed jam inde ut unitum officium habeat, statuimus, quod ipsum & armis provideat, & publica in se recipiat, omni sub se continens, & una cohorte utens, quæ *Comitiana* [13] appelletur: & suæ militiæ probatorias ferat ex sacro libellorum scrinio. †. Obveniat autem omnino & is magistratus gratis, neque quidquam exhibebit numerabitve pecuniæ. Et ut ipse quoque puris utatur manibus, quemadmodum reliqui, ad ipsum nuper à nobis editam legem transmisimus. †. Sed præter codicillos, qui & ipsum inter spectabiles adscripserunt, dabimus ei sacra etiam præcepta, quæ Mandata [14] principis *à veteribus nuncupantur, & à nobis rursus in rempubl. sunt illata*, ex quibus intelliget quæ singulatim ad ejus pertineant sollicitudinem, tam in publicis omnibus, quam privatis contractibus, quidquid præterea venustum & decorum est, ne quid fiscus sentiat dispendii, & simpliciter quæcunque ipsum facere convenit, ex iis illis manifesta fient.

12 Insignia, *Jul.*

13 Cohors comitiana, *ut hic*: apparitio comitiana.

14 *Novell.* 17.

Cap. II.

HOc unum sciat, quod & ipse inter *Spectabiles* magistratus collocatus est, & appellationes apud illum interpositas gloriosissimorum sacrorum nostrorum prætoriorum Præfecti, tum etiam gloriosissimus. Quæstor noster, audient, quemadmodum & Augustalis, & Proconsulis, & trium Prætorum nuper à nobis in Pisidia [15], & Lycaonia [16], Thracia [17], institutorum, *& Comitis Orientis* [18], & insuper Comitis Pacatianæ [19], Phrygiæ & Galatiæ [20] primæ. †. Quod si qua in Isauria causa minor quingentis aureis sit, & postea per provocationem suspendatur, huic & ipse audientiam accommodabit, *in forma sacrorum auditoriorum.* Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi pleniorem magistratum in hac etiam parte efficientes.

15 *Novell.* 24.
16 *Novell.* 25.
17 *Novell.* 26.
18 *Novell.* 8. *c.* 5.
19 *Novell.* 8. *c.* 2.
20 *Novell.* 8. *c.* 3.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia ad prædictorum magistratuum imitationem, ea quoque quæ hunc concernunt, constituat. †. Subjiciemus enim & descriptionem huic nostræ legi, declarantes quid ipsum cohortemque ejus, & ejus adsessorem ex publico ferre, quid item nomine codicillorum magistratus dare conveniat. †. Ac noverint qui hosce à nobis nuper ad novam pulchritudinem redactos magistratus susciplunt, quod & pecunias, quæ continue pro officiis offerebantur omnino recusare, & quæ non provenerant, de nostro tam ipsis

οὕτως καὶ τὰς ἐπηρείας ἀναστελοῦσι, καὶ τὸ ἐντεῦθεν πρακτέον τῶν κατὰ τὰς ἐπαρχίας νομίμων, καὶ τὰς ἡμετέρας ἀποτελεῖς πειρωμένων ζημίαις ἀβιάστοις ἀλόγοις, τοιαύτης ἀνάγκης ἐκλύσομεν. καὶ γὰρ δώσομεν αὐτῷ παῤῥησίαν καὶ τοῦτο πολυπραγμονεῖν, καὶ κωλύειν, καὶ εἰς ἡμᾶς μηνύειν καὶ τὰ μὲ οἰκοθεν ἐπανορθοῦν, τὰ δ' ἧττον ὡς τῷ ἡμετέραν ἀναφέρειν γνῶσιν· ὥστε ἐφ' οἷς κατεδέσπορε τὰ πραγμάτων εἰσιν, ἐπὶ τούτοις αὖξεσθαί τε καὶ ἀναπληροῦσθαι τῇ τοῦ ἡμετέρας γνώμης τε καὶ κελεύσεως ἀφορμῇ.

ΚΕΦ. ε'.

ΤΑῦτα αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς παρεγγράμμασιν ὑποθησόμεθα, καὶ μὴ τοῦ συμβόλων αὐτὰ τῶν ἀρχικῶν ἐπιδώσομεν. ὥστε μεμνημένους τοῦ ὅρκου ὃν ὀφείλουσι, καὶ τὰ ὑποθηκῶν ἃς αὐτοῖς δώσομεν, ἡμῶν τε καὶ τῆς ἡμετέρας συνοίας ἀξίως τὸ οἰκεῖον καθαγισμένην βίον, καὶ κυβερνᾶν τῷ ἀρχῷ μὴ τοὺς νόμους τοὺς ἡμετέρους. Ταῦτα ἐστιν ἐφ' οἷς αὐτοῖς ὡρισάμεθα τῷ ἀρχῷ, δίντις αὐτοῖς, ὡς εἰρηται, καὶ τὸ δικάζειν ἅπασιν ἐξουσίαν χορηγοῦσιν καὶ τὰς ἐγκλημάτων καὶ πάσεις ἀπλῶς ὑποθέσει, καὶ τῷ ἐκκλήτων τῷ αὐτοῖς ἐπιδιδομένων, ἐπὶ τὰς ἐνδοξοτάτας ἡμῶν ὑπαρχάς, καὶ τὸ ἐνδόξοτατον ἄγειν κριτήριον, κατὰ τὴν ὑποθέσεως ἀκροαμένους, κ' τὸ τοῦ εἰς τὸ ἱερὸν τέμενος εἰσπορευόμενον δικῶν ὄγκωμα. εἰ δέ τις κ' τὰς τόπους ἐκείνους ἐφίσιμον γένοιτο δίκη τοῦ πενταχισίων ἐλαττόνων χρυσῶν, εἰ μὴ ἐκ παραπομπῆς ἡ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς εἴη, καὶ ὁ τῷ δίκῳ ἐπιλεγόμενος ἐστω εἰς ἀπεκτεῖλιον δικαστὴς, τῷ ἀπ' ἐκείνου τοῦ τόπου ἐκκληθὲν ἐπ' αὐτὸν χωρεῖν, καὶ ἀκούειν αὐτὸν ὡς ἐν θείᾳ πραμματικῷμεν· ᾧ αὐτὸς κ' τοῦτο τῷ ἀρχῷ τῷ τρόπῳ, καὶ ὁμοίαν τιθέμεν τὸ τε ἀβοήθητον κόμης τ' ἔω, τοῖς τε ἀνθυπατείοις, τοῖς τε κόμησι Φρυγίας τε καὶ Γαλατίας· ὥστε καὶ αὐτῷ εἶναι ἀπεκτεῖλιον, καθάπερ ἐκείνῳ, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔμμηνον ἐστάναι. ἀδὲν τῶδε ἡμῶν τοῦ νόμου τῷ δ' λαμπρᾶς τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος ἐλαττόντος ἀρχῷ, ἀλλ' ἐκείνῳ τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις τῆς ἐπαρχίας τόποις περίπλοντος ἄπερ ἴδια τοῦ νόμου ἐστὶ, τούτῳ τὲ ἐν οἷς ἱδρυται μέρεσι τῷ ἐπιτεταγμένῳ αὐτῷ παῤ ἡμῶν πληροῦντος φροντίδα. §. α'. Ὑποτεθήσεται δ' παῤ ἡμῶν καὶ ἀπογραφὴ τοῦ δὲ τοῦ νόμου, λέγουσα τί μὲ αὐτῷ προήκει χορηγεῖν προφάσει τοῦ συμβόλου τῆς ἀρχῆς, τί δ' κομιζεσθαι αὐτὸν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου, κ' τῷ τοῦ σιτήσεων προφασιν. ἅπερ καὶ μόνα λαμβάνειν αὐτοῖς ἐφιεμεν, ἄλλοις παντὸς κέρδους ἀπεχομένους. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ποιῆσομεν αὐτοὺς χορηγίαις μείζοσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ τούτῳ ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἀντιδιδῶσιν τῷ ἀμοιβῷ, τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους. Διὰ πάντων προεσόμενοι, καὶ τοῦ ὅρκου ὃς ὀφείλουσι μεμνημένους. †. Τὸν δὲ παρόντα νόμον ἔξω μὴ τοῦ νόμων βιβλίον, καὶ ὁσὸς ἐν θρόνῳ δεχόμενος τε καὶ μανθάνων, ὁλικῶς αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν φυλαττέτω τοῦ ἔργων. Dat. XV. Kal. Jun. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

†. Δεῖ ἐν παρέχειν τῷ πεπαίτωσι Θράκης ὑπὲρ ἀννόνων καὶ κεφαλατόνων, καὶ λοιπῆς παραψυχῆς, sol. CCC. τῷ αὐτὸ παρέδρῳ, sol. XXII. τῇ αὐτὸ πέξει, auri lib. VII. Δεῖ ἐν αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ἴδιος· τοῖς προελέσθαις χαρτουλαρίοις τρισὶ δ' θείᾳ κουβικλείᾳ, sol. IX. τῷ πεμπικηρίῳ τοῦ λαμπροτάτων τελεόνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλησίοις, sol. XXIV. τῇ βοηθῷ αὐτὸ, sol. IV. τῇ πέξει τοῦ ἐνδοξοτάτων ὑπαρχων, ὑπὲρ προσκυνημάτων, καὶ παντὸς ἑτέρας αἰτίας, sol. XI.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ'.

Αὐτοκράτωρ Ιωστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τοῦ ἱερῶν τοῦ θεῶν παλατίων, τὸ δούπερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠερ ποτὲ τοῦ παῤ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐν εἰκόνι καὶ χήματι κ' τῷ Ισαύρων χώραν ἦλθεν ἐπὶ νῦν πρᾶξαι, τοῦτο ἡμεῖς αὐτοῖς τοῖς πράγμασι δι' αὐτῆς τοῦ τοῦ ἔργων ἰσχύος ἐπί τε Γαλατίας ἐπράξαμεν τὸ πρῶτος, ἐπί τε τοῦ Πακατιανῆς Φρυγίας, τῷ τοῦ πρώτου καλουμένων βικαρίων ἀρχῷ ἑνώσαντες τοῖς πολιτικοῖς, καὶ μίαν καθησταμένοι τάξιν, καὶ διακοσμήσαντες αὐτὰς ὡς ἐχρῆν· καὶ ἐκείνῳ δόντες ἀντὶ τοῦ πρώτου πρωτηγείας τὸ τοῦ κομήτων ὄνομα, ὥστε τοῦ μὲ, κόμητα Γαλατίας, τὸ δ', κόμητα Πακατιανῆς ὀνομάζεσθαι Φρυγίας, παρεπομένης ἑκατέρῳ τούτων αὐτῶν καὶ τοῦ ἡμετέρας ἐπωνυμίας.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟῦτο δὴ καὶ κ' τῷ Ισαύρων προσκτώμεθα χώραν. ἐφ' ἓν βουλόμεθα τὸ ἐπὶ ταύτης γινόμενον τοῦ ἀρχῆς διαφόροις χρῆσθαι συμβόλοις, καὶ λαμβάνειν μὲ καὶ τῷ τοῦ πολιτικῆς ἀρχῆς πρωτηγείαν, λαμβάνειν δὲ καὶ τοῦ τρισσωπικῆς ἐξουσίας σημεῖα, καὶ ὄνομα πρόφερειν ὁπωσδήν, πράγματος ὄντος ἑνὸς· ἀλλ' αὐτόθεν μίαν εἶναι τῷ ἀρχῷ αὐτοῦ τίθεμεν, αὐτῷ μὲ πρωτεύοντα τῶν ὅπλων, αὐτῷ δὲ τοῦ δημοσίων ἀνάλημψιν ποιούμενον, ἅπαντα δὲ ἔχοντα ἐφ' ἑαυτῆ, καὶ μιᾶ χρωμένῳ πέξει, κομητιακῷ τε πρωτηγρυομένῳ, καὶ κομιζομένῳ τὰ συμβόλα τοῦ τραπέζης ὡς ἐν θείᾳ τοῦ λιβέλλων σκευῆς. ἔστω δὲ καὶ αὐτὴ παντελῶς ἀμοιβὸς, καὶ ἐ παρέξῃ χρημάτων ἀδεμίαν δόσιν. †. Ἀλλ' αὐτὴ καθαρᾶς χρήσει τοῖς χρεσὶ, καθάπερ καὶ τοῖς λοιποῖς. καὶ καταπιμψόμεθά τε καὶ ὡς αὐτῷ τὰ ἐναλχὸν παῤ ἡμῶν προϊσταμένοις νόμου. †. Δώσομεν δὲ αὐτῇ ὡς τοῖς κωδικίλλοις (οἷσπερ αὐτὸν τοῖς ἀπεκτεῖλιοις ἐγκρίνουσιν ἀρχικοῖς) ἃ τοῦ θείου παραγγέλματα, τοῦτο δὴ τοῦ mandata principis, ἥτοι τοῦ βασιλικὰ ἐντάλματα, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὀνομαζόμενα, παῤ ἡμῶν τε αὖθις εἰς πολιτείαν εἰσενεχθέντα. ἐξ ὧν μαθήσεται ὅπερ ἀφωνητίου αὐτοῦ καθ' ἕκαστον, καὶ τῶν δημοσίων ἀπάντων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν συμβολαίων, καὶ τῆς δίκης τῆς ἄλλης, καὶ δὲ κ' μηδὲν βλαβῶσιν τὸ δημόσιον καὶ ἀπλῶς ἅπαντα ὅσα προσήκει ἐστιν αὐτὸν ποιεῖν, ἐκεῖθεν αὐτῷ γνώσεται φανερά.

ΚΕΦ. ς'.

ΙΣτω δὲ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς προλέπτοις ἀρχῶν καὶ τοῦ καὶ αὐτῶν διαταξάτω. †. Ὑποθησόμεθα γὰρ αὐτῷ καὶ ἀπογραφὴν τῶνδε ἡμῶν τοῦ νόμου, δηλοῦντες τί μὲ αὐτὸν τε καὶ τῷ αὐτοῦ πέξιν καὶ τοῦ αὐτοῦ παρέδρου ἐκ δὲ δημοσίᾳ προσήκῃ κομίζεσθαι, τί δ' προφάσει τοῦ ἀρχικῶν διδόναι συμβόλων.

†. Καὶ ἴστωσαν οἱ παῤ ἡμῶν τούτους δὴ τοὺς ἐνεγκόντας καλουσμηθέντας ὑπ' ἡμῶν ἀρχοὺς παραλαμβάνοντες, ὡς λυσιτελοῦντα χρήματά τε ὑπὲρ τοῦ ἀρχῶν συνεχῶς προσφερόμενα παντελῶς ἀποσείεσθαι, αὐτοί τε οἰκοθεν, καὶ τοῖς παρέδροις

παρεδρεῖς αὐτῶν ἄσαβ ὃν εἶχον δίδοναι, καὶ ταῖς τάξεσι τὰ παρ' ἑτέρων ἀφῃρημένα φιλοτιμήσεσθαι, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσι μείζονα ποιήσασθαι τὴν παρομοιότητα· ἵνα πανταχόθεν τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους φυλάξωμεν ἀπαθεῖς. †. Εἰ δέ τινας ἀρχόντων τῶν τοιούτων αὐτῶν ἐπαρχιῶν ἀμελοῦντας φύρεις περὶ τὸ δημόσιον, ὄχ ἑτέρων ἐπίμψεις, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς ἀσεκπεδίλιτος ἄρχοντας ὑπολήψῃ· ὥστε αὐτοὺς ἐπιτρέπειν τοῖς ὑπογείοις ἄρχουσιν, εἰ βούλοιεν, καὶ τῶν ἀσκεύαζειν τοῦτο πᾶσιν εἰσκομίζειν τρόπους· ὥστε εἶναι τὴν ἀρχὴν καλλίω τε καὶ πολλῷ τῶν πρότερα ἀμείνω. Dat. xv. Kalend. Jun. *Constantinopol.* Belis. V.C. Cons.

Δεῖ παρέχειν τῇ κόμῃ τῆς Ἰσαυρείας ὑπὲρ ἀννόνων, sol. cc. τῇ αὐτῇ παρέδρῳ, sol. xxii. τῇ αὐτῇ πέξῃ, auri lib. ii. Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν τοῖς θεοφιλεστάτοις συμβόλοις ἔτους· τοῖς βασιλέπεσι χαρτουλαρίοις τοῖς τῆς θείας κανδηλείας, sol. xi. τῷ πεμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλισίοις, sol. xxiv. τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ, sol. iii. τῇ πέξῃ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ὑπὲρ προσαγμάτων, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, sol. xiii.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Περὶ τοῦ μοδεράτορος Ἑλενοπόντου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κη'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ καλῶς τε καὶ ἄνωθεν ἁρμοσθέν τε καὶ λιθωμένον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἰχνῶ σωτῆρα, χωρὶς σύλογε πινὸς αἰτίας καινίζειν ἢ ἀμαιρεῖν οὐκ ἂν εἴη διοικήτως ἐρρωμένης. ὃ γὰρ ἐν ὀνομάτων πλήθει θέτεον τὸν ἰχνῶ, ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ πραγμάτων ἀπτελέσμᾳ. ὁποῖον δή τι γεγονέναι δεῖ τοῦτο δὴ τὰς δύο Πόντους καλεῖσθαι μεμαθηκαμεν· φαμὲν δὴ τόν τε Ἑλενόποντον, τόν τε Πολεμωνιακὸν Πόντον· ὑφ' ἓν ἡγεμόνα ἀρχὴν πεπαιδεύμενης τὰς χώρας, γενέσθαι δύο, μήτε δημοσίας ἀνάγκης τοῦτο καταπεπιγούσης, μήτε ἑτέρας τινὸς προφάσεως σύλογε, ὡς ἂν τις καὶ ῥᾳδίως ἐξεύροι. καὶ τοσοῦτον μαρτυρεῖται τὸ πεῖσμα ἔτους ἔχον, ὡς εἰς τὸν παρόντα ἡμέραν ἐνὶ τραπέζῃ τῷ δημοσίῳ φόρων τε καὶ ἀμφιπωσέων χεῖρας τοὺς χώρας ἀμφοτέρας. πόλεις τε εἰ τις ἀριθμήσῃ τοὺς καθ' ἑκάτερον ἔθνος, μόλις ἐπιρρίας μιᾶς αὐτάρκεις γένοιτο μέτρον· εἰ γε ὀκτὼ μὲν πόλεις συμπληροῖ τὸν Ἑλενόποντον, τυγχάνει Ἀμασεία τε καὶ Ἴοβορα, καὶ Εὐχαΐτα, καὶ ἔτι γε Ζῆλα καὶ Ἀνδραπα, καὶ αὖ γε ἕως τοῖς κλίμαξι κείμεναι, Σινώπη τε καὶ Ἀμισός, πόλεις δεχαῖαι. καὶ μὴν καὶ Λεοντόπολιν ἤδη κἀκείνην ἀριθμητέον ἐν πόλεσι. πέντε δ' ἄλλαι τὸν Πολεμωνιακὸν συνέχουσι Πόντον, Νεοκαισάρειά τε καὶ Κώμανα καὶ Τραπεζοῦς καὶ Κερασοῦς καὶ Πολεμώνιον, (Πιτυοῦς γὰρ δὴ καὶ Σεβαστόπολιν ἐν φρουρίοις μᾶλλον ἀριθμητέον ἢ πόλεσιν) ὥστε μέχρι τούτων ἑκάτερον εἶναι τὸν Πόντον. †. Μεθ' ἃς ἡ τε ἡμετέρα καθέστηκε Λαζική, ἐν ᾗ καὶ ἡ Πετραιῶν ἐστι πόλις, (ὑφ' ἡμῶν τὸ πόλις εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι παρασκευάσασα, κεχρημένη τε τῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὀνόματι, καὶ Ἰουστινιανὴ καλουμένη) Ἀρχαιόπολις τε καὶ Ῥοδόπολις, φρούριά τε μέχρι καὶ δεῦρο· ἐν οἷς δὴ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐστιν ἐν Περσῶν ἀναληφθέντα φρούρια, Σκάνδις τε καὶ Σαραπανὶς, καὶ Μυρισιός τε καὶ Λύσιερις, καὶ εἴ τι ἕτερον ἡμῶν ἐν Λαζοῖς ἐκπεπόνηται). †. Εἶτα ἡ Τζάνων ἐκδέχεται χώρα, νυνὶ πρῶτον ἐφ' ἡμῶν ὑπὸ Ῥωμαίων καθαιρεθεῖσα, καὶ πόλεις τε καὶ αὐτὴ τοὺς μὲν ἄρτι χειροτονηθείσας δεχομένη, τοὺς δὲ ὅσον οὔπω χειροτονηθησομένους δεξομένη. †. Ἄλλα τε μεθ' ἑκείνην ἔθνη καθεζῆται, Σκανοί τε καὶ Σκύμνοι καὶ Ἀψίλαι καὶ Ἀβασγοί, καὶ ἕτερα νυνὶ, θεῖ δόντος, φιλιά τε καὶ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. α'.

Ἀλλ' εἰς τοῦτα μὲν ὁ πρὸ τοὺς τόπους τούτους ἡμᾶς λόγος ἐπανήμεν ἢ αὖθις ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὴν ἕνωσιν τὴν αὐτῶν. τούτους δὴ νυνὶ ἄμφω τοὺς πόντους τοὺς ταῖς τελεσιδέκα πόλεσι πρὸς χωρισθέντας εἰς μίαν ἐπαρχίαν αὖθις συναγόμεν, καὶ ἀποδίδομεν αὐτοῖς τὸ μὲν παλαιότητος τὴν ἕνωσιν, τὸ δὲ νεότητος τὴν ἐπωνυμίαν. Ἑλενόποντος δὴ ἅπας καλείσθω, τοῦτο δὴ τὸ πρὸς αὐτοῦ πρόσρησις. Κωνσταντῖνα δὲ τὸ σύσσεβὲς λήξεως ὄνομα, προφάσει τε σεμνοτάτης αὐτὸ μητρός· Ἑλένης φαμὲν τὸ σύσσεβὲς τὴν λῆξιν, ἥπερ ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον τοῦ Χριστιανῶν ἐξεύρε σύμβολον. τὸ δὲ δὴ Πολέμωνος ὄνομα, παλαιὰ γνωρίμη τοῦ πολλῶν ἐκείνων ἐν Πόντῳ τυράννων, πεπαύσθω. πρῶτον μὲν, ὅτι τυράννου καθεκτικὸν· δεύτερον δὲ, ὅτι καὶ πόλιν ἐπώνυμον ἔχει, τὸ Πολεμώνιον φαμέν· καὶ ὅτι κάλλιον ἂν εἴη τὰς χώρας ἐξ ὀνομάτων Χριστιανικῶν τε καὶ βασιλικῶν μᾶλλον ἢπερ ἐκ πολέμου καὶ παρανόμων γνωριζομένων σημαίνειν.

ΚΕΦ. β'.

Πάσαι δὲ αἱ τελεσιδέκα πόλεις ἐπαρχίας ἔστωσαν μιᾶς, ἀφαιρεμένης μὲν ἑκατέρας αὐτῶν τοῦ μητροπόλεων (Ἀμασείας τε φαμὲν καὶ Νεοκαισαρείας) τοῦ τῆς μητροπόλεως ὀνόματος· τοῦ δὲ θεοφιλεστάτου αὐτῶν ἐπισκόπων τοῦ μὲν μητροπολιτῶν ἐγκωθοῦ χειροτονημένων· τοῦ δὲ ὑπ' αὐτὰς πεταγμένων, ὁμοίως ὑπ' αὐτῶν τοῦ τοὺς μητροπόλεις ἐχόντων (καθὰ καὶ μέχρι νυνὶ ἦν) χειροτονημένων· ἐδὲν γὰρ τοῦ θεοῦ τὴν ἱεροσυλίαν αὐτῶν καινίζομεν, ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ μιᾶς ἐπαρχίας καὶ ὁ πάλαι χρόνος, καὶ ἔτος ὁ νυνὶ καθεκτισμηθεὶς ὑφ' ἡμῶν, οἶδε πολλὰς τοιαύτας καθεστώσας ἐν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκοπαῖς τυγχανούσας. καὶ ἐφηγείσθω γε αὐτοῖς ἀνὴρ εἷς, ἀρχὴν μὲν χώρας ἑκατέρας. μοδεράτωρ δὲ προσηγορεύσθω· ὃν ἂν τις ἁρμοστὴν καλέσῃ, τῇ συνηθεῖ χρήσθω γλώττῃ· ἐπειδὴ καὶ τὸ δὲ μοδεράτωρος ὄνομα δεχαῖόν τε ἐστὶ καὶ ῥωμαϊκῇ σεμνότητι πρέπον. καὶ ὁ γε ἁρμοστὴς, δεχαῖός τις ἀρχὼν ὢν, ὑπὸ Λακεδαίμονος ἐπὶ τὸ ὑπήκοον στελλόμενος.

ΚΕΦ. γ'.

Ὥσπερ ὁ τῶν ἀρχῶν θεσμοθετῶν τούτων, ὀνομαζέσθω μοδεράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἑλενοπόντου· ὑπακουέτω δὲ αὐτῷ καὶ τὸ στρατιωτικὸν τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἱδρυμένον. †. Ἐχέτω τε καὶ ad responsum. παντί τε ὑποκειλέσθω τύχῃ, λόγῳ τε νομίσας ἀνυπεύθυνα μὴ δυναμένῃ. †. Ἀκροάσθω δὲ καὶ δικῶν κεκλημενικῶν τε καὶ ἐγκλημενικῶν, καὶ τῶν ἄλλων, τῶν μὲν ἐλαχίστων, ἀγορᾷ τε καὶ θεσμῷ· τῶν δὲ μειζόνων, ἐγγράφως μὲν, μετὰ δὲ τοῦ παραγμάτος κατὰ τὸν θείων ἡμῶν ἀφιέρωσιν δικαστήριον. καὶ ὀφειλέτω τὸν ἀρχὸν τοῦτον παρομοιάζειν, τοὺς ἑκατέρας ἀρχὰς κομιζέσθω σιτήσεις, συνίσας εἰς ἐπάκησιν εἴκοσι πέντε λευσούς· καὶ πεζὴ χρήσθω μιᾷ καὶ ὁ τοῦ δημοσίου δρόμου τε καὶ κινδύνου εἰς καὶ κοινὸς ἔσω καλεῖ τε καὶ τῶν ἀρχὸν ἔχοντος, κατά τε τὰ πάξεως, εἰ ἄρ' εἰς ἓν συνελθοῦσ') χῆμα, καὶ ἁρμοθήσεσθαι ὡσὰς ἑαυτῶν, καθάπερ ἂν τοῦ δὲ θεσπεσίου τάχθειη. †. Καὶ ὁ πάρεδρός γε τοῦ ἀρχὸς δύο καὶ ἑβδομήκοντα λευσοὺς ἐκ δὲ δημοσίας λήψεται). καὶ ἡ πεζὶς ἡ ἐξ ἀμφοῖν μία χρυσῆ πεντακοσίας πεσουμένας ἐπὶ τέλτον κομιεῖται λευσούς.

ΚΕΦ. δ'.

Ὁ δὲ τῶν ἀρχῶν ἔχων τοποτηρητὰς μὲν τοὺς πόλεις οὐκ ἐπέμψει, (τοὺς γὰρ φυλάξεται, καθὰ καὶ τοῖς θείοις ἡμῶν θεσπίσμασιν) θεσμοθέτης δὲ καὶ

quam ipſorum adſeſſoribus dare, & cohortibus largiri, quæ ab aliis ablata erant, & ipſis præſidibus majora adſignare ſolatia ſuſtinuimus, in hoc tantum, ut undique ſubditos noſtros immunes à diſpendiis conſervemus. †. Quod ſi quos vicinarum illi provinciarum præſides negligentius agere circa tributa publica deprehendas: non alium emittes, ſed ipſos ſpectabiles magiſtratus fatigabis, ut vicinarum provinciarum præſidibus ſi ſocordiæ ſe tradant, immineant: & efficiant, ut omnibus hæc modis inferant, quo magiſtratus multo pulchrior ſit & præſtantior, quam dudum.

Oportet Iſauriæ comiti pro annonis præſtari ſolidos cc. ejus adſeſſori, ſol. xxii. cohorti ejus, aureos lii. Oportet item ipſum præbere occaſione codicillorum ſic: Spectabilibus tribus chartularii ſacri cubiculi, ſolidos ix. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum & laterculenſibus, ſol. xxiv. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſionibus, & omni cauſa, ſol. xl[1].

Tit. VII.

De[2] moderatore[3] Helenoponti.

Novella Constit. XXVIII.

Imp. Juſtin. Aug. Ioanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

Quod pulchre & longo ante tempore concinnatum adunatumque & in ſua jam firmitate compoſitum extitit: id ſane novare aut dividere abſque rationabili cauſa, confirmati validique imperii non eſt. Neque enim in verborum [4] multitudine, ſed in vero & juſto rerum effectu robur imperii collocandum eſt. Et tamen circa duos [5] illos (ut vocant) Pontes, nempe *Helenopontum* [6], & *Pontum Polemoniacum*, tale quiddam factum eſſe didicimus. Cum enim ſub unum antea præſidem ordinata eſſet provincia, duo conſtituti ſunt, neque [7] publica id neceſſitate exigente: neque alio aliquo rationabili prætextu ſubſiſtente, quem expedite aliquis & facile inveniat. Adeoque amplum ejus facti teſtimonium res ipſa præbet, cum in hodiernum uſque diem uno tantum publicorum tributorum & diſpoſitionum tractatore utraque utatur provincia. Ac ſi quis urbes quæ per utramque ſunt, enumeret, vix unius provinciæ juſta & ſufficiens menſura reſultet, ſi modo *Helenopontum* quidem octo [8] urbes implent, hoc eſt Amaſia, Ibora, Euchaita, inſuper & Zela, & Andrapa, quæque ad climacas, hoc eſt gradus, ſitæ ſunt, Sinopa, & Amiſus, antiquæ urbes, ſed & Leontopolis, quæ & ipſa jam inter urbes numeratur: aliæ vero quinque Polemoniacum [9] Pontum continent, Neocæſarea, & Comana, Trapezus, & Cerafus, & Polemonium: Pityus enim & Sebaſtopolis inter caſtra potius quam urbes numerandæ ſunt: ut inter hoſce terminos uterque Pontus conſiſtat. †. Poſt quos tam noſtra conſtituta eſt *Lazica*, in qua urbs Petræon eſt, quæ noſtro beneficio & eſſe & nominari urbs cœpit, quam quæ noſtræ pietatis nomine utitur, & *Juſtinianea* appellatur. Archæopolis quoque & Rhodopolis, maxima & antiqua caſtra: in quibus plane etiam ea caſtra ſunt, quæ nos à Perſis recepimus. Scandis & Sarapanis & Muriſius ac Luſiris, & ſi quid aliud præterea à nobis in Lazis elaboratum eſt. †. Hæc deinde *Tzanorum* [10] regio excipit, ſub noſtro nunc primum imperio Romanorum ditioni adjuncta: quæ & ipſa urbes partim nuper factas ſuſcepit, partim mox futuras ſuſcipiet.

†. Poſt illam aliæ item gentes ſubſiſtunt, Suavi, & Scymni, & Apſilæ, & Abaſgi, & aliæ, quæ omnes (permittente Deo) vel noſtræ, vel ſociæ ſunt.

Cap. I.

Sed ad iſta quidem nos de his locis inſtituta oratio detulit, nunc autem denuo ad Pontos & illorum unitionem revertamur. Ambos [11] enim illos Pontos, tredecim comprehenſos urbibus, iterum nunc in unam provinciam contrahimus, aſſignamuſque ipſis tam veterem unitionem, quam modernam appellationem. Namque ab omnibus *Helenopontus* nuncupatur: quod illi nomen [12] à pientiſſimo principe Conſtantino impoſitum eſt, occaſione honeſtiſſimæ ſuæ matris, Helenæ ſcilicet pientiſſimæ mulieris, quæ nobis etiam ſacrum Chriſtianorum ſignum [13] invenit. Vetus enim illud nomen *Polemonis*, quo plerique in Ponto tyranni uſi fuerunt, dehinc quieſcito: primum, quia [14] tyranni extitit: ſecundo, quia urbem de ſuo nomine appellatam habet, ſcilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius [15] fuerit, regiones Chriſtianorum & regum nominibus deſignare, quam his quæ polemi, hoc eſt belli, & tumultus præ ſe notionem ferunt.

Cap. II.

Omnes autem illæ tredecim urbes unius ſunto provinciæ, ut tamen neque [16] alterutri in iis metropoli (Amaſiæ [17] ſcilicet & Neocæſareæ [18]) metropolis [19] nomen detrahatur: & Dei amantes earum epiſcopi, metropolitani [20] quidem in [21] hac urbe: qui vero ſub metropolitanis collocati ſunt, ab his qui metropoles ſub cura ſua habent (ut hactenus in more fuit) ordinentur, nihil enim circa ſacerdotium illarum innovamus, cum multas ejuſmodi inſtitutiones inter Dei amantiſſimos epiſcopos *in una etiam provincia* exiſtere, tam vetuſtum ſeculum quam quod per nos modo exornatur, noverit. Et cum imperio quidem inducitor illis unus utriuſque provinciæ præſes, cognomento *Moderator* [22], quem quis vulgari lingua uſus *Harmoſten* appellet, quandoquidem & moderatoris nomen vetuſtum eſt, Romanaque amplitudine dignum: & ipſe *Harmoſtes* [23] quidam olim magiſtratus erat, qui è Lacedæmone hinc inde per omnem ejus ditionem dirigebatur.

Cap. III.

Unde qui id officium ſuſcipit, *Moderator Juſtinianeus Helenoponti* nominator: obtemperantoque illi per eam provinciam ſtationem agentes militares copiæ. †. Habeto etiam Adreſponſum [24], cujuſcunque [25] conditionis homines, omnes ſe illi ſubmittunto ſine ulla prærogativa privilegii. †. Audientiam quoque prætorio in cauſis tam pecuniariis quam criminalibus, & aliis minimis quidem, ſine ſcripto & gratis: majoribus vero, licet ſcriptis intervenientibus, eo tamen ſumptu quem ſacra noſtra præſcribit conſtitutio. Item qui hunc magiſtratum ſuſcipit, is utriuſque officii annonas ferto, ſurgentes uſque in ſeptingentos vigintiquinque aureos, unaque utitor cohorte, & publicorum tributorum decurſio & periculum idem & commune eſto tam contra eum qui officium obtinet, quam contra cohortem, quandoquidem & ipſa in unam coibit formam, & inter ſe conglutinabitur, quemadmodum is ordinaverit qui ſupra provinciam poſitus eſt,

†. Sed & magiſtratus Adſeſſor ſeptuaginta duos ex publico aureos [26] capiet: & cohors ex ambabus prioribus una facta, quadringentos quadraginta ſeptem aureos feret, & tremiſſem.

Cap. IV.

Inſuper [27] qui hoc fungitur officio, neque Vicarios [28] in locum ſuum per urbes dimittet: (obſervabitur enim & id quemadmodum in ſacris noſtris continetur mandatis) ſed ipſe oberrando urbes luſtrabit,

1 Dat. xv. Kal. Jun. Beliſ. v. Coſ. *Julian.*

2 Præſidem vocat *Nov.* 8. *cap.* 15. §. 26.

3 Περὶ τοῦ μοδεράτωρος τοῦ τῆς ἁρμοστοῦ ἑλενοπόντου. 6. *Eclog.* 11. *de offic.* moderatoris utriuſque Ponti, id eſt, Helenoponti, *Jul. conſt.* 27.

4 Imperii robur non conſiſtit ἐν ὀνομάτων πλήθει ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ πραγμάτων. id eſt, non conſiſtit in verbis ſed in agendo.

5 Duæ provinciæ Helenopontus & Pontus Polemoniacus hac conſtitutione uniuntur.

6 Pontus duplex, Helenopontus & Pontus Polemoniacus.

7 Reprehendit partitionem illam Conſtantinianam, cujus meminit Zoſimus *lib.* 2.

8 Octo urbes in Helenoponto.

9 Pontus Polemoniacus quinque urbes habuit. vid. *l. ult. Cod. de offic. magiſtri mil.*

10 De quibus dixi ad *Novell.* 1. 8. *cod.*

11 Ut duorum Pontorum unus ſit præſes, moderatoris appellatione decorandus.

12 Helenopontus unde dicitur.

13 Id eſt, lignum crucis Domini, tribuitur enim Helenæ inventio crucis Domini. vid. *Ruff.* 1. *cap.* 7. 8.

14 Tyranni nomen fugiendum.

15 Pulchra nomina rebus & perſonis imponenda.

16 In una provincia plerumque duæ metropoles: *ut hic*: ſic provincia Syriæ Phœnices, quamvis una ſit, duas tamen metropoles habet *l.* 1. *Cod. de metropoli Beryto.* & provinciæ Paphlagoniæ, *Novell.* 28. *c.* 1. *in fin.*

17 Amaſia metropolis Helenoponti. de qua vide Euſebium 2. de vita Conſtantini.

18 Neocæſarea, metropolis Ponti Polemoniaci.

19 Metropoles conſtituere Princeps poteſt. dixi *Nov.* 11. *& l. unic. C. de metropoli Beryto.*

20 Epiſcopi metropolitani, epiſcopi metropoleων.

21 Ut Amaſiæ & Neocæſareæ civitatum Epiſcopi, in Conſtantinopolitana civitate conſecrentur.

22 Moderator Helenoponti.

23 Harmoſtes quis: hujus etiam meminit Pauſanias 2. *Bœotic.* & Appianus.

24 Vid. *Nov.* 24. *c.* 4. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin. Nov.* 26. *c.* 2. *in fin.*

25 *l.* 3. *in fin. ff. de off. præſid.*

26 Solidos, *Jul.*

27 *Jul. c.* 105.

28 Τοποτηρητὰς.

Source : BIU Cujas

1 Stativa ὑποδοχὴν appellant Græci. *Scrimg.* domicilium. *ſa demeure & ſa reſidence.*

2 Id eſt, morabitur.

3 De quo vide Χρυ. 8.

4 Magiſtratus eo honoratior, quo titulum habet digniorem, & majorem cohortalium numerum.

5 Mederatoris honorem habentes inter ſpectabiles ſunt judices. *Jul. cap.* 150.

6 Turpia lucra bonus princeps non admittit. Caligula ex captura proſtitutarum redigebat quantum quæque uno concubitu meruiſſet, *Sueton. in Calig.* 40. contra quam Alexander Severus, qui lenonum vectigal meretricum & exoletorum in ſacrum ærarium inferri vetuit, quanquam ſumptibus publicis ad inſtaurationem theatri, circi, amphitheatri & ærarii id deputaſſe dicitur, *Lampridius in Alexandro Severo.* Veſpaſianus ex lotio. *Sueton. in Dom.* 23. alius ex umbra, *Plin.* 2. Michaël Paphlago pro aëre ὑπὲρ ἀιεμὸ. id eſt, ſpiritu aërio ac cœlo vectigal exegit, *Cedren.* hinc apud Harmen. *lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 47. περὶ ζημιῶν ἀιεμίων (quanquam ibi legitur ζητρμίνον) & Peſcenninus Niger *apud Sparzianum.* vos terras veſtras levari cenſitione vultis, ego vero aërem veſtrum cenſere velim. Procopius tamen ἀεικιῶν interpretatur φορὰν οὔσπερ ἐξ ἀερὸς ςερεμένην. id eſt, novam exactionem & de cœlo excogitatam. vide *Cujac.* 10. *obſerv.* 7.

7 *l.* 6. §. 3. *ff. de off. procenſ.*

8 *Nov.* 17. *c.* 15.

9 Titulos imponere ruſticis prædiis vel ædibus alienis, fiſci vel Cæſaris tantum proprium eſt. *Jul. cap.* 106.

10 Dixi ad *l.* 2. *Cod. ut nemo priv. l.* 1. *C. ut nem. liceat ſine judicis author.* adde *Novell.* 29. *c.* 4.

11 *d. c.* 15.

12 Εἰς κεφαλὴν ὠτῶ πελέβρίξας.

13 Κατάξῃ κατὰ τῆς ὠτὸ κεφαλῆς.

14 Πικρῶς. id eſt, acerbiſſimis. *Jul.*

15 *Nov.* 8. *c.* 13.

16 *Novell.* 8.

17 Κατάλογ@ deſcriptio, quæ & alibi ἀπογραφὴ, ac notitia: ſed & λόγ@ dicitur.

18 De provocationibus moderatori Helenoponti porrigendis, ut eadem illi moderatores teneant jura, quæ alii ſpectabiles, de quibus ſuperioribus Nov. dictum.

luſtrabit, nulla omnino lege aut ſacra forte pragmatica forma prohibendus, tametſi præcedens tempus tale quid juſſerit. †. Stativaque [1] aget [2] ubicunque illi viſum fuerit, vel in una metropoleων, vel in aliis urbibus, ſi modo ad ejus ſuſtentationem urbs per omnia ſufficit. †. Sordium ipſe & lucri abſtinens, omniaque citra incolarum diſpendium gerens. Nam neque ipſe, neque cohortalis, neque miles ipſum comitatus à collatoribus aliquid capiet, aut gratis ſumptum faciet, aut etiam collatores noſtros vel ipſe atteret, aut comitantes ipſum milites hoc ipſum agere permittet, hoc etenim & ipſum pars eſt noſtrorum mandatorum. †. Ipſe certe ſacramenti [3] memor quod præſtitit, & quod *gratis officium ſuſcipit*, quodque tam magnum annonarum incrementum meruit, nunquam quidquam auſit accipere, niſi magna id cum pœna velit reſtituere: neque ut cohors per ejuſmodi occaſionem tale quid vel exigat, vel oblatum accipiat permittens. Et niſi procuraverit, ut milites ipſum annonis ſuis contenti ſequantur, neque ipſe juſtam indignationem effugiet, irrogatumque ab ipſis damnum compelletur ex eorum annonis exigere, & hoc collatoribus ſarcire.

§. 1. Propterea certe majores hoſce magiſtratus auctoritatiſque pleniores tam [4] multitudine apparitorum (centum enim illum cohortales habere volumus) quam dignitatis magnitudine [5] (ſiquidem ſpectabilem illi magiſtratum efficimus) eſſe volumus, ut neceſſitatis tempore amplioribus utamur magiſtratibus, & qui noſtris ſubſervire poſſint juſſionibus. Quid enim facerent hi qui vetere forma præfuerunt provinciis, qui cum paucos circa ſe haberent, pauciſſimis ipſi imperitabant, modicaque admodum ferentes è publico, plurima dantes, rapere cogebantur, & unum hoc habere ſtudio, ut ſequentibus & undique ipſis imminentibus creditoribus occaſione pro officio datorum nonnihil gratiæ referrent & beneficii? Quibus rebus noſtros conſueverunt auctionari ſubditos impios juxta & periculi plenos ſibi reditus conquirentes. §. 2. Harum nos rerum indignitas permovit, ut non ſolum exinde provenientibus lucris [6] renunciaremus, ſed & de noſtro magnos inſuper ſuſtineremus ſumptus: & ſi quibus ſpecies aliqua magiſtratus interveniente pretio à deceſſoribus noſtris tradita eſſet, adhibita id medicina curaremus, atque hoc genere tributi collatores noſtros redderemus liberos, & officia ſuſcipientibus de noſtro ſolatium introduceremus, quo magis hos quoque libertatis participes efficeremus. Siquidem in parato nobis eſt, Deo, (ut apparet) talia largiente, ut non ſolum Afros, & quæ ibidem gentes ſunt libertate donemus, ſed etiam ut eos, de quibus in meditullio quodammodo noſtræ reipublicæ ſingulis fere annis nova actio inſtituebatur, neque tamen dabatur ſub eodem manere *cauponatore*, *ſed per media intervalla nunc hujus, nunc illius poteſtati ſubdebantur*, hujuſmodi diſpendio & turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam Deo referendam putavimus, qui Imperii nobis coronam impoſuit, qui communi omnium calculo per patrem noſtrum purpuram nobis donavit, qui denique tot tantaſque in nos liberalitates explicuit, quantas nulli majorum noſtrorum unquam dedit.

Cap. V.

OPortet igitur, ut qui ad hoc officii accedit, ſciens prudenſque quam multis hominibus, quam multis præſideat urbibus, quam venerandus item futurus ſit, mutata dignitatis forma ex Conſulari & Correctoria in majorem magiſtratum & ſpectabilem, per omnia ſubditis parcat, & indemnes ipſos tueatur, puris etiam ubique utatur manibus, & publicum augeat, ad ejuſque commoda omnem referat providentiam: privatim quoque ſordibus [7] & muneribus abſtineat: & civitatibus publice ſimul & privatim ſua jura decernat, oberrando eas perluſtret, & iis medeatur, nihil lucri cauſa faciat: neque parvum neque magnum, ſed bonum & memorabile nomen appetat, & diligenter, ſancteque per omnia datum jusjurandum obſervet, in omnibus denique gratioſum ſe nobis exhibeat. §. 1. *Cavebit vero etiam, ne quod præcipue in Ponto committi ſolet, ejus rei cuipiam facultatem det, ut nempe titulos* [8] *imponat prædiis*, vel alienis ædibus, ſiquidem hoc [9] ſolummodo fiſci proprium eſt, & regiarum domuum tam noſtrarum quam pientiſſimæ Auguſtæ. Si vero ſub alterius appellatione tabulas ſive titulos impoſitos deprehendat, tam ipſas protinus detrahet [10], quam eum qui illas affixerit, perveſtigabit. At ſiquidem is qui ſe rei dominum eſſe dicit, hoc fecerit, extemplo illius [11] rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos ipſe appoſuit, ad [12] caput ejus impactis confractiſque. Si vero alienarum rerum procurator, fuerit, tam titulos (ut diximus) ad [13] ejus caput confringet, quam modicis [14] etiam tormentis eum ſubjiciet, quo magis hæc perdiſcens *is cujus cauſa id factum fuerit, cognoſcat*, quod neque ipſe per ſe, neque per certos ſatellites, aut per eos qui in hoc aſſumuntur, ut explendæ ejus avaritiæ ſatagant, ſubditos injuriis afficere liceat.

Cap. VI.

COnſimiliter oportet, ut ipſe ſpectabilis Moderator latrocinia exercentes, & habendi ſtudio alios defraudantes, mulieres denique, bona, jumenta, & ejus generis alia rapientes, reprimat, quo incontaminatum jus conſervet, & nos recte hoc videamur cepiſſe conſilii: neque quibuſdam per provinciam graſſantibus, ipſis vero ejus facti vindictam non repetentibus, pœnitentia nos inceſſat, quod latrunculatores & violentiarum repreſſores ceſſare fecerimus [15]: propterea enim illi etiam milites ſubmiſimus, ut illorum manu inſtructus, difficilius queat ab inſultantibus expugnari.

Cap. VII.

HÆc nos illi ſtrictim & ſub compendio commendata eſſe voluimus. Nam quæ per partes gerenda ſunt, ea manifeſte perſpiciet tam ex lege, quam [16] cum magiſtratus ordinarimus, in commune omnibus deſcripſimus, quam ex mandatis principalibus, quibus illi datis explanabimus quomodo magiſtratum diſponet tractabitque. Atque hæc agens, non ſolum nobis ingratus non erit, ſed etiam Deo ſimul ac nobis animam ſuam devovebit, & pro magiſtratu denique bene geſto bonam remunerationis ſpem concipiet. †. Subjicietur autem & quædam recenſio [17] huic ſacræ noſtræ legi, per quam clarum fiet, quid ipſum, & adſeſſorem, cohortemque ejus ex publico percipere, quid item ipſum pro codicillis magiſtratus præbere conveniat: ut edoctus quanta in ipſum conferatur liberalitas, & ad quantam moderationem impenſa pro codicillis ab ipſo facienda redacta ſit, rebus ut æquum eſt & recte utatur majorum inſuper gentium & plurium hominum imperium ſperans, ſi his quæ in manibus habebit, convenienter utetur.

Cap. VIII.

POrro damus huic quoque, ut appellationis [18] in ſpectabilium magiſtratuum forma ab ipſo huc tranſmiſſæ, tam apud glorioſiſſimos præfectos, quam glorioſiſſimum noſtrum quæſtorem vice ſacræ conſultationis diſceptentur. At ſi quæ cauſæ minores quingentis aureis apud aliquos in ſua provincia motæ, (tametſi ex delegatione forte) non tamen apud ſpectabilem actæ per provocationem ſuſpendantur, tunc & in hoc gravior venerabiliorque factus, augmenti nobis in ipſum collati meminerit, & ita in rebus gerendis verſetur, ut omnibus ſubditis & nobis ipſis & ante nos Deo ſimul ac legi irreprehenſibilem ſe præbeat.

αὐτὸς ᾖ φανησήσῃ πὰς πόλεις, ὑπ' ἐδένὸς νόμε τυχὸν ἢ θείᾳ πραγμαπκῇ κωλυόμε@ τύπ@· κἂν εἴ τι τοιῦτον ὁ αὐτ@ρ@ ἐπιτιμᾖ χρη@.

†. Καὶ ἔςω κὴ ἐπὶ τ῀ μηςροπόλεων κὴ ἐπὶ τ῀ ἄλλων ἔνθα ἂν τὰς σωίδει, (εἰπᾶς ὅλως ἡ πολις αὐτάρκης ἐςὶ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὴν αὐτ῀.).

†. Αὐτὸς μὴν τὸ κέρδος ἀπεχέσ@, κὴ ζημίας ἀπάσης χωρὶς. ὅσι αὐτὸς ᾖ, ὁ παρέδρ@, ὁ σχολαςὴς ὁ ἐπόμε@ αὐτὸ, λήψεται τι παρὰ τ῀ σωτελῶν, ἢ ἀναγκάσῃ αὐτὰς· κὴ ἢ τὰς σωτελεὶς τὰς ἡμετέρας ἐπιβλάψῃ, ἢ τοῖς ἑπομένοις αὐτὸ σχολάσαις αὐτὸ τᾶν παρέσῃ ἐφησ. κὴ γὰρ δὴ κὴ τᾶν τὸ μέρ@ τ῀ θείων ἡμῶν παραγγελμάτων ἐςίν. †. Αὐτὸς μὲν τὸν τῆ πρώ-την σύνοδον ὃν ὤμοσε, κὴ ὅτι αὐτὸς παρεγλαμβάνων τὸν ὄχλον, κὴ αὐξησιν τοσαύτην ἔχων σπήσεων, ὅσι ἂν πόλε τολμήσῃ τι λαθεῖν, εἰ μὴ μὲ μεγάλης ἀποδύσῃ τᾶν τ῀ ποινῆς ἐθελήσῃ. ὁδὲ τῆ πέμπ῀ ποιᾶτο τι παρεῖναι ἢ λαθεῖν τι κὴ τοιαύτην αὐθάδειαν ἐφιείς. τὰς ᾖ σχολὰς, εἰ μὴ πᾶς οἰκείας σπήσεσιν ὀρκωμόσας ἕποσ παρασκευάσῃ, ὁδὲ αὐτὸς ἔξω δικαίας ἀγανακλήσεως γένησε)· ἀναγκασθήσεταί τε ὑπ῀ σπήσεων αὐτᾶν εἰσπράξαι τὴν παρ' αὐτῶν ἡμομόλ@ ζημίαν, κὴ ταύτην τοῖς σωτελέσιν ἀποδῶναι.

§. α'. Διὰ τᾶτ' ἐκεῖν@ βελόμεθα τούτοις δὴ τοῖς ὄχλοις μείζους τὲ κὴ σεμνοτέρους εἶναι, πολλῷ τι τ῀ ὑπηρετᾶντων, (centum γὰρ αὐτῷ βελόμεθα τεταχέναι εἶναι) σεμνότητί τε τ῀ ἀξίας, (ἐπειδὴ ἀπεκαθίλιαν αὐτῷ ποιᾶμεν τὴν ὀρχλὴν) ἵνα ὑπ' ἐκείνοις ἀρχὰς ἔχωμεθα σεμνοτέρους, κὴ τοῖς ἡμετέραις κελεύσεσιν ὑπαργεῖν δυνάβοις. τ῀ γὰρ ἂν κὴ πρέσεων ἄνδρες οἱ κ῀ τὸ σῶ ἡμῶν ἀρχῆμα τοῖς ἐπαρχίαις ἐφεςῶτες, ὀλίγοι μ῀ ὄντες, ἐλαχίσων ᾖ ἐξάρχοντες· κομιζόμενοί τε παρὰ τ῀ δημοσίᾳ σφόδρα μέτρια, διδόντες ᾖ πολλὰ, κλέπτειν ᾖ ἀναγκαζόμενοι· κὴ μίαν ἔχοντες ταύτην ωφέλειαν, τὸ τοῖς ἐπαρχιώτοις αὐτοῖς δανειςαῖς, σωφάσῃ τ῀ σὺν τῷ ὄχλῳ δεδρᾶσθαι, κ῀ μικρὸν ἀποδιδόναι τ῀ ὄφελον; ἐξ ὧν τὰς ἡμετέρας σωτελεῖς εἰώθασι πωλεῖν, ἀσβεῖς τε ἄμα κὴ κεκινδυνευμένας ἐωθᾶς εὐρίσκοντες πόρας. §. 6. Ταῦτα ἡμᾶς ἐδυσώπησεν ὐ μόνον τοῖς ςρατῶν κέρδεσιν ἀπειπεῖν, ἀλλὰ κὴ εἰκοθεν σχολὴν παρέχειν· κὴ ἔςι πσὶν ὠνιον παρὰ τ῀ παρ' ἡμῶν τὸ τ῀ ὄχλῳ εὐλόγ@ χάρισμα, τᾶτ' ἐξωνησάσῃ, κὴ ἐλευθέρας τὰς ἡμετέρας ἀφεῖναι σωτελεῖς ᾗ τοιᾶτα διορισμᾶ, κὴ οἰκοθεν ἀντεισφέρειν τὴν παρηψυχὼ τοῖς λαμβάνεσιν, ἵνα κὴ ταύτης μεπεδῶμεν ἐλευθερίας. ἀπίκειν γὰρ ἡμῖν, ὡς ἔοικε, ᾗ θεῖ τοιαῦτα φιλοτιμεμβάι, μὴ μόνον Αφρους, μηδὲ τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἐκεῖσε χαρίσασθαι τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ κὴ τὰς κ῀ μέσην ἡμῶν τὴν πολιτείαν ἔτας ἐκάσε πιπρασκομένας, κὴ ὁδὲ ὑπὸ τοιᾶτ@ μέρει συγχωρμένας πρᾶτ῀ειν, ἀλλὰ κ῀ βραχὺ τ῀ ἕτερον κὴ ἑτέρων ἐξεσίας ἀεὶ γινομένας, ἐλευθερᾶσαι τ῀ τοιαύτης ζημίας τε κὴ αἰσχύνης. ταύτην ἀφέλωμεν ἡμεῖς τὴν χάριν ἀνθρώποις κὴ ἀναβείνῃ θεῷ, τῷ τ῀ ἐπὶ τῆ βασιλεία σέφανον ἡμῶν ἐπιθέντι, τῷ τὴν ἀληθρίδα ψῆφον κρινῆ παρὰ ᾗ πάντ@ς ἡμῶν δωρησαμένῳ, τῷ φιλολμησαμένῳ τοιαῦτά τε ὁμῶ κὴ τοσαῦτα ὁποῖα τ῀ ἐμανθανεν δέδωκεν ἑδένι.

ΚΕΦ. ε'.

ΔΕῖ τοίνυν τ῀ ἐπὶ τὴν ὀρχλὴν παρελόν@α ταύτην, εἰδέναι πόσων μ῀ ἀνδρῶν, πόσων ᾖ ἡγήσε) πόλεων, ὅπως ᾖ ἴσης σεμνὸς, μεπεκαλὼν ὁπ κρισαλαείας τὲ κὴ κμμετρίας εἰς ὀρχλὴν μείζονά τε κὴ ἀπεκαθίλιαν, φείδεσθαι παύσαχὲ τ῀ ὑπηκόων, κὴ φυλάτειν αὐτὰς ἀζημίους, κὴ καθαρᾶς χρᾶσθαι παύσαχὲ τοῖς χρσὶ κὴ τὸ δημόσιον αὔξειν, κὴ ᾗ συμφέροντ@ αὐτῷ πάσαν πίθεσθαι πρόνοιαν· κὴ τ῀ ἰδίᾳ λημμάτων ἀπέχεσθαι, κὴ τοῖς πόλεσι κρινῆ τε κὴ ἰδίᾳ βραβεύειν τὰ δίκαια. φέυγοσῖν τε αὐτὰς κὴ ἁδεσθαι, κὴ κέρδος ἕνεκα μηδ' ὁπῶν πράτειν μήτε ἐλαττον μήτε μεῖζον· ἀλλὰ δίξης τε ἀγαθῆς ἐφίεσθαι, κὴ ᾗ ἀφ' πίσεων δόρκεῖν, κ῀ ἡμῶν σὺ ἅπασι κεχαρισμένον καθεςάναι.

§. α'. Τὸ ᾖ μάλιςα ἐπὶ ᾗ Πόντ@ πλημμελέμενον φυλάτειν, τὸ μηδενὶ δῆναι παῤῥησίαν ἢ πτλας ἐπιπθέναι χωρίοις, ἢ οἰκήμασιν ἀλλοτρίοις. μόνον γὰρ ἴδιον τᾶτ' ᾗ τε δημοσίᾳ τ῀ τε βασιλικῶν οἴκων ἐςὶ, τ῀ τε ἡμετέρων τ῀ τε τ῀ δυσεβεςάτης αὐγούσης. εἰ ᾖ εἰς ἑτέρ@ πνὸς δύρει φέσηται σπίδας ἀνατεθείσας, αὐτὰς μὲ δύθυς καθαιρήσῃ, ἀνιχνδύσῃ ᾖ τ῀ τύπ@ς καθαπίξαντ@ κὴ εἰ μὲ αὐτὸς ὁ λέγων ἑαυτὸν εἶναι δεσπότην ᾗ πράγματ@, τᾶτ' πράτοι, παραχρῆμα τοῖς οἰκείοις πράγμασι πίτλας ἐπιθησ δημοσίας, εἰς κεφαλὴν αὐτῷ φέρρήξας τὰς ὑπ' αὐτὰ τεθέντας πίτλας· εἰ ᾖ φρονήσῃς εἴη πραγμάτων ἀλλοτρίων, τάς τε πίτλας, καθάπ῀ εἰπόντες ἐφέημεν, κατεαξῇ κ῀ τ῀ αὐτᾶ κεφαλῆς, βασάνοις τε αὐτὸν ὑποθῆσῃ πικραῖς· ὥσε παῦσαι μανθάνοντα τ῀ ᾧ πρσήκ φέσωπ@, γνώσκειν ὡς σὸκ ἔξεσιν ὅτε δι' ἑαυτᾶ, ὅτε ἀφ' πίνων δρυφόρων, ἢ πρὸς πλεονεξίαν παραλαμβανομένῳ, τὰς ὑπηκόᾳς ἀδικεῖν.

ΚΕΦ ς'.

ΔΕῖ ᾖ αὐτὸν ὁμοίως τ῀ φείσλεπτον μοδεράτ@ρα ἀνατέλλειν κὴ τὰς λῃςρίδνλας κὴ τὰς πλεονεκτήσεις, κὴ τὰς γυναικὸς τε κὴ φέυσίας κὴ ὑποζύγια κὴ πὶ τοιᾶτα ἁρπάζοντας· ὅπως ἂν καθαρὸν φυλάτοι τὸ δίκαιον, κὴ φανείημεν ὀρθᾶς ἐπ' αὐτῷ βεβελδυμένοι· κὴ μή πις ἡμᾶς εἰσέλθοι μεμέλ@ ὅτ λῃςρδιώκλας τε κὴ βιοκωλύτας ἐπαύσαμεν, πινᾶν μ῀ καθεζομένων τὴν χάραν, αὐτᾶ ᾖ σὸκ ἀμυνόντ@. Διὰ τᾶτ' ἂν αὐτῷ κὴ τὰς ςρατοπάτας ὑπεθήκαμεν, ἵνα κὴ τὴν ἐκείνων ἔχων χεῖρα, δυσκαλμάχητ@ τοῖς ἐπηρεάζουσιν εἴη.

ΚΕΦ. ζ'.

ΤΑῦτα αὐτῷ συλλήδδν πυρανεῦμεν. τὰ γὰρ δὴ κ῀ μέρ@ εὖσ) σαφῶς, ἔκ τε ᾗ πᾶσιν ὧν κεινᾷ γεγραμμένα νόμε. καθάπ῀ ἐπέμαμεν τοῖς ὄχλοις, ἔκ τε τ῀ βασιλικῶν πυραγγελμάτων, ἅπ῀ αὐτῷ διδόντες, ὑφηγησόμεθα κ῀ τίνα τρόπον Δμβάσῃ τὴν ὀρχλὴν· κὴ ταῦτα πράτειν, ἡμῶν τε σὺ λπθυμέν@ ἔσαι, θεῖ τε κὴ τῷ νόμῳ τὴν ἑαυτ῀ ψυχὴν ἀναθήσῃ, κὴ ἀγαθῆς ὑπὲρ ὅλης τ῀ διοικήσεως ἕξῃ τὰς ἐλπίδας. †. Ὑποτεθήσ) ᾖ κὴ παλογ@ τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ, ὃ ᾖ χρήσ) φανερὸν τι μὲ αὐτὸν τε κὴ τ῀ παρεδρ@ κὴ τὴν πᾶξιν τὴν αὐτ῀ παρὰ ᾗ δημοσίᾳ φέσηκὴ λαμβάνειν, τί ᾖ αὐτὸν ὑπὲρ τ῀ ἀρχικῶν παρέχειν συμβόλων· ὅπως ἂν ἐπιτάμ@ τὸ, τε ἐλεύθερον τ῀ ἐπιδόσεως τ῀ εἰς αὐτὸν χρσμᾶς, τό, τε σωτελεμβρον τ῀ παρ' αὐτᾶ φέρ τὰ σύμβολα φέσῆσης δαπάνης, χρᾶν κ῀ τὸ φέσηκον τοῖς πράγμασι μειζόνων τε ἐθνῶν κὴ πλειόνων ἀνθρώπων ἐλπίζων ἄρχειν, εἰ πᾶς σὺ χερσὶ λᾴσαιτο φέσηκόντως.

ΚΕΦ. η'.

ΔΙδόμεν ᾖ κὴ τᾶτο, τὸ πὰς ἐφέσεις πὰς παρ' αὐτᾶ κ῀ τὰ τ῀ φείσλεπτον ὄχλον χήμα, παρὰ τε τοῖς εὐδοξοπάτοις ἡμῶν κ῀ κονσυλχαπάνα κελεύσ@σι κοιαίσεσι πὰς τε οἰκας ἐλάτους τ῀ πενζακοσίων χρυσῶν σὺ τῇ καῖ' αὐτὸν ἐπαρχία παρὰ πσι κινᾳβρας, (κὰν εἰ τυχὸν σὺ παραπομπὴς, μὴ μόνοι ᾧ ἀφ' ἑκατονταλίοις ῥηθεῖν) ὅπιν ἐφέσιμοι γένοιντ', αὐτὰν σὺ πᾶξι θεῖα κατεξετάζειν ἀκρόατηρία. ὥσε αὐτὰν κ῀ κ῀ τᾶτο σεμνότερον ὄντα, μεμνῆᾶς τ῀ παρ' ἡμῶν δεδομένης αὐξήσεως αὐτῷ, κ῀ ἔτω χρᾶσθαι τοῖς παρεγραμμένοις ὡς ἀμεμπτὸν ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, κὴ ἡμῖν αὐτοῖς, κ῀ ᾧ γε ἡμῶν θεῷ τε κὴ τῷ νόμῳ παρέχειν.

ΕΠΙΛΟ-

Source : BIU Cujas

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, τοσαύτης τε αὐτὴν τῆς στήσεως ἐπιδίδοτω, ὅπως τε αὐτῷ ἴσον στεμμάτων ἡλιοειδῶς ὡς πολλοῖς εἰκότως ἔσεσθαι φάσκοντι, τῇ δ' νῦν αὐτῆς δοθέντος παρ' ἡμῶν ἄνθρακος τὴν ἀξιώματος ἐπιθυμίαν. Dat. xv. Kal. August. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΟΣ ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Το Παφλαγόνων ἔθνος ἀρχαῖόν τε καὶ σὺν ἀνώνυμον κεκτημένος, ἀλλὰ τοσοῦτον ὡς καὶ δόσεως μεγάλας ἐκπίμψαι, καὶ πᾶς ἐν Ιταλοῖς συνοικίσαι Βενέτοις, ἐν οἷς δὴ καὶ Ακυληία πόλις ἡ ἐπὶ τὸ ἑσπέρας μεγίστη κατοίκισμα, καὶ βασιλικὸν πολλάκις δίκαιον δεξαμένη.

ΚΕΦ. α'.

Το πάντων Παφλαγόνων ἔθνος ἐπὶ τῆς Ονωρίου τοῦ εὐσεβοῦς λήξεως χρόνων ἐλαττωθὲν, καὶ πόλεις ἀποβαλόν τινας, καὶ καθ' ἑτέραν χρείαν τῶν φόρων, ὑφεῖναί τινα δεδόκηται, οὐδὲν ἀνθήκαμεν χρῆσαι τῷ τὸ τοιοῦτον ἐπανάγειν χῆμα, καὶ μίαν πόλιν τὴν Παφλαγονίαν ἀποτελέσαι· καὶ ἅτε ἐπὶ τὰ δύο πιπράσκουσαν Πόντων, ταύτας καὶ ἐπ' αὐτῇ Δαρδανέας. ὥστε καὶ τὰ τῶν ἐθνῶν τούτων ἔχοντα τὴν δεκάδα διαιρεῖν τε δὴ καὶ μίαν ἀντὶ δυεῖν τὸ ἐμποθεῖν, (φαμὲν δὴ Παφλαγονίας τε καὶ Ονωριάδος) καλεῖσθαι μὴ πρόσωπον, (Ρωμαϊκὸν δὲ καὶ τοῦτο ὄνομα, καὶ τοῖς τὰς ἐπαρχίας ἰθυνοῦσι πρέπον) τάξει δὲ χρῆσθαι μιᾷ, συνειρομένης ὥσπερ τὰ ἐμποθέντα δύο τάξεων, ὧν καὶ ἀνδρῶν ἑπτὰ ἀεὶ μὴς συμπληρούσης. ἐπίσης δὲ καὶ ἔτος τοῖς τε δημοσίοις ἅπασιν, ὅσα τε Παφλαγόνες, ὅσα τε οἱ περὶ τὸν Ονωριάδος οἰκήτορες ἐτέλουν. καὶ ἵνα σε φόνοιαν τὰ πόλεων ἁπασῶν ὧν ἑκατέρα πρότερον εἶχεν ἐπαρχία, τυτέσιν τὸν Ονωριάδι, Πρυσιάδος τε καὶ Κρατείας καὶ Αδριανοπόλεως, καὶ Τίου καὶ Κλαυδιοπόλεως καὶ Ηρακλείας. εἰ δὲ καί τινες αὐτῶν ὑπὸ Βιθυνίας ἐλήφθησαν πρότερον, (ὁποῖον δὴ Πρυσία τε καὶ Ηράκλεια καὶ αὐτὴ γε ἡ μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας Φαμὲν δὴ τὴν Κλαυδιόπολιν) ἀλλ' ὅμως ἐπειδήπερ ἅπαξ μετέσησαν, αὖθις ἐπαναγαγεῖν αὐτὰς εἰς Βιθυνίας, καὶ συναριθμεῖσθαι τὸ χῆμα, πολλῆς φήθημεν εἶναι τὰ πολυπραγμοσύνης. ὥστε αὐτά τε ἀριθεῖσθαι πόλεις ἓξ, πρότερον Ονωριάδος ὄσαι, νῦν μέρος καὶ αὐτὴ Παφλαγονίας ἔσαι). ἐν δὲ Παφλαγόνι αὐτοῖς ἓξὶ δικαιοδοσίαν πόλεων ἑτέρων ἓξ, τὰ ἄναθεν σκεύη πρεσκευῶν τὴν χώραν φαμὲν δὲ Γερμανικοπόλεός τε τὰ πρὸς Γάγραν, καὶ Πομπηϊοπόλεως, καὶ Δαδύβρων, καὶ Σωρῶν, καὶ Αμάσειδος, καὶ πρός γε τὰ Ιωνοπολιτῶν. δώδεκά τε ἔσαι) αἱ πόλεις ἅπασαι τὰ ἐπαρχίας ἅπασης. κἀνταῦθα δὲ πρὶν μὲ τὰς ἱερωσύνας ἐδὲν καινίζομεν, ἀλλ' οἵ τε μητροπολῖται πρόσθεν οἱ τὰς ἱερωσύνας ἐνταῦθα δεχόμενοι, ἰδρῦσθαι ἐπὶ τὰ αὐτῆς τάξεως, τὰ ἐπ' αὐτοῖς τὸ γε ἐπὶ τῷ τόπῳ χειροτονίας ἐδὲν ἀμειβομένης· ἀλλ' ὑπὸ δὲ μακεδονιάτας πατριάρχας τὰ δύδεκα τῶν τοῦτο χειροτονουμένων πόλεως· αὐτοί τε τὰς ὑφ' ἑκάστης χειροτονῆτες, ἕως μέχρι νῦν ἐχειροτόνουν, ἐδὲν ἀλλήλοις πρὸς τούτων ἀμφισβητοῦντες, ἀ ἀμφιβεβόμενοι. καὶ μία τὸ λοιπὸν ἐπιρχία γένηται), πλείους ἔχουσα μητροπόλεις· τοῦτο ὅπως καὶ ἐν ἑτέραις ἡμῶν ἐπαρχίαις ἔστω.

ΚΕΦ. β'.

Ο τῶν ἀρχῶν ἔχων τὰ ἐπαρχίας πάσης, (Παφλαγονίας δὲ ἅπασα καλείσθω, καθὰ καὶ πρότερον ἦν) τὰς τε πόλεις ἀξιούσης, κωλύοντος ἐδένος τὰ ἐμποθέντων ἴσως ἐπὶ κωλύσῃ τὰ τοιούτων γενησόμενον τύπων· τοποτηρητὰς μήτοι ταῖς πόλεσιν ὧν ἐπέμπων, (τοῦτο γὰρ αὐτῷ παντελῶς ἀπαγορεύομεν. ἐπεὶ τὰ ἀτόπως ἐσὶν ἄμα μὲ αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἐπαρχίας χρηματίζειν, ἅμα δὲ ἑτέρων τῶν αὐτῷ τάξιν ὡρισμένα τὰ νόμον διδόναι) ἀλλ' αὐτὸς ἅπαντα διοικήσῃ, τά τε δημόσια εἰσπραξῇ σὺν πίστει ἀφθορίᾳ, μήτε ὑπερπράττων, μήτε ἐλαττῶν, ἀλλὰ τὰ κατὰ δικαιοσύνην ἰσότητος ἀντεχόμενος· πρός τε φόνοιαν δὲ καὶ εἴ τι βέλοιτο) τὸ δημόσιον, τοῦτο ἐπανορθοῦν τὰς πόλεις τὰ φυλάττων αὐτοῖς κτῆσίν τε καὶ ἰδίαν καὶ δίκην μὲ λαμβάνων ἐκατέρα πρὸς ἣν ἐσχεν ἀρχήν, σὺν ἃς ἔχουσιν εἰς χρυσᾶς ἐπικεφαλαίας εἰκοσιπέντε, ἔχων δὲ καὶ τὰ παραδρόμους ἐκατὸν καὶ δύο κομιζόμενον χρυσᾶς καὶ τὴν πέμπτην τὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν συνεπιβεβόμενον, καὶ εἰς ἀνδρῶν ἑκατὸν συνιόντων ἀριθμὸν, καὶ τεσσαρακοντάδα ἐπὶ τέλει χρυσᾶς ὑπὲρ παραψυχῆς λαμβάνουσαν παρὰ δημοσίᾳ. πρὸς δὲ τὸν ἀρχὸν, καὶ πρὸς τούτῳ καὶ τὰ καὶ' αὐτὸν ἀξιούν. ἡμεῖς γὰρ καὶ πάντεσθα τὰς ἡμετέρας ὑποπτελεῖς ἐξωνησόμεθα, καὶ τοῖς κομιζομένοις ἐξ ἔθους, πρόφασιν δὲ καλυμμένοις σεφραγίδι, δώσομεν αὐτοῖ, τοῦτο δὲ φόρων αὐτοῖς τὰ ἐπαρχίας ἐπιδίδοντες ἀφ' ἑαυτῶν δὲ σῶν. καὶ ὁ συλλογισόμενος ὑπὸ ἀριθμοῦ καὶ πρόσεως τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους κατασκάψας. ὁ γὰρ ἂν οἱ βαρβάρων τὰς πόλεις ὑποπτελεῖς ἀπολαύσαντες, καὶ τὸν ἀρχαῖον εἰς αὐτὰς ἐπαναγαγόντες ἐλευθερίαν, τὰς σὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἀδελφοὺς ἄλλοις συλλογήσομεν· ἀλλὰ τῷ δι' ἡμᾶς πολλοῖς ἔθνεσιν ἐλευθερίαν φιλοτιμησαμένῳ θεῷ, τάττω καὶ ἡμεῖς καθ' ὅσον ἐσὶ δυνατὸν, τὸν τὰ ἀεὶ πιπρασκομένων ὑπηκόων ἡμῶν πρασίσμεν ἐλευθερίαν· ἵνα τὰς λαμβάνοντας καταδουλάσθωσιν· (ἀνεισιξόμεν δὲ αὐτοῖς τὸν νενομισμένον ἀσφάλειαν) ἵτ' ἐφιέντες ταῖς ἀρχαῖς, ὀνόματος τὰ δόσεως, τὰς ὑπηκόους τὰς ἡμετέρας, ὡσανεί τι τὰ ἀνδραποδῶν, ὠνεῖσθαι μὲ ὧδε τὰ πιπρασκόντων, πιπράσκειν δὲ τοῖς ἀδικοῦσιν. Εσω σοὶ τοίνυν καὶ αὐτὴ τὰ τὰ Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχῶν μία, διττὴν πρότερον (ὄκ ἴσμεν ἀνθ' ὅτου) γνωρίμην. καὶ καλήσεις μὲ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τὸ ἐπὶ τοῦτης ἡγέμονον, πραίτωρα Παφλαγονίας Ιουστινιανῶν. (ἔξεσι δὲ αὐτὸν ἐλάδι γλώττῃ καὶ στρατηγὸν καλεῖν.)

ΚΕΦ. γ'.

Τῶν ὅρκων δὲ αὐτὸν ἀναμνήσεις ἀεὶ καθ' ἕς ἀφαλήψεται τῷ ἀρχῷ, ὥστε καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας, καὶ μηδὲ κέρδεσιν ἀτόποις ῥυπώσας, ἐφ' ᾧ τὸ δημόσιον ὠφελεῖν τε καὶ αὔξειν δικαίως τὰ παυσαμένου καὶ ἀμέμπτως ἀφθόνησας. ὥστε νέμειν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην ἔν τε τοῖς δημοσίοις, ἔν τε τοῖς συμβάλλουσιν, ἔν τε τοῖς δικαζομένοις πρὸς ἀλλήλους. φείσεσθαι δὲ ἀζημίους τὰς πόλεις, ὥστε μήτε αὐτὸν, μήτε τὰ παρέδρου, μήτε τῶν ἐπομένων αὐτῷ θεραπείαν (εἴτε στρατιωτῶν, εἴτε ταξεωτῶν, εἴτε οἰκετῶν) τι κερδαίνειν, ἢ πρὸς ἀναπαύσεις. δεῖ γὰρ αὐτὸς μὲ ἐξ ὧν αὐτοῖς δίδομεν ὀψωνίων δημοσίᾳ σιτήσεων, τὰς δαπάνας ποιεῖσθαι, σὺν μελέτῃ πρόσεσθαι ζῶντας τὸς δὲ ἐπομένους αὐτοῖς στρατιώτας γινώσκειν ὡς εἰ μὴ τοῖς οἰκείαις ἀρκοῦντας σιτήσεσιν ὀδεπορεῖν, ἀλλὰ διαρήσεσθαι τὸς στρατελεῖς τὸς ἡμετέρους ἀδικεῖν, ἢ πᾶν αὐτὸς πρὸς ἁλλοις ζημίαις, ἢ πρὸς ποιεῖσθαι τῶν δαπανῶν. Δεῖ δὲ τῷ ἀρχῷ ἔχοντος τὸ ἀζήμιον ἔστω τοῖς στρατελέσιν ὧν τὰ ἐκείνων σιτήσεων αὐτὸς μὲ αὐτοὺς ἀπαιτοῦντος, οἰκείῳ δὲ κινδύνῳ τοῖς στρατελέσιν ἐξ αὐτῶν πρὸς ποιοῦντος τὸ ἀζήμιον.

EPILOGUS.

§. 1. Hæc igitur omnia pernoscens excellentia tua, & tam magnas illi annonas addat, & ita ample eum dignitatis effectum sciat, ut floris & dignitatis jam nunc à nobis illi traditæ cupiditate multis hunc consequi merito affectabile sit [1].

Tit. VIII.

DE PRÆTORE [2] PAPHLAGONIÆ.

Novella Constit. XXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

PAphlagonum gens & antiqua, neque ignobilis olim extitit: in tantum quidem, ut & magnas colonias deduxerit; & sedes in Venetiis [3] Italorum fixerit, in quibus & Aquileia omnium sub occidentem urbium maxima [4], & quæ multoties cum ipsis etiam regiis certamen susceperit, condita fuit.

Cap. I.

HAnc sane Paphlagonum gentem Honorii pientissimi principis temporibus diminutionem passam, & aliquot amissis urbibus nulla utili de causa veteris illius contentionis & rigoris remissionem amplexam, nos denuo ad pristinam formam reducendam esse, ipsam quoque Paphlagoniam ad instar unius civitatis redigendam, & quæ in duobus jam Pontis [5] fecimus, eadem putavimus & in ipsa constituenda: ut qui harum gentium adunatum imperium, & unum ex duobus prioribus, nempe Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is prætor nuncupetur (quod nomen & ipsum Romanum est, & provinciarum rectoribus accommodatum) & una utatur cohorte ex duabus prioribus conglutinata, quam & centum virorum numerus supplebit. Imminebit autem omnino hic quoque tributis [6] publicis exigendis. tam quæ Paphlagones, quam quæ Honoriadis olim incolæ pendebant. Præterea omnibus ex æquo urbibus provideat, quas utraque prius habuit provincia, hoc est in Honoriade quidem, Prusiadi, Cratiæ, Hadrianopoli, Tio, Claudiopoli, & Heracleæ. Tametsi enim ex ipsis quædam, ut Prusias [7], Heraclea, & ipsa provinciæ metropolis & caput, Claudiopolis [8] scilicet ex Bithynia prius illi assumptæ sunt, tamen quia semel eo transmigrarunt, magnæ curiositatis [9] esse putavimus, denuo ipsas ad Bithynos reducere, & formam perturbare, adeo ut sex prædictæ urbes, in Honoriade prius existentes, erunt jam nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos vero Paphlagonas jurisdictionem habebit in alias sex urbes, quæ jam inde ab initio ad eam provinciam pertinent, nempe Germanicopolim, Gangram [10], Pompejopolim [11] Dadrybos, tumulos Amastridis [12], & insuper Jonopolim. Et duodecim omnino totius provinciæ urbes erunt. Cæterum quantum ad præsens institutum circa sacerdotia nihil innovamus, sed Metropolitani qui olim sacerdotia hic suscipiebant, tam in eodem manebunt ordine, ipsorum ordinatione quoad locum non mutanda, sed ab hujus almæ urbis beatissimis Patriarchis ordinandi, quam quos sub se positos hactenus ordinarunt, eos & nunc ordinantes, non de illis inter se dissidentes, non confundantur. Et una de cætero fiet provincia, plures [13] habens Metropoles, id quod, & in aliis quibusdam nostris exstitit provinciis.

Cap. II.

ENimvero qui totius provinciæ imperium tenet (appelletur autem tota provincia, quemadmodum & ante, Paphlagonia) etiam oberrando urbes lustrabit, nulla id factum prohibente sacra forma olim forte ad talium prohibitionem composita, sed neque *Vicarios* in locum suum hinc inde per urbes dimittens. Omnino enim hoc ipsum prohibemus, si quidem turpe est, ut quamdiu [14] ipse in provincia jus reddit, interim alteri quoque vices suas contra legem committat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine profligabit, neque plus neque minus exigens. Justitiæ præterea consentaneam æquabilitatem retinens, simul providentiam adhibebit, ut si quid damni fiscus acceperit, id corrigat: simul urbes illæsas tam publice quam privatim conservet. †. Annonam quoque, quam uterque prius magistratus habebat surgentem in septingentos vigintiquinque aureos capiet: tum adsessorem habebit, qui septuaginta duos ferat aureos: & cohortem unam ex ambabus compositam, procedentem usque ad centum virorum numerum, & quadringentos quadraginta septem aureos & tremissem percipientem è publico. Cumque gratis [15] officium suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redimemus, & his qui ex consuetudine per [16] occasionem suffragii (ut vocant) *aliquid percipiunt*, dabimus ipsi, hoc nimirum illis per thronum tuum erogantes ex publicis ejus provinciæ tributis: neque patiemur, ut sub specie & velamento auctionis subditi nostri in servitutem adigantur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum collatores à Barbaris ereptos, ad veterem libertatem reduximus [17], committemus, ut qui nobis ipsis peraddicti fuerunt, aliis serviant: quin potius Deo, qui multis per nos gentibus libertatem elargitus est, subditorum nostrorum usque novis auctionibus oppressorum libertatem (quoad ejus fieri potest) quasi donarium aliquod offeremus: neque oblædentes eos qui jam accipiunt (introducemus enim solitam illis ad hoc securitatem) neque item permittentes, ut datæ pro officio pecuniæ nomine magistratus, quasi mancipium aliquod subditos nostros à vendentibus coëmant, & revendant injuriam inferentibus. Esto igitur inter Pontici tractus provincias & hæc una duplex [18] antea (haud scimus qua de causa) facta appellabuntque (ut diximus) eum qui provinciæ præerit, Prætorem Paphlagoniæ Justinianæum, licebit autem Græca ipsum lingua etiam Strategum [19] appellare.

Cap. III.

PRæterea semper illi in memoriam rediges jusjurandum, cujus interventu officium suscipiet, *ut puras manus neque turpi lucro sordidas habeat, ut fisci commoda justus & undique inculpatis accessionibus augeat, ut subditis nostris æquitatem & justitiam impertiat tam in causis publicis, quam privatis*, sive contrahant, sive judicio inter se contendant. Urbes autem absque læsione subditorum lustrabit, ut neque ipse, neque Adsessor, neque quod ipsum sequitur famulitium, sive ex militibus, sive ex cohortalibus, sive ex servis, aliquid lucretur, aut gratis sumptus faciat. Oportet enim ut tam ipsi ex iis annonis quæ porriguntur ipsi è publico, sumptus faciant cum conveniente mediocritate agentes vitam: quam milites, qui ipsos comitantur, cognoscant, quod si non suis contenti annonis iter faciant, sed collatores nostros ausi fuerint tentare injuriis, aut damnis involvere, aut gratis sumptus facere, collatoribus indemnitas futura est ex ipsorum annonis, per eum qui magistratu defungitur, ut ipse tam eas repetat, quam etiam ex illis suo periculo collatoribus indemnitatem asserat.

1 Dat. 25. Kal. August. Constant. Belis. V.C. Jul. id est, anno 535.

2 Ητοι στρατηγὸς 6. *Eclog.* 11. de provocatione Prætoris Paphlagoniæ vel Honoriados porrecta, & de aliis provocationibus in diversis provinciis porrectis. *Jul. const.* 25. & *const.* 28. *de offic. prat. Paphlagoniæ.*

3 Solinus, Paphlagonia insignis loco Heneto, à quo (ut Cornelius Nepos perhibet) Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. Solinus 6.46 *Plin.* 6. *cap.* 2. Quo loco, inquit, Henetos adjecit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Henetorum etiam meminit Liv. 1. *decad.* 1. *in princip. Strabo* 5.

4 Ausonius tamen *in claris urbib.* Aquileiam nonam facit. *Non erat iste locus: merito tamen aucta recenti, Nona inter claras Aquileia celebria urbes Italæ ad Illyricos objecta colonia montes, Mœnibus & portis celeberrima.*

5 *Nov.* 28.

6 *Nov.* 8. *cap.* 8.

7 Prusias metropolis olim Bithyniæ, condita à rege Prusia, eo scil. qui Annibalem recepit: vide *Strabon.* 12.

8 Claudiopolis, metropolis Paphlagoniæ, olim Cythinis. *Dion. in Adrian.*

9 Id est, non utile esse duximus.

10 6. *Plin.* 2. Inde concilium Gangrense, tempore Sylvestri Papæ. 1. *tom.* 1. *conc. diff.* 15. *c. Annotatio.* unde dicta, vide *Strabon. lib.* 12.

11 Quæ antea Eupatoria dicebatur, condita à Mithridate. *Solin.* 47. & 2. *Plin.* 2.

12 Olim Sesamum oppidum, 6. *Plin.* 2.

13 Dixi ad *Novell.* 28. *cap.* 8.

14 Præfectis, vicario non est opus.

15 *Nov.* 8. *c.* 1. *Nov.* 17. *c.* 1.

16 Προφάσει τῆς καλουμένης συφραγίδος. vid. *J. unicam Cod. de suffragio.*

17 *Nov.* 28. *c.* 6.

18 Prætor Paphlagoniæ duplicem habet potestatem, Paphlagoniæ scil. & Heleno ponti.

19 Strategum Paphlagoniæ observa.

Source : BIU Cujas

CAP. IV.

ATque hæc ſane lex nobis de Paphlagonibus poſita eſto, honoratiorem illis magiſtratum efficiens, ut qui inter *ſpectabiles* [1] numeretur, præbens ipſi auctoritatem tam in provinciales milites, (quatenus tamen juſte eis præcipiat) quam etiam contra alios, nullis ejus provinciæ hominibus privilegio uti queuntibus, ſive majores, ſive minores, ſive etiam procurationi rerum ad potentes homines pertinentium præfecti ſint. Certe quod facile per ea loca admittitur, hujus rei excellenter curam geret, ne committat, ut aliquorum prædiis *Tituli* apponantur, ullum aliud nomen habentes inſcriptum, quam vel fiſci vel regiarum domuum. Sed ſi quid tale factum deprehendat, eos quidem titulos è veſtigio detrahet [2]: fiſci vero nomine prorſus alios titulos prædiis ejus qui talia delinquit (ſi præſens hæc faciat) imponet prius detractis titulis ad illius caput confractis. Si vero abſens ſit, prædiorum curatore comprehenſo tam corpus ejus tormentis ſubjiciet quam titulos detrahet: & in capite [3] eos curatoris prædiorum comminuet: ſciens quod ſi quid ejuſmodi negligat, nos vero didicerimus ſimul aliorum, ab aliquibus impoſitos prædiis titulos hærere quam fiſci regiarumque domuum tam noſtrarum quam pientiſſimum. Auguſtæ ſimul præſidem re ipſa comperta iſtos per negligentiam omiſiſſe, is qui hunc magiſtratum obtinet, bonorum ſuorum publicationem ſuſtinebit, ut qui cum facile pro magnitudine imperii præſens iſta prohibere potuiſſet, debita ea opera neglexerit.

1 Prætor Paphlagoniæ ſpectabilis.

2 *Novell.* 18. *c.* 5. §. 1.

3 Pœnæ genus obſerva: titulum injuſte adfixum alicui prædio, in caput curatoris ipſius prædii infligi & comminui. adde *Nov.* 28. *c.* 5. §.

CAP. V.

AD hæc diligenter ibi ipſum locorum proſpicere volumus, ut omnes qui *latrocinia exercent*, qui alienas ſubſtantias aut etiam uxores rapiunt, qui alia denique patrant crimina, perſequatur, comprehendat, & competentibus ſuppliciis ſubdat, & omnem prorſus injuſtitiam reprimat: neque committat, ut in aliquo probiores & manſuetiores injuriis afficiant, ne aliis denuo talium perſecutoribus opus habeamus, cogamurque rurſus violentiarum repreſſores, latrunculatores [5] & alia id genus tolerare nomina ſimul & negotia quæ nos averſati ipſum ad hunc ordinem produximus, & ita amplum dignitatiſque plenum magiſtratum effecimus, ut tam appellationes apud ipſum cum judicat, interpoſitas ad excellentiam tuam, cuique eundem unquam magiſtratum ſuſcepturi ſunt, & celeberrimum quæſtorem ſacri noſtri palatii, qui in forma conſultationis audientiamiis accommodabunt, quam minores cauſas quingentis ſolidis, in provincia ejus apud aliquos non ſpectabiles motas, & ſi ex delegatione ſint, cum per provocationem ſuſpenduntur, ad ſe deducat in habitu, & ordine ſacri auditorii, & ut ipſe inter à nobis inventos, & in ampliorem formam redactos magiſtratus ubique connumeretur. Siquidem & ipſi majores erunt, & in majore quam priores reputatione habebuntur, & facilius nobis vel in majoribus negotiis ſuum exhibebunt miniſterium. Nihil enim in parvo [6] magnum exiſtere, tum à noſtris dictum eſt majoribus, tum nos etiam ex ipſis judicamus probavimuſque factis. Subjicietur autem & huic legi deſcriptio [7] quæ ſignificet, quid è publico tam is qui provinciam regit, quam adſeſſor & cohors ejus accipiet, quo item dato magiſtratus codicillos percipiat.

4 *d. Novell. c.* 9.

5 *Novell.* 8. *c.* 13.

6 Μηδὲν ἐν μικρῷ καθεσάναι μέγα.

7 Ἀπογραφὴ, notitia.

§. 1. Ipſa ſane ratio qua magiſtratum geret, cum hoc loco ſub compendio explicata eſt, tum in lege quæ de omnibus magiſtratibus, in commune deſcripta eſt, ſimul & ex imperatoriis noſtris mandatis, quæ ei dabimus cum adminiſtrationis codicillos conferemus, & jusjurandum ſecundum legem noſtram in hoc conſcriptam exigemus, manifeſtabitur.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur omnia perdiſcens excellentia tua, & tam magnas illi annonas ſubminiſtret, & ita ipſum ſciat amplæ dignitatis effectum, ut floris & dignitatis hoc à nobis tempore in illum collatæ cupiditate merito multis ipſum conſequi ſit affectabile.

TIT. IX.

DE PROCONSULE [8] CAPPADOCIÆ 9.

NOVELLA CONSTIT. XXX.

Imper. Juſtin. Auguſtus Ioanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUam amplum nomen [10] Cappadocum gens habeat, & quanta Romanis negotia exhibuerit, priuſquam in illorum ditionem redigeretur, non ignorant veteris eruditionis ſtudioſi. Certe olim totius ferme Ponti imperium tenuit, & nominatiſſimi viri, inque magna apud Romanos reputatione habiti inde *orti valde floruerunt*. Terram præterea habet diffuſam admodum, & mirabiliter præſtantem, & quæ ita majeſtati imperatoriæ placuerit, ut etiam poſſeſſionibus quas illic habet, peculiarem magiſtratum præfecerit, non minorem civili, *ſed potius majorem*. Siquidem & populoſiſſima eſt, & urbem maximam præbet ejuſdem cognominis tunc chariſſimis nobis Cæſare [11], qui ſummo orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum dedit principium: qua etiam de cauſa apud omnes terræ populos nominatiſſimum Cæſaris nomen eſt, & nos præter omnes alias imperatoriæ majeſtatis notas eo gloriamur.

CAP. I.

HAnc ſane regionem parvo tradere magiſtratui contra omne nobis decorum & dignitatem fore viſum eſt, cum alias tum vero maxime, quia ſemper ipſam adverſus magiſtratum noſtris domibus præfectum ſeditiones movere cernimus, & quia factionibus [12] inter ſe diviſa eſt civitas, quarum alteram *Tamiacam* [13], quaſi fiſcalem & ærariam: alteram *Eleutheri cam*, hoc eſt liberam appellant: & cum exiſtat ambitu murorum una, duplex eſt ſententiis. Unde & ſeditionum & diſſenſionum occaſiones, & ſi quid omnino mali fatigat homines, id (uti nos arbitramur) ex hac provenit cauſa: qua ſublata, robur ſimul & concordiam nostro addemus, qua [14] nihil unquam inter homines præclarius exſtitit, & præſtantius. §. 1. Ac cum aliis magiſtratibus, quos nuper inter Piſidas [15], Lycaonas [16], Thracas [17], inſtituimus adminiſtrationis forma & acervus ex duarum rerum congreſſu conſtitit: tum vero majore hunc forma adornare cupientes, tertiam etiam poteſtatem illi adjicimus. Nam is quem huic præficiemus officio non ſolum præſidebit legibus, & univerſæ cohorti civili: ſed etiam præſidebit militibus tam qui in prædicta regione, quam qui in aliis Pontici tractus provinciis, in quibus Tamiaca exiſtunt prædia, ſtationes habent, perinde quaſi per ea loca ſuper milites cum imperio poſitus ſit. Permittimus etiam illis in homines [18] Tamiacos imperium [19]: & omnes quicunque ad Comitianam [20] prius cohortem pertinebant, ſive *Summarii* [21], ſive id genus alii fuerunt, hiſce obtemperabunt: & triplici [22] forma conflatum habebit magiſtratum: ſiquidem & civilis magiſtratus erit & militaris, neque non Tamiacis quoque rebus præſidebit: utraque illi cohorte, tam Comitiana, quæ & ſua conficiet, neque cum civili

8 Præſidem vocat *Nov.* 8. *cap.* 15. §. 24. & 25. *Nov.* 20. *c.* 2. ubi fit mentio præſidis Cappadociæ primæ & ſecundæ. Veſpaſianus Conſularem Cappadociæ rectorem impoſuit pro equite, & legiones addidit propter aſſiduos Barbarorum incurſus. *Sueton. Veſpaſiano c.* 8.

9 Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας. *Scrim. & 6. Ecl.* 15. De officio proconſulis Cappadociæ, vide *Jul. cap.* 85.

10 *Novell.* 20. Cappadoces ſuo tempore imperium aliquod habuerunt, Medis poſtea ac Perſis paruerunt. *Herodot. Xenoph.* victi à Philippo. *Juſtin. Oroſ.* De regibus Cappadociæ, vid. *Diodor.* 31. adde *Strab.* 12 ubi refert, quam late Cappadoces imperarint:

11 Cæſaream intelligit, quæ olim Mazacha (à Meſek filio Japheti, ut quidam volunt) mater urbium Cappadociæ, teſte Solino *c.* 47. Cæſaream, de qua nunc agimus nobilitavit ſuo Epiſcopatu Baſilius cognomento magnus ſub Valente.

12 Factiones in Cappadocia erant duæ, Tamiaca & Eleutherica.

13 Tamiaca prædia, poſſeſſiones patrimonii principis, vid. *C. de præd. Tamiac.*

14 Concordia civium, nihil inter homines præſtantius.

15 *Novell.* 24.

16 *Novell.* 25.

17 *Novell.* 26.

18 Tamiaci homines, qui tractant patrimonium principis.

19 Proconſul Cappadociæ in homines Tamiacos habuit imperium.

20 Id eſt, comitis domorum, cui ſiberant Tamiaci, vid. *l. ult. Cod. ubi cauſæ fiſcales.*

21 Σομμάριοι. *c.* 8. §. 1. *J. eod.* ita dicuntur ab æſtimationibus & ſummis rerum faciendis, quarum exiſtimantur periti. adde *Nov* 64. *Cic.* 12. *ad Attic.*

22 Proconſ. Cappadociæ civilem, & militarem in Tamiacos poteſtatem habuit.

KEΦ. Ν'.

ΕΣτω ἡ κθ' ἔτ@ ὁ νόμ@ ἡμῖν ἐπὶ Παφλαγόσι κείμεν@, ποιῶν αὐτοὺς τῶν ἐχλῶ σεμνοτέρους καὶ ἐν ταῖς στρατολάταις ἀριθμουμένους, καὶ διδάσκων κτ' τ' τραπωτὸν τ' ἐπιχωρίων ἐξουσίαν, ἐν οἷς ἂν αὐτοὺς μὴ δικαίᾳ στρατεύῃ, καὶ κτ' τ' ἄλλων ἁπάντων τ' τ' ἐπαρχίας αὐτῆς χρῆσθαι στρατιώταις δυναμένων· κἂν εἰ μείζονες, κἂν εἰ τυχὸν ἐλάττονες, κἂν εἰ πρωτευόντων στρατιωτῶν δυνατὸς στρατηγόντων ἀνδρώπων. Καὶ ἐπιμελήσεται γε ἀφαιρεθέντως δ' κατ' ἐκείνης ῥᾳδίως ἀμφισβητουμένης τὸς τίτλους, τὸ μὴ συγχωρεῖν τίτλους ἐπιτίθεσθαι χωρίοις ποσὶν, ἀναγεγραμμένοις εἰς τὸν ὄνομα τ' ἄλλων πλὴν δ' δημοσίᾳ τε καὶ τ' βασιλικῶν οἴκων· ἀλλ' εἰ τι τοιοῦτον δόρεγινόμενον, τὸς μὲ τίτλους αὐτίκα καθαιρήσῃ, τοῖς δ' ἐκείνα χωρίοις δ' τοῦτα ἀμφισβητοῦντ@, εἰς πειρᾶν τοῦτα πρᾴπτοι, τίτλους ἐπιθεῖναι πάντως ὀνόμασι δ' δημοσίᾳ, σκέψασθαι τὰς καθαιρεθέντας τίτλους εἰς τὴν ἐκείνα ἀδελφὴν νὺς κεφαλήν· εἰ δ' ἀπὸν εἴη, τ' τ' χωρίων σκεψαμένους συλλαβεῖν, τὸ σῶμά τε αὐτᾶ βασάνοις ὑποβαλεῖ, τὰς τίτλους τε καὶ ὅπως δίδυς καθαιρήσῃ, εἰς κεφαλὴν δ' σκεψαμένους τ' χωρίων αὐτὰς καταξας. γινώσκων ὡς εἰ τοιοῦτό τι ἀφείδει, καὶ μάθοιμεν τίτλους ἐπικειμένους δ' τισὶν ἐπιτεθέντας ἄλλων πλὴν δ' τε δημοσίᾳ τ' τι βασιλικῶν οἴκων ἡμῶν τε καὶ τ' δυσεβεστάτης αὐγούσης, τὸν τε ἀρχοντα μαθόντα τὸ χωρίον δόλιον, αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ὑποσήσει δημόσιον· ὡς παρὰ τοῦτα ῥᾳδίως κωλύειν, τῷ μεγέθει χρώμενον τ' ἀρχῆς, ὁμως ἐξεπίτηδες τοῦτον ὑπερορᾶσαι.

KEΦ. ε'.

ΚΑκείνη ἡ θεὸς σέβοιαν αὐτὸν βυλόμενα, δ' πᾶσι λυσιτέλειαν ἐπιζένευσεν, καὶ τοῖς ἁρπάζουσι τὰς ἀλλοτρίας βιᾶς ἢ καὶ γυναῖκας, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα ἐργαζομένοις, συνέχειν τε αὐτὸς καὶ παιδεύειν σωφρονεῖσθαι, καὶ πᾶσιν ἀδίκιαν ἀνατέλλειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἕν τινι τὰς ἐπιεικεστέρας ἀδικεῖν. ὥστε μὴ πάλιν ἡμᾶς ἑτέραν δεῖσθαι τ' τοῖς τοιούτοις ἐπιζενγνύειν, καὶ πάλιν ἀνέχεσθαι βιοκλυτῶν, καὶ λῃστοδιωκτῶν, καὶ ἑτέρων τοιούτων ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων. ἀφ' ἡμεῖς ἀποστρεφόμενοι, σφᾶς τοιοῦτον αὐτὸν τὸν πάζιν ἠγάγομεν. καὶ ἅπας αὐτὸ σεμνὸν τὸν ἀρχὸν πεποιήκαμεν, ὥστε καὶ σκληρᾶς τὰς αὐτὸ δικαίζοντι διδόμενας, σφᾶς τε τὸν τοῦ ὑπερέχλῳ καὶ τὰς κτ' καιρὸν τὸν αὐτὸν σβεννύμενας ἀρχὸν, σφᾶς τε τ' παιδεύθημεν κατάστασα δ' θείᾳ ἡμῶν πυλαπίᾳ, οἵᾳς κτ' τάξιν κονσιλιαρίων αὐτὸν ἀκριβάσαν· τὰς δ' ἐλάττας τ' πενθηκοσίων νομισμάτων εἶναι τὰς κτ' τὸν ἐπαρχίαν τὸν αὐτᾶ κινδύνους, σφᾶς ποσὶν ἑτέρᾳς στρατηλάτοις, εἰ καὶ σὺν παραπομπῆς εἶεν, ὅταν ἐφέσιμοι γένων), ὡς ἑαυτὸν ἄγαν, ἐν τῇ δ' θείᾳ δικησηρίᾳ πάζει· ἵνα πανταχόθεν καὶ αὐτὴ συναγελθμοῖς ταῖς ἀρχαῖς ταῖς παρ' ἡμῶν ἐξηνεγμέναις, καὶ εἰς στρατοτέρων ἀναχθείσαις σχήματος ἔσον) ἢ δὲ καὶ αὐτὴ μείζες, καὶ τ' στρατίραν ἀξιολογώτερα, καὶ ῥᾳδίως ἡμῖν σφᾶς τὰ μείζονα τ' παρασμάτων ὑπηρετήσον). μηδὲν ἢ σὺν μικρᾷ καθεστέναι μέρα, καὶ τοῖς στρατιώταις εἴρῃ), καὶ ἡμεῖν γε αὐτοῖς ἐπ' αὐτῶν ἐγκεκεντρῆ τε καὶ δεδοκίμασται τ' ἔργων. ὑποτίθησ) τοίνυν ἀπερασφὲ καὶ τοῦδε τῷ νόμῳ, δηλῶσα τι μὴ λήψε) σφᾶς δ' δημοσίᾳ, τᾶτ' μὲ ὁ τῶν ἐπαρχίαν ἰθυγων αὐτὸς, τᾶτ' ὁ πάρεδρ@, καὶ ἡ τάξις αὐτὸ τι ἢ ἀδάς, τὲ δ' ἀρχὸς σφᾶς λήψε) σύμβολα. §. α'. Ο ὃς τρόπ@ καθ' ὃν ἀρξῇ, κάντευθεν μὲ σὺν βραχεῖ διηγρᾶν), φανερὸς ὁ αὐτὸ καὶ παρὰ δ' νόμος γνήσ) δ' σὲ πασῶν τ' ἀρχῶν σὺν κτίσει γραφέντ@, καὶ σφᾶς τ' βασιλικῶν ἡμῶν σβεννυμένων, ἅπας αὐτὸ δώσομεν ὅτε καὶ τὰ τ' ἀρχῆς διδόμενα σύμβολα, καὶ τ' ὅρκον ἀπαιτήσομεν, τᾶτ' δὲ τὸ κτ' τ' νόμου τ' ἡμέτερον γεγραμμένον.

EΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, τοσούτοις τὲ αὐτῇ τὰς σιτήσεις ἐπιδιδότω, ἵτ' τὲ αὐτὸν ἴσα σεμνὸν σβυομένων ὡς πολλοῖς εἰκότως ἔσεσ' σεπόθασαν, τῇ δ' νῦν αὐτῇ δοθέντ@ παρ' ἡμῶν ἄνθος τε καὶ ἀξιώματ@ ἐπιθυμίᾳ. Dat. xv. Kalend. Auguſt. *Conſtantinop.* BELIS. V. C. CONS.

TITΛΟΣ θ'.

Περὶ δ' ἀνθυπάτ@ Καππαδοκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ' ἱερῶν πραιτωρείων τὸ δεύτερον καὶ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟσον ἐστὶ τὸ Καππαδόκων ὄνομά τε καὶ ἔθν@, καὶ ὅπως τῷ ἀρχῷ ἵνα κληθείη τὰ πράγματα παρέχε Ρωμαίοις, οἱ τ' ἀρχαίας πολυμαθείας σὺν ἠγνοήκασιν ἐφασᾶ. τᾶτε μὲ Πόντ@ μὲν πάντ@ ἐξῆκε, καὶ ἄνδρες ὀνομαστότατοι τε καὶ φρονιμώτ@ ἄξιοι Ρωμαίοις γένωμοι, μεγάλως σκεῖθεν λώβησαν. γῆτε αὐτοῖς ἐστι πολλή τε καὶ ἀγαθή, καὶ ἔτως ἀρίστεια τῇ βασιλείᾳ, ὡς καὶ ἀρχῷ ἐπιζῆσαι παῖς σκεῖσε κλήσεσιν ἰδίαν, τ' πολιτικῆς ἀρχῆς σὺν ἐλάττω, μᾶλλον μὲ ἔν καὶ μείζω. πολυανθρωποτάτη τε μὲ καθέστηκε, καὶ πόλιν τε παρέχε) μεγίστην, τὴν δ' φιλπίτε Καίσαρ@ ἡμῶν ἐπώνυμον, δ' δὲ τ@ ἀρχῷ ἀγαθῷ τῇ καθ' ἡμᾶς μοναρχίᾳ· δι' ὃν ἂν ἄπτοιτο τοῖς γῆς ἔθνεσιν ὀνομαστότατον ἐστὶ τὸ δ' Καίσαρ@ ὄνομα, καὶ ὥσπ ἡμεῖς αὐτ' ἄλλα τινὸς τ' τ' βασιλείας συμβόλων σεμνυνόμεθα.

KEΦ. α'.

ΤΑύτῃ δὴ τῇ χώρᾳ ἀρχὴ ὠφελεδόσ μικρᾶ, σφόδρα ἡμῖν ἰφάνη δ' ὠφσήκοντ@ ἀναξίον. ἀλλως τε καὶ χαρισάζεσθαι αὐτῇ ἀεὶ ὡς τῷ ἐφεσῶσιν τοῖς ἡμετέροις οἴκοις ἡγεώμεθα ἀρχὸν· καὶ μιμεισθμένα γὲ τὲ τ' πόλεως ἐστί. καὶ τὸ μὲν τι πιμεικὸν ἔσιν αὐτῆς, ἐλεύθεροι δ' καλεῖσθαι τέρων. καὶ μία μὲν ἐστιν ἡ πόλις τῷ ὠφελοῦμι, διῳκῆ δὲ ταῖς γνώμαις, ὥστε καὶ σταστῶν ἀφορμὰς καὶ δ.νοίας, καὶ εἴ τι κακὸν ἀνθρώποις ἐνοχλεῖ, ὠφελεῖ παύτης ἐστὶν, ὡς γε οἰόμεθα, τ' ὠφελίστως. ὧν ἀνελόντες, ἰσχύ τε ἅμα καὶ ὁμόνοιαν τῷ πόλιμαι δώσομεν. ἧς ἐ μήποτε ἂν ἐδὲν σὺν ἀνθρώποις ἄμοιρ@ κάλλιον. §. α'. Ταῖς μὲ ἐν ἄλλαις ἀρχαῖς, ἃς ἐναρχ@ σὺν Πισίδαις τε καὶ Λυκάοσι καὶ Θραιξὶ κατισήσαμεν, σὺν διῳκῆς τιν@ σωιόδ τὸ χῆμά τε καὶ ἀθροισμα καθεισηκέ· ταύτῃ δὲ δὴ τῷ Καππαδόκων μείζονι καθησυχάσαι βυλόμενοι χήματι, τριτῶλῳ ἐπιτίθεμεν τῷ ἐξουσίαν αὐτῇ. ὁ δ' κτ' ταύτην τῷ ἀρχῷ ἡγήσε) μὲ δ' νόμῳ καὶ τ' πολιτικῆς ἁπάσης τάξεως, ἡγήσεται δὲ καὶ τ' στραιωτῶν, τ' τε ἐπὶ τ' εἰρηνικῆς χώρας, τ' τ' σὺν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τ' Ποντικῆς διοικήσεως ἱδρυμένων, σὺν αἷς τὰ τιμεικὰ χωρία καθέσηκεν, ὥσπερ ἂν εἰ στραπωλικὸς αὐτόθεν ἐπύχανεν ἄρχων. δώσομεν δὲ αὐτῷ καὶ τ' τιμεικῶν ἄρχλν ἀνδρώπων· καὶ πάντες ὁπόσοι τ' παρῴκ κομηλιακῆς εἰσὶ τάξεως, (συμμαχίοι τε φαμὲν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐστὶ) κατακοσιν) τοῦτο. καὶ τελαδικὴν ἕξει τὸ χῆμα τὸ σωιάζον αὐτῷ τῇ ἀρχῷ. ὁ δ' αὐτὸς πολιτικῆς τε ἕξει ἀρχων, καὶ στραπωλικῆς, καὶ τ' τιμεικῶν ἡγήσεται πραγμάτων· ὑπεργάσης ἑκάστοις αὐτῷ τάξεως, τ' τε κομηλιακῆς, (ὡσῆς καὶ τὰ οἰκεῖα πράξῃ, καὶ ὁδὸν ἐπικοινωνήσῃ τῇ πολιτικῇ τάξῃ, τ' τε δ' λαμπρότατα τ' ἐπαρ-

Source : BIU Cujas

τ ἐπαρχίας ἄρχοντ. πᾶσιν ἢ ἀνθυπατικωῖ ἡγεμονίας τε καὶ καλείας βυλόμεθα, τ πάξεως μίαν ἐχέσης σεσηγελιαν, τωῖ τ ἀνθυπατικωῖς φαμέν· τὰ μόνοι οἰκεῖα διηρημένως πραττέσης, τ τε σεφόλου κομηκιαῖς, τ τε σεφόλου πολιτικῆς, ὥστε τωῖ μὲ πολιτικωῖ ἐπιμελείας τ δημοσίων τε καὶ πολιτικῶν ὅσα εἰς αὐτωῖ ἀνήκειν ἄνωθεν ἴσμεν, τωῖ ἢ σεφόλου κομηκιακωῖ πάξιν ἐφεσάναι τῇ τ βασιλικῶν πραγμάτων διοικησ, καὶ τωῖ εἰσαγωγίμων ποιείας καθ' ὅσας νεῦ ὑφηγησόμεθα χήμ.

ΚΕΦ. β'.

Το μὲ ἢ τ ἐπιτρόπων καὶ τ πρακδύτων ὄνομα οὐδὲ εἶναι παντελῶς βυλόμεθα, σεὸς τὰ ἔμπροσθεν βλέποντες πεποιήκαμεν, καὶ τωῖ πολλωῖ αὐτὸν ἐπήρειαν, ὡ τοῖς ἀθλίοις ἐπῆγον σωπτελίσιν. ὀνομάζεσθαι ἢ βυλόμεθα κατ' οἰκίαν ἐκάστω, κινδυνεύοντ τ ὅλης κομηκιαῆς πάξεως, καὶ τ δεκατελῶν τ σεφοδεύοντων (ὃς δὴ μαγίστρας σεφότας καὶ δευτέρας καλέσιν) ἑτέρας τὰς μετ' αὐτὰς δύο λαγχανομένας δεκατείας, ἵνα, ὡς εἰρη), καὶ οἰκίαν ἐκάστω. τούτας ἢ δὴ τὰς μὴ τὰς σεφότερας δεκατείας ποιείσθαι τωῖ εἰσαγωγίν, καὶ σεισπέρειν τὰ οἰκεῖα τῷ δημοσίω· σεφοεῖν ἢ καὶ τ ἀπιθείας τ σωπτελῶν, ἐφ' ὧ σεφὸς μηδενὸς αὐτὰς μηδεμίαν ὑφίσασθαι βλάβην γινώσκοντας ὡς ἡ ἐντεῦθεν ἐπιζημία τοῖς μαγίστραις τελέσιν, πολλῷ πλέον τωῖ αὐτῶν ὄλῃ) σεισσίαν, οἷα καὶ ἐκ κινδύνε ἐπ' αὐτὰς φερομένε πάσης τ δημοσίας εἰσαγωγέως. Μηδ' ὅτιοῦν δὲ πιρέχειν παντελῶς μηδὲ τὰς σεφόλου καλεμένας σεφότας καὶ τὰς δευτέρας μαγίστρας, μήτε τὰς μήτ' αὐτὰς νεῦ δεκατείας, (ὃς ἐξεταστέμεν τωῖ ἀνυσιν τ δημοσίων ποιείσθαι) μήτε ἄλλον μηδένα τ τ κομηκιαῆς πάξεως, τωῖ κ' καιρὸν σεριλείσθαι ἀνθυπάτω, ἢ σεφοφάσ ὀνομασίας, ἢ ἑτέρας οἱασδήποτε αἰτίας, μόνον ἀνὰ quinquaginta solidorum παρ' ἑκάστ τ δεκατελῶν πρακτόρων τοῖς σεφοτέροις τελσκαίδεκα μαγίστροι παρεχομένων.

ΚΕΦ. γ'.

Αγτὰς μόνοι τὰς ἀπαιτητὰς μηδ' ὅτιῶν κομίζεσθαι πλέον παρὰ τ γεωργῶν, ἢ τ ὅλως ὑπομενόντων δι' αὐτῶν τωῖ εἰσαγωγίν, πλωῖ τ σεισγομένων τοῖς τύποις Νικητ ℔ τ μεγαλοπρεπ μνήμης, καὶ ἀφορισθέντων τοῖς ἀπαιτηταῖς· μὴ δυναμένων αὐτῶν πλατύνειν ὀνόματα, καὶ ὑπὲρ τ ὀνομάτων τούτων ἐπάγειν ζημίας, ἀπαγικῶν τε ἕνεκεν, ἢ πρακτόλικῶν, ἢ ἑτέρας οἱασδήποτε σεφάσεως, εἴτε εἰς σωήθειάν τινα δῆθεν ἀναφερομένης, εἴτε εἰς οἰανῶν ἐπήρειαν. τούτων ἢ πάντων ἐλευθέρας τὰς ἡμετέρας ὑπαπλεῖς φυλάττεσθαι βυλόμεθα. μάλιστα ἢ αὐτὰς ἐλευθερῶμεν ℔ πονηρ τε καὶ ὀλεθρίε δεσμ, ὃν τοῖς κ' καιρὸν παρέχοντες πρακτόλικῆς ἠλαπίνη σεῖτε τὸ δημόσιον σεῖ τε τὰς οἰκείας ἀποχαφάς. ἀλλὰ κἂν εἴ τις τύπ ὢ βυλόμεν παρέχοιτό τι τοῖς πρακτόλικῆς, ἢ μακρὰ σωήθεια, καὶ ταύτην ἀναιρῶμεν. αὐτὸ ἢ δὴ τὸ ℔ πρακτόλικ σεριλόγιες ὄνομα, καὶ πᾶν τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον εἰκότως σωαφαιρούμενα, ταύτην ἰδικὴν φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέροις κατελέσι διδόντες. εἰ δέ τις παρήσαι τ πρακτόρων ἕτερόν τι λαβεῖν σεῖτε τὸ σιωρυμένον ἀδικήμασι τοῦ τύπ Νικητ ℔ μακαριωτάτ, (ταῦτα ἢ μόνα κομιζέσθαι συγχωρῶμεν αὐτοῖς) ἴση καὶ τ φρατείας καὶ τ ἀξίας καὶ ἐσίας σκοπουμένου τ αὐτ.

ΚΕΦ. δ'.

Επειδὴ δὲ εἰκὸς ἐστιν ἐν τοῖς δέκα καὶ τέσσι πράκτορσι (διότι κ' βαθμὸν εἰς πάντων σεῖναι τωῖ πάξιν αὐτὰς θεσίζομεν) σῶμ εἶναι σεὸς τὸ πᾶσμα ἐπιτήδειον, μόνον μὲ αὐτῷ καὶ ἔτως τωῖ ὠν ℔ βαθμῶ σεσόδου συγχωρῶμεν, θεσίζομεν δὲ τὰς δεκατείας τὰς σεφοτέρας μαγίστρας, καὶ σεὸς γε τὰς μετ' αὐτὰς ἑτερόν τινα βοηθὸν αὐτῷ σεσυνομάζειν, κινδυνεύοντ οἰκείων καὶ τ ὄντων αὐτοῖς πραγμάτων, ὃς τῷ πραγμωῖ χρήσεται σεσηκότως, ὥστε μήτε τὸ δημόσιον ἀδικεῖσθαι διὰ τωῖ ἀσθένειαν τωῖ σκείνε, μήτε σκεῖνον σκοπεῖσθαι τ ὠν ℔ χρόνε καὶ ℔ βαθμῶ σωχαμυΐας· δηλαδὴ κινδύνῳ τ δεκατειῶν μαγίστρων καὶ τ ἄλλων τ μετ' αὐτὰς, τ ℔ βοηθῶ ℔ μὴ σεὸς τῶτο ἐπιτηδείε σεσολῆς γινομένης, ὡς εἰρη). Καὶ μεγάλως ἡμῖν τὰς τ δημοσίων πραγμάτων δεήσ χάριν ὁμολογεῖν, ἀπαλλάττεσιν αὐτὰς τ πολλῶν σκείνων ζημιῶν ἃς ἐμπεσεῖν τοῖς μαγίστραις παρέχον, καὶ τ κ' καιρὸν σεριλείπω κόμηκι, καὶ τῇ αὐτῷ πάξει. Διὰ τῶτο ἢ αὐτὰς τούτων ἁπάντων ἠλευθερώσαμεν, ἵνα μηδὲ αὐτοὶ τὰς ὑποπλεῖς ἀδικῶσιν, μηδὲ τοῖς σεφάσεις σκείνας, ἃς εἰς ἐπήρειαν ἐπινοοῦντες, introitus τε καὶ ἕτερα ὀνομάζοντες, τ τ γεωργῶν καθολύσι βίον· ἀλλὰ μόνοις δεκάμοι τοῖς παρεχομένοις τοῖς ἐπιτρόποις, κ' τ τύπον Νικητ ℔ τ λαμπρᾶς μνήμης, τ ἄλλων ἁπάντων ἀπέχοντ.

ΚΕΦ. ε'.

Αγτῷ ἢ τῷ σεριόλεπ ἀνθυπάτω ἁπάντων ὁμοίως ἴσα φερντὶς, εἴτε καθεσηκὸς τ πολιτικῶν, εἴτε εἰς τωῖ στρατιωτικωῖ δρόμωῖ, εἴτε εἰς τωῖ πραιτωρικωῖ δρόμωῖ, εἴτε εἰς τωῖ πραιτωρικωῖ ἔξουσιν βλέπον· καὶ ὑδενὸς ἀμελήσ τ πάντων, ἐπειδὴ καὶ μείζονα τ ἄλλων ἄρχοντα δῆναι τῷ τόπῳ βυλόμεθα. νενομισμένον ἢ τοῖς πάλαι Ρωμαίοις ὃν τοῖς ἐπαρχίας ἀποκληρῶν ἢ τοῖς γινομένοις ὑπάτοις, ἢ τοῖς ἀντ' σκείνων σελλογμένοις· (ὃς ἀνθυπάτες σκάλων) Διὰ τῶτο καὶ τωῖ Καππαδόκων δρόμωῖ ἀνθυπατείαν εἶναι βυλόμεθα, ℔ τινι Ρωμαῖοι σεφότερον τωῖ ὧν Αφρικῆ κατενόσμων δρόμωῖ. ὧν ἡμεῖς νεῦ τοσῶτον ἠυξήσαμεν, ὡς τ παραλαμβάνοντα τούτῳ τοῖς σύνδεξοτάτοις ὑπάρχοις τ ἱερῶν ἡμῶν σωαγελμάτων σεμνοτέρων. καλείσθω τε ὁ τούτης ἡγέμων τῇ πατρίῳ φωνῇ, proconsul Justinianus Cappadociæ. ὥστε καὶ τὸ τ δρόμης ἔχειν ἴδιον, καὶ τ δρομίτην σωονομάζειν τῷ πράγματι. δίκαιον ἢ ἂν ὁ τ ἀρχῆς κρατῶν τὸ τοιῶτον χῆμα ραδίως. ἐπεὶ καὶ πολλωῖ ἐχθ τωῖ ἐξουσίαν, ὑπερνενομένων σεφάσεσ τ πατρικιακῆς κλήσεως, καὶ εἰς τόπως ἑτέρας καὶ ὅλως ἴσης σεμνῆ, τοσούτοις ἐφεσῶσι πράγμασί τε καὶ ἀνθρώποις, καὶ Διαθήσ γε δύσκολώτερον ἀπαντᾶν, τ στρατιωτικῆς αὐτῷ παραζευγνυμένης ἰσχύος. τὰ μὲ ἐν πολιτικῷ πράξῃ κ' τῶτο δὴ τὸ σωειθισμένον τ στρατιωτῶν ὑπήκοος σφόδρα δύσκολος, οἷα κἀκείνων ὑποκεκλιμένων αὐτῷ. §. α'. Περσεχέτω ἢ μάλιστα τ νῦν τῇ τ πατρικιακῶν διοικήσ πραγμάτων· ἀπᾷ εἰς ἄτυ δεινὸν καὶ παντάχοθεν κεκαπηλευμένον ἐξωλίσθησεν ἀπειλεῖν, ὡς μηδενὸς ἄξια σχεδὸν αὐτὰ καθεστάναι. τοσοῦτα ἢ μεμαθήκαμεν ἀμαρτάνειν κ' τωῖ χώραν, ὅσοι μόλις ἀνδρὶ τ μεγίστων ἴσης σεὸς θεραπείαν δύναλα. οἱ ἢ τὰς τ δυνατῶν ἐπιτροπεύοντες κλήσεις ἀλλ' ὕδη καὶ ἐρυθριῶμεν εἰπεῖν μεθ' ὅσης αἰλῶν) τ ἀτοπίας, καὶ ὡς δορυφόροι τε αὐτὰς θεραπεύσι, καὶ πολῆθ ἀνθρώπων ὁ φορητῶν ἀκολυθεῖ, καὶ λῃσεύσιν ἅπαντες ἀναιδῶς· καὶ θαυμάζομεν ὅπως οὐχὶ νεῦ τὸ κατ' σκείνων ὑπήκοον ἐξήρκεσεν ἀδικημάτων. τοιγαροῦν ἡμέρας ἐκάστης δυκρυβοις τε ἡμῖν καὶ τὰ ἰδιαιτερα πράττουσι πολῆθ σεσεισι Καππαδόκων ἀδικουμένων. καὶ πολλοὶ μὲ ὧν αὐτοῖς ἱερεῖς, γυναῖκες ἢ ὡς πλεῖσαι καὶ πάντες ὀδύρον), καὶ τωῖ τ οἰκείων ἀφαίρεσιν αἰτιῶν) πραγμάτων. ἐπεὶ μήπις ἐσὶ σωεχὴς ὁ τὰ τοιαῦτα κωλύειν ἰσχύων. ἡ πιμελεια ἢ κλῆσις ἤδη σχεδὸν ἰδιωτικὴ γέγονεν ὅλη, Διαπαρωμὴ τε καὶ ἁρπασμὴ σωῦ αὐταῖς ταῖς τ ἵππων ἀγέλαις ἀνηφθεσμένης παντελῶς ὄδου, ἀλλὰ ℔ χρυσ αὐτοῖς ἐμφερομένης χρυσῷ.

ΚΕΦ. ς'.

Διὰ τῶτα τοίνυν ἕνα τ ἡμῖν γνωσιμωτάτων ἐπισῆσαι τῇ χώρᾳ τούτῃ βυλόμεθα, ὃς δὴ ταύτης τ τελευτ ἡγήσ) πάξεως, μόνον ὧν αὐτῷ cohorte habebit commercium, quam clarissimi provinciæ præsidis apparente. Universam vero proconsularem fieri appellarique volumus utraque cohorte, tam quæ Comitiana prius, quam quæ civilis vocabatur, tametsi unam appellationem (nempe proconsularem) obtinet, separatim tamen sua obeunte munera: ut civilis quidem curet tributaria & civilia, quæ initio semper ad ipsam pertinuisse scimus. Quæ vero Comitiana prius cohors erat, imperialium rerum administrationi insistat, & exactionem conficiat, ea scilicet forma quam modo explanabimus.

Cap. II.

CUratorum [1] etenim & tractatorum [2] ne nomen quidem omnino superesse volumus, respicientes ad vetera exempla, & nimiam læsionem quam miseris illi collatoribus induxerunt, sed per singulas domos, & totius Comitianæ cohortis, tredecimque [3] primatium, quos primos [4] & secundos magistros vocant periculo, alios tredecim, qui statim post illos separati sint, nominari volumus, singulos (ut dictum est) ex singulis ædibus: & post priores tredecim exactioni incumbere, & servare fisco quæ sua sunt: prospicere item collatorum indolentiæ, & ne quid ab aliquo ipsorum damni sustineant: scientes quod damnum ex causa collatoribus irrogatum, multo magis ipsorum facultates respiciet, cum totius publicæ exactionis periculum ad ipsos devolvatur. Sed neque eos qui primi & secundi prius magistri vocitabantur, neque tredecim illos qui post ipsos modo separati sunt, quos profligationem [5] tributorum facere sanximus, quidquam omnino spectabili pro tempore Proconsuli præbere vel nominationis titulo, vel quacunque alia de causa: si quinquageni solidi aurei ab unoquoque horum tredecim exactorum primoribus tredecim magistris præbeantur.

Cap. III.

POrro neque ipsos exactores [6] amplius aliquid à rusticis aut denique iis qui ab ipsis exactionem tolerant, accipere, quam quæ *formu* [7] *Nicetæ* magnificæ memoriæ continentur, & exactoribus deputata sunt nequeuntibus ipsis nomina fingere & damna pro hisce nominibns inducere per causam *Aspacticon* [8], seu tractatoriarum, vel quocunque alio prætextu, sive ad aliquam consuetudinem, sive ad quamcunque vexationem porrigatur, cum enim ab omnibus illis collatores nostros liberos conservari volumus, tum improbo etiam & pernicioso tributo eos liberamus, quod pendebant tractatoribus, per quod fiebat ut circa publicum, & suas descriptiones idonei non essent, quin & si forma aliqua sit pragmatica, quæ velit tractatoribus aliquid præberi, aut longa consuetudo: etiam hanc tollimus, sublato enim ipso nomine tractatorum merito quidquid ad eam causam pervenit una sustulimus, specialem hanc collatoribus nostris largitatem impartientes. Quod si quis exactorum præter ea quæ forma beatiss. Nicetæ definita sunt, quæ sola ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit accipere: sciat tam militia se, quam dignitate & sua substantia casurum.

Cap. IV.

QUoniam vero fieri potest, ut inter tredecim exactores (siquidem ut gradatim [9] ad hunc perveniant ordinem, sancimus,) unus aliquis ad expediendam exactionem idoneus non sit: concedimus, ut sic quoque reditus quidem ex eo gradu salvus illi permaneat. Cæterum sancimus, ut tredecim illi primores magistri, & insuper qui post ipsos sunt proximi proprio bonorum suorum periculo alterum quempiam illi *Adjutorem* adnominent, qui convenienter pro illo exactionem expediat: ut neque per illius imbecillitatem injuria afficiatur fiscus, neque ille temporis & gradus sui solatio defraudetur, promotione videlicet adjutoris ejus, qui ad hoc munus idoneus non est, facienda, periculo (ut dictum est) tredecim primorum magistrorum, & aliorum qui post illos sunt proximi. Ac magnas merito nobis gratias publicorum tributorum exactores [10] habere oportebit, qui ingentibus illis damnis quibus antea tam magistris quam spectabili pro tempore comiti, ejusque cohorti obnoxii erant, eos liberaverimus, propterea autem hisce omnibus eos liberavimus, ut neque ipsi collatores nostros injuriis opprimant, neque [11] prætextus excogitent introitus illos aut aliter nominantes, quibus rusticorum facultates enervent: sed his solis contenti quæ secundum formam Nicetæ claræ memoriæ curatoribus præbebantur, omnibus aliis abstineant.

Cap. V.

IPsi vero spectabili proconsuli omnium ex æquo rerum cura imminebit, sive civile aliquod sit, sive ad militarem magistratum, sive ad potestatem Tamiacam respiciat, neque quidquam omnium negliget. Ac quoniam majorem huic loco, quam cæteris magistratum attribuere volumus, & veteribus Romanis in more fuit, ut vel designatis consulibus, vel his qui illorum loco proficiscerentur, quos proconsules vocitabant, provincias sortirentur: propterea & Cappadocum magistratum proconsulatum esse volumus, quo in Africa [12] prius Romani imperium suum exornarunt. Et in tantum illum nos magistratum auximus, ut eum qui hunc suscipit, gloriosissimis sacrorum nostrorum prætoriorum præfectis connumeremus. Appellaturque patria [13] lingua is qui huic præsidet, *Proconsul Justinianeus Cappadociæ*, ut & appellationem magistratui propriam habeat, & simul ex re ipsa archegetes [14], quasi primarius magistratus nominetur: susceperit enim is qui hunc magistratum obtinet facile talem formam, quando & potestatem per se magnam, & per causam Tamiacæ possessionis etiam ad alia loca, prætensam habeat. In summa tot rebus hominibusque præsidens dignitate & auctoritate affluet, adjunctisque militaribus copiis omnia disponet minore negotio. Civiles igitur res conficiet more solito: militaribus vero & ipsis commode præibit, nempe & illis se ipsi submittentibus. §. 1. Sed cum primis animum advertito ad rerum Tamiacarum administrationem, quæ in tam gravem & omnium cauponationibus expositam inopiam delapsæ sunt, ut in nullo fere amplius pretio existant. Tot tantaque enim edocti sumus per provinciam delinqui quæ vix amplissimo cuique adhibita medicina curare facile est. Nam qui potentium possessiones procurant (sed pudet nos jam propemodum dicere) quanta cum insolentia passim oberrant, ut stipatores [15] illis inserviant, ut non ferenda hominum multitudo ipsos sequatur, ut impudenter omnes latrocinentur: miramurque sedulo, quomodo eo loci subditi, tot perferendis injuriis suffecerint. Inde adeo quotidie Cappadocum injuriis oppressorum multitudo occupatos nos & rempub. tractantes adit, ex quibus multi sacerdotes, plerumque mulieres, qui omnes lamentantur, querunturque res suas sibi ablatas esse, quando nemo in proximo sit, qui hujusmodi prohibere valeat. Tamiaca [16] certe possessio jam [17] pene in formam privatæ redacta est, tota convulsa, direptaque una cum suis equitiis [18] nemine omnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

Cap. VI.

HIs igitur de rebus unum aliquem ex perspectissimis nobis regioni huic præficere decrevimus, qui triplici [19] huic ordini præsit, solus

1 Epitropi & tractetutæ non sunt, *Julian.*

2 Τρακτιτῶν, Tractetutæ *Novell.* 28. *cap.* 24. *in fin. Jul.* Dicuntur etiam tractores, *l. ult. C. de executorib. lib.* 12. Sic Ἑλλησμεῖ glossariis curam eos egisse τῆς τῶν πράξεως τῶν δημοσίων φόρων liquet. Tractores ergo sunt, qui tractant & administrant prædia fiscalia, *Brissonius.* Sed tamen Cujacius *ad l.* 3. *C. de cano. largitional. tit.* tractatores & chartularios pro iisdem dici notat. Quid tractoriæ, vid. *Cod. de tractoriis & stativis, l.* 12.

3 Tredecim magistri.

4 Primi & secundi magistri.

5 Ἀνωσιν.

6 Canonicarii hi mittebantur à præposito, *Julian. hic in fin. & n.* 86. *in fin.*

7 Τοῖς τύποις. Formæ sunt velut Edicta vel leges seu præfectorum prætorior.

8 Ασπαγικῶν τὸ ἄνικεν ἢ πρακτιτικῶν ἀσπαγικὰ salutatoria.

9 Gradatim honores deferendi *ut hic l. ult. gradatim* 11. *ff. de muner.* appellationes quoque gradatim faciendæ, hoc est, ab imis per medios ad eos qui summi sunt, judices. *Nov.* 23. *c.* 4. *in fin.* Gradatim ita præstatur, quod familiæ relictum est, *l. suggestioni* 5. *C. de verb. sign.*

10 Δημοσίων πράκλορας.

11 Μηδὲ τὰς προφάσεις ἐκένης ἃς ὡς ἐπήρειαν ἐπινοοῦντες Introitus τε καὶ ἕτερα ὀνομάζοντες, neque occasiones illas in damnum excogitantes introitus, aut simili alio nomine appellent.

12 Id est, Carthagine, quæ, ut Sextus Ruffus scribit, prima fuit proconsularis provincia, & simpliciter *proconsularis provincia* cum dicitur, hæc dicitur, & *proconsul* quoque per eminentiam, Africæ proconsul. Vid. *Cujac. hic.*

13 Id est, Latina. *Nov.* 22. *c.* 2.

14 Hæc verba quæ sequuntur sunt interpretis, ἀρχηγέτης princeps, ἀρχηγετεύω, ἀρχηγετέω, ἀρχηγετῶ.

15 Δορυφόροι.

16 Id est, res patrimoniales principis.

17 Tamiacæ possessiones à forma rerum privatarum differebant.

18 Equitia, Ἱππων ἀγέλαι, equorum armenta & greges. Cappadocia altrix equorum & proventui equino accommodatissima. Solinus *cap.* 47. *Jam pascua fimant Cappadocum, volucrumque parens Argeus equorum. Claudianus* 2. *in Rufinum.* Argeum autem montem præruptum Cappadociæ intelligit, de quo Solinus *d. loco.*

19 Sustinet enim munus duorum olim præsidum Cappadociæ, & comitis domorum in eadem Cappadocia.

Source : BIU Cujas

omne in se imperium & potestatem circumferens, civilis officii utens insignibus, habens in usu vehiculum [1] ex argento, securim, fasces, & quæcunque olim proconsularis imperii fuerunt insignia: præcipiet autem & militibus & curam geret Tamiacorum redituum, ut sine ullo detrimento & cessatione omnibus ad hoc ordinatis magistratibus obveniant, multoque magis ad nostrum palatium, quemadmodum etiamnum occasione eorum quæ vel nobis, vel sacratissimæ & pientissimæ Augustæ conjugi nostræ inferuntur, tam in auro quam veste ingrediantur: nihil enim illinc volumus decedere. §. 1. Non tamen ut ea forma præbeantur, qua hactenus, ex rapinis scilicet, & ex titulo læsionis dationisque collatorum, (hæc enim omnia tum odio prosequimur, tum è nostra ejicimus republica) sed ex justis legitimisque causis, quas subjici sacræ huic nostræ legi jussimus, ut eas ferens is qui pro tempore hunc gerit magistratum sacratissimæ Augustæ conjugi nostræ *quinquaginta* auri libras, prout dictum est, inferat. Magistrarum etenim gratis nos creamus: & ordinationes ejus absque omnibus procedere largitionibus sancimus: neque quisquam erit, qui pro hac quidquam capiet. §. 2. Sed & annonas ipsi quidem ad viginti usque auri libras damus, prout subjicitur: adsessori vero ejus præbemus ad duas auri libras: capiet item utraque cohors id quod usque adhuc è publico suppeditabatur, nullo prorsus modo deminutum: nulla enim re hunc magistratum minuimus: & maxime [2] gloriosissimi præpositi sacri nostri cubiculi [3]: si quidem & hunc & suppositam ipsi devotiss. Palatinorum scholam in Cappadocia simili cum potestate, ordine & figura manere sancimus: non tamen quicquam exinde ferentem vel consuetudinem vel annonarum titulo, vel in auro, vel in veste, vel in aliis speciebus, neque à *spectabili* pro tempore proconsule, neque ab ejus cohorte: nam aliter puritas conservari nequeat, sub unum enim magistratum, quidquid in ea regione geritur, contrahimus, ne convulsione ipsa claudicet.

1 Ὀχημά τι ἐξ ἀργύρου carrucam argenteam, *Jul. hic*, *n.* 85. §. 2. *adde Nov.* 24. *c.* 4.

2 Cubicularii regum vel principum hæc notanda sunt, nam si quæ privilegia minui oportebit, cubiculariorum principis privilegia postremo loco minuentur.

3 Τῶν ἡμῶν κατώνων, hoc ideo dicitur, quia deputati erant Tamiaci reditus cubiculo & cellario sacro id quod proprie ταμείων est.

Cap. VII.

SAne Tamiacæ possessionis curam [4] & rationem magnam habebit is ipse, qui ad hoc à nobis officium proficiscitur: & circumspiciet, si quid à Tamiaco solo detractum, & frustra ab aliis detentatum sit, sive [5] in pascuis, sive in arvis, sive in locis vitibus consitis, sive in prædiis, sive domibus & vetus solum rebus suis vindicabit, nulla longi [6] temporis præscriptione illi opponenda, neque [7] enim fisco licet tale quid opponere, neque lucrum captans, ut maxime patrimonium suum exinde collocupletet: nam depauperatio [8] potius est, quam locupletatio, si quis sordidis utendo manibus arbitretur ex eo lucrum se facere, quod multifariam postmodum cum impietate & summo probro restituet [9].

§. 1. Sed & ipsam urbem ab omni prorsus perturbatione quietam conservabit: neque committet, ut seditio [10] aliqua ordinem & administrationem reipub. corrumpat. Publica quoque tributa [11] vigilanter & cum justitia exiget, nihil in illis curæ pratermittens, neque concedens, ut aut fiscus, aut privati in aliquo circa res suas damnum sentiant: ut qui ex æquo in omnes imperium obtineat, sive milites sive scriniarii sint, tam gloriosissimorum præfectorum, quam magnanimorum magistrorum militiæ, sive in civili cohorte numerentur, sive cingulum Tamiacum gestent, sive in majoribus sive minoribus dignitatibus consistant, sive inter sacerdotes cooptati sint. Unus enim hic magistratus omnibus præficietur: & tam suæ ipsius existimationis, quam nostrarum legum, & ante omnia Dei memor, ut publica quidem tributa per proconsularem cohortem sine detrimento & cessatione importentur, curabit: reditus vero Tamiacos per subditas prius illi throno personas inferet, intendens etiam ad ea quæ pro consuetudine præcipiuntur à gloriosissimo præposito sacri nostri cubiculi, neque untibus ipsis canonicariis [12], quam pro tempore à gloriosissimo præposito emittuntur, vel saltem obolo tenus aliquid accipere, vel consuetudinum nomine, vel quacunque alia de causa, vel [13] ab ipso pro tempore summario [14], iisve qui publicas exactiones conficiunt, vel à spectabili proconsule, vel ejus cohorte, vel his qui *Kataskeuastæ* [15], quasi instructores, vocantur, vel præpositis, vel quacunque alia persona ad sacrum nostrum pertinente patrimonium. At vero exercitu utrique harum solicitudinum opem feret, sedabitque potentium satellites, neque committet ut loca depopulentur, & latrociniis infesta reddant: neque ipse ea percurret, quemadmodum prius facere solebant comites. Neque item in locum suum dimittet vicarios [16], sed locorum defensoribus & cohortalibus suis ad id ministerium obeundum utetur. §. 2. Sicubi [17] vero & militibus opus erit, ex iis locis milites, ubi necessitas postulat, opitulari jubebit, atque hi propriis ista sumptibus expedient, neque subditos damnis involvent, aut gratis ulla ex parte sumptus facient, sed tam ipse his abstinebit, sumptum de suo faciens, ubicunque tandem erit, quamvis ad aliam ipsum proficisci regionem jubeamus, quam etiam adsessor ejus, & reliquum famulitium, sive ex proconsularibus sive ex militibus, quamvis servile etiam aut subjugale [18] aliquod omnes hosce sequatur, necessitatem habentibus (ut prædiximus) militibus & quicunque alii ibi locorum habitant, scholares forte aut domestici, ut illius jussionibus obtemperent, singuli & subsantiæ suæ periculum reveriti: damus enim ei potestatem, ut hæc illis adimat [19] nisi ejus jussis pareant, propterea quod eum qui hunc magistratum obtinet, velimus formidabilem subditis, & venerandum existere. Etenim sive [20] miles, sive proconsularis, sive scholaris, sive domesticus per causam illius jussionum damni aliquid collatori nostro irrogaverit, conveniens est, ut ipse hoc ex istius annonis proprio periculo recepto, injuria affecto medeatur. Postremo neque ulli eorum qui ex hac urbe [21] eo commeant, collatores nostros injuria tentari permittet. §. 3. Sed & cursum [22] publicorum equorum illæsum conservabit. *Nihil enim ab ipsius jurisdictione excidimus.* Et si quis ex quocunque judicio ad eam regionem commeantium injurius erit, & ultra deputatum & constitutum exegerit, hunc persequetur.

4 Vid. Julian. *hic. n* 86.

5 Nota in quibus consistebant prædia Tamiaca.

6 Temporis prolixitas publico non nocet. *Jul. hic.*

7 *l.* 6. *C. de oper. pub.*

8 Ἐλάττωσις.

9 Non ita turpe est non locupletari, quam male accepta restituere.

10 Seditiones à præsidibus provinciarum compescendæ, *l.* 13 *ff. de off. præsid.*

11 Ut tributa juste exigantur ad notionem præsidum pertinet.

Cap. VIII.

CUram autem geret etiam civitatis, & eorum [23] quæ ad frumentationem [24] publicam pertinent, & sitonica appellantur, operumque [25] ejus, & procurabit, ut secundum legem nostram ratiocinia [26] conscribantur, & tam Tamiaca quam civilia insumantur. Et si [27] quem eorum qui solitas illas jussiones insinuare consueverunt, nempe quod aquarum aliquis ductus impediat, & quod quæ muros concernunt diffundantur, aut quia pontes aliqui sint per provinciam, aliave itinera, aut alia denique ejuscemodi existat occasio, prout improbe olim fuit in usu habitum, penitus ipsum provincia expellet, nec permittet ei ut vel jussionem ejusmodi insinuet, vel per hanc causam quidquam omnino lucri capiat. Nam si nobis visum fuerit ejusmodi inspectionem operum celebrari, sacra pragmatica forma usi ad eum qui hunc geret magistratum, communicato præterea de his cum throno tuo consilio, rem ipsam nos disponemus, ne cui facile ad ejus generis pecuniarum exactiones pateat aditus & accessus. Omnia quoque quæ audierit *improba*, prohibebit is qui hoc magistratu defungitur. Quod si vehementiore aliquo & asperiore opus erit, certiorem ea de re faciet tam excellentiam tuam, quam gloriosissimum præpositum, & alios celeberrimos magistratus, quibus ad talem rem conficiendam aliquid adest facultatis: nos denique ipsos, & nos illi, quid facto opus sit, explanabimus.

12 Id est, exactoribus.

13 Παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν σημαρίου.

14 De summariis dixi *cap.* 1. *§. eod.*

15 Καταστευασταί.

16 *Julianus c.* 87.

17 *Julianus ibid.*

18 Subjugalium nomine jumenta intelliguntur.

19 Præsides justa de causa apparitores suo officio possunt privare.

20 Pœna scholaris & domestici proconsuli non obtemperantis.

21 Constantinopoli, *Julianus.*

22 Cursus publici cura ad præsides etiam pertinebat. addit & hoc Julianus de hoc proconsule Cappadociæ, veredorum dispositiones sub juris ejus districtione esse.

23 *Julianus ibid.*

24 *d. l.* 1. §. 11. *ff. de offic. præf. urb.*

25 *Nov.* 34. *c.* 1. *Nov.* 25. *c.* 4. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. proconf.*

26 Ratiocinia, λογισμοί.

27 *Julianus c.* 88.

ΚΕΦ. ζ'.

ΠΡόνοιαν τοίνυν καὶ αὐτὸς ὁ παρ' ἡμῶν τελούμενος ποιήσεται τῆς τιμητικῆς κλήσεως, καὶ ὄψεται τὸ παραμεῖνον τῆς τιμητικῆς χώρας, καὶ μήτε ὑφ' ἑτέρων κατισχόμενον, εἴτε ἐν νομαῖς, εἴτε ἐν ἀρούραις, εἴτε ἐν οἰκοφυτίοις τόποις, εἴτε ἐν χωρίοις, εἴτε ἐν οἰκίαις καὶ οἰκοδομῇ τῶν προϊόντων τῶν ἀρχαίων γῆθεν, ἐδαφικῶς ἐπιβεβλημένης αὐτῷ χρονίας παραγραφῆς· ἐν δὲ ἄν τις ἀντιβαίνῃ τούτοις τοῖς τοῦ δημοσίου, ἐδὲ ὅπως κερδανῇ πράττων, ἐδὲ ἵνα τὴν ἴσαν αὐξήσειεν τῶν αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ ἐλάττωσις μᾶλλον ἢ καὶ αὔξησις ἐστι, τὸ χρεωρυπῶσαι χρώμενον οἰέσθαι τι κερδαίνειν, ὅταν ὕστερον ἀκόπως σωθῇ ἀσφαλῶς τὰ καὶ αἰχμὴν πολεμαρχήσειν. §. α'. Ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν ἀφυλάξ παντὸς ἀπέραντον, καὶ σῖτον ἐ συγχωρήσῃ λυμαίνεσθαι τῷ πολιτεύματι. τὰς δημοσίας τε φόρους ἀργύρου καὶ μὴ δικαιοσύνης εἰσπραξέσι, ἐδὲν τῶν κτλ ἐκείνας ἀμελῶν, ἐδὲ συγχωρῶν ἢ τὸ δημόσιον ἢ τοὺς ἰδιώτας κατὰ τι αὖ τὰ οἰκεῖα ζημιοῦσθαι, οἷα τῷ κτ' πάντων ἐξουσίαν ἔχων εἴτε στρατιῶται, εἴτε σκρινιάριοι τε καὶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τε καὶ ἀνδρειοτάτων εἴτε στρατηγῶν. εἴτε πολιτικὸν ἔχοιεν τάξιν, εἴτε τιμητικῶν ζώνῃ, εἴτε ἐπὶ μειζόνων, εἴτε ἐπ' ἐλαττόνων ἀξιωμάτων εἰσὶν· εἴτε ἐν ἱερεῦσι τελοῖεν. εἰς γὰρ ἔτι ἅπαξ ἐν ἀρχὴν ἐπισῇ, τὰ παντὸς αὐτοῦ δέξῃ, τὰ τε ἡμετέρων νόμων, καὶ τε θεῖ τοῦ πάντων μεμνημένου. ὃς τὰς μὲ δημοσίας φόρους ἀφ' ἑκάστου ἀνθυπατικῆς τάξεως ἀνελλιπῶς εἰσκομιζέσθαι φρονεῖ, τὰς δὲ τιμητικὰς πόρας ἀφ' ἑκάστων ὑποκειμένων οἰκείῳ τῷ θεσπίσματι εἰσίσῃ· καὶ τοῖς ἐξ ἴσου τοῦ στρατιωτικοῦ παρὰ τὴν ἐνδοξοτάτην τῶν θείων ἡμῶν κοιτῶνα· μὴ δυναμένων τὴν κτ' καιρὸν ἐκπεμπομένων κανονικελίων ἀφ' ἑκάστου ἐνδοξοτάτου πραιποσίτου, μήτε ὁβολὸς γὰρ ἑνὸς κομίζεσθαί τι, ἢ ὀνόματι σωηθείᾳ, ἢ ἑτέρας τὰ οἱασδὴ αἰτίας, ἀφ' ἑκάστου καιρὸν σημαρίου, ἢ τὰς δημοσίας εἰσπράξεις ποιουμένων, ἢ ἀπὸ ἀδελφότητος ἀνθυπάτου, ἢ τὰ πάντων κελευσμάτων κελευσοδιαύλων, ἢ πραιποσίτου, ἢ ἑτέρου οἱασδήποτε προσώπου ἀνήκοντος τῇ θείᾳ ἡμῶν ἱερωσύνῃ. τῷ στρατιωτικῷ ἑκατέρᾳ τὰ φρονεῖσθαι τούτων βοηθήσαντα τὰς τὰ δίωγμα φορυφόρους, καὶ ἐ συγχωρήσῃ τὰ χωρία πορεύεσθαι καὶ λησεύειν. ἐδὲ αὐτὸς ἀδελφότης ταῦτα, καθάπερ οἱ ἀφ' ἑαυτῶν ἐποίησαν κόμητες. ἐ μὴν ἐδὲ τοποτηρητὰς σκέπεμψῃ· ἀλλὰ τοῖς τὰ τόπων ἐνδίκοις καὶ τοῖς ἐκ τὰ αὐτοῦ πίστεως ἀφ' ὑπηρεσίαν χρήσεσθαι. §. β'. Εἰ δὲ τι καὶ στρατιωτῶν αὐτὸ δεήσοιτο τῶν ἐκ τὰ τόπων ἐν οἷς ἡ χρεία καλεῖ, βοηθεῖν ἀφεστάναι. καὶ ὅτοι δαπάνας οἰκείας πάντα πραξέσι, καὶ ἐδὲν ζημιώσειν τοὺς ὑπηκόους, ἐδὲ καταλώσειν ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' αὐτός τε τούτων ἀφέξεται, χρέωμα δαπάνης οἰκείας ἔνθα ἂν εἴη, (κἂν εἰ ἀφ' ἑτέραν αὐτὸν ἀφιστέοιμεν ἐλθεῖν χώραν) ὅ, τε περεδρος αὐτοῦ, καὶ ἡ λοιπὴ θεραπεία ἀνθυπατικῶν τε καὶ στρατιωτῶν καὶ εἴ τι τοιοῦτος ἄπασιν οἰκείοις τε καὶ συζύγοις ἐπῇ. ἀναγκῶν ἐχόντων, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τὰ στρατιωτῶν, καὶ εἴ τινες κτ' τοὺς τόπους ἔχοιεν, σχολάζοιεν τυχὸν ἢ δομέστικοι, τοῖς ἐπιτάγμασι πείθεσθαι τοῖς αὐτοῦ, τὰ ἐπὶ τῇ ζώνῃ καὶ τῇ ἀξιώσει κίνδυνον δύλαβούμενοι. δίδομεν γὰρ αὐτῷ παρρησίαν καὶ τούτῃς αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι, εἰ μὴ τοῖς τὰ αὐτοῦ πρεσπεσοῦσιν ὑπηρξῶν. διόπερ βουλόμεθα τὰ τῷ ἀρχῷ ἔχοντα τούτου, φοβερόν τε καὶ αἰδέσιμον τοῖς ὑπηκόοις κρατύνειν. καὶ γὰρ εἴτε στρατιώτης, ἢ ἀνθυπατικὸς, ἢ σχολάζων, ἢ δομέστικος, πρόφασιν τὰ ἐπιβαλλομένων τὰ αὐτοῦ ζημιώσῃ τὰ ἡμέτερον ὑποτελῆ, τὸν πρόσκηνον ἔσεσθαι κομιζόμενον, ἅτε ἀνόνητον. ἅτε ἐν χρυσίῳ, ἅτε ἐν ἐσθῆτι, ἅτε ἐν ἑτέροις εἴδεσιν· ἅτε παρὰ τὰ κτ' καιρὸν ἀνθυπάτου, ἅτε παρὰ τὰ αὐτοῦ πίστεως. ὁ γὰρ ἂν ἄλλως τὸ κτηθὲν φυλαχθείη. ὑπὸ μίαν γὰρ τὸ πᾶγμα σωώσομεν ἐπὶ τὰ χρέος ἀρχῶν, ἵνα μὴ τῷ διεσπάσθαι χωλύῃ.

ΚΕΦ. η'.

ΦΡονεῖσθαι δὲ καὶ τὰ πόλεως, καὶ τὰ κτηθέντων σίτων, καὶ τὰ ἔργων τὰ αὐτῆς, καὶ περιποιεῖσθαι κτ' τὰ ἡμέτερον νόμον συγχωρήσεσθαι τοῖς λογισμοῖς, καὶ δαπανᾶσθαι καὶ τὰ τιμητικὰ καὶ πολιτικά. Καὶ εἴ τινα δόξει τούτων τὰ τῆς σωηθείας δῆθεν ἐμφανεῖς καθιστῶντων προτάξεις, ὅτι τῆς ἀφαιρεῖται καὶ ὕδατος τοὺς ὀλκούς, ἢ ὅπως τὰ τοῦ τοῦ ἀμέκειται, ἢ εἴ τινες εἰσὶ γάφυραι κτ' τῶν χώραν, ὁδοί τε ὅσαι, καὶ εἴ τις ἄλλη πιαύτη κτ' τὸ πάλαι κακῶς πολιτευσάμενον καθέσηκε πρόφασις, καὶ τοῦτον ἀπαλάσῃ πάντως τὰ χώρας, ὁ συγχωρῶν αὐτῷ ἐδὲ ἐμφανῆ πιαύτην καθιστάσθαι προτάξιν, ἐδὲ κέρδος τι παντελῶς ὀνείδει λαβεῖν. εἰ γάρ τινα σωϊδοίμεν ἐπουΐαν γλυεᾶς, τούτων ἡμεῖς, θείῳ πραγματικῷ χρώμενοι τύπῳ, πρὸς τὰ τῷ ἀρχῷ ἔχοντα τούτου, καὶ τῷ σῷ πρὸ τούτων θρόνῳ κοινούμενοι τὸ πρᾶγμα ἀβαθήσομεν, ὥστε μηδενὶ τὰς τοιαύτας ἀργυρολογίας βατὰς τε καὶ ἐπιδρόμους ῥᾳδίως γίνεσθαι. ὁ γὰρ τῷ ἀρχῷ ἔχων, μᾶλλον μὲ οἰκοθεν πάντα κωλύσῃ, εἰ δὲ τινος καὶ σφοδρότερα δείξειν, μᾶλλον τὰ πρὸς τῷ σῷ ὑπερόχῳ, πρός τε τὰ ἐνδοξότατον πραιπόσιτον, πρός τε τὰς ἄλλας παυδυφήμους ἀρχοντας, οἷς πις ἐπὶ πρὸς τὸ πρᾶγμα μέλοιτο, πρός τε ἡμᾶς αὐτὰς· ἡμεῖς τε αὐτῷ τὸ πρακτέον ὑφηγησόμεθα.

§. α'. Σαν-

Source : BIU Cujas

§. α'. Σανίδας ἢ ἀνατίθεσθαι τῇ τῶν ἐπαρχίαν ἢς ἄρχει, ἢ σωτηρίαν πινῶν ἐχόντας (ἐξαιρεμένης τῆς βασιλείας καὶ τῶν τιμίων) κωλύσαι τοῦτον, ὥστε καὶ δημοσίων ποιεῖν τῶν ἰδίων τοιοῦτό τι πράττειν ἐπιχειροῦντων, καὶ χειρῶν ἀφαιρεῖσθαι τὰς τούτους ἐπιτιθέντας, εἰ παρόντες αὐτοὶ τολμῴεν· εἰ δὲ οἱ τὰ ἀπόντων ὠνούμενοι, μεγάλους ὀφείλοιεν ὑποθήσειν βασανίους. τὰς μέντοι πίτλας ὁσις ὁπωστε τολμήσειεν, εἴτε παρὼν, εἴτε ὑπὲρ ἀπόντος πράττων, ἀναβεῖναι, καθελὼν δύθις ἀπὸ τῆς τῶν ἀναβάντων κεφαλῆς· εἰδὼς ὡς εἰ τοῦτο μαθὼν ἀμελήσειεν, αὐτὸς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασι τὴν δημεύσεως αἰδέσεται.

ΚΕΦ. β'.

Τῶν δικῶν ἢ ἐπιμελήσεται σωτηρίας, καὶ ὅσα ἑάσει τὸ γεωργικὸν, καθάπερ μέχρι νῦν, ἀδίκειας. ἢν δέ τινος ἡμᾶς ἐπὶ Καππαδοκίαν, πολλὰ βοώντες τε καὶ ἀθυμοῦντες, καὶ ὀδυρόμενοι· ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῖς διαιτήσει. ἡμεῖς γὰρ εἰ πανταχόθεν ἐλθόντα, ὃς ἂν ἀφ' ἑτέρου αὐτῷ τι οἰκεῖα ἀθυμοῦντα πάθη, τῶν αὐθις ἐπὶ τὴν χώραν σπουδὴν ἀπιόντα στελλόμεν, διότι τὰ ἄρχοντα καθελοιπὼν, δύθις ἔδραμε πρὸς ἡμᾶς. εἰ δὲ οἱ μὲ ἀφίσοιεν, καὶ λέγοιεν τὰς αἰδικείας, αὐτὸς δὲ ἐνδεδιητημένῳ ἤδη καὶ τετυφῶν ὧν ἐπισκήπτοιεν τὸν λόγων, ἀλλ' οἰκοῖζειν τὰς ἱκετούσας καθελιμπάνοι, οἱ δὲ ἀναστρέφοιτο

TIT. X.

DE DESCRIPTIONE [1] QUATUOR [2] PRÆSIDUM ARMENIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXXI.

Imp. Justin. Auguſt. Ioanni glorioſiſſimorum ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

PErperam effuſeque [3] poſita, ſi ad competentem perveniant ordinem, & belle diſponantur: aliæ propemodum res apparent ſpecioſe pro turpibus, ornatæ pro incultis, articulatæque diſtinctæque pro incompoſitis prius & confuſis. Quod cum & in Armenia admiſſum deprehenderimus, putavimus & ipſam ad congruentiam quandam & unam harmoniam collocari debere: quo magis ex bene conſtituta ejus moderatione & competens illi robur addamus, & decentem imponamus ordinem.

CAP. I.

UNde quatuor [4] Armenias fecimus: Unam [5] quidem interiorem, cujus metropolis [6] piæ appellationis noſtræ cognomine exornata eſt, prius Bazanis ſeu Leontopolis dicta, quam etiam proconſulatu honoravimus, cui magnificentiſſimus Vir Acatius præfuit, magiſtratu inter ſpectabiles relato, omnibuſque illi traditis, quæ proconſulatum habere convenit. Nam & ſtola ipſum adornavimus *proconſulari*, *quæque ad iſtas res pertinent*, *ea ut habeat*, *conſtituimus*, & urbes [7] illi adſignavimus, Theodoſiopolim, quam etiam prius habuit: Satalam, & Nicopolim Colonea quoque ex prima (ut ante vocabatur) Armenia aſſumpta: item Trapezunte, & Ceraſunte [8] ex Polemoniaco prius dicto Ponto: his partim à clariſſimo provinciæ præſide: partim à ſpectabili moderatore ſeparatis: in ſeptem omnino urbes, & quæcunque circa ipſas in proximo ſunt loca, tota provincia redacta. §. 1. Secundum [9] vero ordinem tenere juſſimus eam Armeniam quæ ante prima dicebatur, in qua cæteras præcedit [10] Sebaſtea urbs, attributa illi, & Sebaſtopoli, quam prius quoque habuit, & inſuper Commana [11] ex Polemoniaco prius Ponto dicto: & Zela ex Helenoponto: neque non Briſa: ut ea provincia quinque [12] contineatur urbibus, officio [13] quod Correctorium eſt, in priſtina forma relicto, neque præſide ejus majore aliquo nomine condecorato, ſed ipſo in eodem quod prius habuit, derelicto.

§. 2. Ad hæc tertiam [14] Armeniam inſtituimus, eam quæ prius ſecunda dicebatur, in qua principatum tenet Melitena [15] urbs inſignis, in pulchro ſolo, clementique cœlo poſita, neque multum diſtans à fluentis Euphratis fluvii. Hanc nos in præſentia & augendam, & ad formam ſpectabilium [16] traducendam putavimus. Præſidem quoque hujus comitem [17] Juſtinianeum nominandum, dandoſque ipſi pro annonis ſolidos 700. ejus adſeſſori ſolidos 72. & cohorti ejus ſolidos 360. & ut omnia habeant quæ ejuſmodi thronorum propria ſunt. Et qui prius cohortales nominabantur, tum omnia faciant quæ etiam prius, & maxime circa publicam exactionem occupentur: tum ad Comitianorum appellationem tranſeant, perinde omnibus eis conſervatis ac ſi cohortales exiſterent. Urbes [18] vero ei partim Arcam & Arabiſſum, partim Ariaratheam, & alteram Comanam (quam etiam Chruſam [19] appellant) & Cucuſum ſubdidimus, quas & prius habebat è ſex omnimodo conſiſtens urbibus. §. 3. Conſtituimus autem & quartam [20] Armeniam, quæ prius non in forma provinciæ continebatur, ſed è gentibus erat & ex multis barbaricis colligebatur nominibus, Trophaëna [21], Anzethena [22], Ophena [23], Aſteanea [24], Balabithenaque dicta [25], & Satrapis ſubdita. Id vero nomen [26] magiſtratus neque Romanum, neque majorum noſtrorum, ſed ex altero imperio introductum fuit: exornavimus igitur & illam civili magiſtratu & forma tam civili ibi magiſtratu inſtituto, quam Martyropolitanorum [27] illi urbe, & Citharizа [28] caſtro addito. Conſiſtatque ipſa in forma ordinariorum magiſtratuum Conſularis à nobis facta: ut cum quatuor ſint Armeniæ, duo quidem magiſtratus exiſtant ſpectabiles, nempe alter proconſul, alter comes: & primæ quidem Armeniæ proconſul, tertiæ comes præeat: ſecundæ vero & quartæ ordinarii [29]. Et quia ſummo à nobis ſtudio cautum eſt, ut appellationes intra quingentorum ſolidorum quantitatem non ad hanc almam deferantur urbem, ſed ad proximos ſpectabiles magiſtratus: propterea diſponimus, ut appellationes quæ quidem ex ſecunda Armenia procedunt, hoc eſt, in qua Sebaſtea urbs eſt, hæ ad Armeniæ primæ præſidem, hoc eſt, proconſulem, deferantur: quæ vero ex quarta moventur Armenia, hæ intra dictam quantitatem ad tertiæ Armeniæ *comitem: qui nempe Melitenæ reſidet*, deveniant.

CAP. II.

HIs ita à nobis ordinatis, inſuper illud etiam determinare juſtum putamus, ut *Primæ Armeniæ* talis vir præficiatur, qui pro amplitudine ſua, & ſpectatiſſimo jam erga nos miniſterio, magiſtratus hujus tam juramento, quam excellenti majeſtate dignus ſit. At cum Thomam magnificentiſſimum virum aliquod jam in Armeniorum regione officiis defunctum, & alioqui frugi hominem eſſe, & nobis *abſque* [30] *fuco* ſemper inſerviiſſe, & modo quoque inſervire deprehenderimus, promovemus ipſum ad hujus officii adminiſtrationem, ut non ſolum prædicta à nobis forma ad tempus huic provinciæ præſideat, ſed etiam aliis provideat, quæcunque ei vel per ſacra commonitoria commiſimus, ſive in provincia quam ei tradidimus, ſive in aliis: quod inquam fecimus, ſacris ad ipſum compoſitis commonitoriis de *multis*, & diverſis actibus quos ipſum & in aliis regionibus ad effectum deducere æquum eſt. §. 1. Quæ vero ad ſacerdotia [31] ſpectant, ea (ut ſæpe diximus) volumus in priſtina manere forma, negotio ipſo neque circa jus metropoliticum, neque circa ordinationes vel mutationem vel novationem ſuſcipiente: ſed prius ordinatis nunc quoque ex ordinatione auctoritatem obtinentibus, & prioribus item metropolitanis in ſuo permanentibus ordine: ut quantum ad ipſa nihil penitus innovetur.

CAP. III.

ILlud ſane in confeſſo eſt, ex quo *tertiæ Armeniæ* Comitem non tantum civilem, ſed etiam militarem magiſtratum fecimus: neceſſe habere etiam milites qui in ea ſtationes agunt, ut huic ſuppoſiti ſint: licentia illi præbita, ut (quemadmodum militaribus permittitur magiſtratibus) & nomine quemque ſuo evocet, & inquirat, & de ipſorum annonis diſpiciat, & ſupplicio eos perſequatur, ſi quando injuſte egerint: neque committat ut milites in ſubditos noſtros injurii ſint.

1 Περὶ τῆς διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας. *Scrimg. & G. Ecl.* 14. de Præſidibus Armeniæ, *Index Regiæ apud Cujac.* Quatuor Armeniæ qualibus ſint decoratæ judicibus, *Julian. conſtit.* 39.

2 Quatuor præſides Armeniæ hic conſtituuntur. Primæ dat proconſulem: ſecundæ Correctorem: tertiæ, Comitem (de quo vide Julianum conſtit. 9.) quartæ Conſularem. Goth. Ad hanc Novell. vid. Cujac. *lib.* 15. *c.* 29. ANS.

3 Confuſionis vituperium.

4 Ex duabus Majore & Minore, *C. de off. mag. mil.* 6. *Plin.* 8. 9.

5 Prima Armenia.

6 Armeniæ primæ & interioris metropolis olim Bazanis ac Leontopolis, hodie Juſtinianea.

7 Urbes Armeniæ primæ interioris.

8 Ammianus 22. & Ceraſus unde advexit hujuſmodi poma Lucullus.

9 Secunda Armenia.

10 Sebaſtea, metropolis Armeniæ ſecundæ, dicitur & σεβάστη & σεβαστία. *Stephano libro de urbibus.*

11 Commana duplex: una, in Polemoniaco: alia, quæ & Chruſa dicitur. *J. eod.*

12 Urbes ſecundæ Armeniæ.

13 Καὶ τὴν ἀρχὴν, ἡγεμονίαν ἴσως καὶ βαλιτόνδες. *Scrimger.* ſenſus eſt, Moderatorem Armeniæ ſecundæ, correctorem, ut olim appellari.

14 Tertia Armenia.

15 Melitena, metropolis tertiæ Armeniæ.

16 Comes tertiæ Armeniæ, inter ſpectabiles viros hic refertur.

17 Comes Juſtinianeus Armeniæ tertiæ.

18 Urbes tertiæ Armeniæ.

19 Id eſt, aurea.

20 Quarta Armenia.

21 Euſtathius *in Dionyſ.* hanc diviſionem Armeniarum Juſtino tribuit. vid. *Cujac.* 15. *obſerv.* 29.

22 Anzitena, *l. ult. Cod. de off. magiſt. milit.*

23 Sophena, *dict. l. ult.*

24 Aſtyanea, *dict. l. ult.*

25 Belabitena, *dict. l. ult.*

26 Satrapiæ ſcil. Vox *Satrapa*, neque Romana, neque Græca ſed Perſica. *Heſychius.* Hinc Herodot. 5. refert Darium diviſiſſe regnum ſuum in 20. Satrapias & *lib.* 1. ἄρχειν Babylonis σατραπῶν vocari tradit, & Suidas *libro* 11. ſcribit Satrapam Armeniæ quotannis 20000. pullorum miſiſſe ad regem Perſarum. Hæc voce Terentius uſus eſt *Heautontim. act.* 3. *ſcen.* 1. *Satrapes ſi ſiet, ſufferre amator nunquam ejus ſuntue queat.*

27 De qua vide *d. l. ult.*

28 Τὸ Κιθαρίζον, *Scrimg.* locus qui Kitharizon appellatur, *Jml.*

29 Ordinariis cubicularii, ſenſus eſt, Primæ Armeniæ Proconſulem, tertiæ Comitem ſpectabiles eſſe: ſecundæ correctorem, quartæ conſularem ordinarios eſſe, id eſt, clariſſimos eſſe. Tres ſunt gradus ordinis ſenatorii, clariſſimi, ſpectabiles, illuſtres. Ordinaria dignitas eſt minor ſcil. clariſſimatus, dixi ad *Nov.* 20. *c.* 2. Sic ordinarius miles Feſto eſt manipularis, is enim eſt infimus militiæ gradus, *l.* 1. *C. ad l. Jul. repet.* Vopiſcus *in Bonoſo.* Militavit primum inter ordinarios, deinde inter equites.

30 Ὑγιῶς.

31 Innovationi provinciarum perſæpe non adſtringuntur Eccleſiæ. Hinc quoque deprehendimus hodie, non eandem metropolim eſſe epiſcopis & provinciarum præſidibus: & Eccleſiam aliam diviſionem provinciarum obſervare: aliam rempub.

ΤΙΤΛΟΣ ί.

Περὶ διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν καὶ ἔως πρωτοβελίων τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΑ μάτην κείμενα καὶ ἀκατασκεύως, εἰ ὡσαύτως τῷ εὐσκήμονι ἀφίκηται τάξιν καὶ διαπεφυὴς καλῶς, ἕτερά τε ἀνθ' ἑτέρων τὰ πρέποντα φαίνοιτο, καλλιὼν τὰ ἐκ χειρόνων, ἐξ ἀκόσμων τὰ κεκοσμημένα, διηρθρωμένα τε καὶ διακεκριμένα ἐκ τῆς ἐμπεφυρμένης ἀτάκτου τε καὶ συγκεχυμένου τάξεως καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων χώρας ἀμαρτανόμενον δεόντως, ἀθήσομεν πρὸς μείζονα ἁρμονίαν τάξαι αὐτὰ, καὶ ἐκ τῆς δυτικῆς ἐχυρότητα αὐτῇ δοῦναι τῆς εὐσκήμονος, τάξιν τε ἐπιθεῖναι τῆς πρεπούσης.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟιζαρᾶν τέσσαρας εἶναι πεποιήκαμεν Ἀρμενίας· τὴν μὲν, ἐνδοτάτω, ἧς ἡ μητρόπολις τῇ τῆς δυσεβοῦς ἡμῶν εὐσεβείας ἐπωνυμίᾳ καλλικόσμῃ), ἑτέραν Βαζανὶς, ἥτις Λεοντόπολις, καλεμένη. ὧτινι καὶ ἀνθυπατείαν τετιμήκαμεν, ἧς Ἀκάκιος εὐδόκησεν ὁ μεγαλοπρεπέστατος. στενοχωρίαν τε ἀποφώσαντες τῇ ἀρχῇ, καὶ πάντα δόντες αὐτῇ ὅσοπερ εὐσκήμονι ἔσιν ἀνθυπατείαν ἔχειν. στολῇ τε ἣν αὐτῇ καλλεσκοσμήσαμεν ἀνθυπατικῇ, καὶ πόλεις αὐτῇ ἀφηλάθαμεν τούτοις ἔχειν διετυπώσαμεν· καὶ πόλεις αὐτῇ δεδώκαμεν, Θεοδοσιόπολίν τε, ἣν καὶ πρότερον εἶχε, Σατάλαν τε καὶ Νικόπολιν, καὶ Κολόνειαν, ἐκ τῆς πρώτης πρώτης Ἀρμενίας καλεμένης λαβόντες· Τραπεζοῦντά τε καὶ Κερασοῦνα ἐκ Πόντου τοῦ πρώτου Πολεμωνιακῆ καλεμένου· χωρίσαντες αὐτὴν τὴν μὲν λαμπροτάτῃ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, τὰς δὲ ἐπιβλεπὲς μοδεσπότου· ἐπί τε πόλεσι τὴν ὅλην ἐπαρχίαν ἀπεργασάμενες, καὶ ὁπόσα τοιαῦτ' ἐστὶν αὐτῶν. §. α'. Δευτέραν δὲ ἐτάξαμεν Ἀρμενίαν τὴν ἔμπροσθεν πρώτην καλεμένην, ἧς ἡγεῖται Σεβάστεια πόλις, αὐτῇ προσνείμαντες τὴν τῆς Σεβαστοπολιτῶν, ἣν καὶ πρότερον εἶχε, καὶ πρὸς γε Κόμανά τε ἐκ τοῦ καλεμένου πρώτου Πολεμωνιακῆ Πόντου, καὶ Ζήλαν ἐκ τοῦ Ἑλενοπόντου, καὶ μὴν καὶ Βρίσαν· ὥστε εἶναι πέντε πόλεσιν εἶναι τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν, ἡγεμονίαν ὄσαν, καλαλιπόντες ἐπὶ τοῦ πρότερα χρήματος, καὶ τὰ ἄρχοντα αὐτῆς ἐδέησε κοσμησοῦντες ὀνόμασι μείζοσι, ἀλλ' ὁ πρότερον εἶχε, τοῦτο αὐτῷ καλαλιπόντες. §. δ'. Επὶ τούτοις τε τρίτην Ἀρμενίαν καλεσησάμεθα τὴν πρότερον δευτέραν· ἧς ἡγεῖται Μελιτηνὴ, πόλις ἀρχαία, πόλις ἐπίσημος, ἐν καλῷ τε γῆς καὶ ἀέρος κειμένη, καὶ ἐδὲ πόρρω διεστῶσα τοῦ Εὐφράτου ῥόμασιν. τούτην ἀνθημεν δεῖν κατὰ τὸ παρὸν αὔξησαι, καὶ εἰς τὸ τῶν ἀστικαδίλιον μεταστῆσαι χῆμα, τήν τε ἀρχοῦσα τούτης Ἰουστινιανὸν ὀνομάσαι κόμητα· δόντες τε αὐτῷ καὶ ὑπὲρ σιτήσεων solidos septingentos, καὶ τῷ γε αὐτοῦ παρέδρῳ sol. septuaginta duos, & τῇ γε αὐτοῦ πέμπτῃ sol. sexaginta. ἀπαντῶντε ἔχειν ὁπόσα τὰ ποιότων ἐστὶν ἴδια θρόνων. τούς τε πρώτους ὀνομαζομένους πάντα μὲν παρέχειν ὁπόσα ἐμπροσθεν, καὶ μάλιστα δὲ τῶν δημοσίων εἰσπραξέων ἡγουμένους· εἰς ἃ τῶν τῆς καινουργιῶν μεταβαλεῖν, πάντων αὐτοὺς ὥστε φυλαττομένους, ὡς ἴσης τάξεως καθεστήκεσαν. πόλεις δὲ ὑπεκλείσαμεν αὐτῇ τρεῖς μὲν Αρκην καὶ Αραβισσὸν, τρεῖς δὲ Αριαραθίαν, καὶ Κόμανάν ἑτέραν, (καλεῖται δὲ αὐτὴ καὶ Χρυσὼ) καὶ Κύκησον, ἃς καὶ πρότερον εἶχεν, ἐν ἓξ πόλεσι συνεστῶσα. §. γ'. Συνεστήσεσθαι δὲ καὶ πεντάτην Ἀρμενίαν, ἣ πρότερον οὐκ εἰς ἐπαρχίας συνέκυρε χῆμα, ἀλλὰ τὰ τε ἐθνῶν ἴσα, καὶ ὁπὸ Φόρων βαρβαρικῶν ὀνομάτων, Τζοφανὴν τε, καὶ Ανζητηνὴ, ἣ Τζοφανὴ, καὶ Ασθιανηνὴ, ἣ καὶ Βαλαβιτηνὴ καλεμένη, καὶ ὑπὸ στρατηγίας ἦσαν. δρυγὴς δὲ ὄνομα τῶν ἴσα ἐδέ Ρωμαϊκῶν, ἐδὲ τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας πολιτείας εἰσηνεγκάμενον. κἀκείνην τοίνυν δρυγὴς πολιτικῆς ὑποσημήναμεν χήμασι, ἄρχοντά τε πολιτικὸν ἐγκατασήσαντες, καὶ πόλιν τὴ αὐτῇ τῷ Μαρτυροπολιτῶν, καὶ τὸ Κιθαρίζον δόντες Φρούριον. καὶ αὐτὴ δὲ τοῦ τῶν ὀρθιναρίων δρυγῶν κατέσῃ χῆμα, κονσταλαρία παρ' ἡμῶν χρυσῆν. ὥστε τεσσάρων Ἀρμενιῶν ὄντων δύο μὲν εἶναι κατεκτησίλιας, τὴν τε δ' ἀνθυπάτου, τὴν τε δ' κόμητος· καὶ ἀνθύπατον μὲν εἶναι τὸν τῆς πρώτης ἡγούμενον Ἀρμενίας, κόμητα δὲ τὸν τῆς τρίτης, τὸν δὲ δευτέρας καὶ τετάρτης, ὀρδιναρίους καθεστάναι. καὶ ἐπειδὴ τὸν ἡμῖν διεσκόδασεν, ὥστε πᾶς ἄχρι τοῦ πενταγοσίων νομισμάτων ἐκκλήτως ἔχει πρὸς τοῦτον φέρειν τὴν δίδαγμα πόλιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς σωέχους ἀπεκτησίλιας ἄρχοντας· καὶ τοῦτο ἀφορίσαμεν, ὥστε τὸν μὲν ἄρχοντα τοῦ πρώτης Ἀρμενίας, τοῦτέστι τὸν ἀνθυπάτου, πρὸς ὃν τοῦ δευτέρας Ἀρμενίας ἐκκλήτως φέρειν, τοῦτέστι πρὸς τὸν Σεβάστειαν· τὸν δὲ τοῦ τρίτης Ἀρμενίας κόμητα, τὸν δὲ Μελιτηνὴν Φαίνειν, πρὸς ὃν τοῦ τετάρτης Ἀρμενίας ἐκκλήτως μέχρι τοῦ ῥηθέντος ἀνήκειν ποσοῦ.

ΚΕΦ. β'.

ΤΟύτων τοίνυν ὄντως ἡμῖν ἀφορισμένων, καὶ ἐκεῖνο πρόσθεσιν δίκαιον ἐπὶ νομίζομεν, ἐφ' ᾧ πρόσῃσι τοῦ τρίτης Ἀρμενίας ἀνδρὶ σεμνῷ, ὑπαρχούσῃ τε ἡμῖν ἤδη, καὶ ἄξιον τοῦ τοιούτου ὅρκου καὶ πρόσηκοντος. ὀμόσῃτε τοίνυν Θεὸν τὸν μεγαλοπρεπέσταθον, ἡδὴ μὲν δρυγὴς ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων ἀνυπαρχούσας χώρας, καὶ πάλλα δὲ ἀνδρα χρηστὸν, καὶ γνησίως ἡμῖν ὑπηρετησόμενον τε καὶ ὑπηρετήσοντα, αὐτὸν ἐπὶ τῇ τοιαύτης ταύτης προβαλλόμεθα διοικήσει. ὡς τε τέως μὲν τὰ ἐπαρχίας ταύτης ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ ῥηθὲν ἡμῖν χῆμα, πρόσειν δὲ καὶ τὰ ἄλλων ὁπόσα ἂν αὐτῷ ἢ ἀφ' θείων ἐπιτρέψομεν commonitoriων, εἴτε ἐπὶ τὰ ἐπαρχίας ἓν αὐτῷ πεπροσδεδώκαμεν, εἴτε καὶ ἐπ' ἄλλας. ἅπερ καὶ πεπράχαμεν, θεῖα πρὸς αὐτὸν πεποιημένοι commonitoria περὶ πολλῶν καὶ ἀφορων πράξεων· ἅπερ αὐτὸν καὶ εἰς ἑτέρας χώρας πρόσηκόν ἐστιν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν.

§. α'. Τὰ μὴν περὶ τὰς ἱερωσύνας, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν, μένειν κατὰ τὸ πρότερον βυλόμεθα αὐτῆς, οὐδὲν οὐδὲ περὶ τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον, οὐδὲ περὶ τὰς χειροτονίας ἢ πράγματος ἀμειβομένης ἢ καινιζομένης, ἀλλὰ τὰ πρότερον χειροτονήντων, καὶ νῦν ἐχόντων τὴν τῆς χειροτονίας ἐξουσίαν, καὶ τὰ πρότερον μητροπολιτῶν ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν μένοντων τάξεως· ὥστε μηδὲν τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς καινιδίωμα.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΚεῖνο μέντοι τὸ ὁμολογημένον ἐστὶν, ὡς, ἐπειδήπερ τὰ τῆς Ἀρμενίας ἠνέμηκα, οὐ πολιτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν πεποίηκαμεν ἄρχοντα, ἀναγκαίως ἔχειν καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ τοὺς κατ' αὐτὸν ἰδρυμένους ὑποκεῖσθαι. ἄδειαν ἔχειν (καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν ἐφείται) καὶ ὧδε ὀνομακαλεῖν αὐτοὺς, καὶ ἐπιζητεῖν, καὶ πρόσειν τὰ σιτήσεων αὐτῶν, καὶ ἐπιβλέπειν τοῖς κατ' αὐτοὺς, εἴπερ ἀδικοῖεν· καὶ μήτε συγχωρεῖν τοῖς στρατιώταις ἀδικεῖν τοὺς ὑπηκόους. εἰ δέ τι πράξαιεν σφοδρότερον, καὶ ἐγκληματικῶν ἀκροᾶσθαι δικῶν, κἂν εἰ στρατιώτην κρίσεσθαι· καὶ ἅπαντα πράττειν ὁπόσοι τοῖς στρατιωτικοῖς δεδώκαμεν ἄρχειν. καὶ ὥσπερ τῇ τε Ισαυρίας κόμητι, τῷ τε Παμφυλίας

Source : BIU Cujas

παυῆς Φρυγίας, καὶ τοῦς τε πραίτωρσι Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας καὶ Θράκης, καὶ τὸ στρατιωτικὸν ὑπεκλίναμεν· ἔτι καὶ αὐτῇ μὴ μόνῳ εἶναι τὴν τῆ πολιτικῶν πραγμάτων πίξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆ στρατιωτικῶν ἐξουσίαν τε καὶ δρόχιν. καὶ εἶναι σεμνὸν αὐτὸν στρατιώταις τε καὶ ἰδιώταις, κελεύοντα καὶ πάντα προῤῥίπτοντα, ὡς μιᾶς δὴ τῆ ἀρχῆς καθεσώσης. καὶ μίαν τιθεῖς τοῦτον ἔχειν μηδὲν ἔγκλημα κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ σωφρονισμοῖς ὑποβάλλειν τοὺς σφαλέντας. τοιγαροῦν δὴ τῆ ἐξουσίας σοῦ ἀφαιρούμεθα παντελῶς αὐτὸν ἐπ' οὐδενὶ σχοσόπῳ τῆ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὄντων, εἴτε ἰδιωτικοῦ, εἴτε στρατιωτικοῦ, εἴτε παμεισακτῶν. μίαν γὰρ καὶ σεμνὴν τὴν εἰρήνην ἐν ἅπασι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις φυλάττειν βουλόμεθα, ἐν τῇ ἀσφορᾷ τῆ σχοσόπων τὸν κατὰ τῆ νόμων εἰσαγωγὰς καταφρονησιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ τὴν τῆ πεντάρων Ἀρμενιῶν ἀγατύπωσιν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τρίτης, (ἧς κατὰ σχοσιν τὴ παρόντα θεῖον ἐποιησάμεθα νόμον) νοῦν τε καὶ εἰς τὸ ἔξης ἅπαντα χρόνον φυλάττειν ἀπαρασύστατον· πάντων προῤῥηθέντων καὶ ἐγγραφομένων τοῖς μερικοῖς ἀγατυπώσεσι τῆ ὁμοθρόνων τῆ σῶν, ὁπόσοι δίδασκαλοι καθ' ἕκαστον ἔτος σχοσετάξαμεν. Dat. xv. Kal. April. *Constantinopol.* post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τοῦ, μηδένα δανείζοντα γεωργοῖς, κρατεῖν τὴν ἐκείνων γῆν. καὶ πόσον ὀφείλειν λαμβάνειν τόκον ἀπὸ τῶν γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἀγαροχίῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι Αἱμιμόντου τῆς Θράκης.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα δεινὸν, καὶ πάσης ἐπέκεινα καὶ ἀσεβείας καὶ πλεονεξίας γινόμενον σωτειδόμεν νόμῳ θεραπεύσαι κοινῷ, ὃν ἐπὶ τοῖς πυρίσας μόνον ἀναίσχης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔξης ἅπαντα χρόνον πολιτεύεσθαι διαταμεν. ἔγνωμεν γὰρ ὡς τινες ἐπὶ τῆ ἐπαρχίας ἧς ἄρχειν, ἐπόλμησαν, ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ τῆ ἀφορίας ὄντα, δανεισμὸν πρᾶξαι παῖς τινας ἐπ' ἐλαχίστῳ μέτρῳ τῆ καρπῶν, καὶ τὴν αὐτῶν λαβεῖν γῆν ἅπασαν ἀνὴ αὐτῶν· ὥστε τοὺς μὲν τῆ γεωργῶν φυγεῖν, τοὺς δὲ ἀφθαρσίᾳ λιμοῦ, δεινόν τι γεγονέναι φθορᾶς, οὐδὲν τῆ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάττονα.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἅπαντας τοὺς δανείσαντας ὁσουδήποτε μέτρου τῆ οἱωνδήποτε ξηρῶν καρπῶν, τοῦτο ἀπολαμβάνοντας νῦν χωρὶς τῆ οἱασοῦν σφοδρότητος, ἀποδόναι τὰ γήδια τοῖς γεωργοῖς. μηδενὸς παντελῶς διαῤῥήτου γῆν κατέχειν, σαφοῦς τῆ εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἐγγραφα, εἴτε ἀγραφα εἴη νομιζομένης· εἰ μὲ οἱ δανειζόντες εἶεν καρποί, ὀγδόῳ ᾧ μοδίῳ μοδίαν ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ἑκατὸν ὅλον· εἰ δὲ νομισμάτα τι δανειζόντα εἴη, ἐφ' ἑκάστῳ νομίσματι ἑκατὸν κεράτιον ἕν, σαφοῦς τόκος. ᾧ λοιπῆ δὲ τοὺς δανειστὰς ἀρκεμένους ὀγδόῃ μοδίᾳ μοίρᾳ ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ἑκατὸν ἕνα, (ἢ ἐφ' ὅσον μᾶς τὸ δάνεισμα, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τούτων) ἢ τῷ κερατίῳ, ἀποδιδόναι πάντως, εἴτε γῆν, εἴτε ἄλλο τι λαβόντες τυχόντες ἐνέχυρον· βοας τυχὸν, ἢ σαφῶς, ἢ ἀνδράποδα. καὶ τοῦτο εἶναι τὸ νόμον κοινὸν ἅπασι, φιλανθρώπων τε ἅμα καὶ δύσεσι, καὶ τὴν τε χρείαν θεραπεύοντα τοῖς δεομένοις, τοῖς τε δανειστὰς φέρουσι μισθαποδοσίαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν σωθέντα ἡμῖν ἡ σὴ λαμπρότης ἔργῳ καὶ πρᾶξει παραδέναι ἀσφαλέστατα. εἰδότων δὲ δανειστὰς ὡς εἰ πυρὸν πωπότι τι πρᾶξαι θαῤῥήσαι, τὸ εἰσαγόμενον ἐπισπεῦσαι καὶ ὁ λαὸς, εἴτε ἀδικήμενος, ἐξὸν παραψυχὴν τὸ αὐτὸς μὴ ἀπηλάχθαι πραγμάτων, τὸ δανειστὸν ὃ ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς ἑαυτὸ ζημιώμενον. Dat. xv. Kalend. Jul. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

‡ *Περὶ τοῦ, μηδένα δανείζοντα γεωργοῖς, κρατεῖν τὴν ἐκείνων γῆν, εἴτε στρατιώτου, εἴτε ὁντινασοῦν ἰδιώτου.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λγ'.

* * *

Quod si quid flagitioſius perpetrent, ad inſtar criminalium cauſarum audientiam præbeat, tametſi milites exiſtant, omnia denique agat, quæcunque militaribus attributa ſint magiſtratibus. Et quemadmodum comiti Iſauriæ [1] & Pacatianæ Phrygiæ [2], & inſuper Lycaoniæ [3], Piſidiæ [4], ac Thraciæ [5], prætoribus militares etiam copias ſubdidimus: ut æque & ipſe non ſolum ad res civiles cohortem, ſed etiam in copias militum poteſtatem habeat & imperium, & cum ſumma auctoritate & amplitudine tam militibus quam paganis facienda præcipiat, omnia agens quaſi uno aliquo officio exiſtente. Inque unam hanc rem providentiam conferat, ne quid per provinciam admittatur flagitii, ſed & ut admiſſum competenter coërceat. Neque hanc illi poteſtatem in ulla omnino perſona, quæ in provincia ſit, detrahimus, ſive paganica ſive militaris, ſive tamiaca ſit: ſub æquabili enim & perpetua pace noſtros tueri ſubditos volumus, non pro diverſitate perſonarum inducentes legum contemptum.

Epilogus.

Quæ igitur nobis placuerunt, ea ſecundum deſcriptionem quatuor Armeniarum, & maxime tertiæ, cujus occaſione præſentem ſacram legem tulimus, jam inde in omne reliquum tempus excellentia tua cuſtodire ſtudeto: omnibus quæ ſingulis annis dari juſſimus, per particulares deſcriptiones thronorum tuorum conficiendis [6].

Tit. XI.

NE [7] QUIS [8] MUTUUM DANS AGRICOLÆ, TERRAM EJUS TENEAT, ITEM QUAM MAGNAS USURAS CREDITORES AB AGRICOLIS DEBEANT PERCIPERE.

Novella Constit. XXXII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Agerochio [9] clariſſimo præſidi Æmi [10] montis Thraciæ.

PRÆFATIO.

REm duram, & quæ omnem longe impietatem & avaritiam ſuperat, communi lege quaſi medicina quadam curare nobis viſum eſt, quæ non in præſenti tantum neceſſitate, ſed per omne deinceps ævum ſuo in repub. munere defungi queat: comperimus enim nonnullos in provincia, cui præſides, non dubitaſſe captato ad hoc de induſtria ſterilitatis frumentariæ tempore, ſub modica admodum menſura frugum mutui cnm aliquibus contractum celebrare, & ex eo univerſam illorum terram ad ſe recipere: ut plerique ea occaſione ruſticorum diffugerint, plerique etiam fame [11] perierint, & tetra quædam lues ac contagio exorta ſit, in nullo pene barbarica incurſione inferior.

Cap. I.

SAncimus [12] igitur, ut quicunque agricolis quantamcunque menſuram quorumcunque aridorum fructuum crediderint, ſi ab his receperint, citra ullam exceptionem hæc illis reſtituant, nemine prorſus audente per cauſam prædictorum mutuorum, ſive ſcriptura interveniente, ſive ſine ſcripto celebrata ſint, terram [13] penes ſe detinere, octavam [14] duntaxat modii partem in ſingulos modios [15] per integrum annum uſurarum nomine ferentes, ſi fruges mutuo datæ erunt: ſi vero pecunia numerata, in ſingulos [16] ſolidos ſingulas annuas [17] ſiliquas. Cæterum de reliquo contenti creditores octava modii parte in ſingulos modios per annum, aut quantumcunque manet, proportione crediti, aut ſiliqua: omnino reſtituant, ſive terram, ſive aliud quiddam, boves forte aut oves, aut mancipia, pignori ceperint. Atque hæc lex omnibus humanitatis & pietatis de ſe ſpecimen præbeat, & tam egenorum neceſſitati medeatur, quam creditoribus nonnihil afferat ſolatii.

Epilogus.

†. Quæ itaque nobis placuerunt, ea claritas tua effectui finique tradere ſtudeto, ſciturus creditore, quod ſi hæc contra facere aliquid auſit, exactione cadet; & qui mutuum accepit, quive injuriam pertulit, ex eo ſolatium habebit, quod tum ipſe à faceſſendo negotio liberatus ſit, tum creditorem in rebus ſuis jacturam pati videat. Dat. xv. Kalend. Jul. *Conſtantinop.* Belis. V. C. Cons. *

Tit. XII.

DE HIS QUI MUTUUM DANT AGRICOLIS [18].

NOVELLA CONSTIT. XXXIII.

Imp. Juſtinianus Auguſtus Dominico Præfecto prætorio per Illyricum.

PRopter avaritiam creditorum qui anguſtia temporum abutentes, terrulas infelicium agreſtium ſibi adquirunt, pro pauco frumento omnem illorum ſubſtantiam retinentes, legem poſuimus, quam primo quidem in Thraciam, & in omnes ejus provincias, in præſenti autem & in Illyricanas provincias direximus. Cujus exemplum ſubdi etiam præſenti legi præcepimus, ut non ſolummodo privati homines putent legem contra ſe eſſe propoſitam, ſed etiam milites altiore nitentes faſtigio, legem contra ſe eſſe prolatam exiſtiment. Ut ergo & tua magnitudo ſciat, quod communis hæc lex poſita eſt, & provincialibus & militibus, & omni cingulo nulla excuſatione cuiquam competente, ideo ad tuam ſublimitatem præſentem legem deſtinavimus, ſciturus militibus, qui præſenti legi non eſſe obediendum exiſtimant, quod cingulo denudati inter privatos habebuntur, pœnis quas in anteriori lege poſuimus, prius nihilominus ſubjugandi.

Tit. XIII.

NE [19] QUIS QUOD AGRICOLÆ MUTUAM PECUNIAM DEDIT, ILLIUS TERRAM DETINEAT, ET QUEM USURARUM MODUM CREDITORES ACCIPERE DEBENT AB AGRICOLIS.

Novella Constit. XXXIV.

Idem Auguſt. Agerochio clariſſ. præſidi Æmi montis in Thracia.

PRÆFATIO.

REm duram atque inhumanam, & quæ ultra omnem impietatem & avaritiam ſit, perſpeximus lege ſaluberrima ſanare, & communem omnibus deponere medicinam, non tantum in præſentis neceſſitatis tempore, ſed etiam in omni ævo futuro. Venit enim ad noſtras aures, quoſdam in [20] ea ipſa provincia quam tu adminiſtras, avare temporum neceſſitate captata, fœneratorios feciſſe contractus, & paucam menſuram dantes, terrulas eorum abſtraxiſſe, & ex hac cauſa quoſdam colonorum fugæ latebras petiiſſe, alios fame eſſe necatos, & triſtiſſimam peſtem homines invaſiſſe, incurſione barbarica non minorem.

CAP. I.

SAncimus itaque omnes hujuſmodi creditores, quantumcunque vel tritici vel hordei, vel in alia ſpecie quæ in fructibus aridis [21] eſt, dederint: hoc reddito, in præſenti cum parte modii octava per ſingulos modios in unoquoque anno præſtanda, terrulas colonis reſtituere: nemine penitus eorum audente terrulas detinere ſub occaſione fœneraticiæ cautionis, ſive in ſcriptis, ſive ſine ſcriptis credita ſint contracta. Sin autem pecunias dedit, nihil amplius quam ſiliquam unam pro ſingulo ſolido annuam præſtare. Et hanc ſaluberrimam legem in omnes extendimus, in præſenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem ævum modis omnibus obſervandam, ut ſi quando fuerit vel triticum, vel hordeum fœneratum, vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes, quam pro uſuris octavam modii partem annuam pro ſingulis modiis, vel ſiliquam pro ſingulo ſolido, ſecundum hunc modum in quantum fœnus permanſerit, percipientes, ſive terrulas ſive aliud in pignus acceperunt, boves forte, vel pecora vel mancipia: hæc modis omnibus reddant, & hæc lex communis omnibus ſit, humanitate & pietate gaudens, neque non omnibus egenis conſulens, creditoribus mediocre ſolatium afferens.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur, quæ à nobis ſtatuta ſunt, charitas tua in omni provincia, quæ tuo moderamine gubernatur, obſervare feſtinet. Sciturisomnibus creditoribus, quod ſi aliquid præter hoc commiſerint: exactione cadent: & cui fœnus ablatum eſt, hoc habebit ſolatium, ut ipſe quidem ſecurus degat, avarum autem & creditorem videat in ſuis pecuniis patientem jacturam.

Tit. XIV.

---

1 *Novell.* 27.
2 *Novell.* 8. *cap.* 2.
3 *Novell.* 25.
4 *Novell.* 24.
5 *Novell.* 26.
6 Dat. xv. Kal. April. Conſ. Belli. *Julia*, id eſt, anno 536.
7 Pertinet hæc conſtitutio ad agricolas Thraciæ, ſequens 33. ad Illyrici. Goth. Ad hanc & ſeqq. duas vid. Ritterſhuſ. *part.* 3. *cap.* 10. Gaſpar Roderic. *de reditibus* 1. *quæſt.* 13. *num.* 49. putat hos non fuiſſe in uſu, vel quod non diu uſitatæ fuerint, poſt obitum Juſtiniani afflicto undique Imperio. Ans.
8 De his qui pecuniam credunt agricolis *Index Reginæ apud Cujac.* Porro integra hæc conſtitutio refertur apud Julianum *in fine.*
9 Agerochii vox tria ſignificat, εὐδοξον, ἀρτοξήτην τι, ἢ ὑθρισὴν, σὺν τούτοις *Toutzes.* adde *Heſych. in Ἀγέροχοι.*
10 Αἱμιμόντου. *Scrimg.*
11 Mortis graviſſimum genus, fame perire. *Ammian.* 17. Tiberius Druſo adeo ſubduxit alimenta, ut tomentum ex culcitra tentaverit mandere. *Suet. in Tiber.* 55. De fame ejuſque ſupplicio vid. Petr. Greg. 3. *Syntagm.* 23.
12 Duo hic conſtituuntur favore argentariorum: unum de antichreſi, de qua vide Cujac. 3. *obſerv.* 35. alterum, de uſuris.
13 Nemo ea lege ab agricolis fundum pignori poteſt capere, ut fructus omnes percipiat uſurarum vice, quoad ſors oblata vel ſoluta ſit: atque ita ut fructus non imputentur in ſortem.
‡ Οὗτος αὕτη ἡ λγ'. ὅτε ὡ ἐφεξῆς μέχρι τῆς λη'. ἐν τῷ πυλάῳ ἐτέθησαν ἀντιγράφῳ, διὰ τὸ ὑπαρελείφθησαν, ἐν τοῖς Ἑβρικὰ τῶ Σκεμαγίρα ὑπομνήμασι δηλωθήσε).
14 Id eſt, ſextarios duos. Modius enim 16. ſextarios continet: & ita licet octavam ſortis à ruſticis ſtipulari rerum aridarum & liquidarum nomine. Pecuniæ nomine, trientes uſuras, ſeu 24. ſortis partem. Ea diſparitate permotus Molinæus putat hic legendum, non ὀγδόην μοῖραν ſed δεκάτην καὶ τετάρτην μοῖραν. eo ſenſu, Non licere exigi ab agricolis ultra tertiam partem octavæ, ſive ultra viceſimam quartam partem ſortis annuatim, *quæſt.* 1. *de uſur. num.* 66. 67. 68. quod Contio 2. *lect.* 2. & Cujacio diſplicet, 3. *obſ.* 35. Cauſam differentiæ reddit, quod pecuniarum ſit eadem ſemper poteſtas: cæterarum vero rerum pretia incerta & mutabilia, ideoque acceſſiones frumenti crediti nonnunquam excedere legitimæ uſuræ rationem, nonnunquam excedi. Quin, legem 1. *C. Theod. de uſur.* pro pecunia centeſimas uſuras videri
15 Hæc eſt uſura centeſima, ut vult Cujacius, utque etiam conſtat ex *Novell.* 136. vide *l.* 26. *C. de uſur.* 16 Ea eſt uſura triens ut conſtat ex Leone *Nov.* 83. & Ammiano *l.* 2. *C. Theod. de uſur.* Ut enim centeſima eſt, cum in ſingulos aureos ſtipulamur tres ſiliquas, id eſt, octavam partem ſolidi, ita centeſima, cum in centenos ſtipulamur duodenos & ſemiſſem. 17 Ἑνιαύσιον κεράτιον ἕν. *Scrimg.* annuam ſiliquam unam. 18 Illyricanis ſcil. adde *Nov.* 32. §. & *Nov.* 34. §. *eod.*
19 Hæc conſtitutio exemplum eſt Latinum *Novell.* 32. §. *eod.* Goth. De Uſuris Ruſticanis, & ad hanc *Novell.* vid. Hottoman. *lib.* 2. *obſ. cap.* 9. Ans. 20 In Myſia ſecunda, & in provincia quam tu adminiſtras, &c. Cujac. hic ita legendum eſſe monet. 21 Aridi fructus, quibus opponuntur liquidi, dixi ad *l. ult. ff. de jur. fiſc. l. ult. Cod. de ferrit. & aqua. l.* 12. *l.* 23. *C. de uſur.* Græci fructus aridos ξηρὸς καρπὸς, inde ξηροφαγία Tertull. adverſus Pſychicos: Arguunt nos quod xerophagias obſervemus, ſiccantes cibum ab omni carne & omni jurulentia & viridioribus quibuſque pomis, nequid vinoſitatis vel edamus vel potemus, lavari quoque abſtinentiam congruentem arido victui.

Source : BIU Cujas

TIT. XIV.

DE[1] ADJUTORIBUS[2] QUÆSTORIS.[3]

NOVELLA CONSTIT. XXXV.

Hæc prorsus deest in Græc. justam autem epitomen inveni in Novellis Juliani, quam hic adscripsi.

VIginti sex[4] adjutoribus Quæstoris, quos boëthos dicunt Quæstoris, liceat in suo loco alios substituere, idoneos tamen, & quos pro tempore Quæstor elegerit, propositis sacris euangeliis. Hi[5] autem qui fiunt in locum eorum qui suo loco ceciderunt, centum solidis præstitis[6] fiant. Istorum autem trium graduum viri, id est, scrinii memoriæ, & duorum qui proximi futuri sunt, quamvis non ex viginti sex adjutoribus, tamen licentiam habeant surrogare in locum suum. Habeant igitur jus vendendi[7] militiam suam, & non ultra[8] centum solidos, dummodo & is qui subrogatur, electione Quæstoris fiat. Prærogativas autem constitutio dat Theodosio, & Epicteto, & Quirillo, & Sabbatio, & Perigeno. Illo videlicet observando, ut si quis ex viginti sex adjutoribus defunctus fuerit, ab herede ejus centum solidi dentur, & electione Quæstoris militent. Sin autem liberi sint defuncti, idem juris habeant, quamvis heredes parenti suo non exstiterint[9]. Dat. C. Belis.

1 Exstat hæc constitutio plenior apud Julianum.
2 Vid. constitutionem Juliani 26.
3 Quæstor hodie Cancellarius.
4 *l.* 13. *l. ult. Cod. de prox. sacr. scrin.* Ex scrinio sc. memoriæ 12. ex scrinio epistolarum 7. ex scrinio libellorum 7.
5 Id est, successores.
6 Pro introitu sc. vid. *l. ult. C. de pignor.*
7 Militiæ transferuntur in heredes sub certa pretii definitione, *d. l. ult.*
8 Pretium militiæ centum aurei.
9 Quid si heredes non sint idonei militiæ? subrogandi sunt alii in locum defuncti, & superior summa heredibus defuncti præstanda, *l.* 30. *C. de inof. l.* 7. *l.* 11. *C. de prox. sacr. scri.* quæ præstatio dicitur scholæ placitum, *l. ult. Cod. de pign.* & casus militiæ, *Nov.* 53. *cap.* 5. & 97. *cap.* 4.

TIT. XV.

DE SUCCESSORIBUS EORUM QUI IN AFRICA DEGUNT.

NOVELLA CONSTIT. XXXVI.

OMne infinitum, &c. Ut Afri ea quæ Vandalorum temporibus vel ipsis, vel propriis parentibus, vel avis utriusque sexus, vel ex transverso cognatis usque ad[10] tertium gradum erepta sunt: intra quinque annorum spatium vindicent, nisi[11] legitimis excludantur præscriptionibus. 2. Ut ad comprobandum genus ambæ[12] parties probationes proferant. 3. Ut omnes Afri[13] Romanis legibus subditi sint.

10 Erepta à Vandalis (dic idem in aliis hostibus) veterum possessorum heredes usque ad tertium gradum vindicare poterunt: intra quinquennium tamen ab hac constitutione: non tamen adversus eos qui bona jam 30. annis præscripserunt. Hac æquitate possumus hodie uti, recuperatis urbibus aut provinciis ex hostium manu. Goth. Vid. *l.* 1. *C. de offic. præf. prætor. Afric.* & Rittershus. *part.* 14. *cap.* 3.
11 Hoc fuit etiam constitutum pulsis Italia Gothis. vid. *pragmaticam sanctionem Justiniani c.* 5. & 2. & 6. *f.*
12 *l.* 1. *ff. de prob.*
13 Idem adversus Gothos statutum. *d. pragmatica c.* 11.

TIT. XVI.

DE ECCLESIIS CONSTITUTIS IN AFRICA.

NOVELLA CONSTIT. XXXVII.

VEnerabilem ecclesiam, &c. Ab Arianis ablata capiunto, sibique habento ecclesiæ Africæ: ut tamen publicas pro illis pensiones[14] conferant, ab iisdem acceptis immobilibus à nemine lædendis. Hæreticus non[15] baptizato, ad[16] rempubl. non accedito. catechumenum[17] non circumcidito[18]. Nulla omnino hæresis domum[19] aut locum orationis habeto. Carthaginiensis[20] Ecclesia ptivilegia obtineto, quæ in universum de omnibus[21] dicta sunt Ecclesiis in Codice. Qui ad Carthaginiensem Ecclesiam confugerit, is impunitatem habeto, nisi[22] homicidium, aut raptum virginis, aut vim in Christianum admiserit. Ecclesiis Africæ ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, à nemine prorsus auferuntor. Hoc ipse generaliter de omnibus Ecclesiis accipito.

14 Conferant, ab iisdem acceptis immobilibus à nemine lædendis. Hæreticus non
15 baptizato, ad
16 rempubl. non accedito. catechumenum
17 non circumcidito
18 Nulla omnino hæresis domum
19 aut locum orationis habeto. Carthaginiensis
20 Ecclesia ptivilegia obtineto, quæ in universum de omnibus
21 dicta sunt Ecclesiis in Codice.
22 homicidium, aut raptum virginis, aut vim in Christianum admiserit. Ecclesiis Africæ ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, à nemine prorsus auferuntor. Hoc ipse generaliter de omnibus Ecclesiis accipito.

TIT. XVII.

DE DECURIONIBUS[23] ET FILIIS EORUM.

NOVELLA CONSTIT. XXXVIII.

Imperator Justin. Aug. Ioanni P. P. per Orientem.

PRÆFATIO.

QUi rempublicam olim nobis disposuerunt, existimaverunt oportere secundum regiæ[24] urbis instar adunare in unaquaque civitate nobiles viros, & unicuique[25] Senatus dare curiam, per quam debuissent agi, quæ[26] publica sunt, atque omnia fieri secundum ordinem. Sic itaque res floruit, sic fuit clara, ut magnæ & populosæ domus curialium essent, multitudine quidem existente curialium, quod autem functionum videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile existebat. Nam quod in multitudinem dividitur, onus insensibile propemodum facit eis, qui hoc sustinent. Quando autem per[27] partes quidem cœperunt se eximere albo Curiæ, & occasiones invenire per quas liberi[28] his efficerentur, sic paulatim diminutæ sunt curiæ innumeris excogitatis occasionibus, per quæ potuissent specialia quidem bene habere, communia autem & publica diminui. Propterea ad paucos viros redactæ functiones, & illis facultates commoverunt, & civitates ita diminutæ sunt, ut sub istos perditos conductores, quos *Vindices*[29] vocant, redacta curia, contigerit respublica, plena quidem defectibus, plena vero omni injustitia fieret. §. 1. Hæc nos sæpe perscrutantes æstimavimus oportere medelam rei adhibere, & quantum[30] nos in hoc laboramus, tantum omnem adinvenerunt curiales artem adversus ea quæ recte justeque sancita sunt, & contra fiscum. Dum enim vidissent compelli se omnimodo curiæ servare[31] quartam partem, & hoc vix per nostras leges impositum, cœperunt discerpere proprias facultates, quatenus minus idonei deficerent, & non quartam portionem, sed omnem continuo paupertatem[32] suam curiæ derelinquerent. Denique quoniam ipsis corporibus fraudare curiam voluerunt, rem omnium impiam adinvenerunt, à[33] nuptiis legitimis abstinentes, ut eligerent magis sine filiis, quam sub lege deficere, aut generi suo vel curiæ inutiles[34] apparere. Et rursus egerunt dudum poni legem, quæ præter decretum jubebat eis donare[35] propria, cum quandam venditionem cum decreto fieri ad eam lex volebat, sed hæc ipsa erat mirabilis[36] quæ solam venditionem subjiciebat adjectioni decreti & aliis exinde necessitatibus, alia vero omnia derelinquebat eis agere, secundum quem voluissent modum: hac transtulerunt curialium facultates ad alias & alias personas nihil exinde habente curia. Denique si quis dinumerat nostræ reipub. curias, attenuatas inveniet virorum, neque alias quidem, neque rerum copias habentes, aut paucorum forsan hominum, rerum autem nihil penitus. §. 2. Igitur olim per partes nos protulimus sanctiones[37], volentes & venditiones & donationes simplices[38] & omnem actum alienationem habentem immobilium curialium rerum, subjacere decreto, cum observatione facta quæ in illa lege posita est. Deinde post hæc quia sub falsas[39] causas faciebant donationes, & hoc omnino abrogavimus, donationem simplicem[40] facere curialem in quacunque persona, excepimus autem competenter ante nuptias donationes, eo quod neque[41] donationes omnino sunt, sed contractus species in eis inserta est, & filiorum procreandorum copiam introducunt, quod nobis & maxime in curialibus studii est, post hæc conspicientes de hoc ipso multas circumscriptiones fieri, legem conscripsimus, omnino debere curiam sive cum corpore, sive sine ipso, omnino tres[42] uncias habere, & non minus licere cuidam relinquere curiæ, neque circumscribere, neque diminuere eas sub ullo modo, sive[43] filius sit, qui in curia est, sive ipsa susceptit tres uncias curia. §. 3. Et non usque ad hoc stetimus, sed & fœminas in propria institutione dare

23 *l.* 2. §. 4. *C. de his qui ad Eccles.* hinc constat, non servari jus asyli homicidis, raptoribus, & similibus personis.
23 Dixi ad L. D. 11. De decurionibus & eorum filiis, *Jul. hic const.*
25. περὶ βουλευτῶν ὡς ἐνεκείλιον καὶ ἐγκαταλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευτικῆς παιδί. id est, de decurionibus, ut filiis suis decurionibus per decuriones.

dodrantem (id est, 9. uncias) relinquebant. 24 In urbibus regiis Senatores sunt. 25 Decuriones, Senatores minorum civitatum. 26 Nota quæ olim gererentur 27 Id est, temporis progressu. 28 Id est, immunes, certæ namque dignitates excusant à decurionatu: qua de re vid. *l. ult. Cod. de decur.* Nov. 20. 81. 29 Nov 128. *c.* 5. 30 Calumniantium hæ sunt iniquitates, quarum meminit Justinianus *proœmio Institutionum.* 31 Decuriones olim cogebantur ab intestato curiæ relinquere quartam partem bonorum, quod ut eluderent vivi bona pene omnia dilapidabant: è contrario ut specie tenus legi satisfacere viderentur quicquid ex suis bonis supererat Curiæ relinquebant. 32 Paupertatem suam relinquere, id est, bona exigua: vid. *l.* 78. §. 12. *ff. ad Treb.* 33 Cœlibes non sic admittebantur ad decurionatum ut conjuges. 34 Legendum videtur, *Utiles.* 35 Sensus est: Olim decuriones poterant donare sua prædia sine decreto: non etiam vendere, *l.* 3. *C. de præd. decur.* 36 Permittit enim donationem, vetat venditionem, sed tamen id admissum fuit quia faciliores sumus ad vendendum quam donandum. 37 *l.* 4. *Cod. de præd. decur.* intelligit, quæ tamen illi titulo deest. 38 Id est, mera Donatio, propter nuptias, & dos, non sunt donationes simplices: permittuntur enim constante matrimonio, *l. ult C. de sec. nupt.* Simplici donationi non ineſt contractus: propter nuptias ineſt. 39 In fraudem legum scil. 40 Decurio immobilia donare non potest, nisi propter nuptias vel dotis causa. 41 Donatio, propter nuptias, est contractus. 42 Decurio tres uncias olim cogebatur curiæ relinquere. 43 Et ita abrogatur *l.* 2. *Cod. quando & quib. quarta pars.*

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λϛ'.

OMne infinitum, &c. Οπ οἱ Αφροι ἀδικείτωσαν τὰ ἀφαιρεθέντα ἐξ αὐτῶν ὑπ' τοῖς Οὐανδίλων καιροῖς εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν, εἴτε αὐτῶν εἰησαν, εἴτε τ' ἰδίων γονέων, ἢ πάππων ἑκατέρας φύσεως, εἴτε τ' ἐκ πλαγίας ἄχρι τετάρτου βαθμοῦ, εἰ μὴ ἄρα νομίμων παραγραφαῖς ἀποκλείονται. β'. Επὶ πίστεως χθὲς ἄμφω τε μέρη προφέρουσιν ἀποδείξεις. γ'. Πάντες οἱ Αφροι τοῖς Ρωμαίοις νόμοις ὑπόκεινται.

ΤΙΤΛΟΣ ιϛ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ'.

VEnerabilem Ecclesiam, &c. Αἱ Αφρικῆς ἐκκλησίαι κομιζέσθωσαν τὰ παρὰ τ' Αρειανῶν ἀφαιρεθέντα, δημόσια μήτοιγε ὑπὲρ αὐτῶν σωτελοῦσαι, τ' οἰκιήτων ἐξ αὐτῶν ὑπὸ μηδενὸς βλαπτόμενοι. Αἰρετικὸς μὴ βαπτιζέτω, μήτε πολιτευέσθω, μήτε κατηχούμενον εἰσιτω. μὴ ἐχέτω οἰαδήποτε αἵρεσις οἶκον ἢ τόπον προσευχῆς. ἡ ἐκκλησία Καρχηδόνος ἐχέτω τὰ εἰρημένα προνόμια ὅσα ὅλων τ' ἐκκλησιῶν ἐν τῷ Κώδικι. Ο καταφεύγων ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν Καρχηδόνος, ἐχέτω ἀσυλίαν, εἰ μὴ ἄρα φόνον, ἢ ἁρπαγὴν παρθένου, ἢ βίαν χειλιανῇ ποινῇ. τὸ δοθὲν ὑπ' ἐκ τῶν ἑαυτῶν σωτηρίας τῆς ἐκκλησίας Αφρικῆς, μὴ ἀφαιρείσθω ὑπό τινος ποτε. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ πασῶν τ' ἐκκλησιῶν.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ βουλευτῶν, ὥστε ἀναγκαῖον καταλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευτικῆς παιδί.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ' ἱερῶν τ' ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ παλεικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οἱ τὴν πολιτείαν ἡμῖν πάλαι κατασήσαντες οὐθήσαν χρεῶν, καὶ τὴν τ' βασιλευούσης πόλεως μίμησιν, ἀθρήσαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς δυναμένους, καὶ ἑκάστῃ συγκλητον δῆναι βουλήν, δι' ἧς ἔμελε τὰ τ' δημόσια πράττεσθαι, ἀσπαντά τε γίνεσθαι καὶ πάξιν τῶν πραγμάτων. ὅπερ τοίνυν τὸ πρᾶγμα ὠφέλησεν, ὅτως ἐφάνη λαμπρὸν, ὡς τοὺς μεγίστας τῆς πολυανθρωποτάτας οἰκίας βουλευτὰς εἶναι, πλήθους μὲν ὄντος δὲ βουλευτοῦ, τ' δὲ δυκάσης εἶναι τ' λειτουργημάτων βαρύτητος ἐδενὶ πεπλεκῶς ἀφορητὰ καθιστάμενος. τῷ γὰρ εἰς πλῆθος διηρῆσθαι τὸ βάρος, ἀνεπαισθήτως χιδὲν τοῖς τὸν ὑπομένουσιν ὠφέλει. Επεὶ δὲ καὶ μέρος ἤρξαντο πινὲς ἑαυτοὺς ἐξαιρεῖν τ' βουλευτικῶν λειτουργημάτων, καὶ ἐξουσίσειν προφάσεις δι' ὧν πως ἐλεύθεροι τούτων ἔσονται· εἶτα καὶ ὀλίγον ἐλαττῶθαι τὸ βουλευτήριον, μυρίων ἐπινοηθεισῶν προφάσεων, ἐξ ὧν ἔμελε τὰ μὲ ἴδια καλῶς ἕξειν, τὰ δὲ κοινὰ καὶ δημόσια ἀφ' πάντων ἐλαττοῦσθαι. Δι' τοῦτο εἰς αὐθέρας ὀλίγους ἐσήκασι τὰ λειτουργήματα, κἀκείνοις τὰς οὐσίας κατέσεισε, καὶ τὰς πόλεις ὅτως ἠλάττωσεν, ὥστε ὑπὸ τούτοις εἶναι τοὺς ὀλεθρίους μισθωτάς, ὃς δὴ βύθιος καλεῖται. συμβέβηκεν δὲ τὸ πολίτευμα μεσὸν μὲ ἐλλειμμάτων, μεσὸν δὲ πάσης αἰδικίας χθύσθαι. §. α'. Ταῦτα ἡμεῖς πολλάκις ἀνερευνώμενοι, οὐθήμεν χρῆναι θεραπείαν ἐπαγαγεῖν τῷ πράγματι· καὶ ὅσῳ σπεύδομεν τοσούτῳ πᾶσαν ἐξεύρομεν οἱ βουλευτὴν τέχνην κ' τ' ὀρθῶς καὶ δικαίως νενομοθετημένων, καὶ κ' τ' δημοσίᾳ. ἐπειδὴ γὰρ εἴδον ἀναγκαζομένους ἑαυτὸς πιπτεράπους τῇ βουλῇ φυλάττειν τὸ τίτριβον, καὶ τὸν μέλις ὑπὸ τοῖς παρ' ἡμῶν νόμοις ἀποτιθέν, ἤρξαντο ἁμαρτάνειν τοὺς ὄσιας αὐτῶν, ὥστε ἄπορον πλοῦτον, καὶ ἐχὶ τέταρτον μέρος, ἀλλ' ὁλίγα ἐφεῖσης τὴν ἀπορίαν τῇ βουλῇ καταλιμπάνειν. εἶτα ἐπειδὴ καὶ τ' σωμάτων αὐτῶν ἀποστρέφονται τὸ βουλευτήριον ὑγιαῖνον, ἤδη καὶ πρᾶγμα πάντων ἀσεβέστατον ἐπινόησαν, γάμων ἀπεχθέμενοι γενέσθαι· ὥστε αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἄπαιδες, τόγε ἐπὶ τῷ νόμῳ, πλουτᾶν, ἢ τῷ χθὶ καὶ τῇ βουλῇ χρήσιμοι φαίνεσθαι. Καὶ αὐθὶς καπεπράξαντο τοιοῦτο ἕτερον νόμον, ὃς δεκρέτα χωρὶς ἐπίτρεπεν αὐτοῖς τὰ οἰκεῖα δωρεῖσθαι, κάπειτα τῶν προῶν μὴ δεκρέτα γίνεσθαι δ' νόμῳ βουλόμενος. ὁ γὰρ ὅτως ἐμπαγὴς ὥστε μηδὲν τῶν προῶν ὑπάγειν τῇ δ' δεκρέτα προθήκῃ, καὶ πᾶς ὑπεῖδεν ἀνάγκας, πλὴν ὁ πίνδε αὐτοῖς ἐφίναγ πράττειν καθ' ὃν ἠβέλοντο τρόπον. τοῦτον ἐν μετέσησαν τὰς βουλευτικὰς ὄσιας εἰς ἕτερα καὶ ἕτερα πρόσωπα, ἐδὲν τ' βουλῆς ὑπεύθεν ἐχούσης. τοιαῦτ' εἰ τις διοικήσοιτο τ' ἡμετέρας πολιτείας βουλευτήρια, ἐλάχιστα δόμησ, τὰ μὲ ἐδὲ ἀνδρῶν δυπορῆται, ἐδὲ χρημάτων, τὰ ὁλίγων μὲ ἴσως ἀνθρώπων, χρημάτων ὁ ἐδαμῶς.

§ β'. Ηδη μὲν δὴ καὶ μέρος ἐθήκαμεν νόμους ἡμεῖς τοὺς βουλομένους καὶ πὰς πράσεις καὶ πὰς δωρεὰς πὰς ἀπλᾶς καὶ πᾶσαν πρᾶξιν ὑπαίσιον ἐχεῖναι βουλευτικῶν ἀκινήτων πραγμάτων, ὑποκειᾶς δεκρέτῳ, μ' τ' ὂν ἐκεῖνο τὸ νόμω κεκριμένης πεποιτηρήσεως γνομένης. Εἶτα ὕστερον ἐπειδὴ μ' ψόγδην αἱπαῖν ἐποιοῦντο τὰς δωρεὰς, καὶ αὐτὸ καθάπαξ ἀνείλομεν τὸ δωρεὰν ἀπλῶς ποιεῖσθαι βουλευτὴν εἰς οἱονδήποτε πρόσωπον. ἐξείλομεν δὲ εἰκότως πὰς γαμικὰς δωρεὰς, ἐπειδὴ μηδὲ δωρεαὶ καθάπαξ εἰσὶν, ἀλλὰ συναλλάγματός τε εἶδος τὸ πώποτε ἔγνεσαν, καὶ παιδοποιίας εἰσάγουσι δύποριαν ὥσῃ ἡμῖν καὶ μάλιστα εἰς βουλευτὰς πρέπειν δόξειν εἶναι. ἔπειθ' ὁρῶντες καὶ θεῖα αὐτὸ τῶν θεσπισμάτων πάντας γνομένους, νόμον ἐγράψαμεν ὥστε ὃν τρόπον πάντες χρῶνται τῷ βίλλῳ εἴτε μ' σώματος, εἴτε τότε χωρὶς, πάντως τὸ τελεύταιον ἔχειν· καὶ μὴ ἐλαττον ἐξεῖναι τινὶ καταλιμπάνειν τῇ βιλῇ, μηδὲ τιγκάζειν, μηδὲ ἐλαττῶν αὐτὸ κ' μηδένα τρόπον. εἴτε πάις ὁ βουλόμενος εἴη, εἴτε καὶ αὐτὴ δέκατον τὸ τελεύταιον ἡ βιλή. §. γ'. Καὶ ἐδὲ μεῖχει τόπω ἔφημεν, ἀλλὰ καὶ πὰς ἡλείας τ' οἰκείας οὐσίσεως οὐδέτερ πινὰ μέρεσιν ἐθεσπισμεν,

Source : BIU Cujas

σαμεν, ὥστε κ῾ μηδεμίαν παρέφασιν ἐλαττοῦσθαι τῇ βουλῇ (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) τὸ τεσσαρακοστὸν τῆς οὐσίας τοῦ βουλευτοῦ ἀπάσης. καὶ τοὺς πολλοὺς ἢ τούτους καὶ οἰκειοτέρας φιλοτιμίας ἀνείλομεν, ἃ συζωροῦντες ἀπεπλάττοσαν βουλῆς ἄλλως ἢ κ῾ τὴν τῶν μειζόνων ἀξιωμάτων κλῆσιν, πολλαχοῦ τε καὶ ὑπαλείας καὶ ἐπιεικτάτου, εἴτε τῷ ὄντι πολιτικοῖς, εἴτε τοῖς στρατιωτικοῖς. παραφυλακὴν δὲ εἶναι καὶ τοῖς στρατηγίας ὁ νόμος ἐπίσης. ὥστε εἴ τις παραφυλακὴν δρόμου ἄρξειεν, αὐτῇ τῇ πράξει βουλεύσει, καὶ εἴτε ἄρχων αὐτὸν, εἴτε στρατηγὸν, βουλευτικῆς ἔτι ἀπολαύσεται τύχης, κ῾ τὰ ἡμέτερα νόμου, τὰ ἄλλων πυκνῶν ἐξαιρέσεων ἀνυπερθύτων. τοὺς δὲ ἀπὸ μόνου πυρὸς διδόμενας τοιαύτας ἀξίας (τὰς παραφυλακὰς φαμὲν. τοῦτο δέ ἐστιν εἰπεῖν κ῾ στρατηλασίας) οὐκ ἐξαιρεῖν δ῾ βουλευτικῶν λειτουργιῶν τοὺς τύπων τυχόντας ἐθεσπίσαμεν. Ταῦτα μὲν ἐν οἷς τοῖς ἐμπροσθεν ἡμῖν νενομοθέτηται, μὴ πολλὰ ἄλλων, ἅπερ ἔξεστιν ἐξ αὐτῶν τὰ ἤδη κειμένων νόμων λαβεῖν. ἀπελύσαμεν ἤ καί τινας βουλευτικῆς τύχης, διαφόρους αὐτοῖς πραγματικὰς φιλοτιμησάμενοι νόμους, ὃς ἅπαντας κυρίους εἶναι βουλόμεθα. καὶ τῶν παρὼν νομοθεσίαν ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης ἐπινεμήσεως τὰ ἄρτι διελθόντος ἀρξαμένην, ἐξ ἧς ἡμῖν ἐν βουλῇ γέγονεν ὅτου ὁ νόμος.

§. οϛ΄. Ἐπειδὴ ἤ ὁρῶμεν τινὰς ὅτους ἀπιχθῶς διακειμένους πρὸς τοὺς ἑαυτῶν παῖδας, ὥστε αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἄλλοις τοὺς ἑαυτῶν καταλιμπάνειν οὐσίας, καὶ μάλις τὸ τέταρτον τῇ βουλῇ, καὶ τοῦτο διὰ τὰ ἡμέτερα νόμου ἀφῃρημένον χεῖρας, ἀπαιδίας ὑπούσης, τοῦτο τὸ μέρος αὐξῆσαι.

ΚΕΦ. α΄.

Εἰ τοίνυν μὴ τόνδε ἡμῶν τὰ νόμον πλουτᾶ βουλευτὴς, παῖδας οὐκ ἔχων ἔτε ἀρρένας ἔτε θηλείας, ἅτου τὰ ἑαυτοῦ πρὸς οὐσίας τοὺς τρεῖς μοίρας καταλιμπανέτω τῇ βουλῇ, καὶ τῶν τεσσάρων οἷς βούλεται. ἔσται δὲ αὐτῷ αὐτὰ παιδὸς ὄντος ἑνὸς ἢ κ῾ πλείονων ἢ πᾶσα βουλὴ, (τοῦτον δ῾ ἐστὶν εἰπεῖν) καὶ τὸ τῆς πόλεως πλήρωμα ἐν παίδων πέρᾳ καθεστὼς, καὶ σύμφορα διώκησις καὶ ἀθάνατον μνήμην καρπὸς τοσοῦτου ὅσου οὐκ ἂν αὐτῷ παρὰ τὰ παίδων ἐγένετο. Εἰ δέ τις γνησίους μὲ παῖδας οὐκ ἔχοι, νόθοι ἤ αὐτῷ καθεστῶσιν, ἐξέστω μὲν δ῾ τῆς βουλῆς ἀχθος γράφειν αὐτῷ κ῾ τούτους κληρονόμους· κ῾ ἡ γραφὴ γε αὐτὴ πᾶσης ἐπιδόσεως ἔστω, καὶ μὴ δείσθω τοῦ τὰ παλαιῶν νόμων ἑτέρας ποιοῦντος, μηδὲ τὸ ἐν ᾧ ἐξῆσαν ἐπιδόσεως· ἀλλ᾽ αὐτόθεν γραφέντες, εἰ μὲ ἐλεύθεροι καθεστῶσι, βουλευτοὶ καὶ κληρονόμοι γινέσθωσαν, καὶ ἐχέτωσαν καὶ αὐτοὶ τὸ τῆς οὐσίας σύναγκον, καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς διανείμῃ· εἰ δ῾ καὶ τῶν αὐτοῖς βληθείη καταλιπεῖν, ἐπὶ κάλλιον πράξει. τάλλα δὲ μέχρι δ῾ συναγκίσει καὶ πάντως αὐτοῖς καταλιμπανέτω, γινώσκων ὡς κἂν εἰ καταλίποιεν ἔλαττον, ἀλλ᾽ οὐ δ῾ νόμος πάντως εἰς τὸ σύναγκιον αὐτοῖς ἡ ἀναπλήρωσις ἔσται τῆς οὐσίας. οἱ δ῾ εἰπέρ τι τῆς οὐσίας ἐπιθυμοῦσι λαβεῖν, καὶ βουλευτὴ γινέσθωσαν· εἰ δέ τινες μὲ ἔλοιντο, τινὲς δ῾ παραιτήσοιντο, ἐπὶ τὰς αἱρεμένους τὸ τῆς παραιτημένων ἐρχέσθω μέρη· εἰ δ῾ ἅπαντες ἀπείποιεν, τηνικαῦτα ὡς ἀπαιδίας ὄσης ὅτους ἐπὶ τῷ βουλῇ ἐρχέσθω τὸ σύναγκιον.

ΚΕΦ. γ΄.

Εἰ δ῾ γνησίων εἰς παίδων πατὴρ, σκοπεῖσθω τὸ πρᾶγμα διακελεύσιον, εἴτε μόνων ἀρρένων, εἴτε μόνων θηλειῶν, εἴτε μεμιγμένης γονῆς· ὥστε τὸ νόμου παντοχόθεν ἔχειν τὸ τέλειον, κ῾ τὸ τῇ βουλῇ συμφέρον. Εἰ μὲ δὲ ἀρρένες αὐτῷ μόνοι καθεστήκοιεν παῖδες, ἢ ἔγγονοι τυχὸν ἀρρένες ὧν προτελευτησάντων ἰῶν, τὸ σύναγκιον εἰς πάντας, καθάπερ ἂν βουλήθειη, μελετάτω. ὅτου μήτοι ὥστε κ῾ μηδὲν ἐλαττωθεῖσθαι τὸ νόμου τῶν τοῖς ἀκουθήκοσιν διαλειπόμενον διαθηκῶν, πλὴν εἰ μὴ τροπὸν ἀχαριστίας τοῦ ποιήσειεν· ἐδὲ ἤ τὰ ἐπὶ τούτοις τεθειμένα νόμιμα παντελῶς ἀναιρήσει. ἐκείνα μήτοι πάντως φυλαττόμενα, ὥστε τὸ σύναγκιον πρὸς τοὺς μὴ ἀχαρίστους παῖδας μελέτω, κ῾ τοσοῦτον ἔκτοπον ὑπεισπίνειν τὰ βουλευτικὰ δ῾ παῖδος λειτουργήματα, καθ᾽ ὅσον αὐτοῖς ὁ πατὴρ διένειμε τῶν ὑσίαν, δ῾ τελευτὴν μόνα τῇ δ῾ παῖδος καταλιμπανομένα γνώμῃ, ἔνθα ἂν αὐτὸ προχωρήσῃ βουλῇ), εἴτε πρὸς τοὺς παῖδας, εἴτε πρὸς ἕτερον.

ΚΕΦ. δ΄.

Εἰ δ῾ πᾶσιν θήλειαι καθεστήκοιεν, εἰ μὲ αὐτῆς τὰ πόλεως γαμηθεῖεν βουλευταῖς, ἀδεία ἔστω τῷ παιδὶ, εἰπροῖ μεγαμηθήμαι τυχαίνοιεν, ὡς εἴρηται, βουλευταῖς, διαιρεῖν εἰς αὐτὸς τῶν ὅλων ὑσίαν, ἢ πάντως γὰρ τὸ σύναγκιον, καθάπερ ἂν βουλήθειη, τῷ νόμῳ κάνταῦθα προσέχων τῷ τὰ ἐξ ἀδιαθέτου πέμπτῳ· εἰ δ῾ αἱ μὲ ἐξ αὐτῶν μεγάμενοι βουλευταῖς, αἱ δὲ κ῾ τοιοῦτοις, τὸ μὲ σύναγκιον πάντως καταλιμπανέσθω τοῦ παιδὸς δ῾ παῖδος ταῖς τῶν βουλευτῶν γυναιξὶ, διαιρέμενον κάνταῦθα καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ βουληθείη. τὸ δ῾ λειπόμενον εἰς τὰς μὴ βουλευταῖς τοῦ αὐτοῦ παιδὸς γαμηθείσας, ἢ κ῾ εἰς ἑτέρους δηλαδὴ, τὸ νόμιμα μέρας κἀκείνας πάντως ἀποσωζομένης. εἰ δ῾ μήπω γάμων ἔτυχεν, τὸ μὲν σύναγκιον πάντως καταλιμπανέσθω τοῦ δ῾ παῖδος ταῖς τῶν βουλευτῶν γυναιξὶ, διαιρέμενον κάνταῦθα καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ βουληθείη. τὸ δ῾ λειπόμενον εἰς τὰς μὴ βουλευταῖς τοῦ αὐτοῦ παιδὸς γαμηθείσας, ἢ κ῾ εἰς ἑτέρους δηλαδὴ, τὸ νόμιμα μέρας κἀκείνας πάντως ἀποσωζομένης. εἰ δ῾ μήπω γάμων ἔτυχεν, τηνικαῦτα ἐπὶ τούτου τοῦ ὅρου γραφείσης αὐτοῖς ἢ πυᾶ ἢ πυᾶς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ σύναγκιον κληρονόμους, ἐφ᾽ ᾧ πάντως γαμηθῆναι τοῦ αὐτῆς πόλεως βουλευταῖς. ἢ, εἰ μὴ τῶν βούλει) αὐτὸς, ἢ αὐτὸς μὲ γράψειεν, αἱ δ῾ οὐκ ἀναχωροῦσι, τὸ μὲ σύναγκιον ἐπὶ τὸ βουλευτήριον τῆς πόλεως ἐρχέσθω, τὸ δ῾ τελεύταιον μόνον εἰς πᾶς πάσας καθ᾽ ὁντινοῦν ὁ νόμος βούλει) μεριζέσθω τρόπον, ἐν λόγῳ κ῾ τῶν φυσικῶν αὐτοῖς γινομένων.

ΚΕΦ. ε΄.

Εἰ δ῾ ἄρρενές τε κ῾ θήλειαι καθεστήκοιεν, οἱ μὲ ἄρρενες πάντως τῶν ἡμίσεων εἰσπραττέσθωσαν μοῖραν τῆς οὐσίας, αἱ δ῾ θήλειαι τῶν λειπομένων ἡμίσεων, ἢ πλείονα μέρη. δώσουσι γὰρ αὐτοὶ τὸ τέταρτον τοῖς βουλεύσιν ἀδελφοῖς, πλὴν εἰ μὴ βουλευτῶν εἶεν γαμετοὶ, πᾶσαι, ἢ τινες ἐξ αὐτῶν. εἰ γὰρ εἰς τοιούτους ἔλθοιεν γάμους, κ῾ βουλευταῖς τῆς οἰκείας πατρίδος ζυγχθεῖεν, quandam partem ſancimus, quatenus per nullam occaſionem diminueretur curiæ (ſicut prædiximus) quarta pars totius ſubſtantiæ curialis. Sed & multas iſtas & diffuſas munificentias abrogavimus non concedentes liberari aliter curia, niſi per [1] maximarum dignitatum acceptionem, patriciatus, aut conſulatus, aut præfecturæ, ſive civilis, ſive militaris: præfecturas autem eſſe & eas quæ principatum agunt exercitus, lex novit [2], itaque ſi quis præfecturæ dignitatem adminiſtraverit, in ipſo actu conſtitutus, & ſive adminiſtrans eam, ſive principatum agens exercitus, curiali iſte liberatur à conditione ſecundum noſtram legem aliis omnibus exceptionibus abrogatis. Nam quæ propter ſolum honorem [3] dantur tales dignitates, (præfectorias dicimus, idem autem eſt dicere & magiſtro militatus) non eximere curiæ albo eos qui hæc meruerunt, ſancimus. Hæc itaque in anterioribus à nobis ſancita ſunt, cum aliis multis quæ licebit ex ipſis olim poſitis legibus advertere, abſolvimus autem & quoſdam à curiæ conditione diverſas his pragmaticas concedentes leges, quas omnes firmas eſſe volumus, & præſentem ſanctionem ab undecima indictione nuper delapſa inchoare, ex qua nobis in conſilio venit hæc lex. §. 4. Quoniam autem vidimus quoſdam ſic adverſos eſſe contra proprias patrias, ut eligant potius aliis ſuas relinquere ſubſtantias, & vix quartam partem curiæ: & hoc per noſtram legem exiſtimavimus oportere, ubi filii deſunt, hanc partem augere.

Cap. I.

Si [4] igitur poſt hanc noſtram legem defunctus fuerit curialis filios non habens neque maſculos neque fœminas, iſte propriam ſubſtantiam curiæ derelinquat, quartam vero quibus voluerit, erit namque ei pro [5] filio forſan uno vel pro plurimis tota curia, id eſt & totius civitatis plenitudo in filiorum modo exiſtens, & fama bona perpetua, & immortalis memoria, & fructus tantus quantus nequaquam à filiis eſſet. Quod ſi quis legitimos filios non habuerit, naturales [6] autem ei fuerint, liceat cum onere curiæ ſcribere ſibi hos heredes, & ſcriptura pro omni datione ſit, & non indigeat antiquarum legum aut aliis adjectionibus, neque dum adhuc ſuperſtes eſt datione, ſed mox ſcripti, ſi quidem liberi fuerint curiales & heredes efficiantur, & habeant ipſi novem uncias ſubſtantiæ, ſecundum quod pater eis diviſerit, quod ſi omnia ei relinquere voluerit, adhuc melius faciet, verumtamen uſque ad novem uncias modis omnibus eis relinquat, cognoſcens quia vel ſi reliquerit minus, à lege eis omnino uſque ad novem uncias ſupplenda [7] erit ſubſtantia: illi vero ſi quidem deſideraverint [ſubſtantiam accipere] & curiales efficiantur: quod ſi quidam voluerint, quidam autem recuſaverint, ad eos qui elegerint, recuſantium veniant [8] partes, quod ſi omnes recuſaverint, tunc tanquam ſi nullus filius ſit, taliter ad curiam veniant omnes novem unciæ.

Cap. II.

Quod ſi ille quidem tacuerit [9], filiorum autem legitimorum ei procreatio non fuerit: tunc quarta [10] pars ad heredes, qui [11] ſine ſcriptura ſunt, veniat: naturales autem filii, ſi voluerint ſe offerre curiæ recipiantur, ſecundum quod voluerint, ſive omnes ſive quidam ex eis, modis omnibus novem unciis ſubſtantiæ ad eum qui curiæ ſe dedit, devolutis. Quod ſi ex ancilla [12] ei progeniti fuerint, deinde ipſe eos manumiſerit, aut dum ſupereſt [13] aut in teſtamento, & obtulerit eos, & iſti ſuſcipiantur & ſint curiales, ſecundum quod teſtator voluerit, aut ſecundum quod deſiderium eorum fecerit, dantium ſe curiæ, accepturi, ſecundum quod dictum eſt, novem uncias. Ubique enim volumus ſive teſtatus fuerit, ſive inteſtatus deceſſerit, eos qui ad curiam venerunt, novem [14] uncias accipere, quod ſi manumiſerit quidem tantummodo, non tamen obtulerit, illi autem etiam taliter voluerunt, aut unus aut quidam ex eis ad curiam venire, & tunc novem unciæ ei vel eis, qui in curia ſunt, ſecundum virilem partem dentur. Quod ſi nullus naturalium voluerit, aut datus non fuerit, tunc [15] novem uncias curia percipiat.

Cap. III.

Quod ſi legitimorum filiorum fuerit pater, tunc res decernenda eſt, utrum tantummodo maſculi aut tantummodo fœminæ, aut certe permixti ſexus ſint, quatenus lex undique perfectionem habeat & curiæ utilitatem. Si [16] ergo maſculi ei tantummodo fuerint filii, vel forſan nepotes maſculi ex prædefuncto filio, novem [17] uncias in omnes filios ſicut [18] voluerit dividat, ſic tamen ut in nullo diminuatur lex quæ de inofficioſis legitur teſtamentis, niſi [19] forte ingratitudinis modus hoc fecerit: neque enim quæ in his poſitæ ſunt leges omnino deſtruimus, illo omnimodo cuſtodito, ut novem unciæ inter non ingratos filios dividantur, & ſecundum hoc unuſquiſque ſubeat curiæ paternæ functionem, ſecundum quod eis pater diviſerit ſubſtantiam tribus unciis tantummodo paternæ derelictis voluntati, ubi eas pervenire voluerit ſive ad filios ſive ad alium.

Cap. IV.

Quod ſi omnes fœminæ nuptæ fuerint, ſiquidem ejuſdem civitatis [20] curialibus nuptæ fuerint, licentia erit patri, ſi quidem nuptæ fuerint (ſicut dictum eſt) curialibus dividere inter eas omnem ſubſtantiam, aut certe novem uncias ſecundum quomodo voluerit, reſpiciens & hic legem quæ de ſucceſſionibus ſine ſcriptura diſpoſuit. Quod ſi quædam ex eis nuptæ ſunt curialibus, quædam [21] vero non his, talibus [22] quidem novem unciæ omnimodo relinquantur à patre curialium, uxoribus [23] diviſæ & hic [24] ſecundum quod pater voluerit: reſiduum [25] autem his quæ non curialibus propriæ patriæ nuptæ ſunt, vel certe aliis; proculdubio legitima [26] portione & eis omnino reſervatis. Quod ſi [27] necdum nuptæ ſint, tunc ſub tali definitione [28] ſcribendum eſt de his aut quandam aut quaſdam ex eis in novem uncias eſſe heredes, quatenus omnimodo nubant ejuſdem civitatis curialibus. Quod ſi hoc noluerint, aut ipſe quidem ſcripſerit, illæ vero non pertulerint, novem unciæ quidem ad curiam civitatis veniant, tres autem unciæ tantummodo inter omnes ſecundum quod lex vult, dividentur in modum deductis in rationem etiam dotibus earum.

Cap. 29 V.

Quod ſi maſculi [30] & fœminæ fuerint, maſculi quidem omnimodo ſubſtantiæ mediam habeant portionem: fœminæ vero reſiduam mediam, non integram quidem, dabunt: namque ipſæ quartam partem curialibus fratribus, ſi tamen non fuerint curialium uxores omnes aut quædam ex eis: quod ſi ad tales pervenerint nuptias, & curialibus propriæ patriæ fuerint ſociatæ: tunc liberabuntur à quarta parte, curiæ danda,

1 Dignitates quædam liberant à Curia, *ut hic.* adde *l. ult. Cod. de decur.*

2 Ὁ νόμος ἐπίσης, id eſt, ſcit: *ut in l. 96. in fin. ff. de ſolutionib.*

3 Honorariæ dignitates (quaſi fictæ) non liberant à Curia.

4 Curialis moriens ſine liberis legitimis, novem uncias curiæ cogitur relinquere: tres vero reliquas uncias cui voluerit donare poteſt.

5 Curiali ſine liberis mortuo, Curia filii loco eſt.

6 Puta ex concubinatu. *Jul. hic.* Decurio liberis naturalibus (non extantibus legitimis) dodrantem poteſt relinquere, qui alias à parente non decurione non perciperent, niſi ſextantem. *Novell.* 18.

7 Naturali filio datur actio ad ſupplementum legitimæ.

8 Quod decreſcit heredibus non adeuntibus, in dubio coheredibus adeuntibus adcreſcit.

9 Id eſt, teſtamentum non fecerit. *Jul. cap.* 131. ſi inteſtatus deceſſerit.

10 Id eſt, tres unciæ.

11 Id eſt, heredes ab inteſtato.

12 Naturalis filius ex ancilla procreatus teſtamento poteſt legitimari, & heres inſtitui, & ita videtur abrogata lex 29. *C. de decur.*

13 Id eſt, dum vivit.

14 Legitima curialium liberorum, novem unciæ.

15 Naturalibus filiis decurionum non adeuntibus patris hereditatem, hereditas ad Curiam devolvitur.

16 Julianus *cap.* 132.

17 Olim quartam. *l. 3. C. quando & quibus quarta pars.*

18 Decurio minus liberam teſtandi poteſtatem habet quam cæteri: idque non favore ſolo liberorum, ſed liberorum Curiæ obnoxiorum; cogitur enim eis relinquere novem uncias. In tribus reliquis poteſtatem teſtandi habet ac donandi.

19 Poſſunt enim ingrati liberi exheredari.

20 De filiabus decurionum. *Jul. cap.* 133.

21 Non omnes filiæ decurionum nuptæ decurionibus fruuntur privilegio: ſed quæ nuptæ ſunt decurionibus ſuæ patriæ.

22 Filiæ decurionum nuptæ Curiali, fruuntur eodem privilegio quo liberi maſculi decurionum utrorumque legitima eſt novem unciarum.

23 Id eſt, iis quæ maritos habent.

24 Διαιρέμενον καὶ ταῦτα καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ βουληθείη. Senſus eſt: Novem uncias filiabus omnibus uxoribus decurionum parentem cogi relinquere, ſed tamen eum poſſe, inter eaſdem novem uncias ex animi ſui ſententia dividere, id eſt plus uni, alteri minus conferre.

25 Id eſt, tres unciæ. 26 Perplexa eſt meo judicio hæc ſucceſſio: nam cum reſtent hic tres tantum unciæ ſubſtantiæ paternæ, quomodo Novella de triente & ſemiſſe, pertinebit ad filias decurionum non nuptas curialibus ſuis patriæ *Novell.* 18. Quin ſi ita ſit, adhuc reſtat hoc perplexum an parens ex tribus illis unciis aliquid delibare poſſit legati, fideicommiſſi, vel inſtitutionis nomine, quod ſi non licet, jam adimetur decurioni integra teſtandi facultas.

27 Propter nuptias nondum contractas, jus filiarum decurionis manet ſuſpenſum. 28 Conditione. 29 De liberis utriuſque ſexus decurionum. 30 Inter fratres curiales, & ſorores curialibus ſuæ patriæ nuptias, novem unciæ pro dimidia parte dividuntur. Inter eoſdem fratres & ſorores nuptas non curialibus non pro dimidia, ſed inæquali portione: fratribus 9. ſcil. unciis, ſororibus 3. relictis unciis.

Source : BIU Cujas

1 Ut ex curiali patre & murilegula vel comitica matre curialis filius nascatur. *Jul. cap.* 155.

2 Η ταμιακῆς.

3 Tamiacæ vel murilegulæ vel comiticæ conditionis meminit Julianus *d.c.*13.quod idem atque hic plane. Nam qui hic sacri ærarii dicuntur, Tamiaci Græco exemplari dicuntur: qui vicaneæ, comiticæ: qui purpurariæ conditionis, κομητικοί, qui & murileguli.

4 Sensus est, Ex curiali, & tamiaca, vel murilegula, vel vicanea natos, patrem sequi: & ita abrogatur *l.* 29. *C. de decurionib. l.* 12. *C. de murileg.*

5 Η κομητικῆς, &c. *Scrimg.* aut comiticæ. *Jul.* id est, dicente quod Tamiacæ, comiticæ aut murilegulæ conditionis fuerit alteruter parentum. κομητικοί, hic non sunt comitiani, id est, officiales comitum privatorum, vel largitionum, vel domorum, ut vult Hal. sed κομητῶν, *J. eod.* vicani, ut *Nov.*52. *c.*1. & capitationi subjecti.

6 Sed murilegulæ κοργκυλευτικῆς.

7 Τέχνην. Ars nulla adversus publicum.

8 Ex ταμιακῆς μητρὸς. *Scrimg.*

9 Ταμιακοί.

10 Solent imperatores nonnunquam excipere quasdam personas à lege generali, *ut hic: & l.* 42. §. 3. *C. de episc.*

11 Ξίσκων *Scrimg.* Xisco *Julian.*

12 Εἰς ταμιακήν.

13 Belisarii. *Scrimger. Julian.*

14 Id est, anno 546. hæ duæ voces non leguntur apud Jul.

15 De quarum rerum restitutione hic agitur. Ne dicas τῶν πρωτιμιῶν καὶ προγαμιῶν, dotalium sc. & ad donationes ante nuptias pertinentium (ut extat in Scrimgeri editione) sed hereditatis: seu de precaria restitutione, *Nov.* 108 *J. de rest.* Ideoque magis probanda inscriptio Juliani de fideicommissariis hereditatibus. *const.* 101. vel Indicis Reginæ ita concepti, De fideicommissaria hereditate: qua parte quæritur, An is qui hereditatem restituere jussus est, possit ex ea diminuere aliquid & alienare vel obligare. Extat apud eundem Julianum *const.*37. his verbis. Si quis unum de liberis vel extraneum heredem scripserit, & rogaverit eum tempore, quo moreretur, hereditatem aliis restituere. Goth. Facti speciem, quæ tribuit occasionem huic Novellæ, vid. apud Rittershus. *part.* 6. *cap.* 10. *num.* 2. Ans.

16 Et ita ex stupro. Multis enim non videtur justus partus, si sub finem mensis undecimi edatur.

17 Id est, maxime si. 18 Id est, quædam bona obligata reperiri ejus, &c. 19 Sensus est, Quærebatur, An jussus restituere hereditatem, teneretur eam quam à defuncto accepisset, an vero suam & propriam restituere? 20 Sensus est, Magnam esse differentiam, an quis jubeat hereditatem restituere: τὸ κατάλοιπον, id est, omne quod accepit à defuncto, deducta quarta: An vero jubeat restituere quod ex hereditate defuncti ei superfuerit. 21 Vide *l. ult. C. communia de legatis.* 22 §. 7. *Institut. de fideic. heredit.* 23 Id est, quia. 24 *l. ult. C. com. de legat.* 25 Τύχης, *Scrimg.* causa *Hal.* 26 Tempus exceptionem parit. 27 Leges nonnunquam lædunt, si nimis severiter & stricte eas interpretati fuerimus.

28 Quæ? heredibus permitti, dotis causa, ex iis bonis, quæ alteri jussi fuerint restituere, quædam alienare: ut ita ex generali fideicommisso deducatur quantum dotis sufficiat. *l.*22. §. 4. *ff. ad Trebell.* & donationis propter nuptias. *J. eod.* sunt enim causæ favorabiles. 29 *V. dixi.* 30 *l. ult. Cod. com. de legatis.*

31 Nuptiis nihil utilius, vide *Novell. Leonis* 26.

danda, utpote quæ videantur & ipsæ per viros suos, donec supersunt, esse participes functionum. Hæc nos sancire oportere existimavimus, non quo auferamus hominibus propriarum rerum dispensationem: sed ut civitatum non integre desolatæ curiæ remanerent, neque adinventionibus quibusdam forsan & impiis diminuerentur curiæ. Denique cognovimus quosdam interdictas lege contrahere nuptias, ut ex hoc non legitimi sed naturales filii procreentur, & ipsis revera utpote extraneis, relinquere, & sic defraudare curiam debita facultate.

Cap. [1] VI.

Sed & illud etiam ex ipso reperimus experimento, quod adversus curiam sint multi quasi dicentes [2], aut [3] sacri ærarii [4] aut vicaneæ [5], aut purpurariæ [6], aut alterius cujuscunque conditionis esse alterum parentum curialis: & tentant adjudicare seipsos vel sacri ærarii, vel vicaneæ, vel purpurariæ, aut aliis quibuscunque conditionibus & curiam evitare. Sancimus itaque nullam esse talem artem [7] adversus publicum. Sed omnino sive ex [8] sacri ærarii matre, sive ex purpuraria, sive ex vicanea nati fuerint filii curiali, curialem conditionem obtinere volumus. Curiales enim pauciores sunt ubique locorum nostræ reipublicæ: sacri vero [9] ærarii & vicanei & purpurarii in multitudinem effusi, constituti sunt: & congruens est magis amplificare curias civitatum in paucis corporibus angustatas, quam multitudinem multitudini adjicere. Quod si quidam nomine propriæ matris tanquam sacri ærarii vel purpurariæ aut vicaneæ conditionis sit, se subtrahere à curiæ conditione tentaverunt, vel tentaverint à nuper præterita *Decima indictione* & ipsa & ea quæ secundum hunc acta sunt modum, sive à nostra aula, sive aliunde vacua & invalida sint, & hos tales curiales de cætero esse sancimus: nam si quid actum est ante decimam indictionem, hoc firmum & in sua fortitudine permanere volumus.

Exceptio.

†. Excipimus [10] autem ab hac nostra divina constitutione Theodosium & ejus fratres, & filios Ioannis qui cognomen habuit Xescon [11]: qui in [12] sacri ærarii conditione permanserunt, licet decurialibus essent patribus ante decimam indictionem, & omne quidquid actum est in eorum liberatione destruimus. Nihil enim eorum quæ licuerunt frui volumus, sed curiales esse & quæ curialium sunt agere, & ad functiones curiales respicere, nihil sicut prælocuti sumus eis prodesse possibile, sed & si quid elicitum est eis sive ex nostro palatio sive aliunde.

Epilogus.

†. Quæ igitur visa sunt nobis & ad utilitatem civitatum & curiarum complacuerunt, & quæ per hanc indicantur legem, tua excellentia & custodire & operi tradere festinet, imminente pœna xx. *Librarum auri* adversus eum, qui hanc legem nostram prævaricari præsumpserit. Datum xv. Kal. Mart. *Constantinop.* Indictione undecima, post consulatum Basilii [13] anno [14] septimo.

Tit. XVII.

DE RESTITUTIONIBUS [15], ET EA QUÆ PARIT UNDECIMO [16] MENSE POST MORTEM VIRI.

Novella Constit. XXXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Decursio & varietas humanæ naturæ paulatim egens curatione, non aliter ad bene se habendum revocatur: (licet prima ejus gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei resistit, corrigatur, sicque constituatur sub tranquillitate & quiete, ut legi conveniens est: quale scilicet, quiddam etiam nunc emergens, ad legis nos opus adduxit. Scimus enim quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur [17]: & si contigisset quasdam [18] hypothecas obligari ejus qui restitutione gravabatur, plurimæ contentionis erat negotium, sive [19] oporteret etiam res quæ restitui jussæ fuerant, periculum pati, sive solas ejus, qui gravabatur restitutione: & multa quædam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quæstio: utrum [20] defunctus præcepisset res quæ manerent post mortem ejus qui gravabatur restitutione oportere restitui: an absolute restitui quod relictum erat, post detentionem legitimæ partis juberet: & introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, & ex inopia in [21] rem missiones, & plurimi alii, & varii [22], & insolubiles pœne prædictæ in rem missionis circuli. Sed tanquam [23] nos dudum hoc sanantes, legem [24] scripsimus modis omnibus prohibentes restitutione gravatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna [25]: & apud quemcunque fuerint, non manere firme, sed reverti ad illum cui dari jussæ fuerunt. Et facta lex jam quodammodo longæva est, & in judicio approbata frequentatur, sed futurum erat quod prædiximus: (ut quod ferre omnia consuevit) tempus [26] ostenderet indigere quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his [27] læsi. Moriente namque viro, uxor quidem & dotem exigebat, & donationis ante nuptias factæ partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat: defuncti vero frater aliunde vindicabat res, & patris proferebat voluntatem, & trahebat mulieris res, dicens fratrem quidem suum eas expendisse: se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui præceperat ei: & recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat donec satisfactio legi nostræ per omnia proveniret. Sed ingemiscebat juste mulier, & dicebat injustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: & si præmori mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum: quia vero vir mortuus est se ignorante restitutionem amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma [28] quam bene se habere putavimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens uxoris patrem substantiam ejus substituisse aliis suis filiis: parvamque partem solam apud eam jussisse manere: & magnum sibi met imminere periculum, si suæ quidem substantiæ periculum pateretur & circa dotis restitutionem, & circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali [29] donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem & restitutionem. Hæc nos merito commoverunt, & in melius arbitrati sumus nostram [30] corrigere legem, quam subjectos despicere periculum sustinentes, maxime in nuptiis: quarum nihil est hominibus utilius [31], tanquam solis facere homines valentibus.

τὴν τωικαῦτα ἐλευθερωθήσονται τὴν τρίτης μοίρας, εἶα δοκεῖσαι τῷ αὐτῇ ἀφ' ἧς ἀνδρῶν, ἕως τοιούτοις, μετεχέτω δὲ λειψηρημάτων. Ταῦτα ἡμεῖς νομοθετῆσαι δεῖν ὠήθημεν, οὐχ ὥστε ἀφελέσθαι τοὺς ἀνθρώπους τὰ οἰκείων διοικήσεως, ἀλλ' ὥστε τὰς πόλεις μὴ τελείως ἐξερημωθῆναι βουλῆς, μηδὲ ὠφελείας τῶν ἴσως ἂν ἀσυβέσιν ἐλαττωθῆναι τὰ βουλευτήρια. τοιγαροῦν ἐμβάλλομεν τινὰς καὶ ἀπηγορεύομεν τῷ νόμῳ συναλλάττειν γάμους, ὥστε ἐντεῦθεν μὴ γενέσθαι ἀλλὰ νόθους αὐτοῖς τικτεσθαι παῖδας, κἀκείνους δῆθεν ὡς ἐξωτικοῖς, καταλιμπάνειν, καὶ ἅπαξ ἀποστερεῖν τὴν βουλὴν τὰ ὀφειλομένης αὐτῇ οὐσίας.

Cap. [1] VI.

Sed & illud etiam ex ipso reperimus experimento, quod adversus curiam sint multi quasi dicentes [2], aut [3] sacri ærarii [4] aut vicaneæ [5], aut purpurariæ [6], aut alterius cujuscunque conditionis esse alterum parentum curialis: & tentant adjudicare seipsos vel sacri ærarii, vel vicaneæ, vel purpurariæ, aut aliis quibuscunque conditionibus & curiam evitare. Sancimus itaque nullam esse talem artem [7] adversus publicum. Sed omnino sive ex [8] sacri ærarii matre, sive ex purpuraria, sive ex vicanea nati fuerint filii curiali, curialem conditionem obtinere volumus. Curiales enim pauciores sunt ubique locorum nostræ reipublicæ: sacri vero [9] ærarii & vicanei & purpurarii in multitudinem effusi, constituti sunt: & congruens est magis amplificare curias civitatum in paucis corporibus angustatas, quam multitudinem multitudini adjicere. Quod si quidam nomine propriæ matris tanquam sacri ærarii vel purpurariæ aut vicaneæ conditionis sit, se subtrahere à curiæ conditione tentaverunt, vel tentaverint à nuper præterita *Decima indictione* & ipsa & ea quæ secundum hunc acta sunt modum, sive à nostra aula, sive aliunde vacua & invalida sint, & hos tales curiales de cætero esse sancimus: nam si quid actum est ante decimam indictionem, hoc firmum & in sua fortitudine permanere volumus.

Exceptio.

†. Excipimus [10] autem ab hac nostra divina constitutione Theodosium & ejus fratres, & filios Ioannis qui cognomen habuit Xescon [11]: qui in [12] sacri ærarii conditione permanserunt, licet decurialibus essent patribus ante decimam indictionem, & omne quidquid actum est in eorum liberatione destruimus. Nihil enim eorum quæ licuerunt frui volumus, sed curiales esse & quæ curialium sunt agere, & ad functiones curiales respicere, nihil sicut prælocuti sumus eis prodesse possibile, sed & si quid elicitum est eis sive ex nostro palatio sive aliunde.

Epilogus.

†. Quæ igitur visa sunt nobis & ad utilitatem civitatum & curiarum complacuerunt, & quæ per hanc indicantur legem, tua excellentia & custodire & operi tradere festinet, imminente pœna xx. *Librarum auri* adversus eum, qui hanc legem nostram prævaricari præsumpserit. Datum xv. Kal. Mart. *Constantinop.* Indictione undecima, post consulatum Basilii [13] anno [14] septimo.

Tit. XVII.

DE RESTITUTIONIBUS [15], ET EA QUÆ PARIT UNDECIMO [16] MENSE POST MORTEM VIRI.

Novella Constit. XXXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Decursio & varietas humanæ naturæ paulatim egens curatione, non aliter ad bene se habendum revocatur: (licet prima ejus gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei resistit, corrigatur, sicque constituatur sub tranquillitate & quiete, ut legi conveniens est: quale scilicet, quiddam etiam nunc emergens, ad legis nos opus adduxit. Scimus enim quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur [17]: & si contigisset quasdam [18] hypothecas obligari ejus qui restitutione gravabatur, plurimæ contentionis erat negotium, sive [19] oporteret etiam res quæ restitui jussæ fuerant, periculum pati, sive solas ejus, qui gravabatur restitutione: & multa quædam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quæstio: utrum [20] defunctus præcepisset res quæ manerent post mortem ejus qui gravabatur restitutione oportere restitui: an absolute restitui quod relictum erat, post detentionem legitimæ partis juberet: & introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, & ex inopia in [21] rem missiones, & plurimi alii, & varii [22], & insolubiles pœne prædictæ in rem missionis circuli. Sed tanquam [23] nos dudum hoc sanantes, legem [24] scripsimus modis omnibus prohibentes restitutione gravatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna [25]: & apud quemcunque fuerint, non manere firme, sed reverti ad illum cui dari jussæ fuerunt. Et facta lex jam quodammodo longæva est, & in judicio approbata frequentatur, sed futurum erat quod prædiximus: (ut quod ferre omnia consuevit) tempus [26] ostenderet indigere quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his [27] læsi. Moriente namque viro, uxor quidem & dotem exigebat, & donationis ante nuptias factæ partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat: defuncti vero frater aliunde vindicabat res, & patris proferebat voluntatem, & trahebat mulieris res, dicens fratrem quidem suum eas expendisse: se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui præceperat ei: & recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat donec satisfactio legi nostræ per omnia proveniret. Sed ingemiscebat juste mulier, & dicebat injustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: & si præmori mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum: quia vero vir mortuus est se ignorante restitutionem amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma [28] quam bene se habere putavimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens uxoris patrem substantiam ejus substituisse aliis suis filiis: parvamque partem solam apud eam jussisse manere: & magnum sibi met imminere periculum, si suæ quidem substantiæ periculum pateretur & circa dotis restitutionem, & circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali [29] donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem & restitutionem. Hæc nos merito commoverunt, & in melius arbitrati sumus nostram [30] corrigere legem, quam subjectos despicere periculum sustinentes, maxime in nuptiis: quarum nihil est hominibus utilius [31], tanquam solis facere homines valentibus.

Κεφ. ε'.

Κἀκεῖνο χρὴ ἐξ αὐτῆς δῆλον ὄντας τὴν πείρας ὡς κεῖ τὴν βουλευτηρίων γίνεσθαι, καὶ πολλοὶ δῆθεν λέγοντες, ἢ ταμειακῆς, ἢ κομητικῆς, ἢ κονσυλευτικῆς, ἢ ἄλλης καθεστάναι κατάστασιν τὴν ἑτέρων τὴν αὐτῶν γονέων, πειρῶνται ἑαυτὸς ἢ πῶς ταμειακοῖς, ἢ πῶς κομητικοῖς, ἢ κονσυλευτικοῖς, ἢ ἑτέρως οἱασδήποτε τύχαις, καὶ τὸ βουλευτήριον ἐκκλίνειν. ζημιοῦμεν τοίνυν μηδεμίαν εἶναι τοιαύτην τέχνην κεῖ τὴν δημοσίαν· ἀλλὰ πάντως εἴτε ἐκ ταμειακῆς μοίρας, εἴτε ἐκ κονσυλευτικῆς, εἴτε ἐκ κομητικῆς γεννηθείη παῖς βουλευτῇ, τῷ βουλευτικῷ τύχῳ κρατεῖν βουλόμεθα. βουλευτὴν μὲν γὰρ ἐλάχιστοι πιθανώτατοι τὴν ἡμετέρας εἰσὶ πολιτείας, ταμειακοὶ δὲ καὶ κομῆται καὶ κονσυλευτικοὶ, εἰς πλῆθος ἐκκεχυμένοι καθεστῶσι. καὶ ποθὴν ἐστὶ μᾶλλον τὸ βουλευτήριον τὸ πόλεων αὔξεσθαι, ἐν ὀλίγοις συμμαζισθὲν πλήθει ποθεῖσθαι. Εἰ δέ τινες, ὀνόματι τὴν οἰκείας μοίρας, ὡς ταμειακῆς, ἢ κονσυλευτικῆς, ἢ κομητικῆς τύχης ὄντες, ἑαυτὸς ἐξελεῖν τὸ βουλευτικῆς ἐπιτιμήσεως ἢ καὶ πεισθεῖεν τύχης, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ διελθόντος δεκάτης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς, τὰ κεῖ τοῦτον προσχθέντα τὴν τρόπον, εἴτε ἐκ τὴν θείας αὐλῆς, εἴτε ἀλλαχόθεν, ἀρχὰ καὶ ἀνίσχυρα ἔστω· καὶ τοὺς τοιούτους, βουλευτὰς τὸ λοιπὸν εἶναι θεσπίζομεν. εἰ γάρ τι πέπρακται ποθὲν τὴν δεκάτης ἐπινεμήσεως, τοῦτο βεβαίως καὶ ἐπὶ τὴν ἰσχύος τὴν ἑαυτὴν μένειν βουλόμεθα.

Εκδοχη.

†. Ἐξαιροῦμεν δὲ ἢ τὴν παρούσης ἡμῶν θείας ἀμφιπόλεως Θεοδόσιον, καὶ τοὺς αὐτῆς ἀδελφοὺς, καὶ τοὺς υἱοὺς Ιωάννου τὴν ἐπικλῆν Ξίσκων· οἵτινες ἑαυτοὺς εἰς ταμειακὴν (καί τοι βουλευτῶν ὄντες πατέρων) ἔγγραψαν τύχην, ποθὲν τὴν δεκάτης ἐπινεμήσεως· καὶ πάν εἴ τι γέγονεν ἐπ' ἐλευθερίᾳ τούτων, ἀναιρήσομεν. οὐδενὸς γὰρ αὐτοὺς ἀπολαύειν τὴν πεποιημένων βουλόμεθα, ἀλλὰ βουλευτὰς εἶναι, καὶ τὰ βουλευτῶν πράττειν, καὶ τοῖς λειτουργήμασι τοῖς βουλευτικῆς ποθέχειν, ὁπόσης, καθάπερ εἰπόντες ἤθημεν, βοηθεῖν αὐτοῖς ποθὲν τὴν βουλευτικῆς ποθέχειν, καὶ εἴ τι ποθειλόμενον ἢ ἐκ τὴν αὐλῆς εἴτε ἀλλοθεν εἴη.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τὴν πόλεων καὶ τὴν βουλευτηρίων δόξαντα, καὶ τῷδε τῷ θείῳ δηλουμένα νόμῳ, ἃ σὺ ὑπεργοῖς καὶ φυλάττειν καὶ ἔργῳ παραδιδόναι σπουδάσεις· ποινῆς ἐπικειμένης xx. lib. auri, κεῖ τὴν τοῦδε ἡμῶν τὸν νόμον ὑποβαλόντα τολμήσαντος. Dat. xv. Kal. Martii, *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Τιτλος ιζ.

Περὶ ἀποκαταστάσεως ποθικιμιαίων καὶ ποθαμειαίων προικῴων. καὶ Περὶ τὴν τεκούσης τῷ ἐνδεκάτῳ μηνὶ μὴ τὸν τὴν ἀνδρὸς τελευτῶν.

Διαταξις λθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννης τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τὴν ἱερῶν τὴν ἰδιωτικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ παλεγκίῳ.

Προοιμιον.

Τὸ ῥοῦσὸν καὶ πεποικιλμένον τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ τὴν κεῖ μικρὸν δεόμενον ἰατρείας, οὐκ ἂν ἄλλως εἰς τὸ καλῶς ἔχον ἐπανέλθοι, καὶ εἰ πᾶς ποθεῖτο πὶς αὐτὴν κυβερνήσειν δόξαις, εἰ μὴ καὶ τὸ κεῖ μέρος αὐτῆς ἐπανιστάμενον ἀμαλύνοι, ὅτιος αὐτὸ καθιεῖσα ποθὲν τὸ ἀναλυὸν τε καὶ ἀπεργαζόμενον καὶ νόμῳ πρέπον. ὁποῖον δή τι καὶ νυῦ ἐπελθόν, εἰς νόμου χρείαν ἡμᾶς κατέστησεν. Ισμὲν γὰρ ὡς καὶ ποθόλιν ἐσωσιάζετο τὰ ποθεῖ τὴν ἀποκαταστάσεων, καὶ εἰ σωτέον πινὰς ὑποθήκας ὑποθέσθαι τὰς βαρυνομένης, πολλῆς τὸ ποθόμενον παρεχούσῃ, εἴτε δέοι καὶ τὰ ἀποκαθιστᾶσθαι κελεύοντα πράγματα κινδυνεύειν, εἴτε μόνα τὰ βεβαρημένα τῇ ἀποκαταστάσει. καὶ πολλή τις ἦν καὶ αὐτῶν τὰ ποθεῖ τὴν ῥημάτων διαφορᾶν ζήτησις, εἴτε ὁ τελευτῶν διατίθοιτο τὰ ποθεῖτούντα ποθὲς τῇ τελευτῇ βεβαρημένα τῇ ἀποκαταστάσει ποθήματα δεῖν ἀποκαθιστᾶσθαι, εἴτε καὶ ἁπλῶς ἀποκαθιστᾶν τὸ καταλειφθὲν μὴ τὸν περιουσιακὴν δὲ νομίμως μέρος κελεύοιεν. καὶ εἰσήγοντο καὶ fideicommissi persecutiones, καὶ ἐξ ἀπορίας αἱ in rem missiones, καὶ οἱ πολλοί τε ἐκεῖνοι καὶ ποικίλοι καὶ ἀνέκλυδι ποθέν τὴν ῥηθείσης in rem missionis κύκλοι. Καὶ ὡς ἡμεῖς ποθόλιν ταῦτα ἰώμενοι, νόμῳ ἐγράψαμεν, καθάπαξ κωλύοντες τὰ ἀποκαθιστᾶσθαι βεβαρημένα ποράγματα μὴ ἐκποιεῖσθαι, ἢ ὑποτίθεσθαι, ἀλλὰ μὴ τὴν οἰκείας ὁδεύειν τύχης· καὶ πᾶν ὅπως ἂν ἐθέλοιτο, μὴ μένειν ἰσχυρᾶς, ἀλλ' ἐπανίεναι ποθὲς τὴν ὧν δοθεῖσαν ποθοστάχθη. καὶ ὁ μὲν νόμος ἤδη πως καὶ χρόνιός ἐστι, καὶ ἐν τοῖς δικασταῖς οὐδεκιμῶν διετέλεσεν, ἀλλ' ἐμελλεν, ὥσπερ εἰπόντες ἤθημεν, ὁ φέρειν ἅπαντα πέφυκως χρόνος δεικνύειν δεῖν πινὸς ἐξαιρέσεως ἀναγκαίας τὴν νόμῳ. Προσῆλθον γὰρ ἡμῖν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐκ τούτων ἀδικούμενοι· τελευτήσαντος γὰρ ἀνδρὸς ἐπί τινος κινηθείσης ποθέσεως, ἡ μὲν γαμετὴ τὴν τε φερνὴν εἰσέπραττε, τά τε δωρεὰς τὰ ποθεῖ γάμων, ἅτοι ἀφὰ τὰ γάμου γενομένης τὸ μέρος, ὅπως ὁ δὲ ἀνδρὸς αὐτῇ ἐδίδου. ὁ δὲ τελευτήσαντος ἀδελφὸς ἑτέρωθεν αὐξείσης τὰ πραγμάτων, καὶ τὴν δὲ παῖδος πρὸ ἐτείνειν βουλὴ καὶ ἀφεῖλκε τὰ γυναικὸς τὰ πράγματα, φάσκων τὰ μὲν ἀδελφὸν τὰ αὐτὸ τοῦτο δυσπενῆσαι, ἑαυτὸν δὲ πάντα τῇ γυναικὶ βλέπειν τὰ πατρῷα πράγματα, ἅπερ ὁ πατὴρ ἐξ ἀπαιδίας ἀποκαθιστᾶσθαι ποθοστάξειν αὐτῷ· καὶ ἀντιλήψεσθαι μέχρι παντὸς αὐτῶν, καὶ σὺν εὐδόσει ἕως ἂν τὸ ἱκανὸν τὴν ἡμετέρων νόμων ἀφὰ πάντων χθοίης. ἀλλ' ὠδύνητο δικαίως ἡ γυνὴ, καὶ ἔφασκεν ὁ δίκαιον εἶναι καθάπαξ ἐπ' ἐξαπάτῃ, κύριον μὲν τὰ ἄνδρα χθοὸς τὰ ποθικὸς ἀπάσης· καὶ, εἴγε ποθπλυτᾶν τὴν γυναῖκα συνέβαινε, τὸ κέρδος ἔχειν, κεῖ τὸ σύμφωνον· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνὴρ ἐπλούτησεν, αὐτὴν ἀγνοοῦσαν τὴν ἀποκατάστασιν, ἁπλόως κινδυνεύειν. ἀλλ' οὐζῶσα μὲν δέδοται τὴν πράγματι τύπον ἐν ἔχειν καλῶς ὑπομίσαμεν. Αὖθις δὲ ἕτερον ἐκέτης ἀνεφαίνετο, λέγων τὰ τὰ γυναικὸς πατέρα τὴν ἑαυτὸν ἀποκαθιστᾶσθαι τοῖς ἄλλοις αὐτῆς παισὶν, ἐλαχίστην δὲ μοῖραν μόνην παῖ αὐτῇ κελεύσαι μένειν· καὶ μέγαν αὐτὸν ποθεῖσθαι κίνδυνον, εἴγε ἡ μὲν αὐτὴ περιουσία κινδυνοῖ ποθεῖ τε τὴν τὰ ποθικὸς ἀποκαθίστασιν, ποθεῖτε τὸ ὁλόκληρον τὸ ἐν τὰ γαμικὸν συμβολαίων, ἐπὶ τῇ ποθὲ γάμῳ δωρεᾷ σύμφωνον αὐτῷ δὲ εἰς ἐξεῖη τυχεῖν τούτων, ἀφὰ τὴν ἐν τὰ ἀποκαθιστᾶσθαι τὰ πραγμάτων ἀφαίρεσιν. Ταῦτα ἡμᾶς εἰκότως ἐκίνησε, καὶ ἄμεινον ὠήθημεν τὰ ἡμέτερα ἐπανορθῶσαι νόμῳ ἢ τὰς ὑπαρχούσας ποθεσὰς κινδυνοῦσας· καὶ μάλιστα ἐν γάμοις, ὧν οὐδὲν ἔστιν ἀνθρώποις χρησιμώτερον, οἷα καὶ μόνων ποιεῖν ἀνθρώπους δυναμένων.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. α'.

Εἰ τίς τινα τῶν παίδων κληρονόμον ἐποίησε. ἢ τὸ ἀλλότριον πρόσωπον.

Διάτοι τῆς τῶν πατρώων τίθεμεν νόμον, τὰ μὲν ἄλλα πάντα τὰ παρὰ ἡμῶν τεθειμένης διατάξεως κύρια μένειν βουλόμενοι· τρία δὲ καινίζοντες μόνον, ἵνα εἴ τις τὸ λοιπὸν ἀπεκδίασιν ποιῆται τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, πρότερον μὲν φυλάττοι τῷ παιδὶ τὸ νόμιμον μέρος, ὁ τὸ τέταρτον, (τοῦτο γὰρ ἐπιδιορθώσαμεν, πενίαν αὐτῶν πολλὴν καταγνόντες) ἀλλὰ τὸ τέλειον πέντε, ἢ τὸ ἥμισυ, κἂν τὰ παίδων δρίσῃ· ἔπειτα κἂν εἰς τὸ λειπόμενον τῆς οὐσίας μέρος, ἐν ᾧ μὴ δύνοιτο τὸ νόμιμον μέρος πρὸς πατρικῆς ἢ προικὸς δωρεᾶς ἐπίδοσιν, διὰχημόνως κἂν πρὸς τὴν τῶν προσώπων ποιότητα συμμετρηθείσης, ἐξαιρῆται κἂν αὐτὸ τὸ ἀπεκδιασθέν, καθ' ὅσον πρότιμον τὸ νομίμου μέρους, τὴν πατρικὴ ἢ τὴν πρὸς γάμου ποιεῖ δωρεάν. Ἰσαπλασιόμεν γὰρ, κἂν τέταρτον τὸ τρόπον ἐξαιρῆται παντὸς τὸ ἀπεκδιασθέντος τὰ γαμικὰ συμβόλαια, κἂν πρὸς ἐπὶ τούτοις ὑπόσησις ἢ ὑποθήκης. κἂν εἰ βεβαρημένον εἴη τὸ προσόπιον ἢ τὸ ἄνδρος, ἢ τὸ τῆς γυναικὸς, ἀπεκδιασθὲν τοιαύτη, ἐξέστω κἂν ἕτερος τὴν κελεύθρίαν πρότιμον παιδικὰ ἢ ἀφὰ γάμου δωρεὰν ἐπιδιδόναι, μηδὲν, τό γε ἐπὶ τοῖς πράγμασιν, ὀκνεῖν τὸ ἀπεκδιασθέντος δρόσος· εἴτε γυνὴ τῇ ἀπεκδιασθείσῃ βαρυτέρα, μὴ ἐμποδὼν γένοιτο πρὸς τὴν τῶν παίδων ἐπίδοσιν. τὰ γὰρ κοινῇ πᾶσι συμφέροντα τῶν ἰδίας ποτὲ λυπτελεῖν προτιθέμεν. κἂν ἔστω τῆς πρὸς γαμικοὺς ἐπιδόσεσι κἂν πρὸς ὑστερον ἐσομένας ἀπεκδιασθέσιν ἢ τὸν δεδομένον νόμον. εἰ γὰρ κἂν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐν τοῖς γαμικοῖς ἀποθήκαις πολλὰ κατεκλείσαν ἐξαίρετον, (καίτοιγε οὐκ ἔστως ἡμῖν ἀναγκαῖα καθεστῶτα) πῶς οὐχ ἡμεῖς ἐν μείζονός τε καὶ καλλίονος γνώμης τῶν τοῦ γαμικῶν κερδῶν ἐξαίρεσιν ποιησόμεθα; §. α'. Ταῦτα μὲν πάντα τῷ μέλλοντι χρόνῳ τιθέμεθα χρόνῳ, κἂν πρὸς ὕστερον ἐσομένας ἀπεκδιασθέσιν ἢ τὸν δεδομένον νόμον. ἐδὲ γὰρ ἐκεῖνο γνῶναι συγχωρήσομεν τὸ βλάπτον, ἵνα εἴ τις γυνὴ ὀλίγῳ ἔχοντι τῶν γαμικῶν, εἶτα τὸν νόμον μαθοῦσα τὸν ἡμέτερον· ἢ εἴ τις ἀνὴρ μείζονα ποιησάμενος τῶν προγαμιαίων δωρεάν, πρὸς ἐπιγραφὴν τοῦ νόμου, βληθείη αὖθις ἢ τὸ γαμικὸς ἢ τὸ προγαμιαίας δωρεᾶς ποιησαμένους· τὸ ἔχειν πρὸς ἐπιζημίαν ἢ ἀπεκδιασθέσεων. κἂν τούτων γὰρ ἀναιρήσομεν τὴν ἐπιγραφὴν, ἐδὲν ὄφελος ἔχειν διδόντες τοῖς ποιησόμοις τὰς ἐπαυξήσεις, ὅσον πρὸς τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπεκδιασθέσεσι βλάβην καθαρὸν τῷ μέλλοντι χρόνῳ τὸ ἡμέτερον τηροῦντες νόμον· ἐν μὲν ἓν τοῦτο κεφάλαιον ἔστω τῷ παρόντι νόμῳ.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ γυναικὸς τῷ ἐνδεκάτῳ μηνὶ τεκούσης.

Δεύτερον ἦν ἐκεῖνο τὸ περὶ τῶν γυναικῶν τῶν μετὰ τὰς πρώτας γάμους πρὸς δεύτερον ἐπαχθεισῶν συνοικέσιον, κἂν πέρι τοῦ ἐνιαυτὸν ἔξηκεν ἢ δὴ πέντε μὲν οἱ νόμοι καλοῦσιν ἃς ἐπιμορφοῦντα Ἀφροδίτειος τρεῖς τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων· κἂν ἡμεῖς ἐναγχος τὸ πρὸ τούτου χρόνου ψαύοντες νόμον, μετὰ πάντων ἐπιμορφώσεων, κἂν τὸ πρὸ αὐτῶν νομοθετηθέντα ἐν βραχείᾳ τινὶ μοίρᾳ τῶν ἡμῶν αὐτῶν νομοθεσίας προσηκάμεθα. ἀλλ' ἀναιδέστατόν τι νοῦ ἀπλώτησεν, ὁπὸ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις συμβαίνει χρόνοις τοῦτ' ἠθελήσαμεν. ὥστε ἡμῖν εἰκότως ἔδοξεν ἐπανορθώσεως ἄξιον καθεστάναι. γυνὴ γὰρ εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, τέτον ἀπέβαλεν, ὡς ἔοικε, κἂν ἐπ' ὠφελοῦντος αὐτῇ, τὸ μὴ συφορεῖν συνοῦσα. ὅπου γὰρ ἐξήκοντος ἔτους, κἂν τὰ ἐνδέκατον μῆνα πρεσβεῖον ἔτεκεν. ὥστε τοῦτ' εἶναι δυνατὸν εἰπεῖν ὡς οὐκ ἐν πλουτήσαντος χρόνου τὸ βρέφος. ἐ γὰρ ἐκ τοσούτου ἡ κύησις ἐξετάθη χρόνον. κἂν ἐπειδὴ τὸ τέταρτον ἔτος ἐπιλαμβάνει τὰς ἀόρους γάμους παντόντων, τὸ τῶν γαμετῶν ἐκπίπτειν δίκης τὰ προγαμιαίας δωρεᾶς τὰ παρὰ ἀνδρὸς ἐπιδεδομένης, ὥστε κἂν αὐτὸ ταῦτα ἀπολωλέναι, κἂν μηδὲ τῶν χρήσιν ἔχειν· εἰκότως οἱ παῖδες οἱ τῆς γυναικὸς τὰ μήτρως τοκετὸ πεῖσυδεισθέντος τῶν γὰρ προγαμιαίων τὰ πατρὸς ἠξίουν λαβεῖν δωρεάν, κἂν μὴ κερδαίνειν ὀφείλειν τῶν γυναῖκα παρὰ τὰ ἀνδρὸς, ὃν ὕστερον ἤτησεν. κἂν (ἀλλὰ πῶς εἴπωμεν τὸ παρ' αὐτῆς ἐρυθριῶμεν) σὺν ἀξίαν ἔλεγεν ἑαυτῶν εἶναι τὰ ἐπιλύσεως, διότι τὸν νόμον ἐπίσωσε πρὸ νομίμων ἀφαιρεθέντα γάμων· ἑαυτῇ γὰρ τὸν γάμον ἀφ' ἡμῶν τὰ προτέρου, ἀλλὰ τὰ τοκετὸν τοῦτον εἶναι φυσικῆς ἐπιθυμίας πάρεργον. ἀλλ' ὅτι μὲ αὐτὴ κἂν μυρίοις ἑτέροις ὑπέκειτο σωφρονισμοῖς, ἑξαμαρτάσα πρότιμον, τὰ ἀναμφιλογήμενόν ἐστι, κἂν τὰ γε ποινὰν ἐκείνων αὐτῶν σὺν ἀφίεμεν· πῶς δ' (φειδόμεθα γὰρ τὰ τελυτήσαντος παίδων) ἐπάγομεν ἔκπληξιν αὐτῇ τὰ πρὸ τὰ γάμων δωρεᾶς κἂν ἐπὶ τέτε δὲ ἡμαρτος, ὧν ἐπὶ τὰ νομίμοις πρότιμον εἶσω δὲ πενῆμε χρόνε γάμοις ἔπαυεν ὁ νόμος. εἰ γὰρ ἐκείνας ὁ νόμος ἀπιμωρήτως ἀφαλέλοιπε, καίτοιγε νόμιμον γάμον προξάσας, (διότι τυχὸν ὑπώπτευσε μή τις προῦπῶ ὑπονοία πονηρὰ πρὸς τὰ δεύτερον γήμασθαι, διόπερ κἂν ὅτι τὰ γάμον ἔσπευσε) πῶς οὐκ ἀντεῦθα, ὅπου τὸ πρᾶγμα μὴ καθ' ὑπονοίαν ἐνομίσθη, ἀλλ' αὐτόθεν ἔλεγχος ἀκέλευς κἂν ἀπιμελήτως ἐδόθη τῷ πλημμελήματι, ὁ πίπλων ἕτος ἀσεβέστατος τοκετὸς, ἀνδύθιον αὐτῷ καταλείψοιμεν; §. α'. Ὥστε ἡσυχίζομεν, εἴ τι τοῖς συμβαίη, κἂν πρὸ τὰ πενῆμε χρόνε γυνὴ πρὸς τῷ πέρατι τὰ ἕτους, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι τὸ μὴ τῷ γεγενῆσθαι τὰ πρότερα καθεστάναι σωσικεσίαν, πενθίως αὐτῷ τερεῖσθαι τὰ προγαμιαίας δωρεᾶς, κἂν τὰ δεσποσείαν, καὶ τὰ χρῆσιν ὑποκειμένῳ κἂν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπιμυρίοις, ὡς ἂν εἰ δεύτερος ἔτυχε πρὸ τὰ πενῆμε χρόνε νομίμοις ὁμιλήσασα γάμοις. μὴ γάρ ποτε τελεῖον ἐχέτω σωφρονισμὸς ἀσέλγεια, ἀλλ' ὑποκείσθω μὲ κἂν αὐτὴ τοῖς αὐτοῖς ποιναῖς, κινδυνεύοιτο ἢ κἂν τὴν ἐλπίδα τὰ ἀπὸ τὰ μητρὸς γραφῆς· ὅπως ἂν μηδὲ γάμων ἀώρων ἐπιθυμοῖη, μηδὲ τοὺς νομίμους γάμους μείζονι κακῷ σοφίζοιτο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν τεθεσπισμένα ἡμῖν κἂν ταῦτα τὰ θείᾳ δηλώματα νόμῳ, ἡ σὺν ὑπάρχῃ γινώσκεσθαι, κἂν τὸ σύμπαν, ἀφ' ἁπλογραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καθεστάτω. Νόμος ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τὰ ἱερῶν τὰ ἐν πραιτωρίοις, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, κἂν παλεικίῳ. Dat. xv. Kal. Maji, *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

CAP. I.

Si quis unum ex liberis suis heredem instituerit, vel exheredaverit personam. 1

QUamobrem 2 præsentem ponimus legem, omnia quidem alia prioris à nobis positæ constitutionis rata manere volentes: hoc vero innovantes solummodo: ut si quis de cætero restitutionem fecerit suarum rerum: primum quidem servet filio legitimam 3 partem, non quartam, (hoc enim emendavimus, inopiam ejus plurimam reprehendentes) sed tertiam 4 modis omnibus, aut mediam secundum filiorum numerum, deinde 5 ex reliqua substantiæ parte, si non suffecerit legitima pars ad dotis 6 aut antenuptialis 7 donationis ablationem: honeste 8 & secundum personarum qualitatem & merita excipere 9 etiam hoc ad restitutionem, secundum quod adjectum legitimæ parti, dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, & super his factas alienationes, aut hypothecas: & vel si gravata sit persona aut viri, aut mulieris restitutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente: & si mulier restitutione gravetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri, *ea enim quæ communiter* 10 *omnibus prosunt, iis quæ specialiter quibusdam utilia sunt, proponimus.* sitque hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus privilegium. Si 11 enim & ante nos ex generalibus 12 hypothecis plurima per præsumptionem exceperunt, (cum utique non ita nobis necessaria consistant) quomodo non nos ex majore & meliore sententia nuptialem lucrorum exceptionem faciemus? §. 1. Hæc 13 igitur omnia futuro conferimus tempori, & faciendis restitutionibus post hanc legem: non enim illam concedimus fieri læsionem, ut si qua mulier parvam habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem, ad circumventionem 14 legis velit augmentum aut dotis, aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad insidias restitutionum: hanc enim perimimus circumventionem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis læsionem, puram futuro tempori nostram servantes legem. Unum si quidem hoc capitulum est præsentis legis.

CAP. II.

De muliere quæ peperit undecimo mense. 15

SEcundum vero illud de mulieribus, quæ post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium antequam annus expleretur, quem lugubrem 16 leges appellant, quas puniebant constitutiones tres 17 ante nos imperantium 18: & nos nuper 19 de his scribentes legem, cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in brevi quadam parte nostræ legislationis tetigimus: sed impudentissimum quoddam nunc accedit, quod in nostris provenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis recte placuit emendatione dignum existimare. Mulier enim ad virum veniens 20, hunc extulit 21, ut appareret 22 etiam superstite eo non caste vivere cogitans 23: nondum enim completo anno, undecimo mense perfecto 24 peperit, ut non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus: neque 25 enim in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam hæc una 26 est pœnarum earum, quæ acerbas 27 nuptias faciunt, ut uxor mox cadat antenuptiali donatione à viro data, & repente eam amittat, & neque usum habeat: recte filii sic mirabili matris partu injuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, & non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter 28 dehonestavit. At ille (sed quomodo dicamus verba illius, erubescimus) non dignam se dicebat esse, ut caderet: quia 29 legem noscerer de legitimis loquentem nuptiis: sibi vero non fuisse nuptias nisi primas: porro 30 partum hunc esse opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc etiam decies millies aliis subjacere castigationibus committendo stuprum indubitatum est, & pœnis illis eam non privabimus, interim tamen (parcimus enim defuncti filiis) inferimus ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc casu, quam constituit lex super eis, quæ ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si 31 enim illas lex inultas non reliquit licet legitimas nuptias celebrantes, eo quod forte suspicio fuerit, ne qua præextiterit suspicionis malignæ causa ad secundum maritum, eo quod velociter ad nuptias festinavit: quomodo non hic, ubi causa non per suspicionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta & indubitata præbita est delicto, omnium impiissimus iste partus 32, innoxiam eam relinquemus? §. 1. Unde sancimus, si quid tale contigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa 33 terminum anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere matrimonio: modis omnibus eam privari antenuptiali donatione, & secundum proprietatem, & secundum usum: subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria: sed subjiciatur quidem & ipsa pœnis, periculumque sustineat etiam circa spem scripturæ propter stuprum: ut neque nuptias intempestivas desideret, neque legitimas nuptias majore malo circumveniat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, solenniter per programmata propria, manifesta faciat universis. *Lex scripta est Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.* Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* præfect. BELIS. V. C.

TIT. XIX.

1 Et rogaveris cum, quo tempore moreretur, hereditatem aliis restituere.

2 Hinc sumpta est authentica, *res quæ. Cod. com. de legat.*

3 Gravatus restitutione hereditatis, potest ex ea legitimam filiis servare.

4 Trientem vel semissem. *Novell.* 18. *cap.* 1.

5 Id est, post legitimam: & ita legitima præfertur doti & donationi propter nuptias; nam legitima hic ante deducitur, postea dos aut donatio propter nuptias.

6 Et fuæ & liberorum.

7 Sibi suisque liberis masculis constituendæ.

8 Εὐσχημόνως ne si nimium heredi diminuere liceat dotis vel donationis propter nuptias causa, dedecus sustineat: si immodicum, grave fit fideicommissario.

9 De hac utili quæstione dicam plenius ad *Novell.* 108.

10 Communiter quæ prosunt, privata utilitate sunt potiora.

11 Argumentum ab hypotheca non favorabili ad favorabilem observa.

12 Ex generali hypotheca quædam excipiuntur tacito intellectu, *l.* 6. *ff. de pign.*

13 Hæc constitutio non habet locum in præteritis substitutionibus seu restitutionibus.

14 Sensus est nullum augmentum dotibus aut donationibus propter nuptias fieri posse ad insidias substitutionis vel restitutionis. *Jul. d. loco.*

15 *Sub.* post solutum matrimonium morte vel alio modo: unde hinc colligas, partum undecimi mensis defuncto illegitimum esse, hoc est, ei non succedere, sed præsumi alterius esse, quam defuncti, vel ejus, à quo divertit mulier.

16 Ἰλιθίμων.

17 *l.* 15. *Cod. ex quib. caus. in fin. l.* 1. *Cod. de secund. nupt. l.* 1. *Cod. ad Tertull.*

18 Gordiani, *d. l.* 15. Gratiani, Valent. & Theodos. *d. l.* 1. *d. l.* 4.

19 Εὐσχήμων, intelligit autem *Novell.* 22.

20 Id est, postquam nupsisset.

21 Id est, maritum amisit.

22 Præsumi de præsenti ad præteritum hinc colligunt, *Alc.* 2. *præsumpt.* 26.

23 Id est, cogitasse. 24 Dicam, *ff. eod.* §. 1. 25 Vid. 3. *Gell.* 36. 26 Sunt enim plures. *d. Novell.* 22. 27 Pœna præmaturarum nuptiarum. 28 Ἀώρως, id est intempestivas, ante luctus tempora. 29 Mulier ita excipiebat, negabatque pœnas intempestivis secundis nuptiis constitutas pertinere ad eas mulieres, quæ citra nuptias cum aliquo statim à morte mariti consuessent. 30 Præsumitur ex serotino nimium partu vidua scortata. vid. *Alciat.* 3. *præsumpt.* 2. 31 Si non licet intra annum luctus mulieri nubere, multo minus ei licet intra idem tempus scortari. 32 Ex stupro natus. *Jul. cap.* 170. 33 Multi medici & Philosophi illustres putant, postquam mulieris uterus semen conceperit, gigni hominem mense septimo. *l.* 12. *ff. de Statu.* rariter tamen nunquam autem ante VII. vitalem esse. 7. *Plin.* 5. & 3. *Gell.* 11. (Sed tamen Renatus Choppinus disertissimus & doctissimus in summa Parisiensi Curia patronus, *in suo de privilegiis rusticorum libello* 3. *cap.* 8. refert, Senatusconsulto Parisiensi patrem heredem pronunciatum filii V. mense, exsecto ventre matris editi ac spirasse visi: qua de re dicam plenius ad *l.* 3. *Cod. de postbum.*) nunquam octavo nasci (quod tamen falsum est teste Varrone 14. *Rer. divin.* Hippocrate in *lib. περὶ τροφῆς.* Aristotele 7. *de histor. animal.* 4. Cæcilius insolenter mulier 10. mense paritne? Potest 9. etiam VII. atque 8. Et Gellius 3. *Noct.* 16. refert Romæ quæsitum, An 8. mense infans ex utero vivus editus, jus trium liberorum supplevisset: cum abortio quibusdam non partus videretur mense 8. intempestivitas. Plin. 7. *cap.* 5. refert translatitium, id est, vulgare in Ægypto fuisse octavo gigni: & in Italia tales partus esse vitales contra priscorum opiniones, & adfert exempla: Tertull. *lib. de anima*, ogdoas non creat, sæpe nono, sæpenumero X. mense) Plaut. *in Cistellaria*, tum illa quam compresserat, X. post mense exacto hic peperit filium. Plotius γυνὴ κύνι δικαίων. *Paul.* 4. *sent.* 5. §. 5. Ratio Pythagorei numeri hoc videtur admittere, ut aut VII. pleno aut X. mense maturior videatur. Tertull. *d. loco*, id honori decalogi tribuit, ut tanto numero nascamur, quanto nascimur.) Quid undecimo? Decemviri 10. mense gigni hominem putarunt, non 11. *Gell. dict. l.* Post X. menses mortis, natus non admittitur *l.* 29. *ff. de lib. & postbum. l.* 3. §. 11. *ff. de suis.* sed tamen D. Hadrianus cum fœmina bonis atque honestis moribus XI. mense post mortem peperisset, causa cognita, requisitis veterum Philosophorum & Medicorum sententiis, decrevit XI. quoque mense partum edi posse. Varro in *Satyra quæ inscribitur Testamentum.* Si quis XI. mense κατ' Ἀριστοτέλην natus, esto heres. Quod Cujac. *hic*, & apud Paulum 4. *Sent.* 5. §. 5. *& cap.* 19. *de præscript.* immense partum edi posse. Varro in *Satyra quæ inscribitur Testamentum.* Si quis XI. mense κατ' Ἀριστοτέλην natus, esto heres. Quod Cujac. *hic*, & apud Paulum 4. *Sent.* 5. §. 5. *& cap.* 19. *de præscript.* intelligit de mense undecimo incepto, non perfecto, vel ut Phavorinus apud Gell. *d. l.* loquitur, affecto non confecto, & ita natum sub finem XI. justum non esse: sub initium esse. Quid, Annuus ergo partus non admittetur? Gellius *d. l.* ex Homero probat annuum partum reperiri, citatque Homeri versus χαῖρε νῦν φίλτατε καὶ λελιμένε εἰ' ἐνιαυτὸς τέξει ἄλκαδε τίκτων. Quid XIII. mense? Gellius scribit Plinium 7. *epist.* 5. ex Massurio referre L. Papyrium prætorem secundo herede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum se XIII. mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum ei videretur. Audio apud Parisienses arbitrio doctissimorum advocatorum & inter eos Chappearum domini, admissam fuisse viduam, quæ XIV. mense peperisset. His autem circumstantiis omnes movebantur, quod vidua apud heredes defuncti mariti diligentius semper spectata vixisset: quod eorum uxoribus adsidua comes semper fuisset, nec ab earum latere quodammodo discessisset: quod heredes ipsius defuncti, nihil ejus honori, vel pudicitiæ detraherent: quin potius de solemni continuoque propter mortem mariti luctu tenerentur. His ita positis summi juris antistites ac prudentes, communis vulgarisque partus rationem tanti faciendam esse non putarunt, quin matrona moribus honestissimis prædita (cui nihil quidquam objiceretur aliud quam quod citra vulgarem mulierum morem pareret) audiretur. Hæc tamen in exemplum facile trahi non oportet, ne per contrarium, contractis à nuptiis, trimestris partus maritis obtrudatur. Goth. Quo tempore partus nascatur legitimus vide Cujac. hic: Gamm. *decis.* 325. Vivii *decis.* 461. Joachim. Beust. *de matrimon. part.* 2. *cap.* 36. Alciat. *paradox. lib.* 3. *cap.* 7. Didac. *de Narbona tract. annal. sub ann.* 1 *quæst.* 6. *num.* 66. *& seqq.* ANS. Adde Menoch. *de arbitrar. judic. lib.* 2. *cap.* 89. *num.* 49. Georg. Tholosan. *Syntagm. jur. lib.* 9. *cap.* 26. *num.* 22. Mynsinger. *centur.* 6. *observ.* 40. Carpsov. *defin. forens. part.* 4. *constit.* 28. *defin.* 13. 15. Joann. Sande, *decis. Frisiac. lib.* 4. *tit.* 8. *defin.* 10. S.L.

Source : BIU Cujas

TIT. XIX.

UT ECCLESIA SANCTÆ RESURRECTIONIS, [1] ALIENARE POSSIT ÆDIFICIA SECUNDUM IPSAM SITA CIVITATEM.

1 Ecclesia hæc sanctæ resurrectionis fuit in urbe Hierosolyma. *Novell.* 120. *cap.* 9. vid. Julianum *constit.* XI. apud quem ita concipitur hujus Novellæ titulus: De rebus immobilibus alienandis, quæ ad Ecclesiam Hierosolymitanam pertinent.

2 *Novell.* 7.

NOVELLA CONSTIT. XL.

Antonio Contio iterum ad verbum interpretante.

Idem Imp. Petro sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo Hierosolymorum.

PRÆFATIO.

JAm quidem ea quæ de prohibitione ecclesiasticarum alienationum [erant,] lege communi [2] promulgatata sunt à nobis, quam sane & obtinere & ratam in omnibus esse volumus. Quando autem conducentis omnibus ecclesiis [boni] providentiam agere convenit, præcipue autem [3] *Sanctæ resurrectionis, & loci in quo mundi creator dignatus est in humana constitui generatione*, propter hoc existimavimus præsentem scribere legem, non ad subversionem eorum, quæ jam à nobis constituta sunt, sed ad aliquam convenientem & necessariam rebus utilitatem. Omnibus enim est hominibus manifestum hoc, sanctissimam resurrectionem, eos qui ex omni orbe eo confluunt (quorum multitudinem infinitam est dicere) & suscipere, & alere, & facere sumptus immensos & insperatos, his qui illic coacervati sunt sufficientes, secundum miraculorum operationem magni Dei & salvatoris nostri Jesu Christi (qui multitudinem ineffabilem ex paucis enutriit panibus) in dies suscipientem. Itaque ipsi & reditus esse oportet plurimos, & occasiones pias, secundum quas futura sit possibilis constitui, ut multitudini auxilietur tantæ. §. 1. Novimus igitur, quatenus secundum præsens Eusebius Deo amantissimus presbyter & Cymeliarches [4] ejus quæ secundum regiam hanc urbem & sanctissimæ ecclesiæ, profectus in præfatam Hierosolymorum civitatem, & honestos suos & Deo amabiles, & jam nunc indicans mores (per quos multis & maximis & justis augmentis, sanctæ ecclesiæ auxit reditum) potuit trecentis octoginta libris auri comparare reditum triginta (paulo plus 5 minus) auri librarum, quasdam quidem pecunias colligens pie, quasdam vero ut mutuas sumerent, exhortans Deo amabilissimos œconomos præfatæ sanctæ Resurrectionis. Docuit autem & nos, quia & creditores sua accipere quærunt, & quia aliud excogitavit inopinabile lucrum: multis namque confluentibus & accedentibus ad prædictam Hierosolymorum civitatem, desiderio depositorum & dicatorum Deo locorum, concupiscunt comparare habitationes ecclesiasticas auro multo, quatenus utique liceat ipsis, ea quæ secundum dictum locum est habitatione perfrui: non posse autem hæc facere antistites sanctæ resurrectionis metu legis à nobis de ecclesiasticis alienationibus positæ, quamvis tanta existente utilitate hujus inventi, ut in annos quinquaginta velint quidam tabernacula seu cœnacula istiusmodi comparare. Et inde multo & majore quam dici possit commodo futuro, si quidem possessio sanctissimæ ecclesiæ accedat reditus triginta auri librarum (hæc constituente admiratione) vix in tredecim annis cum ædificiorum venditio in ipsis quinquaginta annis fiat, & præsertim cum subsantia ipsius resurrectionis in domibus sit constituta, quæ fortuitis omnibus subjacent casibus, repente una pereuntes cum ipsis, nec vestigium vel tantulum servare facile valentes, si quidem ex aliquo (absit autem & hoc ut dicamus) casu cadant, aut alias consumantur.

4 Κομηλιαρχον suum ecclesiæ etiam habuerunt. *l.* 20. §. 1. *C. de agr. & censit.* adde *l. ult. Cod. de bonis author. judic. possid.*

5 Hæc emptio reditum ad jus Galliæ proxime accedit, in qua 360. libris 30. librarum reditus emi potest. Parum autem distant 380 libræ, quarum sit hic mentio à 360. & hic quoque dicitur μικρῷ πλέων ἢ ἔλαττον, ut hæc ratio usuræ sit unius pro duodecim. Privatis alias id non licet.

CAP. I.

HÆc nos venire ad præsentem legem fecerunt, quam dedicamus Deo & omnium ecclesiarum sanctiss. Resurrectioni [6], per quam sancimus omnia quidem alia, & in sanctissima resurrectione obtinere occasione prædiorum ecclesiasticorum, (neque enim ipsi omnino permisimus venditionem nullam facere prædiorum) super sane ædificiis laxamus aliquid de rigore legis. Si enim super utilitate sanctissimarum ecclesiarum hanc scripsimus, videmus autem tantam in re utilitatem existentem, quomodo non utique per præsentem legem hoc ipsis permittemus, omnem dantes & vendentibus licentiam & ementibus securitatem: & maxime postquam præsumimus, tempore ipso citius reducturo iterum ædificia ad ipsam, utpote ipsorum emptoribus (qui scilicet propter studium circa Deum emerint ista) ita & postquam obierint, ipsi ea relicturis. Licet igitur ipsi sanctissimæ ecclesiæ facere ædificiorum venditionem [7], nihil verenti legem, in genere de his positam, propterea quod lege recentiore subdivisionem accepit, neque aliqua pœna inde contra quamlibet personam omnino conveniente.

6 Quæ sita est Hierosolymis, adde *Nov.* 120. *c.* 9.

7 Lex de venditionibus immobilium Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

§. 1. In sequens vero tempus hoc ipsum facere liceat, sicubi aliqua tanta emerserit utilitas, ut multocuplum bonum pro minimo sanctissimæ accedat per alienationem resurrectioni. Omnem habentibus facultatem eorum emptoribus, nunc & in futurum omne tempus, & nullam ablationem verentibus, non ipsis, non heredibus ipsorum, non successoribus, neque nunc, neque in aliud tempus, propterea quod per præsentem legem ipsos confidentes posse ad emptionem accedere, non sunt jussi aliquam pro hoc sustinere turbam, aut accusationem, aut damnum, aut ablationem. Decreto [8] proculdubio faciendo apud tuam beatitudinem præsentibus qui ex clero venerabili, & demonstrata causa secundum quam alienatio ædificiorum fit, quia majorum causa bonorum eorum venditioni studetur, exiguis quidem rebus venditis existentibus, pluribus autem & in melioribus iis quæ inde adquiruntur. Scilicet secundum præsentem mercedem congregatum ex pensionibus habitantium, venditione in quinquaginta annis facta, & pretio in solutionem debitorum solvendo, quæ creditores dederunt pro præfati reditus adquisitione. Si enim omnium dominus simul & creator Deus dignatus est tantum ipsi dare privilegium [9] præter alias civitates, ut ex ipsa resurgeret secundum carnem, manifestum, quia & nos imitantes dominum Deum, & magnas ejus miraculorum operationes, quantum homini possibile est, privilegium aliquod dedimus ipsi præter cæteras ecclesias, ut ipsa fruatur hac nostra lege, quam velut aliquas primitias ipsi adducimus, ejus commodum per omnia eligentes & venerantes.

8 Permissa est ecclesiæ Hierosolymitanæ domorum venditio cum decreto.

9 Privilegium Hierosolymitanæ ecclesiæ, collatum ab ipsomet Christo.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur à nobis constituta sunt per hanc propriam legem, & ipsam legum inscribendam voluminibus, tua beatitudo cognoscens, manifestam ipsam omnibus ibi constitutis constituat: indicet autem nostram voluntatem, quam pro sanctissima & merito ab omni hominum genere adoranda resurrectione nostrum habet imperium, & domino dedicat Deo, tantis nos & tot bonis, præter alios omnes qui ante nos imperarunt, in re qualibet dignato & dignanti. Specialiter lex scripta Petro sanctissimo & beatissimo archiepiscopo, & patriarchæ Hierosolymitanæ civitatis. Datum XV. Kalend. Jun. C.P. post BELIS. V. C. CONS. [10]

10 536.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

Περὶ τῦ τὴν ἐκκλησίαν τῆ ἁγίας ἀναστάσεως ἐκποιεῖν οἰκήμασι καὶ τῷ αὐτῇ κείμενα πόλιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔη μὲ τὰ περὶ τῆ κωλύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων νόμων καινὰ διηγόρευται παρ' ἡμῶν, ὃν δὴ καὶ κρατεῖν καὶ κύριον εἶναι βουλόμεθα· ἐπειδὴ δὲ συμφέρον ἐστὶν ἁπάσαις ἐκκλησίαις προνοεῖν ὡσαύτως, μάλιστα δὲ τῆ τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, καὶ ἐν τόπῳ καθ' ὃν ὁ κόσμος δημιουργὸς ἠξίωσεν ἐν ἀνθρωπίνῃ καταστάσει γενέσθαι· διὰ τῦτο ὡρίσαμεν τὰ παρόντα γράψαι νόμον, σὺν ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν κεκυρωμένων, ἀλλ' ἐπὶ τὶ καὶ πρόσθεσιν τῆ καὶ ἀναγκαίᾳ τοῖς πράγμασιν ὠφελείᾳ. πᾶσι γὰρ ἔσιν ἀνθρώποις φανερὸν, τὸ τῆς ἁγιωτάτης ἀναστάσεως τὸν ὑπὸ πάσης τῆ οἰκεμένης συρρέοντας, (ὧν τὸ πλῆθος ἀπειρον εἰπεῖν) καὶ τροφὰς καὶ τρέφειν, καὶ προῖκας δαψιλεῖς ἀμέτρως τε καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας, τοῖς ἐκεῖσε ἀθροιζομένοις δύνασθαι, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆ μεγάλῃ θεῆ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ, τῆ πλῆθος ἀμύθητον ἐξ ὀλίγων ἐπιθρέψαντος ἄρτων, καὶ ἡμέραν δεχομένου. ὥστε αὐτὴν καὶ πόρων δεῖν πλείονων, καὶ προφάσεων εὐσεβῶν, καθ' ἃς μέλλοι δυνατὴ καθεστάναι πλῆθι βοηθεῖν τοσῦτῳ.

§. α'. Ἐγνωμεν τοίνυν ὡς κατὰ τὸ παρὸν Εὐσέβιος ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος, καὶ κειμηλιάρχης τῆ κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, παραγενόμενος σὺν τῇ ῥηθείσῃ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλει, καὶ τὰ σεμνὰ αὐτῦ καὶ θεοφιλῆ καὶ νῶ εὐδεικνυμένου τρόπον (δι' ὧν πολλαῖς καὶ μεγάλαις καὶ δικαίαις αὐξήσεσι τὴν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ηὔξησε θεόσδοτον) ἐχύσε τελακόντια ὀγδοηκοντα χρυσῦ λιτρῶν ὀκτακοσίων θεόσδοτον τελάκοντα, μικρῷ πλεῖον ἢ ἔλαττον, χρυσῦ λιτρῶν· τὰ μὲ τὰ χρημάτων αἱρέσεις δύσεσας, τὰ δὲ καὶ δανείσματος παρασκευάσας τοῖς θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις τῆ εἰρημένης ἁγίας ἀναστάσεως. ἐδίδαξέ τε ἡμᾶς ὡς οἱ δανεισταὶ τὰ οἰκεῖα λαβεῖν ἐπιζητῶσι, καὶ ὡς ἕτερον δῦρε παραδέδεκται πόρον. πολλῶν γὰρ συρρεόντων καὶ ἐπιφοιτώντων τῇ ῥηθείσῃ τῶν Ἱεροσολύμων πόλει, πόθῳ τῆ ἀνειμένων τῷ θεῷ τόπων, ἐπιθυμοῦσιν ἀνήσασθαι οἰκήσεις ἐκκλησιαστικὰς χρυσῦ πολλῦ· ὅπως ἂν αὐτοῖς ἔξεσι τὰ κτηθέντα τόπον ἁπλωσιν οἰκήσεως· μὴ δυνάμενοι γὰρ τοὺς παρόντας τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, δέει δὲ νόμε δὲ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐκποιήσεσι πεθέντος. καίτοιγε τοσούτης ὕσης τῆ ὠφελείας, ὥστε εἰς ὀνιαυτὸς πεντήκοντα βελέσθαι πινὰς τὶ τοιῦτο μηχανήσασθαι. καὶ ἔνθεν πολλῆ τε καὶ δεῆ εἰπεῖν ὅσα δὲ ἀμαθόντος χαμόμβε, εἰσαῦ ἡ μὲ κλῆσις τῆ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας παρεσκεύασε τὰ παρόντα δεῖ τε τελάκοντα δὲ χρυσᾶ λιτρῶν, καὶ τοῦτο ἀναδόλως ἐκάστης, μήλις ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτεσιν· ἡ δὲ τῶν οἰκημάτων πρᾶσις ἐπὶ πεντήκοντα σὺν αὐτοῖς χρυσῷ). καὶ μήλιστα δὲ πράγματος σὺν οἰκήμασιν ἱσαμοῦς, ἅπαξ τυχραῖς ἀπάσαις ταῖς κειμέναις παρεισάσεσιν, δύθυς σωσαπολύμενα τούτοις, καὶ ἐχίνε δεῖ ὅπως παρεισέρχεσθαι ἑαδίως δυνάμενα, εἰσαῦ ἐκ πνος (ἀπεῖν δὲ τῦτο καὶ δὲ λόγε) παρεισέσεως κατενεχθείη, ἢ ἄλλως ἀναλωθείη.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα ἡμᾶς ἀφικέδαι παρὰ τὰ παρόντα νόμον παρεσκεύασεν, ὃν ἀναπέμεμεν τῷ θεσπότῃ θεῷ, καὶ τῇ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν ἁγιωτάτῃ ἀναστάσει· διὸ δὴ θεσπίζομεν τὰ μὲ ἄλλα πάντα ἐπὶ τὰ ἁγιωτάτης ἀναστάσεως, παραφυλάττεσθαι ἐκκλησιαστικῶν, (ὑδὲ γὰρ αὐτῇ πάντελῶς ἐφίεμεν πεᾶσιν ἐδέμιαν ποιεῖδαι χρείαν) ἐπὶ μόνοι τῆ οἰκημάτων χαλῶμέν τι τὰ ἀκριβείας δὲ νόμε· εἰ γὰρ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τᾶτον ἐγράψαμεν, ὁρῶμεν ὁ τηλικαύτῃ σὺν τῷ παρόντι τῶν ὠφελειῶν ὄσων, πῶς σὺν ἂν ἀφ' δὲ παρόντος νόμε τᾶτο αὐτοῖς ἐφήσομεν, πᾶσιν διδόντες καὶ τοῖς πιπράσκειν ἀδειαν, καὶ τοῖς ὠνεμένοις ἀσφάλειαν; καὶ μήλιστα ἐπειδὴ συμβαίνει τῷ χρόνῳ ἕκαστον αὖξον πάλιν τὰ οἰκήματα πρὸς αὐτῷ, οἷα τῆ τοῦτο ὠνεμένων, ὥσπερ ἀφ' τῷ θεῖον ἀποδίδωμι ἑαυτῷ) τοῦτο, ὅτι καὶ ἐπειδὴ πλούτῳ, αὐτῇ τοῦτο καθελλιμπανόντων. Ἐξέσω τοίνυν αὐτῇ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ πιστοῖς τοῖς τῆ οἰκημάτων πράσιν, μηδὲν διλαδεμένῃ τὸ νόμε τὸ ἐν ᾧ τᾶτον κείμενον, διότι νόμῳ νεωτέρῳ τῷ τροδιαίρεσιν ἔχει, ἐδέ πι ποινῆς ἐκεῖδεν καθ' οἱαδήποτι προσώπε πάντελῶς ἁρμοζόσης. §. α'. Εἰς πι τὸ ἐρίξης χρόνον αὐτὸ τᾶτο πράττειν, εἴπε πι τηλικᾶτον ἀνακύψειν ὄφελος, ὡς πολλαπλάσιον ἁγαθὸν ἀνὶ ἐλαχίστε τῇ ἁγιωτάτῃ προσπένα ἀφ' τὸ ἐκποιήσεως ἀναιρέσις· πᾶσαν ἐχόντων ἀσφάλειαν τὸ τοῦτο ὠνεμένων, νῦν τι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον, καὶ ἐδεμίαν ἀφαίρεσιν δύλαδεμένων αὐτῶν, ὑ κληρονόμων αὐτῶν, ὑ Δεξόχων, ὅτε νῦν, ὅτε εἰς ἕτερον χρόνον. ἀφ' τὸ κτηθὲν τὰ παρόντα νόμον αὐτὸς θαῤῥοῦντας ἐπεισελθεῖν τὴν ἀγορασίαν, ὃν εἶναι δικαίως πινὰ τοιοῦτον βεβαίωσιν τᾶτο παρέχω, ἢ μέμψιν, ἢ ζημίαν, ἢ ἀφαίρεσιν· δεκρέτε δηλαδὴ πραπομένε παρὰ τῇ σῇ μακαριότητι, παρόντων τῶν καὶ δίκαιος κλήρε, καὶ δεικνυμένε τὰ αἰτίας καθ' ἃς ἡ ὠνὴ τῶν οἰκημάτων γένε), ὅτι μειζόνων ἕνεκεν ἀγαθῶν ἡ τᾶτων πράσις σπεύδεται· ὀλίγων μὲ τῶν οἰκοκυρῶν ὄντων, πλειόνων δὲ καὶ κρειττόνων τῶν ὠνεμένων ἐν τοῖς οἰκείοις τῆ πράσεως ἐπὶ πεντήκοντα ἔτεσι γινομένης, εἰς ἀφάλυσιν τῶν χρεῶν καταβαλλομένων, ἅπαξ οἱ δανεισταὶ δεδώκασιν ἐπὶ τῇ τῆ εἰρημένης σπεύδε κλήσ. εἰ γὰρ ὁ πάντων δεσπότης τὸ ἄμεμπτον καὶ δημιουργὸς θεὸς ἠξίωσε τηλικαύτῃ αὐτῇ δῶναι σπουδαίαν παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις, ὥστε ἐξ αὐτῆς ἀναλῦσαι τὴν σάρκα, σαφὲς ὅλον ὡς καὶ ἡμεῖς ἀκολυθοῦντες τῷ δεσπότῃ θεῷ, καὶ τὰς μεγάλας αὐτῦ θαυματουργίας καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν, σπουδαίαν πινὰ δεδώκαμεν αὐτῇ παρὰ τὰς ἐκκλησίας τὰς ἄλλας, ὥστε αὐτῷ ἀκολαύειν τῶδε ἡμῶν δὲ νόμε, ὃν ὡς πινὰ καρποφορίαν αὐτῇ σπουδάσαμεν, τὸ συμφέρον αὐτῇ ἀφ' πάντων ἐπιλεγόμενοι καὶ τιμῶντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ ἀφ' τῶδε δὲ ἰδικῦ νόμε, καὶ αὐτῦ τῆς τῶν νόμων ἐγκριθησομένης βιβλίοις, ἡ σὴ μακαριότης γινώσκουσα, φανερὸν αὐτὸν τοῖς αὐτόθι ποίσι καθεστάτω· δειξάτω τε τὴν ἡμετέραν σπουδαίρεσιν, ἣν ἐπὶ τῇ ἁγιωτάτῃ καὶ δικαίως σεβομένῃ πάντες δὲ ἀνθρώπων γένος σπουδασμένην ἀναστάσει τὸ ἡμέτερον ἔχει κράτος, καὶ τῷ θεσπότῃ σπουδαίῳ θεῷ, τῷ τοσούτων ἡμᾶς καὶ τηλικούτων ἁγαθῶν παρασχόντι τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς σὺν ἡμῶν βεβασιλευκότας ἐφ' ἑαυτῶν ἀξιώσαντι καὶ ἀξιῶντι. Ἰδιος νόμος, γραφεὶς Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆ Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Dat. XV. Kalend. Jun. *Constantinopol.* post BELIS. V. C. CONS.

TIT. XX.

Source : BIU Cujas

TIT. XX.

DE QUÆSTORIBUS, ID [1] EST, PRÆFECTIS INSULARUM.

NOVELLA CONSTIT XLI.

HÆc conſtitutio quendam virum magnificum Bonum [2] nomine, Quæſtorem exercitui fecit. Nam & more [3] antiquo duplex erat quæſtorum magiſtratus: & unus quidem circa latus Principis erat, alter autem quæſtor exercitui præerat. Diſpoſuit autem præſens conſtitutio etiam annonas quæſtoris & conſiliarii ejus: adparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam præf. præt. id eſt, Scriniarios, & ab Actis, & Præcones, & commentarienſes, & Lampadarios [4], & omnem deinceps ordinem. Sed & annonas militum tam comitatenſium quam limitatenſium diſpoſuit, quomodo diſtribui debeant. Subjecit autem ei & quinque provincias [5], id eſt, Scythiam, & Myſiam, & Cariam, & omnes Cycladas [6] inſulas, & Cyprum totam, Cauſarum quoque auditorium habere ei conceſſit ut non objiciatur ei fori præſcriptio. Subjunxit autem & notitiam impenſarum. Et eſt promulgata hæc conſtitutio Kalend. Jun. Indictione XII. poſt conſulatum BELIS. V.C.

1 Hæc conſtitutio ſumpta eſt ex Juliano *conſt.* 38. In indice Reginæ *apud Cujac.* ita conceptus eſt hic tit. De appellationibus quinque provinciarum: quinque inquam, puta Scythiæ, Myſiæ, Cariæ, Cycladum (quarum caput Rhodus,) Cypri. adde *Nov.* 50. *J. eod.* quæ apud Scrimger. quoque extat. Goth. Per hanc Novell. derogatur pro parte *Nov.* 50. quæ tempore prior eſt. vid. Cujac. *hic.* ANS.

2 Scripta eſt hæc conſtitutio ad bonum quæſtorem exercitus, quem Procop. 1. *de bello Perſico* definit ὑπηρέτην τῆς τῶ ῥωμαίων βασιλείας. *Nov.* 50. quæ tempore prior eſt, cuique hæc derogat. Alius fuit quæſtor palatii, de quo dictum eſt ſupra.

3 Quæſtores duo antiquis: unus circa latus principis: alter in exercitu.

4 Lampadariorum fit mentio in *l. ult. C. de diverſ. offic. lib.* 12. ſed alio forte ſenſu ſit & mentio in *Edicto Juſtiniani* 8. *in fin.*

5 Quibus ſingulis erant prælides adtributi.

6 Quarum caput Rhodus. De præſide Cycladum eſt lex 6. *C. de naviculariis*, & *Novell.* 163. 41. 50.

ΤΙΤΛΟΣ κα'.

Περὶ τῦ κωθαιρέσεως Ανθίμυ κὴ Σεβήρυ κὴ Πέτρυ κὴ Ζοορᾶ, κὴ τῶν λοιπῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ'.

Verſa quidem eſt ab Haloandro: ſed veterem ejus tranſlationem ex tomo Concilii quinti Conſtantinopolitani reſtituimus, & mendis quibus ſcatebat etiam in noviſſima editione Colonienſi anno 1567. perpurgavimus.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾶ τῶ ἁγιωτάτῳ κὴ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, κὴ οἰκεμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα σὸν ἄνθες τῇ βασιλείᾳ κὴ ἡμεῖς πράττοντες, ἐπὶ τὰ παρόντα ἐληλύθαμεν νόμον. ὁσάκις γὰρ ἡ τῶν ἱερέων ψῆφος πνὰς τῶν σὸν ἀξίων τὰ ἱερωσύνης τὰ ἱερατικῶν καθέδρας ἔθρονε, (ὁποῖον δὴ Νεστόριόν τε κὴ Εὐτυχέα, Αρείου τε κὴ Μακεδόνιον κὴ Εὐνόμιον, κὴ ἄλλυς δὴ πνας εἰς κακίαν σὸν ἐλάττης σκείνων) τοσωῦτάκις κὴ ἡ βασιλεία σύμψηφος γέγονε τῇ τῶν ἱερέων αὐθεντίᾳ· ὥστε τὰ θειότερά τε κὴ ἀνθρώπινα σωῤῥαμόντα μίαν συμφωνίαν παῖς ὀρθαῖς ποιήσασθαι ψήφοις. Ομοιον δή τι κὴ ἔναγχος γεγόνομεν· ἐπεὶ Ανθιμον ἴσμεν, ἀπελαθέντα μὲν τῆς τῦ βασιλίδος ταύτης πόλεως θρόνυ πρὸ Αγαπητῦ, (ᾧ τὰ ὁσίας κὴ ἀοιδίμυ μνήμης, ὡσαύτως γεγονότος τὰ κῆ τὴν πρεσβυτέραν Ρώμην ἁγιωτάτης ἐκκλησίας) οἷα τὸ κῆ μηδένα τρόπον αὖτὸ ὡσοσήκοντα πυρὰ πάντας τὰς δικαίᾳς κανόνας ἐπειαπηδήσαντα θρόνῳ· κοινῇ ἡ ψήφῳ τότε αὖτᾶ τὰ ἁγίας μνήμης ἀνδρὸς ὡσέτρεψε, κὴ μᾶλλον κὴ τὰ ἐνθάδε χωρίδιον ἱερᾶς συνόδυ κατιδεδικαιωμένον τε κὴ καθηρημένον· διότι τὰ ὀρθῶν ἀπέφηνε δογμάτων, κὴ οἷς ὡσέτρεψε πολλαχόθεν ἐφαίνετο τέρασιν, ταῦτα ὕστερον Αμφοῖος ἀπέφυγε ὡφελοίαις. ὡσαποιέμενος μὲν παῖς τεσσαρσιν ἁγίαις συνόδοις ἀναθεμάτισεν· (τῆς τε τῶ τεσσαρακοσίου δέκα κὴ ὀκτὼ πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, τῆς τε τῶ πεντήκοντα κὴ ἑκατὸν τῶν ἐν ταύτῃ τῇ διδαίμονι πόλῃ, τῆς τε τῶν ἐν Εφέσῳ τὸ πρῶτον συναχθέντων Αγιακοσίων, τῆς τῶ θεοφιλεστάτων πατέρων τῶν ἐν Χαλκηδόνι ἑξακοσίων τεσσαράκοντα) ὁ μὲν τοὺς τῶτων δόγμασι καθεκλεθῶν, ἅτε τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν, κὴ τὸν συγκατάβασιν ἣν Αμὴ τὸν αὐτὸν σωτηρίαν ἔχομεν, ὡσδέξασθαι βεληθείς, ὁδὲ ἀπεκπηρύξει κὴ αὐτὸς τὰς τῶν ἁσεβῶν δόγμασιν ὀχυγὰς, τὰς ὑπὸ τῶν πατέρων ἁγίων σκοτοδεληθρίυς συνόδων, ἀλλ' οἰόμενος χρεὼν εἶναι κὴ τούτων κὴ ἐν ἴσῳ τὰς τῶν κατεδικασμένας τὰς τε κατεδικάσασθαι ἄγειν. ἅπαξ γὰρ τοῖς ἀλλοτρίαις τῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας γνώσεις καταναρκοδιδοθείς, κὴ τῶν ὀρθῶν ἀλλοτριωμένος δογμάτων, εἰκότως ἐπανελθεῖν εἰς τὸν αὐτῶν ἂν ἰσχύσει ὀρθότητα· κὴ ταῦτα, παρ' ἡμῶν κὴ ὡσθεραπεῖς κὴ ὁδηγηθείς, πάσῃ χρησαμένων σπουδῇ ὡσὸς τὸν σωτηρίαν τὸν αὐτᾶ.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα, τὸν ἡγεμόνα ἐπ' αὐτῷ τῶν καθαιρέσεως ψῆφον παρὰ τῶν ἁγίας συνόδυ, ὡσφάσει τῶν τε ὑ θεμιτῆς ὑδὲ ὑπὸ τῶν ἁγίων κανόνων μηδηρεμένης τῶν τῶν βασιλίδος ταύτης πόλεως ἱεραλικῶν θρόνων ἁρπαγῆς, κὴ τῶν ἀπὸ τῶν ὀρθῶν τε κὴ ἀληθῶν δογμάτων ἐκλογῆς, Κυρίαν ἡ ἡμετέραν πίθεται βασιλείαν, κὴ ἐπὶ τούτοις τὰ παρόντα γράφῃ νόμον. ἁπαγορεύομεν γὰρ αὐτῷ κὴ τῶν διδαίμονα ταύτην πόλιν κὴ τὰ ὡσοικίδος αὐτῆς Αμφιτέλους, κὴ πάσης ἑτέρας τῶν ἐπισήμων πόλεων. Ηταίζοντες ἐφησυχάσαι, κὴ τοῖς τέρασιν οἷς ἑαυτὸν ἀξίως ὑπέθηκεν· κὴ μήτε πάντα ἐπιχωρεῖν, μήτε ἐμβιβάζειν αὐτὸς εἰς τὸν τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων δογμάτων ἀπόλειαν. §. α. Οὐ μὴν ἀδὲ τῶν δικαίως ἐξενεχθέντων κῆ Σεβήρυ ψήφων, τῶν ὁκ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀρχιεραλικῶν τε κὴ πατριαρχικῶν μὴ τῶν μοναχικῆς σωμασίτεως ὡσελθόντων θρόνων, τῶν τὸν ἀναθεματισμὸν ἐπάγουσιν αὐτῷ, βασιλικῆς ἔξω καθαλιμπάνομεν ἐπικυρώσεως. ὃς ὡσέτρεψε παρὰ τὰς ἱερὰς θεσμὰς κατὰ παλαιῶν τὸν θρόνον τῶν Θεοπολιτῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, ἅτε σωσεπάραξεν ἅπαντα, ἅτε μεζόνα πεποίηκε σωτηρίαν, ὡς κοινόν τινα, κὴ ἀκήρυκτον πᾶς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐμβαλεῖν ὡσὸς ἄλληλας πόλεμον· κὴ τοῦτ' κὴ πᾶς ἡμῶν σκήπτρυς ὡσὸς αὐτὸν γεγράφθαι, ποικίλαις μὲν δὸ ῥήτων κὴ ἀπηλοτελωμέναις τῶν ὀρθότητος ἐννοίαις τε κὴ βλασφημίαις χρησάμενον, ἅπαντα δὲ νῦν παρέξαπτε, κὴ μόνων τῶν τῶν ἑκατέρᾳ τῶν αἱρεσιαρχῶν πλάνης βδελυρῶν τε κὴ ἀνοσίων δογμάτων ἀντεχόμενον, Νεστορίᾳ τε φαμὲν κὴ Εὐτυχῆ, κὴ τῶν ἑκατέρᾳ τούτων καθηγημόνων, ἐξ ἐναντίας μὲν εἶναί πως δοκούντων ἀλλήλοις, ὡσὸς ἓν δὲ τέλος τῶν ἀσεβείας ἐπειγομένων, κὴ τὰς ἐκείνων χαρακτηριστικὰς συντιθεμένων λόγυς. δυοῖν γὰρ ὄντων ἐναντίων ἀλλήλοις δογμάτων, ὧν ἑκάτερον ὁμοίως εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν ἄγει, (τοῦτε Νεστορίᾳ, τοῦτε Εὐτυχῆ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν. ἀ ἁπλῶς ὁκ τῶν Αρειανικῶν τε κὴ Απολιναρίᾳ σωίσῃ μιασμάτων) αὐτὸς τι παράδοξον παθὼν, ὁμοίως εἰς ἑκάτερον ἐμπέπλωκε, κὴ πῃ μὲ τοῦτο πῇ δ ἐκεῖνο πεσεδύων, κοινὸν ἔδοξε δοχεῖον ἑαυτὸν τε κὴ τὰς ἑαυτᾶ λόγας τῶν τηλικούτων πλημμελημάτων καθεῖρξαι. §. α'. Εγω τοίνυν κὴ αὐτὸς ὑπὸ τὸ ἐρημίαν ἀναθεμάτισμὸν, ὃν ἅπαν τὸ πατριαρχικὸν τε κὴ ἱεραλικὸν κὴ μοναχικὸν τὰ ἡμετέρας πολιτείας, ὡς εἰπεῖν, χῆμα δικαίως ἐπήγαγεν αὐτῷ· τὰ μὲ Θεοπολιτῶν ἐκκλησίαν, διότι πᾶς αὐτὸν ὁ κῆ ἐκείνων ἀπισείσαντο θρόνον, οἷα μηδὲ τὸν δρχιν ὀρθῶς αὐτᾶ ἐπειλημμένον· ἀλλ' ἔτ ζῶντός τε κὴ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἀνακηρυττομένυ δ' ὡσὸ αὐτᾶ τῶν ἱερωσύνης ἐχνηότος, παρὰ ὃν δ' μεῖ αὐτὸν τὰ ἱερωσύνης ἐκπεπλωκότος· ὃ γάντα ὃ μέχρι τύτε μόνον, ἀλλ' ἤδη κὴ ὑπὸ κοινὸν ἀναθεμάτισμὸν τὰ ὀρθοδόξε κὴ καθολικῆς ἐκκλησίας θρόνυμον, κὴ πολλῶν ἡμῖν βιβλίων βλασφήμων τε κὴ ἀπηρνημένων ἐμπλήσασθαι τὸ πολίτευμα· ὥστε κὴ ἀπειρήσθαι ἅπασι τὰ αὐτᾶ τι κεκτῆσθαι βιβλίων. κὴ ὥσπερ σὸν ἔξεσι τὰ Νεστορίᾳ γράφειν, ἢ κεκτῆσθαι βιβλία, (διὸ τοῖς ὡσὸ ἡμῶν αὐτοκράτορσιν ὃν ταῖς ἑαυτῶν Αμφιέξεσιν ἔδοξε τοῖς παρὰ Πορφυρίᾳ κὴ Χριστιανῶν εἰρημένοις ὁμοια καθεστάναι) ἕτω μήτε τὰ Σεβήρυ ῥηθέντα τε κὴ γραφέντα μήτε παρά τινι Χριστιανῶ, ἀλλ' ἔστω βέβηλα, κὴ ἀλότρια τῶν καθολικῆς ἐκκλησίας· ἵνα τί γὰρ φλυαρέω παρὼν τὰ κεκλημμένων, εἰ μὴ βλον κινδυνεύσειν οἱ ταῦτα ἔχοντες. γραφέσθω τε παρὰ μηδενὸς τὸ λοιπὸν μηδὲ τῶν εἰς κάλλος μηδὲ τῶν εἰς τάχος γραφόντων, μηδὲ ἄλλε τῶν πάντων τινός· εἰδότος ὡς ἀποκοπὴ χειρὸς ἔσται τοῖς τὰ ἐκείνε γράφουσιν ἡ ποινὴ· ὑδὲ κὴ βαλομένα κὴ τῶ λειπομένῳ χρόνῳ τῶν ἐξ ἐκείνων ἐπισύρεσθαι βλασφημίαν. §. γ'. Ομοίως δὴ κὴ τῶν πανταχοῦ ἁπανταχοῦμεν, τῶν τε βασιλίδος ἐπισκεύην πόλεως, ἢ ὡσοικίδος αὐτῆς, ἢ ἄλλης τῶν ἐπισημοτέρων τινός· ἀλλ' ὃν ἐρημίᾳ τινὶ κὴ ἡσυχίᾳ καθῆσθαι, κὴ μὴ ἀμφιθείρειν ἑτέρυς, μηδὲ εἰς βλασφημίαν αὐτὸς ὡσάγειν, μηδὲ ἀεί τι καινὸν ἐξευρίσκειν κὴ τῶν ἀληθῶν δογμάτων, οἷ' ἃ πάλιν ἡμῶν σωζομένων τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ὡσύσειεν.

TIT. XXI.

DE DEPOSITIONE [7] ANTHIMI [8] ET SEVERI [9] ET PETRI [10] ET ZOARÆ [11] ET RELIQUORUM.

NOVELLA CONSTIT. XLII.

In nomine Domini Jeſu Chriſti Dei noſtri.

Imp. Cæſar, Flavius, Juſtin. Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, glorioſus, victorioſus, triumphalis, ſemper Auguſtus, Menæ ſanctiſſ. & beatiſſ. archiepiſcopo & Univerſali patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm non inſolitam imperio & nos facientes ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, (quemadmodum Neſtorium [12], Eutychen [13], Arium [14], Macedonium [15] & Eunomium, ac quoſdam alios ad iniquitatem non minores illis) toties imperium ejuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina & humana pariter concurrentia, unam conſonantiam rectis ſententiis facere. Quemadmodum & nuper factum eſſe circa *Anthimum* [16] ſcimus, qui quidem dejectus eſt de ſede hujus regiæ urbis à ſanctæ & glorioſæ memoriæ *Agapeto* [17] ſanctiſſ. eccleſiæ antiquæ Romæ Pontific. eo quod nullo modo ſibiipſi convenienti (contra omnes ſacros canones) ſe intruſerat ſedi, ſed & communi ſententia ipſius ſanctæ memoriæ viri primum, atque etiam ſacræ ſynodi hic celebratæ condemnatus & depoſitus fuit, eo quod à rectis dogmatibus receſſit: & quæ prius multotiens diligere videbatur, hæc demum diverſis luſtrationibus aufugit, ſimulans ſequi ſanctas quatuor ſynodos (trecentorum videlicet decem & octo patrum in Nicæa, & centum quinquaginta in hac felici civitate, & in Epheſo primo congregatorum ducentorum, & ſexcentorum triginta venerabilium patrum in Chalcedona.) At quidem nec dogmata ſequi, nec noſtram clementiam & condeſcenſum, quem propter ipſius ſalutem habebamus, ſuſcipere voluit, neque ipſe abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius à ſanctis ſynodis expulſi fuerant, ſed putavit oportere ſecundum ipſum & in æquali ducere & condemnatos & condemnatores. Nam ſemel alienis à ſanctiſſima eccleſia intellectibus mancipatus, & à rectis dogmatibus alienatus, merito ad ipſorum rectitudinem reverti non valuit, etiam ad hæc invitatus à nobis & directus, qui omni ſtudio uſi ſumus ad ipſius ſalutem.

7 Περὶ τῆς καθαιρέσεως Ανθίμυ, &c. De epiſcopis regradatis *Index Reginæ apud Cujac.* Interim nota duo eſſe pœnarum eccleſiaſticarum genera, καθάρσιον epiſcoporum: ἀφορισμὸν plebeiorum & monachorum.

8 *In pr. J.* adde *Euag. 4. cap. 11. & 35.*

9 *Cap. 1. §. 1. J.*

10 *Cap. 2. J.*

11 *Cap. 3. J.*

12 Neſtorius duas perſonas in Chriſto conſtituebat.

13 Eutyches unam tantum naturam in Chriſto adſerebat.

14 Arius tres naturas in Trinitate adſtruebat.

15 Macedonius Spiritum ſanctum Deum eſſe negabat.

16 Anthimus Conſtantinopolit. epiſc. deponitur.

17 In jure inter pontifices numerantur Agapetus, *hic*; Petrus & Damaſus *l. 1. Cod. de ſummâ trinitate.* Item Papa Joann. *l. 7. 8. Cod. eod.* in inſcript. Papa Vigilius *Novell.* 131. *cap.* 3. ANS.

18 Id eſt propriam vel ratam. *Cyria* propria hic ita dicitur, ut apud Paulum, Abba pater.

19 Severus deponitur.

20 De Theopoli ſeu Antiochia dixi ad *l. 6. in fin. C. de ſumm. trinit.*

21 Severus epiſcopus Theopolitanæ deponitur.

22 *l. 6. §. 1. C. de hæret.*

23 Porphyrius adverſus Chriſtianos ſcripſit, *d. l. 6. l. 3. §. 1. C. de ſumm. trinit.* Porphyrii vitam vid. apud Eunopium in vitis Philoſophorum & Sophiſtarum & Suidam in voce Porphyrius.

24 *Suidas in Orione.*

CAP. I.

PRopter hæc igitur omnia, ſententiam depoſitionis in ipſum à ſancta ſynodo factam occaſione non liciti neque à ſanctis canonibus approbati raptus ſacrarum ſedium hujus regiæ urbis, & averſionis à rectis & veris dogmatibus Cyriam [18] propriam noſtrum facit imperium, & contra iſtum præſentem ſcribit legem. Interdicimus autem & ei commorari in hac felici civitate & ejus diſtrictu, ac in quacunque alia inſigni civitate, ſancientes in quiete eſſe, & eos diligere, quibus, ſe ipſum digne ſuppoſuit, & non aliquibus communicare, neque eos imbuere in perditionem interdictorum dogmatum. §. 1. Nec utique extra imperialem confirmationem relinquimus ſententiam juſte contra Severum [19] latam, ac ex omnibus (ut ita dicamus) pontificalibus & patriarchalibus (una cum monachicis conſenſibus) provenientem ſedibus, & anathematiſmum ipſi inferentem, qui prius contra ſacras ſanctiones, accipiendo ſedem ſanctiſſimæ eccleſiæ Theopolitanorum [20], ſic univerſa conturbavit, ſicque accumulatas turbationes fecit, quod commune quoddam ac abominabile bellum ſanctiſſimis eccleſiis adinvicem immitteret. Et hoc à ſceptris quæ ante nos fuerunt contra ipſum ſcriptum erat variis dogmatum, & à rectitudine alienatis intellectibus ac blaſphemiis uſum fuiſſe, ac univerſa conturbaſſe, & illum quemcunque errorem abominabilem hæreſiarcharum & iniquorum dogmatum recipere, Neſtorii dicimus & Eutychis, & cum uterque horum præceptorum contrarii quodammodo adinvicem eſſe videantur, ad unum vero impietatis finem inferant, etiam illorum divulgatos ſermones, eum in unum formaviſſe: duobus enim exiſtentibus dogmatibus adinvicem repugnantibus, quorum utrumque ſimiliter ad animæ perditionem adducit, Neſtorii videlicet & Eutychis (quemadmodum dicendo narravimus) quæ ex Arianorum & Apollinarii contagione conſiſtunt, ipſe paradoxum quid perpeſſus in utrumque ſimiliter incidit, & ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo ſeipſum & ſermones ſuos viſus eſt conſtituiſſe commune receptaculum tantorum delictorum. §. 2. Sit itaque & ipſe ſub prædicto anathematiſmo, quem univerſus patriarchalis, pontificalis, ac monachicus noſtræ (ut ita dicamus) politiæ cœtus, juſte in ipſum induxit, de Theopolitana [21] quidem eccleſia ejectus, idcirco quod thronus de illa ipſum removit, eo quod ipſius principatum recte non acceperat, ſed adhuc vivente eo & in ſanctiſſimis eccleſiis commorante, qui ante ipſum ſacerdotium habebat, & propter eum, qui poſt ipſum fuit, de ſacerdotio exciderat. Nec vero uſque adhuc ſtetit, ſed etiam ſub communi orthodoxæ ac catholicæ eccleſiæ anathematiſmo factus multis libris blaſphemis & abominationibus nobis politiam implevit, quare univerſis interdicimus, aliquid de libris ipſius poſſideri. Et ſicut non licet Neſtorii libros ſcribere [22] vel poſſidere, (quia prædeceſſoribus noſtris imperatoribus in ſuis conſtitutionibus viſum eſt ſtatuere ſimilia his, quæ dicta & ſcripta ſunt à Porphyrio [23] in Chriſtianos) ſic nec dicta & ſcripta Severi maneant penes aliquem Chriſtianum, ſed ſint profana & aliena ab eccleſia catholica, igneque comburantur à poſſidentibus niſi qui iſta habent, velint periculum pati. A nemine ergo ſcribantur, neque ad pulchritudinem, neque ad velocitatem [24] ſcribentium, ſciendo quia amputatio manus his qui ſcripta ejus ſcripſerint, pœna erit. Neque enim volumus in futuro tempore ex illis blaſphemiam protrahi. §. 3. Similiter autem & hunc interdicimus omnino regiam civitatem egredi, aut diſtrictum ejus, nec aliquam aliam de inſignibus, ſed in aliqua ſolitudine, & in ſilentio ſedere, & non corrumpere cæteros, neque in blaſphemiam ipſos adducere, & non ſemper aliquid novi invenire contra vera dogmata, per quod rurſus nobis conturbare ſanctiſſimas eccleſias feſtinet.

Source : BIU Cujas

Cap. II.

1 Petrus Episcopus Apameæ deponitur.

SEd nec Petrum [1] Episcopum Apameæ, & simul depositum, & simul ab ipsis à quibus Severus, sub prædicto anathemate factum, imperium admittit, sed sint propria contra ipsum sententiata. Et qui sub communi anathematismo ordinatus est, sub ipso esto: & sententia sanctissimorum pontificum, quæ ipsum prævenit, firma permaneto. Neque vero permittimus illi hanc regiam urbem habitare, aut ipsius districtum, vel aliquam de insignibus, sed quorum secutus est errorem, horum imitetur diætam, quam longissime abscedens, & occultans seipsum. Nam talibus occultari quam videri, utilius est: ignoti etenim & existentes, se ipsos lædunt solos, publicantes vero sua dogmata, multis ex simplicioribus occasionem perditionis præbent, quod nullo modo fieri in Christiano ovili Dei & orthodoxo populo justum est, neque ab imperio permissum est.

Cap. III.

2 Zoaras deponitur. Syrus erat, parabaptismata faciens. *act.* 1. *Synod.* 5. *Constantinop.* Reconventiculans, ebaptizans, parabaptizans, *d. act.* 1. hoc est, referatur in eum numerum.

3 Id est, propriam magis.

QUoniam vero & Zoaram [2] digne penitus judicarunt sub anathematismo esse reverendissimi & qui justa judicant episcopi, (cum parva quædam talium malorum interpositio sit) & in quibus dehonestatus est, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundanti, sit & Zoaræ interpositio [quædam parva] hujus malæ partis, (Anthimi dicimus & Severi ac Petri) ordineturque & ipse inter anathematizathos, sacra sententia ipsum deferente, quam propriam & ipsam in se ipsa existentem, adhuc magis cyrioteran [3] imperium facit, & hunc de hac regia urbe & ejus districtu abjicit, & habitationem in aliis civitatibus ipsi omnino interdicit. Itaque cum illis solis habitet & consulat, qui à nobis ante memorati sunt, qui similia quidem blasphemant, [similia patiuntur] & similiter in exilio ponuntur. Si quid vero aliud in sententia sanctissimorum episcoporum continetur, quæ prædictos deponit & anathematizat, hoc firmius ponimus & diutius, ac imperialibus nostris legibus ipsum corroboramus, ac si ab imperio ipso provenisset. Si vero aliquis ipsorum deprehendatur de cætero facere aliquid præter constituta, sciat incidisse in legibus imperialibus, quæ minores pœnas declinantes, ad majores immittunt indignationes.

4 De quo *l.* 3. §. 2. 3. *& passim. C. de summ. trinit.*

5 *l.* 6. *C. de summ. trinit.*

6 *C.* 2. *T. cod.*

§. 1. Interdicimus autem & omnibus conantibus catholicam Dei ecclesiam divellere, (sive secundum Nestorii [4] hæretici doctrinam, sive secundum insensatam Eutychis [5] traditionem, sive secundum blasphemiam Severi [6], qui & similia illis intellexit, aut eorum qui illos sequuntur) seditionem immittere sanctissimis ecclesiis, & loqui aliquid de fide: sed sanctimus quemlibet talium silentium ducere, & non convocare aliquos ad se, neque accedentes recipere aut *parabaptizare* audere, aut *sacram communionem* sordidare, & ipsam aliquibus tradere, aut interdictas doctrinas exponere, sive in hac nostra regia, sive in alia: sed omne supportare periculum, si quid tale faciet. §. 2. Interdicimus etiam omnibus istos susci pere. Abjici ergo ipsos sancimus de civitatibus ab ipsis concitatis, scientes pœnas jam contentas in nostris divinis constitutionibus, quæ & domos [7] ipsas in quibus tale quid fit, & campos ex quibus nutrimenta præbentur, sanctissimis ecclesiis assignant, & à possidentibus auferunt, quia detrimenti causa fit simplicioribus, sub sanctissimis vero & orthodoxis ecclesiis hæc juste ducunt esse.

7 De ea re alibi dixi *Nov.* 14. *Novell.* 58.

§. 3. Hæc pro communi pace sanctissimarum ecclesiarum statuimus, hæc sententiavimus, sequentes sanctorum patrum dogmata, ut omne sacerdotium imperturbatum de cætero nobis permaneat. Quo in pace servato, reliqua nobis exuberabit politia, desuper pacem habens, quam omnibus magnus Deus & Salvator noster Jesus Christus Trinitatis unus, unigenitus Dei filius prædicat ac donat his, qui syncere ipsum & vere glorificare ac donare digni habiti sint.

Epilogus.

†. Custodiat itaque beatitudo tua, quæ recte adnotata sunt, & mittat ipsa per suas Deo dilectas literas omnibus sanctissimis metropolitis sub ipsa existentibus, quorum cuilibet cura erit ipsa manifesta facere sanctissimis ecclesiis sub ipsis ordinatis, ut neminem ex omnibus lateant quæ sacerdotio visa sunt, & ab imperio confirmata. Divina [8] subscriptio. Divinitas te servet per multos annos sancte ac religiose pater. Dat. 8. 9 Id. Aug. *Constantinop.* post consulatum Belis. V. C. [10]

8 Id est, imperatoris.

9 XVII. Kal. August. *Scrimg.*

10 Anno 536.

Tit. XXII.

DE OFFICINIS SIVE TABERNIS CONSTANTINOPOLITANÆ URBIS: ET UT MILLE [11] TANTUM ET CENTUM [12] OFFICINÆ [13] SACROSANCTÆ MAJORIS ECCLESIÆ EXCUSENTUR: OMNES RELIQUÆ, AD QUEMCUMQUE DOMINUM PERTINEANT, CONSUETA OBEANT MUNIA.

11 Vide *Julianum const.* 13.

12 Major ecclesia Constantinopolitana: quo nomine 1102. officinas in præcipuis foris urbis obtinuerant, quarum aliæ Vispelliones, aliæ fossarios, aliæ pecunias ecclesiæ præstabant.

13 Ergasteria vocat Julianus, *cap.* 53. ut & Græci ad hanc Novellam & inf. *Novell.* 59. & *Leo Novell.* 12.

Novella Constit. XLIII.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imp. Cæsar, Flavius, Just. Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Lazicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Longino præfecto urbis.

PRÆFATIO.

14 *Novell.* 59. *Novell. Leonis* 12.

15 Constantinopolitanæ scil.

16 Lecticarii decani, & Vispelliones, *Novell.* 59. *Græci hic* λικτικαρείων ἤτοι δεκανῶν.

17 *l.* 4. *C. de sacrosanct. eccles.*

18 *Nov.* 59. *c.* 2.

19 Seu muneribus & in tributionibus.

20 Et hoc jure possidetur etiam hodie à sacerdotibus Mahumetanis.

21 Nota quos in usus ecclesiasticæ officinæ inserviant. adde *c.* 1. *T. cod.*

22 Officinæ ecclesiasticæ ad hæreticos pertinentes, orthodoxorum factæ.

QUoniam potentiæ nostræ subditi nostri sive vivant, sive morianter, curæ sunt: ne vel graves ipsis sepulturæ, vel defuncti cognatis damnosæ existant, propterea & hæc, quæ eorum sepulturam concernunt, quo convenit modo, disposuimus. Et quia tam divæ memoriæ Constantinus [14] amplæ hujus [15] nostræ urbis conditor, quam etiam pientissimus princeps Anastasius, lecticariorum [16] seu decanorum [17] (ut vocat) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantummodo decanis, totidemque officinis definitis ut nullo hæ unquam tempore augmentum reciperent: propterea sane cupientes, ut numerus eorum, quos ex unoquoque collegio convenit esse lecticarios, divæ memoriæ Anastasii formulæ subjaceat, firma ea & fixa manere voluimus. Cæterum quia adeuntes nos almæ hujus & regiæ nostræ urbis collegiati, quorum excellenter & præ cæteris curam gerimus, potentiam nostram edocuerunt, magnam & intolerandam se necessitatem sustinere, Sacrosanctam etenim majorem ecclesiam centum [18] & mille officinas in fructu habere ab omni vectigali [19] liberas [20], quas oppido quam libenter illi concedant, eo quod ad [21] peragendas in commune omnium hominum exequias proficiant: sed cætera se onera ferre non posse. Nam cum plurimæ in alma hac urbe diversarum mercium & negotiationum officinas tabernæque existant, non hasce solas (nempe centum & mille) officinæ prædictis publicis muniis obeundis exemptas esse, sed etiam multas sacrosanctas ecclesias, multa sacra hospitalia, monasteria, & alias sacras ædes, quarum pleræque prius hæreticis mancipatæ [22], deinde ad orthodoxam fidem reversæ sunt, multas quoque regias domus, & insuper magistratuum, ac senatorum, & illustrium, & cubiculariorum à præstatione vectigalium eximi, harumque dominos peculiarem sibi exinde reditum comparare, & oblædere rempublicam, exemptionum multitudine rem

Κεφ. β'.

ΟΥ μὴν ἀλλὰ Πέτρον τ' Ἀπαμείας ἡγούμενον ἐπίσκοπον, καὶ ἅμα μὲ καθῃρημένον, ἅμα ὑ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐφ' οἷς Σεβῆρ ὑπὸ τ εἰρημένον ἀναθεματισμὸν ἡγούμενον, ἢ βασιλεία παρεσίε· ἀλλ' ἔστω κύρια καὶ τὰ καθ' αὐτὸ ψηφισθέντα, ἡ ὑπὸ τ κοινὸν ἀχθεὶς ἀναθεματισμὸν, ὑπ' αὐτὸν τελέσθω, τ δ' ἀγιωτάτων ἀρχιερέων παρελθόντα ἐπ' αὐτῷ ψῆφον, κυρίαν διαμένειν. ὥσπ μηδένα τ πάντων λαθεῖν τά τε τῇ δεσποτείᾳ δόξαντα, ταῦτ ὑπὸ τ βασιλείας κεκυρωμένα. Dat. XVII. Kal. Aug. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Κεφ. γ'.

ΕΠειδὴ ὑ καὶ Ζοαρᾶν ἠξίωσαν ὅλως ὑπὸ ἀναθεματισμὸν οἱ σεβασμιώτατοι καὶ τὰ δίκαια κρίνοντες ἐπίσκοποι ποιήσεσθαι, τινὰ μικρὰν παρεμβολὴν τ τοιούτων ὄντα κακῶν, καὶ σὺν οἷς ἠτιμάσεν, τὸ γὰρ ὅλως τυχεῖν τινος διορθώσεως μνήμης· ἔστω καὶ Ζοαρᾶς τ πονηρᾶς ταύτης μερίδ (Ἀνθίμου τε καὶ Σεβῆρ καὶ Πέτρου φαμὲν) παρεμβήκη τὴς αὐτῆς, καὶ σὺν τοῖς ἀναθεματισμοῖς καὶ αὐτὸς τεπίχθω· τ ἱεραρχικῆς αὐτὸν καθενεγκούσης ψήφου, ἵν κυρίαν καὶ αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἔσαν, κυριωτέραν ἔτι μᾶλλον ἡ βασιλεία ποιεῖ, καὶ τοῦτον σπουδελαύνουσα τ βασιλίδ τούτης πόλεως, καὶ τ τούτης θρονικίδ, καὶ τὴν ἐπὶ τ πόλεων οἴκησιν αὐτῷ παντάπασι ἀπαγορεύουσα. ὥστε μὴ σκένων μόνων οἰκεῖντε καὶ βλαδίζειν τ ἐμπορευτὴν ἡμῖν εἰρημένων, ὁμοία δὲ βλασφημούντων, ὁμοίως ὑ θρονισθέντων. Εἰ δέ τι καὶ ἕτερον τῇ τ ἀγιωτάτων ἐπισκόπων θρόνῳ ψηφῳ, τῇ τὰς θρονιθείσας καθαιρούσῃ τε καὶ ἀναθεματιζούσῃ, κύριον ὂν καὶ τοῦτο τίθεμεν, καὶ τοῖς βασιλικοῖς ἡμῶν αὐτῶν νόμοις ἐπικυροῦμεν, ὡς ἂν εἰ παρὰ τ βασιλείας αὐτῆς θρονισθὲν ἐτύγχανεν. εἰ δέ τις αὐτῶν ἁλοίη τὸ λοιπὸν παρόπαν τι παρὰ τὰ διαπεταγμένα, ἴστω καὶ τοῖς πολιτικοῖς ὑποπεσούμενος νόμοις, οἳ τὰς τῶν ἐλαττόνων τ ποινῶν σκληρύνοντες εἰς μείζους ἐμβάλλουσι τὰς ἀναγκήσεις. §. α'. Ἀπαγορεύομεν ὑ καὶ παντὶ τῷ τῆς καθολικῆ ἐκκλησίας θ θεῦ διαφανῶν ἐπιχειρεῖν, (εἴτε κ' τῶν Νεστορίου θ φρονοῦντων δόγμασιν, εἴτε κ' τῶν ἀνόητον Εὐτυχοῦς παράδοσιν, εἴτε κ' τὸ Σεβήρ βλασφημίαν, θ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις νοσοῦντα) εἴτε τ ἐκείνοις ἀκολουθούντων) τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις παραχὰς ἐμβάλλειν, καὶ φθέγγεσθαί π περὶ πίστεως. ἀλλὰ βεβαιζομεν ἔκαστον τ τοιοῦτον τῶν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ μήτε συγκαλεῖν εἰς τοῦτο πνά, μήτε θρονίζοντας δέχεσθαι, ἢ παραδοσαπτίζειν θαρρεῖν, ἢ τὴν ἱερὰν κοινωνίαν ῥυπαίνειν, καὶ τοῦτης μετεσθίειν παντὸς ἢ τὰς ἀπαγορευμένας διδασκαλίας ὑφηγεῖσθαι, ἢ ἐπὶ τούτης τ βασιλίδ ἡμῶν πόλεως, ἢ ἐφ' ἑτέρας, ἀλλ' ὑφορᾶσθαι πάντα κίνδυνον, εἴ π τοιοῦτο προέλοιτο.

§. β'. Ἀπαγορεύομεν ὑ καὶ πᾶσι τούτοις ὑποδέχεσθαι, ἀπελαύνειν μὲν θεραπεύομεν αὐτοὺς τ ὑπ' αὐτῶν παραπεμφθέντων πόλεων· εἰδότας τὰς ποινὰς τὰς παρὰ θείοις ἡμῶν νόμοις ἤδη θρονεχομένας διατίθεσιν, ὥστε καὶ τὰς οἰκίας αὐτὰς ἐν αἷς τοιοῦτό π παράπεπτεν, καὶ τὰ χωρία ἐξ ὧν τὰς τροφὰς χορηγοῦν), πᾶς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας θρονκυροῦσι τ μὲ κεκτημένων ἀφαιρεῖσθαι, διότι βλάβης αἴτια τοῖς ἀπλουστέροις γίνεσθαι· ὑπὸ ὑ τὰς ἁγιωτάτας καὶ ὀρθοδόξους ἐκκλησίας τοῦτο δικαίως ἄγεσθαι. §. γ'. Ταῦτα ὑπὲρ τ κοινῆς εἰρήνης τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν νομοθετοῦμεν, τοῦτα ψηφιζόμεθα, τῆς τ ἁγίων πατέρων καθαγλυθόντες δόγμασιν· ὅπως ἀν τὸ ἱερατικὸν ἅπαν ἀπέραντον ἡμῖν θ λοιπὸ διαμένοι. ὥσθ' εὐείρηνη φυλαττομένης, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμῖν εὐθύνηται πολίτευμα, τῷ ἄνωθεν ἔχον εἰρήνην. ὃν ἅπασιν ὁ μέγας θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τ τελειόθ εἰς, ὁ μονογενὴς θ θεῦ λόγ, κηρύττει τε καὶ χορηγεῖ τοῖς γνησίως αὐτὸν καὶ ἀληθῶς δοξάζειν τε καὶ προσκυνεῖν ἠξιωμένοις.

Επιλογος.

†. Η τίνων σὴ μακαριότης τὰ ὀρθῶς ἡμῖν προσταχθέντα φυλαττέτω τε καὶ εἰς ἔργον ἀγέτω, κἀμὲ πέμπουσα αὐτὰ διὰ θεοφιλῶν αὐτῆς γραμμάτων πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένοις ὁσιωτάτοις μητροπολίταις. ὧν ἐκέσθω γνώστην φορητὸς ταῖς ὑπ' αὐτὸς τεταγμέναις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ταῦτα ποιῆσαι φανερά. ὥστε μηδένα τ πάντων λαθεῖν τά τε τῇ δεχειρώσαν δόξαντα, ταῦτ ὑπὸ τ βασιλείας κεκυρωμένα. Dat. XVII. Kal. Aug. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Τιτλος κβ'.

Περὶ τ ἐργασηρίων Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε μύρια χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια τ μεγάλης ἐκκλησίας ἐξκκυσδύειν, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰς κ' συνηθείων λειτουργίας πλεῖν, οἵας ἂν εἶεν θεσπόσειας.

Διαταξις μγ'.

Ἐν ὀνόματι θ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ θ Θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φρανγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, Λογγίνῳ ἐπάρχῳ τ πόλεως.

Προοιμιον.

ΕΠειδὴ μέλλ τῷ ἡμετέρῳ κράτει τ ἡμετέρων ὑπηκόων καὶ ζώντων καὶ τελευτώντων, θ μηδὲ τὰς ταφὰς αὐτοῖς βαρείας εἶναι, μηδὲ ἐπιζημίους τοῖς συγγ θ τελευτήσαντος οἰκίας· ἀφ' ὧν καὶ τὰ θεῖα τ ταφῆς αὐτῶν τ θρονηκότα ἀμεταθέτως ἔχοντα διαμένειν τρόπον. καὶ ἐπειδὴ τὸν μ Κωνσταντῖνος ὁ τ θείας μνήμης, ὁ τ μεγάλης ἡμῶν ταύτης πόλεως οἰκιστὴς, τὸν ὑ Ἀναστάσιος, ὁ τ εὐσεβοῦς λήξεως, τ τ κελεμβρίων λεκτικαρίων, ἤτοι δεκανῶν, ἀριθμὸν θρείσησιν εἰς ἓν μέτρον, χιλίας ἑκατὸν εἶναι δεκανάς. (ἤτοι ἐργασήρια τοσαῦτα διορίσαντες, ἐφ' ᾧ τε ἐν μηδενὶ χρόνῳ ποτὲ δέχεσθαι θρονικλῶ· ἀφ' τὸ μὴ ὑποκεῖσθαι τῇ ἀφ' τυπώσει θ τ θείας μνήμης Ἀναστασίῳ τὸ μέτρον τ ἐξ ἑκάστ συσήματος εἶναι θρονικόντων λεκτικαρίων) ἡμεῖς δὲ ποῦπο βέβαια μένειν βουλόμεθα· θρονελόντες ὑ οἱ τ συσημάτων τ δύο μένων τούτης ἡμῶν καὶ βασιλίδος πόλεως, ὧν ἀφερόντων ἡμῖν μέλ, τὸ ἡμέτερον ἐδίδασκον κράτος, μεγάλων καὶ ὀφορτῶν τῶν τοιούτων μὲ ἡδ ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια κεκτῆσθαι, τέλος παντὸς ἐλεύθερα· ὥσθ' καὶ σφόδρα ἐκόντας ἑαυτοὺς διδόναι, διότι θεῖόν τῶν κοινῶν ἀπάντων ἀνθρώπων οὖσαν τὸ πᾶγμα θρόνεισιν· ὃ μὲν καὶ τὰ λοιπὰ φέρειν ἄχθη δυνάσθ. πολλῶν ἡδ ἐργασηρίων ὄντων κ' ταύτην τῶν δαίμονα πόλιν, ἐμπορίας τε καὶ πραγμάτειας διαφόρου, ὃ ποῦπο εἶναι μύρια, τὰ χίλια φαμὲν ἑκατὸν ἐργασήρια, τὰ δ' ἐρημήρης ἐξαιρέμενα λειτουργίας, ἀλλὰ πολλὰς μὲ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, πολλὰς ὑ δυναγεῖς ξενῶνας καὶ μοναστήρια, καὶ ἑτέρας δυαῖς οἴκους· καὶ πνας θρόνερον αἰρέσεις ὄντας, εἶτα μεταστάντας εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, πολλὰς ὑ βασιλικὰς οἰκίας, καὶ θρεσ γε καὶ δρόμων καὶ συγκλητικῶν καὶ ἰλλουστρίων καὶ κουβικλαρίων, ἐξαιρεῖσθαι τ τελῶν· καὶ τὰς τούτων δεσποτικὰς ἑαυτοῖς συνευθὲν καταπολυάνεσθαι θρόσοδον, καὶ τὸ κοινὸν ἀδικεῖν, θ τ ἐξαιρέτους πλήθος εἰς τοὺς τὸ πᾶσμα συγκλείοντος. ὥστε ἐλαχίστους εἶναι τοὺς λειτουργοῦντας, ἤτοι τοὺς βαρυμένους τῇ λειτουργίᾳ,

Source : BIU Cujas

λειτουργίας, καὶ τὸ φοίτερον πίλον πολλάκις τελτωλάσιον καὶ πετραπλάσιον, ἤδη δὲ καὶ δεκαπλάσιον γίνεσθαι. καίτοιγε Ἀναστάσιος ὁ τῆς θείας λήξεως ἐν τῷ παρ' αὐτῷ διορισθέντι τύπῳ, μηδενὶ πωτελῶς ἑτέρῳ δόντι ἀτέλειαν παρὰ τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια, τὸ τῆ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ φοφάσει τῶν τελωτῶν οὐσίας δεδομένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὠήθημεν ἐπιτρέψαι τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσι, καὶ φοῦς γε αὐτῷ τῷ μακαριωτάτῳ δεσποτικοπάπᾳ τῆς οἰκείας πόλεως, εἰς ἐν συνελθεῖν, καὶ τὸ πραγμα ἐξετάσαι, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναγεῖν τὰ αὐτοῖς δόξαντα, καὶ τῇ παρούσῃ χρησαμένους φοῖς τῶν οἰκείων ὑπερογκίᾳ νόμῳ βεβαιοῦντες τὰ Ἀναστασίῳ τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως φοῖ τότε παραστάντα.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑΙ ἱστορίζομεν τὰ μὲν χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια πᾶσι τρόποις ἀμίαντα καὶ πάσης δόσεως καθαρὰ φυλάττεσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, φοφάσει τῶν δεκανῶν, ἤτοι λεκτικαρίων, καὶ τῶν τελωτῶν οὐσίας ἀφωρισμένα· ἑτέρους δὲ ἑτέρῳ παρ' αὐτῶν δεκανοὺς ἀπαιτεῖν δυναμένους μὴ ἀρτικίνους, ἢ ἄλλης οἱασδήποτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας· ἀλλὰ τὸ ἀναγκαῖον παρ' ἡμῶν διαπεπραγμένον κρατεῖν, ὥστε ὀκταγκόσια μὲν ἐργασήρια τελεῖν τὰ σώματα, τεσσαράκοντα δὲ ἢ ὀγδοήκοντα ἀπαρεγκλισμοὶ καθεστάναι. τὸ γὰρ ἐντεῦθεν σωθὲν ἤδη θεῖον ἡμῶν πραγματικὸς διετύπωσε νόμος, εἰς ὃ φοφοῦμεν ἐπὶ φοφωρεῖν, ἀντεισαγαγόντες ἢ ἀεὶ τὸ διαπῖπτον. καὶ ὁ μετρήσας καθ' ὃν ἔσχε τρόπον ἢ ἀνεισαγωγὴς, ὑπὸ τῶν Ἀναστασίου δὲ τοῦ δυσεβοῦς μνήμης διατυπωθεὶς κελεύσεων. τούτων μὲν οὖν ἀπολῆ μένειν καὶ πάσης ἐξηρημένα λειτουργίας, ἱστορίζομεν, ὅπερ αὐτῶν τῶν ἐργασηρίων, δεῖ δὲ φοφαστιδὸν τῶν συσημάτων τῶν παρεγκλισμένων αὐτοῖς, τίνι οἱανοῦν ὑπομένοντα ζημίαν, ἢτι πίλον ἐπιγινωσκόντων. §. α'. Τὰ μέντοι γε λοιπὰ πάντα ἐργασήρια τοῦ δυσαιμονοῦντος τούτης πόλεως τῶν δεκαπεντάρων κλιμάτων, εἴτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας εἰσὶν, εἴτε ξενώνων, εἴτε μοναστηρίων, εἴτε ὀρφανοτροφείων, εἴτε βρεφοτροφείων, εἴτε πτωχείων, εἴτε ἄλλης οἱασδήποτε θεοσεβείας, εἴτε τῶν βασιλικῶν οἴκων, εἴτε δρόμων τινῶν, μεζάλας ἢ μέσους ἢ ἐλάττους δρόμους ἔχόντων, εἴτε τῶν εὐδοξοτάτων συγκλητικῶν, ἢ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἐκδικείων, ἢ τῶν φοβερωτάτων κουβικουλαρείων, εἴτε τινῶν τοιῶν ἰδιωτικῶν ἐξουσιῶν ἢ τελειῶν ἐκπεπλεγμένων· τούτοις ἅπασι τελεῖν τὰ ἐπικείμενα αὐτοῖς δημόσια τέλη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ποιεῖν τε καὶ πληροῦν, κατ' τὸ φοφῆκον ἑκάστῳ ἢ οἰκείᾳ αὐτῶν συσήματος, καὶ καταβαλλέτω ἀφ' ἑαυτῶν τῷ δημοσίῳ, ἀφ' ὧν φοφεστιδὸν ἢ συσήματος, ὁδένος φενομίου τοιούτης ἕνεκα τὰ αἰτίας ἐπηρεάζεσθαι δυναμένης, ἢ τοιαύτῃ τινὶ κεχρῆσθαι παραιτήσει. ὁδὲ γὰρ ὑπομένομεν τὸ ἑτέρων ἄχθος εἰς ἑτέρας φέρεσθαι, ὁδὲ ὅτως ἀπλῶς κεῖσθαι ἀφαιτύπωσιν, ὥστε καθ' ἑκάστων αὔξεσθαι τὰ τέλη· καὶ, καθάπερ ἐδίδαξάμεθα, τὰ τεσσαρακαίδεκα, καὶ πεντεκαιδέκατα, καὶ δέκατα καὶ δεκαπλάσια δίδοσθαι. διόπερ καὶ φοφαστέον ἐστὶ τῇ ἡμετέρᾳ κράτει, μηδενὶ καινὰ τέλη μηδένα βαρυτέσθαι. καινὸν δ' ἂν εἴη, ὃ τοῦτο φοφοῦν ἐπιτεθειμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν φοφοῦν συμμετέχειν ὑπερβαίνον. ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἔσεσθαι τε καὶ τύχοι, καὶ τὸ καινὸν εἶναι πᾶν τῶν τοιούτων θείων ἡμῶν προγραμμάτων τύπον, (ὃν δὴ καὶ νόμον καλεῖν ἔξεστιν) ὥστε πᾶσι τὸ ἄλυπον περιλαμβάνειν· ὃ γὰρ ἂν τις φοβεῖται τοῦτο δυσχεραίνοι, μηδένα εἶναι τὸ ἐξαιρέμενον βλέπων, πλὴν δὴ τοῦ τῆς οὐσίας τῶν τελωτῶν λόγου, τοῦ φοβεῖσθαι χιλίων ἑκατὸν ἐργασηρίων. ὃς δὴ καινότατός τε ἐστι, καὶ ἅπασιν ὁμοίως ἐφαπλωμένος ἀνθρώποις. §. β'. Εἰ δέ τις ἐπιχειρήσει παραιτήσει τινὶ χρῆσασθαι, καὶ ἑαυτὸν ἐλαφρύνειν τῶν σωτελείας, καὶ ἢ μὴ συζυγεῖν τοῖς συοίκοις ἀπαιτεῖσθαι τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ φοβεῖσθαι βάλλεσθαι νέμειν, ἢ τριβωνικὸν, ἢ πολιτικὸν, ἢ συγκλησιαστικὸν, ἢ τῶν οἰανοῦν ἑτέρων συμπίπτοι καθάπαξ τοῦ ἐργασηρίου δεσποτείας, καὶ ἔσω τοῦ δημοσίου αὐτοῖς, τῷ συσήματι φοβεσκυρωμένου. ἴστω γὰρ δύλαβηθήσομαι, καὶ τῶν κεκωλυμένων ὁ φοβεσύνομος, ἀλλὰ τῷ καθ' ὑμικρὸν καὶ ἐφ' ἅπασιν ἠπλωθαι τὸ τέλη, βραχὺ μὲν ἔσται τὸ παρ' ἑκάστου διδόμενον, μέγιστον δὲ καὶ κέφον καὶ φορητὸν, καὶ ῥᾴον σωεισφερόμενον, ὅσῳ παρὰ πλειόνων συλλεγόμενον. τί γὰρ ἀτοπώτερον ἂν εἴη, ἄνδρας οὐ τῶν οἰκείων ἐργαζομένους χειρῶν, καὶ ἀποτελοῦντας γαμετάς τε καὶ παῖδας, καὶ τῶν ἄλλων δὲ βίου διοίκησιν ἐντεῦθεν ἔχειν ἐπιγινομένους, βαρυτέρων μείζοσι τέλεσι, καὶ ὅσῳ πλείω τὰ φοβερωμένων γίνεσθαι, τοσούτῳ μείζω τὰ ἐκεῖθεν ἀπιτελεῖσθαι πάθη; καὶ εἴη τι βάρος ἀσήλητον, πῶς ὀθεῖν ἔχειν δυναμένου. §. α'. Ταῦτα πάντα κωλύοντες, τὸν δὲ τῆ θεῖον πέμεμεν προγραμματικὸν τύπον, τῷ τε τῆ ἁπλώσεως ἀπειλοῦντος ποινῷ ἅπασιν ὁμοίως ἐφεξῆς τοῖς ὑπηκόοις, εἰ κωλύσειεν τὰς ἐκφορὰς συσήματος φοβεσθέντας τὰ νενομισμένα καὶ ἄνωθεν τελούμενα τέλη λαμβάνειν, ἢ πειρᾶσθαι τὰ τέλη πρᾶξιν εἰς τεταγμένα. ἀλλ' ἕκαστος ἀπολαυέτω μὲν τῆ τῆ τεταγμένων εἰσφορᾶς, συζυγείτω δὲ τὰ ἐργασήρια λειτουργεῖν τὰ σωηθῆ τε καὶ νενομισμένα. ὥσπερ γὰρ ἔκαστος ἑαυτῷ φοβοεῖται, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη τοῦ λυσιτελοῦς τε καὶ συμφέροντος τῆ μεζάλης ταύτης καὶ βασιλίδος ἀνθιλαμβάνεσθαι πόλεως. ὃ γὰρ ἂν ἄλλως τὰ κοινῆ λυσιτελοῦντα φοβοαίη, μὴ τῆ τοιαύτης βαρύτητος ἀπαλλαττομένων τῆ μέχρι νῦν αὐτῶν φέρειν ὠφελημένων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑδὲ τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου δηλάδμα, ἀπαραβράκτως φυλάξει, καὶ ὁ μεθ' ὅσον τῷ δρόμῳ παραληψόμενος, καὶ ἡ πειθομένη σοὶ τάξις νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον. Dat. XVI. Kal. Jun. *Constantinopol.* Post BELIS. V. C. CONS. Ann. I.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Περὶ τῶν συμβολαιογράφων, καὶ Περὶ ὧν τὰ φοβόκολλα αὐτοῖς ἐᾶν ἐν τοῖς χάρταις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μοδ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλοῦς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Διὰ μικρῶν φοβόδων ἠκριβασάμεθα τῷ παρόντι νόμῳ φοβοχομένης τῶν φοβάσεων. ὁπ γὰρ φοβοῦπω γνωσικός τινος ἐφέρετο συμβόλαιον, γράμμασι μὲν αὐτῆς οὐκ ἔχον, (ἰδιοχείρων γὰρ τύπων ἀνεπιτηδείων) τελοῦσθαι δὲ ὑπὸ συμβολαιογράφου, καὶ φοβοῦ τε ταβουλαρίου τῶν ὑποφαφοῦντος ἔχον τῶν αὐτῆς, καὶ μαρτύρων ἐπιδεικτικὸν παρουσίαν. εἶτα ἐπειδή τις ἀμφισβήτησις φοβὶ αὐτῷ γέγονε, τὸ γνωσικὸς λεγόσης ὃ παῦτα εἶναι τὰ παρ' αὐτῆς ἐπιτραπέντα αὐτῷ ὁ χάρτης ἔλεγεν, ὁ τῆ δίκης ἀκροώμενος ἐπεζήτει παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μαθεῖν τῶν τοῦ πράγματος ἀλήθειαν. καὶ δὴ τὸ συμβολαιογράφον ἤκουεν ὁ μὲν τὰ μὴ γεγραμμένα ἐπιγινώσκειν ἑφῆ τῆ πληρώσεως τοῦ συμβολαίου, μὴ μὴν εἰδέναι τι τῆ παρεγκλιθησάντων. ὁδὲ γὰρ αὐτὸς τῶν δρόμων ἐπιτεταγμένος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν φοβοῦν συμμετέχειν ὑπερβαίνον. ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἔσεσθαι τε καὶ τύχοι, καὶ τὸ καινὸν εἶναι πᾶν τῶν τοιούτων θείων ἡμῶν προγραμματικὸν τύπον, (ὃν δὴ καὶ νόμον καλεῖν ἔξεστιν) ὥστε πᾶσι τὸ ἄλυπον περιλαμβάνειν· ὃ γὰρ ἂν τις φοβεῖται τοῦτο δυσχεραίνοι, μηδένα εἶναι τὸ ἐξαιρέμενον βλέπων, πλὴν δὴ τοῦ τῆς οὐσίας τῶν τελωτῶν λόγου, τοῦ φοβεῖσθαι χιλίων ἑκατὸν ἐργασηρίων. ὃς δὴ καινότατός τε ἐστι, καὶ ἅπασιν ὁμοίως ἐφαπλωμένος ἀνθρώποις. §. β'. Εἰ δέ τις ἐπιχειρήσει παραιτήσει τινὶ χρῆσασθαι, καὶ ἑαυτὸν ἐλαφρύνειν τῶν σωτελείας, καὶ ἢ μὴ συζυγεῖν τοῖς συοίκοις ἀπαιτεῖσθαι τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ φοβεῖσθαι βάλλεσθαι νέμειν, ἢ τριβωνικὸν, ἢ πολιτικὸν, ἢ συγκλησιαστικὸν, ἢ τῶν οἰανοῦν ἑτέρων συμπίπτοι καθάπαξ τοῦ ἐργασηρίου δεσποτείας, καὶ ἔσω τοῦ δημοσίου αὐτοῖς, τῷ συσήματι φοβεσκυρωμένου. ἴστω γὰρ δύλαβηθήσομαι, καὶ τῶν κεκωλυμένων ὁ φοβεσύνομος, ἀλλὰ τῷ καθ' ὑμικρὸν καὶ ἐφ' ἅπασιν ἠπλωθαι τὸ τέλη, βραχὺ μὲν ἔσται τὸ παρ' ἑκάστου διδόμενον, μέγιστον δὲ καὶ κέφον καὶ φορητὸν, καὶ ῥᾴον σωεισφερόμενον, ὅσῳ παρὰ πλειόνων συλλεγόμενον. τί γὰρ ἀτοπώτερον ἂν εἴη, ἄνδρας οὐ τῶν οἰκείων ἐργαζομένους χειρῶν, καὶ ἀποτελοῦντας γαμετάς τε καὶ παῖδας, καὶ τῶν ἄλλων δὲ βίου διοίκησιν ἐντεῦθεν ἔχειν ἐπιγινομένους, βαρυτέρων μείζοσι τέλεσι, καὶ ὅσῳ πλείω τὰ φοβερωμένων γίνεσθαι, τοσούτῳ μείζω τὰ ἐκεῖθεν ἀπιτελεῖσθαι πάθη; καὶ εἴη τι βάρος ἀσήλητον, πῶς ὀθεῖν ἔχειν δυναμένου. §. α'. Ταῦτα πάντα κωλύοντες, τὸν δὲ τῆ θεῖον πέμεμεν προγραμματικὸν τύπον, τῷ τε τῆ ἁπλώσεως ἀπειλοῦντος ποινῷ ἅπασιν ὁμοίως ἐφεξῆς τοῖς ὑπηκόοις, εἰ κωλύσειεν τὰς ἐκφορὰς συσήματος φοβεσθέντας τὰ νενομισμένα καὶ ἄνωθεν τελούμενα τέλη λαμβάνειν, ἢ πειρᾶσθαι τὰ τέλη πρᾶξιν εἰς τεταγμένα. ἀλλ' ἕκαστος ἀπολαυέτω μὲν τῆ τῆ τεταγμένων εἰσφορᾶς, συζυγείτω δὲ τὰ ἐργασήρια λειτουργεῖν τὰ σωηθῆ τε καὶ νενομισμένα. ὥσπερ γὰρ ἔκαστος ἑαυτῷ φοβοεῖται, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη τοῦ λυσιτελοῦς τε καὶ συμφέροντος τῆ μεζάλης ταύτης καὶ βασιλίδος ἀνθιλαμβάνεσθαι πόλεως. ὃ γὰρ ἂν ἄλλως τὰ κοινῆ λυσιτελοῦντα φοβοαίη, μὴ τῆ τοιαύτης βαρύτητος ἀπαλλαττομένων τῆ μέχρι νῦν αὐτῶν φέρειν ὠφελημένων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑδὲ τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου δηλάδμα, ἀπαραβράκτως φυλάξει, καὶ ὁ μεθ' ὅσον τῷ δρόμῳ παραληψόμενος, καὶ ἡ πειθομένη σοὶ τάξις νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον. Dat. XVI. Kal. Jun. *Constantinopol.* Post BELIS. V. C. CONS. Ann. I.

TIT. XXIII.

DE TABELLIONIBUS[16] ET UT PROTOCOLLA[17] DIMITTANT IN CHARTIS[18].

NOVELLA CONSTIT. XLIV.

Imperator Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

LItem paulo ante audivimus præsenti legi præbentem occasionem. Ex persona quidem mulieris cujusdam ferebatur documentum[19], literas quidem ejus non habens[20], (erat autem harum ignara) completum autem à tabellione[21] & tabulario, subscriptionem ejus[22] habens, & testium ostendens præsentiam: deinde dum quædam dubitatio super eo fieret, muliere dicente, non esse à se delegata[23] quæ charta loquebatur: qui litem audiebat, quærebat[24] à tabellione cognoscere negotii veritatem: denique tabellionem deduxit[25]: at ille literas recognoscere dixit completionis[26] tabellionis, non tamen nosse aliquid horum quæ secuta sunt[27], nec enim sibi ab initio penitus delegata, sed commisisse cuidam suorum hoc facere: neque postea veniſſe ad completionem, sed rursus alii hoc commisisse, & is quidem qui affuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse: etenim neque scriptor fuit ipsam angustis admodum terminis concludente, ut paucissimi existant, qui publica agnoscant & sustineant munia, & priores contributiones aliquoties in triplo & quadruplo, hoc tempore etiam decuplo majores factæ sint: quamquam divus princeps Anastasius in statuta ab ipso formula nulli omnino alii immunitatem concedat præter centum & mille officinas, quæ per[1] causam exequiarum sacrosanctæ majori ecclesiæ attributæ sunt: Ea propter & nos putavimus, tum proceribus nostris & insuper beatissimæ hujus almæ urbis archiepiscopo id negotii dandum, ut certo loco convenirent, & rem ipsam examinarent, atque placita ad nos sua referrent, tum ad excellentiam tuam præsenti utendum lege, confirmantes ea quæ Anastasio pientissimo in hoc principi placuerunt.

CAP. I.

ET sancimus, ut[2] centum quidem illæ & mille officinæ, sacrosanctæ majori ecclesiæ occasione decanorum, sive lecticariorum, & ad[3] peragendas defunctorum exequias deputatæ, omnibus modis integro numero & omni præstatione liberæ conserventur: præter ipsam nulla alia queunte decanum exigere, sive ex hæreticis recepta, sive quacunque sacrosancta ecclesia. Sed quod nuper constituimus, valeat, & octingentæ quidem officinæ corpora[4] præstent, trecentæ autem in exactione pecuniarum consistant[5], nam quod exinde corraditur, ad quid proficere conveniat, sacra jam nostra pragmatica forma disposuit. Semperque quod intercidit, restauretur: at qua ratione fieri debeat restauratio, satis per Anastasii piæ memoriæ jussiones expressum est. Hæ igitur ut immunes & ab omni vectigali maneant exemptæ, sancimus: neque his ipsis officinis, neque vectigalia imperantibus collegiis, quæ istas præbent, quidquam damni sustinentibus, aut ullos titulos agnoscentibus. §. 1. Cæteræ vero omnes hujus almæ urbis quatuordecim[6] regionum officinæ, sive sacrosanctæ alicujus sint ecclesiæ, sive hospitalium, sive monasteriorum, sive orphanotrophiorum, sive ptochiorum, sive alterius cujuscunque dominii, sive regiarum domuum, sive aliquorum magistratuum, ampla media, minutave officia administrantium, sive gloriosissimorum senatorum, sive magnificentissimorum illustrium, sive spectabilium cubiculariorum, sive aliquorum militiis adscriptorum: hæ inquam omnes publica ipsis imposita præstent vectigalia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quemque in suo collegio facere æquum est, *semperque per collegii præfectos in publicum persolvant*: nemine queunte ea de causa inniti privilegiis aut ejusmodi alia uti excusatione. Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam[7], ut quotidie vectigalia augeantur, &, (quemadmodum edocti sumus) quadruplo, aut quintuplo, adeoque etiam decuplo majora irrogentur, cum nihil tam magno studio tamque serio affectemus, quam ne[8] novo quisquam vectigali oneretur. Novum[9] autem fuerit non tantum quod nunc primum impositum est, sed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem conditione ac fortuna omnes sunto, & sacra hæc nostra pragmatica forma (quam legem etiam appellare licuerit) contra omnes communis esto, ut omnibus largiatur quo molestia vacent. Neque enim facile eam quis ægre tulerit, si neminem alium præterea exemptum intueatur: nisi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maxime communis est omnibus & ex æquo universis parata[10] hominibus. §. 2. Si quis vero conetur excusatione aliqua uti, & seipsum à præstanda alleviare contributione, & aut non committere, quo magis ab inquilinis suis exigatur, aut præstare etiam patrocinium, sive militare, sive civile, sive ecclesiasticum, sive quodcunque tandem: in universum officinæ[11] dominio excidito, estoque ipsis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & vetita non attentabunt. Porro si minutatim[12] & pariter in omnes vectigalia distribuantur: non solum paululum erit quod præstitum fuerit, sed etiam tanto moderatius, levius, tolerabilius, faciliusve quod confertur, existet, quanto à pluribus colligitur. An vero non multo absurdissimum[13] fuerit, homines propriis laborantes manibus, & uxores ac liberos alentes, & reliqua denique vitæ necessaria inde acquirere satagentes, etiamnum majoribus onerare vectigalibus, & quanto plures inter alleviatas referuntur, tanto etiam majores exinde læsiones oboriri? idque onus infinitum sit, neque possit ullum habere terminum. §. 3. Hæc nos omnia prohibentes, sacram hanc pragmaticam formam proponimus, amissionis pœnam similiter omnibus ordine subditis interminantes, si ex quoquo collegio imperitantes solita illa & ab initio statuta vectigalia percipere prohibuerint, aut vectigalia conentur in[14] pensiones privatas convertere: sed quisque pro se quidem pensionem illatione perfruitor, officinas autem seu tabernas solito receptoque more contributiones agnoscere concedito. Quemadmodum enim quisque pro se rebus suis prospicit, ita & nos necesse est ei quod amplæ & regiæ huic urbi expedit & confert, nutanti quodammodo & jam lapsuro, manus porrigere, neque enim aliter, quæ publice expediunt, progressus habitura sint, *quam si tali onere, qui id hactenus ferre coacti sunt, liberentur.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege, ea excellentia tua, immo non ipse tantum custodies, sed & quicunque post te idem officium susceperit sunt, & obtemperans tibi cohors, jam inde in omne reliquum tempus custodiet[15].

1 Nam ex earum reditu sumptus funerum fiebant. *Leon. Nov.* 12.

2 *Nov.* 59. *cap.* 1.

3 *In princ. S. eodem.*

4 Id est, Vispelliones ac fossarios.

5 Id est, reditum pecuniarum præstent.

6 Regiones totidem erant Romæ, nempe quatuordecim, quarum binis singulæ cohortes adtributæ, *l.* 3. *ff. de off. præfect. vigil.* potest etiam non incommode eas ad regiones, referri *lex* 1. §. 3. *ff. de offic. præfect. urb.* eo sensu. Licere nimirum præfectis interdicere non tantum urbe integra, sed & ejus aliqua regione, *faire defense & tel quartier.*

7 Immitis formula, per quam vectigalia augentur.

8 Vid. *tit. C. vectigal. nova institui non posse.*

9 Novum vectigal est, nunc primum inventum, vel excedens modum prioris.

10 Ἐφαπλωμένους: parata.

11 Ergasteria, *Jul.*

12 Vectigalium distribuendorum rationem optimam nota.

13 Protelarii immunes à vectigalibus.

14 Εἰς συνόμισμα πίπτειν. *Scrimg.*

15 Dat. XV. Kal. Jun. Const. post Belis. V. Consulatum anno I. *Scrimg.* Dat. VI. Kal. Jun. &c. *Jul.*

16 Περὶ συμβολαιογράφων καὶ συμβολαίων, 22. *Ecl.* 2. De tabellionibus & eorum fide *Jul. const.* 40. Porro tabelliones sunt publici contractuum transactores, *l.* 14. §. 3. *C. de sacr. eccles. l.* 17. *Cod. de fid. instrum. l.* 2. *Cod. de Eunuch. l.* 1. *Cod. ut nemo ad suum pat.* & testamentorum perscriptores. *l.* 24. *C. de testam.* Eorum instrumenta ἀγορραῖα. *Novell.* 73. adde *l.* 21. *Cod. ad l. Cornel. de falsf. l.* 15. *Cod. de decurionib. iidem tabularii* ἀγορραῖοι, *vocati.*

17 Πρωτόκολλα. Protocollum, non est major & regia charta velut quidam opinantur: nec est scheda negligentius scripta: Non est etiam exemplar formularum, quo tabelliones uti solent: sed brevis adnotatio, quæ declarabat quo Comite largitionum, (sub cujus cura erant chartariæ,) quo tempore & à quo præparatæ fuissent chartæ. Ex eo arguebantur sæpe falsitates, qua & ratione *Cujac.* refert Lutetiæ accidisse, ut Senatus suspectum chirographum arguerit, ex die in eo adscripto quo nondum ejus notas (Galli *la marque*) charta ulla erat in rerum natura. Et hac ratione vetat Justinianus ex chartis abscindi protocolla. Item instrumenta in aliis chartis scribi, quam in his, quæ protocolla habeant. *Jul. num.* 175. & *cap.* 2. *C. cod.*

18 In instrumentis, *Index Regiæ apud Cujac.*

19 Συμβόλαιον.

20 Non perscriptum ejus manu.

21 Alius est συμβολαιόγραφος à Ταβουλαρίῳ. Instrumentum enim hic profertur completum à tabellione, subscriptum à muliere tabularii manu, *ut Novell.* 73.

22 Αὐτῆς, id est, mulieris.

23 Ἐπιτραπέντα. id est demandata.

24 Hinc colligunt notarios non sponte, sed ad id rogatos debere instrumentum conficere. arg. *l.* 25. *ff. de procurat. cap.* 12. *vers. Te igitur. extr. de privileg.* ANS.

25 Ἤγαγεν. id est, in judicium deduxit.

26 Πληρώσεως τῆ συμβολαίῳ, id est, perfecti instrumenti.

27 Id est, tabellio fatebatur se nosse instrumentum completum esse, se tamen ignorare, quid inter contrahentes postremo convenisset, allegabat: nec enim se integrum instrumenti initium conscripsisse, sed ejus compositionem demandasse suorum alicui, id est, discipulo vel ministro: vel se alteri ejusdem instrumenti completionem commisisse, *l.* 17. *Cod. de fid. instrum.*

Source : BIU Cujas

1 Sensus est: Cuilibet contractui tabellionem ipsum per se præesse & interesse debere. Interesse inquam, ab initio ad finem usque, nec ante complementum instrumento adponere, quam norit τὴν ὑπόθεσιν, id est, negotium de quo agitur.

2 Tabelliones ipsi per se convenire debent instrumenta componituri: neque aliter instrumentum absolvere, nisi causas cognoscant, ut interrogati à judice, id de quo agitur, tuto ac certe referre possint.

3 Id est tunc maxime cum contrahentes literas ignorant, γραμμάτων ἀνεπιστήμονες dicuntur Græcis, literarum legendarum & scribendarum ignari, *qui ne sçavent ni lire ni escrire.*

4 Instrumenti ad substantiam pertinere hinc colligunt, ut tabellarius de eo conficiendo sit rogatus: alias non præsumi rogatum. Idque putat Rolandus à Valle motus communi interpretum opinione 1. *cons.* 38. *n.* 4. & 1. *cons.* 44. *n.* 25. 32. 33. 34.

5 Pœna tabellionis in hanc legem committentis.

6 Id est munere. Hic enim *statio* pro munere accipi videtur, quod majus est quam officina.

7 Is est qui vocatur à Juliano *cap.* 174. discipulus tabellionis.

8 Εἰς ᾧ τε ἐπιζυγῆναι τὸ συμβόλαιον, ad perficiendum instrumentum.

9 Pœna tabellionis qui per discipulum aut exceptorem sive notarium, non per se instrumenta format, stationis amissio, cætera hic vide.

10 Tabellio.

11 Discipulus nimirum tabellionis.

12 Interdum alius est stationis dominus, alius tabellio.

13 Tabellio, licet ægrotus sit, per substitutum instrumentum formare non potest: sed ad se contracturos evocare debet, & ab eis causam integram audire. Possis etiam colligere, non ideo instrumentum reprobari, quod confectum fuerit à tabellione ægroto.

14 Vid. *l.* 3. 4. 5. 6. *ff. de legib.*

15 Nihil ita certum est, ut non possit controverti deque eo quodammodo dubitari.

16 Utilius est pauca tuto agere, quam multa cum periculo.

17 Id est, oculis conjectis intuentes humanam naturam.

18 Id est æquabiles, συμμέτρους.

19 Licet tabellioni adjutorem & substitutum habere, & per eum contractus formare absolvereque partibus: in statione tamen.

20 Tabellio, substitutum quidem habere potest, sed unum tantum fuit documenti, sed solum docuit, quia præsente se hoc dimissum sit, nec cui ab initio delegatum est, inventus est: unde nisi per testes judex valuisset agnoscere causam pure, periculum patiebatur, undique contendente negotii notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum,

Cap. I.

NOs autem credimus oportere universis auxiliari, & communem in omnibus facere legem: quatenus præpositis operi tabellionum, ipsis per se omnibus modis injungatur [1] documentum, ut dum dimittitur [2] interfit: & non aliter imponatur chartæ completio, nisi hæc gerantur: ut habeant unde sciant negotium, & interrogati à judicibus, possint quæ subsecuta sunt cognoscere, & respondere, maxime quando literas sunt ignorantes [3] qui hæc injungunt [4]: quibus facilis est & inconvincibilis denegatio horum quæ pro veritate secuta sunt.

§. 1. Ut ergo omnia hæc prohibeamus, propterea præsentem conscripsimus legem: & hæc custodiri modis omnibus volumus à tabellionibus, sive in ipsa felicissima civitate, sive in provinciis sint: scientibus, quia si præter hæc aliquid egerint, cadent [5] omnino iis quæ vocantur stationibus [6]: & qui [7] ab eis dirigitur ad injungendum [8] documentum, & interest, ipse dominus super stationis auctoritate erit [9], & mutabitur causa: & ille quidem de cætero hoc obtinebit officium in statione, quale qui in ea primatum tenebat: ille vero cadet ea: aut unus erit ministrantium illi: quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat concessum ei: ille vero secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis pœnam, ut optimi fiant circa documenta, & justi, & cautiores, & non propter suam requiem & delicias corrumpant alienas vitas. §. 2. Si vero indignus sit forte potestatem in stationibus susçipere, is [10] cui documentum extra ea quæ à nobis disposita sunt per præsentem legem, injungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa: alter [11] vero pro eo constituatur: nihil omnino damnificando ex hoc stationis [12] domino quicunque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo qui talia perpetravit, & dedignatus est suum complere opus, primatu cadente: omnibus quidem aliis super stationis jure integris dominis ejus ab ipsis tabellionibus qui talia peccaverunt, servandis. §. 3. Et non fingant tabelliones occasiones, per ægritudinem forte discedentes, aut occupationes hujusmodi: licebit enim eis, si quid tale fuerit evocare [13] eos qui contrahunt, & per se causam complere: proinde hæc quæ contingunt raro [14], non impedimentum facient universis, eo quod nihil inter homines sic est indubitatum [15], ut non possit (licet aliquid sit valde justissimum) tamen suscipere quandam solicitam dubitationem, sed nec quæstus eorum minores fieri per hoc, propter contrahentium frequentiam occasionem habentes: cum melius sit pauca [16] agere caute, quam multis interesse periculose. §. 4. Ut tamen non vehementer eis dura lex esse videatur, nos conjicientes [17] humanam naturam mediocres [18] etiam eis leges nostras ponimus, propter tales enim eorum forte dubitationes damus eis licentiam singulis unum [19] ad hoc constituere (gestis [20] apud clarissimum [21] magistrum census [22] felicissimæ civitatis [23] solemniter celebratis) & licentiam [24] ei dare, ut delegentur ei ab iis qui veniunt ad ejus stationem & documenta, & dimissis [25] eis interesse: & nulli omnino alteri in statione existenti, licentiam esse, ut aut delegetur ei initium, aut cum dimittuntur, interfit: nisi tabellioni qui auctoritatem habet, aut qui [26] ab eo ad hoc statutus est. Si vero præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc subjacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet à nobis dudum definitam: ipsis tamen documentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis. Novimus enim quia legis metu de cætero & ipsi custodient quæ à nobis decreta sunt, & documenta sub cautela facient.

Cap. II.

Ut tabelliones in protocollo describant, idque cum die & consule.

ILlud quoque præsenti adjicimus legi, ut tabelliones non in alia charta pura [27] scribant documenta, nisi in illa quæ in initio (quod vocatur protocollum [28]) per tempora gloriosissimi comitis sacratum nostrarum largitionum habeat appellationem [29], & tempus quo charta facta est, & quæcunque in talibus scribuntur: & ut protocollum non [30] incidant, sed insertum relinquant: novimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas & prius, & nunc: ideoque licet aliqua sit chàrta (nam & hoc sancimus) habens protocollum non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam susçipiant, tanquam adulteram, & ad talia non opportunam, sed in sola tali charta, qualem dudum diximus, documenta scribant. Hæc itaque quæ de qualitate talium chartarum à nobis decreta sunt, & de incisione eorum quæ vocantur protocolla, valere in hac felicissima solum [31] civitate volumus, ubi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est, & licet legali modo interesse negotiis, & non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui præter hæc aliquid agere præsumserint.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sanctam declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. XIX. [32] Kal. Septemb. *Constantinop.* post Belis. V. C. Conss. anno II. [33]

Tit. XXIV.

UT [34] NON LIBERENTUR CURIALI [35] FORTUNA JUDÆI, NEC SAMARITANI, AUT HÆRETICI, OCCASIONE EORUM RELIGIONIS, SED CURIALIBUS QUIDEM FUNCTIONIBUS SUBJACEANT, PRIVILEGIIS VERO CURIALIUM NON FRUANTUR: POSSE VERO EOS CONTRA ORTHODOXOS QUOD SUBJACEANT CURIALI FORTUNÆ, TESTIMONIUM PERHIBERE, UT QUI ET PRO ORTHODOXA POLITIA RECTE TESTIMONIUM PERHIBEANT.

Novella Constit. XLV.

Idem Imp. Ioanni P. P. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

VErbum quoddam nobis tua retulit eminentia, quosdam inter curiales esse Judæos forte aut Samaritas, aut Montanistas, aut

eumque probatum in urbe à magistro census: ut hinc constet, liberam substituti probandi facultatem tabellionibus fuisse, liberam inquam, hoc est sine confirmatione magistri census: ut in provinciis, apud defensores civitatis. 21 Tabelliones igitur fuere in dispositione & cura magistri census in ipsis urbibus regiis: ut in provinciis sub cura defensoris civitatis. 22 Posterior ætas hunc magistratum ῥωικὸν appellavit, auctore Leone 44. & Suida: ut & locum ipsum in quo acta & insinuationes fiebant, quod & Cedreno in Nicephoro Phoca ταξιδίου. vid. *Cujac. hic.*

23 In provinciis vero apud defensorem civitatum. 24 Sensus est: Substitutum tabellionis, mandato contrahentium instrumentum posse complere in sua statione, posse etiam ejusdem instrumenti complemento interesse. 25 Ἀπολυομένοις παραγίνεσθαι. id est, qui absolvendis interessent. 26 De eo jam dictum est. 27 Solent tabelliones contractus primo referre in schedam, deinde in mundum redigere: in mundum, id est, in chartam puram, χάρτην καθαρόν. Hieronymus *adversus Rufinum.* Schedulis nondum ad purum digestis. 28 Protocollum quid esset, dixi in epigraphe hujus tituli. 29 Protocollis continetur nomen Comitis largitionum, & tempus quo charta facta est. *Jul. hic. num.* 175. 30 Cur id jubeatur dixi in epigraphe *Sed.* 31 Non idem est in primo capite hujus Novellæ. 32 XVI. *Scrimg. Julian.* 33 Id est, anno 537. 34 De Judæis & Samaritanis & hæreticis curialibus *Julian. const.* 41. De decurionibus hæreticis quà adversus orthodoxos testimonium exhibere possunt, *Index Reginæ apud Cujac.* 35 Βυλευτικῆς τύχης, *Scrimg.*

(κῇ ἥδε ὁ γεγραφὼς ὡς ℨ συμβολαίᾳ) ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξεν ὅτι παρόντος ℨ αὐτὸ τοῦτο ἀπελεύσῃ, ὁδὲ μὴ ὁ τὴν δοχὴν ἐπιτυχὼν εὕρῃ ὥστε εἰ μὴ ἀφ' ℨ μαρτύρων ὁ δικαίως ἴσχυσεν ἐπισκῆψαι τῷ πράγματι, καθαρῶς κινδυνεύειν ἀφ' ἁπασῶν παντοιόθεν τὴν ℨ πράξεως γνῶσιν. ἐκεῖνο μὲν οὖν ἡ φροντὶς ἐποιήσατο ἐπιτυχεῖν ἐξεπίσεώς τε καὶ κλίσεως.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς οὖν ὠφθημεν χρῆσαι τῇ παντὶ βοηθήσει καὶ κοινὸν ἐφ' ἅπασι ποιήσαι νόμον, ὥστε τοὺς ἀφεστῶτας τῆς ἐργασίας συμβολαιογράφους, αὐτοὺς δι' ἑαυτῶν ἐν παντὶ τρόπῳ ἐπιτίθεσθαι τῷ συμβολαίῳ, ἵνα τε ἀπολύσῃ παραγίνεσθαι καὶ μὴ ἄλλως ἐπιτιθέναι τῷ χάρτῃ τὴν ὑπόθεσιν, πλὴν εἰ μὴ τοῦτο πράσσειν δύνηται ὑπὸ ἀσθενείας· ὥστε ἔχειν αὐτοὺς εἰδέναι τὴν ὑπόθεσιν, ἐρωτωμένους τε παρὰ τῶν δικαζόντων, δύνασθαι τὰ παρηκολουθηκότα γινώσκειν τε καὶ ἀποκρίνασθαι· καὶ μάλιστα ὅταν γράμματα εἰσὶν ἀνεπιστήμονες οἱ τοῦτο ἐπιτίθεντες, οἷς ῥᾴδιαν καθίστησι καὶ ἀνεξέλεγκτον ἡ τῆς ἀληθείας παρηκολουθηκότων ἄρνησις. §. α'. Ἵνα τοίνυν ἀπαντᾷ τοῦτο κωλύσωμεν, ἀφ' ὑπὲρ τοῦ παρόντος γράφομεν νόμου, καὶ τοῦτο παραφυλάττεσθαι πάντως βουλόμεθα ἀφ' ℨ συμβολαιογράφων, εἴτε ἐπὶ πάσης τῆς διδαιμονίου πόλεως, εἴτε ἐν ἐπαρχίαις εἶεν, γινωσκόντων ὡς εἰ παρὰ τοῦτό τι πραχθείη, σπεύδων) πάντως τῆς κεκλημένης ζημίας, καὶ ὁ παρ' αὐτῶν ζημιοῦσθαι ἐφ' ᾧ τε ἐπιτυγχάνειν τὸ συμβόλαιον, καὶ παραλυόμενος, καὶ ὁ μὴ τὸ λοιπὸν ταύτην ἐφεξῆς τὴν πίζιν ἐν τῇ στατίωνι, ὁποίων ὁ κατ' αὐτὸν προστάσσων ἔσται. ὁ δὲ γε σκεπτέσθω ταῦτα, ἢ εἰς ἔσχατον ὑποχωρούντων σκέπτα. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἀπηξίωσε τῆς πράξεως ἅπερ ὡς ἐφειμένον αὐτῷ, ὁ δὲ τὴν σκέπτα γνώμην τῆς ἐπράξε, ἀφ' ὧν καὶ ἡμεῖς τούτων ἐπάξομεν αὐτοῖς τὴν ποινὴν, ἵνα δὴ τάχα γένωνται βελτίονες δίκαιοί τε καὶ ἀσφαλέστεροι, καὶ μὴ ἀφ' ὧν ἑαυτῶν ἁπλοῦν τε καὶ τεφλὸν τὸν ἀκολουθίας ἀφθείρωσι βίον.

§. β'. Εἰ δέ τις ἀξιοῖ τυχὸν εἶναι τῶν ἐξουσιαστῶν ἢ στατίωνος παραλαβεῖν ὁ τὸ συμβόλαιον ἐπιθήσων ἀφ' ὧν ὑπ' ἐμῶν ἀφῃρεμένων μὴ τὸ παρόντα νόμον ἐπιτιθέμενον, ὁ μὲν συμβολαιογράφος σκεπτέσθω τρόποις ἅπασι τούτοις, ἕτερος δὲ αὖ αὐτὸ ἐπιθησέσθω· ὃν δὲν ζημιωθήσεται παντελῶς οὐτενοῦν ℨ τῶν στατίωνος κυρίως, (εἰ μὴ εἴη τι ἔξωθεν, ἀλλὰ μὴ συμβολαιογράφου αὐτὸς) ὃν δὲ σκέπτεται τοῦτο ℨ σκεῖνον πόρων· ἀλλ' αὐτὸς μόνος ℨ τὰ τοιαῦτα κομιζόσεται μόνος, καὶ ἀπαξιώσαντος τὴν ἑαυτοῦ πληρῶν ἐργασίαν, τὸ ἐπιτασίας σκέπτεται· πάσῃ μήτοι τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ τῇ στατίωνι δικαίων, ἀκεραίων τοῖς κυρίοις αὐτῆς ἐπὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα πλαισιώσας συμβολαιογράφοις φυλαττομένων. §. γ'. Καὶ μὴ πλανᾶσθωσαν οἱ συμβολαιογράφοι ἐπιθήσοντες, εἰς νόσος τυχὸν ἀναχωρήσαντες ἢ εἰς ἀσχολίας τοιαύτας. ἔξεστι γὰρ αὐτοῖς, εἰ τι τοιοῦτον εἴη, μεταπέμπεσθαι τὸν ἐπιτιθέντα, καὶ δι' ἑαυτῶν τὸ πρᾶγμα πληροῦσθαι. ἄλλως τε τοῦτο δὴ τὸ συμβαῖνον ἀπανίως ὅσα ἐν ἐμπορίᾳ σαίνῃ τοῖς κεκλῆσθαι· διὸ μηδεὶς ὃν ἀνθρώπους ὄντας ἐστὶν ἀναμφισβητήτως, ὡς μὴ δυνάσθαι, κἂν εἰ τι τῆς σφόδρα εἴη δικαιοτάτου, ὁμοίως δέξασθαί τινα μεμεμνημένῳ ἀμφισβήτησιν. Ἀλλὰ μηδὲ τὰς πόρους αὐτοῖς ἐλάττους γίνεσθαι καὶ τοῦτο ἀφ' ὧν τοῖς ἐπιτιθεῖσιν συνίχειαν, ὡσφαιρίζεσθωσαν κἀκλιον ὃν ὀλίγα πράττειν ἀσφαλῶς, ἢ πολλοῖς ἐπιμαίνειν ἐπικινδύνως. §. δ'. Ἵνα δ' ὅμως μὴ σφόδρα αὐτοῖς ἀπλοῦς ὁ νόμος εἶναι δόξειεν, ἡμεῖς ἐσχασμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, συμμίσγεις αὐτῇ καὶ τοὺς νόμους τοὺς ἡμετέρους τίθεμεν. ἀφ' ὧν δὲ τοιαῦτας αὐτῶν ὅσας ἀμφισβητήσεις, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν, ἐκφέρῳ ἵνα ἐπὶ τοῦτο ὡσθαλλεσθαι σὺν τοπικῇ μοῖρᾳ, ὡφ' ℨ τὸ λαμπρότατον μαγίστρου ℨ κλίσεως τῆς διδαιμονίου ταύτης πόλεως κρίνεσθαι τὸ σύνηθες πραιτωρίοις· καὶ ἄδειαν αὐτοῖς διδόναι ἐπιτίθεσθαι ὡφ' ℨ τὸ συμβαλλόντων σὺν τῇ κρίσει αὐτοῦ στατίωνι τὸ συμβόλαια, καὶ ἀπολυομένων αὐτῶν παραγίνεσθαι. καὶ μηδενὶ παντελῶς ἑτέρῳ ℨ ἐπὶ ℨ στατίωνος ὄντων ἄδειαν εἶναι ἢ ἐπιτίθεσθαι τῇ δοχῇ, ἢ ἀπολυομένοις παραγίνεσθαι, πλὴν ὁ δοὺ ℨ συμβολαιογράφου ℨ τῆς αὐθεντίαν ἔχοντος, ἢ ℨ παρ' αὐτὸ ἐπὶ τούτῳ σταθλήσοντος. εἰ δέ τι ὡφ' ℨ ταῦτα γλύσοιτο, καὶ ἕτερόν ἐπιλαχεῖν, τὴν ἀκυρίαν ὑποπίπτειν τῇ ποινῇ ὁ συμβολαιογράφος ὁ τὴν αὐθεντίαν ἔχων, τῇ παρ' ἡμῶν ἐμπεσούσῃ διωρισμένῃ· αὐτὸν μέντοι ℨ συμβολαίων ἀφ' ὧν χρήσιμον ℨ συμβαλλόντων, σὺν ἀκυρωμένων. ἴσμεν ὃ ὡς δεῖ ℨ νόμου τὸ λοιπὸν αὐτοί τε φυλάξειν τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα, τά τε συμβόλαιά τε ἐν ἀσφαλεῖ κείσε).

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τοὺς συμβολαιογράφους ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ γράφειν, καὶ τῆς μεθ' ἡμέρας τε καὶ ὑπάτου.

ΕΚεῖνο μέντοι τῷ παρόντι τεθήσεται νόμῳ, ὥστε τοὺς συμβολαιογράφους μὴ εἰς ἕτερον χάρτην καθαρὸν γράφειν συμβόλαιον, πλὴν εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνον ὃς πρωτόκολλον ἔχει, φέρον τὸν ℨ κατὰ τὸν συνδεδεμένον τὸ καλούμενον

καθαπλύσας ἀνθρώπους, ἐς ὕπνον καὶ νεῦν ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμώμητον ἡμῶν κατέλαμψε πίστις, ἀλλ' ἐν σκότει κρύβδην), ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀληθῶν δόκ αἰσθόμενοι μυσηρίων, καὶ ἐπειδήπερ αἱρετικὰς μισοῦμεν, οἷον δὴ τούτων τὴν φοβερὰν ἐλαύνεσθαι βαλανείων εἶναι λειτουργημάτων, καὶ ὡς φασὶν οἱ παλαιοὶ τῶν Δημοσθένους, ἡμεῖς τοίνυν ἐθισμάσαμεν εἴπερ ἡ συνήθεία τε καὶ ἐξύτης ἡ σὴ τὲς τοιάτες αὐτῶν ὑπέμεινε λόγες, ἀλλὰ μὴ παραχρῆμα τὲς τοῦ τοιαῦτα λέγοντας διέπαυσεν. εἰ γὰρ ἄνθρωποί τινες εἰσὶν, οἵπερ οἷον Δημοσθένους εἰς ἔχθραν ἀτοπίας, ἐκείνων ἀξιώσωμεν τῶν γερῶν ἅπερ μόνοις τοῖς μεγίστοις ἀξιώμασιν ἐφυλάξαμεν, τίς δόκ ἂν αὐτῶν μισήσειε τὴν ἀθλιότητά τε καὶ ἄνοιαν; ὥστε βελτίωσιν ἡμῖν οἱ τοιῦτοι πίνες. καὶ μάλα οἰμώζοντες, καὶ ταῖς βαλανικαῖς ὑποκείσθωσαν λειτουργίαις, ὥσπερ καὶ ταῖς παλαιωτικαῖς ἀγωνοθεσίαις, μονασηρίοις τε καὶ λοιποῖς διαγέσιν οἴκοις, μηδεμίαν αὐτοῖς εἶναι πραγμάτων ἀκινήτων σκποιήσεως ἄδειαν. ἐωῶμεν γὰρ τὸ πρᾶγμα σκκεχυμένον, καὶ κατ' μικρὸν εἰς ἑτέρας τὲς σκκλησιαστικὰς μεταβαινούσας κλήσεις, ἐδὲ πρυτανέων ἀξίων καταβαλομένων, ἐδὲ χρείας ἀπαραιτήτε κελευσάσης σκποιεῖσθαι· ἀλλὰ καὶ κατ' τὴν πάλαι θεσμῶν νόμων μυρίας ἀθετηθείσας γνώμας. ὥστε τῶν πρώτων ἀνελόντες ὀδὸν, πᾶσιν ὁμοίως ἄδοτον τῶν καθ' αὐτῶν ἐποιησάμεθα βελτιώσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ πλεῖστον μὲν αἱ τῶν ἀγιωτάτων σκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγῶν οἴκων ὠφέλιμοι κτήσεις, ἐδένὸς παντὸς ἐλαττῶν διαρρέντος· ἀπώλεσε γὰρ ὅμως τι καὶ δύσκολον. δεινείσμασι γὰρ ἡ πόρρωθεν συστάσα, ἡ καὶ ὕστερον ἔκ τινος ἀνάγκης, καὶ μάλιστα κατ' δημοσίας πρόφασεις, αὐτοῖς ἐπισυμβάντα, εἰς σκποιήσεως ἀνάγκλιν τὲς ἱερὲς ἀναγαγεῖν οἴκους. κινητῆς γὰρ ἐκ ὑπάρσης πρώτως αὐτάρκης, σκινδυνεύον εἰς ἐσχάτην ἐλθεῖν ἀνάγκλιν οἱ τότων προεστῶτες, ἔτε ἀποδόσ δωσάμενοι, ἔτε ὄθεν τὰ ὀφλήματα λύσαιεν ἰχύοντες. ἀλλὰ τὸ μὲ ἀντὶ τῶν ὀφλημάτων δωσάσ ἀντὶ κατοδολῆς τοῖς δανειστοῖς διδύναι κτήσεις σκκλησιαστικὰς (κατ' μόνοι τὸ προσηκόντος ἀκριβείας καὶ παραιτήσεως γινομένης τῆς κατοδολῆς) ἤδη πολλάκις ἐπιτρέψαμεν, ὡς ἐδὲ σαφῶς τότε τῶν ἡμετέρων προτέρων ἀνελόντες νόμων· εἰ γὰρ δόκ ἰδιωτικός τις ἐστὶ δανειστὴς, ἀλλ' ἐπικείμενον τὸ δημόσιον, καὶ ἀπαιτοῦν τὰ ὀφλήματα, ἐστὶ γὰρ ἀποδία χρημάτων, λαβεῖν γὰρ ἀκινήτων, κλῆσιν δ' δωσάτων τὸ δημόσιον, συμβαίνει γελάσαι τὸ τῆς ἀκριβείας ἐν νόμοις προσηκεν ἠγνοημένα, καὶ εἴ τις ἀνάγκη τοιαύτη χρύσιτο, καὶ σκποίησιν ἐφεῖναι σωσίδομεν.

ΚΕΦ. α'.

Καὶ εἰνὸς μὲν τοίνυν ἐστὶ τῆς σῆς ὑπερχωούσης φυλακῆς, τόν τε ἡμέτερον γινώσκειν νόμον, καὶ τὸ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον μηνοῦσαι, καὶ ἐπισκοπὴν ἁπάντων ὡς ἐκείνα ἡμῖν καὶ πράττειν, καὶ νομοθετῖν διασῴζουσαν ὁπόσα τῶν ἡμετέρων ὠφελεῖ πολιτείων. Τίτλος α'. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων σκποιήσεως καὶ καταβολῆς, ὅτι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλ. Διάταξις μς'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ. Προοίμιον. Καὶ τὸ περὶ τὲς νόμους ἀπόδασμα καὶ πάλαι πάντα ἡμῖν διὰ τῆς καθ' ἑκάστην σκπονεῖται, ἵνα τὸ συμφέρον τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐξευρίσκοιμεν, τὸ μὲ σκκεχυμένον καὶ ἀμετρον πιόντες, τὸ δ' ἀσφαλὲς τε καὶ μεμετρημένον ἀντεισφέροντες. καὶ πολλὰ ἐξεπίτηδες, διὰ τὴν ἐμπροσθεν ἀμέλειαν, καὶ πέρα δ' μελείας τὸ νόμον περιεσφίγξαμεν ἵνα τὸ πρόθεν ἐπιρρέον κείλαυτες, ὅπου τὴν ἰσότητα τὸ λοιπὸν εἰσπεμώμεν. Ἐναλλὰ τοίνυν ἐγκρίναμεν νόμον τοῖς ἀγιωτάταις σκκλησίαις ἁπάσαις, μοναστηρίοις τε καὶ λοιποῖς διαγέσιν οἴκοις, μηδεμίαν αὐτοῖς εἶναι πραγμάτων ἀκινήτων σκποιήσεως ἄδειαν. ἐωῶμεν γὰρ τὸ πρᾶγμα σκκεχυμένον, καὶ κατ' μικρὸν εἰς ἑτέρας τὲς σκκλησιαστικὰς μεταβαινούσας κλήσεις, ἐδὲ πρυτανέων ἀξίων καταβαλομένων, ἐδὲ χρείας ἀπαραιτήτε κελευσάσης σκποιεῖσθαι· ἀλλὰ καὶ κατ' τὴν πάλαι τεθειμένων νόμων μυρίας θεσπισθείσας γνώμας. ὥστε τῶν πρώτων ἀνελόντες ὀδὸν, πᾶσιν ὁμοίως ἄδοτον τῶν καθ' αὐτῶν ἐποιησάμεθα βελτιώσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ πλεῖστον μὲν αἱ τῶν ἁγιωτάτων σκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγῶν οἴκων ὠφέλιμοι κτήσεις, ἐδένὸς παντὸς ἐλαττῶν διαρρέντος· ἀπώλεσε γὰρ ὅμως τι καὶ δύσκολον. δεινείσμασι γὰρ ἡ πόρρωθεν συστάσα, ἡ καὶ ὕστερον ἔκ τινος ἀνάγκης, καὶ μάλιστα κατ' δημοσίας πρόφασεις, αὐτοῖς ἐπισυμβάντα, εἰς σκποιήσεως ἀνάγκλιν τὲς ἱερὲς ἀναγαγεῖν οἴκους. κινητῆς γὰρ ἐκ ὑπάρσης πρώτως αὐτάρκης, σκινδυνεύον εἰς ἐσχάτην ἐλθεῖν ἀνάγκλιν οἱ τότων προεστῶτες, ἔτε ἀποδόσ δωσάμενοι, ἔτε ὄθεν τὰ ὀφλήματα λύσαιεν ἰχύοντες. ἀλλὰ τὸ μὲ ἀντὶ τῶν ὀφλημάτων δωσάσ ἀντὶ κατοδολῆς τοῖς δανειστοῖς διδύναι κτήσεις σκκλησιαστικὰς (κατ' μόνοι τὸ προσηκόντος ἀκριβείας καὶ παραιτήσεως γινομένης τῆς κατοδολῆς) ἤδη πολλάκις ἐπιτρέψαμεν, ὡς ἐδὲ σαφῶς τότε τῶν ἡμετέρων προτέρων ἀνελόντες νόμων· εἰ γὰρ δόκ ἰδιωτικός τις ἐστὶ δανειστὴς, ἀλλ' ἐπικείμενον τὸ δημόσιον, καὶ ἀπαιτοῦν τὰ ὀφλήματα, ἐστὶ γὰρ ἀποδία χρημάτων, λαβεῖν γὰρ ἀκινήτων, κλῆσιν δ' δωσάτων τὸ δημόσιον, συμβαίνει γελάσαι τὸ τῆς ἀκριβείας ἐν νόμοις προσηκεν ἠγνοημένα, καὶ εἴ τις ἀνάγκη τοιαύτη χρύσιτο, καὶ σκποίησιν ἐφεῖναι σωσίδομεν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, εἰκὸς τῶν ἀγιωτάτων τὲς σκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν σεβασμίων οἴκων δημοσίας ὀφειλὰς φόρυς, καὶ ὅθεν ποιήσιν τὴν τότων ἀπόδοσιν δόκ ἔχοι, σωσίνειν πάντας εἰς τούτων, τυς τε ὠνὰ καὶ κλήρε, τίν τε θεοφιλεσάτην ἐπίσκοπον αὐτῆς τε τῆς πόλεως, καὶ ἅπας γε τῆς μητροπόλεως, καὶ τῆς

alitet reſpuendos homines, quibus nondum hactenus recta & immaculata fides illuxit, ſed & in tenebris ſedent animis vera non ſentientes ſacramenta: & quoniam hæreticos [1] odio habemus, putant per illam occaſionem liberi curialium eſſe functionum, & quæ competunt his, declinare. Nos igitur mirati ſumus, ſi ſapientia & acumen tuum tales eorum pertulit rationes, & non repente talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam ſunt, qui quidem putant propter noviſſimam abſurditatem illa promereri ſe præmia, quæ ſolis maximis dignitatibus reſervavimus, quis non eorum habeat exoſam inverecundiam & ſtultitiam? Quapropter curiam exerceant [2] hujuſmodi homines, & nimis ingemiſcentes, & curialibus functionibus, ſicut etiam officialibus, ut dudum ſancitum eſt: & nulla [3] religio ab ejuſmodi eos excipiat fortuna, (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Novellarum dictum eſt) indigni tamen curiali ſint honore, & quoniam leges plurima curialibus præbent privilegia, & ut non cædantur [4], neque ad [5] aliam ducantur provinciam, & alia plurima, horum nullo [6] fruantur, ſed ſi quid ſcriptum eſt de curialibus, quod non confert privilegium, hoc etiam in his valeat, & compleant corporalia & pecuniaria munera & nulla ab his eripiat eos lex: honore vero fruantur nullo, ſed ſint in turpitudine [7] fortunæ, in qua & animam volunt eſſe. Sic igitur eis de hoc diſpoſitum ſit.

CAP. I.

Illud quoque nunciaſti dignum [8] quæſtione tua natum. Quia enim hæreticos [9] teſtimonium [10] perhibere prohibuimus, quando orthodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per noſtram conſtitutionem [11], ſiquidem inter alterutros miſceantur illi & litigent, & uterque [12] hæreticus ſit, actor & reus, poſſe teſtimonium perhibere, dignis adinvicem exiſtentibus, & litigantibus, & teſtimonium perhibentibus: ſi vero rurſus hæreticus & orthodoxus, contra hæreticos quidem etiam valde dari teſtimonium orthodoxo, adverſus orthodoxum autem nequaquam: orthodoxis quoque exiſtentibus litigatoribus nullum eſſe penitus acceſſum illis ad teſtimonium perhibendum. Docuiſti igitur nos quod quidam orthodoxi conſtituti refugiunt curialis eſſe fortunæ, & neceſſitatem ſubire perhibendi teſtimonii eos qui illi genere juncti ſunt, vel qui alias aliquo modo eorum ſciunt fortunam. Et quoniam lex eorum ſuſpendit ſuper [13] orthodoxis teſtimonia, propterea judices piguiſſe hoc admittere, cumque in vanum metuant invicem, qui hujuſmodi dubitant recipere teſtimonium, primum quidem pro [14] orthodoxis fiunt, (hoc autem leges agere hæreticos non prohibent) deinde ſi exiſtentes curiales poſtea contra fortunam reluctantes trahit quiſpiam ad curiam, & hæreticos ad teſtimonium vocat, quomodo non hoc pro noſtra agit republica? ut ſit quidem reſpublica litigans orthodoxa, & maxime ex quo nos Deus dedit imperare: qui autem ſuper hoc teſtantur, pro orthodoxis perhibeant teſtimonium. Converſatio enim noſtra recta eſt, & plena orthodoxa fide, omni alia hæreſi merito conſtituta ſub odio.

EPILOGUS.

†. Et hoc igitur tua eminentia cuſtodiat, noſtram cognoſcens mentem, & quod reipublicæ expedit commemorans, & ſciens per omnia, quia illa nobis agere & ſancire lege ſtudii eſt, quæcunque noſtræ proſunt reipublicæ. Datum XV. Kal. Septemb. *Conſtantinop.* poſt Conſulatum BELIS. V. C. [15]

1 Hæretici odio habendi.

2 *l.* 1. *C. de hæreticis* 1. 2. *l.* 49. *C. de decurn.* facit *lex* 4. *l.* 9. *C. de Judæis.*

3 *d. l.* 49. *l.* 3. *in fin. ff. de decur.*

4 Τύπτεσθαι, id eſt, ne ictus fuſtium eis inferatur. *Hal.* tormentis ſubjiciantur. *Jul. hic.* Cruciatus & tormenta appellat, *l.* 23. *Cod. de decur.* corporales injurias, *l.* 55. *l.* 58. *C. de decur.* additur à Scrimgero & Haloandro περὶ τὸ μὴ παρίσασθαι, id eſt, ne ſiſtatur judicio injurioſe.

5 *l.* 26. *C. de decur.*

6 Et ita hæretici coguntur onera civitatum ſuſtinere, etſi privilegia non ſentiant orthodoxis eodem munere fungentibus adtributa.

7 Hinc colligunt nonnulli, Hæreticos infames eſſe, tamen non omnes inteſtabiles, *ut J. vod.* Infamis quidem eorum religio, non ideo tamen eorum teſtimonium paſſim reſpuitur, *J. cod.*

8 Id eſt, dignum tibi viſum fuiſſe quod à nobis quæreres.

9 De teſtimoniis hæreticorum. *Jul. cap.* 177.

10 *l.* 21. *C. de hæret.*

11 *d. l.* 21.

12 Actore & reo hæreticis litigantibus, hæreticus teſtis eſſe poteſt, *ut hic.* Orthodoxo, & hæretico litigante, hæreticus in hæreticum teſtis eſſe poteſt, at non in orthodoxum: pro eodem poteſt. *J. ibi, ſi vero rurſus.* Inter ſolos orthodoxos nullo modo teſtari poteſt, *J. ibi, orthodoxus quoque.* niſi orthodoxus refugiat munus curiæ. Poteſt enim eo ſpeciali caſu hæreticus audiri deponens orthodoxum curialem, aut patre curiali genitum. *Jul. hic. n.* 177. 13 Ἐπ' ὀρθοδόξοις, id eſt, adverſus orthodoxos. 14 Teſtis, pro privatis orthodoxis qui eſſe poteſt, multo magis pro univerſitate orthodoxorum teſtimonium ferre poterit. 15 Id eſt, anno 556.

COLLATIO QUINTA.

TIT. I.

DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM [16] ALIENATIONE ET [17] SOLUTIONE. [18]

NOVELLA CONSTIT. XLVI.

Imp. Juſtin. Auguſt. Ioanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

Et circa leges ſtudium, & alia omnia à nobis ideo quotidie cum labore aguntur, ut utilitatem noſtris ſubjectis inveniamus: quod effuſum quidem immenſumque eſt, removentes, quod autem & optimum & meritum, ſubrogantes. Sæpe quoque ex ſtudio propter priorem immenſitatem etiam ultra menſuram legem conſtrinximus: ut quod primitus effluebat retinentes, ita æqualitatem de cætero introduceremus. Nuper [19] igitur ſcripſimus legem de ſanctiſſimis eccleſiis, & monaſteriis, & reliquis venerabilibus domibus, nullam [20] eſſe eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus [21] enim cauſam effuſam, & paulatim ad alios eccleſiaſticas migrantes poſſeſſiones, neque pretiis ſolutis dignis, neque opere inevitabili imminente alienatis: ſed etiam contra poſitas jam leges, decies millies circumventiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus ſimiliter inacceſſibilem contra earum facimus circumventiones. Sed hinc pleræque quidem ſanctiſſimarum eccleſiarum aliarumque venerabilium domuum utilitatem habuerunt poſſeſſiones, nullo has minuere præſumente. Occurrit tamen etiam aliquid difficile [22], debita enim aut longo tempore conſtituta, aut etiam poſtea ex quadam neceſſitate, & maxime per fiſcales occaſiones eis accidentia, ad alienationis neceſſitatem ſacras perduxerunt domos. Mobili enim non extante ſubſtantia ſufficienti, periclitabantur in noviſſimam venire neceſſitatem harum præſules, neque vendere potentes, neque unde debita ſolverent habentes. Sed pro talibus quidem debitis poſſe pro [23] ſolutione creditoribus dari poſſeſſiones eccleſiaſticas: tamen cum competenti ſubtilitate & obſervatione facienda ſolutione, jam ſæpe permiſimus: ſicut neque palam hoc noſtra prius permiſimus lege. Si vero non privatus aliquis eſt creditor, ſed imminet fiſcus, & exigit debita, eſt autem inopia pecuniarum, accipere vero immobilem poſſeſſionem impoſſibile eſt: fiſcum hic relaxare aliquid, ſubtilitate legis competere judicavimus. Et ſi qua neceſſitas hujuſmodi fiat, etiam alienationem ſinere perſpeximus.

CAP. I.

Sancimus igitur, ſi ſanctarum aliqua eccleſiarum aut reliquarum colendarum domuum fiſcales debeat functiones, & unde faciat harum redditionem, non habeat: convenire omnes in unum & quæ ex clero ſunt, & Deo amabilem epiſcopum ejus civitatis [24], inſuper & metropoleos,

16 Rerum ſcil. vel annonarum civilium, vel ruſticorum mancipiorum, *Jul. conſt.* 7. adde *Nov.* 7. 8. & *eundem Jul. conſt.* 7.

17 Et aliis contractibus. *Jul. conſtit.* 7.

18 Additur in editione Scrimg. ὄντων τῶν ἐν Κωνσταντίνου πόλ, id eſt, exceptis Conſtantinopolitanis.

19 Intelligit, *Novell.* 7.

20 Epitome *Novell.* 7.

21 Cauſa prohibitionis, *Nov.* 7.

22 Exinde ſcil.

23 Senſus eſt, Prædia eccleſiaſtica (ſi pecuniæ & mobilia deſunt) privato creditori in ſolutum dari: vendi item poſſe cum præſidis decreto, ita ut pretium ſolvat emptor & tributa quæ debet eccleſia: nec enim fiſcus prædia in ſolutum accipit.

24 De cujus debito eccleſiaſtico agitur.

Source : BIU Cujas

poleos, & sacris [1] propositis eloquiis causam examinari: & si non apparuerit ullus [2] quæstus citra alienationem immobilis rei valens solvere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse sententia tali procedente, & decreto [3] celebrato apud provinciæ judicem, etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti: ementibus [4] quidem, in fiscum solventibus, & de susceptа [5] inde percipientibus & subeuntibus [6] fiscale debitum, & cautelam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem: constitutis etiam fiscalibus de susceptis insinuatis [7] inter monumenta gestorum, deponentibus iis qui fecerunt ea, ut & apud sanctissimas ecclesias salventur data de susceptа, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint: non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionem permisimus [8], ut & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, ut veritas undique protestata fit: omnibus coram sacris Euangeliis agendis: scientibus & episcopis, & clericis, & aliis omnibus, quia Deus respiciet quæ geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viventes ac morientes.

1 Καὶ τῶν θείων πραγμάτων λογίων. 2 Id est, ulla ratio. 3 Bona ecclesiastica vendi utiliter non possunt sine decreto judicis, *ut hic*, quod tamen immutatum est *Novell.* 120. 4 Emptoribus pretium fisco solventibus. 5 Ἀποδεκτῆς, id est, apochæ. 6 Id est, ita ut teneatur fisco ad id exsolvendum quod ecclesia fisco debuit. 7 Insinuati instrumenti exemplum petitur ex actis publicis, *l.* 4. *Cod. de fid. instr. l.* 2. *Cod. de. dissessorib.* 8 Hodie non requiritur decretum: satis enim est acta confici gratuito apud patriarchas, metropolitanos episcopos, secundum suam jurisdictionem, *Novell.* 120.

Cap. II.

SI vero privatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto [9] schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo: pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si vero fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem: ut nihil desit neque subtilitatis neque communis utilitatis.

9 Pro soluto χῆμα, est titulus pro soluto, eo sensu: Privatum creditorem posse, titulo pro soluto immobiles ecclesiæ possessiones accipere.

Cap. III.

HIs autem universis sanctissimam majorum [10] ecclesiam felicissimæ hujus urbis, & ejus confinia, & orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis quæ jam de hoc sancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima majore ecclesia sint: nec ea sub præsentem facimus legem, forinsecis [11] in provinciis eam constituentes solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimæ ecclesiæ solvere per pecunias debita non valuerunt.

10 Sanctæ Sophiæ. 11 Exteris, ταῖς ἔξω χωρῶν. 12 xv. *Scrimg.* 13 Hæ duæ voces non extant apud Scrimgerum, lata igitur fuit hæc constitutio anno 536. vel 537.

Epilogus.

†. Tua igitur celsitudo, quæ placuerunt nobis, cognoscens, secundum hæc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Datum xiv. [12] Kal. Sept. *Constantinop.* post consul. Belis. V. C. anno [13] 11.

Tit. II.

UT [14] PRÆPONATUR [15] NOMEN [16] IMPERATORIS [17] DOCUMENTIS [18], ET UT [19] LATINIS LITERIS APERTIUS TEMPORA INSCRIBANTUR.

Novella Constit. XLVII.

Imp. Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

ILlud omnium honestius esse putandum documentum, & gesta, & quod omnino pro temporis memoria hominibus adinventum est, quod ipsa quoque commemoratione ornatur Imperii. Consules [20] etenim & indictiones, & quodcunque indicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsan & hæc significativa horum quæ volunt: non tamen nos aliquod horum perimimus, sed majorem adjectionem eis imponimus: ut ex majoribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit [21] ad vetustissima hominum, & antiquæ reipublicæ: *Æneas* [22] nobis Trojanus rex, reipublicæ princeps: & nos quidem *Æneadæ* ab illo vocamur, sive quis etiam ad secunda [23] principia respexerit, ex quo pure Romanorum nomen apud homines coruscavit, reges eam constituerunt Romulus & Numa: ille [24] quidem civitatem ædificans, hic [25] autem eam legibus ordinans & exornans: sive etiam tertia [26] principia sumat quilibet imperii: Cæsarem maximum, & Augustum Pium: & ita rempublicam nobis inveniet hanc quæ nunc est valentem: sitque immortalis ab illis procedens [27]. Erit ergo absurdum in documentis [28] & iis quæ in judiciis aguntur, & absolute in omnibus, in quibus memoria quædam sit temporum, non imperium his præponi.

Cap. I.

UNde sancimus eos quicunque gestis [29] ministrant, sive in judiciis, sive ubicunque [30] conficiuntur acta, & tabelliones qui omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna civitate, sive in aliis gentibus omnibus quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere [31] in documentis: *Imperii* [32] *illius sacratissimi Aug. Imperatoris anno toto*: & post illa inferre consulis appellationem, qui in illo anno est: & tertio loco indictionem [33], mensem [34], & diem: sic enim per omnia tempus servabitur & pro imperii memoria, atque consulatus ordine, & reliqua observatione interposita documentis, inadulterata hæc valde constituentur. §. 1. Si qua vero apud Orientis habitatores aut alios homines observatio custodiatur in civitatum temporibus, neque huic invidemus, sed præscribatur quidem imperium: sequatur vero (sicut dictum est) consul & indictio, atque mensis, & dies secundum quam geruntur & conscribuntur quæ aguntur: & tunc inseratur etiam civitatis [35] omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, imperiali vero additamento causam augemus. Et inchoetur mox auctore Deo à præcedente prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: *Imperii Justiniani sacratissimi Augusti & Imperatoris anno* 11. *post consulatum Flavii Belisarii clarissimi viri anno* 2. *diz autem tot, & tot, Kal.* sicque in omnibus nominentur imperii anni, & nostri, in quantum eos Deus elongaverit, & de cætero imperatorum. Palam namque est, quia nunc quidem annum xi. nostri scribunt imperii: inchoante vero Aprili mense, & prima [36] die, in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, xii. annum scribent: & ita de cetero donec nostrum Deus imperium extenderit: ut nobis etiam hæc causa super leges, & harum celebrationem continue maneat immortalis [37], dum memoria imperii omnibus simul interfuerit causis atque temporibus.

14 De præfatione instrumentorum. *Jul.* 8. *cap.* 178. 15 De præfatione instrumentorum. *Jul. const.* 42. 16 Huc refer *cap.* 1. §. 17 Hinc colligitur Nomen Christi necessario quoque præponendum esse instrumentis. 18 Omnibus sive in judicio, apud judicem, sive apud magistrum census, sive apud defensores, sive in urbe, sive in provinciis, *Jul.* 22. *cap.* 178. 19 Huc refer *c.* 2. §. 20 Ideo constitutum fuit: quod tempus instrumentorum initiis, multifariam designaretur, puta Consulibus, indictionibus, mense & die adjectis. Quibusdam in civitatibus conditæ civitatis annos præscribi mos erat, Ægyptii annos numerabant ex suo Augustali, vid. quæ dixi ad *tit. C. de off. præfect. Augustalis.* Alii civitates per suos consules per lustra seu Olympiadas, vel quinque annos, tempora numerabant, ut Burdegalensis civitas & similia municipia. Quin & Romæ post vastationes Gothorum imperio Byzantium translato (ut Roma municipium potius quam sedes imperii videretur:) per Olympiadas ratio annorum cœpit computari, ut patet ex decreto Tert. Romæ urbis patricii, cujus ultima clausula ita legitur, 2. Kalend. Jul. anno imperii Justiniani V. LVI. Olymp. vid. *Scalig.* 2. *Auson.* 23. *in fine.*

21 Historiæ Romanæ brevis & succincta partitio. 22 Vid. *Liv.* 1. 23 Consules intelligit: tria enim fuerunt præcipua tempora apud Romanos, Regum, Consulum, Imperatorum. 24 Vid. *Plutarch. in Romulo.* 25 Vid. *Plutarch. in Numa.* 26 Id est, Cæsarum: quorum principium lex 2. §. 11. *ff. de orig. jur.* refert vere ad necessitatem, id est, ad vim populo factam. Ammianus, paulo civilius, ad liberum populi arbitrium. Ideo, inquit, urbs venerabilis post superbas efferatarum gentium cervices oppressas, latasque leges fundamenta libertatis & retinacula sempiterna, velut frugi parens, prudens & dives Cæsaribus tanquam liberis suis regendi patrimonii sui jura permisit. 27 Hoc innuit, sub Regibus, Romanos suos annos numerasse per reges, sub consulibus per consules. 28 Id est in instrumentis. Goth. Nomen Principis regnantis in instrumentis adhiberi solet. Vid. Gloss. *in l.* 3. *Cod. de Tabell. l. penult.* §. 1. *ff. de pignorib. l.* 3. *Cod. de divers. rescriptis & ibid. DD.* plures solemnitates vid. apud Wesenbec. *parat. de fide instrument. num.* 5. Ans. 29 Actis publicis. 30 Apud magistrum census apud defensores sive apud tabelliones. 31 Instrumentis actisque omnibus nomen imperatoris præponendum. 32 Βασιλέως τοῦ θειοτάτου, καὶ αὐτοκράτορος ἔτους τοσοῦδε. *Scrimg.* Imperante illo divo Augusto, imperii anno illo, *Jul. c.* 178. 33 Indictio spatium 15. annorum. Is numerandi mos cœpit, non tempore Theodosii magni, ut putat Cedrenus, sed Constantini, ut & fastis Onuphrius prodidit, in quibus sub Constantini 11. consulatu & Licinii 11. ita est, Ἰνδικτιόνων Κωνσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή. Incipiunt autem Indictiones mense Septembri, *l. ult. in fin. C. de annon. l.* 1. *C. de militari veste*: Νον. 128. Interim notandum hæc esse paria quinto, indictione quinta, fusione quinta. *l. G. C. Theod. de indulg. tribut.* vid. *Cujac. Cod. de indictionibus.* 34 Vide quæ scripsi ad *l.* 3. *ff. de accusat.* 35 Quædam enim civitates, ut antea ostendi, conditæ fuæ civitatis annos numerabant, à prima institutione municipii. vid. *Scalig.* 2. *Auson.* 23. auguratus est. 37 Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem victura dum erunt homines, Roma. *Ammianus* 14.

ΤΙΤΛΟΣ β.

Περὶ τοῦ προτίτλεσθαι τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ ὑπομνήμασι, καὶ ὡστε ἀφ' ὧν Ῥωμαϊκῶν γραμμάτων σημαινομένας τὰς χρόνους συφέστερον γράφεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μζ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚεῖνο πάντων εἶναι σεμνότατον καὶ συμβόλαιον καὶ ὑπόμνημα, καὶ εἴ τι πρὸς ὅλως εἰς χρόνου μνήμην ἀνθρώποις ἐξεύρηται, νομίσαν, ὅπως καὶ αὐτῇ κοσμεῖται τῇ τοῦ βασιλείας μνήμῃ. ὑπάτου μὲν γὰρ, καὶ ἐπισημάσεις, καὶ εἴπερ δεῖγμα τῶν χρόνων ὅλως ἐστὶ παρ' ἡμῖν, ἔστι μὲ ἴσως καὶ αὐτὰ δηλωτικὰ τούτων ὧν βάλεται τις· ἃ μὲν ἡμεῖς τούτων ἀναγράψομεν, ἀλλὰ μείζονα προσθήκην αὐτοῖς ἐπιθέμεν, ἵνα σὺν μείζονι τε καὶ τελεωτέρῳ αὐτοῖς ὁ τῶν χρόνων δηλοῖτο δρόμος. εἰ γάρ τις ἀπίδοι πρὸς τὰ παλαιότερα πάντων καὶ δοκοῦσι δὴ πολιτεῖαι, Αἰνείας ἡμῖν ὁ Τρωὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ πολλοῦ χρόνου τηρήσας, καὶ ἀπὸ τούτου Αἰνειάδαι τε ἡμεῖς ἐξ ἐκείνου καλούμεθα. εἶτά τις καὶ εἰς τὰς δυτέρας δοκεῖ γεωρᾶσθαι, τὰς ἐξ ἑκάστου τὸ Ῥωμαϊκὸν ὄνομα παρ' ἀνθρώποις ἐξέλαμψε βασιλεῖς αὐτοὺς κατιδήσωμεν, Ῥωμύλου τε καὶ Νομᾶς, ὁ μὲν τὴν πόλιν οἰκοδομήσας, ὁ δὲ αὐτῇ νόμοις τάξας τε καὶ καθιερώσας. εἶτε καὶ τὰ τρίτα τοῦ βασιλείας, τὰ Καίσαρος τοῦ μέγαν καὶ Αὔγουστον τὸ σεβαστὸν καὶ ὅτου τὴν πολιτείαν ἡμῖν ἐξούρησε τὴν νεῦ δὴ τούτων κρατῆσαν (εἴη δὲ ἀθάνατον) ἐξ ἐκείνων προϊοῦσαν. ἔστι δὲ ἄπτειν, ὃν τοῖς συμβολαίοις καὶ τοῖς ἐν δικαστηρίοις πραγματικοῖς, καὶ ἀπλῶς ἐν ἅπασιν ἐν οἷς μνήμη τις χρόνου χρῄζει, μὴ τὴν βασιλέων ἡγεμονίαν τούτων.

ΚΕΦ. α'.

ΟΘεν ἰατρίζομεν, τοὺς τε ὅσοι τοῖς πραττομένοις ὑπηρετοῦσι, εἴτε ἐν δικαστηρίοις, εἴτε ἄλλα ἂν σωίστωσι πράξεις, τούς τε συμβολαιογράφους, καὶ τὰς ὅλως καθ' οἱονδήποτε χῆμα συμβόλαια γραφούσας, (εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ὧν ἡμῖν ἐξάρχειν δέδωκεν ὁ θεὸς) ἔτω πως ἀρχαῖς τοῦ συμβολαίων, Βασιλείας τοῦδε τοῦ θειοτάτου καὶ αὐτοκράτορος ἔτους τοσοῦδε· καὶ μετ' ἐκεῖνα ἐπιφέρειν τὴν τοῦ ὑπάτου προσηγορίαν τοῦ μετ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὄντος, καὶ τρίτην ἐπινέμειν τῶν περιπολῶν τοῦ μηνός, καὶ τὴν ἡμέρας. ἔτω γὰρ ἂν ἀφ' ἁπάντων ὁ χρόνος τηρῆτο, καὶ ἥπτε τῆς βασιλείας μνήμη, ἥπτε τοῦ ὑπατείας τάξις, ἥπτε λοιπὴ παρατήρησις ἐγκειμένη τοῖς συμβολαίοις, ἀνόθευτα τοῦτο καὶ πολυ καθαρά. § α'. Εἰ δὲ καί τις παρὰ τοῖς τῶν ἑῴων οἰκοῦσιν, ἢ ἄλλοις ἀνθρώποις φυλάττεται παρατήρησις ἐπὶ τοῖς τῶν πόλεων χρόνοις, ἀδὲ ταύτην βασκαίνομεν· ἀλλὰ προτετιμήσθω μὲν ἡ βασιλεία, ἐπίσθω δὲ, ὡς εἰρηται, ὁ, τε ὕπατος, ἥτι ἐπινέμησις, ὁ, τε μὴν, ἥτε ἡμέρα καθ' ὃν πράττεται γράφεται τὰ γινόμενα. τὴν μὲν οὖν πόλεως πᾶσι τρόποις ἔτω. ἡμεῖς γὰρ ἀφαιρεῖμεν μὲν τῆς ἐμπροσθεν ἀδέσι, βασιλικὴ δὲ προσθήκη τὸ πρᾶγμα αὔξομεν. καὶ χρήσθωσαν δύθυς ἀπὸ τῆς ἡμερήσι ταῦτα πράξεσι προσήκοντα ἐπινεμήσεως· ἔτω πως αὐτῶν γραφήτων, Βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ θειοτάτου καὶ αὐτοκράτορος ἔτους ἐνδεκάτου, μετὰ τὴν τοῦ βασιλείας ἔτη, τῆς δυτέρας, τῇ τοῦδε τοσοῦδε. ἔτω τε ἂν ἅπασιν ὁσαρεῖσθω τοῦ βασιλείας ἔτη, τῆς τε ἡμετέρας, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτῶν ὁ θεὸς μηκύνει, τῆς τε ἐφεξῆς αὐτοκρατόρων. προσθήλον δὲ, ὡς νεῦ μὲ, ἔτως ἐνδεκάτου τῆς ἡμετέρας γεγένησι βασιλείας· ἀριθμὸς δὲ ἀπελλίου μηνὸς, καὶ τὴν προτέρου ἡμέρου καθ' ὃν ἡμᾶς ὁ θεὸς τοῖς ῥωμαίων ἐπίσηπε πραγμασι, δωδεκάτη· ἔτω γεγένησι καὶ ἐφεξῆς ἔτως, ἕως ἡμῖν ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν σκέπει ἵνα ἡμῖν καὶ τῶν τὸ προσῆκον, ὡσὸς τοῖς νόμοις καὶ τῇ τότου ποιήσῃ, μόροι διλωσικῶς ἀναλαβεῖν, τὰ μνήμης τῆς βασιλείας παντὶ συμπαραγινομένης πράγματι καὶ χρόνῳ.

ΚΕΦ. β'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. β΄.

Ωστε τ τοῖς Ρωμαϊκοῖς ἀποσημαινόμδον στοιχείοις χρόνοι σαφέστερον ὑπογράφεσθαι.

Κ Αλεῖνο μδ́ντοι προσίθεμεν, ὥστε, ἐπειδὴ οἱ τ χρόνον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀποσημαίνοντες, μ τ ἀσαφῶν ἐκείνων κ) ἀρχαίων γραμμάτων δηλοῦσιν αὐτὸν, ὧ φυλάττειν ἐν παντὶ δικαστηρίῳ, τὸ μεθ' ἑκεῖνα τὰ γράμματα τ ἀρχαιότητ, ἕτερα ὑποτίθεσθαι, τοῦτα δὴ τὰ κοινὰ κ) ἁπλᾶ σαφῆ, κ) ἀναγινώσκεσθαι παρὰ πάντων ῥᾳδίως δυνάμδα, κ) δηλοῦν τ τ προτέρων χρόνον· ἵνα μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἀναζητοῦσι τ χρόνον, εἴτε πλανώμδροι μδ́νοις ἐως ἀνθρώπω τινὶ ἐξετύχοιεν τὰ γράμματα ἐκεῖνα τοῖς ἀληθείαις γινώσκουσιν· ἀλλ' εἰ μ τὰ ἐφεξῆς κ) μ τῷ προγεγραφῶ τ ἀσαφῶν χαραμμάτων, τ ἑλλάδ εἰς φωνῆς, γράμμασιν ἑλληνικοῖς ὑποτίθεσθαι τ χρόνον· εἰ ὁ Ρωμαϊκὴ τις ἢ παντὸς χάρτε καθέστηκε τάξις, Ρωμαϊκοῖς μ ὑπογεγράφθω γράμμασιν ὁ χρόν, ὑποκειμδ́νοις τοῖς ἀσαφέσιν ἐκείνοις στοιχείοις· σαφέστερον μδ́ντοι τάξιν ἔχοντα γραμμάτων, κ) ὧ ἔξεστι πᾶσιν ἀναγινώσκειν τοῖς ὅλως συλλαβῶν Ρωμαϊκῶν σοι ἀνεπισήμοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ θεσπισθέντα ἡμῖν κ) ἀφ' ἁγίας τῆσδε θείας δηλώματα νόμε γινώσκουσα, κ) τὸ σύνθες, ἀφ' ἑκατέρων γραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καταστήσατε. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ γ΄.

Περὶ ὅρκε διθέντ θεσπισθέντ τε ἕνεκεν μέτρε τ ἑαυτῶ οὐσιάς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μή.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντων, κ) πυθικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αει τοῖτον ἕνα πεποιήμεθα σκοπὸν, τὸ τὰς ἀμφιπτώσεις τ τελευτώντων εἶναι βεβαίας, εἰ μὴ μάχοι νόμῳ, κ) φανερῶς ἐναντίοιτο τοῖς ἐκείνε δόκεσιν. Ισμεν τοίνυν κ) ἐν τοῖς προσμιοις κινηθὲν κ) σαφηνισθὲν ἡμῖν, ὡς ἀληθέμδός τις ἐπὶ ὅρκοις τοῦ ἑαυτῶ βεβαίας ἅπασαν εἰπε, κ) ὅτι τοῦτο μόνῳ καθυπέμενε τοῖς αὐτῶ κληρονόμοις. πνὲς ὑστερον αὐτὸν τ κληρονόμων ὡς τοῦτο ἀνανδύεσιν, ἀδίκαια ποιοῦντες· ὅτι τ μ ἰσίας τ ἐκείνε κληρονομῶσι, κἂν τόσον πείθοιν τοῖς ὑπ' αὐτῶ ἀφιπεπεγμδ́νοις· ἃ ὁ ἂν εἴποι μεθ' ὅρκε, τοῦτο σὺν ἐπ κύρια μδ́νειν, ἰδὲ φυλάττειν αὐτὰ κ) τ βεβαίωσιν τοῦ τρόπον βάλοι). καίτοιγε τοῖς ἡμετέροις δοκεῖ νόμοις ἐν πως εἶναι μεῖζον τὸ ἐ κληρονόμε κ) τὸ ἐ εἰς αὐτὸν παραπέμποντ τ κλῆρον. ὥστε σὺν ἂν τις αὐτὸν ἑαυτῷ φήσαι ἀμφιάζειν, κ) ὅπως εἴπε κ) ἐπόμοσε κύριον εἶναι, τοῦτ μὴ βάλεσθαι κρατεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὰς οἰκείας ἀμφιάζε λόγας.

ΚΕΦ. α΄.

Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τις ἀπογεγραφὼ πεποιηκὼς, εἴτε ἰδιόχειρον, εἴτε δ' ἑτέρων μ γεγραφεῖσαν, παρ' αὐτῶ ὢ ὑποσημειωθεῖσαν· ἢ ἐν τοῖς αὐτῶ ἀμφιάκαις τὸ τ ἰσίας τ αὐτῶ μέτρον ποιησ φανερὸν, (τ κληρονόμων ἴσως τ μ ἁπάντων, τ ὢ παρόντων, ἢ κ) πάντων παρόντων) μὴ ἐξεῖναι τοῖς κληρονόμοις πρὸς ταῦτα ἀνανδύειν, μηδὲ λέγειν ὡς τ κληρονόμων τις ἀπέκρυψε προγεγραμμένα ἔξω τ ῥηθέντων παρὰ ἐ τελευτῶντ. ἀλλ' αὖ ὅρκον ὁ τελευτῶν ὑπάρχοι, ἢ διομόσοιτο κ) τοῖς ἑαυτῶ ἀμφιάκαις, ὡς ἰδέν ἐσιν ἕτερον αὐτῷ παρὰ ταῦτα, τότῳ τέργειν τοὺς κληρονόμους, εἴτε παῖδες, εἴτε κ) ἐξωτικοὶ εἶεν, κ) μὴ πολυπραγμονεῖν, μηδὲ συκοφαντεῖν τοὺς ἑαυτῶ συγκληρονόμους· μηδὲ ἐντεῦθεν οἰκέτας τ ζητεῖν, κ) εἰς βάσανον ἄγειν, κ) ἕτερα τοιαῦτα ἐξερευνᾶν κ) πολυπραγμονεῖν, ἀλλ' ὡς μάλιτα ἐν φιλονεικίας, ἕτερα ὢ παντελῶς ἀδεὲς· ὡς τ ἰσίας δόκεσις τοσαύτης εἶναι ὅσον ὁ ἀμφιάμδ ὥρισε, κ) ταῦτα μόνῳ εἰς τοὺς κληρονόμους διαμεθῶσαι βεληθέντ. §. α΄. Αλλὰ ταῦτα μ ὡς τοὺς κληρονόμους, οἷαπ τινῶν δόκεσι τοῖς τελευτῶσιν εἶναι, κρατεῖν βεκλόμεθα· ἐ μόνῳ τοῦτ κύριον εἶναι κ) ὡς δανειστάς. διὸ τοῖς ἡμετέροις εἰρη) νόμοις, ὁπόσα ἂν τις ὑπὲρ ἑαυτὸ φήσειεν ἢ γράψειε, ταῦτα μηδὲν αὐτὸν ὠφελεῖν, μηδὲ τοῖς δανειστοῖς ὠφελεῖν· ἀλλ' οἰκείους ἄδεια ἔσω πάντα ἀνερευνᾶν ὃν βάλοι τρόπον, τοὺς κληρονόμους ἢ ἐμμδ́νειν τοῖς ὑπ' ἐ ἀφιθεμδ́νοις ῥηθεῖσι. κ) ἔσω γε ποινὴ ἐ πραγματ ἐν τοῖς κληρονόμοις, τὸ τ ἀναλισκόμδον τούτοις μὴ δικαίως τ καλελειμμδ́νων αὐτῷ παντελῶς ἀπολαύειν ἀνάγκης ἐπέσης ἢ πείθεσθαι πᾶσιν, ἢ πάντα ἀφιέναι κ) μὴ τὰ μ αἱρεῖσθαι, τοῖς ὢ ἀφιμένοις· ἀλλὰ τῷ ἐ τελευτῶντ βαλῷ ὑπὸ τ αὐτῶ ἀφιθέντων ἕτω φυλάττεσθαι, ὡς κ) μηδὲν ἀναπτῆσθαι παύτη ἀρρεῖν. τότων κρατύνοντες ἐπί τε ἐξῆς χρόνε παντὸς, ἐπί τε πάσης ὑποθέσεως ἅπω κεκινημένης ἐν δικαστηρίῳ, ἰδὲ δικαστικῇ ψήφῳ ἢ φιλικῇ συμβάσει ἀφελυμδ́νης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ θεσπισθέντα ἡμῖν κ) ἀφ' ἁγίας τῆσδε θείας δηλώματα νόμε γινώσκουσα, κ) τὸ σύνθες, ἀφ' ἑκατέρων γραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καταστήσατε. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ δ΄.

Περὶ τ εἰσιόντων τὸν ἔκκλητον ῥεῶν. κ) Περὶ ἰδιοχείρων ἀποκομιζομδ́νων ὑπ' ἐ ἀναγκαίως. κ) Περὶ ἐ ὅρκε τ ὑποθέσεως, ὥστε κ) σωάπλεσθαι αὐτὸν τῷ τ calumniae· ἵνα ἅπαξ μόνον ὑπὲρ πάσης ἐπιδείξεως ὁμνύοιτο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μδ΄.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντων, κ) πυθικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Το ὀφεῖλον δὴ τῆτο κ) ἀνθρώπινον, κ) μᾶλλον ἐπὶ τουτῷ μηδεπώποτε δωσάμδνον, ἀλλὰ γινόμδνον μᾶλλον μ ἀεί, μδ́νον ὃ ἐδέποτε, κ) ταῖς νομοθεσίαις εἰσάγειν τινὰ παραχλύ· κ) τὸ δίκαιον ἔχειν ὀρθὰς κ) ἐν βεβαίῳ κείας δόκας, κ) τῇ τ ἀκριβῶς καθασφαλισθὲν παρατηρησ, πολλάκις σκίνησεν ἡ τ ἐπισυμβάντων ποικιλία πραγμάτων. Ισμεν ἤδ ὡς περὶ ὧν ἐπιδιορθώσαμεν τὸ κακῶς κ) δολερῶς περὶ τὰς ἐφέσεις γινόμδνον, ὅπ μάλιτα τῷ τὸν ὑπάτοις ἐισαγεῖν εἰς δικαστήριον οἱ ἐφέτης δοκεῖμοι, κ) τῷ ἐ περσώτε ποιησαμδ́νοις τὰ ἐφέσεις ἐν μιᾷ μοίρᾳ, ἢ κ) μ ἀμφιάσιν (ἀδιάφορον γὰρ δὴ τῆτο) κατελίμπανον τὸν ὑπάτοις. κ) τῷ τε νενικηκότι παντοίως ἰῶ ἀδιξόδυτα τὰ τ δίκης· μὴ δυναμδ́νων μηδὲ τ κεκεμδ́νων ἀπολαῦσαι, ἀφ' τῶν ἐφεσιν· μηδὲ τῶν ἐφεσιν ἐξεπισθῶσαι παρασκευάσαι, ἀφ' τῶν ἀπεσίαν ἐ ἐφέντ.

ΚΑΡ. II.

Ut tempora quæ Latinis literis designantur apertius scribantur.

ILlud quoque adjicimus, quoniam hi qui tempus in judiciis [1] designant, cum incertis illis, & antiquis [2] literis hæc declarant, observetur in omni judicio, ut post illas literas antiquitatis alias subdant, id est, has communes [3] & omnibus notas, & quæ legi ab omnibus facile possint, & significare gestorum tempus, ut non fatigentur requirentes id tempus: deinde errantes expectent, donec hominem quemcumque comperiant literas illas pro veritate lecturum, sed si quidem reliqua etiam post præscriptionem incertarum literarum, si Græcæ sint vocis, Græcis literis, subdi tempus: si vero Latinis quidem totius chartæ consistat ordo, Latinis quidem subscribatur tempus, interpositis istis incertis elementis: clariorem tamen ordinem habentibus literis, quas liceat omnibus legere omnino syllabarum Latinarum non ignaris.

EPILOGUS.

Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, & in hac maxima civitate, & in provinciis universis quibus præes, manifesta constituat: ut nullus præsumat aliter numerare tempus, aut aliud agere, sed ita sicut dudum decrevimus. Datum Kal. *Constantinop.* imperante Justiniano perpetuo Augusto, anno 11. post consulatum BELIS. V. C. anno 2. [4]

TIT. III.

DE [5] JUREJURANDO [6] A MORIENTE PRÆSTITO, PROPTER [7] MENSURAM [8] SUÆ SUBSTANTIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XLVIII.

Imp. Justin. August. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEmper hanc unam habemus intentionem, dispositiones morientium esse firmas: nisi resultent [9] legi, & aperte contrariæ sint iis quæ illi placent. Scimus igitur [10] motum & annunciatum nobis, quia cum testaretur quidam, cum jurejurando suam substantiam omnem dixit [11], & quia hanc solam reliquit suis heredibus, aliqui vero eorum heredum ad hoc [12] resultant, non juste facientes: quia [13] substantiæ quidem illius heredes fiunt, & in hoc acquiescunt iis quæ ab eo disposita sunt: quæ vero dixit cum jurejurando, nequaquam hæc rata manere, neque custodire ea secundum competentem modum volunt: cum utique nostris videtur legibus unam [14] quodammodo esse personam heredis, & ejus qui in eum transmittit hereditatem: ideoque nullus eidem sibimet edicit reluctari, & quod dixit atque juravit ratum esse, hoc nolle valere, sed contra proprios reluctari sermones.

CAP. I.

SAncimus [15] igitur, si quis descriptionem [16] faciens, sive propria manu, sive per [17] alterius quidem scripturam, à se autem subscriptam, aut in suis testamentis substantiæ suæ mensuram faciat manifestam, heredibus forte aliis quidem præsentibus, aliis vero absentibus, aut etiam omnibus præsentibus: non licere heredibus contra hoc resultare, neque dicere quia aliquis heredum celaverit res extra ea quæ dicta sunt à defuncto. Sed si quidem jusjurandum moriens præbuerit, & juraverit [18] secundum [19] sua testamenta, quia nihil est aliud ei præter hæc: hoc amplecti heredes, sive filii, sive etiam extranei sint, & neque tergiversari, neque calumniari suos coheredes, neque ob hoc servos quærere ad tormenta deducere, & alia similia discutere & perscrutari, quæ solius sunt contentionis, alterius autem penitus nullius, utpote dum substantia videatur esse tanta, quantam testator jurans, hanc solam apud heredes inveniri voluit. §. 1. Sed hæc quidem inter heredes qui curiosi videntur in defuncti esse substantia, valere volumus: non tamen hoc ratum esse & inter [20] creditores: eo quod nostris declaratum est legibus, quæcunque quilibet pro [21] se dixerit, aut scripserit, hæc nihil ei prodesse, neque creditoribus præjudicare: sed illis licentia sit omnia perscrutari quo volunt modo: heredes autem contentos [22] esse iis quæ à testatore dicta sunt. Sitque [23] pœna negotii inter heredes, ut qui adversatur iis quæ relicta sunt, eis non possit omnino frui: necessitate imminente aut obedire omnibus, aut universa contemnere, & non hæc quidem eligere, his vero resultare, sed defuncti voluntatem ab ejus successoribus ita servari, ut in nullo ei contradici præsumatur. His valentibus in reliquo tempore universo, & in omni negotio nondum moto in judicio, neque [24] judiciali sententia aut interventione amicabili transacto.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, cognoscens, solenniter per programmata propria manifesta faciat universis. Dat. xv. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post consulatum BELIS. V. C. anno secundo. [25]

TIT. IV.

DE [26] HIS QUI INGREDIUNTUR AD APPELLATIONEM: ET QUANDO PER SCRIPTURAM [27] MANUS PROPRIÆ [28] FIAT COLLATIO LITTERARUM: ET DE JUREJURANDO DILATIONIS [29]: ET UT CONJUNGANTUR JUREJURANDO [30] CALUMNIÆ [31].

NOVELLA CONSTIT. XLIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

VOlubile [32] hoc & humanum, & quod manere idem nunquam valet, sed fit quidem semper, manet autem nunquam: & legislationibus introducit aliquem tumultum, & iis quæ videntur se habere recte & firme posita judicantur. Sed & ea quæ subtili observatione cauta sunt, plerumque turbavit emergentium varietas causarum. Scimus enim, quia dudum correximus [33] quod male & dolose circa appellationes agebatur: quia hoc solo ut cognitionem introducerent in judicium appellantes contenti, & personam facientes firmam, aut per [34] unam partem, aut etiam per cognitionem (hoc enim indifferens est) relinquebant causam: & victori omnino erat inexplicabilis victoria, non valenti neque iis quæ erant judicata, frui propter appellationem, neque appellationem examinari posse propter absentiam appellantis.

§. 1. Hæc

1 In monumentis publicis dixit *Jul. cap.* 179. hoc sensu: ut ne qui scribunt tempora in monumentis publicis, utantur illis literis veteribus & obscuris, sed per Græcas literas tempora scribant, si monumenta Græce composita sint: sin Latine, Latinis literis, & quidem claris, ut possint à quocunque Latino literato cognosci.

2 Antiquas vocat literas puta Caversum, hoc modo Ↄ, ad instar apostrophi & I. & V: hoc modo IV. pro quatuor: & π inter se & complectens pro 50.

3 Justinianus jubet numerorum & temporum notationes esse ὁλογραμμάτους, ὁλογραμμάτων δὲ τὰ χωρὶς χαρακτήρων ὅλως τῶν συλλαβῶν γίγραπται. Eodem modo rejectis figlis vel biglis Justinianus voluit Pandectas esse, ὁλογραμμάτους, & ultimas voluntates inter liberos. *Nov.* 107. Goth. Vid. Cujac. 12. *obs.* 40. ANS.

4 Id est, anno 537.

5 Vid. quæ notavi ad *l.* 6. *C. de testam.*

6 De eo qui moriens juravit quantum haberet in bonis. Index Reginæ apud Cujacium. adde *l.* 11. *C. de arbitr. tut.*

7 Id est, de modo, de mensura ἕνεκεν τ μέτρ.

8 Si quis modum substantiæ suæ in scriptis declaraverit. *Jul. const.* 43.

9 Ei μὴ μάχοιτο νόμῳ. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 6. *cap.* 7. ANS.

10 Ισμεν τοίνυν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν κινηθέν. id est, scimus de facto agitatum.

11 Declaravit, edixit.

12 Πρὸς ταῦτα ἀνανεύσιν, id est, hanc abnuunt.

13 Absurdum est credere injurato & jurato non credi.

14 Persona quodammodo una est heredis ac defuncti, *l.* 2. §. 2. *ff. de prætor. stipul.* ut & patris & filii. *l. ult. Cod. de liberis præterit.*

15 Hinc sumpta est Authentica, *Quod obtinet Cod. de probat.*

16 Sine testamento scilicet *Jul. hic.* id & adversativa arguit, *ff. eod.* ibi, aut in suis testamentis, sine testamento, non interpretor codicillos, seu quamcunque scripturam defuncti, testibus munitam, & ad id institutam, ut de modo seu quantitate bonorum defuncti testaretur.

17 Per alium descriptio bonorum facta, requirit domini subscriptionem.

18 Alias si non juraverit, veritati non officiet patrimonii descriptio, *l.* 10. *Cod. communia utriusque judicii. l.* 1. *C. arbitr. tut. l.* 81. §. 4. *ff. de legat.* 1. *l.* 77. §. 32. *ff. de leg.* 2. *l.* 15. *in fin. ff. ad l. Falc.* nam plerumque testator æstimat sua bona non exquisite, sed ἐν πλάτει. At vero qui jusjurandum adjicit, magis deliberate res suas æstimare intelligitur, & ita velle ut æstimationi stetur. Jusjurandum, enixæ voluntatis preces. *d. l.* 77. §. 23. adde *l.* 3. *ff. de jure fisci.* 19 Id est, in suo testamento. 20 Bonorum descriptio vel taxatio à defuncto facta, licet jurata heredibus noceat, non tamen nocet creditoribus. Licet itaque creditoribus omnia perscrutari, & veritatem exquirere & suo commodo uti. *Jul. c.* 180. 21 Nemo propria confessione, *l.* 11. §. 1. *ff. de interrogat.* vel subnotatione alium sibi obligat, *l.* 6. 7. *C. de probat.* Quid si contra se scripserit? dixi ad *d. l.* 6. & *l.* 7. 22 Heredibus necesse est sequi ea quæ testator dixerit, scripserit, subscripserit, vel quocunque modo declaraverit. *Jul. ibid.* 23 Pœna heredis vocem testatoris reprobantis hæc est, ut hereditatem amittat. 24 Julianus hic notat, hanc constitutionem non solum in futuris, sed etiam in causis adhuc pendentibus tenere. 25 Id est, anno 537.

26 Περὶ τῶν εἰσιόντων τὴν ἐκκλητὸν ῥέων. *Scrimg.* id est, de reis qui ingrediuntur ad appellandum. De temporibus appellationum. *Jul. const.* 44. de appellationibus. *Index Reginæ apud Cujac.* vid. *cap.* 1. *ff. eod.*

27 Περὶ ἰδιοχείρων προκομιζομένων ὑπὸ τῆ ἀναγκαίως. *Scrimg.* id est, de privatis scripturis probatis ab eo quicum agitur. De comparatione literarum, sive ex prolatione instrumenti, sive ex chirographo. *Jul. hic n.* 182. De privatis scripturis. *Index Reginæ apud Cujac.* vid. *c.* 2. *ff. eod.* 28 Privatæ. 29 Index Reginæ apud Cujac. περὶ τὸ ὅρκε τῆς ὑποθέσεως. 30 Scrimger. Index Reginæ de jurejurando propter calumniam dando, vel propter dilationes petendas aut probationes exigendas. *Jul. const.* 44. *num.* 183. vid. *cap.* 3. *ff. eod.* 31 Additur in Scrimgeri editione & in Indice Reginæ, & ut semel tantum pro omni probatione juretur. 32 Τὸ ῥευσὸν, id est, fluxus. 33 *l. ult.* §. 4. *C. de temp. appell.* 34 Η κατὰ μίαν μοῖραν. *Nov.* 53. *cap.* 9. *l. ult. ff. ad Treb.*

Source : BIU Cujas

§. 1. Hæc nos dudum ſancientes correximus [1], annum [2] quidem deputantes appellationem offerenti, ſive ipſi ſecundum ſe ingredienti, ſive communiter: quatenus intra hanc litem exequatur, & mereatur quæ juſta ſunt, & non relinquat ea ſine proviſione, deinde propter clementiam, ſi per occaſionem judicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet cauſam inevitabilem, etiam alium adjicientes annum: poſt quem niſi litem compleverint, ratam manere victoris ſententiam ſancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & communi lege conſcripta ſunt: & obtinere legem hanc volumus, & obſervationem illius. §. 2. Sed plurimi interpellaverunt nos, dicentes ſe quidem denunciaſſe appellantibus, & voluiſſe litem examinari: non tamen ab ipſis judicibus impetrare valuiſſe, propter quaſdam forſan inevitabiles occupationes. Alii vero etiam ventorum [3] immenſitatem accuſaverunt: & quia navigare non licuiſſet de provincia, contrariis flantibus ventis: per terram vero venire non valentes propter inopiam, aut certe quia in inſula commanentes, aliter niſi per mare venire non poterant: & propterea non valuerunt examinare uſque ad finem negotium, neque ſecundo anno: & quidam tempeſtatum acerbitatem, alii languorem inevitabilem, quæ omnia ex ipſis agnoſcimus rebus nobis inſinuatis. Unde nos hæc juſte moverunt, & legem tranſcendere nolentes, & iis qui per talem quandam fortunæ circumventionem læduntur, dare præſidium poſſibile cupientes.

1 *d.* §. 4.

2 Appellationis cauſa intra annum finienda.

3 Venti contrarii navigationi, moram excuſant. adde *l.* 2. §. 3. *ff. ſi quis cautionibus.*

4 Id eſt, & ſi condemnatus priori judicio non comparuerit. Goth. De temporibus appellat. & ad hanc Novell. vid. Rittershuſ. *in expoſit. Nov. part.* 10. *cap.* 3. Ans.

5 Κὰν τοῦ τὴν ἔφοδον κατὰ κυρίαν ποιησάμενος· ἐκ ἀπαντήσεως, id eſt, & neque ingreſſus fuerit, ſeu comparuerit ad diem præfixum. Nam quas Græci κυρίας ἡμέρας dixere. XII. tabulæ appellant ſtatos dies, ſtata tempora, Gallis *jours prefixs*, *jours d'aſſignation*. Num bene hic fatales dies? Bodinus 3. *Reip.* 6. non putat. errori cauſam dediſſe cenſet, quod qui ex Græco Latinas fecerunt has conſtitutiones, videantur legiſſe κυρίας ἡμέρας pro κυρίας. vide *l.* 12. §. 7. *Cod. de ædificiis privatis.* κύρ enim fatum ſignificare, ἐκ τοῦ κηρῷ τὸ γράφεσθαι κυρίαν vero fatalem diem. Demoſthenes contra Midiam, ἐπειδὴ ἔχειν ἡ κυρία τοὺς νόμους. & contra Stephanum κυρίαν εἰγράψας. & ad Nicoſtratum, ἡμέραν διαμαρτυρίαν. Alii appellant ἡμέραν ἀπρόθεσμον καὶ ὡρισμένην, ſtatuta tempora, *l.* 3. *Cod. de temp. appell.* Hinc Syneſius epiſtola ad Theophilum vocat ultimum vitæ diem κυρίαν. Plura vide apud Bodinum *dicto loco.* qua in re videtur parum diſſentire a Cujacio. adde quæ de fato cauſarum ſcripſi ad *l.* 14. *C. de advocat. diverſ. jud.*

6 Id eſt, & periculum ſit, ne biennii tempus effluat.

7 Tacite.

8 Κατὰ κυρίαν, *au jour præfix*, *au propre jour qui à eſté præfix.*

9 Τῆς ἀληθείας, id eſt, ſi re vera.

10 Nota, quid victori agendum ſit apud *Ephetem* ſeu judicem appellationis, victo per biennium non proſequente cauſam appellationis.

11 Qui per biennium ceſſat in cauſa appellationis, litem deſeruiſſe dicitur.

12 Id eſt, in lite.

13 Id eſt, condemnabitur, & ita præſens abſenti poteſt condemnari: quoties ſcilicet jure deſtituitur, ſed tamen ceſſator & abſens ſemper condemnabitur in expenſis, ſive vincatur, ſive vincat.

14 Tacite confirmatur ſententia victoris poſt biennium.

15 De comparatione literarum ſive ex publico inſtrumento, ſive ex chirographo. *Jul. cap.* 182.

16 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Ad hæc*, *C. de fide inſtrumentorum.*

CAP. I.

Ut imminente biennii ſine appellationis cauſa pertractetur.

QUid ergo agere oportebat, niſi ad legem aliam reſpicere, quæ digne cauſam juvaret? Obſervatio ſi quidem reliqua prædictæ legis noſtræ (ſicuti prædiximus) per omnia cuſtodiatur. Si vero pro veritate inevitabile quiddam evenerit: & qui appellationis litem exequitur [4], non obſervet: & licet [5] ingreſſum & fatalem fecerit, non occurrat: & periclitetur [6] biennii compendio tempus: tunc confirmari [7] victoris ſententiam, (quod etiam prior noſtra dicit lex) ſed cum quadam ſubdiviſione, quam in præſenti adjicimus. Quia enim victores juvimus immenſitatem temporis fingentes iis qui appellationem quidem & per [8] fatalem ingrediuntur, non tamen ulterius examinationem ſubire volunt, aut etiam in mediis certaminibus relinquunt eam, propterea parvo quodam victores minuentes, conſideravimus bene forte quod decet. Volumus etenim eum qui vicit cauſam, ſi voluerit pro [9] veritate firmari ſententiam: non ex circumventione, nec tempore quodam, ſed ex ipſa rerum veritate (etiam deſerente eo qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipſum accuſare [10] & quærere deſertorem: & [11] ſive invenire eum valuerit, ſive illi non appareat, ſuas allegationes deducere ad medium: quippe biennio inſtante: ad finem tamen, ita ut unus forte ſuperſit negotio menſis: & ſiquidem apparuerit ſuperior, firmam eſſe ſententiam: ſi vero inferior circa [12] certamina, etiam eo qui appellationem obtulit, & fatalem ingreſſus eſt, non obſervante cauſam ſuſcipiat [13] ex jure decretum. Illo tantummodo adjecto, ut ſive obtineat cauſam is qui etiam prius vicit, ſive circa eam minor inveniatur, expenſas ei modis omnibus poſt appellationis ingreſſum factas deſertor præſtet. Sive namque obtineat cauſam occaſione expenſarum: ſecundum hoc ipſum quod etiam vincit, recte juſtum eſt etiam expenſas accipere: ſive minor inveniatur, eo quod omnino ille deſeruit: & contingit eum etiam deſerentem vincere: expenſas quidem præſtet: ſententia vero fruatur, gratias agens Deo, & præſenti legi ita juſtitiam ſibi ſervanti, & tantummodo in expenſas damnificanti: quibus non lex, ſed ipſe abſens ſe damnificavit. Si [14] vero neuter occurrit, neque victor, neque victus, qui etiam ſecundum fatalem poſtea ingreſſus deſeruit, ſententia victoris maneat firma: omnibus reliquis ſuper appellationibus ſcriptis legibus, exiſtentibus & in ſpatiis temporum, & in aliis, hanc enim legem ſpecialiter ſuper iis qui poſt ingreſſum fatalis factum deſerunt, ponimus nihil aliarum legum aut temporum appellativorum neque perimentes, neque permutantes: firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. §. 1. Illud quoque determinare optimum eſt: ſiquidem victores contingit jam ſententiam promereri, firmas declarantem eorum victorias: his eos frui: nihil enim eorum quæ jam determinata ſunt, commovemus. Si vero hactenus pendent, biennio inſtante, & nondum tranſacto: & nondum decreto firmatæ: etiam iſtæ eandem mereantur examinationem: & ita potiantur victores ſententiis, ſi eas recte habere monſtraverint.

17 Hoc eſt, quarto Codicis, *Julian. cap.* 182. Eſt autem *lex pen. Cod. de fide inſtrum.* 18 Id eſt, privatæ. 19 Niſi trium teſtium ſubſcriptiones habeant, & ipſi teſtes profiteantur ſe ſubſcripſiſſe: aut ſi propriam inficiantur manum, ex collatione literarum ab ipſis deſcriptarum convincantur, vid. *l.* 16. *Cod. de fide inſtrument.* Goth. De comparatione litterarum vid. Rittershuſ. *part.* 9. *cap.* 25. Ans. 20 Privari. Hoc tandem conſtituitur, non modo comparationem literarum fieri ex inſtrumento publico per tabellionem facto, ſed ex chartula ſine tabellione compoſita. *Julian. hic*, *num.* 182. dicendum apertius: Petis à me centum ex chirographo nomine meo à Titio conſcripto: nego juſtam eſſe petitionem, eoque ſine profero chartam contrariam, quam profiteor ejuſdem Titii manu perſcriptam, qua fateris vel nullam à te numerationem factam fuiſſe vel dicis cauſa chirographum (quod penes te habes) conſcriptum fuiſſe. Quid juris? actor ſuum ac meum chirographum recte poſtulabit comparari cum aliis Titii ſcripturis, licet privati ſit hominis ſcriptura, neque trium teſtium ſubſcriptione munita. Quid ſi talis ſcriptura ejuſdem Titii manu reperiatur conſcripta? Actori probationes ad alias decurrendum erit. 21 *d. l.* 20. 22 Semel probatum, improbari non debet. 23 Privati. 24 Οἷον ἀπόδειξις. puta apocha. 25 Prætoria ſc. 26 Comparationes literarum non fiunt, niſi juramento præſtito, ab his quibus comparatio mandatur. adde *l.* 10. *in fin. Cod. de fide inſtrum.* 27 Senſus eſt: Apochas ex publica arca depromptas valere ad comparationem, licet non habeant ſubſcriptionem trium teſtium, nec ſint à tabellione confectæ, quia publicum teſtimonium habent. 28 Senſus eſt. Hominibus peritis & juratis committi onus comparandarum literarum, & earum recitationi ſtari, *l. penult. Cod. de fide inſtrum.* Literarum comparatores vocat Julianus *d. num.* 182. *in fin.* ubi male legitur *comparationes.* ἀντεξετάζοντας τὰ γράμματα Græci appellant. *Scrimg. hic.*

§. α'. Ταῦτα ἡμεῖς προλάβοντες ἐπιθωρθώσαμεν, ἐνιαυτὸν μὲν τάξαντες τῷ τῶν ἐφεσιν ἐπιδόντι, εἴτε αὐτῷ καθ' αὑτὸν εἰσελθόντι, εἴτε καὶ συζεύξαντι, ἐφ' ᾧ τι εἶπε τότε τὴν δίκην ἀγωνισασθαι, καὶ τυχεῖν τῆς δικαίας, καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτὴν ἀπρονόητον· εἶτα διὰ φιλανθρωπίαν, εἰ παρὰ τὴν αἰτίαν ὁ δικάζοντος τὰ τῆς ἐφέσεως ἐπιχειρῇ, ἢ καὶ ἄλλως πνὰ παράφασιν ἀναιρεῖται, καὶ ἕτερον προσθέντες ἐνιαυτόν. μαθὸν εἰ μὴ τὴν δίκην πληρώσειεν, κυρίαν μένειν τῷ νενικηκότι τὴν ψῆφον ἐβεβαιώσαμεν. Ταῦτα μὲν ἐδεδόκτο τε ἡμῖν, καὶ ἐν κοινῷ γέγραπται νόμῳ· καὶ κρατεῖν τε τὸν νόμον τῶν βουλόμεθα, καὶ τὴν ἐκείνης παρατήρησιν. §. β'. Ἀλλὰ πολλοὶ προσῆλθον ἡμῖν, φάσκοντες αὐτοὶ μὲν προσκεῖλαι τοῖς ἐφέσεις, καὶ βουληθῆναι τὴν δίκην ἐξεταθῆναι, ἀ μὴν αὐτῶν τὸ δικαστὴν τυχεῖν ἀνεχρήμον, ἀφ' πνας ἴσως ἀπαραιτήτους ἀχρόλιας. οἱ δὲ καὶ ἀνέμων ἀμελείαν ἠπάσαντο, καὶ ὅτι πλεῖν ἐκ τοῦ χώρας, ἐναντίων ἀπειλουμένων πνεύματων· πεζεύειν δὲ ἐκ ἦν ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων ἀπορίαν. ἢ ὅτι νησιῶται τυχὸν ὄντες ἄλλως εἰ μὴ θαλαττεύοντες ἐλθεῖν ἐκ ἠδύναντο, καὶ ἀφ' ἧς ἐκ ἴσχυσαν ἀγωνίσασθαι μέχρι πέρατος τὴν ὑπόθεσιν, ἐδὲ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος. καὶ πνες χειμώνων ἀωρίαν, ἄλλοι νόσους ἀπαραιτήτους· ἅπερ ἁπάντων ἐξ αὐτῶν ἴσμεν τὰ πραγμάτων ἡμῖν ἀσταχελθέντα. ὥστε ἡμᾶς πῶς δικαίως ἐπέρασε, καὶ τὸ νόμον ὑπερῶσαι μὴ βουλομένους, καὶ τοῖς καθ' πνα τοιοῦτον τυχοῦσιν ἀδίκημένοις δοῦναι βοήθειαν τὴν δυνατὴν ἐπιθυμοῦντας. τί ἂν πράττειν ἐχρῆν, εἰ μὴ ἀφῆς νόμος ἕτερον ἰδεῖν, τὰ εἰκότα τῷ πράγματι βοηθοῦντα;

CAP. II.

Ut ex ſolis documentis publicè celebratis comparationes fiant, exceptis privatis, quibus adverſarius pro ſe utitur.

ILlud [16] etiam judicavimus huic oportere adjici legi: Quia enim dudum [17] ſcripſimus legem volentem ex propriæ [18] manus ſcriptura nullam fieri comparationem [19], ſed ex ſolis documentis publice celebratis: videmus autem cauſarum experimentum egere competenti correctione in lege: & hoc ex ipſo litigantium invenimus experimento: emendare eam ſecundum hoc volumus ſchema. Crebro namque proferens quidam cujuſdam [20] manus documentum, & ex ea faciens aut conventionem, aut ſuarum allegationum probationem: cum ejuſdem manus adverſa pars protuliſſet literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipſe adverſarius illud obtulerat: ille utebatur lege [21], quia oportet ex publice confectis documentis fieri comparationem, & non ex aliis quæ à quoquam ſcribuntur. §. 1. Sancimus, ſi quando aliquid tale contigerit, & quiſpiam voluerit ſecundum eas quæ ab adverſario prolatæ ſunt literas, fieri examinationem, non accuſetur hoc tamquam non recte ſit factum. Cui enim ipſe credidit, & quod protulit is contra quem & ex quo ſuas affirmat allegationes, hoc [22] non accuſet: neque prohibeat comparationem literarum ad eum fieri: licet contingat eſſe documentum manu cujuſcunque [23] conſcriptum. Neque enim ipſe ſibi reſiſtit, & quæ affirmavit, hæc accuſavit.

§. 2. Si vero etiam ex publicis archivis proferatur charta, velut [24] de ſuſcepto deſcriptio, menſæ glorioſiſſimorum præfectorum [25]: (novimus enim etiam aliquid tale quæſitum) & quod ex publicis archivis profertur, & publicum habet teſtimonium, etiam ſuſceptibile hoc eſſe ad collationes manuum ponimus [26]. Ubique enim falſitatis peccatum odio habentes, & [27] jusjurandum [28] præbere diſcutientes, & eximen-

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τὸ διεπὰς ἐνιαυτοῦ πέρατος τῷ τὸ ἐκκλήτου δίκῃ πεπᾶσαι.

Ἡμεῖς ἐν τῇ δοκιμασίᾳ ἡ λοιπὴ δὲ ῥηθέντος ἡμῖν νόμος, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθα, φυλαττέσθω ἀφ' παντός. εἰ δή τις ἀληθείας ἀπαραίτητον τινὰ γνοῦ, καὶ ὁ τῷ ἐφεσιμῳ δίκην ἀγωνιζόμενος, μὴ προσπεσόντος, καίτοι τῷ εἰσόδου κατὰ κυρίαν ποιησάμενος τὸν ἀπαντήσαντα, κινδυνεύῃ ὁ τὸ διεπὰς ἐξικνεῖν καιρὸς, τῶν καὶ τῷ νενικηκότι κυρᾶσαι τῷ ψῆφον, (τοῦ ὅπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν λέγε νόμος) ἀλλὰ μετὰ πνος ὑποδιαιρέσεως, ὧν ἐν τῷ παρόντι προσέθεμεν. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς νενικηκόσι μὲν ἐδοκιμάσαμεν, τῶν ἀμελείαν δὲ χρόνῳ ἡσυχάσαντες τοῖς ἔφεσιν δόσι, καὶ κατὰ κυρίαν εἰσελθεῖν, ἀ μὴν ἐπὶ τῶν ἀγωνιζομένοις εἰσελθεῖν βουλομένοις, ἢ καὶ ἐν μέσοις τοῖς ἀγῶσιν ἀπολιπεῖν αὐτόν. καὶ ἀφ' ἑτέρου σμικρῷ πνὶ νενικηκότες ἐλαττῶντες, ἐσχασιάσαμεν ἂν καλῶς δὲ προσήκοντος. βουλόμεθα γὰρ τὸ κρατήσαντα τὸ δίκης, εἰ βούλοιτο τοῖς ἀληθείας καταθλίψαι τῶν ψῆφον, ἐκ ἐξ ἐπιδρομῆς, ἐδὲ ἐκ χρόνου πινος, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τὸ πραγμάτων ἀληθείας, καὶ ἀπολιμπανομένου δὲ τῷ ἔφεσιν ἐπιδόντος, εἰσελθεῖν, καὶ αὐτὸ τὸν μεμψασθαι, καὶ ζητῆσαι τὸ ἀπολιμπανόμενον· καὶ, εἴπ δύρειν αὐτὸν ἰχύσθεν, εἴτε ἐκείνου ὁ φανείη, τί ἑαυτῷ δίκαια φέρειν εἰς μέσον δηλαδὴ τὸ διεπὰς ἐνιαυτοῦ ἔτι, ὥσπερ τῷ πέρατι μή τοι, ὥστ ἕνα τυχὸν ὑπολιμπάνεσθαι τῷ πράγματι μόνα. καὶ εἰ μὲ δύδοκιμον φανείη, κυρίαν εἶναι τῷ ψῆφον· εἰ δ' ἐλαττοῖτο ἐκείτας ἀγῶνας, καὶ δὲ τῷ ἔφεσιν ἐπιδόντος καὶ κατὰ κυρίαν εἰσελευθόντος, μὴ προσπεσόντος, τὸ πρᾶγμα τῷ ὑκ δικαίᾳ δίκαζε ψῆφον. ἐκείνῃ μόνῃ προσιεμένοις, δὲ κἂν εἰ κρατήσαι τὸ δίκης ὁ πατὴρ νενικηκώς, κἂν εἰ ἐκείτου ἐλαττωθείη, πᾶς δυνατὸν αὐτῷ πάντως τὸ μὴ τῷ ἔφεσιν εἰσόδων τὸ ἀπολελειμμένον δίκαι. εἰπὲ γὰρ κρατήσαι τὸ δίκης, προφάσει τὸ δυνατὸν, καθ' αὐτὸ τὸν καθ' ὁ, τι νενικηκὲν ὀρθῶς, δίκαιόν ἂν εἴη καὶ τῷ δυνατὸν λαβεῖν· εἶτα καὶ ἐλαττωθείη, διότι πᾶς ὅλως ἐκείνου ἀπολείφθη, καὶ γέγονεν αὐτῷ καὶ ἀπολελειμμένῳ νικῆσαι, τὰς μὲ δυνατὸν καθάπτεται, τὸ ψῆφος ἦ ἀπολαύσεις, χαίρειν ἐᾶν τῷ θεῷ, καὶ τῷ παρόντι νόμῳ, ὅτι τὸ δίκαιον αὐτῷ φυλάξαντι, καὶ μόνῃ ζημιώσαντι τῇ δυνατὸν, εἰπᾶς ἔχ ὁ νόμος, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπὸν ἐζημίωσεν. Εἰ μήτοι μηδέτερος ἀπαντήσαι, μήτε ὁ νενικηκώς, μήτε ὁ νενικημένος, (ὅσῳ καὶ τοῦ κυρίαν εἰσελθών, εἶτα ἀπελείφθη) ἡ ψῆφος δὲ νενικηκότος μόνου κυρία· πάντων τὸ λοιπῶν τὸ ἐπὶ τοῖς ἐφέσεσι γεγραμμένων νόμων, κυρίων ὄντων, τὸ τε ἐπὶ τοῖς προθεσμίαις, τὸ τε ἄλλων. τοῦτον γὰρ δὴ τὸν νόμον ῥητῶς ἐπὶ τοῖς μὴ τῷ εἰσόδου τῷ ἐπὶ τῇ κυρίᾳ χρομένῳ ἀπολελειμμένοις τίθεμεν· ἐδὲν τὸ ἄλλων νόμων ἢ χρόνων τὸ ἐφεπικῶν ὅτε ἀναιροῦντες, ὅτε ἀμείσοντες, κυρίας μὲν ἐν αὐτὰς καὶ διὰ τοῦτο πλέπτε δὲ νόμῳ.

§. α'. Καὶκεῖνο μήτοι προσδιορίσασθαι καλὸν, ὥστε εἰ μὲ οἱ νενικηκότες ἐφθασαν ἤδη ψῆφο τυχεῖν κυρίας ἀποφαινούσης αὐτοῖς τὰς νίκας, τότων αὐτὰς ἀπολαύειν· ἐδὲν γὰρ τὸ ἤδη πεπερασμένων κινεῖσθαι· εἰ δὲ ἐπὶ μέχρι νυῦ ἠρτῶτο, τὸ διεπὰς ἐνιαυτοῦ καὶ μήπω παρῳχημένοις, ἅπω δὲ τὸ ψῆφο κεκυρωμένο, καὶ αὐτὰς τὸ αὐτῆς τυγχανέτω ἐξετάσεως, καὶ ὅτις ἀπολεωέτωσαν οἱ νικήσαντες τὸ ψῆφον, εἰκὸς τοῦτο ὀρθῶς ἔχειν ἀποδείξαι.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε ἐκ μόνων συμβολαίων τὸ ἀγοραίων γίνεσθαι συγκρίσεις, μηδαμῶς δὲ ἐξ ἰδιωτῶν οἷς ἀναπεπραγμένοις ἑαυτῷ χεῖτο.

Κἀκεῖνο δὲ ἀγάμεθα τῇδε χρῆσθαι τῷ νόμῳ. ἐπειδὴ ῥᾴδη γεγράφαμεν νόμον βουλόμενον ἐξ ἰδιοχείρων μηδεμίαν γίνεσθαι σύγκρισιν, ἀλλ' ἐκ μόνων τὸ ἀγοραίων, ὁρῶμεν δὲ τῶν τὸ πραγμάτων πεῖραν δεομένων ἐπανορθώσεως ἐν τῷ νόμῳ, καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τὸ δικαζομένου ὥρισμεν πείρας· ἐπανορθῶσαι αὐτὸν καὶ τοῦτο βουλόμεθα τὸ χρῆμα. πολλάκις δὲ προκρίνας τὴν ἰδιόχειρον συμβολαίων, καὶ ἐξ αὐτῶ ποιούμενο ἢ τῶν ἀναγωγὴν ἢ τῶν τὸ οἰκείων δικαίων ἀπόδειξιν, ἐπειδὴ τὸ αὐτῆς χειρὸς τεναντίως μέρο προεκρίνατο γράμματα, εἶτα νόμιμον σύστασιν ὑπεῖδεν ἠθελήθη γίνεσθαι ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ ἀντιτεταγμένο αὐτῷ προκέκρικεν· ὁ δὲ ἀπεκίνησε τῷ νόμῳ τῷ δεῖν ἐξ ἀγοραίων συμβολαίων γίνεσθαι τὰς συγκρίσεις, ἀλλ' ἐξ αὐτογράφων.

§. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴπ τε τοιοῦτό τι συμβαίη, καὶ τὴν βουλῆσαι, ὡς αὐτὸ τὸ ὠφελὸ δὲ ἀντιδίκου προκριθέντα γράμματα γίνεσθαι τῷ ἐξέτασιν, μὴ ἀφαιρεῖσθαι τῶν ὡς ἐκ ὀρθῶς γνωσθέντων. ᾧ γὰρ ἂν αὐτὸς πιστεύσῃ, καὶ ὁ προκεκρικέναι, καὶ ἐξ ἃ τὸ οἰκεῖα ἐπιβρώννυσι δίκαια, τῶν ἐκ ἂν ἀφαιρεθείη, ὁδὲ κωλύσαι τῶν σύγκρισιν τὸ γραμμάτων γίνεσθαι πρὸς αὐτὸ, κἂν εἰ τύχοι καθεξῆς ἰδιόχειρον. ᾧ γὰρ ἂν αὐτὸς ἑαυτῷ πολεμήσῃ, καὶ ἀφῆς ἰσχυρίζεσθαι, ταῦτα ἀφαιρεθείη. §. β'. Εἰ δὲ καὶ δημοσίων δοχείων προκριθείη χαρτὴς, οἷα ἀπόδειξις τὸ τραπέζης τὸ εὐδοξοτάτων ὑπαρχόντων, (ὅσῳ γὰρ δὴ καὶ τῶν ζητῆσαι καὶ τὸ ἐκ τὸ δημοσίων προκριζόμενον, καὶ δημοσίαν ἔχειν μαρτυρίαν, καὶ τὸν δεκτὸν εἶναι πρὸς τὰς συγκρίσεις τίθεμεν. παντάχοῦ γὰρ τὸ τὸ πραγματικῆς μισοῦντες πολυπραγμονήσωμεν, καὶ τὸ ὅρκον διδόντες τοὺς ἀντιδιζοντας τὰ γράμματα

μᾶλλα νενομοθετήκαμεν, καὶ τὰ ἐξ ἀρχαίων μόνων συμβολαίων παρεῖθεσιν εἰσηγησάμεθα. ὥστε κρατείτω ἁπάντων ὁ νόμος ὁ σὸς, τῆς παρούσης ἀποδειρίσεως ἐπιπεμφθείσης αὐτῷ, καὶ μήτοι ὅρκῳ τῆς συγκεκλυσμένης ὑπ' αὐτοῦ πάντας διδομένου.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως ὅρκον τὸν μὴ τὸν συκοφάντου ὅρκον ζευγνύειν.

ΕΠειδὴ ἡμεῖς, ὑπὲρ ἀλαζονείας τῶν δικαζομένων, ἠβουλήθημεν δύθυς ἐν ἀποθορίοις τὰ δίκης ὁμοῦσαι, τοὺς μὲν διώκοντας, ὡς ἀσυκοφαντήτους ἐπάγεσθαι τοὺς ἀντιφωνοῦντας ἐπὶ τὸν βασιλικὸν πόλεμον, ὡς οἱονεὶ τὴν ἀπολογίαν μὴ ἐκ ἀσθενείας τοῦ ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐκ ἔνεκεν φιλονεικίας. καὶ τοῦτον κοινὸν ἐθέμεθα τὸν νόμον κατὰ πάντος ἀσπόρου, παντὸς πράγματος ἀδεῖ τοῦ συγχωροῦντος. Κἀκεῖνο μὴν τοῖς ἀσθενεῖς ἐκάμομεν, ὥστε εἴπερ ἀπόδειξις ἀπαιτοῖτο πινὰ τῶν οἰκείων λόγων ἢ γραμμάτων, ὁμοίως ἀσθενοῦν αὐτὸν ὡς ὂν ἀναβολῆς ἕνεκα τοῦ πράγματος. πολλοὶ γὰρ μόνης ὕβρεως ἕνεκεν, καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν γεμοτέρων γυναικῶν, εἴτε γραμμάτων ἀπόδειξις ἀντιπίπτει, εἴτε ἑτέρας οἱασοῦν αἰτίας, δύθυς ἐπὶ τὸν ὅρκον τοῦτον τρέχουσιν, ὥστε ἐπὶ μιᾶς ὑποθέσεως πολλάκις ὅρκους δίδοσθαι. §. α'. Θεσπίζομεν ἂν, πυθέσθαι ἀναμένοντες τὴν ὕβριν, καὶ ἐὰν βουλόμενοι πολλάκις ἐπὶ τῶν αὐτῆς ὑποθέσεως ὅρκους παρέχεσθαι, ὥστε ἑκάτερον μέρος, ἵνα κα τὸ μὴ τὸν ἀσθενῆ τὸν calumniæ ὅρκον ὀμνύοι, τὸν δὲ τὸν ἀσθενῆ δικαίαν νομίζειν τὴν ἀντίρρησιν εἶναι τῆς δίκης ἀσθενείαν ὡς ἂν ἀπαιτῇ τῇ δίκῃ εἰκότως ζητήσειν ἀπόδειξις τὸν ἀντίδικον τὸν αὐτὸν, ἐκ τῆς ἀσθενείας ὑπερβάσεως τῶν ποιεῖ, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας ἀναλαμβάνειν ἑαυτῷ τὴν παρὰ τοῦ οἰκείου ἀντιδίκου δεθησομένην νομίζων ἀπόδειξιν. καὶ εἰ τοῦτον ὁμόσειε τὸν ὅρκον, μηκέτι πιστεύεσθαι, καὶ εἰ πολλάκις ἐπιζητήσειν ἀπόδειξις παρὰ θατέρου μέρους, ἀπαιτεῖσθαι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ δίδοσθαι τὰς ἀπόδειξις, καὶ μὴ πολλάκις ἀναγκάζεσθαι πινὰς ὅρκους ὑπέχειν, γυμνικῶς ἁπαξ τοιοῦτον ὅρκον διδομένου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν δεῖα δηλούμενα νόμοις, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἅπασι ποιησάτω φανερά. ἐδίκτων παρ' αὐτῆς κελευσμένων, ὥστε πάντας γινώσκειν τὰ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένα. Dat. XV. Kal. Septemb. *Constantinop.* post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Η ἀφίξις τοῦ Βόνου κομιτίσσου exercitus τῶν τὰς σκηνὰς ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπαρχιῶν, Καρίας, καὶ Κύπρου, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ Μυσίας, καὶ Σκυθίας, ὧν δεῖ τινι δεῖ τούτοις ἐξετάζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν.

Ο αὐτὸς Βασιλοῦς Βόνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κομιτίσσῃ Ιωαννιανοῦ exercitus.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμὲν τοῦτο θεῖα πεποιημένοι ἀφίξιν, καθ' ἣν τῇ σῇ ἐνδοξότητι παραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Καρίαν τε καὶ Κύπρον, καὶ τὰς ἐν κύκλῳ κειμένας νήσους, καὶ τοῦτο μὲ Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν, ἐφ' ᾧ πελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σῇ ἐνδοξότητι τοσοῦτον ὥστε καὶ τὰς σκηνὰς γινομένας δίκας καὶ τὰς εἰρημένας ἐπαρχίας, μηκέτι τοῦτο τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους, ἀλλὰ τοῦτο τὸν σὸν ἀναπέμπεσθαι μεγαλοπρέπειαν. ἐπειδὴ τοίνυν πολλοὶ τοσοῦτον ἡμῖν τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ρόδου καὶ Κύπρου, δυσχεραίνοντες, καὶ φάσκοντες ἀναγκάζεσθαι πολλάκις καὶ χειμῶνος ὥρᾳ γινεσθαι καὶ τὸν Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἔνθα ἀφίξεις, κἀκεῖσε τὰς σκηνὰς, ἴσως δὲ ὑπὲρ μεγάλων χρημάτων, ἐγχειμαζειν, καὶ κινδυνεύειν καὶ πλάγιᾳ ἀφιππεύεσθαι μακρὰ, καὶ ἀφικνεῖσθαι εἰς χώρας ὑπὸ βαρβάρων ἐνοχλουμένας· ἀφ' ὧν σωτείδομεν τοῦδε τὸν νόμον γράψαι τοῦτο τὸν σὸν ἐνδοξότητα, ὥστε τοὺς μὲν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δικῶν, ὡς ἂν γειτόνων ὄντων, τὸν σὸν ὑπερέχειν καθ' ἑαυτὸν ἀκροᾶσθαι τοὺς δὲ ἄλλων, τοὺς μὲν ἀπὸ Καρίας, καὶ τὰς εἰρημένων νήσων, καὶ Κύπρου, εἰσαῦθις ἐξ ὀχῆς αὐτὰ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ἐπαρχοις ἡγωνίζοντο, ἐκ θείας κελεύσεως ἡμῶν παραδεδομένου τοῦ ἐπαρχίας ἀρχοῦ· εἰ μὲ αὐτὸς ἐνδημοίης ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ αὐτὸς ὑπόσε κινεῖσθαι, καὶ ἐξετάζεσθαι, ἅμα τοῦ ἐνδοξοτάτου κομιτίσσου καὶ θείας ἡμῶν παλατίου, ἐν sacro auditorio (καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς σκηνοῖς κείμενος ὑφηγεῖται νόμος.) §. α'. Εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ Μυσίας ἀφικνοῖτο, τοῦ τὸν τόπον τηρήσαντι τὸν κατ' αὐτὸν τοῦ δυθαίμονα πόλιν ἀκροᾶσθαι τοὺς ἐφέσεις. πάντως μέντοι γινόμενον αὐτὸν ἅμα τοῦ ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κομιτίσσου, τὸν ὑποθέσεως ἀκροᾶσθαι, καὶ τὸ τὸν τοιούτων ἐξετάσεων χρῆμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς εἰρημένους ὑπομένειν δυσκολίας· ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ κριθῆναι, καὶ τὸ ἐμποδισθὲν ἡμῶν εἰρηνικὸν, κελεύσαι, ἀφ' οὗ παραγενόμενος ἡμῶν ἄτου πείσῃ τὸν νόμον, ὥστε μὴ πλείονος τε καὶ μείζονος ἀκροάσεως ἀναγκάζεσθαι καὶ αὐθεντίας τοὺς ὑποθέσεις ἀγωνίζεσθαι. §. β'. Εἰ δὲ αὐτὸς δεῖσε τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν εἰρηνικῶν ἔμπροσθεν ἐπαρχιῶν, ὁ τοῦ πόλεως ἐπέχων τοῦ σὸν καὶ τοῦ δυθαίμονα πούτου πόλιν ἀκροάσῃ, καθὰ καὶ παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου νενόμισται. εἰ μήτοι δεχολῶν παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι συμβαίη τοῦ δίκου, ἐνεχθῆναι, ὡς εἰκὸς, δύσκολομβῆσαι, εἶτα ἐν μέσῳ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐρωτῆσαι δαπάνας ἐνδημήσαι, τοιοῦτον ἀνυποθέτως πληρῶσαι παρὰ τοῦ τὸν σὸν ἔχοντα πόλεως, καθάπερ αὐτὸς καὶ αὐτὸς ἠρόμην. Εἰ δὲ ἐξ ὀχῆς ὁ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις ἡ ἔφεσις ἔκ τινων ἐπαρχιῶν ἀνεπέμπετο, ἀλλ' εἰς ἕτερον δικαστήριον, τοῦ ὀχλοῦντος παντελῶς ὁ καινίζομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν δεῖα δηλούμενα νόμοις, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέρασι παραδοῦναι καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς ἀποδόσθαι. Dat. xv. Kal. Septemb *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ind. I.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Περὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς μήτε ἐξόλου μήτε ὅρκου ἀπαιτεῖσθαι ἀποδείξεις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ να'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ ἕω, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμὲν τοῦτο πεποιημένοι νόμον, ἀπαγορεύοντα μηδενὶ παρρησίαν εἶναι τοῖς εἰς σκηνὴν καθιστᾶσι γυναῖκας ἐξυπνοῖς εἰσαγγέλειν ὡς ἀποδεδρασομένοις, καὶ τὸν αὐτὸν ἀσεβῆ πληρώσειν ἐργασίαν, μεζόμενα καιρὸν σὺν ἔχουσιν· καὶ ποινὰς ἀπειλήσαντες ἐκάστοις τοῖς τὰς τοιούτοις ἐξύνας ἀπαιτοῦσι· ἀφ' ὧν καὶ αὐτὸς τὰς ἐξυπνοῖς ἀνδυμίους ἀπείναι, καὶ μηδεμίαν ἐπιζητεῖσθαι αὐτοῖς ἀνάγκην τοῦ ἀποδόσθαι τοῦτον παραστάσεως. ἀλλ' ἐπὶ ὁ παρόντος δόξομεν δεινὸν πινα καὶ ὁ φορητὸν ἐπήρειαν καὶ τοῦ ἡμῖν ἀποδαζομένης γίνεσθαι σωφροσύνης. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὰς ἐξυπνοῖς λαμβάνειν σκηνύσαμεν, ἐξεύρειν ἑκείνης ἑτέραν ὁδὸν εἰς ἀσέβειαν ἄγουσαν μείζονα. ὅρκον γὰρ αὐτοῖς ἀπαιτεῖν ὡς ἑδέποτε πιστεύεσθαι ἀποδείξεις ἐπὶ τοιούτοις ἐπιτηδεύμασιν, ἐκ ἔστιν ὅπως ἐκ ἐπιορκήσουσιν· ἐπὶ ὁ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἀποδείξεων ἐπιορκοῦσ

1 Fidem in malis promissis non servare, Deo magis gratum est quam servare.

2 Jurata promissio de interficiendo, de adulterio committendo & similibus non obligat.

3 Non committit perjurium, qui ab infami juramento recedit. Διὸ καὶ ἐπὶ καλῶς καὶ δικαίως ὀμνυμένοις ὀμνύναι φιλεῖ ὁμολογίως ἐκ ὠμότητος καὶ ἀδικίας *Hal. II.* Suet. *in Tiberio.* Equiti Romano jurisjurandi gratiam fecit, uxorem in stupro generi deprehensam dimittere, quam se nunquam repudiaturum ante juraverat.

4 Pœna exigentis jusjurandum contra bonos mores.

5 Juramenta illicita episcopis curæ esse debent, ne scil. quemquam constringant aut obligent.

6 Ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἀρχων, hoc est, qui in vicinis provinciis major sit militaris judex. hoc sensu, Si præses infame juramentum exegerit à scenica muliere, vel meretrice, eam nimirum in meretricia vita futuram, decem auri libris multabitur: & earum exactio fiet officio militaris judicis. Quod si in ea provincia nullus erit militaris judex, metropolitanus civitatis Episcopus pœnam exiget, eique vicinæ provinciæ præses favere debebit, forsitan imperio majore decoratus, quam ille præses, qui tale flagitium admisit. Idque facile discimus ita esse ex Juliani epitome c. 184. qua ignorata, vetus interpres vertit obscure, ex vicinis majoribus cingulis pro vicino præside, & Ferrandus 2. *Explicationum* 40. perperam etiam id tantum refert ad judicem militarem viciniæ. Haloander vertit, vicinos magistratus.

7 Id est, anno 554.

8 Titulus ita conceptus est apud Græcos, περὶ τοῦ μήτε προσάπτῃ, μήτε πράξωσιν, μήτε χρυσὸς γίνεσθαι ἐνεχυριασμὸν, ἀλλὰ τὸ τετιμημένον ἀναδίδοσθαι τῷ ἐνεχυριασθέντι. καὶ περὶ τοῦ ἑτέρῳ ἀνθ' ἑτέρου ἢ πληξωσιν, ἢ ἄλλως ἐπηρεάσωσιν, μήτε πληττέσθαι μήτε ἄλλως ἐπηρεάσασθαι. *Scring.* id est, ne personæ, vel rei, vel pecuniæ pro alio fiant pignorationes: sed pignoratione oblæso quadruplum restituatur. Item, ne pro eo qui percussit, vel qui damnum irrogavit, alius percutiatur, aut qualitercunque damnum sentiat, ut cives vel vicani pro aliis civibus suis vel vicanis non teneantur, *Julian. const.* 46. ut ne quis pro alio pignoratus satisfacere cogatur, *Index Regina apud Cujac.* Huc pertinet *Novell.* 134. *cap.* 7. &c. *Eclog. περὶ ἐνεχυριάζοντων.* De pignatoribus *l.* 25. *tit.* 3. *cap.* 5. *l.* 4. *Cod. de excecut. l.* 1. *Cod. ut nullus ex vico pro alienis vicanorum debitis teneatur: Cassiod.* 4. *variar. lect.* 3. *Cod. Longob. de deb.* & constitut. Neapolit. 8. *tit. de cultu pacis:* & represalias, *c. unic. de injuriis in* 6. Galli *droit de marque*: de quo vide Guidonem Papæ *quæst.* 33. Paponem 3. *Notar.* 8. *cap. des lettres de marque*: & 5. *Arrest.* 3. *cap. du droit de marque*: quod in limitibus potissimum exerceatur, & eo utantur ad injurias regnicolis ac civibus in alienis regnis illatas vindicandas, erat autem apud Græcos ἀνδρολήψιον. Licebat enim civitati interfecti hominis tres capere ex ea civitate, in quam interfector confugisset, si tamen is non reddebatur, vide Demosthenem *contra Aristocratem*, Julium Pollucem 8. *cap.* 1. De represaliis, plura vid. apud Petrum Gregorium 58. *Syntag.* 8. Gayllus in tractatu de pignorationibus, *cap.* 1. *num.* 5. 6. 7. scribit. Represalias dari ob justitiam denegatam: pignorationes vero imperiales ob turbatam jurisdictionem vel possessionem: Arrestum quoque aliud esse, cum ex obligatione aliqua antecedente officio magistratus, & petente actore interdicitur reo, ne loco excedat. Reliqua de pignoratione & Represaliis vide apud eundem, & apud Bart. in tract. de Represaliis. Illud notandum constitutione Gregoriana clericos liberatos ab hoc jure, *d. c. un. de injur. in* 6. & à Frederico studiosos, *Auth. habita. C. ne filius pro patre.* jus. vid. tamen 23. *quæst.* 2. *cap. docuimus.* 11 *l.* 1. *Cod. ut null. ex vic. pro alien.* 12 Hinc sumpta est Authentica, *Sed omnino. Cod. ne uxor pro marit.* Goth. Vid. Rittershus. *in exposit. Novell. part.* 3. *cap.* 7. Ans. 13 Πανηγύρεσι, *Scring.* Julianus *cap.* 185. ita si nundinarum gratia degentes in eo vico inveneris. 14 *d. l.* 1. 15 *l.* 1. *Cod. quando fisc. vel privatur.* Goth. *l. unic. Cod.* Ut nullus ex Vican. *per alter. Novell. cap.* 7. *Heig. part.* 1. *quæst.* 12. Ans. 16 Hoc non vult pignorantem alium pro alio corporali supplicio afficiendum, sed ipsum pignoratum injuria adfici. 17 Hinc sumpta est Authentica, *Item & à privatis. Cod. de donationibus.* 18 Privatis facta donatio à Principe excedens summam 500 aureorum, *l.* 19. *Cod. de sacros. eccles. l. ult. in fin. Cod. de quadr. præscript. l.* 34. *vers. exceptio. Cod. de don.* non indiget insinuatione: ut nec facta principi à privatis, *ut hic.* 19 Qui non requirebantur lege Zenonis, *l.* 31. *Cod. de donat.* 20 Argumentum ab æquitate sumptum observa. 21 *d. l.* 31. 22 Id est, anno 554.

gere, *quia numquam ab impia illa & turpi operatione cessabunt:* mulieres autem existentes miseras, & sic male seductas, pie agere se putare, si impie egerint: & ut custodiant jusjurandum, propterea suam prostituere castitatem: cum oporteret agnoscere, quia hujusmodi [1] transgressiones magis placent Deo, quam jurisjurandi observationes. Non enim si quis ab aliquo jusjurandum acceperit: *quia* [2] *occidet forsitan, aut adulterabitur aut aliquid aget tale illicitum:* oportet servari jusjurandum: utpote cum sit ita turpe & illicitum, & ad perditionem ducens. Ideoque liceat mulieri, licet hujusmodi jusjurandum juraverit, recedere à jurisjurandi hujus amaritudine, & caste vivere sine periculo perjurii [3]: magis autem Deo amabiliter pœna perjurii (si qua omnino est pœna) contra eum qui jusjurandum exigit convertenda.

Cap. I.

UNde etiam nos repente inferimus decem librarum auri pœnam 4, exigentes eum qui præsumpserit omnino tale jusjurandum accipere: & hanc scilicet quantitatem ipsi infelici dari mulieri sancimus ad reliquam bonæ figuræ vitam, exigendam per administrationem provincialem, & dandam ei: sciente judice, quia si neglexerit, tenebitur ab ea deponens administrationem, heredesque ejus & successores & ejus substantia, eo quod actionem piam agere neglexerit. §. 1. Si autem ipse provinciæ præses jusjurandum exegerit, ipse etiam memoratam decem librarum auri pœnam exigatur: siquidem militaris judex sit in illa provincia, per illum danda, sicut dictum est mulieri. Si vero non habeat militarem judicem, metropoleos [5] illius provinciæ episcopus hoc provideat, causam etiam ad nos, si probaverit, referens: & insuper ex [6] vicinis majoribus cingulis: & undique hoc agentem, sive judex, sive privatus sit, memorata castigari pœna, & dari hanc ei, quæ quantum ad illum neque caste vivere valeat ulterius: ut non videatur quasi perjurasse.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem sacram declarata sunt legem: tua celsitudo præceptionibus propriis omnibus faciat manifesta: ut cognoscant nostri imperii circa castitatem studium. Dat. Kal. Septemb. Imp. DN. Justr. PP. Anno xi. post Belis. V. C. Cons. Anno 11. 7

Tit. VII.

UT NON FIANT PIGNORATIONES [8] PRO ALIIS PERSONIS: ET UT SICUT PRINCIPUM [9] DONATIONES NON EGENT GESTIS MONUMENTORUM, SIC NEC A PRIVATIS IMPERATORIBUS FACTÆ DONATIONES INDIGEANT.

Novella Constit. LII.

Imp. Justin. August. Ioanni glorios. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

INhonestas [10] pignorationes, & odibiles [11] super his exactiones, plurimæ quidem & aliæ leges odio habent: præcipue antem à nobis positæ: sed nescimus quemadmodum causa licet tantis castigata legislationibus, adhuc præsumitur, & in republica est, & majorem sui præbet virtutem, quam legum necessitas.

Cap. I.

De pignoratione.

PRopterea [12] sancimus nullam omnino pignorationem in nostra republica prævalere, neque in mercatis [13] (hoc quod maxime ibi præsumptum invenimus) neque in agris, neque in civitatibus, neque in vicis, neque in civibus, neque in vicaneis [14], neque in agricolis, neque alio omnino quocunque modo vel tempore: sed præsumentem alium pro alio secundum pignorationis formam, aurum aut aliquid aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam passo: & cadere etiam ab actione quam habuit adversus eum, pro quo exactionem fecit. Non [15] enim habet rationem alium quidem esse debitorem, alium vero exigi: sed nec alteri molestum esse pro altero quodam tanquam invasionem aut injuriam committentem: & alium quasi vicaneum existentem cædi, aut injuriam sustinere, & aliquid pati, quod omnino non competit, pro alio: & absque legitima occasione quamlibet perferre calumniam: & supplicia [16] sustinere in corpore præsidentibus gentium; scientibus quia si non hæc egerint, sed in provinciis quibus præsunt, pignorationes præsumi patiantur: nihil erit tale quod à nostris eos eripiat manibus.

Cap. II.

Ut donationes imperatori à privato homine factæ, non egeant insinuatione.

ILlud [17] quoque perspeximus huic adjicere legi: *Ut sicut* [18] *ab imperio in alios factæ donationes non egent gestis monumentorum, sed ex hoc ipso habent virtutem, ita neque à privatis imperatoribus factæ* (nisi tantummodo pro veritate fiant in publico à tabellionibus completæ, subscriptionem habentes & ejus qui fecit, & testium [19], & aliam donationum observationem) *non egebunt gestis monumentorum, cujuscunque quantitatis sint.* Non enim consequens [20] est, ut nec his fruatur imperium à privatis, quæ ab eo præbentur illis. Hæc autem inæqualitas facta est ex novitate, quam Zenonis piæ memoriæ introduxit constitutio [21], *ut imperiales donationes non egeant monumentis.* Quia igitur imperfectius causa prius apparuit: propterea nos perfectionem imponentes ei, ex utroque tenere hoc volumus, & in his donationibus quæ ab imperatoribus in privatos fiunt, & quæ à privatis in imperatorem: ut ex æqualitate justitia causæ adjiciatur.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ per hanc divinam nostram constitutionem sancita sunt, præceptis propriis solenniter manifesta facere studeat universis. Dat. xv. Kal. Septemb. Imper. DN. Justin. PP. A. Anno xi. post Conf. Belis. V. C. Anno secundo [22].

σον) τὰ ἀσεβῆ ἐκείνης κὴ ἀφιλάνθρωπα ἐρασίας· τὰς ὑ γυναῖκας ὄντας ἀθλίας, κὴ ὅτω κακῶς ἐξηπατημένας, εὐσεβεῖν νομίζειν εἰ ὡς ἀσεβήσασιν κὴ ἵνα φυλάξωσι τὸ ὄρκον, ἀφ' ὧν τῶν ἑαυτῶν σωφροσυνῶν. καίτοιγε ἐχρῆν γινώσκειν ὡς αἱ τοιαῦται παραβάσεις μᾶλλον ἀρέσκουσι θεῷ ἢ αἱ τῶν ὅρκων τηρήσεις. ἐὰν δὲ εἴ τις παρά τινος ὅρκον λάβοι ὡς φονεύσῃ τινὰ, ἢ μοιχεύσειεν, ἢ τι πράξειε τοιοῦτο ἄτοπον, δεῖ φυλάττεσθαι τὸν ὅρκον ὅστις ἀσχρόν τε κὴ ἄτοπον, κὴ εἰς ἀπώλειαν ἄγοντα. ὥστε ἐξέστω τῇ γυναικὶ, κἂν εἰ τὸ τοιοῦτον ὅρκον ὀμόσειεν, ἀναχωρεῖν τοῦ ὅρκου τούτου πιθανῶς, κὴ σωφρονεῖν ἀκινδύνως, μᾶλλον ὑ θεοφιλῶς, τὸ ποινὴς τὸ ἐπιορκίας (εἴπερ ὅλως ἐστὶ ποινὴ) κὴ τὸν ὅρκον ἀπατήσαντος τιμωρίας.

ΚΕΦ. α'.

ΩΣτε κὴ ἡμεῖς αὐτὴν ἐπάγομεν decem librarum auri ποινὴν, ἀπαντῶντες τὸ βαρρήσαντα ὅλως τοιοῦτον ὅρκον λαβεῖν. κὴ τὸν δὴ τὸ ποσὸν αὐτὸ τῇ παλαιπώρῳ δίδοσθαι γυναικὶ θεσπίζομεν εἰς τὴν λοιπὴν βιοτὴν ἀπαιτεῖσθαι, ἀφ' ἧς ἂν ἀρχῆς τὸ ἐπιχωρίου, κὴ διδόμενον αὐτῇ. γινώσκοντος τοῦ ἄρχοντος ὡς εἰ ῥαθυμήσειεν, ἐνέξεται αὐτῇ, κληθεὶς τὴν ἀρχὴν κληρονόμῃ τὰ αὐτᾶ, κὴ ἀφάσθαι, κὴ ἡ τότε οὐσία· ἀνθ' ὅτε πράξει δύσεσθαι προῖσεν ἡμέλησεν. §. α'. Εἰ δέ γε αὐτὸς ὁ ἐπαρχίας ἠγεμὼν τὸν ὅρκον ἀπαιτήσειε, αὐτὸς κὴ τὴν εἰρημένην τοῦ decem librarum auri ποινὴν ἀπαντείσθω, εἰ μὴ στρατιωτικὸς ἄρχων κοῖ ἐκείνου εἴη τὴν ἐπαρχίαν, κὴ δι' ἐκείνου δεθησομένην, ὡς εἰρηῆ, τῇ γυναικὶ· εἰ ὑ ὁπ ἔχῃ στρατιωτικὸν ἄρχοντα, ὁ τοῦ μητροπόλεως τὴ ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοπος τότε φροντιστὴς ᾖ πράγματος κὴ εἰς ἡμᾶς, εἰ δοκιμάσειεν, ἀναφέρων κὴ πρὸς γε ὁ ὁπ ἐγγὺς μείζων ἄρχων. ὥστε πανταχόθεν τὸ τότε πραξάντα, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἰδιώτης εἴη, τῇ εἰρημένῃ σωφρονίζεσθαι ποινῇ. κὴ δίδοσθαι ταύτην τῇ, τοῦ ἐπ' ἐκείνῳ, μηδὲ σωφρονεῖν ἐπὶ δυνάμενῃ, ἵνα μὴ φανείη δῆθεν ἐπιορκήσασα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῶν, κὴ διὰ τῆδε τῆς θείας δηλέμβρα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ κηρύγμασιν οἰκείοις, ἅπασι ποιησάτω φανερὰ, ὅπως ἂν γνοῖεν τὴν τῆς ἡμετέρας βασιλείας περὶ σωφροσύνης σπουδήν. Dat. Kal. Sept. DN. Justin. PP. Aug. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Περὶ τοῦ μήτε προσάπτειν, μήτε πράγματος, μήτε χρυσὸς γίνεσθαι ἐνεχυριασμὸν, ἀλλὰ τετραπλάσιον ἀναδίδοσθαι τῷ ἐνεχυριασθέντι. κὴ Περὶ τοῦ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου, ἢ πλήξωσιν ἢ ἄλλως ἐπηρεάσωσιν, μήτε πλήττεσθαι, μήτε ἄλλως ἐπηρεάζεσθαι. κὴ Περὶ τοῦ τῶν ἰδιώτων γινομένου εἰς τὰ βασιλέα δωρεὰν μὴ δίεσθαι πράξεως ὑπομνημάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ συνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, κὴ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟὺς ἀνελευθέρους συνεχυρασμοὺς & τὰς μερισμηνίας ἐπὶ τούτοις εἰσπράξεις πολλοὶ μὲ κὴ ἔτι πρὸ νόμου μισοῦσι, διαφερόντως ὑ οἱ παρ' ἡμῶν πεμπόμενοι· ἀλλ' οὐκ ἴσμεν ὅπως τὸ πρᾶγμα, καίτοι τοσούτοις κεκλασμένον νομοθεσίαις, ἔτι τολμᾶται κὴ πολιτεύει), κὴ μείζονα τὴν ἐαυτῆ παρέχει δύναμιν τοῦ ὁπ τοῦ νόμων ἀνάγκης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ συνεχυρασμοῦ.

ΔΙΑ τοῦτο θεσπίζομεν, μηδένα παντελῶς συνεχυρασμὸν κὴ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν κρατεῖν, μήτε ἐν παινηγύρεσι (τοῦτο δὴ μάλιστα ἐκεῖσε τολμώμενον δυσίκομον) μήτε ἐν ἀγορᾶις, μήτε ἐν πόλεσι, μήτε ἐν κώμαις, μήτε ἐπὶ πολίτας μήτε ἐπὶ κωμήτας, μήτε ἐπὶ γεωργοῖς, μήτε ἑτέρα τοῦ πάντων τινὶ, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον, ἀλλὰ τὸ διαφέροντος ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου, κὴ τὸ δὲ συνεχυρασμοῦ χρῆμα, χρυσίον ἢ τι ἕτερον εἰσπράττειν, τοῦτο ἀποδίδοσθαι τῷ ἐκπαιδίου τῷ βεβιασμένῳ· ἐκπίπτειν ὑ κὴ τὸ ἀγωγῆς ἧς ἔχῃ καθ' ἐκείνου ὑπὲρ ὧν τοῦτο εἴσπραξιν ἐποιεῖ. ἃ γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, ἕτερον μέν ἐστιν ὀφείλοντα, ἕτερον ὑ τὸ ἀπαιτούμενον. ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον ὑποχλεῖν ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς, ὡς ἔφοδον ἀμαρτόντος, ἢ ὕβριν, κὴ οἷα συγκωμῆται ἐκεῖνα κακεξοῦσι, φελλάδαν κὴ ὑβρίζεσθαι, καὶ τι πάσχειν τοῦ προσηκόντων. ἢ ὅλως ὑπὲρ ἑτέρου δίκαι νομίμως πεφάσεως τὴν οἰανοῦν ὑπομένειν ἐπήρειαν. ἀλλὰ κὴ πιμωρίας ὑπομένειν τὰς εἰς σῶμα τοῦ δὲ ἐφεξῆς τοῖς ἔθνεσι, γινωσκόντων ὡς εἰ μὴ τὸν πάξαιεν, ἀλλὰ κὴ τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἀρχουσιν συνεχυρασμοὶ τολμηθεῖεν, ἐδὲν ἔσῃ τοιοῦτον ὅπως αὐτὸς τοῦ ἡμετέρων ἐξαρπάσῃ χειρῶν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ δ', πῶς εἰ δωρεὰ τις βασιλεῖ χρώμενη τοῦ δὲ ἰδιώτῃ ἀνδρὸς μὴ δέον) τοῦ ὑπομνημάτων.

ΚΑκεῖνο μόνοι σωείδμεν τοῦτο τοσοῦτον, ὥστε καθάπερ αἱ παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς ἕτερης γινόμεναι δωρεαὶ ἐ δέον) πράξεως ὑπομνημάτων, ἀλλ' αὐτόθεν ἔχουσι τὴν ἰσχύν· ἕτω μηδὲ τὰς παρὰ τοῦ ἰδιωτῶν εἰς τὰ βασιλέων γινομένας, εἰ μόνον ταῖς ἀληθείαις χρώιντο ἐν ἀρχῇ παρὰ συμβολαιογράφων σωτελεσθεῖσαι, ὑπογραφὴν τε ἔχουσαι ἴδ τι πιστικὸν κὴ μαρτύρων, κὴ τὸ ἄλλο τὸ ἐπὶ τοῦ δωρεῶν παρατήρησιν, μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων ἐφ' ὁστηδήποτε ποσότητι. ἐ γὰρ ἂν εἴη τὸ ἀκόλουθον, τὰ μηδὲ τῶν αὐτῶν τυγχάνειν τῶν βασιλέων τοῦ τὸ ἰδιωτῶν, ὧν αὐτὰ δίδωσιν ἐκείνοις. τὸ ὑ ἄνισον τοῦτο γέγονεν ἐκ καινοτομίας τοῦ ἡ Ζήνωνος τοῦ ἡ δυσθέως λήξεως ὑφηγήσατο ἀφάτου, τὸ τοὺς βασιλικοὺς δωρεὰς μὴ χρῄζειν ὑπομνημάτων. ἐπειδὴ τοίνυν ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα ἐμπεσθεν ἐθεωρήθη, ἀφ' τοῦ ἡμεῖς τὸ τέλειον ἐπιθέντες αὐτῷ, ἐκατέρωθεν κρατεῖν αὐτὸ βουλόμεθα, ἐπί τε τοῦ δωρεὰ βασιλέως εἰς ἰδιώτας γινομένων δωρεῶν, ἐπί τε τοῦ παρὰ ἰδιωτῶν εἰς τὰ βασιλέαν, ὥστε τὸν ἐξ ἰσότητος δικαιοσύνην τῷ πράγματι σωζεσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ἀφ' τοῦ δὲ τοῦ θείας ἡμῶν διατάξεως γενομένα, ἀφ' ἁπάντων οἰκείων, κὴ τὸ συνήθες, ποιήσει φανερὰ πᾶσι παδυσώπτου. Dat. xv. Kal. Septemb. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. xi. post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Source : BIU Cujas

ΤΙΤΛΟΣ ή.

Περὶ ⸗ τ ἐν ἐπαρχίαις εἰς ὑπερόριον δικαστήριον παρελθόντας, ἐγγύων διδόναι ὅπι εἰ μὴ νικήσῃ τὴν δίκην, ὥστε ὅσον ὁ δικάζων ὁρίσῃ λαβεῖν τ συκοφαντηθέντα. καὶ Περὶ ⸗ τ δεκάμηνον βιβλίον, εἴκοσι ἡμερῶν ἔχειν προθεσμίαν ἐπὶ ἀμισθίᾳ εἰ βάλε) δικάσασθαι, ἢ τ δοθέντα ἀνέχε) δικαστήν. καὶ Περὶ ⸗ μὴ ἐξωμοσίαν ἀπολιμπανομένων, ὀφείλοντ⸗ πᾶσιν πληρῶσαι ζημίαν τῷ συκοφάντῃ, καὶ ὑπὸ ἐγγύην τινὰ λοιπὸν λέγειν τὴν δίκην, καὶ ὑποπεσθαι. καὶ Περὶ τ δίκα προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς σπουδασθέντων προτελευτήσαντι λόγων, δύσορων καλυμμάτων, εἰς τὸ τέταρτον τ οὐσίας, εἴτε ὑπόντων παίδων, εἴτε μὴ ὑπόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νγ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τ ἑῴας, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλοὶ προθυμούμενοι ἡμῶν διδάσκειν τὸ ἡμέτερον κράτ⸗, ὡς ἀγώνιμοί τίνων) ὠφελοῦσί τινων, ἢ καὶ εἰς ἑτέρας ἀπάγειν) χώρας, ἢ ἐκ θείας ἡμῶν κελεύσεως, ἢ καὶ ἐκ ψήφων δρόμων· ἢ καὶ παλαιπωρῶν) μὲ τούτοις, ἰώμασι καὶ μύοις ὑ ὑπὸ τ κελεύσεων ἢ τ ψήφων ἄγειν). εἶτα οἱ τοῦτο ἀγαγόντες, καὶ ἀσφαλείας κομισάμενοι ὡς εἶσω ῥητοῦ χρόνου καθαλήψ⸗) τὸ ἀφορισθὲν δικαστήριον οἱ περὶ αὐτῶν ἀπαθέντες, αὐτοὶ μόνοις ἐν τῇ χώρᾳ, τρυχεσθαι ταῖς ἐν ξένῃ δαπάναις τ ὠφεληθέντα ἢ ἀμελήσαντα καθαλιμπάνοντες.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ⸗ ἐφ' ἑνὸς εἰς ἄλλον τόπον συναγομένης ἐλκύσεως.

Τοῦτο τοίνυν ἐλέξαντες, βεβαιζομεν, εἴ τι χθόνιον τοιοῦτ⸗, καὶ ὁ χρόν⸗ πληρωθεὶς ὃν ἐπὶ τῇ τ παρεστώσεως ἢ τ ἀπαγωγῆς ἀσφαλείᾳ αὐτὸς ὁ συάγων ἔπεμψεν, εἶτα ὁ μὲ συναγόμ⸗ προσεδρεύοι τῷ δικαστηρίῳ, ὁ δὲ συάγων ἀποδιδόντος, καὶ μὴ εἴσω ἡμερῶν δέκα ἀφ' ἅπερ παραγένοιτο τὴν χώραν, ὁ συάγων ἀπαντήσας τ μὲ συναγόμενον εἰσιόντα παρὰ τῷ δικαστῇ, καὶ ταύτα διδάσκοντα, παραχρῆμα ἀφίεσθαι, ὅρκῳ ὃ αὐτὸ κελεύσ⸗ πᾶσαν ἀναπόδειλον ἐᾶσθαι τὴν ὁδοιπορίαν, ἐᾶσθαί τε τὴν ἐν ξένῃ ἀμετρίαν ποιεῖσθαι. καὶ τούτῳ τ δικαστὴν κατασκηνάζειν τ συάγοντα μήτιν. καὶ ἐπειδὴ ὡς εἰωθὸς ἐστι μὴ ἁπλῶς γίνεσθαι τὰς ἀπαγωγὰς ἢ τὰς παραστάσεις, εἰ μὴ οἱ συάγοντες ἐγγυητὰς ἐπὶ ῥητῇ ποσότητι δοῖεν ὡς ἐπείξοντ⸗) τῇ δίκῃ, καὶ κρατῆσαι τ ψήφου, τοῦτ⸗ μὲ τὸ ποσὸν πάντως αὐτοὺς ἀπαιτεῖσθαι, καὶ δίδοσθαι τῷ μήτιν συκοφαντηθέντ⸗ εἰ ὃ ἀμφ⸗ ὅρκῳ, καὶ πλεῖόν τι σαφήνισθε, (ῥητῆς μήτι ποσότητ⸗ ὁρίζομένης παρὰ ⸗ δικάζοντ⸗, ὡς οἱ νόμοι πεφασίνωκαν καλοῦσι) καὶ τοῦτ⸗ πρόσταττεῖσθαι. ἵνα μάθοιεν μὴ παίζειν εἰς βίβλους ἀλλοτρίας, ἀλλὰ τὰ κτ' χώραν αἰρεῖσθαι δικαστήρια, κἀκεῖσε ὠθεῖσθαι τοὺς ἑαυτῶν ἀντιδίκους ἀμφισβήτους.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ ἐξόδων τ ὠφελουμένων ὑπ' ⸗ ἐλκυσάντων ὑπ' ⸗ ἰδίᾳ χωρὶς ὑποδυτίας γινομένης.

Ἐπειδὴ ὑ πολλοὶ τ ὠφελουμένων ἐξόδων ὡς ἐπίπαν ὄντων ἐντεῦθεν διδομένας ἐπὶ τοῖς παρεισαγομένοις προσώποις εἰ ὑ εἰς ἑτέραν ἀπάγειν) χώραν, ὥστε ἀμφυγλάνειν τοιοῦτόν τινα παρατήρησιν· βεβαιζόμεν τ ἐντεῦθεν δικαστὴν, ἢ τ συνδεξόπτατον ἡμῶν κοιαιτωρ⸗, τ τοῖς θείοις ἡμῶν ὑπηρετούμενον γράμμασιν, εἰ τοιοῦτ⸗ πρᾶξαι κελεύσειεν, μὴ ἄλλως εἰς ἑτέραν ἀπαχθῆναι χώραν τ συναγόμενον, πλὴν ἂν ἐγγυητὰς προσκαθίσειεν ὁ συάγων ἐν τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ὁ μέλλ⸗ τ δυνησόμενον ἄγειν, ὡς δώσ⸗ πρὸς τ τόπων ἀμφισβήτημα χρυσίον ὅσον ἂν ὁρισθείη τῷ φεύγοντι, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπιξέλθοι, ἢ ἐπιξελθὼν μὴ κρατήσῃ τ δίκης· κἀκεῖσε πάντα περαίνεσθαι ὁπόσα ἐπὶ τῇ παρεστώσῃ διωρίσαμεν, ⸗ μὲ ὁρισθέντ⸗ χρυσὸς, παρὰ τ ἐγγυητῶν ἀπαιτούμενα, καὶ διδόμενα τῷ ἀπαχθέντι· παρεχόμενα ὑ παρ' ἐκείνῳ καὶ ⸗ ὅρκῳ ἄχρι πεζατίων⸗. ἵνα, ἕως ὁμόσῃ καὶ πλεῖον δεδαπανηκέναι, καὶ τοῦτ⸗ ἀπολάβοι, καὶ παντελῶς φαίνοιτο τέλεια πᾶσι τ ἡμετέρας νομοθεσίας.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ⸗ πῶς δεῖ τὸν συναγόμενον εἰς τὴν δίκην, μὴ τὴν ⸗ βιβλίον αἰτήσαντα τ εἴκοσι ἡμέρων προθεσμίαν δοθέναι.

Κακεῖνο ὑ ἡ μὲ δρασμότης οὐ ποιῆσαι διεπώπωσεν, οἱ ὑ τῶν ἐξεπίτηδες τεχνάζεσι, τὴν τ ἡμετέρων νόμων φιλανθρωπίαν ἀφορμὴν ποιούμενοι τ ἑαυτῶν ἐπηρείας. τ γὰρ παλαιότητ⸗ βελομένης τ αἰτήσεως βιβλίον δεξάμενον, ἡμερῶν εἴσω δέκα ἀφέσκειν ἔχειν ἐφ' ᾧ καὶ ἀνερρύνησε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἴσως ἐπιγνῶναι, καὶ ἀπαλλαγῆναι· μὴ ὑ τὴν τ δέκα ἡμερῶν προθεσμίαν πλοκαῖται καὶ ὑπογράφειν τῷ καλέντι βιβλίῳ, καὶ τὰς δικαστικὰς πληρῶσαι ἀσφαλείας· πῶς δὴ ἀφορῶντες εἰς τὰς ἡμετέρας νόμους, οἱ μὴ προκειμένου ἐδὲ παραιτεῖσθ⸗ τ δικαστὴν, ἐδὲ συνδικαστὴν αἰτεῖν συζητῆσι, τὸ πρᾶγμα πεζεύσι, καὶ μάλιστα τ προκτέρων τὰ τοιαῦτα δολερῶς ἐξευρισκόντων· καὶ ἅμα προσενεχθείη τις ὑπόμνησις, πολλάκις ἐδὲ βιβλίῳ διδομένῳ, ἐδὲ δικαστικῆς ἐδεμιᾶς ἀσφαλείας, ἄγεσι τ ἄνθρωπον ἀκόντα πρὸς τ δεδομένον δικαστὴν, καὶ ἐσ' ὅπιν ἐπισάμενον σωελαύνε(ι ποιήσασθ⸗ προκάτοχον. ὥστε ἅπαξ αὐτὸν ὑπὸ τῇ προκατόχῃ γνόμενον, δεδέσθαι, καὶ μηδεμίαν ἔχειν ἀδειαν μήτε παραιτήσασθαι τ δικάζοντα, μήτε συνδικαστὴν γᾶν αἰτῆσαι· καίτοιγε ἴσως ὑποπῖσ⸗ ⸗ δικαστ⸗ καθεστῶτ⸗. ὅτω τε πράξαντα ἀ βέλοντ) καὶ ὑπὸ παῖς ἑαυτῶν τέχναις τ ἄνθρωπον ποιησάμενοι, ὃν βέλοντ) τρόπον τε καὶ αὐτὸν ἀπαράσχοσι. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, ἐπειδὰν ὑπομνήσεις προσενεχθείη τινί, πάντως ἐπιδίδοσθαι βιβλίον, καὶ μὴ, κτ' τὸ παλαιὸν, δέκα μόνων ἡμερῶν ἔχειν τ ὑπομνηστέντα προθεσμίαν, ἀλλὰ δικαστασίαν, τυτέσιν εἴκοσιν. ὥστε εἴτε παραιτήσασθ⸗ βελητέον, εἴτε καὶ συνδικαστὴν αἰτῆσαι, ἀδειαν ἔχειν τοῦτο ποιεῖν, ἢ καὶ ἴσως ἐπιγνῶναι τὸ ὄφλημα, καὶ ἀπαλλαγῆναι πρὸς τ ἀπίδικον τ αὐτὸ φιλικῶς· καὶ μὴ καθ' ὑπηρεσιαν καὶ ἐπιδρομὴν ὑπὸ δικαστὴ γίνεσθαι, ἴσως ὑποπῖσ⸗, ἴσως ἀκριτευμία, πολλάκις δὲ π καὶ οἰκεῖον ἐπὶ τῷ φεύγοντι δοικεμένων· καὶ ⸗ τῷ δίκλιν ὑπομένοντ⸗, ἀδεινα καιρὸν ἔχοντ⸗ πρὸς τὸ μαθεῖν ἐφ' οἷς συναγόμ⸗ ἀπαντήσ⸗. §. β'. Δεχόμενον ὑ αὐτὸν τὸ βιβλίον, μήνης προσωπικῆς ἐγγύης παρ' αὐτοῦ διδομένης, καὶ τ ἀπορτόλων, καὶ τῶν θείων ἡμῶν παρεχομένων ἀμφιεῖν, ὑπογράφειν τῷ καλεσμένῳ ἀνυποίλῳ, δηλοῦντα καὶ τ χρόνον καθ' ὃν αὐτῷ τὸ βιβλίον ἐπιδίδοται, ἵνα μὴ καὶ πρὸς τοῦτο τέχνη τὴν γνώμην τινὰ. ἐπειδὰν ὑ μέλλοι γίνεσθαι προκάτοχος παρὰ τῷ δικαστῇ, ἐρωτᾶσθαι τ φεύγοντα εἰ αἰ εἴκοσι διελήλυθασιν ἡμέραι αἱ τ ἀμφισβητήσεως. καὶ ἐκεῖνον λέγειν μὲ πλήθη, δείκνυσθαι ὑ τοῦτο καὶ τ ὀπελάσοι, καὶ παντελῶς φαίνοιτο τέλεια πᾶσι τ ἡμετέρας νομοθεσίας.

ΤΙΤ. VIII.

DE [1] EXHIBENDIS ET INTRODUCENDIS [2] REIS: ET [3] UT HI QUI CONVENIUNTUR, POST VICESIMUM DIEM PRÆSENTENTUR JUDICIBUS: ET DE IIS QUI JURATORIAM [4] CAUTIONEM EXPONUNT ET ANTE LITIS CONTESTATIONEM ABSENTES FIUNT: ET DE HYPOTHECIS QUÆ APPELLANTUR EX CASU: ET QUÆ PERSONÆ ET QUANDO HOC JUS HABENT: ET DE INDOTATIS [5] UXORIBUS, UT HABEANT QUARTAM PARTEM IN SUBSTANTIA VIRI, ET IPSE VIR IN SUBSTANTIA UXORIS, QUANDO INOPS EST [6] CUI [7] RELINQUITUR. [8]

NOVELLA CONSTIT. LIII.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLurimi adeuntes nostram docent potestatem, quia exhibentur ab aliquibus, aut etiam in alias pertrahuntur provincias ex sacra nostra jussione aut decretis judicialibus: & ad miseriam quidem per hoc aguntur: coacti vero jussionibus aut decretis exhibentur. Proinde qui eos exhibent, etiam cautiones exigentes, *quia intra certum tempus venient ad determinatum judicium ii qui ab eis conventi sunt:* ipsi remaneant in provincia, affligi in peregrinatione sumptibus exhibitum, aut præsentatum relinquentes.

CAP. I.

De reis ab alio loco in alium retrahendis. 9

HOc [10] igitur miserantes, sancimus si quid fiat tale, & tempus impleatur, quod in cautione exhibitionis aut præsentationis ipse actor constituit, deinde ille quidem observet, in judicio, actor autem desit, & non intra decem [11] dies, postquam reus venerit in provinciam, actor occurrerit: reum quidem ingredientem apud judicem, & hoc docentem, repente dimitti, jurejurando autem ejus judicetur de omnibus expensis, quas pertulit circa viam & circa peregrinam habitationem, & his judices addicant actorem convenientem frustra. Et quoniam [12] mos est non aliter fieri exhibitiones aut præsentationes, nisi actores fidejussores ad certam quantitatem dederint, quia exequentur causam, & suscipient sententiam, hanc quidem quantitatem omnino eos exigi, & dari frustra calumniam passo. Si vero per jusjurandum etiam plus aliquid declaraverit, (certa tamen quantitate definita à judice quam leges taxationem [13] vocant) etiam hoc super exigi, ut cognoscant non illudere vitas alienas, sed in provincia eligere judices, & ibi contra suos adversarios litigare.

CAP. II.

De cautione præstanda ab his qui de proprio territorio sibi obnoxios abstrahunt.

QUia [14] vero ab actoribus fidejussiones plerumque novimus hic datas tanquam [15] in exhibendis personis: si vero in aliam deducantur provinciam, forte declinare hanc observationem: sancimus hic judicem aut gloriosissimum quæstorem nostrum sacris nostris ministrantem literis, si quid tale agere [16] jubeatur: non [17] aliter ad aliam exhibere provinciam reum, antequam fidejussorem præbeat actor in judicio in quod futurus est reum deducere, quia dabit secundum locorum spatium aurum quantumcunque decretum fuerit fugienti [18], si non exequatur, aut exequens non vincat causam: & ibi omnia agi quæcunque in exhibitione decrevimus, definitum vero aurum, à fidejussoribus exigendum, & dandum ei, qui deductus est: præbendo quoque ab illo etiam jurejurando usque ad taxationem: ut si juraverit se etiam amplius expendisse, & hoc recipiat: ut undique videantur perfectæ nostræ legislationes.

CAP. III.

Ut [19] reo in jus vocato post libelli dationem viginti dierum inducia dentur.

ILlud quoque antiquitas quidem benefaciens disposuit, nunc autem studio machinantur nostrarum legum clementiam [20] occasionem facientes suarum calumniarum. vetustate namque volente conventionis factæ libellum [21] suscipientem, diebus æque decem deliberationem habere, quo possit discutere causam, & forte etiam recognoscere & liberari: post decem autem dierum [22] inducias tunc & subscribere misso libello, & judiciales implere cautiones. Quidam vero respicientes ad nostras leges [23] quæ post [24] litis contestationem neque refutare [25] judicem, neque alium petere judicem permittunt, causam arte machinantur, & maxime executoribus talia dolose adinvenientibus, & mox ut oblata fuerit quælibet admonitio, forte neque libello dato neque judiciali ulla cautione, deducunt hominem invitum ad judicem datum: & nihil scientem compellunt facere litis contestationem, ut semel sub litis contestatione constitutus obligetur, & nullam habeat licentiam neque refutare judicem, neque alium judicem petere, cum forte suspectus judex sit: & sic agunt quæ volunt: & sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo de eo agunt. §. 1. Sancimus igitur dum admonitio oblata fuerit alicui, modis omnibus offerri libellum: & non secundum antiquitatem decem solummodo dierum habere eum qui admonetur, inducias: sed duplices, hoc est viginti [26], ut sive repudiare voluerit, sive etiam cum eo alium judicem petere, licentiam habeat hoc facere, aut forte cognoscere debitum & liberare se ab adversarii sui contentione amicabiliter, & non per calumniam & circumventionem sub judice constitui forsan suspecto & forsan ingrato, plerunque autem aliquid etiam proptium contra eum dispensante: & eo qui litem sustinet, nullum habente tempus ad agnoscendum ea in quibus conventus occurrit. §. 2. Suscepto vero libello, sola personali [27] fidejussione ab eo data, & sportulis [28] secundum sacram nostram [29] præbitis constitutionem subscribere libello [30], qui appellatur [31] responsionis: & declarare etiam tempus quo ei libellus datus est, ne etiam ob hoc ars quædam fiat: cumque futura est celebrari contestatio litis, apud judicem interrogari fugientem, si viginti dies transierint deliberationis: & illum quidem dicere veritatem: ostendit quoque illud etiam ex die & sub-

1 Hac sententia titulus hic apud Scrimgerum inscriptus est: Ut qui provincialem hominem extra territorium suum in jus producit, cautionem præbeat, quod nisi litem obtineat prætaturus sit quantum judex eum qui calumnioſe exhibitus est, capere statuerit. Est & ita conceptus apud Julianum *const.* 47. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex divino nutu vel jussu maximæ potestatis, huc pertinet. *c.* 1. *c.* 2. *J. eod.* Est & ita in indice Reginæ, De exhibendis reis. Goth. Ad materiam hujus Novell. spectat *Novell.* 69. 79. 89. 123. *cap.* 8. ANS.

2 Seu evocandis ex longinquo territorio. unde hic titulus apud Julianum ita concipitur *l.* 187. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex divino nutu, vel jussione maximæ potestatis.

3 Ut exhibitiones fiant post 30. dies. *Index Reginæ.* Est & ita apud Julianum *d. loco. n.* 189. de admonitione reorum & in jus vocando. Hæc vero sententia legitur in editione Scrimg. ut qui libellum suscepit ad deliberandum, an judicio discepture velit, aut apud datum judicem litigare, viginti dierum spatium habeat, huc refer *cap.* 3. *J. eod.*

4 De juratoriis cautionibus. *Jul. d. loco num.* 190. De his qui juratoriam cautionem præstant. *Index Reginæ.* Quod qui post juratoriam cautionem in judicio non comparet, omnes litis impensas actori persolvat & deinceps causam dicat, datis fidejussoribus. *Scrimgerianæ editionis interpretatio:* huc pertinet *c.* 4. *J. eod.*

5 De casu militiæ. *Index Reg.* huc pertinet *c.* 5. *J. eodem.*

6 De inope muliere, quæ sine dote nupta est, quæ quartam partem defuncti maritii capere debet. *Jul. d. loco, n.* 192. De his qui sine dote aut donatione propter nuptias præmortuo conjuge locupiete, inopi relinquuntur, ut ii scil. quartam partem præmortui conjugis consequantur, sive sint liberi, sive non sint, *interpret. Scrimgerianæ editionis:* huc pertinet caput sextum. *J. eod.*

7 Persona scil.

8 Id est, quæ superstes manet.

9 *Sub.* sine jussu principis. Quid si retracti vel protracti fuerint ex longinquo? post decimum diem actorem operiri, seu expectare non coguntur: quin jurare in litem eis permittitur de expensis in via & pensis in via & pe-

regrinatione factis. 10 Hinc sumpta est Authentica, *Quod fieri. C. de dilationibus.* 11 Vid. *hic Cujac. & c.* 7. *de præscriptionibus.* 12 *Jul. c.* 187. *in fin.* 13 Reus vocatus in judicium, non comparente actore viatica jurejurando æstimat, quæ tamen judex taxabit moderatione adhibita. 14 *Jul. c.* 188. 15 Id est, in casu, *c.* 1. *J. eod.* 16 Id est, evocari reum ex sua jurisdictione ad forum actoris, huc pertinet lex 58. *ff. de jud. c. nostrum* 56. *de appellationib.* de evocationibus, vide quædam apud Paponem 1. *arrest.* 5. *n.* 24. 4. *arrest.* 6. *n.* 27. Rebuffum *tom.* 1. *tract. de evocationib.* 17 *d. Nov.* 112. *c.* 2. id in aliis casibus fieri non solet: & merito: utitur enim quadam via extraordinaria, id est, rescripto principis, vel auctoritate præfecti prætorio ad reum extra suum territorium protrahendum. 18 Id est, reo, 19 De admonitione reorum seu in jus vocando *Jul. c.* 189. 20 Clementia nimia calumniam parit, calumniæque occasio est. 21 Βιβλίον ἀντιδίκου. *Adjournement*, libellus citationis. 22 Vid. *c.* 4. *caus.* 3. *quæst.* 3. *Nov.* 56. *c.* 2. *Nov.* 82. *c.* 10. Jure canonico tempus arbitrio judicis relinquitur. *cap. dilectus. De procurator. e. quoniam frequenter §. si vero extr. ut lite non contestata.* Gall. *lib.* 1. *obs* 53. *n.* 20. ANS. 23 *l.* 14. *in fin. C. de judic. l.* 4. *C. de jurisd. l.* 13. *C. de exceptionib. l.* 52. *ff. de judic.* 24 Post litis contestationem, judex refutari non potest. 25 De refutatione judicis alias dixi, vid. *l.* 4 *C. de in jus vocando: l.* 12. *in pr. C. de jud.* adde *Cujac. 9. obs.* 23. 26 Viginti dierum inducias dantur reo, ad refutandum judicem. *Nov.* 96. *c.* 2. §. 1. vid. *Cujac. c.* 9. *de præscr.* 27 Προσωπικῆς ἐγγύης, judicio sisti cautionem intelligit, quæ sic dicitur ad differentiam judicarunt solvi, quæ de re est, non de persona. 28 Quas tamen, si absolvetur, repetiturus est. *l. ult. C. de fructib. & lit. expens. l. ult. C. de administr. tutor. l. ult. C. de pr. agent. in reb.* §. 24. *Inst. de act.* An solus reus dat sportulas per conventionem? Placentinus putat. Cui objicitur *Nov.* 86. *c. ult. lex ult. C. de fructib. & lit expens. lex ult. C. de agentib. in reb.* quod tamen Cujacio non placet. 29 *Nov.* 17. *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 27. & 28. *Nov.* 82. *c.* 10. 30 Contradictionis sc. *Jul.* 31 Τῷ καλεσθέντι ἀντιδίκῳ βιβλίον ὑποτίθεσθαι. *J. eod.* est libellus conventionis qui reo ab actore dari solet, *adjournement*, subscriptio καὶτὰ βιβλίον. *J. eod.* non fit ab actore, sed à reo, vid. *Jul. hic, n.* 189. qui ex adverso libelli & epistrapho fatetur libelli exemplum se accepisse. ἀντιβιβλίον vero dare, est dare libellum responsionis: Galli, *respondre, fournir de responses*, male igitur Haloand. hic ἀντιβιβλίον, exemplum libelli.

Source : BIU Cujas

1 Ὑπογραφὴς τῆς κατὰ βιβλίον Scrimger.

& subscriptione[1] libelli, & si dixerit transisse viginti dierum numerum, tunc[2] fieri litis contestationem. In medio[3] autem ei licentiam esse repudiare judicem, & alium petere: aut etiam cum eo judicem percipere, aut certe absolvi amicabiliter: nihil in medio neque damnificando, neque ab executoribus conturbando: sed & judiciariam cautionem exponentem, sicut qui de his judicat, perspexerit: & viginti dierum habentem deliberationem. Si vero hæc non serventur: licet videatur quædam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse, & post hujusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quædam contestatio litis.

2 His addi cupio quæ de litis contestatione scripsi ad *tit. Cod. de litis contest.*

3 Id est, ante viginti dies elapsos.

4 Hinc sumpta est Authentica, *Et qui jurat. C. de bon. auth. jud.*

5 Judex peritus repudiari non potest.

6 Dilationibus nimiis rei conventi actor non est opprimendus.

7 Id est, inter majores magistratus.

8 Qui juravit judicio sisti, nec comparet, ut perjurus, manu injecta, si postea reperitur: prehendi potest.

9 Fugitivus præsumitur jure destituti. Adversus fugitivum præsumitur, adde *l.* 15. *C. de probat.* Fuga suspectum reddit, eum qui fugit. Fugitivus damnato comparatur. *tit. C. de fugit.*

10 Id est, non sit magistratus.

11 Inquisitio laris domiciliique rei latitantis, judicis officio facienda præsentis in actoris gratiam.

12 Potest enim reus metu potentiæ adversarii non comparere, *l.* 1. §. 3. *ff. de eo per quem.*

13 Καὶὲ μίαν μεῖφαν. Scrimg. id est, μονομερῶς.

14 Olim in universa bona mittebantur. *l.* 1 *ff. quib. ex caus. in possess.* Goth. *l.* 6. §. *sed si Cod. de his qui ad Eccles.*

15 *l. pen. Cod. de pign.* id est, pignoris causa, ut creditor præsens in tantum modum jus habeat pignoris, quantus est debitæ quantitatis modus, & hic quidem fructus est contumaciæ, de quo adde *l.* 73 *ff. de judic. l.* 11 *C. de jud. l.* 2. *in fin. Cod. ubi in rem. l.* 8. *C. quomodo & quando judex.*

16 Integris omnibus bonis nondum venditis.

17 Servet, restituat. *l.* 15 *C. de jud.*

18 Τὰς ἐκ τῶ κωλυμένω κάτω σφατείας vocant Græci, 25. *Eclog.* 6. & Julianus hoc loco titulum facit, De casu militiæ. *c.* 191.

19 Hæc sumpta est Authentica, *Quod obtinet. Cod. de pignor.*

20 Id est, liceat.

21 *l. ult. C. de pign. l.* 5. *C. qui milit.*

22 *d. l. ult.* adde *Novr.* 35. *in fin.* & *Novr.* 97. *c.* 4.

23 Militiarum hypothecæ indultæ creditoribus.

24 Qui Titio pecuniam credidit ut militaret, Titio defuncto, scholæ placito fruetur, *Jul. const.* 47. *num.* 191. id est, ea commoda feret, easque annonas vindicabit, jure hypothecæ, quas defunctus a fisco percipiebat, si modo militia, de qua agitur, vendi potuit, *l.* 52. § 2. *ff. de act. empt.* nam quæ vendi non possunt militiæ pignorantur inutiliter, nec transferuntur in alium. *l. ult. C. de pign. l.* 3. §. 7. *ff. de muneribus.* Militia adjutorum quæstoris. *Novr.* 35. silentiariorum, *l.* 30. §. *ult. C. de inoff. l. ult. C. de silentiar. Jul. hic.* domesticorum, *arg. l.* 6. §. 3. *C. de advoc. diversf. judic.* vendi potest: ergo & pignorari, *l.* 9. §. 1. *ff. de pign. l.* 1. *C. Si aliena res pignor.* Certaminum commoda non possunt pignorari, *l.* 5. *C. quæ res pign. oblig.* possunt tamen ex causa judicati capi, *l.* 4. *C. de re jud.* ut & stipendia armatorum militum, *l.* 4. *C. de execut. rei jud.* & eodem modo commoda ecclesiastica, vid. *hic Cujac.*

25 Liberi & uxor percipiunt annonam seu scholæ placitum militiæ defuncti, & creditori defuncti præferuntur: quia & si non sint heredes defuncti, scholæ placitum ad eos lege defertur, *Jul. hic, l.* 11. *in fin. Cod. de proxim. sacror. scrin.* Quod si creditor eum in finem pecuniam credidit, ut militia emeretur, eamque specialiter pro debito pignoravit creditori, erit eo casu potior muliere liberisque defuncti, §. *cod.* adde *Anton. Mercatorem* 3. *Not.* 14. 26 Id est, etsi patri heredes non extiterint. 27 Hujusmodi enim militia pignorari potest & vendi. 28 Et quæ quartam partem bonorum defuncti mariti capere debet, *Jul. c.* 192. vel ita, quæ partem percipit in bonis mariti defuncti: seu de legitima, quæ uxori inopi debetur ac præstatur in bonis mariti mortui. 29 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea. C. unde vir & uxor.* 30 Alias non, *l. un. C. unde vir & uxor. l.* 3. *C. quor. bon.* §. 2. *J. eod. Jul. hic.* 31 *l. ult. C. de repud. Novr.* 22. *c.* 18. 32 Si tres liberi defuncto fuerint, & uxor ejus inops, uxor quadrantem accipiet: si plures, virilem usufructu tenus. *Novr.* 117. *c.* 5. quin, proprietatis jure, ex Nov. Leon. 106. 33 *Novell.* 74. *cap.* 5. *in fin.* 34 Mulier inops potest agere ad supplementum quartæ sibi debitæ in bonis mariti locupletis. 35 Quartam viro competentem in bonis uxoris locupletis defunctæ observa. 36 Mulier res suas mortuo marito retinere potest ac vindicare: & ita mariti creditores excludere, nisi marito successerint. 37 Dives uxor quartam non habet in bonis mariti. 38 Indotatæ uxori mariti donare propter nuptias non potest: ultima tamen voluntate aliquid ei relinquere potest.

CAP. IV.

De juratoriis cautionibus.

SI[4] vero semel repudians judicem, alium acceperit: non sinimus[5] ei eum qui petitus est, rursus repudiare. Sicut enim ejus curam habemus, etiam per dilationem[6] agi aliquid adversus actorem, modis omnibus aversamur: si vero etiam quidam jurant quia observabunt: & antequam contestatio litis fiat, ab hac maxima dispareant civitate, licentiam esse etiam non facta litis contestatione adire actorem statutum judicem, & hoc denuntiare. Illum vero (siquidem administrator[7] sit) jubere omnimodo exhiberi reum tanquam perjurum[8] & pene sui accusatorem per fugam[9] factum. Si vero non administrat[10], sed datus sit à quodam judice sive ex sacra forma aut jussione, aut etiam ab aliquo administratore: ad illum renuntiare, à quo datus est, ut deducatur ab illo: ne causa maneat actori undique desolato, judice agere aliquid non valente, eo quod nondum apud eum facta sit litis contestatio: illo contemnente legem & juramentum suum manifestatione sua, & actorem extra omne legitimum adjutorium relinquente. §. 1. Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, causa maneat suspensa: examinet[11] ut potuerit judex in quam terram abiisse dicitur: & det inducias certas, ut nisi intra eas occurrerit, (liberam[12] tamen hujus rei fiduciam habens, si non forte studio actoris impediatur, aut venire prohibeatur) tunc secundum unam[13] partem examinet negotium, & in possessionem mittat actorem rerum ejus secundum[14] mensuram declarati debiti: ipsumque in possessionem missum, habere etiam rem debiti servandi[15] causa: & tunc si ille occurrerit[16], omne ei prius salvet[17] damnum: & tunc recipiens res, & fidejussorem præstans, prosequatur causam.

CAP. V.

De hypothecis militiarum[18] *ex casu, qua persona & quando hoc jus habeant.*

OPtimum[19] quoque etiam hoc propter dubitationum quæstionem lege communi determinare. Primum namque fuerunt dubitationes plurimæ, utrum oporteat[20] militias sub hypothecæ[21] deduci vinculis, an etiam his liberas esse: sed hoc quidem jam definitum est lege[22]: & certæ consistunt militiæ quæcunque vendi aut obligari possunt. Nos autem ex majoribus causam considerantes, scimus, quia ex antiquis temporibus non erat in militiis hypotheca, sed quædam nomina omnino antiqua & deficientia in talibus efferebantur. Paulatim vero imperatores interpellantium[23] creditorum miserati: hæc præbebant, cum utique omnis militia publica existeret, nullum quæstum omnino alium quam ex imperiali munificentia habens.

§. 1. Propterea igitur sancimus ea quæ appellantur ex[24] casu, non omnibus prompte subjacere: nisi tamen creditor fuerit, qui *ad hoc ipsum* mutuavit, *ut militia illi emeretur*: alioqui aliis creditoribus non prompte damus hoc: sed si quidem filii fuerint aut uxor defuncti, istos omnibus præponimus[25] modis, ut adeant nos: & secundum jussionem nostram hoc habeant, non[26] tanquam paternam hereditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam: ut & subsistantiam relinquentibus, & non habentibus, merito solatium præbeamus. Si vero nullus eis neque filius neque uxor fuerit, neque creditor qui ad ipsam militiam mutuavit: tunc & aliis creditoribus præbemus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, & non propter piam & Deo placentem actionem ponere legem. De militia quippe spectabilium Silentiariorum[27] proprie datis & largitis eis privilegiis in sua virtute manentibus.

CAP. VI.

De muliere inope indotata.[28]

QUoniam[29] vero ad clementiam omnis à nobis aptata est lex, videmus autem quosdam cohærentes muneribus indotatis, deinde morientes & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem licet decies millies in statu legitimæ conjugis manserint, attamen eo quod non sit facta neque dos neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in novissima viventes inopia[30]: propterea sancimus providentiam fieri etiam harum & in successione morientis, & hujusmodi uxorem cum filiis vocari. & sicut scripsimus legem[31] volentem, si sine dote existentem uxorem vir dimiserit, quartam[32] partem ejus substantiæ accipere eam: sic etiam hic, quoniam contingit[33] forte paucos aut plures esse filios, quartam partem ejus substantiæ habere mulierem, sive plures, sive minus filii fuerint. Si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir minus quarta parte, compleri[34] hoc: ut sicut læsas eas juvamus, si forte dimissæ fuerint à viris indotatæ consistentes: ita vel si perduraverint semper cum eis, eadem fruantur providentia, scilicet omnibus secundum instar illius nostræ constitutionis quæ quartam decernit eis, etiam hic servandis similiter quidem in viris[35], similiter autem in mulieribus, communem namque etiam hanc super eis ponimus legem, sicut & præcedentem. §. 1. Si vero quasdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repositas habuit, harum actionem[36] & retentionem habeat omnibus modis imminutam: subjacere hujusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus: nisi forte secundum quod in illius jure ex hac lege heres extiterit. §. 2. Hæc itaque dicimus si conjunctorum alter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inveniatur, & moriens quidem aut vir aut mulier locuples sit, ille vero vel illa superstes pauper existat. Nam si aliunde[37] forsan habeat: non offerentem dotem, aut non dantem propter nuptias donationem, non erit justum gravare filios per successionem: quoniam lex alia est nostra dicens dotem non[38] offe-

ἡμέρας ϐ βιϐλίω, καὶ τ ὑπογραφῆς τ κ τὸ βιϐλίον. καὶ εἰ φήσῃ παρεληλυθέναι τ τ εἴκοσι ἡμερῶν ἀριθμὸν, τότε καὶ τὰ γενόμενα τῇ παρόδῳ τ ἀναιρεῖσθαι. ἐν μέσῳ ϐ ἄδειαν εἶναι καὶ παραιτεῖσθαι τ δικαστὴν καὶ ἕτερον αἰτεῖν, ἢ συνδικάζειν αὐτῷ λαμϐάνειν· ἢ καὶ ἀπαλλάττεσθαι φιλικῶς, ὀφὲν ἐν μέσῳ ϐὸ ζημιῶσθαι, ὀϐὲ παρὰ τ πραγμάτων παραπίπτομεν· ἀλλὰ τῷ τε δικαστικῷ ἀσφάλειαν ἐπιτίθεμεν, καθάπερ ἂν οἱ τῶν πολιτικῶν συνϐόλων, τῷ τε τ εἴκοσι ἡμερῶν ἔχειν ἀφάσκειν. Εἰ ϐ τινα μὴ φυλαχθείη, κἂν ὀφειλὴ τις γένεσθαι καινοτέρως, αὐτὴ μηδενὸς αὐτῷ εἶναι, ἀλλ' ἄδειαν εἶναι, καὶ μὴ τῷ τοιαύτῳ καινοτέρειν, εἴσω τ πεπαγμένων εἴκοσι ἡμερῶν, ὅτως ἀπαίτησα περᾶναι ὡς ἂν εἰ μηδὲ τῷ δέκατῳ ἐγεγένῃ τὶς καινοτέρεις.

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τ μεθ' ὁρκωμοσίας ἐγγυῶν.

ΕΙ ϐ ἅπαξ παραιτησάμενο τ δικαστὴν, ἕτερον λάϐοι, ὃ δίδομεν αὐτῷ καὶ τ ἡτημένον αὐτὸς παραιτεῖσθαι. ὥστε γὰ αὐτὸ κεκρίμενα, ὅτω καὶ τὸ δι' ἀναϐολὴν περᾶναι τ κ τ ἐναντίων, παντελῶς ἀποτρέφομεθα. Εἰ ϐ καί τινες διομόσαντο μὴ ὡς καταδρόσει, πολὺ ϐ ἡ καινοτέρεις ῥύσει, τ μεγάλης ταύτης ἀφανεῖς κακίστειν πόλεως, ἄδειαν εἶναι, καὶ μὴ ἐλευθερίας καινοτέρειν· ἐκεῖνον ϐ, εἰ μὴ ἀρχὰν εἴη, κελεύειν ἐκ τρίτης πεντὸς ἡμέρας τ ἐναχθέντα, ὡς καὶ ἐπιορκῆν, καὶ ὀφεῖλον ἑαυτὸν κατηγορεῖν τῇ φυγῇ ἐλεύθερον εἰ ϐ ὃν ἀρχοί, ὀφθείη ϐ ἐκ τινο δικαστὴς, εἴτε ἐκ θείας τύπε τυχὼν, ἢ κελεύσεως, ἢ καὶ παρά τινο ἀρχέντο, ἐπ' ἐκείνοις μενοῦσιν, ὥστε ἀγαθὰ παρ' ἐκείνε, καὶ μὴ τὸ πρᾶγμα μένειν τῷ διώκοντι πανταχόθεν ἀπορον· ὅτε ϐ δικαστὴ πρᾶξαί τι δυναμένῳ, ἀφ' τ μήπω ἐλεύθερος περὶ αὐτῷ καινοτέρειν, ἐκεῖνό τι καταφερέντο ϐ νόμῳ καὶ τ διωμοσίας τ ἑαυτὸ, καὶ τ διώκοντα πάσης ἐκτὸς νομίμως ϐοηθείας ἀπολιμπάνοντο. §. α'. Ὅπως ἂν ὃν μὴ λανθάνοντο αὐτὸ, καὶ ϐεϐαιώσεως τ παραστάσεως, τὸ πρᾶγμα μένοι μετέωρον, ἐξετάζέτω παχυμερῶς ὁ δικαστὴς ὅποι γῆς ἀπεληλυθέναι λέγεται, καὶ δίδοτω καινοτέρειαν ῥητὴν, ὥστε εἰ μὴ εἴσω ταύτης ἀπαντήσειε, (ἐλευθέραν μένοι τὰ παρῆσίαν ἔχων, ἀλλὰ μή, ὡς εἰκὸς, ἐξεπίτηδες παρὰ ϐ διώκοντο κωλυόμενο, ἢ κωλυόμενο ἐλθεῖν) τὴν καὶ τὸ μίαν μοῖραν ἐξετάζετω τῶν ὑπάρχοντων. καὶ ἐπὶ νομῆς πεμπέτω τ διώκοντα τ αὐτῷ πραγμάτων, ὡς τὰ μέτρα ϐ ἀφανιούμενα χρέος. ὥστε αὐτὸν εἰς νομὴν πεμφθέντα, ἔχειν τὰ πράγματα χρέως ἕνεκεν φυλακτέα. καὶ τὴν καὶ τὸ εἰσᾶξ ἐκεῖνο ἀπαντήσῃ, πᾶσαν αὐτῷ καινοτέρειν ἀναϐύειν τὴν ζημίαν, ὅτω τὸ ἀπολαμϐάνοντα τὰ πράγματα, καὶ ἐγκυρεῖν παρεχόμενον, ἀγωνίζασθαι τῷ ὑπάρχοντι.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τ στρατιωτικῶν ὑποθηκῶν ἐκ ϐ κάτω, ποῖα καινοτέρειν καὶ πότε τῶν κρίτο ἔχῃ.

ΚΑλὸν δ' ἂν εἴη καὶ τόδε, καινοτέρειν τὴν ἀμφισϐητουμένων ζήτησιν, νόμῳ κοινῷ διορίσασθαι. καινοτέρειν μὲν γὰ γεγόναμεν ἀμφισϐητήσεις πολλὰς, πότερον δεῖ τὰς στρατείας ὑπὸ τὰς τ ὑποθήκης ἀγέλας δεσμᾶς, ἢ τύπων ἐλευθέρας εἶναι. ἀλλὰ τόδε μὲν ἤδη κέκρι νόμῳ, καὶ καινοτέρειν αἱ στρατεῖαι ὁπόσαι, ἀφ' τὸ πιπράσκεσθαι, καὶ ὑποτίθεσθαι δύνανται). ἡμεῖς ϐ τὸ πρᾶγμα ἐκ μειζόνων θεωρήσαντες, ἴσμεν ὡς ἐκ τ παλαιῶν χρόνων ἐκ λίθ ἐπὶ ταῖς στρατείαις ὑποθήκη, ἀλλά τινα ὀνόματα καινοτέρως δεχόμενα καὶ σκελετοπότου ἐν τοῖς τοιούτοις ἐφέρετο· κ' μικρὸν ϐ οἱ αὐτοκράτορες τὰς καινοτέρειν τ δανειστὰς ἐλεοῦντες, ταῦτα ἐδίδοσαν. καίτοι πᾶσης στρατείας δημοσίας ὔσης, καὶ ὀδένα πόρον παντελῶς ἔτερον ἢ τ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἐχούσης. §. α'. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὰς ἐκ ϐ κελεύσεως κάτω στρατείας μὴ παντὶ καινοτέρειν ὑποκείσθαι, πλὴν εἰ μὴ δανειστὴς εἴη ὁ εἰς αὐτὸ τοῦτο δανείσας, ἐφ' ᾧ τ στρατείας ἐκείνου τυχεῖν. ἐπείτοιγε τοῖς ἄλλοις δανειστοῖς ὁ καινοτέρειν ὀίδομεν τοῦτο ἀλλ' εἰ μὴ παῖδες ὦσιν ἢ γαμετὴ τῷ τελευτήσαντι, τούτοις πᾶσι καινοτέρειν τρόπος, ὥστε καινέναι τε ἡμῖν, καὶ κ' κέλευσιν ἡμετέραν ταῦτα κομίζεσθαι, ἐκ ὡς πατρῴων, κλῆρον, εἴγε τὰ ἄλλα ἄπορο εἴη, ἀλλὰ βασιλικῶν φιλοτιμιῶν ἵνα καὶ τοῖς ὑσίαν καταλιμπάνουσι καὶ τοῖς σὺν ἔχουσί τι εἰκότα ϐοηθήσωμεν. Εἰ μόνοι ὑδεὶς αὐτοῖς ἦτε παῖς ἦτε γυνὴ καθεσθήκει, ὑδὲ δανειστὴς ὁ εἰς αὐτῷ τῶν στρατείων δανείσας, τότε καὶ τοῖς ἄλλοις δανειστοῖς μεταδίδομεν τ τοιούτων· ἵνα μὴ δόξαιμεν ἀπάνθρωπόν τι ποιεῖν, ὃ δὲ δύσκολον καὶ ϑεῷ δόξαιμεν ἐξουσίαν τινὰ τ νόμων τ θεσπισθέντων τ στρατείας τ ἀναλάπτων πλεονεξιῶν ἰδικῶς δεδομένων καὶ πιφιλοπονημένων αὐτοῖς καινομίοις, ἐπὶ τ ἰδίας ἰσχύο μόνων.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τ σὺν ἀπορίᾳ ἀναγκαίων γυναικῶν.

ΕΠειδὴ ϐ καὶ φιλανθρωπίαν ἅπας ἡμῶν ὁ νόμο ἥρμοσεν, ὁρῶμεν δέ τινας συνοικεσίους γυναιξὶ καινοτέροις χωρὶς, εἶτα τελούσας, καὶ τὰς μὲ παῖδας ἐκ ϐ νόμε καλεμένης καὶ τ πατρῴου κλήρου, τὰς ϐ γυναῖκας, κἂν εἰ μυριάκις σὺν τάξῃ νομίμης γαμετῆς συνῴκησαν, ἀλλ' ὅν, ἀφ' τὸ μὴ γένεσθαι μήτε καινοτέρειν μήτε προγαμιαίαν δωρεὰν, μηδὲν ἔχον δυναμένας, ἀλλ' ἐφ' ἁπλῇ συζύσας ἀπορίᾳ· ἀφ' τὰς ἡσυχίζομεν καινοτέροις γένεσι τούτων, καὶ σὺν τῇ ἀφορμῇ τ τελουσῶν ϐ, καὶ τῷ τοιούτῳ γαμετῷ μὴ τ παίδων κωλύειν. ὥστε ἐφεύραμεν νόμον ϐελόμενον, εἴπερ ἄπορον ἦσαν τῷ γαμετῷ ὁ ἀνὴρ ἀποπέμψῃ, τὸ τέταρτον μέρο τ αὐτῷ καινοτέρειας λαμϐάνειν αὐτὴν, ὅτω κἀκείνῳ, ἐπειδήπερ εἷς ὀλίγος ἢ πλείους εἶναι παῖδας, τῷ τέταρτῳ τ καινοτέρειας μοῖραν νομίζεσθαι τῷ γυναίῳ, εἴτε πλείους εἴτε ἐλάττους οἱ παῖδες εἶεν. Εἰ μόνοι πρεσϐεύοι τι κωλύποι αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ἔλαττον τ τετάρτης μοίρας, ἀναπληρεῖσθαι τόσον, ἵνα κἀκείνῳ ἀδικημένῳ αὐτῷς ἐϐοηθήσωμεν, εἴπερ ἀποπεμφθεῖεν παρὰ τ ἀνδρῶν ἄπρεπα κἀκεῖθεν ἀπορον· ὅτε ϐ δικαστὴ πρᾶξαί τι δυναμένῳ, ἀφ' τὸ μήπω ἐλεύθερος περὶ αὐτῷ καινοτέρειν, ἐκεῖνό τι καταφερέντο ϐ νόμῳ καὶ τ διωμοσίας τ ἑαυτὸ, καὶ τ διώκοντα πάσης ἐκτὸς νομίμως ϐοηθείας ἀπολιμπάνοντο. §. α'. Ὅπως ἂν ὃν μὴ λανθάνοντο αὐτὸ, καὶ ϐεϐαιώσεως τ παραστάσεως, τὸ πρᾶγμα μένοι μετέωρον, ἐξετάζέτω παχυμερῶς ὁ δικαστὴς ὅποι γῆς ἀπεληλυθέναι λέγεται, καὶ δίδοτω καινοτέρειαν ῥητὴν, ὥστε εἰ μὴ εἴσω ταύτης ἀπαντήσῃ, (ἐλευθέραν μένοι τὰ παρῆσίαν ἔχων, ἀλλὰ μή, ὡς εἰκὸς, ἐξεπίτηδες παρὰ ϐ διώκοντο κωλυόμενο, ἢ κωλυόμενο ἐλθεῖν) τὴν καὶ τὸ μίαν μοῖραν ἐξετάζετω τῶν ὑπάρχοντων. καὶ ἐπὶ νομῆς πεμπέτω τ διώκοντα τ αὐτῷ πραγμάτων, ὡς τὰ μέτρα ϐ ἀφανιούμενα χρέος. ὥστε αὐτὸν εἰς νομὴν πεμφθέντα, ἔχειν τὰ πράγματα χρέως ἕνεκεν φυλακτέα. καὶ τὴν καὶ τὸ εἰσᾶξ ἐκεῖνο ἀπαντήσῃ, πᾶσαν αὐτῷ καινοτέρειν ἀναϐύειν τὴν ζημίαν, ὅτω τὸ ἀπολαμϐάνοντα τὰ πράγματα, καὶ ἐγκυρεῖν παρεχόμενον, ἀγωνίζασθαι τῷ ὑπάρχοντι.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τ στρατιωτικῶν ὑποθηκῶν ἐκ ϐ κάτω, ποῖα καινοτέρειν καὶ πότε τῶν κρίτο ἔχῃ.

ΚΑλὸν δ' ἂν εἴη καὶ τόδε, καινοτέρειν τὴν ἀμφισϐητουμένων ζήτησιν, νόμῳ κοινῷ διορίσασθαι. καινοτέρειν μὲν γὰ γεγόναμεν ἀμφισϐητήσεις πολλὰς, πότερον δεῖ τὰς στρατείας ὑπὸ τὰς τ ὑποθήκης ἀγέλας δεσμᾶς, ἢ τύπων ἐλευθέρας εἶναι. ἀλλὰ τόδε μὲν ἤδη κέκρι νόμῳ, καὶ καινοτέρειν αἱ στρατεῖαι ὁπόσαι, ἀφ' τὸ πιπράσκεσθαι, καὶ ὑποτίθεσθαι δύνανται). ἡμεῖς ϐ τὸ πρᾶγμα ἐκ μειζόνων θεωρήσαντες, ἴσμεν ὡς ἐκ τ παλαιῶν χρόνων ἐκ λίθ ἐπὶ ταῖς στρατείας ὑποθήκη, ἀλλά τινα ὀνόματα καινοτέρως δεχόμενα καὶ σκελετοπότου ἐν τοῖς τοιούτοις ἐφέρετο· κ' μικρὸν ϐ οἱ αὐτοκράτορες τὰς καινοτέρειν τ δανειστὰς ἐλεοῦντες, ταῦτα ἐδίδοσαν. καίτοι πᾶσης στρατείας δημοσίας ὔσης, καὶ ὀδένα πόρον παντελῶς ἕτερον ἢ τ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἐχούσης. §. α'. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὰς ἐκ ϐ κελεύσεως κάτω στρατείας μὴ παντὶ καινοτέρειν ὑποκείσθαι, πλὴν εἰ μὴ δανειστὴς εἴη ὁ εἰς αὐτὸ τοῦτο δανείσας, ἐφ' ᾧ τ στρατείας ἐκείνου τυχεῖν. ἐπείτοιγε τοῖς ἄλλοις δανειστοῖς ὁ καινοτέρειν ὀίδομεν τοῦτο ἀλλ' εἰ μὴ παῖδες ὦσιν ἢ γαμετὴ τῷ τελευτήσαντι, τούτοις πᾶσι καινοτέρειν τρόπος, ὥστε καινέναι τε ἡμῖν, καὶ κ' κέλευσιν ἡμετέραν ταῦτα κομίζεσθαι, ἐκ ὡς πατρῴων, κλῆρον, εἴγε τὰ ἄλλα ἄπορο εἴη, ἀλλὰ βασιλικῶν φιλοτιμιῶν ἵνα καὶ τοῖς ὑσίαν καταλιμπάνουσι καὶ τοῖς σὺν ἔχουσί τι εἰκότα ϐοηθήσωμεν. Εἰ μόνοι ὑδεὶς αὐτοῖς ἦτε παῖς ἦτε γυνὴ καθεσθήκει, ὑδὲ δανειστὴς ὁ εἰς αὐτῷ τῶν στρατείων δανείσας, τότε καὶ τοῖς ἄλλοις δανειστοῖς μεταδίδομεν τ τοιούτων· ἵνα μὴ δόξαιμεν ἀπάνθρωπόν τι ποιεῖν, ὃ δὲ δύσκολον καὶ ϑεῷ δόξαιμεν ἐξουσίαν τινὰ τ νόμων τ θεσπισθέντων τ στρατείας τ ἀναλάπτων πλεονεξιῶν ἰδικῶς δεδομένων καὶ πιφιλοπονημένων αὐτοῖς καινομίοις, ἐπὶ τ ἰδίας ἰσχύο μόνων.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τ σὺν ἀπορίᾳ ἀναγκαίων γυναικῶν.

ΕΠειδὴ ϐ καὶ φιλανθρωπίαν ἅπας ἡμῶν ὁ νόμο ἥρμοσεν, ὁρῶμεν δέ τινας συνοικεσίους γυναιξὶ καινοτέροις χωρὶς, εἶτα τελούσας, καὶ τὰς μὲ παῖδας ἐκ ϐ νόμε καλεμένης καὶ τ πατρῴου κλήρου, τὰς ϐ γυναῖκας, κἂν εἰ μυριάκις σὺν τάξῃ νομίμης γαμετῆς συνῴκησαν, ἀλλ' ὅν, ἀφ' τὸ μὴ γένεσθαι μήτε καινοτέρειν μήτε προγαμιαίαν δωρεὰν, μηδὲν ἔχον δυναμένας, ἀλλ' ἐφ' ἁπλῇ συζύσας ἀπορίᾳ· ἀφ' τὰς ἡσυχίζομεν καινοτέροις γένεσι τούτων, καὶ σὺν τῇ ἀφορμῇ τ τελουσῶν ϐ, καὶ τῷ τοιούτῳ γαμετῷ μὴ τ παίδων κωλύειν. ὥστε ἐφεύραμεν νόμον ϐελόμενον, εἴπερ ἄπορον ἦσαν τῷ γαμετῷ ὁ ἀνὴρ ἀποπέμψῃ, τὸ τέταρτον μέρο τ αὐτῷ καινοτέρειας λαμϐάνειν αὐτὴν, ὅτω κἀκείνῳ, ἐπειδήπερ εἷς ὀλίγος ἢ πλείους εἶναι παῖδας, τῷ τέταρτῳ τ καινοτέρειας μοῖραν νομίζεσθαι τῷ γυναίῳ, εἴτε πλείους εἴτε ἐλάττους οἱ παῖδες εἶεν. Εἰ μόνοι πρεσϐεύοι τι κωλύποι αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ἔλαττον τ τετάρτης μοίρας, ἀναπληρεῖσθαι τόσον, ἵνα κἀκείνῳ ἀδικημένῳ αὐτῷς ἐϐοηθήσωμεν, εἴπερ ἀποπεμφθεῖεν παρὰ τ ἀνδρῶν ἄπρεπα κἀκεῖθεν ἀπορον· ὅτε ϐ δικαστὴ πρᾶξαί τι δυναμένῳ, ἀφ' τὸ μήπω ἐλεύθερος περὶ αὐτῷ καινοτέρειν, ἐκεῖνό τι καταφερέντο ϐ νόμῳ καὶ τ διωμοσίας τ ἑαυτὸ, καὶ τ διώκοντα πάσης ἐκτὸς νομίμως ϐοηθείας ἀπολιμπάνοντο. §. α'. Ὅπως ἂν ὃν μὴ λανθάνοντο αὐτὸ, καὶ ϐεϐαιώσεως τ παραστάσεως, τὸ πρᾶγμα μένοι μετέωρον, ἐξετάζέτω παχυμερῶς ὁ δικαστὴς ὅποι γῆς ἀπεληλυθέναι λέγεται, καὶ δίδοτω καινοτέρειαν ῥητὴν, ὥστε εἰ μὴ εἴσω ταύτης ἀπαντήσῃ, (ἐλευθέραν μένοι τὰ παρῆσίαν ἔχων, ἀλλὰ μή, ὡς εἰκὸς, ἐξεπίτηδες παρὰ ϐ διώκοντο κωλυόμενο, ἢ κωλυόμενο ἐλθεῖν) τὴν καὶ τὸ μίαν μοῖραν ἐξετάζετω τῶν ὑπάρχοντων. καὶ ἐπὶ νομῆς πεμπέτω τ διώκοντα τ αὐτῷ πραγμάτων, ὡς τὰ μέτρα ϐ ἀφανιούμενα χρέος. ὥστε αὐτὸν εἰς νομὴν πεμφθέντα, ἔχειν τὰ πράγματα χρέως ἕνεκεν φυλακτέα. καὶ τὴν καὶ τὸ εἰσᾶξ ἐκεῖνο ἀπαντήσῃ, πᾶσαν αὐτῷ καινοτέρειν ἀναϐύειν τὴν ζημίαν, ὅτω τὸ ἀπολαμϐάνοντα τὰ πράγματα, καὶ ἐγκυρεῖν παρεχόμενον, ἀγωνίζασθαι τῷ ὑπάρχοντι.

Source : BIU Cujas

συνοικήσωντ⊙. διότι νόμ⊙ ἄλλ⊙ ἐστὶν ἡμέτερ⊙, τῷ πᾶσιν μὴ εἰσενεγκαμένῳ, μὴ δυνάσ⊙ τι ℨ ἀνδρὸς οἰκειῶσ⊙ ἀφ' ὑπερθεσίας δωρεᾶς· ὅπως κἀκείνῳ βυλόμεθα κρεῖττον. πλὴν εἰ μὴ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἢ πρεσβύτερον αὐτῇ ἢ τι μέρ⊙ τ⊙ ὑπεστέτως κεφαλίποι. γίνεσ⊙ γὰρ τοῦτο καὶ ἐδέν⊙ βασκαίνομεν τρόπον, ἵνα ἀφ' πάντων ἡμῶν σύμφωνα τοῖς τ⊙ νόμων τηρῆτ⊙, κ⊙ ἡ ἀπορία ℨ συνοικήσωντ⊙ ὠφελῇ τ⊙ δύπορείας τ⊙ ἰατέρα θεραπεύοντ⊙.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὑφηστάνῳ ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ κρεῖττον κ⊙ πέρα τὴν παροῦσαν παραδίδωσι σπουδήν, ἀφ' ἧς παρ' αὐτῆς γνησομένων κηρυγμάτων ἅπασιν αὐτὰ κρυπτῶσι φανερὰ· ὥστε αὐτὸς κ⊙ ταύτῃ ζῆν τε κ⊙ πολιτεύεσθαι. Dat. Kalend. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ ℨ τῷ τ⊙ συναπογράφων ἀφάπαξιν χώραν ἔχειν ἀφ' ἃ ἐξεφωνήθη. καὶ Περὶ ℨ παντὶ δίκηλῳ οἴκῳ κ⊙ ἑτέρῳ τόπῳ δύσεσθαι ἐξεῖναι ὡς τὰ ὁμοία ποιεῖσ⊙ συναλλαγὰς τ⊙ ἀκινήτων κλήσεων, δεκρίτῳ προσθήκῃ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπ⊙ ὑπάτων, κ⊙ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εν τισὶ τ⊙ ἡμετέρων ἀφορίζειν, ἐδὲν ἀσαφὲς ἐχάσῃ, κεκίνηνται ζητήσεις, τινῶν ἐξεπιτηδὲς κ⊙ ὡς τ⊙ ἑαυτῶν σκοπὸν ἀσάφειαν ἐπιφερόντων αὐτῇ. ἐλευθερίας γὰρ ὄντες ἐραστὴ, ἵναγκ⊙ τεθείκαμεν νόμον ὥστε μὴ, κ⊙ τὸ παλαιὸν, εἰ ἐξ συναπογράφῳ κ⊙ ἐλευθέρᾳ πρόσωπ⊙ προέλθοι γονὴ, πάντως αὐτὴν ἀνελευθεῖν τῇ συναπογράφῳ τύχῃ· ἀλλὰ κ⊙ τὴν τ⊙ δελικῆς τύχης παρατήρησιν, ὅτου κ⊙ ἐπὶ τ⊙ συναπογράφων νομίζεσθ⊙, κ⊙ ὡς τὴν τ⊙ χαιρὸς κρίσασαν κ⊙ τὴν ℨ τεχθέντ⊙ κανονίζεσθ⊙ τύχην. ἐξ ἐλευθέρας γὰρ μήτρ⊙ προελθεῖν δῆλον βρέφ⊙ ὁ ἡμέτερ⊙ δύποιῶν σὰκ ἠβουλήθη νόμ⊙. ὥστε ἐφήσαμεν ἐν τῷ νόμῳ, εἴτε τινὲς συνοικῶσι γυναιξὶν, εἴτε κ⊙ συνοικήσαιεν, εἴτε παιδοποιήσαιεν, ὅπου τ⊙ νόμου ἐπὶ τοῖς πικτωμένοις κρεῖττον τινὲς ℨ ὅπως ἀνοήτως ἢ κακόργως ἑρμηνεύσειν ἐπιχείρησαν τ⊙ νόμον, ὥστε κἂν εἰ ὡς τ⊙ ἀφαιρέσεως ἐτέχθησάν τινες, κἂν εἰ σφόδρα εἶεν πρεσβῦται, νομίζειν αὐτὰς ἐλευθερῶσθαι, ὥσπερ ἄρτι πικτωμένης, ἀλλ' ὑ μακρῷ πρόσθεν ἐλευθέρους τ⊙ νόμου. καίτοιγε ἡμεῖς τοῦτο ἔχομεν ἔννοιαν, ὥστε εἴτε συνοικῶσιν ἤδη τινὲς γαμεταῖς, εἴτε μὴ τ⊙ νόμου παιδοποιήσουν), εἴτε μὴ συνοικῶσι μὲν, ὕστερον ℨ γήμωσιν, τὸ μὴ τ⊙ νόμου πικτωμένου ἔχειν τοῦτο ὃν ℨ νόμῳ δεδομένῳ ἐλευθερίαν.

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τ⊙ ἐξ συναπογράφῳ τε κ⊙ ἐλευθέρας τεχθέντα ἐλεύθερον εἶναι.

Ινα μὴ τοίνυν ἐξῇ τεχνάζειν κ⊙ κακουργεῖν, κ⊙ τὰς τ⊙ χρεῶν βλάπτειν δεσπότας ταῖς τοιαύταις ἑρμηνείαις, ἀφ' τοῦτο θεσπίζομεν, πάντας τὰς πεχθέντας ὃν ℨ καιρῷ ℨ νόμῳ, τούτους κ⊙ μήτρας ἐλευθέρας συναπογράφῳ τύχης εἶναι, εἰ μὴ ἐξ ἐλευθέρων γένοιντο μητέρων παντὸς ℨ πρεσβυτέρ⊙ τῷ παλαιῷ πεφυλαγμένῳ νόμῳ.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ℨ πῶς οἱ τ⊙ δύναμιν τόπων οἰκήσωμεν τὰ τ⊙ ἐκκλησίας ἀμείβειν δυνάμενοι, ἐξαιρέσεως τ⊙ Κωνσταντίνου πόλεως ἐκκλησίας.

Επειδὴ ℨ ἐναγκ⊙ νόμον ἐγράψαμεν, ἱεροπρεπῶς κ⊙ τὰ πρὸς τ⊙ ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων, κ⊙ βυλόμενοι, εἰ μὲ δημόσιον ὄφλημα εἴη, δικαίως αὐτὰς κ⊙ ἐκποιεῖν, σὺν ἀκολουθείᾳ μύτοι πάσῃ, κ⊙ τῷ ℨ νόμῳ παρατήρησιν· εἰ ℨ ἰδιωτικὸν χρέ⊙, pro soluto διδόναι πρᾶγμα ἀκίνητον, κ⊙ μηδὲν δοκεῖν προσκρούειν τῷ προπεθέντι νόμῳ, τῷ πᾶσιν ἐκποίησιν εἰρηνικάπεινο προσθέμεν, ὥστε εἴ κ⊙ τινα ἀπαραίτητον προφασιν, κ⊙ συμφέρουσαν τῷ τε διδόντι, τῷ τε λαμβάνοντι δύκηλόν οἶκον, τυτέσιν ἢ ἐκκλησίαν ὡς ἐκκλησίαν, ἢ πλοκεῖον ὡς πλοκεῖον, ἢ ξενῶνί ὡς ξενῶνα, ἢ ἀπλῶς δικαιεῖ οἶκον ὡς ἕτερον σεβάσμιον οἶκον, τυτέσιν ἢ ἐκκλησίαν ὡς πλοκεῖον, ἢ μοναστηρίῳ ὡς δύκτηρον οἶκον, ἢ ξενῶνα, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ οἰκείοις ὡς ἐκκλησίαν, ἢ ὡς ἄλλα, ἢ ὡς ἓν τ⊙ ἔμπροσθεν ἡμῖν ἠριθμημένων, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε δικαίῳ οἶκον, ἀδειαν δίδομεν τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ἀφ' τῷδε ℨ νόμῳ, ἀμοιβὴν ποιεῖσθαι, κ⊙ τὸν πολιτεύεσθαι· κ⊙ μὴ μόνον τῷ βασιλείαν, καθάπερ ὁ προτερ⊙ ἔλεγε νόμ⊙, ἀδειαν ἔχειν ἀμείβειν, ἀλλὰ κ⊙ τὰς δίκαιος οἰκους τὰς τῷ βασιλεῖ πάντων ἀνειμένους ἱερῷ. ὅτου μύτοι ὥστε κ⊙ δέκρεῖον προσκεῖσθαι σὺν ἀκολουθείᾳ πάσῃ κ⊙ μεθ' ὅρκου, κ⊙ παρὰ τῷ τ⊙ τόπων μητροπολίτῃ ταῦτα σκοπεῖσθαι. κ⊙ εἶναι τοῖς ἀληθείας ὑποδειχθείη μεθ' ὅρκου ὡς συμφέρον ἐστὶν ἑκατέρῳ μέρει τὸ τοιοῦτον, προσκεῖσθαί τε αὐτὸ κ⊙ πολιτεύεσθαι, κ⊙ κρατεῖν, κ⊙ μὴ δεῖσθαι μηδὲ ἰδικῆς κελεύσεως, μηδὲ θείας πραγματικῆς τύπ⊙. ἐχόντων μύτοι τ⊙ εἰς τοῦτο ἐκριβῶν τῶν ὑπ ℨ μεγάλου θεοῦ κέλσιν, εἴπ⊙ παρεβαίνειν ℨ προσήκοντ⊙, ἢ εἴ τις συμπαιγνία γένοιτο, ἢ τι παρὰ τὸ συμφέρον ἑκατέρῳ πράττοιτο μέρει. κ⊙ γὰρ δὴ κ⊙ ὁρᾷ τούτοις ἁπάντων ἐπικείσου) φοβερώτερ), κ⊙ ὡς τὰ θεία τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγει λόγια. τ⊙ τε νῦν ℨ προστεταγμένων εἴ τι παρεβαθείη κ⊙ ὕστερον διελεγχθείη κακόργως γενόμενον, αὐτὸ μηδὲ γεγονότ⊙ ἔσται. §. α'. Εξαιρεῖται ℨ κ⊙ τοῦτο ℨ νόμου τῶν ἁγιωτάτων μεγάλου ἐκκλησίων, ὥσπερ κ⊙ ℨ πρόσθεν· ἐκείνων γὰρ ἐπὶ τ⊙ ἀστέρας καλύπτεσθ⊙ τ⊙ ἐκποιήσεων ἐστάναι βυλόμεθα, διότι τοῦτο κ⊙ αὐτοῖς τοῖς προεστῶσιν αὐτῆς ὁσιωτάτοις ἀνδράσι δοκεῖ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ καλῶς ἡμῖν κ⊙ ὁσίως παρεστάνται, κ⊙ ἀφ' τῷδε ℨ θείᾳ δηλώματα νόμου, ἐν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν οἷς ἄρχῃ, ἀφ' κηρυγμάτων οἰκείων, κ⊙ τὸ συνήθες, φανερὰ ποιησείτω. Dat. XV. Kal. Septemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ ἀμοιβῆς πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἐμφυτεύσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ⊙ δυδαίμον⊙ ταύτης πόλεως, κ⊙ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Νόμον ἐγράψαμεν ἤδη, τοὺς μὲ ἐκκλησιαστικὰς ἐκποιήσεις κωλύοντα, μόνῳ ℨ ἀμοιβὴν ἐπιτρέποντα τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, κ⊙ ὡς γε τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ κ⊙ τούτῳ ὕστ τῷ δυδαίμονα πόλιν, λύσκᾳ ἡ βασιλεία λαβεῖν τι πρὸ πν⊙ τ⊙ δίκαιων οἴκων βυληθείη. ὕστερον μὲ ἓν ἕτερον ἐγράψαμεν νόμον, ἐξ ὧν ἐξείλομεν τῷ ἁγιωτάτῳ μεγάλῳ ἐκκλησίαν, ἐπιτρέψαντες πινὰς ἐκποιήσεις ἅσπερ ἐκεῖν⊙ ὁ νόμ⊙ λέγει. Επειδὴ ℨ ἐγνωμεν ὡς τινες τὸ τ⊙ ὠφελείας ἀφαίρεσιν κεφάλαιον, ὅπως ἐπὶ

rentem, non posse res viri acquirere per antenuptialem donationem, quod etiam volumus hic obtinere: nisi tamen ipse vir aut legatum ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit, fieri namque hoc nullo invidemus modo: ut omnibus modis concordantiæ legum serventur, & inopia conjugis per divitias salvetur alterius.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere, effectuique contradere festinet, per præcepta à se conficienda universa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum hæc vivant etiam, & conversentur. Dat. x. Kal. Octob. Imper. Dom. Justin. PP. A. anno XI. post Cons. BELIS. V. C. Anno secundo [1].

TIT. IX.

CONSTITUTIONEM [2] QUÆ EX ADSCRIPTIO [3] ET LIBERA NATOS, LIBEROS ESSE VULT, NON IIS QUI ANTE CONSTITUTIONEM NATI SUNT, SED QUI POST CONSTITUTIONEM PRODESSE, ET UT NE [4] VENERABILES DOMUS COMMUTATIONES FACIANT ADINVICEM IMMOBILIUM RERUM ECCLESIASTICARUM, DECRETO PRIUS INTERPOSITO, EXCEPTA HAC MAJORI ECCLESIA.

NOVELLA CONSTIT. LIV.

Imp Justinian. Augustus. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

IN quadam [5] nostrarum constitutionum nihil obscuritatis habente, motæ sunt quæstiones ab aliquibus ex studio & ad suam intentionem obscuritatem ei introducentibus. Cum [6] enim *libertatis amatores simus:* nuper posuimus legem [7] *ut non secundum antiquitatem* [8], *si ex adscriptitio & libera persona processerit soboles, omnino eam sequi adscriptitiam fortunam secundum servilis fortunæ observationem: sic etiam super adscriptitiis putari: & secundum ventris flatum, ejus etiam qui nascitur considerari fortunam.* Ex libera [9] namque matre procedere servilem partum, nostra benefaciens noluit lex: quoniam diximus in lege, si quidem conjuncti sunt mulieribus, sive etiam conjuncti fuerunt, & filii procreantur: ita legem, in iis qui procreantur, valere. Quidam autem sic fatue aut callide interpretari ausi sunt legem, ut etiam si ante [10] constitutionem nati sunt aliqui, vel si valde sint senes, putent eos liberari tanquam modo natos, & non longe præcedentes legem: cum utique nos hunc habuerimus intellectum, ut si cohærent jam quidem uxoribus, & post legem filii procreati essent, aut non cohærent quidem, postea vero nuptiæ fierent, post legem nati haberent ex lege datam libertatem.

CAP. I.

Ut natus ex adscriptitio & libera sit liber.

NE igitur liceat artibus uti & malignari: & possessionum nocere dominis talibus interpretationibus, propterea sancimus, omnes qui nati sunt à tempore legis [11], hos solutos esse adscriptitia fortuna, si ex liberis nascantur matribus, omne præteritum antiquæ servando legi.

CAP. II.

Ut venerabilium locorum œconomi res ecclesiæ permutare invicem possint, excepta ecclesia Constantinopolitana.

QUia [12] igitur nuper [13] scripsimus legem, medentes iis quæ de ecclesiasticis alienationibus fiunt, & volentes, si quidem publicum debitum sit, posse eas alienare cum omni subtilitate secundum legis observationem. Si vero privatum debitum est, pro [14] soluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere positam legem, quæ omnem alienationem prohibet: etiam illud adjicimus, & per quandam inevitabilem occasionem & utilem danti & accipienti venerandæ domui: hoc est, aut ecclesiæ ad ecclesiam, aut ptochotrophii ad ptochotrophium, aut xenodochii ad xenodochium, aut simpliciter venerabili domui ad aliam reverendam domum: hoc est, aut ecclesiam ad ptochotrophium, aut monasterium ad venerandam domum, aut xenodochium, aut nosocomium, aut illis ad ecclesiam, aut alterutrum, aut unum horum quæ prius à nobis sunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam damus præsulibus horum monasteriorum per hanc legem commutationem [15] facere, & hoc valere: & non [16] solum imperium (sicut prior dabat lex) licentiam habere commutare, sed etiam venerabiles domos, quæ [17] regi omnium Deo dedicatæ sunt: sic tamen ut etiam decretum [18] interponatur cum omni subtilitate & jurejurando: & apud locorum metropolitam hoc considerari: & si revera probatum fuerit cum jurejurando, quia utile est utrique patti hoc agi, ratum esse & valere, & non egere neque speciali jussione, neque pragmatico divino typo: habentibus quippe iis qui ad talia conveniunt, magni Dei judicium, siquidem prævaricati fuerint horum quæ competunt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid propter utilitatem utriusque geratur partis. Nam etiam maledicta his omnium terribilia imminebunt, & quæ inferunt eloquia divina peccantibus, & quæ nunc eis disposita sunt, si quid autem prætermittatur, & postea demonstretur maligne factum: pro non facto erit. §. 1. Excipimus [19] etiam hac lege sanctissimam majorem [20] ecclesiam: sicut etiam priori: illam namque in priori prohibitione alienationum stare volumus, quoniam & hoc ipsis gubernatoribus ejus sanctissimis viris videtur.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & sancte visa sunt, & per hanc sanctam declarata sunt legem, in omnibus gentibus quibus præes, per præcepta propria solenniter faciat manifesta. Dat. XV. Kalend. Septemb. CP. Imper. Dom. Justin. Anno XI. [21] post BELIS. V. C. CONS. Anno II.

TIT. X.

UT DE CÆTERO [22] COMMUTATIONES [23] ECCLESIASTICARUM RERUM NON FICTE FIANT AD PIISSIMUM IMPERATOREM, ET HOC MODO AD ALIAS PERSONAS TRANSEANT RES: SED HÆC TANTUMMODO FIANT AD IMPERIALEM DOMUM: ET UT LICEAT PERPETUAS EMPHYTEUSES [24] AGI AB ORATORIIS IN ORATORIA, DECRETO VIDELICET INTERPOSITO: EXCEPTA HAC MAJORE ECCLESIA: NEC TAMEN IN PRIVATAM PERSONAM TRANSEAT EMPHYTEUSIS.

NOVELLA CONSTIT. LV.

Imp. Justin. August. Mennæ archiepiscopo Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

LEgem scripsimus dudum, ecclesiasticas quidem alienationes [25] prohibentem, solam autem commutationem permittentem sanctissimis ecclesiis, necnon sanctissimæ majori ecclesiæ hujus felicissimæ civitatis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit, postea siquidem aliam scripsimus legem [26], qua excepimus sanctissimam majorem ecclesiam, permittentes quasdam alienationes quas illa lex dicit. Quia vero cognovimus eo quod aliqui prioris

1 Id est, anno 53
2 Id est, legem ultimam *c. de Aagric. & censitis.*
3 Ut constitutio quæ de adscriptitiis agit, locum habeat ex quo publicata est *Interpret. Scrimg. editio.* De his qui ex libera matre & adscriptitio patre nati sunt. *Jul. const.* 48. De colonis natis ex liberis personis, *Index Reginæ apud Cujac.* huc pertinet *c.* 1. *J. eod.*
4 Ut cuicunque orationis domui, & alii loco sacro cum simili domo aut loco interpositio decreto immobilium possessionum commutationes facere liceat, *Interpret Ser. edit.* si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere maluerit. *Jul. Vide const.* 48. Ut loca sacra prædia invicem commutare possint. *Index Reginæ apud Cujac.* Huc pertinet *c.* 2. *J. eod.*
5 Undecimo libro Codicis. *Jul. c.* 193. *l. ult. C. de agricol. & censitis.*
6 Hinc sumpta est Authentica, *Antiqua, C. de infantibus exposi.*
7 *d. l. ult.*
8 Olim qui nascebatur ex adscriptitio & libera, erat adscriptitius: hodie ingenuus, *ut hic, & d. l. ult.* Qui sic nascitur in Africa, liber quidem est & res proprias habet: in ordine tamen colonorum est, nec potest prædium dimittere in quo natus est, & alienum excolere. vid. *const. quandam Just. apud Cujac. 4. obs. 28. eaque extat in Nov. 162. c. 2.*
9 Ex libera matre qui nascitur, ingenuus est.
10 Lex non porrigitur ad præteritos casus, nisi nominatim dictum fuerit, vide *l. 7. C. de legibus.*
11 Id est, *d. l. ult.*
12 Hinc sumpta est Authentica. *Item C. de sacr. eccl.*
13 *Nov.* 46. addo *Nov.* 7.
14 *d. Nov.* 40.
15 Permutationes bonorum ecclesiasticorum ut fieri possint.
16 Non soli imperatori permutare cum ecclesia licet res immobiles, sed & ipsis ecclesiis.
17 Argumentum observa: Res principis immobiles cum ecclesia possunt permutari, ergo & ipsius Ecclesiæ: quia Ecclesiæ omnes summi principis, nempe Dei sunt.
18 Dixi ad *Novell.* 46.
19 *Nov.* 46. *c.* 3.
20 Sanctæ Sophiæ.
21 Id est, 537.
22 Ut in posterum.
23 De permutatione rerum ecclesiasticarum, *interpretatio Scringer. editionis.* Ut cum solo principe sacrorum bonorum permutatio fiat, *Index Regimæ.*
24 De emphyteusi rerum ecclesiasticarum *Scring.* Ut liceat venerabilibus locis perpetuos contractus emphyteuseos inter se facere. *Jul. const.* 19. Ut loca sacra invicem perpetuam emphyteusim contrahere possint, *Index Regimæ.*
25 *Novell.* 7.
26 *Nov.* 46. *cap* 3. *Nov.* 54. *c.* 2. *in fin.*

Source : BIU Cujas

constitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad artem legi contrariam converterunt: postulaveruntque nos quidem à sanctissima ecclesia accipere, his autem hæc dare, hinc aggressi sunt multi quidem similibus petitionibus nitentes sacram circumvenire constitutionem. Quæcunque ergo gesta sunt à nobis usque præsentem diem, hæc sub schemate quod nunc est, valere volumus, nullo permutando horum quæ jam à nobis cum sanctissima ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut cum iis qui hæc à nobis perceperunt.

Cap. I.

1 Res ecclesiasticæ delatæ ad imperatorem causa permutationis, privatorum fieri non debent. Sed hoc abrogatum, *Novell.* 119. *c.* 10.

De cætero autem sancimus, nulli penitus ullam esse licentiam aliquid tale agere: sed illas solas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ sunt, ut perpetuo apud imperium maneant, & non [1] transferantur ad privatum: neque illarum jus per medium imperium ad eos proficiscatur. Sed si quid tale fiat, licentiam damus reverendissimis œconomis res apprehendere hujusmodi, & trahere eas rursus ad sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum ad imperium factas: sed servari hoc schema in perpetuum ex præsenti die inchoatum, omnibus, quæ dudum (sicut prædiximus) post priorem legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quod illa quidem quæ sic facta sunt, à viris gesta sunt. Nunc autem quidam volunt, illorum exemplo utentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam majorem ecclesiam hujus felicissimæ civitatis circumvenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam infirmum esse, & à sanctissima majore ecclesia in perpetuum vindicari: nulla ei temporis præscriptione in hoc objicienda.

2 Ecclesiæ ad ecclesiam permissa permutatio.

3 Id est, anno 554.

Cap. II.

Ut ecclesiis inter se liceat perpetuos contractus emphyteuticos facere.

Illud quoque sancimus, ut aliis omnibus de jure emphyteuseos sanctis, & in sanctissima majore ecclesia, & in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis & venerabilibus domibus ad invicem [2] & emphyteusim perpetuam agere: decreto quippe hic faciendo: excepta quidem hac sanctissima majore ecclesia in hac celebrata emphyteusi: ut non ad privatam personam extendi omnino possit.

Epilogus.

Tua igitur beatitudo, quæ jussa sunt à nobis, custodiat: & iis qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta, ut & ipsi quæ nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum prævaricari præsumant: erit enim universis à Deo judicium & exinde pœna, si quid præter hæc aut ipsi egerint, aut agi permiserint. Dat. III. Non. Novemb. CP. Imperat. DN. Justin. PP. Anno XI. post Belis. V.C. Cons. Anno II. Indictione prima. [3]

Tit. XI.

UT EA QUÆ VOCANTUR INSINUATIVA [4] SUPER CLERICIS, IN MAJORE ECCLESIA QUIDEM DENTUR: IN ALIIS AUTEM ECCLESIIS PENITUS NON DENTUR.

Novella Constit. LVI. [5]

Imperator Justinianus Augustus, Mennæ Archiepiscopo civitatis regiæ Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

Plurimas aditiones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuam beatitudinem justum existimavimus. Qui enim ordinantur à tua reverentia clerici in sanctissimis ecclesiis (absque tamem sanctissima majori ecclesia) omnium patiuntur crudelissima non suscipientibus eos illic ecclesiis, antequam [6] quantum voluerint accipiant aurum: & novimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

Cap. I.

Sancimus igitur, beatitudinem tuam hoc validissime custodire, ut si quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima majore ecclesia, hoc eos præbere: nihil enim de iis quæ dantur in sanctissima majore ecclesia novamus. Præterea vero in aliis omnibus nulli in eis clericorum licentiam esse penitus pro iis quæ vocantur insinuativa [7], aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit, illum quidem privari [8] sacerdotio: in illius autem officio introire qui missus est: & hanc eum avaritiæ ferre mercedem: custodire vero hoc etiam Deo amantissimos defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ, pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint: sed gratis omnia procedere. Deinde [9] etenim defunctiones & ministeria non per venditionem [10], nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed pure & citra redemptionem, sic enim rei digni fient nulla venditione ac mercatione facienda.

4 Εμφανιστικὰ *Scr.* De emphanisticis quæ à clericis exiguntur, *Jul. const.* 50. ut in sola ecclesia Constantinopolitana præbeantur insinuationes. *Index Regin.* Insinuativa sunt quæ novi clerici dant veteribus pro suo introitu. *pour leur entrée & bien venue.* Quæ dant Episcopi Enthronistica, *Nov.* 123. *cap.* 3. cathedratica Juliano & Alexandro, *c. Ecclesias de censibus:* adde *Novell.* 123. *cap.* 16. *ubi dicam de Annatis*, Canonica. J. *Nov. Isaac. Comm.*

5 Fit hujus Novellæ mentio in quodam scholio 3. *Eclog.* 1. *cap.* 42.

6 Corruptis moribus clerici, gratis non promovebantur Justiniani seculo.

7 Hinc illud, Gratis accepistis, gratis date.

8 Si hæc constitutio usitata esset, pauci hodie sacerdotes essent.

9 Τὰς δὲ τῶν διαπόντων Θεῷ λειτουργίας τε καὶ ὑπηρεσίας ἢ κατὰ πρᾶσιν, &c. id est, nam domini Dei ministeria & functiones non per venditionem, &c.

10 Simonia est spiritualia eisve adnexa emere: à Simone Mago sic dicta, qui primus sceleris hujus detestandi auctor fuit, vid. *l.* 3. *Cod. de Episcop. cap.* 1. & passim *extr. de Simonia.*

11 Id est, anno 554.

12 De clericis, qui à suis desiterunt ecclesiis, *interpret. Scrimgerianæ editionis.* Si ecclesiam suam clerici dereliquerint, *Jul. const.* 51. ubi hujusmodi desertores vocat desistitores.

13 De subrogatis clericis. *Index Reginæ.* huc pertinet *cap.* 1.

14 De his qui ædificant εὐκτηρίους οἴκους, id est, orationum domos. *Scrimger.* De eo qui ecclesias ædificat, vel annonas clericis donat, *Jul. d. l. cap.* 19. ut qui ædificant ædem sacram, ordinent in ea clericos Patriarchæ authoritate, *Index Reginæ,* huc pertinet *c.* 2.

15 *Nov. Leon.* 8.

16 Clericus desertor non privatur clericatu, sed ejus loco alius subrogatur.

ἀμείψῃ ἀφαιρεθέντων τοῖς δικαίοις οἴκοις πραγμάτων ἕως τῷ βασιλείων ἐγγράψαμεν, εἰς τὸν κῦ θ' νόμον τέχνῳ ἔτεψαν, ἤτησεν ὁ ὡς ἡμᾶς μὲ πρὸ τ' ἁγιωτάτης ἐκκλησίας λαβεῖν, αὐτοῖς ὁ ταῦτα δίκαιος, ὑπεσθεν ὁ ὠφελήσαι πολλοὶ, ταῖς ὁμοίαις αἰτήσεσι χρώμενοι, τῇ θείᾳ ἀντιγράφειν ἀφέψειν. τὰ μὲ ὅσα πέπραγκ) παρ' ἡμῶν μέχρι τ' παρούσης ἡμέρας, τοῦτα ἐπὶ θ' νῦν ῥμεν χρήματ@ βαλόμεθα (ἀδενὸς ἀναστρεπομένου τ' ἤδη παρ' ἡμῶν ἕως τῷ ἁγιωτάτῳ ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις σεσαλάσμασι πραχθέντων, ἢ ἕως αὐτὸς οἵωσ ταῦτα παρ' ἡμῶν εἰλήφασι.)

ΚΕΦ. α'.

Τοῦ λοιπὸ ὁ θεσπίζομεν μηδενὶ παντελῶς μηδεμίαν εἶναι παῤῥησίαν τοιοῦτό τι πράττειν, ἀλλ' ἐκείνας μόνας ἐῤῥώσθαι τὰς ἀμοιβὰς τὰς ἕως τῷ βασιλικῷ οἰκίαν ἐπὶ τὸ γινομένας, ὥστε διδοῦναι τοῖς ἀναγκαίοις τῆς βασιλείας ῥμέσης τ' βασιλείας ἐπ' αὐτὸν ὀδύσεις· ἀλλ' εἴ τι ῥηθὲν τοιοῦτον, ἀθέσιν δίδομεν τοῖς δυλαβεστάτοις οἰκονόμοις, τ' πραγμάτων ἐπιλαμβάνεσθ τότων, κ) ἀφέλκειν αὐτὰ πάλιν εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν δρακλὴν ἐπύχανεν ἀμοιβὰς τις ἐπὶ τούτοις ἕως τῷ βασιλείων ῥηθέν. ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν τὸ ἀῆμα εἰς τὸ διδόσεις, ὁν τ' παρούσης ἡμέρας δρακμὰς πάντων τ' ἤδη (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) μ' τ' ἀσσαρίου νόμον κ' τ' εἰσραμένου ῥηθέντων τρόπον, βεβαίων μενόντων. ἀφ' τὸ ἐκείνα μὲ τὰ ὅτω ῥηθέντα, παῤ' ἀνδρῶν ῥηθέντα οἵωσ ὁ τεχνάζοντες ὁδὲ κακουργοῦντες ἐποίει, ἀλλὰ κ) παῤ ἡμῶν εἰς τὸν ἀσθενεστέρους ἦλθον. νῦν δέ τινες βάλλουσ, τ' ἐκείνων παραδείγματι χρώμενοι, ἡμᾶς τε διενοχλεῖν, κ) τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τ' δύσκλεσθαι τούτης πόλεως ἀντιγράφειν. ὅπερ εἰς τ' ἄπαντα χρόνον κα)' ὁδένα τρόπον γίνεσθαι βαλόμεθα. ἀλλὰ κὰν εἰ κα)' οἱονδήποτ' ῥηθέντα χρήματα, κ) τὸν ἀνυρον εἶναι, πάντ' τ' ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας εἰς τὸ δίκαιος σκληθῆναι δωάμενον, ἐδεμιᾶς αὐτῇ χρόνῳ ὠφελησαφῆς ἕως τὸν ἀπαιτοῦντα.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε ταῖς ἐκκλησίαις ἕως ἀλλήλας ἐξεῖναι ποιεῖν τὰς ἐμφυτεύσεις νενομοθετημένων ἐπί τε τῆ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπί τε τοῖς ἄλλοις ἁπάσιν δικαίοις οἴκοις, τὸν ἰδίαν ἐχόντων ἰσχύν, ἄδειαν εἶναι ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, κ) τοῖς δικαίοις οἴκοις, ἕως ἀλλήλας κ) ἐμφυτεύσεις προῖεσθαι διλώσεις, δεκρέτῳ δηλαδὴ κ) ἐπὶ τούτῳ γινομένῳ· ἐξαιρεμένης μὲ κεντατῶσα τ' ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας· ἐπὶ τούτῳ ὁ γινομένης τ' ἐμφυτεύσεως, ἐφ' ᾧ μὴ εἰς ἰδιωτικὸν ἕως πρόσωπον ἐκπεθῆναι παντελῶς δυνηθῆναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ παραγγέλλω ἡμῖν κ) φυλαξάτω, κ) τοῖς ὑπ' αὐτὸν τὰς μητροπολιτικὰς θρόνους ἔχουσι φανερῶ ποιησάτω· ὥστε κ) αὐτὸς τὰ ἡμῖν παραγγελλόμενα γινώσκοντες, μηδὲν τούτων παραβαίνειν δυήσεται, ἔσῃ γὰ ἅπασιν ἡ παρὰ θ' θεοῦ κρίσις κ) ἡ ἐκεῖθεν ποινὴ, εἴ τι παρὰ ταῦτα ἢ αὐτοὶ πράξαιεν, ἢ πραχθῆναι συγχωρήσειεν. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. XI. post Belis. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Ὡστε τὰ κεκελεύσματα ἐμφανιστικὰ τ' κληρικῶν ἐπὶ μὲ τ' μεγάλης ἐκκλησίας δίδοσθαι, ἐπὶ δὲ τ' ἄλλων ἐκκλησιῶν μὴ παρέχεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νε'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ' βασιλίδ@ ταύτης πόλεως, κ) οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Παρὰ πολλῶν ἕως δεδόμεθα δεχόμενοι, τόνδε τ' νόμον ἕως τῷ σῷ κατεπέμψαμεν μακαριότητι δίκαιον ἡγησάμενοι. οἱ γὰ χειροθετούμενοι παρὰ τ' σῆς θεοφιλίας κληρικοὶ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, (χωρὶς μόνου τ' ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας) τὰ πάντων πάσχουσι δεινότατα, μὴ ἕως δεχόμενοι αὐτὰς τ' ἐκείσε κλερικῶν, πολὺ ὅσον ἂν βουληθεῖεν λαβεῖν χρυσίον. κ) ἴσμεν ταῦτα ἐκ συχνῶν ἕως τελούσεων ἕως τότε γνόμενα ἡμῖν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τινὶν, τῷ μακαριότητι τῷ σῷ τὴν ἐῤῥωμένην φυλάξαι, κ) εἴ τι μὴ εἰωθὸς ἐστι διδόναι τὰς καθαπτομένας τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τὴν αὐτὰς παρέχειν. (ἐδὲν γὰ ἕως τ' δεδομένων εἰς τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καινίζομεν) χωρὶς ὁ αὐτῆς τῶν ἄλλων πασῶν μηδενὶ τ' τῶν αὐτῆς κλερικῶν παῤῥησίαν εἶναι παντελῶς ὑπὲρ τ' καλυμμάτων ἐμφανισίμων τι κομίζεσθαι, (ἀλλ' εἴ τις τοιοῦτό τι προῖτο, ἐκείνου μὲ ἀφαιρεθῆναι τ' ἱερωσύνης, εἰς ὁ τὴν ἐκείνου τάξιν ἐπιμῶναι τ' ζηλέντα, κ) τὸν αὐτὸν τ' ἀπώλειαν κομίζεσθαι τ' μισθόν. παραφυλάττειν ὁ τοῦτο κ) τὰς θεοφιλεστάτας ἐκκλησιαστικὰς τ' ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ποινὴν ὑφορμένας decem librarum auri, εἰ τι θ' τούτων παραμελήσειεν) ἀλλὰ ἕως ἅπαντα ἕως ἰέναι. τὰς γὰ δ' δεσπότ@ θεῦ λειτουργίας τε κ) ὑπηρεσίας ἢ κ' πράσιν ὁδὲ κα)' ἐμπορίαν γίνεσθαί τινα βαλόμεθα, ἀλλὰ καθαρῶς τε κ) ἀδωροδοκήτως. ὅτω γὰ ἂν δ' πράγματ@ ἄξιοι γένοιντο, μηδεμιᾶς πράσεως ἢ ἐμπορείας γινομένης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ μακαριότης κ) οἱ μεθ' αὐτὸν ἐπὶ τ' ὀρθοδοξαλικῶν γινόμενοι θρόνων, τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα, κ) διὰ τῶνδε δ' θεῖα δηλούμενα νόμου ἔργῳ κ) πάσῃ παραθέναι σπουδῇ ποιησάτωσαν. Dat. III. Kal. Novemb. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. Aug. Ann. XI. post Belis. V. C. Cons. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

Περὶ κληρικῶν ἀποστάντων τ' κθ' αὐτὸς ἐκκλησίας, κ) Περὶ τ' οἰκοδομούντων δύκλειαν οἴκους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νζ.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ' βασιλίδ@ ταύτης πόλεως, κ) οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλοὶ πολλάκις κληρικοὶ πσὶν δυτηρίοις ἕως οἴκοις, ἢ κ) ἴσως παρά τινων ἕως τέρων ἐγκαταστάντες, χορηγῦ) τὴν νενομισμένην χορηγίαν, εἶτα χωρίζεσθαι ἑαυτὸς τ' ἱερῶν καθαπὲ μυσηρίων, δι' ἃς αὐτοὶ γινώσκουσιν αἰτίας· ἢ καθ' οἱανῶν ἕως φασὶν ἀναχωρῆσι παντελῶς τ' ἁγιωτάτης σ' ἧ καθεστῶσιν ἐκκλησίας.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δ' ἐγκαδίσεως κληρικὸς εἰς τ' τ' ἀποστάντων κληρικῶν τόπον.

Θεσπίζομεν τοίνυν, μὴ τῶν γίνεσθαι κώλυμα τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἀλλ' ἑτέρας ἐγκαδίσεως παρὰ τ' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ὑφ' ὃς οἱ αὐτοὶ καθεσήκασιν ἐκκλησίαι, κ) αὐτὸς ταῦτα κομίζεσθαι. ἐδὲ γὰ βουλόμεθα πσὶ διδόναι κερδαίνειν

Source : BIU Cujas

περδαίνειν τὰ ἤδη παρ' αὐτῶν ἢ δι' αὐτῶν χορηγέμενα τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, (ἐπειδὴ ὡς ἥδε θεμιτὸν καθ' οἱανδηποτε ἀφορμὴν κέρδος πινὰς ποιεῖν ἐκ τῶ ἑτέρων ἀποστερήσεως) ἀλλὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς χορηγέμενα, μέχρι παντὸς ἐπιδίδοσθαι, καὶ μὴ τῶν ἱερῶν ἐντεῦθεν λειτουργιῶν ἀμαθείας. Οὐκ ὄσης οἰόμεθα, μὴ τὸ ἐγκαίνισθαι πινὰς ἀντὶ τῶν ἑτέρων κληρικῶν, ἢ παρὰ τῆς ἁγιωτάτης πόλεως ἀρχῆς ἢ παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἐπισκόπων, αὖθις τὰς ἀναχωρησάσας, πάλιν ἐπανιένας βάλεσθαι, καὶ ἐξωθεῖν τὰς ἐγκαινισθείσας, καὶ ἀναγκάζεσθαι διπλᾶ χορηγεῖν τὰς ποιεμένας τῶν τοιούτων χορηγίαν, ὥστε διδόναι καὶ τοῖς ἐγκαινισθεῖσι καὶ τοῖς πάλιν ἐπανιένα βουλομένοις· ἀλλ' ἐκείνας μὲν ἐπανιόντας μὴ ἀποδέχεσθαι, τοῖς δὲ μὴ τῶν ἀναχωρησάντων τῶν ἑτέρων ἐγκαινισθεῖσιν, αὐτοῖς δίδοσθαι τὰς σιτήσεις, ἐξὸν κέρδος συντεῦθεν τοῖς χορηγοῦσι ἀποσυμβῆναι· τῶν τε τοιαῦτα κερδαίνειν ἐσχηρύντων, ἐκ τῶν ἑαυτῶν οὐσίας πάντας παρεχόντων τοῖς παρ' ἑαυτῶν ἐγκαινισθεῖσι τὰς σιτήσεις καὶ πάσας τὰς χορηγίας, κληρονόμων τε αὐτῶν καὶ διαδόχων, εἰδότων ὡς εἰ καὶ μὴ τωὐτὸ ἀποστερήσουσι, ῥητὴ κλῆσις ἀφορολόγησε ἐκ τῶν αὐτῶν οὐσίας τοῖς θείοις ἡμῶν πελάτοις, ὥστε συντεῦθεν τὸν χορηγίαν αὐτοῖς γίνεσθαι.

ΚΕΦ β'.

Ὡστε μὴ ἐξεῖναι τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆσι κλερικὰς χειροτονεῖν ἀλλὰ μόνον ἀποτάγειν.

Κἀκεῖνο μήτοι ἀποδοκιμάσωμεν ἢ σέβας ἢ ἔρθνα ἢ σὴ διοίκησιν, ὥστε εἴ τις οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν, ἢ καὶ ἄλλως χορηγῶν τοῖς ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι σιτήσεις, βάλοιτο πινὰς κληρικὰς ἐγκαθιζᾶν αὐτῇ, μὴ εἶναι αὐτῷ παῤῥησίαν μηδεμίαν ἐς βάλεσθαι καὶ ἐξουσίαν ἀποτάγειν τῇ σῇ θεοφιλίᾳ, ἐφ' ὅτε χειροτονεῖν αὐτὸς ἀκρίτως καὶ ἀνεξετάστως· ἀλλὰ ἀποταγμένους αὐτὸς ἐξετάζεσθαι παρὰ τῆς ἀγιωσύνης, γνώμην τε τὴν σὴν καὶ ἔ τ' ἱεραρχικὸν ἔρθνον ἐπιπροσθοῦντα· ἀεὶ τέτοις δέχεσθαι τὸν χειροτονίαν οὕτως ἂν τῇ τε σῇ μακαριότητι καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἐπιτηδειοι δόξαιεν καθεστάναι καὶ τ' ἔ θεῦ λειτουργίας ἄξιοι. ὥστε μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια ἔ θεῦ, (τέτο δὲ τὸ τοῖς θείοις διηρθρωμένον λογίοις) ἀλλ' ἀθικτά τε αὐτὰ καὶ ἀῤῥήτοι καὶ φελικτὰ καθεστῶτα, ὁσίως καὶ θεοφιλῶς καὶ ἁγίως διαμαχεῖσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν πεπρασμένα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε ἔ θείᾳ δηλέμενα νόμᾳ, τὸν μακαριότητα τὸν σὸν φυλάττειν διλωτικῶς βεβαιζομεν, γινώσκοντες ὡς σὸν ἔλαττον ὑμῖν μέλῃ τ' περὶ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας λυσιτελέντων, ἤπερ αὐτῆς τ' ψυχῆς. Dat. XV. Kal Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. Aug. post BELIS. V. C. CONS. Ann. III.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ ἔ ἐν ἰδιωλικοῖς οἴκοις ἱερῶν μυσταγωγίαν μὴ γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νη'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ τ' ἱερῶν τ' ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τοῖς πάλαι διηρθρωτοῖς νόμοις ὥστε μηδενὶ παντελῶς εἶναι παῤῥησίαν οἴκοι τὰ ἱερώτατα προφέρειν, ἀλλὰ δημοσίᾳ καθολικωτάτην ἐκκλησίαν καὶ τῶν ἔ θεῦ λατρείαν. (ἐξ' ὧν τὰς θεσμὸς τὰς περὶ τέτων τοῖς ἱερωτάτοις πρέζεσι παραδεδομένας) καὶ ἡμεῖς ὑ τέτων ἐπὶ ἔ παρόντος τιθέμεν τ' νόμον, ὃν σὺν ἀσφαλείᾳ πάσῃ κρατεῖν βουλόμεθα. πᾶσι γὰρ ἀπαγορεύομεν τοῖς τ' μεγάλης ταύτης πόλεως οἰκήτορσι, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἅπασιν τ' ὑπηκόων, ἐν τοῖς οἴκοις τοῖς αὐτῶν ἔχειν πινὰς δῆθεν δυκλείας οἴκους, καὶ ἐν τέτοις τὸν ἱερὰν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν, καὶ συντεῦθεν γίνεσθαι πινὰ τ' καθολικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀλλότρια. ἀλλ' εἰ μὲ οἴκος ἔτως ἁπλῶς πινὲς ἔχειν οἰόν δεῖν ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἱεροῖς, δυχῆς δὲ καὶ μόνης χάριν, καὶ ἐδενὸς πραπομένου παντελῶς τ' ὁσα τ' ἱερᾶς καθίσηκε λειτουργίας, τέτ' αὐτοῖς ἐφίεμεν. φθόνον δὲ ἐδεὶς εἰ βάλοιτο τέτων χωρὶς ἔχειν οἰκήματά πινα, καὶ ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν ἱεροῖς δύχεσθαι, τ' ὑ ἄλλων πάντων ἀπέχεσθαι. πλὴν εἰ μή πῶς ἐν αὐτοῖς βουληθεῖεν πινὰς ἀποστέμην κληρικὰς, ἐντεῦθα μὲν, τ' ἁγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ τ' ὑπ' αὐτὸν ἁγιωτάτων οἴκων γνώμη, καὶ δοκιμασία ἔ ἁγιωτάτε δεχιεπισκόπε ἀποδέχεσθαι τὰς ἀποσταλησομένας, κ' χώραν ὑ, γνώμην τ' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων· μηδενὸς καινισμὸν τῷ ἔθνῳ τ' αὐτὸ μακαριότητι ἐν ἔ παρόντος ἡμῶν γινομένε νόμε ἀποδεικνύντος τρόπον ἐπὶ πᾶσι χειροτονίαις ἢ διοικήσεσιν ἐντεῦθα ἢ ἐν πᾶσι ἐπαρχίαις δίκαια, ἀλλὰ πάντων τῶν παρεσημμένων αὐτῇ καθ' οἱονδηποτε τρόπον καὶ χρόνον, κυρίων νῦν τε καὶ εἰς τ' ἔξῆς ἅπαντα χρόνον φυλαττομένων. Θεσπίζομεν ὑ τῷ σῷ θεῶτατε παραφυλάττειν ἐνδεδομένην, καὶ φανερᾷ πᾶσι ἀμὲ γραμμάτων οἰκείων καθισῆσαι, ὥστε κ' πάντων κρατῆσαι τ' νόμον. τέτε γὰρ καὶ τῆ ἐνδεδομένης ὑπάρχῳ τ' διοικήσεως ταύτης πόλεως, καὶ τῶ ἁγιωτάτε δεχιεπισκόπε καὶ οἰκουμενικῆ πατριάρχῃ ἐνεκελευσάμεθα, ὥστε ἔκ τε τ' πολιτικῆς ἔκ τε τ' ἱερατικῆς ἐχύρε πάντα διλωτικῶς φυλάττεσθαι. ἴσασιν ὑ καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν οἰκιῶν κύριοι ὡς εἰκῆ μὴ πάντα φυλάξασιν, αὐτοὶ μὲ ὑπὸ βασιλικῶν χυθήσονται κίνησιν, αἱ ὑ οἰκίαι ἐν αἷς τοιῶτό τι προφθεγεῖν, δημόσιά τε χυθήσονται, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερώτατον ἡμῶν ταμεῖον ἀχθήσονται. εἰ ὑ καί τινες ἔφθασαν τοιῶτό τι ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχον οἰκίαις, ἴσασιν ὡς εἰ μὴ τελῶν εἴσω μιῶν ἐκ ἔτ' ὄδε ὁ νόμος ἐμφανὴς γένοιτο, πεῖσαι ἐπανορθώσαιεν, καὶ εἰς τὸ παρ' ἡμῶν ἀφεσπευσμένον ἀγάγοιεν ᾐτημα, ὑπὸ τῶν εἰρημένων ποινῶν χυθήσον. πεῖσαι ὑ προφθεσθαι σῶν ἀληθείᾳ, ἐ μιῶν καθί πινα συκοφαντίαν, βουλόμεθα. τ' γὰρ ἀληθῶν μόνων ἐσμὲν ἐραστή. Τοῦτα ἡσυχάζομεν τῶν σῶν φυλάττειν ὑπεροχῶν, καὶ μηδὲν τοιῦτο γίνεσθαι συζητεῖν. ἴσθι γὰρ ὡς εἰ μάθοιμεν ὅτι σοί τοιῦτό πωθοσυζεβὲν εἶτα σὸκ ἐνώλυσας, ἢ αὐτὸς, ἢ οἱ ἀμφιδεχοί σε τ' δρχῆς ἐσόμενοι· αὐτὸς μὲ quinquaginta librarum auri καπεθήσεις ποινὴν, εἴτε ἀμφίβολός σε τ' δρχῆς ἐσόμενος, ἢ τε πεισθεὶς σοὶ πέξις τῶν αὐτῶν ὑποσήσε ζημίαν· ὅτι πᾶσμεν ἡμῶν ἐσυτὸν δασμόν, καὶ τῶν τ' ἁγιωτάτης ἐκκλησίας φυλάττον ἕνωσιν, καὶ κωλύον τὰ φανερῶς ἀπηγορευμένα προφθεσθαι λεληθότως, ὑπέχειν ἀμαρτανόμενον· ὧδε αὐτῶν τε τῶν δρχῶν κινδυνεύσῃ· ὧδε τῶν καὶ τῶν οἰκίαν αὐτῶν τῶν ἢ τοιῦτό τι προφθεγεῖν, γίνεσθαι δημοσίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερώτατον ἔρχεσθαι ταμεῖον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Γένεσθ' ὑ παρ' ἡμῶν καὶ ὧδε τ' ἁγιωτάτε πατριάρχου τ' οἰκουμενικῆς τε πόλεως, ὥστε καὶ αὐτὸν τέτε θεσθαι πρόνοιαν. βουλόμεθα γὰρ ἱερατικῶς τε καὶ δρχικῶς πᾶσι φυλαττόμενα, μένειν εἰς τ' ἐφεξῆς χρόνον ἀκίνητα. Dat. III. N. Novemb *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

Περὶ τ' ὀφειλόσης γίνεσθαι δαπάνης εἰς πὶς τ' πελδυτώντων κηδείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ τῆ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ' ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚάστου τ' ἀγαθῶν ἔργων ἢ παρ' ἡμῶν, βουλήσῃ θεῦ, χρὴ λαβεῖν τὸν δρχὸν, ἢ καὶ εἴ τις πὶς ἀφ' ἑτέρων γινομένοις ἀγαθοῖς ἀκολεθήσε παραφθορᾷ, ταύτην ἐπανορθωθῆναι παρ' ἡμῶν, καὶ εἰς τὸν δρχαίαν ἐπανάγεσθαι πέξιν. aliquibus dari lucra [1] quæ jam eis per ipsos aut propter ipsos expendebantur sanctissimis ecclesiis: quoniam nolumus per quamlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum [2] fraudatione: sed quæ ab initio ministrabantur semper dari, & non sacrum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licentia, postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus clericis aut à sanctissimo patriarcha, aut à provincialibus episcopis, rursus recedentes denuo remeare velle, & expellere subrogatos: & cogi duplicia [3] ministrare eos qui faciunt talem expensam: dare etiam subrogatis: & denuo remeare volentibus: sed illos quidem revertentes non suscipi. Qui vero post decessum priorum statuti sunt, eis dari emolumenta, nullo vero hinc ministrantibus, accessu talia lucrari nitentibus: ex sua substantia omnino præbentibus his qui ab eis statuti sunt emolumenta, & omnes expensas: heredibus eorum & successoribus scientibus, quia si etiam post hæc fraudaverint, certa possessio deputabitur ex eorum substantia sacris nostris privatis, ut hinc ministratio eis fiat.

1 Diaria, salaria *Jul.* sportulas *Cypr.* 1. *epist.* erogationes annonarum, *Nov.* 6. cibaria, *l.* 21. *ff. de auro & argento.* σιτήσεις, χορηγίαι. *C. cod.*

2 Alterius fraudatio, nemini adjumento esse debet.

3 Id est, conduplicatas impensas sustinere.

CAP. II.

Ut fundatoribus ecclesiarum facere in eis clericos non liceat, sed tantum præsentare.

ILLud quoque ad honorem, & cultum sedis tuæ decernimus, si quis ædificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere: non [4] esse ei fiduciam ullam quos vult per potestatem deducere tuæ reverentiæ ad ordinandos eos, sed examinari à tua sanctitate: sententiaque tua, & qui pontificalem sedem rexerit, semper hos susçipere ordinationem, qui tuæ beatitudini & qui postea oportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: ut [5] non profanentur sancta Dei, (hoc videlicet quod sacris sanctitur [6] eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaque constituta, sancte & Deo amabiliter & venerande tractari.

4 Qui ecclesiam ædificant, aut de suo clericis præbent annonas, jus habent instituendi & substituendi clericos quos voluerint (id vulgo appellatur *jus patronatus*) dummodo prius eos obtulerint & commendaverint episcopo, cui dignos admittere, indignos respuere licet, *Nov.* 123. *cap.* 18. de hoc jure latissime scripsit *Rochus à curte, Tractatu de jure patronatus.*

5 Ὡστε μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια τὰ Θεῦ, *Scrimg.*

6 *Ezechiel.* 20. τὰ ἅγιον ἀ βεβηλώσετε.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam servare perpetuo sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis curæ est sanctarum ecclesiarum conservare utilitatem, quam ipsius animæ. Dat. III. Non. Novemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Augusti. Anno XII. post BELIS. V. C. CONS. Anno tertio [7].

7 Id est, anno 555. quæ subscriptiones Cujacio non probantur, ut pleræque aliæ harum, *Nov.* 4. *observ.* 28.

TIT. XIII.

UT IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA [8] MYSTERIA [9] NON FIANT [10].

NOVELLA CONSTIT. LVIII.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ archiepiscopo regiæ civitatis Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

ET priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima [11] sunt agere: sed publice finere procedere in crudelitatem, & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ hujus civitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos: & in his sacra celebrare mysteria [12]: & hinc fieri quædam Catholicæ, & Apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis [13] videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum quæ sacri sunt mysterii, hoc eis permittimus. Invidia enim nulla est, si volunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere: nisi tamen in eis voluerint aliquos invitare clericos, hic quidem sanctissimæ majoris ecclesiæ, & sub ea sanctissimo archiepiscopo, & universali Patriarchæ præcipimus, ut ex civili & sacerdotali virtute hæc perpetue custodiantur. Sciant & ipsi domuum domini, quia si non hæc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient motu: domus [14] autem in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducentur. Si autem & aliquos contingat tale aliquid in suis habere domibus: sciant quod nisi intra tres menses, ex quo hæc lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram à nobis ordinatam deduxerint, sub prædicta pœna fient. Hæc autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus: *Veracium* [15] *enim solummodo sumus amatores.* Hæc sancimus tuam custodire celsitudinem, & nihil tale fieri concedere. Scito enim quia si didicerimus, quod tibi tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuisti aut tu aut successores tui cinguli futuri: ipse quidem quinquaginta librarum auri expones pœnam, & qui successores cinguli tui fuerint: parens autem tibi officium, idem sustinebit damnum, quia rem nobis studiosam, & sanctissimæ ecclesiæ custodientem unitatem, & prohibentem quæ à nobis aperte interdicta sunt agi latenter, passum est despicere commissum: & circa ipsum cingulum periclitabitur: insuper & ipsam domum in qua aliquid tale agitur, fieri publicam & sub sacratissimum venire ærarium.

8 Et illicita, *l.* 15. *Cod. epist. l.* 3. *l.* 8. *Cod. de hæreticis.*

9 Græci appellant, ἱερὰν μυσταγωγίαν. *Scrimg.* μυσταγωγίαν. *C. cod.* ut ne domui fiat communio sacra. *Index Reginæ.* Græci quoque vocant τὰ ἱερώτατα. *C. cod.* sacram Missam. *Jul. hic in fin. c.* 199. ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λειτουργίας. *Nov. Leon.* 4. adde & σωτήλιον βάπτισμα *Leon. Novell.* 15. *Synops. in Trullo cap.* 31. & 59.

10 Etiamsi in domo sua oratorium habuerit, vide *Jul. const.* 52.

11 Τὰ ἱερώτατα.

12 Μυσταγωγίαν.

13 Christiani propriis in ædibus oratoria habere possunt, & in iis orare.

EPILOGUS.

†. Scriptum autem est à nobis & sanctissimo Patriarcha felicis hujus urbis, ut & ipse hujus ponat rei providentiam. Volumus enim sacerdotaliter & judicialiter hæc servata durare in reliquum tempus immutilata. Dat. III. Non. Novemb. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno XI. post BELIS. V. C. CONS. [16]

14 Vid. *Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 43. *cap. ult.* §. 2. adde *Novell.* 131. *cap.* 8.

15 Martial. 8. Epigram. 76. *Die verum mihi Marce, dic, amabo, Nil est quod magis audiam libenter.*

16 Id est, anno 552.

TIT. XIV.

DE DEBITA IMPENSA [17] IN EXEQUIIS DEFUNCTORUM.

NOVELLA CONSTIT. LIX.

Idem Imperator Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SIngula bonorum operum à nobis Dei auxilio oportet accipere principium, aut si qua, ea quæ ab aliis facta sunt bona, secuta est corruptio, hanc emendari à nobis & in antiquum reduci ordinem.

17 De impensis in funera mortuorum faciendis. *Jul. const.* 53. De sumptibus funerum: 3. *C.* 44. *Index Reginæ apud Cujac.* adde *Novell.* 43.

Source : BIU Cujas

Ut nos aut factione rei aut correctione ad bonos actus ſtudeamus habere ſemper participium. Quale videlicet aliquid & ſuper exequiis defunctorum factum non recte perſpeximus emendare, & donare omnibus, ne duplicem ſuſtineant difficultatem ſimul quidem ut quæ ſua ſunt amittant, ſimul autem ut pro ſe damnificentur. Sed quod *Conſtantinus* [1] piæ memoriæ recte cogitans diſpoſuit, & poſt hæc *Anaſtaſius* piæ memoriæ firmavit, adjiciens etiam reditus cauſæ, hoc nos ipſi cum periculum patiatur cadere, reparare & dare cum omni cautela & terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Conſtantino [2] enim piæ memoriæ nongentis [3] octoginta [4] ergaſteriis, ex diverſis corporibus felicisſimæ hujus urbis, ſine tributis dante ſanctiſſimæ majori eccleſiæ; Anaſtaſio [5] vero piæ memoriæ non ſolum ergaſteriis illis quinquaginta & centum adjiciente, ſed & reditum [6] certum largiente per duas pragmaticas formas, quatenus quod ex ipſo reditu colligitur aurum, proficiat ad ea quæ dantur à Deo amabilibus œconomis his qui ad hoc laborant: plurimi plerumque adierunt nos, dicentes non ſimiliter cauſam procedere, neque ſine mercede fieri defunctorum exequias, ſed exigi amare, & inveniri plurima foris nomina & corpora quæ etiam invitos exigunt lugentes, & cogunt dare non habentes, hæc omnia juſtum judicavimus competenti correctione digna facere.

1 *Leon. Nov.* 12.
2 *l.* 4. *C. de ſacroſ. eccleſ. Nov.* 43. *Nov. Leon.* 12.
3 *d. l.* 4. *& d. Nov.* 43.
4 *Forte* quinquaginta, *ut l.* 4. *Cod. de ſacr. eccleſ.*
5 *d. Novell.* 43.
6 *l.* 18. *C. de ſacroſ. eccleſ.*

Cap. I.

PRimum itaque ea quæ per ergaſteria plurimam ſuſceperunt læſionem & deminutionem, ad plenum reſtituimus ſanctiſſimæ majori eccleſiæ ſacram propter hoc ſcribentes formam ad urbis præfecturam, quatenus ipſa cum obediente ſibi officio traderet mille [7] centum ergaſteria omnibus modis Deo amantiſſimis eccleſiæ defenſoribus & œconomis ſanctiſſimæ dictæ eccleſiæ: octingentis quidem in corporibus ergaſteriorum præbendis Deo amantiſſimis defenſoribus, trecentis autem [8] Dei cultoribus œconomis, ut Deo amabiles œconomi habeant quadraginta [9] ergaſteria, & reditum ab Anaſtaſio divæ memoriæ donatum, nequaquam querentes tanquam minus ſit, ſed ſupplementum ex trecentorum ergaſteriorum datione habentes, facere menſtruorum expenſas, & decanis, & aliis ordinibus, Deo vero amabiles defenſores habentes octingenta ergaſteria & appellatos lecticarios præbere, & aliud miniſterium facere quod defunctorum exequiæ volunt, quatenus per hoc damna auferantur lugentium.

7 *d. Nov.* 43.
8 Oeconomi à defenſoribus diſtinguuntur.
9 Τελακήσια, id eſt, 300.
10 Oeconomi ad ſumptus ſepulturæ, habebant prædiorum ſepulturæ deſtinatorum adminiſtrationem cum 300. ergaſteriis: Defenſores vero 800. ergaſteriorum adminiſtrationem.
11 Κοπιατάς. Decanorum hoc munus erat cadavera mortuorum obvolvere, efferre, ſepelire. Epiphanius eos numerat inter vetera Eccleſiæ miniſteria.
12 Decani. *l.* 4. *C. de ſacr. eccleſ. l.* 1. *Cod. de collegiat.* lecticarii ſeu copiatæ, viſpelliones, *νεκροφόροι* Bergenæ, adde *Novell.* 43. *S. eod.*
13 Aſcetriæ & Canonicæ ſunt monachæ 2. *Nicæna* 20. Baſilius epiſcop. *περὶ Θεοδώρου κανονικὴν περὶ βίβις κανονικὰς* Macarius Homilia 27. diſtant ab invicem ſicut Aſceteria à monaſteriis. Sanctimoniales dicuntur à Juliano hic, earum fuit officium pſallere. Sane Julian. hoc loco Aſceterium unum, ex octo ſanctimonialibus pſallentibus & tribus acolythis conſtituit: quod Anaſtaſius ſingulis cadaveribus ſive lectis attribuit.
14 Acolythi, quaſi aſſeclæ; eorum officium erat prælucere & funalia deferre. Goth. Vid. *cap. cleros. in fin.* 21. *diſt.* Duaren. *de ſacroſ. lib.* 1. *cap.* 14. ANS.
15 Hinc conſtat, funerum elationes ſumptibus eccleſiæ, non defunctorum fieri ſolitas non à clericis, ſed ab aſcetriis mulieribus, acolythis & decanis. Aſcetriæ pſallebant quaſi præficæ olim. Acolythi deferebant funalia: Decani feretrum ſive lectum, unde & lecticarii & copiatæ, viſpelliones olim. *Cujac. lib. de diverſ. temporib. cap.* 8.
16 Ασκητίους.
17 Κατὰ τὴν ὡρισμένην προθεσμίαν. id eſt, dicto termino.
18 De Xenodochio Sampſonis alibi dixi.
19 Κατὰπιν, id eſt, coram.
20 Ex mora ſex menſium œconomis infliguntur uſuræ trientes.

Cap. II.

OPortet ergo ſupradicta mille centum ergaſteria cuſtodiri & Deo amabilibus œconomis & defenſoribus ſemper ſine tributis & ſine diminutione, & ſupplenda à glorioſiſſimo præfecto felicis hujus urbis, ſi quis faciat caſus quolibet modo aut mutatio horum faciei aut mercationis, ut Deo amabiles quidem œconomi [10] habentes prædiorum adminiſtrationem quæ ſepulchris deputata ſunt, habentes etiam ſine tributis trecenta ergaſteria, defenſores autem octoginta, circa exequias defunctorum faciant gubernationem, ea quidem quæ ex prædiorum reditu accedunt à Deo amabilibus œconomis dari ſepulturis, ſicut deſcendentes diximus, adjecto etiam ex trecentis ergaſteriis cremento, quod etiam ipſum in ipſo opere percipere petierunt. Quia igitur mille centum ergaſteriorum in hac exiſtentium felici urbe plurima cecideruntpræcipimus ſecundum præſens tempus repleantur, & horum mille centum ergaſteriorum numerum imminutum conſervatum & ſine tributo, diviſum ſecundum dictum à nobis modum ſervari & Deo amabilibus œconomis & Dei cultoribus defenſoribus, ut tamen non minus ſint Decani ſeu laboratores [11] octingentis deputati Deo amabilibus defenſoribus, pro vero trecentis datis Deo amabilibus œconomis, licentiam his eſſe iiſdem Deo amabilibus viris ſi voluerint, in corporibus accipere trecenta ergaſteria, aut omnia aut quædam ex his, aut percipere occaſione appellatorum excuſatorum, pecunias pro cunctis aut pro aliquibus ergaſteriis, ipſaſque pecunias, quas hactenus non habebant, (ſicut & ipſi noſtram docuerunt poteſtatem) expendere circa defunctorum exequias, ut & ex his pecuniis & ex reditibus prædiorum diſtributio fiat & decanis [12] & aſcetriis [13] & canonicis, [& acolythis [14]] ſicut deſcendentes ordinavimus. Iiſdem enim Deo amabilibus œconomis docentibus quia jam impoſſibile eſt ex prædiis de cætero eundem reditum ſervari, recte nos trecentorum ergaſteriorum crementum diſtribuimus huic parti, quatenus, quod inculpabiliter hactenus datum eſt laborantibus, circa funerum exequias, & deinceps detur, hoc eſt per ſingulum menſem quadringentos ſolidos dividendos Decanis & acolythis & aſcetriis, & canonicis [15], ſecundum eam, quæ hactenus apud eos tenuit conſuetudo: hoc eſt decanis quidem per ſingulos menſes centum octoginta duos ſolidos, aſcetriis autem nonaginta [unum] ſolidos, & acolythis nonaginta unum ſolidos, & canonicis triginta & quinque ſolidos, congregandos quidem ab eiſdem Deo amabilibus œconomis, ſolvendos autem in eis, qui conſueverunt accipere, per ſex menſes.

Cap. III.

OPortet autem competentem quidem auri partem reverendiſſimis aſcetriis [16] dari, per Deo amabiles œconomos ſecundum [17] dictas inducias, Eugenio Deo amabili diacono & xenodocho Sampſonis [18] ſanctæ memoriæ Xenonis, & ejus qui per nos conſtitutus eſt, & his qui erunt poſt eum Deo amantiſſimi xenodochi memoratorum xenodochorum, eo quod aſcetriæ ad hoc miniſtrantes opus ſub xenodochiis per tempus memoratorum venerabilium xenodochorum conſtitutæ ſint, quod autem contingit Acolythos & reverendiſſimas canonicas ſimiliter dari ab eiſdem Deo amabilibus œconomis, & qui nunc præſunt eis, & quibus per tempus præſulatus earum committitur, ut per eos diſtributio fiat præ declaratis, & ſub eis conſtitutis aſcetriis & canonicis, necnon & acolythis: Si vero retro [19] fecerint circa talem ſolutionem Deo amabiles œconomi: & hoc palam fiat intra ſex menſes, in ſecundo ſemeſtre veniente, ſi nullam fecerint ſolutionem, tunc omne quod poſt primum ſemeſtre debetur, exigi ſemper à Deo amabilibus œconomis, cum uſura tertiæ [20] partis legitimæ centeſimæ poſt ſemeſtre tempus, providentiam hujus ponente per tempus ſanctiſſimo archiepiſcopo & patriarcha felicis hujus urbis ſanctiſſimæ majoris eccleſiæ.

Cap. IV.

SI autem & alter annus tranſeat, & neque ſic aliquid exolvant Deo amabiles œconomi reverendiſſimis mulieribus aut memoratis decanis, licentiam eſſe per tempus ſanctiſſimo patriarchæ, non ſolum exigere Deo amabiles œconomos debitum cum dicta uſura, ſed etiam dare eos cogere quæcunque decreta ſunt, & (ſi voluerit ſanctiſſimus Patriarcha) expellere eos à gubernatione prædiorum, & exigere horum faciem puram ab eis qualis eſt. Horum omnium ſolicitudinem poὥστε ἡμᾶς ἢ τῇ ποιήσῃ ᾧ πράγματος, ἢ τῇ ἐπανορθώσῃ, ϖῶς τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἀπ' αὐδένι ἔχειν ἀεὶ μέλησιαν. ὁποῖον δή τι κ) ἐπὶ ταῖς ϕοραῖς τ πολυτῶν γινόμενον ὀρθῶς, σπεύδομεν ἐπανορθῶσαι, κ) χαίρειν ἄνδρώπος τὸ μὴ διαλῦ ὑφισαμένη δυσκολίαν, ἀμϕὶ μὲ τὰς ἑαυτῶν ἀποβαλλούσας, ἀμϕὶ ᾗ ὑπὲρ αὐτῶν ζημιουμένης. ἀλλ' ὅϖῶς Κωνσαντῖνος ὁ τ Θείας λήξεως ὀρθῶς συνοήσας διετύπωσε, κ) ὑσερον Ἀναςάσιος ὁ τ δυσεβοῦς λήξεως ἐβεβαίωσε, ϖωθεὶς κ) ϖρόσοδον τῷ πράγματι, τῶτο ἡμεῖς αὐτοὶ κινδυνεύον Δ)αφπεῖν, ἀνακτήσασθαί τε κ) δῆναι μ) πάσης ἀσφαλείας τε κ) ὄρκων ϖροσηκόντων ἐπειζόμεθα, μένειν αὐτὸ ποιῆτες ἀθάνατον. Κωνσαντῖνος γὸ ᾧ τ δυσεβοῦς λήξεως συναξια πεντήκοντα ἐργασήρια σὺν Δ)ϕόροις συημάτων τ δυδαίμον πούτης πόλεως ἁπλῆ δεδωκότος τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, Ἀναςασίος ὁ ᾧ τ δυσεβοῦς λήξεως ὁ μόνον τοῖς ἐργασηρίοις ἐκείνοις πεντήκοντα ἐπενεγκὼν κ) ἑκατὸν ϖροσθέντος, ἀλλὰ κ) ϖρόσοδον ῥητῶ φιλοτιμησάμενος κ) δύο πραγματικὰς τύπους, ἐφ' ᾧ τὸ ὸν τ αὐτῆς ϖρόσοδος ἀθροιζόμενον χρυσίον ϖεχωρεῖν εἰς τὸ διόρθωμα παρὰ τ θεοφιλεςάτων οἰκονόμων τοῖς ϖᾶς τόπῳ νομίοις· πολλοὶ πολλαχόθεν ϖροσῆλθον ἡμῖν, λέγοντες ὡς ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ϖορεύεται, ὐδὲ ἀμοίβως γίνεσθαι πὰς τ τελωτῶν κηδείας, ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι πικρῶς, κ) δυσχεσθαι πολλὰ ἔξωθεν ὀνόματα, κ) συημάτα, ὥσθ' κ) ἀκόντας ἀπαιδεῖ τὰς πενθοῦντας, κ) ἀναγκάζῃ διδόναι τὰς σὺκ ἐχόντας. Ταῦτα ἅπαντα δίκαιον ᾠήθημεν τ ϖροσηκούσης ἐπανορθώσεως ἀξιῶσαι.

ΚΕΦ. α'.

ΠΡῶτον μὲν ὃν τὸ κ) τὸ ἐργασήρια πολλῶν δεξάμενα ἐπιδεχόμενα κ) ἐλάτωσιν, εἰς ὥπλες ἀποκατεσήσαμεν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Θεῖον ὑπὲρ τούτε γράψαντες τύπον ϖρὸς τὴν πολιαρχίαν, ἐφ' ᾧ τε αὐτὴν ἅπαντα τὴν πειθομένην αὐτῇ πάξῃ παραδόναι τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια πᾶσι τρόπος τοῖς θεοφιλεςάτοις ἐκδίκοις κ) οἰκονόμοις τ εἰρημένης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας· ὀκλοκοσίων μὲν σώματα ἐργασηρίων παρεχομένων τοῖς θεοφιλεςάτοις ἐκδίκοις, τελακοσίων ᾗ τοῖς θεοσεβεςάτοις οἰκονόμοις· ὥστε τὸς θεοσεβεςάτους οἰκονόμους ἔχειν τὰ τελακόσια ἐργασήρια, κ) τὴν ϖρόσοδον τὴν τοῦ Ἀναςασίου ᾧ τ Θείας λήξεως δωρηθεῖσαν. σὺν ἐπὶ μεμορομένης ὡς ἐλπὶς εἴη, ἀλλὰ τὴν ἀναπλήρωσιν σὺν τ τ τελακοσίων ἐργασηρίων δόσεως ἔχοντας, ποιεῖσθαι τὴν τ μιλιαίων χορηγίαν τοῖς τε δεκανοῖς κ) τοῖς ἄλλοις πάσμασι. τὰς ᾗ θεοφιλεςάτας ἐκδίκους ἔχοντας τὰ ὀκλοκόσια ἐργασήρια, τὰς τε καλυμένας λευκηρείας παρέχειν, κ) τὴν ἄλλην ὑπουργίαν ποιεῖν ὧν ἡ τ τελωτόντων ὁσία βούλῃ· ὥστε κ) τῶτο τοὺς ζημιας ἀφελεῖν τ πενθούντων.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕῖ τοίνυν τὸ εἰρημένα χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια φυλάτεσθαι τοῖς τε θεοφιλεςάτοις οἰκονόμοις κ) ἐκδίκοις Δ)ϕ' παντὸς ἀπλῆ τε κ) ἀμοίωτα, κ) ἀναπληρώματα ποιεῖν ἐνδεξοτάτῃ ἐπάρχῳ τ δυδαίμονος τούτης πόλεως, εἴ τις ϕύσεως Δ)άπλωσις καθ' οἱανδήποτε τρόπον, ἢ ἐναλλαγὴ τ τῶν ὄψεως ἢ ἐμπορείας. ὥστε τὰς μὲ θεοφιλεςάτους οἰκονόμους, ἔχοντας τὰ τ χωρίων διοίκησιν τ πρὸς ταφὰς ὀπονεμομένων, ἔχοντας ᾗ κ) ἁπλῆ πὶ τελακόσια ἐργασήρια, τὰς ᾗ ἐκδίκους πὶ ὀκλοκόσια, τὰ ϖερὶ τὰ ὁσίαν τ τελωτόντων ποιεῖσ διοίκησιν. τὸ μὲν ὃν ὸν τ τ χωρίων ϖρόσοδος ϖρόσιν παρὰ τ θεοφιλεςάτων οἰκονόμων ἐπιδίδοσθαι ταῖς ταφαῖς, καθάπερ ὑπομνήσαντες ἐρήκαμεν, ϖρόσθεμένης κ) τ ὸν τ τελακοσίων ἐργασηρίων ϖροσόδου, ὡς κ) αὐτὰ τῷ ἔργῳ λαμβάνειν ἤησαν. ἐπειδὴ ᾗ τ χιλίων ἑκατὸν ἐργασηρίων, τ ἐπὶ τοῦτο ὄντων τ δυδαίμονος πόλεως, πλεῖσα διέπισε, ϖροτίθεμεν κ) τὸ παρὸν ἀναπληροῦσθαι ταύτῃ κ) τῶτον χιλίων ἑκατὸν ἐργασηρίων ἀεὶθμὸν διατηρεῖσθαι, ἀμοίωτά τε κ) ἀτελῆ, κ) τ εἰρηνικὸν ἡμῖν τρόπον, φυλάτεσθαι τοῖς τε θεοφιλεςάτοις οἰκονόμοις, τοῖς τε θεοσεβεςάτοις ἐκδίκοις. ὥστε μήτοι μὴ ἐλάτους εἶναι τὰς δεκανὰς, ἤτοι κοπιατὰς, τ ὀκλοκοσίων τ ἀπενεμημένων τοῖς θεοφιλεςάτοις ἐκδίκοις· ἀντὶ ᾗ τ τελακοσίων τ δεδομένων τοῖς θεοφιλεςάτοις οἰκονόμοις, ἀδειαν εἶναι τοῖς αὐτοῖς θεοφιλεςάτοις ἀνδράσιν, εἰ βούληθεῖεν ἐν σώμασι λαμβάνειν τὰ τελακόσια ἐργασήρια, ἢ πάντα ἢ τινα ἐξ αὐτῶν, ἢ κομίζεσθαι, ϖερὶ ϕάσεως τ καλυμένων ἐξ συναςάντων, χρήματα ὑπὲρ πάντων ἢ ὑπὲρ τινῶν ἐργασηρίων· κ) αὐτὰ τὰ χρήματα ἄχρι μὲν νῦν σὺν εἶχον, (καθάπερ κ) αὐτοὶ τὸ ἡμέτερον ἐδίδαξαν κράτος) ϖεῦσι δαπανᾶν ἀεὶ τῶν τ πλωτόντων οὐσίαν. ὥστε ἔκ τε τούτων τ χρημάτων κ) ὸν τ ϖροσόδων τ χωρίων τῶν Δ)ομοίως γίνεσθαι τοῖς τε δεκανοῖς κ) ἀσκηλείαις κ) κανονικαῖς κ) ἀκολύθοις, καθάπερ ἀν ὑπακολούθοντες Δ)ηλώσομεθα. τ γὸ αὐτῶν θεοφιλεςάτων οἰκονόμων διδαξάντων ὡς ἔχ οἷόν τε ἐςὶν ὲκ τ χωρίων τὰ λοιπὰ τῶν αὐτῶν ϖροσόδων ϖεριόντος, εἰκότως ἡμεῖς τῶν τ τελακοσίων ἐργασηρίων ϖροσθήκην ἀπενείκαμεν τούτῳ τῷ μέρῃ, ὅπως ἀνεπλήπλως τὸ μέχρι νῦν διδόμενον τοῖς κάμνουσι ϖερὶ τῶν τ λειψάνων ἐκφορὰν, κ) ἐφεξῆς δοθείη, τετέσι per ſingulum menſem quadringentos ſolidos, μεριζομένους τοῖς τε δεκανοῖς κ) ἀκολύθοις κ) ἀσκηλείαις, κ) κανονικαῖς, κ) τὸ μέχρι νῦν παρ' αὐτοῖς κρατῆσαν ἔθος τετέσι τοῖς ϱ' δηναρίοις per ſingulum menſem centum octoginta duos ſolidos, τοῖς ᾗ ἀσκητελαις ὀνενήκοντά νομ. κ) τοῖς ἀκολύθοις nonaginta unum ſolidos, κ) τοῖς κανονικαῖς triginta ſex ſolidos, ἀθροιζομένων μὲ παρὰ τ αὐτῶν θεοφιλεςάτων οἰκονόμων, κατεσαλομένων ᾗ ἐπὶ τὰς εἰωθότας κομίζεσθαι κ) ſex menſes.

ΚΕΦ. γ'.

ΔΕῖ ᾗ τὸ μὲ ἐπιδαλλον ᾧ χρυσίου μέρος τοῖς δυλαβεςάτοις ἀσκηλείαις δίδοσθαι παρὰ τ θεοφιλεςάτων οἰκονόμων, κ) τὴν εἰρημένην ϖροθεσμίαν, Εὐγενίῳ τῷ θεοφιλεςάτῳ Δ)ακόνῳ κ) ξενοδόχῳ ᾧ κ) Σαμψῶν τ τ ὁσίας μνήμης ξενῶνος, κ) ᾧ παρ' ἡμῶν συςάντος, κ) τοῖς μετ' αὐτὸν θεοφιλεςάτοις ξενοδόχοις τ εἰρημένων ξενώνων· Δ)ὰ τὸ τὰς ἀσκηλείας τὰς εἰς τωτὶ ὑπαργούσας τῷ χρείαν, ὑπὸ τὰς κ) καιρὸν ξενοδόχους τ εἰρημένων διαῶν ξενώνων τελεῖν· τὸ ᾗ αἴρειν τοῖς τε ἀκολύθοις κ) ταῖς δυλαβεςάτας κανονικαῖς, ὡσαύτως δίδοσθαι παρὰ τ αὐτῶν θεοφιλεςάτων οἰκονόμων, τοῖς τε νῦν ἐφισῶσιν αὐτοῖς κ) τοῖς κ) καιρὸν τῶν ἐκμηνίαν αὐτῶν ἐξεταζομένοις· ὥστε δι' αὐτῶν τῶν Δ)ηνομίων γίνεσθαι ταῖς ϖροθηκημέναις κ) ὑπ' αὐτὰς τελάτας ἀσκηλείαις τε κ) κανονικαῖς, κ) ϖρός γε κ) τοῖς ἀκολύθοις. Εἰ ᾗ κατόπιν χρόνον ϖρὸς τῶν τοιῶν κατεδολῶ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, κ) τὸν φανερὸν καλέσαιν, εἶτα ἐξ μηνῶν κ) τῶν δευτέρων ἐξαμήνων διερχομένων, εἰ μηδεμία χρόνος κατέλθοι, τοιωκαῦτα πᾶν τὸ μὴ τῶν ϖρότερον ἐξαμήνων ὀφληθὲν εἰσπράτεσθαι τοὺς ἀεὶ θεοφιλεςάτους οἰκονόμους, μὴ τότε ᾧ ἀπὸ τέτε μέρος τ νομίμης ἐκτάξης, ᾧ μὴ τῶν ἐξαμήνων Δ)ατελεῖν χρόνῳ. προνοίαν τότε ποιεμένε ᾧ κ) καιρὸν ὁσιωτάτε ἀρχιεπισκόπε κ) πατριάρχε τ κ) τῶν διδόμενα ταῦτα πόλιν ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ ᾗ κ) ἕτερος ὀνιαυτὸς παρέλθοι, κ) μηδὲ ὅτως τὰ καλουμένα οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι τοῖς δυλαβεςάτας γυναιξὶν ἢ τοῖς εἰρημένοις δεκανοῖς, ἄδειαν εἶναι τῷ κ) καιρὸν ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μὴ μόνον ἀπαιτεῖν τὰς θεοφιλεςάτους οἰκονόμους τὸ ὀφειλόμενον μ) ᾧ εἰρημένα τότε, ἀλλὰ κ) ἀναγκάζειν αὐτὰς διδόναι πάντα ὅσα διώρισε· κ) (εἴπερ βούληθείη ὁ ἁγιώτα πατριάρχης) κ) ἐξελεῖν αὐτὰς τ ϕρονήμα τ χωρίων, κ) ἀπαιτεῖν τὴν τότων ὄψιν καθ' ἑαυτὸν παρ' αὐτοῖς ἐσὶ τότων ἀπάντων ϕρονήμα ᾧ κ) καιρῶν μεχρι-

Source : BIU Cujas

ελωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ὑφ' ὃν τελῶσι καὶ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, καὶ ὁ πᾶς κλῆρος, καὶ ἡ σύμπασα τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας καθέστασις. §. α'. Τούτων δὴ ὄντως γινομένων, μηδένα παντελῶς ὠφελῆσαι ἀκόντος κομιζεσθαι ὑπὲρ νεκροῦ σώματος κηδευομένου μηδ' ὁπῶν. ὥστε δὴ διακρίνεσθαι τὰ πᾶν, ἡσυχίζομεν ἑκάστῃ κλίνῃ παρεῖναι διδομένην ἐν ἀσκητηρίοις δίδοσθαι ἀσκητῶν ἢ κανονικῶν, μὴ ἔλαττον ὀκτὼ γυναικῶν ἡγεμένων τῆς κλίνης καὶ ψαλλουσῶν, καὶ τελῶν ἀκολύθων, οἵ ὡς ἐδεῖ ὁπῶν παντελῶς λήψονται. Εἰ μέντοι τις βέλοιτο τῶν μετοικησάντων τῷ τελευτήσαντι καὶ τῷ σκήπτρῳ ποιεμένων, αὐτὸς ἑκὼν, ἀναλαβέσθαι τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἕτερον ἀσκητήριον ἐν ἢ δύο ἢ καὶ πλείω μεταλαβεῖν, τοῦτο ἔσω μὲν τοῦ αὐτοῦ φιλοτιμίας· πλὴν ἐδὲ τοῦτο ἀρέσκον κωλυθείσομεν, κἀντεῦθα τὸ αὐτὸ μέτρον εἶναι βουλόμενοι τοῖς κατὰ φιλοτιμίαν μεταλαμβανομένων ἀσκητῶν, ἤτοι κανονικῶν καὶ ἀκολύθων, ὅπερ ἀνωτέρω διωρίσαμεν· ὥστε μὴ ἐλάττους ἢ ὀκτὼ ἀσκητὰς ἢ κανονικοὺς εἶναι τοὺς ἐξ ἑκάστου ἀσκητηρίου μεταλαμβανομένους, καὶ τρεῖς ἀκολύθους, καθ' ἕκαστον ἀσκητήριον.

ΚΕΦ. ε'.

Διδόσθαι δὲ τοῖς ἀσκητηρίοις, ἤτοι κανονικοῖς, τοῖς ὑπὲρ τὸ αὐτὸ μεμισθωμένοις ὑπηρετοῦσι μεταλαμβανομένοις, εἰ μὲν εἴσω τῶν νέων τειχῶν τῆς δυσαίμονος τούτης πόλεως εἴη τὰ τοιαῦτα ἀσκητήρια καὶ ἀπέχοι τῶν ἐξωτέρω τῆς πόλεως ἑνὸς τριμισίου, ἀπὸ μὲν τούτων παντελῶς τῶν ἀκολύθων κομιζομένων, ἐδὲ μεριζομένων τισὶ τῶν μὴ τῆς δύλακος αἱρεθέντων ἀσκητῶν ἢ κανονικῶν. τῶν δὲ ἀκολύθων τῶν μὴ τοὺς τρεῖς τοὺς μεμισθωμένους ὑπηρετοῦντας παραλαμβανομένων, εἰ μὲν ἕτεροι τρεῖς εἶεν, δοκιμάζεσθαι κεφαλίοις τελσίν· εἰ δὲ ἕξ, κεφαλίοις ἕξ. καὶ ἐφεξῆς κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ πλείω τῶν τοιούτων διοικεῖσθαι. φανερὸν δὲ ὡς εἰ καὶ τὸ ἀμφίσημα πλείον κομίσηται, καὶ οἱ τῇ κλίνῃ ὑπηρετοῦμενοι δέκατοι πλείους εἶεν, καὶ τὰ ἀσκητήρια πλείονα, ἀμφὶ τὸ τοιοῦτο βάρος, βοηθοῦ καὶ αὐτοῖς δοθήσεται, καθ' ὁμοιότητα τῶν περὶ τὰ ἀσκητήρια τῶν δεήσεις πεποιημένων· ὥστε τῇ διαφορᾷ δὲ κρίνεσθαι δοκεῖν τινα καὶ αὐτοὺς ἔχειν συντεθέντα παραψυχήν. δοκεῖν δὲ εἶσω τῶν νέων τειχῶν καὶ τὸ πέρασμα Ἰουστινιανῶν, ἤτοι συκῶν, ἐπειδὴ μὴ πόρρω καθέστηκε, μηδὲ δεῖται πλείονος χρόνου ἢ πόνου πρὸς τὴν ἀφιξιν τὴν ἐκεῖσε. Εἰ δὲ ἔξω τῶν νέων τειχῶν τῆς δυσαίμονος τούτης πόλεως ἑκφορὰ γένοιτο, ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περάσμασι, πρὸ τοῦ εἰρημένου, πλωικαῖτα τοῖς μὴ ἀσκητείας, ἤτοι κανονικοῖς, dimidiam partem solidi λαμβάνειν· ἐδὲ συντεθέντων πάντελῶς καθ' ἑδὲν αὐτοῖς τῶν ἀκολύθων. αὐτῶν δὲ τῶν ἀκολύθων ἐφ' ἑκάστῳ ἀσκητηρίῳ quatuor silicas κομιζομένων, καὶ πέρα τούτων μηδέν, κατὰ τὴν εἰρημένην διαίρεσιν· ἓν ἀσκητήριον ἓν παρεπομένη τῇ πρεσβείᾳ διδομένῃ κλίνῃ σὺν τοῖς τελσὶν ἀκολύθοις, καὶ αὐτὸ πάντως παραγινομένῳ ἀφὶ τῶν ὀκτὼ ἀσκητῶν, ἢ κανονικῶν, καὶ τελῶν, ὡς εἰρηται, ἀκολύθων, καὶ ἑδὲν παντελῶς κομιζομένων, ἑδὲ ἀφὶ κηρῶν δόσεως ἀπαιτέντων, καὶ ἕτερον μέτρον ἐξουσιασόντων ὑφ' ἑτέρῳ προκαλύμματι.

ΚΕΦ. ς'.

Ταῦτα μὲντοι πάντα διορίζομεν ἐπὶ τῷ μὴ κατὰ φιλοτιμίαν ἐπιζητέντων τοὺς δύο μεγάλους τούτους κλίνας τοὺς ἐν τῷ δύακι κειμηλιοφυλακείῳ κειμένους. Φαμὲν δὴ Στουδίου τοῦ ἐνδόξου μνήμης, καὶ Στεφάνου τοῦ μεγαλοπρεπεῖς μνήμης. εἰ γάρ τις ὀφείλοι βληθεὶς λαβεῖν, ὡς καὶ ἀνθρώπων πολλῶν διορμᾶς καὶ φυλακῆς πλείονος, καὶ ἄλλης τινὸς πολυπραγμοσύνης χρῄζουσας, τοῦτο ἀσωπήσομεν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις, ἀλλ' ὡς φιλότιμον ἀνελόμενον γνώμην, ὁπόσον ἂν ὑπὲρ τοῦ πόνου ἢ τοῖς δεκανοῖς ἢ τοῖς δύλακος ἐπαινουμένοις ἀσκηταῖς ἢ κανονικοῖς διδέναι συμφωνήσῃ, τοσοῦτον καὶ παρέχειν. ἐμέντοι δωδέκαδον ὑπερβαίνειν τὸν τοῦ duodecim solidorum ποσοστὸν, ἐπὶ τοῦ δύο κλινῶν τοῦ Στουδίου τε καὶ τοῦ Στεφάνου. ἐπὶ δὲ τοῦ χρυσοπέρα τοῦ κειμένου κατὰ τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, εἰ μέν ἑνὸς μόνου τοῦ ἀνὶ αὐτοῦ, ὡς εἰκὸς, καθοσιωθησομένου, quatuor solidorum. τοῦ δὲ ἀσκητείων, ἢ κανονικῶν, καὶ ἀκολύθων, διπλασίονα κομιζομένων ἤπερ ἐμπροσθεν περὶ αὐτῶν ὡρίσαμεν· δηλαδὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀσκητηρίου, ἤτοι κανονικῶν, τοῦ πρὸς ὑπὲρ μόναν ἐσὶ τοῦτο τοῦ πλουτίνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τοῦ ζώντων καὶ μάλιστα τοῦ βασιλεύοντος σωτηρίας, τὰ τοὺς δύσεβεῖς πράξεις πάντως εἰς ἔργον ἄγεσθαι, καὶ μὴ τῶν τοῦ πεφεπονηκότων ἀγαθοεργίαν ὑπὸ τοῦ τῆς ἐφεξῆς ῥαθυμίας ὑπάλυσθαι. ὥσπερ γὰρ τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια ἀμείωτα καὶ ἀτελῆ φυλάττεσθαι διατυπώσαμεν, ἵνα τὰ λοιπὰ πάντα ἐργασήρια ὑποτελῆ κρίνεσθαι δεήσομεν, μηδενὸς παντελῶς ἀδείαν ἔχοντος ἐξαιρεῖν αὐτὰ ἢ τέλως, μήτε τοῦ δύακος οἴκων μήτε ξενώνων, μήτε ἀσκητείων, ἢ μοναστείων, ἢ ἑτέρου τινός· ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸ ἢ βασιλικὰ ἡμῶν οἴκου, ἢ τοῦ σὺν δεήσει, ἢ τοῦ σὺν δωνάμενον ἢ ἐπὶ τοῦ ἀκολύθων φυλακτορίου, ὥσπερ φθάσαντες εἴπομεν. ὥστε καὶ τούτους διωρίσθαι τοῦ ἤδη παρ' ἡμῶν ἀφεπεγμένων κομίζεσθαι. ὅταν μέντοι μία τούτων τοῦ τελῶν εἴη κλινῶν, ἐφ' ἧς ἡ κηδεία γίνεται, τὸν βυλομένου ἓν τούτων λαβεῖν, δηλαδὴ τοῦ θεοφιλεστάτου οἰκείων ἀναγκαίου ἐχόντων τὸ σῶμα τοῦ δεκανῶν παρεχειν, ἐξ ὧν αὐτοῖς ἀπενείκαμεν ὀκτακοσίων ἐργασείων, καὶ τοὺς κλίνας· ἐμέντοι διαπίνων ποιεῖσθαι πνά. τοῦ θεοφιλεστάτου οἰκονόμου ἀναγκαζομένου ἔκ τε τοῦ παρόντος τοῦ παρὰ Ἀναστασίου καὶ τοῦ θείας λήξεως καλαλειμμένης, ἔκ τε τοῦ τελακησίων ἐργασηείων τῶν εἰρημένων πᾶσιν διαπίνων ποιεῖσθαι τὸ εἰρημένον παρόντα, κατὰ τὸν ἐφ' ἅπαξ πεταγμένον παρ' ἡμῶν διαίρεσιν. ἄτως δὲν ἄοριστον ἔσται, ἀλλὰ καὶ οἱ μελεωτέρας τοὺς παφὰς γίνεσθαι βουλόμενοι, τούτης ἀπολαύσουσι· καὶ οἱ μὴ φιλοτιμίαν ὁρῶντες, ἐ μεγάλα ζημιωθήσονται), ἀλλ' ἔσονται μὴ τῆς μελείας φιλόπονοι.

ΚΕΦ. ζ'.

Ταῦτα τοίνυν ἡμεῖς διωρίσαμεν ἐπί τε τοῖς ἐργασηείοις, ἐπί τε ταῖς πρόσοδοις, ἐπί τε ταῖς ὠφελείαις ταῖς τε πρὸς καὶ ταῖς τε κατὰ φιλοτιμίαν γινομέναις. φύλακας δὲ πέπομεν τῆς ἀμείωτον ἀεὶ φυλάττεσθαι τὰ τῶν ἐργασηείων ἀέλμων, ἐ μόνον τὸ συνδεδόπατον ἔπαρχον τῆς δυσαίμονος τούτης πόλεως, καὶ τοὺς αὐτοῦ πεισθομένους τύξει, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὸν σὸν ὑπερέχοντα, καὶ τοὺς ἀεὶ τῆς ἀρχῆς πρόσωπους ἢ νῦν αὐτὸς ἐφίσηκας. καὶ πρός γε καὶ ποιοῦμεν ὀφείλομεν καλὰ τε τοῦ πέζεως τοῦ σῆς, εἴ τις ῥαθυμήσαι, quinquaginta librarum auri, καθά τε τοῦ ἀεὶ τοῦ σὸν παραληψομένου θρόνου διάλασιν· ὥστε μὴ συγχωρῆσαι ποτέ τινα τῶν εἰρημένων χιλίων ἑκατὸν ἐργασηείων ἀέλμων ἐλλεῖψαι, καὶ τοῦ εἰρημένου ἡμῶν διαίρεσιν. ἀλλ' εἰ διδαχθείη τοῦτο, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ μετά σε τὰ τοιαῦτα πάσαν τιθεῖσαν πρόνοιαν, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἀμείωτον ἀφ' ἁπάντων μένειν καὶ ἀδαρῆ καὶ ἀνεπινόητον ἀφ' ὅτε τοῦ σῆς ὑπεροχῆς καὶ παντὸς ἑτέρου προσώπου. ὥστε μὴ ταύτην γένεσθαι πρόφασιν ἢ παρὰ τὸ διωρισμένον ἡμῶν δεσπόσαι τινὰ μισθὸν ὑπὲρ κηδείας τινὸς προσώπου. ἀδεμιᾶς ἀφαιρέσεως γινομένης τοῦ προσώπου τοῦ τελωτῶν τῶν, εἴτε πλουσίων, εἴτε πένητος· πλὴν εἰ μὴ, καθάπερ εἰπόντες ἐφήμεν, μίαν τοῦ τελῶν κλινῶν ἕλοιντο, ἐφ' αἷς τὰ προσήκοντα διετυπώσαμεν. Καὶ βυλόμεθα κἀκεῖνα κρατεῖν καὶ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ εἶναι ἀφ' παντὸς ἀκίνητά τε καὶ ἀθάνατα. τοῦδε δὲ θείας πραγματικῆς νόμου ἀφ' παντὸς κρατοῦντος, ἕως εἰσὶν ἄνθρωποι, ἕως τὸ μέγα καὶ πολυύμνητον τοῦ Χελσιανῶν ὄνομα σὺν ἀνθρώποις ἐσὶ, καὶ καθ' ἡμέραν ἀφ' ἑ τοῦ διαπότου θεῖ φιλανθρωπίας αὔξεται. προσοῦντος δηλαδὴ τότε πρὸ τοῦ ἄλλων ἁπάντων, αὐτὸς δὲ ὁσιωτάτου παλεάρχου τούτης τοῦ δυσαίμονος πόλεως, ὥστε μὴ τοῦ ἱερατικῆς ἐξουσίας αὐτὸν τῷ πρεσβυτικῷ χρώμενον, μὴ συγχωρεῖν παρά μηδενὸς προσώπου, μήτε ἱερατικὰ, μήτε ὀρχοντικὰ, μήτε τοῦ ἄλλων μηδενὸς παραβαίνεσθαι τὰ παρ' ἡμῶν διαπεταγμένα. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τῶν βασιλείαν καθικέσθαι νόμου ἀφ' παντὸς μένοντα. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τῶν βασιλείαν καθικέσθαι νόμου, εἰς τὸ μέγαν ἀφορᾶσαι θεὸν, ὥστε τοῦ ἀεὶ τοῦ σκήπτρων κύκλου ἀρρύπως τότε δὲ πρεσβυτικῷ προσοῆσαι. ἐ μόνον ὑπὲρ μόναν ἐσὶ τοῦτο τοῦ πλουτίνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τοῦ ζώντων καὶ μάλιστα τοῦ βασιλεύοντος σωτηρίας, τὰ τοὺς δύσεβεῖς πράξεις πάντως εἰς ἔργον ἄγεσθαι, καὶ μὴ τῶν τοῦ πεφεπονηκότων ἀγαθοεργίαν ὑπὸ τοῦ τῆς ἐφεξῆς ῥαθυμίας ὑπάλυσθαι. ὥσπερ γὰρ τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργασήρια ἀμείωτα καὶ ἀτελῆ φυλάττεσθαι διατυπώσαμεν, ἵνα τὰ λοιπὰ πάντα ἐργασήρια ὑποτελῆ κρίνεσθαι δεήσομεν, μηδενὸς παντελῶς ἀδείαν ἔχοντος ἐξαιρεῖν αὐτὰ ἢ τέλως, μήτε τοῦ δύακος οἴκων μήτε ξενώνων, μήτε ἀσκητείων, ἢ μοναστείων, ἢ ἑτέρου τινός· ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸ ἢ βασιλικὰ ἡμῶν οἴκου, ἢ τοῦ σὺν δεήσει, ἢ τοῦ σὺν δωνάμενον ἢ ἐπὶ τοῦ ἀκολύθων φυλακτορίου, ὥσπερ φθάσαντες εἴπομεν. ὥστε καὶ τούτους διωρίσθαι τοῦ ἤδη παρ' ἡμῶν ἀφεπεγμένων κομίζεσθαι. ὅταν μέντοι μία τούτων τοῦ τελῶν εἴη κλινῶν, ἐφ' ἧς ἡ κηδεία γίνεται, τὸν βυλομένου ἓν τούτων λαβεῖν, δηλαδὴ τοῦ θεοφιλεστάτου οἰκείων ἀναγκαίου ἐχόντων τὸ σῶμα τοῦ δεκανῶν παρεχειν, ἐξ ὧν αὐτοῖς ἀπενείκαμεν ὀκτακοσίων ἐργασηείων, καὶ τοὺς κλίνας· ἐμέντοι διαπίνων ποιεῖσθαι πνά. τοῦ θεοφιλεστάτου οἰκονόμου ἀναγκαζομένου ἔκ τε τοῦ παρόντος τοῦ παρὰ Ἀναστασίου καὶ τοῦ θείας λήξεως καλαλειμμένης, ἔκ τε τοῦ τελακησίων ἐργασηείων τῶν εἰρημένων πᾶσιν διαπίνων ποιεῖσθαι τὸ εἰρημένον παρόντα, κατὰ τὸν ἐφ' ἅπαξ πεταγμένον παρ' ἡμῶν διαίρεσιν

omnibus ergasteriis similiter agnoscentibus tributa, nec paulatim singula excusare, & proprium levigare, & reliquis paucis existentibus totum imponere pondus, & ex hoc magnum sustinere dispendium, ferre hoc non valentes.

EPILOGUS.

†. Tua igitur celsitudo, & qui post eandem administrationem acceperit, & parens tibi officium, quæ placuerint nobis per præsentem divinam pragmaticam formam, nunc & in reliquum omne tempus servabunt. Dat. III. Non. Novemb. CP. DN. JUSTIN. PP. A. AN. XI. post BELIS. V.C. CONS. AN. II. [1]

TIT. XV.

UT DEFUNCTI [2] SEU FUNERA [3] EORUM NON INJURIENTUR A CREDITORIBUS [4]. ET UT CONSILIARII [5] NON SUSCIPIANT COGNITIONES [6] ABSQUE JUDICIBUS.

NOVELLA CONSTIT. LX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUi varietatem [7] causarum conjiciunt, non facile ad culpam veniunt, si veritatem examinent: quosdam namque verisimile est multitudinem [8] legum, quæ per singula à nobis adjiciuntur, culpare, non considerantes, quia opere [9] semper vocante, consonas causis ponere leges compellimur: cum semper inopinabile emergat, & ab iis quæ jam posita sunt, mederi non valeat: quale quidem nuper est agnitum. Deberi enim [10] sibi quidam dicens ab aliquo, dum hominem in morte cognovisset esse constitutum, milites congregans, & servos alios plurimos, ingressus est super morientem: verum ille anxiatus clamare cœpit, donec eum violentia compressum reliquisset spiritus: at ille etiam signacula [11] imposuit rebus sua potestate, præsente nullo in cingulo constituto, aut quolibet omnino legali & civili officio observato: & neque ita recessit, sed etiam defunctum injuriare eum non piguit, primum quidem insistens [12] non fieri exequias: deinde, cum vix cœpisset de domo deponi mortuum, instabat publice portari lectum non sinens: neque deducendum dicens, nisi debitum perceperit, donec sponsorem accepit: & ita jam defunctum tradi terræ permisit. Negotium siquidem, quo hæc commissa sunt, competenter dispositum est: oportere autem judicamus etiam generali lege hæc emendare: non sinentes hæc rursus committi semper sine legislatione manentia.

CAP. I.

De creditoribus qui mortuis debitoribus imminent, sic Julianus.

SAncimus [13] igitur, si quis illo superstite adhuc quem putat debere sibi, ascendat domum ejus, & molestus sit superstiti homini, aut qui ejus sunt, uxori forte vel filiis, aut domui omnino, aut etiam signacula [14] per propriam potestatem imponere præsumat, non prius decreto & officio legali servato: post ejus qui dicitur debere, mortem, actione quidem modis [15] omnibus cadat [16], sive justam habeat hanc, sive non: quantum vero deberi sibi dicit, tantum aliud super exigatur, & detur injuriati heredibus. Confiscationem [17] quoque in tertiam partem substantiæ sustineat, (sicut [18] & Marcus Philosophus imperator in suis conscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui enim hominis naturam non [19] erubuit, dignus est, & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari. §. 1. Si vero etiam moriente quodam, circa funus peccetur aliquid morientis, quod exequias prohibeat [20]: scripta quidem jam lex est, & à nostro patre super hoc: tamen simul etiam ex nostris major sequatur delicti pœna, & iisdem subjaceat, quæ præsens infert lex eis, qui in viventem tale aliquid, quale diximus, committunt: hujus rei providentiam habente præcipue quidem gloriosissimo præfecto hujus felicissimæ civitatis, cui talium emendationum cura est: nihilominus autem & gloriosissimo sacrorum nostrorum prætoriorum præfecto, & gloriosissimo magistro sacrorum officiorum, & semper his obedientibus officiis. Oportet enim communibus [21] existentibus contra naturam injuriis, communem esse judicibus super his prohibitionem atque vindictam: his non in sola hac felicissima civitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, quarum nobis principatum alium quidem ab initio dedit Deus, alium vero adjecit, & adhuc etiam dabit, sicut ait quidam ante nos: provinciarum quippe judicibus, sive militaribus, sive civilibus, hujus rei providentiam habentibus. Sequitur enim hic quidem judices eorumque officia triginta librarum auri pœna, si quid horum neglexerint: provinciales autem quinque, si neque ipsi ad hoc institerint, denuntiatione qualibet aut hic aut per provincias facta.

CAP. II.

Ne consiliarii sive adsessores suscipiant cognitiones absque magistratibus.

ILlud [22] etiam recte se habere perspeximus, non permittere (sicut Zenonis piæ memoriæ dicit constitutio [23], & nostra quoque) consiliarios judicum ipsos causas per se audire, quæ apud administratores [24] aut datos à nobis [25] judices agitantur. Multo namque melius atque perfectius coram ipsis administratoribus præsentibus illis quorum interest, causæ moventur, terrore imminente exhibitis testibus, & omnino causa propriam habente honestatem, quam si apud pedaneos judices talia decernantur, in nullo consiliariorum officio distante ab illis. Sed quoniam à nobis constituti semper administratores, occupationibus rerum, nostrarumque jussionum comprehensi, ad hanc necessitatem deponuntur: oportet consonam congruamque legem rebus imponere. §. 1. Sancimus igitur contestationes quidem litium omnibus modis apud [26] ipsos fieri administratores [27], sive majores, sive minores sint: sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotii res, quatenus ea quæ examinantur, agnoscant. cum vero novissima [28] sententia proferenda est, nullo modo præsumere consiliarios absque administratoribus audire, sed eum cum competenti honestate, quam dudum disposuimus, propositis sacrosanctis eloquiis, ipsos administratores [29] & audire quæ examinata sunt omnia consequenter, & judicare eos negotia, & suscipere appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit: & rursus appellationis judices modis omnibus per se audire negotia, nullo agere aliter præsumente: sed si quid tale fiat, ipsis quidem adminimesin. ἀλλὰ πάντων τ ἐργασηρίων ὁμοίως ἐπιγινωσκόντων τὰ τέλη, ὥστε μὴ τὸ καθ' μικρὸν ἔκπυστον ἐξεπισασθέν, κ τὸ ἴδιον ἐλαφρυνθέν, τοῖς ὑπολελειμμένοις ὀλίγοις ὅσι τὸ πᾶν ἐπιπόνως βάρος, καὶ πέρα μεγάλως ὑφισταθὲν ζημίαν τὰς φέρειν αὐτοὺς ἀδυναμένους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. α'. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ κ οἱ μετά σε τὴν αὐτὴν δόξαν ὠφελημένοι, κ ἡ πειθομένη σοὶ πᾶξις, τὰ παρεσταλμένα ἡμῖν διὰ τ παρόντ θείαν πραγματικὴν τύπωσιν, νῦν τε κ εἰς τ ἅπαντα χρόνον φυλάξουσιν. Dat. III. Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

Περὶ τ τὰς τελουτώσας, ἤγουν τὰ λείψανα αὐτῶν, μὴ ἐνυβρίζεσθαι παρὰ τ δανειστῶν. κ Περὶ τ τοὺς παρέδρους μὴ δίχα τ διαγνώσεως χωρὶς τ δρόντων, μήτε ἀποφαίνειν ἰσχύειν, μήτε ἀπόφασιν ἐνέγκειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, κ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΙ τ ἀληθείας τ πραγμάτων ἐξεταστὰι σὺν ἂν ῥᾳδίως εἰς μέμψεις ἐχωρησαν εἰ τὰληθὴ κατέξεταζοιεν. πινὰς γὰρ εἰκὸς τὰ πλήθ τ νόμων τ καθ' ἑκάστου παρ' ἡμῶν ἀποτεθεμένων ἐπιμεμφεσθαι, σὺν συνοίσειν ὅτι τ χρείας ἀεὶ κωλύσης, συμφώνως τοῖς πράγμασι πιθέναι νόμες ἀναγκαζόμεθα, τ ἀεὶ παραδόξως ἀναφυομένων, ὑπὸ τ ἤδη γεγραμμένων ἀγραπτευθῆναι μὴ δυναμένων. ὁποῖον δή τι κ ἐναγχ ἐγνώσθη. Οφείλεσθαί γάρ τις λέγων παρά τινα, ἐπειδὴ τ ἄνθρωπον ἐπιθάνατον ἔγνω καθεστάναι, σφετερισάμενος κ οἰκέτας, κ ἑτέρας ὡς πλείστας, ἔπεισεν αὐτῷ πελούτωντι. ὁ δὲ δυσχεραίνων τε κ βοᾶν διεπίλεσεν, ἕως αὐτὸν ὑπὸ τ βίας σωματωθέντα ἀφῆκεν ἡ ψυχή. ὁ δὲ κ σημανῶν ἐπέτιθ τοῖς πράγμασι καὶ οἰκείαν ἐξουσίαν, παρόντ οὐδενὸς τ ἐν δοχῇ τεταγμένων, ἢ τινῶν ὅλως νομίμως κ πολιτικῆς τάξεως φυλακτόντων. κ ὅσ' ὕστερον ἀνῆκεν, ἀλλὰ κ εἰς νεκρὸν ὑβρίζειν σὺκ ἀκμή, ἀφῶσιν μὲ ἐνισταμένου μὴ γίνεσθαι τῶν παφῶν, εἶτα, ἐπειδὴ μόλις ἐκέλευσεν οἴκοθεν κομισθῆναι τ νεκρὸν, ἵνα δημοσίᾳ τῶν σκευῶν, τ κλίνης ἐπιλαβόμενος κ σὺκ ἀνισχὺν ἔλεγεν εἰ μὴ τὸ χρεὼ κομίσαιτο. ἕως κ ἀντφωνητὸν ἔλαθε, κ ὅτως τ ἤδη πεθνεῶτα παραδοθῆναι τῇ γῇ συνεχώρησεν. Επὶ μὲν τ τοιούτοις καθ' ὧν τοῦτο ἡμάρτη), τὰ πρόσηκον διεπιτάθη· χρόνῳ δ ἠγέρθη κ χρικὰ νόμῳ τοῦτο ἐπανορθῶσαι, ἐ συχωρῆσαι αὖτα κ αὖθις τολμηθῆναι, μόνοις μέχρι παντὸς ἀνομοθέτητα.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δανειστῶν τ τοῖς τελουτῶσιν χρεωστῶς ἐνισταμένων.

ΘΑπιζόμεν τοίνυν, εἴ τις, ἐκείνῳ πρόσεστ ἐπ' ἐμοὶ νομιζομένῳ χρεωστῆσαι αὐτῷ, καταλάβοι τὴν οἰκίαν τὴν αὐτ, κ ἐνοχλοιη πρόσεστα τ ἄνθρωπον, κ τὰς οἰκείας τὰς αὐτ, (χαμευνῶν φαμεν, κ παιδὸς, κ οἰκετῶν ὅλων) ἢ κ σημανεῖν καὶ οἰκείαν ἐξουσίαν ἐπιθέναι τολμῶν, μὴ πρότερον ψῆφον τάξεως νομίμως μ' τὴν ἐ λεγομένῃ χρεωστῶν τελουτὴν φυλαχθείσης· τ μὲν ἀγωγὴν πάντως σκοπεῖσθαι, εἴτε δικαίαν ἔχοι ταύτην, εἴτε κ μή· ὁπόσον ὀφείλεσθαι λέγῃ, τοσοῦτον ἕτερον ἀσφαλισαμένου, κ διδόντα τοῖς ἐ κατασεσημασμένοις κληρονόμοις, δημοσίᾳ τε εἰς τὸ τέλειον τ πρόσεστος ὑφιστάσθαι, (καθὰ κ Μάρκος ὁ φιλοσοφώτατος τ αὐτοκρατόρων ἐπὶ τ ἑαυτ γένους νόμων) κ ἀπιστίας καθαιρεῖσθαι. ὁ γὰρ τὴν ἀνθρώπου φύσιν σὺκ αἰσχυνθείς, δίκαιος ἂν εἴη κ χρήμασι κ δόξῃ κ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ζημιοῦσθαι. §. α'. Εἰ δέ τ κ πελουτήσαντος τινος, πρὸς τὴν ταφὴν ἁμάρτοι τι ἐ τελουτήσαντος, κ τὴν σκάφον κωλύοι, γέγραπται μὲν ἤδη νόμῳ κ τῷ ἡμετέρῳ πατρὶ πρὸς τούτοις, τὴν δὲ ἀπὸ τούτων ἐπιβάλλουσαν τοῖς ἐναντιουμένοις ἐπιθεῖναι ζημίαν, ἐφ' ἡμῖν κ τοῖς ἐξ ἡμῶν μείζονα ἐπιθεῖναι τοῖς τὴν ἀνομίαν καινίζειν, κ τοῖς ἐπιτρέπουσιν ἐκείνοις διεξιοῦσιν τάξεως· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ σὺν ἡμῖν ἔσυ διλωσκῶς δοχαὶ ταῖς ἀχολίαις τ πραγμάτων κ τ ἡμετέροις κελεύσεσι κωλυόμεναι, πρὸς ταύτην τὴν ἀνάγκην κατέφερον, δεῖ συμφωνόντε κ δρόμῳ τ νόμῳ τοῖς πράγμασι ποιῆσαι. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, τοὺς μὲ προκαταρξεῖς σὺ τρόπῳ παντὸς παρ' αὐτοῖς γένεσθαι τοὺς ἀρχοντας, εἴτε μείζους, εἴτε ἐλάττους εἶεν, ἀλλὰ κ σὺ μέσους τοὺς οἴκους εἰσάγειν πάλιν παρ' αὐτοῖς προσέπιπτε γὰρ τὴν ὑπόθεσιν ὥστε αὖτος τὸ προκρινόμενα μαθεῖν. ἐπειδὰν δ αὐτοτελὴς ἀπόφασις σκοπεῖσθαι μέλοι, κ μηδένα τρόπον τολμᾶν τοὺς παρέδρους χωρὶς τ δρόντων ἀκούειν, ἀλλὰ μ' τ προκειμένους σεμνότητ, ὧν ἤδη διετάξαμεν, τ θείων προκειμένων λογίων. αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντας κ ἀκούειν τ ἠνωνισμένων ἀπίστων ἐφεξῆς, κ κρίνειν τοὺς ὑποθέσεις αὐτῶν, κ δέχεσθαι τὰς ἐφέσεις, εἰπεῖν τις ἐφεῖν, χωρὶς ἀπίστως ὑπερθέσεως, ἵνα ὁ νόμ τὸ γίνεσθαι συχωρεῖ κ αὖθις τὰς ἐφέσεις σὺ τρόπῳ παντὸς οἱ ἑαυτῶν ἀκροᾶσθαι τ ὑποθέσεων, ἑτέρ τρόπῳ πλωτὸν· ἀλ' εἴ τι τοῦτο γίνοιτο,

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ βουλευτὴς ἢ παρέδρους μήποτε τὸν χωρὶς δρόντων ὑποδέχεσθαι γνῶσιν.

ΚΑκεῖνο μᾶλλον ὀρθῶς ἔχειν σωφρονοῦμεν, τὸ μὴ συζητεῖν (καθάπερ κ ἡ Ζήνων) τ δύσεδῆ λήξεως λέγω ἀφάτεξιν, κ ἡ ἡμετέρᾳ μετ' τοὺς παρέδρους τ δρόντων, αὐτὸς τ ὑποθέσεων ἀκούειν οἷ παρὰ τοῖς ἀρχουσι ἢ τοῖς δεδομένοις ἐξ ἡμῶν δικασταῖς κινεῖτο. πολλοὶ γὰρ ἂν κἀλλίων τ κ πλεώτερον ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσι, παρόντων ὀφείλων, οἷ ὑποθέσεις κινοῦν, ὅτως πέφυκεν τοῖς ὑπηρετεμένοις, κ τοῖς, ὡς εἰκὸς, παρακινομένοις μᾶλλον, κ ὅλως τ πράγματ τὸν οἰκείαν ἔχοντ σημότητα· ἢ, εἰκῇ χαμαιδικαίῳ τὸ τοιαῦτα κρίνοιεν, ἀδὲν τ παρέδρων τ ὀφείλων διεξιόντων τάξεως· ἀλ' ἐπειδὴ αἱ σὺν ἡμῖν ἔσυ διλωσκῶς δοχαὶ ταῖς ἀχολίαις τ πραγμάτων κ τ ἡμετέροις κελεύσεσι κωλυόμεναι, πρὸς ταύτην τὴν ἀνάγκην κατέφερον, δεῖ συμφωνόντε κ δρόμῳ τ νόμῳ τοῖς πράγμασι ποιῆσαι. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, τοὺς μὲ προκαταρξεῖς σὺ τρόπῳ παντὸς παρ' αὐτοῖς γένεσθαι τοὺς ἀρχοντας, εἴτε μείζους, εἴτε ἐλάττους εἶεν, ἀλλὰ κ σὺ μέσους τοὺς οἴκους εἰσάγειν πάλιν παρ' αὐτοῖς προσέπιπτε γὰρ τὴν ὑπόθεσιν ὥστε αὖτος τὸ προκρινόμενα μαθεῖν. ἐπειδὰν δ αὐτοτελὴς ἀπόφασις σκοπεῖσθαι μέλοι, κ μηδένα τρόπον τολμᾶν τοὺς παρέδρους χωρὶς τ δρόντων ἀκούειν, ἀλλὰ μ' τ προκειμένους σεμνότητ, ὧν ἤδη διετάξαμεν, τ θείων προκειμένων λογίων. αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντας κ ἀκούειν τ ἠνωνισμένων ἀπίστων ἐφεξῆς, κ κρίνειν τοὺς ὑποθέσεις αὐτῶν, κ δέχεσθαι τὰς ἐφέσεις, εἰπεῖν τις ἐφεῖν, χωρὶς ἀπίστως ὑπερθέσεως, ἵνα ὁ νόμ τὸ γίνεσθαι συχωρεῖ κ αὖθις τὰς ἐφέσεις σὺ τρόπῳ παντὸς οἱ ἑαυτῶν ἀκροᾶσθαι τ ὑποθέσεων, ἑτέρ τρόπῳ πλωτὸν· ἀλ' εἴ τι τοῦτο γίνοιτο,

---

1 Id est, an. 554. 2 Adde *l.* 1. §. 4. *l.* 27. *ff. de injuriis.* 3 Αὐθεντικὰ *Scrimg.* Ne reliquiæ debitorum a creditoribus injuria afficiantur. *Index Reginæ.* De reliquiis sive cadaveribus mortuorum alibi, huc refer *c.* 1. *C. eod.* 4 De creditoribus qui morientibus debitoribus suis imminent *Julian. const.* 54. 5 Παρέδρους *Scrimg.* Ne adsessores causarum cognitionem suscipiant. *Index Reginæ.* 6 Μήτε προκάτυρξιν ποιεῖν, μήτε ἀποφάσεις ἐκφέρειν. *Scr.* id est, neque litis contestationem fieri sinant, neque sententiam ferant. 7 Veritatem of τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων ἐσοχασμένοι. *Scrimg.* 8 Multitudo legum multitudini actionum imputatur, non voluntati vel studio legislatoris. 9 Necessitate. χρείας. *Scrimg.* 10 3. *Harm.* 5. §. 72. 11 Vid. *tit. C. ut nemini liceat sine judicis auctoritate signacula rebus imponere alienis.* 12 *Nov.* 115. *c.* 5. *l.* 38. *ff. de relig. l.* 3. §. 4. *l.* 8. *ff. de sepulchro: l. ult. Cod. de sepulchro* 7. *Eclog.* 6. *ex l.* 23. *tit.* 2. *c.* 1. *fol.* 75. *Ambrosius lib. de Tobia:* adde *l.* 12. *in fin. ff. de in jus vocando.* 13 Hinc sumpta est Authentica, *Item qui Cod de sepulchro violato.* Goth. De pœna eorum, qui vel ægrotantibus vel animam agentibus vel reliquiis defunctorum, sub prætextu crediti consequendi vid. Rittershus. *part.* 13. *c.* 6. ANS. Adde Pecc. *de jure sistendi cap.* 5. *n.* 23. S.L. 14 *d. t. C. ut nemini liceat sine judicis auctoritate signacula*, Scc. 15 Modis omnibus cadere est ipso jure cadere: qua de re vide plura apud Mathesilanum *singulari* 112. & 115. Ludovicum Romanum singulari, 1. Franciscum Cremenf. *singul.* 7. qui formulas similes esse notat, quoties quid lege jubetur fieri. Omnino penitus mox illico funditus, *&c.* 16 Pœnam creditoris cadaver mortui debitoris inferri prohibentis observa. Est autem hæc pœna legis Juliæ de vi. *l.* 11. *in fin. l.* 12. *ff. quod met. caus.* 17 Confiscationem tertiæ partis bonorum observa. Hæc est pœna legis Juliæ de vi, ut ea damnatus, tertia bonorum parte multetur, & fiat infamis, *l. pen. ff. de vi priv.* 18 Divus Marcus meminit tantum amissione crediti. *d. l.* 12. *l. pen. ff. de vi priv.* 19 Pœna Talionis ita solet infligi: Qui non erubuit cadaver defuncti, fit hic infamis. Qui fumum aulicum vendiderat, Alexandri Severi jussu, fumo punitum legimus, teste *Lamprid.* Qui nefaria hortamenta ad corrumpendas pestatibus dediti, causa cunctorum. *Saluta. ad eccles.* Νεαρὰ Leonis 27. 20 Dixi Σ. 21 Superflue uni aut paucis scribitur, ubi est χωσιν, quæ apud magistratus. 22 Hinc sumpta est Auth. Ad hæc, *C. de judiciis.* 23 Neutra constitutio hodie extat. facit tamen *l.* 1. *C. de judic.* 24 Αἱ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν, quæ apud magistratus. 25 *l.* 5. *Cod. de judic.* 26 Ut Magistratus Constantinopolitanæ civitatis causas in conventionibus certis audiant, & sententiam dicant. *Julian. num.* 102. 27 Παρ' οἷς γίνεσθαι τοῖς ἄρχουσιν, apud ipsos fieri magistratus. 28 Id est, ultima cognitio, *Julian. hic & l. ult. Cod. de præsc.* 30. *ann.* hoc est, definitiva, talis enim est definitiva quæ sine ultima est, sic Novissima pœna quæ ultima. Novissimum judicium, id est, ultima voluntas. *l.* 9. *Cod. de collat.* 29 Magistratus hoc autem innuit, Magistratus urbanos seu Constantinopolitanæ urbis causas in conventionibus certis audire & sententiam dicere. *Jul. hic num.* 202.

Source : BIU Cujas

χθίοις, αὐτῶν δὲ τ̃ δρχόντων ἀνὰ viginti librarum auri ὑφορωμένων ποιῆσ, τ̃ ἢ παρέδρων δὲ τ̃ς πρ̃σῆλθεν ἐβάρρησεν, εἰ μὲ σωνήγορ εἶεν, ὑβαλλομένων τ̃ λογικ̃ῶν ῥητόρων κ̀ βλάπτ· εἰ ἢ σωνήγορ καθεζάσιν, ἀλλ' ἕτερ πίνες, κ̀ τ̃ ζώνης, εἰ πνα ἔχοιεν, ἀφαιρεμένων, κ̀ decem librarum auri σωφρονιζομένων ποινῇ, ἐδὲ ἢ δὴ τ̃ς κ̀ τ̃ῶ Ζ̀ηνων τ̃ῶ ὑσπ̃ῆς λήξεως ἀμπλυσαν̄ς ἀμπαξιν, κ̀ τ̃ῶ πρ̃ῶ τ̃ῶ ἡμετέρ, κ̀ τ̃ῶ παρ̃σιν, οἰεσ̀ ὡς τ̃ῷ παραπ̃ῶσ οἰκήσασ τ̀ς τ̀ύτοις ἀμφ̃ύξον) ποινάς. μελήσ ἢ τ̃ῶ κ̃ καιρ̃ῶ σ̀δεξόμεν κόμηλ τ̃ θεῖον ἡμ̃ῶν πρ̃σ̀άτων τ̀τε ἢ πρ̃σ̀μ̃τ τ̃θεσθ μ̃ῶνοιαν, ἢ ἀπαιτ̃ῆν τ̀ς ποινάς, κ̀ εἰσάγειν τ̃ῖς ταμ̃είοις, ὅταν τ̃ τοιο̃τ πλημμεληθ̃ῆν. γινώσκοντ κ̀ αὐτ̃ῷ ὡς οἴκηθεν τὸ δημ̃όσιον ἀπ̃τληρ̃ῶσ, μὴ τ̀τε πιθέμεν τ̃ῶ πρ̃σήκ(σαν πρ̃ῶνοιαν. §. β'. Ἀλλὰ τ̃ῶτ μὲ ἐπὶ τ̃ δρχόντων ψηφιζόμεθα, οἷς αἰ ἀεὶ τὸ δημ̃όσιον κ̀ ἀεὶ τ̀ς ἡμετέρ κελεύσεις ἀχολίαι τ̃ῶ ἢ μὴ δι' ἑαυτ̃ῶν ἀκρ̃ᾶσθ τὸ πᾶν διέδασι συχ̃ῴμεν. τ̀ς δέ γε ἄλλ̃ς ἅπαν̄ς δικασ̀ς, ὅσοι μ̃ηδεμίαν μὲ δρχὼ ἄρχοντ, δικᾶν ἢ οὐ κελεύσεων ἡμετέρ ἀκρ̃ῴμεν, ἢ ἐπὶ ταύτ τ̃ εὐδαίμον πόλεως ἢ σὺν ἑτέρ τισὶ τ̃ῶ τι πρ̃ξάντ, κ̀ τ̀ς σὺν τ̃ῖς ἐμπέδρ σωακρ̃ῳμένοις αὐτ̃ῖς, ἔτ σφοδρ̃οτέρ μετιμεν ποινᾶς, εἰ μὴ ἀμ̃ῷ πάσης ἐφεξ̃ῆς τ̃ δίκης αὐτοὶ μ̃ῦ τ̃ οἰκείων πάρεδρ ἀκρ̃ᾶσον) τ̃ ὑποθέσεως. κ̀ ἀξιωμ̃ότων ἢ ἔκπλωσιν αὐτ̃ῖς ἀπειλ̃ῆμεν, κ̀ ποινὴν ἀνὰ viginti librarum auri. κ̀ τ̃ῖς αὐτ̃ῶν παρέδρ̃ις, τὸ αὐτ̃ῆς ἐξελαύνεσθ τ̃ πόλεως σὺν ᾗ τ̃ῶτ πρ̃ξαντ, κ̀ σ̀ός γε κ̀ αὐτ̃ῆς τ̃ οἰκείας ὑπ̀πλεν ἐπιμ̃ίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπερ̃οχὴ τὰ ὡρ̃ισταόντα ἡμ̃ῖν, κ̀ ἀμ̃ῷ τ̃σδε ἢ θεία δηλ̃ώματ νόμ, ἅπασι ποιησάτω φανερ̃ά, κ̀' τ̃ νεομισμ̃ένον τρ̃όπον, κηρ̃ύγμασι κ̀' τ̀ς ἐπαρ̃χίας χρωμ̃ένη. ὥστε μηδὲν τ̃ ἐθνῶν ἀμ̃λαθεῖν τι τ̃ περ' ἡμ̃ῶν θεσπισθέντων. ἐπὶ ἢ τ̃ εὐδαίμον τ̃ῶτ πόλεως ὁ σ̀δεξόμεν τ̃ ἔπαρχ τ̃ῶτ πρ̃σήκ. Dat. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Περὶ ἢ τὰ ἀκίνητα τ̃ ἀπὸ γάμ δωρεᾶς μήτε ὑποτίθεσθ, μήτε ὅλως ἐκποιεῖσθ ἀπ' ἀλλ̃ήλ̃ων ἢ σ̀δότ, μήτε σωαινέσ τ̃ γυναικὸς τ̃ῶτ ἢ ἐνάντ̃ς, μήτε σωαινέσ τ̃ γυναικὸς τ̃ῶτ εἰ μὴ μ̃ῦ τ̃ῶτο τὸ ἱκανὸν χθ̃ῆ) αὐτ̃ῇ. τὰ αὐτὰ ἢ κρ̃ιθ̃ῆν κ̀ ἐπὶ τ̃ ἀπ̃ικ̃ῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τ̃ῷ σ̀δοξοτάτ̃ῳ ὑπ̀άρχῳ τ̃ ἀνατολικ̃ῶν πραιφ̃εκτ̃ῶν, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτ̃ων, κ̀ πατρικί̃ῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρ̃ῶγμα ἐλεεινὸν γένεσ μαθόντες, ἐφ' ἡμ̃ῶν αὐτ̃ῖς τ̃ ὑποθέσεως κινηθέσης, σκ̃ῆνο μὲ ἐπανορθ̃ώσαμεν τ̃ ἀπ̃ηκν̃ῶσ τρ̃όπον, νόμῳ ἢ χθικ̃ῷ μετ̃ιμεν τ̀ς τοιαύτ̃ς ὑποθέσεις, τὸ δὴ τὸ σωνεθισμὸν ἡμ̃ῶν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἢ τὰ ἀκίνητα τ̃ ἀπὸ γάμ̃ου δωρεᾶς μήτε ὑποτίθεσθ, μήτε ὅλως ἐκποιεῖσθ.

Καὶ θεσπίζομεν, εἴ τις συγρ̃άψειε πρ̃γαμιαίαν, ἤγουν τ̃ῶ ἀπὸ γάμ̃ου δωρεάν, (ὅτω ἢ αὐτ̃ῶ χρεὼν μᾶλλον καλεῖσθαι νενομοθετ̃ήκαμεν) εἴτε αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτ̃ῆς τ̃ς ποιᾶς, εἴτε κ̀ ἕτερ γεγ̃όντ, ἢ παρ' ἐκ̃είν̃ης, ἢ συγγεν̃ῶν, ἢ κ̀ ξένων τυχόν· εἴ τις τοίνυν τοι̃ῦτό τι ποιήσε, κ̀ γράψειε δωρεὰν ἐν ᾗ καί τι τ̃ ἀκινήτων ἐστὶν, ἀπαιτ̃ηθ̃ήσομεν αὐτ̃ῶ τ̃ ὑποθέσεως τὸ λοιπὸν τὸ πρ̃ῶγμα τὸ καταγεγραμμένον εἰς πρ̃γαμιαίαν δωρεάν, ἢ κ̀ ἐκποιεῖν ὅλως. τὸ ἢ ἄπ̃ικ τ̃ῖς δεσμ̃οῖς τ̃ πρ̃γαμιαίας δωρεᾶς ἐνέχον χθ̃ούμεν, ὅσ ἂν εἰη πρ̃σήκων ἐκποιεῖσθαι· ὥστε τ̃ῶ γυναίκ, ἀποβαίνοντ τυχὸν ἢ κέρδος ὅπ̃ως αὐτ̃ῇ πρ̃σ̀ήκ τ̃ῶ πρ̃γαμιαίαν δωρεάν, συγχαίνειν, ἐχ̀ ὑείσκουσα τὸ πρ̃ῶγμα ἐν τ̃ῇ ἢ ἀνδρὸς θέσει, ἀλλ' ἢ ἐκποιηθὲν ἄλλοις ἢ ὑποτιθέν. ἐ δυνατ̃ῆς ἴσως πρ̃σ̀ήποις, ὡς ἐκείν̃ῃ ἀμ̃ῷ τ̀ς τοιαύτ̃ς αἰτίας ἢ παν̃ῦίως ἅπαντ εἶναι τ̃ῶ ἐνδίκησιν, ἢ ὑσκολον κ̀ δικαστηρίων δεομ̃ένην· ἐξὸν αὐτόθεν ἑαυτ̃ῇ βοηθ̃ῆσαι. §. α'. Ὥστε τ̀ς φυλαττέσθω, κ̀ ὁ μ̃ῦ παύσε συμβάλλων ἴσω ὡς εἴτε ὠνῶ, εἴτε ὑποθήκ̃ῃ ἔχοι, ὑδὲν τ̀των ὄφελ ἐξ̃ῇ παντελ̃ῶς, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τ̃ῖς ἀγρ̃άφοις τε κ̀ ἀρ̃ήτοις ἔσαι τὰ ἐπὶ τ̀τῳ γεγραμμένα ἢ συμπεφωνημένα. κ̀ φυλαττέσθω τ̃ῇ γυναικὶ τὸ κέρδ. ὑδὲ γὰρ ἔδοξεν ἡμ̃ῖν ἀπὸ τρ̃όπ πεποιημένην πνὲς τ̃ ἡμετέρων δικ̃ῶν, εἴσω κ̀ αὐτ̃ῷ τ̃ῶ in rem τ̃ῖς γυναιξὶ μ̃ῦ τ̃ῶ ἢ γάμ̃ῳ ἀμ̃ήλυτιν ἐπὶ τ̃ πρ̃γαμιαίας δεδ̃ώκασι δωρεᾶς, σ̃ῶς ὀρθ̃ῶς ἐγχειρ̃ηθ̃ῆν, εἴτε ὑπὸ τ̃ μ̃ῦ παύσε δικαζόντων ὑπὸ σ̀επτ̃οπρ̃ᾶς σθ̃ῆν τινὸς ἀκειβ̃είας παρεώρ). Καὶ μή τινας ὁδὸς ἐξ̃ευρισκέτ(σαν οἱ τ̀ς πλεχναμ̃ένας λαμβάνοντες ὑποθήκας, τ̃ῷ παρασκευάζειν τὰς γυναῖκας σωαινεῖν, ἢ ὅτ τ̃ οἰκείων ἐκπίπ̃ειν δικαίων. σωαίνεσις ἢ ἐπὶ τ̃ τοιο̃τον ἢ εἰς ὑποθήκ̃ην, ἢ εἰς ὠνὴν, ἢ εἰς ἄλλ̃ην ἐκποίησιν γεγραμμένη, τ̃ λαμβάνοντ πανταχ̃ῆ σὺν ἂν ὀνήσε εἰ πρ̃σέπαιξε τὰ τ̃ σωαινέσεως χθ̃ούτ· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τ̃ intercessionων ἐγρ̃άψαμεν, τὸ δεῖν ὑστ̃ερ̃ον χρ̃όνῳ πιεζόντ, αὖθις ἑτέραν ὁμολογίαν γρ̃άφειν, βεβαι̃ούσαν τ̃ῷ σωαινέσιν, κ̀ τότε κύρ̃ιον εἶναι τὸ γινόμεν· ὅτω κανονιζ̃ῶθα γνέσθω. §. β'. Καὶ εἰ σωαινέσ τ̃ῇ γυνὴ κ̃ τ̃ τ̃ intercessionων ἀφ̃ήμ, ἴσω πανταχ̃ῶς ἀζήμι. εἰ μὴ κ̀ ὀλυτρ̃ῶν (καθάπ̃ῶς εἰπόντες ὥρθημεν) ποιήσαιτ σωαινέζ̃ιν. πολλὰ γὰρ ἂν ὁ πρ̃ῶτος ἀκ̃ῆς ἀμαρτ̃ήσειε, τ̃ γυναικὸς ἢ ὀλέ ἢ σωοικεύντ, ἢ ἀπάτ̃ης ῥᾳδίως ὑπαγομ̃ένης, κ̀ τ̃ οἰκείων ἀμελ̃ήσης δικαίων· καθεσπερ ἢ ἐν τελείοις χρ̃όνῳ τ̃ῶν ὑποθέσεων, χθίοις ἂν ἑαυτ̃ῆς ἀσφαλέστερ.

§. γ'. Πλὴν ὑδὲ τ̀τ ἁπλ̃ῶς δίδομεν, ἀλλὰ πλικαῦτα τ̃ῶ γυναίκ ὑπὸ τ̃ῶ ὁπ̃ τ̃ ὀστέρας σωαινέσεως ἄρμεν ζημίαν, λ̃ίκ ἐσὶν ἕτερα πρ̃άγμαθ ἐξ̃ῶν δυνατὸν αὐτ̃ῇ τὸ ἱκανὸν χθίσθαι· ἢ σ̀εκρύβ τ̃ῇ πρ̃γαμιαίᾳ δωρεᾷ πρ̃άγματ, ἢ πραμ̃ήτων ἀκινήτων ὑφ' ἑτέρ κατεχομένων, ἀμ̃ῷ τ̃ ἐκποιήσεως ἢ ὑποθήκην τρ̃όπον. ἐπείτοιγε εἰ μηδὲν ἕτερον σ̀ελείποιτο, ὑδὲ ὅτω βλάπ̃ῶ ὑπομεῖναι τ̃ῶ γυναῖκ συχ̃ωρ̃ῆσαι, ἀλλὰ κἂν εἰ ὀλ̃ίς, κἂν εἰ πολλάκ σωαινέσε, τὸ πρ̃ᾶγμα εἰς τ̃ τ̃ intercessionων φερέσθω λόγ, κ̀ ἕως παυ̃ομ̃ένου ταύτ τὸ κέρδος σὺν ἀσφαλεῖ κείμ, εἰ φανείη μηδὲν ὑπολειμμ̃ένου ἕτερον, ὃ κ̃ῶν πρ̃ὸς τ̃ῶ τ̃ πρ̃γαμιαίας δωρεᾶς ποσότητ̃α. κ̀ ταῦτα φαμὲν ἐ μ̃όνον κηδομένοι τ̃ γυναικ̃ῶν, ἀλλὰ κ̀ πολ̃ῶ μ̃ᾶλλον τ̃ ἀνδρ̃ῶν τ̃ ταῦτα ποιόντων. εἰσὶ σὺ πολλὰ κ̀ χρεὼν τ̃ πλείστων ζημ̃ιῶν τοῖς κοινοῖς παισὶ τὰ τ̃ πρ̃γαμιαίας δωρεᾶς φυλάττεσθ πρ̃άγμα, κ̀ αὖθις ταῦτα μένειν ὡ̃δ τ̃ῇ σ̀ία ἢ ἀνδρὸς, κ̀ τ̃ σὲ ἐν ἀμ̃ήλυτ̃ς, κ̀ ταύτ̃ης τ̃ πειρατ̃ήρ̃ους, ὥστε συμφ̃έρ̃ῶν τ̃ νόμ τ̃ῇ τε γυναικὶ τ̃ῷ τε ἀνδρὶ κ̃ τ̀τε τὰς λογισμὸς καθεσ̀άναι· κ̀ πολλ̃ῷ μ̃ᾶλλον ταῦτα ἐπὶ τ̃ πρ̃οικὸς κρατεῖν, εἴσω πινὰ τ̃ πρ̃οικὸς ἢ ἐκποιήσε ἢ ὑπόθοιτ· ἤδη γὰρ πὲ τοιαῦτα ἰκανὰς ἀσ̀είρ̃ασε κ̀ γενομ̃ένη). §. δ'. Ἀλλ' ὑδὲ αὐτ̃ῶν τ̃ συμβαλλόντων καθάπ̃αξ ἀμελ̃ήσομεν. εἰ γὰρ κ̀ τ̃ῶ ἐπὶ τ̀τοις συχ̃ῶ ὅσον ἀσ̀ῆ τὰς γυναῖκας ἀρ̃ήτ̃ῶν τε κ̀ ἀγρ̃άφ̃ων εἶναι βαλόμεθα, ἀλλ' αὐτὰς τὰς ἄνδρας ἐπὶ τ̃οῖς ἄλλοις αὐτ̃ῶν πραγμάσιν ἐνέχεσθαι θεσπίζομεν, πρ̃οφάσ τ̃ ἐκποιήσεως, ἢ τ̃ ὑποθήκης, τ̃ῖς μὲ γυναιξὶ φυλάττοντες τὸ ἐπ' αὐτ̃οῖς τ̃οῖς ἀκινήτοις πράγμασι τ̃ πρ̃γαμιαίας

stratoribus viginti librarum auri formidantibus pœnam: consiliariis autem qui tale aliquid agere præsumpserint, si quidem advocati sunt, expellendis ab eloquentissimorum advocatorum collegio: si vero advocati non sunt, sed alii quidam: etiam cingulo (siquidem habent) privandis, & decem librarum auri castigandis pœna. Non enim oportet eos qui Zenonis [1] piæ memoriæ contempserint legem, & dudum nostram & præsentem, arbitrari ut unquam falsitatis hujus fugiant pœnas. Erit enim curæ per tempus gloriosissimi comitis sacrorum nostrorum privatorum [2], hujus rei habere providentiam & exigere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid commissum fuerit: cognoscente etiam ipso, quia de suo fisco complere debeat, nisi hujus rei habuerit competentem providentiam. §. 2. Sed hoc quidem in administratoribus [3] decernimus: quibus publicæ & circa nostras jussiones occupationes, ut non per se audiant causas, concedunt veniam. Alios autem omnes qui nullam administrationem habent, causas autem ex jussionibus nostris audiunt, aut in hac felicissima civitate, aut in aliis, si tale aliquid egerint, & eos qui in officio consiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus pœnis, nisi per omnem consequentes litem, ipsi cum suis consiliariis audiant causam. nam & dignitatum casum eis interminamur, & pœnam vicenarum librarum auri: & eorum consiliarios ex ipsa pelli civitate in qua hoc egerint: insuper etiam ipsos proprio cadere honore.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc divinam declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis per provincias utens: ut nullam gentium lateat aliquid quod à nobis sancitur. in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hoc proponet. Dat. Kal. Decemb. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno XI. post BELIS. V. C. CONS. Anno II.

TIT. XVI.

UT IMMOBILIA ANTENUPTIALIS [4] DONATIONIS NEQUE HYPOTHECÆ DENTUR, NEQUE OMNINO ALIENENTUR A VIRO, NEC CONSENTIENTE UXORE, NISI POSTEA SATIS FIERI POSSIT UXORI: HÆC VERO ETIAM IN DOTE VALERE.

NOVELLA CONSTIT. LXI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

CAusam miserandam fieri cognoscentes, coram nobis ipsis negotio moto: illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus hujusmodi negotia (hoc quod moris est nostri.)

CAP. I.

Ut immobilia propter nuptias donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur.

ET sancimus, si quis conscripserit antenuptialem aut propter nuptias donationem, (sic enim eam oportere magis vocari decrevimus [5]) sive ipse pro se hoc faciens, sive etiam altero scribente, aut patre, aut matre, aut cognatis, aut extraneis forte: Si quis [6] igitur tale aliquid fecerit, & scripserit donationem, in qua etiam aliquid immobilium est: interdicimus [7] ei aut de cætero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ largitatis obligatum est, non erit conveniens alienari: ut mulier eveniente forsitan lucro, quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem patiatur, non inveniens [8] rem in viri substantia, cum sit alienata aliis aut supposita, ut potentibus forte personis, quatenus illi propter hujusmodi causas aut sit omnibus modis inadibilis vindicatio aut difficilis, & litibus egeat, dum ex hoc ipso sit adjuvanda.

§. 1. Quapropter hoc observetur, & qui post hac contraxerit, sciat, quia sive emptionem, sive hypothecam habeat, nihil horum utilitatis habebit omnino, sed æqualia erunt non scriptis, nec dictis, quæ super hoc scripta sunt, aut convenerunt: ut servetur uxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderate fecisse quidam nostrorum judicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus post matrimonii transactionem in sponsalitia largitate dederunt, quod recte inchoatum, deinde à posteris judicibus quasi pro supervacanea quadam subtilitate conceptum est, & non quasdibet vias & artificiosas inveniant, sumentes hypothecas præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere jure. Consensus [9] etenim in talibus aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus scripsimus, ut oporteat biennii [10] tempore existente [11] & rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum [12] esse quod factum est: sic & in hoc fiat. §. 1. Et si consentiat mulier secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnis, nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebraverit consensum: plura namque ex primo mox auditu delinquuntur: muliere quippe mariti seductionibus [13] facile decepta, & propria negligente jura. Cum vero in plurimo tempore cogitaverit pro negotio, fiet forsan cautior. §. 3. Verum tamen neque hoc simpliciter damus, sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submittimus, dum sunt aliæ res, ex quibus possibile est ei satisfieri pro re vel rebus immobilibus, quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur, propter alienationis aut suppositionis modum: alioquin [14] si nihil aliud superest, neque sic læsionem sustinere mulierem permittimus: sed licet secundo vel frequenter consentiat, causa ad intercessionis feratur rationem, & sit omnino ei lucrum sub cautela positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non [15] solum parcentes mulieribus, sed multo potius viris talia facientibus: siquidem & multis & pene pluribus casibus communibus filiis antenuptialis donationis servantur res: & rursus hæ remanent apud substantiam viri, ejusque successionem, ex hac observatione: ideoque utilis est lex uxori & marito secundum has ratiocinationes. Et multo [16] potius hæc in dote [17] valebunt, si quid dotis aut alienetur, aut supponatur: jam enim hæc sufficienter delimata atque sancita sunt. §. 4. Sed neque ipsos contrahentes omnino negleximus: nam si etiam super his obligationem quantum ad mulieres neque dictam neque scriptam esse volumus: tamen ipsos viros in aliis earum rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecæ, mulieribus quidem servantes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis jus innovatum: illis autem competens jus ex documentis quantum in aliis ejus rebus: omnibus privile-

1 Dixi superius hanc constitutionem non extare.

2 Vide *tit. Cod. de off. com. rer. priv.*

3 Ἐπὶ τ̃ῶν ἀρχόντ̃ων, id est, in magistratibus.

4 Id est, anno 534.

5 De jure propter nuptias donationum. *Jul. const.* 55. ut ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur prædia donationis propter nuptias: *Index Reginæ apud Cujac.* Huc pertinet *cap.* 1. Goth. Ad hanc Novell. vid. Gudelin. *de jure noviss. lib.* 1. c. 8. *n.* 5. Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 2. *cap.* 4. ANS.

6 Vide *Nov.* 119. c. 1. *l.* 20. *C. de donat. ante nupt.*

7 Hinc sumpta est Authentica, *Sive à me, C. ad Vellejan.* & Authentica, *permissa. Cod. de don. ante nupt.*

8 Rei propter nuptias donatæ, non consistit obligatio aut pignus, aut alienatio, *l.* 8. *C. de don. ante nupt.* Atqui nondum est ea uxoris? Potest esse. Si ita est, cur non mulier restitutione potius juvatur? Ei utilius est ipso jure obligationem à principio non substitisse quam valuisse & rescindi. Quid si mulier semel consentiat pignori aut alienationi? Creditori consensus mulieris non prodest, §. 1. *vers. consensus* 8. *eodem.* Nunquam igitur proderit? Imo vero: si videlicet mulier iterum consenserit. *d. vers. consensus.*

9 Vide *Inst. quib. alienare.*

10 Consensu etiam uxoris maritus obligare non potest aut vendere rem propter nuptias ei donatam.

11 Præsumitur certa animi scientia & perseverantia confirmatum, quod post biennium confirmamus.

12 Consensus mulieris intra biennium inutilis, post biennium novo consensu firmari potest, *l.* 1. §. 15. *C. de rei uxor. act.* ut ita emptori rei propter nuptias donatæ consulatur, si modo mulieri ex rebus aliis mariti cautum fuerit. §. 3. *J. eod.* An idem est de dote? negat Joannes. *arg. d.* §. 15. Julianus vero antecessor, ait *const.* 55. §. *hæc autem dicimus*, facit § 3. *vers.* & *multo potius* §. 4. *in fin.* ibi, omnibus privilegiis jam dotis datis. *J. eod.*

13 Nota regulam.

14 Mulier est fragilis naturæ, *d.* §. 15. & facile seduci potest, *ut hic*: Nisi tamen aliud occurrat, iniquum fuerit dicere, omnem contractum mulieris initum mariti authoritate, præsumi factum instigatione & seductione mariti.

15 Exceptio regulæ superioris.

16 Causa exceptionis.

17 Argumentum à donatione propter nuptias ad dotem, sumptum à minore ad majus nota; Quod valet in donatione propter nuptias, hoc multo magis in dote valere oportet.

Source : BIU Cujas

privilegiis [1] jam doti datis à nobis in ſua firmitate manentibus, quando mulier moverit, aliis enim omnibus præter [2] mulierem, hujuſmodi privilegia, nec ex antiquo dedimus, neque nunc damus.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, omnibus faciat manifeſta, ſecundum ſolennem modum edictis præceptis per provincias utens, ut nullam gentium lateant, quæ à nobis ſancita ſunt, in hac enim feliciſſima civitate glorioſiſſimus præfectus urbis hæc proponet.

TIT. XVII.

DE CONSULTATIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. LXII.

DE ORDINE [3] SENATORUM (ut in quibuſdam libris inſcribitur) ſeu DE CONSULTATIONIBUS [4], (ut in Contii manuſcriptis Novellis) ſeu, (ut Anton. Auguſtinus ex Florentino Codice refert) DE SENATORIBUS [5]. Epitome partim ex Haloandri, partim ex Juliani epitomis collecta per Antonium Contium, nam apud Scrimgerum nihil ejus extat præter nudum [6] Titulum.

ANTIQUIS TEMPORIBUS. AL. ANTE DE HIS IPSIS.

Fuit ergo Latina lingua edita hac Novella, cujus omiſſa præfatione ſententia hæc eſt apud Julianum & Haloandrum.

HÆc [7] conſtitutio jubet provocationes in conſultationibus, non tantum in ampliſſimis magiſtratibus, ſed etiam omnibus [8] Senatoribus induci, ut totus Senatus cauſas [9] appellationum audiat & conveniat, quamvis ſilentium [10] tantum ſine conventu Senatoribus denunciatum fuerit. Silentio enim conventum ineſſe [11] videri. Audiant itaque provocationes ſanctis Euangeliis propoſitis, & quod ſibi viſum fuerit, Imperatori referatur, ut ex divina ſententia ejus, Senatus calculus confirmetur [12]. §. 1. Agat autem Senatus conventus in Hippodromis [13].

§. 2. Urbicaria [14] præfectura omnibus aliis præſideat [15] dignitatibus, id eſt, ante ſedeat [16]. Et poſt præfectum cæteri patricii numerentur: & conſules quidem, & qui inter eos conſularibus inſignibus decorantur, ſecundum conſularem ordinem & prærogativas conſulatus ſui ſedeant, ut tamen anteponantur ordinarii [17] conſulares honorariis conſularibus. Et poſt [18] hos præfectorum & magiſtrorum militum & illuſtrium virorum ordo ponatur. Omnes autem iſti habeant facultatem in Senatu ſententiam dicere. Qui autem propter cingulum magiſtratus à Senatoribus honoratur, etiam poſt depoſitionem cinguli ſui, inter Senatores connumeretur. Liceat autem illuſtribus viris patriciatus codicillos accipere, quamvis [19] neque conſulares, neque præfecti facti ſunt. Quod non ſolum in futuro tempore, ſed etiam in præterito conſtitutio relaxavit. § 3. Illud autem certum eſt, quod tertiam partem ſportularum in ingreſſu dignitatis dare compellantur, omnibus aliis ex conſuetudine ſportulis dandis in quavis promotione in ſua firmitate durantibus. Qui autem præſentem conſtitutionem non obſervaverint, pœna quinquaginta librarum auri plectentur. Quæ pœna non ſolum ipſis violatoribus conſtitutionis imminebit, ſed etiam aliis, qui eam violari conceſſerint. Dat. CP. poſt conſulatum BELISARII iterum CONS. Al. in editione Haloand. PP. Menſe Januario poſt conſulatum BELISARII V. C. Anno ſecundo [20].

TIT. XVIII.

DE NOVI [21] OPERIS NUNCIATIONE MARITIMI [22] ASPECTUS.

NOVELLA CONSTIT. LXIII.

Imp. Juſtin. Aug. Longino hujus almæ urbis [23] præfecto.

PRÆFATIO.

CAuſam quæ doloſe fit in hac regia civitate circa domuum ædificia, cohibere & emendare juſtum credimus. Quia enim *certus menſurus diſtare domos abinvicem, Zenonis piæ memoriæ conſtituto* [24] *dicit*: nos etiam aliquid tale [ſancivimus. Sequitur autem] *in hac regia urbe non poſſe aliquid* [25] *ultra centum pedes prohibere maris aſpectum, rem omnium gratiſſimam.* Oportebat quidem forſan & examplari menſura aſpectus ejus partem, & non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinatur arte. Quidam [26] enim centum pedum relinquentes menſuram, aut etiam parum aliquid huic addentes, deinde ædificant: nihil aliud habentes, ſed tanquam aliquod velum tetenderint: & cum abſtulerint maris aſpectum per omnem poteſtatem, & non repugnantes legi propter centum pedum ſpatium, interim ædificant ſine prohibitione: & dum quod quærunt potiuntur, deponunt illud quod propter utiliratem ab eis injunctum eſt. ſed ita ſchema circumvenientes omni voluntate, extraneas poſſeſſorum conſtituunt domos: quod de cætero fieri nullo modo volumus inventum.

CAP. I.

SEd ſi quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, non taliter ſludat: ſed ſi hoc egerit, pro veritate domum totam ædificet: & uſque ad ſpatium totum (centum dicimus pedum) tendat, ædificia faciens tanquam neceſſaria ſibi, & inevitabilia futura, non autem propter [27] vicini læſionem conſtruat parietes, & velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, privationem aſpectus arripiat. Sicut [28] enim eis qui aliena diripiunt, directe adverſamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc molientes nihilominus in malitiam eorum qui alienas res abripiunt, æſtimavimus. Unde ſi parvam [29] aliquam rem per modum abreptionis auferre præſument, beneficio [30], vi bonorum raptorum conquadruplatur pœna: quomodo non hunc neceſſe eſt qui tale aliquid agit, & cogit quod ab eo factum eſt, alia majori pœna multari? hoc eſt decem librarum auri inferendarum theatralibus [31] tuæ celſitudinis, ut non malus [32] vicinus (hoc quod in ſermone) conſtitutus vadat deridens legem, tanquam non valentem cum propriis inhibere diſpoſitionibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem: tua celſitudo in hac feliciſſima civitate operi ter minoque contradere, & in perpetuum una cum obedienti officio ſervari feſtinet, eadem decem librarum [33] imminente pœna contra hæc prævaricantes, aut prævaricari ſinentes. Dat. VII. Id. Mart. CP. Imp. Domin. JUSTIN. PP. Auguſt. Anno XI. IOAN. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ συγκλητικῶν †.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξβ'.

δωρεᾶς δίκαιον ἀκαινοτόμητον, ἐκείνοις ἢ τὸ ἀρμόζον δίκαιον ἐκ τῶν συμβολαίων, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῶν πράγμασι· πάντων τῶν τῇ πόλει δεδομένων ἤδη παρ' ἡμῶν προνομίων, ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν ῥμόντων ἰσχύειν, ὅταν ἡ γυνὴ κινοίη. τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι, πλὴν τῶν γυναικῶν, τὸ τοιοῦτον προνόμιον ἀδεῶς ἐξ ἀρχῆς δεδώκαμεν, ἐδὲ νῦν δίδομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἁφ' ἑαυτῆς δὲ θεῖα δηλώματα νόμοις, ἅπασι ποιησάτω φανερὰ, καὶ τὸ νενομισμένον τρόπον, κηρύγματι καὶ τοῖς ἐπαρχίας ἡγεμόσι. ὥσπερ μηδὲν τῶν ἐθνῶν ἀγνοεῖν τε περὶ ἡμῶν δεήσαι ποθέντα, ἐπὶ ᾧ τὸ εὐδαίμονι τούτης πόλεως ἐνδεξόμενον ἐπαρχον τοῦτο τεθῆναι. Dat. Kal. Decemb. *Conſtantinop.* PP. Aug. Ann. XI. poſt BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιη'.

Περὶ καινοτομιῶν τῶν ἐπὶ θαλάσσαν ἀπόψεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξγ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ ἐπάρχῳ τῶν εὐδαίμονος τούτης πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα δολερῶς γινόμενον ἐπὶ τούτης τῆς βασιλίδος πόλεως ὥφλε τοὺς τῶν οἴκων οἰκοδομοὺς, ἀναστέλλαι καὶ ἐπανορθῶσαι δίκαιον ἡγησάμεθα. ἐπειδὴ γὰρ ῥητοῖς μετρηθεῖσαν τοὺς οἴκους ἀλλήλων ἢ ζυγίων ἕξ ἀποστοὺς λήξεως ἀφέντες λέγω, καὶ ἡμεῖς ἢ τοιοῦτό τι νενομοθετήκαμεν· ἐπὴν ἢ ὅπ ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως μὴ διωκοδομῆσθαι τινα ἑκατὸν ποδῶν εἰσω κωλύειν θαλάττης ἀπόψιν, πρόσωπον χαλεπάτης· ἐγρὴν μέντοι καὶ ὧν τοῖς ἐκείνοις μέτρις τοὺς ἀπόψεις αὐτοῖς ἀνεῳγμένους, καὶ μὴ πάντως κωλύειν, πλὴν ἀλλὰ καὶ τὸν παραδόξως τινὶ προσμεμηχανημένη τέχνη. πάντες γὰρ τὸ τῶν ἑκατὸν ποδῶν κράσπεδον λιπόντες μέτρον, ἢ καὶ βραχύ τι τούτου προσθέντες, εἶτα οἰκοδομοῦσι σκηπάδεν ἕτερον ἔχοντες, ἀλλὰ καθάπερ τι παραπέτασμα παραβλέποντες, ἐπειδὴ ἀφελὼν τὴν τῆς θαλάττης ἄποψιν, καὶ πάσαν ἐξαίρεσιν, καὶ ὁ μακρὸς μὲν τοῦ νόμου. ἁφ' οὗ τὸ ἑκατὸν ποδῶν ἀφέσημα, ἐνδον οἰκοδομοῦσιν ἀκωλύτως καὶ ἐπεδὰν δὲ ζητήσῃς τύχειεν, καθαιρεῖσιν ἐκεῖνο τὸ ἀφ' τὴν χρείαν αὐτοῖς ἐπινενομένον. καὶ ἔστω τὸ ῥηθὲν σοφιστεύσαντι, πάσης περψεως ἀκολεῖας τοὺς τὰ κεκτημένων καθιστᾶσι οἰκίας. ὅπως δὲ λοιπὸν γίνεσθαι καὶ ἑδένα βαλόμεθα τρόπον.

ΚΕΦ. α'.

ΑΛλ' εἴ τις βάλοιτο τοιοῦτό τι χειρίσασθαι καὶ κακοεργῆσαι, μὴ τοιαῦτα παιζέτω. ἀλλ' εἰ ὡς τάχιστα θέοιτο πρὸς ἀληθείαις, οἴκῳ ὅλον οἰκοδομεῖται, καὶ μέχρι δὲ ἀφεσήματος παντὸς, δὲ τῶν ἑκατὸν φαμὲν ποδῶν, χωρεῖται, τοὺς οἰκοδομίας ποιῶν, ὡς ἀναγκαίας αὐτῷ καὶ ἀπαραιτήτας ἐσομένας μὴ μὲν ἁφ' τῶν δὲ γείτονος ἐπιβαλὼν, ἁφ' τοῦ χείλους ἕξετω τοίχους, καὶ ὥσπερ ἐπὶ πινακογραφῆς τὴν τοιαύτην σκιαγραφίαν, τῶν ἀφαίρεσιν τῆς ἀπόψεως ἁρπαζέτω. ὥσπερ γὰρ τὰς τὰ ἄλλα ἁρπάζοντας εἰκότως ὑποπτεύομεν, καὶ ποινῆς ἀξίους νομίζομεν· ἕτω καὶ τοὺς τοῦτο τεχνωμένους, ἑδένος ἐλαττόνας εἰς κακίαν τὰ καὶ τὰ ἄλλα πράγματα ἁρπαζόντων νομιζομένων ὥστε εἰ καὶ τῷ σμικρόν τι πρᾶγμα λαβεῖν καὶ τρόπον ἁρπαγῆς θαῤῥήσουσι δὲ ποιῆσαι ἡ vi bonorum raptorum μὴ τὸ τετραπλασίας ἐπεισι ποινῆς, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦτον ἀνάγκη τοιοῦτό τι πράξαντα, καὶ καθελεῖν ἀναγκάζεσθαι τὸ παρ' αὐτῷ γνώμονα, καὶ ἐπὶ μείζονι ποινῇ σωφρονιδῶναι; τοῦτέστι decem librarum auri, εἰσκομιζόμενον τῇ θεατρικῇ τῆς ὑπεροχῆς· ἵνα μὴ κακὸς γείτων (τοῦτο δὴ τῷ λόγῳ) νομοθέτῃ, ἀπίοι καταγελῶν δὲ νόμου, ὡς σὺν ἰσχύοντος αὐτὸν πῶς οἰκείας ὑπαγαγεῖν ἁφαντοπώσει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἁφ' τῶν δὲ θεῖα δηλώματα νόμοις, ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ πάντων τῶν εὐδαίμονα πόλιν ἔργων καὶ πρᾶξαι παρόδαμεν, καὶ εἰς τὸ διὼνεκὲς παραφυλάττειν, ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῇ τάξει, ἀποδυτίτω δὲ αὐτῆς (τοῦτέστι decem librarum auri) ἐπικειμένης ποινῆς καὶ τοῦτο παρῳδαινόντων. ἢ παρῳδαίνειν συζωρέντων. Dat. VII. Idus Mart. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. JOHANNE V. C CONS.

TITAOΣ ξδ'.

---

1 Ac ſi diceret donata propter nuptias, certa lege poſſunt obligari & alienari. § 1. *C. eod.* & dos quoque, *ut hic. Jul. hic. §. hæc autem dicimus.* Igitur ea parte dos & donatio propter nuptias comparantur. An in omnibus aliis? Minime. Dotis actio, privilegiata: donatio propter nuptias non æque. *Novell 97. l. 12. §. 2. ff. qui potior. Theophil in §. fuerat. Inſtit. de act.*

‡ Αὕτη ἡ ξβ' διάταξις ὑπερβάδην.

2 Dotis privilegium perſonale, quia non transfertur in heredem extraneum, *l. 1. C. de privileg. dot* in filium tranſmittitur, *Novell. 91.*

3 *Julianum conſtit. 59. num 20.* Huc referre poſſis Lucium 4 *Placitor. tit. de Curia in publ. procedent. & tit. 6. de ordin. ſedendi.*

4 *Jul ibid. n 204.*

5 Περὶ συγκλητικῶν. *Scrimg.* de ſenatu. *Index Reginæ.*

6 Contextum enim Novellæ non habet.

7 Julianus *conſtit. 56. in princ.* quæ inſcripta eſt, *de conſultationibus.*

8 De numero ſenatorum ad Senatuſconſultum faciendum neceſſario, vide Paulum Manutium *lib. de ſenatu, Cod. de ſenatuſc. 11. queſt 4.*

9 Quibus rebus cognoſceret Senatus, vide Manutium, *d. lib cap. de jure referendi 8.*

10 Dupliciter Senatuſconſultum confirmatur: conventu, vel ſilentio ſine conventu. Conventu quoties ſingulorum ſententiis, ſed per diſceſſionem tacito conſenſu. Vide Paulum Manutium *lib. de Senat. cap. de ordine regendi ſententias 19. & de dicenda ſententia 10. & præcipue cap. de ſenatuſconſulto.*

11 Id eſt, qui ſilet nec contradicit, approbare & conſentire videtur.

12 Si princeps præſens aut res magni momenti fuerit. quicquid decrevit ſenatus, non aliter valet, quam ſi id ipſe princeps ratum habuerit. Huc refer Manutium, *d. l. cap. de ſenatuſconſ. quæſt. 5.* 13 Hippodromus locus fuit Conſtantinopoli. Romæ ſemper habebatur ſenatus in ſacris locis ac ædibus, ut in templo Vulcani ſub Romulo: in Curia Hoſtilia, ſub Hoſtilio, poſt exactos reges, modo in Jovis, Apollinis, Martis, Bellonæ, Caſtoris, Concordiæ, Virtutis, Fidei: modo in curia Hoſtilia, Pompeja, Julia conveniebat ſenatus. Extra urbem duabus tantum de cauſis habebatur, in æde Bellonæ ut legati exterarum gentium audiri poſſent: quibus in urbe Senatum dari mos non fuit, præſertim ſi ab hoſtibus venirent, *Livius 42. Feſtus in Senaculatria 14. Gell. 17.* deinde ut duces exercitus audirentur, quos Romam ingredientes imperium deponere oportebat, *Feſtus.* Idem ex Nicoſtrato refert, olim tria tantum conventicula fuiſſe Senatus, ædem Bellonæ, de qua ſ. ædem Concordiæ inter Capitolium & forum: tertium ad portam Capenam. Feſtus in Senacula tria, adde Manutium *in lib. de ſenat. c de loco habendi Senatus.* 14 Urbicariam præfecturam Auguſtus inſtituit, teſte Suetonio & Victore Aurelio. 15 *l 3. Cod. de off. præfect. urb.* 16 Et ita abrogatur lex tertia *Cod. de conſulibus patric. omnibus antepond.* 17 Ordinarii conſulares qui ordinarium conſulatum re ipſa geſſerunt. 18 Ordinem ſerva, quo quiſque in Senatu Conſtantinopolitano ſententiam dixerit. 19 In eo quoque abrogatur *d. leg. 3. C. de conſulibus.* 20 Id eſt, anno 554. 21 Dixi *ff. 39. tit. 1.* 22 De proſpectu maris *Jul. conſt. 57. 2. Harm. 4. c. περὶ ἀπόψεως θαλάσσης*: adde *Nov. 165. & l. 11. l. 14. l. 15. l. 16 ff. urban.* 23 *l. 12. §. 2 C. de ædif privat. & 2. Harm 4. §. 59.* 24 Pertinet etiam hæc conſtitutio ad provinciales, *l ult. C. de ædif privat.* 25 Τινὰ. 26 Senſus eſt, Poteſt quiſque vicino proſpectum maris tollere: ſi tamen ædificando 100 pedum ſpatium à domo vicini reliquerit. Titius vicino volens nocere hanc fraudem excogitavit: murum enim duxit altiſſimum extra ſpatium 100 pedum, maris proſpectus ita vicino ablatus eſt. Hoc cum ita eſſet, intra ſpatium 100 pedum, poſtea domum ædificavit, quaſi nullam jam maris conſpectionem habente vicino. paulo poſt murum deposuit, ut ex ſuo ædificio maris haberet proſpectum: id ne ei liceat? Minime. Vetat enim hæc conſtitutio quenquam ædificare ultra centum pedes aliud quiddam quam ædificium, & ſi ita ædificatum ſit, ædificium deponi jubet. 27 Non licet ultro, id eſt, ſine cauſa in vicini læſionem ædificare. 28 Non licet alienum rapere, ergo nec proſpectum qui ei competit. 29 *Inſt. vi bonor. in pr l. 2 §. 24. in fin. ff. vi bonor.* 30 Actionis ſc. 31 Id eſt, arcæ theatrali Præfecti urbi *Jul. hic* J. 32 Vicinus malus leges ædificiis poſitas facile decidet & adverſus eas calumnias & fraudes facile excogitat. Plautus *in Rudens.* Nunc ergo verum illud verbum eſſe experior vetus, aliquid mali eſſe propter vicinum malum. Inde colligunt, Rem minoris valere propter malum vicinum, ideoque teneri venditorem, ſi confinem celaverit, *l 35. § 8. ff. de contr. empt. l. 1. §. 15 ff Si quid in fraudem patroni.* Et res ita eſt: eum ſibi malam fortunam facere qui nequam vicinum ſuis nummis parat: quo nomine etiam multi prætulerunt carere penatibus & propter injurias vicinorum è ſede ſua profugere. E contrario, μὴ δ' ἂν βὰς ἀπόλοιτ' ἀ μὴ γάτων κακὸς, ἀλ. 1. *Col.* 3. Plutarchus etiam refert, Themiſtoclem prædium vendentem per præconem proclamari juſſiſſe, quod prædium haberet bonum vicinum. Noti ſunt etiam illi verſus Heſiodi in libro qui Ἔργα inſcribitur, *verſ.* 344 345. πῆμα κακὸς γείτων ὅσσον τ' ἀγαθὸς μεγ' ὄνησι· ναίων ἐμμορε τοι τιμῆς ἐν ἐμμορε γάτου ἐσθλ. Ex ſuperioribus quoque colligunt, nemini licere ad vicini æmulationem aut invidiam quidquam facere: ideoque, fratrem partem ſuam caſtri, in potentiorem, verbi gratia, principem, nulla ratione alienare poſſe, *l. 2 Cod. ne fiſcus vel reſpub.* Neminem turrim vel caſtrum jure ædificare aut nundinas inſtituere, intra alterum miliare urbis maximæ: idque proditionum metu, quod tamen privilegii loco quaſdam imperatorias civitates obtinuiſſe Gayllus refert 2. *obſ 69. n 23. 24. & ſequentibus.* Memini cum Lutetiæ duo hinc & inde novas ædes eaſque ſplendide ædificaſſent, ita ut intermediæ deformes apparerent, vicinum intermedium ſuas quoque ædificaſſe, ſupremæ tamen ædificii parti ſive faciei viam publicam ſpectanti hanc inſcriptionem appoſuiſſe; *contentus vrau antiqua, ſed vicinus novam coëgit ædificare domum.* eoque nomine injuriarum actione a vicinis conventum fuiſſe, quod ſuperior illa inſcriptio fidem eorum labefaceret, quorum intereſſet apud omnes ſalvam ſartamque ſervare. Quæ ſententia ſit inde ſecuta non liquet. Scio tamen integram inſcriptionem adhuc exſtare. Quod de hujuſmodi ædificiis ad æmulationem & invidiam vicinorum factis dictum eſt, quidam referunt ad eos, qui jus molendini, inferioribus citra neceſſitatem minuant, vide *Cicer. 1. off.* 32 Julianus hic adjicit cogi etiam fictum ædificium deponere, id eſt, in fraudem legis factum *Auguſt. Hom. 30.* Plerumque homines de uſu ſolis, & luminis in ædificiis ſuis lites injuſtiſſimas concitant, ut & feneſtris ſuis radii liberiores aliquanto largius infundantur, domos alienas dejicere ſæpe moliuntur. adde quæ ſcripſi ad *l. ult. in fin. Cod. de ſervit.*

Source : BIU Cujas

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΗΠΟΥΡΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Λογγίνῳ τῷ εὐδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ' Αὐδαίμονος καὶ βασιλίδος ταύτης πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλαὶ παντοίχθεν ἡμῖν μέμψεις οὐ χρόνῳ πολλῷ κατ' τ' Αὐδαίμονος τοῦτης πόλεως καὶ τ' αὐτῆς περαστείων κηπυρῶν περιφέρειαν), συχνῶν ἀπάντων περὶ τὴν αὐτῶν κακουργίαν. τὰ δ' περισκεπτόμενα, τοιαῦτά πως ἐστί.

ΚΕΦ. α'.

Φασὶν οἱ τῆς συσήματος τ' κηπυρῶν καὶ τὰς Ἀριθμητὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολεῖον εἶναι, καὶ πρᾶγμα ποιεῖας δεινόν. διὰ γὰρ ὁ τ' κήπου δεσπότης τῶν περιοδείαν τοῦ κηπουροῦ τοῦ τῶν μισθωσιν ἀπελθόντα, ἐάν τι ἕτερον ἢ τὸ πυρὸν ἐν αὐτῷ λάχανον ἀποπιμᾶν), καὶ τὴν τότε Ἀριθμησιν ἐπικλῶσι τοῦ λαμβάνοντα κηπουρὸν, ὅτι μισθωτὴν ἐπεισάγει ἢ μέλλοι περιοδείαν μὴ τὴν προσήκουσαν τ' χρόνῳ ὁ μισθωσάμενος, τὴν ἀκριβῆ ποιεῖας μὲν αὐτὸς ἀκριβῶν τ' λαχάνου Ἀριθμησιν, ταύτην ἢ εἰς ἑξαπλασίονα καὶ πολλαπλασίονα φέρειν καὶ εἴπερ αὐτῷ πεντήκοντα χρυσῶν εἴη λάχανον, οὐκ ἔλαττον τελεσθῆναι, ἐὰν ὅτι ἢ καὶ πλειόνων Ἀριθμᾶς τοῦτ. καὶ οὐκ ἀρκεῖ τότε μόνη τὴν τ' περίμετρον ἰσῶν ἀπόλησιν, ἀλλὰ καὶ μείζω ποιεῖν αὐτὴν κατ' πολύ, φάσκοντας ὡς κόπρον τε εἶεν ἐμβαλόντες τῇ γῇ, καί τινα δῆθεν ἔχειν ἐμπόνημα. κἀντεῦθεν ἐξαίρειν εἰς ὅσον ἂν βληθεῖεν τὴν πηλὸν, καὶ ὑπὲρ ἀποτιμήσεως τ' φυτευθέντων, ὡς εἰκὸς, δένδρων, ἑτέρας αὐξήσεις ποιεῖας. καὶτοιγε ἵνα παραλαμβάνωσι τ' δεσπότου, ἐδεμιᾶς τοιαύτης παντελῶς τιμῆς λογιζόμενος. καὶ ταῦτα, ὡς ἐπίπαν ἐν τοῖς συμφώνοις ὁμολογούντων τ' κηπυρῶν ὡς καὶ φυλάξειν τὰ πεφυτευμένα τ' δένδρων, καὶ ἕτερα καθεφυλάσσειν. ἀλλὰ τ' Ἀριθμητὴν, καὶ ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ὅμοιον πρᾶγμα μὴ ὀλίγον ἔσεσθαι νομίζοντα, εἰκότως ὑπὲρ ἑαυτῷ τὴν τοιαύτην ἀπόλησιν εἰσφέρειν. ὥστε εἴπερ ὁ παλαίπωρος ἀνάγκην δεσπότης ἐξ ἀπειρίας τοσαύτην δύναι ζημίαν, καὶ τὰ ἑαυτῷ λαβεῖν, ἕτερα ἢ οἰκεῖα κήπου, καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνῳ τὸ αὐτὸ πάθοι, καὶ πρὸς γε οὐ τέτε τυχὸν ἡ τετάρτη τ' ἴσης ἀνάγκην πλεονεξίας, κινδυνεύειν καὶ αὐτῆς παντελῶς ἐκπεσεῖν τ' ἰδίᾳ κήπου δεσποτείας, καὶ ἀλλότριον τ' οἰκείων χρείας. ποιεῖας ἢ αὐτὸς καί τινα μείζονα τ' ἀτοπίας προφάσεις. Εἰ γὰρ ὁ μὴ πάντα ὑπεισπὼν κηπουρὸς προφάσει τινὶ τῇ προτέρᾳ προσοδῷ, καὶ αὐτὸς παύσης τ' μισθώσεως παυσάμενον ἀπαιτεῖ τὴν Ἀριθμησιν, ὡς οὐκ τ' ἐμπονημάτων αὐτὸς χρυσίμων. καίτοιγε ὁ πάντως τ' προφάσεως οὐκ τ' ἐκείνῳ καλλιεργίας χρυσμῆς, ἀλλ' ὅσως τὴν δοχὴν ἢ κατ' προπέτειαν τ' ἐκδιδόντων, ἢ κατ' ῥαθυμίαν, ἐπ' ἐλάττοσιν ἦπερ ἐχρῆν, τ' ἐκδόσεως γινομένης. ἅπερ ἡμῖν ἅπασα πάσης ἐπέκεινα φαίνεται κακουργίας τε καὶ θρασύτητος· ἣν ἀναστείλασα βολόμεθα περὶ τ' σῆς ὑπεροχῆς, τῶνδε τῶν θείων ἡμῶν πραγματικῶν προσεχθείσης νόμων· καὶ ὥσπερ ὁ κηπουρὸς παραλάβοι τ' κῆπον περὶ ᾧ κεκτημένος, ἵνα αὐτὸν ὡσαύτως παραδιδόναι, καὶ Ἀριθμησις χρὴ τότε, ὁμοίως καὶ τὴν ὡσαύτως, τῶν ἀκριβῆ Ἀριθμησιν ᾧ λαχάνῳ μὲν λαμβάνειν. εἰ ἢ οὖν ἔχοι, ἀλλὰ φιλόν ὡσαύτως τ' κῆπον, εἴτε ἔχοι κόπρον, εἴτε καὶ μὴ, ἵνα καὶ τῶν ἀποπεραίωσιν γίνεσθαι καὶ ἁπλῶς ἵνα τηρεῖσθαι τῶν ᾧ πρᾶγμα τοῦτο ἐπὶ τοῦ παραδιδόντι κηπουρῷ, ὁποία γέγονεν λοιπὸν παρελάμβανε· μηδεμιᾶς ἑτέρας ἐπιζημίας τοῦ δεσπότου βλαβῆς. τῶν ἢ ἀποτιμητὴν τ' λαχάνων μὴ μόνον ὡσαύτως κηπουρῶν γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ καλλιεργῶν summarium, καὶ αὐτῶν τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων, τ' θείων δηλονότι περικειμένων λογίων. ἃ δὴ βολόμεθα τοῖς κεκτημένοις ἀχρήστως εἶναι τὰς κλήσεις Ἀριθμῶν τῶν ὑπλαμβανόντων πονηρίαν τε καὶ ἀπάτησιν. Ἀριθμητὴν τοίνυν ἀθροίσας αὐτὰς, ὀφειλῆς, καὶ ἃ συχρήσεις ἐπιμέρειαν εὐδεμίαν ἐπαχθῶσαι τοῖς κεκτημένοις, ἀλλὰ παντοίχθεν αὐτὰς ἀδόλαβεῖς καὶ ἀζημίους Ἀριθμηθείσας. βολόμεθα γὰρ οὐ ἴσως τῷ μέτρῳ καὶ τὰ ὡσαύτως τ' δεσποτῶν περὶ τὰς κηπυρὰς, καὶ τὰ περὶ τ' κηπουρῶν περὶ τὰς δεσποτικὰς γίνεσθαι. διὸ παντοίχθεν ἡμῶν ἰσότιμον μέλει, καὶ ἃ μηδ' ἕτερον ἀδικεῖσθαι μέρος.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δέ γε τὶς γῆν χέρσον εὐδώνη, ὁ ἢ αὐτῷ ἐξημερώσας, τ' ὑπερ τ' ἐξημερώσεως κομιζέσθαι μισθὸν, καὶ τῶν ᾧ ὄντος οὐ αὐτῷ λαχάνῳ Ἀριθμησιν· ἅτε τὰ πρᾶγμα μὴ ἀναχωρεῖν, μηδεμιᾶς ἀπολησις, μηδὲ κεκακουργημένης τέχνης μηδὲ ἐπὶ τάχῳ γινομένης· ἵνα Ἀριθμὲ τῆδε ἡμῶν ᾧ θείᾳ πραγματικῇ νόμῳ, καὶ τ' ἐσαῦθις ἐπ' αὐτῷ Ἀριτυπώσεως περὶ τ' σῆς ὑπεροχῆς, ᾧ λοιπῇ μείναιμεν ὑπὸ τ' τοιούτων ἀνενοχλητοι· καὶ μὴ ταῖς λοιπαῖς ἡμῶν ὑπερ τ' πολιτείας φροντίσι καὶ τοιαύτην πνεῦ ὑπεισοίειν φροντίδες. διότι καὶ ἡμῖν ὁ μικρὸν, ὁ μέγα τ' ἡμετέρας πολιτείας μέρος· ἔχω μεριμνῆς καθέσηκε, πάντως ἐκνοσῶν τοῖς τ' Ἀριθμοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὁδὲν ἀκόσμητον, ὁδὲ ἄπακτον, ὁδὲ ἀμφισβητούμενον Ἀριθμοῖν βλαμβάνοις. Ἀπειλήσας ἢ καὶ πουνῶ quinque librarum auri κῆ τ' ᾧ λοιπῷ τοιοῦτό τι πεφιλόντων, ἢ πεφιλεῖσθαι συχρόντων. Dat. XVI. Kal. Aug. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. JOHANNE V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κ'.

‡Περὶ ᾧ τὰ γήδια, ἢ οἰκεῖς, ἢ ἀμπέλης τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μυσίας εἰς ἀναῤῥύσιν αἰχμαλώτων ἢ εἰς ἀποστροφὴν πλοχῶν καὶ λιμπανόμενα, δωθῆναι ἐκποιεῖσθαι, καὶ τ' ἐπιχώμενον τῇ Ἀριτύξῃ περισσοῦ εἰσμοῦ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξε'.

* * *

Integra deest apud Scrimgerum præter superiorem titulum. Ea primitus Latina fuit. Ejus epitome Græca apud Haloandrum. Latina apud Julianum extat.

Scimus antea promulgasse legem. Hæc constitutio localis est, nam promulgata est de ecclesia Mysiæ, & jubet, ut si quis rem immobilem eidem ecclesiæ dederit, vel reliquerit certum reditum habentem: & adjecerit, ut in continentia pauperum reditus administretur, (addit Haloander, vel ad redemptionem captivorum [18]) hujusmodi legatum vel hereditas vel donatio nullo modo alienetur. Quod si incertus reditus eorum sit, domus autem relicta vel vinea procul à civitate fuerit in qua ecclesia sita est, cui legatum vel donatio facta sit, tunc liceat tales possessiones vendere. Sin autem domus vel agri aut intra civitatem aut circa muros ejus fuerint, testator autem voluerit venundari ea, & ex pretio eorum redemptiones vel alimonias fieri, tunc secundum tenorem verborum testatoris, & in his venditio celebretur. Talis enim rei actus firmissimus est. Qui judicio conventus fuerit, si destiterit, condemnator, quippe malam [19] causam habens, & prius in jus vocatus, & contestatus, & vocatus legitime, & non obtemperans. Emissa mense Aprili XIV. Anno imperii JUSTINIANI sub IOANNE (Cons.)

DE ALIENATIONE RERUM ECCLESIÆ MYSIÆ RELICTARUM PRO CAPTIVORUM REDEMPTIONE ET ALIMENTIS PAUPERUM.

Scimus [20] antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege prospeximus, quatenus liceat pro solutione ecclesias, vel alias quæ piis domibus deputatæ sunt, persolvere. Sed & hoc in nostra venit memoria, quod Martino viro sanctissimo, Episcopo Clinate civitatis, firmam & ante legem nostram dedimus prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, neque ex potentioribus necessitatem ei imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed & in nostra venit memoria alia res, quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venundare, vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum:

TIT. XIX.

DE [1] HORTULANIS [2] CONSTANTINOPOLITANÆ [3] CIVITATIS.

NOVELLA CONSTIT. LXIV.

Antonio Contio interprete.

Idem Imp. Longino gloriosiss. præfecto felicis & regiæ hujus urbis.

PRÆFATIO.

Multæ undique nobis accusationes ex tempore multo contra felicis hujus urbis & ejus proaftiorum [4] hortulanos deferuntur, indignantibus cunctis de iplorum malitia. Quæ autem delata sunt, talia quodammodo sunt.

CAP. I.

Aiunt ex corpore hortulanorum etiam pretiorum æstimatores [5] (seu censitores) ut plurimum esse, & rem facere gravem. Quando enim horti dominus ipsum tradit hortulano mercedem subeunti, nihil aliud quam plantatum in ipso olus æstimant, & ejus æstimationem taxant, accipienti hortulano seu conductori. Cum redditurus est post implementum temporis conductor, tunc facere eos subtilissimam oleris æstimationem, ipsam vero in sextuplum & multiplex offerre: & siquidem ipsi quinquaginta aureorum sit olus, non minus trecentis, interdum etiam & pluris, hoc æstimare: & non usque ad hoc solum rei constituere inexplebilitatem, sed & majorem illam facere, ut plurimum, dicentes quod stercolinum [6] injecerunt terræ, & quædam inde habeant emponemata, & inde extollunt utique quoad possunt æstimationem, & super hæc pro æstimatione plantarum, (forte) arborum alias pretii accessiones facere, tametsi quando à dominis accipiunt, nulla talis expensa imputata sit, etiam hæc utplurimum in pactis, confitentibus hortulanis, quod & custodient implantatas arbores, & alias [7] plantabunt. Sed æstimator, etiam in se ipso similem [8] rem paulo post fore putans, revera pro se ipso talem inexplebilitatem infert, ita ut si quidem miser sustineat dominus ex imperitia tantum sibi inferri damnum & sua recipere, alteri autem tradat hortulano ipsum hortum, & rursum sub illo idem patiatur, & ad hæc plus tertia forte aut quarta parte tanta, patiatur illius avaritiam, periclitetur & ipso penitus excidere horti dominio, & à suis rebus abalienetur, fiat autem & ipsi major quædam improbitatis accessio. Nam si post hæc adveniens hortulanus addat quid priori reditui, & ipse ab hujusmodi conductione desinens exigat æstimationem, tanquam ex emponematibus [9] ipsius factam, quamvis nulla penitus accessio ex illius sedulitate facta sit, sed forte ab initio vel per temeritatem eorum qui tradiderunt, vel per desidiam, minoris quam par erat, locantium. quæ quidem nobis omnia supra omnem videntur esse malitiam & audaciam, quam reprimi volumus à tua excellentia, divinæ huic nostræ legi attendente, & ut quemadmodum [10] hortulanus accipit hortum à possessore, ita & ipsum reddere debeat. Et siquidem olus habeat quando hortulanus ipsum accipit, & æstimatio fit ejus, similiter & in restitutione, subtilem æstimationem oleris solius accipiat. Si vero non habeat, sed nudum accipiat hortum, sive habentem stercus, sive non, sic & restitutionem fieri oporteat: & simpliciter sic observari rei ordinem in tradente seu reddente hortulano, qualis fuit quando ipse accepit, nullo alio contingente domino damno: æstimationem autem olerum, non solum ab hortulanis fieri, sed à vocatis *Summariis* [11], & ipsis horum peritiam habentibus, divinis inutiles esse possessiones propter conductorum malitiam & inexplebilitatem. Propter hæc igitur congregatis his definies, neque permittes fraudem aliquam inferri possessoribus, sed undique ipsos innoxios & indemnes custodies. Volumus enim in pari [13] mensura & conditionem dominorum erga hortulanos, & hortulanorum erga dominos esse, propterea quod undique paritas nobis curæ est, & ne alterutra pars injuria afficiatur.

CAP. II.

Si vero quis terram spinosam [14] squalidam locaverit, hic vero eam excoluerit, culturæ mercedem accipiat, & veram oleris quod ibi erit æstimationem, atque ita sine negotio recedat, nulla avaritia, neque callide excogitata arte in ea re admissa: ut per hanc divinam nostram pragmaticam legem, & futuram ex ea dispositionem à tua excellentia, de cætero maneamus ab hujusmodi rebus immolestati, & non reliquis nostris super republica curis, etiam tales superveniant curæ. Quandoquidem nobis non parva, non magna nostræ reipublicæ pars extra solicitudinem constituta est, omnia luctantibus ipsis mentis oculis, & nihil inornatum, neque inordinatum, neque ambiguum manere volentibus. Comminaberis autem, & pœnam quinque librarum auri contra eos qui posthac tale quid facient aut facere permittent. Dat. [15] CP. * JOHANNE CONSULE.

TIT. XX.

UT TERRULÆ [16] AUT DOMUS, AUT VINEÆ SANCTISSIMÆ ECCLESIÆ MYSIÆ [17], IN REDEMPTIONEM CAPTIVORUM AUT ALIMONIAM PAUPERUM RELICTÆ, POSSINT ALIENARI SECUNDUM COMPREHENSAM HAC LEGE DISTINCTIONEM.

NOVELLA CONSTIT. LXV.

1 Vide *Julian. const.* 58.

2 Hortulani eadem conditione hortos reddere debent qua acceperunt.

3 Hæc verba desunt in edit. Scr.

4 Id est, suburbiorum, locorum suburbanorum. *Jul. hic*, προάστεια ἰταλικὰ. *Novell. 7. cap. 1. §. 1. l. 198. ff. de verb. sign.* quæ ante urbana. *Fest.* Galli, *fauxbourgs.*

5 Ἀριθμητάς.

6 Ita legitur apud Julianum, stertolinum, ut & alibi sterquilinium, vel sterculinum, *l. 17. §. 2. ff. si servit. vind. l. 17. §. 2. ff. de act. empt.* stercus, *l. 5. §. 3. ff. ad exhib.* Græci κόπρον.

7 Facit *l. 18. ff. de usufructu.*

8 Æstimatores rerum adsumendi: quibus velut peritis in arte credendum est, vide quæ dixi ad *l. 3. §. ult. ff. de Suis & legitim.* Sic ad æstimationem horti locati faciendam, alii hortulani plerumque adsumi solent ut hic, & ita censitor vilissimo pretio hortum æstimare potest, cum accipitur: magno, cum redditur: ut in locatoris detrimentum, sic & conductoris vel hortulani lucrum.

9 Meliorationibus quas solent coloni repetere, *l. 55. §. 1. l. 61. ff. loc.*

10 Notanda est hæc sententia adversus hortulanos.

11 Summarius summæ faciendæ atque rationis inundæ peritus. *Novell. 30.* Galli *priseurs.*

12 Id commune est omnium æstimatorum. *Nov. 49.* quos ea de causa Galli vocant. *Jurés.*

13 Claudicare contractus locationis non debet.

14 Χέρσον: terra est squalida, inculta, *Terre en friche.*

15 Dat. XVI. Kal. Aug. Imp. DN. JUSTIN. NI. JOANNE V. C. CONS. *Jul.* Contius & Cujac. hujus Joannis consulatum referunt ad annum XII. qui est Christi 538.

‡ Καὶ αὕτη ἡ ξε'. διάταξις ἐκ ῥωμαϊκῆς.

16 Γήδια.

17 De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiæ pertinentibus. *Julian. const. 59.* De relictis ecclesiæ Mysiæ. *Index Regin.* quod accedit editioni Haloandri.

18 *Nov. 120. c. 9.* vid *l. 1. C. de sacr. eccles.* vid. *Cujac. in hunc locum.*

19 Contumax item demum condemnandus si malam causam habuerit. *l. 73. §. 3. ff. de judiciis l. 13. §. 3. C. de judic.* adde *l. 53. ff. de re judic.*

20 Hanc constitutionem integram, ut extat, edidit P. Pithœus.

Source : BIU Cujas

quia animæ redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est. Sed hæc quidem antea. Subsecuta sunt quæ * nam ratione necessaria nobis fuit ad præsentis legis memoriam. Venit etenim in præsenti memoratus sanctissimus vir in hanc sanctissimam civitatem, & edocuit nos, multas terras sine reditu, vel domunculas, vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonias, & alienatione prohibita memoratos actus, licet piissimi sint, attamen inhiberi, competens sibi, permitti legem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonia, res immobiles, siquidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem, vel donationem, nulla alienatione mutilanda, cum possit ex reditibus redemptio vel sustentatio fieri. Si autem vel certus reditus non est, vel domus pene diruta, & longe ab ecclesia posita, vel vineæ, quarum fructus non semper similes sed varii, colliguntur, & incursionibus forsitan Barbaricis dediti, in his tantummodo speciebus permittimus venditionem hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus intra fines ecclesiæ vel vineæ juxta muros civitatis minime positæ sint: ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ut ei placuit venditionem fieri, & redemptionem ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem, liceat sine metu alterius legis, & OEconomis ecclesiasticis, & viro sanctissimo Episcopo vendere, & emptoribus habere easdem res firmo jure. Habebunt autem Dei omnipotentis crimen OEconomi ecclesiæ, si pretia quæ acceperint in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, & non in prædictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis quæ super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic enim venditio necessaria procedat, ne actus piissimi exinde fraudentur, & animæ hominum inde pereant, cum & terrarum possessio & rerum immobilium non talem habeat curam, nec ita sit necessaria ut captivorum redemptio & vita egentium, quæ & animas salvant, & Deo omnipotenti placabiles sunt. Gravitas itaque tua quæ per hanc specialem legem nostra decrevit æternitas, tam effectu mancipare quam observare procuret. *

Tit. XXI.

1 Vide *l.* 29. *Cod. de testamentis.*

UT FACTÆ NOVÆ CONSTITUTIONES POST [1] INSINUATIONES[2] EARUM, POST[3] DUOS MENSES VALEANT. PARCIT AUTEM NON CUSTODIENTIBUS SUBTILITATEM CONSTITUTIONUM SUPER[4] TESTAMENTIS IN RELINQUENDO QUADRANTE, AUT NON SUBSCRIBENDO NOMEN HEREDIS, AUT NON DICENDO.

2 Id est, non statim ab ipsa insinuatione, sed duobus mensibus post insinuationem. Insinuantur autem in urbibus regiis, in metropoli & civitatibus cujusque provinciæ.

3 De legibus quas noster imperator de ordinatione testamentorum posuit. *Jul. const.* 60. de successionibus *Index Regine.*

4 *l.* 29. *C. de test. & Novell.* 18.

Novella Constit. LXVI.

Idem Imp. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEmper legum nobis occasiones motorum negotiorum præbuerunt causæ. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasione nostrarum constitutionum, quas super successionibus scripsimus: (quale est, *ut oporteat testatorem propria* 5 *manu heredu scribere nomen, & ex quantis* 6 *unciis reputari oporteat Falcidiam, quam filius parentes relinquunt, sive ex tribus, sive ex quatuor, sive etiam ex pluribus*) & multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complerentur quæ in eis scripta sunt: quia licet factæ sint leges, tamen non sunt cognitæ aut provincialibus, aut etiam hic nondum forte propositæ: nullique manifestatæ: necessarium existimavimus talia lege brevi corrigere.

5 *d. l.* 29.

6 *d. Novell.* 18.

Cap. I.

SAncimus igitur ex illo nostras constitutiones, quæ pro testamentis sunt, valere, ex quo in commune factæ sunt manifestæ. In provinciis autem, ex quo discretæ[7] per Metropolitas palam factæ sunt, vel postea factæ fuerint: ne legum[8] ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamenta homines facientes, videantur prævaricari legem. Ut autem apertius adhuc causa declaretur, sancimus, *si scripta fuerit hujusmodi lex, hanc post duos* 9 *menses dati ei temporis valere,* & in republica tractari, sive in hac felicissima civitate, sive in provinciis, post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere, & tabellionibus [10] ejus cognoscentibus virtutem, & subjectis agnoscentibus, legemque servantibus. Sic nulli omnino erit declinatio, ut nostram custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates, omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus [11] eos qui positas nostras ignoraverint constitutiones: vel si post paululum forte quam scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamentis aut non scripserint proptia manu heredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, & non quatuor: in quo legem aut non positam esse contingit, aut positam [12], & eo quod nondum proposita fuerit, juste ignoratam? §. 1. Igitur etiam hactenus, licet antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita constitutionum Codice [13], quæ scribi propria manu heredis nomen disposuit, tamen plurimi præter ejus testati sunt virtutem, ignorantes ejus legislationem: & hactenus talia prætermissa denuntiantur nostræ potestati & omnibus semper talia poscentibus, veniam dedimus, quoniam nondum fieri has manifestas evenerat: & sacras super his fecimus formas justam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de his per singulos & dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicuti dictum est) seniorem quidem in Justinianeo positam Cod. legem [14] valere, hic quidem ex quo insinuata est: in provinciis autem ex quo directa & palam facta est in unaquaque metropoli aut alia civitate. Tempore namque plurimo transeunte, & nostro Codice ubique directo, non recte ignorabitur. §. 2. Alteram vero novellam [15], quæ inter Constitutiones post Codicem posita est, decernentem quod filiis relinquatur, valere & in hac felicissima civitate, & in provinciis post duos menses insinuationis, sicuti prædiximus: eo quod factis à nobis uniformibus [16] constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua conscripta: propter multitudinis frequentiam, alia vero Latina, quæ etiam firmissima [17] propter reipublicæ figuram [18] est: illa quidem Kalendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem: non autem tunc insinuata est: alia vero est Latina voce conscripta ad Salomonem gloriosissimum apud Afros sacrum præsulem [19] tunc prætoriorum Kalendis Aprilis.

7 Καθαρανοῖς ἐν κοινῷ, id est, evulgatæ.

8 Tabellio, juris peritus esse debet. In tabellione requiritur peritia juris, *ut hic & Novell. Leonis quadam.*

9 Novæ constitutiones post duos menses insinuationis obligant. De duobus mensibus adde *Cujac. c.* 13. *C. de præscr.* Goth. Adde Ant. Merend. *contr. lib.* 2. *cap.* 8. Ans.

10 Idque contractuum seu instrumentorum recte, seu ex legibus concipiendorum causa.

11 Non affectata constitutionum novarum ignorantia excusatur, *l.* 9. *Cod. de testam.*

12 §. 4. *J. cod.*

13 *l.* 29. *C. de testam.*

14 *d. l.* 29.

15 *Novell.* 18.

16 Ἰσοτύπων, id est, æqualis formæ.

17 Κυριωτάτη, id est, propria, vel quæ authoritate polleat.

18 Seu statim.

19 Præfectum.

§. 3. Quia vero neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directa, denique etiam quæ hic ad gloriosissimos Præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum conscripta est, id est, Græca lingua, Majo mense insinuata est in eadem sede atque directa: ideo sancimus oportere ejus legislationem [20] quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex Kalendis Majis, ut duos menses ei servemus: in provinciis autem ex quo hæc palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinuationem servandis. Si vero nondum hactenus in omnibus provinciis destinata est: velociter & eam & alias, quæ forte non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse: quatenus nostræ constitutiones in metropolitanis civitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Provinciarum vero præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes civitates sub unaquaque provincia constitutas: ut nullus de cætero occasionem sumat cujuslibet ignorationis. §. 4. Unde præteritum omne justam habeat veniam, valeantque defunctorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt: vel si secundum prius tenentem legislationem literis [21] propriis non scripserunt heredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres uncias & non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum volumus dispositiones: sed ratas esse per omnia declaramus: ut si vel proxime [22] scripta sint testamenta post positionem legis, nondum vero contigerit constitutiones factas innotuisse: & supervi-

20 *d. Novella* 18.

21 *Nov.* 107. *c.* 15. Id abrogatur *Novell.* 119. *c.* 9.

22 *In pr. J. cod.* Præsumptionem observa. Quod sit illico post legem de novo introductam præsumitur factum non in contemptum legis, ejusve fraudem, sed per ejus ignorantiam.

ΤΙΤΛΟΣ κα'.

Περὶ τῶν νεογνωρίστων νέας διατάξεως, μὴ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν μὴ δύο μηνῶν ἄλλως κρατεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῶν ἑῴων πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἀεὶ τῶν νόμων ἡμῖν ἀφορμὰς αἱ τῶν κινημάτων ὑποθέσεων παρίχουσιν αἰτίαι. πολλῶν γὰρ ἡμῖν ἀφορμὰς διατάξεων γινομένων ἀφορμὴ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ἃς ἐπὶ ταῖς διαθήκαις ἐθεμεθα, (ὀπτίων δὴ τὸ ἀεὶ δεῖν οἰκείᾳ χειρὶ τὸ διαθέμενον τὸ ὄνομα κληρονόμοις γράφειν ὄνομα. καὶ αὖθις ὑπὲρ ὅσων ἀγωγῶν λογίζεσθαι χρὴ τὸ φαλκίδιον, οὐ τοῖς πατράσιν οἱ γονεῖς καταλιμπάνουσιν εἴτε ἐκ τριῶν, εἴτε καὶ ἐκ τεττάρων, εἴτε ἐκ πλειόνων. καὶ πολλῶν διὰ τῶν κινδυνωδεστάτων διαθηκῶν σκέψεσιν εἰς τὸ μὴ πληρωθῆναι τὰ ἐν αὐταῖς γεγραμμένα, διὰ τὸ καὶ εἰ μὴ γένοιντο οἱ νόμοι, πολλὰ μὴ γινωθῆναι ἢ τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ καὶ συνῆθες, ἔστι τυχὸν ὑπενεχθέντας, ἐδὲ γνώμοσι φανερὰ) ἀναγκαῖον ᾠήθημεν τὰ τοιαῦτα νόμῳ βραχεῖ διορίσασθαι.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἐξ ἐκείνης τὰς ἡμετέρας διατάξεις τὰς ὑπὲρ διαθηκῶν κρατεῖν, ἐξ ὅτε καταφανεῖς ἐν κοινῇ γέγονασι, καὶ τὸν χρόνον ἐκεῖθεν αὐταῖς συλλογίζεσθαι, τετεῦχθαι μέ, ἐξ ὅτε πᾶσι κατέστησαν ἢ γέγονασι φανεραὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις), ἐξ ὅτε πεμφθεῖσαι, καθάπαξ ταῖς μητροπόλεσι γέγονασι, ἢ καὶ ὕστερον χρόνῳ). ἵνα μὴ τῇ τῶν νόμων ἀγνοίᾳ, κἂν τὸ παρόν κεκρατηκὸς, τὰς διαθήκας ἀνθρωποι πιθέντες καὶ πολλοὶ ὄντες, ὀξέως παραβαίνειν τὸν νόμον. Ὅπως δ' ἂν σαφέστερον ἐπὶ τὸ πρᾶγμα δηλωθείη, διαιρήσομεν, εἰ γραφείη τοῦτον τῷ νόμῳ, τοῦτον μὴ μείοσι δυοῖν δεῖν αὐτὸ χρόνοις κρατεῖν καὶ πολιτεύεσθαι, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. μὴ τὴν ἐμφάνισιν δεχόντων τούτῳ τῷ χρόνῳ πᾶσι φανερὸν αὐτὸν καταστῆσαι· τῶν τε συμβολαιογράφων τὴν αὐτὸ μανθανόντων δύναμιν, τῶν τε ἰατρῶν γινωσκόντων, καὶ τὸν νόμον τηρόντων. ἵνα γὰρ ἐδενὶ παυπλὴς ἔσῃ πειρατήσις τοῦ μὴ τὸν ἡμέτερον νόμον φυλάττειν. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τῶν τελευτώντων ἀνατρέπεσθαι βουλάς, πᾶσι μὲν ἐν ἀσφαλέσι τρόποις κυρίας αὐτὰς καθεστάναι. τὸ γὰρ ἂν καὶ ἐγκαλοίμεν τοῖς τὴν θέσιν τῶν ἡμετέρων ἀγνοήσασι διατάξεων, κἂν εἰ τυχὸν μὴ βραχεῖ τοῦ χρόνῳ τὸν νόμον, τὸν γε ἀγνοοῦντα ἔτι, πρελθοιεν αἱ διαθῆκαι καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς διαθήκαις ἢ μὴ γραψάντων οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τῶν κληρονόμων ὄνομα, ἢ τεσσάρων μόνον καταλιπόντων τῷ παιδὶ, ἀλλὰ μὴ τετρακύγκιον· ἐν ᾧ τὸν νόμον ἢ ἃ κεῖσθαι συνέβαινεν, ἢ κἀμόν, διὰ τὸ μήπω πεπεῖσθαι, δικαίως ἀγνοεῖσθαι.

§. α'. Τοιγαροῦν καὶ μέχρι νῦν, καί τοι παλαιὰς ἤδη τὰς διατάξεις κειμένας, καὶ ἐν τῷ ἐπωνύμῳ ἡμῶν κειμένας τὰς διατάξεων βιβλίῳ, ἢ τὰς γράφειν οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τοῦ κληρονομουμένου ὄνομα διετύπωσεν· ὅμως πολλοὶ ὄντες τῶν αὐτῶν διαθηκῶν δυνάμεων, ἀγνοήσαντες αὐτῶν τὴν νομοθεσίαν καὶ μέχρι νῦν τὰ τοιαῦτα παραφθείρουσι πρασγράμματα τὴν ἡμετέραν κρατοῦσαν καὶ πᾶσιν ἀεὶ τοῖς τοιαῦτα διηθεῖσι συνίγγνωμον, ἐπεὶ μήπω φήσεσθαι τούτοις καταφανεῖς συνίσασιν· καὶ θείας ὑπὲρ τούτων ἐποιησάμεθα τύπους, δικαίαν αὐτοῖς φιλονικήσουσι τὴν συγγνώμην. Ἵνα τοίνυν μὴ ἐνοχλῶμεν τοῖς τύποις καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐπὶ ἄλλων, καὶ τύπους γράφειν αἰτοίμεθα, διὰ τοῦτο διατιζόμεν, ὡς εἰρηται, τὴν μὲν πρεσβυτέραν τὴν ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ κειμένην κώδικι κρατεῖν· σύσσιδα μὲν, ἐξ ὅ γέγονεν ἐμφανὴς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ, ἐξ ὅτε καταπεμφθη, καὶ φανερὰ γέγονεν ἑκάστῃ τῶν μητροπόλεων ἢ τῶν ἄλλων πόλεων. (χρόνῳ γὰρ συχνῷ διελθόντι σκεῖθεν, καὶ ἐν ἡμετέρᾳ κώδικι παυσάσῃ πεμφθέντι, σὸκ ἂν εἰκότως ἀγνοοῖτο.)

§. β'. Τὴν ὑστέραν τῶν νεωτάτων, ἢ τις ἐν ταῖς μὴ τὸ κώδικι διατάξεις κεῖται, τὴν ἀείζωσαν τὸ τοῖς παισὶ καταλιμπανόμενον, κρατεῖν ἐπὶ τε τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἔν τε ταῖς ἐπαρχίαις μὴ δύο μηνῶν τὴν ἐμφανίσεως, καθάπαξ εἰπόντες ἐφθέγμεθα. διόπερ γνωμόρων ἡμῖν ἰστύπων διατάξεων τὴν μὲν μέτρῳ τὴν ὑπόστασιν τῶν παίδων, τὴν μὲν τῇ ἑλληνίων φωνῇ γεγραμμένης, διὰ τὸ τὴν πληθει κατέκλεον τὴν τῇ Ῥωμαίων, ἅπαξ ἐστὶ καὶ κυλωτάτη, διὰ τὸ τὴν πολιτείας χῆμα· ἢ μὲ καλάνδας Μαρτίας ἔχῃ, γεγράφεσα μὲν τότε, σὸκ ἐμφανισθεισα ἢ τίνι καὶτε δήθεν· ἢ ἢ τῇ Ῥωμαίων φωνῇ γεγραμμένη, πρὸς Σολομῶντα τὸν ἐνδοξότατον τὸν ἐν Αφρικῇ ἱερῶν ἠγεμόνων πραιτωρίων, καλάνδας Απριλίας πρσγεγραμμένας ἔχῃ.

§. γ'. Διόπερ ἐδὲ ἡ τῇ ἑλλάδι φωνῇ γραφεῖσα γέγονε πρὸς χρῆσιν καταφανὴς, ἕως καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων σὺν τελεῖσα γλώττῃ γέγονέ τε καὶ ἐξεπέμφθη. ἀμέλει ἂν καὶ πρὸς τὰς ἐνδοξοτάτας ὑπαρχικὰς τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων γεγραμμένη (φαμὲν δὴ τὴν ἑλληνίδα) κατὰ τὸ μεῖον μείσα συνφανίσθη τὸ τῷ αὐτῶν δικαιώματι, καὶ ἐξεπέμφθη. Θεσπίζομεν τοίνυν δεῖν τὴν αὐτὴν νομοθεσίαν, τὴν τοῦ μέτρου τῶν παίδων διαλεγομένην, κρατεῖν ἐντεῦθεν μὲ ἀπὸ τοῦ τότε καλανδῶν μαΐων, ἵνα τὴν δίμηνον αὐτὴν φυλάξωμεν· ἐν ᾗ δὴ ταῖς ἐπαρχίαις, ἐξ ὅτε γέγονεν αὕτη καταφανὴς κἀκεῖσε τὸ δίμηνὸν μὴ τὴν ἐμφάνισιν φυλαττομένης. εἰ ἄπου καὶ νῦν ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις ἐξεπέμφθη, ὅπι τάχιστα αὐτὴν τε καὶ τὰς ἄλλας, αἷσπερ ἴσως σὸκ ἐξεπέμφθησαν ἔτι, ἢ καὶ ὕστερον ἀγνεμόν θεῖ παρ' ἡμῶν τεθεῖσαν, σπεμφθῆναι τε καὶ σπέμπεσθαι· ἐφ' ᾧ τε τὰς ἡμετέρας διατάξεις ἐν ταῖς μητροπόλεσι τῶν ἐθνῶν γνώσεσθαί τε καὶ γίνεσθαι καταφανεῖς τὰς ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίαν ἀγνεμόνας αὐτὰς στεῖλαί τε αὐτὰς καὶ στέλειν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς ἐφ' ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ τεταγμένας· ὥστε μηδένα τὸ λοιπὸν προφασίζεσθαι μηδεμίαν ἄγνοιαν.

§. δ'. Ὡς τό γε παραγνῶναι ἅπαν δικαίαν ἐχῃ συγγνώμην. καὶ κρατεῖτωσαν αἱ τῶν τελευτησάντων διαθῆκαι, κἂν εἰ ἐν ἀσφαλεῖ γένωνται, καθάπαξ αὐτὰς σκεῖνοι πεποίηνται· κἂν εἰ, κατὰ τὸν νόμον κρατοῦσαν νομοθεσίαν γράμμασιν οἰκείοις σὸκ ἐγράψαν τὰς τῶν κληρονόμων προσηγορίας, ἢ τοῖς μάρτυσιν αὐτὰς σὸκ ἐποιήσαντο καταφανεῖς, ἢ τριάκοντα ἀλλ' ὀλίγον ἐλαλείπτησαν τοῖς παισίν. ὃ γὰρ ἀναστρέφομεν, καθάπαξ εἰπόντες ἐφθέγμεθα, τὰς τῶν τελευτησάντων βουλόμεθα διαμένειν, ἀλλὰ καὶ κυρίας τοῦτας διὰ πάντων διαφαίνεσθαι.

Source : BIU Cujas

μεν. ὥστε κἂν εἰ συνέγχυς ἐγράφησαν αἱ Διαθῆκαι μὴ τῷ θέσει ⸗ νόμῳ, ἅπερ ὁ ἔτυχον αἱ Διατάξεις γνώμῃ καθαφανεῖς, ἐπιζησάντων ἢ ἴσως τ Διαθεμένων οὐκ ἠκριβήθησαν, μηρέτωσαν κ ἔτως αἱ συστάσεις αἱ τῷ δεχθῆ κ τὰς τότε φανερὰς οὔσας γνώμῃ νόμους, τῷ οἰκείαν ἰσχὺν ἔχουσι, κ οὐκ ἐγκαλήμᾳ διότι καὶ ὃν ἐπέβησεν χρόνον σκεῖνο, ταῦτας οὐκ ἤμυναν. ἐ γὰρ πάντα ἐπ' ἐμοὶ, ἀεὶ πεπ καιρὸς γίνε) Διαθήκης· αἱ γὰρ διαθέσεις τε πολλάκις ἐπίασιν ἀνθρώπεις τελευτᾶ, τ ⸗ Διαθέσεις τ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρέμᾳ. ὥστε τὸ ἐξ ἀρχῆς γνώμῃ ὀρθῶς οὐκ ⸗ μὴ ἀμεταφθλῶς, ⸗σοήκειν ἐκ ἠγούμεθα ὕστερον ἐλαττῶσ κἀπ' ὀπιθν, ἢ ἀνατρέπεσ, ἀλλ' ἐν ἀρχαγεῖ μένειν· τ τότε παραστάσης τῷ Διαθεμένῳ γνώμης ἰσχυρῶς Διαμένσης εἴη γ ἂν τ ἀτόπων, τὸ γνώμῃ ὀρθῶς οὐκ ⸗ μὴ γεγενότ⸗ ὕστερον ἀνατρέπεσθ. §. ε'. Σαφεστέρως τοίνυν εἰπεῖν, λαμβανέτωσαν οἱ παῖδες τὸ καθαλελειμμένον αὐτοῖς, εἴ πω τύχοι, παρὰ τ πατέρων τελεύτιον, οὐ τ ἔτω γνωμῶν Διαθηκῶν, ἢ ⸗ὲ τ νόμῳ θέντως, ἢ μᾶ τῷ θέσει ⸗ νόμῳ, πρὶν δὴ τότον παρὰ τοῖς ἄρχουσιν ἐμφανῆ καθεσθῆναι. εἰ ὃ κ ⸗σοήκοιτο τοῖς Διαθήκαις τὸ λεῖπον αὐτοῖς ἀναπληρωθῆναι, ⸗σὲ τὸ πάντ κ τοὺς νόμους ἐποφειλόμεν, τοῦτο λαμβάνειν κ τοὺς παλαιοὺς νόμους. ὥστε εἴπερ ἔλλειπ τι τῷ τελευτίῳ, εἰς ἐκεῖνο τῷ ἀναπλήρωσιν γίνειν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ τεταρτίκιον, τὸ ὕστερον μὲ νομοθετηθέν, ἅπερ γεμῶν τοῦ γνωσθέν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, κ Διὰ τῶδε ⸗ θείᾳ δηλήμᾳ νόμῳ, Διὰ κηρυγμάτων οἰκείων ἡ σὴ ὑπερογὴ πᾶσι ποιησάτω φανερά, τοῖς τε ἐπὶ τ μεγάλης ταύτης πόλεως, τοῖς τι ἔξωθεν ὅπως ἂν ἅπασι γνοῖτε σαφῆ τὰ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ πάντων ἀσφαλείᾳ νομοθετηθέντα. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Anno XI. JOHANNE V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Περὶ ⸗ μηδένα κίζειν δύκτηρον οἶκον, χωρὶς γνώμης ⸗ ἐπισκόπ. κ Περὶ ⸗ ἀφορίσμ ⸗σῆτρον τὰ ⸗σὲ τῷ ἐπιμελείων κ καθισταμ ⸗ κίζομένων δύκτηρίω. κ Περὶ ⸗ τὰς ἐπισκόπ⸗ μὴ ἀπολιμπάνειν τ ἰδίαν ἐκκλησιῶν. κ Περὶ ἀποποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξζ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ κ μακαριωτάτῳ οἰκουμενικῷ ⸗ρχιεπισκόπῳ κ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τὰ ⸗σὲ τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πολλοῖς ⸗σειλαβόντες νόμοις, ἔτι κ ἑτέρ δέομεθα, ⸗σὸς τοὺς ἀνακυψάσας τ ὑποθέσεων κ αὖθις ἀναφυομένας δρκεῖντ⸗. πολλοὶ γὰρ, ὀνόματ⸗ ἕνεκεν, ⸗σὸς ποίησιν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ὁρμῶσιν· εἶτα ταύτας οἰκοδομησάμενοι, οὐκ ἔπ φροντίδα τίθεν) ⸗ κ δαπάνῃ αὐταῖς ἀφορίσμ πρέπουσαν εἰς τε λυχνοκαΐαν, εἴς τε τῶν τ ⸗σοσεδρούντων ἀποτροφὴν· κ, ἐπὶ ὡς αὐτῶς ἔχειν δόξειε, ποιεῖαζ αὐτὸν ⸗σότερον δωρεὰν τ ἀφορίζειαζ μελλόντων, ἵνα τε τ οἶκον οἰκοδομεῖν. Εἰ μάρτυρα οὐκ ἀρκεῖ μᾶ τις ⸗σὸς τοῦτ⸗, ὀνόματ⸗ ⸗ ἴσως ἐπιθυμῶν ⸗ κ αὐτὸς κλῆσις ἐκκλησίας καλεῖαζ, βάλοιτό τι τοιοῦτ⸗ πρᾶξαι, πολλαὶ κ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλ κ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησίαι τυγχάνσι, τ ⸗σοσηκόντα μὲ λειτουργήμᾳ τόπον, κινδυνεύσει ⸗ καθαπεσεῖν ὑπὸ παλαιότητ⸗, ἢ κ σμικραὶ καθεστῶσι, κ ἀκοσμότεραι παρὰ τῶν ἐπιόντων τ τούτοις ἐσχειρέντων· κ ἐξέσῃ αὐτῷ μίαν τ τοιούτων ἐκκλησιῶν ἀπολαβόντι, τούτῳ οἰκοδομήσαζ, καίπερ ὢν γνώμῃ ⸗ θεοφιλὴς τ ὀρθοδόξων ἐπισκόπ⸗ ⸗σὲ μ⸗ γενόμεν. ὅταν γὰρ ἔσῃ αὐτῷ κ ἱερᾶ οἴκοι κλῆσιν κληθῶσι, κ μηδὲν οἴκοθεν ⸗σοσδαπανῆσι, ⸗ τ ἐξ ἔθους ἀφωρισμένων ἤδη ⸗σὲ τῶν δαπανημάτων, ἐπιδιδομένων ⸗ θε⸗ τ κ ⸗σότερον τοῖς τε χρηγοῦσι.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ⸗σὸ πάντων μὲ ἐκεῖνο γίνεαζ, ὥστε μηδενὶ παῤῥησίαν εἶναι μηδὲ μοναστήριον, μηδὲ ἐκκλησίαν, μηδὲ δύκτηριον οἶκον ἄρχεαζ οἰκοδομεῖν, πρὶν ἂν ὁ τ πόλεως θεοφιλέστατ⸗ ἐπίσκοπ⸗ παρακλούμεν⸗ δύχλῳ τε ἐν τῷ τόπῳ ποιήσαι, κ σταυρὸν πῆξαι, δημόσιον σκέπ⸗ ⸗σῆσ⸗σθαι ποιησάμεν⸗, κ τὸ πρᾶγμα φανερὸν ἅπασι καθεστάσι. πολλοὶ γὰρ ὑποδυόμενοι κίζειν δῆθεν δύκτηρίας οἴκους, τοῖς ἑαυτῶν θεραπεύσι νόσους, οὐκ ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν κίσται γινόμενοι, ἀλλὰ σπηλαίων ἀτόπων.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τὰς τοῖς ἐκκλησίας οἰκοδομεῖσθαι δεῖζειν ⸗σότερον τὸ ⸗σὲ τῶν ἐκείνων κρατέσειν τε κ κηδεμονίαν ⸗σοσήκειν.

Ἐπειτα μὴ ἄλλως αὐτὸν ἐκκλησίαν οὐ νέᾳ οἰκοδομεῖν, πρὶν ἂν Διαλεχθεὶς ⸗σὸς τ θεοφιλέστατον ὀρθόπειν ἐπίσκοπον, κ ὁρίσῃ τὸ μέτρον ὅσῳ ἀφορίζῃ ⸗σὸς τε τῶν λυχνοκαΐαν κ τῶν ἱερῶν λειτουργίαν, κ τῶν ἀδιάφθορον ⸗ οἰκετ συντήρησιν, κ τῶν τ ⸗σοσεδρούντων ἀποτροφῶν· κ, εἴπως αὐτάρκως ἔχῃ δόξειε, ποιεῖαζ αὐτὸν ⸗σότερον δωρεὰν τ ἀφορίζειαζ μελλόντων, ἵνα τε τ οἶκον οἰκοδομεῖν. Εἰ μάρτυρα οὐκ ἀρκεῖ μᾶ τις ⸗σὸς τοῦτ⸗, ὀνόματ⸗ ⸗ ἴσως ἐπιθυμῶν ⸗ κ αὐτὸς κλῆσις ἐκκλησίας καλεῖαζ, βάλοιτό τι τοιοῦτ⸗ πρᾶξαι, πολλαὶ κ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλ κ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησίαι τυγχάνσι, τ ⸗σοσηκόντα μὲ λειτουργήμᾳ τόπον, κινδυνεύσει ⸗ καθαπεσεῖν ὑπὸ παλαιότητ⸗, ἢ κ σμικραὶ καθεστῶσι, κ ἀκοσμότεραι παρὰ τῶν ἐπιόντων τ τούτοις ἐσχειρέντων· κ ἐξέσῃ αὐτῷ μίαν τ τοιούτων ἐκκλησιῶν ἀπολαβόντι, τούτῳ οἰκοδομήσαζ, καίπερ ὢν γνώμῃ ⸗ θεοφιλὴς τ ὀρθοδόξων ἐπισκόπ⸗ ⸗σὲ μ⸗ γενόμεν. ὅταν γὰρ ἔσῃ αὐτῷ κ ἱερᾶ οἴκοι κλῆσιν κληθῶσι, κ μηδὲν οἴκοθεν ⸗σοσδαπανῆσι, ⸗ τ ἐξ ἔθους ἀφωρισμένων ἤδη ⸗σὲ τῶν δαπανημάτων, ἐπιδιδομένων ⸗ θε⸗ τ κ ⸗σότερον τοῖς τε χρηγοῦσι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἐπισκόπων τ τοῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις μὴ ⸗σοσκαρτερούντων.

Κἀκεῖνο χειμῶ θεσπίζομεν, ὥστε κ τ ἤδη παρ' ἡμῶν φοιτήσασα νόμον, τὰς θεοφιλεστάτας ἐπισκόπας τοῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις ⸗σοσκαρτερεῖν, κ μὴ καθαλιμπάνειν μᾶ αὐτοῖς, χρόνον ⸗ πολὺ συζῶσι Διατελοῦσιν, κ ἀναζῆν τὰς κ χώρας οἰκονόμους δαπάνας αὐτοῖς ἐκπέμπ ἐκ τ ἀγωτάτης ἐκκλησίας· ἀλλὰ δαπανᾶν μᾶ αὐτὰς ἐκεῖθεν, τούτῳ ⸗ ⸗σοσκαρτερεῖν σὺκ ἀνέχομ. Θεσπίζομεν τοίνυν, ⸗ παρ' ἡμῶν ἤδη κειμένῳ νόμῳ ἐπὶ τ ἑαυτῶν ῥέοντ⸗ ἰοῦσ⸗, εἴπως ἀπολειφθείη ὁ θεοφιλέστατ⸗ ἐπίσκοπ⸗ τ ἐκκλησίας τ αὐτῶν πλείονα χρόνον, μηδεμίαν αὐτῷ στέλλεαζ δαπάνην ἐκ τ χώρας, ἀλλ' ἐκείνην μᾶ ⸗σὲ πᾶξαι δύσεξίς κ ⸗σὲ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησίαν δαπανᾶζ, αὐτὸν ⸗ συζῶθαι πλανώμενον μὴ κ δαπάνας τῷ ἁγιωτάτῳ ἐκκλησίαν βαρυνεῖν ⸗σόδηλον ὄν, ὡς εἰ πολὺ χρόνον ἀπολειφθείη, τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῖς νομοθετηθέντα κρατήσ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τ τ ἀκινήτων τ ἐκκλησίας πραγμάτων ἐκποιήσεως.

Ἐπειδὴ ⸗ ἐτύχομεν ἤδη νομοθετήσαντες, ὥστε, εἴ τις ὢν τοῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησιῶν ἀκινήτ ἐκκλησιαστικῶν μέλλοι πράσματ⸗ γίνεαζ, κ δέκρετον τοῦτο ⸗σοίσειν, (καθάπερ ἡ ⸗σοῖλ ποιήσατο παρ' ἡμῶν λέγ Διάταξις) ⸗σότεραζ ⸗ τὸ δέκρετον μὴ μόνον παρὰ τ θεοφιλεστάτ ἐπισκόπ⸗ τ πόλεως, κ ⸗ αὐτῷ κλήρ, ἀλλὰ κ ⸗ τ μητροπόλεως ἐπισκόπ⸗ ἃ μᾶλλον ἐκεῖνο ⸗σοσυνομοθετῆ), ὥστε εἴπως ὁ τ μητροπόλεως ἁγιωτάτ⸗ ἐπίσκοπ⸗ μέλλοι πωλεῖν, ⸗τοι οἱ τ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τ αὐτῆ δύλαβέστατοι οἰκονόμοι, τί δέοι γνώσαζ κ τῶν ⸗σοσίβειν. ὥστε δύο ὄν τ αὐτ αὐτὸν σωῤῥὸν τ θεοφιλῶν ἐπισκόπων, ὃς ἂν ἕλοιτ, τοῦτος ⸗ θε⸗ γίνεσθαι, κ τ ἄλλης ἁπάσης ⸗σοσπ-

ventibus forte teſtatoribus non ſunt mutata: maneant etiam ſic inſtitutiones, quæ ab initio ſecundum tunc certas extantes factæ ſunt leges, propriam virtutem habentes, & non accuſandæ eo quod tempore quo [1] ſupervixerunt illi, eas non mutaverunt. Non enim omnia ſunt in nobis, nec ſemper quibuſdam tempus fit teſtandi repente, plerumque enim incidunt hominibus mortes, teſtandi eis poteſtatem auferentes. Quamobrem ab initio factum recte, eo quod non fuerit mutatum, non arbitramur poſtea mutari, aut aliquo modo infringi: ſed immutilatam manere quæ tunc placuit teſtatoribus ſententiam, valideque ſervari. Erit namque abſurdum, ut quod factum [2] eſt recte ex eo quod tunc non erat factum, poſtea mutetur. §. 5. Collective igitur dicendum, percipiant filii relictas ſibi (ſi ita contigerit) à patribus tres uncias ex teſtamentis ita factis, aut ante legis poſitionem, aut poſt poſitionem legis, antequam hæc tamen apud judices innoteſcerent. Si vero adjectum ſit teſtamentis, oportere quod reliquum eſt, eis impleri, ſecundum quod tunc legibus debebatur: hoc percipiendum ſecundum antiquas leges: ut ſi quid deeſt tribus unciis, ſecundum illas ſupplementum fiat, non in quadriuncio, quod poſtea quidem ſancitum eſt, nondum tamen tunc agnitum.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem: præceptis propriis tua eminentia omnibus faciat manifeſta, & qui in hac maxima civitate, & qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiant palam quæ à nobis pro omnium cautela ſancita ſunt. Dat. Kal. Mart. *Conſtantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Auguſt. Anno XI. 3 IOAN. V. C. Cons.

TIT. XXII.

UT NULLUS [4] FABRICET ORATORII DOMOS PRÆTER VOLUNTATEM EPISCOPI. ET UT DEPUTET PRIUS QUÆ CIRCA DILIGENTIAM ET STATUM FABRICATI ORATORII SUFFICIANT. ET UT EPISCOPI [5] NON DESINT SUIS ECCLESIIS. ET DE ALIENATIONE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM [6].

NOVELLA CONSTIT. LXVII.

Idem Imp. Juſtinianus Auguſt. Mennæ ſanctiſſ. & beatiſſ. archiepiſcopo Conſtantinopolitano, & univerſi ejus tractus patriarchæ.

PRÆFATIO.

Ea quæ de ſanctiſſimis eccleſiis ſunt, multis comprehendentes legibus, adhuc etiam alia lege egemus, ad exorta negotia, & rurſus emergentia ſufficiente. Plurimi namque nominis [7] cauſa, non ad opus ſanctiſſimarum eccleſiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expenſas quoque eis deponant decentes, & ad luminaria [8] & ad obſervantium alimenta, & ad ſacra [9] miniſteria: ſed deſerunt eas etiam in nudis ædificiis conſtitutas, & aut deſtruendas, aut omnino ſacro miniſterio defraudantas.

CAP. I.

Sancimus igitur præ omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam eſſe, neque monaſterium, neque eccleſiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam civitatis Deo amabilis epiſcopus orationem [10] in loco faciat, & crucem [11] figat, publicum [12] proceſſum ibi faciens, & cauſam manifeſtam omnibus ſtatuens. Multi enim ſimulantes fabricare quaſi orationis domos, ſuis medentur languoribus [13], non orthodoxarum eccleſiarum ædificatores facti, ſed ſpeluncarum [14] illicitarum.

CAP. II.

Ut [15] qui eccleſias adificant, prius definiant quæ ad curam & conſtitutionem ejus & conſervationem pertinent.

Deinde non aliter quempiam eccleſiam ex novo ædificare, priſquam loquatur ad Deo amabilem epiſcopum, & definiat menſuram quam deputat & ad luminaria [16] & ad ſacrum miniſterium, & ad incorrumpendæ [17] domus cuſtodiam, & obſervantium [18] alimenta: & ſi ſufficienter habere videtur, faciat prius [19] donationem eorum quæ futura ſunt deputari: & ita domus ædificetur. Si autem non ſufficiat quidem aliquis ad hoc nomen [20] forte deſiderans, quo & ipſe fabricator eccleſiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multæ enim & in hac regia civitate, & in provinciis eccleſiæ ſunt, in quibus competenti quidem adminiſtratur modo, periculum vero ruinæ patiuntur per vetuſtatem aut etiam parvæ conſtitutæ ſunt, & inordinatæ ſecundum deſiderium eorum qui in eis deputati ſunt) licebit ei unam [21] talium eccleſiarum accipienti hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis orthodoxorum epiſcopi res agenda eſt: ſic enim poterit & ſacræ domus fabricator vocari, & nihil de ſuo ſuperexpendere: deputatis jam circa hoc expenſis oblatis ab eis, qui etiam prius has expendebant.

CAP. III.

De epiſcopis non reſidentibus in propriis eccleſiis, ſic [22] Julianus epitomator.

Illud quoque ſancimus, quatenus ſecundum jam à nobis prolatam legem [23], Deo amabiles epiſcopi in ſuis eccleſiis maneant, & non relinquant quidem eas, tempus vero multum hic [24] morentur, & cogant per provincias œconomos expenſas [25] ſibi tranſmittere, & ſanctiſſima eccleſia expendat, quod & ipſe inde ei obſervare non patiatur. Sancimus igitur jam à nobis poſitam legem in ſua manere virtute. Si vero defuerit Deo amabilis Epiſcopus eccleſiæ ſuæ amplius tempus, nullam ei mitti expenſam de provincia: ſed illam quidem circa actus pios & ſanctiſſimam eccleſiam expendi: ipſum vero hic errantem [26] non expenſis ſanctiſſimam eccleſiam prægravare: cum certum ſit, quod ſi plurimo tempore defuerit, quæ jam à nobis ſuper eiſdem ſancita ſunt, valebunt.

CAP. IV.

De alienatione rerum eccleſiaſticarum immobilium.

Quoniam vero contigit jam nos ſanxiſſe [27], ut ſi qua in provinciis alienatio rei immobilis Eccleſiaſticæ facienda eſt, ſecundum decretum hanc procedere, ſicuti dudum prolata à nobis conſtitutio dicit: agi vero decretum [28] non ſolum præſente Deo amabili epiſcopo civitatis, ejuſque clero, ſed etiam metropoleos epiſcopo: nec non & illud inſuper eſt ſancitum, ut ſi metropoleos ſanctiſſimus epiſcopus futurus eſt venundare, ſive ejus eccleſiæ ſanctiſſimi œconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adjicimus, ut duo ex ſynodo quæ ſub eo eſt, Deo amabilium epiſcoporum, quoſcunque elegerit, ipſi interſint, & alia omni obſervatione cuſtodita quæ jam ſancita eſt, præſentia duorum Deo

1 Ignorantia novarum conſtitutionum non ſupina, excuſat omiſſionem ſolemnitatis nova conſtitutione introductæ.

2 Quod recte factum eſt toleratur, ſi is qui fecit, ignoravit meliùs fieri poſſe.

3 Legendum videtur XII. ut Novella ſuperiori id eſt, anno 538.

4 De his qui eccleſiam vel oratorium ædificare volunt. *Jul conſt.* 61. De his qui templa ædificant, *Index Reginæ.* huc pertinet *c.* 1. & 2. *J. eod.* adde *Novell.* 120. *c.* 11. & 7. *J. eod.*

5 Si epiſcopus multum tempus ab eccleſia ſua defuerit. *Jul. ibid. num.* 211. Ne epiſcopi, eccleſiis ſuis aberrent *Index Reginæ.* huc pertinet *c.* 3. *J. eod.*

6 *Jul. ibid n.* 212. prædiorum, *Index Reginæ.* huc pertinet *c.* 4. *J. eod.*

7 Id eſt, ut nomen aliquod ſibi comparent.

8 Vide *c.* 2 *J. eod.*

9 Ἱερὰν λειτουργίαν, de qua dixi *d. Novell.* 58. Gal. *la Meſſe.*

10 Auſpicia futuræ orationis domus, orationes & vota.

11 Σταυρὸν πῆξαι τὸ. hinc σταυροπηγίαι, *Nov.* 131. *c.* 7. adde *Nov. Leon.* 14.

12 Δημοσίαν πρόσοδον. *Scrimg.* litanias *l.* 3. *C. de hæret.* ſupplicationem *proceſſion*, adde *Novell.* 123. *c.* 3. & 32.

13 Ἑαυτῶν θεραπεύσι νόσους, id eſt, ſuis ut inſerviant morbis hoc faciunt, id eſt, multi ædificant templa ad illicitos & hæreticos conventus, & eſt re vera hæreſis, animi morbus.

14 Hæreticorum templa ſpeluncæ illicitæ.

15 *Nov.* 123. *c.* 18.

16 Λυχνοκαΐαν uſitatum erat in Oriente cereos in eccleſiis accendi, præſertim dum legebantur ſcripturæ, Hieronymo teſte. Cerei quoque & funalia præſertim dantur in funeribus ab acolythis, *Nov.* 59. *c.* 2. *c.* 5. *in fin.*

17 Ἀδιάφθορον εἶναι συντήρησιν.

18 Τῶν προσεδρευόντων. *Scrimg.* eorum qui ibi deſerviunt *Julian.* Galli, *qui deſervent.*

19 Quæſtio de dotis eccleſiaſticæ modo ac quantitate, templi ædificandi quæſtionem præcedit.

20 *In pr. J. eod.* adde *l. ult. in fin. ff. de oper. publ.*

21 Oratoria vetera ac prope deſtituta, arbitrio epiſcopi, privatus ſuo adjecto nomine poteſt reparare.

22 Imo ita, ſi epiſcopus multum tempus ab eccleſia ſua defuerit.

23 *Novell.* 6. *c.* 2.

24 Id eſt, in comitatu principis.

25 Redituum eccleſiaſticorum curam penes œconomos fuiſſe hinc colligas.

26 Vagus & aberrans epiſcopus, expenſis eccleſiæ non eſt alendus.

27 *Novell.* 46.

28 *Nov.* 7. *cap.* 9. Præſidis ſc. quod hodie remiſſum eſt. *Novell.* 120.

Source : BIU Cujas

amabilium episcoporum adjiciatur: ut secundum se videatur cum sua synodo rem agere: & sicut ipse rem facit credibilem [1] & sufficientem ei qui sub eo constitutus est, dum præsens est: ita & ipsi quæ sub eo est synodus præsens, per duos Deo amabilium episcoporum videbitur rem præbere cautissimam, sumentem ex hujusmodi synodo testimonium.

1 Quod sit ab episcopo præsente metropolitano vel duobus episcopis à metropolitano transmissis, idonee fieri censetur.

2 Id est, anno Christi 538.

EPILOGUS.

†. Hanc itaque nostram legem, & ad sedem tuæ beatitudinis, & ad cæteros sanctissimos patriarchas missam, ipsi per literas proprias sub vos metropolitis facietis manifestam, ut illi palam faciant sub se constitutis episcopis: ut nullum lateant quæ à nobis constituta sunt. Dat. Kal. Maji CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Ann. XII. JOANNE V. C. CONS. [2].

TIT. XXIII.

UT CONSTITUTIO SACRATISSIMI IMPERATORIS DE SUCCESSIONIBUS NUPTIALIUM [3] LUCRORUM, QUÆ APÆDIÆ, ID EST NON EXSTANTIUM LIBERORUM, LUCRA INTRODUCIT, OBTINEAT IN HIS FACTIS, QUÆ ACCIDERUNT POST CONSTITUTIONEM: IN HIS AUTEM FACTIS, QUÆ IPSAM PRÆCESSERUNT, LEONIS CONSTITUTIO LOCUM HABEAT.

3 De constitutione Imperatoris, quæ lata est de lucro ex morte liberorum contingente per pacta dotalia, *Jul. const.* 62. De constitutione successionum in lucra nuptialia, *Index Regin.*

4 *l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.*

5 *Novell.* 2. *c.* 3.

6 *d. l.* 6.

7 Id est, anno 538.

NOVELLA CONSTIT. LXVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

SCimus Leonis [4] piæ memoriæ constitutionem de his scriptam, qui ad secundas perveniunt nuptias, sive viri sint, sive fœminæ, & nuptiale lucrum procreatis ex illo matrimonio liberis sancte custodientem, & eum qui ita luctatur solius ususfructus dominum facientem: dominium autem illis conservantem, & jubentem ut si quidem filii vel nepotes moriantur nullo superstite, per quem, qui ad secundas nuptias transiit, dominio privetur: tunc immota & solida apud lucrantem etiam perveniat dominii utilitas.

8 Judices hic sunt provinciarum rectores & præsides. *Goth.* Vid. in hanc Novell. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 16. Adde *auth. qua in provincia.* Cod. *Ubi de Crimine ag. oport. l.* 6. *ff. de Evict.* ANS.

9 De jurisdictione præsidum provinciarum, *Jul. const.* 63.

CAP. I.

IPsam nos nuper [5] correximus, alia quidem statuentes, volentesque ut heredes mortuorum liberorum vel nepotum, sive parentes sive alii quicunque sint, habeant inde aliquod subsidium, lucrenturque etiam jure dominii per eorum mortem quantum ex pacto non existentium liberorum erant lucraturi: reliqua vero pars ad heredes filiorum vel nepotum qui mortui fuerunt, perveniat: nihil enim à nobis occasione ususfructus immutatum est. §. 1. Hæc itaque & nunc, & in omne tempus obtinere volumus, præterquam in his filiis qui mortui fuerint ante nostram constitutionem. Postquam enim prævenit lucrum solidum jam adjectum ei qui ad secundas pervenit nuptias, liberis ante legem mortuis, nequicquam laboraverit nostra lex circa ea quæ lex [6] piæ memoriæ Leonis antevertens sub suam redegit potestatem. Itaque non solum filiis aut nepotibus non existentibus secure habebunt, quæ lucrati fuerunt, sed & si quid eorum apud alios est, secundum jus quod dominis competit, evincent. Hæc igitur brevi lege comprehendentes, hujusmodi dubitationes tollimus, ne assidue super causis molestiam patiamur: sed lege hæc communi recolentes, his liberemur turbis, volentes servari formam quæ nostram legislationem præcessit, ei qui ante eam beneficio affici meruit.

5 *Scrim.* eandem Justitiam Aristoteles vocat κρατίστην τῶν ἀρετῶν καὶ τελείαν μᾶλλον ἀρετὴν, 5. *Ethicor.*

11 *Nov.* 30. *c.* 9. §. 1.

12 Honestum nihil esse potest, quod justitia vacat. *Cic.* 1. *de off.*

13 Elatio animi, si justitia vacat, immanitas: scientia remota à justitia, calliditas potius quam sapientia est appellanda. vid. *Cic.* 1. *de off.*

EPILOGUS.

†. Tua itaque excellentia quæ à nobis hac de re constituta sunt in hunc modum omnibus manifesta propriis præconiis & programmatis efficere studeto. Dat. VIII. Kalend. Jun. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno XII. [7] JOANNE V. C. CONS.

TIT. XXIV.

UT OMNES OBEDIANT JUDICIBUS [8] PROVINCIARUM [9] ET IN CRIMINALIBUS, ET IN PECUNIARIIS, ET IBI NEGOTIA EXAMINENTUR, NULLO EXCEPTO PER PRIVILEGIUM: NEC HUC CONVENTI DEDUCANTUR, NISI SACRA PRAGMATICA FORMA EXHIBERI QUEMPIAM JUSSERIT.

NOVELLA CONSTIT. LXIX.

Imp. Just. Aug. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

UNam quidem esse omnium perfectissimam [10] virtutem arbitrandum est hominibus, quæ jura omnibus distribuit: hæc est ex causa cognominata justitia [11]. Etenim unamquamque aliarum virtutum nisi [12] subsequantur hujus bona, fiet nihil horum quæ competunt: itaque nec fortitudinem [13] quæ non est cum justitia, laudabimus: cum scilicet patria [14] lingua fortitudinem [15] in armis, virtutem appellet [16] solum: & si quis ab ea justitiam subtrahat delictorum solummodo, non quorundam bonorum fiet occasio, quam in nostris provinciis intuentes contemni, lege placenti Deo eam corroborare, & ad fortitudinem decentem reducere judicavimus oportere. Plurimorum namque alii quidem literas sacras, alii privilegia, alii pragmaticas formas, alii præcepta judicum, quidam alias ex aliis adinvenientes occasiones sibi peragunt peccandi: quidam in provinciis & extra eas litigare simulant. Qui enim in quolibet loco male patitur, aut aliquod suorum amittit, aut de terminis terræ litigat, aut de proprietate [17], aut de possessione, aut de hypotheca, aut de alio quocunque [18]: quomodo valebit in alio loco probationes horum quæ pertulit exhibere? hæc enim agentes, ostendentesque potentiam solam & fortitudinem, ita juste credentes talia machinantur: & hæc homines perpetrant tanquam perpetuam virtutem habituros se confidentes, & non respiciunt ad millia & decies millia exempla, quia sero tandem & in personis numerabilibus ex potentibus videmus potentes procedere, & ex divitibus divites: in omne autem ævum pene ex [19] potentibus processerunt inanes, ex divitibus autem pauperes: dum patrum injustitiam soboles est secuta: & non cogitant neque reputant, quoniam quod ipsi quasi per se machinantur potestatibus utentes: hoc forsan contra eos qui ex eis procreantur, agunt: non eadem potentia sequente sobolem, quæ illos sequitur.

8 Judices hic sunt provinciarum rectores & præsides. *Goth.* Vid. in hanc Novell. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 16. Adde *auth. qua in provincia.* Cod. *Ubi de Crimine ag. oport. l.* 6. *ff. de Evict.* ANS.

9 De jurisdictione præsidum provinciarum, *Jul. const.* 63.

10 Ταυτότητα *Scrim.* eandem Justitiam Aristoteles vocat κρατίστην τῶν ἀρετῶν καὶ τελείαν μᾶλλον ἀρετὴν, 5. *Ethicor.*

11 *Nov.* 30. *c.* 9. §. 1.

12 Honestum nihil esse potest, quod justitia vacat. *Cic.* 1. *de off.*

13 Elatio animi, si justitia vacat, immanitas: scientia remota à justitia, calliditas potius quam sapientia est appellanda. vid. *Cic.* 1. *de off.*

14 Lingua patria hic est lingua Latina. *Nov.* 12. *c.* 2. *Nov.* 30. *c.* 5. adde *Plut. in Coriolano. Cic.* 2. *Tuscul.* vide *Petr. Fabr.* 1. *semest.* 10.

15 Ἰσχὺν *Scrimg.* quæ eadem est cum ἀνδρίαν.

16 Virtutis vocabulo apud Romanos frequentissime significatur fortitudo. hinc virtus militaris, id est, fortitudo, *l.* 1. §. 6. *ff. de postulando. l.* 4. *ff. de his qui not. l.* 21. *ff. de captivis: l.* 12. *Cod. de captivis.* virtutis ornatus, id est, belli. *Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum.* Plura & prope innumera hujus rei exempla vide apud Petrum Fabrum *d. loco.* ubi inter cætera monet ex Apuleio & Marcellino & aliis Grammaticis ἀρετὴν dici ἀπὸ τοῦ ἄρεως. id est, à Marte: adde *Arist.* 1. *Polit.* 9.

17 Res nobis utilitatem præbet vel proprietate, vel possessione, vel hypotheca, vel jure.

18 Jure scil. ut sunt servitutes.

19 Vid. *Hesiodum vers.* 5. & 6. libro Opera & dies.

20 Hinc sumpta est Authentica, *Qua in provincia, C. ubi de criminib.*

21 Forum fortitur reus ubi delinquit. *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid. l.* 54. *in fin. ff. de procurat. l.* 2. §. 4. *l.* 19. §. 2. *l.* 36. *in fin. l.* 45. *ff. de jud. l.* 2. *C. ubi de ratiocinitr. & toto tit. ubi de crim.* N. 8. *c.* 8. *in fin. l.* 7. §. 4 *ff. de accus. l.* 28. §. 15. *ff. de pan. l.* 3 *ff. de re mil.*

22 Separari vindicationem finium à vindicatione dominii hinc collige, ut *l.* 10. *C. de evict.*

CAP. I.

HÆc [20] considerantes, præsentem ponere legem existimavimus oportere: & præcipimus omnibus in provinciis judicibus quicunque nostris obediunt sceptris in universa ditione, & quæ ascendentem Solem, & quæ occidentem videt: & quæ occidentem Solem, & quæ ex utroque est latere: ut unusquisque in [21] qua provincia deliquit, aut in qua pecuniarum aut criminum reus fit, sive de terra & [22] de terminis, sive de proprietate,

ρήσεως φυλαττομένης τὴν ἡδὺ παρ' ἡμῶν νομοθετηθεῖσαν, τὸ τε παρούσης τῆς δύο θεοφιλῶν ἐπισκόπων προσταθώσι, ἵνα καθ' αὐτὸν δοκῶσι μὴ τὴν ἑαυτῶν συνοδὸν τὸ πρᾶγμα πράττειν· καθάπερ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα ποιεῖ πιστὴν καὶ αὐτὸν τὸν τεταμένον παρακινόμενον, ἕτω καὶ αὐτὴ ἡ ὑπ' αὐτὸν θεοφιλεστάτη συνοδος δι' δύο τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων δόξειεν τὸ πρᾶγμα ποιεῖν ἀσφαλὲς, τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης συνόδου προσλαμβάνουσαν μαρτυρίαν.

EPILOGUS.

†. Τοῦτον οὖν ἡμῶν τὸν νόμον πρός τε τὸν θρόνον τῆς μακαριότητος, πρός τε τοὺς λοιποὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας καταπεμπόμενον αὐτοὶ διὰ γραμμάτων οἰκείων τοῖς ὑφ' ὑμᾶς μητροπολίταις ποιήσητε φανερὸν· οἱ δὲ λοιποὶ καθεστῶτες τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις, ὥστε μηδὲν διαλαθεῖν τῶν παρ' ἡμῶν διαπεμφθέντων. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Ὡστε τὴν διάπειξιν τῆς εὐσεβεστάτης βασιλείας, τὴν ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς τῶν μυριακῶν κερδῶν τὰ ἐξ ἀπαιδίας εἰσπίπτοντα κέρδη, κεκτῆσθαι οὐ τοῖς μὴ τὴν διάπειξιν συμμεμενάκασι φάκτοις, ἐπὶ δὲ τοῖς μετὰ αὐτῆς τὴν Λέοντος διάπειξιν χώραν ἔχειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξή.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἐπὶ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμεν τὸν Λέοντος τὸ εὐσεβὲς μνήμης διάπειξιν, τὴν γεγραμμένην ὑπὲρ τῶν εἰς δευτέρας ἀφικνουμένων γάμους εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν, καὶ τὸ ὂν δὲ γάμοις κέρδος τοῖς ἐξ ἐκείνου δὲ γάμου παισὶν οὐσίως φυλάττουσαν, καὶ μήτης τὸ χρήσεως τὸ κερδαίνοντος κύριον ἀποτελοῦσαν, τὴν δεσποτείαν δὲ ἐκείνοις τηροῦσαν· ὡς εἴγε οἱ παῖδες καὶ ἔζησαν τελευτήσειεν, ὅσα ὅντος τοῦ λοιποῦ ἀδένος δι' ὃν ὁ τοῖς δευτέραις ὁμιλήσας γάμοις τὸ δεσποτείας ἐστερήθη, μένειν βεβαιουμένην ἀναφαίρετόν τε καὶ ὁλόκληρον πρὸς τοῦ κερδαναῖ καὶ τὴν ἐκ τοῦ δεσποτείας ὠφέλειαν.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑύτην ἡμεῖς ἔναρχον ἐπωρθώσαμεν, ἄλλα τε διατυπώσαντες, καὶ βουλόμενοι τοὺς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἐγγόνων (εἴτε γενεᾶς εἰσιν, εἴτε ἕτεροί τινες) ἔχειν ἐκείθεν τινὰ βοήθειαν, μόνῳ δὲ ἀπὸ τελευτῆς ἐξ ἀπαιδίας συμφώνῳ μένοντος καὶ κτ' δεσποτείαν παρὰ τοῦ κερδαίνοντος δὲ λοιπὸν ἐπὶ τοὺς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἐγγόνων ἰόντος, κατ' ἐδὲν ὑφ' ἡμῶν δὲ τοῦ χρήσεως λόγῳ καινισθέντος. §. α'. Ταῦτα τοίνυν καὶ νυῦ καὶ εἰς τὸ ἀπειρον χρόνον κρατεῖν βουλόμεθα, πλὴν εἰ μὴ ἔτυχον οἱ παῖδες, πρὶν ἢ τελεῖν τὴν ἡμετέραν διάπειξιν, τετελευτηκότες. ἐπειδὴ γὰρ ἔφθη τὸ κέρδος ὁλόκληρον ἤδη προσγινόμενον τοῖς δευτέραις ὁμιλήσαντι γάμοις, τῶν παίδων πρὸ δὲ νόμου τελευτησάντων, ὅσα ἂν ὁ ἡμέτερος νόμος ἐκείνα ἀφαιρεῖσθαι ἀναγκάζοιτο ἀπὸ τοῦ θεσμοῦ Λέοντος δὲ τοῦ εὐσεβοῦς λήξεως ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πεποίηκεν ἐξουσίαν· ὥστε μόνον παίδων ἢ ἐγγόνων ἐκ τούτων ἀσφαλῶς ἔξεσιν ἄνευ ἐκείθεν βοηθείας, ἀλλ' ἤδη καὶ εἴ τι τούτων παρ' ἑτέρους εἴη, κτ' τὴν δεσποτείας πρέπον τρόπον ἐκδικήσει. §. β'. Ταῦτα τοίνυν νόμου βραχεῖ ἀφελείαντες, πᾶς τις ἀμφισβητήσας ἀναιρεῖται, ἵνα μὴ διὰ κῶς ὑπὸ τοῦ αἰτήσαντος ἐνοχλούμεθα, ἀλλὰ νόμῳ τούτῳ ἐναποθέμενοι κανόνι, τοιούτων ἀπηλλαγείημεν ὄχλων, τὸ τοῦ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας χρῆμα φιλάνθρωπον βουλόμενοι τοῦ τοῦ τούτης δυναστηρίου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ κτ' τούτου ἡμῖν ὡρισμένα τὸ πρόσωπον ἅπασι φανερὰ διὰ οἰκείων κηρυγμάτων καὶ προσταξέων κατασήσατω. Dat. VIII. Kal. Jun. Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Περὶ τοῦ πάντως ὑπακούειν καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ ἐπὶ χρήμασι· καὶ κατὰ τίνας ὑπευθύνους ἐξετάζεσθαι, μηδένος ἐξαιρουμένου ἀπὸ τοιαύτης τινος, χωρὶς θείας πραγματικῆς τύπου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξθ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινοπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΙαν εἶναι πασῶν πλεωτάτην ἀρετὴν ὑπολαμβάνειν ἀνθρώπους τὴν δίκαια πᾶσι βραβεύουσαν, φαμὲν δὴ τὴν τοῦ πράγματος ἐπωνυμον δικαιοσύνην. καὶ γὰρ ἐκείνης τὰ ἄλλων ἀρετῶν εἰ μὴ παρακολουθοίη τὰ ταύτης ἀγαθὰ, χθόνιοι ἂν ἐδεῖ τὰ θεσπιῳόντων. τοιγαροῦν ἐδὲ ἀνδρείαν τὴν μὴ μετὰ δικαιοσύνης, ἐπαινέσομεν, καίτοιγε ἡ πάτρια φωνὴ τὸν ὅπλοις ἰσχὺν ἀρετὴν ὀνομάζει μόνην· εἰ δέ τις αὐτῆς τὸ δίκαιον ἀφέλοιτο, πλημμελημάτων ἀφορμὴν μόνον, ἃ μὴν τινος χθόνιος ἂν τὰ βελτίονα, ταύτην ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ὁρῶντες παρεισρεμβόλου, νόμῳ θεραπεύσαι θεὸν, ἀναρρῶσαί τε καὶ θεῖς ἰσχὺν πρέπουσαν ἀναγεῖν ὠφθημεν χρεών. πολλοὶ γὰρ οἱ μὲν γεγραμμένα θεῖα, οἱ δὲ θεσπίσματα, οἱ δὲ πραγματικὰς τύπους, οἱ δὲ θεσπίξεις δρεπάς, οἱ δὲ ἄλλας ἐξ ἄλλων εὑρίσκοντες θεφάσεις, ἑαυτοῖς καθαπτόμενοι τὸ πλημμελεῖν μὲν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔξω δὲ οἰκείων δικαίων πραττοιεῖσθαι. ὁ γὰρ ἐπί τινος τόπου παθὼν κακῶς, ἢ τι τῶν οἰκείων ἀπολωλεν, ἢ θέσεως δικαζομένης ἢ περὶ δεσποτείας, ἢ περὶ νομῆς, ἢ περὶ ὑποθήκης, ἢ περὶ τινος ἄλλου, πῶς ἂν ἰσχύσειεν ἑτέρῳ τόπῳ τὰς ἀποδείξεις ὧν ἔπαθε παρασχεῖν; οἱ δὲ ταῦτα πράττοντες, δυνάμιν συνδεικνύμενοι μόνην καὶ ἰσχὺν ἐπὶ δικαίῳ πιστεύουσι, τὰ τοιαῦτα τεχνάζουσι. καὶ ταῦτα ἄνθρωποι δρῶσι, ὡς διηνεκῆ τὴν δυνάμιν ἕξειν πιστεύοντες, καὶ οὐκ ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ πολλὰ καὶ μυρία παραδείγματα. ὅτι πῶς οὐχὶ καὶ μόλις καὶ ἐν θεσπίσοις δυσελεγκτοις ἐκ δυνατῶν εἴδομεν θεῖόνους δυνατὸς, καὶ ἐκ πλουτούντων πλουτοῦντα. τὴν ἐπίπαν χρεὼν ἐκ τῶ δυνατῶν θεῖασιν ἀσθενεῖς, ἐκ πλουτούντων τὴν πτωχοὺς, καὶ τοὺς πατέρων ἀδικίας τοῖς ἐξ αὐτῶν καθαγλυθέντας. καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν ἐδὲ λογίζονται ὡς ὅσῳ αὐτοὶ δηθεν ὑπὲρ ἑαυτῶν μηχανῶνται τοῖς δυνάμεσι χρώμενοι, τόσῳ ἴσως τὴν γινομένων ἐξ αὐτῶν πτώσιν, ἐπ' αὐτοῖς ἐκείνοις ἐπαναγλυθέντας δυνάμεως.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑὐτὰ συνοήσαντες, τὴν παρόντα θείαν νόμον ἀνθημεν χρεῶν· καὶ πασηρθόμεν πᾶσι τοῖς οὖ τοῖς ἐπαρχίαις οἰκοῦσιν, ὁπόσοι τὴν ἡμετέραν κατακοὴν σκήπτρων ἐπὶ τὴν ὑπηκόῳ πάσης, τὴν τε εἰς ἀνίσχοντα βλεπόντες, τὴν τε πρὸς δυόμενον ἥλιον, τὴν τε ἐκατέρωθεν ὕσης. ὥστε ἔκαστον ἐφ' ἧς ἐπαρχίας πλημμελεῖ, ἢ ἐφ' ἧς χρημάτων ἢ ἐκλημάτων ὑπόδικον γίνεσθαι, (εἴτε περὶ γῆς ὁρίων, εἴτε περὶ δεσποτείας, εἴτε περὶ νομῆς, ἢ ὑποθήκης, ἢ περὶ ἑτέρας οἱασδήποτε

Source : BIU Cujas

δήποτε τῶν φάσεως) ὀνείδισε καὶ τὰς δίκωσιας ὑπερβάλλον· τοῦτο δὲ τὸ καὶ τοῖς τῶν ἡμῶν νομοθέταις ποικίλως μὲν, εἰρημένον ἦν ὅμως, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς καὶ ὡς ἡμεῖς αὐτὸ διενοήθημεν. ἀλλὰ μηδὲ ζητεῖν ὑπερβολὴν πλεονεκτεῖν. εἰ γὰρ μεγάλα τὰ ἁμαρτήματα ἢ τὰ σωματικὰ βλάβης καθέστηκε, χρὴ πᾶσι τρόποις ἐπ' αὐτοῖς καὶ τιμωρίαν εἶναι καὶ ῥᾳθυμίαν, εἰ δεήσειεν, καὶ ἐξέτασιν ἐπιχείρειν, ἵνα τὸ ἀδικεῖσθαι τὰ ἐλάττω καὶ παρὰ τὸν νομοθέτην. Εἰ δὲ ἐπὶ σμικρᾷ τις ὁμοίως πλημμελοίη, μεῖζον ἐπὶ τὸ ἁμάρτημα χωροῖτο εἰ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βραχέσι τῶν δικαίων ἁπλαύσειεν, ἀλλ' ἀναμένοι χρόνος τε ἐπ' ἀλλοδαπῆς χώρας ἐκεῖσε τὰ αὐτὸν ἄγειν, καὶ ἀεὶ τούτων διαφέροιτο, ὃν μὲ ὧδε παρεῖναι, ὧδε ἐπὶ τὰ χώρας ἴσως, ἵνα τὴν ἰσχὺν τὴν ἐκείνου ἢ ἵνα τὴν ἀσθένειαν τὴν αὐτοῦ, μετελθεῖν δυνάμενοι ἀφοσηκότως. τί γὰρ ἂν εἴη χαλεπώτερον, ἢ τὰ ἀδικηθέντα τυχεῖν ἢ ἀεὶ ἀφαίρεσιν βοὸς, ἢ ἵππου, ἢ τὰ ὑποζυγίων τινος, ἢ βοσκημάτων, ἢ (ἵνα τελαίτερον εἴπωμεν) κτητικιδίας ὄρνιθος. τοῦτον ἀναχωρεῖσθαι μὴ καὶ ἓν ἀφορμὴ χώρας δικάζεσθαι, ἀλλ' ἀλλαχόσε φεύγειν, κἀκεῖσε τὰς ἀποδείξεις ὧν ἔπαθεν ἀπιστεῖσθαι, καὶ ἡ πολλαπλασίαν ὑπομένειν τὴν δαπάνην τε καὶ πράγματος ἀποτιμήσεως, ἢ τὴν ἀπεχθειαν στενάζοντα φέρειν; ἔνθεν ἡμῖν πολὺ τὸ ἀφοσιούντων ἐφ' ἑκάστης ἐσί· καὶ τά γε πολλὰ ἐπὶ τοιαύταις αἰτίαις ἐνοχλούμεθα μικρῶν ἕνεκα ἀφορέσεων, αὐτοί τε πολλὰς ὑπομένοντες ὀχλήσεις, ὁρῶντές τε πολὺ μᾶλλον ἀνθρώπων, πολὺ δὲ γυναικῶν ἐκ τῶν οἰκείων τόπων ἐξανιστάμενον, καὶ εἰς τοῦτο ἀφικνούμενον τὴν δύσαιμονα πόλιν. ἣν οἱ πλείστοι καὶ μεταστάντες καὶ ἐργαζόμενοι τὸ πρὸς ἡδονὴν βιοτεύσειν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τελευτῶσιν ἐνθάδε.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν παρόντων ῥέων.

ΕΙ μὲν ἐν ἐνδημοῖεν ἀμφω τῇ χώρᾳ, ὅ, τε ἐναγων, ὅ, τε ἐναγόμενος, μηδαμῶς εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν τὸ πρᾶγμα ἕλκειν, μηδὲ εἰς τοῦτο τὸν δαίμονα πόλιν, μήτε ὑπὸ νομίου τινός, μήτε ὑπὸ κελεύσεως, ἀλλ' αὐτόθι τιμωνεῖν. Εἰ δ' ὁ μὲν πάρεσιν, ὁ δ' ἄπεσιν, ὁ δὲ παρὼν ὑπὸ τῶν οἰκίας δὲ μὴ παρόντος ἀδικεῖται· ἐν αἰτίαις γινέσθω πᾶσι τρόποις αὐτὸς ὁ τὸν ἀδικίαν πεπραχὼς, εἴτε φρονητὴς, εἴτε μισθωτὸς, εἴτε ὁτισοῦν τοῦ αὐτοῦ εἴη. ἔξεσι δ' αὐτῷ φεύγειν τὸ τῆς ἐπαρχίας ἀφόρισμα (ἔστι δὲ νόμος τὸ κοινὸν τὸ πάλαι κείμενον) φθειρίαν λαμβάνοντι, μᾶλλον τὸ δεῖ τούτων ὑπὲρ αὐτὸν φάσεως ἐν ᾗ τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται. §. α'. Ἀλλ' εἰ μὲ σωίεχεις ἡ ἐπαρχία καθέστηκεν ἐν ᾗ τὸ πρᾶγμα), μιᾶς ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ καθεσωσῶν, ποτέρων αὐτῷ μᾶλλον διδόσθω φορέσιμα· εἰ δὲ μεῖζον εἴη τὸ ἀφόρισμα, ἔξ. εἰ δὲ ἐν Παλαισίνης τυχὸν ἢ Αἰγύπτῳ, ἢ ἐκ τινῶν τῶν ἐθνῶν τῶν πορρωτέρω, μᾶλλον ὀκτὼ φάσεις τοῦτο δρκέσειν. εἰ δὲ ἐκ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν, ἢ τῶν βορείων, ἢ τῶν ἐπὶ Λιβύης, τὰ νικαῦτα ὁ μὴ τοῖς φὸ ἡμῶν νομοθέταις αὐτάρκης δόξας εἶναι χρόνος ὁρίζεσθω· φαμὲν δὲ τὸν σύνεδρα μᾶλλον. ὥστε ἐκεῖνον, εἰ μὲ αὐτῷ τῷ μεμαλυνηκότι πιστεύοι, τὰ δίκαια ἐκείνῳ τοῦτο ἐπιτρέπειν· εἰ δὲ ἀλλοιοτρόπῳ τι φάσις ἐκείνον φρονεῖ, ἕτερον γὰρ σκέπτεσθαι τὸν καταδεξόμενον πᾶσι τρόποις τὰ ἐναγωγὰ, καὶ πληρώσοντα πάντως τὰ ψηφιζόμενα, εἰ μὴ ἔφεσις ἀναλυθήσεται εἴτε ἐπὶ μεῖζον, εἴτε ἐπὶ ἐλάττονος αἰτίας. §. β'. Εἰ δ' ὁ μὲ μαλύσειεν, ὁ δὲ δοκιμάσειε τὰ ἐπιτρέψας, καὶ ὁ πεπεισμένος ἀφορισμοῦ χρόνον, ὡς δὴ κυρίως πράξοντα ἢ ἠπατημένον· καὶ ὑπὲρ δ' ἀπόντος φάσεως καὶ ἄκυρα παρασκευάσει ὁ τὰ καταβέσεως ἀκριβώμενον ἀφορισμὸν τὸ οἰκεῖον δικαιότερον, καὶ τὰ δίκαια ἐξεπίσας, ὡς παρόντος δὲ τὰ ἐναγωγὰ ὑφισαμένης, καὶ δικάζεσθαι καὶ αὐτόν, εἴπερ ὑπόδικον φανεῖν καὶ φάσις γε ἐκείνου τὸ μὴ τὰ τοιαύτα ὑπόμνησιν σκέπτεσθαι πᾶ τῶν χώραν μὴ βεβληθέναι, εἴπερ ὅλως ὑπόδικος φανείη. καὶ εἰ μὲ εὔπορον εἴη, αὐτὸς σκοπείτω τὰ ἐκ τοῦ ψήφου· εἰ δὲ ἄπορως ἔχοι, καὶ μὴ δρκοις φάσις τὸ πᾶν τὸ καθοδίκης, τὰ νικαῦτα καὶ ἐκ δὲ ἀπόντος ἀναπληρούσθω τὸ νενικηκότι ἐπὶ τούτῳ ζημίᾳ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν ἀπόντων ῥέων.

ΕΙ δὲ αὐτὸς φανείη ὁ τοῦ κύρους τοῦ δίκης φθαρησόμενος κελευσθείς, ἢ τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ νομίμως πράξοντα, τότε καλείσθω μὲ τῇ δὲ νόμῳ φωνῇ, μὴ ὑπακούων ᾖ, καθαδικαζέσθω καὶ ἀπὼν, καὶ τὸ καλούμενον τοῦ ἐρημοδικίαν ἀζημία. ὁ γὰρ καὶ φάσεως ἀπολιμπανόμενος, καὶ ἑαυτὸν ἀν ἐλάττων δὲ παρόντος νομισθείη. Εἰ μέντοι ὁ μὲ ἴσως παρακλήσοιτο, ἢ σείλεις τινὰ, ὁ δὲ κατηγορήσας ἀπολειφθείη, τότε καὶ ἀφιέσθω τὸ ἐναγόμενον, καὶ τὰς ζημίας αὐτῷ ἀναφερέσθω τὸ συκοφάντου καθαναλισκέσθω. ἕτω γὰρ ἔσονται μέτριοι πάντες, ἕτως δὲ πλημμελεῖν πεύσονται, ἕτως ἐκ ἡσσον δυνάμενοι τὸ πλατεῖν δὲ δικαίως κρατεῖν. §. α'. Καὶ ὁ λέληθεν ἡμᾶς ὡς ἴσως ἐδὲ τοῦτο δρκεῖ φάσεις τελεσιούργου δὲ πράγματος θεραπείαν, τὸ δικαζόντων τοῖς δυναστοτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς τὰ δικαιότερα βιαλομένοις καὶ ἐπὶ χώρας παραγινομένοις χαλεπόν. ἀλλ' ὅμως ἴσμεν τόγε πολεῖσον τὸ ἀδικημάτων θεραπεύοντες τὴν νομοθεσίαν τούτῳ μᾶλλον ᾖ, τόγε ἐφ' ἡμῖν, τὸ πᾶν ἔσται πεθεραπευμένον. οἱ γὰρ δοκοῦντες παραδιδόντες πᾶς δρχας εἰ μὴ φάσεσθαι ὄρνιθ' ὑπόκοιεν οἱ τούτοις φοβαλμιῶντες, ὥστε τὸ δίκαιον ἅπασι κείνειν, καὶ καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἐδὲν, οἶμαι, μᾶλλον τὸν παρόντα νόμον, ἑτέρας τινὸς δεησόμεθα φάσεως· εἰ γὰρ οἱ μὲ δίκαια δικάζοιεν, φάσεις τὸν νόμον τε ὁμοῦ καὶ τὸν ὅρκον βλέποντες.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν ἀγραίας φάσεως ἀφαιρεμένης.

ΕΞαρπίσῃ δ' ἂν τὰ ἐπιχωρίων δρχῶν τὰς ἀδικουμένας ἐδὲ εἰς, ἐδεμιᾶς χρόνου ἢ φάσεως, ἢ δυνάμεως, ἢ τύπου. πολὺ εἰ μὴ θεῖον ἡμέτερον πραγματικὸς τύπον, φάσεως δημοσίας αἰτίας φάσεως ἀφορμὴν σύπω τινὰ χυσοῦν, φάσεσθαι, ἢ ὁ νόμος ποιοῖ· ὁποῖον ἐπὶ τῶν ἐγκλήτων. καίτοιγε καὶ τὰ τοῦ καὶ μέρος ἐθεραπεύσαμεν, πολλὰς τὰ μείζονα δρχὰς τῶν τοῖς ἐπαρχίαις ἐφέσεις καθιστῶντες ἵνα περὶ ἐκείνοις μᾶλλον τὰ ἐφέσεως (ὅταν μὴ φὸ μείζων τινὸς εἴη τὸ ζητούμενον) ἢ καὶ τοῦτο ἀγωνίζοιτο τὴν δύσαιμονα πόλιν. §. α'. Τοῦτον ἂν ἀναθέντες δικαιοσύνῃ τὸν νόμον, ἔτι μᾶλλον ποιήσομεν αὐτὸν δικαιότερον, εἰ μηδενὶ συγχωρήσομεν ἔχειν κατ' αὐτὸ τινὰ φάσεως νόμιον, μηδὲ ἐξαιρεῖσθαι τὸν νόμου τούτου μηδ' ὅπερ φάσιμον, μηδὲ εἴ τινι τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν πεφιλοτίμηται), ἢ τινι τῶν ἱερῶν ξενώνων, ἢ ὅλως τῶν σεβασμιωτάτων οἴκων, ἢ τινι τῶν αὐτῆς τῆς βασιλείας οἴκων, ἢ τῶν θείας πατερμονίας, ἢ τῶν θείων πελοτάτων, (αἵπερ εἰκότως μὴ τῶν ἄνωθεν εἰσὶ πιμῶν δεύτερον τεταγμένων) μήτε εἰ πισὶ τῶν δρχόντων, εἴτε δεσποτικῆς φάσεως ἢ ἐπὶ τούτῳ ζημίᾳ.

CAP. II.

De præsentibus reis 3.

SI igitur fuerint ambo in provincia & actor & reus, nequaquam ad aliam provinciam causa trahatur, neque ad hanc felicissimam civitatem, neque ex privilegio cujuspiam, neque ex jussione: sed illic decidatur. Si vero alter quidem adest, alter autem abest: qui vero præsens est, ex domo absentis injustitiam patiatur: conveniatur omnibus modis ipse qui injustitiam egit, sive curator 4, sive conductor, sive quicunque sit ejus: & liceat ei secundum provinciæ spatium, & secundum legem communem antiquitus positam inducias accipientem, nuntiare quæ de his gesta sunt, illi ad quem causa refertur. §. 1. Sed si quidem vicina provincia est in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus 5 in medio provinciarum constitutis: quatuor ei mensium dare inducias: si vero majus sit spatium, sex. Si vero ex Palæstina forsan, aut ex Ægypto, aut ex spatio gentium longinquarum, menses octo ad hoc sufficient. Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut è Lybia: tunc quod etiam præcedentibus legislatoribus sufficiens visum est esse tempus determinatum, hoc est novem mensium: ut ille (si quidem ipsi nuntianti credat) litem illi eam committat. Si vero aliquid aliud de illo sapit, alium dirigat susceptum modis omnibus actionem, & compleatur omnino quæ decernenda sunt: nisi appellatio fuerit subsecuta, sive in majori, sive in minori causa. Si autem ille 6 quidem nuntiet 7, ille 8 vero non ordinet 9, & statutum transeat tempus: tanquam 10 firme agentem eum qui conventus est, & pro absente persona, etiam invitum repræsentet negotii judex apud suum tribunal, & causam examinans præsente eo 11 qui conventionem suscepit, condemnet etiam eum 12 in quo obnoxius apparuerit, & insuper illum post hujusmodi admonitionem mittere in provinciam non volentem: si tamen omnino obnoxius 13 apparuerit, & si quidem locuples sit: ipse exigatur quæ decreta sunt, si vero minus sit quod habet, ut non sufficiat in ista condemnatione: tunc & de absentis rebus compleatur 14 victori damnum hujusmodi.

CAP. III.

De absentibus reis 15.

SI vero neque ipse 16 apparuerit, qui dominum litis præsentare jussus est, aut 17 qui pro eo legitime cogatur: tunc vocetur quidem legitima 18 voce, non autem obediens condemnetur & absens, secundum schema quod appellatur eremodicium 19, id est, desertæ causæ. Nam qui per contumaciam deserit, in nullo minor 20 præsente putabitur. Si vero ille quidem forsan advenerit, aut miserit quempiam, accusator autem desit, tunc & absolvere eum, & damna 21 ejus mederi calumniatorem cogat, sic erunt temperatiores: sic peccare cessabunt: sic non putabunt potentiam 22 divitiarum justitiæ prævalere. §. 1. Nec latet nos, quia forsan nec sufficiat hoc ad perfectissimam causæ medelam: cum judicantes potentioribus magis quam justiora volentibus & ad provincias venientibus præstent. Sed tamen novimus plurima injustitiarum curata ab hac legislatione, magis autem quantum ad nos est, totum erit sanatum. namque non aliter tradimus cingula, nisi 23 prius jusjurandum subierint hæc accipientes, juste omnibus judicare, & puras servare manus. Non puto post præsentem legem altero quolibet egebimus augmento, si illi quidem juste judicent ad legem simul & jusjurandum respicientes.

CAP. IV.

De fori præscriptione 24 *tollenda.*

ARripiat 25 autem nullus provincialibus cingulis violentos, nullo autens privilegio, aut potestate, aut forma: nisi 26 forte sacra nostra pragmatica forma occasione publicæ causæ præcedens, exhibitum hic quempiam inferri præcipiat: aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus: licet etiam hoc ex multa parte curavimus, plurimos majorum judicum in provinciis appellationum constituentes, ut apud illos magis appellatio, quando non de maximo negotio fuerit quæstio, quam in hac examinetur maxima civitate. §. 1. Hanc 27 dicentes justitiæ legem, adhuc potius faciemus eam justiorem, si nulli 28 permittamus habere contra eam quædam privilegia: neque excipi ab hac lege quolibet privilegio 29: nec si cuilibet sanctarum ecclesiarum largitum sit, aut alicui venerabilium xenodochiorum, aut aliis venerabilibus domibus, aut alii cuilibet ipsarum domuum imperialium, aut sacro patrimonio 30, aut sacris privatis, quæ merito post 31 supremum honorem secundo loco sunt posita: nec si aliquibus judicibus, aut

1 Ut eo loci quisque convenia-tur, ubi aliquid egerit vel admiserit, sive de maxima, sive de minima re, veluti si de gallina agatur. Quamvis enim minima hæc res videatur, attamen justitiæ ratio non ex quantitate, sed ex suis regulis æstimanda est. Nam quod aliis vilissimum videtur, hoc aliis etiam quam pretiosissimum est, cum & alioqui probationum copia, in extraneis locis non sit similis agentibus, *Jul. const.* 63. *seu numero* 214.

2 Reus in loco ubi delinquit forum sortitur, *l.* 1. *C. ubi de crim.* nec potest igitur excipere forum judicis in cujus territorio deliquit. Dices tamen rescripto principis actorem posse suum ad forum reum evocare, *Novell.* 53. Melior est ea parte actoris conditio, quam rei. Cur? quia actori probationum copia similis esse non potest aliis in locis extraneis, atque in loco delicti admissi. *Jul. hic.*

3 *Julian. numero* 215.

4 Absente reo criminis accusatio seu causa denuncianda est ejus inquilinis, conductoribus, procuratoribus vel domesticis.

5 Ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ καθεσωσῶν, id est, duabus provinciis in medio constitutis. Porro quid veteribus mansio fuerit, dixi ad *l.* 18. §. 10. *ff. de muneribus.*

6 Id est, curator, procurator, conductor, quive possidet nomine absentis.

7 Locatori & rerum domino. Solet enim possessoribus rerum alienarum tempus indulgeri ad certiorandum & evocandum dominum, idque fit pro locorum distantia, *l.* 2. *Cod. ubi in rem l. ult. Cod. de dilationib. l.* 3. *Cod. Th. de jure fisci.*

8 Dominus proprietarius, seu reus.

9 Aliquem à quo defendatur.

10 Ὡς ἢ κυρίως πράξοντα τὸν ἠτιαμένον ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος, πρόσωπον ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος πράττων. & *l.* νομίμως πράξων, id est, procurator, sic hodie Galli, *Faire pour autruy.* Hoc igitur innuit reo neque veniente neque procuratorem mittente, litem agi cum eo, qui absentis prædium possidet, quasi cum vero & legitimo procuratore absentis, *Scrim.* perinde ac si specialiter constitutus esset ac faceret pro absente.

11 Conductore, curatore, procuratore, cove qui possidet nomine absentis.

12 Contumacem locatorem id rei dominium. 13 Si tamen vere reus fuerit. 14 Textus meo judicio depravatus est & inversus. Ideoque ne putes actorem quo casu vicerit, cogi, reflictis bonis condemnati, quæ in provincia, in qua delictum est & sententia lata est, habet, absentis rei forum sequi, ut sententiam exequatur. sed hoc dixi, Ex bonis absentis in ea provincia in qua deliquit sitis, victori id quod judicatum erit, solvi æquum esse. Possumus & sic interpretari, Si victori satisfieri non potest ex bonis præsentibus condemnati, potest victor complementum quantitatis sibi adjudicatæ petere in eo quoque foro in quo condemnatus degit. 15 *Jul. num.* 216. adde *Novell. Leon.* 108. 16 Id est, conductor. 17 Ἢ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ νομίμως πράξοντα. id est, procuratorem legitime constitutum. 18 Τῇ τοῦ νόμου φωνῇ. voce præconis per præconem, *Jul. hic num.* 216. Porro *vox legis* dicitur eadem forma, qua Synesio *in epist.* Carnifex, manus legum. Præco etiam dicitur vox judicis: *Edicto Justiniani.* 8. *cap.* 3. §. 4. ut qui verba judicis pronuntiet, & scribitur tamen in gestis, judicem dixisse, non præconem: ut Augustinus scribit 3. *de trinitate*: & *de verbis Domini serm.* 16. adde *Novell.* 12. *in fin.* 19 Eremodicium, non est desertio vadimonii, seu promissionis *judicio sisti*, sed litis contestatæ. Qui litem deserit, litis damno coërcetur, nec appellat. 20 Contumax atque desertor, habetur pro absente. Judicatur efficaciter adversus præsentem, ergo & adversus desertorem litis, vid. *Nov.* 90. *c.* 9. 21 Vid. *Nov.* 53. *c.* 1. 22 Τῷ πλουτίῳ τῶν δικῶν κρατεῖν. *Scrim.* Divitiæ justitiæ cedere debent. 23 *Novell.* 8. *cap.* 7. 24 Evocationibus. 25 Id est, nullus eripiat cognitioni judicum provincialium reos per vim. *l.* 4. *ff. ad l. Jul. de vi privata*: vel per rescriptum, *ut hic.* 26 Reus conveniri potest in ea provincia in qua deliquit, potest tamen rescripto principis ex justa causa impetrare, ut eximatur foro provinciali, & causa agatur in urbe, vel eo loco, in quo domicilium habet, vid. *Jul. hic num.* 217. eoque pacto reus ad se actorem rescripto potest evocare. *ut hic*: ut actor è contra reum, *Novell.* 53. 27 Fori quibus præscriptio denegetur. *Jul. num.* 218. 28 Quilibet judex in sua provincia potest tam de criminalibus quam civilibus causis cognoscere. 6. *Ecl.* 21. 29 Non continuo ecclesiæ, aut fisco evocationem permitti oportet quod sit ecclesia vel fiscus: sed tunc tantum cum id specialiter & pragmatica aliqua sanctione à principe impetraverint, *T. cod. in pr. hujus capitis.* adde *Jul. hic num.* 218. 30 Evocationes causarum reis conceduntur non tantum in criminalibus causis, ut *c.* 2. *T. cod.* sed & in civilibus, *ut hic.* 31 Sacrum patrimonium principis, resque ejus privatæ, post res sacras & divinas privilegiatæ, & ita potentius est privilegium ecclesiæ quam principis.

Source : BIU Cujas

1 Honor juſtitiæ tribuendus.

2 Natura novas quotidie formas procreat: currit-que ſemper multas evolvens mutationes.

3 Olim ſcilicet, ut ſit ſenſus: Privilegia evocationum hactenus conceſſa, etiam pragmaticis formis, hodie eſſe inutilia. Nullum hodie uti jure evocationis, niſi pragmatica forma hoc ſpecialiter, id eſt in cauſa de qua agitur, à principe impetraverit, *in prin. hujus c. S. cod.*

4 Maxima pœna quænam eſt? an arbitrio principis finienda?

5 Exemplis non eſt judicandum, ſed legibus, *l. nemo* 13. *C. de ſent.*

6 De vi & poteſtate hujus conſtitutionis, *Iul. n.* 219.

7 Si quis præſentem conſtitutionem neglexerit, *Jul. n.* 120.

8 *Nov.* 79. *c.* 2.

9 Id eſt, ann. 538.

10 Urbanæ præfecturæ ſunt præfecturæ urbis Romæ, vel urbis Conſtantinopolitanæ.

11 Orientis ſc. & Occidentis, id eſt, Italiæ, Africæ vel Illyrici. *c.* 1. *J. cod.* & magiſtri militum. *Jul. hic.*

12 Ἐμπρακτον τιμὴν appellat in actu dignitatem, cui opponitur honoraria. ſic apud *Harm. lib.* 1. *tit.* 17. §. 12. ἔμπρακτος ἐπαρχιώτης in actu præfectura. & apud authorem *Ecl.* 43. *tit.* 7. *c.* 3. ἔμπρακτοι τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες in actu conſtituti provinciarum præſides. quibus oppponuntur apud eundem authorem 60. *t.* 21. *c.* 68. οἱ μόνον τῇ ἀξίᾳ τετιμημένοι, dignitate tantum honorati.

13 Ut præfectoria dignitas Curialem liberet *Iul. conſtit.* 64. De liberationibus decurionum. *Index Regin.*

14 Vide *Nov.* 38.

15 Honoraria dignitas dicitur, quoties aliquis codicillos accipit ab imperatore: quoties ei dignitas præſtatur, quaſi prætorii præfectus fuiſſet, ſive magiſter militũ. *Iul. hic.*

16 Ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ ut ſit ſenſus: In ipſo geſtu poſitus videtur, qui revera præfectus vel magiſter militum factus eſt. *Jul. hic.*

17 Τῇ ἀρχῇ. Hoc præcipue dicitur de iis qui actu magiſtratu funguntur: nam honorarium cingulum non habent.

18 Italiæ: quatuor enim ſunt præfecturæ prætorio Orientis, cujus ſedes Conſtantinopolis, Italiæ, Illyrici & Africæ.

19 Ἀπήνη, Carpentum. Vopiſcus vocat judiciale carpentum.

20 Id eſt, ann. 538.

21 Hujus Novellæ ſenſus hic eſt: Præfecturæ honorariæ dignitas non liberat nexu Curiæ, ſed ea tantum quæ actu & reipſa adminiſtrata eſt.

22 De litibus eorum qui in dignitate poſiti ſunt, *Index Regin.* De privilegiis dignitatum ſive de procuratoribus, vide *Julian. conſtit.* 121.

23 Injuriarum actione civili & criminali illuſtres perſonæ per procuratores agere poſſunt.

aut in potentatu poſitis, aut omnino ſub nos conſtitutis hominibus, ſed obediant omnes legi, & ſuccumbentes juſtitiæ ſanctioni, honorent[1] eam, & per omnia habeant ſortem: non ſolum in ſemetipſos reſpicientes, ſed etiam in futuras ſucceſſiones: & ſcientes quia nihil pene in ſemetipſo manet, ſed currit[2] natura, ſemper multas evolvens mutationes, quas neque prævidere facile eſt, neque prædicere: ſolummodo Deo, & imperatore ſequente Deum, hæc gubernare mediocriter & manſuete valente. §. 2. Si vero quiſquam utatur aliquibus ſacris formis, ſive pragmaticis, ſive aliis, de tali quodammodo ſibi largitis[3]: erunt omnino infirmæ, judicibus maximam[4] ſolventibus pœnam, ſi omnino ſuſceperint: & non hoc quod[5] fit, ſolummodo meditabuntur, ſed quod etiam faciendum eſt: etenim ſi poſthac tale aliquid impetretur ab aliquibus noſtrorum ſubjectorum, aut ab alio quolibet, quibus prius interdiximus, inter quos complectimur (ſicut dictum eſt) eccleſias, & venerabilia monaſteria, & ſacras noſtras domos, & ſacra privata, & ſacrum patrimonium: neque hoc omnino valebit. Erit[6] autem hæc lex ubique ſuam juſte extendens virtutem, & ſimul quidem futura caute conſtituens, ſimul autem quod præteriit curans.

§. 3. Scitote[7] igitur omnes ſubjecti, quos Deus noſtris progenitoribus & nobis donavit, quoniam hanc vobis damus legiſlationem, omnem vobis cautelam conferentes: & neque itinere fatigabimini longiore, neque adverſus maximos lacrimabitis: neque nos culpabitis tanquam hæc non corrigentes: ſed unuſquiſque de proximo reſpiciens pœnam, in quibus forte damnificatur atque læditur, & hanc curam videns, magnum & bonum laudabit Deum, qui hæc nos ſancire bene & juſte illuminavit. Sit ergo pœna talia committentibus aut ſuſcipientibus judicibus & cinguli caſus, & decem librarum auri damnum.

Epilogus.

†. Glorioſiſſimi igitur præfecti noſtrorum ſacrorum prætoriorum, qui per omnem ſubjectam terram conſiſtunt, legem hanc cognoſcentes proponant, & per diœceſes ſub ſe conſtitutas, & in omni[8] Italia, & Libya, & inſulis, & Oriente, & quodcunque in Illyrico eſt: ut ſciant omnes, quomodo eorum curam habemus, Deo qui tanta nobis contulit offerentes legem: qui magnam nobis pro eis recompenſationem dabit, dum talia pro cauſa ſubjectorum ſalutis ſanciverimus: proponatur Conſtantinop. civibus noſtris Dat. Kal. Jun. *Conſtantinop.* Imp. Juſtin. PP. Aug. Anno xii. Joan. V. C. Cons. 9

Tit. XXV.

UT ORDINARIÆ PRÆFECTURÆ URBANÆ[10] ET PRÆTORIANÆ DUÆ[11] ET PRÆFECTURÆ QUÆ IN CINGULO ET QUÆ[12] IN ACTU SUNT, SOLÆ, NON ETIAM HONORARIÆ LIBERENT[13] A CURIALI FORTUNA.

Novella Constit. LXX.

Imp. Juſtin. Aug. Ioanni glorioſiſſ. Orientalium pratoriorum præfecto, iterum exconſuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

PLurima horum quæ olim ſancita ſunt, neglecta, & non facile in republica tractata, omnino viſa ſunt abſque lege & ſine legiſlatione conſiſtere. Novimus enim quia antiquitus erat quædam præfecturæ figura[14], quam honorariam[15] vocabant, codicillis ab imperio ſuper ea collatis: hanc autem ita nominabant, ut nihil aliud niſi purum honorem iis, quibus præbebatur, conferret, quæ curiales non liberabat à fortuna curiali, niſi quis eam ipſo[16] opere miniſtraſſet: & ſicut de glorioſiſſimis magiſtris militum videbimus, quia nullus ex magiſterio armorum eripitur fortuna curiali, niſi cum opere geſſerit, (nam & magiſterium militiæ præfecturam eſſe noſtræ dicunt leges: puri vero magiſtrorum militiæ codicilli ſolam præbent dignitatem, fortuna non liberantes,) ſic etiam in ipſa præfectura ſi futurus ſit aliquis liber hujuſmodi fieri fortuna, neceſſe eſt in ipſo cingulo[17] deſignatum, ab ea curiæ vinculis liberari.

Cap. I.

REnovamus igitur hujuſmodi legem, ſancientes, ſi quando viſum fuerit imperio honorare curialem, ut etiam liberet fortuna, dare ei codicillos adminiſtrationis, & præparare eum in talibus conſtitui ſedibus aut cingulis urbanæ præfecturæ ſenioris Romæ, & novæ videlicet hujus noſtræ, aut in prætorianis tribunalibus, & Orientis, & Heſperiæ[18], & Libyæ nec non & Illyrici: quos omnes ſub nobis fecit Deus: & ita libertate frui, quatenus magno promeriti honore, & in carpentis[19] vecti, & clamores præconum audientes, inſuper judiciales conſcendentes ſedes, hujuſmodi fortuna liberi conſtituantur. Si vero ſolo eos participare voluerit honore, fieri quidem codicillos, & his dari: tantum vero valere hujuſmodi imperialem largitatem, ut ille honoratus quidem ſit, & maximæ curiæ pars eſſe videatur: non tamen neque provinciali curia, neque ejus albo liberetur: ſed maneat ſub antiqua fortuna, ſolum lucratus honorem: & ita gratias agens Deo & imperio, quia migravit, eum ad meliora prioris tranquillitatis educens. Sitque etiam hoc additamentum imperialium præmiorum, quod neque publicum minuit, neque fortuna, neque conſuetis ei functionibus privans curialem: & ei qui hanc promeruerit, etiam præſentem addens fortunam, & oſtendens honoratiorem, & aliis curialibus dignitate ſolummodo præcedentem.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celſitudo ſervare feſtinet: ſciens quia neque curiales minuimus, & honoratiores eos omnibus demonſtravimus: ut ſciant hæ civitates per tua præcepta, quatenus imperio datur. Dat. Kal. Julii CP. Imp. DN. Juſtin. PP. Aug. Anno xii. Ioanne V. C. Cons.[20]

Tit. XXVI.

UT[21] AB ILLUSTRIBUS, ET QUI SUPER EAM DIGNITATEM[22] SUNT, OMNIMODO SUPER PECUNIARIIS CAUSIS, SED ET INJURIARUM[23] CRIMINALITER PER PROCURATOREM DICANTUR: CLARISSIMIS AUTEM IN PECUNIARIIS LICERE EIS ET PER PROCURATOREM ET PER SE LITIGARE.

Novella Constit. LXXI.

Idem Imp. Juſtinian. Aug. Ioanni glorioſiſſ. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUæcunque procedunt quidem quaſi honoris cauſa, ſchematis melioris ſunt: quod autem hinc evenit, non honorem, ſed forſan etiam quandam læſionem inferens, hoc bene habere judicamus brevi mederi lege. Fertur enim quibuſdam conſtitutioni-

ἢ ἐν δυνάμεσιν ὄντων, ἢ ὅλως τῷ ὑφ' ἡμᾶς τεταγμένων ἀνθρώπων· ἀλλ' ἅπαντες ὑπακούειν τῷ νόμῳ, καὶ ὑποκείμενοι τῷ τὸ δικαιοσύνης ἁσμῷ, τιμᾶν τε αὐτὸν, καὶ μὴ πάντων ἄριστον ἡγεῖσθαι· μὴ μόνον εἰς ἑαυτοὺς βλέποντες, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐφεξῆς διαδοχάς· καὶ εἰδότες ὡς οὐδὲν χεῖρον τὸ ἐπὶ γῆς ἐπὶ πάντων μένει, ῥᾴδιον ἡ φύσις ἀεὶ, εἰς πολλὰς καὶ ἀμηχάνους ἐξελίττουσα τροπάς. ὡς οὐδὲ παρειδεῖν ῥᾴδιον, οὐδὲ παρελθεῖν, θεὸν μόνον, καὶ βασιλέως ἀκολουθοῦντα θεῷ, τούτοις κυβερνᾶν μέλεσί τε καὶ ἐπικαίροις δυναμένους. §. β'. Εἰ δέ τις καὶ τῶν παρ' ἡμῶν θείοις τύποις, εἴτε πραγματικοῖς, εἴτε ἄλλοις, ἃ δὴ τοιαῦτα πεπροσταγμένοις, ἴσαν, παντελῶς ἀκύροις τὸ δοκοῦντα μεγάλων ἐκλανθάνοιτο ποιεῖν, ἅπαξ ὅλως παραδέξονται. καὶ οὐ τὸ ζημιοῦσθαι μόνον ὑπομενοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐσόμενον. καὶ γὰρ εἰ μὴ ταῦτα τοιαῦτά τις προλαβὼν πεῖσαι τὴν ἡμετέραν ὑπακοήν, ἢ ἕτερόν τινα τὸ ἐμποδὼν ἀπηρτισμένων, (ἐν οἷς θέλαμβάνομεν, ὡς εἴρη) καὶ ἐκκλησίας καὶ διαγὴν μοναστήρια, καὶ τοὺς θείους ἡμῶν οἴκους, καὶ τὰ θεῖα πατρῶα, καὶ τὸ θεῖον πατρεμόνιον) οὐδὲ ὅτου παντελῶς κρατήσουσιν. ἔσται γὰρ ὁ νόμος ὅτῳ παντέχοσε τῶν ἑαυτοῦ δικαίως ἐλλείπων ἰσχύει, καὶ ἅμα μὲν τὰ μέλλοντα ἀσφαλῆ καθιστῶν, ἅμα δὲ τὸ παρελθὸν θεραπεύων.

§. γ'. Ἴστε τοίνυν ἅπαντες ὑπήκοοι, ὅσους ὁ θεὸς τοῖς τε ἡμῶν προγόνοις καὶ ἡμῖν δεδώρηται, ὡς ταύτην ὑμῖν δίδομεν τὴν νομοθεσίαν, πᾶσαν ὑμῖν ἀσφάλειαν χαριζόμενοι· καὶ ὥστε ὁδοιπορήσετε μακρᾷ, ὥστε κατ' ὄχημα μεζόνων ἀνύσετε, ὥστε ἡμᾶς μεμψεσθε ὡς τοῦτο μὴ θεραπεύοντας. ἀλλ' ἵνα τοῦ ὀφθῆναι ὑμῖν παρασκόπους θεὸς προσάγοντες τὸ νόμῳ, ὃς μεγάλων ἡμῶν τῶν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογίαν δώσει, τοιαῦτα προφάσει τῶν ὑπηκόων σωτηρίας νομοθετήσωμεν. Proponatur *Conſtantinop.* Imp. DN. Juſtin. PP. Aug. Anno xii. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κε'.

Περὶ βιλλουτῶν, ὥστε αὐτὰς τότε τιμῆς præfectorias ἐπιλαβομένας ἐλευθερᾶσθαι βιλλῆς, ὅτε ἐμπρακτον ταύτην λάβοιεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ο'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀναβολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλὰ τῶν ἤδη νομοθετηθέντων καταβραθυμηθέντα τε καὶ ἀράδιος πολιτευόμενα, παντελῶς ἔδοξεν ἀνομοθέτητα καθεστάναι. ἴσμεν γὰρ ὡς τὸ ἀρχαῖόν τινος ὑπαρχότος χῆμα, ὃ honorariam καλὰν, κωδικίλλων ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτῇ πιπρασκομένων. τοῦτο δ' ἦν ὄνομα ζον ὡς ἀδενὸς ἑτέρου πλὴν ἢ ψιλῆς τιμῆς τοῖς τοῦτο ἠξιωμένοις παρεχόμενος, ἧς τοὺς βιλλουτὰς ἀπὸ ἀπήλαυε τύχης βιλλουτικῆς, εἰ μή τις αὐτὸ αὐτῷ τὸ ἔργῳ διοικήσειεν. καθάπερ ἐπὶ τῆς ἐνδοξοτάτων στρατηλατῶν ὁρῶμεν ὡς ὅσ' ἂν τις ἀδὲ ἐν στρατηλάσι ἀπαλλαγείη τύχης βιλλουτικῆς, εἰ μὴ ταύτην ἔργῳ παρέξει· καὶ γὰρ δὴ καὶ τοὺς στρατηλασίας, præfectorias εἶναι οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι· οἱ δ' ὕλοι τῆς στρατηλασίας κωδίκιλλοι μόνῳ παρέχουσιν ἀξίαν, τύχης δὲ ἀπολυθερώντες· ὅτου καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ἐπιρρήτου, εἰ μέλλοι τις ἐλεύθερος ἐκβαίνειν, ἀνάγκη τοῦτον αὐτὴν τὴν ἀρχὴν παραγγείλασθαι, ἧς τῆς βιλλῆς δεσμῶν παρ' ἐκείνης ὀκλυθῆναι.

ΚΕΦ. α'.

ΑΝαιρέμενοι τοίνυν τὸ τοιοῦτον νόμημα, ἰταμίζομεν, εἰ ποτε δόξειε τῇ βασιλείᾳ τιμῆσαι βιλλουτὼ, εἰ μὲ ὥστε καὶ ἀπαλλάξαι τῆς τύχης, οἰδέναι αὐτῷ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ τοιοῦτον γινόμενον ἆρσαν, (ἢ τὸ πολιαρχίας τὸ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ καὶ τῇ νέᾳ δὴ ταύτῃ τῇ καθ' ἡμᾶς, εἴτε ἐπὶ τὸ πραιτωριακῶν βημάτων, τὸ τε τῆς ἑώας, τὸ τε τῆς ἑσπέρας, τὸ τε τῆς Λιβύης, καὶ μὴν καὶ τὸ ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν. ἐκεῖσε ἅπαντας ὑφ' ἡμᾶς πεποίηκεν ὁ θεὸς) καὶ ὅτου τῆς ἐλευθερίας ἀπολαῦσαι. ὥστε μεγάλης αὐτὸς ἠξιωμένος τιμῆς, ἀπλοῦν τε ἐποχεμένος, καὶ βοώντων κηρύκων ἀκούοντας, καὶ ἐφεδρίας τὸ δικαστικῶν ἐπιβαίνοντας θρόνων, τὸ τοιαύτης τύχης ἐλευθέρας καθεστάναι. Εἰ δέ τις αὐτοῖς μεταδοῦναι βουληθεῖεν τιμῆς, τοιεῖσθαι μὲ κωδικίλλους, καὶ τούτοις ἐπιδοῦναι τοσοῦτον ἰσχύειν τοῦτο τοιούτῳ ὃ βασιλέως δόσιν, ὥστε αὐτὸν τελεμνημένον μὲ, καὶ τὸ μεζόνης βουλῆς μέρος εἶναι δοκεῖν· ἐμοὶ μὲν οὐδὲ τὸ ἐπιχειρεῖν βουλῆ, οὐδὲ ὃ καθ' αὐτοῦ λοιδόρημα· ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τὸ δοκοῦσι τύχης, μᾶλλον κερδαίνοντα τοῦ τιμοῦ· καὶ ὅτου χάριν εἰδότα θεοῦ τὸ καὶ βασιλείας, ὅτι μετέσχησεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ καλλίω, τὸ ἐμποδὼν χθαμαλότητος ἀπαλλάξασι. καὶ ἕως καὶ τῆς παθητικῆς τοῦ βασιλικῶν χερῶν, οὐδὲ τὸ δημόσιον ἐλαττῶσαι, οὐδὲ τύχης οὐδὲ τοῦ σωμήθων αὐτῇ λειτουργημάτων ἀπαλλάττεσθαι τὸ βιλλουτὼ, καὶ τῷ τοιούτῃ ἠξιωμένῳ τῷ τότε παρεῖσαν αὖξεσθαι τύχῃ· καὶ ἀποφαίνεσθαι σεμνότερον, καὶ τοῦ ἄλλων βιλλουτῶν κτῆσιν τῷ ἀξίαν πεζεύειν μᾶλλον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεσταθέντα ἡμῖν, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φυλάττειν ἀπουσάτω, εἰδυῖα ὡς ὅτε τοὺς βιλλουτὰς ἠλαττώσαμεν, καὶ σεμνοτέρους αὐτοὺς τοῖς ὅλοις ἀπεφήναμεν. ὥστε εἰσὶν ταῦται αἱ πόλεις ἀφ' κηρυγμάτων τῶν, ὥστε τοὺς ἐν αὐταῖς βιλλουτὰς, ταῦτα γινώσκοντας, τῷ ἡμετέραν εἰκότως δύφημεῖν βασιλείαν. Dat. Kal. Jun. *Conſtantinop.* Imp. DN. Juſtin. PP. Aug. Ann. xii. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κς'.

Ὥστε τοὺς ἰλλουστρίους ἐν τοῖς χρηματικοῖς δι' ἐνβλέων πάντως λέγειν τὰς δίκας, καὶ ἐπὶ τοῖς injuriarum ἐγκληματικῶς, κ' τὸ δεδομένον αὐτοῖς προνόμιον τοῖς ἐλαμπροτάτοις ἐξεῖναι καὶ δι' ἑαυτῶν καὶ δι' συνηλίων λέγειν τὰς χρηματικὰς δίκας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οα'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀναβολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίᾳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὅσα προῆκεν δεῖσθαι τιμῆς ἕνεκεν καὶ χήματος κρείττονος, τὸ ἐκπεσὸν ἐκβαῖνον, ἐ τιμῶ ἀλλ' ἴσως τινὰ ζημίαν ἐπάγῃ, ταῦτα καλῶς ἔχειν ἡγούμεθα βραχεῖ θεραπεῦσαι νόμῳ. εἰρὴ γάρ πως τῶν ἀμπίξεων, ὥστε μηδενὶ τῶν λαμπροτάτων ἐξεῖναι δι' ἑαυτὸν δίκην ἀγωνίζεσθαι, οἱ συν-

Source : BIU Cujas

οἱ σὺν τολέων ἢ πάντως. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡ παλαιότης ἐπὶ τῇ τῶν ἀξιωμάτων ἔγραψε πομπῇ· πολλὰς ἢ ὁρῶμεν ἀξιῶν μὲν τυγχάνοντας καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐγκεχραμμένους, ἢ κίνησιν, ἢ τελοῦντας, ἢ εἰ τινες ἄλλοι καθεστῶσι τοιοῦτοι· ἀσίας ἢ μελέτας κυρίας, ὥστε παντελῶς μὴ ἰσχύειν παρὸς σύνταξιν ἀπολλύω. καὶ τῶν ἀπὸ τοῦτο δαπάνων.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἀρχὰς μὲν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἰλλουστρίων τοῦτο κρατεῖν, καὶ πάντως αὐτοὺς δι' ἐντολέως τοὺς χρηματικοὺς ἀγωνίζεσθαι δίκας, καὶ μιλὼ καὶ τιμὼ injuriarum δι' ἐντολέως καὶ τὸ ἐγκληματικὸν τρόπον κινεῖν, καὶ τὸ δεδομένον αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ παρανόμιον· ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι ἢ συγκαθέσθαι τοῖς ἄρχουσιν ὧν ἂν δικάζουσιν, ἢ παρεστέναι πάλιν, οἷα δικαζομένους. ἑκατέρωθεν γὰρ τὸ πρᾶγμα ἔοικε ἐπισφαλὲς, ἢ τῶν ἀξιωμάτων ὑβριζομένων, ἢ τῶν δικαστικῶν χήματος ἀναξίως παρεῖσθαι. ἐπείτοιγε μὴ τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους ἰλλουστρίους ἀπασιν ἄδεια ἔσω βλαπτομένοις καὶ ἐντολεῖς παρακαλεῖσθαι, καὶ δι' ἑαυτῶν ἀγωνίζεσθαι, ἐξεμιὰς ἐντυχόντων ἐξὸν κωλύσεως, ἐξὸν ζημίας, ἐξὸν ποινῆς παρὰ τοῦτο ἐπαπειλούσης αὐτοῖς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἧδε θείᾳ δηλώματα νόμοις, ἅπασι ποιήσατω φανερὰ, τὰ συνειθισμένα ἐπὶ τούτοις πράττεσθαι. Dat. Kal. Jun, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P. P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V. C. Cons.

bus [1], *Ut nulli clarissimorum liceat per se litem exercere, sed per procuratorem omnino.* Sed hanc quidem antiquitas pro dignitatum honore scripsit: multos autem conspicimus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut comites, aut tribunos, vel si qui alii consistunt hujusmodi: substantiæ vero minoris dominos, ut penitus non sufficiant ad procuratores ordinandos, & propter hoc agendas expensas.

Cap. I.

SAncimus [2] igitur usque ad magnificentissimos Illustres hæc valere, & modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas: nec non etiam injuriarum per procuratorem criminali modo movere, secundum quod datum est eis super hoc privilegium: ne [3] cogantur aut sedere [4] cum judicibus cum judicant: aut stare [5] rursus tanquam litigantes: ex utroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus injuriam sustinentibus, aut judiciali schemate indigne procedente. Post magnificentissimos igitur illustres, omnibus licentia sit volentibus procuratores ordinare, & per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione, neque damno, neque pœna inferenda eis.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, quæ moris sunt super his agens. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* PP. Imper. DN. JUSTIN. Aug. Anno XII. JOANNE V.C. Cons.

1 *l.* 25. *C. de proc. curatoribus.*
2 VII. *Ecl.* 8. *c.* 28.
3 Causa hujus constitutionis.
4 Non est honestum ut qui judicatur cum judicibus sedeat. Econtra, Honestatis esse non videtur, ut dignitate major, stet coram judice inferiore. Honeste igitur constitutum, ut personæ illustres, & quæ supra eas sunt in pecuniariis causis (& actione injuriarum quantumvis criminaliter mota) per procuratorem omnino agant: clarissimæ vero agant si voluerint.
5 Dixi ad *l.* 3. *C. ubi senatores.*

COLLATIO SEXTA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ κηδεμόνων, καὶ τῆς τῶν νέων φροντίδος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Παντὶ μὲν τῷ νομοθέτῃ τὰ τῆς πολιτείας ἐν μεγάλῃ φροντίδι καθέστηκεν ὅπως ἂν ἄριστα ἔχοι, καὶ ἁμαρτάνοιτο μηδέν. Διαφερόντως δὲ τὰ συμβόλαια τῶν νέων, καὶ ἡ περὶ αὐτοὺς φροντὶς, πρᾶγμά ἐστι θείαν ἁδασον τοῖς τῶν νομοθετῶν παρὰ θεοῦ τὴν ἐξουσίαν λαβοῦσι. Φαμὲν δὴ τὴν βασιλεύουσαν. πολλῶν γὰρ ἠκούσαμεν δικῶν, ἔνθα οἱ ἀπὸ μικροῦ κηδεμόνες ἐκχωροῦν καὶ τῶν νέων, εἴτε ἀνηβῶν, εἴτε ἐφήβων μὲν, ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρας ἡλικίας ὄντων· καὶ δίδυς κύριοι τῶν οἰκείων γίνονται πάσης, ἢ τὰ σὺν ὀπτασίαν ἐπιστάντες χρέα, ἢ ὀλίγῳ πλήματος ἐκχωρήσαντες τὰ παυσαχόθεν συφορᾷ, ἢ καὶ ἀποκρύψαντες ἀποδείξεις τῶν χρεῶν ἔστιν ὧν τοῖς τῶν νέων πράγμασι, καὶ ὕστερον τὰς ἐκχωρήσεις λαμβάνοντες, καὶ καὶ πολλὰς ἄλλας παραφάσεις (πρὸς τὸ σὺν ἀνθρώπου πρὸς κακίαν ἁπαξ ἐκκλίνας ἐξεύρῃς) τὰ τῶν νέων οἰκεῖα πράγματα.

ΚΕΦ. α'.

Ποῖοι τύτορες ἢ κηδεμόνες εἶναι τῷ πυπίλλῳ ἢ νεανίσκῳ δυνατόν).

ΤΑσπα ἅπαντα νόμῳ διορθῶσαι βουλόμεθα, καὶ πρὸς γε ἐκεῖνο, τὸ, εἴ τις ὑπόδικον ἔχοι τὸν νέον, ἢ τὸ αὐτὸ πράγμα, τοῦτον μηδὲ παρελθεῖν παντελῶς εἰς τὸν αὐτὸν κηδεμονίαν, κἂν εἰ παρὰ τῶν νόμων κωλοῖτο. τί γὰρ ἂν ὁ πράξειεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, κύριος ἑαυτοῦ τε ὢν καὶ τῶν ἀνυπόδικα πραγμάτων γινόμενος; Διὰ ταῦτα γὰρ κἀκεῖνο νομοθετοῦμεν, ὥστε εἰ προφανέσται δῆλος ἔσται ὁ γινόμενος κηδεμὼν, αὐτὸς ὑπόδικος ὢν τοῖς τῶν νέων δικαίοις, ἐξὸν ἐκεῖνον κηδεμονεύσαι· μήποτε ἢ γραμματεῖον ἐκκλέψειεν, ἢ ἄλλας ἀποδείξεις ὅστις ἀφανίσῃ τὸν νέον, καὶ ἡ κηδεμονία γένοιτο τοῦτο τοῖς οἰκείων πραγμάτων ὅλεθρος. Τοῦτό τε ἂν ἀσφαλεῖ καταδεδέσθω νόμῳ, τὸ μηδένα τῶν ὑπόδικα λεγόντων ἔχειν τὰ πράγματα τελευτήσαντος, καὶ τὸν νέον αὐτὸν καὶ τὰ τότε πράγματα, ἢ καὶ προφανῶς ὑπόδικον ὄντα, παρελθεῖν πρὸς τὴν κηδεμονίαν τὴν αὐτοῦ, μηδὲ ἔχειν παῤῥησίαν τοιοῦτό τι προσπίπτειν.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τύτορα τῷ ἐν πυπίλλῳ χρεωκῇ ἢ δανειστῇ γνωμῷ τῶν ἀφαιρεῖσθαι κυρίτορα.

Καὶ τὸ καθόλου, εἴ τις ἤδη τῶν κηδεμονίας ἐχόμενος, ὑπόδικον αὐτῷ κλήσοιτο τὸν νέον, κλῆρῳ τυχὸν εἰς αὐτὸν καταπεχθέντος τινὸς, ὡς ὑπόδικον εἶχε τὸν νέον, ἢ ἄλλης τοιαύτης προφάσεως· μηκέτι μόνον αὐτὸν εἶναι πιστὸν πρὸς τὴν τῶν ἀνήκων ἢ τῶν νέων κηδεμονίαν, ἀλλὰ παραιτεῖσθαι ἐπιτρέπομεν ἕτερον ἢ κηδεμόνα, (τοῦτο ὅπως ἐν πολλοῖς θέμασι τῶν νόμων διείσκομεν) ὥστε φυλάττειν ἐκεῖνον μή τι βλάβῃ) καὶ τῶν νέα ἢ τὰ αὐτοῦ ἀφέσεσιν, πρὸς δὲ κλησαμένῳ τοῦτον ὑπόδικον, ἐν μέσῳ κακκρίνεσθαι. ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο παρατηρεῖν, ὅρκον τε ὀμνύειν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ ὡς τοῦτο φυλάξει, καὶ τὸν ὀπτὸν πρὸς τὰ συγκηδεμόνα πρόδοσίας ποινῶν ὑλαβεῖσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δὲ μηδένα χρέως ἕνεκεν ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας πρασιτεῖν, εἰ μὴ πρότερον ἀποδείξει.

Ἵνα δὲ μὴ δῶμεν πρασιτησιν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας, εἰ λέγοιεν ὡς ὑπόδικα ἔχοιεν τὰ πράγματα τῶν νέων, ἢ πρὸφανῶς ὑπόδικοι κρίνοιεν· ἡπαίζομεν, εἴ τις φήσειεν ὑπόδικον ἔχειν τὸν νέον, ἢ τὸ αὐτὸ πράγμα, ἢ τοὺς δὲ νέα γονεῖς σὺν τοῦτο δείκνυσιν τῶν πρὸς τὰ παραπτώσεως καιρὸν, ὑπὸ τῷ διδύπι τὸ κηδεμόνα, καὶ ἀπηλλάχθαι. ἢ, εἰ πρὸς ἄλλον εἴη τοῦτο, ὅρκον πρὸς τὸ ἀγίων λογίων ὑπόσχῃ ὡς παῖς ἀληθείας ὑπόδικον αὐτὸν ἔχειν πεπιστευκώς, πρασιτεῖται. καὶ εἰ τῶν χρέος, τὸ ἐπιτροπῆς μὴ προσπίπτειν, ἀλλ' ὡς παρρωπάτῳ τῶν ἀπελεύσεως δὲ πράγματος· ἵνα μὴ αὐτόθεν πολέμιον ἀλλ' ὁ κηδεμὼν δῶμεν τῷ νέῳ.

Tit. I.

Ut hi qui obligatas se habere perhibent res minorum [1] aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non [2] accedant: & curatores nullo [3] modo susciplant cessiones adversus eos: quorum curationem agunt, aut egerunt: hæc autem generaliter valebunt in omni curatione, in quibus personis leges curatores præbent: & de gubernatione pecuniarum competentium eis, quorum negotia administrantur: & quando eas recondi aut mutuari oportet, aut ex eis reditus comparari.

Novella Constit. LXXII.

Imper. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

OMnia quidem legislatori reipublicæ in magna cura sunt, quemadmodum optime se habeant, & peccati nihil relinquatur: præcipue autem instrumenta minorum, & quæ circa eos curatio est, studiosa [4] cura est eis qui proferendi leges à Deo licentiam perceperunt: dicimus autem de eo qui imperat. Multas itaque causas audivimus, ubi administrantibus curatoribus cessiones factæ sunt adversus minores, sive puberes, sive impuberes quidem, in secunda [5] tamen ætate constitutos: & mox efficiuntur eorum domini facultatum, aut non existentia forsitan debita subeuntes, aut parvo pretio cessiones [6] accipientes, eorum quæ sunt undique fragiles [7]: aut etiam celantes *de susceptа* [8] existentia in minorum rebus, & ita cessiones accipientes secundum multas & plures occasiones. Quid enim homo ad malitiam semel [9] deditus non adinveniat, ut minorum res proprias faciat?

Cap. I.

Qui tutores vel curatores pupillo vel adolescenti esse non possunt [10].

HÆc omnia lege corrigere volumus, præcipue illud, ut si quis obligatum [11] habuerit minorem, aut ejus res: hunc non omnino ad curatorem ejus, vel si à legibus vocetur, accedere, quid enim non agat pro se dominus ejusdem existens, & adversarii rerum detentator nuper effectus? Propter hoc enim & illud sancimus, ut si apertissime manifestum est, quia is qui sit administrator, ipse est juri [12] minoris obnoxius: neque [13] ipse curator erit, necubi [14] aut cautionem [15] furetur, aut alias probationes [16] quæ erant minoris, corrumpat: & curatio fiat ei rerum interitus propriarum. Hoc itaque lege [17] tutissima colligetur, ut nullus eorum qui obligatas perhibent habere res defuncti, ipsumque minorem & ejus res, aut etiam qui aperte obligatus existit, ad curationem ejus accedat: neque habeat licentiam tale aliquid agere.

Cap. II.

Ut [18] *tutori qui factus est pupilli debitor aut creditor curator adjungatur.*

SEd [19] & si quis jam curam [20] gerens, obligatum sibi effectum habeat minorem, in se forsan hereditate [21] perlata cujuspiam, qui minorem habuit obligatum, aut alia hujusmodi occasione: non jam solum eum esse fidelem ad impuberum aut adolescentium curam, sed conjungi tutorem alterum aut curatorem, (hoc quod in plurimis legum casibus invenimus) ut [22] custodiat ille, ne fiat adversus adolescentem, aut ejus substantiam, ab eo, qui eum habet obligatum, in medio [23] ulla malignitas: sed hoc ipsum observet, ejusque jusjurandum [24], jurans in ordinatione, quia hoc custodiet, etiam eam, quæ ex proditione [25] ad concuratorem pœna est, reformidans.

Cap. III. [26]

Ut à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur nisi hoc probaverit.

UT autem non demus recusationem omnibus hominibus tutelæ vel curæ, si dicant quia obligatas habent res adolescentium, aut aperte obligati sunt, sancimus, si quis dixerit obligatum se habere minorem, aut ejus res, aut etiam minoris parentes, mox ostendere hoc ipsum recusationis tempore apud eum qui dedit curatorem, & absolvi: aut si incertum est hoc, præbeat ad sancta eloquia jusjurandum, quia ex veritate obligatum eum se habere credens [27] recusat: & si hoc factum fuerit, tutelam non contingere, neque curam: sed eum ab ea re procul expelli, ne ex hoc ipso hostem [28], & non curatorem adolescentulo præbeamus.

Cap. IV.

creditor vel debitor pupillorum factus, non removendus est à tutela, sed ei adjungendus est alius tutor, qui eum custodiat ac observet, *Jul. hic.* 22 Jurare concurator datus tutori vel curatori pupillorum seu minorum facto creditori quid debeat. 23 Id est, in ipso actu tutelæ vel curæ. 24 Vid. *Roland. ibid. n.* 6. 25 Προδοσίας ποινὴν intelligit, pœnam constitutam tutoribus & curatoribus male administrantibus. 26 *Jul. ibid. n.* 225. 27 Jurari ex opinione potest. Qualiscunque igitur sit lis pecuniaria tutor excusari potest eam olim oportuit capitalem esse, vel status, *l.* 6. §. 18. *ff. de excus.* vel omnium bonorum. *l.* 20. *ff. de excus.* 28 Præsumitur hostis pupilli, qui litem adversus eum habiturus est.

1 De tutoribus, *Index Reginæ*; adde *Julianum const.* 65.
2 Et ita abrogatur *l.* 8. *C. qui dare tutores, lex* 7. *C. de excus. tut.*
3 Et ita abrogatur *l.* 12. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* & merito id abrogatum est: poterant enim tutores redimere actiones revera inutiles adversus pupillos ab aliquo, quas tamen utiles poterant reddere subtractis pupillo apochis.
4 Id est, exacta.
5 Ætatum variæ species: alia prima, alia secunda, *ut hic.*
6 Tutori vel curatori non licet nomina contra pupillum vel adultum jure cessionis adquirere: sive pretium dedit, sive non. *Jul. n.* 222.
7 Legendum *fragilia.* Intelligit autem nomina seu obligationes, quibus vel præscriptio vel quid tale potest objici.
8 De susceptа ἀποδείξει τῶν χρεῶν. *Scrimg.*
9 Semel malus præsumitur deinceps malus: dicam ad *c. Semel malus.* 8. *de reg. in* 6.
10 *Jul. const.* 65. *num.* 222.
11 Is cui pupillus obligatus est, tutor aut curator pupillo esse non potest, quatenus lex eum vocat ad legitimam tutelam. *Jul. d. loco num.* 203. facit *l.* 8. *C. qui dare tutores.* Goth. Vid. Joann. Sande *decis. Frisic. lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 1. Ans.
12 Debitor minoris, ejus tutor aut curator esse non potest.
13 Et ita abrogatur lex 7. *C. de excus. tut. l.* 8. *C. qui dare tut.*
14 Causa hujus constitutionis.
15 Γραμματεῖον *Scrimg.* Kal. Hal.
16 Ἀποδείξεις, id est, apochas.
17 *Jul. n.* 223.
18 *Julian.* 224.
19 Hinc sumpta est Authentica, *minoris, Cod. qui dare tutores.*
20 Idem in tutela. *Jul. hic. n.* 224. *Rolan. à Vall.* 1. *conf.* 83. *n.* 6. Goth. Vid. Rittershus. *expos. Nov. part.* 8. *c.* 3. & *c.* 5. 6. Ans.
21 Tutor vel curator, expost facto, (puta delatione hereditatis aliquæ) eum custodiat ac observet, *Jul. hic.*

Source : BIU Cujas

Cap. IV.

Si tutor vel curator se debitorem vel creditorem esse ab initio tacuerit.

SI vero tacuerit [1] in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione adversus minorem, si vera fuerit, se casurum, propter hoc quod ex studio adversus hanc nostram legem firmetur. Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit, sciat etiam iste, quia sustinebit pœnam, quod non possit redhibitionibus [2] aut aliis solutionibus debiti se miscere tempore curationis forsan arte compositis.

Cap. V.

Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores.

QUod si quis (sicuti dictum est) factus curator, deinde minoris res fuerit perscrutatus, & cessiones in [3] semetipso, aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo: sciat omnino infirmum [4] esse quod ab eo fuerit factum: & neque per se, neque per interpositam personam tale aliquid agi: sed undique invalida hæc talia fieri, tanquam si neque ab initio facta fuerint. Manifestum est namque, quia si in talem cogitationem inciderit, omnia agi & disponi ad interitum suæ animæ, & ad rerum, quæ ejus quasi videntur, utilitatem §. 1. Et non solum donec fuerit curator, prohibemus eum ab hujusmodi cessione: sed neque [5] postea gerere concedimus: ne forsan hoc considerans, abscondat rem, & præordinans illud male, postmodum dum à cura cessaverit, & latere fecerit quod maligne egerit, forte jam nunc non curator existens cessionem accipiat, & rem maligne disponat. Tunc enim infirmum esse volumus quod agitur, & non posse ullam actionem valere cessam adversus eum, cujus prius curam administraverat, sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescentis: licet hæc cessio pro veris causis facta sit: non ut remeet rursus ad eum qui cessit, tanquam si nihil quasi in medium contra legem visum fuerit actum: sed cadat [6] ab eis, quæ ex hoc sunt quæsita propter transgressionem nostræ legis, & hæc minorem lucrari. Nam si non hanc imposuerimus pœnam: facilia erunt ea quæ sunt malignitatis, & eum qui cessit, faciet iterum movere: & per medium ea quæ sunt cessionis, recipiet, legem per suam malignitatem circumveniens. Et hæc [7] dicimus [8] in omni curatore, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum forte, aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud jam lex dixit, aut si quid inopinabile natura adinvenerit.

Cap. VI.

De administratione pecuniæ pupilli vel minorum.

QUoniam [9] autem videmus curatores, quicunque Dei memoriam habent [10], ad curam difficulter accedere [11] (nam plurimis volentibus ea quæ minorum sunt impie in se vertere, amabilis [12] est res & appetibilis) videmus autem præcipue difficilem esse curatorum causam propter fœneratorum necessitatem: sancimus nullam [13] necessitatem ex legibus esse curatoribus minorum pecunias [14] fœnerare, sed caute [15] reponere [16] & reservare: quoniam melius [17] est eis in antiquis tutamen manere, quam usurarum appetitione etiam antiqua [18] pecunia cadere, & periclitari quidem curatorem, si non mutuaverit, rursus autem si mutuaverit, periculum sustinere, facto forsan in debitis detrimento. Si vero ipse sponte mutuare voluerit, sub [19] obligatione forte pignorum, aut sub aliis, quæ putantur indubitatæ, cautelis: tunc habeat quidem duorum mensium per singulos annos [20] inducias, hoc quod leges laxamentum [21] vocant: sciat autem mutui periculum omnino ad se venturum.

Cap. VII.

SI [22] vero habeat [23] reditus sufficientes [24], is cujus cura administratur, eos expendat. Si vero plus sint, quam sufficiat, quod plus est, reponat [25]. Quod si mobilis forte ejus cujus cura administratur, substantia est: tunc [26] illud solum mutuare curator cogatur, quantum ad dispensationem sufficiet adolescenti, ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur. Licebit [27] autem ei cum omni subtilitate perscrutari, si aliquos forsan invenire caute potuerit reditus [28], & comparare minori ex abundantibus [29] pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos: venditorem vero habentes idoneum, & opulentos reditus existentes: damus enim ei licentiam & hoc agere: scienti quia si quid horum neglexerit, hujusmodi emptionis ipsum respiciet [30] periculum.

Cap. [31] VIII.

SI [32] vero tantum solummodo sit minoris aurum cujus [33] usuræ vix eum & qui ejus sunt pascere, & aliquam aliam ei præbere vitæ dispensationem sufficiant: tunc necessitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, ut curatores respicientes [34] ad Deum, ita faciant gubernationem tanquam in suis rebus. Etenim volumus dum [35] celebratur decretum quod tradit curam ei qui ad eam accedit, etiam jusjurandum eum dicere sacrosancta Dei Euangelia tangentem: quia per omnem pergens viam, utilitatem adolescentis aget, quod tamen non excipiet eum à ratiociniis [36], neque à legis ordine, sed cautiorem [37] faciet ad rerum gubernationem, timentem semper circa eas, propter jurisjurandi memoriam factam. Hæc lex à nobis pro cautela sit posita horum qui curatoribus indigent. Si quid vero & aliud adinvenerimus, neque hoc lege complecti pigebit: ut per omnia patres [38] eorum, qui sibi auxiliari nequeunt, existamus.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, edictis per provincias quibus præes, utens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant, quæ à nobis pie & pro subjectorum providentia sancita sunt. Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DN. Justin. PP. Aug. Anno XII. Joannæ V. C. Cons. [39]

1. Pœna dissimulantis pupillum sibi obligatum, & tamen ejus curam vel tutelam suscipientis. adde *Jul. ibid. c.* 226.

2. Solutionibus vel commentitiis (*al.* conventitiis) liberationibus actione solutus est. *Jul. num.* 226. Porro quas *redhibitiones* hic vocat vetus interpres, *solutiones* Julianus, Græcus appellat hic καταβολάς.

3. *Jul. ibid n.* 222. 227. olim id tutoribus licebat, & ita abrogatur lex 12. *ff. de reb. eorum.*

4. Pro infecto habendum. *Jul. n.* 227. ubi paulo post §.

5. Tutor etiam deposita tutela actiones in pupillum quondam suum adquirere non potest. Cur ita? vid. §. *eod.*

6. Pœnam nota tutoris aut curatoris finita tutela vel cura actionem ementis in pupillum.

7. *Jul. num.* 228.

8. Argumentum ducitur & extensio fit à curatore minoris ad curatorem prodigi, furiosi, amentis, & similium.

9. Hinc sumpta est authentica, *Nouissime. C. de adm. tut.* vid. *Jul. hic, n.* 228.

10. Religiosas personas tutelæ vel curæ officio fungi non posse hinc colligunt, nisi superioris licentia accedat. vide *Alc.* 3. *præsumpt.* 18.

11. Boni raro tutelas ambiunt.

12. Præsumuntur lucro potius suo, quam beneficiendi animo duci, qui tutelam alicujus ambiunt. De qua præsumptione vid. *Alc.* 3. *præsumpt.* 18.

13. Olim cogebantur fœnori dare: & ita abrogatur lex 13. §. 1. lex 15. lex 58. §. 3. *ff. de adm. & peric. tut. l.* 24. *C. de adm. tut.*

14. *Subaudi*, steriles, *Jul. n.* 229.

15. Id est, in tuto. *Jul.*

16. Ἀσφαλῶς ἀποτίθεσθαι καὶ φυλάττειν. *Scrimg.* Licet tutori aut curatori pecuniam pupilli in tuto deponere, non fœnori occupare.

17. Melius est sortem impuberis vel adolescentis conservari, quam usurarum cupiditate etiam sortem amittere.

18. Id est, forte. Usurarum cupiditate, fors plerumque amittitur.

19. Id est, sub pignoribus.

20. Usuras annuatim datas fuisse, non ad menses: denique usuras annuas, Justiniani seculo fuisse non menstruas hinc colligunt.

21. Ita appellat Græc. author & Jul. hic. Olim Tutores cogebantur numinos pupillares fœnori dare intra sex primos menses adeptæ tutelæ. *l.* 15. *ff. de admin. tut.* sequentibus annis, intra menses duos. *l.* 7. §. 11. *ff. de adm. tut.* Hodie tutor aut curator non cogitur pecuniam pupillorum fœnori dare, nisi universa pupilli substantia sit mobilis, *l.* 7. §. *eod.* sed si semel dederit (puta ad tempus communiter receptum, id est, unius anni) puto optime ex hoc loco colligi ad eam perpetuo fœnerandam teneri. Perpetuo: & tamen cum laxamento duorum mensium, ut quolibet anno duorum mensium spatium habeat, ad idoneos debitores perquirendos. Quid si pecunia illa usus sit? nullum laxamentum ei datur, vid. 5. *Harmenop.* Id tamen paulo aliter explicat *Cujac.* 1. *obs.* 12. & *cap.* 13. *de præscr. num.* 4. quem vide. duo hinc collige, Tutorem semel fœnerantem pupilli pecuniam teneri perpetuo eam fœnori occupare, & ita usuras (ante redditas rationes) præstare, laxamento tamen ei dato duorum mensium singulis annis, semel ea utentem, quandiu non erunt redditæ rationes, usurarum nomine pupillo obstringi, vid. *l. qui sine* 38. *ff. de negotiis*, qui si alias neque fœnori dedisset, neque usus ea fuisset, non teneretur usuras præstare §. *eod.* Quid si tutor eo casu pecuniam pupillarem coram testibus aut judice postea repræsentavit, eamque testium signis obsignatam postea recepit: puto laxamentum ei dari duorum mensium ad eam fœnori reponendam, ut idem sua in causa quod in aliena custodiat. Usus autem pecuniæ pupillaris facile deprehenditur ex circumstantiis, velut si novum recensque genus monetæ, hoc est incognitum patri pupilli, aut cognitum quidem, sed non multo rationes ante redditas casum pupillo repræsentet. 22. *Jul. num.* 230. 23. Notandum est hoc tutoribus & pupillis. 24. Ex reditibus (si sint sufficientes) pupilli alendi, ideoque pecunia (si quæ sit pupillo) tutori sacra esse debet, potest tamen eam fœnori occupare, *c.* 6. §. *eod.* 25. Nota de pecunia pupillari ex reditibus ejus redacta, per tutorem conservanda vel impendenda. 26. Nota rursus. De pecunia pupillari fœneranda. 27. Nota tertio. De pecunia pupillari & minorum in emptionem aliquam collocanda. 28. Reditus annui in pecunia & fructibus consistentes, possunt licite emi, nec contractus hujusmodi emptionis illicitus est. *Novell.* 160. *c.* 1. *ubi dixi.* 29. Ex superflua pecunia. *Jul. d. loco.* 30. Periculum nominum contractorum spectat ad tutorem. 31. *Jul. num.* 231. 32. Hinc sumpta est Authentica, *Quod nunc*, *Cod. de curat. fur.* 33. Nota casum singularem, Pupillus rem suam habens in solis mobilibus, si ex eorum reditibus ali non potest, tutor ex sorte bona fide aliquid deminuere poterit, *ut hic:* Si potest ali, sortem non attinget. Si plusquam ali, superfluum deponet. *c.* 1. §. *eod.* At si pupillus mobilia & immobilia habuerit, tutor mobilia tempore peritura distrahet. *l.* 22. *C. de adm. tut.* Ex reditibus vero & usuris pupillum alet. *c.* 7. neutram sortem attinget, nisi utrimque redactæ usuræ pupillo alendo non sufficiant *d. c.* 7. tunc enim ex alterutro poterit deminuere & magis ex sorte mobilium quam immobilium *arg. d. l.* 22. Si plus quam ali potest, superfluum deponet, ut casu superiore. 34. Cum cogitatione cœlestis judicis. *Jul. d. loc.* 35. Antequam se administrationi immisceat. *Jul. n.* 232. 36. Tutor ratione jurisjurandi non est ἀναλογιστής. 37. Al. *cautiorem.* Rittershus. *exposit. Novell. part.* 8. *cap.* 9. *num.* 4. Ant. 38. Princeps pupillorum pater. Ideoque solent fisci principis ac regis advocati & procuratores pupillis quoties eorum causa tractatur & agitur, facile se conjungere, ut eos videlicet defendant. 39. Id est, anno 538.

Κεφ. δ'.

Εἰ τύτῳ ἢ κυρώτωρ τῷ ἀρχῷ, ἑαυτὸν εἶναι χρεωστῶν ἢ δανειστὴν σιγήσῃ.

ΕΙ ἢ σιγήσει τῷ ἀρχῷ τῦτο, καὶ γλύσιτο κηδεμών, ἴσω πάσης ἀγωγῆς κτ' αὐτ῀ νέας, εἰ καὶ ἀληθὴς ἦν, σκπεσθήσ@, ἀφ' ὧν ἐξεπίτηδες ἀφῆς τὸν νόμον τῦτον ὠφελωφελήσειν. Εἰ ἢ καί τις ἀγνοῶν ὑπόθοιτο. ὧν σιγήσειεν, ἴσω καὶ ἀτ@ ὡς ὑφεξῆ ποιῶν, τὸ μὲν δυνάμει κωλύσαις ἢ ἄλλως λύσεσι ἢ χρέως ἑαυτὸν σκόλλειν, ἴσως ἐν τῷ καιρῷ τ῀ κηδεμονίας πτίχνασθήσεις.

Κεφ. ε'.

Περὶ ἢ μηδεμιᾶς τὰς κυρώτορας τὰς κτ' νέων σκχωρήσῃς ὑπολαμβάνειν.

ΕΙ δέ τις, ὡς εἴρη), γλύσιτο κηδεμών, εἶτα ἀπεργάζοιτο τι ἢ νέα σπεύσματα, καὶ σκχωρήσῃς εἰς ἑαυτὸν ἢ κτ' ἀφορᾶν, ἢ κτ' πᾶσιν, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον πεσεῖται, ἴσω παντοίως ἄκυρον εἶναι τὸ παρ' αὐτ῀ γινόμενον· καὶ μήτε δι' ἑαυτ῀ μήτε ἀφ' παρεντεθεμένης ἀφορώσης τοιῦτό τι πράττειν, ἀλλὰ παντελῶς ἀνίσχυρα τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι, ὡσανεὶ μηδὲ τῷ ἀρχῷ γλύσιμα. ἀφόδηλον γὰρ ὡς εἰσῇ εἰς τοιαῦτ῀ ἐννοίαν ἐμπέσοι, πάντα πρᾶξαι καὶ διοικήσαι ἀφ' ὅλεθρον μὲν ἑαυτ῀ ψυχῆς, κτ' ἢ φανερῶν αὐτὰ πράσμασιν δῆθεν ὠφέλειαν. §. α'. Καὶ ὁ μόνον ἕως ἡ κηδεμών, εἴργειν αὐτὸν τοιαύτης σκχωρήσεως, ἀλλὰ καὶ μὴ ποτε τῦτο μή ποτε σύνοψις, παμιδόν τὸ πρᾶγμα. καὶ ἀφανιζήσεις αὐτὸ κακῶς, ἔπειτα ἐπειδὴ τ῀ κηδεμονίας παύσειεν, καὶ λάθοι τὸ κακυργηθὲν, ἴσως τινικαῦτα σὺν ἔτι κηδεμόνων ὤν, τῷ τε σκχώρησιν λάβοι, καὶ τὸ πρᾶγμα κακυργήσῃς. καὶ τινικαῦτα ἢ ἄκυρον εἶναι βυλόμεθα τὸ γινόμενον, καὶ μὴ δυνάμει μηδεμίαν ἀγωγὴν κρατεῖν κτ' ἢ ἀφέλιμον κηδεμονεύοντ@ σκχωρεμένου· ἀλλ' ἀντὶ μηδὲ γενέσθ@ εἶναι, καὶ κέρδ@ γίνεσθαι τῷ νέῳ, κἂν εἰ τὰ τ῀ σκχωρήσεων ἐπ' ἀληθέσιν αἰτίαις γλύσιτο· ἐξ ὧν ἐπανελθεῖν πάλιν ἐπὶ τ῀ σκχώρησιν, (ὡς μηδενὸς δῆθεν ὄντ@ μεταξὺ τ῀ νόμου δοκοῦντ@ γεγενῆσθαι) ἀλλ' ὡς σκπίστειν αὐτὸν τ῀ σκεῖθεν κληθέντων, ἀφ' τῷ παραδόσιν ἢ ἡμετέρᾳ νόμῳ, καὶ τοῦτο τὸ νέον κερδαίνειν. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἐπιθείημεν τῷ ποιεῖν, ῥᾴδια τὰ τ῀ κακυργίας ἔσῃ, καὶ τ῀ σκχώρησιν ὠφελησόμενοι πάλιν κινῆσαι, ἀφ' ἢ μέσ@ τὰ τ῀ σκχώρησιν λήψεσθαι, τ῀ νόμου ἀφ' τ῀ ἑαυτ῀ κακυργίας κωλυσόφισόμ@. καὶ τοῦτο φαμὲν ἐπὶ κηδεμόν@ πάντας, ἐφ' ὧν ὅλως κηδεμονίας πίναν εἰσάγεται οἱ νομοὶ ἀσώτων τυχὸν, ἢ μανομόνων, ἢ παραφρονούντων, ἢ εἴ τι ἕτερον ὁ νόμ@ εἶπεν ἤδη, ἢ καί τι ὠφέλιμον ἡ φύσις ἐξεύροι.

Κεφ. ς'.

Περὶ τ῀ κηδεμονίας τ῀ ἢ πατρίδος χρημάτων.

ΕΠειδὴ ἢ ὁρῶμεν τὰς κηδεμόνας, ὅσοι θεῖ μνήμιλιν ἔχουσι, ὡς τὰς κηδεμονίας δυσκόλους ἰούσας, (τοῖς γὰρ πολλοῖς ὅσοι βάλον) τὰ τ῀ κηδεμονευομένων ἀσφῶς εἰς ἑαυτὰς τρέψαι, τὸ πρᾶγμα ἐραστὸν τε καὶ ἐπίφθονον ἐστὶν) ὁρῶμεν ἢ μᾶλλον τὰ τ῀ κηδεμόνων δύσκολον εἶναι πρᾶγμα, ἀφ' τῷ τ῀ δανειστῶν ἀνάγκην δικαίζομεν μηδεμίαν ἀνάγκην σκνόμως καθεστάναι τοῖς κηδεμόσι τὰ τῶν νέων χρήματα δανείζειν, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀποτίθεσθαι, καὶ φυλάττειν αὐτοῖς. κρεῖττον ὸν τῷ ἐπὶ τοῖς ἀρχαίοις αὐτοῖς ἀσφάλειαν μένειν, ἢ τῇ τ῀ τόκων ἐφόδῳ, καὶ τ῀ ἀρχαίων σκπεσεῖν καὶ κινδυνεύειν μὲ τ῀ κηδεμόνα, εἰ μὴ δανείσοι αὐτὸς ἢ εἰ δανείσοι, κινδυνεύειν, ἀποτυχίας ἴσως ἐπὶ τοῖς χρέεσι γινομένης. εἰ μήτοι αὐτὸς ἐκὼν δανείσοι βλαβηθείη, ἴσως ἐπὶ δόσῃ ἐνεχύρων, ἢ ἐπ' ἄλλαις ταῖς αὐτὸ νομιζομέναις ἀναμφισβητήτοις ἀσφαλείαις, τινικαῦτα ἐχέτω μὲ τὸ τ῀ δύο μιλιῶν καθ' ἕκασον ἔτ@ ἐνδόσιμον, (τῦτο ὅπῳ οἱ νόμοι laxamentον καλοῦσιν) ἴσω ἢ τ῀ δανείσματ@ κίνδυνον ἐφ' ἑαυτὸν πάντως ἐλυσόμενον.

Κεφ. ζ'.

ΕΙ μὲν ἔν ἔχοι περισσὸς αὐτάρκεις ὁ κηδεμονεύομέν@, ταύτης δαπανάτω εἰς τὸ πλεῖσ@ εἰσὶ τ῀ αὐτάρκων, τὸ πλεῖον ἀποτιθέσθω. Εἰ ἢ κίνητη πολλάκις ἐν ἢ κηδεμονευομένῳ, φειδέσθω τυχόν, τινικαῦτα σκεῖνο μόνον δανείζειν ὁ κηδεμὼν ἀναγκαζέσθω, ὅσον ἵνα τῷ διοίκησιν ἀρκεῖ τῷ νέῳ καὶ τ῀ αὐτ῀ πραγμάτων, τὸ ἢ φειδὲν ἀσφαλῶς ἀποτιθέσθω, ἐξέσῃ ἢ αὐτῷ σῳ ἀκλεοῦς πάσῃ περιέρχεσθαι, εἰ πνα, ὡς εἰκὸς, εὑρεῖν ἀσφαλῶς δυνηθείη περισσὸν, ὠνησαμένῳ τῷ νέῳ σκ τ῀ φειδομένων χρημάτων, ὀλίγων μὲ δημοσίων φόρων ὑποδύθωσον, πρατῆρα ἢ ἔχοσαν εὔπορον, καὶ εὐθαλῆ τῷ περισσὸν ὄσαν. δίδομεν γὰρ αὐτῷ παῤῥησίαν καὶ τῦτο πράττειν, ἐπισκεψόμ@ ὡς εἴ τι@ τῦτον ἀμελήσειεν, ὁ τ῀ ἀγωγίας τοῦτις αὐτὸν ὄψε) κινδυν@.

Κεφ. η'.

ΕΙ ἢ τοσῦτον μόνον εἴη τὸ ἢ νέᾳ χρυσίον, ὁπόσῃ τύκ@ μόλις αὐτὸν τι καὶ τῆς αὐτ῀ τρέφειν, καὶ τῷ ἄλλῳ αὐτῷ παρέχειν ἢ βίᾳ διοίκησιν δρκεῖ, τινικαῦτα ὁ τ῀ ἀνάγκης λόγ@ ἡμᾶς καὶ ὡς τῦτο καλεῖ, τ῀ κηδεμόνων ἀφορώντων εἰς θεὸν, καὶ ὅτω ποιεμένων τὰς διοικήσεις ὡς ἂν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν πράσμασι. καὶ ἡ βυλόμεθα, λύσιμα καθ' αἱμὴν ψῆφ@ ὠφελισθέσθω τῷ κηδεμονίᾳ τῷ ὡς τοιῦτῳ παρόντι, καὶ ὁρκηι αὐτῷ ὡσεπιπθέναι, τ῀ θείων ἀπτωμάτων λογίων, ὡς ἀφ' πίσης ἰὼν ὀδὸς τὸ συμφέρον τῷ νέῳ πρᾴξει. ὅσῳ σὺν ἐξαιρετ῀ τ῀ λογισμῶν αὐτὸν, ἢδὲ τ῀ ἢ νόμου ἐπιζέως, ἀλλ' ἀσφαλέστερόν τε πάσης ὡς τῷ τ῀ πραγμάτων διοίκησιν, δύλαξέστερον ἀεὶ ὡς αὐτὸ, ἀφ' τῷ ἢ ὅρκῳ μνήμιλιν, χνόμενον. Οὕτ@ ἡμῖν ὁ νόμ@ ὑπὲρ ἀσφαλείας κειῶν τ῀ κηδεμονίας δεομένων. εἰ δέ τι καὶ ἕτερον ὡσεξεύρημεν, ἢδὲ τῷ νόμῳ ὠφελαδεῖν ὀκνήσομεν, ἵνα διὰ πίστεων πατέρες τοῖς ἑαυτῶν βοηθεῖν ἢ δυναμένοις γλώμεθα.

Επιλογος.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ὡφισθέντα ἡμῖν, κηρύγμασι κτ' τὰς ἐπαρχίας εἰς ἐφέσιμα χρωμένη, πᾶσι ποιησάτω φανερὰ, ὥστε μηδένα λαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν δύσεβῶς τε καὶ ὑπὲρ τ῀ τῶν θείων νενομοθετημένα. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XII. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Source : BIU Cujas

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Περὶ ὧν πῶς χρὴ ἐπιτίθεσθαι τὸ πιστὸν τοῖς ὑπὸ δικαίας ἐμφανιζομένοις συμβολαίοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οη'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν τὰς ἡμετέρους νόμους, οἳ βάλον) καὶ ὅτι τὰ παραθέσεως τῶν γεγραμμένων πίστεις διδόασι τοῖς συμβολαίοις, καὶ ὅτι πύκνοι τῶν αὐτοκρατόρων, ἐπιπολαίσης ἤδη τῆς κακίας τοῖς νοσοῦσι τὰ συμβόλαια, τὰ τοιαῦτα ἐκώλυον· ἐν ἐκείνῳ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς παραποιοῦσιν εἶναι πιστεύοντες, τὸ ὡς τὴν μίμησιν τῶν γεγραμμένων ἑαυτοὺς ὅτι μάλιστα ἐγυμνάζειν. διότι μηδὲν ἕτερόν ἐστι ὠφελοποίησις εἰ μὴ τῶν ἀληθῶν μίμησις. ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τούτοις δὴ τοῖς χρόνοις μυρίας δύρημεν ὠφελοποιήσεις ἐν δίκαις πολλαῖς ὧν ἠκροασάμεθα, καί τι παράδοξον ἡμῖν ἐξ Ἀρμενίας ἀνέβη. προκηρυσσόμενοι γὰρ ἀμείψεως συμβολαίων, καὶ τῶν γραμμάτων ἀνομοίων κελευόντων, ὕστερον ἐπείσθησαν οἱ τῶν συμβολαίων μαρτυρήσαντες, καὶ γράμματα ὑποθέντες, καὶ τοῦτο ἐπιγνόντες, πίστιν ἐδίδαξαν τὸ συμβόλαιον· καὶ τι ὠφέλιμον ἐντεῦθεν ἀπέβησεν, ὅτι τὰ μὲν γράμματα ἄπιστα ὤφθη, καίτοιγε ἐξεπαιδεύθη, τὸ ὑ ὠφελοῦν τῶν μαρτύρων ἀπέβησε σὺν ἀληθείᾳ καὶ τούτῳ, τὸ ὠφελοῦν τῶν μαρτύρων πίστεως δοκήσεις εἶναί πως ἐπισφαλὲς. ὁρῶμεν μέντοι τὴν φύσιν αὐτῆς πολλάκις δεομένην τοῦ πάσματος ἐξεπίτηδες· ὅπερ γε τὴν τῶν γραμμάτων ἀνομοιότητα πολλάκις μὲν χρόνου ποιεῖ, (ἃ γὰρ ἂν ὕστερα γράψεις πρὸς τὰ νεάζων καὶ σφριγῶν, καὶ γηροβακὼς ἴσως καὶ τρέμων) πολλάκις ὑ καὶ νόσου τοῦτο ποιήσῃ. καί τοι τι τοῦτο φαμὲν, ὅπερ γε καλάμου τε καὶ μέλανος ἀναλλαγὴ τὸ τῆς ὁμοιότητος ὅλως πάντων ἀκριφείς ἀφείλετο. καὶ οὐκ ἂν δύρημεν ἐφεξῆς εἰπεῖν ὁπόσα ἡ Φύσις πέπλασται καινουργεῖ, τοῖς νομοθέταις ἡμῶν παρέχουσι πράγματα. §. α'. Ἐπειδὴ τοίνυν βασιλείαν ὅλως τοῦτο ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς καθῆκεν, ἵνα τοῖς δυσκόλοις ἐπιτίθησι τὰ παρ' ἑαυτῆς ἀγαθὰ, καὶ τοὺς νόμους ἁρμόζῃ ὡς τὴν Φύσεως ποικιλίαν· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τοῦτον γράψαι τὸν νόμον, καὶ δέναι ἐν κοινῷ τοῖς ὑπηκόοις, ὁπόσους ἡμῖν ὁ θεὸς ἐφεστηρίου τε παρέδωκε καὶ κτίσματι· μικρὸν ἀεὶ ἐφισθησι. καὶ γὰρ τὴν ἀεὶ παρακαλυπτομένην ὑπ' γραμμάτων ἀμφισβητηθεῖσαν τε καὶ στασιασθεῖσαν δύρημεν καὶ δεῖ καὶ τούτων πᾶσαν ποιήσασθαι ἐφοδιασμόν. τοιγαροῦν δύο θυς ἡμῖν ὑπὸ τὴν ὠφελοκαλυπτομένην δόκτιον.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν συμβολαίων ἀσφαλείας τε καὶ πίστεως· καὶ ἐφ' ὅτῳ ἀεὶ τὴν ὠφελοκαλυπτομένην, πῶς ἀσφαλῶς δίδοῦ.

Εἴ τις τοίνυν ἀσφαλῶς ὠφελοκαλυπτομένας βάλε), μὴ μόνοις πιστεύετω τοῖς ὑπ' λαμβάνουσι γράμμασι, (τοῦτο ὅπερ ὑ τῇ δίκῃ ζητηθὲν, ἐπειδήπερ ὁ συμμολογήσας ὁ γεγραφέναι λεγόμενος αὐτὸς καθεστάναι τὰ γράμματα, μεγάλων ἔφυς παρεχλύει καὶ γράψαι ἕτερα κελευσαμένου, ἅπερ ἔδοξε πεῤῥῆσθαι μοι, ὁ μὲν διὰ πάντων παρεσκεύασε· καίτοιγε ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἀκείτω ὑ πάσματος μεμνημένος) ἀλλ' ὁ τὴν ὠφελοκαλυπτομένην δοὺς, ἀσφαλιζέσθω καὶ μάρτυρας ὡς οἷόν τε σεμνὰς καὶ πίστεως ἀξίας· καὶ οὐκ ἐλάττους τριῶν, ἵνα μὴ ἐπὶ μόνων ἠρτήμεθα τῶν γραμμάτων καὶ τούτων ἀντιξεπάσεως, ἀλλ' ἢ τοῖς δικάζουσι καὶ ἡ ὠφελοῦσα τῶν μαρτύρων βοήθεια. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοιαῦτας μαρτυρίας ἀποτιμήσεται, ὥστε παιδόντας μάρτυρας λέγειν ὡς αὐτὸν παρόντων ὑπέγραψεν ὁ τὸ συμβόλαιον ποιήσας, καὶ τοῦτο πίστεως). εἰ γὰρ δύρημεν καὶ τοιούτους πινὰς μάρτυρας, οὐκ ἐλάττους τῶν τριῶν, ἀξιοπίστους καθεστῶτας, ὧδε τῷ τοιούτῳ ἀπιστοῦμεν πίστει. ἐ γὰρ ἵνα συσκώπτωμεν τὰς ἀποδείξεις, τίθεμεν τὸν νόμον, ἀλλ' ἵνα καὶ εἶναι αὐτὰς ποιήσωμεν, καὶ ἀσφαλῶς εἶναι.

ΚΕΦ. β'.

Πῶς χωρὶς συμβολαιογράφου τὸ δάνεισμα ἢ ὠφελοκαταθήκη δοῦναι) ἀσφαλῶς γίνεται.

Ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἢ δανείσματος συμβόλαιον ἢ ἄλλο τινὸς πράττοι, καὶ μὴ βάλε) τοῦτο ἐπ' ἀγορᾶς σωθῆναι, (ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ὠφελοκαταθήκης ὁρίζομεν) μὴ αὐτίθεν δοκείτω πιστὸν τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ δανείσματος συμβόλαιον, πολλῷ εἰ μὴ καὶ μαρτύρων ἔχοι παρουσίαν ἀξιοπίστων, οὐκ ἐλαττόνων τριῶν· ἵνα εἴτε αὐτοὶ ὠφελήσωσι καὶ τοῖς οἰκείοις μαρτυρήσαιεν γράμμασιν, εἴτε ἔπεργοί τινες, μαρτυρῶντες ὡς πιεράντων αὐτῶν τὸ συμβόλαιον σωστέον λαμβάνῃ τὸ πᾶγμα τῇ πίστιν ἐκτέρωθεν, οὐκ ἀποβλήτῳ πιστελῶς, καὶ τὰ γραμμάτων ἐξεπίστευσε ὅσης, ἀλλὰ μόνης οὐκ ἀρκούσης, τῆδε ὠφελοῦσα τῶν μαρτύρων βεβαιωμάτων.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐὰν εἰ τὰ γραμμάτων πίστις τὰ ἀπὸ τῶν μαρτύρων φωνῆς διαφέροι.

Εἰ μέντοι τοιοῦτό τι συμβαίη ὁποῖον ἐπ' Ἀρμενίας ἐγένετο, καὶ ἕτερον μὲν ἡ ὑπογράφεσις τῶν γραμμάτων πιστεῖ, ἕτερον ὑ οἱ μαρτυρίαι· τί ποτε οὖν ἡμεῖς μὲν οἰόμεθα τὰ παρὰ ζώσης λεγόμενα φωνῆς καὶ μεθ' ὅρκων, ταῦτα ἀξιοπιστότερα τῶν γραφῆς αὐτῆς καθ' αὑτὴν τυγχάνειν. πολλῷ ἀλλ' ἔγωγε τοῦτο τῶν δικάζοντος ἀγχινοίας τε ὁμοῦ καὶ θεοφιλίας, τὸ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον ἀντὶ τῶν τοιούτων πίστεσθαι. καὶ ἡμεῖς μὲν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οἰόμεθα δεῖν ἀποδείκνυσθαι πιστὰ τὰ συμβόλαια.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν οὐκ ἀσφαλῶς ὠφελοκαταθεμένων συμβολαίων.

Εἰ μέντοι τις ἢ ὠφελοκατατεθέμενος, ἢ δανείζων, ἢ ἄλλως συμβάλλων, δοκοίη τοῖς γράμμασι μόνον δεῖν αὐτὸν συμβάλλοντος, ἐπ' αὐτῷ κείσθω) τὸ γινώσκειν ὡς τὰ σκεῦος πίστεως τὸ πᾶν αὐτὸς ἀνηρτήσατο, καὶ ὅσον μὲν οὐκ τὰ γραφῆς, οὐκ ἂν αὐτάρκης δέξεσε, κατ' τὰ ἡμέτερον νόμον, τῷ συμβολαίῳ πεῖσθεὶς πίστις· εἰ ὑ ἡ παρουσία τῶν μαρτύρων, ἐφ' ὧν τὸ σωάλλαγμα γέγονεν, ἢ ἴσως ἡ τελευταία τῶν πραγμάτων κατεφυγὴ βοηθήσειεν αὐτῷ, (φαμὲν ὑ τὸν ἐξ ὅρκων) οὐκ ἀκυρῶμεν τὸ γινόμενον. πὰς γὰρ παραπεισθεὶς, καὶ πὰς μιμησάμενος σύλλογμοι, καὶ γυμνασθεὶς ἕστις αὐτοῖς ὑ πιστεύοντες, τῷ τοιαύτῳ ἀκεῖσεσιν τῷ πράγματι πεῖσθέμενον· ὄχ' ἵνα τοὺς πιστεύοντες ἀφελοίμεθα τὰ ἑαυτῶν ὧδε τοὺς φίλους πίστεως, ἀλλ' ἵνα ὡς οἷόν τε ἢ τῷ ἀγνωμοσύνῳ τε καὶ ἄρπαγι πολλοῖς ἐλέγχωμεν τρόποις.

ΚΕΦ. ε'.

Πῶς οἱ συμβολαιογράφοι τὰ συμβόλαια ὀφείλουσιν ἀσφαλῶς σωτηρεῖν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ συμβόλαια τὰ ἐπ' ἀγορᾶς σωτηρήματα, εἰ καὶ τῷ τῶν συμβολαιογράφων ἔχοι πλήρωσιν, πεσοσλαμβανέτω, καὶ αὐτὰ ὠφελοῦσα πλήσματος, τῷ σὺν γραμμάτων τῶν μαρτύρων, ὡς εἴρηται, παρουσίαν.

TIT. II.

De instrumentorum [1] cautela & fide, & primum de depositо [2], & mutuo, & [3] aliis documentis privatе quidem scriptis, habentibus autem testes, & de non habentibus testes: & de instrumentis publice confectis: & de collationibus manus propriæ scripturæ: & de expositis instrumentis ab illiteratis, aut paucas literas scientibus, & de non scriptis contractibus: & de contractibus usque ad unam libram auri: & de contractibus qui in agris fiunt: & ut in documentis & contractibus futuris locum habeat lex.

NOVELLA CONSTIT. LXXIII.

Idem Imp. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus nostras leges [4] quæ volunt ex collatione literarum fidem dari documentis, & quia quidem imperatorum super excrescente jam malitia eorum qui adulterantur documenta, hæc talia prohibuerunt: illud studium falsatoribus esse credentes, ut ad imitationem literarum semetipsos maxime exercerent, eo quod *nihil est aliud falsitas* [5], *nisi veritatis imitatio*. Quoniam igitur in his temporibus innumeras invenimus falsitates in judiciis multis, quorum fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato namque commutationis [6] documento, & literis dissimilibus judicatis, quoniam postea inventi sunt ii qui de documento testati sunt, subscriptionem subdentes, & eam recognoscentes, fidem suscepit documentum, & quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quod litteræ quidem sine fide visæ sunt, licet examinata responsa verorum testium cum veritate concordaverint: & hoc per fidem testium, quæ videtur quodammodo esse cauta. videmus tamen naturam ejus crebro egentem rei examinatione, quando literarum dissimilitudinem sæpe quidem tempus [7] facit, non [8] enim ita quis scribit juvenis & robustus, ac senex & forte tremens, sæpe autem & languor hoc facit: & quidem hoc dicimus, quando calami & atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem, & nec invenimus de reliquo dicere quanta natura [9] generans innovat, & legislatoribus nobis præbet causas. §. 1. Quia igitur imperium propterea Deus de [10] cœlo constituit, ut [11] difficilibus imponat quæ apud eum sunt bona, & leges aptet secundum naturæ varietatem: propterea existimavimus oportere & hanc scribere sanctionem, & dare in commune subjectis, quos nobis Deus & prius tradidit, & paulatim semper adjiciet. Etenim quiddam de depositо in scripto dubitatum & ad contentionem deductum invenimus, & oportet etiam omnino horum prospicere: itaque illico nobis est à depositо inchoandum.

CAP. I [12].

De instrumentorum cautela & fide: & primum de depositо, quemadmodum caute dari potest.

SI [13] quis igitur vult caute deponere [14], non soli [15] credat accipientis scripturæ, (hoc quod etiam in judicio quæsitum est, quia enim non [16] professus est is qui scripsisse dicebatur, *suam esse scripturam*: magnum res habuit tumultum & scribere alia coactus [17] est, quæ visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia, & quantum ad illam scripturam sine termino causa permansit) sed is qui depositum dat, advocet [18] etiam testes, ut possibile est [19] honestos & fide dignos, & non minus tribus [20]: ut non in sola scriptura & ejus examinatione pendamus: sed sit judicantibus etiam testium solatium. Etenim tales testificationes suscipimus, quas præsentes testes dicant: *quia hu præsentibus subscripsit qui documentum fecit, & hunc noverunt*. Nam si invenerimus & tales quosdam testes non minus quam tres dignos fide existentes: neque [21] talem interdicimus fidem: neque enim ut abbreviemus probationes, ponimus legem: sed ut esse eas & caute esse faciamus.

CAP. II.

Quemadmodum sine tabellione instrumentum mutui vel depositi caute fieri potest.

SEd & si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cujuspiam faciat, & noluerit hoc in publico confiteri, quod & in depositо definivimus, non ex ipso videatur credibile quod scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat præsentiam fide dignorum non minus trium [22]: ut sive veniant, & propriis subscriptionibus attestentur: sive [23] alii quidam testificentur, *quia præsentibus eis confectum est documentum*: fidem causa ex utroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III.

Si [24] *literarum fides à voce testium discrepet.*

SI vero tale aliquid contigerit quale in Armenia factum est, ut aliud quidem faciat collatio literarum, aliud vero testimonia: tunc nos quidem existimavimus ea quæ viva [25] dicuntur voce, & cum jurejurando: hæc digniora [26] fide quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Veruntamen sit hoc judicantis prudentiæ [27] simul atque religionis, ut veracibus potius pro talibus credat: & nos quidem secundum hunc modum existimavimus oportere probari fidelia documenta.

CAP. IV.

De instrumentis incaute [28] *compositis.*

SI tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut aliter contrahens, contentus sit scriptura sola ejus cum quo contrahit: in ipso erit ut sciat quia in illius fide totum ipse suspendit [29], & quidem quantum ex scriptura non sufficiens videbitur fides, nisi [30] secundum nostram legem adjiciatur documento credulitas, aut præsentia testium coram quibus contractus est factus: aut forsitan noviſſimum [31] ejus rei refugium invenerit: dicimus autem quod ex jurejurando est, nam non infirmamus quod factum est: nam falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus non credentes, hujusmodi subtilitatem causæ addimus: non [32] ut credentes privemus fide sua circa amicos, sed ut quantum possibile est, & perfidiam & negationem multis reconvincamus modis.

CAP. V.

Quomodo tabelliones caute debeant instrumenta componere.

SEd & si instrumenta publice confecta sint: licet tabellionum habeant supplementum [33], adjiciatur & eis antequam [34] compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto præsentia.

CAP. VI.

1 De instrumentis, *Index Reginæ. adde Jul. const.* 66. Quomodo depositum caute poni seu dari potest, adde 4. *c.* 21.

2 Huc refer *c.* 1. *J. cod.*

3 Huc refer *c.* 3. *J. cod.*

4 *Nov.* 49. *c.* 2.

5 Adde 1. *Harm.* 6. §. 10. *l.* 23 *ff. ad l. Corn. de falsis.*

6 Permutationis.

7 Tempus efficit, ut unius ejusdemque hominis diversæ quodammodo videantur scripturæ.

8 Quæ res efficiant, ut unius ejusdemque hominis scriptura, diversorum videatur hominum.

9 Natura generans multa innovat, *Nov.* 74 *c.* 1.

10 Magistratus à Deo.

11 Scopus magistratuum.

12 *Jul. num.* 233.

13 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis vult C. qui potior.* adde 22 *Ecl.* 4. *c.* 1. & 3. *Harm.* 2.

14 Id est, alicui depositum tradere, vel rem custodiendam committere.

15 Cur ita? vid. *J. cod.*

16 Id est, quia noluit agnoscere suam esse scripturam: quia suam denegavit.

17 Negans cautionem aliquam à se scriptam, scribere cogitur, ut ex nova ejus scriptura veritas antiquioris arguatur.

18 Cautio deponenti observanda.

19 Quid si nolit depositum evulgare? vid. *c.* 2. *J. cod.*

20 Vid *Jul. c.* 66. *n.* 233. hoc necessitatis causa non datur, sed majoris probationis gratia, *v. nam si J. cod.*

21 Depositi probari non potest paucioribus testibus quam tribus: alia tamen probatur ratione quam testibus *c.* 4. *in fin. J. cod.*

22 *l* 20. *C. de fid. instrum.* Imo quinque: 1 *Harm.* 6. §. 3.

23 Nihil interest, utrum subscripserint testes, an præsentibus ipsis instrumentum depositi fuerit compositum, *Jul. const.* 60. *n.* 234.

24 1. *Harm.* 6. §. 4.

25 Deest hæc particula apud Scrimgerum.

26 Viva vox cum jurejurando scripturam superat, *tesmoin passe lettre*: dixi ad *l.* 15. *C. de fide instrum.* 1. *Harmenop.* 6. *c. περὶ ἀγράφων.*

27 Vid. *l.* 3. *C. de testib.*

28 Id est, nuda suscipientis scriptura.

29 Ideoque incaute facturus est. *Jul. hic, num.* 236.

30 Interpretatio est corrupta: sensus hic est: Deponentem, accepta depositarii nuda scriptura, pendere pene ex sola fide depositarii, cum is possit facile scripturam negare: ejusque scripturam esse, difficillimum sit (propter varietatem quæ in scripturis accidit *in pr. J. cod.*) probare, superesse tamen vel hoc divinum remedium, ut jusjurandum depositario deferatur.

31 *l.* 1. *ff. de jurej.* *l* 25. §. 3. *ff. de prob.*

l. 3. *C. de reb. credit.* 32 *c.* 1. *in fin. J. cod.* 33 Πλήρωσιν impletionem. 34 Instrumentum non dicitur completum, priusquam subscriptum à testibus sit: adeo ut sola tabellionis subscriptio non sufficiat, nec credatur scripturæ tabellionis sine testibus. In judiciis tamen acta sine testibus valent: *l.* 21. *C. de donation.* ideoque Rolandus à Valle, vide *cons.* 38. *num.* 5. 6. refert ad instrumenti necessaria subscriptionem, ut & sequentia, tabellionem rogari à contrahentibus: locum contractus inferi, *n.* 4. & 7. adde *Jul. hic n.* 228.

Source : BIU Cujas

1 Σημῖα. notas *Julianus*. Comparatione non tantum literarum, sed etiam notarum falsitas arguitur. *Jul. hic num.* 238. Notæ non sunt literæ, *l. 6. in fin. ff. de bon. possess.* sed literarum compendia.

2 Testibus & Tabellione absentibus aut mortuis, is qui jus ex testamento prætendit, comparationem ejus cum aliis scripturis notarii fieri, potest petere.

3 Postulans comparationem instrumentorum fieri, jurare debet de calumnia.

4 Jurisjurandi formulam observa.

5 Ἐπ' ἀγορᾶς. *Serim.* id est, in forensibus instrumentis.

6 Notarius per substitutum potest subscribere.

7 Minister ac substitutus notarii, amanuensis.

8 Ἀργυρίου, argentarium, numeratorem pecuniæ. Fingamus contineri in instrumento pecuniam numeratam fuisse per Titium, vide *Julianum hic n.* 239.

9 Puta tabellio, ejus amanuensis & argentarius pro tribus testibus habentur.

10 Ἀργυρικὸς, id est, argentarius.

11 Amanuensis scil.

12 Confecto à se operi.

13 Solus tabellio, scil. μόνος ταβελλίων, testimonium ipsius probabile sit, *Julianus hic* 1. *Harm.* 6. *ibi.* ἰσχύον ὅτι ἀρκεῖ. sed tamen Cujacius hic ex hujus Novellæ sententia requirit duorum testium præsentiam aut subscriptionem. alias, forense instrumentum fidem non habere ex solius notarii fide: aliud esse in instrumento actus insinuato apud magistrum census, vel magistratus municipales, vel defensores plebis. vide *l. publicatt.* 2. *C. de testam.*

14 *Al.* momentum.

15 Mortui tabellionis instrumentum falsi per duos testes potest argui: eò tamen ordine: Primo per tabellionis substitutum & cum qui creditoris nomine pecuniam numeravit: his demortuis, per testes qui instrumento subscripserunt: his rursus mortuis, eorum scripturæ cum aliis eorundem scripturis comparantur.

16 Id est, ut qui instrumentum petit proferri, juret solemniter.

17 Quid jurabit? se nulla malitia usum. vide *Jul. hic num.* 239.

18 Id est, qui petit comparationem literarum fieri.

19 Id est, qui contrahunt, scrupulo & onere eorum quæ dicta sunt, possunt facile se liberare, si consenserint, &c.

Cap. VI.

De comparatione notarum.

OPortet autem judicantes, & si qua signa [1] invenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima namque novimus & ex aliis apparuisse, non facile fidem ex literarum aliarum collatione recipere, propter dudum dictas à nobis causas.

Cap. VII.

De comparatione literarum.

SI vero moriantur omnes testes, aut forsan absint, aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus invenire, neque tabellio superest qui complevit: (si quidem publice sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in civitate: sed necesse est omnino collationem literarum suppletiones eorum qui subscripserint, assumere: tunc [2] competens est properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autem subtilitatem procedere, & omnino, (si putaverit eis judex oportere credi,) etiam jusjurandum [3] injicere proferenti: *Quia* [4] *nihil maligni conscius in eo quod à se profertur, nec quandam artem circa collationem fieri præparans, sic utitur eo, quatenus neque perimatur quicquam omnino, & per omnia munitio in rebus fiat.* §. 1. In his vero quæ conficiuntur publice [5] documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhiberit cum jurejurando, si quidem non per se scripserit, sed per [6] alium ministrantem sibi, & ille [7], si vivit, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet ejus adventum, ægritudo forte valida, aut quælibet aliarum necessitatum quæ hominibus accidunt. Quod si etiam adnumeratorem [8] habuerit instrumentum, & ipse [9] adveniat: ut tres sint testificantes, & non unus. Si vero neque adnumerator [10] assumptus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit, atque supplevit, aut si etiam qui hoc conscripsit [11], non est, aut aliter ipse venire non valet: tamen cum jurejurando propriæ [12] completioni attestetur [13], ut comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta, testimonium enim & ex voce complentis factum, & jusjurandum habens adjectum, præbuit quoddam causæ monimentum [14].

§. 2. Quod si tabellio defunctus est, & testimonium perhibeatur suppletioni ex alia collatione: si quidem etiam sic habeat eum, qui conscripsit instrumentum, viventem, & adnumeratorem: adveniant [15] & illi, si quidem præsentes sunt, & habeat ex collatione adimpletionum & ex testibus causa fidem. Si vero nullus horum sit, tunc fiat quidem completionum collatio: non autem sola hæc ad hoc sufficiat, sed & aliorum subscribentium forte aut contrahentium scripturæ examinentur: ut ex plurimis comparationibus, tam completionis quam subscribentium forte aut etiam contrahentium, una quædam colligatur undique & efficiatur fides. §. 3. Si vero nihil aliud inveniatur præter collationem instrumentorum: quod hactenus valuit, fiat: ut qui profert ad [16] collationis documentum juret solemniter [17]. Ut autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad majorem negotii fidem: & ipse qui [18] hoc petit fieri, juret: *quia non aliam idoneam habens fidem, ad collationem instrumentorum venit: nec quicquam circa eam egit aut machinatus est quod possit forte veritatem abscondere:* de quibus [19] licebit sese liberare contrahentes, si consenserint utrique ad hoc venire, ut insinuent [20] instrumenta: & profiteantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus priventur nequitia & corruptione & falsitatibus: & quæcunque alia mala corrigentes, præsentem promulgamus legem: iis quæ dudum à nobis in collationibus literarum factarum, per scripturam propriæ manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: procul dubio & in iis qui literas [21] nesciunt, quæ olim valent in judiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex judiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem.

Cap. VIII.

Imperite literarum quomodo caute contrahant.

OPortet vero in iis qui literas [22] nesciunt, & testes & omnino [23] tabularios [24] adhiberi, in quibus locis sunt tabularii, maxime autem testes [25] non ignotos [26] contrahentibus: ut quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alii vero attestentur, *quia etiam præsentibus eis hæc gesta sunt, & scierunt eum:* & ita talium instrumentorum suscipiatur fides, manifestum existens, quia non minus quam quinque [27] testes in his talibus adhibendi sunt, inter quos erit & qui scribit pro [28] contrahente, aut totum [aut post ea quæ] post paucas [29] literas illius posita sunt: quatenus nihil omittant de summa subtilitate. Et hæc dicimus super instrumentis ex [30] scripto confectis: nam si quis facere quemlibet contractum ex [31] non scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per jusjurandum [32] fidem percipiet: actore quidem testes deducente, pulsato autem jurante aut referente, sicuti judex negotium disposuerit. Ut [33] autem nihil sit neque horum inemendatum: illud quoque adjicere legi bonum est, ut si usque ad [34] *unam* auri [35] libram fuerit contractus: hujusmodi observationem in hoc minime custodiri: sed secundum hoc quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus [36] exiguis maximas attritiones homines sustineant.

Cap. IX.

De contractibus sine scripto compositis.

HÆc autem omnia tenere in [37] civitatibus volumus, nam in agris (ubi multa simplicitas [38] est, & neque scribentium aut testium multorum copia est) quæ hactenus apud eos valuerunt, & nunc sint etiam firma: hoc enim & in ipsis testamentis quibus maxime studemus, jam à nobis sancitum [39] est. Valeat itaque lex in omnibus quæ [40] post [41] hæc facienda sunt instrumentis & contractibus: quod enim jam transivit, cur quispiam sanciat? Hanc autem legem pepetit contentionum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarum quatenus quotidie inter sese contendere homines compescamus, præauferentes eis altercationes per legislationis subtilitatem.

Epilogus.

†. Quapropter convenit tuam eminentiam hæc cognoscentem, manifesta omnibus facere subjectis, & qui hic sunt, & qui in gentibus:

Κεφ. ϛ'.

Περὶ τ῀ τ῀ σημείων ἀ῀ξηθέσεως.

Δεῖ μ῀τοι τὰς δικαζούσας, κ῀ εἴ τινα σημεῖα εὑρεῖεν ἀ῀σγεγραμμένα τοῖς χάρταις, κ῀ τοῦτο ἀναζητεῖν, κ῀ ἀναγινώσκειν πειρᾶσθαι (πολλὰ γὰρ ἴσμεν κ῀ ἐξ ἐκείνων ἀ῀φανίζοντα) κ῀ μὴ ἀ῀οχείρως τὰς πίστ῀ τ῀ γραμμάτων ἐκ παραθέσεως ἑτέρων ἀ῀σπίζεσθαι, ἀ῀ὰ τὰς ἐμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένας αἰτίας.

Κεφ. ζ.

Περὶ τ῀ τ῀ γραμμάτων συγκείσεως.

Εἰ μ῀τοιγε πελοῦτησειεν ἅπαντες οἱ μάρτυρες, ἢ κ῀ ἅπεισι τυχὸν, ἢ κ῀ ἄλλως ῥᾴδιόν ἐστι τὸν ἐκ τ῀ μαρτύρων τ῀ ὑπογεγραφότων πίστιν ἐπιθεῖναι, μηδὲ ὁ συμβολαιογράφ῀ πείθειν ὁ τελέσας (εἰχε γὰρ αἰτίαν εἰπ῀) ὥστε μαρτυρῆσαι τοῖς ἑαυτ῀, ἢ μηδὲ ἐνθυμηθῆναι, ἀ῀ὰ ἀνάγκη πάντως τὴν ἀντέξεσιν τ῀ γραμμάτων, ἢ τ῀ τελεσμάτων, ἢ τ῀ ὑπογεγραφαίνων παραλαβεῖν· τὴν ικανὰν ἀ῀σθησιν ἐχειν μᾶλλον ἐπὶ τοὺς συγκείσας, (ὧδε γ῀ πάντα παζων αὐτὰς ἀπαγορεύομεν) ἀ῀φ' πίσης ἢ ἀκριβείας χωρεῖν, κ῀ πάντως, εἰ νομίσειεν αὐτοῖς ἀρκεῖσθαι πίστει, κ῀ ὅρκῳ ἐπιχεῖν τῷ ἀ῀σθησομένῳ, ὅτι μηδὲν σαφέστερον πυνθάνεται παρ' αὐτ῀ ἀ῀σθησόμενος, ὧδε τινα τέχνῃ ἀβεβαίῳ συγκείσει χρῆσθαι παρασκευάσας, ὅτῳ χρῆται τούτῳ· ὥστε μ῀τε ἀναριθμεῖσθαί τι πιπτωκὸς, κ῀ ἀ῀ὰ πάντων τὸ ἀσφαλὲς τοῖς πράγμασι χρῆσθαι. §. α'. Ἐπὶ γ῀ δὴ ἐπ' ἀγορᾶς σωτηρίοις ὁμολογιῶν συμβολαίων, εἰ αὐτ῀ ὁ συμβολαιογράφ῀ παρελθοι, κ῀ μαρτυρήσειε μεθ' ὅρκου· εἰ μὲ δ' ἑαυτ῀ ἔγραψεν, ἀ῀ὰ ἀ῀ὰ πῶ῀ τ῀ ὑπαργόντων αὐτῷ, παρὸν κακεῖν῀, εἶτε θέλοιεν, ἢ δυνατὸν ὅλως αὐτὸν ἐπιλεῖν· κ῀ ὑδεμία τῷ αὐτ῀ πάρεδρον αἰτία κωλύει, ἢ νόσ῀ τυχὸν ἰσχυρὰ, ἢ τι τ῀ θελησάντων ἄλλων ἄ῀ως ἀνθρώπων ἀπαντᾶ. Εἰ δὲ κ῀ ἀελμνητὸν ἔχοι τὸ συμβολαιον, κακεῖν῀ παραγινέσθω· ὥστε τρεῖς εἶναι τὰς μαρτυρίας, ἀ῀ὰ οὐχ ἕνα. Εἰ δ' ὅτε ἀριθμητὴς παρεσελήφθη, τό, τε συμβολαιον αὐτὸς ἅπαν οἱ ἑαυτ῀ γέγραφέ τε κ῀ ἐβέλεσεν ὁ συμβολαιογράφ῀· ἢ κ῀ ὁ τὰς συγγράψας ἅπεισιν, ἢ ἄλλως πυρεῖνος ὦν ἰχνυει, αὐτὸς μ῀τοι μεθ' ὅρκου τὴν εἰκεῖαν τελεσμάλι μαρτυρεῖ, ὥστε μὴ τ῀ συγκείσει χρώμενον ἧττον κ῀ ἀπὸ πίστ῀ τὰ συμβόλαια. ἡ γ῀ μαρτυρία κ῀ παρὰ τ῀ φωνῆς ἔ῀ τελεσμέν῀ γινομένη, κ῀ τ῀ ὅρκον ἔχουσα παρακείμενον, ποιήσειεν ἂν τινα τὴν πρᾶξιν ῥοπήν.

§. β'. Εἰ δ' ὁ συμβολαιογράφ῀ ἐτελεύτησε, κ῀ μαρτυρηθείη τὸ τέλεσμα ἐξ ἑτέρας παραθέσεως, εἰ μὲ κ῀ ὅτως ἔχοι τὸν τε σωταζοντα τὸ συμβόλαιον τεθέντα, κ῀ τ῀ ἀελμνητὴν, πυρέτωσαν κακεῖνοι, εἶτα σύνθημεῖον· κ῀ ἐχέτω κ῀ τὴν ἐκ τ῀ παραθέσεως τ῀ πληρώσεων τὸ γράμμα πίστιν, κ῀ τὴν ἐκ τ῀ μαρτύρων. Εἰ δ' μηδεὶς τούτων εἴη, τωικῶτα γινέσθω κ῀ ἡ τ῀ τελεσμάτων παράθεσις, μὴ μόνα δ' πιστὰ ταῦτα ἀρκείτω, ἀ῀ὰ κ῀ αἱ τ῀ ἄλλων τ῀ ὑπογεγραφότων ἴσως ἢ κ῀ τ῀ συμβαλλόντων γραφὴ κατεξετασθέσθωσαν. ὥστε ἐκ πολλῶν παραθέσεων τ῀ τε δ῀ τελέσματ῀, τ῀ τε ὑπογεγραφότων, ἢ κ῀ τ῀ συμβαλλόντων, μίαν τινὰ σωάγεσθαι πιστοφάνειαν κ῀ ἀπὸ τελεῖσθαι πίστιν. §. γ'. Εἰ δ' ὧδέ ἕτερα σύρεῖεν πλῶ῀ τ῀ παραθέσεως τ῀ συμβολαίων, τὸ μ῀ μέρος τῶν κεκρατηκὸς πεσδαινέτω, τὸ τ῀ φανομιζόμενον εἰς τὴν παρ' ἄλληλα κρίσιν τὸ συμβόλαιον, ὁμνῦσαν τὸ νενομισμένον, ἵνα δὴ τινα ὅλως τὸ πᾶσμα λαβοῦσ῀ προσθήκην, εἰς πλείονα δ῀ πρᾶσμα῀ πίστιν κ῀ αὐτὸς ὁ πιστὸς αὐτῶν χρῆσθαι, προσομνύτω ὡς ὧδέ ἄλλης ὑπορῶν πίστεως, ἐπὶ τὴν παρ' ἄλληλα κρίσιν τ῀ συμβολαίων ἐλήλυθεν, ὧδέ τι τοῦτ' αὐτὴν ἐπραξεν ἢ ἐμηχανήσατο, ὅθ', ὡς εἰπὼς, διωνηθείη τὴν ἀλήθειαν κρυπτάψαι. ὧν ἔξεστιν ἀπηλλάχθαι τοῖς συμβάλλουσιν, εἰπὼ βάλοιντο, κ῀ ἐκάτερος ὥστε τὸν συμβαίνειν, τὸ ἐμφανὲς πιστεῦσαι τὰ συμβόλαια, κ῀ καλπίθεσθαί τε ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων αὐτοὺς τοὺς συμβάλλοντας, ἵνα ἀπαλλαγεῖεν ἀγνωμοσυνῆς τε κ῀ νωθείας κ῀ παραπονήσεων, κ῀ ὁπόσα ἄλλα κακὰ ἐπανορθοῦντες, τ῀ παρόντα τιθεμεν νόμον, τ῀ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐπὶ τοῖς παραθέσεσι τ῀ γραμμάτων ταῖς ἐξ ἰδιοχείρων γινομένοις νενομοθετημένον, ἐπὶ τ῀ ἰδίας μόνοις ἰσχύ῀. δηλαδὴ κ῀ ἐπὶ τοῖς τ῀ ἐπὶ τοῖς τ῀ γραμμάτων ἀνεπισήμοις ἤδη κρατύνων ἐν τοῖς δικαιοπελοις, τὸν ἑαυτῶν ἐχόντων ἰσχύ· ἐπειδήπ῀ ἐκ δικαστικῶν τύπων τὰ τοιαῦτα τ῀ προσηκόντα ἔλαβεν ἐξεπασμόν.

Κεφ. η'.

Περὶ τ῀ πῶς οἱ ἀγεγράμματοι τὰ συμβόλαια ἀσφαλῶς δύνωνται σωπλεῖν.

Δεῖ δ' ἐπὶ τ῀ γράμματα τὸν ἐπισταμένων παιδεύεσθαι δύο πάντως κ῀ μάρτυρας ὡ῀φελιμωτάτους, ἐν οἷς εἰσι παιδευόμενοι τόποις μάλιστ' ἂν μάρτυρας τὸν ἀγνῶτας τοῖς συμβάλλουσιν, ἵνα οἱ μ῀ γράφωσιν ὑπὲρ τ῀ ἀγεγραμμάτ῀ ἢ ὁλιγεγραμματ῀ καθεστῶτ῀, οἱ δ' μαρτυρῶσιν ὡς κ῀ παρόντων αὐτῶν ταῦτα ἐπράχθη, κ῀ εἰδεῖεν αὐτὸν, κ῀ ὅτως ἡ τ῀ τοιούτων συμβολαίων εἰσδεχθείη πίστις. δῆλον ὃν ὡς τὸν ἐλάττως πέντε μαρτύρων ἐπὶ τ῀ τοιούτων παρεληφθήσον῀· ἐν οἷς ἔσαι κ῀ ὁ γράφων ὑπὲρ τ῀ συμβαλλοντ῀, ἢ τὸ παῖ, ἢ τὸ μ῀ πὲ ὀλίγα γράμματα τε παρ' ἐκείνε τεθεν῀· ὥστε μηδὲν ἀ῀πιστεῖν τ῀ εἰς ἄκρον ἀκριβείας. κ῀ τοῦτο φαμὲν ἐπὶ τ῀ ἐγγράφων συμβολαίων, εἰ γάρ τις ἀγράφως πρᾶξει οἱονδήποτι σωάλλαγμα βεληθείη, τὸν κρεῖττον, ὡς ἢ τὴν ἀ῀ὰ μαρτύρων· ἢ τὴν δ' ὅρκων δέξε῀ πίστιν, ἢ μὲ σνάγοντ῀ μάρτυρας ὡ῀φελοντ῀, ἢ φοβοντ῀ ὀμνύντ῀ ἢ ἀντεπάγοντ῀, καθάπερ ἂν ὁ δικαιῶν τὴν ὑπόθεσιν πλέειν· ἵνα μηδὲν εἴη μηδὲ τούτων ἀδιόρθωτον. Κρείττω μ῀τοι κρατεῖναι τὸν νόμον καλὸν, ὥστε εἰ μέρει μιᾶς χρυσὶς λίτρας εἴη τὸ σωάλλαγμα, τὴν τοιαύτην ὡ῀φέλησιν ἐπὶ τούτῳ μὴ φυλάττεσθαι, ἀ῀ὰ κ῀ τὸ μέρει νῦν πολιτευόμενον τὸ πᾶσμα γίνεσθαι, ἵνα μὴ κρεῖ πᾶσμάτων σμικρῶν μεγάλας σωτερίας ὑπορρώσιν ἄνθρωποι.

Κεφ. θ'.

Περὶ τ῀ ἀγεγράφως γινομένων σωαλλαγμάτων.

Ταὐτὸ δ῀ πάντα κρατεῖν ἐπὶ τῆς πόλεσι βαλόμεθα· ἐπειτοιγε ἐν χωρίοις, ἔνθα πολλὰ τὰ τ῀ ἀπλότητός ἐστι, κ῀ ὧδε γραφόντων ἢ μαρτυρούντων πολλῶν δύποθεν, τὰ μέχρι νῦν παρ' αὐτοῖς κρατοῦντα κ῀ νῦν ἔσα βέβαια. τὸν γ῀ δὲ κ῀ ἐπ' αὐτῶν τ῀ ἀληθῶν ἐφ' οἷς μάλιστα ἀσθένομεν, ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθέτη῀. Κρατείτω δ' ὁ νόμ῀ ἐπὶ τοῖς μ῀ τοῦτα ἅπασι γινομένοις συμβολαίοις τε κ῀ σωαλλάγμασι. τὸ γ῀ δὴ παρχωκὸς τί ἂν τις νομοθετήσειε; τῶν ἡμῶν ἕτερε τ῀ νόμον τὸ τ῀ ἀμφισβητήσεων παλῦθ῀, γνωμόνων μὲ ἂν εἶναι, ἡμῶν δ' εἰσηγόρων, ἵνα δ῀ καθ' ἑκάστην ἴσως ἀλλήλας ἀμφισβητῶν τὰς ἀληθείας παύσαιμεν, ἴσως ἀσκοῦντες αὐτοῖς τὰς φιλονεικίας τῇ ἀ῀ὰ τ῀ νομοθεσίας ἀκριβείᾳ.

Επιλογος.

†. Ὥστε ἴσως ἐστὶ τῷ σῷ ὑπερογκίῳ ταῦτα μανθάνοντα, φανερὰ πᾶσι καθιστᾶν τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς τε ἐνταυθοῖ, τοῖς τε ἐπὶ τ῀ ἐθνῶν. κ῀ γ῀ δὴ ἴσως τᾶς

---

20 Instrumentum insinuatum magnæ authoritatis est: ei namque creditur omnimodo. 21 Vid. *Jul. hic. num.* 240. 22 Hoc est, qui imperiti scribendi. *Nov.* 44. *c.* 1. 23 Δύο πάντως. *Ser img. διὰ πάντως. Cujac.* 24 *Jul. ibid. num.* 241. 25 Quinque. *ff. eod.* 26 Testis instrumentarius potest reprobari, si ignotus sit contrahentibus. 27 Tabellio scil. tabularius ejus, & tres testes. 28 Sensus est obscurus, quem ita ex *Juliano hic. n.* 241. collige. Pro imperito literarum tertius potest subscribere. Nemo tamen scribendi sic imperitus est, quin inducta illi manu ab uno testium, *sanctam crucem* facere possit, & paucas literas scribere. Hoc ita peracto, quinque testes subscribere debent, quod præsentibus eis imperitum scribendi cognoscentibus, res omnes ita processerint, *Jul. dicto loco.* vide quæ scripsi ad *Novell. Leonis* 72. & ita literarum imperiti debent instrumenta componere. Sic in accusatione pro literarum imperito scribi potest, *l.* 3. §. 2. *ff. de accus.* 29 Signum crucis intelligit. *Nov.* 90. *in fin.* vide *l. ult.* §. 2. *C. de jure delib.* 30 De quibus convenit, ut in scriptis fierent. 31 Contractus ex non scripto per testes aut jusjurandum probari potest, *Jul. num.* 242. 32 Jusjurandum genus esse probationis hinc colligere possumus. 33 Hinc sumpta est Authentica, *At si contractus C. de fide instrum.* 34 De vi & potestate hujus constitutionis in quantitate, *Jul. hic.* 35 Id est, 72. solidos, adde *l. ult. C. si certum.* 36 Non hoc ait, Rerum vilium non admitti pétitionem, cum & gallinæ *Nov.* 69. *c.* 1. & §. 1. & 16. *Inst. de rerum divis.* & quinque pedum admittatur petitio, vide *l.* 5. *C. fin. regund.* sed æquum negat esse scrupulosas nimis & curiosas solennitates in contractibus, non ita magnæ quantitatis habendis, requiri. 37 De vi & potestate hujus constitutionis in loco, *Julian. hic.* 38 Rusticorum simplicitas summa est: ideoque rusticitas dicitur innocens & quieta. *l.* 3. *Cod. de defensor. civ.* Remittitur rusticitati solennitas ex acta testamenti faciendi, *ut hic: & l.* 21. *C. de testam.* ut & in nuptiis, *c.* 4. *in fin. ff. eod.* Volunt etiam ignosci rustico, propter ignorantiam investiturarum tempus statuto definitum non petenti. *l.* 25. §. 1. *ff. de liberis & posthumis.* Alio sensu dicitur rusticitas, id est, imperitia, quæ potest etiam in urbanis hominibus esse, ea non excusat semper à tutelæ, *l.* 6. §. 19. *ff. de excusat.* nunquam vero à pœna edicti de in jus vocando, *l.* 2. *C. de in jus vocand.* 39 De testamento ruri facto. vide *l.* 21. *C. de testam.* 40 De vi & potestate hujus constitutionis in tempore. *Julian. hic.* 41 Vid. *l.* 7. *C. de legibus.*

Source : BIU Cujas

τὰς ἄλλας συνδοξοτάτας ὑπάρχας, τάς τε ἐπὶ τῆ ἑσπέρᾳ, τάς τε ἐπὶ Λιβύης, τάς τε ἐπὶ τοῖς βορείοις, (φαμὲν δὴ τὰς ἐν Ἰλλυρικοῖς) γράψωμεν. ἵνα πᾶν ἡμῖν τὸ πολίτευμα μεῖζον γένῃ καὶ νόμοι, πᾶς τις ὑπηκόων θεραπεύοντος εὐσεβείσης. Dat. Pridie Nonas Junii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τῶν παίδων, πῶς χρὴ νοεῖσθαι αὐτὰς γνησίους ἢ νόθους. καὶ Περὶ ἀνθρώπων συνοικεσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οσ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ συνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΡθῶς εἴρηται τοῖς πρὸ ἡμῶν, καὶ πρόγε ἀπάντων Ἰουλιανῷ τῷ σοφωτάτῳ, τὸ μηδένα νόμον, μηδὲ δόγμα τῇ πολιτείᾳ Ρωμαίων πεθεῖν, δίχα καὶ πρὸς τοῦ πᾶν αὐτάρκως ἐξ ἀρχῆς νομοθετηθὲν, ἀλλὰ πολλῆς δεηθέντα τῆς ἐπανορθώσεως, ἵνα πρὸς τὴν τῆς φύσεως ποικιλίαν καὶ τὰς ἀνείπτους ἐπιτεχνήσεις ἀρκέσει. Περὶ μὲν οὖν τῶν οὐκ ἀνοήτως ἀφικνουμένων εἰς γνησίους, πολλὰς ἐγράψαμεν καὶ ποικίλας νόμους· οὐκ ἂν τῶν καθ' ἑκάστου ἐπὶ τῆς φύσεως πεχαζομένων διορθῆτε τι τοῖς ἤδη νενομοθετημένοις ἐλλεῖπον, τότε κἀγὼ τὸ παρὸν ἐπανορθῶμεν· νενομοθέτηται δὲ ὡς εἴπις ἔχων γυναῖκα κατὰ φιλίαν αὐτῇ λάθρᾳ ἐγνωσμένην, εἶτα παιδοποιήσαι, ὕστερον δὲ αὐτὴν καὶ γαμικὴ ποιήσειν συμβόλαια, καὶ γνησίας ἐξ αὐτῆς τέκνοι παῖδας, ἃ δὲ οἱ πρότερον γνόμενοι μόνοι νόθοι, ἀλλὰ κἀκεῖνοι τοῖς γνησίοις συναριθμοῦνται· διόπερ καὶ πρόφασις ὅλως αὐτοῖς εἶσι τοῦ μὴ γαμεῖν. Ἀλλ' ἔχει καὶ ὅτου ἐπανόρθωσιν ὁ νόμος. ἐπειδὴ δὲ οἱ δεύτερόν τι καὶ μετὰ τὰ πρώτα γαμικὰ τεχθέντες ἐπελεύτησαν, εἶτα ἐξέσιν τινὲς μηκέτι τὰς πρώτας ὑπὸ τῶν δευτέρων σῶν ὄντων βοηθεῖσθαι· καὶ τοῦτο ἐπιθωρθώσαμεν, καὶ δεδώκαμεν αὐτοῖς καὶ ὅτου, κἂν εἰ πεπελευτήκασιν οἱ δεύτεροι γεγονότες ἀδελφοί, τὸ νόμιμον ἔχειν· κἀκεῖνο προσθέντες, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἠμφισβητήθη) ὡς κἂν εἴ τινες μετὰ τὰ πρώτα μὴ γάμιοι παῖδες, ἀλλ' ἐν τοῖς προελθοῦσι, κἂν εἰ μετὰ τῶν πρώτων ἐτέχθησαν, τοῖς γνησίοις ἐκφοιτᾶσι καὶ πατρὸς ὅλως εἰς τοῦτο ὀρμηθέντος. §. α'. Ἀλλ' ἕτερόν τι τοιοῦτον ἀπλώτησεν. οὐ γὰρ δὴ τοιαύτης συνηθείας γαμοῦμοι παῖδες ὑπῆρχεν πνί· ὁ δὴ αὐτοὺς βούλεσθαι τῷ παρ' ἡμῶν ἐπινοηθέντι τρόπῳ ποιῆσαι γνησίους, τῇ τῶν γαμικῶν ποιήσει συμβολαίων. βλαυομένῳ δὴ τοῦτο τῷ παλαι πετελεύτηκεν ἡ γυνὴ, καὶ ὁ τῆς μελλούσης αὐτὸν ἐπίλιπε τρόπος· ἐν γὰρ τῷ πρὸς τῷ τινα ἔδει γαμικῶν συντάξαι συμβολαίων. καὶ νόθοι μένουσιν οἱ παῖδες ἀκριβῶς καὶ πατρός. Καί τι καὶ δεύτερον ἀνέφη τοιοῦτον ἐπ' ἀνθρώποις ἐδὲ ἀγνώστοις ἡμῖν. ἐπαιδοποιήσατο μὲν γάρ τις ἐν νομίμοις, καὶ τὰς μὲν παῖδας ὑπερηκόπα, καὶ γνησίας αὐτῷ ἠβούλετο, τὴν δὲ γυναῖκα οὐκ ἐῶν αὐτὴν παντελῶς ἀναμάρτητον, ἐδὲ ἀξίαν αὐτῷ ἡγεῖτο νομίμου τινὸς ὀνόματος, τῷ γε ἑαυτῷ ὑφεῖσαν. δοκεῖ δὴ τοσοῦτον εἰπεῖν ὥστε δεύτερον ὅτου τρόπον, ὁ τὰς παῖδας ἀδίκων, ἂν μὲν δὴ τὴν πρώτην ἀφ' ἧς τὴν τελευτῆς τὴν μητρὸς· ἂν δὲ τὴν δευτέραν, δι' ὧν ἐξήμαρτεν εἰπεῖν. §. β'. Ἴσμεν δὲ καὶ τέλεον ἕτερον κίνημα. ὁ μὲν γὰρ πατὴρ γνησίους ἠβούλετο ποιῆσαι τοὺς παῖδας, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς πρώτοις νομοθετηθέντα παρ' ἡμῶν ἐσκόπει· οἱ μὴτοι παῖδες αἰδούμενοι τὸν πατέρα, ἐπειδήπερ τις ὡδοδόξους ἦλθεν εἰς τὸ πεῖσαι αὐτοὺς (καίτοιγε ἐνόμιμον αὐτῷ γαμετὴν ὄσαν) ὡδοδοξεῖν τινος συγχύσεις δύσποτμα, καὶ κρύφα μὲν καὶ δολερῶς προήεσαν, τὴν μητέρα ἀπέκρυψαν, ἵνα μὴ γένῃ δυνατὸν τῷ πατρὶ ποιῆσαι γνησίους αὐτοὺς, καὶ τελευτώσης ὅσας τῆς μητρὸς, τὰ τῆς μητρῴων πραγμάτων ἀπολαῦσαι χρήσεως· τοῦτο ὅπερ τοῖς πατράσι δίδωσιν ὁ νόμος. τοῖς τοιούτοις ἐν ἀντιπάλῳ θεῖναι τέχνας, νόμος καθέστηκεν ἴδιον ἀκριβοῦς, ὃν ἐν τῷ παρόντι πέθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ποικίλων τῶν τοὺς παῖδας γνησίους ποιεῖν τρόπων, καὶ ὡδὶ τὰ ἀφ' γάμου γνησιότητος, ἢ ὡδὶ συλλεφθέντος καὶ μετὰ τὰ γνησίων παίδων μητρὸς γάμου παρ' αὐτῶ τῶν γνησίων πατρός.

Εἴ τις ἐν σὺν ἔχων παῖδας νομίμους, νόθους δὲ μόνον, αὐτοὺς μὲν γνησίους ποιῆσαι θέλει, τὴν γαμικὴν δὲ βέλει, τὴν γαμικὴν δὲ ἔχει παντελῶς, ἢ σὺν ἀναμάρτητον, ἢ δὲ φανερῶς ἔχει, ἢ καθ' ὑπόνοιαν ἐν τοῖς πρὸς τὸ συνοικέσιον ἐμποδιζομένοις· δίδομεν αὐτῷ παῤῥησίαν, ξένην τινὶ καὶ νεῦ ἐξευρημένην παρ' ἡμῶν οὕτω πρὸς γνησίους ἀγαγεῖν τοὺς νόθους, δηλαδὴ γνησίων ἐπὶ τοιούτων θεμάτων σὺν ὄντων. ὥστε ἔστι τις τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐξευρημένος τρόπος, ὃς τοὺς ἀπελθόντας εἰς δύσφυσιαν ἀγαθὰ, φθειρόντων μὲ αὐτοὺς ἑτέρα τινὶ προφάσῃ, καὶ διδοὺς αὐτοῖς τὸ τῶν ζώντων δικαίωμα δίκαιον, ὕστερον δὲ εἰς αὐτὸν ἐπανάγων τὸν φύσιν, τὸν δὲλόν τε καὶ ἐλεύθερον ἐξ ὀρχῆς μὴ ἀφαιρέσασαν, ἀλλ' ἐλεύθεραν τῷ ἀνθρώπῳ ποιησαμένου γενόν· ὅτου δὴ καὶ ἡμεῖς τοῦτον δὴ τὸ τρόπον ἐπιποθοῦμεν τῷ πεφάσθαι. καὶ ἐξέσω τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῶν ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένων τρόπων, ἢ καὶ εἴ τις ἕτερος ἁπαντήσῃ τοιοῦτος· πολλὰ δὲ, καθάπερ ἔφθημεν εἰπόντες, τὰ τῆς φύσεως καινοτερήμασι· ἐξέσω τοίνυν, καθάπερ ἔφαμεν, τῷ παλαι, εἴπερ γνησίας σὺν ὑπάρχοι γονῆς, τοὺς παῖδας ἀποκλαιῆσαι τῇ φύσῃ, καὶ τῇ ἀνωθεν δύσφυσίᾳ, εἶτε ἐξ ἐλευθέρας αὐτῷ χύοιντο, καὶ γνησίως τὸ λοιπὸν καὶ ὑπεξουσίως ἔχειν. * διεξεσμοθέτηται τοῖς ἀνθρώποις μόνη, πρὶν τὰς χαπλὰς εἰσφοιτῆσαι νόμους, ὡς τις ἀμφορεὺς νόθος τὸ καὶ γνησίου. ἀλλὰ τοῖς πρώτοις γενέσι οἱ πρῶτοι παῖδες ἅμα τῇ πρώτῃ μητρὶ γνήσιοι, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων ἡ μὲ φύσις ἐλευθέρους πεποίηκεν ἅπαντας, οἱ πολέμιοι δὲ τὴν δουλείαν ἐξεύρον· ὅτου καὶ ἐκωλύθη ἡ μὲ φύσις γνησίας πρὸς ἀγαγεῖν τὰς γονάς, ἡ δὲ εἰς ἐπιθυμίαν ἐκτροπὴ τοῦ νόθου αὐτοῖς πρόσωπα ἔσχεν. ὥστε ὁμοίων τῶν πεθῶν χυομένων, δεῖ καὶ τὴν θεραπείαν ἐκ τῶν ἴσων ἐξευρεθῆναι· τὴν μὲ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν, τὴν δὲ ὑφ' ἡμῶν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῆς ἐκ ἀληθείας γνησιότητος.

Ἔστω τοίνυν αὐδεια τοῦ παλαι, τὴν μητέρα ἐπὶ δὲ πατέρα καταλιμπάνουσα γαμικὰ, εἰκὸς πῶς ἀληθείας ἁμαρτάνεσθαί τι πρὸς τὴν δύνην φανῆναι, (ἄλλως γὰρ γίνεσθαι τῶν ἐπὶ δὲ τοιούτοις διαμαρτίαν σὺκ ἐφίεμεν, ἢ εἰκὸς καὶ πᾶσι πρὸς εἶναι, ἢ σὺν ἔχειν, ἢ λανθάνοι, ἢ τι ἕτερον χύοιτο πρὸς αὐτὴν, ὃ αὐτὸν κωλύσῃ τὴν ἐπὶ τὰ γαμικὰ φέρεσθαι ὁδὸν ἐλθεῖν) καὶ ὅτου ὡς τὸν προνοήσῃ τῶν παίδων, καὶ ἐπιδῶναι τῇ βασιλείᾳ δέκην, αὐτὸ τοῦτο λέγεσθαι, ὡς βέλει τοὺς νόθους αὐτῷ παῖδας ἀποκλαιῆσαι τῇ φύσῃ, ἐς τὴν ἀνωθεν δύσφυσίαν τε καὶ γνησιότητα. ὥστε ὑπεξουσίως αὐτὸν καθεστάναι, μηδὲν τῶν νομίμων παίδων διαλλάττοντας. καὶ τάτε χύοιμεν, ἐντεῦθεν τοὺς παῖδας ἀποκλαιεῖν τοιαύτης βοηθείας, καὶ μηδὲ κακουργεῖν δυνάσθαι τὸ πατέρα, καὶ ἀποκρύψασθαι τὴν μητέρα, διωθεῖσθαι τὴν γνησιότητα. ἐνὶ δὴ δὴ τάτῳ τῷ τρόπῳ πάσας τὰς τοιαύτας τῆς φύσεως παρεκβάσεις τε καὶ ἐπινοίας ἐπὶ τὸ νομίμους σὺν ἐχόντων παῖδας θεραπεύομεν, ὅτου σωτίμῳ συμμαχίᾳ τοσούτου ὁρμὴν ἐπανορθώσωντες φύσεως. §. α'. Εἰ βρότειόν ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ, τοῦτο μὲ ἀφ' πάσης ἑτεροῦ τοὺς ἀπολαύσεις ἐξέσω· καὶ ἐγόντων παῖδας θεραπεύομεν, ὅτου σωτίμῳ συμμαχίᾳ τοσούτου ὁρμὴν ἐπανορθώσωντες φύσεως. §. α'. Εἰ βρότειόν ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ, τοῦτο μὲ ἀφ' πάσης

etenim ad alios glorioſiſſimos præfectos, & qui in Heſperia ſunt [1], & in Libya, & qui in Septentrionalibus (dicimus autem in Illyrico) ſcripſimus, ut omnis nobis reſpublica plena fiat hac lege ſubjectorum medente concuſſionibus. Dat. prid. Non. Jun. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno XII. JOHANNE V.C. CONS. [2]

1 Italia.

2 Id eſt, anno 538.

TIT. III.

QUIBUS MODIS NATURALES FILII EFFICIANTUR LEGITIMI [3] ET SUI [4], SUPRA ILLOS MODOS QUI IN SUPERIORIBUS CONSTITUTIONIBUS CONTINENTUR.

NOVELLA CONSTIT. LXXIV.

Imp. Juſtin. Auguſt. Ioanni glorioſiſſ. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum conſuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

RE&cte dictum eſt à prædeceſſoribus noſtris, & ante omnes à Juliano [5] ſapientiſſimo, quia nulla lex [6] neque ſenatuſconſultum prolatum in republica Romanorum, videtur ad omnia ſufficienter ab initio promulgatum, ſed multa indigere correctione, ut ad naturæ varietatem & ejus machinationes ſufficiat. Igitur de iis qui ex naturalibus ad ſuorum [7] jus perveniunt, & multas & varias conſcripſimus leges. Ex his autem quæ à natura rerum per ſingula moliuntur, invenientes aliquid deeſſe iis quæ jam ſtatuta ſunt: hoc in præſenti corrigimus. Sancitum [8] namque eſt, ut ſi quis habens mulierem puro ſibi affectu conſternatam [9], deinde filios procreaverit, & poſtea etiam nuptialia fecerit inſtrumenta [10], & legitimos ex ea procreaverit filios: neque ii qui prius nati ſunt, maneant naturales: ſed & illi connumerentur ſuis, eo quod occaſio omnino eis ſunt naſci legitimis. Sed habuit etiam iſta lex correctionem [11]: nam quia ſecundi & poſt dotem nati mortui ſunt, ideo volebant quidam nequaquam priores à non exiſtentibus adjuvari: & hoc emendavimus, & dedimus eis etiam ſic, vel ſi mortui ſunt ii qui ſecundi fuerunt fratres, habere jura legitima. Illud quoque adjicientes, (quoniam & hoc dubitatum eſt) ut vel ſi aliqui filii poſt dotalia non naſcantur, attamen præcedentes licet ante dotalia nati ſunt inter ſuos adſcribi, patre quippe ad hoc feſtinante. §. 1. Sed [12] & aliud quiddam tale occurrit: ex hujuſmodi namque conſuetudine nati filii erant alicui: at ille eos volebat à nobis adinvento modo facere ſuos, nuptialium confectione documentorum, deliberante autem hoc patre, mortua eſt mulier, & conſtitutionis eum deſeruit modus. Non enim erat ad quam oporteret nuptiale confici documentum, & naturales manebant filii invito patre. Et quiddam etiam ſecundum tale exortum eſt apud viros neque nobis cognitos. Procreavit enim quidam filios non legitime, & filios quidem ultra quam diligebat, & legitimos ſibi fieri ſecundum legem volebat. Ea autem quæ ſunt mulieris, non erant omnino ſine peccato, neque dignam eam exiſtimavit legitimo quodam nomine, quæ etiam ſemetipſam injuriaverat, ſufficit [13] enim hoc tantum dicere. Quapropter ſecundus iſte modus eſt, qui filios gravat: in priori quidem poſt mortem matris: in ſecundo vero, per id quod illa peccavit. §. 2. Novimus autem etiam quendam tertium modum: Pater namque volebat legitimos facere filios: & ad ea quæ dotibus ſancita ſunt à nobis, reſpiciebat: filii vero ſentientes, quoniam quædam inopinate evenifſent ad matrem eorum (licet uxorem non legitimam exiſtentem, à quodam cognato divite) maligne ſimul & doloſe agentes, matrem occultaverunt, ne eos facere legitimos eſſet patri poſſibile, & moriente forte matre, maternarum rerum fruerentur uſufructu: hoc quod patribus dat beneficiens lex. Talibus itaque reſiſtens artibus, legis eſt proprium ſubtilis, quam in præſenti ſancimus.

CAP. I.

De variis modis legitimandorum filiorum naturalium, & de legitimatione per matrimonium, ſeu de contracto cum matre naturalium liberorum matrimonio ab ipſo patre naturali.

SI [14] quis ſane non habens filios legitimos, naturales autem tantummodo, ipſos quidem ſuos facere voluerit, mulierem vero aut non habet penitus, aut quæ non ſine delicto ſit, aut quæ non appareat, habeat autem ſecundum quandam legem ad matrimonium præpeditam: damus ei fiduciam nova quadam & nunc adinventa à nobis via ad legitimorum jus perducere naturales, proculdubio ſuis in talibus caſibus non exiſtentibus filiis. Sicut [15] enim quidam à præcedentibus nos adinventus modus eſt, qui libertos ad ingenuitatem deducit, præmandans [16] quidem eos alio quodam actu, & dans eis aureorum jus annulorum, poſtea [17] vero ad ipſam deducens naturam [18], quæ ſervum & liberum ab initio non diſcrevit, ſed liberam hominis fecit prolem: ſic & nos hunc modum adinvenimus cauſæ: & licebit id patri, ut iis qui dudum à nobis dicti ſunt modis, vel etiam ſi quis alter occurrerit talis: multæ namque, ſicut prædiximus, naturæ [19] ſunt novitates. Liceat igitur, (ſicuti prædiximus) patri, ſi [20] legitimam non habeat ſobolem, filios reſtituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, ſi ex libera ei fiant, & ſuos de cætero, & ſub poteſtate habere: neque enim à principio, quando ſola natura ſanciebat, hominis (antequam [21] ſcriptæ provenirent leges) fuit quædam differentia naturalis atque legitimi, ſed antiquis parentibus antiqui filii mox ut procedant, fiebant legitimi. Et ſicut in liberis [22] natura quidem liberos fecit omnes, bella [23] vero ſervitutem adinvenerunt: ſic etiam hinc natura quidem legitimas produxit ſoboles: attamen ad concupiſcentiam diverſio [24] naturales eis immiſcuit: tanquam ergo ſimilibus paſſionibus factis, oportet etiam medelam ex qualitatibus inveniri: illam quidem à prædeceſſoribus noſtris, hanc vero à nobis.

CAP. II.

De legitimatione ex teſtamento.

SIt [25] igitur licentia patri matrem in priori ſtatu relinquenti, ſi ex veritate aliquid circa [26] thorum [27] apparuerit deliquiſſe, (aliter namque fieri hoc in talibus caſibus non permittimus) & ſi quædam circumventio eſt, aut non eſt, aut lateat, aut *aliquid etiam aliud* fiat circa eam, aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam ſic providere filiis, & offerre imperatori precem hoc ipſum dicentem, quia vult naturales ſuos filios reſtituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & legitimorum juri, ut ſub poteſtate ejus conſiſtant, nihil à [28] legitimis filiis differentes: & hoc facto exinde filios frui tali ſolatio: & neque fraudare poſſe patrem, & celantes matrem, & jus legitimorum abjicere. Uno enim hoc modo omnibus hujuſmodi naturæ exceſſibus & adinventionibus, in iis qui legitimos non habent filios, medemur, ita brevi ſolatio tantum naturæ impetum corrigentes. §. 1. Si vero ſolummodo

3 Adde *Papon.* 3. *Notar.* 6. c. *de legitimation de baſtards*: & 5. *Arreſt.* 5. c. *de legitimations.* Goth. De liberorum differentia & legitimatione vid. Rittershuſ. *in expl. Novell. part.* 4. c. 12. & *part.* 7. *cap.* 4. & 17. Ans.

4 *Julian. conſt.* 67. De ſuitate liberorum & de nuptiis, *Index Regiæ*, Græci vero ita περὶ τῶν παίδων πῶς χρὴ νοεῖσθαι αὐτὰς γνησίους ἢ νόθους. καὶ περὶ ἀνθρωπίνων συνοικεσίων. Poſſis ergo huic titulo rectè conjungere *Novell.* 89. *de modis quibus naturales efficiantur ſui, & de eorum ſucceſſione ab inteſtato*, adde §. *ult. Inſt. de nuptiis*: & *Nov* 12. c. 4. & 5. C. 27.

5 *l.* 10. 11. 12. *ff. de legib.*

6 *d. l.* 11. 12.

7 Qui efficiuntur ſui legitimi, juſti.

8 *l.* 10. *C. de naturalibus liberis.*

9 Ἐγνωσμένην cognitam.

10 Pater non habens legitimos liberos, ſi concubinatum in matrimonium convertit, liberos naturales legitimos efficit, (lege Conſtantini & Zenonis *l.* 5. *C. de naturalibus liber.* Hodie autem & ex Novella Juſtiniani 18. requiruntur, præter matrimonium dotalia inſtrumenta) non eos tantum quos ſuſcepit ex ejuſmodi matrimonio, ſed & antea natos, eoſque in poteſtatem ſuam redigit. *l.* 10. *C. de naturalibus.*) (Idem dicendum eſt de eo, qui conceptus eſt in concubinatu, natus eſt autem in matrimonio, *arg. l.* 5. §. 2. *ff. de ſtatu.*) ſive poſtea nati filii vivant, ſive mortui ſint liberi. quod & obtinet, licet ſi omnino nullus alius procreatus ſit, *verſic. ſed habuit* J. *eodem. l.* 11. *Cod. de natural. liberis: Jul. hic.* Quid ſi nuptias cum matre naturalium liberorum non contraxit, aut ei dotalia non fecit, inſtrumenta, demus enim eam mortuam eſſe: demus matrem pudicitiam vulgaſſe, ſuſceptos tamen ex ea liberos à patre diligi? pater reſcripto principis legitimare eos poteſt, §. 1. J. *eodem Jul. hic.* Poteſtne invitos legitimare? poteſt, §. 2. J. *eod.*

11 Vid. *Jul. hic.*

12 *Per l.* 11. *C. de naturalib. liberis.*

13 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Fraterea C. de naturalibus liberis.*

14 *Jul. num.* 245.

15 Argumentum nota à jure aureorum annulorum conceſſo libertis, ad legitimationem liberorum naturalium.

16 Προαναβάσεως, id eſt, repurgans.

17 Intelligit reſtitutionem natalium. 18 Omnes homines natura liberi, nullus ſervus. 19 Natura multa innovat. *Novell.* 73. 20 Habens legitimos liberos, naturales legitimare non poteſt, niſi contracto cum ipſorum matre matrimonio. 21 Ante ſcriptas leges, omnes liberi ex æquo legitimi. 22 Omnes liberi id eſt, omnes filii) naturâ liberi. *Nov.* 89. *c.* 1. & 9. 23 §. 3. *Inſtit. de jure perſonarum. l.* 4. *ff. de juſt. l.* 64. *ff. de cond. indeb.* 24 Ἐκτροπὴ, hoc vult: Naturales liberos carnalis eſſe concupiſcentiæ. 25 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Item C. de naturalib.* quæri, Num patri liceat ex adultera & in adulterio ſuſceptos liberos legitimare? 26 Puto hic ſuum peccavit. *Jul. hic.* 28 Effectus legitimationis. 27 Quia in corpus

Source : BIU Cujas

1 Hoc est, si justa causa dotalia instrumenta impediat. *Jul. hic.*

2 Patris testamento, quomodo legitimari possint naturales liberi.

3 Naturæ, si ad patrem referas: legis, si ad principem.

4 Dixi ad *tit. C. de adopt.*

5 Subaudi, Justinus. adde *Nov.* 89. *c.* 11. §. 2.

6 Ut cum patribus filios naturales legitimos per adoptionem facere liceat. adde *Jul. hic n.* 243.

7 Ἀμοιβὰς διαθέσεως mutua affectione, dixi ad *l.* 30. *ff. de reg. jur.*

8 Vide quæ notavi ad *l.* 19. §. 1. *ff. do annonis.* his adde illud Epicteti in Enchirid. ὦ γυναῖκες ἐυδὺς ἀπὸ ἑβδόμης ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλεῖσθε. Hieronymus *adversus Jovinianum*, velanda Domina, celebrandus natalis ejus.

9 Castitas amica legibus.

10 Furore amoris nihil violentius, οὐδὲν οὕτω μανίας ἐρωτικῆς σφοδρότερον. *Scrimg.* τὸ μάνιον ἢ ἀρ' ἦν ἔρως βροτοῖς, Euripid. in Antigone. Ἔρωτα διπλασιαθέντα μανίαν γίγνεσθαι Theophrastus. Plato quoque amorem vocat furorem in *Phædro*, & Plutarchus apud Stobæum *serm.* 185. eas ob causas quærit Clarus 5. *sentent.* 60. An amor excuset à delicto, puta receptatione rerum furtivarum, fortilegio amoris causa facto, injuria illata & similibus: furor enim verus excusat *l.* 14. *ff. de off. præsid.* huc tandem redit, Amorem nimium à pœna non excusare, sed tamen eam elevare: qua in re subsisto. Nam si nimius amor pœnam in delictis elevat, & nimium quoque odium, capitalesque inimicitiæ pœnam elevabunt. Et tamen punitur qui ad adulterium committendum amico domum præbuit, *l.* 9. *ff. de adult.* punitur quoque, qui affinem vel cognatum latronem conservavit, quamvis mitius, nec enim par est delictum eorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt, *l.* 2. *ff. de recept.*

11 Philosophorum est, ac perfectorum, amorem refrænare.

12 Donationes constante matrimonio vetitæ, ob nimium inter conjuges amorem.

13 In senatoriis nuptiis, dotalia instrumenta & donatio propter nuptias requiritur: in aliis vero qui honestiore militia funguntur, scriptura sufficit, *Jul. const.* 67. *n.* 245. Derogat tamen huic legi *Nov.* 117. *cap.* 4.

14 Ἡμετέρων ἐστὶ συγκλητικῶν. *Scrimg.* id est, nostros senatores.

15 Matrimonium est contractus ecclesiasticus, unde & in templo coram ecclesia celebratur, & ecclesiæ conspectum, solemnitatem & fidem requirit. Placet illud summopere: Præter matrimonium, nuptias requiri: id est, præter nudam conjugii conventionem, requiri solemnitatem, ritum & sacram benedictionem in ecclesia Christiana usitatam. Sed de ea re dicam plenius, ad *Nov. Leonis* 89. ut & de clandestinis nuptiis ad *l.* 7. *Cod. de Repud.* 16 Qui ἐκδικῆς. 17 Attestatio nuptiarum initarum petitur à ministris ecclesiæ. 18 Forma attestationis ecclesiasticæ nuptiarum initarum. adde *Jul. hic n.* 245.

19 *Registres des mariages.* Huc refer Rebuffum *com.* 2. *tract at. de registris seu libris baptismi, sepulturæ, & aliorum actuum:* facit *l.* 3. *ff. de censibus.* 20 De archivo alias dixi ad *l.* 9. §. 6. *ff. de pœn.* adde *l.* 30. *Cod. de episcop. audient.* 21 Τετάρτην τῷ ἑνάτῳ κεφαλοχυλακίῳ. Ita legunt hic Græci. *Jul. hic num.* 265. in sancto oratorio. 22 Major igitur hic scripturæ quam testium fides est. vide tamen *l.* 15. *C. de fide instrument.* 23 Hi vilissimi homines dicuntur. *Jul. n.* 265. *in fin.* 24 Εἰς ἔσχατον ἤτοι ὄγδοον μέρος ἀποκείμενον. Græci *hic.* 25 Τυγχάνουσιν ἀπειρίας καὶ ἀσυνεσίας *Græci hoc loco.* sic ἀυτὰς *Novell.* 17. *c.* 3. & apud *Harm. l.* 1. *tit.* 6. §. 35. *lib.* 5. *tit.* 8. §. 107. vilis & abjectus. Alias cohortalis 5. *Eclog.* 26 *c.* 52. Caligati, id est viliores. dixi ad *l.* 9. *in fin. ff. de ord. l. à caligato milite* 21. *Cod. de Nuptiis*, hinc caligata militia, *l.* 10 *ff. de excus. tut.* 27 Milites & rusticani jus civile ignorant. 28 Scriptura non exigitur in nuptiis militum & agricolarum. In quibus causis non requiratur scriptura dixi ad *l.* 17. *C. de pactis.* 29 Sponsalia non caruisse benedictione ecclesiastica hic locus ostendit. 30 In futuro hoc enim differunt sponsalia à nuptiis.

31 Julianus hanc qualitatem non adjicit, sed simpliciter ait, Si quis divinis tactis scripturis juravit mulieri, legitimam se uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor. *Jul. hic, num.* 266. & merito, cum testem Deum habuerit, cui velle illudere sacrilegium est, §. 1. *in fin.*]. 32 Præsumptio contra mulierem fiet alias, nec sola ex cohabitatione nuptiæ præsumentur, *Alciat.* 2. *præsumpt.* 5. quod tamen olim non fuit, *l.* 24. *Cod. de rit.* 33 Id est, sub hac promissione. 34 Id est, legitimas causas repudii, de quibus vide *Nov.* 22. *c.* 15.

lummodo naturalium filiorum pater hoc [1] quidem propter quasdam fortuitas circumstantias non agat: moriens vero sub quodam prædictorum casuum scripserit testamento [2], *velle sibi eos legitimos esse filios successores:* etiam hujus rei damus licentiam: supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus, in quantum pater eos scripserit: & ab imperio hoc percipientibus: ut in uno eodemque hoc quod agitur, sit donum patris & principis: id est, dicere, naturæ [3] simul & legis: & hoc dicimus nullum anteriorem legitimum perimentes modum: sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet, omnino enim suis existentibus deinde naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorum jus eis adjicitur: nisi forsitan per constitutiones nostras, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

Cap. III.

De legitimatione per adoptionem.

ET nos non latuit, quia etiam adoptionis [4] modus erat antiquitus ante nos imperatoribus super naturales ad legitimos transferendos non improbabilis existimatus: sed æque piæ memoriæ noster pater [5], & constitutio ab illo prolata talia reprehendit [6]. Manere ergo & illam in suis terminis volumus: quoniam castitatem diligenter consideravit: & incompetens est, quæ bene exclusa sunt, rursus ad rempublicam revocare.

Cap. IV.

Quæ sine dotalibus instrumentis contrahere non possunt Julianus hic num. 243.

ILlud quoque melius arbitramur constituere competenter, quod ex plurimo causarum experimento cognovimus: multæ quidem & continuæ lites nuntiatæ nostræ majestati, ad opus nos deduxerunt hujus legis. Quia enim & antiquis promulgatum est legibus, & à nobis ipsis sunt hæc eadem constituta, *ut etiam nuptiæ extra dotalia documenta ex solo* 7 *affectu valeant & ratæ sint:* sed falsatis contractibus nostra ex hoc est completa respublica: (nam introeuntes testes sine periculo mentientes, quia vir vocabat [8] *Dominam* cohærentem, & ista illum similiter nominabat: & sic eis finguntur matrimonia non pro veritate confecta) hoc existimavimus oportere secundum naturales definire leges. Novimus etenim, etsi castitatis [9] sumus amatores, & hoc nostris fancimus subjectis, sed nihil esse furore [10] amoris vehementius: quem retinere philosophiæ [11] est perfectæ, monentis etiam & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refrænantis, ut ii qui hoc tali detinentur, si abstinebunt sermone ad eas quas amant, quæ eis non per blandimenta conferunt: denique in tantum etiam ante nos legislatores tales scierunt animorum affectus, ut etiam donationes [12] constante matrimonio prohiberent: ut non concupiscentiæ magnitudine victi, latenter paulatim conjuges semetipsos privarent sua substantia. Hæc ergo casta lege fancire bene se habere credidimus. §. 1. In majoribus [13] itaque dignitatibus, & quæcunque usque ad nos [14] & senatores, & magnificentissimos Illustres, neque fieri hæc omnino patimur: sed sit omnino & dos, & antenuptialis donatio: & ad omnia quæ honestiora decet nomina. Quantum vero in militiis honestioribus & negotiis, & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legitime uxori copulari, & non facere nuptialia documenta: non sic quomodocunque & sine cautela effuse, & sine probatione hoc agat, sed veniat ad quandam [15] orationis domum, & fateatur sanctissimæ illius ecclesiæ defensori [16]: ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem [17] conficiat declarantem [18], *quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperii nostri anno, consule illo, venerunt apud eum in illam orationis domum ille, & illa, & conjuncti sunt alterutri:* & hujusmodi protestationem, si quidem accipere volunt aut ambo convenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: non tamen minus trium literis hoc significantibus. §. 2. Si vero etiam hoc illi non egerint: ille tamen talem reponat [19] chartam venerabilis illius ecclesiæ defensor in ejusdem sanctissimæ ecclesiæ archivis [20] (hoc est, ubi [21] venerabilia vasa servantur) prædictas subscriptiones habentem: ut reconditum sit omnibus ex hoc munimen & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem convenisse, nisi tale aliquid agatur, & omnino ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam. Hæc autem dicimus, ubi non dotis, aut antenuptialis donationis fit documentum: fidem enim in solis testibus suspectam [22] habentes, ad præsentem venimus dispositionem.

§. 3. Quisquis autem in abjecta [23] degit vita, parvæ quidem substantiæ dominus consistens, in [24] novissima vero vitæ parte jacens, habeat etiam in his licentiam. Sed neque agricolas aut milites armatos, & quos lex Caligatos appellat, (hoc [25] est viliores [26] & obscuriores) perscrutamur, quibus civilium causarum ignorantia [27] est, & solius circa terram operationis, & circa bella concupiscentiæ causa est studiosa, & juste laudabilis: sic ut in vilibus personis, & in militibus armatis obscuris & agricolis licentia [28] sit eis & ex non scripto convenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sintque filii legitimi qui patrum mediocritatem, aut militares, vel rusticas occupationes & ignorantias adjuvent.

Cap. V.

Si divinis tactis Euangeliis juraverit quis in domo privata aliquam uxorem fore.

QUoniam autem interpellationibus quæ nobis fiunt semper, omnium tamen assidue mulieres audivimus ingemiscentes & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detenti, ducant eos in domibus suis sacra tangentes eloquia aut [29] in orationis domibus jurantes *habituros* [30] *se eas legitimas uxores:* taliter eas habentes [31] tempore multo, & forte suscipientes filios, deinde dum se satiaverint earum desiderio, aut extra filios, aut cum filiis, eas projicientes de suis domibus: judicavimus etiam hoc oportere sancire: Ut si [32] mulier ostendere potuerit modis legitimis, quia secundum hanc figuram [33] vir eam acceperit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum matrem, nequaquam penitus licentiam esse ei hanc de domo præter ordinem [34] legis expellere: sed habere eam legitimam, & filios suos esse ei: & il-

τυγχάνῃς ἀδιάστατος ὢ πράξεις, τελοῦντων ἢ ἐπί τινος τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων ἱερώτων χρὴ ἄγειν. Διαθήκη, βάλεται αὐτῷ γνησίους εἶναι τοὺς παῖδας καὶ διδόχες, καὶ ἐν τούτῳ δίδωμι αὐτῷ παρρησίαν. ἐκομένων μήτοι καὶ ἄτου τῶν παίδων, μὴ τῶν τελοῦντῶν ἢ πατρὸς, καὶ τῶν διδασκόντων τὰς ἢ πατρὸς διαθήκας, καὶ κληρονομούντων εἰς ὅσον ἂν ὁ πατὴρ αὐτοὺς χράψειε, καὶ οὐ τὰ βασιλείας αὐτὸ λαμβανόντων. ἵνα καὶ αὐτὸν δῶρον ἢ τοῦ νόμου πατρός τε καὶ βασιλέως· τῶν δὲ ἔσιν εἰπεῖν, φύσεώς τε καὶ νόμου. καὶ τοῦτο φαμὲν, ἀδίνα τῶν ἔμπροσθεν νομίμων ἀναιροῦντες τρόπων, ἀλλὰ καὶ τοῦτον προσιθέντες ἐφ' ὧν ἐκείνης λαβεῖν οὐκ ἔξεσιν. ὅλως γὰρ γνησίων ὄντων, εἴτε νέων ἐπιγονῶν ἢ προγονῶν, οὐκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προσθείη, εἰ μὴ πάντως ἀφ' ἧς ἀφετέρων ἡμῶν, αὖθις τῶν προικῶν συμβολαίων εἰσηγήσατο τρόπον.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν ἀφ' ὑιοθεσίας γνησιότητος.

ΚΑὶ ὁ λέληθεν ἡμᾶς ὡς καὶ ὁ τῆ ὑιοθεσίας τρόπου διὰ πάλαι ποτὲ τῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τοῖς νόθοις τὲς εἰς γνησίους μεθισταμένων, νομισθεὶς οὐκ ἀδόκιμον. ἀλλ' ὀψὲ τὰ δύσκολος λήξεως ἡμῶν πατρὸς, καὶ ἡ ἀφάτεις ἡ παρ' ἐκείνῳ τεθεῖσα, τὰ τοιάτων κατέγνω· μένει ὁ κἀκείνῳ ἐπὶ τῆ ἑαυτῆς ὅρον βουλόμενα, ἐπειδὴ τὰ σωφροσύνης ἀκριβῶς ἐσήρκασι, καὶ ἡ σωτηρία ἐστὶ τὸ καλῶς ἐκβεβλημένα, πάλιν εἰς πολιτείαν κατιέναι.

ΚΕΦ. δ'.

Τίνες χωρὶς προικῶν συνθηκῶν συμβολαία γράφειν δύνανται.

ΚΑκεῖνο ὁ ἠγέμεθα κάλλιον εἶναι πᾶσιν σωφρονοῦντος, ὅπως ἐκ πολλῆς τῆς πρὸς γάμων ἐλαύομεν πείρας· πολλαὶ γὰρ καὶ ἐφεξῆς οἶκοι σωφρονήσαν τῷ ἡμετέρῳ κράτει, ἢ παρὸντος ἡμῶν εἰς χρείαν ἠγαγον νόμου. ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖς παλαιοῖς διηγόρευ νόμοις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ αὐτὰ διατάττει, ὥστε τὰς γάμους καὶ γαμικῶν συμβολαίων χωρὶς ἐν μήνης ἐρρῶσθαι βεβαίους καὶ κυρίας εἶναι νενοθυλημένων ἡμῖν ἐντεῦθεν σπαραγμάτων ἐπανήκοντα τὸ πολίτευμα· καὶ πυρίασι μάρτυρες, ἀκινδυνώτως ψευδόμενοι καὶ ὅπ κυρίαν ἐκάλεσαν τῶν σωοικῆσαν ὁ ἀνὴρ, κἀκείνη τῶν ὁμοίως ἀνήμαξε. καὶ ἄτως αὐτοῖς πάντα σωοικέσια, καὶ μὴ τοῖς ἀληθείαις συσταῖσι. τῶν ὠθήμεν χρῶναι καὶ τοῖς φυσικοῖς διορίσαι νόμοις. ἴσμεν γὰρ, εἰ καὶ σωφρονοῦσι ἐσμεν ἐρασταὶ, καὶ τούτοις τοῖς ἡμετέροις νομοθετήμεν ὑπηκόοις, ἀλλ' ἀδὲν εἶναι μανίας ἐρωτικῆς σφοδρότερον, ἵνα ἐπιφείν φιλοσοφίας ἐστὶν ἀκριβῶς, νηφαλεότητος τε καὶ πηδῶσαν καὶ σφαδάζουσαν τῶν ἐπιθυμίαν ἐπέχειν τοις. ὥστε οἱ τοῦτο κεκρατηκότες, πῶς ἂν ἀπέχοιντο ῥήμασιν ὧν τοὺς ἂν ἐρῶσιν, ὅπως αὐτοῖς ὁ ἀφ' ἡλικείαν σωφρονήσωσι; τοιαῦτ' ἔστιν καὶ οἱ σωφρονοῦντες ἡμῖν νομοθέτης τοὺς τοιούτους ἐπίσαντος ψυχῶν ἀληθοῦς, ὥστε καὶ τοὺς ἐν γάμῳ κωλύσαι δῶρεάς, ἵνα μὴ τῇ ἐπιθυμίας νικηθέντες ὑπερβολῇ, λάθοιεν καὶ μικρὸν ἑαυτοὺς οἱ σωοικοῦντες τῆ ὕσιας ἀφαρπάσαντες. ταῦτα ἐν σωφρονεῖ νόμου ἀφελεσμοθετήσαι καλῶς ἔχειν ἀνήκομεν.

§. α'. Ἐπὶ μὲν τῶν μειζόνων ἀξιωμάτων, καὶ ὅσα μέχρι τῆ ἡμετέρας ἐσὶ συγκλητικῶν καὶ, τῆ μεγαλοπρεπεστάτης ἰλλυρείων, οὐδὲ γίνεσθαι ταῦτα παντελῶς ἀνεχόμεθα· ἀλλ' ἔσω πάντως καὶ σωζέ, καὶ σωφαμιαῖα δῶρεα καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα τοῖς σεμνοτέροις πέφηται τῆ ὀνομάτων. Ὅσον ὁ ἐν σρατείαις τὲ σεμνοτέραις καὶ ἐμπορίαις, καὶ ὅλως ἐν ἐπιτηδεύσεσιν ἀξιολογωτέραις ἐσὶν, εἰ βάλοιτο νομίμως γυναικὶ συνελθεῖν, καὶ μὴ ποιήσειε γάμων συμβόλαια, μὴ ὅτως εἰκὴ καὶ ἀσφαλάκτως καὶ ἀκεκυμμένως καὶ ἀναπτοδείκτως τὰ πραθῆναι, ἀλλὰ ὡς ἀληθῶς ὡς τινα τῆ δύκτηλέων οἴκων, κοινωσάμενα τὲ τῆ ἀγιωτάτης ἐκείνης ἐκκλησίας ἐκδίκου. ὁ ὁ παρακαλῶν τρεῖς ἢ τέσσαρας τῆ ἐκείσε δυσεξετάστων κληρικῶν, ἐκμαρτυρίαν σωιείτω, δηλόσων ὡς ἐπὶ τῆσδε τῆ ἐπινεμήσεως, τῆδε τῆ μηνὸς ἄγοντος τοῦτο ἡμέραν, τῆ βασιλείας ἔτος τόδε, ὑπατείας τοιῶσδε, ἦλθον παρ' αὐτὸ ἐν τῆδε τῆ δύκτηλέων οἴκῳ ὁ δεῖνα καὶ ἡ δεῖνα, καὶ σωνηρμόδησαν ἀλλήλοις. καὶ τῶν τοιούτων ἐκμαρτυρίαν εἰ μὲ ἐκλαβεῖν βάλοι) ἢ ἀμφότεροι οἱ σωιόντες ἢ καὶ ἕτερος αὐτῶν, καὶ τῆτον πραπέτωσαν καὶ ὑπογραφέτωσαν τοῦτο ὁ, τε τῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐκδίκου καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς, ἢ ὅσους ἂν βαλήθεῖη (ὧν ἐλάττως μήποτε τελῶν) χαράμματα τῶν σημαίνοντα. §. β'. Εἰ ὁ καὶ τῶν μὴ πράξαιεν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὰ τοιῶτον ἀποπεδῶσι χάρτιν ὁ τῆ σπασμιωτάτης ἐκκλησίας ἐκείνης ἐκδίκου ἐν τοῖς τῆ αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας δόχεσι (τετέσιν ἐν τῷ δυαγεῖ κειμηλιοφυλακίῳ) πὰς εἰρημένας ὑποσημειώσεις ἔχοντα. ὥστε ἀποκεῖσθαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ σύμβολον ἀσφάλειαν, καὶ μὴ ἄλλως δοκεῖν γαμικῆ διαθέσθαι τρόπῳ αὐτὰς σωνηλυθέναι, πλὴν εἰ μὴ τοιῶτόν τι πραχθείη, καὶ ὅλως ἐκ γραμμάτων τὸ πρᾶγμα μαρτυρῆται. τούτων ὁ ἕτερον ἠλοόμεθα, καὶ τῆ γάμου καὶ πὰς ἐξ αὐτῆ γονὰς εἶναι νομίμους. τοῦτο ὁ φαμὲν ἐνταῦθα μὴ σωφρονοῦς ἢ σωγαμιαίας δῶρεὰς γίνεσθαι) συμβόλαιον. τὸν γὰρ ἐκ μόνων μαρτύρων πίσιν ἐπιτρέποντες, ἐπὶ τὸν παρόντων ἐληλύθαμεν διατύπωσιν. §. γ'. Τὸ ὁ ὅσον ἐν κατασταλτικῷ διαζῆν βίῳ, μικρᾶς μὲ ἐσίας κύριοι κεκτῆσθαι, εἰς ἔχαστον ὁ ἕβδομον μέρος ἀποκείμενον, τῶν ἐχέτω καὶ τὸν ἐπὶ τέτοις ἄθειαν. ἀλλ' ἀδὲ γεωργὸς, ἢ σρατιώτας ἐνόπλως ἐς ὁ νόμος καλιάτας καλεῖ, (τετέσιν δύπελεστέρους, καὶ ἀφανεστέρους) βλεπρεχόμεθα, οἷς ἢ τὸ πολιτικῶν πραγμάτων ἀμαθία, καὶ ἡ μόνης τῆ περὶ τὸν γῆν ἐργασίας καὶ περὶ τὰς πολέμους ἐπιθυμία, πρᾶγμα ἐσὶ βλαπτόμενον καὶ δικαίως ἐπανόρθωσιν. ὥστ' ἐπὶ τε τῆ δύπελῶν προσώπων ἐπὶ τε σρατιωτῶν καὶ ὅπλων ἀφαιρῶν, καὶ γεωργῶν, ἀδεια ἔσω αὐτοῖς καὶ ἀγράφως συνίεναι, καὶ συνοικεῖν ἀλλήλοις. καὶ ἔσωσαν οἱ παῖδες γνήσιοι, τῆ τῆ πατέρων μετριότητι, ἢ σρατιωτικῆς ἢ γεωργικῆς ἀχολίας τε καὶ ἀγνοίαις βοηθήσωσι.

ΚΕΦ. ε'.

Εάν τις Εὐαγγελίων ἁπτόμενον ὄμοσε τῶν ἐν ἰδίᾳ ἔξειν γυναῖκα.

ΕΠειδὴ ὁ σκ τῆ προσελύσεων τῆ χινομένων ἡμῖν ἀεὶ, συχνότερον ὁ πάντων, γυναικῶν ἀκούομεν ὀδυρομένων, καὶ προσαγελλόντων ὡς τινες προπετείᾳ κρατέμενοι πρὸς αὐτὰς, εἶτα τοῦτας ἀναγκάσαι οἴκοι, καὶ τῆ θείων ἁπτόμενοι λογίων, ἢ ἐν δύκτηλέοις οἴκοις ὀμόσαντες ἢ μᾶλλον ἔξειν αὐτὰς νομίμως γαμετὰς, ὅτως αὐτὰς οἰκειώντες χρόνον πολὺν, καὶ παιδοποιῆσαι ὅσους εἶτα ἐπειδὴ ἐμπλησθεῖεν τῆ αὐτῶν ἐπιθυμίας, ἢ τῆ παίδων χωρὶς, ἢ μᾶ τῆ παίδων, ἀπορρίπτουσι τῆ οἴκων· ἐκείναμεν καὶ τῆτο χρῆναι προπίσαι, καὶ, εἰ ἄρ' ἡ γυνὴ δεῖξαι δυνηθεῖη τρόποις νομίμοις, ὅτι κἂ τῆτο τὸ ὄμωμα ὁ ἀνὴρ τοιῶτον ἔλαβεν οἶκοι, ἐπὶ τῆ γυναικὶ γνησίων ἔχει, καὶ παίδων γνησίων μητέρα, μηκέτι παντελῶς ἐξεῖναι αὐτῷ κεχρῆσθαι τοῖσδε τῆ νόμῳ πάζειν ἐξωθεῖν τῆ οἰκίας, ἀλλ' ἔχειν γνησίαν, καὶ τὰς παῖδας γνησίως αὐτῷ κεκτῆσθαι.

1 Hoc est, si justa causa dotalia instrumenta impediat. *Jul. hic.*

2 Patris testamento, quomodo legitimari possint naturales liberi.

3 Naturæ, si ad patrem referas: legis, si ad principem.

4 Dixi ad *tit. C. de adopt.*

5 Subaudi, Justinus. adde *Nov.* 89. *c.* 11. §. 2.

6 Ut cum patribus filios naturales legitimos per adoptionem facere liceat. adde *Jul. hic n.* 243.

7 Ἀμοιβὰς διαθέσεως mutua affectione, dixi ad *l.* 30. *ff. de reg. jur.*

8 Vide quæ notavi ad *l.* 19. §. 1. *ff. do annonis.* his adde illud Epicteti in Enchirid. ὦ γυναῖκες ἐυδὺς ἀπὸ ἑβδόμης ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλεῖσθε. Hieronymus *adversus Jovinianum*, velanda Domina, celebrandus natalis ejus.

9 Castitas amica legibus.

10 Furore amoris nihil violentius, οὐδὲν οὕτω μανίας ἐρωτικῆς σφοδρότερον. *Scrimg.* τὸ μάνιον ἢ ἀρ' ἦν ἔρως βροτοῖς, Euripid. in Antigone. Ἔρωτα διπλασιαθέντα μανίαν γίγνεσθαι Theophrastus. Plato quoque amorem vocat furorem in *Phædro*, & Plutarchus apud Stobæum *serm.* 185. eas ob causas quærit Clarus 5. *sentent.* 60. An amor excuset à delicto, puta receptatione rerum furtivarum, fortilegio amoris causa facto, injuria illata & similibus: furor enim verus excusat *l.* 14. *ff. de off. præsid.* huc tandem redit, Amorem nimium à pœna non excusare, sed tamen eam elevare: qua in re subsisto. Nam si nimius amor pœnam in delictis elevat, & nimium quoque odium, capitalesque inimicitiæ pœnam elevabunt. Et tamen punitur qui ad adulterium committendum amico domum præbuit, *l.* 9. *ff. de adult.* punitur quoque, qui affinem vel cognatum latronem conservavit, quamvis mitius, nec enim par est delictum eorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt, *l.* 2. *ff. de recept.*

11 Philosophorum est, ac perfectorum, amorem refrænare.

12 Donationes constante matrimonio vetitæ, ob nimium inter conjuges amorem.

13 In senatoriis nuptiis, dotalia instrumenta & donatio propter nuptias requiritur: in aliis vero qui honestiore militia funguntur, scriptura sufficit, *Jul. const.* 67. *n.* 245. Derogat tamen huic legi *Nov.* 117. *cap.* 4.

14 Ἡμετέρων ἐστὶ συγκλητικῶν. *Scrimg.* id est, nostros senatores.

15 Matrimonium est contractus ecclesiasticus, unde & in templo coram ecclesia celebratur, & ecclesiæ conspectum, solemnitatem & fidem requirit. Placet illud summopere: Præter matrimonium, nuptias requiri: id est, præter nudam conjugii conventionem, requiri solemnitatem, ritum & sacram benedictionem in ecclesia Christiana usitatam. Sed de ea re dicam plenius, ad *Nov. Leonis* 89. ut & de clandestinis nuptiis ad *l.* 7. *Cod. de Repud.* 16 Qui ἐκδικῆς. 17 Attestatio nuptiarum initarum petitur à ministris ecclesiæ. 18 Forma attestationis ecclesiasticæ nuptiarum initarum. adde *Jul. hic n.* 245.

19 *Registres des mariages.* Huc refer Rebuffum *com.* 2. *tract at. de registris seu libris baptismi, sepulturæ, & aliorum actuum:* facit *l.* 3. *ff. de censibus.* 20 De archivo alias dixi ad *l.* 9. §. 6. *ff. de pœn.* adde *l.* 30. *Cod. de episcop. audient.* 21 Τετάρτην τῷ ἑνάτῳ κεφαλοχυλακίῳ. Ita legunt hic Græci. *Jul. hic num.* 265. in sancto oratorio. 22 Major igitur hic scripturæ quam testium fides est. vide tamen *l.* 15. *C. de fide instrument.* 23 Hi vilissimi homines dicuntur. *Jul. n.* 265. *in fin.* 24 Εἰς ἔσχατον ἤτοι ὄγδοον μέρος ἀποκείμενον. Græci *hic.* 25 Τυγχάνουσιν ἀπειρίας καὶ ἀσυνεσίας *Græci hoc loco.* sic ἀυτὰς *Novell.* 17. *c.* 3. & apud *Harm. l.* 1. *tit.* 6. §. 35. *lib.* 5. *tit.* 8. §. 107. vilis & abjectus. Alias cohortalis 5. *Eclog.* 26 *c.* 52. Caligati, id est viliores. dixi ad *l.* 9. *in fin. ff. de ord. l. à caligato milite* 21. *Cod. de Nuptiis*, hinc caligata militia, *l.* 10 *ff. de excus. tut.* 27 Milites & rusticani jus civile ignorant. 28 Scriptura non exigitur in nuptiis militum & agricolarum. In quibus causis non requiratur scriptura dixi ad *l.* 17. *C. de pactis.* 29 Sponsalia non caruisse benedictione ecclesiastica hic locus ostendit. 30 In futuro hoc enim differunt sponsalia à nuptiis.

31 Julianus hanc qualitatem non adjicit, sed simpliciter ait, Si quis divinis tactis scripturis juravit mulieri, legitimam se uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor. *Jul. hic, num.* 266. & merito, cum testem Deum habuerit, cui velle illudere sacrilegium est, §. 1. *in fin.*]. 32 Præsumptio contra mulierem fiet alias, nec sola ex cohabitatione nuptiæ præsumentur, *Alciat.* 2. *præsumpt.* 5. quod tamen olim non fuit, *l.* 24. *Cod. de rit.* 33 Id est, sub hac promissione. 34 Id est, legitimas causas repudii, de quibus vide *Nov.* 22. *c.* 15.

Source : BIU Cujas

καθεστάναι. καὶ σκεῖνο μέν, εἴπερ ἄκοντος εἴη, τῆς οἰκ τῆς ἡμετέρας ἀφαιρέσεως ἀπολαύειν ἀγαθῶν, τὸ τεταρτον τῆς οὐσίας ἢ ἀνδρὸς λαμβάνουσαν, εἴτε ἐξωθεῖη, εἴτε καὶ προαποβάλοι τὸν ἄνδρα· ἃ θεσπεσιαζομένων ἡμῶν εἴτε ἀφισίαν χρησίμως ἀποπέμψοι τούτων, εἴτε καὶ τοῦτο χωλύς. ἀδὲ γὰρ εἰκὸς αὐτὸν πίνειν τοιοῦτον ἐπιβούλιον, τὸν γε αὐτὸν τὸν γάμον ἐξαρνούμενον. ἀλλ' εἴπερ τοιοῦτο ἀλόγως σκεδάλοι τὸ οἰκιακὸν, αὐτὸ τοῦτο ἔστω κύριον καὶ ἀνδρὸς αἰτία, καὶ ἡ γυνὴ, τότε γεγνότω, ῥεπτὸν τε αὐτῷ τελέτω, καὶ ἀπαλλείτω τὸ τεταρτον, εἰ δειχθείη γαμετὴ καθεστῶσα· κἂν εἰ σεσηκὸς χωρὶς σωῆλθε, τοῖς ὄρκοις πιστεύσασα. τί γὰρ ἂν πράξειεν ἄλλο ἡ σεσηκὸς οὐκ δύπορεῖσα, ἢ τὸ ἑαυτῆς ἀντὶ πάσης ἐπιδῶναι σεσηκός; §. α'. Ἐσω δὲ καὶ ἡ γονὴ γνησία καὶ ἀκηδὴς καὶ πατρὸς, ὁ γὰρ ἐπὶ τούτῳ γάμος τὸ παίδοποιησάμενον ἐφ' ᾧ γνησίων αὐτῷ παίδων τῶν γαμετῆς γνησίαν μητέρα, οὐκ ἂν ἄκοντος δυναῖτο τὰς οἰκ ἐπὶ τοιούτων τεχθέντας γάμων αὐδὲ εἰς νοθείαν σκεδαλεῖν, ἀδὲ πάνυ ὕστερον ἴσως γάμους, μὴ τῶν πλουτῶν τὸ γαμετῆς ἢ τὸ ῥεπτὸν, σωαλλάττων, τὰς ἐξ ἐκείνων βελόσθαι τὰ γάμων μόνας εἶναι γνησίας, ἀλλὰ μὴ καὶ τὰς ἐμπροσθεν. συζυχθείσαν γὰρ ἂν καὶ ἔτοι τοῖς δευτέροις, καὶ ἔσῃ πάντως ὁμοίως πατὴρ, μάρτυρος ὄντος τοῦ γάμων, τοῖς μὲν σεσέροις θεῖς, τοῖς δὲ δευτέροις δὲ νόμος. ἔστω ἡμῶν ὁ νόμος ὑπὲρ ἀσφαλείας κείσθω τὰ γάμους συμβαλλόντων. καὶ οἱ παῖδες εἰ μὲ οἰκ τοιούτων σεσέλθοιεν γονέων, ἔσονται γνήσιοι, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς γνησίοις κειμένων ἀπολαύσουσι νόμων.

ΚΕΦ. ε'.

Τίνες εἰσὶν οἱ νόμιμοι παῖδες, γνήσιοι, καὶ ἑδέπερον, τοῦτ' ἐστὶν οἰκ τὰ ἀνομίμως συνοικεσίας.

Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένοιτο, μὴ μόνον οἰκ καθεδεδικασμένης σεσέλθοιεν σωωφείας, ἴσον τοῖς νόθοις καὶ τὰ παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων τοῖς νόθοις, εἴτε οἰκ ἀφθήκης, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου, τόξον. τὰς γὰρ ἀπὸ τὰ καθάπαξ παρ' ἡμῶν μεμισημένων τὰ καὶ ἀφ' τοῦτο κεκωλυμένων γάμων σεσιόντας, ἀδὲ νόθας κλητέον, ἀδὲ μεθεδοτέον αὐτοῖς ἀδεμιᾶς φιλανθρωπίας· ἀλλ' ἔστω καὶ τοῦτο πρωσεῖα τὰ πατρῴων, τὸ γινώσκειν ὡς ἀδὲν βλάπτει ἢ αὐτὴ, ἢ ὁ παῖς σεσὶ τῶν αὐτῆς ἀφελχῶν, οἰκ τὰ εἰρημένης ἀφαιρέσεως.

ΚΕΦ. ς'.

Διὰ τοῦτο ἡσσίζομεν, εἰ τις μοναστήριον ᾠκησεν ἀνὴρ, ἢ γυνὴ, σεσὶ τὰ ῥηθείσης ἡμῶν ἀφαιρέσεως, ἢ καὶ μέχρι νῦν οἰκεῖ, καὶ μάλιστα παίδων τούτων μηδεμίαν ἔχειν ἀνάγκην νῦν τῶν αὐτῶν σεσιόντων εἰσιέναι εἰς τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ τοῖς παισὶ ἢ τοῖς παισὶ σεσπέμπειν εἴτε τὸ πᾶν, εἴτε καὶ μέρος τὰ οἰκείας σεσιούσης, ἢ καὶ ὃν βέλοι) τρόπον τὸ οἰκεῖα ἀφαιτήσειν σεφάσματα. οὕτω τὰ σεότερον ἐκεῖνον νόμον ἑτέρᾳ ἡμῶν τούτῳ ἀφαιρέσει διορμωδούντων (τοῖς γὰρ ἄπαξ σεσὶ τὰ εἰρημένα ἐμμεῖναι ἡμῶν νόμοις μοναστήρια κατοικήσασι ἀδὲν ἂν ὁ μὴ τοῦτο πεθεὶς νόμος λυπήσειεν, ἢ ἀφέλοιτο τι τὰ ἐμπεσθεν αὐτοῖς εἰς ἀδειαν δεδομένων) ἀδὲ τὰ σεότερον ἡμετέρα νόμος παντελῶς ἐμποδὼν ἱσταμένου· διὸπερ ἀδὲ τὰ ἐσχατόντων ἐστὶ τοῦτο χρεῶδες. ἐχέλω γὰρ σεότερον ἀφαιτίζεσθαι, καὶ ὅτως εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον. εἰ δέ τινος τίνα τοιαύτα νόμου κειμένου, εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆλθε, πῶς ἂν χρόνος δυνατὸν ἀναφαιρεῖται τῶν τοῦτο τὰ νόμου, καὶ ἀπαιτήσει, τὰς σεσπέροις εἰσελθόντας σὺν τῷ μοναστηρίῳ σκεῦνα ποιῆσαι ἅπερ σεότερον ἀγνοούμενα, παρὰ τὰ θείας ἡμῶν ὕστερον σκανισθῆ ἀφαιτέζεως. ἀλλ' ἔκρισεν σεσήκειν καὶ τὰς ἑαυτὰ καιρὸς σκοπεῖσθαι, καὶ τὰ μὲ μὴ τὰ νόμου ὅτως ζητεῖν χρεῶδαι ὡς ὁ νόμος βέλει· εἰ δέ τι σεσὶ τὰ νόμου παρηκολούθησε, τοῦτο μὴ ἀνακινεῖν, μηδὲ ἀνερόνειν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ σεότερα κατάλιμπάνειν χρήμασι.

lam, si quidem indotata sit, nostræ constitutionis uti bonis, quartam [1] substantiæ viri percipientem, sive expellatur, sive prius moriatur vir: non perscrutantibus nobis sive repudio utens dimittat eam, sive etiam sine hoc: neque enim verisimile est eum mittere repudium, qui [2] & ipsas nuptias denegat: sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit adversus virum justa causatio [3], & mulier hoc facto repudium ei mittat, & exigat quartam [4], si uxor ostensa fuerit extitisse: licet extra [5] dotem convenerit, jurijurando credens. Quid [6] enim agat aliud, quæ ad dotem non est idonea, quam ut semetipsam pro omni dote contradat? §. 1. Sit autem & soboles legitima etiam invito [7] patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit, & filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine, rursus ut naturales [8] abjicere: neque quasdam postea forte nuptias post mortem uxoris, aut repudium contrahens, eos qui ex illis nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos: nisi eis etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter pater est, teste [9] existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarum autem lege. Eadem nobis lex pro cautela sit nuptias contrahentium promulgata: & si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus quæ sunt de suis positæ, fruentur.

1 Quartam uxori competentem in bonis mariti observa. de qua vide *Nov.* 53. *cap.* 6. *Nov.* 22. *cap.* 18. *Nov.* 117. *c.* 5.

2 Negans nuptam, repudium ei mittere dici non potest: privatio namque habitum præsumit.

3 Querela, accusatio.

4 De qua supra.

5 Id est, licet dotem nullam marito attulerit.

6 Indotata omnino non intelligitur venisse, quæ seipsam dotis loco marito tradidit. vide *l.* 12. *Cod. qui potiores.*

7 Invito filius legitimus esse potest.

8 Tantum scil.

9 Deus testis est omnium quæ geruntur, maxime vero eorum, quæ in domo ejus, templo, ac ecclesia aguntur.

10 Νόθοι, *Græci hic.*

11 Qui ex damnato concubitu nascuntur, neque naturales sunt neque patri succedunt. *Jul. const.* 67. *n.* 267. adde *Novell.* 89. *c. ult. Authenticam. Ex complexu C. de incest.*

12 Eorumve liberis. Nam si damnati ex coïtu illicito, parentibus non succedunt, nec ii succedent, qui ex illis descendunt, vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 74. *n.* 1. & nati natorum, & qui nascentur ab illis.

13 Id est, anno 541.

Cap. VI.

Qui sint filii legitimi, naturales, & neutrum, id est, ex damnato coitu.

Si quid autem præter hæc fiat, non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales [10]: & quæ à nobis largita sunt naturalibus, sive ex testamento, sive ab intestato, potientur. Eos enim qui semel ex odibilibus [11] nobis, & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis [12] ulla clementia est: sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant, quia neque quicquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt filii.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ θεσπισθέντα τοίνυν ἡμῖν, καὶ εἰς ἀνθρώπων ἰατρείαν καὶ τὰ φύσεως ἀναπλήρωσιν ἀφ' τοῦδε τὰ νόμου διοριζόμενα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι ποιησάτω, σεσεγραμμένοις πιθεμένοις, οἷ ὧν ἅπασιν ὁ νόμος ἔσῃ στερρὸς, γινώσκουσι καθ' ὃν τρόπον τὰ τοιούτων πολιτεύσουσι τρόπον· καὶ τῶν ἡμετέραν σπουδὴν σεσεθείαν αὐτοῖς εἰς ἀδειαν δεδομένων· ἀδὲ τὰ σεότερον ἡμετέρα νόμος ἀγνοούμενα, ὅτι πάσης ἀχολίας ἑτέρας τῶν αὐτῶν ὠφέλειαν σεσπέμεν.

Dat. Nonis Junii, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. xv. Johanne V. C. Cons. Ind. θ. μ. ω. ἔτους.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam, & naturæ plenitudinem per hanc legem statuta sunt, tua celsitudo manifesta faciat universis, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus secundum quem circa talia conversentur modum, & nostram considerantibus providentiam: quia omni occupationi alteri eorum utilitatem præponimus. Dat. Nonis Jun. *Constantinop.* Imper. DN. Justin. PP. Aug. Anno xv. Joannæ V. C. Cons. Indict. θ. μ. ω. ἔτους. [13]

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

Περὶ τὰ σκηλήτων Σικελίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οε'. ‡

Τὰς Σικελίας σκηλήτης δεχέσθω ὁ κρισάτωρ. καὶ δίκην τὰ σκήλικων, καὶ τὰ τὰ πατέρων αὐτῆς προφέτω ψηφίσματα.

* * *

Tit. IV.

DE APPELLATIONIBUS SICILIÆ [14].

Novella Constit. LXXV.

Siciliæ appellationes susci piat Quæstor [15] & interveniant psephismata tam ecdicorum quam patrum.

* * *

13 Id est, anno 541.

‡ Οὐχ εὑρίσκω ἄλλο ἐν τῇ οε'. διατάξει.

14 Id est, in Sicilia porrectis. *Jul. constit.* 69. adde *Nov.* 104. de Siculis notanda Theodorici regis verba sunt: Novimus, inquit, testante Tullio Siculorum naturam quam sit facilis ad querelas, ubi solita consuetudine possint judices etiam de suspicionibus accusare, vid. *Cassiodorum* 1. *Var.* 3.

15 Quæ olim referebanturad præfectum prætorio, *l.* 27. *C. Theod. de appellat.*

EPITOME EJUSDEM EX JULIANO.

DE APPELLATIONIBUS IN SICILIA PORRECTIS.

Appellationes [16] quæ in Sicilia porriguntur [17] adversus sententias prætoris vel ducis vel cujusvis alterius judicis in Sicilia constituti, apud quæstorem in hac regia urbe exerceri præcipimus, ut ipse discutiat causas provocationis & sententiam dicat, & nostro imperio referat, ut nostra auctoritate sententia ejus roboretur. Sed & si aliud civile emergat, veluti defensoris [18] confirmatio, vel decretum patris [19] civitatis Siciliæ: similiter ad quæstorem referatur, & calculo ipsius confirmetur, nostra scilicet auctoritate suggerente quæstore sequenda.

16 *Jul. d. loco.*

17 A consulari scil. vel prætore Siciliæ, Consularem enim prius habuit Sicilia: deinde prætorem, *Novell.* 104.

18 Alii defensores confirmantur auctoritate præfecti prætorio.

19 Patres civitatum fuere in singulis Siciliæ urbibus.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Η ἀφαίρεσις ἐρμηνεύεται τὰ σεσέραν ἀφαίρεσιν τὰ σὲν τὰ εἰσόντων εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καθιερόντων, σὺν σοῖς χρόνοις δεῖ αὐτὰ κρατεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τὰ ἱερῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς ἀφίκετο, ὅπερ οἰόμεθα χρεῶδες τὰ σεσηκύσης ἀπολωῦσαι πυρ' ἡμῶν ἐρμηνείας τὸ ἄμα καὶ βοηθείας. ἔγνωμεν γὰρ ὡς γυνή τις ἔχουσα παῖδα σὺν γάμων αὐτῇ νομίμων νομίμων, ἠδελήθη χωρίσαι μὲ ἑαυτῆς τὰ κοινῆς ταύτης διαίτης, σὺν δέ τινι γυναικῶν ἀσκητηρίῳ καθιερώσαι, πολλὰ δὴ εἰς τὰς σκεῖ σωηρμένας δύλαδεστάτας γυναῖκας ἀγαθὰ ποιησαμένη. καὶ ἐπειδήπερ ὁ τὰ ἡμετέρας δύσεβείας βέλει) νόμος τὰς εἰς ἀσκητήριον ἑαυτὰς καθιερῶσας, ἢ ἄνδρας, ἢ γυναῖκας, σεσὶ τὰ εἰς μοναστήριον εἰσόδου ἀφαιθέναι τὰ οἰκεῖα καθ' ὃν βέλοι) τρόπον, μὴ δυνάσθαι ἢ μὴ τῷ εἰσόδῳ τῷ εἰς τὸ ἀσκητήριον, ἐπὶ πρόφασιν τὰ σεσὶ τὰ οἰκείων, οἷα κυρίας σὰς ἔτι τυγχάνους τὰ πραγμάτων, (ἀφ' τὸ νομοθετῆσαι ἡμᾶς, τὰς τοιάτας ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας μὴ δὲ σώματος καὶ τὰ ψυχῆς, αὐτῇ τῇ εἰσόδῳ τῇ κῦ τὸ μοναστήριον, καθιερᾶν ἑαυτὰς καὶ τὰς ἑαυτῶν οὐσίας σὺν τῷ μοναστηρίῳ· διόπερ κύριοι τούτων σὰς ἔτι καθεστᾶσι) καὶ σύντεθεν δεδίναι μὴ ποτε (καίτοι τὰ ἡμετέρας ἀφαιτέζεως πολλῷ μετεγχυεστέρας ὄσης τὰ εἰς τὰ εἰρημένον διαγῆ οἶκον αὐτῆς εἰσόδου) πινὲς ἀποστήσειεν αὐτῷ δὲ οἰκείᾳ σεσηκόσασθαι παιδὸς. χρεῶδαί τε τὸ εἰρημένον δόξαν ταύτην ἐρμηνεύθηναι, καὶ νόμου ἡμετέρου γνῶσιν σαφῆ ὡς ἐδὲν βλάπτει) ἢ αὐτὴ, ἢ ὁ παῖς σεσὶ τῶν αὐτῆς ἀφελχῶν, σὺν τὰ εἰρημένης ἀφαιτέζεως.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο ἡσσίζομεν, εἰ τις μοναστήριον ᾤκησεν ἀνὴρ, ἢ γυνὴ, σεσὶ τὰ ῥηθείσης ἡμῶν ἀφαιτέζεως, ἢ καὶ μέχρι νῦν οἰκεῖ, καὶ μάλιστα παίδων τούτων μηδεμίαν ἔχειν ἀνάγκην νῦν τῶν αὐτῶν σεσιόντων εἰσιέναι εἰς τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ τοῖς παισὶ ἢ τοῖς παισὶ σεσπέμπειν εἴτε τὸ πᾶν, εἴτε καὶ μέρος τὰ οἰκείας σεσιούσης, ἢ καὶ ὃν βέλοι) τρόπον τὸ οἰκεῖα ἀφαιτήσειν σεφάσματα. οὕτω τὰ σεότερον ἐκεῖνον νόμον ἑτέρᾳ ἡμῶν τούτῳ ἀφαιτέζει διορμωδούντων (τοῖς γὰρ ἄπαξ σεσὶ τὰ εἰρημένα ἐμμεῖναι ἡμῶν νόμοις μοναστήρια κατοικήσασι ἀδὲν ἂν ὁ μὴ τοῦτο πεθεὶς νόμος λυπήσειεν, ἢ ἀφέλοιτο τι τὰ ἐμπεσθεν αὐτοῖς εἰς ἀδειαν δεδομένων) ἀδὲ τὰ σεότερον ἡμετέρα νόμος παντελῶς ἐμποδὼν ἱσταμένου· διόπερ ἀδὲ τὰ ἐσχατόντων ἐστὶ τοῦτο χρεῶδες. ἐχέλω γὰρ σεότερον ἀφαιτέζεσθαι, καὶ ὅτως εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον. εἰ δέ τινος τίνα τοιαύτα νόμου κειμένου, εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆλθε, πῶς ἂν χρόνος δυνατὸν ἀναφαιτέζεται τῶν τοῦτο τὰ νόμου, καὶ ἀπαιτήσει, τὰς σεσπέροις εἰσελθόντας σὺν τῷ μοναστηρίῳ σκεῦνα ποιῆσαι ἅπερ σεότερον ἀγνοούμενα, παρὰ τὰ θείας ἡμῶν ὕστερον σκανισθῆ ἀφαιτέζεως. ἀλλ' ἔκρισεν σεσήκειν καὶ τὰς ἑαυτὰ καιρὸς σκοπεῖσθαι, καὶ τὰ μὲ μὴ τὰ νόμου ὅτως ζητεῖν χρεῶδαι ὡς ὁ νόμος βέλει· εἰ δέ τι σεσὶ τὰ νόμου παρηκολούθησε, τοῦτο μὴ ἀνακινεῖν, μηδὲ ἀνερόνειν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ σεότερα καταλιμπάνειν χρήμασι.

Tit. V.

HÆC CONSTITUTIO INTERPRETATUR PRIOREM CONSTITUTIONEM, DE IIS QUI INGREDIUNTUR MONASTERIUM [20] ET DE SUBSTANTIIS [21] EORUM, ET EX QUO TEMPORE OPORTEAT EAM VALERE.

Novella Constit. LXXVI.

Idem Imp. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Causa talis ad nos pervenit, quam existimavimus oportere competenti uti à nobis interpretatione, simul & adjutorio. Cognovimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se à communi [22] ista conversatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reverendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex [23] vult eos qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediantur monasterium, eo quo voluerint modo quæ sua sunt disponere, nec posse postquam ingrediuntur monasterium, ulterius agere quicquam de propriis, utpote dominum [24] rerum non existentes ulterius, eo quod sanciverimus nos hujusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se [25] suasque substantias, & si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eo quod domini harum ulterius non existunt: hinc autem metuere, ne forte quamvis nostra constitutio multo posterior sit, quam quod in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio: & oportere propter prædictum metum hæc interpretari & lege nostra fieri manifesta, quia nihil læsa sit, aut ipsa aut filius ejus circa ejus successionem ex memorata constitutione.

Cap. I.

Propterea sancimus, si quis monasterium habitaverit vir aut mulier ante prædictam [26] nostram constitutionem, aut hactenus habitat, & maxime filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterium, sed filio aut filiæ transmittere aut totam, aut etiam partem suæ substantiæ: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: utpote primam illam legem alia nostra hac constitutione interpretante, (eos enim qui semel ante memoratam dudum nostram legem monasteria intraverint, in nullo postea posita lex contristatura est, aut ablatura eorum quæ prius eis ut liceat, data sunt) neque prius nostræ legi impedimentum penitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut oportuisset prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si vero nulla tunc tali lege posita, in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit converti ordinem legis, & exigere eos qui prius ingressi sunt monasterium, illa facere quæ prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innovata? Sed unumquemque competit secundum sua tempora exspectare, & ea quidem quæ post legem sunt ita quærere fieri, sicut lex vult: si quid autem ante legem subsecutum est, hoc non commovere, neque perscrutari, sed in priori figura relinquere.

20 De monachis *Index Reginæ.*

21 De constitutione imperatoris, quæ loquitur de substantiis monachorum vel ascetriarium. *Julian. const.* 70.

22 Cui opponitur monachismus.

23 *Novell.* 5. *c.* 5.

24 Monachismi professione, dominus ejurat rerum suarum proprietatem.

25 Vid. Authent. *Ingressi C. de sacr. eccl.*

26 *Novell.* 5.

Source : BIU Cujas

§. 1. Hæc igitur lex pro interpretatione utili posita sit prioris nostræ illius constitutionis: ut illa in [1] posterioribus temporibus ex quo facta est, locum habeat: & iis qui postea convertentur viris ac mulieribus posita sit: sibique potestatem in illis custodiat: nihil horum quæ antea fuerint, perscrutando, cum licentia sit prioribus viris ac mulieribus qui habitaverunt aut etiam hactenus habitant in monasteriis, & maxime filiis existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

1 *Nov. 22. c. 1. & 2. Novell. 54. & 68.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idib. Octob. Imper. DN. JUSSIN. PP. A. Anno XII. JOANNE V.C. CONS. Indictione II. [2]

2 Id est, anno 538.

TIT. VI.

UT NON LUXURIENTUR HOMINES CONTRA [3] NATURAM, NEC JURENT [4] PER CAPILLOS DEI, AUT ALIQUID [5] HUJUSMODI: NEQUE BLASPHEMENTUR [6] IN DEUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXVII.

Imp. Justinianus Augustus. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

OMnibus hominibus qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium & oratio ut crediti nobis à domino Deo bene vivant, & ejus inveniant placationem: quoniam & *Dei misericordia non perditionem, sed* [7] *conversionem & salutem vult: & delinquentes qui corriguntur, suscipit Deus:* propter quod nos omnes invitamus Dei timorem in sensibus accipere & invocare ejus placationem: & novimus, quia omnes qui dominum diligunt, & misericordiam ejus sustinent, hoc faciunt.

CAP. I.

IGitur quoniam quidem diabolica instigatione comprehensi, & gravissimis luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi naturæ contraria agunt: istis injungimus in sensibus accipere Dei timorem, & futurum judicium, & abstinere ab hujusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, ut non propter hujusmodi impios actus ab ira Dei justa inveniantur, & civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim à divinis scripturis, quia ex hujusmodi impiis actibus & civitates [8] cum hominibus pariter perierunt. §. 1. Et quoniam quidam ad hæc quæ diximus, & blasphema verba, & sacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes: istis injungimus abstinere ab hujusmodi, & aliis blasphemis verbis, & non jurare *per capillos* [9] *& caput, & his proxima verba.* Si [10] enim contra homines [11] factæ blasphemiæ [12] impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus hujusmodi præcipimus à prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos qui bene vivunt. Propter [13] talia enim delicta, & fames, & terræ motus, & pestilentiæ fiunt: & propterea admonemus abstinere ab hujusmodi prædictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem & post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semetipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem & legibus constitutis subjiciuntur tormentis. §. 2. Præcipimus enim gloriosissimo præfecto regiæ civitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis [14] subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniatur & civitas & respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hanc nostram suasionem quidam tales invenientes, hoc subtercelaverint: similiter à Domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei judicio: post hæc autem & nostram indignationem sustinebit.

3 De impudicis dicam ad Novellam 141. nec enim sit hic mentio τῶν ἀρσενοκοιτῶν.

4 *Jul. const. 21. 22. quæst. 1. c. si quum.* adde 5. *decret. 26. de maledicis.*

5 Aut per ejus membra vel per creaturas vide *c. 26. de jurejur.*

6 Blasphemia in Deum prohibita, de qua vide Petrum Gregorium 33. *syntag 52.* Clarum 5. *sent. §. blasphemia.* Tomum 4. Ordinationum Gallicarum 6. *de la punition ordonnée contre les blasphemateurs.* Porro βλασφημία dicitur ἐκ τῆ βλάπτειν τὴν φήμην, id est, ex eo quod alterius famam lædat, estque idem quod κακολογία, ἀκρολογία. Committitur autem vel in Deum ejusve doctrinam. *ut hic*: vel in homines *c. 1. §. 1. J.* Priori sensu peccat, qui Deo capillos & caput tribuit: qui Dei beneficia in execrationem convertit. ut qui concepta formula jurat per passionem & sanguinem Christi. Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est, aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id quod in eo est sacrum (ut nomen ejus ac verbum) ab hominibus vulgare fit ac profanum, blasphemia est, *Levitic. 24. & 2. Reg. 19. Esaiæ 52. Rom. 2. versf. 24. Apoc. 16. versf. 21.* Id autem quod in eo est, aut non est, opinione hominum non est metiendum, sed ipsius rei veritate. Ideoque Christus remittens peccata *Matth. 9.* promittens adventum suum ex nubibus, *Matth. 26. versf. 66. Marc. 2. versf. 7.* filium Dei se asserens. *Joann. 10. v. 36.* Stephanus, prænuncians mutationem legis Mosaicæ, *Act. 6. versf. 11. 13.* à nequissimis Judæis dicti sunt blasphemasse. Exempla atrocia hujusmodi blasphemiarum vide apud *Clarum 5. sent §. blasp. 4. in princ.* Goth. In hanc Novell. vid. Rittershus. *part. 12. c 2.* ANS.

7 Deus non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat. *Exech. 33. v. 11. Nov. 14. & 141.*

8 *Genes. 19. versf. 1. & 2. Pet. 3. versf. 6.*

9 Καλὰ τειχὴς τὰς κεφαλὰς. *Scving.*

10 Argumentum à minori ad majus: seu à pœnis delictorum in homines commissorum ad ea quæ committuntur in Deum. Sic proximum sacrilegio crimen majestatis dicitur *l. 1. ff. ad l. Juliam majest.*

11 Puta magistratum, *l. un Cod. si quis imperat. maledix.* parentem, *l. 1. §. 3. ff. de obseq.* servos Dei *Exod. 5. 1. Reg. 18. 3. Reg. 21. 1. Paralip. 20. Hieron. 24. Luc. 7. Act. 2. 5. 6. 7. 16. 21. 26. 1. Corinth. 4. versf. 13. 2. Pet. 2. versf. 2. Apocalyps. 2. versf. 9.* Polycarpo causam suam agenti turba conclamavit, αἵρε τὸς ἀθέους. *Just. martyr.* adde *Tertull. c. 9. Apolog. Minutium Felicem in Octavio seu Octavium Arnobii.*

12 Ut sunt convicia, injuriæ, execrationes, libelli famosi.

13 Blasphemiæ effectus.

14 Pœna blasphemi, ultimum supplicium: id etiam jure divino constitutum fuit, *Lev. 24.* Gregorius pœnam mitigavit, blasphemis sex dominicis diebus pro foribus templi stare jussis, dum aguntur missarum solennia. Septimo vero, nudis & quidem corrigia in collum injecta, &c. *Statuimus de maledicis.* Qua tamen pœna comprehendi clericos (ne ob id eorum ordo vilescat idem Gregorius noluit, quem sequuntur canonistæ, vid. *Clarum 5. sent. §. blasphemiæ. 3. versf. sed quæro.* ita pauciissimis ut locis legitima pœna servetur. quod *Clarus eo loco.* juste deplorat. Lege *tom. 4. ordinat. Gal. 6.* sub Philippo Valesio Francorum rege, blasphemum à prima hora ad nonam usque, ferreum ad collare publice stetisse: iterantem vero ad eumdem torquem die nundinarum ligatum, eique superius labrum ferro candente sic discissum, dentes ut conspici fierent: tertio vice, labrum inferius, quarta utrumque: quinta, linguam abscissam: ut qua parte peccasset, eadem & puniretur. vid. plura apud *Pet. Gregor. 33. syntagm. 12.* Quid ira, ebrietas delinquentis & consuetudo universæ provinciæ, excusatne blasphemum à pœna? Duobus prioribus calibus, Clarus vult pœnam mitigari: postremo, pene excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos à Senatu articulos & exceptiones blasphemorum, suum delictum consuetudine vel usu totius provinciæ elevantium *d. loco, in fin.* An blasphemiæ damnatus non capitaliter, fiat infamis, aliter dijudicari non potest, quam ex tenore sententiæ & provinciarum statutis, *l. 13. §. 6. ff. de his qui notantur.*

15 Olim indigebant *ff. & Cod. de jure aurear. annul.*

16 Vid. *tit. C. de dedititia libert. tollen.*

19 Quod reliquos homines, non quod patrimonium attinet: nisi patronus manumittendo jus suum remiserit, *l. pen. l. ult. C. de bon. libert.*

20 Latini fiebant inter veteres iteratione, quod ut fieret, vide *Ulpianum 3. in princ. & §. 3.*

21 Norbanam scil. qua libertini fierent Latini §. 3. *Inst. de libert.*

22 Largiano senatusconsulto cautum fuerat, ut liberi manumissoris (non nominatim exheredati) extraneis heredibus eorum, in bonis Latinorum præponerentur, §. 4. *Inst. de succeff. lib.* & ita Senatusconsultum Largianum erat appendix legis Juliæ Norbanæ de libertinis Latinis latæ, *l. 1. in prin. Cod. de Latina libert. tollend.*

23 Vid. *tit. C. de Latina libert. tollend. & per certos modos in civitatem Romanam translata.*

24 Vid. *Ulp. tit. 2. §. 2. §. 3.*

§. α'. Ο ϗ τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ ἐρωμένοις χρηστὴ κεῖσθω τῆ παρ' ἡμῶν εἰκόνης ἀγωγῆς, ὥστε αὐτοὺς ἐν τοῖς μὲν αὐτῶν χρόνοις ἀφ' ἑαυτῶν ἔχειν, καὶ τοῖς μετ' αὐτοὺς ἐποικήσομένοις ἀνδράσιν ἢ γυναιξὶ κεῖσθαι ἐκείνη τὴν ἐξουσίαν ἐπ' ἐκείνοις φυλαττέτω, μηδὲν τῶν πρὸ αὐτῆς πολυπραγμονοῦσα ἀδείας ὅσης τοῖς ἔμπροσθεν ἀνδράσιν ἢ γυναιξὶ κατοικήσασι τὰ μέχρι νῦν οἰκῶσι μοναστήρια, καὶ μάλιστα παίδων ὄντων, τὰ ἑαυτῶν πράγματα ὃν βέλονται ἁπλῶς τρόπον.

EPILOGOS.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρ' ἡμῶν καὶ ἁπλῶς δεδομένα ἡμῖν ἐν τῷδε τῷ θείῳ δηλώματι νόμῳ, καὶ τὸ συνήθες ἀφ' ὑπογεγραμμένων οἰκείων ἅπασι ποιήσαι φανερὰ σπουδάτω. Dat. Id. Octobris. Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XI. JOHANNE V. C. Cons. Ind. II.

TITLOS ς'.

Η ἁπλῶς περὶ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς θεοῦ καὶ τῆς βλασφημούσης μανίας.

DIATAXIS οζ'.

PROOIMION.

ΠΑσιν ἀνθρώποις τοῖς εὖ φρονοῦσι πρόδηλον εἶναι νομίζομεν ὅτι πᾶσι ἡμῖν ἐσπούδασται καὶ σύγκειται, τὸ τοὺς παρ' ἡμῖν διατάττας θεοῦ, καλῶς βιοῦν, καὶ τὴν αὐτῶν σύρειν συμβίωσιν· ἐπειδὴ καὶ ὁ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία οὐ τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν σωτηρίαν βούλεται, καὶ τοὺς πλανωμένους καὶ διορθουμένους δέχεται ὁ θεός. διὸ πάντες προτρέπομεν, τὸν τοῦ θεοῦ φόβον κτᾶσθαι καὶ νῦν λαμβάνειν, καὶ τὴν αὐτῶν σύμβιωσιν ἐπικαλεῖσθαι· καὶ ἴσμεν ὅτι πάντες οἱ τὸν θεὸν ἀγαπῶντες, καὶ τὸ αὐτῶν ἔλεον ἀσπαζόμενοι, τοῦτο ποιοῦσιν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ δέ τινες τοῦ ἁγιωτάτου ἐνεργείας σωφρονούμενοι, καὶ τῆς βαρυτάτης ἀσελγείας ἑαυτοὺς ἐνέβαλον, καὶ αὐτῆς τὴν φύσεως παιδοποιΐαν παρέτρεπον· καὶ τούτοις παρεχωρήσαμεν λαβεῖν κτᾶσθαι νῦν τὸν τοῦ θεοῦ φόβον καὶ τὴν μέλλουσαν κόλασιν, καὶ ἀπέχεσθαι τοιούτων ἁμαρτωλικῶν καὶ ἀτόπων ἀσελγειῶν· ἵνα μὴ ἀφῶσι τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων τὸν τοῦ θεοῦ δικαίας ὀργῆς σύρεσθαι, καὶ αἱ πόλεις μὴ τῶν οἰκούντων ἐν αὐταῖς ἀπόλλυνται. διδάσκομεν γὰρ ἀφ' ἁγίων γραφῶν ὅτι ἐκ τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων καὶ πόλεις τοῖς ἀνθρώποις συναπώλοντο.

§ α'. Επειδὴ δέ τινες, ὡσεὶ τοῖς εἰρημένοις, καὶ βλάσφημα ῥήματα καὶ ὅρκους εἰς θεὸν ὀμνύουσι, τὸν θεὸν παροργίζοντες καὶ τούτοις ὁμοίως παρερχόμεθα ἀπειλοῦντες τοιούτων βλασφήμων ῥημάτων, καὶ ὃ ὀμνύναι κτᾶσθαι τελείως τε καὶ κεφαλῆς, καὶ τούτοις παραπλησίων ῥημάτων. εἰ γὰρ αἱ παρ' ἀνθρώπων γινόμεναι βλασφημίαι, ἀνεκδίκητοι οὐ καθαλιμπάνονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον βλασφημῶν, ἄξιος ἐστι πικρείας ὑποστῆναι. ἀφ' ὧν ἐν πᾶσι τοὺς τοιούτους φεύγεσθαι, ἐκ τῶν εἰρημένων πλημμελημάτων ἀπειλάς, καὶ τὸν φόβον κτᾶσθαι καὶ νῦν λαμβάνειν, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς καλῶς βιῶσι. ἀφ' οἷς γὰρ τὰ τοιαῦτα πλημμελήματα καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ λοιμοὶ γίνονται. καὶ ἀφ' ὧν παρωμνύμεθα τοῖς τοιούτοις ἀπειλὰς τῶν εἰρημένων ἀτοπημάτων, ὥστε μὴ τοὺς αὐτῶν ἀπολέσαι ψυχάς. εἰ γὰρ καὶ τὴν τοιαύτην ἡμῶν νομοθεσίαν σύρεσθαι πᾶσι τοῖς αὐτοῖς ἐπιμόνοις πλημμελήμασι, φεύγομεν μὴ ἀναξίως ἑαυτοὺς ποιῶμεν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἐπειδὴ καὶ τοῖς νόμοις ὑποτασσόμεθα πᾶσιν.

§. β'. Επεσκέψαμεν γὰρ τὴν εὐδοξοτάτην ἐπαρχίαν βασιλίδα πόλεως, τὰς ἐπιμόνους ταῖς εἰρημέναις ἀτοπίαις καὶ ἀσεβέσι πράξεσι καὶ μὴ ταύτην ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν, συνιέναι, καὶ ταῖς ἐναντίαις ὑποβάλλειν τιμωρίαις· ἵνα μὴ ὀφθῶσι παροξύνοντες τὰς τοιαύτας ἁμαρτίας, σύρεσθαι καὶ ἡ πόλις καὶ ἡ πολιτεία ἀφ' ὧν τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων ἀδικήματι. εἰ γὰρ καὶ μὴ ταύτην ἡμῶν τὴν παραίνεσιν, τινες τὰς τοιάτας σύρεσθαι ποιοῦντες, συκρύψουσιν αὐτὰς, ὁμοίως ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ θεοῦ κεκινδυνεύθησαν). καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ εὐδοξοτάτος ἔπαρχος ἐὰν εὑρῇ τινας τοιοῦτό τι πλημμελοῦντας, καὶ τὴν ἐκδίκησιν εἰς αὐτὰς μὴ ἐποιήσῃ κατὰ τὰς ἡμετέρας νόμους, ὡσεὶ ἔνοχος ἔσται τῇ θεοῦ κελεύσῃ, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἀγανάκτησιν ὑποσήσει).

TITLOS ζ'.

Ὥστε τὰς ἁπλῶς θεοῦ λοιπὸν μὴ δεῖσθαι δικαίας χρυσῶν δακτυλίων, καὶ πλησθησίας. καὶ ὥστε τὴν ποίησιν τῶν θεωρικῶν συμβολαίων ἐπὶ τῶν ἁπλῶς γνησίως. εἰ καὶ ἀκλὴρ ἐτύγχανε, καὶ αὐτὴν ἐλευθέραν εἶναι τῇ ποιήσῃ τῶν θεωρῶν, καὶ τὸν γάμον νόμιμον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς, γνησίους.

DIATAXIS οή'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν περιοικήσεων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

PROOIMION.

ΤΕλείων ἡμῖν ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μεγάλου θεοῦ δεδωρημένων, οὐκ ἔθαμεν χρείαν καὶ αὐτοὶ τὰς τῶν οἰκετῶν ἐλευθερίας, (ἐπειδὴ παρὰ τῶν δεσποτῶν τὴν παρὰ τοῦ ἁπλῶς τύχης) παντοίως αὐτὰς καθαρὰς καὶ ἀνεμποδίστους καὶ πλείας ἀπολείπειν καὶ ἁπλῶς τοῦτο καὶ τῶν τῶν deditiorum ὁρίσαμεν τὰς ἐλευθερίας ἀπηλαύειν, καὶ τὰς iterationas ἀσεβείας ἀπορρίπτειν, καὶ τὸ Ιδνιον νόμον καὶ τὸ Largitianeum ἐμισησάμεν δόγμα, ὡς μήτε καὶ τῶν ἀρχαίων εἰσαγθέν, καὶ ὀρθῶς ὕστερον σαβεληνῶν. καὶ μηδὲν κωλύειν τῶν Ρωμαϊκῶν πολιτείαν ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων ἐκβαλέσθαι, ἐν τόποις, ἐκ ἡλικίαις. ἐκ ἑτέρῳ τινὶ τὸ πρᾶγμα ἀφορίσαντες. ἐπειδὴ ἀεὶ τὸ κρεῖττον ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων βελόμεθα, καὶ αὐτὸ τὸ τελειότερον δεδόμεθα μείζοσιν ὠφελεῖσθαι δεῖν ταῖς εὐθηκαις αὐξήσει.

ΚΕΦ. α'.

10 Argumentum à minori ad majus: seu à pœnis delictorum in homines commissorum ad ea quæ committuntur in Deum. Sic proximum sacrilegio crimen majestatis dicitur *l. 1. ff. ad l. Juliam majest.*

11 Puta magistratum, *l. un Cod. si quis imperat. maledix.* parentem, *l. 1. §. 3. ff. de obseq.* servos Dei *Exod. 5. 1. Reg. 18. 3. Reg. 21. 1. Paralip. 20. Hieron. 24. Luc. 7. Act. 2. 5. 6. 7. 16. 21. 26. 1. Corinth. 4. versf. 13. 2. Pet. 2. versf. 2. Apocalyps. 2. versf. 9.* Polycarpo causam suam agenti turba conclamavit, αἵρε τὸς ἀθέους. *Just. martyr.* adde *Tertull. c. 9. Apolog. Minutium Felicem in Octavio seu Octavium Arnobii.*

12 Ut sunt convicia, injuriæ, execrationes, libelli famosi.

13 Blasphemiæ effectus.

14 Pœna blasphemi, ultimum supplicium: id etiam jure divino constitutum fuit, *Lev. 24.* Gregorius pœnam mitigavit, blasphemis sex dominicis diebus pro foribus templi stare jussis, dum aguntur missarum solennia. Septimo vero, nudis & quidem corrigia in collum injecta, &c. *Statuimus de maledicis.* Qua tamen pœna comprehendi clericos (ne ob id eorum ordo vilescat idem Gregorius noluit, quem sequuntur canonistæ, vid. *Clarum 5. sent. §. blasphemiæ. 3. versf. sed quæro.* ita pauciissimis ut locis legitima pœna servetur. quod *Clarus eo loco.* juste deplorat. Lege *tom. 4. ordinat. Gal. 6.* sub Philippo Valesio Francorum rege, blasphemum à prima hora ad nonam usque, ferreum ad collare publice stetisse: iterantem vero ad eumdem torquem die nundinarum ligatum, eique superius labrum ferro candente sic discissum, dentes ut conspici fierent: tertio vice, labrum inferius, quarta utrumque: quinta, linguam abscissam: ut qua parte peccasset, eadem & puniretur. vid. plura apud *Pet. Gregor. 33. syntagm. 12.* Quid ira, ebrietas delinquentis & consuetudo universæ provinciæ, excusatne blasphemum à pœna? Duobus prioribus calibus, Clarus vult pœnam mitigari: postremo, pene excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos à Senatu articulos & exceptiones blasphemorum, suum delictum consuetudine vel usu totius provinciæ elevantium *d. loco, in fin.* An blasphemiæ damnatus non capitaliter, fiat infamis, aliter dijudicari non potest, quam ex tenore sententiæ & provinciarum statutis, *l. 13. §. 6. ff. de his qui notantur.*

15 Olim indigebant *ff. & Cod. de jure aurear. annul.*

16 Vid. *tit. C. de dedititia libert. tollen.*

19 Quod reliquos homines, non quod patrimonium attinet: nisi patronus manumittendo jus suum remiserit, *l. pen. l. ult. C. de bon. libert.*

20 Latini fiebant inter veteres iteratione, quod ut fieret, vide *Ulpianum 3. in princ. & §. 3.*

21 Norbanam scil. qua libertini fierent Latini §. 3. *Inst. de libert.*

22 Largiano senatusconsulto cautum fuerat, ut liberi manumissoris (non nominatim exheredati) extraneis heredibus eorum, in bonis Latinorum præponerentur, §. 4. *Inst. de succeff. lib.* & ita Senatusconsultum Largianum erat appendix legis Juliæ Norbanæ de libertinis Latinis latæ, *l. 1. in prin. Cod. de Latina libert. tollend.*

23 Vid. *tit. C. de Latina libert. tollend. & per certos modos in civitatem Romanam translata.*

24 Vid. *Ulp. tit. 2. §. 2. §. 3.*

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δικαίᾳ τ̃ δακτυλίων χρυσῶν τ̃ πᾶσιν ἐπελευθέρωις χρυσᾶς διδομένης.

Διὰ τ̃ς τοιαύτ̃ς ζημιώσομεν, εἴπις ἐλευθεράσας οἰκέτ̃λον ἢ ἀφῆκεν αὐτ̃ῦ, πολίτας αὐτ̃ς ἀποφαίνει Ρωμαίους, (ὃ δὲ ἦν ἄλλως ἔξεσιν) ἴσω παρὰ τ̃δε τ̃ νόμε ὡς ὁ τ̃λν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἐξ̣ὴ παρεπόμενον δίδυς καὶ τὸ τ̃ χρυσῶν δακτυλίων, καὶ τὸ τ̃ παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ ὅτι ἐξ ἀνάγκης αὐτ̃ῆσ τ̃ς παρὰ τ̃ βασιλέως ἔπι, ὃ δὲ δέησις παντελῶς ἀδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης· ἀλλὰ τῇ τ̃ ἐλευθερίας ἰσχύϊ πάντα πεῖται συνεισελθόντ̃), τ̃ῆσδε ἡμῶν τ̃ νομοθεσίας ὁν τ̃ παρόντος ἡμέρας ὀφελημάτων. ὁ γάρ τ̃ τ̃ ἡμετέρων χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τ̃ παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ ὅτι ἐξ ἀνάγκης αὐτ̃ῆσ τ̃ς παρὰ τ̃ βασιλέως ἔπι, ὃ δὲ δέησις παντελῶς ἀδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης· ἀλλὰ τῇ τ̃ ἐλευθερίας ἰσχύϊ πάντα

num maximum sanctissimæ hujus civitatis conditorem, filiorum [1] prius jus petitum [2] in commune dedit [3] subjectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis [4] & aureorum annulorum jus, unicuique petentium datum, & damni & scrupulositatis præbens occasionem, & manumissorum indigens auctoritate: omnibus similiter subjectis ex hac lege damus. restituimus enim naturæ, ingenuitate dignos, non per singulos de cætero [5], sed omnes deinceps qui libertatem à dominis meruerint: ut hanc magnam quandam & generalem largitatem nostris subjectis adjiciamus.

1 Id est, liberorum.
2 Id est, petitum.
3 Theodosius Junior omnibus ingenuis jus trium liberorum dedit. vid. *l.* 1. *Cod. de jure liberorum.*
4 Omnibus ingenuis jus Quiritum ab Antonino S. *cod.* liberorum à Theodosio: omnibus manumissis jus ingenuitatis, seu natalium & aureorum annulorum à Justiniano datum est. *ut hic.*
5 Ut olim fiebat. *l.* 1. *Cod. de jure aureor. annul.*

Epilogus.

†. Quæ igitur pro indulgentia subjectorum nostræ placuerunt clementiæ per hanc legem, hæc tua celsitudo cognoscens, nostris subjectis faciat manifesta per programmata propria & hic, & in provinciis: ut discant quia nostrorum subjectorum per omnia curam habemus, ea quæ pro utilitate eorum sunt, sancientes. Valebit [6] autem hæc lex in subsequentibus omnibus & eis, qui postea emerserint casibus: quod enim recessit, non perscrutamur. Datum xv. Kal. Febr. CP. Imper. DN. Justin. PP. A. Anno xv. [7] Arione [8] V.C. Cons.

6 De potestate hujus constitutionis in tempore. *Jul. num.* 265.
7 xiii. vid. *Cujac.* 4. *obs.* 28. & ita anno 539.
8 Apione. *Cujac. ibid.* error nasci potuit ex litera R Latina, quæ Græcis est P, id est, ρ. adde quæ scripsi ad *l.* 6. *C. de off. rector. provinc.*

Tit. VIII.

APUD QUOS OPORTEAT CAUSAS, DICERE MONACHOS ET ASCETRIAS [10].

Novella Constit. LXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ archiepiscopo Constantinopolitano, & universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm cognoscentes non rectam fieri in hac regia civitate, communi lege existimavimus hoc mederi: inchoantes quidem ab hac felicissima civitate: in omnia vero loca ea quæ subjecta sunt distendentes. Quidam enim volentes corrumpere orthodoxæ fidei honestatem, si quidem litem habuerint, quasi cum monachis aut ascetriis, civiles judices interpellant: at illi mittunt executores, præsumentes accedere intra loca sancta, & monachos trahere, atque monastrias vel ascetrias inquietare, forsan etiam eas quæ non videntur: & hinc injuriam & confusionem non parvam adorabilibus fieri locis.

9 De monachis legislatoribus. *Index Regin.*
10 Sanctimoniales. *Jul. Const.* 73.
11 *Jul. num.* 266.
12 Hinc sumpta est Authentica, *Cassa* 33. *C. de sacrosc. eccles.*
13 Forum monachi, episcopale, *ut hic:* olim præsidis vel præfecti prætorio, & ita abrogatur lex 33. *C. de episcop.*
14 Monachus ab aliquo conventus, respondere potest per abbatem, vel per actorem, vel per syndicum communem, qui & Apocrisiarius.
15 Ηγουμένων. *Scrimg. Julian. hic.*
16 Ἀποστολικοῦ. *Ser. Jul.* iidem responsarii. *Nov.* 123. *cap.* 25. *Novell.* 133. *cap.* 5.
17 Ἱερατικῶς. *Scrimg.*
18 Episcopi judicare debent secundum leges imperatoris & sacros canones.
19 Κατὰ θείους κανόνας. *Scrimger.-Julian.*
20 Ἱερῶν. *Scrimg.*
21 Ut hæc constitutio ad curam magistratuum & episcoporum pertineat. *Julianum num.* 267.
22 Diœceses episcopales ad instar diœceseon imperialium institutas fuisse verisimile est: adde *Novell.* 11.
23 Præfectus prætorio Italiæ, ut & totius Orientis fuit sub Justiniano. adde *Novell.* 69. *in fin.*
24 Legendum δήμου, *ut Novell.* 13. Prætor populi, Præfectus olim vigilum.
25 Τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν. *Scrimg.* provinciarum præsides vertit Julian. *hic.*
26 Urbis & ejus confinium cura ad Archiepiscopum pertinet.
27 Metropolitani ordinantur ab archiepiscopo.
28 Episcopi subsunt metropolitanis.
29 Monacho litigare indecorum.
30 Monachorum exercitia, vacare orationi, precibus, lectioni sacrorum librorum, & quibusdam artificiis manuariis, *Novell.* 133. *cap.* 6. vid. Hieronymum, tractatu de opere monachorum: Facito, inquit, aliquid operis ut semper te diabolus inveniat occupatum, &c. locus est lectu dignissimus. Vide de consecratione *distinct.* 5. *c. nunquam.* 31 *Jul. num.* 268. 32 Pœna executoris diem dicenti monacho apud laïcum judicem. 33 Δεκανικοῖς, *Scrimg.* decanicis. *Jul. hic:* decaneta, *ut hic* decanica. *Jul.* decanonica. *l.* 30. *Cod. Theod.* 16. *tit.* 5. diaconica. vid. *l.* 3. *C. de hæreticis.* Cancelli *Balsamon ad Photium* 9. *cap.* 1. secretaria *act.* 1. *Concil. Chalcedonens.* quæ & aliis ἐκκλησιαστικὰ, & ἐγκλείστρα genus aliquod carceris vel custodiarum fuisse puto: adde *Julianum hic:* unde & interpretes Græci, ὡς τὸν ἐκκλησιαστικὸν Ἰλλυρικὸν ἐκδικλίδωσαν, in decanicis ecclesiarum recludantur. Decanicis non absimilia loca existimo, quæ Galli vocant, *le Chapitre:* & hic quoque executores dicuntur recludi in decanicis, competentes pœnas luituri. possis hinc etiam colligere, Monasteriis fuisse hoc casu jus prehendendi, recludendi, adde & coërcendi, addatur decanicis monasteriorum illud de decade Spartanorum, quo loci damnatos solebant strangulare. *Plutarch. in Agide.* 34 Quorum hæc constitutio interest. Ita conceptus est hujus epilogi titulus apud *Julianum num.* 269.
35 Lege xiii. ut S. *Novell.* 1. anno 539.

CAP. I.

Si quis in jus vocare monachum vel sanctimonialem conatus sit [11].

PRopterea [12] igitur sancimus, si quis quamcumque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in monasteriis consistentibus, Deo amabilem civitatis illius episcopum [13] interpellet: ille vero mittat, & cum omni honestate quæ sunt de personarum præsentia disponat: sive oportet per [14] abbates [15], sive per responsales [16], sive per alios quoslibet hoc fieri. ipsi vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinent & judicent, & civiles non sint penitus eis judices, neque confundant eorum honestatem cum idonei sint Deo amabiles singularum civitatum episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela judiciorum disponere & judicare honeste atque sacerdotaliter [17], & secundum leges nostras [18], & sacratissimas regulas [19]. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur Justitiam, & honestas sacratorum [20] inviolata integraque servabitur.

11 Si quis in jus vocare monachum vel sanctimonialem conatus sit. *Julian. hic.*
12 Hinc sumpta est Authentica, *Cassa* 33. *C. de sacrosc. eccles.*
13 Forum monachi, episcopale, *ut hic:* olim præsidis vel præfecti prætorio, & ita abrogatur lex 33. *C. de episcop.*
14 Monachus ab aliquo conventus, respondere potest per abbatem, vel per actorem, vel per syndicum communem, qui & Apocrisiarius.
15 Ηγουμένων. *Scrimg. Julian. hic.*
16 Ἀποστολικοῦ. *Ser. Jul.* iidem responsarii. *Nov.* 123. *cap.* 25. *Novell.* 133. *cap.* 5.
17 Ἱερατικῶς. *Scrimg.*
18 Episcopi judicare debent secundum leges imperatoris & sacros canones.
19 Κατὰ θείους κανόνας. *Scrimger.-Julian.*
20 Ἱερῶν. *Scrimg.*

CAP. II.

Cura [21] & custodia constitutionis, & ut lites monachorum citius dirimantur.

COmmunis igitur sit lex, habeatque custodiam & à gloriosissimis præfectis, qui per cunctas existunt diœceses [22], & Illyrici dicimus, & Libyæ, i. aliæque [23], & Occidentis totius, & à gloriosissimis præfectis utriusque Romæ, & magnificentissimo prætore populorum [24] & judicibus [25] gentium, eorumque officiis: & nulla ejus fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reverendissimorum monachorum custodiatur. Hæc autem etiam tua celsitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima civitate, & [26] ejus confiniis. utatur autem ad Deo amabiles civitatum metropolitanos (quorum ipse susceptisti [27] ordinationem) proponens propriis literis hanc nostram sacram legem. Verum illi sub [28] se constitutis episcopis hæc nuntient, ut ex paucis literis una continuatio legis ad omnem perveniat ditionem. Sed etiam *accelerari lites sancimus monachis illatas*, ut non mens eorum occupetur [29] circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris [30] operibus obsecundent.

21 Ut hæc constitutio ad curam magistratuum & episcoporum pertineat. *Julianum num.* 267.
22 Diœceses episcopales ad instar diœceseon imperialium institutas fuisse verisimile est: adde *Novell.* 11.
23 Præfectus prætorio Italiæ, ut & totius Orientis fuit sub Justiniano. adde *Novell.* 69. *in fin.*
24 Legendum δήμου, *ut Novell.* 13. Prætor populi, Præfectus olim vigilum.
25 Τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν. *Scrimg.* provinciarum præsides vertit Julian. *hic.*
26 Urbis & ejus confinium cura ad Archiepiscopum pertinet.
27 Metropolitani ordinantur ab archiepiscopo.
28 Episcopi subsunt metropolitanis.
29 Monacho litigare indecorum.
30 Monachorum exercitia, vacare orationi, precibus, lectioni sacrorum librorum, & quibusdam artificiis manuariis, *Novell.* 133. *cap.* 6. vid. Hieronymum, tractatu de opere monachorum: Facito, inquit, aliquid operis ut semper te diabolus inveniat occupatum, &c. locus est lectu dignissimus. Vide de consecratione *distinct.* 5. *c. nunquam.* 31 *Jul. num.* 268. 32 Pœna executoris diem dicenti monacho apud laïcum judicem. 33 Δεκανικοῖς, *Scrimg.* decanicis. *Jul. hic:* decaneta, *ut hic* decanica. *Jul.* decanonica. *l.* 30. *Cod. Theod.* 16. *tit.* 5. diaconica. vid. *l.* 3. *C. de hæreticis.* Cancelli *Balsamon ad Photium* 9. *cap.* 1. secretaria *act.* 1. *Concil. Chalcedonens.* quæ & aliis ἐκκλησιαστικὰ, & ἐγκλείστρα genus aliquod carceris vel custodiarum fuisse puto: adde *Julianum hic:* unde & interpretes Græci, ὡς τὸν ἐκκλησιαστικὸν Ἰλλυρικὸν ἐκδικλίδωσαν, in decanicis ecclesiarum recludantur. Decanicis non absimilia loca existimo, quæ Galli vocant, *le Chapitre:* & hic quoque executotes dicuntur recludi in decanicis, competentes pœnas luituri. possis hinc etiam colligere, Monasteriis fuisse hoc casu jus prehendendi, recludendi, adde & coërcendi, addatur decanicis monasteriorum illud de decade Spartanorum, quo loci damnatos solebant strangulare. *Plutarch. in Agide.* 34 Quorum hæc constitutio interest. Ita conceptus est hujus epilogi titulus apud *Julianum num.* 269.
35 Lege xiii. ut S. *Novell.* 1. anno 539.

CAP. III.

De [31] temeratoribus hujus constitutionis.

SCiant igitur qui præter hæc aliquid egerint: si quidem judex sit qui talem proferre sententiam præsumpserit, quia ab administratione repelletur tanquam divinitati contumeliam faciens, & pœna x. librarum auri una cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro danda ærario: executores [32] autem præsumentes offerre omnino admonitionem, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibeantur, & retrudantur in locis quæ decaneta [33] nuncupantur, pœnas competentes passuri: exactionem nullam de cætero agere permittendi.

Epilogus.

†. Hac [34] valente lege si quis cum aliquo reverendissimorum monachorum aut virginum aut mulierum omnino sacrarum & in venerabilibus monasteriis habitantium habuerit causam. De clericis etenim & ordine conventionis eorum jam leges conscripsimus, quas valere & firmas esse omni volumus modo. Scriptum exemplar viro clarissimo Joanni præfecto sacrorum Orientis prætorio, iterum exconsuli ordinario, & patricio. Scriptum exemplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo præfecto urbis. Dat. vi. Id. Mart. CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno xv. [35] Arione V. C. Cons.

31 *Julianum num.* 269.
32 Pœna executoris diem dicenti monacho apud laïcum judicem. 33 Δεκανικοῖς, *Scrimg.* decanicis. *Jul. hic:* decaneta, *ut hic* decanica. *Jul.* decanonica. *l.* 30. *Cod. Theod.* 16. *tit.* 5. diaconica. vid. *l.* 3. *C. de hæreticis.* Cancelli *Balsamon ad Photium* 9. *cap.* 1. secretaria *act.* 1. *Concil. Chalcedonens.* quæ & aliis ἐκκλησιαστικὰ, & ἐγκλείστρα genus aliquod carceris vel custodiarum fuisse puto: adde *Julianum hic:* unde & interpretes Græci, ὡς τὸν ἐκκλησιαστικὸν Ἰλλυρικὸν ἐκδικλίδωσαν, in decanicis ecclesiarum recludantur. Decanicis non absimilia loca existimo, quæ Galli vocant, *le Chapitre:* & hic quoque executotes dicuntur recludi in decanicis, competentes pœnas luituri. possis hinc etiam colligere, Monasteriis fuisse hoc casu jus prehendendi, recludendi, adde & coërcendi, addatur decanicis monasteriorum illud de decade Spartanorum, quo loci damnatos solebant strangulare. *Plutarch. in Agide.* 34 Quorum hæc constitutio interest. Ita conceptus est hujus epilogi titulus apud *Julianum num.* 269.
35 Lege xiii. ut S. *Novell.* 1. anno 539.

τῆ ἱερᾶς ταύτης πόλεως οἰκισλῶ, τὸ τῶ παίδων δίκαιον πρόπερον αὐτέμβον ἐν κοινῶ δέδωκε τοῖς ὑπηκόοις· ἔτω κὴ ἡμεῖς τῆτ δὴ τὸ τῶ παλιβλυσίας τὸ κὴ τὸ τῶ χρυσῶν δακτυλίων ἐκφέσῳ τῶ αὐτέντων διδόμβον, κὴ ζημίας παρεχόμβον ἀφορμὼν κὴ πολυπραγμοσύνης, κὴ τῶ παρὰ τῶ ἐλευθέρωτων δεόμβον αὐθεντίας, ἅπασιν ὁμοίως τοῖς ὑπηκόοις αὐτῶν δίδομεν. ἀπονεῖμεν γὰρ τῆ φύσει τὸν τῶ εὐγλυείας ἀξίως, ἅ κὰθ' ἕνα τὸ λοιπὸν, ἀλλὰ πάντας ἐφεξῆς τὰς ἐλευθερίας ὧδε τῶ κεκτημένων ἀξιωμένους. ἵνα κὴ τοῦτῳ μεγαλίω τινὰ κὴ ἡνικλὼ φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέρως ὑπηκόοις ἀποδείξωμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὅσα τοίνυν ὑπὲρ τῶ τῶ ὑπηκόων φιλανθρωπίας παρέσχη τῶ ἡμετέρω κράτει κὰν τοῖς δε τῶ νόμω, ταῦτα ἡ σὴ ὑπεροχὴ μανθάνουσα, τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κὴ τούτῳ τῷ εὐδαίμονα πόλιν δῆλα ποιησάτω διὰ προγραμμάτων οἰκείων, σὺ ταῦθά τε κὴ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις· ὥστε μαθεῖν ὅτι τῶ ἡμετέρων ὑπηκόων ἐφ' ἑκάσης κηδόμεθα, τὰ πρὸς λυσιτέλειαν αὐτῶν νομθετῆντες. κρατησάτω δ' ὁ νόμος ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἅπασι κὴ τοῖς μετ' αὐτὸν δοθεῖσιν ἡμῖν. τὸ γὰρ φθάσαν ἀ παρερχόμεθα. Dat. xv. Kal. Febr. Constantinop. Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. xv. Arione V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τῶν μοναχῶν κὴ ἀσκητείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ κὴ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα μαθόντες ἐπὶ τοῦτης τῆ βασιλίδος πόλεως ὅτι ὀρθογνώμων ἀθθησεν κοινῶ νόμῳ τῶν θεσπίσμων· ὀρθούμβοι μ' ἀπὸ ταύτης τὸ εὐδαίμονος πόλεως, εἰς ἅπασαν ἣ αὐτὸν τῷ ὑπήκοον ἐκτείνοντες. πως κὴ τῷ τῆ ὀρθοδόξω πίστεως σεμνότητι βελόμβοι ἀφθείρειν, εἴ τινα δίκλιν ἔχοιεν δθεν ἢ πρὸς μοναχὰς ἢ πρὸς ἀσκητρίας, πρᾶσιασι τοῖς πολιτικῆς ἀρχουσιν οἱ ἐκπέμπτοι πράκτορες, ἀξιοῦντες ἔνδον τὸ ἡγιασμένων ἱερῶν τόπων, κὴ μοναχὰς ἐξέλκειν, κὴ μοναστρίας, ἤτοι ἀσκητρίας, ἐνοχλεῖν, ἴσως κὴ ἀθεάτοις ὕβεσι. καὶ ἐντεῦθεν ὕβριν τε κὴ σύγχυσιν ἐ μικρὰν τοῖς πρωτικωνθεῖσι γίνεσθαι τόποις.

ΚΕΦ. α'.

Ἐάν τις εἰς τὸν δίκλιν καλεῖν τὴ μοναχὸν ἢ τὸν παρθένον ἐπιχειρήσῃ.

Διὰ τῆτ τοίνυν θεσπίζομεν, εἴ τις οἱανδῆν ἔχοι δίκλιν πρὸς τινας τῶ φυλαττομένων ἀσκητῶν, ἢ τῶ ἱερωμένων παρθένων, ἢ γυναικῶν ἐν μοναστηρίοις ὅλως ὄσῶν, τῷ θεοφιλεστάτῳ πόλεως ἐφίσῃς ἐπισκόπῳ προσιέναι. τὸ γὰρ πάντα σεμνότητος τε κὴ εὐχημοσύνης πρέπει τῶ τῶν προσώπων παρεῖσθαι, εἴτε δέοι διὰ τῶν ἡγουμένων, εἴτε διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων, εἴτε οἱ ἕτεροι τινῶν ἀφιγένοιτο. αὐτὸν γὰρ μὴ τῶ ἱεροπρεπῆς σεμνότητος τὸ πρᾶγμα ἐξετάζειν κὴ κρίνειν, κὴ πολιτικὰς μὴ εἶναι παντελῶς αὐτοῖς δικασὰς, μηδὲ κατηχυμένων τῶν αὐτῶν σεμνότητα. ἱκανῶν ὄντων τῶν θεοφιλεστάτων ἐφίσης πόλεως ἐπισκόπων κὴ τὰ πρὸς τὸ δίκης κὴ τὰ πρὸς τὸ ἀσφαλείας τῶν δικῶν διατυπῶν, κὴ κρίνειν αὐτὰς σεμνῶς τε κὴ ἱεροπρεπῶς, κὴ τὰς νόμους τὰς ἡμετέρους, κὴ τὰς θείους κανόνας. ἔτω γὰρ κὴ οἱ πανὰ λόγον ἔχθρ οἱόρμοι τῶν ζώντων τῶν δικαίων, κὴ ἡ σεμνότης τῶν ἱερῶν ἀθικτος τε κὴ ἀκέραιος φυλαχθήσεται.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν κατηχουμένων φυλακῆς, κὴ ἵνα μὴ τῶν μοναχῶν δίκαι παρέχως γίνωνται.

Κοινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, κὴ ἐχέτω τὴν φυλακὴν ὧδε· εἴ τι τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων τῶν ἐν ἁπάσης ὄντων τῆς οἰκουμένης, τῶν τε Ἰλλυρίδος φαμὲν κὴ Λιβύης, Ἰταλίας τε κὴ τῶν δύσεως ὅλης, τῶν τε ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τῶν πρεσβυτέρας Ῥώμης· τῶν τε μεγαλοπρεπεστάτων πραίτωρων τῶν δήμων, κὴ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν κὴ τῶν αὐτῶν πάσεων· ὥστε μηδεμίαν αὐτῆ ἡνίαν παντελῶς περιφθορὰν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν ὡς τι μᾶλλον τῶν ὑλαβεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. Ταῦτα δὴ κὴ ἡ σὴ μακαριότης μανθάνουσα, αὐτή τε περιφυλαξάτω ἐπὶ ταύτης τῶν εὐδαίμονος πόλεως κὴ τῶν αὐτῆς θεοικιδῶν· γράμματά τε χρησάσθω ὡς τὰς θεοφιλεῖς τῶν πόλεων μητροπολίτας, ὧν αὐτὸς ἀναδέξαι τὴν χειροτονίαν, ἀφιστάσα τῶν οἰκείων γραμμάτων τύπον ἡμῶν τῶν θείων νόμων. οἱ δὲ τοῖς τῶν αὐτὰς ἐπισκόποις ταῦτα μηνύσειν ὥστε ἐξόλης τάττε γράμμασιν μίαν συνέχειαν τῶν νόμων ἐφ' ἅπασιν ἀφελεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ κὴ ἐπιτιμήσεις τοὺς δίκας ἀγαπῶντας, τοὺς μοναχοὺς ἐπαγγέλλοντας. ὡς γε μὴν τῶν ἀμείνοσιν αὐτῶν ἀπιτρολεῖας ἀεὶ τοὺς τῶν ἀκεραιοφρονοῦντας· ἀλλὰ θεῖον ἀπαλλαγὴν, τῶν θειοτέρων ἔργων ἀντέχεσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν τῶν αὐτῆς ἀμπέλεως ἀφιστάντων.

Ἴστω τοίνυν ἃ ἀφιστᾷ τοῦτο τι πράττων, εἰ μὲ ἄρχων εἴη ὁ τοιαύτην ἐνεγκεῖν ψῆφον ἀγόρασε, ὡς τῶν τε ἀρχῆς ἀπελαθήσεται), οἷα εἰς τὸ ἱερὸν ἐξυβρίσας, ποινὴν τε decem librarum auri ἀμᾷ τῇ αὐτῆ πίξει ζημιωθήσεται), τῷ ἱερωτάτῳ ἡμῶν δθησομένῳ ταμιείῳ. εἰ δέ γε πράκτορες οἱ τολμήσαντες θεομαχεῖν ὅλως ὑπόμνησιν, ὑπ' αὐτῶν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων κωλυέσθωσαν, κὴ καθειργνύσθωσαν ἐν τοῖς καλυμβίοις δεκανικοῖς, ποιναὶς ταῖς θεσπισθείσαις ὑφέξοντες, κὴ σκιβασμὸν ὑδενὶ τὸ λοιπὸν θεσπεμαγεῖν συγχωρήσαντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τάτε κρατοῦντ ὁ νόμος, εἴ τις θεός τινα τῶν ὑλαβεστάτων μοναχῶν, ἢ παρθένων, ἢ γυναικῶν ὅλως ἱερωμένων, κὴ ἐν δυσὶν μοναστηρίοις οἰκούντων, ἔχοι. θεῖ γὰρ δὴ κληρικὸν κὴ τάξεως τῶν ἀναγωγῆς τῶν αὐτῶν ἤδη νόμους ἐγγράψαμεν, ὡς κρατεῖν κὴ κυρίως εἶναι κῦ πάντα βελόμεθα τρόπον. Dat. vi. Idus Martii, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. Aug. Ann. xv. Arione V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Source : BIU Cujas

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ πάξεως κριαίσωρ, καὶ τῶν βοηθῶν αὐτῆ, καὶ τῶν ἀντιγραφέων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αἰ μὴ τὸ δεῖ τῆς βοηθείας πᾶσιν ποιήσασθαι κρόνοιον καὶ τὸ ὑπήκοον, τό τε παρὰ τοῦ αὐτὸς φιλανθρωπίας ἐνδιδόθαι ἡμῖν, ἀσυλαίους φυλάττεσθαι. τοιγαροῦν καὶ νόμος πίθεμεν πάσης ἂν αὐτοῖς ἐπιμελήμοι δικαιοσυνίης, καὶ τὸ κατ' μικρὸν ὀλισθαῖνον ἀνακτᾶσθαι ἀπόδομεν. καὶ ὡσὲ γε καὶ δρᾶς ἐπινοήμεν, αὖθις σωφρονίζεσθαι τὸ ἀκοσμοῦν, μετεωίτερα ποιῆσι τὰ ὠλιγωμελήμενα. ὁποῖον δή τι τὸ πραίτωρ δῆμος κατ' ταύτην πεποιήκαμεν τὴν μεγάλην πόλιν, λυσιτελέσαθαι ἐξ αὐτῆς τ' τῶν πραγμάτων πείρας ἅπασι τοῖς τὴν βασιλίδα ταύτην ἡμῶν πόλιν οἰκοῦσιν ἀποδεχθέν. ὃ τοίνυν ταύτης τ' πείρας καὶ ἑτερόν τι θεραπείας δέόμενον ὠσωμηχανήσασθαί τε καὶ ἐξευρεῖν νόμῳ τὲ καὶ ἀρχῇ δίκαιον ἠνησάμεθα. εὑρόμεν γὰρ ὅτι κατ' μικρὸν αἱ ἐπαρχίαι τῶν ἑαυτῶν οἰκητόρων χωρῶν), ἡ μεγάλη ἡ αὕτη πόλις ἡμῶν διενοχλεῖται, πολλῆς ἀμφόρων ἀνθράπων, καὶ μάλιστα γεωργῶν, πάς τε οἰκείας πόλεις καὶ τὴν γεωργίαν ἀπολιμπανόντων.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν ἐλθόντων.

Ταῦτα ἡμῖν εἰς τὸ παρόν νόμον ἰδεῖν παρεσκεύασε, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν τὴν νυῦ παρ' ἡμῶν ἀγεδόν τι καινοργεμένην· ἡγησάμεθα γὰρ οὐκ ὀκνῆσαι καὶ δημοσίᾳ καὶ σίτησιν ἐπιδοῦναι, καὶ ταύτην ἀπάρκη, καὶ τάξιν ἀποκαταστῆσαι, καὶ τὸ μὴ ῥᾳθυμίας αὐτῆ κίνδυνον ἐπισῆσαι. Τῇ μὲν γὰρ ἀρχῇ καὶ τῷ ταύτην ἀναλαμβάνοντι τὸ δὴ quæstor ἐπιτίθεμεν ὄνομα. ἔτω γὰρ δὴ καὶ οἱ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐξευρόντες (φαμὲν ἢ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτάτω χρόνοις) ἐρευνάδας ἐκάλεν τὰς εἰς ταύτην ἀφικνεμένας τὴν πάξιν. βελόμεθα ἧ τὸ τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ταύτην, ἀφορῶντα πρὸς θεὸν καὶ τὸ ἡμέτερον δέος καὶ τὸ νόμον, ἀναζητῆν τὰς ἐπὶ τὸ μεγάλης ταύτης ἐπιδημούσας πόλεως, ἐξ οἱασδήποτε χώρας εἰσὶ· εἴτε ἄνδρας, εἴτε γυναῖκας· εἴτε κληρικὰς, εἴτε μοναχὰς, ἢ ἀσκητρίας, εἴτε τὲ ἔξω πόλεων σωτῆρας, καὶ ἄλλης οἱασδήτυχης τε καὶ ἀξίας· καὶ πρεσβεραίζειν τινὰς τε εἶεν, καὶ πόθεν ἥκοιεν, καὶ ἐπὶ ποίᾳ πρόφασι. καὶ εἰ μὲν γεωργοὶ, σκοπεῖν τὰς οἷς τὲ ἡμετέρων ἀρχόντων αἱ κατ' αὐτὰς προσήκουσιν ὑποθέσεις, καὶ τάχιστος ἐπικεῖσθαι, σωτόμως τε αὐτὰς ἀπαλλάττειν τὲ δυσκόλων, δι' ἃπερ ἂν ἐν τούτοις θορυβηθέντας καὶ ὅτι τάχιστα τάχος ὅθεν ἥκασιν ἐκπέμπειν, τὲ προσηκόντων ἀπολαύσοντας.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν γεωργῶν,

Εἰ δέ τινες εἶεν γεωργοὶ τελοῦντες ὑπὸ δεσποτείαν, καὶ δόόμοι τάχιον εἰς ταύτην παραγενέσθαι τὴν βασιλίδα πόλιν, παρασκοπάζειν τὰς κεκτημένας γῆτον αὐτοῖς ἀμελεῖν τὰ ἐφ' οἷς ἀφίκοντο πρόφασι, καὶ ἐκπέμπειν αὐτίκα, τυχόντας τὲ δικαίων εἰδὲ ὡς εἰκός, εἰς ἐν ἀντίωσιν τὲ κεκτημένων παρεῖσθαι, καὶ πρὸς αὐτὰς λέγειν δίκας, εἰ μὴ πολλῆς ἀπέμποιεν παρὰ χρῆμα πρὸς τὴν χώραν, δύο ἢ τριῶν κατελιμπανομένων, οἵπερ κατὰ τὸ δίκης ἢ τὲ δίκης ἢ δὲ συνδίκας χρῆμα τὴν δίκην ἀγωνιῶν). καὶ ἔτω ἧ αὐτὸν ἐπικεῖσθαι τῷ τὲ δίκης ἀκροατῆ, καὶ παρασκοπάζειν ὅπως τάχιστα τίμενον τὰς ὑποθέσεις· ἵνα μὴ μῆκος αὐτοῖς εἰσγένοιτο χρόνου. καὶ μάλιστα γεωργοῖς ὧν ἥτε σύνοδος παρουσία πρέπει, ἥτε ἐν τῇ γεωργίας σχολῇ, βλάβος αὐτοῖς τε καὶ τοῖς κεκτημένοις ποιεῖ.

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ ἧ ἔστε γεωργικὸν εἶη τὸ ἐπιδημῶν τοῦτο, ἀλλά τινες τυχὸν ἕτεροι, εἰ καὶ δικασόμενοι πρὸς σύνοδόν τε καὶ χρονίζοιεν, μὴ ἐνδιδόναι, ἀλλὰ σὺν πάσῃ σπουδῇ τὰς δικαστὰς ἐπείγειν μὴ κατοκνοῦντας αὐτοὺς τὸ ἀμφισβητημένων ἀπαλλάττειν τι, καὶ τῶν δικῶν ἐλευθερωμένας σκέπτειν· ὥστ αὐτὰς πάς οἰκείας χώρας τὲ καὶ πόλεις οἰκεῖν. Εἰ ἧ πολλάκις ἐνοχλήσουσιν τὴν ἀκροωμένην τὸ δίκης ἢ τοῖς τῶν γεωργῶν κυρίοις ἢ παρ' ἡμῶν καθεστῶσιν ἄρχουσιν, ἐφ' ᾧ τὰς δικαζομένας ἢ ἀκροωμένας πάσης τὸ δικαίων πυρὸ τὸ κεκτημένων, εἶπα μὴ τυγχάνοντας, καὶ ἐξεπίζειν, καὶ ἐν τάχει διαπεθεῖσας ἐφ' οἷς σπεύσει ταύτην τὴν μεγάλην ἀκροάσασθαι πόλιν, ἀσωτόμως τε αὐτὰς ἀπαλλάττειν τὸ δυσκόλων, δι' ἃπερ ἂν ἐν τούτοις θορυβηθέντας καὶ ὅτι τάχιστα τάχος ὅθεν ἥκασιν ἐκπέμπειν, τὸ ἀκροωμένων ἀπολαύσοντας.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ ἧ βίᾳ ἀφαιρεῖν πινες ἢ δίκης αἰτίαν σὺν ἔχοντες, ἐπὶ ταύτης εἰσὶ τὴν ἡμετέραν θεραπείαν, ὥστε διαζῆν ἢ ὀκνεῖν μεπιστεῖν, ἢ τάχα ἀφ' πάς οἰκείας ἐπιθυμίας σὺν ἀρκεῖν, ἤδη καὶ πλημμελεῖν τῶν τὸ σωμάτων αὐτῶν καθίσασιν ὁποία τις εἶεν, ἐποπτεύειν. καὶ εἰ μὲ ἔρῳ) αὐτοῖς τὰ σώματα, δύναται ἧ ἀρκεῖν ἀφ' πόνον εἰσίν· εἰ μὲ οἰκέται τινῶν εἶεν, μανθάνειν τίνων εἰσὶ, καὶ τάχος καὶ ἄκηνδυς τοῖς κεκτημένοις σκέπτειν εἰ ἧ ἐλεύθεροι τῷ τύχῳ, καὶ ἐκ τίνων ἐπειρῶν ἢ πόλεων ὁρμώμενοι, τάχος σκέπτειν εἰς πάς ἐξ ὧν εἰσὶν ἐπειρίας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῶν ἐχόντων ἐρήμους.

Εἰ ἧ αὐτύχθονες εἶεν, καὶ νόμοισι μὲ ἐρήμοις χρῶν), βίᾳ ἧ αὐτοῖς δύπερσὴς σὺν ἔσι φάσις, τάχος μὴ κάπειον εἶναι τῆς ἄχθος συλχωρεῖν, ἀλλὰ ἐνδιδόναι ἅπαν αὐτὰς τοῖς τε τὸ ἔργον τὸ δημοσίων τεχνίταις εἰς ἐμπορίαν, τοῖς τε ἀφεσῶσιν δρυσποιηλικῶν ἐργασηρίων, καὶ τοῖς τὰς κήπας ἐργαζομένοις, καὶ ἄλλοις διαφόρῳς τεχνίταις, ἢ καὶ ἐργασίαις σὺν αἷς ἰχύουσιν ἅμα μὲ κάμνειν, ἅμα ἧ ἀπορεῖφθαι. καὶ τὸ δρόμον ἔτως ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβάλλειν βίον. §. α'. Εἰ δέ τινες μὴ βαληθῶσι ἀφορμοῖς χρῆσθαι ἃς παρέδωκεν, τάχος ἀπελαύνειν τούτης τὸ βασιλίδος πόλεως. φειδόμοι γὰρ αὐτῶν, ταύτην νομοθετοῦμεν ὅπως ἂν μὴ τὸ ἀργίας αὐτὰς εἰς ἀτόπους προφάσεις συνωθήσῃς, οἱ νόμοι τάχος ἁρπάζοιεν ἀφ' πονηρὰς, τοῖς ἡμετέροις θαρσιδόντες ἄρχουσι.

TIT. IX.

DE QUÆSTORE[1].

NOVELLA CONSTIT. LXXX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEmper cum Dei auxilio omnem facimus providentiam, ut subjecti ab ejus clementia traditi nobis illæsi serventur. Itaque & leges ponimus omnem eis curantes justitiam: & quod paulatim labitur, reparare festinavimus: insuper etiam administrationes invenimus, quæ castigantes quod inhonoratum est, mediocria faciunt delicta, quale videlicet aliquid *Prætores populi* in hac felicissima magna urbe, utilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc civitatem nostram habitantibus approbatum. Ex hoc igitur experimento & aliud quiddam medela egens moliri & adinvenire, legi & cingulo justum exiſtimavimus. Invenimus enim quia paulatim provinciæ quidem suis habitatoribus spoliantur: magna vero hæc civitas nostra populosa est turbis diversorum hominum, & maxime agricolarum suas civitates & culturas relinquentium.

CAP. I.

De his qui Constantinopolim veniunt.

HÆc ad præsentem legem nos respicere procuraverunt, & ad cingulum [5] quod nunc à nobis pene novatum est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiens etiam officium constituere, & ex negligentia ejus periculum relevare. Cingulo etenim & hoc accipienti, quæstoris imponimus nomen. sic enim & in initio eum invenientes, (dicimus autem priscis temporibus) *Ereunadas*[6], vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. Volumus autem cingulum habentes hoc, respicientes ad Deum, nostrumque timorem, & legem, requirere ad magnam hanc civitatem venientes, ex quacunque provincia sint, viros, sive mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, sive externarum civitatum advocatos[7], aut alterius cujuscunque fortunæ vel dignitatis exiſtant, & perscrutari[8] qui sint, aut unde venerint, & qua occasione, & si quidem agricolæ[9] sint, intendere quibus nostrorum judicum horum competunt lites, & his imminere, velocitèrque eos eripere difficultatibus propter quas huc venerunt, & festinanter, unde venerunt, eos remittere, competentia fruentes.

CAP. II.

De agricolis.

SI vero aliqui sint agricolæ constituti[10] sub dominis, & egentes[11] eis ad hanc venerunt regiam civitatem: præparare[12] possessores, citius eas discernere pro quibus venerunt causas, & remittere merentes mox quæ justa sunt. Si vero forsitan ad[13] resultationem possessorum venerunt, & adversus eos dicant causas: si quidem multitudo sit, plures quidem remittere continuo ad provinciam, duobus aut tribus relictis, qui secundum[14] collitigantium schema litem exerceant: & ita eum imminere litis auditori[15], & procurare citius incidi negotia, ut non longitudo eis fiat temporis, & maxime agricolis: quorum[16] & hic prætentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit.

CAP. III.

SI[17] vero neque agricolarum sit adveniens multitudo, sed quidam forsitan alii, aut etiam litigaturi adversus alios & hic tardent, non quiescere, sed cum omni instantia judices urgere cum festinatione eos contentionibus absolvere, & litibus liberatos remittere in suas civitates & provincias habitare. Si[18] vero forsan cum institerint auditores[19] litis, aut agricolarum domini[20], qui à nobis sunt judices statuti, ut litigantes aut observantes liberent, ipsi adhuc differant, & non citius eos à litis observatione liberaverint, tunc ipsum qui à nobis in hoc cingulo constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo jure à possessoribus, proinde non merentes examinare, & citius disponere, pro quibus illi huic magnæ observant civitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis omnibus perempto ad hoc privilegio, & fori præscriptione.

CAP. IV.

SI vero vitæ occasionem aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra civitate, ut propter[21] victum, aut eo quod hic ad eorum desideria non sufficiat, jam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspicere: & si quidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt: si quidem servilia fuerint, cognoscere quorum sunt, & hos etiam invitos possessoribus[22] transmittere. Si vero liberi fortuna & ex aliquibus civitatibusaut provinciis orti, hos transmittere ad provincias ex quibus orti sunt.

CAP. V.

De mendicantibus validis.

SI vero hujus[23] terræ fuerint, & corporibus quidem validis utantur, vitæ autem eis decens non est occasio: hos non frustra esse *terræ*[24] *onus* permittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet artificibus, ad ministerium, & præpositis[25] panificantium stationum, & hortos operantibus[26], aliisque diversis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidem laborare: simul autem ali: & segnem[27] ita ad meliorem mutare vitam. §. 1. Si vero aliqui noluerint observire operibus quibus traditi sunt, hos sectari[28] hac regia civitate: parcentes enim eis, hoc sancimus: ut non segnitie eos ad[29] illicitos actus impellente, leges eos abripiant ad pœnas[30], nostris[31] tradentes judicibus. Læsos

1 Addè huic Novellæ tit. Codicis 25. lib. 11. *de mendicantibus validis.*

2 De officio quæstoris *Jul. const.* 74. περὶ τάξεως Κοιαίσωρ καὶ τῶν ὑποτεταγμένων αὐτῷ, καὶ τῶν ἀντιγραφέων. *Scr.* id est, de cohorte quæstoris ejusque adjutoribus & receptoribus, ἀντιγραφεῖς, scriba, contrascriptor, ut in hac inscriptione antiqua, Servato Cæs. XI. Fer. contrascriptori rationis summi chirographi vide *Cujac. 20. observation.* 33. Galli *Controlleur.*

3 Quæstor de quo hic agitur, non palatii, de quo *Novell.* 35. vel exercitus, de quo *Novell.* 41. & 50. sed destinatus ad coërcendos homines otiosos, peregrinos, vagantes cujuscunque conditionis, etiam ecclesiasticæ, fuerint. Ideoque huc referri potest titulus de mendicantibus validis 11. *tit.* 25. ad de *Petrum Gregor.* 39. *Syntag.* 6. ubi tractat, de Otii crimine. Huic quæstori similes prope sunt, quos Galli vocant *Prevosts des mareschaux*, de quibus vide *Papon.* 4. *Arrest.* 12. & 2. *Notar.* 1. c. *des Prevosts des mareschaux.* Harm. *l.* 6. *tit. de dignitat.* §. 4. hunc quæstorem ἐρευνητὴν appellari, hoc est, inquisitorem refert, quod ob eam rem constitutus sit, ut *in Βασιλίδι*, in regia, vel regia civitate pauperes inquirat, & scrutetur, & juniores ac valentes corpore, mancipibus & olitoribus & aliis id genus artificibus tradat, imbecilles ac senes sinat, læsis ac injuria affectis jus reddi procuret, & iis qui auxilio egent, operam suam accommodet, & peregrinos in sua loca remittat.

4 De quibus dictum est Νεαρ. 13.

5 Ἀρχὴν appellant Græci: Julianus *const.* 74. *n.* 270. magistratum.

6 Ereunadæ, inquisitores, quæstores.

7 Συνηγόρους. *Scr.* Scholasticos aliarum civitatum vocat *Jul. d. loco.*

8 Quodnam munus sit hujus quæstoris.

9 Coloni, *Julian.*

10 Hoc est qui ad privatos dominos suos pertineant. *Jul.* τελοῦντες ὑπὸ δεσποτείαν, *Græci hic.*

11 Hoc est, ut supplicent dominis. *Julian.*

12 Προκατασκευάζειν τὰς κεκλημένους ὑπὲρ τοῦ αὐτοῖς διακρίνειν τὰ ἐφ' οἷς ἀφίκοντο πράγματα καὶ ἐκπέμπειν αὐτίκα τυχόντας τῶν δικαίων. Hæc verba satis obscure reddita sunt ab interprete.

Halcander ea refert ad ipsum Quæstorem, de quo hac Novella agitur, cui mandat hac Novella Justinianus, diligenter considerare, ad quos magistratus pertineant colonorum seu agricolarum Constantinopolim venientium controversiæ. Julianus Patricius *n.* 27. hoc ita exprimit: Quæstor cogat dominos, agricolas suos citius dimittere quod & apertius est. Nam κεκλημένους appellat agricolarum, rusticorum, colonorum dominos. 13 Εἰς ἐναντίωσιν τῶν κεκλημένων. *Scrimg.* si contra dominum nituntur. *Jul. hic. n.* 271. si cum dominis in disceptationem venerint. *Hal.* 14 Κατὰ τὸ συνδίκας χρῆμα. *Scrimg.* id est, more syndicorum litem propugnant. *Jul. hic.* Sic vafallis licet litigare adversus dominos per syndicum. 15 Id est, judici. 16 Agricolarum præsentia, in urbe superflua: absentia ab agris, damnosa. 17 Neque hoc quoque loco vetus interpres hunc locum satis assecutus est, ita se in gyrum vertit, ut hunc locum reddat. sensus autem est: Quod si non unus agricola, sed multitudo rusticorum sit aliqua, quæ litem adversus dominum motura in urbem venerit, Quæstor multitudinem illam continuo urbe excedere jubeat: ex ea tamen multitudine duos trèsve seligat. ἔστιν κατὰ τὸ τὲ δίκης χρῆμα τὴν δίκην ἀγωνιῶν). id est, qui more syndicorum litem absentis multitudinis & quasi universitatis nomine peragant: dum tamen & sic citius lis dirimatur. 18 *Jul. n.* 271. 19 Ἀκροώμενοι τῆς δίκης. Græci qui & Judices, *Julian. hic num.* 272. 20 Jurisdictionem tempore Justiniani, dominos habuisse in suos domesticos, & agricolas & causis illis finiendis in prima instantia cognitores quosdam delegasse, quidam hinc colligunt. 21 Ὡς διὰ ζῆν ἢ ἐκ τῶν μισθῶν ἢ τούτων πρὸς αὐτῶν ἐπιθυμίας ὃν ἀρκοῦντ ἢ κἂν πλημμελῶν. *Scrimg.* 1. victum sibi quærant aut mendicent, aut etiam (si mendicitas non sufficit ad eorum aviditatem) peccandi licentiam quærant, id est, dominis. 22 Αὐτόχθονες Græci, id est, indigenæ. adde *Julian. num.* 273. 23 Τῆς γῆς ἄχθος. Otiosus, terræ pondus inutile. 24 Προσβῶσιν ἀφεσποινικῶν ἐργασηρίων. 25 Id est, pistrinariorum. *Jul. hic.* huc refer historiam Cleanthis, de qua mox dicam. 26 Senatusconsulto Parisiensi anno 1532. mendicantes validi fossis urbium viisque purgandis addici jubentur. 27 Καὶ τὸν ἀργόν. 28 Ἀπελαύνων, id est, expellant. 29 Mendicando homines ad delicta proniores fiunt, *Jul. hic. n.* 273. 30 Otii & ignaviæ hæc pœna est ἀργίας γραφή. *c.* 10. ἀργία ignavia vetita est lege divina Genes. *c.* 3. *In sudore vultus tui vescèris pane tuo. Iob.* 5. *&c. qui non poterit* 13. *quæst.* 4. Homo nascitur ad laborem & avis ad volatum. David *Psal.* 128. Laborem manuum tuarum manducabis. *Eccles. c.* 7. non oderis laboriosa opera. *Eccles.* 5. comedat quisque & bibat & labore suo. Paul. 2. *Timoth.* 3. Qui noluerit operari non manducet. Ea ratione quisque apud Ægyptios, ut & apud Sardoas 4. *Ælian.* 1. cogebatur apud præsides edere, unde viveret: id si non fecisset, aut non legitime vixisset, morte privabatur. *Herod.* 2. Idem Draco statuit, *Plutarchus in Solon.* Solon duritiem legis mitigavit, infamia otiosis indicta & bonorum publicatione, si ter otii convicti fuissent *Pollux* 8. In hujusmodi otium & ignaviam Areopagitæ diligenter inquirebant. *Valer.* 2. *c.* 1. *c. de Areopag.* & extat exemplum Cleanthis apud Laërtium 7. *c. Cleanth in princ.* Pertractus enim ad judicem & rogatus unde viveret, hortulano apud quem operas locabat, ac muliere, apud quam farinam pinsebat, testibus productis absolutus est. adde Athenæum 4. *c.* 20. & 5. *c.* 2. *Nicetam apud Stobæum. Mendici vagari per regiones non permittuntor. Suos pauperes quælibet civitas alito: illis, nisi manibus operentur, nullus quidquam dato. Aliam legem in mendicos severissimam vide apud Plaisantium* 12. *de legibus.* & Caroli magni constitutionem in *Capitularib. Quæ ad* 9. 31 Otiosos & ignavos Græci como ac palude mergebant crate injecta. *Tacitus lib. de moribus German.* Hinc illa Francorum lex apud Beatum Rhenanum 2. *rerum German. &c.* 118. *legum Francicarum.*

Source : BIU Cujas

Læsos [1] autem aut læsas corpore, aut canicie graves, hos sine molestia esse jubemus in hac nostra civitate [2], aut pie agere volentibus adscribendos: & aliorum singulos interrogare qua venerint gratia: & inquisitis quæ digna sunt super eis agere, ut non pigri hic sedeant, sed competentia [3] agentes, ad proprias revertantur provincias.

1 Apud Athenienses invalidi corpore & mutilati, si à Senatu quingentorum tales probati fuissent, diebus singulis, ut quidam referunt, binos: ut alii, singulos obolos ex ærario capiebant: & Philochoro authore, novenas drachmas in mensem, ut legimus apud Suidam in verbo ἀδύνατοι. Adde *Petrum Gregor. 15. syntag. 28.*

2 Civitate παρὰ τῶν ἐντεῦθεν βουλομένων ἀποδιδρασκειν. *Scrimg.* id est, ab iis alendis qui pie volunt agere. Julianus, si misericordia Christianorum alantur.

3 Προσήκοντες.

CAP. VI.

De sportulis.

SI vero aliqui aut in hac habitantium civitate, aut etiam de foris venientium, inculpent [4] aliquos tanquam ab eis damnificati per occasionem forte eorum quæ dicuntur sportulæ [5] aut etiam ex hoc læsionum: & dicant eos aut prævaricari pro his nostras leges, aut etiam sine judiciali præcepto admonitionem eis offerre: quærere subtiliter hæc delinquentes, cujuscunque fuerint dignitatis aut militiæ, & sub quo constituti sunt cingulo: eosque simul quidem comprehendere: simul autem post probationes interminatas secundum nostras leges exigere pœnas: nullo competentium eis judicum defendere eos valente: & tam illæsos servare eos qui injustitiam passi sunt, recipientes quæ contra legem exacti sunt, quam pœnas nostris definitas constitutionibus superexigere: ac de eis referre, ubi perspeximus dandas.

4 *Jul. num.* 274.

5 Quæstor (de quo hic agitur) cognovit de superexactionibus executorum.

CAP. VII.

De falso.

SUper hoc autem quicunque [6] querelam suscipiunt falsitatis, seu quæ vocatur falsa [7] scriptura: in quocunque collegio [8] hoc requirere, & qui super his denunciantur, comprehendere, & post inscriptiones & probationes punire: sic enim hujusmodi audientiæ damus potestatem ei. Si vero aliquis taliter læsorum adierit ordinatum secundum præsentem legem judicem, & [9] non justam impetraverit providentiam, ut cogatur ad nos & ad semper imperium hoc denunciare: sciat aperte qui cingulum hoc assumit, quia ipse de [10] suo reddet ea, ei qui ab eo neglectus est male, quæ decuerat eum à delinquente accipere, insuper & majorem indignationem nostram experietur juste, utpote nostras jussiones transcendere præsumens.

6 Οστις, id est, quæcunque.

7 Quæstor de crimine falsitatis judicet. adde *Jul. num.* 275.

8 Ἐν οἱῳδήποτε πράσματι, ταῦτα ἀναζητῶν, *Græci:* id est, in quocunque negotio ea requirere Quæstor de crimine falsitatis judicabat. *Jul. hic, num.* 275.

9 Quæstoris pœna adeuntes contemnentis, *Jul. num.* 267.

10 *Jul. num.* 276.

CAP. VIII. [11]

De salario Quæstoris & ejus officialium.

MAxime autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetue hoc ponet studium puris manibus omnia agere; & administratores [12] habere non sordidos, neque turpi acceptioni paratos, sed pure & libere administrare: & si tale aliquid super ministris peccatum invenerit, hoc etiam punire, & ex ipsis prius ostendere suam firmitatem simul, & castitatem. Propterea enim & decem [13] libras auri occasione expensarum decernimus ei & ejus consiliario solidos centum, & ministrantibus ad expensarum causam solidos trecentos triginta damus annonæ, quorum etiam descriptionem huic legi apponi præcipimus, ut de fisci largitate contenti, alienis abstineant: eruntque Dei & nostri subtiles cultores, & è cœlo hanc nostram fruentes providentiam & administrationem, causis facilius & legalius utentes.

11 *Jul. num.* 277.

12 Ὑπηρετικοὺς. id est, officiales, *Jul. hic num.* 277.

13 Id est, 702. aureos.

CAP. IX.

De magistratibus & præsidibus.

DAmus autem administrationem habenti fiduciam & judicibus [14] insistere [15], & ad nos referre, & ex se agere competentia: ut neque infirmitate, neque alio omnino culpatus, nostro super eo judicio minor appareat. Licentiam [16] vero similiter ei damus publicis epistolis uti ad provinciarum præsides, ut ii qui remittuntur ab eo, mittant ad suas provincias sine lite ibi ducturos: & si quo egent legitimo auxilio hoc percepturos: Illud maxime providere, non de iisdem secundo molestari (quod sæpe) eos qui hic vane commorantur: deinde transmissos ab eo, rursus remanere: & mox reversos, secundarum ei causarum præbere occasiones. Si enim denuo in hac felicissima civitate inveniat quosdam nidificantes [17] frustra, qui liberati & ad propriam provinciam transmissi sunt: his & castigationem imponat decentem, & vehementius iterum transmittat. Sic nobis etiam foris civitates habitabuntur, & magna civitas hac confusione liberabitur. Si vero aliquos perspexerit sui officii in transmarinis [18] partibus collocare, qui etiam de foris convenientes inquirant [19], & hinc destinatos suscipientes, ad provincias dirigant: & hoc agat, quod utile est reipublicæ per omnia venatus.

14 *Jul. num.* 278.

15 Ἀρχοντιν ἐνοχλεῖν.

16 *Jul. num.* 278.

17 Ἐμφωλεύοντας, nidulantes.

18 Ἐν τοῖς πέραν ἑρμηνείοις ἱδρῦσθαι. *Scrimg.* in ultra marinis navium stationibus collocare. *Hal.* in portubus. *Julian. hic num.* 289. Quidam intelligunt partem illam civitatis Constantinopolitanæ, quæ ex Asia Constantinopolim respicit.

19 Qui sint, seu unde veniant, & quam ob causam. *Jul. d. loco.*

CAP. X.

HÆc omnia sancimus nostrorum subjectorum curam habentes: ut non suas provincias deserentes hic atterantur, & moriantur forsan propriis privati, & neque paternis [20] fruentes sepulturis: eo quod & ante nos ponentibus leges, & rempublicam constituentibus, hæc non transitorio studio fuerunt: sed & pigritiæ fuit quædam scriptura [21], & peregrinos omnes perscrutabantur, & neque novum, neque leve hoc causis studium, bonum quidem & antiquum, neglectum vero in medio ab universa lædente negligentia, paulatim periclitatum est corrumpi & perimi: donec nos prodesse hoc, & utilissimum invenientes, rursus in rempublicam introducimus. Sicut [22] enim præbemus incorruptum eum, & ejus officium esse volumus, & nihil extra quæ à nobis dicta sunt accipere: ita & indemnes eos servari jubemus, ut neque occasione codicillorum, neque per occasionem annonarum, neque per aliam quamlibet causarum, aut in sacrum nostrum palatium, aut in forum tuæ celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorum aliquid dare nunc aut in futuro tempore immensæ tuæ celsitudinis occasione emolumentorum quæ per eos impenduntur ei aut consiliario, aut ejus officio: sed undique eis pura servari quæ nostra largitate dantur, sufficiet enim omnibus pro medela decenti germane eum gubernantem cingulum universis utilissimum esse.

20 Est enim grave paternis sepulchris carere, ut & domo paterna. *l. 22. C. de adm. tut.*

21 Ἀρχῖνος γραφὴ, *Scrimg.* cessationis. *Julian. num.* 290. id est, actio moræ & lentitudinis, de qua dixi *X. cap. 5.* Refert Gellius 4. *cap. 20.* Apud censores deliberatum fuisse de nota alicujus qui ad censorem advocatus, stans in jure, clare nimis & sonore obsitasset, tanquam illud indicium vani animi foret & hallucinantis, fluxæ atque apertæ securitatis.

22 *Jul. num.* 291. & XIII. ut sit annus 539.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nostræ placuerunt potestati, cognoscens tua celsitudo, omnia ad effectum perducere festinet, approbetque nostram providentiam: quia & novum cingulum adjecimus, & nostrorum subjectorum per omnia curam habemus. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Ann. XII. [23] ARIONE [24] V. C. CONS.

23 Lege, Apione.

TIT. X.

DE EMANCIPATIONE.

Constitutio quæ dignitatibus & episcopatu (filium) liberat patria [25] potestate [26].

NOVELLA CONSTIT. LXXXI.

Imperator Justinianus August. sacro senatui hujus regiæ civitatis.

PRÆFATIO.

QUicquid ad utilitatem & ornatum respicit à Deo traditæ nobis reipublicæ, hoc semper cogitantes ad effectum deducere festi-

25 Et servili & adscriptitia. adde *Nov. 123. cap. 4. & 1. Cajum 6. & 2. Paul. sent. 25.*

26 Περὶ αὐτεξουσιότητος. *Scrimg.* id est, de libera sui potestate & emancipatione, quomodo jus potestatis dissolvatur. *Julian. const. 75.* adde *1. Instit. 12. & 8. C. 49* de solutione patriæ potestatis. *Index Regin.* Porro hinc sumpta est Authent. *Sed episcopalis C. de episcop.*

Τὰς δέ γε βεβλαμμένας ἢ βεβλαμμένους τὸ σῶμα, ἢ τῇ πολιᾷ βαρεῖς, τούτους ἀνενοχλήτους εἶναι κελεύομεν ἐπὶ τοῦτῃ τῇ ἀγαθῇ πόλει, ὧν ἔξεστι βουλομένων ἀποτρέφεσθαι. καὶ τοὺς ἄλλων ἕνεκεν ἀναρτᾶν τινα παραλογιζομένους καὶ πωθάνεσθαι, τὰ εἰσῆκτα ἐπ' αὐτοῖς πράττειν· ὥστε μὴ δεῖν τὰ αὐτὰ καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ τὰ προσήκοντα πράττεσθαι, εἰς τὰς οἰκείας ἐπανελθεῖν χώρας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ σπορτέλλων.

EI δέ τινες ἢ τῶν ἐπὶ τούτοις οἰκούντων τὴν πόλεως, ἢ καὶ τῶν ἔξωθεν ὠφελουμένων, μέμφοιντο ποιν ὡς παρ' αὐτῶν ζημιωθέντες, καὶ τοὺς φασιν τυχὸν τοὺς λεγομένους σπορτέλλων, ἢ καὶ συντεθέναι ἀδικῶν καὶ φάσκοιεν αὐτὰς ἢ παραβαίνειν τοὺς ὑπὲρ τούτων ἡμῶν νόμους, ἢ καὶ χωρὶς δέχεσθαι προσέτι παρ' αὐτοῖς προσαγωγὴν ζητεῖν ἀκριβῶς τοὺς τοιούτους πλημμελοῦντας, οἵους εἶναι ἂν ἀξίους τῆς στρατείας, καὶ ὑφ' οἷσιν ἂν τελοῖεν δέχεσθαι καὶ τούτους ἅμα μὲ συλλαμβάνειν, ἅμα δὲ μετ' ἐλέγχους τοὺς ἠπειλημμένους καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους εἰσπράττειν ποινάς. ἔδενος δὲ προσφόρων αὐτοῖς δέξασθαι τῶν τοιούτων ἀντιποίνων τῶν δυναμένων. καὶ τοῦτο μὲν, ἀζημίους φυλάττειν τοὺς ἠδικημένους, ἁπλουστέρως ἄνωθεν πρὸς τὸν νόμον ἀπηντηκότας· τοὺς δὲ, τοὺς ποινὰς τοὺς παρὰ τῶν ἡμετέρων θεσμῶν ἀσπάζεσθαι προτιμήσαντας, καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ περὶ αὐτῶν ἀναφέρειν, ἵνα ἂν καὶ σπουδάσωμεν δοθησομένας.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ πλαστογραφίας.

ΠΡὸς τούτοις δὲ, καὶ ὅσα μέμψιν λαμβάνει πλαστογραφίας, ἤτοι τὸ κεκλημένης πλαστογραφίας, ἐν οἱῳδήποτε πράγματι, τοῦτο ἀναζητεῖν καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις προσαγομένους σωίζειν, καὶ μὴ ῥᾳθύμως καὶ ἐλέγχους, πυνθάνεσθαι τούτους. ἐπὶ δὲ τοιούτοις ἀκροάσεσι δίδομεν ἐξουσίαν αὐτῷ. Εἰ δέ τις τὰ τοιαῦτα ἠδικημένων προσαγείλατο τοῦτο τοῦ παρ' ἡμῶν προληφθέντα καὶ τὸ παράδοξον νόμου ἄρχοντι, καὶ μὴ δικαίας τύχῃ προνοίας, ὡς ἀναγκασθῆναι καὶ εἰς ἡμᾶς, ἵνα τῷ ἀεὶ βασιλείαν, τοῦτο προσαγάλλειν· ἴσθι σαφῶς ὁ τῶν δεχθέντων ἀφλαβῶν, ὡς αὐτὸς οἰκοθεν ἀποδώσει τοῦτο τῷ παρ' αὐτὸ ῥᾳδιουργηθέντα κακῶς, ἄνωθεν ἐκεῖνον αὐτὸν ὠφελοῦντα καὶ πλημμελήσαντα λαβεῖν. πρὸς τῷ καὶ μείζονα ἀζημιότητος ἡμετέρας πρόφασιν δικαίας, οἷα τοῖς ἡμετέροις κελεύσεσι ὑπερβαίνειν ἁρρήτως.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ σκαλαρείου καὶ κυαίστορος καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀφφικιαλίων.

MΕγιστον δὲ πάντων ὁ τῷδε τῷ δέκτῃ ἔχων καὶ διωκήσεις τοῦτο ἁπλουστάτας, τὸ καθαρᾶς τοῖς χεροὶ ἀπτεῖν προέσθαι, καὶ τοὺς ὑπαργύρους ἔχειν μὴ ῥυπώσας μηδὲν, μηδὲ αἴσχρα λήμματος ἐλάττους· ἀλλ' αὐτὸν τε καθαρᾶς καὶ ἐλευθέρους ἄρχειν, καὶ εἴπερ τοιοῦτο πειρᾶσθαι τοῦ ὑπηρετικῶν πλημμελοῦντος εὑρεῖν, τοῦτο καλύειν, καὶ ἐξ αὐτῶν πρῶτον δεικνύειν τῷ ἑαυτοῦ τεθρόπτῃ· ὁμοῦ καὶ σωφρονιεῖν. ἀφ' οὗτος γὰρ ἤδη καὶ decem libras auri πρόφασιν δαπάνης ὀφείλομεν αὐτῷ, καὶ τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ solidos centum, καὶ τοῖς μὲν ὑπηρετικοῖς αὐτοῦ καὶ τῶν τοῦ δαπάνης αἰτίαν, solidorum centum triginta δίδομεν σίτησιν. ὧν καὶ ἀπεγράφην ἀποτιθῆναι πάντα τῷ νόμῳ προστεθέμενον, ἵνα παῖς ὁ τοῦ δημοσίου φιλοτιμίας δόκιμοι, τὰ ἀλλοτρίων ἀπέχοιντο. ἔστω ἔσται δὲ καὶ ἡμῶν ἀκριβεῖς θεραπεύοντες, καὶ τὰ ἐξ ὑγιοῦς τῆς ἡμῶν ἁπλουύοντες πρόνοιας, καὶ τοῖς τοῦ δέκτου πράγμασιν δυνηλώτερον καὶ νομιμώτερον χρώμενοι.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ δεκτόντων καὶ προστατῶν.

ΔΙδομεν δὲ τοῦ τῷδε τοῦ δέκτου ἔχοντι παρῆσίαν καὶ ἄρχουσιν σχολεῖν, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, καὶ οἰκοθεν πράττειν τὰ προσήκοντα· ἵνα μήτε ἀδένειαν, μήτε ἄλλο τι παντελῶς αἰτιώμενοι, τὰ ἡμετέρας ἐπ' αὐτοῦ κέλευσις ἐλάττων φανείη. ἄδειαν δὲ ὁμοίως αὐτῷ δίδομεν δημοσίας ἐπιστολαῖς χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἐπαρχίων ἡγεμόνας, ὥστε τοὺς ἐκπεμπομένους παρ' αὐτοῦ, παραπίπτειν εἰς τὰς αὐτῶν χώρας, ἀσπασμένους ἀκεῖσε ἀφίξεσθαι καὶ εἴ τι δέον βοηθεῖας τοῦ μίμνειν, παύσειν ληθομένους. κἀκεῖσε μήλιστα προνοεῖν, ὥστε μὴ δεῖσθαι τῶν δὶς ἐνοχλεῖσθαι τὰ πολλάκις τοὺς ἐνταῦθα μήτε ἐμφωλεύοντας, εἶτα ἀποπεμφθέντας παρ' αὐτοῦ, πάλιν ἐπανιέναι· καὶ δύθις ὑποτρέφοντας, δευτέρων αὐτῷ πραγμάτων παρέχειν ἀφορμάς. Εἰ δὲ πάλιν ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ τῶν τῆς λαοῦσι πόλεως ἐμφωλεύοντας μήτε τοὺς ἀπαλλαγέντας, καὶ ἐπὶ τῷ οἰκείαν χώραν ἀποπεμφθέντας, τούτοις καὶ συφορισμὸν ἐπιθήσῃ πρέποντα, καὶ σφοδρότερον αὖθις ἐκπέμψῃ. ὅτως ἡμῖν τὰ τῆς ἔξω πόλεων οἰκιοδήσῃ, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὕτη συχύσεως ἐλευθερωθήσῃ. Εἰ δὲ καί τινας συνειδεῖ τοῦτο τάξεως ἐν τοῖς πέραν ὁρμητηρίοις ἱδρῦσθαι, οὕτως καὶ τοῖς ἔξωθεν ἀφικνουμένοις σπουδοῦσθαι, καὶ τοὺς συντεθέναι πεμπομένους δεχόμενοι, εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκπέμψειν καὶ τοῦτο πράξῃ, τὸ συμφέρον τῇ πολιτευομένῃ ἁπάντων ἡμῶν.

ΚΕΦ. ι'.

Αὐτὰ ἅπαντα νομοθετοῦμεν, τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων κηδόμενοι, καὶ ὥστε μὴ τὰς οἰκείας ἀπολιμπάνοντας πατρίδας, σύνεσθαι πολυπραγμοσύνῃ, καὶ πολυτελῶν ὕπνος, τῶν οἰκείων ἐστερημένους, καὶ μηδὲ παρόντων ἀπολαύοντας πάντοθεν καὶ τοῖς ἐφ' ἡμῶν τεθεικόσι τοὺς νόμους, καὶ πολιτείας συνησυχίοις, ταῦτα ἐπαρέργως ἐπισκοπῆσθαι. ἀλλὰ καὶ δρόμας ἰδεῖν τινας ἐμφανῆ, καὶ τὸ ξενικὸν ἅπαν ἐξελαυνόμενον. καὶ ὁ καινὸν ἐδεῖ ἄνθος τῶν τοῖς παλαιοῖς ἐστὶ τὸ ἀπόθυμον, ἀλλὰ καλὸν μὲν καὶ δρόμας, ἀμεληθὲν δὲ σὺν μέσῳ ὠφελεῖ τὸ ἅπαν καὶ βλάπτουσης ῥαθυμίας, καὶ μικρὸν σκιδωδύσῃ ἀφθαρῆναί τε καὶ ἀνηρῆσθαι ἕως ἡμεῖς χρήσιμον αὐτὸ καὶ λυσιτελέστατον ὂν δύρωντες, πάλιν εἰς τὴν πολιτείαν εἰσηγάγομεν. Ὥσπερ δὲ αὐτὸν ἐδωρησάμεθα καὶ τῷ αὐτοῦ τάξιν εἶναι βλάπτοντα, καὶ μηδ' ὅτιοῦν ἔξω τοῦ παρ' ἡμῶν ὠφελημένων λαμβάνειν· ὅτω καὶ αἰζημίως αὐτοὺς φυλάττεσθαι κελεύομεν· καὶ μήτε προφάσει τοῦ συμβόλων, μήτε κατὰ τῶν στίσεων προφάσιν, μήτε κατ' ἄλλου οἱανοῦν αἰτίαν, ἢ ἐν τῷ θείᾳ ἡμῶν πυλατίῳ, ἢ ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοῦ τῆς ὑπεροχῆς, προφάσει συμβόλων ἢ προστάξεων, τὰ διδόναι νεῦ ἢ εἰς τὸ ἔπειτα χρόνον, ἢ τοῖς προστοῦσι τοῦ τραπέζης τοῦ τῆς ὑπεροχῆς, προφάσει στίσεων τοῦ δι' αὐτῶν χορηγουμένων αὐτῷ τε, ἢ παρέδρῳ, ἢ τῇ αὐτοῦ τάξει· ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοῖς καθαρὰ φυλάττειν τὰ παρ' ἡμῶν φιλοτιμίας διδόμενα. δόκιμοι γὰρ ἅπασιν ἀντὶ θεραπείας πρέπους, τὰ γνησίως αὐτὸν κυβερνῶντα τῇ δέκτῃ, ἅπασιν ὠφελιμώτατα εἶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν τῇ ἡμετέρᾳ περιαστείᾳ κριθέντα γινώσκουσα ἡ σὴ ὑπεροχὴ, ἅπαντα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπευδάσατω. ἀποδεχόμεθα τε τὴν ἡμῶν προνοίαν. ὃν καὶ νέαν δέκτῃ προσεθήκαμεν, καὶ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἁπάντων κηδόμεθα. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

ΠΕΡΙ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΤΗΤΟΣ.

Η ἀφαίρεσις ἡ ἀφ' ἱερωσύνης καὶ τοῦ ἐπισκοπῆς ἐλευθέρους τοὺς παῖδας τῆς ὑποξεσιότητος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πα'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ τῆς βασιλίδος πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

EI τι πρὸς ὠφέλειαν καὶ κόσμον ὁρᾷ τοῦτο ἡ θεία ἡμῖν παραδοθείσης πολιτείας, τοῦτο ἀεὶ βουλεύομεν, πρὸς ἔργον ἄγειν σπεύδοντες· ἐπεὶ

Source : BIU Cujas

ϗ ἤδη νόμον ἐγράψαμεν ἐπὶ τ̃ ϖνδοξοτάτων ἡμῶν ϖατρικίων, τ̃ ἐλευθερίας αὐτ̃ς, τ̃ῃ τ̃ ἀξίας δόσ̃ῃ, τ̃τ̃ς δ̃ς ἡμεῖς ἐν τ̃οῖς ϖατράσιν ἀγῶσιν ἡμετέρων, τ̃τ̃ς ὑφ' ἑτέρ̃ ϖλεῖν ἐξεσίαν. εἰ γ̃ὰ τ̃ emancipation ϖρ̃ξεις ϖάλαι μ̃ὲ ϖατ̃ὸς ϖαλαμβάν̃ας legis actiones γινομένη, μεθ' ὕβρεων ϗ ῥαπισμάτων ἀπήλασεν αὐτ̃ς τ̃ τοιούτων δεσμ̃ῶν· ϖ̃ς οὖν ἐμέλλε τὰ σύμβολα, τὰ ϖάντων ἀνθρώϖων σεμνότ̃ον, διδόμεν ϖ̃ρ̃ὸ τ̃ ἐφεσ̃ώσης τ̃οῖς ὅλοις βασιλείας, μὴ τ̃ ὑϖεξουσίοτητ̃ος αὐτ̃ς ἐλαύνειν; νῶϊ γ̃ φιλανθρωϖότερον ϖ ϗ σεμνότερον τ̃ῇ ϖολιτείᾳ ϖροσήκομεν, ϗ ἐπὶ τ̃ ϖνδοξοτάτων ὑϖάτων, (οἱ ϖ̃ς τὸ οἰκεῖον ὄνομα τ̃ῷ χρόν̃ῳ μ̃ὴ τ̃ὴν βασιλείαν διδόασι) ϗ τ̃ ϖ. μήνις τ̃οῖς ὑϖαλικ̃οῖς συμβόλοις ϖεϖωμένον, ϗ ἐπὶ τ̃ δρόμ̃ων τ̃ ἐλαυνέων βολ̃ῆς δωναμένων, τ̃τάσειν ἐϖιρρ̃όητός τε ϗ σρατ̃ηΐας, (φαμὲν γ̃ τ̃ ϖ. αὐτ̃οῖς τ̃οῖς χρόνοις ϗ τ̃οῖς ἔργοις γνωζομένης) αὐτ̃ὸ τ̃τ̃ο νομοθετ̃ήσομεν· ἵνα ϖᾶν τοιοῦτον ἀξίωμα ϗ δρόμ̃ος τοιαύτη ϖεϖ̃ρ̃ωσμένη ϖίπτ̃ῃ, οἷς ἂν ἡμεῖς δοκιμάσωμεν· ὅπ̃ως αὐτ̃ὸς ἀϖαλλάτ̃ῃ ϗ βολ̃ῆς, τ̃ῷ ἰσχύσ̃ῃ ϗ τ̃ ὑϖεξουσίοτητ̃ος αὐτ̃ὸς ἐλαυνέων τ̃ πατέρων ἢ ϖάππων. εἰ γ̃ ϖνομοθετήσομεν ὡς εἴ τις οἰκέτ̃ης εἰδότ̃ος ϗ κεκτημένου, ἀξιωθῇ σρατείας, ἢ τιν̃ος ἀξίας τύχοι ϖ̃ρ̃ὸ τ̃ βασιλείας, δοῦλος ἐλαυνέτω ϗ εἰς αὐτὸν ἀναρπίζ̃ῃ τὴν δύμ̃ειαν· ϖ̃ς ἀχὶ δίκαιον τ̃ τηλικούτ̃ων ἠξιωμένον συμβόλων, μὴ ϗ τ̃ ὑϖεξουσίοτητ̃ος ἐλεύθερον γίνεσ̃ζ;

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τ̃τ̃ο τοίνυν, τ̃ῷδε τ̃ῷ σεμνοτάτ̃ῳ χρ̃ωμένοι νόμ̃ῳ, ϗ ϖατρίζομεν, τ̃ὰς τε ὀρδιναρίας ὑϖάτ̃ας, εἴ ϖ̃ς ἐν ὑϖεξουσίοις τελοῦεν, ἅμα τ̃ῷ ὁρίσασθαι τ̃ῷ τοιούτ̃ῳ αὐτ̃οῖς χειρίζομένῳ τ̃ὸν τάξιν, εἰς αὐτεξουσίοτητ̃α φέρειν ϗ ϖ̃ρ̃ὸς γε, τ̃οῖς ϖρωτοβολίοις ϖαρὰ τ̃ βασιλέως ὑϖαλικ̃οῖς συμβόλοις, εἴ ϖ̃ς ϖατ̃ὸς τ̃ῷ τ̃ πατέρων τελοῦεν χειρ̃ός, γίνεσ̃ζ τὸ σύμβολον αὐτεξουσίοτητ̃ος σ̃ῶφρον. ϗ εἴ γε τινὰς ἡμεῖς ἐπὶ ϖασ̃ῶν τ̃ διοικήσεων τ̃ ϖνδοξοτάτων ὑϖάρχων τ̃ ἱερ̃ῶν ἡμ̃ῶν ϖρωτοβολίων ἐϖησόμεθα, ἢ ἐπὶ τ̃ῶν ϖολιαρχίων ἑκαστ̃ρας Ῥώμης ἀγόμεν, ἢ ἐπί τινα σρατ̃ηΐαν· τ̃τ̃ας δύθας ϗ αὐτεξουσίας γίνεσ̃ζ. τ̃ ϗ τοσ̃τ̃ον ἄρχοντα, ϗ τοσ̃τ̃ους ἐϖιτάττοντα, ῥ̃ᾳθυμεῖν ἐπὶ τ̃ ὑϖεξουσίοτητ̃ος ἔϖ, ϗ μὴ τ̃οῖς αὐτεξουσίοις ἐγκ̃ρ̃άφεσ̃ζ, τ̃ ἡμετέρων ἀνάξιον ἡγησάμεθα νόμων τε ἅμα ϗ χρόνων. §. α'. Ἐν γ̃ῷ γ̃, καθάϖ̃ερ εἴρη̃ται, νομοθετ̃ήσομεν, ὥσ̃τε ϖᾶν ἀξίωμα ϗ δρόμ̃ος ϖᾶσαν βολ̃ῆς ἐλαυνέων δωναμένου, τοιοῦτον ϗ αὐτεξουσίοτητ̃ος γέρας τοῖς τετιμημένοις, ϖαρέχειν. τ̃τ̃ο γ̃ὰ ϗ σεμνότερ̃ος ἐϖ τ̃ὰς ϖατρ̃ὰς ἀϖοφαίν̃ῃ, εἴ γε ϖ̃ς ἔτω ϖ̃ρ̃ὸς τ̃ βασιλέως τετιμημένων καθεσ̃ᾶσι ϖατέρες. ἐ γ̃ὰρ ἂν, εἰ μὴ τ̃τ̃ο ϗ αὐτοῖ σωίσασθαν, τ̃ῷ βασιλέων ὑϖερ τ̃τ̃ων ἤτει. ὥσ̃τε εἴτ' ἐσί τις νεῦσ̃ις ἐν ὑϖεξουσίοις τ̃τ̃ων ἀϖολαύων τ̃ ἡμ̃ῶν ἢ δρόμ̃ων ἀς ἐμ̃ϖεσθεν ἠλευθέρωσαμεν, εἴτε ὕσ̃ερόν ἐσ̃ι, ϗ τ̃τ̃οις αὐτεξουσίοτης ἀνάλυθείτω, τό, τε peculion αὐτοῖς χαριζόμεν, ϗ τὸ αὐτόγνωμον διδόσ̃α, ϗ ἄξια ϖεϖ̃ήσειν τ̃ τιμ̃ῆς ϗ τ̃ ἐϖ' αὐτοῖς ἐκ τ̃ βασιλέως γινομένης κρίσεως. ὅτ̃ις γ̃ὰρ ϖολλ̃ῷ μείζων τοῖς ϖατρ̃άσιν ἔϖαινος ἔσ̃ι, ϗ δι̃ϖροσωϖὴς ἀφορμὴν ϖαρέξ̃ῃ μεγάλης.

ΚΕΦ. β'.

Ὡσ̃τε τ̃ὸς τ̃ ϖατρ̃ώας δι' ἃ τ̃ῷ ἀξίαν δωάμεως ἐλευθερωθέν̃ας, τὰ νόμιμα ἀδίκ̃α δίκαια ἔχ̃ειν.

Ἐκεῖνο γ̃ τ̃ῷ νόμ̃ῳ ϖροσεϖισκήϖτομεν, ὥσ̃τε μὴ τ̃οὺς τοιούτους αὐτεξουσίοτης ὁμοίως χαρίζεσθ̃αι τοῖς ἄλλοις, εἰ δι' ἃ τ̃ emancipation γίνον̃), ἀλλ' ἐξαιρεῖ̃ν τι τ̃ῷ βασιλείαν δ̃ὲργον τοῖς τοιούτοις αὐτεξουσίοτησι ϖαρέχ̃ειν. ἀδὲ γ̃ὰρ βολόμεθα τ̃ ἔτως αὐτεξούσιον γ̃ῷόμεν, ἢ γινόμεν ἀϖελεύσ̃ειν τι τ̃ῶν legitimων δικαίων· ἀλλ' ἴσ̃ον ϗ τ̃ῷ γ̃ῷί ϖ̃ρ̃ὸς αὐτ̃ὸς ϗ αὐτοῖς ϖ̃ρ̃ὸς τὸ γ̃ῷόμ̃ενον ἀθίκ̃α τε legitima ϗ ὁκ τ̃ φύσεως φυλαττόμ̃ενα δίκ̃αια. ϗ οἵ γε ϖαῖδες αὐτ̃ῶν, μ̃ὴ τελευτ̃ῶντ̃ος τ̃ ϖάππων, εἰς τὸν αὐτ̃ὸν μετεϖιϖ̃έσ̃τωσαν ὑϖεξουσίοτητα, ὥσ̃ϖ̃ερ ἂν εἰ ἔτυχεν οἱ τ̃ῶν γενεῆς ϖελάντ̃ες τ̃ οἰκείων ϖατέρων, ἀλλ' ὄντ̃ες ἐν τ̃ῷ ϖαρόντ̃ος νόμ̃ῳ αὐτεξούσιοι γ̃ῷόμεν· ϗ εἰκότ̃ως τὸς ϖαῖδας τὸς αὐτ̃ῶν μ̃ὴ τελευτ̃ῶντ̃ος τ̃ οἰκείων ϖατέρων ὑϖεξουσίους ἔχοντες. ἵνα μηδὲν τ̃ ὁκ τ̃ βασιλέως ϖεϖσινομένων ϖ̃ρ̃οφαιρεῖσθαί ϖ δόξειεν αὐτ̃ῶν· διόϖ ϖᾶν ὅσ̃ῳ εἴτε ὁκ ἠθ̃έσειζν ἀνθρώϖοις, εἴτε ὁκ βασιλέως τ̃ ϖ̃ρ̃ὸς θεὸν ϗϖιτηδευθέν̃ος, ἀγαθὸν εἶναι ϖεϖσ̃ικὴ μόνως, ὡς ϗ ϖάσης κακίας τε ϗ ἐλαττώσεως ἀμοιρ̃ὲς καθεσ̃ὼσαν.

ΚΕΦ. γ'.

Ὡσ̃τε δι' ἃ τὸν ἐϖισκοϖοῦν̃τα ὁ ϖαῖς τ̃ ϖατρ̃ώας ἐλευθερωθ̃ῆναι δωάμεως.

Πρόδηλον γ̃ ὡς οὖκ ἔσ̃ιν ὃς ἀγνοεῖ ϖ̃ρ̃ὸς γε ἀϖάντων τοῖς ὁσιωτάτ̃οις ἐϖισκόϖοις, ἅμα τ̃ῇ χειροτονίᾳ ϗ τ̃ῷ αὐτεξουσίοτητ̃ος ϖεϖσ̃ήναι. οἱ γ̃ὰρ ϖάντων ὄντες ϖνευμ̃ατικ̃οὶ ϖατέρες ϖ̃ῶς ἂν ὑϖὸ τ̃ῷ ἑτέρων ἐξεσίαν τελοῖεν; ἀλλὰ ϖεϖσ̃ικὴ ϗ αὐτ̃ὸς τ̃ τοιούτ̃ου ἀϖολαύειν ϖρ̃ῶς, ϗ τ̃ῷτ̃ῳ ὁκ τ̃ῆσδε ἡμ̃ῶν τ̃ νομοθεσίας ϗφπ̃ῶζ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ϖ̃ρ̃οσ̃άττ̃ομεν ἡμῖν εἰς ὑμ̃ετέρ̃ων αἰδῶ τε ϗ τιμ̃ὴν, ὦ σεβασμιώτ̃ατοι ϖατ̃έρες, βολόμεθα εἰς τὸ διλωνες ἐμ̃ϖεῖϖειν τ̃ῇ ἡμετέρ̃ᾳ ϖολιτείᾳ· ἅμα μ̃ὲ εἰς κόσμ̃ον ἡμέτερ̃ον, ἅμα γ̃ εἰς τ̃ὴν τ̃ ἡμετέρας φιλοτιμίας ἀϖόδειξιν, ἵν̃α τοῖς ἡμετέρ̃οις ϖαῖσ̃ί ϗ ὑϖάτοις ϗ ἱερεῦσι δεδώκ̃αμεν. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τ̃ῶν δικασ̃ῶν, ὃ ὥσ̃τε μεθ' ὅρκ̃ου μὴ αἱρεῖσθ̃αι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

Imperat. Justinianus August. Joanni P.P. per Orientem, exconsuli ac patricio.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ζήνων τ̃ῷ τ̃ θύσεβ̃ους λήξεως γέγραϖ̃ται δι̃άτ̃ειξις ϖερὶ τ̃ τ̃ῶν δικ̃ῶν τάξεως, ϖολλὰς μ̃ὲν ϖαραλλαγὰς ὁκ τ̃ ἐφεξ̃ῆς δεξαμένη χρόνων, εἰς τ̃ὸν γ̃ ἀφικομένη, ὥσ̃τε ϗ μικρ̃ῶν ϖεδῶν ϗ ϖανδ̃άϖασιν ὀλισθεῖν. οἵϖ̃ερ γ̃ὰρ ἐν αὐτ̃ῇ γεγραμμένοι δι̃ατ̃ίτ̃ενται τ̃ μετ' ἀνθρώϖων ἅϖαντες ἀϖέλιϖτον βίον, ϖολλά τε τ̃ῶν ὀφειλόντων δικαίων σεσ̃ίγη̃), ῥητ̃ῆς τε οὖκ ἔτυχε μνήμης ἀλλ' ἠγ̃ε χ̃ῆσις ϖαρὰ ϖάντων ϖαραλαβ̃ῶσα ὡς ἄλλοϊον μετέσ̃ησε χ̃ῆμα. ἡμεῖς τοίνυν ὁρ̃ῶντες συσκευαζομένην ϗαθάϖαξ τὸ τ̃ δικασ̃ῶν χ̃ῆμα, ὠθήσαμεν χρεὼν νόμ̃ῳ τ̃ῷδε διορίσασθαι, ὃς τ̃ῷ ϖερέϖουσαν τάξιν ἐϖιθήσ̃ῃ τ̃ῷ ϖράγμασι. ὃδε γ̃ὰρ ὠήθημεν χρεὼν ἔχ̃ειν δικασ̃ῶν ϖινὰς ὀνόμασι, μάλισ̃τα μ̃ὲν νόμων ἀνεϖισ̃ήμονας, ἔϖειτα ϗ ὧδε ϖροσ̃ησάτ̃ων δ' τυχ̃ὸν εἶσ̃ας ϖεῖραν τοῖς μ̃ὲν γ̃ ἡμετέρ̃οις ἀρχ̃υσι ϖάρεσι ϖάντως ϗ ϖαρέδροι, ϖερὶ ὁκ τ̃ῶν νόμων ὑφηγ̃ούμενοι, ϗ τὰς ἀγ̃ωλίας ἀναϖλη̃ροῦντες τὰς αὐτ̃ῶν. ἐϖειδ̃ὴ δὲ ϖολλ̃οῖς ϖεσ̃εχ̃ώμεν φρον̃τίσιν, ἃς ὑφ' ἡμ̃ῶν ἔχ̃ειν, εἰκότ̃ως τὸ δικασ̃ικὸν ἀναϖλη̃ρῶσι μέρ̃ος τ̃ῇ τ̃ οἰκείων ϖαρσ̃ίᾳ ϖαρέδρων. οἱ γ̃ ὅτε δέχ̃ωνται ἔχοντες, ὅτε ἡμ̃ῶν ὑϖηρετ̃ήσωσι, εἰ μὴ μέλλοιεν οἴκοθεν ϖαρέσ̃ειν ἑαυτοὺς ἐϖὶ τ̃ῷ ϖροκειμένῳ ἔργῳ, ϖ̃ρ̃ὸς τ̃ῷ ϖαρόντ̃ος ἡμ̃ῶν νόμ̃ου ἀϖειθ̃ήσουσιν, ἐϖιτίμ̃οις ὑϖεύθυνοι γενόμενοι ϖοιναῖς. ἐϖὶ δὲ τ̃ῶν ἀϖόντων ἡμ̃ῶν ϖατρικίων, ϗ ἐϖὶ τ̃ῶν ἐνδόξων ἀρχ̃όντων, ἐϖὶ μ̃ὲν

que cingulum [1] habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse quod justum est, sed aliunde emendicare judicandi honestatem: quomodo non maximum vitium erit reipublicæ [2], non eis qui ex se quod agendum sit sciant, lites tradere, sed sinere eos quærere alios, à quibus liceat discere, quæ ipsos in judicando eloqui decet? Hæc nos merito ad præsentem erexerunt, nostrorum subjectorum curam agentes & volentes eis etiam quæ de judiciis sunt in promptu esse atque facilia, & absque omni dilatione transigenda.

1 Cingulum habere est ἀρχὴν ἔχειν.
2 Vitium est reip. peritis legum caulas dijudicandas non tradere.
3 De qua vid. *l. 5. C. de pedan.*
4 Δικαιηρίῳ, id est, judicio.
5 Iidem διαδίκοις dicebantur, *Julian. hic.*
6 Fisci sc. *Jul. hic.*
7 Τὰ δημόσια συνήγορος.
8 Ἀλέξανδρος τὸ ἕτερος. *Scrimg.* Alexander alter. *Jul.*
9 Pedaneos judices apud magistratus fuisse, hic locus argumento est.
10 Scholastici viri. *Jul. hic.*
11 Daniel & Victor. *Hal.*
12 Quizicetius, *Jul. hic*
13 Φάκιλον. *Scrimg.* Focatem. *Iul. hic.*
14 Appione scholastico consiliario. *Iul.*
15 Ἀρχοντας magistratus populi Romani. *Iulian. n.* 296.
16 Παραπέμπειν δίκας, deputare causas, *ut hic.* delegare, ut apud *Iulian. d. loco.*
17 Τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις.
18 Hoc est, ipse sententiam dicat. *Iul.*
19 Sententiam non valere, nisi feratur à judice stante, hinc colligunt, vid. *Rol. à Valle t. consl. 41. n* 14.
20 Ἐξ τῆς βασιλικῆς στοᾶς. *Scrimger.* In Basilica, *Iul. hic. n.* 297. in porticu regia, in foro. *Synesius in epist.* τὴν στοὰν τὴν βασίλειον τὸ πάλαι κριτήριον. In eadem porticu Agathias 3. scribit se à mane ad occasum libellis litigantium dedisse operam: quibus ostendit ex pedaneorum notariis se fuisse.
21 Pedanei, à mane usque ad vesperam sedent, hinc colligunt nocte judicari posse, de quo alias dixi ad *l. 2. §. 31. ff. de orig. jur.*
22 Apud diætetas. *Iul.*
23 Id est, apud abrogatos diætetas. *Iul. hic.*
24 Ἐφέσιμοι δίκαι, causæ in quibus appellatum est.
25 In commune procerum. *Iul.* ἐς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων.
26 Ἐν σχήματι ὑπομνηματισμοῦ. *Scr.* more quidem ὑπομνηματισμοῦ *Iul. n.* 299. ὑπομνηματισμὸς complectitur, τὰ κεφαλαιώτερα τῶν λελεγμένων ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ὀλίγων. huic contraria σημείωσις quæ minuta complectitur judicii, ὑποσημείωσις vero subscriptio libellorum,
27 Κατὰ ὑπομνηματισμόν.
28 *l. un. C. ne liceat in una & eadem causa.*
29 Maluerit. *Iul. num.* 299.
30 *l. 1. Cod. quor. appellat.*
31 Hoc est, Tertia provocatio illicita est, & contumaces condemnati appellare non possunt. *Iul.*
32 Τῶν κυλείων. de fatalibus diebus dixi alias.
33 Τὰς κυρίας. *Scrimg.* statutos legibus dies. *Iul. hic. n.* 300.
34 Σεπτίμιον. *Scrimg.* ut ex hoc Joco suspicio sit apud Græcos legendum, μεσέπτιον, non σεπτίμιον. Nam & reparatæ hic apud veterem interpretem & Julianum legitur *n.* 300.
35 *Nov.* 17. *c.* 3. Goth. De Jure Canonic. datur tantum viatica. *cap. cum ab omni. extr. de vit. & honest. cleric. c. statutum. §. insuper De rescript. in* 6. ANS.
36 *Nov.* 8. & 17. *c.* 3.
37 Hos Julian. vocat exceptores eo sensu, Unusquisque judex habeat duos exceptores fideles & probatos, &c.
38 Τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκευῶν.
39 Id est, magistratibus.

CAP. I.

De judicibus à Justiniano electis.

VEtus igitur schema Zenonis constitutionis [3] piæ memoriæ quæ unicuique Prætorio [4] certos definivit judices [5], omnino perimus: eligere vero perspeximus in rebus utilibus habentes attestationem qui communes omnium erunt judices, tamquam undique electi. & hoc quidem gestum est: & electi sunt à nobis judices, *Anatolius* vir spectabilis jam advocatione [6] dudum completa, & inter spectabiles fisci advocatos deputatus: ac *Flavianus*, qui nunc advocatus [7] fisci constitit: & *Alexander*, & *Stephanus*, & *Mennas*, eloquentissimi advocati, & pedanei judices tui fori: & *Alexander* [8] alter, quem pedaneum [9] judicem esse prætorii gloriosissimi Magistri sacrorum officiorum cognovimus: & duo subsequentes alii advocati [10] tui fori [11], *Victor*, & ex Quizico [12] *Theodorus*. Ex advocatis itaque isti judices præponantur.

§. 1. Quia vero competens est esse etiam majores judices aliquos dignitate provectos, experimento causarum multarum, aut plurimi temporis exercitatos magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostræ observent pietati: ideo perspeximus ex gloriosissimis quidem patriciis *Platonem* gloriosissimum [patricium] longum qui in urbana præfectura obtinuit tempus, & secundo in illis sedibus constitutus est, & *Victorem* gloriosissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum civitate administravit, & præfecturæ urbanæ tenuit præsulatum, & neque legum inexpertum, & *Focam* [13] gloriosissimum inter nostros annumerandum judices, virum quæcunque sedes noverit laudatum, quam sibi præstantem, insuper & quæ legum sunt scientem. Inter hos *Marcellum* quoque magnificentissimum, semper quidem eum nobis præsentem & circa justitiæ miramur observationem, & ab omnibus pene nos adeuntibus propter hoc petitum scimus, & consiliario utentem laudabili, quatenus disponere quæ ex legibus sunt, possit. id est *Appione* [14] viro spectabili, & fisci advocato, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam à nobis ipsis.

3 Piæ memoriæ quæ unicuique Prætorio 4 certos definivit judices 5, omnino perimus: eligere vero perspeximus in rebus utilibus habentes attestationem qui communes omnium erunt judices, tamquam undique electi. & hoc quidem gestum est: & electi sunt à nobis judices, *Anatolius* vir spectabilis jam advocatione 6 dudum completa, & inter spectabiles fisci advocatos deputatus: ac *Flavianus*, qui nunc advocatus 7 fisci constitit: & *Alexander*, & *Stephanus*, & *Mennas*, eloquentissimi advocati, & pedanei judices tui fori: & *Alexander* 8 alter, quem pedaneum 9 judicem esse prætorii gloriosissimi Magistri sacrorum officiorum cognovimus: & duo subsequentes alii advocati 10 tui fori 11, *Victor*, & ex Quizico 12 *Theodorus*. Ex advocatis itaque isti judices præponantur.

§. 1. Quia vero competens est esse etiam majores judices aliquos dignitate provectos, experimento causarum multarum, aut plurimi temporis exercitatos magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostræ observent pietati: ideo perspeximus ex gloriosissimis quidem patriciis *Platonem* gloriosissimum [patricium] longum qui in urbana præfectura obtinuit tempus, & secundo in illis sedibus constitutus est, & *Victorem* gloriosissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum civitate administravit, & præfecturæ urbanæ tenuit præsulatum, & neque legum inexpertum, & *Focam* 13 gloriosissimum inter nostros annumerandum judices, virum quæcunque sedes noverit laudatum, quam sibi præstantem, insuper & quæ legum sunt scientem. Inter hos *Marcellum* quoque magnificentissimum, semper quidem eum nobis præsentem & circa justitiæ miramur observationem, & ab omnibus pene nos adeuntibus propter hoc petitum scimus, & consiliario utentem laudabili, quatenus disponere quæ ex legibus sunt, possit. id est *Appione* 14 viro spectabili, & fisci advocato, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam à nobis ipsis.

CAP. II.

Ut judicibus tantum hac lege datis delegare causas liceat.

JUdices itaque post nostros administratores [15] hos esse volumus: & his omnibus negotia secundum quod nobisvisum fuerit, delegamus. Si quis autem nostrorum judicum deputare [16] voluerit causas, iis qui definiti sunt à nobis pedaneis judicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis commiserit particulares [17] examinationes: ipse [18] pro omni negotio judicum portaturus.

15 Judices itaque post nostros administratores 15 hos esse volumus: & his omnibus negotia secundum quod nobisvisum fuerit, delegamus. Si quis autem nostrorum judicum deputare 16 voluerit causas, iis qui definiti sunt à nobis pedaneis judicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis commiserit particulares 17 examinationes: ipse 18 pro omni negotio judicum portaturus.

CAP. III.

De ordine & tempore quo judices sedere debent.

SEdebunt [19] autem hi *Pedanei* judices continue, & nunc in regia *Basilica* [20] in quibus & nunc domunculis judicant, matutino mox & meridie [21] & vespere audientes causas, non solum quæ post legem movendæ sunt apud eos [22], sed etiam alias quæcunque apud alios [23] quidem sunt secundum antiquum motæ schema, nunc autem à nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

19 Sedebunt 19 autem hi *Pedanei* judices continue, & nunc in regia *Basilica* 20 in quibus & nunc domunculis judicant, matutino mox & meridie 21 & vespere audientes causas, non solum quæ post legem movendæ sunt apud eos 22, sed etiam alias quæcunque apud alios 23 quidem sunt secundum antiquum motæ schema, nunc autem à nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

CAP. IV.

De provocationibus.

ILlo custodiendo: Ut si sub [24] appellatione à pedaneis judicibus aut gloriosissimis viris fiant causæ, & ipsæ quidem à nobis ipsis delegatæ sint secundum quantitatem aut in commune [25]: apud gloriosissimos judices nostros examinabuntur: aut aliis secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum judicum causas eis delegaverint: ad eos qui hos miserunt, eis audientibus appellatio remeabit: ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia judicabuntur.

24 Sub appellatione 24 à pedaneis judicibus aut gloriosissimis viris fiant causæ, & ipsæ quidem à nobis ipsis delegatæ sint secundum quantitatem aut in commune 25: apud gloriosissimos judices nostros examinabuntur: aut aliis secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum judicum causas eis delegaverint: ad eos qui hos miserunt, eis audientibus appellatio remeabit: ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia judicabuntur.

CAP. V.

De jurisdictione judicum pedaneorum.

AUdient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotationis [26]. Sic enim velocius lites judicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia etsi *per* [27] *annotationem* audient causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi forte tertio [28] appellare voluerit [29], aut per [30] contumaciam defuerit, talibus [31] enim etiam appellationum perimitur ratio.

25 Audient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotationis 26. Sic enim velocius lites judicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia etsi *per* 27 *annotationem* audient causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi forte tertio 28 appellare voluerit 29, aut per 30 contumaciam defuerit, talibus 31 enim etiam appellationum perimitur ratio.

CAP. VI.

De appellationibus, ut cursum duorum mensium habeant nullaque amplius concedatur reparatio.

APpellationes autem ex hac magna civitate à pedaneis judicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatalium [32] volumus: post quos necesse est fatales [33] suum inchoare cursum: ea quæ vocatur à legibus reparatio [34] locum in his nullum habente.

26 Appellationes autem ex hac magna civitate à pedaneis judicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatalium 32 volumus: post quos necesse est fatales 33 suum inchoare cursum: ea quæ vocatur à legibus reparatio 34 locum in his nullum habente.

CAA. VII.

Ut sportularum modus lege 35 Justiniani introductus servetur.

NUllo quoque præsumente transcendere quæ in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita [36] sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus pœnam quam in talibus sacra nostra constitutio terminavit. §. 1. His qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura hactenus definivit, unoquoque tamen judice duobus quidem exceptoribus utente, & duobus causas præparantibus [37] & complentibus: non valentibus eis pluribus quam duobus omnino ministrare judicibus. hos autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur: sed periculo officiorum [38], aut scholarum, aut scriniorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus [39] judicibus, si eis interpellatio fiat præparare modis omnibus eos qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare. Si vero judex aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui non cum utili opinione causis utuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

27 Nullo quoque præsumente transcendere quæ in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita 36 sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus pœnam quam in talibus sacra nostra constitutio terminavit. §. 1. His qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura hactenus definivit, unoquoque tamen judice duobus quidem exceptoribus utente, & duobus causas præparantibus 37 & complentibus: non valentibus eis pluribus quam duobus omnino ministrare judicibus. hos autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur: sed periculo officiorum 38, aut scholarum, aut scriniorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus 39 judicibus, si eis interpellatio fiat præparare modis omnibus eos qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare. Si vero judex aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui non cum utili opinione causis utuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν δικαστῶν ὧν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐπιλελεγμένων.

ΤΟ μὲν ἐν πάλαι σχῆμα τῆς Ζήνωνος διατάξεως [3] ἐκ τοῦ ἀνὰ μέσον ἀπολωλέναμεν· ἑνὸς δικαστοῦ [4] ἑκάστῳ πραιτωρίῳ ὁρίσαντος [5], πανταχοῦ ἀναγκαῖον. ἐπιλεγῶμεν δὲ συμβούλους δικαστὰς τοὺς τῶν πανταχόθεν ἐπὶ χρείαις ἐρχομένων μαρτυρίαν, οἵτινες κοινοὶ πάντων ἔσονται δικασταί, οἷα πανταχόθεν ἐπιλελεγμένοι. καὶ δὴ τοῦτο πέπρακται, καὶ ἡμῖν παρ' ἡμῶν δικασταὶ, Ἀνατόλιος τε ὁ θαυμασιώτατος καὶ ἤδη τῆς σωληγρείας πεπαυμένος, καὶ σὺν τοῖς θαυμασιωτάτοις δημοσίᾳ σωληγρούμενοι παχεῖς· Φλαβιανός τε ὁ λαμπρότατος, ὃς συνήγορος δημοσίᾳ καθέστηκε νῦν· καὶ ὁμοίως Ἀλέξανδρος, καὶ Στέφανος, καὶ Μῆνας, οἱ λογιώτατοι συνήγοροί τε καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐμῶν ἀγορᾶς, Ἀλέξανδρός τε ἕτερος (καὶ ἀμφοτέρω εἶναι κἀκείνω δικασταὶ ἐκ συνδοξοτάτης μαλίστα τῆς θείων ὀφφικίων μεμαθήκαμεν) καὶ δύο ἑφεξῆς ἄλλοι συνήγοροι τῆς ἀγορᾶς, Βίκτωρ, καὶ ὁ ἐκ Κυζίκου Θεόδωρος. ἐκ μὲν συνηγόρων ἅτοι δικαστὰ κεκλήδωται.

§. α'. Ἐπειδὴ δὲ πρεσβύτερον εἶναι καὶ μείζους δικαστὰς, τοὺς μὲν ἀξιώμασι πρεσβυτέροις, καὶ ὅσους γε ἡ πεῖρα πραγμάτων πολλῶν ἢ πολυχρονίου τελετῆς μεγίστων δρόμων, ἢ πλήθους τινῶν ἐγκεχυμένων μόχθους, καὶ τῇ τε ἡμετέρᾳ προσκαρτερήσει δύσεως· ἀφ' ὧν τὸ συνείδομεν, ἐκ μὲ τῆς συνδοξοτάτης πατρικίων Πλάτωνα τὸν συνδοξότατον, μακρὸν ἐπὶ τῆς πολιαρχίας ἀμφισαμένων χρόνον, καὶ ὃς ἐπὶ τῇ θερμῶν σκείνων ἠγούμενον, Βίκτωρά τε τὸν συνδοξότατον, καὶ αὐτὸν ἐπὶ τε τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπί τε τῆς σεμνῆς τῆς Ἀλεξανδρέων ἀρχούσης πόλεως, καὶ ὡς γε τὴν πολιαρχίας ἠγησάμενον, καὶ ὧδέ νόμων ἀνήκοον· καὶ Φωκᾶν τὸν συνδοξότατον σὺν τοῖς ἡμετέροις καλλίστοις δικασταῖς, ἄνδρα ὃν ὅ, τε σὸς ἐπίστευ θρόνος ἐπαινεμένων αὐτῷ πρεσβείαν, καὶ ὡς γε τὰ σὰ νόμων εἰδότα· καὶ ἐπὶ τούτοις Μάρκελλον τὸν μεγαλοπρεπέστατον, ἀεί μὲ ἡμῖν παρόντα, καὶ ὡς τὸν δικαίᾳ θαυμαζόμενον τηρήσιν, καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἡμῖν πρασσόντων ἀφ' ὧν αἰτεμένων, παιδρόν τε χρώμενον ἐπαινεμένων ἀφηβένειν τὰ σὰ τῶν νόμων διαμενόμενον. Φαμὲν δὲ Ἀππίωνα τὸν θειότατον, τῷ δημοσίῳ τε συνεπόντα, καὶ πάλαι μαρτυρίας ἀγαθῆς ὤφθαι τε τῶν ἄλλων ὤφθαι τε ἡμῶν αὐτῶν ἀξιωμένον.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τοῖς ἐξεῖναι μόνον δικασταῖς τοῖς κατὰ τοῦτον νόμον δεδειγμένοις δίκας παραπέμπειν.

ΤΟὺς μὲν ἐν δικασταὶς, μὴ τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας, τούτους εἶναι βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τούτοις ἅπασι τοῖς ὑποτεθεῖσι κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν ἀφαιρούσομεν. Εἰ δέ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων πεπρεσβευμένων βάλοιτο δίκας, τούτοις δὴ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὡρισμένοις παρ' ἡμῶν ἀμφοτέροις τούτοις παραπεμψάτω, ἐπ' αὐτοὺς τοὺς παραδόντας αὐτοῖς τὰς ἀκροάσεις ἡ ἔφεσις ἥξει· ἐξ ἐκείνων δ' αὖθις, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τὰ τοιαῦτα κεληθήσονται.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ πότε οἱ δικασταὶ καθεδοῦνται.

ΚΑθεδοῦνται δὲ οἱ ἀμφοτέροις διωρισμένοις ἐπὶ τοῦ βασιλείου στοᾶς, ἐν οἷς καὶ νῦν οἰκίσκοις δικάζουσιν, ὀρθοῖς τε δύθυς καὶ εἰς δεῖλιν ὀψίαν. καὶ ἀκροάσονται τῶν δικῶν οὐ μόνον τῶν μὴ τὸ νόμον τοῦτον κινηθησομένων παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσων παρὰ μὲ τοῖς ἄλλοις οὐ τὸ ἀρχηθὲν οὐκινηθησαν κῶμα, νυνὶ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς μετενεχθέντων.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἐφεσίμων.

ΕΚείνα φυλαττομένων ὡς εἴωθε ἐφέσιμα· ὧν τῶν ἀμφοτέρων δικαστῶν ἢ τῶν συνδοξοτάτων ἀνδρῶν γένοιτ' ἂν δίκη αὐτοῦ, εἰ μὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν παραπεμφθεῖεν, καὶ τὸ ποσὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τῶν συνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἐξεπαθήσουν), ἐπέτρεψε καὶ τὸ ἔφορον τῶν θείων consultationum ὧν ἀφαιρεθήσουν). εἰ μήτοι πιεῖν τῶν συνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων δίκας αὐτοῖς παραπέμψαιεν, ἐπ' αὐτοὺς τοὺς παραδόντας αὐτοῖς τὰς ἀκροάσεις ἡ ἔφεσις ἥξει· ἐξ ἐκείνων δ' αὖθις, καὶ τὸν εἰρημένον τρόπον, τὰ τοιαῦτα κεληθήσονται.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δικαίᾳ τῶν δικαστῶν.

ΑΚροάσονται δὲ πάντες τὰ μὲν δίκης ἀχρὶ τελευταίων ὅσης νομισμάτων, σὺν ἡμιολίᾳ παρασημειώσεως, ὅτου δὲ πάντων οὐ δίκαι κεληθήσονται, καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς ἀγνώσεσι κύκλων, καὶ τὰ δὲ χρόνου τελοῦς τὸ δικαζόμενον ἅπαν ἀπαλλαγήσει). πεσθήλον δὲ ὡς εἰ καὶ παρασημειώσιν ἀκροάσοιτο τῶν δικῶν, ἀλλὰ δώσουσιν ὅρον ἐν γράμμασι τῷ αὐτῶν δηλοῦντα γνώμῃ, ἐπὶ τούτοις ἐφέσεων οὐδὲν παντελῶς ἀνηρημένων· πλὴν εἰ μή τελοτάκις σκηλίσαθή τις βληθείη, ἢ καὶ πρεσβείαν ἀπολειφθείη. τοῖς δὲ τοιούτοις καὶ ὁ τῶν ἐφέσεων ἀνὴρ) λόγος.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῶν ἐφέσεων, ὥστε μὴ πλείτερα δύο μηνῶν αὐτοῖς ἔχειν πρεσβεσμίαν.

ΤΑς δὲ ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀπὸ τῶν δικαστῶν ἐφέσεις εἰς τοὺς δικαστὰς, ἃ πεπαιτέρω δύο μηνῶν ἔχειν πρεσβεσμίαν ἐν τῷ θρόνῳ τῶν κυλείων βαλόμεθα. μεθ' ἃς ἀνάγκη τὰς κυλείας καὶ ἑαυτῶν ἀρξαμένας θρόμου, τῆς καλυμμένης ὧδε τῶν νόμων separation χώραν ἐπὶ τούτων ἡμίσειαν ἔχουσης.

ΚΕΦ. ζ'.

Ὡστε τὸ τῶν σπορτούλων μέτρον τῷ Ἰουστινιανοῦ νόμῳ εἰσαγόμενον φυλάττεσθαι.

ΟΥδενὸς θαρροῦντος ὑπερβαίνειν τὰ ἐπὶ τοῖς σπορτούλοις ἢ ταῖς δικαστικαῖς δαπάναις παρ' ἡμῶν ἀφορισμένα· ἀλλὰ πάντων τοῖς αὐτοῖς ἐμμένοντων, καὶ δυλαττομένων τῷ ποιεῖν ὧν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἡ θεία ἡμῶν ἀφίκται ὤφελεν.

§. β'. Τῶν τὰς δίκας παρασκευαζόντων, ὅτου ὄντων, ὅσον κατὰ τὸ πρατείαις χῆμα, ὡς μέχρι νῦν ὠφέλησαν. ἐκάστῳ μὲν τοῖς δικασταῖς δύο μὲν τοῖς ὑπογράφουσι χρυσοῦς, δύο δὲ τοῖς τὰς δίκας παρασκευάζουσι κατὰ ἐπίγραμμα ἑκατέρων τῶν αὐτῶν πολλοῖς ἢ δύο γὰρ ὅλως ὑπηρεσίαν δικασταῖς. τούτοις δὲ παντοίως πίστεις τε καὶ δεδοκιμασμένους εἶναι. ὥστε μηδὲν παρ' αὐτῶν ἁμαρτανόμενον, μήτε ὠφελοῦντας, μήτε κακουργοῦντας· ἀλλὰ κινδυνεύειν τὰ πάντων, ἢ σχολῶν, ἢ σκευῶν τὰ παρεχόντων αὐτοῖς τῷ ἐπ' αὐτοῖς ἐπιλογῷ τι ἁμαρτάνειν καὶ ὑπουργίαν εἶναι. καὶ κἂν εἴ τι παρ' αὐτῶν πλημμελεῖν, ὥστε τὰς ἀφορισμένας αὐτοῖς φέρειν τὰ σκεῦθεν κίνδυνον, οὕτω πᾶσιν ζημίαν παρὰ τῶν αὐτῶν ἁπάντων γενομένην, τοῖς παρ' σκείνων βλαβεῖσι θεραπεύσειν. ἀνάγκην ἐχόντων καὶ τὰ ὠφελοῦντα ἀρχόντων, εἰ ὠφελοῦσθαι εἶεν, ὠφελοῦσθαι πάντας τοὺς ἐκ τῶν οἰκείων τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκευῶν ὠφελουμένους, τοὺς ὑπουργοῦντας τῷ ἐντεῦθεν τὰ βλαβέντα θεραπεύειν ζημίαν. Εἰ δὲ ὁ δικαστὴς αὐθεντεῖ τι πονηρὸν παρά τῶν ὑπουργούντων γινόμενον, ἀπελάσαι μὲ τῆς ἀκροάσεως τὸν αὐτὸν τοὺς μὴ χρεῶν δέξῃ πράγματα χρωμένους· ἕτερος δὲ ἐγκαθίσαι, γνώμην καὶ ὠφελοῦντα τοῖς τοῦτο, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθα, κεκινδυνεύοντα.

ΚΕΦ. ζ'.

ΚΕΦ. η'.

Ωστε εἰ πώσοις δικαστὴς ἕτερον αὐτὸν ἀναδέχεσθαι.

Εἰ δέ τις τῶν εὐδοκιμωτάτων ἢ τῶν ἐλλογιμωτάτων ἡμῶν δικαστῶν πώσοιτο καὶ δικάζειν καθ' οἱανοῦν αἰτίαν, ὃν ἄλλος ἕτερος αὐτὸν ἀναδέξηται τὴν ἀκρόασιν, τοῦτον εἰ μὴ τοῦτο ἡμεῖς ἐκείνοντες, ἕτερον ἀναδοθῆναι τὴν αὐτοῦ τῶν δικῶν ἐξέπεμψιν.

ΚΕΦ. θ'.

Ωστε τὸς διαιτητὰς ἐν τῇ δίκῃ ἀναγκάζεσθαι δύο μὲν, ἀναδύο ἢ ἐν τῷ πέρατι χρυσοῦς λαμβάνειν.

Ὅπως δ' ἂν μὴ ὁ ἀεὶ τοῦτο τοῦτο ἀμοιβὴν τοῖς ἡμετέροις χάριν ἀναδιαιτητὰς, θεσπίζομεν αὐτοὺς ἐν ἐφέσῃ παρ' αὐτοῖς λεγομένῃ δίκῃ, κἂν εἰθισθεν παραπεμφθεῖν, ἀναδύο μὲν χρυσοῦς παρ' ἑκατέρᾳ μέρους ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ λαμβάνειν, ἀναδύο ἢ ἐν τῷ πέρατι τῆς ἀναδόσεως, καὶ πειραίτερα τούτων μηδὲν, (τοῦτο ὅσῳ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν διωρίσαντο) ἀλλὰ τούτοις ὁρκωτοῖς τοῖς νομίοις δηλαδὴ τοῖς ἀναγομένοις τοῖς ἐπ' ἐλαττόσῃ τοῖς δαπανημάτων πσὶν ὑπαρχόντων, ἅπασιν ἀκεραίοις καὶ τὴν ἑαυτῶν πεῖσιν φυλαττομένοις. Ταῦτα ἢ φαμὲν ἐπὶ τοῖς δικῶν τοῖς ὑπερβαινόσιν πσοστὴν χρυσῶν ἑκατόν. εἰ δὲ μέχρι τούτου τὸ μέτρον εἴη τῶν δικῶν, ἐδὲν αὐτοὺς δικασικῶν ἐνεκεν ἀπαιτεῖσθαι βουλόμεθα. ὃν δὲ ἔτως ἐλαττόσης πσοστὴν ὁ τὴν οἱανοῦν ἐξαίρεσιν ποιούμενος, μεγίστῳ μέρει τοῖς δίκης τοῖς ἕτερον πεπονημένου ἐλαττοῦσθαι. βουλόμεθα γὰρ ἔνιστον τοῖς τοιούτων ἀμοιβὴν ἕνα παρὰ τοῖς ἀγαπέζης τοῖς σῆς ὑπερβαίνης κομίζεσθαι duas libras auri, καὶ τοιαύτης ἀρκεῖσθαι καὶ μόνης. ἀσφαλεστάτης τε εἶναι, καὶ χρυσὸν πάντως ὑπερφρονεῖν. Διὰ τοῦτο γὰρ εἰλόμεθα τὸ δημόσιον ἐλαττοῦσθαι, ἵνα καὶ αὐτῶν ἔνιος ἀρκεσθῇ τῇ τε παρ' ἡμῶν δόσει, τοῖς τε ἀνὰ πεντάρτοι χρυσοῖς, καθαρᾶς τοῦ θεοῦ τε καὶ ἡμῶν καὶ τοῦ νόμου φυλαξῆ τὰς χεῖρας εὐθυμούμενος οἷα ἀεὶ τούτων τοῖς ἐμφανεσθεν νομοθέταις διηρθρῶ.

ΚΕΦ. ι'.

Ωστε τὸ δικαστὴν τῶν δαπανημάτων κατιξετάζειν λόγῳ.

Τὸ γὰρ ἀθῶαι καὶ τὸ τῶν δαπανημάτων λόγῳ τὰς δικαστὰς πάντως κατιξετάζειν (ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς καὶ ὁ Ζώων ὁ τὸ δύστοκος λήξεως ἐπιτιξ ψῆφον, ἡμεῖς τε τὸν ἀπηξιώσαμεν μέρος καὶ αὐτὸ τὸ ἡμετέρων ποιῆσαι Διὰ τυπώσεων) μόνον καὶ νῦν ἐπὶ τοῦτο τὸ σχῆμα φυλαττόμενον. σκοῖνος μὲν προσεπιθεμένῳ, ὃ, εἴωθε ὄρνιθ ἐπιχαίρει ἀεὶ τὸ δαπανημάτων ὁ δικαστὴς τὸ νενικηκότι, δηλαδὴ μὴ τὸ φαινομένης αὐτῷ ὀρθῶς ἔχειν πσοστὸν, (ἰὼ δὴ τοξατίωνα καλέσιν οἱ νόμοι) εἶπε σκοῖνος ἐπομόσιον μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸ δικαστὴν εἰς ἐλάττονα τὸ ὁμωμοσμένων καταδικάζειν, μηδὲ φαίνεσθαι φιλανθρωπότερον καὶ νόμου ὃ τοῦτο Διαπεῖσθαι. εἰ μόνοι συνείδει μὴ δεῖν μηδέτερον τὸ μερῶν τῆς τὸ δαπανημάτων ὑποθέσεως λόγου, Διὰ τὸ τὸ ὑποθέσεως ἴσως ποικίλον, αὐτὸ τοῦτο διορίζεσθαι ψῆφον πάντων τὸ ἐπὶ τοῖς ἐφέσεσι, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς παραιτήσεσι, καὶ τὸ ἀεὶ ὃ μὴ ἀναχεῖρος καὶ σπουδὴν γίνεσθαι τὰς ἀναγκαζόρτεις, ἀλλ' ἔχειν τῶν τὸ εἴκησιν ἡμερῶν ἀναδιαμίαν, εἰ τι ἄλλο δικαστικὸν ὠφέλιμον, πάντων ἐπὶ τὸ οἰκείας μόνον ἰσχύος.

ΚΕΦ. ια'.

Ωστε τὰς δικαστὰς αἱρετὰς Διὰ κοινοβουλίου, ἐδὲ μεθ' ὅρκου ἐπιλογεῖσθαι.

Ἐπειδὴ ἢ πολλαί τινες ἡμῖν γίνονται ἀναδιαδόσεις, αἱρεμένων πάντων δικαστὰς παντοίως ἀνεπιστήμονας καὶ νόμων καὶ πείρας, καὶ ὑπὸ ἀναγκαίας ὁμνύουσιν ἐμμένειν τοῖς δικασταῖς, οἷς ὃν ἂν τις ἐδ' ὁπῶν πιστεύσῃ, εἶπε ἀναπείθουσιν ἔνιος καὶ τὰς δικαστὰς τὸ τοιοῦτον ὅθεν αὐτοῖς ὅρκῳ παρέχειν, ἄνδρας ἐδὲ ὅ, τι ποτέ ἐστι τὸ δίκαιον, ἐδὲ τῷ αὐτῷ παραπήρσιν ἐπισταμένους καὶ εἰκότως βλαπτόντες αὐτῶν ἐξεπιστοῦντες τὴν ὑπόθεσιν, ἐπιλαθόμενοι τὸ ὅρκων ὧν ὤμοσαν τὸ πρᾶγμα ἡμῶν ἐπισροφῆς ἄξιον ὑπομένειν. §. α'. Καὶ ἐπειδὴ ἔγνωμεν ὃν τὸ τὸ πραγμάτων πείρας, σφαλερὸν εἶναι τὸ τοιοῦτο, θεσπίζομεν, καὶ λοιπὸν μηδένα γίνεσθαι παντελῶς δικαστὴν αἱρετὸν, καὶ μὴ τὸ ἐξ ὅρκων ἀσφαλείας δικαιοῦσθαι· ἵνα μὴ συνεῖδεν εἰς ἐπιορκίαν ἀκούσιον ἐμπίπλωσιν ἄνθρωποι, Διὰ τὴν τὸ δικαστῶν ἀμοιβὴν ἐπιορκεῖν ἀναγκαζόμενοι. ἀλλὰ πάντως οἱ τὸ δικαστὴν ἢ τὰς δικαστὰς αἱρεμένοι, μὴ ποιοῦσι αὐτοὺς ἐπιλεγέσθωσαν, ὁπόσους ἂν τὸ μέρη φῶσι ἄλλα συμβαίνειν καὶ ἀναγκάζειν ἐκέτεσιν ἢ ἐμμένειν τῇ κρίσει, ἢ εἴωθε τούτων ἀναψηλαφῆσαι βουλθεῖεν φθόνερον δοῦναι τὸ φθόνημον, ἕτω τὸ ἄδειαν ἔχειν ἀναχωρεῖν τὸ κεκριμένων, καὶ ἐφ' ἕτερον χωρεῖν δικαστὴν τὸ ἡμετέρων ἀρχόντων, εἶτε φθονελοῦσθεῖεν, σκηβιάζοντων τι φθόνημα, καὶ τοῖς τοῦτο φθονέχθεῖσι λαβεῖν ὑπακοὴν ὡς παρασπουδαζόντων. εἰδότων τὸ τὰς δικαστὰς αἱρεμένων, ὡς εἰ μὴ τὸν πρέξαιεν, μηδὲ ἐπερωτήσουσι ποιοῦσι, ἀλλ' οἰκεῖον ἀρκεῖν αὐτοῖς τὴν ὀμὸν τὸ ὅρκων ἀσφάλειαν, εἶπε οἱ δικασταὶ οἱ ἕτως αἱρεθέντες βλάψουσιν αὐτὰς· εἰ μὲ ἐξεπίτηδες, τὴν διαφορὰν θεοῦ τὴν ποιοῦσι τὸ ἐπιορκίας ὑφίξουσιν· εἰ δ' ἐξ ἀμαθίας τὸν ὑποπτῶσιν, ἐδὲν πρὸς τὰς ὅρκους αὐτοῖς ἔσεσθαι. ἔτι δ' ἐπιορκίαν παρὰ τινος γίνεσθαι βουλόμεθα, ἔτε αὖθις τὰς δικαζομένας ζημίαν ὑφίσασθαι μεγάλην, Διὰ τὴν τὸ δικαστῶν ἀμοιβὴν παρὰ τὴν τὸ ὅρκων δύναται ἐν ἀγαθῷ μεγάλῳ, συγχωρῆσαι. πάντων τὸ ἐμπροσθεν νενομοθετημένων, εἴτε ὀν τὸ ἀρχαίας νομοθεσίας, εἴτε καὶ παρ' ἡμῶν, ἀεὶ τὸ commissariorum δικαστῶν, ἢ ἐπὶ τοῖς αἱρετοῖς (χωρὶς μόνοι τὸ παρὰ τὸ ὅρκων ἀνάγκης) μόνοις ἐπὶ τὸ ἰδίας ἰσχύος, καὶ ἐδὲν ὀν τῶν ἡμῶν ὃ νόμος καινιζομένων.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ σκηλήτων, καὶ ἵνα μή τινι ταύτας ἐξῆ διοθεῖσθαι.

Τοὺς μὲν τοιαῦτα ἡμετέρους ἀρχοντας πᾶσι τρόποις δεχεσθαι τὰς σκηλήτας φιλοτιμούμεθα, καὶ μηδενὶ παρρησίαν εἶναι παντελῶς τῶν διωθεῖσθαι, πλὴν μόνου ὃ θρόνου τὸ σῆς ὑπερβαίνης· ᾧ τινι τῶν ἄνωθεν ἡ βασιλεία πεφιλοτίμηται, τοῦτο τὸ ἀναψηλαφήσεως ἀντεισάγεσθαι βοήθειαν.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ ποικίλων συγγραμμάτων τὸ εἰς τὰς δικαστὰς ἀντενομένων.

Πᾶς ὁ δικαστὴς, εἴτε ἀρχικὸν ἔχων, εἴτε ἄλλως δικάζων, τηρείτω τὰς νόμους, καὶ κατ' τούτους φερέτω τὰς ψήφους· καὶ κἂν εἰ συμβαίνῃ κέλσουσιν ἡμετέραν σὺν μέσῳ, κἂν εἰ θεῖον τύπον, κἂν εἰ πραγματικὸς εἰη φοιτήσας, λέγων τοιῶσδε χρῆσθαι τοῦτο δίκῃ τεμεῖν· ἀναγνωθείτω τὸ νόμου. ἡμεῖς γὰρ σκεῖνο βουλόμεθα κρατεῖν ὥσῳ οἱ ἡμέτεροι βάλον) νόμοι· εἰ γὰρ ἔκκλητος ἡ δίκη γένηται, ὁ μὲ δικαστὴς δεχέσθω πάντως τοῦτο ἐπιδιδόμενον ἔφεσιν, ἐδ' ὁπῶν παντελῶς ἀφαιρούμενος ἐφ' ὧν ὅλως ἔξεσιν ἐγκαλεῖσθαι· ἢ ὃ σὺν τὸ σκηλήτων βοήθεια πᾶσι προκείσθω, δι' ἧς ἔξεσι τὸν βλαβέντα καὶ μεμψασθαι, καὶ τυχεῖν ἐπανορθώσεως ἢ παρὰ τὸ ἐφετῶν, ἢ πυρ' ἡμῶν αὐτῶν, εἴωθε εἰς ἡμᾶς ἡ ψῆφος ἐνεχθείη.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ μιλυσέων.

Εἰ δέ τι κεῖνοῖς οἱ δικασταὶ, νομίσειεν ἀμφισβητήσιμον εἶναι, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν τὸ ἀεὶ τότε μιλυσέων εἰς ἡμᾶς, καὶ πωλαίνεσθαι τε ἡμῶν καὶ μανθάνειν τὸ δέον· καὶ ὅτι τὸ πραικτέον ὑφηγεῖσθαι, καὶ ποιεῖν δικαίας τὰ μὲν καὶ δύλογος πὶς κρίσεις.

CAP. VIII[1].

Ut in locum remoti judicis alius à principe subrogetur.

SI quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquentissimorum judicum removeatur judicare pro qualibet causa vel necessitate: non aliter alter in ejus succedat auditorium, nisi hoc nos[2] decernentes, alii tradiderimus pro eo causarum examinationem.

CAP. IX.

Ut[3] duos in exordio & duos in fine litis aureos accipiant pedanei judices.

NE autem circa hæc labor sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus eos in unaquaque dicta apud eos causa, vel si divinitus fuerit deputata, duos[4] quidem aureos ab utraque parte in contestatione litis accipere, & duos in fine negotii, & ultra hoc nihil, (quod etiam prædecessores nostri definierunt) sed his contentos esse solis: privilegiis[5] quippe quæ in diminutione sumptuum quibusdam concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conservandis. Hoc autem dicimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim usque ad hoc mensura fuerit litium: nihil eos audientiæ[6] causa volumus exigi, qui enim ita parvæ quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem fraudat. Et neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis à mensa tuæ celsitudinis percipere duas[7] libras auri, & his esse contentum solis, & neque redimi: & aurum omnino despicere. Propterea enim eligimus fiscum[8] munere, quatenus horum unusquisque contentus nostra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans quæ à prioribus legislatoribus de his definita sunt.

CAP. X.

Ut judex rationem expensarum examinet[9].

OPortet[10] autem expensarum rationem judices omnino examinare[11]. (Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decrevit sententia & auctoritas: & nos non dedignati sumus partem etiam hoc nostrarum facere dispositionum.) Maneat ergo etiam nunc in eodem schemate custoditum: illo solo adjecto, si jusjurandum intulerit de expensis judex victori, scilicet cum quantitate quæ visa erit ei recte se habere: (quam taxationem vocant leges) deinde ille juraverit: non habere licentiam judicem minus quam juratum est, condemnare, neque videri clementiorem[12] lege quæ hæc disponit. si tamen perspexerit neuttum sumptuum subdere rationi: & propter negotii forte varietatem, hoc ipsum decernat sua sententia[13]. Omnibus aliis super appellationibus[14], sicut prædiximus, & excusationibus, & ut non prompte, & cum necessitate fiant litis contestationes, sed habeant viginti dierum inducias[15], & quidquid aliud judiciale decrevimus: in propria virtute manentibus.

CAP. XI.

Ut arbitri per compromissum non per sacramentum assumantur.

QUia[16] vero multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibusdam judices penitus ignorantes[17] leges, & experimentum, & prone jurant judicibus se contentos, quibus nequaquam quispiam quodlibet credat: deinde suadent forsan etiam judicibus quasi sibi præbere jusjurandum juris, neque quid sit justum, neque ejus observationes scientibus: & merito læsi ipsi rursus volunt examinari negotium, obliti jurisjutandi quod juraverunt: causa nobis subversione digna visa est. §. 1. Et quia cognovimus ex rerum experimento incautum hoc esse, sancimus de cætero nullum[18] fieri omnino judicem[19] arbitralem, & cum jurisjurandi cautione judicare: ne ex hoc in perjurium invitum incidant homines propter judicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino qui judicem aut judices eligunt, cum pœna[20] eligant eos, quatenus partes ad invicem coëant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio, aut si retractare voluerit alter, det multam, & sic licentiam habeat discedere reus ab iis quæ judicata sunt, & ad aliud venire auditorium: nostris judicibus si aditi fuerint, exigentibus multam: & iis qui eam jussi sunt accipere, restitui præparantibus[21]. Scientibus iis qui judices eligunt, quia si hoc non egerint, neque stipulati fuerint pœnam, sed existimaverint[22] sufficere sibi ex jurejurando cautionem: deinde judices sic electi noceant eis, si quidem ex studio[23], à domino Deo[24] pœnas perjurii sustinebunt: si autem ex ignorantia hoc passi fuerint, nihil præter jusjurandum erit eis amplius: quia neque perjurium volumus ab aliquo inferri, neque rursus litigantes sustinere damnum magnum propter judicantium ignorantiam citra jurisjurandi reverentiam permittimus. Omnibus ante sancitis sive ex antiqua legislatione, sive à nobis de compromissariis judicibus, aut arbitris, extra tamen necessitatem jurisjurandi, in propria virtute manentibus, & nequaquam ex hac nostra lege novandis.

CAP. XII.

De[25] appellationibus, & ne cui ea non recipere liceat.

NOstros tamen judices omnibus modis susципere appellationes sancimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere præter solam tuam eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis[26] introducens auxilium.

CAP. XIII.

De diversis rescriptis[27] ad judices directis.

OMnis autem judex sive cingulum habens, sive aliter judicans[28] custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat jussionem nostram in[29] medium, vel si sacram formam, vel si pragmaticam procedere [sanctionem] dicentem aliter agi, sequatur legem. nos enim volumus obtinere quod nostræ volunt leges. Si enim sub appellatione lis fiat, judex quidem susципiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare: auxilium vero circa appellationes omnibus adjacet: per quod licet læso & queri, & mereri correctionem aut ab iis qui de appellatione judicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

CAP. XIV.

De relationibus[30].

SI quid autem audientes judices putaverint esse dubium: damus[31] eis licentiam de his nuntiare nobis, & consulere nos, ut discant quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est explicent, & faciant justa simul & rationabilia judicia.

1 *Jul. num.* 302.
2 Princeps judices pedaneos urbanos eligit.
3 De salariis judicum. *Julian. n.* 303. Goth. Dignus est operarius sua mercede. 1. *Timoth. cap.* 5. 1. *Corinth. cap.* 9. *cap. charitatem.* 12. *quæst.* 2. Aucto labore muneris augetur stipendium. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 514. & *cas.* 223. Felin. *ad cap. cum olim. n.* 1. *extr. de re judic.* Ans.
4 Pedaneis datur δικαστικὰ sive sportulæ: magistratibus non dantur, quia ampla salaria habent. Pedaneis permodica, duarum scil. librarum auri, neque in omnibus causis, sed in iis tantum quæ excedunt summam 100. solidorum J. *eod. ver. hoc autem.*
5 Privilegia sumptuum judiciariorum nonnullis data sunt.
6 Δικαστικῶν ἐντεῦξιν. Judicum δικαστικὰ, quatuor aurei. Majora sunt apud Gallos: apud quos δικαστικὰ, *Epices*, de quibus vid. Paponem 18. *Arrest.* 3. *c. des epices.* Lucius δικαστικὰ etiam appellat aurum sportularium & Tragemata 5. *Plac.* 5. *de Tragematis n.* 2. Verisimile est enim Gallos (judiciis tum minus corruptis) judicibus dedisse aromatarias quasdam species: ac procedente tunc demum tempore mutatum id genus sportularum in pecuniam numeratam. Qua de re merito conquerebatur Michaël Hospitalius Francicus Cancellarius in oratione Rothomagi habita 1563. *tom.* 2. *ordin.* 1. *fol.* 836.
7 Id est, 144. aureos.
8 Fisci causa sub bono principe pessima.
9 Et rationem expensarum habeat in definitiva sententia. *Jul. n.* 304.
10 Hinc sumpta est authentica, *Post jusjurandum. Cod. de judiciis.*
11 Expensæ à judicibus pedaneis taxabuntur: aut ex officio, vel delato parti jurejurando: interdum fiebat condemnatio exceptis expensis. vid. *Jul. his n.* 304. *sans despens.*
12 Symmachus *epist.* Corruptæ esse videntur sententiæ, si sint legibus mitiores, adde *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quibus manumiss.* adde *l.* 11. *ff. de pœn.*
13 Arbitrio. *Jul. n.* 304. ψῆφος.
14 Vel recusationibus, *Jul. n.* 305.
15 Jure Canonico arbitrarium est *cap. dilectus. extr. de procurat. cap. quoniam frequenter.* §. *si vero extr. ut lit. non contestat. cap. cum sit. extr. de Appellat.* Ans.
16 Hinc sumpta est authentica, *Decernit C. de jurejurando propter calumn.*
17 Ἀνεπιστήμονας καὶ νόμων καὶ πείρας. *Scrim.* Pedaneos peritos esse oportet νόμων καὶ πείρας. Merito laudatur Alexander Severus, quod cum de re militari, militum veteres, & senes, & benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum, & omnes literatos, & maxime eos, qui historiam norunt. *Lampr. in Severo.* Idem etiam sæpe dicebat eos esse promovendos, qui per se rem publicam gubernarent, non per assessores, *ibid.*
18 Et ita abrogatur *lex* 4. *C. de arbitr.* ut nemo judex cum jurejurando à litigatore possit accipi.
19 Δικαστὴν αἱρετὸν, *Scrimg.* judicem. *Jul. n.* 306.
20 Arbitri cum pœna eligi possunt, olim non poterant, & ita abrogatur lex 27. *in fin. ff. de arbitr.*
21 Id est, nubentibus ordinantibus.
22 Olim sufficiebat jurasse, *l.* 4. §. 1. *C. de receptis.*
23 Dolo malo.
24 Perjurii vindex Deus, *l.* 2. *C. de reb. cred.*
25 De provocationibus & retractationibus, *Jul. n.* 307.
26 Ἀναψηλαφήσεως. *Scrimg.* retractatio, *l. ult. in fin. C. de fide instrum. l. ult. C. de temp. appell.* Retractatio, id est, supplicatio, *l.* 1. *C. de sent. præf. præt.*
27 Et de provocationibus. *Jul. n.* 308.
28 *Instit. de off. jud. Novell.* 24. *c.* 2.
29 Vid. *Novell.* 113.
30 *Jul. n.* 309.
31 Abrogatur. J. *Novell.* 125.

EPILO-

Source : BIU Cujas

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & propter noſtrorum ſubjectorum utilitatem geſta ſunt, hic & in imperiali proponat baſilica, & in aliis partibus noſtræ regiæ civitatis, ut univerſis hæc fiant manifeſta, & diſcant quia per omnia nobis cura eſt eorum utilitatis pariter & æqualitatis. Dat. ARIONE[1] V. C. CONSULE.

1 Apione, id eſt, anno 539.

TIT. XII.

UT CLERICI[2] APUD PROPRIOS EPISCOPOS PRIMUM CONVENIANTUR, ET POST HOC APUD CIVILES JUDICES.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIII.

Idem Auguſtus Joanni glorioſiſſimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLurimas ſacras ſcribentes leges & de Deo amabilibus epiſcopis, & reliquo omni ſacerdotio necnon de reverendiſſimis monachis, & nuper hoc agentes in quibus volumus reverendiſſimos monachos, apud ſolos[3] civitatis epiſcopos, ſub quibus ſunt monaſteria, conventiones ſuſcipere: petiti ſumus à Menna Deo amabili archiepiſcopo hujus feliciſſimæ civitatis, & univerſali patriarcha, reverendiſſimis clericis hoc dare privilegium[4], ut ſi quis habet adverſus eos quamlibet pecuniariam cauſam, prius ad Deo amabilem archiepiſcopum pergat ſub quo conſtitutus eſt, & interpellet eum, & ſi[5] ex[6] non ſcripto judicium mereatur. &, ſi hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque à ſacro[7] eum vocare faciat miniſterio, ſed ex non[8] ſcripto examinetur negotium ſine damnis, & accipiat formam forſan etiam ſcriptam, ſi hoc quoque partes voluerint & poposcerint, & liberentur alterutro[9] certamine. §. 1. Si vero aut propter cauſæ naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit poſſibile Deo amabili epiſcopo decidere[10] negotium, tunc licentiam eſſe & ad civiles judices pergere, & privilegiis omnibus cuſtoditis, quæ reverendiſſimis clericis ſacræ præſtant conſtitutiones, & litigare & examinationem fieri, & terminum imponi liti, & ita liberam fieri cauſam clariſſimis judicibus ſecundum noſtras conſtitutiones vel leges ſtudentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, ut non propter hujuſmodi cauſas ſacris amoveantur obſequiis, & cum oporteat Deum placari & decentia ſacerdotibus agi, auditoriis detineantur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus. §. 2. Si tamen de criminibus conveniantur, ſi quidem civilibus, hic quidem competentes judices[11], in provinciis autem earum præſides ſive judices, non tranſcendente lite menſium duorum ſpatium ex quo litis conteſtatio fit, quatenus brevis imponatur cauſæ terminus. Illud palam eſt, ſi reum eſſe putaverit eum, qui convenitur, provinciæ præſes, & pœna judicaverit dignum: prius hunc ſpoliari à Deo amabili epiſcopo ſacerdotali dignitate, & ita ſub legum fieri manu.

2 Vid. *Jul. conſtant.* 77. de clericis litigatoribus. *Ind. Reg.* Hujus Novellæ Latinam interpretationem integriorem vide apud Ægyleum *hic.*

3 Non ut olim apud provinciarum præſides, *l.* 33. *C. de epiſc.*

4 Hinc ſumpta eſt authentica *Clericus. C. de epiſc.*

5 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Niſi breves, C. de ſent. ex peric.*

6 Κὰ ἰγγράφῳ κρίσιως. *Scrimger.* & male, quod ex ſequentibus partim, partim ex Juliano poteſt colligi. Ubi autem epiſcopus (inquit) cauſam dirimere vult ſine ſcriptura omnia producantur, & definitiva ſententia ſine ſcriptis ab eo producatur, niſi partes aliud voluerint.

7 Epiſcopi à ſacro miniſterio non ſunt abducendi.

8 *Nov.* 18. *c.* 2.

9 Id eſt, exceptionibus & dilationibus nimiis. *Nov.* 17. *c.* 3.

10 *Nov.* 123. *c.* 21.

11 Hodie epiſcopi: *Fridericus Autb. Statuimus l.* 33. *C. de epiſc.*

12 Delictum aliud eccleſiaſticum, aliud ſeculare.

13 Delicta eccleſiaſtica puniuntur ſacris canonibus. vid. *Nov.* 23.

14 Leges civiles non dedignantur ſequi ſacros canones, *l.* 45. *C. de epiſc. Nov.* 5. Princeps recte ſubſequitur decreta Pontificum, vide *auream bullam Nicetæ Imperatoris.*

15 De judiciis. *Jul. conſt.* 37. *in fin.*

16 Id eſt, anno 539.

CAP. I.

SI vero eccleſiaſticum[12] ſit delictum, egens caſtigatione eccleſiaſtica & multa, Deo amabilis epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus clariſſimis provinciæ judicibus. neque enim volumus talia negotia omnino ſcire civiles judices: cum oporteat talia eccleſiaſticè examinari, & emendari animas delinquentium per eccleſiaſticam mul-ctam ſecundum[13] ſacras & divinas regulas, quas etiam noſtræ ſequi non[14] dedignantur leges. Si[15] vero quædam prius conteſtatæ ſunt lites, hæ maneant in ipſo ſchemate, velocem accipientes finem: omnibus quæ jam à nobis ſancita ſunt, ſive ſuper ſanctiſſimis eccleſiis, ſive ſuper Deo amabilibus epiſcopis, ſive ſuper clericis, ſive ſuper monachis, propriam virtutem habentibus.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, per programmata propria manifeſta faciat univerſis, & in perpetuum ſtudeat cuſtodiri. Dat. XV. Kal. April. *Conſtantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.[16]

12 Delictum aliud eccleſiaſticum, aliud ſeculare.

13 Delicta eccleſiaſtica puniuntur ſacris canonibus. vid. *Nov.* 23.

14 Leges civiles non dedignantur ſequi ſacros canones, *l.* 45. *C. de epiſc. Nov.* 5. Princeps recte ſubſequitur decreta Pontificum, vide *auream bullam Nicetæ Imperatoris.*

15 De judiciis. *Jul. conſt.* 37. *in fin.*

16 Id eſt, anno 539.

TIT. XIII.

DE[17] CONSANGUINEIS[18] ET UTERINIS[19] FRATRIBUS[20].

NOVELLA CONSTIT. LXXXIV.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni glorioſiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

MUltis undique natura[21] novitatibus utens (dictum jam eſt in legibus hoc ſæpè proœmium, dicitur autem & iterum donec illa quæ ſua ſunt operatur) ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognativas[22] ſucceſſiones dicunt[23] quidem nobis & veteres, & qui ex antiquiſſimo jure hæc ſumentes, deſcenderunt uſque ad nos, qui plurima horum correximus, pervenit autem ad nos aliquid tale. §. 1. Duxit[24] quidam uxorem, & filii ex eadem ſunt nati: deinde moriente illa duxit rurſus aliam, ex qua nati ſunt filii ei, prioribus conſanguinei ſolum, non autem uterini: deinde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo: poſt mortem vero ejus ad ſecundum mulier deſcendit virum: ex quo alios fecit filios, iis qui ex priore viro fuerant uterinos ſolum, non tamen conſanguineos: moriente igitur matre, poſtea mori[25] unum fratrum ex tertio matrimonio contigit ſine filiis & ſine teſtamento, multos fratres relinquentem, alios quidem conſanguineos, alios autem uterinos, alios vero ſimul & conſanguineos, & uterinos. Et quæ quidem adinventa eſt naturæ novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & alios quoſdam opinari caſus tale aliquid proferre volentes, ſive morte viri, ſive morte mulieris, ſive alia legitima ſeparatione nuptiis diverſis hoc facientibus. Quæſtio igitur illa erat, ſi ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, & conſanguineos, & uterinos & ſimul quidem conſanguineos, ſimul autem uterinos fratres.

17 De fratribus. *Index Reginæ.* de ſucceſſionibus, quę ab intestato fratribus deferuntur, *Jul. conſt.* 78. vide hujus Novellæ pleniorem interpretationem Latinam Ægylei *hic.*

18 Περὶ τῶν ὁμοπατρίων. *Scrimg.* qui ſcilicet nati ſunt ex eodem patre: vel ex eodem patre & matre ſimul.

19 Περὶ τῶν ὁμομητρίων. *Scrimger.* qui nati ſunt ex eadem matre. Uterini enim ſunt diverſo patre nati, *Ambroſ. epiſt.* 66. Atque ita liberorum alios conſtituit hæc Novell. *μόνον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους & ὁμοπατρίους τὸ ἅμα καὶ ὁμομητρίους.*

20 Frater fratri ab intestato ut ſuccedat.

21 Multas formas edere natura properat, *l.* 2. *Cod. de veter. jur.*

22 Κὰ τὰς Cognaticas, *Scrimg.*

23 Id eſt, explicant.

24 Facti narratio.

25 Quæſtio, Fratris ſine liberis mortui hereditas ad quem pertineat.

26 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Itaque Cod. Comm. de ſucceſſionibus.*

CAP. I.

QUia[26] igitur conſiderantes leges omnes quas congregravimus, & veteres omnes, & noſtras hujuſmodi non invenimus emerſiſſe quæſtionem: congruum eſt eam ſero tandem refrenare lege, & conſiderare quia fratribus ſunt ad defunctum aliis quidem cognationis jura, quæ nos legitimis copulavimus: aliis autem hoc ipſo legitima: communicabant enim aliquid ei circa paternam prolem, ſicut alii circa maternam: alii autem illud pure habebant, & lege & natura juvante ſe, eo quod ex iiſdem erant procedentes matrum finibus, eratque eis patris ſemen unum: & undique veluti quoddam ſignum eis germanitatis reſplendebat. Si igitur hujuſmodi frater litibus liberare & legem & dubitantes voluiſſet, ad teſtamentum venerat: & ſuam ſententiam fe-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρ ἡμῶν κὴ ἀφ ἑαυτῆς τῷ σῷ ἡμετέρων ὑπηκόων ὠφέλειαν πεπραγμένα, ταῦτα ἐπί τε τῆς βασιλείας προθήσει τοῦς, ἐπί τε τῆς ἄλλων μερῶν τῆς μεγάλης πόλεως ὥστε πᾶσι ταῦτα γνώσθαι φανερά, κὴ μαθεῖν ὅτι ἀφ ἑαυτῶν μόλις τὰ αὐτῶν ἀσφαλείας τε κὴ εἰρηνικῆς.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

Περὶ τῶν κληρικῶν τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πγ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, κὴ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλὰς ἱερὰς γεγραφότες νόμους ἀεί τε τῆς θεοφιλεστάτης ἐπισκοπῆς τὴν ἐξουσίαν εἰρήκαμεν, κὴ μάλιστα κὴ ἀεὶ τῶν ὁσιωτάτων μοναχῶν, κὴ ἐναργὲς τοῦτο πεποιήκαμεν, ἐν οἷς ἠδυνήθημεν τοὺς ὁσιωτάτους μοναχοὺς παρὰ μόνοις τοῖς τῆς πόλεως ἐπισκόποις, ὑφ' οὓς ἐστὶ τὰ μοναστήρια, τὰς συναγωγὰς ποιεῖσθαι· ἠβουλήθημεν ὡσαύτως καὶ θεοφιλεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, κὴ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, κὴ τοῖς ὁσιωτάτοις κληρικοῖς τούτῳ δοῦναι τὸ προνόμιον, ὥστε εἴ τις ἔχοι τινὰ πρὸς αὐτοὺς χρηματικὴν δίκην, πρότερον παρὰ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον ἰέναι τὸν ὑφ' ὃν τελεῖ, κὴ σὺν τούτῳ κρίνειν αὐτῷ, κὴ ἐγγράφῳ κρίσει ἀπολαύειν. κὴ, εἰ μὲν τῶν ἡμίσεων, μήτε συνοχλεῖν αὐτὸν, μήτε ἕλκειν εἰς δικαστήρια πολιτικὰ μηδὲ τῶν ἱερῶν αὐτὸν ἀπασχολεῖν λειτουργιῶν· ἀλλ' ἀγεράρχως κατιδεπάζεσθαι τῷ ὑπάρχοντι ζημίας χωρίς· κὴ λαμβάνειν τύπον ἴσως κὴ ἐγγράφου, εἰ τῶν τὰ μέρη βουληθείη τὴν αἴτησιν, κὴ ἀπομάχεσθαι τοῦς ἀλλήλοις ἑκάτερον. §. α'. Εἰ δὲ ἀφ ἑαυτῆς ἡ πρᾶγμα φύσιν, ἢ ἀφ ἑαυτοῦ ἴσως δυσκολίαν, ἀγνοῆσαι δυνατὸν τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τιμεῖν τῷ ὑπάρχοντι, τότε ἀδείαν εἶναι κὴ παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχοντίδας ἰέναι, κὴ τὰ προνόμια ἅπαντα φυλαττομένων, ὁπόσα τοῖς ὁσιωτάτοις κληρικοῖς αἱ θεῖαι διατάξεις δεδώκασι, κὴ δικάζεσθαι, κὴ πέρας ἐπιτίθεσθαι τῇ δίκῃ. κὴ ἅτως ἐλεύθερον γίνεσθαι πραγμάτων τὰ λαμπρότατον ἄρχοντα κτ' τὰς ἡμετέρους νόμους ἀσυδότως σὺν πάσῃ σπουδῇ κὴ τάχει τὰς δίκας τιμεῖν· ὥστε μὴ διὰ τοιαύτας αἰτίας τῶν ἱερῶν αὐτὰς ἀπασχολεῖσθαι πραξέων· κὴ δέον τὸν θεὸν ἱκετεύειν, κὴ τὰ ἱερεῖα προσπολεῖν προσῆκον, δικαστηρίων ἀνέχεσθαι κὴ τοῦ σκοτεινοῦ θορύβου, κὴ τῶν ἐγκυμόνων ταραχῆς ταῖς τῶν δικαζομένων ψυχαῖς. § β'. Εἰ μόνοι ἀεὶ ἐγκλημάτων ἀκούσονται, εἰ μὴ πολίτικοι, συντρέχει μὲν οἱ σωφρονοῦντες ἀρχοντες· ἐπὶ ᾧ τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ τῶν ἡγεμόνων ἔσωσαν δικαστῆ, μὴ ὑπερβαίνουσης τὴν δίκης μέλων δύο σωφρονίαν, ἀφ' ἧς σωφρόνισις γένῃ), ὥστε σώζεσθαι τὸ προσήκον πέρας. σκοπὸς δηλονότι ὢν, ὡς εἴγε τὰ δίκαια εἶναι τὰ ἀναγκαῖον νομίσειεν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν, κὴ ποινῆς ἄξιον κρίνειε, σώζεσθαι χρὴ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν, ἵνα τὶ τῶν πρὸς τῶν νόμων γίνεσθαι χεῖρας.

ΚΕΦ. α'.

ΕΙ μόνοι σκληρότερον εἴη τὸ ἀμάρτημα, δεόμενον σωφρονισμοῦ κὴ ἐπιτιμίων σκληροτέρων, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῶν κρινέτω, μηδὲν ἐπιφθονούντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν. ἐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοιούτους ὑποβεβοῦσθαι ὅλως ἐδὲ γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσι, δέον τὰ τοιαῦτα κὴ σκληροτέρως ἐξετάζεσθαι, κὴ ἐπιφέρεσθαι ψυχαῖς τῶν ἀμαρτανόντων ἀφ ἑαυτοῦ σκληροτέρων ἐπιτιμίων κτ' τὰς ἱερὰς κὴ θείας κανόνας, οἷς κὴ οἱ ἡμέτεροι καθηγηταὶ τὸν ἀπαιτοῦσι νόμον. Εἰ δέ τινες ἤδη σωφρονιστέρως ἐκρίθησαν δίκην, αὐτὰ μὲν τὰ πρῶτα ἐπὶ τούτοις χαίρειν, σώζεσθαι δὲ τὸ παρὰ τῶν ἡμῶν νενομοθετημένον, εἴτε ἐπὶ ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις εἴτε ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, εἴτε ἐπὶ κληρικοῖς, εἴτε ἐπὶ μοναχοῖς, τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐχόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ᾠδηγησάμενα ἡμῶν κὴ ἀφ ἑαυτῆς δηλήμμα νόμοι, ἀφ ἑαυτοῦ πεγγραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καθιστάτω, κὴ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττειν ἀσυδοτάτω. Dat. XV. Kal. April. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ τῶν ὁμοπατρίων κὴ ὁμομητρίων ἀδελφῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, κὴ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλοῖς παυσαχόθεν ἡ φύσις καινοργήμασιν ἐν τοῖς πρόσθεν χρωμένη (εἰρημένον ἤδη τοῦτο πολλάκις ἐν τοῖς νόμοις τὸ σωφρόνιον, εἰρήσθω) ἢ κὴ αὖθις, ἕως ἂν ἐκείνη τὰ ἑαυτῆς πρόσῃ) πολλῶν ἡμῖν εἰς χρείαν καθιστῶν νόμων. τοὺς γὰρ legitimas κὴ τοὺς cognaticas ἀρχαίους λέγουσι μὲν ἡμῖν κὴ οἱ πάλαι, κὴ οἱ ἐκ τῶν νόμων ἀρχαιότης τούτου λαβοῦσες κρίσεις κὴ εἰς ἡμᾶς, οἳ πολλὰ κὴ τούτων ἐπανωρθώσαμεν· ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς τι τοιοῦτον.

§. α'. Ηγάγετό τις γαμετὴν, κὴ παῖδες αὐτῷ γεγένασιν ἐξ αὐτῆς· εἶτα ἀπελθούσης ἐκείνης, ἄλλην πάλιν ἑτέραν, ἐξ ἧς πάλιν παῖδες αὐτῷ, τοῖς πρότερος ὁμοπάτορες μόνον, ἀ μὲν ὁμομήτορες εἶτα κὴ τελεύτησε γάμου, κὴ ποιεῖται παῖδας κἀντεῦθεν· μὴ ἢ τῷ αὐτῷ πλοῦτῳ ἐπὶ δευτέρου ἡ γυνὴ χωρεῖ συνοικέσιον, ἐξ ἧς ἑτέρας ἐποιήσατο παῖδας, τοῖς δὲ καὶ πρότερος ἀνδρὸς ὁμομητορίους μόνον, ἀ μὲν κὴ ὁμοπατορίους. τελευτησάσης πάντων τὸ μέλλος, συνέβη ἐπιτελευτῆσαι κὴ τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν, παῖδων τε κὴ ἀμφοτέρων γάμων, πολλὰς ἀδελφὰς καταλελοιπότα, τὰς μὲν ὁμομητορίους, τὰς ἢ ὁμοπατορίους, τὰς ἢ ὁμομητορίους τε ἅμα κὴ ὁμοπατορίους. Καὶ ὃ μὲν ἐξέβη τῇ φύσῃ καινόργημα, τοιοῦτόν πως ἐξέστι ἦ, τοιαύτης ἀρχῆς δεδομένης ἡμῖν παρ' αὐτῆς· ἕτερα μὲν ἐπινοῆσαι θέμενα, τοιοῦτο τι φέρειν δυνάμενα, εἴτε τελευτῇ ἀνδρὸς, εἴτε τελευτῇ γυναικὸς, εἴτε ἄλλων νομίμων γάμων ἀμφόρων τῶν ποιησάντων. τὸ ζητούμενον τοίνυν ἐκεῖνο ἦν, εἰσῇ εἰς τὸ τετελευτηκότος ἀδελφῶν κλῆρον δεῖ πάντας καλεῖν, τάς τε ὁμομητορίους τάς τε ὁμοπατορίους, τάς τε ἅμα μὲν ὁμομητορίους, ἅμα ἢ ὁμοπατορίους.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ τοίνυν φιλοσοφήσαντες τοὺς νόμους ἅπαντας ἐς ἠθροίσαμεν, τάς τε παλαιὰς, τάς τε ἡμετέρας, τοιαύτην οὐκ εὔρομεν ἀναφυεῖσαν ζήτησιν· πρόσθεν ἐστι αὐτῷ οὐ πολὺ χαλινῶσαι νόμῳ, κὴ σκοπῆσαι ὅπῃ τῶν ἀδελφῶν ἐστι πρὸς τὰ τελευτήσαντα τοῖς μὲν cognatica δίκαια, (ἅπερ ἡμεῖς τοῖς legitimois σωθήναμεν) τοῖς ἢ αὐτόθεν τὰ legitima. κοινώνων γὰρ αὐτῷ πρὸς τὸν πατρῷαν γονὴν, ὥσπερ ἐκεῖνοι πρὸς τὴν μητρῴαν. οἱ ἢ αὐτόθεν καθαρὸν εἶχον κὴ τὸ νόμον, κὴ τὴν φύσιν βοηθοῦσαν αὐτοῖς· διὸπ κὴ οὐκ ἦ αὐτῶν ἦσαν πρὸς ἑλκόντες μητρῴων κόλπων, κὴ ὧν αὐτοῖς ἡ οὐκ ἦ πατρὸς ἀπορῴα· κὴ τὸ παντραχόθεν γνήσιον, ὡσπέρ τι σύμβολον, αὐτοῖς ἐνέπεπτεν. Εἰ μὲν ἦν ὁ τοιοῦτος ἀδελφὸς προσῆκόν τε ἀπαλλάξαι κὴ τὸ νόμῳ κὴ τὰς ἀμφισοκτήσεις ἠδυνήθη, πρὸς

Source : BIU Cujas

ὡς Ἀλαθήκλω ἦλθεν ἀν, καὶ τῷ ἑαυτῷ γνώριμῳ ἐποίησε φανερὸν, καὶ οἱ τῇ γραφῇ τελευτήσαντος τοῦ κληρονομήσοντος. ἐπειδὴ γὰρ πρόξενον οὐκ ἠθέλησεν, ἢ οὐκ ἠδυνήθη, (πολλὰ γὰρ ἀνθρώπων, καὶ βασιλέως μυρία, καὶ αἱρίδιοι γίνονται) οὐδὲ ἡμῶν ὁ νόμος τῇ προσημάλῃ Ἀριστίωνι. §. α'. Βέλει γὰρ ὁ νόμος ὥστε τοὺς ἑκατέρωθεν κεκτημένους, καὶ ἅμα μὲ ὁμοπατρίους, ἅμα δὲ ὁμομητρίους ἀδελφοὺς, εἰς τὴν Ἀριστονίκου καὶ τελευτησάντος κλῆσιν εἶναι τὴν ἢ μόνον ὁμοπατρίων, ἢ μόνον ὁμομητρίων. καὶ ὁ καλὸς Πλάτων μοι δοκεῖ ἡμῖν ἡ φύσις ποικίλλεται, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτῆς τὰς τοιαύτας ἐφευρέσεις ἀποδεξόμεθα νομίμους, καὶ κρατοῦμεν, τοῖς τελευταίοις ἀποδιδόντες τὰ κάλλιω, καὶ τοὺς ἐλάττους ἐξίστασθαι αὐτοῖς οὐκ ἀναγκάζομεν. §. β'. Καὶ πολλά γε ἡμᾶς εἰς τοῦτο παρώτρυνε. παρὸ καὶ ἡμῶν νόμος, εἰ παῖς τελευτήσας παῖδας οὐκ ἔχων, ἢ εἰς τὰ ὄντα αὐτῷ μητρόθεν τυχὸν ἢ καὶ ἀπὸ γαμικῆς ἢ καὶ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀναβαίνοντα προσήκοντας τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου ἀδελφοὺς εἰς τὴν κλῆρον καλεῖ, εἶτα τοὺς ἐξ ἑτέρων, καὶ μεῖζον σθένος τὸ πατρῷον· ὅπως ἀποδείξει ἰῶ τῇ πάλαι ταῦτα τῶν ἡμετέρων νομοθεσιῶν ὠδῖνες. εἰ γὰρ καὶ πατρὸς ὄντος, αὐτὰ τὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἐξ ἑτέρου γάμου παραμιγέντα τοὺς ὁμομητρίους καὶ ὁμοπατρίους ἀδελφοὺς συμβαίνει ἀκάλυβόν ἐστι, κἂν εἰ μὴ πατὴρ ὕπεστι, ἀλλ' ἀδελφοὶ μόνον, παραμιγέντα τοῦ ἐξ ἑνὸς τοῦ γονέως μόνου συναπτόμενα τῇ τελευτησάσῃ τοὺς ὁμοίως μὲ ὁμομητρίους, ὁμοίως ὄντας ὁμοπατρίους οὔσης καὶ τούτοις συμβαίνον ἂν εἴη, τὸ παρὸν ἐπί τε τοῖς μητρῴοις καὶ τοῖς ἀπὸ γαμικῆς αἰτίας ἢ καὶ ἄλλοις ἀναφαιρετοῖς γενομθετημένον, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τοῦ τελευτήσαντος προσήκουσι κρατεῖν τε καὶ πολιτεύειν. Οὕτω τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ τούτῳ τοῦτο ἀνατέθεικε τῷ παρόντι, ὡς εἰρηται, κείσθω γράμμα. καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ τελευτῶν συνοικεσίων αὐτὴ παρῆλθεν ἡ καινοτομία τῆς φύσεως, ἐδέν κωλύει, κἂν εἰ τις ὑπόθοιτο καὶ δύο μόνων γάμων τὰς μὲ εἶναι μόνον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους, τὰς δὲ ὁμοπατρίους τε ἅμα καὶ ὁμομητρίους· κἂν εἰ τις ὑπαθλίαν δοίη τὰ συνοικέσια, καὶ ἔτι μᾶλλον τοιοῦτο τι γένοιτο· καὶ ἴσως εἰς τὰ τοιαῦτα τῆς γραμμάτων, ἔνθα τοιαῦται τινες εἰσάγουσι τάξεις ἀδελφῶν, ὁ νόμος ἐχέτω τὴν οἰκείαν ἰσχύν· καὶ ἀποκλειόντων οἱ διάφοροι δικαίοις τοὺς ἐνὶ μόνῳ χρῆσθαι δυναμένους.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ τοιοῦτόν ἐστι τὸ γένος, ἀλλ' ἢ μόνον κατέστησαν ὁμοπάτορες, ἢ ὁμομήτορες, καὶ τελευτήσειέ τις τῶν ἀδελφῶν· ταῦτα τοῖς ἑξῆς ἀνακείσθω νόμοις, οἷσπερ αὐτῶν ἤδη τὰς Ἀριστονίκου διετυπώσαμεν. χώραν μέντοι ἔτι ὁ νόμος ἐχέτω μὴ μόνον ἐπὶ τῇ ζήτησιν κινήσαντι γένει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς μὴ ταῦτα ἐσομένοις, ἢ ἔτι καὶ νεῦσι ῥητοῖς. ὥστε τὰ πρόσθεν, εἴτοι ἢ δικαστὴν ψήφῳ ἢ συμβατηρίοις ἀπήλαξε τύποις, ἐχέτω τὴν οἰκείαν τιμὴν, τοῦ δὲ νόμου μὴ δέομαι κρίσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ Ἀφ' τῶνδε ἔτι θείᾳ δηλώματα νόμων, Ἀφ' ὧν προγεγραμμένων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καθαστήτω, καὶ εἰς τὸ διὰ παντὸς παραφυλάττειν ἀσφαλέστατα. Dat. xv. Kal. Junii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πέ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Βασιλείδῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Τὸν μέγαν θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν Ἀφ' ἁπάντων ἐπικαλούμενοι, ἀσφαλόμεν πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ὧν τῷ διοικήσαι ὁ θεὸς ἡμῖν ἐπίστευσεν, ἀσόλως καὶ ἀνεπηρεάστως φυλάττειν· καὶ κωλύειν τοὺς πολέμους, ὃς οὐκ τῶν ἑαυτῶν ἀσφαλείας αἱρούμενοι, τοὺς κατ' ἀλλήλων ἐργάζονται φόνους, διπλῶν οὐ τούτου καθ' ἑαυτὸν τὴν ἡμωρίαν ἐπάγοντες, τοῦτο μὲ, ἵνα ἑαυτοῖς ἐπιφέρωσι, τοῦτο δ', ἵνα οὐ τῶν νόμων τὴν κρανίαν αὐτῶν κλαζόντων ὑφίσανται).

ΚΕΦ. α'.

Βουλόμενοι τοίνυν τοιούτων γενάτων τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθεροῦσαι, σωτείδομεν, τὸ τῶν ὁπλοποιίας ἔργον μηδένα μὲ ἰδιώτην ἐργάζεσθαι, μόνους δὲ οἰκείους τὰ ὅπλα κατασκευάζειν τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις καταλεγμένους ὁπλοποιίας, ἢ παῖς λεγομένους φαβρίκι. τοὺς δὲ ἐργαζομένους τὰ ὅπλα μηδενὶ παρέχειν ἰδιώτῃ. ἀλλ' ἐδὲ τοῖς ἐν τοῖς ἀριθμοῖς συγκαταλεγμένοις (ὃς ὁπλοποιοὺς καὶ δεπτάτους καλοῦσι, τοὺς παρὰ δημοσίᾳ κομιζομένους σπουδὰς) συγχωρῶμεν ἐργάζεσθαι ἢ τινι παρέχειν ὅπλα ἀλλὰ μόνον ἐπιμελεῖσθαι τῶν ὅπλων τῶν βασιλικῶν τῶν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς καταλεγομένων ἐν οἷς βασιλεύουσι. εἰ δέ τινα νέον κατασκευάζεσθαι, τοῦτο ἀφαιρεῖσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν εἰσφέρεσθαι δόμματι, ὡσπερθησόμενον τοῖς ἐκεῖσε ἀποκειμένοις δημοσίοις ὅπλοις.

ΚΕΦ. β'.

Ἀπὸ δὲ τοῦτο φυλάττειν βουλόμεθα καὶ τοὺς ἐν τοῖς πάγμασι τῶν βασιλικείων, οὓς κτλ. Ἀφόρους σωιζησόμεθα πόλεις, πάσαις ἐν αὐτοῖς καὶ τοὺς ὅπλα κατασκευάζειν εἰδότας· ὥστε καὶ αὐτοὺς μόνα τὰ δημόσια ὅπλα τε ἐν τοῖς δημοσίαις ὁπλοθήκαις ἐκφύσης πόλεως ἀποκείσθαι ἐπαναφορᾶν τε καὶ ἀνανεᾶν. Εἰ δή τινα νέον ὅπλον κατασκευάσαι, τοῦτο ὁμοίως καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν τῶν δημοσίων ὅπλων παρεχέτωσαν φυλακὴν, καὶ μηδενὶ ἑτέρῳ παντελῶς παρασκέπτωσαν.

ΚΕΦ. γ'.

Τούτου δὲ φυλάξεων οἱ ἐν τοῖς βασιλικείοις καταλεγόμενοι, κινδυνεύσουσι τῶν πατέρων τῆς πόλεων, ὑφ' ὃς αὐτοὺς τε τοὺς βασιλικείους ἐπέξαμεν, καὶ τῶν τῶν δημοσίων ὁπλοθηκῶν ἐπιμέλειάν τε καὶ παραφυλακὴν κατεστήσαμεν. ὥστε εἴ τινες φανεῖεν ἢ δεσπόται ἢ φαβρίκισιοι ἀμφιπαράσκοποντες ὅπλα, ἀποκόψουσιν οἱ κατὰ τόπον ἄρχοντες πυμνείους τοὺς τοιούτους κατοδάλλειν· ἀφὸς τῶν καὶ τὰ ὅπλα παρὰ τῶν τοιούτων ἀνημμάτων, πυμνημάτων χωρὶς, ἀφαιρεῖσθαι, καὶ σκευεῖσθαι τῷ δημοσίῳ. Τοιούτων τοίνυν παρὰ δ' ἀφικνουμένων ἡμᾶς θεῷ λατρεύοντες τὴν ἔννοιαν, ἀφ' δ' παρόν θεσπίζομεν νόμῳ, κτλ. μηδεμίαν πόλιν ἢ χώραν τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἔχειν ἄδειαν τὰς ἰδιώτας ἢ ἑτέρου τινὰ, ὅπλα ποιεῖν ἢ παρασκευὴν, ἢ καθ' οἱονδήν ἐμπορεύσεως τρόπον. ἀλλὰ μόνας τὰς ἐν ταῖς φαβρίκαις ἀναφερομένας ταῦτα κατασκευάζειν, καὶ εἰσκομίζειν εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν δόμαμμα. καὶ τοῦτο ἀφὸς τῆς ὑπεροχῆς τῆς μεγάλης παραφυλάττειν τῷ δοχῷ, φυλάττεσθαι γεσπίζομεν· ἀφορίζόντων δὲ τινὰς τῶν τῶν ὑπεροχῶν χαρτουλαρίων, ἐν τῷ σκευῖν πεπαμμένους τῆς φαβρίκων· κινδυνεύσουσι τῆς ἐν αὐτοῖς καθηκούσης ἐπιτηδείας, οἵ τε τὰ κτλ. τῶν δεδομένων τούτῳ πόλιν τε ἐν ἄλλαις πόλεσι τὰ ἡμετέρας πολιτείας ὁπλοποιὰς ἀνεῳγυῖαμοι, Ἀφανωλύσουσιν ἰδιώτας καὶ ἑτέρους τινὰς, πλὴν τῆς καταλεγομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς φαβρίκαις, τὸ τῆς ὁπλοποιίας μετιέναι, ζημίᾳ πρᾶγμα. καὶ ἐν οἷς ἂν εὕρωσι τόποις τινὰς ἰδιώτας τοῦτο τολμῶντας, ταῦτα ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τῷ δημοσίῳ καθοκυρεῖν δόμαμμα. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐργαζομένοις

cerat manifestam: & per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innumeræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem hæc lex, ex utroque [1] decoratos, & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini sunt, & nos non faciat hæsitare naturæ varietas: sed nos hujusmodi adinventiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quæ meliora sunt, & minores exæquari eis non patientes. §. 2. Plurima namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera nostra lex [2] si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita forte maternis [3] rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa quæ non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis, & post [4] hos patrem, quod probatio erat eo quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, & iis qui sunt ex aliis nuptiis, præponi consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, præponi iis qui ex uno parentum solummodo copulantur morienti, eos qui similiter quidem consanguinei, similiter autem uterini sunt, & his conveniens erit illud quod dudum & in maternis, & in iis quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, novitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse solum uterinos, alios autem consanguineos simul & uterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hujusmodi casibus ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum lex habeat suam virtutem: & excludant [5] duplici utentes jure eos qui uno solo uti possunt.

CAP. II.

Si vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hæc prioribus subjaceant legibus quæ eorum successiones disposuerunt. Locum tamen hæc lex habeat non solum in hoc casu, qui quæstionem movit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut judicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propriam decisionem, hujus legis judicio non egentia.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis & in perpetuum observare festinet. Dat. xv. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. Dom. JUSTIN. Aug. Anno xv. [6] ARIONE V. C. CONS.

TIT. XIV.

DE ARMIS.[7]

NOVELLA CONSTIT. LXXXV.

Imperator Justinianus Augustus Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum.

PRÆFATIO.

Magnum Deum & salvatorem nostrum Jesum Christum & ejus auxilium semper invocantes, studemus omnes subjectos nostros, quorum regimen crēdidit nobis Deus, illæsos [8] & sine calumnia [9] custodire & inhibere bella, quæ per suam considerationem susçipientes adversus alterutros operantur dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quam quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

CAP. I.

Volentes igitur hujusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifacturæ [10] opus nullum privatum operari, solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatoriis [11], aut qui dicuntur fabricensii [12]: eos autem qui operantur arma, nulli vendere privato [13]. Sed neque qui in [14] numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma: sed solum diligentiam habere armorum militum in numero constitutorum, in quibus militant. Si vero novum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento [15] adjiciendum ibi repositis publicis armis.

CAP. II.

Hoc autem observare volumus & eos, qui in ordinibus ballistariorum [16] sunt, quos per diversas statuimus civitates, ordinantes eos & arma facere: sancientes, ut & ipsi sola publica arma in armamentis [17] publicis uniuscujusque civitatis recondita corrigant, atque renovent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint, hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant.

CAP. III.

Hoc quoque custodiant, qui in ballistariis deputati sunt, periculo [18] patrum [19] civitatum, sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum armamentorum [20] diligentiam atque custodiam constituimus: quatenus si qui visi fuerint aut deputati aut fabricensii [21] vendentes arma, provideant per loca judices [22] eos suppliciis subdere, insuper etiam arma ab iis qui ea comparant, sine pretio auferre, & publico vindicare. Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per præsentem sancimus legem, *In nulla civitate aut provincia nostræ reipublicæ habere licentiam privatos aut alium quempiam arma facere aut vendere, aut quolibet mercari modo:* sed *solos eos qui inter fabricenses referuntur, hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentum:* & hoc à tua celsitudine, & qui post te susceperint cingulum custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos [23] chartulariorum, qui sub tua celsitudine in scrinio sunt constituti fabricensium, periculo quinque inter eos priorum [24] bonam opinionem habentes, & opportunos, qui & eos qui in hac felicissima civitate, & in aliis civitatibus nostræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant privatos, aut etiam alios quosdam citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in quibuscunque compererint locis aliquos privatos hoc audentes, hæc auferre, & opportunos [25] invenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis statuere,

1 Olim ita non fuit *l. 1 C. de legitimis heredibus.* Unde constat hodie, consanguineos & uterinos simul præferri consanguineis tantum vel uterinis tantum.

2 *l. ult. C. comm. de successionib.*

3 Decisio hujus Novellæ, Fratris sine liberis mortui hereditas defertur ad fratres ejus consanguineos, id est, ad fratres ex utroque parente conjunctos, non eos, qui tantum sunt ei uterini, vel ex eodem patre; in rebus ejus paternis, fratres paterni succedunt ex regula, Paterna paternis, materna maternis, de qua vid. *l. 13. C. de legit. hered.* In rebus aliunde quæsitis iidem consanguinei paternos vel uterinos excludunt: sunt enim conjunctiores, §. 1. *C. eod.* consanguineis deficientibus paterni, & uterini æqualiter succedunt in aliunde quæsitis: vid. quæ dicam ad *l. 13. in fin. C. de legitim. hered.*

4 Hodie pater vocatur in virilem proprietatis, *Nov. 118. c. 2.*

5 Duplici utentes jure, iis, qui uno tantum utuntur, sunt potiores.

6 XIII. id est, anno 539.

7 Περὶ ὅπλων, *Scr.* περὶ ὅπλων καὶ ὁπλοποιῶν. *7. Eccl. 9.* de armis & fabricensibus. *l. 7. §. 1. C. de fabricensibus: & qui arma gerere possint, Jul. const. 79.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 13. cap. 4.* ANS.

8 De jure principis dicam ad *Novellam 105. c. 2. in fin.*

9 Ut injustis litibus non vexentur.

10 Τῆς ὁπλοποιίας ἔργον.

11 Ὁπλοποιὸς, publicis fabricis, *Jul.* armamentis, *arcenauls.*

12 Φαβρίκησι, id est, fabricis.

13 Arma privatis vendere non licet, *ut hic*, multo minus licet arma ad barbaros exportare vel eis vendere, *l. 2. C. quæ res exportari.*

14 Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, id est, matriculis, *Julian. hic.* Numerorum fabricensibus nova arma fabricare non licet, licet tamen ea curare.

15 Ἀρμαμέντῳ, *Scrimg.*

16 Βαλλισταρίων.

17 Ἐν τοῖς δημοσίοις ὁπλοθήκαις, *Scr.*

18 Οἱ βαλλισταρικοὶ τοῖς πατράσιν ὑπάρχουσι τῶν πόλεων. *Basil.* vid. *Cujac. hic.*

19 Patres Civitatum hodie videntur esse qui Gallis dicuntur *Prevosts des Marchants & Eschevins*, sub eorum cura ballistarii erant ut ex hac Novella apparet.

20 Ὁπλοθηκῶν.

21 Φαβρικήσιοι, qui & fabricenses.

22 Ἄρχοντες, præsides provinciæ, *Jul. hic, n. 304.*

23 Quinque scil. *Jul. n. 305.*

24 Πρωτεύοντων. Primates scriniis appellat, *Jul. hic.*

25 Id est, idoneos.

Source : BIU Cujas

tuere, & in descriptione [1] nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: ut per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiant: hoc enim facto & subtiliter observato à prædictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, neque villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem utuntur. §. 1. Oportet ergo eos qui diriguntur à tua celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores confessionem [2] accipere etiam per loca judicum, & subjectorum eis officiorum, & civitatum defensores, & patres, quia nihil valebunt de cætero horum quæ à nobis prohibita sunt aliquid agere: sed quæ per præsentem sancita sunt legem, custodient, pœnam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magnæ quidem Alexandriæ judicem negligentem quæ à nobis sancita sunt viginti auri librarum exsolvere pœnam, & cingulo cadere: & hujus officium similiter auri librarum viginti dare pœnam, & capitale subire supplicium: aliarum vero provinciarum judices, damnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subjacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres civitatum trium librarum auri multari pœna, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, aut hoc agere valentibus non nuntient, sed latere permiserint.

1 Matriculam vocat *Julian. hic.* quæ & particula *l. 5. C. Theod. de domesticis & protectoribus.*

2 Κατάθεσιν depositiones, *Julian. hic.*

3 Arma portare prohibitum, vide *Socinum regula* 30.

4 *Edicto Justiniani* 8. *cap.* 3. Armorum genera observa.

5 Ἀπὸ καλῶν ὠμάτων ξυμήλεια. *Scrimg.* quæ parameria vocant *Julian. hic*, *n.* 300. Cedrenus τὸ ξυμήλιον τὴν κεφαλὴν αὐτὸ ἐξέτεμε. Porro ξυμήλεια dicuntur quod femori accingantur. Semispathia quæ hic appellantur, Vegetius 2. vocat Semispathas, eadem forma quæ *Tull.* 3. *de legibus*, Semilicas dixit.

6 Zabæ, loricæ, *Jul. Suid. in verbo* ζαβαρῶν.

7 Καὶ Κύπρος. Κύπρῳ δόρυ Hesych.

8 Μονοκόπια. *Scr.* monocontia, *Jul.*

9 Ζιβύννους. *Scr.* Zibynnos, quos missilia vocant. *Jul hic.* Ennius sibinas. vid. *Cujac. hic.* Hesychio ζιβυννία sunt λογχίδια μικρά. Glossis vero ζιβύνη est venabulum.

CAP. IV.

UT autem palam fiant quæ à nobis prohibita sunt à privatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut privatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curavimus. Prohibemus enim [3] privatos operari & emere arcus [4], & sagittas, & spathas, & enses, quæ vocare consueverunt semispathia [5], & quæ vocantur Zabæ [6], sive loricæ, & contos [7], & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia [8], & appellatos sitinnos [9], seu missilia insuper & aspidas, sive scuta, & galeas, seu cassides: non enim ista alii cuidam instruere sinimus, præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus. solos autem fieri & vendi à privatis, & privatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis utitur. Præsentem igitur legem generalem tua celsitudo in hac proponat regia civitate, nec non & per alias civitates nostræ reipublicæ ut omnes agnoscentes quæ placuerunt nobis, hæc observent.

CAP. V.

DEnunciamus autem futuris præsse hujusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt pœnas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. insuper nec ipsum ulterius permitti à nobis scrinium in hujusmodi adesse solicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo, & qui post te in cingulo fuerint, operi terminoque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic utilem reipublicæ custodierint.

ἰδιώτας τεχνίτας ἐπιτηδείως δύρειν δυνηθεῖεν, τύτες εἴτως βαλεθεῖεν, φρατηρίαις ἐκβαλεγλύφαις, ὃν ἀπογραφῆ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν ποιεῖν, ἢ ἐκπέμπειν ἡμῖν τὴν ἀπογραφὴν τ τεχνιτῶν, ὥστε ἀφ' ἑκάστης ἡμῶν διατυπώσεως ἐν οἰκείοις αὐτὲς καταπαύεσθαι τοῖς τόποις, ἐν οἷς εἰσὶ δημοσίαι φάσγανες· ἐφ' ᾧ δημόσια αὐτὲς ἐργαζομένας ὅπλα, ἢ τοῖς ἐκ τ δημοσίε σπίσης κομιζεσθαι. τύτε γὰρ νομίζομεν ἢ ἀκριβῶς φυλαττομένε τ ἐμπεσθέντ εἰρημένων ἀφορμὴν, ἀδεια παντελῶς ἐδενὶ δίδοσθαι, ἐπὶ τοῖς τὰς πόλεις οἰκέσιν ἰδιώταις, ἐπὶ τοῖς τὰ χωρία γεωργῶσιν ἀγρύπνοις, ὑπλοις κεχρῆσθαι καθ' ἑαυτῶν, ἢ φόνες τολμᾶν· ἢ συντείθεν πολλὲς ἀνθρώπες φονεύεσθαι, τὲς τ δημοσίας ὑστερεῖσθαι φόρες τ τῶν γῆν γεωργέντων, τὸ ζῆν ἀπολιμπανόντων, ἢ ὁρασμὸν ἀφ' ἑαυτ φόβον χρωμένων. §. α'. Δεῖ τ τὲς πιπτεμένες παρ' ἡμῶν τ σὺν ὑπουργίᾳ, σὺν τ εἰρημένε τ φανερῶν σκευῶν, μὴ τὸ κωλύσαι τὲς ἰδιώτας τ ὁπλοποιΐας, καθάπερ ἔσθ' ὅτε λαβεῖν τ τε κ' τόπον δόχοντων, ἢ τ πειθομένων αὐτοῖς πίζειν, ἢ τ τὰς πόλεις σκηδικάζοντων, ἢ πατέρων, ὡς ἐδενὶ συχωρήσαι τ λοιπῶν τ παρ' ἡμῶν τι κεκωλυμένων πρᾶξαι, ἀλλά τε ἀφ' ἑαυτ παρόντ θεσπίζειν νόμε φυλάξαι ποιῶν τὸ τε σὺν χρήσει, τὸ τε εἰς αὐτὸν ὑφορώμενος τὸν κεφαλικόν. θεσπίζομεν γὰρ τ μὲ τ μεγάλης τ Ἀλεξανδρείων πόλεως ἄρχοντα, πεντήκοντα τε παρ' ἡμῶν νενομοθετημένα, εἴκοσι χρυσᾶς λιτρῶν καταπίπτειν ποινὴν, ἢ τ δόχης ἐκπίπτειν· ἢ τὸν τύτε τάξιν ὁμοίως εἴκοσι χρυσᾶς λιτρῶν διδόναι ποινὴν, ἢ κεφαλικὸν ὑπέχειν τιμωρίαν· τὲς δ' τ ἄλλων ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ζημίαν μὲ δέκα λιτρῶν χρυσὶς ὑφίστασθαι, ὁμοίως δ' ἢ αὐτὲς ἐκπίπτειν τ δόχης ὑποκείσθαι, ἢ τὲς τύτων τάξεις. τὲς δ' σκδικὲς ἢ πατέρας τ πόλεων, τελῶν τε χρυσᾶς λιτρῶν ζημίᾳ καθέσιμον, ἢ τ εἰς κεφαλικὸν ὑπομένειν κίνδυνον, εἴ τι τοῦτο νόμιμον δόρυπτες μὴ πεμφησαν, ἢ τοῖς τῦτο πρᾶξαι δυναμένοις μὴ μηνύσαι, ἀλλὰ λαθεῖν συχωρήσαν.

ΚΕΦ. δ'.

ΟΠως δ' δῆλα καθίσταιεν τὰ παρ' ἡμῶν κεκωλυμένα καθ' ἑαυτῶν ἢ ἑτέρων τινῶν, πολλὰ τ ἐν τοῖς ἱεραῖς ἡμῶν φάσγανον ἀναφερομένων, γνέσεως ἢ ἰδιώτας πιπρασκέσθαι ὅπλα· ἢ τοῦτο ἀφ' ἑαυτ παρόντ νόμε σημεῖωσαι σωσείσαμεν. κωλύομεν γὰρ τὲς ἰδιώτας ἐργάζεσθαι ἢ ὠνεῖσθαι τύτα ἢ βέλη, σπάθας τε ἢ ξίφη, (ἅπαξ καλεῖν εἰώθασι πεντεμήνεια) ἢ τὰς λεγομένας ζάβας, ἤτοι λωρίκια, ἢ κοντὲς, ἢ τὰς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χῆμα γινομένας λόγχας, ἢ τὰ παρὰ Ἰσαύροις ὀνομαζόμενα μονοκόπια, ἢ τὲς τε καλουμένες ζιβύννους, ἤτοι μισσίλια· καθὲς τύτοις ἢ ἢ ἀσπίδας, ἤτοι σκυτάρια, ἢ καὶ κεφαλασίας, ἤτοι κασσίδας. ὁδὲ πεῖσι γὰρ ἑτέρῳ τινὶ καθοπλίζειν ἐφίεμεν πολλὰ τ καθαλεγομένων σὺ ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν φάσγανοις. μόνας δ' γίνεσθαι καθ' ἑαυτὰς ἢ ἰδιώτας πιπρασκέσθαι συχωρῦμεν μαχαίρας μικρὰς, αἷς σκ ἂν τις εἰς πόλεμον χρήσαιτο χρείαν. Τὸν παρόντα τοίνυν νόμον ἡ σὴ ὑπεροχὴ κ' ταύτῃ τεθῆναι τὴν βασιλίδα πόλιν, ἢ μέχρι ἢ κ' τὰς ἄλλας πόλεις τ ἡμετέρας πολιτείας· ὥστε πάντας γινώσκοντας τὰ θεσπισθέντα ἡμῖν, τοῦτο φυλάττειν.

ΚΕΦ. ε'.

ΠΑρεγλυκὸς δ' τοῖς μέλλουσιν ἐφεστάναι τῇ τοιαύτῃ θεσφυλακῇ χαρτουλαρίοις ἐκ τ εἰρημένε τ φανερῶν σκευῶν, ὡς ἐξ ἀμελείας ἢ μόνον χρημαλικὴς ὑποστήσονται ποινὰς, ἀλλὰ ἢ τὰς εἰς σῶμα τιμωρίας ὑφίστασθαι. ἢ τ στρατείας ἐκπίπτειν. ὥστε τὸ μηδὲ αὐτὸ τὸ σκεῦος ἔτι συχωρεῖσθαι παρ' ἡμῶν ὥστε τὸ τοῦτο παρεῖναι φρόντισμα, ἀλλ' ἑτέρως ἐπιτραπῆναι τὴν τ φανερῶν ἐπιμέλειαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάλθαι ἡμῖν ἢ ἀφ' ἑαυτὸν δὲ τ νόμε δηλήθεντα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἢ οἱ μετὰ σὲ τὴν ὀχλῶ ἔχοντες ἔργῳ ἢ πράξει παραδέχεσθαι σπεύσατωσαν, ἀγανάκλησιν ἡμετέραν ἢ αὐτοὶ δεδιότες, εἰ μὴ πρᾶγμα ὕτω λυσιτελὲς τῇ πολιτείᾳ φυλάξαιεν.

1 Matriculam vocat *Julian. hic.* quæ & particula *l. 5. C. Theod. de domesticis & protectoribus.*

2 Κατάθεσιν depositiones, *Julian. hic.*

3 Arma portare prohibitum, vide *Socinum regula* 30.

4 *Edicto Justiniani* 8. *cap.* 3. Armorum genera observa.

5 Ἀπὸ καλῶν ὠμάτων ξυμήλεια. *Scrimg.* quæ parameria vocant *Julian. hic*, *n.* 300. Cedrenus τὸ ξυμήλιον τὴν κεφαλὴν αὐτὸ ἐξέτεμε. Porro ξυμήλεια dicuntur quod femori accingantur. Semispathia quæ hic appellantur, Vegetius 2. vocat Semispathas, eadem forma quæ *Tull.* 3. *de legibus*, Semilicas dixit.

6 Zabæ, loricæ, *Jul. Suid. in verbo* ζαβαρῶν.

7 Καὶ Κύπρος. Κύπρῳ δόρυ Hesych.

8 Μονοκόπια. *Scr.* monocontia, *Jul.*

9 Ζιβύννους. *Scr.* Zibynnos, quos missilia vocant. *Jul hic.* Ennius sibinas. vid. *Cujac. hic.* Hesychio ζιβυννία sunt λογχίδια μικρά. Glossis vero ζιβύνη est venabulum.

TIT. XV.

UT [10] DIFFERENTES JUDICES AUDIRE INTERPELLANTIUM ALLEGATIONES, COGANTUR ABEPISCOPIS HOC AGERE: ET UT QUANDO IN SUSPICIONEM [11] HABUERINT JUDICEM, PARITER AUDIAT CAUSAM ET CIVITATIS EPISCOPUS: ET DE CAUTELA ALIA QUAM OMNINO OPORTET EPISCOPUM AGERE.

10 Ut præsidi suspecto in audiendis litibus adjungatur episcopus, *Index Reg.*

11 Vid. *Jul. constit.* 69. *num.* 260. & 250. & *sequentibus.*

NOVELLA CONSTIT. LXXXVI.

Imperatoris Justiniani Augusti edictum.

PRÆFATIO.

EX quo nos Deus Romanorum præposuit imperio omne habemus studium universa agere ad utilitatem subjectorum commissæ nobis à Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & læsione atque contritione privent: ne occasione litium, & allorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

CAP. I.

PRopterea igitur & in præsenti prospeximus præsens edictum ad omnes dirigere subjectos, & palam facere omnium civitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem adversus alium, sive [12] de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium & immobilium, seseque moventium, sive de criminalibus, prius interpellet clarissimum provinciæ judicem, & ut ipse secundum nostras leges examinet ea, quæ proponuntur, & unicuique justitiam servet. Si vero dum aliquis adierit judicem provinciæ, non meruerit justitiam tunc jubemus eum adire [13] suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum provinciæ judicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum ut omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni justitia secundum nostras leges, ut non cogatur peregre de sua patria proficisci: Si vero etiam sanctissimo archiepiscopo compellente judicem cum justitia determinare interpellantium causas, judex differat discernere negotium, & non servet litigantibus justitiam: jubemus sanctissimum civitatis illius episcopum dare ad nos literas ei qui non meruerit quod justum est, insinuantes quia coactus ab eo judex distulit audire interpellantem, & judicare inter eum & qui ab eo conventus est: ut hoc cognoscentes nos supplicia inferamus judici provinciæ, qui interpellatus ab eo qui injustitiam passus est, & coactus à sanctissimo archiepiscopo, non judicaverit quæ in dubitationem venerunt.

12 Lis est aut de pecunia, aut de re mobili, immobili, vel movente se, aut de crimine.

13 Si præses provinciæ preces provincialium contempserit, provincialibus licet de ea re conqueri apud Episcopum. *Jul. d. n.* 269.

14 Hinc sumpta est authentica, *Si vero*, *C. de jud.*

15 Episcopo scil. cum præside consistente, *Jul. n.* 250.

16 Vel more παραγνωσέως, eos audiant, *Jul. hic.* adde *Nov* 82. *c.* 4.

17 Sive scriptura.

18 Sententia.

19 *c.* 6. *in fin. J. eod.*

CAP. II.

SI [14] vero contigerit quendam nostrorum subjectorum in dubitationem habere judicem, jubemus sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo judice: ut ambo [15] per amicabilem conventum dissolvantur quæ dubia sunt: ut aut per annotationem [16] scriptis factam, aut cognitionaliter [17] judicetur inter litigantes: & forma [18] detur justitiæ legibusque conveniens: ut non cogantur nostri subjecti propter hujusmodi causas recedere [19] à propria patria.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Ὡστε ὑπερτιθεμένες τὲς ἄρχοντας ἀκέσειν τ δ' θεσπότ δικαίων, σωιλαύνεσθαι παρὰ τ ἐπισκόπων τῦτο πρᾴτειν. ἢ Ὡστε, ἰώνκα τὶς σὺν ὑπονοίᾳ ἔχῃ τ ἄρχοντα, σωακρατεῖν τ δίκης λαβεῖν τ τ πόλεως ἐπίσκοπον. ἢ Περὶ δ' τὲς ἐπηρεαζομένες ὑπὸ ἄρχοντ, τῷ ἐπισκόπῳ θεσπέναι. ἢ Περὶ ἑτέρας παραφυλακῆς ὑπὸ ἐπισκόπων ὀφειλόσης πάντως κρατυῦσθαι, παρὰ ἀρχόντων γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πε'.

Αὐτοκράτορ Ἰκσινιανὲ Αὐγύστε ἔδικτον.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΞ ὅτε ἡμᾶς ὁ θεὸς τῆ Ρωμαίων ἐπίστησε βασιλείᾳ, πᾶσιν πεφύκαμεν ἀσφαλῶς πάντα πρᾴτειν ἀεὶ τὰ θεῖς ὠφέλειαν τ ὑπηκόων τ ἐμπιστευθείσης ἡμῖν θεόθεν δ' θεὸς πολιτείας· κἀκεῖνα πρᾴτειν ἅπας πάσης αὐτὲς δυσχερείας ἢ βλάβες ἢ σωτελῆς ἀπαλλάσσ, ἵνα μὴ θεφάσεις δικῶν ἢ ἑτέρων τινῶν ἀποδημεῖν ἀναγκάζων τ ἰδίας πατρίδ, ἢ ἐπὶ ξένης πλανωμένες.

ΚΕΦ. α'.

ΔΙὰ τῦτο τοίνυν ἢ ἐπὶ δ' παρόντ σωείδομεν τὸ παρὸν ἔδικτον εἰς ἅπαν καταπέμψαι τὸ ὑπήκοον, ἢ δῆλον ποιῆσαι τοῖς πασῶν τ πόλεων ἢ τ κωμῶν οἰκήτορσιν· ἐφ' ᾧτε εἴ τις ἔχει τὶς ἀμφισβήτησιν θεός ἑτερον, εἴτε θεὶ χρημαλικῆς αἰτίας, εἴτε θεὶ ἀφαιρέσεως πραγμάτων κινητῶν ἢ ἀκινήτων ἢ αὐτοκινήτων, εἴτε θεὶ ἐσκληκότων· πότερον θεσπέναι τῷ λαμπροτάτῳ τ ἐπαρχίας ἄρχοντι, ἐφ' ᾧτε αὐτὸν κ' τὲς ἡμετέρες νόμες ἐξετάσαι τὰ θεσπισθέντα, ἢ ἐκβῆναι τὸ δίκαιον φυλάττειν. Εἰ δ' θεσπίσῃ τις τῷ ἄρχοντι τ χάριτας μὴ τύχῃ τ δικαίων, τότε κελεύομεν αὐτὸν θεσπελθεῖν τῷ κ' τ τόπον ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ, ἢ αὐτὸν πέμψαι θεὸς τ λαμπρότητα τ ἐπαρχίας ἄρχοντα, ἢ ἢ δι' ἑαυτ παρακαλέσαι θεὸς αὐτὸν, ἢ παρασκευάσαι αὐτὸν ἵνα πᾶσι τρόποις ἀκέσῃ δ' θεσπότ, ἢ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν μ δ' δικαίᾳ, κ' τὲς ἡμετέρες νόμες· ὥστε μὴ ἀναγκασθῆναι αὐτὸν ἀποδημεῖν τ ἰδίας πατρίδ. Εἰ δ' ἢ δ' ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ πεισθεὶς τ ἄρχοντα μ δ' δικαίᾳ ἀφλοσοφ τὰ τ θεσπότων προῄσματα, ὁ ἄρχων ἀφαιρεθήσ), ἢ κρινεῖ μ τῷ ὑπεθεσιν, μὴ φυλάξῃ δ' τὸ κελευσθὲν τὸ δίκαιον. ἐπιτρέπομεν τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ σκεῖνης τ πόλεως δέειν θεὸς ἡμᾶς γράμματα τῷ μὴ τυχόντι δ' δικαίᾳ, δηλοῦντα ὅτι ἐπειχθεὶς παρ' αὐτὸ ὁ ἄρχων ἀνεβάλετο ἀκέσαι δ' θεσπότ, ἢ ἀκριβῶς τὰ μεταξὺ αὐτὸ τε ἢ δ' παρ' αὐτὸ σὺν αἰτιάσει γνωμάτων. ἵνα τοῦτα γνόντες ἡμεῖς τιμωρίας ἐπιθῶμεν τῇ τ ἐπαρχίας ἄρχοντι, ἐφ' οἷς θεσπελυθεὶς παρὰ δ' ἀδικημάτ, ἢ ἐπειχθεὶς ὠφ' δ' ὁσιωτάτ ἐπισκόπ, ὁ διέφθειρε τὰ ἀμφισβητήμενα.

ΚΕΦ. β'.

ΕΙ δ συμβῇ πινὰ τ ἡμετέρων ὑπηκόων σὺν ὑπονοίᾳ ἔχειν τ ἄρχοντα, κελεύομεν τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ σωακρατεῖσθαι τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι. ὥστ ἀμφοτέρες ἢ κ' φιλικῶ συμβῆσαι ἀφλοσοφ τὰ ἀμφισβητήμενα, ἢ κ' παρασημείωσιν ἐγγράφον ἢ ἀφαγνωσκῶς ἀκρίνειν τὰ μεταξὺ τ δικαζομένων, ἢ τύπον δέναι τ τῷ δικαίῳ ἢ τοῖς νόμοις συμβαίνοντα· ὥστε μὴ καθαναγκάζεσθαι τὲς ἡμετέρες ὑπηκόες ἀφ' τοιαύτης αἰτίας ἀποξῶναι τ ἰδίας πατρίδ.

ΚΕΦ. γ'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. γ.

ΕΙ δέ τις οἰόμενος ἔχειν κατά τινος ἀγωγὴν οἱανδήποτε, μὴ τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι προσέλθοι, μηδὲ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ συντύχῃ, καὶ ὅταν ἔλθῃ συζῶσθαι χωρὶς γραμμάτων τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου. ἴσως ὅτι τοιαύτης καὶ αὐτὸς ὑποφήσει πρωτείας οἵας ἔμελλεν ὑπομένειν ὁ ἄρχων· εἰ γὰρ προσελθόντες παρ' αὐτῷ, οὐκ ἐπιτύχοιεν αὐτῷ φυλάξαι τὸ δίκαιον. Ταῦτα γὰρ πάντα γεγράφαμεν στενοίδομεν δι' ὠφέλειαν τῶν οἰκούντων τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, ἵνα μὴ ἀπολιμπανόμενοι τῶν ἰδίων πατρίδων, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ξένης κακοπαθῶσι, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν βλάπτηται. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ τοὺς ἄρχοντας προτρεπόμεθα, καὶ ὅρκον αὐτοὺς ὑποφέρειν ὠμόσαμεν, καὶ τοὺς ἐπιτρόπους αὐτῶν τοὺς ἐπιτηδείους, ἵνα ἐκάστῳ προσήκοντα αὐτοῖς τὰ δίκαια φυλάξωσι, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ μάρτυροι συμβῇ τινὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων παρ' αὐτῷ τῷ λαμπροτάτῳ τῆς χώρας ἄρχοντος ἀδικηθῆναι, κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν διακελεύεσθαι μεταξὺ τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος καὶ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου ἀδικεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. καὶ εἰ μὲν συμβῇ τὸν ἄρχοντα νομίμως ἢ δικαίως κατακεκριθῆναι τοῦ τε ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, τὸ ἴσον αὐτὸν ποιεῖν παντὶ τρόπῳ τῷ συντυχόντι κατ' αὐτοῦ· εἰ δὲ παρωσθείη ὁ ἄρχων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς ἡ αὐτὴ δίκη, εἰ μὲν εὕρομεν ὅτι δικαίως καὶ κατὰ τοὺς νόμους κατακεκριθείς παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, τὰ κελεύσαντα σὺν ἐποίησε, τοῖς ἐχάστοις ὑποληθῆναι πρωτείας τοῦτον κελεύομεν, ἐφ' οἷς ὀφείλων ἐκλείπει τοὺς ἀδικουμένους, αὐτὸς ἀδικῶν ὑφίσταται.

ΚΕΦ. ε.

ΚΑὶ τῷ πεισθέντι ἢ αὐτῷ πίστις ἀπορρήξῃ καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τοὺς προσόντας ἀπειλεῖν, μηδὲν νομιζομένους ἔχειν τι ἐγκεκλημένων παρὰ τῶν ἡμετέρων βασιλέων, εἰ μὴ τοῦτο φυλάξουσιν, παρὰ τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ὑποληθῆναι πρωτείας κελεύομεν, ἤτοι τὴν τετραπλασίονος δόσεως καὶ ποινήν.

ΚΕΦ. ς'.

ΕΙ μάρτυροι εὑρεθῶμεν τινὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων πρός χάριν τινὸς παρελθόντα τὸ δίκαιον, κανονικὴν αὐτῷ σωφρονισμὸν ἐπαχθῆναι κελεύομεν· ἵνα παιδεύσῃ μὴ φόβος θεοῦ τὰ δίκαια κελεύειν. ἵνα μὴ, διὰ τὸ μὴ τυγχάνειν τῶν δικαίων, ἀναγκάζωνται ἄνθρωποι καταλιμπάνειν τὰς ἰδίας πόλεις καὶ χώρας καὶ τόπους, καὶ προσῆκον συζῆσθαι.

ΚΕΦ. ζ.

ΕΝ ταῖς πόλεσιν αἷς οὐκ ἐνδημοῦσιν ἄρχοντες, κελεύομεν τοὺς ἔχοντας πράγματα, προσέναι τῷ ἐκδίκῳ, καὶ αὐτὸν διακελεύειν τὰ μεταξὺ αὐτῶν. εἰ δὲ οἱ τῷ δίκῳ ἔχοντες μὴ βούλοιντο τὸν ἔκδικον, ἀλλὰ τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον δικάσαι, καὶ τοῦτο κελεύομεν γίνεσθαι.

ΚΕΦ. η'.

ΟΥτε γὰρ μοναχὸν, οὔτε κληρικὸν, οὔτε ἐπίσκοπον κελεύομεν ἔρχεσθαι συζῆσθαι ἄνευ γραμμάτων τοῦ ὁσιωτάτου αὐτῶν πατριάρχου· ἢ εἰδέτωσαν ὡς ἀναξίως ἑαυτοὺς τοῦ χήματος ποιήσαντες.

ΚΕΦ. θ'.

ΕΙ δέ τις μαγιστριανὸς, ἢ ἐπαρχικὸς, οἱασδήποτε τύχης ὤν, λάθῃ πλείονα τὰ ἀφορτώλα τῶν ὑπαρχόντων τοῖς θείοις ἡμῶν διατάξεσι κελεύομεν πᾶσι τρόποις τῆς ἀρχοῦς τῆς ἐπαρχίας, κινδυνεύοντος ἰδίῳ, καὶ τὰ ἡμέτερα νόμιμα, τοῦτο ἐκπλεῖν, καὶ σωφρονισμὸν ἐπάγειν τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν. εἰ δὲ μὴ ἐκδικήσῃ τοῦτο ὁ ἄρχων, ἀδειαν δίδομεν τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ, μόνῳ τῷ θεῖ τετιμῆσθαι, καὶ οἷον ἔχει στρατείαν ἢ ἀξίαν ὁ τοῦτο τολμήσας ἵνα καὶ τῷ ἄρχοντι τὸν κίνδυνον ἐπάξωμεν, τῷ συγχωρήσαντι καὶ παρελθόντι τῶν ἡμετέρων κέλευσιν, καὶ αὐτὸν ὃ κελεύσωμεν τιμωρηθῆναι τὰ τοιαῦτα τολμήσαντα.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

Περὶ mortis causa δωρεᾶς ὧν βελτιόνων γινομένης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὰς τῶν βελτόνων κακουργίας μηδὲν δύνασθαι φέρειν βλάβος τῷ δημοσίῳ, ἀλλ' ἀντιπράττειν τὸν νόμον τοῖς τοιαύτοις βουλαῖς καὶ πάντα βουλόμεθα τρόπον. ἔγνωμεν γὰρ ὡς ἐπειδήπερ ἀπείπομεν τοῖς βελτόναις τὸν τῶν δωρεῶν τρόπον, ὃ συγχωρήσαντες αὐτοῖς κλῆσιν ἀκίνητον δωρεᾶς ἐδόκουν λαμβάνειν παραλιμπάνειν τοῦτον τὸν νόμον ἀγκῶνα, ἀλλὰ τὸ συναύγιον πάντως τὴν βουλὴν φυλάττειν· ἐκείνοι σοφιζόμενοι τὸν νόμον, ἐξεύρον τοιαύτας πανουργίας καὶ κακουργίας καθ' ὃν νόμος. εἰδότες γὰρ ὡς ἡμεῖς δυσχερῶς τὰς παλαιὰς νομοθεσίας ἀμφισβητοῦμεν περὶ τῆς mortis causa δωρεᾶς, πότερον δωρεὰ ἢ ληγάτον ἐστί· καὶ τὰς μὲν διαθήκας αὐτῶν εἰς δωρεὰν, πάντας ἢ εἰς πεῖσμα· τὰ δὲ πλείονα τὰ ἀκίνητα νομοθετῶν ἐκλέξαντες, ληγάτον αὐτῶν εἶναι παντελῶς ἀπεφώναμεν, καὶ μὴ πράξεως ὑπομνημάτων δεῖσθαι, ἀλλ' ἀδειαν ἔχειν ποιεῖσθαι αὐτῶν, καὶ ἐπιθέσεως αὐτῆς κρῆναι πάντας ὅρους, ἐξ ὧν ὁ δωρησάμενος βουληθῇ· καὶ εἰ τὸν πράξαντα, ἀδειαν ἔχειν ἀποτίθεσθαι καὶ αὐτῶν τῶν δωρεῶν τὰ μεταμελόντα τὰ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις δωρεαῖς ἀνακαλεῖσθαι· καὶ ἃς ἂν βουληθεῖεν ὅρους ἐπιτίθεσθαι ταῖς mortis causa δωρεαῖς, καθάπερ Ιουλιανὸς ὁ σοφώτατος νομοθέτησε. τοῦτο ὅπερ ἡμεῖς ἐν τῷ λϑ'. βιβλίῳ τῶν ἡμετέρων διγέστων ἐρράψαμεν· ἅπαντα γὰρ σωμελάβομεν ἐν βραχεῖ, τά τε τοῖς παλαιοῖς τά τε ἡμῖν διηρθρωμένα. τοῦτο τοίνυν εἰδότες, ὠήθημεν χρεὼν καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ποιεῖσθαι πᾶσι mortis causa δωρεὰς, καὶ ἐπιθέναι σύμφωνα καὶ τῷ νόμῳ, τὸ ἀναμφίλεκτον ἑαυτοῖς τὸ δωρεῖσθαι ἐπὶ τῇ δωρεᾷ μεταμέλον ἀνακαλεῖσθαι· ἄλλον ἢ ὅρον αὐτοῖς δοκοῦντα προσθέναι ταύταις ταῖς δωρεαῖς, ἵνα αὐτόθεν αὐτοῖς δῆθεν ἐξῇ ποιεῖσθαι δωρεὰς τὴν ἀνακλήσεως ἐλευθέρως, καὶ ὅτου πᾶς ἑαυτῶν ἐλαττῶν προσουσίας.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑίτοιγε ἐξ ὧν ἤδη νενομοθετήκαμεν, πάσης αἰτίας ἀνῃρημένης αὐτοῖς τοῦ πλέον τι δύνασθαι καὶ τελευτῶντα ἢ ἐν διαθήκῃ καταλιμπάνειν, ἢ κατὰ δωρεᾶς τρόπον ὑποποιῆσαι· ὅμως ἵνα ἔτι καὶ μᾶλλον αὐτῶν τὴν κακουργίαν πεύσωμεν, διὰ τοῦτο καὶ νῦν θεσπίζομεν, μηδενὶ βουλόντι, μηδὲ κατὰ mortis causa δωρεὰν, ἐξεῖναι δωρεῖσθαί τι πλέον ἢ μόνον καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς τρόπον, ἴσως σφῶν αὐτῶν ἢ τῶν οἰκείων παίδων γινομένης, ἢ κατὰ ποινὴν ποιήσεως, καθ' ὅσον ἡ ἡμετέρα διάταξις καὶ ἐπιτρέπει ἐπιδοῦναι γαμικαῖς ἐπείτοις ἄλλως αὐτὸς μὴ δύνασθαι δωρεῖσθαι πρᾶγμα ἀκίνητον, ἀλλὰ τοῦτο μόνον οἷς παρ' αὐτοῖς τοῖς βουλευτικοῖς ὑποκείμενα λειτουργίαις, μήτε αὐτοῖς τοῖς πράσεσι συγκεχωρημένης, καὶ τούτῃ κατὰ τὴν τῶν βουλευτῶν ποιεῖσθαι τὰς εἰρημένας mortis causa δωρεὰς εἰς ἅπαξ ἂν βουληθεῖεν ποιήσασθαι, καὶ ὅρας αὐτοῖς ἐπιθέναι· καὶ ἀποτίθεσθαι,

CAP. III.

SI quis vero existimans habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum provinciæ judicem interpeller, neque sanctissimum civitatis episcopum adeat, & ita [1] veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi civitatis: sciat quoniam & ipse tales sustinebit pœnas, quales futurus esset sustinere judex, si interpellatus ab eo non studuisset ei servare justitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatem eorum qui habitant per civitates & vicos: ne privati propriis provinciis, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim judices gratis facimus, & jusjurandum eos jubemus subire, ut unicuique interpellanti justitiam servent secundum nostras leges.

1 *Jul. num.* 251.

CAP. IV.

SI tamen contigerit quendam nostrorum subjectorum ab ipso clarissimo provinciæ judice lædi, jubemus eum adire [2] sanctissimum illius civitatis episcopum: & ipsum judicare inter clarissimum illius provinciæ judicem, & eum qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit judicem legitime & juste judicari à sanctimo episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei qui interpellavit adversus eum. Si vero refutaverit judex hoc agere, & pervenerit ad nos ipsa lis: si quidem invenerimus quia juste & secundum leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: novissimis [3] eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum ipsum opprimere reperitur.

2 Adde *l.* 4. *C. ad l. Jul. repetund.*

3 Id est, ultimis suppliciis. Ultimum supplicium mors, *l.* 21. *ff. de pœnis.*

CAP. V.

SEd etiam subjectum ei officium [4] jubemus cum omni studio & administrantes clarissimis judicibus interpellantes absolvere, nihil [5] accipientes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hæc non custodiant, subdi jubemus suppliciis [6].

4 Id est, officiales ministros apparitores.

5 *Jul. hic. n.* 253.

6 Ultimis *Jul.* aut quadrupli pœnæ & exolutioni illos subdi, *Scrimg.*

CAP. VI.

SI tamen invenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cujuspiam prodere justitiam, regularem [7] ei castigationem inferri jubemus: ut studeant cum timore Dei juste judicare: ne non impetrantes justitiam, cogantur homines relinquere proprias civitates atque provincias, & in [8] loca quælibet alia iniqua concurrere.

7 Id est, ex sacris regulis pœna subjicitur, *Julian. num.* 254.

8 Vid. *c.* 2. *in fin.*

CAP. VII.

IN civitatibus autem in quibus non sunt judices [9], jubemus eos qui habent causas, adire [10] defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem una cum sanctissimo episcopo judicare, & hoc agi præcipimus.

9 Præsides provinciæ.

10 *Jul. num.* 255.

CAP. VIII.

NEque autem monachum, neque clericum, neque episcopum jubemus venire huc absque [11] literis sanctissimi sui patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciunt indignos.

11 *Jul. num* 256. *Nov.* 6. *c.* 8.

CAP. IX.

SI quis autem magisterianus, aut præfectianus [12], aut cujuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum quam definitum est sacris nostris constitutionibus: jubemus omnibus modis judicem provinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si vero non vindicaverit hoc ipse judex, licentiam damus sanctissimo uniuscujusque civitatis episcopo nunciare nobis quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: ut & judici periculum inferamus permittenti & despicienti nostram jussionem, & ipsum quoque jubeamus puniri talia præsumentem.

12 H ἐπαρχικὸς *Scrimg.* agens in rebus, *Julian. hic. n.* 257.

TIT. XVI.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE [13] CURIALIUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

13 De diversis donationibus à curialibus faciendis *Julian. const.* 80. de donationibus factis à decurionibus. *Index Reg.*

CUrialium fraudes nihil posse ferre damni Reipublicæ, sed resistere legem talibus curiis [vel consiliis] omni volumus modo. Cognovimus enim quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare [14], neque in testamento relinquere ultra [15] tres uncias, sed dodrantem omni modo Curiæ servare, illi calumniantes legem, excogitaverunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim quod nos invenientes vetustos legum latores, dubitantes de mortis causa donatione utrum donatio an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam vero legatis, ea quæ pluribus [16] & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum [17] ipsam esse omnimodo decidimus, nec [18] confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam & inserere ipsi etiam certos fines quos donator voluerit, & si hoc fecerit, licentiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit pœnitere super talibus donationibus, revocare [19], & quos utique voluerit terminos inserere mortis causa donationibus, sicuti *Julianus* sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimo nono [20] nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus in brevi & quæ vetustis & quæ nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putaverunt oportere secundum modum hunc facere quasdam morris causa donationes & inserere pacta secundum legem ad auferendum potestatem sibi ipsi super donatione pœnitenti, eam revocandi. Alium vero terminum ipsis placentem addere ipsis donationibus, ut inde ipsis nimirum liceat facere donationes à revocatione liberas, & ita suas minuere substantias.

14 Inter vivos *Nov.* 38.

15 *Novell.* 46.

16 Id semper sequendum est, quod pluribus & optimis videtur.

17 Mortis causa donatio legatis comparatur, *l.* 4. *C. de mort. caus.*

18 Mortis causa donatio non eget insinuatione *l. ult. C. de mortis caus. l.* 15. *in fin. l.* 37. *ff. de mort. caus. §.* 1. *Inst. de don.*

19 Mortis causa donatio revocari potest.

20 *tit.* 6. *l.* 16.

17. 18. *ff. de mort. caus.*

CAP. I.

ETsi autem ex his quæ jam lege sancivimus adempta est omnis illis occasio plus dodrante relinquere queundi, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen ut adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc *Sancimus* nemini [21] curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, præterquam tantummodo per antenuptialis donationis modum pro seipsis aut propriis liberis factæ aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus: siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa, & ipsa secundum Novellæ nostræ constitutionis observationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus cæteris hominibus, exceptis [22] curialibus facere dictas mortis causa donationes in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renuntiare (siquidem hoc voluerint) pœnitudini

21 Nota regulam.

22 Decurio donare non potest etiam mortis causa. Donare tamen potest, dotis aut donationis propter nuptias causa.

concessæ

Source : BIU Cujas

concessæ circa pactionis revocationem: manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus, (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles, quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed jam lege statutum, & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, præter solos, ut dictum est, curiales: idque propter ipsam nostram erga rempublicam curam & studium.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & hac lege manifestata sunt, tua gloria custodire studeto, in primis utilitati Reipublicæ providentiam impertiens.

TIT. XVII.

DE DEPOSITO[1], ET DENUNCIATIONIBUS INQUILINORUM, ET DE[2] SUSPENDENDA ADMINISTRATIONE[3] PANUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

LItem nuper audientibus nobis (hoc quod in imperio publice sedentes multotiens agimus) orta est aliqua quæstio, quam resolvimus statim: hujusmodi vero discentes contingere multa communi & generali lege definire hoc justum esse arbitrati sumus.

CAP. I.

SI[4] enim quis ab aliquo capiat aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant: necessitatem habeat omne restituere aurum, aut res, conditionibus semel impletis: & nulla omnino licentia sit aliquibus[5] extrinsecus interdictionibus uti, & retinere depositi restitutionem: cum & alia multa privilegia[6] tam à præcedentibus legislatoribus, quam à nobisipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare: eum vero de rebus quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, litem sortiri, & justitiam & legem promereri: sed ne per hanc causam damnis magnis subjiciat eum qui interdictionem suscepit, & compellatur aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntarie cum deponente benigne agere: quod si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione: sed[7] etiam timorem inferre justum transgressoribus) sive perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, sive alium quemcunque casum fortuitum ipsum respicere qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est hujusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam[8] centesimæ agnoscere prohibentem accipere proprias: non solum si aurum fuerit quod depositum est, restitui vero prohibitum: sed & si aliæ res sint: ut hoc timore stultorum simul, & perversorum maligne versandi, in depositionibus homines cessent.

CAP. II.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur[9].

SEd & totum hoc quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipue civitate, & aliquos interdicentes eis qui ministrant publicas[10] annonas, & tesseras[11] accipiunt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio. Huic autem rei severius & difficilius illud est: multis[12] enim domos possidentibus in hac felicissima civitate[13], qui imbanchiti[14] non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi[15] vero ultra[16] eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: quidam vero & exules à magna hac fiunt civitate, & decidit omnino pensionum administratio iis qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus.

§. 1. Nemini[17] igitur damus hujusmodi licentiam: sed unusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non obdormiat: in liberalibus[18] autem perversitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem ejus ceciderit aut administratio panum, aut pensionum datio ex hoc accidens ipse sustinebit periculum, mox quod interdictionem[19] inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annonam: nihil enim horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum: super hoc & usuram & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerum quas non accipere per eum is qui secundum hunc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem aut in depositio, aut in aliis recipere rem propriam, non enim omnibus[20] est facile fidejussorem præbere nostris legibus, nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi[21] cum fidejussione fiat, fidejussorem enim omnino dandum idoneum non facile neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subjectorum volumus hoc custodiri à modo, & de cætero omni tempore, ut immortale sit hujus nostræ sanctionis juvamen Reipublicæ, quæ judicantibus quidem nobis in mentem venit, præsentem verolegem commune juvamen nostris peperit subjectis.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum observare festinet.

1 De rebus depositis, & de his qui denunciant, ut deposita non reddantur. *Jul. const.* 81.

2 De suspensione erogationis annonarum. *Index Reg.* De his qui denunciant ut civiles annonæ vel pensiones non solvantur. *Julian. hic, num.* 310.

3 Χαρηγία ἄρτων administratio panum, *ut hic.* Juliano est, civilium annonarum vel pensionum solutio.

4 Hinc sumpta est Authentica, *Sed jam cautum C. depos.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 2. *cap.* 1. *n.* 2. & 10. ANS.

5 Puta creditoribus. Creditor denunciare quidem potest depositario ne depositum reddat *l. ult. ff. de lege commissoria*, potest tamen eo invito depositarius depositum reddere, exacta cautione, quod hac Novella non tollitur. Ad hæc, cum hic dicitur aliquibus ne intelligas ipsum rei dominum, cui jus competit rei suæ vindicandæ, *l.* 9. *in fin. ff. de rei vind. l.* 31. *ff. depos.* Hac enim Novella repellitur denunciatio creditoris, non domini: prohibetur denique denunciatio non vindicatio.

6 Deposito non opponitur compensatio *l. ult. C. de compensat.* Depositum anteponitur privilegiis, *l.* 7. *in fin. ff. depos.* Chirographo deposito acceptæ rei, non opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ. *l.* 14. *C. de non num.*

7 Pene nihil est delicta prohiberi, nisi puniantur, *l.* 2. § 13. *ff. de orig. juris.*

8 Id est, trientes.

9 *Jul. hic, n.* 310.

10 Τὸ δημόσιον σιτηρέσιον ἢ καὶ ψήφους ποιεζομένους.

11 Tesseræ annonarum accipiebantur ab annonarum præfecto.

12 Græcus textus ita habet, πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βουκάνοντες, ἡνίκα μέλλοιεν τὰ ςεγανόμια παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν ἐπηρεάζουσιν ἐκ μαρτυρίας τοῖς ἐνοικίοις ςέλλοντες ὥςε μὴ καταβαλεῖν ἐπ' αὐτούς. id est, multi enim domos possidentibus in hac felicissima civitate invidentes, ut pensiones domorum ab inquilinis accipiant, denunciant testatione facta, ut ne inquilini pensiones solvant proprietario seu ædium domino.

13 Sensus est corruptus, quem ita restitue: Illud omnium incommodius est, quod plerique dominis ædium *invidentes*, die pensionis cedente, inquilinis denunciant, testato, ne pensionem solvant. 14 Mirum unde vox hæc, imbanchiti, irrepserit: nisi si stupidus & ignarus interpres τὸ *βουκάνοντες*, quod in Græco textu est, in hanc vocem nullius sensus commutarit. 15 Inquilini. 16 Id est, ultro ac libenter. 17 Denunciatione injusta creditoris; si quod detrimentum debitoris depositi fuerit illatum, creditor debitori damnum resarcire tenebitur. 18 Hic locus valde depravatus est: lege itaque: *illiberalibus autem & omni perversitate plenis abstineat interdictionib.* 19 Vid. *l. ult. ff. de lege commissoria.* 20 Fidejussorem invenire vel dare non est omnibus facile, *l.* 33. §. 2. *C. de episc.* vide quæ dixi ad *l.* 3. *Cod. de verb. sign. l.* 5. §. 1. *ff. ut legatorum seu fid.* 21 Defensio nulla est sine fidejussore.

εἶχε τῶν βελτιόνων, τῷ μεταμέλῳ τῷ ὠφελεῖ δ' συμφώνῳ τὸ ἀνακλήσεως μόριον μήτοι τὸ πρᾶγμα καὶ ἕτως ἐν τοῖς τῆς mortis causa δωρεᾶς ὅροις, (τοῦτο γὰρ προσνομοθετοῦμεν) καὶ τὰς τοιαύτας δωρεὰς ἰσχυρὰς τε εἶναι καὶ βεβαίας. ὅπως ὁ νῦν πρῶτον νομοθετοῦμεν, ἀλλὰ τὸ νομοθετηθὲν ἤδη καὶ νῦν δι' ἡμετέρας ἑρμηνεύομέν τε καὶ βεβαιοῦμεν φωνῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων προσώπων· δίχα μόνοι μόνων, ὡς εἴρηται, βελούτων. καὶ τοῦτο δὲ τῷ ὠφελεῖ τὸ δημόσιον πανηγυρικόν.

EPILOGUS.

†. Τὰ τοίνυν παρασκάψαντα ἡμῖν καὶ τῷδε τῷ νόμῳ δηλούμενα ἡ σὴ ὑπερέχουσα φυλάξαι πανσόφως, μάλιστα πάντων τὸ ὠφελείας δὲ δημοσίας πρόνοιαν πιθεμένη.

TITULUS XVII.

Περὶ παρακαταθήκης καὶ ἀναμφισβητήσεως ἐνοίκων, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας ἄρτων.

DIATAXIS ΠΑ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ ἰλλουστρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

PROOIMION.

Δίκης ἔναλγος ἀκριβωμάτων ἡμῶν (τοῦτο ὅπως ἐπὶ τῶν βασιλείων δημοσίᾳ καθήμενοι πολλάκις πειράμεθα) ἀνεφύη τις ζήτησις, ἣν διελύσαμεν αὐτίκα. τοιαῦτα γὰρ μαθόντες ἐπισυμβαίνειν πολλὰ, κατὰ μὲν νόμων διοίσειν ταῦτα δίκαιον ὑπελάβομεν.

ΚΕΦ. α'.

Εἴ γάρ τις τῶν ἀφ' ἑνὸς λαβοὶ χρυσίον ἢ πράγματά τινα ἕτερα παρακαταθήκης λόγῳ, ἐπί τισιν ὅροις, εἴτε ἔτει πεπαχθεῖσιν ἀναγκαίοις ἐχέτω πᾶσαν ἀποκατάστασιν τὸ χρυσίον ἢ τι πράγματα, τῶν ὅρων ἀπαξ πληρωθέντων. ἐδεμιᾶς παντελῶς ἀδείας ἔσης τισὶν ἐξωθεν παρακλείσεις χρῆσθαι, καὶ ἐπίσχειν τῶν τῆς παρακαταθήκης ἀποκατάστασιν· ἤτοι γὰρ ἄλλα πολλὰ προνόμια παρά τε τῶν ἡμῶν νομοθετῶν, πρός τε ἡμῶν αὐτῶν δέδοται· ἀδεια γάρ ἐστι τῷ κωλύοντι τὴν ἀπόδοσιν, τῷ μὴ πεῖσθαι τὸν τῆς παρακαταθήκης μὴ διενοχλεῖν, αὐτῷ ἢ πρὸς τῶν αὐτὸν ἀμφιβόλων τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα λαμβάνειν μέλλοντι τὸν δίκαιον λαγχάνειν, καὶ δ' δικαίᾳ καὶ δ' νόμῳ τυγχάνειν· ἀλλὰ μὴ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ζημίας μεγάλας ὑπάγειν τὸν τῆς ἀμφισβητήσεως δεξάμενον, καὶ ἀναγκάζεσθαι ἢ defensionas ἀποτίνειν, ἢ πρᾶγματα ἔχειν καὶ μηδὲ ἐκφυγεῖν δύνασθαι πρὸς τὸ παρακαταθέμενον δύνασθαι. εἰ δέ τι τοῦτο πράξειεν ὅλως, (δεῖ δὲ μὴ μόνῃ τῇ τῆς ἀμαρτημάτων δόξῃ δωλύσῃ κωλύσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ ἐπισείσῃ δίκαιον τοῖς παραβαίνουσιν) εἴτε ἀπώλειαν συμβαίη τῶν πραγμάτων ἢ τῶν χρημάτων γένεσθαι, καὶ τοῦτο δειχθείη· εἴτε ἄλλου οἱασοῦν τυχοῦσαν περίστασιν· αὐτὸν ὁρᾶν τὸ τῆς ἀμφισβητήσεως σείλαντα καὶ πρὸς μηδ' ἕν ἀφ' ἑνὸς γένεσθαι ἡ τοιαύτη ἀμφισβήτησις, τόκων τῶν χρημάτων τὸν ἀπὸ τελέτης ἐκατοστῆς ἐπιγινώσκειν τοῦ λαβεῖν τὰ οἰκεῖα κωλυθέντα· ἐ μόνον εἰ χρυσίον εἴη τὸ παραπεθειμένον μὲ, ἀποδεθῶσι ἢ κεκωλυμένον, ἀλλὰ κἂν εἴη ἕτερα πράγματα. ἵνα τούτῳ τῷ δεῖ τῶν ματαίων τὰ ἄμα καὶ βασκάνων τὰ ἀγνωμοσύνης ἐποχὴν ἄνθρωποι παύσωσι).

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν ἀφαιρεθέντων μὴ τελεῖσθαι τὰς ἀνόνας καὶ σιτηρέσια.

ΑΛλὰ καὶ ὅλον δὴ τοῦτο τὸ ὠφελεῖ τῶν περιφρενείων καὶ θεωρήσει καὶ πάσῃ κατὰ νόμων συνειδόμεν. ὁρῶμεν γὰρ σφόδρα συχνάζον τοῦτο ἐπὶ τῶν βασιλίδος τούτης μάλιστα πόλεως καὶ τινας παρακαλέσθαι τοῖς χρηγοῦσι τὸ δημόσιον σιτηρέσιον, ἢ καὶ ψήφους ποιεζομένους παρὰ τῶν ἀνόνων ὑπάρχειν, βλαπτομένους ἀναρτήσεσι τῶν χορηγιῶν, καὶ τὰ συνεῖδεν μόνον, ὡς εἰκὸς, περιφόμενον ἀποτρέπεσθαι τὰ χορηγίας, δι' ἧς αὐτὸ πᾶσα ποεζεῖ) δ' βίᾳ σφαλεῖσα. Τὸ δ' ἐπὶ τούτοις χαλεπώτερον καὶ δυσκολώτερον, ἐκείνο ἐστὶ πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ὡσπερ μέλλοιεν τὰ ςεγανόμια παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν, ἐπηρεάζουσιν, ἐκμαρτυρίας τοῖς ἐνοικίοις ςέλλοντες, ὥστε μὴ καταβάλλειν ἐπ' αὐτοὺς. οἱ δ' ἀσύμφοροι τούτοις δεξάμενοι, οἱ μὲ δι' ἀπορίαν ἴσως καταδύεσιν αὐτὰ, οἱ δ' ἐκδημοῦσι τῶν μεγάλης ταύτης γίνονται πόλεως. καὶ ἁπλῶς παντελῶς ἡ τῶν ςεγανομίων χορηγία τοῖς ἐντεῦθεν, ὡς εἰκὸς, καὶ μόνον ἀπεςεφομένοις, καθάπερ φθάσαντες ἐπὶ τῶν πολιτικῶν σιτηρεσίων εἰρήκαμεν § α'. Οὐδεὶ τοίνυν τοῦτο δέδομεν ἄδειαν, ἀλλ' ἔκεστιν εἰ τινα ἔχοι λόγον πρὸς τὸ ὑπόδικον τῶν αὐτῶν, μὴ τοῦτῳ μὲ ἐπικαθυδοῦτο, τοὺς δ' ἀνελευθέρους καὶ βασκανίας ἁπάσης μεστὰς ἐπινοεῖτο ἁμαρτυρίας ἢ γνωσκέτω ὡς εἴ τι τοιοῦτο πράξειε, καὶ παρὰ τὴν αἰτίαν τὴν αὐτὸ ἁμάρτησι ἢ τὰ τῆς χορηγίας τῶν ἄρτων, ἢ τὰ τῶν τῆς ἐνοικίου δόσεως τὸ ἐντεῦθεν αὐτὸς ὑποστήσεται κίνδυνον, ὥσπερ ἁμαρτυρίαν τοῖς ἐνοικοῦσιν ἢ τοῖς χορηγοῦσι τὸν ἄρτον ἐφείλειεν, ἢ ἀναρτήσειε τὸ σιτηρέσιον. ὁπόταν γὰρ τούτων πράττειν βουλόμεθα. ἀλλ' ἐξ ὧν τὰ ἁμαρτυρίας πράξειε, ἱκανίζομεν αὐτὸν πᾶσαν ζημίαν ἀποδώσειν τῷ κυρίῳ τῶν πραγμάτων, καὶ πρός γε καὶ τόκον τὸν ἀπὸ τελέτης ἐκατοστῆς ἐπιγινώσκειν τὰ χρημάτων, ἢ πραγμάτων ἄλλ' ἂν μὴ λαβεῖν οἱ αὐτὸν ὁ κῦρος τοῦτον τὸν τρόπον ἠδικημένῳ ἰσχύσειε. καὶ μή τις ἀντιπλέτω τὰς defensionas, ὅτι πάρεσιν αὐτῷ τῷ τὰ ἀπαιτήσεως κυρίῳ, δύνασθαι defensionα, ἢ ἐπὶ τῷ παρακαταθήκης, ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀναλαβεῖν τὰ οἰκεῖα. ὃ γὰρ ἅπασιν ἐστὶ ῥάδιον ἐκφυγεῖν ἐπὶ τῇ defensioni παρέχον τῶν ἡμετέρων νόμων μηδεμίαν defensionα παντελῶς ἀξιόλογον εἶναι πιθάνων, εἰ μὴ μετ' ἐκφυγεῖν πλείονος. ἐκφυγεῖν δ' πάντως δύσπορεῖν, ὃ τῶν ῥαδίων ὧδε τῶν δυνατῶν δύκλως ἐσί. Διὰ τοῦτο τοίνυν, ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων, βουλόμεθα παῦσαι παραφυλάττειν ἀπὸ δ' νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον· ὥστε ἀδύνατον εἶναι παῦσαι ἡμῶν τὸ νομοθεσίας τῷ ὠφέλειαν τὸ πολιτεύματι, δικάζουσι μὲ ἡμῖν ἐν νῷ χεομένης, τὸ δ' παρόντα νόμον κοινὴν ὠφέλειαν τῷ ἡμετέρῳ πειθοῦς ὑπηκόῳ.

EPILOGUS.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ σοὶ προστέτακται ἡμῖν, καὶ διὰ τῆσδε δ' θείας δηλούμου νόμου, ἔργῳ καὶ πράκτα σοὶ δοκοῦσαν καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς σοὶ διαφυλάττειν ἀσφαλῶς.

COLLA-

Source : BIU Cujas

COLLATIO SEPTIMA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΟΘΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθ'.

Αὐτοκράτωρ Ιϐστινιανὸς Αὔγϐστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τῶν νόθων ὄνομα τῇ Ρωμαίων νομοθεσίᾳ πρόσφατόν ἐστιν, ἐδέ τις ἰὼν πρὸς αὐτὸ φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ὡς ἔνφυλόν τι καὶ παντελῶς ἀλλότριον τῆς πολιτείας νομίζων. ὃν δὲ τῶν Κωνσταντίνου τοῦ δυσσεϐοῦς λήξεως χρόνων, ἐν τοῖς τῶν Διατάξεων συνεγράφη βιϐλίοις· εἶτα κατὰ μικρὸν εἰς μετριότητα καὶ φιλανθρωπον γνώμην οἱ αὐτοκράτορες μετελθόντες, νόμους ἔθεντο, οἱ μὲν καὶ δίδοσθαι καὶ καταλιμπάνεσθαί τι τούτοις παρὰ τῶν πατέρων ἀξιοῦντες, οἱ δὲ καὶ ἐπινοοῦντες τρόπον δι' οὗ τῶν νοθείας ἀπαλλαχθέντες τὸ ἔμφυτον γνήσιοι, καὶ τῶν πατρῴας οὐσίας μεταδοχοί. καὶ κατὰ μικρὸν καὶ εἰς ἐκείνους περιῆλθον αἱ νομοθεσίαι. καὶ ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους τε καὶ εἰς τοὺς μικρῷ πρὸ ἡμῶν ἀφικόμενον χρόνους, πολλῷ τὸ πρᾶγμα τῶν ποικιλίαν ἐδέξατο. καὶ ἡμεῖς οὐ διωλῶν ἔχομεν ἀπόθεσμα, πολλούς τε εἰς ἐλευθερίαν ἀγαγεῖν ἀνθρώπους ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν δουλείας, ἔκ τε νόθων εἰς γνησίους ἀναφέρειν. ὃ οὐ τοῦ τιμωρεῖσθαί τι καὶ ἀπαραιτήτως πρασσκτέον, ἀλλὰ τὸ κρεῖττον ἰᾶσθαι· καὶ φόβητρα μὲν τὸ κρεῖττον, συζήσειν δὲ πανταχόθεν τὸ ἄμεινον. Ἐπειδὴ τοίνυν πανταχοῦ τῶν Διατάξεων βιϐλίων (ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἔμπροσθεν τῶν βασιλεύοντων νομοθεσίας ἠρξάμεθα) πρῶτα νόθων γίνεται παίδων· πανταχοῦ δὲ καὶ ἐν τοῦ τῶν ἐπιτροπων ἡνύσμοι λόγῳ, πρῶτα τούτων τὰ μὲν νομοθετήσωμεν, τὰ δὲ εὑρόμενα ἤδη κατεπράσμεθα· καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ πολλὰς ἐποιησάμεθα περὶ τούτων Διατάξεις, τὰς μὲν ἐν τοῦ τῶν εἰρημένων ἀθροίσμασι Διατάξεων, τὰς δὲ καὶ μετ' αὐτό· ἵνα μὴ τὸ πρᾶγμα διεσπαρμένον ᾖ, καλῶς ἔχειν ὠήθημεν ἐν μιᾷ Διατάξει τὸ πᾶν συναγαγεῖν, ἢ τις ἀντὶ πάντων δέοιτο τὰ περὶ τῶν νόθων διορθῶσαί τε καὶ νομοθετῆσαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ παίδων νόθων.

ΠΡόδηλον γάρ ἐστιν ὡς τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐλεύθεροί τε ἅμα καὶ γενεσῶσι καὶ ἐν γνησίοις εἰσίν, οἱ δὲ, τῶν πρώτερον οὐκ ἔχοντες, ὕστερον γίνονται), ἔκ τε δουλευόντων εἰς ἐλευθέρας ἀνιόντες, καὶ ἐκ νόθων εἰς γνησίους οἱ δὲ, νόθοι τὸ εἶναι αὐτόθεν, καί τινες εἰσὶν αὐτοῖς Διαδοχαί. τοῖς δὲ ὅδε τὸ γένος νόθον ἐμπέφυκε, ἀλλὰ καὶ τούτῳ πεφύκασιν ἀνάξιοι. δεῖ τοίνυν ἡμᾶς ὅπως ποιήσασθαι τῷ Διατάξει, ὥστε μηδὲν ἀγνοῆσαι τῶν προειρημένων ἐπὶ τῶν νόθων κρατεῖν. ἐρῶμεν δὲ πρόσθεν νόμους τίνες μὲν καθεστᾶσι νόθοι, τίσι δὲ πρόσεισι προϊασιν εἰς γνησιότητα, (ὧν τὰς πολλὰς ἐξεύρομεν ἡμεῖς) τίνες δὲ εἰσὶν αἱ τούτων Διαδοχαί. καὶ ὅπως μὲν ἡ παλαιότης ἐχρήσατο τούτοις πικρῶς, ὅπως δὲ ἡμεῖς φιλανθρώπως ἐβοηθήσαμεν) δὲ ὅδε ὁκείνου τοῦ πνεύματος ὅδε τῶν νόθων ἀξιώσαι τῶν ἐν τῷ νόμων, καθάπερ εἶπεν), πρόνοιας. Ἡ μὲν οὖν φύσις ἐξ ἀρχῆς, ἰώμενα τὰ περὶ τὴν τεκνογονίας ὀνομάζεται, τῶν γραπτῶν ὕστερα κειμένων νόμων, ἀπιθάνως ὁμοίως μὲν ἐλευθέρους, ὁμοίως δὲ δούλους προήγαγε. τοῖς γὰρ δὴ πρώτοις γενέσιν οἱ πρῶτοι παῖδες ὁμοίως μὲν ἐλεύθεροι, ὁμοίως δὲ γνήσιοι παρὰ τὴν δημιουργίας ἐγίνοντο· πόλεμοι δὲ καὶ μάχαι καὶ ἡδοναὶ καὶ ἐπιθυμίαι τὸ πρᾶγμα κατήγαγον εἰς ἀλλοιότερον σχῆμα. δουλείαν μὲν γὰρ εὗρε πόλεμος, νοθείαν δὲ σωφροσύνης ἔκπληξις. ὀνόμασι τε αὖθις τὰ τοιαῦτα τῶν ἁμαρτημάτων ἰώμενος, ἐλευθερίαν τε τοῖς δουλεύσιν ἐμηχανήσατο, καὶ πολλά γε αὖ τούτων ἐπραγματεύσατο, τρόπους εἰσηγούμενος μυείας· αἱ δὲ βασιλικαὶ Διατάξεις ἀνέωξαν τοῖς σὺν ὀρθῷ ζηλοῦσι τὰς ἐπὶ τὸ γνήσιον ὁδούς. ὅπως δ' παρέργως ὧδε ἡμεῖς νομοθετήμεν, ὧδε τοὺς ὑπηκόους τῶδε τῷ νόμῳ παρημελημένους καλῶς κεῖσθαι βουλόμεθα. §. α'. Γνήσιοι μὲν ἐν πρώτοις Διάδοχοι ἀνθρώποις ἐξ ὧν συναλλάξωσι γάμων, ἢ μὴ πρώτοις συμβολαίων, ἢ καὶ τούτων χωρὶς· ὅταν πρὸς τὰς θηλείας τὰ ἀρρένων σωιόντων, ὥστε ἐξ ἀρχῆς ἔχειν πρὸς αὐτὰς γάμων γνησίων Διάθεσιν. καὶ τοῦτο μὲν συνῳφαντόμενον ἡμεῖς ὁρῶντες, νόμων διεκείναμεν, τί μὴ ἐπὶ τῶν ὑπὸ τύχης εἰς ἀξίας ἠρμένων, τί δὲ ὑπὸ τῶν μέσης δὴ τυγχάνοντες τῶν ἀνθρώπων καθεστώτες πράξεως δεῖ πρὸς ἀπόδειξιν γάμων γνησίων, τί δὲ τῶν λοιπὰ συγκεχώρηται πολλά. ὥστε τῶν γάμων τούτων πρόσιοντων, αὐτόθεν εἰσὶν αἱ Διάδοχοι πρόθυμοι. καὶ εἴγε σὺν τοῖς γνησίοις ἀριθμηθεῖεν, δύθυς ὁ νόμος ὑφηγεῖται τὰς τῶν Διαδοχῶν τρόπους, πολλὰ περὶ τούτων προσμαθυσόμενος. τὸ μὲν ἐν γνήσιον ὅταν πως ἔχῃ· τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐλεύθερον μέν, σὺν δὲ νομίμων δὲ πρέπον γάμων, ἢ καὶ σὺν δουλείᾳ πεφυκὸν, ἐλευθερίας μὲν ἀξιοῦται, μείζονος δὲ νόθου, τῶν τρόποι ποικίλοι πρὸς γνησιότητα φέρουσιν· ἃς Διαθεμησόμεθα, ὅταν καὶ τὰ λοιπὰ νομοθετήσωμεν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ πρώτου τυπίσι διὰ τὸ τῆς βουλευτηρίου ἐπιδόσεως τρόπου τῶν γνησιότητος.

ΠΡῶτος μὲν ἐν τρόπος αὐτοῖς γνήσιος ὑπῆρχεν, καὶ πρὸς πόλεως δύθυς ὠφελῶν, ὃν Θεοδόσιος ὁ τοῦ δυσσεϐοῦς τε καὶ νέας εἰσηγήσατο μνήμης. νενομοθέτηκε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τὸ δυνάσθαι τοὺς νόθους πεῖσαι ἢ πάντας ἢ τινας ἐπιδιδόναι τοῖς βουλευτηρίοις, ἢ τοὺς θυγατέρας ἁρμόζειν βουλευτοῖς. καὶ ἐπείπερ ὁ τρόπος οὗτος οὐκ ἀπλοῦ εἶχε τὴν νομοθεσίαν, ἀλλὰ ποικίλως πῃ τε καὶ τοῦ τῶν ἐπιδόσεων εἴρηκε πῃ τὸ μὲν τοῦ Διαδοχῶν, πῶς τε αὐτοὶ καὶ τίνων κληρονομῶσι, καὶ παρὰ τίνων αὖθις κληρονομῶσι)· δίκαιον ᾠήθημεν, τοῦτον δὴ πρῶτον τε τῶν νομοθεσίας Διαθέντες κεφάλαιον, ὅπως ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τρόπους τοὺς εἰς γνησιότητα φέροντας ἐλθεῖν. τὰ γὰρ ἑπόμενα εὐκόλως πάντοθεν ἕξει.

§. α'. Εἴ τις τοίνυν εἴη νόθων παίδων πατὴρ, εἴτε βουλευτὴς ὤν, εἴτε ἐλεύθερος βουλῆς, ἄδειαν ἔξει τούτου, ἢ τινας ἐξ αὐτῶν, (εἴτε γνησίων παίδων εἴη πατὴρ, εἴτε καὶ μὴ, μόνων ὄντων νόθων) ἐπιδιδόναι τῷ βουλευτηρίῳ. κἂν εἰ τυχὸν ἐλλιπρίας ἀξίας εἶεν οἱ παῖδες ἐπειλημμένοι. πολλοὶ εἰ μὴ τηλικαύτης ἦσαν ἀνθρώπους, κἂν εἰ βουλευτικὰ καθεισήκεσαν, τοιούτης ἐλευθερίας ἐποίει τὸ τύχης. ὁ δὲ τῆς ἐπιδόσεως τρόπος, εἴτε ἡδίοιτο παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπὶ σεμνοῖς, ἰώμενα τὰς σὺν κοινῷ τὸν ἡδὺ ἐπιδοίη. τοῦτο μὲν ἐπὶ Φιλοκάλῳ πέπραχε) νόθῳ παιδὶ βουλευτῇ παρὰ τοῦ πατρὸς σὺν τῇ Βοσπρινῶν ἡγουμένῃ, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἀνειπόντι κατὰ τὸν ὁκείνου ζῆλον, καθάπερ ἡ Λέοντος τοῦ δυσσεϐοῦς λήξεως γεγραμμένη φυσὶ διάταξις. εἴτε ἐν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡδίοιτο τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀναρρηθεὶς βουλευτὴς, εἴτε αὖτον ὁ πατὴρ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἐπιδοίη, εἴτε πλουτοῦντα σὺν Διαθήκῃ γραψεῖς δεῖν γίνεσθαι βουλευτὴν, εἴτε ὁκείνῳ ἕλῃ) τῷ γεγραφότι γνησίου δύθυς γίνεται, τὸ νοθείας καθάπαξ ἀπαλλαγῆναι. Εἰ δὲ καὶ πλουτήσαντος τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν ὁ παῖς ἢ οἱ παῖδες ἐπιδοῖεν, σὺν ὕσῃ ῥᾳστὶ γνησίας γονῆς· καὶ ὅτως ἔσονται γνήσιοι τε καὶ βουλευτικοί.

TIT. I.

QUIBUS MODIS NATURALES [1] EFFICIUNTUR SUI, ET DE EORUM EX TESTAMENTO SIVE ABINTESTATO SUCCESSIONE.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss per Orientem pratoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

NAturalium nomen Romanæ legislationi dudum non erat in studium, nec quælibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republica putabatur: à *Constantini* vero piæ memoriæ temporibus in constitutionum scriptum est libris [2]. Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam Imperatores transeuntes, leges posuerunt: alii quidem & dari & relinqui aliquid eis à patribus concedentes: aliqui autem etiam adinvenientes modum per quem naturali jure priore [3] liberati legitimi fierent, & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes [4] processerunt hujusmodi legislationes: & quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore servitute, & ex naturalibus ad legitimos elevare: non enim ultio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum, quidem quod malum est, inveniendum [5] vero undique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice [6], quem ex omni priorum imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam vero in [7] libro Institutionum: de his autem nos constituimus, aut jam perfecta comperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in prædictarum collectione constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus, in una constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea quæ de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.

CAP. I.

De liberis naturalibus.

PAlam namque est, quia hominum alii [8] quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos sunt: alii vero hoc prius non habentes, postea fiunt, & ex servis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alii vero ex ipso hoc naturales sunt, & quædam eis successiones existunt: alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni [9]. Oportet igitur nos ita facere constitutionem, ut nullus ignoret quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes legem, qui consistunt naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos, (quorum plurimos invenimus nos) & quæ sunt horum successiones, & quomodo quidem vetustas usa est his amare, quomodo nos humane. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturalium digni sint, sicuti diximus appellatione. Natura [10] siquidem ab initio, dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filii, similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à [11] creatura fiebant: bella vero & lites, atque libidines & concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema. Servitutem namque invenit bellum [12]: naturales autem castitatis [13] casus: lex autem rursus hujusmodi delicta curans libertatem [14] servis molita est, & multum de his tractavit, modos introducens dena millia, imperatoriæ vero constitutiones aperuerunt eis [15] quæ non recte facta sunt, ad jus legitimum vias quod non transitorie neque nos sancimus, neque subjectos hanc legem negligenter audire præcipimus. §. 1. Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis [16], quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad fœminas masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum [17]. Et hoc enim in calumnia positum nos respicientes, lege decrevimus, quid in [18] iis quidem, qui fortunæ dignitate provecti sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem [19] legitimarum nuptiarum: quid vero deinceps permissum est plebi [20]. Quapropter nuptiis [21] procedentibus, ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos [22] connumerentur, mox lex introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum igitur jus sic se habet. Quod vero non est hujusmodi, sed liberum quidem, non [23] tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in servitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi varii ad jus legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

CAP. II.

De primo (hoc est per oblationem curiæ) modo legitimationis.

PRimus itaque modus est legitimi juris existens civitatibus mox utilis, quem Theodosius piæ & novæ introduxit memoriæ. Sanctum namque est ab eo, *ut possit naturales filios, aut omnes, aut aliquos offerre curiis, aut filias curialibus* [24] *copulare:* & quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed varie & de oblationibus dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum heredes existant, & qui rursus ad jus eorum hereditarium accedant: justum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulum, ita ad reliquos modos qui ad legitimorum jus ferunt, accedere: quæ enim inde sunt facile omnino est dicere. §. 1. Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, sive curialis existens, sive liber à curia, licentiam habebit, omnes, aut quosdam ex eis, sive legitimorum sit filiorum pater, sive etiam non sed solummodo naturalium, offerre curiæ [25], licet forte illustris digni. tatis sint filii suscepti: nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus sive fiat à patre adhuc superstite, cum quispiam in commune filium offerret, (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio, curiali à patre in Bostrenorum [26] civitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut à Leone piæ memoriæ scripta dicit constitutio: sive ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, sive eum pater sub gestis monumentorum offerat, sive moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem: deinde ille amplectatur scripturam: legitimus mox fiet, naturalium jure omnino liberatus: sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filii offerant: non existente quidem legitima sobole, etiam sic erunt legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis

1 Περὶ τῶν νόθων. De liberis naturalibus, vide *Julian. const.* 82. de filiis naturalibus, *Index Reginæ*. adde *Novell.* 74. 4. *C. Th.* 6. 2. *l.* 1. 5. *Cod.* 27. *de natural. lib.* Goth. Vid. in hanc Novell. Gudelin. *de Jure Novissi. lib.* 1. *c.* 16. & *lib.* 2. *c.* 10. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 12. & *part.* 7. *cap.* 6. ANS.

3 Id est, pristino naturalium jure.

4 Nepotes, ut & filii legitimari possunt.

5 Bono melius inveniri potest.

6 *d. tit. de natur. lib.*

7 Ἐν τῷ τῶν ἐπιτρόπων λόγῳ. *Scr.* id est, in tractatu de tutoribus, intelligit autem legem ultimam *C. de confirmand. tutor. leg. ult. Cod. quando mulier tutelæ offic. fung.*

8 Personarum divisionem observa. Hominum alii liberi, alii libertini, alii servi, adde *l.* 4. *in fin. ff. de just. & jure*, alii legitimi, alii naturales tantum, alii legitimati, alii ne naturalium quidem nomine digni sunt. *Goth.* Vid. Gudelin. *de Jure Novissi. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 2. ANS.

9 Incestuoso concubitu natos intelligit.

10 *c.* 9. *§. cod. Novell.* 74. *c.* 1.

11 Παρὰ τῆς δημιουργίας, id est, ab ipsa procreatione.

12 Primæ servitutes bello inventæ. *l.* 5. *ff. de justitia l.* 4. *l.* 5. *ff. de statu hominum.*

13 Σωφροσύνης ἔκπλωσις.

14 Manumissionis beneficium.

15 Τοῖς ἐκ ῥᾳστῶς γενομένοις, id est, his qui recte nati non sunt. Naturales enim ex obliquo descendunt.

16 Nati ex legitimis nuptiis, legitimi sunt parentum successores.

17 Nam citra affectum nuptiarum. conjunctio nuptias non efficit. Conjunctio non probat nuptias, sed affectus.

18 Hominum alii in dignitate positi, alii in mediocri statu, alii plebeji.

19 Probationes aliæ requiruntur ad nuptias clarissimorum arguendas, aliæ ad reliquorum hominum demonstrandas.

20 Vid. *Nov.* 74. *cap.* 4. 5.

21 Justis nuptiis susceptis, certum jus succedendi habent.

22 Legitimi liberi, jus certum succedendi habent.

23 Liberi quæsiti extra nuptias legitimas, vel in servitute, jus certum succedendi non habent.

24 Vid. §. 1. *ff. eod.*

25 Oblatione Curiæ filii legitimantur *in pr. & cod.* §. 13. *Inst. de nupt. l.* 3. *l.* 4. *C. de nat. lib.*

26 Ex hoc loco legendum est in *l.* 4. *C. de nat. lib.* Bostra, non nostra. Bostra autem est civitas Arabiæ, *Novell.* 102.

Source : BIU Cujas

1 Nati ex vico aut villa fiunt naturales oblatione Curiæ.

2 Id eſt, cujus in territorio vicus eſt. *Jul. hic.* Probatur ita territorium civitatis alicujus, jure in eo exigendi vectigalis, *l. 4. §. 2. ff. de cenſibus.*

3 Liberi naturales offerri Curiæ poſſunt vel à patre, vel ab avo & aſcendentibus, vel à ſeipſis.

4 Naturales non fiunt legitimi oblatione Curiæ, legitimis liberis exiſtentibus, *§. 3. in fin. J. cod.*

5 Julianus id ita explicat. Ubi quidem parens dat, non impediunt legitimi filii: ubi filius ſeſe dare voluit, impeditur filiis legitimis ſuperſtitibus adde *l. 9. C. de ſuis & legitim. lib.*

6 Byzantium ac Roma, ſedes imperii, ſenatum habent non Curiam. Quæritur ergo qua ratione oblatione curiæ naturales ſuos filios legitimos poſſint facere? Permiſſum eſt Romanis ac Byzantinis tali caſu Curiæ alicujus metropoleos liberos ſuos naturales offerre. Plures enim metropoles ſub regiis urbibus erant conſtitutæ.

7 Naturalis legitimatus oblatione Curiæ ſuccedit patri ab inteſtato.

8 Legitimato parens donare poteſt, quantum legitimo.

9 Legitimatus oblatione Curiæ, munus Curiæ non poteſt effugere, etiamſi patris, per quem legitimatus eſt, ſucceſſione abſtineat.

10 Oblatione Curiæ, filius fit legitimus, ſed tamen ei ſoli per quem oblatus eſt, fit legitimus, non autem aliis perſonis aſcendentibus, deſcendentibus, aut collateralibus, etiamſi poſſit heres ab hi inſtitui.

11 Legitimato parenti liberi ac nepotes curiales ſuccedunt. Non curiales certa parte ſuccedunt: pars reliqua ad Curiam defertur, ſi partim curiales, partim non curiales parens reliquit: illi novem uncias, hi tres conſequentur.

12 Νομικώτερον, id eſt, cuinam lex magis defert patris ſucceſſionem, quam filio? Filius, ergo heres. Hoc utitur argumento Paulus Apoſtolus epiſtola ad Galatas *c. 4. verſ. 7.* vide *l. 11. C. de ſuis & legitimis. l. 7. ff. de bonis damnat.*

13 Curiali ſine liberis mortuo, quomodo ſuccedatur.

14 Quomodo liberi naturales ſuccedant legitimato parenti.

15 Naturalis filius à parente Curiali ſcriptus heres, tacite intelligitur oblatus curiæ, & ita legitimatus.

16 Supplementum legitimæ datur legitimato, & ſic lex *omnimodo C. de inoffic. teſtament.* pertinet etiam ad legitimatos liberos.

offert curiæ non legitimos filios: qui vero per ſemetipſum ad hoc procedit, tunc ſolummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum exiſtit. Hoc itaque de oblationibus ſit, quod indifferenter ſancitum eſt à nobis, in hac præſenti lege reconditum: non autem ſimpliciter neque fortunæ oblatione: oportet enim & modos facere manifeſtos ſecundum quos offerantur. §. 2. Si quis igitur ex qualibet oriatur civitate, ſive curialis, ſive etiam liber hujuſmodi ſit fortuna: licebit ei ſuum naturalem offerre filium curiæ illius unde oritur civitatis. Si vero [1] nec civis ipſe conſiſtat, ſed ex villa quadam aut vico ſit oriundus: illi à patre offeratur civitati, aut ſemetipſum offerat, ſub qua civitate villa aut vicus tributa perſolvit [2]. Palam vero eſt, quia ſiquidem pater eum, aut avus offerat, aut aliquis aſcendentium parentum, & liberos habens filios: hoc agere poterit: ſi 3 vero ipſe quiſpiam ſemetipſum offerat, hoc permittimus, cum 4 non alii legitimi ſunt fratres.

§. 3. Si tamen aliquis offerre volentium ſuos naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur civitate, aut ex ſeniore Roma, huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim oblationem celebrare: & hanc eſſe regulam etiam in filiabus, ut jungat 5 eas curialibus aut ex civitate ipſa ex qua orti ſunt, aut ſub qua villa aut vicus tributa perſolvit, aut ſi quis liber ſimul & Romanus, aut Byzantius fuerit, cuicunque curialium alterius cujuſpiam, metropolis [6] tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia eſt, & iſte modus placet juris legitimi, quia damus curialium naturalium exiſtenti ſolummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ ſecundum quod prædictum eſt. Et adhuc amplius ſancimus de cauſa, ut vel ſi non pater offerat, liber autem ſemel filius fiat: poſſit & ſemetipſum offerre curiæ, etiam hic legitima non exiſtente prole.

Cap. III.

De ſucceſſione curialium.

ET quoniam varie etiam de hujuſmodi perſonarum ſucceſſione ſancitum eſt: non videtur abſurdum nobis & de ſucceſſione, ſicut prædiximus, terminare. Si quis igitur naturalis ſecundum hoc ſchema, (id eſt oblationis) fiat curialis: erit patri & ab inteſtato 7 ſucceſſor & ex voluntate: nihil diſſimilis legitimis, & ex donatione [8] percipere poterit patris: ita tamen, ut non amplius habeat uno horum qui ab initio legitimi ſunt, & inter omnes minus habente. Cum ſemel autem illi ſuſceperint oblationem, & propterea ad jus legitimorum aſcenderint: non ſinimus eos abſtinere ſe patrum hereditate, aut videri quaſi donationem in ſe factam, & ratam habitam ab eis, relinquere, & fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam (ſicuti dudum à nobis dictum eſt) habebunt menſuram. §. 1. Si vero ab initio refutaverint oblationem, manere liberi præponentes, licet naturales quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur poſtea aut in totum, aut ex parte poſſidere res donatas, aut relictas ſibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino, curiali fortuna etiam inviti [9] ut non adulterari nobis videantur legiſlationem & lucra quidem venentur, quæ occaſione oblationis ſint: repellant autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. Et hoc ſimiliter ſancimus & in maſculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus: nulla exiſtente differentia ſive per maſculos quiſpiam curiæ munera agat, ſive per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios novos adjicere prioribus curialibus filios eorum.

Cap. IV.

FIlium vero per hujuſmodi cauſam factum legitimum, ipſi ſoli [10] genitori legitimum facimus, non etiam extraneæ cognationi patris, (dicimus autem & ex quibus ille natus eſt, & qui ex utroque ſunt, & qui ex eo proceſſerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem filium ſolummodo patri legitimum fieri ſucceſſorem, nullum tamen habere participium ad aſcendentes, aut deſcendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut illos aliquod habere participium ad illorum ſucceſſiones: æquum etiam ei dantes privilegium, ut ſicut nec cognatis patris ſit iſte ſucceſſor, ſic nec illi ad ejus vocentur ſucceſſionem, niſi forte ſcripſerit aut ipſe illos, aut ab illis ſcribatur, ſoli enim patri fiunt legitimi, & cognati eſſe creduntur.

Cap. V.

ERgo ſanciendum eſt qui factis ita legitimis efficiantur ſucceſſores. Et ſi quidem habuerit filios qui talis eſt, aut nepotes de legitimis ſibi procreatos uxoribus & merito etiam curiales conſtitutos: modis omnibus ei [11] ſuccedant: quid enim legalius [12] eſt proprio filio ad paternam ſucceſſionem? ſi vero filios habuerit non curiales quandoque ſibi progenitos, tunc legitima menſura veniat ad fiſcum & curiam: reliquum vero quantumcunque fuerit, ad illos filios qui curiales non ſunt, accedat. Si vero etiam generaliter nulla [13] ei ſit proles, & moriatur inteſtatus: novem quidem uncias curia & fiſcus habeat: ſecundum quod dudum à nobis ſancitum eſt: in reliquis autem tribus unciis, qui ex lege vocantur omnibus modis venient: aut ſi teſtatus fuerit, ad ſcriptos deſcendent heredes. Semel autem factum curialem lex ſuſcipiens, & inſcribens curiæ, & ſucceſſiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitæ ſucceſſionem & quæſtum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus, ſcriptus forſan, aut etiam non ſcriptus, voluerit adire imperium, & ſemetipſum offerre curiæ: licentiam habeat hoc agendi, & diſtributam curiæ partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunæ quam functionum ſucceſſor, ſi hoc imperium annuerit.

Cap. VI.

SI quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales [14] autem ei ſolummodo ſint: liceat ei curiæ honore ſcribere eos heredes: & ſcriptura pro omni oblatione conſiſtat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adjectione, neque oblatione, dum ſuperſtites eſſent: ſed ex [15] hoc ipſo ſcripti ſi liberi ſint, curiales ſimul & heredes fiant, & habeant ipſi ſubſtantiæ *novem uncias*, ſicut pater eis diſtribuerit: ſin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: veruntamen uſque ad novem uncias omnimodo eis relinquat, ſciens quia ſi reliquerit minus, à lege modis omnibus ſupplementum [16] ſubſtantiæ fiet: illi vero ſi voluerint, curiales fiant. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refutent: ad eos qui eligunt refutantium veniant portiones. Si vero omnes renuerint, tunc tanquam filiis non exiſtentibus, ita ad curiam veniant novem unciæ omnes. Si vero ille quidem tacuerit, filiorum vero legitimorum ei non ſit proles: tunc legitima quidem pars ad heredes ab inteſtato veniat: filii vero naturales ſi voluerint, ſemetipſos offerre curiæ, hoc faciant ſicuti voluerint, ſive omnes, ſive quidam ex eis: & modis omnibus novem unciæ ſubſtantiæ ad curiales aut curialem perveniant. Si vero etiam ex ancilla ei nati ſunt, ſi eos manumiſerit aut vivens, aut in teſtamento obtulerit eos, etiam ſic ſuſcipiantur, & ſint curiales ſicut teſtator voluit, aut ſicut eorum deſiderium fuit, offerentes enim ſemetipſos curiæ, percipient (ſicuti dictum eſt) novem uncias: undique enim volumus, vel

ὥσπ παπῆς μ̃, ὑπάντων γνησίων, ἐπιδῶσ τ̃ βυλ̃ τὰς ἐχ γνησίας παῖδας ὁ ᾖ αὐτομάτως εἰς τὰ τῶν, τιθεμένου μόνου ἀκολυθήσ῀ ὡίκα ἂν ὦσι τ̃ γνησίων παίδων ὑπάρχ῀ ἕτω μ̃ ἐν τ̃ τ̃ ἐπιδύσεων ἔχω, τὸ ἀμφόρως νομθετηθὲν ἡμῶν εἰς τ̃ παρόντα νόμου ὑποτεθμόν. ἐχ ἁπλῶς ᾖ ὡσ ὡς ἔτυχε τ̃ τ̃ ἐπιδόσεως ἔχ῀. δεῖ γὰρ κ̃ τὰς τρόπ῀ς ποιῆσαι φανερὰς, καθ' ὃς ἐπιδίθησαν).

§. β'. Εἰ μ̃ ἐν τις ἐκ πν῀ ὁρμᾶτ῀ πόλεως, εἶτ βυλευτὴς, εἶτ ἐλεύθερ῀, τ̃ τοιαύτης εἰη τύχης, ἔξεσι τ̃ ἑαυτ῀ νόθον ἐπιδῆναι τ̃ βυλευτηρίῳ τ̃ πόλεως ἐκείνης ὄθεν ὥρμη῀. εἰ ᾖ ὁ πολίτης ὁδὲ αὐτὸς καθεστηκὼς, ὁν χωρὶς δὲ πν῀ ἐλευθέρ῀ ἢ κώμης ὥρμη῀), ἐκείνῃ παρὰ δ̃ πατρὸς ἐπιδιδόσθω τ̃ πόλῃ ἢ ἑαυτὸν ἐπιδιδύτω, ὑφ' ὧ τὸ χωρίον ἢ τὴ τ̃ κώμης πελοίη. ὡσάυτως ᾖ ὡς εἰ μ̃ ὁ πατὴρ αὐτὸν ἢ πάππ῀ ἐπιδίη, ἢ καὶ τις τ̃ ἀνωτέρω προγόνων, κ̃ γνησίους ἔχων παῖδας, τ̃ν προῄρηται ἰχύϊ. εἰ ᾖ αὐτὸς τις ἑαυτὸν ἐπιδίη, τ̃ν ἐφίεμεν, ὡίκα μὴ ἕτεροι γνήσιοι καθεστῶσιν ἀδελφοί. Εἰ μ̃τοι τις τ̃ ἐπιδῆναι δυναμένων τὰς ἑαυτ῀ νόθας τοῖς βυλευτηρίοις, ἢ ὁπ῀σδὲ τ̃ μεγάλης ὥρμητ῀ πόλεως, ἢ ὁπ῀ τ̃ ἐπ πρεσβυτέρας Ῥώμης· τ̃τῳ δίδομεν ἄδειαν εἰς ὃν βύλῃ) μητρόπολιν τιθῆ ἐπίδοσιν ποιήσασθ. κ̃ τ̃τον εἶναι τ̃ κανόνα κ̃ ἐπὶ θυγατέρων, ὥσπ ἁρμόζειν αὐτὰς βυλευτοῖς ᾗ ὁπ῀ τ̃ πόλεως αὐτῆς ἐξ ἧς ὥρμη῀), ἢ ὑφ' ὧ τὸ χωρίον ἢ ἡ κώμη πλοίη· ἢ, εἰ τις ἐλεύθερ῀ ἅμα κ̃ Ρωμαῖ῀ ἢ Βυζάντι῀ εἴη, πνὶ τ̃ βυλευτηρίων ἑτέρας οἱασῃδήποτε, μητροπόλεως μθτοι. κ̃ ἔτως ἡμῖν τ̃ βυλευτηρίων μέλῃ, κ̃ ἔτως ὁ τρόπ῀ δρέσκῃ τ̃ γνησιότητ῀, ὅτι δίδομεν τῷ βυλευτῇ, νόθων οὐ πμόνων παίδων πατρὶ, κἂν ὁπ῀ δάλης αὐτὰς χοίη, κ̃ ἐλευθερὰν κ̃ ἐπιδίδυαν τ̃ βυλ̃, κ̃τ' ἐξουσθὲν ἡμῖν εἰρημθον. κ̃ ἔτι μειζόνως τὸ προῳγμα νομθετθμεν, ὥσπ κἂν εἰ μὴ ὁ πατὴρ ἐπιδοίη, ἐλεύθερ῀ ᾖ ἅπαξ ὁ παῖς γένη), δυνασθ. κ̃ ἑαυτὸν ἐπιδίδυαι τῷ βυλευτηρίῳ· δηλαδὴ κἀκ̃ῶθα γνησίας ἐχ ὑπάρσης γονῆς.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ βυλευτῶν ἀμφοδαρχῆς.

ΚΑὶ ἐπειδὴ ποικίλως κ̃ πὶ ἐπὶ τ̃ τοιότων προσώπων ἀμφοδαρχῆς νενομθέτη), ὅσα ἀπὸ τρόπ῀ δοκεῖ ἐσὶν ἡμῖν κ̃ πὶ τ̃ περὶ τ̃ ἀμφοδαρχῆς, καθὰ προεθέμεθα ἔφθημεν, διορίσασθ. Εἰ τοίνυν τις νόθ῀ κ̃τ' ἄτ῀ τ̃ χρόνῳ (τὸ ὁπ῀ τ̃ ἐπιδόσεως φαμὲν) χθόνιος βυλευτὴς, ἔσῃ τῷ πατρὶ κ̃ ἐξ αἰδιαθέτ῀ ἀμφόδαχ῀ κ̃ σκωλήσεως, ἐδὲν ἀποικὼς τ̃ γνησίων, κ̃ ὁπ῀ δώρεας λαμβάνειν δυνάμθ῀ ἕ πατρός. ἕτω μθτοι, ὥσπ μὴ πλέον ἔχῃ τ̃ ἐξ ἴσης γνησίων ἑνὸς, ἕ τὸ πάντων ἐλάχισον ἔχοντ῀. ἅπαξ ᾖ κἀκεῖθεν μθὲν τ̃ ἐπιδόσιν, κ̃ ἀφ' ἑτ῀ εἰς γνησίας ἀναβάσεις ὁπ῀ ἐφίεμεν abstinatδύειν ἑαυτὲς τ̃ πατρῴων κληρονομίας, ἢ δοκεῖν δῆθεν τιθὶ δωρεὰν τιθὶ εἰς αὐτὲς χθονθίοις κ̃ σερχθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν ἀφίενα, κ̃ τ̃ τύχης ἀναχωρεῖν. μθόντες μ̃ γὰρ βυλευτῇ, τὸ κἀκλελειμθὸν ἢ διδωρημθὸν, κ̃τ' ἐξουσθὲν ἡμῖν εἰρημθὸν, ἕξεσι μέτρον. § α'. Εἰ μθτοιγε ἐξ ἀρχῆς ὠφελητέον τιθὶ δόσιν, τὸ μθὲν ἐλεύθεροι, κ̃ ὁν νοθείᾳ, ἕ χθονίᾳ πλησιώτεροι κ̃ βυλευτῇ σκηνόοντες, εἶτα φανεῖεν ὕστερον ἢ εἰς ὁλόκληρον ἢ ὁπ῀ μέρης νεμθμθοι τὰ δωρηθέν᾽ ἀκκλελειφθέν᾽ αὐτοῖς πρᾶγμα, ἢ κ̃ ὁπσιοῦντες· σύξυ) πάντως τῇ βυλευτικῇ τύχῃ ὦ ἄνθρ῀ες. ἵνα μὴ νοθεύοντες ἡμῖν φανεῖεν τιθὶ νομθεσίαν, κ̃ τὰ τ̃ κέρδη ἠρῶμθοι τὰ σεφάσ῀ τ̃ ἐπιδόσεως, ὑποσειόμθοι ᾖ τιθὶ τύχῃ δὶ ὃ τ̃ κερδῶν ἠξιώθησαν. κ̃ τοίνυ ὁμοίως νομθετθμεν ἐπὶ τε ἀρρένων ἐπιδεδομθων τῇ βυλῇ, ἐπί τε τ̃ γαμθμθων βυλευτοῖς θυγατέρων. ἐδεμιᾶς ὄσης διαφορᾶς εἴτε δὶ ἀρρένων τὶς βυλεύοι παιδῶν, εἴτε ἀμφ' τ̃ ἐπὶ τοῖς θυγατρῶν γαμθρῶν τὸ βυλευτήριον αὔξειν βύλοιτ῀, κ̃, τόγε ἐπ' αὐτῷ, ἀμφ' τ̃ ἐκείνων παίδων κανὼς σεσιθέναι τοῖς σεσέρροις βυλευταῖς, τὰς ἐκείνων ὑβάς.

ΚΕΦ. δ'.

ΤΟι ᾖ κ̃τ' τοιαύτην αἰτίαν εἰσαγθμθὸν τ̃ῃ γνησιότητι παῖδα, αὐτῷ μόνῳ τ̃ῷ φύσει νόμιμον ἀποτελθμεν, ὃ μὴν κ̃ τ̃ῃ τελίτῃ τούτῃ συγκενεία ἕ πατρὸς (φαμὲν ᾖ τ̃ τι ἐξ ὧν ἐκείν῀ γένοντο, τ̃ τι ἐκγεγόνασιν, τ̃ τι ἐκ τούτων) πειθθμεν αὐτὸν ὡς ἐκ πν῀ μηχανήματ῀, συγχῶ. ἡσσάζομεν γὰρ ὥσπ τ̃ ἐπιδεδομθῷ τ̃ῷ βυλευτηρίῳ φυσικὸν ὂν μόνῳ τ̃ῷ πατρὶ γνήσιον γίνεσθ ἀμφόδαχον, μηδεμίαν μθτοι μετουσίαν ἔχειν εἰς τὰς ἀνιόντας ἢ κατιόντας ἢ ὁπ῀ πλαγίᾳ συγχωρεῖς agnatus ἢ cognatus ἕ πατρὸς ἢ πινα ἔχειν μετουσίαν εἰς τὰ ἐκείνων διαδόχια. τιθὶ ἴσῳ κ̃ αὐτῷ διδόντες σεσομίαν ὥσπ καθάσ῀ αὐτὸς ἐκείνους ἀ γίνε) ἀμφόδαχ῀, ἕτω μηδὲ ἐκείνους εἰς τὸ αὐτὸ κληρονομίαν διαδόχια. πλὴν εἰ μη γεγράψειεν ἢ αὐτὸς ἐκείνους, ἢ παρ' ἐκείνων γεγράφειη. μόνῳ γὰρ τ̃ῷ πατρὶ γίνον) γνήσιοι, κ̃ συγχωρεῖς εἶναι πισθον).

ΚΕΦ. ε'.

ΝΟμθετητέον ᾖ τίνες τοῖς ἕτω χθονθίοις γνησίοις ἀποτελθ) ἀμφόδαχοι. εἰ μ̃ γὰρ ἔχοι παῖδας ὁ τοιοῦτ῀, ἢ ἐσχάτης ἀπὸ γνησίων αὐτῷ χθονθίους γαμετῶν, κ̃ εἰκότως κ̃ βυλευτὰς καθεσῶτας, πάντως αὐτὸν διαδεχέσθωσαν· (τί γὰρ νομιμώτερον γνησίᾳ παιδὸς σεὸς πατρῴαν διαδοχήν;) εἰ δὲ μὴ παῖδας ἔχοι μὴ βυλευτὰς, ὁτεδήποτε χθονθίους αὐτῷ, τιθικῶτε τὸ νόμιμον μέτρον εἰς τὸ βυλεῖόν τε κ̃ τὸ δημόσιον ἀφικνεῖσθω· τὸ λοιπὸν ᾖ, ὅσον ἂν εἴη, εἰς ἐκείνους τὰς παῖδας τὰς μὴ βυλεύοντας ἥκετο. Εἰ ᾖ καθόλα μηδεμία τις αὐτῷ καθεσήκοι γονὴ, πλουτήσασ ᾖ ἀδιάθετ῀, τὸ μ̃ σύναγκον ἡ βυλὴ κ̃ τὸ δημόσιον ἐχέτωσαν, κ̃τ' τὸ σεσῶν δὴ τ̃τον σαρ' ἡμῶν νενομθετημένον· εἰς ᾗ τὸ λειπόμθον τελεύσιον οἱ ὁπ῀ ἕ νόμου καλθμθοι πάντες ἡξέτω. ἢ, ἐπᾳξ διάθοιντο, ἐπὶ τὰς χαπλὰς ἐλθέτ) κληρονόμους. ἅπαξ ᾗ αὐτοῦ χθονθίους βυλευτὴν ὁ νόμ῀ λαῶν, κ̃ ἐγκρίψας τ̃ῷ βυλευτηρίῳ, κ̃ τὰς διαδοχὰς αὐτῷ κ̃ τιθὶ ἄλλῳ ἅπασιν τεταγμένην ἔδωκε ἕ βίᾳ διαδοχήν τε κ̃ πορείαν. Εἰ δὲ τις ἢ τ̃ ὁπ῀ ἕ χθόνα ἢ κ̃ ἔξωθεν, ἢ κ̃ γεγαμηκὼν τυχὸν ἢ κ̃ μὴ γεγαμηκὼν, βυληθείη σεσελθεῖν τ̃ῃ βασιλείᾳ, κ̃ ἑαυτὸν ἐπιδῆναι τ̃ῇ βυλ̃· ἀδειαν ἐχέτω τ̃ν σράσθειν, κ̃ τὸ ἀφωρισμένον τ̃ῷ βυλευτηρίῳ μέρ῀ λαμβάνων, χθονθὶς βυλευτὴς, κ̃ τ̃ τε τύχης τ̃ τι λειτυργημάτων διαδοχ῀, εἰ τὰ ἡ βασιλεία ἐπινεύσειεν.

ΚΕΦ. ς'.

ΕΙ δὲ τις γνησίους μ̃ παῖδας ὁπ῀ ἔχοι, νόθοι ᾖ αὐτῷ κ̃ μόνοι καθεσῶσιν, ἐξέσω μ̃τ' ἕ τ̃ βυλ̃ ἀχθὸς αὐτῷ γράφειν τὰς κληρονόμους, κ̃ ἡ γραφὴ μ̃ ἀντὶ πίσης ἐπιδόσεως ἔσω· κ̃ μὴ δείσθω τὰ τ̃ παλαιῶν νόμων ἑτέρας σεσθήκης, μηδὲ τ̃ ὁν ᾧ σεῖσαν ἐπιδόσεως. ἀλλ' αὐτάρκως γραφίσες, εἴγε ἐλεύθεροι καθεσῶσι, βυλευτὴ ἅμα κ̃ κληρονόμοι γινέσθωσαν, κ̃ ἐκέτωσαν κ̃ οὗτοι τὸ τ̃ σεσείας σύναγκον, καθάσ῀ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς διανείμη. εἰ ᾗ κ̃ τὸ πᾶν βυληθείη καταλιπτῖν, ἐπὶ πράξεις κάλλιον. πλὴν ἀλλ' μέτρει ἕ σύναγκις πάντως αὐτοῖς καταλιμπανέτω γινώσκων ὡς κἂν αὐτοῖς καταλίποι ἔλαττον, ἀλλ' ὁπ῀ ἕ νόμ῀ πάντως ἡ ἀναπλήρωσις τ̃ ὑσίας ἔσῃ. οἱ ᾗ, εἴσῃ ἔλοιντο, βυλευτὴ γινέσθωσαν· εἰ δὲ πινες μ̃ ἕλοιντο, πινὲς ᾗ παραιτήσαιντο, ἐπὶ τὰς αἱρεμένας τε τ̃ παραιτημένων ἀφικνεῖσθω μέρη. εἰ ᾗ ἅπαντες ἀπείποιεν, τιθικῶτε ὡς ἀπαιδίας ὑσης, ἕτως ἐπὶ τιθὶ βυλεῖ ἐρχέσθω τὸ σύναγκιον ἅπαν. Εἰ ᾗ ὁ μ̃ σιγήσας, παίδων ᾗ αὐτῷ γνησίων ὁπ῀ εἴη ἀπορφ, τιθικῶτε τὸ μ̃ νόμιμον μέρ῀ ἐπὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτ῀ κληρονόμους ἐρχέσθω· οἱ παῖδες ᾗ οἱ νόθοι, εἰ βύλοι) ἑαυτὲς ὑποβῆναι τ̃ῷ βυλευτηρίῳ, τ̃τον ποιείτωσαν καθάσ῀ ἂν ἐθελήσειαν, εἴτε πάντες, εἴτε πινὲς ἐξ αὐτῶν κ̃ πάντως τὸ σύναγκιον τ̃ σεσείας εἰς τὰς βυλεύοντας ἢ τ̃ βυλεύοντας σεσείσε). Εἰ ᾗ κ̃ ὁπ῀ δάλης αὐτῷ τηλῆλες εἶεν, εἴγε αὐτὲς ἐλευθεράσθεν, ἢ σεῶν ἢ ὁπ῀ τῇ διαθήκῃ, κ̃ ἐπιδοίη τ̃τον· κ̃ ἔτω πρόσδεχέσθωσαν, κ̃ ἕσωσαν βυλευτὴ, καθάσ῀ ὁ διαθέμθ῀ ἠθελήθη· ἢ καθάσ῀ ἡ αὐτῶν ἐπιθυμία πεποίηκεν· ἐπιδύτες γὰρ ἑαυτὲς τ̃ῇ βυλ̃, λήψον),

Source : BIU Cujas

λήψον), καθάπερ εἴρηκε), τὸ ἀναγκαῖον. παντὰχοῦ γὰρ βελόμεθα, κἂν εἰ ἀβέλητος, κἂν εἰ μὴ βελόμενος ἀπέλθοι, τὰς εἰς τὸν βελλὸν ἐγκειμένας τὸ ἀναγκαῖον λαμβάνειν. εἰ δ' ἐλευθερώσαι μὲν μόνον, ἐ μὴν ἐπιδοῖη, οἱ δ' κ' ἕτω βέλοιντο, ἤ τις ἢ τινες ἐξ αὐτῶν, σῴζειν τὸ βελλούμενον ἰδίᾳ, κἀκεῖσε τὸ ἀναγκαῖον τῷ βελλοῦντι ἢ τοῖς βελλοῦσι κ' τὴν ἀναλογίαν διδόσθω. Εἰ δ' μηδεὶς τὸ νόθον βελήθειη, ἢ ἐπιδοῖεν, τὸ νικῶν τὸ ἀναγκαῖον ἡ βελὴ λαμβανέτω. δῆλον δ' ὅτι συμπαραγκαλεσθήσεται παντὰχοῦ τὸ δημόσιον, κ' τὴν τοιαύτην τέτε τεθειμμένην παρ' ἡμῶν ἀφαίρεσιν. τὸ μὲν γὰρ τοιοῦτον νόθον τὸ ἀφ' ἑτέρας εἰς τὴν βελλὴν παραγόμενον γνησίων, κ' δ' τρόπος καθ' ὃν ἐπιδίδοται), κ' τὸ ἀφαιρεῖν, ταύτην καθαρῶς ἡμῖν νενομοθετήσθω.

ΚΕΦ. ζ.

Τριῶν δ' ἑτέρων ἀφαιρέσεων γεγραφεισῶν, Ζήνωνος μὲν τὸ διστεγὲς λῆξεως ἐ τοιοῦτον μικρόν τι χρεῶν νομοθετῆ, ἀλλὰ τοιοῦτον ἤδη παρωχημένων ἐᾷ μεγεφθαι ἀφ' τέτε μόνον σωεχωρήσαμεν, ἵνα τὰς ἐξ ἐκείνης ὅσας ὠφελημένας τ' ἀφαιρέσεως, ἀφ' τὸ καπίσαι αὐτοῖς ἐκεῖθεν πὰς γονὰς, μὴ τ' ὑπεθεν ὠφελείας ἀποστερήσωμεν. ὥσπερ δ' τὴν Ἀναστασίᾳ τ' διστεγῆ λῆξεως, τὴν τὰς νόθας ἡροποιεῖαν διδόσαν, σὺν συνοχλεῖν δ' λοιπὰ τοῖς ἡμετέροις ἰσχνοῖς συγχωρῆμεν· πλὴν ἐπὶ τέτῳ κεῖσθ' κ' μόνον ἀφιέμεν, ὥστ' εἴ πις ὠφέλεια πσὶν ἐκεῖθεν λοίπει), ταύτην μὴ δόξαι ἀφ' τ' ἡμετέραν ἀναιρεῖν νόμων. δεῖ γὰρ ἀεί πνα ἐξάρχειν ἀγαθῶ, ἐ μὴν τὰ πσὶ περπεπρῆσθαι ἀφαιρεῖν. τὴν δ' δ' ἡμετέρα πατρῳᾶ ἀποδεχόμεθα διάπειραν, σωφρόνως μὲ εἰσηγηθεῖσαν, κοσμίως δὲ τεθειμμένην, ἤ πις τὰς ὑροποιίας τὰς τ' νόθων ἐκύλυσε, πολὺ τὸ ἄτοπον ἐχούσας, κ' ἀδιακρίτως, ὥσπερ ἐπήλυδας πνὰς, τῇ γνησιότητι τὰς νόθας ὑπαγούσας.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ δευτέρᾳ λεγιτιματίονος τ' διὰ βασιλικῶν συμβολαίων τρόπε.

Ὑπόλοιποι τοίνυν εἰσὶν οἱ παρ' ἡμῶν ἐξευρεθέντες τρόποι, ὃς διελθόσμεθα, τὸ γνήσιον παρέχοντες τοῖς ἔμπροσθεν νόμοις· ὧν δὲ ἐᾷ τὴν ἀφαίρεσιν πονήσομεν. ἀπαξ γὰρ αὐτὰς ἀποπλέσαντες γνησίας, δίδομεν ἔχειν κ' πὰς ἀφαιρὰς ἐκείνας ἃς οἱ ἐξ ἀρχῆς σὺν γνησίοις πελέσαντες ἔχασι. Εἴ πις τοίνυν βασιλικῶν γεγράψειε βασὶ ἐλευθέραν τὴν ἀρχὴν ἢ κ' ἀπελευθέραν γενέσθαι, ἢ ὅλως ἔξεσι σωοικεῖν, σὺν παλλακῆς χωρὶς σωοῦσαν αὐτῷ ἢ νομίμων παίδων ἤδη πατρῆς κυβεσὼς, ἢ κ' παίδων ἐ γνησίων τοιέτων πατρὶ γνήσιον εἶναι τ' γάμον, κ' τὰς παῖδας, τάς τε βασιληφόρτας, τάς τε κυοφορεμένας, γνησίως αὐτῷ καθεστάναι γεπαίζομεν. κ' κἂν εἰ μὴ γνοιντο μ' ταῦτα παῖδες αὐτῷ, ἢ κ' γνόμενοι τελευτήσειεν, ἐδέν ἧσσον ἡ βασιλέρα γονὴ γνησία καθέσηκεν. ἡ γὰρ ἐᾷ τὰς ἔτω γνομένας παῖδας αὐτῷ διάθεσις, ἢ πις αὐτὸν κ' βασὶ τὸ βασιλικῶν συμβόλαιον ἀνηρέθισεν, αὖτη δέδωκε κ' τοῖς δευτέροις πασὶν ἀφορμὴν τ' ὕστερον γνησιότητ'. ὥστε ἄτοπον δὲ τὴν ἀγαθὴν βασφάσιν, δὲ οἱ μ' τοῦτε παῖδες ἐξεύρον, σὺ τ' πρεσβέρων λαβόντες, ταύτην μὴ κ' τοῖς ἔμπροσθεν τὸ γνήσιόν τε ἄκρα κ' ἀσυκφάντητον ἐᾷ τὰς τ' πατρῴων δόσεις ἀφαιρεῖσθαι. βασδηλον δ' ὡς οἱ μὲ νεώτεροι παῖδες σὺ δ' νόμε γεγόνασι γνήσιοι, δ' τὸ βασικῶν αἰχυρομένε. τὸ δὲ δὴ βασικῶν αὐτὸ τὴν ἀρχὴν κ' τὴν βασφασιν σὺ τ' ἔμπροσθεν ἔχειν οἰκειότητ'. ὥστε μίαν ἀμφοτέρων ἐποιησάμεθα πεῖραν, κ' τὰς ἐφεξῆς συκφαντίας διὰ πλειόνων ἀνείλομεν ἀφαιρέσεων· οἷόνε φήσαιμεν, ὡς σὺκ ἂν, εἰ μὴ παιδοποιήσειε ὕστερον ὁ πατὴρ, βασικῶν δὲ ὅμως ζῆν συμβόλαια, κ' ὕτως ἦν γνησίως ἐξῇ τὰς παῖδας. δ' ἡμᾶς μὲν δὴ αὐτὸ παῖδας ἑτέρας, τύχῃ τὶς ὕσως τὴν ἐξεσίαν τε κ' τὴν ἀδειαν εἶχεν, ὥσπερ κ' ἡμῶν ἀφελόσας τὴν δὲ τ' ἀφαίρεσιν ἀποδεῖξαι τὴν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῶν (φαιὲν δὲ βασὶ τ' βασικῶν συμβολαίων) ὠφεληκόσιν τὴν δύβειαν, ἦν ἐν ἢ τιθέτον ὡς ἂν ἀφελέσθαι παντελῶς ἡδύνατο. §. α. Καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξ ὅλων τῶν βασδεῖ λογισμῶν, ὡς εἰ βασὶ τ' βασικῶν κυοφορεῖτο μὲ ὁ πατὴρ, ἐτέχθη δ' μ' τὸ βασικὸν, βοηθὸς ἑαυτῷ γίνε). ὅτε κ' τοῖς βασὶ αὐτὸ τῶν ποιεῖν δυνάμθ'. καί πις ἡμῖν κ' κοινονικὸς ἐξόρνη) λόγ', ἄρτι ὑφηγήμθ' τὸ βασὶ τ' τ' πλοκῆς καὶ στάσεως. στασιάζομέν γὰρ πότερον δεῖ τὴν τ' συλλήψεως ἢ τὴν τ' γνησίως βασσχὲν καιρὸν, διενοηθέντες ὥστε μὴ τ' καιρὸν τ' συλλήψεως, ἀλλὰ τ' δ' τοκετὸν σκοπεῖσθ', ἀφ' τὸ τ' παίδων συμφέρον. ὡς εἴγε συμβαίη τοιαύτας πνὰς ἐπινοηθῆναι βασκηπτείας δεμόσιον, σὺ οἷς λυσιτελέστ' ἐσὶν ὁ τ' συλλήψεως καιρὸς παρὰ τ' δ' τοκετὸν χρόνον, σὲ ἐκεῖνον κρατεῖν μᾶλλον παρεκελευσάμεθα ὡς συμφορώτερ' τῇ πεχθέντι χρήσει).

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τέτης λεγιτιματίονος τρόπε τ' ἀφ' βασγραμμάτων ἀρχοῦ.

Κἀκεῖνο μάθοι παρ' ἡμῶν νενομοθέτη), ἵνα εἴ πις βέλοιτο γνησίαν τὴν ἑαυτῷ καθεσῆσαι γαμετὴν, σὺκ ἀπορεῖν ἢ γαμετὴς τ' τ' τοιέτων παίδων μητρὸς· ἢ τὰς μὲ παῖδας ὑπεργαγοῦσα, τὰ δ' τ' γυναικὸς σὺκ ἀναμάρτητα βασὶ αὐτὸν εἶη, ἐδὲ ἀξίαν αὐτὴν ἡγεῖτο νομίμε πνὸς ὀνόματ', κ' ἀφ' τὸν τελευτησάσης τ' γυναικὸς, ἤγουν τ' γαμετῆς, ἢ γνησιότη) σὺκ ἀξίας ἐᾷ τὸ σωοικεῖν νομιζόμενος, ἢ κ' δ' πρόσματ' ὑπὸ τ' παίδων κακοεργεμένε, κ' ἐξεπίτηδες τ' γυναικὸς ἀποκρυβομένης ἢ παρὰ τ' παίδων, ἢ ἄλλως ἴσως δύβειάς αὐτῇ συμβάσης πνὸς, ἵνα μὴ τῇ γνησιότητι τὴν χρῆσιν ὁ πατὴρ κ' ἐπικαρπίαν βαστελευτησάσης τ' μητρὸς ὡς παρὰ ὑπεξουσιον τ' παίδων ἔχοι. εἴ πις δ' παῖδας γνησίας σὺκ ἔχων, νόθους δ' μόνον, αὐτὸς μὲ γνησίας ποιήσεσθαι βεληθείη, τὴν γυναῖκα δ' σὺκ ἔχοι παντελῶς, ἢ ἔχοι μὲ, ἐ μὴν ἀναμάρτητον, ἢ ἀ φαινομένην· ἢ ἄλλως βασικῶν συμβολαίων ποιήσεως δύβειαν σὺκ ἔχοι, (τί γὰρ ὅτι βασὶ ἱερωσύνην ἕτερ' αὐτὸν ἀνῆλθεν;) δίδομεν αὐτῷ παῤῥησίαν (τέτ' ὅπερ κ' ἔμπροσθεν ἐπροξαμεν) βασὶ γνησιότητα. τὰς παῖδας ἀγαγεῖν τὰς νόθας, γνησίων, καθάπερ ἔφθημεν εἰπόντες, σὺκ ὄντων, ἀφ' πν' τοιαύτης ὁδ'. ὥσπερ γὰρ εἰσὶ τρόποι τὰς οἰκείας εἰς ἐλευθερίαν τὲ ἅμα κ' δύβειαν ἄγοντες, κ' ἀποδιδόντες τῇ φύσῃ. ἔτως, εἴπερ ὁ πατὴρ σὺκ ἀπορεῖν γνησίας γονῆς, βέλοιτ' ἂν αὐτὰς ἀποκαθῆσθαι τῇ φύσῃ κ' τῇ ἀνωθεν δύβειᾳ, εἴγε ἐξ ἐλευθέρας αὐτῷ γένοιντο, κ' γνησίες τὸ λοιπὸν κ' ὑπεξουσίας ἔχῃ· τέτε πρακτέον οἱ ἡμετέρας ἀντιγραφῆς. ἐδὲ γὰρ δὴ τὴν δεχὴν, ὅτι ἡ φύσις τοῖς ἀνθρώποις διεθεσμοθέτηκε μόνη, πρὶν τὰς γεγραμμὰς εἰσφοιτῆσαι νόμους, ὧν τις ἀφορᾷ νόθε τε κ' γνησίε· ἀλλὰ τοῖς βασοῦσι γενέσθαι οἱ βασοῦσι παῖδες (καθάπερ δεχόμθα δ' παρόντ' ἔφαμεν νόμε) ἅμα τῇ βασόδῳ γεγόνασι γνήσιοι. κ' ὥσπερ ἐπὶ τ' ἐλευθέρων, ἡ μὲ φύσις πεποίηκεν ἐλευθέρους ἁπάντας, οἱ πόλεμοι δ' τὴν δ' κλείαν ἐξεύρον· ὕτω κἀνταῦθα ἡ μὲ φύσις γνησίας ἀφῆκε τὰς γονὰς, ἡ δ' εἰς ἐπιθυμίαν ἐντρεπὴ τὸ νόθον αὐτοῖς βασσχὲν ἀνεμάξατο. ὥστε ὁμοίων τ' παιδῶν γνομένων, δεῖ κ' τὴν θεραπείαν σὺ τ' ἴσων ἐξευρεθῆναι, τὴν μὲ παρὰ τ' βασ' ἡμῶν, τὴν δ' ὑφ' ἡμῶν. §. α'. Ἐγὼ τοίνυν ἄδεια τῷ πατρὶ, ἐπὶ τ' εἰρημένων θεμάτων, τὴν μητέρα ἐπὶ δ' βασέρᾳ χήμᾳ κ' καλιμπάνοιλ, δέησιν ἐπιδοῦναι τῇ βασιλείᾳ, τέτε λέγεσιν, ὡς βαλε) τὰς νόθας αὐτῷ παῖδας ἀποκλεισθῆναι τῇ φύσῃ, κ' τῇ ἀνωθεν δύβειᾳ τὲ κ' γνησιότητι· ὥστε ὑπεξουσίας αὐτὸν καθεστάναι, μηδὲν τ' νομίμων παίδων ἀφαιρέσεως· κ' τέτε γνομένε, τὸ συτεῖθεν τὰς παῖδας ἀπολαύειν τ' τοιαύτης βοηθείας· ἐνὶ γὰρ δὴ τέτῳ τῷ τρόπῳ πάσας τὰς τοιαύτας τ' φύσεως ἐλεάσθαι τὲ κ' ἐπινοίας ἐπὶ τ' νομίμως σὺκ ἐχόντων παῖδας θεραπεύσομεν, ὕτω σωτήριμε συμμαχίᾳ τοσαύτην ὁρμὴν ἐπανορθέμθοι φύσεως.

si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc novem unciæ curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc novem uncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur ubique fiscus secundum constitutionem de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque qui per transitum [1] ad curiam fiunt legitimi, & de modo secundum quem offeruntur, & successionibus, hæc à nobis pure sancita sunt.

1 Oblationem.

Cap. VII.

Tribus [2] autem aliis constitutionibus scriptis Zeno quidem piæ memoriæ, non [3] de futuris aliquid plene sancivit, sed de jam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, ut eos quibus illa forte constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac utilitate privaremus: sicut etiam Anastasii piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cætero nostris subjectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo finimus, ut si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea quæ à quibusdam præexistunt, destruere: nostri enim patris [4] approbamus constitutionem, temperate quidem introductam, & ordinate positam: quæ [5] adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscrete velut advenas quosdam legitimis naturales superinducentes.

2 Quarum una Zenonis. *l. 5. C. de naturalib. liberis*, alia Anastasii, *l. 6. d. tit.* alia Justini. *l. 7. d. tit.*
3 *d. l. 7.*
4 *Justin. d. l. 7.*
5 Vid. *Jul. hic. n.* 317. & ita adoptio non est modus legitimandi liberos.

Cap. VIII.

De secundo legitimationis modo per instrumenta Dotalia. [6]

6 *Nov. 12. c. 4.*

Reliqui igitur sunt modi, qui à nobis inventi sunt, quos percurremus, legitimum jus præbentes eis qui erant primitus naturales: circa quorum successionem non laboravimus: semel enim eos efficientes legitimos, damus habere etiam successiones illas, quas habent ii qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia [7] scripserit ad liberam in principio, sive ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari, in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum jam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel [8] præcedentes, vel conceptos, legitimos ei esse sancimus. & licet [9] postea non nascantur filii ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiam ad dotale provocavit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi juris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem, quam posteri sibi filii invenerunt ex prioribus sumentes: eam non etiam prioribus legitimum jus simul & sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia juniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotalibus præbentibus. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, & de cætero calumnias plurimis abstulimus constitutionibus: illud dicentes: Ut vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Ut enim nascerentur ei filii alii, casus quidem forte potestatem & licentiam habuit: sicut etiam natos auferre [10]: affectionis vero probationem quæ in prioribus fuit natis, hoc est ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum jus, nihil tale fuit quod auferre omnino potuerit.

7 *l. 5. C. de naturalib. lib. Nov. 117. c. 2. §. ult. Instit. de nupt.*
8 *l. 10. C. de naturalib. lib.*
9 *l. 11. C. de naturalib. lib.*
10 Id est, eripere.

§. 1. Insuper etiam ex rationalibus, hoc adjectum est causis, quod si ante dotalia conceptus [11] quidem est filius, natus autem post dotalia: auxiliator sui sit: qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit, & quædam à nobis inventa est ratio regularis optime narrans de ordine nascentium. Cum enim dubitaretur utrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus, ut non tempus conceptus, sed partus inspiciatur, propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est utilius conceptionis tempus quam partus: tempus illud valere magis præcipimus quod [12] utilius sit nascenti.

11 Conceptus ante dotalia instrumenta, natus post eadem, fit legitimus. adde *l. 5. §. 2. l. 15. ff. de statu.*

12 Tempus quod nascenti utilius est, semper considerari oportet: sive sit conceptionis tempus, sive partus.

Cap. IX.

De Tertio modo legitimationis per Principis Rescriptum.

Illud tamen à nobis sancitum est: Ut si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit uxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligat, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna [13] sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere aut legitimo jure non digna in matrimonio putanda, aut causa à filiis maligne tractata aut ex studio muliere celata, aut à filiis, aut forte aliter ei divitiis accedentibus, ne jure legitimorum usum pater & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filiis constitutis habeat. Si [14] quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem vero in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato [15], aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem: (quid enim si ad sacerdotium [16] alter eorum ascendat?) damus [17] ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum jus filios educere naturales, legitimis, sicuti prædiximus, non existentibus, per quandam hujusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui servos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater non habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, sive ex ingenua nascantur ei, sive ex liberta, & legitimos de cætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum, non enim fuit in principio, quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptæ procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filii (sicut præsentem inchoantes diximus legem) etiam ipso processu [18] nati, legitimi fiebant. & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella vero servitutem adinvenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad [19] concupiscentiam vero facta conversio, naturale jus eis inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis convenit curam ex æqualibus inveniri, aliam quidem à prioribus nostris, aliam vero à nobis. §. 1. Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in priore [20] schemate relinquenti, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, & juri legitimo: ut sub potestate ejus consistant, nihil à legitimis filiis differentes: quo facto, ex hoc filios frui hujusmodi adjutorio. una namque hoc modo omnes hujusmodi naturæ digressiones & opiniones in his qui legitimos non habent filios, curamus: sic brevi solatio tantum impetum naturæ corrigentes.

13 Vide *Jul. hic const. 82. n. 319.*
14 Nota quemadmodum liberi naturales, non existentibus aliis liberis legitimis, legitimari possint à patre rescripto principis.
15 Non sine peccato uxorem habet, qui eam duxit, quam leges duci vetant. vide *l. 7. C. de incestis.*
16 Sacerdos dotalium instrumentorum confectione liberos non potest legitimare.
17 Et ita abrogatur *l. 1. C. de natur. liber.* abrogatur quoque lex Julia de Senatorum & libertinarum nuptiis.
18 Ipsa generatione.
19 Sensus est: Quemadmodum bello, contra jus naturale, servitus orta est: ita ex concupiscentia depravata naturales tantum liberi procreati sunt.
20 Id est, utcunque eam non ducat uxorem.

Source : BIU Cujas

Cap. X.

De quarto modo legitimationis per testamentum *patris à principe confirmatum.*

SI vero is qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prædictorum casuum scripserit testamentum [1], volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam & fiduciam, supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & principis, id est dicere, naturæ [2] simul & legis [3].

Cap. XI.

GEneraliter autem in omnibus qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum jus, tunc hoc volumus obtinere, dum & filii hoc ratum habuerint. Nam si solvere [4] jus patriæ potestatis invitis filiis non permissum est patribus, multo magis sub potestatem redigere invitum filium & nolentem, sive per oblationem ad curiam, sive per instrumentorum celebrationem, sive per aliam quamlibet machinationem, tanquam sortem [5] metuentem paternam, justum non est: neque imperii & legislatoris [6] ponimus proprium [7]. §. 1. Si vero plurimis existentibus filiis, alii quidem eligant, alii respuant: hi qui volunt legitimi fieri, fiant, aliis in jure naturali manentibus: & hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perimentes modum, sed hunc adjicientes aliis, in quibus illos accipere non licet. omnino enim legitimis [8] existentibus, deinde naturalibus provenientibus, nequaquam jus legitimorum eis adjicitur, nisi omnino aut per curiam aut per nostras constitutiones, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

§. 2. Adoptionis [9] autem modum, qui fuit olim à quibusdam [10] ante nos imperatoribus super naturalibus putatus non improbus, invenientes: secundum [11] paternæ [12] constitutionis virtutem & nos (sicuti dictum est,) excludimus, quoniam castitatem non perfecte consideravit. Et non erit decens, ut quæ bene [13] exclusa sunt, in rempublicam rursus introducantur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conveniat modo ad civitatem Romanam legitimorumque jus transire: nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in cæteris ab initio legitimis oportet etiam in his fieri successiones.

Cap. XII.

De successione omnium naturalium [14] *filiorum.*

DIscretis igitur & iis qui facti sunt legitimi, & iis qui manserunt naturales: ordinandum est jam etiam de successionibus eorum. Valenti siquidem & Valentiniano, & Gratiano [15] divæ memoriæ primis placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et siquidem sit naturalium patri legitima soboles, una [16] uncia eos dignos esse fecerunt, & hanc cum sua matre non donari, neque ex ultima dari voluntate ulterius aliquid permittentes: si vero filii quidem non sint naturales, concubinæ vero solummodo iis qui non habeant utique conjugem (hoc etenim tantum concubinam [17] habentibus est conscriptum) mediam unciam solam donantes. Si vero filiorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem neque matrem habeant, usque ad tres uncias relinquere eis aut donare permissi sunt, & hoc cum matre: & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos qui vocantur ex lege venire, hoc quod Theodosii senatoris filii, licet non perfecte, sanciverunt. §. 1. Nos igitur etsi prius humana usi lege, pro tribus unciis, sex [18] uncias eis, filiis legitimis non extantibus, per patrum magnificentiam dedimus: sed tamen ex iis quæ subinde proveniunt causis perfectius simul clementiusque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima utique sunt, & prius commissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt [19] quasi viros [20], & scribunt heredes, quatenus restituant filiis. At illi aut ex hoc impie agunt, & prævaricantur voluntatem scribentium, aut (quod omnium levissimum putant) pejerant: & tacemus ea, quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus prisci temporibus. §. 2. Ne [21] igitur semper tale fieri delictum sinamus: neque quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus, propterea præsenti lege sancimus, ut siquidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filiis eorumque matri ultra [22] unam relinquere unciam, aut donare naturalibus aut concubinæ: (hoc enim proprium prioris judicamus esse constitutionis) sed & si quid amplius dare tentaverit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum: vel si filii non sint, concubina vero solummodo, huic mediam unciam relinqui aut donari concedimus.

§. 3. Si [23] vero filios non habuerit quispiam legitimos, aut quem quam ascendentium quibus necessitas [24] est legis relinquere partem propriæ substantiæ competentem: testatori licentia sit etiam [25] in duodecim uncias scribere filios naturales heredes, & dividere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut simplices, aut antenuptiales, aut per dotes: aut per alium quemlibet modum legitimum suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebunt, quibusdam ad impietatem aut perjurium præparatis: sed ex ipso suam disponent pure sententiam. Si vero habuerint hi quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam vero totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super iis, qui in scriptis & legitimis voluntatibus disponunt suam substantiam. §. 4. Si quis autem defunctus fuerit, legitima ei omnino sobole non extante, (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps successionis) neque [26] legitima conjuge, deinde moriatur non disponens de substantia sua, & veniat cognatio [27] forsan aut etiam manumissor [28], utpote bonorum possessionem movens & insurgens, aut etiam nostrum ærarium [29], (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinæ sociata, & filii ex ea: (talibus enim solummodo hoc sancimus, ubi omnino indubitatus est & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas [30] paternæ substantiæ uncias habere, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filii: ut unius filii portionem mater accipiat. Et hoc dicimus si uni concubinæ societur, aut filios ex ea habeat, aut etiam præcedente concubina, morte forsitan, aut separatione filii ei domi sint: tunc enim damus eis ab intestato ad duas uncias vocationem. §. 5. Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudi-

1 Utcunque testamento patris, liberi fieri possint legitimi: ejusdem tamen legitimatio à principe confirmanda est. adde *Julian. num.* 320.

2 Id est, testamento patris.

3 Et confirmatione imperatoris: & ita legis nomen hic pro imperatore sumitur.

4 Argumentum à minore ad majus. Invitus nemo emancipatur, multo igitur minus quis invitus, in potestatem redigitur, *l. ult. ff. de his qui sunt sui. Paul. 2. sent. 25. §. ult.* ut enim cui plus licet, eidem minus permissum est: ita cui minus non licet, & majus quoque ei denegandum est, vid. quæ scripsi ad *l. 21. ff. de reg. jur.* adde etiam quæ de invito dixi, ad *l. 69. l. 156. ff. de reg. jur.*

5 Τύχην, sensus est: patria potestas res est maxima, sed ea tamen tanti non est, ut ejus habita ratione, invitum filium lex aut imperator in patris potestatem redigat, vid. tamen *l. 12. ff. de adoptionibus l. unicam in C. de ingratis lib.*

6 Καὶ νομοθεσίας, id est, legislationis. neque imperatori, neque legibus potestas ea data est, nec mirum, cum omnia principi non sint permissa, vide quæ dicam ad *Nov. 105. c. 2. in fin.*

7 Extantibus legitimis parens naturales legitimare non potest nisi vel contracto matrimonio cum eorum matre vel eos curiæ offerendo. vide *Jul. const* 82. *n.* 321.

8 *c. 7. C. cod.*

9 Ab Anastasio *l. 6. C. de natur. lib.*

10 Id est, invitati constitutione lata à Justino patre, quæ vetabat legitimari filios adoptione. *l. 7. C. de natur. lib.*

11 Id est, Justiniani.

12 Et ita abrogatur *d. Nov. 74. c. 6.* & dicta lex 6. confirmatur vero dicta lex 7. Tentari tamen possit, adoptionem reduci per *Nov. 117. c. 2.* Nam si sola nominatione filius naturalis suus fit, & adoptione multo magis: majori namque cum sanctitate fit: quin & alias tantum præstat nominatio, quantum adoptio, §. *ult. Instit. de adopt.* & adoptione quis nominatur filius.

13 Bene exclusa non sunt rursus admittenda.

14 Vid. Gudelin. *de Jure Novissl. lib 2. c. 10. n. 6.* ANS.

15 Authoribus legis 1. *C. Theod. de naturalib. liberis.*

16 *d. l. 1.*

17 Unicam scil. §. 5. *J. cod.*

18 *Nov. 18. c. 5.*

19 In fraudem legis.

20 Legati & institutionis capaces.

21 Hinc sumpta est Authentica, *nunc soli C. de naturalib. lib.*

22 Sensus est, Parentibus permitti unciam naturalibus liberis non legitimatis & eorum matri, etiam existentibus legitimis liberis, vel inter vivos, vel testamento donare: soli concubinæ, semiunciam: non existentibus vero liberis legitimis, parentem posse eos in assem instituere, nisi & ipse moriens parentes reliquerit, quibus legitimam servare debet. Concubinam cum dicimus, intellige, non quamvis mulierem, sed eam tantum quæ consuevit ei, qui uxorem tunc non habuit, *l. unic. C. de concub.* 23 Hinc sumpta est Authentica, *licet. C. de natur. lib.* 24 *Novell.* 1. 25 Olim in semissem. *Novell.* 18. *cap.* 5.

26 *Novell.* 18. *cap.* 5. 27 Id est, veniant cognati legitimi. 28 Quod sit, quoties agitur de successione liberti. 29 Id est, fiscus. 30 Naturales nunquam legitimati à patre, una cum sua matre patri ab intestato, nullis relictis legitimis liberis, succedunt in duabus unciis.

ΚΕΦ. ί'.

Περὶ τετάρτου τρόπου λεγιτιμασίου τῶν κτ' τῷ Θ' θεοῦ ἀβασιλήκτου καὶ ἀρχοντος βεβασιλεύκοτος.

ΕΙ μέντοι γε ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ ἀφ' ἅπας τυγχάνοις τοιαύτας τὸν ἰσχύσει τοῦτο πρᾶξαι, τελευτῶν δὲ ἐπὶ πίνων τὴν ἐμπεσόντων εἰρημένων ἀμφότερα ἀναγκαίως ἀβασιλήκτου, βασιλεύοντος ἅπως γνησίους εἶναι τοὺς παῖδας ἀβασιλεύκοτος· καὶ τοῦτο δίδομεν αὐτῷ περίπτωσιν. δουλεύων μέντοι καὶ ἅπαν τοὺς παῖδων μὴ τελευτῶν ὁ πατὴρ, καὶ τοῦτο διδασκόντων, καὶ δεικνυόντων τὸν ὁ πατὴρ ἀβασιλήκτου, καὶ κληρονομούντων καὶ τὸν νόμον· καὶ τοῦτο δῶρον ἐχέτωσαν πατρὸς πε καὶ βασιλείας. τούτων δὲ ἐστιν εἰπεῖν φύσεώς τε καὶ νόμου.

ΚΕΦ. ια'.

ΚΑθόλου ὁ ἐφ' ἁπάντων τῶν ἀβασιλήκτου ἐμπεσόντων εἰρημένων τρόπων ἀχθεμένων εἰς γνησιότητα, τότε ταῦτα κρατεῖν βουλόμεθα ἰσχύειν καὶ οἱ παῖδες τούτοις στέργειν. εἰ γὰρ λύειν τὰς ὑπεξουσιότητας ἀκόντων τῶν παίδων, οὐκ ἐφεκτὸν ἐστὶ τοῖς πατράσι, πολλῷ μᾶλλον τὸ εἰς ὑπεξουσιότητα φέρειν ἀκόντα τὸν παῖδα καὶ μὴ βουλόμενον, (εἰπὲ ἀφ' ὧν εἰς βουλὴν ἐπιδόσεως, εἴτε ἀφ' ὧν στρατικῶν συμβολαίων ποιήσεως, εἴτε δι' ἑτέρας οἱασδήποτε μηχανῆς, ἴσως καὶ τύχῃ δεδίοτα πατρῴων) ἐ δίκαιον, οὐδὲ βασιλείας τε καὶ νομοθεσίας πέφυκεν ἴδιον. §. α'. Εἰ δὲ πλειόνων ὄντων τῶν παίδων, οἱ μὲν ἕλοιντο, οἱ δὲ παραιτήσωνται, τοὺς ἐλομένους γίνεσθαι γνησίους, τῶν ἄλλων ἐν τῇ νοθείᾳ μενόντων, καὶ ταῦτα φαμὲν, οὐδένα τῶν ἐμπεσόντων νομίμων ἀναιρούντες τρόπων, ἀλλὰ καὶ τοῖς τοιούτοις ἐπιτιθέντες τοῖς ἄλλοις, ἐφ' ὧν ἐκείνοις λαβεῖν οὐκ ἔστιν. ὅλως γὰρ γνησίων ὄντων, εἴτε νόθων ἐπιγιγνομένων, ἢ προγιγνομένων, οὐκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προσθείη· εἰ μὴ πάντως ἢ ἀφ' ἧς βούλῃ, ἢ ἀφ' ἧς τῶν ἡμετέρων ἀφαιρέσεων, αὖθις τῶν τοιούτων συμβολαίων εἰσηγήσωνται τρόπον. §. β'. Τὸν δὲ τῆς ἀθεσίας τρόπον, ὃς δὴ πάλαι παρὰ τῶν προτέρων ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῷ νόθων νομισθεὶς οὐκ ἀδόκιμος, ἄτοπον δόξαντες, κατὰ τοῦτο τῶν παῖδας ἀφαιρέσεως δυνάμεων, καὶ ἡμεῖς, καθὰ εἴρηται, ἀνελάβομεν· ἐπειδὴ σωφρονισμὸς ἀκριβῶς ἐσχήκασι· καὶ οὐκ ἂν εἴη πρέπον, τὰ καλῶς ἀνορθωθέντα πάλιν εἰς πολιτείαν καταγειν. ὡς τούτων ἡμῖν νομοθετηθέντων, καὶ φανερῶν γενομένων, ὃν προσήκει τρόπον εἰς πολιτείαν τε καὶ γνησιότητα μετεχωρεῖν, οὐδὲν εὔορμεν ἀφεῖναι τῆς ἀβασιλήκτου τῶν τοιούτων λεκτέον ὡς ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἄνωθεν γνησίων, δεῖ καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῖς γίνεσθαι ἀβασιλήκτους.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ ἀβασιλήκτου τῶν ἁπάντων νόθων παίδων.

ΔΙακεκελευμένων τοίνυν τῶν τε γνησίων γνησίων, τῶν τε μεταγόντων νόθων, πάντων ἤδη καὶ τοῦ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀβασιλήκτου. Βαλεντινιανῷ καὶ Θεοδοσίῳ, τοῖς τῆς θείας λήξεως πρώτοις, ἐπῆλθε φιλανθρωπότατόν τι περὶ τοὺς νόθους. καὶ εἰ μὲν εἴη τῶν τῶν νόθων πατρὶ γνησία γονή, μήτης ἀγχίας αὐτοὺς ἠξίωσαν, καὶ ταύτης μὴ τῶν ἑαυτῶν μητρός. οὐδὲ δωρεῖσθαι οὐδὲ ὅλως ἐπὶ τελευταίας διδόναι βλέπουσι περαιτέρω τι συζητοῦντες. εἰ μέντοι παῖδες μὲν οὐκ εἶεν νόθοι, πλεῖονα δὲ καὶ μᾶλλον, δηλαδὴ τοὺς οὐκ ἔχουσι γνησίαν γαμετὴν, (τούτοις γὰρ δὴ καὶ μόνοις πλεῖονα ἔχειν ἐπιτέτραπται) τὸ ἡμιάγκιον μόνον χαλζόμοι. Εἰ μέντοι παίδων γνησίων οὐκ εἶεν γενεὰ, ἀλλ' οὐδὲ πατὴρ ἢ μήτηρ ἔχοιεν, μέχρι τριάγκια καταλιμπάνειν αὐτοῖς ἢ δωρεῖσθαι σωτεχωρήθη, καὶ τούτοις μὲν τῶν μητρός. καὶ εἰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον λάβοιεν π, εἰς τὸν συναιρεῖσθαι καὶ μόνον· ἢ πλεῖονον ἐπὶ τοὺς οὐκ ἐν νόμῳ κεκλημένους ἴοντα. τοῦτο ὅπως καὶ οἱ Θεοδοσίου ἢ πρεσβύτερα παῖδες, εἰ καὶ ἀτελεῖς, ἐνομοθέτησαν. §. α'. Ἡμεῖς τοίνυν, εἰ καὶ πρώτην φιλανθρώπου χρησάμενοι νόμῳ, ἀντὶ δὲ τριάγκια τὸ ἡμιάγκιον αὐτοῖς, παίδων γνησίων ἐχόντων, καὶ τῶν τῶν πατέρων φιλοτιμίαν δεδόκημεν· ἀλλὰ νῦν ὅτι τῶν ἐφεξῆς συμβεβηκότων τι πρὸς μᾶλλον τελειότερόν τε ἅμα καὶ φιλανθρωπότερον σκεπτόμενοι τὸ πρότερον τεθέμεν νόμον. πολλὰ γὰρ τοιοῦτα καὶ πρότερον ἁμαρτηθέντα, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων πάλιν ἐπανορθώσεως ἀξιώσαντα, καὶ ἀσεβείας ἀνθρώπους ἀπαλλάττοντα. πινὲς δὲ οὐκ ἔχοντες οὐδεμίαν ὅστιν βάλωσι τοῖς ἑαυτῶν φυσικοῖς καταλιμπάνειν παισὶν, ἐπιλέγουσι δῆθεν ἄνδρας καὶ γράφειν κληρονόμους, ἐφ' ᾧ τε ἀποκαταστήσουσι τοῖς παισὶν οἱ ὁ ἢ αὐτοῦθεν ἀσεβῶσι, καὶ παραβαίνωσι τὰ βεβουλευμένα τοῖς γράψασιν· ἢ, τὸ γὰρ πάντων ἐλαφρότατον, ἐπιορκῶσι. καὶ σιγῶμεν τὰ πεπραγμένα παρὰ τὴν μνήμης ἡμῶν ἐπὶ πρασσόντων ἐνδεῶν ἁμαρτόντων ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις τοιαῦτα. §. β'. Ἵνα μὴ τοίνυν μέχρι παντὸς τοιοῦτο γένος πλημμελήμασι συγχωρῶμεν, μηδὲ ὁ παρὰπαν ἔξεσιν ἐπὶ ξένοις καὶ μηδαμοῦθεν γνωρίμοις, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν φυσικῶν παίδων τὰς ἀνθρώπους πράττειν κωλύομεν· ἀφ' τοῦτο χαριζόμενοι τῷ παρόντι νόμῳ, ὥστε εἰ μόν τις ἔχοι παῖδας νομίμους, μὴ δωρεῖσθαι τοῖς παισὶ καὶ τῇ τούτων μητρὶ περαιτέρω μοίρας καταλιμπάνειν ἀγχίας, ἢ δωρεῖσθαι τοῖς φυσικοῖς παισὶν, ἢ τῇ παλλακῇ. τοῦτο γὰρ κύριον τὸ ἐμπεσόντων ἡγήμεθα ἀβασιλήκτου. ἀλλὰ καὶ εἴ τι πλέον ἐπιχειρήσε δρᾶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, τοῦτο τῶν παίδων γίνεσθαι τῶν γνησίων. κἂν εἰ παῖδες ὁ ὁσοι εἶεν, παλλακὴ ὁ μόνη, πάντη τὸ ἡμιάγκιον καταλιμπάνειν ἢ δωρεᾶς συγχωρεῖσθαι.

§. γ'. Εἰ μέντοι παῖδας οὐκ ἔχοι γνησίους, ἢ πινα τῶν ἀνιόντων, οἷς ἀνάγκη νόμῳ καταλιμπάνειν μέρος τῶν οἰκείας οὐσίας ὑποκειμένης τοῦ ἀβασιλήκτου, ἀδεια ἔσω καὶ εἰς πᾶς δώδεκα ἀγχίας γράφειν τοὺς φυσικοὺς παῖδας κληρονόμους, καὶ ἀβασιλεῖς εἰς αὐτοὺς καθ' ὃν ἂν βούλωνται τρόπον τὰ πράγματα, καὶ ἢ κατ' δωρεᾶς ἁπλᾶς ἢ προγαμιαίας, ἢ κατ' ἀσῖγας, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον νόμιμον πᾶς ἑαυτῶν εἰς ἐκείνους μεταγειν οὐσίας. ὅπου γὰρ δεήσωσι τινῶν προῖξ ἀσεβείαν ἢ προῖξ ἐπιορκίαν ἑτοίμων· ἀλλ' αὐτάρκη τῶν ἑαυτῶν καθαρῶς ἀβασιλήκτου γνώμην. εἰ ὁ ἔχοιεν πινὰς τῶν ἀνιόντων, τὸ νόμιμον καταλιμπανέτωσαν αὐτοῖς μοῖραν, ὡς ὁ νόμος καὶ ἡμεῖς ἐπέξαμεν· τὸ λοιπὸν ἅπαν εἰς τὰς φυσικὰς παῖδας οὐδεὶν ἐχέτωσαν παρεμπιπτον. καὶ πάντα φαμὲν ἐπὶ τῶν ἐγγόνοις ἢ νομίμοις βλήσεσιν ἀποθεμένων τῶν ἑαυτῶν γνωμῶν. §. δ'. Εἰ μέντοι τελευτήσειέ τις, γνησίας αὐτῷ παντελῶς γονῆς ἐχ ὑπάρχης, (παίδων φαμὲν, ἢ ἐγγόνων, ἢ τῶν ἑξῆς ἀβασιλήκτου) οὐδὲ νομίμως γαμετῆς, εἴτε τελευτήσει μὴ ἀβασιλεύσας τῶν ἴσιαν, καὶ ἀφίκοιτο συζήσεια τυχόν, ἢ καὶ ἐλεύθερωτὴς ὤσπερ, τῶν ἀβασιλήκτου κατασείων τε καὶ ἐπαναστενόμενον, ἢ καὶ τὸ ἡμέτερον ταμιεῖον, (οὐδ' ὃν σκεῦος τοῦτο ἐπὶ τούτου φεύδεσθαι) εἰη ὁ αὐτῷ κτῆμα τῶν οἶκον, ἕως ἀφεῖλε, ἐλεύθερα τὰ γυνὴ σὺν παλλακῆς χήμενα σωθῆναι, ὁ παῖδες ἐξ αὐτῆς, (τῆς δὲ τοιούτοις μόνοις παῦται νομοθετοῦμεν, ἔνθα παντελῶς ἀναμφισβήτητον ἐστιν ἡ τε τῆς παλλακῆς κτῆμα οἶκον φύσις, ἢ τε τῶν παίδων σκεῖσε γονὴ καὶ τροφὴ) δίδομεν αὐτοῖς, καὶ ἀδιαθέτων τῶν γονέων τελευτώντων, δύο τὰ πατρῴας οὐσίας ἔχειν ἀγχίας, ἅμα τῇ μητρὶ μεριζομένας, ὅσοι περ ἂν εἶεν οἱ παῖδες· ὥστε ἑνὸς παιδὸς ἀναλογίαν καὶ τῶν μητέρα λαμβάνειν. καὶ παῦται φαμὲν εἰ μιᾷ παλλακῇ συνοικῶν, καὶ παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔχοι· ἢ καὶ σπανιώτερον τὰ παλλακῆς, δυνάτω τυχὸν ἢ χωρισμοῦ, οἱ παῖδες αὐτῷ κτῆμα οἰκίαν εἶεν. πόθεν γὰρ δίδομεν αὐτοῖς τῶν ἐξ ἀδιαθέτου σπεῖς τὸ διάγκιον κλῆσιν.

§. ε'. Εἰ ὁ σκευήματά τε τὰ ἐπιτηδεία αὐτῷ ἠθροικε, καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἐπισαγάγοι τῇ σπέρᾳ παλλακῆς, καὶ πλήθος ἔχοι γυναικῶν παρεδρευόντων, (ὅπω

Source : BIU Cujas

(ἅτω γὰρ εἰπεῖν κἀμὲ) καὶ ἐξ αὐτῶν παιδοποιήσηται πολυτέκνους, πολλὰς ὁμοῦ καταλιπὼν παλλακάς· μισητὸς μὲν ὁ τοιοῦτος, πόρρω δὲ νόμος καθάπτεται μὴ τοιούτων παίδων καὶ παλλακῶν ἀπελαυνέσθω. ὥστε γὰρ εἴ τις νομίμῳ συνοικήσει γυναικὶ, ἄλλας ἐπεισπέμψει σὺν ἂν δύναται, ἢ συνοικεσίᾳ συνιόντος, καὶ ἐξ αὐτῶν νομίμους παιδοποιεῖσθαι· ἅτως δὲ μὴ τῶν γνησίζομένων καὶ ὃν εἰρήκαμεν τρόπον παλλακῶν, καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνης παῖδας, δώσομεν, εἰ καί τι πάρεργον ἡδονῆς ἄλλο ποιήσειεν, καὶ τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν εἰσπίπτοις τῶν αὑτοῦ, εἰ γε τελευτήσειεν, ἀδιαθέτου. εἰ γὰρ μὴ τῆς νομιθετήσεως, ἀδιάκλητα μὲν ἔσται τὰ τῶν γυναικῶν, τὸν δὲ μᾶλλον ἢ τὸν ἔλαττον ἐρᾷ· ἀδιάκλητα δὲ καὶ τὰ τῶν παίδων· καὶ ἡμεῖς δὲ δίδομεν τοῖς ἀσελγαίνουσιν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονοῦσι τὸν νόμον. Οὐ διαφερόμεθα δὲ περὶ τῶν παίδων, εἴτε ἄρρενες, εἴτε θήλειαι καθεστήκασιν. ὥσπερ γὰρ ἡ φύσις οὐδὲν περὶ τὰ τοιαῦτα τεχνολογεῖ, ἅτως οὐδὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἀρρένων καὶ ἄλλον ἐπὶ θηλειῶν κεῖσθαι τῶν τίθεμεν νόμον. § 5. Εἰ μήτοι (δεῖ γὰρ διὰ πάσης οὐδὲ ἀκριβείας τὸ ὁμοῦ καὶ σύσεβείας ἐλθεῖν) ἔχων τις παῖδας γνησίους, καταλίποι καὶ νόθους· ἐξ ἀδιαθέτου μὲν οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρχειν παντελῶς βουλόμεθα, ἀποτρέφεσθαι δὲ τοὺς νόθους παρὰ τῶν γνησίων θεσπίζομεν, καὶ τὸ πρέπον τε καὶ ὡσὸς τὸ τῆς οὐσίας μέτρον παρὰ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμαζόμενον τῶν δὴ τὸ παρὰ τοῖς ἡμετέροις νόμοις boni viri arbitratu λεγόμενον. πάντα τάττε φυλαττομένων κἂν εἰ γαμετὴν μὴ ἔχοι, παῖδας δὲ νόθους ἐκ τῶν ἀποτελουμένης παλλακῆς αὐτῷ γνησίους· ὥστε κἀκείνους ἀποτρέφεσθαι παρὰ τῶν αὐτοῦ γνησίων, ὡσὸς ἂν ἐκγόνων νόθων τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ῥηθὲν ὡσὸς αὐτῶν διαπεπραγμένα κρατείτω.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ἐφ' οἷς δὲ θεμάτων τοὺς νόθους παῖδας ἀναλέσαμεν εἰς τὸν ἀληθινὸν, ἐπὶ τούτων καὶ αὐτοὶ τὸν πρέπουσαν τοῖς φυσικοῖς πατράσιν συγγνωμονικὸν προείπομεν· καὶ αὐτῷ τῷ μέτρῳ ὥσπερ οἱ γνήσιοι θεσπίζουσι τῶν φυσικῶν παίδων, καὶ τὸ ἡμέτερον νόμον, καὶ αὐτοὶ τοὺς γνησίους ἀμοιβαίως δώσομεν, εἴτε εἰς τὰς ἀληθείας, εἴτε εἰς τὰς ἀποτροφὰς, καθάπερ ἐπ' αὐτῶν νενομοθετήκαμεν.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἐπειδὴ καὶ ἐμνησθημεν ἓν ποσὶ τῶν διατάξεων εἴρηται δεῖν εἰς ἅπερ οἱ πατέρες δωρῶνται τοῖς παισὶν, ἢ καταλιμπάνουσιν, εἰς ταῦτα καὶ κληρόνομας αὐτοῖς παρέχειν, confirmatenvομοθετοῦμεν· τὸν κύριον εἶναι καὶ νῦν πάντα, διδόντος καὶ τῆ μητρὶ, καὶ τὸ ἤδη περὶ τούτων διατεταγμένον, καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιτρεπόντων παίδων, πάντα περιβάλον ὅσα ἐπὶ γνησίοις ὠφελεῖ παίδων.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τοῦ μηδὲ τροφὴν ἅπαξ τῶν γονέων λαβεῖν τοὺς ἐξ ἀνομίμου συνοικεσίου τεχθέντας παίδας.

Τελευταῖον δὲ ἡμῖν καὶ νόμου μέρον ἐπιδέχεται, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ προσήκειν τύχειν λαχεῖν, καὶ ἐξαιρεθημήποτε τίνες ἂν αὐτοῦ καὶ τῶν νόθων ἄξιοι καταστῶσιν ὀνόματος. πρότερον μὲν δὴ πᾶς ὁ μὴ συνελθόντων, (ἃ γὰρ καλέσομεν γάμων) ἢ νεφαλίων, ἢ ἐνικίων, ἢ δαμνάτων προελθὼν, ἅτ' οὐδὲ φύσιος ὀνομασθήσεται, ἂν δὲ ἀποτροφήσεται παρὰ τῶν γονέων, ἂν δὲ ἐξῆ τινὰ πρὸς τὰ παρόντα νόμον μετασίαν. ὥστε εἰ μὴ Κωνσταντῖνος τὴν τῆς δύσεβοῦς λήξεως σὺν τῇ πρὸς Γρηγόριον γεγραφέναι διατάξῃ τινὰ περὶ τοιούτων εἴρηται παίδων, ταῦτα ἂν προστίθεμεν· ἐπειδὴ καὶ ἀφ' ἑτέρας ἀνήρηται. φοινικαρχῶν γὰρ καὶ συριαρχῶν καὶ στρατηγῶν καὶ διασημοτάτων μεμνημένη καὶ λαμπροτάτων, καὶ ἂν φυσικὰς εἶναι βούλεται τὰς ἐξ αὐτῶν προελθούσας, κωλύων αὐτοὺς καὶ τῶν ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας δίκαια μεμισῆσθαι. ὧν δὴ ἀφαίρεσιν καὶ παντελῶς ἀνειρήμεθα. §. α'. Ταῦτα ἡμῖν νενομοθετήσθω, καὶ ἐδενὶ παντελῶς ἄγνοια τῶν ἡμετέρων ἔσται νόμων· ἐδὲ τίνες μὲν δίκαιοι, τίνες δὲ νόθοι· ἐδὲ ὅπως αὐτοῖς τὰ πρέπουσα τῶν γνησίων δίδοται· ἢ ὅπως καὶ νόθοι μέροντες ἀξιῶν φιλανθρωπίας καὶ ὅπως καὶ αὐτοὶ προσηκόντως τιμηθῶσι· τὰ δὲ τοὺς ἐδὲ νόθους ἠξιωμένους εἶναι κοινωνίας ἀποχωρισθέντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ μὲν οὖν δόξαντα τοίνυν ἡμῖν, καὶ εἰς ἀνθρώπων θεραπείαν καὶ τὸ φύσεως ἀνατληρωσιν ἀφ' ἑδὲ ἡ νόμος διορισθέντα, ἢ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι ποιησάτω, ἀφηγουμένων πεπεμμένων, δι' ὧν ἅπασιν ὁ νόμος ἔσται σαφὴς· γινώσκουσι καθ' ὃν δεῖ τὸ τοιοῦτον πολιτεύσονται τρόπον, καὶ τῷ ἡμερίαν συνοῦσι θεσπίσαι, ὅπ πάσης ἀχολίας ἑτέρας τῶν αὐτῶν ὠφέλειαν θεσπίσωμεν.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πί.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τῶν μαρτύρων θεσὶς τὰς ἀποδείξεις χρεία ἐξεύρηται μὲν πάλαι, διὰ τὸ μὴ λανθάνειν τὰ ῥᾴδια τῶν πραττομένων πονηρίας ἢ πολλῆς τινὸς ἀνθρωπίνης ἐπιχειρούσης ψυχῆς, κινδυνεύειν μετελθεῖν εἰς τἀναντίον ἢ δὲ πραγμάτων τύχις. ἐ γὰρ ὅπως ἂν φανείη τὰ πεπραγμένα μαρτυρεῖσιν οἱ πολλοὶ, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐπὶ μᾶλλον κρυβείη. οἱ γὰρ ἕτερα μὲν εἰδότες, ἕτερα δὲ ἀπαγγέλλοντες, ἢ ἁπλῶς σὺν ἴσῃσι λέγοντες, αὐτοῖσιν ὁμολογοῦσιν ὡς τὰ ταῖς ἀληθείαις χρώμενα ἐδὲ βάλον) γίνεσθαι φανερὰ, ἐδὲ κατ' αὐτὰ θεσίαναι τὰς κρίσεις ἀλλὰ τὰ μηδαμῆ χρώμενα, τοῦτα καὶ ἀπαγγέλλουσι καὶ εἰς κρίσιν ἀχθῆναι ζητοῦσιν. Τὸ μὲν οὖν καθάπερ ἀνελεῖν τὰς μαρτυρίας, τῇ τῶν πραγμάτων χρήσει σφαλερὸν· (πολλῶν ὄντων ἁπλῶς σὺν ἄλλως καταφανῆ χρώντων, μὴ μαρτύρων τοῦτο ἀφαιρεθέντων) τὸ δὲ ἑρεῖναι πᾶσι καὶ τοῖς σφόδρα οὐτε-

nem [1] habuerit mulierum fornicantium, (sic [2], enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deserens concubinas: odibilis quidem est iste talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis [3] & concubinis excludatur. Sicut enim si quis legitimæ copulatus uxori, alias [4] superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex his legitimos procreare: ita neque post aguitam quo diximus modo concubinam, & ex illa filios, dabimus, si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciverimus: indiscreta quidem erunt quæ mulierum sunt quam potius aut quam minus amaverit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt, & nos non damus luxuriantibus, sed pudicis legem. Non autem differentiam facimus [5] de filiis sive masculi sint sive fœminæ. Sicut enim natura nil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, & aliam in fœminis secundum hoc ponimus legem. §. 6. Si quis autem (oportet enim per omnem viam subtilitatem [6] simulque pietatem transire) habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidem nihil eis existere omninoſ volumus: pasci [7] vero naturales à legitimis sancimus, ut decet eos secundum substantiæ mensuram à bono viro arbitratam: quod videlicet apud nostras leges viri boniarbitratu dicitur, hoc ipso custodiendo, vel si conjugem quidem habet, filios autem naturales, & ex defuncta concubina sibi natos, & illi aluntur ab eis successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ jam à nobis specialiter etiam de ipsis disposita sunt [8], obtineant.

Cap. XIII.

In quibus autem casibus naturales filios vocavimus ad successionem, in iis quoque & ipsi decentem naturalibus patribus devotionem servent: eademque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum nostram legem, & ipsi parentibus compensent [9] sive in successionibus, sive in alimentis, sicut superius sancivimus [10].

Cap. XIV.

Quoniam vero & dudum in quibusdam constitutionibus dictum est oportere, in quibus patres donant filiis aut relinquunt, in his etiam curatores [11] eis præbere confirmandos: tamen hoc ratum esse etiam nunc ponimus dantes & matri [12] (secundum quod jam de his dispositum est) & naturalium tutelam agere filiorum, omnia agenti quæcunque in legitimis definita sint filiis.

Cap. XV.

Ut filii ex damnato coitu nati, nec [13] alimenta à parentibus consequantur.

Ultima [14] siquidem nos pars legis expectat, ut ipsa competentem suscipiat ordinem, & enumeremus qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primum quidem *omnis qui ex complexibus* (non enim hoc vocamus nuptias) *aut nefariis, aut incestu* [15] *aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur, neque* [16] *alendus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium.* Unde etsi certa à Constantino piæ memoriæ in constitutione [17] ad Gregorium scripta, quædam de talibus dicta sunt filiis: hæc non recipimus: quoniam & non [18] utendo perempta est. *Phœniarchorum* enim, & *Syriarchorum* [19], & magistratuum, & insignium meminit, & clarissimorum: & neque naturales esse vult ex his procedentes: amovens eis etiam imperialis munificentiæ mansuetudinem. Quam videlicet constitutionem omnino perimimus. [20] §. 1. Hæc à nobis sancita sint, & nulla penitus ignorantia nostrarum erit legum, nec qui sunt legitimi, qui vero naturales, nec quomodo eis legitima jura dantur: aut quomodo etiam naturales permanentes promerentur humanitatem: & quomodo etiam ipsi competenter honorati sunt, ab eorum qui neque naturales dici digni sunt, communione segregati.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam atque naturæ supplementum per hanc legem decreta sunt, tua sublimitas faciat omnibus manifesta, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus quomodo in talibus conversentur, & nostram considerantibus providentiam, qui omni alii occupationi eorum præponimus utilitatem. Dat. Kal. Septemb. CP. Imp. Domin. Justinian. PP. Aug. xiii. [21] Appione V. C. Consule.

Tit. II.

DE TESTIBUS. [22]

Novella Constit. XC.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli, ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Testium, propter probationes, utilitas [23] adinventa quidem dudum est, ne quid lateat facile actorem: at calliditate plurima hominum adveniente animis periclitatur migrare in contrarium ordo causæ. Non enim ut patefiant quæ gesta sunt, testantur plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur. nam alia quidem scientes, alia vero pronunciantes, aut quæ non sunt, dicentes: hoc ipso continentur, quia ea quæ vere sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea proferri judicia: sed quæ nunquam facta sunt, hæc & pronuntiant, & ad judicium deduci quærunt. Omnino itaque perimere testimonia usui rerum incautum est, plurimis existentibus, quæ non [24] aliter patefiunt, nisi testibus pronunciantibus. Licere autem omnibus etiam valde vilissimis [25] testimonium perhibere, & ante nos prohibuerunt legisla-

1 Plures concubinas Romanis habere non licuit, *Novell.* 18 *cap.* 5 *.de* quo scripsi ad *l.* 7. *C. de Judæis d. l. unic. C. de concub.*

2 Concubinam qui concubinæ superducit, scortum verius quam concubinam habere intelligitur.

3 Potestne ei testamento aliquid relinqui? Guido Papæ negat relinqui posse: & ita judicatum refert *quæst.* 180.

4 *d. l.* 7.

5 Aliud jure feudali.

6 Ἀκριβείας καὶ εὐσεβείας subtilitatis & pietatis.

7 Naturalibus liberis debentur alimenta ab intestato: suntque eis præstanda à legitimis.

8 *l.* 12. *C. de naturalib. lib.*

9 Liberi naturales parentibus vicissitudinem debent & in alimoniis, & in successionibus, *Jul. hic, num.* 323.

10 Aliud lege Solonis, quæ non vult spurium cogi patrem alere.

11 *l. ult. C. de confirmando tutore.*

12 Mater naturalis filiorum tutelam gerere potest *l. ult. C. quando mulier. off. tut.*

13 iv. *Harm.* 6. §. 69.

14 Hinc sumpta est Authentica, *Ex complexu, C. de incest. nupt.* & pars Authenticæ, *licet. C. de natural. liber.*

15 *Nefarias* nuptias Harmenopulus *d. loco* §. 78. & *sequentib.* definit, quæ cum ascetria aut rapta. *Incestas*, quæ cum ea quæ nos sanguine attingit, contractæ: *Damnatas*, quæ vetitæ sunt, ut tutoris cum pupilla: liberti cum patrona. Eidem authori *d. loco* §. 65. ἀδίμιτοι γάμοι, seu incestæ nuptiæ dicuntur, quæ inter ascendentes contrahuntur.

16 Vid. Rittersh. *part.* 4. *c.* 2. Ans. Sed jam tempus est ut aliquid dicamus de obliqua nothorum successione. Nothi sunt vel ex incestu susceptι, vel spurii, patre scil. incerto, vel naturales: & hi quidem vel legitimati vel non legitimati. Incestu susceptι dicuntur, qui nascuntur ex Titio, & muliere Sempronium maritum habente, *c.* 12. §. 5. *C. eod. Nov.* 134. *c.* 12. vel qui suscipiuntur ex Mævia & Titio uxorem Seiam vel plures concubinas habente: *d. c.* 12. *in prin. &* §. 5. Item qui ex nefariis & incestis nuptiis nascuntur, *ut hic.* Hujusmodi liberis nulla pars successionis ab intestato defertur, *ut hic.* Jure tamen canonico sunt alendi *c.* 4. *de eo qui duxit uxorem, quam pollut per adulterium.* Spuriis vero seu vulgo quæsitis datur querela adversus inofficiosum matris testamentum. *l.* 29 §. 1. *ff. de inoffic.* multo magis legitima specialiter eis relinqui testamento potest. Naturales legitimati (legitimantur autem multis modis, puta oblatione Curiæ *c.* 2. *C. eodem.* matrimonio contracto cum eorum matre. *c.* 8. *C. eod.* aut, eo non contracto, principis rescripto, *c.* 9. *C. eod.* si à patre filii sunt nominati in aliquo solenni instrumento, *Nov.* 117. *c.* 2. potest etiam & hoc defendi, si adoptati ab eodem *c.* 11. *in fin. C. eod.*) à legitimis non differunt, *c.* 3. *c.* 9. *in fin. C. eod.* ideoque à parente vel inter vivos vel testamento donari eis potest integra quidem hereditas, si nulli extent legitimi *c.* 12. §. 3. *C. eod.* aut iis extantibus non amplius, quam qui legitimus constitutus minimam habuerit portionem. *d. c.* 3. *C. eod. Jul. const.* 83. *n.* 313. Ab intestato vero legitimati per matrimonium (de legitimatis per adoptionem alibi dicemus) de his autem qui legitimantur per oblationem curiæ, hoc tenendum est, eos patri tantum legitimos, *c.* 4. *C. eod.* quin & talem legitimationem ab usu recessisse, *Michael Graffus l. sent.* §. *successio quæst.* 19. *n.* 19. Legitimatum vero per rescriptum principis aut ejus beneficio qui potestatem legitimandi habet, interpretes nolunt ad feuda admitti nisi & ad ea specialiter legitimatus sit. *Graff. ad num.* 15.) cum legitimis concurrunt: sunt enim sui heredes, iisque deficientibus soli succedunt: Nam ita patri succedunt, quemadmodum & nuptiis legitimis procreati patribus suis succederent: *Jul. hic n.* 322. §. 2. *Inst. de hered. ab intestat.* ideoque præteriti rumpunt testamentum, *l.* 8. *ff de injusto.* §. 1. *Inst. quib. mod. testam.* injuste exheredatis, querela inofficiosi competit. §. 2. *Inst. de inoffic.* institutis in minori parte, actio ad supplementum ex *l.* 30. *C. de inoffic. arg. d. c* 2. ibi, *si nullo alio jure.* Et hæc ita vera sunt, ut masculi legitimati per matrimonium præcedant fratres ex legitimis nuptiis procreatas in feudis. *Graff. ex communi d. l. n.* 6. 7. (etiamsi investitura facta sit pro filiis Titii, ejusque liberis legitime natis. *ibid. d. n.* 7.) & excludant jure primogenituræ, secundo genitum fratrem legitimis nuptiis natum, *Graff. ibid. n.* 8. idque defendi potest. *l.* 10. *in fin. C. de naturalib. lib.* at non eum qui ex legitimo matrimonio ante natus fuerit, quantumvis ætate inferiorem (potuit enim Titio nasci ex Mævia concubinatus tempore Sempronius. Eidem Titio paulo post nasci ex legitimo Cajæ matrimonio Cajus. Idem Titius potuit mortua uxore Mæviam quondam concubinam ducere) & merito, jus enim quodammodo videtur quæsitum priori. Naturales vero non legitimati, legitimis existentibus testamento patris una plus uncia cum sua matre partienda non possunt accipere, *c.* 12. *in princ.* §. 1. & §. 2. non extantibus in infinitum. *d. c.* 12 §. 3. non ut olim tres uncias tantum, *d. c.* 12. *in princ.* servata tamen ascendentibus (si qui fuerunt) legitima, *d. c.* 12. §. 3. Qui ab intestato? à legitimis liberis (si qui fuerint) alendi sunt boni viri arbitratu, *d. c.* 12. §. 6. Idem dicendum, si qui ascendentes, vel si qua uxor heres defuncto fuerit, *d. c.* 12. p. 4. *in princ.* At si defuncto adgnatus, vel cognatus aliquis succedet, vel manumissor, vel fiscus, naturales liberi cum sua matre duas uncias ex bonis defuncti patris percipient, *d. c.* 12. §. 4. *Jul. const.* 82. *num.* 222. Duæ igitur unciæ sunt eorum legitima. Quid si pater eorum sit testatus, & tamen nullam eorum mentionem fecerit, nullamve partem eis adscripserit? Idem hic quod tollitur, & sic desuetudo legis, legem perimit. Plus tamen ex hac lege colligas, desuetudinem scilicet, legem non tollere, nisi princeps desuetudinem confirmaverit, *ut hic.* liberi qui jure communi legitimi fieri non possunt, lege vel rescripto principis possunt fieri legitimi, si princeps legi vel rescripto clausulam *non obstante* tali lege (verbi gratia: non obstante *l.* 1. *C. de naturalib. liberis*) adjecerit Bald. *Authentica propterea C. de natur. lib.* Quinimo putat idem Baldus sufficere si Princeps rescripto suo generalem clausulam tantum inseruerit, hanc videlicet non obstante aliqua lege Bald. *d. l.* 1. 19 De Phœniarchis & Syriarchis dixi ad *l.* 18. *ff. de muneribus.* 20 Abrogatur *d. lex* 1. 21 Id est, anno 529. 22 *Justian. const.* 83. dixi ad xxii. D. 5. adde 4. *quæst.* 3. Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *in expositi. Novell. part.* 9 *cap.* 22. Ans. 23 Testium usus in multis necessarius, *l.* 1. *ff. eod.* 24 Testibus solis quædam probantur, 25 Εὐτελεστάτους. Viles sunt quos vitæ vilitas infamavit, *Paul.* 5 *sent.* 15. §. 1. vitæ, id est, morum, *l.* 2. *ff. eod.* ut sunt infames, *l.* 1. *ff. de his qui not ant.* ſ. Berberius in defensorio jur. *c.* 9. *n.* 34. popinarum & ganeorum mancipia intelligit, sed & eos qui vilia officia administrant, *c.* 1. *vers. Et non quosdam*]. *eod.*

Source : BIU Cujas

legislatores [1], scilicet multas exceptiones facientes [2] & plurimos excludentes etiam ipso testium nomine [3], vel schemate [4]. Quia vero neque post has prohibitiones adhuc purum est testium opus: existimavimus oportere & nos adjicere aliquid causæ subtilitati, & falsa testimonia, quantum est possibile, minorare. Tale enim quiddam etiam nunc apud clarissimum Bithyniæ provinciæ judicem gestum invenimus in testamento, ostensa testium falsitate pessima aperte convictorum, & novissime confessorum, quia cum testamentum fieret, & fuisset defuncta testatrix, testium quidam tenentes jam mortuæ manum, ita per chartam [5] virgam factam & ex latere ductam traxerunt, & signum venerabile crucis videri scripsisse defunctam præparaverunt. Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo testium, alia vero de eorum statu existimavimus oportere decernere. Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspenderunt testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

1 *l.* 8. *C. eod.*

2 Eorum scilicet, qui non possunt testes esse: & ita ferre testimonium possunt, qui nominatim non prohibentur.

3 Ut quia parens vel filius, domesticus, vel (ita conjunctæ personæ) impubes, infamis, furiosus.

4 Ut quia sunt infames, aut vilissimi artifices.

5 Οὕτω καὶὰ τῶ χάρτη τὴν τε εὐθεῖαν τὴν τε πλαγίαν ἕλκυσαν, &c. *Scrimg.* id est, & tam in transversum, quam recta linea ducta effecisse, ut defunctus venerandæ signum *Crucis* adscripsisse videretur. *Hal.* Moris fuit apud Constantinopolitanos *Crucis* signum præfigere testamentis & instrumentis. *Nov.* 73. *c.* 8. *l. ult.* §. 2. *C. de jure delib.* Hinc constat testibus licuisse manum ducere contrahentis literarum imperiti, ad pingendum crucis Christi signum. vide quæ scripsi ad *Nov. Leon.* 72.

6 *l.* 3. *ff. eod.* cui derogatur multis modis, de quibus *J. eodem.* Goth. Ad hoc caput vid. Desider. Gerald. *de rer. jud. authorit. lib.* 1. *cap.* 5. Ans.

7 Καὶ χρήσιμος τῆς τοιαύτης διακόλης

8 Nimia dignitas, nimiæ divitiæ, nimium officium, seu nimia conjunctio, testibus fidem derogat.

9 Puto id ostendi, ducem pro milite, militem pro duce testem facile non admitti.

10 Divitiæ tamen testimonio fidem videntur addere. Diviti namque quam pauperi major fides adhibenda, vid. *l.* 3. *ff. eod.* Homo tamen licet pauper fidelis esse potest. §. 12. *Inst. de suspect. tut. l.* 17. §. 4. *ff. de adopt.* quod etiam in criminalibus locum habere dixeris, nisi nimia paupertas, & dolus perspicuus sit: & ita accipe *l.* 3. *ff. eod.* Poterit itaque pauper pro paupere vel divite vel in pauperem aut divitem recte testimonium dicere: de locuplete adde Rolandum à Valle 1. *Consil.* 16. *n.* 18. Quid creditor? pro debitore suo non facile videtur admittendus, ut nec debitor pro creditore?

11 Επιτηδείστερος. Puto etiam id significari, Amicum amico, *l.* 5. *C. eod.* liberos parentibus, *l.* 6. *d. tit.*

Cap. I.

Ut testes nonnisi illæsæ existimationis recipiantur, seu de testibus judiciariis.

SAncimus autem, & præcipue in hac maxima & felicissima civitate, ubi plurima consistit (Deo favente sermoni) multorum bonorumque copia virorum, bonæ [6] opinionis esse oportere testes, & aut [7] carentes hujusmodi derogatione per dignitatis [8] aut militiæ [9], aut divitiarum [10], aut officii [11], causam: aut si non tales consistant, ex utroque tamen quia fide digni sunt, testimonium perhibere. Et non quosdam artifices [12] ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros [13] ad testimonium procedere. Sed ut si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est. §. 1. Si vero ignoti [14] quidam fuerint undique, & aliquid apparuerint circa testimonii veritatem corrumpere [15] festinantes: posse eos etiam verberibus [16] subjacere. Et judices siquidem administratores [17] fuerint, hoc ipsi agant. Si vero alii præter eos sunt, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi prætoris plebis, in provincia vero locorum defensorem: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

Cap. II.

Ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur, seu de testibus instrumentariis.

ET [18] licet dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes susci pi sanciverimus, nisi secundum observationem ibi [19] dictam, quam scilicet valere præcepimus: & tamen etiam nunc hoc renovamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis à litigantibus per testes probatio: tunc susceptibilem eam apud judices esse, dum ad hoc ipsum assumantur [20] testes, ut pro facienda solutione aut memoria factæ alicui jam solutionis, & confessione ejus qui pecunias, accepit testimonium perhibeant viri fide digni constituti [21]: aut etiam causam testimonii forte faciant manifestam. Hæc autem inania & ex transitu [22] perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & hujusmodi quædam fingere testimonia, ut propter aliud quoddam opus adinveniens, audiat aliquos dicentes accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. Hæc namque aperte nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione dum quando & tale aliquid in judicando invenimus, eo quod cum multæ pecuniæ dicantur solutæ, tabularii duo [23] tantummodo hoc dixerunt *audisse se, teste præsente nullo, & debitum in scriptis constitutum*, & fatente scribere ex hoc sciente & valente per proprias literas hæc manifesta facere. quod ex illo odio habentes occasionem præsentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis [24] alius similis calumnianti, & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit *apud semetipsum debita esse*. & is quidem qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo hujusmodi omnino non indulgente occultari.

Cap. III.

Ut testimonia scriptis redigantur, & quorsum.

NEque igitur hujusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorum (sicut prædiximus) depositionibus, eo quod literis eruditi sint, qui confiteri volunt, apud quem, & scribere, aut in judicio confiteri, & dare rei fidem indubiam: neque manere eas veracibus pestiferas concedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus: sed exigimus quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrare necesse est eos (hoc quod in [25] testamentis) rogatos [26], & bonæ opinionis constitutos, & ita cautam susci pere ab eis probationem, & neque [27] atteſtationem deinceps, neque testium habentem præsentiam, & depositionem, & subscriptionem, tenere. Si vero non hujusmodi constituti testes sint, quales prædiximus, & suppliciis [28] subdi eos præcipimus. Si [29] vero quidam aperte contraria [30] dicant sibi, aut alterutris testificentur, maxime judices hoc animadvertere: & si veraciora [31] testificatis adversitates [32] invenerint, ejiciant quidem ejusmodi testationes: ea autem quæ à dignioribus [33] fide & plurimis dicta fuerint, considerent. Si vero

λεστέτοις μαρτυρεῖν, καὶ οἱ παρ' ἡμῶν ἐκδόλυσιν νομοθέτει. τειχαρῶν καὶ πολλὰς ἐξαιρέσεις ποιοῦντα, πολλὰς ἀπιλαύνοντες καὶ αὐτῶ δὲ τὸ μαρτύρων ὀνόματός τε καὶ σχήματος. Επειδὴ ὃ ἐὰν μὴ τοῦτος τὰς κωλύσεις ἐπὶ καθαρῶν τὸ τῶ μαρτύρων ἐστὶν, ἡμῖν χρὴ καὶ ἡμεῖς παρεδεῖναί τι τῆ δὲ πεφύκατος ἀκριβείᾳ, καὶ τὰς ψευδομαρτυρίας καθ' ὅσον οἷόντε ἐστὶν ἐλαττῶσαι. τοίνυν γάρ τι καὶ νῦν ὑπὸ τῶ λαμπροτάτου τῶ Βιθυνῶν ἐπαρχίας ἀρχοντὸς πραχθὲν εὔρομεν, ἐπὶ ψευδηκῆ δείχθεισης μαρτύρων παραποιήσεως δεινῆς, σαφῶς διελεγχθέντων τε καὶ τὰ τελούταια συμολογησάντων, ὅτι τὸ ψευδηκῆς ἐπὶ νενομῶς ἐτελούτησεν ἡ ψευδεμία. τὸ δὲ μαρτύρων τινὲς ἐπιλαδόμοι νεκρᾶς ἤδη τὸ χειρὸς, ἅτω καὶ δὲ χάρτα τῶ τε σύδειαν τῶ τε πλαγίαν εἵλκυσαν, καὶ τὸ σύμδολον δὲ πρίν σφρᾶ δοκεῖν γεγραφέναι τῶ τελούτήσαντι πυρισκόλασαν. Ημεῖς τοίνυν εἰς ταῦτα ὁρῶντες, τὰ μὲ δεῖ δὲ τρόπα τὸ μαρτύρων, τὰ δὲ δεῖ τὸ αὐτῶν καθεστάσεως ὠθήσαμεν χρῶν διορίσασθαι. τὰ μὲν ἐν εἰρηνικὰ τοῖς πάλαι νομοθέταις ἐπὶ κωλύσαι τούτων ὃς ἐξείργασι μαρτυρίας, πάντα κύρια τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δὲ μήποτε μάρτυρας αἱρεῖσθαι ἀσήμους ἢ ἀγνώτους, ἢ δεῖ τὸ κεπτικῶν μαρτύρων.

ΘΕασόμεθα δὲ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τὸ μεγάλης ταύτης καὶ διδαίμονος πόλεως, ἔνθα πλείστη καθέστηκε (θεὸς δὲ ἡγείσθω δὲ λόγω) πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν σύστασία, σύνπολλὰ δεῖν εἶναι τὰς μάρτυρας, καὶ ἡ κρείττης τὸ τοιαύτης ἀληθοῦς, ἀφ' τὸ τὰ ἀξίας ἢ στρατείας ἢ σύστασίας ἢ ἐπιτηδύσεως ἀναμφισθητῶν· ἢ, εἰ ὡς δὲ τοιῦτοι καθεστῶσιν, ὑφ' ἑτέρων γὰρ ὅτι καθεστῶσιν ἀξιόπιστοι μαρτυρεῖσθαι καὶ μὴ πνας ἐπιδουλείας, μηδὲ χαμερπεῖς, μηδὲ παντοίως ἀσήμους ἐπὶ μαρτυρίαν ἴεναι· ἀλλ' ὥστε εἶναι ἀμφισθητηθεῖσι τὰ καθ' αὐτὰς, δυνάσθαι ῥᾳδίως ἀποδεικνύειν τὸ τὸ μαρτυρησάντων βίον, ὡς ἀμεμπτὸς τε καὶ ἐπιεικὴς εἴη. §. α'. Εἰ δὲ ἄγνωστοι τινες εἶεν καὶ πανταχόθεν ἄφανεῖς, καὶ ἢ φανεῖεν ὅλως δεῖ τῶν μαρτυρίαν τὸ ἀληθῶν ἀφθείρως ἀποδύντες, δυνάσθαι καὶ βασάνοις αὐτὰς ὑποκεῖσθαι· καὶ τὰς δικαστὰς, εἰ μὴ ἄρχοντες εἶεν, αὐτὰς τὰς ῥαπίζειν· εἰ δὲ ἕτεροι παρεῶτες τὰς δρχὰς ἔχοιεν, συναῦθα μὲ παραλαμδάνειν τὸ ὑπάργοντα τῶ μεγαλοπρεπεστάτω πραίτωρος τὸ δήμων, καὶ χώραν ἢ, τὸ τύπων ἐκδίκων· καὶ δὲ αὐτῶν ποιεῖσθαι αὐτοῖς τῶν ὧν τὸ βασάνων πεῖραν· ὅπως ἂν τούτω γὰρ μηδὲν κρύψωσι τὸ ἀληθῶν, ἢ καὶ ἀλοῖεν ἀφ' τούτης τὸ ὁδὸ χρημάτων τῶν μαρτυρίαν ποιεῖσθαι, ἢ καὶ ἄλλως δεῖ αὐτῶν κακουργοῦντες.

ΚΕΦ. β'.

Ωστε τὰς ἀληθήκας δὲ χρέως ἐπιλελεσμένας ὑ συμολογήσαντας ποσεῖναι ἢ δεῖ πεπεμπτειῶν μαρτύρων.

ΕΙ καὶ ἤδη μηδεμίαν ἐπὶ χρέεσιν ἐγγεγραμμένοις ἀγράφων καθεστώλων ἀπόδειξιν ἀφ' μαρτύρων δέχεσθαι νενομοθετήκαμεν, πλὴν εἰ μὴ κτῶ σκεῖσε ὑπηρεσίαν παρατήρησιν, (ὡ δὴ καὶ κρατεῖν βαλόμεθα) ἀλλ' ὅν καὶ τῶν ἀναγκαίων μεθ. εἰ γὰρ ἔγγραφον εἴη τὸ χρέος, καὶ ἀγράφῳ καθεστώλης ποσεῖναι παρὰ τὸ δικαζομένων ἢ ἀφ' τὸ μαρτύρων ἀπόδειξις, τότε δεκτὴν αὐτὴν παρὰ δικασταῖς εἶναι, ὡσπερ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο παραλαμδάνοντο μάρτυρες, ἐφ' ᾧ τῆ χρυσοσημῆ καθεστώλη ἢ τῆ μνήμη δὲ χρυσᾶς τινὰ καθεστώλων ἤδη, καὶ τῶν ὁμολογίας παρὰ δὲ τὰ χρήματα λαδόντος, μαρτυρησαν ἄνδρες ἀξιόπιστοι καθεστῶτες, ἢ κὰν σὺμμαρτυρίοις ἴσως ποιησειεν φανερῶν. τὰς δὲ καταίας τινὰς καὶ ὁπ δὲ παρηκόντος γινομένας μαρτυρίας μηδενὶ παντάπασι λόγω κρατεῖν. καὶ τοιαύτας τινὰς ἀναπλάττειν μαρτυρίας, ὡς δι' ἄλλω τινὰ χρείαν παραπτυχῶν, ἀκούσει τὸδε λέγοντος εἰληφέναι παρὰ τὸδε χρυσίον, ἢ ὀφείλειν τῶδε. αὖτη ἡ σαφῶς ἡμῶν ὑποπτοι καθεστῶσι, καὶ ἀδενὸς ἀξίαι λόγω. ὁπότε καί τι τοιοῦτον ὃν τὸ δικάζειν εὑρομεν, ὡς, καίτοι πολλῶν χρημάτων λεγομένων καθαπελλᾶς, τὸν δύο μόνοι τὸν ἔφασαν ἀκηκοέναι, μάρτυρος παρόντος ἀδενός. καίτοι δὲ χρέως ἐγγράφου τυγχάνοντος, καὶ δὲ καταπεμφθὲν γράφειν ἐπιστολὴν, καὶ δυναμένης δι' οἰκείων γραμμάτων ταῦτα φανερὰ καθαστῆναι. ὥσθ' ἑξ ὧν μισήσαντες, ἀφορμὴν δὲ πιρόντος εἰληφαμεν νόμου. Καὶ αὖθις παρήχθη τὶς ἕτερος τὸ εἰδὸς ἐοικὼς τῶ συνφαντεμένω· καὶ ἐπὶ μαρτύρων δήθεν καὶ ἐπὶ παδαλαίων κατεπέμφθη καθ' ἑαυτὸ χρέα. καὶ ὁμοίως τὸν πράξας, ἀπῆλθεν· ἕτερος δὲ εἰσεπράχθη τὸ χρέος, τὸ πνὶ ἑτέρα τινὸς ὡς πνὶ αὐτὸ δήθεν ὁμολογήθεν. καὶ τὸν ὕστερον ὁ διέλαθε, δὲ θεῖ πὶ τοιαῦτα μέχρι παντὸς ὁ συλχρόνος καθακρύπτειν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δὲ ἐγγράφως εἶναι τὰς μαρτυρίας, καὶ ἀφ' τί.

ΟΥτε ἐν ταῖς τοιαύταις πισεύομεν μαρτυρίαις, ἢ ταῖς τὸ παλαιοῖς (καθάπερ εἰσόντες ἔφθημεν) καθαδέσεσιν, ὡσπερ γραμμάτων ἐπισήμασιν εἶεν οἱ καθεδεῖς λεγόμενοι, (παρὸν καὶ γράψαι, ἢ ἐν δικαστηρίω καταθεῖναι, καὶ δόκησι τὴ πεφυκυία πίστιν ἀναμφισθήτητον) ἔτι μὴν αὖτὰς ταῖς ἀληθέσι λυμαινομένας συγχρῆσθαι. ὅτε εἴ τι τοιοῦτο γένοιτο, ἀσεπέσμα. ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι τὸ παρακεκλῆσθαι παρὰ δὲ παρόντος τὰς μάρτυρας ἐπ' αὐτὸ τοῦτο, καὶ τῆς ἀφ' μαρτυρίας ἀποδείκνυσθαι· καὶ εἶναι καὶ αὐτὰς (τῆς δὲ τὸ τῶ ἀληθῶν) rogatos, καὶ δύσπολήπτους καθεστάναι, καὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα δέχεσθαι τῶ ἐξ αὐτῶν ἀποδείξιν· καὶ μηδὲ σὺμμαρτυρίαν δὲ λοιπῆ, μὴ καὶ μαρτύρων ἔχουσιν καὶ παρουσίαν καὶ κατάθεσιν καὶ ὑπογραφῶν, κρατεῖν. Εἰ δὲ μὴ πιθανοὶ καθεστῶσιν οἱ μάρτυρες ὁποίως ἐμπροσθεν εἰρήκαμεν, καὶ βασάνοις αὐτὰς ὑποκείσθαι κελεύομεν. Εἰ δέ τινες καθαρῶς ἐναντία σφίσιν αὐτοῖς ἢ καὶ ἀλλήλοις φθέγξοιντο, τὰς δικαστὰς μάλιστα τότε παρεσκεῖν τὸ νεῦ· καὶ εἰ δεῖ τὰ κυελώτερα τῶ μαρτυρημάτων τὰς ἐναντιότητας εὕροιεν, σκοπεῖν τὰς τοιαύτας μαρτυρίας, τοῖς παρὰ τὸ ἀξιοπιστοτέρων καὶ πλειόνων παρεσχηκότας. Εἰ δὲ ἐξεπί-

uxores maritis, libertos patronis, *l.* 12. *d. tit.* clientes, servos, *l.* 8. *d. tit.* domesticos, *l.* 3. *d. tit.* dominis: agnatos, seu proximos, agnatis: socium socio, 1. *Harm.* 6. *cap.* περὶ κακολογιῶν *in fine*, & econtra, testes idoneos non esse. Contra, uxor in virum, servi in dominum, filii in patrem, & econtra, testes esse possunt, in causa majestatis, 1. *Harm.* 6. *c.* περὶ τῶν κακολογιῶν. 12 Επιδεδρίος μηδὲ χαμερπὴς, sedentarios aut humi repentes, *Haloand.* carrucarios itaque intellige & latrinarum stercoratores, *l.* 15. §. 1. *ff. de muner. & honor.* Horum enim artificium tale est, ut circa humum versentur. adde Berberium *d. loco.* Testem commendare debet artis laudabilis titulus, *Jul. hic n.* 326. Ita apud Harmenopulum legimus *lib.* 1. *tit.* 6. §. 1. Testes esse debere ἀξιοπίστους. μὴ ἐπιδεδρίους μηδὲ χαμερπὴς μηδὲ παντάπασιν ἀσήμους. Sic Hesychio χαμερπὴς γεωργὸς, ὁ ἐν γῆ κατοικῶν. Eadem ratione *Harm.* 6. *tit.* 2. §. 22. mulieres viles & abjectas ἰντελῆς καὶ χαμηλὲς vocat. 13 Ασήμους. 14 Αγνώτους, puto intelligi eos, non qui sunt ignoti actori vel reo: sed vel vilissimos: *de quib.* 3. vel omnibus bonis ignotos, vel eos de quorum honestate & vita nulli testes possunt deponere. *Jul. hic.* alias vel in itinere, si quid nobis præter spem accidat, invidia fuerit ignotis, id est, nondum nobis notis testibus, uti non posse. Et tamen verum est quod dicitur, testem notum esse judici & parti, id est, & actori & reo oportere. Non est autem ignotus, cujus persona, nomen, domicilium, urbs, ætas, mores, officium, vel artificium sciri potest. Quid, testis potestne audiri, si dixerit se nomen rei ignorare, se tamen reum exhiberi petere, ut eum agnoscat? posse volunt idque officio judicis, *l.* 3 §. 7 *ff. ad exhib. l.* 3. *in fin. ff. de public. l.* 2. *C. ad exhib.* Nam & ignotus hæres instituti potest, *l.* 11. *C. de hæred. instit.* & ignotus tutor dari potest, §. 10. *Inst. de excus.* At in inventario notus heredi testis admittendus, *l.* 22. §. 2. *C. de jure delib.* Cæterum quibus casibus testes noti esse debeant vid. apud Socinum *reg.* 412. adde quædam de ignoto teste ex *Harm.* 1. *tit.* 6. §. 2. Goth. Intellectum hujus §. vid. apud Bellon *lib.* 4. *suppu at. cap.* 13. Ans. 15 Id est, Testes qui vel odio, vel inimicitia, vel precibus, vel pecunia, vel gratia deponunt, sunt suspecti & merito rejiciendi. 16 Obscuriorum & obscurarum personarum testimoniis non creditur sine tormentis, *l.* 21. §. 2. *ff. eod. l.* 13. *C. eod.* Cur ita? possunt enim minimo metu quæstionis injecto corruptos se fateri: quibus non propositis in honestarum personarum capita fecuri grassarentur facile. 17 Αρχοντες, id est, magistratus. 18 Hinc sumpta est Authentica, *Rogati C. de testib.* extat & hic locus apud authorem *Ecl.* 21. *tit.* 1. *c.* 44. 19 *l.* 18. *C. de testib.* 20 Παρκλαμδάνωνλο, id est, rogentur. Solutio seu numeratio pecuniæ non probatur testibus, nisi ad id rogati sint, ut spectatores aut testes solutionis essent, *c.* 3. *J. eod. Jul. hic ibi, & ad hoc ipsum rogatis, & d. auth. Rogati.* Επὶ δὲ τῶν συμδεδηκότων, καὶ πεφυκυίων, &c. id est, fortuitis vero & iis quæ casu contingunt, etiam non rogatus testis auditur: & ita Harmenop. accipit *l.* 1. *tit.* 6. § 38. *l.* 11. *ff. de testib.* Idem dicendum est in iis, quæ fieri clam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes, *l.* 8. §. 6. *in fin. C. de repud.* In conventionibus rogati esse debent, *Harm. ibi*, & in testamentis, vid. *l.* 21. §. 2 *ff. qui testam.* & matrimoniis, 30. *quæst.* 5. *c. nostrates*, & divortiis, *l.* 9. *ff. de divortiis*, in aperienda cista deposita, *l.* 1. §. 36. *ff. de depositi.* & in Specie *Novell.* 117. *c.* 15. In iis ergo casibus in quibus requiritur specialis testium rogatio, simplex testium non sufficit interventus. Tutissimum itaque fuerit si tabellio rogatos fuisse scripserit: quamvis in dubio præsumantur rogati, *arg. l* 11. *ff. eod.* quam legem possis ita quoque sumere, adde *Oldend. c.* 4. *de testib. n.* 23. 21 Quinque 1. *Harm.* 6. §. 3. 22 Εκ τὸ παρήκοντος. *Scrimg.* 1. *Harm.* 6. §. 37. per transennam. In solutione pecuniæ non admittuntur testimonia eorum, qui dicere solent transeuntes se audivisse aliquem dicentem pecuniam sibi solutam esse. In criminalibus aliud accidere potest, nec enim rogari testes in hujusmodi negotiis moris est. Ciam enim, ut sæpius fiunt, vel in rixa, motu vel furore subito, nullis accitis testibus. Illud singulare est, quod in transitu servi manumitti possunt, *l.* 7. *ff. de manumiss. vindict.* Quid si in judicio creditor confessus est sibi solutam esse pecuniam? ejus confessio ei nocebit. *l.* 56. *ff. de re judicata: l.* 1. *C. de repud. heredit.* & in eum audientur qui judicio tum interfuerint, licet non rogati. 23 Duo tabularii sine testibus, non sufficiunt ad plenam fidem instrumento faciendam, *Novell.* 73. 24 Sensus est. Titius mercede conductus à Sempronio, apud notarios præsentibus testibus fatetur se Cajum (nomen Caji adsumens, quem Sempronius volebat sibi, falso tamen, obligare accepisse mutuo centum à Sempronio. His ita peractis Cajus exactus est. 25 *l.* 21. §. 2 *ff. qui testam.* 26 Dixi *J. c.* 2. 27 Sensus est, Tabularium præsentem non sufficere, nisi testes quoque rogati sint & subscripserint, & ipsa persona principalis, si literas sciat. 28 Id est, quæstioni, *c.* 1. *J. eod.* 29 De testibus sibi invicem contradicentibus, sive dolo, sive errore. 30 Testis sibi contrarius non auditur, quin punitur. Contrarius est, qui vacillat, *leg.* 2. *l.* 16. *ff. eod.* 31 Καὶ ἃ περὶ τὰ κυελώτερα τῶν μικρομόνων τὰς ἐναντιότητας εὕροιεν. *Scrimg.* id est, & si judex repererit testes contraria dicere in iis, quæ totam causam continent. *Jul. hic* 326. *in fin.* id est, in his cardo totius litis versatur. 32 Id est, contraria. 33 1. *Harm.* 6. §. 4. Quoties testes alii aliis sunt contrarii, creditur plurimis & dignioribus fide, adde *l.* 3. §. 2. *ff. eod.* Quid si pares? adhuc non pereunt testimonia, sed spectanda erit causa de qua lis movetur. Quid enim si de libertate quæritur vel agitur, utrimque paribus testibus contrariis pro libertate judicabitur, *l.* 24. *in fin. ff. de manum.* Quid si testes digniores, num vincentur? Quidam volunt duos testes honestioris vitæ præferri centum vilibus contrarium deponentibus, ut ita stetur majoris authoritatis testibus, rejecto minori numero. *Hoft. Joann. And. Anton. in c. nostra* 32. *de testib.* sed in eo tamen plane non subsistunt: negant enim digniores duplo numero superatos audiri, *arg. c. si quando* 9. *de elect. in* 6. *ibi duplo majore numero.*

Source : BIU Cujas

ἐξεπίτηδες φανεῖεν κακουργοῦντες, καὶ ἐντεῦθεν ἐκπίπτοντες εἰς ἐναντίωσιν, μηδὲ ἄλλως αὐτὸς καθολικῶς παύειν· εἰ μὴ καθ' ἕνα τινὰ τρόπον, ὡς εἴρηται, ἀλλ' ἐξεπίτηδες τὰ ἐναντία δειχθεῖεν λέγοντες.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι, γνωσθεισῶν τῶν μαρτυριῶν, τὸ τέταρτον μάρτυρας παράγεσθαι· ἢ πότε καὶ πῶς οἱ μάρτυρες παράγονται.

ΕΠειδὴ ὁ πολλοὶ πολλάκις μάρτυρας παραγαγόντες, καὶ τελευτάκις τοὺς προβαλλομένους, εἶτα, ἐπειδὰν ἀποτείνωνται, καὶ συλλέγωσιν τὰς μαρτυρίας, πειρῶνται ἀναβάλλεσθαι τὴν κρίσιν ἐνίοτε συνέλεγον, καὶ βάλλεσθαι τὸν χρόνον, ἕως ἂν ἐκ τῶν ἐναντίων τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα ἐκκόψωσιν· καὶ ἐπειδὴ τοῦτο πολλοὶ ἐποίουν, τοὺς ἡμετέρους διαδόχους τούτοις κωλύσαι βουλόμενοι, τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν μαρτύρων ἐκ τριῶν εἰς πέντε ἐπηύξησαν· ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα ἐκκόψαι βουλόμενοι, τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν μαρτύρων ἐκ τῶν πέντε οὐκ

1 Hinc ſumpta eſt Authentica, *ſed & ſi quis C. de teſt.*

2 Ut teſtium productio apud judices vel defenſores vel magiſtros cenſus non aliter valeat, niſi præſente quoque adverſaria parte vel contumaciter non veniente: ſcilicet ut & hic ſalva præſcriptio ei competat, quam opponendam exiſtimaverit, *Jul. n.* 322.

3 Teſtimonia eorum, qui non vocata parte recepti fuerunt, fide carent nulliuſque momenti ſunt. Intereſt enim adverſarii perſonas teſtium, & utrum juraverint noſſe.

4 Ne hinc colligas, Reum præſentem eſſe oportere quo tempore teſtes interrogantur: Interrogandi ſunt enim in ſecreto judicis loco, *l.* 14. *C. eod.* ne teſtimonii libertas teſtibus adimatur, ſed publicatas teſtationes legi parti adverſæ. vid. *Oldend. c. 5. de teſt. n.* 3. adde *l.* 27. §. 7. *ff. de adult.*

5 Parte abſente per contumaciam teſtium productio fit μονομερῶς, *l.* 19. *in fin. c. eod.* alias aliter fieri non poteſt productio teſtium, niſi parte præſente.

6 Contumaciter non videtur abeſſe, qui ex neceſſitate abfuit, forte enim intra ſepta ſanctorum fuerat. Julianus ita hunc locum interpretari videtur.

7 Ut ſi intra ſepta ſanctorum fuerit. Is non videtur contumaciter abfuiſſe, qui ex neceſſitate abfuit, *Jul. hic.*

8 Abſens contumax habetur pro præſente.

9 Ex delicto ſuo nemo juvatur.

10 Μονομερῶς ἄνευ.

11 Προπέτειαν temeritatem.

12 Confirmatio antiquarum legum.

13 *l.* 2. *Cod. de jurejur. propter calum.*

14 Græcus textus ita habet, ἵνα διὰ πάντων τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμητε καὶ παρουσίᾳ μαλλον τὰ τῶν δικῶν, καὶ ἀνύποπτα τοῖς δικαζομένοις γένωνται. hoc eſt, ut per omnia lites Dei memoria & præſentia, puras & litigantibus à ſuſpicione reddamus liberas.

15 Id eſt, anno 539.

16 Ut dos prioris uxoris præferatur doti ſecundæ, ſive ipſa, ſive liberi ejus agentibus, *Jul. conſt.* 84. De duarum dotium debito, & de eo, qui dotem accipere non vult, *Index Reginæ.*

17 Mortuæ ſcilicet. *Goth.* Vid. ad hanc Novell. Rittershuſ. *part.* 5. *c.* 7. Ans.

18 *l. ult. Cod. qui potior.*

19 Id eſt, quoties debitori res aliquæ ſuperſunt, cui jus hypothecæ antiquius eſt, præferri debet.

20 Hinc ſumpta eſt Auth. *Si quid C. qui potior.*

21 Senſus eſt, Si duę ſunt mulieres, quæ de dote ſua agant, ſuas quæque mulier res extantes vindicabit *l.* 30. *Cod. de jur. dot.* Si non extant, antiquior cauſa dotis præfertur, *l. ult. C. qui potior.* & ita prima uxor ejuſve liberi, ſecundæ præferentur. Præfertur ſocrus nurui *in declamat. Quint.* 360. 22 IV. *Harm.* 6. §. 19. 23 *Subaudi*, ex duabus ſtationibus, ut in *l.* 2. *Cod. de ſolutionibus.* 24 Ex duabus fiſci ſtationibus, ea præfertur quæ prærogativam habet temporis. 25 Prior tempore, prior jure, *l.* 11. *ff. qui potiores.*

nio nolunt uti: ſancimus, ſi utraque pars conſentiat quod & mediator eorum fiat teſtificator, (componantur enim ea quæ ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem teſtimonium perhibere: prohibitione propter quam eum nolentem teſtificari penitus noſtra voluit lex, propter conſenſum utriuſque partis ſublata.

Cap. IX.

Ut teſtium productio non niſi præſente fiat adverſario: & quo tempore teſtes in teſtimonium admittantur.

Et[1] hoc[2] vero quia multoties actum ſcimus, quod quidam aut apud locorum defenſores, aut apud clariſſimos provinciarum præſides, aut forte (ut aſſolet) hic apud virum clariſſimum magiſtrum cenſus ingrediuntur, & queruntur tanquam ab aliquo ſuſtinentes aliquid contra leges, aut aliter læſi, aut damnificati, teſtes volentes producere, ut non in poſterum opponantur eis, quæ ab una parte geſta ſunt: oportet etiam illum in ea civitate conſtitutum, in qua teſtationes dantur, admonitum à judice, ſive à defenſore, præſentem[3] eſſe, & audire[4] atteſtationes. Si vero noluerit advenire, ſed reſpuerit, ut ex hoc ab una[5] parte teſtimonia dentur, ut ſecundum hoc ipſum inutilia eſſent: ſancimus hujuſmodi atteſtationes ita tenere, ac ſi non ex una parte conſtitutæ ſint, ſed tanquam eo præſente factæ ſint. Si enim recuſaverit, & advenire noluerit, & audire depoſitiones, (etenim publicabuntur) & niſi per inexcuſabilem aliquam neceſſitatem[6] deduci non poſſit[7], ſimilis[8] advenienti erit: & nullum juvamen ex ſua protervitate[9] ei efficietur: ſed videantur quidem probationes factæ: quæcunque vero competierint ei ad diſputandum de eis, licebit his uti ſolummodo quod videntur eſſe ex una parte[10]: propter ejus proterviam[11], propterque audaciam minime advenientis, teſtationibus opponere non valente. Omnibus[12] aliis quæ de teſtibus & ab iis qui ante nos & à nobis ipſis dicta ſunt & ſancita, fixis manentibus, & à noſtris judicibus obſervandis: ſive majores, ſive minores ſint: & ſive in hac magna civitate, ſive foris in provinciis: ut ea quæ de teſtibus ſunt, quantum poſſibile nobis eſt, corrigentes, adhuc purius & ſanctius lites agi præparemus: propter quas & cognitiones fieri à judicibus omnibus divinis[13] propoſitis Euangeliis ſancimus, & jusjurandum ſubire & pulſantes & pulſatos & advocatos præcipimus, ubique Deum inſpectorem & eorum qui judicant & quibus judicatur, & qui teſtimonium præbent animabus: ut perennis Dei commemoratio & præſentia, mundalitium[14] & citra ſuſpicionem litigantibus fiat, quam legem tenere volumus de cætero omni tempore.

Epilogus,

ſeu promulgatio.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc divinam manifeſtata ſunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere feſtinet. Dat. v. Kal. Octob. Imp. D.N. Justin. PP. Aug. Anno xiii.[15] Apione V. C. Conſule.

Tit. III.

UT[16] EXACTIONE INSTANTE DOTIS PRIMÆ[17] ET SECUNDÆ, VIRO AD SECUNDA VOTA MIGRANTI PRÆPONATUR UXOR PRIMA, VEL EX PRIORI MATRIMONIO FILII: ET SI VOLUERIT UXOR, AUT IS QUI PRO EA DOTEM SCRIPSERIT, DARE VIRO QUÆ SCRIPTA SUNT, DISTULERIT AUTEM VIR SUSCIPERE: SOLUTO MATRIMONIO EXIGI EUM AB EA ETIAM CONSCRIPTAM ANTENUPTIALEM DONATIONEM.

Novella Constit. XCI.

Imperator Juſtin. Auguſt. Joanni glorioſiſſ. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum conſuli ordinario & patricio.

Ut dos primæ uxoris præferatur doti ſecundæ uxoris, ſive ipſa ſive liberi ejus agant.

PRÆFATIO.

Dudum judicantibus nobis in dubitationem venit cauſa multa correctione digna, & legiſlatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus uxoris vir, cum eam extuliſſet, deinde ſecundæ dotem ſuſcipiens, & filios ex priore relinquens, obiit adhuc ſecunda ſuperſtite. volebat igitur ſecunda uxor dotem à ſe datam exigere, privilegio utens à nobis dato: contradicebant autem ex priori matrimonio filii, & ipſi maternam objicientes dotem. Et dubium erat, utrum etiam non ſuperſtite uxore priori, oporteret ſuſcipi filios contra ſecundæ dotem litigantes. Non enim aliis dedimus[18] dudum & damus hoc privilegium, aut heredibus, aut creditoribus, ſed ſolis filiis. Plurimæ ſiquidem dubitationes extiterunt in hac cauſa, dicente ſecunda, quoniam expendiſſet antequam ad ejus veniſſet matrimonium prioris uxoris dotem: & non eſſe juſtum, ſuam quidem, quod tantum inventus eſt reliquiſſe vir, quantum ſufficeret ſoli ſecundæ, dotem eam perdere: illos autem expenſam jam dotem percipere. Sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus exiſtentibus[19] morienti hypothecæ ſeniores potiores quam ſecundæ eſſent.

Cap. I.

His[20] igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam à nobis ſancitum eſt, quia ſi[21] aliquid appareat rerum prioris[22] aut ſecundæ dotis hoc neceſſarium filios prioris aut ſecundæ habere: aut ſi moriatur etiam illa, filios ejus ſingulos, quod proprie habendum ſuum oſtenderint. Hinc enim & in rem quæ de proprietate eſt, competit pure, & unumquemque quod ſuum eſt habere, nullo privilegio indigens. Si vero nihil appareat utriuſque rerum, aut aliqua quidem appareant, aliqua vero deſint: ſive ſuperſtites ſint mulieres, repudio forſan prior matrimonio diſſoluto: competere mulieri dotem: ſive defunctæ ſint filiis exiſtentibus ambæ, aut etiam una harum: in iis quæ deſunt, ſuperiorem eſſe priorem, & filios ex ea, antiquiorem dotem præponentes, id eſt dicere nepotes & pronepotes, & deinceps ſucceſſores, cujuſcunque naturæ fuerint. Sicut enim ſi duo[23] debita publica[24] fuiſſent, neceſſario antiquum præponeretur poſteriori: ita & hic privilegia neceſſarium eſt priori doti dare priora: & ita ſecundæ: & dotem non præponere doti, nec hypothecam hypothecis: ſed quod antiquius[25] eſt tempore, amplius manere proprium robur habens & privilegium. Tempora namque hypothecarum permutare, aut interimere vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam jam & in alia quadam noſtra legiſlatione hoc decrevimus, ſed quoniam omnino motum eſt apud nos, & quaſdam habuit diverſas cauſa quæſtiones: & propterea ad præſentis legis opus acceſſimus: ut non nunc aliquid prius ſanciremus, ſed ut clariorem eam omnibus conſtitueremus.

μειν· θεατίζομεν, εἴπερ ἑκάτερον μέρος συναίνοιη τὸ μεσίτευμα αὐτῶν χωρὶς ὅρκων μαρτυρῆσαι, καὶ δεκεδικάσαι τοῖς παρ' αὐτὸ λεγομένοις ἀναγκάζειν αὐτὸν καὶ ἀκοντα τὴν μαρτυρίαν νέμειν· ἅπερ κωλύομεν (διόπερ αὐτὸν ἄκοντα μαρτυρεῖν ὁ παρ' ἡμῶν οὐκ ἠθέλετο νόμος) διὰ τὸ συναινέσεως ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀνηρημένης.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ μὴ χρείαν τὴν τῶν μαρτύρων παραγγέλλειν εἰ μὴ παρόντος ἀντιδίκου· καὶ ποτε οἱ μάρτυρες εἰς τὴν μαρτυρίαν ἴεναι δυνηθῶσι.

Καὶ τὸν ὄντα πολλάκις πραττόμενον ὄντα ἴσμεν, ὡς τινες ἢ παρὰ τοῖς τόποις ἐπόδικοι, ἢ παρὰ τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν, ἢ κατ', ὡς εἰκὸς, ἐνταῦθα παρὰ τῷ λαμπροτάτῳ μαγίστρῳ τῶν κλήσεων εἰσιόντες, καὶ μεμφόμενοι ὡς παρὰ τὰ δέ πεπονθότες τι παρανόμων, ἢ ἄλλως ἠδικημένοι ἢ ἐζημιωμένοι, μάρτυρας βάλλονται παραστήσασθαι· καὶ ἵνα μὴ ὕστερον ἀντιτείνειν αὐτοῖς ὡς κατ' μέρος τὰ πεπραγμένα συνέσῃ, δεῖ κἀκείνον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καθεστῶτα ἔνδον αἰ μαρτυρίαι δίδοσθαι, ὑπομνηστέον παρὰ ἀρχοντος ἢ τοῦ ἐκδίκου, παρακλητέον καὶ ἀκοῦσαι τῶν μαρτύρων· εἰ δὲ μὴ βληθείη παρακλητέον, ἢ δυνατέον, ἀλλὰ μηνοις πασι. πολλαὶ μὲν ἐν ἀμφισβητήσεις γεγόνασιν ἐν τῷ πράγματι, λεγούσης τὴν δευτέρας γαμετῆς, ὡς ἐξαναλώσας ἐφθη, καὶ πρὶν ἐπὶ τὸν ὧδε αὐτὸν ἔλθη γάμον, ὁ ἀνὴρ τὸν τῆς πρώτερας γαμετῆς φθόνον καὶ ὃ δίκαιον ἐστι τῷ μὴ αὐτῆς φθόνῳ, διότι τοσοῦτον σῴζεται καλλιπὼν ὁ ἀνὴρ ὅσον δοκεῖ μόνῃ τῇ δευτέρας φθονικὴ, αὐτὸν ἀπολέσθαι· τὰς δὲ τῶν ἐξαναλωθείσων ἤδη φθόνους λαβεῖν. ἀλλ' οἱ παῖδες ταῖς ὑποθήκαις φθείγονται, ὅτι ὡς ὅλως πεπραμένων ὄντων τῶν τελευτησάντων, αἱ τῆς τελευτησάσης ὑποθῆκαι πρεσβύτεραι τῆς δευτέρας εἰσί.

ΚΕΦ. ά.

Τούτων τοίνυν ἀμφισβητουμένων, ἐκεῖνο τὸ ἀνωμολογημένον τε ἤδη καὶ νενομοθετημένον παρ' ἡμῶν ἐστιν, ὡς εἰ μέν τι φαίνοιτο ἐν τοῖς πεπραμένοις τὸ πρότερας ἢ τὸ δευτέρας πρόικος, τοῦτο ἀνάγκη ἢ τοὺς παῖδας τὸ πρότερας ἢ τὸν δευτέραν ἔχειν· ἢ, εἰ τελευτήσει κἀκείνη, τοὺς παῖδας αὐτῆς ἔγκυον ὡς ὅπως ἂν οἰκείας ἔχῃ ἑαυτὸν ἀποδείξειεν. ἐνταῦθα γὰρ καὶ ἡ in rem ἢ ὡσὶ διατοτείας ἁρμόζῃ καθαρῶς, καὶ ἕκαστον δεῖ τὸ οἰκεῖον ἔχειν, μηδὲν προνομίᾳ δόμενον. εἰ δέ τι φαίνοιτο τὸ ἑκατέρας πεπραμένων ὑδέν, ἢ τινα μὲ φαίνοιτο, πλὴν ἐλλείποι, εἴτε ὡσεισιν αἱ γυναῖκες, (ῥᾳθυμίᾳ τυχὸν δὲ πρότερα γάμου ἀμελοῦσιν· καὶ ἁρμοσάσης τῇ γυναικὶ τὸ προικὸς) εἴτε πεπλουτήκασιν ἢ ἐπὶ παισὶν ἄμφω, ἢ καὶ μία τούτων, ἐπὶ τοῖς ἐλλείπουσι κυλωτέραν εἶναι τὴν πρότεραν, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς παῖδας πρεσβυτέραν προῖκα προτεινομένας· τῶν δὲ ἐν εἰσὶν ἢ ἐζῶσιν καὶ ἀπεζῶσις, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἀμφοτέρων, ὁποιασδήποτε φύσεως εἶεν. ὥσπερ γὰρ εἰ δύο δημόσια ὀφλήματα ἦν, ἀναγκαῖον τὸ πρεσβύτερον κυλωτέρον δὲ μετεχθυεστέρας καθεστάναι· ὕστω καὶ τὸν πρότερον ἀναγκαῖον τῇ πρώτῃ προικὶ δοθῆναι πρότερα, ὕστω τε τῇ δευτέρᾳ· καὶ πρῖκα μὴ προκρίνειν προικὶ, μηδὲ ὑποθήκην ὑποθήκῃ, ἀλλὰ τὸ πρεσβύτερον καὶ χρόνῳ πλέον μέρει τὴν οἰκείαν ἔχον ἰσχύν τε καὶ προνομίαν. τὰς γὰρ χρόνους τὸ ὑποθηκῶν ἀμείψαι ἢ ἀνελεῖν καθ' ὁδόνα τρόπον αἱρόμεθα. καὶ τοῦτο φαμὲν, οὐκ ἀγνοοῦντες ὡς δήπου καὶ ἑτέρωθι τὸ ἡμέτερας νομοθεσίας τοῦτο διώρισται. ἀλλ' ἐπειδήπερ ὅλως κεκίνηται παρ' ἡμῶν καὶ τινας ἔχειν ἀμοιβαίας τὸ πρᾶγμα ζητήσεις, ἀφ' ὧν καὶ εἰς τὴν δ' παρόντα νόμον χρείαν ἀφικόμεθα. ἐχ ἵνα νῦν τι πρῶτον νομοθετήσαιμεν, ἀλλ' ἵνα σαφέστερον αὐτὸν πᾶσι καταστήσωμεν.

ΚΕΦ. β'.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Ὡσὶ ἀπαιτήσεως ὄσης πρώτης τὸ καὶ δευτέρας, ὡς δ' ἀνδρὸς δυπεργαμήσαντος, πρωτιμᾶσθαι τὴν πρώτεραν γυναῖκα, ἢ τὰς ἐκ δ' πρώτερα γάμου παῖδας. καὶ Ὡσὶ, εἰ βληθείσης τ' γυναικὸς, ἢ τινι δ' κληρογράψαντος ὑπὲρ αὐτῆς, τὴν πρώτην δόναι τῷ ἀνδρὶ, τὰ κληρογραφέντα ἀναβάλλεσθαι ὁ ἀνὴρ ὑποδέξασθαι, λυθέντος δ' γάμου ἀπαιτεῖσθαι αὐτὸν τὴν ὑπ' αὐτὸ κληρογραφεῖσαν προγαμιαίαν δωρεὰν μὴ ὑποδεξάμενον ὑπὸ πρώτην, μηδὲ προγαμιαίαν διδόναι δωρεάν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιά'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρώην δικαζόντων ἡμῶν ἠμφισβητήθη πρᾶγμα πολλάκις, ἄξιον ἐπιφροφῆς, καὶ σταφέστερας νομοθεσίας τοῦ ἀναξιον. καὶ γάρ τις πρότερας γυνὸς ὁ γαμετὴς ἀνὴρ, καὶ τοῦτ' ἐκ ἀποβαλὼν, εἶτα δευτέρας, πρῶτόν τε ὑποδεξάμενος παρ' ἐκατέρας, καὶ παῖδας ἐκ τῆς πρώτης καταλιπὼν, ἀπῆλθε τὸ δευτέρας ἐπ' ἀφέσεως. ἠδέλετο τοίνυν ἡ δευτέρα γαμετὴ τὴν πρώτην τὴν παρ' αὐτῆς δεδομένην ἀπαιτεῖν, τῷ πρώτου νόμῳ χρωμένη τῷ παρ' ἡμῶν δεδομένῳ. ἀντέλεγον δ' οἱ ἐκ τῆς πρώτων γάμων παῖδες, καὶ αὐτοὶ μητρῴαν πρόικα νόμῳ πρώτην, καὶ ἀμφισβητήσιμον λίαν, εἰ, καὶ μὴ ἔφθασε τὸ πρότερας γαμετὴς, δεῖ δέχεσθαι τὰς οἰκείας παῖδας καὶ τὸ δευτέρας πρώτης ἀγωνιζομένας. ἐπεὶ δ' ἑτέρως δεδόκιμέν τε ἤδη καὶ δίδομεν τοῦτο τὸ πρότερον, ἢ κληρονόμοις, ἢ δανειστοῖς, ἀλλὰ μήνοις πασι. πολλαὶ μὲν ἐν ἀμφισβητήσεις γεγόνασιν ἐν τῷ πράγματι, λεγούσης τὴν δευτέρας γαμετὴς, ὡς ἐξαναλώσας ἐφθη, καὶ πρὶν ἐπὶ τὸν ὧδε αὐτὸν ἔλθη γάμον, ὁ ἀνὴρ τὸν τῆς πρώτερας γαμετὴς φθόνον καὶ ὃ δίκαιον ἐστι τῷ μὴ αὐτῆς φθόνῳ, διότι τοσοῦτον σῴζεται καλλιπὼν ὁ ἀνὴρ ὅσον δοκεῖ μόνῃ τῇ δευτέρας φθονικὴ, αὐτὸν ἀπολέσθαι· τὰς δὲ τῶν ἐξαναλωθείσων ἤδη φθόνους λαβεῖν. ἀλλ' οἱ παῖδες ταῖς ὑποθήκαις φθείγονται, ὅτι ὡς ὅλως πεπραμένων ὄντων τῶν τελευτησάντων, αἱ τῆς τελευτησάσης ὑποθῆκαι πρεσβύτεραι τῆς δευτέρας εἰσί.

ΚΕΦ. ά.

Τούτων τοίνυν ἀμφισβητουμένων, ἐκεῖνο τὸ ἀνωμολογημένον τε ἤδη καὶ νενομοθετημένον παρ' ἡμῶν ἐστιν, ὡς εἰ μέν τι φαίνοιτο ἐν τοῖς πεπραμένοις τὸ πρότερας ἢ τὸ δευτέρας πρόικος, τοῦτο ἀνάγκη ἢ τοὺς παῖδας τὸ πρότερας ἢ τὸν δευτέραν ἔχειν· ἢ, εἰ τελευτήσει κἀκείνη, τοὺς παῖδας αὐτῆς ἔγκυον ὡς ὅπως ἂν οἰκείας ἔχῃ ἑαυτὸν ἀποδείξειεν. ἐνταῦθα γὰρ καὶ ἡ in rem ἢ ὡσὶ διατοτείας ἁρμόζῃ καθαρῶς, καὶ ἕκαστον δεῖ τὸ οἰκεῖον ἔχειν, μηδὲν προνομίᾳ δόμενον. εἰ δέ τι φαίνοιτο τὸ ἑκατέρας πεπραμένων ὑδέν, ἢ τινα μὲ φαίνοιτο, πλὴν ἐλλείποι, εἴτε ὡσεισιν αἱ γυναῖκες, (ῥᾳθυμίᾳ τυχὸν δὲ πρότερα γάμου ἀμελοῦσιν· καὶ ἁρμοσάσης τῇ γυναικὶ τὸ προικὸς) εἴτε πεπλουτήκασιν ἢ ἐπὶ παισὶν ἄμφω, ἢ καὶ μία τούτων, ἐπὶ τοῖς ἐλλείπουσι κυλωτέραν εἶναι τὴν πρότεραν, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς παῖδας πρεσβυτέραν προῖκα προτεινομένας· τῶν δὲ ἐν εἰσὶν ἢ ἐζῶσιν καὶ ἀπεζῶσις, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἀμφοτέρων, ὁποιασδήποτε φύσεως εἶεν. ὥσπερ γὰρ εἰ δύο δημόσια ὀφλήματα ἦν, ἀναγκαῖον τὸ πρεσβύτερον κυλωτέρον δὲ μετεχθυεστέρας καθεστάναι· ὕστω καὶ τὸν πρότερον ἀναγκαῖον τῇ πρώτῃ προικὶ δοθῆναι πρότερα, ὕστω τε τῇ δευτέρᾳ· καὶ πρῖκα μὴ προκρίνειν προικὶ, μηδὲ ὑποθήκην ὑποθήκῃ, ἀλλὰ τὸ πρεσβύτερον καὶ χρόνῳ πλέον μέρει τὴν οἰκείαν ἔχον ἰσχύν τε καὶ προνομίαν. τὰς γὰρ χρόνους τὸ ὑποθηκῶν ἀμείψαι ἢ ἀνελεῖν καθ' ὁδόνα τρόπον αἱρόμεθα. καὶ τοῦτο φαμὲν, οὐκ ἀγνοοῦντες ὡς δήπου καὶ ἑτέρωθι τὸ ἡμέτερας νομοθεσίας τοῦτο διώρισται. ἀλλ' ἐπειδήπερ ὅλως κεκίνηται παρ' ἡμῶν καὶ τινας ἔχειν ἀμοιβαίας τὸ πρᾶγμα ζητήσεις, ἀφ' ὧν καὶ εἰς τὴν δ' παρόντα νόμον χρείαν ἀφικόμεθα. ἐχ ἵνα νῦν τι πρῶτον νομοθετήσαιμεν, ἀλλ' ἵνα σαφέστερον αὐτὸν πᾶσι καταστήσωμεν.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. β'.

Εαν ὁ γημας κωλύοι τὴν αὐτῷ πληρωθῆναι προῖκα.

ΚΑκεῖνο μεμιξω προσθεῖναι τῷ νόμῳ κελεύον, ὅπερ κινηθεῖσα ζήτησις ὑμῖν ἀναγκαῖον ἡμῖν εἰς νομοθεσίαν ἐποίησεν. εἰ γάρ ἐποφείλῃ προῖκα γυνὴ, καὶ ἡ μὲν δύναμ βληθείη, αὐτὴ τυχόν, ἢ ὁ ὑπὲρ αὐτῆς παρεχόμενος αὐτῷ, ὅς ποτὲ ἂν εἴη ἢ τῶν ἐγγύθεν ἢ τῶν ἔξωθεν· (ὥστε ἡ profectitia ἢ adventitia εἶναι τὴν προῖκα, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ νόμου ῥῆμα ἐστὶν) ὁ δὲ ἀνὴρ, ἢ ὁ τότε πατὴρ τυχὸν ἢ ὁ πάππος ὑποδέξασθαι ταύτην μὴ βληθεὶς· τὸ γὰρ γυναικὸς ὀνόματος μέρος, καὶ ἑτοίμως ἔχει ταύτην καταβαλεῖν, ἢ καί τι μεῖζον πράξει, καὶ προσαγάγοι τυχόν· καὶ, εἰ μὲ κινητὴ καθεστήκοι, σφραγῖδας ἐπιθεῖναι, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀποθέσθαι· ἢ κατὰ μίαν μοῖραν, εἰσβάλλον εἰς δικαστήριον, ἀξιοῖ ταῦτα γενέσθαι· καὶ βλάπτοντος οὐ δικαστηρίῳ τινὲς ἀπαγγείλειαν ταῦτα πρὸς τὸν ἀνδρὸς μέρος, ἐπιμένοι ἢ καὶ ὅτως ἀναβαλλόμενον· μὴ δυνάσθαι βλαβηθέντα δι γάμου τῷ τὰ προγαμιαίας δωρεᾶς ἔκτισιν ὑπολίπειν, ὡς δὴ πρόσθεν οὖσαν ἐπιδοθείσης. ὁ γὰρ δύναμ βληθείς, οὐ ᾧ τῷ λήψιν ὁ λαμβάνειν ἠξιωμένος ὠφελοῖτο, παρακαλήσει ἐπὶ τὸ διδάσκειν. καὶ τάττομεν τὰ ἄλλων ἐπὶ τοῖς κρατείτω. ὥστε γὰρ εἰ μὴ δύη καθ' ὑπέρθεσιν τῶν προῖκα, ἀρνησιν αὐτὴ τὰ προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπιφέρειν· ὅτω καὶ εἰ βληθείη δύναμ, καὶ ὁ λαμβάνων ἐξεπίτηδες ὠφελοῖτο τῷ λήψιν, δίδομεν αὐτῇ τῷ τὰ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ συνοικεσίᾳ λυθέντος, ἀπαίτησιν, καίτοι τῷ προῖκα ἀφ' τῷ ἀνδρὸς αἰτίαν οὐκ εἰσενεγκόσῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὡρισμένα ἡμῖν, καὶ ἀφ' τῆσδε ἢ θείᾳ δηλέμβα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει ὠφελοῦσα ἀποδοῖτο.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ ἐφίσεως. ὥστε εἰ κινηθείσης δίκης παρὰ ἐφέτῃ, ἐπὶ αἱρετὰς ἔλθοιεν οἱ litigatores, καὶ σὺν τοσούτῳ ἀφεδράμοι ἡ διετία, καὶ συμβῇ ἐπὶ τὸ ἐφέτου αὖθις τὸν δίκην ἐπανελθεῖν, μὴ ἀνυπόβλητα τῷ τὰ διετίας ὠφεδρομῶν ἀπὸ ἢ νικήσαντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιγ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τὰ τ ἕω πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔη τὸ σὸν ἢ φαλκιδίᾳ καὶ τὰ ἐκείνῃ μοίρας διωρίσαμεν αὐξήσαντες αὐτὸν οὐκ ἀχρύνει προθήκῃ. τὸ γὰρ λίαν ἄνισον ἀ σφόδρα ἡμᾶς ἤρεσεν· ἀλλὰ δεῖν μὲ προκρίνεσθαι τὰ παίδων ἃς ἂν ὁ πατὴρ βληθείη, ἀ τοσοῦτον ἢ ἐλαττῶν τὰς ἄλλας, ὥστε αὐτοῖς ἀφόρητον εἶναι τὸ ἐλάττωσιν.

ΚΕΦ. α'.

Τοσ τοίνυν παρ' ἡμῶν τεθέντος νόμου μένοντος ἐπὶ τὰ ἰδίας ἰσχύος, ἐκεῖνο βλόμεθα, ὥστε εἴ τις δωρεὰν ἀμείτον εἰς τινα ἢ τινας τὰ παίδων ποιήσαιτο, ἀναγκαῖον ἔχειν αὐτὴ ἀφαιρουμῆ ἢ κλήρου, τοσοῦτον ἐγκεῖσθαι τὰ παίδων φυλάττειν τὸ ὀφ' ἢ νόμου μέρος, ὅσον ἰῶ πρὸν τῷ δωρεὰν ὁ πατὴρ εἰς τὰ παῖδα ἢ τὰς παῖδας τὰς ταύτῃ τετιμημένας ποιήσαιτο. ὅτω γὰρ ἀδὲν ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἐγκαλέσουσιν, ἔχοντες μὲ ἐπὶ πάσῃ τῇ ἀτίᾳ ἢ πατρὸς τὸ ἀπὸ τὰ νόμων κατὰ τοσοῦτον ἢ αὐξομῆ τότε ἢ μέρος καθ' ὅσον καὶ τὰ πρόσθεν εἶχε ἢ πατρὸς, πρὶν ταῖς δωρεαῖς ἐξαυτληθείη. ἀ δυναμένων τὰ ταῖς δωρεαῖς τετιμημένων παίδων φάσκειν δύνασθαι μὲ ταῖς ἀμείτοις τούταις δωρεαῖς, δύνειν ἢ ἀφίσασθαι ἢ πατρῴας κλήρου· ἀλλ' οὐκ ἀναγκαζομένων μὲ, εἰ δύνειν) ταῖς δωρεαῖς, καθέδεσθαι τὰ κλῆρου, ἀνάγκην ἢ ἐχόντων πάσι τρόποις ἐπανιέναι τοῖς ἀδελφοῖς τὸ σύστεμον ἀφέρου, καθ' ὅσον εἰρήκαμεν μέτρου· ὥστε μὴ ἔλαττον αὐτὰς ἔχειν τὸ ὀφ' τὰ νόμων αὐτοῖς ὀφειλόμενον, ἀφ' τῶν ἡμισμένων ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἀμειτείαν. ὅπερ γὰρ ἔξεσι τῷ πατρὶ μέτεια φερνήσασθαι τὰ τῶν παίδων γονῶν, καὶ τοῖς παρ' αὐτὰ μᾶλλον ἀγαπωμένοις χαρίσασθαί τι τολέον, καὶ μὴ τὰς λοιπὰς παῖδας ἀφ' τὰ εἰς ἐκείνας ἡμισμένης ἀμειτείας βλάψαι, καὶ τὰ ἀμείτερον παραβαῖνειν σκοπόν. καὶ τὰτο ἐγκύρει μὲ ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ἐνθύμιον· ἀναβαλλόμενοι ἢ αὐτὸ πρῶτον, καὶ τὰ ἀνθρωπίνων πειρώμενοι ψυχῶν, ἐπειδήπερ ἐωρῶμεν αὐτὰς εἰς τοιαύτας πραγματείας ἐξολισθαίνοντας τὰ καθ' ἑαυτούς, ἀφ' τῆτο νῦν πρόσθηκεν ἐκείνῳ τῷ νόμῳ τοῦτο ποιοῦμεθα. §. α'. Ταῦτα μέντοι φαμὲν δεῖ παίδων κεχαρισμένων ὄντων αὐτοῖς, ἀ μὲν δεῖ τὰ ἀγνωμόνων, καὶ οἷς ὁ πατὴρ δικαίαν τὰ καὶ νόμιμον ἀχαριστίαν ἐπάγῃ. εἰ γὰρ τὰτο ἔστιν ἔχον φανεῖν, καὶ ἀποδειχθείσαν αἰ τὰ ἀχαριστίας αἰτίαν, ἔστω τὰ τὰ νόμων τὰ ἐπὶ τοῖς ἀχαρίστοις κειμένων κύρια, ἀδὲν ἐκ τῆσδε ἡμῶν τὰ νομοθεσίας ἐλαττούμενα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' τῆδε δηλέμβα θείᾳ ἡμῶν νόμῳ, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει ὠφελοῦσα ἀποδοῖτο.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ ἐφίσεως. ὥστε εἰ κινηθείσης δίκης παρὰ ἐφέτῃ, ἐπὶ αἱρετὰς ἔλθοιεν οἱ litigatores, καὶ σὺν τοσούτῳ ἀφεδράμοι ἡ διετία, καὶ συμβῇ ἐπὶ τὸ ἐφέτου αὖθις τὸν δίκην ἐπανελθεῖν, μὴ ἀνυπόβλητα τῷ τὰ διετίας ὠφεδρομῶν ἀπὸ ἢ νικήσαντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιγ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τὰ τ ἕω πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αἱ τὰ ὑπηκόων τὰ ἡμετέρων ὠφελείᾳ νόμων ἡμῖν περιέχουσιν ἀφορμὰς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τὰ ὑποπελῶν συλλεφομένων. ὠφέλουσιν γὰρ ἡμῖν τινες ἐποίησαντο, ὡς ἢ νόμῳ βλομένῳ τὰ ἐφέτου ἐπὶ διετίαν στήσαντα, ἢ καὶ ἀγωνισάμενον μὲ, οὐκ ἐπεξελθόντα ἢ, τὰ ἐφετικῶν ὑπαίτιον ἀγώνων· καὶ βεβαιωθείσης τὰ ψήφου, μηκέτι δύνασθαι περαιτέρω ὠφεῖναι, ἀλλὰ κυρίαν γενέσθαι πατέρα τῶν κρίσιν αὐτὸν ἢ καὶ τὰ ἀντιδίκου τὰ αὐτῷ τὰ δίκης οὐ τῷ δικαστηρίῳ τὰ σῆς ὑπεροχῆς ἀγωνιζομένης, ἀπεστῶσαι μὲ τὰ ἀγώνων τὰ παρὰ σοι, ἀφηνιάσαντος ἢ ἑλέσθαι κοινὸς ἐγκρίφους, καὶ παρ' ὑμῖνις συνελθεῖν, καί τινα καὶ ἀνωνισθαι. ὕστερον ἀθυμῆσαι μὲ τὰ αἱρετῶν δικαστῶν, οὐκ ἐπεξελθεῖν ἢ τῇ παρ' αὐτοῖς κινηθείσῃ δίκῃ, ἀλλὰ ἀφεδραμύσης τὰ διετίας, ἀπεχρήσαντας τῷ μηκέτι δύνασθαι χρῆσθαι κἢ τὸ σὸν δικαστήριον τῇ τοιαύτῃ δίκῃ, ἀλλὰ δεῖν αὐτῷ βεβαιωθῆναι, ἅπαξ τὰ διετίας παρωχηκυίας. ὑπεῖνον ἢ ἀφ' τῆτο οὐκ ἐπεξελθεῖν παρὰ τῇ σῇ ὑποδόχῃ, ἀφ' τὸ τῷ δίκῃ παρὰ τοῖς αἱρεθεῖσι λέγεσθαι δικαστάς.

CAP. II.

Si per maritum steterit quo minus dos ei solveretur.

ILlud[1] quoque adjicere legi bonum est, quod mota quæstio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si[2] enim debeat dotem mulier, & illa quidem dare voluerit ipsa forsan, aut qui pro ea promisit illam, quicunque fuerit aut proximorum, aut extraneorum: aut *profectitia* aut *adventitia* sit dos: (hæc enim verba legis sunt) vir autem, aut ejus pater[3] forsan aut avus suscipere eam nolit: pars autem mulieris contestetur[4], & parata sit hoc solvere, aut etiam aliquid majus peragere, & offerat forsan, & si mobilis sit, signacula[5] etiam imponat, & secundum leges recondat: aut secundum unam[6] partem ingrediens in judicium, petat hoc fieri: & pergentes ex judicio quidam denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem recusat is, qui suscipere postulatur, proximus[7] est danti, & hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim nisi dederit, per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis inferimus: ita vel si voluerit dare, & percepturus est studio recusaverit perceptionem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet[8] dotem propter viri causam non intulerit.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, eminentia tua operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIII. 9 APPIONE V. C. CONS.

1 Hinc sumpta est Auth. *Dos data Cod. de donat. ante nupt.*

2 Vid. IV. *Harm.* 9. §. 12.

3 *Nov.* 2. *cap.* 5.

4 Debitor rei dotalis immobilis, testato eam offerre marito debet.

5 Extra judicium dos quomodo sit offerenda marito recusanti eam recipere.

6 Quemadmodum in jure dos marito offerri possit.

7 Dedisse videtur, cujus adversarius fecit quominus daretur. Paria sunt dedisse & obtulisse legitime, *l. acceptam* 19. *C. de usuris.*

8 Mulier interdum dotem petit, quam nunquam re vera numeravit, sufficit autem eo casu, legis fictione marito dotem numeratam: veluti si marito dotem legitimis modis obtulit & eam maritus accipere noluit.

9 Id est, anno 539.

TIT. IV.

DE IMMENSIS[10] DONATIONIBUS IN FILIOS FACTIS.

NOVELLA CONSTIT. XCII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

DUdum[11] de Falcidia & illius parte decrevimus, augentes eam non[12] ignobili incremento, quod enim nimis inæquale est, non valde placet nobis, sed oportere quidem præponi filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum minui aliis, ut[13] importabilis sit eis imminutio.

CAP. I.

POsita[14] igitur à nobis lege in sua virtute manente, illud volumus, Ut si quis donationem immensam in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hereditatis, tantam[15] unicuique filiorum servare ex lege partem, quanta fuit priusquam donationem pater in filium aut filios, quos ea honoravit, faceret. Sic enim nihil ulterius in donationibus querentur, qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est: in tantum[16] autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris antequam donationibus exhauriretur: non[17] valentibus filiis qui donationibus honorati sunt, dicere contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hereditate: sed neque[18] cogendis quidem si contenti sunt donationibus, suscipere hereditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus quod hæc defert secundum quam scripsimus mensuram, ut non minus habeant illi quam quod ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus immensitatem: dum liceat patri mediocriter sapienti[19] circa omnem prolem, etiam iis qui ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius[20], & non cæteros filios per immensitatem in illos factam lædere, & nostram transcendere intentionem. Et hæc quidem nostra ab initio cogitatio fuit, differentes autem illud dudum, & humanarum experti animarum, quoniam videbamus eos in hujusmodi passionibus labefactari, atque descendere, propterea nunc augmentum illi legi hoc facimus.

§. 1. Hæc itaque dicimus de filiis gratis[21] existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater justam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ, sint ea quæ in lege de ingratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuenda.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua celsitudo, operi effectuique tradere festinet.

TIT. V.

DE APPELLATIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. XCIII.

Ut si mota apud appellationis[22] judicem causa litigatores ad arbitros deveniant, intereaque temporis biennium[23] decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire judicem, ne biennii decursus objiciatur.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

SUbjectorum nostrorum interpellationes legum nobis præbent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Additionem namque nobis quidam [patronus] fecit: quia lege volente *appellantem*[24], *& per biennium tacentem, aut certe exercentem quidem, non tamen per exequentem appellationum cadere certaminibus, & confirmata sententia, non posse ulterius procedere, sed ratam*[25] *fieri utrique sententiam.* Hesychium autem & adversarium ejus exercuisse quidem litem apud pedaneum judicem: addictum[26] autem eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis in judicio tuæ celsitudinis exerceretur, recessisse quidem à certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto, & apud illos concurrisse, & quædam exercuisse, postea vero neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed transacto biennio uti[27] adversarios ejus, quia non possit à condemnato[28] exerceri in tuo judicio talis lis, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum[29] vero propterea non persecutum apud tuam gloriam, eo quod litem apud electos diceret arbitros.

CAP. I.

10 III. *Cod.* 29. de immodicis & inofficiosis donationibus, *Julian. const.* 85. de immensis donationibus collatis in lib. *Indice Regiæ.*

11 Vid. *Nov.* 18. Goth. Adde Rittershus. *part.* 5. *cap.* 13. ANS.

12 Producta est enim ad trientem, & certis casibus ad semissem.

13 Legitimæ liberorum per leges non ita multum imminuendæ sunt ut sit enormis, &c, ut quidam loquuntur, importabilis earum diminutio.

14 Hinc sumpta est Authentica, *Unde C. de inoff.*

15 Donationes fiunt à parentibus vel post liberos susceptos vel ante. Priore casu donationes factæ à parentibus vel extraneo, vel uni liberorum à reliquis liberis defuncti non rescinduntur, nisi pro modo eorum Falcidiæ tantum. Et ita parens pro numero liberorum semissem, vel etiam bessem donare poterit, *Novell.* 18. ut hinc colligas, liberos ex donationibus inter vivos factis à patre suam Falcidiam revocare, *ut hic:* extraneos vero non detrahere *l.* 17. 42. *in fin. ff. de mor. cau.* Itaque liberi legitimam suam petentes, res patris, uti tempore donationis ab eo factæ fuerunt, spectant, ut si eo tempore 1200. solidorum fuerint, parens non possit ultra semissem vel bessem donare, habita scil. ratione numeri liberorum Nov. 18. Quid si donavit 900 & postea 300, adquisivit? nihil habent liberi quod possint conqueri: cum lex summa reliquis bonis paternis addita 600. efficiat: id est, verum dimidium 1200. solidorum, quos parens tempore collatæ donationis habuit. *vers. sic enim.* ibi. *In tantum aucta*

quantitate.] *eodem.* Quoties vero donationes factæ sunt à patre ante susceptos liberos, revocatur tota donatio, de quo vid. *l.* 8. *C. de revoc. donat.* 16 Id ut intelligendum esset, S. dixi.

17 Ab inutilibus donatariis, detrahitur legitima liberorum. 18 Liberi donatarii patris, non coguntur hereditatem adire, *ut hic*, coguntur tamen supplere fratribus legitimam *S. eodem.*

19 Φρονήσαντι, id est, affecto. 20 Parens potest aliquid amplius donare prædilecto filio, quam reliquis: at non ita donare ut reliquos legitima defraudet. 21 Ingrati liberi non revocant donationes factas à parente. 22 Si appellatione introducta compromissarium arbitrium litigatores elegerint. 23 *Jul. const.* 86. 24 Appellans si per biennium tacuerit & appellationem suam per id tempus exequutus non fuerit, dicta adversus eum sententia in rem judicatam transierit. 25 Αλλα κυρίαν γίνεσθαι ψῆφον τὴν πρώτην. *Scrimg.* id est, sententiam in suo robore durare *l. ult.* §. 4. *C. de temp. appell.* alii, abire in rem judicatam. Cujacius redire vertit: eo sensu, biennii cursu redire causam ad condemnationem hoc modo. Prioris judicis pronunciatione res transit in rem judicatam *l.* 16. §. 6. *ff. de pig.* judicatum extinguit appellatio *l.* 1. *in fin. ff. ad Turpill.* appellatione circumscripta (non prosecuta) redit causa ad condemnationem, sensus est itaque, Præscriptionem biennii non nocere appellationi, si interim dum de re transigenda cum adversario tractatur, vel componenda per arbitrium compromissarium, labatur biennium. Est igitur hæc Novell. exceptio *d. legis ult.* §. 4. *Cod. de temp. appellat.* 26 Condemnatum. 27 Dicere. 28 Hesychio. 29 Hesychium.

Source : BIU Cujas

Cap. I.

SAncimus [1] igitur memoratum quidem negotium ex quo hæc nobis sunt nunciata, nihil lædi ex cursu temporis, neque ratam esse judicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiamsi decies millies plusquam biennii tempus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio in quo tale aliquid agitur, & in medio motæ causæ apud judicem appellationis, aut non motæ, si aliqui eligantur alii, & propterea biennium [2] transeat, intra quod oporteat appellationis judices litem decidere: & per quamlibet circumstantiam rursus revertatur ad judices appellationis causa: aliis quidem omnibus liceat uti partibus, tanquam si eos non contigisset deferere quidem appellationis judicium, ad electos autem venisse: non tamen posse uti, quod biennium præteriit. Nam qui semel judices alios elegit, non est justum ut taciturnitatem culpet ejus, qui propterea læsus est, quia iis quæ gesta sunt, de electione judicum credidit: & ideo non est executus, neque complevit litem illic, eo quod apud judices illos sit exercitum negotium.

1 Hinc sumpta est Auth. *Si tamen C. de tempor. appell.*

2 Si quis appellaverit: & appellatione introducta arbitrum compromissarium elegerit cum adversario suo, non excluditur venire iterum ad appellatorium judicium, quamvis biennium fuerit transactum. *Jul. hic.*

Epilogus.

†. Hæc igitur in omni negotio servari apud tuum forum volumus, & in omni alio, ubi secundum appellationis judicatur schema: quatenus nihil injuste circa nostros subjectos agatur. Si vero etiam postquam deseruerint electos judices biennii transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas à nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus. aliis omnibus quæ de appellativis certaminibus prisci dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus.

Tit. VI.

UT SINE PROHIBITIONE MATRES [3] DEBITRICES [4] ET CREDITRICES TUTELAM [5] GERANT MINORUM NEQUE JUSJURANDUM PRÆSTENT, QUOD NON VENIENT AD SECUNDA VOTA.

Novella Constit. XCIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NUper [6] scripsimus legem super cura minorum (malignitates quæ circa eos fiunt ex frequentibus litibus, quæ apud nos agitantur invenientes) quatenus nullus obligatus existens minoribus aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum factus, agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata.

Cap. I.

QUia vero matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, objecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non recte hujusmodi [7] constitutio: volumus in legem hoc dicentem, matrum excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper [8] prohibere, nunc ineptissimum existimavimus: deinde nullus eandem constitutionem objiciat matri & aliis, cum illam namque naturæ [9] amor pius circa filios, sine [10] suspicione faciat quamplurimum, illis nullam habentibus ad filios favoris necessitatem: recte non est matribus derogandum, ideoque licentia sit matribus secundum antiquam [11] observationem abrenunciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talem præscriptionem non formidare: sed ita super his esse ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter sive dotes, sive sponsalitias largitates exiguntur, sive alia debita habeant sive matres ad minores, sive minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans & considerans adinveniet) sint hæc integra utrique, secundum priores constitutiones judicanda & tractanda, sive legitimorum sive naturalium mater filiorum tutelam gerat.

Cap. II.

QUia vero multam habemus formidinem, ne facile jusjurandum per magnum Deum detur, & hoc prævaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare [12] legem [13], quæ vult matres [14], dum suorum filiorum [15] curam gesturæ sunt, jusjurandum jurare, quod ad secundas nuptias non venient: & toties [16] scimus prævaricatam legem & jusjurandum perjurum datum, quoties pene datum est: ut peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus jusjurandum ad prævaricandum: non enim eo quod aliquæ [17] servaverunt jusjurandum, propterea oportet & eas quæ exhonorant eum, habere occasionem impietatis in Deum. Nam quod [18] rato fit (sicut etiam vetus sapientia docet) non observant legislatores: sed quod fit plerumque, & respiciunt & medentur. Propterea [19] igitur sancimus aliam quidem observationem quam in matribus observamus, valere secundum schema, & abrenunciare [20] eas & Vellejano [21] SC. & omni [22] auxilio, & omnia agere, quæ prius decreta sunt: jusjurandum vero non [23] præberi, sed sufficere abrenunciationem solam Vellejani, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo [24] jurejurando de hoc dando: mox tamen ut secundas contraxerit nuptias, repente expelli [25] à tutela, & ea agi, quæ si eam jurare contigisset, perferret, semel in judicium mentita, & præponens propriæ confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

Epilogus.

†. Hæc igitur lex super pietate sit posita: ut enim non injurietur in aliquo honor in Deum, hæc à nobis sancita sunt: ut ex nunc valeant, tua celsitudine manifestam faciente hanc legem in provinciis omnibus. Hinc enim glorioſissimo præfecto hujus felicissimæ civitatis, cui hæc curæ sunt, de his transmisimus legem: ut providentia ejus, & viri clarissimi prætoris, cui hujus partis cura est omni tempore servari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela [26] fiat circa res minorum custodiæ, & præcipue, ut cum subtilitate descriptiones [27] fiant, præsente [28] quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, & aliis qui consuete [29] talibus interveniunt: subtiliter & fidejussionibus dandis & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, providentia clarissimi prætoris, cui hujus partis cura est: proponatque eam ipse in hac regia civitate, ut omnibus sit manifesta, & nullum lateant quæ à nobis sancita sunt. De hoc enim legem sicut oportet in provinciis servari, glorioſissimis præfectis sacrorum nostrorum prætoriorum destinavimus. Dat. v. Idus Octob. DN. JUSTIN. PP. A. Anno XIII. [30] APPIONE V. C. CONS.

3 An & aviæ? utique. quod enim constitutum est de matre, id trahitur ad aviam *l. 2. §. 28. ff. ad Tert.*

4 Et ita restringe *Nov. 72. c. 1. 2. 3.*

5 Si mater filiorum suorum tutelam suscipere maluerit, *Jul. const. 87.* De tutela matrum *Index Reg.*

6 *Nov. 7. c. 1. 2. 3.*

7 Dicta Novel. 7. quæ vetat creditorem minoris ejus tutelam gerere vel curare.

8 In quibuscunque casibus.

9 Mater, ipsa natura liberos amat.

10 Liberi sine suspicione vivunt apud matrem: tollitur enim sinistra suspicio ob nimium amorem, qui matribus inesse præsumitur.

11 *l. 2. Cod. quando mulier tutel.*

12 Emendatur hic *d. lex 2.* ea scilicet parte, qua jusjurandum a matribus exigebat. *Gothofr.* Vid. in hanc Novell. Gudel. *de jure Nov. lib. 1. c. 17.* Rittershus. *in exposit. Novell. part. 8. cas. 2. & 3.* ANS.

13 *d. l. 2.*

14 Et avias. *Authent. matri & aviæ. C. quando mulier.*

15 Liberorum.

16 Sensus est: Frustra exigi id juramentum, quod præstitum mox servari communiter non soleat.

17 Argumentum à quorundam hominum observantia recte non ducitur ad necessitatem & coactionem omnium.

18 Vid. *leg. 64 ff. de reg. jur.*

19 Hinc sumpta est Authentica, *Sacramentum. C. quando mulier tut.*

20 Matribus tutelam filiorum ambientibus suorum id est observandum, ut obligent res suas liberis, ut renuncient Velleiano, ut promittant in judicio se non venturas ad secundas nuptias: ut inventarium ab eisdem fiat. *J. cod. Jul. hic.*

21 Mulier, renunciare Velleiani privilegio certis casibus potest.

22 Renunciationem omni legum auxilio observa.

23 Hoc abrogatur *Novell. 118. c. 5.*

24 Et ita derogatur *d. l. 2.*

25 Mater privatur tutela filiorum ob secundas nuptias ab ea contractas.

26 Satisdatione rem pupilli salvam fore.

27 Inventarium.

28 Inventarium privatim factum non valet, debet enim præsentibus publicis personis fieri, vid *l. 24. C. de adminis. tut.*

29 Solennitates sumendæ sunt ex consuetudine loci, in quo res & actus geritur.

30 Id est, anno 539.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕασάμενοι τοίνυν, τὴν ἐπ' αὐτοῖς ὑπόθεσιν, ἐξ ἧς ταῦτα ἡμῖν ἀπεσήμανε), μηδὲν βλαβῆναι τῇ δ' χρόνῳ παραδρομῇ, μηδὲ κυρίαν εἶναι τὴν δικαστὴν ψῆφον ἅπαξ ἐκκληθεῖσαν· ἀλλὰ κ) ἀφεξετασθῆναι παρὰ τῆ σῇ ἐνδοξότητι, κ) πέρας νόμιμον δέξασθαι, κἂν εἰ μυριάκις τ' διετίας χρόνον παράδραμεν, ἢ κ) παραδράμοι. δ' λοιπὸν), ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως, ἐφ' ἧς τοιοῦτό τι γένοιτ), κ) ἐν μέσῳ κινηθείσης τ' δίκης ἀφ' ἑτέρου δικαστῆ, ἢ κ) μὴ κινηθείσης, πάσι μὲν αἱρεθῆναι ἑτέροις, κ) ἀφ' ὧν ἡ διετία παρέλθοι, ἐξεῖναι τοὺς ἐφέλκειν τὰς ἐφέσεις τὴν δίκην τιμᾶν, κ) καθ' οἱανδήποτε αἰτίαν πάλιν ἐπὶ τὰς ἐφέσεις ἡ δίκη· τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν ἐξέστω χρῆσθαι τοῖς μέρεσιν, ὡς ἂν εἰ μὴ ἔτυχον ἀπολιπόντες μὲ τὸ ἐφεξῆς δικάσηλον, ἐπ') τὰς αἱρετὰς ἐλθόντες· μὴ μόνοι δικαίαν χρῆσθαι τῷ τῆν διετίαν παραδραμεῖν. ὁ γὰρ ἅπαξ δικασὰς ἄλλας ἐλόμενος, σὺν ἂν εἰκότως σιωπᾷ ἐγκαλεῖν τῷ ἀφ' ὧν ἀδικηθέντι. διὸ τοῖς παρὰ τ' αἱρέσεως τ' δικαστῶν ῥηθεῖσι ἐπισθσε, κ) ἀφ' ὧν σὺν ἐπεξῆλθεν, ὁδὲ ἐτολμησε τὴν δίκην ἀκέσαι, ἀφ' ὧν τοῖς δικασταῖς ἐκείνοις ἀγωνιῶσαν τὴν ὑπόθεσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως φυλάττεσθαι βουλόμεθα, κ) ἀφ' ὧν παντὸς ἑτέρου κ) τὸ ἐφεπηὸν δικάζοντος χῆμα· ὥστε μηδὲν ἀγαγεῖν εἰς τὰς ὑπηκόους τὰς ἡμετέρας πράξεις. Εἰ μόνοι κ) μὴ τὸ ὁλοσχερὲς ἀπολειφθῆναι τ' αἱρετῶν δικαστῶν διετῆς παρελθὸν χρόνον, τηνικαῦτα ἐρρῶσθαι τὴν ψῆφον, κ) τὰς εἰς ταῦτα ῥηθείσας παρ' ἡμῶν ἀφορίσεις, ὅσας ἐπὶ τ' ἐφεξῆς συμβαινούσῶν τοιούτων ὑποθέσεων κρατεῖν βουλόμεθα, τ' ἄλλων ἁπάντων ὅσα εἰς τ' ἐφεπικῶν ἀγώνων τοῖς ἐμπεσοῦσιν εἰρ) νόμοις, κ) παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς τ' νόμων ἀναγράπ) βιβλίοις, ἐπὶ τ' οἰκείας μένουσιν ἰσχύν.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Ὡς ἀκωλύτως ἐπιτρέπεσθαι τὰς μητέρας τ' παίδων, εἰ κ) ὑποδυομένας αὐτὰς ἔχειν, ἢ κ) εἶεν αὐτοῖς ὑποδυόμεναι κ) μηδὲ ὅρκῳ ὑπεχούσας ὡς ὐ δευτερογαμήσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῇ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ' ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ θεσπέσιον ὑπὲρ ὑπάτων ὁρδιναρίων, κ) πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΝαρχον ἐγράψαμεν νόμον ἐπὶ τῇ τ' νέων κηδεμονίᾳ, (τὰ πολλὰ αὐτὸς ἡνόμωμα κακουργήσαντα ὀκ δ' συχνὰ τ' δικῶν τ' παρ' ἡμῖν κεκινημένων δυσκόλων) ὅπως ἂν μηδεὶς τ' ὑποδυθησόντων ὄντων τοῖς νέοις, ἢ ἔχῃ αὐτὸς ὑποδυθῆσ λεγόντων κηδεμονεύσῃ· μήποτε ἐπὶ τ' ἐξουσίας τ' πραγμάτων γινόμενον, πρόφασίν τι πολὶ τ' νέον κακουργήσῃ. κ) ὀγκ νόμον αὐτὸς κύριον ἡμῖν ἔσω, κ) ὀκ δ' παρόντων βεβαιώσομεν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ) μητράσι βουλομέναις κηδεμονεύειν τ' παίδων, κ) αἰτούσαις, κ) τὰς παλαιὰς τε κ) ἡμετέρας νόμους, τὸν κηδεμονίαν ὑπελθεῖν, ἀντιθὲν παρὰ τ' ἡμετέρου σκοπὸν ὑπό τινων σὺν ὀρθῶς ἡ τοιαύτη ἀφέλεια· βουλόμεθα δ' νόμον δ' παῦσαι λέγοντα τ' μητέρων ἐξαιρέσεις τὰ πρόσωπα. πρῶτον μὲν γὰρ πρᾶγμα εἰσενηνεγμένον ὑπὲρ τ' νέων ἀεὶ, κωλύσαι νῦν, τ' ἀτοπωτάτων ἠγάμεθα. ἔπειτα σὺν ἂν τις τὸν αὐτὸν ἧττον τεῖχον τῇ τε μητρὶ τοῖς τε ἄλλοις. τὸν μὲν γὰρ φύσεως ἔρως σύσσωμος πρὸς τοὺς παῖδας ἀνύποπτον ἀποτελεῖ τὰ πολλὰ, τοῖς) κδεμόσιν ἔχεσι πρὸς τοὺς παῖδας ἀνάγκην δύνοιας, εἰκότως ὁ παρεμβαλτέα τὰ τ' μητέρων ἐσίν. ὥστε ἀδεια ἔστω ταῖς μητράσι, κ) τὸν δεχόμενον παρατήρησιν, ἀποτιμωμένας, κ) ὑποτιθεμένας τὰ ἑαυτῶν πράγματα, καθάπερ πρότερον κεκελεύκαμεν· ἐὰν δὲ ἐπιλαμβάνωνται τ' παίδων, κ) τὸν τοιαύτην παραγραφὴν μὴ δεδόκηται, ἀλλ' ἵνα τι ἐπ' αὐταῖς εἶναι, ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὸν δεχόμενον ἐτύγχανεν ὁ νόμ· ἐπὶ τούτῳ γεγραμμένος. ὥστε εἴτε προῖκας, εἴτε προγαμιαίας ἀπαιτῶσι δωρεὰς, εἴτε ἕτερα ὀφλήματα ἔχουσιν, εἴτε αἱ μητέρες πρὸς τοὺς νέους εἴτε οἱ νέοι πρὸς τὰς μητέρας, ὁπωσοῦν ἔσως προφάσεων, ἢ κ) ἐξ οἰκείων, (πολλὰ δ' ἄν τις μεμνημένων κ) προσποιῶν εὑρήσειεν) ἔστω παῦται ἑκατέρωθεν ἀκέραια, κ) τὰς ἐμπροσθεν ἀφορίσεις κεκινήσθαι τε κ) πολιτεύσθαι, εἴτε γνησίων, εἴτε φυσικῶν ἢ μήτης παίδων ἐπιτροπεύῃ.

ΚΕΦ. β'.

ΕΠειδὴ) πολλὰ ἔχομεν δύλάβειαν δ' μὴ προχείρως ὄρκους κ) δ' μεγάλης θεοῦ δίδοσθαι, κ) τούτους παραιτούμεθα· ἀφ' οὗ ὠήθημεν χρῆναι κ) τοῦτον ἐπανορθῶσαι τ' νόμον, ὃς βάλε) τὰς μητέρας, ἐπειδὴν τ' οἰκείων παίδων κηδεμονεύειν μέλλοιεν, ὅρκον ὀμνύειν ὡς ἐπὶ δευτέρᾳ σὺν ἀφίξονται γάμους. κ) τοσουτάκις ἴσμεν παραβαινόμενα τ' νόμον, κ) ὅρκον ἐπὶ ὅρκῳ δεδομένον, ὁσάκις χρεὼν κ) δέδο). ὥστε ἁμάρτημα σαφέστατον εἶναι, ὅπ τοῦτο ἐπάγομεν τ' ὅρκον, ὃς, ἐπειδὴν δυθῇ, παραβαθήσε). ἐ γὰ ἐπειδὴ πινὲς ἐφύλαξαν τ' ὅρκον, ἀφ' οὗ δεῖ κ) τὰς ἀπομοζέσας αὐτὸν ἔχειν σεφασιν τ' εἰς θεὸν ἀσεβείας. τὸ γὰρ συμφέρον γινόμενον (καθὰ κ) ἡ παλαιὰ λέγει σοφία) ὑπὸ πάντων οἱ νομοθέται, ἀλλὰ τὸ γινόμενον ὡς ἐπίπαν κ) ὁρᾶσι κ) θεραπεύουσι. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεραπεύομεν, κρατοῦντες κ) τὸ σεσηπὸς χῆμα, κ) ἀποτίθεσθαι αὐτὰς κ) τῶν Βελλιανείων δόγματι, κ) ἁπάσῃ βοηθείᾳ, κ) ἁπάντα πράττειν ὁπόσα ἐμποδὼν διώρισται· τ') ὅρκον μὴ παρέχεσθαι, ἀλλ' ὁρκεῖσθαι τῇ ἀποῤῥήσει μόνῃ τ' π ἄλλων ἁπάντων κ) τῇ ἀφ' ὧν δευτέρων γάμων, ἑδένος ὅρκου ἀφ' οὗ τότε διδομένου. ἅμα μέντοι τῇ δευτέρᾳ αὐτὸν ὁμιλήσαι γάμοις, δίκης ἐξωθεῖσαν τ' ἐπιτροπῆς, κ) παῦσαι πράττεσθαι ἄκρ, εἰ κ) ἔτυχεν ὁμοφωνία, ὑπόμενον, ἀπαξ σὺν δικαιρεῖν ψευσαμένην, κ) ἀποτιμησα τ' οἰκείας ὁμολογίας τε κ) καταθέσεως τὰς δευτέρας ἐπιθυμίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Οὕτ τοίνυν ὁ νόμ· ἐπ' δσεβείᾳ κείσθω. ἀφ' οὗ τὸ μὴ ὑβρίζεσθαι κατά τι τὸν εἰς θεὸν ἡμῶν, παῦσαι ἡμῖν νενομοθέτη), κ) ἀπὸ δ' νῦν κρατεῖσθαι, τ' σῆς ὑπεροχῆς φανερὸν ποιήσης τοῦτον τ' νόμον σὺ ταῖς ἐπαρχίαις ἀπάσαις. ἐνδέδεται γὰρ τῇ ἐνδοξοτάτῃ ἐπάρχῳ τ' εὐθαίμ· παύτης πόλεως, ὧ τὰ τοιαῦτα μέλῃ, τ' ἀφ' ὧν τούτων κηδεμονεύσομεν νόμων· ὥστε τὸν ἀνοίας αὐτὸν τε κ) δ' λαμπροτάτης σεμνότητος πρωτόπρ· , ᾧ τούτ μέλῃ δ' μέρος, εἰς τ' ἅπαντα χρόνον φυλάττεσθαι κ) ἀπὸ δ' νῦν κρατεῖσθαι. ὥστε ἐπὶ πάσης ὀρφανικῆς οὐσίας πᾶσιν ἀσφάλειαν γίνεσθαι ἀφ' ὧν τὰ πράγματα τ' νέων φυλακῆς, κ) μᾶλλον δ' σὺν ἀκριβείᾳ τὰς ἀπογραφὰς γίνεσθαι. πρόνοιαν δ' κ) λαμπροτάτης σεμνότητα, ᾧ ἀφ' οὗ τ' τοιούτων φροντὶς ἐπιτέτραπ), κ) τ' ἄλλων τ' ἐξ ἴσης τοῖς τοιούτοις παρανομούντων ἀπολαῦσ τ' ἐγκλημάτων διδόμενον, κ) πάντων πραττομένων καθὰ τοῖς ἡμετέροις διηγόρευ) νόμοις, πρόνοια δ' λαμπροτάτης πραίτωρ· , ᾧ τούτ μέλῃ δ' μέρος. ἀφορίσῃς τε αὐτὸν αὐτὸς ἐπὶ παύτης τ' βασιλίδ· πόλεως, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι φανερὸν, κ) μηδένα ἀφ' ἁλαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. τ' γὰ ἀφ' οὗ τούτ νόμον, καθάπερ δεῖ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φυλάττεσθαι, τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις τ' ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων καπεπέμψαμεν.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Ωστε τὸς ἄρχοντας πεντήκοντα ἡμέρας μὴ τῷ ἀρχῷ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατρίβειν, εἴτε στρατιωτικῷ εἴτε πολιτικῷ ἔχοιεν ἀρχήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιέ.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀναβολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν ἴσμεν κείμενον νόμον τὸν βουλόμενον τὸς ἐν ἀρχαῖς γινομένους εἴτε πολιτικαῖς, εἴτε στρατιωτικαῖς, μηδὲ εἰ πώποτε τὸν ἀρχὴν, ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν δυνάσθαι, πρὶν ἂν ἡμέρας πεντήκοντα ἐπὶ τῇ μητροπόλεων διατρίψαιεν δημοσίᾳ φανόμενοι, καὶ τοῖς ἐναγεῖν βουλομένοις ἀπολογούμενοι καὶ ὥστε μηδὲ κατ' ἀναφορὰν τὸν σωθῆναι κλήσεως δυνάσθαι τὸν ἐπαρχίας ἀναχωρεῖν· ἀλλὰ καὶ εἴ τι πράξειαν τοιοῦτον, αὖθις ἐπὶ τῷ χώρᾳ σκήπτεσθαι. εὕρομεν δέ τινας ὄντας ὀλίγους, ὥστε καὶ τάττα κείμενα καὶ νόμε, πρὶν παυσαντο, τολμᾶν ἀπολιμπάνειν τὰς χώρας, καὶ εἰς ταύτην ἀφικνεῖσθαι τὴν βασιλίδα πόλιν, δίκην τὸν παρ' αὐτῶν πεπραγμένων, καὶ ἵνα μὴ δίκας ὑποσχοιεν ὧν ἐπλημμέλησαν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν εἶναι τὸν οἱασδῆποτε ἐπαρχίας ἄρχειν, τὸν τε ἑῴων, τὸν τε ἑσπερίων, τὸν τε ἑκατέρωθεν, ταύτην ἀπολιμπάνειν, πρὶν ἂν κατὰ πάντα τὴν ἀρχὴν. ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην (ἀνανεούμεθα γὰρ τὸ παλαιὸν) τὰς πεντήκοντα διατρίβειν ἡμέρας δημοσίᾳ φανόμενον καὶ τὴν χώραν ἧς ἦρξε, πραξίν τε γαμυνημάτων στυγισέαν, καθ' ἣν ἀποφοιτᾷ τὸν χώρας ἡμέραν· ἵνα καθεσήκῃ δηλον εἴτε θαρρεῖ τοῖς ἑαυτὸν πεπραγμένοις, εἴτε μή.

§. α'. Εἰ δέ τις ἢ ἀρχὴν ἔχων πινὰ στρατιωτικὴν, ἢ πολιτικὴν, ἢ καὶ πωποτέρων τούτων, ἀπέλιποι τὴν χώραν, ὁ μὲν ἀρχὴν ὁ τοιοῦτον ἀπολιπὼν χρεὼς ἡμέρας κελεύσεως, αὐτὸς μὲν καθοσιώσεως ἔνοχος ἔστω· εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν αὖθις σκήπτεσθαι, μὴ τὸ τοῖς ἐγκαλέσιν ἀπολογήσασθαι, τὴν εἰκαιότητα τὸν καθοσιώσεως τοὺς εἰς ἔγκλησιν ὑπαχθέντος ποινάς. Εἰ δὲ κατεβέβηκεν τὴν ἀρχὴν, εἴτε μὴ ἀπατεύοιτο τοὺς γενομισμένας ἡμέρας δημοσίᾳ πᾶσιν ἑαυτὸν ἐπιδείκνυς, ἀλλὰ θᾶττον σύγη τὴν χώραν τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ὡρισμένα γενομένην κρατεῖν.

§. β'. Ἐκεῖνο δὲ πᾶσιν ἀναγράφομεν, ὥστε, ἐπειδάν τινα ἀποδείκνυσιν ἀρχὴν, ἀντίγραφα τούτης τὰς δεδομένας αὐτῇ ἀρχὰς γινομένας, μὴ ὑπερβαίνειν τὰ καλυμμένα διατάγματα, μηδὲ ποιεῖν μὲ τὰς ἡγεμόνας, αὐτὰς δὲ καὶ σχολὴν ἢ τὰς ὁδοιπορίας ποιεῖσθαι, ἢ ἐντεῦθεν διατρίβειν, ἢ ἐπί τινας ἄλλας ἀποτρέπειν ἴσης χώρας, πολλάκις τε ὀφομένας, καὶ ὅσα τοῖς δυνατοῖς τε καὶ καθολακουμένοις ἀνθρώποις συνήθη καθέστηκεν· ἀλλὰ βιάζειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἴσης τὰς ἰδίας πορείαν· ὥστε μὴ τὰς μὲν πόλεις, τὰς δὲ οὐκ εἶναι, καὶ τὴν χώραν ἄναρχον μένειν. ἀλλὰ ἀπὸ δύο μόνων ἡμερῶν διὰ τὰ ἐπαρχίας ἐπιβαίνειν, καθ' ἃς ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἐστί, πέμπειν ἀπὸ αὐτὸν φίλιον ἐπιστολὴν, βουλόμενον τὴν πάροδον ἐμφανῆ ἀπὸ ταύτης ἐν αὐτῷ· καὶ μέχρι τότε τὰς τῆς πόλεως κομιδὰς τὰ ἐπὶ τὰ ἀρχὰς ὄντα, καὶ διοικεῖν τὰ ταύτην· καὶ μὴ τοῖς συμβούλοις τὰ ἀρχὰς κρίνειν τὸ χρεών, μηδὲ ταῖς ἀποτίθεσι διὰ θόρυβον, ὅλως ἀναρχον καταλιμπάνειν τὴν χώραν, ἀποκλείομεν μὴν ἐνθεν ὑπὸ διὰ παρ' ἡμῶν χειροθετηθέντος, ὃς αὐτὸ πληρώσει τὸν τόπον, ἀνόδως ἕως προσμήνων ἀνεπιγράπτων. διὰ ἐν αὐτοῖς ὄντα τοῖς ἔργοις, καὶ ἀπαχωροῦντα τὰ χώρας, πρὶν ἐπιδεῖν τὸ χρόνον, καὶ ἀποτερεύειν τὰ σιτήσεων ἃς αὐτὸν κομιζεσθαι χρὴ ἕως ἂν καταθέσῃ τὴν ἀρχήν. καταθήσει δὲ αὐτὴν λύσιν ὁ διάδοχος ἐπιβαὰς τῇ χώρᾳ, δύο μόνων ἡμέραις ἐμμεθόδων διὰ τὰ ἐπαρχίας ἐκείνου ἐπιδείξας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀσφαλῆ ἀπαντα διαφυλάττεσθαι παρὰ διὰ βίου τὰ σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὸ διηνεκὲς βαλόμενα, καὶ λύσιν ἂν μάθοις ἐπισπένδων αὐτὸν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἐκείνης μεταπεμπόμενος τὰς σπήσεις εἰς τὸν διάδοχον· ἐπείπερ χρηναῖν αὐτὰς τῷ σωτῆρι κατ' τὸ παρ' ἡμῶν διατεταγμένον, ἕως ἂν ἐπὶ τὰ χώρας ὁ διάδοχος ἐλθὼν ἑαυτὸν τοῖς ὑπηκόοις ἐπιδείξῃ. Τὰ τοίνυν παραινέσαντα ἡμῶν, καὶ διατεθέντα διὰ θείας ἐπιλήμματα νόμε, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει παραδεδεγμένη ἀσφαλίσεται.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τῶν ἐκδίκων, καὶ τῶν αἰτωμένων καὶ ἀντιλαβόντων, καὶ δικαζομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιέ.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀναβολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπειδὴ τὰς συνηφανίας μισοῦμεν, καὶ πᾶσιν πολυπραγμοσύνῃ ἀποτρεφόμεθα, διὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας πράξεις τῶν ἐκ νόμων δεδομένων ἀφεῖναι ἐθίζομεν· ἐθισθέντες γὰρ ὡς τινες ἔσονται ἔχοντες παντελῶς ἀδεμίαν ἐναγωγὴν, ἀλλὰ μίαν ἑλόμενοι γνώμην μὴ τὰς ὑποθέσεις ἀληθεύοντων, αἰτῶν τινὰς, εἴτε καὶ βιβλία γράφουσι καὶ ἐπειδὰν ζημίαν ὑποσχεῖν οἱ φεύγοντες, καταλιμπάνουσιν αὐτὰς, καὶ ἀνδήμασιν, ἀθεραπεύτων αὐτοῖς δόντες τὴν βλάβην· καὶ τοῦτο εἰσέτι μᾶλλον ἐπὶ τὰ ἐπαρχῶν ἀμαρτάνει, κοινωνίας τὰ κερδῶν αὐτοῖς τε τοῖς αἰτωμένοις καὶ τοῖς τὰ ὑποθέσεων πληρωθεῖς γινομένης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τὸ εἰς δίκην ἄγειν, ἢ ἀεὶ τὸ τὴν ἐναγομένην ὁρᾶν τὴν δίκην ἀποκαθίστασθαι εἰσὶν μόνων δύο.

ΙΝα μὴ τοίνυν ταῦτα μέχρι παντὸς ἀπαραμύθητα, διατάξομεν μὴ ἁπλῶς τὰς ἐναγομένας πέμπειν βιβλίον, καὶ ζημίας ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς ἐναγομένοις, περὶ ἂν ἀσφάλειαν ἔκθοινται εἰς τὸ φυγεῖν καὶ τὰ ὑποθέσεως πληροῦσθαι, ὡς μόνων εἰσὶν δύο πᾶσι τρόποις ἀποκαθίστασθαι παρὰ τὴν δίκην· ἢ εἰ μὴ τὸν πράξαιεν, πᾶσαν ζημίαν ἀποστηναμένην τὸ αἰτωμένῳ ἀποδιδόναι διπλασίονα, ἐξ' ὑπερβαίνοντας τὸ ἀσφαλείας ἐξ καὶ τελάκοντα χρυσᾶς.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ αἰτωμένων τε καὶ ἀντιλαβόντων.

Κἀκεῖνο μύθει τὸ ἀποσκήπτεσθαι τυχεῖν ἐπανορθώσεως δεῖ. πρόσθλε γάρ τις διδάσκων ὡς ἐν αἰτίαις ἐποιήσατο τὸ ὑπόθετον τὸ αὐτῷ παρά τινι τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, εἶτα ὁ γνώμων ἐν δίκαις, ὡς δὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἐναγομένῳ ὑποθέτου ἔχων, παρ' ἑτέρῳ τοῦτον εἴλκυσε δικαστῇ· καί τι παράδοξον ἐγίνετο. ἐπειδὴ γὰρ ἐκάτερον ἰδίαν τὴν δίκην εἶχεν ἑστί, κλῆσιν ἀπὸ αὐτὸν φιλίαν ἐπιστολὴν, βουλομένην τὴν πάροδον ἐκφανῆ ἀπὸ ταύτης ἐν αὐτῷ· καὶ μέχρι τότε τὰς τῆς πόλεως κομιδὰς τὰ ἐπὶ τὰ ἀρχὰς ὄντα, καὶ διοικεῖν τὰ ταύτην· καὶ μὴ τοῖς συμβούλοις τὰ ἀρχὰς κρίνειν τὸ χρεών, μηδὲ ταῖς ἀποτίθεσι διὰ θόρυβον, ὅλως ἀναρχον καταλιμπάνειν τὴν χώραν, ἀποκλείομεν μὴν ἐνθεν ὑπὸ διὰ παρ' ἡμῶν χειροθετηθέντος, ὃς αὐτὸ πληρώσει τὸν τόπον, ἀνόδως ἕως προσμήνων ἀνεπιγράπτων. διὰ ἐν αὐτοῖς ὄντα τοῖς ἔργοις, καὶ ἀπαχωροῦντα τὰ χώρας, πρὶν ἐπιδεῖν τὸ χρόνον, καὶ ἀποτερεύειν τὰ σιτήσεων ἃς αὐτὸν κομιζεσθαι χρὴ ἕως ἂν καταθέσῃ τὴν ἀρχήν. καταθήσει δὲ αὐτὴν λύσιν ὁ διάδοχος ἐπιβαὰς τῇ χώρᾳ, δύο μόνων ἡμέραις ἐμμεθόδων διὰ τὰ ἐπαρχίας ἐκείνου ἐπιδείξας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀσφαλῆ ἀπαντα διαφυλάττεσθαι παρὰ διὰ βίου τὰ σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὸ διηνεκὲς βαλόμενα, καὶ λύσιν ἂν μάθοις ἐπισπένδων αὐτὸν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἐκείνης μεταπεμπόμενος τὰς σπήσεις εἰς τὸν διάδοχον· ἐπείπερ χρηναῖν αὐτὰς τῷ σωτῆρι κατ' τὸ παρ' ἡμῶν διατεταγμένον, ἕως ἂν ἐπὶ τὰ χώρας ὁ διάδοχος ἐλθὼν ἑαυτὸν τοῖς ὑπηκόοις ἐπιδείξῃ. Τὰ τοίνυν παραινέσαντα ἡμῶν, καὶ διατεθέντα διὰ θείας ἐπιλήμματα νόμε, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει παραδεδεγμένη ἀσφαλίσεται.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τῶν ἐκδίκων, καὶ τῶν αἰτωμένων καὶ ἀντιλαβόντων, καὶ δικαζομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιέ.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀναβολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπειδὴ τὰς συνηφανίας μισοῦμεν, καὶ πᾶσιν πολυπραγμοσύνῃ ἀποτρεφόμεθα, διὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας πράξεις τῶν ἐκ νόμων δεδομένων ἀφεῖναι ἐθίζομεν· ἐθισθέντες γὰρ ὡς τινες ἔσονται ἔχοντες παντελῶς ἀδεμίαν ἐναγωγὴν, ἀλλὰ μίαν ἑλόμενοι γνώμην μὴ τὰς ὑποθέσεις ἀληθεύοντων, αἰτῶν τινὰς, εἴτε καὶ βιβλία γράφουσι καὶ ἐπειδὰν ζημίαν ὑποσχεῖν οἱ φεύγοντες, καταλιμπάνουσιν αὐτὰς, καὶ ἀνδήμασιν, ἀθεραπεύτων αὐτοῖς δόντες τὴν βλάβην· καὶ τοῦτο εἰσέτι μᾶλλον ἐπὶ τὰ ἐπαρχῶν ἀμαρτάνει, κοινωνίας τὰ κερδῶν αὐτοῖς τε τοῖς αἰτωμένοις καὶ τοῖς τὰ ὑποθέσεων πληρωθεῖς γινομένης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τὸ εἰς δίκην ἄγειν, ἢ ἀεὶ τὸ τὴν ἐναγομένην ὁρᾶν τὴν δίκην ἀποκαθίστασθαι εἰσὶν μόνων δύο.

ΙΝα μὴ τοίνυν ταῦτα μέχρι παντὸς ἀπαραμύθητα, διατάξομεν μὴ ἁπλῶς τὰς ἐναγομένας πέμπειν βιβλίον, καὶ ζημίας ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς ἐναγομένοις, περὶ ἂν ἀσφάλειαν ἔκθοινται εἰς τὸ φυγεῖν καὶ τὰ ὑποθέσεως πληροῦσθαι, ὡς μόνων εἰσὶν δύο πᾶσι τρόποις ἀποκαθίστασθαι παρὰ τὴν δίκην· ἢ εἰ μὴ τὸν πράξαιεν, πᾶσαν ζημίαν ἀποστηναμένην τὸ αἰτωμένῳ ἀποδιδόναι διπλασίονα, ἐξ' ὑπερβαίνοντας τὸ ἀσφαλείας ἐξ καὶ τελάκοντα χρυσᾶς.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ αἰτωμένων τε καὶ ἀντιλαβόντων.

Κἀκεῖνο μύθει τὸ ἀποσκήπτεσθαι τυχεῖν ἐπανορθώσεως δεῖ. πρόσθλε γάρ τις διδάσκων ὡς ἐν αἰτίαις ἐποιήσατο τὸ ὑπόθετον τὸ αὐτῷ παρά τινι τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, εἶτα ὁ γνώμων ἐν δίκαις, ὡς δὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἐναγομένῳ ὑποθέτου ἔχων, παρ' ἑτέρῳ τοῦτον εἴλκυσε δικαστῇ· καί τι παράδοξον ἐγίνετο. ἐπειδὴ γὰρ ἐκάτερον ἰδίαν τὴν δίκην εἶχεν ἑστί, κλῆσιν ἀπὸ αὐτὸν φιλίαν ἐπιστολὴν, βουλομένην τὴν πάροδον ἐκφανῆ ἀπὸ ταύτης ἐν αὐτῷ· καὶ μέχρι τότε τὰς τῆς πόλεως κομιδὰς τὰ ἐπὶ τὰ ἀρχὰς ὄντα, καὶ διοικεῖν τὰ ταύτην· καὶ μὴ τοῖς συμβούλοις τὰ ἀρχὰς κρίνειν τὸ χρεών, μηδὲ ταῖς ἀποτίθεσι διὰ θόρυβον, ὅλως ἀναρχον καταλιμπάνειν τὴν χώραν, ἀποκλείομεν μὴν ἐνθεν ὑπὸ διὰ παρ' ἡμῶν χειροθετηθέντος, ὃς αὐτὸ πληρώσει τὸν τόπον, ἀνόδως ἕως προσμήνων ἀνεπιγράπτων. διὰ ἐν αὐτοῖς ὄντα τοῖς ἔργοις, καὶ ἀπαχωροῦντα τὰ χώρας, πρὶν ἐπιδεῖν τὸ χρόνον, καὶ ἀποτερεύειν τὰ σιτήσεων ἃς αὐτὸν κομιζεσθαι χρὴ ἕως ἂν καταθέσῃ τὴν ἀρχήν. καταθήσει δὲ αὐτὴν λύσιν ὁ διάδοχος ἐπιβαὰς τῇ χώρᾳ, δύο μόνων ἡμέραις ἐμμεθόδων διὰ τὰ ἐπαρχίας ἐκείνου ἐπιδείξας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀσφαλῆ ἀπαντα διαφυλάττεσθαι παρὰ διὰ βίου τὰ σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὸ διηνεκὲς βαλόμενα, καὶ λύσιν ἂν μάθοις ἐπισπένδων αὐτὸν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἐκείνης μεταπεμπόμενος τὰς σπήσεις εἰς τὸν διάδοχον· ἐπείπερ χρηναῖν αὐτὰς τῷ σωτῆρι κατ' τὸ παρ' ἡμῶν διατεταγμένον, ἕως ἂν ἐπὶ τὰ χώρας ὁ διάδοχος ἐλθὼν ἑαυτὸν τοῖς ὑπηκόοις ἐπιδείξῃ. Τὰ τοίνυν παραινέσαντα ἡμῶν, καὶ διατεθέντα διὰ θείας ἐπιλήμματα νόμε, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει παραδεδεγμένη ἀσφαλίσεται.

TIT. VII.

DE [1] ADMINISTRATORIBUS [2].

NOVELLA CONSTIT. XCV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem novimus positam legem volentem eos qui in cingulis fuerint, sive civilibus, sive militaribus, neque si removeantur ab administratione, discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta [3] in metropolibus commorentur, publice apparentes, & convenire volentibus satisfacientes: ut nec per occasionem hinc evocationis, possint à provincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad provinciam destinari. Invenimus autem aliquos sic existentes audaces, ut etiam hac posita lege, antequam discingerentur præsumerent derelinquere provincias, & ad hanc felicissimam civitatem venire timore à se gestorum, & ne justa perferrent horum quæ deliquerunt.

CAP. I.

SAncimus igitur nulli penitus licentiam esse cujuscunque provinciæ judici, & Orientalium, & Occidentalium, & ex utroque, eam relinquere antequam deponat cingulum: sed etiam postea (renovamus enim vetustatem) quinquaginta [4] commorari dies, publice apparentem in provincia in qua administravit: gesta quoque monumentorum conficere, secundum quæ advenit provinciæ: ut sit palam sive fiduciam habeat in suis actibus, sive etiam non. §. 1. Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel civilem, aut etiam remotus ab ea, relinquat provinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram jussionem, ipse quidem majestatis [5] reus sit: in provinciam vero denuo destinatus, postquam accusantibus satisfecerit, tunc majestatis novissimas sustineat pœnas. Si vero deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publice cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de provincia: quæ dudum à nobis de hoc sancita sunt, valere. §. 2. Illud autem omnibus prædicimus, ut dum aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non ultra terminos [6] mittere quæ vocantur interdicta [7], neque removere quidem præsides, ipsos autem aut moroſe iter agere: aut hic degere: aut [ad] aliquas alias prius ire provincias patriam visuros: & quæcunque fortuitis & blandientibus hominibus consueta sunt: sed velociter ad administrationem ire, cujus regimina susceperunt, ut non alii quidem removeantur, alii vero non sint, & provincia sine judice maneat: sed ante duos [8] solum dies quam ad provinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam volentem officium [9] destinari ad occursionem ejus: & usque tunc annonas accipere in cingulo existentem & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli judicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicuti dictum est) in provinciam ipsam accesserint, illius accipere reipublicæ emolumenta [10]: usque tunc eum qui in rebus extitit, ea percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile neque portabile est omnino, sine [11] judice relinqui provinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo qui à nobis ordinatus est, ut ejus impleat locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illum vero qui in ipsis operibus est, & discedente de provincia antequam adveniat tempus, & fraudando emolumentis quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in provinciam, ante duos solum dies quam provinciam ille ingrediatur.

EPILOGUS.

†. Quæ omnia custodiri à sede tuæ celsitudinis in perpetuum volumus: & mox, ut cognoveris adstitisse eum provinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui ministrare ea priori, secundum quod à nobis dispositum est, donec in provinciam successor veniens semetipsum subjectis ostendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIV. [12] APPIONE V. C. CONS.

TIT. VIII.

DE EXECUTORIBUS [13], ET DE [14] IIS QUI CONVENIUNTUR [15] ET RECONVENIUNTUR. [16]

NOVELLA CONSTIT. XCVI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

QUoniam calumniam odimus, & omnem tergiversationem aversamur, propterea hujusmodi actus egere legitimis medelis existimavimus. Didicimus enim quia quidam non habentes ullam obligationem, sed unam statuentes voluntatem [17] cum iis qui causas exequuntur, conveniunt quosdam: deinde libellos dirigunt, & dum damnum pertulerint fugientes, deserunt eos, & proficiscuntur: incurabile eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius in provinciis committitur, communione lucrorum ipsis convenientibus, & causarum executoribus proficiente.

CAP. I.

De [18] in jus vocando: vel ut actor caveat de contestanda lite intra duos menses.

NE [19] igitur hæc jugiter committantur: sancimus non aliter actores libellos [20] dirigere [21] & damni occasionem præbere conventis, antequam cautionem exponant & in fugientem, & in negotii executorem, *quia intra duos menses omnibus modis litis contestationem facient apud judicem: aut si non egerint, omne* [22] *damnum eveniens convento restituent duplum,* non transcendente cautione triginta & sex aureos.

CAP. II.

De his qui conveniuntur & reconveniuntur [23].

ILlud quoque promereri competentem correctionem decet. Adiit nos quidam docens, quia in conventionem fecit obligatum sibi apud quendam gloriosissimorum nostrorum judicum: deinde qui factus est in conventione [24] tanquam & ipse actorem obligatum habens, eum apud alium traxit [25] judicem: & aliquid inopinabile fiebat: quia enim uterque seorsum actoris obtinet officium [26], miserandum quiddam & risibile inde veniebat: mox enim cum voluisset aliquis propriam movere litem: repente qui ex diverso convenerat, apud alium judicem trahebat eum, apud quem ipse sortitus fuerat judicem: & alterutros protrahentes, immortaliter permanserunt litigantes. §. 1. Sancimus [27] igitur si quis obnoxium arbitratur habere [28] eum qui contra se conventionem exposuit, non apud alium judicem,

1 De officio omnium magistratuum provincialium, & de 50. diebus, *Jul const.* 88. De præsidibus & ut deposito magistratu 50. dies in provincia sua morentur, sive militarem sive civilem gesserunt administrationem, *Index Regina.*

2 Ἀρχοντες vocant Græci hoc loco: magistratus provinciales, *Jul. const.* 88.

3 Vid. *c.* 1. *J. eod. Nov.* 8. *c.* 9. *d.* 1. *Cod. ut omnes judices.*

4 *In pr. J. eod.*

5 Magistratus relinquens provinciam injussu principis, reus sit majestatis, *ut hic*, novissimas pœnas sustinet. *J. eod.* id est, ultimo supplicio punitur, *Jul. ibi*: vide tamen, *l.* 15. *ff de offic præsid.*

6 Id est, fines provinciæ.

7 Διατάξεις Scr. olim edicta ante adventum suum mittere præsides solebant, & ita abrogatur lex 4. §. 3. *ff. de offic. proconsul.*

8 De biduo, vid. *Cujac.* 4. *de præscript.*

9 Ideſt, officiales. Solebant enim in provinciis esse perpetui, vid. *l.* 34. *ff. de reb. cred.* & singulis præsidibus obtemperare, *l.* 59 *Cod. Theod. de appell.*

10 Id est, annonas, *l.* 11. *C. de annonis.*

11 Præsidi, antequam successor mittatur, decedere è provincia non licet, adde *l.* 15. *ff. de off. præsidis. l.* 12. *ff. de off. proconsul. l. unic. ff. de off. præfect. Aug. Dion.* 39.

12 XIV. id est, anno 539.

13 Περὶ τῶν ἐκδίκων, Græci hoc loco. Ita quoque appellantur executores apud Harmenopulum 1. *tit.* 4. §. 55. & 7. *Eclog.* 4. *cap.* περὶ ἐκδίκων quibus adjunguntur ἐπέκται, compulsores 9. *Eclog.* 3. *cap.* 10. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 9. *cap.* 11.

14 Et de mutuis petitionibus. *Index Regina*: quod proprie pertinet ad *cap.* 1. *J. eod.* de in jus vocando, *Jul. const.* 88. quod præcipue pertinet ad *cap.* 1. *J. eod.*

15 Hi αἰτούμενοι.

16 Hi ἀντιλαβόντες.

17 Id est, sed colludentes cum executore.

18 *Jul. Constit.* 89.

19 Hinc sumpta est Authentica, *Libellum Cod. de litis contestatione.* Goth. Non observantur hæc in praxi. vid. Bart. *ad d. auth. libellum* & conser. §. 6. *Institut. de satisdat.* potest etiam dici abrogata, *d. auth. per Nov.* 112. *cap.* 2. Quæ tamen canonizata est in *c.* 4. *vers. libellum* 9. 3. *causa* 3. ANS.

20 Accusatores scil. *Jul. hic.*

21 Adversus reum.

22 *Nov.* 112. *c.* 2.

23 Et de mutuis petitionibus adde *leg.* 1. *l.* 2. *ff. de quib. rebus ad eundem judicem tatur.*

24 Id est, deinde reus.

25 Et ita actorem reconvenit.

26 In diversis tamen judiciis.

27 Hinc sumpta est Authentica, *Et consequenter Cod. de sent. & interlocution.*

28 Id est, reconvenire.

Source : BIU Cujas

cem, ſed apud eum mox à principio convenire: & eundem [1] eſſe judicem in utroque negotio. Si vero forſan diſplicuerit apud quem litem ſortitus eſt judex, licet ei etiam hoc emendare, viginti [2] enim dierum inducias dantibus nobis poſt libelli tranſmiſſionem, poſtquam oportet litem conteſtari: licet intra prædictam ſuſpenſionem refutare quidem illum: alium vero mereri, apud quem iterum ſimiliter utramque exerceri competit litem: & ejuſmodi artes in nullo fieri, ſed unumquemque proprio jure uti. Si itaque tacuerit, deinde poſtea voluerit cauſam apud alium judicem movere: neceſſitatem eum habere ſuſtinere terminum ejus litis illatæ ſibi ab eo qui eum in judicium traxit: & dum finem lis acceperit, tunc eum ſuam cauſam apud alium judicem proponere: ut ita tales eorum auferamus artes, & in alterutros calumnias.

1 *Novell.* 123. *cap.* 25. *l.* 22. *ff. de judiciis*, *l.* 4. *Cod. de ſent. & interlocutionibus.*

2 Vid. *Novell.* 53. *cap.* 3. §. 1.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, tua celſitudo operi effectuique tradere feſtinet. Dat Kal. Novemb. CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XIII. 3 Appione V. C. Conſule.

3 Id eſt, anno 539.

Tit. IX.

DE ÆQUALITATE [4] DOTIS, ET PROPTER NUPTIAS DONATIONIS: ET AUGMENTO DOTIS, ET ANTE NUPTIAS DONATIONIS: ET DE PRIVILEGIO DOTIS, QUIA ALIIS PRÆPONETUR PRIVILEGIIS: ET UT EXCIPIANTUR HOC PRIVILEGIO CREDITORES IN EMPTIONE MILITIÆ: ET DE DOTE REMEANTE AD PATREM, ET RURSUS DATA PRO EADEM FILIO SECUNDO VIRO: ET DE DOTIS COLLATIONE, INOPE MARITO MORIENTE.

4 De exæquatione dotis & propter nuptias donationis, *Jul. conſt.* 90. huc pertinet *cap.* 1. *J. eod.* De jure dotis *Index Reginæ*, adde *Novell. Leonis* 20.

Novella Constit. XCVII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni glorioſiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſuli ordinario & patricto.

Præfatio.

Quoniam plurimas in legibus quæſtiones videmus & circa primas [5] noſtras nativitates, (id eſt nuptias, & filiorum procreationes) motas, & circa noviſſima [6], quale eſt aliquid voluntatum & teſtamentorum: cogitatio facta eſt nobis nuper perſcrutari & agnoſcere, quid volens nobis antiqua lex ſuper dotis inſtrumentis, menſuram quidem pactionum nuptialium inter alterutros æquam eſſe & maſculos & fœminas vult, & æqualitatem penſat eorum, qui ad invicem copulantur: non alii quidem mediam forte dat ſtipulari partem, alteri vero tertiam, aut quartam: ſed ex medio trahens, æquale utrinque exigit fieri pactum, aut mediam, dicimus, in utroque conſtituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantamcunque contrahentes voluerint: hoc autem non multo prius quæſivit, ut & ipſorum quæ dantur, æquæ ſint menſuræ: ſed aliis quidem permiſit in mille forſan, aut in duobus millibus aureis facere rationem, aut in quantuncunque voluerint: aliis autem non [in] tantum, ſed in minus: ut æqualitas in verbis ſolis, & literis puris, ſed non in rebus ipſis quæreretur.

5 Procreandi hominis modus, nuptiæ: diſſolvendi, mors. *Novell.* 22. *cap.* 20.

6 Mors ultima linea rerum eſt.

Cap. I.

De exequatione dotis & propter nuptias donationis.

Hoc [7] igitur ante alia univerſa corrigimus [8], æqualia [9] in dotibus eſſe & propter nuptias donationibus, & ea quæ offeruntur, & ea quæ in ſtipulationem deducuntur pacta, & tantam quidem quantitatem conſcribere virum, quantam & mulierem: tantum quoque lucrum ſtipulari, & ex tanta parte, ex quanta voluerit, æqualis tamen menſuræ. Non enim aliter juſtitiæ & æquitatis ſervabitur ratio, ſi *negotiative* [10] alterutros circumveniant [11], & videantur quidem æquas facere ſtipulationes, pro [12] vero autem inæqualis maneat effectus, non prius quantitate datorum eadem conſiſtente. Irrideri videatur undique lex, ſi ille quidem conſcribat duo millia aureos: mulier autem lex millia forte in dotem offerat: & ſtipulentur alterutros quartam conſcriptæ in lucro percipere, proinde illo eveniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, niſi quingentos aureos ex quarta: ille autem quingentos & mille ex eadem quarta: & tanquam in [13] ænigmate multo videbitur quarta unius alterius quarta minor: ex ſuſpecta namque vel æqualitate, quanta inæqualitas ex hoc ipſo procedit. Quæ igitur prius expoſita ſunt dotalia, ſecundum quem conſtituta ſunt modum habeantur: quod enim factum [14] eſt, infectum manere impoſſibile eſt. De cætero autem, in omni datione ſancimus [15] æquas quidem eſſe oblationes [16]: ipſos autem mediocria [17] lucra paciſci: ut per omnia juſtitiam æquitatemque honoremus. Si enim aliquis amplius alio dives eſt, licet ei per alium modum, legitimum tamen & agnitum noſtris legibus, clementiam præbere alii: non per inæqualitatem [18] redigens ad æqualitatem, lucrum majus alteri acquirere: & hæc quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, ſuam juſtitiam univerſis oſtendens.

7 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Æqualitas Cod. de pactis convent.*

8 *Lex* 9. *Cod. de pactis convent. Novell.* 22. *cap.* 20. *in princip. cap.* 23. 24. 25. 26.

9 Æqualis ut eſſe debet qualitas dotis & donationis propter nuptias: ita æqualia quoque eſſe debent pacta.

10 Εμπορικῶς, ut in promerciis ſolet fieri.

11 Circumſcriptio, (modica tamen,) in contractibus permiſſa. vid. *l.* 8. *in fin. C. de reſcindenda vendit.* hic nimirum eſt animus omnium (ut Mimus quidam dicebat) ut velint vili emere, caro vendere.

12 Id eſt, re ipſa.

13 In ænigmate dicis cauſa.

14 Facta infecta eſſe non poſſunt, vid. *l. un. in princ. Cod. de raptu virg.*

15 Nota regulam.

16 Ἐπιδόσεις, hoc eſt, Doti mulieris par quantitate donatio propter nuptias eſſe debet. Quin & facta & ſtipulatio in dote & propter nuptias donatione, modo pari componi debent. *Jul. conſt.* 90.

17 Ἴσα, hoc eſt, æqualia.

18 Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀνισότητος ὑποδυομένης ἰσότητα, id eſt, ſed per inæqualitatem quæ occultet æqualitatem.

19 *Subaudi*, in fraudem creditorum non faciendo.

20 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Sed jam neceſſe*, & Authentica, *Nunc inhibetur. C. de donat. ante nupt.*

21 Vid. §. 1. *Inſtitut. quibus alien. licet, vel non.*

22 Id eſt, olim philoſophati ſumus.

23 Dos præfertur antiquioribus hypothecis. vid. *l.* 12. *Cod. qui potior.* dixi ad *Novell.* 109. *cap.* 1.

24 Potiora.

25 Dos quidem augeri poteſt matrimonio conſtante, non tamen in creditorum fraudem.

26 Quando licet mulieri dotem ſuam augere, *Jul. num.* 342.

27 Et ita tollitur lex 19. *C. de donat. ante nupt.*

28 *l.* 19. *C. de donat. ante.*

29 Id eſt, coloratum.

30 Si quo tempore maritus dotem auget, ære alieno non laborat, dotem poteſt augere: ſi laborat, dotem augere poteſt immobilibus, datis eſt enim immobilium ἐκφορὰ δόσις; mobilium, ἀφορὰ non mobilibus.

31 Incrementum.

εἰ δέ γε τυχὸν ἀπειρέσιον αὐτῷ ὁ περὶ ἃ τῷ δίκῃ ἀπεκληρώσατο δικαστὴς, ἔξεσιν αὐτῷ καὶ τῶν ἐπανορθοῦν. εἴκοσι γὰρ ἡμερῶν ἀφεσιμίαν ὑδόντων ἡμῶν μὴ τῷ βιβλίῳ πομπῷ, μεθ' ὃν δεῖ ἀφεσιμοῦσθαι, ἔξεσιν εἰσω τῆς εἰρηνῆς ἀνακωχῆς πυραιτήσασθαι μὲ ἐκεῖνον, ἑτέρῳ ὃ τυχεῖν, παρ' ᾧ πάλιν ὁμοίως ἐκπάτραν ἀγωνίζεσθαι προσῆκε δίκῃ, καὶ τὰς τοιαύτας τέχνας καὶ μηδὲν γίνεσθαι· ἀλλ' ἔκαστον τοῖς οἰκείοις χρῆσθαι δικαίοις. εἰ μέντοι σιγήσειε, εἶτα ὕστερον βουληθείη τῇ δίκῃ παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ κινεῖν, ἀναγκάζω ἔχειν αὐτὸν ἀναμένειν τὸ πέρας τῆς δίκης τῆς ἐπαγομένης αὐτῷ ὧδε δ' εἰς δικαστήριον αὐτὸν ἑλκύσαντα· καὶ ἐπειδὰν πέρας ἡ δίκη λάβοι, τηνικαῦτα αὐτὸν οἰκείαν δίκῃ παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ προτιθέναι. ἵνα ἅπαξ τὰς τοιαύτας αὐτῶν ἀνέλωμεν τέχνας τε καὶ κακὰ ἀλλήλων ἐπηρείας.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάθη ἡμῖν, καὶ ἃ δὲ τάδε δ' θεῖα δηλέσθαι νόμος, ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ καὶ πέρᾳ παραδόναι ἀσφαλῶς.

Τιτλος θ'.

Περὶ ἰσότητος προικὸς τε καὶ τῆς ἀφ' γάμου δωρεᾶς. ἔχει δ' καὶ ἄλλα κεφάλαια.

Διαταξις πζ'

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

Προοιμιον.

Ἐπειδὴ τὰ πολλὰ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ζητήσεων ὁρῶμεν ἀεί τε τὰς περὶ ἡμῶν γενέσεις, τουτέστι γάμους τε καὶ παιδοποιΐας, κινούμενα, ἀεί τε τὰ τελευταῖα, (ὁποῖον δή τι τὸ τῶν βουλήσεων τε καὶ ἀληθικῶν ἐστιν) ἔννοια γέγονεν ἡμῖν ἐναγχος πολυπραγμονῆσαι καὶ μαθεῖν τί ὀήποτε βουλόμενον ἡμῖν ὁ παλαιὸς νόμος, ἐπὶ τῶν περὶ τοὺς γάμους συμβολαίων τὸ μὲν μέτρον τῶν ἀεὶ ἀλλήλοις ἐν τοῖς γάμοις συμφώνων ἴσον εἶναι τοῖς τε ἄρρεσι καὶ ταῖς τε θηλείαις βάλλῃ, καὶ τῇ ἰσότητι πελαυτοδίκῃ τῶν ἀλλήλοις συμβαλλόντων· (καὶ ἐκ τῆς μὲ τυχὸν τῇ ἡμίσεσιν διδοῦσιν ἐπιρωτᾶν μοῖραν, ἡντινοῦν ἢ τεταρτῶν· ἀλλ' ἐκ μέσης ἑλκύσας, ἰσόῤῥοπον ἑκατέρωθεν ἀπαιτεῖ ἰσότητα τὸ σύμφωνον, ἢ τῷ ἡμίσεσιν, φαμὲν, ἢ ἑκατέρῳ τετάρτῳ, ἢ τῷ τρίτῳ, ἢ τῷ τετάρτῳ, ὁπόσον ἂν οἱ συμβαλλοντες βουληθεῖεν) τὸν ἢ τὸ πολὺ ἀεὶ πρότερον ἐπιζήτησε, τὸ καὶ αὐτῶν τὸ διδόμενον ἴσον εἶναι τὸ μέτρον· ἀλλὰ τοῖς μὲ ἑφιεῖσιν ἐν χιλιοις τυχὸν ἢ διχιλίοις χρυσοῖς ποιήσασθαι τῷ ἐπιδόσιν, ἢ ἐφ' ὁπόσοις ἂν βουληθεῖεν, τοῖς ἢ τοσοῦτον, ἀλλ' ἐπ' ἔλαττον· ὥσπερ τὸ ἰσότητος ἐν ῥητοῖς μύθοις καὶ γράμμασι ψιλοῖς, ἀλλ' ὅσα ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς ἐπιζητεῖται.

Κεφ. α'.

Περὶ τῆς ἰσότητος τῆς προικὸς, καὶ τῆς ἀφ' γάμου δωρεᾶς.

Τοῦτο τοίνυν ὡς τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπανορθῶμεν, ὥστε ἴσα τὰ ἐν τοῖς προικῴοις εἶναι καὶ τοῖς ἀεὶ τῷ γάμῳ δωρεᾶς τά τε τῶν ἐπιδεδομένων τά τε τῶν ἐπηρωτήσεων σύμφωνα· καὶ τοσοῦτον μὲ πόσον κεφαλαιοῦσθαι τὸν ἄνδρα, ὁπόσον καὶ τῷ γυναῖκα, τοσοῦτον ἢ καὶ τὸ κέρδος ἐπηρωτᾶν, καὶ οὐ τοσοῦτε μέρος, ἐξ ὁπόσου βουλεύειν ἰσομερῆς μόνον. ἐφ' ᾧ δ' ἄλλως ὁ τῆς δικαιοσύνης τε καὶ ἰσότητος φυλαχθεὶς λόγος, εἴτοῦ ἐμποδικῶς ἀλλήλοις ἀεὶ γράφοιεν, καὶ δοκεῖεν μὲν ἴσα ποιεῖσθαι τὰ ἐπηρωτήματα, πῶς ἢ ἀληθείας ἄνισα μόνον τὰ ἀπὸ τελέσματα, μὴ ἀεὶ πρότερον τὸ ποσότητος τῶν ἐπιδεδομένων τῶν αὐτῆς καθεστώσης. ἢ καταγέλαστος ἂν εἴη παντελῶς ὁ νόμος, εἰ ὁ μὲν γράψειε διχαλίοις χρυσοῖς, ἡ ἢ γυνὴ τυχὸν ἑξακισχιλίοις εἰς ἀεὶ προῖκα ἐπιδοῖη καὶ ἐπερωτήσαιεν ἀλλήλας τὸ τέταρτον ἢ γραφέντος εἰς κέρδος λαβεῖν εἶτα ἀποβάντος ἢ κέρδος, ἡ μὲν ἀνὴρ ἕτερον κερδανεῖ πολλῷ ἢ πενταπλασίοις χρυσοῖς ὧν ἢ τετάρτῳ, ὁ δὲ χιλίοις πενταπλασίοις ὧν ἢ αὐτῷ τεταρτῳ· καὶ ὡς ἐν αἰνίγματι πολλῷ φαίνοιτο τὸ τέταρτον θατέρᾳ μεῖζον. ὧν γὰρ ὑπάλλαξεν ἰσότητος ἄτοπος ἀνισότης αὐτόθεν ἀποτελεσθήσεται. Τὰ μὲν οὖν ἔμπροσθεν τεθειμένα προικῶα, καθ' ὃν συμπίπτοντι τρόπον ἐχέτω. καὶ γὰρ τὸ γλιχόμενον ἀχλύντων μένειν, τῶν ὧν ἐξαρκόντων ἐστί. ἢ δὲ λοιπὴ ἐν πάσῃ τῇ ὑπηκόῳ θεσπίζομεν ἴσας μὲν εἶναι τὰς ἐπιδόσεις, ἴσας δὲ πὲ μέτρα τῶν κερδῶν συμφωνείας. ἵνα ἀφ' πάντων δικαιοσύνῃ τε καὶ ἰσότητι τιμήσωμεν. εἰ γάρ τις μᾶλλον θατέρᾳ πλεῖν, ἔξεσιν αὐτῷ δι' ἑτέρᾳ τρόπᾳ νομίμῳ καὶ ἐγνωσμένῃ τοῖς ἡμετέροις νόμοις φιλανθρωπεύεσθαι ὧδε τὸ ἕτερον, ἀλλ' ὁ ἀφ' τῆς ἀνισότητος ὑπόνομος ἰσότητα, τὸ κέρδος μεῖζον θατέρᾳ ὧδε ποιεῖν. Καὶ ὁ μὲν ὧδε τάττει νόμος ὅπως πως ἐχέτω, τῶν ἑαυτῶν δικαιοσύνῃ ἅπασιν ἐνδεικνύμενος.

Κεφ. β'.

Περὶ αὐξήσεως τῆς προικὸς, καὶ τῆς ἀφ' γάμου δωρεᾶς.

Καὶ ἕτερον δέ πῶς ὧδε τὰς γαμικὰς ἐπιδόσεις γινομένων ἐθεωρήσαμέν τε καὶ κατανοήσαμεν· φαμὲν δὲ τὸ ὧδε τῆς ἐπαυξήσεως· ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῖς περὶ ἡμῶν νομοθέταις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πὲ ὧδε τῆς ἐπαυξήσεων εἰρηται. παλαὶ δὲ παρ' ἡμῶν ὧδε τοιῶν, καὶ ὁδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδια, κἂν τύπος περὶ τὸ παλαιὸν πεφιλοσόφηται· τὰς ἐπινομένας ὠφελίμων τινῶν ὧδε γραφὰς ἀναιροῦντες καθαρὰν τῶν δικαιοσύνῃ φυλαττόντας βουλόμενοι, κἀκεῖνο ἐπανορθώμεν, προνόμιον γὰρ δεδώκαμεν τοῖς προῖξιν, ὥστε κἂν τῆς πρεσβυτέρας ὑποθηκῶν ἔχειν πρωτότερα δίκαια, οἷα τῆς συμβαλλόντων τοῖς ἀνδράσι, τοῖς αὐτῶν πεδυσάντων οὐσίας, ἀλλ' ἢ τοῖς τῆς γυναικῶν, ἢ γὰρ ἴσως τότε μηδὲ ὑπομενόντων τοῖς ἔμπροσθεν συμβάλλεσι· δεδώκαμεν δὲ ἀδείαν (τὸν δὴ τὸ παλαιὸν) καὶ ἐπαυξήσεις ποιεῖν ἀφέντες καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ τῇ γυναικὶ, εἴτε ἀμφοτέρῳ βουληθεῖεν, εἴτε θατέρῳ ποιεῖσθαι τῶν ἐπαυξήσεων. Πρῶτον μὲν ἐν ᾧπερ ἐσμὲν ἀναγκάζομεν, ἀφ' τὸ μή τινα γένεσθαι περιγραφὴν, εἴωμεν ἐπαυξῆσαι βουληθεῖσι τῶν προῖκα, ἢ τῶν ἀφ' τῆς γάμου δωρεᾶν, μὴ ἐξεῖναι τῷ μὲν τὸν ποιεῖν, τῷ δὲ ἐπὶ τῶν πρώτων μένειν, ἀλλ' ἐκάτερα ποιεῖσθαι πάντως τῶν ἐπαυξήσεων· καὶ μὴ συναίρεσ καθὰ πρότερα, ἀλλ' ἀνάγκη τὸ προῆλθε καθεστάναι· πάντως μέντοι ποσότητος ἴσης, τὸν ὅπῳ καὶ ἢ ἡμετέρα λέγει παλαιὰ ἀφάπαξις· καὶ ἵνα μὴ συμβαίνῃ τῶν ἐπαυξήσεων ὧδε αὐτοῖς γίνεσθαι τοῖς ἀληθείας, ἀλλ' ἐχυμωλισμένοις, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἢ μέρους τῶν γυναικῶν, ἵνα τὸς ἢ ἀνδρὸς δανειστὰς πελεράψειε. τῷ προνομίῳ χρῶμαι· εἰ μὲ ἔχοιεν ἑκατέρωθεν ἀκίνητα προῖγματα, κάλλιον ὧν τοῖς ἀκινήτοις γίνεσθαι τῶν ἐπίδοσιν, ὅπως ἂν εἴη δῆλόν τε καὶ ἀναμφισβήτητον, τί μὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς λαβὸν, τί δὲ ὕστερον προῖκα γένοιτο· εἰ δὲ μὴ ἐκατέρωθεν ἀκίνητα προῖγματα εἴη, τῶν μὲ γυναῖκα πάντως ἀφ' ἀκινήτων προῖγμάτων ποιεῖσθαι τῶν ἐπαυξήσεων, ἵνα καὶ ἡ προῖξ καὶ ἡ ἐπαυξήσις ὁμοίως ἔχοι κἂν τῶν πρώτων δανειστὰν τὸ προνόμιον, πανταχόθεν ἀναμφισβήτητον τῆς προθήκης ὕσης· ὁ δὲ ἀνὴρ καὶ τῶν κινητῶν ποιεῖσθαι τῶν ἐπαυξήσιν ὧδεν ἢ συνεῖσθαι ἀναφύεσθαι) βλάπτων· εἰ δὲ ἡ γυνὴ ἀκίνητον μὴ ἔχουσα περιουσίαν, ἐν κινητοῖς γράψειε τῶν ἐπαυξήσιν, ἴσως τὸ προνόμιον ἐχ ἕξουσα εἰ μὴ ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας μόνης προικὸς, ἃ μόνῳ ἐπὶ τῆς ἐκμαλισμένης ὕσης ἐπαυξήσεως.

τὸ δὲ

Source : BIU Cujas

τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ληφθὲν, ὡς ἐπίπαν ἀνύποπτόν ἐστι· τὸ δὲ ὕστερον ἐπιτεχνώμενον, πάνυ κατ' ὀφθαλμῶν τῶν δανειστῶν αὐτοῦ εἰσιὸν μελετᾶται. καὶ βλάπτουσι τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἐξ ἁπλῆς ἡμῶν περὶ τῶν δεδομένων προνοίας καὶ ἀδόλου τρόπου βλαπτόμεθα. Εἰ γὰρ σὺν οἷς κατ' ἐξουσίαν ἔδοτο, ἐδόθη τινὶ τῶν κατὰ τοῦ δανειστοῦ φερόντων, τότε καὶ σὺν χρήμασι (καὶ ὡς βέλος) τὰ τῶν ἐπιφερόντων γίνεται παρ' αὐτοῦ. ἐκκαθαιρώμεν μᾶλλον τὸ ἐπιφερόμενον ἐξ ὑπονοίας, καὶ τὸ ἴσον ἔχωσιν, ἵνα τῷ ἰσότητι φυλάξωμεν. ποία γὰρ ἂν εἴη τοῦ φερόντος ὑπόνοια, ὃ ἀνδρὶ τοσαῦτα μηδενὶ καθεστῶτι, καὶ ἀφ' ὧν τῶν τοῦ ἐπιφερόντος ἀπροσδόκητος γινομένων;

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ προνοίας προικὸς καὶ τοῦ δανειστοῦ τοῦ προτέρου ἀνυμφίου ὄντος.

Τούτοις ἀκόλουθόν ἐστι, κἀκεῖνο διορίσασθαι ἐπὶ χρήμασι τοιούτοις ἀμφισβητηθέν. ἴσμεν καὶ τοὺς πρεσβυτέρων δανειστῶν πολὺς ὑποθήκας προτιθεμένους νεωτέρας ὄντας, οὐ προνομίων ὑπὸ τῶν νόμων αὐτοῖς δεδομένων. οἷον ὅποτε τις εἰκείοις χρήμασι κατεσκεύασέ νεῶν ἢ ἀνηθλῶνα, ἢ κατεσκεύασε, ἢ ἐπιμεληθῶσι, ἢ οἰκίαν τυχὸν οἰκοδομηθῶσι, ἢ ἀγρὸν κληθῶσι, ἢ τι τοῦ ἄλλων. ἐπὶ γὰρ τούτων ἁπάντων κυριώτεροι καθεστήκασιν οἱ μεταγενέστεροι δανεισταὶ ὧν τοῖς χρήμασιν ἐκτίσθη ἢ ἀνενεώθη τὰ πράγματα τῶν πολὺ πρεσβυτέρων. Ἐζητήθη τοίνυν εἰ γυνὴ προικομένη τὸ προνόμιον τὸ ἐπὶ τῇ δεχαίᾳ προικὶ, ἢ τῷ προσαυξήσει, οὐ ᾧ κατὰ αὐτὴν φυλάττεται τὸ προνόμιον, (καθάπερ ἔμπροσθεν εἴρηται) εἴτε τῷ πατρὶ βέλτιον κρίνει δανείσασθαι· ἔλθοι γὰρ ἕτερος δανεισής, μεταγενέστερος μέν, προτιθέμενος δὲ τὸ τοῖς χρήμασι τοῖς αὐτῆς ἐωνῆσθαι ἢ ἀποπεποιῆσθαι ἢ ναῦν, ἢ οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, καὶ προσκεῖσθαι αὐτὸν ἐπὶ τούτοις τοῖς πράγμασι τοῖς ἀφ' οὗ αὐτὰ χρήμασιν κληθείσιν ἢ ἀποπεποιῆσθαι ἔχειν τὸ εἰρημένον προνόμιον· πότερον δὲ τῷ προικὶ καὶ τῷ τοιούτων προσημάτων, ἢ τῷ μὴ ἄλλων κρείττων δανειστὴν ὅστις μὴ τοιαῦτα προτίθεται, τούτοις ἂν παραχωρεῖν, ἐπειδήπερ οὐκ ἀφ' αὐτοῦ ἀφαιρεῖται τὸ πρᾶγμα ἀφιέμενος· πολλὰ τοίνυν ἐπὶ τούτοις βουλευσάμενοι, οὐκ ἀμφίλογον τὴν γυναῖκα δίκαιον ἔσεσθαι παραχωρῆσαί τινι τοιούτῳ προνομίῳ. ἐφωρῶμεν δὲ τὸ ἐν τῷ πράγματι ἄτοπον, ὅτι τοῖς μὲν δι' ἀγνοημοσύνην γυναιξὶν οὐκ ἐξ οἰκείας σὺν μοχθηρίᾳ πορίζεται πόρος, καὶ ἀποζῶσιν εὐτυχῶς· τοῖς δὲ πεφρονημένοις, καὶ ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἀγαγέσθαι δ' μόνον οὐκ εἰς γῆν πόρος περὶ τῶν κακῶς βεβιωκότων ἀνδρῶν, ἀπόνητα καὶ ἐλαττούμενα, καὶ ἔστιν αὐτοῖς ἐλπὶς οὐδεμία. ὥστε καὶ ταῦτα βλαπτόμεθα, κἂν εἴ τις ἀγρὸν δέξεται δῆθεν ἄλλοις χρήμασιν ἀνησάμενον, κἂν εἴ τις οἰκίαν ἀνανεώσαι, ἢ καὶ χωρίον· μὴ δικαίως τὰ τοιαῦτα προνόμια τοῖς γυναιξὶν ἀνατιθέμεθα. τὸ μὲν γὰρ ἀδύνατες τῆς γυναικείας φύσεως καὶ σφόδρα ἐπιστήμεθα, καὶ ὡς δυσκόλως ἀφαιρεθῆναι γίνεται καὶ αὐτὰς ἐλαττοῦσθαι ἢ αὐτοῖς τῶν προικῶν καὶ ὀδύνας συλλυρουμένου τόκου· ἱκανὸν δὲ ὅτι τὰ κερδῶν σκοπίσασιν, εἶτα προθυμότερα τὰ περὶ γάμους δωρεᾶς δώσειν καὶ ἱκανόν τι καθίσηκεν αὐτοῖς ἡ συντυχία ζημία, ἐ μὴν αὐτοῖς βουλόμεθα καὶ σφᾶς αὐτοὺς τῶν προικῶν κινδυνεύειν.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ ἐξαιρεῖσθαι τοιούτους τοὺς δανειστὰς ἐπὶ τῇ ὀνήσει τῆς προικός.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοιαῦτα τινὲς προσελθόντες ἡμῖν ἐμηχάσαντο, ὡς τινες τοῖς ἑτέροις συναλλάττουσι χρήμασι, καὶ δεῖ τοὺς εἰς τοιούτους δανείσασθαι πρὸς αἰτίας προσκαθῆσθαι· ἰσχυσόμεθα, εἴ τις πρὸς ἀληθείας δεῖπνον χρυσίον προφάσει προικὸς, ἢ ἑστιάσεως γάμου παιδὸς, ἢ καὶ ἄλλας τινὰς τοιαύτας αἰτίας, καὶ ῥητοῦς αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφειν τὸ συμβολαῖον, καὶ ἐπὶ τούτῳ χρῆσθαι σύμφωνον, ὥστε δ' κατὰ γνωμόνα, κυριώτερον εἶναι μόνον τὸ ἐπὶ τούτῳ δανείσασθαι· τοῦτο μόνῳ τῷ χρήματι παραχωρεῖν τῇ γυναικὶ· μηδὲ αὐτὸ παχείρως πεισθώμεν, μηδὲ ἀφ' μαρτύρων, ἀλλὰ δ' πράγματος καὶ ἐγγράφως προσιώμεν, καὶ κυρίων ὄντων· τοιαῦτα γὰρ φάσκοντες, καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον φανεροῦσθαι. τότε γὰρ εἰ ἀφ' πίστις τοιαύτης οὐδὲ τὸ πρᾶγμα ἀφέλοι, τὸ ἀνύποπτον ἔχοι, καὶ φθονήσειεν τοὺς οὕτω συμβάλλοντας μὴ τὰ οἰκείων ἀποστερεῖσθαι τοὺς ἄλλων ἀπόντων κρατεῖν τῶν γυναικῶν, καὶ τὸ ἤδη παρ' ἡμῶν αὐτοῖς δεδομένον φθονεῖν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ φθορᾶς ἐπενεχθείσης εἰς τὸ πατέρα, καὶ πάλιν ὑπὲρ ἑαυτῆς ζυγαλοῦς τῷ δευτέρῳ γήμαντι δοθείσης.

Ἐπειδὴ δὲ ἤδη νόμον ἐγράψαμεν, ὥστε τὸ πατέρα ἅπαξ ἐπιδόντα φερνὴν ὑπὲρ ζυγατρὸς ὑποζεύξασθαι, ἢ αὐτοξυσίας μὴ, τῷ δὲ ἐπανάδοσιν εἰς ἑαυτὸν πεποιῆσθαι· ἐζητήθη δὲ καὶ τοῦτο εἰ φθορᾶς ἐστι πλουτίσαντος δ' γαμβροῦ, καὶ ἐπενεχθείσης εἰς τὸ πατέρα τὸ παρ' αὐτοῦ δεδομένης φερνῆς, τοῦτο τὸ πατέρα τὸ ἅπαξ ἐπιδεδωκότα δικαίως, εἰς δευτέρας ἀφικνουμένης τὸ παιδὸς γάμους, ἐλαττοῦν· ἢ τοῦτο μὴ ποιεῖν, συνυπάρχον ὡς ἅπαξ συνεποίησε τὸ αὐτοῦ ἀξίωσις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ μέτρῳ αὐτῆς γαμομένῃ πάλιν δίδοναι, ὥστε εἰ μηδὲ ἔτυχε χρύσεως. τοῦτο γὰρ νῦν ἡμῖν ἐφάνησαν, ὅτι τελαμῶνα χρυσοῦν λιτῶν πατὴρ τῇ ἐπέδωκε φερνῇ, εἶτα τὸ ζυγαλοῦς χρυσοῦν, καὶ δευτέρας ὁμιλησάσης γάμοις, οὐκ ἔτι τὸν τελαμῶνα πάντως ἐπιδέδωκεν, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα μόνον· ἐπειδήπερ ἔτυχεν ἡ γυνὴ κερδάναι τὸ ἥμισυ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς μέρος, οὐ πεντεκαίδεκα χρυσοῦς λίτρας ὄν, καὶ ὁ πατὴρ οὐκ ἔτι οὐκ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τὸν τελαμῶνα ἐπιδέδωκε λίτρας, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα μὲν αὐτὸς, πεντεκαίδεκα δὲ οὐκ ἐξ κέρδους τῆς γυναικός. δίκαιον τοίνυν ἡγησάμεθα τοῦτο καθεστάναι, ἀλλ' ὁμοίως σὺν τῇ ἀφαιρουμένῃ ἔχειν μὲν αὐτὸν ἐξαίρετον τὸ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς κέρδος, οὐκ ὀφείλειν δὲ τοῦ πατρῴων τοὺς πεντεκαίδεκα λαοῦν τοὺς λειπομένους, ὡς ἀποδύσαντος δὲ πολὺς ἀδικήσαι τὴν ζυγατέρα. τί γὰρ ἂν ἔπραξεν εἰ μὴ σωθεῖσα δευτέρας αὐτὸν ὁμιλήσαι γάμοις, ἀλλὰ μείνασα τοῦ αὐτοῦ γαμβροῦ φθονοῦσα; ἢ πῶς ἐμελλεν ἐλαττοῦν τῶν προικῶν τὸν ἤδη παρ' αὐτοῦ δεδομένον, ἢ τὸ ἴδιον αὐτῆς κέρδος οἰκειοῦσθαι, καὶ εἰς προῖκα δ' δευτέρᾳ ἀνδρὶ ἄγειν; καίτοι δέον αὐτὸν σὺν παραφέρνοις πεμφθῆναι ἔχειν, καὶ ὅπως ἀφ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν δυσπορίσῃ συνοικεῖν ἀνδρί, ὁ μόνον τελαμῶνα λιτῶν κυέλαν γνομένην, τὸ πεντεκαίδεκα τὸ προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ τὸ πεντεκαίδεκα τὸ ἀφ' δ' πατρὸς ἐπιδεδομένον. ἀλλὰ δ' μὲν παραφέρνοις αὐτῆ κελεύσει, δ' παρὸ τὸ τύχης αὐτῆ δεδομένῃ κέρδος, δ' ὃ οὐ φιλοτιμίας πατρῴας ἐπιδεδομένης, καὶ μόνον ἀκεραίως πατρὶ δὲ νομοθετῆσαι, εἰκὸς καὶ ἡ δ' πατρὸς οὐσία μείνοι ἐπὶ δ' αὐτῷ χρόνῳ· ἐφ' ὅσῳ σώσειεν ὅλως. εἰ γὰρ τυχηρά τις ἐπίστασις ἐλαττώσειεν αὐτοῦ τὴν ὅσιαν, ὥστε μηδὲ βουλομένῳ γνώσεσθαι δυνατὸν ἰσομέτρον τῇ πρότερα ab initio factum est, in toto sine suspicione est: quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines ex dato à nobis dotibus privilegio, nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitum contra virum ullum, neque suspicio contra creditores circumventionis, tunc & pecuniis, & ut volunt, augmentum fiat ab eis: utrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, ut æquitatem servemus. Quæ enim erit circumventionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiversatione factis?

Cap. III.

De privilegio dotis, & creditorum ex causa militiæ emptæ.

His [1] consequens est illud decernere, quod in casibus hujusmodi dubitatum est. Novimus & antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas præponere juniores [2] existentes, ex privilegiis à legibus datis: quale est quando aliquis propriis pecuniis procuraverit navem [3] comparare [4], aut fabricare [5], aut reparare [6], aut domum [7] forsan ædificare, aut etiam emi [8] agrum, aut aliquid horum: in his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecuniis empta [9] aut renovata res est, iis qui etiam multo antiquiores sunt. Quæsitum est igitur, si mulier prætendens privilegium super antiqua dote, & augmentum, in [10] quo etiam hoc servatur privilegium, (sicuti prædictum est) prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior [11] quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam [12] aut reparatam navem, aut domum, aut agrum, aut competere, eum in his rebus quæ ejus pecuniis emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum privilegium: utrum [13] oporteat dotem etiam talibus præponi: in aliis quidem prævalere creditoribus, quicunque non talia prærendunt: his autem cedere, quoniam [14] ex eorum substantia res acquisita est. Plurimum igitur super his cogitantes, non invenimus mulierem juste existentem [15] cedere alicui tali privilegio. Videbamus enim (quæ causæ absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore advenit quæstus, & vivunt ex hoc quæstu: adversantibus autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solum nullus sit quæstus à viris male degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla sit. Volumus igitur secundum hoc, ut si quis domum renovasset [16], aut etiam agrum emisset, non possit talia privilegia mulieribus opponere. infirmitatem namque muliebris naturæ satis novimus, & quia facile circumventiones fiunt adversus eas. minui autem eis dotem nullo finimus modo. sufficit enim quod à lucris cadunt, si priora antenuptiali donatione inveniantur, & sufficiens quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.

Cap. IV.

Ut [17] excipiantur hoc privilegio creditores in emptione militiæ.

Quia vero & hujusmodi quædam aditiones nobis factæ sunt, eo quod quidam aliorum militant pecuniis, & oportet eos qui in has crediderunt causas [18] præponi: sancimus, si quis crediderit aurum occasione militiæ, sive statutum fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim [19] hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum, *ut casu proveniente, prior sit solus, qui ad hoc credidit:* [&] huic solo [20] casui cedere mulierem: neque facile credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente: tunc enim, si per omnem hujusmodi viam causa procedat, suspicionem non habeat, & competit contrahentes propriis non privari: aliis omnibus præponere mulierem, secundum quod jam à nobis eis datum est privilegium.

Cap. V.

De dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo nubente. [21]

Quia [22] vero jam legem scripsimus, ut patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, aut suæ quidem potestatis, reversionem autem in semetipsos facientes: quæsitum est apud aliquos, si competens est morienti genero, & remeante ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia, minuere, aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est ab ejus substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam: hoc [23] enim nobis nunciatum est, quia triginta librarum auri quidem pater existens obtulit dotem: deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non jam triginta libras ipse obtulit, sed quinque & decem solas: quoniam contigerat mulierem, lucratam mediam antenuptialis donationis partem, in quinque & decem auri libras existentem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non justum igitur existimavimus hoc esse: sed similiter in divisione habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum, ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egisset, si non contigisset secundis eam nuptiis copulari, sed manere eundem generum vivum? Aut quomodo futurus erat minuere dotem jam à se datam, aut proprium illius lucrum, suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum utique oporteret eam in paraphernis hæc habere, & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: non solum triginta librarum auri dominam factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, & quindecim à patre oblatis: sed quadraginta & quinque, lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hæc autem sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades imminuerit ejus substantiam, ut neque volenti sit possibile æquæ mensuræ qua prius dare rursus dotem,

1 Hinc sumpta est Authentica, *Quæ jure, C. qui potior.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 5. c. 3.* Ans.

2 Posteriores hypothecæ interdum prioribus præferuntur, *ut l. eod. l. 5. l. 6. ff. qui potior.*

3 *Ut l. 5. l. 6. ff. qui potior. in pign.*

4 Creditor, cujus pecunia, navis, domus, ager emitur, anterioribus creditoribus præfertur.

5 Qui credit pecuniam ut navis fabricetur, licet tempore posterior, in ea tamen navi priorem habet hypothecam.

6 Privilegium nota credentis ad reparationem navis.

7 Nota de privilegio credentis in ædificationem domus.

8 Nota de privilegio credentis in emptionem agri.

9 Nota de privilegio credentis in emptionem aut renovationem rei.

10 Privilegium dotis ab initio constitutum, porrigitur ad augmentum dotis postea factum; licet privilegia stricti juris sint: quinimo porrigitur quoque cum jure prælationis, vid. *Kegnsant. 2. de pignor. 4. n. 46. & seq.*

11 Quid si prior? Antonius Mercator *2 not. 14.* negat mulierem ei præferri, sed eo casu inter ejusmodi creditores & mulierem ordinem servari.

12 Qui pecuniam credidit in emptionem vel reparationem navis, domus, vel agri, prioribus creditoribus est potior, *ut hic*, si modo nominatim in eum casum vel finem pecunia numerata, & si in eas causas conversa est, vid. *Mynsinger. 1. obs. 60.*

13 Dos præfertur ei, qui credidit marito ad rem aliquam comparandam, vel renovandam, vel aliquid faciendum. adde *Harm. 8. §. 27.*

14 Quoties alicujus pecunia res empta est, is in ea privilegium ante priores creditores habet.

15 Justum non est ut dos mulieris illis creditoribus cedat, quorum pecunia res empta est aut reparata, etiam si ex eorum substantia res maritо adquisita est vel ab eo reparata: cum possit ita fraus fieri dotibus mulierum & ex consequentia dos minui.

16 Qui credidit pecuniam ut domus renovaretur, *ut hic*, vel emeretur, *§. eod.* ibi, *emi agrum aut aliquid horum:* & ibi, *emptam domum:* vel ædificaretur, *§ eod.* ibi: *ædificare:* vel repararetur, *ibi, reparata sunt.* Item qui pecuniam credidit ut navis fabricaretur, vel repararetur, *§. eod.* armaretur, reficeretur, *l. 5. ff. qui potior.* Item qui pecuniam credidit, ut ager *§. eod.* vel prædium emeretur, *l. 7. C. qui potior.* in ea re, & ad concurrentem quantitatem sui crediti, cæteris aliis creditoribus licet anterioribus expressam vel tacitam, generalem vel specialem hypothecam habentibus, præfertur. Si talis creditor anteriores excludit, multo magis & sequentes, minus enim habent privilegii sequentes, quam anteriores. Demus post pecuniam ita creditam mulierem marito dotem afferre, num præferetur hujusmodi creditor mulieri? præferri quibusdam videtur, quia, singulari privilegio dos præfertur creditoribus anterioribus. Singulari, inquam, contra regulam generalem, Qui prior est tempore, prior est jure, *l. 2. Cod. qui potior. l. 11. ff. qui potiores.* Non tamen ita est hoc casu: ut hujus constitutionis sententia à contrario sensu arguit, his ex verbis desumpta, *veniat autem & alter creditor posterior, §. eod.* Quid si post dotem mulieri constitutam, in causas superiores sit creditum? mulier præferetur: ne alioquin malo dolo minuere dotem uxoris liceat. Quid si creditor post dotem mulieri constitutam pecuniam marito credidit, ut ipsi emeretur militia? Hic utique muliere potior fungitur jure, *§ eod.* An mulier præferatur omnibus creditoribus anteriorem hypothecam etiam expressam habentibus, dicam ad Novellam 109. *cap. 1. & l. 12. Cod. qui potior.* 17 *Novell. 53. cap. 5. §. 1.* Goth. Adde *Novell. 35.* & Rittershus. *part. 2. cap. 8. & part. 5. cap. 3. 4. 5.* Ans. 18 Emendæ scilicet militiæ. 19 Id est, specialiter. *Nov. 53. c. 5 Nov. 136. c. 3. l. 12. C. de pign. l. 7. C. qui potior.* 20 *l. 3. C. de primipilo* & ita mulier licet tempore prior, cedit ei, qui posterior tempore credidit ad emendæ militiæ casum & sibi specialiter *ibi expressim* jus pignoris & privilegii in eum stipulatus est, ibi, *ut prior sit solus:* instrumento in eum finem facto ibi, *neque facile credendum neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, §. eodem Novell. 136. cap. 3.* non quidem leviter aut tumultuario, sed habente testium subscriptiones, *ibi, testium habente subscriptiones, §. eod.* ut eo pacto nemo præferatur mulieri antiquiori, eo excepto, qui credidit militiæ emendæ causa, quique in eam jus hypothecæ stipulatus est, & instrumentum de ea re confecit, subscriptum à testibus, quod Galli possunt ad eum referre qui emendi officii regii causa mutuum dedit. 21 Et ut dos eadem quantitate filiæ à patre constituatur secundo nubenti, quæ primis in nuptiis ei constituta fuerit, adde *Scholiastem Harmen. 4. tit. 8. §. 50. & 51.* 22 Hinc sumpta est Authentica, *Sed quamvis C. de rei uxor. act.* 23 Hoc mandatur, ut eadem quantitas dotis, filiæ in secundis nuptiis à patre servetur, nisi pater probaverit fortuito quodam casu substantiam suam diminutam esse. Quid si 20. solidorum dos fuerit & filia 15. ex antenuptiali donatione lucrata fuerit, utræque summæ filiæ sunt relinquendæ, *Julian. hic num. 245.* sed eo casu filia lucrum in paraphernis habet non in dote, vid. *Cujac. hic.* Quo jure superiora sic constituta sunt? quod dos mulieris sit patrimonium, licet in patris sui potestate sit, *l. 3. §. 5. in fin. ff. de minorib. l. 16. ff. de religios. l. 14. ff. ad leg. Falc. l. 4. ff. de collationibus.*

Source : BIU Cujas

dotem, & probetur à patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundo filiam jungentem nisi in quantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam vero percipere à patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ ejus mensura susceperit. palam enim est, quia hoc lucrum quod ex antenuptiali dicimus donatione, (cujus solum ei usum damus) ex omni necessitate moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

1 Nov. 18. c. 6.

2 Hinc lumpta est Authentica, *Donation. Cod. de jure dot.* & Authentica, *Quod locum. Cod. de collat.*

3 Η παρὰ τοσοῦτον λαβὼν. ϊ. *cod.* ἐν τῷ παρὰ τοσοῦτον τὴν συνεισφορὰν ποιεῖσθαι. hinc illud Gallis usitatum, *Rapporter ou moins prendre l. 5. Cod. de collat.* adde 4. *Harmenop.* 9. §. 13.

CAP. VI.

De [4] *collatione dotis inope moriente marito.*

4 Filia quæ se rebus patris immiscet, conferre fratribus dotem debet, aut tantum de bonis paternis remittere, *l. 5. C. de collat.* Quid si filia dotem integram à suo marito recuperare non potuit, eo sc. non existente solvendo? ne dicas id tantum conferre, quod à marito potuit consequi, ut jure veteri, *l. 1. §. 6. l. 2. ff. de dotis collat.* sed ita, si sui juris fuit, aut si cum excessisset 25. annum in potestate posita, dotem amplam habuit, potuitque viro ad inopiam vergente, dotem repetere, nec repetiit, tunc enim integram dotem conferet, nec liberabitur inanem actionem coheredibus suis conferendo. Si non ampla fuit dos, id est, si minor centum, liberabitur, *Novell.* 22. quod eo casu sine voluntate patris agere non poterit utique si pater ejus dotem non petierit, liberabitur nudam actionem dotis conferendo.

ILlud [2] quoque sancire necessarium existimavimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæsitum: obtulit enim pater dotem, aut forte mater pro filia sua. hanc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops, deinde patre & matre mortuis, exigitur quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus [3] tanto accipere. Si [4] quidem vir idoneus est: causa undique absoluta est. Si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum quæ contra maritum sunt, at illæ minus idoneæ sunt: & objiciatur mulieri: quod jam data sit dos pro ea: illa vero actionem conferat, nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et novimus quidem jam in plurimis judiciis duritiam postea sic judicatam, & mulierem coactam conferre dotem: aut certe reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus juvamus causam. Quia enim dedimus [5] mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare, & secundum decentem modum, & sicuti nostra constitutio [6] dicit: si [7] quidem suæ potestatis, & perfectæ ætatis mulier est, sibimet [8] culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percepit, & non auxiliata est sibi: (sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique, & sine deminutione, & in ea minus tanto collationem facere.) §. 1. Sin autem sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, & contestata est ut consentiret ei, & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas servare, & hoc egit pater, etiam rursus hic integra habebit sua jura, rebus ei suis servatis: cum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, & posteriori periculo omni liberari. Sin autem illa quidem hæc contestata [9] est patrem, ille autem, neque movit, neque consensit, & neque dedit licentiam filiæ hoc agere, non eam periculum pati, sed & conferri nudam actionem contra inopis mariti res, & fortunam esse communem, & ipsi, & ejus fratribus: non tamen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus: actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem movendam fratribus, & hoc proficiendo universis ipsis, quod fortunæ eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de ejus substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero major forte oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem [10] ex patris inobedientia neque movere volentis, neque permittentis ei movere: tunc etiam per semetipsam filiam movere, & non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, & sibimet auxiliari, & futuræ lætionis ex inopia viri adimere metum. Et novimus Ulpianum [11] sapientissimum talia quæsisse: & inope viro comperto, juvisse mulierem, & in [12] quantum vir idoneus est collationem ei fieri voluisse. §. 2. Sed quoniam in multitudine legum existentium antequam eas constitueremus, & ad conspicuum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta quæ contraria vellent, à judicibus posita sunt: ne ulla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putavimus: proinde etiam in medio nostræ positæ constitutionis [13], quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Ut autem non per partes enumeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter in quibus est collationis ratio, in his & constitutionem valere, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, aut ascendentium aliqua sit persona.

5 *l. 24. ff. solut. l. 29. l. 30. in fin. C. de jure dot.*

6 *d. l. 29. l. 30. in fin.*

7 Hæc distinctio per hanc Novellam inventa est.

8 Negligentia admittenti nocet.

9 Contestatio moram purgat.

10 Non paternorum bonorum, sed collationis, vide *l. 1. §. 21. ff. de collat*

11 In *l. 1. §. 6. ff. de collat.* adde 4. *Harmenop.* 9. §. 13.

12 *d. §. 6.*

13 *d. l. 29. C. de jure dot.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo per programmata propria, manifesta facere universis solenniter procuret, & in perpetuum servare festinet. Dat. xv. Kal. Decemb. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIII. [14] ARIONE [15] V. C. CONS.

14 Id est, anno 519.

15 Appione.

TIT. X.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, NEQUE MULIEREM EX SPONSALITIA LARGITATE LUCRUM PROPRIUM HABERE: SED SERVARE DOMINIUM [16] SUIS FILIIS, VEL SI AD SECUNDAS NUPTIAS NON VENIANT, USU SOLO IN LUCRO [17] CONSISTENTE: ET UT EX REPUDIO TRANSIGENTES NUPTIAS, LUCRANTES AUT DOTEM, AUT ANTE NUPTIAS DONATIONEM, ET IPSIS SIMILITER DOMINIUM SERVENT FILIIS: USUM HABENTE PERSONA COGENDA FILIOS ALERE. SI VERO BONA [18] GRATIA SOLVANTUR NUPTIÆ: ET VIDEANTUR OCCASIONE DAMNI DETINERI QUÆDAM: ET HAC ARTE PERIMENDA QUÆ DETINENTUR, ET FILIIS SERVENTUR.

16 Ut proprietas dotis vel antenuptialis donationis filiis communibus conservetur, mortua alterutra persona, *Jul. Consult 9.* huc refer *cap. 1. Goth.* Adde *Nov. 127. cap. 3. Rittershus. part. 5. cap. 14.* ANS.

17 De lucris nuptialibus, *Index Reginæ.*

18 Huc refer *c. 2. §. cod.*

NOVELLA CONSTIT. XCVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

EA quidem quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, & quod sine ullius diversitatis mixtura est, continue possidentia, & utentia legibus sempiternis ac sacris nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultu, *gubernativa* [19] indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad judicia segnes, multis interpellantium causis, singulis quidem medemur: comprehendentes autem unamquamque quæstionem dubitatam à nobis & judicibus nostris, per legislationem quæ oporteat agi, generaliter in unaquaque quæstione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsan esse priscis legislatoribus non sine quadam divisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, & nunc inchoante, & nihil perscrutante horum quæ prius terminata sunt: quoniam & nobis ipsis pridem non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris si quidem aliquis conjunctorum servaverit pudicitiam manentibus apud ipsos valide, & eorum substantiis infixis: si vero veniat ad alterius personæ conjunctionem ex prioribus nuptiis

19 Quæ hæc κυβερνητικὴ σοφία? Jurisprudentia quæ legibus constitit, ab Aristotele sic appellatur, à Jurisconsultis vero Vera sapientia.

δέσπ πάλιν ποιῆσαι, καὶ ἀποδεικνύουσι σαφῶς τὰ τῆ τυχηρᾶς ἐλαττώσεως τῆ ἐσίας ἢ παλαιᾶς· τὴν μὲν γὰρ πλεῖον ἀναγκάζεσθαι δίδοναι, δὶς τὴν ἀγαθέρας ζυγκυρίαν εἰ μὴ καθ' ὅσον ἡ τῆ προικὸς οὐσία αὐτῆ δύναται) δύναμις. ἀλλὰ τὸ μὲν κέρδος τῆ πρώτης προγαμιαίας δωρεᾶς ἔχειν ἀκέραιον, τοσοῦτον ἢ λαμβάνειν παρὰ ἢ πάλαι κτ' δεύτερον τάξιν ποιῆσαι, ὁποσον ἂν τῆ ἐσίας αὐτῆ μέτρον ὑπογράψειε. προδήλον γὰρ ὡς τῆς τὸ κέρδος (τὸ ὃν τῆ προγαμιαίας δωρεᾶς φαμὲν, ἃπερ μόνον αὐτῆ τὴν χρῆσιν δίδομεν) ἐκ πάσης ἀνάγκης τελοῦσα ἀποκαθίστησι τῆ παιδὶ, τῆ καὶ τῆ διαφθορᾶς τῆ προγαμιαίας δωρεᾶς κυρίᾳ πᾶσι τρόποις γινομένη.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ προικὸς ἐπιδόσεως ἄπορα τελευτῶντος ἀνδρός.

ΚΑκεῖνο ἢ νομοθετήσαι τῆ ἀναγκαιοτάτων ἠγησάμεθα, ἐν πολλοῖς καὶ ἀμυθήτοις πράγμασι ζητούμενον. ἐπιδέδωκε γὰρ πατὴρ προῖκα ἢ μήτηρ τυχὸν ὑπὲρ παιδὸς οἰκείας, ἡ ἢ τούτῳ ἐπιδέδωκε τῷ ἀνδρί, καὶ ἐπελθόντος ὁ ἀνὴρ ἄπορος· εἶτα ἢ παῖδες ἢ τῆ μήτερος τελευτησάντων, ἀπαιτεῖται καὶ ἡ γήμασα συνεισενεγκεῖν τῷ ἑαυτῆς προῖκα, ἢ παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ δύπορος ἦρι, τὸ πρᾶγμα παυέχθεν δύλυτον ἔσιν· εἰ ἢ δέδεος ἐπίρα κυρία καθεσήκει σκεῖνη πλὴν ἢ τῆ ἀγαθῶν τῆ κτ' ἢ ἀνδρὸς, αἱ ἢ ἄποροι καθεσήκασι, καὶ ἀνδυπιθεῖν τῆ γυναικὶ ὡς ἤδη ἐπιδέδοται προῖς ὑπὲρ αὐτῆς, ἡ ἢ τῷ ἀγαθῷ συνεισφέρει μηδὲν ἔχουσιν παντελῶς ἀποτέλεσμα. νόμε τὸ πρᾶγμα ἡμῖν ἄξιον σκοπεῖν. καὶ ἴσμεν ἤδη ἐν πολλαῖς κρίσεσιν ἀπιθέτερον αὐτὸ κεῖσθαι, καὶ τῷ γυναῖκα ἀναγκαθεῖσαν συνεισενεγκεῖν τῷ προῖκα, ἥτις λογίσασθαι τῷ ὑπὲρ αὐτῆς δεδομένῳ, ἐξ ἧς ἤδει αὐτὴ γάμος παντελῶς ἀποτέλεσμα, ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἁπλασθεῖν. ἡμεῖς ἢ ἐξ ἑτέρων νόμων βοηθῆσαι τῷ πράγματι. ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν ταῖς γυναιξὶν αἵρεσιν, καὶ συνεῖναι τῷ γάμῳ, εἰ κακῶς τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ διοικῇ, λαμβάνειν αὐτὰ, καὶ διοικεῖν κτ' τῆ πρώτης τρόπον, καὶ καθάπερ ἡ μητέρα λέγ. Δ. παῖδες· εἰ μὴ αὐτεξούσια καὶ πλείω τῶν ἡλικίαν ἡ γυνὴ καθεσήκει, ἐαυτῆ μεμφέσθω ἐπαγέτω, τί δήποτε, ἀρτὶ ἢ ἀνδρὸς δεξαμένης κακῶς τῆ οὐσίας χρῆσθαι, μὴ καὶ ἀντελάβετο καὶ ἐβοήθησεν ἑαυτῆ. (ἅτε γὰρ ἂν ἐμελλεν ἔχειν ἐν τῷ τῆ συνεισφορᾶς λόγῳ τὰ οἰκεῖα πράγματα παυεχέθεν ἀμείωτα, καὶ ἐν τῷ παρὰ τοσοῦτον τῶν συνεισφορῶν ποιεῖσθαι.) §. α'. Εἰ ἢ ὑπεξούσια καθεσήκει, καὶ γνώμης ἢ πάλαι χωρὶς τῆς πρέπειν ἐδόθησαν, εἰ μὲ συνεπελάβετο τῷ πατρὶ ταῦτα εἰπεῖ τε καὶ ἐξομαρτύρατο, ὥστε συναινέσαι αὐτῆ τὰ πράγματα λαβεῖν καὶ συνεισφέρειν· ἐπὶ ἢ γάμῳ, καὶ τοῖς δύπορις αὐτὰ καιροῖς φυλάξαι καὶ τῆς ἔπραξεν ὁ πατὴρ πάλιν κάνεισθεν ἀκέραια τὰ οἰκεῖα ἔξῃ οἴκαδε, τῆ πραγμάτων αὐτῆ παφυλαγμένων. ὅπερ γε καὶ τὰ τῆ προγαμιαίας δωρεᾶς πράγματα οἰκεῖα καὶ σὺν συνεισφορᾷ τῷ γάμῳ δεδώκαμεν αὐτῆ, καὶ ἢ μὴ τοῦτο κινδυνεύειν παντὶ ἀπηλάχθαι. εἰ ἢ μὲ τοῦτο ἐξομαρτύρατο ὁ πατὴρ, οὐ ἢ ὅτι σκίνησεν, ἀλλὰ καὶ δέδωκεν ἄδειαν τῇ γυναικὶ πράξει τῆς μὴ κινδυνεύειν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ συνεισφέρειν γυναῖκα τῷ ἀγαθῷ τῷ κτ' ἢ ἀπίρα ἀνδρὸς πραγμάτων, καὶ τῷ τυχὸν εἶναι κοινῷ αὐτῆ τε καὶ τοῖς αὐτῆς ἀδελφοῖς. μὴ μέντοι ὅτι τῆ συνεισφορᾶς ζημιοῦσθαι, ἀλλὰ τῷ ἐπισκέψασθαι αὐτῆ μᾶλλον δίδοσθαι ὅτι τῆ πατρῴων πραγμάτων τῆ ἀγαθῆς ἐκείνης συνεισφερούσης μὲ, παρὰ πάντων ἢ κινεμένης τῆ ἀδελφῶν· καὶ τοῦτο παρεγινομένῃ ἁπασιν αὐτοῖς, ὅσῳ ἂν καὶ τῆ τύχης ἐκβασις δοίη. ἀλλ' εἰ μὲ ὁ πατὴρ ἐπὶ τῆ τοιούτων ἡμάτων ἐπιδοίη τῷ παῖδι, καὶ ὡς ἐπὶ αὐτῆ παρούσης ἐλπίζοιτο τὴ τῆ συνεισφορᾶς μέλλοι, τῆς κρατεῖν· εἰ ἢ μείζον τυχὸν ἡ ἐπίδοσις εἴη, καὶ ἡ συνεισφορὰ ὡς ἐκείνῳ τρέφει τῷ ἐλπίδα, ὃν ἢ τῆ παῖδος ἀπειθείας, ἢ μήτε κινήσαι βουλεύεσθαι μήτε ἐπιχεῖσαι αὐτῆ κινῆσαι. τοιαῦτα αὐτῷ τῷ ζυγατέρᾳ κινεῖν, καὶ μὴ ἔχειν παφασιν τὸ μὴ δυνηθῆναι κινῆσαι, ἀλλ' ἑαυτῆ τε βοηθῆσαι, καὶ τὸ ἐσόμενον ἐπὶ τῆ ἀποβολῆ ἢ ἀνδρὸς ἀποπεμψαντος δέον. καὶ ἴσμεν οἱ Οὐλπιανὸν τὸ σοφώτατον τὰ τοιαῦτα ζητήσαντα, καὶ ἄπρα ἢ ἀνδρὸς δυρεῖν, βοηθήσαντα τῆ γυναικὶ, καὶ εἰς ὅσον ὁ ἀνὴρ δύπορεῖ, τῷ συνεισφορὰν αὐτῆ ἠθέλησε βουλόμενον.

§. β'. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς ἐν πολλοῖς τὸ νόμων ὄντων, πολλὰ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἠγνοῆσε, καὶ ψῆφοι πανταχῆ βελόμενοι παρὰ τὰ δικαίων ἐπέθεσαν, ἵνα μὴ τις ἐξαπάτη ταῖς τοιαῦτα ἤθεσι, λῦσαι τὰς ἀναγκαίου ἐνομίσαμεν, ἀλλως τε καὶ ἐν μέσῳ τὰ ἡμετέρας

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ πάντων ὑμῖν ἤρεσεν ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τῆ θείας δηλήματος νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ διὰ προγραμμάτων οἰκείων φανερὰ ποιεῖν ἤθελε καὶ τὸ σαφὲς παραφυλάττειν, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς πυρεφυλάττειν ἀνδύσαιτο. Dat. xv. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XIII. ARIONE V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ί.

Η διάταξις, ὥστε μηδὲ τὰ ἀνδρὸς τὰ ὂν τῆ προικὸς, μηδὲ τῶν γυναῖκα τὰ ὂν τῆ προγάμου δωρεᾶς κύριον οἰκειοῦσθαι· ἀλλὰ φυλάττειν τῷ διαφορὰν τοῖς ἑαυτῶν παισὶ, κἂν εἰς δευτέρας μὴ ἀφικνῶνται γάμους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιή.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος, καὶ παλεμίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΑ μὲ ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα, νόμων ἃ δεῖται ποικίλων, τὸ ἁπλοῦν τε καὶ πάσης ποικιλίας ἀμοιρὲς διϊσχεῖς κεκλημένα, καὶ χρώμενα νόμοις αἰωνίοις τε καὶ θείοις, καὶ ἀδιαιρέτως ἐπανορθώσεως δεομένοις· τὸ ἢ καθ' ἡμᾶς ἐν τῇ τῆ παλιρρόιας ἀπειλημμένον πραγμάτων, κυβερνητικῆς δεῖται σοφίας, καὶ τῶν νόμων ἐπιγινομένης τοῖς πράγμασιν. ὥστε ἐπειδήπερ ἐδέ διηκριβωμένα πολλαχῆ ἐφάνησαν εἶναι, τὰ μὲ καθ' ἕκαστον ἰώμεθα, ἀπολαμβάνοντες ἢ ἑκάστων ζήτησιν, ἀμφισβητημάτων ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς δικασταῖς τοῖς ἡμετέροις, ἀφ' νομοθετικῆς, ἃ χρὴ πράττειν γνοικῶς ἐφ' ἑκάστῃ τῆ ζητήσεων ἀπαθέμεθα. τοιγαροῦν σκεῖνο τοῖς ἄλλων ἔδοξε μὲ ἴσως εἶναι τοῖς πάλαι νενομοθετημένοις σὺν αὐτοῖς πόνοις ἀφαιρέσεως· ἡμῖν ἢ συνομιόδη καλῶς ἔχειν σαφῆνει νόμου τοῖς ἀπλότητα τὸ πρᾶγμα μεζόνων, καὶ τῆ νῦν δρεπομένῳ, καὶ ἐδὲν ἐπιεργαζομένῳ τῆ ἐμπροσθεν πεπραγμένων. διὸτι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς σὺν ἀπαρεσκομένοις τοῖς τοῖς τότε νόμοις ἔδοξε τὰ δεύτερα κρείττω. τῆ γὰρ γαμικῶν κερδῶν, εἰ μή τις τῆ οἰκοικύντων φυλάξειε τῷ οἴκῳ, μηδέποτε παρ' αὐτοῖς ἰσχυρᾶς, καὶ ταῖς ἑαυτῶν ἐπιτυχίαις ἐμπηγνυμένης· εἰ ἢ καὶ ἔλθοιεν εἰς ἑτέρα πρόσωπα συναφείαν, τοῖς σὺν τῆ ἑτέρα γάμῳ παισὶ φυλαττομένων, ἀπλῶς πως καὶ κρείττονι νόμῳ τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἔδοξεν ἀνελεῖν. εἰ γὰρ δευτέρας ὁμιλήσαντα γάμοις

γάμοις γωνὴ, ἢ κ) ἀνὴρ τυχὸν, εἰς δεύτερον ἰδιῶν συνοικέσιον, τὰ ὁπ πελάτης κερδανθέντα κ) τὰ ὁπ ῥεπυδίῳ φυλάττῃ τοῖς παισὶ, (κ) ἑτέρων ἴσως ἐσομένων αὐτοῖς παίδων ὁπ τ ἔπειτα γάμων) πᾶ δίκαιον ἐσὶ τὰς ἐπὶ μέρους τοῖς παισὶ τοῖς ὁπ ℔ νόμῳ συναλύουσας, μὴ φυλάττειν αὐτοῖς τὰ κέρδη τὰ ὁπ τ τετελευτηκότων αὐτῶν γονέων, ἀλλ' ἑτέρους αὐτὰ παραπέμπειν; καίτοι τί ἂν γένοιτο τιμιώτερον παίδων παρὰ γονέων ὅσα ἀγαπήσεως;

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ℔ φυλάττειας παισὶν τὴν προικὸς τε κ) τ ἀφ' γάμου δωρεᾶς κυρίαν.

Διὰ τᾶτ' τοίνυν θεσπίζομεν, εἰ γωνὴ τελευτήσᾳ, κ) συμβαίη κέρδ℔ γενέσθ τῷ ἀνδρὶ, τὴν προικὸς τούτῳ πάντως φυλάττειν τοῖς παισὶν, εἴτε δευτέρους ὁμιλήσᾳ γάμοις, εἴτε κ) μή· κ) τἀναντίον, εἰ τελευτήσειε ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ ℌ τ προγαμιαίας δωρεᾶς ἀπολαύσᾳ, κ) αὐτὴν πᾶσι τρόποις φυλάττειν τὰ ὁπ τ προγαμιαίας δωρεᾶς κέρδη τοῖς οἰκείοις παισὶ παῖσι, τ μὲ χρήσεως τ ὁπ ℔ γάμου κερδῶν παρ' αὐτοῖς καθεστώσης, τ ℌ διασολείας τοῖς αὐτῶν παισὶν ὁπ τρόπῳ παντὶ φυλαπομένης· τ ἐπὶ τοῖς γονεῦσι τοῖς εἰς δευτέρους ἴσως γάμους νενομοθετημένων, ἐπὶ τ ἑαυτῶν πάντως φυλαπομένων. κ) τᾶτο κρατεῖν ἐπὶ τ συνοικεσίων τ καθ' οἱονδήποτε τρόπον λελυομένων, ὁπ τ σήμερον ἡμέρας κ) εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαν. κ) τ ἤδη λελυμένων μὲ συνοικεσίων, εἴτε πλοτῇ, εἴτε καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον, ἐπ ℌ πρημένων, τῷ ἕνα γᾶν φυλάττειν. εἰ γὰρ ἔφθησαν ἄμφω τετελευτηκότες, τᾶτο κληρονομεῖς ἐ δίδομεν, ἀλλ' ὡς ἅπαξ πεπερασμένῳ τοῖς παλαιοῖς καταλιμπάνομεν νόμοις· οἰκείᾳ δήλᾳ ὄντ℔, ὡς ἐπεισὸν ἅπαξ γένοιντο τ παίδων, κ) τὸν διασολείαν ὁ νόμ℔ ἄγων αὐτοῖς δοίη, τὸν αὐτὸν τὰ ἐπὶ τ λοιδόρων κ) τ ἄλλων φυλαχθήσεσθαι ὅτω κ) ἐπ' αὐτοῖς ἔσῃ ὡς ἐπὶ τ ἑτέρων νενομοθέτηται παίδων, τ ἀφ' τᾶς δευτέρας γάμους τ γονέων κέρδους πνὸς παρὰ τ νόμων ἠξιωμένων.

ΚΕΦ. β'.

Ὡς τὸ ῥεπυδίῳ, ἢ bona gratia λυθέντ℔ γάμου, τὸ ἐκατέρωθεν φυλαττόμενον, τῇ παιδὶ φυλάττειας, κ) ὅσ' ℔ τρίφους παῖδας ὠφελῇ τ γονέων.

Κακεῖνο μόνον, ἓκ πν℔ δίκης προσαχθείσης ἡμῖν, εἰς νομοθεσίαν ἀγαγεῖν φήθημεν χρεῖον. ἐπειδὴ γὰρ διελύσαντο μὲ οἱ ἄνδρες ἀλλήλοις ὁ, τε ἀνὴρ ἥ τε συνοικήσασα, παῖδες ℌ αὐτοῖς ἦσαν ὁπ ℔ γάμου, ἐδεικνύοντο αὖτες οἱ γονεῖς ἄμφω, κ) προήεισαν ἐρωτιζόμενοι. ἀφ' τᾶτο ἀνήνημεν σφοδρότερα μὲ ἴσως, ἐπιτρέφοντι ℌ πρὸς τὸ καλῶς ἔχον χρήσασθαι νόμῳ· ἵνα δέ γε τ ποινῶν ποιῶσιν ℌ κερδῶν ἕνεκεν ἀδίκων τὰ συνοικέσια λυμαινῶντες, ℌ κ) τ ἰδίων ἀμελοῦντες παίδων. §. α'. Εἰ γὰρ ὅλως ἢ κ) λύσιν ἢ κ) τρόπον ἄλλον λυμαινοῖτο συνοικέσιον, εἰ μὲ μηδένες ὦσι παῖδες, μᾶλλον τὰ ἐμπροσθεν ἐπὶ τ ἑαυτῶν πάντων γένοιτο τᾶτο, κ) μηδὲ τὰς παίδας ἐρυθριῶντες, δοῖεν ὅμως ἀφορμὴν ἐκκοπὰς λελύσεως κ) κ) συναίνεσιν γινομένης, ἢ κ) ἀκουσίᾳ τυχὸν, ἢ ℔ ἀνδρὸς πλαίσαντ℔ ἄξια τ ἀπωλείας τ προγάμου δωρεᾶς ἢ τ γυναικὸς ἄξια τ σκηπτώσεως τ προικός. μήτε ὁ ἀνὴρ τὴν προικὸς κερδαινέτω, μήτε ἡ γυνὴ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, ἀλλ' αὐτικα τ σκηπτώσεως γινομένης ἢ τ προικὸς ἢ τ προγαμιαίας δωρεᾶς, τὸ ἐπὶ τῇ διασοτείᾳ κέρδ℔ ῥίπτοις εἰς τὰς κοινὰς ἐρχέσθω παῖδας, κ) αὐτὸν γένεσθω, τ χρήσεως μήτε ℔ πρὸς τοῖς λελυμένοις μένοις. ἀναγκαζομένοις μέντοι ℔ τὴν χρῆσιν κερδαίνοντ℔, τὰς παῖδας τὰς ὁπ ℔ γάμου κ) ἀποτρέφειν, κ) τὰ ἄλλα πάντα χορηγεῖν αὐτοῖς κ) τ τ κερδανθείσης προικὸς μέτρου.

§. β'. Ἰσμεν δέ π κ) τοιᾶτον γένόμενον, ὁπ bona gratia δόξαντ℔ λελυσθαι ℔ γάμου, κ) ἀναχρήσαι τὴν μὲ πρὸ γάμου δωρεὰν εἰς τ χρέωσιν τῷ ἄρχοντι εἰς τὴν ἐπιδοσιν· ὁμως προφάσει δῆθεν ζημίας κ) ἄλλων αἰτιῶν, χρυσὸς ποσότης ἀ μερία πατρὸς δέδοται μέρει, ὥστε μὴ δοκεῖν εἶναι τᾶτο γαμικὸν κέρδ℔, μήτε φυλάττειας τοῖς παισὶ, κ) τὰς περὶ τούτ νόμους, ἀλλ' ἔξωθεν προσγινόμενον, ὡς ἐξ ἑτέρας αἰτίας, κέρδ℔ γίνεσθαι ℔ λαβεῖν αὐτὸ κατεπειγόμενος. ὥστε κ) τὴν ὁπ τ τοιαύτης τέχνης γινομένην γραπτοῦντες βλαβὴν, θεσπίζομεν, καὶν εἴ π τοιᾶτον γένοιτο, κ) προσέλθοι τὰ πατρὸς κέρδ℔, κ) τᾶτο ὁμοίως φυλάττειας τοῖς παισί. τ μὲ διασολείας οὔθ' ἁρπαγμῆς εἰς αὐτὰς, τ χρήσεως δὲ μόνης ℌ τῷ κερδαίνειν καθεστώσης. ἔτως ἀρξάτω) πέντε ἐνιαυτ℔ ἅπαντες, ἔτω πάσης ἐπιθυμίας ἐλάγιστ· ἔτως ὅσοι ἄκοντες ὁπ ἐκόντες τὰς ἑαυτῶν βλάψωσι παῖδας· ἀλλ' ἔσω) μᾶλλον τοῦτο, μᾶλιστα μὲ ὁπ τῶν ἑαυτῶν σωφρονιῶν, ἐπείπ κ) ὁπ τὸν γαμικὸν ἀφῆσον, ἵν' ὁπ σωθῆκον μᾶλ ἐσιν ἔχειν τὰς ἅπαξ σωαφθέντας ὁπ ἀλλήλας, σχῆμα κ) σωφροσύνης μεσὸν, κ) τοῖς ἀγαθοῖς ἤθεσι συμβαῖνον, κ) παλαικῆς π κ) μητρῴας ἀφιδότους πλῆρες. ἵνα ὥσ℔ αὐτοῖς οἱ γονεῖς ἐκόντες ἐ φυλάττωσι, τᾶτο ὁ μὴ θεὸν κοινὸς ἅπεισι πατὴρ (φαμὲν δὲ ὁ τὸν βασιλείων ἔχων) ἀφ' ℔ νόμου τοῖς παρὰ τ γονέων ἠδικημένοις τηρήσῃ. κἀνταῦθα δὲ τὰ ὁπ τ κερδῶν, κ) τ ἀφιδοχῶν τ ἐμπροσθεν ἀφαιρεῖσθαι κελεύετω. ἐδὲν γὰρ αὐτῶν καινίζομεν, πλὴν ἃ ὁ ἐκεῖνο μόνον ὥσ℔ ῥητῶς ὂν τᾶτ' τῷ νόμῳ γεγράφαμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν προτεταγμένα ἡμῖν, κ) ἀφ' τῆδε ℔ θείᾳ δηλώματα νόμου, ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ κ) πρᾳδὶ προσθήσει ταχυσάτω. Dat. XV. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XII. JUSTIN. V.C.CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

ΠΕΡΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, κ) πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν προόλως τεθεικότες νόμον περὶ ἐπιλογῆς μανδατόρων τε κ) ἐγγυητῶν κ) ἀντιφωνητῶν, πολλὰς ἔχοντα κ) κοινωφελεῖς τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι νομοθεσίας. ἐπὶ δὲ ℔ παρόντ℔, κ) ἕτέρας ἡμῖν ἔδοξε δεῖσθαι τινος ἐπεξεργασίας τε κ) προσθήκης ὁπ ἀχρίνως, ἔδε τῷ κοινῷ ℔ πολιτεύματ℔ ἀλυσιτελὲς καθεστώσης.

ΚΕΦ. α'.

Εἰ γάρ τις ἀλληλεγγύως ὑποδυθείς λαῷ τινὰς, εἰ μὲ μὴ προθείη τὸ δεῖν κ) ἕνα τούτων εἰς ὁλόκληρον ἐνέγκαῃ, πάντως ἐξ ἴσ℔ τῷ ἀγαγὼν ὑφίσαῃ. εἰ ℌ καί π τοιᾶτον προσεθείη, φυλάττειας μὲ τὸ σύμφωνον, ὁπ δύθυς μᾶλλον τοῦ τῷ δρόμῳ ἔκαστον ὁλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ τέως μὲ κ) τ μᾶλλον κατ' ὃν ἕκαστ℔ ἐνέγκῃ) χωρεῖν ℌ αὐτὸν κ) τ ὑπολοίπων, εἶτε κ) εὐπορῇ καθεζόμενος κ) ἀνδημῶσαι· κ) εἰ τᾶτο ἅπαξ ἔχοι φανείη, εἰ μὲ δύπορως ἔχοιτο κ) πιεροῖτο τυχὸν, ἐκείνης κινδυνεύειν ὁκπληρῶσαι (ἕκαστον εἰς τὸ οἰκεῖον μέρ℔) τὸ ἀλληλεγγύως δανειθὲν, ἐξ ἑνὸς ὅλως ἐνοχοι γενήσασι. κ) μὴ τὸ κοινὸν χρέ℔ ἰδιόν τινος γνόφῳ βάρ℔· εἰ ℌ ἅπερως ἔχοντες οἱ λοιποὶ φανεῖεν, (εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς εἴτε εἰς μέρ℔, εἴτε εἰς ὁλόκληρον) ἢ κ) ἅπαντες τυχὸν· κ) εἰς ἐκεῖνο ἐνίκας ὥσ℔ λαβεῖν παρὰ τ ἄλλων ὁπ ἠδυνήθη. ὅτω γὰ κἀκείνῳ φυλαχθήσε) ὁ ℔ συμφάνει τρόπ℔, κ) ἐδεμίαν ὑποσήσε) ζημίαν ὁ ἐνάγων. filiis servandis, simplici quadam & meliori lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundam respiciens conjugem: quæ ex morte lucrata sunt aut etiam ex repudio forte servat filiis, (cum utique forsan & alii erunt eis filii ex nuptiis sequentibus) quomodo justum est eos, qui in solis filiis legitimis moriuntur, non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratis?

CAP. I.

Ut proprietas dotis & propter nuptias donationis servetur filiis.

PRopterea [1] igitur sancimus, si mulier moriatur, & eveniat lucrum fieri viro, dotem hanc omnino servare [2] filiis, sive ad secundas veniat nuptias, sive etiam non. Et ex diverso si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis servare: usum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem vero eorum filiis omnino servandam: his quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine servandis: & hoc valere, matrimoniis quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in omne quod sequitur: & his matrimoniis quæ jam soluta sunt quidem sive morte, sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quod unus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc heredibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus: illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successionibus & aliis accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

CAP. II.

Ut repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id [3] quod alterutri persona cautum est, filio suo conservet, & de alendis liberis à parentibus.

ILlud quoque ex quadam causa denunciatum nobis ad legislationem deducere existimavimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros & vir & uxor, filios autem qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea judicavimus vehementiori quidem forte, sed convertenti ad melius se habens, uti lege: ut timore scilicet pœnarum quiescant, aut lucrorum causa injustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. §. 1. Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separetur matrimonium: si quidem non sunt filii, maneant priora in suo ordine. Si vero filiis existentibus fiat hoc: & neque filios erubescentes, dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam invitæ, forsan peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat: usu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo qui usum [4] lucretur, filios ex eo matrimonio & alere [5], & alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram. §. 2. Novimus autem aliquid etiam tale factum, & quia *bona gratia* [6] viso dissolvi matrimonio, & recedere quidem antenuptialem donationem ad eum qui conscripsit, dotem vero ad eam quæ obtulit: tamen occasione quasi damni, & aliarum causarum, auri quantitas non mediocris utrique data est, parti, ut non videretur hoc nuptiale lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens, quasi ex alia causa lucrum fieret ejus qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, ut vel si quid tale fiat, & adveniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter servari filiis: proprietate quidem mox veniente ad eos, usu vero solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio, sic omni desiderio irrationabili: sic nec inviti, nec sponte, suis nocebunt filiis: sed erunt temperati, maxime quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonii affectum, quem competens est habere eos qui semel conjuncti sunt alterutris. Res enim est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno, maternoque affectu plena, ut quod eis parentes sponte non servant, hoc post Deum (qui est communis [7] omnibus pater, dicimus autem qui imperium habet) per legem iis, qui à parentibus læsi sunt, servet: ut hic quoque ea quæ de lucris & successionibus pridem dispositæ sunt, teneant: nihil enim eorum innovamus, præter illa sola quæ expressim in hac lege conscripsimus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. XV. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTINIAN. PP. Aug. Anno XII. [8] JUST. V. C. CONS.

TIT. XI.

DE [9] REIS [10] PROMITTENDI.

NOVELLA CONSTIT. XCIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus pridem ponentes legem [11] de electione mandatorum, & fidejussorum, & sponsorum, multas habentem & in commune utiles nostris subjectis legislationes. In præsenti vero & aliud nobis visum est egere quadam explanatione & incremento, non ex genere, neque usu imperfecto & inutili consistente.

CAP. I.

SI quis [12] enim alterna fidejussione obligatos sumat aliquos: si [13] quidem non adjecerit oportere & unum horum in solidum teneri: omnes ex æquo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adjiciatur, servari quidem pactum: non [14] tamen mox ab initio unumquemque in solidum exigi: sed interim secundum partem qua unusquisque obligatus est: cedere autem eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo loco, & si hoc ita se habere videatur: si quidem idonei [15] sint, & præsentes inveniantur, illos periclitari complere, (singulos in propria parte) quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, & non commune debitum, proprium cujuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, sive omnes, sive quidam: sive in partem, sive in solidum, sive absentes forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim

1 Hinc sumpta est Authentica, *Uxore Cod. de secundis nupt.*

2 Et ita habet usumfructum. olim jure proprietatis, quam & alienare poterat. & ita abrogatur *Novell.* 22. *cap.* 20. §. 1. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *in fin. l.* 8. *in fin. Cod. de secund. nuptiis.* Hodie proprietatis jure virilem tantum habet. *Novell.* 127. *cap.* 3.

3 Id quod ab alterutra persona lucrata est, filiis suis conferat, &c. vid. *Jul. constit.* 91. *num.* 348.

4 Ut qui usum lucri nuptialis lucratur, divortio facto, liberos alat. Goth. Vid. Gudelin. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 3. ANS.

5 Parens qui propter nuptias donationis usumfructum habet, liberos alere tenetur. *Novell.* 117. *cap.* 7.

6 Si bona gratia matrimonium solvitur, & quasi transactionis nomine alterutra persona aliquid acceperit: nihilominus ejus proprietatem liberi habent: parens autem usumfructum. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *cap.* 11. ANS.

7 Deus communis omnium pater.

8 Id est, anno 539.

9 Περὶ ἀλληλεγγύων. Græci hic & 7. *Eclog. ex lib.* 26. *tit.* 2. *cap.* 2. Sunt autem mutua vice fidejussores. Sic ἀλληλεγγύας δανιζομένη μετά τινος γονὴς. apud Harmenop. 3. *tit.* 6. §. 11. dicitur, quæ cum aliquo alio mutuum accipit, & vicissim pro eodem fidejubet. Eadem ratione in agris ἀλληλεγγύου constitutione Basilii Porphyrogenetæ, *cap.* 2. cujus meminit quoque Cedrenus. Goth. Appendix hæc est *Novell.* 4. & est quinquennio posterior. *d. Novell.* 4. vid. Goedd. *de contrab. stipulat. c.* 5. *num.* 160. & *cap.* 9. *num.* 131. & 133. Rittershus. *part.* 3. *cap.* 6. ANS.

10 De duobus reis, *Index Reginæ*: de duobus reis promittendi *Juliannæ const.* 92. dixè XLV. D. 11.

11 *Novell.* 4.

12 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc ita, Cod. de duobus reis.*

13 Duobus simul obligatis, si non fuerit adjectum ut in solidum tenerentur, tacite intelliguntur teneri ex æquo, *l.* 11. *in fin. ff. cod.*

14 Qui in solidum cum alio obligatus est, correo idoneo & præsente in solidum conveniri non potest: non idoneo vel absente conveniri potest, *leg.* 26. *l.* 28. *ff. de fidejuss. l.* 10. *Cod. de fidejuss.* §. 3. *Instit. de fidejuss.* & ita abrogatur lex 47. *in fin. ff. locati, l.* 2. 3. §. 1. *ff. de duob. reis, l.* 2. 3. *Cod. cod.*

15 Beneficium est epistolæ D. Adriani, quod hic extenditur ad correos principales, de quo vid. *l. ult C. de constit. l.* 26. *ff. de fidejuss.* §. 4. *Instit. de fidejussor.* adde Paulum 1. *tit.* 20. *cap. unic.*

Source : BIU Cujas

& illis ſervabitur pactionis modus, & nullum ſuſtinebit damnum actor, licet aliquid inter ſe illi pepigerint ignorante iſto qui habet eos obligatos: & unuſquiſque tenebitur in id quod ab initio ſcripſerit, artibus aut dolis, aut tranſactionibus prævaricari quæ conſtituta ſunt, non ſinendus. §. 1. Sin autem in iiſdem commorentur utrique aut omnes locis: ſancimus negotii judicem deducere illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre ſententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur: & ſubſtantiæ eorum qualitas examinabitur: & debitum ſimiliter quidem ſecundum juſtitiæ, ſimiliter autem ſecundum legum ordinem procedet. §. 2. Si autem non adminiſtrator ſit cauſæ judex, ſed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti judici interpellationem ſuſcipienti, aut in provinciis, his denunciatis clariſſimo præſidi, aut competenti judici cogere per ſuum officium & illos intereſſe liti, & partem ejus fieri: ut nullum impedimentum huic noſtræ legi fiat. his omnibus incipientibus in contractibus ſequentis temporis, & ab hujus legis diſpoſitione: quod autem ante eam præteriit, poſitis pro his relinquimus legibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, tua quoque celſitudo operi effectuique contradere feſtinet. Dat. XV. Kal. Jan. CP. Dom. JUSTIN. PP. Auguſt. Anno XIII. ARIONE V. C. CONS.

καὶ εἰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεῖνοι συμφωνήσαιεν, ἀγνοοῦντος τοῦ τότε ἔχοντος ὑπαύθυνος, καὶ ἑκάστου συνέξει), ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς συνεγράψατο, τίχναις ἢ δόλοις ἢ ἄλλως ἐπιβαίνειν τὰ συγκείμενα μὴ συγχωρήσομεν.

§. α'. Εἰ μέντοι τοῖς αὐτοῖς ἐνδήμοις ἐκ πλείονος ἢ καὶ ἅπαξ τόποις, διατρίζομεν, τὰ τῆς ὑποθέσεως ἀκριβάζοντα ἄλλη καὶ ἐκείνης δίδοις, καὶ κοινῇ μὲ ἐξετάζειν τὰ ὑπόθεσιν, κοινὸν ἢ ἐπάγειν ψῆφον. ὅτου γὰρ καὶ οἱ ἔνοχοι πάντες δύνωνται), καὶ ἡ τῆς οὐσίας αὐτῶν ποιότης ἐξετασθήσεται· καὶ τὸ χρεὼν ὁμοίως μὲ κατὰ τὸν δικαίως, ὁμοίως ἢ κατὰ τὸν νόμον τάξιν ἀποδοθήσεται). §. β'. Εἰ δ' ὅσον ἄρχων εἴη ὁ τῆς δίκης ἀκροώμενος, ἀλλ' ἕτερός τις, δίδομεν ἀδειαν, ἢ συντάττεσθαι τῇ παρούσῃ δικαίᾳ ἀποστελοῦσιν δεχομένῳ, ἢ ἐν ἐπαρχίαις, τῶν ἀποστελλομένων τὴν λαμπροτάτην ἀρχοντα, ἢ καὶ τῷ ἀρμοδίῳ δικαιοῦ, ἀναγκάζειν μὲν τὸν αὐτὸν τρόπον κἀκείνους παραγίνεσθαι τῇ δίκῃ καὶ μέρος αὐτῆς γίνεσθαι· ὥστε μηδὲν ἐμποδίσμα τῶν θείων νόμων γίνεσθαι. τῶν ἀπάντων κρατούντων ἐπὶ τῶν σωματισμάτων δὲ μὴ τοῦτο χρόνου, καὶ ἀπὸ τοῦδε δὲ νόμου θέσεως. τὸ δὲ παραγινόμενον τοῖς ἀποδημοῦσιν ὑπὲρ τούτου καταλιμπάνομεν νόμοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν δεδογμένα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου διατάγματος νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ σπουδῇ παραδόναι κατεύθυνε. Dat. XV. Kal. Januar. Conſtantinop. DN. JUSTIN. P.P. Aug. ARIONE V.C. CONS.

COLLATIO OCTAVA.

1 *Nov. 2. cap. 5.*

2 De non numerata dote, *Index Reginæ.* de dote cauta vel adſcripta, non numerata, *Julian. conſt. 95.* adde *5. C. 15.*

3 Exceptiones.

4 Quæ proponebantur & allegabantur.

5 Lege, non *inexaminatas*, id eſt, non inexcuſſas.

6 Id eſt, minus negotiatione fruantur homines.

7 Hoc abrogatur *J. cod. cap. 1.*

8 Hoc etiam abrogatur. *J. cod.*

9 Περὶ ἀναργυρίας προικός. *23. Eclog. ex lib. 29. tit. 3. c. 1. §. 3. & 3. Harmenop. 5. §. 11.*

10 Id eſt, ſi duobus annis durat matrimonium.

11 Si biennio tantum duravit matrimonium exceptio non numeratæ dotis anno poſt finietur, *l. ult. Cod. de dot. caut.* ſi plus biennio, non plus tamen decennii tempore, tribus poſt menſibus infra. Si plus decennio, maritus nunquam queri poteſt de dote.

12 Decennio præſcribitur omnis querela dotis non numeratæ, ut ſit ſenſus: Poteſt vir defuncta uxore exigere ſibi promiſſam dotem: intra decennium duntaxat. *4. Harmenop. 9. §. 7.*

13 Decennium prolixum tempus.

14 Querelam non numeratæ dotis conteſtandam eſſe non nuda denunciatione, ſed literis: in judicium vocata muliere, vel eo qui pro ea dotem capit. *l. 14. §. 4. C. de non num. pecun.* Conteſtatio perpetuat exceptionem & transfert onus probandi in actorem *l. 3. C. de non num.* niſi ex chirographo in quo ſit adſcripta debiti cauſa, agatur, *l. 13. Cod. de non num.*

15 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si minor. C. de tempor. in integr. reſtitut.* & Authent. *Quod locum. C. de dote cauta & non num.*

16 Nota regulam.

17 De tribus menſibus vid. Cujac. *c. 14. de diverſ. temp.*

18 Id eſt, initio 25. annorum. Ætas enim id ſignificat, & Græci, ὁ μὲν ἐν ἡλικίᾳ.

19 Pubertas in nuptiis contrahendis finitur anno 14. in maſculis: 12. in fœminis, non affecto, ſed expleto, vid. *Novell. Leon. 74.*

TIT. I.

DE [1] TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIÆ SUPER DOTE. [2]

NOVELLA CONSTIT. C.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni glorioſiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

OMnes pecuniæ non numeratæ replicationes [3] ſubjectas [4] in aliquibus caſibus non [5] examinatas noſtræ reliquerunt leges: ſed prolixitatem earum & effuſionem abbreviavimus, ne ſua negligentia aut calliditate forſan negotiis [6] fruantur homines, & cauſas præbeant aliis: non enim ſub æqualitate ſemper probationes erunt eas exhibere volentibus: multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abbreviavimus in quibuſdam caſibus pecuniæ non numeratæ querelas, quas licet ex iis quæ à nobis jam ſancita ſunt, colligere. Quia enim omne [7] tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium conſtaret, queri de non data dote: interpoſitio quoque major facta eſt etiam poſt mortem virorum, ut & poſt repudium intra [8] annum daretur querela: ideo exiſtimavimus brevi & compendioſa lege velocem facere & pecuniæ non numeratæ ſuper dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

CAP. I.

De [9] dote non numerata.

SI ergo annis duobus [10] ſolummodo habeat aliquis uxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque heredes viri, licet tacuerit ille, ſed intra [11] annum alium querela moveatur. brevitas enim matrimonii ad hanc nos legiſlationem vocat. Si vero majus biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri, & dicere non illatam ſibi dotem aut in partem aut in ſolidum: & ſi hoc fecerit tranſmittere querelam, ſemel marito querente, & muliere quia dedit non probante. Si autem neque intra decennium [12] queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam; neque ei poſt decennium hoc agere ſinemus, nec annum dantes ulterius heredibus ejus. ſitque in hoc non noſtra adverſus aliquos pœna, ſed libertatis ſubjectorum diligentia. Ubi enim licet in prolixo [13] ſic tempore (decennii dicimus) proponere querelam: ſi tacere elegerit, palam eſt voluiſſe, vel ſi non accepit dotem, omnino eum, aut ſuos reddere heredes: his valentibus & ſi repudio ſolvi contingat matrimonium: in nullo diſcernentibus nobis, ſive mulier tanquam dotem offerens conſcribat, ſive pater, ſive alter quiſpiam pro ea: tempore in omni caſu tali, ſicuti prædiximus, extendente ſuos effectus, & dante vel perimente querelam. Conteſtationem [14] vero dicimus non in ſermonibus ſolum: (ſæpe enim indignationis, aut alterius incidens occaſio, talia quædam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, teſtes autem redempti hoc mentiuntur) ſed oportet conteſtationem [15] in literis eſſe. Si autem etiam in judicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innoteſcere mulieri, aut ei qui dotem omnino offerre conſcripſit. nam nihil eſt quod prohibeat maritum in ſemetipſum hoc agere, & queri, & quaſi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: providentiam vero ſui etiam ponere nullo valere modo: & quia vel ab eo querela facta eſt, neſcire.

CAP. II.

GEneraliter [16] igitur dicendum eſt, intra biennium quidem matrimonio ſoluto ſive morte, ſive repudio, & ipſi marito, de non numerata pecunia licere queri & heredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium uſque ad decem annos matrimonium extendatur, marito damus querelam & heredi ejus intra menſes tres [17]. Si vero tranſcurrerit decennium: tunc neque marito, neque heredibus ejus querela erit, tempore ad omnia ſufficiente mulieri. Et ſi quidem intra ætatem [18] maritus ſit, & non queratur: tantum ad in integrum reſtitutionem ei damus tempus, ut non tranſcendat duodecim annos à tempore nuptiarum. Novimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non [19] minus quindecim annorum ad hoc procedentes. qua de re tranſit quintum & viceſimum annum: & erit poſſibile intra viceſimum ſeptimum annum queri de non numerata pecunia dotis: moriente quoque eo intra prædictum tempus, heredes habere annum ad querelam. §. 1. Si autem minores ſint non querentis heredes, ſive majoris, ſive minoris: quinquennium habeant ſolummodo ad movendam querelam non numeratæ pecuniæ, ſufficiente tempore, & non expectante exitum omnium minorum temporum: quod nos ad præſentem legem movit. muliere namque conjuncta quarto & decimo anno poſt viceſimum annum mortis patris, abutens minori ætate, movebat quidem contra matrem non numeratæ pecuniæ objiciens rationem poſt quartum & viceſimum nuptiarum annum, quod nos judicantes curavimus: & propter has circumſtantias, & ætatem minorum in

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ὑπὲρ τῆς προικὸς ἀναργυρίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑλῶς ἀναργυρίας πρὸς ἀντιπεμπομένας ἐπί τινων ζημιῶν οὐκ ἀνεξετάστως οἱ ἡμέτεροι καθαλελοίπασι νόμοι· ἀλλὰ τὸ μακρὸν αὐτῶν καὶ ὀκνηρὸν συνεστείλαμεν, ἵνα μὴ τῇ ἑαυτῶν ῥᾳθυμίᾳ ἢ κακουργίᾳ ἔτους ἐμποδισκώσωσιν ἀπλαῖοι ἄνθρωποι, πρόφασιν παρέχοντες ἑτέροις. ὃ γὰρ οὐ τοῦτο μᾶλλον πάντας τοὺς ἀποδείξεων ἐπὶ τοῖς δίκαις τοῦτο βλαπτομένους· πολλὰς γὰρ ὁ χρόνος παρατείνει. διὸ ἄνωθεν εὖ ποιοῦντες συνεστείλαμεν ἐπί τισιν ζημίαις τὰς ὑπὲρ τῆς ἀναργυρίας μέμψεις, ἀνωφελὲς ἔχουσιν ὀκνηρὸν τὸν ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων λαβεῖν. ὁπόθεν δή τι κατὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς προικὸς πρὸς ἀπόδειξιν. ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ χρόνος τῆς συνοικεσίας ἐδίδοτο τοῖς ἀνδράσιν, ἕως ὁ γάμος συνίστατο, μέμφεσθαι τὸ μὴ δεδωκέναι τὴν προῖκα, παρενθήκη ἦν μείζων ἐγίνετο τὸ κατὰ τῶν πολιτῶν τῆς ἀνδρῶν, ὥστε κατὰ μηδὲν ἧττον εἶναι τῆς ἀναργυρίας ἀνύποιους ἐκτὸς ἂν μόνων εἰς τὸ κινῆσαι τὴν μέμψιν ἐπὶ τῇ ἀναργυρίᾳ δεκάντος τοῦ χρόνου, καὶ μὴ ἀναμένοντος τὴν διπλόην ἁπάντων τῶν ἐκατὸν χρόνων. ὅθεν ἡμᾶς πρὸς τὰ παρόντα νόμον συνίστησιν. τὸ γὰρ γυναικὸς συνοικησάσης πεντεκαιδέκατον συνιόντων, μὴ εἰσηγοῦ ἔτος τοῦ γυναῖκα τοῦ παῖδος, ἀπορρίπτον τῇ ἀφηλικότητι σύνεσις κατὰ τὸ μειρὸς, τὰ τῆς ἀναργυρίας ἀνύποιους λόγου, μὴ πέραν καὶ τεσσαράκοντα τοῦ συνοικεσίου χρόνου. ὅπως ἡμεῖς διηκόντως ἐθεραπεύσαμεν, καὶ διὰ τούτου τὰς ἀπορίας τῶν ἐπὶ τῇ ἀφηλίκων χρόνου εἰς τὸν πεντε-

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἀναργυρίας προικός.

ΕΙ μὲν συνιόντες δύο μόνοι συνοικήσειέ τις τὴν γαμετὴν, ἢ καὶ τέτων τὸ χρόνων ἐλάττω, καὶ μὴ λάβῃ τὴν προῖκα, μηδὲν σὺν τῇ σιγῇ ὁ ἀνὴρ ἀδικεῖσθαι, μηδὲ οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνδρὸς, κἂν εἰ σιγήσειν σκέπτοντο· ἀλλ' εἴτε ἑτέρᾳ συνιόντε τὰ τῆς μέμψεως κινεῖσθω. τὸ γὰρ βραχὺ τοῦ συνοικεσίου πρὸς τοῦτο ἡμᾶς τὸν νομοθεσίαν καλεῖ. Εἰ δ' εἰς πλείονα τὸ διετίας χρόνον, ἐλάττονα δ' δεκαετίας, τὸ συνοικέσιον σκοπεῖν, δίδομεν τῷ ἀνδρὶ μεμφεσθαι, καὶ λέγειν ὅτι εἰσηκριβώσατο αὐτοῦ τὴν προῖκα, εἰς μέρος ἢ εἰς ὁλόκληρον· καὶ, εἰ τέτο ποιήσῃ, παραπίπτειν τὴν μέμψιν, ἅπαξ δ' ἀνδρὸς μεμψαμένου, καὶ τὸ γυναικὸς ὅτι δέδωκεν οὐκ ἀποδειξάσης. §. α'. Εἰ δὲ μὴ τὸ δέκα συνιόντων εἴτε μέμψη), τῇ σιωπῇ δ' ἀνδρὸς ἀναιρεῖσθαι τὴν μέμψιν, ἐδὲ αὐτῷ μὴ τὴν δεκαετίαν τὸν πράξειν συγχωροῦντες, ἐδὲ τὸ συνιόντων διδόντες ἐπὶ τοῖς αὐτὸ κληρονόμοις. καὶ ἔσω καὶ τὸν ἐκ ἡμετέρας καθὸ πάντων ποινὴ, ἀλλὰ ἀπρασμοσύνης τὸ ὑπηκόων ἐπιμέλεια. ᾧ γὰρ ἔξεστιν ἐπὶ μακρὸν ἔτος χρόνου (τὸ τὸ δεκαετίας φαμὲν) σεσιγηκέναι τὴν μέμψιν, εἰ τὸ σιγᾶν ἔλοιτο, σεσβηλὸν ἐστὶ βαλόμενον, κἂν εἰ μὴ λάβοι τὴν προῖκα, τοιοῦτον πάντως τοὺς αὐτὸ κληρονόμους διδόναι. τὸ αὐτῶν κρατούντων καὶ εἰ ῥᾳστώνῃ ἀμελοῦσιν συμβαίη τὸ γάμου μηδὲν ἀζημιωθῆναι ἡμῶν εἴτε ἡ γυνὴ ὡς τὴν προῖκα ἐπινεκαμένη κατεγράψειεν, εἴτε πατὴρ, εἴτε ἕτερός τις ὑπὲρ αὐτῆς δ' χρόνου ἐπὶ παντὸς ῥήματος τοιάτε (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) τὰ οἰκεῖα θεσπίσματος, καὶ ἢ διδόντος ἢ ἀναιρέντος τὴν μέμψιν. ἀμφιβολείαν δ' φαμὲν ὁ τὴν σιγὴν μόνην, (πολλάκις γὰρ ἡ τις ὀργὴ, ἢ ἄλλη παρεμπεσοῦσα πρόφασις τοιαύτη τινὰ τὸν ἄνδρα διαπεδάζῃ λέγειν· ἢ καὶ ὁ μὲν εἶπεν ἐδέν, μάρτυρες δ' ἑωνημένοι τοῦτο καταψεύδονται) ἀλλὰ δεῖ τὴν σκηψιν εἶναι γεγραμμένην. Εἰ δ' καὶ ὁ δικαιοῦχος τυχὸν ποιήσασθαί τις αὐτὴν βεληθείη, δεῖ πάντως γνωσθῆναι τῇ γυναικὶ, ἢ τοῦ τὴν προῖκα ὅλως ἐπιδέναι καταγράψαι. ἐπείπερ ἐδὲν ἐστὶ τὸ κωλύον τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἐφ' ἑαυτὸ καὶ τέτο πρᾶξαι, καὶ μεμνῆσθαι δηθεν καὶ τὸ μὲ μέρος τῆς γυναικὸς τὸ πραγθέντος ἀγνοεῖν, σεσοικὸς δ' ἑαυτὸ θέλοι καὶ μηδένα δυνάσθαι τρόπον, τῷ γε καὶ ὅτι μέμψις αὐτῷ γένηται ἀγνοοῦν.

ΚΕΦ. β'.

Συγκολλῶν τοίνυν εἰπεῖν, εἴσω μὲ διετίας δ' γάμος διαλυθέντος, εἴτε θανάτῳ, εἴτε ῥεπουδίῳ, καὶ αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ τὸ σεῖ τὸ ἀναργυρίας ἔξεσι μέμφεσθαι, καὶ τῷ γε αὐτὸ κληρονόμῳ εἴσω ἑτέρᾳ συνιόντε· εἰ δ' ὑπὲρ διετίαν ἀλλὰ δέκα συνιόντων ὁ γάμος σκηπθείη, τῷ ἀνδρὶ δίδομεν τὴν μέμψιν καὶ τῷ γε αὐτὸ κληρονόμῳ μέχρι εἴσω τελῶν. εἰ δ' παροδεύσομεν ἡ δεκαετία, τότε ἐδὲ τῷ ἀνδρὶ ἐδὲ κληρονόμοις αὐτὸ τὸ μέμψεως ἔσται, δ' χρόνε σεσιώπηκε ἐξαρκῆντος τῇ γυναικί. Εἰ μὲν ἐν ἀφηλίξ ἦ ὁ ἀνὴρ, καὶ μὴ μέμψη), τοσοῦτον εἰς ἀπεκδίσεσιν αὐτῷ δίδομεν χρόνον, ὥστε μὴ ὑπερδῆναι δωδεκαετίαν ἐκ δ' καιρὸς τῶν γάμων. ἴσμεν γὰρ, τὰς σφόδρα πέρασι σπουδαιοτέρως γάμον, οὓς ἐλάττως τὸ πενταεκαίδεκα συνιόντων. ὡς τοῦτο ἰσῶς ὥστε καὶ ὑπερδῆσε) τὸ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν συνιόντων, καὶ ἔσῃ δυνατὸς εἶσω δ' εἰκοστὸ ἐνδόμυ μέμψασθαι τῇ τῆς ἀναργυρίας. πλουτήσαντος δ' αὐτὸ εἴσω δ' ῥηθέντος χρόνου, τὰς κληρονόμους ἔχειν τὸ συνιόντων εἰς τὴν μέμψιν. §. α'. Εἰ δ' ἀφηλικες εἶεν οἱ δ' μὴ μεμψαμένου κληρονόμοι, εἴτε πλείες, εἴτε ἁπλᾶς, πενταετίαν ἐκτὸς ἂν μόνων εἰς τὸ κινῆσαι τὴν μέμψιν ἐπὶ τῇ ἀναργυρίᾳ δεκάντος δ' χρόνε, καὶ μὴ ἀναμένοντος τὴν διετόδον ἁπάντων τῶν ἐκατὸν χρόνων. ὅθεν ἡμᾶς πρὸς τὰ παρόντα νόμον συνίστησιν. τὸ γὰρ γυναικὸς συνοικησάσης πεντεκαιδέκατον συνιόντων, μὴ εἰσηγοῦ ἔτος δ' γυναῖκα δ' παῖδος, ἀπορρίπτον τῇ ἀφηλικότητι σύνεσις κατὰ τὸ μέρος τῆς ἀναργυρίας ἀνύποιους λόγου, μὴ πέραν καὶ τεσσαράκοντα δ' συνοικεσίου χρόνου. ὅπως ἡμεῖς διηκόντως ἐθεραπεύσαμεν, καὶ διὰ τούτου τὰς ἀπορίας τῶν ἐπὶ τῇ ἀφηλίκων χρόνου εἰς τὸν πεντε-

Source : BIU Cujas

πυζιείαν ἐπὶ τῷ παρόντι ὠρίσαμεν νόμῳ· οὗτινα δηλαδὴ τὸν ἀναργυρίαν ἀνατεθέντα, ὃς ἂν γεγαμηκὼς εἴη τὸν σεσηκωτοδοχέσθαι, καὶ τῷ τὰς οἰκείας χρόνους, εἴτε τέλειος εἴη, εἴτε ἄτελής, ὃ πρᾶγμα τὸ κελεύσαντος ἢ τῷ νόμῳ ἐπὶ τῷ ὕστερον ἐσομένων γάμων. ἐπὶ ᾧ τὸ σωιζωτων, εἰ μὲ ὑπόλοιπός ἐστιν ἡ δεκαετία, ἢ ὅσα ἐλάττων διετίας, τὸτον ἐχέτω τὸ χρόνον ἐπὶ τῇ ἀναργυρίᾳ, ἧπις αὐτῷ καὶ τῷ πιεροπομπῶ δίδωσιν· εἰ δὲ ἢ ἐλάττων αὐτῷ τὸ διετιας ὑπολείπε) χρόνος, ἢ καὶ ἔχῃκεν ὁ σύμπας τὸ δεκαετίας καιρὸς, τῷικαῦτα αὐτοῖς μὲ διετιαν δίδομεν εἰς τὸ μέμψασθαι τῇ ἀναργυρίᾳ, τοις δὲ αὐτῶν κληρονόμοις μὴ ἀφέλυσιν δὲ γάμοι εἴσω τὸ τερμῶς· ἵνα ἀφ' πάντων αὐτοῖς τὸ δίκαιον φυλάξωμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' τῶδε δὲ θεῖα δηλέμενα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρασι παραδόναι σπουδάσατω. Dat. XIII. Kal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καλῆς ἡμῖν νομοθεσίας ἀφορμὴν παρεσχήκασι τινῶν δεδόκασι βουλευτῶν, καὶ τινὲς ποιήματα τὸ νόμου οὐκ ἐπί τινων βουλευτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ὑπηκόῳ πάσῃ. λέγομεν δὲ ὅσον τε ἀφῶς ἑῴαν ἐστιν, καὶ ὅσον δύομεν ἡλιος ἐφορᾷ, καὶ ὅσον οἰκ τὸ παλαίων ἐκατέρωθεν ἔνεσιν. ἐπειδὴ γὰρ ἐσπεύσαμεν τοῖς πρὸ ἡμῶν τὰ περὶ τὸ βουλευτῶν καὶ τὸ ἐπιδόσεων τὸ εἰς τὰς βυλὰς, καὶ τίνες μὲ ἔλκον) πρὸς τύχλω βουλευτικῶ, τίνες δὲ ἐλεύθερον)· οἷεῖνο θεασάμεθα, τὸ ἀθέσιν εἶναι τοῖς βουλευτικοῖς, ἃ μόνον τὸ αὐτῆς πόλεως βουλευτὰς συνίστασθαι κληρονόμους, (τῦτο δὲ τὸ καὶ μέχρι νῦν ἐφιέμενον) ἀλλὰ καὶ εἴ τινας βυλῆς ἐλευθέρας συνήτισθαι βέλοι) κληρονόμους, τῦτο προσῆκεν· ἐπὶ τύτῳ μέντοι τὸ ὅρον ἐφ' ᾧτε πρὸς παραγαγεῖν πάντως ἑαυτὸν τὸ κληρονόμον ἢ τὰς κληρονόμους τῇ βουλευτικῇ τύχῃ δ' ἀφαιρεμένῳ, (τυτέστιν ἐξ ἧς οἶεν ὥρισαντο) καὶ τὰ βουλευτικὰ μειόνεκτα λειτουργήματα, καὶ τὸ κλῆρον λαμβάνειν, ἐμποδίζοντος ἀδένος. ἐπισταμένοι δὲ ὡς δ' πράγματος ἔσῃ δ' παρόντος ἐπανόρθωσις· ὅπ νῦν μὲ προσῆκε) τῇ βυλῇ οἰκ τὸ τοιύτων τρόπων ἡ σὺν χρήμασιν ὠφέλεια, οἰκ ἢ τὸ ἐπομένης νομοθεσίας καὶ ὁ βουλευτὴς, καὶ ἡ ἑστία φαιδρυνθεῖ), καὶ ἀνθήσῃ τὰ βουλευτήρια σώμασί τε πολείοις, καὶ τοῖς προσίοις ἔχοντα τοὺς αὐτῶν.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τῦτο δεσπίζομεν, ἄδειαν εἶναι τοῖς οἰκ τὸ βουλευτηρίων ἀφαιρεμένοις χρῆσθαι κληρονόμοις, εἴτε βουλευτικῆς τὸ αὐτῆς πόλεως βέλοι), (τῦτο δὲ τὸ δ' νόμῳ) εἴτε τισὶ τῶν οἰκ ἠξιώθη· εἴτε βουλευτικὴν εἶεν, εἴτε καὶ μή εἰ τε εἰς μέρος οἰκ ἔλαττον τὸ σύνεα ἐγκλήσεων· εἴτε εἰς ὁλόκληρον· ἐπιδεδομένοις μέντοι τῇ βυλῇ καὶ ἐνεμένοις τῷ ταύτης σώματι, καὶ πληρῦσιν ἀμέμπτως τὰ λειτουργήματα. Τάτε κρατεῖν τὸ ἐπ' αὐτῶν τε καὶ παίδων καὶ ἐγγόνων, καὶ εἰς τὰς ἰφιέσης ἀφαδοχὰς· ὃ μὲν καὶ τὸ χρῆμα καθ' ὅσῳ ἡ μικρὰ προσθεν τεθείσα ἀφαίρεσις ἐπὶ τὸ ἑαυτὸς ἐπισιδίντων τοῖς βουλευτηρίοις πεφυκελύει), τῷ γοῦν τὸ ἐπιδιδόμεν ἐκ ὑπάγκασε τύχη· ἀλλ' ὥσπερ εἰ τῷ δοκῶ ἐτυγχανον ὄντες βουλευτοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν τῇ οἰκείᾳ γονῇ τὸ ἡ βυλῆς ἐνέμοι λαυκώμεθα τε καὶ σώμασι. ὃ δ' ἂν τι ἀφαιρῶσι ἢ τὸ ὅτι βουλευτῶν τὸ αὐτῆς πόλεως γεγάσι κληρονόμον, ἢ τὸ αὐτὸν ἐσόμενον.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ καί τις συγγενὴς βουλευτὴς ὢν, ἢ καὶ ἄλλως τὸ τοιαύτης τύχης ἐλαύθερος, ἐπὶ τὸ κλήρῳ καλοῖς δ' τελευτήσαντος βουλευτοῦ, οἷα ἀφθήκας ὁ γεγαφωτος, βόλοιτο δὲ κἀκεῖνος ἑαυτὸν ἐπιδόναι τῇ βυλῇ· ἐξεῖναι αὐτῷ τῦτο ποιῆσαι, καὶ τῶν ἑαυτοῦ γνόμων εὐ ὑπομνήμασι δηλοῦν εἶσα μόνων ἐξ· καὶ ἅμα μὲ βουλεύειν σὺν τῇ οἰκείᾳ ἀφαδοχῇ καὶ σεσίᾳ, ἅμα δὲ γονέας κληρονόμον. ἐὰν παντελῶς τὸ σεσίας ἀπαιτεμένης σεφάσῃ τεσσαρακοντούτης ἢ σύνασκίας· ἄπαις τοῦ ἀφαδεξαμένου τὸ κλῆρον ἢ βουλευτοῦ καλεσῶτος ἤδη, ἢ αὐτὸς γονησαμένης καὶ δ' πράγματος αὐτῆς εἰς τὸν βυλὸν ἀφικνεμένης· Εἰ δὲ καί τις δωρήσε) πράγματα τὸ αὐτοῦ σεσίας, ἢ τὸ σκέυη, ἢ πάντως σὺν ἐλαττονα τὸ σύνεα ἐξικνῶν, ἢ τῷ τὸ πολιτευομένων τὸ αὐτῆς πόλεως ὄνλα, ἢ καὶ ἑτέρῳ τινὶ, (σεσσίᾳ γὰρ μόνοι ἑαυτὸν τε καὶ τὸν ἑσίαν καὶ τὸν γονῶν, τὸν εἴτε ἔσω εἴτε ἐσομένων, καὶ τὸν ἰφιέσης ἀφαδοχὸν τῇ βυλῇ, ἧς ἐστὶν ὁ τὸν δωρεὰν ποιήμενος) χαπίζομεν τὸν ἐπὶ τοῦτῳ τῇ αἱρέσῃ γνομόλον ἐρῶσθαι δωρεάν. παντὸς γὰρ ἡμῖν σπουδάσματος ἄξιον εἶναι δοκεῖ τὸ τὰς ἑσίας τὸ βουλευτῶν, καὶ ἑδένα τρόπον ἀπολειφθῆναι τὸ βυλῆς τὸ πόλεως ἐκείνης ἧς εἰσὶ βουλευτής.

ΚΕΦ. γ'.

Οπως δ' ἂν μὴ ἐξαπίτης τῦτο δόξειε γίνεσθαι, καί τινες κύριοι γνόμοι τὸ βουλευτικῶν κλήρων ἢ κτ' δωρεᾶς τρόπον, ἢ κτ' ἀφάθητος, (καθάπερ ἐπόντες ἐθέμεν) ἢ καὶ ἐξ αἰσιαθέτου, ἀφαιρεθέλοιντο καὶ παρέλκειεν τὸ ἐπιδοτὸν, καὶ τὸ μὲ προσῆκόντων ἐθέλοιεν ἀπολωλέναι, τὸ δ' ἐπίδοσιν ἑαυτῶν μὴ ποιοῖντο. θεασόμεθα, εἰ μὲ κτ' δωρεὰν (τῦτο δὲ τὸ σεσθεν εἰρημένον) ἐπιδόσιν, μὴ σεσπερον τὸν ὠφέλησιν γίνεσθαι τὸ προσῆκόντων, ἀλλ' ἐπ μένειν ὠφελῆ δωρησαμένῳ, ἕως ἂν ὁ τὸν δωρεὰν λαμβάνων, ἐπὶ πρόξεως ὑπομνημάτων, προσομόσῃς παρὰ τῷ τὸ ἐπαρχίας ἡγεμόνι, σεσῆκε καὶ χρεὼς πίστις δόσεως, (κτ' τὸ εἰρημένον τρόπον) ἐπιδεθείη τῇ βυλῇ, καὶ ἐγγράφειν τῷ λαμπρῷ. τὰικαῦτα γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ προῆκόντα δίδοσθαι βέλομεθα. Εἰ δὲ ὁ δωρησάμενος παραδοίη τὰ προῆκόντα, καὶ μήπω τὸ κατατεθέσεως γνομόλης τὸ τὸ λαβόντος ὑπαγορεύσης τῇ βυλῇ καὶ ἔτως ἐκδικεῖσθαί τὰ δωρηθέντα ὑπὸ δ' βουλευτείας, μέχρι τὸ σύνεα ἐξικνῶν, ἐφ' οἷς πάντως τὸ βουλευτήριον καλεῖσθαι βέλομεθα. §. α'. Εἰ δὲ οἰκ ἀφαθήκης ἢ κλήσεως νόμῳ ἐπὶ τὸ κλῆρον ἀφικνοῖτο δ' βουλευτὴ ὁ μὴ βουλευτὴς ὢν, τὰικαῦτα δύο ἅμα τῇ τελευτῇ δ' βουλευτὴ σωίενα τὸ βουλευτήριον, καὶ ἅμα τῷ τὸ πόλεως ἐκδίκῳ, πάσης χρεὼς ἐπιδοθείσης κτ' τὸ δ' τελευτήσαντος προσηκόντων ἐσομένης, καὶ διαγεγραφῶ ποιεῖσθαι τὸ προσόντων, (πεισθέντος καὶ αὐτὸ δ' σεσῆκε τῦτο καλεμένης) καὶ τὰ πράγματα παραδίδοσθαι τῇ βυλῇ, τῦτο σημαινόμενον γνόμενα τῦτε ἐκδικεῖ τῦτε ἀφελεσθαι τὸ τῶν ἐπισκόπων. καὶ ἐπειδὰν ἡ σεσθεν εἰρημένη προῆξις τὸ ὑπομνημάτων ἤδοιτο παρὰ τῷ τὸ ἐπαρχίας ἡγεμόνι, καὶ ἐπιδοθείη τῷ βουλευτηρίῳ (τῦτο δὲ τὸ πολλάκις ῥηθὲν) σὺν σεσίᾳ καὶ γονῇ ὕστερον τὲ καὶ ἐσομένῃ, τὰικαῦτα αὐτὸν καὶ τὰ πράγματα παραλαμβάνειν, καὶ εἶναι αὐτὸν κύριον καθάπερ ὁ σεσπερ βουλευτὴς ὢν, ἐδὲν ἐκείνῳ ἀφαλλαττειν δεκέντα τὸ τοιαύτης προῆξεως δηλαδὴ ὠφελῆ τὸ ἐπαρχίας ἡγεμόνα πέρδος παντὸς καὶ ζημίας ἀπαίσης χωρὶς γινομένης. ἐὰν δ' ἐπ' ἐξαπίτης ἐὰν ἐπὶ ζημίᾳ τὸ βυλῆς, ἀλ' ἐπ' ὠφελείας τῶν πιθανὸν τὸ νόμον, ὥστε διλωικῶς αὐτὸν κρατεῖν, εὐζοντα καὶ χρήμασι καὶ σώμασι πᾶς τὸ βουλευτῶν σεσιστας τὲ καὶ συσίους. Εἰ μέντοιγε ὁ ἐξ αἰσιαθέτου καλεμένος δ' βουλευτὴς κληρονόμος, σὺν ὧν μέντοι καὶ αὐτὸς βουλευτὴς, μὴ βουλήθειη σεσπελθὼν ἑαυτὸν ἐπιδόναι τῇ βυλῇ ἢ μὲ βυλὴ κελεύσῃ τὸ σύνεδρον μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κύριος δ' γινέσθω δ' τελευτὴς, ὥσπερ αὐτῷ δίδοσθαι καὶ σεσπερ νόμος, εἰ δ' μὴ τύχοι βουλῶν. Εἰ μέντοι πλείονες εἶεν δ' αὐτὸ βαθμὸ καλεμένοι quinquennium in præsenti decernimus lege, illo videlicet non numeratam pecuniam objiciente, qui scriptus fuerit dotem susceпisse, & secundum sua tempora, sive perfectæ ætatis sit, sive minoris causa judicanda. Valente hac lege super iis quæ postea futuræ sunt nuptiis: super iis enim quæ constant, siquidem residuum est decennium aut non minus biennio, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod ei etiam post transmissionem dabit. Si vero aut minus ei biennio reliquum est tempus, aut etiam excessit totum decennii tempus: tunc ipsis quidem biennium damus ad querelam non numeratæ pecuniæ: eorum autem heredibus, & post solutionem matrimonii intra tres menses: ut per omnia eis justitiam servemus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo effectui & fini contradere festinet. Dat. XIII. Kal. Jan. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. ANNO XIII. ARIONE V.C. CONS.

TIT. II.

DE DONATIONIBUS A CURIALIBUS[1] FACTIS, SIVE AB INTESTATO VEL TESTAMENTO, EORUM SUCCESSORIBUS.

NOVELLA CONSTIT. CI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

BOnæ nobis sanctionis occasionem interpellatio quorundam curialium dedit. Et hanc legem facimus non ad quosdam curiales, sed ad omnes qui nobis obediunt: dicimus autem quantum quidem ad Orientem est, & quantum Occidens sol respicit, & quantum ex utrisque lateribus est. Quoniam enim solicitudo fuit eis qui ante nos fuerunt de curialibus & de collationibus in curias, quidam autem sunt qui trahuntur ad curiam, quidam vero liberantur, illud sancimus licentiam esse curialibus non solum ejusdem civitatis curiales heredes instituere, (hoc enim hactenus licitum fuit) sed etiam quosdam liberos à curia, si voluerint instituere heredes, hoc agere sub hac videlicet conditione ut offerat modis omnibus se heres, sive heredes conditione curiæ defuncti, id est, ex qua ille progressus est, & curialis sit particeps functionis, & hereditatem nullo impediente percipiat. Scientes enim quia hæc res erit in præsenti correctio, quoniamnunc quidem adjicitur curiæ ex istis modis in pecunia utilitas, ex futura vero legislatione, & curialis, & substantia proficiet, & florebit curia corporibus pluribus & substantias habebit eorum.

1 Περὶ βουλευτῶν *Græci in hoc loco.* De curialibus *Julian. const.* 93. de decurionibus, *Index Reginæ.* adde *Novell* 34. & 74.

CAP. I.

PRopterea sancimus licentiam esse eis qui curiales sunt, dum testamenta[2] condent, uti heredibus sive curialibus ejusdem civitatis voluerint (hoc lege permittentes) sive quibusvis ex suo genere, sive extraneis: sive curiales fuerint, sive non, sive in portionem non minus novem unciarum, vel certe in integrum, dantibus se tamen curiæ & unitis ejus corpori & explentibus inculpabiliter functiones. Hoc valente circa ipsos filios & nepotes & residuos successores. non tamen secundum modum, secundum quem ante paululum constitutio promulgata circa eos, qui se curiæ offerunt, præceperat prolem eorum, qui se obtulerunt ad conditionem non trahens, sed tanquam si ab initio fuissent constituti curiales, ita & ipsi cum propria prole curiæ uniti & albo & corpori. Neque[3] enim quicquam differt, aut eum qui est curialis ejusdem civitatis scribere heredem, aut eum qui mox erit.

2 Curialis moriens, dodrantem debet Curiæ, vel suis liberis curialibus, vel ultro se dantibus curiæ, qua de re dictum est *Novell.* 34. & 74.

3 Nihil interest utrum aliquis curiali suæ civitatis propriam substantiam det, an ejusdem civitatis curiali futuro, *Jul. num.* 253.

CAP. II.

SEd & si quis consanguineus curialis existens, vel aliter ab eadem conditione liber ad successionem curialis defuncti fuerit vocatus tanquam ejus qui non[4] scripserit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dare curiæ, licere ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis indicare intra[5] menses sex: & pariter curialem cum suis successoribus atque substantia pariter, & fieri heredem nihil omnino ex eadem substantia expetendo occasione quartæ portionis seu novem unciarum, semel eo qui successerit in hereditatem aut curiali existente, aut mox extituro, & re ac substantia rursus ad curiam veniente. Sed & si quis donaverit res propriæ facultatis, aut multas, aut omnino non minus novem[6] unciarum vel curiali ejusdem civitatis existenti, vel alii cuidam, offerens tamen se & propriam substantiam atque prolem sive quæ est, sive quæ erit, & residuam successionem curiæ, cujus est qui donationem fecit, sancimus valere[7] factam sub hac conditione largitatem. omnimodo enim nobis studii dignum est videre, ut nullo modo substantiæ curialium alienentur à curia illius civitatis cujus sunt curiales.

4 Curiali intestato mortuo, is ei cognatus succedit, qui muneribus curiæ se obtulerit.

5 Vid. *Jul. const.* 93. *cap.* 353. *in fin.*

6 *Jul. ibid. in pr.*

7 Nihil enim interest, ut antea diximus curiali suæ civitatis aliquis propriam substantiam dederit an ejusdem civitatis curiali futuro, *Jul. ibid.*

CAP. III.

UT autem non ad collusionem hæc fieri videantur, & quidam domini effecti hereditatum curialium aut per donationes, aut per testamentum, (secundum quod prædiximus) aut ab intestato deferantur, & propter hanc oblationem, & rebus quidem frui velint, oblationem autem suam non faciant: Sancimus si quidem per donationem, hoc quod prædictum est, dederit, non prius traditionem fieri rerum, sed hoc manere apud donatorem, donec is qui donationem accepit, inter gesta[8] confecta apud judicem provinciæ, gratis & citra omnem dationem secundum prædictum modum, datus fuerit curiæ, & mox conscriptus albo[9], tunc enim etiam res ei dari volumus Quod si donator tradiderit res, & necdum confessione facta quæ accipientem societ curiæ, etiam sic defendi quæ donata sunt curiæ, usque ad novem uncias, in quibus omnino vocari curiam censemus. §. 1. Quod si ex testamento, aut per vocationem[10] legis, qui non est curialis, ad successionem perveniat curialis, tunc mox à morte curialis concurrere curiam, & una cum defensore civitatis, præter[11] læsionem futuram rerum defuncti, descriptionem fieri rerum[12] præsente etiam eo qui ad hæc vocatur, & res tradi curiæ sub facto signaculo[13] tam defensoris quam[14] Deo amatoris episcopi, & dum prædicta actio gestorum facta fuerit apud judicem provinciæ, & data fuerit curiæ, secundum quod frequenter dictum est, cum substantia, & prole quæ est & quæ fuerit, tunc eum, & res percipere & esse eum dominum secundum quod & prior ille curialis fuit, nihil ab eo differre visus. His gestis sine dubio apud judicem provinciæ habitis præter omne lucrum & dispendium. Neque enim ad illusionem vel ad dispendium curiæ, sed ad utilitatem hanc proferimus sanctionem, ut in perpetuum valeat, augens & corporibus & pecuniis curialium facultates, atque substantias. Si vero is qui ab intestato vocatur curialis heres, non tamen existens & ipse curialis, noluerit adire & se dare curiæ, curia quidem teneat novem uncias, tantummodo autem ipse dominus efficietur trium unciarum, quas ei dat & anterior lex vel si non fuerit curialis. Quod si plures fuerint ejusdem gradus qui vocantur ad curialis hereditatem, & quidam dederint se, quidam recusaverint, novem quidem

8 Donatio à curiali facta non curiali, requirit solennitatem scripturæ, *Jul. hic num.* 354.

9 Albo, τῷ λευκώματι. *Scrim.*

10 Id est, ab intestato, vocantur enim hujusmodi heredes à lege non à testatore, *Jul. hic num.* 355.

11 Inventarium sine fraude fieri oporter.

12 Id est, inventarium bonorum defuncti.

13 Fiscus quoties ejus interest rebus defuncti, facto bonorum ejus inventario, signaculum potest imponere.

14 Signa, id est, sigilla sua Episcopi, vel olim, Justiniani tempore habuerunt, fidemque rei gestæ fecerunt.

Source : BIU Cujas

dem uncias accipere eum vel eos qui se dederint curiæ, tres autem uncias residuos, qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studium enim nobis est omnimodo novem uncias ad curiales ejusdem civitatis pervenire.

Cap. IV.

1 Vid. *Julian. hic num.* 356.

SIn autem defunctus fuerit quidam superstite filia, si nupta[1] quidem fuerit curiali ejusdem civitatis, dubium non est, quin præter calumniam habebit paternas res, aut in integro, aut omnimodo novem uncias, si forte ad alium quendam pater voluerit tres uncias pervenire: sed & si non ab initio existenti curiali nupta fuerit, accesserit autem quidam ad ejus nuptias, volens eam ad hoc accipere, ut sit curialis & dare se curiæ, & stabiles ei nuptiæ fuerint: etiam sic habere novem uncias sine calumnia occasione bonæ circa curiam voluntates: & qui curialis offertur rebus & gubernabit eas, propter quod & omnimodo mulieri dari eas volumus. Quod si plures fuerint filiæ, & quædam ex his nuptæ fuerint curialibus aut existentibus aut per oblationem factis, novem unciæ quidem inter eas dividendæ sunt: ad residuas autem tres uncias quidem venient, illi autem qui uxores eas acceperint, usuri sunt rebus ipsis ad curiales causas, licet in dominio sint uxoris. propterea enim eis dedimus res patris, ut exinde conjuges earum impleant curiæ functiones. Quod si contigerit deficere eam quæ nupta fuerit illi, qui se curiæ tradidit, si quidem filios masculos de eo habuerit, apud filios erunt res, & ipsi erunt in curia, & nulla tergiversatione res indigebit.

2 Legitimam liberorum statuto minui posse hinc colligas, qua de re memini me alias dixisse. Et breviter, quantitas legitimæ augeri vel minui potest, tolli non potest, nisi certis parentum criminibus, *l. 5. C. ad legem Juliam majestat.*

§. 1. Quod si fœminæ fuerint quæ natæ sunt, & si ipsæ quibusdam nuptæ fuerint, aut curialibus ejusdem civitatis, aut qui se ipsos dederint curiæ ejusdem civitatis, similiter & ipsæ eas habebunt sine ulla molestia, subjectas curiæ functionibus per proprios viros. Quod si non nuptæ fuerint, curialibus, aut qui sunt aut fuerint, tunc secundum datam olim divisionem, nuptæ quidem curialibus novem uncias habebunt, propter quas functiones curiæ compleantur, residuis autem sufficient[2] tres unciæ. Quod si neque masculi neque fœminæ eis erunt, quousque vir supereſt, habeat earum usum, explens in eis curiæ functiones, & si quidem ad secundas venerit nuptias & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu fœminarum, & has conjunxerit curialibus, rursus similiter curiæ servabuntur corpori: quod si mortuus fuerit aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans, eas non sociaverit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet, neque enim unquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus: vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes, hac linea descendentes, sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem unciæ curiæ salvæ sint. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quæ consecutæ non sunt judiciali sententia aut amicabili interventu ablolutionem.

3 VI. *Eclog.* 15. de officio moderatoris Arabiæ, *Julian. const.* 95.

4 Quam Trajanus obtemperare Regibus Romanis compulit, provinciæ nomine imposito, rectorisque attributo. *Ammian.* 14.

5 Καὶ ἐξουσία δίδοῦ πᾶσα.

6 Φοβερωτάτοις.

7 Arabiæ locus. vid. *Ammian. lib.* 14.

8 Civiles magistratus regionum non ita sunt negligendi, ut eorum dignitas præ militaribus vilescat, & sint militarium veluti servi.

9 §. *de moderatore Helenoponti Novell.* 28.

10 Id est, duci militari, *Jul. hic.*

11 Ducianus dignitas magistratus civilis Arabiæ.

12 Objecta moderatoris Arabiæ.

13 Julianus ita præfert, si Justitiam secum habeat, non timeat neque ducem, neque *Phylarchum*, id est, Saracenorum ducem, neque potentium domus, &c. *hæc ille.* Phylarchi ergo, Justiniano teste, Saracenorum duces seu optionum. Procopius 1. *de bello Persico*, ἐδόξῃ δὲ τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν ἔρχων ἐς δικὴν καλέσειν Σαρακηνῶν Ρωμαίων εὐπόνδων ἡγούμενος, εἰ Φύλαρχοι ἐπικαλεῖτο, & post, καὶ ὧντὸν βασιλεὺς Φύλαρχον τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Σαρακηνῶν κατέβησατο. Theodorus Anagnostes 2. Ἀλαμουδάρη τὲ Φυλάρχῳ Σαρακηνῶν. vid. *Cujac. ad d. l. 7. Cod. de exact. tribut.* Sextus Rufus Phylarchi Saracenorum in Osroënam cessere superati, Jornandes, in Osroëne, Saracenorum Phylarchi devicti Romanis se dediderunt. *Idem ad Novell.* 22. adde & illud ex Ammiano 24. Malechus Podosaces nomine, Phylarchus Saracenorum Assanitarum, famosi nominis latro. De Phylarchis Arabiæ & Emesenorum dixi 15. *Epistolarum familiarium Ciceronis* 1. adde Strabonem 16.

14 Κεφ. 8. *tit.* 3.

4 Legitimam liberorum statuto minui posse hinc colligas, qua de re memini me alias dixisse. Et breviter, quantitas legitimæ augeri vel minui potest, tolli non potest, nisi certis parentum criminibus, *l. 5. C. ad legem Juliam majestat.*

3 VI. *Eclog.* 15. de officio moderatoris Arabiæ, *Julian. const.* 95.

4 Quam Trajanus obtemperare Regibus Romanis compulit, provinciæ nomine impositio, rectorisque attributo. *Ammian.* 14.

5 Καὶ ἐξουσία δίδοῦ πᾶσα.

6 Φοβερωτάτοις.

7 Arabiæ locus. vid. *Ammian. lib.* 14.

8 Civiles magistratus regionum non ita sunt negligendi, ut eorum dignitas præ militaribus vilescat, & sint militarium veluti servi.

9 §. *de moderatore Helenoponti Novell.* 28.

10 Id est, duci militari, *Jul. hic.*

11 Ducianus dignitas magistratus civilis Arabiæ.

12 Objecta moderatoris Arabiæ.

13 Julianus ita præfert, si Justitiam secum habeat, non timeat neque ducem, neque *Phylarchum*, id est, Saracenorum ducem, neque potentium domus, &c. *hæc ille.* Phylarchi ergo, Justiniano teste, Saracenorum duces seu optionum. Procopius 1. *de bello Persico*, ἐδόξῃ δὲ τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν ἔρχων ἐς δικὴν καλέσειν Σαρακηνῶν Ρωμαίων εὐπόνδων ἡγούμενος, εἰ Φύλαρχοι ἐπικαλεῖτο, & post, καὶ ὧντὸν βασιλεὺς Φύλαρχον τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Σαρακηνῶν κατέβησατο. Theodorus Anagnostes 2. Ἀλαμουδάρη τὲ Φυλάρχῳ Σαρακηνῶν. vid. *Cujac. ad d. l. 7. Cod. de exact. tribut.* Sextus Rufus Phylarchi Saracenorum in Osroënam cessere superati, Jornandes, in Osroëne, Saracenorum Phylarchi devicti Romanis se dediderunt. *Idem ad Novell.* 22. adde & illud ex Ammiano 24. Malechus Podosaces nomine, Phylarchus Saracenorum Assanitarum, famosi nominis latro. De Phylarchis Arabiæ & Emesenorum dixi 15. *Epistolarum familiarium Ciceronis* 1. adde Strabonem 16.

14 Κεφ. 8. *tit.* 3.

Epilogus.

†. Quæ igitur visa nobis sunt, & hac sacra lege declarata, tua excellentia custodire festinet, maxime omnium utilitatis publicæ providentiam omnem faciens. Dat. Kal. Aprilis, CP. DN. Justin. PP. Aug. Arione V. C. Cons.

Tit. III.

De moderatore Arabiæ.[4]

Novella Constit. CII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario. & patricio.

Præfatio.

CUm plerosque alios provinciarum magistratus ad meliorem jam formam traduximus, qui humiles abjectique prius existentes, neque ulli rei convenienter agendæ idonei, postquam in ampliorem constituimus ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capessere cœperunt ut universa in melius commutarentur: tum vero à nobis etiam proconsules & prætores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inventa est, auctæque ipsis annonæ, & summa[5] potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus, juramentis quoque rem munivimus omnium horrendissimis[6]: neque aliter eis officia tradimus, quam præstitis juramentis, ita codicillis magistratus digni sunt habiti. Convertimus igitur & ad Arabum regionem oculos, & requisita causa, quamobrem & publicum laboret inopia, quamquam regio florentissima[7] sit, & tam magnus nos interpellantium numerus iis locis excedat, & omnes lamententur, alii furta & rapinas, alii injurias, alii alia damna in querelam deferentes: occasionem & causam hujus mali ex imbecillitate & impotentia eorum qui magistratum ibi gerunt, provenire deprehendimus. Erat ita enim tenui potestate præditus is qui civili magistratu defungebatur, ut[8] ei qui præesset armis, servili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio hujus salus esset posita, aut ut ne esset quidem omnino hic magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea quæ civilem magistratum concernunt, peragat. *Cum tamen neque sibi, neque ipsi per omnia sufficiat. In hoc enim est, non ut utilitatem aliquam subditis adferat, sed ut utrinque lucrum capiat.*

Cap. I.

HÆc nos ad suscipiendum præsens consilium excitarunt: & præsenti utentes lege, magistratum ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatoris appellationem largimur, (id quod etiam in Ponto fecimus[9]) & spectabilium magistratuum jus concedimus, ut in nullo sit Duciano[10] inferior[11]. Sed & publicis[12] exactionibus cum summa vehementia adhæresito, adhæresito etiam privatorum utilitati, neque committito, ut vel spectabilis dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domuum, vel etiam sacrum patrimonium, vel sacræ nostræ res privatæ, vel ipsa sacra nostra domus, qualecunque subditis nostris damnum irroget: neque facile succumbito, neque formidinem[13] contrahito: sed viriliter subditis præito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & legi puras conservato manus. si quidem iisdem juramentis[14] & hunc submitti volumus, quibus & cæteros magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam Imperialia mandata: quæ tam ante nos legumlatores, quam vetus illa reipublicæ forma novit, & nos cum pene obsolevissent, denuo reparavimus, & in rempublicam reduximus: ut ea semper adhibeat veluti in colloquium, & jussiones nostras custodiat. Nam si illas sane secutus fuerit, non est causa, quamobrem non omnia illi præclare & ex animi sententia occurrant, & legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & justam facultatem perveniat.

Cap. II.

PRincipio igitur (ut diximus) studio sit illi publicorum tributorum exactio, devotis quidem humano paternoque se affectu exhibens,

ΚΕΦ. ο'.

ΕΙ μήτοι τελυτήσοί τις ἐπὶ ϑυγατρὶ, εἰ μὲ γαμηθείη βλυδτὴ τῆ αὐτῆς πόλεως, φανερὸν ὡς ἀσυκφαντήτως ἕξει τὰ πατρῶα πρόγματα, ἢ εἰς ὁλόκληρον, ἢ πάντως τὰ ϑ' συναγκαῖα, εἰ καὶ τυχὸν τὸ τελεύτιον εἰς ἕτερον ὁ πατὴρ ἐλθεῖν βουληθείη. Εἰ ϑ' κ) μὴ βλυδτὴ μὲ ἐξ ὀρχῆς κεκτημένη γαμηθείη, προσέλθοι δέ τις τ' γάμον αὐτῆς βουλόμενος ἐπὶ τούτῳ λαβεῖν ἐφ' ᾧ βλυδείη κ) ἑαυτὸν ἐπιδῶναι τῆ βυλῆ, κ) αἱρετὸς αὐτῆ ὁ γάμος φανείη, κ) ἔτοιμος ἔχειν αὐτὴν κ) τὸ συναγκαῖον ἀσυκφάντητον, προφάσει τ' ἐκείνη βυλὴν δύνεσϑαι κ) ὅτι βλυδτὴς ἐπιδίδοται τοῖς πρόγμασι, κ) διοικήσει ταῦτα διόπερ κ) πάντως τῆ γυναικὶ ταῦτα δίδοσϑαι βουλόμεϑα. Εἰ ϑ' πλείονες εἶεν ϑυγατέρες, καί τινες αὐτῶν γαμηθεῖεν βλυδταῖς ἢ ἔσαι, ἢ ἀφ' τ' ἐπιδόσεως γινομένης· τὸ μὲ συναγκαῖον εἰς αὐτὰς διαιρηθήσε), εἰς ϑ' τὰς λειπομένας τὸ τελεύτιον ἥξει. οἱ ϑ' γήμαντες χρήσον) τοῖς προγμασιν εἰς τὰς βλυδτικὰς αὐτῶν, εἰ κ) τ' ϑεατολείας ὥσι τ' γυναικῶν. Ἀφ' οὗτος γὰρ αὐτοῖς δεδώκαμεν τὰ πρόγματα ϑ' παιδός, ἵνα σύντιϑεν οἱ συνοικοῦντες αὐταῖς τὰ βλυδτικὰ πληροῖεν λειτουργήματα. Εἰ ϑ' συμβαίη τελυτῆσαι τὴν γαμηθεῖσαν τῷ ἑαυτῶν ἐπιδόντι βλυδτὴ, εἰ μὲ παῖδας ἄρρενας ἐξ αὐτὸς σχοίη, περὶ τοῖς παισὶν ἔσαι τὰ πρόγματα, κ) βλυδήσουσιν ἐκεῖνοι, κ) ἐδέμιδος πολυπραγμοσύνης τῷ πράγματι δόσης. §. α'. Εἰ ϑ' ἥλεισαν κεκτημένοι αἰ τοιαῦται ποσὶ γαμηθεῖεν ἢ βλυδταῖς τ' αὐτῆς πόλεως, ἢ οἵαισ σφᾶς αὐτὸς ἐπιδίδωσι ταῖς βυλαῖς τ' αὐτῆς πόλεως· ὁμοίως κ) αὐτὴ ταῦτα ἕξουσι ἀπραγμόνως, ὑποκείμενα ταῖς βλυδτικαῖς λειτουργίαις ἀφ' τ' οἰκείων ἀνδρῶν. Εἰ δέ τινες γαμηθεῖεν βλυδταῖς τ' αὐτῆς πόλεως, τινὲς ϑ' μὴ γαμηθεῖεν βλυδταῖς ἢ ἔσαι ἢ γινομένοις τοιούτοις κ' τοῖς ῥηθεῖσιν ἤδη διαιρέσι, αἱ μὲ γαμηθεῖσαι βλυδταῖς τὸ συναγκαῖον ἕξουσι, ἀφ' τῆς βλυδτικῆς λειτουργίας, αἱ λοιπαὶ ϑ' κεκεδήσον) τῷ τελεύτιμ. Εἰ ϑ' μήτε ἄρρενες μήτε ἥλεισαν αὐτῆς γένοιντο, ἕως μὲ ὁ ἀνὴρ σῴζεσιν, ἐχέτω τούτων τὴν χρῆσιν, τὰ βλυδτικὰ ὦν αὐτὸς πληρῶν λειτουργήματα. κ) εἰ μὲ εἰς δεύτερας ἀφίκοιτο γάμους, κ) παίδων γένοιτο πατὴρ ἀρρένων ἢ ἡλεῶν, κ) τούτοις ἁρμόσαι βλυδταῖς, πάλιν ὁμοίως τὰ βλυδτικὰ σώματα φυλαχθήσον) τὰ πρόγματα· εἰ ϑ' τελυτήσοι ἢ ἐπὶ δεύτερας σὺν ἐλϑὼν γάμους, ἢ παιδοποιησάμενος ϑυγατέρας, κ) τούτας ἐκ ἁρμόσαι βλυδταῖς ἢ ἔσιν ἢ γνησιομοίοις, τοιαῦτα ἐξ ὁρϑῆ ἡ βυλὴ τοῦτο τὸ πρόγμα λήψε), ὡδέ πῃ ξενωθεῖσαν ποτὲ τῶν τὸ μέρος τ' βλυδτικῶν δύσεσιν τε κ) λειτουργημάτων συζωσόμεν. κἂν εἰς πολλὰς σχοίη τὸ ϑῆλυ· ἀφαδαχείς. ὥστε ἀφ' πάντων τ' τοιούτων σειρᾶς καλύσοις ἀεὶ τῆ βυλῆ, εἴτε δι' ἄρρενας παῖδων βλυδτῶν, εἴτε ἀφ' γαμουμένων ἐπιδιδόντων ἑαυτὰς ταῖς βυλαῖς, τὸ συναγκαῖον σώζεσϑ. Οὐ δὴ νόμῳ κωλεῖν βλυλόμεϑα εἰς τε τ' ἐφεξῆς ἄπαυλν χρόνον, κ) ἐπὶ τ' ἔτι κ) νῦν ἠρτημένων, κ) μὴ τυχόντων δικαιωϑῆς κρίσεως ἢ φιλίας τινὸς ἀπειλαγῆς.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν ὑφηγησάντα ἡμῖν, κ) ἀφ' τῶδε ϑ' ϑείᾳ δηλώματα νόμε, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φυλαίξαι σπουδάτω, μάλιστα πάντων τ' ὠφελείας ϑ' δημοσίᾳ πᾶσαν ποιουμένη πρόνοιαν. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Arione V. C. Cons.

Τιτλος γ'.

Περι του Μοδερατωρος Αραβιας.

Διαταξις ρβ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

Προοιμιον.

ΠΟλλὰς μὲ κ) ἑτέρας ἀρχὰς ἐπηρχῶν ἤδη ϑεὸς τὸ κρεῖττον μετεχείρισεν, χϑαμαλάς τε κ) δυτελεῖς ἔμπροσϑεν ἔσας, κ) ϑεὸς οἶδεν ὁρκώσας τ' δέοντος· ἐπειδὴ ϑ' ἡμεῖς αὐτὰς εἰς μείζω κατεχειρίσαμεν πάξιν, ἱερώμενεστέρας τῷ παντὶ ϑυσιάμας, κ) ὅτις ἀνπλακοσιάμας τ' προσῳκτον, ὡς ἀπάνϑ' ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετωδεβλήκας. ἀνϑύπαϑοι γὰρ ἡμῖν κ) πραίτωρες κ) μϑεραίτωρες, κ) ἡ τ' πυλαιῶν τούτων ὀνομάτων σεμνότης ἐξηύρη), κ) ηὐξήτη κ) τὰ τ' στητήσεων αὐτοῖς, κ) ἐξουσία δέδοτο πᾶσα, κ) ϑεὸ πάντων ἀπηγόρδυτον τὸ τοῖς ὑπηκόοις λυμαίνεσϑ, κ) χερσὶ πολλαῖς καὶ αὐτῶν χρῆσϑ. ὁρκοις τέ τ' πρᾶγμα κατησφαλίσμεϑα τοῖς πάντων φοβερωτάτοις· κ) ὅσ ἄλλως αὐτοῖς παραδίδομεν τὰς ὀρχὰς, εἰ μὴ τὰς ὁρκους ὑποστάντες, ὅπω τ' συμβόλων ἀξιωϑεῖεν τ' ὀρχῆς. Εἰδόμεν ἐν κ) ἐπὶ τῶν Ἀράβων χώραν, κ) τὸν αἰτίαν ἀναζητοῦντες δι' ὃν κ) τὸ δημόσιον ἀπορεῖ, (καίτοιγε τ' χώρας εὐϑαλεστάτης ὔσης) κ) πολλϑ' ἡμᾶς τ' ϑεσπεσίων ἀξιοῦσ), κ) ὀδυρομ') πάντες, οἱ μὲ κλοπὰς, οἱ ϑ' ἁδικίας, οἱ ϑ' ἄλλας ϑεοπεσήλοντες ζημίας· τὴν ϑεοφϑορὰν κ) τὸν αἴτιον τ' κακίας εὕρομεν ὐκ τ' ἀσϑένειαν τοῦ ὀρχοῦ ἀσθενείας ῥυομένου. Διὸ ἔτως εὐπλεῖς ὁ τῆς πολιτείας κεκλημέν' ὀρχὸς, ὥστε καϑαιρεϑῆναι τῷ τ' ὅπλων ἡγεμόνι, κ) ἐπὶ ταῖς σκείναις βυλαῖς κεῖσϑ τῆς συντηρίων αὐτῆς, ἢ μηδ' ὅλως εἶναι τῆς ὀρχοῦ ταύτης. τοιγαροῦν κ) ὁ χρόν' ἤδη συχνὸς ἐξ ὃ κ) σκπέλοιπε, κ) τὰ τ' πολιτικῆς ὀρχῆς ἡ στρατιωτικὴ πραίτη, μηδὲ ἑαυτῆ μηδὲ σκείνη παντελῶς ὀρκοῦσα. ἠχόλη) γὰρ ἐχ ὅπως ἂν τι τὰς ὑπηκόους ὠφελήσει, ἀλ' ὅπως ἂν ἐκπατόρωϑεν σκπερδάνοι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα ἡμᾶς ϑεὸς τῶν παρόντων ἀνέστησε βυλῇ, κ) τῷ παρόντι νόμῳ χεῤῥώμοι, μεταπέπεμπεν τὸν ὀρχὸν ἐπὶ κρείττον σχῆμα. κ) φιλοτιμούμεϑα κ) αὐτὴ τῷ ϑ' μοδεράτορ', ἤτοι ἁρμοδ', ϑεσπεσίᾳ, (τοῦτ' ὄφ' κ) ἐν Πόντῳ πεποιήκαμεν) κ) τὸ τ' spectabilium αὐτῇ δίκαιον δίδομεν ὀρχεῖν ὥστε κ' μηδὲν ἐλάττονα τ' δικικῆς καθεστάναι, ἀλ' ἀντέχαϑ μὲ κ) τ' δημοσίων εἰσπράξεων σῶ σφοδρότητι πάσῃ, ἀντέχαϑ ϑὲ κ) τ' τ' ἰδιωτῶν ὠφελείας. κ) μὴ συῤῥωρεῖν μήτε τῷ ϑελοπλέπτῳ δικὶ, μήτε τῷ φυλάργῳ, μήτε τινὶ τ' δυνατῶν οἴκων, ἀλλὰ μήτε τῇ ϑείᾳ πυλεμυθίᾳ, ἢ τοῖς ϑείοις ἡμῶν πελδάτοις, ἢ αὐτῷ τῷ ϑείῳ ἡμῶν οἴκῳ, τῶν οἰκείων ἐπιμαχεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι ζημίαν· μηδὲ καϑκλινεῖαι ῥᾳδίως, μηδὲ πτίμειν, ἀλ' ἀνδρείως τ' ὑπηκόων ἐξηγεῖαϑ· κ) ϑεὸ πάντων μὲ καϑαρὰς φυλάτειν χεῖρ τε κ) ἡμῶν κ) τῷ νόμῳ τὰς χέρας, (ὑπὸ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ὁρκοις, ὑφ' οἷς τοὺς ἄλλους ὀρχοὺς, κ) τούτῳ εἶναι βουλόμεϑα) ἔπειϑε κομιζεσθαι μ' τ' συμβόλων κ) τὰ βασιλικὰ παραγγέλματα, ἅπερ οἱ μὲ ϑεὸ ἡμῶν νομοθέται, κ) τὸ παλαιὸν τ' πολιτείας ἤπίσαρ σχῆμα· ἡμεῖς δὲ κ) σκλεπλοιπότα πάλιν ἀνεκτησάμεϑα, κ) εἰς πολιτείαν κατηγάγομεν, ὥστε κ) τούτοις σύντυχάνειν ἀεὶ, κ) τὰς ἡμετέρας φυλάτειν κελεύσεις. εἰ γὰρ δὴ τούτοις καϑικνεῖσϑαι, ϑὸν ἔσι ὅπως μὴ πάντα καλῶς ἀπαντήσειν αὐτῇ, κ) μ' τ' νόμων ϑεὸς δικαίαν κ) δικαίαν ῥαστώνην ἀφίκοιτο.

ΚΕΦ. β'.

ΠΡῶτον μὲ ἐν αὐτῇ στάδιμμα γλύπτειν (καϑάπ' εἰπόντες ἔρϑημεν) ἡ τ' δημοσίων εἰσπράξις, τοῖς μὲ δύγνωμοι φιλάϑρωπος π κ) πυλεμικὴ γνωμὴ,

γενομένη, τοῖς ἢ ἀγνωμονεστέροις σφοδρόν τι καὶ ἀνήνυτον. ἔπειτα ἐπιμελήσεσθαι καὶ δημοσίας καὶ τῆς σύμπασι τοῖς τόποις· καὶ μὴ ἐξὸν μήτε τοὺς ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐκδεδωκέναι μήτε βοσκήσεις, μήτε τὰς ἄλλας μήτε τὰ ὕδατα πρόφασιν ἀνεμένους τὴν πυλαιότητα, ταῦτα εἰς μηνίαν τε καὶ φόρους τρέπειν. Ἐξὴ ἢ ὑπακούοντας αὐτῇ καὶ στρατιώτας, καὶ τὰ θεῖα ἡμῶν παραγγέλματα (καὶ γὰρ δὴ καὶ τῆδε ἐκθέν ἐστι λαβεῖν) ἐδενός τε ἀμελοῦντας παντελῶς τῶν δεόντων. καταπέμπομεν γὰρ τὸν ἐν Πόντῳ ἡμῖν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοῖς αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς ταύτης πάντως ἐκδιδάζομεν ἰσχύειν. καὶ ἔσται καὶ αὐτὸς τῶν ἐπισήμων. ὁμοίως ἢ καὶ τὰ τῶν τῆδε τῶν ἐκκλήτων καὶ τὰ ἄλλων αὖ τῶν διοικησάντων. καὶ ἐδὲ μικρὸν τὰ παραμυθίας τῆς ἔμπροσθεν ἡμῖν ἐσόμενα μόνης· βουλόμεθα γὰρ αὐτὸν σωφρόνως στρατεύσασθαι, ὃς ἐξ ἐλαίου ἀναστὰς, γέγονεν αὐτῆς οἰκιστής· ὡσαύτως τὸ Οὐεσπασιανοῦ, ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῆς αὐτοκρατόρων δοξοκοπώτατος, ὁ Τίτου πατὴρ ἢ τῆς δυσεβοῦς μνήμης (ὅσῳ αὐτῷ καὶ μόνον ἤρκει πρὸς ἅπασαν δοξολογίαν) εἰς τὸν τῶν Καισαρέων αὐτῶν ἀνόμασε σεβασμιώτατον, (σεβαστὸν Στρατῶνος πύργον καλοῦσιν) τοῦτον αὐτῷ χαριζόμενος τῷ τιμῶντι, διότι καὶ αὐτῷ ἐπὶ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς νίκαις εἰς αὐτοκράτορας ἀνεγράφη. §. α'. Ὁρῶμεν ἢ αὐτῶν χώρας ἀρχαίων μεγάλης τε καὶ ἀνομασμένης, καὶ αἰσθανόμενοι ὅτι μάλιστα πλείστων τὴν καθ' ἡμᾶς παρεχομένων πολιτείας, φόρων τε μεγέθει καὶ δύναμισωνίᾳ ὑπερβολῇ, καὶ παρεχομένων πόλεις σεμνάς, καὶ πολίτας σωτηρίαν ἀγαθὸς καὶ λόγων μέσους καὶ ἐν ἱερεῦσιν εὐδοκιμοῦντας· καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον, ὅτι δὴ καὶ αὐτῶν ὁ δι' ἡμᾶς δημιουργὸς, ὁ θεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δι' ἡμᾶς λόγος, καὶ δι' ἡμᾶς πάντας ἀνθρώπων σωτηρία γλυκεῖα, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ ἠξίωσεν οἰκειώσασθαι τὰ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. γ'.

Ταῦτα καὶ ἡμῖν νενομοθετῆσθαι καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν τῶν Ἀραβίων χώραν ἀρχῆς. πιστεύομεν ἢ καὶ βεβαίως ἡδὲ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐπισώσει ὡς τὰ κάλλιστα. εἰ μὲν οὖν ἐφειστήκειμεν χρημάτων, ἀλλ' οὐ ζητοῦμεν αὐτῶν τὰς σπήσεις, ἀλλ' ἐν ἴσμεν ὡς καὶ ὁ ταύτῃ ἔχων τὴν ἀρχὴν ἀσφαλῆ ποιήσει φανερῶς αὐτοῖς τὰς ἀληθεῖς τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξεις, ὡς μὴ ζημίαν ὑπενδύειν, ἀλλὰ δίκαιον κέρδος τῷ δημοσίῳ ὠφελεμένῳ. Ἐκεῖνο μέντοι γινώσκειν τε καὶ κρατεῖν βουλόμεθα, τὸ τὰς σπήσεις ἢ αὐξηθείσας ὅσῃ οἰκείων αὐτῶν κομίζεσθαι, ὁπόσον ἂν ὁ τῆς ἐπιτροπῆς ἡγεμὼν ὑπάρξειε. σαφὲς δηλον ὧν ὡς ἐὰν μὴ τοσαύτης ἀδρανείας ὠφελῆ τοῖς προσήκουσιν, ὡς μηδὲ τὰς οἰκείας σπήσεις ἀπαιτεῖν ἰσχύειν· εἰδὼς ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξει, ποινὴν quinque χρυσίου λιτρῶν ζημιωθήσεται. Dat. VI. Kal. Jun. *Constantinop.* DN. BELIS. V. C CONS.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ ἢ ἀνθυπάτου Παλαισίνης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἱερᾶς πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος, καὶ πατρικίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν καὶ ἄλλας ἐθνῶν ἡγεμονίας μείζους καθεστήκειμεν, χθαμαλάς τε ὡσαύτως ὄντας, καὶ πρώτην ἐδὲ ὅπου τῆς ἐρρωμενεστέρων δυναμένας καὶ τοῦτο μὲν spectabilias κατεστήκειμεν, τοῦτο ἢ αὐτοῖς νυξήσαμεν τὰς σπήσεις, παρέδρους τε καὶ τάξει. καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐφιλοδιμησάμεθα, ἐφέστων τε ἀκούειν δεδώκαμεν· καὶ τὰς μὲν τοῖς τῆς ἀνθυπάτων ἐπεκθησήσαμεν πημοῖς, τὰς ἢ τῆς καθεμένων κομητῶν, καὶ ἑτέρας πραιτώρων, καὶ μᾶλλον ἀλλας· καὶ ἀεί τι προσεξευρίσκοντες λαμπρὸν, τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ νέον δεδώκαμεν αὔξειν. Εἰς νῦν ἢ ἡμῖν ἦλθε καὶ ἡ Καισαρέων μητρόπολις ἡ Παλαισίνης ἡγεμὼν τῆς προότης, ὧν ἐχεῖ καὶ προῆς ἄλλων μείζονα ἀπολαύσαι τιμῆς, διότι καὶ προείλου ἀνθυπατεύων αὐτῷ εἶχε. καὶ ἐφεστήκει τῇ αὐτῇ τοιαύτῃ τις ἀρχή· καὶ ὃν τερμοτέρας εἰς ἐλάττω μετέβαλε, μιᾶς μόνου ἐμπροσθεν τῆς ὅλης ὅσης Παλαισίνης, εἰς τρεῖς ἢ διαιρεθείσης μοίρας· καὶ ἔτι τῆς ἀνθυπατείας αὐτῆς μενεάσης, ἀλλ' εἰς ἀρχὰς τοσούτων δὴ τῶν ὁρίνασίαν καλουμένων καπενεχθείσης καίτοιγε ἀρχεία τέ ἐστι, καὶ ἀεὶ σεμνή· λοιπὰ τε αὐτῶν στρατῶν ἱδρύσαντο πρῶτος, ὃς ἐξ ἐλαίου ἀναστὰς, γέγονεν αὐτῆς οἰκιστής· λοιπὰ τὸ Οὐεσπασιανοῦ, ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῆς αὐτοκρατόρων δοξοκοπώτατος, ὁ Τίτου πατὴρ ἢ τῆς δυσεβοῦς μνήμης (ὅσῳ αὐτῷ καὶ μόνον ἤρκει πρὸς ἅπασαν δοξολογίαν) εἰς τὸν τῶν Καισαρέων αὐτῶν ἀνόμασε σεβασμιώτατον, (σεβαστὸν Στρατῶνος πύργον καλοῦσιν) τοῦτον αὐτῷ χαριζόμενος τῷ τιμῶντι, διότι καὶ αὐτῷ ἐπὶ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς νίκαις εἰς αὐτοκράτορας ἀνεγράφη. §. α'. Ὁρῶμεν ἢ αὐτῶν χώρας ἀρχαίων μεγάλης τε καὶ ἀνομασμένης, καὶ αἰσθανόμενοι ὅτι μάλιστα πλείστων τὴν καθ' ἡμᾶς παρεχομένων πολιτείας, φόρων τε μεγέθει καὶ δύναμισωνίᾳ ὑπερβολῇ, καὶ παρεχομένων πόλεις σεμνάς, καὶ πολίτας σωτηρίαν ἀγαθὸς καὶ λόγων μέσους καὶ ἐν ἱερεῦσιν εὐδοκιμοῦντας· καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον, ὅτι δὴ καὶ αὐτῶν ὁ δι' ἡμᾶς δημιουργὸς, ὁ θεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δι' ἡμᾶς λόγος, καὶ δι' ἡμᾶς πάντας ἀνθρώπων σωτηρία γλυκεῖα, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ ἠξίωσεν οἰκειώσασθαι τὰ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. α'.

Ταύτῃ τοίνυν πῶς οὐκ ἂν τιμήσαιμεν, καὶ ἐπαναξαίμεν αὐτῷ πρὸς τὸ τῆς ἀνθυπατείας αὐτῆς ἀξίωμα· καὶ δώσομεν τῷ τῶν ἀρχῶν ἔχοντι τούτῳ, ἀνθυπάτῳ τε εἶναι καὶ καλεῖσθαι; ὅπερ προσπέμπομεν ἀφ' ἡδὲ ἢ θείᾳ πραγματικῇ τύπῳ. Καλεῖσθαι ἢ αὐτὸν καὶ ἰδικῷ βουλόμεθα Καισαρέων νόμῳ. ἀνθυπατὸν τε ἀπεκαλέσαμεν τῷ τῶν ἀρχῶν ἔχοντι, καὶ δίδομεν αὐτῷ τοῖς τοῖς πρώτοις ἐκλαφεῖς, καὶ ἔχειν ἅπαντα ὁπόσα ἴδια τοιαύτης ἐστὶν ἀρχῆς· ἀκούειν τε τῶν ἐφεσίμων δικῶν ἄχρι decem librarum auri, ἐξ ἑκατέρας Παλαισίνης εἰς αὐτὸν φερομένων. ἰκανὰν τε τῷ παντὶ καθεστάναι, ὥστε καὶ τοὺς ἡμετέρους πρεσβεύσεις δυνάσθαι καὶ ἐρρωμενέστερον σπουδεῖν. Χρησέτω ἢ καὶ τῇ σεμνῇ καὶ ἀρχαίᾳ τῆς ἔτους (φαμὲν ἢ τῇ πρώτῃ πορφύρᾳ στολῇ) ἐν τοῖς ἱεροτελείας αὐτῷ πρώτοις ἐμφανέσι. καὶ ἐγκαλλωπιζέσθω τοσούτῳ πρώτοις τιμῇ· καὶ πολεμῶν ἐξαρχέτω, στρατιωτῶν τε τοσούτων· καὶ πᾶν εἴ τι συμφέρον ἐστὶ καὶ τῷ δημοσίῳ καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι, πραττέτω. κῦρος στήσεων ἢ πρόσωπον viginti duas libras auri αὐτῷ δίδομεν, ὥστε εἰς ἑαυτὸν τε καὶ τὰ αὐτοῦ πάρεδρον καὶ τῷ πειθομένῳ αὐτῷ πρώτῳ πάντα διελεῖν, καθ' ὃν ἂν αὐτὸς βουληθείη τρόπον. καὶ πάντα εἰς ἡμᾶς μόνους, ὥστε ὁπ θείᾳ πραγματικῇ τύπῳ καὶ τῷ ἐπὶ τούτοις ἀφαίρεσιν ἡμᾶς ἐπικυρῶσαι. ἐδὲ γὰρ ὑπομένομεν αὐτὸν τε καὶ τὰ πάρεδρον ἐπὶ τῷ πολλαπλασίαν δύτέλειαν τῆς στήσεων ὁρῶντες ἡμιζομένας· ἐδὲ τῷ αὐτῷ τάξει παντελῶς ἀδοήθητον ἔσαν, καίτοιγε ἐπὶ τοσούτοις εἰσφοραῖς κάμνουσίν τε καὶ κινδυνεύουσιν, ὥστε αὐτῷ δυσεικῶς τε ὑπάρχειν αὐτῷ, καὶ τὰς δημοσίας εἰσπράττειν φόρους, καὶ ἀπέχεσθαι ληπμάτων ἀδίκων.

ΚΕΦ. β'.

Ἐπιγινώσκει δὲ ἐδὲ ὅπου τοῖς πολιτικοῖς αἰτίαις, καὶ τοῖς τῆς δημοσίων φόρων εἰσπράξεσιν ὁ καιρὸς ἀφέλεσθαι τῆς τόπων δοξῆς, ἀλλ' αὐτὸς

indevotis vero vehementem & severum. Deinde curam geret etiam reipublicæ, & ut recte in ea atque ordine omnia fiant, neve tumultibus & ne seditionibus dediti sint vel Bostreni[1], vel alii, & quæ à vetustate permissa sunt ad delectationem, ea convertant in furorem & cædes. Habebit item secundum mandata nostra dicto suo audientes milites (liquidem & hoc inde licebit desumere) neque ullam omnino rem negliget quæ commoditatem aliquam in se habeat. Quemadmodum enim in Ponto[2] cum Moderatore egimus, ita & ipsum per eadem ejus magistratus vestigia ingredi facimus. Eritque & ipse spectabilis, & consimiliter cum alia multa, tum etiam ea quæ appellationes concernunt, administrabit. Sed neque ad modum prioris, duntaxat solatii resistemus. Volumus enim, ut ipse quidem per causam annonarum & reliqui solatii percipiat quindecim auri libras, adsessor vero ejus magistratus duas libras, & cohors ejus novem auri libras habeat. Et quamquam (ut diximus) ex Imperialibus mandatis jam etiam militibus præsit: erit tamen vobis curæ, ut nonnullos illic stativa agentes militares numeros & ei subdamus qui in hos magistratum gerit, ut illi soli obediant, ejusque formulis ac præscriptis cedant & obtemperent. Non igitur communionem omnino habebit aliquam spectabilis Dux, neque cum militibus quos expresse huic assignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent: neque si paganorum aliquis in jus producatur. Nullum denique habeat cum paganicis causis commercium; quandoquidem magnum[3] in medio intervallum est inter civilem & militarem administrationem: discernuntorque ea inter se, quemadmodum patres nostri in republica ista ordinarunt & instituerunt, scituro spectabili duce, quod si rebus se civilibus immittere ausit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus privatum aget, & hujus magistratus imperio subditus erit.

CAP. III.

Atque hæc nobis item de magistratu regionis Arabicæ sancita sunto. Persuasum enim habemus voluntate Dei, quod ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim neque pecuniis pepercimus, & annonas illi auximus, inde adeo certo scimus, quod & is qui hunc magistratum gerit, talem se circa vere publicorum tributorum exactiones præbere studebit, ut non damnum exinde, sed justum lucrum fisco adducat. Illud sane fieri obtinereque volumus, ut spectabilis dux inde annonas suas percipiat, unde provinciæ præses jusserit, cum manifestarium sit, non cum tanta eum ignavia his rebus admoturum animum, ut suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quod si quis hæc contra fecerit, quindecim librarum auri pœna mulctabitur. Datum VI. Kalend. Jun. CP. DN. BELIS. V. C. CONS.[4]

TIT. IV.

DE PROCONSULE PALÆSTINÆ.[5]

NOVELLA CONSTIT. CIII.

Scripta Joanni gloriosiss sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

Jam quidem & alios gentium præsidatus majores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constituimus, quam etiam annonas ipsis, adsessoribusque & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benigne illis elargiti sumus, ut item de appellationibus cognoscerent, præbuimus, aliorique honore proconsulum exornavimus, alios (ut appellant) comitum, alios prætorum, alios denique moderatorum: & semper præclaro aliquo adinveniendo, novum veluti florem nostræ addimus reipublicæ. Venit autem nobis in mentem & metropolis[6] Cæsarea, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod & quondam proconsul ipsam tenuit, & præfectus illi talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit: nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres divisa partes, & neque proconsulatum retinente, sed ad magistratum hunc (ut appellant) ordinarium delata. Quanquam sane & vetusta urbs sit, & semper ampli nominis fuerit, tam cum Strato[7] primus eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor extitit: quam quum divæ memoriæ Vespasianus[8] celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea *Stratonis Turris* vocaretur: hoc illi honore impenso, eo quod in ea post[10] Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset. §. 1. Cernimus autem, quod & magnæ admirandæque regionis imperium habeat ea provincia, & quam maximam reipublicæ nostræ gratiam & sensum exhibeat, tam tributorum magnitudine, quam devotionis experantia, præbeatque ampli[11] nominis civitates, ac bonos cives enutriat, & omni doctrinarum genere refertos, neque non inter sacerdotes celebres, & (quod omnium maximum est) quia universi conditor dominus noster Jesus Christus[12], verbum illud Dei, & totius humani generis salus, in ea[13] comparuerit, dignatusque sit assumere nostra.

CAP. I.

Hanc igitur quomodo non honore afficiemus, & provehamus ad formam proconsularem, concedamusque illi qui in ea defungitur magistratu, ut proconsul pariter sit & vocetur? id quod facimus per hanc pragmaticam formam. Appellati autem eam volumus & Cæsariensium[14] privilegium. Et qui eum magistratum gerit, proconsulem[15] efficimus: præbemusque ei, ut inter spectabiles adscribatur: & omnia habeat quæ ejusmodi magistratus sunt propria: audiat etiam provocatione suspensas lites usque ad decem auri libras, quæ ex utraque ad ipsum Palæstina devolvuntur: valeatque omnino tales existere, ut jussiones nostras præclarius & majoribus cum viribus queat ad effectum deducere. Utetur autem & veneranda illa atque antiqua Venera[16], (de purpurea plane stola loquimur) in[17] sacris eam mensium festis induens, venustumque se præbeto tanto redimitus honore, & multis imperato militibus ac tantis: & quicquid denique vel publico, vel nostris utile est subjectis, facito. Cæterum per occasionem annonarum[18] præbemus illi viginti[19] libras auri, quas tam inter se, quam adsessorem suum & obtemperantem sibi cohortem dividat, quo ipse voluerit modo, per suggestionem nos de iis certiores reddens, ut sacra pragmatica forma eam divisionem corroboremus. Neque enim sustinuerimus videre, aut ut ipse adsessorque ejus sub pristina tenuitate annonas percipiant, aut ut cohortem ejus, quanquam circa tot tributorum illationes laborantem periclitantemque, omni destitutam auxilio non sublevemus, quo majore cum benevolentia, & illi appareant, & publica tributa exigant, & injustis rapinis abstineant.

CAP. II.

Insuper nullam omnino cum civilibus causis publicorumque tributorum profligationibus communionem habebit pro tempore spectabilis

1 Bostra civitas Arabiæ, de qua alias dixi. Ammianus 14. præcipuas Arabiæ civitates facit Bostram, Gezazam atque Philadelphiam.

2 Seu Helenoponto.

3 Magnum intervallum est inter civilem & militarem administrationem.

4 Id est, anno 535.

5 VI. *Eclog.* 16. *de off. proconsul.* Palæstinæ, *Jul. const.* 96.

quam Pompejus Judæis domitis & Hierosolymis captis in provinciæ speciem rectori delata jurisdictione firmavit. *Ammian.* 14. Eadem terra Chanaam Scripturis cognita.

6 Cæsarea, metropolis Palæstinæ primæ, colonia Vespasiani, *l.* 1. §. 6. *l. ult.* §. 7. *ff. de censibus.* a qua Cæsariensis advocatio, *l. ult Cod. de patr.* id est Palatina. *l. pen. Cod. de fidejuss.* Cæsarienses quondam supra 20000. Judæorum apud se habitantium una die trucidarunt.

2. *Joseph.* 19.

7 Strato fundator Cæsareæ.

8 Id tamen communiter ab omnibus historicis tribuitur Herodi regi Judææ qui in honorem Augusti Cæsaream nuncupavit, *Ammian. lib.* 14. *Joseph.* 19. *Antiquit.* 7.

9 Turris Stratonis, Cæsarea: *Ptolomæus.* Hieronymus refert vocatam etiam fuisse Acaron.

10 Vid. Ammianum, *d. loco.*

11 Et quasi ad perpendiculum æmulas, ita ut nulla alii cedat. Præter Cæsaream autem enumerat Eleutheropolim, Nicopolim, Ascalonem, Gazam. Ammianus *d. loco.*

12 Ejusque Apostoli & quidem Cæsareæ fit mentio *Act.* 8. *Act.* 9. 11. 18. 21.

13 Id est, Palæstina, quæ terra Chanaam, *ut dixi*, eam occuparunt Israëlitæ, annis 1399. ante Christi adventum: ante Titi tempora 1469. In eadem Palæstina, fuit Judæa, cujus metropolis Hierosolymæ, fuerunt etiam, Galilæa, Samaria, præsentia Christi illustratæ.

14 Cæsariensium privilegium, id est, forma pragmatica ad Cæsarienses.

15 Proconsul Palæstinæ.

16 Ἀρχαίᾳ τιθέννῃ. *Scr.* induatur tebennium *Jul. hic.* τιθέννῳ (cujus fit etiam mentio à Plutarcho est trabea Romuli, Polluci & Themistio τέμνῳ, cujus inventor Timenus Arcas. Stola proconsularis *Novell.* 31. Eunapius τὸν περὶ πόρφυρον ἐσθῆτα τιθέννην Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Dionysius Halicarnas. 6. τιθέννας τὰς καλουμένας παλέας. Polyb. 10. λάμπραν τιθέννην, λάμπραν ἐσθῆτα. vide *Cujac. hic.*

17 Ἐν τοῖς ἱερομηνίοις. Hesychio, ἱερομηνία est ἑορτάσιμος ἡμέρα: Eidem ἱερὰ, ἑορτὰ κατὰ μῆνα. Glossis ἱερομηνία sacri mensis.

18 Annonæ proconsularis Palæstinæ.

19 Id est, 712. aureos.

Source : BIU Cujas

1 Objecta Proconſulis Palæſtinæ.
2 Præſumitur diligens in aliqua re futurus, qui ſemel in ea diligens fuerit.
3 Regiones ſeditionibus obnoxiæ propter diverſitatem religionum, adde *Nov.* 17. *c.* 11. *Edictum* 2. *Juſtin.* 4 *Nov.* 8. *c.* 15. §. 7.
5 Dux militum Palæſtinæ diſtinctus à proconſule Palæſtinæ.
6 Duo ſolent præcipue commendari præſidibus provinciarum, quies regionis *cap.* 2. & tributorum exactio, *ut hic.*
7 Palæſtinæ duæ, Prima & ſecunda, *Nov.* 8. *c.* 14. §. 6. & 7. quin & tertia *d. Nov.* 8. *c.* 14. §. 38.

8 VI. *Eclog.* 12. De officio quæſtoris, *Jul. conſtit.* 97. adde *Nov.* 75. *T. cod.* quæ eſt de appellationibus Siciliæ.
9 Comes patrimonii Italiæ, Comes largitionum Italicarum.
10 *Jul. hic.* vid. *Novell.* 75. alii legunt, primorum.
11 II. *Cod.* III. *Jul. conſt.* 98. adde *Nov. Leon.* 94. Goth. Intellectum hujus Novell. vid. apud Joann. Zang. *de Except. part.* 2. *c.* 1. *n.* 166. ANS.
12 Conſul à conſulendo dictus. Hinc illud, Conſul fiat qui recte conſulet.
13 Ob tyrannidem Tarquinii.
14 Sed tamen poſt reges exactos, *l.* 2. §. *exactis* 16. *ff. de orig. jur. Liv.* 1. *& alii.* ut mirum mihi videatur, quod Harm. *lib.* 1. *tit.* 1 §. 1. ſcripſerit, Romæ initio non fuiſſe dominationem regiam, ſed per conſules, coſque binos & annuos Rempubl. fuiſſe adminiſtratam, verum, ut opinor, ſatis illo loco oſtendi, Harmenopulum in hiſtoria lapſum vel corruptum eſſe.
‡ Γράφε ἐν παλ. ἀντίγρ. κατὰ τὸν τόπον, ζητεῖ ταύτην ἐς τὸ κατὰ στιχῶν.
15 Id ita ne intelligas, quaſi conſules tantum electi fuerint cum bellum futurum eſſet: ne rurſus intelligas, bella ſolis à conſulibus geſta. Nam eo fine plerunque dictator creabatur, *l.* 2. §. 18. *ff. de origine jur.* §. 6. *Inſt. de jure naturali l.* 1. §. 7. *C. de veteri jure.* ſed quod conſularis poteſtas adverſus tyrannidem Regum ſit inventa, & videtur Juſtinianus *hoſtium* vocabulo, Reges tyrannos intelligere. De conſulum poteſtate, vid. *l.* 2. §. 16. *ff. de origine juris. Cic.* 3. *de legib.*
16 Duodecim. *Gallicarn.* 4.
17 Lex Regia, quæ principi & in principem jus omne ſuum tranſtulit, *l.* 2. *ff. de conſtit. princip.*
18 *Nov.* 47. *l.* 2. §. 11. *ff. de orig. jur. Ammian. lib.* 14.
19 Princeps jus belli & pacis habet
20 *l.* 2. *C. de conſulibus & non ſpargend. ab his pecun.*
21 Virtus eſt, medium vitiorum utrinque reductum, *Horat.* 1. *Epiſt.* 18.
22 Ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον, In mediocritate optimum conſiſtit.

bilis eorum locorum Dux: ſed ipſe omnes [1] publicas privataſque cauſas (prout dictum eſt) diſceptabit, & maxime omnium providebit, ut publica tributa ſine retardatione detrimentoque inferantur, & puris ipſe ut atur manibus. Qua quidem re diligenter obſervata, cum & ſpectabilis vir Stephanus, qui nunc primus in ea verſatur, magnam laudem conſecutus ſit: prorſus in eam opinionem venimus, ſumpta [2] videlicet ex antecedentibus conjectura, quod rurſus hoc faciet. Maxime omnium vero curam geret, ut quæque ſuo ordine fiant in civitatibus, neque populatis aliquis tumultus excitetur in urbibus. Si quidem & hoc ejus, cum in magiſtratu eſſet, proprium fuit: qui cum provinciam tum ex aliis occaſionibus, tum vero maxime ex diverſitate [3] religionum ſeditionibus laborantem ſuſcepiſſet: evidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberavit: quod ſane nunc illi quoque, ut faciat, injungimus. Et ſi quando res ita ferat, ut etiam in ſecundam [4] Palæſtinam excurrat, & ibi tumultus ſedet, neque committat ut incommode aliquid in illa geratur, & præſertim in illa: quandoquidem & multos illic tumultus exiſtere cernimus, neque leves horum eventus.

Cap. III.

QUod ſi etiam militibus indigeat, qui in provincia ſtationes habent: adjungimus & hos illi ex quo militarium numerorum ſtrenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate urbium, quam conſervanda moderatione in iis qui ruri habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatica forma, quæ ad eam illi rem prius data eſt, nunc quoque rata manente, quæ non vult, ut vel ſpectabilis dux, vel glorioſiſſimus magiſter militum licentiam habeat, militum præſidia quæ apud illum conſtituta ſunt, ab illo abſtrahendi, ne quis exinde in civitatibus oriatur motus ac turba: id quod nunquam eventurum eſt, ſi ille & civilem magiſtratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores rectæ diſciplinæ providentiam accommodet, tam in auxilium paratos habens milites, quam ſi quid indecore vel ab ipſis, vel ab aliis per ipſos geratur corripiens. §. 1. Eruntque omnino inter ſe diſtincti [5] officiis ſpectabilis locorum Dux, & is qui proconſularem gerit magiſtratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac fœderatis, & quicquid omnino in provincia armatæ militiæ adſcriptum eſt, præibit, exceptis his militibus qui proconſuli deputati ſunt: hic vero tam pro civilibus perſonis, quam rebus, & præſidiis militum illi adhærentibus providentiam adhibebit & cuſtodiam. Certe publicorum [6] tributorum nomine, aut per cauſam motæ in populo ſeditionis nemo prorſus à ſpectabilis proconſulis juriſdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet, neque quiſquam ejus reſiſtet formulis ac diſpoſitionibus, aut ullum habebit prætextum vel detraudandi publicum, vel civibus inferendæ injuriæ, publicæ ſeditionis auctor factus: aut etiam utetur vel cinguli, vel dignitatis, vel ſacerdotii, vel cujuſlibet alterius cauſæ prærogativa: ſed eo ſolo ſeipſum noxa liberabit & ſupplicio, ſi nullam noxam contrahat. §. 2. Hæc igitur (ut diximus) & huic magiſtratui concedimus, & conſervare perpetuo per hanc ſacram pragmaticam legem volumus. Sed & ut excellentia tua perpetuo ipſam conſervet, & eo modo particularibus thronorum tuorum diſpoſitionibus ac formulis adſcribat, ſancimus: neque non ut omnes Palæſtini, qui in ſequenti futuri ſunt tempore, cognoſcant, quod denuo proconſulare ipſis jus reſtitutum ſit, ſummuſque in prima [7] Palæſtina magiſtratus proconſul rurſum ſit, ut olim qui liberatus priſtino faſtu, nunc in honore quam qui civitati debeatur, futurus ſit majore, & priore liberata ſupercilio, in majore nunc honore erit, nempe civitati debito.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarantur legem, ea ſtudeto excellentia tua effectui & fini tradere.

Novella 104. *(quæ Latina fuit) epitome partim ex Haloandro, partim ex Juliano.*

Tit. V.

DE PRÆTORE [8] SICILIÆ.

Novella Constit. CIV.

HAbeto Sicilia Prætorem, qui & res civiles tractet, & curam gerat militaris impenſæ. §. 2. Publica tributa Siciliæ non pertinent ad ſolicitudinem prætoris, ſed cenſentur ſub comite patrimonii Italiæ [9]. §. 3. Provocationes à Sicilia in hanc civitatem venientes apud excellentiſſimum Quæſtorem ventilentur. Et ſi defenſorem civitatis vel patrum [10] creandorum decreta opus ſit celebrari, apud eundem illuſtriſſimum virum celebrentur.

Tit. VI.

DE CONSULIBUS. [11]

Novella Constit. CV.

Idem Auguſtus Strategio comiti ſacrarum largitionum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

COnſulatus nomen [12] & cauſa [13] priſcis [14] quidem Romanis adverſus [15] hoſtium adinventum eſt utilitatem: & in decretis quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura, ſortiebantur repente provincias, in quibus Romani bellum habebant: & ſecundum has ſortiebantur faſces [16], ſequens [17] vero tempus in [18] imperatorum piiſſimorum tranſponens bellandi & [19] pacificandi poteſtatem, ad largitatem ſolam cauſam conſulibus mutavit, & hanc temperatam & ordinatam, menſuramque non excedentem, paulatim vero quidam ita ſumptuoſe cauſam aggreſſi ſunt, ut ſuam quidem ederent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exemplum aliud non haberent, non enim ad plurimos venit ſubſtantiæ magnitudo, tranſcendens etiam magnificentiam animæ, non menſura rei, ſed propria magnitudine proveniens. Quia igitur videmus periclitari conſulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad milleſimum prope annum veniens, cum Romanorum republica pullulavit: propterea credimus oportere cauſam comprehendere, & immenſitatem ejus recidentes, ad beneplacitas conſulares ſtatuere expenſas, quatenus continua ſit Romanis, omnibus autem bonis vitis exiſtat acceſſibilis quoſcunque hujuſmodi nos dignos eſſe honore decreverimus. Cuncta ſiquidem perſcrutantes, perſpeximus quantum eſſe conveniat quod datur. A Marciano [20] itaque imperatore eximio ſcripta lex eſt, quæ volebat *non ſpargere pecunias conſules*, & ipſa ejus conſtitutionum prima fuit. Igitur & poſt prædictam conſtitutionem, quoniam invenimus quod quidam hanc ſequentes, nihil ſpargere populo paſſi ſunt, alii autem & ultra legem agere hæc petentes: & promerentes quæ petiverunt, deinde ad ſui animi reſpicientes menſuram circa aſperſionem largitatem ultra terminum celebraverunt: quidam vero medium [21] bene eligentes mediocribus pro pluribus contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod [22] medium eſt, optimum viſum eſt eſſe, tanquam ex utroque ſummis periclitantibus, mox ad immenſitatem procedere: propterea exiſtimavimus & nos de hoc definire quod decet: ut nihil nec immenſum nec inordinatum ſit, neque noſtrorum temporum indignum.

πᾶσιν ἰδιωτικῶ τε καὶ δημοσίων, καὶ τὸ ῥηθὲν, αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι. καὶ μάλιστα πάντων προνοήσῃ τὰ τε ἀναλίπτως τὰ δημοσίων εἰσκομιδῆς, καὶ ἵνα καθαραῖς χερσὶν ἁπάσῃ τοῖς χρεῖ, (τοῦτο ὅπως καὶ Στέφανος ὁ θεοσέβεστος, ὃν καὶ αὐτὸς ἐπ' αὐτῇ ἐψηφισάμην, ἤδη τε φυλάξας ἱκανῶς ἐπιδεδειγμένον, καὶ αὖθις ὅτι τὰ πρᾶξει, ἀφ' ἧς ἤδη φθασάντων πεπείσμεθα) μάλιστα δὲ πάντων φροντιεῖ τὰ τῶν πόλεων δύπαξιας, καὶ ἵνα μηδένα εἶναι ταῖς πόλεσι δημοκῶν θορύβων. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο αὐτὸ τὰ ἀρχῆς ἴδιον, ὃς δὴ ὠφελακῶν ἐπιμέλεσθαι τῶν χώρων ἔκ τε προφάσεων ἑτέρων, καὶ μάλιστα ὅτι δὴ διαφορὰ τῶν ἱρηκόμενον, εἰρωνικῶν τε ἀπέδειξε καὶ πίστις ἀπήλαξε πεφυκῶς. ὁ δὴ καὶ αὐτὸς αὐτὸ ποιεῖν ἐπιτρέπομεν, καὶ εἰ ποτε τοιοῦτό τι γένοιτο, καὶ τῶν δούτεραν τε ἐπιφοιτᾶν Παλαιστίνων, καὶ κρᾶτιστον τὸ παρόντον, καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδ' ὁπῶν πρόπεσθαι καθ' ἑκάστων δύσκολον· καὶ μάλιστα δὴ καθ' ἑκάστων, ἐπειδήπερ ὁρῶμεν πολλὰς ἐκεῖσε φυομένας θορύβους, καὶ ἐ μικρὰ τάπτα ἀποτελέσμασθαι καθιστῶντα.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΙ δὲ θεμιτὸν καὶ τραλλιανῶν τῶν ἐγκαθημένων τῇ χώρᾳ, καὶ τούτους αὖτε παρέξομεν ἐξ ὧν ἂν ἡμεῖς σταθίδιμεν χρυσοδότε τραλλιανικὰ καλάλογα, ὡς τε τῶν τῶν πόλεων δύκρισιν, καὶ δύπαξιαν τῶν τῆς ἀρχῆς οἰκούντων, ὡς τε τῶν τῶν δημοσίων ἐλαττοῦσιν. ἔστ δεῖς πραγματικῶν τύπων ἐπὶ τούτοις αὖτε δεδομένα πρόσθεν, κυρίας καὶ νῦν μένοντα· ὃς ἐ βούλεται ἐδὲ τὰ βελτίονα δέκα, ἐδὲ τὰ σύνδρομον τραπεζῆν ἄδειαν ἔχειν ἀφίλκειν τοῖς καθεσεδρεύουσι αὖτε τραλλιάνοις. ἵνα μή τις σύντεθεν χρόνου ταῖς πόλεσι τοραχῆ. τοῦτο ὅπως δὴ ἂν ποτε πραχθῆσε), δεσπόζοντα ἰῶ αὐτὸ τῶν πολιτικῶν δρόμων, σφενδόντα ἢ κὴ τὰ τῶν δημοσίων ὑποτελῶν δύπαξιας, τύπῳ τε καὶ τῶν τραλλιανῶν ἔχοντα συμμαχίαν, καὶ τὸ ἀκόσμιον ἔν τε αὐτοῖς πῖς τραπάτους ἔν τε τοῖς ἄλλοις δι' ἐκείνων παιδεύοντα. §. α'. Ἐσαν ἢ ἀφικελμένοι τοῖς ὅλοις ὅ, τε καθολεπτὰ τὰ τύπων δόξ κὴ ὁ τῶν ἀνθυπάτων ἔχων ἀρχῶν· κὴ ὁ μὲ ἡγήσε) τραλλιανῶν τε κὴ λιμιτανέων κὴ φοιδεράτων, κὴ εἴ τι κῆ τῶν χώρων ὁπλίκιον ὅλως ἐσί, τοῦτο τὰ ἀφωρισμένων τῷ ἀνθυπάτῳ τραλλιανῶν· ὁ ἢ τῶν ὑπὲρ τὰ πολιτικῶν καθαπάντων τε κὴ πραγμάτων κὴ καθεσεδρεύοντων αὖτε τραλλιανῶν ἔξῃ καθόσιόν τε κὴ φυλακῶν. δημοσίων μήτε φόρων ἕνεκεν ἢ τάσεως δημοκῆς ἀδεὶς ἐξαιρεθήσε) παντελῶς τὰ δὲ βλέπειν ἀνθυπάτε δικαιοδοσίας, ἀλλὰ πάντων ἀρξῇ, πεῖσαι ἐπιτρέψῃ. καὶ ἀδεὶς ἀντιστήσε) τοῖς ἀφηγουμένοις τοῖς αὐτῷ. ὀδὲ ἔξῃ καθάπασιν ἀδείαν ἢ τὸ δημόσιον ἀπορεῖν, ἢ τὰς πολίτας ἀδικεῖν, δημοσίας τάσεως ἐξάρχειν. ἀδὲ ἐξέσε) ἔτε ζώνης, ἔτε ἀξίας, ἔτε ἱερωσύνης, ἔτε ἑτέρας τινὸς αἰτίας καθόλου· ἀλλ' ἑκάστου ἐξαρπάσῃ μόνον τὰ δίκαιων τῷ ἀνθυπάτῳ εἶναι.

§. β'. Ταῦτα τοίνυν δίδομεν καὶ τούτῃ (καθάπερ εἰρήκαμεν) τῇ ἀρχῇ, καὶ φυλάττειν δικαίως ἀφ' ἧς δὲ θεῖα πραγματικὰ βουλόμεθα νόμος. καὶ τῷ σῷ ἢ ὑπερέχῃ φυλάττειν αὐτῷ δικαίως ἐπιτρέπομεν· καὶ κῆ τοῦτον ἐγγράφειν τὸ τρόπον ταῖς μεγάλαις ἀφιπτώσεσι τὰ θείων τῶν. καὶ γινώσκειν ἁπάντως εἰς τὰ ἑφεῖς χρόνου Παλαιστίνης, ὅτι πάλιν αὐτοῖς τὸ ἀνθυπατείας ἀποδίδοται δίκαιον, καὶ ὁ τὰ σωτὴς Παλαιστίνης ἐξάρχων, ἀνθύπατος ἐστὶ αὐτοῖς ὡς σωτὴρ· καὶ τὰ ἐμπροσθεν ἀπήλαγμὸν ὀφρύος, νῦν ἐπὶ μείζονα ἕξῃ πρὸς ὀφειλομένῃ τῇ πόλῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἧς δὲ θεῖα πραγματικὰ καὶ ἰδικὰ δηλούμενα νόμος, ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ περὶ πάντων ἀφιδρύσῃ ἀσφάλειαν. Dat. Kal. Junii Conſtantinop. DN. JUSTIN. PP. Auguſt. BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ.‡

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.

* * *

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΑΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Ἐγράφη Στρατηγίῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων largitionum, ὑπὲρ ὑπάτων, καὶ παλεκίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τῆς ὑπατείας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα τοῖς μὲ πάλαι Ρωμαίοις ἀφ' τῶν τῶν πολέμων ἐπενόηθη χρείαν, καὶ ταῖς ψήφοις ἃς αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τὸ κοινὸν ἐδίδα τῆς πολιτείας ἀρχῆμα· (διελαύνων γὰρ δίβυς τὰς ἐπαρχίας ἐν αἷς Ρωμαίοις πόλεμος ἦν, καὶ καθ' αὐτὰς ὑπληρώνῳ τὰς ῥάβδους) ὕστερον ἢ ὁ χρόνος εἰς τὰς δυσπειστάτας αὐτοκράτορας μεταπεσὼν τῶν δὲ πολεμεῖν τε καὶ εἰρήνην ἄγειν ἐξουσίαν, εἰς φιλοτιμίαν μόνον τὸ πρᾶγμα τοῖς ὑπάτοις μετέσησε, καὶ ταύτην σώφρονα καὶ πεπαγμένην, καὶ τὸ μέτρον οὐκ ὑπερβαίνουσαν. καὶ μικρὰν δὲ πινες ἔτι διαγιλῶς τῷ πράγματι προσέσχηκαν, ὥστε τῶν ἑαυτῶν μὴ ὑπείκαζε μεγαλοφροσύνην. ἐ μὴν ἀγνοεῖν ὅτι παράδειγμα ἕτερον ἐχ ἕξουσιν. ἐ γὰρ εἰς πολλὰς συνέρχῃ) θέσεσίας τὶ μέγεθος ὑπερβάλλον, καὶ φιλοτιμία ψυχῆς, ἐ τῷ μέτρῳ δὲ πράγματος, τῷ ἢ οἰκείᾳ συμπαραγινομένη μεγέθει. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁρῶμεν κινδυνεύον ἀφιστεῖν τὸ τῶν ὑπάτων ὄνομα, ὥσῳ ὀκ χρόνων ὕστερον μακρῶν κὴ εἰς χιλιοστὸν σωζηλὸς ἔτος ἐλθόν, τῇ τῶν Ρωμαίων σωήκμαζε πολιτείᾳ ἀφ' τῶν αἰθημένων χρῄων τὸ πρᾶγμα περιελεῖλαι, καὶ τῷ ἀμελείαν τούτῳ περιενέγκαντες, εἰς δυσωσπᾶν τῶν ὑπατικῶν περιστέλλαν δαπανῶν· ὅπως ἂν διλωσκῆς μένοι Ρωμαίοις, ἅπασι ἢ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ὑπάρχῃ βατὴ, ἐς τὰ τοιούτης ἡμεῖς ἀξίως εἶναι τιμῆς ἐσκέναμεν. καὶ δὴ πάντα ἀναδυκπέμψαι, σωειδόμεν ὁπόσον εἶναι πρόσηκε τὸ διδόμενον. Μαρκιανῷ μὲ ἐν τῷ τῶν αὐτοκρατόρων ἀείσῃ γράφαπ) νόμῳ, ὃς ἠβούλετο μὴ διαρρίπτειν χρήματα τοὺς ὑπατεύοντας· καὶ αὖτη μὲ αὐτὸ τῶν διαπάλαιον πρόσθεν καθίσηκε. τινὲς δὲ καὶ μὴ τῇ εἰρημένῃ διαπαίζειν δύρομεν ὡς τινες μὲ τούτῳ κρατηλεθήσαντες, ἀεὶ ὁπῆρ ῥίψεις τῷ δήμῳ πρόσειλον· οἱ ἢ καὶ ὑπὲρ τῶν νόμον πρᾶξαι τῶν αὐτῶν τε, καὶ τυχόντες ὧν ἤτησαν, εἶτα πρὸς τὰ τῶν ἑαυτῶν μέτρον ἀπέδοντες ψυχῆς, τῷ πρὸ τὸ ῥίπτειν φιλοτιμίαν ὑπερέχειν ἐποίησαν· ἔνιοι ἢ τῷ μεσότητα καλῶς ἑλόμενοι, μελέοις ἀντὶ πολλῶν ἡρκέθησαν. καὶ ἐπειδὴ καὶ πῖς πρὸ ἡμῶν ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὡς τὰ ἐφ' ἑκατέρων ἄκρων κινδυνεύοντων δίβυς εἰς ἀμέλειαν οἰκείαν αὐτὴν ἐμεῖς καὶ ἡμεῖς πρὸ τότε διοίσομεν τὸ πρέπον, ὥστε μηδὲ ἀμέλειαν μηδὲ ἀπληξίαν εἶναι, μηδὲ τὰ ἡμετέρων νόμων ἀνάξιον.

ΚΕΦ. α'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἔπτα προόδων ὑπατικῶν.

Ὅσα μὲν ἐν τῇ συνηθείᾳ ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς ἀπὸ πατρὸς ἡμῶν τοῦτο λαμβάνουσι καὶ ἔτους ὑπάτου τοῦτο φάσκοντος, ἀπορίαν οὐκ ἔχει τὸ πλῆθος ἁπάντων ἀφηγούμενον καὶ διανεμόντων, τοῦτο πάντα συνθέντες ἀπογράφειν, τῷ δὲ ἡμῶν ὑποπτήλῳ τοῦ θείου νόμου παρεκλοῦσαι μεθα. ἐν νόμῳ γὰρ αὐτὸ τιθέμεν κρίναντες, ἵνα τῷ ὠφελοῦντι καὶ ποινὴ τις εἴη τοῦ μὴ τοῦτο ποιεῖν. Τὰς δὲ τοῦ προόδους αὐτῶν ἐπεὶ πάσας πάσας εἶναι βουλόμεθα. εἰ γὰρ τῶν ἐπαινούντων ἕνεκα τὸ πάσας θεὰς ψυχαγωγίαν ἄγειν τοῦ ὄχλου, αὐτὴ ἡμῶν ὁρίζουσα εἰς τε ἱπποδρομίαν, εἰς τε πάσας τὰ θηρίων θέας τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ πάσας ἐπὶ τὸ σκηνῆς τε καὶ μουσικῆς ἡδυπαθείας· ἀδένος τούτων ὁ ἡμέτερος ἀποστερηθήσεται δῆμος. ἀλλ' ἔσται μὲν αὐτῷ τοῦτο ἡ πρόοδος, καθ' ὧν ἐβουλήθη τῶν ὑπαλείαν καὶ τούτης κλήσεως τὸ συμβολα, καλανδαις Ιανυαρείαις. μετὰ ἐκείνην δὲ δευτέραν ἄξει ἡμέραν τῶν ἀμιλλητηρίων ἵππων, ὧν δὴ μάππαν προσαγορεύσει. καὶ τελίτων, τῶν δὲ καλεμβρίᾳ θεάτρου κινησίαν, ἐν οἷς ἄλλα πρόπαππα πλεοθησεται μέγ. ἐκείνην, τῶν δὲ λεγομβρίᾳ μονομαχίας, ἔνθα πολλῆς ἡδυπαθείας ἐμπλήσει τὸ δῆμον τὸ, τε καλεμβριον πύγκαρπον θεάτρον, καὶ θηρίοις προσμαχομβρίας ἀνθρώπους, καὶ σύδοκιμοῦντας τῇ τόλμῃ, καὶ πρὸς γε ἀναιρέσιμα τὰ θηρία. καὶ πέμπτην τὸ ποιήσει πρόοδον τῶν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσιν, ὧν δὴ πόρνας καλοῦσιν· ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἔσται χώρα, τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆ μελῆς χορεῦσι. θεάτρου γε παντοδαποῖς καὶ ἀκόσμοις ἀνεωγμένον ἐσὶ τὸ θέατρον. πάλιν δὲ ἵππων ἀμιλλητηρίων ἐπιτελέσει, ἤτοι τῶν καλεμβρίου μάππαν, ἕκτην ἄγων τούτων πανήγυριν. εἶτα συντείνει κατεθήσει τῶν συναυσιάων τούτων πομπῶν, τῶν ἐπὶ τῇ καλεμβρίᾳ ἀποθέσεως, καὶ τὸ σωσειθισμβρίου, ἄγων πανήγυριν. καὶ ὕπως ὁ τῶν ἑπτὰ νυκτῶν τε καὶ προόδων ἐπιτελεσθήσεται δρόμος, ὧδέ ἐν εἰδῶ τῶν ἐξ ὀρχῆς νομισθέντων πρόπαλιμπάντων. τὸ γὰρ μίαν μὲ ἄλλου μάππαν προσφορεῖσθαι, δύο δὲ σωάπλειν τὰ καλέμβρια θεάτρου κινησίαν, ἀλλὰ μὴ τῷ προτέρῳ τούτων ὁρκείσθαι, προθήλον ὡς ἥδὲν καινοπρεπὲς τι προς τὸ προτέρου ἔχει προσορᾶς μὲν εἰκότως ἂν τὸ πρᾶγμα νομισθείη· ἀλλ' ἑκάστου μὲν ἐπιδειχθησεται λαμπρότος, ὁ μὲν εἰς τοσοῦτον, ὥστε ἤδη τὸ πλῆθος καὶ μισηθῆναι ἂν γὰρ τοῖς παλαιοῖς γνωρίμοις τὸ παλαιότροπον ἐσί. Ταῦτα μὲν ἂν προφάσει τῶν ὑπατικῆς ἡμῶν γένεσθαι καὶ ἀδιέσταλτον δαπάνης.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ γαμετῆς καὶ μητρὸς τοῦ ὑπάτου.

Εἰ δὲ καὶ γαμετὴν ὁ ὑπατεύων ἔχοι, διώρισται παρ' ἡμῶν καὶ τοῦτο τῷ μέτρῳ δαπάνης. δεῖ γὰρ συναπολαύειν καὶ ταύτης τοῦ συνοικοῦντος λαμπρότητος. εἰ δὲ καὶ συνοικοῖη γυναικὶ, ἀδιάφορα τὰ συντεθέν. πλὴν εἰ μήτης αὐτῷ καθεζήσηται, ἤδη τῆ τῶν παλαιῶν ἀξίᾳ καὶ προόδου τελευτώσῃ, καὶ βάλοιτο μὲ αὐτὴν συναπολαύσαι αὐτῷ τοῦ χρήματος. καὶ τότε γὰρ ἐπὶ μόνῃ μητρὶ δίδοται. ἑτέρᾳ δὲ καθεδεῖται γυνὴ πεντάλως, πλὴν τοῦ συνοικοῦντος, ἢ τῆς μητρός. τῇ μὲν, πέντως, (ἐπειδὴ γὰρ αἱ γαμετῇ συνεκλάμπουσι ταῖς τοῦ συνοικοῦντων ἀκτῖσι, τότε αὐταῖς δὲ νόμος δεδώκοτε) τῇ μητρὶ δὲ, εἴπερ ὁ ὑπατεύων τοῦτο βουληθείη. ἐὰν δυγάτηρ ᾖ, σὺν ἀδελφῇ τυχὸν, ἐὰν γαμετὴ παιδὸς. καὶ πολλὰ μᾶλλον εἰ μηδὲ προσήκοσα τυγχάνοι εἴη. τότε γὰρ δὴ καθαρῶς ἀποπεμπέτω. §. α'. Τί δεῖ ἀμφιβάλλειν ἐν τοῖς ἑπτὰ ταύταις προόδοις τοῦ δήμου τοῦ ὑπατεύοντος, κάλλιον ἡμεῖς διορίζομεν ἢ καθάπαξ ὁ Μαρκιανὸς δὲ τὰ θείας λήξεως ἀφάτους λέγει. ἐμὲ μὲν γὰρ ἀπείπε παντοίως φιλοτιμείας· ἡμεῖς δὲ αὐτὸν ἐπανορθώμεν, τὸ πρᾶγμα τῇ γνώμῃ δὲ τῶν ὑπάτων ἔχοντος ἀναπτύξαντες πρῶτον. εἴτε γὰρ μηδὲ ὁπόσα βουληθείη ῥίπτειν, τόκ ἀναλήσκοιμεν· εἴτε αὖθις ἐλθεῖν εἰς τοῦτο βουληθείη, τῷ τοῖς ἐξ ὀρχῆς δώροις πρῶτον τὸ δῆμον, ἔδὲ τοῦτο ἀπαγορεύομεν. ἐμοὶ μὲν χρυσίον ῥίπτειν ἐφίεμεν, ἐμοὶ μικροτέρα πύος, ἔδὲ μείζονος ὅλως ἢ μέσος χαράγματος, ἢ στεμμός· ἀλλὰ ἄργυρον, καθάπαξ εἰπόντες ἔφθημεν, μόνον. τὸ μὲν γὰρ καὶ χρυσίον διαῤῥίπτειν ἀνειδῶν τῇ βασιλείᾳ, ἥκιστ' ἂν μόνῃ καὶ χρυσὸς ἐπιφορεῖν ὁ τῆς τύχης δίδωσιν ὅρος. ἄργυρον δὲ ὁ μὲν χρυσὸν δύδυς πεμώπτου, χλοιοῦ ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάτοις φιλοτιμία πεπτωκε. τοῦτον ἐφίεμεν αὐτοὺς ῥίπτειν ἔν τε τοῖς καλεμβρίοις μιλιαρησίοις καὶ μήλοις καὶ καυκίοις καὶ πεζαγωνίοις, καὶ τοῖς τοιούτοις. ὅσῳ γὰρ ἂν μικρότερον εἴη τὸ ῥιπτούμενον, τοσοῦτῳ πλείους οἱ λαμβάνοντες. τῷ δὲ διδόντος δωσάμεις τε καὶ παραιρέσεις, ὥστε ἡ μηδὲ ὁπόσον, ἢ μέτριον, ἢ ὑπερβαῖνον δόσιν τῷ δήμῳ. τοῦτο γὰρ ἐπὶ πᾶσι ὑπαλείαις ὁρίζομεν, ἔπ' ἀνηνύσας ῥίπτειν ἀναλισκόντες, ἔπ' βλοβόμενος τε καὶ φιλοτιμούμενος κωλύοντες. ἀλλά τι μὲ δεῖ δ' τὸ ἄργυρον ῥίπτειν, ἕπως ἡμῖν γενομβεθήσεται καὶ εἰσὶ ὅλως ἐπὶ τοῦτο ὁρμήσῃ, παῤῥησίαν ἐχέτω δ' ἀμφίβολος τῷ δ' ὁρκίῳ φιλοτιμίαν ὧν τοῖς αὐτὸ ποιοῦσι, καθάπαξ αὐτὸς ὀρθῶς ὑπόμισεν ἔχειν. μόνα κεκωλυμβρίᾳ δ' χρυσίᾳ ὅλως ἀκούσῃ, τὸ τῇ βασιλείᾳ ἀφωρισμβρίαν, ἢ προστίμαος. §. β'. Τῶν μβρίτων ἄλλων δ' παρ' ἡμῶν διωρισμβρίων, ὃ ἐγλεχαμωμβρίων τῇ ἀπογραφῇ τῇ τῶδε ποιεῖσθαι τῷ νόμῳ, ὧ θεοδόσιε π παντελῶς, ἢ αὔξειν ἢ μειῶν, ἐδένα συγχωρέμεν τοῦτον. τὸ μὲ γὰρ αὔξησον (φαμὲν δ' τὸ ῥίπτειν) ἐπὶ τῇ δ' διδόντος πίθεμεν γνώμῃ πανδίαις, ὡς αὐτοξέσιον αὐτῷ τῷ δόντι ποιοῦντες· τὸ δ' παρ' ἡμῶν ἀφορισμβρίον τι ἅπαξ καὶ ἀμφιβαλμβρίον ὑπερβαίνειν ὧδε ἡμῶν ὁ νόμος κωλύει. ἀλλ' εἴ τις τολμήσῃ τὸ διωρισμβρίον ὑπερβαίνειν, centum librarum auri καταπέσῃ ποινὴν, ὡς τὰς ἡμετέρας παραβαίς προστάξεις, καὶ τὰ ἄπαντα τῶδε δ' νόμου

Cap. I.

De septem processionibus consulum.

Quantumcunque ergo competens est dari ab eo qui à [1] nobis eligitur per annum [2] consul, occasione sportularum omnium, & distributionum & expensarum: hæc omnia competenti scriptione huic nostræ interponi sacræ jussimus legi. In legis enim hoc ponimus schemate, transcendenti etiam pœna quædam inferatur competens. Processiones [3] autem eorum esse volumus septem. Si enim ad hoc adinventum est, ut spectacula ad [4] animi voluptatem [5] agantur populo, hæc autem à nobis determinantur in Circensibus [6], & bestiarum [7] spectaculis, & thymeles [8] delectatione, nullo horum noster privabitur populus: sed erit quidem ei processus primus [9] quo suscipiet consulatum, & hujus possidebit codicillos, Kalendis [10] Januariis. Post [11] illum vero secundum aget spectaculum certantium equorum, (quam mappam [12] vocant.) Et tertium [13] qui theatroquinegium [14] dicitur, non bis, sed semel exhibendum, & post [15] illud, quod dicitur totius [16] diei, multa delectatione implebit populum: hoc quod vocatur Græce παγκράτιον [17], & cum bestiis pugnantes homines, & vincentes audacia, insuper & interemptæ bestiæ. Quintum [18] quoque faciet processum, qui ad theatrum ducit, quem [19] adorna vocant: ubi in scena ridiculorum [20] est locus, tragœdis & thymelicis choris, & spectaculis universis, & audibilibus [21] apertum est theatrum. Rursus [22] quidem spectaculum equorum certantium edit, seu quæ vocatur [23] hippomachia [24]. Sextum agens hunc conventum. Ex [25] hoc deponit annalem hunc honorem, in depositione agens solemnem editionem [26]. Et ita septem noctium [27] & processuum complebitur cursus: nullam speciem antiquitus statutarum derelinquens. Unam si quidem aliam adinvenire mappam [28], duoque continuare, quæ vocantur theatroquinegia [29], & non priorum horum contentos esse: palam est, quia nihil novi ultra id quod prius agitur, habet. Sufficere itaque rite causa putabitur: & singulæ dantur clare & non in tantum, ut jam populo etiam odibile sit: in iis enim quæ raro [30] fiunt, miraculum est. Hæc itaque de consularibus à nobis scripta & determinata sunt expensis.

Cap. II.

De uxore & matre Consulis.

Si autem etiam uxorem consul habeat: definita est à nobis & circa illam expensarum mensura [31], decet enim frui [32] eas & conjugis claritate. Si vero non copulatus est uxori, his satis est, nisi mater ejus consistat jam consulatu digna & prius honorata, & velit eam una frui secum schemate, & hoc in sola [33] matre præbemus: alia vero non decorabitur mulier penitus, præter conjugem [34] & matrem, & istæ quidem omnibus modis: quoniam uxores [35] coruscant radiis maritorum, hoc lege dante: matres vero, si consul hoc voluerit, nam neque filia, neque soror forte neque uxor filii: & multo magis si nec pertinens ad genus sit: hoc enim pure illicitum existebat. §. 1. Quid autem oporteat spargere [36] in septem his processionibus populo consulem, melius nos designavimus, quam sicut Marciani divæ memoriæ constitutio [37] dicit. Illa quidem abnegavit omnino munificentiam: nos autem corrigimus eam causam, voluntate ejus, qui consulatus habet honorem, disponentes, sive enim nihil voluerit, spargere, non cogimus: sive rursus venire ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare populum, nec hoc interdicimus, non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicujus, non majoris omnino, non medii characteris aut ponderis: sed argentum, sicut prædiximus. Soli [38] enim aurum spargere damus imperio, cui soli [39] etiam aurum contemnere præstat fortunæ fastigium, argentum vero quod mox post [40] aurum [41] pretiosissimum fiet, & aliis consulibus largimur decens: & hæc sinimus eos spargere [42] in his quæ vocantur missilia [43], thymelicis [44], & caveis [45], & in quadrangulis [46] & talibus. Quanto enim minora sunt quæ sparguntur, tanto plures suscipientes erunt, sitque rei mensura dantis veritus [47], & voluntas, sive nihil, sive mediocre, aut transcendens populo erogandi, hoc enim in consulatu definimus, neque invitos spargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita à nobis sancitum sit, & si omnino ad hoc accesserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus, sicut ipse recte se habere putaverit: solo prohibito aurum omnino jaculari: quod imperatori tantum tributum est contingere. §. 2. Aliorum autem quæ à nobis decreta sunt & conscripta in descriptione quæ hac continetur lege, transcendi [48] aliquid omnino aut addi nos nullo permittimus modo. Quod itaque infinitum est (dicimus autem spargere) in dantis ponimus voluntate, omnino propriæ potestatis hoc ejus qui dat, facientes, quod vero à nobis definitum est semel & ordinatum, transcendi hoc nostra lex prohibet. Sed si quis præsumpserit, quod definitum est, egredi, centum [49] librarum auri personvet pœnam, utpote nostra

1 Consules olim eligebantur à populo, postea ab Imperatore. Ausonius *in Gratiarum actione*. Nunc autem quod dici hujus proprium, de consulatu gratias agam, & *post*, obnoxiam tibi uni sinas fieri mei consulatus dignitatem, quem omnibus prætulisti. Quod quidem & ipse sibi invenit gradus, cum clarissimo viro collega meo honore conjunctus, nuncupatione prælatus Consul ego, imperator Auguste, munere tuo, non passus septa, neque campum, non suffragia, non puncta, non loculos: qui non prensaverim manus, nec consultantium (sic enim lege, non *cum salutantium*) confusus occursu, aut sua amicis nomina non reddiderim, aut aliena non imposuerim: qui tribus non circumivi, centurias non advocavi, vocatis classibus non intremui, nihil cum sequestre deposui: cum diribitore nihil pepigi. Romanus populus, Martius campus, equester ordo, rostra, ovilia, Senatus, Curia, unus mihi omnia Gratianus, & *post*, Fecisti autem & facies alios quoque consules, piissime Gratiane, sed non & causa pari.

2 Consulatus erat olim magistratus annuus, qui, ni decem interfuissent anni, nemini deferebatur: Cicero 3. *de legib.* Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, civitatem annali lege servanto. Lege annali intelligit, ut opinor, imperium annuum. Hæc postea vel necessitate vel ambitione, vel vi desueta, id enim ostendunt sex Valerii Corvini, septem Caji Marii, tredecim Augusti, septemdecim Domitiani consulatus, vid. *Auson. in gratiar. actione.*

3 Πρόοδος. *Græci hoc loco*, Theophilo προσελεύσεις καὶ διαμ. §. 46. *Inst. de rer. divis.* ubi peram interpres *adventus* vertit, ut ibidem notavi. Non licet pronunciatione hujusmodi processionum, sex plus nummis accipere, *l.* 26. §. 2. *C. de episcop. audien.* Constitutum est etiam, ut uxor marito ad istiusmodi processum donare possit, *l.* 41. *ff. de donat. inter virum.* Puto hujusmodi processionem vocari transitum: eoque sensu tradi, servum manumitti posse in transitu, dum ludorum gratia procedit prætor, aut proconsul, legatusve Cæsaris, *l.* 7. *ff. de manum. vind.* 4 Spectaculorum finis. 5 Ψυχαγωγίαν vocat, ut & *Harmen.* 2. *tit.* 4. §. 60. 6 Εἰς τε ἱπποδρομίαν. 7 Εἰς τε τὰς τῶν θηρίων θέας τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ τὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τε καὶ θυμέλης, ἡδυπαθείας. 8 De thymelicis alias dixi ad *l.* 10. *ff. de pollicit.* 9 Primus consulum processus Kalend. Januariis fiebat. 10 Kal. Januariis consules inire solebant magistratum, *l.* 36. *ff. de cond. & demonstr.* & prætores *arg. l.* 5. *ff. de feriis.* 11 Secundus consulum processus. 12 Mappa, Circensis ludus, cujus rationem Cedrenus expositi, & Cassiodor. 3. *epist.* 51. ad Faustum præfectum prætorio. De mappa hoc addendum. Quintil. 1. *cap.* 5. Mappam usitatum Circo nomen Pœni sibi vendicant. Martial. 12. *Epigr.* 19. Cretatam prætor vellet cum mittere mappam, Prætori mappam furripit Hermogenes. Tertull. *cap.* 16. *de Spectaculis.* Cognoscite dementiam de vanitate: *Mittit* dicunt, & mittunt invicem, quod simul omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis: non vident missum quid sit, & *mappam* putant: sed est diaboli ab alto præcipitati figura. His adde quæ de mappa notat ex Græcis Josephus Scaliger ad 2. Manilii *ibi*, Mittunt in tempore signum. Sed & his adjice Juvenalem, *Satyr.* 22. Interea Megalesiacæ spectacula mappæ. Suetonius *in Nyron. cap.* 12. universorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo libero mittente *mappam* unde magistratus solent. Hinc apud Tertullianum *libro adversus Valentinianum*, mappa missa est, ut hinc constet mappam initio judicem & promissionem Circensium futurorum fuisse. Post vero, Σίων τῶν ἀμιλλητηρίων ἵππων, *ut hic*, vocatam. 13 Tertius Consulum processus. 14 Θεάτρου κινησίαν. *Scring.* Venatio est theatrica. 15 Quartus Consulum processus. 16 Τὸ λεγομένου μονομερὲς. extat epigramma Leonis philosophi, εἰς τὸ μονομέριον. 17 Pancarpum *Jul. hic.* πάγκαρπον. *Scrimg.* Πάγκαρπος sylva, vetus interpres, & ideo sylvam apellat Capitolinus Gordian. Sylva est quæ ex variis generibus arborum constat, & Augustinus ad *Secundinum*, testatur pancarpum dici propter omnium generum, quæ inerant, herbas. Hinc Festo pancarpiæ coronæ, ex vario genere florum. sic Neleus jussus statuam erigere, ἀπὸ παγκάρπου ξύλου, erexit è quercu in qua offenderat multos variosque suspensos fructus, ut interpres Callimachi scribit. Appellatur & à Sophocle *in* Œdipo. laurus πάγκαρπος. Reliqua vide apud Cujacium. hic addatur & hoc ex Tertulliano *adversus Valentinian.* Igitur ex ære collatitio quod ajunt, in honorem & gloriam patris pulcherrimum Pleromatis sydus, fructumque perfectum compingunt Jesum. Eum cognominant Soteram, & Christum, & Sermonem, & patruitis, jam & omnia jam, ut ex omnium defloratione constructum graculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Acci patinam, Nestoris Cocetum, *Miscellaneam Ptolemæi.* Quam propius fuit de Atticis historiis, Pancarpiam vocari à tam otiosis authoribus nominum. Quod si cusam lectionem defendes, adde quæ de Pancratio scripsi ad *l.* 7. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* 18 Quintus processus Consulum. 19 Ἣν δὴ πόρνας καλοῦσιν *Scrimgerus.* In quinta id faciat consul quod porna dicitur. *Jul. hic*: πόρνην *hic*, productio meretricum. Seneca *primo epistolarum* 98. adde Isidorum 18. Florales jocos nudandarum meretricum, Tertullianus *cap.* 10. *de spectac.* Ipsa prostibula publicæ libidinis in scenam proferunt. Verum Alciatus vulgatam lectionem retinet, aut hac potius vera lectione non cognita, eam quam solam noverat, cujusmodi incruftare nititur. Putat enim in *l. unica de Athletis*, Adorna locum fuisse quod in eo Cantores spectarentur, παρὰ τὸ ἄδω quod est cano, & ὁράω quod est cerno. 20 Ridiculos γελωτοποιοὺς vocavit, vide Severum *Epist.* 122. Atellanas videtur intelligere. Galli *Farces*: ut & Atellanum gesticulatorem, *le badin ou farceur*: sicut Italorum *Zani.* 21 Ἀκόσμοσιν. id est, ubi nihil, nisi risu dignum, neque videtur, neque auditur. 22 Sextus Consulum processus. 23 Ἡ τὴν καλουμένην μάππαν, *Scrimger.* superius dixi de mappa. 24 Hic duplex est error, nec enim legendum hippomachia *ut* Σ. *dixi.* & aliter finienda est hæc sententia, hoc scilicet modo, seu quæ vocatur mappa. sextum agens hunc conventum. Ex hoc, &c. 25 Septimus processus Consulum. 26 Πανήγυριν. *Scrimg.* 27 Sic Germani, non dierum numerum, sed noctium computabant, vid. Tacitum. 28 De qua dixi superius. 29 De venatione theatrali supra dixi. 30 Ἐν τοῖς σπανίως γιγνόμενος τὸ θαυμαζόμενον ἐσί. Raro quæ accidunt magis miramur: quotidiana negligimus. Juvenalis *Satyr.* 11. *in fin.* facere hoc non possis quinque diebus continuis, quia sunt talis quoque tædia vitæ, Magna voluptates commendat rarior usus. 31 Notitia: quæ tamen periit. 32 Consularis fœmina, uxor consularis viri. *leg.* 1. *in fin. ff. de senatorib.* 33 Vide quæ scripsi in epitome Feudorum, titulo de his quibus ut indignis. 34 Id enim deberi videtur, nonnisi magnis affectionibus. 35 *l.* 10. *C. de nupt.* vid. *l. ult. C. de incolis*: *l.* 8. *ff. de senator.* Quid viduæ? idem jus ei competit *Novell.* 22. *c.* 36. 36 Moris fuit Consulibus missilia in vulgus jactare, §. 46. *Inst. de rer. divis.* 37 *l.* 2. *Cod. de consulibus.* 38 Aurum spargere soli principi permissum. 39 Soli principi aurum contemnere licet. 40 Horatius, Vilius argentum est auro, virtutibus aurum, 1. *epist.* 1. *vers.* 52. 41 Pindarus 1. *strophe.* 1. ὃ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ, ὥτε διαπρέπει νύκτι μεγανόρ ὕβρι κεκλυτοῦ. adde de auro *Plin.* 33. *cap.* 1. 2. 3. 4. 5. 42 Enumerat Imperator, quæ missilium genera permittat Consulibus. 43 Ἐν τε τοῖς καλουμένοις μειλιαρησίοις καὶ μύλοις καὶ καυκίοις καὶ πεζαγωνίοις καὶ τοιούτοις. *Scrimg.* Eadem pene leguntur Σ. *eod.* §. 3. Locus est perelegans & tamen neglectus ab interprete, vertit enim satis generaliter *missilia*, pro miliarensibus. Miliarenses porro nummorum genus est, qui militibus erogabantur. Epiphanius, *libro de mensuris & ponderibus* τὸ ἄργυρον τοῦτο ἐξὶν ὃ οἱ Ῥωμαῖοι μειλιάρισιον καλοῦσιν, ὃ ἑρμηνεύεται στρατιωτικὸν δῶρα. Idem Cedrenus scripsit, & Miliarenses dici quasi militares, & hi quidem decimam solidi partem faciunt authore Suida, a Miliarensibus dicitur, Scrinium à miliarensibus, *l.* 7. *Cod. de Palatin. sacr. larg.* ubi vide Cujac. adde *Nigell. Leonis Iconomachic. cap.* 3. 44 Καὶ μήλοις, ut Σ. μήλοι dicuntur quod rotundi ut inserpres perperam ex his verbis καὶ μήλοις, fecerit, thymelicis. 45 Καὶ καυκίοις ut Σ. *eod.* καυκίοι dicuntur à forma quod sint paululum cavi, cujusmodi nummos minutos Germania habet. 46 Τετραγωνίοις. τετραγώνιοι nummi dicti qui quadrati. 47 Δύναμις, id est, facultas. id est, Cuique consuli tantum spargere licebit, quantum voluerit, quantum denique facultas ejus patietur. 48 Παραβῆναι, id est, transcendendi. 49 Multa consulum spargentium missilia in vulgus præter leges.

Source : BIU Cujas

noſtra prævaricatus præcepta, & omnem hujus legis corrumpens, quantum in ſe eſt, intentionem. Si enim pro hac tantummodo poſita eſt lex occaſione, ne dandorum immenſitate conſulatus deſint, & propterea nos ſuperfluas illas donationes [1] & expenſas abbreviamus, & in populum effuſas proceſſiones, & ſpectacula ad bene ſe habentem deduximus menſuram: rite aliquid decentius de numeris conſiderantes, id eſt ſpargere argentum, & neque quicquam dare, eorundem conſulum dimittentes voluntatibus, ut nobis ſint amplius [2] & ſemper ex ſuo vocabulo [3] tempus adornent: qui quod diſpoſitum eſt, tranſcendit, rite, utpote noſtram prævaricatus legem, dignus eſt pœna: ſic enim nobis erunt jugiter conſules, cauſæ immenſitatem non formidantes: nec tanquam certiſſimum periculum conſulatum refugientes & averſantes. & propterea ſancimus legem hanc ſub firmitate ſervari.

§. 1. Nullus igitur eam egredi præſumat, nec ſi vehementer idoneus ſit, nec ſi noſtrorum ſit judicum, nec ſi maximæ curiæ: aut nulli adminiſtrationi præſit. Hæc enim omnia nos conſiderantes, omnibus propoſuimus ſuper donationibus æqualitatem, nulli penitus licentiam dantes exire menſuram quæ hac continetur lege, niſi in ſolo argento in proceſſionibus ſpargendo, aut neque hoc faciendo: quod in eorundem conſulum poſuimus (ſicut ſæpe diximus) voluntatibus. Ipſis quoque qui hoc accipere conſueverunt, maximæ gratiæ in hac noſtra repoſitæ ſunt lege: ſi enim periculum erat deficientibus conſulibus, neque quicquam accipere, nunc autem accipient mediocriter, multam habebunt rite huic legi gratiam, quod ſufficiat pro nihil offerente: & hoc enim ipſum non permittere nos glorioſiſſimis conſulibus aut aurum ſpargere, aut [4] vaſa majora, ſed in miliareſiis [5], & melis [6] & caveis [7] & quadrangulis mediocribus & hujuſmodi facere donationem: ſanctio ad humanitatem à nobis adinventa eſt, & populo medelam præbens. Si enim hoc egerint, qui conſularem edent munificentiam, & his ſolis concilient populares, nequaquam de maximis lucris decertantes ſeditiones exercebunt ad invicem, & venient uſque ad alternas plagas, quas per [8] fuſtes, & gladios, & lapides egerant frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendentes quidem, & malis innumeris implentes alterutros occaſione ſparſorum, & ab eis arreptorum, domum vero referentes omnino nihil: ſed ea die in ebrietatibus [9] & potationibus omnia expendentes. Si vero forſitan ſpe lucri majoris etiam præexpendiſſe contigerit, poſtea vero aut nihil aut minus accipiat: etiam damnum & debitum habebit, & plagis & vulneribus & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre ſit quod ſpargitur, nec [10] vehementer contendent: nec quæſtus expectantes, abundantia vulnera aut plagas alterutris ultra menſuram dabunt. Ideoque communem providentiam introduximus ex hac lege & communi reipublicæ figuræ, quatenus tempus habeat poſt [11] imperium, & conſulis jugem memoriam, atque vocabulum in glorioſiſſimis noſtris judicibus, & qui ex maxima curia ſunt (eo quod honorare nobis placet dignos non expendentes immenſe) decentem damus conſolationem & noſtro populo, & aliis omnibus, licet deſperantibus jam cauſam: propterea quod ſuperfluum eſt offerentes, ut conſulatum immortalem reipublicæ ſtatuamus. §. 4. Subjaceat igitur (ſicuti prædiximus) noſtra diſpoſitio huic legi: cujus exemplaria recondentur in foro tuæ celſitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen glorioſiſſimos conſules ſancimus ex ſolo tuo foro exemplar deſcriptionis accipere huic ſubditæ legi, ut ſecundum eam omnia dentur. Deſcriptionem namque ideo à ſede tua dari volumus, ut nec ipſis liceat prævaricari, nec his qui vocantur breviatores [12], adulterari aliquid horum quæ à nobis diſpoſita ſunt: ſed periculo cuſtodientium hanc deſcriptionem in foro tuæ gloriæ, dari exemplar ejus cum ſubſcriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipſe præſides: ut per omnia inadulterata maneant quæ à nobis diſpoſita ſunt. Difficultatem vero nullus habebit horum qui ad conſulatus veniunt honorem, ſi mediocrem ita faciens expenſam in omni tempore fiet: Etenim omne quicquid hactenus conſulatus habentes honorem, & ex foro tuæ celſitudinis, & ex glorioſiſſimis præfectis noſtris, aut etiam aliunde per munificentiam noſtram percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expenſas abbreviantes: à nobis autem largitatem non minorantes. Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna: *cui & ipſum Deus leges* [13] *ſubjecit* [14], *legem animatam* [15] *eum mittens hominibus*, eo quod imperatori quidem jugis [16] & indeſinens conſulatus omnibus civitatibus & populis, & gentibus, in ſingulis quæ placent diſtribuenti [17], advenit: aut cum ipſe [18] annuerit trabea: ideoque & imperii conſulatus per omnia ſit ſequens [19] ſceptra.

Epilogus.

†. Tua igitur celſitudo hanc noſtram ſuſcipiens legem perpetuo eam in ſua manere fortitudine procuret ſecundum omnem quæ in ea continetur virtutem. Lege: Scriptum exemplum Joanni glorioſiſſimo ſacrorum prætoriorum præfecto iterum exconſuli & patricio. Scriptum exemplar Longino prudentiſſimo & glorioſiſſimo præfecto hujus almæ urbis. Dat. v. Kal. Jul. *Conſtantinop.* poſt [20] Conſ. Belis. V. C.

Tit. VII.

DE [21] USURIS NAUTICIS [22].

Novella Constit. CVI.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Petro glorioſiſſ. præfecto ſacrorum prætoriorum.

PRÆFATIO.

Nuntium audivimus à tua celſitudine, cui occaſionem nos ipſi præbuimus. Duos enim iſtos Petrum & Eulogium ſupplicaſſe noſtræ ſacræ poteſtati, & per ſe explanaſſe dicentes quod conſueverunt naucleris ſeu negotiatoribus mutuare, & maxime in mari negotia facientibus, & hanc vitæ habere occaſionem. Ipſa vero marina credita vocare noſtra conſuevit lex trajectitia [23] & metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis extortis, oportere propterea fieri manifeſtum quæ valeat ſuper his conſuetudo, ut & ſacra noſtra in hæc procederet juſſio,

1 Largitiones.
2 Πλείους, plures.
3 Καὶ τῇ παρὰ ἑαυτῶν προσηγορίᾳ χρόνον κοσμεῖν, id eſt, ex ſua appellatione tempus exornent, §. 3. *J. eod.* vide *Nov.* 47. *c.* 1. ut anni per Conſules numerentur.
4 Η καὶ μᾶζον. *Scrimg.* aut majorem monetam, *Hal.*
5 Vide §. 1. *J. eod.*
6 Vid. *d.* §. 1.
7 Κοκκίοις. *Scrimg. ut J. eod.* §. 1. Haloander his verbis intelligit monetam ove ac cyatho ſignatam.
8 Rixæ ob miſſilia colligenda.
9 Eadem de cauſa apud Gallos edicto Regis Franciſci, collegia artificum (*confrariæ* vocant) ſublata ſunt.
10 Vilium rerum cauſa raro plerumque certatur.
11 §. 2. *J. eod. Novell.* 47. *cap.* 1.
12 Breviatores βριβιάτορες, id eſt, brevium proſcriptores, breves, brevia, brevicula, chartæ ſive libelli breves. Zonaras in Cartag. concil. βριβίων ἢ ἐπιστολῆς λύσις, καὶ σύντομος γραφή.
13 Principi Deus leges ſubjecit, *ut hic*, & corpora ſubditorum, *Theophil. ad* §. 7. *Inſtit. de jur. naturali.* eorumque bona omnia, *l.* 3. *Cod. de quadrien. præſcript.* ſed ea tantum imperio poſſidet, non dominio, *Seneca* 7. *de benef.* 5. ideoque vel ſine juſta cauſa, verbi gratia, delicti, bona ſubditis Princeps auferre non poteſt, *l.* 5. *C. ad l. Jul. majeſt. & titul. de bonis damn.* vel ſine pretio. *l.* 13. *ff. com. præd.* adde quæ dixi ad *l.* 15. §. 2. *ff. de rei vindic. l.* 11. *ff. de evictionib.* adde 3. *Reg.* 21. *ubi de vinea Nabothi.* Notandum eſt, quod à Gregorio Papa *Reg.* 10. *expoſit.* 4. refertur jus regium, cujus ſit in libris regum mentio, non ad hiſtoriam præcipi, ſed oſtendi quid acturi ſint reges reprobi, quid vitaturi ſint boni. Alioquin ſi permiſſa ſunt omnia principi, quid erit Dei? *Tertull. in lib. de Idololatria*: & recte pieque Iaſon ad *l.* 5. *in princ. num.* 12. 13. *ff. de condict. cauſa data.* Licet Deus (inquit) ſubjecerit leges principibus, non tamen ſubjecit contractus, qui ſunt juris gentium, alias nemo cum principe contraheret. Placet etiam quod Baldus *cap.* 1. *de pace Conſtantiæ, verſ ſi vero*, ſcribit, omnes contractus qui alioqui ſua natura ſtricti juris ſunt, bonæ fidei exiſtere ſi cum principe initi fuerint.
14 §. 6. *Inſtit. de jur. nat. l.* 31. *ff. de legib. l.* 2. §. 3. *ff. de orig. jur. l.* 3. *Cod. de teſtam. l.* 34. *Cod. de donat.* Principes κύλινδ) τῶν νόμων. *Dion.* 52. τῶν νόμων ὑπάνω, *Chryſoſtomus*, κατὰ νόμους ὃν ἀνύπευθυνοι. *Plato.* Jura negant ſibi data: alius nata *Horatius lib. de arte Poëtica.* ſic lex regia apud Perſas (teſte Herodoto in Thalia) regi id quod facere vellet, permittebat. Hinc Julia noverca & uxor Antonini Caracallæ, An neſcis te imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? *Spartian. in Antonino Caracalla.* Superiora ſi Judaice & ad literam intelligemus, nihil principe forocius fuerit: In id itaque magis propendeamus, Principem legibus ſolutum non eſſe, ſed eis ſubeſſe potius, *l.* 4. *Cod. de legibus*: magis ſolutum legibus videri quam eſſe, *leg.* 23. *ff. de leg.* 3. Hoc etiam Gentiles paſſi ſunt ſibi dici. Apollonius Thyaneus ad Domitianum, *teſte Philoſtrato* 8. Hæc mihi dicta ſint de legibus, quas ſi tibi imperare non putaveris, ipſe non imperabis. Plinius *in Panegyrico ad Trajanum.* In roſtris ſimili tu religione ipſe te legibus ſubjeciſti, Cæſar, quas nemo principi ſcripſit, ſed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. Quod nunc primum audio, nunc primum diſco, Νῦν eſt princeps ſupra leges, *ſed leges ſupra principem.* adde Plutarchum ἐν τῷ περὶ ἡγεμόνα ἀνώδυνον. Agapetum diaconum, in admonitionibus ad Juſtinianum: adde exempla duo Levinii Conſulis ex Livio 26. & Gelonis regis Syracuſi ex Diodoro 11. Inde fit ut multis caſibus eodem cum cæteris jure princeps utatur, Νεαρ. 89. *c.* 11. *l.* 31. *ff. qui teſtam. l. pen. ff. de hered. Inſt. l.* 15. *ff. de cenſit. inſtit. l.* 23. *ff. de legat.* 3. *l.* 60. *ff. de conditionibus & demonſtrationibus: l.* 6. 22. §. 2. *ff. de jure fiſci: l.* 2. 3. *Cod. ne fiſcus vel Reſpubl.* utut ſit, Nihil poteſt princeps contra pietatem vel bonos mores, *l.* 15. *ff. de conditionibus inſtit. Novell.* 9. *l.* 1. *Cod. ſi adverſus vend. l.* 3. *C. ſi minor ſe major & Cod. ſi contra jus.* & in dubio errare non dicitur, qui reſpondet contra fiſcum, *l.* 10. *ff. de jure fiſci.* Fruitur tamen princeps ſingularibus privilegiis, puta ut cenſeatur major ante alios, vide quæ notavi ad *l.* 8. *ff. de munerib.* ut in contrahendis nuptiis non ſic obſervet gradus prohibitos (exceptis tamen aſcendentibus, deſcendentibus, & collateralibus proximi gradus, *vide conſtitutionem Iſaaci Angeli* c. 2. facit etiam gratiam jurisjurandi, *l. ultim. ff. ad municipalem*, ubi tamen agitur de jure ſuo, & ubi manifeſta deceptio jurantis, non ubi legitime juratum *Novella* 9. *l.* 1. *Cod. ſi adverſus vendit. l.* 3. *Cod. ſi minor. ſe major.* Indulgent etiam nonnunquam pœnas legibus conſtitutas, vide *Cod. de abolitionibus & de gener. abolit.* His adde Boſſium *in tractatu de Principe & privilegiis ejus tit.* 100. *Cujac.* 15. *obſ.* 13. 15 Princeps, νόμος ἔμψυχος, lex animata: lex, mutus princeps. 16 Imperatoris munus eſt, perpetuo ſubditis conſulere: vel ſtatim atque Princeps ſceptra ſtolamque imperii id eſt, regia ornamenta inſigniaque ſumpſit, perpetuum init geritque conſulatum: quia Reipublicæ indeſinenter conſulit. 17 Προσέρχῃ) ἢ νύκτα αὐτοῖς νεύσειν ἡ σελήνη. *Scrimger.* ſenſus eſt, Voluntatem eam eſſe principis, ut interdum privatis, nutu quodam conferat ſtolam, id eſt dignitatem conſularem. 18 Cujacius, poſt Petrum Fabrum legit, ὡτός. 19 Senſus eſt, Conſulatum imperatorium dignitatem ſequi.
20 Id eſt, anno 536. 21 Dixi ad *l.* 22. *ff. de naut. fenore. Jul. conſt.* 99. 22 Hæc Novella abrogatur per Novellam centeſimam decimam. 23 Creditum maritimum, trajectitium.

Ἀμφθείρων, τό γε ἐφ' ἑαυτῷ, σκοπόν. εἰ γὰρ κἀ τούτου δὴ μόνῳ τίθει) τῷ φάσει, ἵνα μὴ τῇ τῆ διδομένων ἀμελείᾳ τὸ τῆ ὑπάτων κλείποι, κ) ἀμφ' αὐτῷ ἡμεῖς πὰς φειδὰς ἐκείνας δόσεις τι κ) δαπάνας σωιεῖλαμεν, κ) τὰς εἰς πλῆθο ἐκκεχυμένας πομπὰς τε κ) ἥδας εἰς δύσιν ὁρᾶν ἠλάττωμεν μέτρῳ, κ) ἴσως τι κ) τῆ γλαφυρωτέρων φῶς τὰς ἀεὶ μὲν συνοῦσαν τῷ τὸ ῥᾴτειν ἀργῷ, ἢ μηδ' ὁτιῶν διδόναι, πᾶς αὐτῶν τῆ ὑπάτων ἀναπεθεικότες γνώμας, ὅπως ἡμῶν ἔσον) πλείους, κ) τὴ παρ' ἑαυτῶν πομπηγελίᾳ τὸ χρόνον κοσμῶσιν ὁ τὸ ἀμφιβαγμένον ἐκδαίνων, εἰκότως ἄν, ὡς τῆ ἡμετέρῳ παραδαίνων νόμον, ἀξιο ἂν ποινῆς. ὅπω γὰ ἡμῖν ἔσον) δίκαιος ὑπαβῖ, τῷ δ' περίσματο ἀμετρίαν ὁ φείδοντες, ἐδὲ, ὡς τινα φανερώτερον κίνδυνον, τῷ ὑπαλείαν ἀποφώγοντες κ) ἐκτεπόμβοι. Καὶ ἀμφὶ τοῦτο ῥηθίζομεν, τὸ νόμον ἐν βεβαίῳ φυλαπέσθ τοῦτον. §. γ'. Μηδεὶς τοίνυν αὐτὸν παρέρχεσθω βαρβάρῳ, μηδὲ εἰ σφόδρα πολεβίη, μηδὲ εἰ τῆ ἡμετέρων ἀρχόντων εἴη, μηδὲ εἰ τῆ μεγάλης βουλῆς, ἢ μηδεμίαν ἀρχὴν ἄρχοι. τοῦτο γὰ ἀπανθ' ἡμεῖς σωειδότες, πᾶσιν ἐπεθήκαμεν ἐπὶ πᾶσι δόσεσι τῷ ἰσότιμα. ἐδενὶ παντελῶς ἀδειαν διδόντες παρεκβῶναι τὸ μέτρον τὸ τῷδε ἐξειχόμενον τῷ νόμου, πολλῷ ἐπὶ μᾶλλον τῷ τῆ ἀργύρου ἐν πᾶσι πομπαῖς ῥίπτειν, ἢ μηδὲ τοῦτο ποιεῖν· ἃ πᾶσι αὐτῶν τῆ ὑπάτων ἀνεθήκαμεν (καθὰ πολλάκις εἰρήτω) γνώμας. Καὶ αὐτοῖς ἢ τοῖς τοιούτοις λαμβάνειν εἰωθόσι μειζόν χάρις ἐν τῷδε ἡμῶν ἀποκείσθω τῷ νόμου. εἰ γὰ ὁ κίνδυνο ὢν, ἐπιλειπόντων ὑπατοδούντων, μηδ' ὁσιῶν λαμβάνειν, νῦν ἢ λήψον) μέτρον· πολλῷ ἂν εἰδεῖεν εἰκότως τῷδε τῷ νόμῳ χάριν, τὸ αὐτάρκες αὐτῷ δ' μηδενὸς ἡγιζόμβοι. κ) αὐτὸ γὰ δὴ τὸ μὴ συγχωρεῖν ἡμᾶς τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάτοις χρυσίον ῥίπτειν, ἢ κ) μεῖζον, ἀλλ' ἐν μιλιαρησίοις τι κ) μήλοις κ) κωκίοις κ) τετραγωνίοις συμμέτροις κ) τοῖς τοιούτοις ποιεῖσθ τῷ δόσιν, νομοθετῆσαι, ὡσὲς φιλανθρωπίαν ἡμῶν ἐξηύρη), κ) ἱερᾶς πείσεων ᾧ δήμῳ. εἰ γὰ τὰς πρᾴσεις οἱ τῶν ὑπάτων δόσιν φιλοτιμούμβοι, κ) τούτοις δὴ μόνοις κελεύοιεν τὰς δημότας, σοκεῖ, ὡς γε ὑπὲς μεγάλων κερδῶν ἀγωνιῶντες, σπουδάσουσι πρὸς ἀλλήλους, κ) ἐλοῦσον) μέχρι τ καὶ' ἀλλήλων πληγῶν, ἃς δὴ κ) ἀφ' ῥοπαίων κ) ξύλων κ) λίθων ἐποιήσαντο πολλάκις· περίσμα ἡμῖν παντελῶς ἀπεθύμιον. ἑωρῶμεν γὰ αὐτὰς σπουδαζούσας μὲ, κ) κακῶν ἀμυθήτων ἐμπιπολώσας ἀλλήλας, σπουδὰς τε ῥιπτούμβους τε κ) ὑπ' αὐτῶν ἁρπαζομένων, οἴκαδε δ' εἰσιούσας παντελῶς ἐδέν, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐν μιᾷ κ) ποτοις ἄπανθ' δαπανώσας. εἰ δὲ τι πολλάκις ἐλπὶ κέρδος μείζον ἐκ προδαπανήσαντες ἔτυχον, ὕστερον ἢ ἦδεν ἢ ἔλαττον λάβοιεν, κ) ζημίαν σπουδαζόμενοι, κ) πληγαῖς τε κ) τραύμασι κ) τοῖς ἐντεῦθεν ἐπιπίπτειν κακοῖς ἀναγκάζοιτ. εἰ δ μέτριον τὸ ῥιπτούμβον, κ σφόδρα φιλονεικήσουσιν, ἐδὲ, τὸ δ' πόρε προσδοκῶντες ἄφθονον πρᾶγμα, πληγὰς ἀλλήλοις ὑπὲρ μέτρου παρέξουσιν. ὥστε κινδυνοιεν ἰσῶμεν ἐκ τῷδε δ' νόμῳ κ) τῷ κοινῷ τ πολιτείας βλάβην, ὅπως ἂν ὀχεῖν ἔχοι, μᾶ τὸν βασιλέαν, κ) τὸν δ' ὑπάτῳ δίκαιος μνήμην τε κ) σπουδὴν ἐν τοῖς ἐνδέξοις ἡμῶν ἄρχουσι κ) τοῖς ἐκ τ μεγάλης βουλῆς· διὸ πᾶσιν ἐξ αὐτῶν πέρασι τὰς ἀξίας, μὴ δαπανῶσιν ἀμέλειαν πρέπουσάν τε δίδομεν περαμυθίαν τῷ ἡμετέρῳ δήμῳ, κ) τοῖς ἄλλοις ἅπασι, κ) τοῖς ἀπεγνωκόσιν ἤδη τὸ περίσμα. Δεῖ γὰ τὸ ὠφέλιμον ἀφελόντες, ἵνα τῷ ὑπαλείαν ἀθάνατον τῷ πολιτεύματι κεκλῆσθαι.

§. δ'. Ὑποκείσθω τοίνυν (καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθ) ἡ ἡμετέρα ἀμφιτύπωσις τῷ δ' ἡμῶν τῷ νόμου. ἧς τὸ ἰσότυπον ἀποκείσθ) ἐν τῷ δικαιηρίῳ τ σὸς ὑπερόχης, ἅμα ἢ τῷ νόμῳ ὡσὲς αὐτῷ κεκελευσμένον. Τὰς μέντοι κ) καιρὸν ἐνδοξοτάτας ὑπάτας ἡγούζομεν ἐκ μόνης δ' σᾶ δικαιηρίᾳ τὸ ἰσότυπον τ ἀπογεγραφῆς λαμβάνειν τ τῷδε ὑπατιαγμένης τῷ νόμου, ὥστε καὶ' αὐτῷ ἄπανθ' δίδεσθαι. τῷ γὰ ἀπογεγραφῷ ἀμφ' αὐτῷ ἐκ δ' σᾶ δόσεως βαλλόμεθα, ἵνα μηδὲ αὐτοῖς ἐξῇ παραδαίνειν, μηδὲ τοῖς κακλεμένοις βριβιάτορσι νοθεύειν τι τ παρ' ἡμῶν διατεταγμένων· ἀλλὰ κινδυνῷ τ φυλαπόντων ταῦτα τῷ ἀπογεγραφῷ ἐν τῷ δικαιηρίῳ τ σῆς ἐνδοξότητο δίδεσθ τὸ ἰσότυπον αὐτῆς μεθ' ὑποσημειώσεως δ' τῷ ἀρχῷ ἔχοντο τοῦτο γὰ καὶ αὐτὸς ἐφίσηκας· ἵνα ἀμφ' πάντων ἀνόθευτα ἡμῖν ἢ τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα. Δυσχεραινέτω ἢ μηδ' εἷς τ εἰς τῷ ὑπαλῶν πεπεισμένον πιμῶν, εἰ μεμετρημένῳ ὕπω πεποιήμβο δαπάνῳ, ὄνομα τῷ χρόνου χρήσ). κ) γὰ δὴ πᾶν ὅσον μέχρι δ' νῦν οἱ τῷ ὑπαλῶν ἔχοντες πιμῶν, ἔκ τε δ' δικαιηρίου τ σῆς ὑπερόχης, ἔκ τε τ ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων, ἀμφθείρων, τό γε ἐφ' ἑαυτῷ, σκοπόν. εἰ γὰ κ' τούτου δὴ μόνῳ τίθει) τῷ φάσει, ἵνα μὴ τῇ τῆ διδομένων ἀμελείᾳ τὸ τῆ ὑπάτων κλείποι, κ) ἀμφ' αὐτῷ ἡμεῖς πὰς φειδὰς ἐκείνας δόσεις τι κ) δαπάνας σωιεῖλαμεν, κ) τὰς εἰς πλῆθο ἐκκεχυμένας πομπὰς τε κ) ἥδας εἰς δύσιν ὁρᾶν ἠλάττωμεν μέτρῳ, κ) ἴσως τι κ) τῆ γλαφυρωτέρων φῶς τὰς ἀεὶ μὲν συνοῦσαν τῷ τὸ ῥᾴτειν ἀργῷ, ἢ μηδ' ὁτιῶν διδόναι, πᾶς αὐτῶν τῆ ὑπάτων ἀναπεθεικότες γνώμας, ὅπως ἡμῶν ἔσον) πλείους, κ) τὴ παρ' ἑαυτῶν πομπηγελίᾳ τὸ χρόνον κοσμῶσιν ὁ τὸ ἀμφιβαγμένον ἐκδαίνων, εἰκότως ἄν, ὡς τῆ ἡμετέρῳ παραδαίνων νόμον, ἀξιο ἂν ποινῆς. ὅπω γὰ ἡμῖν ἔσον) δίκαιος ὑπαβῖ, τῷ δ' περίσματο ἀμετρίαν ὁ φείδοντες, ἐδὲ, ὡς τινα φανερώτερον κίνδυνον, τῷ ὑπαλείαν ἀποφώγοντες κ) ἐκτεπόμβοι. Καὶ ἀμφὶ τοῦτο ῥηθίζομεν, τὸ νόμον ἐν βεβαίῳ φυλαπέσθ τοῦτον. §. γ'. Μηδεὶς τοίνυν αὐτὸν παρέρχεσθω βαρβάρῳ, μηδὲ εἰ σφόδρα πολεβίη, μηδὲ εἰ τῆ ἡμετέρων ἀρχόντων εἴη, μηδὲ εἰ τῆ μεγάλης βουλῆς, ἢ μηδεμίαν ἀρχὴν ἄρχοι. τοῦτο γὰ ἀπανθ' ἡμεῖς σωειδότες, πᾶσιν ἐπεθήκαμεν ἐπὶ πᾶσι δόσεσι τῷ ἰσότιμα. ἐδενὶ παντελῶς ἀδειαν διδόντες παρεκβῶναι τὸ μέτρον τὸ τῷδε ἐξειχόμενον τῷ νόμου, πολλῷ ἐπὶ μᾶλλον τῷ τῆ ἀργύρου ἐν πᾶσι πομπαῖς ῥίπτειν, ἢ μηδὲ τοῦτο ποιεῖν· ἃ πᾶσι αὐτῶν τῆ ὑπάτων ἀνεθήκαμεν (καθὰ πολλάκις εἰρήτω) γνώμας. Καὶ αὐτοῖς ἢ τοῖς τοιούτοις λαμβάνειν εἰωθόσι μειζόν χάρις ἐν τῷδε ἡμῶν ἀποκείσθω τῷ νόμου. εἰ γὰ ὁ κίνδυνο ὢν, ἐπιλειπόντων ὑπατοδούντων, μηδ' ὁσιῶν λαμβάνειν, νῦν ἢ λήψον) μέτρον· πολλῷ ἂν εἰδεῖεν εἰκότως τῷδε τῷ νόμῳ χάριν, τὸ αὐτάρκες αὐτῷ δ' μηδενὸς ἡγιζόμβοι. κ) αὐτὸ γὰ δὴ τὸ μὴ συγχωρεῖν ἡμᾶς τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάτοις χρυσίον ῥίπτειν, ἢ κ) μεῖζον, ἀλλ' ἐν μιλιαρησίοις τι κ) μήλοις κ) κωκίοις κ) τετραγωνίοις συμμέτροις κ) τοῖς τοιούτοις ποιεῖσθ τῷ δόσιν, νομοθετῆσαι, ὡσὲς φιλανθρωπίαν ἡμῶν ἐξηύρη), κ) ἱερᾶς πείσεων ᾧ δήμῳ. εἰ γὰ τὰς πρᾴσεις οἱ τῶν ὑπάτων δόσιν φιλοτιμούμβοι, κ) τούτοις δὴ μόνοις κελεύοιεν τὰς δημότας, σοκεῖ, ὡς γε ὑπὲς μεγάλων κερδῶν ἀγωνιῶντες, σπουδάσουσι πρὸς ἀλλήλους, κ) ἐλοῦσον) μέχρι τ καὶ' ἀλλήλων πληγῶν, ἃς δὴ κ) ἀφ' ῥοπαίων κ) ξύλων κ) λίθων ἐποιήσαντο πολλάκις· περίσμα ἡμῖν παντελῶς ἀπεθύμιον. ἑωρῶμεν γὰ αὐτὰς σπουδαζούσας μὲ, κ) κακῶν ἀμυθήτων ἐμπιπολώσας ἀλλήλας, σπουδὰς τε ῥιπτούμβους τε κ) ὑπ' αὐτῶν ἁρπαζομένων, οἴκαδε δ' εἰσιούσας παντελῶς ἐδέν, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐν μιᾷ κ) ποτοις ἄπανθ' δαπανώσας. εἰ δὲ τι πολλάκις ἐλπὶ κέρδος μείζον ἐκ προδαπανήσαντες ἔτυχον, ὕστερον ἢ ἦδεν ἢ ἔλαττον λάβοιεν, κ) ζημίαν σπουδαζόμενοι, κ) πληγαῖς τε κ) τραύμασι κ) τοῖς ἐντεῦθεν ἐπιπίπτειν κακοῖς ἀναγκάζοιτ. εἰ δ μέτριον τὸ ῥιπτούμβον, κ σφόδρα φιλονεικήσουσιν, ἐδὲ, τὸ δ' πόρε προσδοκῶντες ἄφθονον πρᾶγμα, πληγὰς ἀλλήλοις ὑπὲρ μέτρου παρέξουσιν. ὥστε κινδυνοιεν ἰσῶμεν ἐκ τῷδε δ' νόμῳ κ) τῷ κοινῷ τ πολιτείας βλάβην, ὅπως ἂν ὀχεῖν ἔχοι, μᾶ τὸν βασιλέαν, κ) τὸν δ' ὑπάτῳ δίκαιος μνήμην τε κ) σπουδὴν ἐν τοῖς ἐνδέξοις ἡμῶν ἄρχουσι κ) τοῖς ἐκ τ μεγάλης βουλῆς· διὸ πᾶσιν ἐξ αὐτῶν πέρασι τὰς ἀξίας, μὴ δαπανῶσιν ἀμέλειαν πρέπουσάν τε δίδομεν περαμυθίαν τῷ ἡμετέρῳ δήμῳ, κ) τοῖς ἄλλοις ἅπασι, κ) τοῖς ἀπεγνωκόσιν ἤδη τὸ περίσμα. Δεῖ γὰ τὸ ὠφέλιμον ἀφελόντες, ἵνα τῷ ὑπαλείαν ἀθάνατον τῷ πολιτεύματι κεκλῆσθαι.

§. δ'. Ὑποκείσθω τοίνυν (καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθ) ἡ ἡμετέρα ἀμφιτύπωσις τῷ δ' ἡμῶν τῷ νόμου. ἧς τὸ ἰσότυπον ἀποκείσθ) ἐν τῷ δικαιηρίῳ τ σῆς ὑπερόχης, ἅμα ἢ τῷ νόμῳ ὡσὲς αὐτῷ κεκελευσμένον. Τὰς μέντοι κ) καιρὸν ἐνδοξοτάτας ὑπάτας ἡγούζομεν ἐκ μόνης δ' σᾶ δικαιηρίᾳ τὸ ἰσότυπον τ ἀπογεγραφῆς λαμβάνειν τ τῷδε ὑπατιαγμένης τῷ νόμου, ὥστε καὶ' αὐτῷ ἄπανθ' δίδεσθαι. τῷ γὰ ἀπογεγραφῷ ἀμφ' αὐτῷ ἐκ δ' σᾶ δόσεως βαλλόμεθα, ἵνα μηδὲ αὐτοῖς ἐξῇ παραδαίνειν, μηδὲ τοῖς κακλεμένοις βριβιάτορσι νοθεύειν τι τ παρ' ἡμῶν διατεταγμένων· ἀλλὰ κινδυνῷ τ φυλαπόντων ταῦτα τῷ ἀπογεγραφῷ ἐν τῷ δικαιηρίῳ τ σῆς ἐνδοξότητο δίδεσθ τὸ ἰσότυπον αὐτῆς μεθ' ὑποσημειώσεως δ' τῷ ἀρχῷ ἔχοντο τοῦτο γὰ καὶ αὐτὸς ἐφίσηκας· ἵνα ἀμφ' πάντων ἀνόθευτα ἡμῖν ἢ τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα. Δυσχεραινέτω ἢ μηδ' εἷς τ εἰς τῷ ὑπαλῶν πεπεισμένον πιμῶν, εἰ μεμετρημένῳ ὕπω πεποιήμβο δαπάνῳ, ὄνομα τῷ χρόνου χρήσ). κ) γὰ δὴ πᾶν ὅσον μέχρι δ' νῦν οἱ τῷ ὑπαλῶν ἔχοντες πιμῶν, ἔκ τε δ' δικαιηρίου τ σῆς ὑπερόχης, ἔκ τε τ ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων,

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τῷ δυτέρῳ λεγ ὑπάτων, κ) πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μηνύσεως ἠκούσαμεν τ σῆς ὑπερόχης, ἧς τῷ παρόντι ἡμεῖς αὐτοὶ παρεχόμεθα. ἐδιδάξας γὰ, Πέτρον κ) Εὐλόγιον ἱκετεύσαντ τὸ θεῖον ἡμῶν κράτο, κ) τὰ καθ' αὐτὰς ἀφηγησάμβος, εἰπεῖν ὡς εἰώθασι ναυκλήροις, ἤτοι ἐμπόροις, δανείζειν χρυσίον, κ) μάλιστα τοῖς ἐν θαλάττῃ τὰς πραγματείας ποιεμένοις κ) τούτῳ ἔχειν δ' βιᾶ τῷ παρόντι, τὰ τοῖς θαλαττίοις πίστα δανείσματα, ἃ καλεῖν ὁ καθ' ἡμᾶς εἰωθε νόμο trajectitia. δεδοικέναι δ' αὐτὰς, ὡς ἀμφισβητήσεων ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἀνιστάμβων, κ) δεῖσθ τὸν θεῖον φανερὸν τὸ κρατὸν κ) ἐπὶ τούτοις ἔθο· ὥστε κ) θείαν ἡμῶν ἐπὶ τούτῳ

ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν ἐμπορίων ἀναφερομένοις ἡμῖν τελέσμασιν ἐπιτρέπομεν τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάτῳ, ἐν τῷ ἐπιτρέπειν τὸ ἐκ τῶν ἐμπορίων ἀναφερόμενον τέλεσμα, ἐπιτρέπειν καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐμπορίων ἀναφερόμενον τέλεσμα. Ἐπιτρέπομεν δὲ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάτῳ, ἐν τῷ ἐπιτρέπειν τὸ ἐκ τῶν ἐμπορίων ἀναφερόμενον τέλεσμα, ἐπιτρέπειν καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐμπορίων ἀναφερόμενον τέλεσμα.

Source : BIU Cujas

ἐπὶ τούτῳ παρελθεῖν κέλευσιν, τοῦ τε ἔθους εἰς συμφέροντα ἄγοντος τόπον. τοιγαροῦν ἡμᾶς ἐκελεύσατε σοί τοῦ τὴν ἀμφισβητήσεως φύσιν μαθεῖν, καὶ πῶς ἂν εἰς ἡμᾶς ἀφίκοιτο· ὥστε φανερᾶς ἡμῖν γενομένης, τὸ δοκοῦν νόμῳ περιλαβεῖν διώκειτε. καὶ τοῦ σοῦ εὐδοξότητα τοῦτο προῖξαι παρ' ἡμῶν κελεύσαντος, σωφρονεῖν τοὺς ναυκλήρους οἷς δὴ τὰ τοιαῦτα τῶν δανεισμάτων μέλῃ, καὶ πυθέσθαι ποῖον ποτὲ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἦν. τοὺς γὰρ ὁρκωμοσίαις ἐπιπιθένδας, μαρτυρεῖν τρόπους εἶναι ποικίλους τῶν τοιούτων δανεισμάτων. καὶ εἰ μὲν δόξειε τοῖς δανείσασιν ἐφ' ἑκάστῳ νομίσμασι τὰ χρήματα ἁπλῶς ἂν δοῦναι, ἕνα σίτου μόδιον ἢ κεφαλῆς ἐμβαλεῖν τῇ νηὶ καὶ μήτε μισθώματα τοῖς δημοσίοις παρέχειν ὑπὲρ αὐτῆς τελώνιας, ἀλλὰ τὸ μὲ ἐπ' αὐτοῖς ἀτελώτητα πλεῖν τὸ σκάφη, καὶ τοῦτον ἔχειν κέρδος ὧν ἐδάνεισαν χρημάτων. καὶ ὅσῳ γε καὶ κατ' ὀλίγα χρυσοῦς ἕνα κομίζεσθαι μόνον ὑπὲρ τόκων, καθ' ἑκάστην δεκάδα χρυσίου. αὐτοὺς δὲ τοὺς δανειστὰς ὁρᾶν τὸ μὴ τῶν ἀποβησομένων κινδυνον. εἰ δὲ ἔχ ἕλοιντο τὴν ὁδὸν ταύτην οἱ δανείζοντες, τὴν ὀγδόην μοῖραν λαμβάνειν ὑπὲρ ἑκάστου νομίσματος ὀνόματι τόκων, μὴ εἰς χρόνον τινὰ ῥητὸν ἀπελθομένων, ἀλλ' ἕως ἂν ἡ ναῦς ἐπανέλθοι σεσωσμένη. καὶ τοῦτο δὲ τὸ σῆμα συμβαίνῃ ἴσως καὶ εἰς ὀνίαυτον σκοπεῖσθαι τὸ χρόνον, εἴωθε τοσοῦτον ἔξω ἀφιστάμενον ἡ ναῦς, ὡς καὶ τὸ ὀνίαυτον ἢ πέρας λαβοῖν ἢ καὶ ὑπερβῆναι. ἀλλ' οὐ γὰρ ἐπανιοῦσης αὐτῆς, τὸ χρόνον εἰς ἕνα μόνον ἢ δύο πυρελκυσθῆναι μῆνας, καὶ σὺν τοῖς τελοῦσι κεφαλαίοις ὠφέλειαν ἔχειν· κἂν ὅπως βραχὺς ἀφηνίηται χρόνος, κἂν εἰ ἀφανέστερον παρὰ τὸ δανεισμάτων μέρος τὸ χρέος. τοῦτο δὲ τοῦτο κρατεῖν, ἑτέραν πάλιν τοῦ ἐμπορευομένων ἀποδημίαν εἰρημένων. ὥστε καθ' ἑκάστου φόρτου ὁρίζεσθαι τὸ σῆμα καὶ ὁ ἀφανὴς τὸ δάνεισμα ἢ μέρει ἢ ἐναλλάττεσθαι, καὶ τὸ ἀεὶ τεταγμένον ἀποβαίνειν τοῖς μέρεσι σύμφωνον. εἰ μέντοι μὴ τὴν ἐπίνοιαν, ἡ νηὸς σωθείσης καὶ μηκέτι πλεῖν ἀφ' ἧς κατορθῶ δυναμένης, ἐπανέλθοιεν, εἴκοσι καὶ μόνων ἡμερῶν ἀφεῖσθαι δίδοσθαι τῶν δανεισάντων τοῖς δανεισαμένοις καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῶν ὀφλημάτων τόκοι ἕνεκεν ἀπαιτεῖν, ἕως πλεύσαν συμβαίη τὸ φόρτον. εἰ δὲ μείνοι ἀφανέστερον τὸ χρέος σὺν ἀποδιδόμενον, τὸ σὺν διμοίρᾳ τὸ ἐκάστης τοῖς κυρίοις τῶν χρημάτων διδόναι τόκον, καὶ μεταβάλλειν δύεις τὸ δάνεισμα, καὶ εἰς ἓν τὸ ἐξείναι μεταχωρεῖν τρόπον· σῶσαι τὸ γαλατίων κινδύνων τὸ δανείσαντας. καὶ τοῦτο ἄπαυδος εἰπεῖν, ἕνορκον ποιησαμένους τὴν μαρτυρίαν· ἁπλῶς εἰς ἡμᾶς ἐμνήσατε, ὥστε ἡμᾶς νομοθετῆσαι τὸ ἡμῖν δοκοῦν· καὶ ἐπὶ τούτοις ἐφάσκεις τοῦτο τῷ ἡμετέρῳ ἀφοσιοῦσθαι κράτει.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν καὶ αὐτοῖς συντυχόντες τοῖς πεπραγμένοις, καὶ τὸ προῖγμα διδαχθέντες, ἰσαζόμεθα, καὶ τὸ μεμαρτυρημένον ἐπὶ τῆς ὑπεροχῆς, ἵνα καὶ τι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπαυδᾷ χρόνον τὰ τοιαῦτα κρατεῖν, διότι μηδὲ τοῖς ἤδη τεθειμένοις μάχῃ νόμοις. ὥστε δεῖν σὲ ἓν λοιπὸν κρατεῖν πανὶ ἰδικὸν νόμον σὺν τοῖς ναυκληρικοῖς τοῖς ἐμποροικοῖς δίκαις, ἐπὶ τοῖς τοιούτοις αἰτίοις τοῦτο φυλάττεσθαι, καὶ τὸν τρόπον τῶν εἰρημένων συμφώνων ἔτους γίνεσθαι τὰς ἀποφάσεις, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔθη ὁποῖα σὺν τοῖς ἐμπορεύσιν μεμαρτύρηται παρὰ τοῦ ἁγίου τοῦ σοῦ. ὥστε κὺ ἰδικὸν νόμον τοῦτο κρατεῖν ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν ἤτοι ἐμπορων. τὸ γὰρ σὺν μακρᾷ ὅτω πολιτεύόμενον χρόνοις, καὶ κρατῆσαν ἀπταιστάκλως, (καθάπερ οἶ μαρτυρίαι παρὰ τῇ σῇ συνδοξότητι διώρισαν) πῶς σὸκ ἔστι δίκαιον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κρατεῖν τῶ μὴ τοῦτο ἐσομένων· καὶ εἶναι τοῦτον αὐτοῖς τὸ πρασμάτων τὴν λῦσιν ἐξ ἰδικοῦ νόμου κρατοῦσαν, καὶ ἑτέρας τινὸς λῦσεως μὴ δεομένην· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν (ἤτοι ἐμπορικῶν) ἀφορμῶν, εἰς τὸ ἀπαυδᾷ χρόνον κρατοῦσαν· ὡς χθιζὸν ἔσαν νομοθεσίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν (ἤτοι ἐμπορικῶν) συναλλαγμάτων κρατοῦσαν· ὀφείλοντάς τε καὶ μέρος ἡνίας τῆς ἤδη παρ' ἡμῶν τεθειμένων νόμων· ὥστε καὶ τοὺς δικάζοντας ὡς τοῦτον ἀποβλέποντας ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραγγέλματα ἡμῶν, ἃ σὴ ὑπεροχὴ εἰς τὸ διηνεκὲς ὡς φυλάττεσθαι ἀπόδοιτο. Dat. XIV. Kal. Sept. Constantinop. DN JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ ή'.

Περὶ βουλήσεων τῶν εἰς τοὺς παῖδας γινομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου πραιτωρίων, τοῦ ἀδύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Κωνσταντίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως νόμου γέγραπται τὰ πλανηθέντα ἐσχασμένου ἀπλότητος· ἡ δὲ τῶν πραγμάτων ποικιλία καὶ ἡ φύσις ταῦτα συχνῶς μεταβάλλουσα, δεῖσαν τὸν νόμον ἐκεῖνον ἐπανορθώσεως ἡμετέρας παρεσκεύασε. λέγω γὰρ νόμου, δεῖν τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις, ὅταν ὦσι γονεῖς, πᾶσι τρόπους μεταξὺ παίδων κρατεῖν. καὶ τοσοῦτον αὐτὸς αἰχμὼ γονεῖς ὄντας, ὅτι καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀσαφῆ τῶν πραγμάτων συγχωρεῖ δηλωσιν λέγων, εἰ καὶ μὴ σαφεῖς εἰσὶν οἱ αὐτῶν βουλήσεις, εἰσάγειν δ' ἔκ τινων τεκμηρίων καὶ ὀνομάτων, καὶ τὸ οἱασοῦν γραφῆς· καὶ ὅτω τοῦτο κρατεῖν. καὶ τοῦτο ἐπί τε σώων καὶ ἐμφρενιτῶντων παίδων φησίν. καὶ ὡς γε ἡ Θεοδοσίου ὑποσοβεζέτω, σὸκ ἐπὶ πατέρων μόνων τοῦτο βουλοῦσα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μητέρων, καὶ ἐπὶ ἀνιόντων ἑκατέρας φύσεως. τοιούτης ἐπιλαβόμενοι τὸ ἀδείας ἄνθρωποι, εἰς τοσοῦτον ἀσεβείαν ἐξῆλθον, ὥστε μᾶλλον μᾶλλον ἡ ἐρωμένων τοῦτο ὑποδείσθαι. τοιγαροῦν ὅτε ὑποσυπα γράφοντες, ὅτε βουλομένων λέγοντες γνωρίσματα, καὶ ἴσως ὀδὲ ποσὸν, ὅμως ἀξιοῦσι ζοχασμοῖς καὶ τῷ τὸ εἰκότων λόγῳ τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέπειν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ βουλήσεων τῶν γονέων ἐν τῇ ἑαυτῶν οὐσίας διαθέσει.

Ἡμεῖς τοίνυν πάντα σαφῆ τε καὶ ἀναπεπταμένα καθεστάναι βουλόμενοι (ὀδὲν γὰρ ὅτως ἴδιον νόμου ὡς σαφήνεια, μάλιστα ἐπὶ τοῖς τῶν τελευτώντων διαθέσεσι) βουλόμεθα, εἴ τις γράμματα ἐπισφράγου, μεταξὺ τῶν αὐτὸ παίδων βούλοιτο ποιήσασθαι διατύπωσιν, οὐσῶν μὲ αὐτοῖς προγράφειν τὸ χρόνον, εἴτε καὶ τὰ τῶν παίδων ὀνόματα οἰκεία χειρὶ καὶ ὡς γε τὰς ἐξιασμούς, εἰς ἃς γραφῆ κληρονόμους αὐτὸς, μὴ τοῖς συμβόλοις τῶν ἀσθμῶν σημαινομένοις, ἀλλὰ δι' ὅλων γραμμάτων δηλωμένοις, ὥστε παντάχοθεν σαφεῖς τε καὶ ἀναμφισβητήτους καθεστάναι. Εἰ δὲ καὶ πράγματα βούλοιτο ποιήσασθαι διαίρεσιν, ἢ πῶς πράσι τοῖς πάσης ἢ τινας τῶν συστέσεων ἀφαίρεσιν. καὶ τὰ τούτων ἐγγράφεσθαι γνωρίσματα, ὥστε τοῖς αὐτὸ γράμματι πάντα δηλώματα μηδεμίαν ἐπιφέρειν ἀμφιβολίαν τοῖς πᾶσι καθολιμπάνειν. Εἰ μέντοι καὶ γαμετῇ ἢ ἐξωτικοῖς πῶς βούλοιτο καθολιπεῖν legata ἢ fideicommissa, ἢ καὶ ἐλευθερίας, καὶ ταῦτα οἰκεία χειρὶ γραφόμενα, λεγόμενά τε παρὰ τῶν μαρτύρων, ὡς ἀπαυδᾷ ἐφεῖσθαι τὰ σὺν τῇ διατυπώσῃ κείμενα αὐτοῖς καὶ ἔγραψαν καὶ βούλον κρατεῖν. ἴσω ἰσχυρὰ, μηδὲν ἐλαττώμενα σὰ τῶ δοκεῖν σὺν χάριτας γεγράφθαι, τοῦ λοιπὸν παραστήριζιν τῶν διαθηκῶν μὴ δεόμενα· ἀλλὰ τοῦτο μόνον διαλαττόντων, τοῦ τοῦ αὐτοῦ δεξιάν τε καὶ γλῶτταν ἔχειν τοῦ πᾶσιν ἰσχυὸ τοῦ χάρτου παρεχόμενον.

quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, & hanc ad nos deducere: quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua, tuamque gloriam hoc à nobis agere jussam, convocasse naucleros quibus hæc mutua curæ sunt, & interrogasse quæ aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & jusjurandum adjicientes testimonio, perhibuisse modos esse varios talium mutuorum: & si quidem placuerit creditoribus in singulis solidis pecuniarum quas dederint, unum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent teloniariis, sed quantum ad ipsos sine telonio navigare naves, & hunc habere fructum & harum quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro [1] decem aureis unum percipere solidum pro usuris: in ipsos autem creditores respicere ex eventibus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores: octavam partem percipere pro singulis solidis nomine usurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naves revertantur salvæ. Secundum hoc autem schema contingit forsan & in annum extendi tempus, si tantum foris moretur navis, ut annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcendat: citius autem ea remeante, tempus in unum solum aut duos trahi menses: & ex tribus [2] siliquis utilitatem habere: vel si ita breve sit tempus, vel si apud alterum extra debitorem maneat debitum, hoc idem valere: aliam rursus negotiatoribus profectionem assumentibus, & per unumquodque onus definiri schema, secundum quod competit mutuum aut manere aut permutare secundum pactum quod ob hoc convenerit partibus. Si tamen post reversionem navis salvæ nequaquam navigare propter tempus valentes revertantur: triginta solum dierum inducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis usurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium esse debitum non reddendum, duas partes centesimæ dominis pecuniarum dare usuras, & mutuare [3], & mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis: & hæc omnes dixisse cum jurejurando perhibentes testimonium quæ ad nos nuntiasti, ut nos sanciremus quod nobis videretur, & super his dicebas hæc nostræ nuntiare potestati.

Cap. I.

Nos igitur & ipsa legentes gesta, & causam edocti, sancimus, secundum quod testatum est coram tua celsitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus tenere, eo quod neque jam positis repugnet legibus, ut oporteat nunc & de cætero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super talium causarum hæc servari litibus, & secundum dictum modum prædictarum pactionum ita fieri etiam eventus, & alia omnia, quæcunque in prioribus testata sunt apud sedem tuam, unde secundum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis [4] ita servatum est temporibus & tenuit immutabiliter, sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est justum & in aliis omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentem, & altera quadam dispositione non egentem: sed in naucleriis seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, ut puta generalem existentem legislationem, & naucleris seu negotiatoribus & eorum contractibus expositam? Quæ debet etiam pars fieri jam à nobis posita rum legum, & judicantes ad hanc respicientes proferre sententiam.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo jugiter servare festinet.

Tit. VIII.

DE TESTAMENTIS [5] IMPERFECTIS A [6] PARENTIBUS IN FILIOS FACTIS: ET DE DIVISIONE RERUM A FILIIS CORAM PARENTE, ET DE EJUS FACULTATIBUS FACTA ET SUBSCRIPTA.

Novella Constit. CVII.

Imperator Justinianus Augustus Basso magnificentissimo comiti devotiss. domesticorum locum obtinenti Joannis gloriosiss. prætoriorum præfecti, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

A Constantino [7] divæ memoriæ lex scripta est per antiquæ conjecturæ simplicitatem: porro causarum varietas & natura eas frequenter mutans, egere leges illas emendatione nostra præparavit. Dicit itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt parentes omnibus modis inter filios tenere, & tamen eos erubescit parentes existentes, quia eis & claram rerum concedit significationem, dicens & si non manifestæ sint eorum dispositiones, apparuerint autem ex quibusdam indiciis [8] & conjecturis, & qualibet scriptura: & sic eas valere & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theodosius [9] decrevit non in patribus solum hoc disponens, sed etiam in matribus & ascendentibus utriusque naturæ [10]. Hanc apprehendentes licentiam homines in tantam ingressi sunt obscuritatem ut divinantibus [11] magis quam interpretantibus hæc egerent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicentes notitiam, & forte nec quantitatem, tamen dignantur conjecturis & verisimilium ratione talia permittere.

Cap. I.

De voluntatibus parentum in distributione patrimonii faciendæ.

Nos [12] igitur omnia clara & aperta consistere volentes, (quid enim sic proprium [13] est legum, sicut claritas maxime super defunctorum dispositionibus) volumus siquis literas sciens, inter suos filios voluerit facere dispositionem, primum [14] quidem ejus subscriptione tempus [15] declaret: deinde quoque filiorum nomina propria [16] manu [17]: ad hoc uncias in quibus scripsit eos heredes, non signis [18] numerorum significandas, sed per totas [19] literas declarandas: ut undique claræ & indubitatæ consistant. Si vero etiam rerum voluerit facere divisionem, aut in quibusdam rebus certis aut omnes aut quasdam institutiones statuere, & harum inscribat significationes: ut ejus literis omnia declarata, nullam ulterius contentionem filiis derelinquant. Si tamen aut uxori aut extraneis [20] personis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictaque à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihilo minuenda eo quod videantur in charta scripta, reliquam observationem testamentorum non [21] suscipientia: sed hoc solum immutetur, quod ejus manus & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam.

Cap. II.

1 Usura dextans est, dixi ad *l. eos 26. §. 1. C. de usuris. Au denier dix.*

2 Comprobatur hic conventio recepta, Ut creditor in singulos solidos capiat tres siliquas, quæ usura est centesima.

3 Lege, mutare.

4 Argumentum à more diu recepto licet sumere. vide Everardum, Topicis, loco ab usitato seu solitis 104.

5 De testamentis inter liberos factis, *Index Reg.* De voluntatibus parentum in distributione patrimonii faciendæ *Jul. const.* 100. περὶ βουλήσεων τῶν εἰς τοὺς παῖδας γινομένων, *Græci hoc loco.*

6 Vid. *l. 21. §. 1. C. de testam.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Gudelin. *de jure nov. lib. 2. c. 6.* Rittershus. *in exposit. Nov. part. 6. cap. 2.* Ans.

7 *l. 26. C. fam. ercis. l. 1. Cod. Theod. fam. ercis.*

8 Lege Constantini parentum voluntates, quibuscunque indiciis, conjecturis, quacunque scriptura manifestæ, inter liberos valent, adde *l. 21. §. 1. Cod. de testam.*

9 *l. 21. §. 1. C. de testam.*

10 Sexus.

11 Divinare & interpretari differunt.

12 Hinc sumpta est Authent. Quod *fine C. de testam.*

13 Obscuritas legibus inimica: perspicuitas contra, eis amica.

14 Nota formam, secundum quam parentes literas scientes, scripto testari debent inter liberos.

15 Facti sc. testamenti.

16 Hinc nonnulli colligunt, non valere testamentum inter liberos, nisi sua manu fuisque liberis parens scripserit nomina liberorum, tempus & unciarum modum, cum potius mens Justiniani hæc sit, Ut sive scribat testamentum parens, sive alius pro eo, illud literis perscribatur non notis: aliquin, testamentum non valere.

17 Vid. *Nov. 66. c. 1. §. 4 & 119 c. 9.*

18 Μὴ τοῖς συμβόλοις τῶν ἀσθμῶν σημαινομένοις. *Scr.* σύμβολα τῶν ἀσθμῶν numerorum notæ. Galli, *Chiffres*, vocant, vide *Cujac. 3 obs. 3. & 12. obs. ult.* vide *l. 6. in fin. ff. de bonor. possess.* Goth. Adde Panciroll. *rer. memorabil. lib. 2. tit. 14.* Ans.

19 Δι' ὅλων γραμμάτων, *Scrimg.* inter liberos testatio mentis nostræ, debet esse ὁλογράφου, adde *Novell. Basilii c. 2.* plenis atque prorsus integris literis perscripta.

20 Extranei sunt, non liberi, hinc colligunt, Testamentum imperfectum inter liberos favore extraneorum non sustineri *l. 21. §. 1. C. de testam.* vide *Clar. 3. sent. §. testam. quæst. 10* id est, exheredationis causa. Ans.

21 Extraneis legari aut fideicommitti potest in testamento inter liberos minus solenni. Minus solenne hic intellige non qualecunque sed tamen scriptum à testatore lectumque testibus, *S. eod.* ibi, *coram testib.* licet nullæ aliæ solennitates fuerint servatæ. Testibus, inquam, saltem duobus. Numero enim plurium duo saltem intelliguntur, *l. 12. ff. de testib.* Cum dicimus legari vel fideicommitti posse, satis intelligitur aliud dicendum fore si instituantur heredes. Nec enim possunt extranei in imperfecto testamento heredes scribi. sic itaque, Ex imperfecto testamento extraneis liberi relicta legata vel fideicommissa præstabunt, si modo holographum & testibus ipsis nuncupatum fuerit testamentum.

Source : BIU Cujas

Cap. II.

ET[1] si quidem usque ad mortem maneat hoc schema, nullus postea deducit testes, quia voluit forte talem voluntatem commutare, aut convertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere quod factum est, & aliam facere voluntatem, declarantem perfectam ejus sententiam quam competit valere, hoc enim concedimus ei agere, hoc ipsum expressim significantem sub præsentia testium septem[2], quia & si fecerit quandam talem voluntatem, non tamen eam valere ulterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto[3] faciat, omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate: videri eum defunctum esse prioribus infirmis factis ex secunda ejus secundum perfectum testamentum aut voluntatem dispositione.

Cap. III.

QUia vero novimus aliquos divisiones facientes inter proprios filios, & præparantes eos his subscribere: & hoc schema suscepimus. Si quis enim dividat proprias res, & ipsos filios evocans faciat[4] subscribere divisionibus ipsis, & ratas eas judicare, & profiteri filios hoc secundum hunc habere modum: sit & hoc firmum in hujusmodi rerum divisione[5] secundum nostram constitutionem quam ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea continentur, firmam esse per hanc legem sancimus. Si autem & in divisione ipse subscripserit, & clara omnia per subscriptionem suam fecerit, sit & hoc ratum: quoniam & hoc jam nostra legislatione continetur. Palam vero est, quia in talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea moveri contigerit.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant quæ recte & providenter pro nostris subjectis sancita sunt. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. Imperii Anno XIII. BASILIO, V. C. CONS.

Tit. IX.

DE[6] RESTITUTIONIBUS.[7]

Novella Constit. CVIII.

Imp. Justin. Aug. Basso magnificentissimo comiti devotissimo domesticorum, locum tenenti Joannis gloriosissimi sacrorum prætoriorum præfecti.

PRÆFATIO.

NEgotium audivimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari justum existimavimus, & lege comprehendere certissima: hoc quod nostræ consuetudinis est, in negotiis motis ex legibus optimis accipere occasiones. §. 1. Filios enim quidam suos instituens heredes, deinde alterutris eos, filiis non existentibus, substituere volens, jussit, *si contigerit aliquem ejus filiorum, & heredem futurum, sive filius humanam solvere vitam post exceptionem horum quæ ex lege debentur ei, ex eis quæ ab eo relinquebantur ei rebus, reliquas omnes rei, & jura quæcumque apud eum in tempore mortis invenirentur, venire & restitui ex his superstiti, aut ejus filii, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fidejussione in his.* Eo moriente, & uno quidem ejus filiorum & heredum filios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum qui sine filiis est, is qui filios habet, uti rebus, utpote eas deterentem. at ille utens verbis testamenti, quia quidquid inveniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere jussit: secundum hoc vult schema licentiam habere uti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. §. 2. Nos igitur sumentes ex hoc occasionem existimavimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem puram hominibus reponere, & propterea lege caulam comprehendere, ut discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia & discere, & judicare. Novimus igitur apud Papinianum sapientissimum, dictum in decimo nono[8] libro ejus quæstionum, ubi permittit alienationes in tali casu: illud solum velut ex studio in ænigmate proponens, ut tunc oporteret prohiberi alienationes, cum ad solvendum fideicommissum, ex studio[9] qui hoc oneratus est, ad alienationem venit. Et tanquam philosophatus inter Imperatores Marcus, tali quodam proposito casu, viri boni arbitratum videri inesse talibus verbis disposuit.

Cap. I.

NObis[10] ergo recte visum est, hanc ita disponere legislationem, ut si quidem universaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi: hæc tenere quæ in talibus decreta sunt & à nobis jam sancita. Sin vero tale sit, fideicommissum, quale subjacet: & ea quæ inveniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat sola in fideicommissum: tunc indefinite dictum prioribus, sub quadam legitima deducere divisione & ordine. Si quis enim hæc, aut etiam aliquid aliud tale dixerit: sancimus usque[11] ad Falcidiam solum suæ institutionis necessitatem habere servare eum qui oneratus est fideicommissi restitutione, & non posse aliquid penitus ex illa minuere sufficiens existens: sed heredi quidem superfint tres partes, illi autem quartæ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei qui gravatus est, etiam donationibus[12] uti aliquibus, & forsan ex studio (quod Papinianus[13] dicebat) intervertendi fideicommissi causa, ut etiam quarta minuatur institutionis ejus: sed hoc omnino relinquere fideicommissum: aliis omnibus in eis positis potestate: & licentiam habere eum his sicut voluerit uti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si vero & ipsam quartam is qui gravatus est, contingat: necessarium est perscrutari causam secundum quam hoc egit: & si quidem aut dotem[14] voluerit dare, aut sponsalitiam largitatem, aliam non habens substantiam: oportet ei hoc permitti agere, hoc videlicet quod nostra continetur jam lege, in qua ei omnino non negavimus talem deminutionem. Si vero & in captivorum redemptionem (hanc enim excipimus, & dicamus Deo causam) & hoc licentiam eum habere facere, & minuere etiam quartam pietatis ratione: quod omnium nobis pretiosius videtur.

Cap. II.

SI vero contigerit neque ipsum habere ex aliquibus causis unde faciat expensas, ex tali restitutione, etiam has facere: damus ei licentiam (hoc quod & testator permisit) quod relinquetur, omnino hoc volens ad restitutionem trahi, & quasi aliquis dicat, ex hoc quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subjacet occasio, necessitatem habere omnino quartam partem propriæ institutionis servare,

1 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc inter C. de testam.*

2 Ἐπτὰ ἢ καὶ πέντε, *Hal. edit. Græca Harmen. 5. tit. 1. §. 37.* quæ verba ἢ καὶ πέντε vetus interpres hic non agnoscit, nec Scrimgeri editio Græca, nec Julianus interpres, hoc igitur innuit, Testamentum imperfectum, quod inter liberos valere potest, alio testamento imperfecto revocari aut rumpi non posse: sed ut coram septem testibus testamentum revocetur exigi. Ratio dubitandi nasci videbatur ex eo quod naturale sit, unumquodque eo genere dissolvi, quo ligatum est, *l. 35. ff. de regulis.* Possumus & hoc adjicere, sufficere præsentiam quinque testium in revocando eo testamento, quod quinque testibus perfici potest, *l. ult C. de testam.* vid. *Cujac. 3. observ. 3. in fin.* Aliud est in testamento militis, cujus imperfectum testamentum alio imperfecto, intra annum tamen missionis revocari potest, *l. 34. in fin. ff. de testam. milit.* & ita facilius imperfectum militis testamentum, quam patris inter liberos rumpitur.

3 Imperfecta inter liberos dispositio non potest, nisi solenniter revocari, 35. *Eclog. 3. ex tit. 20. cap. 2. & 5. Harmenop. 1. §. 37.*

4 *Nov. 18. cap. 7.*

5 Divisio bonorum facta à patre confirmatur, vel ejus subscriptione, *Theod. ibi, Sin autem & in divisione subscripserit,* vel liberorum ejus, *ut hic.* unde colligunt interpretes teste Claro 3. *sentent. §. testament. quæst. 14. vers. sed pone.* Schedulam à patre non scriptam vel subscriptam, sed tamen subscriptam à liberis, valere. Valere, inquam, non jure testamenti, sed contractus.

6 De fideicommissariis hereditatibus *Jul. const. 101.*

7 Huc redit constitutionis hujusce quæstio, An & quatenus jussus restituere, quod ex bonis superfuerit, possit deminuere. adde *Novell. 39. §.*

8 *l. 54. ff. ad Treb.* vicesimo, *l. 3. §. 2. ff. de usuris.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Rittershus. *part. 6. cap. 9. & seq. & Novell. 39.* Ans.

9 Ultro non coactus.

10 Hinc sumpta est Authentica, *Contra C. ad senatusconsult. Trebell.*

11 Rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei supererit, potest diminuere ad novem usque uncias, triuncio servato fideicommissario generali. Numquam igitur deminuere poterit ex tribus illis unciis? Imo poterit, certis tamen casibus *versic. si vero. eod.*

12 Rogatus restituere, quidquid ei supererit ex hereditate defuncti, donare quicquam ex iis bonis non potest: excipe tamen quædam genera donationum, de quibus dictum est *Novell. 39. l. 25. §. 16. ff. de hered. petit. l. 14. in fin. l. 15. l. 16. ff. ad Treb.*

13 *l. 3. §. 2. ff. de usuris.* adde

14 Rogatus restituere *quicquid ei supererit ex hereditate defuncti*, non tantum novem uncias ex quavis causa, sed ex tribus reliquis unciis, certis de causis, diminuere potest.

ΚΕΦ. β'.

ΚΑΙ εἴπως μέχρι τελευτῆς μείνοι τὸν τὸ χρῆμα, ἀδεὴς ὕστερον παρέξῃ μαρτυρίας ὡς ἠδυνήθη τυχὸν τῶν τοιούτων γνώμῃ ἀμοιψαι ἢ ἀναλλάξαι, ἤ τι τοιοῦτον ποιῆσαι, ὥστε ἐξεῖναι ἀφορίζειν τὸ ἡμόμορον, καὶ ἑτέραν ποιήσασθαι βλησιν, δηλαδὴ τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ γνώμῃ ὧν ἐθέσπισε κρατεῖν. τοῦτο γὰρ ἐφίεμεν αὐτῷ πρᾶξαι, αὐτὸ τοῦτο ῥητῶς ἐπισημαινομένῳ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων ἑπτά, ὡς καὶ πεποίηκέ τινα τοιαύτην βλησιν, ἃ μὲν κρατεῖν αὐτὴν ἐπὶ βάλετο, ἄλλην ἑτέραν ποιησάσθαι. καὶ ταῦτα ἢ ἐν τελείᾳ ἀφαιρέσει ποιείτω, πάντα τὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἔχοντα σύμβολα, ἢ ἐν ἀγράφῳ τελείᾳ βλήσει. ὥστε ἐπ' ἐγγράφου ἢ ἀγράφου βλησὶ δοκεῖν αὐτὸν τελευτῆσαι, τὸ σωτήριον ἄκυρον ὂν τὸ δεύτερος αὐτοῦ κατὰ τὴν τελείαν ἀφαίρεσιν ἢ βλησιν ἀφανισθέντος ἡμόμορου.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΠειδὴ ἤδη ἴσμεν πινὰς νεμήσεις ποιουμένους μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων, καὶ παρασκευάζοντας αὐτοὺς ταύτῃσι ὑπογράφειν, καὶ τὸ τοιοῦτον χρῆμα σωτιέμενα. εἰ δὲ ἀφαιροῖτο τις τὰ οἰκεῖα πράγματα, καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας σωσκαλεσάμενος, ποιήσειν ὑπογράψαι ταῖς νεμήσεσιν αὐτοῦ, καὶ κυρίας ταύτας ἡγήσασθαι, καὶ ὁμολογῆσαι τοῦτο κατὰ τὸν ἔχειν τὸ τρόπον· ἔσω καὶ τὸν κύριον ἐπὶ τοιούτῳ πράγματι διαιρέσεως, καὶ τὴν ἡμετέραν ἀφαίρεσιν, ᾗ σαφὲς τοῦτο πεδείκαμεν· ᾗ ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτῇ σεσεχομένοις κυρίαν εἶναι καὶ ἀφαίρεσιν τὸν νόμον ἰσχύοντα. εἰ μάρτυσιν καὶ ἐπὶ ἀφανεμήσεσιν αὐτὸς ὑπογράψῃ, καὶ σαφῆ πάντα ἀφαίρεσιν αὐτοῦ ποιήσῃ, ἔσω καὶ τὸν κύριον· ἐπειδὴ καὶ τὸν ἤδη τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ σεσείχῃ· σαφέστατον ὂν ὡς ἐπὶ τοιούτων ἡμῶν ὅδε ὁ νόμος κρατήσῃ, ὁπόσα μεῖ' αὐτὸν κινηθῆναι συμβαίη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν σοὶ δοξάσαντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἅπερ δι' θείας δηλώματα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης γινώσκουσα, ἅπασι ποιήσειν φανερά· ὥστε μηδὲν ἀφανθεῖν τὸν ὀρθῶς καὶ σωφρονικῶς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων νενομοθετημένων. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρή.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου τῶν ἱερῶν πραιτωρείων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΥΠοθέσεως ἠκάσαμεν ὀφεῖν ἀφαιθήκης ἀμφισβητησθείσης, ἵν' καὶ ἐρμηνεῦσαι δίκαιον ἡγησάμεθα, καὶ νόμῳ θεῖναι δοῦναι ἀκριβοῦ. τοῦτο δὴ τὸ μὲν εἰωθὸς, ὃν τῶν συνηθείαν ὑποθέσεσι κινημάτων ζητήσεων, νόμων χρησῶν λαμβάνειν ἁρμοῖς. §. α'. Παῖδας γάρ τις οἰκείους συνησάμενος κληρονόμους, εἴτε καὶ ἄλλους αὐτοὺς ἐξ ἀπαιδίας ὑποκαθίστησιν βλόμενος, ἐπέλαυσεν, εἰ συμβῇ ἵνα τῷ αὐτοῦ παιδὶ καὶ κληρονόμῳ μεῖναι ἀπαίδευτον ἀνθρώπινον καταλύειν βίον, μὴ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ὃν νόμος ὀφειλομένων αὐτῷ, ὃν τῶν παρ' αὐτοῦ καταλιμπανομένων αὐτῷ πραγμάτων, τὰ λοιπὰ πάντα πράγματα καὶ δίκαια, ὅσα παρ' αὐτῷ ἐν καιρῷ τελευτῆς εὑρεθείη, ἔρχεσθαι καὶ ἀπολαμβάνεσθαι τῷ ἐξ αὐτοῦ θέλοντι, ἢ τοῖς αὐτοῦ πᾶσιν, εἴγε αὐτὸς τελευτήσοι· πάσης δρᾳούσης μεταξὺ αὐτῶν ἀφ' τὴν εἰρημένων ἀπηκτάσεως ἀσφαλείας τε καὶ ἰσχύος. ἐπὶ τούτοις αὐτὸ τελευτήσαντος, καὶ ὃν μὲ ἑνὸς τοῦ αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων παῖδας ἔχοντος, ὃν ὃ μείναντος ἀπαιδος· κωλυθῆ τὰ παιδία ὁ τοὺς παῖδας ἔχων κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς πεῦσι ἐλαττῶται. ὁ ὃ, ὑποκεχρημένος τοῖς ῥηθεῖσι τῆς ἀφαιθήκης, καὶ ὅτι εἴη τὰ εὑρεθείη ἐν καιρῷ τελοῦτος παρ' αὐτῷ, τοῦτο αὐτὸν ἀπολαβεῖν ἐπέλαυσε καὶ τοῦτο βάλεται τὸ χρῆμα παῤῥησίαν ἔχειν χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὡς ἂν βληθείη, μηδεμιᾶς κωλύσεως οὔσης τῶν αὐτῶν διοικήσεως ἐπαγομένης αὐτῷ. § β'. Ἡμεῖς τοίνυν λαβόντες ἐν τούτῳ σαφάσιν, ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τὸ παλαιὸν ἀορίστιαν, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἀφέλειαν, τὴν μὲ ὁρίσαι, τὴν ὃ καθαρῶν ἐν ἀνθρώποις ἀπόθεσθαι· καὶ ἀφ' τοῦτο νόμου τὸ πρᾶγμα θέλαβεῖν, ὅπως ἂν μάθοιεν ἄνθρωποι τὴν πᾶσαν ὃ νομοτέξιν, μεθ' ἧς σωσήκη τὰ τοιαῦτα καὶ μανθάνειν καὶ κρίνειν, Παπιανοῦ τοῦ σοφωτάτου ῥηθέντα ἐν τῷ ιθ' τῶν ἑαυτοῦ quæstionum, ἔνθα ἐπιτρέπει τὰς ἐκποιήσεις ἐπὶ τοιούτῳ ζήματος· ἐκεῖνο μόνον ὥσπερ ἐξεπίτηδες ἐν αἰνίγματι προθεὶς, τὸ τινικαῦτα δεῖν κεκωλύσθαι τὰς ἐκποιήσεις, ἵνικα ἐπὶ τῷ καταλύσει τὸ φιδεικόμμισσον ἐξεπίτηδες ὁ τότε βεβαρημένος ἐπὶ τὴν ἐκποίησιν ἦλθε. καὶ ὁ φιλόσοφος ἐν βασιλεῦσι Μάρκος, τοιοῦτός τινος ὑποπτεύσας ζήματος, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μεσίτειαν δοκεῖν εἶναι τοῖς τοιούτοις ῥήμασι διετύπωσεν.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜῖν ἓν ὀρθῶς ἔδοξεν ἔχειν, ὅτι τυπῶσαι τὴν νομοθεσίαν, ὥστε εἰ μὲ καθόλης τὶς εἴποι ἀποκαθίστασιν ὃ φιδεικόμμισσα, τοῦτο κρατεῖν ἄσφ' ἐπὶ τοιούτων διάφασιν, καὶ παρ' ἡμῶν ἤδη νενομοθέτηται· εἰ ὃ τοιοῦτον ἢ τὸ φιδεικόμμισσον ὁποῖον ὑπόκειται, καὶ τὰ δύσκολήματα ἤτοι παραλιμπανόμενα ἐν καιρῷ τελοῦτος, ὁ ἀφαιθέμενος ὑπάγῃ μόνα τῷ φιδεικόμμισσα· τὴν τοιαῦτα τὸ ἀορίστως εἰρημένον τοῖς ἔμπροσθεν ὑπὸ νῦν νενομισμένῳ ἀγαγεῖν διαίρεσίν τε καὶ τάξιν. εἰ γάρ τις τοῦτο ἢ καί τι τοιοῦτον ἕτερον φησίε, ἀναγκαζόμεθα ὥστε μέχρι ὃ φαλκιδίας μόνα τὰ οἰκείας συστάσεως ἀνάγκην ἔχειν φυλάττειν τὸ βεβαρημένον ὃ φιδεικόμμισσα τῇ ἀποκαθιστάσῃ, καὶ μὴ δύνασθαί τι παντελῶς ἐξ ἐκείνης ἐλαττῶν. ἱκανὸν γὰρ εἰ τῷ μὲ κληρονόμῳ σῴζοιντο τὰ τρία μέρη, τῷ ὃ ὁ τέταρτος μόνα παραλειφθῆσε λόγος. ἐδὲ γὰρ ἐφησόμεν τῷ βεβαρημένῳ καὶ δωρεᾶς χρῆναι τισί, καὶ ἴσως ἐξεπίτηδες, ὥσπερ ὁ Παπιανὸς ἔλεγεν intervertendi fideicommissi causa, ὥστε καὶ τὸ τέταρτον ἀπομεῖσθαι τὰ συστάσεως τὰ αὐτοῦ· ἀλλὰ τὰ μὲν πάντως καταλιμπάνειν τὸ φιδεικόμμισσον, τὰ ἄλλων ἁπάντων ἐπὶ τῇ αὐτοῦ κεμένων ἐξουσίᾳ· ὥστε αὐθεσίαν ἔχειν αὐτὸν τούτοις ὡς βάλεται χρήσασθαι, καθὰ τελείοις δεσπόταις σωσήκη. Εἰ μέντοι καὶ αὐτὸ τὸ τέταρτον ὁ βεβαρημένος σωσώσῃ, ἀναγκαῖον ἐστὶ πολυπραγμονεῖσθαι τὴν αἰτίαν καθ' ἣν τοῦτο πέπρακται. καὶ εἴπερ ἡ σωσηκὰ βάλοιτο δόναι ἢ σωχαριτίαν δωρεὰν, ἑτέραν σὸκ ἔχων οὐσίαν, δεῖν αὐτὸ τοῦτο συγχωρεῖσθαι πρᾶξαι, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἡμετέρας σεσεγκόμενον ἤδη νόμῳ, εἰς ὅπερ αὐτὸ παντελῶς σὸκ ἠρησόμεθα τῷ τοιαύτῃ ἀποιμείαν. Εἰ ὃ καὶ εἰς αἰχμαλώτων λύσιν, (ταύτην γὰρ ἐξαιρεθῆναί τε καὶ ἀναπέμπειν τῇ ἣν τὴν αἰτίαν) καὶ τοῦτο ἀδεῖαν αὐτὸν ἔχειν ποιεῖν, καὶ ἐλαττῶν καὶ τὸ τέταρτον ὃ τῆς εὐσεβείας λόγῳ πάντων ἡμῶν πρωτίστης φαινομένης.

ΚΕΦ. β'.

ΕΙ ὃ συμβαίη μεδὲ αὐτὸν ἐκ πινων αἰτιῶν ἔχειν ὅθεν ποιοῖτο ἀποκαθιστάσεως καὶ τοιαύτης ἀποκαθιστάσεως καὶ ταύτης ποιείας δίδωσιν αὐτῷ παῤῥησίαν τοῦτο ὅπερ καὶ ὁ ἀφαιθέμενος ἐπέτρεψε, τὸ σωφαλιμπανόμενον ὅλως τοῦτο βλόμενον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐλκεσθαι, καὶ (ὡς ἄν τις εἴποι) σὺν ὃ σεσηδύοντος αὐτῷ τῶν ἀποκαθίστασιν γίνεσθαι. Εἰ ὃ μηδεμία τοιαύτη τὶς ὑπόκειται σωφάσις, ἀνάγκην ἔχειν πάντως τὸ τέταρτον μέρος τὰ οἰκείας συστάσεως φυλάττειν, καὶ τὴν τοιαύτην ἀποκαθιστάσιν χαλεζεσθαι. Εἰ μήτοι τι ἀπαιροίη, ἔχων ὅθεν τὴν ἀποκλή-

Source : BIU Cujas

ἀποπλήρωσιν ποιήσῃ), ἐξ ἐκείνης καὶ ἀναπληρῶσαι τὸ τέταρτον, καὶ κατ' μηδεμίαν αἰτίαν αὐτὸ μειῶσαι. Εἰ δὲ συμπέσῃ καὶ τετάρτης, καὶ οὐκ ἔχῃ πόθεν ἀναπλήρωσιν ἑτέραν ἔσεσθαι, πλὴν κατὰ τὰ δοθέντα καὶ λαβόντα πράγματα, in rem, καὶ ὑποθήκας, ὧν τὰ αὐθεντικὰ τάδε ἔστι νόμου, ὥστε ἐξεῖναι ἀναπληροῦν τὸ φιδεικομμισσάριον ἑαυτὸν ἐκ τῶν προσμάτων ἐκδικήσεως. τάττομεν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λεγάτων ἤδη δεδώκαμεν, καὶ τῷ ὁμοίῳ καὶ τῶν ἀφαιτέσεως in rem αὐτοῖς κατασταθέντα perſecutione. ὥστε καὶ ἀσφάλειαν ὁ φιδεικομμισσάριος δώσει μὴ ἔλαττον τετάρτης φυλάξειν, εἰ μὴ καὶ αὐτῷ ὁ ἀφαιρεθεὶς συγχωρήσειεν ὥσπερ ἐπὶ τῆς προειρημένης ἡμῖν πεποίηκε φάσεως. αὐτὸς γὰρ ὁ ἀφαιρεθεὶς πᾶσιν ἔκ ἐστιν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειαν συγχωρήσαντος, ἡμᾶς ἀλλοιότερον αὐτὸ ἀφαιρεῖσθαι οὐκ ἂν εἴη, τοῦ δὲ τελευτήσαντος ἐσχασμένης γνώμης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Καπὶ ταῦτα τοίνυν ἔσω τοῖς προείρημένοις τομοῖς, αὐτός τε τάττω τῷ παρεγομένῳ τὴν ζήτησιν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐφ' οἷς ἠρτῆσθαι συμβαίνει τὰ ἡμέτερα. τοῖς μὲν ἀφαιρεθεῖσιν ἔτι γενομένοις, καὶ τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἴσως τελευτησάντων, ἵνα μὴ ἔχωσιν λαβόντος φιδεικομμισσαρίου, ἀλλ' ἐπὶ βεβαρημένῳ φέροντος. καὶ ταῦτα φαμὲν οὐκ ἐπὶ παίδων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, καὶ τῶν ἔξω δὲ γένους, ἐφ' ὧν ὅλως τοῖς φιδεικομμισσον καθελελεῖφθαι συμβαίνῃ. Η τοίνυν σὴ σύνδοσις ἅπασι τοῦτο φανερὸν ποιησάτω τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις, ὥστε εἰδέναι καὶ τίνα τρόπον πρέπει καὶ ζῆν αὐτοὺς καὶ τελευτᾶν καὶ ἀφαίρεσθαι, φιδεικομμισσάρια τε καθελιμπάνειν, καὶ τὰ ἄλλα πράττειν ἅπερ ἐπὶ τοιούτων νενόμισται. Dat. Kal. Febr. *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ αἱρετικῶν τῇ πίστει γυναικῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

MIAN ἡμῖν εἶναι βοήθειαν ἐπὶ παντὶ τῷ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τε καὶ βασιλείας βίῳ, τῷ εἰς θεὸν ἐλπίδι πιστεύομεν εἰδότες ὅτι τάχα ἡμῖν καὶ τῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ τῆς βασιλείας διδόασι σωτηρίαν. ὥστε καὶ τοὺς νομοθεσίας τοὺς ἡμετέρας σκέπειν ἠρτῆσθαι πίστει, καὶ εἰς αὐτὸν ἀφορᾶν, καὶ τούτων αὐτῶν ἀρχὴν εἶναι καὶ μέσα καὶ πέρας. Ἴστασι τοίνυν ἅπαντες ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότες, καὶ μάλιστα Λέων ὁ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, καὶ Ιουστῖνος ὁ τῆς θείας λήξεως ἡμῶν πατήρ, ἐν τοῖς ἑαυτῶν διατάξεσι, τοῖς αἱρετικοῖς ἅπασιν ἀπηγόρευσαν ὥστε μηδεμίαν αὐτοὺς μετέχειν στρατείαν, μήτε ἐν τοῖς οἰκείοις ἐπὶ δημοσίαις φροντίσι μετέχειν ἔχειν· ὅπως ἂν μὴ πρόφασιν τοῦ στρατεῖαν τε τῶν δημοσίων ἐπιτρεμμάτων, τῶν τῆς ἁγίας καὶ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας μέρη φανεῖεν λυμαινόμενοι, καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτὸ τοῦτο πεπράξαμεν, ἡμετέρας διατάξεσι τοῦτο κυρώσαντες. Αἱρετικοὺς δὲ καὶ ἐκεῖνοι εἰρήκασι καὶ ἡμεῖς λέγομεν τοὺς διαφόρων ὄντας αἱρέσεων· οἷς συναπτόμενόν τε τὸ συναλημμένους καὶ τοὺς τῇ Νεστορίᾳ Ιουδαϊκῇ ἀκολουθοῦντας μανίᾳ, καὶ Εὐτυχιανιστάς, καὶ Ακεφάλους, καὶ οἱ πρὸς τῷ Διοσκόρῳ, καὶ Σεβῆρος κακοδοξίαν νοσοῦσι, τῷ τῶν Μανιχαίων καὶ Απολιναρίου ἀνανεωσαμένων δυσσέβειαν· καὶ ὡς γε πάντων, τοὺς μὴ ὄντας μέλος τῆς ἁγίας καὶ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ πάντες ὁμοφώνως οἱ ἀνωτάτῳ πίστης οἰκουμένης πεπιστεύκασι, ὅ, τε τῆς ἑσπερίας Ρώμης καὶ ὁ τούτης τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ Αλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως καὶ Ιεροσολύμων, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτοῖς τεθεμμένοι ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τὴν ἀποστολικὴν κηρύττουσι πίστιν τε καὶ ὁμόδοξον. Τοὺς τοίνυν τῆς ἀγχιστάτης κοινωνίας καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκ μεταλαμβάνοντας ὁμοίως τῶν τοῦτο θεοφιλεστάτων ἱερέων, αἱρετικοὺς δικαίως καλέσομεν. κἂν γὰρ ὄνομα Χριστιανῶν ἑαυτοῖς ἐπιθέασι, τὰ ἀληθινῆς ἑαυτοὺς τῆς Χριστιανῶν πίστεώς τε καὶ κοινωνίας χωρίζοντες, τῷ δὲ θεῷ κείμεθα ἑαυτοὺς ὑπάγειν γινώσκουσι).

ΚΕΦ. α'.

ΟΙ μὲν οὖν περὶ τῶν αἱρετικῶν φοιτήσαντες νόμοι, πᾶσιν εἰσὶ φανεροί. ἡμεῖς δὲ βουλόμενοι τοὺς τῶν ὀρθοδόξων ἀπατωμένους πίστιν καὶ παύσης ἀντεχομένους, ἔχειν τι πλέον περὶ τῶν ἀλλοτρίων ἑαυτοὺς τῶν δὲ θεοῦ πειρωνται) ἀφῶ τοῦτο καὶ νεῦ ἐπὶ τῶν παρόντων εἴδομεν νόμον. ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν περὶ τοῦ τοῖς γυναιξὶ τῶν περικῶν, ὥστε καὶ προχωρεστέρων δανείσων προκείνεσθαι, καὶ βελτίων τάξιν ἔχειν αὐτοὺς, καὶ πολὺ τοῦ χρόνου νικωμένου. ἐπὶ δὲ τῶν γάμους δωρεῶν, καὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἂν γένοιντο, τοὺς ὑποθήκας ἔχειν πᾶσιν ἐπὶ δὲ παρόντων ποιημένα φανερὰ ἀφ' οὗ δὲ θεὸς ἡμῶν νόμος, ὅτι καὶ παύτων τῷ περιόμενον καὶ τοὺς σωτηρίας ὑποθήκας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὁπόσα τοῖς γυναιξὶν ἐν ἀφορμαῖς περιοῦσι ὧδε τῶν ἡμετέρων δίδοται νόμων, ἐκείνας δίδομεν μόνας (ἐφ' ᾧ τάττων ἁπλαίσει τε καὶ χρῆσθαι τοῖς ἐξ αὐτῶν δύνασθαι) αἷς ἐπιμελὲς ἔσται τῷ ὀρθῷ καὶ προσκυνημένῳ ἡμῶν πίστιν κρατεῖν, (τῷ τῆς καθολικῆς φαμὲν καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας) καὶ μετέχειν τῆς αὐτῆς σωτηριώδους κοινωνίας. τοὺς δὲ χωρίζοντας ἑαυτοὺς τῆς ἁγίας καὶ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτοὺς ὑπαγόντας γινώσκοντας).

ΚΕΦ. β'.

ΕΞεστὶ δὲ αὐτοῖς, τὰ βελτίονα γνωμένας γνώμης, καὶ τῷ ὀρθῷ καὶ ἀληθινῷ ἀπατωμένας πίστιν, καὶ παύτης μέχρι παντὸς ἀντεχομένας, τοιούτων ἁπλαίσει δωρεῶν τε καὶ περιομίων. τούτων δὲ ἀπόσῃ τῇ ὑπηκόῳ κρατοῦντων, καὶ παραφυλαττομένων, ὡσαύτως μὲ ὧδε τῶν θεοφιλεστάτων ἱερέων, ἐπὶ δὲ ἢ καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων καὶ δικαστῶν, εἴτε μείζους εἴτε ἐλάττους

& tali & aliis reſtitutionem donare. Si [1] tamen aliquid expenderit, habens unde ſupplementum faciat: ex illo ſuppleri quartam, & per nullam cauſam hanc minui. Si vero contigerit quartam, & non habeat ad ſupplementum aliam ſubſtantiam: tunc damus ei & contra emptores, aut aliter accipientes res in rem & hypothecas ex authoritate hujus legis, ut liceat complere ſibi fideicommiſſum ex rerum vindicatione, hoc quod in legatis jam dedimus, & ex conſtitutione in rem ei donantes, & fideicommiſſi perſecutionem. unde & cautionem fideicommiſſarius [2] dabit [3] non minus quartam ſervare: niſi & ipſam teſtator, ſicut in pronunciato nobis facto, prohibuit, cum enim ipſe teſtator omnem non fidejuſſionem ſolum, ſed etiam cautionem relaxaverit, nos aliter diſponere, non eſt morientis conjicere voluntatem.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur, ſit cauſis deciſio, ipſi qui præbuit quæſtionem, & aliis omnibus, in quibus pendere contigerit caſus teſtamentorum quidem factorum, & teſtatorum quippe defunctorum: nondum autem tali locum accipiente fideicommiſſo, ſed adhuc eo qui gravatus eſt, ſuperſtite. Et hæc dicimus non in filiis ſolum, ſed etiam in aliis cognatis & extraneis agere, in quibus omnino tale fideicommiſſum relinqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus hæc manifeſta faciat noſtris ſubjectis, ut ſciant quemadmodum competat & vivere eos, & mori, & teſtari, & fideicommiſſa relinquere, & alia agere quæ in talibus ſunt ſancita. Dat. Kalend. Feb. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIV. [4] BASIL. V. C. CONSULE.

TIT. X.

DE PRIVILEGIIS DOTIS [5] HÆRETICIS [6] MULIERIBUS NON PRÆSTANDIS.

NOVELLA CONSTIT. CIX.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni glorioſiſſ. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconſuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

UNam nobis eſſe in omni noſtræ reipublicæ & imperii vita, in Deo ſpem credimus, ſcientes quia hæc nobis & animæ & imperii dat ſalutem, unde & legiſlationes noſtras inde pendere competit, & in eam reſpicere: & hoc eis principium [7] eſſe, & medium, & terminum. Sciunt igitur univerſi qui ante nos imperantes, & maxime Leo [8] piæ memoriæ, & Juſtinus [9] piæ memoriæ noſter pater in ſuis conſtitutionibus, hæreticis omnibus interdixerunt, ut neque ulla ipſi participarentur militia [10], neque quodlibet in publicis curis participium haberent, uti ne occaſione militarium & publicorum collegiorum ſanctæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ membra viderentur vaſtare: ita & nos ipſi hoc egimus, noſtris conſtitutionibus hoc roborantes. Hæreticos [11] vero & illi dixerunt, & nos dicimus eos qui diverſarum ſunt hæreſium: quibus conjungimus & connumeramus & qui Neſtorii Judaicam [12] ſequuntur veſaniam, & Eutychianiſtas [13], & Acephalos [14] qui Dioſcori [15] & Severi [16] mala ſecta languent, & Manichæi [17] & Apollinaris renovantium impietatem: & ad hoc omnes qui non ſunt membrum ſanctæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, in qua omnes concorditer ſanctiſſimi epiſcopi, & totius orbis terrarum patriarchæ [18], & Heſperiæ [19], & Romæ, & hujus regiæ civitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos [20], & Hieroſolymorum, & omnes qui ſub eis conſtituti ſunt ſanctiſſimi epiſcopi, Apoſtolicam prædicant fidem, atque traditionem. Igitur ſacram [21] communionem [22] in Catholica Eccleſia non percipientes à Deo amabilibus ſacerdotibus hæreticos juſte vocamus. Nam licet nomen [23] Chriſtianorum ſibimet impoſuerint: attamen à Chriſtianorum ſe fide & communione ſeparant, Dei judicio ſemetipſos ſubdi agnoſcentes.

CAP. I.

QUæ igitur de hæreticis prolata ſunt lege omnibus ſunt manifeſta. Nos autem volentes orthodoxam amplectentes fidem, & eam defendentes, habere aliquod amplius privilegium iis qui alienant ſemetipſos à Dei ovili (quoniam neque [24] juſtum eſt æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis) propterea & nunc ad præſentem reſpeximus legem. Quia [25] enim dedimus privilegium mulieribus dotium, ut etiam prioribus [26] creditoribus præponantur, & meliorem ordinem eas habere, & nec à tempore ſuperatas: in donationibus autem propter nuptias ſecundum tempora per quæ fiunt, hypothecas [27] habere omnibus in præſenti facimus manifeſtum per hanc ſacram noſtram legem, quia & hoc privilegium & tacitas hypothecas, & omnia alia quæ mulieribus omnibus in diverſis privilegiis à noſtris legibus data ſunt, illis damus ſolis quatenus his fruantur, & utantur, & quæ diligentiam habent rectam, & adorandam noſtram fidem tenere (Catholicæ dicimus & [28] Apoſtolicæ Eccleſiæ) & participare in ejus ſalutari communione. Quæ enim ſeparant ſe à ſancta Dei Catholica & Apoſtolica Eccleſia, & ſacroſanctam in ea communionem percipere non patiuntur à Deo amabilibus ſacerdotibus, nolumus omnino talibus frui privilegiis. Si enim ſe ſeparant à Dei muneribus, & à ſacra communione alienas faciunt: multo potius & nos non eas dignas fieri privilegiis, neque ex noſtris legibus frui permittimus contientia: ſed ſint eis inaggreſſibilia [29] omnino ex legibus beneficia: & omni privilegio ex noſtris conſtitutionibus eis dato privabuntur.

CAP. II.

LIcebit autem eis melioris [30] ſententiæ factis, & rectam veramque amplectentibus fidem, & hac ſemper contentas talibus perfrui muneribus & privilegiis: his in omni ditione valentibus, atque ſervandis, principaliter quidem à Deo amabilibus epiſcopis & ſacerdotibus, deinde à noſtris adminiſtratoribus & judicibus, ſive ſint majores ſive minores:

1 Nota remedia fideicommiſſario generali competentia, ſi triunciam ejus deminutum fuit citra cauſam ab herede: & is alia bona habeat. eo enim caſu fideicommiſſarius aget in ejus bona, ad ſupplementum triunciæ, *ut hic*: ſi non habet, res alienata poſſidentibus condicetur. *vers. ſi vero contigerit* J. *eod.*

2 Id eſt, heres, ut in *l.* 51. *ff. de judic.*

3 *l.* 54 *in fin ff ad Treb.* Imo, non dabit, *l.* 6. *C ad Treb.* Res ita eſt: dabit ſi reſtituere juſſus eſt fratri, non ſi liberis ſuis: niſi juſſus ſit cavere, vel ad ſecundas nuptias tranſierit, vid. *Cujac. ad Novell.* 37.

4 XV. ut ſit annus Chriſti 541.

5 Quorum fit mentio 7. *Cod.* 74.

6 De hæreticis, vid. *Jul.conſt.* 102. περὶ αἱρετικῶν τῇ πίστει γυναικῶν. *Scrimg.* id eſt, de mulieribus fide hæreticis.

7 Orpheus de Deo loquens, ἀρχὴ πάντων τελευτή.

8 *l.* 9. *C. de dir. off.*

9 Hæc deſiderantur in titulo Codicis *de epiſcopali audientia*, ſed extant in lib. 57. Baſilicōn. *Cujac. hic.* poſſis tamen dicere hic intelligi legem 12. *C. de hæret.* Huc & poteſt referri *l.* 20. *Cod. de epiſc. aud.*

10 *d.l* 20. *d.l.* 12.

11 Quinam hæretici, vid. *l.* 2. *in fin. Cod. de hæreticis.*

12 Id eſt, rebellem.

13 Eutyches Conſtantinopolitanus monachus ſenex, hereſim ſuam inchoavit, *Leo epiſ.* 10. 11. 19. 70.

14 Acephali dicti fuerunt, quod qui factionis eorum author fuerit, ignoretur. *Marian.* vel quod præfectos eccleſiaſticos non admiſerint, vid. *Ruſticum Diaconum adverſus Acephalos*, & nullos conventus, nullos presbyteros, nullos Epiſcopos habuerint, dixi in *Anth. Idem eſt, C. de hæret.*

15 Dioſcorus D. Cyrilli Alexandriæ epiſcopi, *l.* 8. *C. de hæret.* de quo vide 1. *Evagrii* 10. & 2. *c.* 2 & 4. *Liberatum in Breviario cap.* 10. damnatus fuit in concilio Chalcedonenſi.

16 Severus fuit epiſcopus Antiochenus, fautor Acephalorum 3. *Evagr.* 33 & 4 *c.* 4.

17 Manes genere Perſa, ut doctrina infamis, ita & morte. Nam cum filio regis Perſarum liberationem morbi fuiſſet pollicitus, iſque poſtmodum moreretur, in carcerem Manes conjicitur: ex quo cum evaſiſſet, retractus, arundine vivus excoriatus eſt, ejuſque utrem excoriatum paleis exprimere non poſſunt.

18 Patriarchæ qui dicantur: nota & ſpeciatim de Romano, Conſtantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hieroſolymitano, adde, de epiſcopo Juſtinianeæ Primæ *Novell.* 131. *cap.* 3. Juſtinianeæ Carthaginis *cap.* 4. quibus idem jus ſuis in provinciis fuit quod ſuperioribus.

19 Id eſt, Italiæ.

20 Id eſt, Antiochiæ.

21 Hæretici qui dicantur *l.* 2. *l.* 12. *C. de hæret.*

22 Fidei ſcil.

23 Auguſtinus *tom.* 4.. *de fide.* Nullum genus exortum eſt errorum, quod ita ſit repertum Chriſtianæ religioni adverſari, quod non affectaverit atque maluerit Chriſti nomine gloriari.

24 Privilegia Chriſtianorum non extenduntur ad hæreticos. vid. *l.* 1. *C. de hæret. Nov* 45. *& cod.*

25 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Item privileg. C. de hæret.*

26 Dotis privilegia duo hic enumerantur: Unum, tacitæ hypothecæ, *ibi, & tacit. hypothec J. cod.* Alterum, ut ex hac tacita hypotheca dos prioribus creditoribus omnibus præferatur, *ut hic, Nov.* 97 *c.* 3. *l.* 12 *C. qui potior. l.* 30 *C. de jure dot.* An expreſſam habentibus? Bulgarus, cujus opinio communiter eſt recepta, negat mulierem hypothecam expreſſam habentibus præferri. Putat enim Bulgarus mulierem præferri tantum creditoribus actionem perſonalem & tacitam tantum hypothecam, non etiam expreſſam habentibus, etiamſi mulier expreſſam habeat hypothecam, vid. *Hartman.* 2. *præl.* 17. *Mynſing.* 4 *obſ.* 13. Contra Martinus, (cujus opinionem veteres Galli ſunt ſequuti) exiſtimat mulierem tacitæ ſuæ hypothecæ privilegio antiquioribus, expreſſam etiam habentibus præferri. Eandem opinionem Robertus defendit ut Juſtiniani verbis & menti magis conſentaneam. 3. *animadv.* 14. Movetur, quod jus privilegii datum ſit mulieri adverſus omnes mariti creditores, licet anterioris ſint temporis privilegio vallati, *l.* 12. §. 1. *C. qui potior.* Ergo & contra expreſſam habentes: lex enim non diſtinguit. Movetur etiam quod mulier præferatur creditori, cujus pecunia res empta eſt, cuique nominatim expreſſa hypotheca competit. *Nov.* 97. *c.* 3. Qui Bulgari opinionem tuentur, volunt mulieri competere privilegium contra omnes creditores mariti anteriores. Omnes, inquam, tacitam tantum hypothecam habentes. Moventur autem his rationibus: quod fiſcus creditor cedat anterioribus creditoribus expreſſam habentibus *l.* 3. *ff. qui potior. l.* 4. *C. qui potior.* ergo & mulier cum ſit in cauſa pignoris eadem fiſci & mulieris ratio. *l.* 2. *Cod. de privil. fiſci.* Ad hæc, Privilegio tacitæ hypothecæ mulier dicitur præferri creditoribus poſterioribus expreſſam habentibus, *l.* 29. *C de jure dotium.* Ergo à contrario, non præfertur anterioribus. Moventur quoque quod privilegio Principis jus alteri ſemel quæſitum minui non poſſit, *l.* 2. §. 10. §. 16. *ff. ne quid in loco publ.* 2. *C. de precib. imper. l.* 4. *C. de emancip. liber.* ergo nec anteriorum creditorum expreſſam habentium jus, poſteriore mulieris hypotheca minui poteſt. Poſtremo, adſtare *Novell* 97. *cap.* 3. quæ non id dicit mulierem præferri creditoribus anterioribus in emptionem agri mutuam pecuniam dantibus, ſed poſterioribus tantum. *d. cap* 3. *ibi, veniat creditor poſterior quidem.* Cauſam autem, de qua hic agitur, diverſam eſſe, cum in ea quæſtio ſit: An mulier præferatur anterioribus creditoribus expreſſam habentibus.

27 Tacita ſc. Tacita dotis hypotheca tacitis prioribus & poſterioribus præfertur: ſed & poſterioribus expreſſis, eo excepto, qui militiæ emendæ cauſa credidit. *Novell.* 97. *cap.* 4. Expreſſa, ut poſteriores tacitas & expreſſas excludit (eſt enim prior tempore) ita cedit anterioribus expreſſis. *Novell.* 97. *cap.* 3. & interdum ſoli tacitæ puta uxoris anterioris hypothecæ, vid. *Novell* 91. *cap.* 1.

28 Eccleſiæ Catholicæ & Apoſtolicæ epitheta obſerva.

29 Ἀκατασύμπτοις. *Scrimg.* id eſt, ad privilegia orthodoxæ eccleſiæ, hæretici aſpirare non poſſunt.

30 Pœnitentibus hæreticis indulgetur, adde *Novell.* 17. *cap.* 8. *l. ult. in fin. Cod. de ſum. trin.*

Source : BIU Cujas

minores: & insuper à tua celsitudine, apud quam & præsentem facimus legem. Unde competens est, & judices apud quos aliquæ movebuntur contra mulieres causæ, aut à mulieribus quædam privilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatem: & si non invenerint eas orthoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanctam, & adorabilem communionem in sanctissima catholica ecclesia & apostolica à venerandissimis ejus sacerdotibus, non permittere frui ex nostris constitutionibus privilegiis.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, causis apud eam motis servare, & operi effectuique tradere curet, & per solennia edicta & præcepta propria omnibus faciat manifesta, & in hac felicissima civitate, & in provinciis ut cognoscant omnes quanta & quæ nobis cura est & veræ circa dominum Christum verum Deum fidei, & nostrorum subjectorum salutis. Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIV. BASILIO V. C. CONS.

TIT. XI.

DE NAUTICIS [2] USURIS. [3]

NOVELLA CONSTIT. CX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus ex denuntiatione tuæ celsitudinis, legem feciſſe jam [4] nos de trajectitiis pecuniis, quæ manifesta facta est foro tuo.

CAP. I.

SEd quoniam postea aditionibus nobis factis, percepimus legem illam non valere, rescindi [5] eam sperantes ex foro tuo: cognovimus autem eam & in quibuslibet provinciis, jam insinuatam: propterea sancimus talem legem omnino vacare, & si contigerit etiam per provincias eam destinari, nec ibi valere, sed invalidam esse. Sicque non volumus causam procedere, tanquam si nec scripta fuisset memorata lex: sed secundum de talibus positas leges à nobis negotia & æstimatione & sententia potiantur.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. VI. Kal. Maji, CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. BELISARIO V. C. CONS. [6]

TIT. XII.

HÆC CONSTITUTIO INNOVAT [7] CONSTITUTIONEM, QUÆ PRÆSCRIPTIONEM CENTUM [8] ANNORUM VENERABILIBUS LOCIS DEDERAT.

NOVELLA CONSTIT. CXI.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Quod medicamenta [9] morbis, hoc exhibent jura negotiis. Unde consequitur, ut nonnunquam à judicio [10] discordet effectus, & quod credebat conjectura prodesse, experimento inveniatur inutile. Probat igitur hoc præsentis etiam necessitas sanctionis, in qua privilegium ex religioso [11] proposito sacrosanctis ecclesiis Dei, & monasteriis, aliisque religiosis locis constitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudum [12] siquidem jusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cujus licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, & velut antiquorum vulnerum obductæ patuerunt iterum cicatrices: sed eorum sanitas provenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam *per tantum seculi [13] magis quam temporis spatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari.*

CAP. I.

UNde quia largitati nostræ causarum non occurrit angustia: cum ratione simul ac religione tractantes prædictum privilegium, usque ad possibilem modum deducere experimento retraximus & jubemus in negotiis quæ antehac triginta annorum removebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis, monasteriis, & xenodochiis, nec non orphanotrophiis, & brephotrophiis, & ptochotrophiis quadraginta [14] annorum protelatio conferatur: salva scilicet circa alias personas & causas virtute, quam semper tricennalis [15] sibi præscriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adjectionem solis (ut dictum est) religiosis locis, eorumque juri vel contractibus indulgemus: ut sopitæ hoc temporis spatio tam personales quam hypothecariæ actiones in perpetuum conquiescant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed tam in aliis quam triennio vim roburque tenentibus, in illis namque (ut dictum est) negotiis religiosos contractus memorato quadraginta annorum privilegio volumus perfrui, in quibus eis centum annorum prærogativam constitutio [16] nostra contulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis cæterisque sacris locis ubicunque dommotas, judicialis sententia aut transactionum conventio terminavit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc objici sanctionem, quas antehac sopitas octo [17] lustrorum silentio moveri hactenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGUS.

†. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per hanc generalem legem nostra statuit æternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Jun. CP. imperii DN. JUSTIN. perpetuo Aug. Anno XV. BASILIO V. C. CONS. [18]

TIT. XIII.

DE LITIGIOSIS [19] ET DE DECIMA [20] PARTE LITIS [21] ABACTORE CAUTELA PRÆSTANDA.

NOVELLA CONSTIT. CXII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MUlta quidem de litigiosis tam antiqua [22] legislatorum prudentia quam imperialis dispositio promulgavit, sed in præsenti quidem judices à nostra clementia petierunt, ut dubietatem discernamus, quæ adhuc pro hujusmodi causis in judiciis commovetur, & leges nec non constitutiones super his positas apertius explanemus: ut jam manifestissimum sit quas res vocari litigiosas oporteat.

1 XV. ut sit annus 541.

2 De nautico fœnore. *Jul. const.* 103. περὶ τῶν τόκων. Græci hic.

3 Hæc constitutio abrogat Novellam 106. Vult enim in nauticis pecuniis non licere centesimam excedere. Per Novellam centesimam sextam, licebat in singulos solidos denos capere, quæ usura erat dextans, & hoc amplius imponere in singulos solidos singulos modios tritici vel hordei, pro quibus vectigal debitor navicularius sive negotiator expendebat: quo adjecto excedebatur ea conventione legitimæ usuræ modus.

4 Id est, *Nov.* 106.

5 Ἀναληφθῆναι. quidam vertunt *resumi*. Haloander vertit *recipi*. Cujacius *revocari*.

6 Id est, an. 541.

7 De tempore actionum sacris locis competentium. *Index Reginæ.* de præscriptione centum annorum sublata, quæ sanctis ecclesiis lociſve aliis venerabilibus competebat. *Jul. const.* 103. competebat inquam ut *Novell* 9. §. *& l. ult. C. de sacrosanctis ecclesiis*, hoc modo abrogentur reducto veteri jure *l. ult. C. de fundis patrimon.* In antiquis legibus Caroli & Ludovici ita est scriptum. Ne X. anni vel XX. vel XXX. annorum præscriptio religiosis domibus opponatur, sed sola XL. annorum curricula: & non solum in cæteris rebus, sed etiam in legitis & hereditatibus. Porro hæc Novella extat inter edicta Justiniani quinto loco, Harmenopulus eam *lib. 1. tit. 3.* appellat Novellam non Edictum.

8 Actiones ecclesiis competentes 40. annis præscribuntur, ut *Novell. 131. cap. 6.* adversus ecclesias autem ad summum 40. annis excluduntur, vid. *Cujac. hic: & 5. obs. 5. & cap. 31. de præscript.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part. 11. c. 1.* ANS.

9 Negotia, morbi: jura, medicamenta & remedia. *Leo in proœmio Novell. 9.*

10 Ab opinione, spe, existimatione, conjectura.

11 Bona intentio & religiosum propositum, interdum nocet. Bona intentio peccatum non excusat.

12 Id est, *Nov. 9.*

13 Sæculum à tempore separandum.

14 Locis religiosis & ecclesiis actiones pereunt annis 40. Quacunque actione experiatur ecclesia, excluditur quadraginta annorum præscriptione & ita revocatur jus antiquum *l. ult. C. de fund. patrimon.*

15 Quæ privatis competunt in ecclesiam actiones, excluduntur præscriptione annorum 30. vid. *Cujac. 5. obs. 5.*

16 Id est, *Nov. 9.*

17 Id est, quadraginta annorum. Lustrum enim annos quinque continet.

18 Id est, anno 541.

19 *Jul. const.* 105. & 44. *ff. 6* & 8. *C.* 39. Hodie hic titulus parum est in usu; cum cujus litigiosa res cedi possit, & cessione facta, cessionarii possint agere: si tamen à rege literas impetraverint, judici mandantes, cessionarium admitti ad litis persecutionem & in locum cedentis subrogari, vitio litigii cessionario remisso, vid. *Imbert. in Enchirid.*

20 *C. 2. §.* Goth. Adde Georg. de Cabedo *de decima litis decis.* 18. & conciliationem hujus Novell. cum *auth. hoc si debitor. C. de pignor.* & cum *Nov.* 4. vid. Rittershus. *part. 3. cap. 2. num. 34. & part. 9. cap. 11.* ANS.

21 *Subaudi* præstanda à temere litigantibus.

22 *l. 3. ff. cod. l. 4. C. cod.*

κρίνεσθαι· καὶ ὡσὰν μὲν ἐν τῷ ἐξ ἀρχῆς, ὡσὰν δὲ ἐν τῷ παρόντι ποιήσεται νόμῳ. Ὥστε ἀσφαλὴς ἔσται τοῖς δικασταῖς, παρ' οἷς τινες κινῶν καὶ γυναικῶν δίκαις, ἢ παρὰ γυναικῶν πρὸς ἄνδρα ἀγωνίσμασι ἐνδικεῖν ἑαυτοῖς βουλόμενοι, ἀποδιδόναι εἰς τὸν τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου δυνάμιν. καὶ εἴ μὴ δόξειεν αὐτοῖς τὸ ὀρθοδόξῳ πίστει ἁρμόζον, καὶ μεταλαμβάνειν τὰ ἀχράντου καὶ ἀσυγχύτου καὶ ἀθεωρήτου καὶ ἀπερινοήτου καὶ ἀπεριγράπτου καὶ ἀπεριλήπτου καὶ ἀπεριορίστου καὶ ἀπεριγράφ

ΚΕΦ. α'.

Τὶ τὸ λιτιγιόσον πρᾶγμα.

ΔΙΑ τοι τῆς ϑεσπίζομεν, litigiosον λέγεσθαι τὴν νοείσθαι πρᾶγμα (κινητὸν, ἢ ἀκίνητον, ἢ αὐτοκίνητον) ὃ πνος ἀεὶ τὸ διαπολέμας ζήτησις μεταξὺ ϑ' ὑπάρχοντος καὶ ὑπαγομένου κινεῖται, ἢ δι' ἐνέργειας ὑποφήτεως, ἢ ἀφ' ἱκεσίων βασιλεῖ ἀφορισϑεισῶν καὶ τῇ δικαίᾳ ἐμφανισϑεισῶν, καὶ δι' αὐτῆς τῷ ἀντιδίκῳ ϑ' ἀφορισϑέντος γνωσϑεισῶν. ἐπὶ τούτων γὰρ τὸ ϑεμάτων καὶ τῶν ἀφορίσαν τὸ ἡμετέρας ἡμερότητος ἀφάπτειν μὴ τοῦτο κρατεῖν βουλόμεϑα, ὃν ἡ τῶν εἰδότας καὶ ἀγνοούντας ἀγραφεῖς διενέγκαμεν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφορίσαν σωειδόμεν, ὥστε εἰ καὶ δίκης ἀεὶ litigiosῆς ἠρτημένης, συμϐῇ τὸ ὑπαγόμενον τελοῦσθαι, τὰς ὑ αὐτῆς κληρονόμους βάλλειν διελεῖν τὰ πράγματα, ἀνεμποδίστως ἐξεῖναι αὐτοῖς τῶν ἀφαιρεῖσθαι. ὡσπερ γὰρ litigiosa πράγματα κὺ ἀφαδοχὴν εἰς κληρονόμους ἀφίεται, ὃν ὀφείλῃ ὑποποίησις νοείσθαι ἡ τούτων μεταξὺ τὸ συγκληρονόμων διαίρεσις. Καὶ τῶν ὑ ἀφ' ϑ παρόντος ἡμῶν νόμου ϑεσπίζομεν, ὥστε εἰ συμϐαίη ἕνα τῶν ἀεὶ τοιούτων πραγμάτων δικαζομένων, τὸ ἀνθρωπίνων ἀποίσας πραγμάτων, ἀφ' τελευταίας βλήσεως πράγματά τινα ἀεὶ ὧν διαφόρας ἀμφισϐήτησις κυείται, ὀνόματι λεγάτῳ τινὶ καταλιπεῖν· εἰ μὲ ὁ κληρονόμος κὺ δικαιοκλῶ ψῆφον διαφότης αὐτῶν ἀποδειχθείη, τὸ καιρῶτα τὸ λεγάτον ὅσῳ αὐτῷ καταλέλειπ) πάσι τρόποις κομίζεσθαι· εἰ ὑ ὁ κληρονόμος ἐν δικαστηρίῳ τῷ ἥττονα ψῆφον ἀπενέγκοιτο, μὴ ἔχειν χώραν τὸ λεγάτον ἕτερον πρᾶγμα ὑπὲρ ϑ αὐτῷ λεγάτῳ τὸ κληρονόμου εἰσπράττειν. ἐπειδὴ ϑ εἰδὼς ὁ ἀφαιρέμενος τὸ πρᾶγμα litigiosὸν εἶναι, τῷ τὸ δίκης ἐκϐασιν τῷ λεγατάριον καταλιπεῖν. ὅϑεν δίδομεν ἀδειαν τῷ λεγατάριῳ, εἰ τῶν συμφέρον ἑαυτῷ ἡγήσαιτο, μέτοχον γίνεσθαι τὸ δίκης· ὥστε μὴ πινα τυχὸν ἀμέλειαν ἢ ϖεϑοδοσίαν αὐτῶν δυνάσθαι τῷ κληρονόμου ἀνυπαίτιον. ὃν ταύτης ὑ τὸ ϑ ligitiosῆς ϖεσπηδείας τὰς ὑποθήκας κεχωρισϑαι ϑεσπίζομεν, κὺ ὃν ταύταις ταύτῃ κρατεῖν τὴν ἀφαίρεσιν, ὥστε εἰ μὲ ἰδικὰ πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα ὀνόματι ταῖς ὑποθήκαις ἐμφέροιτο, ἐξεῖναι μὲ τῷ χρεώσῃ ταῦτα ὡ σὶ ἂν κὺ ὅτε ἄφαι βληθεῖη πιπράσκειν· ἕτω μέντοι ὥστε ὃν ϑ πιπράσκοντος τούτων, μέχρι τὸ ϑ χρέως ποσότητος τὸ ἱκανὸν αὐτὸν ποιῆσαι τῷ δανειστῇ. εἰ ὑ τῶν μὴ πράξειεν ὁ χρεώσης, δίδομεν ἀδειαν τῷ δανειστῇ τῷ ἔχειν τὴν ὑποθήκην ϑ ἀφαπεπρασμένα πράγματος, τῶν διεκδικεῖν, μέχρις ὅτου τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ὑπὲρ ϑ χρέως γένῃ). Ταῦτα ὑ ϖεφυλάττομεν παραφυλάττειν εἰ μὴ τυχὸν ϖεότερον ἡ ἀφ' ἰδικῆς ὀνόματι ἢ ἀφ' ἑνικῆς ὑποθήκης τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔτυχεν ἄλλοις δανειστοῖς ὑποτεθειμένον. τότε γὰρ, κὺ τὴν τῶ ἡμετέρων νόμων δύναμιν, τὰ ϖρότερον τῷ χρόνων ἐν ἐνίοις τῷ δανειστῶν φυλαχθῆναι ϑεσπίζομεν. ὅϑεν σαφῶς καϑήκειν ὅτι πὰς ἑνικῆς ὑποθήκης πολλῷ μᾶλλον τῆ ϑ ligitiosῆς ϖεσπηδείας ἀ βούλομεϑα ϖεύχεσθαι, ἀλλὰ πὰς τούτων ἐναγωγὰς κὺ τὰς τῶν παλαιῶν νόμων ὁρὰς ἐξεπίζεσθαι, κὺ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἔχειν παρακελευόμεϑα. Καὶ τοῦτο μὲ ϖεῖ τῶν litigiosῶν, κὺ τῶν ἰδικῆς ἀ μόνον ἀλλὰ κὺ ἑνικῆς ὑποθήκης διετυπώσαμεν· ὥστε λοιπὸν μηδεμίαν ϖεῖ τούτων ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀμφισϐήτησιν γίνεσθαι, ἀλλὰ κὺ τὴν εἰρηνικὴν διαίρεσιν τὰς τοιάδας ἀγῶνας πέρας ϖαρέχειν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ϑ παρέχειν ὑπάρχοντα τὴν δίκαιόσεων ϖεὸς τὰ ῥέων κλήσεως.

ΠΡὸς ᾗ τὸ ἀποκλείσαι πὰς τῶν κατὰ συκοφαντίαν κινήντων ὑπαγωγὰς, κὺ τὰς τῶν σκοίδασῶν δόλους, κὺ ἄλλω ἐφεύρει ἡ ἡμετέρα ϖρόνοια ϑεραπείαν. Θεσπίζομεν γὰρ, πάντως τὰς δικαστὰς, ἐπειδὴ τινὰς συχνότητα ἡ γὰν ὑπομνησϑῆναι βλήϑειαν, ταύτῃ τῇ αἱρέσει παῖς ἑαυτῶν ἀφαλαλιαῖς ϖεσιϐένειν, ὥστε μὴ ἄλλως τὰ τῶν αἰτιάσεων βιϐλία τοῖς ὑπαγομένοις ἐπιδίδοσθαι, ἢ ἀπορήκτα τοῖς σκοίδασταῖς παρέχεσθαι, εἰ μὴ ϖρότερον κὺ ἐν τῷ βιϐλίῳ ὁ ὑπάγων ἢ δι' ἑαυτῷ ταβελλαρίου ὑπογράψοι, κὺ πρᾶξεως ὑπομνημάτων σωισαμένης, ἐγγυητὴν ἀξιόπιστον παράσχοι, κινδύνῳ τῶν ἀρμοδίας πέξεως, ὁμολογοῦντα ὅτι ὡς κὺ μέχρι πέρατος τῶν δίκης ϖροσϑησόμενος, κὺ πὰς ἰδίας ὑπαγωγὰς, ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ ἀφ' ὁνόματος ὑπολέως ἐκπυνάζοι· κὺ εἰ μὴ τοῦτο δειχθείη ἀδίκως τῷ δίκῳ κινήσας, ὀνόματι ἀναλωμάτων κὺ ϑαπανημάτων, δέκατον μέρος τῶν ϖρεσχομένης τῷ βιϐλίῳ ποσότητος ὑποκαταϐήσῃ τῷ αἰτηϑέντι· εἰ ὑ εἴτοι μὴ δύποιεῖν, ἐκπυνάζειν δέκας τίνικαῦτα παρὰ τὰ δικαστὴ παρ' ὥρας ἡ ϖάϑεσις μέλλ ἐξετάζεσθαι, τῶν ἁγίων ϑυσιαστηρίων ϖρόκειμένων, δι' ὅρκου τοῦ αὐτὸ ἀφορίσαι ϖάσαι. κὺ ὅτως ὑπόμνον αὐτὸν ὑποτίϑεσθαι ὁμολογίαν, κὺ δι' αὐτῆς ἅπας ἀναπέρα εἴρῃ) ὁμολογῆσαι. §. α'. Εἰ ὑ μὴ ταῦτα ἅπαντα κὺ τὰ εἰρημένον πραχθείη τρόπον, ϑέλειαι τὸ ὑπαγόμενον, ἀπέκεσιν τὰ σκοίδασῆ ποιήσαϑαι συζητῆσαι. εἰ ὑ ϖρὸ τῶν μνημονεύϑεισαν ἀφατόπλιν, ἢ τῶν δικαίων τις, ἢ ἡ πᾶξις αὐτὴ, ἢ ὅσις δήποτε τὰ σκοίδασῶν ὑπομνήσαι τινὰ τολμήσῃ, ὁ μὲ δικαιὴς κὺ ἡ πᾶξις αὐτὴ ἀνὰ δέκα χρυσᾶ λίτρας ποινῶν εἰσπραχθήσον)· αὐτὸς ὑ ὁ σκοίδασῆς τὸ ὑποθέσεως κὺ δημόσιά ὑποζηληθήσ), κὺ ἐξορίᾳ πενταετίας κατακεληθήσ), τὰ ποινῆς δηλονότι τὰ σὺ ϑ νόμε ἀρμόζοσης, κινδύνῳ ϑ κατὰ κεφαλὴν σωδεξοπάτα κόμητος τῶν ϑείων ἡμῶν πελατίων εἰσπραττομένης, κὺ τοῦ ἡμετέρου Φίσκου εἰσκομιζομένης. πᾶσα ὑ ζημία, ὧν ὁ αἰτιαϑεὶς σὺ παύτης τὰ παρὰ τῶν δώρα μιν ϑ παρὰ τοῦ νόμε μεϑοδείας ὑπομένοι, σὺ τὰ ὄσιας ϑ ἐνάγοντος τῷ ἐναχθέντι ϑεραπεύϑησεται, κινδύνῳ ϑ δικαίᾳ, ἢ πνος ὑπὲ ϑ σκοίδασθ σωεχέϑη· ὃ μὲν ἀλλὰ κὺ τὰ πᾶξεως τὰ αὐτὰ πεισομένης. ὥστε πανταχόϑεν τὰς τοῦ ἡμετέρου κράτος ϖροφάσεις ἄνωϑεν ῥοπῆς καϑαπισϑέντας, ἀσφαλεῖς φυλαχθῆναι. Τὰς ὑ δίκας πὰς κατὰ συκοφάντην ἑκατέρας μέρους σὺ δικαστηρίῳ κινεμένας, τὰ ποινῆς τὰ τῇ παρούσῃ ἀφαπέξῃ ἐγκειμένης ἑλοϑέρας εἶναι ϑεσπίζομεν, κὺ καϑὰ πᾶς ἄλλας ἡμῶν διατάξεσι ϖρόκειται, διατυπώσαμεν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ϑ λέγειν γνώμην κὺ ϑ ἐνάγοντος αὐθάδως μὴ τὸ ἔτος κὺ τελεία ἔδικα.

ΠΑσῶν ὑ τῶν ὑποθέσεων τὸ πέρας βουλόμεϑα σωτόμως ϖροϊέναι, κὺ πᾶς σκαίνων παυεργίας συναλοίμεϑα, οὕτως ἐναγωγὰς μόνον ϖροπίϑασιν, ἃ βέλτ) ὑ μέχρι πέρατος τῶν δίκης ταύταις ἐπεξιέναι, λέγοντες νόμον εἶναι τὸ ἀφαιροῦντα, μηδένα πᾶς εἰκείας ἐναγωγὰς ἀναλαμϐάνεσθαι ἄνευ ἐξυμενάζειν. κὺ ταύτῃ τοίνυν τῷ παυεργίαν ἀποσβέσαι ϖροϑύμως πελάζοντες, κελεύομεν, τῇ ϑ μνημονεύοντος νόμε βοηθείᾳ μὴ κεχρῆσθαι τὰς κατὰ τινος πᾶς

Cap. I.

Quæ res litigiosa sit.

IDeoque[1] sancimus litigiosam dici & intelligi[2] rem mobilem, & immobilem, seseque moventem, de cujus dominio causa inter petitorem & possidentem movetur, aut per judiciariam[3] conventionem, aut per preces principi oblatas, & insinuatas[4] judici, ac per eum adversario[5] interpellatoris cognitas: in his enim casibus etiam præteritam constitutionem mansuetudinis nostræ posthac volumus obtinere: in qua scientes & ignorantes emptores discrevimus. Et hoc adjiciendum esse perspeximus, ut si lite de re litigiosa pendente, pulsatum contigerit ab hac luce recedere, heredes autem ejus velle divisionem[6] rerum facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosa per successionem ad heredes perveniunt, non[7] debet alienatio intelligi earum inter coheredes divisio. Et[8] hoc autem præsenti nostra lege decernimus, ut si contigerit unum pro tali causa litigantem, ab humano consortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas de quibus dominii dubitatio vertitur, legati[9] nomine cuicunque relinquere: si quidem heres judiciali sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius quod ei relictum est, modis omnibus consequatur. Si vero heres in judicio victus[10] extiterit, non[11] habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato heredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, litis eventum[12] legatario dereliquit. Unde damus licentiam legatario (si hoc prodesse sibi putaverit) litis participem fieri: ut ne aliquam forte negligentiam seu proditionem heredi possit objicere. Ab[13] hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari[14] decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: ut siquidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se moventes nominatim[15] fuerint hypothecæ suppositæ[16], liceat quidem debitori eas, cui & quando voluerit vendere: sic tamen ut ex pretio earum usque ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si[17] autem hoc debitor non fecetit: damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem præcipimus observari, si[18] non forte ante, aut per generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata: tunc enim secundum sacratum nostrarum legum tenorem temporum[19] privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo jam claret quod generales hypothecas multo[20] magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali nec non generali hypotheca disposuimus, ut jam nulla de his in judiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem hujusmodi certamina terminentur.

Cap. II.

De cautione quæ ante rerum citationem præstari debet ab actore.

AD excludendas autem calumniose moventium intentiones, & executorum fraudes, aliud invenit providentia nostra remedium. Sancimus[21] enim omnes judices, si quando aliquos teneri[22] vel[23] amoveri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus[24] adjicere, *ut non aliter conventionales libelli pulsatis porrigantur, aut sportulæ*[25] *executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se, aut per*[26] *tabularios subscripserit*[27]*: & actis intervenientibus fidejussorem*[28] *idoneum periculo competentis officii præstiterit, confitentemquod*[29] *usque ad finem litis permaneat, & suas intentiones aut per se aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus injuste litem movisse sumptuum, & expensarum nomine decimam*[30] *partem ejus quantitatis, quæ in libello continetur, pulsato restituat.* Si[31] autem dixerit non valere fidejussorem dare: tunc apud judicem à quo causa examinanda est sanctis propositis Euangeliis per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic[32] juratoriam[33] cautionem exponat, & per eam hæc quæ superius dicta sunt, profiteatur. §. 1. Si vero non hæc omnia quæ prædiximus, secundum ante latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis judicum, aut officium ejus, vel quilibet executor negotii aliquem convenire præsumpserit: judex quidem & officium ejus denarum[34] librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem executor negotii & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: pœna videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tempore comitis rerum privatarum exigenda, & nostri fisci juribus[35] inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conventione præter tenorem nostræ legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo judicis, cujus ab executore detentus est, necnon & officii, quod ejus jussionibus obsecundat, ut undique nostro imperio superna majestate ac divinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas vero quæ ex consensu utriusque partis in judicio moventur, à pœna hujus constitutionis liberas esse decernimus: & sicut aliis nostris continetur constitutionibus terminari.

Cap. III.

Ut[36] *post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur.*[37]

OMnem vero causarum finem volentes celeriter pervenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere judicium, dicentes legem[38] esse, quæ decernit *neminem*[39] *actiones suas exercere nolentem compelli.* Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantes, jubemus memoratæ

1 Hinc sumpta est Authentica *Ita litigiosa Cod. de litigiosis.*

2 Litigiosa res quando dicatur vid. *l. 1. ff. eod. l. 1. Cod. eod.*

3 Seu judicialem admonitionem. *Jul. hic.*

4 Intimatas. *Jul.* ἐμφανισϑείσας τῷ δικαίᾳ *Græci hic*, hic ἐμφάνισις διαδίκης. *Nov. 131. cap. 12.* Insinuatio testamenti & ἐμφανισιτὰ insinuativa. *Novell. 50. & 123.* hoc est honoraria pro insinuatione dari solita.

5 Id est, reo.

6 Litigiosæ res dividi possunt inter heredes, *l. 4. in fin. Cod. eod.*

7 Divisio inter coheredes, alienatio proprie non est, nec enim alienat qui dividit, *Jul. hic.* Nam qui alienat, rem suam transfert: is autem qui accipit, rem quæ fuit alterius nec antea suam, accipit. At qui ex divisione accipit, rem suam recipere videtur.

8 Hinc sumpta est Authentica, *Nunc si hæres. C. de litigiosis.*

9 Litigiosa res legari potest.

10 Ordo litigandi hic esse potest, Re litigiosa legata (dic idem si donata est aut si titulo aliquo lucrativo translata est,) si nondum ea legatario tradita est, sed penes heredem extat, heres conveniendus est, potest tamen legatarius adesse judicio, ut nulla negligentia vel collusio ab herede committatur, *ut hic.* Si jam tradita est & heres & legatarius sint actori præsentes, æquum videtur discutiendum primo heredem *Auth. hoc si debitor. C. de pignorib.* multo magis si litem cum eo actor fuerit contestatus: adeo ut iniquum videatur dimisso aut relicto herede, in legatarium experiri, *l. 30. ff. de judic.* nisi forte actori rei vindicatio, *l. 9. in fin. ff. de rei vind.* aut hypotheca specialis competat, *versi. Si autem hoc debitor. C. eod.* Quid si possidens ex causa legat convenitur? auctoris sui heredes laudare non poterit, *l. 2. Cod. de evictionib.* & sententia secundum actorem lata, jus non habebit rem aliam ab heredibus petendi, *ut hic*, quod olim non fuit ut *J. dicam.*

11 Olim litis æstimatio præstanda erat legatario, *l. 3. 4. Cod. eod.*

12 Litigiosam rem qui sciens legat, litis eventum legare intelligitur, non autem id velle, ut ea evicta ab heredibus, res

alia legatorio præstetur. 13 Nec cogitur eo casu actor aut heres denuntiare litem legatario, potest etiam legatarius eo casu condemnato herede appellare. 14 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc ita C. de pignorib.* 14 Ονομασί. Nominatim res obligari dicitur, quæ specialiter obligatur, non quæ traditur. 15 Aliud est, rem hypothecæ subjectam, aliud litigiosam esse. Litigiosam enim rem non facit de hypothecis quæstio. *Jul. hic.* 16 Pignus speciale debitor potest vendere, *l. 6. ff. de pign.* Si tamen ex ejus pretio non satisfit creditori, non cogitur creditor debitorem discutere, licet enim ei pignus vindicare à possessore, & hunc sensum puto veriorem esse, quanquam alii hæc verba alio referant, ad eum scilicet casum quo discussis bonis debitoris creditori non fuerit satisfactum, & male: cum hic permittatur creditori hypothecaria, quo casu res specialiter ei obligatæ venditæ alteri fuerint, nec earum ex pretio satisfactum ei fuerit, non dicitur autem ex aliarum pretio. Et in eo differre specialem hypothecam à generali dixeris; quod certis casibus, jure prioris ac specialis hypothecæ, protinus possessorem sequi possis, etiam non discusso principali, ex generali autem semper sit discutiendus principalis prius quam possessor: idque non tantum natura specialis hypothecæ, sed & superiora illa verba à Triboniano intercisa & detruncata *in his hanc distinctionem tenere Ζ. eod.* evidenter ostendunt. 17 Specialis hypotheca prior tempore alii speciali, tempore posteriori, præfertur *ut hic*: ut & specialis prior tempore, generali posteriori, *ut hic.* Generalis vero anterior, generali vel speciali posteriori præfertur *leg. 2. ff. qui potior. l. 6. Cod. qui potior.* etiam si res specialiter post constitutionem generalis hypothecæ obligata, à debitore fuerit adquisita, producitur enim ad res futuras jus generalis hypothecæ, *l. ult. C. quæ res pign.* Quid si generalis creditor anterior tempore, pignus speciale creditori speciali evincat? Generalis creditor cogetur antea discutere cætera bona debitoris, *Authent. hoc si debitor. Cod. de pign.* nec beneficium pignoris specialis speciali creditori auferendum, ut illud vel non persequatur, vel non retineat. Pignoris specialis utilitas in eo maxime versatur: Quinimo rei specialiter mihi obligatæ emptor, discussionis beneficium creditoribus generalem hypothecam habentibus objicere poterit. Eodem quoque jure posteriores creditores pignus speciale vel possidentes vel persequentes utentur. Beneficium denique discussionis, emptoribus & creditoribus (quibus jus est specialis hypothecæ) competet: nunquam tamen in anteriorum creditorum fraudem vel damnum quibus hæc subsidiaria, discusso reo principali datur. 18 *leg. 3. C. qui potior.* 19 Specialis hypotheca si rem litigiosam non facit, multo minus generalis faciet.

20 Hinc sumpta est Authentica, *Generaliter, C. de episc. & cler.* 21 Συχνιδήναι comprehendi. 22 Ὑπομνησθῆναι, vel admoneri, citari. *Hal.* 23 Διαλαλίας, Græci hic & 7. *Eel. 4. c. 2.* Græci vocant interlocutiones. 24 Συνῳδάς, *Ecolog. d. loco σποφυλά.* Græci *hic.* 25 Subscribere per tabularium actor potest. 26 Libello accusatorio scilicet, vide *Jul. hic num* 369.

27 *Novell. 53. c. 2. §. 2. Inst. de satisdat.* 28 Cautio de lite prosequenda & permanendo ad finem usque litis. 29 Pœna temere litigantis §. 1. *Inst. de pœna tem. litig. Nov 53. c. 1 Nov 69. c. 1.* adde *Cujac. 7. obs. 5.* adde quæ scripsi de decima ad *l. 2. §. 2. ff. de pollicitationibus.* 30 Libellus in causa criminali, antea reo dari non debet, quàm accusator ei se subscripserit, quam fidejussorem de lite prosequenda dederit & decima quantitatis in libello comprehensa præstanda, quo casu litem male movisse dictus fuerit. Si fidejussorem dare non poterit, juratoriæ cautioni committetur.

31 Ἐνώμοτον ὁμολογίαν. Juratoriam cautionem hic appellant, de qua dixi ad Harmenopulum, *l. 1. tit. 2. §. 26. & 27.* quæ eidem ἐξωμοσία, adde *Novell. 22. cap. 44. Novell. 53. & 134. cap. 9* Dicitur quorum injusto executori imposita. 32 Juratoriæ cautioni committitur, qui fidejussorem reperire non potest, vid. *l. 26. C. de episc. & cleric. l. 12. C. de prox. sacr. scrin.* 33 Pœna denarum librarum injusto executori imposita. 34 *Al.* viribus, vid. quæ scripsi *Novell. 144. in fin.* 35 Si admonito reo, judicium deseruerit actor. 36 Vide Novell. Leon. 108. 37 Hinc sumpta est Authentica, *Qui semel, C. quomodo & quando judex.* 38 *l. un. C. ut nemo invitus agere.* 39 Invitus nemo agere cogitur: *ut hic.* vid tamen finem hujus capitis & *l. diffamari 5. C. de ingenuis manumiss.*

Source : BIU Cujas

1 Qui semel adversus alium egit, actionem continuare cogitur, ideoque regula, *ut nemo invitus agere cogatur*, non pertinet ad eum qui agere cœpit: adde *l. 5. Cod. de ingen. manumiss.*

2 Est enim in arbitrio actoris agere, velit, necne: Necessitatis vero in reo excipere.

3 Actor cœptum, negotium ad finem usque litis exercere debet.

4 Olim x. dierum *l. 69. ff. de judiciis: l. 2. Cod. de judiciis.*

5 Ὀρδινάριος δικαστὴς, ἤγουν τῆς ἑβδόμης. Græci hic, & *Eclog. dict. loco*, sunt igitur ἑβδομαῖοι δικασταὶ judices ordinarii.

6 Absentes vocantur in jus aut præconis voce Ϛ. aut per edicta publice proposita.

Præconis voce τῶν κηρύκων φωνῶν, *ut hic*: & quidem dupliciter, vel in ipso judicio per præconem, id est, apparitorem *leg. 7. ff. de in integ. rest. Par un huissier* vel extra, νομίσεις κηρύγμασι *Novell. 134. c. 5. Galli, A son de trompe & cry public.* adde *leg. 10. ff. de public. l. 2. §. 3. l. 15. §. 2. l. 42. §. 1. ff. de jure fisci.* Per edicta vocantur, id est, programmata, προγράμματας περιτυμπάνου διὰ γραμμάτων, vide quæ notavi ad *l. 1. §. 2. ff. de requirendis reis*: sive libellis affixis ad domicilium absentium, *l. 4. §. 6. ff. de damno. l. 2. Cod. de annali præscr.* vel ad judicii locum *par affiches*. Porro citatio quæ fit *per buccinam* raro fieri solet, sed certis tantum casibus: puta, quoties reus efficit, ne citatio ad se perveniat: quando in eo loco est, ubi tuto conveniri non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium: quoties contradictor est incertus, tunc enim omnes citandi sunt quorum iuteresse potest, puta creditores defuncti, *l. 6. C. de remiss. pignor.* vide *Gayllum 1. obser. 57.*

7 Quæ Græcis προγράμματα.

8 Contestata non fuerat. Initium litis, contestatio.

9 Si lis nondum est contestata, tribus edictis reus fit contumax, ab his, anni spatium etiam habet, intra quod comparere potest, solutis tamen prius adversario expensis, *ver. Si vero* Ϛ. *eod.* Si comparuerit, & rursus in parem contumaciam incidit, repellendus est, *ver. Nam si tantummodo* Ϛ. *eod.*

10 Definitivam.

11 Non erat pater Justiniani, sed honoris causa eum ita appellat. Pupurat. *in l. final. C. de edendo.* ANS.

12 Nemo invitus agere compellitur re integra *l. unica Cod. ut nemo invitus agere.* Res non est integra lite cum adversario contestata aut eo prehenso. vid. *Jul. hic num.* 370.

13 Id est, an. 541.

moratæ legis auxilio non [1] eos uti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones: sive per judiciariam conventionem, sive per preces principi oblatas, & judici insinuatas, & per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimi judicis cœptas examine. Injuste enim agere recusat, qui paratus [2] adversarium suum ad judicium vocavit: cum excusatio hæc pulsato magis quam actori conveniat. Quamobrem sancimus *actorem* 3 *cœptum negotium usque ad finem litis exercere.* Si vero causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, judicem apud quem lis cœpta est postulandi: ut ab eodem judice actor ad judicium aut per se aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minime fecerit propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus quam triginta [4] dierum spatio concludenda. Jubemus enim ordinarios [5] judices non solum præconum [6] vocibus, sed etiam edictis [7] propositis quamcunque litigatorum partem absentem in judicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt qui præsentes inveniuntur, audire: edicta vero per multos dies sic posita possunt pene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus judicibus qui per imperialem jussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes quæ in judicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitæ permaneant. §. 1. Si vero apud judicem initium [8] lis non acceperit, sed tantum conventionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatis clementiæ: jussio nostra super hoc prolata, sive scriptis, sive per mandata judici fuerit intimata, & ea adversario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad competentem judicem & per eum suum adversarium simili modo vocare: ut siquidem sui præsentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata finem legitimum sortiatur. §. 2. Si vero propositis edictis vocatus ad judicium venire, & suas intentiones aut per se aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud unius [9] anni spatium ei concedimus: intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam judici, & absente adversario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam [10] proferre sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: jubemus judicem modis omnibus expensas vel sumptus quas propter litem pulsatus permanens in judicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis sive sumptibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à judicio recedens, usque ad exitum causæ non permanserit: jubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatii observationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. *Deterior namque dolus ejus agnoscitur, qui interruptam iterum litem deseruit, quam qui semel acceptam dereliquit.* Legis autem privilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere: illis [11] tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos adversario moverint quæstionem.

EPILOGUS.

†. Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis quæ necdum vel judiciali sententia, vel amicabili conventione, vel alia juri cognita decisione finitæ sunt, Theodote [12] parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legem in perpetuo valituram edictis in hac regia urbe propositis, & præceptionibus in universis provinciis sub tua constitutis jurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea quæ pro utilitate eorum sancimus, à se custodienda cognoscant. Dat. IV. Idus Septemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [13] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XIV.

IN [14] MEDIO [15] LITIS NON FIERI [16] SACRAS [17] FORMAS AUT SACRAS JUSSIONES: SED SECUNDUM ANTIQUAS LEGES GENERALES LITES DECIDI.

NOVELLA CONSTIT. CXIII.

Imp. Justin. Aug. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

OMnia secundum [18] nostras leges agi volentes, & harum virtutem servari studentes, perspeximus præsentem scribere legem, ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim quoniam quidam judicum volentes eis qui causas dicunt, tergiversari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes quod sacræ formæ aut sacræ jussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes; quemadmodum oporteat negotium examinari aut judicari.

CAP. I.

ET propterea sancimus, ut dum lis examinatur, sive in pecuniariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud judices, sive hic, sive in provinciis, neque [19] pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut non scripto jussionem aut dispositionem in hac regia civitate spectabilium nostrorum referendariorum [20], aut alterius cujuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut judicare negotium: insinuare judicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales [21] nostras leges causas examinari & decidi. Quod [22] enim in legum positum [23] est potestate, non egebit aliqua extrinsecus [24] dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud judicem jam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum judicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius judicis egebit judicio. Sicut enim à nobis per sacrum (sicut dictum est) judicium disposita aut decisa, non [25] egebunt aliorum examinatione, aut judicio, aut retractatione [26] aliqua: sic nos (quibus Deus sanciendi, potestatem donavit) si aliquod judicium in quolibet negotio protulerimus, non alii judici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, quomodo convenit hoc negotium examinari aut judicari: utpote quia à nobis semel judicatum est, quod retractari à nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si [27] vero aliqua dubitatio judici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declarationem aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. §. 1. Si vero dum causa dicitur, pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium, judi-

οἰκείας ἀναγωγὰς ἀποθέντας, εἴπε δὲ δεήσεως βασιλεῖ ἀποφερομένων, ἢ τῷ δικαστῇ ἐμφανιζομένων, ἢ δι' αὐτῶν εἰς γνῶσιν ἀντιδίκοις φερομένων, ἢ τοῦ νομίμου δικαστοῦ ἐξεπίτηδες δρωμένων. ὃ δικαίως ἂν ἀναγεν παραιτεῖται ὅσις ὡς ἑτοίμως τὸ αὐτῶν ἀντιδίκων εἰς δίκην κάλεσεν, ὁπότε ἡ τοιαύτη παραίτησις τὴν ἀναβολὴν μᾶλλον ἢ τὴν ἀναγνῶσιν ἀρμόζει. διὸ βουλόμεθα, τὸ ἀναγνῶναι τὸ δρᾶσθαι πρᾶγμα μέχρι πέρατος δίκης ἐκτρυμνάζειν. Εἰ δὲ ἐπιξελεῖν τὴν πρᾶξιν ὑπάρχῃ, δίδομεν ἄδειαν τῷ ἀναχθέντι τὸ δικαστὴν αἰτεῖν παρ' ᾧ ἡ δίκη ἀποκατηρχθη, ὥστε δι' αὐτῶν τὸ ἀναγνῶναι ὑπομνησθέν εἰς τὸ δικαστήριον ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου συντόλεως παραγενέσθαι. καὶ εἰ τῶν μηδαμῶς ποιήσει, ἀποθεμένων τελῶν ἐδίκτων, ὧν τὸν καλέσαντα, μιᾶς ἑκάστης κλήσεως ὁσονοῦν ἔλαττον ἢ τελείων ἡμερῶν διαστήματα φερόμενα. κελεύομεν γὰρ τὰς ὀρδιναρίας δικαστὰς, ἤγουν τὰς ἐμβάθμους, μὴ μόνον ταῖς τῶν κηρύκων φωναῖς, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τῶν ἐδίκτων ἀποτιθεμένων, οἱονδήποτε τῶν δικαζομένων μέρος ἀπολιμπανόμενον καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον. τὸ γὰρ τῶν κηρύκων φωνῆς ὀλίγοι παρόντες δύσκολόμενοι ἀκοῦσαι δύνανται) πᾶν μᾶλλον ἐδίκτα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀποτεθέμενα πάντες σχεδὸν γινώσκειν δύνανται) πάσι γὰρ τοῖς ἄλλοις δικασταῖς τοῖς κατὰ βασιλικὸν κέλευσιν τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζουσιν, ὧν δὲ παρόντων νόμος ἐπιτρέπομεν τὰ μέρη τὰ μὴ τοῦ δικαστηρίου ἀποστερούσης ἀποθεμένους ἐδίκτας καλεῖν, ἵνα μὴ ἀπέρατα διαμείνῃ τὰ πράγματα. §. α'. Εἰ δὲ παρὰ δικαστὴν ἀποίμιον ἡ δίκη σου ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνον διὰ βιβλίου ὑπομνήσεως συνέχθη τις, ἢ, δεήσεων τὴν ἡμετέραν γαλεώτητα ἀποσπευσθεισῶν, κέλευσις ἡμῶν ἀπὸ τούτου ἀποβῆναι, εἴτε ἐγγράφως, εἴτε διὰ μανδάτου, καὶ τοῦ δικαστοῦ γένηται ἐμφανὴς, καὶ τοῦ ἀντιδίκου ἐγνωσμένου καὶ ὅτως ἐξέσης τοῦ ἀναχθέντα ἀπὸ τὸ ἀρμόδιον εἶναι δικαστὴν, καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸ ἴδιον ἀντίδικον καὶ τὸ ὁμοίως καλεῖν τρόπον. ὥστε εἰ μὲ τὸν ἑαυτοῦ παρουσίαν ὁ ἀναγων ποιήσειν, τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν τῶν νόμων τάξιν ἐξεπιζόμενον, πέρας νόμιμον δέχεσθαι. §. β. Εἰ δὲ ἀποθεμένων τῶν ἐδίκτων κληθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, ἐλθεῖν, καὶ πας ἰδίας ἀναγωγὰς ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου (καθάπερ εἴρηται) ἐντολέως ἀποθεῖναι, μὴ βουληθεὶν πλειόνων ἑτέρων ἑνὸς ἑνιαυτοῦ ἀποθεσμίαν αὐτῷ συγχωρῆσαι. ἧς ἐντὸς εἰ μὴ τῇ ἰδίᾳ ἐπιξελθοι ἀναγωγῇ, δίδομεν ἄδειαν τῷ δικαστῇ καὶ ἀπόντος δὲ ἀντιδίκου, πᾶς δὲ ἀποστερήσαντος μέρους δικαιολογίας καὶ τὰς ἡμετέρους νόμους ἐξετάζειν, καὶ τὰ ἀληθείας ἀκριβῶς ζητηθείς, νόμιμον ἀποφέρειν ψῆφον. Εἰ δὲ ἐντὸς τὰ εἰρημένης δὲ ἑνὸς ἑνιαυτοῦ ἀποθεσμίας παρελθόντος, καὶ πᾶς ἰδίας ἀναγωγὰς ἐξυμνάσαι βουληθεὶν, κελεύομεν, τὰ δικαστὴν πᾶσι τρόποις τὰ ἀναλώματα, ἅπερ ὑπομένηκεν, ἀπὸ τοῦ δίκην ὁ ἀναχθεὶς ἀποστερῶν τὴν δικαστὴν ὑπέμενε, ἀπὸ τοῦ δίκην ὁ ἀναγων ἀποτιθέμενος, καὶ τοῦ αἰτιαθέντα παρεχεῖν. καὶ ὅτως τὰ ἀναγνῶναι ἀποστέρουσι μέχρις ὅτε τὸ πρᾶγμα πέρας δέξηται καὶ τοὺς νόμους. εἰ γὰρ μόνον παρεχθῇ), καὶ τὰ δαπανημάτων εἴτε ζημιωμάτων διδομένων, μόνον τὸ σύντομον χρόνον ἀληθεῖαν βουληθεὶν, καὶ πάλιν ἀναχωρῶν δικαστηρίᾳ, μέχρι πέρατος τὰ ἀποθέσεως μὴ παραμείνῃ κελεύομεν αὐτὸν καὶ τὰς εἰρημένας τῶν ἐδίκτων καὶ δι' ἑαυτοῦ ἀποστερήσεως, πάσης ἀναγῆς ἐκπίπτειν, ἵν' ἀρμόζειν αὐτῷ καὶ δι' ἀναχθέντος ἀπελαύνειν. χείρων γὰρ ὁ σκεῖνο δόλος γινώσκεται ὅσις ἐγκρατὴς ὢν τῷ δίκαιον κρατεῖν ἀπέλειπεν, ἢ ἐκεῖνο ὅσις ἀπὸ τὰ ἀποκαθαρχθείσης δίκης ἀπέσχ.

EPILOGOS.

†. Τοῦ δὲ δικαίου νόμου ἀποθεμένου καὶ μὴ ἐπιτιθέντος ἀνάγκην τοῖς μὴ βουλομένοις τὰς ἰδίας ἀναγωγὰς κινεῖν, σκείνοις καὶ μόνοις συγχωρεῖν, καὶ τοῖς ἀδημίαν ζήτησιν, καὶ τὰς εἰρημένας τρόπους, καὶ τοῦ ἀντιδίκων κίνδυνον. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν βουλόμεθα ἐπὶ τὰ ὑποθέσεων τὰ μήπω τὰ καὶ δικαστικὴν ψῆφον ἢ καὶ φιλικὴν σύμβασιν, ἢ καθ' ἑτέραν τὸν νόμον ἐγνωσμένην τομὴν πέρας δεξαμένων.

TITΛOΣ ιδ'.

Ὥστε ἐν μέσῳ δίκης μὴ γίνεσθαι θείας τύπας, ἢ θείας κελεύσεις· ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρους νόμους τίμιον τὰς ὑποθέσεις. καὶ Ὥστε τὴν παρέσαν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ τῶν προσώπων βεβαιώσεως ἀντιπίπτειν τοῖς προτιθεμένοις.

ΔIATAΞIΣ ριγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑΝΤΑ τὰς ἡμετέρους νόμους προτίπτειν βουλόμενοι, καὶ τὴν τούτων δύναμιν φυλάττειν ἀπαθίζοντες, σπουδάζομεν τὰ παρόντα γράφειν νόμον εἰς τὴν αὐτῶν τῶν νόμων τήρησιν. ἔγνωμεν γὰρ ὅς τινες τῶν δικαστῶν βουλόμενοι τὰς τῶν δίκας λέγουσιν ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ἐπικρύπτειν τὰς ἑαυτῶν ἀποδάζοντας ἀναβολὰς, ἀποφασίζουσι) πολλάκις λέγοντες ὅτι θεῖοι τύποι ἢ θείας κελεύσεις ἢ καταθέσεις τῶν ἀειδιλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων ἐμφανεῖς αὐτοῖς γίνονται), ὡς δὴ ἀφαιρεθῆναι ὅπως δεῖ τὰς ὑποθέσεις αὐτὰς ἐξετάζειν, ἢ κρίνειν.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑΙ ἀφ' ὧν βουλόμεθα, ὥστε δίκης ἐξεπιζομένης, εἴτε ἐπὶ χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς ἢ ἑτέρας οἱασοῦν ἀναφυομένας αἰτίας παρὰ δικασταῖς, εἴτε σύνταθα, εἴτε σὺν ἐπαρχίαις, μήτε πραγματικὸν τύπον, μήτε ἑτέραν ἀνθιγραφὴν, μήτε θείαν ἡμῶν τινὰ ἔγγραφον ἢ ἄγραφον κέλευσιν ἢ καταθέσιν σὺν ταύτῃ τῇ βασιλείᾳ πόλει, παρὰ τῶν ἀειδιλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων ἢ ἑτέρᾳ τινὸς, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοῖς ὅπως δεῖ τὴν ἀρχθεῖσαν ἐξετάζειν ἢ κρίνειν ὑποθέσιν, καθαφανῆ γίνεσθαι τοῖς δικάζουσιν, ἢ καταφανῆ γινομένην κρατεῖν· ἀλλὰ κατὰ τὰς γνησίας ἡμῶν νόμους τὰς δίκας ἐξεπιζεσθαι τε καὶ τέρνεσθαι. τὸ γὰρ ἐπὶ τῇ τῶν νόμων κανόνιμον ἐξουσίᾳ, σὺν ἂν δεήσεώς τινος ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀποφάσεως. εἰ γάρ τις εἰς ἡμᾶς ὑποθέσεις ἔλθοι, ἢ ὡσαύτως δικαστὴν ἤδη λεχθείσαν, ἢ ὡσαύτως δὲ ταύτην ἀποίμιον λαβεῖν, καὶ συνίδωμεν ταύτην ἡμεῖς δι' οἰκείας ἡμῶν κελεύσεως ἀφαιρεθῆναι καὶ τέρνειν, τὸν σὺν ἐπὶ τὸ ἑτέρα δικαστὴν δέσι) κελεύσεως. τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς εἰρηται), κελεύσεως ἀφαιρεθέντα, ἢ τεμνόμενα, ἃ ἀποστερεῖται τὸ ἑτέραν ἐξεπίσεως ἢ κελεύσεως, ἢ ἀναψηλαφήσεως πινός. ἡμεῖς γὰρ, οἷς ὁ θεὸς καὶ τὴν τὸ νομοθετεῖν ἐξουσίαν ἐδωρήσατο, εἴ τινα κείμενον ἐπί τινι ὑποθέσει ἀποσπεύσαιμεν, ἔχ ἑτέρᾳ δικαστὴν πάντων ἐπιτρέπομεν, εἴτε ἀφ' ἑαυτοῦ, εἴτε ἀφ' καταθέσεως τῶν ἀειδιλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων, ἢ ἑτέρᾳ τινὸς, ὅπως δεῖ παῦτην τὴν ὑποθέσιν ἐξεπίζεσθαι ἢ κρίνεσθαι, οἷα παρ' ἡμῶν ἀπαξ κεκριμένην, καὶ ἀναψηλαφᾶσθαι παρ' ἀδένος δυναμένην. τούτων δηλονότι κρατούντων ὅτων ἐγγράφως τοιαύτη τις ἡμῶν ἀποθλῆ κρίσις. εἰ μέντοι γε τις ἀμφισβήτησις τοῦ δικαστοῦ ἀεί τινος γένηται νόμου, μανθάνετω ἀεὶ τὸ ἡμέτερον κράτος, καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἐκδεχέσθω δι' πράγματος ἔγγραφον σαφήνειαν ἢ ἑρμήνειαν, καὶ κατ' αὐτὴν τεμνέτω τὴν δίκην. §. α'. Εἰ δὲ δίκης λεχθείσης, ἢ πραγματικὸς ἡμῶν τύπος, ἢ καταθέσεις τῶν ἀειδιλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων ἢ ἑτέρᾳ τινὸς, ἢ ἄλλο τι τοιούτων πάντων τοῦ δικάζοντα ἐμφανιδεῖη

14 De pragmaticis sanctionibus & diversis jussionibus principis & officio judicum & ordine *Jul. const. 106.* 15 *l. C. 21. Nov. 82. c. 13. l. 13. C. de appell.* 16 Exceptio novatorum hinc oritur, de qua vide Oldend. *c. 4. de except.* 17 Ne sacræ formæ fiant in medio litis *Index Reginæ*, adde *Julian. constit. 105.* adde *2. Eclog. 6. cap. 23.* Θεῖος τύπος Græci hic appellant, quas interpres vertit sacras formas. 18 Ex legibus judicandum est. *Novella 15. cap. in fin. & 82. cap. 13. l. 2. C. de pœna judicis l. 40. ff. de judiciis & Instit. de offic. judic.* 19 Non ex jussione principis, pendente lite, impetrata, judicandum est. 20 Referendarii interdum nunciabant judicibus quemadmodum litem finiri vellet princeps. 21 Γενικὸς νόμος appellant Græci. Sic & *d. l. Eclog. ut & Harmenop. t. tit. 1. §. 47. τὰ κοινὰ καὶ ἐν γένει καὶ ἐπὶ πάντων ὡρισμένα νενομοθετημένα*, adde *Novell. 82. & l. ult. Cod. si contra jus vel utilitatem publicam.* ubi dixi. 22 *l. 1. §. 4. ff. ad Turpill.* 23 Κανόνιμον *Synopf. ibid.* quod ex legum authoritate decretum est. 24 Id est, aliunde petita. 25 Appellari à sententia principis non potest nec ab ea fit retractatio, interdum tamen princeps minoribus indulget restitutionem adversus eam sententiam, quam ipse dixit *l. 18. ff. de minoribus* Potest & quod vulgo dici consuevit, A principe dormiente ad ipsum vigilantem appellari, qua de re vide exemplum, apud Plutarch. in Apophtheg. ubi de Philippo rege. 26 Ἀναψηλαφήσεως, *Novell. 82. cap. 12. in fin.* 27 Hoc abrogatur *Novell. 125.*

Source : BIU Cujas

φανιδείη, Δφ' ἁπάντων τῶν αὐτῆς ἐξέτασιν ἡ κρίσιν κελεύομεν τὰ δικαστὰ τούτοις παντελῶς μὴ προσέχειν, ἀλλὰ τούτων δρᾶν τὰ προσήκοντα, καὶ μηδεμίαν παντελῶς ἐχόντων ἰσχύν, καὶ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὸ πρόσταγμα ἐξετάζειν τε καὶ νομίμως περὶ αὐτῶν διαγινώσκειν. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ παραφυλάξῃ ὁ δικαστὴς, decem librarum auri αὐτὸν ὑποκεῖσθαι ποινῇ, καὶ δὲ καὶ ἑτέρας ἡμῶν μείζονος ἀγανακτήσεως περιόντας. τῇ αὐτῇ ποινῇ ὑποκειμένῃ καὶ δὲ τοὺς τοιούτου τοιοῦτόν τινα ὑπαγορεύσαι τύπον, καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας αὐτῷ, καὶ τοὺς τοιαύτην τινὰ κατάθεσιν ποιουμένων ἀπολειπῶν ἡμῶν ῥοφερενδαρίων. καὶ τοῦτο φαμὲν εἴτε ὑπὸ θείας ἡμῶν θεσπίσματος δικάζειν τις ἐπιχθῇ, εἴτε ὑπ' αὐτοῦ ἕξεως ἀρχικῆς, εἴτε καὶ τοῦ τοὺς αἱρετοὺς ἢ κοινωνικαιείας Δφηγουμένων αἴτημα τοὺς ζητήσεως ἀκροᾶσθαι· εἴτε ἐγγράφως, εἴτε γραμματέων χωρὶς. Ἀλλὰ κἂν εἴ τις τοὺς δικαστῶν τὸ ἴδιας ὠφελείας σωτηρίας ἕνεκά του τοιούτου τολμήσῃ ψῆφον συγκρῖναι, παύεται ἕτοιμος ἄκυρον εἶναι βαλόμεθα ὡς μηδὲ ὀκκλῆτον ὑποδέξαι, μηδὲ τῷ ὑπὸ τοῦ κοινωνικαιείων ἐπίγειν ποιεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἀπαντῶμεν τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς ἡμῶν νόμους πάσῃ τε ἐξετάσει ἡμῶν πολυπραγμοσύνῃ καὶ νόμου κελεύομεν· κἂν ἡ ἔκκλητος ἐπιγνῶσθησον, ἢ καὶ ἀναψηλαφήσεως ἐστί τις ἐλπὶς καὶ τοῦ ψήφου. τῷ δὲ μὴ τυπῶσαι μὲ τὸ δικάζοντα ἢ δικάζειν μέλλοντα κέλευσιν, ὅπως δέοι τῷ ζητήσιν ποιεῖσθαι, ἢ κελεύσιν ἐπίγειν, τῷ δὲ δίκῃ ἀπὸ παραδεδομένου νομίμου βαλομένῳ, ἢ τῷ πεπραγμένων ἐπάγεσθαι ἔκδοσιν, ἢ τὸ δικαστὴ ἀναγκάζεσθαι νομίμου συζητεῖν ψῆφον, ἢ στοιδικαστὴ καὶ τοὺς ἡμετέρους παρεχομένῳ νόμους, γίνεσθαί τε καὶ κρατεῖν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐκωλύομεν.

ΚΕΦ. γ'.

Ὥστε ὁ πάντως τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους, καὶ μάλιστα τοὺς δίκαις ἐπιτελουμένους, τῷ ἡμετέραν ὑπὲρ αὐτῶν εὐδένειαν προνοίαν, καὶ μηδένα τόνδε ἡμῶν τὸ θεῖον παραπαποιεῖσθαι νόμου, μηδὲ ἄγνοιαν ἐπ' αὐτῷ προτείνεσθαι δεησόμενον, ἐφ' ἑκάστης ὑποθέσεως ἀρχῇ παρὰ δικαστὴ λαμβανούσης, ἐν προοιμίων δύο καὶ τοῦ αὐτῆς τοῦ προσώπων βεβαιώσεως, ἐγγεγράφεσθαί τε αὐτὸν καὶ τοῦ ὑπομνημάτων γίνεσθαι μέρος. ὅτου γὰρ ἂν τοῦ προτιμωμένων προλάμπων, κωλύσῃ τι παρὰ τῷ αὐτὸ δυνάμιν ἐγχειρούμενα τοῦ τε τὰ ἄλλα, τοῦ τε αὐτῷ, ὡς εἰκὸς, τῷ τοῦ προσώπων βεβαίωσιν· καὶ τοῖς παρεβαίνειν αὐτὸν ἐπιχειρῆσι Δφ' οἷς ἐπιλιμίων ἀπειλῶν, ἀναχαλίσαι τε τοῦ τοιούτων αὐτὸς τολμημάτων, καὶ παῖς οἰκείας καιρὸν σὸν ἐᾶσαι γίνεσθαι ποιεῖν. ἵνα γὰρ παρανομίαν ὁμοῦ καὶ ἀδικίαν Δφ' πάντων σκεδάλωμεν, Δφ' ὧν τε τὸ παρόντα τεθείκαμεν νόμον, πανταχόθεν αὐτὸν τε καὶ δι' αὐτὸ τὰς ἄλλας ἀσφαλεῖς τε καὶ ἀνεπιβούλευτὰς φυλάττοντες τῇ πολιτείᾳ νόμους· καθ' ὃς ἡμεῖς τε αὐτοὶ τῷ βασιλείαν ἣν δόντος παρελάβομεν, φυλάττεσθαί τε τῷ ἡμετέραν πολιτείαν καὶ ὑπ' αὐτῶν φρυρεῖσθαι Δφ' παντὸς δύνασθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστὰν ἡμῖν, καὶ Δφ' οἷς δὲ θεῖος δηλώματα νόμος, ἡ σὴ ὑπεροχὴ παραφυλάξαι μὲ ἀσφαλίσαιτο, πᾶσι δῆλα καταστήσαι σπουδὴν μὲ αὐτὸν καὶ αὐτῷ τῷ εὐδαίμονι πόλιν, σπουδάσαι δὲ τοῖς ἐξ ἔθνος χωρὶς τοῦ τὰς τοῦ ἐπαρχίας ἠγεμόνας. ὥστε πάντας ἀνθρώπους γνῶναι καὶ δι' αὐτοῦ ἐπ' αὐτοῖς ἔχομεν σπουδαίαν. Dat. x. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XV. BASIL. V. C. CONS.

cantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam, jubemus judicem quidem omnino non respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit judex, decem librarum auri eum subjacere pœnæ: ut etiam aliam nostram majorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subjecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendariis. Et hæc dicimus sive [1] ex sacta nostra sanctione judicare quispiam deputatus est, sive ex præcepto judiciali, sive secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit: sive scripto, sive sine literis. Sed vel si quis judicum propriam despiciens salutem ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam [2] esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes judices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque judicialis quælibet valebit jussio extra quod ordinatum est hac nostra lege.

CAP. II.

Super hoc autem & illud judices nosse opus est, quia competens est eos, & quæ [3] adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans [4] sanctionem, disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis quæ impetravit, prodesse volumus. Si enim semel pervenit sententia definitiva [5] data: nequaquam hanc ex nostra hac perscrutari lege jubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem jussionem, quæ non disponit quidem judicantem, aut judicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut judicium inferri: causam vero fini [6] studiose tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul [7] alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

CAP. III.

Ut autem omnes nostri subjecti & maxime qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint providentiam, & nullus hanc sacram nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in unoquoque negotio initium apud judicem accipere ex proœmiis [8] mox, & ante ipsam personarum firmationem [9] inscribi eam, & monumentorum fieri partem: sic enim gestis præfulgens prohibebit ea quæ præter ejus virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem [10]: & prævaricari eam nitentibus per multa interminata refrenabit à talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non sinet fieri pœnis. Ut enim iniquitatem simul & injustitiam per omnia expellamus, propterea præsentem posuimus legem, undique eam, & per eam alias cautas & incircumveniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramque rempublicam ab his legibus muniri semper optamus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo servare quidem studeat, omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima civitate, præceptis autem solennibus utens ad provinciarum præsides, ut omnes homines sciant eam quam super eos habemus providentiam. Dat. x. Kal. Decemb. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [11] BASILIO V. C. CONS.

1 Judices dantur, vel à principe vel à magistratu: eliguntur à litigatoribus.

2 Sententia ex rescripto lata non ex legibus, ipso jure nulla est: & ex compromisso, pœnæ promissio non est, *l.* 10. 11. *C. de judiciis.*

3 Leges interdum formam dant pendentibus negotiis.

4 Ambitiosis ex rescriptionibus non judicatur. *Jul. hic.* Ambitiosa sunt ad gratiam composita: κολακικὰ adulatoria, per adulationem impetrata.

5 Finita negotia rescripto non sunt revocanda. Finitum dicitur, quoties definitiva sententia lata est: quamvis appellatio aut retractatio in eam superetur. *Jul. hic.*

6 Etiamsi hæc lex vetet rescripta à principe impetrari: non tamen vetat id genus rescripti, quo jubentur judices sine dilatione vel mora causas dirimere, vel secundum leges judicare, vel acta litigatoribus edere, vel cum alio judicare, *l. un. C. de mand. princ. l. 2. C. ut lite pendente.*

7 *d. l.* 2.

8 Id est, ab initio.

9 Firmatio personarum, satisdatio, § 3. *Inst. de satisd.*

10 Id est, satisdationem, *ff. eod.*

11 Id est, an. 541.

12 Fuit hæc constitutio Latina, ut & *Nov.* 65. & 143.

13 De sacri jussionibus, *Index Regin.* divinas, intellige imperatorias, hoc enim titulo Justinianus sibi blanditur, ut & quidam Episcopi, sanctitatis nomine. Sic divina beneficia *l.* 5. *in fin. C. de divers. rescr.* sacri affatus: *leg.* 6. *d. tit.* oracula *l.* 7. *d. tit.*

14 De his verbis *Quæstor legi*, vide constitutionem Justini de filiis liberorum, ℌ *eod.*

15 Hinc sumpta est Auth. *Gloriosissimis, C. de div. resc.*

16 Cancellarius apud Gallos appellatur.

17 Forma divinæ seu Imperatoriæ jussionis.

18 Solent Galliæ reges hac formula uti ad judices, *A nostre aimé & feal*, vid. *l.* 17. *ff. de jure patron.* adde *Papon.* 3. *Notar.* 5. *des termes en rescripts d'aimé & feal.*

19 Subscriptio quæstoris his verbis fiebat, *Quæstor legi. ut* §. *dixi.*

20 *l.* 3. *l. pen. C. de divers. rescript.*

21 Cujacius hanc subscriptionem addit, Dat. Kal. Novell. C. P. Just. P. P. August. anno XVI. Basil. V. Cos. Is est annus 542.

22 *Jul. const.* 107.

23 Punitur tamen reus ea pœna, quæ obtinebat tempore delicti commissi, non sententiæ, *leg.* 1. *ff. de pœnis.* In æstimatione Falcidiæ in bonæ fidei judiciis tempus rei judicatæ: in stricti juris judiciis, litis contestatæ tempus spectamus, *l.* 3. §. 2. *ff. commod.*

24 Τλῶ πόλεως, est autem Tlos civitas Lyciæ 5. Plin. 27. & Ptol. à Tlo Tremili & Praxidicis Nymphæ filio vid. *Stephan. lib. de urbibus in* τλῶς.

Τῆς αὐτῆς βραχεῖα ὑπόθεσις.

Πᾶσι θεία κέλευσις ὑπογραφὴν ἐχέτω βασιλικὴν, καὶ δηλάτω τοῖς πάντων ἐξεφωνήθη, καὶ ὅτι ποῖον δίδωσι δικαστήν. μὴ ἀναπωθήσοι, καὶ κελεύῃ, πᾶσι βασιλέως ἀντιγραφὴ ὀφείλῃ πάντως χωρεῖ δὲ βασιλέως ὑπογραφέως. ἡ γὰρ παρῶσα Δφάπτειν σὸν ἀνοιρεῖ τὸ λεχθὲν ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ προσθήσι τὸ ἐνθάδε θεσπισθὲν, δηλονότι τὰς μὲν ὀφειλάσας ὑπογραφέως ὑπὸ δὲ βασιλέως.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΚΕΛΕΥΣΕΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριέ.

Η Δφάπτεις ριέ. ἓξ κεφάλαια ἔχει. Τὸ α'. Ἐν τῇ ἐξετάσῃ τοῦ ὀκκλήτων καὶ τοῦ ἀναψηλαφήσεων καὶ τοῦ ὧν τοῦ δικαστῶν ἀναφορὰν, καὶ ὅσους τὰς νόμους τιμᾶσθαι τὰς ὑποθέσεις τὰς κρατούσας σὺν τῷ καιρῷ τοῦ ψήφου ἢ τοῦ μιλιούσεως, ἃ μὲν τὰς ὕστερον τεθέντας. β'. Εἰ τοῦ δικαζομένων τὸ ἓν μέρος ἀποτείχηται παῖς δικαιολογίαις δρκόμενον, τὸ ὁ ἕτερον ὑπερτίθεται ὡς σὸν ἀρκόμενον· ὁ δικαστὴς δίδοτω ἕνα καὶ δεύτερον καὶ τρίτον μιᾶς προθεσμίαν, τούτων ὁ παρελθόντων, μηκέτι ἀναμένετω, ἀλλὰ ψῆφον δίδοτω. γ'. Αἰτίαι τοῖς γονεῦσι τοῦ κτοῦ τοῦ παίδων δύλογε ἀχαριστίας. δ'. Αἰτίαι τοῖς παισὶ τοῦ κτοῦ τοῦ γονέων δύλογε ἀχαριστίας. ε'. Ὡστε τὰς πεισθέντας καὶ τὰς προσηκόντως αὐτοῖς σύντος τοῦ σνάτων σὺν μηδεμιᾶς αἰτίας σωιέχεσθαι, ἢ ὑπομιμνήσκεσθαι. ς'. Περὶ ἀντιφωνήσεων καὶ ὁμολογιῶν. εἴτις ἀντιφωνήσῃ ἢ ὁμολογήσῃ, τὸ ἰκμὸν σοι ποιῶ. ἢ, τὸ ἰκμὸν σοι γένηστ) παρ' ἐμοῦ καὶ τῆδε καὶ τῆδε. ἢ καὶ, τὸ ἰκμὸν σοι γένηστ) παρ' ἐμοῦ, ἢ τῆδε ἢ τῆδε.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ἐπάρχῳ τοῦ ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ηλθεν εἰς γνῶσιν τοῦ ἡμετέρας γαλήνοτητος, ὡς δίκης κινηθείσης μεταξὺ Εὐσταθίου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τοῦ Τλῶ πόλεως, καὶ Πίστου Δφικόντος τοῦ

Ejusdem breve argumentum.

Omnis sacra jussio quæstoris subscriptionem [19] habeto: & quibus de rebus publicetur qualemque judicem det, manifestator. Non repugnat quod jubetur, omne principis rescriptum principis manu omnino subsignari debere. Nam præsens constitutio non tollit & abrogat quod in Cod. [20] dictum est, sed addit quod hic statuitur, videlicet quæ à principe subsignari non oportet [21].

TIT. XVI.

UT [22] CUM DE APPELLATIONE COGNOSCITUR, SECUNDUM ILLAS LEGES DEBEAT JUDICARI, QUÆ TEMPORE [23] LATÆ SENTENTIÆ OBTINEBANT: NON SECUNDUM EAS QUÆ POSTEA PROMULGATÆ SUNT: ET DE ALIIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CXV.

1. Ut cum de appellationibus, & retractationibus, & relationibus judicum cognoscitur, secundum illas leges controversiæ decidantur, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, non quæ postea promulgatæ sunt. 2. Si altera litigantium pars renunciet se allegationibus contentam fore, altera vero differat, quasi non contenta, judex dato unius, & item alterius, & tertii mensis dilationem, his autem præteritis non amplius expectato, sed proferto sententiam. 3. Quæ causæ ingratitudinis rationabiliter filiis objici possint à parentibus. 4. Quæ rursum causæ ingratitudinis, rationabiliter possint parentibus objici à filiis. 5. Ut lugentes, & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa intra nonum diem prehendantur vocenturque in jus. 6. De constitutæ pecuniæ obligatione & sponsionibus, si quis ita pecuniam constituat aut spondeat, satis tibi facio, aut satis tibi fiet à me, & hoc & illo: aut satis tibi fiet à me, aut hoc aut illo.

Imp. Justin. Aug. Theodoto Orientalium sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Pervenit ad scientiam nostræ serenitatis, quod cum inter Eustathium virum reverendissimum Tholonæ [24] civitatis Episcopum, & Pistum,

Source : BIU Cujas

& Pistum diaconum ecclesiæ Thelmissensis [1] fuisset causa commota, processit à rectore provinciæ definitiva sententia, contra quam appellatio est porrecta. Judices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges quæ obtinebant, quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis, quæ post definitivam sententiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque justum esse perspeximus, secundum leges quæ obtinebant tempore latæ sententiæ prædictam appellationis causam examinari, & terminum secundum ipsas accipere. Prævidimus autem & post hanc si quandocunque dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare.

1 Telmessus urbs maritima Lyciæ. *Plin. d. l. Piel.* Strabo. aliis Cariæ. *Stephanus in* τελμησσός.

Cap. I. [2]

Ut causæ appellationum dirimantur ex iis legibus quæ tempore latæ sententiæ [3] *obtinebant.*

IDeoque sancimus, Si quando de aliqua causa processerit definitiva sententia, & provocatio fuerit subsequuta: appellationis examinatores secundum leges quæ tempore definitivæ sententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet observando & in retractandis [4] amplissimæ prætorianæ sententiis, & in suggestionibus [5] judicum, quando [6] utræque partes *omnibus allegationibus suis renuntiaverint*, & judices per suas relationes, quid disponi debeat, interrogaverint. In omnibus enim prædictis casibus illas leges à cognitoribus [7] servari decernimus, quæ [8] tempore sententiæ, aut certæ relationis obtinebunt: tametsi contigerit postea legem promulgari novi aliquid disponentem, & tenorem suum ad [9] præterita quoque negotia referentem.

2 *Sub.* prioris.

3 De appellationibus, *Index Reg.* Si qua nova lex per porrectam provocationem promulgetur, *Jul. ibid.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 10. *cap.* 5. Ans.

4 Retractiones vocat. *Jul. hic.* ubi tamen perperam legitur retractationes. Est vero retractatio ἀναψηλάφησις. Græcis.

5 Relationes vertit Julianus: quas Græci hic ἀνα φορὰς appellant.

6 Renunciatio hæc notanda practicis usitata: in qua litigatores renunciant omnibus allegationibus suis: δικαιολογίας Græci hic appellant.

7 Qui διαγνώμονες.

8 *Novell.* 73. *c.* 4. *l.* 7. *C. de legib. l.* 27. *C. de usur.*

9 Lex quotiescunque ad præterita negotia porrigitur, negotium jam finitum, transactione vel sententia non comprehendit *l.* 22. §. 1. *C. de sacros. eccles. l.* 1. *in fin. Cod. de contr. jud.*

Cap. II.

De his qui post renunciationem adversariorum se allegationes habere dicunt. [10]

SEd [11] & hoc præsenti addimus sanctioni. Quia inter litigatores aliquando contingit unam quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero scientem se malas causas habere, post cognitionalia [12] certamina, & dilationes [13], quas [14] probationum causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes sibi sufficere, ne cito causæ qualitas agnoscatur: jubemus [15], ut quando una pars *allegationibus renuntiaverit*, alia vero pars dixerit *se habere aliquid quod proponat*: judex negotii modis omnibus eam partem quæ utitur dilatione [16], compellat *intra triginta dies postquam altera pars renuntiaverit, quidquid velit, sine aliqua intermissione proponere*: quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam convincendam alius unus mensis indulgeatur à judice. Si vero & sic distulerit, alterius unius mensis ei dilatio præbeatur: ita ut si usque ad prædictos tres menses quos litigatoribus protrahentibus concessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non [17] amplius expectans modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referat, ne litigatoribus male certantibus liceat causarum exitum ultra protrahere.

10 *Jul. const.* 107. *num.* 373.

11 Hinc sumpta est Authentica, *jubemus C. de judiciis.*

12 Διαγνωστικὸς ἀγῶνας.

13 Dilationes, novas allegationes causantibus, dantur, causa cognita.

14 Tempora probationum.

15 Nota regulam.

16 Probationis & instrumentorum proferendorum causa, dilatio danda est, *l.* 99. *in fin. ff. de verb. sign.*

Cap. III.

Quæ [18] *sunt justæ exheredationis liberorum causæ.* [19]

ALiud [20] quoque capitulum præsenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur non [21] licere penitus patri vel matri, avo, vel aviæ, proavo vel proaviæ suum filium vel filiam, vel cæteros liberos præterire, aut exheredes in suo facere testamento, nec [22] si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus, debitam portionem: nisi forsan probabuntur ingrati: & ipsas nominatim [23] ingratitudinis causas [24] parentes suo inseruerint testamento. Sed quia causas ex quibus ingrati liberi debeant judicari, in diversis legibus dispersas, & non aperte declaratas invenimus: quarum aliquæ nec *dignæ* nobis ad ingratitudinem visæ sunt: aliquæ vero cum essent dignæ, prætermissæ sunt: ideo necessarium esse perspeximus eas nominatim præsenti lege comprehendere: ut præter [25] ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur. Causas autem justas ingratitudinis has esse decernimus. §. 1. Si quis parentibus suis manus [26] intulerit. §. 2. Si gravem [27] & inhonestam injuriam [28] eis ingesserit. §. 3. Si eos in criminalibus causis accusaverit, quæ non sunt adversus [29] principem, sive rempublicam.

§. 4. Si cum maleficis hominibus ut [30] maleficus conversatur.

§. 5. Vel vitæ [31] parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. §. 6. Si novercæ [32] suæ, aut concubinæ [33] patris, filius sese immiscuerit. §. 7. Si delator [34] contra parentes filius extiterit, & per suam dilationem gravia eos dispendia fecerit sustinere.

§. 8. Si quemlibet de prædictis parentibus [35] inclusum [36] esse contigerit, & liberi qui possunt ab intestato ad ejus successionem venire, petiti ab eo vel unus ex his in sua eum noluerit fidejussione suscipere, vel [37] pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur, probatur idoneus. hoc tamen quod de fidejussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. §. 9. Si convictus fuerit aliquis liberorum ex eo quia prohibuerit [38] parentes suos condere [39] testamentum: ut si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exheredandi licentia [40]. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alii sive qui ab intestato ad hereditatem defuncti, aut cum ipso filio qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, sive illi quos heredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. §. 10. Si præter voluntatem parentum inter [41] arenarios vel mimos sese filius sociaverit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes ejusdem professionis [42] fuerint. §. 11. Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non [43] consenserit, sed luxuriosam

17 *l.* 9. *C. de judic.*

18 5. *Harm.* 9. §. 31. *& seq.*

19 *Jul. hic. n.* 374.

20 Hinc sumpta est Authentica, *Non licet* & Authentica, *Ex causa. Cod. de lib. præt.* Goth. Intellectum hujus *cap.* 3. vid. apud Dekher. *lib.* 1. *dissert.* 8. *num.* 23. 24. 25. Ans.

21 Nemo ascendentium, descendentium aliquem præterire, vel sine causa exheredare potest, *l.* 30. *ff. de liber & posthum. l.* 3. *ff. de injusto: Instit. de exhered. lib.*

22 Quarta liberis relinquenda est institutionis, non donationis, legati, vel fideicommissi titulo. Jus ita vetus abrogatur, cujus fit mentio in §. 6. *Instit. de inoff.* quo supplementum quartæ jure legati relinqui poterat. Pone, Pater reliquit filiæ centum pro sua legitima vel pro sua Falcidia. quæro utrum his verbis filia censeatur instituta? Bartolus *in Auth. si parens C. de inoff.* ita putat, Mathesilanus autem *singul.* 159. non admittit his verbis institutionem, etiam implicitam ineludi *arg. l. cogi.* 16. *ff. ad Trebell.* Cur? Hæc enim verba nimis generalia esse præsumi quidem in omni actu solennitatem intrinsecam, modo verba per se, suaque vi ad solennitatem hujusmodi arguendam vel demonstrandam apta sint. Cujusmodi verba in contractibus quædam solemnia occurrunt, ut est fidejubeo, promitto, *l. sciendum* 30. *ff. de verb. oblig.* minus autem solemne esse verbum, Convenit. *l. lecta* 40. *ff. de rebus creditis.* Item quæro, An testamentum in quo liberis legitima titulo legati sit relicta, valeat saltem favore mente facta fuerit exheredatio, ut exheredato prodesset, *l.* 18. *ff. de liber. & posth.* si voluntate ejus qui exheredatur fiat, *leg.* 8. §. 6. *ff. de bon. possess. contra tabul.* vel à milite si filia quæ ab intestato non potest succedere exheredatur, vid. Vigl. *ibid.* 24 Hinc possumus colligere Posthumum exheredari non posse, *l.* 33. *C. de inoff. l.* 55. *in fin. ff. de fideicom. libert.* & ita abrogari videntur *l.* 2. 4. *C. de pret.* lib. §. 2. *Inst. de exher. lib.* adde *l. ult. C. de lib. præterit.* 25 Præter quatuordecim causas, J. enumeratas, exheredationis justæ causæ nullæ sunt. Interpretes tamen similes graviores que communi opinione admiserunt, ut hodie non sint tantum 14. causæ, sed infinitæ prope ac innumerabiles: quod tamen Viglio displicet, *d. l.* 26 *l.* 1. §. 2. *ff. de obs.* 27 Ut si sine patris consensu inhonestam uxorem duxerit. Plerique hæc verba ad quamcunque injuriam gravem extendunt. 28 *d. l. in fin.* 2. *Feudo* 2. §. *ver. porro.* 29 Liberi parentes accusare possunt læsæ majestatis 1. *Harm.* 6. *cap.* repertus fuerit, cum eo nomine, nisi societas latrocinii sit, puniri nemo debeat. *Novell.* 22. *cap.* 15. *l.* 39. §. 4. *ff. de adult.* 31 Vid. *tit. de leg. Pomp. de patricid.* 32 Privigni cum noverca consuetudo incestuosa *l.* 17. *C. de nupt.* adde *l.* 5. *ff. de parricid.* 33 Concubina patris ejusque consuetudine filius abstinere debet, etiamsi eam uxorem velit ducere *l.* 4. *C. de nupt.* 34 Si calumniator cogitur æs alienum patris exsolvere, *l.* 5. §. 16. *ff. de agn. & alend. l.* 1. 2. 3. *C. nec filius pro patre.* Illud de Cimone fertur, eum patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, translatum, & pari custodiæ traditum, jam ultimæ senectutis infantem, pectori suo admotum uberibus aluerit, adde *Festum in verb. pietatis.* 37 Fidejubetur vel pro persona, vel pro debito.

38 *l.* 23. *C. de inoff.* 39 Condere, id est, facere. 40 Quid si non exheredaverit? potest hereditas ei velut ingrato auferri, *l.* 1. *ff. si quis aliquem l.* 2. *C. si quis aliquem Paul.* 5. *sent.* 12. §. 3. filia impune, justa tamen de causa detrectare nuptias sibi à parente oblatas, *arg. l.* 18. *l.* 20. *C. de inoff.* Si tamen eas detrectaverit, ut luxuriosam vitam eligeret, velut ingrata à parente potest exheredari, *l.* 19. *C. de inoff.* Goth. Videtur improbari jure Canonico *cap.* 1. *De despons. impub.* Ans.

Τελμισσέων ἐκκλησίας, ψῆφον αὐτοτελὴς ᾠσῆλθε ὥστε τὸ ἐπαρχικὸν ἠγωνῶσθαι, καθ' ἧς ἔκλητος ἐπεδόθη. οἱ δικασταὶ τοίνυν παρ' οἷς ἡ ἔκλητος ἐξητάζετο, ἀμφισβάλλοντες, ᾗσις τῶν ἡμετέραν ἀνήκοον ἡμερῶσαι, πότερον ἄρα κατὰ τοὺς κρατοῦντας νόμους ἰσίκα ᾠσῆλθεν ἡ αὐτοτελὴς ψῆφος, ἢ κατὰ τὸν διώκομεν τὸ νόμος τὸ μετὰ τὸν αὐτοτελῆ ψῆφον παρ' ἡμῶν φοιτήσαντος, τῷ αὐτῷ ὑπάθεσιν ὤφελον ἐξετάσαι. Ἡμεῖς τοίνυν δίκαιον εἶναι σωείδομεν, κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τὸ διδομένης ψήφου κρατοῦντας, τῶν ᾠσελεχθέντων τὸ ἐκκλήτου αἰτίαν ἐξεταζθῆναι, κατὰ καὶ αὐτοὺς πέρας λαβεῖν. σωείδομεν ἢ κατὰ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα, ἰσίκα τοιαύτη τὶς ἀμφισβήτησις ἀναφυῇ, κατὰ τὸν ὁμοίαν τάξιν ταύτῃ περαιοῦσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ σωτελεῖσθαι τὰς ἐκκλήτων δίκας ἀφ' νόμων τὸ κατ' χρόνον ψῆφος κρατούσης.

ΚΑΙ ἀφ' τοῦτο ἡσαΐζομεν, εἴ ποτε ᾠσί τινος ὑποθέσεως ᾠσῆλθοι ψῆφος αὐτοτελὴς, καὶ ἔκλητος ἐπακολουθήσοι, τοὺς τῶν ἐκκλήτων ἐξετάζοντας, κατὰ τοὺς νόμους οἵ πνες κατὰ τὸ καιρὸν τὸ αὐτοτελοῦς ψήφου ἐκράτουν, πέρας διδόναι τῇ πράγματι. τότε αὐτὸ δηλονότι παραφυλαττομένης καὶ ἐν τῷ ἀναψηλαφᾶσθαι τὰς τὸ ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ψήφους, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀναφοραῖς τὸ δικαστῶν, ὅτε ἀμφότερα τὰ μέρη πάσαις ταῖς ἰδίαις ἀποπεζοντα δικαιολογίαις, καὶ οἱ δικασταὶ δι' οἰκείων ἀναφορῶν ἐρωτήσωσι τὰ ἄρα ὤφελε ἀφαιτπεθῆναι. ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς εἰρημένοις ἥμασιν ἐκείνους τοὺς νόμους ᾠσθαι τὸ ἀφηγνωμένων φυλάττεσθαι ἡσαΐζομεν, οἵσπερ κατὰ τὸν χρόνον τὸ ψήφου ἡ δηλωθὴ τὸ ἀναφορᾶς κράτησι· κἂν εἰ συμβαίη μὴ ταύτα νόμον φοιτῆσαι νέον τι ἀφαιτπέντα, ἢ τῶν ἑαυτῷ διώκμενον ἢ εἰς τὰ παρελήλυθότα πράγματα ἀναφέρηται.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀπάρνησιν τὸ ἀντιδίκων δικαιολογίας ἔχειν λεχθῆναι.

ΑΛΛὰ ἢ τῶν τῷ παρόντι ᾠσίθεμεν νόμῳ. ἐπειδὴ γὰρ μεταξὺ τὸ δικαζομένων ἐσθ' ὅτε συμβαίνῃ ἕτερον μὲν τὸ μερῶν τῆς ἰδίας ἀποπέζεσθαι δικαιολογίας, τὸ δ' ἄλλο γινώσκον ἑαυτὸ κακὸν ἔχειν πρᾶγμα, μὴ τὰς ἀφαγνωστικὰς ἀγῶνας, καὶ τὰς ᾠσθεσμίας ἃς οἱ νόμοι τὸ ἀποδείξεων ἔνεκεν συσχεῖσι, μὴ βάλεσθαι ὁμολογεῖν ἀρκεῖν ἑαυτῷ τὰς δικαιολογίας, ᾗσις τὸ μὴ τελέως τῶν τὸ πράγματον γνωσθῆναι ποιοῖτο· κελεύομεν ὥστε ἰσίκα τὸ ἓν τὸ μερῶν τῆς ἰδίας ἀποπέζεται δικαιολογίας, τὸ δ' ἄλλο μέρος εἴποι ἔχειν τι ὅπως ὀφείλῃ ᾠσθεῖναι, τὸ δὲ πράγματος δικαστὴν πᾶσι τρόποις τὸ μέρος τὸ χρῴμενον τῇ ὑπερθέσει καθαναγκάζειν, αὐτὸς τελάκοντα ἡμερῶν μὴ τὸ ἀποπέξασθαι τὸ ἕτερον μέρος, ὅπως ἂν βάλῃ δίχα πνὸς ὑπερθέσεως ᾠσθεῖναι. ὅπως εἰ μὴ ποιήσοι, τότε καιρὸν, ᾗσις τὸ νικῆσαι τὴν αὐτὸ πονηρίαν, ἄλλον ἕνα μῆνα ᾠσθῆναι δικαστὴν φιλοδικαιοῦντα. εἰ δ' μὴ ἕτερος ὑπερθήσεται, ἑνὸς ἑτέρου μῆνος ᾠσθεσμίαν αὐτῷ παρέχεσθαι. ἕτνος μέντοιγε ὥστε εἰ μέχρι τὸ εἰρημένων τελῶν μηνῶν, ὃς τοῖς ὑπερτιθεμένοις litigatoris συνεχωρήσαμεν, τοῖς ἰδίας δικαιολογίας μὴ ᾠσθῆναι· τηνικαῦτα τὸ δικαστὴν μὴ τολέον ἀναμένοντα, πᾶσι τρόποις ψῆφον ᾠσφέρειν τοῖς νόμοις συμβαίνουσαν, ἢ, εἴπερ βάλοιτο, ἀναφέρειν· ᾗσις τὸ μὴ τοῖς δικαζομένοις κακῶς φιλονεικεῖσιν ἐξεῖναι τὰς τὸ δικῶν ἐκδόσεις περαιτέρω πυρέλκειν.

ΚΕΦ. γ'.

Τίνες εἰσὶν αἰτίαι δίκαιαι τὸ τῶ παίδων ἀποκληρονομίας.

ΑΛΛο ᾗσις τοῦτο κεφάλαιον τῷ παρόντι νόμῳ ᾠσθεῖναι σωείδομεν. ἡσαΐζομεν τοίνυν μὴ ἐξεῖναι πατρὶ ἐλευθέρῳ πυρὶ ἢ μητρὶ, ἢ πάππῳ ἢ μάμμῃ, ἢ ᾠσπάππῳ ἢ ᾠσμάμμῃ, τὸ ἰδίου υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ τοὺς λοιποὺς παῖδας prætereritos καταλιμπάνειν, ἢ ἀποκληρονόμων ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν ἀφαίρεσιν, (κἂν εἰ δι' αἰσθήποτε δωρεᾶς, ἢ λεγάτου, ἢ φιδεϊκομμίσσου, ἢ ἄλλου οἱασθήποτε τρόπου τῶν ὑπὸ τὸ νόμων αὐτοῖς ὀφειλομένων μοῖραν παράσχοιεν) εἰ μὴ τυχὸν αἰτίαις ἀποδειχθεῖεν, καὶ αὐτὰς ὀνομασὶ τὰς τὸ αἰτιολογίας αἰτίας οἱ γενεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψαιεν ἀφαιρήσει. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς αἰτίας ἐξ ὧν οἱ παῖδες αἰτίσεσθαι ὤφελον κείνας, ἐν ἀφορρίσις νόμοις διεσπαρμένας καὶ ὁ φανερῶς εἰρημένας ἄρσεσιν, (ὧν αἱ μὲν ἀδέ ἄξιαι ἡμῶν ᾗσις αἰτιολογίας ἔδοξαν, ἄλλαι δ', καίτοι ἄξιαι ὄσαι, παρελείφθησαν) ἀφ' τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι σωείδομεν τοῦτας ὀνομασὶ τῷ παρόντι νόμῳ ᾠσελαβεῖν, ὥστε παρὰ ταύτας μηδενὶ ἐξεῖναι ἐξ ἑτέρου νόμου αἰτιολογίας αἰτίαν ἀντιθέναι, εἰ μὴ τὰς τῷ ὕφ' τὸ παρόσης ἀποδείξεως ᾠσεχομένας. αἰτίας δὲ δικαίας τὸ αἰτιολογίας ταύτας εἶναι ψηφιζόμεθα.

§. α'. Εἴ τις τοῖς ἰδίοις γενεῦσι χεῖρας ἐπιβάλοι. § β'. Εἰ βαρεῖαν καὶ ἀπρεπῆ ὕβριν αὐτοῖς ἐπαιτάρη. §. γ'. Εἰ ἐπὶ ἐγκλημαλικαῖς αἰτίαις αὐτῶν κατηγορήσοι, ταῖς μὴ ὅσαις κατὰ βασιλέως ἢ πολιτείας. §. δ'. Εἰ μὴ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς σωαναιρέθη. §. ε'. Εἰ τῇ ζωῇ τὸ γονέων ἀφ' φαρμακείας ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐπιβουλεύσοι πειραθείη. §. ς'. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητρυιᾷ ἢ τῇ τὸ πατρὸς παλλακίδι ὁ υἱὸς ἑαυτὸν συμμείξοι. §. ζ'. Εἰ συνῳφάντης κατὰ τὸ γονέων ὁ υἱὸς γλύπτοι, καὶ ἀφ' τὸ ἰδίας κατηπειλούσεως βαρείας αὐτὸς ζημίας κατομένου παρασκευάσοι. §. η'. Εἰ συμβῇ πινὰ τὸ ἰδίων γονέων ἐγκκλεῖσθαι, οἱ δὲ παῖδες οἱ δυνάμμοι ἐξ αἰσιαβέτου ἐπὶ τῷ τότε ἀφαιρεθῆναι ἐλθεῖν, αἰτηθέντες παρ' αὐτῶν, ἢ γὰρ ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, μὴ βαλησθεῖεν εἰς τῷ ἑαυτῶν ἐγγύῃ τὸν ἀναδέξασθαι, ἢ ὑπὲρ ᾠσπράξει ἢ δ' χρέος, εἰς ὅσον ἐπιτηδεῖον εἶναι ὁ αἰτήμενον ἀποδεικνύναι. τὸν μέντοιγε ὅπως δεῖ τὸ εἰρήνης ἐφεσπασμένον, εἰς τὰς ἀρίστας καὶ μόνον ἀνήκειν παῖδας βαλόμεθα. §. θ'. Εἰ ἐλεγχθείη τὶς τὸ παίδων ὅπως ὀλώλυσε τὰς ἰδίας γενεᾶς ποιήσασθαι ἀφαθήκλυ· ὥστε εἰ μὲν μὴ τοῦτο ἀφαθήκλυ ποιήσασθαι δυνηθεῖεν, ἀδεῖεν αὐτοῖς εἶναι ὑπὲρ τὸ τοιαύτης αἰτίας τὸ παῖδα ἀποκληρονόμων ποιεῖν. εἰ δ' καὶ ὁ αὐτὸς τῇ κωλύσῃ δίχα ἀφαθήκης τὸ γονέων τὸς πελοῦτήσοι, καὶ ἄλλοι εἴπε ἐξ αἰσιαβέτου εἰς τῷ τὸ πλουτήσαντος κληρονομίαν, ἢ μεῖ αὐτὸ τὸ παιδὸς τὸ τῷ ἀφαθήκλυ γλυέᾳ κωλύσαντος, ἢ μεῖ αὐτὸν καλέμμοι, εἴπε ἐς κληρονόμους ἢ ληγαταρίους ἔχειν ἠθέλησ· εἴπε οἱ βλάβεν πνὰ ὁπ' τὸ κωλύσεως τὸ ἀφαθήκης ὑπομείναντες, τὸν αὐτὸ ἀποδείξαιεν, καὶ τὰς ἄλλας νόμους τὰς ᾠσὶ τότε κειμένας τὰ τοιαῦτα πράγματα ᾠσαιρεῖν.

§. ι'. Εἰ ᾠσῳκὰ γάμῳ τὸ γονέων μεταξὺ κωνῶν ἢ μίμων ἑαυτὸν ὁ υἱὸς ἐξαπαλέξοι, καὶ ὁπ' τούτῳ τῷ ἐπιτηδεύμματι ἀφαμείνοι· εἰ μὴ τυχὸν καὶ οἱ γενεῖς τοιαύτης ἐπιτηδεύσεως γενέσθαι. § ια'. Εἰ πνι ὁπ' τὸ εἰρημένων γονέων βλαμμένῳ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἢ ἐγγύῃ ἀνδρα δόναι, καὶ ᾠσῆκα κατὰ τῷ δωρεᾶν τὸ ἰδίας ᾠσίας ὑπὲρ αὐτῆς παρασκεῖν, ὁπεῖνη μὴ συναινέσῃ, ἀλλ' αἰσχρὸν βίον ἐπιλέξηται.

λέξητε. εἰ ὃ μέχρι εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν ἡλικίας ἡ θυγάτηρ ᾖ), καὶ οἱ γονεῖς ὑπάρχωσι) τούτῳ ἀνδρὶ συναύξαι καὶ ἵσως ἂν τότε συμβαίη εἰς τὸ ἑαυτῆς σῶμα τούτῳ ἁμαρτῆσαι, ἢ δίκαι συναινέσεως τῶν γονέων ἀνδρὶ ἑαυτῶν, ἐλαύθερα μένοιτο, συζεύξαι τότε εἰς ἀγαπησιν τῇ θυγατρὶ λογίζεσθαι βελόμεθα. ἐπειδὴ δὲ τῇ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τῇ τῶν γονέων αἰτίᾳ τῶν γινώσκει) πλημμελήσασα.

§. 12. Εἴ τις δὲ τῶν εἰρημένων γονέων μανῇ. καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἢ τινες ἐξ αὐτῶν, ἢ, παίδων αὐτῷ μὴ ὄντων, οἱ ἄλλοι αὐτοῦ συγγενεῖς οἱ ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὰ αὐτοῦ κλῆρον καλούμενοι, ὑπηρεσίαν καὶ φροντίδα ποιήσασθαι αὐτῷ μὴ παρέχοιεν· εἰ μὲν τοιαύτης ἀπαλλαγείη νόσου, ἔστω αὐτῷ ἀδεια πότερον βούλεται τὰ παῖδα ἢ τὰς παῖδας ἢ συγγενεῖς τὰς ἡμελημένας ἀχαρίστους ἢ ἀχαριστους ἐν τῇ ἰδίᾳ γραφῇ ἀληθικῇ. εἰ δὲ ἐν τῇ νόσῳ τὰ μανίας αὐτὸν κατεχούσαν ἐξωτικῆς τινὸς ἰδίου ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀμελούμενον παίδων, ἢ συγγενῶν, ἢ ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων κληρονόμων, καὶ ἀφ' συμπάθειαν βουληθεὶν αὐτοῦ φροντίσαι· δίδομεν αὐτῷ ἀδειαν ἀληθρυείαν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἀπὸ ἀληθήκης ἤδη γενομένης εἰς τὰ ⁘ μειλιώτου κλῆρον καλεμένοις ἐλέσθαι τέλειον, ὥστε ἀναδάζειν αὐτοὺς τότε φροντίζειν. εἰδὲ γε καὶ μὴ τῷ τοιαύτῳ ἀληθρυείαν ἀμελήσαι, καὶ ἐξωλικῆς ἐν τῷ αὐτοῦ οἴκῳ τὰ μειλιώτου ὑποδεξάμενον, δυνανημένῳ οἰκείοις ἀχρὶ τὰ τελευτῆς αὐτοῦ φροντίσας δειχθεῖν. τὰ τῷ ὑπηρεσίαν καὶ τῷ ἐπιμέλειαν τῷ μειλιώτου παρεχομένου, κἂν τὰ μάλιστα ἐξωτικῆς εἴη, εἰς τῷ τότε ἀληθεχθῆ ἐρχεσθαι θεατίζομεν· ἀναστεπομένης τῶν αὐτῶν συσίσεως, ἅτε δὴ ἀναξίων ὄντων, τῷ μειλιώτου (καθάπερ εἰρήκαμεν) φροντίδα παραχεῖν ἀμελησάντων· ἅτε μόνοι ὥστε τὰ λοιπὰ τῶν ἀληθικῆς κεφάλαια ἐν τῇ ἰδίᾳ μόνον ἰσχύῃ. §. ιγ'. Εἰ ἕνα τῶν ἀθελεχθέντων γονέων ἐν αἰχμαλωσίᾳ κρατεῖσαι συμβαίη, καὶ οἱ τότε παῖδες, εἴτε πάντες, εἴτε εἷς μὴ ἀποδόσαιεν τὸν ἀναρύσεσθαι, ὥστε εἰ μὴ δυνηθεὶν τῷ τῶν αἰχμαλωσίας συμφορᾶν σκῦλῶν, ἐν τῇ αὐτοῦ εἶναι ἐξουσία πότερον τούτῳ ἀχαριστίας αἰτίαν τῇ ἰδίᾳ βούλοιτο ἐγγράψαι ἀληθικῆ· εἰ δὲ ἀφ' τῶν παίδων ἀμελείας ἢ κατιφρονήσεως μὴ ἐλυθερωθείη, ἀλλ' ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελυτήσοι, ἐκείνης εἰς τῷ αὐτοῦ ἀληθεχθῆ ἐλθεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, οἱ πνες οὐκ ἐπιθέσαν τὰ ἀναρύσεως αὐτοῦ φροντίσαι. ἀλλὰ πάντων τῶν παίδων ἐπὶ τότε ἀμελησάντων, πανῷ τὰ πραγμαθ τὰ παρ' αὐτοῦ καθαλιμπανόμενα, τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν πόλεως ἐξ ἧς ὥρμη) φυλαχθῆναι. inventario δηλαδὴ ἐπὶ δημοσίᾳ ἐκ μαρτυρίᾳ γινομένῳ, ὥστε μηδὲν ἐκ τῶν αὐτοῦ ἀθεσίας ἀποκρυβῆναι. ἐφ' ᾧ πάντα ὅσα συνεβεν εἰς τῷ ἐκκλησίαν ἀθελθεῖν, εἰς αἰχμαλώτων ἀναρύσιν ἀφορεῖν. ἀλλὰ τοῦτα μὲν ὅσον ἐπὶ τοῖς ἀθρώποις εἰρη) αὐτῷ ἀποκληρονόμων ποιεῖν ἐκ ἔξεσιν, εἰ μὴ τὰς τῶν ἀχαριστίας αἰτίας γεγραφῶσι καὶ ἀποδειχθῶσι συμβαίη. ἀθρασιν ὃ ἡμῶν ἀφ' τὸ χρυσῆν ποιήσασθαι νόμον ἡ παρὰ τὰ ἀθέσεις δέδωκε. καὶ ἀφ' τῶν χρυσῶς κελεύομεν, ὥστε εἶναι αὐτῷ ἐκεῖνον ἐν αἰχμαλωσίᾳ ληφθεῖν. καὶ παῖδας μὴ ἔχοι, καὶ τῶν ἄλλων εἰς τῷ τότε κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτου καλεμένων ἀναρύσασθαι αὐτὸν μὴ ἀποδαζόντων, ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελυτήσοι, μηδένα ἐκ τῶν ἀμελησάντων εἰς τῷ τότε κληρονομίαν ἐρχεσθαι. εἰ καὶ ἀφ' τῶν αἰχμαλωσίας ἀληθὴν τυχὸν παρ' αὐτοῦ ἐγεγνεῖ, ἐν ᾗ τὰ μνημονευθέντα ἀθέσπιτα ἐγγραῦσι κληρονόμως. ἀλλὰ καὶ σύντομα τῶν συστάσιν τῶν κληρονόμων ἀκυρεμένης, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀληθικῆς κεφαλαίων ἐν τῇ ἰδίᾳ μόνον ἰσχύῃ, αἱ ἀθέσεις τῶν τοιάτων ἀθέσπιτα κῦ τὸ ὅμοιον τρόπον τῆς ἐκκλησίας τῶν πόλεως ἐξ ὧν ὥρμη) ἀθεσκυρῶσαι. καὶ μὴ ἐν ἄλλαις οἱασδὴ αἰτίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρύσεσι δυσπανάσωσι· ὥστε ὅθεν ἐκεῖνοι τὸ τῶν ἰδίων ὠκ ἀνερύσθησαν, τὰς ἄλλων ἀναρύσας φροντίζεσθαι, καὶ ταῖς ἐκείνων ὁμοίως ψυχαῖς ἐν τούτῃ τῶν δυστεῶς πράξεως ἐπικαθίζεσθαι. ὡτὲ τότε παραφυλατόμβα, κἂν εἰ ἄλλο ἐξωτικὸν ἀθέσωπον ἀθὲ τῶν αἰχμαλωσίας χρώμενον κληρονόμον· κἀκεῖνον οἰδὰς ἑαυτὸν τὰ ἐκείνα χαράθαι κληρονόμον, ἀναρύσασθαι τὸν ἐν τῶν αἰχμαλωσίας ἀμελήσαντα. §. ιδ'. Εἰ τις ἐκ τῶν εἰρημένων γονέων μανῇ. καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἢ τινες ἐξ αὐτῶν, ἢ, παίδων αὐτῷ μὴ ὄντων, οἱ ἄλλοι αὐτοῦ συγγενεῖς οἱ ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὰ αὐτοῦ κλῆρον καλεμένοι, ὑπηρεσίαν καὶ φροντίδα ποιήσασθαι αὐτῷ μὴ παρέχοιεν· εἰ μὲν τοιαύτης ἀπαλλαγείη νόσου, ἔστω αὐτῷ ἀδεια πότερον βούλεται τὰ παῖδα ἢ τὰς παῖδας ἢ συγγενεῖς τὰς ἡμελημένας ἀχαρίστους ἢ ἀχαριστους ἐν τῇ ἰδίᾳ γραφῇ ἀληθικῇ. εἰ δὲ ἐν τῇ νόσῳ τὰ μανίας αὐτὸν κατεχούσαν ἐξωτικῆς τινὸς ἰδίου ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀμελούμενον παίδων, ἢ συγγενῶν, ἢ ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων κληρονόμων, καὶ ἀφ' συμπάθειαν βουληθεὶν αὐτοῦ φροντίσαι· δίδομεν αὐτῷ ἀδειαν ἀληθρυείαν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἀπὸ ἀληθήκης ἤδη γενομένης εἰς τὰ ⁘ μειλιώτου κλῆρον καλεμένοις ἐλέσθαι τέλειον, ὥστε ἀναδάζειν αὐτοὺς τότε φροντίζειν. εἰδὲ γε καὶ μὴ τῷ τοιαύτῳ ἀληθρυείαν ἀμελήσαι, καὶ ἐξωλικῆς ἐν τῷ αὐτοῦ οἴκῳ τὰ μειλιώτου ὑποδεξάμενον, δυνανημένῳ οἰκείοις ἀχρὶ τὰ τελευτῆς αὐτοῦ φροντίσας δειχθεῖν. τὰ τῷ ὑπηρεσίαν καὶ τῷ ἐπιμέλειαν τῷ μειλιώτου παρεχομένου, κἂν τὰ μάλιστα ἐξωτικῆς εἴη, εἰς τῷ τότε ἀληθεχθῆ ἐρχεσθαι θεατίζομεν· ἀναστεπομένης τῶν αὐτῶν συσίσεως, ἅτε δὴ ἀναξίων ὄντων, τῷ μειλιώτου (καθάπερ εἰρήκαμεν) φροντίδα παραχεῖν ἀμελησάντων· ἅτε μόνοι ὥστε τὰ λοιπὰ τῶν ἀληθικῆς κεφάλαια ἐν τῇ ἰδίᾳ μόνον ἰσχύῃ. §. ιγ'. Εἰ ἕνα τῶν ἀθελεχθέντων γονέων ἐν αἰχμαλωσίᾳ κρατεῖσαι συμβαίη, καὶ οἱ τότε παῖδες, εἴτε πάντες, εἴτε εἷς μὴ ἀποδόσαιεν τὸν ἀναρύσεσθαι, ὥστε εἰ μὴ δυνηθεὶν τῷ τῶν αἰχμαλωσίας συμφορᾶν σκῦλῶν, ἐν τῇ αὐτοῦ εἶναι ἐξουσία πότερον τούτῳ ἀχαριστίας αἰτίαν τῇ ἰδίᾳ βούλοιτο ἐγγράψαι ἀληθικῇ· εἰ δὲ ἀφ' τῶν παίδων ἀμελείας ἢ κατιφρονήσεως μὴ ἐλυθερωθείη, ἀλλ' ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελυτήσοι, ἐκείνης εἰς τῷ αὐτοῦ ἀληθεχθῆ ἐλθεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, οἱ πνες οὐκ ἐπιθέσαν τὰ ἀναρύσεως αὐτοῦ φροντίσαι· ἀλλὰ πάντων τῶν παίδων ἐπὶ τότε ἀμελησάντων, πανῷ τὰ πραγμαθ τὰ παρ' αὐτοῦ καθαλιμπανόμενα, τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν πόλεως ἐξ ἧς ὥρμη) ἀθεσκυρῶσαι. inventario δηλαδὴ ἐπὶ δημοσίᾳ ἐκ μαρτυρίᾳ γινομένῳ, ὥστε μηδὲν ἐκ τῶν αὐτοῦ ἀθεσίας ἀποκρυβῆναι. ἐφ' ᾧ πάντα ὅσα συνεβεν εἰς τῷ ἐκκλησίαν ἀθελθεῖν, εἰς αἰχμαλώτων ἀναρύσιν ἀφορεῖν. ἀλλὰ τοῦτα μὲν ὅσον ἐπὶ τοῖς ἀθρώποις εἰρη) αὐτῷ ἀποκληρονόμων ποιεῖν ἐκ ἔξεσιν, εἰ μὴ τὰς τῶν ἀχαριστίας αἰτίας γεγραφῶσι καὶ ἀποδειχθῶσι συμβαίη. ἀθρασιν ὃ ἡμῶν ἀφ' τὸ χρυσῆν ποιήσασθαι νόμον ἡ παρὰ τὰ ἀθέσεις δέδωκε. καὶ ἀφ' τῶν χρυσῶς κελεύομεν, ὥστε εἶναι αὐτῷ ἐκεῖνον ἐν αἰχμαλωσίᾳ ληφθεῖν. καὶ παῖδας μὴ ἔχοι, καὶ τῶν ἄλλων εἰς τῷ τότε κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτου καλεμένων ἀναρύσασθαι αὐτὸν μὴ ἀποδαζόντων, ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελυτήσοι, μηδένα ἐκ τῶν ἀμελησάντων εἰς τῷ τότε κληρονομίαν ἐρχεσθαι. εἰ καὶ ἀφ' τῶν αἰχμαλωσίας ἀληθὴν τυχὸν παρ' αὐτοῦ ἐγεγνεῖ, ἐν ᾗ τὰ μνημονευθέντα ἀθέσπιτα ἐγγράψι κληρονόμως. ἀλλὰ καὶ σύντομα τῶν συστάσιν τῶν κληρονόμων ἀκυρεμένης, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀληθικῆς κεφαλαίων ἐν τῇ ἰδίᾳ μόνον ἰσχύῃ, αἱ ἀθέσεις τῶν τοιάτων ἀθέσπιτα κῦ τὸ ὅμοιον τρόπον τῆς ἐκκλησίας τῶν πόλεως ἐξ ὧν ὥρμη) ἀθεσκυρῶσαι. καὶ μὴ ἐν ἄλλαις οἱασδὴ αἰτίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρύσεσι δυσπανάσωσι· ὥστε ὅθεν ἐκεῖνοι τὸ τῶν ἰδίων ὠκ ἀνερύσθησαν, τὰς ἄλλων ἀναρύσας φροντίζεσθαι, καὶ ταῖς ἐκείνων ὁμοίως ψυχαῖς ἐν τούτῃ τῶν δυστεῶς πράξεως ἐπικαθίζεσθαι. ὡτὲ τότε παραφυλατόμβα, κἂν εἰ ἄλλο ἐξωτικὸν ἀθέσωπον ἀθὲ τῶν αἰχμαλωσίας χρώμενον κληρονόμον· κἀκεῖνον οἰδὰς ἑαυτὸν τὰ ἐκείνα χαράθαι κληρονόμον, ἀναρύσασθαι τὸν ἐν τῶν αἰχμαλωσίας ἀμελήσαντα. τούτῳ ὃ τῷ ποιῶ καὶ ἐκείνων κρατεῖν θεατίζομεν, οἵτινες ὁκλωκυδήκοντα τὰ ἑαυτῶν ἡλικίας ἐπληρωσαν ἐνιαυτόν. ἐν ᾗ παῖς τοιαύτης αἰτίας, λύσις δὴ ὑπὲρ ἀναρύσεως αἰχμαλώτων ἀναλισκεῖν εἴη χρήματα δεθλῶν, εἴπε ἰδια μὴ ἔχοι χρήματα, ἀδειαν ἔχετω, εἰ ἀφ' τὰ εἰρημένης ὑπάρχῃ ἡλικίας, δανείζεσθαι χρήματα, καὶ πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ὑποτίθεσθαι· εἴτε ἰδια ἔχῃ, εἴτε τὰ ⁘ ἐν αἰχμαλωσίᾳ κρατεμένῳ. ἐπειδὴ ἐν τοῖς εἰρημένοις ἄπασι τοῖς ὑπὲρ ἀναρύσεως αἰχμαλώτων δίδοσθαι ἡ ἀναλίσκεσθαι δεικνυμένοις τὰ τοιαῦτα σωματίσματα, ὡς παρὰ ἀθέσπιτα αὐτοῖς ἐξούσιν καὶ τελείας ἡλικίας ὄντα γινόμενα, βέβαια εἶναι ⁘ δοκελούμεθα· μηδενὸς τοῖς μὴ τὰ τοιούτων ἀθέσπιτων ἐπὶ ταῖς μνημονευθείσαις αἰτίαις (καθάπερ εἰρηται) σωματίσαι ἀθεκείμενα γινομένα. ἀνάγκιμι δηλαδὴ ἔχοντα ⁘ ἐν τῇ αἰχμαλωσίας ἐπανερχομένα τὰ τοιαῦτα σωματίσματα βέβαια ἡγεῖσθαι, καὶ τούτοις ὡς ἰδίοις ὀφλήμασιν ἐνέχεσθαι. §. ιδ'. Εἰ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων γονέων ὀρθοδόξων ὑπάρχων, αἱθέτην τὸ ἴδιον παῖδα ἢ παῖδας μὴ εἶναι τὰ καθολικῆς πίστεως, μηδὲ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ κοινωνεῖν, ἐν ᾗ πάντες οἱ μακαριώτατοι πατριάρχαι μιᾷ συμφωνίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῶν ὀρθοτάτων πίστιν κηρυσσοῦσι· καὶ τὰς ἁγίας πέντε συνόδους (τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν τε ἐν Εφέσῳ πρώτων, καὶ τῶν ἐν Χαλκηδόνι) ἀσπάζεσθαι, ἤγουν ἀναφέρειν, γινώσκειν), καὶ ἀμφιβάλλοι οἱ τοιοῦτοι παῖδες ἐν τῇ αὐτῇ ἀπιστίᾳ· δίδομεν τοῖς αὐτῶν γονεῦσιν ἀδειαν τὰ τοιοῦτα παῖδα ἐν τῇ ἰδίᾳ γραφῇ ἀληθικῇ. καὶ τότε μὲ ἐπὶ αἰχαεσίας αἰτίᾳ διεπωσάμεν. Γενικῶ ὃ πρόνοιαν τοῖς παισὶ τοῖς ὀρθοδόξοις παρέχοντες, κελεύομεν, σῶν φυλατομβρῶν τὰ νόμων τὰ ἤδη ἀθὲ τὰ ἄλλων αἱρετικῶν ἀθενεχθέντων, καὶ ἀθὲ τοὺς Νεστοριανούς, καὶ τοὺς Ακεφάλους ταῦτα φυλάσσεσθαι, ὥστε εἴποτε γονεῖς δύσβεβεῖεν εἶτε τῇ Ιουδαϊκῇ Νεστορίᾳ μανίᾳ ἐνδεδομένοι, εἴτε τῶν τὰ Ακεφάλων ἄνοιαν ἀθιπλυσόμενοι, καὶ ἀφ' τὰ ἐκ τὰ κοινωνίας τὰ καθολικῆς ἐκκλησίας κεχωρισμένοι· μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἄλλους κληρονόμους ἑαυτοῖς ἐνιαῦν εἰ μὴ παῖδας ὀρθοδόξους καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ κοινωνοῦσας ἢ, παίδων μὴ ὄντων, τὰς ἐξ ἀρρενογονίας καὶ ἐκ θηλυγονίας συγγενεῖς, καθολικὰς δηλαδὴ τυγχάνοντας. Εἰ ὃ, ὡς εἰκὸς, ἐκ τῶν παίδων τινες μὲ εἰσὶν ὀρθόδοξοι, καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ κοινωνοῦντες, ἄλλοι ὃ ἐκ τούτης κεχωρισμένοι. πᾶσιν τοῖς τῶν γονέων ἀθεσίαν εἰς τὰς παῖδας καὶ μόνον τὰς καθολικὰς ἀθειέρχεσθαι θεατίζομεν· εἰ καὶ τελυταίας βελήσῃ τὰ τοιαῦτα ἀθέσωπα ποιῆσαι, παρὰ τῷ δικαίων τούτης ἡμῶν τὰ ἀφορίσεως ἀφοτρέσεως. Εἰ ὃ μὴ τοῦτα οἱ ἀδελφοὶ οἱ τῶν ἐκκλησίας κεχωρισμένοι ἐπὶ ταύτῃ ἀναστρέψωσι, τὰ ἁμάζιον αὐτοῖς μέρος, ἐν τῷ χρήματι ἐν ᾧ δύσβεβεῖ κῦ τὰ χρόνον καθ' ὃν ἀποδίδοτε, τούτοις παρέχεσθαι· ὥστε μηδεμίαν ἀθὲ τὰ καρπῶν ἢ τὰ δικαιήσεως ἐν μέσῳ χρόνῳ ἐχλησιν ἢ ἐπιζήτειαν τοὺς καθολικοὺς ὑποφέρειν, τοὺς ἀθέσπιτα τῷ μνημονευθέντα πράγματα ἀφικρατήσαντας. ἐπειδὴ τὰ τοιούτων πραγμάτων, ἀπινα ἐκ τὰ μοίρας τὰ ἀδελφῶν τὰ μὴ κοινωνούντων οἱ ὀρθόδοξοι ἐκτήσαντο, ὥσπερ τῷ ἐκποίησιν κωλύομεν, ἕτω καὶ τὰ παρελθόντων χρόνων τοὺς καρποὺς ἢ τῷ διοίκησιν ἑδαμῶς παρὰ τούτων ὑφ' ὧν διεκρατήθη, εἰσπράττεσθαι ἢ ἀναπληφᾶσθαι κελεύομεν. Εἰ ὃ μέχρι ⁘ πέντε ⁘ ἰδίας ζωῆς ἐν τῇ αὐτῇ πλάνῃ οἱ μὴ κοινωνοῦντες ἀμείνοιεν, τότε τοὺς ὀρθοδόξους ἀδελφοὺς τῶν κληρονόμως αὐτῶν πληρεστάτῳ δεσποτείας δικαίῳ τὰ αὐτὰ πράγματα κεκτῆσθαι θεατίζομεν. Εἰ ὃ οἱ παῖδες μὲ διεσφαιμμένοι, καὶ τῶν κοινωνίας τῶν καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλότριοι δύσβεβεῖεν, ἄλλοι ὃ ἐξ ὑπαρξῆς συγγενεῖς ἐξ ἀρρενογονίας ἢ ἐκ θηλυγονίας τῷ ὀρθοδόξου πίστιν πιστεύοντες καὶ κοινωνικοὶ εἶναι ἀποδειχθεῖεν, τότε τῶν παίδων τὰ αἱρετικῶν ἀθαιρέσας, καὶ τῷ αὐτῶν ἀφ' ἐχεσθαι κληρονομίαν. εἰ ὃ καὶ οἱ παῖδες καὶ οἱ ἐξ ὑπαρξῆς

degere vitam elegerit. Si [1] vero usque [2] ad vigintiquinque annorum ætatem perveneri filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum [3] corpus eam peccare, aut fine [4] consensu parentum marito se libero [5] tamen, conjungere: hoc ad ingratitudinem filiæ nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commisisse cognoscitur. §. 12. Si [6] quis de prædictis parentibus furiosus [7] fuerit, & ejus liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii ejus cognati, qui ab intestato [8] ad ejus hereditatem vocantur, obsequium ei & curam comperentem non præbuerint: siquidem à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas utrum velit negligentem filium vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit à suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen ut cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate.

§. 13. Si unum de prædictis parentibus *in captivitate* [9] *detineri contigerit*, & ejus liberi, sive omnes, sive unus, non [10] festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere: in ejus sit potestate: utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam [11] vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur, quia non festinaverunt ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, ecclesiæ civitatis ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando, ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita ut quicquid exinde ad ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis qui ad ejus hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit: nullus ex iis qui neglexerit, ad hereditatem ejus perveniat, licet ante captivitatem testamentum forsan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scripsit heredes: sed hac quoque institutione heredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus subsistantiæ talium personarum simili modo ecclesiis civitatum ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde [12] illi à suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleventur. Hoc eodem observando & si aliam extraneam personam ante captivitatem scripsit heredem: & illa sciens se ab eo heredem scriptam, eum redimere à captivitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui octavum [13] & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi [14] vero casibus quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, sive propriæ ipsius sint, sive illius [15] qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro [16] captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam à persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum hujusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: necessitatem scilicet habente eo qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari. §. 14. Si quis [17] de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senserit suum filium vel liberos [18] non esse catholicæ fidei, nec in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes [19] beatissimi patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor [20] synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem autem [21] providentiam liberis catholicis deferentes, jubemus salvis legibus quæ jam de aliis hæreticis sunt prolatæ & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut si quando parentes inventi fuerint sive Judaico Nestorii furori dediti, sive Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ catholicæ communione separati, non liceat eis alios heredes sibi instituere [22] nisi [23] liberos orthodoxos [24] & Ecclesiæ catholicæ communicantes, vel liberis non existentibus agnatos, vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Quod si forte ex filiis alii quidem sunt orthodoxi, & Ecclesiæ catholicæ communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum substantiam ad [25] filios tantum catholicos pervenire sancimus: licet ultimas voluntates hujusmodi personæ fecerint contra tenorem hujus nostræ constitutionis aliquid disponentes. Si vero posthac fratres ab ecclesia separati, ad eam converti [26] fuerint, pars eis competens, in statu in quo inventa fuerit tempore quo redditur, eis præbeatur, ut nullam de fructibus aut gubernatione medii temporis inquietudinem vel molestiam catholici patiantur qui ante prædictas res detinebant: quoniam hujusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita præteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his à quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem usque ad finem vitæ suæ in eodem errore non communicantes permanserint: tunc catholicos fratres, vel heredes ipsorum, plenissimo jure dominii easdem res possidere decernimus: quod si filii quidem omnes perversi, & ab Ecclesiæ catholicæ communione alieni inventi fuerint, alii autem propinqui

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si post. C. de inoff.*
2 Aliud itaque in minorem 25. annis.
3 *In corpus peccare* hic, aliud nihil esse puto, quam meretricio more vivere. Eo igitur adducor, ut credam filiam majorem 25. an. patre cessante ei conditionem quærere, non ob id exheredari posse, quod in corpus suum peccaverit, forte semel, aut aliquoties, clam tamen, aliud vero fore, si palam turpiter vivat & flagitiose. *l.* 19. *Cod. de inoff.*
4 Hic quæri merito potest, An filia ob nuptias sine consensu parentum contractas exheredari possit? filia minor 25. annis nuptias contrahere sine patris consensu non potest, *ut hic*, sine consensu etiam matris, idque metu ingrati, *l.* 18. *l.* 20. *Cod. de inoff. l.* 1. *l.* 18. *l.* 20. *C. de nupt.* major 25. annis potest, *ut hic.* Masculi emancipati sine consensu possunt uxorem ducere, *l.* 25. *ff. de ritu.* non tamen propudiosam: possunt alioquin exheredari, *l.* 3 §. 5. *ff. de bon. possess. contra tab.* In potestate positi, tum demum possunt, cum eis conditio à patre de ea re interpellato, non quæritur, *l.* 19. *ff. de ritu.*
5 Utcunque filia major 25. annis possit sine consensu patris nuptias contrahere, non potest tamen servi nuptias eligere, *ut hic.*
6 Hinc sumpta est Authentica, *Liberi C. de episc. aud.*
7 Furiosi parentes à liberis impune non negliguntur; retinent enim matrimonium & potestatem patriam furiosi, *l.* 8. *ff. de his qui sunt sui.* Etiamsi propter furorem in cura liberorum suorum esse possint, vid. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 4. *ff. de curat. furiosi.*
8 Vel ex testamento, *l.* 3. *ff. de his quib. ut indig.*
9 Hinc sumpta est Authent. *Si captivi Cod. de episc. & cler.*
10 Hac impietate laboravit Gallienus Imperator, de quo vid. Treb. Pollionem *in Gall.*
11 Pœna liberorum parentem captivum non liberantium.
12 Qui major 18. annis ignoscitur enim ætati minoris, seu non exephebi qui redemptionem patris non procuravit) parentem captivum redimere neglexit, quod ab eo alioquin potuit testamento capere, id amittit & captivis redimendis cedit. Est hoc ius pœnis irrogandis, quoad ejus fieri potest, servandum ut pœna delicto similis imponatur, quæ deliquentis animo speciem delicti maxime repræsentet, ut per ea quisque puniatur, per quæ vel in quibus peccaverit.
13 Hæc est plena pubertas.
14 Minor 25. annis, major 18. possunt mutuo accipere pecuniam reique suas pignori dare liberandi patris captivi causa.
15 Filius res parentis obligare potest ejus ab hostibus redimendi causa.
16 Redemptio captivorum favorabilis, adde *Nov.* 120. *c.* 10. dixi ad *l fancimus* 21. *in fin. C. de sacr. eccl.*
17 5. *Harm.* §. 12. *περὶ αἱρετικῶν.*
18 Liberi hæretici non succedunt patri vel ex testamento vel ab intestato, *l.* 19. *C. de hæreticis.*
19 Non dicit omnes homines, sed omnes patriarchas beatissimos, nec enim omnes homines in veram & orthodoxam fidem conspirant. §. 4. *Cod. de summa trinit.*
20 Vid. *l.* 7. §. 4. *Cod. de summa trinit.*
21 Hinc sumpta est Authentica, *Idem est C. de hæret.*
22 Hæretici parentes testari inter liberos possunt.
23 *Novell.* 118. *cap.* 6. *Novell.* 144. *cap.* 1. *l.* 18. *Cod. de hæret.*
24 Hoc quidam volunt, abrogari *per Authenticam Gazaros C. de hæret.* quæ jubet bona hæreticorum publicari, & consequenter vetat orthodoxos liberos hæreticis parentibus succedere.
25 Hæreticis quod non defertur, fratribus orthodoxis adescit.
26 Hæreticorum liberorum jus in suspenso est: Quamtamen proprietatem fratri hæretico delatam alienare possunt. Hæretico namque respicscente, proprietatem ei restituere coguntur, non tamen fructus.

Source : BIU Cujas

pinqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati eos liberis [1] hæreticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinqui agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc siquidem schema clericorum parentes eorum habuerint: ad [2] ecclesiam civitatis ubi [3] domicilium habebant, res eorum volumus pertinere: ita ut si ecclesiastici intra annale spacium hujusmodi personarum vindicare res neglexerint: earum dominium nostri fisci juribus vindicetur. Si autem laici sunt, sine aliqua distinctione substantias eorum ad res privatas nostras similiter pervenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiamsi testamento non facto tales personæ decesserint: omnibus quæ contra cæteros hæreticos in aliis constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios [4] omnes qui catholicæ ecclesiæ (in qua prædictæ quatuor synodi, & patriarchæ recitantur) non communicant, & successiones eorum, similiter observandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto [5] magis pro animarum salute providentia est nostræ solicitudinis adhibenda? Sive [6] igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, sive certas ex his, sive unam [7] quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti heredes nominatam, vel nominatas causas, vel unam ex his veram esse monstraverint [8], testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem hæc observata [9] non fuerint, nullum exheredatis liberis præjudicium generari: sed quantum [10] ad institutionem heredum pertinet, testamento evacuato, ad parentum hereditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire, ne liberi falsis [11] accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum substantiis patiantur. Si vero contigerit in quibusdam talibus testamentis quædam legata [12] vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum donationes relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia jubemus adimpleri, & dari illis quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et hæc quidem de parentum ordinavimus testamentis.

1 Observa casum, in quo agnati & cognati defuncti excludunt defuncti liberos. hinc interea notandum, Jure Romano non tantum orthodoxos liberos hæretici parentis fiscum excludere, sed & ejus agnatos.

2 Ecclesia in bonis clerici hæretici fiscum excludit *J. cod. ibi, ita ut si, &c.* quod hodie non servatur. Clarus *5. sent. §. Hæresis, vers. item bona*, refert, in ducatu Mediolanensi bona dividi æquis portionibus inter fiscum ducalem & episcopos & inquisitores. In Hispania, omnia bona hæretici, etiam clerici, vel beneficium ecclesiasticum habentis fisco Regio cedunt, quantumvis hæretici parentis liberi sint orthodoxi, *arg. Authenticæ Gazaros, C. de hæret.* cujus sententia prævaluit quod vehementer repugnat huic Novellæ *J. cod. ibi, non liceat eis alios heredes instituere, nisi liberos orthodoxos.*

3 Non ecclesiam quandam generalem.

4 Pœnæ hæreticorum ad similes extenduntur.

5 Animarum major quam corporum habenda est ratio. Animas etiam quibuscunque rebus præferri oportet, *l. 21. in fin. Cod. de sacr. eccl.*

6 De inofficioso testamento, *Jul. hic const. 107. cap. 375. ad 5. Harm. 9. §. 15.*

7 Ingratitudinis vel unica causa ad exheredandos liberos sufficit.

8 Præsumuntur alioqui liberi ipsi meriti, nisi probentur immeriti.

9 Id est, probata.

10 Hinc sumpta est Authentica, *ex causa. Cod. de liberis præteritis.*

11 Falsis parentum accusationibus temere non credendum, *l. 4. ff. de inoff.*

12 Injusta exheredatio liberorum testamento adscripta testamentum non vitiat, sed solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates: quod olim non fuit, *l. 8. §. 16. l. 25. ff. de inoff.*

13 v. *Harm. 9. §. 56. 57. & seq.*

14 *Jul. const. 107. num. 376.*

15 Hinc sumpta est Authentica, *In testam. C. ad Tert.*

16 *Novell. 1.* adde *l. 15. ff. de inoff l. 7. ff. unde liberi.* Goth. Etiam ante hanc Novell. non licuit filiis parentes præterire *l. 17. C. de inoff. testam. l. 14. l. 15. d. l. 15 ff. eod.* Donell. 6. *comment.* 14. Cujac. 8. *obs.* 23. ANS.

17 *l. 4. ff. de agnosc.*

18 Vitæ liberorum insidiari permissum in causa majestatis. id est, Permissum est parenti liberos majestatis accusare, adde *c. 3. §. 3.* adde *l. 35. ff. de religiosis.*

19 *d. c. 3. §. 5.*

20 *d. c. 3. §. 6.*

21 *d. c. 3. §. 9.*

22 *d. §. 9.*

23 Interfectorem matris exheredare possumus, etiam parentem, dissimulatam, ideo pœnam ejus legimus quæ pro vindicta liberorum matrem suam interfecit, cum illa nepotes suos veneno sustulisset. vid. quæ notavi. adde *5. ff. de parricid.* 24 Εἰς ἔκφασιν διανοίας. 25 *c. 3. §. 12 & eod.* 26 *d. §. 12.* 27 *d. c. 3. §. 13.* 28 *d. §. 13.* 29 *d. c. 3. §. 14.* 30 *d. §. 14.* 31 *d. c. 14. in fin.* 32 Præter exheredationem.

33 Ut non liceat creditori ante luctuosos, novem dies, debitore suo mortuo, aliquem molestare, propter hoc quod defunctus debet. *Jul. const. 107. n. 377.* 34 *Nov. 60. c. 1.* 35 Exheredatio injuriæ species. 36 Institutus alias in re certa pro legatario habetur, *l. 13. Cod. de hæret. instituend.*

37 Adde *Novell. 15. 5. Harm. 9. §. 17. l. 14. l. 15. ff. de inoff. testam.* 38 Actionem ad supplementum legitimæ observa, de quo vide *l. 30. C. de inoff.* 39 Senes alioqui parentes, ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit. *Terent. in Heautont. act. 3 scen. 1.* 40 Laudat quisque facile quod optat.

CAP. IV.

Quæ sint justa causa parentum [13] exhæredationis [14].

JUstum autem perspeximus, & è contrario de liberorum testamentis hæc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus [15] itaque non [16] licere liberis parentes suos præterire, aut quolibet modo à rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos omnino alienare: nisi causas quas enumeravimus, in suis testamentis specialiter nominaverint. Has autem esse decernimus. §. 1. Si parentes ad interitum [17] vitæ liberos suos tradiderint: citra causam tamen quæ ad [18] majestatem pertinere cognoscitur. §. 2. Si venenis [19] aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiati probabuntur.

§. 3. Si pater nurui [20] suæ, aut concubinæ filii sui sese immiscuerit.

§. 4. Si parentes filios suos testamentum [21] condere prohibuerint in rebus, in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet, in hujusmodi testamentorum prohibitione servandis quæ in parentum persona distinximus [22]. §. 5. Si contigerit autem virum [23] uxori suæ ad interitum, aut alienationem [24] mentis dare venenum, aut uxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem utpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus: liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere, quæ tale scelus noscitur commisisse. §. 6. Si liberis, vel uno ex his in furore [25] constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hic observari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus [26].

§. 7. His casibus etiam cladem captivitatis [27] adjungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perveniant liberorum, de quibus filii testari potuerant: sed omnia in hoc quoque capitulo serventur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis qui ab intestato ad talium personarum jura vocantur, aut de extraneis scriptis heredibus supra censuimus [28].

§. 8. Si quis de prædictis liberis orthodoxis constitutus senserit suum parentem vel parentes non [29] esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ supra de parentibus jussimus [30]. Si tales igitur causas, vel certas, aut unam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem heredes, aut omnes, aut certas, aut unam ex his probaverint, testamentum in sua firmitate manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint observata, nullam vim hujusmodi testamentum quantum ad institutionem heredum habere sancimus: sed rescisso testamento, eis qui ab intestato ad hereditatem defuncti vocantur, res ejus dari disponimus: legatis videlicet vel fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius [31] dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis sive fideicommissis & libertatibus, & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus inventum fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæ quidem exheredationis aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas contra prædictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum authores etiam alias [32] pœnas sentiant legibus definitas.

CAP. V.

Ut [33] non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem [34] dies.

HÆc autem disposuimus, ut & parentes & filios à testamentorum injuria [35] liberos reddamus. Cæterum si qui heredes fuerint nominati: etiam [36] si certis rebus jussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solvi præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias [37] leges ab heredibus impleri [38]. Sola enim est nostræ serenitatis intentio, à parentibus & liberis injuriam præteritionis, & exheredationis auferre: *Considerare namque debent parentes, quia [39] & ipsi filii fuerunt, & eadem a suis parentibus speraverunt. Et similiter qui nunc filii sunt debent studere parentum animos sanare: quia [40] & ipsi parentes fieri desiderant, & a suis filiis optant honorari.* Unde & constat ad utriusque partis utilitatem atque cautelam præsentem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, invenimus Pulcheriam filiam gratam quidem à sua genetrice fuisse dictam, exheredatam autem testamento nominatam tam in paternis, quam in maternis facultatibus: & talem quidem scripturam, quia dolo eam, &

adgnati ἢ cognati τ κοινωνίας τ ὀρθοδόξε πίστεως ξένοι τυγχάνοιεν, τὴν ἱκανῶς, εἰ μὴ ἀχήμα κληρικῶν οἱ γενεῖς αὐτῶν ἔχοιεν, τῇ ἐκκλησίᾳ τ πόλεως, ὅπερ τῶν οἰκησιν εἶχον, τὰ αὐτὰ πράγματα βυλόμεθα ἀφαιρεῖν. ἔτι μήτοιγε, ὥστε εἰ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐντὸς ἐνιαυτῦ τ θεσπεσίας εἰς τὰ τ πιστῶν θεσπίσματα διεκδίκησιν ἀμελήσαιεν, τῶν αὐτῶν δεσποτείαν τὴν ἡμετέραν φίσκῳ ἐνδικεῖας· εἰ ϗ λαϊκοί εἰσι, δίχα τινὸς ἀφαιρέσεως τὰς αὐτῶν οὐσίας εἰς τὰ θεῖα ἡμῶν πελεύσαντα ὁμοίως διέρχεσθαι. Ἅπερ κρατεῖν βουλόμεθα, κἂν εἰ χωρὶς ἀβαθήκης τὰ τοιαῦτα θεσπίσματα τελευτήσει. πάντων τ κ' τ λοιπῶν αἱρετικῶν ἐν ταῖς ἄλλαις διατάξεσι διατυπωθέντων, κ' κ' τ Νεσσεληνῶν κ' Ακεφάλων κ' τ ἄλλων ἁπάντων τ μὴ κοινωνούντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, (ἐν ᾗ αἱ πεντεκαίδεκα ἅγιαι πεντάρες συνόδοι καὶ παλαιάρχαι ἀναφέρονται) καὶ κ' τ κληρονόμων αὐτῶν ὁμοίως φυλαττομένων. εἰ δ ὑπὲρ κοσμικῶν αἰτιῶν μεριμνῶμεν, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τ ψυχῶν σωτηρίας θεσπεσιωτάτην φροντίδα δεῖ σπουδαίαν φέρειν; Εἴ τ τινων πάσης τῆς εἰρημένης τ ἀχαριστίας αἰτίας, εἴτε φανερᾶς ἐξ αὐτῶν, εἴτε μιᾶν οἰασδήποτε οἱ γενεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψαιεν βαβήκῃ· κ' οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι τὸν ὀνομασθέντα ἢ ὀνομασθέντας αἰτίας ἢ μίαν ἐξ αὐτῶν ἀληθῆ εἶναι δείξειαν, τὴν βαβήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν βεβαιοῦμεν. εἰ ϗ τούτων μὴ βεβαιωθείη, μηδὲν γένοιτο βέβαιον τοῖς ἀποκληρονόμοις γεγραμμένοις πᾶσιν, ἀλλ' ὅσον εἰς τὴν ἔνστασιν τ κληρονόμων ἀνήκει, τ βαβήκης ἀκυρουμένης, εἰς τὴν τ γενῶν κληρονομίαν τοὺς παῖδας ἐξ ἀδιαβέτου ἐξ ἴσης μοίρας ἔρχεσθαι. ὥστε μὴ τοὺς παῖδας πατασιωμένους κτησέως καθαιρεῖσθαι, ἢ που βεβεγραμμένου ἐν ταῖς τ γενῶν θεσπεσίαις ὑπομνήσει. Εἰ μήτοι γε συμβαίη ἔν τισι τοιούτοις βαβήκαις ληφθέντα τινὰ ἢ φιδεικομμισσα ἢ ἐλευθερίας ἢ ἐπιβρέποντα τινὰς δόσεις καταλειφθῆναι, ἢ ἅπερ οἱαδήποτε κεφάλαια τοῖς νόμοις ἐγγεγραμμένα ὀνομασθῆναι· ταῦτα πάντα κελεύομεν πληρωθῆναι, κ' δίδεσθαι ἐκείνοις οἷς κατελείφθη, ὡς εἰ κ' τὸν τ μέσον μὴ ἀναγραφεῖσαν ἡ βαβήκη σιωπᾷ. κ' ταῦτα μὲν περὶ τ βαβηκῶν τ γενέων διετυπώσαμεν.

1 Liberi in bonis clerici hæretici fiscum excludunt, *Jul. hic const. 107. cap. 375. ad 5. Harm. 9. §. 15.*

2 Ingratitudinis vel unica causa ad exheredandos liberos sufficit.

3 Præsumuntur alioqui liberi ipsi meriti, nisi probentur immeriti.

4 Id est, probata.

5 Hinc sumpta est Authentica, *ex causa. Cod. de liberis præteritis.*

6 Falsis parentum accusationibus temere non credendum, *l. 4. ff. de inoff.*

7 Injusta exheredatio liberorum testamento adscripta testamentum non vitiat, sed solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates: quod olim non fuit, *l. 8. §. 16. l. 25. ff. de inoff.*

8 v. *Harm. 9. §. 56. 57. & seq.*

9 *Jul. const. 107. num. 376.*

10 Hinc sumpta est Authentica, *In testam. C. ad Tert.*

11 *Novell. 1.* adde *l. 15. ff. de inoff l. 7. ff. unde liberi.* Goth. Etiam ante hanc Novell. non licuit filiis parentes præterire *l. 17. C. de inoff. testam. l. 14. l. 15. d. l. 15 ff. eod.* Donell. 6. *comment.* 14. Cujac. 8. *obs.* 23. ANS.

12 *l. 4. ff. de agnosc.*

13 Vitæ liberorum insidiari permissum in causa majestatis. id est, Permissum est parenti liberos majestatis accusare, adde *c. 3. §. 3.* adde *l. 35. ff. de religiosis.*

14 *d. c. 3. §. 5.*

15 *d. c. 3. §. 6.*

16 *d. c. 3. §. 9.*

17 *d. §. 9.*

18 Interfectorem matris exheredare possumus, etiam parentem, dissimulatam, ideo pœnam ejus legimus quæ pro vindicta liberorum matrem suam interfecit, cum illa nepotes suos veneno sustulisset. vid. quæ notavi. adde *5. ff. de parricid.* 19 Εἰς ἔκφασιν διανοίας. 20 *c. 3. §. 12 & eod.* 21 *d. §. 12.* 22 *d. c. 3. §. 13.* 23 *d. §. 13.* 24 *d. c. 3. §. 14.* 25 *d. §. 14.* 26 *d. c. 14. in fin.* 27 Præter exheredationem.

28 Ut non liceat creditori ante luctuosos, novem dies, debitore suo mortuo, aliquem molestare, propter hoc quod defunctus debet. *Jul. const. 107. n. 377.* 29 *Nov. 60. c. 1.* 30 Exheredatio injuriæ species. 31 Institutus alias in re certa pro legatario habetur, *l. 13. Cod. de hæret. instituend.*

32 Adde *Novell. 15. 5. Harm. 9. §. 17. l. 14. l. 15. ff. de inoff. testam.* 33 Actionem ad supplementum legitimæ observa, de quo vide *l. 30. C. de inoff.* 34 Senes alioqui parentes, ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit. *Terent. in Heautont. act. 3 scen. 1.* 35 Laudat quisque facile quod optat.

ΚΕΦ. δ'.

Τίνες εἰσὶν αἰτίαι δίκαιαι τ τῶν γενέων ἀποκληρονομίας.

ΔΙκαιον ϗ εἶναι σωπείδομεν, κ' ὀκ ϗ ἐναντίως τοὺς τ βαβηκῶν τ παῖδας τὰ αὐτὰ μεθ' ὑπ- ἀφαίρεσιν ἀφανίσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν μὴ ἐξεῖναι τοῖς πατρὶ τοὺς ἰδίους γενεῖς παραλιμπάνειν, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τ ἰδίων πραγμάτων, ἐν οἷς ἐξουσίαν ἔχουσι βαβεῦσαι, τούτους παντελῶς ἀλλοτρίους ποιεῖσθαι· εἰ μὴ τὰς αἰτίας ἃς ἀριθμοῦμεν, ἐν ταῖς ἰδίαις ἐνδικῶς ἐγγράψοιεν βαβήκαις· παῦτας ϗ εἶναι κελεύομεν.

§. α'. Εἰ οἱ γενεῖς εἰς ἀναίρεσιν ζωῆς τοὺς ἰδίους παῖδας ἐπιβουλεύειν, δίχα μάρτυρος αἰτίας εἰς καθοσίωσιν ἀναφερομένης. §. β'. Εἰ φαρμακείας, ἢ γοητείας, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ οἱ γενεῖς τὴν τ παίδων ζωὴν ἐπιβουλεύσαντες ἀποδειχθεῖεν. §. γ'. Εἰ ὁ πατὴρ τὴν ἰδίαν νύμφην, ἢ τὴν παλλακίδα ϗ οἰκείᾳ παιδὸς συμμιγεῖη. §. δ'. Εἰ οἱ γενεῖς τοὺς ἰδίους παῖδας βαβήκας ποιήσωσι κωλύσεσιν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐν οἷς ἔχουσιν ἀδείαν ϗ βαβεῦσαι. πάντων δηλαδὴ τ ἐπὶ τῇ κωλύσει τ πιστῶν βαβηκῶν φυλαττομένων, ἀπὸ ἐπὶ τῷ τ γενέων θεσπέσιον διεξέρχεσθαι. §. ε'. Εἰ συμβαίη τ ἀνδρα τῇ ἑαυτῦ γαμετῇ εἰς ἀναίρεσιν ἢ ἔκφασιν τ βαβοίας δόλῳ φάρμακον, ἢ τὴν γαμετὴν τῷ ἀνδρὶ, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ τ ἑτέρου τῇ ϗ ἑτέρᾳ ζωῇ ἐπιβουλεύσαι. τὸ μὲν τοιοῦτον ἔγκλημα, οἷα publicum ὑπάρχον, κ' τοὺς νόμους ἐξετάζοντας κ' νομίμῳ ἐνδικήσεως ἀξιοῦσθαι θεσπίζομεν· τοῖς ϗ παισὶν ἄδειαν εἶναι ἐν ταῖς ἰδίαις βαβήκαις μηδὲν ὧν τ ἰδίων θέσεσιν ἐκείνῳ τῷ θεσπέσιῳ κεκλειμπάναι, τῷ τοιούτῳ μόσον πεπραχέναι γινωσκομένῳ. §. ς'. Εἰ τ παίδων ἢ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐν μανίᾳ τυγχάνοντ- οἱ γενεῖς φροντίσαι αὐτῶν ἀμελήσαν, πάντα κ' σώζεσθαι παραφυλάττεσθαι θεσπίσομεν ἅπερ ὡσεὶ τ μαινομένων γενέων ἀνωτέρω ἐθεσπίσαμεν. §. ζ'. Τούτοις τοῖς ῥήμασι κ' τῷ τ αἰχμαλωσίας συμφορᾶν θεσπίσθαι, ἐν ᾗ εἰ τὰς παῖδας κρατεῖσθαι, κ', ἀφ' τ γενέων καθαφρονήσεως ἢ ἀμελείας μὴ ἀναρρυσθείσας, πλουτῆσαι συμβαίη, μηδαμῶς τὰς τούτων γενεῖς εἰς τὰς θεσπεσίους ἔρχεσθαι τ παίδων ἐφ' αἷς ἀφαίρεσιν οἱ παῖδες ἠδικήκασιν· ἀλλὰ πάντα κ' ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ φυλάττεσθαι, ὥσπερ κ' τῶν γενέων κ' κτηνάτων κ' ἀβηνάτων τ ἐξ ἀδιαβέτου εἰς τὰ τούτων δίκαια κεκλημένων, ἢ τῶν τ ἐξωτικῶν γεγραμμένων κληρονόμων ἀνωτέρω διετυπώσαμεν. §. η'. Εἴ τις ὀκ τ μνημονευθέντων παίδων ὀρθόδοξ- τυγχάνων, αὐτὸν τ ἰδίον γενέα ἢ γενεῖς μὴ εἶναι καθολικὰς, πιστεύει κ' ἐπὶ τ ἐκείνων θεσπεσίων κρατεῖν, ὥσπερ ἀνωτέρω τῶν τ γενέων διετυπώσαμεν. §. θ'. Εἰ τὰς τοιαύτας τοίνυν αἰτίας, ἢ φανερὰς ἐξ αὐτῶν, ἢ μίαν οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἰδίαις γεγράψαιεν βαβήκαις, κ' οἱ γεγραμμένοι παρ' αὐτῶν κληρονόμοι, ἢ πάσας φανερὰς ἢ μίαν ἐν τούτων ἀποδείξειαν· τὴν βαβήκην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ βαβαιοῦσθαι θεσπίσομεν. εἰ ϗ τινὲς μὴ παραφυλαχθείη μηδεμίαν δυνάμειν τὴν τοιαύτην βαβήκην, τί γε εἰς τὴν ἔνστασιν τ κληρονόμων, ἔχειν δοκίζομεν ἀλλὰ ἀναπεπομφὸς τ βαβήκης, τὰς ἐξ ἀδιαβέτου εἰς τὴν ϗ πλουτήσαντ- κληρονομίαν κλήσεις, κ' ὡς αὐτὰς τὰ ἐκείνης πρόγραμμα δίδοσθαι βαβεβαιοῦμεν· τ ληφθέντα δηλονότι, εἴτε φιδεικομμισσα κ' ἐλευθερίαν, κ' τ δόσεων τ ἐπιβρεπόντων κ' τ ἄλλων κεφαλαίων (καθάπερ ἀνωτέρω εἴρηται) τὴν ἰδίαν ἐχέτω ἰσχύν. εἰ π ϗ ἢ ὡσεὶ ληφθέντα ἢ φιδεικομμισσα ἢ ἐλευθερίαν, ἢ ἄλλων οἱωνδήποτε κεφαλαίων, ἐν ἄλλοις νόμοις εὑρεθείη πεύτῃ τῇ βαβαίᾳ ἐναντίον, τοῦτο κρατεῖν καθ' ἑαυτὸ βυλόμεθα τρόπον. Καὶ αὐτὰ μὲν τ ἐξ exhæredationes ἢ præteritiones αἰτίαι ποιναὶ, τόγε εἰς τὰς τ ἀχαριστίας αἰτίας, κ' τ εἰρημένων θεσπισμάτων διετυπώθησαν. εἰ τινες ϗ ἐξ αὐτῶν εἰς ἐγκλήματα ἀναφέροιντ), τὰς τούτων πράξεις κ' τὰς ἄλλας ὑπομένειν ποινὰς τοῖς νόμοις διωρισμένας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ϗ μὴ ἐξεῖναι τῷ δανειῇ ϗ τελευτήσαντ- κληρονόμους ϗ χρέως ἕνεκα πρὸ τ ἐνέα ἡμερῶν λυπηθῆναι.

ΤΑῦτα ϗ διετυπώσαμεν ἵνα κ' τοὺς γενεῖς κ' τοὺς παῖδας ἀπὸ τ τ βαβηκῶν ὕβρεως ἐλευθερώσωμεν. Εἰ δὲ τινες κληρονόμοι ὀνομασθεῖεν, κἂν ἐντοῖς προβάσεσιν ὁρκεσθῶσι θεσπεσθῆναι, ἐν τούτῳ τῷ μὴ βαβηκῶν μὴ ἀνατρέπεσθαι θεσπίσομεν, ὅπως δ' ἂν ὑπέλαβον αὐτοῖς τ ὀν τ νόμων μοίρας καπηλεφθῇ, τόγε κ' τὰς ἄλλας ἡμῶν νόμους παρὰ τ κληρονόμων ἀποπληρῶσθαι. μία γάρ ἐστι τ ἡμετέρας βαλιώτητ- φροντὶς, τὸ τὸ ὕβρειν τ praeteritiones κ' exhæredationes τ γενέων κ' τ παίδων ἀνελεῖν. σκοπεῖν γὰρ ὀφείλουσιν οἱ γενεῖς ὅτι κ' αὐτοὶ παῖδες γεγόνασι, κ' τὰ αὐτὰ παρὰ τ οἰκείων γενέων ἐχήκασι· κ' ὡσεβαλιτέως οἱ νῦν ὄντες ἢ οἱ πρεσβύζειν τοὺς τ γενέων λογισμὸς προπρεύειν, ἐπειδὴ κ' αὐτοὶ γενεῖς ἐπιθυμοῦσι γενέσθαι, κ' τὸ τ ἰδίων ὕβρεσι πεπηθῆναι παίδων. ὅθεν δῆλον καθέστηκεν, εἰς τὴν τ ἀμφοτέρων ὠφέλειαν κ' ἀσφάλειαν τ παρόντα ἀφορᾶν νόμον. ὃν ϗ χρεὼς αἰτίας, ἀλλὰ θεσπίσεως ἠνυσμένης, συνεισδύειν θεσπεσκεῖν. ὕβρειν γὰρ Πλαγεσίαν δύκαιόν μὲ ἠυγατέρα ὠδεῖν τ ἰδίας μητρὸς λεχθεῖσαν ἀποκληρονόμον ϗ τ' τὴν βαβήκην ὀνομασθεῖσαν, τόγε μὲ ἐπὶ τοῖς πατρῴοις, τόγε ϗ κ' ἐπὶ τοῖς μητρῴοις πράγμασιν. κ' τ μὲ τοιοῦτον χάρτην, ἐπειδὴ βέλω κ' μηχανῇ

μηχανῇ σωπεθέντα ἔγνωμεν, καὶ οὐδένα τρόπον καθεῖναι συνεχωρήσαμεν. τῶν δὲ θυγατέρα, κληρονόμον δὲ πάντως καὶ τὴν μητέρα παρελκυσάμενα, καθάπερ καὶ ἡ ἔκθεσις αὐτὸν ἐποίησε δῆλον. §. α'. Μεμνήμεθα δὲ τούτοις, νόμον παρ' ἡμῶν φοιτήσαντος, οὗ τὰ παρελκυσάμενα, μηδενὶ παντελῶς ἐξεῖναι τὰ τοῦ τελευτῶντος σώματα χρείας ὀνόμασι καθεῖναι, ἢ ἐμποδισμὸν τῆς τούτων ποιείας παρέχειν. ἀλλ' ἐπὶ δὲ παρόντος ἔγνωμεν τινὰς, τελευτήσαντος τινος, τὸ πατέρα ἢ τὸ παῖδας οἰκείας παῖδες ἀναλύουσι ὀνόμασι χρείας κρατῆσαι. καὶ ἀλλὰ τοῦτο δύσεως καὶ φιλάνθρωπον εἶναι σωείδομεν, τῷ τοιαύτῳ ὠφελίᾳ τὸ παρόν δύσεσεστάτῳ νόμῳ κωλύσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν, μηδενὶ παντελῶς ἐξεῖναι τὰς κληρονόμους δὲ τελευτῶντος, ἢ τὰς γενεὰς, ἢ τὰς παῖδας, ἢ γαμετὴν, ἢ adnatas, ἢ cognatas, ἢ ἄλλας αὐτὸ ποσοῦσας, ἢ ἐγγυητὰς, ποσὸ τὸ τὸ συνέα ἡμερῶν ποσθεσμίας, σὺ αἷς πενθεῖν δοκοῦσιν, αἰτιάσῃ, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον παρενοχλεῖν, ἢ τινα ὑπόμνησιν αὐτοῖς ἐπιφέρειν, ἢ σὺ δικαιωμάτων αὐτὰς καλεῖν· εἴτε ὀνόμασι χρέος ποσὸ δὲ τελευτήσαντος καταγράψῃ, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὸ μνημονεύθεντα ἰδικῶς ὁρισθῆναι ποσόπτα. εἰ δὲ σὺτὸς τὸ συνέα ἡμερῶν τολμήσοι τις τινὰ τὸ εἰρημένων κρατῆσαι ποσώπων, ἢ μεθοδεύσαι, ἢ τινα ὁμολογίαν ἢ ὑπόσχεσιν ἢ ἐγγύην παρ' αὐτὸ κομίσασθαι. ταῦτα πάντα ἀνίσχυρα εἶναι θεσπίζομεν. μὴ δὲ τοιούτων ποσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγὰς, παύτως κὴ τὰς νόμους ἐγχωμιάζοντος μηδενὸς δηλαδὴ τοῖς ἐνάγουσι ποκείμενον· οὐ παύτης τὸ ποσθεσμίας ποὸ χρονίαν ὠφελησάτω, ἢ σὺ ἄλλῃ οἱαδήποτε νομίμῳ δικαιολογίᾳ παντελῶς χνομδῷ.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τὸ χρήματος ἀντιφωνήσεως.

Πρὸς τούτοις δὲ ἄλλο κεφάλαιον, ποσὸς τὰς ἀντιφωνήσεις, ἤγουν ὑποχέσεις, ἀπολείπον, τῷ παρόντι νόμῳ σωείδομεν ἀφαιτυπῶσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ ποτέ τις ἢ ὑπὲρ ἑαυτὸ ἢ ὑπέρ ἄλλου ποσώπου ἀντιφωνήσοι, λέγων τυχὸν πνὶ, τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ τοῦτον ἐπὶ τῇ ποσότητι ὧν ἂν εἴποι τρόπος ἀπαλλαγὴν ὑποκεῖσθαι, δὲ τῷ ἀντιφωνήσαντι τῷ ἰδίαν πληρῶν δὲ τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταδάλλειν. Εἴ τις δὲ εἴποι, τὸ ἱκανόν σοι χνήσεται τοῦτον (οἷα δὲ τοιαῦτα λόγα ἀποσώπως εἰρημένα) ὡσανεὶ μηδὲν εἰπόντος, ἕως ἂν πάσης ἐπαρχίας ἐλεύθερον φυλάττεσθαι. Εἰ δέ τις εἴποι, χνήσεταί σοι τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ, δὲ ὧδε τῶδε τῶδε· ἐκείνοις μὲν ὃς ἂν ὀνομάσῃ, εἰ μὴ σωαινέσῃ, μηδὲν ἂν τὸ τοιούτης φωνῆς γίνεσθαι ποκελεμένου· ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸν τὸ τοῦ εἰπόντος, ὑπὲρ ἐκείνων τὰ ποσώπων ἅπερ ὀνομάσοι, ἀπαιτησίν τινα ὑπομένειν ὑπὲρ ἑαυτὸ ἢ ὅπερ ἂν δὲ κὴ τὰς νόμους ἀποδείκνυμδν χρέος ἐποφείλων φανείη, κὴ τὸ ἐπιδάλλον αὐτῷ μέρος μόνον καταδάλλειν. Εἰ δὲ εἴποι, χνήσεταί σοι τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ, ἢ ὧδε τῶδε ἢ τῶδε. τὠικαιῶτι τοῖς μὲ ὀνομασθεῖσι ποσώποις κὴ τὸ ὁμοιον τρόπον μὴ σωαινέσι μηδὲ ἓν γίνεσθαι ποκελεμα, αὐτὸν δὲ τὸ τῶν ἀντιφωνησάντα, ἀκέραιον μὲ τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταδάλλειν εἴ τινα δὲ κὴ τὰ ὀνομασθέντων ποσώπων νομίσοι ἑαυτῷ ἀμφίδολον ἀγωγὴν, τούτῳ κὴ τὰς νόμους καὶ αὐτῶν ποσπένειν, κὴ τὰ τὰ νόμων βοηθείας ἀπολαύειν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀπαντᾷ δὲ τῶν τοιαῦτα κρεῖττον θεσπίζομεν ἐπὶ ταῖς ὑποθέσεσιν ἁπάσαις, ὅσην μήπω δικαιικὴ ψῆφον ἢ φιλικὴ συμδασὰ πέρας ἔλαδον. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τῶν παρόντων ἡμῶν χνικῶν νομοθεσίαν, ποσγεγραμμάτων δὲ κὴ τούτῳ τῷ βασιλίδι πόλιν, κὴ τὸ σώνηθες ποσπεθεμένων, ποσταξέων δὲ ποὸς τὰς τὰ ἐπαρχιῶν ἀρχοντας πελομένων, εἰς τῶν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριϛ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΕΤΑ τῶν δὲ θεσπότε θεῖ δύμφειαν ἀσφάλειαν τὰ ἡμετέρων ὑπηκόων ἡ τὰ τραλιωτικῶν πραγμάτων δρχὴ κὴ κατάστασις. τούτων γὰρ ποθνοίᾳ θεῖ σωισταμένων, ἡ μὴ τὰ δαρδάρων ποπίπτειν χαλινῶσιν, τὰ δὲ τὰ πολιτείας αὐξὴ πρόσκοπα. Επεὶ ἐν πνὲς τὰ ἑαυτῶν σωηγείας ἐδένα ποιούμενοι λόγον, τὰς τραλιώτας κὴ φοιδεράτας, ὀφείλοντας ὑπὲρ τὰ ἐλευθερίας τὰ πολιτείας κὴ τὰ ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσύρειν κὴ εἰς ἰδιωτικὰς ἀπασχολεῖν χρείας. σωείδομεν δὲ δὲ παρόντος ἡμῶν νόμου πᾶσι ποθαγορεύσαι, ὥστε δὲ λοιπὸν μηδένα τολμῆσαι τραλιώτην, ἐν οἱῳδήποτε ἀναφερόμενον ἀγεμόνι, ἢ φοιδεράτον ὑποσύρειν, ἢ εἰς τὰ ἑαυτὸ ἔχειν, δῆλον ἢ εἰς τὰς ἰδίας ἔχειν κλήσεις· ποὶ δὲ ἡμεῖς πολλὰς ὑφιστάμεθα πόνους, γυμνάζοντες κὴ τραπούντες, ὥστε τοῖς κοινοῖς αὐτὰς χρησιμεύειν προσήκοντας.

ΚΕΦ. α'.

Ε Στωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες, ὅσοι τραλιῶται ἢ φοιδεράτες πνὲς ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχειν ἔασδουσιν οἴκοις ἢ κλήσεσιν ὁπωσδὰ ποσπεδρεύοντας, καί πνας αὐτοῖς ἰδιώλικὰς πληρώτας χρείας· ὥστε εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum ποθεσμίας (ἀελεμμένων δὲ τὸ κῆ τὸ τόπον ἐμφανείας τὰ παρόσης ἡμῶν δικαιοπώσεως) τάτες ἀποδιώξωσιν, εἰ μὲ αὐτῶν τὰ ἐχόντων αὐτὲς ἢ κρατούντων ὐσίαν δημοδοσῆ ὑποδληθεῖσιν, τῷ δημοσίῳ ποσκυρωθήσον). αὐτοὶ δὲ τὰ ἀξιωμάτων κὴ τὰ στρατειῶν οἱοίας ἔχουσιν ἐξωθήσον). οἱ δὲ τραλιῶται κὴ φοιδεράτοι οἱ τάτοις μὴ τῷ ποθεσμίαν παρεκμένοντες, ἐ μόνον τὰ ζώνης ἀφαιρεθήσον), ἀλλὰ κὴ πᾶς εἰς ἐχαδὼν ὑποπέσοι πιμωρίαν. εἰδότων κὴ τὰ ἐκάστης ἐπαρχίας δρχόντων, ὡς εἴ πνες δύρεθείεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ' αὐτῶν ἰθυνομένοις, ἢ ἐπὶ τόποις ποσὶν, ἢ ποσώποις, ἢ οἴκοις, ἢ δεσπόταις, ἢ κλήσεσιν, ἢ πᾶς οἱασοῦν ἰδιωτικὰς χρείας ποσπεδρεύοντες, κὴ μὴ ασεδαίως τάτες συχῶσί τε κὴ πιμωρίαις ὑποδάλωσι, κὴ τὰς μὲ τραλιώτας εἰς τὰς ἀελεμὰς ἐκπέμψωσιν ἐν οἷς στρατεύον), τὰς δὲ φοιδεράτες ποὸς τὰς ἰδίας ὀπλίονας. κὴ αὐτοὶ ἀνὰ decem librarum auri ποινὴν εἰσπραχθήσον), κὴ ποὸς τάτοις, ἐξοελία ὠζημιωθήσον), ὡς τὰ ἡμετέρων κελεύσεων τολμήσαντες ἀμελῆσαι. Μηδεὶς τοίνυν μηδὲ θείῳ πνὶ τύπῳ ποὶ τάτε, ὡς εἰκὸς, ἡγούμενος μηδὲ ποσπάξεσιν δρχόντων χρῆται, μηδὲ τοιάτας πνὰς τύπας ἢ ποσπάξεις δρχικὰς ποσπάξῃ). ἀλλὰ μὲ πάσης παχυτὰτος οἱ μὲ τραλιῶται εἰς τὰς ἰδίας ἀελεμὰς, οἱ δὲ φοιδεράται ποὸς τὰς ἑαυτῶν ὀπλίονας ἐπανέλθωσι, κὴ ὑπὲρ τὰ κοινῶν ἀγωνίσων) πραγμάτων. καὶ οὐδένα κὴ τρόπον δὲ λοιπὸν συχωρήσειν τὰς ἡμετέρας στρατιώτας ἢ φοιδεράτες ἐν ποσὶ παντελῶς ἰδιωλικὰς ἀπασχολεῖν χρείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, κὴ ὡς δὲ παρόντος δηλήμδατα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκεσθαι, κὴ μὲ τῶν δύδαίμονα τοιοῦτον πόλιν, ἐδίκτων κὴ τὸ σωήθες ποσπεθεμένων, ἐν ᾗ πᾶς ἐπαρχίας, πραττέσθωσαν τὰ ποσώπων ἢ τὰ ἐπαρχιῶν ἀρχόντων ἐκθεμένων, εἰς τῶν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω. Dat. v. Idib. Aprilis, BELIS. Viro Clarissimo CONS.

machinatione quorundam compositam fuisse comperimus, nullo modo permisimus obtinere: filiam autem heredem patris ac matris jussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. §. 1. Meminimus [1] insuper legem [2] à nobis fuisse prolatam, per quam jussimus *nulli penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ.* Sed in præsenti quendam cognovimus cujusdam mortui genitorem à sepultura sui filii redeuntem, nomine debiti tenuisse: ideoque pium, & humanum esse perspeximus talem crudelitatem hac lege piissima coërcere. Sancimus itaque nulli penitus esse licentiam, aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut conjugem, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines ejus, aut fidejussores, ante [3] novem dierum spatium, in quibus videntur lugere, conveniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in judicium [4] eos vocandi, sive debiti gratia quod à defuncto descendit, sive alterius cujuscunque causæ nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si vero intra novem dierum spatium aliquis ausus fuerit quamlibet de prædictis personis aut aliquam cautionem seu promissionem vel fidejussionem exigere ab ea: hæc omnia invalida esse decernimus. Post novem autem dierum excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putaverit actiones, eas secundum leges exerceat, nullo videlicet præjudicio actoribus ex hoc intervallo circa temporalem præscriptionem, aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

1 Hinc sumpta est Authent. *Sed neque C. de sepul. violato.*

2 *Novell.60. c.1.* adde *l. ult. Cod. de sepulchro violato: l. 2. ff. de injus vocando.* Goth. Vid. Pecc. *de Jure sistendi cap.5. n.23.* S.L.

3 Solebant enim in nonum usque diem justa defunctis & μνημόσυνα persolvi, *Nyss. 133. cap. 3. in fin.* Gregor. 8. ἐννάτην μὲν ἡμέρᾳ παρὴν μὴ τὴν τελευτὴν τὸ βασιλέως καὶ ἅπασαν τῶν εὐδοξῶν γυναικῶν τὸ νενομισμένον τελεύσουσιν πένθος καὶ τὸ μνημόσυνα, qui mox ex paganis manavit: Dion. *in Adriano.* Πλωτίναν ἀπὸ Σανίσσαν ἐτίμησεν ὡς καὶ ἐπὶ ἡμέραν ἐν ἐννέα μελλουσῃ. Augusti, *in qu. Super Gen.* Nescio, utrum inveniatur, alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum 9. dierum, quod apud Latinos Novendial. appellant, unde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum servent, qui magis est in Gentilium consuetudine, Donatus *in Phormione.* In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere novem dies, qui parentalia concludunt, vid. *Cujac. hic & cap.6 de præscript.* Hinc Novendialis cœna apud Tacitum 6. *Annalium.* Virg. 5. *Æneidos.* Præterea si nona dies mortalibus almum Aurora extulerit. Statius Thebaïdos 6. *ver.*238. in Archemori funere, Roscida jam novies cœlo demiserat astra Lucifer. Glossis Novendialia Ἐννάτῳ νύκτα ἀγόμενα. Eodem die cœnæ funebres & epulæ fiebant. *Julius Obsequens.* adde *Festum in Novendiales feriæ.*

4 *l.2. l.3. ff. de in jus vocando.*

5 Actio de constituta pecunia (de qua vid. §.9. *Instit. de actionib.*) Græcis, ἀπὸ τῆς ἀντισωνηθείσης ἀγωγῆς. *Harmen. 6. §. 5.*

6 Vid. *Jul. constit. 107. num.*378.

7 Hinc sumpta est Authentica, *Si quando, Cod. de constituta.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 2. cap. 5.* ANS.

8 Constituimus aut pro nobis, aut pro alio.

9 Formulas quatuor constituendi hic observa. Satis tibi facio, Fiet tibi satis à me & ab illo, & illo. Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo, Fiet tibi satis. Priore & tertia formula constituentem, in solidum obligari, secunda viriliter tantum: Quarta nullo modo obligari.

10 Impersonalis enunciatio non obligat loquentem.

11 Id est, anno 541.

CAP. VI.

De 5 constituta pecunia 6.

AD 7 hoc, aliud capitulum ad pecuniæ constitutionem seu promissionem respiciens, hac lege prævidimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro 8 se, aut pro alia persona pecuniam constituerit, vel spoponderit, dicens forte cuicunque; *Satis 9 tibi facio:* eum in quantitatem quam dicit, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsionem suam adimplere, & debitum compelli persolvere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis à me, & ab illo, & illo:* illis quidem quos nominaverit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri præjudicium: sed nec ipsum qui hoc dixerit, pro illis personis quas nominavit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantum portione persolvere. Si autem dixerit, *Fiet tibi satu aut à me aut ab illo & illo:* tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præjudicium: ipsum autem qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persolvere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis*, cum tali verbo, ut impersonaliter [10] dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum servari. Si quam autem contra nominatas personas putaverit sibi actionem competere, eam secundum leges adversus eos proponere, & legis auxilio perpotiri.

EPILOGUS.

†. Hæc autem obtinere sancimus in causis omnibus quæ nondum judiciali sententia, vel amicabili conventione sopitæ sunt, parens charissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem constitutionem edictis quidem in hac regia civitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad provinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [11] BASIL. V. C. CONS.

TIT. XVII.

UT NEQUE MILES [12], NEQUE FOEDERATUS [13] OBSERVETUR [14] DOMUI PRIVATÆ [15] AUT POSSESSIONI ALICUJUS.

NOVELLA CONSTIT. CXVI.

Imp. Justin. August. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

CUm domini Dei benevolentia ad custodiam nostrorum subjectorum militarium rerum incipit ordinatio. His enim providentia Dei dispositis, Barbarorum quidem incontinentia refrenatur, reipublicæ vero res augetur. Et quoniam aliqui propriæ salutis pro nihilo facientes rationem, milites & fœderatos, qui debent pro libertate reipublicæ contra inimicos certare, præsumunt subtrahere, & in privatas suas occupare utilitates: prævidimus per præsentem legem nostram omnibus interdicere, ut nullum de cætero præsumant militem in quocunque relatum numero, aut fœderatum subtrahere, & in sua domo aut in propriis habere possessionibus, pro quibus nos multos sustinemus labores: exercentur enim & militant, ut communibus utiles sint rebus.

CAP. I.

SInt igitur omnes scientes, qui milites aut fœderatos aliquos in suis habent domibus [16] aut possessionibus, aut qualitercunque observantes, & quasdam eis proprias implentes utilitates: quod nisi intra triginta dierum dilationem, computandorum ab insinuatione per loca præsentis nostræ dispositionis, eos expulerint: substantiæ quidem habentium eos, aut retinentium publicationi subjectæ, fisco applicabuntur: ipsi vero & dignitatibus & militiis, quas habent, expellentur: milites vero & fœderati qui eis post dilationem observaverint, non solum militia spoliabuntur, sed etiam ultima [17] sustinebunt supplicia: scientibus etiam uniuscujusque provinciæ judicibus, quia si aliqui inveniantur in locis [18] quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus, aut personis aliquibus aut [19] dominiis, aut possessionibus, aut quibuslibet propriis utilitatibus permanentes, & non celeriter istos comprehenderint, & suppliciis subdiderint, & milites quidem ad numeros suos transmittant in quibus militant, fœderatos [20] vero ad proprias [21] optiones: ipsi decem librarum auri pœnam exigentur, & insuper exilio tradentur, utpote nostras jussiones præsumentes negligere. Nemo igitur neque divino quodam typo de hoc forsan facto, neque præceptis judicum utatur, neque aliquis nostrorum judicum hujusmodi aliquos typos aut præceptiones judicum suscipiat, sed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros [22], fœderati vero ad suas optiones revertantur, & pro communibus certent rebus: nullo enim modo de cætero concedimus nostros milites aut fœderatos in quibusdam omnino privatis utilitatibus occupari.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem manifestata sunt legem, tua eminentia prægnoscens, in hac quidem felicissima civitate edictis secundum morem propositis, in provinciis vero præceptionibus destinatis [23], omnibus manifesta constituere festinet. Dat. Id. Apr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [24] BASIL. V. C. CONS.

TIT. XVIII.

12 Περὶ στρατιωτῶν. *Scrimg.* de militibus *Index Reg.*

13 Fœderati qui

16 Milites privati, desunt magistris militum, vel ducibus, vel tribunis. Duces optionum, Phylarchi appellantur. vide quæ notavi ad *Novell. 102. cap. 1.* Hic ergo fœderati adoptiones suas; milites, ad numeros suos, relictis privatorum negotiis redire jubentur, his adde quæ dixi ad *l. 31. Cod. de locat.*

sint, vid. *cap. 1. ff. eod.* 14 Id est, recipiatur in domo vel possessione alicujus privati. tis negotiis occupari non debent, vid. *l. 31. Cod. de locat.* 17 Id est, mortem. 18 Ἐκεῖσε, ἢ διασώσας. *Scrimger.* 19 Hæc verba *quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus*, desunt in Scrimger. editione. 20 Fœderati. *l. ult. Cod. de locat. Julian const.* 108. *num.*388. sub optionibus sive Phylarchis erant, ut scholares sub primiceriis scholarum, milites sub magistris militum, vel

15 Τὲ μή τινα στρατιώτην ἢ φοιδέραλον ἐν τισιν ἰδιωτικὰς χρείας ἀποσολιῶσθαι 57. *Ecl.*8.

21 Ἰδίας ὀπτίονας. *Scrimger.* 22 Numeri militum, optiones fœderatorum. 23 Ad præsides. 24 Id est, anno 541.

Source : BIU Cujas

1 De divortiis & aliis capitulis, *Index Regin.* adde *Jul. const.* 208.

2 Huc refer *c.* 1. *J. eod.*

3 *Jul. hic, n.* 379.

4 Hinc sumpta est Authent. *Excipitur. Cod. de bonis quæ liberis.* Goth. Vid. God. *de verb. stipulat. cap.* 7. *num.* 44. Rittershus. *in exposit. Novell. part.* 4. *cap.* 7. *& part.* 5. *cap.* 15. ANS.

5 Liberis relinquenda est, ut minimum, legitima.

6 Potest parens uni liberorum plus aliis relinquere.

7 Ea lege ascendentes & extranei bona alicui relinquere possunt, ne ususfructus eorum patri adquiratur.

8 Id est, 25. annorum.

9 Vid. quæ scripsi ad *l.* 3. *C. qui testam.*

10 *l.* 3. §. 3. *ff. de usur. l.* 4. *C. de confirmando tutore: l.* 32. *vers. similis, ff. de excus. tut.*

11 Id est, 25. annorum.

12 Vid. *tit. ff. de tutoribus datis.*

13 Rem pupilli salvam fore scil.

14 Major 25. ann. in cura esse desinit.

15 Usumfructum *Jul. hic.*

16 *Jul. hic, n.* 380.

17 Hinc sumpta est Auth. *Si quis liber. C. de natur. lib.*

18 Instrumentum patris manu scriptum, subscriptionem trium testium habens, pro filio fidem facit.

19 Justa uxor videtur, cujus liberos in instrumento publico, vel privato tribus testibus munito, vel in testamento, vel apud acta, filios tuos nominaveris: unde possis colligere, Adoptione filios suos fieri, nisi plus aliquanto dare libuerit nominationi quam adoptioni. vide quæ dixi ad *Nyrell.* 89. *c.* 10. adde *l.* 6. *l.* 7. *C. de nat. lib. Novell.* 72. *cap.* 2. *in fin.*

20 Et de filiis ex tali matrimonio natis, *Jul. const.* 381.

21 Indotatæ uxoris liberi cum dotatæ liberis æqualiter succedunt, ut ita exæquenter liberi primarum & secundarum nuptiarum, licet non in utrisque intervenerint dotalia instrumenta.

22 *Jul. hic. n.* 382.

23 Hinc sumpta est Auth. *Maximis C. de nupt.* & Auth. *Sed novo jure Cod. de nat. lib.*

24 *Nov.* 89. *c.* 8.

25 Nota quando, & quorum in nuptiis, exigantur nuptialia instrumenta.

26 Μίχει ἰλλουστρίων *Græci hic*, μίχει καὶ τῶν πρωτοσπαθαρίων. 4. *Harm.* 4. §. 16. περὶ ἀξιωματικῶν.

27 Sine instrumentis.

28 Extranei melius tractantur. Non ita exacte agitur cum extraneis incolis: quam cum civibus ac vere subditis.

‡ Μετὰ τὸ κελεύομεν, γρ. Ἐπειδὴ ὁ πρὸς φιλανθρ. ὑπ. καὶ τὰ ἑξῆς, ἅπερ ἔχει ἄνω.

29 Puta Gothis, Vandalis & similibus, qui frequentes in comitatu & aula Justiniani fuere.

TIT. XVIII.

UT [1] LICEAT MATRI [2] ET AVIÆ, ET ALIIS PARENTIBUS POST LEGITIMAM PARTEM LIBERIS DERELICTAM, QUOMODO VOLUERINT RESIDUAM FACULTATEM SUAM DISPONERE, ET ALIA CAPITULA PLURA.

NOVELLA CONSTIT. CXVII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

DIversis capitulis ad nos relatis, necessarium esse perspeximus generali hac lege disponere.

CAP. I.

Si quis filiumfamilias heredem instituerit, ut pater ipsius usumfructum hereditatis non habeat. 3

SAncimus [4] igitur licentiam esse & matri & aviæ, aliisque parentibus, postquam reliquerint filiis partem, quæ lege [5] debetur: quod reliquum [6] est suæ substantiæ sive in solidum voluerint, sive in partem, filio vel filiæ, nepoti vel nepti, & deinceps descendentibus donare, aut etiam per ultimam relinquere voluntatem, sub hac definitione atque conditione, si voluerint [7] *ut pater aut qui omnino eos habent in potestate, in his rebus neque usumfructum, neque quodlibet penitus habeant participium.* Hæc enim, & extraneis relinquere poterant, unde nulla parentibus utilitas nasceretur. Hoc itaque non solum parentibus, sed etiam omni personæ licere præcipimus. §. 1. Res autem ita relictas sive donatas positis sub potestate personis, si quidem perfectæ [8] sint ætatis: licet [9] sub potestate sint, licentiam habeant quo volunt modo disponere. Si vero ætate minores sint: per quem perspexerit testator, aut donator, hæc gubernentur, donec illi quibus donata sunt aut relicta, ad perfectam ætatem veniant: licentiam [10] habente testatore, vel donatore, & matri & aviæ horum quibus res collatæ sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationem committere, licet maritis junctæ sint memoratæ mulieres: ita tamen, si & ipsæ hujusmodi gubernationem susciperе voluerint. Si vero forsan is qui relinquit, aut donat, nullum his dispensatorem ordinaverit, aut ab eo datus hujusmodi gubernationem subire noluerit, aut non potuerit, aut moriatur antequam illi perfectæ [11] fiant ætatis, tunc jubemus judicem [12] competentem curatorem fide dignum cum legitima fidejussione [13] rebus talibus ordinare, qui debeat relictam talibus personis substantiam gubernare atque custodire, donec [14] illi ad perfectam (sicut dictum est) ætatem perveniant. In illis enim casibus legem quæ usum [15] parentibus præbet, volumus custodiri, quibus non inest specialiter hujusmodi conditio.

CAP. II.

De eo qui in aliquo instrumento nominatus est filius. 16

AD [17] hoc autem & illud sancire perspeximus: ut si quis filium aut filiam habens de libera muliere cum qua nuptiæ consistere possunt, dicat in instrumento, sive publica sive propria manu conscripto, & habente subscriptionem trium [18] testium fide dignorum, sive in testamento sive in gestis monumentorum, *hunc aut hanc filium suum esse* [19], *aut filiam*, & non adjecerit naturalem: hujusmodi filios esse legitimos, & nullam aliam probationem ab iis quæri, sed omni frui eos jure quod legitimis filiis nostræ conferunt leges: utpote ipso patre (sicut dictum est) filios proprios eos vocante, ex hoc enim & cum eorum matre monstratur legitimum habuisse matrimonium: ut neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem parer ex ipsa muliere multos filios habens, uni ex eis testimonium quolibet ex prædictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natis, ad legitimorum jura patris testimonium uni datum.

CAP. III.

De muliere quæ sine dotalibus instrumentis nupsit. 20

HOc quoque præsenti constitutioni perspeximus adjiciendum: ut si quis ex non scripto per affectum nuptialem uxorem acceperit, & ex ea filios procreaverit: soluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere conjugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare nullum circa paternam hereditatem aliis filiis ex indotata [21] conjuge natis præjudicium fieri: sed cum aliis filiis ex fecunda natis uxore, quæ cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiam illos hereditatem vocari, cum etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium: quod similiter valere volumus, etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis jungatur aliquis uxori, post illam vero alteram ducat solo nuptiali affectu.

CAP. IV.

De nuptiis illustrium [22], *ut cum dotalibus instrumentis fiant.*

QUia [23] vero legem [24] dudum protulimus jubentem aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud ecclesiæ defensores, per quas nuptias competat confirmari, aut certe sacramenta præberi: in præsenti perspeximus melius disponere ea quæ de his pridem sancita sunt. Et propterea jubemus eos [25] qui maximis dignitatibus decorati sunt, usque [26] ad illustres, non aliter nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumenta: nisi tamen aliquis antequam mereretur hujusmodi dignitates, ex affectu solo duxit uxorem. Tales [27] enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates, legitimas manere præcipimus, & ex his natos legitimos esse filios. Postquam vero honorati fuerint aliqui hujusmodi dignitatibus: non aliter ducere uxores, nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem concedimus [28] subjectis nostræ reipublicæ Barbaris [29], licet dignitatibus hujusmodi decorati sint, ut etiam sub affectu [30] possint ipsi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes præter eos qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt, cujuslibet sint dignitatis, aut militiæ, aut studii, si quidem voluerint, aut potuerint, non prohibemus eos cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, & ex solo [31] affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios jubemus.

CAP. V.

Ut cum matrimonium est sine dote, & conjunx superstes inops, mortui quartam [32] *partem accipiat.*

QUia [33] vero legem [34] dudum posuimus præcipientem, *Ut si quis uxorem aliquando sine dotalibus acceperit, cum affectu solum nuptiali, & hanc sine causa legibus agnita projecerit* [35]: *accipere eam quartam* [36] *partem substantiæ ejus.* & aliam [37] post hanc fecimus legem decernentem: *si quis indotatam uxorem per affectum solum acceperit, & usque ad mortem cum ea vivens, præmoriatur, accipere similiter & eam quartam illius substantiæ portionem: ita tamen, ut non transcendat hoc centum* [38] *librarum auri quantitatem.*

30 Sine titulo scil. 31 Citra instrumenta scil. & ita hac constitutione confirmantur leges, quæ sanciunt nuptias contrahi solo affectu, juxta *Nov.* 22. solos illustres Romanos excipit ut & *Novell.* 74. Emendatur hic quoque *Novell.* 74. *cap.* 4. qua non illustres cogebantur profiteri nuptias apud episcopum, exceptis servis, militibus, agricolis & abjectis personis.

32 *Nov.* 53. *c.* 6. *Novell. Leo.* 106. & 5. *Harm.* 8. §. 94. 95. 33 Hinc sumpta est Auth. *præterea C. unde vir & uxor.* 34 *Nov.* 53. *c.* 6. 35 Id est, ab ea diverterit. 36 Vid. *Jul. hic. n.* 382. *Nov.* 22. *c.* 18. *Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 74. *cap.* 5. *Novell.* 134. *in fin. l.* 11. *Cod. de repud.* 37 *Novell.* 74. 38 Dotis maximæ quantitas quæ fuerit veteribus, *Novell.* 22. *cap.* 18.

ΤΙΤΛΟΣ ιή.

Περὶ διαφόρων κεφαλαίων, καὶ λύσεως γάμου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριζ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωαν. Αὐγ. Θεοδότῳ τῷ πραιποσίτῳ ἐπάρχῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Διαφόρων κεφαλαίων εἰς ἡμᾶς ἐνεχθέντων, ἀναγκαῖον εἶναι σπεύδομεν νομικῇ τοῦτο διαφυπώσει νόμῳ.

ΚΕΦ. α'.

Εἴ τις παῖδες familias κληρονόμων ποιήσῃ, ἵνα μὴ ὁ πατὴρ αὐτῶν τῶν κληρονομίας ἀπόφρηκτον ἔχῃ.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν ἄδειαν εἶναι τῷ μηδενὶ τῷ μάμμῃ τῇ τοῖς ἄλλοις γονεῦσι, μὴ τὸ καθαλιπεῖν τοῖς παισὶ τὸ ὑπὲρ τῶν νόμων ὀφειλόμενον μέρος, τὸ λοιπὸν τῶν αὐτῶν εὐεργεσίας, εἴτε εἰς ὁλόκληρον βληθείεν, εἴτε ἐν μέρει, τῷ ἀφ' ἡλικίᾳ, ἢ ἐγγάμῳ, ἢ ἐγγάμῃ, ἢ τοῖς ἐφεξῆς καθεξῆς, δωρεᾷ, ἢ τῷ ἀφ' ἑτέρου βληθείσῃ καθαλιμπάνειν· ἐπὶ τούτῳ ὅρῳ τε τῷ αἱρεῖσθαι, εἴτε βληθεῖεν, ὥστε τὸν πατέρα ἢ τὸν ὅλως ἔχοντα τάξεις ὑπεξουσίας, ἐν τάξει τοῖς πράγμασι μηδὲ usumfructum, μηδὲ τῶν οἱανῶν παντελῶς μέλειαν ἔχειν. τοῦτο γὰρ δὴ τῇ ἐξωπικῆς ἡδυώντο καθαλιμπάνειν, οὐκ ἀδέμια τοῖς γονεῦσι ὠφέλεια ἀποτίνειν. τὸν δὲ μόνον τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ παντὶ ἀποτίπτειν ἐξεύνῃ παρακελεύομεθα. §. α'. Τὰ δὲ πρόσφατα τὰ ὑπὸ καθαλιμπανόμενα ἢ δωρούμενα τοῖς ὑπεξουσίοις ἀποσώποις, εἰ μὲ τελείας εἰσὶν ἡλικίας, καὶ ὑπεξέσοι ὦσιν, ἀδείαν ἐχέτωσαν καθ' ὃν βούλονται τρόπον διοικεῖν· εἰ δὲ τῶν ἡλικίαν ὦσιν ἀτελεῖς, οἱ ἅπαξ ἂν συνίδοι ὁ testator ἢ ὁ δωρούμενος αὐτὰ διοικεῖσθαι, μέχρις ὅταν ἐκεῖνοι οἷς ἐδώρηθη ἢ κατελειφθῇ, εἰς τελείαν ἔλθωσιν ἡλικίαν. ἀδείαν ἐχόντων δὲ ἀφαιρεῖσθαι ἢ δωρεᾶσθαι, καὶ τῇ μηδενὶ καὶ τῇ μάμμῃ τούτων οἷς τὰ πρόσφατα παρεχέθη, τῶν τοῦ αὐτῶν πραγμάτων, εἰ βούλοιτο, διοίκησιν καθαπιστεύειν· κἂν συνοικῶσιν ἀνδράσιν αἱ εἰρημέναι γυναῖκες. ὥστε μήποτε εἰκὸς καὶ αὐτὰς τῶν τοιούτων διοίκησιν καθιδρύεσθαι βληθῆναι. Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, ὁ καθαλιμπάνων ἢ δωρούμενος μηδένα τοιοῦτον διοικητὴν ὁρίσται, ἢ ὁ παρ' αὐτοῦ δεδομένος τῶν τοιούτων διοικεῖν ὑπελθεῖν ἢ μὴ βλαθείη, ἢ μὴ δυνηθείη, ἢ πλουτήσῃ περὶ ἐκείνης τελείας ἡλικίας γένεσθαι· τῶν τοιούτων κελεύομεν τὰ ἀρμόδια ἄρχοντα κυρώτερα ἀξιοῦσθαι μὴ νομίμως ἐχούσης τοῖς τοιούτοις πράγμασι καθιδρύεσθαι, ὀφείλοντα τῶν καθαλειφθέντων τοῖς τοιούτοις ἀποσώποις οὐσίαν διοικήσαί τε καὶ φυλάξαι, μέχρις ὅτου ἐκεῖνοι, ὡς εἰρηται, εἰς τελείαν ἡλικίαν ἔλθωσιν. ἐν ἐκείνοις δὲ τοῖς θέμασι τὸν νόμον τῶν τῶν χρησίν τοῖς γονεῦσι παρέχοντα βουλόμεθα παραφυλάττεσθαι, οἷς δὴ ἔγκειται ἰδικῶς τοιαύτη αἵρεσις.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ ἔν τινι συμβολαίῳ παιδὸς τοιαύτη αἵρεσις.

ΠΡὸς τούτοις ἃ κἀκεῖνο νομοθετήσαι σπεύδομεν, ὥστε εἴ τις ἰὼν ἢ γυναῖκα ἔχων ἐξ ἐλευθέρας γυναικὸς, μεθ' ἧς γάμῳ συνέσταται δικαίᾳ, εἴποτε ἐν συμβολαίῳ, εἴτε ἀγράφῳ, εἴτε ἰδίᾳ χειρὶ συλλεγομμένῳ, καὶ ἔχοντα γραφὰς τελῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων, εἴτε ἐν ἀληθίνῃ, εἴτε ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, τάττει ἢ τοιοῦτον ἢ οὐτὰ εἶναι ἢ γυναῖκα, καὶ μὴ σπουδῇ καὶ φυσικῶν ἢ φυσικῶν τὰς τοιαύτας παῖδας γνησίας εἶναι, καὶ μηδεμίαν ἑτέραν ἀπόδειξιν παρ' αὐτῶν ζητεῖσθαι, ἀλλὰ πάντων ἀπολαύειν αὐτὰς τῶν δικαίων ὅσα τοῖς γνησίοις παισὶν οἱ ἡμέτεροι παρέχει νόμοι· οἷα δὴ παῖδες αὐτῶν, ὡς εἰρηται, παῖδας ἰδίας αὐτὰς ἀποκαλέσαντες. εὐτυχῶν γὰρ καὶ μὴ τῶν αὐτῶν μήτηρ δείκνυται νόμιμον ἐγκήδευμα γάμου· ὥστε μηδὲ παρ' αὐτοῖς ἀσὲς τῶν γάμων πίστιν ἑτέραν ἀποδείξιν ἐπιζητεῖσθαι. Εἰ δὲ ὁ πατὴρ ἐν τῶν αὐτῆς γυναικὸς πολλὰς παῖδας ἔχων ἐνὶ ἐξ αὐτῶν μαρτυρίαν καθ' οἱονδήποτε τῶν εἰρημένων περιόντι τρόπων, δρκεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς ἐν τῶν αὐτῆς γυναικὸς τυχεῖσι ἀσὲς τὰ τῶν νομίμων δίκαια τῷ παῖδι δεδομένῳ τῶν παίδων μαρτυρίαν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν γυναικὸς χωρὶς ἀσικῶν συμβολαίων συνοικησάσης.

ΚΑΙ τοῦτο δὴ τῇ παρούσῃ διατάξει συνείδομεν ἀσφαλεῖναι, ὥστε εἴπερ ἀγράφως καὶ διαθέσιν γαμικὴν γυναῖκα λάβοι, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς ποιήσαιτο, λυθέντων δὲ τῶν ἀσὲς αὐτῷ γάμων, συμβῇ αὐτὸν καὶ ἑτέραν ἀγαγέσθαι γυναῖκα μὴ ἀσικῶν συμβολαίων, καὶ ἐξ αὐτῆς ὁμοίως ποιήσασθαι παῖδας· μηδὲν ἀσὲι τῶν πατρῴων κληρονομίαν τοῖς ἐκ τῶν ἀσυφίκτως γαμετῆς τεχθεῖσι παισὶ ἀσκέλεμα γίνεσθαι, ἀλλὰ μὴ τῶν ἄλλων παίδων τῶν ἐκ τῶν δύο πρὸς γαμετῆς τεχθέντων τῶν μὴ ἀσικῶν συμβολαίων συνοικησάσης, εἰς τὸν δὲ πατρὸς κακείνης καλεῖσθαι κλῆρον, οἷα καὶ ἐκ μόνης διαθέσεως δυναμένης δὲ γάμου συνίστασθαι. ὁπὸς ὁμοίως κρατεῖν βούλοιτο, εἰ καὶ ἀσὲτον μὲν μὴ ἀσικῶν συμβολαίων συναφθείη τις γαμετῇ, μεῖ ἑκείνῃ δὲ, ἑτέραν ἀγαγέσθαι μόνῃ γαμικῇ διαθέσει.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ γίνεσθαι τὰς ἰλλουστρίων γάμους μὴ ἀσικῶν συμβολαίων.

ΕΠειδὴ δὲ νόμον ἀσφῶν ἐξεφωνήσαμεν, κελεύοντα ἢ ἀσικῶν γίνεσθαι συμβόλαια, ἢ ἄλλως συστάσεις ἀσείνειν, γινομένας παρὰ τοῖς ἑκάστης ἐκδίκοις, δι' ὧν τοὺς γάμους ἀσοῖκ βεβαιοῦσθαι, ἤγουν ὅρκους περιέχοντας· ἐπὶ δὲ παρόντων σπεύδομεν κάλλιον διαφυπῶσαι τὰ ἀεὶ τούτων ἀσφῶν νομοθετηθέντα. καὶ διὰ τοῦτο κελεύομεν, τοὺς μεγάλους ἀξιώματα κεκοσμημένους, μέχρις ἰλλουστρίων, μὴ ἄλλως γάμοις ἀσυσκιλεῖν εἰ μὴ ἀσικῶν συγγράφοιεν συμβόλαια. πλὴν εἰ μή τις ἀσὲ δὲ τυχὸν τοιούτων ἀξιωμάτων, ἐκ μόνης διαθέσεως ἠκόλουθε γαμετῆ. τοὺς γὰρ τοιούτους γάμους ἀσὲ τὰ ἀξίας γλυκύτητος, καὶ μὴ τὴν ἀξίαν νομίμως μένειν κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθέντας νομίμους εἶναι παῖδας. μὴ μήποτε τὸ πυνθάνεσθαι πινὰς τοιούτους ἀξίους, μὴ ἄλλως ἀγάσθαι γαμετὰς πλὴν εἰ μὴ μὴ ἀσικῶν συμβολαίων. Τοιούτων δὲ τὴν δὲ νόμον ἀκολούθειαν συλλαμβάνομεν τοῖς ὑποτεταγμένοις τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ βαρβάροις, καὶ ἀξιώμασι τοιούτοις ὑπάρχειν κεκοσμημένοις· ὥστε καὶ διαθέσει ψιλῇ δυνάσθαι αὐτοὺς βαλομένους συναπάγεσθαι γάμους. τοὺς δὲ λοιποὺς ἁπάντως (παρὰ τοὺς μεγάλους, ὡς εἴρηται, ἀξίαις κεκοσμημένους) οἱασδήποτε εἶεν ἀξίας, ἢ στρατείας, ἢ ἐπιτηδεύσεως, εἰ μὴ βληθεῖεν, ἢ δυνηθεῖεν, ἃ κωλύομεν μὴ ἀσικῶν συμβολαίων ἀγαγέσθαι γαμετὰς. εἰ δὲ μὴ τοῦτο μὴ διαφυλάξειαν, καὶ τοὺς ἐκ μόνης διαθέσεως ἀποδεικνυμένους γάμους, βεβαίους εἶναι βαπτίζομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τεκνωθέντας νομίμους εἶναι παῖδας κελεύομεν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ γαμετὴν ἀπορρίπτειν ὅτε γάμου ἀσικῆς ἐστι, καὶ τελούντων τέκνων μέρους λαβεῖν.

ΕΠειδὴ δὲ νόμον ἤδη τεθείκαμεν, ἀσυσκίπτοντα ὥστε, εἴποτέ τις γυναῖκα διὰ τῶν ἀσικῶν λάβοι μὴ διαθέσεως γαμικῆς, καὶ τοῦτο χωρὶς αἰτίας γνωσζομένης τοῖς νόμοις σκοπὸν, λαμβάνειν αὐτὸν τὸ πέμπτον μέρος τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἑτέρᾳ μὴ ταῦτα πεποιήκαμεν νόμῳ, τὸ διορίζοντα, εἴπερ ἀπορρίπτει γυναῖκα καὶ διαθέσιν μόνῃ λάβοι, καὶ μεγάλα τελοῦσα σὺν αὐτῇ ζήσας ἀσελεύτησεν, λαμβάνειν ὁμοίως καὶ αὐτὸν τὸ πέμπτον μέρος τῆς ἐκείνης οὐσίας· (ἐπὶ μήπω ἦν ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸ τὸν τῆς ἑκατὸν

Source : BIU Cujas

χρυσᾶ λιτρῶν ποσότητα) ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ ἐκφέρομεν νόμον Ἀφροπάτους, διατιθέμενοι ἐφ' ἑκατέρᾳ ἡμῶν, τὰς ἐκ τοιούτων συνοικεσίων τεχθείσας παῖδας νομίμους εἶναι, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν καὶ ἰδίαν κληρονομίαν, τὴν ἢ γυναῖκα ἐφ' ἑκατέρᾳ τούτων τῶν γαμετῶν, εἰ μὴ ἄλλα τελῶν ἔχοι παίδων ὁ αὐτῆς ἀνήρ, εἴτε ἐξ αὐτῆς εἴτε καὶ ἐξ ἑτέρας συνοικεσίας, τὸ τέταρτον μέρος τῆς οὐσίας ἢ ἀνδρὸς λαμβάνειν· εἰ ἢ τελείονες εἶησαν οἱ παῖδες, τοσοῦτον ἐφ' ἑκατέρᾳ ὁμοίως γαμετῷ λαμβάνειν κελεύομεν τὴν γυναῖκα, ὅσον ἐπὶ τῶν παίδων ἀριθμεῖται· ἵνα δηλαδὴ ὥσι χρῆσιν μόνην ἐπὶ τοῖς τοιούτοις πράγμασι τὴν γυναῖκα ἔχειν, τὴν δεσποσίαν ἢ ἐκείνοις τοῖς πᾶσι φυλάττεσθαι ἐξ ἐξ αὐτῆς ἢ γάμου ἔχειν. εἰ ἢ ἡ τοιαύτη γυνὴ παῖδας ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχοι, κελεύομεν καὶ δεσποσίας δικαίως ἔχειν αὐτὴν τὰ πράγματα, ἅπερ ἂν τῷ ἀνδρὶ οὐσίας εἰς αὐτὴν ἐλθεῖν ἀφ' ἧς παρόντος ἐκελεύσαμεν νόμου. τὴν μέντοι ἀλόγως ἐκβληθεῖσαν, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τὸ ἐκβολῆς τὸ μέρος κελεύομεν λαβεῖν τὸ περιεχόμενον τῷδε τῷ νόμῳ. Τὸ ἄνδρα ἢ, ἐπὶ τοιούτων γαμετῶν, τὸ τέταρτον μέρος, καθ' ὃ πρότερον ἡμῶν νόμῳ, ἐν τῇ οὐσίας λαμβάνειν τὴν γυναῖκα πάσι τρόποις κωλύομεν.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ Λεόντος τε καὶ Κωνσταντίνου Διατάξεως.

‡ Ἐκείνα ἀναμφιβόλως παραφυλαττόμενα, ὥστε τὸν Λέοντος καὶ τὸ σύστεγον ἡμῶν νόμον Διάταξιν ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων γαμετῶν τῶν μὴ πρεσβευόντων τὸ παρόντα νόμον, τὸν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν. Τὸ ἢ Κωνσταντίνου καὶ τὸ σύστεγον λήξεως νόμου τὸ πρὸς Γρηγόριον γεγραμμένον, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἡμφισβήτησιν ἐρμηνείαν τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τὸ σύστεγον λήξεως (δι' ὧν εἰ τῶν γυναικῶν συζυγίαι, ἃς ὁ Κωνσταντῖνος νόμος διτελεῖς σκάλεσεν, πρὸς τινας ἀξιώμασι κεκοσμημένους κωλύοντας) ἑδενὶ παντελῶς τρόπῳ κρατεῖν συγχωροῦμεν· ἀλλ' ἀδειαν τοῖς βουλομένοις παρέχομεν, εἰ καὶ οἱοισδήποτε μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμῆσθαι, τὰς τοιούτους γυναῖκας μὴ προικῶν συμβολαίων ἑαυτοῖς συνάπτειν. οἱ ἢ λοιποὶ πάντες τοῖς μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμημένοις, ἄδειαν ἐκέτωσαν τὰς τοιαύτας γυναῖκας λαμβάνειν, εἴτε ἐγγράφως βουληθεῖεν, εἴτε μόνῃ Διαθέσει γάμου· εἰ μάρτυσιν ἐλευθέραν εἶησαν, καὶ μεθ' ὧν ἔξεστι γάμον ἐπιτελεῖσθαι.

ΚΕΦ. ζ'.

Πῶς καὶ παρὰ τίνι παῖδες τρέφονται Διαλυθέντος Διὰ ρεπουδίου γάμου.

Κἀκεῖνο ἢ Διατυπῶσαι συνοίδαμεν, ἵνα εἴποτε τὰ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γάμων λυθλῶσι συμβαίη, οἱ ἐκ τοιούτου γάμου γνωνθέντες παῖδες μηδενὶ τρόπῳ βλαβῶσιν ἐκ τῆς Διαζεύξεως τοῦ γάμου, ἀλλὰ πρὸς τῶν γενῶν κληρονομίαν κωλεύθωσιν, ἐκ τοῦ πατρὸς οὐσίας ἀναμφισβητήτως ἀποτρεφόμενοι. καὶ εἰ μὴ ὁ πατὴρ τὴν αἰτίαν τῆς Διαζεύξεως παρέχοι, καὶ ἡ μήτηρ εἰς δεύτερον ἐκ ἦλθε γάμον, παρὰ τῇ μητρὶ τρέφεσθαι, πρὸς δαπάνας τοῦ πατρὸς παρέχοντος· εἰ ἢ παρ' αἰτίαν τῆς μητρὸς δείκνυται λελυκὸς τὸν γάμον, τότε παρὰ τῷ πατρὶ καὶ οἰκείτωσαν οἱ παῖδες καὶ τρεφέσθωσαν. Εἰ ἢ συμβῇ τὸν μὲν πατέρα ἄπορον εἶναι, τὴν ἢ μητέρα δύπορον, παρ' αὐτῇ πενομένους τοὺς παῖδας μένειν, καὶ παρ' αὐτῆς τρέφεσθαι προσκελεύομεθα. ἐν ᾗ τρόπῳ οἱ παῖδες δύπορόντες ἀναγκάζονται τὴν μητέρα δεομένην τρέφειν, ὅταν δίκαιον κρίνομεν καὶ παρὰ τῆς μητρὸς δύπορήσαι τοὺς παῖδας ἀποτρέφεσθαι. Οὗτω ἢ ὠφέλει τρέφεσθαι τὴν μητέρα καὶ τοὺς παῖδας διωρίσαμεν πενομένους, τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀνιόντων ἐκ κρατούντων προσώπων ἑκατέρας φύσεως κρατεῖν κελεύομεν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ δικαίων τῆς ἐκλογῆς αἰτιῶν τοῦ ἀνδρὸς συγκεχωρημένων.

Ἐπειδὴ ἢ πολλὰς ἐν τοῖς παλαιοῖς καὶ ἡμετέροις εὕρομεν νόμοις αἰτίας, εἰξ ὧν δύχρως αἱ τῶν γάμων Διαλύσεις γίνονται). τούτας ἐνεκα συνοίδαμεν ἐκ τούτων ἀφελεῖν τινάς, ἅπερ ἡμῖν ἀνάξιον φάνεσθαι τὸ Διαλύειν γάμους ἐφάνησαν· καὶ τούτους μόνον ὀνομάσαι τοῦ παρόντος ἐντάξαι νόμῳ, ὑπὲρ ὧν δίλογος δοκεῖ) εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνὴ ῥεπούδιον πέμπειν. Τὰς τοίνυν αἰτίας ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ ῥεπούδιον ἀκινδύνως στέλλειν δοκεῖ), καὶ τὴν φύσιν τῆς γυναικὸς ἀποκερδαίνειν, (φυλαττομένης τὸ ἐπ' αὐτῇ δεσποσίας τοῖς ἐκ ἢ αὐτοῦ γάμου παισὶν· ἢ, παίδων ὄντων, ἀπολαύειν αὐτὸν καὶ τὸ δεσποσίας) τούτας εἶναι Διατυπώμεν.

§. α'. Εἰ τὸ βασιλείας βουλομένοις πρὸ σοῦ δεῖν ἡ γυνὴ, καὶ τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ. εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ τῆς τῆς τοῦ γυναικὸς ἀπαγγελθεὶς σιωπήσῃ, ἐξέσω τῇ γυναικὶ δι' οἱασδήποτε προφάσεως τῆς προστρέπειν τῇ βασιλείᾳ· ὥστε τὸ ἀνδρα μηδεμίαν ἐκ τούτης τὸ αἰτίας ῥεπούδιον δύρειν φέρειν.

§. β'. Εἰ ἐπὶ μοιχείᾳ ὁ ἀνὴρ νομίσει δύνασθαι τῷ ἑαυτοῦ γαμετῷ ἐλεγχθῆναι, φερούσῃ τὸ ἀνδρα φέρειν ἐγγράφως τῷ γυναῖκα, ἢ τὸ μοιχὸν καὶ εἰσαῦθις ἡ τοιαύτη κληρονομία ἀληθὴς ἀποδειχθῇ, τότε καὶ τὰ ῥεπούδια πεμπόμενα, ἔχειν τὸ ἀνδρα φέρειν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῷ φερνῇ. καὶ πρὸς τούτοις, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι, τοσοῦτον λαμβάνειν ἐκ τὸ ἄλλης τῆς γυναικὸς φερνῆς ὅσον τὸ φερνικῆς τὸ τέτου μέρος εἶναι γινώσκει). ὥστε τῇ αὐτῇ δεσποσίᾳ καὶ τῷ φερνῇ καὶ τῷ παρ' ἡμῶν ὁρισθεῖσαν ποινῇ φερνοῦσθαι. εἰ ἢ παῖδας ἔχοι ἐκ ἢ αὐτοῦ συνοικεσίας, κελεύομεν καὶ τῷ φερνῇ, καὶ τὰς περὶ τούτου νόμους, καὶ τῷ ἄλλῳ τῆς γυναικὸς φερνῇ παισὶ φυλάττεσθαι. ἕως ἂν μοιχὸν νομίμως ἐλεγχόμενον, ἄμα τῇ γυναικὶ πιμπρᾶσθαι. καὶ εἰ μὲν ἔχοι ὁ μοιχὸς γυναῖκα, λαμβάνειν αὐτὸν τῷ τὸ ἰδίαν φερνῇ, καὶ τῷ Διὰ τοὺς γάμους δωρεάν. ὥστε εἰ παῖδας ἔχοιεν, μόνης τῷ γυναικὸς τὸ χρήσεως ἀπολαύειν τὸ δωρεᾶς, τὸ δεσποσίας καὶ τοὺς νόμους τοῖς παισὶ φυλατομένης· τῷ δὲ ἄλλῳ ἢ ἀνδρὶ φερνῇ τοῖς αὐτοῦ παισὶν ἐξ ἡμετέρας φιλοτιμίας δωρεῖσθαι. παίδων δὲ μὴ ὄντων, τὸ μὲν φερναιαίας δωρεᾶς τῷ δεσποσίαν τῇ γυναικὶ Διαφέρειν βουλόμεθα, τῷ δὲ ἄλλῳ ἢ ἀνδρὶ πᾶσιν φερνῇ τῷ φίσκῳ καὶ τοὺς παλαιοὺς φερνυρᾶσθαι νόμους, § γ'. * Ἐὰν οἱαδήποτε τρόπῳ ἡ γυνὴ τῇ ζωῇ ἢ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσῃ ἢ ἄλλοις τισὶν ποιῇσι φονικίᾳ, τῷ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ. §. δ'. Ἐὰν ἀνδρείσι, μὴ βουλομένῳ ἢ ἀνδρὸς, ἐξωτικοῖς συμποσιάζῃ ἢ συλλύσῃ). § ε'. Ἐὰν, μὴ βουλομένῳ ἢ ἀνδρὸς, ἐξω ἢ οἴκου μένῃ· εἰ μή τινι τυχὸν παρὰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν. §. ς'. Ἐὰν ἰατρικοῖς ἢ θεάτροις ἢ κυνηγίοις παραγίνῃ) ἐπὶ τῷ θεωρήσει, ἀγνοοῦντος ἢ καὶ κωλύοντος ἢ ἀνδρός. §. ζ'. Εἰ μάρτυσιν συμβῇ τινα δίχα μιᾶς τῶν ἀναγκαίων αἰτιῶν τῶν ἑαυτοῦ γαμετῶν ἢ ἰδίας οἴκου ἐξωθήσασθαι, ὥστε ἐκείνην μὴ ἔχουσαν γονεῖς πρὸς ἃς δῶναι) μεῖναι, ἐξ ἀνάγκης ἔξω τοῦ νύκτα Διάγειν· κελεύομεν μηδεμίαν εἶναι τῷ ἀνδρὶ ἄδειαν Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ῥεπούδιον πέμπειν τῇ γυναικί· διότι ὡς αὐτὸς τότε αἴτιος γίνεται).

In præsenti melius utramque legem disponentes, sancimus in utroque casu ex talibus matrimoniis natos filios, legitimos esse, & ad paternam vocari hereditatem: uxorem autem ex utroque horum casuum, siquidem usque ad tres habuerit filios ejus vir sive ex ea, sive ex alio matrimonio, quartam partem ex substantia viri accipere, Si autem amplius fuerint filii: tantum in utroque similiter casu accipere jubemus mulierem quantum uni competit filiorum: ita quippe, ut usum solum [1] in talibus rebus mulier habeat: dominium autem illis filiis servetur, quos ex ipsis nuptiis habuerit Si vero talis mulier filios ex eo non habuerit, jubemus etiam dominii jure habere eam res, quas ex viri facultatibus ad eam venire per præsentem jussimus legem. Quæ tamen irrationabiliter [2] exclusa [3] est: in ipso tempore expulsionis partem jubemus accipere, quæ continetur hac lege. Virum enim in talibus casibus quartam secundum priorem nostram legem, ex substantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus.

1 Hoc abrogatur *Novell. Leon.* 106.
2 Sine justa causa.
3 Repudiata.
4 *Jul. hic. n.* 383.
5 Viles personæ illustribus possunt nubere.
6 Lex 9. *C. de pactis conventis.* hic confirmatur.
7 *l.* 1. *C. de naturalib.* hic abrogatur.
8 Martiani Novella *de matrimonio Senatorum*, hic abrogatur.
9 *l.* 7. *C. de incest.*
‡ Μετὰ τὸ κωλύομεν. γρ. Εἰ μέντοι πρισθ. τι κατ. α. ὁ ἀν. ἓλ. τῆς διεξοδίσης μοίρας, ἀναπληρώθω τοῦτο. Εἰ δέ τινα ἴδια καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ τηρεῖτο.
10 Viles mulieres duci possunt à viris non positis in magna dignitate, dotalibus etiam instrumentis non confectis, & ab aliis magna dignitate præditis, si tamen dotalia instrumenta componantur, & ita hodie senator libertinam ducere, senatoris filia, liberto nubere potest, abrogatis *l.* 16. 23. 43. *in fin. l.* 44. *ff. de ritu.* quin quæ palam quæstum corporis faciunt duci possunt ab illustribus, abrogata *l.* 41. *ff. de ritu, l.* 7. *C. de incestis:* Estque hæc Novella plenior *Novell.* 78. *cap.* 3. quæ in nuptiis libertinæ abscise requirebat nuptialia instrumenta: huc refer *l. ult. Cod. de agricol.*
11 *Nov.* 98. *c.* 2.
12 Vid. *Jul. hic. num.* 184.
13 Hinc sumpta est Auth. *Si pater C. de divortio facto, apud quem liberi morari vel educari debent:* adde *Harmen.* 7. §. 4.
14 Olim erat positum in judicum potestate, statuere apud quem educarentur, *l. un. C. de divortio facto.*
15 Pœna occasionem præbentis injusto divortio.
16 Apud matrem potius, quam apud patrem liberi aluntur, *l.* 1. §. 3. *ff. de lib. exhib.*
17 *l.* 3. §. 4. *ff. de lib. exhib.*
18 Argumentum à relatis, vid. *l.* 41. *ff. de reg. jur.*
19 Est enim iniquum matrem egere, cum filius sit in facultatibus *l.* 5. §. 13. *ff. de agnoscend. liber.*
20 *d. l.* 5.
21 De repudiis à marito mittendis *Jul. hic. num.* 385.
* Μετὰ τὸ νόμους γρ. Καὶ ὅπερ τὸ τῆς μειζόνας ἔγκλημα Φ. ἀπ. τηνικ. διαζ. καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ συμβ. ἐμφ. φυλάττεσθαι. ὅπερ εὑρήσεις ἐν τῇ ρλβ'. διατάξει.
22 Vid. *Nov.* 22. *cap.* 15. & 4. *Harm.* 12. An propter furorem dirimatur matrimonium, vid. *Novell. Leon.* 111. 112.
23 Hinc sumpta est Auth. *Sed novo jure Cod. ad l. Jul. de adult.* Goth.

Cap. VI.

De Leoniana 4 *& Constantiniana constitutione.* ‡

ILlo indubitanter observando, ut Leonis piæ memoriæ constitutio [6] in omnibus aliis casibus qui non continentur præsenti lege, propriam habeat fortitudinem. Constantini vero piæ memoriæ legem [7] ad Gregorium scriptam, & super ea factam interpretationem à Martiano [8] piæ memoriæ, per quam mulierum conjunctiones (quas Constantini lex [9] abjectas vocavit) ad quosdam dignitatibus decoratos prohibentur, nullo penitus modo valere permittimus: sed licentiam [10] volentibus præbemus, etsi quibuslibet magnis dignitatibus decorentur, hujusmodi mulieres cum dotalibus instrumentis sibimet copulare. Reliqui vero citra eos qui majoribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habeant hujusmodi mulieres accipere, sive scripto voluerint, sive solo affectu nuptiali: si tamen liberæ sint, & cum quibus liceat nuptias celebrare.

Cap. VII.

Soluto per repudium matrimonio quomodo & 11 *apud quem liberi alantur.* 12

ILlud [13] quoque disponendum esse perspeximus, ut si quando inter maritum & uxorem nuptias solvi contigerit: ex hujusmodi nati filii, nullo modo lædantur ex separatione nuptiarum, sed ad parentum hereditatem vocentur, ex patris substantia indubitanter alendi. Et si [14] quidem pater occasionem [15] separationis præbeat, & mater ad secundas non venerit nuptias: apud [16] matrem nutriantur, expensas patre præbente. Si vero per causam matris ostendatur solutum matrimonium: tunc apud patrem maneant filii, & alantur. Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem [17] vero locupletem: apud eam pauperes filios manere & ab ea nutriri jubemus. Quemadmodum [18] enim filii [19] locupletes coguntur matrem egentem alere: ita justum esse decernimus & à [20] matre locuplete filios pasci. Quod autem de alenda matre, & filiis indigentibus definivimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendentibusque personis utriusque naturæ valere præcipimus.

Cap. VIII.

De justis 21 *divortiorum causis marito permissis.* 22

QUia [23] vero plurimas in veteribus & nostris legibus invenimus causas ex quibus facile nuptiarum solutiones fiunt: ea causa perspeximus ex his abscindere aliquas, quæ nobis indignæ ad solvendas nuptias visæ sunt: & eas solummodo nominatim præsenti inserere legi, pro quibus rationabiliter potest sive vir sive mulier repudium mittere. Nunc autem causas ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, & dotem [24] uxoris lucrari, servato in ea dominio ex eodem matrimonio filiis aut filiabus, quibus non extantibus, frui etiam proprietate: has esse decernimus. §. 1. Si [25] contra imperium [26] cogitantibus aliquibus conscia est mulier, aut etiam viro suo non indicet [27]. Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit, liceat mulieri per quancunque personam hoc declarare imperio: ut vir nullam ex hac causa repudii inveniat occasionem. §. 2. Si de adulterio maritus putaverit posse suam uxorem convinci: oportet virum prius [28] inscribere [29] mulierem, aut etiam adulterum: & si hujusmodi accusatio verax esse ostenditur, tunc [30] repudio misso habere virum super ante nuptias donationem, etiam dotem: & [31] ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia uxoris substantia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur: ut ejus proprietati & dos, & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio, jubemus etiam dotem (secundum quod de hoc censent leges) aliamque mulieris substantiam filiis conservari: & ita adulterum legitime convictum, una cum uxore puniri: & si quidem habeat uxorem adulter [32], accipere eam & dotem propriam & propter nuptias donationem, & si filios habeat, solo usu mulier fruatur donationis, proprietate secundum leges filiis servanda, aliam vero mariti substantiam ejus filiis ex nostra largitate donamus, filiis autem non existentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri competere sancimus: aliam vero mariti substantiam omnem fisco [33] secundum [34] antiquas applicamus leges. §. 3. Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit insidiata: aut aliis hoc facientibus consentiens, viro non [35] indicaverit.

§. 4. Si cum viris extraneis [36] nolente marito convivatur, aut cum eis lavatur [37]. §. 5. Si nolente viro foris [38] domum manserit: nisi forsan apud proprios [39] parentes. §. 6. Si Circensibus [40] aut theatris aut amphitheatris interfuit ad spectandum, ignorante aut prohibente viro.

§. 7. Si vero contigerit aliquem citra [41] unam prædictarum causarum uxorem suam à domo propria expellere, & illa non habens parentes apud quos possit manere, ex necessitate foris habitet nocte: jubemus nullam esse marito licentiam propter causam hanc repudium mittere uxori, eo [42] quod ipse hujus rei auctor existat.

Cap. IX.

24 Adultera uxore, dotis proprietatem maritus lucratur, si uxori nulli sint liberi: si ei liberi sint, solum usumfructum, *ut hic.* Quid si adulterium in secundo matrimonio sit commissum? maritus nihil percipiet in dotalibus bonis prioris matrimonii. Cur? proprietas eorum ad prioris matrimonii liberos pertinet, *l.* 6. *C. de secund. nupt.* Ideoque hoc casu marito actio in dotem secundi matrimonii dabatur, vid. *Pap.* 22. *arrest.* 9. *n.* 5. Quid si uxor secundo marito solam dotem prioris matrimonii & nihil plus attulit? Putat Papo *ibid.* eo casu virilem marito adjudicari in hujusmodi dote. Num usufructu solo, an vero & proprietate? prior sententia magis probanda, ut quod vero patri adversus liberos denegatur, *ut hic:* hoc multo magis extraneo seu vitrico denegetur. Videtur tamen huic pœnæ quodammodo derogari per *Nov.* 134. *cap.* 10. quæ vult adulteratam detrudi in monasterium ejusque liberis bessem, quatuor reliquas uncias monasterio adjudicari: quod si ascendentes habeat, vult bessem monasterio, reliquas quatuor uncias ascendentibus addici, sin vero nulli sint ei liberi vel ascendentes, totum allem monasterio adjudicari, adde *Novell. Leonis* 32. 25 Repudiorum causas observa. 26 Repudiare vir uxorem potest propter crimen majestatis, & è contra *cap.* 9. *J. eod.* 4. *Harm.* 12. *cap.* περὶ κακουλμένων. 27 Crimen est majestatis, reos majestatis non indicare. Interdum non indicare, est de eadem, idem ob crimen, testis etiam maritus esse potest, & è contra, 1. *Harm.* 6. *cap.* περὶ κακουλμένων. 27 Crimen est majestatis, reos majestatis non indicare. Interdum non indicare, est delictum, *ut hic & vers. Si quolibet mod. J. & cap.* 9. *J. & l.* 5. §. 6. *Cod. ad leg. Jul. majest. l.* 1. *Cod. de falsa moneta. leg ult. Cod. de maleficis. l.* 2. *ff. ad l. Pomp. de parricid.* facit *l.* 46. §. 8 *ff. de furtis:* & scientia delicti contrahendi punitur, *l.* 6. *l.* 7. *ff. ad l. Pomp.* quin & is qui potuit prohibere, nec prohibuit, *l.* 9. §. 1. *ff. de falsis. l.* 50. *ff. de reg. jur.* adde *Bellovisan. 2. pract. 6. num.* 30. 28 Ordinem accusandi de adulterio observa. 29 6. *Harm.* 2. & ita abrogatur pars leg. 30. *Cod. de adult.* 30 Pœnæ adulteræ. 31 Adulteræ uxoris maritus non tantum dotem lucratur, si ex ea non susceperit liberos, sed etiam in aliis ejus bonis tantum lucratur, quantum tertia pars dotis fuerit: lucratur, inquam, ea omnia etiam proprietate. Quid si liberos ex ea suscepit? solam dotem lucratur, quam etiam filiis ex eo matrimonio susceptis servare cogitur. 32 Pœna adulteri mariti. Adulter autem dicitur, non qui uxori fidem semel aut secundo fallit, *cap.* 9. *J. eod.* sed qui cum alterius uxore rem habuit, *ut hic.* 33 Adulteri bona olim confiscabantur *Novell* 134. *cap. ult.* 4. *Harm.* 12. *d. loco*, & 6. *tit.* 2. 34 *d. cap. ult.* 35 De delicto non judicantis, dixi *J. eod. cap.* 36 Extraneorum voce num etiam intelligimus ejus agnatos & cognatos proximos? 37 Si uxor invito marito cum masculis extraneis convivatur aut lavat, repudiari potest, vid. *Nov.* 22. *c.* 15. §. 2. 38 *Nov. Leon.* 31. 39 Apud quos nihil injustæ suspicionis esse potest, & ita, nolente etiam viro, potest uxor impune extra domum mariti apud parentes manere. 40 Ludis scilicet. 41 Omittit causam exheredationis, cujus sit mentio *Novell. Leonis* 30. 31. 42 Nemo potest id punire, cujus admittendi causa fuerit, *l.* 13. *ff. de adult.*

Source : BIU Cujas

Cap. IX.

De justis [1] divortii causis mulieri [2] concessis.

CAusas [3] autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus potest & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filiis servanda donationis proprietate, aut, filiis non extantibus, habere etiam hujusmodi dominium, has esse solas disponimus. §. 1. Si contra [4] imperium aut ipse cogitaverit aliquid, aut cogitantibus conscius non [5] indicaverit imperio, aut per se aut per quancunque personam. §. 2. Si quolibet modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus sciens non manifestaverit uxori, & studuerit secundum leges ulcisci [6]. §. 3. Si maritus uxoris castitati insidiatus [7], aliis etiam eam adulterandam tentaverit tradere. §. 4. Si vir de adulterio inscripserit uxorem & adulterium non [8] probaverit, licere mulieri volenti, etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriam dotem, lucrari autem & antenuptialem donationem: & pro hujusmodi calumnia, si filios non habuerit ex eodem matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit, jubemus omnem viri substantiam filiis conservari: firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continentur: ita tamen, ut etiam propter illatam adulterii accusationem & non probatam, illis quoque maritus subdatur suppliciis, quæ esset passura mulier, si hujusmodi fuisset accusatio comprobata. §. 5. Si quis in ea domo in qua cum sua conjuge commanet, contemnens eam, cum alia inveniatur [9] in ea domo manens: aut in eadem civitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere convincitur, & semel & secundo [10] culpatus, aut per suos, aut per mulieris parentes: aut per alias aliquas fide dignas personas hujusmodi luxuria non abstinuerit: licere mulieri pro hac causa solvere matrimonium, & recipere datam dotem, & antenuptialem donationem, & pro tali injuria tertiam partem æstimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex ejus substantia percipere: ita tamen ut si filios habuerit, usu solo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione, & pœna tertiæ portionis, mariti substantiæ acceperit, dominio communibus filiis conservando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

Cap. X.

Ut non liceat consensu matrimonium dissolvere, nisi ex causa probabili. [11]

QUia [12] vero ex consensu aliqui [13] usque ad præsens alterna matrimonia solvebant, hoc de cætero fieri nullo finimus modo, nisi forte quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint. Si autem hujusmodi personæ filios habuerint: tam dotem quam antenuptialem donationem eorum filiis conservari disponimus. Si quis autem horum aut maritus forsan aut uxor, postquam propter castitatem ex consensu solverit matrimonium, inveniatur alias contrahens nuptias, aut luxuriose vivens: jubemus, si quidem (sicuti dictum est [14]) filii fuerint ex memorato conjugio, super dotem & propter nuptias donationem, eis tradi & proprietatem pene substantiæ illius quæ convincitur deliquisse personæ. Si vero filii minoris sint ætatis: gubernari eos & pacisci ab illo parente præcipimus, qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in hujusmodi vitium [15] incidant, tunc utriusque parentis substantiam filiis applicari: dispensatorem [16] autem eis, qui in minori sunt ætate constituti ordinari providentia competentis judicis & aliorum quibus hæc ex nostris legibus sunt commissa. Si autem filii non sint, utriusque personæ substantiam fisci rationibus applicari [17], & eos qui talia deliquerunt legitimis subdi suppliciis. Aliter enim separationem matrimoniorum fieri ex consensu, nulla tatione permittimus.

Cap. XI.

Quod tempus exspectare maritum in expeditione [18] degentem debeat mulier.

QUod [19] autem à nobis sancitum est [20] de iis qui in expeditionibus sunt & in militiis constituti, sive milites sint, sive fœderati [21], sive scholares, sive alii quidam sub alia quacunque militia armata constituti: melius ordinare perspeximus, & jubemus, quantoscunque [22] annos in expeditione manserint, sustinere eorum uxores: licet nec literas nec responsum aliquod à suis maritis susceperint. Si qua vero ex hujusmodi mulieribus suum maritum audierit [23] esse mortuum, neque tunc ad alias eam venire nuptias finimus, nisi prius accesserit mulier aut per se aut per suos parentes, aut per aliam quamcunque personam, ad priores numeri [24] chartularios, in quo hujusmodi maritus militabat: & eos, seu tribunum (si tamen adest) interrogaverit, si pro veritate mortuus est ejus conjux: ut illi sacris Euangeliis propositis sub gestis monumentorum deponant, si pro veritate vir mortuus est. Et postquam hæc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post hoc jubemus manere eam per unius anni spatium, ut etiam post hunc decursum liceat legitimas contrahere nuptias. Si autem præter hanc observationem mulier præsumpserit ad aliud venire matrimonium: & ipsa, & qui ducit eam uxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui sub gestis monumentorum cum jurejurando testati sunt, convincantur etiam falsum postea deposuisse testimonium: ipsi quidem militia denudati, decem auri librarum pœnam compellantur exolvere illi quem mentiti [25] sunt mortuum esse: ipse vero licentiam habeat, si voluerit, suam [26] uxorem recipere. Si vero scholaris fuerit ille de cujus morte dubitatio est, à primis scholæ & actuario: si autem fœderatus, ab optione ejus memoratam depositionem accipere ejus uxorem, his observandis, & circa alios omnes, qui in armata militia referuntur.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ δικαίων τῆ divortii αἰτιῶν τῇ γυναικὶ συγκεχωρημένων.

ΤΑΣ [3] αἰτίας ὑπὲρ ὧν δίκαιος δυνατὸν τῷ ἀνδρὶ παρὰ τῆ γυναικὸς πέμπεσθαι ῥεπούδιον, καὶ ἐξ ὧν δυνατὸν τήν τε προῖκα λαμβάνειν καὶ τὴν ἀρὰ τοὺς γάμους ἀπαιτεῖν δωρεὰν, (ὁμοίως τοῖς παισὶ φυλαχθησομένης τῆ ἐπὶ τῇ δωρεᾷ διαστολείας· ἢ παίδων μὴ ὑπόντων, ἔχειν καὶ τὴν τούτης διαστολείαν) τούτας εἶναι μόνας ἀφωρισμένας. § α'. Εἰ δὲ τῆ βασιλείας ἢ αὐτὸς βλάπτοντί τι, ἢ τῶν τισὶ βλαπτομένοις συνειδὼς, μὴ φανερώσῃ τῇ βασιλείᾳ, ἢ δι' ἑαυτῆ, ἢ δι' οἱασδήποτε προσώπου. § β'. Ἡ ἐάν οἱασδήποτε τρόπῳ ὁ ἀνὴρ ἐπιβουλεύσῃ τῇ ζωῇ τῆ γυναικὸς, ἢ ἄλλων τῶν βλαπτομένων εἰδὼς, μὴ φανερώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ ἀποδείξῃ κατὰ τοὺς νόμους ἐκδικήσαι. § γ'. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ τὴν τῆ γυναικὸς σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύων, ἄλλως τοῦτο εἰς τὸ μοιχεύθῆναι ἐπιχειρήσῃ προδῶναι. § δ'. Ἡ ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ μοιχείας ἐχεγγυηθῇ τὴν γυναῖκα, καὶ τὴν μοιχείαν μὴ ἀποδείξῃ, ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ βλαπτομένῃ, ἐὰν τοῦτο τὸ αἴτιας ῥεπούδιον πέμπειν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἀπολαμβάνειν ἃ τὴν ἰδίαν προῖκα, καμιζέσθαι δὲ καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν. καὶ ἐὰν τοιαύτης συνηφαντίας, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικεσίου, τοσοῦτον κατὰ διαστολείαν λαμβάνειν τὴν γυναῖκα ἐκ τῆ ἄλλης τοῦ ἀνδρὸς οὐσίας, ὅσον τὸ προγαμιαίας δωρεᾶς τὸ τρίτον μέρος εἶναι γινώσκει. εἰ δὲ παῖδας ἔχοι, κελεύομεν πᾶσαν τὴν τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, βεβαίων μενόντων τῶν περὶ τὸ προγαμιαίας δωρεᾶς, τῶν τοῖς ἄλλοις ὡρισμένων νόμοις. ὅτι μέντοι, ὥστε καὶ τὴν ἐπαχθεῖσαν τῆ μοιχείας κατηγορίαν καὶ μὴ ἀποδειχθεῖσαν, κἀκείνους τὸ ἀνδρὸς παῖς πιμωρίας ὑποδληθῆναι, ἃς ἐμελλεν ὑπομένειν ἡ γυνὴ εἰ ἐπὶ ἀν ἡ τοιαύτη ἀποδείχθη κατηγορία. § ε'. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ αὐτοῦ οἴκῳ καθ' ὃν μὴ τῆ αὐτῆ γυναικὸς συνοικεῖ, φθείρηται αὐτῆς μεθ' ἑτέρας σύλληψη· ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ μένων· ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν ἀφῶν, ἐν ἑτέρῳ οἴκῳ μὴ ἄλλης γυναικὸς συνοικοῦσ μένων ἐλέγχῃ· καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐγκληθεὶς, ἢ ἀφῶ τῆ ἑαυτῆ γονέως ἢ ἀφῶ τῆ τῆ γυναικὸς, ἢ δι' ἑτέρων τινῶν ἀξιοπίστων προσώπων, τῆ τοιαύτης ἀσελγείας μὴ ἀπέχῃ· ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ καὶ ὑπὲρ τούτης τῆ αἰτίας ἀφαλύειν τὸν γάμον, καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν δεδομένην προῖκα καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, καὶ ὑπὲρ τοιαύτης ὕβρεως τρίτον μέρος τῆ ἀφαιρήσεως, ἣν ἡ προῖκα ποιεῖ δωρεὰ, ἐκ τῆ ἄλλης αὐτῆ οὐσίας λαμβάνειν. ὅτω μέντοι γε ὥστε, εἰ παῖδας ἔχοι, τῆ χρήσεως μόνης ἀπολαύειν τὴν γυναῖκα τῆ προσφόρων, ἄνευ δὲ τῆ προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ τῆ ποινῆς τὸ τρίτε μέρος τῆ ἀνδρὸς οὐσίας λαβοῦσι, τῆ διαστολείας τοῖς κοινοῖς παισὶ φυλαττομένης. εἰ δὲ παῖδας μὴ ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικεσίου, ἔχειν αὐτὴν τὰ τοιαῦτα προσφόρων καὶ τὴν διαστολείαν κελεύομεν.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι συναινέσει ἀφαλύσαι γάμον, εἰ μὴ ἐπὶ τῆ ἀποδεικτικῆς αἰτίας.

ΕΠειδὴ ἡ καὶ ἀπὸ συναινέσεως πολλοὶ μέχρι τοῦ παρόντος τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀλύουσι γάμους, τοῦτο τοῦ λοιπὸν γίνεσθαι κωλύσομεν τρόπῳ· εἰ μὴ τυχὸν πρὸς σωφροσύνης ἐπιθυμίαν τοῦτο ποιήσουσιν. εἰ γὰρ καὶ τοιαῦτα πρόσωπα παῖδας ἔχοιεν, τοῦτο μὲν τὴν προῖκα, τοῦτο γὰρ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν τοῖς αὐτῶν φυλαττέσθαι παισὶ ἀφανίζειν. Εἰ δέ τις τούτων, ἀνὴρ τυχὸν ἡ γυνὴ, μὴ τὸ ἀφῶ σωφροσύνης ἐν συναινέσεως τὸν γάμον λυθῆναι, δύρεθεὶς ἄλλως συναλλάττων γάμους, ἢ ἀσώτως ζῶν· κελεύομεν, εἰ μὲν, ὡς εἴρηται, παῖδες ὦσιν ἐν ἐξηρημένῃ συνοικεσίᾳ, πρὸς τῇ προῖκα καὶ τῇ ἀφῶ τοὺς γάμους δωρεᾷ, αὐτοῖς περιουσίαν καὶ τὴν διαστολείαν τὰ λοιπὰ συνεσίας ἐν τούτοις ἐλεγχομένῳ τιμωμελήσουσι. Εἰ δὲ οἱ παῖδες ἀπελῆς ὦσιν ἡλικίας, διοικεῖσθαι τούτες καὶ ἀνατρέφεσθαι παρ' οἷσπερ προσήκομεν ἐν γονέως, ὃς κύριος τῆ παρόντι νόμου ἐναντίον ἔπραξεν. Εἰ δὲ ἀμφότεροι οἱ γονεῖς τῆ τοιαύτῃ προσπέσοιεν πλοίσμασι, τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκατέρᾳ τῶν γονέων προσῆκον τοῖς παισὶ προσκυρίαν διοικητὴν δὲ αὐτοῖς ἐπὶ τῶ ἁπλᾶς ὦσιν ἡλικίας ἀφορισθῆναι προσῆκον ἐν ἀρμοδίᾳ ἄρχοντα, ἢ τῆ ἄλλων οἷς τοῦτο παρὰ τῆ ἡμετέρων ἐπιτέτραπται νόμων. Εἰ δὲ παῖδες μὴ ὦσιν, τὴν δὲ ἑτέρᾳ προσῆκον προσῆκεν πλοίσμασι τοῖς δημοσίοις λογισμοῖς προσκυρεῖν, καὶ τὰς πρώτας τῶν ἐνδόξων πρωτοσπαθαρίων ἢ τῶν ἐνδόξων κόμητος τῶν ἐξκουβίτων

ΚΕΦ. ιβ'.

Τίνων ἐξ αἰτιῶν ὁ γάμος δίχα ποινῆς λύε῀ται.

ΤΑῖς ἢ εἰρημέναις αἰτίαις συνείδομεν καὶ ταύτας ὀνομασὶ προσθεῖναι, ἐξ ὧν τὸς γάμους δίχα ποινῆς ἔξεσι λαλύειν· τετέσι τῷ τε θεῖ τ῀ μὴ δυναμένων ἐξ ὀρχῆς ὅ γάμος μίγνυσθαι παῖς ἑαυτῶν γαμετῆς, καὶ τὰ παρὰ τ῀ φύσεως ἀνδρασι δεδομένα πράτ῀ειν· καὶ θεός γε τῷ θεῖ τ῀ ἐν σωφρο῀σι τῷ γάμῳ βίον καὶ τῷ ἐν μοναστηρίοις οἰκήσιν ἐπιλεγομένων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν· καὶ τῷ θεῖ τ῀ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπί πινα χρόνον λαμβανομένων προσώπων. ἐπὶ τέτοις γὰ τοῖς τρισὶ ἤκασι τὰ θεῖα αὐτῶν τοῖς παρέτερα ἡμῶν νόμοις προκεχώμενα, βέβαια εἶναι νομίζομεν. Τὰς εἰρημένας τοίνυν ἀπάσας αἰτίας, τὰς τῷ παρόντι ἡμῶν νόμῳ προκεχωμένας, μόνας δέκειν κελεύομεν πρὸς τῷ λαλύειν τ῀ νομίμων συνοικεσίων. τὰς ἢ λοιπὰς ἁπάσας δέχειν παραγκελεύομεθα, καὶ μηδεμίαν ἄλλην αἰτίαν πλὴν τ῀ ὀνομασὶ ἐγκειμένων τέτῳ τῷ νόμῳ δυνάσθαι λαλύειν νόμιμον γάμον· εἴτε ἡμε῀έρας, εἴτε παλαιοτέρας προέλε῀ο νόμους.

ΚΕΦ. ιγ'.

Εἰ γυνὴ χωρὶς αἰτίας δικαίας τῷ ἀνδρὶ ρεπούδιον πέμψῃ.

ΕΠειδὴ δέ τινες γυναῖκες ἢ ἄνδρες ἀσέμνως βυλόμενοι ζῆν, ἀπορρίζαι τὰς ἰδίας λαλύειν γάμους δεσπόζομεν, εἴ ποτέ τις γυνὴ δίχα τινὸς τ῀ προειρημένων ἡμῖν αἰτιῶν βυληθείη τ῀ πρὸς τ῀ συνοικέσιον λαλῦσαι γάμον, ἀθείαν μὲ αὐτὴν μὴ ἔχειν τὸν πρά῀ειν· εἰ ἢ ἐπιμείνῃ τῇ τοιαύτῃ ἀσεβεῖ προαιρέσ῀, καὶ ρεπούδιον πέμψῃ τῷ ἀνδρὶ, κελεύομεν τὴν μὲ πρὸς τῷ ἀνδρὶ δεδομένα, τοῖς κοινοῖς παισι, κ῀ τὰς νόμους, φυλαχθησομένην· (εἰ ἢ παῖδας μὴ ἔχοιεν, κερδο῀ γίνεσ῀ τῷ ἀνδρὶ) τὴν ἢ γυναῖκα κινδύνῳ ὅ δικαιο῀ σ῀ῆναι τ῀ καταβεβλημένα προσκομιζομένην, παραδίδοσ῀ τῷ ἐπισκόπῳ τ῀ πόλεως, καὶ ὑπὸ τοῖς κοινοῖς τῶν οἰκησιν εἶναι· ὥσε τῇ οἰκείᾳ προνοίᾳ ἐν μοναστηρίῳ αὐτὴν ἐμβληθῆναι, ὀφείλουσαν μέχρι τ῀ ἰδίας ζωῆς οἰκεῖσε προσκαρτερεῖν. καὶ εἰ μὲ παῖδας ἔχοι ἡ τοιαύτη γυνὴ, τὸ δίμοιρον μέρο῀ τ῀ ἰδικῆς αὐτῆς οὐσίας δεβλῶσαν τοῖς παισι, τὸ ἢ τρίτον μέρο῀ τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐμβαλθῆ῀ι προσκυρωθῆναι, διατολείας δικαίας· εἰ ἢ παῖδας μὴ ἔχοι, εἰσὶ ἢ αὐτῇ γονεῖς, τὸ μὲ δίμοιρον μέρο῀ τ῀ ὅσης αὐτῇ οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ παρέχοσ῀ ἐνθα ἐμβαλθῆ῀ι, τὸ ἢ τρίτον μέρο῀ τοῖς οἰκείνης γονεῦσι δίδοσ῀. πλὴν εἰ μὴ ὑπερβασίαν αὐτὸν ἔχοντες, τῷ ἀλόγῳ σωφρόνησαν ρεπούδιῳ. τέτῳ γὰ σωφρονέσαντας ἐδὲν αὐτὰς παντελῶς ὠ῀ τ῀ ὅσης τ῀ γυναικὸς ἔχειν συγχωρέμεν. ἀλλὰ πάντα τῷ δύναγεῖ μοναστηρίῳ προσκυρῶσ῀ βυλόμεθα. μήτε ἢ παίδων, μήτε γονέων ὄντων αὐτῇ, πᾶσαν ὁμοίως τὴν αὐτῆς οὐσίαν τῷ μοναστηρίῳ προσήκειν. Εἰ ἢ ὁ δικαιῶν ὁ τὴν ὑποθεσιν ἐξετάσας, τέτε μὴ ποιησῃ, καὶ παραδῶσι τῷ εἰς τέτε καθαγιωσκομένῳ τῷ τ῀ πόλεως ἐπισκόπῳ, ὀφείλουσαν ἐμβληθῆναι ὑπ῀ μοναστηρίῳ· εἰ μὲ κ῀ τοῦτων τῶν δύο μέρων πόλιν εἴη ὁ ἄρχων, αὐτὸς μὲ εἴκοσι χρυσὶς λιτρῶν ποινὴν ἀπαιτηθήσ῀· ἡ ἢ τάξις αὐτ῀ ἑτέρας δέκα· εἰ ἢ κ῀ χωρὶν εἴη ὁ τοιο῀τος ἄρχων, καὶ μὴ πρόξῃ τὰ ἡμῖν ἐπὶ τέτῳ ὡρισμένα, δέκα χρυσὶς λιτρῶν καταβληθήσ῀ ποινὴν, καὶ ἡ τάξις αὐτ῀ ἑτέρων πέντε. εἰ ἢ δικαιῶν εἴη μὴ ἔχων ὄχλον, αὐτὸς μὲ δέκα χρυσὶς λιτρῶν ποινὴν ἀπαιτηθήσ῀, οἱ ἢ ὑπάρχοντες αὐτ῀, πέντε. ὥσε τὸ ἐντεῦθεν ἁρμόζον σωφρονεῖν κ῀ τ῀ εἰρημένων προσώπων λαμ῀ῆναι τ῀ περιόντων καὶ τ῀ τ῀ παλατίνων σχολῆς ἀπαιτεῖσθαι, καὶ τῷ ἡμετέρῳ συσκυρῶσ῀ ταμιείῳ. Εἰ ἢ κ῀ ὁ ἀνὴρ τ῀ σφὸς τὴν γυναῖκα λαλῦσαι γάμον ἀφεθείσ῀, καὶ ἀλόγως ρεπούδιον πέμψῃ, κελεύομεν ἀποδοθῆναι μὲ αὐτὸν ὧν ὑπεδέξατο σφῶν, ἁμὰ τῇ σφὸ γάμῳ δωρεᾷ· καὶ τοσοῦτον ὃν τ῀ ἄλλης αὐτ῀ οὐσίας παρέχοσ῀ τῇ γυναικὶ, ὅσον τὸ τρίτον μέρο῀ τ῀ σφογαμιαίας δωρεᾶς ποιεῖ. καὶ εἰ μὲ εἰσὶν αὐτῇ παῖδες, μόνον τὴν χρῆσιν τ῀ τε προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ ὃ παρ' ἡμῶν προσθέντο῀ τρίτε μέρος ἔχειν τὴν γυναῖκα, τὸ ἢ δεσποτείαν τοῖς παισι φυλάτ῀εσθ. παίδων ἢ μὴ ὄντων, ἔχειν τὴν γυναῖκα σφὸς τὴν χρῆσιν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προ῀ίμοις δεσποτείαν. ‡ Καὶ τὰς εἰρημένας μὲ λαμπυπώσεις σφὸς τ῀ δύλογον ἢ ἄλογον λαλυομένων γάμων διατυπώσαμεν, καὶ πάντα τὰ σφὸς τ῀ εἰρημένων χρήσιμα κ῀ τοῦτον ἡμῶν τὸν λαῦ τάξιν κελευσθῆ῀ι τε καὶ τιμᾶσθ διορίζομεν.

ΚΕΦ. ιδ'.

Εἴ τις τὸν ἰδίαν γαμετὴν μάτιξι τυπτήσ῀.

ΕΙ δέ τις τὸν ἰδίαν γαμετὴν μάτιξιν ἢ ξύλοις τυπτήσ῀, χωρὶς τινὸς τ῀ αἰτιῶν ἃς κ῀ τ῀ γυναικῶν σφὸς τὸν ὅ γάμον λαλῦσαν δρκεῖν παρεκελευσάμεθα· γάμος μὲ λαλῦσαν οὐ τότε γίνεσθαι βυλόμεθα, ὅ ἢ ἄνδρα τ῀ δεικνύμενον χωρὶς τοιαύτης αἰτίας μάτιξιν ἢ ξύλοις τυπῆσαι τὸν ἑαυτ῀ γαμετὸν, τοσοῦτον ὑπὲρ τ῀ τοιαύτης ὕβρεως οὐ τ῀ ἄλλης αὐτ῀ διδόναι σφὸς τ῀ οὐσίας τῇ γυναικὶ, καὶ σωζέσ῀ο῀ ὅ γάμος, ὅσον τὸ τρίτον τ῀ σφὸ γάμου ποιεῖ δωρεᾶς.

ΚΕΦ. ιε'.

Εἴ τι ὑποπλοῦσι πνα βάλεσθ τῇ τ῀ ἰδίας γαμετῆς συμπαίζειν σωφροσύνῃ.

ΠΡὸς τέτοις δὲ καὶκεῖνο σφὸς ἐθέμεθα, ὥσε εἴ τὶς τις, ὡς εἰκὸς, ὑποπλοῦσι πνα βάλεσθ τῇ τ῀ ἰδίας γαμετῆς συμπαίζειν σωφροσύνῃ, καὶ ὡς ἀληθείας αὐτὸν ἐλέγφους τρεῖς ὑπόμνησ῀, ἐχόντας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίσων, καὶ μ῀ τούτοις τοῖς τρεῖς ἐλεγφοις ἀμμαρτυρίας δύναι αὐτὸν σωτυχόντα τῇ ἑαυτ῀ γαμετῇ· εἰ μὲ εἰς τ῀ ἴδιον οἶκον, ἢ τ῀ αὐτῆς τ῀ γυναικὸς, ἢ ὅ μοιχὸς, ἢ ὃν φθόνους, ἢ ὃν παρασείους, εἶναι ἄδειαν τοῖς ἀνδρὶ ταῖς οἰκείαις χρῆσ῀ τινὶ῀τον ἀνελεῖν, ἀδένα κίνδυνον ὑπέθεν δύλαβούμενον· εἰ δὲ ὃν ἄλῳ τρόπῳ τ῀ ἀνδρὸς δεβλῶσαν, ὅσι ἔλαττον τελῶν μαρτύρων ἀξιοπίσων συγκαλυμένων, (δι' ὧν ἀπόδειξαν δυνάσ῀) ὅτι ὡς αὐτὸν μ῀ τ῀ ἑαυτ῀ γαμετῆς δύρε) τῷ ἄρχοντι παραδίδοναι τὸ τε ἐγκλήματος ἐξετάζοντι, ἐκεῖνον δὲ τοῖς ἀληθείαις γινώσκον῀α, μ῀ τοὺς τρεῖς ἐλεγφους ἀμμαρτυρίας τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ τὸν συνδρεβέντα· τ῀ μὲ τοιο῀τον ὡς ὃν μόνῳ τότῳ τ῀ μοιχείας ἐγκλήματι ὑποπεσόν῀α, μηδεμιᾶς ἄλλης ζητεμένης ἀπόδειξεως, πιμωρεῖσθ· ἄδειαν δὲ εἶναι τῷ ἀνδρὶ ὡς ἂν βάλητα τ῀ ἰδίας γαμετῆς κατηγορεῖν, καὶ κ῀ τὸς νόμους τῷ ἐγκλήματι ἐπιζέναι. §. α'. Επειδὴ δὲ ἔτ῀ας δύρισκοντες τινες ἀσεβεῖς, ὥσε καὶ σὺν σεβασμίοις οἴκοις τολμᾶν εἰς τοιαῦτα ἑαυτὸς ἐμπιγνύειν μύσῃ, κἀκεῖ τῷ ἀμφιλημφίτων βυλεύεσθαι ὅπε εἰώθασιν οἱ τ῀ θεὸν φοβέμενοι τῷ τ῀ ἀμφιλημφίτων συγχώρησιν ἐξαιτεῖν. κελεύομεν ὥσε εἴ τις τοιο῀τος δύρεθείη ὑπὸ τόποις δικαίοις ἁλοτρίᾳ γαμετῇ, εἰς ὃν ὑποπέσ῀ται, μ῀ τρεῖς, ὡς εἴρη῀, ἀμφιλημφίας ἀμφιλεγόμε῀ον, ἀθείαν εἶναι τῷ τούτῳ ἀνδρὶ ἐκάτερον πρόσωπον τῷ σκήνῳ τ῀ σκληρίας ἢ τοῖς ἄλλοις κληρονόμοις παραδίδοναι, ὥσε τὴν αὐτῶν κινδυνῳ κεχωρισμένους τότους φυλάτ῀εσθ, μέχρις ὅτε ὁ ἔ῀ τόπε ἄρχων τῆς γινώσκων πέμψῃ πρὸς τ῀ ἐπίσκοπον τ῀ πόλεως ὥσε αὐτὸν τότους παραδοθῆναι, πιμωρίας ὀφείλοντας ὑποσχῖν, κ῀ τὸς νόμους οἱ ἀπειρρύσι τὸς μοιχὸς οὐ τ῀ ἀγιωτάτων σκλησιῶν σκδικείας. μηδεμίαν μηδὲ σύντοθα ἑτέραν ὅ δικασὲ ζητεντο῀ πρὸς τ῀

Cap. XII.

Ex quibus 1 *causis matrimonium sine pœna solvatur.* 2

PRædictis itaque causis prospeximus etiam has nominatim adjicere, ex quibus matrimonia sine pœna licet transigere: hoc est, de iis qui 3 non potuerunt 4 ab initio nuptiarum misceri suis uxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt, agere: insuper de iis viris ac fœminis, qui consistente matrimonio sanctimonialem 5 conversationem & monasterii habitationem elegerint, & de iis personis quæ in captivitate 6 aliquanto tempore detinentur: in his enim tribus casibus quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere jubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus, nullamque aliam causam citra eas quæ nominatim insertæ sunt huic legi posse solvere legitimum matrimonium, sive nostris sive veteribus legibus continentur.

1 Dic ex tribus.
2 Vid. *Jul. const.* 108. *cap.* 189.
3 Vid. *Nov.* 22. *c.* 6. *l.* 10. *C. de repud.*
4 Impedimentum potest esse vel in viro, *ut hic*: vel in uxore *l.* 14. §. 7. *ff. de adititio.*
5 *Novell.* 22. *cap.* 5. *Novell.* 123. *cap.* 39. *l.* 60. *ff. de donat. int. vir. l.* 53. *in fin. l.* 56. *C. de episc.*
6 Vid. *c. dominus extra de secund. nupt. Novell.* 22. *c.* 7.
7 *Nov.* 22. *cap.* 16. 19.
8 Vid. *Jul. hic num.* 340.
9 Pœna conjugis injuste repudium mittentis.
10 *l.* 1. *l.* 2. *Cod. Th. de repud.* adde *vers. Si vero judex*, ℑ. *cod.* Pœna ecclesiastica, detrudi in monasterium perpetuum ob injustam repudii causam, *ut hic*: ob adulterium, *Novell.* 134. *cap.* 10. de detrusione in carcerem, vid. Petrum Gregorium 31. *Syntag.* 32. De perpetua carceris pœna dixi ad *l.* 8. §. 9. *ff. de panis.* dicam & ad Novellam Emanuelis *cap.* 8.
11 Tertia bonorum ingredientis monasterium mulieris, hic aspergitur monasterio: ut bes, *versi. si vero* ℑ. & as integer *vers. porro.* ℑ. *cod.*
12 Pœna consentientis illegitimo matrimonio.
13 Vid. *versic. si autem*, ℑ. *eodem.*
14 Id est, non magistratus, *Jul. hic.*
15 Vide *tit. Cod. de offic. comit. rer. privatar.*
16 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo. C. de repudiis.*
17 Dissolvere, est in transactio litigiosæ rei solutio.

Cap. XIII.

Si 7 *mulier sine justa causa marito suo repudium miserit.* 8

QUia vero quædam mulieres inhoneste volentes vivere festinant propria matrimonia solvere: sancimus si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium solvere, licentiam quidem eam non habere hoc agere: si vero permanserit in hujusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: jubemus 9 dotem quidem viro dari, communibus filiis secundum legem servandam: si autem filios non habuerit, lucrum fieri marito, mulierem vero periculo judicis negotium audientis tradi episcopo civitatis, in qua communiter domicilium habuerint, quatenus illius providentia in 10 monasterium ipsa mittatur, ut quoad vixerit, debeat ibi consistere: & si quidem filios habuerit hujusmodi mulier, duas partes propriæ ejus substantiæ dare filiis: tertiam vero monasterio 11 in quod mittitur, applicare jure proprietatis. Si vero filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi ubi mittitur, tertiam vero partem illius parentibus dari: nisi tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consenserunt 12: in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus: sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neque filiis, neque parentibus existentibus ei omnem similiter ejus substantiam competere monasterio. Si vero judex qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est, tradiderit in hoc deprehensam civitatis episcopo, ut debeat in 13 monasterium mitti: siquidem in hac felicissima civitate sit judex, ipse quidem vigintiquinque librarum auri pœnam exigatur: officium autem ejus alias decem. Si vero in provincia sit hujusmodi judex, & non egerit quæ à nobis in hac jussa sunt, decem librarum auri persolvat pœnam, & officium ejus alias quinque. Si vero judex fuerit non 14 habens cingulum, ipse quidem pœnam decem librarum auri exigatur, ministrantes autem ei quinque, quatenus multa quæ hinc accedit à memoratis personis, per comitem 15 rerum privatarum, & palatinorum scholam exigatur: & nostro assignetur ærario. Si 16 autem & vir circa mulierem transigere 17 studuerit matrimonium, & irrationabiliter 18 repudium destinarit: jubemus reddere quidem eum, quam susceperit dotem una cum sponsalitia largitate, & tantum ex alia ejus substantia præberi mulieri, quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis, & si quidem ei filii sunt: solum usum & antenuptialis donationis, & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere: proprietatem vero filiis conservare, filiis autem non existentibus, habere mulierem super 19 usum in ipsis rebus etiam proprietatem, & prædictas quidem dispositiones dissolutis rationabiliter aut etiam irrationabiliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem judicari & decidi decernimus.

7 Mulier sine justa causa marito repudium mittens.
8 Vid. *Jul. hic num.* 340.
9 Id est, præter usum.
10 *Jul. hic. num.* 391. De conditione ex hac lege pro honestis uxoribus adversus maritos, vide Oldendorpium *class.* 7. *act.* 12. agitur autem hic de pœna mariti flagello verberantis uxorem.
11 Fagellis cædi injuria, *l.* 11. §. 7. *ff. de injuriis.*
12 Lignis. *Jul. hic.*
13 Et ita restringitur lex 8. §. 2. *C. de repud.*
14 In quibus causis vir potest uxorem repudiare, in illis omnibus potest uxorem acriter verberare & domo exigere. In aliis casibus volunt interpretes, marito modicam uxoris castigationem permitti *arg. l.* 17. §. 1. *ff. de usufr. l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. ad leg. Aquil. l.* 13. §. 4. *ff. locati: l.* 2. *in fin. ff. de obsequiis. l.* 1. *Cod. de emendat. propinq.* si tamen id acciderit, volunt eo casu jurari vel cautionem à marito præstari, nunquam uxorem in posterum sic verberatum iri, *arg.*

Cap. XIV.

Si quis uxorem suam flagellis castigaverit. 20

SI quis autem propriam uxorem flagellis 21 aut fustibus 22 cæciderit sine aliqua causarum, quas contra uxores ad matrimonii solutionem sufficere jussimus, matrimonii quidem solutionem ex hoc fieri nolumus 23: virum autem qui monstratur sine hujusmodi causa vel flagellis vel fustibus cæcidisse uxorem suam, tantum 24 pro hujusmodi injuria ex alia sua dare substantia uxori etiam constante matrimonio, quantum tertia pars antenuptialis facit largitatis.

20 *Jul. hic. num.* 391. De conditione ex hac lege pro honestis uxoribus adversus maritos, vide Oldendorpium *class.* 7. *act.* 12. agitur autem hic de pœna mariti flagello verberantis uxorem.
21 Fagellis cædi injuria, *l.* 11. §. 7. *ff. de injuriis.*
22 Lignis. *Jul. hic.*
23 Et ita restringitur lex 8. §. 2. *C. de repud.*
24 In quibus causis vir potest uxorem repudiare, in illis omnibus potest uxorem acriter verberare & domo exigere. In aliis casibus volunt interpretes, marito modicam uxoris castigationem permitti *arg. l.* 17. §. 1. *ff. de usufr. l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. ad leg. Aquil. l.* 13. §. 4. *ff. locati: l.* 2. *in fin. ff. de obsequiis. l.* 1. *Cod. de emendat. propinq.* si tamen id acciderit, volunt eo casu jurari vel cautionem à marito præstari, nunquam uxorem in posterum sic verberatum iri, *arg.*

Cap. XV.

Si quis suspicatus fuerit de aliquo, velle eum pudori uxoris suæ illudere. 25

HIs 26 quoque etiam illud adjicimus, ut si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ uxoris illudere castitati, & *contestationes ei ex scripto* 27 *tres destinaverit*, habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes invenerit eum convenientem suæ uxori: siquidem in sua 28 domo, aut ipsius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiam marito propriis manibus talem perimere 29 nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenerit cum sua uxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis convocatis 30 per quos probare possit, quod eum cum sua uxore comperit: judici tradere crimina examinanti. Illum vero pro veritate cognoscentem post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inventum: talem quidem tanquam ex 31 hoc solo adulterii crimini subjacentem, nulla alia ratione quæsita punire: licentiam autem exequi crimen. §. 1. Quia vero ita comperiuntur aliqui impii, ut etiam in 32 venerandis domibus præsumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi 33 de peccatis tractare, ubi consueverunt Deum timentes, peccatorum veniam postulare: jubemus, ut si quis talis inveniatur in 34 locis venerabilibus alienæ uxori, de qua in suspicione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loqui, licentiam esse ejus marito utrasque personas defensori ecclesiæ aut aliis clericis tradere 35: ut ad eorum periculum divisim 36 isti serventur 37, donec judex hoc cognoscens mittat ad episcopum civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant sustinere tormentum secundum leges quæ interdicunt adulteros 38 à sanctissimis ecclesiis vindicari 39: nullam neque in hoc aliam judice quærente de adulterio probationem, nisi tres (sicuti jam supra diximus) contestationes, his enim tribus contestationibus ostensis, omnibus modis illi sicuti adulteri punientur. Non

25 *Jul. hic n.* 392.
26 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis C. de adult.* adde 6. *Harm.* 2.
27 Eodem modo excommunicentur *cap.* 2. *extra de cohibit. cleric.*
28 Adulterum uxoris quemadmodum maritus possit occidere. Goth. Vid. *Censur. forens. nostram lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 9. S.L.
29 Vid. *l.* 24. *ff. de adult.*
30 Testes in quibus causis rogandi sint *Novell.* 90. *cap.* 2.
31 Præsumitur adulter, qui ter & solenniter monitus non desiit cum uxore alterius loqui.
32 *Prop.* 2. *Eclog.* 14. Illic (id est, rure) te multi potent corrumpere ludi, Fanaque peccatis plurima causa tuis.
33 Magnum scelus ibi de peccatis tractare, ubi Deum timentes consueverunt peccatorum veniam postulare. Crescit delictum qualitate loci. Hinc Juvenalis 9. vers. 24. quo non prostat fœmina templo.
34 Protestatio fieri potest in Ecclesia, vide *l.* 2. *Cod. de sacrosanct. eccles.*
35 Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen adprehendere.
36 Id est, locis & diætis separatis.
37 Episcopi jus est ex causa reos deprehensos custodire.
38 Adulteri jure asyli non fruuntur, vid. *l.* 6. *in fin. Cod. de his qui ad eccles. confug.* adde *Bellovisan.* 1. *pract.* 9. *n.* 16. 17.
39 Ἐκδικᾶσθαι *Scrimg.* immunitatem sperare *Hal.*

‡ Μετὰ τὸ δισποτάκων γ῀'. Επειδὴ δέ τινες τ῀ ἡμέτ. νόμ. Βασ. σπαδ. καὶ τὰ ἑξῆς, μέχρι τ῀ παρίσασθαι. ἅπερ ἔχει ἐν τῇ ρλδ'. διατάξ῀, συναπτόμενα τοῖς ἄνω (ἦγον ἐν σελίδι 296.) ἐκ τῆς ὠτῆς σημειώδεως.

Source : BIU Cujas

1 Quod quis despicit eo non juvatur.

2 Id est, excusari.

3 Argumentum à minori ad majus: Asyli jure non fruitur adulter qui ad Ecclesiam confugit: multo minus, qui in ipsa ecclesia de adulterio tractavit.

4 Inversa videtur oratio, ut sit sensus. Ne quis ibi salutem speret, ubi deliquit.

5 Quod de uxore dicitur, interdum ad sponsam extenditur, *ut hic.*

6 De sola suspicione potest quis adulterii causa prehendi.

7 Leges non porriguntur ad casus sententia vel transactione decisos.

8 Id est, anno 541.

Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem [1] ipsi per scelus proprium despexerunt: nam si eos qui alibi rapinas mulierum, aut adulteria committunt, & ad orationum domos confugiunt, ab eis vindicari [2] nostræ leges non sinunt: quomodo [3] illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis invenire? sed omnibus modis judicibus eos tradi, & pœnam sustinere qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quis enim [4] ibi delinquit, ubi salutem petat? Et generaliter disponimus, ut si quis invenerit suam uxorem aut filiam aut neptem, aut sponsam [5] in venerandis locis cum aliquo loquentem, & suspicatus [6] fuerit turpis gratia causæ eos colloqui: tradat eos defensori, aut aliis sanctissimæ ejus ecclesiæ clericis, ut ipsi suo periculo utrasque personas divisim tandiu custodiant, donec judex eos accipiat, & secundum leges causas decernat.

Epilogus.

†. Quæ igitur per præsentem & in perpetuum valituram legem nostra definivit tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamen nondum [7] aut judiciali decreto, aut amicabili conventione decisa sunt: quæ suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur & eminentissima auctoritas tua in hac quidem inclyta civitate edictis propositis ad notitiam perducat universorum: in provinciis autem per præcepta ad clarissimos provinciarum judices destinata hæc omnibus facere manifesta festinet: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, ut omnibus per propria præcepta pronuntiet: quatenus sine quolibet injusto dispendio nostris collatoribus præsentis legis fiat insinuatio. Dat. xv. Kal. Jan. Dom. Justr. PP. August. Anno xv. [8] Basil. V. C. Cons.

μοιχείας ἀπόδειξιν, εἰ μὴ τὰς τῆς, ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἁμαρτυρίας. τούτων γὰρ τῶν τελῶν ἁμαρτυριῶν ἀπόδεικνυμένων, πᾶσι τρόποις κεῖνοι ὡς μοιχοὶ πρωρεισθήσονται. ὃ γὰρ ὀφείλει τις τοιοῦτο προσωπεῖον σεβασμίοις τόποις ἔχειν ἀσφάλειαν, ἑαυτῷ αὐτοὶ ἁμαρτάνει τῷ τὴν μύσιν κατεφόρησιν (εἰ γὰρ τὰς ἁλλαχόσε ἁρπαζας γυναικῶν καὶ μοιχείας τολμιμελεῖσθαι, εἰς δίκτησίας οἴκους προσφεύγουσι, ὑπ' αὐτῶν κεκινεῖσθαι οἱ ἡμέτεροι νόμοι ἐ συγχαροῦσι· πῶς κεῖνοις τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοιαῦτα μύσια ἀπορράζεσι ἁμαρτήσασιν συγχωρήσομέν τινα βοήθειαν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῶν δύεσθαι ὅρων;) ἀλλὰ πᾶσι τρόποις τούτους τοῖς ἀρχαῖς παραδίδοσθαι, καὶ πρωτεῖαν ὑπομένειν ἡς ἄξιοι κριθεῖεν οἱ τὰς ἁγίας τόπους μολύνειν τολμῶντες. ὁ γὰρ ἐκεῖσε ἁμαρτάνων, πῶς σωτηρίαν αἰτήσῃ; Καὶ χρηκῶς ἂν ἁμαρτάνειν, ἵνα ἐάν τις δόλῳ τὴν ἰδίαν γαμετὴν, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνην, ἢ νύμφην ἐν διαλήθῃ τόπους μεῖζι τινὶ ἁμαρτηθήλῳ, καὶ ὑπονοήσει αἰτίαν εἶναι αὐτὰς συνομιλεῖν παραδίδωσι αὐτὰς τῷ ἐνδίκῳ, ἢ τοῖς ἄλλοις τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας κληρικοῖς, ὥστε τούτοις τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ ἑκάτερα φυλάξαι, ἄχρις ἂν ὁ τῆς τόπος ἄρχων τούτοις παραλάβῃ, καὶ τὸν νόμον τὸ παράσημα σκοπήσῃ.

Επιλογος.

†. Ἃ οὖν τοίνυν ἁμαρτάνει παρόντα καὶ εἰς τὸ διλυσκὲς ἐγνώσθη νόμον ἡ ἡμετέρα διετύπωσε γαλήνοτης, ἐν πᾶσι τοῖς προειρημένοις ἔσεσι κρατεῖν βεκόμεθα. πλὴν εἰ μή πω ἡ δικαστικὴ ψῆφος ἢ φιλικὴ συμβάσις διετέθησαν· ἅπερ καὶ τὸν ἴδιαν ἔχειν ἰσχὺν ἐπιτρέπομεν. Ἡ ἔνδοξός τοίνυν καὶ μεγαλοφυὴς σὺ αὐθεντία ἐν τούτῃ μὲν τῇ ἐνδόξῳ πόλει ἐδίκτων προπεμφθέντων, ὡς εἰδῆσιν πάντων ἀγάγῃ· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ἁμὲ προστεταγμότων ὡς τοὺς λαμπροτάτους τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πεμπομένων, τοῦτο πᾶσι κατάδηλα γενέσθαι σπεύδομεν. ὥστε μηδένα παντελῶς ἀγνοεῖν τὰ ὑπὲρ τῶν λυσιτελείας τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν παρ' ἡμῶν ἁμφιτυπωθέντα. ὅπερ μάλιστα ὡς πᾶσιν ἀπεγραφεῖσαν δι' οἰκείων προσώπων, ἐφ' ᾧ εἶχε τινὸς παρανόμως ζημίας τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι τὴν ἐμφάνειαν ἐν παρόντι νόμῳ γένεσθαι. Dat. xv. Kal. Januar. DN. Justin. Aug. Ann. xv. Basil. V. C. Cons.

COLLATIO NONA.

1 *Ulp.* 26. *Paul.* 4. *sent.* 8. & 3. *Inst.* 1. *ad fin.* 13. & 38. *ff.* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 16. 17. & 6. *Cod.* 54. 55. 56. 57. *ad* 61. & 45. *Eclog.* 1. & 4. *Harm.* 7. Porro hæc constitutio definit τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις. *Scrimg.*

2 *Jul. const.* 109.

3 Διάταξις ἀνώνυμος τὰ adgnatica δίκαια, *Scrimg.* De æqualitate agnatici & cognatici juris. *Index Reginæ apud Cujacium.* Jus agnatitium dicitur in lege ultima *Cod. de legit. hered.*

4 Olim differentia fuit: quoad jus succedendi inter cognatos & agnatos. §. 3. *Inst. de legit. agnat. succeff.* l. 4. §. 2 *ff. de gradib.*

5 Tres gradus succedentium ab intestato, Ascendentium, descendentium, cognatorum ex latere.

6 *Julian. d. const. num.* 109.

7 Hinc sumpta est Auth. *In successionem C. de suis.*

8 *l.* 1. *ff. unde lib.*

9 Descendentes (sive masculi, sive fœminæ sint) præferuntur in successionibus parentum, ascendentibus defuncti omnibus ejusque cognatis ex transverso.

10 Φύσεως, id est, sexus.

11 *l.* 3. *Cod. unde legit. l.* 4. *C. de legit. heredib.*

12 Dixi ad *l.* 11. *C. de suis.*

13 Liberi, patri suo (etiam in potestate posito) succedunt, & avum cæterosque ascendentes excludunt, quod proprietatem bonorum defuncti attinet: salvo jure usufructus ascendentibus defuncti, si quod eis lege competit.

14 *l. ult. C. de collat. l.* 6. *Cod. de bonis quæ liberis* §. 2. *Inst. per quas personas.*

15 Usufructu.

16 Nepos patrem repræsentat.

17 Id est, in stirpes concurrunt cum suis patruis aut amitis, non in capita.

18 Successio in stirpes, de qua vide §. 6. *Inst. de hæredit. ab intestato:*

Tit. I.

DE HEREDIBUS AB INTESTATO [1] VENIENTIBUS [2], ET DE AGNATORUM [3] JURE SUBLATO.

Novella Constit. CXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum Orientis.

PRÆFATIO.

PLurimas & diversas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non juste differentia [4] ab intestato successionis inter cognatos ex masculis & fœminis introducta est, necessarium esse perspeximus, omnes simul ab intestato cognationum successiones per præsentem legem clara compendiosaque divisione disponere: itaque prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de cætero ea sola servari, quæ nunc constituimus. Quia igitur omnis generis ab intestato successio tribus [5] cognoscitur gradibus, hoc est, ascendentium, & descendentium, & ex latere: (quæ in agnatos cognatosque dividitur) primam [6] esse disponimus descendentium successionem.

Cap. I.

De descendentium [7] successione.

SI [8] quis igitur descendentium [9] fuerit ei qui intestatus moritur, cujuslibet naturæ [10] aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex fœminarum [11] descendens, & sive suæ potestatis, sive sub potestate sit: omnibus ascendentibus & ex latere cognatis præponatur [12]. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit: tamen ejus filii, cujuslibet sexus sint aut gradus, etiam ipsis [13] parentibus præponi præcipimus quorum sub potestate fuerit, qui defunctus est, in illis [14] videlicet rebus, quæ secundum nostras alias leges patribus non acquiruntur. Nam in usu [15] harum rerum qui debet acquiri, aut servari nostras de his omnibus leges parentibus custodimus: sic tamen, ut si quem horum descendentium filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias, aut alios descendentes, in [16] proprii parentis locum succedere, sive sub potestate defuncti, sive suæ potestatis inveniantur: tantam de hereditate morientis accipientes partem, quanticumque sint, quantam [17] eorum parens si viveret, habuisset: quam successionem in [18] stirpes vocavit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus: sed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio aut filia, nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia sive masculi, sive fœminæ sint, & seu ex masculorum seu [19] fœminarum prole descendant, sive suæ potestatis sive [20] sub potestate sint constituti. Et hæc quidem de successionibus descendentium disposuimus. Consequens [21] autem esse perspeximus & de ascendentibus constituere, quomodo ad descendentium successionem vocentur.

Cap. II.

De ascendentium [22] successione.

SI igitur defunctus descendentes quidem non relinquat heredes, pater [23] autem aut mater, aut alii parentes, ei superstes, omnibus ex latere cognatis hos præponi sancimus, exceptis solis fratribus ex utroque [24] parente conjunctis defuncto, sicut per subsequentia declarabitur. Si autem plurimi ascendentium [25] vivunt, hos præponi jubemus, qui [26] proximi gradu reperiuntur, masculos & fœminas, sive paterni, sive materni sint. Si autem eundem [27] habeant gradum, ex [28] æquo [29] inter eos hereditas dividatur: ut medietatem [30] quidem accipiant omnes à patre ascendentes quanticunque fuerint: medietatem vero reliquam à matre ascendentes, quantoscunque eos inveniri contigerit. Si [31] vero cum ascendentibus inveniantur fratres aut sorores ex utrisque [32] parentibus conjuncti defuncto: cum proximis gradu ascendentibus vocabuntur: si & pater aut mater fuerint, dividenda inter eos quippe hereditate secundum [33] personarum numerum, uti & ascendentium & fratrum singuli æqualem habeant portionem: nullum [34] usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare, quoniam pro hac usus portione, hereditatem

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Διάταξις ἀνωνύμου τὰ adgnatica δίκαια, καὶ τυπῶσι τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριή.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑῴας πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλὰς καὶ ἁμαρτάνει νόμους ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις σκεπτομένους δύσκολος εὑρίσκεται ὁ ὢν ὁ δίκαιος ἁμαρτάνει τῆς ἐξ ἀδιαθέτου ἁμαρτάνεις μεταξὺ τῶν συγγενῶν ἐξ ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν εἰσκρίνειν, ἀναγκαῖον εἶναι σπεύδομεν πάσας ὁμοῦ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου τῶν συγγενείας ἁμαδὸν ἁμὲ τῷ παντὸς νόμου σαφεῖ καὶ σύντομον διαιρέσει ἁματυπῶσαι. ὥστε τῶν ἑτέρων νόμων τὰ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας τεθειμένων, δόγματων, τῶν λοιπῶν πάντα μόνα παραφυλάττεσθαι ἅπερ νῦν ἁματυπῶμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσι τῷ ἐν ἡμῖν ἐξ ἀδιαθέτου ἁμαδοχῆ τέλει γνωρίζεται πάσεσι, τρισὶ τι τῇ τῶν ἀνιόντων καὶ τῇ τῶν κλιόντων καὶ τῇ τῶν ἐν πλαγίᾳ. ἡ τις εἰς adgnatus καὶ cognatus διαιρεῖται· ἁπάντων εἶναι ἁματυπῶμεν τὴν τῶν κλιόντων ἁμαδοχήν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἁμαδοχῆς τῶν κλιόντων.

EI τις τοίνυν τῶν κλιόντων ὑπὸ τῆς διαθέτου τελευτήσαντι, οἱασδήποτε φύσεως ἢ βαθμοῦ, εἴτε ἐξ ἀρρενογενίας, εἴτε ἐκ θηλυγενίας καταγόμενος, καὶ εἴτε αὐτεξουσίου εἴτε ὑπεξουσίου εἰσὶ πάντων τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίας συγγενῶν προτιμάσθω. κἂν γὰρ ὁ τελευτήσας ἕτερος ὑπεξουσίου ᾖ, ὅμως τοὺς αὐτοῦ παῖδας, οἱασδήποτε ἂν ὦσι φύσεως ἢ βαθμοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν γενέων προτιμᾶς κελεύομεν, ὧν ὑπεξουσίου ᾖ ὁ τελευτήσας· ἐπ' ἐκείνοις δηλαδὴ τοῖς πράσμασιν, ἅτινα καὶ τοὺς ἄλλους ἡμῶν νόμους τοῖς παλαιοῖς ἐ προσπολίζεται· ἐπὶ γὰρ τῇ χρήσει τῶν προσημάτων τούτων ὀφειλούσῃ προσπολίζεται ἢ φυλάττεται, τοὺς δὲ τούτων ἡμῶν νόμους τοῖς γνησίοις φυλάττομεν. ἔστι μάρτυρα ὡς εἴ τινα τούτων τῶν κλιόντων παῖδας καταλιπόντα τελευτήσαι συμβαίη, τοὺς ἐκείνου υἱοὺς ἢ θυγατέρας, ἢ τοὺς ἄλλως καπόνως εἰς τὸ ἴδιον γένεος τύπον ὑπεισιέναι, εἴτε ὑπεξουσίοι τῷ τελευτήσαντι εἴτε αὐτεξούσιοι εὑρεθεῖεν· τοσοῦτον ἐκ τῆς κληρονομίας ἢ τελευτήσαντος λαμβάνοντας μέρος, ὅσον ἂν ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ εἰ ἐβούλοντο, εἰ ἐφείλοντο, ἐκμισθῶσιν· ὧν τινα ἁμαδοχὴν in stirpes ἡ ἔρχεσθαι ἐκέλευσεν. ἐπὶ ταύτης γὰρ τῆς τάξεως τοὺς βαθμοὺς ζητεῖσθαι ἢ βυλόμεθα· ἀλλὰ μᾶλλον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τοὺς ἐκ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἢ θυγατρὸς ἐξῆς ἡλικίας θεατίζομεν· ἑβδομιαῖος εἰσαγομένης ἁμαφορᾶς εἴτε ἀρρένες εἴτε θήλειαι ὦσι, καὶ εἴτε ἐξ ἀρρενογενίας εἴτε ἐκ θηλυγενίας καλέσωνται), εἴτε ὑπεξούσιοι εἴτε καὶ αὐτεξούσιοι εἶησαν. καὶ ταῦτα μὲ ὡσεὶ τῶν κλιόντων ἁμαδοχὴν ἐπιτάσαμεν. Ἀκόλουθον ἂν εἶναι σπεύδομεν καὶ ὡσεὶ τῶν ἀνιόντων ἁμαπαῖδαν, ὅπως ἂν εἰς τὴν τῶν κλιόντων κλῆσιν ἁμαδοχήν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν ἀνιόντων ἁμαδοχῆς.

EI τοίνυν ὁ τελευτήσας καπόνως μὲ μὴ καταλίποι κληρονόμους, πατὴρ ἂν ἢ μήτηρ ἢ ἄλλοι γενεῖς αὐτῷ ἐπιζήσασι, πάντων τῶν ἐκ πλαγίας συγγενῶν τούτοις προπεμφθῆναι θεατίζομεν, ἐξαιρημένων μόνων ἀδελφῶν ἐξ ἑκατέρας γενέως συναπτομένων τῷ τελευτήσαντι, ὡς ἁμὲ τῶν ἐξῆς δηλωθησομένων. Εἰ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνιόντων τύχοιεν, τούτους προτιμᾶσθαι κελεύομεν οἱ πλησιέστεροι τῷ βαθμῷ εὑρεθεῖεν, ἀρρένας τε καὶ θηλείας, εἴτε κατὰ μητρὸς εἴτε κατὰ πατρὸς εἶεν. Εἰ δὲ τῶν αὐτὸν ἔχοιεν βαθμὸν, ἐξ ἴσης εἰς αὐτοὺς ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται. ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ λαμβάνειν πάντας τοὺς κατὰ πατρὸς ἀνιόντας, ὅσοι δήποτε ἂν ὦσι τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἥμισυ, τοὺς κατὰ μητρὸς ἀνιόντας, ὅσους δήποτε ἂν αὐτοὺς εὑρεθῆναι συμβαίη. Εἰ δὲ μὴ τῶν ἀνιόντων εὑρεθῶσιν ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαὶ ἐξ ἑκατέρων γενέων συναπτόμενοι τῷ τελευτήσαντι, μᾶλλον τῶν ἐγγυτέρων τοῦ βαθμοῦ ἀνιόντων κληθήσονται, εἰ καὶ πατὴρ ἢ μήτηρ εἶησαν ἁμφιβολῶς εἰς αὐτοὺς δηλαδὴ τὰ κληρονομίας καὶ τῶν τῶν κατώτερων καὶ τῆς τῶν κλιόντων καὶ τῆς τῶν ἐν πλαγίᾳ. ἡ τις εἰς adgnatus καὶ cognatus διαιρεῖται· κατώτερα εἶναι ἁμαπαῖδαν τῶν τῶν κλιόντων ἁμαδοχῆς.

1 Non venientibus, sed venientium. *Scrimg.*

2 Agnatorum. *Scrimg.*

3 Agnatorum. *Scrimg.*

4 Olim differentia fuit: quoad jus succedendi inter cognatos & agnatos. §. 3. *Inst. de legit. agnat. succeff.* l. 4. §. 2 *ff. de gradib.*

5 Tres gradus succedentium ab intestato, Ascendentium, descendentium, cognatorum ex latere.

6 *Julian. d. const. num.* 109.

7 Hinc sumpta est Auth. *In successionem C. de suis.*

8 *l.* 1. *ff. unde lib.*

9 Descendentes (sive masculi, sive fœminæ sint) præferuntur in successionibus parentum, ascendentibus defuncti omnibus ejusque cognatis ex transverso.

10 Φύσεως, id est, sexus.

11 *l.* 3. *Cod. unde legit. l.* 4. *C. de legit. heredib.*

12 Dixi ad *l.* 11. *C. de suis.*

13 Liberi, patri suo (etiam in potestate posito) succedunt, & avum cæterosque ascendentes excludunt, quod proprietatem bonorum defuncti attinet: salvo jure usufructus ascendentibus defuncti, si quod eis lege competit.

14 *l. ult. C. de collat. l.* 6. *Cod. de bonis quæ liberis* §. 2. *Inst. per quas personas.*

15 Usufructu.

16 Nepos patrem repræsentat.

17 Id est, in stirpes concurrunt cum suis patruis aut amitis, non in capita.

18 Successio in stirpes, de qua vide §. 6. *Inst. de hæredit. ab intestato:*

2. *Gajum* 8. §. 7. eadem ex stirpibus dicitur *l.* 2. *C. de suis.* 19 *Novell.* 18. *cap.* 4. *l. ult. C. de suis:* & ita abrogatur lex 9. *C. de suis.* §. 13. *Inst. de heredit. ab intestato. l.* 4. *Cod. Theod. de legitimis hered.*

20 Emancipati à suis hodie non distinguntur in succedendo. 21 Hinc sumpta est Authentica, *Defuncto C. ad Tert.* 22 *Jul. d. l. num.* 395. 23 Liberis defuncto non extantibus parentes defuncti succedunt. 24 Hi Græcis ἀμφιβαλὼς ἀδελφοὶ 5. *Harm.* 8. §. 15. & 17. ut ὁμοπάτριοι uterini: ὁμομήτριοι germani & consanguinei apud eundem authorem. 25 Potest enim defuncto pater esse avus, proavus, abavus, &c. paternus vel maternus. 26 Ascendentes proximiores excludunt ulteriores. 27 Potest enim esse defuncto pater, avus, &c. cum paternus tum maternus, 28 Ascendentes qui sunt æquo gradu constituti æqualiter succedunt. 29 Æquali gradu positi æqualiter succedunt, facit *l.* 8. *ff. de legit. tutorib.* Pari gradu paritei succedunt. 30 Cur non nit, paterna paternis, materna maternis ascendentibus deferri? ut in lege 13. *Cod. de legit. hered.* Aliud est enim accipere medietatem bonorum, aliud materna maternis, paterna paternis deferri, vid. *d. l.* 13. & adquisita æqualiter postea dividi. 31 Hinc sumpta est Authentica, *Idem hered. C. de bon. quæ liber.* 32 Fratres consanguinei defuncti, concurrunt in ejus successionem cum defuncti parentibus propinquioribus. 33 Inter ascendentes proximos & fratres defuncti, dividetur hereditas in capita. 34 Olim parentes defuncti solidum usumfructum bonorum consequebantur: fratres defuncti, proprietatem: hodie parentes & fratres defuncti viriliter succedunt: & ita abrogatur lex 13. *C. de legitim. hered.* lex ultima *in fin. C. com. succeff.*

Source : BIU Cujas

κληρονομίας κ᾽ κτ᾽ δεσποτείας δίκαιον ἀφ᾽ ᾧ παρόντ⟨ος⟩ δεδώκαμεν νόμ. ἐδέμιας φυλαπομβρίης ἀφορᾶς μεταξὺ τ᾽ πατρώων τέκνων, εἴτε ἡλείας εἴτε ἀρρένες εἶησαν οἱ πρὸς τὸν κληρονόμιον κεκλημένοι, κ᾽ εἰτε δι᾽ ἄρρεν⟨ος⟩ ἢ ἡλέως πρωτώπε συνάπτον⟨τες⟩, κ᾽ εἴτε αὐτεξουσί⟨ως⟩ εἴτε ὑπεξουσί⟨ως⟩ ὧν ὁ ἀφ-δέχων⟨τος⟩. Ὑπόλοιπον ἐστὶν ἵνα κ᾽ τὸν τελέτιν ὀρίσωμεν πάξιν, ἥτις ὁκ πολαχίς κεκλείσεται, κ᾽ εἰς adgnatας κ᾽ cognatας διωρεῖται. ἵνα κ᾽ τέτε ᾧ μέρες ἀφατυπωθέντ⟨ος⟩, πανζαχόθεν ὁ νόμ⟨ος⟩ τέλει⟨ος⟩ δύρεθείη.

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ ἀφοδοχῆς τ᾽ ὁκ πολαχίς κεκλιόντων.

ΕΙ τίνων ὁ τελευτήσας μηδὲ κατιόντας μηδὲ ἀνιόντας κατελείψη, πρότερος πρὸς τὸν κληρονομίαν καλέωμεν τὰς ἀδελφὰς κ᾽ τὰς ἀδελφάς, τὰς ὁκ ᾧ αὐτὸ παῖδες κ᾽ τ᾽ αὐτῆς μητρὸς τεχθείσας· ἃς κ᾽ μᾶ τ᾽ πατέρων πρὸς τὸν κληρονομίαν συναλείσαμεν. τέτων ᾗ μὴ ὄντων, ὃν δεύτερα πάξις ἐκείνας τὰς ἀδελφὰς πρὸς τὸν κληρονομίαν καλέωμεν, οἵ⟨τινες⟩ ἐξ ἑνὸς γονέως συνάπτον⟨τες⟩ τῷ τελευτήσαντι, εἴτε ἀφ᾽ ᾧ πατρὸς μόνα, εἴτε ἀφ᾽ τ᾽ μητρός. Εἰ ᾗ τῷ τελευτήσαντι ἀδελφοὶ ὑπῆσαν, κ᾽ ἕτερα ἀδελφὰ ἢ ἀδελφῆς πρετελευτησάντων παῖδες, κληθήσον⟨ται⟩ πρὸς τὸν κληρονομίαν ἕτοι μᾶ τ᾽ πρὸς πατρὸς κ᾽ πρὸς μητρὸς θείων, ἀρρένων τε κ᾽ θηλειῶν· κ᾽ ὅσοι δή ποτε ἂν ὦσι, τοσᾶτον ὁκ τ᾽ κληρονομίας λήψον⟨ται⟩ μέρ⟨ος⟩, ὅσον ὁ αὐτῶν γονεὺς ἠμελλε λαμβάνειν εἰ ἐπέζησεν. Οθεν ἀκόλουθον ἐστὶν ἵνα εἰ τυχὸν ὁ πρετελευτήσας ἀδελφὸς, ᾧ οἱ παῖδες πρέσεισι, δι᾽ ἑκατέρα γονέως τῷ νεωτέρῳ τελευτήσαντι πρωτώπῳ συνάπτ⟨ωσι⟩, οἱ ᾗ πρεσόντες ἀδελφοὶ ἀφ᾽ ᾧ πατρὸς μόνα τυχὸν ἢ τ᾽ μητρὸς αὐτῷ συνάπτ⟨ωσι⟩. πρεθυμηθῶσιν οἱ τότε παῖδες τ᾽ ἰδίων θείων, εἰ κ᾽ τελέτε εἰσὶ βαθμῷ, (εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶησαν οἱ θεῖοι, κ᾽ εἴτε ἄρρενες εἴτε ἡλειαι) ὥσπερ ὁ αὐτῶν γονεὺς πρεθυμῆτο, εἰ πρέσειμι. Καὶ ὁκ τ᾽ ἐναντίον, εἰ ὁ μᾶ πρεσὼν ἀδελφὸς ἐξ ἑκατέρα γονέως συνάπτ⟨ων⟩ τῷ τελευτήσαντι, ὁ ᾗ πρετελευτήσας, δι᾽ ἑνὸς γονέως συνήπλεκ· τὰς τότε παῖδας ὁκ τ᾽ κληρονομίας ἀπεκλείομεν, ὥσπερ κ᾽ αὐτὸς, εἰ πρέσειμι, ἐξεκλείετο. Τὸ ᾗ τοιᾶτον πρεσόμιον ὃν τούτῳ τῇ πάξῃ τ᾽ συγγενείας μόνοις παρέχομεν τοῖς τ᾽ ἀδελφῶν ἀρρένων ἢ ἡλειῶν ὑοῖς ἢ θυγατράσιν, ἵνα εἰς τὲ τ᾽ ἰδίων γονέων δίκαια ὑπεισέλθωσιν. ἐδένι ᾗ ἄλλῳ παντελῶς πρεσώπῳ ὁκ τούτῳ τ᾽ πάξεως ἐρχομένῳ τῆς τὸ δίκαιον συζωρέμεν. ἀλλὰ κ᾽ αὐτοῖς τοῖς τ᾽ ἀδελφῶν παισὶ τότε τοῖς τῶν τῷ δύσρασίαν παρέχοντα, ὅτε μᾶ τ᾽ ἰδίων κοίνον⟨ται⟩ θείων, ἀρρένων τε κ᾽ ἡλειῶν, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν. Εἰ ᾗ μᾶ τ᾽ ἀδελφῶν ᾧ τελευτήσαντ⟨ος⟩, κ᾽ ἀνιόντες, ὡς ἤδη πρεῖπομεν, πρὸς τὸν κληρονομίαν καλῶν⟨ται⟩, ἐδένι τρόπῳ πρὸς τὸν ἐξ ἀδιαθέτε ἀφοδοχὴν τὰς ᾧ ἀδελφᾶς ἢ τ᾽ ἀδελφῆς παῖδας καλείσας συζωρέμεν· ἐδὲ εἰ ἐξ ἑκατέρα γονέως ὁ αὐτῶν πατὴρ ἢ μήτηρ σωνάπτ⟨οιεν⟩ τῷ τελευτήσαντι. Οπότε τοίνυν τοῖς ᾧ ἀδελφᾶς κ᾽ τ᾽ ἀδελφῆς παισὶ τοῖς πρεσόμιον δεδώκαμεν, ἵνα τ᾽ τ᾽ γονέων ὑπεισόντες τύπον, μόνοι τότε ὄντες βαθμῷ μᾶ τ᾽ ὁκ πρώτῳ κ᾽ δευτέρα βαθμᾶ πρὸς τὸν κληρονομίαν καλῶν⟨ται⟩· σκεῖνο πρόδηλον ἐστὶν, ὅτι τ᾽ θείων ᾧ τελευτήσαντ⟨ος⟩ ἀρρένων τε κ᾽ ἡλειῶν, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶησαν, πρωτώμων⟨ται⟩, εἰ κ᾽ σκεῖνοι τρίτον ὁμοίως συγγενείας βαθμὸν ἔχοιεν. §. α΄. Εἰ ᾗ μήτε ἀδελφὰς μήτε παῖδας ἀδελφῶν, ὡς εἰρήκαμεν, ὁ τελευτήσας καταλείψῃ, πάλιν τὰς ἐφεξῆς ὁκ πολαχίς συγγενεῖς πρὸς τὸν κληρονομίαν καλέωμεν, κ᾽ τὸν ἑνὸς ἐκάτε βαθμὸν πρετιμῶν, ἵνα οἱ ἐγγύτερα τῷ βαθμῷ, αὐτοὶ τ᾽ λοιπῶν πρωτώμων⟨ται⟩· εἰ ᾗ πολλοὶ ᾧ αὐτὸ βαθμὸ δύρεθῶσι, κ᾽ τ᾽ τ᾽ πρωτώπων ἀριθμὸν μεταξὺ αὐτῶν ἡ κληρονομία διαιρεθήσ⟨εται⟩· ὥσπ⟨ερ⟩ in capita οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ δικαίης τ᾽ adgnatorum ὲν τῇ κληρονομίᾳ ἀφαιρεθέντ⟨ος⟩.

ΟΥδεμίαν ᾗ εἶναι βελόμεθα ἀφορὰν ὲν οἱαδήποτε ἀφοδοχῇ ἢ κληρονομία, μεταξὺ τ᾽ πρὸς τὸν κληρονομίαν καλεμένων ἀρρένων ἢ ἡλειῶν, ἃς πρὸς τὸν κληρονομίαν κοινῶς ἀφίσαμεν καλεῖσθ, εἴτε δι᾽ ἄρρεν⟨ος⟩ εἴτε ἀφ᾽ ἡλε⟨ος⟩ πρωτώπε συνάπτον⟨τες⟩ τῷ πολυτήσαντι· ἀλλ᾽ ἐπὶ πισῶν τ᾽ ἀφοδοχῶν τὸν τ᾽ adgnatων τε κ᾽ cognatων ἀφορᾶν δρᾶν κελεύομεν, εἴτε ἀφ᾽ ἡλυ πρόσωπον, εἴτε δι᾽ ἐμφυπτώσεα, ἢ ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον τοῖς πρετέροις ἐτρακτάζετο νόμοις, κ᾽ παύσας δίχα πνὸς πισῶτης ἀφορᾶς, κ᾽ τ᾽ τ᾽ ἰδίας συγγενείας βαθμῶν, εἰς τὸν ἐξ ἀδιαθέτε τ᾽ συγγενῶν ἀφοδοχὸν ἐλθεῖν κελεύομεν.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ νομίμως τ᾽ παίδων ἐπιτροπῆς, κ᾽ πρὸ μητρὸς, κ᾽ μάμμης.

ΕΞ ὧν ᾗ πρὸ τ᾽ κληρονομίας εἰρήκαμέν τε κ᾽ διετυπώσαμεν, κ᾽ τὰ πρὸ τ᾽ ἐπιτροπῆς δῆλα κεθέσηκε. Δικαιζόμεν ᾗ ἔκαστον κ᾽ τ᾽ βαθμὸν κ᾽ τὸν πέξιν κεθ᾽ ὃν πρὸς τὸν κληρονομίαν καλεῖτ⟨αι⟩, ἢ μόν⟨ον⟩ ἢ μετ᾽ ἑτέρων, κ᾽ τὸ λειπόμενον τ᾽ ἐπιτροπῆς ὑπελθεῖν, ἐδεμιᾶς ἐδὲ ὃν τότε τῷ μέρ⟨ος⟩ ἀφορᾶς εἰσαγομένης ὁκ τ᾽ adgnatικῶν ἢ cognatικῶν δικαίων, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως εἰς τὸν ἐπιτροπὸν κεκλημένων τ᾽ τε δι᾽ ἀρρενογονίας τ᾽ τε ἀφ᾽ ἡλυγονίας τῷ ἀνήκοα σωναπτόντων. Ταῦτα ᾗ λέγομεν εἰ ἄρρενες κ᾽ τέλειοι τὸν ἡλικίων εἶησαν, κ᾽ ὑπὸ μηδενὸς νόμε κωλύον⟨ται⟩ τὸν ἐπιτροπὸν ὑπελθεῖν, μηδὲ ἐξκουσάλιωνι

tis jus & secundum proprietatem per præsentem dedimus legem: differentia nulla servanda inter personas istas, sive fœminæ, sive masculi fuerint, qui ad hereditatem vocantur: & sive per masculi, sive per fœminæ personam copulantur: & sive suæ potestatis, sive sub potestate fuerit is, cui succedunt. Reliquum est ut tertium [1] ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos dividitur: ut etiam hac parte disposita, undique perfecta lex inveniatur.

Cap. III.

De successione ex latere [2] venientium.

SI igitur defunctus neque descendentes neque ascendentes reliquerit, primos ad hereditatem vocamus [3] fratres & sorores ex eodem [4] patre [5] & ex eadem matre natos: quos etiam cum [6] patribus ad hereditatem vocavimus. His [7] autem non existentibus, in secundo ordine illos fratres ad hereditatem vocamus, qui ex uno parente conjuncti sunt defuncto, sive [8] per patrem solum, sive per [9] matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, & alterius [10] fratris aut sororis [11] præmortuorum filii, vocabuntur ad hereditatem isti cum de patre & matre thiis masculis & fœminis: & quanticunque fuerint, tantam ex hereditate percipient portionem, quantam [12] eorum parens futurus esset accipere, si superstes esset. Unde consequens est, ut si forte præmortuus frater, cujus filii vivunt, per utrunque parentem nunc defunctæ personæ jungebatur, superstites autem fratres per patrem solum forsan, aut matrem ei jungebantur: præponantur [13] istius filii propriis thiis, licet in tertio [14] sint gradu, (sive à patre, sive à matre sint thii, & sive masculi, sive fœminæ) sicut eorum parens præponeretur si viveret. Et ex diverso [15] siquidem superstes frater, ex utroque parente conjungitur defuncto, præmortuus autem per unum parentem jungebatur: hujus filios ab hereditate excludimus sicut ipse, si viveret, ab hereditate excludebatur. Hujusmodi vero privilegium in hoc ordine cognationis solis [16] præbemus fratrum masculorum & fœminarum filiis aut filiabus, ut in suorum parentum jura succedant. Nulli enim alii omnino personæ [17] ex hoc ordine venienti, hoc jus largimur. Sed & ipsis fratrum filiis tunc [18] hoc beneficium conferimus, quando cum propriis [19] judicantur thiis masculis & fœminis, sive paterni, sive materni sint. Si autem cum fratribus defuncti etiam ascendentes (sicut jam diximus) ad hereditatem vocantur: nullo [20] modo ad successionem ab intestato fratris aut sororis filios vocari permittimus: neque si ex utroque parente eorum pater aut mater defuncto jungebatur. Quandoquidem igitur fratris & sororis filiis tale privilegium dedimus, ut in propriorum parentum succedentes locum, soli in tertio constituti gradu, cum iis qui in secundo gradu sunt, ad hereditatem vocentur, illud palam [21] est, quia thiis defuncti masculis & fœminis, sive à patre sive à matre, præponuntur, si etiam illi tertium cognationis similiter obtineant gradum. §. 1. Si [22] vero neque fratres, neque filios fratrum (sicut diximus) defunctus reliquerit, omnes [23] deinceps à latere cognatos ad hereditatem vocamus, secundum uniusçujusque gradus prærogativam, ut viciniores [24] gradu, ipsi reliquis præponantur. si autem plurimi ejusdem gradus inveniantur, secundum [25] personarum numerum inter eos hereditas dividatur: quod in [26] capita nostræ leges appellant.

Cap. IV.

De agnatorum jure in hereditate sublato. [27]

NUllam vero volumus esse differentiam in quacunque successione aut hereditate inter eos, qui ad hereditatem vocantur, masculos ac fœminas, quos ad hereditatem communiter definivimus vocari [28] sive per masculi, sive per fœminæ personam defuncto jungebantur: sed in omnibus successionibus agnatorum cognatorumque differentiam vacare [29] præcipimus, sive per fœmineam personam, sive per emancipationem, sive per alium quemlibet modum prioribus legibus tractabatur, & omnes sine qualibet hujusmodi differentia, secundum proprium cognationis gradum ad cognatorum successionem ab intestato venire præcipimus.

Tit. V.

De legitima tutela liberorum, & de matre & avia [30].

EX [31] his autem quæ de hereditate diximus & disposuimus: & quæ de tutela sunt, manifesta consistunt. Sancimus enim unumquemque secundum [32] gradum & ordinem, quo ad hereditatem vocatur, aut solum, aut cum aliis, etiam functionem tutelæ suscipere: nulla [33] neque in hac parte differentia introducenda de agnatorum seu cognatorum jure: sed omnibus similiter ad tutelam vocandis, quique ex masculorum, quique ex fœminarum prole descendunt minori conjuncti. Hæc autem dicimus si [34] masculi & perfectæ [35] ætatis sint, & nulla

1 Hinc sumpta est Authent. *Cessante C. de legitimis heredib.*

2 Vid. *Jul. const.* 396. huc refer titulos *ff. unde legitim. unde agnati.*

3 Æqualiter sc.

4 Fratres igitur quibuscunque præferuntur post liberos, quin & patruo, vid. Theophil. §. 6. *Instit. de jure natur.*

5 Fratres & sorores æqualiter admittuntur ad successionem fratris vel sororis sine liberis præmortuæ, vid. *Roland. à Valle 1. cons. 25. n. 1.*

6 Olim præferebantur *l. ult. C. de succes.*

7 Fratres consanguinei succedunt defuncto sine liberis mortuo. Utque concurrunt illi parentibus defuncti, sic fratres uterinos excludunt, *Novell.* 84. *c. 1. §. 1.* vel ejusdem patris tantum. Quod ut melius intelligamus rem ita fingamus esse: Ex Titio & Caja nascitur Sempronius & Mævius: mortuo Titio, Caja nubit Aurelio, ex eo Paulum suscipit, postea nubit Proculo, exque eo suscepit Plautium, mortuo Sempronio succedet Mævius, exclusis Paulo & Plautio, quia consanguineus frater excludit fratres non consanguineos. Quid si Mævius moritur? Cum Plautio concurret Paulus: sunt enim illi duo uterini. Dicamus ita, Titio ex Caja nascitur Sempronius & Mævius: eidem Titio ex alia uxore nascitur Paulus, ex tertia Plautius. Mortuo Sempronio Mævius solus succedet: quia frater consanguineus excludit non consanguineos fratres in bonis scilicet paternis. Solent enim bona paterna paternis deferri: ut materna maternis, *Nov.* 84. *c. 1. §. 1. l. 13 in fin. Cod. de legit. liber.* Mævio mortuo, Paulus & Plautius concurrent. fingamus fratris filium mori, quis ei succedet? An qui patri defuncti sunt ex utroque parente conjuncti? an & qui ex patre sunt? uterque, id est patruus, & avunculus admittetur, & inter eos hereditas in capita non in stirpes dividetur, *Bartol. l. 2.*

§. legitima 4. *ff. de suis, qua de re vide Cujac.* 4. An id juris sit, quæri possit: siquidem, nepos ex consanguineo fratre mihi succedit, exclusis fratribus meis uterinis aut paternis, *vers. unde consanguineus, J. eod.* Ergo à contrario frater mei patris consanguineus mihi succedet, patris mei vel matris meæ fratre excluso? Responsio est facilis, nempe prærogativam consanguineorum certis tantum personis concessam esse, & ita stricte accipiendum *vers. hujusmodi vero privilegium, J.* ideoque avunculum cum patruo consanguineo defunctæ concurrere, ex quo patruus consanguineus hac constitutione præcise non anteponitur. Vult enim Justinianus hac Novella, privilegia stricte intelligi, *d. vers. hujusmodi privil. J. & versic. nulli enim personæ, J. eod.* 8 Hinc sumpta est Auth. *Post fratres C. de legitim. hered.* 9 Ponamus rem ita esse, Titio ex Caja nasci Sempronium: ex Julia Paulum: ex Mævia Plautium. Hi sunt inter se per patrem tantum conjuncti. 10 Titio ex Caja nascitur Sempronius; ex eadem Caja & Julio nascitur Paulus. Post ex eadem & Mævio nascitur Plautius; & illi omnes inter se sunt uterini. 11 Fratrum filii succedunt cum suis patruis in stirpes non in capita. Sorores defuncti excludunt defuncti patruos. Multo magis igitur filiæ defuncti excludunt defuncti fratres. Unde colligunt, Filiabus statuto exclusis ab hereditate patris, stantibus fratribus, eo casu filias defuncti præferri fratribus defuncti. Nam statutum excludens fœmina extante fratre, de fratre primi, non autem secundi gradus intelligi debet, vid. *Roland. à Valle cons. 55. num.* 18. 12 Id est, in stirpes succedunt, non in capita. 13 Esto hæc hypothesis: Titio Cajus frater esto uterinus: eidem Titio Sempronius esto consanguineus: eidem Sempronio nascatur Plautius. Demus Sempronium mori, & paulo post Titium sine liberis; ecquis succedet Titio? num Cajus defunctifrater uterinus. An vero Plautius nepos ex fratre defuncti consanguineo? Plautius præferetur, & ita consanguineorum liberi parentes ita repræsentant, ut præferantur uterinis fratribus ejus de cujus successione agitur, quantumvis uterini sint secundo gradu seu proximiores: nepotes ex fratre tertio, *versic. quandoquidem in fin. J. eod. ibi, illud palam est.* vide *Grassum l. sentent. §. Successio ab intestato quæst.* 31. ut eo casu, Cujus parens uterinos vel patruos tantum excludit, ejus filius eodem uterinos vel patruos excludit. Hinc constat, fratris consanguinei filios cum fratribus consanguineis defuncti concurrere. *Novell.* 127. *cap.* 1. 14 Fratrum filii tertio gradu sunt. Graduum dinumerandorum rationem à Justiniano servatam nota: non eandem enim servant Canonistæ. 15 Consanguinei fratres mihi succedunt, & præferuntur fratribus meis paternis tantum vel uterinis, & per consequens paternorum fratrum filiis. Nam qui patrem excludit, & ejus liberis anteponitur. 16 Privilegia consanguineis data certis duntaxat casibus & personis prosunt, *vers. nulli, J. eod.* Cæterum paucis hoc notandum est de repræsentatione, Eam locum habere semper ac in infinitum in descendentibus, in ascendentibus nunquam: In collateralibus ultra fratrum filios non extendi, vid. *Scioncliusrinum ad tit. Instit. de hereditatibus ab intestato*, ibi, *de tertio ordine succedendi, n.* 12. Ut mirum plane mihi videatur, à quibusdam dici, Repræsentationem nepotis jure civili in infinitum etiam in linea collaterali extendi, ideoque pronepotes & trinepotes propinquiores esse patruo, aliud enim esse, locus hic evincit Constat etiam hoc jure civili novo solis fratrum filiis repræsentationis jus datum esse & veteri jure civili, fratrem liberos excluisse, *l. consanguinitatis* 3. *l.* 14. *in fin. C. de legitim. heredib.* Minus itaque probandum est dici, Jus repræsentationis ex jure civili esse. At forte juris naturalis est? Hoc iidem ita putant, quod vix probo. Nec enim natura idem pater & filius, sed fictione civili tantum. At ex feudali consuetudine jus hoc repræsentationis introductum? sic sane, si fratris filios ponas. Jure enim feudali defuncto filiis nepotibus & deinceps non existentibus, in feudo paterno succedunt fratres defuncti cum fratrum præmortuorum filiis. 1. *Feud.* 14. §. 1. & 2. *tit.* 11. cum & alias in successionibus feudorum defendis ordo legum Romanarum servetur, ubi nihil contrarium jure feudali constitutum est, 2. *Feud.* 37. Sed ut jure feudali primogeniti filius atque ita nepos præferatur patruo, & sic fratris filius, vix est ut ullibi reperias: Imo contrarium plane jure feudorum receptum, nimirum, ut patris intestato mortui feudum æqualiter inter fratres dividatur. 1. *Feud.* 1. §. 2. & *tit.* 8. §. 1. & *lib.* 2. *tit.* 11. §. 2. & *tit.* 50. Nullum, inquam, jus primogenituræ, jure feudali defertur ad primogeniti filium nisi forte feudum sit natura sua indivisibile 1. *Feud.* 14. non etiam ferendum est dici, Repræsentationem nepotis, ad patruum excludendum, juris feudalis ratione niti, quod juri civili consentaneum sit, *l. inter filios* 11. *C. Familiæ erciscund. l. 1. C. unde liber. l. penult. C. comm. dividund.* 17 Personalia privilegia non egrediuntur personas privilegio honoratas. 18 Hoc abrogatur per Novellam 127. *c.* 2. 19 Et solis. 20 Hoc abrogatur per Novellam 127. *c* 1. 21 De eo dixi adverf. *unde consequens J. eod.* 22 Hinc sumpta est Authentica, *Post fratres. C. de legit. hered.* 23 Liberis, fratribus aut ascendentibus defuncto non extantibus, defuncto succedunt cognati proximiores.

24 Vicinior gradu, ulteriorem excludit. 25 Id est, in capita, *J. eod. l.* 11. *C. familiæ.* 26 Patruo mihi (liberis, parentibus, fratribus, aut sororibus destituto) succedunt fratrum ac sororum liberi in capita ex lege 1. *in fin. ff. si pars hered. l.* 2. § 2. *ff. de suis & legitimis: Ulpian. tit.* 26. §. 3. Caji *Inst.* 2. *tit.* 8. §. 6. & Azonis sententia, & Accursii, *in l.* 14. *& l. ult. §.* 3. *C. de legitim. heredib.* probata à Zasio 1. *Responf.* 7. & à Carolo Quinto in Comitiis Spirensibus anno 1529. *teste Mynsing.* 3. *observ.* 94. & Curiæ Parisiensis Arrestis. vide *Papon.* 25. *Arrest.* 11. *n.* 1. 12. 13. *Imbertum in Enchirid. in verbo, Les nepueux*, explosa Bartoli opinione ad *leg.* 2. §. 1 *ff. de suis*: atque ita, In capita successio plures inter fratrum filios, eosque solos, locum habet. Quid si cum nepotibus meis ex fratre vel sorore concurrant patrui, vel avunculi mei? Hi omnes æqualiter à me distant, tertio scilicet gradu. Ideoque secundum numerum personarum hereditas mea inter eos dividitur, *ut hic:* quibusdam tamen locis *l'oncle exclud le nepueu*, id est, meus patruus mihi potius succedit, quam nepos meus ex fratre. 27 Et ita tollitur differentia succedendi 2. *Gayll.* 8 §. *ult.* 28 *Nevell.* 18. *cap.* 4.

29 Agnati in succedendo non sunt cognatis potiores, & ita abrogatur lex 5. *C. de legit. hered.* 30 Vid. *Jul. hic, n.* 167. 31 Hinc sumpta est Authentica, *Sicut hered. C. de legit. tutel.* & Authentica, *Matri. C. quando muller tutelæ officio.* 32 Argumentum ab ordine succedendi, ad ordinem suscipiendæ tutelæ observa. huc facit lex 73. *ff. de reg. jur.* 33 Olim agnati præferebantur. *Inst. de legit. agnat. tut. l. 1. C. de legit. tut.* 34 Nam tutela non defertur fœminæ, quantumvis proximæ, licet ad eam deferatur hereditas, *Inst. de legitim. patron. in fin. l. ult. ff. de tut. l.* 3. §. 4 *ff. de legit.* 35 Est enim absurdum, ut alterius tutelam quis gerat, qui ipse tutore indiget, *l. ult. in fin. C. de legit. tut.* §. 13. *in fin. Inst. de excusat. Inst. de fidicom. tut. in fin.*

Source : BIU Cujas

nulla lege prohibeantur tutelam suscipere, neque excusatione competente sibimet utantur. Mulieribus enim etiam nos interdicimus tutelæ subire officium, nisi [1] mater aut avia fuerit. His enim solis secundum hereditatis ordinem & tutelam subire permittimus, si [2] inter gesta & nuptiis [3] aliis & auxilio Vellejani senatusconsulti renuntiant. Hæc enim servantes, omnibus à latere cognatis quo ad tutelam præponuntur, testamentariis [4] solis tutoribus præcedentibus eas. defuncti namque voluntatem & electionem præponi [5] volumus. Si autem plurimi eundem cognationis gradum habentes ad tutelam vocantur: jubemus communiter [6] convenientibus apud judicem, cui [7] hujus partis solicitudo est, unum [8] aut plures, quanti ad gubernationem substantiæ sufficiant, ex ipsis eligi, & denunciari, & eum vel eos minoris res gubernare: tutelæ periculo [9] omnibus imminente qui ad tutelam vocantur, & substantiis eorum minori ætate tacitæ [10] subjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

1 Mulieres (excepta matre vel avia) removentur à tutela alicujus gerenda.

2 Tutela filiorum, vel nepotum quibus conditionibus matri vel aviæ deferatur, nota. Addatur *Nov.* 22. *c.* 40. *Nov.* 94. *cap.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *Cod. quando mulier tutelæ.*

3 *Nov.* 155. J. abrogatur *Novell* 94. *cap.* 2.

4 Legitimo tutori non est locus, existente testamentario.

5 Causa testati, quam intestati potior.

6 Id est, proximi; Pupillis proximus cognatus petere tutorem à judice tenetur, vid. *ff. & Cod. qui petant tut.*

7 Id est, apud judicem domicilii, pupilli, *l.* 1. *in fin. ff. de tutoribus datis.* Quid si pupillus in urbe & provincia facultates habeat? urbanus prætor, urbicis: provincialibus, præses tutorem dabit, *l.* 27. *ff. de tutorib. datis.* & ita habenti tutorem tutor datur, non earundem, sed aliarum rerum ratione, *l.* 21. *in fin. ff. de excusationibus.*

8 Adde *l.* 3. §. 8. *ff. de administr. tut.*

9 Vid. *Cod. de periculo tut.*

10 Pupillus in bonis tutoris tacitam habet hypothecam, *ut hic*, & *l.* 20. *Cod. de administr. tut.*

11 Vid. *Nov.* 115. *cap.* 3.

12 Indictio sexta de decima, vid. *Novell.* 142. *cap.* 2.

13 De septimiliario, ac septimo miliario dixi ad *l.* 22. *in fin. Cod. de fæc. eccl.*

14 Id est, anno 544.

15 Aut legendum est anno VII. aut supra legendum est XIV. non XVIII. id est, anno 540. Error nasci potuit ex affinitate duorum illorum numerorum XIV & XXIII.

Cap. VI.

De vi & potestate hujus constitutionis in personis & in rebus.

Hæc autem omnia quæ de successionibus generis sancivimus, obtinere in illis volumus qui catholicæ fidei sunt: in hæreticis [11] enim jam à nobis positas leges firmas esse præcipimus, nullam novitatem aut immutationem ex præsenti introducentes lege. Quæ igitur per hanc constitutionem in perpetuum observandam sancivit nostra tranquillitas, in illis volumus obtinere casibus, qui à principiis Julii mensis præsentis sextæ indictionis [12] seu evenerunt, seu posthac emerserint. Præcedentes namque casus qui usque ad memoratum tempus pertransierunt, secundum veteres leges decidi præcipimus.

Epilogus.

†. Tua igitur gloria, per præsentem legem à nobis disposita, ad omnium cognitionem venire procuret: in hac quidem regia civitate edictis consuete propositis: in provinciis autem præceptis dirigendis ad clarissimos præsides earum: ut nulli nostri imperii subjectorum sit ignota nostræ circa eos mansuetudinis providentia: ita tamen, ut sine omni dispendio civium, aut provincialium, in omni loco præsentis legis fiat insinuatio. Dat. VII. Kal. Aug. Septimiliatio [13] in novo palatio DN. JUSTIN. PP. Aug. Imperii ejus Anno XVIII. [14] post consulatum BASILII V. C. Anno tertio [15].

Tit. II.

UT SPONSALITIA [16] LARGITAS SPECIALIS [17] SIT CONTRACTUS: ET DE DIVERSIS CAPITULIS.

Novella Constit. CXIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Orientalium prætorium præfecto.

Cap. I.

Donatio propter nuptias insinuanda non est.

Sponsalitiam [18] largitatem contractum specialem [19] esse, & judicari, & non [20] aliis donationibus eam connumerari per præsentem sancimus legem: quoniam pro ea æqualitas dotis offertur. Sive igitur fiat sub gestis monumentorum ejus insinuatio, sive etiam non: jubemus eam per omnia suum robur habere tam apud mulierem, quam [21] apud virum sive ab ipso viro, sive ab altero aliquo mulieri detur seu conscribatur, vel in viri personam donatio fiat quatenus ipsas res in nuptialem donationem conscribat. Et hoc valere præcipimus cujuscunque sit donatio quantitatis, vel [22] si non [23] (sicuti dictum est) insinuetur.

Cap. II.

Minor in testamento servos manumittere potest. [24]

Et [25] hoc quoque præsenti constitutione sancimus: ut licentia sit minoribus in ipso tempore, in quo [26] licet eis testari de alia substantia, etiam [27] suos servos in ultimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis [28] faciendo: sed vacante lege quæ hoc primitus [29] prohibebat.

16 Donatio propter nuptias, *Jul. constit.* 110. & *Index Reg.* quam Græci, διὰ τὰς γάμους δωρεὰν appellant, *hic.*

17 29. *Eclog.* 1. *cap.* περὶ γαμικῶν.

18 Hinc sumpta est Authentica, *Eo decursum. C. de donat. ante nupt.*

19 Adde *Nov.* 61. *c.* 1. *l.* 20. *C. de donat. ante nupt* §. 3. *vers. sed nos. Inst. de don.*

20 Et ita non indiget insinuatione, quamvis summam quingentorum aureorum excedat, quod in aliis donationibus non est: hoc tamen ut obtineat, dicam ad *Novell.* 121. *cap.* 1.

21 Hoc immutatur *d. cap.* 2.

22 Id est, etiamsi non.

23 Insinuatione non indiget donatio propter nuptias.

24 *Jul. num.* 400.

25 Hinc sumpta est Authent. *Sed hodie C. qui manum.*

26 Quo tempore quis testari potest, eo potest manumittere, & ita abrogatur §. 7. *vers. sed cum libertas Inst. quibus ex causis manumit.* quo permittebatur manumissio, anno 18. incipiente. Lex etiam Ælia Sentia vetuerat quemquam ante 20. annum manumittere posse. *dict. vers.* Hodie XIV. anno ætatis impleto masculus testari potest: fœmina XII. ergo & eodem tempore manumittere.

Cap. III.

Ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento facienti mentionem, quam si idipsum proferatur [30].

Et [31] hoc insuper jubemus, ut [32] si quis in aliquo documento alterius faciat [33] mentionem documenti: nullam [34] ex hac memoria fieri exactionem, nisi [35] aliud documentum cujus memoria in secundo facta est, proferatur: aut alia secundum leges probatio exhibeatur: quia & quantitas cujus memoria facta est, pro veritate debetur: hoc enim etiam in veteribus legibus invenitur.

Cap. IV.

De appellationibus. [36]

Hoc [37] quoque sancimus: ut si quando appellatione sequuta, in novissima [38] induciarum [39] die, aut pars utraque, aut solus qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit judici, futuro appellationis examinare judicium, aut consiliariis ejus, aut qui lites intromittunt, & judex eum in definitis diebus suscipere differat: nullum præjudicium partibus aut uni earum ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari appellationes hujusmodi, & sententia legitima terminari.

Cap. V.

De retractationibus sententiarum P. Prætorio. [40]

Aliud [41] ad hoc capitulum nostra indigens providentia prospeximus emendare. quia enim nostræ leges decernunt, *si quando gloriosissimi præfecti sacrorum prætoriorum sententiam protulerint, nullam* [42] *appellationem adversus eam offerri*: sancimus, quoties sententia gloriosissimorum præfectorum cujuscunque regionis proferatur, & unus forsan litigantium putaverit se gravari, habere eum licentiam petitionem [43] offerre gloriosissimis præfectis qui sententiam protulerunt, aut eorum consiliariis, aut causas introducentibus, intra decem dierum inducias post prolatam sententiam: ut hoc subsecuto, non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fidejussiones dignas præbuerit victrix pars, *tantæ quantitatis, quantæ fuit condemnatio: ut si post hanc retractationem modo*

17 Largitas specialis, *Jul. hic.* cap. 402. Diem novissimum excuntium induciarum vertit Haloander. 30 *Jul. hic. num.* 403. 31 Hinc sumpta est Authent. *Si quis in aliquo Cod. de edendo.* 32 22. *Eclog.* 4. *in fin.* 1. *Harmen.* 8. *cap.* 5. 33 Id accidere potest sæpius, ut *l.* 5. *ff. fam. l.* 2. *C. de fid. instr. l.* 7. *Cod. de edendo.* 34 Imo aliud est. *l.* 37. §. 5. *ff. de leg.* 3. 35 *l. ult. ff. de probat.* 36 Vid. *Jul. num.* 402. 37 Hinc sumpta est Authentica, *Si appellatione. C. de temporibus & reparationibus.* 38 Ἐμπρόθεσμον ἡμέρᾳ. ultimo fatali die, *Jul. hic.* 39 Ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐμπροθέσμῳ ἡμέρᾳ. *Græci hoc loco:* in novissima induciarum die, *vetus interpres hic.* in ultimo fatali die *Jul. hic. cap.* 402. 40 *Jul. hic. num.* 403. 41 Hinc sumpta est Authent. *Quæ supplicatio, Cod. de precibus imperatori off.* 42 Appellatio nulla est à sententia præfecti prætorio, *l. unic ff. de off. præfecti prætorio: l.* 17. *ff. de minoribus, l. un. C. de sent. præf. prat. l.* 16. *C. Theod. de appellat.* 43 Libellos *Jul. hic* admonitorium, *Hal. διδασκαλικὸν Scrimg. hic. Novell.* 22. *διδασκαλία. Requeste civile & proposition d'erreur:* vid. *Cujac. c.* 7. *de præscript.* adde *l.* 5. *C. de precib. imperat.*

ἀρμοζόσῃ αὐτοῖς κίνδυνον). παῖς γὰρ γυναικὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἀπαγορεύομεν τὸ ἐπίτροπος γενέσθαι λειτουργήσασα, εἰ μὴ μήτηρ ἢ μάμμη εἴη. πατέρες γὰρ μόναις τῇ τῶν κληρονομίας τάξιν, τῇ τῶν ἐπιτροπῶν γενέσθαι ἐφιέμεν, ἐὰν ἐν ὑπομνήμασι τῇ γάμοις ἑτέρᾳ τῇ βοηθείᾳ τῶν Βελλιανείων δόγματος ἀπαγορεύσωσι. τοῦτο γὰρ φυλάττοντες, πάντων τῶν ἐν πλαγίοις συγγενῶν, εἰς τὴν ἐπίτροπον προτιμηθήσονται, τῶν διαθηκῶν μόνων ἐπιτρόπων προλαμβανόντων αὐτούς. τὴν γὰρ τελευτήσαντος βούλησιν τε καὶ ἐπιλογὴν προτιμᾶσθαι βουλόμεθα. Εἰ δὲ πολλοὶ τὸν αὐτὸν τῶν συγγενείας ἔχοντες βαθμὸν καλεῖν) πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, κελεύομεν αὐτοὺς κοινῇ συνελθόντας, παρὰ τῷ ἄρχοντι τοῦτο μέλλοντι καὶ μέρος, ἐν ᾧ καὶ πλείονας, ὅσοι πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς οὐσίας δρακῶσιν, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι καὶ ὀνομάσαι, καὶ τοῦτον ἢ τούτους τὴν ταύτης διοίκησιν ἀνέσθαι προσήκοντα διοικεῖν, καὶ τὸν ἐπίτροπον κινδυνεύειν πᾶσιν ἐπικειμένην τοῖς πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένοις, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν σωφρονοῦσιν ὑποκειμένην τῇ ἀνέσει, ὑπὲρ ταύτης τὴν διοικήσεως.

Κεφ. δ'.

Περὶ δυνάμεως ταύτης τῆς διατάξεως ἐν τοῖς ποιοῖς καὶ πράγμασι.

Ταῦτα μὲν πάντα ὅσα πρὸ διαταξάμεθα καὶ νῦν ἐπ' ἐκείνοις βεβουλόμεθα κρατεῖν ὅσοι τὰ καθολικῆς ὑπάρχουσι πίστεως. ἐπὶ δὲ τοῖς αἱρετικοῖς τὰς ἤδη παρ' ἡμῶν τεθείσας νόμους βεβαίας εἶναι κελεύομεν, μηδένα καινισμὸν ἢ ἐλάττωσιν ἐν τῷ παρόντος ὑφιστάμενος νόμῳ. Αὐξῆ τοίνυν διὰ ταύτης τῆς διατάξεως τὰ εἰς τὸ διωικὲς φυλαχθησόμενα ἡ ἡμετέρα εὐεστὼς γαλήνωσις, ἐπ' ἐκείνοις βεβούλευται κρατεῖν τοῖς ἡμῖν, ἃ τινα ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς Ἰουλίου μηνὸς τῆς παρούσης ἕκτης ἐπινεμήσεως συνέβη, ἢ καὶ μὴ τούτων συμβῆναι). τὰ γὰρ πρότερα ἡμᾶς, τὰ μέχρι τῆς μνημονευθέντος χρόνου ἀποβάντα, καὶ τὰς παλαιὰς νόμους τέμνειν παρακελεύομεθα.

Επιλογος.

†. Η εὐδοξότης τοίνυν ἡ σὴ τὰ διατεθέντα διὰ τοῦ παρόντος νόμου παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν προνοησάτω· ἐπὶ μὲν τῆς βασιλίδος πόλεως, ἐδίκτων καὶ τὸ συνήθως προτεθειμένων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, πρακτέων πεμπομένων πρὸς τοὺς λαμπροτάτους τούτων ἡγεμόνας. ὥστε μηδένι τῆς ἡμετέρας βασιλείας ὑποκειμένων ἀγνοεῖν γνόεσθαι τὴν τοῦ ἡμετέρου ἡμερότητος καὶ τοιούτους ἀφορμᾶσθαι. ἵνα μάρτυρι ὥστε δίκαι πάσης ζημίας τοὺς πολίτας καὶ ἐπαρχιωτὰς ἐν παντὶ τόπῳ τὴν τοῦ παρόντος νόμου ἐμφάνειαν γνόεσθαι. Dat. ** Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Ὡστε τὴν διὰ τὰς γάμους δωρεὰν ἰδιῶν συναλλαγμα εἶναι. καὶ Περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Κεφ. α'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐμφανῆ γνόεσθαι τὴν διὰ γάμων δωρεάν.

Τὴν διὰ τὰς γάμους δωρεὰν συναλλαγμα ἰδιῶν εἶναι τε καὶ κεῖσθαι, καὶ μὴ παῖς ἄλλως δωρεᾶς αὐτὴν συναλλαγείας, διὰ τοῦ παρόντος νόμου πεπαίζομεν· ἐπειδὴ αὐτῆς ἰσότης καὶ ποιὸς ἐπιδίδοται. εἴτε τοίνυν γένηται ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἐμφανὴς, εἴτε καὶ μὴ, κελεύομεν αὐτὴν διὰ πάντων τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν· τοῦτο μὲν πρὸς τὴν γυναῖκα, τοῦτο δὲ πρὸς τὸν ἄνδρα· εἴτε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε παρ' ἑτέρου τινὸς τῇ γυναικὶ ἐπιδίδοται, ἤτοι κατὰ γράφῃ· ἤγουν εἰς τὸ τοῦ ἀνδρὸς πρόσωπον ἡ δωρεὰ γένῃ), ἐφ' ᾧ τὰ αὐτὰ πράγματα εἰς γαμικὴν καταγράφειν δωρεάν. καὶ ταῦτα κρατεῖν κελεύομεν, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος ἡ δωρεὰ κἂν μὴ γένηται, καθὼς εἴρηται, ἐμφανὴς.

Κεφ. β'.

Ο νόμος ἐν τῇ διαθήκῃ τὰς δούλας ἐλευθερᾶν δυνάμενος.

Καὶ τοῦτο δὲ τὰ παρόντα διατάξομεν διατάξεως, ὥστε ἀδειαν εἶναι τοῖς νέοις, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ πρὸ ἔξεστιν αὐτοῖς διατίθεσθαι περὶ τῶν ἄλλης αὐτῶν οὐσίας, καὶ τὰς ἰδίας οἰκέτας τελευταίαις βουλήσεσιν ἐλευθεροῦν. μηδένα τούτοις ἐμποδισμὸν τὴν ἡλικίας ποιοῦσης, ἀλλὰ χολάζοντος δὲ νόμου καὶ πρώιον κωλύοντος.

Κεφ. γ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἄλλως πιστεύεσθαι τῷ συμβολαίῳ ἢ ἄλλα συμβολαίᾳ τῶν μνήμην ποιοῦντος, ἢ εἰ ταυτὸ πρόκειται.

Καὶ τοῦτο πρὸς τούτοις παρακελεύομεθα, ὥστε εἴπερ τις ἕν τινι συμβολαίῳ ἑτέρᾳ ποιήσῃ μνήμην συμβολαίᾳ, μηδεμίαν ἐν ταύτῃ τὴν μνήμης ἀπαίτησιν γίνεσθαι τῶν εἰ μὴ τὸ ἕτερον συμβόλαιον, ἐν τινος μνήμη γέγονε καλεῖν) πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, κελεύομεν αὐτὸς κοινῇ συνελθόντας, παρὰ τῷ ἄρχοντι ὧ τοῦτο μέλλει καὶ μέρος, ἐν ᾧ καὶ πλείονας, ὅσοι πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς οὐσίας δρακῶσιν, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι καὶ ὀνομάσαι, καὶ τοῦτον ἢ τούτους τὴν ταύτης διοίκησιν ἀνέσθαι προσήκοντα διοικεῖν, καὶ τὸν ἐπίτροπον κινδυνεύειν πᾶσιν ἐπικειμένην τοῖς πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένοις, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν σωφρονοῦσιν ὑποκειμένην τῇ ἀνέσει, ὑπὲρ ταύτης τὴν διοικήσεως.

Κεφ. δ'.

Περὶ δυνάμεως ταύτης τῆς διατάξεως ἐν τοῖς ποιοῖς καὶ πράγμασι.

Ταῦτα μὲν πάντα ὅσα πρὸ διαταξάμεθα καὶ νῦν ἐπ' ἐκείνοις βεβουλόμεθα κρατεῖν ὅσοι τὰ καθολικῆς ὑπάρχουσι πίστεως. ἐπὶ δὲ τοῖς αἱρετικοῖς τὰς ἤδη παρ' ἡμῶν τεθείσας νόμους βεβαίας εἶναι κελεύομεν, μηδένα καινισμὸν ἢ ἐλάττωσιν ἐν τῷ παρόντος ὑφιστάμενος νόμῳ. Αὐξῆ τοίνυν διὰ ταύτης τῆς διατάξεως τὰ εἰς τὸ διωικὲς φυλαχθησόμενα ἡ ἡμετέρα εὐεστὼς γαλήνωσις, ἐπ' ἐκείνοις βεβούλευται κρατεῖν τοῖς ἡμῖν, ἃ τινα ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς Ἰουλίου μηνὸς τῆς παρούσης ἕκτης ἐπινεμήσεως συνέβη, ἢ καὶ μὴ τούτων συμβῆναι). τὰ γὰρ πρότερα ἡμᾶς, τὰ μέχρι τῆς μνημονευθέντος χρόνου ἀποβάντα, καὶ τὰς παλαιὰς νόμους τέμνειν παρακελεύομεθα. καὶ ταῦτα κρατεῖν κελεύομεν, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος ἡ δωρεὰ κἂν μὴ γένηται, καθὼς εἴρηται, ἐμφανὴς.

Κεφ. β'.

Ο νόμος ἐν τῇ διαθήκῃ τὰς δούλας ἐλευθερᾶν δυνάμενος.

Καὶ τοῦτο δὲ τὰ παρόντα διατάξομεν διατάξεως, ὥστε ἀδειαν εἶναι τοῖς νέοις, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ πρὸ ἔξεστιν αὐτοῖς διατίθεσθαι περὶ τῶν ἄλλης αὐτῶν οὐσίας, καὶ τὰς ἰδίας οἰκέτας τελευταίαις βουλήσεσιν ἐλευθεροῦν. μηδένα τούτοις ἐμποδισμὸν τὴν ἡλικίας ποιοῦσης, ἀλλὰ χολάζοντος δὲ νόμου καὶ πρώιον κωλύοντος.

Κεφ. γ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἄλλως πιστεύεσθαι τῷ συμβολαίῳ ἢ ἄλλα συμβολαίᾳ τῶν μνήμην ποιοῦντος, ἢ εἰ ταυτὸ πρόκειται.

Καὶ τοῦτο πρὸς τούτοις παρακελεύομεθα, ὥστε εἴπερ τις ἕν τινι συμβολαίῳ ἑτέρᾳ ποιήσῃ μνήμην συμβολαίᾳ, μηδεμίαν ἐν ταύτῃ τὴν μνήμης ἀπαίτησιν γίνεσθαι τῶν εἰ μὴ τὸ ἕτερον συμβόλαιον, ἐν τινος μνήμη γέγονε καλεῖν) πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, κελεύομεν αὐτὸς κοινῇ συνελθόντας, παρὰ τῷ ἄρχοντι ὧ τοῦτο μέλλει καὶ μέρος, ἐν ᾧ καὶ πλείονας, ὅσοι πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς οὐσίας δρακῶσιν, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι καὶ ὀνομάσαι, καὶ τοῦτον ἢ τούτους τὴν ταύτης διοίκησιν ἀνέσθαι προσήκοντα διοικεῖν, καὶ τὸν ἐπίτροπον κινδυνεύειν πᾶσιν ἐπικειμένην τοῖς πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένοις, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν σωφρονοῦσιν ὑποκειμένην τῇ ἀνέσει, ὑπὲρ ταύτης τὴν διοικήσεως.

Κεφ. δ'.

Περὶ δυνάμεως ταύτης τῆς διατάξεως ἐν τοῖς ποιοῖς καὶ πράγμασι.

Ταῦτα μὲν πάντα ὅσα πρὸ διαταξάμεθα καὶ νῦν ἐπ' ἐκείνοις βεβουλόμεθα κρατεῖν ὅσοι τὰ καθολικῆς ὑπάρχουσι πίστεως. ἐπὶ δὲ τοῖς αἱρετικοῖς τὰς ἤδη παρ' ἡμῶν τεθείσας νόμους βεβαίας εἶναι κελεύομεν, μηδένα καινισμὸν ἢ ἐλάττωσιν ἐν τῷ παρόντος ὑφιστάμενος νόμῳ. Αὐξῆ τοίνυν διὰ ταύτης τῆς διατάξεως τὰ εἰς τὸ διωικὲς φυλαχθησόμενα ἡ ἡμετέρα εὐεστὼς γαλήνωσις, ἐπ' ἐκείνοις βεβούλευται κρατεῖν τοῖς ἡμῖν, ἃ τινα ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς Ἰουλίου μηνὸς τῆς παρούσης ἕκτης ἐπινεμήσεως συνέβη, ἢ καὶ μὴ τούτων συμβῆναι). τὰ γὰρ πρότερα ἡμᾶς, τὰ μέχρι τῆς μνημονευθέντος χρόνου ἀποβάντα, καὶ τὰς παλαιὰς νόμους τέμνειν παρακελεύομεθα. καὶ ταῦτα κρατεῖν κελεύομεν, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος ἡ δωρεὰ κἂν μὴ γένηται, καθὼς εἴρηται, ἐμφανὴς.

Source : BIU Cujas

ἀναψηλαφήσεως νομίμῳ τρόπῳ ποιῆσθαι ἡ ψῆφος ἀνοίγεσθαι, τὰ πρᾶγματα αὐτὰ μὴ τῶν νομίμων ἐπιτιμήσεων ἀπεκδεδεγμένα. εἰ δὲ οὗτος τὴν μνημονυθεῖσαν δέκα ἡμερῶν ἀποθεσμίας μὴ τὸ τῆς ψήφου πρόσωπον βλάψει, μὴ ἐπιδεῖν τὸν λίβελλον ὁ νομίζων βεβλάφθαι κελεύομεν τὸν δὲ πρᾶγμα ἐκδικάσαι μὴν δίκαι ἐγγύης παρεῖναι, καὶ τὰ ἀναψηλαφήσεως δίκαια φυλαττομένῳ ἐκείνῳ ὅσα ἑαυτὸν βεβαρῆσαι νομίσει.

ΚΕΦ. ε'.

Εἰ νεώτερον τὴν εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἀποκατέστησεν κύριον τὰ πρόσθεν κληρονόμοις αἰτίων ἦλθε.

ΠΡὸς τούτοις ἐθεσπίζομεν, ὥστε εἴπερ συμβαίη τὸν νέον βλαβῆναι ἀποδοθεὶς εἰς αὐτὸν ἀπελθόντος καὶ παθεῖν ἐγχειρήσας παρ' αὐτῶν κληρονομίας, εἰ μὲν πάντες οἱ δανεισταὶ παρόντες ὑφεῖεν, ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις ἐν οἷς ἡ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις αἰτεῖται, καλεῖσθαι παρὰ τοῦ ἄρχοντος τοὺς δανειστὰς, καὶ παρόντων πάντων ἀφίεσθαι τὰς νέας τοιαύτης κληρονομίας. εἰ δὲ πάντες ἢ τινες τῶν δανειστῶν ἀπόντες εἶεν, κελεύομεν τοὺς νέους βεβλάφθαι τῶν πρόσθεν, τοῦτ' ἐστὶ τόποις ἄρχουσι ἐν οἷς αὐτοὶ λαγχάνουσι, πρεσβεύειν· ἐκείνου δὲ λαβόντος τὸ σωτήριον κηρύγματος κωλεῖν τοὺς δανειστάς. καὶ εἰ ἐντὸς τελῶν ἰδίων προθεσμίας μηδαμῶς παρακλήσουσι, ἐξεῖναι τούτοις δίκας κινδυνεύειν τοιαύτης ἀναχωρεῖν κληρονομίας. προνοοῦντος δὲ ἄρχοντος περὶ ὧν ἡ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις προτίθεται, πᾶσι ὀφείλειν τὰ κληρονομιαῖα πράγματα κινητά τε καὶ ἀκίνητα φυλάττεσθαι. τὸ ποσότητος δηλαδὴ τούτων λαμβάνειν δημοσίας ἀπογραφῆς καὶ πρᾶξιν τοιαύτην ὑπομνημάτων φανερωθείσης.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ ψευδογραφῶν· ἢ ὅτι καὶ κακῆς πίστεως τὰ ἐν νεμομένοις πράγματα σκοπεῖσθαι.

ΕΤΙ θεσπίζομεν, ὥστε εἴ τις κακῇ πίστει πράγματα νεμόμενος, ἢ καὶ πρᾶσιν ἢ καὶ δωρεὰν ἢ ἄλλως τινὰ τοιαύτην σκοπήσει, ὁ δὲ νομίζων τὰ αὐτὰ πράγματα προσήκειν ἑαυτῷ, τὸν γινώσκων, ἐντὸς δέκα ἐνιαυτῶν μεταξὺ τοῦ παρόντων, καὶ εἴκοσι μεταξὺ τοῦ ἀπόντων, μὴ ἀμαρτύρητος καὶ τοὺς νόμους τὰ ἀπεφασίσω, ἢ τὰ τινὰ δωρεὰν δεχόμενον, ἢ ἐκείνου εἰς ὃν τὰ πράγματα ἄλλως οἱῳδήποτε τρόπῳ μετενεχθείη· τὰ τοιαῦτα πράγματα κομιζόμενον, βεβαίως ταῦτα ἔχειν, μὴ τινὰ τῶν δεκαετίας δηλονότι ἐπὶ τοῦ παρόντων, καὶ τὰ εἰκοσαετίας ἐπὶ τοῦ ἀπόντων παραδρομῶν. Εἰ δὲ ἀγνοεῖ ὁ ἀληθὴς τῶν σκοπουθέντων πραγμάτων δεσπότης καὶ ὅτι τὰ πράγματα αὐτοῦ προσήκει, καὶ ὅτι λέγεται ἡ σκοπιστὴς, κελεύομεν μὴ ἄλλως τούτου ἀποκλείεσθαι, πολλοῦ εἰ μὴ ἀφ' ὧν ψευδογραφῆς τελευτήσεως· μὴ δυναμένῳ λέγειν δὲ τὰ πράγματα τούτῳ τῷ τρόπῳ νεμομένῳ, ὅτι αὐτὸς κακῇ πίστει νέμει, ὁπότε παρὰ δὲ κακῇ πίστει νεμηθέντος τοῦτο σκοπισμός.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ἀπόντων καὶ παρόντων ἐν τῇ τῆς δεκαετίας ψευδογραφῇ.

ΠΕΡὶ ἧς τῆς παραγραφῆς τῆς δεκαετίας τοῦτο ἀφ' ὧν πᾶσιν σαφέστερον. ὥστε εἴ ποτέ τις ἐν τῇ εἰρημένῃ τῆς δεκαετίας χρονικῇ ψευδογραφῇ ἐπί τινας μὲν ἐνιαυτὰς παρὼν εἴη, ἐπί τινας δὲ ἀπὼν, ἄλλους τοσούτους αὐτῷ ἐνιαυτὰς ποιῆς τῇ δεκαετίᾳ προστιθέσθαι, ὅσους ἐξ αὐτῆς τῆς δεκαετίας ἀπὼν γέγονε. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκτὸς ἂν τινα ποιῇ τῆς χρονικῆς ὠφελήσεως ψευδογραφῆς, ὅτε ἐν ταῖς προλαβούσαις, ἀλλ' ἐν ταῖς μελλούσας καὶ μόνον μὴ τὰ παρόντα νόμον ὑποθέσεσί τε καὶ πράγμασι κρατεῖν ψευδοκελεύομεθα.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τὰ ἀφιερωθέντα τὰ τῶν κληρονόμων ὀνόματα ἰδίᾳ χειρὶ ὑπογράφειν.

ΕΠειδὴ δὲ ποτὲ τὰτα νόμον ποιησάμεθα, ὥστε τὰς ἀφιερωθείσας, ἢ χειρὶ ἰδίᾳ ἢ ἀφ' ὧν μαρτύρων τὰ ὀνόματα τῶν κληρονόμων ἐγγράφειν ταῖς ἀφιερώσαις, ἔγνωμεν δὲ ἐκ τοιαύτης ἀκριβείας παλαιὰς ἀφιερώσας ἀναληφθείσας (οἷα τοῦ ἀφιερωθέντος μὴ δυναμένου τῷ τοιαύτῃ ἀκρίβειαν παραφυλάξαι, ἢ, ὡς εἰκὸς, μὴ βεβουλημένου γνῶναι τινὰς τῶν ἰδίων αὐτῶν βεβουλῆσθαι) κελεύομεν αὐθεντεῖν μὲν εἶναι τοῖς βεβουλημένοις ταῦτα φυλάξειν ἐν ταῖς αὐτῶν ἀφιερώσαις· εἰ δὲ καὶ ταῦτα μὴ φυλάξειαν, ἀλλὰ καὶ τῷ παλαιὰν συνήθειαν ἀφιερῶν), καὶ ὅτω βεβαίαν εἶναι τῷ ἀφιερώσει ποιήσομεν, εἴτε δι' ἑαυτοῦ τις εἴτε δι' ἑτέρου προσώπου τὸ ὄνομα τῶν κληρονόμων ἐγγράψῃ· εἰ μὴ ὅλως τῷ λοιπῷ νομίμῳ παραφυλακῇ ὁ testator ψευδοφυλάξῃ.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ πραγμάτων ἀκινήτων τῶν εἰς δυναστῶν οἴκους ἀπελθόντων.

ΤΟΝ δὲ νόμον δι' ὃν ἐβεβαιώσαμεν μὴ μεταφέρεσθαι εἰς ἑτέρους τὰ εἰς τὸ ἡμέτερον οἶκον ἀπὸ δυναστῶν ἐκκλησίας ἀπελθόντα πράγματα, σχολάζειν θεσπίζομεν, τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῖς ἤδη εἰς τὸ ἡμέτερον οἶκον νομίμως ἀπελθοῦσι, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μὴ πάντα μέλλουσι ἀπέρχεσθαι.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τῆς Φαλκιδίου νόμου τῶν ἐν πράγμασι τοῖς ὑποπιπτόντων κεκωλυμένοις ποιεῖσθαι.

ΕΙποτε δέ τις ἀφίοιτο, καί τι πρᾶγμα ἀκίνητον τῇ ἰδίᾳ φαμιλίᾳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ ὀνόματι λήγατο καταλείψει, καὶ ἰδικῶς εἴπῃ, μηδενὶ ξένῳ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὑποπιπτέσθω, ἀλλὰ ψευδὲ τοῖς κληρονόμοις ἢ ἀφιόχοις ἐκείνου ᾧ τινι καλεσθῆ ἀφαιρεῖσθαι· ἐπὶ τούτῳ δὲ λήγατα κελεύομεν τὸν Φαλκίδιον νόμον χώραν παντελῶς μὴ ἔχειν. ἐπειδὴ τῷ ὑποπίπτειν τούτῳ αὐτὸς ἐκώλυσεν ὁ ἀφιέμενος. Ταῦτα δὲ κρατεῖν κελεύομεν ἐπ' ἐκείνοις τοῖς ἥκουσι τοῖς μήπω κριθεῖσι δικαστικῶν ψήφων, ἢ κριθεῖσι μὲν σύμβασιν, ἢ καθ' οἱονδήποτε νόμιμον τρόπον τιμηθεῖσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ὑπεροχὴ τοίνυν ἡ σὴ ἃ ἀφ' ὧν παρόντος νόμου, εἰς τὸ διηνεκὲς κρατήσοντος, ἡ ἡμετέρα ἐβεβαίωσε γαληνότης, ἐδίκτων μὲν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει προτιθεμένων, προσταξέων δὲ πᾶσι τοῖς πείσων τῆς ἐπαρχίων ἡγεμόσι καθαπεμπομένων, εἰς τὸ τῶν πάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευάσαι. Dat. xiii. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ σκοπιάσεως καὶ ἐμφυτεύσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὑπάρχῳ τῶν ἀναβλικῶν πραιποσίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλῶν καὶ ἀμφόρων νόμων ἐπὶ τοῖς σκοπιάσεσι καὶ ἐμφυτεύσεσι καὶ μισθώσεσι καὶ τῇ λοιπῇ διοικήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φοιτησάντων, σωφρονεῖν πάντα τὰ παρόντα βουλεύειν νόμῳ.

legitimo procedente sententia resolvatur [1], *res ei cum augmentis legitimis restituatur*. Si vero intra memoratas decem dierum inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellum is qui putat se læsum: jubemus causæ executionem sine fidejussore procedere, retractationis jure servando illi qui se gravatum putaverit.

1 *l.* 1. *ff. de appellationib.*

Cap. VI.

Si minor viginti quinque annis restitutionem adversus editionem hereditatis petere voluerit [2].

2 *Jul. num.* 403.

AD [3] hæc quoque sancimus: ut si contigerit minores velle se abstinere [4] ab hereditate in se devoluta, & à se susceptа: si quidem omnes creditores præsentes fuerint in illis locis, in quibus in integrum restitutio postulatur, vocentur [5] à judice creditores: & præsentibus omnibus, ab hujusmodi hereditate se minores abstineant. Si vero omnes aut aliqui creditorum absentes fuerint: jubemus minores volentes hoc agere, locorum judicem, in quibus ipsi degunt, adire: illum vero per consuetas [6] citationes vocare creditores: & si intra spatium trium mensium nusquam appareant creditores, licere minoribus sine periculo ab hujusmodi hereditate abscedere: judice providente, apud quem agitur in integrum restitutio, ubi debeant hereditariæ res mobiles & immobiles custodiri [7]: quantitate quippe harum, publica [8] descriptione sub gestis monumentorum manifestanda.

3 Hinc sumpta est Authentica, *Si omnes, C. si minor ab hered.*

4 *l.* 7. §. 5. *l.* 29. §. 2. *ff. de minorib. l.* 57. *ff. de acquir. hered.*

5 Edictis publicis scil.

6 Citandi seu citationum modi varii sunt.

7 Deponi, sequestrari.

8 Publico inventario.

Cap. VII.

De præscriptionibus, aliàs, De mala [9] *fide possessoris rei alienantis.*

9 *Jul. hic, n.* 405.

RUrsus [10] sancimus ut si quis mala fide rem possidens, aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem alienet: qui vero putat easdem res competere sibi, hoc agnoscens, intra decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes, non contestatus fuerit secundum leges emptorem, aut donationem accipientem, aut illum ad quem res alio quolibet modo translatæ sunt: cum qui tales res habet, firme eas habere, post decennii videlicet inter præsentes, & vicennii inter absentes decursum: Si autem ignorat vetus alienatarum rerum dominus, & quia res ei competunt, & quia alienatio facta est: non aliter hunc excludi, nisi per tricennalem [11] præscriptionem: non valente dicere eo qui res hoc modo possidet, quia ipse bona fide possidet, quando ipse à [12] mala fide possidente hoc accepit.

10 Hinc sumpta est Authent. *Quod si quis Cod. de præscript. long. temp.*

11 Usuras non præscribi, nonnulli hinc colligunt, quod tamen Molinæus negat, *q.* 17. *de usur. num.* 190.

12 Quandiu mala fides est in authore, non procedit usucapio in successore, nisi dominus sciverit rem suam esse venditam, & multis annis tacuerit, nisi primus emptorem alteri vendiderit, nisi res sit præscripta 40. annis, nisi heres vitia defuncti purgaverit: nisi defuncti fides fuerit non omnino mala: nisi res mala fide comparata sit ab antistite, tunc enim Zasius negat malam fidem authoris nocere sequenti antistiti, vid. *Zas. ad l. Pomp.* 13 §. *cum quis* 1. *ff. de acq. poss.*

Cap. VIII.

De absentibus & præsentibus in decennii præscriptione. [13]

DE [14] præscriptione vero decennii hoc ordinare prospeximus, ut si quando quispiam in prædicta decennii temporali præscriptione in quibusdam quidem annis præsens sit, in quibusdam vero absens: alios tantos ei annos super decennium adjici, quantos ex ipso decennio absens fuit. Hæc autem omnia quæ de temporali præscriptione decrevimus, non in præteritis, sed in futuris, & tantum post præsentem legem negotiis atque causis valere præcipimus.

13 *Jul. hic n.* 406.

14 Hinc sumpta est Authent. *Quod si quis Cod. de præscript. long. temp.*

Cap. IX.

De testatore non cogendo propria manu nomina heredum scribere. [15]

15 *Jul. hic num.* 407.

QUia [16] vero ante [17] hanc legem protulimus, *ut testator aut manu* [18] *propria, aut per testes, nomina heredum scribat in testamento*: agnovimus autem ex hujusmodi subtilitate plurima testamenta destructa, testatoribus non valentibus [19] hujusmodi custodire subtiliatem aut forsan nolentibus [20] scire aliquos suam voluntatem: jubemus licentiam quidem esse volentibus hoc servare in propriis testamentis: si enim hoc non observant, sed secundum priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum testamentum esse sancimus, sive per se aliquis, sive per [21] alterius [22] personam nomen heredis inscripserit: si omnino reliquam legitimam observationem [23] in testamento testator observaverit.

16 Hinc sumpta est Authent. *Et non obs. C. de testam.*

17 *l.* 29. *l.* 30. *C. de testam.* adde *Novell.* 60. *c.* 1. §. 4. *Inst. de testam. Novell.* 107. *cap.* 1.

18 Nemo cogitur in testamento propria manu, vel testis, nomina heredum scribere. *Jul. const.* 110. *num.* 407.

19 Quod cæcis accidit, *Novell. Leonis* 69. & ignaris scribis.

20 Tunc sufficit scribi nomen heredis, non nuncupari.

21 Nomen heredis, vel per testatorem, vel per testes adhibitos testamento scribi olim erat necesse, hodie per qualemcunque personam nomen heredis potest scribi & ita abrogatur d. lex 9. d. lex 30. *Nov.* 66. *cap.* 1. §. 2. §. 4. *Inst. de testam.*

22 Quam testatoris aut testium.

23 Testamentum non valet si suis solennibus destitutum.

Cap. X.

De rebus immobilibus quæ locis venerabilibus pertinent. [24]

LEgem [25] vero per quam sanximus non transferri ad alios res quæ ad nostram domum ex venerabili ecclesia pervenerunt, vacare [26] sancimus tam in iis, quæ jam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam quæ postea pervenire futura sunt.

24 *Jul. hic. num.* 408.

25 Vid. *Nov.* 55. *cap.* 1.

26 Abrogatur *d. cap.* 1.

Cap. XI.

De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis cessante. [27]

SI [28] quando autem aliquis testamentum faciat, & aliquam rem immobilem suæ familiæ aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud heredes, aut apud successores illius cui relicta est, permanere: in hoc legato jubemus Falcidiam legem locum penitus non [29] habere: quoniam alienationem ejus testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis casibus, qui nondum judiciali decreto aut per amicabilem conventum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt.

27 Julianus ita hoc caput contrahit *num.* 409. Si quis familiæ suæ legaverit, vel alii personæ aut rei legatæ alienationem prohibuerit. Huic referenda est etiam lex ultima *C. de al. reb. non alienand.*

28 Hinc sumpta est Authent. *Sed & in ea. C. ad l. Falcid.*

Epilogus.

†. Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquilitas, edictis quidem in hac regia civitate propositis, præceptis autem ad omnium provinciarum judices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret. Dat. xiii. Kal. Febr. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno * 30 BASIL. CONS.

Tit. III.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEUSI [31] ET LOCATIONE, ET HYPOTHECIS, ET ALIIS [32] DIVERSIS CONTRACTIBUS IN UNIVERSIS LOCIS RERUM [33] SACRARUM. [34]

Novella Constit. CXX.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MUltis & diversis legibus super alienationibus, & emphyteusibus, & locationibus, & reliquis administrationibus ecclesiasticarum rerum plantantibus [35] prævidimus omnes præsenti comprehendere lege.

Cap. I.

29 Falcidia multis casibus cessat: nec enim detrahitur ex re, ea conditione legata, ne alienetur, *ut hic*: non detrahitur ex legatis ad pias causas *Novell.* 131. *cap.* 12. vid. *Mich. Graffum* §. *Falcid. quæst.* 3. *num.* 5. quoties heres solida legata quibusdam solvit *Novell.* 1. *cap.* 3. Si inventarium heres non fecit. *Novell.* 1. *cap.* 2. §. 2. quoties testator expressim vetuit detrahi, *Novell.* 1. *cap.* 2. *in fin.* Potestne etiam tacite prohiberi Falcidia? *Mich. Graffus* §. *Falcidia. quæst.* 10. *num.* 2. 3. 4. refert ex communi opinione, tacite prohiberi posse, veluti si testator legatum solvi vel præstari jusserit integrum, sine diminutione, vel si executores jussi fuerint distribuere usque ad integram summam legatorum. Idem fore, si pleno jure restitui testator jusserit, quamvis & hunc casum ab omnibus non approbari scribat, alias generaliter haberet locum lex 2. *Cod. ad l. Falc.* 30 Id est, anno 541. 31 *Cap.* 1. *cap.* 8. §. *eod.* 32 *Jul. const.* 111. usu *cap.* 2. §. pig. *cap.* 4. §. hypotheca *cap.* 5. §. permutatione *cap.* 7. §. *eod.* 33 Puta immobilium, annonarum civilium, rusticorum mancipiorum, *Jul. ib.* adde *l.* 14. *C. de sacr. eccl.* 34 Constantinopoli existentium, *cap.* 1. 2. 3. 4. 5. §. & extra Constantinopolim *cap.* 6. 35 Φοινησάντων. *Scrimg.* id est, cum nullæ leges promulgentur de rebus ecclesiasticis.

Source : BIU Cujas

Cap. I.

De alienatione [1] & emphyteusi rerum ecclesiæ.

SAncimus itaque nullam habere licentiam ordinatores rerum hujus regiæ civitatis, sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut xenodochii, aut prochotrophii, aut alterius venerabilis domus in hac regia civitate, sive in ejus finibus constitutæ exceptis venerabilibus monasteriis, aut vendere, aut donare, aut commutare, aut [2] subalterno dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilem, aut civilem [3] annonam, aut rusticum [4] mancipium: nisi [5] ad imperialem domum commutatio sola facta est: Sed neque (de [6] colonis juste) dari quidem concedimus. Emphyteuses [7] vero à prædicta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, & commemoratorum locorum fieri jubemus in personam ejus, qui accepit, & aliis duobus deinceps heredibus, & non amplius de sexta parte instantis canonis dimittimus ei qui emphyteusis jure acceperit. De competentibus vero proastiis [8] ipsi sanctissimæ majori ecclesiæ, & nominatis venerabilibus domibus in hac regia civitate, aut in ejus regione [9] aut mansione constitutis: jubemus, siquidem hæc reditus habeant integro canone, ab iis ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphyteusim secundum prædictum modum accipienti, & aliis duabus successionibus dari, & nullam omnino relevationem, sed augmentum fieri. Si vero non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum in alia quantitate [10] hoc (sicut prædictum est) in emphyteusim dare. §. 1. Si vero contigerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico jure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ærarium, aut in civitatem alienam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum pervenire: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum à quibus à principio emphyteusis facta est, mox ut pervenerit in unam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium [11], & aut ab iis derelinqui eandem rem ad quos pervenit, & annuam pensionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hoc recipere emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi prodesse existimant. §. 2. Si [12] vero quædam sunt loca aut ipsi sanctissimæ ecclesiæ majori, aut alicui venerabilium domorum competentia, in quibus antiquæ habitationes depositæ sunt, & ex quibus [13] nullus præbetur reditus: prædictæ vero venerabiles domus quibus competunt hæc loca, reædificare non possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earum in emphyteuses perpetuo jure tradere ipsa loca: ita tamen ut emphyteusis in tertia parte pensionum quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis temporis emphyteuseos procedat: aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, ut primitus ædificet, & ex adjectis illic per æstimationem pensionibus medietatem partis dari venerabili domui, à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus: utatur ergo hujusmodi emphyteuta, & illic inventa de depositis habitationibus materia.

1 *Jul. c. 410. & 3. Eclog. 1. ex lib. 5. tit. 2. cap. 2.*

2 Ἢ ἐπὶ ἀντιδόρῳ δεδόσθαι. *Scrimg.* id est, vel in pari donatione, *Jul. hic*, remunerandæ donationis gratia dare, *Hal.*

3 Πολιτικὴν σίτησιν. *Scrimg.*

4 Γεωργικὸν ἀνδράποδον. *Scrimg.*

5 *Nov. 7. cap. 2.*

6 Ἀλλ' ὅτε παροικικῷ δικαίῳ δίδοσθαι. *Scrimg.* Sed neque paræcirco jure dare *Jul.* & male, lege paræcico. Jus παροικικὸν colonarium seu libellaria, de quo dixi ad *Novell. 7. circa fin. princ. & l. 24. §. 1. Cod. de sacr. eccles.*

7 *Harm. 4. §. 5.*

8 Suburbanis ædificiis.

9 Regio, mansio, περιοικία.

10 Ἐπὶ τινὶ ποσότητι. *Scrimger.* sub quadam quantitate, de hac quantitate, vid. *Novell. 7.*

11 Nota jus singulare adtributum ecclesiæ: ut scilicet, post contractam emphyteusim cum fisco, vel imperatore, vel repub. vel Curia, vel cum alio venerabili loco pœnitere intra biennium possit. De biennio vid. Cujacium *cap. 21. de præscr.*

12 Hinc sumpta est Authentica, *Si quæ C. de sacr. eccl.*

13 *Novell. 7. c. 3.*

14 Hinc sumpta est Authent. *Hæc usus C. de sacr. eccl.*

15 *Nov. 7. cap. 4.*

16 *3. Eclog. 1. ex lib. 5. tit. 2. cap. 6.*

17 Locationes rerum majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ, non excedunt annos triginta, licet privatarum & publicarum fiat in centenos, ut Hyginus scribit *lib. de limitib.* alias in plures annos *l. 24. in fin. l. 32. l. 60. ff. locati* plures inquam, quam quinque. Siculus Flaccus. Alii per singula lustra locare soliti: alii in plures annos.

18 Major ecclesia Constantinopolitana hoc habet præceptum, ne possessionem inutilem & publicis oneribus prægravatam alienare possit, pignori tamen dare possit creditore fructus in sortem imputante.

19 Hæc pignorum lex vocatur ἀντίχρησις.

Cap. II.

Si quis usus nomine rem ecclesiæ habere voluerit.

SI [14] vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine [15] usus accipere à sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, aut unius memoratarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominii jure præbuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum habentem reditum, quantum habeat res quæ ei datur: & non majoribus fisci præstationibus prægravatam: & post ejus mortem, aut post tempus in quo datio usus convenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, utraque res integra & in dominium & in usum in eandem venerabilem domum perveniat.

Cap. III.

Ut liceat usque ad xxx. [16] annos res ecclesiasticas locare.

LOcationes vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quantoscunque contrahentibus annos placuerit, non transcendentibus videlicet xxx. [17] annorum temporibus.

Cap. IV.

Ut liceat res ecclesiæ immobiles pignori obligare.

SI vero contigerit aliquam prædictarum venerabilium domorum nomine fiscalium [18] tributorum, aut alterius cujuslibet supervenientis necessitatis venerabili domui, pecuniis egere: liceat ejus ordinatoribus immobilem rem aut supponere aut dare in speciale pignus, & creditor possideat eandem rem, & [19] ejus fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecuniis quam in usuris, non autem majoribus quam quartam partem centesimæ. Si vero persolverint debitum præpositi ejusdem venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur creditum: redeat iterum res ad venerabilem domum ex qua data est.

Cap. V.

De emphyteusi & hypotheca rerum ecclesiæ.

EMphyteuseis vero & hypothecas, & ultra quinquennium volumus [20] fieri à sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, conscientia & consensu beatissimi hujus civitatis episcopi & patriarchæ: jurantibus præsentibus Deo amabilibus œconomis & chartulariis [21] ejusdem sanctissimæ majoris ecclesiæ, quod non ad præscriptionem juris ejus contractus efficiatur. In aliis vero venerabilibus domibus, siquidem sint chartularii, ipsos æquali modo jurare præsente eo qui præest venerabili domui. Si vero non sint chartularii, ab his qui præsunt venerabilium domibus, propositis sanctis euangeliis contractum fieri in scriptis cum jurejurando addito hujusmodi instrumentis, quod non ad læsionem aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur.

§. 1. Oeconomis [22] vero & Orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus [23], nec non omnibus chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis qui per genus eis, vel nuptiarum jure conjuncti sunt, interdicimus [24] emphyteusim & locationes sive hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere: scientibus eis, quod si tale aliquid fiat, & hoc invalidum erit: & omnem substantiam tam eorum qui accipiunt, quam œconomorum & chartulariorum & ordinatorum, quibus secundum prædictum modum conjuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rem accipiunt, post obitum eorum pervenire jubemus.

20 *Nov. 67. c. 4.*

21 Chartularii ecclesiæ.

22 Hinc sumpta est Auth. *quibuscunque C. de sacros. eccles.*

23 OEconomi, administratores Ecclesiæ eorumque cognati vel adfines, non possunt conducere vel in emphyteusim vel ἀντίχρησιν res ecclesiasticas capere.

24 Præsumitur enim hujusmodi alienatio nocere ecclesiæ, de qua præsumpt. vid. Alciat. 1. *præsumpt. 29. & Wurmser. 1. præct. 39. cap. 6.*

25 Vid. *Jul. hic. num. 411.*

Cap. VI.

De rebus aliarum ecclesiarum extra civitatem [25] Constantinopolitanam.

ET hoc quidem super iis qui majoris ecclesiæ sunt, & prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac regia civitate, vel ejus cir-

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ὑποθήκης καὶ ἐμφυτεύσεως τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς διοικητὰς τὰ πράγματα τῆς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, ἢ ὀρφανοτροφείας, ἢ ξενοδοχείας, ἢ πλωχοτροφείας, ἢ νοσοκομείας, ἢ ἄλλης εὐαγοῦς οἴκου τῆς βασιλίδι πόλει ἤτοι τῇ τοιαύτης συνοικείᾳ τυγχάνοντος (ἐξαιρημένων μόνων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων) ἢ πιπράσκειν ἢ δωρεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττειν ἢ ἐπὶ ἀντιδώρῳ δίδοναι, ἢ οἱῳδήποτε ἄλλῳ τρόπῳ ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἢ πολιτικὴν σίτησιν, ἢ γλωσσικὸν ἀνδραπόδιον· εἰ μὴ παρὰ βασιλικὸν οἶκον ἡ ἀνταλλαγὴ γίνηται μόνον· ἀλλ' ὅτε παροικικῷ δικαίῳ δίδοσθαι ἢ συγχωρῶμεν. Τὰς γὰρ ἐμφυτεύσεις παρὰ τῆς εἰρημένης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι κελεύομεν ἐπί τε τῷ αὐτοπρόσωπῳ αὐτῆς ἑκάστου λαμβάνοντος, καὶ ἄλλων δύο ἐφεξῆς κληρονόμων· μὴ πλέον ἕκτης μοίρας τοῦ ὑπεισιόντος κανόνος συγχωρουμένης τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μειζόνῃ. Περὶ δὲ διαφερόντων αὐλείων τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μειζόνῃ, καὶ τοῖς εἰρημένοις εὐαγέσι οἴκοις τοῖς ἐπὶ τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ τοῦ αὐτοῦ θείου οἴκου, κελεύομεν, εἰ μὲ τὰ τοιαῦτα πράγματα πραθῆναι ἔχει ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ κανόνος, ὥσθε τοὺς διοικοῦντας τοὺς αὐτοὺς εὐαγεῖς τόπους, εἰς ἐμφύτευσιν αὐτὰ, καὶ τὸν εἰρημένον τρόπον, τῷ λαμβάνοντι καὶ ἄλλας δύο διαδοχὰς δίδοσθαι· καὶ μηδένα παντελῶς καφισμὸν, ἀλλὰ καὶ αὐξησιν γίνεσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἔχει ταῦτα τὰ αὐλάσεια τινὰ παντελῶς αὐξῆσθαι, ἀδείαν παρέχομεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων ἐπί τινι ποσότητι τοιαύτῃ, ὡς αὐξηθῆναι), εἰς ἐμφύτευσιν δίδειν.

§. α'. Εἰ δὲ συμβαίη οἱονδήποτε πρᾶγμα ἓν τῶν τῆς εἰρημένων εὐαγῶν τόπων ἐμφυτευτικῷ δικαίῳ δίδόμενον, ἢ εἰς βασιλικὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν παμμέγιστον, ἢ εἰς πόλιν τινὰ, ἢ βυλευτήριον, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ εὐαγῆ οἶκον ἀφεληθῆναι· ἀδείαν παρέχομεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων, ὑφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐμφύτευσις γέγονεν, ὥσθε ἀφελεθῆναι εἰς ἓν τῶν εἰρημένων αὐθεντῶν ἡ τοιαύτη ἐμφύτευσις, φανερῶν τῶν ἐαυτῶν γνώμην εἴσω διετίας, καὶ ἢ παρ' ἐκείνοις καταλιμπάνειν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἰς ὃν ἀφεληθε, καὶ τὴν συνωσιαίαν αὐθεντὸν τῷ πρώτῳ αὐτεισερχομένῳ κομίζεσθαι· ἢ τοῦτο ἀναλαμβάνειν, τὴν ἐμφύτευσιν λυομένης, εἰ μὴ τοῦτο λυσιτελὲς αὐτοῖς εἶναι νομίσειεν. §. α'. Εἰ δέ τινες εἰσὶ τόποι ἐν τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τινι τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων αὐθεντοῦντες, ἐν οἷς παλαιαὶ οἰκήσεις τυγχάνουσι κατωκημέναι, καὶ ἐξ ὧν ὠφέλεια παρίσχηται αὐθεντεῖν· οἱ δὲ μνημονευθέντες διάδοχοι οἴκου, οἷς διαφέρουσιν οἱ τόποι, τούτους ἀνοικοδομῆσαι μὴ δυνάμενοι· ἀδείαν δίδομεν τοῖς τούτων διοικηταῖς, τῷ τῆς ἐμφυτεύσεως δικαίῳ ἐκδίδοσθαι τοὺς αὐτοὺς τόπους· ὥστε μηδετέρῳ ὡς ἥττον ἐν τοιούτοις συμβολαίοις, ὡς ἂν αὐθεντοῦντες μὴ δύνασθαι· ἀδείαν δίδομεν τοῖς τούτων διοικηταῖς, τῷ τῆς ἐμφυτεύσεως δικαίῳ ἐκδίδοσθαι τοὺς αὐτοὺς τόπους· ὥστε τὴν ἐμφύτευσιν ἢ ἐπὶ τρίτῃ μοίρᾳ τῆς τετραμοίρου, ἀπὸ τῶν οἰκημάτων ἐπ' ἐσώτων σωζήσεσθαι, ὧν τὰ οἰκήματα ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ ἐσώτων σωζήσεσθαι· ἢ, εἰ μὴ ὁ ἐμφυτεύτης βυλεῖται μᾶλλον ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ λαβεῖν τοὺς τόπους, ὥστε πρότερον οἰκοδομῆσαι, καὶ ὧν τῆς προσμνημονευθείσης κατ' ἀξίωσιν τετραμοίρου τὸ ἥμισυ μέρος δίδοναι τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τοὺς αὐτοὺς τόπους λαμβάνει· καὶ τοῦτο γίνεσθαι συγχωροῦμεν· κεφάλαιον δὲ τοῦτο τοιοῦτον ἐμφυτεύσεως καὶ παῖς ἐκείσε δυσκομοράς ὧν τῶν κατηνεχθέντων οἰκημάτων ὕλας.

ΚΕΦ. β'.

Εἴ τις ὀνόματι χρήσεως τὸ τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα βυλεῖσθαι λαβεῖν.

ΕΙ δέ τις βυλεῖσθαι οἱονδήποτε πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν τῶν τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, ἢ ἑνὸς τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων, μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβανέτω, εἰ μὴ ἕτερον εὖθυς πρᾶγμα δεσποτείας δικαίῳ παράσχῃ τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει, τοσαύτην ἔχον αὐξησιν, ὁπόσην ἔχει τὸ πρᾶγμα ὅπερ αὐτῷ δίδοται, καὶ μὴ πλείοσι δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένον. ὥστε, μὴ τῷ αὐτοῦ τελοῦντι, ἢ μὴ τοῦ χρόνου ἐφ' οὗ ἡ δόσις τῆς χρήσεως συνήρεσε, μὴ ὑπερβαίνοντα δηλαδὴ τὸν δὲ λαμβάνοντος ζωὴν, ἐκπίπτειν πρᾶγμα ἐπ' ἀκεραίῳ καὶ κυρίᾳ δεσποτείαν καὶ κρίσιν εἰς τοῦ αὐτοῦ εὐαγῆ οἶκον αὐξηθῆναι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δὲ ἐξεῖναι τὸ τελακοντούτη χρόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα μισθοῦν.

ΤΑς μισθώσεις ἢ παρ' αὐτῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι συγχωροῦμεν, εἰς ὃς ἂν τοῖς σωματίοις ἐνοικοῦσι σωφρονοῦσι, μὴ ὑπερβαίνουσας δηλαδὴ τὸ τελακοντούτη χρόνον.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ δὲ ἐξεῖναι τὰ ἐκκλησίας ἀκίνητα πράγματα εἰς ἐνέχυρον δίδοσθαι.

ΕΙ ἢ συμβαίη πινὰ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, ὀνόματι δημοσίων συντελεσῶν ἢ ἄλλης οἱασδήποτε συμβαινούσης ἀνάγκης τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, χρημάτων δεηθῆναι ἐξεῖναι τοῖς τῶν διοικητῶν ἀκινήτων πράγμα ὑποτίθεσθαι, καὶ δάνειον εἰς ἰδικὴν ἐνέχυρον, ἵνα ὁ δανειστὴς νέμηται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς τόκους καρπὸς ἀναλέγηται, καὶ λογίζηται ἑαυτῷ τὰ μὲ εἰς αὐτὸ τὸ δάνειον δόντα χρήματα, πλὴ εἰς τόκους, μὴ πλείους δὲ τεσσάρτου μέρους τοῦ ἐκκοπῆς. εἰ δὲ κατυβάλωσι τὸ χρέος οἱ πραγματευόμενοι δὲ αὐτοῦ εὐαγεῖς οἶκοι, ἢ ὁ τῶν καρπῶν πληρωθεὶς ὁ δανειστὴς, ἐπανελθεῖν πάλιν τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸν εὐαγῆ οἶκον ἐξ οὗ καὶ δέδοται.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ἐμφυτεύσεως καὶ ὑποθήκης τῶν ἐκκλησίας πραγμάτων.

ΤΑς δὲ ἐμφυτεύσεις καὶ ὑποθήκας, καὶ πάσας ὑπὲρ πενταετίαν μισθώσεις βυλόμεθα γίνεσθαι παρὰ μὲ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, γνώμης καὶ συναινέσεως τοῦ μακαριωτάτου τούτης θρησκεπισκόπου καὶ πατριάρχου· ὁμοίως, παρόντος αὐτοῦ, τῶν τε θεοφιλεστάτων οἰκονόμων καὶ τῶν χαρτουλαρίων τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς ἂν ὁμόσωσι τῷ παντὶ δικαίῳ τὸ συναλλαγμα γίνεσθαι· ἐπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις, εἰ μὲ εἰσὶ χαρτουλάριοι, αὐτοὺς τὸν τρόπον ὁμοίως, παρόντος δὲ πραγματευτοῦ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου· εἰ δὲ μὴ εἰσὶ χαρτουλάριοι, αὐτοὺς τοὺς προϊσταμένους τῶν εὐαγῶν οἴκων, παρκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγελίων, τὸ συναλλαγμα πιστοῦσθαι, ἐγγραφομένης μεθ' ὅρκου τοῖς τοιούτοις συμβολαίοις, ὡς ἡ πρὸς βλάβην ἢ αὐτογραφὴν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου γίνεσθαι τὸ συναλλαγμα. §. α'. Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ ὀρφανοτρόφοις καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων διοικηταῖς, ἐπιγαμίαν καὶ τοῖς πάντων χαρτουλαρίοις, καὶ τοῖς τούτων γονεῦσί τε καὶ παισὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ γένος αὐτοῖς ἢ ὅτι γαμικὲ δικαίᾳ συναπτομένοις, ἀπαγορεύομεν ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις (ἤγουν ὑποθήκας) πραγμάτων τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις πραγματικῶν, δι' ἑαυτῶν ἢ ἄλλου παρεμβύτου πρόσωπα λαμβάνειν. γινωσκόντων αὐτῶν ὡς εἰ τοιοῦτό τι γένοιτο), καὶ ὧν τὸν αὐξηθὲν ἔσεσθαι, καὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτῶν τε τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν, οἷς κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον συναπτόντα, εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα λαμβάνει, μὴ τῷ αὐτῶν τελοῦντι ὠφελεθῆναι κελεύομεν.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἔξω Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΑΙ τοῦτο μὲ ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχανόντων,

Source : BIU Cujas

νόντων, διετυπώσαμεν. Επὶ δὲ ταῖς ἄλλαις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενῶσι, καὶ νοσοκομείοις, καὶ λοιποῖς δυναστείοις οἴκοις τοῖς ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, ἐν μὲν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχάνουσιν, ἀκολούθως διορίσαι σπουδάσομεν. §. α'. Δόσεων τοίνυν δίδομεν τοῖς εἰρημένοις δυναστείοις οἴκοις, μὴ μόνον παρὰ ἀκριβῆ ἐμφύτευσιν χωρὶς τῶν ἀκινήτων πραγμάτων τῶν αὐτοῖς περιόντων, ἀλλὰ καὶ διωρεᾶς τοιαύτης ἐμφυτευτικὴ δικαίᾳ τοῖς βουλομένοις δίδοναι· καὶ εἰ μὲν ἀχιώτης[1] ὢσιν ἐκκλησίαι, ἢ ἕτεροι δυναστεῖς εἶεν, ἃ δὴ καὶ ἀγὼς αὐτὸς κλῆρος ποιεῖται, καὶ τῶν γνώμῃ αὐτῆς καὶ συναίνει (ἵν' γίνεται τὸ τοιοῦτο συναλλαγμα, ὁμοιωτάτη παρὰ τοῦ αὐτὸς τῶν οἰκονόμων καὶ διοικητῶν καὶ χαρτουλαρείων δὲ αὐτὸς δυναγὼς οἴκοι, ὡς ἐκ ταύτης τῆς ἐμφυτεύσεως ὠφέλημα ζημίας τοῦ αὐτοῦ δυναγεῖ οἴκῳ ἐπιζεῖ)· εἰ δὲ πλοχεῖα, ἢ ξενῶνες, ἢ νοσοκομεῖα, ἢ ἕτερα δυναγὴς οἴκῳ εἴη, ἴδιαν διοίκησιν ἐχόντες· εἰ μὲ ἀγίας δύκτησις οἰκεῖς εἶναι συμβαίη, καὶ γνώμῃ δὲ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων κληρικῶν, ἃ μὲν ἀλλὰ καὶ δὲ οἰκονόμοι· εἰ δὲ ξενῶν, ἢ πλοχεῖον, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ ἕτερος δυναγὴς οἴκος εἴη, τῶν προεστῶτος τούτων τὸ συναλλαγμα ποιεῖσθαι, ὁμοιωτάτη τῶν διοικητῶν τῶν αὐτῶν δυναγῶν οἴκων, ἐπὶ παρουσίᾳ δὲ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, παρ' ᾧ προσκαλοῦνται ἢ χειρογυνεῖ), ὡς ἂν εἰ μὴ βλαβῶ ἢ ἐπιγραφὴν τῶν αὐτῶν δυναγῶν οἴκων ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συναλλάγματι γίνεται).

§. β'. Επὶ δὲ τῶν δυναγῶν μοναστηρίων, τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν μὴ δὲ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων μοναχῶν τὸ συναλλαγμα ποιεῖσθαι· καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων δὲ πάντων κελεύομεν ἐκφωνεῖσθαι τὸν συμβολαιογράφον μεθ' ὅρκου, ὡς ἂν μὴ βλαβῶ ἢ ἐπιγραφὴν τῶν αὐτῶν δυναγῶν οἴκων τὸ προσκύνημα προτίθεται. καὶ τοῦτης δὲ τῆς φυλακῆς ὄντως ἐσομένης, καθὼς μὴ πλείονα γίνεται δὲ ἑκάστου μέρους τῶν προσόδων, ὧν ἔχει τὸ εἰς ἐμφύτευσιν διδόμενον προσκύνημα. Οσα δὲ τῶν κεκλεπτωκότων οἴκων τῶν προσκυνήσαν τοῖς δυναγῆσιν οἴκοις τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένοις, ἀνωτέρω διετυπώσαμεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν δυναγῶν οἴκων κρατεῖν παρακελεύομεθα. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν δυναγῶν οἴκων διατυπώσαι συνείδομεν, ὥστε εἴ τινες ἐξ αὐτῶν, εἴτε ὑπὲρ δημοσίων σωτελειῶν, εἴτε ὑπὲρ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας δὲ αὐτὸς οἴκου, χρέσιν ἔνοχοι γένωνται), καὶ ὧν ἔστι δυνατὸν ἐκ προσκυμάτων κινητῶν τὸ αὐτὸ διαλυθῆναι χρέος· καὶ προτίμως μὲ τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἐνεργοῦσι δίδομεν διαγνῶσιν τοῦ προσκυμάτος τὴν δανείσιν, ἵνα τοῦτο κερδανθῇ τὸ δανειζόμενον χρήμασι, τὰ δὲ εἰς αὐτὰ τὰ δανειζόμενα χρήματα, τὰ δὲ εἰς τίκτας, ἃ πλείονας δὲ πέμπτα μέρη τοῦ ἐκβλήτου· εἰ δὲ μὴ δυνηθῶσι τοῦτο τῷ τρόπῳ διαλυσθῆναι τὸ χρέος, κελεύομεν τοὺς μὲ ὑπὸ τοῦ ἀχιώτου πατριάρχου χειρογυνεῖσθαι, (εἴτε μητροπολίτην, εἴτε ἐπισκόπου ὄντων, εἴτε ὀρφανοτρόφου, ἢ πλωχοτρόφου, ἢ ξενοδόχου, ἢ νοσοκόμου, ἢ ἄλλων δυναγῶν οἴκων διοικητὴν) παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις ὑφ' ὧν χειρογυνεῖ) ἢ προσκαλοῦνται), ὑπομνήματα ποιεῖσθαι, καὶ μεθ' ὅρκου τῶν διοικητῶν, καὶ συναινέσεως δὲ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων, τὸ χρέος γίνεσθαι φανερὸν, καὶ ὅτι ὧν ἔστι δυνατὸν ἐκ πραγμάτων κινητῶν διαλυθῆναι τοὺς δὲ ὑπὸ μητροπολίτων ἢ ἐπισκόπων χειρογυνομένους (εἴτε ἐπισκόπου ὄντων, εἴτε δοχμωνδείτου, εἴτε ὀρφανοτρόφου, εἴτε πλωχοτρόφου, ἢ ἄλλων δυναγῶν οἴκων διοικητὴν) παρ' αὐτοῖς ὁμοίως τοῖς μητροπολίταις ἢ ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα συγγράφειν. παρ' ἑκείνοις δὲ τοῖς ἐπισκόποις, οἱ τινες ἢ παρὰ πατριάρχων ἢ παρὰ μητροπολιτῶν ἐπίσκοποι χειρογυνεῖν) δὲ, καὶ ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἰδίαν δικαιοδοσίαν, ἢ μοναστήρια, ἢ πλωχεῖα ἢ ξενῶνας, ἢ νοσοκομεῖα, ἢ ἄλλας δυναγὴς οἴκους, καὶ τὸ ὁμοίου τρόπου τὰ ὑπομνήματα γίνεσθαι. ὅτου μάρτυρα, ὥστε εἴτε παρὰ πατριάρχου, εἴτε παρὰ μητροπολίτου, εἴτε παρ' ἄλλοις ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα πράττεται, μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν ζημίαν ἢ δαπάνην τοῖς δυναγὴς οἴκοις ὑφίστασθαι. Δόσεις δὲ ἃς βλαπτόμεθα δὲ λοιπὸν παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τοῖς ὀνδήκοις τῶν τόπων τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα παρὰ τῶν μνημονδυθέντων προσώπων, ἤγουν οἴκων, πράττεσθαι, ἵνα μηδεμίαν ζημίαν ὑφιστῶν). μὴ δὲ ὄντως τούτοις παρακληθήσαι ὡσδὲ τοῖς μνημονδυθεῖσιν ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, ἢ μητροπολίταις, ἢ ἄλλοις ἐπισκόποις· τοιουτοτρόπως τοὺς εἰρημένους διοικητὰς τοὺς ἐπ' ἀφελείᾳ ὄντας δὲ οἴκου ἐγκράφως ἐν δημοσίᾳ τῆς πόλεως τύπῳ προτιθέναι ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ προτρέπειν τοὺς ἀγαθοεπεῖν τοὺς ἀκίνητον πρᾶγμα, ἵνα ὁ τὸ πλεῖον παρέχων τῶν ἄλλων προτιμηθῇ. τούτων δὲ πάντων προϊόντων, τῶν πράσιν γίνεσθαι δὲ πιμήματος πᾶσι τρόποις ὑπὲρ δὲ ὀφλήματος διδομένου· ἵνα μὴ ἄλλως ἔχοι ὁ ἀγοράσης τὸ ἀσφαλές, εἰ μὴ τὸ πιμημα ὑπὲρ αὐτῆς δὲ χρέως καταβάλῃ, καὶ τοῦτο ὀντῶς ἐγκραφῇ μεθ' ὅρκου τῇ ὠνεακῇ συγγραφῇ, καὶ ὅτι ἐδὲν ἐστὶ βλάβῃ ἢ προσκύνημα δὲ αὐτὸς δυναγὲς οἶκος γίνεται. Εἰ δὲ κῦ τὸ εἰρημένον τρόπου ἀγοράσῃ τινὰ πράγματος μὴ δύνεθῇ, κελεύομεν τὸ ὀφειλόμενον ἔκ τινος τῶν εἰρημένων δυναγῶν οἴκων, τῷ δικαίῳ ὡσὲ pro soluto λέγεται), τῷ αὐτῷ λαμβάνειν κῦρον, δικαίας καὶ ἀκελεύστου ἀληθείας γινομένης, καὶ προσδιεμένης τῷ πιμήματι τὸ δεκάτης μέρους δὲ παντὸς πιμήματος εἰς αὐτὸ τὸ ποσόν· καὶ λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα τὸ δανειζόμενον ἀντὶ καταβολῆς βεβαίας δεσποτείας κληθησόμεθα. ὅτου μάρτυρα ὥστε τοὺς διοικητὰς δὲ ἐποφείλοντος δυναγὴς οἴκου, καὶ τὸ πλέον μέρος τῶν αὐτῷ λειτουργούντων, ταῖς τοιαύταις πράσεσι συναινεῖν. τὸ δὲ παρεχόμενον ἐπὶ τούτῳ ἀκίνητον πρᾶγμα, μὴ καθ' ἑπιλογὴν δὲ δανειστὴ δίδοσθαι ἀλλὰ κῦ τῷ ἴσοτιμῷ τοῦ μὲ, τὸ ἄπορον, τοῦτο δὲ, καὶ ἀπέρων κλήσεων δὲ αὐτὸς δυναγὲς οἶκος, καὶ τούτων προσόδῳ, καὶ δημοσίων, καὶ τῆς λοιπῆς καθεστάσεως. §. γ'. Εἰ δέ τις ἢ ἐπίσκοπος, ἢ οἰκονόμος, ἢ διοικητὴς οἰκοδήποτε δυναγὲς οἶκος, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένου, χρήματα ἐδανείσατο, ἢ μὴ παῦται δανείσῃ· κελεύομεν μηδὲ αὐτοῖς τοῦτο κατὰλογίζεσθαι ὑπὸ δὲ δυναγὲς οἶκος, εἰ μὴ προσέρχοι δείξειν ὅτι εἰς χρείας δὲ εἰρημένου δυναγὲς οἶκος παῦται προσεχώρησε· μήτε αὐτὸν τὸ δανειστὴν ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτῷ κῦ δὲ δυναγὲς οἶκος ἔχειν τινὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωγὴν, εἰ μὴ δείξειν ὡς εἰς αἰτίας τοῦ δυναγεῖ οἴκῳ προσηκόντος τὰ χρήματα προσεχώρησαν· ἀλλὰ κατὰ δὲ δανειστοῦ μὲν τὰ χρήματα καὶ τὸ αὐτὸ κληρονόμων τὰς ἰδίας κινεῖν ἀναγκας.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ μεταλλάξεως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ἐξαιρεθῆναι τὸ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ δὲ δυναγὲς ὀρφανοτρόφεις, καὶ ξενώνων καὶ πλωχείων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτῆς ὄντων ἐνορίαν, ἐξεῖναι πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς δυναγέσιν οἴκοις, ἃ μὲν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἔν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν ἁπάσαις ἐπαρχίαις κειμένοις, ἀνταλλαγὰς ποιεῖσθαι πρὸς ἀλλήλας ποιεῖσθαι, ὅταν ἑκατέρῳ δυναγεῖ οἴκῳ φυλάττηται τὸ ἄζημιον· συναινούντων ἐγκράφως ἢ ἀμφὶ καταθέσεως τῷ τοιούτῳ συναλλάγματι ἃ μόνον τῶν διοικητῶν ἑκατέρᾳ δυναγὲς οἶκος, ἀλλὰ καὶ δὲ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων. Τὰ δὲ ἀπὸ βασιλικὰ οἴκου εἰς οἱονδήποτε δυναγὴ τόπον προελθόντα, ἢ μὴ τοῦτα προελθόντα, καὶ ἐδέν τρόπον πιπράσκεσθαι,

cuitu adhærentium disposuimus. In aliis vero sanctissimis ecclesiis, & monasteriis, & xenodochiis, & nosocomiis, seu reliquis venerabilibus domibus, quæ in omnibus provinciis nostræ reipublicæ positæ sunt, verum etiam monasteriis in hac regia civitate, & ejus circuitu adhærentibus, consequenter definire prævidimus. §. 1. Licentiam[1] igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solum ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetuæ hæc eis emphyteutico jure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ ecclesiæ sint, vel aliæ venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut per venerabilem[2] chorum clericorum faceret, cum voluntate eorum & consensu fieri hujusmodi contractum jurantibus præsentibus[3] œconomis & administratoribus, & chartulariis ipsius venerabilis domus, quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si vero ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriam administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate majoris[4] partis ibidem ordinantium[5] clericorum, necnon & œconomi. Si vero xenones, aut ptochium, aut nosocomium, aut alia sit venerabilis domus, apud[6] præpositum ipsius fieri contractum, jurantibus ordinatoribus earundem venerabilium domorum in præsentia Deo amabilis episcopi, à quo præponuntur aut ordinantur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ipsarum venerabilium domorum de hujusmodi contractu efficitur. §. 2. In venerabilibus vero monasteriis primates[7] eorum cum ampliore & majore[8] parte ibidem deservientium[9] monachorum contractum efficiant. In prædictis vero omnibus jubemus inscribi instrumentum cum jurejurando, quod non ad læsionem aut præscriptionem earundem res agitur. Hac vero observatione, hujusmodi præcedente, relevationem non amplius fieri à sexta parte reditus quem habet res quæ in emphyteusim datur. Quæcunque vero de lapsis domibus competentibus venerabilibus domibus quæ in regia sunt positæ civitate, superius, disposuimus: hæc in his venerabilibus domibus valere præcipimus. Hoc[10] etiam super ipsis venerabilibus domibus definire prævidimus, ut si quadam ex eis five pro publicis collationibus, five pro alia necessaria causa ejusdem domus debitis obnoxiæ fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolvi debita: primo[11] quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem creditori, ut ejus fructus colligens, reputet sibi tam in[12] ipsis debitis mutuis pecuniis, quam in usuris non amplius quarta parte centesimæ. Si vero noluerit isto modo debitum transigere, jubemus per eos quidem qui à sanctissimo patriarcha ordinantur, five metropolitæ, five alii episcopi sint, five archimandritæ, five orphanotrophi, aut nosocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domorum ordinatores, apud sanctissimos patriarchas, à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri, & cum jurejurando ordinatorum, & consensu amplioris[13] partis in eis deservientium debitum manifestari, & quia non est possibile de rebus mobilibus istud persolvi: per eos vero qui à metropolitis ordinantur, five episcopi sint, five archimandritæ, five orphanotrophi, five prochotrophi, aut aliorum venerabilium locorum ordinatores apud eos similiter metropolitas episcopos hujusmodi monumenta conscribi, abillis vero episcopis qui aut à patriarchis, aut à metropolitis episcopis ordinantur, & habent sub propria jurisdictione aut monasteria, aut ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub similem modum fieri gesta: ita tamen, ut five apud patriarchas, five apud metropolitas, five apud episcopos alios hujusmodi gesta fiant, nullum[14] pro his dispendium aut expensam venerabiles domos sustinere. Propterea enim volumus de cætero apud judices provinciarum, aut defensores locorum hujusmodi monumenta à memoratis personis five domibus agi, ut nullum dispendium sentiant[15]. Postquam vero ista subsecuta fuerint apud memoratos sanctissimos patriarchas, apud metropolitas, aut alios episcopos, tunc per prædictos ordinatores debitricis domus venerabilis in scriptis in[16] publico civitatis loco proponantur per viginti[17] dies: & isto modo hortentur eos qui emere voluerint immobilem rem: ut qui plus[18] præbet, aliis præponatur. His vero omnibus præcedentibus, venditionem fieri, pretio modis omnibus pro debito dando: ut non aliter habeat emptor munitionem[19], nisi pretium pro ipso debito persolvatur, & hoc evidenter inscribatur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ejusdem venerabilis domus efficitur. Si vero secundum prædictum modum emptor hujusmodi rei non inveniatur: jubemus creditorem ex jure prædictarum venerabilium domorum, quod pro[20] soluto dicitur, eandem accipere possessionem, justa & districta[21] æstimatione facta: & addita in pretio decima parte universæ æstimationis, in ipsa quantitate accipere rem creditorem pro solutione, certo[22] dominio possessurum: ita tamen, ut ordinatores[23] debitricis venerabilis domus, & amplior[24] pars deservientium, hujusmodi venditionibus consentiant. Quod autem præbetur in hoc immobilis res, non per electionem creditoris detur, sed secundum æquitatem: aliud quidem fructiferarum, aliud vero possessionum sterilium[25] ejusdem venerabilis domus, & in reditu[26] earum, & in fiscali solutione & reliquæ ordinationis. §. 3. Si vero quis aut episcopo, aut œconomo, aut ordinatori cujuslibet venerabilis domus, sive in regia civitate, sive in provinciis constitutæ pecunias credidit, aut posthac crediderit: jubemus neque eis hoc repurari[27] pro venerabili domo, nisi primitus ostenderint, quod in utilitates prædictæ venerabilis domus ista profecerunt, neque ipsum creditorem, aut heredes ejus contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem, nisi[28] monstraverint quod in utilitatibus venerabilis domus competentibus pecuniæ profecerunt: sed contra mutuas accipientem pecunias, aut heredes ejus, proprias moveant actiones.

Cap. VII.

De permutatione rerum ecclesiasticarum.

HOc[29] vero jubemus, ut excepta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, & venerabilibus orphanotrophiis, xenonibus, & ptochiis, quæ sunt in regia civitate sub ejus constitutis ordinatione, licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesiis, & venerabilibus domibus, necnon & monasteriis, tam in hac regia civitate, quam in diversis provinciis constitutis permutationes[30] ad invicem facere, quando utrique venerabili domui servatur indemnitas, consentientibus in scriptis aut per depositiones hujusmodi contractui non solum ordinatoribus utriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deservientium. Ea vero quæ ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum pervenerunt, aut postea pervenerint, nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permutari,

1 Hinc sumpta est Auth. *Perpetua. C. de sacrosanct. eccl.*

2 Ἢ ὅτε τὸ συναγὲς αὐτὸ κλῆρος. *Scrimg.* per clericum *Jul. hic.* adde *Novell. 67, cap. 4.*

3 Ὁμνύντων παρόντων αὐτὸ τῶν οἰκονόμων. *Græci hic.* hoc est jurantibus eo (id est, episcopo) præsente, œconomis, &c.

4 Majori parti consentientium multum defertur.

5 Ἐκεῖσε λειτουργούντων.

6 Τὸν προεστῶτος. *Scrimg.* hoc est propositum ipsius contractum facere. Verum hæc interpretatio in idem recidit.

7 Ἡγουμένους. *Scr.* certe male, namque apud Julianum hic legumenos.

8 Major pars quod facit, cæteri omnes facere videntur.

9 Λειτουργούντων. *Scrimg.* qui ibi ministerium faciunt debitum. *Jul. hic.*

10 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc jus. C. de sacr. eccl. 3. Eclog. 1. ex lib. 5. tit. 2. cap. 10.*

11 Quo ordine, quibus ex causis immobilia ecclesiastica vendi possunt. *Nov. 46. c. 1. Nov. 54. c. 2. Nov. 67. cap. 4.*

12 Hoc est in sortem seu capitale & ut author Eclogæ illo loco scribit, ὡς τὸ κεφάλαιον.

13 Majoris partis consensus universitatem integram repræsentat, ideoque eum consensum sequi solent judices. *C. eod.* adde *l. 7. in fin ff de pact. l. 3. ff quod cujusque l. 14. ff. depositi: l. 3. §. 7 ff. de admin. tut. l. 15. ff. de rebus author. jud. l. 2 ff. de curat. bon dand. l. 3. ff. de decretis ab ordin. l. 45. C. de decurionib. §. 1. Inst. satisdat. tut.*

14 Ita ut gratuito & nulla mercede accepta acta ecclesiastica fiant.

15 Emptores præsertim.

16 *Affiches & prononceaux se doivent mettre en lieux les plus apparens de la ville*, adde *l. penult. ff. de bon. proscript.* vid. *l. pen. C. de defensor. civit. l. 2. Cod. de annali.*

17 De xx. diebus vide *Cujac. c. 9. de præscr.*

18 *Au plus offrant & dernier encherisseur*, hinc possis colligere, Formam auctionum eam fuisse apud veteres, ut à minima quantitate ad majorem, plures licitantes pervenirent, *l. 35. ff. de minor.* Audio quibusdam in locis, rem quam plurimo subhastari: eumque, qui primus ex ea quantitate aliquid deducens emptioni seu emptorem se obtulerit, licitatione vincere & rem obtinere.

19 Τὸ ἀσφαλὲς. *Scrimg.* ut non aliter habeant cautionem, *Jul. hic.*

20 Jus pro soluto, Ita Græcis hic & apud Julianum *cap. 411.* appellatur Author Eclogæ *3. tit. 1. ex lib. 5. tit. 2. cap. 10.* κεκλεκότων κατὰ δεσποτείαν dixit, hoc est, acceptum jure dominii. Res ecclesiasticæ in solutum dari possunt, prius tamen exacte æstimandæ, & ultra æstimationem adjicere debet creditor decimam pretii: ut ita raro vel nunquam ecclesia lædatur. *Bald. tamen ad Authentic. Hoc jus porrectum, Cod. de sacrosanct. eccles.* negat hoc servandum esse jure etiam poli & conscientiæ: adde *Novell. 46.* Verum Accursius in d. glossa Authenticæ. *Hoc jus porrectum* τὰ *addita* accipit, pro remissa, ut scilicet decima pars pretii remittatur emptori: ut cum in uno gravetur, quod scilicet invitus rem ecclesiasticam in solutum accipiat, in alio relevetur.

21 Subtili. *Julian. ἀκριβῆς. Scrimg.* 22 Firmo *Julian* ἔσωθεν δεσποτείαν. *Scrimger.* 23 Διοικηταὶ; *Scrimger.* administratores. *Julian. hic.* 24 De quo dixi §. 25 Quænam res ecclesiasticæ in solutum dari debent creditori: mediæ inter fertiles & steriles, vid. *Julian. hic.* 26 Æstimatio rei ex ejus reditu, & publicarum tributionum functione & reliquo statu facienda est. *Julian. hic.* 27 Non omne quod mutuo accipit administrator ecclesiæ, imputatur rationibus ecclesiasticis, sed id tantum quod mutuum in utilitatem ecclesiæ versum est. *Novell. 123. cap. 6. in fin.*

28 Creditor ecclesiasticus probare tenetur pecunias mutuo datas in usum & utilitatem ecclesiæ conversas fuisse. 29 Hinc etiam sumpta est Authentica, *Hoc jus. Cod. de sacrosanct. eccles.*

30 Ecclesiæ permutationes ad invicem facere possunt. *Novell. 54. cap. 2.*

Source : BIU Cujas

permutari, aut omnino alienari concedimus, neque si ad alteras venerabiles domos tale aliquid egerint. §. 1. Et quoniam cognovimus ab aliquibus fieri alienationes [1] monasteriorum, ut hæc à sacra figura in privatorum conversationem transferantur, & hoc omnibus modis prohibemus. Si vero tale aliquid factum deprehendatur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc monasteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere. Si [2] vero quis de prædictis venerabilibus domibus quæ in hac regia civitate, sive in aliis provinciis, sunt, (excepta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis) prædium habeat plurimis fiscalibus tributis gravatum, ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licentiam [3] præbemus ejusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securitatem ejusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in hujusmodi alienatione conficiendis ab illis à quibus ordinatores talium locorum præponuntur sive ordinantur, & jurantibus in sanctis scripturis præsente antistite ejusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea deservientium, quod neque per proditionem, neque per gratiam, aut quamlibet præscriptionem alienatio fiat, sed ut servetur immunitas eidem venerabili domui. Oeconomis vero & ordinatoribus clericorum, & chartulariis ubicumque venerabilium domorum constitutarum, aut parentibus eorum & filiis, & quibus secundum genus aut secundum matrimonii jura conjunguntur, locationes, aut emphyteuseis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentium subire aut per se, aut per interpositam personam, secundum quod & iis qui in regia civitate sunt, prohibemus.

[1] Hinc sumpta est Authent. *Multo magis. C. de sacr. eccles.* vid. *Julian. hic. num.* 412. *Novell.* 7. *cap.* 10.

[2] Hinc sumpta est Authent. *Item prædium. C. de sacr. eccles.*

[3] Res ecclesiæ (non tamen majoris quæ est Constantinopoli) onerosa distrahi potest, vid. *cap.* 4. *eod.*

4 Vid. *Julian. hic num.* 413.

5 Hinc sumpta est Authentica, *Quarem, C. de sacr. eccl.*

6 Vid. *l.* 2. *Cod. de jure emph.*

7 *Nov.* 7. *cap.* 3.

8 Emponemata, meliorationes.

9 Pro his inclusis ita legito ex Græcis τῶν δὲ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν Ὀδησσοῦ, καὶ Τομέως τῶν πόλεων ἐπισκόπων. *Scrimg.* ecclesiis Odessi & Thomeos. *Jul hic*, *n.* 414. Utramque Tomos, scil. & Odessum Ptolemæus ponit in Mysia inferiori. Claudianus *in Epithalamio Palladii*, vetereſque Tomi, Mavortia matris Nobilitas.

10 *Novell.* 65.

11 Quid si possessiones eas tantum habeat? Archidiaconus negat prohiberi alienationem captivorum redimendorum causa: & recte: quia videtur testator hunc casum non prævidisse, cum sub ea conditione, *Ne alienaretur*, rem ecclesiæ legaret.

12 Vid. *Nov.* 40.

13 Adde quæ scripsi ad *l.* 35. §. 3. *C. de don. Nov.* 131. *c.* 12. *in fin.* Goth. In locis tamen ubi fundi viliores sunt propter incommoditatem limitaneorum & periculum incursionum non minoris æstimantur fundi quam sit cumulus fructuum 20. annorum. vid. Gloss. *in l. fin. verb. juxta. Cod. de sacrosf. eccles.* Tiraquel. *de retractu, lib.* 1. §. 1. *gloss.* 6. *n.* 19. Garf. *de expens. c.* 9. *n.* 79. Covarruv. *lib.* 3. *var. resolut. n.* 5. Joann. Baptist. Lup. *de Usur. Commentar.* 2. *n.* 77. alibi ad rationem 30. alibi ad rationem 25. pro uno, alibi quantum cumulus fructuum in 40. annos adscendit. Ans.

14 Ἀπόρως penuria laborantes. *Jul. hic. num.* 415.

15 Non est rata traditio prædiorum sterilium & defectorum facta ecclesiæ, etiamsi ut illa acciperet ecclesia, eidem fuerit certa pecunia adnumerata, quod etiam cautum est, *Novell.* 7.

16 Ecclesia non cogitur ex pecunia, quam in numerato habet possessiones, quantumvis fertiles ei occurrentes, emere.

17 Ὀνόματι χρήσεως.

18 Quo jure accipitur res urbana ecclesiastici usus nomine, eodem & provincialis. adde *Jul. hic n.* 416. ut videatur duci argumentum ab urbanis rebus ad provinciales.

19 Transit à venditione rerum immobilium, ad mobiles, adde *Jul. hic: n.* 417. & hoc interim paucis traditur.

CAP. VIII. 4

Si emphyteuta ecclesiæ per biennium in solvendo canone cessaverit.

SI [5] vero quis aut locator aut emphyteuta alicujus rei competentis aut sanctissimæ majori ecclesiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostræ reipublicæ constitutæ, aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per biennium [6] non intulerit quod ab eo promissum est emphyteuticum aut locationis canonem: damus licentiam venerabili domui ex qua locatio aut emphyteusis facta est, & quæ debentur solum pro præcedente tempore, & antiquum statum locatæ sive emphyteuticæ rei exigere, & ejicere de emphyteusi, sive de locatione, non [7] valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos movere. Si vero noluerint prædicti ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus quæ pro locatione sive emphyteusi debere cognoscitur: usque ad definitum vero tempus completum, sibi datam rem tenere eum, & quæ placita sunt dare. Si vero refugiat, licentiam præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de ejusdem rebus fieri, non valente neque hic de emponematis [8] aliquid prætendere.

CAP. IX.

Ut liceat pro redemptione captivorum res immobiles ecclesia alienare.

SAnctissimas vero ecclesias [9] [omnes seu œconomos] civitatum præcipimus alienare res immobiles pro captivorum [10] redemptione: nisi [11] sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint: ut nullo modo has alienent. Hoc autem concedimus, ut Hierosolymorum [12] sanctissima ecclesia licentiam habeat domos competentes ei non positas in eadem sancta civitate vendere, non minori pretio quam de pensionibus ejus in quinquaginta [13] annis colligitur: ut ex earum pretio reditus meliores emat. Si vero quidam cuilibet venerabili domui, sive in hac regia civitate, sive in provinciis positæ steriles [14] possessiones donaverint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, aut derelinquerint: jubemus pro talibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum in quam hujusmodi possessiones pervenerunt: aut fiscalium nomine, aut alterius cujuslibet causæ gratia prægravari: sed omne hujusmodi onus in dantes & eorum heredes recurrere: necessitatem habentibus recipere datas hujusmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum quod ex hujusmodi occasione ei contigerit. Si vero [15] etiam talis dolus in re subsecutus est, ut aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas jubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere, steriles vero res ei, qui dedit & heredibus eis omnino restitui. §. 1. Ad hæc jubemus, ut nulla [16] necessitas sanctissimis ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis tam in regia civitate, quam in omnibus reipublicæ nostræ provinciis positis inferatur, possessiones steriles aut frugiferas ubilibet constitutas emere: ut non inveniantur per hanc occasionem, & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. Si vero quis voluerit rem immobilem nomine [17] usus accipere ab aliqua prædictarum venerabilium domorum (secundum [18] quod superius de venerabilibus domibus, quæ in regia civitate sunt positæ disposuimus) non aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem dominii jure præstiterit venerabili domui, à qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res quæ ei datur, & non majoribus tributis gravatam: quatenus post ejus transitum, aut tempus in quo datio usus est placita, non transcendens scilicet ejus qui acceperit vitæ tempus: utramque rem integro jure, & secundum dominium & secundum usum in ipsam venerabilem domum pervenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus jubemus.

CAP. X.

De sacris vasis cujusque ecclesiæ vel oratorii.

DE sacris autem [19] vasis competentibus sanctissimæ majori ecclesiæ regiæ civitatis, aut aliis venerabilibus oratorii domibus, in qualicunque loco nostræ reipublicæ positis, generaliter constituimus, ut non aliter hæc vendantur, aut supponantur, nisi pro captivorum redemptione. Si [20] vero sunt plura vasa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum necessarium usum facientia, & contigerit hujusmodi venerabilem locum debitis aggravari, & non sint aliæ manifestæ res immobiles de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus gestis monumentorum (sicuti superius dictum est) constitutis prædicta superflua vasa [21] aut aliis venerabilibus locis necessaria [non [22]] habentibus vendere, aut conflare, & similiter vendere, & eorum pretium in debitum præbere: ut [23] non immobiles res alienentur.

CAP. XI.

Quibus pœnis subjiciantur qui præsentem constitutionem violaverint. [24]

SI [25] vero præter hæc quæ inserta sunt præsenti legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus & immobilibus uni memoratarum venerabilium domorum reddi quidem eidem sanctissimæ ecclesiæ sive venerabili domui rem super quam tale aliquid subsecutum

Qualiacumque vasa ecclesiæ, redimendorum captivorum causa, posse distrahi: debiti causa, superflua tantum, adde *l.* 21. *C. de sacr. eccl.*

20 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea, C. de sacrosf. eccles.*

21 Vasa ecclesiastica superflua aliis ecclesiis vendi possunt, aut conflari, *ut hic.*

22 Hæc negativa supereſt.

23 Superflua vasa ecclesiæ, rebus immobilibus ejusdem hic opponuntur.

24 *Jul. hic. num.* 418.

25 Hinc sumpta est Authentica, *Qui res Cod. de sacr. eccles.*

ἢ ὑποτίθεσθαι, ἢ ἀντιδιατίθεσθαι, ἢ ὅλως ὑποκεῖσθαι συγχωρῶμεν· δεῖ δὲ καὶ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας χάριν βαρυνῆσαι, ἀλλ' ἅπαν τὸ τοιοῦτον βάρος εἰς τοὺς δεδωκότας καὶ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπανιέναι, ἀναγκαζομένους ἀναλαβεῖν τὰς δεδομένας τοιαύτας κλήσεις, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας τῷ δίκαιῷ οἴκῳ πᾶσαν ζημίαν, ἐκ τοιαύτης αἰτίας αὐτῷ συμβαίνουσαν. Εἰ δέ τι τοιοῦτον δόλῳ συνῆκται περὶ τὸ πρᾶγμα, ὥστε καί τινα ζημίαν ὑπὲρ τούτου τῷ δίκαιῷ οἴκῳ δοθῆναι, καὶ ταύτην κελεύομεν εἰς ἴδιον κέρδος αὐτοῦ τὸ δίκαιον οἶκον ἔχειν· τὰ δὲ ἄπορα ὄντα πράγματα τῷ δεδωκότι καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις παντὶ τρόπῳ ἀποκαθίστασθαι. §. α'. Πρὸς τούτοις κελεύομεν ὥστε μηδεμίαν παῖς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας, ἢ τοῖς ἄλλοις δίκαιον τόποις (ἐν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐπαρχίαις κειμένοις) ἀνάγκην ἐπάγειν κλήσεις ἀπόρους ἢ σύμπορον ὁπωσδήποτε κειμένας ὠνεῖσθαι· ἵνα μὴ σύμβηθῶσι διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἢ ἃς ἔχουσιν ἀπολλύειν, ἢ χρείαν ὑπερβάλλοντες. Εἰ δέ τις βουληθείη πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρά τινος τῶν εἰρημένων δίκαιων οἴκων, (καθὰ καὶ ἀνωτέρω εἴρηται τῶν δίκαιων οἴκων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένων διετυπώσαμεν) μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβανέτω, εἰ μὴ ἕτερον σύνθες πρᾶγμα διασπορείας δικαίως περιέχοι τῷ δίκαιῳ οἴκῳ, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα ὅπως αὐτῷ δίδοται, καὶ μὴ τελείοις τελέσμασι βεβαρημένον ὥστε μὴ τὴν ἐκείνης τελευτὴν, ἢ τὸ χρόνον ἐφ' ὃν ἡ δόσις τοῦ χρέους συνῆκται, (μὴ ὑπερβαίνουσα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβάνοντος ζωὴν) ἐκάστοτε πρᾶγμα ἐπ' ἀκεραίου καὶ διασπορείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν δίκαιον οἶκον ἀφικνεῖσθαι· καὶ ταύτην μὴ ἀφεῖναι τοῦ ἀκινήτων πραγμάτων ἐκκαλύπτειν.

ΚΕΦ. η'.

Εἰ τῆς ἐκκλησίας ἐμφυτεύτης ἐπὶ διετίαν τὸν κανόνα διαλύειν ποιοῖ.

ΕΙ δέ τις ἢ μισθωτὸς ἢ ἐμφυτεύτης πρᾶγμα διαφέροντος ἢ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς βασιλίδος πόλεως, ἢ ἑτέρᾳ δίκαιῳ οἴκῳ, ἢ οἱασδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένῳ, ἢ χεῖρον ποιήσῃ τὸ πρᾶγμα ὅπως ἢ ἔλαττον ἢ μὴ πᾶσι λάβοι, ἢ ἐπὶ διετίαν μὴ καταβάλῃ τὸν παρ' αὐτῷ ὁμολογηθέντα ἐμφυτευτικὸν ἢ μισθωτικὸν κανόνα· δίδομεν δίκαιον τῷ δίκαιῳ οἴκῳ, ἐξ οὗ ἡ μίσθωσις ἢ ἡ ἐμφύτευσις γέγονε, καὶ τὰ ὀφειλόμενα τότε ὑπὲρ δὲ παλαιοῦντος χρόνου, καὶ τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν δὲ μισθωθέντος ἢ τοῦ ἐμφυτευθέντος πρᾶγματος ἀπαιτεῖν, καὶ ἐκβάλλειν τὸν ἐμφυτεύσεως, ἢ τοῦ μισθώσεως, μὴ δυναμένου παρέχειν ἐμπονημάτων ἀγωγὴν ἢ τινα καὶ τὸν δίκαιον οἶκον κινεῖν. Εἰ δὲ μὴ βλοίντο οἱ τότων διοικηταὶ ἐκβάλλειν τοῦτον, ἀπαιτεῖσθαι μὲν αὐτὸν παρακελεύομεθα ἀπὸ τοῦ μισθώσεως, ἢ τοῦ ἐμφυτεύσεως, ἐποφείλειν γνώσκειν· μέχρι δὲ τοῦ ὁρισθέντος χρόνου περιώσῃ, τὸ δεδομένον αὐτῷ πρᾶγμα κρατεῖν αὐτὸν, καὶ τὰ συνθέξαντα διδόναι. Εἰ δὲ ἀποφύγοι, ἄδειαν παρέχομεν τοῖς θεσπεσίοις τοῦ αὐτοῦ δίκαιων τόποις, τὸ ἀζήμιον τοῖς δικαίοις οἴκοις ἐκ τοῦ ἐκείνου πραγμάτων περιποιεῖν· μὴ δυναμένῳ μηδὲ ἐνταῦθα θεῖναι ἐμπονημάτων τι αἰτίαν.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ δὲ ἐξαίνας ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεως τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀκίνητα πράγματα ὑποτίθεσθαι.

ΤΑΙΣ δὲ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὀδήσσου καὶ Τομέως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν ὑποτίθεσθαι πράγματα ἀκίνητα, ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεως· τοῦτο δὲ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῇ αἱρέσῃ κτήσεις τινὲς αὐταῖς ἐδόθησαν, ἐφ' ᾧ κατ' μηδένα τρόπον ταύτας ὑποτίθεσθαι. Καὶ τοῦτο δὲ συγχωροῦμεν, ὥστε τοῦ κατὰ Ἱεροσολυμιτῶν ἁγιωτάτου ἐκκλησίαν ἄδειαν ἔχειν τὰς οἰκίας τὰς αὐτῇ προσηκούσας καὶ κειμένας ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ πόλει πιπρᾶσκειν, μὴ ἐπ' ἐλάττονι τιμήματι ἢ ὡς ἐκ τῶν συνοικιῶν αὐτῶν ἐπὶ πεντήκοντα συναετῶν συμάγῃ). ὥστε ἐκ τούτων τιμῆς ἄλλο προσόδου καλλίονα ὠνεῖσθαι. Εἰ δέ τινες οἱασδήποτε δίκαιοι οἶκοι, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένοις, ἀπόρους κλήσεις δωρήσωνται, ἢ πωλήσαιεν, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ περιποιήσωνται, ἢ καταλείψωσι· κελεύομεν ὑπὲρ τοιούτων πραγμάτων μηδεμίαν βλάβην ὑπομένειν τὸν δίκαιον οἶκον, εἰς ὃν ἡ τοιαύτη κλῆσις προῆλθεν, ἢ δημοσίων ὀνόμασι, ἢ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας χάριν βαρυνέσθαι, ἀλλ' ἅπαν τὸ τοιοῦτον βάρος εἰς τοὺς δεδωκότας καὶ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπανιέναι, ἀναγκαζομένους ἀναλαβεῖν τὰς δεδομένας τοιαύτας κλήσεις, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας τῷ δίκαιῳ οἴκῳ πᾶσαν ζημίαν, ἐκ τοιαύτης αἰτίας αὐτῷ συμβαίνουσαν. Εἰ δὲ καὶ τοιοῦτον δόλῳ συνῆκται περὶ τὸ πρᾶγμα, ὥστε καί τινα ζημίαν ὑπὲρ τούτου τῷ δίκαιῳ οἴκῳ δοθῆναι, καὶ ταύτην κελεύομεν εἰς ἴδιον κέρδος αὐτοῦ τὸ δίκαιον οἶκον ἔχειν· τὰ δὲ ἄπορα ὄντα πράγματα τῷ δεδωκότι καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις παντὶ τρόπῳ ἀποκαθίστασθαι. §. α'. Πρὸς τούτοις κελεύομεν ὥστε μηδεμίαν παῖς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας, ἢ τοῖς ἄλλοις δίκαιον τόποις (ἐν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐπαρχίαις κειμένοις) ἀνάγκην ἐπάγειν κλήσεις ἀπόρους ἢ σύμπορον ὁπωσδήποτε κειμένας ὠνεῖσθαι· ἵνα μὴ σύμβηθῶσι διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἢ ἃς ἔχουσιν ἀπολλύειν, ἢ χρείαν ὑπερβάλλοντες. Εἰ δέ τις βουληθείη πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρά τινος τῶν εἰρημένων δίκαιων οἴκων, (καθὰ καὶ ἀνωτέρω εἴρηται τῶν δίκαιων οἴκων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένων διετυπώσαμεν) μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβανέτω, εἰ μὴ ἕτερον σύνθες πρᾶγμα διασπορείας δικαίως περιέχοι τῷ δίκαιῳ οἴκῳ, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα ὅπως αὐτῷ δίδοται, καὶ μὴ τελείοις τελέσμασι βεβαρημένον ὥστε μὴ τὴν ἐκείνης τελευτὴν, ἢ τὸ χρόνον ἐφ' ὃν ἡ δόσις τοῦ χρέους συνῆκται, (μὴ ὑπερβαίνουσα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβάνοντος ζωὴν) ἐκάστοτε πρᾶγμα ἐπ' ἀκεραίου καὶ διασπορείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν δίκαιον οἶκον ἀφικνεῖσθαι· καὶ ταύτην μὴ ἀφεῖναι τοῦ ἀκινήτων πραγμάτων ἐκκαλύπτειν.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ ἱερῶν σκευῶν τῶν οἱασδήποτε ἐκκλησίας ἢ τόπῳ δίκης εἶναι.

ΠΕΡΙ δὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῶν διαφερόντων τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς βασιλίδος πόλεως, ἢ τοῖς ἄλλοις δίκαιοις οἴκοις ἢ οἱασδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, ῥητέον, ὥστε μὴ ἄλλως τοῦτο πιπρᾶσκεσθαι ἢ ὑποτίθεσθαι, εἰ μὴ ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεως. εἰ δέ τι πλείονα σκεύη ἐν τινι τῶν μνημονευθέντων δίκαιων οἴκων εἴη, εἰς μηδεμίαν ἀναγκαίαν χρῆσιν ποιοῦντα, καὶ συμβαίη τὸ τοιοῦτον δίκαιον τόπον χρέεσι βαρύνεσθαι, καὶ οὕτως ἔστιν ἄλλα κινητὰ πράγματα ἐξ ὧν ὀφείλα τὰ χρέα ἀποδοθῆναι· ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν, πράξεως ὑπομνημάτων (ὡς ἀνωτέρω εἴρηται) συνιστάμενος, τὰ δίκαια σκεύη ἢ ἄλλοις δίκαιοις τόποις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν, καὶ ὁμοίως πιπράσκειν, καὶ τῷ αὐτῶν τιμῷ εἰς τὸ χρέος παρέχειν· ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα πράγματα ὑποπίπτειν.

ΚΕΦ. ια'.

Τίσι ποιναῖς ὑπόκειται οἱ τῆς παρούσης διατάξεως παραβάται.

ΕΙ δέ περὶ τὰ διηγορευμένα ἡμῶν τῷ παρόντι νόμῳ συνάλλαγμά τι γένοιτο ἐπὶ τοῖς διαφέρουσι πράγμασι κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις ἐνὶ τῶν εἰρημένων δίκαιων οἴκων, ἀναδίδοσθαι μὲν τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τῷ δίκαιῳ οἴκῳ, τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ τοιοῦτό τι παρηκολουθήσει, μὴ τὸν δὲ μέσον χρόνον κομιδῆς

καρπῶν· μᾶλλον δὲ παρ' αὐτῆ καὶ τὸ πίνημα, ἢ τὸ ἀντίδωρον, ἢ τὸ ὅτιοῦν ἀμείψεως ἢ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας αὐτῷ δεδομένον. Εἰ δὲ ἐμφυτεύσις προσχωρεῖ παρὰ τὰ διηρημένα ἡμῖν, ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς ἀγίοις τόποις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κελεύομεν, καὶ τὰ ἐμφυτευτικὰ τοῦ τὸ πάκτον τελεῖν καὶ τοῦ δωμάτων τὰ ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων. Εἰ δὲ δωρηθείη πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ ἕτερα δίκαια οἴκοι, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις τόποις, μὴ τὰ δὲ μέσα χρόνου καρπῶν, καὶ τοσοῦτον ἕτερον ὅσα ἀξιόν ἐστι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Εἰ δὲ ὑποτεθείη παρὰ ταῦτα δοθεῖν, ὁ δανειστὴς τὸ ἐποφειλόμενον ἀπολύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τῷ δίκαιον τόπῳ ἀποδιδότω. Τὰ συμβολαιογράφων τὰ ἀῤῥήτων παρὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον πειθέσθω ὑπερτιθεῖν συμβολαίοις, διωκέτω ἐξοφλεῖν καὶ πολιτικὰ ζημιούσθω. Εἰ δὲ πρὸ τούτου δὲ νόμου καὶ τῆς παλαιᾶς διαθέσεις γέγονε, κελεύομεν τὸν πέντε τρόπους τοῦ ἰδίου ἔχειν ἰσχύν. πάντα δὲ ὅσα παρὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους γέγονεν, ἀναληφθῆναι βεβαιοῦμεν, καὶ τὰ πράγματα τὰ ὡρισμένα τοῦ δώματος αὐτῶν δέδοσθαι, τοῖς δώμασιν οἷσπερ καὶ ἐδόθησαν, ὃ δ' λοιπὸν καὶ τὰ παρόντα νόμον πάντα γίνεσθαι δίκαια. σχολαζόντων καὶ τῶν παρὰ τῶν ἄλλων διαθέσεων καὶ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις θείμοσι περαίνειν φοιτησάντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μεγαλοπρέπεια τὰ ὑφ' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύσοντα ἡμετέρᾳ εὐθαμίᾳ γαλήνωσε, ἀτρώτα παραφυλάξαι σπεύδουσα τοῦτο, ἐδίκλων τε τοῖς σεμνήσι καὶ νομίμοις μόνον τόποις ἐπὶ δέκα ἡμέρας προτεθειμένων, καὶ μηδενὸς ὑπὲρ τούτης τῆς αἰτίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κεκωλυμένου. ἡμεῖς γὰρ προνοοῦμεν ποίῳ τρόπῳ δίκαι τε τῶν ὑπηκόων σωτηρίαν βλάβης πᾶσιν ἡ παρούσα ἡμῶν γνώμη διαπαντὸς ἐμφανὴς καθέξαι. Dat. VII. Idib. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τοῦ τὰς μεσιακὰς καταδολὰς τῶν τόκων εἰς τὸ διπλάσιον λογίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκά.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἀρσιλίῳ ἄρχοντι Ταρσοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Βουλευτὰς δεομένους ὁρῶντες, φειδόμενοί τε αὐτῶν, εἰκότως τὰς κατὰ τῶν ἡμετέρων νόμων τέχνας καὶ στοχασμοὺς ὁμολογίας κωλύειν ἐσυγχωρήσαμεν.

ΚΕΦ. α'.

Ἐδίδαξαν γὰρ Εὐσέβιος καὶ Ἀφθόνιος τὸ ἡμέτερον κράτος, ἔγγονοι Δημητρίου γνησίας τεχθέντες ὑπὸ Παλλαδίου τοῦ Δημητρίου παιδὸς· ἐποφλῆσαι δὲ Δημητρίου Ἀρτεμιδώρῳ πεντακοσίους χρυσοὺς καὶ δανείσματος ἕνεκεν καὶ ἐπιτροπευθῆναι καὶ τόκων, καὶ ἕναλλον θεῖον ποιήσασθαι τύπον, τὸ βουλόμενον, εἰ διπλάσιον καταβληθῇ τὸ ὀφλημα, μηδεμίαν εἶναι κατ' αὐτῶν εἰσπραξιν, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους. τοὺς δὲ Ἀρτεμιδώρου τοῦ δανειστοῦ διαδόχους Ἐπίμαχόν τε καὶ Ἀρτέμωνα φῆσαι ψεύσασθαι αὐτοὺς ἐν τῇ δεήσει, καὶ μὴ δεῖν τὸ ἡμέτερον τυχεῖν βοηθείας· ὧδε γὰρ πεπληρῶσθαι τὸ ὄφλημα, ἀλλὰ μόνους 949. καταδεδλῆσθαι χρυσοῦς. Παλλάδιον γὰρ οἱ ἱκέται φασὶ τὸν αὐτῶν πατέρα ἅμα Παύλῳ καὶ Δημητρίῳ τοῦ αὐτοῦ παλαιὸν ἑξῆς καταδαλεῖν χρυσοῦς· Ἀρτέμωνα δὲ καὶ Περσικιανὸν τοὺς Ἀρτεμιδώρου παῖδας, φῆσαι τὸν μὲν καταδολὴν μὴ ἀποστῆσθαι δεῖν καὶ κεφαλαίῳ, ἀλλὰ πάντα εἰς τόκων λογίζεσθαι βάλεσθαι. τούτων δὲ καὶ ψῆφον δὲ τὰ ἐπαρχίας ἄρχοντα λέγειν. καὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτῆσαι Παλλάδιον αὐτὰ τὰ ἀποτίσαι τὰ πεντακοσίων νομισμ. δανειακῆς συγγραφῆς ἑτέρων χρυσῶν ἑξακοσίων. καταδαλεῖν δὲ καὶ αὐτὸν φασὶ διὰ φόρους Παλλάδιον μὲν οὐ χρυσοῦς, Εὐσέβιον δὲ καὶ Ἀφθόνιον δεκαοκτὼ ἐντεῦθεν σωζέσθαι τῶν τὰ 949. νομίσμ. ποσότητα. τὰ δὲ τὰ ὑποθέσεως ἀπραγματεύμενον, οὐκ ἐντεθυμημένον μίαν εἶναι δὲ παντὸς ἐκλήματος αἰτίαν, μὴ ἀποδέχεσθαι αὐτοὺς, ἀλλὰ βεληθῆναι καταδικάσαι αὐτοὺς τοὺς ἑξακοσίους χρυσοῦς δὲ κεφαλαίου. καὶ ταῦτα ἐπιδληθῆναι τὰ ἀναίσχυντα τόκους τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κελεύομεν, εἰ διπλάσιον καταβεβλήθη τὸ ὄφλημα, μηδεμίαν εἶναι κατ' αὐτῶν εἰσπραξιν, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους. τοὺς δὲ Ἀρτεμιδώρου δανειστὴν διαδόχους Ἐπίμαχόν τε καὶ Ἀρτέμωνα φῆσαι ψεύσασθαι αὐτοὺς ἐν τῇ δεήσει, καὶ μὴ δεῖν τὸ ἡμέτερον τυχεῖν βοηθείας· ὧδε γὰρ πεπληρῶσθαι τὸ ὄφλημα, ἀλλὰ μόνους 949. καταδεδλῆσθαι χρυσοῦς. Παλλάδιον γὰρ οἱ ἱκέται φασὶ τὸν αὐτῶν πατέρα ἅμα Παύλῳ καὶ Δημητρίῳ τοῦ αὐτοῦ παλαιὸν ἑξῆς καταδαλεῖν χρυσοῦς· Ἀρτέμωνα δὲ καὶ Περσικιανὸν τοὺς Ἀρτεμιδώρου παῖδας, φῆσαι τὸν μὲν καταδολὴν μὴ ἀποστῆσθαι δεῖν καὶ κεφαλαίου

EPILOGUS.

†. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua & à gloriosiſſ. felicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus noſtri edicti tranſgreſſoribus conſtitutam multam exigi, pœniſque illos ſubdi: ita ut quæ vobis parent cohortibus, quinque librarum auri multa incubitura ſit, ſi quid ex iis quæ à nobis conſtituta ſunt, neglectum fuerit. Dat. II. Kal. Apr. *Conſtantinop.* D.N. JUSTIN. PP. Aug. poſt[1] BELIS. V. C. CONS.

TIT. VI.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS[2] ET DEO AMABILIBUS ET REVERENDISSIMIS CLERICIS, ET MONACHIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXIII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Petro glorioſiſſ. magiſtro ſacrorum noſtrorum officiorum.

PRÆFATIO.

DE gubernatione, & privilegiis, aliiſque diverſis capitulis ad ſanctiſſimas eccleſias, & alias venerabiles domos pertinentibus, jam quædam diſpoſuimus: [3] ſuper ſanctiſſimis autem epiſcopis, & clericis, & monachis dudum in diverſis conſtitutionibus diſpoſita cum competenti correctione hac comprehendere lege proſpeximus.

In editionibus Haloandrinis duæ hic pagina infarciuntur, quæ nec in Scrimgeriana editione, nec in meis manuſcriptis reperiuntur. Contius.

CAP. I.

De ordinatione epiſcoporum. 4

SAncimus igitur quoties opus fuerit epiſcopum ordinari, clericos & [5] primates civitatis cujus futurus eſt epiſcopus ordinari, mox in tribus [6] perſonis decreta facere, propoſitis eis ſacroſanctis euangeliis, *periculo ſuarum animarum* dicentes in ipſis decretis: *quia neque propter aliquam donationem*[7], *neque propter aliquam promiſſionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet cauſam, ſed ſcientes eos rectæ & catholicæ fidei*[8], *& honeſtæ*[9] *eſſe vitæ, & literas*[10] *noſſe, hos elegerunt: & quia neque*[11] *uxorem, neque*[12] *filios*[13] *aliqui eorum habent, neque concubinam*[14] *aut filios naturales*[15] *cognoſcunt eos habuiſſe*[16]*, aut habere:* ſed & ſi prius *uxorem aliquis ex eis habuit ipſam & unam*[17]*, & primam*[18]*, & neque viduam*[19]*, neque viro conjunctam*[20]*, neque legibus*[21] *aut ſacris conſtitutionibus*[22] *interdictam, ſed & quod neque curialem*[23] *aut officialem hunc eſſe cognoſcunt, aut ſi curiali vel officiali ſubjacet fortunæ, ſciunt eum in monaſterio non minus quindecim*[24] *annis monaſticam converſationem impleviſſe.* §. 1. Hoc quoque decretis oportet inſeri, *quia non minus quam triginta quinque*[25] *ætatis annos habet is, qui eligitur ab eis qui cognoſcunt perſonam:* ut ex trium perſonarum pro quibus talia decreta facta ſunt, melior ordinetur electione & periculo ordinantis. Curialem vero vel officialem, qui, ſicut dictum eſt, quindecim[26] annis in monaſterio converſatus eſt, & ad epiſcopatum provocatus, liberum eſſe propria fortuna: ita tamen, ut liberatus à curia, quartam partem ſuæ ſubſtantiæ ſibi retineat: reliquis ejus rebus ſecundum noſtram legem curiæ & fiſco vindicandis. §. 2. Damus autem licentiam decreta facientibus, ſi quempiam laicorum præter curialem & officialem[27], dignum memorata electione eſſe putent: hunc cum aliis duobus clericis aut monachis eligere: ut ſi laicus[28] hoc modo ad epiſcopatum eligatur, non repente epiſcopus ordinetur, ſed primo clericis non minus tribus menſibus connumeretur, & [29] ita ſanctas regulas & cotidianum eccleſiæ miniſterium edoctus, epiſcopus ordinetur. qui enim alios debet docere [30], poſt ordinationem ab aliis doceri non debet. Si vero (ut evenit in quibuſdam locis) non inveniantur tres perſonæ ad talem electionem opportunæ, liceat decreta facientibus in duabus & in una perſona decretum facere: eos tamen omnes jam dictas à nobis habentes teſtationes. Si vero qui debent epiſcopum eligere, citius ipſa decreta intra [31] ſex menſes non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille, quem competit ordinare epiſcopum, ordinet, omnibus aliis quæ diximus obſervandis. Si quis autem citra memoratam obſervationem epiſcopus ordinetur, jubemus hunc omnibus modis epiſcopatu depelli [32]. Sed etiam illum qui præter hoc præſumpſerit ordinare, ſegregari [33] uno anno à ſacro miniſterio, & omnem ejus ſubſtantiam, quæ quolibet tempore aut modo in ejus dominium deducta eſt, propter culpam quam fecit, dominio eccleſiæ cujus epiſcopus eſt, vindicari.

CAP. II.

De accuſatoribus epiſcoporum. 34

SI quis autem electum ad ordinationem epiſcopatus accuſaverit in qualibet cauſa quæ poſſit ſecundum leges [35] aut canones ejus impedire ordinationem, differatur hujuſmodi ordinatio: & prius contra eum propoſitam cauſam ſive præſente accuſatore [36], & ab eo propoſitam cauſam exequente, ſive etiam deficiente per tres menſes ſuam accuſationem implere: diligenter examinari ab illo à quo futurus erat epiſcopus ordinari: & ſi quidem obnoxium eum accuſator invenerit, prohibeatur ordinatio. Si vero obnoxius non oſtendatur, ordinatio quidem non impediatur: accuſator autem, ſive non probaverit, ſive etiam fugit propoſitam à ſe accuſationem, à provincia in qua habitat abjiciatur. Si quis autem ante examinationem accuſatum ordinaverit, ordinatus quidem à ſacerdotio repellatur: qui vero talem ordinare feſtinaverit, ſuperius dictæ ſubjaceat pœnæ, tam annali [37] prohibitioni ſacri miniſterii, quam etiam ut omnes ejus res eccleſiæ vindicentur.

§. 1. Præ [38] omnibus illud ſervari ſancimus, ut nullus per ſuffragium [39] auri, aut aliarum rerum, epiſcopus ordinetur. Si quid autem tale committatur, ipſi ſemetipſos, & [40] dantes [41] & accipientes [42], & mediatores [43] eorum, ſecundum ſacras ſcripturas & ſanctas regulas damnationi ſubjiciunt: & propterea qui dat, & qui accipit, & mediator ejus factus, ſacerdotii aut cleri honore removeatur: quod autem pro hac cauſa datum eſt, eccleſiæ illi vindicetur, cujus voluit ſacerdotium comparare. Si vero laicus [44] forte pro hac cauſa aliquid accipiat, aut

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα ἡ ζητεῖσθαι καὶ ἐκδικεῖσθαι κελεύομεν ΘΕΟΦ τὴ σῆς ὑπερφυΐας, καὶ ΕΥ ἐνδοξοτάτης ἐπάρχε τούτης τ βασιλίσης πόλεως. βουλόμεθα γὰρ δι' ὑμῶν τὰς παραβαίνοσας τοῦτο ἡμῶν τὸ νόμοθέτημα ζημίαν ἀπαιτεῖσθαι τὸ ὀφλεθεῖσαν ποινὴν, καὶ πρωφείας ὑποβάλλεσθαι. ποινῆς ἐπικειμένης πέντε χρυσίου λιτρῶν τοῖς πειθομένοις ὑμῖν ταξεσιν, εἴ τι τ παρ' ἡμῶν ἀφαιρεθέντων ἀμεληθείη. Dat. II. Kal. April. *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. poſt BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκγ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΕΡΙ διοικήσεως, καὶ νομίων, καὶ ἄλλων διαφόρων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τὰς ἁγίας σεμνὰς οἴκους ἀνηκόντων, ἤδη τινὰ διετυπώσαμεν· ἐπὶ ᾧ δὲ παρόντος τὰ περὶ τ ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν νομοθετῶμεν ἐν διαφόροις διατάξεσι διατυπωθέντα, μετ' ἀσφαλείας ἐπανορθώσεως τύχοι βελτιωθεῖσα τῷ νόμῳ συνειδόμενοι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ὁσάκις ἂν χρεία γένηται ἐπισκόπων χειροτονηθῆναι, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς πρώτους τ πόλεως ἧς μέλλει ἐπισκοπὴν χειροτονεῖσθαι, ἐπὶ τελεσὶ πρωτύποις ψηφίσματα ποιεῖν, κινδυνεύειν τ ἰδίων ψυχῶν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ὁμνύειν κατὰ τ θείων λογίων, καὶ ἐγγράφειν ἐν αὐτοῖς, λέγοντας ἐν αὐτοῖς τοῖς ψηφίσμασιν, ὅτι ὅτε ἀφ' ἑαυτοῦ δοῦναι, ὅτε ἀφ' ὑπάρχειν, ἢ φιλίαν, ἢ δι' ἄλλην οἱανδήποτε αἰτίαν, ἀλλ' εἰδότες αὐτὸν τ ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως σεμνὸν εἶναι βίᾳ, καὶ ὡς τὸ τελεσθὲν ἔτ, καὶ γεγραμμένα εὑρεῖν, τοῦτον ἐπελέξαντο. καὶ ὅτι οὐδὲ γαμετὴν οὐδὲ παιδίας τινὰς ἐξ αὐτοῦ ἔχει, οὐδὲ παλλακὴν, ἢ παιδίας φυσικὰς γινώσκουσιν αὐτὸν ἐχηκέναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον γαμετὴν τινὰ ἐξ αὐτοῦ ἔσχε, καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην, καὶ οὐδὲ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς ἀπεζευγθεῖσαν, οὐδὲ τοῖς νόμοις, οὐδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην. ἀλλ' οὐδὲ βιαίου τινὸς ἢ ταξεώτου τοῦτον εἶναι γινώσκουσιν, ἢ, εἴπερ βιαίου τινὸς ἢ ταξεωτικῆς ὑποκειτο τύχης, ἴσασιν αὐτὸν ἐν μοναστηρίῳ ἔχοντα ἧττον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναχικὸν βίον ἐκτελέσαντα. §. α'. Καὶ τοῦτο ἡ τοῖς ψηφίσμασι δεῖ ἐντεθεῖναι, ὅτι ὡς ἐκ ἧττον ἢ τελείων ἔτῶν πέντε τ ἡλικίας ἐνιαυτὸς ἔχειν τὸ ἐπιλεγὲν παρ' αὐτῶν πρόσωπον γινώσκειν. ἵνα ἐκ τ τελῶν προσώπων, ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα γένηται, ὁ βελτίων χειροτονηθῇ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῇ κρίσει ΕΥ χειροτονήτο. τ ἡ βελτίωσιν ἢ τ ταξεώτων, τ, ὡς εἴρηται, ἐπὶ ὀκαπέντε ἐνιαυτὰς ἐν μοναστηρίῳ ἀφιερωθέντα, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν προαχθέντα, ἐλεύθερον εἶναι τ ἰδίας τύχης· ὅτου μόνου ἵνα ἐλευθερωθεὶς τ βελῆς, τὸ τέταρτον μέρος τ ἰδίας οὐσίας ἐαυτῷ παρακαλέσῃ, τὰ λοιπὰ αὐτὸ πράγματα τ ἡμέτερον νόμον τῇ βελῇ καὶ τῷ δημοσίῳ ἐκδικεῖσθαι. §. β'. Δίδομεν ἡ αὐθεντίαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιεῖσθαι, εἴ τινα κοσμικὸν, δίκαια βελτίω ὁ ταξεώτης, ἄξιον τ προειρημένης ἐπιλογῆς εἶναι νομίσαντα, τ τοιοῦτον ἅμα ἄλλοις δυὸ κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι· ὅτου μόνου ἵνα ὁ κοσμικὸς ὁ τ τρόπου εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιλεγείς, μὴ δύο ἢ τρεῖς ἐπίσκοποι χειροτονηθῇ, ἀλλὰ πρῶτον τοῖς κληρικοῖς ὀκτὼ ἕλαττον τελῶν μηνῶν συναριθμηθῇ, καὶ ὅτι τοὺς ἁγίους κανόνας καὶ τὸν ἱερὸν τ ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθείς, ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ ὁ ἡδὺς ἄλλους ὀφείλων διδάσκειν, παρ' ἑτέρων μὴ τὴν χειροτονίαν διδάσκεσθαι τὸν ὀφείλ. Εἰ ἡ, ὡς εἰκὸς, ἐν ἅπασι τόποις μὴ εὑρεθείη τέλα πρόσωπα πρὸς τὸ πιστοῦσθαι τὴν ἐπιλογὴν ἐπιτήδεια, ἐξέστω τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιεῖσθαι, ἐπὶ δύο ἢ ἑνὶ πρώτῳ ψηφίσματα ποιεῖσθαι, πάσας μὴτοι τὰς εἰρημένας ἡμῶν ἔχοντι μαρτυρίας. Εἰ ἡ οἱ φείλοντες τ ἐπίσκοπον ἐπιλέξασθαι, τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα σὺν τοῖς μάρτυσι μὴ ποιήσωσι, τῳνικαῦτα τῷ κινδύνῳ τ ἰδίας ψυχῆς ὑπείνων ἀμελήσωσι τ ἐπίσκοπον, χειροτονείτω, πάντων τ ἄλλων ὧν εἰρήκαμεν παραφυλαττομένων. Εἰ δέ τις παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπισκοπὴν χειροτονηθῇ, κελεύομεν τοῦτον πάσι τρόποις τ ἐπισκοπῆς σκάλλεσθαι· ἀλλὰ καὶκεῖνον ὅστις παρὰ τοῦτα ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, χωρίζεσθαι ἐπὶ ἴσα σύνασι τ ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ πάσαν αὐτὸ τὴν ἀξίαν, ἥ τις καθ' οἱονδήποτε χρόνον ἢ τρόπον εἰς τὴν αὐτὸ θεατολείαν ἀφῆλθε, ἀφ' ὅτου ἐβάπισε, τῇ θεατολείᾳ τ ἐκκλησίας ἧς ἐπίσκοπον ἦν ἐκδικεῖσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ κατηγόρων τ ἐπισκόπων.

ΕΙ δέ τις ΕΥ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἐπιλεγόντος ἐπισκόπου κατηγορήσῃ, ἐφ' οἱασδήποτε αἰτίας δυναμένην κατὰ τοὺς νόμους ἢ τοὺς κανόνας τὴν αὐτὸ ἐμποδίσαι χειροτονίαν, ὑπερτιθέσθω ἡ τοιαύτη χειροτονία· καὶ πρότερον τὴν καθ' αὐτὸ προτεθεῖσαν αἰτίαν, (εἴτε παρόντος ΕΥ κατηγόρου, καὶ τὴν παρ' αὐτὸ προτεθεῖσαν αἰτίαν ἐπιζητοντος, εἴτε καὶ ἀναβαλομένου ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὴν ἰδίαν κατηγορίαν πληρῶσαι) ἐπιμελῶς ἐξετάζεσθαι σκέπτον ὑφ' ᾧ ἔμελλεν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι· καὶ εἰ μὲ ὑπόδικος αὐτὸν τ κατηγορίᾳ δόξει, κωλυέσθω ὁ χειροτονία· εἰ ἡ ὑπόδικος μὴ φανείη, ἢ μὲ χειροτονία μὴ ἐμποδιζέσθω, ὁ ἡ κατήγορος· εἴτε μὴ ἀπόδειξεν, εἴτε καὶ ἀπέφυγεν τὴν προτεθεῖσαν παρ' αὐτὸ κατηγορίαν, ὁ τ ἐπαρχίας ἐν ᾗ οἰκεῖ σκαλλέσθω. Εἰ δέ τις πρὸ ἐξετάσεως τ κατηγορηθέντος χειροτονηθεὶς τ ἱερωσυνῆς ἐξωθείσθω, ὁ δὲ τ τοιοῦτον τολμήσας χειροτονῆσαι, τ ἀνωτέρω εἰρημένῃ ὑποκείσθω ποινῇ· τοῦτο μὲν, ἐπὶ τῇ ἐνιαυσιαίᾳ κωλύσει τ θείας λειτουργίας· τοῦτο δὲ, καὶ ἐπὶ τῷ πάντα αὐτὸ τὰ προήμενα τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικηθῆναι. §. α'. Πρὸ δὲ πάντων ἐκεῖνο φυλαχθῆναι βουλόμεθα, ἵνα μηδεὶς ἀφ' ὁσουσδήποτε χρυσίου ἢ ἄλλων πραγμάτων ἐπίσκοπον χειροτονῆται. εἰ δέ τι τοιοῦτο ἁμαρτηθῇ, αὐτοὶ ἐωυτὸς οἱ διδόντες, καὶ οἱ λαμβάνοντες, καὶ οἱ μέσοι αὐτῶν, κατὰ τὰς θείας γραφὰς καὶ τὰς ἱερὰς κανόνας, καθαιρέσει ὑποβάλλεσθαι· καὶ ἀφ' ὅτου καὶ ὁ διδὺς καὶ ὁ λαμβάνων, καὶ ὁ μέσος κινδύνου, τ ἱερωσυνῆς ἢ τ ΕΥ κλήρου τιμῆς ἀποκινείσθω. τὸ δὲ ὑπὲρ ταύτης τ αἰτίας δοθὲν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ ἐκδικείσθω ἧς ἠξιώθη τὴν ἱερωσυνὴν ἀνήσασθαι. Εἰ δὲ κοσμικὸς εἴη ὁ ὑπὲρ ταύτης τ αἰτίας τι λαμβάνων, ἢ μέσος

1 Id eſt, anno 541.

2 De epiſcopis & clericis. *Index Regin.*, vid. *l.* 1. *Cod. Theod.* 3. Hæc conſtitutio de eccleſiaſticis diverſis capitulis loquitur. *Jul. conſt.* 115. περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων. *Scrimg.* Goth. In cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ 10. *extr. de conſtit.* aufertur laicis omnis facultas diſponendi de rebus Eccleſiaſticis. Quapropter quæ in hac *Nov.* 123. & *tit. Cod. de ſumm. Trinit. Epiſcop. & clericis.* Rurſus quæ ſub *tit. de Epiſcop. aud.* ſtatuuntur ſunt contra Jus Canonicum. ANS.

3 *Novell.* 6.

4 De epiſcopi conſecratione. *Jul. hic. num.* 429. adde *Nov.* 137. J. Goth. Diverſa circa electionem epiſcopi forma præſcribitur *cap. quia propter. extr. de elect.* ANS.

5 Καὶ τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως. Laïci proinde jus habent ſuffragii in nominandis ſeu eligendis epiſcopis, adde *Nov.* 6. *c.* 1. quod eſt notandum, qua de re dicemus alibi plenius.

6 Quid ſi tres non reperiuntur? duos ſufficiet nominaſſe. *cap.* 2. J. *leg.* 42. *Cod. de epiſc.* Eſt ergo hoc notandum, tres aut ſaltem duos probatæ vitæ & morum nominari à clericis & primatibus civitatis, ut ex eis eligatur epiſcopus, adde quæ ſcripſi ad *l.* 1. *C. de tutorib. & curatoribus illuſtrium.* vid. Sidon. 4. Epiſt. 25.

7 Teſtis eo nomine poteſt recuſari, ſi dicatur ad teſtimonium dicendum donatione, promiſſione, amicitia, aut cauſa non abſimili perductus.

8 Hoc abrogatur Novella Leonis. Doctrina fidei orthodoxæ in epiſcopo eſſe debet & ut apoſtolus jubet, Epiſcopum oportet ἀντιλέγοντων τὸ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστὸν λόγον. *ad Tit.* 1. *verſ.* 9. διδακτικὸν. 1. *ad Tim.* 3. *verſ.* 2. *in fin.* & idem diaconos vult ἔχειν τὸ μυστήριον τῆς πίστεως. *ibid. verſ.* 9.

9 Oportet eundem habere teſtimonium ab extraneis fidei. 1. *Tim. cap.* 7. adde *l.* 42. *Cod. de epiſc.*

10 Γράμματα, ita ut non ſit ignarus. *d.* 38. *Novell.* 63. *verſ.* 1. §. 2. Linguarum cognitione inſtructos eſſe oportet beneficiarios, vid. *Duar.* 1. *de ſacris.* 2.

11 Uxorem habens vetatur hic Epiſcopus fieri.

12 Liberos habens Epiſcopus eligi non debet, vid. *epiſt.* 1. *ad Tim.* 3. *verſ.* 4. *cap.* & *tit.* 1. *verſi.* 6. *Novell.* 6. *cap.* 1. §. 4.

13 Concubina eſt quaſi uxor, vide quæ dixi ad *l.* 3. *in fin. ff. de concubinis.* 14 Naſcuntur enim illi ex concupiſcentia. *Nov.* 74. *c.* 1. 15 Nota eſt, non tantum habere, ſed habuiſſe concubinam aut liberos naturales. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 4.

16 Loquitur de primo bigamiæ genere, quoties uno eodemque tempore duas vel plures quis habet uxores, vid. *epiſt.* 1. *ad Tim.* 3. *verſ.* 2. *ad Titum* 1. *verſic.* 6. adde 26. *diſt. Nov.* 6 *c.* 1. §. 3.

17 Loquitur de ſecundo genere bigamiæ, quoties mortua priore uxore, alteram quis ducit. 18 Cur primam dixit? forte minus honeſta exiſtimatur, quæ ſecundo nubit. Hæc tamen ratio ſive inſpectio, minus honeſta eſt. 19 Separatam à viro. 20 Vid. *Cod. de inceſt. nupt.* 21 Canonibus, forte ſcenicam intelligit. *Jul. hic.* 22 Vid. *diſt.* 51. 52. 53. 23 Curialis 15. annis purgatus monaſtica converſatione ſ. fieri poteſt epiſcopus, *ut hic*, & §. 1. J. alias epiſcopatus eſt incapax *l.* 4. *l.* 12. *Cod. de epiſc.* 24 *l.* 2. *Cod. de epiſc.* 25 Anno 35. ætatis ordinari quis epiſcopus poteſt, hodie 30. ut *Nov.* 137. *cap.* 2. adde *diſt.* 78. 26 Dixi S. 27 Taxeotam, *Jul. hic.* 28 Ex laico fieri quis epiſcopus poteſt, ſi tamen trimeſtre prius inter clericos fecerit.

29 Nota, ignarum ſanctarum regularum quotidianique miniſterii, epiſcopum eligi poſſe, ſi modo ſpes in eo ſit, ut brevi Canones & regulas Eccleſiaſticas addiſcat. 30 Inſtituendus ab alio inſtituere non poteſt alios. 31 Sedes epiſcopalis ultra ſex menſes vacare non debet. De collegio eccleſiaſtico, vacante ſede epiſcopali, vid. *Duar.* 5. *de ſacr.* 6. Viglium 3. *method. juris Pontif.* 2.

32 Illegitime electus non fruitur epiſcopatu. 33 Pœna epiſcopi, alium illegitime ordinantis. 34 Vid. *Jul. hic. n.* 430. & 3. *Eclog.* 1. *c.* 2. *Nov.* 137. *cap.* 3. 35 Removetur quis ab adiſcendo epiſcopatu legibus, aut canonibus. 36 *Nov.* 6. *cap.* 1. §. 10. Forte petitum eſt ex illo loco 1. *Tim.* 5. *verſic.* 19. κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ δέχεσθαι. ἐκτὸς ἂν μὴ ἐπὶ δυὸ ἢ τεσσάρων μαρτύρων.

37 Τῆ ἐνιαυσίᾳ κωλύσει τῆς θείας λειτουργίας. *Scrimg.* 38 *Jul. hic. num.* 241. ut nulla pecunia data epiſcopi conſecrentur. 39 Vid. *Novell.* 6. *cap.* 1. *dicam de copiosius ad cap.* 16. J. *eod.*

40 Relatorum eadem natura, vetatur aliquis dare, ergo & accipere, vid. *l. ult. in fin. C. ad l. Jul. repet.* prohibitum eſt docere ergo & diſcere *l.* 8. *C. de malefic.* 41 Pœna mentis epiſcopatum.

42 Pœna vendentis epiſcopatum. 43 Καὶ ὁ μέσος. Pœna proxenetæ epiſcopatus venditi. Et hoc quidem notandum eſt adverſus proxenetas rerum turpium. Proxenetæ ſacerdotiorum Galli *Courtiers & maquignons de benefices.* de proxenetis rerum illicitarum, adde *l. ult. ff. de proxenetis* 44 Κοσμικὸς, id eſt, mundanus: perinde ac ſi diceret, clericorum vitam cœleſtem eſſe. Iidem mundani, laici *Nov.* 6. *cap.* 1. quaſi ex plebe, ut eorum intuitu, clerici quaſi patricii quidam vel ſenatores eſſe videantur: unde & laicorum vita ſecularis converſatio dicitur *l.* 36. *C. de epiſc.*

Source : BIU Cujas

ἢ μέτρῳ τῆς προῖξμωλι γινόμβρῳ· τὸ δυθὲν δ προῖξμωβα οὐ διωᾶῶ αὐτὸν ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνδικηθησόμβα. Οὐ μόνον δὲ τὸ κῦ τοῦτον δεδομβρία τ τρόπον ἐνδικεῖσθαι φεφεύγομεν, ἀλλὰ κ πᾶσαν ἀσφάλειαν ὑπὲρ τούτε καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐκπεῖσαι κ τῶν τ ἐνεχύρων ἢ τῶν ℔ ἐγγυητ ἐνοχῶν, κ πᾶσαν ἄλλην οἱανδήποτε ἀγωγὴν δρᾶν διαπέμπομεν. κ ὡς τοῦτο, ὁ τῶν ὑποχρεοῦν λαμβάνων, μὴ μόνον τῶν ὁμολογίαν ἀποδιδότω, ἀλλὰ κ ἄλλο τοσοῦτον ὅσον ἡ ὁμολογία φέρει, ἀπαιτείσθω, ὀφείλον τῇ ἐκκλησίᾳ δεδωκότι.

ΚΕΦ. γ'.

Εἴ τις τ ἐπισκόπων φερ τ ἰδίας χειροτονίας, εἰ μ τῶν χειροτονίαν πεῖ ἰδία προῖγμωβα τῇ ἐκκλησίᾳ φεσαγαγεῖν βελησεῖ κ τ ὑπὲρ ℔ καθεδρατικ δίδοσθαι φεσόντ.

Εἴ τις μόνοι ὢν τ ἐπισκόπων, εἴτε φερ τ ἰδίας χειροτονίας, εἴτε μ τῶν χειροτονίαν, βελησεῖ πεῖ ἰδία προῖγμωβα ἢ μέρ ἐξ αὐτῶν φεσαγαγεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢς τῶν ἱερωσυνῶν λαμβάνῃ, ἐ μόνον ἐ κωλυόμεν, κ πίσης κατεδίκης κ ποινῆς ℔ παρῴτ νόμοι ἐλάθεργον αὐτὸν εἶναι βιαζόμεν, ἀλλὰ κ πάντες ἐπαίνε ἀξίον κρίνομεν· ἐπειδὴ τῦτο οὐκ ἔστιν ἀναρχία, ἀλλὰ φεσφορά. Ὑπὲρ σωηθειῶν δὲ οἰκείνα μόνα συλχωρῆμεν περιέχεσθαι περὶ τ χειροτονημβνων ἐπισκόπων, ἅτινα ἐφεξῆς τῷ παρόντι νόμῳ ἐμφέρε· κελεύομεν τοίνυν τὸς μ μακαριωτάτης ἀρχιεπισκόπους κ πατριάρχας, τυτέστι τ πρεσβυτέρας Ῥώμης κ Κωνσταντινουπόλεως κ Αλεξανδρείας κ Θεουπόλεως κ Ἱεροσολύμων, εἰ μ ἡ σωήθεια ἔχῃ ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἐν τῇ αὐτῶν χειροτονίᾳ ἔλαττον ἢ πρὸς κ' χρυσίν λιτρῶν δίδοσθαι, τοῦτο μόνα περιέχειν· ἀπῷ ἡ σωήθεια γινώσκ· εἰ ἢ πλέον φερ τοῦτο ℔ νόμε περιέχετ, μηδὲν ὑπὲρ τὸς κ' ℔ χρυσίν λίτρας δίδοσθαι. τὸς ἢ μητροπολίτας τὸς ὑπὸ τ ἰδίας συνόδε ἢ ὑπὸ τ μακαριωτάτων πατριαρχῶν χειροτονημβνους, κ τὸς ἄλλους ἁπανταχοῦ ἐπισκόπους τὸς ἢ ὑπὸ πατριαρχῶν ἢ ὑπὸ μητροπολιτῶν χειροτονημβνους, εἰ μ μὴ ἐλάττονα λ' χρυσίν λιτρῶν φερόσθαι ἔχῃ ἡ ἐκκλησία ℔ χειροτονημβνος, δίδοναι ὑπὲρ συγχωρίας εἰκοσιν ῥ' νομίσ. τοῖς ἢ ℔ χειροτονῆντ κ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῦσι αὐτῷ, κ ἐξ ἕδος λαμβάνσι, νομισ. τ'. εἰ ἢ αἱ τ ἐκκλησίας φέρόσθαι ἔλαττον μ ἢπῷ λ' χρυσίν λιτρῶν καθ' ἑνιαυτὸν σωτελεῖν, ἔχ ἧπερ ℔ ἡ δέκα, ὑπὲρ μ συγχωρίας διδόναι νομισ. ῥ'. τοῖς ℔ ἄλλοις ἅπασι τοῖς ὡς συνηθείας λαμβάνσι, νομισ. σ'. Εἰ ℔ ἔλαττον μ ἢπῷ δέκα, ὡς ἔλαττον ℔ ἢ τ πέντε χρυσίν λιτρῶν τὸς τ ἐκκλησίας εἶναι φέρόσθαι συμβῆ· διδόναι ὑπὲρ συγχωρίας μ νομ. ν'. πᾶσι ℔ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἕδος λαμβάνσι, νομ. ο'. Εἰ ℔ ἔλαττον μ τ πέντε, ὡς ἔλαττον ℔ τ τελῶν ℔ χρυσίν λιτρῶν φέρόσθαι ἡ ἐκκλησία ἔχῃ. περιέχειν ὑπὲρ μ συγχωρίας νομισ. ιη'. πᾶσι ℔ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἕδος λαμβάνσι, νομ. κδ'. Εἰ ℔ ἔλαττον μ τ τελῶν, ὡς ἔλαττον ℔ τ δύο ℔ χρυσίν λιτρῶν ἡ ποσότης τ φερόσθαι τ ἐκκλησίας ὁρισθεῖσ διδόναι ὑπὲρ συγχωρίας μ νομ. ιδ'. ὑπὲρ ℔ πίσης ἄλλης σωηθείας, νομ. ς'. ἐπισκοπον ℔ ἐκκλησίας ἔλαττον δύο χρυσίν λιτρῶν φέρόσθαι ἔχούσης, ἅτε ὑπὲρ συγχωρίας, ἅτε ὑπὲρ ἄλλης οἱασδήποτε σωηθείας δρᾶν τι συζχωρῆμεν. πλὴν ℔ ἀπῷ περιέχοσ διετυπώσαμεν, ὁ φερόμ πρεσβύτερ ℔ χειροτονῆντ ἐπισκόπε κ ὁ δρχιδιάκων ὑποδεχόμβνοι, τοῖς ἐξ ἕδος λαμβάνσι δίχα μερίσαν. Τοιοῦτο τοίνυν κελεύομεν πᾶσι τρόποις παραφυλάτεσθαι, ἵνα μη ὑπὸ τοιούτων φορίσεων κ εἰς ἐκκλησίαν χρέσι βαρυῶν, κ εἰς ἱερωσύνην προσίμοι γίνων. Εἰ δέ τις ὑπὲρ τὸν παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα τολμήσ λαβεῖν, κελεύομεν, εἰ πλέον λάβοι, τετραπλάσιον ὑπὲρ τ προῖξμώτων αὐτὸ ἐνδικεῖσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ ℔ δεδωκότ. κ τοῦτο μὲ ὑπὲρ τ τ ἐπισκόπων χειροτονίας εἰρῆ).

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ℔ ἐλευθερῶσθαι τ ἐπίσκοπον τ δουλικῆς τε κ ἀναπογράφε τύχης.

Μετὰ ἢ τὸν χειροτονίαν, κ δουλικῆς κ ἀναπογράφε τύχης τὸς ἐπισκόπους ἐλευθέρους εἶναι κελεύομεν, εἰ μὴ βελευτὴς ἢ ταξεώτης παρὰ τῷ φερτερημβνῷ παρατήρησιν χειροτονηθείη. τὸς γὰρ τοιούτους τ ἐπισκοπῆς ἀποκεκριμβνους, τῇ βελῇ ἥτοι τῇ πάξ ἀποκριθίσαν κελεύομεν, ἵνα μὴ ὦσι τ τοιαύτης τύχης τῇ ἱερωσύνῃ ὕβρεως χάριν). Ἐκείνους ἢ οἵ πνες φερ τῶνδε ἡμῶν ℔ νόμε ἀπὸ βελευτικῆς τύχης δύνηθέιεν ἐπίσκοποι χειροτονηθέντες, τ μ τοιαύτης τύχης ἐλευθέρους εἶναι βιαζόμεν, τὸ ἢ νόμιμον μέρ, τυτέστι τὸ θγό, ὦσι τ αὐτῶ προῖγμώτων τῇ βελῇ κ τῷ δημοσίῳ δίδοναι. ἔτι μέντοι ὥστε μηδεμίαν ἐλάτπωσιν πρὸς ἐκκλησιαστικὰ δίκαια γεγονέναι ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἁπῷ μ τῶν ἐπισκοπῶν ἐπικτηθέντ, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν ἀφαιρεῖσθαι διετυπώσαμεν. εἰ δὲ συμβῇ τ χειροτονήμβνον ἐπίσκοπον ὑπὸ τῶν ℔ ἰδίᾳ γονέων ἐξουσίαν εἶναι, ἐξ αὐτῆς τ χειροτονίας αὐτεξουσίν ἔχω.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ πρεσβυτέρων, διακόνων, κ ὑποδιακόνων τῶν συζυγείας δικαίῳ εἰς τῶν ἐπιτροπῶν ἢ κηδεμονείαν κεκλημβνων.

Τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους κ μοναχοὺς ὧν μηδενὸς νόμε ἐπιτρόπους ἢ κηδεμόνας οἱαδήποτε φερσῶπε γίνεσθαι συγχωρῆμεν. τὸς δὲ πρεσβυτέρους κ διακόνους κ ὑποδιακόνους τῶν δικαίῳ κ μόνῳ τ συγγνείας εἰς ἐπιτροπῶν ἢ κηδεμονείαν κεκλημβνους, τῶν τοιαύτων λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωρῆμεν· εἰ μάρτυσιν εἴσω τεσσάρων μηνῶν ἀληθομβνων ἐξ ὧν ἐκλήθησαν, παρὰ τῶν ἀρμοδίων δικαιῳ ἐγγράφως φανερώσωσι τὸ τοιοῦτον λειτούργημα οἰκείᾳ φεραιρέσ κατεδέξασθαι. κ εἴ τις, ὡς εἰκὸς, αὐτῶν τῶν ποινῶν, μηδὲν ὧν τότε φέρ ἄλλην ἐπιτροπὴν ἢ κηδεμονείαν φεύγεται ὑπομενέτω.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ ℔ κληρικοὺς ἁπτέσθαι τ φερσωπικῶν σπουδαιοτήτων κ χρονικῶν πραγμάτων.

Ἀλλ' ὁδὸ ὀκλήρῳ ἢ ἀπαιτητῷ δημοσίων σπουδαιοτήτων, ἢ μισθωτῷ πλῶν, ἢ ἀλλοτρίων κλήσεων, ἢ κηδεμόνι οἴκε, ἢ διοικητῷ, ἢ ὑπολόγῳ ἢ μεσίτῃ τῷ ἀναφερομβνῳ ἢ ἀπαιτητῷ ἢ ἐκδίκῳ ἢ ἀπαιτητῷ δημοσίων σπουδαιοτήτων, ἢ μισθωτῷ πλῶν, ἢ ἀλλοτρίων κλήσεων, ἢ κηδεμόνι οἴκε, ἢ διοικητῷ, ἢ ὑπολόγῳ ἢ μεσίτῃ τῷ ἀναφερομβνῳ

mediator rerum factus est: datas res in duplum eum exigi jubemus, ecclesiæ vindicandas. Non solum autem quæ secundum hunc modum dantur, vindicari præcipimus: sed etiam omnem cautionem [1] pro hoc quolibet modo expositam, & pignorum vel fidejussorum dationem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissionem accepit, non solum professionem [2] reddat: sed etiam aliud tantum quantum professio continet, exigatur, quod debet ecclesiæ dari.

1 Vendere prohibitus, in fraudem venditionis cautionem, fidejussorem vel pignus, jure accipere non potest, fraus enim lit legibus, quoties ab uno contractu prohibito, ad alium pervenitur, dixi ad *l. 5. C. de legibus.*

2 Ὁμολογίαν *Scr.* cautionem, *Jul. hic.*

Cap. III.

Si quis episcopus ante ordinationem 3 *vel postea ecclesiæ res suas obtulerit: & quid pro cathedratico dari conveniat.*

SI quis autem episcoporum sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum ecclesiæ offerre cujus sacerdotium accepit, non prohibemus, & omni condemnatione & pœna præsentis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum judicamus: quoniam hoc non est emptio, sed oblatio [4]. Pro consuetudinibus autem illa sola permittimus præberi ab ordinatis episcopis, quæ subsequenter præsenti legi inserta sunt. Jubemus igitur beatissimos archiepiscopos & patriarchas, hoc est [5] seniores Romæ, & Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopoleos [6], & Hierosolymorum, siquidem consuetudo [7] habet episcopis [8] & clericis [9] in eorum ordinatione, non minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi, quæ consuetudo [10] recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras præberi, metropolitas autem à [11] propria synodo [12], aut à beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes episcopos, qui aut à [13] patriarchis aut à metropolitis ordinantur dare [14] pro inthronisticis [15] quidem solidos centum: notariis autem ordinantis, & aliis ministrantibus ei, & solenniter accipientibus solidos trecentos. Si vero ecclesiæ reditus minus quidem quam triginta [16] auri libras per annum [17] reddant, non minus autem quam decem: dari pro inthronisticis [18] solidos centum: aliis autem omnibus, qui ex more capiunt, solidos cc. Si vero minus quidem quam decem, non minus autem quinque auri libras ecclesiæ reditus esse contigerit: pro inthronisticis [19] quidem dari solidos quinquaginta: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quam quinque, non minus autem duas auri libras ecclesiæ reditus habeat, pro inthronisticis [20] solidos decem & octo: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos xxiv. Si autem minus tres, non autem quam duas auri libras quantitas redituum ecclesiæ comperiatur, dare pro inthronisticis [21] quidem solidos duodecim, pro omni vero alia consuetudine solidos sex. Episcopum enim ecclesiæ minus [22] duas, auri libras reditus habentem, neque pro inthronisticis [23], neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. Hæc autem quæ præberi diximus [24], primus presbyter [25] ordinantis episcopi & archidiaconus [26] susципientes, ex consuetudine percipientibus dividant hæc. Igitur jubemus hæc omnibus modis observari: ut non ex talibus occasionibus ecclesiæ debitis prægraventur, & sacerdotia venalia [27] fiant. Si quis autem ultra quantitatem à nobis definitam pro inthronisticis [28] aut consuetudinibus quolibet modo præsumat accipere: jubemus quicquid plus acceperit, triplum [29] ex rebus ejus vindicari ecclesiæ dantis. Sed hæc quidem pro episcoporum ordinatione dicta sint.

3 Confœrationem, vid. *Jul. hic num.* 431.

4 Cur ita? quia quod datur ab eligendo vel electo episcopo, datur ipsi ecclesiæ, non alicui privato.

5 Ita legitur apud *Julian. hic*, id est, Papam Romanum, & Constantinopolitanum, & Alexandrinum, Theopolitanum, id est, Antiochenum & Hierosolymitanum, ut hinc possis colligere, Papæ appellationem Episcopis primarum sedium tributam fuisse, adde quæ dixi ad *l. 7. C. de sum. trin.*

6 Id est, Antiochiæ, *Jul. hic.* dixi ad *l. 6. in fin. C. de sum. trin.*

7 Notitia hæc diligenter est servanda continens ea quæ dantur à Papis seu patriarchis, à metropolitanis, ab episcopo, & à clericis pro suæ promotionis vel ordinationis gratia. Papæ seu Patriarchæ episcopis & clericis à quibus eliguntur consuetudinis nomine, id est consecrationis quasi remunerandæ causa, dant non plus 20. auri libris, *ut hic*, id est, 1440. dant aureos. Metropolitani non dant Patriarchæ solidis plus centum: ejus notariis, non plus 300. ℑ. Episcopi totidem suo metropolitano præstant, nisi reditus eorum ecclesiæ minor sit tribus libris auri, ℑ. *eodem.* Clerici quantum præstent vid. *c. 16.* ℑ.

8 Papæ ordinantur & consecrantur à clericis & episcopis.

9 Res est notanda, Papam ne quidem excipi à consuetudinibus præstandis pro sua consecratione.

10 Opinor hujusmodi dationes pecuniæ magis niti consuetudine, quam ulla lege divina expressa, ac si diceret: Quæ dantur ab ordinato episcopo, dantur potius ex consuetudine, quam lege: ut hinc possis colligere, *Annatas* esse juris positivi non divini.

11 Nota à quibus ordinentur metropolitani.

12 Nota à quibus ordinentur episcopi.

13 Synodus potest ordinare metropolitanum & episcopum. An concilium œcumenicum benefi-

Cap. IV.

Ut episcopatus à servili, & adscriptitia 30 *fortuna* 31 *hominem liberet.*

POst 32 ordinationem vero servili & adscriptitia fortuna episcopos liberos esse præcipimus, nisi curiales aut officiales citra prædictam observationem ordinentur: tales enim episcopatu remotos, curiæ aut officio restitui jubemus: ut non ex tali fortuna sacerdotio fiat injuria. Illos autem qui ante hanc nostram legem ex curiali fortuna inveniuntur episcopi ordinati, hujusmodi quidem fortuna liberos esse sancimus: legitimam vero partem ex propriis rebus curiæ, & fisco dare: sic tamen, ut nullam imminutionem ecclesiastica jura sustineant in rebus, quas in episcopatu acquisitas, ecclesiæ eorum competere dispositimus. Si vero contigerit ordinatum episcopum sub proprii parentis potestate esse: ex ipsa ordinatione suæ potestatis sit.

Cap. V.

De presbyteris, & diaconis, & subdiaconis cognationis jure ad tutelam vel curam vocatis 33.

DEo 34 autem amabiles episcopos 35 & monachos, ex nulla lege tutores, aut curatores cujuscunque personæ fieri permittimus: presbyteros 36 autem, & diaconos, & subdiaconos jure & lege cognationis tutelam aut curam susципere hereditatis permittimus, proprio & solo gradu cognationis 37 ad tutelam & curam vocatis, hujusmodi susципere administrationem permittimus: si tamen intra quatuor menses ex quo vocati sunt, apud competentem judicem scripto declarent talem administrationem propria 38 voluntate susцepisse. & si quis eorum forsan hoc fecerit, nullum ex hoc in 39 alia tutela aut cura præjudicium patiatur.

Cap. VI.

Ut clerici à muneribus personalibus & negotiis secularibus 40 *abstineant.*

SEd neque fieri susceptorem 41 aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem 42 publicarum aut alienarum possessionum, aut curato-

cia conferat, & an subsit ei Romanus Pontifex. vide *Duarenum* 3. *de sacris* 2.

14 Tota res eo redit. Papas seu patriarchas inthronistica dare iis episcopis à quibus eliguntur: metropolitanos, patriarchis aut Synodo: episcopos metropolitanis. Et ita, non ad unam & eandem personam defertur jus inthronistici, aut cathedratici. puto tamen ea potius omnia distribuita a primo presbytero vel archidiacono. *in fin.* ℑ. *eod.* distributa, inquam, in usum ecclesiasticum & pauperum, id enim erat munus diaconi.

15 Ὑπὲρ ἐνθρονιστικῶν. *Scrimg.* pro cathedratico *Jul. hic*, & passim, ℑ. *eod.*

16 Id est, 4320. aureorum. 17 Quantitas cathedratici in divitibus admodum ecclesiis ad annuum reditum non redigitur, in aliis redigitur, ut hic.

18 Pro cathedratico. *Jul. hic.*

19 Cathedratico. *Jul. hic.*

20 Cathedratico. *Jul. hic.*

21 Id est, pro cathedratico, *Jul. d. loco.*

22 Duæ auri libræ 144. aurei, & hic quidem erat episcopatuum minimus reditus.

23 Cathedraticis.

24 Id est, inthronistica, cathedratica, consuetudines, adde & insinuativa & ἐμφανιστικὰ ex *Nov.* 56.

25 Πρῶτ πρεσβύτερ de archipresbytero, vide Petrum Gregorium 15. *syntag.* 21. & *præsertim num.* 13. ubi ex Capitulari Caroli Magni, *de pace const.* 25. refert, ad archipresbyterum notionem de incantatoribus & maleficis pertinuisse, adde quæ de primo presbytero dicam, ℑ. *eod.* & *Viglium* 3. *meth. juris Pontif.* 11. *fol.* 616. *c. de archipresbytero*, &c.

26 Ἀρχιδιάκον. Primi presbyteri & archidiaconi officium inter cætera fuit, in ecclesia pecuniam distribuere, & ob id Novella Majoriani de episcopali judicio. Archidiaconus multam jubet ei inferre, quem fecerit clericum invitum episcopus. & Prudentius Laurentium, quem primum è septemviris vocat, & archidiaconum (nam septem tantum diaconi initio fuerunt) votas opes dispensasse ait, & ideo industriam in Archidiacono Hieronymus & Sidonius requirunt. Hieronymus Euagrio: Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & archidiaconum vocent. Sidonius Dominulo 4. Epist. 25. Joannes Archidiaconus in quo sc. gradu, seu ministerio retentus propter industriam, vid. *hic Cujac.* De aliis muneribus archidiaconi, vide extra de offic. archidiaconi Petrum Geegorium 15. *syntag.* 20. Viglium 3. *meth. juris Pont.* 11. *C. de archidiaconis fol.* 612.

27 Res divini juris emi non possunt. §. 8. *Inst. de rer. divis.* & §. 2. *Inst. de inutil. stip. l. 6. ff. de contrahend. empt. l.* 85. §. 2. *ff. de verb. obl. l. 1. ff. de ambitu.*

28 Pro cathedratico.

29 Pœna plus æquo accipientis cathedratici nomine.

30 Patria potestate dignitas episcopatus filium liberat. *Nov.* 81.

31 Et patria potestate, *in fin.* ℑ. *eod.* non tamen curia, ℑ. *eod.* adde *Jul. hic num.* 433.

32 Hinc sumpta est Authentica, *Episcopalis. Cod. de episc. & clero*

33 *Jul. hic num.* 434. 3. *Eccl. 1. c. 2.*

34 Hinc sumpta est Authentica, *Presbyteros. C. de episc.*

35 Episcopi & monachi totores esse non possunt. *Goth.* Vid. Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 17. num. 9. & de tutel. cleric.* Rittershus. *part. 8. cap. 2.* Ans.

36 Presbyteri, diaconi, subdiaconi unam legitimam tutelam susципere possunt, non inviti tamen, ℑ. *eod. l. 51. C. de episc.*

37 Clerici legitima tutela fungi possunt. Testamento tutores possuntne dari? Concilia id vetant ut scribit Cyprianus 1. *epist.*

38 Non invitos *d. l.* 22. 3. *Eccl. 1. c. 2.* adde *l. 17. C. de episc.*

39 Id est, unam tantum legitimam tutelam administrare possunt.

40 Puta ne exceptores, vel exactores publicarum tributionum fiant, aut adjutores vectigalium aut alienarum possessionum, vel curatores aut fidejussores in talibus causis fiant, *Julian. hic num.* 435. adde *Nov. Leonis* 68.

41 Ἐκλογέορα ἢ ἀπαιτητήν. 3. *Eclog. 1. cap. 1.*

42 Μισθωτὴν τινῶν conductorem vectigalium. *Jul. num.* 435.

Source : BIU Cujas

curatorem [1] domus, aut procuratorem litis, aut fidejussorem [2] pro talibus causis episcopum, aut œconomum [3], aut alium clericum cujuslibet gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiæ, aut monasterii sinimus: ut non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur [4]. Si autem ecclesiis aut monasteriis possessiones quædam adjacentes [5] inveniantur, & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus & manifestantibus pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri: talem conductionem & emphyteusim procedere sinimus. Sed etiam ipsis sanctissimis ecclesiis & aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones & emphyteuses facere ad [6] invicem: & clericis [7] similiter propriarum [8] ecclesiarum possessiones conducere & gubernare, cum voluntate [9] tamen episcopi & œconomi permittimus: exceptis personis quas per aliam legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea quæ dicta sunt, aliquid fecerit si quidem episcopus fuerit, omnes ejus res ex qualibet causa vel persona sive ante episcopatum, sive post hoc fuerint ad eum venientes, ejus ecclesiæ [10] vindicari sancimus. Si autem œconomi, aut alii clerici fuerint hoc delinquentes: pecuniariam eos pœnam, qualem episcopus eorum probaverit, exigi ecclesiæ vindicandam: cum etiam conductionem teloniorum, aut cujuslibet possessionis, aut publicarum collationum perceptionem, aut exactionem, aut solicitudinem domus eis credentes, aut fidejussores eos pro memoratis causis susscipientes: nullam contra ecclesiam, aut monasterium, aut res ejus, aut gubernantium, aut contra illas personas quibus crediderint, aut contra facultates aut fidejussores eorum habeant actionem. Illi vero qui publicarum collationum aut tributorum susceptionem, aut conductionem, aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fidejussores eos acceperint: si quod publico damnum contingat, hoc ex [11] propria facultate restituere compelluntur.

1 Κράτορα οἴκου, id est, actorem aut procuratorem, idque congruit capitulo 3. Chalcedonensis synodi, & cap. 6. Carthaginiensis synodi & Novellæ Leon. 86. forte militum exemplo. Ngr. 116. sacris enim rebus militant clerici.

2 Nov. Leonis 86. Canon. Apost. 19.

3 OEconomi, dispensatores pauperum.

4 Quod est iniquum, decet enim sacerdotes sacris vacare, *l.* 32. §. 4. *ff. de arbitris: l.* 52. §. 1. *in fin. C. de episc.*

5 Ecclesiæ conducere possunt possessiones sibi adjacentes.

6 Ecclesia conductionem aut emphyteusim facere cum alia ecclesia potest.

7 Clericis propriarum ecclesiarum possessiones conducere licet.

8 Singulis ecclesiis clerici certo numero adtributi.

9 Clericus conducere possessionem ecclesiæ non potest, nisi voluntate episcopi vel œconomi.

10 Pœna episcopi tutelam gerentis, prædiave publica & privata conducentis.

11 Pœna judicis, qui clericum fidejussorem vel creditorem vectigalium publicorum adprobaverit.

12 *Jul. hic n.* 436.

13 Hinc sumpta est Authentica, *Sed judex C. de episc.*

14 Episcopus dicit etiam invitus testimonium: id itaque cum cæteris commune habet, *l. ult. verss. notissimi. Cod. de fide instr. l.* 4. *l.* 5. *ff. de testib. l.* 7. *Cod. de testib.* id tamen ut dicat, in judicium trahi non potest: & consequenter hoc speciale a reliquis habet *l.* 7. *l.* 8. *C. de episc.*

15 Vid. *l.* 2. §. 1. *Cod. de jurejur. propter calum.* 30. *Eccleg.* 4. *l.* 13.

16 De episcopis in judicium non vocandis. *Jul. hic num.* 437.

17 Hinc sumpta est Authentica, *Nullus episcopus. C. de episc. & cler. d. loc.*

18 Rescripto Principis episcopus evocari potest litis causa ad judicem civilem vel militarem, *ut hic*, & hoc quidem receptum est posse justa de causa rescripto Principis causam evocari ab actore. *Nov.* 53. *c.* 2. vel rec. Ngr. 69. *cap.* 4.

‡ Μετὰ τὸ ὑπηρεσίας γε. Ἐπειδὴ ὁ τὸ τοῖς καν. ὑφ. περὶ τῶν σην. τῶν ὠγ. ἐπ'. τῶν ὀφειλ. καὶ τὰ ἑξῆς μίχρι τοῦ, ἔσχ. ὑποβλ. τιμωρίας ἄπιε ἤχις ἐν τῇ βλζ. διατάξει, ἧς καὶ τὰ πρῶτα ῥήματα ταῦτα. Εἰ τὰς πολιτικὰς, καὶ τὰ ἑξῆς γε. ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτης τῆς ργγ. πρὸ τοῦ Θεσπίζομεν τ. σ.

19 De episcopo um profectione. *Jul. hic num.* 438. dic melius de episcopis vagantibus, & deserentibus suas ecclesias, & ut ne sine systaticis literis discedant; *Nov.* 6. *cap.* 3. adde 1. legum Francicarum *cap.* 131. de stabilitate episcopi vel clerici.

CAP. VII.

Ne episcopus dicendi testimonii causa evocetur. [12]

NUlli vero judicum [13] licebit, Deo amabiles episcopos cogere ad judicium venire pro exhibendo testimonio [14]: sed judex mittat [15] ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi: ut propositis sanctis euangeliis secundum quod decet sacerdotes, dicant quæ noverint.

CAP. VIII.

Ne propter quamlibet causam episcopus ad secularem judicem trahatur [16].

SEd [17] neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali episcopum ad judicem civilem aut militarem, invitum producere aut exhibere citra [18] imperialem jussionem permittimus: sed judicem qui tale aliquid sive ex scripto sive ex non scripto præsumpserit imperare, post cinguli privationem, viginti librarum auri pœnam exsolvere jubemus ecclesiæ, cujus episcopus produci aut exhiberi jussus est: executorem similiter post cinguli privationem, & verberibus subdendum, & in exilium deportandum.

CAP. IX.

Ne episcopi proprias ecclesias relinquant [19].

INterdicimus autem Deo amabilibus episcopis proprias relinquere [20] ecclesias, & ad alias regiones venire. Si vero necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter, nisi cum literis [21] beatissimorum patriarchæ aut metropolitæ, aut per imperialem videlicet jussionem hoc faciant: ita tamen ut nec illis episcopis qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos & patriarcha fuerint, liceat citra permissionem ejus, aut nostræ jussionis, ad regiam civitatem venire. Si vero etiam secundum hunc modum episcopus cujuscunque loci profectus fuerit, non amplius uno [22] anno suam relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam civitatem, sicut dictum est, venientes, cujuslibet fuerint diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimum archiepiscopum Constantinopoleos, & ad patriarcham, & ita per [23] eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus, aut ultra definitum unius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primum quidem non [24] ministrari ab œconomis propriæ ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per literas [25] sacerdotum sub quibus agunt, ut revertantur ad suas ecclesias: differentes autem reverti secundum sanctas revocari regulas: & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus revertantur ad suas ecclesias, ipsos quidem ab episcopatu expelli [26], alios autem pro eis meliores ordinari secundum præsentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valituro cujuscunque ordinis fuerint aut ministerii.

CAP. X.

Ut archiepiscopi & patriarchæ sapius in annis [27] *singulis concilia & synodos celebrent.*

UT autem omnis ecclesiasticus status, & sacræ regulæ diligenter custodiantur: jubemus unumquemque beatum archiepiscopum [28], & patriarcham & metropolitam sanctissimos episcopos sub [29] se constitutos in eadem provincia semel [30] aut secundo per singulos annos ad se convocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas [31] episcopi aut clerici aut monachi adinvicem habeant: easque disponere: & super hoc quidquid extra regulas à quacunque persona delinquitur, emendare. Interdicimus [32] autem sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet venerandi collegii aut schematis constitutis, ad tabulas [33] ludere [34], aut aliis ludentibus participes ac inspectatores [35] fieri, aut ad quodlibet [36] spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, jubemus hunc in tribus [37] annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitii pœnitentiam [38], liceat & sacerdoti sub quo constitutus est minuere tempus & hunc rursus proprio reddere [39] ministerio culpa amissum pœnitenti potest restitui.

δικῆς, ἢ ἐκζητεῖν ὑπὲρ τούτων τι αὐτῶν ἐπίσκοπον, ἢ οἰκονόμον, ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱαδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ δ μοναστηρίου ὑποσπίνας συγχωρεῖν· ἵνα μὴ διὰ τούτης τῆς ἀφορμῆς καὶ τοῖς ἁγίοις οἴκοις ζημία γίνηται, καὶ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται. Εἰ μήτοι ἐκκλησίαις ἢ μοναστηρίοις κλῆσις πρὸς παροικείμενα ὄρη βλέπειν, ἢ βαλνεῖον οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτῶν δόμων οἶκον εἰς μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν τούτοις λαβεῖν. τὸ μὲν οὖν τοιοῦτο πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν ὑπὸ τοιούτων αἰτίων, ἢ ἐν αὐτῷ τῷ συμβολαίῳ, ἢ ἐπὶ πρόξενος ὑπομνημάτων, καὶ συναινούντων, καὶ φανερῶν ὑπὸ δ συμφέροντος τοῖς δόμοις οἴκοις τὴν γένεσθαι, τῷ τοιούτῳ μίσθωσιν καὶ ἐμφύτευσιν ποιεῖσθαι συγχωροῦμεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγιωτάτοις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς ἄλλοις εὐκτηρίοις οἴκοις δίδομεν ἄδειαν μισθώσεις, καὶ ἐμφυτεύσεις ποιεῖν καὶ τοῖς κληρικοῖς ὁμοίως τὰ οἰκεῖα ἐκκλησιῶν τὰς κλήσεις μισθοῦν καὶ διοικεῖν (γνώμῃ μέντοι δ ἐπισκόπου καὶ δ οἰκονόμου) συγχωροῦμεν. ἐξαιροῦμεν δὲ τοῦτων ἅπερ διὰ ἑτέρου νόμου τοῦ ποιεῖν κωλύσαμεν. Εἰ δέ τις παρά τι εἰρημένα τι ποιήσει, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη, πάντα αὐτοῦ τὰ προῳμένα τε ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἢ προσῆτε, εἴτε μετὰ τὴν ἐπισκοπῆς, εἴτε μὴ τούτου εἰς αὐτὸν ἐπελθόντα, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῆς ἐκδικεῖσθαι ἰσχύζομεν. Εἰ δ οἰκονόμοι ἢ ἄλλοι κληρικοὶ εἶεν οἱ τὰ τοιαῦτα πλημμελήσαντες, ποινὴν αὐτοὺς ζημιωτικὴν, διὰ ἂν ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν δικαιώσει, εἰσπράττεσθαι, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικηθησομένῳ. ὁπότε καὶ οἱ τῶν μισθώσεων τῶν πολλῶν ἢ οἱασδήποτε κλήσεως, ἢ δημοσίων φόρων ἔκλυσιν, ἢ ἀπαίτησιν, ἢ φορτίδια οἷς αὐτοῖς πιστεύσαντες, ἢ ἐγγυητὰς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν μνημονευθέντων αἰτιῶν δεξάμενοι, μηδεμείαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἢ δ μοναστηρίου, ἢ τῶν προσώπων αὐτῶν, ἢ διοικητῶν, ἢ κατ' ἐκείνων τῶν προσώπων οἷς πιστεύσουσιν, ἢ κατὰ τῶν ἐσῶν, ἢ ἐγγυητῶν αὐτῶν ἐχέτωσαν ἀγωγίαν. ἐκεῖνοι δ οἱ τινες δημοσίων συντελειῶν ἢ τελῶν ἔκλυσιν ἢ μίσθωσιν ἢ ἀπαίτησιν τοῖς μνημονευθεῖσι προσώποις πιστεύσουσιν, ἢ ἐγγυητὰς αὐτοὺς δέξοιντο, εἴ τις τῷ δημοσίῳ ζημία συμβαίη, τούτῳ ἐκ τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀποκαθιστήσει ἀναγκασθήσονται.

ΚΕΦ. ζ'.

Ἵνα μὴ ὑπὲρ δ νέμων μαρτυρίαν ὁ ἐπίσκοπος ἀναγκασθῇ.

ΟΡθῶς δ τῶν ἀρχόντων ἐξέστω τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαστήριον προσκαλεῖσθαι ὑπὲρ δ νέμων μαρτυρίαν. ἀλλ' ὁ δικαστὴς πεμπέτω πρὸς αὐτοὺς πινὰς ἐκ τῶν προσώπων τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ, ἵνα προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, κατὰ τὸ πρέπον ἱερεῦσιν, εἴπωσιν ἃ οἴδασιν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ δ μὴ ἀγεσθαι ἀφορμὴν τὸν ἐπίσκοπον ὑπέρ τινος αἰτίας πρὸς ἄρχοντα πολιτικόν.

ΑΛλ' οὐδὲ ὑπέρ τινος χρηματικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄγεσθαι ἢ ἀφίεσθαι ἢ παρίστασθαι, δίχα βασιλικῆς κελεύσεως, συγχωροῦμεν· ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα τὸν τῆς εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως προτεθεῖσαν τολμήσαντα, μὴ τὴν τοῦ ζώνης ἀφαίρεσιν καὶ χρυσίου λιτρῶν ποινὴν κατασκαλεῖν κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἧς ὁ ἐπίσκοπος ἀφορμὴν ἢ παραστῆναι προσετέχθη, δοθησομένην. καὶ δ ἐκδικάσας ὁμοίως, μὴ τὴν τοῦ ζώνης ἀφαίρεσιν, καὶ βασάνοις ὑποβαλλομένην, καὶ οὐσίας πεμπομένην.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ δ μὴ καταλιμπάνειν ἐπισκόπους τὰς ἰδίας ἐκκλησίας.

ΑΠαγορεύομεν δ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας μεταβαίνειν. εἰ δ μὴ ἀνάγκη τις δ ποιήσει τοῦτο συμβῇ, μὴ ἄλλως εἰ μὴ μετὰ γραμμάτων δ μακαριωτάτου αὐτῶν πατριάρχου, ἢ μητροπολίτου, ἢ καὶ βασιλικῶν δηλαδὴ κελεύσιν τοῦτο ποιήσειν· ὥστε μήτοι ἵνα μηδὲ ὑπείνοις τοῖς ἐπισκόποις, οἵτινες ὑπὸ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχου εἰσὶν, ἐξεῖναι, δίχα ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἢ ἡμετέρας κελεύσεως, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ἐλθεῖν. Εἰ δ καὶ τὸν τρόπον ἐπισκοπῶν οἱαδήποτε τότε ἀποδημήσῃ, μὴ πλέον ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τὴν ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. τοὺς δ ἐπισκόπους τοὺς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παραγινομένους, οἱασδήποτε εἶεν διοικήσεως, ὑπὸ πάντων ἀπείνως ὡς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην, καὶ ἕτως δι' αὐτὸ ὡς τὴν ἡμετέραν εἰσίνειν γαλήνοτητα. Τοῖς δ παρὰ τοῦτον ἡμῶν τὸν νόμον ὑπόπτοις ἢ ἀποδημοῦσιν, ἢ ὑπὲρ τὸ ὡρισμένον δ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ποιοῦσι διατελοῦσι, πρῶτον μὲν μὴ χρηναῖος παρὰ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δίδεσθαι, ἔπειτα δ ὑπομιμνήσκεσθαι αὐτοὺς διὰ γραμμάτων τῶν ἱερέων ὑφ' οὓς τέλοῦσιν, ὥστε ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας ὑπερθεμένους δ ὑποστροφὴν, καὶ τοὺς ἱερὰς καλεῖσθαι κανόνας. καὶ εἰ μὴ οὗτος δ ὀλιγωρήσαντας τὸν ἱερὸν χρόνον ὑποστρέψειν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, αὐτοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, ἕτερον δ ἀντ' αὐτῶν καθίστασθαι χειροτονεῖσθαι, καὶ τῷ δ παρόντος νόμου δυνάμει. τὰ τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῖς κληρικοῖς κρατεῖν, οἱασδήποτε βαθμοῦ εἶεν ἢ ὑπηρεσίας.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ δ δεσποτικὸν ἢ πατριάρχας ἄπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς συνόδους τελεῖν.

‡ ΙΝα δ πᾶσι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις καὶ οἱ θεῖοι κανόνες ἐπιμελῶς φυλάττοιντο, κελεύομεν ἕνα ἕκαστον μακαριώτατον δεσποτικὸν καὶ πατριάρχου καὶ μητροπολίτου, τοὺς ὑποτεταγμένους ἐπισκόπους τοὺς ὑπ' αὐτὸν πελαγίζειν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν ἄπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπὶ τὸν αὐτὸν συγκαλεῖν, καὶ πάσας τὰς αἰτίας ἀκριβῶς ἐξετάζειν, ἃς τινας οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχωσι. καὶ τούτους διαπαίνειν καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. καὶ πρὸς τούτοις, εἴ τι παρὰ τοὺς κανόνας ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἡμάρτηται, διορθοῦσθαι. Ἀπαγορεύομεν δ τοῖς οὕτω ζώσι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας, καὶ παντὶ ἄλλῳ οἱασδήποτε δόγματος ἢ σχήματος καθεστῶτι, κυβεύειν, ἢ τὰ τοιαῦτα παίζοντων κοινωνοὺς ἢ θεωρητὰς γίνεσθαι, ἢ εἰς οἱανδήποτε θέαν δ θεωρήσαι χάριν προσέρχεσθαι. εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν τοῦτο ἁμάρτοι, κελεύομεν τοῦτον ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἀπὸ πάσης δόγματος ὑπηρεσίας καθαιρεῖσθαι, καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι. εἰ δ ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ δείξῃ ἀξίαν δ ἰδίᾳ πλημμελοῦς μετάνοιαν, ἄδειαν

21 Epiſcopi literis Imperatoris aut patriarchæ, poſſunt in omnes regiones excurrere neceſſitatis cauſa, ſolis literis metropolitani in vicinas tantum poſſunt, excepta regia urbe. Nullibi vero ſine literis metropolitani, vel patriarchæ, vel imperatoris. 22 Epiſcopis ſupra annum abeſſe extra epiſcopen ſuam non licet, *ut hic: & Nov.* 6. *c.* 2. adde Ngr. 67. *c.* 3. 23 Epiſcopi intromittebantur ad imperatorem per patriarcham Conſtantinopolitanum, *Nov.* 6. *c.* 3. 24 Reditus eccleſiaſtici epiſcopales Juſtiniani tempore adminiſtrati fuerunt ab œconomo non ab epiſcopo.
25 Sacerdotes literis monere poſſunt ſuum epiſcopum diu oberrantem, ut redeat. 26 Syneſius χρῆναι τέτους ὅσοι τὰς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπέπαυλο, πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀπέπαυθαι. 27 Vid *Jul. hic n.* 430.
28 Synodos annuas cogere, quibus olim jus fuerit. *Goth.* Antiquitus Impp. id ſibi adrogaverant, ut patet ex *l.* 4. *Cod. de ſumm. trinit.* ANS. 29 Quinam cogebantur ad ſynodos annuas.
30 Nota de ſynodis annuis. 31 Quibus de rebus ageretur in ſynodis annuis. 32 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Interdicimus. C. de epiſc. & cler.* 33 Vid. 3. *Ecl.* 1. *c.* περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων. de epiſcopis & aliis religioſis viris tablizantibus. *Jul. hic num.* 440. adde *l.* 34. §. 1. *Cod. de epiſc. aud.* aleatorum ſuſceptor ταβλοδίκης. Moſchopulus περὶ χειῶν Κύβος τὰ ἐγκείμενα ἐπὶ τῶν χαρτῶν) ταβλίζοντες. Suidas Πίπτει ταβλίοις ἐν οἷς ταβλίζουσι. vid. *Cujac. hic.* adde Ngr. *Leonis* 87. 34 Adde *Ecl. d. lib. tit.* 2. περὶ κυβίων ἤτοι κυβείων, poſſis & huc referre titulum de clerico venatore *extra*, & capitulum Eſau 86. *diſt. & cap.* Epiſcopus. *diſt.* 34. *diſt.* 86. *cap.* qui venatoribus, cum ſequent. *Clem. & §. Porro. §. Si quis autem, ver. ſi quis vero, de ſtatu monac.* 35 Spectare otioſe res inanes & veritas, peccatum *l.* 34. §. 1. *C. de epiſc. aud.* 3. *Ecl.* 1. *c.* περὶ ταβλιζόντων. 36 Spectacula præſertim alearum interdicta epiſcopis *diſt.* 23. *c. His igitur diſt.* 35. *c.* 1. *diſt.* 44. *c. nullus presbyterorum in fine.* 11. *c.* 15. §. *minus* §. *ad aleas de vita & honeſtate clericorum de conſecratione diſt.* 5. *c. non oportet, c.* 41. *Aroſt.* 37 Pœna epiſcopi & clerici tabulis ludentium.
38 Pœnitenti ignoſcitur. 39 Miniſterium culpa amiſſum pœnitenti poteſt reſtitui.

Source : BIU Cujas

ἀθέειαν εἶναι τῷ ἱερεῖ ὑφ' ὃν πέπτωκε), καὶ ἐλαττῶν τὸ χρέος, καὶ τῶτον πάλιν τῇ ἰδίᾳ ἀποδιδόναι ὑπηρεσίᾳ. εἰδότων καὶ τὸ ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τὸ ὀφειλόντων πᾶσι διεκδικεῖν, ὡς εἰ τι τοιῶτο μαθόντες μὴ ἐκδικήσειν, αὐτοὶ λόγον τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τούτης τὸ αἰτίας ὑφίξουσι. Μηδένα δὲ ἐπισκόπων ἀκοντα καταναγκάζεσθαι οἱονδήποτε κληρικὸν ὑπ' αὐτὸν ὄντα ἐκ ἰδίας κλήρε ἀποδύειν.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τῦ μηδένα τῶν τῦ αἰτίας τέλως ἀποκοινωνεῖσθαι.

ΠΑσι δὲ τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορεύομεν ἀφορίζειν τινὰ τὸ ἁγίας κοινωνίας, πρὶν ἡ αἰτία δειχθῇ δι' ἣν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τῶν γινέσθαι κελεύουσιν. εἰ δέ τις ἐκ τούτων τὸ ἁγίας κοινωνίας τινὰ χωρίσοι, ἐκεῖνος μὲν ὡς ἀδίκως ἀπὸ τὸ κοινωνίας ἐκχωρίσθη, λυομένῳ καὶ χωρισμῷ ὑπὸ τῦ μείζονος ἱερέως, τὸ ἁγίας ἀξιώσθω κοινωνίας· ὁ δὲ ἀδίκως τινὰ τὸ ἁγίας κοινωνίας χωρίσας τολμήσας, πᾶσι τρόποις ὑπὸ τῦ ἱερέως ὑφ' ὃν πέπτωκε), χωρισθήσεται τὸ κοινωνίας, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖνος σωίδει· ἵνα ὅπως ἀδίκως ἐποίησε, δικαίως ὑπομείνῃ. Ἀλλ' ὅδε οἰκείαις χερσὶν ἔξεσιν ἐπισκόπων τινὰ καθαιρεῖν τῶν ἢ ἀκόλουθον ἐσὶν ἱερέων. Εἴ τις ἢ ἐπίσκοπος καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας τὸ ἱερωσύνης ἐκβληθείς, τολμήσοι ἐπιβῆναι τὸ πόλεως ἐξ ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιπεῖν τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκελεύσθη Δέφηνι κελεύομεν τῶτον μοναστηρίῳ ἐν ἀλλῃ ἐπαρχίᾳ καθεζῶτι παραδίδοσθαι· ἵνα ἅπαξ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ ἡμαρτε, Δέφηνι τῷ μοναστηρίῳ διορθώσῃ).

ΚΕΦ. ιϐ'.

Ποίας εἶναι χρεὼν τὰς εἰς κληρικὰς χειροτονημένας.

ΚΛηρικὰς δὲ ὅσ ἄλλως χειροτονεῖσθαι συγχωροῦμεν, εἰ μὴ γράμματα ἴσοισι, καὶ ὀρθῶ πίσιν, καὶ βίον σεμνὸν ἔχοισι, καὶ ὅδε παλλακὼ ὅδε φυσικὰς ἔχον ἢ ἔχοισι παῖδας· ἀλλ' ἢ σωφρόνως βιῶσας, ἢ γαμετῷ νόμιμον καὶ ἑνὶ μόνῳ καὶ πρώτῳ ἐγκύκοισας, καὶ μηδὲ χήραν μηδὲ Δεδουλωμένην ἀνδρὸς, μηδὲ ἄλλως τοῖς νόμοις ἢ καὶ τοῖς θείοις κανόσιν ἀπηγορευμένην.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ ἡλικίας πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν.

ΠΡεσβύτερον δὲ ἐλάττονα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν γίνεσθαι ὅσ ἐπιτρέπομεν. ἀλλ' ὅδε Δέφηνον ἢ ὑποδιάκονον, ἥττονα τῶν εἰκοσιπέντε. ἔτι δὲ ἀναγνώσῃ, ἐλάττονα τῶν ἑκτὼ καὶ δέκα ἐνιαυτῶν. Δεκόνισσαν δὲ ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἢ τις ἐλάττων ἐσὶ τῶν μ' ἐνιαυτῶν, ἢ εἰς δευτέρας κλῆσε γάμους.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ γαμετῆς τῶν κληρικῶν.

ΕΙ ἢ ἐν τῇ καιρῷ τὸ χειροτονίας ὁ κληρικὸς οἱαδήποτε πέφηνεν ἢ βαθμῷ, κατηγορός τις ἀναφανῇ, λέγων αὐτὸν ἀνάξιον εἶναι τὸ χειροτονίας, ὑπερπιθέσθω ἡ χειροτονία, καὶ πάντα πεφανέτωσαν (τῦτο μὲν ὑπὲρ τὸ ἐξετάσεως, τῦτο ἢ ὑπὲρ τὸ ἐπιτιμίου) ἅπινα ἐν τοῖς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίαις ἀναπέρω ἐθεσπίσαμεν. Εἰ ἢ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι Δέφηνος μὴ ἔχοι γυναῖκα (καθὰ ἀνωτέρω εἴρηται)) ζυγνθέσθω αὐτῷ, μὴ ἄλλως χειροτονείσθω εἰ μὴ σεφέρῃ ὑπὸ χειροτονήσεται ὁ αὐτὸν ἐρωτηθείς, ἐπιτρέψειε) δωιάσῃ, μὴ τῷ χειροτονίαν, καὶ χωρὶς νομίμης γαμετῆς σεμνῶς βιῶν. ὁ δυναμένος χειροτονεῖσθαι ἐν τῷ καιρῷ τὸ χειροτονίας ἐπιτρέπειν τῷ Δέφηνι μὴ τῷ χειροτονίαν γαμετῷ λαμϐάνειν. εἰ ἢ τῦτο ῥηθῇ), ὁ ἐπιτρέψας ἐπίσκοπος τὸ ἐπισκοπῆς καθαιρείσθω. Εἰ ἢ μὴ τῷ χειροτονίαν πρεσβύτερος ἢ Δέφηνος ἢ ὑποδιάκονος ἀγάμη) γαμετῷ, καθαιρείσθω καὶ κλήρε, καὶ τῇ βουλῇ καὶ πάσῃ τὸ πόλεως ὁ κληρικὸς ἦν, μὴ τὰ ἰδίων πραγμάτων παραδιδόσθω. Εἰ ἢ ἀναγνώσης δεύτερον γαμετῷ ἀγάμη), ἢ σεφέρῃ μὲν, χήραν ἢ, ἢ Δεδουλωμένην ἀνδρὸς, ἢ τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένῳ, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν σεφαναέτω εἰ ἢ οἱαδήποτε τρόπῳ εἰς μείζονα βαθμὸν σεφαχθείη, καθαιρείσθω αὐτὸς, καὶ τῷ σεφέρῃ ἀποκαθιστάσθω.

ΚΕΦ. ιε'.

Τίσιν ἐν θέμιτι οἱ βουλευτικὴν κληρικοὶ χειροτονεῖσθαι δύνανται).

ΑΛλὰ μηδὲ βουλευτὰς ἢ τυχεώτας, κληρικὰς γίνεσθαι ἵνα μή τις ἐκ τέτε τῷ σύλλογος οἶκον ἢ κλήρε ὕβρεις σεφέρηται). εἰ ἢ τὰ τοιαῦτα σεφέρεται ἐν κλήρῳ καταλαγῇ, ὡς μὴ χωρισμὸς τὸ χειροτονίας, τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποκαθιστάσθωσαν. πάλιν εἰ μὴ, ὡς εἰκὸς, μοναχικὸν βίον τις ἐξ αὐτῶν ἐκ ἐλαττον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν διέλυσε· τὰς τοίκτας καὶ χειροτονεῖσθαι κελεύομεν, τὰ νομίμως δηλονότι μοίρας ἀπὸ τὸ βουλευτὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ διδόσθω. ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγόμενοι μοναχοὶ πρέπον βίον ἐκπεπλεύκασι. εἰ δὲ μὴ τῷ τὸ κλήρε πιπλῶ γυναῖκά τις ἐξ αὐτῶν ἀγάγῃ), ἢ παλλακὴν χρίν, τῇ βουλῇ ἢ τῇ τάξῃ ἢ τῇ τύχῃ ἢ ὑπέκειτο ἀποδιδόσθω. εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοίκτῳ ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ ἐγκαταλεγῇ, ἐν ᾧ τις πεφρόνηκε) ἢ κωλύει) ἀπὸ τὸ ἱερῶν κανόνων καὶ τὸ νόμων γαμετῷ λαμϐάνειν. Ταῦτα ἢ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι μοναχοῖς κρατεῖν θεσπίζομεν τοῖς ἀπὸ μοναστηρίων εἰς οἱονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν μεταφερομένοις, εἰ καὶ μηδεμιᾶ τύχῃ ὑποδυθῶσι εἰσῶν. Καὶ γλυκῶς νομθετοῦμεν, μηδενὶ ἐξεῖναι ἐν οἱαδήποτε ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ καθεσθῆναι, ἀναχωρεῖν ἐξ αὐτῦ, καὶ κοσμικὸν γίνεσθαι ἐπιτηδεύων τὸ ἔτι ποιόντων, ὅπ καὶ τὸ, ὡς εἰκὸς, ἐπικειμένης αὐτοῖς ζώνης ἢ ἀξίας ἢ στρατείας γινωσθήσον), καὶ τῇ βουλευτικῇ τύχῃ καὶ πάξει τὸ ἰδίας πόλεως παραδοθήσον). τὰς ἢ ὡσ ἐν ἡμετέρᾳ νόμῳ κληρικὰς χειροτονηθέντας ἀπὸ βουλευτικῆς τύχης, Δέφ' ὑποκαθεστότων σεφσώπων τὰς χρηματικὰς λειτουργίας σληρῶν, ἀπὸ ἢ τὸ σωματικῶν ἐλευθέρας φυλάτ[τ]εσθαι.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Περὶ ξένων γινέσθαι χειροτονίας.

ΑΛλ' ὅδε κληρικὸν οἱαδήποτε βαθμὸ διδόναι τὸ ἑαυτῦ ὑφ' ἕ χειροτονεῖται, ἢ ἄλλῳ οἱαδήποτε σεφσώπῳ συγχωροῦμεν, μόνας ἢ παρέχοι αὐτὸν πᾶς σωηθείας τοῖς τῷ χειροτονῆναι ὑπηρετημένοις, καὶ ἐξ ἔθεος κομιζομένοις. ἐνὸς ἑνιαυτὸ Δέφελα μὴ ὑστεροῦντος. ἐν ἢ τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐν ἢ

sterio: scientibus quoque sanctissimis episcopis debentibus hoc vindicare, quia si tale aliquid agnoscentes non vindicaverint, ipsi rationem Deo pro tali causa persolvent. Nullum autem episcopum invitum cogi quemlibet clericum sub se constitutum de proprio clero dimittere [1].

Cap. XI.

Ne quis ante [2] *causæ exitum excommunicetur.*

OMnibus autem episcopis & presbyteris interdicimus segregare aliquem à sacra communione, antequam causa monstretur propter quam sanctæ regulæ hoc fieri jubent. Si quis autem præter hoc à sancta communione quemquam segregaverit: ille quidem qui injuste à communione segregatus est, solutus [3] excommunicatione à majore sacerdote, sanctam mereatur communionem. Qui vero aliquem à sancta communione segregare præsumpserit: modis omnibus à sacerdote, sub [4] quo constitutus est separabitur [5] à communione quanto tempore ille perspexerit: ut quod injuste fecit, juste sustineat. Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem percutere [6], hoc enim extraneum sacerdoti est. Si [7] quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, præsumpserit [8] ingredi civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum in quo jussus est degere: jubemus hunc in [9] monasterio in alia regione constituto tradi: ut quod in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

Cap. XII.

Quales [10] *esse debent qui in clericos ordinantur.*

CLericos autem non aliter ordinari permittimus, nisi literas [11] sciant, & rectam [12] fidem, vitamque habeant honestam: & neque concubinam [13] aut naturales habuerint aut habeant filios, sed caste [14] viventes, aut uxorem [15] legitimam, & ipsam unam & primam habentes, neque viduam, neque separatam à viro, neque aliter legibus aut sacris canonibus interdictam.

Cap. XIII.

De ætate [16] *presbyterorum* [17] *& cæterorum clericorum.*

PResbyterum autem minorem [18] trigintaquinque [19] annorum fieri non permittimus. Sed neque diaconum aut subdiaconum minorem [20] vigintiquinque, aut neque minorem lectorem decem & octo annorum. Diaconissam [21] vero non ordinari in sancta ecclesia, quæ minor [22] est annorum quadraginta, aut ad secundas [23] venerit nuptias.

Cap. XIV.

De uxoribus [24] *clericorum.*

SI autem tempore ordinationis clerici cujuscunque collegii aut ordinis, accusator [25] aliquis apparuerit, dicens *eum indignum ordinatione esse*: differatur ordinatio, & universa procedant tam pro examinatione, quam pro multis causis, quas in episcoporum ordinationibus sancivimus. Si vero futurus ordinari diaconus non [26] habuerit uxorem (sicut prius dictum est) conjunctam sibi: non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit *posse post ordinationem & sine legitima uxore honeste vivere*: non valente eo qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post [27] ordinationem uxorem accipere. Is autem qui permittit [28] episcopus, expellatur ab episcopatu. Si vero post ordinationem presbyter aut diaconus aut subdiaconus uxorem duxerit: expellatur [29] à clero, & curiæ civitatis illius in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si vero lector secundam [30] ducat uxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus vel sacris canonibus interdictam [31], nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem provehatur: sed & si quolibet modo ad majorem ordinem perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

Cap. XV.

Qaibus casibus Curiales [32] *clerici ordinari possint.*

SEd [33] neque curialem [34] aut officialem clericum fieri permittimus: ut non ex hoc venerabili clero injuria fiat. Si vero tales personæ in clero constituantur, tanquam nec ad ordinem perducti, propriæ fortunæ restituantur, nisi forsan monasticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis implevit. tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte curiæ & fisco danda, si in clero constituti, monacho condecentem vitam impleverint. Si vero post clericatus honorem aliquis eorum uxorem duxerit, aut concubinam habuerit curiæ & officio, cujus fortunæ subjacebat, reddatur: etiam si maxime tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacris canonibus & legibus uxorem accipere. Hoc autem & super aliis omnibus monachis [35] tenere sancimus, qui de monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiam si nulli fortunæ subjecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli [36] licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo, & secularem fieri, scientibus tale aliquid facientibus, quia & quasi appositio sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabuntur, & curiali fortunæ propriæ civitatis tradentur. Qui autem ante [37] nostram legem clerici ordinati sunt ex [38] curiali fortuna: per substitutas personas pecuniaria munera complere, à corporalibus autem liberos servari.

Cap. XVI.

Ut ordinationes gratis [39] *fiant.*

SEd neque clericum cujuscunque gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alii cuilibet personæ permittimus: solas autem præbere eum consuetudines [40] iis, qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine accipientibus, unius [41] anni emolumenta [42] non transcendentem. *l.* 9.

1 *Jul. hic n.* 441.

2 De his qui sine causa excommunicantur. *Jul. hic num.* 441. Goth. Vid. Rittershus. in *expositionum part.* 13. *cap.* 7. Ans.

3 Major magistratus restituit adversus ea, quæ gesta sunt à minore.

4 Injusta excommunicatio non tenet, sed rescinditur.

5 Pœna injuste excommunicantis sumpta de lege talionis; adde *Novell. Leonis* 61.

6 Vid. *Jul. hic num.* 443. De episcopo percussore, vid. 3. *Eclog.* 1. c. 23. An liceat prælato verberibus corrigere clericos: vid. *cap. cum beatus. dist.* 45. *c. ante omnia dist.* 38. & *c. circumcellionum* & 23. *quæst.* 5. *c.* 1. & 24. *quæst.* 5. de clerico percussore, vide *c. sane percussor.* 45. *dist.* & *c. si rector* 44. *dist.*

7 Hinc sumpta est Authentica, *si quis episcopus C. de episc.*

8 Exulis deportati & relegati refugæ pœna, facit *l.* 8. §. 7. *ff. de pœnis. l.* 4. *C. de episc.* adde *Jul. hic n.* 444.

9 Pœna ecclesiastica, in monasterium detrudi.

10 *Jul. hic n.* 445. 3. *Eclog.* Goth. Vid. *tit. de ætat. & qualit. præfic. in* 6. & *in Clement.* Ans.

11 Clericos literas scientes esse oportet. *Jul. c.* 429. & 3. *Ecl.* 1. *c.* 21. Vid. *Nov.* 6. *cap.* 4. & 137. *c.* 1. *vers. exigimus*, & *distinct.* 37. & 38. An jurisprudentiæ vel medicinæ? vide titulum, *Ne clerici vel monachi sæcularibus se immisceant. extra*, & *in sexto.*

12 De hæreticis non ordinandis in clerum vid. *Vigilium* 3. *method.* 4. *n.* 18. 19. 20. 21. de officiis clericorum, vide omnino eundem 3. *Methodo juris Pontificii* 5.

13 Ne concubinas alant *Vigl. ibi n.* 60. ne cum mulieribus conversentur vel confabulentur *n.* 57. ne eas osculentur 58. ne secum habeant mulieres 59. ne uxores ducant 61. 62. ne soli ad fœminæ tabernaculum accedant 63. ne cum mulieribus lavacra habeant communia 65. ne monialium monasteria ingrediantur 65. ad num. 69.

14 Vid. *Vigl. ibi num.* 56.

15 Vid. *Vigl. ibid. num.* 61. 62.

16 *Jul. hic n* 446. *tit. de testib. ordin.* apud *Viglium.* 3. *method. juris Pontificii* 4. *num.* 37.

17 Adde *cap.* 14. *Synodi sextæ in Trullo.*

18 Hinc sumpta est Authentica, *Presbyterum*, *de episcop. & cler. quæ subjecta est*

19 Hæc omnia Clemens immutavit *c. ult. de ætate & qualitate & ordine*, anno quippe 25. ætatis presbyterum ordinari posse permittit. 20. diaconum. 18. subdiaconum. 20 Id mutatum, *Novell. Leonis* 15. 75. & *c.* 15. *sextæ Synodi in Trullo.* 21 Hinc sumpta est Authentica *Diaconissam*, *C. de episcopis.* 22 Magna quoque hic diversitas occurrit, nam præcepto Apostoli 1. *Tim.* 5. Diaconissæ nullæ jubentur eligi non minores annis 60. postea ut anno 50. eligi possent indultum fuit, *l.* 9. *C. de episc. Nov.* 6. *cap.* 6. 23 Diaconissa fieri non potest, quæ secundas nuptias contraxit.

24 Clerici conjuges esse potuerunt, *c.* 12. *ff. eod.* 25 De accusatoribus clericorum *Jul. hic num.* 447. 26 Quid si habuerit: potest ordinari ut & quivis clericus *c.* 12. *ff. eod.* ibi, *aut unicam uxorem legitimam*, quo nomine non episcopos, sed presbyteros, diaconos aut subdiaconos intellige. 27 Post ordinationem diaconus uxorem ducere hic vetatur. Si tamen duxerit, uxorem non dimittit, privatur tamen diaconatu. 28 *Novell. Leonis* 3. & ita derogatur *c.* 10. Ancyranæ Synodi. 29 Notandum est hoc, Non retrahi ab uxore ad clerum, presbyterum, diaconum, vel subdiaconum, qui post ordinationem susceptam uxorem duxerit. *Nov.* 6. qua de re dixi ad *Nov.* 22. *c.* 42. 30 Vid. *d. c.* 42. 31 *Nov.* 6. *c.* 5. 32 De curialibus & taxeotis ad clericatus honorem venientibus, *Jul. hic n.* 449. 33 Hinc sumpta est Authentica, *Sed neque C. de episc.* 34 *l.* 53. *C. de episc.* 35 Vid. *Jul. hic n.* 410. 36 *Nov.* 5. *c.* 7. 37 Vid. *Jul hic n.* 451. 38 Vid. *l.* 21. *C. de episc. & cler.* 39 *Jul. hic num.* 452. *in fin.* adde *Nov.* 56. *c.* 1. *Nov.* 137. *c.* 2. *l.* 1 *ff. de ambitu. c.* 28. *Apost. &* 3. *Ecl.* 1. *c.* 31. 40 Vid. *cap.* 3. *ff. eod.* 41 Et si quædam ejus pene generis dicta sint, *cap.* 3. *ff. eod.* non puto tamen alibi jure civili manifestius Annatarum originem, quam ex hoc loco ostendi: quam tamen nonnulli referunt ad Bonifacium IX. alii ad Joannem XXII. *teste Platina.* Id genus vectigalis Concilio Basiliensi *Sessione* 21. & in Gallia, damnatum fuit, ut ex edicto Caroli VI. & Parisiensi senatusconsulto anni 1406. 1407. apparet, cui Notas suas Molinæus addidit. videbis itaque Tractatum ejus de *Annatis*. Movebantur autem Galli loco illo scripturæ & Samuelis 1. *Reg.* 12. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus: utrum bovem alicujus tulerim vel asinum: si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & restituam vobis. sic dixerunt. Non es calumniatus, neque oppressisti nos, &c. Movebantur etiam dicto Pauli *Actor.* 20. Argentum & aurum nullius concupivi, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt, ministrarunt manus istæ. Ego scio (inquit Apostolus) quoniam post discessum meum intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Movebantur & illo Ezechielis 34. Facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem, eo quod non erat pastor. Neque enim quæsierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, &c. Moveri etiam poterant aurea lege 31. *C. de episc.* Movebantur quoque constitutione D. Ludovici, lata anno 1267. qua cavebatur beneficiarios eligi nihilque dari electionis causa. Superiora edicta Galli confirmarunt Pragmatica sanctione (quam constitutionem per eminentiam vocant Galli, *La pragmatique sanction*) lata sub Carolo VII. anno 1438. Biturigibus, authoritate Synodi Constantiensis & Basiliensis permoti. vide *Duarenum in Defensione libertatis Gallicæ*, *num.* 14. 15. Cui sanctissimæ constitutioni multum derogatum est à Francisco, concordia quadam his in rebus inita cum Leone X. Pontifice Romano, quam constitutionem Galli *Concordat* nuncupant. De annatis adde Duarenum *ff. de benefic.* 1. 42 Διάφορα, *Scring. hic* 3. *Ecl.* 1. *c.* 31. dona *Jul. hic n.* 452. ut videatur legisse Δωρα.

Source : BIU Cujas

tem. In ſancta vero eccleſia in qua conſtituitur, ſacrum complere miniſterium, & nulla penitus propriis clericis [1] dare pro ſua inſinuatione: nec ob hanc cauſam propriis emolumentis aut aliis portionibus hunc privari. Sed neque [2] xenodochum, aut noſocomum, aut ptochotrophum, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quamcunque eccleſiaſticam ſolicitudinem agentem, dare aliquid illi à quo conſtituitur, aut alii cuicunque perſonæ pro commiſſa ſibi gubernatione. Qui vero præter hæc quæ diſpoſuimus, aut dat, aut accipit, aut mediator [3] fit, ſacerdotio aut clero hujuſmodi commiſſæ ſibi cujuſcunque gubernationis [4] nudabitur, iis quæ accipiuntur vindicandis venerabili loco, cujus talis perſona ordinationem aut ſolicitudinem ſuſceperit, præbeatur. Si quis autem clericus cujuſlibet gradus, ſive gubernator cujuſlibet venerabilis domus, aut ante ordinationem commiſſam ſibi cujuſcunque gubernationis aut ſolicitudinis, aut poſtea aliquid voluerit ſuarum rerum offerre [6] eccleſiæ in qua ordinatur, aut loco cujus gubernationem aut ſolicitudinem ſuſcepit, non ſolum non prohibemus hoc fieri, ſed etiam magis invitamus eos talia pro ſalute animæ ſuæ facere. Nos enim illa ſolum dari prohibemus, quæ propriis perſonis quibuſdam præbentur, non [7] quæ ſanctis eccleſiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

1 Συλλειτουργοῖς, *Græci hic*, concleric is, *Jul. hic.*

2 Ut locorum venerabilium adminiſtratores ſine pecunia fiant, vid. *Jul. hic n.* 453.

3 Dixi ad *c.* 2. *ſ.* 1. *eod.*

4 Διοικήσεως *Græci hic.* Inde nomen diœceſis uſitatum.

5 Κοσμικὸς, *Scr.* laicus *Jul. c.* 453.

6 De adminiſtratoribus venerabilium locorum res ſuas offerentibus, vid. *Jul. hic num.* 454.

7 Adde *d. c.* 3. *in pr.*

8 Si ſervus clericus fiat, *Jul. hic num.* 454. Goth. Vid Petr. Gudelin. *de jure noviſſimo lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 2. & 6. Ans.

9 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si ſervis*, *C. de epiſcop.*

10 Adde *l.* 4. *C. de præpoſ. ſacri cubiculi*, *l.* 6. *l.* 7. *C. qui militare.*

11 Novella Leonis non fit liber, ſi epiſcopatum adipiſcitur ignorante domino: retrahitur enim in ſervitutem *Novell. Leonis* 11. adde *Nov. ejuſdem* 9. & 10.

12 Paulus eodem modo Oneſimum ad Philemonem remittit, vide epiſtolam Pauli ad Philemonem. Clementem *c.* 82. adde *Cujac.* 20. *de præſcript. ibi. Decimum.*

13 Si adſcriptitius clericus fiat, *Jul. hic num.* 456. adde *l.* 16. *Cod. de epiſcopis.* hinc ſumpta eſt Authentica, *Adſcriptitios Cod. de epiſc.*

14 De clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum vel heredibus eorum, *Jul. hic n.* 457.

15 De jure patronatus eccleſiaſtici dictum *Novell.* 57. *c.* 2. quibus adde Duarenum 5. *de ſacris eccleſiæ miniſteriis*, ubi fuſius docet, quale ſit nominationis aut præſentationis jus & ut competat iis, qui patroni eccleſiarum dicuntur, adde *Vigilium* 5. *methodi juris Pontificii* 14. ubi tradit quæ juris patronatus cauſæ ſint, quibus competat, quod ſit jus patronatus. Poſſis & ejuſdem Duareni tractatum de nominatione Regia in ordinandis antiſtitibus adjungere 5. *de benefic.* 12. Poſſis etiam ex eodem addere, de ſcholaſtica nominatione in Galliis admodum uſitata *c.* 13. quis nominari poſſit 14. quomodo ſit concipienda nominatio 15. apud quos nominari oporteat 16. de prohibitione ac denunciatione quam inſinuationem vocant 5. de effectu nominationis 6. ſed nemo fuſius de Nominationibus ſcripſit Rebuffo in ſuo nominationum tractatu, quem vide. adde *Socin. reg.* 217.

16 De clericis miniſterium adimplentibus. *Jul. hic num.* 458.

Cap. XVII.

Quomodo ſervus [8] ordinari poſſit, aut adſcriptitius.

SI ſervus [9] ſciente [10] & non contradicente domino in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipſo quod conſtitutus eſt, liber & ingenuus erit. Si vero ignorante domino ordinatio fiat: licet domino intra [11] ſpatium unius anni & ſervilem fortunam probare, & ſuum ſervum recipere [12]. Si vero ſervus ſciente domino ſive inſciente (ſicut diximus) eo quod in clero conſtitutus eſt, liber factus eccleſiaſticum miniſterium reliquerit, & ad ſecularem tranſierit vitam: ſuo domino ad ſervitium tradatur. Adſcriptitios [13] autem in ipſis poſſeſſionibus, quarum ſunt adſcriptitii, clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti impoſitam ſibi agriculturam adimpleant.

8 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si ſervis*, *C. de epiſcop.*

9 Adde *l.* 4. *C. de præpoſ. ſacri cubiculi*, *l.* 6. *l.* 7. *C. qui militare.*

10 Novella Leonis non fit liber, ſi epiſcopatum adipiſcitur ignorante domino: retrahitur enim in ſervitutem *Novell. Leonis* 11. adde *Nov. ejuſdem* 9. & 10.

11 Paulus eodem modo Oneſimum ad Philemonem remittit, vide epiſtolam Pauli ad Philemonem. Clementem *c.* 82. adde *Cujac.* 20. *de præſcript. ibi. Decimum.*

12 Si adſcriptitius clericus fiat, *Jul. hic num.* 456. adde *l.* 16. *Cod. de epiſcopis.* hinc ſumpta eſt Authentica, *Adſcriptitios Cod. de epiſc.*

13 De clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum vel heredibus eorum, *Jul. hic n.* 457.

14 De jure patronatus eccleſiaſtici dictum *Novell.* 57. *c.* 2. quibus adde Duarenum 5. *de ſacris eccleſiæ miniſteriis*, ubi fuſius docet, quale ſit nominationis aut præſentationis jus & ut competat iis, qui patroni eccleſiarum dicuntur, adde *Vigilium* 5. *methodi juris Pontificii* 14. ubi tradit quæ juris patronatus cauſæ ſint, quibus competat, quod ſit jus patronatus. Poſſis & ejuſdem Duareni tractatum de nominatione Regia in ordinandis antiſtitibus adjungere 5. *de benefic.* 12. Poſſis etiam ex eodem addere, de ſcholaſtica nominatione in Galliis admodum uſitata *c.* 13. quis nominari poſſit 14. quomodo ſit concipienda nominatio 15. apud quos nominari oporteat 16. de prohibitione ac denunciatione quam inſinuationem vocant 5. de effectu nominationis 6. ſed nemo fuſius de Nominationibus ſcripſit Rebuffo in ſuo nominationum tractatu, quem vide. adde *Socin. reg.* 217.

16 De clericis miniſterium adimplentibus. *Jul. hic num.* 458.

Cap. XVIII.

De adificatoribus eccleſiarum [14].

SI quis oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare aut ipſe, aut ejus heredes: ſi expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant [15], denominatos ordinari. Si vero qui ab eis eliguntur, tanquam indignos prohibent ſacræ regulæ ordinari: tunc ſanctiſſimus epiſcopus quoſcunque putaverit meliores, ordinari procuret. Sancimus autem reverendiſſimos clericos ſuis eccleſiis obſecundare, & omne eis competens eccleſiaſticum miniſterium [16] adimplere: hoc requirente uniuſcujuſque civitatis ſanctiſſimo epiſcopo, & cujuſcunque ordinis eccleſiaſtici primatibus, eos qui hoc non cuſtodiunt regulari multæ ſubdentibus.

14 De clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum vel heredibus eorum, *Jul. hic n.* 457.

15 De jure patronatus eccleſiaſtici dictum *Novell.* 57. *c.* 2. quibus adde Duarenum 5. *de ſacris eccleſiæ miniſteriis*, ubi fuſius docet, quale ſit nominationis aut præſentationis jus & ut competat iis, qui patroni eccleſiarum dicuntur, adde *Vigilium* 5. *methodi juris Pontificii* 14. ubi tradit quæ juris patronatus cauſæ ſint, quibus competat, quod ſit jus patronatus. Poſſis & ejuſdem Duareni tractatum de nominatione Regia in ordinandis antiſtitibus adjungere 5. *de benefic.* 12. Poſſis etiam ex eodem addere, de ſcholaſtica nominatione in Galliis admodum uſitata *c.* 13. quis nominari poſſit 14. quomodo ſit concipienda nominatio 15. apud quos nominari oporteat 16. de prohibitione ac denunciatione quam inſinuationem vocant 5. de effectu nominationis 6. ſed nemo fuſius de Nominationibus ſcripſit Rebuffo in ſuo nominationum tractatu, quem vide. adde *Socin. reg.* 217.

16 De clericis miniſterium adimplentibus. *Jul. hic num.* 458.

Cap. XIX.

Ut omnes Clerici res ſuas in ſua poteſtate habeant.

PResbyteros [17] autem & diaconos & ſubdiaconos, cantores & lectores, quos omnes [18] *clericos* appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium venientes habere ſub ſua poteſtate præcipimus, ad ſimilitudinem caſtrenſium peculiorum [19] & donare ſecundum leges, & in his teſtari, licet ſub parentum ſint poteſtate: ſic tamen, ut horum filii, aut his non exiſtentibus, parentes eorum legitimam partem ferant.

17 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Presbyteri. C. de epiſc.* adde *l.* 52. *C. de epiſc. & cleric. l.* 2. *C. Theod. de epiſc.* 16. *quæſt.* 1. *de monachis.*

18 Clericorum nomen generale, *l.* 34. *C. de epiſc. & cleric.*

19 De peculio quaſi caſtrenſi, & ſignificatione clericatus *Jul. hic n.* 459.

Cap. XX.

Quibus pœnis ſubjiciantur Clerici, qui falſum tulerint teſtimonium.

REverendiſſimis [20] autem presbyteris aut diaconis etiam ſi inventi fuerint pro [21] pecuniaria cauſa falſum [22] perhibuiſſe teſtimonium: ſufficiat pro verberibus, tribus [23] annis ſeparari à ſacro miniſterio, & monaſteriis [24] tradi. Pro criminalibus autem cauſis ſi falſum teſtimonium dixerint: clero nudatos, legitimis ſubdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in aliis etiam eccleſiaſticis ordinibus conſtitutos, ſi falſum teſtimonium cujuſlibet cauſæ, ſive pecuniariæ, ſive criminalis dixiſſe convincantur, non ſolum eccleſiaſtico officio repelli, ſed etiam verberibus ſubdi.

20 Hinc ſumpta eſt Authentica, *presbyteri*, *C. de epiſc.*

21 Hujus conſtitutionis meminit Leo *Novell.* 76.

22 De teſtimoniis clericorum *Jul. hic num.* 460. 3. *Ecloga.* 1. *c.* περὶ ψευδομαρτύρων, id eſt, qua pœna puniendi ſunt clerici, ſi falſum teſtimonium dixerint, & ita hoc capite de foro eccleſiaſtico tractatur.

23 Nota de triennali privatione miniſterii, ſeu potius ſuſpenſione miniſterii. De pœna ſuſpenſionis beneficii, vide *Clar.* 5. *ſent. §. ult. quæſt.* 75. *l.* 8. *ff. de pœn.*

24 De detruſione in monaſterium alibi dicam.

25 Adde, & Monachi, & diaconi, & aſcetriæ. *Jul. hic num.* 461. Forum itaque Clericorum obſerva.

26 Cum in civili, tum criminali cauſa, *Jul. ibid.*

27 Judex civilis mandat executioni ſententias probatas ab epiſcopo.

28 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si quis litigantium. C. de epiſc. aud.*

29 Et appellet. Nota, Juſtiniani tempore approbare vel infirmare.

30 Nota caſum in quo ſecundo appellari non poteſt.

31 Judex civilis cognoſcens de ſententia epiſcopi, poteſt eam comprobare vel infirmare.

32 A delegato Principis, Princeps ipſe appellatur.

33 Clericus criminum reus degradatur ab epiſcopo. Eodem modo criminum cauſa, degradari poſſunt ſenatores & ducenarii, non à quovis tamen, *l.* 1. *C. de privileg. ſchol.* & miles etiam degradatur, cum gradu movetur. vide quæ notavi ad *l.* 12. *in fin. pr. ff. de cuſtod.* adde *Nov.* 47. *quæ eſt ex indice Regine.* De epiſcopis degradatis, adde *Clar.* 5. *ſent. §. ult. quæſt.* 74. *ubi de pœnæ forma & aliis adjunctis degradationis tractat. & Petrum Gregorium* 31. *ſyntagm.* 30.

34 Clericus degradatus, id eſt, ſpoliatus honore clericali, mox traditur judici civili.

Κεφ. ιζ'.

Πῶς ὁ δοῦλος ἢ ἀναπορεάφος χειροτονεῖται δυνάτται.

ΕΑν δοῦλος εἰδότος καὶ σὺν ἀνεπλήκτου δεσπότου εἰς κλῆρον καταλεγῇ, ἐξ αὐτοῦ δὲ καταλεγῆναι ἐλεύθερος καὶ ἄζυγος ἔσῃ. εἰ γὰρ ἀγνοοῦντος δεσπότου ἡ χειροτονία γένηται, ἐξέσω τῷ δεσπότῃ εἴσω τριάκοντα ἐνιαυτῶν καὶ μόνῳ τῷ τυχόντι ἀποδεικνῦναι, καὶ τὸν ἴδιον δοῦλον ἀναλαμβάνειν. Εἰ δὲ δοῦλος, εἴτε εἰδότος, εἴτε ἀγνοοῦντος δεσπότου (καθάπερ εἰρήκαμεν) σὺν δὲ καταλεγῆναι τῷ κλήρῳ ἐλεύθερος γενόμενος, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν καταλίποι, καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ μετέλθοι βίον, τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ εἰς δουλείαν παραδιδόσθω. Τοὺς δὲ ἀναπορεάφους, ἐν αὐτοῖς μόναις πόλεσι κτήσεσιν ἐν αἷς εἰσὶν ἀναπόγραφοι, κληρικοὺς καὶ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου γίνεσθαι συγχωροῦμεν· ἐφ' ᾧ βούλεται ὥστε κληρικοὺς αὐτοὺς γενομένους τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς γεωργίαν πληροῦν.

Κεφ. ιη'.

Περὶ τῆς ἐκκλησίας οἰκοδομούντων.

ΕΙ τις δύκτήριον οἶκον κατασκευάσῃ, καὶ βουληθείη ἐν αὐτῷ κληρικοὺς καθίσαι, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ τούτου κληρονόμοι· εἰ τοὺς δοκίμους αὐτοὶ τοῖς κληρικοῖς χορηγήσουσι, καὶ ἀξίως ὀνομάσουσι, τοὺς ὀνομαζομένους χειροτονεῖσθαι. εἰ δὲ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπιλεγομένους, ὡς ἀναξίως κωλύσουσιν οἱ θεῖοι κανόνες χειροτονηθῆναι, τοιαύτῃ τοῦ τόπου θειότατος ἐπίσκοπος, οὓς ἂν νομίσει κωλύοντας, καθίσαι φροντιζέτω. Θεσπίζομεν δὲ, τοὺς δυναστεύοντας κληρικοὺς ταῖς ἰδίαις ἐκκλησίαις παρέχεσθαι, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἁρμόζουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν πληροῦν τοὺς πάντως ζητοῦντος δεσπότου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ ἐν ἑκάστῃ βαθμοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶντος, καὶ τοὺς τοῦτο μὴ φυλάττοντας κανονικῇ ἐπιτιμίᾳ ὑποβαλλόντων.

Κεφ. ιθ'.

Περὶ δὲ κληρικοὺς ἁπλῶς τὰ αὐτῶν πράγματα ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχειν.

Τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, (οὓς πάντως κληρικοὺς καλοῦμεν) τὰ πράγματα τὰ αὑτῶν οἱασδήποτε τρόπου εἰς τὴν αὐτῶν δεσποτείαν ἐκβεβηκότα, ἔχειν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν καθεστήκαμεν, καθ' ὁμοιότητα τῶν καθρενσίων πεκουλίων, καὶ δωρεῖσθαι καὶ τοὺς νόμους, καὶ ἐπ' αὐτοῖς διατίθεσθαι· εἰ καὶ ὑπὸ τὴν τῶν γονέων εἰσὶν ἐξουσίαν. ὅτου μέντοι γε ὥστε τοὺς τούτων παῖδας, ἢ τούτων μὴ ὄντων, τοὺς γονεῖς αὐτῶν τὰ νόμιμα μέρη κομίζεσθαι.

Κεφ. κ'.

Τίσι ποιναῖς ὑποκειται κληρικοὶ οἱ ψευδομαρτυρήσαντες.

Τοῖς δυλαβεστάτοις πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, εἰ εὑρεθεῖεν ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες, ἀρκέσει ἀπὸ βασάνων ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς χωρίζεσθαι τῆς θείας ὑπηρεσίας, καὶ μοναστηρίοις παραδίδοσθαι. ὑπὲρ δὲ ἐγκληματικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυρίαν εἴποιεν, τὸν μὲν τοῦ κλήρου ἀξίας γυμνοῦσθαι, πρὸς νομίμοις ὑποδάλλεσθαι ποιναῖς πρεσθήσομεν. Τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς ἐν πάσαις ἐκκλησιαστικαῖς τάξεσιν ἀναφερομένους, εἰ πλημμελῶς μαρτυρίαν ἐν οἱῳδήποτε πράγματι, εἴτε χρηματικῷ εἴτε ἐγκληματικῷ, εἰρηνεύσῃ διελεγχθείησαν, μὴ μόνον τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐκβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ βασάνοις ὑποβάλλεσθαι.

Κεφ. κα'.

Περὶ τοῦ κληρικοὺς εἰς ἰδίους ἀνάγεσθαι ἐπισκόπους.

ΕΙ τις κατά τινος κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ ἢ λαϊκοῦ ἢ μοναστρίας ἢ ἀσκητρίας ἔχοι τινὰ ἀγωγὴν, διδασκέτω πρότερον τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, ᾧ τινι τούτων ἕπεται ὑποκεῖσθαι· ὁ γὰρ τοῦ πράγματος μεταξὺ αὐτῶν διακρινέτω. καὶ εἰ μὲν ἑκάτερον μέρος τοῖς κρινομένοις ἐφησυχάσῃ, κελεύομεν διὰ τοῦ τύπου ἀρχόντων τοιούτῳ σκοδασμῷ τελείῳ παραδίδοσθαι. εἰ δέ τις τῶν δικαζομένων αὐτὸς δέκα ἡμερῶν ἀντείποι τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ τοῦ τύπου ἄρχων τὸ πρᾶγμα ἐξετάζέτω· καὶ εἰ εὕροι τὴν κρίσιν ὀρθῶς χωρισθεῖσαν, καὶ διὰ ψήφου ἰδίας ταύτην βεβαιώτω, καὶ ἐκδίδασμῷ παραδιδότω τὰ κριθέντα, καὶ μὴ ἐξέστω τὸ δεύτερον σὺν τῷ τοιούτῳ πράγματι κτηθῆναι σκολεῖσθαι. Εἰ δὲ ἡ ἀρχὴ ψῆφον ἐναντίαν εἴη τοῖς παρὰ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κεκριμένοις, τηνικαῦτα χώραν ἔχειν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ψῆφον ἀρχοντος, καὶ τοῦτον τὸν νόμον πεῖσιν ἀναφερεσθαί τε καὶ γυμνάζεσθαι. Εἰ μέντοιγε σὺν βασιλικῆς κελεύσεως ἢ δικαιικῆς φωτίσεως ἐπίσκοπον κρίνῃ μεταξὺ οἱωνδήποτε φώτων, ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἢ ἐπὶ τὸ παραπεμφθὲν τὴν ὑπόθεσιν ἀναφερέσθω. §. α'. Εἰ δὲ ἐκλημα εἴη τὸ καθ' οἱονδήποτε τῶν μνημονευθέντων δυλαβεστάτων φώτων ἐπιφερόμενον, εἰ μὲν ὡς ἐπίσκοπα τῶν κατηγορηθῆ, καὶ αὐτὸς τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν δυνηθῇ· ἀπὸ τοῦ πάπα, ὅτου δὲ βαθμοῦ, τὸν τὰς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας ἐκβαλλέτω, καὶ τηνικαῦτα ὁ θεσφορος δικαιοσὴς τὸν νόμους τῆς δίκης ἐξεταζέτω, καὶ πείρας αὐτῆ ἐπιτιθέτω. Εἰ δὲ αὐτέτερον τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων θεσθεληθῇ ὁ κατήγορος, καὶ τὸ ἔγκλημα ἀφ' νομίμως ἐξετάσεως δυνηθεὶν ἀποδειχθῆναι τότε τῷ ἐπισκόπῳ τὸν τόπον τὸ ὑπομνήματα φανερωθῆναι· καὶ εἰ ἐξ αὐτῶν γνωσθῇ

γνωσθῇ τὰ πεπραγμένα ἐκλήμψεται τιμημελήσει αὐτῶν, τότε αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος τῶν τοιούτων κανόνας ἀπὸ τῆς τιμῆς, ἥτις ἐστὶ βαθμὸς ὃν ἔχει, χωρίζετω· ὁ δὲ δικαστὴς ἐκδικησιν αὐτῷ ἐπιφερέτω νόμοις ἁρμόδιον. Εἰ δὲ νομίσοι ὁ ἐπίσκοπος τὰ πεπραγμένα μὴ δικαίως συγκεῖσθαι, τότε ἐξέστω αὐτῷ ὑπερθέσθαι τὸ γεγονὸς τῆς τιμῆς, ἤγουν βαθμοῦ, τὸ κατηγορηθὲν πρόσωπον· ἕτω μέντοι ἵνα τὸ τοιοῦτον πρόσωπον ὑπὸ τὴν νόμιμον ἀσφάλειαν ᾖ, κἂν ἕτως ἡμῖν ἡ ὑπόθεσις, τοῦτο μὲν ὑπὸ ἐπίσκοπον, τοῦτο δὲ κἂν ὑπὸ δικαστὴν ἀνενεχθῇ. ἵνα ἡμεῖς τοιοῦτοι γινώσκοντες, τὰ φανέντα ἡμῖν κελεύσωμεν. §. β'. Εἰ δέ τις ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας κατὰ τινῶν τῶν μνημονευθέντων προσώπων ἀναγωγὴν ἔχοι τινά, κἂν ὁ ἐπίσκοπος ὑπάρχῃ μεταξὺ αὐτῶν δικάσαι· ἀδειαν ὁ ἀγὼν ἐχέτω τῷ πολιτικῷ ἄρχοντι προσιέναι· ἕτω μέντοι ἵνα τὸ αἰτιαθὲν πρόσωπον μηδενὶ τρόπῳ ἀναγκάζῃ ἐγγυητὴν διδόναι, ἀλλὰ μόνον ὁμολογίαν αὐτοῦ ὁρκῳ πίστεως κατοθήκης τῶν ἰδίων σκήπτρων. εἰ δὲ ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας κατηγορία κατά τινων τῶν μνημονευθέντων προσώπων ὑποτεθῇ, ὑπὸ τὸν νόμιμον ἀσφάλειαν τὸ κατηγορούμενον γινέσθω πρόσωπον. Εἰ δὲ σκληρίαι σιν εἴη τὸ προσῳκημα, μηδεμίαν καινοτομίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες πρὸς τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, ἀλλ' οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ προκειμένῳ πέρας ἐπιθέτωσαν.

ΚΕΦ. κβ'.

Περὶ δὲ συναγωγῆς ἐπισκόπους πρὸς τὸν μητροπολίτην, καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ τῆς δίκης ἐγγύην ἀπαιτεῖσθαι.

Εἴ τινες ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῆς δικαίας, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων· πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν, μεθ' ἑτέρων δύο ὧν τῆς ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων, τὸ πρᾶγμα κρινέτω. καὶ εἰ μὴ ἐμμενοίη ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις, τότε ὁσιώτατος ὁ μακαριώτατος παλαιάρχης σκέψις τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκριβάσθω, κἀκεῖνα ὁρίζέτω ἅπερ τοῖς ἐκκλησιαστικῆς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συμᾴδει· ἑδέτερος μέρος κρίνῃ τὴν ψῆφον αὐτοῦ ἀνυπέρθετον δυναμένην. Εἰ δὲ καὶ παρὰ κληρικὸν ἢ ἄλλο οἱῳδήποτε πρόσωπον κρίσις ᾖ ἐπισκόπου γένηται, ἀμφοτέρων ὁσιωτάτων παλαιάρχης κρινέτω τὸν ὅμοιον τρόπον τὸ προκείμενον. Ὑπὲρ δὲ πασῶν τῶν αἰτιῶν, εἴτε παρὰ τῷ ἰδίῳ μητροπολίτῃ, εἴτε παρὰ παλαιάρχῃ, εἴτε παρ' ἄλλοις οἱοισδήποτε δικασταῖς ἐπισκόποις συνάγῃ), μηδεμίαν ἐγγύην ἢ ὁμολογίαν ὑπὲρ τῆς δίκης ἀπαιτείσθωσαν. ἕτω μέντοι ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀπροθύμως τῶν ἐπαγγελμάτων αὐτοῖς αἰτιῶν ἑαυτὸς διολύτῶν.

ΚΕΦ. κγ'.

Περὶ δὲ οἰκονόμους καὶ ὁμοίως τοῦ ἰδίου ἐπίσκοπον συνάγειν.

Τοὺς δὲ οἰκονόμους καὶ πλωτροφόρους καὶ ξενοδόχους καὶ νοσοκόμους, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων δυνάμεων οἴκων διοικητὰς, καὶ τοὺς ἄλλως ἁπλῶς κληρικοὺς, κελεύομεν ὑπὲρ τῶν ἐμπιστευθεισῶν αὐτοῖς διοικήσεων παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ ᾧ ὑπόκεινται ἀπκρίνεσθαι, καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἰδίας διοικήσεως ποιεῖσθαι καὶ εἰσπράττεσθαι ὅσα ἐξ αὐτῶν ὀφείλοντες ἀποδεικνύωσιν, σκέψις τῷ δυνάμει ἀποδοθησόμενον οἶκον, ἔ τινων οὐ τῆς διοικήσεως τὸ χρέος φανείη. Εἰ δὲ νομίσοιεν ἑαυτοὺς βεβαρῆσθαι μὴ τῷ ἀπαιτήσαι, ὁ μητροπολίτης τὸ πρᾶγμα ἐξετάζέτω. Εἰ δὲ μητροπολίτης εἴη ὁ κατὰ τινῶν τῶν εἰρημένων προσώπων τοὺς τοιούτους αἰτίας ἐξετάσας, καὶ τὸ χρέος εἰσπράξας, καὶ ὁ εἰσπραχθεὶς νομίσοι ἑαυτὸν βεβλάφθαι· ὁ τῆς διοικήσεως σκέψις μακαριώτατος παλαιάρχης τὸ πρᾶγμα διακρινέτω. ὡδὲ γὰρ συζημιοῦμεν τοὺς προειρημένους προσώπους ἐπὶ τῇ μνημονευθείσῃ αἰτίᾳ, ὥστε ἐξετάσεως καὶ τῆς ἀπαιτήσεως δέ χρέως, τὰς ἰδίας ἐπισκόπους ἀποφαίνειν καὶ εἰς ἄλλα παραγίνεσθαι δικαστήρια. Εἴ τις δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τινὰ τοιοῦτον διοίκησιν ἐμπιστευθείς, ὥστε τῶν λογισμῶν παραθέσεως, καὶ τῶν ὀφειλομένων καθεδούλης πελευτήσοι, κελεύομεν τὰς αὐτῶν κληρονόμους καὶ τὸ ὅμοιον τρόπον καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν ὑποκεῖσθαι.

ΚΕΦ. κδ'.

Περὶ δὲ συναγωγῆς ἐπισκόπους ὅπερ ἥμαρτον.

Εἴ τις ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸς ἐξ οἱασδήποτε ἐπαρχίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει δύρεθείη, καὶ τις βαλοίη συναγωγὴν κατ' αὐτοῦ πρεσβείαν, εἰ μὲν πρεσβυτέρους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως γένηται, ἐπὶ τὸν δικαίου πληθυσθῆναι. εἰ δὲ μήπω ἦρχθη, ὥστε μόνοις τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις τῆς ἀνατολῆς πραιτωρίων, ἢ τοῖς παρ' ἡμῶν ἀφορίζομένοις τοῖς θείοις δικασταῖς τοῖς συναγωγὴν αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι.

ΚΕΦ. κε'.

Περὶ ἀποκρισιαρίων.

Οἱ δὲ θεοφιλέστατοι ἀποκρισιάριοι οἱασδήποτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, οἱ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει διατρίβοντες, ἢ ὥστε τοὺς μακαριωτάτους πατριάρχας ἢ μητροπολίτας περὶ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων τελοῦντας, μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, μηδὲ ὑπὲρ πράγματος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἢ χρέως δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ, τινὰ συναγωγὴν ἢ ἀπαίτησιν ὑπομένέτωσαν, εἰ μὴ ἐντολὰς ἔχοιεν παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἢ οἰκονόμων ὥστε πίστιν συνάγειν. τὰ μὲν γὰρ μόνοις τοῖς περὶ αὐτῶν συναγομένοις δίδομεν ἄδειαν, ἐάν τινα ἀγωγὴν ἔχωσι κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἢ δὲ ἐπισκόπου, κατ' αὐτῶν πρόφασιν. εἰ δὲ μὴ ἐπί τισι πράγμασιν ἢ ἀγωγὴν ἑαυτοὺς ἐνόχους ποιήσειν ἐν τῷ καιρῷ ἐν ᾧ τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖν), μὴ ταῖς ὑπὲρ τούτων συναγωγαῖς αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι.

ΚΕΦ. κς'.

Περὶ δὲ μὴ συνάγειν ἐπισκόπους τῷ τῆς πρεσβείας χρόνῳ.

Εἰ δὲ καὶ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἢ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἀλλὰ πρεσβείαν τινὰ, ἢ χειροτονίαν ἐπισκόπου, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ἢ ἐν ἄλλῳ οἱῳδήποτε τόπῳ ἐνδημήσωσι, κελεύομεν αὐτοὺς μηδεμίαν ἐπαίχθειαν ἢ ὄχλησιν ἀπὸ οἱασδήποτε πρόφασεως ὑφίστασθαι. αἰδέσιμος ἔσης τοῖς ὑποδυνίοις αὐτοὺς ἔχειν νομίζεσι, μεθ' ὃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὑποστρέψουσιν, συνάγειν αὐτοὺς, ὁδένος τοῖς νομίζεσιν ἔχειν αὐτοὺς ὑποδυνίους γινομένους πρὸς κέρδος παρεχόμενοι, ἀλλὰ τὸ χρέον ὃν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀποδημίᾳ παρείληφασιν.

ΚΕΦ. κζ'.

Περὶ δὲ μοναχοὺς δὶ' ἐντολέως ἑαυτὸς ἐνδικεῖν, καὶ πρὸς ἀπορτέλων ποσότητα.

Εἴποτε ἡ αἰτία τις ἀναφυῇ δὲ ὑπόμνησιν ἢ ἐνδιάσημον πρόσωπον ὑπὲρ οἱασδήποτε χρηματικῆς αἰτίας, εἴτε δημοσίας, εἴτε ἰδιωτικῆς, κληρικοῦ, ἢ μοναχοῦ, ἢ μοναστρίας ἢ ἀσκητρίας οἱῳδήποτε μοναστηρίου, καὶ μάλιστα γυναικῶν· ὕποπτος χωρὶς καὶ μὴ τὸ πρόσωπον πιμῆς κελεύομεν τὸν τοιοῦτον καὶ τὸ ἐνδίασημον γίνεσθαι. μηδεμίαν ἡ μονάστριαν ἢ ἀσκήτριαν δὲ μοναστηρίου ἀφέλκεσθαι, ἀλλ' ἐντολέα ἐξ αὐτῶν πρόσωπα ἕνα τὸν ὑπὲρ δὲ πράγματος ἀποκεινόμενον. Τοῖς δὲ μοναχοῖς ἐξέστω εἴτε δι' ἑαυτῶν, εἴτε δι' ἐντολέων, εἰ ex his agnoſcatur propoſita crima commiſiſſe eum, tunc ipſe epiſcopus hunc ſecundum regulas ab honore ſive gradu quem habet, ſeparet: judex autem ultionem ei inferat legibus congruentem. Si vero epiſcopus putaverit geſta non juſte confecta: tunc liceat ei deferre [1], & nudare honore ſeu gradu accuſatam perſonam: ita tamen, ut hujuſmodi perſona ſub legitima cautela fiat [2], & ita ad nos negotium tam ab epiſcopo quam à judice, referatur, ut nos hoc cognoſcentes, quæ nobis videntur, jubeamus. §. 2. Si quis autem pro pecuniaria cauſa contra aliquem omnium memoratarum perſonarum habuerit actionem aliquam, & epiſcopus diſtulerit inter eas judicare: licentiam habeat actor [3] civilem judicem adire: ita tamen ut accuſata perſona nullo modo cogatur fidejuſſorem dare, ſed ſolam [4] cautionem ſine jurejurando cum hypotheca ſuarum rerum exponere. Si vero pro criminali cauſa accuſatio contra aliquam memoratarum perſonarum proponatur, ſub legitima cautela accuſata fiat perſona. Si autem [5] eccleſiaſtica [6] cauſa eſt, nullam communionem habeant judices civiles circa talem examinationem, ſed ſanctiſſimus epiſcopus ſecundum ſacras regulas cauſæ finem imponat.

Cap. XXII.

Ut Epiſcopi apud proprium conveniantur metropolitanum: & ut cavere pro lite non teneantur.

Si quis vero ſanctiſſimorum epiſcoporum ejuſdem ſynodi dubitationem [7] aliquam adinvicem habeat, ſive pro eccleſiaſtico jure, ſive pro aliis quibuſdam rebus: prius metropolita [8] eorum cum aliis de ſua ſynodo epiſcopis cauſam examinet & judicet: & ſi non rata habuerit utraque pars quæ judicata ſunt, tunc [9] beatiſſimus patriarcha diœceſeos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ eccleſiaſticis canonibus & legibus conſonant: nulla parte ejus ſententiæ contradicere valente. Si autem & à clero, aut alio quocunque aditio contra [10] epiſcopum fiat propter quamlibet cauſam: apud ſanctiſſimum ejus metropolitam ſecundum ſacras regulas & noſtras leges cauſa judicetur: & ſi quis judicatis contradixerit, ad [11] beatiſſimum archiepiſcopum & patriarcham diœceſeos illius referatur cauſa, & ille ſecundum canones & leges huic præbeat finem. Si vero contra metropolitam [12] talis aditio fiat ab epiſcopo, aut clero, aut alia quacunque perſona: diœceſeos illius beatiſſimus patriarcha ſimili modo cauſam judicet. Pro omnibus autem cauſis, pro quibus apud proprium metropolitam, aut patriarcham, ſive apud alios quoſcunque [13] judices epiſcopi conveniantur, nullam fidejuſſionem aut cautionem pro lite exigantur: ſic tamen, ut iſti ſtudeant illatis ſibi cauſis ſemetipſos abſolvere.

Cap. XXIII.

Ut Oeconomi & ſimiles apud proprium epiſcopum conveniantur.

Oeconomos [14] autem, & xenodochos, noſocomos, ptochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios omnes clericos, jubemus pro creditis ſibi gubernationibus apud [15] proprium epiſcopum cui ſubjacent, conveniri, & rationem ſuæ gubernationis facere, & exigi quod ex ipſis debentes oſtenduntur illi venerabili reddendum domui, ex cujus ordinatione debitum apparuerit. Si vero putaverint ſe gravari: poſt repetitionem [16] metropolita [17] cauſam examinet. Si vero metropolita fuerit contra quampiam prædictarum perſonarum hujuſmodi cauſas examinans, & debitum exegerit, & exactus putaverit ſe gravatum [18]: diœceſeos illius beatiſſimus patriarcha cauſam determinet: non enim concedimus prædictis perſonis pro memoratis cauſis ante examinationem & exactionem debiti proprios epiſcopos declinare, & ad alia venire judicia. Si quis autem ex eccleſiaſticis cui aliqua talis diſpenſatio credita eſt, ante rationum expoſitionem, & debitorum ſolutionem moriatur, jubemus ejus heredes [19] ſimili modo & rationibus & exactionibus ſubjacere.

Cap. XXIV.

Ut epiſcopi illic ubi deliquerint [20], conveniantur.

Si quis epiſcopus aut clericus ex quacunque provincia in Conſtantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis adverſus eum actionem proponere: ſi quidem litis conteſtatio in provincia pro ipſo negotio facta eſt, ibi litem compleri. Si vero nondum inchoata eſt: apud glorioſiſſimum præfectum Orientis prætoriorum, aut apud eos qui à nobis fuerint deputati judices, convenientibus eum reſpondere.

Cap. XXV.

De Apocriſariis. [21]

Reverendiſſimi vero apocriſarii [22] cujuſcunque ſanctiſſimæ eccleſiæ, qui in regia civitate degunt, aut ad beatiſſimos patriarchas, aut ad metropolitas à ſuis epiſcopis ordinati & deſtinati, neque pro ſuis epiſcopis, neque pro cauſa eccleſiæ, aut pro debito publico aut privato aliquam conventionem ſuſtineant, niſi mandatum habuerint à ſuis epiſcopis, aut œconomis, ut aliquos conveniant. Tunc enim ſolis illis, qui ab eis conveniuntur, damus licentiam ſi quam obligationem habent contra eccleſiam aut contra epiſcopos eorum, proponere. Si vero & in quibuſdam cauſis vel actionibus ſemetipſos obligatos fecerint, in tempore in quo reſponſa faciunt, pro his conventiones [23] ſuſcipiant.

Cap. XXVI.

Ne epiſcopi legationis tempore conveniantur.

Si vero epiſcopi vel clerici pro [24] civitate aut pro ſuis eccleſiis propter ſuam legationem [25], aut ordinationem epiſcopi, ad regiam civitatem, vel ad alium quemlibet locum proficiſcantur, jubemus eos nullam moleſtiam aut importunitatem à qualibet perſona ſuſtinere: licentia exiſtente iis, qui obligatos eos putant ſe habere, poſtquam ad provinciam revertuntur, convenire eos, nullo in iis quæ ſe putant habere, eis faciendo præjudicio de temporalibus præſcriptionibus, propter tempus quod in tali cauſa protraxerint.

Cap. XXVII.

Ut monachi per procuratorem ſe defendant: & de quantitate ſportularum.

Si quando autem cauſa emerſerit, ut admonitio aut executio [26] inferatur pro qualibet pecuniaria cauſa ſive publica, ſive privata: clerico aut monacho, aut monaſtriæ, aut cuicunque monaſterio, & maxime fœminarum: jubemus ſine injuria, & cum competenti honore admonitionem fieri, non tamen monaſtriam aut aſcetriam monaſterio [27] abſtrahi: ſed procuratorem ab eis ordinari, qui pro cauſa reſpondeat.

1 Honoris ſpoliationem ſcil. *Jul. hic.*

2 Et ita tamen ut legitime cuſtodiatur.

3 Leges de foro clericorum nonnihil variant. Quapropter ſciendum in actoris poteſtate fuiſſe clericum coram Epiſcopo ſeu judice ſeculari in jus vocare. *l. 25. Cod. de Epiſcop. & cleric. l. 13. Cod. de Epiſcop. aud.* Hoc autem Imp. correxit *l. 51. Cod. de Epiſcop. & cleric. l. 29. Cod. de pact. Nov. 79. & auth. cauſa quæ Cod. de Epiſcop. & Cleric. Novell. 83.* ANS.

4 *l. 25. l. 23. Cod. de Epiſc. & Cleric.*

5 Cauſarum mere eccleſiaſticarum notio, non pertinet ad judicem civilem.

6 Canonica cauſa, *Jul. hic n. 462.* negotium eccleſiaſticum, *ibid.*

7 De rebus dubiis in conciliis epiſcoporum emergentibus. *Jul. hic num. 463.*

8 Synodum obſerva ex metropolitano & epiſcopis ei ſubjectis.

9 Appellari poteſt à ſynodo provinciali ad patriarcham.

10 Forum epiſcopi obſerva. Epiſcopus conveniendus eſt apud metropolitanum, adde *Jul. hic n. 464.*

11 A metropolitano appellatur ad patriarcham.

12 Forum metropolitani nota. Metropolitanus conveniendus eſt apud ſuum Patriarcham. adde *Jul. hic num. 465.*

13 De epiſcopis ad judicem vocatis, *Jul. hic n. 465.*

14 Forum nota eorum qui adminiſtrant venerabilia loca. Huc refer *Jul. hic n. 467.*

15 Adminiſtratores venerabilium locorum conveniendi apud ſuos epiſcopos. Atqui orphanotrophi non ſunt obnoxii reddendis rationibus, *Nov. 131. c. 5. l. 32. C. epiſc.* vide quæ dixi ibid.

16 Μετὰ τὴν ἀπαίτησιν, poſt exactionem, *Jul. hic.* in exigendo. *Hal.*

17 Ab epiſcopo ad metropolitanum appellatur.

18 Appellatur à metropolitano ad patriarcham ſeu archiepiſcopum.

19 Heredes rationibus obnoxiorum, de iis reddendis etiam tenentur, adde *Jul. hic num. 468.*

20 Dic potius, ſi reperti fuerint Conſtantinopoli. ut ſit ſenſus, Epiſcopos & clericos (ſi lis nondum conteſtata eſt in provincia) Conſtantinopoli repertos ibi conveniri poſſe, adde *Jul. hic num. 469.*

21 *Jul. hic n. 470.*

22 *Jul. hic n. 471.* Apocriſarii, qui res agunt Eccleſiarum. *Nov. 6. c. 2.* reſponſales, viri reſponſarii *cap. 42. §. 5. Nov. 123. c. 2. 4. 5.* Unde & iidem apocriſeæ causa exire ex monaſteriis poſſunt *l. 29. C. de epiſc.* & qui dicitur apocriſarius, *Nov. 25. c. 1. in fin.* reſponſarius nuncupatur à Juſtratus, *Nov. 24. c. 4.* & ita judicibus, monaſteriis, & epiſcopis fuerunt ſui apocriſarii, de apocriſariis addе *c. conveniantibus 1. q. 7. c. ſignificaſti de elect.* ubi apocriſarii fidei Apoſtolicæ legati, Suidas in voce διάνοιαν. δι ἐγίνετο ἐπὶ τῶν ἀποκειμάτων. qui fuit à reſponſis ſeu divinis libellis, adde *Petr. Greg. 49 ſynt. 5. n. 4.*

23 *Nov. 96. c. 2.* 24 Epiſcopi officio legati fungi poſſunt: legati, inquam, vel pro ſuis eccleſiis, vel pro ordinando Epiſcopo, *§. cod.* 25 *Vid. l. 3. ff. de judiciis.* 26 De execu-

liano *ibid.* id eſt, dans reſponſum vice monaſterii *c. 36. §.* ſeu monachorum *c. 42. §. cod.* ut & alias vice magis addе *c. conveniantibus 1. q. 7. c. ſignificaſti de elect.* ubi apocriſarii fidei Apoſtolicæ legati, Suidas in voce διάνοιαν. δι ἐγίνετο ἐπὶ τῶν ἀποκειμάτων. qui fuit à reſponſis ſeu divinis libellis, adde *Petr. Greg. 49 ſynt. 5. n. 4.*

Source : BIU Cujas

Monachis autem liceat sive per se, sive per procuratorem monasterii causas agere: sciente qui hoc prævaricatur judice, vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & pœnam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem privatarum rerum: executore videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis episcopis provisuris, ut nihil his contrarium fiat: aut si aliquid committatur, memorata ultio procedat. judicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

Cap. XXVIII.

De modo sportularum [1] in persona clericorum.

SPortularum [2] vero nomine omnem personam in quocumque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monacham, aut ascetriam aut monastriam pro omni criminali, & pecuniaria causa, cujuscunque sanctitatis sit, sive à clerico: sive à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant aut in regia civitate, aut in provinciis quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si vero ex nostra jussione aut ad judicem, aut ad beatissimum patriarcham missus executor in alias provincias, admonitionem offerat alicui memoratarum personarum: non ultra unum solidum accipiat. Si vero pro una eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, unam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus vero pro [3] rebus ecclesiæ suæ nullam exactionem molestiamque sustineat sportularum, si pro talibus causis admoveatur exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas œconomis suscipientibus, aut illis qui in eam causam ordinati sunt. Qui vero contra hæc exigere [4] sportulas præsumpserit: in duplum quod accepit, exactæ personæ reddere compellatur: &, si quidem militat, cingulum perdat: si vero clericus fuerit, à clero removeatur.

Cap. XXIX.

Ne clerici mulieres superinductas in [5] propriis domibus habeant, episcopi vero nullas.

PResbyteris autem & diaconis, & subdiaconis, & omnibus in clero conscriptis, non [6] habentibus uxores secundum sacros canones, interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam [7] habere: tamen citra matrem, aut sororem [8], aut filiam, & alias personas quæ omnem suspicionem [9] effugiunt. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habet quæ potest ei suspicionem inferre, & semel & secundo à suo episcopo aut à suis clericis admonitus ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de sua domo noluerit: aut accusatore apparente approbetur inhoneste cum muliere conversari: tunc episcopus ejus secundum ecclesiasticos canones de clero eum amoveat, curiæ civitatis cujus clericus erat, tradendo. Episcopum [10] vero nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episcopatu projiciatur, ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

Cap. XXX.

De Diaconissis. [11]

DIaconissam vero nullo modo cum viro ex quo potest inhonestæ vitæ emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero hæc non observet: sacerdos sub quo subjacet, admoneat eam, ut omnibus modis talem virum ejiciat è sua domo, si vero hoc distulerit agere, ecclesiastico ministerio, & propriis [12] emolumentis alienata, monasterio tradatur [13], & ibi omni suæ vitæ tempore degat: rebus [14] ejus, si quidem filios habeat, inter se & illos secundum numerum personarum dividendis: ut competentem ipsi mulieri partem monasterium accipiens, eam alat, & regat. Si autem non habuerit filios, omnis ejus substantia inter monasterium ubi mittitur, & ecclesiam [15] in qua prius erat constituta, æqua portione dividatur.

Cap. XXXI.

De his qui in ecclesia episcopo aut aliis clericis injuriam inferunt. [16]

SI [17] quis cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, episcopo aut clericis, aut ministris aliis ecclesiæ [18] injuriam aliquam inferat: jubemus hunc verbera sustinere, & in exilium mitti. Si vero hæc sacra [19] ministeria conturbaverit, aut celebrare prohibuerit: capitaliter puniatur: hoc ipso & [20] in litaniis [21], in quibus episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem injuriam solum fecerit, is verberibus exilioque tradatur. Si vero etiam litaniam [22] concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare jubemus non solum civiles, sed etiam militares judices.

Cap. XXXII.

Ne laici [23] faciant litanias sine episcopo & clericis, & crucibus.

OMnibus autem laicis interdicimus litanias [24] facere sine sanctis episcopis, & qui sub eis sunt reverendissimis clericis. Qualis enim est litania [25], in qua sacerdotes non inveniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas [26] cruces (cum quibus & in litaniis ingrediuntur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocaverit ad litanias celebrandas, tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuete eas portare solent, & cum episcopo & clericis litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca judicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ legis virtutem aut transcenderit, aut non vindicaverit: prædictas pœnas patietur, monasteriorum & reverendissimorum monachorum dispositione.

Cap. XXXIII.

RElíquum nobis est & de venerabilibus monasteriis & reverendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum, &c.

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Novellæ quintæ supra [27].

Cap. XXXIV.

Ut abbas non tam antiquitate quam bona existimatione censendus sit & eligendus.

JUbemus igitur, abbatem [28] aut archimandritam in unoquoque monasterio ordinari, non [29] omnino secundum gradum [30] monachorum: sed omnes [31] monachi meliotis opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis euangeliis: dicentes quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum & fide [32] rectum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui possit monachorum disciplinam, & omnem monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt: & sanctissimum episcopum sub quo monasterium constitutum est, eum qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare. Hæc autem omnia quæ à nobis disposita sunt pro ordinatione abbatum, valere præcipimus & [33] in venerabilibus fœminarum monasteriis & asceteriis.

1 **De sportulis** religiosæ personæ *Jul. hic num.* 473.

2 Hinc sumpta est Authentica, *Sed hodie C. de episc. & cler.*

3 De episcopis, pro rebus Ecclesiæ non conveniendis *Jul. hic n.* 474.

4 De his qui sportulas exigunt ultra modum statutum *Jul. hic n.* 475.

5 *Jul. hic num.*, 476. Goth. Vid. *decis. Cur. Ultrajectl.* 58. *n.* 13. *& seq.* Adde *Novell.* 137. *cap.* 1. *in fin. & l.* 19 *Cod. de Episcop. & Cleric.* Ans.

6 Vid. *Novell.* 5. *cap.* 8.

7 Επέσαικτον.

8 Vid. tamen *l.* 19. *C. de episc.*

9 Mater cum filiis, soror cum fratre, filia cum parente clerico (non Episcopo) citra suspicionem potest habitare.

10 Episcopi cum ulla muliere vetantur hic habitare. *Jul. n.* 477.

11 Quæ scil. cum masculis habitant, & de liberis earum *Jul. hic num.* 478. *Ecl.* 1. *c.* 42.

12 Quæ διάκεια hic Græci appellant, Julianus, beneficia & salaria.

13 Diaconissas alias fuisse à monialibus hinc deprehenditur, quod pœnæ nomine diaconissa in monasterium detrudatur.

14 Diaconissæ retinebant administrationem bonorum suorum.

15 Diaconissæ certo numero ecclesiis adsignabantur.

16 Si quis inter celebranda mysteria, ministris Dei injuriam fecerit. *Jul. hic n.* 475.

17 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo jure Cod. de episc. & cler.*

18 *l.* 19. *Cod. de episc. l.* 8. *C. de his qui ad ecclesias confugiunt.*

19 Αὐτὰ τὰ μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας παράξει. *Scrimg.* Julianus videtur legisse αὐτὰ τὰ εὐκτήρια καὶ λειτουργίας, dum vertit, *sed si ipsa sancta oratoria.*

20 Argumentum à perturbatore mysterii sacri, ad eum qui litanias perturbat.

21 Litaniæ, supplicationes.

22 Λιτήν.

23 Λιτάς. *Scrim.* quas Νεαρ. 67. vocat δημοσίων πρόσοδον une procession publique.

24 De litaniis laicorum *Jul. hic n.* 480.

25 Litaniæ sine sacerdotibus non fiebant. In iisdem fiebant orationes & cruces præferebantur, *ut hic*, nocte & die celebratæ *l.* 3. §. 1. *C. de hæreticis.*

26 Vide quæ scripsi ad Novellam Leonis 72.

27 Jul. etiam hoc caput ignorat.

‡ Μετὰ τὸ διατυπῶσαι. γρ. ἐκεῖνο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων βέλτιον, ὥστε κ. π. χρ. καὶ τὰ ἑξῆς μέχρι τῆ μονῆς. ποιήσαις ἄν. ὥσπερ ἤρξω ἐν ἀρχῇ τῆς ε διατάξεως.

28 Τὸν ἀββᾶν ἢ ἀρχιμανδρίτην *Scrimgerus* vocat *Ecloge.* 4. *tit.* 1. *cap.* 2.

29 *Jul. hic n* 481. 4. *Eclog.* 1. *c.* 1.

30 Οὐ κατὰ βαθμόν. id est, non ejus qui ordine primus, secundus, tertius, & sic deinceps: sed qui optimus. 31 Abbates eligebantur à monachis. 32 Abbatis dotes. 33 Ut scil. Abbatissæ eligantur à monialibus.

τὰς ἰδίας, ἢ τὰς ⸗ μοναστηρίῳ δίκας πρᾴττειν. εἰδέτω ⸗ τοῦτο ⸗ διοικῶν ⸗ δικαστὴς, συνίστασθαι, ὡς κ̣ τῷ ζώντι γνησιωθῆσαι), κ̣ ποινὴν ἐχρυσίου λιτρῶν εἴκοσιν ἐκτίσαι) παρὰ ⸗ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι ⸗ τῶ πελλάτων. ⸗ συνίστασθαι δηλονότι ὡς τούτοις κ̣ βασάνοις ὑποβληθῆναι ⸗, κ̣ εἰς ἐξορίαν πεμφθῆναι. τὸν κ̣τ' τύπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων ⸗ ἀγνοήσαντων ἵνα μηδὲν τέτων ἐνωτίον γλύφῃ), ἢ εἴπερ τι ἁμαρτηθῇ, ἵνα ἡ εἰρημένη ἐκδίκησις ⸗ βλάβοι. ⸗ ἄρχοντ⸗ τὴν ἐκδίκησιν ἀναβαλλομένῳ ἐπιθεῖναι, εἰς ἡμετέραν εἴδησιν ὁ ἐπίσκοπ⸗ ἀναφερέτω.

Κεφ. κή.

Περὶ μίτρας πορτύλων ⸗ ⸗ ⸗ κληρικῶν.

ΣΠορτύλων ⸗ ὀνόματι πᾶν ⸗ ⸗ ⸗

ΚΕΦ. λε'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξαίφνης μοναχὸς ἁμπίζειν.

ΕΙ τις ἐκ βίου μοναχικοῦ βίον ἐλθεῖν βουληθείη, κελεύομεν ἵνα εἰ μὲν γνώριμος ἐστὶν ὅτι ἐδεήμενος δουλικῆς τύχης ὑπάρχει, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου ὅτε σωφρονεῖν δοκεῖ, τὸ σχῆμα αὐτῷ παρέχειν· εἰ δὲ μὴ γνωρίζοιτο οἰκοθέν ποτε ὑπάρχει τύχῃ, αὐτὸς τελῶν ἐνιαυτοὺς μὴ λαμβάνειν αὐτὸν τὸ σχῆμα τοῦ μοναχικοῦ ἀλλ' αὐτὸς δὲ εἰρημένῳ χρόνῳ ἀποπειρᾶσθω τοῦ τότε ἀναστρεφῆς· ὁ δὲ μοναστηρίου ἡγούμενος. καὶ εἰ αὐτὸς τελεσθεὶς ἀναφυῇ τις λέγων ἢ δοῦλον ἢ κολωνὸν ἢ ἐναπόγραφον ἴδιον τοῦτον εἶναι, ἢ κατὰ ὡς φεύγοντα τὴν γεωργίαν, ἢ ὡς πλέψαντα, ἢ ἀφαίρεμα εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸν εἰσεληλυθέναι, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύσθω τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ τοῦτον ἀπαιτοῦντι, μετὰ τῶν προσῆκόντων ἄνευ ἐνδείξεως εἰς τὸ μοναστήριον εἰσαγαγεῖν· λόγον δὲ ὑστέρου ὡς οὐδὲν δεινὸν ὑπομενεῖ παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου λαμβάνοντα. Εἰ δὲ αὐτὸς τελεσθεὶς μηδεὶς ἀναφύγῃ τινὶ τῶν εἰρημένων προσώπων, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου μετὰ τὴν παραδρομὴν τοῦ τελετοῦς χρόνου, εἰ τὸ τοιοῦτον ἄνδρα ἄξιον κρίνοι, τότε δίδοτω αὐτῷ τὸ σχῆμα· καὶ μηδεὶς αὐτῷ μετὰ ταῦτα ὀχλησιν ὑπὲρ τύχης ἐπιφερέτω, ἀν ὅσῳ μόνῳ τοιχε ἀν τοῦ μοναστηρίου ἀφῇ. πρὸ δὲ προσῆκόντα αὐτὸν εἰς τὸ μοναστήριον εἰσαγαγὼν φανεῖν, τοῦ δεικνυμένου δεσπότου ἀποδιδόσθω. Εἰ δέ τις τῶν εἰρημένων προσώπων κωλυσειέν τὸ μοναστήριον, καὶ εἰς κοσμικὸν ἔλθοι βίον, ἢ ἀν ταῖς πολεσιν, ἢ ἀν ἀγροῖς ᾠκείηκε), τῇ ἰδίᾳ τύχῃ παραδιδόσθω.

ΚΕΦ. λς'.

Περὶ τοῦ μοναχὸς ἀν ἑνὶ κοιτωνίῳ μένειν.

ΕΝ πᾶσι δὲ τοῖς μοναστηρίοις, ἁπλῶς κοινόβια καλεῖται), κελεύομεν, κατὰ τοὺς μοναχικοὺς κανόνας, ἀν ἑνὶ οἴκῳ πάντως οἰκεῖν, καὶ κοινῶς τρέφεσθαι, καὶ κατὰ τὸ ὁμοιον τρόπον ἐνὶ οἴκῳ πάντως κεχωρισμένους κοιμᾶσθαι. ὥστε ἀμοιβαδὸν ἀλλήλοις μαρτυρίαν τοῦ σώφρονος ἀφαιρεῖσθαι παρέχειν αὐτούς. πολλοὶ δὲ μὴ πάντες ἐξ αὐτῶν ἢ ἀφ' ἑνὸς χρονίου ἀν μοναστηρίῳ ἄσκησιν ἡσυχὸς βιοῦν βουλόμενοι ζῆν, ἢ γήρους ἢ σωματικῆς ἀσθενείας χάριν, ἀν ἰδιάζουσι κελλίοις ἔνδον τοῦ μοναστηρίου τυγχάνουσι ἀφιστῶν). τοῦτο δὲ μὴ εἰδήσεως καὶ γνώμης τοῦ ἡγουμένου γινέσθω. τούτων ἁπάντων καὶ ὡσὲ τὸ μοναστήριον καὶ ἀσκητήρια τοῦ γυναικῶν παραφυλαττομένων. Κατ' ἐδένα δὲ τόπον τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ἀν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχὸς καὶ μοναστρίας οἰκεῖν, ἢ τὰ λεγόμενα διπλᾶ εἶναι μοναστήρια συγχωροῦμεν. ὅπως δὲ τοιοῦτο μοναστήριον σύρρεύειν πᾶσι τόποις κελεύομεν τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τοῦ γυναικῶν χωρίζεσθαι· καὶ τοὺς μὲν γυναῖκας ἀν ὥσῃ εἰσὶ μοναστηρίῳ οἰκοῦντες, τοὺς δὲ ἄνδρας ἄλλο μοναστήριον ἑαυτοῖς ποιεῖν. εἰ δὲ πλείονα εἴη τὰ τοιαῦτα μοναστήρια, ἵνα μηδὲ ἀνείσκηται γένη) νέα μοναστήρια οἰκοδομεῖσθαι, ὁ τῶν τόπων ὁσιώτατος ἐπίσκοπος τοὺς μοναχοὺς μετὰ τῶν μοναχῶν, καὶ τοὺς γυναῖκας μετὰ τῶν γυναικῶν, κεχωρισμένους ἀν ἄλλοις καὶ ἄλλοις μοναστηρίοις συναγαγὼν φροντιστήτω. τὰ δὲ προσῆκόντα ὅσα ἔχουσι κοινὰ, μεταξὺ αὐτῶν, κατὰ τὸ ἀρμόζον αὐτοῖς δίκαιον, ἀφοριστῶ· ταῖς δὲ γυναιξιν, ὅν ἂν αὐτὰ ἐπιλέξωνται) εἴτε πρεσβυτέραν εἴτε διάκονον, εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις, ἢ τῷ ἁγίῳ αὐταῖς κοινωνίαν φέρειν, ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος, ὑφ' ὃν εἰσὶν, ἀποκληρώτω, εἰ ὀρθῆς πίστεως καὶ βίου καλοῦ τοῦτον εἶναι γνοίη. Εἰ δὲ ὁ παρ' αὐτῶν ἐπιλεγεὶς, μὴ εἴη πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἄξιον δὲ αὐτὸν τοιαύτης ὑπηρεσίας ὁ ἐπίσκοπος κρίνῃ χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτιθεὶς ἧς ἄξιος εἶναι φανεῖη, ταῖς ἀποκρίσεσιν (ὡς εἴρηται)) τοῦ μοναστηρίου ἀποναμέτω. ἔτω μέντοι ἵνα μηδὲ ὁ ἔτως ἐπιλεγεὶς ἀφῇς τὰς ἀποκρίσεις τῶν γυναικῶν ἀν τῷ μοναστηρίῳ μείνῃ.

ΚΕΦ. λζ'.

Περὶ τοῦ μὴ ὑπεῖναι αἵρεσιν τῶν γάμων ἢ παίδων, εἴ τις εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ.

ΕΙ τις ἐπὶ αἱρέσει γάμου ἢ παιδοποιίας, ἢ χάριν πρακτικῆς ἢ γαμικῆς δωρεᾶς, ἢ δωρήσηται τι ἢ καταλείψῃ τοῖς ἰδίοις παισιν, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ, ἢ κληρονομίαν ἢ λεγάτον ἐξ ὀρθῆς καθαρᾶς καταλιμπάνων αὐτοῖς, βαρήσῃ, αὐτὸς ἀποκωτεσθέσῃ, ὑπὸ μίαν τῶν μνημονευθεισῶν αἱρέσεων· κελεύομεν, ἵνα τοῖς τοιαύτης αἱρέσεσιν ὑποκείμενοι, ἄρρενες ἢ θήλειαι, εἰς μοναστήρια εἰσέλθωσιν, ἢ κληρικοὶ ἢ διακόνισσαι ἢ ἀσκητρίαι γένωνται), τοὺς τοιαύτας αἱρέσεις ἀνισχύρους καὶ ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένων εἶναι. τούτης δὲ τὰ βοηθείας καὶ κληρικοὶ καὶ διακόνισσαι τῶν κληρικῶν ἀπολαυέτωσαν, εἰ μέχρι τῶν ἰδίας ζωῆς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοιεν, καὶ τὰ προσῆκόντα τὰ ὑπὸ τῶν τοιαύτων αἱρέσεων δεδωρημένα ἢ καταλελειμμένα εἰς δυσεβεῖς χρείας διαπανήσασιν, ἢ καταλείψασιν. ἐπὶ μὲν τοῖς ἀσθενοῦσι ἄπαξ εἰς μοναστήριον ἢ ἀσκητήριον εἰσελθοῦσι, καὶ καταλείψασι τὴν τοιαύτην σώφρονα ἀναστροφὴν, τῷ μοναστηρίῳ ἢ τῷ ἀσκητηρίῳ ὅπερ τῶν ἔρχεται ὧν εἰσελθόντα, τὰ προσῆκόντα τὰ ὑπὸ τῶν τοιαύτων αἱρέσεων δωρηθέντα ἢ καταλελειμμένα, μὴ τοῦ ἄλλης αὐτῶν ὑποστάσεως ἀφαίρειν κελεύομεν. Εἰ μέντοι ἐπὶ ἀναιρούσῃ αἰχμαλώτων, ἢ πλωχῶν ἀποτροφῇ, ὑπὸ τοῖς εἰρημένας αἱρέσεις ὑποκαίσασις ἢ ἀποκατάστασις γένηται. ἐξ ἑδένος τῶν εἰρημένων τρόπων ταύτῃ ἀποκλείεσθαι συγχωροῦμεν.

ΚΕΦ. λη'.

Ὡστε τοὺς εἰς μοναστήρια εἰσελθόντας ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν τῷ μοναστηρίῳ προσφέρειν.

ΕΙ γυνὴ ἢ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξῃ) βίον, καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, παίδων ἔχ ὄντων, τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ εἰσῆλθε τὰ προσήκοντα αὐτῷ ἀφαίρειν κελεύομεν· εἰ δὲ τοιοῦτον προσωπον παῖδας ἔχοι, καὶ μὴ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, ὧδε τὰ οἰκείων προσήκοντων ποιησάτωσαν, καὶ τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶν ἀφοείσθ· καὶ ἔτως ἐξίτω αὐτῷ καὶ μὴ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον, τῶν ἰδίαν οὐσίαν εἰς τοὺς ἰδίους διελεῖν παῖδας· ἔτω μέντοι ὥστε μηδὲ ἐπὶ ἐνὶ τῶν ἑαυτῶν παίδων ἐλαττῶσαι τὸ νόμιμον μέρος. τὸ δὲ μὴ δεδομένον τοῖς παισι μέρος τῷ μοναστηρίῳ ἀφαιρεῖτω. Εἰ δὲ πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν μεταξὺ τῶν παίδων διελεῖν βουληθείη, ὃ οἰκεῖα αὐτῶν προσώπα τοῖς παισι συναγελυμμένοις, ἐν ἑαυτῷ μέρος πᾶσι τρόποις ὠφελησάτω, ὀφεῖλον τῷ δικαίῳ τοῦ μοναστηρίου ἀφαιρεῖν. Εἰ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἀφὼν τελευτήσοι, πλὴν μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων τὰ ἰδια ἀφαιρεῖμη προσήκοντα, τὸ μὲ νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήψονται), τὸ δὲ λοιπὸν τῆς οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ ἀφαιρείτω.

ΚΕΦ. λθ'.

Περὶ τοῦ ἀφαιρεθεισῶν τῶν μνηστειῶν ἀφ' ὧν εἰς μοναστήριον εἰσῆλθε μόνης ἀρραβῶνας δίδοσθαι.

ΜΝηστείας δὲ μεταξὺ πινῶν κατὰ τὸν νόμον γινομένης, εἴτε ὁ μνησθεὶς εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ, ἀναλαμβανέτω τὰ ὑπὲρ τῆς μνηστείας ἀρραβῶνας ὀνόματι δεδομένα εἴτε ἡ μνηστὴ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλέξῃ), ἐκεῖνα μόνον ἀποδιδότω ἅπερ ὁμοίας ἀρραβῶνων ὀνόματι ἔλαβε τοῦ ποινῆς ἑκατέρῳ μέρει συγχωρουμένης.

ΚΕΦ. μ'.

Ἐὰν ἀνὴρ ἢ γαμετὴ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσέλθῃ.

ΕΙ σωζοῦτος ἐπὶ τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ μόνος ἢ γυνὴ μόνη εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον, ἀφαιρείσθω ὁ γάμος καὶ δίχα μεταδίδοι, μεθ' ὃ μέντοι τὸ σωζόμενον τὸ εἰσερχόμενον εἰς μοναστήριον τὸ μοναχικὸν σχῆμα λάβοι. καὶ εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξῃ) βίον, ἀποκηδισάτω τῇ γυναικὶ καὶ τῷ σωζόμενον, καὶ εἴτε ἄλλο ἀπ' αὐτῆς ἔλαβε καὶ σωζόμενον ἐν τοῦ γαμικῆς δωρεᾶς τοσοῦτον μέρος, ὅσον ἐν τοῦ τελοῦντος ἦν ἀνδρὸς ἤρμοσε τῇ γυναικὶ, καὶ τὸ συμφωνον τὸ τοῖς σωζομένοις συμβολαίοις ἐμφερόμενον. εἰ δὲ γυνὴ εἴη ἡ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελθοῦσα, τὸν ὁμοιον τρόπον παρακρατείτω ὁ ἀνὴρ τῶν γαμικῶν δωρεάν,

ΚΑΡ. XXXV.

De monachis non 1 *statum vestiendis.*

SI quis autem ad monasticam vitam venire voluerit: jubemus, si quidem notus est quia nulli fortunæ subjacet, abbas monasterii si perspexerit, schema ei præbeat. si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subjaceat: intra tres 2 annos non accipere eum schema 3 monasticum: ut intra memoratum tempus experiatur 4 hujus hominis conversationem monasterii præsul. Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut servum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cum rebus quas probatur in monasterium introduxisse: jurando 5 primum, quia 6 nihil patietur à suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum quæstionem fecerit, abbas monasterii post transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum judicaverit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasterium introduxisse videtur, illæsæ domino reddantur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, & ad sæcularem venerit vitam, aut in civitatibus, aut in agris circumiens, propriæ fortunæ reddatur.

ΚΑΡ. XXXVI.

Ut monachi in uno conclavi habitent. 7

IN omnibus autem monasteriis, quæ 8 cœnobia dicuntur, jubemus secundum canones monachos in uno habitaculo 9 omnes separatim dormire, ut mutuum alterutris testimonium castæ conversationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut propter longævam in monasterio conversationem quiete volentes vivere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis 10 intra monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate Abbatis 11 fieri. Hæc omnia in monasteriis & ascéteriis fœminarum servantibus, in nullo loco nostræ reipublicæ esse 12 monasteria permittimus aliter. Ubi autem monasterium invenitur, omnibus modis jubemus viros à fœminis separari, & fœminas quidem in quo sunt monasterio remanere: viros autem aliud monasterium sibimet facere. Si vero plura sunt monasteria, ut necesse non sit nova monasteria ædificare: locorum sanctissimus Episcopus monachos cum monachis, & fœminas cum fœminis separare 13, & in aliis monasteriis congregare procuret. quæcunque vero habentur communia, inter eos secundum competens eis jus dividere. Fœminis autem quemcunque ipsæ elegerint 14 sive presbyterum, sive diaconum ad faciendum eis responsum 15, aut sanctam eis communionem portandam 16: sanctissimus episcopus sub quo sunt, deputet, quem rectæ fidei, & vitæ bonæ esse cognoverit. Si vero qui ab eis electus est, non sit presbyter aut diaconus, dignum tamen eum hujusmodi ministerio episcopus judicaverit: ordinationem ei imponat, qui dignus esse videbitur, ut responsa (sicut dictum est) monasteriis distribuat: ita tamen, ut neque sic electus ad responsa fœminarum, in monasterio maneat.

ΚΑΡ. XXXVII.

Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare si quis monasterium ingrediatur.

SI quis sub 17 conditione nuptiarum sive liberorum, sive dotis causa, sive antenuptialis donationis donaverit sive reliquerit suis liberis, sive alii cuicunque personæ hereditatem, sive legatum, aut ab initio pure relinquens eis, oneret eos substitutione, aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit, vel donaverit: substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adjectis conditionibus quibuscunque ex iis quæ superius enumeratæ sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ, sive masculi, sive fœminæ, monasteria ingrediantur, aut clerici, aut diaconissæ, aut ascetriæ fiant: tales conditiones 18 invalidas & pro non scriptis esse, hoc autem solatio & clerici & diaconissæ ecclesiarum fruantur, si usque ad suam vitam in his perseveraverint, ut res sub tali conditione donatas aut relictas, ad pia opera expendant aut relinquant. In personis enim quæ in monasterium vel ascéterium ingrediuntur & relinquunt hujusmodi conversationem castam: monasterio aut ascéterio ubi à principio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. Si tamen in rèdemptionem 19 captivorum, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus 20.

ΚΑΡ. XXXVIII.

Ut qui monasteria ingrediuntur, se suaque 21 *dedicent monasterio.*

SI 22 qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intraverit monasterium: filiis non extantibus, monasterio quod ingreditur, res ejus competere 23 jubemus. Si vero talis persona filios habeat, & non antequam intret monasterium, de suis rebus fecerit dispositionem, & legitimam partem filiis deputaverit: etiam sic liceat ei postquam monasterium 24 ingreditur, suam facultatem in proprios dividere filios: ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat 25 legitimam partem, quam vero non dederit filiis partem, monasterio competat. Si vero omnem substantiam inter filios dividere voluerit, propria sua persona filiis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat juri monasterii competere. Si vero in monasterio degens moriatur antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filii percipiant: reliqua vero substantiæ pars monasterio competat.

ΚΑΡ. XXXIX.

Ut solutis sponsalibus per monasterii ingressum simplæ tantum arrhæ reddantur.

SPonsalibus 26 quoque secundum leges factis inter aliquos, sive sponsus monasterium ingrediatur, recipiat quæ pro sponsalibus arrharum nomine sunt data: sive sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrharum nomine accepit: pœna utrique parti concedenda.

ΚΑΡ. XL.

Si vir aut uxor ingrediatur monasterium.

SI vero constante 27 adhuc matrimonio, aut vir solus, aut uxor sola intraverit monasterium, solvatur matrimonium, & citra repudium, postquam tamen persona pergens ad monasterium schema perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam, restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tantam partem quanta ex morte viri competebat mulieri, secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donationem,

1 *Nov. 5. c. 2. Jul. hic n. 483. 4. Ecl. 1. c. 3.*

2 *d. c. 2. d. c. 3.*

3 Schema seu habitum monachi observa: erant autem diversi à laicis habitu: diversi, inquam veste & tonsura. *Novell. 5. c. 2. in pr.*

4 Triennium præfinitum probandis iis, qui ad monachilmum affectant.

5 Λόγον λαμβάνουσι Græci hic, luy ayant baillé la parolle. vid. *Nov. 5. c. 2. §. 1.*

6 *Novell. 5. c. 2. Novell. 17. c. 14. l. 6. §. 5. C. de his qui ad eccl. confug.*

7 Hoc verbo intelligunt Græci τὸ οἰκεῖν, τὸ καθεύδειν, τὸ κλίνεσθαι. *4. Ec. 8. c. 4.* adde *Jul. hic num. 483.*

8 Monasteria videntur quædam fuisse, non κοινόβια, in quibus in communione non vivebatur.

9 Οἶκος *Nov. 5. c. 3.*

10 Κελλίοις. adde *4. Ecl. 1. cap 18.* de cellulis monachorum dicam ad *Novell. 133. c. 1.*

11 Τὸ ἡγούμενος. Scr. Egumeni *Jul. hic.*

12 Ita Græci legunt, καὶ ἐδένα ἢ τόπον τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχὸς καὶ μοναστρίας οἰκεῖν ἢ τὰ λεγόμενα διπλᾶ ἵνα μοναστήρια συγχωρῶμεν. *Scrimg* id est, In nullo nostræ reipublicæ loco concedimus, ut in uno monasterio monachi sint, & monastriæ habitent: & ut appellantur, duplicia sint monasteria. *Hal.* sed nec ea quæ duplicia vocantur. *Julian. hic.* Id etiam constitutum fuit Nicen. synodo 2. c. 20. & epistola quadam Cypriani. adde *l. 44. C. de episc.*

13 *Jul hic n. 484.*

14 Monastriæ sibi eligebant unum diaconum vel presbyterum, quo utebantur diribitore sacræ communionis, & ad responsa.

15 Εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις. *d. l. 44.* apocrisiarium intelligit. *Julian. hic.* de quo dixi ad *c. 25 §. eod.*

16 Αὐταῖς ἁγίων κοινωνίαν φέρειν. Scr. videtur ergo communio sacra interdum ad communicaturos deportata.

17 Hinc sumpta est Authentica, *Nisi Cod. ad Trebell.* adde *Jul. hic n. 485. 4. Ecl. 1. c. 5.*

18 Conditio legati, institutionis, donationis ita factæ, *Si sine liberis decesserit*, vel, *Si nuptias non contraxerit*, sacerdotio vel clericatu impletur aut potius remittitur.

19 *l. 49. C. de episc.*

20 *Jul. hic n. 486.*

21 Alaudia scil. *nt hic, & Novell 76.* Quid feuda? vide *2. Feudorum 21.*

22 Hinc sumpta est Authentica, *Si qua C. de sacr. eccl.*

23 Ipso scilicet ingressu *Nov. 5. c. 5.*

24 Parens etiam post ingressum monasterii, testari potest & hereditatem dividere inter filios. adde quæ dicam ad *Novell. Leonis 5.*

25 Parens, quantumvis monasterium ingressus legitimam tamen cogitur liberis relinquere.

26 *Jul. hic n. 487. & 4. Eclog. 1. c. 8. ad 11*

27 *Jul. hic n. 488.*

Source : BIU Cujas

nem [1], & casum dotis ex morte mulieris placitum: reliquum vero dotis mulieri restitui præcipimus, & si quid aliud ex rebus mulieris apud eum inveniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, jubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotem, & quicquid aliud viro dedisse probetur: ut unusquisque citra damnum suis fruatur rebus: nisi forte sponsus sponsæ, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut uxor marito aliquid donare aut cedere voluerit: quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

1 Vid. Roland. à Valle *de lucro dotis. quæst.* 95. Boer. *decis.* 2. *num.* 39. Jaf. *cons.* 135. *vol.* 1. Nicol. vand. Hoog *sing.* 7. *n.* 7. ANS.

2 Monachi non possunt exheredari, quamvis dum laici essent, in causam ingratitudinis inciderint *l.* 55. 56. §. 1. *C. de episcop.* forte militum exemplo, jure namque antiquo non potuerunt exheredari, *l.* 26. *ff. de lib.* ut certissimum sit, monachum non posse exheredari ex causa ingratitudinis, quæ monachismum antecesserit. vid *Cujac.* 12. *observ.* 26. *in fin.* quod & à Gratiano relatum 19. *quæst.* 3. *c. ult.* 23. *q. c. non licet.* Idem omnino extat apud *Harmenop.* 5. *tit.* 9. *in fin.* Atque ita fallitur Accurs. *Nov.* 5. *& Alciat.* 4. *parerg.* 23. negans hoc jure civili constitutum. His adde quæ scripsi ad *l.* 56. §. 1. *C. de episc.* Idem adversus Alciatum tenet Emanuel à Costa *in repetitione l. Gallus Aquilius* 29. §. *& quid si tantum* 5. *num.* 195. 196. 197. 198. *ff. de lib. & posth.* Et ita monachismo deletur ingratitudo erga parentes: & è contrario.

CAP. XLI.

Ne liceat parentibus exheredare filios qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

NUllam vero licentiam damus aut parentibus filios aut filiis parentes, secularem vitam relinquentes, velut ingratos [2] à sua excludere hereditate, monasterium aut monasticam vitam subsequutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticam vitam eligentes, ex venerabilibus monasteriis abstrahere [3].

3 *d. l.* 56. §. 1. *Jul. hic n.* 490.

CAP. XLII.

De monacho monasterium deserente.

SI monachus reliquerit suum monasterium, & in aliud [4] ingrediatur: quascunque res tempore quo monasterium dereliquerit habere videbitur: proprio monasterio in quod ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctiss. locorum episcopos, ut neque monachi neque monachæ circumeant [5] civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios [6] hoc agant in suis manentes monasteriis. Si monachus reliquerit [7] monasterium, & ad secularem vitam migraverit: hunc militia, & honore, si quem habet, prius spoliatum, ab episcopo locorum & provinciæ judice in monasterium mitti, & res quas postea habuisse probatus fuerit, monasterio, in quod mittitur, competere. Si vero rursus reliquerit monasterium: tunc eum judex provinciæ in qua inventus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat [8].

4 *Novell.* 5. *c.* 4. *Jul. hic num.* 491. 4. *Ecl.* 1. *c.* 13.

5 Vid. *Jul. hic num.* 492.

6 Διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων. *Scr.* per apocrisiarios *Jul. hic.*

7 *Jul. num.* 493. *Eclog. cap.* 15.

8 Videtur legendum, *connumeret.* Nam hic Græci legunt, συναριθμείτω ut pœna desertoris, de qua *Nov.* 5. *c.* 2. sit & in secundo desertore.

CAP. XLIII.

De raptoribus sanctimonialium.

SI quis rapuerit [9] aut solicitaverit, aut corruperit ascetriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, hujus res ex talis sceleris participio jubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat, per locorum sanctissimos episcopos & œconomos eorum, nec non etiam cujuslibet provinciæ judices & eorum officia vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes eorum sceleris fuerint, capitale [10] periculum sustinere: talem vero mulierem ubicunque est, cum propriis rebus in monasterio recondi, in quo cautius custodiri possit, ut non rursus in eodem crimine reperiatur. Si vero diaconissa fuerit, & filios, habuerit legitimos: legitimam partem dari filiis. Si autem intra unum annum postquam cognoscitur tale facinus commississe, tales res juri venerabilium domorum non vindicentur: jubemus omnibus modis comitem [11] privatarum fisco nostro has assignare, locorum judice qui neglexerit easdem res vindicare, cingulo privando, & mulctam quinque librarum auri à comite privatarum exigendo.

9 *Jul. const.* 122. de litigatoribus *Index Reginæ.* περὶ τῶν δικαζομένων Græci hic.

10 Huc refer c. 9.

CAP. XLIV.

Ne liceat laicis & scenicis uti monachi schemate.

OMnibus itaque generaliter in seculari vita conversantibus, & maxime theatralia [12] exercentibus viris ac mulieribus, nec non & prostantibus interdicimus uti [13] schemate monachi, aut monastriæ, aut ascetriæ, aut cujuscunque personæ hujusmodi imitari schema: scientibus universis præsumentibus aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur: providentibus huic rei non solum locorum episcopis, & qui sub eis sunt clericis, sed etiam militaribus civilibusque judicibus, & quæ sub eis sunt officiis, & locorum defensoribus. Pœnas autem præsenti legi insertas, quæ etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus casibus seu delictis valere, & omnibus modis vindicari sancimus. Per præsentem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus.

11 Vid. *C. de offic. comm. ver. privat.*

12 Τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις. *Scrimg. & 4. Ecl.* 1. *cap.* 17. adde *Jul. num.* 495.

13 *l.* 4. *Cod. de episcop. aud. l.* 9. *ff. de injur. & d. c.* 17. *Jul. hic.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus.

14 Id est, anno 54.

‡ Μετὰ τὸ κελεύομεν. γρ. βούλιμιν ᾗ καὶ διὰ τὸ παρ. νο. καὶ τὰ ἑξῆς εὑρήσεις ἐν τέλει τῆς ρλϛ. διατάξεως, ἢ ἐν ταύτῃ ἐξ τῇ ἐκδόσει, ὀχλῇ δὲ καὶ ἐν ταῖς πρότ.

Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. PP. Aug. BASIL. [14] V. C. CONS. missa Petro præfecto prætorio.

TIT. VII.

UT LITIGANTES [15] JURENT IN EXORDIO LITIS, QUIA NEQUE PROMISERUNT DARE JUDICIBUS, NEQUE DABUNT: ET DE SPORTULIS [16], ET UT QUÆ JUBENTUR, REFERENDARII COMPLEANT, ET NON MISCEANT SEMETIPSOS CAUSÆ, ET PER SE EXEQUANTUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXIV.

Imp. Just. Aug. Petro glorios. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

PRæsentem legem proferimus, ut & judicum puritas appareat, & non valeat litigantium suffragium circumvenire leges.

15 *Jul. const.* 122. de litigatoribus *Index Reginæ.* περὶ τῶν δικαζομένων Græci hic.

16 Huc refer c. 9.

CAP. I.

JUbemus [17] igitur, quoties apud quoscunque judicantes [18] aut administratores, lites aut appellationes examinantur: præ omnibus principales [19] litigantium personas, aut illos ad quos in medium negotium forte migraverit, in præsentia judicum tangentes sancta euangelia, jurare [20], quod nihil penitus judicibus, aut patrocinii [21] causa ipsis vel alii cuicunque personæ pro hac causa quolibet modo dederunt, aut promiserunt, aut postea dabunt vel per se, vel per aliam quamcunque mediam personam: exceptis iis quæ propriis advocatis pro patrocinio [22] præstant, aliisque personis quibus nostræ leges dari disposuerunt. Hæc autem servari præcipimus & in sacro nostro consistorio, quando consultationes intromittuntur, ut sub præsentia sacri senatus memorata sacramenta præstentur. Si autem (ut contingit) aliqui litigantium nequeunt ad judices venire, tunc jubemus præsentes quidem jurare prædictum jusjurandum: ad absentes [23] autem dirigi ex officiis ministrantibus aliquos cum adversa parte, ut eis præsentibus memorata sacramenta similiter præbeantur. Si vero mulier fuerit, quæ propter honestatem vitæ extraneis viris se monstrare non consuevit: tunc & absente adversario, ex officio missos memorata suscipere sacra-

17 Hinc sumpta est Authent. *Principales, C. de jurejur. propter calumn.*

18 Quinimo & hoc in consistorio Principis sit. J. *eod.*

19 Id est, ante omnia.

20 Vid. *Plin.* 5. *epist.* 7. *Eclog.* 307. *tit.* 4. *cap.* 6.

21 Προσκοίας χάριν.

22 Id est, exceptis honorariis advocatorum.

23 Id est, qui in forum non venerunt.

κὴ τ κόσον τ θεοικὸς τ ἀπὸ τ τελδτῆς τ γυναικὸς συμφωνηθέντ, κὴ τὸ λοιπὸν τ θεοικὸς τῇ γυναικὶ ἀποκαθιςᾶν παρακελεύομαι, κὴ εἴ π ἄλλο ἐν τ προικμάτων τ γυναικὸς παρ' αὐτῷ εὑρεθείη. ἀμφοτέρων ὢ τ μοναχικὸν βίον ἐπιλεγομένων, κελεύομεν, δῶρα μὲν τ θεοικαίων συμφώνων, τ ἀνδρὶ παρακρατεῖν τὴν γαμικὴν δωρεὰν, κὴ τὴν γυναῖκα τὰ ἴδια λαμβάνειν θεοικά, κὴ εἴ π ἄλλο τῷ ἀνδρὶ διάκειται δεικθεῖν· ἵνα εἷς ἕκας ὃ δίκα ζημίας τ ἰδίων ἀπολαύσῃ προικμάτων· εἰ μὴ, ὡς εἰκὸς, ὁ μνησθεὶς τῇ μνησθῇ, ἢ ἡ μνησθεῖσα τῷ μνησθέντι, ἢ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ, ἢ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ δωρησάμεν ἢ συζήτησαν βεληθείη.

CAP. XLI.

Ne liceat parentibus exheredare filios qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

ΟΥδεμίαν δὲ ἄδειαν δίδομεν ἢ τοῖς γονεῦσι τὰς παῖδας, ἢ τοῖς παισὶ τὰς γονέας, τῷ ἐκ τ κοσμικ λαθεῖν καταλιμπάνοντας, ὡς ἀχαρίς τας ἀποκλείειν τ ἰδίας κληρονομίας, ὑπὲρ αἰτίας τ εἰς μοναχικὸν βίον παρακολυθησάσης. Ἀπαγορεύομεν δὲ κὴ τοῖς γονεῦσι τὰς ἰδίας παῖδας μοναχικὸν βίον ἐπιλεγομένας τ δύο ἀγῶν μοναστηρίων ἀφέλκειν.

CAP. XLII.

De monacho monasterium deserente.

ΚΕΦ. μβ'.

Περὶ μοναχοῦ τὸ ἴδιον μοναστήριον καταλείποντ.

ΕΑν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον, κὴ εἰς ἄλλο εἰσέλθῃ, ἢ πρὸς πρόφασιν ἐν τῷ καιρῷ καθ' ὃν τὸ μοναστήριον κατέλειπεν, ἔχων φανείη, τῷ προτέρῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐξ ἀρχῆς εἰσῆλθε, ταῦτα ἀφέρειν κελεύομεν. Περιοδεύειν ὢ τὰς ὁσιωτάτας τ τόπων ἐπισκόπους ἵνα μήτε μοναχοὶ μήτε μοναστρίαι εἰς τὰς πόλεις περιέρχων· ἀλλ' εἴ τινα ἀναγκαίαν ἀπόκλησιν ἔχοιεν, ἀφ' τ ἰδίων ἀποκλησιαρίων ταῦτα πραττέτωσαν, ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν μένοντες μοναστηρίοις. Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, κὴ εἰς κοσμικὸν βίον μετέλθῃ, τὸν τ στρατείας κὴ τ πρώτης, εἶτε ὧν ἔχοι, πρότον γυμνωθέντα ὑπ' ἐπισκόπε τ τόπων κὴ τ ἐπαρχίας ἄρχοντ, εἰς μοναστήριον βάλλεσθαι, κὴ τὰ πρόσφορα ὅσα μὴ ταῦτα ἔχειν δείκθειη, τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐμβάλλε ἀφέρειν. Εἰ ὢ κὴ πάλιν καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, τότε αὐτὸν ὁ ἄρχων τ ἐπαρχίας ἐν ᾗ ἂν εὑρεθῇ κρατεῖτω, κὴ τῇ ὑποκειμένῃ αὐτῷ πίξῃ συναγελάζεσθω.

CAP. XLIII.

De raptoribus sanctimonialium.

ΚΕΦ. μγ'.

Περὶ ἁρπακτόρων τ μοναστριῶν.

ΕΙ τις ἁρπάσῃ, ἢ ὑποσυλήσῃ, ἢ ἀφθείρῃ ἀσκήτριαν, ἢ μοναύριαν, ἢ ἄλλην οἱανοῦν γυναῖκα δίκαιον βίον ἢ σχῆμα ἔχουσαν· τὰ τότε προσήκοντα κὴ τ τοιύτ μύσε αὐτῷ μεταχούλων, κελεύομεν τῷ δικαίῳ τόπῳ, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη γυνὴ οἰκεῖ, ἀφ' ὧν κτ. τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων κὴ τ οἰκονόμων αὐτῶν, ἃ μὲν ἀπὸ τ ἐκείνης ἐπαρχίας ἐχόντων κὴ τ αὐτῶν τάξεων ἐκδικεῖσθαι τὰς ὃ τὰ τοιαῦτα πλημμελήσαντας, κὴ τὰς μετερχούσας αὐτῶν, τ εἰς κεφαλὴν κίνδυνον ὑποφέρειν. τῶν δὲ τοιούτων γυναικὸς παντελῶς ἀναζητεῖσθαι, κὴ μὴ τ ἰδίων προσφάτων ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύνα· ἵνα μὴ κὴ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἑαλκήμασι δύνηθεῖν. εἰ μήτοιγε ἀφθορίσια εἴη, κὴ παῖδας ἔχοι νομίμους, τὸ νόμιμον μέρος δίδοσθαι τοῖς παισὶν· εἰ δὲ ἔσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ μὴ τὸ γνωσθὲν ποιήσῃ τοιοῦτο μύσος, τὰ τοιαῦτα προσήκοντα ὡς ἀφ' τ δύο ἀγῶν οἴκων μὴ ἐκδικηθείη, κελεύομεν παῖσι τρόποις τ κόμης τ πιςιάτων τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ταῦτα ἀποκυρῶν· ὃ τ τόπων ἀρχόντ ὃ ἀμελήσαντ τὰ αὐτὰ προσήκοντα ἐκδικηθῆναι, τ ζώνης ἀφαιρεμένους, κὴ θεσίμοις ἑκατὸν λίτραις ὑπὸ ὃ κόμητ τ πιςιάτων εἰσπραττομένους.

EPILOGUS.

†. ‡ Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης ἅπερ ἀφ' ὃ παρόντ νόμ, ὃ εἰς τὸ διλωτέον ἐχούσ, ἡ ἡμετέρα εὐέπαισε γαλήνοτης, κὴ πάσῃ φυλαχθῆναι προνοησάτω, κὴ εἰς τὴν ἀπάντων γνῶσιν, κὴ τούτου τὴν βασιλίδα πόλιν προσηκόντως ἐδίκησεν, ἀκόλουθ. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. CONS. κατεπίμφθη Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

TIT. VII.

UT LITIGANTES JURENT IN EXORDIO LITIS, QUIA NEQUE PROMISERUNT DARE JUDICIBUS, NEQUE DABUNT: ET DE SPORTULIS, ET UT QUÆ JUBENTUR, REFERENDARII COMPLEANT, ET NON MISCEANT SEMETIPSOS CAUSÆ, ET PER SE EXEQUANTUR.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΖΟΜΕΝΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκοϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

NOVELLA CONSTIT. CXXIV.

Imp. Just. Aug. Petro glorios. sacrorum prætoriorum præfecto.

PROOIMION.

PRÆFATIO.

ΤΟΝ παρόντα νόμον θεφέρομεν, ἵνα κὴ ἡ τ δικαίων καθαρότης φανερωθῇ, κὴ οἱ δικαζόμενοι μὴ ἰσχύσι λόγε τὰς νόμους παρενεγκάψαι.

CAP. I.

KΕΦ. α'.

ΚΕλεύομεν τοίνυν, ὁπόταν κις παρ' οἱουσδήποτε δικασταῖς ἢ ἄρχουσι δίκη, ἢ ἔγκλητοι ἐξετάζωσι, πρὸ πάντων τὸ θεσπίσαι τοὺς δικαζομένους θεσώπους, ἢ σκέψασθαι εἰς ὃς, ὡς εἰκὸς, ἐν μέσῳ ἡ ὑπόθεσις μετενεχθῇ, ἐν παρουσίᾳ τ δικαστῶν, ἁπλουμένους τ ἁγίων εὐαγγελίων, ὀμνύειν ὅτι οὐδὲν πάντως τοῖς δικασταῖς θεσῆσαι χάριν, ἢ ἄλλῳ οἱασδήποτε θεσώπῳ ὑπὲρ ταύτης τ αἰτίας καθ' οἱονδήποτε τρόπον δεδώκασιν, ἢ ὑπέχουσι, ἢ μὴ ταῦτα δώσουσιν, ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ δι' ἄλλης οἱασδήποτε μέσης θεσώπης. ἐξαιρημένων τούτων ἅπερ τοῖς ἰδίοις συνηγόροις ὑπὲρ τ συνηγορίας παρέχουσιν, ἢ τοῖς ἄλλοις θεσώποις· ἅπερ οἱ ἡμέτεροι νόμοι δίδοσθαι διετύπωσαν. τὸν ὃ ὅρκον φυλάττεσθαι πρόσταττόμεν κὴ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν consistorio, ὅπου consultationes εἰσίασιν), ὥστε ἐν παρουσίᾳ τ ἱερῶς συγκλήτε τοὺς μνημονευθέντας ὅρκους παρέχεσθαι. Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, τινὲς τ δικαζομένων μὴ δύναι) θεῖς τοὺς δικαστὰς παραγίνεσθαι, τότε κελεύομεν τοὺς παρόντας μὲ ὁρκίσαι τ θεσειρημένον ὅρκον, πέμπεσθαι δὲ θεῖς τοὺς ἀπόντας ἐκ τ ὑπηρετούντων τέσσερα πινάκ μέρ· ὃ τ ἐξ ἑκατέρας μέρους, ὥστε παρόντων αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ὅρκους ὁμόσας παρέχεσθαι. εἰ δὲ γυνὴ εἴη ἥτις, ἀφ' τῷ σεμνότητα ὃ βίε ἐξωτικοῖς ἀνδράσιν, ἑαυτὴν δεικνυμένη οὐκ εἰωθε, τοιαύτη

πλωικώτε κ) ἀπόλ@ δ' ἀνπδικε, τὰς ὀκ τ πίξεως πεμπομδμας, τὰς μνημονδυθέντας δέκαδαι ὅρκους. Εἰ δὲ ἀπεῖναι τὰ μέρη ἐν ἄλλοις τόποις συμδαίη, ἢ ἐν ἐξ αὐτῶν, κελδύομεν τ ἀπόν@, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ λάχῃ, τὰς ὅρκους, κ) τ εἰρημδνον παρ' ἡμῶν τρόπον, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, ὧδε τῷ ἄρχοντι τ ἐπαρχίας, ἢ παρὰ τῷ τ τόπων ἐκδίκῳ, παρέχειν. Ἐκείνῳ δηλονότι γνησίκως παραφυλαττομδνῳ, ἵνα εἴ τις τ δικαζομδνων ἀπὼν ἢ παρὼν τ τοιοῦτον ὅρκον παράσχεῖν μὴ θελήσῃ, κ) τὸν φανερωθῇ τῷ δικασῇ. κ) ψήφον αὐτὸ, ὁ μὲ ἐνάγων τὴν ἔκπλωσιν τ ἀγωγῆς, ὁ δὲ ἐναγόμεν@ καταδίκην ὑπομείνῃ.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ μελλοίσε δικάζων ἀηδόμ@ τὸ πρόσωπον ᾧ π δέδωκε παραχάραξι.

ΕΙ δέ τις ὀκ τ δικαζομδνων εἴπῃ δεδωκέναι τι ἢ ὑποσέσθαι, κ) τὸ πρόσωπον ἐξείπῃ, κ) τὸν ἀποδείξῃ· αὐτὸς μὲ ἐπὶ τῇ τ δίκης ἐκδόσῃ συγχώρησις αἰτιάσθω· ὁ δὲ ἢ δόσιν ἢ ὑπόχεσιν καδδέξασθαι δεικνύμεν@, εἰ μὲ χρημπκὴ εἴη ἡ ὑπόθεσις, τὸ μὲ διδόμδνον, τριπλῆν, τὸ δὲ ὑποχεσθὲν, διπλῆν ὑπὸ τ κόμη@ τ πρισάτων εἰσπραττέσθω, κ) τὴν ἀξίαν, ἥτοι δρχὴν, ὧν ἔχῃ, ἑφ' ἑκατέρᾳ θεμ@ ἀποκόπτω. Εἰ δὲ ἐσκλημπκὴ εἴη ἡ κατηγορία, δήμοσιν τ ἰδίας οὐσίας ὑπομδτω, κ) εἰς ἐξοχὴν πεμπέσθω, ὅσις ἀφ' λῆψιν ἀμόσιον ἔσκλημα εἰς ἑαυτὸν ἐπικδασε μετενεγκεῖν. Εἰ δὲ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόχεσιν ὁ λιπράτωρ μὴ δυνηθῇ δεῖξαι, ὀμνύτω τὸ πρόσωπον τὸ τὴν δόσιν ἥτοι ὑπόχεσιν λειπόμδνον καδδέξασθαι, ὅπ ἰδὲ δι' ἑαυτ ἰδὲ δι' ἄλλ@ πρόσωπ ἢ ἔλαδέ τι, ἢ ὑπόχεσιν ἔχε κ) τ τοιάτ ὅρκ παρεγρμμ, αὐτὸς μὲ ἐλεύδερ@ ἔσω· ὁ δ λιπράτωρ ὁ μὴ δυνηθεὶς δεῖξαι, ἐπὶ μ τοῖς χρημπκοῖς αἰτίαις, τὴν ἀποτίμησιν τ δίκης ὑπὸ τ κόμη@ τ πρισάτων εἰσπραττέσθω, τ δίκης δηλονότι τὴν ἰδίαν ἔκδασιν ἀναμδνούσης· ἐπὶ δ τοῖς ἐσκλημπκοῖς, δήμοσιν τ οἰκείων πραγμάτων ὑπομδτω, κ) τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις δικασταῖς, κ) τὴν τ νόμων τάξιν, πρασιέσθω. Εἰ δ τὸ ὧδε δ δικαζομδνε φανερωδὲν πρόσωπον τ μνημονδυδέντα ὠδέκατόσε) ὅρκον, τὸν μὲ ἐπὶ τοῖς ἐσκλημπκοῖς, τὸν δ κ) ἐπὶ ταῖς χρημπκαῖς αἰτίαις· ταῖς μνημονδυθείσαις ὑποκείσθω ποιναῖς. Εἰ δέ τις τ δικαζομδνων ὁμόσῃ μὴ δεδωκέναι, ἢ ἐπιορκεῖλαδαι, σὺ τὸς τ πεντάρων μόνων, μὴ τὸ πρόσωπον ἐνεχδὲν τὴν ψῆφον δοιδμενον, δεικδῆ δοδέν τι ἢ ὑποσχεῖν· αἰ εἰρημδνα ποιναὶ κατὰ τε τ ὀδόντων κατά τε τ λαμδανόντων χώραν ἔξουσιν. Ἐν δ τοῖς δίκαις τοῖς δ' ἐπιτρόπων ἢ κηδεστόρων πραττομδνας, τὰς μὲ ὅρκους οἱ ἐπίτροποι ἤτοι κηδεστορες παρεχέτωσαν· εἰ δὲ τις δ ὀκ τ εἰρημδνων ποινῶν χώραν λάδοι ἀφ' τ τοιούτων ὅρκων, τούτῳ οἱ ἐπίτροποι ἤτοι κηδεστορες ὑπομδτέτωσαν, μηδενὸς ὀκ τότε πρόσκαιρ@ γινομδνε τοῖς ὑπὸ ἐπιτροπὼ ἤτοι κηδεστορείαν εἶναι γινωσκομδνοις.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ κωλύειν τὰ ἀθέμιτα σπόρτυλα.

ΚΑΙ τὸν δ κελδύομεν πάντων τ δικασῶν, τὸν μὲ στρατιωτικῶν, τὸν δ πολιτικῶν, ὀ πάντ τόπ τ ἡμετέρας πολιτείας παραφυλάττοντ, ἵνα μηδὲ τοῖς μαγιστριανοῖς, μηδὲ τοῖς ἐπαρχικοῖς, μηδὲ ἄλλ@ οἱῳδήποτε ἐκδίκασῃ συγχωρῆσι πλέον τι παρ' οἱῳδήποτε πρόσωπ σπορτύλων ὀνόμασι λαμδάνειν, τ τοῖς ἡμετέροις διηγορδυμδνοις νόμοις· ὧδε εἰ θέλοι τ ἡμέτερ κράτος προφέρειν κέλδυσιν. ἀλλ' εἴ πνα εὕρειεν πλέον τι ἀπαιτοῦντα, ἀδίκειν ἐκέτωσαν κ) σωμέγλν κ) ἐσκλείειν τοῦτον, κ) πέτρα πλάσιον ἀπαιτεῖν ὅπως πλέον λάδοι. ἵνα τὸ μὲ ἀπλοῦν τ πλ ζημίαν ὑπομείναν@ ἀποδιδῶτα, τὸ δ τελπλοῦν τ φίσκ@ εἰσφέρῃ). Εἰ δ ὁ πολιτικὸς ἢ στρατιωτικὸς ἄρχων, εἴτε προσελδυδείς, εἴτε οἱῳδήποτε τρόπ, γινόσκων τοῦτο, ἀμελήσῃ τ βλαπτδμδνου, καθὼς εἰρη), ἐκδικῆσαι, ὀκ τ ἰδίας οὐσίας τὸ πέτρα πλάσιον κ) τ εἰρημδνον τρόπον εἰσπραχθήσε). Τλὼ δ αὐτὸν ποινῶ εἰσπράξεσθαι κελδύομεν ἀφ' τ κόμη@ τ ἡμετέρων πρισάτων κ) τὸς ἁρμοδίους ἄρχοντας, εἰ γοῦν πνὰς ὀκ τ ἰδίων τάξεων ἐκδίδασὸς σπορτύλων ὀνόμασι παρὰ τὰς ἡμετέρας νόμους εἰσπράξαί τι, κ) τοῦτο ἀμελήσειν ἐκδικῆσαι. Διόδομεν δ ἄδειαν κ) τοῖς μαθοδδυομδνοις, μηδὲν πλέον τοῖς ἐκδιδασκαῖς διδόναι τ ὁμολογδμδνων ὧδε τ ἡμετέρας ἀγαπήσεως· κ) εἴ τι πλέον αὐτὸς εἰσπράξαι βληθεῖεν, ἐξέτωσαν ἄδειαν αὐτοῖς ἀντιζῆσαι.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τ μὴ δικαζὼ ἀναγκάζειν πνὰς παρὰ τὸ συμβολαιογράφειν.

ΕΠειδὴ δ νόμ@, τοῦτο μὲ τ δυσεδοῦς λήξεως παιδὸς ἡμῶν, τοῦτο δὲ κ) τ ἡμετέρας γαλπότητ@, διετύπωσε, μηδενὶ τρόπῳ τὰς δικαστὰς ταῖς ἰδίαις ψήφοις ἐγγράφειν, ὥστε βασιλικὴ ῥήσι@ ἀγγράφως παρενεχδέν@ κελδυθῆναι πνὰς ἀγαγεῖν, ἤτοι παρασιῶναι, ἀλλὰ κ) τὰς παρελήλυδας ῥεφερενδαρίας τὰς ἡμετέρας κελδύσας κ) τὸ παρόν δ ποιεῖν φανερὰς τ αὐτὸν νόμον βεδαιοῦντες, κελδύομεν τὰς παρελήλυδας ῥεφερενδαρίας ἐπὶ ταῖς αἰτίαις αἷς διδάσκουσιν, ἤτοι ἀναφέρειν παρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα, μηδεμίαν ἔχὴν ἄδειαν ἢ αὐτὸς ἢ τὰς αὐτῶν βοηδὰς, δι' ἑαυτῶν ἢ δι' ἄλλ@ οἱῳδήποτε πρόσωπ, κρατεῖν πνὰ, ἢ ὑπὸ ἐγγύλ ποιεῖν, ἢ τι εἰσπράξαι, ἢ ἀναγκάζειν ἀφ' λύσις ἢ σύμφωνα πνὰ μ τ ἰδίων ἀντιδίκων τίδεσδ, ἢ οἱῳδήποτε τρόπ ἢ οἱῳδήποτε προφάσει ἑαυτὰς ἐμμιγνῦναι. ὧδεν γὰρ ἄλλο ποιεῖν αὐτὰς συγχωρῆσιν, εἰ μὴ μόνον τὰς ἡμετέρας κελδύσας ἐφ' οἱῳδήποτε ὑποδέσει ἐγγράφως ἢ ἀγράφως προφερομδνας, τοῖς ἁρμοδίοις ἢ τοῖς ἀφωσιωμδνοις δικασταῖς ἐμφανίζειν. Εἰ δέ τι τῷ παρόντι νόμῳ ἐναντίον τὰς ἐξ αὐτῶν τολμήσοι ἀφαιρεῖσδαι, ὁ μὲ ζημίαν πνὰ ἢ πρόσγραφὴν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ὑπομεμμηκὼς, ἐδὲν πρόκλημα πιντελῶς πρὸ τὸ ἴδιον δίκαιον ὑποστήσε). ὁ δέ τι τοιοῦτο πράξας, ὀκ τ ἰδίας οὐσίας τὴν ζημίαν τὴν τῷ βλαδέντι προσώπῳ ἐπενεχθεῖσαν ἀφ' ᾧ ἀρμοδία ἀρχὴ ἀναγκαδήσε) δοῦναι, κ) πρὸς τούτοις τὴν τ ζώνης κ) ἀξίας ὑποδολὴν ὑποστήσε). Ταῦτα δ πάντα κρατεῖν κελδύομεν μὴ μόνον ἐν τοῖς μέλλουσι πράττεσθαι, ἀλλὰ κ) ἐν τοῖς ἤδη ἐγχθεῖσιν, ἕπω δὲ περαιωθεῖσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η σὴ τοίνυν ὑπεροχὴ τ παρόντα νόμον εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύσοντα, ἐδίκτων κ) τ εἰωθὸς ἐν τῇ βασιλίδι πολ προτεθεμδνων, εἰς πλ ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω. ὥστε πάντως γνῶναι πὰ ὑπὲρ τ αὐτῶν κοινῆς σὐεργεσίας παρ' ἡμῶν ἀφαιτηθέντα. Dat. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ἡ.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΣΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ῥπέ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Γαβριήλῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΠειδὴ πνὲς τ δικαστῶν, μὴ πολλὰς τ δίκης ἀγῶνας, κ) πλείους ζημίας τοῖς δικαζομδνοις γινομδνας ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς κινηδείσαις ὑποθέσεσι, μιλιύσε(ι κέχρλω) ὧδε τὴν ἡμετέραν γαληνότητα κ) τοῦτο τῷ παρόντι ὑγιεῖ νόμῳ σωφρόσυνον διορθώσασδαι, ὥστε μὴ ὑπέρθεσιν ταῖς ὑποθέσεσιν ὀκ τότε γίνεδ, κ) ἄλλο πάλιν προοίμιον τοῖς ἐξεπίσης λαμδάνειν.

ΚΕΦ. α'.

ΚΕλεύομεν τοίνυν, μηδένα τ δικαστῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς προτεθεμδναις δίκαις, μιλιύειν ὧδε τὴν ἡμετέραν

menta. Si autem abeſſe partes in aliis locis contingat [1], aut unam earum: præcipimus abſentem in provincia in qua degit, jusjurandum modo à nobis dicto ſub geſtis monumentorum apud judicem provinciæ, aut apud locorum defenſorem præbere. Illo videlicet generaliter obſervando, ut ſi quis litigantium abſens vel præſens hujuſmodi jusjurandum præbere noluerit, & hoc manifeſtetur judici: per ſententiam ejus actor quidem caſum actionis, reus autem condemnationem ſuſtineat.

1 Mittitur nonnunquam ad domum litigatoris ut juret, vid. *l.15 ff. de jurejur. propter calum.* vide *Nov.137.c.1.*

CAP. II.

Si pœnitentia ductus litigator perſonam cui aliquid dedit, proferat.

SI [2] quis autem ex litigatoribus dixerit ſe dediſſe alicui aut promiſiſſe, & perſonam declaraverit, & hoc probaverit: ipſe quidem in eventu litis veniam mereatur: qui vero accepit, aut promiſſionem ſuſcepit, aut ei probetur: ſi quidem pecuniaria ſit cauſa, quicquid datur, triplum [3]: quod vero promittitur, duplum à comite rerum privatarum exigatur, & dignitatem ſeu cingulum quod habet, in utroque caſu amittat. Si autem criminalis ſit accuſatio, confiſcationem propriæ ſubſtantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in ſe tranſponi feſtinavit. Si autem datum aut promiſſum litigator probare nequiverit: juret perſona, quæ datum aut promiſſum dicitur ſuſcepiſſe, quia neque per ſe, neque per aliam perſonam aut accepit aut promiſſionem habuit: & hoc præbito ſacramento, ipſe quidem liber ſit, litigator autem qui non potuit oſtendere, in pecuniariis quidem cauſis æſtimationem litis à comite rerum privatarum exigatur: lite quippe eventum proprium ſuſtinente, in criminalibus autem cauſis confiſcationem ſuarum rerum ſuſtineat, & cauſæ apud competentes judices ſecundum ordinem legum terminentur. Si autem à litigatore manifeſtetur perſona, quæ memoratum refutaverit jusjurandum, tam in criminalibus quam in pecuniariis cauſis, memoratis ſubjaceat pœnis. Si quis autem litigantium juraverit non dediſſe, aut non promiſiſſe, intra decem [4] vero menſes poſt prolatam ſententiam numerandos oſtendatur dediſſe: memoratæ pœnæ & contra dantes [5] & contra accipientes habeant locum. In cauſis autem quæ per tutores aut curatores aguntur, ſacramenta [6] quidem tutores aut curatores præſtent. Si qua vero memoratarum pœnarum locum habuerit per talia ſacramenta, hanc tutores aut curatores ſuſtineant, nullo [7] ex hoc præjudicio generando iis, qui ſub tutela aut cura eſſe noſcuntur.

2 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Novo jur. C. de pan. judicis qui male judicavit.*

3 Pœnam judicum obſerva qui quid judicandi cauſa accipiunt.

4 Ἐντὸς ἡ τεσσάρων μηνῶν. *Scrimg.* intra 4. menſes, vid. *Cujac. c. 6. de præſcr. in fin.*

5 Dantes & accipientes æque puniuntur *l.31. C. de epiſcop.*

6 Tutores & curatores jurare poſſunt pupillorum & adoleſcentum nomine *l.2. §. 1. C. de jurejur. propter calum.* Jurant autem de calumnia, de non data pecunia judicibus, id eſt, de conſcientia ſua. Poſſuntne pupillorum nomine jurare in litem? poſſunt, vid. *l.4 ff. de in litem jur.*

7 Pejeratio tutoris aut curatoris, non nocet pupillo vel adoleſcenti.

CAP. III.

De [8] illicitis ſportulis prohibendis.

ET hoc quoque præcipimus ab omnibus judicibus tam militaribus [9] quam civilibus in omni loco noſtræ reipublicæ cuſtodiri, ut neque magiſterianis, neque præfectianis, neque aliis cuicunque executori concedant aliquid amplius à quacunque perſona ſportularum nomine percipere quam noſtris legibus declaratum eſt, nec ſi ſacram noſtræ tranquillitatis proferant juſſionem. Sed ſi quidem invenerint aliquid amplius exigentem: licentiam habeant & comprehendere hunc, & includere, & quadruplum exigere quod plus acceperit: ut ſimplum quidem damnum paſſo reddatur, triplum vero inferatur ærario. Si autem civilis aut militaris judex ſive interpelletur, ſeu quolibet modo neglexerit læſum (ſicut diximus) vindicare: ex ſua ſubſtantia quadruplum ſecundum prædictum exigetur modum. Ipſam vero pœnam exigi jubemus per comitem [10] noſtrarum rerum privatarum. Et competentes judices ſi cognoverint aliquos ex ſuis officiis executores ſportularum nomine contra noſtras leges aliquid exigere: & hoc neglexerint vindicare, damus licentiam exactis nihil amplius exigentibus quam ex noſtra conſtitutione definitum eſt, dare: & ſi quid amplius exigere eos voluerint, licentiam habeant eis reſiſtendi [11].

8 Ut inhibeant judices ſupra dictum modum ſportulas exigi. *Jul. c. 529.*

9 VII. *Ecl 4. c.6. §.4. Jul. hic n.529.*

10 Vid. *Cod. de off. com. rer. privat.*

11 Executori injuſto licet reſiſtere, adde *Jul. hic n.530.* adde *Nov 8.17.86.*

CAP. IV.

Ne judex [12] aliquos ad tranſigendum compellat.

QUia vero lex tam piæ memoriæ patris noſtri, quam etiam noſtræ [13] tranquillitatis diſpoſuit nullo modo judices ſuis ſententiis inſcribere, tanquam ex imperiali verbo ex non ſcripto procedente juſſum ſit aliquos adhiberi, aut præſentari, ſed etiam ſpectabiles referendarios noſtras juſſiones ſecundum quod competit, facere manifeſtas, eaſdem leges firmantes, jubemus ſpectabiles referendarios [14], in cauſis quas docent, ſeu referunt ad noſtram tranquillitatem, nullam [15] habere licentiam eos, aut adjutores eorum, vel per ſe, vel per aliam quamcunque perſonam tenere aliquem, aut ſub fidejuſſoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere tranſactiones, aut pacta quædam cum ſuis adverſariis exponere, aut quolibet modo in quacunque cauſa ſe permiſcere. Nihil enim aliud facere eos concedimus, niſi ſolas noſtras juſſiones in quocunque negotio, aut ex ſcripto aut non ſcripto prolatas, competentibus aut deputatis inſinuare judicibus. Si quid autem præſenti legi contrarium aliquis eorum præſumpſerit agere: is quidem qui damnum aliquod aut circumventionem in ſuis rebus pertulerit, nullum præjudicium penitus circa jus proprium ſuſtinebit. Qui vero tale aliquid egerit, ex ſua ſubſtantia damnum læſæ perſonæ delatum, per competentem judicem reſtituere compelletur: & ſuper hoc cinguli & dignitatis ſuſtinebit amiſſionem. Hæc autem omnia jubemus non ſolum in futuris cauſis, ſed etiam in his quæ jam inchoatæ, nondum tamen ſunt terminatæ, ſervari.

12 Referendarius ſcil. *J. eod.*

13 *l.2. C. de mandatis principum.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia præſentem legem in perpetuum valituram edictis ſolemnibus in regia civitate propoſitis, ad omnium notitiam venire procuret: ut omnes agnoſcant quæ pro communi eorum beneficio à nobis diſpoſita ſunt. Datum * BASILIO [16] CONS.

14 *Jul. hic n.532.*

15 Referendarii munus eſt, referre deſideria ſupplicantium ad Principem, & inferre judicibus ſacram juſſionem, non immiſcere ſe cauſis, multo minus prehendere, ſatisfactionem exigere, adigere eos ad pactionem aut tranſactionem aliquam: ſi ita eſt, Referendariis ſimiles erunt, quos Gallî vocant, *Maiſtres des requeſtes de l'hoſtel du Roy.* huc refer *Nov.10. quæ eſt de referendar. Palat. Novell. 113.c.1.*

16 Id eſt, anno 541.

TIT. VIII.

UT JUDICES [17] NON EXPECTENT SACRAS JUSSIONES, SED QUÆ VIDENTUR EIS DECERNANT.

NOVELLA CONSTIT. CXXV.

Imp. Juſtin. Aug. Gabrieli gloriosiſſ. prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

QUoniam quidem judicantium, poſt multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta diſpendia in negotiis apud eos motis, ſuggeſtionibus utuntur ad noſtram tranquillitatem: præſenti generali lege hoc perſpeximus emendare, ne dilationes negotiis ex hoc fiant, & aliud rurſus principium examinationis accipiant.

17 Ut judices nulla relatione utantur ad Principem, *Jul.conſt.112.* de Judicibus. *Index Reginæ.* Goth. Vid. Rittershuſ. *expoſ. nov. part. 9. cap. 7.* ANS.

18 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Novo jure. C. de relat.*

19 Hac Novella tolluntur relationes judicum, quæ ſuperioribus comprobatæ ſunt *Novell. 82.c.14. Novell. 113.c.1. Novell. 115.*

CAP. I.

JUbemus [18] igitur nulli [19] judicantium quolibet modo vel tempore pro cauſis apud ſe propoſitis nuntiare ad noſtram tranquillitatem, ſed

Source : BIU Cujas

sed examinare perfecte causam: & quod eis justum legitimumque videtur, decernere: & si quidem partes cessaverint in iis, quæ decreta sunt, executioni tradi sententiam secundum legum virtutem. Si autem aliquis putaverit ex prolata novissima sententia se læsum, appellatione utatur legitima: & hoc secundum ordinem legibus definitum examinetur, & perfectum suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etiam sic jubemus unumquemque eorum secundum quod videtur ei, dare suam sententiam.

1 Id est, anno 541.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra tranquillitas definivit, tam tua celsitudo, quam omnes alii judices majores & minores custodire festinent: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis dispositа sunt: ita tamen, ut universis interdictis proprio præcepto, quatenus sine ullo injusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis præsentis fiat. Dat. Id. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASILIO [1] V.C. CONS.

TIT. IX.

EXEMPLUM [2] SACRÆ [3] FORMÆ DE APPELLATIONIBUS. [4]

NOVELLA CONSTIT. CXXVI.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MAnifeste Theodosius & Valentinianus sacratissimi principes lege [5] expresserunt, ut causas appellationum quæstor sacri palatii una cum præfecto Orientalium prætoriorum, qui pro tempore thronum regat excellentiæ tuæ, secundum formam [6] sacrarum consultationum examinaret. Invenimus autem in hujusmodi examinationibus aliquid evenire, quod & repub. & nostro indignum sit imperio. Litigatores enim & procuratores, & horum advocati, & omnes, qui in hujusmodi causis ministerium suum adhibent, quasi nobis ipsis præsidentibus & audientiam præbentibus, tam veste [7], quam calceamentis [8], & verbis [9] apud nostros magistratus utuntur, quibus solummodo uti convenit eos qui ad majestatem ingrediuntur Imperatoriam. Quin & ipsi judices non ex propria persona, sed quasi nobis ipsis præsentibus & interloquentibus, ita suas proferunt sententias.

CAP. I.

QUod de cætero in quocunque judicio fieri prohibemus, sancientes, ut sacri quidem nostri palatii pro tempore quæstor quidem una cum tua excellentia, sive pro tempore sacrorum prætoriorum præfecto hujusmodi causas examinet: non autem ex nostra, sed ex propriis personis interlocutorias proferant, & legibus cognitam edant sententiam: solitis videlicet scriniis in hujusmodi cognitionibus suum adhibentibus ministerium: scientibus quoque magistratibus, qui id genus causas dijudicant, quod si quid hæc contra quocunque modo de cætero delicti fuerit admissum, crimini perduellionis subjacebunt.

CAP. II.

IN [10] omnibus præterea appellationibus hoc valere jubemus, ut quotiescunque appellatione interposita, intra præfinitum tempus utraque pars fatalem diem observaverit, absque omni dilatione judices tum acta causæ, tum judicata examinare studeant, & legi ac juri consentaneam depromere sententiam. Sin vero solus is qui provocavit fatali die ingressus fuerit: jubemus, ut judices sub extremum fatalem diem, si vel requisitus victor non inventus fuerit, examinatis actis causæ legitimum adsignent terminum. Si solus is qui victricem retulit sententiam, ingrediatur: qui vero provocavit, requisitus inventus non fuerit: præstolentur judices non solum ad extremum usque fatalem diem, sed etiam per tempus reparationis, hoc est, tres menses. Quod si ne tunc quidem inventus fuerit, qui provocavit, non amplius decursu temporis corroboretur sententia, sed vel una tantum parte præsente judices actitata in causa, & judicata examinent. Et si quidem recte prolatam sententiam invenerint, eam confirment. Si quid in ea per negligentiam omissum est: id corrigant, & legitimam edant sententiam. Simulatque [11] vero semel appellationis causa inter eos dies, qui dilationis causa præfiniti sunt, sive ab utraque parte, sive ab una tantum introducta fuerit: non amplius biennii decursu firmitatem de cætero capiat sententia. Sed attentis oculis veritate ac jure considerato, terminum hujusmodi causis legitimum adhibeant, sive una, sive utraque parte præsente. Ac propterea [12] jubemus, ut in hoc genere causarum non amplius, quemadmodum in præsentem usque diem obtinuit, in primam appellationem omnes cognitiones conferantur, sed unaquæque cognitio suum diem præscriptum habeat.

CAP. III.

AD hæc sancimus, ut omnes judices appellationem quidem, quæ intra deputatos dies offertur, neque interdicta [13] est legibus, omnibus modis suscipiant [14]. Intra triginta vero dies quam oblata fuit appellatio, actitata [15] in causa cum propria [16] subscriptione præbeant litigatoribus, ut illi pro suo hæc auxilio competenti possint insinuare magistratui. Quod si quis judicum hoc facere supersederit: sententia quidem temporis decursu confirmabitur, ipse vero judex, qui ista non observavit, quique huic apparent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex propriis facultatibus ei resarcire compellentur, & denarum librarum auri pœnam nostris inferendam rebus privatis persolvent.

EPILOGUS.

†. Glorioſa igitur, & magnis rebus gerendis nata auctoritas tua præsentem legem & in regia urbe proponere studeto, *& alibi manifestam facere procurato*, ut omnes cognoscant, quid observare debeant.

TIT. X.

UT FRATRUM [17] FILII SUCCEDANT [18] PARITER AD [19] IMITATIONEM FRATRUM ETIAM ASCENDENTIBUS EXTANTIBUS. ET UT MULIERES NON INSINUATA [20] ANTENUPTIALI DONATIONE NON LÆDANTUR: NON INSINUANS AUTEM VIR, VEL SI COMPETAT NUPTIALE LUCRUM, EO NON FRUATUR. ET RURSUS UT MULIERES NON SECUNDO NUBENTES, DOMINÆ SINT PARTIS SPONSALITIÆ LARGITATIS, QUANTUM [21] PARS FACIT UNIUS FILII. ET UT SIMILES SINT POENÆ UTRIUSQUE SEXUS, DUM SINE [22] CAUSA RATIONABILI REPUDIUM MITTITUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXVII.

Idem Augustus Basso præfecto prætoriorum.

PRÆFATIO.

NOstras leges emendare [23] nos non piget, ubique utilitatem subjectis invenire volentes. Meminimus igitur scripsisse legem [24], per quam jussimus, ut si quis moriatur relinquens fratres, & alte-

2 Græci ἴσον appellant.

3 Julianus hanc hujus Novell. inscriptionem habet. Quomodo sacrum auditorium celebrari oportet & post *cap.* 42. *de appellationibus.* Goth. Vide ad hanc Nov. Rittershus. *in expos. Nov. part.* 10. *cap.* 6. ANS.

4 Vid. *Jul. constit.* 113. adde *Novell* 20. & 23. *c.* 2.

5 *l.* 52. *C. de appell.*

6 Id est, servata forma & observatione, & iisdem temporibus, quibus in sacro consistorio lites finiuntur.

7 Id est, vestitu eodem omnes utebantur, quo tantum apud principem uti licet.

8 Id est, *campagis*, ut Julianus interpres ait, qua voce utuntur Capitolinus & Pollio, pro calceamento regio, de qua re vide hic Cujacium, Petrum Pithœum *adversar.* 16. ubi etiam monet legi *Compages.* his adde quæ scripsi de calceis senatorum ad *l.* 100. *ff. de verb. sign.* mullei dicebantur, quibus primi reges Albanorum utebantur. *Festus in mulleos:* Cæterum ut de Campagis hoc addam, vox Campagi in Decretis reperitur apud Greg. *epist. ad Joannem Syracusanum in cap. provenit & cap. Illud distinct.* 93. ubi vetat, diaconos absque Apostolica licentia uti campagis & mappulis.

9 Præfecti prætorio & quæstores ita pronunciabant, *Nostra serenitas; nostra pietas, nostra mansuetudo* & advocati iisdem vocibus ad eos utebantur. *Julian. const.* 113. Qui mos hodie nimis in usu promiscuo, his appellationibus repertis, *Altesse, Excellence, Grace,* & similibus.

10 Vid. *Julian. num* 422. 9 *Ecl.* 1. *ex tit.* 2. *c.* 13.

11 *Eclog. dict. loco cap.* 12.

12 Vid. *Cujac.* 18. *obs.* 36.

13 *Jul. hic n.* 422.

14 *Nov* 82. *c.* 13.

15 *Nov.* 134. *c.* 3. *l.* 34. *Cod. de appell.*

16 Cum sua relatione *l.* 24. *C. de appellat.* Subscriptiones non erant nudæ nominis appositiones: sed qui subscribebant adnotabant cui rei subscriberent.

17 De successione, quæ ab intestato defertur fratribus & parentibus & filiis fratrum, *Jul const.* 114.

18 *Et ita abrogatur lex* 3. *l.* 14. *in fin. C. de legitimis.*

19 *c.* 1. *ff.*

20 *c.* 2. *ff.*

21 *c.* 3. *ff.*

22 *c.* 4. *ff.*

23 Variare interdum Principi licet: sed tamen in melius. *Goth.* Vid. in hanc Nov. Rittershus. *part.* 5. *cap.* 10 & *part.* 17. *cap.* 17. ANS.

24 *Nov.* 118.

γαλώτητα, ἀλλ' ἐξετάζειν τελείως τὸ προσῳμιον, καὶ ὅσας αὐτοῖς δίκαιον, καὶ νόμιμον φαίνει κελεύειν. καὶ εἰ μὲ τι μέρη ἐφησυχάσῃ τοῖς κεκελσμένοις, τῷ ψήφον καὶ ἐκδίκασμῶ ἀποδιδόναι, κ' τῷ τ' νόμων δυνάμει. εἰ δέ τις νομίσοι ἐκ τ' αὐτοτελοῦς ψήφε ἑαυτὸν βεβλάφθαι, ἐκκλήτω κεχρῆσθαι νομίμῳ, καὶ αὐτῷ κ' τῷ ὑπὸ τ' νόμων διωρισμένῳ ἐγκυμοσύνης τάξει, καὶ τέλειον πέρας δέχεσθαι. Εἰ ὁ δύο καὶ τελείονες εἶεν τ' δίκης Δφαγνώμονες, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυῆ Δφαφωνία, καὶ ὅτε κελεύομεν ἕνα ἕκαστον τούτων κ' τὰ φαινόμενα αὐτῷ τῇ ἰδίαν διδόναι ψῆφον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν Δφ' ᾧ παρόντος νόμε, ᾧ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος, παρὰ τ' ἡμετέρας τελειότητος ὁρισθέντα, τοῦτο μὲ ἡ σὴ ὑπεροχὴ, τοῦτο ὁ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι δικασταὶ, μείζονές τε καὶ ἐλάττονες, παραφυλάξαι σπουδάσουσι. ἐδίκτων μὲ ἐν πάσῃ τῇ βασιλίδι πόλῃ, κ' τὸ σύμπαν, παρὰ τ' σῆς ὑπεροχῆς σταθμῶν, σταθείων ἢ σταθῆς τῆς τ' ἐπαρχιῶν λαμπροτάτης ἄρχοντες καταπεμπομένων· ὥστε παντὸς γνῶναι τὰ ὑπὲρ τ' τ' δικαζομένων ὠφελείας παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. Dat. Idib. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Ἰσον θεῖς νόμους σοῖς ἐκκλήτοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκς'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλοῦς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ' πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΘΕοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς, οἱ τ' θείας λήξεως, νόμῳ διετύπωσαν, φανερὰς ἐκκλήτων ὑποθέσεις τ' κριτήριον θείας παλατίε, ἅμα τῷ ὑπάρχῳ τ' ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῷ κ' καιρὸν τ' χρόνον τ' σῆς ὑπεροχῆς διέποντι, κ' τὸ αὐτὸ τ' σύμπαν ἐξετάζειν. εὕρομεν δὲ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐξετάσεσι πολὺ γίνεσθαι καὶ τ' πολιτείας καὶ αὐτῆς τ' βασιλείας ἀνάξιον. οἱ γὰρ δικαζόμενοι, καὶ οἱ συνήγοροι καὶ οἱ τούτων συνήγοροι, καὶ πάντες οἱ ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ὑπηρετοῦντες, ὡς ἡμῶν αὐτῶν καθημένων καὶ ἀκροωμένων, τοῦτο μὲ ἐσθῆτι, τοῦτο δὲ ὑποδήμασι καὶ ῥήμασι χρῶνται τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσι ἐκχέρνοις, οἷς μόνοις κεχρῆσθαι πρέπον ἐστὶ τοῖς ἐπὶ τῷ βασιλείῳ εἰσιοῦσι· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ ἐξ ἰδίε προσώπε, ἀλλ' ὡς ἡμῶν αὐτῶν παρόντων, καὶ Δφαλαλούντων, τὰς οἰκείας προφέρουσι ψήφους.

ΚΕΦ. α'.

ΟΠερ ᾧ λοιπὸν ἐν οἱῳδήποτε δικαστηρίῳ γίνεσθαι κωλύομεν, Δπαίζοντες τ' μὴ κ' καιρὸν κριτοῦσθαι ᾧ θείας ἡμῶν παλατίε, ἅμα τῇ αὐτῆ ὑπεροχῇ, ἤτοι τῷ κ' καιρὸν ὑπάρχῳ τ' ἱερῶν πραιτωρίων, τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ἐξετάζειν μὴ ἐξ ἡμετέρε δὲ, ἀλλ' ἐξ ἰδίων προσώπων τὰς Δφαλαλιὰς προφέρειν, καὶ νόμοις ἐγνωσμένοις διδόναι ψῆφον. τ' εἰωθότων δηλαδὴ σκρινίων ἐν ταῖς τοιαύταις διαίταις τῶν ἰδίαν παρεχόντων ὑπηρεσίαν, καὶ εἰδότων τ' δεχόντων τ' τὰς τοιαύτας δίκας κεινόντων, ὡς εἴ τι παρὰ τοῦτο ᾧ λοιπὸν καθ' οἱονδήποτε τρόπον τολμηθείη, τῷ τ' καθοσιώσεως ἐγκλήματι ὑποκείσον).

ΚΕΦ. β'.

ΕΝ πίστεις δὲ ταῖς ἐκκλήτοις τοῦτο κρατεῖν κελεύομεν, ἵνα ὁσάκις ἐκκλῆτος γινομένης, ἐντὸς ᾧ ὡρισμένε χρόνε ἑκάστοτε μέρος τῶν κυρίων ἡμῶν παραφυλάττῃ, ἀνυπερθέτως οἱ δικασταὶ τοῦτο μὲ τὰ πεπραγμένα, τοῦτο ὁ καὶ πάντες οἱ δικασταὶ ἐξετάζειν μὴ ἐξ ἡμετέρε δὲ, ἀλλ' ἐξ ἰδίων προσώπων τὰς Δφαλαλιὰς προφέρειν, καὶ νόμοις ἐγνωσμένοις διδόναι ψῆφον. τ' εἰωθότων δηλαδὴ σκρινίων ἐν ταῖς τοιαύταις διαίταις τῶν ἰδίαν παρεχόντων ὑπηρεσίαν, καὶ εἰδότων τ' δεχόντων τ' τὰς τοιαύτας δίκας κεινόντων, ὡς εἴ τι παρὰ τοῦτο ᾧ λοιπὸν καθ' οἱονδήποτε τρόπον τολμηθείη, τῷ τ' καθοσιώσεως ἐγκλήματι ὑποκείσον).

ΚΕΦ. γ'.

ΠΡὸς τούτοις Δπαίζομεν, ὥστε πάντας τοὺς δικαστὰς τῶν μὲ ἐκκλήτων ταῖς διωρισμέναις ἡμέραις ᾧ τοῖς νόμοις σὺν ἀπηρτισμένων, πάντα τρόπον δέχεσθαι· ἐντὸς δὲ λ' ἡμερῶν μ' τὸ ἐπιδοθῆναι τῷ ἐκκλήτῳ, τὰ πεπραγμένα μ' τ' ἰδίας ὑπογραφῆς παρέχειν τοῖς δικαζομένοις, ἵνα ἐκεῖνοι ὑπὲρ τ' ἰδίας βοηθείας τῇ ἁρμοδίᾳ ἀρχοντι ταῦτα δώσωσιν ἐμφανίζειν. Εἰ δέ τις τ' δικαστῶν τοῦτο ποιῆσαι ὑπέρθοιτο, ἢ μὲ ψῆφον τῇ ᾧ χρόνῳ παρεδρομῇ βεβαιωθήσε), αὐτὸς δὲ ὁ δικαστὴς ὁ ταῦτα μὴ Δφυλάξας, καὶ οἱ τούτῳ ὑπηρετοῦντες, πᾶσιν ζημίαν ὧν ὑπῆρχον ὁ δικαζόμενος Δφ' τὸ μὴ δεθῆναι αὐτὸν τὰ πεπραγμένα, ἐκ τ' ἰδίων ἐσῶν ἀποδῶναι αὐτῷ ἀναγκασθήσονται), καὶ ἀνὰ δέκα χρυσᾶς λιτρῶν ποινὴν κατακαλεῖσθαι, τοῖς ἡμετέροις εἰσκομισθησομένην πρὸς ἁπάντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η ἔνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλοφυὴς αὐθεντία σε τ' παρόντα νόμον, καὶ σὺν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλῃ σταθῆναι ἀσφαλέστατα, ἵνα πάντες γινώσκωσι τί ὀφείλουσι παραφυλάττειν.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ ἀδελφοπαίδων κληρονομούντων ἅμα τοῖς ἀνιψιοῖς, καὶ ᾧ ἐτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλοῦς Βάσσῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΥΣ ἡμετέρους νόμους ἐπανορθοῦν ἡμεῖς σὺν ὀκνοῦμεν, πάντως τὸ συμφέρον τοῖς ὑπηκόοις διώκειν βουλόμενοι. μεμνήμεθα τοίνυν γράψαντες νόμον δι' οὗ παρεκελευσάμεθα ἵνα εἴ τις τελευτήσοι κατα-

λιπὼν

Source : BIU Cujas

λιπὼν ἀδελφὸν ἢ παῖδας, ἑτέρῳ τεθνηκότι ἀδελφῷ παῖδες τοῦ κληρονομίαν κωλύωσι), τῷ πατρῴαν ὑπεισιόντες τάξιν, ἢ τῷ ἐκείνῳ κομιζόμενοι μοῖραν. εἰ δέ τις ὁ τελευτήσας καταλίποι τῶν ἀνιόντων τινά, ἢ ἀδελφὸν ἐξ ἑκατέρων γονέων σωναπτομένους αὐτῷ, ἢ παῖδας ἐκ τεθνηκότος ἀδελφοῦ τοὺς μὲν ἀδελφοὺς ἐκκλύσαμεν ἀφ' ἧς αὐτὸς νόμος μὴ τῶν γονέων καλεῖσθαι, τοὺς δὲ ἀδελφοπαῖδας ἀπεκλείσαμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ κληρονομίαν λαβεῖν ἀδελφῶν παῖδας, ὑπόντων ἢ τῶν πρότερα βαθμῶν ἀνιόντων.

ΤΑῦτα τοίνυν δικαίως ἐπανορθώσαντες, ἰδεῖν ἔχομεν, ἵνα, εἴ τις πλουτήσας κωλύσειε τῶν ἀνιόντων τινὰ, ἢ ἀδελφοὺς ὁμομητρίους μὴ τῶν γονέων κωλεῖσθαι, ἢ ἑτέρου ἀδελφοῦ τεθνηκότος παῖδας, μὴ τῶν ἀνιόντων ἢ τῶν ἀδελφῶν κωλῶν) ἢ οἱ τοῦ τεθνηκότος ἀδελφοῦ παῖδες, ἢ τοσαύτῳ λαμβάνωσι μοῖραν ὅσῳ ἔμελλεν ὁ αὐτῶν πατὴρ κομίζεσθαι εἰ ἔζη. τοῦτο δὲ ἰδεῖν ἔχομεν τοῦ ἐκείνων τοῦ ἀδελφοπαίδων, ὧν ὁ πατὴρ ἐξ ἑκατέρου γονέως συνῆπτετο τῷ πλουτήσαντι· ἢ ἁπλῶς εἰπεῖν, οἷαν αὐτοῖς δεδώκαμεν τάξιν ὅτε μὴ μόνων κωλεῖν) τῶν ἀδελφῶν, τοιαύτην αὐτοὺς ἔχειν κελεύομεν ἢ ὅτε μὴ τῶν ἀδελφῶν κωλεῖν) τῶν ἀνιόντων τινὲς πρὸς τὸ κλῆρον.

ΚΕΦ. β'.

Πόσα ἡ ἀφ' γάμου δωρεὰ ἐμφανὴς ὑπόκειται.

ΚΑκεῖνο μειοῦν ἄξιον ἐπανορθώσεως τινὸς εἶναι νομίζοντες, μέρος αὐτοῦ τοῦ παρόντος ποιήσομεν νόμου. ἐξ αὐτῆς γὰρ τῶν πραγμάτων εὑρίσκοντες πεῖραν ἀναγκαῖον εἶναι ταῖς γυναιξὶ, πραττομένων ὑπομνημάτων, τὰς πρὸ τοῦ γάμου δωρεὰς ἐμφανίζεσθαι, ἵνα κἂν εἰ τῶν πρωτοτύπων συμβολαίων ἐκπέσοιεν, πρόχειρον ἀφ' τῶν ὑπομνημάτων αὐτῶν αἱ περὶ τοῦ γάμου συστάσεις ὑπάρχειν δυνήσονται ἀναγκάζειν ἔχειν τοὺς ἄνδρας αὐτὰς, ἢ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ πρὸ γάμου, ὅτε γάμος, δωρεὰν καταγραφῆναι, ἐὰν φ' χρυσοῦν ὑπερβαίνῃ ποσότητα, ἐμφανίζειν τούτων, πραττομένων ὑπομνημάτων. ἐπὶ μὲν τῆς βασιλίδος πόλεως, παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κλίνων· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ, ἢ παρ' οἷς ὅλως τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα σωίζεσθαι δυνάμενα). Εἰ δὲ μὴ ἐμφανίσαιτο πάντως, ὅσον μὲν πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναικὸς, ἐξ ἴσης αὐτὰς ἐρρῶσθαι κελεύομεν· εἰ καιρὸς γένοιτο τῆς ἀπαιτήσεως ὑμῖν δωρεᾶς, ἢ κατὰ μέρος αὐτῆς, μὴ ἀντικεῖσθαι τῇ γυναικὶ τὸ μὴ ἐμφανισθῆναι τῶν δωρεάν. Εἰ δέ τι τῶν προικῴων σύμφωνα καὶ αἱ τάξεων ἀποδόσεις τοῦ μέρους τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τῶν προικῶν, ἢ κατὰ μέρος αὐτῆς, ἐδαφείαν αὐτὸν ἔχειν κελεύομεν ἀγωγῶ. ἐὰν μὴ τῶν δωρεὰν ἐνεφάνισε, πραττομένων ὑπομνημάτων, ὡς εἴρηται). τὸ γὰρ, τῶν ἀνδρῶν ἐχόντων ἐξουσίαν τοῦ ἐμφανίζειν τὰς δωρεὰς, τὸ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐμφανισθῆναι κίνδυνον ταῖς γυναιξὶν ἐπικεῖσθαι, ἄτοπον ἡμῖν εἶναι δοκεῖ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ γυναῖκα εἰς δεύτερον γάμον μὴ ἐρχομένου, τοσοῦτον ἔχειν, ὅσον εἰς τὰ παιδία.

ΕΠειδὴ δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς εἰς δεύτερον γάμον οὐκ ἐρχομένας, προτιμήσεώς τινος ἀξίας παρὰ τοὺς δευτερογαμήσαντας εἶναι νομίζομεν, ἰδεῖν ἔχομεν, εἴ τις ἀποβαλομένη τὸν ἄνδρα, ἑτέραν ἀπάγοιτο γάμου, ἔχειν μὲν αὐτοῦ τοσοῦτον τοῦ πρὸ γάμου δωρεᾶς, (καθὰ καὶ πρότερον ἐθεσπίσαμεν) ἔχειν δὲ αὐτοῦ καὶ * δεσποτείας λόγον ἑνὸς καὶ αὐτῇ παιδὸς πρόσωπον ἔχειν δοκεῖ. Ταῦτα δὲ κρατεῖν οὐκ ἐπὶ μητέρων μόνων κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πατέρων καὶ τῶν ἄλλων ἀνιόντων βεβουλήμεθα, τῶν εἰς δευτέρας γάμους οὐκ ἐρχομένων.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ μὴ χωρεῖς αἰτίας ἀφαιρεῖσθαι γάμον.

ΕΠειδὴ ἢ ἀπηγορεύσαμεν πρόσθεν διὰ ἡμετέρου νόμου τοῖς τε ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ ῥεπούδια πέμπειν, καὶ ἀφαιρεῖσθαι τοὺς γάμους, πλὴν εἰ μή τις ἐκεῖνα αἰτία τοῦ ἡμετέρου νόμου γνωρίζοιτο, καὶ ποιναῖς τοῖς τοῦ τοιοῦτον ποιεῖν ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν ἐπεθήκαμεν, παραπλησίως τοῖς τοῦ μοιχοῦ καὶ τῆς μοιχαλίδος τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ποιησάμενοι πρὸς τὸ κρεῖττον τοῦ μεταποιοῦντες, ἰδεῖν ἔχομεν μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν, τόγε ἐπὶ ταῖς ποιναῖς, μεταξὺ ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς τοῦ τολμώντων· ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ταῖς κατὰ τῶν γυναικῶν παρ' ἡμῶν ὁρισθείσαις, ἐπειδὰν χωρὶς αἰτίας τοῦ ἡμετέρου νόμου γνωριζομένης τὰ συνοικέσια λύσωσι, τοὺς ἄνδρας ὑπάγεσθαι τοὺς τοῦ τολμῶντος, καὶ ὁμοίως εἶναι τὰς ποινὰς ἐπί τε ἀνδρὸς καὶ γυναικός. ἐπὶ ᾗ ἁμαρτήματος οὐσα ἴσα καὶ δικαιωτέρας αὐτοῖς ἐπικεῖσθαι καὶ τὰς ποινὰς δίκαιον νομίσαμεν εἶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸν παρόντα τοίνυν ἡμῶν νόμον, δῆλον ἡ σὴ ἐνδεξότης ποιήσει ἀφ' τῶν σωτηρίσμων ἐδίκτων, τοῖς τε τῆς μεγάλης ταύτης οἰκοῦσι πόλεως καὶ τοῖς τὰς ἐπαρχίας οἰκοῦσιν, ὥστε μηδένα τῶν πάντων τὰ ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ νενομοθετημένα παρ' ἡμῶν ἀγνοῆσαι. Dat. v. Kal. Septembr. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τῶν δημοσίων ἀνύσεως καὶ καταβολῆς, καὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκή'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τοῦ πραιτωρείου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΕΦ. α'.

ΟΣΑ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ὁρᾶν σπουδάζοντες ἀφαιρήσεσθαι, καὶ τῶν παρόντα τίθεμεν νόμον· δι' οὗ ἰδεῖν ἔχομεν, καὶ τὸ ἰούλιον ἦτοι αὔγουστον μοῦσα, μιᾶς ἐκφύσης ἐπινεμήσεως, τὰς μεγάλας ἀφαιρουμένους τοῦ συντελειῶν τὰ μελλούσης ἐπινεμήσεως, ἐν τῷ δικαιώματι τῆς ἐκφύσης διοικήσεως ἐνδεξοτάτων ἡμῶν ὑπαρχων, πραττομένων ὑπομνημάτων, φανερᾶς, σημαινούσης τὸ ὁπόσον ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, ἦτοι πολῇ, ὑπὲρ ἑκάστης ἰούγα, ἢ ἐιλίων, ἢ κεντηναρίων, ἢ ἄλλων οἱωνδήποτε ὀνομάτων, τόγε μὲν ἐν εἰδῇ, τόγε δὲ ἐν χρυσῷ, δημοσίων ἕνεκεν ἐπίκειται· φανερώσεις δὲ καὶ τῶν εἰδῶν τῶν ἀποτίμησιν, καὶ τῶν τιμῶν καὶ τῶν ἐν ἑκάστῳ τόπῳ κρατούσων σωνήθειαν· καὶ τί ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν ἄρκαν εἰσφέρεται, ἢ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ δίδοται ἢ δαπανᾶται πρόσθεν. ὅτου δὲ σωτηθεμένας τὰς τοιαύτας ἀφαιρέσεις τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν δίθεως πέμπεται, ἐν προθεσμίοις ἑκάστης ἐπινεμήσεως, καὶ δι' αὐτῶν προτίθεται ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὸς καθεστώσαις πόλεσιν ἐν τοῖς δημοσίοις μέσοις ἢ ὀκλωδείᾳ. ἀλλὰ καὶ τοῖς βεβουλήμεθα τὰ ἴσα τούτων ἐν τῷ δικαιώματι τῆς ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ἀναπερθέτους δίδοσθαι, ὥστε τὰς σωτελεστὰς γινώσκειν καθ' ὃν τρόπον ὀφείλουσι πρὸς σωτέλειαν εἰσφέρειν. Εἰ δέ τις τοῦ τὰ ἐμφανείας εἰς ἑτέρας πύλας παρὰ τὰς

rius fratris filios præmortui: ad similitudinem fratrum, & præmortui fratris filii[1] ad hereditatem vocentur, paternum adingredientes gradum, & illius ferentes portionem. Si vero moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex utrisque parentibus conjunctos sibi, & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem jussimus per ipsam legem cum parentibus vocari: fratris vero filios exclusimus.

1 Hoc prohibitum erat Nov. 118. cap. 3. *vers. Si autem.* Quod tamen non extenditur ad præmortui fratris Nepotes. *Auth. post fratres Cod. de legit. hered.* Vide Gudelin. *de Jure Novissl. lib. 1. cap. 8. n. 8.* Ans.

CAP. I.

Ut fratrum filii succedant etiam ascendentibus primi gradus extantibus.

HOc[2] itaque juste corrigentes[3], sancimus, ut si quis moriens relinquat ascendentium aliquem, & fratres qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocentur etiam præmortui fratris filii: & tantam accipiant portionem, quantam eorum futurus erat pater accipere si vixisset. Hoc vero sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex utroque parente jungebatur defuncto, & absolute dicimus: ordinem, quando cum solis vocantur fratribus, eundem eos habere jubemus, & quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hereditatem, [hoc[4] jubentes ex Kal. Jan. præsentis indictionis undecimæ.]

2 Hinc sumpta est Authentica, *Cessante, C. de legit. heredibus.*

3 Cum parentibus & fratribus defuncti concurrunt ejusdem defuncti nepotes ex fratre vel sorore, quod postremum vetabat, Nov. 118. c. 3. *versic. sed & ipsis fratrum filiis.*

4 Inclusa desunt in Scrimgeri editione, leguntur autem apud Haloandrum.

CAP. II.

Quando donatio propter[5] *nuptias insinuationi*[6] *subjaceat.*

ILlud[7] quoque dignum correctione aliqua esse judicantes, partem hoc præsentis facimus legis: ex ipso enim rerum invenientes experimento, necessarium esse mulieribus, actis monumentorum antenuptiales donationes insinuari, ut[8] vel si principalia instrumenta[9] pereant, (quod facile est,) per monumenta matrimonii ejus probatio maneat: sancimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam qui pro eis antenuptiales donationes scribunt, si quingentorum[10] solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia[11] quidem civitate apud[12] magistrum census: in provinciis autem apud uniuscujusque civitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si vero non insinuent eas: quantum[13] quidem ad partem mulieris, etiam sic eas valere jubemus, & si tempus fiat exactionis, donationis, & partis ejus: non opponi mulieri non insinuatam fuisse donationem. Si vero dotalium pacta & horum eventus parti[14] viri concedunt actionem dotis, aut etiam ejus partis: nullam eum habere jubemus actionem, si non donationem insinuavit in actis monumentorum, sicut dictum est, viris enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

5 Quid dos? nunquam insinuanda. *l. ult. C. de jure dot.* licet à veteribus nominata inter donationes *l. ult. §. 1. C. de donationibus ante nupt.* Et constitutionibus regni Galliæ, & dos & omnes contractus insinuantur, ut falsitatis nulla sit occasio: longe melius, quam Leonis Novell. 50. quæ donationibus scriptis insinuationem remittit.

6 Intimationi *Julianus hic n 425.*

7 Hinc sumpta est Authentica, *Eo decursum Cod. de donationibus ante nupt.*

8 Utilitas insinuationis.

9 *l. 6. in fin. l. 7. ff. de edendo.*

10 Quotæ quantitatis donationes insinuandæ sint.

11 Qua in urbe, seu quo in loco donationes propter nuptias insinuandæ.

12 Apud quem judicem donationes propter nuptias insinuandæ.

CAP. III.

Ut mulier quæ ad secundas[15] *non transiit nuptias, tantum habeat, quantum unus filiorum*

QUia[16] vero mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas ultra eas quæ secundo nubunt esse putamus: si qua amisso viro, alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam usum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus: habere vero eam & proprietatis[17] tantum, quantum filiorum quantitas faciat: ut secundum proprietatis rationem unius & ipsa filii personam obtinere videatur. Hæc vero valere non in matribus solis jubemus, sed etiam in patribus, & aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias non venientibus.

13 Insinuatio donationis propter nuptias, valet ex parte uxoris: ex parte viri, non valet, cum donatio non insinuata ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis uxoris, vel injusti repudii.

14 Et ita abrogatur Nov. 119. c. 1. quæ remittebat viro insinuationis necessitatem, abrogantur eodem modo leges aliæ, quæ volebant donationes propter nuptias omnimodo insinuandas, etiam ex parte mulieris, nisi donatio collata fuisset in matrem familias minorem vigintiquinque annis, vid. *l. 17. C. de donat. ante nupt.*

15 De his qui secundas contrahunt nuptias, *Jul. hic num.* 406. Goth. Adde Novell. 98 & Rittershus. *part. 5. cap. 14.* Ans.

16 Hinc sumpta est Authent. *Si tamen. C. de secund. nupt.*

17 Abstinens secundis nuptiis donationis antenuptialis usu fruitur: in virilem vero proprietatis bonorumconcurrit cum liberis mariti defuncti, adde Novell. 22. *c. 30.* & abrogatur ita Novell. 98. *c. 1.* quæ vult, ut proprietas propter nuptias donationis

CAP. IV.

Matrimonium sine[18] *causa dissolvendum non esse.*

QUia vero interdiximus dudum per nostram legem & viris & mulieribus repudia mittere, & transigere matrimonia, (nisi tamen quædam sit causa nostræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus nullam esse differentiam quantum ad pœnam inter virum & mulierem hoc præsumentes: sed iisdem[19] pœnis quæ contra mulieres à nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ legi cognita matrimonia distrahant, etiam viros subdi hoc præsumentes, & similes pœnas esse in viro, & in muliere, in delicto[20] enim æquali similes eis imminere pœnas justum esse putamus.

EPILOGUS.

†. Præsentem igitur generalem legem nostram manifestam tua gloria faciat per edicta solennia & iis qui hanc maximam civitatem, & qui provincias habitant: ut nullus hominum quæ ad salutem communem sancita sunt à nobis, ignoret. Dat. v. Kal. Septemb. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Anno XXII.[21] post Cons. Basilii V. C. Anno VII.

TIT. XI.

DE[22] COLLATORIBUS, ET ALIIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXVIII.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

CAP. I.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum collatorum respiciunt, studentes adimplere, & hanc præsentem ponimus legem: per quam sancimus per Julium vel Augustum mensem uniuscujusque indictionis, particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro uniuscujusque diœcesis gloriosissimorum nostrorum præfectorum sub confectione monumentorum manifestari: declarantes quantum unicuique provinciæ sive civitati pro unoquoque jugo[23], aut villis, aut centuriis[24], aut alio quolibet, tam in specie quam in auro, fiscalium causa imminet: indicantes quoque specierum æstimationem secundum mensuram in unoquoque loco tenentem, & quicquid ex his in arcam inferri, aut in unaquaque dari aut expendi oportet. Sic igitur compositas tales dispositiones provinciarum judicibus mox destinari in procœmiis[25] uniuscujusque indictionis, & per eos proponi in civitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses. Sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum præfectorum sine dilatione dari: ut collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si vero ante insinuationem in alios titulos, præter

18 *Jul. num.* 427. 19 Pœna quæ mulieribus, eadem maritis dissidium ac divortium facientibus est imposita, abrogantur itaque leges, quæ gravioribus pœnis mulieres coërcebant, vid. *Julianum hic num.* 427. hic enim uterque sine causa repudium mittens, in monasterium detraditur. adde Nov. 134. *c. 11.* vide *Cujac. ad Nov. 22. fol. 76.* 20 Paribus delictis, par imponenda est pœna. 21 Id est, anno 548. 22 De exactionibus sive delegationibus tributorum, *Julianus const. 124.* de exactione publicorum tributorum, *Index Regine:* περὶ τῆς τῶν δημοσίων ἐνύσεως καὶ καταβολῆς καὶ ἑτέρων κεφαλαίων. *Scrimg.* de publicis tributis exigendis, & solvendis neque non aliis capitulis *Haloand.*

23 Τῆς ἑκάστῃ ἰούγα ἢ ἐιλίων ἢ κεντηναρίων. *Scrimg. & c. 3. §. eod.* ut Nov. 17. *in Basilicis*, ἐιλίων, ἰουγαλίων legit *Cujac. ad l. pen. C. ut nemini liceat in emption.* ἰουγαλίων vocabulo intelligit ζευγοκέφαλα, id est, jugationem & capitationem simul, quam nonnulli præstant: aliis solam jugationem præstantibus. *Goth.* Vid. Rittershus. *part. 2. cap. 1. num. 22.* adde Nov. 17. 95. & 130. Ans. 24 Centenariis *Jul. hic:* Centuria *hic*, ut in *l. 1. C. Theod. de annonis & tributis lib. 11.* ducenta jugera, *Varro 4. de lingua: Siculus Flaccus de cond. agr. Hyginus lib. de limitib.* hinc centuriatio apud eundem Flaccum.

25 Indictionum initia erant mense Septembri ut *§. cod. & l. ult. C. de annonis & tributis: l. 1. C. de milit. vestis.*

Source : BIU Cujas

præter eos, qui continentur particulari disposition anni, collatores fiscalia exolvant, aut in provincia expendant: jubemus eis in ejusdem indictionis collationes hoc reputari: ut nullum ipsi patiantur damnum. Si vero secundum à nobis definitum tempus non dirigantur hujusmodi particulares dispositiones: qui quidem per tempus gubernant nostrum prætorium, triginta librarum auri pœnam persolvant: uniuscujusque vero provinciæ contractæ quinque & viginti librarum auri pœnam exigantur. Si autem judex missus easdem particulares dispositiones, in provinciis non proposuerit, decem librarum auri pœna damnabitur, & spoliationem cinguli sustinebit: ejus quoque officium quinque libras auri exigetur.

1 Id est, initio, ex ordine cujusque indictionis *Jul. hic num.* 543.

2 De apochis publicis *Jul. n.* 544.

3 Ἀποχὰς ἢ ἀμεσεμνίας.

4 Πληναρίας. *Scr.* Plenariæ apochæ, sunt totius debiti apochæ generales. Eodem forte sensu dicuntur in edicto de Alexandrinis *cap.* 23. §. 1. Gregorius, plenariam minutionem dixit 4. *epist.*

5 *En quelle espece de payemen à esté fait.*

Cap. II.

JUbemus vero specierum quidem illationem mox ex principiis [1] uniuscujusque indictionis incipere: argenti vero illationis titulum secundum definita tempora.

6 Τῶν λόγων ἤτοι τῶν ἰσχίων. *Scrimg. hic ut* §. *eod. in pr.*

7 Dixi §. *in pr.*

8 Ἀποχὰς ἤγουν ἀμεσεμνίας. *Scrimg.*

9 *Jul. hic n.* 545.

10 Τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας. *Scrimg.* id est, censuales Nov. 17. *cap.* 8.

Cap. III. [2]

PRo fiscalibus autem collationibus de susceptа [3] sive securitates particulares aut plenarias [4], omnibus ab iis qui fiscalia suscipiunt, fier[i] definivimus, manifestantes & solidorum qualitatem [5], & specierum, necnon & jugorum [6], sive villarum, sive centuriarum [7] & nominа possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si vero secundum prædictum modum desuscepta [8] sive securitates non fecerint: jubemus eos & pœnam x. librarum auri exigi, & tormentis subdi: similiter judicem provinciæ decem librarum auri exigi pœnam, si de hoc interpellatus non judicaverit, & compulerit desuscepta sive securitates secundum quem definivimus ordinem scribi.

11 Sic legunt Græci, ὥστε μὴ ἀνάλκιαν ἐπάγοθαι τοῖς κλήτορσιν ὑποδείκλας ὀνομάζων τὰς ἐν χρυσίῳ συντελεσάς. *Scrimg.* id est, ne qua possessoribus inducatur necessitas, ut auraria contributionis susceptores nominent.

12 Græci ita legunt, ἅτε ἔρχοντες ὦν, ἅτε πολιτευόμενοι, ἅτε ἐξάκτορες, ἅτε βινδίκες, ἅτε κανονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινές. *Scrimg.*

13 Vindices ab Anastasio creati *Nicephor.* 16. *c.* 44. ita dicti, quod iniquis exactionibus curialium essent oppositi, adempta curialibus exigendi facultate, ut Euagrius scribit, de quibus Nov. 38. *in pr.* & 134. *c.* 2. ubi plenius dicam de vindicibus.

Cap. IV.

HOc autem jubemus observari, si quis forsan collatorum dubitat [9] de possessione pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate: omnibus modis fiscalium [10] descriptionum custodes cogi à provinciæ judice, aut illo negligente à locorum sanctiss. episcopo eas proferre & fiscalium ostendere quantitatem, & servitutem publicæ descriptionis exigi possessorem.

14 Vid. *c.* 6.

15 Canonicarii Palatini mittuntur in provincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales seu canones: mittuntur autem vel à comite domorum vel præposito sacri cubiculi *Novell.* 30. vel à comite privatarum, ut est in formula Cassiodori, Canonicarios dirige. Iidem, scriniarii dicuntur *Novell.* 134. *cap.* 2. 147. Novella Majoriani *de indulg. rel.* Canonicarios autoritate terribiles & in provincialium viscera & damna fœvientes. *post.* Canonicariorum venalis improbitas, ut differant à vindicibus, vide quæ dicam ad *Novell.* 134. *cap.* 2. adde *Cujac. hic.* his adde *Julian. hic num.* 547.

Cap. V.

ET in hoc quoque adjuvare nostros collatores perspeximus, ut non necessitas inferatur possessoribus [11] sub hypothecis decimationes nominare in auro collationis, ut non aliquam ex hoc ipsi patiantur læsionem, sed eos quibus in unaquaque provincia aut civitate periculum fiscalium exactionum imminet, sive [12] vindices [13] sint, sive curiales, sive exactores, aut canonicarii [14]: aut alii quidam: proprio periculo & suscipere pecunias & transmittere, & expendere in quibus deputatæ sunt utilitatibus.

16 Nominatorum. *Jul. d. loco.*

17 Et ita abrogatur lex ultima *Cod. de exact. trib.*

18 Ἐπιδυτὴν. *Hal.* ἐξ πολλαυτὴν. *Scrimg.* expellentem. *Jul. hic.* expulsorem. *Agyleus.*

19 Impulsoris sc. seu compulsoris.

20 Solatiis. *Jul. hic.*

Cap. VI.

ET hoc custodiri jubemus, canonicarium [15] talem in provinciam destinari, qui possit periculo ordinantium [16] eum exigere fiscalia tributa, & per nullam [17] occasionem impulsorem [18] post eum mitti, & damnum subjectis inferri impulsionis: & ipsum vocabulum [19] de cætero perimimus. Si vero non opportunus inveniatur canonicarius: non impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoque canonicarium contentum esse jubemus deputatis consuetudinibus [20], & nullam subjectis infere læsionem.

21 Quando steriles agri fertilibus imponuntur. *Jul. hic num.* 548. περὶ ἐπιβολῶν quod onus fuisse τῶν ἐρήμων καὶ ἀπόρων χωρίων, & Justiniani tempore invaluisse scribit Suidas. qua de causa multæ constitutiones Justiniani novæ latæ sunt, ut 17. 166. 168.

Cap. VII. [21]

SIn autem aliquando contigerit superindictionem [22] cujuslibet possessionis conservæ [23] aut contributariæ fieri: ex illo tempore jubemus superindictum susscipientem, exigi pro eo fiscali [24] ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictum [25] fieri: nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud provinciæ judicem, & sententia ejus procedat, definiens eum qui debet superindictum susscipere. Si quis autem putaverit se lædi, liceat ei provocare: ut in foro gloriosiss. præfectorum appellatio examinetur, & secundum leges terminum susscipiat.

Cap. VIII.

SI vero aliquando contigerit dominum cujuscunque possessionis aut [26] non apparere, aut ad fiscalium solutionem non sufficere, ut ex hoc superindictionis necessitas susscipiatur: jubemus hanc repente tradi iis qui conserva [27] aut contributaria prædia possident, cum omnibus, qui in ea inveniuntur agricolis, & peculiis eorum, & enthecis [28], & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi invento. Si vero aut persona quæ debeat eam secundum legem susscipere, non inveniatur, aut alio quocunque modo differri superindictum [29] contigerit, jubemus gesta confici apud provinciæ judicem, significantia & qualitatem & statum ejus possessionis, & omnia in ea inventa, ut sic eam curiales aut exactores [30] aut officiales susscipiant: & si postea inveniatur, qui debeat eam secundum leges susscipere, non aliter fieri, nisi ut quod per occasionem exactorum, aut curialium, aut judicum, aut officialium ejus pejus aut minus factum est, ei qui susscipit, restituatur.

22 Ἐπιβολὴν, ἐπιβολὴ, est superindictio, sive superindictum. §. hic intelligitur, fieri, quoties defecti agri onus fertili imponitur.

23 Οἰκοδήποτε κλήσεως ὁμοδίλων ἢ ὁμοκήνσων. *Scrimg.* agri ὁμόδιλοι sunt in censum relati cum aliis, qui postea facti sunt deserti ὁμοκήνσοι, simul censiti quidem, sed quorum pars venit defectorum & desertorum onus ad ὁμοχώρους, id est, ejusdem territorii possessores, pertinet. *Nov.* 17.

24 Τὰ δημόσια.

25 Sive superindictio §. *eod.*

26 *Julian. hic num.* 549.

27 Ὁμόδιλα ἢ ὁμόκηνσα. *Scrimg.*

28 Καὶ ἐνθήκων enthecædotes prædiorum *Hal.* instructum *Jul. hic. l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 2. *ff. de instructo.* Dotes prædiorum, sunt instrumenta & ferramenta agri causa reposita *l.* 92. *in fin. ff. de leg.* 3. & 1. *Columell.* 8.

29 Superindictum quid esset dixi §. *c.* 7.

30 Græci ita legunt. οἱ πολιτευόμενοι ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται.

31 Παραπομπικὰ *Scrimg. Jul. hic n.* 550. *l. ult. C. de discussori.* eadem ἀγωγικά. Sunt autem species à provincialibus illatæ & eorundem sumptibus transmitti solitæ.

32 *l. ult. Cod. de executoribus & exactoribus, Jul. hic n.* 551.

33 Fuit hæc Placentini sententia. de qua disputat Accurs. in *l.* 39. §. 1. *ff. de procur.* Procuratorem scil. creatum exigendi debiti causa, non prius admitti quam si judici mandatum insinuaverit: nisi reus contentus sit cautione de rato: vel nisi procurator ex proximis personis sit. *l.* 12. *C. de procuratoribus.*

34 *Jul. hic num.* 552.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ μεσεμνίᾳ ἀναγραφῇ ἐπιτυπώσει δ' αὐτῆς ἑνιαυτῆς οἱ συστελεῖς τὰ δημόσια κατασάλωσιν, ἢ κῆ τῶν ἐπαρχίων ἀναπτύσσωσι κελεύομεν αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν αὐτῆς ἰνδικτίονος συστελείας ταῦτα λογίζεσθαι, ὥστε μηδεμίαν αὐτοὺς ὑποφέρειν ζημίαν. Εἰ δὲ κῆ τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα καιρῷ μὴ ἐπιπροφθάσῃ ἡ τοιαύτη μεσεμνὴ ἀναγραφή, οἱ μὲ κῆ καιρῷ διοικοῦντες τὰ ἡμέτερα πραιτώρια, λ' χρυσίου λιτρῶν ποινῶ κατατίθησαν, οἱ δ' ἐκάστης ἐπαρχίας πεντακόσια κ' χρυσίου λιτρῶν ποινῶ εἰσπραχθήσονται). Εἰ δ' ὁ ἄρχων τελούμενος τὰς αὐτὰς μεσεμνὰς ἀναγραφὰς τῆ ἐπαρχίᾳ μὴ ἀποδῶσι, ἡ χρυσίου λιτρῶν ποινῶ ζημιωθήσε). κῆ ἔκπλωσιν τ' ζώνης ὑποφερέτω, τ' αὐτὰ πάξεως ἡ χρυσίου λιτρῶν ποινῶ εἰσπραχθησομένης.

Κεφ. δ'.

ΚΕλεύομεν δ' τὰ μὲ τ' εἰδῶν εἰσκομιδὰ δύθεως ἐν ἀποσιμίοις ἐκφύσεως ἐπινεμήσεως ἄρχεσθ, τὰς δ' ἀργυρικὰς πίτλας κ' τὰς καιρὰς τὰς ἀναγραφάς.

Κεφ. γ'.

ΥΠὲρ δ' τ' δημοσίων συστελειῶν τὰς ἀποχὰς, ἤτοι ἀμεσεμνίας, μεσεμνάς τε κ' πλωσαρίας, πᾶσι τρόποις περὶ τ' τὰ δημόσια ὑποδεχομένων γένος διορίζομεν· σημαίνοντας τὰ τ' χρημάτων ποσότητα, κ' τ' εἰδῶν, ἤγουν κεντηναρίων, κ' τὰ ὀνόματα τ' κλήσεων ὑπὲρ ὧν τὰς συστελείας ὑποδέχον). Εἰ δ' κῆ τ' εἰρημένον τρόπον πὲς ἀποχὰς, ἤγουν ἀμεσεμνίας, μὴ ποιήσωσι, κελεύομεν αὐτὰς κ' ποινῶ δέκα χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτεῖσθαι, κ' βασάνοις ὑποβάλλειν· ὧ ἄρχοντ· ὁμοίως τ' ἐπαρχίας ἑ χρυσίου λιτρῶν ποινῶ εἰσπραχθησομένης, εἰ ὑπὲρ τούτ· παρασκευασθεὶς μὴ ἐκδικήσῃ, κ' συστελάσῃ τὰς ἀποχὰς, ἤτοι ἀμεσεμνίας καθ' ὧν διαλείπωμεν τάξιν συγγραφῆς.

Κεφ. δ'.

ΚΑὶ τοῦτο δ' κελεύομεν ὧ ἀσφαλισθῆναι, ὥστε εἴ τις, ὡς εἰκός, τ' συστελεσῶν ἀμφιδάλοι περὶ κτήσεως ὑπὲρ ἧς δημόσια εἰσπράττε), ἢ ὑπὲρ τ' τ' δημοσίων ποσότητ· πᾶσι τρόποις τὰς τ' δημοσίων ἀποχραφῶν φύλακας ἀναγκάζεσθ ὑπὸ ὧ τ' ἐπαρχίας ἄρχοντ· (ἢ, ἐκείνου ἀμελοῦντ·, ὧ τ' τόπων ὁσιωτάτ· ἐπισκόπ) πᾶσι τρόποις ἀποφέρειν, κ' τῶν τ' δημοσίων ἀποδεικνῦσαι ποσότητα, κ' τῶν δωμάτων τ' δημοσίας ἀποχραφῆς κ' ἄπως εἰσπράττεσθ τ' κεκτημένον.

Κεφ. ε'.

ΚΑὶ σὺν τούτῳ δ' τοῖς ἡμετέροις συστελειοῖς βοηθῆσαι συνείδημεν, ὥστε μὴ ἀνάγκλιν ἐπάγεσθ τοῖς κτήτορσιν ὑποδέχας ὀνομάζειν τὰς σὺν χρυσίῳ συστελείας, ποῖς τὸ μή πνα σὺν τούτ· ὑποφέρειν αὐτοὺς βλάβην· ἀλλὰ τούτας οἷς σὺν ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἡ πόλ ὁ κίνδυν· τ' τ' δημοσίων ἀπαιτήσεως ἐπίκει), (εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε πολιτεύόμενοι, εἴτε ἐξάκτορες, εἴτε βινδίκες, εἴτε κανονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινὲς) τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ ὑποδέχεσθ τὰ χρήματα, κ' συμπέμπ', ἢ κ' ἀναλίσκειν εἰς ἃς ἀφωρίσθησαν χρείας.

Κεφ. ς'.

ΚΑὶ τοῦτο δ' ἀσφαλισθῆναι κελεύομεν, ὥστε κανονικάριον τοιοῦτον σὺν τῇ ἐπαρχίᾳ στέλεσθ, ὅς τις δυνάσ) τῷ κινδύνῳ τ' ἀσφαλισμένων αὐτὸν εἰσπράττειν τὰ δημόσια τέλη· ὥστε κ' μηδεμίαν ἀσφάσιν ἐξεπλαδυτῆναι μετ' αὐτὸν ἀκπίμπεσθ, κ' ζημίαν τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγειν. Ἢ δ' ἐξεπλαδυτὴς κ' αὐτὸν τῷ ἀσφαλείᾳ τ' λοιπὰ ἀναπληρώσει. Εἰ δ' ἀνεπιτήδει· δύρεθῇ ὁ κανονικάριος, μὴ ἐξεπλαδυτὴς πεμπέσθω, ἀλλ' ἐκείνῃ ἀποκηρυχθήσε· ἄλλ· στελέσθω κανονικάριος. κ' αὐτὸν δ' τ' κανονικάριον ὁρκετὰς κελεύομεν τοῖς ὠφελησθείσης, κ' μηδεμίαν τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγειν βλάβην.

Κεφ. ζ'.

ΕΙ ποτ δ' συμβαίη ἐπιβολὴν οἱασδήποτε κλήσεως ὁμοδίλων ἢ ὁμοκήνσων γενέσθαι, ἐξ ἐκείνου δ' χρόνου κελεύομεν τ' τὴν ἐπιβολὴν δεχόμεν ἀποτεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῆς τὰ δημόσια, ἐξ ἧ παρεδόθη αὐτῷ ἡ ἐπιβαλλομένη κτῆσις. μὴ ἄλλως δ' τὴν ἐπιβολὴν γένεσθαι εἰ μὴ ἐγγράφως περὶ τούτ· ἐξέτασις γένηται παρὰ τῷ τ' ἐπαρχίας ἄρχοντι, κ' ψῆφ· αὐτὰ ἀποίσθαι, διορίζουσα τ' ὀφείλοντα δέξασθαι τὴν ἐπιβολήν. Εἰ δέ τις νομίσῃ βεβλάφθαι, ἔξεστιν αὐτῷ ἐγκαλεῖσθαι· ἵνα ἐν τῷ δικαστηρίῳ τ' ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ἡ ἔκκλητ· ἐγκυμονάζῃ), κ' κῆ τοὺς νόμους πέρας δέχῃ).

Κεφ. η'.

ΕΙ ποτέ δ' συμβαίη δεσπότην οἱασδήποτε κλήσεως ἢ μὴ φαίνεσθαι ἢ ἀπὸ τῆς τ' δημοσίων καταβολῆς μὴ ἀρκεῖν, ὥστε ἀφ' τοῦ τὴν τ' ἐπιβολὴν ἀνάσκλιν γένεσθ. κελεύομεν παραχρῆμα τοιοῦτον παραδίδοσθαι τοῖς ὁμόδιλα ἢ ὁμόκηνσα χωρία κεκτημένοις, μὴ πάντων τ' ἐν αὐτῇ διεσκομμένων γεωργῶν, κ' πεκυλίων αὐτῶν κ' σὺν ἡκυλῶν κ' καρπῶν κ' ζώων, κ' παντὸς ἄλλ· ὑπάρκτ·, κ' instrumenta δ' ἐκείνα διεσκόμβρα. Εἰ δὲ ἢ τὸ ἀπόπτωμα τὸ ὀφεῖλον αὐτῷ κ' τοὺς νόμους ὑποδέξασθαι μὴ ἀρεθείη, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ ὑποστραφῇ τῷ ἐπιβολῇ συμβαίη· κελεύομεν ὑπομνήμασι γένεσθαι παρὰ τῷ τ' ἐπαρχίας ἄρχοντι, δηλοῦντα τὴν ποσότητα κ' κατάστασιν τ' αὐτῆς κλήσεως, κ' πάντα τὰ ἐν αὐτῇ διεσκόμβρα· κ' ἵνα αὐτῷ οἱ πολιτεύόμενοι, ἤγουν ἐξάκτορες, ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται, παραλαμβάνωσιν. ὥστε εἰ μὴ πῶποτε ἀρεθείη οἱ ὀφείλοντες αὐτῷ κ' τοὺς νόμους δέξασθαι, μὴ ἄλλως τοῦτο γίνεσθαι εἰ μὴ τὸ ἀφ' τ' ἀποφάσεως τ' ἐξακτόρων ἢ βελούτων ἢ βινδίκων ἢ ταξεωτῶν, χεῖρον ἢ ἧττον γεγόμενον, τῷ πεφλαμβάνοντι ἀποκαταστάθειν.

Κεφ. θ'.

ΚΑὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ὑπὲρ τ' χρημάτων ἢ εἰδῶν τ' ἐν τοῖς ἐπαρχίαις δαπανωμένων μὴ εἰσπράττεσθαι τὰς συστελειὰς τὰ λεγόμενα ἀποπομπικὰ κ' ὑπὲρ τ' ἐπεμπομένων δὲ μὴ πλέον παρέχειν τ' ἐξ ἀρχῆς ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἀναπτυθέντων.

Κεφ. ι'.

ΤΟὺς δὲ ἐν τοῖς ἐπαρχίαις ὑπὲρ οἱασοῦν δημοσίων εἰσπράξεως στελλομένους, μὴ ἄλλως ἄρχεσθαι τ' ἀπαιτήσεως, εἰ μὴ πρότερον ἐν τῷ κ' χάρτῃ δικαστηρίῳ ἐμφανίσωσι τοῖς ἐπιτεθείσις αὐτοῖς πρὸ τούτ· κελεύσεις· ὥστε τὰς καταβαλλούσας τὰ δημόσια τέλη, μηδενὶ ὑπὲρ τούτων κινδύνῳ ἢ ζημίᾳ ὑποκεῖσθαι. τοῦτο αὐτὸ κ' ἐπὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς ὑποθέσεσι φυλαττόμενον.

Κεφ. ια'.

ΚΑὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε τοῖς δημοσίων ἀπαίτησιν ἐγκεχειρισμένοις μηδένα ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἐνδιασμὸν καταπιπράσθαι· ἀλλὰ κ' εἴ τι αὐτοῖς τοιοῦτον ἐγκεχείρισται, μηδενὶ τρόπῳ τολμᾶν αὐτὸ τοῦτο πράττειν· ὥστε μὴ τῇ ἀσφαλεῖ τ' δημοσίων συστελειῶν τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς καταβλάπτεσθαι.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ιδ'.

Εἰ δὲ καί τις τῆς ἀληθείας δημοσίας ἐποφείλων σωπτελείας, εἴποι τῷ ἐκδίκῳ εἶναι αὐτῷ ἕτερον χρεώστην, μὴ ἐξεῖναι τῷ ἐκδίκῳ ὀχλησίν τινα τῷ ὀνομαζομένῳ ἐπάγειν, εἰ μὴ ὁ αὐτὸς χρεώστης ἀποδειχθῇ κ᾽ μηδὲν ἕτερον τρόπον παντελῶς δυνάμενος τὰς δημοσίας σωπτελείας κωλῦσαι. καὶ τοῦτο μάλιστα σκέπτεσθαι ζητείσθω παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας, εἰ ταῖς ἀληθείαις χρεώσης ἐστὶν ὁ ὀνομαζόμενος καὶ ὅτι νομίμως γενέσθω ἡ εἰσαγωγὴ ἐν ἑκατέρῳ θέματι. Εἰ δὲ τις ἐκδικάσαι ἢ ἀπαιτῆσαι παρὰ τοῦ παρ᾽ ἡμῶν δεσμωτηρίου τολμήσει, καὶ τῆς ζώνης γυμνωθήσεται, καὶ δημοσιωθεὶς ἐξορίᾳ παραδοθήσεται. ὁ δὲ εἰσχειρήσας ἢ ἐπιτρέψας ἄρχων, δέκα χρυσίου λιτρῶν εἰσαγωγέσθω ποινὴν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ πέντε χρυσίου λιτρῶν τιμωρείσθω ποινῇ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Μηδενὶ ἢ παντελῶς ἐξέστω τῶν τὰ δημόσια τέλη εἰσαγόντων, μήτε ἢ κλωσταλίοις ἢ λογοχράφοις, ἢ ἄλλοις ποσὶ τοῦ δημοσίου ὑπηρετουμένοις, λόγῳ ἀσυλίας κεχρῆσθαι ὡς τὰς λεγούσας βεβλάφθαι παρ᾽ αὐτῶν ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων εἰσαγωγῇ.

ΚΕΦ. ιδ'.

Μηδεὶς ἢ τὸ σιτῶλον ἐνοχλείσθω ὑπὲρ σωπτελείας γηδίων ἄνευ ἢ κέκτηται. ἀλλὰ καὶ εἰ συμβαίη γεωργὸς τινι ἢ σκηνίτης ἢ ἀναπορράφος ἰδίαν ἔχειν κῆσιν, οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς τὰς δημοσίας εἰσαγωγέσθαι σωπτελείας ἢ δεσπότου αὐτῶν μηδεμίαν ὀχλησιν ὑπὲρ αὐτῶν ὑποφέρειν. εἰ μή, ὡς εἰκὸς, αὐτὸς ἰδίᾳ προαιρέσει τὴν τοιαύτην σωπτελείαν ἑαυτῶν ἐποίησεν ἔνοχον.

ΚΕΦ. ιε'.

Τοὺς ἢ τὰ δημόσια τέλη εἰσαγοντίζοντας, δικαίοις σταθμοῖς τε καὶ μέτροις κεχρῆσθαι κελεύομεν· ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἀδικῶσιν. εἰ ἢ οἱ σωπτελεσταὶ νομίσωσι βαρεῖαν εἶτε ἐν σταθμοῖς εἴτε ἐν μέτροις, ἐχέτωσαν ἄδειαν τὰ μὲν τῶν εἰδῶν μέτρῳ τε καὶ σταθμῷ παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπαρχόντων, τὰ ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου καὶ τῶν λοιπῶν μετάλλων σταθμῷ παρὰ δὲ κ᾽ καιρῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμιτος τῶν θείων λαργιτιώνων λαμβάνειν. καὶ τὰ αὐτὰ μέτρα καὶ σταθμὰ ἐν τῇ ἀγωνιστήρι ἐκφύσι πόλεως ὀνομάτων καὶ ἀξίαν, καὶ τὰς αἰτίας καὶ τοὺς χρόνους ὧν αὐτῷ τοὺς λογισμοὺς ἐπιτρέπομεν. τοὺς ἢ ὑπὸ τῶν τοιούτων προσώπων λογιζομένους, πᾶσαν ἔχειν ἀσφάλειαν προκελεύομεν, ἑτέραν ζήτησιν μηδαμῶς ὑπομένοντας.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, μηδενὶ τῶν ἡμετέρας πολιτείας τόπῳ τὸν αὐτὸν καὶ ἄρχοντα εἶναι καὶ τοποτηρητὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων, ἢ στρατηλάτου ἀρχῆς. ἀλλὰ μηδὲ τινα εἰσαγαγεῖν δημοσίων σωπτελειῶν χειρίζοντα, τοποτηρητὴν εἶναι τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων, καὶ στρατηλάτου· καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, μηδένα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γίνεσθαι τοποτηρητὴν ἐπάρχων, εἰ μὴ ἐξ ἡμετέρας ἐγγράφου κελεύσεως ἐν τοῖς ἐξαπόστοις, ὅπου χρεία ἐστὶ καὶ τοποτηρητὴν ἐπάρχων πέμπειν τῆς αὐτῆς ἐπαρχότητος, τὰ ὀφείλοντα φανεῖσι τῶν τῆς σωπτελικῶν δώδεκα μηνῶν. Εἰ δέ τι παρὰ ταῦτα τολμηθείη, ὁ μὲν τοποτηρητὴν ἑαυτὸν ποιήσας, λίτραις χρυσίου ποινὴν εἰσαγέσθω), ἀποκληθεὶς καὶ πάσαν δαπάνην ἢ ζημίαν, ἣν ἂν ἀφ᾽ ἧς παρ᾽ αὐτοῦ γαλέντος τινὲς ὑποστείνοιεν· ὁ ἢ ψευσάμενος διορίσας, καὶ τὰ ἰδίας ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ σπουδῆς ἐξαιρεθήσεται), καὶ δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινὴν ζημιωθήσεται).

ΚΕΦ. κ'.

Κωλύομεν δὲ πρὸς τούτοις, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας ἄρχοντας πολιτικῆς τε καὶ στρατιωτικῆς, ἐν ταῖς πόλεσιν, ἤτοι κώμαις, τοποτηρητὰς ἢ ταῖς κατεπισθυνούσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις ποιεῖν, ἐξ ὧν δηλαδὴ εἰς τὸν ἐπαρχίαν ἀναφέροντα, καὶ ἐν ὅσῳ ἐν αὐτῇ ἀρχῇ σπουδῆς τινες ὑποκείνονται· ὁ ἢ ψευσάμενος διορίσας, καὶ τὰ ἰδίας ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ σπουδῆς ἐξαιρεθήσεται), καὶ δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινὴν ζημιωθήσεται).

CAP. XII.

SI autem aliquis pro veritate publica debens tributa dicat executori esse sibi alium debitorem: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre, nisi [1] prius debitor probetur nullo omnino modo posse publica tributa persolvere. Hoc tamen prius requiri apud judicem provinciæ si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, & ita fiat exactio: in utroque vero casu si quis aut exequi aut exigere citra ea quæ à nobis dispositа sunt præsumpserit: & cingulo nudabitur & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autem injunxerit aut præceperit judex: decem librarum auri exigatur pœnam, & officium ejus quinque librarum auri subjaceat pœnæ.

1 Exactor publicorum tributorum debitores sui debitoris aliter convenire prius non potest, quam si debitor publicus solvendo non sit. *Jul. hic n. 553. l. 3. §. 8. ff. de Jur. fisc. l. 4. Cod. quando fiscus vel privatus.*

CAP. XIII.

NUlli vero penitus liceat publica tributa exigentium, neque censualibus, aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdam publice ministrantibus, excusatione uti, *quod in* [2] *sacro loco residant*, contra eos, qui dicunt se læsos ab eis in fiscalium exactione.

2 Λόγῳ ἀσυλίας κεχρῆσθαι. *Nov. 17. c. 6.* Exactor tributorum, censualis, logographus, & similes personæ, si quem provincialium læserint, & postea confugerint in ecclesiam jure asyli non fruuntur: tributorum debitoribus jus asyli denegatur *Nov. 17. c. 17.*

CAP. XIV.

NUllus autem penitus molestetur pro [3] tributis terrarum quas non possidet, sed etiam si contingat agricultores alicui competentes, aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere, nisi forte [4] propria voluntate tali functioni se fecit obnoxium.

3 *Jul. hic n. 555.* & ita prohibentur clarigationes *l. 4. C. de execut. & exact. l 16. C. de omni agro. Nov. 52.*

4 Dominus scil. alias dominus pro colono adscriptitio non est conveniendus *l. 4. C. de agricolis & censitis.*

CAP. XV.

EOs autem qui publica tributa exigunt, justis [5] ponderibus [6] & mensuris [7] uti præcipimus: ut neque in hoc nostros tributarios lædant. Si autem collatores putant gravari se sive in mensuris, sive in ponderibus: habeant licentiam specierum [8] quidem mensuras & pondera à glorioſissimis præfectis: auri [9] vero & argenti & reliquorum metallorum pondera à glorioſissimo per tempora comite sacrarum largitionum accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima uniuscujusque civitatis ecclesia [10] servari, ut secundum ea & gravamen collatorum, & fiscalium illatio, & militares & aliæ expensæ fiant.

5 *Jul. hic n. 556. l. 9. C. de fisceptor. l. pen. C. de defensoribus civitat.*

6 De ponderibus falsis vid. *l. 52. §. 22. ff. de furtis. l. 6. §. 1 ff. de extraord. crim. l. penult. in fin. ff. de falsis.* Goth.

Vid. Rittershus. *part. 3. c. 13.* Ans.

7 De falsis mensuris vid *l. 6. in fin. ff. de extraord. crimin.*

8 Mensuræ specierum tradebantur à præfecto prætorio.

9 Pondera auri, argenti & æris à largitionum Comite tradebantur.

10 Deponi. vide *d. leg. pen.*

CAP. XVI.

CIvitatum vero nostræ reipublicæ & habitantium eas perfecte prospicientes, jubemus nullam omnino esse licentiam fiscalium [11] exactoribus communicare pecuniis, quæ [12] operibus [13] & frumentis civitatum, & aquæductibus, aut aliis quibuslibet solemnitatibus, aut salariis [14] deputatæ sunt: aut retinere aliquid ex iis, aut ad proprium lucrum redigere: sed sine [15] aliqua dilatione aut imminutione has præbere, ut proficiant ab initio in quibus deputatæ sunt operibus: sed neque possessores aut habitatores civitatum præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit: jubemus eum de suo in duplici quantitate hoc civitati reddere. Sed neque provinciarum judices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere, sed civitatis sanctissimum episcopum & primates [16], nec non & ejus possessores constituere quidem patrem [17] civitatis, & frumentarios, & alios hujusmodi dispensatores. Singulis autem annis impletis, sanctissimum episcopum cum quinque primatibus civitatis rationes exigere eos qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus ratiociniis apparuerit debitum, aut remansisse: exigi hujusmodi dispensatores periculo eos constituentium: & utilitatibus quibus deputata sunt, reservari. Si quis autem ex prædictis dispensatoribus inefficax inveniatur: repente hunc removeri jubemus, aliumque pro eo à sanctissimo civitatis episcopo, & reliquis possessoribus (sicut prædictum est) ordinari: scientibus iis qui denominant eos, quia si quod damnum civitati contigerit, ex propriis substantiis hoc medebuntur.

11 Tributorum, *Jul. hic num. 557.*

12 Exactores tributorum tractabant pecunias civiles destinatas annonis civilibus operibus publicis, vel salariis professorum. Nam principes eas quodammodo sibi vindicabant. *l 2. C. de militar. bon.* sed non boni.

13 Possis huic executori comparare, quem Galli vocant *Receveur des fortifications ou bastimens.*

14 Puta professorum.

15 *l. ult. C. de publicæ lætitiæ.*

16 Τῆς πρωτευούσης τῆς πόλεως, id est, locupletiores, *l. ult. C. ut nemini liceat in impt.*

17 Σιτώνην. Pater civitatis, curator reipublicæ.

CAP. XVII.

NUlli vero liceat eorum qui in officio sunt gloriosissimorum præfectorum [18] aut in alio officio, aut in schola constitutorum talia ratiocinia committi, neque ex præcepto cujusdam administratoris, aut alterius judicis scriptis, nec si pragmaticam, aut aliam sanctionem, aut sacrum commonitorium accipiat, præcipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat hujusmodi, licentiam habere uniuscujusque civitatis sanctissimum episcopum, & ejus primates, non respondere pro memoratis capitulis talibus personis: referre autem ad nos, ut hoc agnoscentes, & illatum civitatibus damnum ex eorum substantia restitui jubeamus, & competentem vindictam talibus inferamus.

18 Id est, nulli præfectiano neque scriniario, *Jul. hic num. 558.*

CAP. XVIII.

SUper hoc jubemus, scriniarios [19] operum sub præfecto sacrorum prætoriorum constitutos, nullum participium ad [20] talia ratiocinia omnino habere: vacantibus omnibus, per quæ eis sive generaliter, sive specialiter aliquid tale pridem concessum est, aut postea impetretur, pro prædictis enim causis rationes nulli committi volumus nisi nos prodesse civitatibus existimantes virum opinionis bonæ, & dignitate ornatum elegerimus, qui debeat à nobis in scriptura divinam jussionem percipere continentem nostram piam subscriptionem, & illius nomen & dignitatem, & causas & tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem qui à talibus personis rationes exiguntur, omnem habere tutelam jubemus, aliquam quæstionem nullatenus sustinentes.

19 Scriniarii operum qui, adde *l. ult. C. de num.*

20 Περὶ τὰ τοιαῦτα λογοθεσία.

CAP. XIX.

AD hæc sancimus in [21] nullo nostræ reipublicæ loco eundem [22] episcopum [23] & judicem esse, & loci servatorem gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militaris cinguli: sed nec aliquam exactionem fiscalium tributorum agentem loci servatorem esse gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militum, & simpliciter dicendum est nullum in provinciis fieri loci servatorem præfectorum, nisi per nostram jussionem in expeditionibus, ubi utilitas exigit loci servatorem mitti ejusdem præfecturæ qui debeat providere militaribus expensis. Si quid autem extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci servatorem suum fecit, triginta librarum auri pœnam exigetur, restituturus omne damnum quod per eum qui ab eo directus est, aliquis pertulerit: qui vero fieri præsumpserit, proprio cingulo & dignitate & militia privabitur, & decem librarum auri pœna multabitur.

21 Ut idem non sit judex & loci servator.

22 *Jul hic n. 559.*

23 Hæc vox, *episcopum*, superest, nec legitur à Græcis, vult itaque ut nullo Reipublicæ Romanæ loco idem & præses & vicarius sit præfecti prætorio vel militaris cujuscunque magistratus.

CAP. XX.

AD hæc prohibemus [24] & in provinciis existentes judices civiles & militares, in civitatibus aut castris *loci servatores* [25] in commissis sibi provinciis facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque auri librarum pœna imminente tam facienti loci servatorem judici, quam fieri præsumenti. Antequam

24 *Jul. hic n. 560.*

25 Τοποτηρητὰς, de quibus vid. *Novell. 8. c. 4.* Agylæus vertit *vicarios.*

Source : BIU Cujas

vero in provinciis veniant judices damus eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia usque ad ad sui præsentiam agere, quæ possunt ipsi judices facere: citra tamen novissimum supplicium, aut membri incisionem. Sed si quis ex judicibus secundum jussionem nostram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci servatorem suum facere.

Cap. XXI.

1 *Jul. hic n.* 561. IUbemus[1] autem omnes judices tam militares, quam civiles per se requirere eos, qui latrocinia, aut violentias, aut rapinas rerum, aut fœminarum, aut alia quælibet in provinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine: ut omnes undique nostri collatores illæsi serventur, non enim permittimus cuilibet majori aut minori militari judici, aut latronum insecutores[2], aut violentiarum inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in provinciis ordinare, aut qui debeant aliquos examinare[3]: ut non per tales occasiones ampliores violentiæ inferantur provincialibus. Si quis autem judicum hoc non custodierit: cognoscat non solum se commisso sibi cingulo spoliandum, sed decem librarum auri pœnam exolvere, eo quod præsumpserit talem causam assumere: post tormenta vero & confiscationem substantiæ in exilium redigendum & relegandum.

2 Λῃστοδιώκτης ἢ βραχωλύτας. de quibus vid. *Novell.* 8. *cap.* 13.

3 Exarmare ἀφοπλίζειν. *Scrimg.* de aphoplistis vide *d. c.* 13.

Cap. XXII.

4 *Jul. hic n.* 562. 5 *Nov.* 17. AD hoc jubemus provinciarum judices, & officia eorum, si quando[4] de civitate ad civitatem veniunt, neque[5] angariis neque descriptionibus, aut aliis expensis collatores gravare: sed ex deputatis sibi de fisco annonis expensas facere.

Cap. XXIII.

6 *Jul. hic n.* 563. vid. *Novell* 8. *Novell.* 95. *Novell* 161. *l.* 1. *C. ut omnes judices. l.* 3. *Cod. de adsessorib.* de diebus 50 vid. *Cujac. c.* 12. *de præscript.*

7 *Jul. hic n.* 560.

8 Τραπεζιτῶν trapezeutarum. *Jul. hic.* de quibus dixi ad *Nov.* 30. *c.* 2.

9 De multis & pœnis exigendis per Comitem rerum privatarum.

10 Comes privatarum rerum pœnam hujus legis exigit. *Julian. hic n.* 365.

11 Id est, anno 541.

SUper hoc sancimus provinciarum judices omnibus modis post depositionem cinguli quinquaginta[6] dies in provinciis commorari, & conventiones aliquas contra se moventibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deserere provinciam: jubemus omnes ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum metropoleos episcopum ejusdem provinciæ & sub gestis monumentorum unumquemque tangentem sancta euangelia palam facere illata dispendia: & ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta omne damnum læsis restitui providentia & periculo per tempus præfectorum ejusdem provinciæ: scientibus quia si hoc complere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damna læsis restituere compellentur.

Cap. XXIV.

SI quis autem ex judicibus provinciarum aut evocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur: jubemus eum legitimo[7] procuratore constituto conventiones pro damnis proponentibus respondere: quod nisi fecerit, sancimus monumenta apud sanctissimum episcopum (sicut superius dictum est) agi, & pro damnis illatis eis jurantibus secundum gestorum virtutem omne damnum reddi: provincia similiter & periculo per tempus præfectorum & uniuscujusque provinciæ tractatorum[8].

12 Samaritæ, *Nov.* 144. *Julian. const.* 116 *l.* 12 *l.* 17. *l.* 21. *C. de hæret. l.* 2. *C. ne Christian. mancip. Edict.* 9. *Justinian.* 2. & 1. *Eclog. c.* 1. περὶ ὠρθοδόξων. *Epiphan.* 1. *tom.* 1. *hæres.* 9. qui & Samaritani.

13 Id est, tempus hoc medendi præsentibus captantes, & convenienti modo castigatis iis qui deliquerunt.

14 Samaritæ, paganis dicuntur non absimiles in *l.* 21. *C. de hæret.* unde & exprobrantur ei sabbatha *Nov.* 124.

15 *l.* 17. *C. de hæretic.*

16 Ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι, id est, ex utroque themate, id est, ab intestato vel testato. ut *l.* 17. *C. de hæret.*

17 Exequutione.

18 Legibus.

19 Hæreticos punientes leges, non semper stricte observatæ fuerunt ab Imperatoribus.

20 Hæreticos quietos tolerari & pœnis legum solvi, sanctissimi interdum episcopi à Christianis Imperatoribus petierunt.

21 Hæreticis Samaritis licentia datur testari, & ab intestato hereditates deferre: ut & donare, *ut hic Julianus const.* 116. mentionem tantum facit juris inter se donandi, contrahendi, & ab intestato successionis deferendæ.

22 Et ita abrogatur *d. lex* 17. sed hæc constitutio mox abrogatur *Nov.* 144.

23 Argumentum nota, qui testamentum facere potest idem & donare vel legare potest. est autem à testamento & ultima voluntate ad contractum & donationem.

Cap. XXVI.

OMnes[9] autem pecuniarias pœnas, quæ præsenti lege continentur, à comite[10] per tempus privatarum exigi eos qui præsentem legem non servant, & nostro fisco vindicari sancimus: qui nisi eas vindicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate hujusmodi quantitatem solvere cogatur.

Epilogus.

†. Quæ igitur per præsentem legem nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro utilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inviolata & immota per omnia servare festinet, & ad omnium notitiam pervenire faciat: edictis quidem in hac regia civitate solenniter propositis: præceptis autem ad clarissimos provinciarum judices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Id. Jun. Dom. Justin. PP. Aug. * Basil. V.[11] C. Cons.

Tit. XII.

De Samaritis.[12]

Novella Constit. CXXIX.

Idem Augustus Areobindo PP.

Præfatio.

NUllum ita magnum subjectorum nostrorum delictum est, quod non nostra clementia medeatur. Licet enim eorum facta odio habentes ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus medentes[13] & commonentes modis competentibus delinquentes, rursus ad nostram clementiam remeamus justitiam iracundiæ, benignitates reconciliantes rationibus, quale quiddam & præsens nostra celebrat lex. Samaritas[14] enim pridem atroces & elatos contra Christianos & in omnium velut novissimam superbiam excedentes plurimis quidem pœnis affliximus, una[15] vero maxime, *quod neque testamenta ipsi possunt conscribere, neque hi defuncti absque testamento, cognatis qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad hereditatem ex utraque causa*[16] *vocatos rectæ Christianorum fidei esse contingeret.* Interdiximus autem eis *& legata dare & donationes scribere, aut aliquas omnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsan orthodoxa fide percipiens persona esset.* Licet autem lege generali hæc comprehendentes tunc meminerimus, tamen non eandem in operibus[17] quam in literis[18] subtilitatem reservavimus. Nam neque[19] nostrum fiscum, nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere passi sumus, licet hoc expressim lex daret.

Cap. I.

NUnc itaque ad moderationem reductos videntes eos, & nobis ipsis indignum esse putantes in eisdem permanere terminis, contra eos qui non similia prioribus languent, præstantes maxime omnium Sergii sanctiss Cæsariensium metropolis episcopi justis petitionibus[20], quas pro eis facit, testimonium quidem perhibentis meliores eos factos: quietem vero eorum futuro tempore promittentis, ad præsentem sacram nostram venimus legem, per[21] quam sancimus, licentiam[22] esse Samaritis jam scribere testamenta, & suas proprias dispensare substantias, sicut & aliæ præbent leges, & per præsentem nos decernimus, & sine testamentis morientes, ab intestato vocatos secundum imitationem aliorum hominum heredes habere eos præter ea quæ per præsentem nostram transponimus legem. Sed & donationes eis permittimus scribere & legata dare & accipere, & hujusmodi contractus facere cum omni licentia. Qui enim testari[23] dedimus eis & omnem dispensare substantiam, quomodo de particulari dispensatione negabimus.

τολμήσωσιν. Περὶ δὲ τῶν ἐπαρχίας πειρηθέντων) οἱ ἄρχοντες, δίδομεν αὐτοῖς ἀδειαν τοποτηρητὴς ἑαυτῶν πρεσβεύσασθαι, πάντα ὀφείλοντες μεχρὶ τῶν αὐτῶν παρουσίας διαφερέσθαι, ἅπινα δυνῶνται) οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες ποιεῖν δίκαιοι μήτοιγε ἐχάτης τιμωρίας ἢ μέλλος ἀποκοπῆς. Ἀλλ' εἰ καί τις ἐκ τῶν ὀρχόντων κτ' κελεύσιν ἡμετέραν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν ἐκπεμφθῇ, ἐξέστω αὐτῷ κτ' ὅμοιον τρόπον τοποτηρητὴν ἑαυτοῦ ποιεῖν.

Κεφ. κα'.

ΚΕλεύομεν δὲ πάντας τοπάρχας, τοῦτο μὴ γραπτοὺς, τοῦτο δὲ καὶ πολιτικοὺς, δι' ἑαυτῶν ἀναζητεῖν τὰς ληστείας ἢ βίας, ἢ ἁρπαγὰς πραγμάτων ἢ γυναικῶν, ἢ ἄλλα οἱαδήποτε ἀτοπήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πλημμελοῦντας, καὶ ποινὰς αὐτοῖς νομίμους ἐπιτίθεν καὶ μηδὲ ὑπὲρ τούτων τὰ αἰτηθέντα κομίζεσθαί τι συνηθειῶν ὀνόματι· ὥστε παυέχεσθαι τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἀδικίας φυλαχθῆναι. εἰ δέ τις συγχωρήσειεν οἱωδήποτε μείζονι ἢ ἐλάττονι ἁρπαγικῷ ἢ πολιτικῷ ἄρχοντι, ἢ λῃστοδιώκτῃ ἢ βιοκωλύτῃ ἢ τελώνῃ ὑπὲρ τοιούτων αἰτῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πρεσβεύσασθαι, ἢ τὰς ὀφειλομένας πινὰς ἀφαιρεῖσθαι. ὥστε μὴ ἀφ' ἑνὸς τοιούτων πρόφασιν πλείονας βίας ἐπιτελεῖσθαι τοῖς ἐπαρχιώτοις. Εἰ δέ τις τῶν ἀρχόντων ταῦτα μὴ φυλάξοι, γινωσκέτω μὴ μόνον τῆς κατεπισθυνούσης αὐτῷ ἀρχῆς ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ δέκα λιτρῶν ποινὴν καταδίκλειν ᾧ τολμήσαντι τοῦτο πρᾶγμα παραλαβεῖν, μεῖ βασιλικὸν καὶ τῷ τῆς ὑσίας δημοσίῳ, εἰς ἐξοφλὰν πεμπομένην.

Κεφ. κβ'.

ΠΡὸς τούτοις κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ τοὺς αὐτῶν τάξεις, εἰ ποτε ἐκ πόλεως εἰς πόλιν πειρηθῶσι) μηδὲ αἱρέσεις, μηδὲ ἀφαιρεσιν φαῖς, ἢ ἄλλοις δαπανήμασι τὰς ὑποτελεῖς ῥωννύειν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφορισμένων αὐτοῖς ἐκ δημοσίου ἀννόων τὰς δαπάνας ποιεῖν.

Κεφ. κγ'.

ΠΡὸς τούτοις θεσπίζομεν, τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πᾶσι τρόποις μὴ τὸ δικαιοῦσθαι τῷ δρόμῳ, πεντήκοντα ἡμέρας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατρίβειν, καὶ τοῖς συναλλαγὰς τινας κατ' αὐτῶν κινοῦσιν ἀποκρίνεσθαι. Εἰ δὲ συμβαίη τινὰς ἐξ αὐτῶν, μὲ δὲ πληρῶσαι τὰς ν' ἡμέρας, κατελιπεῖν τὴν χώραν, κελεύομεν πάντας τοὺς παρ' αὐτῶν ζημίαν τινὰ ὑπομεῖναντας σωθῆναι μετὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἵνα ἔκαστον ἀπτόμενον τῶν ἁγίων διαγελίων φανερῶς τὰς ἐπαχθείσας αὐτῷ ζημίας, καὶ ἐκ τῶν ἐκείνῳ σεσυσίας, καθ' ἃ τι τοιοῦτο γέγονεν ὑπομνήματα, πᾶσιν ζημίαν τοῖς βλαβεῖσιν ἀποκαθίστασθαι, σωζοίης καὶ κινδύνῳ τῆς κτ' καιρῶν ἐπάρχων καὶ τεσσκιδυτῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. εἰδότων ὡς εἰ τῶν πληρῶν ἀμελήσειεν, αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰδίων σεσυσιῶν πᾶσιν τοῖς ζημίας τοῖς βλαβεῖσιν ἀποκαθιστήσουσιν ἀναγκασθήσονται.

Κεφ. κδ'.

ΕΙ δέ τις τῶν ἀρχόντων τῆς ἐπαρχιῶν ἢ μεταλλαγὴν, ἢ ἄλλην ἀρχὴν ἢ χρείαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν κατάπεμφθείη, κελεύομεν αὐτὸν, νομίμως ἐνταῦθα πρεσβεύσασθαι, τοῖς τὰς ἀναλογὰς ὑπὲρ ζημιῶν σεσυλημένοις ἀποκρίνεσθαι· ὅπως εἰ μὴ πρόθοιτο, θεσπίζομεν κ' ὑπομνήματα περὶ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, (καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται) προτίθεσθαι, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῶν ζημιῶν τῶν ἐπαχθεισῶν αὐτοῖς ὁμόσασι κτ' τῷ τῶν πεπρεσβευμένων δυνάμειν πᾶσιν ζημίαν ἀποδίδοσθαι, σωζοίης ὁμοίως καὶ κινδύνῳ τῆς κτ' καιροῦ ἐπάρχων, καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρχίας τεσκιδυτῶν.

Κεφ. κε'.

ΠΑσας δὲ τὰς χρηματικὰς ποινὰς τὰς τοῦ παρόντι νόμου σεσυλημένας ὑπὸ τῆς κτ' καιροῦ κόμητος τῶν πεδιάτων εἰσπραχθείσας τοῖς τῶν παρόντα νόμον φυλάττουσιν, καὶ τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ἐνδεικείας θεσπίζομεν ὅσις εἰ μὴ ταῦτα ἐνδείκησῃ, αὐτὸς μὴ τῆς ὑπηρετούσης αὐτῷ σχολῆς, ἐκ τῶν ἰδίας αὐτοῦ σεσυσίας τῷ τοῦτον ποσότητι καταδαλεῖν ἀναγκασθήσεται.

Επιλογος.

†. Απινα τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος σωτηριώδους νόμου τοῦ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος ὑπὲρ τῶν ὠφελείας καὶ κατάστασεως τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν διετυπώσαμεν, ἡ σὴ ἐνδοξότης αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀσπάζεται διὰ πάντων παραφυλαχθῆναι σπουδάσει· καὶ εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν ποιήσατο, ἐδίκλων κτ' ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν σεσπεμφθέντων, ἵνα δι' αὐτῶν πᾶσι δῆλα γένηται. Dat. Id. Jun. DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V. C. Cons.

Τιτλος ιβ'.

Περι των Σαμαρειτων.

Διαταξις ρκθ'.

Προοιμιον.

ΟΥδὲν ὕστερον μέτρον τῶν ὑπηκόων πόνος τῶν ἡμετέρων ἐστὶν ἁμάρτημα, ὡς μὴ τῆς ἐξῆς ἀξιωθῆναι φιλανθρωπίας. κἂν γὰρ εἴ τι παρ' αὐτῶν γεγένηται μισήσαντες σφᾶς τῶν ὑπὲρ αὐτῶν διαναστάντων ὑβρισμένων θεραπεύοντες, καὶ τοῖς σεσηκόσι τὰς ἁμαρτάνουσιν ὑβετήσαντες τρόποις, πάλιν σφᾶς τῷ ἡμῶν αὐτῶν φιλανθρωπίᾳ ἐπανήμεν, τὸ δίκαιον τῆς ὀργῆς ἀγαθότητι καθαλεάνοντες λογισμῷ. ὁποῖον δή τι καὶ ὁ παρὼν ἡμῶν πραγματεύει νόμος. Σαμαρεῖται γὰρ σφόδρα θρασυστομήσαντες καὶ κατεπαρρησάμενοι Χελσιανῶν, καὶ σφᾶς τῶν ἁπάντων ὥσπερ ἐχάτῳ ὑπόνοιαν ἐξοκείλαντες πολλοῖς μὲ ἐπιτιμίοις ἐσωφρόνισαμεν, ἐνὶ ἢ μάλιστα, τῷ μήτε ἀβρᾶναι αὐτοὺς διαθήκας γράφειν, μήτε, τῶν τελευτώντων ἀβρᾶναι τὰς χωρὶς, τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένοις συγγενέσι παραπέμπειν τὴν κλῆρον· πλὴν εἰ μὴ τὰς σφᾶς τὰς κλήρας ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι καλουμένους τῆς ὀρθῆς τῶν Χελσιανῶν εἶναι πίστεως συμβῇ. Απηγορεύσαμεν ἢ αὐτοῖς κτ' λαμβάνειν διδόναι, κτ' δωρεὰς γράφειν, ἢ τοῖς ὅλως ἐκποιήσεις ἐπὶ τοῖς οἰκείοις τίθεσθαι πράγμασιν, ἐπεσθεὶς μὴ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὸ λαμβάνον σεσωσμένον εἴη. Ταῦτα μὲν ἐν νόμοις ἡμῖν διαλαβόντες τὴν κατὰ μεμνήμεθα· πλὴν ἀλλ' ἃ τῷ αὐτῷ ἐν τοῖς ἔργοις τῷ ἐν τοῖς γράμμασιν ἀκριβέσιν ἐφυλάξαμεν. ἐδὲ ἢ τῆς ἡμέτερον φίσκον ἐδέ τινα ἢ δημοσίᾳ μέρη ἑτέραν τῆς οἰκείθεν πλεῖσθαι λυσχόμενα, κἂν εἰ τὸν ῥητῶς ὁ νόμος ἐδίδου.

Κεφ. κ'.

ΝΥν ἢ δὴ σφᾶς τὸ μέτριον ἐπαναχθέντας αὐτοὺς ἰδόντες, ἡμῶν τε αὐτῶν ἀνάξιον εἶναι νομίσαντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς μένειν ὀρέοις κτ' τὰ νοσοῦντων τὰ φλεγμαίνοντα, ἐνδόντες τε μάλιστα πάντων τοῖς Σεργίῳ ἢ σωτάτῳ τῆς Καισαρέων μητροπόλεως ἐπισκόπῳ δικαίοις αἰτήσεσιν, ὡς ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιήσαντο, (μαρτυρῶν μὲν τοιοῦτον καλλίονας αὐτοὺς γεγενῆναι, τῷ ἡσυχίαν ἢ τῷ σφᾶς τ' ἐπειτα χρόνον αὐτῶν ἐξομόρῳ) ἐπὶ τὴν παρόντα θεῖον ἡμῶν ἐλήλυθαμεν νόμον· οἱ δὲ θεσπίζομεν ἀδείαν εἶναι Σαμαρείτας λοιπὸν γράφειν διαθήκας, καὶ τὰς σφῶν αὐτῶν οἰκείᾳ ὑσίας, ὡσεῖτε ἄλλοι πυρίχρυσι νόμοι. Διὰ ἢ δὲ παρόντος διορίζομεν, διαθηκῶν τελουτώντας χωρὶς, ἐκ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κεκλημένων κτ' μιμησιν κληρονομείας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων αὐτῆς· πλὴν ὅσα διὰ δὲ παρόντος ἡμεῖς μεταρρυθμίζομεν νόμῳ. καὶ δωρεὰς ἢ αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν γράφειν, καὶ λήγατα διδόναι τε καὶ λαμβάνειν, καὶ τὰ τοιαῦτα σωκαλλαττεῖν ἐπ' ἀδείας ἁπάσης. οἱ γὰρ δὴ διαθήκας διδόντες καὶ πᾶσαν διοίκησιν τῆς ὑσίας αὐτῶν, πῶς ἂν ἐπὶ μεγάλης διοικήσεως δυσχεράναιμεν.

ΚΕΦ. β'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. β'.

Πλὴν ἀλλ' ὁ τῷ αὐτῷ ὁποδίδομεν πίζιν Χελσιανοῖς τε Ἀμβέχοις καὶ Σαμαρείταις, πολλῷ ἧττον τοῖς τὰ κρείττω θρησκεύουσι τῶν ἀθενομίων παρέχομεν. ὅθεν εἴ τις αὐτῶν Ἀμβηκῶν πλούτῳ χωλὸς, ἢ καὶ παῖδας τῷ θεῷ θεὸν διηρημένους καταλίποι, μόνοι κληθήτω τοῦ τούτῳ κληρονομίαν οἱ τῷ ὀρθῷ τῶ Χελσιανῶν πεσεβεύοντες πίσιν, τῶ ἄλλων ὀκκλειομένων ὅσοι τ' αὐτῆς ἔχουσι τῷ τελευτήσαντι πλάνης. ταῦτα ἧ φαμὲν οὐκ ἐπὶ παίδων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶ ἄλλων συγγενῶν, ἐξ οἱασίας ἂν εἶεν σειρᾶς. ὥστε τὰς ὀρθὰ θρησκεύοντας τῶ ἐκ ἀθενομένου πρώτων ἀποτίμησιν ἔχειν· πλὴν εἰ τ' αὐτὸν πίστις οἱ καλέσαντες βαθμὸν ἐπιγράφοιντο, ἢ μίαν αὐτῆς τ' κλῆρον ἔχοιεν πίζιν. ἐπὶ δὲ τοῖς ὀκ μακροτέρα βαθμῷ καὶ ὑπὸ τῶ ἐσχατέρων ὀκκλειομένοις, κἂν εἰ τὰ καλλίω θρησκεύοιεν, τῷ κῦ τῶ ἐσχατέρων ἀποτίμησιν δίδομεν καὶ ἀθενομίαν.

ΚΕΦ. γ'.

Πλὴν ἀλλ' ὀχ ὥστε καὶ ἀμεταμέλητον εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῖς ἀποκλειομένοις ὀκ τέτε. εἰ γὰρ δὴ βελτιοῦεν καὶ μὴ παῦται αὐτῆς τῷ ὀρθῷ τῶ Χελσιανῶν πίστιν ἐπανελθεῖν οἱ περὶ τὸν τῶ κλήρων ἀποκλεισθέντες, πᾶς οἰκείας ἀποληψοῦ μοίρας· ὅτω καλόμενοι αὐτῆς τ' κλῆρον ὡς ἂν εἰ ὃ τῷ ὀχλῷ τῶ ὀρθῆς ταύτης θρησκείας ὄντες ἐτύγχανον, μόνων στερόμενοι τῶ ἓξ μέρος χρόνῳ καρπῶν. Εἰ δὲ καὶ Ἀμβήκας ῥᾳθυμήσειε τις αὐτῶν, ἐῤῥῶσθαι μὲ ταύτας, τοῦτο ὅσον ἐπὶ τῇ θρησκείᾳ, πελεύομεν· εἰ δέ γε παιδὸς, ἢ καί τις τῶ ἀνιόντων ἕπρο ἢ καὶ τῶ κατιόντων, ὁ τὰς Ἀμβήκας γράφων ὑπάρχοι· εἰ μὲ πάντες ἐφεξῆς οἱ αὐτῆς τ' κλῆρον καλόμενοι τ' αὐτῆς αὐτῷ πλάνης ὑπάρχοιεν, διοικήσῃ τε αὖθις τ' ὁσίας ὡς ἂν ἐθελήσοι· εἰ δέ γε τῶ ὀκ ἓξ αὐτῶ βαθμῶ καλεμένων τινὲς τ' αὐτῆς τῷ παλαιᾷ πλάνης ὑπάρχοιεν, τούτοις ὁ παραίτερω καταλείψῃ τ' δύο τ' οὐσίας ὀγκίαν. ἓξ λειτομένῳ αὖθις τὰς τὸ ὀρθὰ θρησκεύοντας ἀμερῶς. πλὴν εἰ μή τις τυχὸν Χελσιανοῖς ἐξ αὐτῶν καταλειψῇ πεσεβεῖα. φυλατόμενος κἀνῶθα τοῖς μεταμελεῖας βαλομένοις, ἓξ δωσᾶς τ' ἰσότητ' ἀπολαύειν αὖθις τὰς ἐξ ἀρχῆς Χελσιανὰς, ὥσπερ ἐπὶ τ' ἐξ ἀδιαβέτε φθάσαντες δωρίσαμεν. αὖθις τοίνυν ἧ τῷ πίζιν τε καὶ τῷ μοῖραν καὶ de inofficioso δίδομεν ἀνιέσι τε καὶ καπίσι, τοῖς τε ὀρθὰ θρησκεύσι δέγμασι, καὶ ἕως ἀδικηθεῖσι κῦ τὰς ῥυομένας ἐπὶ πᾶς Ἀμβήκαις τ' πεσαμμάτων Ἀμνομίς.

ΚΕΦ. δ'.

Δίδομεν ἧ αὐτοῖς καὶ δωρεὰς δίδναι τι καὶ πεισβεῖα καταλιμπάνειν, ἐλευθερίαις τε οἰκέτας πιᾶν, σωματίτειν τε καὶ αὖθις ἀλλήλες, ὀδὲν ἓ αὖθις πεῤ ἡμῶν τεθειμένοις νόμοις. τ' γὰρ ἡμέτερον φίσκου καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἓ δημοσίᾳ μοῖραν ἀποκλείομεν παντελῶς, ἐδεμίαν ἐξ ἐκείνῃ ἓ νόμοις αὖθις τὰς αὐτῶν κλήρους, ἢ τὰς αὐτῶν οὐσίας, ἢ τὰ συμβόλαια μετασίαν ἔχειν δωάμενον. Ταῦτα ἧ φαμὲν οὐκ ἐπὶ τοῖς μέλλεσι μόνον, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῷ φθάσασι· ὥστε μηδὲ ὑπὲρ τ' πλωικωτέ γεγόνοτων, ἢ τ' ἡμέτερον φίσκου, ἢ ἕτερον τ' πάντων πινὰ πᾶς οὐσίας πολυπραγμονεῖν τὰς αὐτῶν· οἱ γὰρ τὰ μέλλοντα φιλανθρωπεύσαμενοι, πῶς ἂν αὖθις τ' πυρελθόντων ἀκριβολογησαίμεθα; ὥστε αὐτὸς τ' πυρόντος ἡμῶν ἠξιωμένος φιλανθρωπίας χαίρειν ὁμολογεῖν θεῷ τε καὶ ἡμῖν, καὶ Σεργίῳ γαμβρῷ τῷ ὁσιωτάτῳ, τῷ θεῷ τούτῳ ἡμᾶς ὡς μάλιστα τῷ αὖθις αὐτὸς ὀκκλεσιαμένῳ φιλανθρωπίαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τῷ παῤ ἡμῶν εἰς αὐτὸς ἐπιδεδειγμένῳ φιλανθρωπίαν Ἀμᾷ ἓ παρόντ' ἡμῶν νόμῳ γινώσκουσα, δῆλα πᾶς ἐπαρχίαις Ἀμᾷ τ' συνεθισμένον ἐδίκτων τὰ νῦν ἡμῖν ὠφελησάντα ποιήσῃ, ὥστε διωνεκὲς τούτῃ αὐτὸς ἀπολαῦσαι τ' βοηθείας. Dat. XVII. Kal. Jul. Constantinop. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XXV. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΔΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πετρῳ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ' ἱερῶν πεσαιτωλίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρώτιν καὶ μεγίσιν ἡγέμεθα σύστασιν εἶναι τ' ἡμετέρας πολιτείας, τὸ καὶ ἀμέμπτως τὸ ἡμέτερον στράτευμα ὑπ' πῶς παρόδοις ἀποτρέφειν, καὶ τὸ ἀσφαλεῖς καὶ ἀζήμιον τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι φυλάτειν.

ΚΕΦ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, ὁπόταις πάροδο χρὴ τ' ἡμετέρων δρόντων τὸ καὶ στρατευομένων delegatoras σωϊέναι αὐτοῖς, τὰς τῷ φρουτίδα ποιεμένας τ' αὐτῶν ἀποτροφῆς· τὰς ἧ ἐκάσης ἐπαρχίας ἄρχοντας, οἳ ὧν πάροδο γίνε, ἐτοιμασίαν ποιεῖας τ' ὀφειλομένων γίνεας δαπανημάτων· ὥστε τὰς ἓ ἡμετέρα στρατεύμεθο ὐν ἑκάσῃ ἐπαρχίᾳ παρόντας, ἀπέμπτως ἀπατέφειας. καὶ τὰς μὲ ἑκάστα πάρμεθο ὁπτίονας ὑποδέχειας τὰ εἴδη δίχα πινὸς Ἀμφροφῆς, καὶ ῥόγδειν τοῖς ἐξάρχοις καὶ τοῖς στρατιώταις τὰς ὐ εἴδει χορηγεμένας ἀννόνας· ἔχειν ἧ τὰς αὐτὰς ὁπτίονας καὶ τῷ ἀφωρεσμένῳ αὐτοῖς πεφάσῃ παραμυθίας πεντεκαιδεκάτῳ μοῖραν. τὰ ἧ ἐξ ἔθος recauta γίνεας παρὰ τ' ὁπτίονων τοῖς ὑποτελέσιν ὑπὲρ τ' παῤ αὐτῶν δαπανωμένων, κινδυνῷ τ' σῳ αὐτοῖς ὄντων ἐξάρχων, καὶ τελωνέων καὶ κομήτων καὶ Ἀμασιῶν καὶ delegatorων, καὶ τ' ἑκάστα πάρμεθο πεσοτυόντων· καὶ κῦ μηδένα τρόπον δωρεὰν ἀναλισκειν τὰς στρατιώτας παρὰ τ' σωτελεστῶν, εἴτε πεφάσῃ ἓ μὴ γίνεας, ὡς εἰκὸς, ἑτοιμασίαν, εἴτε introitu ὀνόμαζε ὧν καὶ αὐτὸ τῷ πεσηνεγκεῖαν παντελῶς ἀναιρεῖμεν, ἐφ' ᾧ πανεχόθην ἀσφαλεῖς καὶ ἀζημίως φυλάτειας τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς.

ΚΕΦ. β'.

Τᾶ γὰρ εἴδη τὰ δύσκομόμενα ὐν ἑκάστῳ τόπῳ, αὐτὸ λαμβάνειν τὰς στρατιώτας, καὶ μὴ ἕτερα ἐπιζητῖν ἄπᾳ ὐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ ὀχ δύσκοσθ'. καὶ ὐκ τέτε Ἀμφροφὼ ἢ ζημίαν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι.

ΚΕΦ. γ'.

Ην γὰρ γινομένων ὧδε τ' κλητήρων δαπανῶν, καὶ δηλεμένων Ἀμᾷ τ' recautων, κελεύομεν λογίζεας αὐτοῖς ὧδε ἓ φρόνε τ' σῆς ὑπερογῆς, χωλὸς τ' οἱασῦν Ἀμφροφῆς ἢ ζημίας ἢ ἐπινοίας, εἰς τῷ σωτέλειαν τῷ παῤ αὐτῶν τῷ δημοσίῳ διδεμένων, ὑπὲρ τ' ἐπιμελήσεως ἐκείνης καθ' ὧ ἡ δαπάνη γίνε. Εἰ γὰρ πλείονα τ' σωτελεμένων παρὰ τ' δεδωκότων τὰ εἴδη εὑρεθῇ τὰ ἀναλισκόμενα, κελεύομεν ὐκ ἓ πάντες πάρμεθο τ' δημοσίων τ' αὐτῆς ἐπαρχίας πληρεᾶς τὰς ὑπὲρ τῷ ἰδίων σωτέλειαν δαπανήσοντας. Εἰ γὰρ μὴ ἔχῃ ἡ αὐτὴ ἐπαρχία δημόσια δρκεῖν εἰς τῷ χρομένων δαπάνῳ, πληρεῦσθαι τὰς τῷ αὐτῷ δαπάνῳ ποιεμένας ὐκ τ' χρυσικῆς τραπέζης, τ' διοικεμένης ὧδε τ' σῆς ἐνδοξότη. ἤγεν ὧδε κρατεῖν αὐτὸς τούτῳ ὐκ τ' παῤ αὐτῷ σωτελεμένων κῦ τῷ ἐφεξῆς ἐπινέμησιν, καὶ τούτῳ λογίζεσθαι αὐτοῖς ὐκ τέρατι πάντες Ἀμᾷ τ' τὰ δημόσια ἀνύοντας. τούτων ἁπάντων ἀφεῖσθαι τι καὶ ὧδε φυλακτόμενον κινδυνῷ τ' τι σῆς ἐνδοξότη, καὶ τ' ἑκάστης ἐπαρχίας τεταγμένων, καὶ δρόντων, καὶ τ' πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ σκληκάρων, καὶ πολιτευομένων, καὶ πάντων τ' τὰ δημόσια χειριζόντων.

CAP. II.

SEd tamen non eundem reddimus ordinem & Chriſtianis ſucceſſoribus & Samaritis. Iterum vero & merito, meliora [1] ſectantibus privilegium præſtamus. Unde ſi quis eorum ſine teſtamentis moriatur, & filios ad Deum diſcretos reliquerit, ſoli vocabuntur ad hujuſmodi hereditatem, qui rectam Chriſtianorum allegant fidem aliis excluſis, quicunque ipſo detinentur quo defunctus errore. Hæc autem dicimus non ſuper filiis ſolis, ſed etiam aliis cognatis ex quacunque ſint linea, ut recta ſectantes, illis qui non proxima colunt, præponantur, tamen ſi eundem, qui vocantur, omnes gradum accipiant, aut unam ad hereditatem habeant vocationem [2]. Non enim his qui ex longiore gradu ſunt, & à vicinioribus excluduntur, licet meliora ſectantibus, proximorum damus prælationem aut privilegium.

1 Adde Nov. 115.
2 Id eſt, eundem ordinem habent.

CAP. III.

NEc tamen pœnitentiæ [3] locum in cauſa excluſis, auferimus & ex hoc. Nam ſi voluerint & poſtea ad rectam fidem Chriſtianorum reverti, qui pro hoc hereditate excluſi ſunt, ſuas recipient portiones, ita vocandi ad hereditatem tanquam ſi rectæ hujus relſgionis extitiſſent, ſolis fraudati medii temporis fructibus. Si vero & teſtamenta ſcripſerit aliquis eorum, valere quidem ea quantum ad religionem jubemus. Si autem pater aut etiam aliquis deſcendentium [aut etiam aſcendentium] ſit, qui teſtamenta conſcribit, ſi quidem omnes ex ordine qui ad hereditatem vocantur, ejuſdem quo pater erroris ſint, his non relinquat ultra [4] duas ſubſtantiæ uncias, reliquis ad eos qui recte colunt deferendis. Tamen niſi aliquis forte Chriſtianus ex ipſis reliquerit legata, ſervanda etiam hic pœnitendi loco volentibus, ut poſſint æqualitate frui cum eis qui ab initio Chriſtiani fuerint, ſicut ab inteſtato decrevimus. Ad hunc itaque ordinem & partem, & de inofficioſo damus aſcendentibus & deſcendentibus & recta ſectantibus dogmata, & forte læſis per celebratas in teſtamentis rerum diviſiones.

3 Pœnitentibus hæreticis ignoſcendum, *ut hic.* Samaritæ in ſucceſſione quæ ex teſtamento venit, ſi pœnitentiam egerint, nullam patiuntur læſionem.
4 Ut Chriſtiani de inofficioſo querelam habeant contra Samaritanorum teſtamenta ad duas uſque uncias.
5 *l.* 17. *C. de hæreticis.*
6 Hodie non excluditur *Nov.* 144.
7 Lex extenditur ad præteritos interdum caſus, ſi nominatim eorum facta eſt mentio. vid. *l.* 7. *C. de legibus.*
8 Retrorſum vires ſuas extendit hæc conſtitutio, id eſt, etiam in præteritum. *Jul. conſtit.* 116. *in fin.*
9 Quod in futurum indulgetur, videtur non indulgeri præteriti ratione (quod tamen hic ceſſat) E contrario, quod lex indulget in præteritum, in futurum vetat *l.* 22. *ff. de legibus.*

CAP. IV.

COncedimus autem eis & donationes dare, & accipere, & legata relinquere, & libertatibus ſervos honorare, contrahere quoque ad invicem, nihil ea quæ à nobis priùs [5] poſita eſt, prohibente lege: noſtrum enim fiſcum & aliam omnem publici partem excludimus [6] omnino nullum ex illa lege ad eorum hereditateſeorumque ſubſtantias aut documenta participium habere valentibus. Hæc autem dicimus non in futuris ſolum, ſed etiam in [7] præteritis [8], ut neque pro his quæ tunc facta ſunt, aut noſter fiſcus aut alter omnium, ſubſtantias perſcrutetur eorum. Qui enim in [9] futuris clementiam dedimus, quomodo de præteritis ſubtilem tractatum haberemus? ut omni modo præſentem noſtram clementiam promerentes, gratias Deo profiteantur, & nobis & Sergio [10] ſanctiſſimo ad hanc nos quam maxime circa eos provocanti clementiam.

10 Epiſcopo Cæſarienſi ſcil. *c.* 1. *X. eod.*
11 Legend. XV. id eſt, anno 541.

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria noſtram in eis declaratam humanitatem per præſentem noſtram legem cognoſcens, manifeſta per provincias ſolennibus edictis, quæ nunc nobis placuerunt, faciat, ut perpetuo hoc ipſi fruantur auxilio. Dat. XVII. Kal. Jul. *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. PP. Anno XXV. [11] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XIII.

QUOMODO OPORTEAT MILITES TRANSITUM [12] IN CIVITATIBUS FACERE, ET DE INTROITU.

NOVELLA CONSTIT. CXXX.

Idem Auguſt. Petro prætorionum præfecto.

PRÆFATIO.

PRimum & maximum arbitramur ſtatum eſſe noſtræ reipublicæ, ut inculpabiliter noſter exercitus in itineribus converſetur, & innoxietas atque indemnitas noſtris collatoribus cuſtodiatur.

CAP. I.

IUbemus igitur quoties tranſitus fit noſtrorum judicum & exercituum, delegatores [13] ſimul eſſe cum eis qui curam habeant eorum alimenti, & ſingularum provinciarum judices per quas tranſitus fit, præparationem facere expenſarum, ut noſtri exercitus in unamquamque provinciam adſcendentes, inculpabiliter converſentur, & uniuſcujuſque numeri optiones [14] ſuſcipere ſpecies ſine qualibet tergiverſatione, & erogare magiſtris militum & militibus in ſpecie præbitas annonas, habere autem eoſdem optiones deputatam ipſis occaſione emolumenti quintam decimam [15] portionem. Ex conſuetudine autem & recauta [16] fieri ab optionibus, collatoribus pro his quæ ab his expenduntur, periculo eorum qui cum eis ſunt judicum & tribunorum, & comitum & diaſoſtarum [17] & delegatorum & uniuſcujuſque numeri primatum [18], & nullo modo gratis expendere [19] milites à collatoribus, aut occaſione [20] non factæ forſan præparationis, aut *introitorum* [21] nomine, quorum etiam ipſum vocabulum omnino perimimus, ut undique illæſi & indemnes cuſtodiantur noſtri ſubjecti.

12 Περὶ παρόδου στρατιωτῶν. *Scrimg.* de tranſitu militum *Index Regin.* adde *Jul. conſt.* 123. adde quæ ſcripſi ad *l.* 27. §. 3. *ff. de uſufruct.* Goth. Vid. Rittershuſ. *part.* 1. *cap.* 2. *n.* 23. *& part.* 14. *cap.* 6. ANS.
13 Delegatores qui & legatarii *Harmenop.* 6. *tit.* 14. *ad finem quarti lib.* & Eparchicōn libris providentes annonæ militari. *Commiſſaires de vivres.* Annonæ per optiones exigebantur *l.* 9. *C. de exact. trib.*
14 Optiones erogant annonam *d. l.* 9. *l.* 3. *C. de corporibus publ.* & in Baſilicis ad *l.* 1. *ff. de muneribus & honoribus.* optio militum pro diviſione annonæ ſumitur. vid. *Cujacium hic.*
15 Plerumque ſuſceptoribus certa pars datur rerum ſuſceptarum pro ſalario. *ut hic. & l.* 9. *C. de ſuſcept.*
16 Ita quoque Græci legunt *& c.* 3. *X. eod. Jul. hic.* apochas ſive recauta facientes. Porro recautum idem eſt quod deſuſceptum *l.* 4. *Cod. de collat. fund. patrimon.* ſpecies apochæ *Suidas*, ubi eſſet recautum. Auguſtinus *de cura pro mortuis.* Recavere eſt cautionem diſſolvere, Recautio diſſolutio. Eſt enim cautio, obligatio. Recavere eadem forma dicitur, qua repignorare, pignus diſſolvere.
17 Διαστῶν. vide *c.* 6. *X. eod.*
18 Προτυόντων: præpoſitorum.
19 Id eſt, accipere.
20 Id eſt, etiamſi eis apparatæ non ſint annonæ.
21 Εἰσροντῶν. *Scr.*
22 *Jul. hic n.* 354.
23 Dixi *X. cap.* 5. adde *Jul. n.* 535.
24 Penſationes annonæ vocat *Julianus hic.*
25 Τραπεζιτῶν.
26 Ἐκλητήρων. *Scrimg.* excepторum *Jul. hic.*

CAP. II.

SPecies autem quæ [22] inveniuntur in unoquoque loco ipſos accipere milites, & non alias quærere quæ in ipſa regione non inveniuntur, & propter hoc tergiverſationem aut damnum inferri noſtris collatoribus.

22 *Jul. hic n.* 354.

CAP. III.

EAm vero quæ fit à noſtris poſſeſſoribus expenſam, & declaratur per recauta [23], jubemus reputari eis à ſede tuæ celſitudinis ſine qualibet tergiverſatione aut damno aut injunctione in collationem eam, quam ab eis fiſcus capit pro indictione illa in qua expenſa fit. Si vero amplius quam *profeſſiones* [24] ſunt ab his qui dant ſpecies, inveniantur expenſæ, jubemus ex omni corpore fiſcalium ejuſdem provinciæ compleri eos qui ultra functiones ſuas exhibuerunt. Si vero non habeat ipſa provincia ſufficientia ad expenſam factam, compleri eos qui hanc expenſam fecerunt ex generali menſa quæ regitur à tua gloria, aut retinere hæc eos ex his quæ ab his inferenda ſunt ſecundum ſequentem indictionem, & hæc reputari eis ex omni modo ab his qui fiſcalia exigunt: his omnibus admittendis & obſervandis periculo tuæ gloriæ & ſingularum provinciarum tractatorum [25] & judicum & obſequentium eis officiorum & *ſuſceptorum* [26], & curialium, & omnium fiſcalia tractantium.

23 Dixi *X. cap.* 5. adde *Jul. n.* 535.
24 Penſationes annonæ vocat *Julianus hic.*
25 Τραπεζιτῶν.
26 Ἐκλητήρων. *Scrimg.* excepторum *Jul. hic.*

Source : BIU Cujas

CAP. IV.

HOc quoque jubemus servari, nullum judicum aut militum occasione transitus, aut à civitatibus aut prædiis in [1] minimo aliquid accipere. Si autem inventus fuerit quis pro transitu annonam [2] accipere, jubemus tale aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro hoc præsumpserit.

1 Ἐν ἀπαργυσιαστῳ, ut T. cod. adde Jul. num. 536.

2 Ἐν ἀπαργυσιασμῳ, ut T. eodem & Nov. 43. iv ἀπαργυσιασμῳ λαμβάνων non est simpliciter per concussionem exigere pecuniam, sed pretium pro annonis. l. 7. Cod. de exact. milit. ann. ea est adæratio.

CAP. V.

SI [3] quis vero nostrorum judicum aut militum aut optionum ipsorum non recauta fecerit factæ ab iis expensæ, jubemus expensas facientes collatores gesta monumentorum conficere, siquidem inveniatur judex in illis locis, apud eum & sanctissimum civitatis episcopum. Si vero non inveniatur judex in locis illis, apud sanctissimum civitatis episcopum, aut defensores locorum, sub quibus possessio jacet, ex qua facta est expensa, & per talia gesta palam facere qui nostrorum judicum & cum quali exercitu transitum facientes non fecerunt recauta [4], & quantam quantitatem expenderunt, & talia gesta mitti ad tuam gloriam: tuam vero celsitudinem utpote recautis factis, collatoribus quidem præbere aut etiam reputare quæ ab eis facta expensa, sicuti superius diximus: retinere autem hanc quantitatem quæ ex gestis declaratur, ex his quæ delegata sunt de fisco principalibus militiæ, & militibus qui expensam fecerunt.

3 Jul. hic n. 537.

4 Recautum est species Apochæ, & inter se opponuntur *cautum* & *recautum*, quemadmodum *pignorare*, & *repignorare*, id est pignus luere. ANS.

CAP. VI.

AD hæc jubemus principes militiæ nostros, sive eos *qui deducunt* [5] *exercitum*, & delegatores, in transitibus *præmittere* [6] ad illum locum in quo futurus est noster exercitus applicare, & præparationem facere expensarum, & non mittere ad alias civitates aut possessiones, aut prædia quasi debeat exercitus ibi manere, & ex hoc pecunias accipere de possessionibus & villis. Si autem accipere aliquid pro hoc præsumpserint, jubemus etiam sic quidem gesta fieri, significantia & unde & cui datum est, & reputari damnificatis à tua gloria, aut præberi secundum prædictum modum omnia, quæ ex talibus gestis significantur, principes autem militiæ, & quocunque modo diasostas [7] nostri exercitus & delegatores & in duplici quantitate dare quæ accipere præsumpserint: prometatores vero etiam supplicium & exilium sustinere.

5 Διασώζοντας τὸ ἡμέτερον στράτευμα, ut T. eod.

6 Jul. num. 359.

7 Dixi T. cap. 6.

CAP. VII.

SI qui vero judicum provinciarum colludentes [8] forte cum diasostis [9] nostri exercitus, non præparaverint expensas, & ex hoc per diversas civitates & villas eos perducant, jubemus eos cingulo remotos confiscationi & exilio cum obedientibus eis officiis subdi: nostros autem collatores & ita indemnes servari ex recautorum datione aut ex gestis, quæ secundum prædictum modum debent fieri.

8 Jul. num. 359.

9 Dixi T. cap. 6.

10 Jul. num. 540.

11 Metata sunt hospitia militibus destinata. vid. l. 2. C. de metat. ANS.

12 Εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκήσεις. Ser. Authentica habitatio, in qua paterfamilias habitare solet. Jul. hic n. 541. pars principalis ædium, l. 2. C. de metatis. primaria habitatio: adde l. 6. §. 5. ff. de off. præsid. adde Novell 134. cap. 1. Novell. 17. cap. 10. dominica.

13 Anno 545.

CAP. VIII.

HÆc autem ipsa servari præcipimus non solum in transitibus nostrorum judicum & militum, sed etiam aliorum, qui [10] ex qualibet gente in auxilium nostræ reipublicæ nobis mittuntur.

CAP. IX.

UT autem non occasione metatorum [11] damnationis injurietur nostrorum collatorum libertas, jubemus nulli penitus licere nostrorum militum in *authenticas* [12] habitationes, in quibus domini domuum inveniuntur manentes accipere, sibi metata, sed illas quidem sine molestia servare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diætis metata.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem declarata sunt legem, tua gloria in regia civitate & per loca sanctissimis episcopis, clarissimisque judicibus & omnibus nostris subjectis in unaquaque provincia & civitate palam faciet, ut sciant nostri subjecti quæ à nobis pro eorum indemnitate disposita sunt, & agnoscant, quia si contra hæc aliquid agatur, & qui læduntur taciturnitati causam tradiderint, ipsi hujusmodi læsionis sibi auctores fient. Dat. Kal. Matt. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIX. [13] Post consulatum BASIL. V.C. Anno quarto, indictione octava. Proposita in civitate Constantinopolitana.

TIT. XIV.

DE ECCLESIASTICIS TITULIS [14], ET PRIVILEGIIS, ALIISQUE CAPITULIS. [15]

NOVELLA CONSTIT. CXXXI.

Imp. Justin. Aug. Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

PRÆFATIO.

DE regulis ecclesiasticis & privilegiis, aliisque capitulis ad sacrosanctas ecclesias & reliquas venerabiles domos pertinentibus, præsentem proferimus legem.

CAP. I.

De quatuor sanctis Ecclesiis.

SAncimus igitur vicem [16] legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo & in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.

CAP. II.

De ordine [17] *sedendi patriarcharum.*

IDeoque sancimus secundum earum definitiones sanctissimum senioris Romæ papam [18], primum [19] esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novæ Romæ, secundum habere locum [20] post sanctam Apostolicam senioris Romæ sedem: aliis [21] autem omnibus sedibus præponatur.

CAP. III.

De archiepiscopo primæ Justinianæ. [22]

PEr tempus autem beatissimum primæ [23] Justinianæ, nostræ patriæ archiepiscopum habere semper sub sua jurisdictione episcopos provinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, & Privalis [24], & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atque Pannoniæ, & ab eo hos ordinari: ipsum vero à proprio [25] ordinari concilio, & in subjectis sibi provinciis locum [26] obtinere eum sedis [27] Apostolicæ Romæ, secundum ea quæ definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio.

14 Canonibus *Index Regin.* adde Jul. const. 119.

15 De fideicommissis & orphanotrophis *Index Regin.*

16 Canones quatuor sanctorum conciliorum pro legibus habentur, Jul. hic num. 507. adde l. 4. l. 12 §. 1. C. de sacrosanct. eccles. addei Harm. 2. §. 3. ubi dixi.

17 Jul. hic n. 507. de patriarchis.

18 Vid quæ not. ad l. 26. C. de sacr. eccl. Goth. Vid. A. Barbos. de patriarch. erect. tit. 3. cap. 1. vers. de primatu. Rittershus. expos. nov. part. 11. cap. 1. ANS.

19 Id est, priorem sedere, Jul. hic.

20 Τάξιν appellant Græci hic post τόπον.

21 Hierosolymitano, (de quo Novell. 40. & 120. c. 9.) Antiocheno, Alexandrino, primæ Justinianæ, (ut hic c. 3. & Nov. 11. ubi patriarchatum se erigere dicit prætextu & imitatione præfecturæ) Carthaginensi episcopo. ut & Nov. 137.

22 Jul. hic n. 509. adde Nov. 11.

23 Nov. 11.

24 Τριβαλλίας d. Nov. 11. Triballeæ Jul. hic.

25 Id est, ab ipsis episcopis provinciarum, adde Greg. 4. regist. r. 59.

26 Hoc est ut eadem super eas jura habeat, quæ Romanus supra episcopos sibi suppositos Jul. hic n. 509.

27 Θρόνου appellant Græci.

ΚΕΦ. δ'.

ΚΑὶ τῷ ϗ κελεύομεν παραφυλάττεσθαι, ὥστε μηδένα τῶν ἐξάρχων ἢ τῶν στρατιωτῶν, ἀφορᾶσθαι παρόδου, ἢ ἀπὸ τῶν πόλεων ἢ χωρίων οὐ ἀπαργυρισμοῦ τινος λαμβάνειν. Εἰ ϗ εὑρεθείη τις ὑπὲρ παρόδου οὐ ἀπαργυρισμοῦ λαμβάνων, κελεύομεν τὸ τοιοῦτό τι πράττοντα, ἀπειτίαζ διπλάσιον πλὴν ὅσῳ λαβεῖν ὑπὲρ τούτου τολμήσῃ.

ΚΕΦ. ε'.

ΕΙ δέ τινες τῶν ἡμετέρων ἐξάρχων, ἢ τῶν στρατευμάτων, ἢ τῶν ὀπλίτων αὐτῶν, μὴ recauta ποιήσασι τὰ ἠλιοφόβητα περὶ αὐτῶν δαπάνης, κελεύομεν τὰς τῶν δαπάνων χρηζησάσας σωστελεστὰς πράξιν ὑπομνημάτων στοιῆσαι, εἰ δὲ εὑρεθῇ ὁ ἄρχων οὐ τοῖς τόποις ἐκείνοις, παρ' αὐτῷ ϗ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ· εἰ ϗ μὴ εὑρεθῇ ὁ ἄρχων οὐ τοῖς αὐτοῖς τόποις, παρὰ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, ἢ τῷ ἐκδίκῳ τοῦ τόπου ὑφ' ὃς ἡ κλῆσις ἀφῆκεν ἐξ ἃς γέγονεν ἡ δαπάνη) ϗ ἀφ' ὧν τοιαύτης πράξεως δῆλα ποιεῖν τινες τῶν ἡμετέρων δρόμων ἢ μὴ ποιᾶ στρατεύματος τῷ παρόδου ποιήμενοι, οὕτω ἐποίησαν recauta, ϗ πόσῳ ποσότητι ἐδαπάνησαν· ϗ τῷ τοιαύτῃ πράξει πέμπειν ἀφῆς τῷ σῷ συνδόξοτητι. τῷ ϗ σῷ ὑπερόχῳ, ὡσανεὶ recautum γεγονότων, τοῖς μὲ ὑποτελέσι παρέχειν ἢ ϗ λογίζεσθαι τῷ παρ' αὐτῶν γεγονότων δαπάνῳ, (καθήκοντος ἀνωτέρω εἰρήκαμεν) παρακρατεῖν ϗ αὐτῷ τῷ ποσότητι τῷ ἀφ' ἧς πράξεως δηλουμένου οὐ τῶν ἐκλεκτοδρομίων ἀπὸ δ' δημοσίᾳ τοῖς ἐξάρχοις ϗ τοῖς στρατιώταις τοῖς τῷ δαπάνῃ ποιησαμένοις.

ΚΕΦ. ς'.

ΠΡὸς τούτοις κελεύομεν, τοὺς ἡμετέρους ἐξάρχους, εἴπερ ϗ τοὺς ἀφαιρόζοντας τὸ στράτευμα, ϗ delegatoras οὐ τοῖς παρόδοις ἀποπέμπειν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον οὐ ᾧ μέλλῃ τὸ ἡμέτερον στράτευμα καταντᾶν, ϗ ἑτοιμασίαν ποιεῖν τῶν δαπανημάτων ϗ μὴ πέμπειν εἰς ἑτέρας πόλεις, ἢ κλησίς, ἢ χωρία, ὡς δὴ ὀφειλόντων τῶν ϗ στρατεύματος ἐκείσε μεῖναι, ϗ ὃν τοῦτο δρωμολογοῦν τοὺς κλήσεις ϗ τὰ χωρία. εἰ ϗ λαβεῖν τι ὑπὲρ τούτου τολμήσουσι, κελεύομεν ϗ ὕστερον τῶν εἰρημένων πράξιν γίνεσθαι, δηλαδὴ τό, τε δοθὲν ϗ λογίζεσθαι ϗ τοῖς ζημιωθεῖσι παρὰ τῆς συνδόξοτητος, ϗ παρέχειν (κατ' ἀνωτέρω ἡμῶν εἰρημένον τρόπον) πάντα ὅστε ἀφ' ὧν τοιαύτης πράξεως δηλωθῆναι. τοὺς ϗ ἐξάρχους ϗ τοὺς ὁπωσοῦν ἀφαιρόζοντας τὸ ἡμέτερον στράτευμα, ϗ τοὺς delegatoras οὐ διπλασίονι ποσότητι δέκα ἀπᾶς λαβεῖν τολμήσουσιν ὑπὲρ τούτου· τοὺς ϗ ἀποπέμπτορας ϗ τιμωρίας ϗ ἐξορίαν ὑπομένειν.

ΚΕΦ. ζ'.

ΕΙ δέ τινες τῶν δρόντων τῶν ἐπαρχιῶν σωδυαζόμενοι πολλάκις τοῖς ἀφαιρόζουσι τὸ ἡμέτερον στράτευμα, μὴ ἑτοιμάσωσι τὰς δαπάνας, ϗ ὃν τούτου εἰς ἀφορμὰς πόλεις τὸ χωρία τούτους παραγάγωσι· κελεύομεν τοὺς τοιούτους τῶν δρόντων ποιουμένους, δημοσίᾳ ϗ ἐξορίᾳ μετὰ τῶν πτιθομένων αὐτοῖς τάξεων ὑποβάλλεσθαι· τοὺς ϗ ἡμετέρους ὑποπλεῖς, ϗ ὅτως ἀζημίους φυλάττεσθαι, ἢ ὃν τῶν recautων δόσεως, ἢ ὃν τῶν ϗ τὸν εἰρημένον τρόπον ὀφειλόσης γίνεσθαι πράξεως.

ΚΕΦ. η'.

ΤΑῦτα ϗ φυλάττεσθαι ὡρίσαμεθα ἃ μόνον οὐ ταῖς παρόδοις τῶν ἡμετέρων δρόντων ϗ στρατιωτῶν, ἀλλὰ ϗ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ οἱασδήποτε ἐθνῶν εἰς συμμαχίαν τῆς ἡμετέρας πολιτείας παρ' ἡμῶν πεμπομένων.

ΚΕΦ. θ'.

ΩΣτε μὴ ἀφορᾶσθαι τῶν μετιόντων δόσεως συνεξέρχεσθαι τῷ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐλαυθερίαν. ἡαπίζομεν ϗ μηδενὶ ἐξεῖναι παντελῶς τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκήσεις, οὐ οἷς οἱ δεσπόται τῶν οἰκημάτων εὑρεθεῖεν μόνοντες, λαμβάνειν ἑαυτοῖς μετάτα· ἀλλ' ἐκείνους μὲ ἀνεσχολήτως φυλάττεσθαι τοῖς ἰδίοις δεσπόταις, λαμβάνειν ϗ τὰς στρατώτας οὐ ἑτέρας ἀφίτας μετάτα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὡρισμένα ἡμῶν, ϗ ἀφ' ὧν παρόντων δηλούμενα νόμος, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐν τε τῇ βασιλίδι πόλει ϗ τοῖς κτ' τὸν τόπον ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, τοῖς τε λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, ϗ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν οὐ ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ϗ πόλει δῆλα καταστήσατω. ὥστε εἰδέναι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς τὰ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἀδολαβείας ἀφορισθέντα, ϗ γινώσκειν ὡς εἰ πᾶς παρά ταῦτά τι πραχθείη, ϗ οἱ ἀδικήμενοι σιωπῇ τὸ πρᾶγμα ὡρισθήσουσιν, αὐτοὶ τῶν τοιαύτης βλάβης ἑαυτοῖς αἴτιοι γένησονται. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, ϗ ὡρισμένων τῶν εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλα'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΕΡΙ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ϗ ὡρισμένων, ϗ ἄλλων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ϗ τὰς λοιπὰς σεβασμίους τόπους ϗ οἴκους ὁρώντων, τὰ παρόντα νόμῳ ὡρίζομεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τεσσάρων ἁγίων συνόδων.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, πάσιν νόμων ἐπέχειν τὰς ἁγίας ἐκκλησιαστικὰς κανόνας, τὰς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθείσας ἢ βεβαιωθείσας, τουτέστι τῶν ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη', ϗ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἁγίων ρν' πατέρων· ϗ τῶν ἐν Ἐφέσῳ ὡρισμένων, ἐν ᾗ Νεστόριος ϗ κατεκρίθη· ϗ τῶν ἐν Χαλκηδόνι, καθ' ἣν Εὐτύχης μὲ Νεστορίῳ ἀνεθεματίσθη. τῶν ϗ ὡρισμένων ἁγίων συνόδων ϗ τὰ δόγματα, καθάπερ τὰς θείας γραφὰς, δεχόμεθα, ϗ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τάξεως θρόνων τῶν πατριαρχῶν.

ΚΑὶ ἀφ' ὧν τιθέμεθα, κτ' τοὺς αὐτῶν ὅρους τῶν ἁγιωτάτων τῶν πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν ὡρισμένον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆς νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν, μετὰ τὸν ἁγιωτάτου ἀποστολικοῦ θρόνου τῶν πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν ἄλλων πάντων ὡρισμένων.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἀρχιεπισκόπου ὡρισμένης Ἰουστινιανῆς.

ΤΟν ϗ κτ' καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῶν ὡρισμένης Ἰουστινιανῆς τῶν ἡμετέρας πατρίδος, ἔχειν ἀεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μεσογειτῶν Δακίας ῥιπησίας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, ϗ Μυσίας τῶν ἀνωτέρας, ϗ Παιονίας· ϗ παρ' αὐτῷ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν ϗ ὑπὸ τῶν οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι· ϗ ὃν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμένας αὐτῷ ἐπαρχίας τῶν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν ϗ ἀποστολικῆς Ῥώμης θρόνῳ, ϗ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ ϗ ἁγίου πάπα Βιγιλίου.

ΚΕΦ. δ'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἐπισκόπου Καρχηδόνος.

Καὶ τὸν ὅμοιον τρόπον τὸ δίκαιον τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅπερ τῷ ἐπισκόπῳ Ἰουστινιανῆς Καρχηδόνος τῆς Ἀφρικῆς διοικήσεως δεδώκαμεν, ἐξ οὗπερ ὁ Θεὸς ταύτην ἡμῖν ἀποκατέστησε, φυλάττεσθαι κελεύομεν. Καὶ αἱ ἄλλαι δὲ πόλεις, καὶ οἱ τούτων ἐπίσκοποι, οἷς ἐν διαφόροις τόποις μητροπολιτικὸν δίκαιον παρεσχέθη, τοῦ τοιούτου προνομίου εἰς τὸ διηνεκὲς ἀπολαυέτωσαν. πάντα δὲ τὰ προνόμια καὶ αἱ παραμυθίαι, ἅπερ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἢ ἑτέροις σεβασμίοις τόποις παρεσχέθη, βεβαίως αὐτοῖς διὰ πάντων φυλαττέσθω.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ προνομίων κτήσεων ἐκκλησιαστικῶν.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, καὶ πασῶν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων σεβασμίων οἴκων τὰς κτήσεις, μηδὲ ῥυπαρὰς λειτουργίας μήτε extraordinarias διαγραφὰς ὑπομένειν. Εἰ μέντοι ὁδοστρωσίας, ἢ γεφυρῶν οἰκοδομῆς, ἢ ἀνανεώσεως χρεία γένηται, κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων κτητόρων, τὸ τοιοῦτον ἔργον καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους σεβασμίους οἴκους πληροῦν· ἡνίκα ὑπ' ἐκείνην κέκτηνται τὴν πόλιν, ὑφ' ἣν τὸ τοιοῦτον γίνεται ἔργον. Εἴ τινα δὲ πράγματα ἀπὸ βουλευτικῶν ὑποστάσεων εἰς οἱανδήποτε ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἢ ἄλλον σεβάσμιον οἶκον κατὰ τοὺς νόμους ἐληλύθασιν, ἢ μετὰ ταῦτα περιέλθωσιν· ἐλεύθερα εἶναι ταῦτα θεσπίζομεν τῆς τῶν lucrativων διαγραφῆς.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ παραγραφῆς τεσσαράκοντα ἐτῶν εἰς τοὺς εὐαγεῖς οἴκους ἐρχομένης.

Ἀντὶ δὲ τῶν χρονίων παραγραφῶν τῶν δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν, ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις μόνην τὴν τῶν τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν· τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου καὶ ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῶν ληγάτων, καὶ τῶν κληρονομιῶν τῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένων.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ οἰκοδομήσεως τῶν ἐκκλησιῶν.

Εἴ τις δὲ βουληθείη οἰκοδομῆσαι σεβάσμιον εὐκτήριον, ἢ μοναστήριον, μὴ ἄλλως ἀρχέσθω τοῦ οἰκοδομήματος, εἰ μὴ ὁ τῶν τόπων ὁσιώτατος ἐπίσκοπος εὐχὴν ἐκεῖσε ποιήσει, καὶ τὸν τίμιον πήξει σταυρόν. ὁ δὲ ἀπαρχόμενος ἢ νέον κτίζειν εὐκτήριον, ἢ παλαιὸν ἀνανεοῦν, τρόποις ἅπασιν ἀναγκαζέσθω παρὰ τοῦ μακαριωτάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου, καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος (ἢ αὐτὸς, εἰ περιείη, ἢ, τούτου τελευτῶντος, οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ) τὸ ἀρθὲν ἔργον πληροῦν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ μὴ συντελεῖσθαι τὰς ἱερουργίας ἐπὶ τῶν προαστείων, ἢ οἴκων, ἢ χωρίων, ἢ οἰκίων τόπων.

Εἴ τις ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ἢ προαστείῳ, ἢ χωρίῳ ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν τολμήσοι ἐπιτελέσαι, ἢ ἄλλοις ἐπιτελέσαι συγχωρήσοι, δίχα κληρικῶν τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τῶν τόπων ὑποκειμένων· κελεύομεν τὸν οἶκον τοῦτον, ἢ προάστειον, ἢ χωρίον, ὅπου τοιοῦτό τι ἁμαρτηθείη, τῇ κατὰ τὸν τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖσθαι διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ οἰκονόμου αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολιτικοῦ τῶν τόπων ἄρχοντος. Εἰ δὲ ἀγνοοῦντος τοῦ τῶν τόπων δεσπότου, οἱ αὐτοῦ φροντισταὶ ἢ μισθωταὶ ἢ ἐμφυτευταὶ ἐναντίον τι ποιήσουσιν, ἢ γενέσθαι συγχωρήσουσι. τὸν μὲν δεσπότην τοῦ τόπου μηδὲν πρόκριμα ἢ ζημίαν ὑπομένειν· τοὺς δὲ τοῦτο ποιήσαντας ἢ γενέσθαι συγχωρήσαντας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας ὅπου τοῦτο ἁμαρτηθείη, ἐκβάλλεσθαι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν τῇ κατὰ τὸν τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικουμένων.

ΚΕΦ. θ'.

Ὥστε τὸ ληγάτον θεῷ καταλειφθὲν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ δίδοσθαι ἐν ᾗ διαθέμενος ἔμεινε.

Εἴ τις εἰς ὄνομα τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κληρονομίαν ἢ ληγάτον καταλείψει, κελεύομεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ τόπου ἐν ᾧ ὁ διαθέμενος τὴν οἴκησιν εἶχε, λαβεῖν τὸ καταλελειμμένον. Εἰ δέ τις ἕνα τῶν ἁγίων κληρονόμον γράψοι, ἢ ληγάτον αὐτῷ καταλίποι, καὶ μὴ ἰδικῶς ὀνομάσοι τὸν τόπον ἐν ᾧπερ ἐστὶν ὁ σεβάσμιος οἶκος, εὑρεθείησαν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἢ τῇ πόλει πλείονα εὐκτήρια τοῦ αὐτοῦ ἁγίου· ἐκείνῳ μᾶλλον τῷ οἴκῳ τῷ πενιχροτέρῳ τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω. Εἰ δὲ μή ἐστιν ἐν τῇ πόλει οἶκος τοῦ ὀνομασθέντος ἁγίου, εὑρίσκεται δὲ ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς· ἐκείνῳ διδόσθω. Εἰ δὲ μήτε ἐν τῇ ἐνορίᾳ εὑρίσκεται τοιοῦτος οἶκος, τότε τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος τὴν οἴκησιν εἶχε, τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω.

ΚΕΦ. ι'.

Εἰ τις εὐκτήριον οἰκοδομεῖσθαι κελεύσειε.

Εἴ τις κατασκευὴν σεβασμίου εὐκτηρίου, ἢ ξενῶνος, ἢ πτωχείου, ἢ ὀρφανοτροφείου, ἢ νοσοκομείου, ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου, ἐν τελευταίᾳ βουλήσει γενέσθαι διατυπώσει· τὸ εὐκτήριον μὲν εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν πληροῦσθαι κελεύομεν, προνοίᾳ τοῦ τῶν τόπων ἐπισκόπου καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος· τὸν δὲ ξενῶνα, ἢ τὸ πτωχεῖον, ἢ ἄλλον σεβάσμιον οἶκον, εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι. Εἰ δὲ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ μὴ ποιήσουσιν οἱ κληρονόμοι τὸν ξενῶνα, ἢ οἱονδήποτε σεβάσμιον οἶκον ὑπὸ τοῦ διαθεμένου διατυπωθέντα γενέσθαι κελεύομεν τούτους οἶκον ἢ ἀγοράζειν ἢ μισθοῦσθαι, ὅπου δύναντο τὰ κελευσθέντα πληρῶσαι, ἕως ἂν ὁ τοιοῦτος σεβασμιώτατος οἶκος πληρωθείη. Καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ διαθέμενος ὁρίσει τοὺς ὀφείλοντας ξενοδόχους γενέσθαι ἢ πτωχοτρόφους ἢ ἄλλους τοιούτους διοικητὰς, εἴτε τοῖς ἰδίοις κληρονόμοις τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν παράσχοι· κελεύομεν τρόποις ἅπασι τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ τὰ παρ' αὐτοῦ διατυπωθέντα πληροῦν· τῶν κατὰ τὸν τόπον μακαριωτάτων ἐπισκόπων ἐποπτευόντων εἰ καλῶς ἡ διοίκησις προβαίνει, καὶ, εἰ εὕρωσι μὴ χρησίμους ὄντας τοὺς διοικητὰς, ἄδειαν ἐχόντων ἄνευ ζημίας ἄλλους ἀντὶ τούτων ἐπιτηδείους ποιεῖν.

ΚΕΦ. ια'.

Ὥστε τὰ ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως λειφθέντα λήγατα παρ' ἐπισκόπων παρέχεσθαι.

Εἰ δὲ καί τις ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων, ἢ ἀποτροφῆς πενήτων, κληρονομίαν ἢ ληγάτον καταλίποι ἐν πράγμασι κινητοῖς ἢ ἀκινήτοις, εἴτε ἅπαξ εἴτε ἐτήσιον· καὶ τοῦτο τρόποις ἅπασι κατὰ τὴν τοῦ διαθεμένου γνώμην ἀπὸ τῶν κελευσθέντων τοῦτο ποιῆσαι πληρούσθω. Εἰ δὲ μὴ ἰδικῶς εἴποι ποίου τόπου πένησι ταῦτα κατέλιπε, κελεύομεν τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ἐν ᾗ τὴν οἴκησιν ὁ διαθέμενος εἶχε, παραλαμβάνειν τὰ αὐτὰ πράγματα, καὶ τοῖς τῆς αὐτῆς πόλεως πένησι διανέμειν. Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως τῶν αἰχμαλώτων τι καταλέλειπται, καὶ μὴ ὀνομαστὶ ὁ διαθέμενος εἴποι διὰ τινος χρὴ γίνεσθαι τὴν ἀνάῤῥυσιν· καὶ οὕτως κελεύομεν τὰ πράγματα τὰ ἐπὶ τούτῳ καταλειφθέντα τὸν τῶν τόπων ἐπίσκοπον καὶ τὸν τούτου οἰκονόμον λαβεῖν,

Cap. IV.

De episcopo Carthaginensi [1].

Simili quoque modo jus [2] pontificis quod episcopo Justinianæ Carthaginis [3] Africanæ civitatis [4] dedimus ex quo Deus hanc nobis restituit, servari jubemus. Sed & aliæ civitates, & earum episcopi, quibus in diversis locis metropoliticum [5] jus præstitum est, hujusmodi privilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem privilegia [6] vel solatia quæ ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo sanctissimis ecclesiis aut aliis venerabilibus domibus & locis collata sunt, firme eis per omnia conserventur.

Cap. V.

De privilegiis possessionum ecclesiasticarum [7].

Ad hæc sancimus omnium sanctarum ecclesiarum & omnium venerabilium domorum possessiones, neque [8] sordidas functiones, neque extraordinarias descriptiones sustinere. Si tamen itineris [9] sternendi, aut pontium ædificii, vel reparationis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum: hujusmodi opus & sanctas ecclesias & venerabiles domos complere, dum sub illa possident civitate, sub qua tale fit opus. Si quæ vero res ex curialium substantiis ad quamlibet sacrosanctam ecclesiam, aut aliam venerabilem domum secundum leges venerunt, aut postea venerint: liberas eas esse sancimus descriptione [10] lucrativorum.

Cap. VI.

De [11] *præscriptione* 40. *annorum ad venerabilia loca pertinente.*

Pro [12] temporalibus [13] autem præscriptionibus decem & viginti, & triginta annorum, sacrosanctis ecclesiis & aliis universis venerabilibus locis solam quadraginta [14] annorum præscriptionem opponi præcipimus: hoc ipso servando & in exactione legatorum & hereditatum, quæ ad pias causas relicta sunt.

Cap. VII.

De [15] *ædificatione ecclesiarum.* [16]

Si quis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monasterium, præcipimus non [17] aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus episcopus orationem ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucem [18]. Si vero semel [19] cœperit aut novam ædificare basilicam, aut veterem renovare: modis omnibus compellatur à beatissimo locorum episcopo, & œconomis ejus, & civili judice, eam explere, & si is distulerit, hoc moriente heredes ejus opus inchoatum adimpleant.

Cap. VIII.

Ne in [20] *proastiis vel domibus, vel fundis, vel privatis locis sacra ministeria fiant.*

Si quis in sua domo, aut in [21] suburbano ecclesiasticum [22] ministerium ministrare præsumpserit, aut aliis celebrare concesserit sine clericis sanctissimo locorum episcopo subjacentibus: jubemus hanc domum, aut suburbanum, aut prædium, ubi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicari [23] per Deo amabilem episcopum, & œconomum ejus, & civilem judicem locorum. Si vero nesciente locorum domino, ejus curatores [24], aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exerceri permiserint: dominum quidem loci nullum præjudicium aut dispendium sustinere: eos autem qui hoc fecerint, aut fieri permiserint, ex provincia ubi hoc commissum est, expelli, rebus eorum loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicandis.

Cap. IX.

Ut legatum Deo relictum, illi ecclesiæ deputetur, ubi testator domicilium [25] *habet.*

Si quis in nomine magni Dei [26], & salvatoris nostri Jesu Christi hereditatem aut legatum reliquerit, jubemus ecclesiam loci [27] illius in quo testator domicilium habuerit accipere, quod dimissum [28] est. Si quis autem *unum sanctorum* [29] heredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominaverit locum in quo est venerabilis domus, inveniantur autem in eodem loco aut civitate plura oratoria ejusdem sancti: illi magis domui quæ pauperior [30] est, quod relictum est, præbeatur. Si [31] autem non est in civitate basilica nominati sancti, inveniatur autem in territorio ejus, illi detur. Si autem neque in territorio ejus reperitur hujusmodi domus, tunc ecclesiæ civitatis in qua testator domicilium habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

Cap. X.

Si quis [32] *oratorium ædificari* [33] *jusserit.*

Si quis ædificationem [34] venerabilis oratorii, aut xenodochii, aut ptochii, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut alterius reverendæ domus, in novissima voluntate fieri disposuerit: oratorium quidem intra quinque [35] annos compleri jubemus providentia locorum episcopi, & civilis judicis: xenodochium [36] autem aut ptochium, aut aliam venerabilem domum intra unum [37] fieri annum. Si autem intra annum non fecerint heredes xenodochium, aut quamlibet venerabilem domum à testatore dispositam fieri: jubemus eos domum aut comparare aut locare, ubi possint quæ jussa sunt adimplere, donec hujusmodi domus venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreverit qui debeant xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, sive suis heredibus hujusmodi electionem commiserit: jubemus modis omnibus heredes ejus, quæ ab eo definita sunt, adimplere, locorum beatissimis episcopis inspicientibus si gubernatio recte procedit: & si invenerint non utiles existentes rectores, licentiam habentibus sine damno alios pro eis importunos efficere.

Cap. XI.

Ut [38] *legata pro redemptione captivorum relicta, præstentur ab episcopis, &c.*

Si quis autem pro [39] redemptione captivorum aut alimentis pauperum hereditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, sive semel, sive annale, & hoc modis omnibus secundum testatoris voluntatem ab iis quibus [40] jussum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimum episcopum civitatis in qua testator habuit domicilium, percipere easdem res, & ejus civitatis pauperibus erogare. Si autem pro redemptione captivorum aliquid relinquatur, & non nominatim testator dixerit per quem oporteat fieri redemptionem captivorum, etiam sic jubemus res ad hoc relictas, locorum

1 *Jul. hic n.* 510.
2 Ἀρχιερωσύνης δίκαιον appellant hic Græci.
3 *Nov.* 37.
4 Διοικήσεως *Græci hic.*
5 Μητροπολιτικὸν δίκαιον.
6 *l.* 22. §. 1. *C. de episcop.*
7 *Jul. n.* 511.
8 *l.* 5. *Cod. de sacros. eccles.*
9 *l.* 7. *C. de sacros. eccl. l. pen C. de privil. dom. Aug.*
10 *l.* 22. *C. de sacros. eccl. l. un. C. de imponenda lucrativis descriptione.*
11 *Jul. num.* 512. 3. *Ecl.* 3. *ex tit.* 2. *c.* 23. & 1. *Harm.* 3. §. πᾶσα ἀγωγή.
12 1. *Har.* 3. §. 53.
13 Hinc sumpta est Auth. *Quas action. C. de sacr. eccl.*
14 *Nov.* 11. *c.* 1. & ita videtur abrogari centum annorum præscriptio, *Nov.* 10. & *l.* 23. *C. de sacr. eccl.*
15 *Nov.* 5. *cap.* 1. *Nov.* 77. *c.* 1. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 7. Ans.
16 Venerabilium *Jul. n.* 513.
17 Loca ecclesiastica quomodo consecranda. *Nov.* 5 *c.* 1. *Nov.* 67. *c.* 1. *in fin. Nov.* 123. *c.* 34.
18 De Cruce alibi diximus.
19 Ædificationem ecclesiæ nemo potest inchoare, quin cogatur eam perficere.
20 *Novell.* 58. *Novell. Leon.* 4.
21 Η προαστείῳ ἢ χωρίῳ.
22 Ecclesiastica munera facere: *Jul. n.* 514. ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν ἐπιτελέσαι. *Scrimg.* vid. *Nov.* 8.
23 Domus privatæ Ecclesiæ vindicantur in quibus sacra ministeria fiunt. vid. *Nov.* 58. adde *l.* 3. *l.* 8. §. 3. *Cod. de hæreticis.*
24 Pœna eorum qui quid illicitum faciunt in domo aliena, ignorante domino proprietario, quod si eo sciente factum fuisset, domus confiscaretur.
25 *Jul. hic n.* 515. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 2. *c.* 12. *n.* 7. & Rittershus. *exp. nov. part.* 6. *cap.* 14. Ans.
26 Dei vel Christi nomine qui quid reliquit, domicilii sui, ecclesiæ videtur reliquisse *l.* 26. *C. de sacr. eccles.*
27 *l.* 39. §. *ult. ff. de cond. & demonst. l.* 49. *C. de episc.*
28 Relictum aut legatum.
29 Si quis in nomine sancti Martyris. *Jul. n.* 116.
30 In dubio favendum paupertati. *d. l.* 27. *in fin. l.* 49. §. 5. *C. de episc.* & pauperiori ecclesiæ.
31 Res ita habet: Legatur D. Petro urbano: primum Petri templo legatum debebitur: si alia sint ejus cognominis templa, pauperiori præstabitur: quod si nullum urbanum fuerit, extraurbano debebitur. Si nullum extraurbanum, ecclesiæ in qua domicilium testator habuit, legatum præstabitur, etiamsi Petri nomine nuncupata non fuerit.
32 1. *Ecl.* 1. *c.* 7.
33 Potest heres damnari, ædificare domum *Paul.* 3. *sent.* 5. §. 10. oratorium, xenodochium, templum & his simile quid, *ut hic.*
34 Domum religiosam *Jul. n.* 519 εὐκτήριον vocant Græci hic.
35 Intra quod tempus heredes defuncti gravati, ædificare domos sacras debent.
36 Ξενῶνα. *Scr.* Xenones. *Jul.*
37 De anno, vid. *Cujac.* 20. *de præsc.*
38 v. *Ecl.* 1 *c.* 8. & 9. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 2. *c.* 12. *n.* 8. & Rittersh. *part.* 3. *c.* 12. Ans.
39 *l.* 28. *C. de episc.* adde *Julian. num.* 318.
40 Id est, ab executoribus, licet enim defuncto eligere ministrum executorem seu dispensatorem quem voluerit. Id sæpenumero testamenti exequendi causa fieri consuevit. *Nov. Leonis* 68.

Source : BIU Cujas

1 Executore redemptionis captivorum non expresso à testatore, onus redimendi defertur ad episcopos & eorum œconomos.

2 Hinc sumpta est Auth. *Licet C. de episc.* Hujus autem loci sententia hæc est: Episcoporum interesse omnia ad pietatem pertinentia fieri, quamvis testator vel donator verba contrariæ voluntatis expresserit. *Iul. hic.*

3 Heredes si piamdispositionem implere noluerint quemadmodum puniendi sint, *Jul. hic num.* 519.

4 Etiam Falcidiam. Alias quidam volunt heredem non frustratorem voluntatis defuncti, deducere Falcidiam ex piis legatis, *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falc.* Cujac. eam sententiam Balsamonis fuisse refert ad *c.* 12. J. adde quæ scripsi ad *Nov.* 119. *c. ult.*

5 *l.* 46. §. 4. *Cod. de episc.*

6 Dormiente Episcopo, vigilat ejus Metropolitanus.

7 v. *Ecl.* 1. *c.* 8. & 9. de quo dixi ad *Authent. similiter C. ad leg. Falcid.*

8 Hinc sumpta est Autent. *similiter C. ad l. Falc.*

9 Si heredes testatoris substantiam non sufficere dixerunt. *Jul. hic num.* 520.

10 *l.* 49. *C. de episc.* vid. *c.* 11. J. *eod. Nov.* 119. *cap. ult.* Falcidia privatur heres hic, nonquivis, sed morosus: ut ita Falcidia locum etiam habeat in legatis ad pias causas *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falc. Paul.* 4. *sent.* 3. §. 3. Cæterum an & quo modo Falcidia locum habeat in legatis ad pias causas, vid. *Tiraq. 26. privilegio pia causæ*, ubi notat quinque casibus Falcidiam detrahi ex legato, ad pias causas. & 27. ubi notat, Trebellianicam non deduci ex fideicommisso universali ad pias causas, adde *Graſſum* §. *Falc. q.* 3. & §. *Treb. q.* 6. Goth. Adde Ant. Merend. *contr. lib.* 2. *c.* 32. & 33. ANB.

11 Si sex intra menses pia voluntas defuncti impleta non fuerit. *Jul. num.* 521. de sex mensibus vide *Cujac. c.* 18. *de præſ.*

12 De legatis annalibus ad loca religiosa relictis *numer.* 523.

13 Ita legit Julianus hic, Græci vero, 35. vide quæ notavi ad *l.* 35. §. 3. *C. de donationibus. Nov.* 120. *c.* 9. adde *Molinæum tractatu de uſuris q.* 1. *n.* 119.

14 Hinc sumpta est auth. *Licentiam Cod. de episc.* adde *Jul. num.* 523. hoc interim vult, Episcopum res adquisitas (successiones à cognatis ad quartum usque gradum ei delatas excipe, *verſ. in illis in fin.* J. *eodem. l.* 42. §. 2. *Cod. de episc.* post adeptum Episcopatum, nemini donare testamento posse: quod res hujusmodi præsumantur ex bonis Ecclesiæ & occasione ecclesiæ ei quæsitæ.

15 *d. l.* 42. §. 2. *C. de episc.* 16 Ecclesiasticis personis mortuis sine testamentariis aut legitimis heredibus ecclesia succedit: olim fiscus, *l.* 20. *C. de episc.* adde *Jul. hic. n.* 524. 17 *l.* 10. *C. de hæreticis.*

18 Vide quæ scripsi ad *l.* 16. *C. de hæreticis.* 19 Dixi de Samaritanis *Nov.* 129. 20 Olim fiscus eam vindicabat *l.* 10. *C. hæreticis.* nec id mirum. Novæ siquidem constitutiones ecclesiæ plerumque tribuunt, id quod veteres fisco dederunt, *ut hic & c.* 13. *in fin.* J. *eod.* 21 Templa hæreticorum, speluncæ.

22 Vide quæ dixi *l.* 32. *C. de episc.* adde 5. *Ecl.* 3. *c.* 12. *περὶ ὀρφανοτρόφων.*

locorum [1] episcopum & ejus œconomos accipere, & hujusmodi pium opus implere: in omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum episcopos volumus providere, ut secundum defuncti voluntatem, universa procedant: licet [2] præcipue à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. Si [3] autem qui hoc facere jussi sunt, semel & secundo à beatissimo locorum episcopo aut ejus œconomis per publicas personas admoniti distulerint quæ disposita sunt, adimplere: jubemus eos omne lucrum [4] relictum eis ab eo qui hoc præceperit, amittere: & locorum episcopos omnes res cunctis (sicuti dictum est) piis causis distributas, cum [5] fructibus & augmentis medii temporis & memorato lucro vindicare: & quæ testator disposuit adimplere, scientes, quia si neglexerint, pro his omnibus rationem Deo persolvent. Si [6] autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit aliquid horum quæ à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo ejus metropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni alii licentia sit hujusmodi movere quæstionem, & studere ut modis omnibus causæ piæ compleantur.

Cap. XII.

Ut [7] in piis legatis cesset Falcidia.

SI [8] autem heres quæ ad pias causas relicta sunt, non impleverit dicens relictam sibi substantiam non sufficere [9] ad ista: præcipimus omni Falcidia [10] vacante, quicquid invenitur in tali substantia, proficere provisione sanctissimi locorum episcopi ad causas quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas: jubemus intra sex [11] menses ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi quibus relictum est. Si autem distulerint qui in hoc onerati sunt, hujusmodi præbere legatum: & fructus, & usuræ, & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis ejus qui hoc reliquit. Si autem annale [12] legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: si quidem qui hoc dare jussi sunt, aut locus ex quo jussum est hoc præberi, in ipsa, aut vicina provincia fuerit: jubemus nullo modo legatum alienari. Si vero loca aut personæ ex quibus hoc dari præceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, commutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmento non minus quartæ partis relictæ quantitatis, & neque plurimis tributis fiscalibus prægravatos: aut vendere, si voluerint, hujusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra viginti quinque [13] annos colligitur: ita tamen, ut hujusmodi pretium ad utilitatem prædictæ venerabilis domus ubi relictum est, proficiat.

Cap. XIII.

Ut de iis quæ post episcopatum adquisierint episcopi testari non possint.

INterdicimus autem sanctissimis episcopis res mobiles aut immobiles sesequemoventes, quæcunque post [14] episcopatum ad eos quoquo modo pervenerint, in proprios cognatos aut in alias quascunque transferri personas. In captivorum vero redemptionem, & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro utilitate propriæ ecclesiæ, ex his expendere licentiam habeant: & quicquid ex hujusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remanserit, jubemus hoc ad proprietatem ecclesiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere. In illis enim solummodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquendi quibus voluerint, damus, quas ante episcopatum probantur habuisse: post episcopatum vero, quæ ex genere sibi conjuncto ad eos devolutæ sunt, quibus ab intestato usque ad quartum [15] gradum succedere poterunt, Hæc autem omnia quæ diximus de rebus quæ post episcopatum devolutæ sunt ad sanctissimos episcopos, & in reverendissimis orphanotrophis, & prochotrophis, & nosocomis, & xenodochis, & gerontocomis, & omnibus aliis rectoribus venerabilium domorum, valere sancimus, in rebus quæ in tempore propriæ administrationis secundum prædictum modum ad eos pervenerunt. Si quis autem Episcopus, aut clericus aut cujuslibet ecclesiastici gradus minister aut ecclesiæ Diaconissæ moriantur sine testamentis & legitimis successoribus, horum successio ecclesiæ [16] competat in qua constituti fuerint.

Cap. XIV.

Ne hæretici ab ecclesiis vel privatis res immobiles quoquo titulo accipiant: & ne speluncam fidei suæ ædificent.

JUbemus autem nullum hæreticorum, neque [17] per conductionem, neque per emphyteusim, neque per emptionem, aut alio quolibet modo res immobiles accipere à qualibet sancta ecclesia, aut alio venerabili loco. si quid vero hæreticus pro tali causa præbuerit, amittat: hujusmodi [18] vero res venerabili loco à quo etiam datæ sunt, vindicentur: rector autem domus qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione removeatur, & in monasterio recludatur, & uno anno à sancta communione segregetur: cum hæreticis prodideritChristianos. Si autem orthodoxus possessionem habens in qua est & sancta ecclesia, alienaverit aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut per conductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Judæo, aut Samaritano [19], aut Ariano, aut alii hæretico: sancta [20] ecclesia ejusdem vici hujusmodi vindicet proprietatem alienationis. Si quis autem hæreticorum (quibus etiam connumeramus Nestorianos, & Acephalos, & Eutychianistas) præsumpserit speluncam [21] suæ incredulitatis ædificare, aut Judæi novam synagogam constituere, locorum sancta ecclesia ædificia suæ proprietati defendat. Si vero quis per emphyteusim, aut conductionem, aut etiam per quamcunque aliam gubernationem dederit possessionem hujusmodi personæ: si quidem sciebat dominus possessionis ejus, quia hæretico hanc commisit, omnes reditus illius temporis quod in contractu transiit, ecclesiæ civitatis, sub qua possessio constituta est, vindicari. si vero ignorabat dominus possessionis, quia hæreticus erat cui hæc commissa est, ipsum quidem dominum propter ignorantiam indemnem servari: hæreticum vero in utroque casu expelli de possessionibus, & ejus substantiam applicari fisco.

Cap. XV.

Ut orphanotrophi sint tutoribus similes & ad instar eorum inventarium conficiant.

ORphanotrophi [22] vero, tutorum & curatorum fungantur officio: ita tamen, ut etiam sine satisdatione & conveniant, & conveniantur de rebus orphanotrophiis, & ipsis propriis orphanis competentibus. Res autem competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabulariis, aut sub gestis monumentorum in hac quidem regia civitate apud magistrum census habitis: in provinciis autem apud judices earum, aut defensores locorum, orphanotrophiis accipere & custodire: & si necessarium putaverint, etiam alienare, & pretia earum orphanis con-

---

τὸ τοιοῦτον δύσεβὲς ἔργον πληρῶν, ἐν πάσαις μὲν ταῖς τοιαύταις δυσεβέσι βελήσεσι τὰς ὁσιωτάτας ἐπισκόπους τῶν τόπων βελόμεθα σπουδεῖν· ὥστε πάντα κατὰ τὴν ἔκ τελευτήσαντος βέλησιν πεφυλάχθαι· εἰ μὴ τὰ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἀφελημένων ἢ τῶν ἐνηναντιωμένων ἀπηγορεύθη αὐτοῖς ἔχειν· πρὸς τοῦτῳ καὶ μαρτύρια. Εἰ δὲ οἱ τοῦτο ποιῆσαι κελευόντες, ἀπαξ καὶ δὶς ὑπὸ τῆς μακαριωτάτης τῶν τόπων ἐπισκόπης καὶ τῶν τάτε οἰκονόμων ἀφ' ὁμηδαίων πεφυτισμενοῦντες, ὑπερθῶνται τὰ ἀφωρισθέντα πληρῶσαι· κελεύομεν τάτες ἀπαν κέρδος καταλείφθαι αὐτοῖς ὑπὸ τοῦτο κελεύσαντος· ἀποκωλύειν τὰς δὲ ὁσιωτάτας τῶν τόπων ἐπισκόπας πάντα τὰ προσήκοντα τὰ πίστεις (ὡς εἴρηται) ταῖς δυσεβέσιν αἰτίαις ἀφορισθέντα, μὴ κερδῶν καὶ ἐπωφελήσεων ἕνεκα χρόνου καὶ μνημονευθέντος κίρδος, ἐκδικεῖν, καὶ ἀπὸ ἀφελέμενος διετύπωσε πληρῶν· εἰδότας ὡς εἰ ῥαθυμήσαιεν, ὑπὲρ τούτων πάντων λόγον τῷ θεῷ παρίξουσιν. Εἰ μήτοι ὁ ὁσιώτατος τῶν τόπων ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ λοιποῦ τῶν ἡμῶν εἰρημένων, ἐξέστω καὶ τῷ ὁσιωτάτῳ αὐτῶν μητροπολίτῃ τούτου ἀπαιτεῖν, καὶ πληρῶν. καὶ παντὶ δὲ ἑτέρῳ ἀδεια ἔστω τῶν τοιούτων ζητησιν κινεῖν, καὶ ἀπαιτεῖν ἵνα τρόπαις ἅπασιν αἱ τοιαύτης δυσεβεῖς αἰτίαις πληρωθῶσιν.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τοῦ σχολάζειν τὰ φαλκίδιον ἐν δύσεβέσι ληγάτοις.

Εἰ δὲ ὁ κληρονόμος τὰ εἰς δύσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένα μὴ πληρώσῃ, λέγων τὴν καλειφθεῖσαν αὐτῷ φασιανὸν μὴ δύνειν εἰς ταύτας κελεύομεν, πάντως δὲ ἐκ τοῦ φαλκιδίου κέρδος σχολάζειν, ὅσον δή ποτε ὑφεθεῖη ἐν τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ, σπουδεῖν, σπουδαῖα δὲ ὁσιωτάτης τῶν τόπων ἐπισκόπης, εἰς τὰς αἰτίας εἰς ἃς καταλέλειπ[ται]. Εἰ δὲ ληγάτον τοῦτο τινος εἰς δύσεβεῖς αἰτίας καταλειφθείη, κελεύομεν εἴσω μιλιῶν ἓξ, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἀληθικῆς διαθήκης ἀριθμουμένων, τοῦτο πᾶσι τρόποις παρέχεσθαι οἷς καλέλειπ[ται]. εἰ δὲ ὑπερθῶν[ται] οἱ τάτε βεβαρημένοι, τὸ τοιοῦτον ληγάτον παρέχειν· καὶ καρπὸς καὶ τόκος καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύξησιν ἀπαιτεῖσθαι[ται] ἀπὸ καιροῦ τῆς τελευτῆς ἐκ τοῦτο καλειπόντος. Εἰ δὲ ληγάτον ἐτήσιον οἱωδήποτε σεβασμίῳ οἴκῳ καταλειφθῇ, εἰ μὲ οἱ πεμπτὸν δέκα κελεύοντες, ἢ ὁ τόπος ἐξ ἐκελεύθη τοῦτο παρέχεσθαι, ἐν τῇ αὐτῇ ἢ τῇ γείτονι ἐπαρχίᾳ εἰ μὴ κελεύομεν μηδενὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ληγάτον ἐκποιεῖσθαι. εἰ δὲ οἱ τόποι ἢ τὰ σεβάσματα ἐξ ὧν τοῦτο δεδίδοται σεισθείχθη, πορρώτερον εἴησαν τῶν κωμῶν ἐξέσω ἐκείνοις οἷς τοῦτο καλέλειπ[ται], εἰ καὶ τὸ ἐνεχόμενον μέρος σωζοιτο, ἀμείβειν τὸ ληγάτον, καὶ πλησίον λαμβάνειν ὑπὲρ τάτε σεβασθὲν εὔπορον, καὶ μὴ σεσθήκης ὧν ἐλάττονος τῆς τετάρτης μέρος τῆς καλειφθείσης ποσότητος, καὶ μηδὲ πολλοῖς δημοσίοις τελίσμασι βεβαρημένον. εἰ δὲ καὶ πωλήσαι βάλοιτο τὸ τοιοῦτον ληγάτον, μὴ ἔλαττον τιμήμα λαμβάνειν ὧν ὅσον ὑπὲρ τοιούτου ληγάτου ἐπὶ λέ σνιστὸς σωάγη. ὅτω μήτοι ὥστε τὸ τοιοῦτον τίμημα εἰς τὸ συμφέρον τῆς περιηρημένου σεβασμίου οἴκου, ὅπερ καλειφθῇ, σεσχωρεῖν.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀφιστάσθαι ἐπισκόπους τὰ μεθ' ἱπισκοπὴν εἰς αὐτὰς σεσελθόντας.

Απαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα, ὅσα μὴ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς αὐτὰς οἱωδήποτε τρόπῳ σεσέλθοι, εἰς ἰδίας συζυγεῖς ἢ ἄλλα οἱαδήποτε σεσώσαι οἱωδήποτε τρόπαι μεταφέρειν. Εἰς αἰχμαλώτων ἢ ἀναῤῥυσιν, καὶ πλοκῶν ἀποτροφὰς, καὶ εἰς ἄλλας δυσεβεῖς αἰτίας, ἢ ὑπὲρ τῆς συμφέρουσῶν τῶν ἰδίας ἐκκλησίας, ἐκ τούτων δαπανᾶν ἄδειαν ἐχέτωσαν. καὶ εἴ τι ἐκ τοῦ τοιούτων προσήκοντα μὴ τελοῦτῶν αὐτὸν εἰς τὸν αὐτῶν σεβασμὸν μείνῃ, κελεύομεν τῇ τῇ διαθέσεια τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὧν τὸν ἱεροσκεύων εἶχον, ἀφαίρειν. ἐπ' ἐκείνοις γὰρ μόνον τοῖς προσήκουσιν ἄδειαν αὐτοῖς τῆς ἐκποιεῖν, καὶ καλιμπάνειν οἷς ἂν βουληθείησι, συζυγικοῖς, ἄπαξ δὲ τῶν ἐπισκοπῆς ἀποδεχθῶσιν ἐγκηδῆς, ἢ, μὴ τὸν ἐπισκοπὸν, ἀπὸ τῆς κλήρου αὐτοῖς σωμηνεῖν εἰς αὐτὰς σεισθῆναι ἓς ἐξ ἀδιαθέτου δυσεως μέχρι τετάρτου βαθμοῦ ἀφαδέχεσθαι. Ταῦτα δὲ ἅπασιν ἅπερ εἰρήκαμεν δεῖ τῶν προσήκοντων τῶν μὴ τὸν ἐπισκοπὸν σεσερχομένων εἰς τὰς ὁσιωτάτας ἐπισκόπας, καὶ ἐπὶ τῶν δύλασεστάτων ὀρφανοτρόφων καὶ πλωχοτρόφων καὶ νοσοκόμων καὶ γεροντοκόμων καὶ ξενοδόχων, καὶ πάντων τῶν ἄλλων διοικητῶν τῶν σεβασμίων οἴκων κρατεῖν θεσπίζομεν, ἐπὶ τοῖς προσήκουσι τοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἰδίας διοικήσεως κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον εἰς αὐτὰς σεισερχομένοις. Εἰ δὲ τις ἐπίσκοπος, ἢ κληρικὸς, ἢ οἱωδήποτε σκκλησιαστικῶν βαθμοῦ ὑπηρέτης, ἢ σκκλησίας ἀκόλουθος, τελευτήσει ἄνδρ ἀφαθικῶν καὶ νομίμων ἀφόδων· ἡ τούτων ἀφαδοχὴ τῇ σκκλησίᾳ ἀφερέτω ἐν ᾗ ἔτυχον κεχειροτονημένοι.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀπὸ σκκλησιῶν ἢ δύκλησίων οἴκων ἀκίνητα πράγματα οἱωδήποτε τρόπῳ λαμβάνειν καὶ ἵνα μὴ ἀπήλαιον τὰ ἰδίας ἀπίστιας οἰκοδομῶσι.

Κελεύομεν ἢ μηδένα αἱρετικὸν, μηδὲ κατ' μίσθωσιν, μηδὲ κατ' ἐμφύτευσιν, μηδὲ κατ' ἀγορασίαν, ἢ ἄλλῳ οἱωδήποτε τρόπῳ πράγματα ἀκίνητα λαμβάνειν ἀφ' οἱασδήποτε ἁγιωτάτης σκκλησίας, ἢ ἄλλου σεβασμίου τόπου. εἰ δέ τι τοιοῦτον ἁμαρτηθείη, ὁ μὲ αἱρετικὸς, εἰ τι ὑπὸ τούτῳ τῆς αἰτίας παρεφόρει, τοῦτο ἀπολέσει· τὰ ἢ τοιαῦτα πράγματα τοῦ σεβασμίου τόπου, ἀφ' ἧ κτήσεσθησαν, σκδικείσθω. ὁ ἢ διοικητὴς ὃ οἶκε ὁ τὰ αὐτὰ πράγματα τοῦ αἱρετικοῦ δεδωκὼς, πίσης ἀποκινείσθω διοικήσεως, καὶ εἰς μοναχήλεον ἐμβαλλέσθω, καὶ ἐπὶ ἔνα σνιαυτὸν τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίζεσθω, ὅσις αἱρετικοῖς Χριστιανὸς πεφθόδωκεν. Εἰ ἢ ὀρθόδοξος κλῆσιν ἔχων ἐν ᾗ ἐστὶν ἁγία σκκλησία, σκτοίησε, ἢ καλειψθῇ, καὶ ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν, ἢ κατ' οἱανδήποτε διοίκησιν ταύτῃ δεδωκὼς Ἰουδαίῳ, ἢ Σαμαρείτῃ, ἢ Ἑλλήνι, ἢ Μοντανιστῇ, ἢ Ἀρειανῷ, ἢ ἄλλῳ αἱρετικῷ· ἡ ἀγωνίστη σκκλησία τοῦ αὐτῆς κώμης τῶν τούτων δεσποτείαν σκδικείτω. Εἰ δέ τις τῶν αἱρετικῶν (οἷς σπασελήμεθα καὶ τοὺς Νεστοριανοὺς, καὶ τοὺς Ακεφάλους, καὶ τοὺς Εὐτυχιανιστὰς) τολμήσῃ ἀπήλαιον τῆς ἰδίας ἀπίστιας οἰκοδομῆσαι, ἢ Ἰουδαῖοι νέαν συναγωγὴν καθιστήσωσιν. ἡ τοῦ τόπου ἁγία ἐκκλησία τὰς οἰκοδομὰς τῇ ἰδίας δεσποτείας ἐκδικείτω. Εἰ δέ τις καὶ ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν ἢ ἑτέραν οἱανδήποτε διοίκησιν τῶν ἰδίων δεδωκὼς κλῆσιν τοῦ τοιούτου πεφεύγῃ, εἰ μὲ ἐγίνωσκεν ὁ δεσπότης τῆς κλήσεως ὅτι αἱρετικῷ τοιούτῳ κατέπεσδυσεν, πᾶσας τὰς πεφοδὰς ἐκείνῳ ἔρόνῳ ἀπεστερημένος τοῦ σωκαλάσματος, τῇ ἐκκλησίαν τῆς πόλεως, ὑφ' ὧν ἡ κλῆσις ἀφῖκεῖ, ἐκδικεῖν. εἰ ἢ ἠγνόει ὁ δεσπότης τῆς κλήσεως ὅτι αἱρετικῷ ὧν ὁ τοιοῦτο ἐμπεδυθείς, αὐτὸν μὲ τὰ δεσποτεῖαν ἀφῆ τῇ ἀγνοίαν ἀζήμιον φυλαχθῆναι, τὰ ἢ αἱρετικὸν ἐν ἑκατέρᾳ ζημιᾶ καὶ ἐκβληθῆναι τῆς κλήσεων, καὶ τῇ ὁσίαν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ πεσκυρωθῆναι.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τοῦ ὀρφανοτρόφους τάτερον εἶναι ὁμοίους, καὶ δίκῃ αὐτοῦ συνόποιν αὐτῶν συνπλείας.

Οἱ ὀρφανοτρόφοι ἐπιτρόπων, καὶ κυρατόρων πᾶσιν ἐχέτωσαν· ὅτω μήτοι ἵνα καὶ χωρὶς ἐκκλησίας καὶ ἐνάγωσι καὶ ἐνάγων[ται]· δεῖ τῶν προσήκοντων τοῖς ὀρφανοῖς κυρίως, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀρφανοτροφείοις ἀνηκόντων. τὰ ἢ προσήκοντα ἄδηλον ἔτυχον τινὶ τῶν ὀρφανῶν ἀφαιρεῖται, δημοσίων τοῦ βαλαείων παρόντων, καὶ ὑπομνημάτων προκατομόμων (ἐν μὲ τῇ βασιλίδι πόλῃ, ὧδε τοῦ μαγίστρου τῶν κλήσεων· ἐν ἢ ταῖς ἐπαρχίαις, παρὰ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ἢ τοῖς ἐκδίκοις τῶν τόπων) λαμβάνειν τὰς ὀρφανοτρόφους καὶ φυλάττειν· καὶ, εἰ ἀναγκαῖον νομίσωσι, καὶ ἐκποιεῖν, καὶ τὸ τάτων τίμημα τοῖς ὀρφανοῖς φυλάττειν, ἢ ἕτερα περὶ-

Source : BIU Cujas

προφήμαζα ἀντ' ἐκείνων ἀγορεύειν· μὴ ὑποκεῖσθαι ἢ ἐπιτροπικοῖς ἢ κυρατωρικοῖς λογισμοῖς. Φυλάττεσθαι ἢ κελεύομεν τὸ δίκαιον ὀρφανοτροφείου τούτης τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ τῶν ξενῶνι τῶν καλουμένων τοῦ τε ὁσίου Σαμψών, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν αὐτὴν διοικοδοσίαν καθεζομένοις δικτηρίοις ἢ ξενοδοχείοις, ἢ ἄλλοις σεβασμίοις οἴκοις, πάντα τε φερόμενα ἄνωθεν ἔχειν ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἅπερ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος ἡ ἡμετέρα εὐθέσπισε γαλήνωσις, ἡ σὴ ὑπεροχὴ, ἐδίκτων καὶ τὸ στύφελες καὶ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν φερόντων, εἰς τὴν ἀπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν σπουδάσει. ἡμεῖς γὰρ φροντίσομεν ὅπως ἀνὰ πᾶσης τῆς ἐπαρχίας τὰ τοιαῦτα ζημίας καὶ συπαῖς ἐπαρχίαις φανερωθείη. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Εδικτον περὶ πίστεως, Κωνσταντινουπολίτης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλβ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡῶτον εἶναι καὶ μέγιστον ἀγαθὸν πᾶσιν ἀνθρώποις πιστεύομεν τὴν τῶ ἀληθῆς καὶ ἀμωμήτου τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὀρθὴν ὁμολογίαν, εἰς τὸ ἁπάντων αὐτὴν κρατυνθῆναι, καὶ πάντας τοὺς τῶ οἰκουμένης ὁσιωτάτους ἱερέας εἰς ὁμόνοιαν συναφθῆναι, καὶ ὁμοφώνως τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ὁμολογεῖν τε καὶ κηρύττειν, καὶ πᾶσιν ἀφορμὴν δοθῆναι τῶν αἱρετικῶν ἐφευρεσκομένων ἀφαιρεθῆναι. ὅπως δείκνυ) ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν διαφόρως γεγραφέντων λόγων τε καὶ ἐδίκτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ αἱρετικοὶ μηδὲ τὸν θεὸν συνοῦντες φόβον, μηδὲ τὰς ἠπειλημένας τοῖς τοιούτοις ποιναῖς ἐκ τῶν νόμων αὐτῆς εὐσεβείας συνομόσαντες, καὶ πίναξ τῶν ἀποστόλων ἔργον πληρῶσι, καὶ πίνας τῶν ἀποστόλων ἀπιτῶντας, τὰ ἁγίας καὶ θεῖ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας παραφωνάξειν καὶ παραβαπίσματα ποιῆσιν· δύσεβείς ἠγησάμεθα διὰ τοῦ παρ' ἡμῶν ἐδίκτου παραινέσαι τοῖς τοιούτοις ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὰς ἀποστῆναι τῶν αἱρετικῆς μανίας, καὶ μηδὲ τὰς ἑτέρων ψυχὰς δι' ἀπάτης ἀπολλύειν, ἀλλὰ μᾶλλον φερομένην τῇ ἁγίᾳ καὶ θεῖ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ τὰ ὀρθὰ πρεσβεύει) δόγματα, καὶ πᾶσιν αἱ αἱρέσεις μὴ τὰ ὀρχηθὲν αὐτῶν ἀναθεματίζουσι). γινώσκειν γὰρ ἅπαντας βεβούλομεθα ὡς εἰ καὶ λοιπὸν τινὲς σύρεθῶσιν ἢ παραφωνάζοντες ἢ πρὸς αὐτὰς σπουδάζοντες, ὁσονοῦν ἐπὶ παντελῶς τούτων ἀνεξόμεθα, ἀλλὰ τὰς μὲ οἴκους ἔνθα τι τοιοῦτον ἁμαρτάνει), τῇ ἁγίᾳ φερομένῃ ἐκκλησίᾳ· τοῖς δὲ παραφωνάζουσιν ἢ πρὸς αὐτὰς σπουδάζουσι πᾶσι τρόποις κελεύομεν. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Περὶ μοναχῶν, καὶ ἀσκητειῶν, καὶ ἀφορισμῶν αὐτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΜονήρης βίος καὶ ἡ καθ' αὐτὸν θεωρία προσηγορία ἐστὶν ἱερὰ, καὶ ἀνάγειν αὐτοῦθεν τὰς ψυχὰς εἰς θεόν· καὶ ἐ μόνον ὠφελῆν αὐτὰς τὰς εἰς τὸν παρελούσας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ἀφορᾶν τὸ αὐτὸ καθαρότητος καὶ τὸ φέρειν θεὸν ἐκκλησίας περιεχόμενον τῶν πρέπουσαν ὠφέλειαν. ὅθεν τοῖς τε φερόμενοις αὐτοκράτορσι τὰ τοιαῦτα διεσπουδάσαμεν, καὶ ἡμῖν ἐ μάτελα νενομοθέτηται) φέρειν τὰ αὐτῶν σεμνότητι. ἀκολουθῆμεν γὰρ τοῖς θείοις κανόσι, καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις πατράσιν, οὐδὲ τοῦτα ἀνομοθέτησαν. ἐπειδὴ μηδὲν ἄδακτον ἐστιν εἰς ζήτησιν τῆ βασιλείας, κοινῶν πάντων ἀνθρώπων ἐπιστασίαν ἐν θεῖ παραλαβοῦσαν. Ἡδη μὲ ἐν ἐρεύναμεν ἀφικέσθαι βεβουλήμεθα τὰς εἰς τοῦτο ὄντας μοναχὰς ἐν κοινῷ ἀφικέσθαι, καὶ τὸ τῶν καλουμένων κοινοβίων ἄσημα· καὶ μήτε ἰδίας ἔχειν κλήσεις, μήτε φέρεσίαν ἀπορίζειν, μήτε βίον ἔχειν ἁμάρτυρον· ἀλλὰ κοινῇ μὲ αὐτὰς σιτεῖσθαι, καθεύδειν δὲ αὐτὰς ἐν κοινῷ, καὶ τὸ δύκημα μεταδιάκειν βίον, καὶ μάρτυρας εἶναι τὸ ἀλλήλων κοσμιότητος, καὶ τὰς νεωτέρας αἰδεῖσθαι τὴν πολιὰν τῶν τοῦτο ἐποπτεύοντων· καὶ ἐξεπίτηδες καὶ ἀργυρίαν φέρεσθαι μὲ ἀνεῖν, ἵνα μή τι πέρεργον μηδὲ ἐξ ὕπνου γένηται), μηδὲ ἀφ' ἡμῶν θεὰ τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἔκφορον τὴν ἑαυτῶν κοσμιότητα, καὶ τῶ καθεύδειν φυλάττοι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΙνῶν δὲ ἡμῖν φερομένων ἐλθόντων, ἅπερ καὶ μείζονος καὶ ἀσφαλεστέρας νόμου φέρεσθαι, εἰκότως ἐπὶ τὴν παροῦσαν ἀφικόμεθα νομοθεσίαν, εἰς ὀνείνης τελείωσίν τε καὶ ἀναπλήρωσιν· δι' ἧς θεσπίζομεν μηδένα παντελῶς ἰδίαν ἔχειν οἴκησιν· μηδὲ τὸ καλούμενον κέλλιον εἶη κτῆ τὸ μοναστήριον· εἰ δὲ τυχὸν ἢ δύο χρωμένους ὑπηρεσίᾳ κτῆ τὴ σὺν θεωρία τε καὶ ἡσυχίᾳ διαζῆν βίον. ἀλλ' ὅλως ὄντων πλειόνων ἀνδρῶν, μίαν εἶναι τὴν αὐτῶν συνέλουσιν καὶ δύκημάν, καὶ τὰ φύσεως ἔργα πραττόντων, ὁποσα ἀμεμπτὰ τε καὶ ἀδιάλειπτα καθέστηκε· καὶ κοινῇ μὲ, ὡς εἴρη) σιτεῖσθαι, κοινῇ δὲ καθεύδειν· εἰ μήτοι τοσοῦτον εἶη τὸ πλῆθος ὅσον εἰς ἕνα οἶκον χωρεῖσθαι· ἐπειτοιγε τυχὸν δύο ἢ τρεῖς οἴκους εἶναι τὰς δεχομένους αὐτάς. Μηδένα δὲ παντελῶς ἴδιον ἔχειν μηδέν, ἀλλ' ἐν κοινῷ ζῆν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν· ἵνα αἱ νύκτες αὐτοῖς τὴν αὐτὴν ταῖς ἡμέραις ἔχοιεν παρατήρησιν. ἐ γὰρ καθεύδουσιν ἀπαύλες ἀεὶ, ἀλλὰ φόδηλον ὡς οἱ μὲ ἐν τῇ καθεύδειν εἰσίν, οἱ δὲ ἐρεηδρήσων καὶ πάντως ἔσονται) τινες οἱ τὰς καθεύδοντας ἐποπτεύοντες. Εἰ δέ πινα οἰκήματα ἐστιν ἐν οἰωδήποτε μοναστηρίῳ τῶν ὑπὸ τὴν οἴκησιν πατεπάρχου τούτης τῆς μεγάλης πόλεως, ἢ τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ὄντων ὠμοτάτην, εἴτε ἐπὶ τῶν φοινικίδων, εἴτε παρ' ἡμῶν αὐτῶν ὠφεδρυμήματα, εἴτε παρ' ἑτέρων τοῦτα πάντα καθαιρήσεις τρόποις ἅπασιν, ἀνοίξεις τε αὐτοῖς τὴν ἀλλήλων θέαν, καὶ ὄψον) πάντες τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. τί γὰρ δὴ καὶ δύλαβηθήσον) τῶν πραττειν, ἅπαξ ἐσαεὶς ἀναβέντες θεῷ, καὶ ἀπειπόντες τοῖς πᾶσιν δημώδη σίαιτιν; Καὶ τῶν μὲ τοῦτη κρατεῖν νῦν τε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα βεβούλομεθα χρόνον, ἑδένος, ὡς εἴρη), ἔχοντος οἴκησιν ἰδίαν, ἀλλὰ σωαθροιζομένων ἁπάντων καὶ θεωμένων τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. φόδηλον γὰρ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀσυδοσίαν αὐτοὶ καθιστάναι σία παντελῶς ἀνεπίληπτα ῥέει. Εἰ δὲ τις ὀφθείη τοσοῦτον ἀναιδὴς, ὥστε τολμᾶν ἐπιχειρεῖν παραβαίνειν τι τῶν νενομοθετημένων, ὁ τῆς μητῆς ἡγεμὼν τῶν τε ἐξεπιζέτω. βεβούμεθα γὰρ τὸν νῶν σφοδρότερον ῥοῦν παρατήρησιν, καὶ φερόντων μὲ μὴ πολλὰς ἔχειν τὰς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσόδους, ἀλλὰ μίαν ἢ δύο τυχὸν· ἐφεστάναι τε τῇ πυλίδι ἄνδρας γεγηρακότας, καὶ σώφρονας, καὶ μεμαρτυρημένους ἐξ ἁπάντων, εἰ ὡς ἔτι τοῖς δυλαβεστάτοις μοναχοῖς συζῆν ὁσίως ἐθέλουσι, καὶ τὰς φερόντων γνώμης σκοπιᾶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ· (ἀλλ' εἰσὶ τοῦτο καθέζεσι, τὰ φερόντων θεὸν ζητοῦντας, καὶ μὴ ἀμφισβήτως ἑαυτὰς, μήτε τοῖς πράξεις, μήτε τοῖς ἐπιτηδεύσεις) ὅτε ἑτέρας τινὰς ῥᾳστώνας ἑαυτὰς καὶ τὸ μοναστήριον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐάσουσιν, οὕτως ὀρθὸν τὴν τῶν δυλαβεστάτων μοναχῶν παρασκευάσει δόξειν. Ἐγὼ δὲ ἀκολούθει θεωρικὸν φερόμενον τὸ μοναστήριον ὥστε μηδεμίαν ἔξοδον ἀλλαχόθεν πλὴν ἢ ἀφ' τῶν πυλίδων εἶναι.

servare, aut alias res pro illis emere: non autem subjacere tutelaribus aut curatoriis rationibus: servari autem jubemus venerabili orphanotrophio hujus regiæ urbis, & xenodochio quod vocatur sanctæ Mariæ Sanso [1], & sub ejus gubernatione constitutis oratoriis aut xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia privilegia quæcumque habet major sanctissima ecclesia Constantinopolitana.

1 v. *Ecl.* 3. c. 12. §. 2. περὶ τῶ ξενῶνος τῶ ὁσίου Σαμψῶν. hujus meminit *Nov.* 59. c. 3. & Procopius *l.* 1. περὶ τῶ Ἰουστινιανῶ κτισμάτων. adde *Cujac.* 1. *obs.* 12.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, tua celsitudo edictis solenniter in hac regia urbe propositis, ad omnium studeat pervenire notitiam. Nos enim providebimus quatenus sine collatorum dispendio fiat etiam in ptovinciis manifesta. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. * BASILIO V. [2] C. CONS.

2 Id est, 541.

TIT. XV.

DE INTERDICTIS [3] COLLEGIIS HÆRETICORUM [4].

NOVELLA CONSTIT. CXXXII.

Imperator Flavius Justinianus, felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, Episcopo Constantanopolitano.

3 *l.* 3. *C. de hæret. Nov.* 37.

4 De hæreticis *Index Regine* Εδικτον περὶ πίστεως Κωνσταντινουπολίτης. *Scrimg.* vid. *l.* 8. §. 3. *leg.* 14. *C. de hæreticis.*

PRÆFATIO.

PRimum esse & maximum bonum omnibus hominibus credimus, veræ & immaculatæ Christianorum fidei rectam confessionem: ut per omnia hæc roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi sacerdotes ad concordiam copulentur, & consone immaculatam Christianorum confessionem prædicent, & omnem occasionem, quæ ab hæreticis invenitur, auferant, quod ostenditur ex diversis conscriptis à nobis libris & edictis. Sed quoniam hæretici neque Dei cogitant timorem, neque interminatas talibus pœnas ex legum severitate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducentes sanctæ fidei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, adulteras [5] collectas, & [6] adultera baptismata latenter faciunt: pietatis existimavimus, per præsens nostrum edictum monere eos, qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorum animas per simplicitatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei ecclesiam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreses cum principibus suis anathematizantur. Nosse enim volumus omnes, quia si de cætero aliqui inveniantur aut [7] contrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionem: nequaquam omnino eos ferimus, sed domos [8] quidem ubi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus ecclesiæ: his autem qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex constitutionibus pœnas inferri omnibus modis jubemus. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* Dom. JUST. PP. Aug. * BASIL. CONS.

5 Ἡ ξενοδόχος. *Scrimg.* vid. *l.* 8. §. 3. *leg.* 14. *C. de hæreticis.*

6 Παραβαπίσματα. *d. l.* 14.

7 Ἡ ξενοδόχος ἢ πρὸς αὐτὰς συναγόμενοι. *Scr.*

8 Quas ob causas domus confiscentur, dixi ad *Novella* 14. §. 1.

TIT. XVI.

QUOMODO OPORTEAT MONACHOS [9] VIVERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIII.

Idem August. Menæ beatissimo Archiepiscopo.

9 De monachis & asceetriis & eorum conversatione, *Scr. Mal.* de vita monachorum. *Index Reg.* vid. *Novella* 5.

PRÆFATIO.

SIngularis [10] vita hujusque contemplatio res [11] est sacra, & ex hoc evehens animas ad Deum, & non solum juvans eos qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis omnibus pro ejus puritate & supplicatione ad Deum, præbens inspectam utilitatem. Unde & priscis imperatoribus studii fuit & à nobis non pauca sancita sunt de eorum honestate & ornatu. Sequimur etenim sacras regulas & antiquos patres qui hæc sanxerunt, quia *nihil* [12] *sine via ad quæstionem est imperio*, communem omnium hominum solicitudinem ex Deo accipienti. Dudum [13] quidem scripsimus constitutionem volentem *in multitudine existentes monachos in commune* [14] *degere secundum quod vocatur cœnobiorum schema: & neque propria habere habitacula* [15], *neque substantias* [16] *congregare, neque vitam* [17] *habere sine testimonio: sed communiter quidem ipsos comedere* [18]: *dormire* [19] *vero omnes in commune, & honestam sectari vitam, & testes esse ornatus alterutrum, & juvenes* [20] *quidem vereri caniciem hæc respicientium, & ex studio etiam vigilias* [21] *assumere*, ut ne quid facinoris velut per somnum fiat, neque turpis videatur aliis, sed unusquisque suam honestatem etiam dormiendo custodiat.

10 Ὁ μονήρης βίος. 11 Laus vitæ monachalis. de qua vide plura apud Cedrenum in vita Claudii.

12 Princeps omnium solicitudinem gerit, id est, nihil quidquam est, de quo princeps non sit solicitus. adde *l.* 3. *ff. de off. præf. vigilum* μηδὲν ἄδακτον ἐστιν εἰς ζήτησιν τῆ βασιλείᾳ.

13 *Nov.* 5. *cap.* 3. *Nov.* 123. *cap.* 36.

14 Monachi in commune degunt.

15 Κτήσεις. *Scr.* possessiones: eo sensu, vetari scil. monachos proprias habere possessiones.

16 De bonis.

17 De vita.

18 De victu.

19 De somno.

20 De mutuo inter se honore.

21 De vigiliis & otio vitando.

CAP. I.

QUibusdam vero nobis nunciatis, quæ digna & majori cautela legis egebant; recte ad præsentem venimus sanctionem ad illius perfectionem & supplementum, per quam sancimus nullam penitus habere licentiam separatim habitandi, neque appellatam cellulam [22] nisi solus fuerit, & monasterium duobus utens ministris, & continentem & quietam degant vitam, sed omnino cum sint plurimi viri, una sit eorum conversatio & orantium & quæ naturæ sunt opera [23] facientium, quatenus inculpabiles & inaccusabiles consistant: & communiter quidem sicut dictum est, comedere, communiter quoque dormire, & siquidem tanta sit multitudo, quanta in uno habitaculo capiatur, alioquin duo forsan aut tria habitacula esse quæ capiant eos. Nullum tamen omnino proprium habere, sed in commune vivere diebus & noctibus, ut noctes eis eandem habeant quam dies observationem. Non enim dormiunt omnes semper, sed palam est, quia alii quidem in somno sunt, alii vero vigilant, & omnino erunt quidam dormientes inspicientes. Si autem aliqua habitacula sint in quolibet monasteriorum sub tua constitutorum sanctitate, sive in hac magna civitate, sive in ejus per circuitum habitaculis, sive à nobis ipsis ædificatis, sive ab aliis seorsum habitata, hæc omnibus modis depones [24], aperiesque eis alterutra ubi celebrent: quid enim formidabunt hoc agentes semetipsos dicantes Deo & abrenunciantes publicæ conversationi: & hoc quidem ita valere nunc & in futurum omne volumus tempus, nullo ut dictum est, habente habitaculum seorsum, sed congregandis omnibus & inspicientibus quæ ab alterutris aguntur. Certum est enim quia talia studebunt ea constituere, qualia omnino inculpabilia manent. Si quis autem apparuerit tantum impudens, ut audeat tentare prævaricari quod sancitum est, monasterii præsul hæc examinet. Volumus enim vehementiorem quam nunc est, fieri observationem, & quidem primum non plurimos [25] esse in monasterium ingressus, sed unum, aut secundum forte, & adstare januæ [26] viros senes & castos & testimonii boni ex omnibus, qui quidem neque reverendissimis monachis concedant sine [27] abbatis voluntate exire monasterium, (sed inter eos detineant, quæ Dei sunt zelantes, nec semetipsos lacerantes, nec actus, nec studia) nec alios quosdam introire monasterium noctibus, & diebus sinant, qui non rectam manere procurent venerabilium monachorum voluntatem. Sitque cautissima maceria munitum monasterium, ut nullus exitus aliunde, nisi per januas, sit.

22 Μηδὲ τὸ καλούμενον κέλλιον, *Scr.* κέλλιον latibulum monachi: quod & Laura. *Nov. Nicephor.* κελλία καὶ τὰς καλυμένας λαύρας ἐν ἐρήμοις οἰκοδομῶν. & Suidæ λαύρα ἡ σὺν κελλοῖς τῶν μοναχῶν. secretum *l.* 26. *Cod. de decur. leg. ult. C. de metallariis.* adde *Novella* 123. *c.* 41. 36.

23 Victum & somnum intelligit.

24 Ædificia illicita possunt deponi.

25 Plures ad monasterium ingressus esse non debent.

26 Janitores monasteriorum quales esse debeant.

27 *cap.* 6. *Novell.* 134. *cap.* 41.

Source : BIU Cujas

Cap. II.

Deinde vel si ulla ecclesia in monasterio sit, neque sic occasione ecclesiarum, ingredi [1] & deambulationes licite illic facere, & confabulari cum quibus non convenit, sed venire quidem tempore sacri ministerii, cum Abba suisque prioribus & senibus, sacrificioque completo omnes monachi rursus ad cœnobium revertantur, ibique sedeant, magnumque Deum honorent, & sacris [2] scripturis incumbant. Plurimus itaque est horum librorum chorus [3], & possibile est unicuique animum corrigere, atque rigare sacris scripturis, quas si [4] frequenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas descendent solicitudines. Quatuor autem vel quinque seniores [5] ex ipso monasterio esse in constituta ecclesia, quibus jam omnis exercitatio est expleta in continentia, & qui ordinationem habere meruerunt in clero presbyterorum forsan aut diaconorum aut deinceps habentium schema. Dicti enim & supervenientes alloquentur, & de divinis eloquiis disputabunt [6], & putari omnes esse tales procurabunt, & custodient sacram domum, juventutem autem exardescentem, & suos terminos exilire volentem in continentia detinebunt.

1 Quemadmodum monachi in templum ſerconferant.

2 Monachorum opus est, sacris scripturis incumbere.

3 Bibliothecas suas monachi habuerunt.

4 Scripturarum sacrarum utilitas.

5 Responsarii Monachorum sunt velut eorum procuratores & professores, de quibus vid. *cap. 5. §. eod.* eorum muneris inter cætera fuit, rudiores instituere, & cum eis conferre ac disputare de rebus sacris. Erant ergo reliquis quasi lectores & professores.

6 Disputationes & disputationum præsides monachi in suis monasteriis habuerunt.

Cap. III.

Non ingredientur autem neque mulieres in [7] virile monasterium, neque viri in fœmineum occasione [8] mortui, & ibi sepulti memoriam, vel per aliam causam. & maxime si quis fratrem forte vel lororem aut aliquem ex genere habere in monasterio dicat: cognatio enim monachis in terra non est, cœlestem zelantibus vitam: quid enim volentes tales ingressus faciant, nisi voluerint aliquid agere interdictorum? cum liceat & viris convenientia in monasteriis virilibus celebrare, & mulieribus similiter distributa in muliebribus monasteriis facere mulieres, nullo permixto alterutri, neque si forte frater esse dicatur: aut soror [9] aut cognatus alter. Neque enim per hanc occasionem ingredi sinemus aliquem. Si enim ipsa principia [10] abscindamus, & per ipsum aspectum insitam animabus delinitionem, & ex hoc lapsum prohibeamus, erit multo possibilis ac facilior sacris [11] decertatoribus melioris vitæ status. Omnes ergo huic legi obediant, & neque viri recondant in muliebri monasterio sepulchra, neque mulieres in virilibus asceteriis fodiant. *Neque enim vires mulierum* [12] *studia decent, neque rursus virilia mulierum collegiis conveniunt.* Neque ex hoc propter defunctos turpes & mali principii tales permixtiones agi volumus, ut non iter ex hoc fiat naturæ apud se inhoneste grassari [13], & ludere, & divinas confundere causas, & pietatis quasi velamine, & cognationis schemate hæc agere, quæ neque dicere neque cogitare singularem vitam eligentibus est bonum. Illo existente manifesto, quia necessarium est sepulturæ ministrantes & maxime lectis [14], & fodientes non ingredi monasteria, sed in virilibus quidem monasteriis causa facilis est: in muliebribus autem non ita, propter memoratam interdictionem. §. 1. Sancimus igitur, si quando aliquid futurum sit tale fieri, & sepeliri mulier in muliebri monasterio, (virum namque non sinimus) reverendissimas quidem fœminas in suo manere habitaculo, solam vero ostiariam [15] & abbatissam forte ipsam, si voluerit interesse his quæ aguntur: & ipsos celerius illa agentes, quæ circa funus solennia sunt, & sepulchrum fodientes, & corpus obvelantes [16] repente discedere, neque videntes aliquas reverendissimarum mulierum, neque ab aliqua earum visos. Sed neque aliquam excogitent occasionem aut viri ad muliebria monasteria ingrediendi, aut mulieres viris deputata occasione horum quæ circa funus aguntur (quas utique memorias [17] vocant) in tertiam & nonam [18] convenientes diem, aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus, cum liceat, siquidem muliebre sit monasterium, mulieres omnia agere: si vero virorum viros: & non occasione talium observationum inhonestatem quandam venerabilibus monasteriis imponere.

7 Virile monasterium, ubi viri tantum habitant.

8 Hoc enim prætextu & colore lex potest circumveniri.

9 *d. l. 19.*

10 Principiis obsta. Principia delinquendi abscindenda. adde *l. 6. §. 9. ff. de injusto.*

11 Agonistæ sacri, monachi, velut in sacro certamine currentes, alludit autem ad veterum sacra certamina (de quibus vide *l. 4. in pr. ff. de his qui notantur infamia.*) Olympia, Isthmia, Pythia, Nemæa.

12 Mulierum studia viris indecora: ut & virorum mulieribus.

13 Τρυφᾶν.

14 Id est, & maxime eos qui feretra deportant, quique defodiunt.

15 Μόνην δὲ τὴν θυρωρὸν καὶ τὴν ἡγουμένην, *Græci hic.* Janitrices & ostiariæ fuerunt quædam monialium. de qua *c. 5. §. eod.*

16 Vid. *Tertul. lib. de velandis virg.*

17 Ας δὴ καλοῦσι μνήμας. Memorias & preces solennes defunctorum nomine tunc fieri solitas intelligit.

18 Novendiale sacrum mortuorum quid esset dixi ad *Novell. 115. c. 5. §. 1.*

Cap. IV.

Quia vero nihil quod sancitur, nisi [19] custodiam habeat competentem, poterit servari decenter, sancimus per tempus uniuscujusque monasterii præsulem [20] frequenter inspicere & perscrutari uniuscujusque conversationem & disciplinam: & sicubi aliquid parvum fiat contra quam decet, hoc repente corrigere, & non sinere majus fieri lapsum, & perire animam ad salutem conversationis confugientem. Monasteriorum autem exarchus [21], si quis fuerit per loca, sicut in hac felicissima civitate hæc solicite curet, & mittat eos qui appellantur responsarii [22] ejus per monasteria, & requirat etiam vicinos [23], ne forte aliquid nequam in aliquo monasteriorum proximo fiat, & hæc universa castiget, & competenti digna faciat providentia. Sed etiam uniuscujusque civitatis episcopus [24] hujus rei providentiam habeat sive patriarcha, sive metropolita sive singuli sunt episcoporum, & reverendissimos defensores, qui mittant hæc requirentes & servantes, & non sinentes, quicquam fieri extra quam decet: sed & si quid fiat, velociter hoc emendare. Sanctissimus autem patriarcha felicissimæ hujus urbis de monasteriis hic positis similiter examinet & custodes rei Deo amabiles ecclesiæ defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ, & quos putaverit præfectos & honestissimos esse, constituat, ut per plures custodia facta, adhuc amplior observatio & super peccatis vindicta fiat.

19 Parum est leges promulgari, nisi aliquis earum vindex & custos constituatur. *Novell. 26. cap. 1. l. 2. §. 13. ff. de orig. jur.*

20 Προεστῶτα.

21 Ἔξαρχος μοναστηρίων. Exarchi monasteriorum: *les Tricurs.*

22 De quibus vide *c. 5. §. eod.*

23 Vicinus enim præsumitur scire factum vicini, *l. 9. C. de nuptiis.*

Cap. V.

Oportet autem unumquodque monasterium sub abbate [25] constitutum habere (sicut prædiximus) eos, qui vocantur *Responsarii* [26], viros senes & monachicum certamen superantes, & non facile corporales injurias passuros, qui eorum rebus & eorum occupentur utilitatibus, & non solum si virorum sit monasterium, sed etiam si mulierum contingant, esse duos aut tres viros, aut vel eunuchos [27], si possibile est, esse, aut senes & castitatis testimonium habentes, qui causas agant, & ineffabilem eis præbeant communionem [28], cum hujus tempus fuerit. Si vero de alia monasterii utilitate, aut ad unam reverendissimarum ascetriarum pertinente, dicere aliquid necessariorum voluerint, loquentur abbatissæ, & alteri penitus nulli fœminarum quæ in monasterio sunt hæc per reverendissimas [29] ostiarias agentes. Oportet enim tales aliquas ad januas ordinari, quæ similiter ingressus & egressus in monasterium inspiciant & egressus prohibeant, & inaccessibiles viris ingressus præterquam apocrisiariis constituant. Illi vero ad ostiariam loquentur, & dicent suum adventum: abbatissæ vero per eas agnoscentes & descendentes his loquentur, & illi referent ad illas de earum gubernatione aut utilitate pro qua venerint, & ita & quæ humana sunt, agentur bene, & castitas permanebit undique à nullo tentata malo. Si quis autem deliquerit, (nam multa sunt humana: & nullus [30] potest naturam sic retinere, ut non peccet nihil, hoc enim proprium est solum Dei) hunc, si [31] quidem mediocre peccatum est, & monere &

24 Episcopis cura monasteriorum incumbit.

25 Ὑπὸ ἡγούμενον τελοῦν. *Græci hic.*

26 Τοὺς λεγομένους ἀποκρισιαρίους. *c. 2. c. 4. §. eod.* de apocrisiariis dixi ad *Nov. 123. c. 35.*

27 Minus enim suspicionis est in eunucho, quam in alio. Ideoque regio cubiculo ut sæpius ministrabant Eunuchi, unde & Eunuchi dicti: quod οἱονεὶ sit cubile ἔχων custodio. Ea re factum, ut Eunuchi servi pretium veteribus inter omnia mancipia summum esset. *l. 1. §. 5. vers. Sin vero C. de communi servo manumisso.*

28 Τὸν ἄῤῥητον αὐταῖς διαδόσει κοινωνίαν. Ἀσυ. ἀγίαν. *l. 44. §. 1. C. de episc. Nov. 125. c. 36.* Sacram itaque communionem moniales sumebant ut plurimum à senibus & Eunuchis monachis. 29 Janitrices monialium, ingressus & egressus monasterii observant, & cum adventantibus loquebantur. *l. 3. §. 1. ff. constitutionem de conceptione Digest. §. 14.* 30 Nihil est omni ex parte beatum, vid.

31 Gradus delictorum monachorum.

Κεφ. β'.

Επειδὰν καὶ εἴ τις ἐκκλησία κῇ τὸ μοναστήριον εἴη, μηδ' ὅτιος τρόπος τῶν ἐκκλησιῶν ἐκφοιτᾶν ἀδεῶς, ἢ καὶ πάντες ἐκεῖσε ποιεῖσθαι, καὶ συνεχέως ἐνταῦθα συνέρχεσθαι· ἀλλὰ παραγίνεσθαι μὲν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ἅμα τῷ ἡγουμένῳ, ἢ τοῖς αὐτὸ τοῦτο προστοῦσί τε καὶ γεγηρακόσι τῶν δὲ λειτουργίας πληρωθείσης, τὸ μοναχικὸν ἅπαν αὖθις εἰς τὸ κοινόβιον χωρεῖν, κἀκεῖσε καθέδρα. καὶ τὸν τε μέγαν ἐκεῖσε θεὸν, παῖς τε θείαις συντυγχάνειν γραφαῖς. πολὺς γὰρ ὁ ἱερὸς τῶν τοιούτων βιβλίων χορός, καὶ δυνατὸς ἐστι ἑκάστου τὸν ψυχὴν ἐπανορθῶν, καὶ ἐπάρδειν τοῖς ἱεροῖς λογίοις· ἄπαξ εἰ σωφρόνως ἀναγινώσκοιεν, οὐκ ἂν ποτε σφάλεῖεν, οὐδὲ εἰς ἀνθρώπινα κατενεχθεῖεν μερίμνας. Τέσσαρας ἢ πέντε πρεσβυτας ἐκ τῶν αὐτῆς μονῆς εἶναι, καὶ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ καθεζομένων ἀγωνιστῶν ἐκκλησίου, οἷς ἤδη πᾶς ἀγὼν λύεται καὶ τὴν ἄσκησιν, καὶ οἱονεὶ χειροτονίας ἠξιωμένους τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, πρεσβυτέρων τυχὸν ἢ διακόνων ἢ τῶν ἐφεξῆς ἐχόντες σχῆμα. ἵνα γὰρ καὶ τοῖς ἀφικνουμένοις συντύχοιεν), καὶ τὰ ἐκ τῶν θείων διαλέξοιεν) γεγραμμένα. καὶ νομιζέσθω πάντες εἶναι τοιοῦτος παρασκευάσαιεν, καὶ φυλάξαιεν τὸν ἱερὸν οἶκον τῷ νεοσσιᾷ ἢ θρασυστομήσαι, καὶ τὰ οἰκείων ὁρῶν ἐξιέναι βλαμμένα, ἐπὶ τὰ καρπείας ἐπέχοντες.

Κεφ. γ'.

Οὐκ εἰσελεύσεται ἢ ὅτε γυνὴ παντελῶς εἰς ἀνδρικὸν μοναστήριον, οὐδὲ ἄνηρ εἰς γυναικεῖον, ἢ τεθνάναι τελευτήσαντα κἀκεῖσε κειμένην μνήμης, ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν. καὶ μάλιστα εἴ τις ἀδελφὸν τυχὸν, ἢ ἀδελφὴν, ἢ τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἔχειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ φήσει. συγγένεια γὰρ τοῖς μοναχοῖς ἐπὶ γῆς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν οὐρανὸν ζηλώσασι βίον. τί γὰρ δὴ καὶ βουλόμενοι τὰς τοιαύτας εἰσόδους ποιήσωνται, εἰ μὴ βούλοιντό τι πράττειν τῶν ἀπηγορευμένων; ἔξὸν καὶ τὰ ἀνδράσι πρέποντα ἐν τοῖς ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις ἄνδρας ποιεῖν, καὶ τὰ γυναιξὶν ὁμοίως ἁρμοττόμενα ἐν τοῖς γυναικείοις μοναστηρίοις πράττειν γυναῖκας· ἑκάτερα ἐπιμιγνυμένων ἀτόπων. ὥστε εἴ τις τυχὸν ἀδελφὸς εἶναι λέγοιτο, ἢ ἀδελφὴ, ἢ συγγενὴς ἄλλος· ὡδὲ γὰρ κἂν τούτῳ τῷ προφασίσει εἰσιτητὸν εἶναί τισι συγχωρῶμεν· εἰ γὰρ αὐτὰς τὰς ὁρμὰς σκοπῶμεν, καὶ τῷ δι' αὐτῆς τὸ ὁράσεως εἰσκεκομμένῳ πρὸς ψυχὰς ἀπάτῃ, καὶ τὸ συνεῖδεν ὁλισθον κωλύσομεν, ἔσχ πολλῷ πρὸς τὸ δύσκολοτέρως τοῖς ἱεροῖς ἀγωνίσασθαι ἢ εὐκρείτονος βίᾳ κατόρθωσις· πάντες τοίνυν τῷδε τῷ νόμῳ πειθέσθωσαν, καὶ μήτε ἄνδρες ἀποπεμπέσθωσαν ἐν γυναικείοις μοναστηρίοις πάροις, μήτε γυναῖκες ἐν ἀνδρικοῖς ἀσκητηρίοις κατερυτιέσθωσαν. ὡδὲ γὰρ ἀνδράσι γυναικωνίτιδες πέπεισαι, ὅτε αὖθις ἀνδρῶνες τοῖς τῶν γυναικῶν καλλύνοις· ὡδὲ ἐνταῦθεν ἀφ' ὧν τελοῦντα σωζῶς τοῖς θεοῖσι τοῖς ἀρχήμασι τῶνδε ἐπιμιξίας γένεσθ βλάπτεσθαι· ἵνα μὴ πάροδον ἐντεῦθεν ἡδονῆς τῇ φύσει πρὸς ἑαυτὴν ἀμὴ ἥδιος τυφλὰν τε καὶ παίζειν, καὶ τὰ θεῖα καπνιχνίειν παρίσκῃ καὶ δύσκολα δῆθεν σεμνολύμμοις καὶ τῶν τῆ ὁσίας σχήμασι, ταῦτα πράττειν ἄπαξ ὡδὲ λέγειν ὡδὲ ἐννοεῖν τοῖς τὸ μονήρη βίον ἀσκεῖσι καλόν. ἐκεῖνο δὴ ὃν φανερὸν, ὅτι ἀνάγκη κεῖσθαι, τὰς παῖς ταφὰς ὑπηρετουμένας, καὶ μάλιστα τὰς τῶν κλίνων φέρουσας, τάς τε ὀρύττουσας, εἰσφοιτᾶν εἰς τὰ μοναστήρια. καὶ ἐν μὲ τοῖς ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις τὸ πρᾶγμα εὐκόλον ἐστὶν ἐν ᾗ τοῖς γυναικείοις ἔχ ἅπας, ἀφ' τῶν εἰρημένων ἀπαγορεύσιν.

§ α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴποτε μέλλοι τινὶ τοῦτο γίνεσθαι, καὶ διαπεσεῖν τις γυνὴ ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ, (ἄνδρα γὰρ οὐκ ἐφιέμεν, τοὺς μὲ ὑλακτοῦντας γυναῖκας ἐν τῷ οἰκείῳ μάνδρᾳ καταιγίζειν, μᾶλλ ἢ τῶν ἡγουμένων ἢ τοὺς ἡγουμένους ἵσως αὐτῶν, εἰ βουληθείη, παρέναγ τοῖς γινομένοις· καὶ διὸ τοῦτον ἐκείνης προῖξασθαι τὰ δεῖ τῶν ὁσίων νενομισμένα, καὶ τὸ πάσον ὀρύξαντας, καὶ τὸ σῶμα καλύψαντας, σύθυς ἀπιχωρεῖν, μὴ τεθαμβῆσαί τινὰς τῶν ὑλακτησάντων γυναικῶν, μήτε πρὸς τῶν αὖτις γεγενῆσθαι. Ἀλλὰ μηδὲ ἄλλου ἐπινοείτωσαν πρόφασιν ἢ ἄνδρες τὸ εἰς γυναικεῖα μοναστήρια παρόδων, ἢ γυναῖκες τὸ ἀνδράσιν ἁρμοστόμενον, καὶ πρόφασί τὸ τοῦ τῶν ὁσίων προπομπῶν, (ἃς δὴ μνήμας καλοῦσιν) εἰς τρίτην καὶ ἐνάτην συμπίπτοντες ἡμέραν, καὶ ἕως παρασκηνῶν ἐξήκοιεν, ἢ καὶ ἑαυτούς. ἔξον, εἰ μὲ γυναικεῖον εἴη τὸ μοναστήριον, γυναῖκας ἅπασι προῖτεν εἰ ἢ ἀνδρεῖον, ἄνδρας καὶ μὴ πρόφασί τὸ τούτων παρατηρήσεων ἀδεξιαν πνὰ τοῖς δύαγίοι μοναστηρίοις πρηβεύειν.

Κεφ. δ'.

Επειδὴ ἢ ὧδεν τὸ νομοθετημένων, εἰ μὴ φυλακὴν ἔχοι τὴν πρόνοιαν, δώσια) τηρεῖας πρόνοιάντως· δεπαίζομεν τὸν καιρὸν ἑκάστου μοναστηρίου πρόεστῶτα, συνεχῶς ἐποπτεύειν αὐτὰς, καὶ ἐπιεραζέσθω τὴν ἑκάστου πολιτείαν τε καὶ κατάστασιν· καὶ εἴ πᾳ τι βραχὺ γένη) παρὰ τὸ πρέπον, τὸν σύθυς ἐπανορθῶν, καὶ μὴ συγχωρεῖν μείζω γίνεσθαι τὸ ἁλιοθον, μηδὲ ἀπολέσθαι ψυχὴν πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἀσκήσεως σωτηρίαν καταφθόγγεσθαι. Ὁ ἢ τοῦ μοναστηρίου ἔξαρχος (εἰ γε εἴη κῦρ τὸ τύπον, ὥσπερ ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τῆς εὐδαίμονος πόλεως) ταῦτα ἐπιεργαζέσθω, καὶ σκέπτω τοὺς καλυμμένους ἀπηκεσιασείους τοὺς αὐτὸ κῦρ τὸ μοναστήρια, καὶ πιστανέσθω καὶ ἐκ τῶν γειτόνων μή πᾳ τι πονηρὸν ἐπί τινος τοῦ μοναστηρίων τὸ ἐγχύθεν γένη), καὶ ταῦτα ἅπαντα σωφρονιζέτω, καὶ τὸ προσηκόντως ἀξιάστω προνοίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπος τοῦτο προνοίαν ἐχέτω, εἴτε πατριάρχης, εἴτε μητροπολίτης, εἴτε καθ' ἕκαστον εἴη· καὶ τοὺς δύλακτησάντας ἐκδίκους τὸ ἐκκλησίας τὸ αὐτῆς σκοπείτω ταῦτα ἀναζητοῦντας, καὶ παρεφυλάττοντας, καὶ μὴ συγχωροῦντας, μηδ' ὁτιοῦν γίνεσθαι ἔξω τοῦ προσηκόντος· ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἡμάρτοιτο, ἐπανορθοῦν. Ὁ ἢ ἁγιώτατος πατριάρχης τούτης τὸ δυδαίμονος πόλεως τὰ δεῖ τὸ συζῆσθαι μοναστηρίων ὁμοίως ἐξεπιζέτω, καὶ φύλακας ἐπὶ πάσῃ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐκκλησιεκδίκους τὸ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἃς ἂν νομίσειεν ἀκριβεῖς καὶ σεμνοτάτους εἶναι, κατασκηπτόντας ἵνα, ἅμα πλειόνων τὸ φυλακῆς γινομένης, ἐπὶ μείζων ἡ τήρησις, καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐκδίκησις γένη).

Κεφ. ε'.

Δεῖ δὲ ἕκαστον μοναστήριον, ὑπὸ ἡγούμενον τελοῦν ἔχον (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) τοὺς λεγομένους ἀπηκεσιασείους, ἄνδρας γηγηρακότας, ἐν ἡδὺ τὸ μοναχικὸν ἀγωνισαμένους, καὶ ῥᾳδίως τοῖς σωματικοῖς ἐπηρείαις ὑφισταμένους, οἳ τοῖς προέστασι καὶ τοῖς αὐτῶν ἀπηχόλιοι) χρείαις· καὶ ἐμόγον εἶναι ἀνδρῶν εἰς τὸ μοναστήριον, ἀλλ' εἰ καὶ γυναικῶν τυχὸν, εἶναι δύο παῖς ἢ τρεῖς ἄνδρας, ἢ δύνοχους, ἤ, εἰ δυνατὸν, μαρτυρομένους· οἵπερ τὰ προῖξασθαι αὐτοῖς προῖξεσι, καὶ τῶν ἀῤῥήτων αὐταῖς διαδόσεσι κοινωνίαν, ἵνα καὶ τοῦτο καιρός. Εἰ δὲ ὧδεν τινὸς ἐν μοναστηρίῳ χρείας, καὶ εἰς μίαν τῶν ὁσιωτάτων ἀσκητριῶν ἀναφερομένης, εἰπεῖν τι τῶν ἀναγκαίων βούλοιτο, σύνδυοι) τῇ ἡγουμένῃ μόνῃ, καὶ ἑτέρᾳ πανυπελῶς ἐὰν μία τῶν γυναικῶν τῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο, ἀλλὰ ἅμα τῶν ὁσιωτάτων ἡγουμένων προῖοντες. δεῖ γὰρ τοιαύτας πινὰς καὶ ἐπὶ ταῖς ἐξόδοις τοποῦσθαι, οἵπερ ὁμοίως τὰς εἰσόδους καὶ ἐξόδους πᾶς εἰς τὸ μοναστήριον ἐποπτεύσουσι, καὶ πᾶς ἐξόδους κωλύσουσι, καὶ αὖθις ἀνδράσι τὰς εἰσόδους, πλὴν τῶν ἀπηκεσιασείων, καταιγίσουσιν οἱ ἢ ταῖς ἐνδρομαῖς συνοδίζουσι), καὶ ἐρῶσι τὴν ἑαυτῶν ἄφιξιν· ἡ ἡγουμένη μανθάνουσα μὲ καὶ κατίδοι τοῦτο συνοδίζει), αὐτοὶ ἢ ἀνοίσουσιν ἐπ' ἐκείνην τὸ δεῖ τῶν ἑαυτῶν διοικήσεως ἢ τῶν χρείας ἐφ' ἣ παραγγέλασι. καὶ ὅτως ἢ πᾳ ἀνθρώπινα πραχθήσῃ) κωλῶς, καὶ ἡ σωφρονιστὴν ἅμαμμεῖ παντυχόθεν ἐπ' ἐδενος περισσομμὴν κακῶ. Εἰ δέ τις ἁμάρτοι (καὶ γὰρ πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα· καὶ οὐκ ἂν τις δύναιτο τὴν φύσιν ὅπως ἐπιχεῖν ὡς ἁμαρτάνειν μηδέν. τοῦτο γάρ ἐστι μόνα θεῦ) τοῦτον, μετελθ μὲ ὄντ ἢ πρέσμοῦ, καὶ νεθεπῶν καὶ καθειρχθ, καὶ μετανοίας αὐτῷ διδόναι καιρόν· ἵνα καλλίω πάζωλαοῦν,

λαβὼν, αὐδὶς ἐπιτρέλθοι πρὸς ἑαυτὸν, καὶ μὴ τὰς ἤδη καθειδηλημένας ὀπολείσθε πόνας. εἰ δὲ μείζων ὁ τῆς πρώτης εἰη τρόπος, πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ἐπανορθώσεως εἶναι, καὶ αὐδὶς καθεσίαν σφοδροτέραν, καὶ μετάνοιαν ἰσχυρὰν ἀπαιτεῖν. καὶ εἰ μὲ ἰσχύσῃ τούτοις τοῖς τρόποις σῶσαι τὸ ὁλισθαίνειν δεδόμενον, (τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ γυναικῶν ἀσκητῶν καὶ ἀνδρῶν φαμεν) χάριν εἰδέναι τῷ μεγάλῳ θεῷ, τοῦ καὶ σὺν ἀρχαῖς γίνεσθαι χαρὰν τοῖς ἀγγελικοῖς εἰπόντι δυνάμεσιν, ὡνίκα τὶς σωθείη τῶν ἁμαρτανόντων· εἰ δὲ κρεῖττον ἡ κτῆσις θεραπείαν τὸ πρᾶγμα χρήσῃ), τιμωρητὰ δεῖ καὶ ἐξωθεῖν αὐτὸν τῆς μοναστηρίου, ὅπως ἂν σκῶλος ἑαυτὸν ὂν τοῖς καθιόνων τοῖς χείρσιν, αὐτὸς τ' ἑαυτὸ κακίας ἀπλαώσῃ μάλιστα, καὶ μή τι τῶν ἑαυτοῦ κακῶν, καὶ ἑτέρους τοιούτους πομίσῃ), ὥσπερ τὶ τῶν λοιμωττόντων καὶ ἀθεραπεύτως νοσούντων βοσκημάτων. ἐὰν δὲ καὶ ἡ βασιλεία τοιοῦτόν τινων ἀμελημάτων, ἐὰν ἀφέξει τὸ ἀγανακτήσεως κτῆς τῆς ἡγεμόνος, ἐὰν καὶ τῶν τόπων ἐπισκόπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησιαστικῶν, εἰ μὴ ταῦτα τηρεῖεν· ὡς ἀνεγκλησίας ὄσης καὶ τῇ βασιλείᾳ τὰ τῆς πρώτης ἐπιμελείας. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι καθαρᾶς ταῖς χερσὶ καὶ γνώμαις ταῖς ὑπὲρ τῆς πολιτεύμασι δύκαις ποιήσοιεν τῷ θεῷ, σαφὲς ὅτι ὡς καὶ τὰ τρατεύμασι ἕξει καλῶς, καὶ αἱ πόλεις εὐτεθήσεσι· θεὸς γὰρ ἵλεως καὶ εὐμενὴς καθεστῶσ, πῶς οὐκ ἔσῃ πάντα μεστὰ πάσης εἰρήνης τε καὶ ὁμονοίας; καὶ ἡ γῆ τε ἡμῖν οἷον καρπὸς, καὶ θάλαττα τὰ οἰκεῖα δώσῃ, τ' ἐκείνων δύκης εὐμάρεια θεὸς ἀπασαν τὴν πολιτείαν σωτήσης. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν σχῆμα τῶν ἀνθρώπων αἰδεσιμώτερον ἔσῃ, καὶ ζηλωτὸν κάλλιον, τὴν ἐκείνων αἰσχυνόμενον καθαρότητα. ὥστε μία σύμπνοια γένησθ', πάντων ὁμοῦ τῶν τῆς σωτηρίας ὄντων, καὶ ἐξορίζομένης καθ' οἷον τὶ ἐστὶ, κακίας ἀπάσης· καὶ καλιόνων τὰ τῷ σώματι ἐπιτηδευμάτων εἰσαγομένων τὰ καὶ ἐμπεσόντων τοῖς πράγμασιν. ὅπερ ἡμεῖς ἐπιζητοῦντες, πράγμα πράττομεν, ὥσπερ πεπιστεύκαμεν, χρηστόν.

ΚΕΦ. ε'.

Κλείνω γοῦν πᾶσι φυλάττεσθαι βουλόμεθα τρόποις, ὥστε, εἰ φανείη τῶν ὁλαβεστάτων μοναχῶν εἰς τι κατηγορούμενον, τὸν δοῦναι τοῖς τῶν πόλεων ἐνδίκοις, ἢ συνοδικὴν τῶν ἁγιωτάτων τόπων ἐπισκόπων τὸ τῆς ὑπερεχούσης συμφραγίζεσθαί τε διελεγχόμενον, καὶ μεμύεσθαι τῶν τῆς ἡγεμόνος· ὥστε αὐτὸν ἐξελαυνέειν τῆς μοναστηρίου τὸ τοῦτο πλημμελήσαντα, καὶ τὸν αἰσχυντηρὸν τῆς ἀγγελικῆς ταύτης καταστάσεως ἀλλαξάμενον. δεῖ γὰρ διπλοῦν τῶν ἔργον τοῖς μοναχοῖς καθεστάναι, ἢ τοῖς θείοις ἐναγολεῖσθαι γραφαῖς, ἢ τὶ μοναχοῖς πρέπον, (ὅπερ καλεῖν εἰώθασιν ἐργόχειρα) μελετᾶν τε καὶ ἐργάζεσθαι. ἀφύονα γὰρ μάτην σχολάζουσι ὅδε ἂν τῶν ἀγαθῶν ἀποτύχοι. Ὑπὲρ τούτων τοίνυν τίθεμεν τὸν νόμον, ἐπί τε τούτης τῆς βασιλίδος πόλεως κρατοῦσι, ἐπί τε τῶν ἐθνῶν ἁπάντων. καὶ γὰρ δὴ καὶ πρὸς ἕκαστον ὁσιώτατον πατριάρχου καθαπίμψομεν αὐτὸν, ἐπ' ἀσφαλείᾳ τε καὶ φυλακῇ τῆσδε καὶ ἀκλόνου τῆς ὑφ' ἑαυτὸν πατριαρχίας μητροπόλεως σκέπειν ψυχὰς. οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπασι λαμπρύνουσιν ἐπισκόπους· καὶ λαὸς τῶν ἐπισκόπων τούτοις τοῖς ὁλαβεστάτοις μοναχοῖς καὶ τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν χρήσεται φανερά. Διόλυμεν γὰρ τὴν τῷ πράγματι παραφύτρησιν ἐ μόνον τῷ ἡγεμόνι μονῆς ἐκβίᾳ, ἐὰν μόνον τῷ θεοφιλεστάτῳ τῶν τόπων ἐπισκόπῳ, ἐὰν τοῖς ὁσιωτάτοις μητροπολίταις, ἐὰν τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις· ἀλλ' ἐκκλῆσαι μὲν, καὶ τῇ σῇ ὑπεροχῇ, ἵνα εἰ τινῶν τὸ πρᾶγμα δηθεὶν σφοδροτέρας ἐπανορθώσεως, μανθάνοντες ὦσιν τῶν θεοφιλεστάτων ἀνδρῶν ἐπιξοίειν· σὺ δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, τοῖς ἐκείνων ἄρχουσι σώζεσθαι τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τὸ πρακτέον μανθάνοσι· καὶ εἰς πάντων καὶ τοῖς σεβασίοις τοῖς ἱερεμίοις καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἀνδύκημα τὰ σῶς θεὸν, καὶ σῶζε πάντων τῇ βασιλείᾳ· ὡς εὐδενὸς τ' ἱειοτέρων, καὶ τῶν φυλάττεσθαι δικαίων ἀμελημάτων· ἀλλὰ λαὸς πάντων ἀποδυσάντων τὴν κοινὴν πολιτείαν τῶν μεγάλα θεὸ, καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὸν φιλανθρωπίας ἀπολαύειν, λαὸς τῶν ὁλαβεστάτων ἀνδρῶν καθαρότητα· ἵν' φυλάξωσι καὶ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ καὶ ἐπίσκοποι, μείζως τε καὶ ἐλάττως, τῶν ἱερῶν μεμνημένοι κανόνων, τῶν τε μυστήρων νόμων καὶ λαπτέων τῶν θεῖ τέτε χαραμμάτων. ὃς καὶ κρατεῖν καὶ κυρίως εἶναι καὶ λαὸς τὸ παρόν θεσπίζομεν νόμος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπόληψις τὰ παρεστώτα ἡμῖν, καὶ λαὸς τὸν τοῦ θεοῦ δηλέμβρια νόμου γνώσεται, ἔργῳ καὶ πέρατι ὠφελείαν ἀπουσάτω. Dat. XVII. Kalend. April. *Constantinop.* ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ τοποτηρητῶν, καὶ μοιχευομένων γυναικῶν, καὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλθ'.

Περὶ τοποτηρητῶν.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φρανσγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀπικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐτυχὴς, σύσεβὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀειτέβαστος, αὐγουστος, Μασσυνίῳ ἐπάρχῳ πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων πρόνοιαν ἀεὶ, εὔρομεν ἀμφόρως βλάπτας τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐπιγινόμενα ἐν τῷ πρωτομόρων τοποτηρητῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παρά τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καὶ πρὸ τέτε ἤδη νόμον ἐγράψαμεν, μελλοῦ πρὸ ποιεῖσθαι τῶν πράγματος ἐπανόρθωσιν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἄρχουσι τοποτηρητὰς καταστῆσαι.

Νῦν δὲ πλειότερον βοηθῆσαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι σπουδάζοντες, ἀπαγορεύομεν μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς κατὰ καιρὸν ἐπάρχους τῶν τε ἀναβολικῶν τῶν τε παρὰ Ἰλλυριοῖς πραιτωρίων, ἢ κόμητα largitionum, ἢ κόμητα privatorum, τοποτηρητὰς καταστῆσαι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ αὐτοὺς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ποιεῖν τῶν ἰδίας ἀρχῆς τοποτηρητάς· ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἐπιχωρίους ἄρχοντας ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις τοποτηρητὰς ποιεῖσθαι ἐν οἱαδήποτε πόλει· μόνον δὲ κελεύομεν εἶναι τοποτηρητὴν τῶν ἐπαρχήτου τῶν ἐν Ὀσροηνῇ καὶ Μεσοποταμίᾳ, καὶ, εἰ χρεία καλέσοι, εἰς ἑτέρας τόπους καιρῷ σπρατεύμενον ὑπὲρ ἀπαιτοῦντος αὐτὸν στελλῆσαί τινα· καὶ τοῦτο μόνῳ κατ' κέλευσιν ἡμετέραν. Πρὸς τούτοις κελεύομεν ὥστε μηδὲ στρατηλάτας, μηδὲ δέκας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐν αἷς ἀρχὴν ἐπελεύσηται, ἔχειν τοποτηρητὰς, ἢ βιοκωλύτας, ἢ λιτουργικούς. εἰ δὲ συμβῇ, χρείας καλούσης, εἴτε στρατηλάτας, εἴτε δέκας πεμφθῆναι καθ' ἡμετέραν κέλευσιν ἐν ἑτέροις τόποις, τότε γίνεσθαι τοποτηρητὴν τῶν ἁπάντων καὶ τοῦτο κατ' ἐπιτροπὴν ἡμετέραν. Μηδενὶ δὲ ἐξέστω πολιτικῆ ἢ στρατιωτικῆ ἀρχούσῃ τὴν ἐπαρχίαν αἰτίας ἀναίτιος χωρίς. εἰ δέ τις ἀναγκαῖα καλέσῃ τοιοῦτό τι γίνεσθαι, ἀναπέμπειν οἰκείαις τοῦτο ποιεῖν κελεύομεν τοὺς τε ἄρχοντας καὶ τοὺς σεβασμίους αὐτοῖς, καὶ τὴν πεπομένην αὐτοῖς πίζιν. Μήτε δὲ ἀγγαρείαις, ἢ τοῖς καλουμένοις ἐπιδημητικοῖς, ἢ ἑτέραις οἱαδήποτε ζημίαις βαρυνέτω τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς. Μήτε δὲ σιωνθείας ὀνομάζειν, ἢ ζητεῖν, ὥσπερ τυχὸν πινὲς τῶν σεσηκοσαμένων εἰς οἰκεῖον κέρδος ἐκίνησε ἐπενόησαν. τὸ γὰρ κακῶς ἐπινοήσαν ἐδὲ μακρᾷ σιωνθείᾳ βεβαιοῦσθαι βουλόμεθα. εἰδότων ἁπάντων τῶν σεσειρημένων ἀρχόντων, τῶν πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν, ὡς εἰ τοῦτο τολμήσοιεν ποιεῖν, ἐκβαλλομένους τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀναγκαίως ὑποκειμένους τοῖς ἐγκλήμασι τοῖς ἐπὶ τούτοις ἀπειλημένοις.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἄρχουσι τοποτηρητὰς καταστῆσαι.

Ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς ἐπιτιμίοις τοῖς ἐπικειμένοις τοῖς ἐπαρχικοῖς ἀρχουσι, καὶ τοῖς ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν

militaribus, quod si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci servator est, viginti librarum auri inferet pœnam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquievit, cadens propria substantia exilio subjicietur.

Cap. II.

AD majorem autem nostræ dispositionis cautelam, jubemus per loca episcopos, & provinciarum rectores, & eos qui civitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam [1], aut latronum persecutores: omnino enim nullum judicum civilium aut militarium constitutum in provincia, habere loci servatorem concedimus. Præcipue quidem jubemus provinciarum rectores sic recte conversari, aut res gubernare, ut non necessitas fiat de qualibet re debente queri, aut gubernari, ad provincias aliquem destinari. Si vero opus fuerit transmitti aliquos in provincias occasione publicarum exactionum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci servatoris. Destinatus vero in provinciam nullum subjectis inferat dispendium: creditum vero sibi opus adimpleat, judice provinciæ eum & ejus officium adjuvante. Si vero contra ipsum judicem forte accusatum transmittatur; tunc jubemus & provinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci [2] servatores fieri: ita omne periculum jubemus habere judices provinciarum, & eorum officium: ut solicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quam locorum quietem: & ut omnis injustitia & læsio suspendatur. In quibus vero provinciis aut judices [3], aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adjutorio: jubemus judices provinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre, ut sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes quæ motæ fuerint sive civiles sive criminales causæ, & competentes provinciarum judices ipsos jubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. Super hoc autem jubemus provinciarum judices mox qui futuri sunt cingula suscipere, sive præsentes, sive absentes sint, cautelam impendere, tam præfecturæ, quam nostris largitionibus, & comiti privatarum pro inferendis pecuniis unicuique prædictarum dignitatum: cum etsi non caveant, tanquam facientes cautelam, ita jubemus eos & eorum officia subjacere prædictis dignitatibus. In illis vero civitatibus & provinciis volumus judices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarii [4], neque judices [5], neque alii quidam proprio periculo exactionem faciunt.

Cap. III.

ET hoc pervenit ad nos, quod quidam provinciarum judices ita inique agunt, occasione vilium lucrorum, ut neque testamenta [6] concedant facere, neque facta insinuare [7], neque nuptias [8] aliquas facere, aut super nuptialibus donationibus monumenta [9] componere, neque defunctorum [10] corpora sepulturæ tradi: neque rerum descriptionem [11] concedunt fieri, aut aliud quid hujusmodi agi aut ex gestis aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus judicibus tam civilibus quam militaribus & eorum officiis aut alii cuilibet tale aliquid præsumere. Si vero quidam hujusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei qui hoc præsumpserit facere: jubemus hujusmodi extra cingulum factos in exilium destinari: & de substantia eorum eveniens dispendium, læsis in duplum restitui: non sublato ab eis neque alio quidem ex legibus adjutorio. Omnem vero damus licentiam sanctissimis episcopis, & primatibus civitatum, hujusmodi præsumptiones prohibere: & studere, ut hæc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum legum virtutem procedant, & de his nobis nuntiare. Illas vero quæ secundum leges offeruntur appellationes [12] susciperе volumus omnino judices, & eos qui secundum nostram jussionem specialiter (quia & à divinis licet appellare judicibus) audiunt, sive majores, sive minores sint: & edere gesta [13] sine aliqua dilatione [14] litigantibus, ut quæstio legitima de his procedat. Super hoc jubemus appellatione [15] porrecta secundum leges, neque exactionem fieri [16], neque possessiones rerum transferri, usque ad definitum super ea judicium.

Cap. IV.

QUoniam vero [17] contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quælibet crimina in provinciis committi: jubemus provinciarum judices omnia secundum leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis qui crimina præsumpserunt, alium pro [18] alio comprehendere, aut damnum eorum inferre vicis, sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprii lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus pœnas sustinere volumus: damna vero subjectis nostris, aut lucrum ex hoc judicibus aut eorum hominibus sive officialibus fieri nullatenus concedimus, ut ne propter rerum desiderium inveniantur injuste aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse provinciæ judex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur: & suppliciis subjectus, exilio tradetur: & consiliarius eis simile sustinebit supplicium, si factis à judice contra leges, in scriptis consentiat. Officium vero ejus, & alii qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant: non solum damna læsis compellentur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subjecti, exilio tradentur.

Cap. V.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur.

SI [19] vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit provinciam illam [20] in qua crimina deliquit, jubemus legitimis [21] edictis [22] à judice evocari [23] eum: & si non obediat, illa in eum procedere quæ nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur quod in alia [24] provincia degit, jubemus provinciæ illius judicem in qua peccari quid hujusmodi contigerit, epistola publica [25] uti ad provinciæ illius judicem, in qua delinquens persona degit, illum vero qui publicas [26] susceperit literas, & periculo [27] suo & officii sui comprehendere hujusmodi & ad judicem provinciæ transmittere in qua peccavit, suppliciis legitimis subjiciendum. Si vero qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium ejus tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum judicem tres auri libras, & officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Si vero judex aut aliquis

1 Κατ. 8. c. 13.
2 Τοποτηρητὰς Scr. τοποτηρητῶν sunt loci servatores. Novell. 8. c. 4. & 17. c. 10. & 128. c. 20. defensores civitatum seu plebis, l. 1. C. de off. judic. Alexand. non sunt vindices ut J. dicetur, τοποτηρητὴς ἀδ. ἐξώματ. Suidas. loci servator Paulo Monacho 6. hist. Longobard. & in l. 27. de furtis, C. Longobard. loci judex l. 2. C. de exhib. reis, vicarius & locum tenens Jul. hic const. 126. mittebatur autem à præfectis Prætorio, vel Comitibus, vel præsidibus juris dicendi causa. vid. Cujac. 3. obs. 14. adde quæ de iis notavi ad Nov. 8. c. 4.
3 Ἡ βίνδικας ἢ ἐκπλήκτορας. Scrimg. ist est, vindices. de vindicibus quædam dixi ad Novell. 128. c. 8. in fin. Sunt exactores tributorum instituti in singulis civitatibus ab Anastasio teste Nicephoro 16. cap. 44. ita dicti, quod oppositi sint decurionum iniquis exactionibus. His sunt affines canonicarii, de quibus dixi Nov. 128. c. 6. ita dicti exigendis canonibus præfecti, differunt tamen ab iis, qui hic dicuntur τοποτηρηταὶ, de quib. S. dixi. Vindices, alia significatione sunt defensores civitatum, l. 1. C. Theod. si quavis præditus potest.
4 Iidem qui & canonicarii, dixi ad Nov. 128. c. 6.
5 Μηδὲ βίνδικες.
6 Testamentum inter liberos actus numeratur l. 1. C. de sacr. eccles.
7 Ἐμφανίσωσιν. Testamenta insinuantur.
8 Nuptiæ inter liberos actus referuntur l. 134. ff. de verb. oblig. l. 14. C. de nuptiis.
9 Ὑπομνήματα συντάττεσθαι, donationem insinuare ante nuptias, Jul. indulget enim ex parte viri insinuationes Nov. 117.
10 Vid. Nov. 60.
11 Ἀναγράφειν inventarium fieri Jul. hic.
12 Nov. 82. c. 13.
13 Et apocham tribuere Jul. hic.
14 Fruſtratoria scil. l. 1. C. de relationib. l. 6. in fin. C. de appell. alias 30. dies dantur in edendis actibus, Nov. 126. c. 3. adde l. 24. C. de appell.
15 Interposita appellatione, nihil innovandum. l. 3. C. quando provoc. non est necesse. l. 7. in fin. ff. de muneribus & hon. leg. 1. ff. nihil innovari.
16 Id est, interposita appellatione sententiæ executio & translatio possessionis suspenditur. Idem fit postulata restitutione in integrum leg. 1. C. in integ. postulat. non etiam postulata retractatione.
17 Vid. Rittershus. part. 3. cap. 7. Ans.
18 Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licet sit concivis, aut contribulis, ut hic: licet propinquus l. 22. C. de pœnis. Idem est in causa civili.

τραπωλικῶν, ὡς εἴ τι παρὰ ταῦτα γένοιτο, καὶ ὁ τοιῶν τοποτηρητὴς, καὶ ζευγὸς λιτρῶν καπηθήσῃ ποινὴν καὶ τῆς ζώνης ἔξω γένηται· καὶ ὁ γένοιτο καὶ δεξάμενος ἐκπίπτων τῆς οἰκείας οὐσίας, ἐξοφλεῖν ὑποβληθήσεται.

ΚΕΦ. β'.

ΠΡὸς τελείωσιν δὲ τῆς ἡμετέρας διατυπώσεως ἀσφάλειαν, κελεύομεν τοὺς κατὰ τόπον ἐπισκόπους, καὶ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ πόλεις οἰκοῦντας, μηδένα παρὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν διατύπωσιν δίκαιον ἢ βιοκωλύτην ἢ λητροδιώκτην. καθόλα γὰρ ἀδύνατον τοὺς ἄρχοντας πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν ἐνδημεῖν τοῖς κατὰ τὴν χώραν, ἔχειν τοποτηρητὴν συγχωροῦμεν καὶ μάλιστα ἃ κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ὅπως ὀρθῶς διοικήσωσι, καὶ τὰ προσήκοντα καλῶς διοικεῖν, ὡς μὴ χρείαν γίνεσθαι, τοῦ εἴ τινα ὁπωσοῦν προσήκοντα ὀφείλοντα ζητηθῆναι, ἄγειν διοικηθῆναι, εἰς τὰς ἐπαρχίας τινὰ πεμφθῆναι. εἰ δὲ μὴ χρεία καλέσοι πεμφθῆναί τινας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀσφαλοῦς δημοσίων εἰσπράξεων, ἢ ἑτέρων οἱωνδήποτε ἀναφορῶν ζητήσεων τοποτηρητάς· μηδὲ ἐξέστω μηδὲ ὄνομα ἐχέτω τοποτηρητοῦ· γινόμενον δὲ ὁ πεμπόμενος τῆς ἐπαρχίας, μηδεμίαν μὲ ταῖς ὑποτελέσιν ἐπαγέτω ζημίαν, τῶν δὲ καθεστώτων αὐτῷ χρείαν παρεχέτω καὶ ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας, καὶ τὰ αὐτὰ τείχεσι βοηθάντων αὐτῷ. εἰ δὲ καὶ ὁ ἄρχων τυχὸν κατηγορηθέντος πεμφθῇ, τότε καθάπερ κελεύομεν καὶ τῶν ἐπιχωρίων τὴν ἀρχὴν αὐτῷ. Ὥσπερ δὲ καλύομεν τοποτηρητὰς γενέσθαι, ἵνα τὸ πᾶσιν κίνδυνον κελεύομεν ἔχειν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ τῶν αὐτῶν τείχεσιν ὥστε φροντίδα ποιεῖσθαι τοῦ τὰ τῶν δημοσίων ἀνύσεως, τό τε τῶν τόπων κοσμήσεως, καὶ δὴ πᾶσαν ἀδικίαν καὶ βλάβην ἀνασχέσθαι. Εἰ δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ βίνδικες ἢ ἐκλήκτορες εἰσὶ τῶν δημοσίων, καὶ δεηθῶσι τινος βοηθείας, κελεύομεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς τάξεις αὐτῶν πᾶσαν συνάρμοσιν καὶ σπουδὴν αὐτοῖς συνεισφέρειν, ὥστε ἀνεμποδίστως τὰ τῶν δημοσίων εἰσπράξεις φοιτᾶν· καὶ πάσας δὲ τὰς κινήσεις εἴτε χρηματικὰς εἴτε ἐκλημματικὰς ποιουμένους τοὺς ἡδικημένους ἔχειν, καὶ ἁρμόζουσαν τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν, αὐτοὺς ἐπιτρέπομεν ζητεῖν ὥστε αὐτοὺς οἰκείᾳ κινδύνῳ τούτους ἐξετάζειν, καὶ νόμιμον πέρας αὐτοῖς ἐπιθεῖναι. Περὶ δὲ τούτου κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, λοιπὸν μέλλοντας τὰς δοχὰς παραλαμβάνειν, εἴτε παρόντες ὦσιν, εἴτε ἀπόντες, ἀσφάλειαν ποιήσασθαι τῇ τε ἐπαρχότητι καὶ τοῖς ἡμετέροις λαμπροῖσιν, ἄγειν ὑπουργοῦντας, καὶ τῷ κομιδῇ τῶν πελάτων, ὥστε τὸ εἰσαγομένων χρημάτων ἐνδεῖν τὸ εἰρημένον δοχῶν. ὅπότε καὶ μὴ ἀσφαλίσωνται, ὡς ποιησαντες ἀσφάλειαν, ὅταν κελεύομεν αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτῶν τείχεις ὑποκεῖσθαι ταῖς εἰρημέναις ἀρχαῖς. Ἐν ἐκείναις δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ὁπόταν βουλώμεθα τοὺς ἄρχοντας ἐκκινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν δημοσίων εἰσπράξεως, ἐν αἷς μηδὲ σκολιάζοι, μηδὲ βίνδικες, μηδὲ ἕτεροί τινες εἶεν ἰδίῳ κινδύνῳ τῶν ἀπαιτησιν ποιούμενοι.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑὶ τοῦτο δὲ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες τῶν ἐν ἐπαρχίαις δοχόντων, ἔτους ἀσεβῶς φέροντος ἀσφάλειαν ἀκριβοκερδείας, ὡς μηδὲ ἀληθήκας συγχωρεῖν γίνεσθαι, μηδὲ γνωμοσύνας ἐμφανίζεσθαι, μηδὲ γάμους τινὰς ἀσυνομιλεῖν, μηδὲ τὰ ἐπὶ τοῖς γαμικοῖς δωρεὰς ὑπομνήματι συντίθεσθαι, μηδὲ τὰ τῶν πλουτούντων σώματα ταφαῖς παραδίδοσθαι, μηδὲ προσημάτων ἀναγραφὴν συγχωρεῖν γίνεσθαι, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων προΐτεσθαι, ἢ ἐν ὑπομνήμασιν ἢ ἐν ὁμηρτυρείαις. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύομεν πᾶσι τοῖς ἀρχουσι πολιληγοῖς τε καὶ στρατιωτικοῖς, καὶ τοῖς αὐτῶν τείχεσιν, ἢ καὶ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε, τοιοῦτό τι τολμᾶν. εἰ δέ τις τοιοῦτος ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐπιχειρήσῃ διαπράξασθαι, ἢ ὑπουργήσῃ τῷ τοῦτο τολμῶντι κελεύομεν τοὺς τοιούτους ἔξω τῆς ζώνης γενομένους ἐν ἐξοφλείᾳ πεσεῖσθαι, καὶ ὅτι τῆς οὐσίας αὐτῶν τῷ συμβαίνοντι ζημίαν τοῖς ἡδικημένοις τὸ ὁλόσχερον ἀποδίδεσθαι· ὃν ἀνηρημένης αὐτοῖς ἐδὲ τῆς ἄλλης τῆς ἀπὸ τῶν νόμων βοηθείας. Πᾶσιν δὲ δίδομεν ἄδειαν τοῖς κατὰ τόπον ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, καὶ τοῖς πρωτεύουσι τῶν πόλεων, τὰ τοιοῦτα ἐξιχνιάζειν καὶ φροντίζειν δὲ ταῦτα πάντα ἀνεμποδίστως καὶ ἀζημίως κατὰ τοὺς νόμων δυνάμιν πρᾶττειν, καὶ τὰ ἐκεῖ τούτων ἡμῖν μηνύειν. τὰς μέντοι κατὰ νόμους ἐπιδεδομένας ἐκκλήτους καὶ δέχεσθαι βουλόμεθα πάντως τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς καθ' ἡμετέραν κέλευσιν ἀκροωμένους, εἴτε μείζονες εἴτε ἐλάττονες εἶεν, καὶ ἐνδιδόναι τὰ πεπραγμένα δίχα πινὸς ὑπερθέσεως τοῖς δικαζομένοις· ὥστε ἐξέστω νόμιμον ἐκεῖ τοῦτον πρᾶττειν. Περὶ δὲ τούτου κελεύομεν, ἐκκλήτου δεδομένης κατὰ τὸν νόμον, μηδὲ ἐκποίησασμοὺς γίνεσθαι, μηδὲ νομὰς πραγμάτων μετατίθεσθαι, μέχρι πλείας ἐπ' αὐτῇ κρίσεως.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ δὲ συμβαίνει μοιχείας, ἢ ἁρπαγὰς γυναικῶν, ἢ φόνους, ἢ ἑτέρα οἱαδήποτε ἐγκλήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἁμαρτάνεσθαι· κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας πάντα κατὰ νόμους διεκδικεῖν, καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας κρατεῖν, καὶ μὴ ἑτέρους ἀνθ' ἑτέρων, ἐξ ὧν ἀρμὸν γένοιτο τολμήσαντες, ἄλλον ἀνθ' ἄλλου συνέχειν, ἢ ζημίαν τοῖς αὐτῶν ἐπάγειν χωρίοις· ἀλλὰ μηδὲ συγχρασμοὺς ποιεῖν ἀφ' ὧν ἁμαρτήσεται, ἢ πλοῦτον ἐκκλήματος οἰκίσκιον ἰδίᾳ κέρδος ἕνεκα κρυβόμενον, ἢ τὰ τῶν πλημμεληθέντων πράγματα οἰκεῖον κέρδος ποιεῖσθαι. ἡμεῖς γὰρ τοὺς μὲ αἰτίους τοὺς ἐκ τῶν νόμων ποινὰς ὑπομένειν βουλόμεθα· ζημίαν γὰρ τοῖς ὑποτελέσιν ἡμῶν ἢ κέρδος ἐκ τούτου τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς αὐτῶν ἀνθρώποις, ἤγουν τάξεσι, γίνεσθαι ὁλοσχερῶς συγχωροῦμεν. ἵνα μὴ ἀφ' ὧν τὰ πραγμάτων ἐπιθυμίαν εὑρεθῶσιν ἀδίκως τινας πιωρεῖσθαι, καὶ τοὺς ἁμαρτήσεσθαι πιπρασκοντες. Εἰ γὰρ δή τι παρὰ ταῦτα γένοιτο, αὐτὸς μὲ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων πᾶσαν τὴν ἐντεῦθεν αἰσχυνομένην τοῖς ἡδικημένοις ἀποδοῦσα ζημίαν, καὶ τιμωρίας ὑποβληθεὶς ἐξοφλεῖν παραδοθήσεται· καὶ ὁ τότε ἢ πάρεδρος τῆς ὁμοίας ὑποσχὴς τιμωρίαν, ἐὰν τοῖς γινομένοις παρὰ ἀρχοῦσιν ὑπεναντίον τῶν νόμων ἐκλάφῃς συναινέσῃ. καὶ ἡ τάξις ἢ αὐτὴ, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐκεῖ τὰ τοιαῦτα ἀφ' κέρδος ἴδιον αὐτῶν ὑπαργοῦντες, ἃ μὲν τοῖς ζημίας τοῖς ἡδικημένοις ἀναλαβεῖν ἀποκλασθήσονται, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰσπράττοντες αὐτῶν τοῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας ὑποβληθέντες, ἐξοφλεῖν ὠφλακθήσονται.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δὲ νομίμοις καλεῖσθαι κηρύγμασι τοὺς τοῖς ἐγκλήμασιν ἐνεχομένους.

ΕΙ δέ τις τῶν ἐνεχομένων ἐγκλήμασι ἀφελάθοι, ἢ καταλίποι τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνου ἐν ᾗ τὰ ἐγκλήματα ἐπλημμέλησε, κελεύομεν νομίμοις κηρύγμασι ὑφ' ἧς ἂν ἄρχοντος καλεῖσθαι αὐτὸν. καὶ εἰ μὴ ὑπακούσῃ, ἐκεῖνα ἐπ' αὐτῷ ποιεῖσθαι τὰ τοῖς ἡμετέροις νόμοις διωρισμένα. Εἰ δὲ γνωσθῇ ὡς καθ' ἑτέραν ἐπαρχίαν ἀφάνῃ, κελεύομεν τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγεμόνα, καθ' ὧν ἁμαρτηθῶσί τι τοιοῦτο συμβαίνει, ἐπιστολὴν δημοσίαν κεχρῆσθαι πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἄρχοντα ἐν ᾗ τὸ πλημμεληθὲν πρόσωπον ἀφάνῃ. ἐκεῖνον δὲ τὰ δημόσια δέκτορα χρήματα, κινδύνῳ αὐτοῦ καὶ τῆς τάξεως αὐτοῦ συνέχειν τὸν τοιοῦτον, καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς ἐπαρχίας αὐτὸν παραπέμπειν ἐν ᾗ ἥμαρτε, τοὺς ἐκ τῶν νόμων πομφείας ὑποσχόμενον. Εἰ δὲ ὁ τῶν δημοσίων ἐπιστολῶν δεχόμενος ῥαθυμήσῃ τῆς ποιήσεως, ἢ οἱ τῆς τάξεως αὐτοῦ πρόσωποι, ἢ ἐπιτρέπειν ἀμελήσωσι τοιαῦτα καὶ αὐτὸν τὸν ἄρχοντα τρεῖς χρυσοῦς λίτρας καὶ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἑτέρας τρεῖς

Nov. 52. 128. 19 Hinc sumpta est Authentica, *Si vero C. de adulter.* Goth. Ad intellectum hujus loci vid. Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 201. Ans. 20 Et in ea *Novella* 60. *cap.* 1. *l.* 1. *C. ubi de criminib.* 21 Per triduum scil. vid. *l.* 10. *ff. de publicis judiciis.* 22 Νομίμοις κηρύγμασι. *Scrimg.* vid. *l.* 1. §. 2. *ff. de requirend. reis.* Galli *adjourner à son de trompe & cri public.* 23 Adnotari *leg.* 6. *Cod. de accusationibus.* citari *d. l.* 10. adde *leg.* 3. *ff. de custod. reor.* 24 Quid agendum sit judici, reo criminis agente in alia provincia, nec comparente ad edictum. 25 Epistola publica ἐπιστολὴ δημοσία. *Scrimg.* de hujusmodi litteris dixi ad *Novell.* 17. c. 14. vid. *Edict.* 13. c. 23. Judex criminis admissi, vel rei, literas mittere solet ad judicem alterius territorii, in quo citandus domicilium habet, ut futuram litem illi significet, & proinde admoneat citandum, ut responsurus veniat libello actoris, vid. *Gayll* 1. *obs.* 56. *num.* 5. Plura vide apud Rebuffum *tom.* 2. *tract. de literis requisitoriis seu regatoriis.* Hujusmodi litteris utimur in sententiis extra territorium exequendis, *l.* 13. §. 3. *Cod. de judiciis l.* 15. §. 1. *ff. de rejudicata.* adde Harmanium 2. *obs.* 1. *n.* 6. & in evocandis plerumque testibus *l.* 3. *in fin. ff. de testibus.* 26 Ἐπιστολὴν δημοσίαν. 27 Pœnam judicis non deferentis literis requisitoriis aut compulsoriis observa-

πρεῖς ὑπὲρ ποινῆς κωλύεσθαι κελεύομεν. Εἴ τε δὲ ὁ ἄρχων, ἢ τις τῶν τάξεως αὐτοῦ, ἀφ' κέρδους τὸ τοιοῦτον παρόπτον μὴ συσχῇ, ἢ συσχὼν μὴ παραπέμψῃ, καὶ τοῦτο πρᾶξας ἐλεγχθῇ γνησιωθεὶς τῆς ζωῆς, ἐξορίᾳ ζημιούσθω.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ δὲ πληρῶν ἄρχοντα τὸ παρομοῖον κελευσθέν.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλάττεσθαι παρὰ πασῶν ἀρχῶν, ἵνα, ἐὰν τυμβοῦ ἔγγραφον ἡμετέραν κέλευσιν μηνύσθαι τινὸς τῶν δεχόντων, καὶ ὁ τοῦ μετέχων ἄρχων πιθῇ τοῖς δεχομένοις, τὸ μὴ ἐκείνου παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, δέχεσθαι τούτων καὶ ἐμφανίζειν· καὶ εἰ μὲ ἰδιωτικὸν εἴη τὸ πρόσωπον, καὶ πληρῶν αὐτὸ καὶ ἐπιξένιον ὡς ἂν εἰ θεοῖς αὐτὸν ἔντυχε χρεαμμένη· εἰ δὲ ἡ τοιαύτη ἔγγραφον κέλευσις εἰς τὸ δημόσιον ὁρᾷ, ἐξετάζειν τούτων· καὶ εἰ μὲ μὴ βλάπτει τὸ δημόσιον, τὰ ὑπ' αὐτῆ περιεχόμενα πληρεῖν· εἰ δὲ θεοῖς βλάβην ἐστὶ τοῦ δημοσίου, μηδὲν ἐπ' αὐτῆ παντελῶς πράττεσθαι, μᾶλλον δὲ εἰς ἡμᾶς θεῖναι, ὥστε δύτερον ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν. Εἰ δὲ καὶ θεσπίσεις οἱασδήποτε ἄρχοντος εἶησαν, καὶ πρὶν ἐμφανισθῆναι ταύτας, ἢ τοῦ θεσπίσαντος ἢ θεοῖς ὧν αἱ θεσπίσεις γεγόνασι συμβῇ ἀποκτηθῆναι τοῦ βίου, καὶ τῶν ἀπ' ἡμετέρου νόμου μέρων, εἰ θεῖναι συμβόλαια παρηκολούθησεν, τῶν λοιπῶν αὐτοῦ θεσίσεων, εἰ μὲ εἰσὶ κατόπτοι ἢ ἀνιόντες ἕως τρίτου βαθμοῦ, λαμβάνειν αὐτοὺς καὶ τοὺς παῖδας καὶ τοὺς βαθμούς· εἰ δὲ μὴ εἰσὶ τοιοῦτοι τινες, τῷ φίσκῳ θεσπιζεσθαι ταῦτα κελεύομεν. τῶν δὲ μοιχοὺθέντων γυναῖκα τοῖς θεσπισθεῖσι ποιναῖς ὑποβαλλομένων, ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι· καὶ εἰ μὲ εἴσω διετίας ἀναλαβεῖν αὐτὸν ὁ ἀνὴρ βουληθείη, ἐξεῖναι αὐτοῦ δίδομεν τὸν ποιεῖν, καὶ σωοικεῖν αὐτῇ, μηδένα κίνδυνον ἐντεῦθεν διλαβόμενον, μήτε ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν μέσῳ χρόνῳ καταδιαπραξάμενον γάμου. Εἰ δὲ ὁ θεσπισθεὶς χρόνος παρέλθῃ, καὶ ὁ ἀνὴρ περὶ ἀναλαβεῖν τὴν γυναῖκα πελσθήσει, κελεύομεν κερδαίνεσθαι αὐτὸν, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, καὶ οἰκεῖν ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον τοῦ οἰκείας ζωῆς καὶ εἰ μὲ ἔχοι κατόπτους, τὰ δύο μέρη λαμβάνειν αὐτὸς τῆς θεσίσεως αὐτῆς, καὶ τὸν τῶν νόμων ἀφαιρέσθαι πάλιν, officii ejus propter lucrum hujuſmodi perſonam non comprehendat, aut comprehendens non tranſmittat, & hoc agens convincatur: ſpoliatus cingulo, exilio tradatur.

CAP. VI.

Ut judex compleat quod deceſſori mandatum eſt.

ET hoc vero jubemus obſervari ab omni adminiſtratore, ut ſi contigerit in ſcriptis noſtram juſſionem fieri ad aliquem judicem, & interea iſte quieſcat ab adminiſtratione: is qui poſt illum ſuſceperit dignitatem, accipiat [1] eam, & inſinuet, & ſiquidem privata eſt cauſa: & implere eam, & aſſequi quemadmodum ad eum promeruit reſcriptum. Si vero hujuſmodi in ſcriptis juſſio publicum reſpicit, inquirat eam, & ſiquidem non lædatur fiſcus, quæ in ea comprehenſa ſunt, adimpleat. Si vero ad læſionem eſt fiſci, nihil ſuper ea omnino agi: nuntiare vero nobis primum, ut ſecunda noſtra fiat de hoc juſſio. Si vero & præcepta cujuſlibet judicis ſint, & priuſquam inſinuentur hæc, aut præcipientem, aut ad quem præcepta facta ſunt, contigerit removeri de cingulo: ſic qui factus fuerit judex, hæc ſuſcipiat & exigat, ſi legitime facta ſunt: ſi vero contra legem, aut contra publicum facta ſunt, hæc pro non ſcriptis eſſe jubemus.

CAP. VII.

Ne quis creditor filium [2] debitoris pro debito retinere præſumat.

QUia [3] vero & hujuſmodi iniquitatem in diverſis locis noſtræ reipublicæ cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum præſumunt [4] retinere aut in pignus, aut in ſervile [5] miniſterium, aut in [6] conductionem [7]: hoc modis omnibus prohibemus: & jubemus, ut ſi quis hujuſmodi aliquid deliquerit, non [8] ſolum debito cadat, ſed tantam aliam quantitatem adjiciat dandam ei qui retentus eſt ab eo, aut parentibus ejus, & poſt hoc etiam corporalibus [9] pœnis ipſum ſubdi à loci judice: quia perſonam liberam pro debito præſumpſerit retinere, aut locare, aut pignorare.

CAP. VIII.

De interceſſionibus mulierum.

ET illud vero prævidimus pro ſubjectorum utilitate corrigere, ut ſi [10] qua mulier crediti inſtrumento conſentiat proprio viro, aut ſcribat, & propriam ſubſtantiam aut ſeipſam obligatam faciat: jubemus nullatenus [11] hujuſmodi valere aut tenere, ſive ſemel, ſive multoties hujuſmodi aliquid pro eadem re fiat: ſive privatum ſive publicum ſit debitum: ſed ita eſſe ac ſi neque ſcriptum eſſet: niſi manifeſte probetur, quia pecuniæ in propriam ipſius mulieris utilitatem expenſæ ſunt.

CAP. IX.

Ne mulieres in carceribus includantur.

NEceſſarium [12] vero credimus & illud competenti adjutorio emendare [13], ut nulla mulier [14] de [15] qualibet re [16] includatur [17], aut cuſtodiatur: ſed ſi quidem pro fiſcalibus debitis aut privatis pulſetur, ſecundum legem mulier aut per [18] virum ſuum, aut per ſe, aut per quam voluerit perſonam legitime reſpondeat, & tranſigat rem. Si vero vidua ſit, aut non [19] à principio viro conjuncta: liceat ſimiliter mulieri aut per ſe aut per quos voluerit propria jura proponere ſecundum legem. Eum vero qui præter hæc præſumpſerit agere aliquid prædictorum, jubemus ſiquidem majores judices ſint, viginti auri librarum: ſi vero minores ſint, decem librarum auri pœnæ ſubjacere: obedientes autem eis in prædictis cauſis, ſpoliatos cingulo, pœnis ſubjici, & in exilium deſtinari. Si vero mulier poſt legitimam admonitionem noluerit inſtituere aliquem, qui pro ea reſpondeat, aut litigans addicta ſit, nec ſic includi aut cuſtodiri eam, ſed legitima jura in competentibus ei rebus procedere. Si vero crimen ſit quod inferatur mulieri, in quo neceſſarium eſt ipſam cuſtodiri: ſiquidem fidejuſſorem mulieri, in quo neceſſarium eſt ipſam cuſtodiri: ſiquidem fidejuſſorem [20] cautionem faciat, de obſervatione judicii. Si vero graviſſimum inveniatur crimen in quo accuſatur, in monaſterium [21] aut in aſcetarium mittatur: aut mulieribus tradatur, per quas poteſt publice & libere cuſtodiri, donec cauſa ejus manifeſtetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ legibus definita ſunt. Nullam enim mulierem pro pecunia fiſcali ſive privata cauſa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris cuſtodiri: ut non per hujuſmodi occaſiones inveniantur circa caſtitatem injuriatæ. Monaſtriam quidem aut aſcetriam per nullam actionem trahi [22] concedimus de propriis monaſteriis aut aſceteriis.

CAP. X.

Quæ ſit mulieris adulteræ pœna.

SI [23] quando vero adulterii crimen probetur; jubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Conſtantinus [24] divæ memoriæ diſpoſuit [25]: & illis ſimilibus ſubjiciendis pœnis, qui medii [26] miniſtri hujuſmodi impio crimini facti ſunt. De ſubſtantia vero adulteri, ſi habeat uxorem, dotem & propter nuptias donationem ei ſalvari: aut partem à noſtra lege datam, ſi doralia inſtrumenta non ſubſequuta ſunt. reſiduam vero ejus ſubſtantiam, ſiquidem ſint aſcendentes aut deſcendentes uſque ad tertium gradum, accipiant hi ſecundum ordines & gradus. Si vero non ſunt hujuſmodi aliqui, fiſco [27] applicari hæc jubemus. Adulteram [28] vero mulierem competentibus vulneribus ſubactam, in [29] monaſterium mitti: & ſi quidem intra biennium recipere [30] eam vir ſuus voluerit, poteſtatem ei damus hoc facere, & copulari ei nullum periculum ex hoc metuens: & nullatenus [31] propter ea quæ in medio tempore facta ſunt, nuptias lædi. Si vero prædictum tempus tranſierit, aut vir, priuſquam recipiat mulierem, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum accipere, & habitare in ipſo monaſterio in omni propriæ vitæ tempore: & ſi quidem habeat deſcendentes, duas partes [32] accipere eos ſubſtantiæ, ſecundum legum ordinem diviſas, reliquam

1 Et merito. nam licet mutetur præſes, idem tamen judicium manet atque tribunal, *l.* 10. *ff. de off. proconſ. leg.* 76. *ff. de jud.*

2 *Nov.* 52. adde *tit. C. ne filius pro patre.* 7 *Eccl. ex l* 23. *tit.* 2. *c.* 2. *fol.* 76.

3 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Imo à debito. C. de oblig.*

4 *l.* 12. *C. de oblig.*

5 *d. l.* 12.

6 Græci ita legunt μισθὸν, hoc eſt elocationem pro mercede.

7 Vid. quæ not. ad *leg.* 1. *ff. ad leg. Fab. de plag.*

8 d. Authentica, *Imo à debito.*

9 In exilium mittitur. Sic Julianus patricius *conſt.* 125. *c.* 2. adde *d. l.* 1. *in pr. ibi*; *liberum hominem.*

10 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si qua mulier C. ad Velleian.* Goth. Vid. Rittershuſ. *Expoſ. part.* 2. *c.* 9. *num.* 12. ANS.

11 Uxor pro viro obligari nullo modo poteſt, etiamſi interceſſionem ſæpius confirmet: niſi pecunia accepta in rem ejus propriam verſa ſit, *in fin. J. eod.* Niſi ſtatuto, vel conſuetudine aliud ſit receptum. Hinc ſit ut in Gallia mulier pro marito poſſit fidejubere, ſi prius tamen Velleiano renuntiaverit, vid. *Paponem* 12. *Arreſt.* 3. Gaillus 2. *obſ.* 90. refert in Germania receptum eſſe, ut uxores mercatorum quaſi ſociæ pro maritis teneantur. Quid ſi pro alio obligantur, juvantur tamen Velleiano, niſi poſt biennium obligationem confirmaverint, *leg.* 22. *C. ad Velleian.* adde *Nov.* 6. *c.* 1. §. 2. *l.* 2. *ff. ad Velleian.* An maritus pro uxore obligari poſſit, vid. *Gaillum d. loco.*

12 Hinc ſumpta eſt Authentica: *Hodie*, *C. de cuſtod. reor.* adde 6. *Eccl. c.* περὶ γυναικῶν. *Ibid. in fin.* καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐκκλεισθῆναι αὐτάς.

13 Et ita abrogatur *lex* 3. *C. de cuſtod. reor.*

14 Aliud in maribus *l.* 1. *C. qui bon. cedere.*

15 Id eſt, ob quamlibet rem civilem vel fiſcalem.

16 Etiam criminali *verſ. ſi vero crimen J.*

17 Invitæ etiam, domo abſtrahi non poſſunt, & in publicum educi, *l.* 1. *Cod. de off. diverſ. jud.*

18 Uxor in jus vocata per maritum ſuum vel alium reſpondere & rem legitime tranſigere poteſt.

19 Id eſt, ſi virgo ſit.

20 Juratoria cautio, ſubſidium fidejuſſionis, *Novell.* 112. *cap.* 2.

21 Utcunque cauſa ſit criminalis, & quidem atrox, mulier tamen non conjicitur in carcerem jure civili, ſed vel monaſterio vel cuſtodiæ mulierum datur, ne pudori ejus inſidietur, quod hodie paucis vel etiam nullis locis ſervatur.

22 Monaſtriæ & aſcetriæ ob quodvis delictum ex ſuis monaſteriis non trahuntur. 23 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Sed hodie*, *C. de adult.* 24 Imo Conſtantinus & Conſtantius *l.* 4. *C. Theod. quorum appellationes non recipiantur.* 25 Nempe capitales *l.* 30. *Cod. de adult.* 26 Οἱ τινὲς μέσοι ἢ ὑπηρέται, *ut hic. & Nov.* 123. *c.* 2. §. 1. Miniſter delicti punitur, Mediator ſceleris exiſtimatur, conſcius quique ſcientiam delicti habet, nec indicat, *leg.* 16. *ff. de pan. l.* 2. *l.* 6. *leg.* 7. *ff. de parricid.* qui mandat, *l.* 15. *in fin. ff. de ſicar. leg.* 24. *ff. de jure fiſci.* vel jubet, *l.* 157. *ff. de reg. jur.* qui delictum commiſſum ratum habet, *l.* 25. §. 5. *ff. de petit. hered. leg.* 5. *Cod. de accuſ.* qui ſuadet, *leg.* 16. *ff. de pœn.* qui dat conſilium, *leg.* 50. §. 2. *leg.* 52. *ff. de furtis.* opem, miniſterium, adjutorium, *leg.* 50. §. 1. 2. 3. 4. *ff. de furtis.* qui homines ad delictum cogit, *l.* 2. §. 2. *ff. vi bonor. raptor.* aut congregat, *l.* 5. *ff. de vi privat.* qui comitem ſe adjungit, *l.* 5. *ff. repetund.* ac ſocium, *l.* 39. §. 4. *de adult. l.* 6. §. 2. *ff. de plagiar.* qui recipit partem pretii rei furtivæ, *l.* 1. *ff. de receptatoribus*, qui furem domo recipit, *ff. de recept.* qui rem furtivam alio defert in gratiam furis, *l.* 35. *ff. de furtis.* qui ſinum furanti præbuit, *l.* 6. *in fin. ff. peculatus.* qui domum locat ac concedit gratis, ad maleficium. vid. *Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 42. *c. ult.* §. 2. *Nov.* 38. *l* 8. 9. *ff. de adult.* qui concedit ferramentum ad oſtium alterius effringendum, & ſcalas ad aſcendendum, *l.* 54. §. 4. *ff. de furtis.* & pecuniam adminiſtrat delictum commiſſuris, *l* 7. *ff. de ſicariis.* qui conducit delinquentem, *l.* 11. §. 4. *ff. de injuriis.* qui concitat, qui ſubmittit, *l.* 11. *l.* 15. §. 8. *ff. de injuriis.* qui in gratiam alterius ſcribit, qui componit, qui edit famoſum libellum, *l.* 5. §. 9. *ff. de injuriis.* facit *Nov.* 42. *c.* 1. §. 2. *in fin.* Nonnunquam etiam delinquit, qui aures & oculos delicto præbet, *Nov.* 123. *c.* 10. veluti ſi quis prohibitas artes diſcat, *l.* 8. *C. de maleficiis.* non idem in eo qui fugitivo iter monſtravit, *l.* 62. *ff. de furtis.* 27 Et ita maritus ex bonis adulteri nihil lucratur. 28 Vid. 4. *Harm.* 6. §. 56. aut potius ſcholiaſtem Harmenopuli, quam ipſum Harmenopulum. 29 Res ita habet, Adulter olim deportatione, *l.* 5. *ff. de quæſtionib.* poſt gladio punitus lege Conſtantini, *l.* 30. *in fin. C. de adult. de qua ibid. latius dicam.* Ex ejus bonis dos & donatio propter nuptias, aut quarta uxori ejus debita detrahitur. In reliquis ejus bonis deſcendentes & aſcendentes ſuccedunt ad tertium uſque gradum: non extantibus iis, adultero ſuccedit fiſcus. Adultera vero hic, gladio non punitur, ſed verberata in monaſterium ad tempus mittitur: interdum in perpetuum, verbi gratia, ſi maritus intra biennium mortuus ſit, aut ſi intra id tempus eam recipere noluerit: *ut hic.* adde 6. *Harmenop.* 2. Et ita mitius hic (aliud eſt in injuſto repudio, nam mulier viro, quod ad pœnam, exæquatur *Nov.* 117.) agitur cum adultera, quam cum adultero. Sed Leo *conſt.* 32. voluit tum adultero tum adulteræ naſum præſcindi, *l. ult. Cod. de adulteriis.* maritum vero dotem lucrari 6 *Harm.* 1. *de bonis adulteræ*, vid. *verſ. ſi vero ibi ſi quidem habeat J. eod.* 30 Redintegrari poteſt matrimonium cum adultera, quod olim non licuit. *l.* 37. *in fin. ff. de minor.* 31 Redintegrati matrimonii effectus. 32 Hinc & ex ſequentibus poſſis colligere, Maritum nihil lucrari ex bonis uxoris adulteræ: ut quæ deſcendentibus & aſcendentibus & monaſterio certo gradu atque ordine diſtribuantur; de ea re dixi ad *Nov.* 117. *c.* 13. adde 6. *Harm.* 2. de jure in ea re veteri vide *Ulp.* 6. §. 12.

Source : BIU Cujas

1 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Id.m eſt C. de bon. quæ lib.* Goth. Vide Rittersh. *part.* 12. *cap.* 6. ANS.

2 *Nov.* 117. *c.* 9. 10.

3 Conſenſu mutuo nuptiæ non diſſolvuntur, etiam ſi naturale ſit, unumquodque eo genere diſſolvi, quo contractum eſt, *l.* 35. *ff. de reg. jur.* & ita abrogatur *Nov.* 22. *c.* 4.

4 Pœna. injuſti repudii *Nov.* 127. *c. uit.*

5 Pœna eſt in monaſterium conjici vel ei addici.

6 Auth. *Idem eſt C. de bonis quæ liber.*

7 Pœna notarii conficientis inſtrumentum injuſti repudii.

8 Redintegrari poteſt matrimonium.

9 Ne alterius delicto puniatur.

10 Cura epiſcopalis ad quæ porrigatur.

11 Nemo poteſt eam uxorem ducere cum qua adulterium commiſerit. huc refer *tit. de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium* adde *l.* 9. 11. *ff. de adult. l* 28. *l.* 34. *C. de adult.* Martial 1. *Epig.* 75 Mœchus erat, poteras tamen hoc tu Paula negare. Ecce vir eſt: nunquid, Paula, negare potes? & alio loco. 6. *Epigr.* 22. Quod nubis Proculina concubino. Et Mœchum modo, nunc facis maritum. Ne lex Julia te notare poſſit. Non nubis Proculina, ſed fateris. vid. *Cujac. hic.*

12 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Sed novo jure C. de ſervis fugit.* Goth. Vid. Rittershuſ. *part.* 13. *c.* 2. ANS.

13 Nemo poteſt ita damnari, ut utraque manus ei, vel uterque pes abſcindatur, vel ut ſolvantur artus. Fugitivo pes unus amputatur, *l.* 3. *C. de ſervis fugit.* falſario manus una, *Nov.* 17. *Nov.* 42.

14 Pedis abſciſſio, de qua dicam ad *l.* 3. *C. de ſervis fugit.*

15 Τὰ ἄρθρα διαλύουσι. *Scrimger.* Nulli judici liceat exarthrare in quocunque delicto, *Jul. hic verſic nulli.* Exarthrandi verbo, opinor, intelligit inſciſſionem nervorum, quo ſupplicii genere falſi reus punitus fuit Alexandri decreto, *teſte Lampridio.* nec enim puto crurifragium, hic intelligi, cujus fit mentio apud Johann. 19. *v.* 32. 33. Apulejum 9. *Aſini.* Ammianum 14. apud Gallicanum *in Caſſio.* Suetonium *in Octavio c.* 67. à quo non multum differt rotæ ſupplicium, quo nunc paſſim judices utuntur adverſus latrones ſeu graſſatores: nam rota veterum diſſimilis fuit: de qua vide Demoſthenem 3. *in Alphebum* Ciceronem 3. *Tuſc.* Suidam, Lucianum *in epiſt. ad Steſichorum* 3. Apuleium 3. & 20. Nicephorum 3. *c.* 14. Cujacium 3. *obſ.* 28. *in fin.*

reliquam vero tertiam partem monaſterio, in quod mittitur, dari. Si vero deſcendentes non fuerint, ſed adſcendentes inveniantur non conſentientes hujuſmodi iniquitati: quatuor uncias eos ſecundum leges diviſas accipere: octo vero uncias dari monaſterio in quo includitur hujuſmodi mulier. Si vero neque deſcendentes neque aſcendentes habeat, aut aſcendentes conſenſerint hujuſmodi iniquitati: omnem ejus ſubſtantiam accipere monaſterium illi conſervandam: ut per omnes caſus viro pacta dotalibus illata inſtrumentis ſerventur.

CAP. XI.

Pœna injuſti repudii.

QUia [1] vero aliqui noſtram legem [2] tranſcendere ſtudent, in qua evidenter cauſas enumeravimus, ex quibus ſolum repudia poſſunt tranſmitti aut à viro, aut à muliere, jubemus præter illas cauſas nullo modo repudia fieri, aut per conſenſum [3] nuptias ſolvi, & concedere invicem delictis. Si + vero præter à nobis definitas cauſas præſumpſerint aliqui ſolvere matrimonium: jubemus ſi quidem deſcendentes habuerint ſive ex ipſo, ſive ex alio matrimonio, ſubſtantiam eorum illis dari ſecundum legum ordinem, & tam virum quam mulierem in monaſterium [5] mitti in omnibus vitæ ſuæ temporibus & de ſingulorum facultatibus quaternas uncias monaſteriis, in quibus mittuntur, ſeparari: viro nihilominus neque [6] uſum habente datæ partis filiis: quoniam pater rerum filii in poteſtate poſiti non habet uſumfructum. Si vero deſcendentes non habeant, ſed aſcendentes inveniantur: tertiam partem ſubſtantiæ accipere eos, ſi non iniquitati ſolutionis matrimonii conſenſerint, duas vero partes monaſteriis, in quibus unuſquiſque mittitur, ſeparari. Si vero neque deſcendentes neque aſcendentes inveniantur, & aſcendentes conſenſerint facto: jubemus omnem ſubſtantiam monaſteriis, in quibus miſſi ſunt, dari: ut non propter hunc contemptum, & Dei judicium contemnatur, & noſtra lex tranſgrediatur. Sed & miniſtros talis ſolutionis nuptiarum, aut qui hujuſmodi infanda inſtrumenta compoſuerint [7], corporalibus pœnis ſubjici jubemus, & in exilium deſtinari. Si vero ii qui matrimonium ſolvere præſumpſerunt, voluerint iterum [8] ſibi conjungi priuſquam mittantur in monaſterium: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas concedimus eis, & propriàs habere ſubſtantias, & ita adinvicem vivere, tanquam ſi nihil delictum fuiſſet. Uno vero volente matrimonia revocare: ſi non conſentiat alia perſona: contra [9] eum qui noluerit teneant pœnæ. Hæc vero omnia ſervari tam in regia hac civitate quam in provinciis, tam à comite privatarum, quam à Palatinorum ſchola, & provinciarum judicibus & officiis eorum: ſcientibus quod ſi neglexerint hujuſmodi alicujus delicti, & non omnia hæc cuſtodierint, & exilium & proſcriptionem bonorum ſuſtinebunt. Hæc vero jubemus ſervare locorum ſanctiſſimos epiſcopos [10], ut providentia eorum traditæ perſonæ in monaſteriis mittantur: & de rebus earum quod à nobis definitum eſt, monaſteriis vindicetur.

CAP. XII.

SI quis vero accuſatus de adulterio, per proditionem judicum, aut alio quolibet modo à legibus pœnas effugerit, & poſt hoc inveniatur cum muliere, de qua accuſatus eſt, turpiter converſatus, aut in matrimonium accipere eam, & hoc fiat vivente marito, aut poſt [11] ejus mortem: neque matrimonium valere jubemus: ſed eum qui hoc delinquere præſumpſerit: & ſi prius profugerit, attamen licentiam damus omni judici & comprehendere eum, & poſt tormenta ultimis ſuppliciis ſubjicere: nulla alia excuſatione aut probatione facienda: & mulierem caſtigatam, & detruſam monaſterio immitti jubemus: & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: utriuſque vero ſubſtantiam ſecundum prædictum ordinem dividi periculo (ſicut prædiximus) tam comitis privatarum quam judicis loci.

CAP. XIII.

De pœnarum omnium moderatione.

QUia [12] vero nos oportet humani generis infirmitatem protegere: corporales pœnas ſecundum aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras [13] manus aut pedes [14] abſcindi, aut hujuſmodi quædam inferri ſupplicia, per quæ articuli [15] diſſolvuntur: quia membrorum diſſolutio gravior eſt utriuſque manus abſciſſione. Propter quod jubemus, ſi quidem tale aliquid delinquatur, unde leges mortem delinquentibus inferunt ſecundum legum virtutem ſuſtinere eum pœnas. Si vero tale fuerit crimen quod morte dignum non ſit, ipſe aut caſtigetur aut in exilium tranſmittatur. Si vero criminis qualitas membri abſciſſionem exigat fieri: unam ſolam [16] manum [17] abſcindi. Pro furto [18] autem nolumus omnino quodlibet [19] membrum abſcindi, aut mori, ſed aliter eum caſtigari. Fures [20] autem vocamus, qui occulte & ſine armis hujuſmodi delinquunt. Eos vero qui violenter [21] aggrediuntur aut cum armis, aut ſine armis, in domibus aut itineribus [22], aut in mari [23], pœnis eos legalibus ſubdi jubemus. Ut autem non ſolum corporales pœnæ, ſed etiam pecuniariæ mediocres fiant, ſancimus eos, qui in criminibus accuſantur, in quibus leges mortem [24] aut proſcriptionem definiunt: ſi convincantur, aut condemnentur, eorum ſubſtantias non fieri lucrum judicibus aut eorum officiis, ſed neque ſecundum veteres leges fiſco [25] eas applicari, ſed ſi quidem habeant deſcendentes & aſcendentes uſque ad tertium gradum, eos habere [26]. Si vero mulieres [27] habeant qui condemnati ſunt: omnibus modis jubemus iſtas & dotem & antenuptialem donationem accipere. Si vero ſine dote talibus perſonis conjunctæ fuerint: à legibus definitam [28] partem de tota ſubſtantia condemnati eas accipere: ſive filios habeant, ſive non. Si vero neminem prædictorum habeat qui deliquit: tunc fiſco ſociari ejus ſubſtantiam. In majeſtatis [29] vero crimine condemnatis, veteres leges ſervari jubemus.

EPILOGUS.

†. Providentiam igitur adhibero gloria tua, ut præſentem ſacram legem noſtram, & in alma hac urbe proponat, & per provincias mittat inſinuetque harum præſidibus, quo magis omnes ſubditi intelligant, quantam pro ipſis geramus providentiam. Dat. Kal. Maji, *Conſtantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. * BASIL. [30] V. C. CONS.

ΚΕΦ. ια'.

Τὶς ἡ ἀδικαία ῥεπουδία ποινή.

ΕΠειδὴ δέ τινες τ ἡμέτερον νόμον παραβαίνειν ἐπιχειροῦσιν, ἐν ᾧ ἰδικῶς πάσης αἰτίας ἀπηλλημένοις ἐξ ὧν μόνων ῥεπούδια δοῦναι πέπρωται ἢ ὅλη δ ἀνδρὸς ἢ ὅλη τ γυναικὸς κελεύομεν πειθ' ὁτέρας τὰς αἰτίας μηδενὶ τρόπῳ ῥεπούδια γίνεσθαι, ἢ ἐρρῶσθαι τὸ γνώμιμον, ἢ κ' σωαίνειν τὰς γάμους ἀμφιλύειν, κ' συζυγρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα. εἰ ἧ ὡδήποτε ἀφ' ἡμῶν διωρισμένας αἰτίας τολμήσασί τινες ἀμφιλύειν τ γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲ κατόπιν ἔχουσιν εἴτε ἐξ αὐτὸ εἴτε ἐξ ἄλλα γάμα, τὰς ἰδίας αὐτῶν οἰκείοις δίδοσθαι κ' τῷ τ νόμων τάξει, κ' τὸν τε ἄνδρα τῷ τε γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι, ἐπὶ πάντα τ τ ζωῆς αὐτῶν χρόνον· κ' οὐ τ ἐκείνοις ἰδιοκτησίας ἀνὰ πεντάρας ἐξικίας τοῖς μοναστηρίοις ὧν οἷς ἐμβάλλον· ἀφορίζεσθαι, & ἀνδρὸς δηλονότι μηδὲ χρῆσιν ἔχοντ· & διδόμθαι τοῖς παισὶ μέρης. Εἰ ἧ κατόπιν μὴ ἔχωσιν, ἀλλὰ ἀνιόντες εὑρίσκον), τὸ τρίτον μέρ· τ ἰδίας λαμβάνειν αὐτὸς, εἰ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ τ λύσεως & γάμος συμβαίνοιεν· τὰ δ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἔκεισ· ἐμβάλλ), ἀφορίζεσθαι. Εἰ ἧ μήτε κατόπιν μήτε ἀνιόντες εἶεν, ἢ κ' ἀνιόντες συμβαίνοιεν, τῷ γεγονότι, κελεύομεν πᾶσαν τὴν ἰδίαν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἐνεβλήθησαν, δίδοσθαι, ἵνα μὴ ἀμφ' τούτης τ αἰτίας κ τ & θεῖα κέλευσα καφρονηθῇ, κ' ὁ ἡμέτερ· νόμ· παραβαθῇ. Ἀλλὰ κ' τὰς ὑπαργύνους τοῖς τοιούτοις λύσεσι τ γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συμβόλαια συμπίπτοντας, τοῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι κελεύομεν, κ' εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ ἧ οἱ τ γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βεληθῶσιν πάλιν ἑαυτοὶς συζυγῆσαι, πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν τοῦτ ποιεῖν, κ' τὰς προειρημένας ποινὰς συλχωροῦμεν αὐτοῖς, κ' τὰς ἰδίας οὐσίας ἔχειν, κ' ἅτερ ἄφ' ἄλλης ζῆν ὡς ἂν εἰ μηδὲν τοιοῦτον ἡμαρτηκότων ἐτύγχανεν, & ἑνὸς ἧ βεληθέντ τ γάμον ἀναπλάσασθαι, εἰ μὴ σωαινέσῃ τὸ ἕτερον πρόσωπον, κ' & μὴ βεληθέντ κρατεῖν τὰς ποινάς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι κελεύομεν ἐν τε τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλ, κ' ἐν πάσαις ἐπαρχίαις, ἀφ' τε & κόμητ· τ πελατίων κ' τ τ πυλατίνων σχολῆς, κ' τ ἐν πάσαις ἐπαρχίαις δρόντων, κ' τ πάντων αὐτῶν. εἰδότων αὐτῶν ὡς εἰ ῥαθυμήσει τούτοις τινὸς ἁμαρτανόντος, κ' μὴ τοῦτο πάντα φυλάξει, κ' ἐξορίαν κ' δήμευσιν ὑποστήσει). πάντα δὲ αὐτὸ φυλάττειν κελεύομεν κ' τὰς κ' τόπον ὁσιωτάτας ἐπισκόπους, ὥστε προνοίᾳ αὐτῶν τὰ φιλανθρώπα προσπεσεῖν τοῖς μοναστηρίοις ἐμβάλλεσθαι, κ' ὁπ' τ πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῶν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις περιέχεσθαι.

ΚΕΦ. ιϐ'.

ΕΙ τις δὲ κατηγορηθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ, προδοσίᾳ τ δικαστῶν ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ τὰς ἀπ' & νόμ· ποινὰς ὑπέφυγεν, κ' μ' παύσει σύρεθείς τῇ γυναικὶ, ἢ ἐκ κατηγορήθη, αἰχμῶς σωαναιρεθόμεν·, ἢ εἰς γάμον λαμβάνων αὐτὸν, κ' τὸν ἕτερον ζῶντ· & ἀνδρὸς, ἢ κ' μ' τῷ αὐτὸ τελοῦσιν. ἐὰν τ γάμον ἐρρῶσθαι κελεύομεν, ἀλλὰ κ' τ τοιοῦτ τιμωρίαν τελεῖσθαι, εἰ κ' τὸ προτερον διέφυγεν, ὁμως ἄδειαν δίδομεν παντὶ δικάσῃ κ' σωίσαι αὐτὸν, κ' μ' βασκάνῃς τοῖς ἐγκλήμασι προφάσεις ὑποτίθεσθαι, μηδεμιᾶς ἄλλης κατηγορίας ἢ ἀποδείξεως δεομένης, & τῷ γυναῖκα συφρονισθεῖσαν & καρέσαν μοναστηρίῳ ἐμβληθῆναι κελεύομεν, κἀκεῖ μέχρι ἐπὶ ὅλον τ χρόνον τ ζωῆς αὐτῆς· τὴν ἑκατέρ δὲ οὐσίαν κ' τῷ προειρημένῳ πέμπειν ἀμφιεσθαι, κινδυνῷ, καθὼς προείπομεν, τότε κόμητ· τ πελατίων κ' τ κ' τ τόπον δρόντων.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ μέτρου τιμωρίων.

ΕΠειδὴ δὲ δεῖ ἡμᾶς τῷ & ἀνθρωπίνῃ χρήσει ἀσθένειαν σκοπεῖν, τὰς εἰς σῶμα ποινὰς καθ' ἕκαστον μέρ· ἐλαττοῦντες, ἀπαγορεύομεν ἑκατέρας τὰς χεῖρας ἢ κ' ποδὰς τέμνεσθαι. ἢ τοιαύτας πάσιν ἐπάγεσθαι τιμωρίας, δι' ὧν τὰ ἄρθρα ἀμφλύουσ). ἐπειδὴ ἡ τ ἄρθρων ἀμφλυσις βαρυτέρα ἐστὶ τ ἑκάστου τ χρῶν σύνθεσις. διὸ κελεύομεν, εἰ μὲ πιστὸ τι ἀμαρτηθείη ἐξ & οἱ νόμοι θανάτ· τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγουσιν, κ' τῷ τ νόμων δυνάμιν ὑπέχειν αὐτὸν τὰς ποινάς· εἰ δὲ τοιοῦτόν εἰη τὸ ἔγκλημα, ὥστε θανάτ ἄξιον μὴ εἶναι. ἀλλως αὐτὸν σωφρονίζεσθαι, ἢ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. εἰ δὲ ἡ & ἐγκλήμ· ποιότης μέλος ἀποτομῶν ἀπαιτήσ γίνεσθαι, μίαν μόνην χεῖρα τέμνεσθαι. Ὑπὲρ κλοπῆς δὲ & βεβλόμεθα πυνθάνεσθαι οἱονδήποτε μελ· τέμνεσθαι, ἢ ἀπειθήσειν, ἀλ' ἑπόρως αὐτὸν σωφρονίζεσθ. κλέπτης δὲ καλεῖσθαι τὸν λαθρα, κ' ἐνδ' ὅλων τὰ τοιαῦτα πληλεγμένος. τὸν δ' βιαίως ἐπερχόμενος, ἢ μ' ὅλων ἢ χωρὶς ὅλων, ἐν οἴκῳ ἢ ἐν ὁδῷ ἢ ἐν θαλάσσῃ, τὰς ἀπ' τ νόμων κελεύομεν ὑπομένειν ποινάς. Ὥστε ὃ μὴ μόνον τὰς εἰς σῶμα ποινὰς, ἀλλὰ κ' τὰς εἰς χρήματα μετεωτέρας γίνεσθαι, ἰατρίζομεν, τὸν ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηγορημένον ἐφ' ὧν οἱ νόμοι δήμευσιν ἢ θάνατον ὁρίζουσιν ἐὰν ἐλεγχθῶσιν ἢ κατακριθῶσιν, τὰς αὐτῶν θείας οὐσίας μὴ γίνεσθαι κέρδ· τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς αὐτῶν τάξεσιν, ἀλλὰ μηδὲ κ' τὰς παλαιὰς νόμους τῷ δημοσίῳ αὐτὰς προσηρῆσθαι· ἀλ' εἰ μ' ἔχοιεν κατόντας, αὐτὰς ἔχειν τῷ θείαν, χωρὶς τ ἀφ & πίστ· ἀμαρτήμ· αὐτοῖς προσηκόντων· εἰ δὲ μὴ ὑπεισὶ κατόντες, ἀλ' ἀνιόντες ἄχρι τρίτ βαθμ, αὐτὰς ἔχειν. Εἰ δὲ γαμετὰς ἔχουσιν οἱ ὕστις κατακριθήσ, πᾶσι τρόποις κελεύομεν τούτους κ' τῷ προῖκα κ' τῷ γαμικῷ δωρεὰν λαμβάνειν. εἰ ἧ κ' δίχα προικὸς τοῖς τοιούτοις προσώποις συνῆκησεν, τῷ ἀπ' τ ἡμετέρων νόμων θεσθεῖσαν μοῖραν ἐκ τ ὅλης οὐσίας & κατακριθέντ· τούτοις λαμβάνειν, εἴτε τέκνα ἔχουσιν, εἴτε κ' μή. Εἰ δὲ μηδένα τ προειρημένων ἔχοι ὁ πλημμελήσας, τότε πᾶ φίσκῳ προσηκυρῆσθαι τῷ ἐκείνου οὐσίαν βεβλόμεθα. Ἐπὶ μόνοις τοῖς ἐπὶ καθοσιώσει κατακεκριμένοις τοὺς παλαιοὺς νόμους φυλάττεσθαι κελεύομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Προνοησάτω τοίνυν ἡ σὴ ἐνδοξότης τ παρούσ θείαν ἡμῶν νόμον κ' παντὶ τῷ δυδαίμονα πόλιν προθεῖναι, κ' σέλας καθ' τὰς ἐπαρχίας, κ' καταφανῆ ποιῆσαι τοῖς τ τῶν ἡγεμόνων. ἐφ' ὃ πάντες τὴν ὑπηκόους μαθεῖν ὅσην αὐτῶν ποιούμεθα πρόνοιαν. Dat. Kal. Maji, *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιη'.

8 Id eſt, quartam *Nov.* 117. *c.* 5. 9 Vid. *l.* 5. *C. ad l. Jul. majeſtatis.* 10 Anno 30. poſt conſulatum BASILII V. C. anno 15. *Cujac. hic.* id eſt, anno 541.

15 VI. *Harm.* 10. ζ. 17 Manus non amputatur furi, *ut hic.* Lege divina amputabatur mulieri quæ verenda certantis cum marito prehendiſſet. *Deut.* 25. & Galba, nummulario non ex fide verſanti pecuniam, manus amputari juſſit, menſæque ejus affigi. *Suet. in Galba c.* 9. Exactori publico res ſuſceptas non ex fide deſcribenti manus etiam amputatur. vid. quæ dixi *Nov.* 17. *c.* 8. ut & electionis improbatæ libros ſcribenti. *Nov.* 42. *c.* 1. §. 2. *in fin.* Jure Inſubrum eandem pœnam ſuſtinent, qui contractum falſum feudi ſeu prædii clientelarii conſcripſerunt 2. *Feud.* 55. *de prohibita feudi alienatione verſ. Scriba vero* quique contra pacis ſtatutum aliquem vulnerarunt §. *ſi quis alium* 2. *Feud.* 27. *de pace tenenda, & ejus violatorib. in prin. verſ. Si quis alium.* Quædam alia vide apud Cujac. 7. *obſ.* 13. Petrum Gregorium 31, *ſynt.* 16 *n.* 6. amputatur etiam manus raptori. *Nov. Leonis* 35. 18 Aliud pro latrocinio, nam latroni vita adimitur. vid. 2. *Feud* 28. *tit. de pace tenenda.* §. 5. & §. *ſi quis quinque ſolidos l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis.* Fures tamen interdum capitaliter puniti ſunt *l. pen. ff. de cond. cauſa data.*

19 Puta linguam (quæ tamen perjuro Nov. Leonis abſcinditur. vid. quæ dixi *Nov.* 77. *ff. eod.*) nares (quæ tamen amputantur furibus lege Longobardorum *l. de latronib. l. ſi quis latro C. de Longobard. de furtis.* vid. *Nov. Leon.* 32.) aures (quo ſupplicio Perſarum reges affecerunt: quoſdam captivos Græcorum *Diod. lib.* 17. *anno* 6. *Alexandri.*) oculos (de Excæcatione dicam ad *Nov. Leonis* 92.) teſtes ſeu teſticulos: dic idem in caſtratione. vid. *Nov. Leonis* 60. 20 Fures qui dicantur. 21 Latrones hi dicuntur. 22 Ii ſunt graſſatores *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis Nov. Leonis* 70. 23 Ii ſunt piratæ, de quibus *l.* 3. §. 1. *ff. de nautæ, caupon. l.* 18. *ff. commodati.* 24 Bona ad mortem damnati vel proſcripti non confiſcantur *Nov.* 17. *c.* 12. 25 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Bona damnatorum lege* 17. *Cod. de bonis proſcript.* 26 *Confiſcations n'ont point de lieu en pays de droict eſcrit. Nov.* 17. *c.* 12. & ita abrogatur *lex* 1. *ff. de bon. damn. l.* 4. *C. de bon. proſcript.* quoſdam caſus excipe, puta crimen majeſtatis *l* 5. *C. ad l. Jul. majeſt.* inceſtarum nuptiarum *Nov.* 112. Dic idem ſi quis caſtitatem non ſervaverit, poſt ſolutum caſtitatis cauſa matrimonium *Nov.* 117. ſed ea de re dicam plenius *ad tit. C. de bon. proſcript.* 27 *l.* 9. *C. de bon. proſcript.* Conciliationem hujus §. cum *Nov.* 17. *c.* 12. & *auth. bona damnatorum. Cod. de bon. proſcript.* vid. apud Rittershuſ. *part.* 4. *cap.* 2. *num.* 35. ANS.

Source : BIU Cujas

ΤΙΤΛΟΣ ιή.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ὑπατείαν χρηματίσαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλέ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΣΑ τὸ θεῖον ἐξευμενίζεσθαι ὑφ' ἡμῶν ἐφετικὸν, ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις αὔξανέσθαί τε καὶ ἀσφαλέστερον ἀγωνιζόμεθα. Σωσίθεός τις ὢν τῶν Μυσῶν ἐπαρχίας καθηγεὼς, σὺν δίκαις δεηθεὶς ἡμῶν, ἐδίδαξεν ὡς ἐπὶ χρήμασι δημοσίοις τε καὶ ἰδιωτικοῖς μεθοδείαι ὑπομόνων ὑπὸ τῶν τόπων λαμπροτάτης ἀρχοντος, ἐπὶ ὕβρει καὶ μόνῃ· ὃ δὴ ἐπὶ τοῖς χρημάτων πέπονθε πολλαχοῦ ἐπιδίδοσθαι λιβέλλοις τοῖς οἰκείοις πραγμάτων ὡσὰ ὅπως ἀδικώτατον, καὶ τῷ ὂν κεφαλαίοις λυπηρῶν καθέσηκε. πῶς δὲ δίκαιον, τὰ ἅπερ ὂν τοῦ συμβεβηκότος, καὶ ὁ ῥαθυμίᾳ περιφιδεμένη αὐτὸς τοῖς ὡσὰ γενόσθαι, αὖθις ἀχρήματα τὸν βίον ἑαυτῷ ἐπιθέναι, καὶ τὰ ἐφημέρα τροφῆς, ὡς εἰκὸς, τὰ τοῦ σώματος σπάνις ἔξω βιαίως καταισθάνεσθαι;

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα μαθόντες, καὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον διορθώσασθαι, πρὸς ἱερώτατον τε ἀγαθὸν τὰ πάντων θεῖα, καὶ τοῦ μή τι φλιαρὸν παρ' ἡμῶν πολιτεύεσθαι πεφυκότες, ἡσυχάζομεν, μηδενὶ ἐξεῖναι τὰ εὐδοξότατον ἢ μεγαλοπρεπέστατον ἐρίζοντων, ὑπατείας πράγματος χάριν ἀνάγκην ἐπιφέρειν τινὶ τῶν τὰς δίκαιας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις χρείαις ἐπὶ χρήμασι τυχὸν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς ὑπομενόντων, ἢ τοιοῦτον αἰκισμῶν κεχρῆσθαι πεφάσκειν. ὡς ἂν αὐτὸς τοῦ σώματος φειδομένης πιμωρίας, αἱρεῖσθαι μᾶλλον τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν δέχεσθαι, καὶ μὴ σὺν τῇ τοῦ λοιπὸς ζυγῷ, καὶ τῇ τοῦ ἀχρημοσύνης πιέζεσθαι μίζει θανάτου ὀνειδισμῷ. ὅρκον ὃ πᾶσι τοῖς πεφασκόντων παρίχειν λογίων ὡς ὑπὲρ αὐτῶν πεφάσεως πραγμάτων χάριν ὑπολείπεσθαι, ἢ χρυσίον ὄφειλον τῷ δημοσίῳ πληρώσειν. Εἰ δὲ δίκαια αὐτῷ τινὰ ὁ νόμος ἢ ἀποκληρονομίας ἢ δωρεᾶς συγγνῶν δίδωσι, κινητῶν, ἢ ἀκινήτων πραγμάτων, καὶ τούτων ἔτι αὐτὸς μὴ κατίσῃ, ἁρμόζειν δὲ αὐτῷ φαίνεσθαι καὶ δυνατὸν μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις σωάξαι, (δίχα μέντοι τοῦ τὰ γαμετῆς πραγμάτων τῇ ἀληθείᾳ, εἴπερ ἀληθεύει αὐτῇ) τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ἄδειαν εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις οἰκειοῦσθαι τὰς τοιαύτας ἀγωγὰς, καὶ εἰς πάντων δὲ ποτὲ τὰ δικαίων κυρίᾳ τὰς εὐαγωγὰς ποιεῖσθαι, εἴτε πάρεστιν ὁ ὀφειλέτης, εἴτε καὶ μὴ, καὶ εἰς πάντων αὐτὸς, ἀπλῶς εἰπεῖν, δὲ ὑποσθενοῦς, ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ εὐαγωγῇ ἢ ἐνδικήσῃ τὰ πραγμάτων καθεστάναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ σὴ τοιγαροῦν ἐπιμέλεια καὶ φιλάρετος μεγαλοπρέπεια τὸ ἔτως ἡμῖν δύσεδῶς ὠφελησάντα παραφυλαξάτω· δέκα χρυσίᾳ λιτρῶν ἐπίπλοιον τοῖς παραβαίνειν τὰ ἐπὶ τούτοις παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων ὀφίζουσα. ὑπὲρ δὲ κινδύνου χωρὶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ σωτηρίαν ἔτος ἐπαχθήσῃ τοῖς ἕως ὑβρισταῖς τῶν ἡμετέρων νόμων πειθαρχεῖν. Dat. Kal. Junii, *Constantinop.* BELIS. Viro Clarissimo CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

Περὶ δημοσιωνικῶν συναλλαγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλέ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΙ σὺν τῷ συστήματος τῶν δημοσιωνικῶν τοῦ δυδαίμονος τούτης πόλεως, οἰκέται γεγονότες τῷ ἡμετέρᾳ κράτους, ὡσεὶ πολλῶν ἡμᾶς ἤτησαν κεφαλαίων, βοηθείας αὐτῶν τυχεῖν, οἷα καὶ αὐτοὶ πολλοῖς ἑαυτοὺς παρεχόμενοι χρησίμους, ἐξ ὧν ἀντιφωνήσῃς καὶ δανείσματα ὑπέρχον) παντὸς κινδύνου μεστὰ. Θείας γὰρ ἡμῶν ὄσης ἀμελείας τὰ βελομένης τὸν παῖδα γίνεσθαι τοὺς ἀπαιτήσῃς, καὶ ὡσῶν μὲν τοὺς ὑποδυομένους δύνασθαι καὶ τὰ αὐτῶν πράσματα, ὕστερον δὲ ἐξυπνοὺς καὶ μανδάτωρας καὶ ἀντιφωνητὰς· ἐξηρῆσθαι τούτης τὰ νομοθεσίας τὸ καθ' αὐτοὺς συνημμα, καὶ πάσχειν τὰ πάντων δεινότατα, εἰ μέλλοιεν αὐτοὶ μὲ μὴ δύνασθαι χρῆσθαι τῇ τοῦ ἀμελείας βοηθείᾳ, ἀλλ' ὄφλειν ἀπαιτεῖσθαι. εἰ δὲ ἀντιφωνήσῃς πιεῖν ἑτέρων λαβόντων, μὴ ποιεῖν αὐτοὺς τὸ ἐκεῖνον τοὺς ἀντιφωνήσαντας, ἢ τοὺς τούτων μανδάτωρας ἢ ἐξυπνοὺς. καὶ ὡσπείρειν καὶ αὐτοὺς ἢ μετεῖναι τῶν κοινῶν νόμων, ἢ μηδὲ αὐτοῖς ἀντικεῖσθαι τῷ ἡμετέρων ἀμελείᾳ.

ΚΕΦ. α.

ΘΕαπίζομεν τοίνυν, ὥσπερ πινὲς τοῦ δόγμος τραπέζης ὡσεστώτων δανεισείαν πινὶ, καὶ ἢ ἀντιφώνησιν λαβόντων ἢ ἐξυπνοὺς ἢ μανδάτωρας, ἀντιπίπτειν δὲ αὐτοῖς ἢ ἀμελείᾳ καὶ ἢ ἐξ οὗπερ εἰσαγωγὴν τάξις· τότε κρατεῖν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῷ ἀμελείαν εἰ μὴ σύμφωνον ἰδικῶν ποιήσαντο ὥστε ἄδειαν εἶναι τοῦ δανείσασθαι χωρεῖν, ἢ καὶ τοιοῦτόν τε καὶ μανδάτορος καὶ τοῦ ἐξυπνοῦ, μὴ ἀναμένοντας τοῦ ἀμελείας βαθμός· ἀμὸ γὰρ τῷ τοῦ δόγματος ὡδὶ τὰ κοινὰ συμβόλαια σπουδῶ τὰ τοιαῦτα ὡσεπέμεθα σύμφωνα, ἐδοκοῦμεν ὡσὸ τὸ νόμου εἶναι· διὸπ ἔξεσιν ἐκάστῳ τοῦ δεδομένων αὐτῷ παρὰ τοῦ νόμου καταφρονεῖν· ἀλλ' εἰ τι γένοιτο τοιοῦτο σύμφωνον, ἐξέσω αὐτοῖς καὶ καὶ τοῦ ὡσότε μανδάτορος καὶ καὶ τοῦ ὡσότε ἐξυπνοῦ καὶ καὶ τοῦ ἄλλων ὡσώπων χωρεῖν. ὥστε, εἰ μὲ μὴ γέγραπται σύμφωνον, πάντως κρατεῖν καὶ ἐπ' αὐτοῖς τῷ ἀμελείαν· εἰ δὲ γέγραπται τὸ σύμφωνον εἶναι τὸ κανονίζον τὸ συναλλαγμα, κἀκεῖθεν τὰς εἰσπράξεις ἐπάγειν.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕύτερον δὲ αὐτοῖς κεφάλαιον ἰῶ τοῦ ἄλλης ἐξαιρέσεως ἰῶ ὡσοῦν ἐποιησάμεν, ἰῶνα τις ὡσεστὼς δόγμος τραπέζης στρατιώτης, ἢ τέκνοις οἰκείοις παῖδας στρατεύσῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀπογράφειν τοὺς στρατευομένους

TIT. XVIII.

NE QUIS COGATUR BONIS[1] CEDERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXV.

PRÆFATIO.

QUibus maxime rebus divinum à nobis numen placari perhibetur, ea sane inter subditos jugiter incrementum accipere, atque eluceſcere contendimus. Zoſarius quiſpiam ex Myſis oriundus[2] cum[3] lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cum pecuniarum publicarum pariter & privatarum nomine conveniretur à clariſſimo provinciæ præſide per contumeliam, & quidem ſolam. Neque enim credidit de iis pecuniis propriarum rerum ſuarum perſecutionis libellos oblatum iri, id quod injuſtiſſimum habetur, & inter ea capitula quæ cum primis adferunt moleſtiam. Ubi enim locorum juſtum eſt, ut is qui in univerſum ex accidenti[4], non ſupina negligentia res ſuas amiſiſſe traditus eſſet, denuo per vim ad ignominioſam[5] vitam transponatur, & ad quotidiani victus, neque non (ut licet conjicere) amictus corporis inopiam adigatur?

CAP. I.

DE his edocti, alacriterque cupientes id, quod deterius eſt, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus Deus concilietur neque[6] calamitoſi aliquid noſtris geratur, inque uſu habeatur temporibus: ſancimus[7], ut nemini glorioſiſſimorum aut magnificentiſſimorum magiſtratuum liceat rei cauſa ceſſionis bonorum neceſſitatem alicui eorum inferre, qui de prædictis cauſis *propter*[8] *pecunias publicas forte, aut etiam privatas* judicium ſuſtinent, aut hujuſmodi contumeliis uti, ac prætextibus, perinde quaſi dum corporis[9] ſupplicium ipſi remittitur, maluerit rerum ſuarum amiſſionem capeſſere potius, quam cum inopiæ jugo itidem ad mortem uſque premi opprobrio ignominiæ[10]. Jusjurandum[11] tamen per adoranda præbeat eloquia, *quod nullam rerum cauſa occaſionem aut aurum reliquum*[12] *habeat, unde æris alieni ſupplementum faciat.* Præterea, ſi qua ipſi jura lex vel ex hereditate, vel cognatorum donatione in rebus mobilibus præſtet, in quarum poſſeſſione nondum conſtitutus ſit, competere tamen ipſi videantur, poſſintque[13] creditores vel partem ex iis, vel etiam totum colligere, extra tamen res uxoris, *ſiquidem revera ad illam pertineant*, hoc fiat, creditoribuſque hujuſmodi actionum vindicandi, & in perſonam ejus, qui aliquando jurium futurus ſit dominus, actiones inſtituendi, ſive præſens debitor eſt, ſive non, & (ut ſimpliciter dicamus) quo ad actionem & vindicationem rerum conſiſtendi in perſona ejus, qui ita fuerit obnoxius, licentia ſit.

EPILOGUS.

†. Diligens itaque & virtutis amans magnificentia tua, ea, quæ tam pie nobis placuerunt, obſervato: decem librarum auri multam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his à nobis ſancita ſunt, tranſgredi præſumpſerit, irrogans. Neque enim abſque periculo erit, ſed & vitæ periculum inferetur iis, qui vel ſola cogitatione tenus ea quæ juſte à nobis per hanc ſacram exprimuntur legem, tranſilire attentaverint. Dat. Kal. Jun. *Conſtantinop*, BELIS. V.[14] C. CONS.

TIT. XIX.

DE ARGENTARIORUM[15] CONTRACTIBUS.[16]

NOVELLA CONSTIT. CXXXVI.

PRÆFATIO.

QUi in corpore ac collegio conſiſtunt argentariorum hujus almæ urbis, hi ſupplices apud potentiam noſtram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, ut qui in multis[17] ſe utiles præbeant, *unde*[18] *ſponſiones & mutui obligationes periculo plenæ accedunt*. Nam cum ſacra noſtra exiſtat conſtitutio[19], quæ vult, *ut exactiones ordine fiant, ac primum quidem principales rei, & res eorum excutiantur, deinde vero & fidejuſſores & mandatores neque non conſtitutæ pecuniæ rei*: ab hac legiſlatione ipſorum eximi conſortium, & pati omnium graviſſima, ſi ipſi quidem conſtitutionis auxilio uti nequeant, ſed protinus exigantur: cum vero conſtitutæ pecuniæ obligationes ab aliis percipiant, non item ipſis ſatisfaciant, qui pecuniam conſtituerint mandatoreſve in eam rem aut fidejuſſores extiterint, & convenire, ut ipſi communium legum participes ſint, aut ſibi conſtitutio noſtra non adverſetur.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut cum aliqui ex his qui argentariæ menſæ præpoſiti ſunt, mutuam alicui pecuniam dederint[20], & vel conſtitutæ pecuniæ reos, vel fidejuſſores, vel mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipſis conſtitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipſis conſtitutio obtineat, niſi[21] ſpeciale pactum fecerint, *ut creditori licentia ſit, tam principalem debitorem quam mandatorem atque fidejuſſorem, & conſtitutæ pecuniæ reum convenendi, non expectato*[22] *conſtitutionis gradu*. Propter ingens enim illud ſtudium, quod argentarii circa publicos contractus adhibent, hujuſmodi pacta conventa admittimus: cum non videantur contra legem eſſe, propterea quod *unicuique integrum eſt his, quæ ipſi a lege data & conceſſa ſunt, renuntiare*[23]. Proinde ſicubi tale pactum fiat: licitum ipſis eſto, tam principalem debitorem, quam mandatorem & fidejuſſorem, atque alias porro perſonas convenire. Ut quidem ſi nullum pactum adſcriptum ſit, penitus & in ipſis valeat conſtitutio[24]. Si pacta vero adſcripta ſint: ſimul formam ac regulam[25] addant contractui, ſimul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

SEcundum vero ipſis capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridem[26] fecimus, cum quis argentariæ menſæ præpoſitus militet, aut filios ſuos militare faciat, ut nequeant eo militantes ipſorum filii uti,

1 Cedere bonis nemo cogitur, ut hîc: de ceſſione bonorum adde 42. *ff.* 3. & 7. *Cod.* 71. vide Paponem 10. *Arr.* 10. *de ceſſion. de bien.* Petrum Gregorium 12. *Synt.* 8. ubi tractat de ceſſione bonorum *c.* 9. de perſonis & qui cedere bonis poſſint *c.* 10. quibus & pro quibus debitis, ceſſio fieri non poſſit *c.* 11. de præſcripta cedendi bonis formula *c.* 12. ceſſionis bonorum auxilium non porrigi ad fidejuſſores cedentium *c.* 13. de fine præcipuo ceſſionis *c.* 14. de ratione inducendi beneficium ceſſionis *c.* 15. num hoc beneficium ceſſionis locum habeat, quoties quis debiti cauſa ſe carceribus teneri obſtringit: & an expreſſe ei renunciare poſſit debitor: ubi tandem probat debitorem ad ceſſionem faciendam admitti, ſive nude ſive jurejurando ceſſionis beneficio renunciet, id confirmatum legimus Arreſto cujus meminit Papo 10. *Arreſt.* 10. *num.* 3.

2 Et ita ex territorio imperatoris, Legis Juliæ beneficium ad ſolos cives pertinebat, *Caſ. de bell. Gall. Suet. c.* 41. *in Jul. Tacit.* 5 *Annal.* poſtea indultum extraneis *l.* 4. *Cod. qui bon. ced.* In Gallia, extranei non fruuntur hoc beneficio. Pap. 10. *Arreſt.* 10. *n.* 12. Contra, apud Flandros indigenæ non juvantur beneficio ceſſionis, niſi id beneficii à Principe magnis conditionibus impetraverint ex Caroli quinti ſanctione lata anno 1541. vide Petrum Gregorium 22. *Arr.* 9. *num.* 16.

3 Cedere bonis non poteſt, qui voluntate ſua inops factus eſt. *Butrigarius.* Cur? ceſſio non admittitur niſi urgentibus creditoribus. vide Petrum Greg. 22. *Syntagm.* 9. *n.* 16.

4 Ex τῷ συμβεβηκότος ἢ ῥαθυμίᾳ. recte, nam qui ex negligentia ſua, non ex aliquo caſu fortuito decoquunt, non procul ab infamia ſunt. Lex Roſcia cum caviſſet ut equites in XIV. ordinibus ſederent, decoctores excepit. *Cicero Philip.* 2 *Plin.* 33. *cap.* 2. *Florus Epime* 99. Hujus etiam conditionis homines Adrianus in Amphitheatro catamidiari juſſit, Galli, *Mitrer, Spartianus in ejus vita*, ut pleriſque locis hodie fit in foro: & Bœotis eadem lex fuit: *Nicolaus apud Stobæum c.* 42. ut & Solonis, *Laërtius* 1 alias, ceſſio bonorum non infamat ut ſ. *eodem.*

5 Αἰχμάλωτα τοῦ βίου ἑαυτῷ περιτίθησι. dixi ſ. id genus infamiæ pertinere poſſe ad decoctores, non ad quoſvis bonis cedentes *l.* 11. *C. ex quibus cauſ. infam. l.* 3. *l.* 5. *ff. de ceſſ. bonor. l.* 2. *l.* 4. *C. qui bon. cedere.* adde *Nov.* 4. *c.* 3. *in fin.* adde *Theophil. Inſt. quibus ex cauſis manumittere*, is utique cujus bona venduntur videtur infamia adfici. dixi *l.* 2. *ff. de obſequiis.* 6 Fuit hæc introducendæ bonorum ceſſionis ratio συνοπτικωτέρα, de qua vide Petrum Gregorium 22. *Syntagm.* 14. 7 Res ita habet, Qui ſuo vitio ad inopiam ſunt redacti debitores, carcerem, vincula, & verbera patiuntur. ſ. *eod. ibi dum corporis ſupplicium ipſis remittitur. l.* 1. & *l. ult. C. qui bon. cedere, l.* 1. *C. Theod. eod. tit.* niſi maluerint cedendo bonis infamiam experiri, ut ſ. Qui vero non ſuo vitio, ſed caſu ſunt ad id redacti, carcerem non patiuntur, non vincula, non verbera, non coguntur etiam bonis cedere, vel eam ſpeciem infamiæ ſubire propoſitam iis, qui bonis cedunt: ſed cum primum bonam copiam ejuraverint, id eſt, cum primum probaverint inopiam proprio vitio ſibi non accidiſſe, ſed caſu, liberantur carcere, cruciatuque omni corporis. *Hotom.* 24. *Illuſt. in fin.* 8 Hinc conſtat, Debitoribus ad inopiam redactis non ſuo vitio, beneficium ceſſionis etiam adverſus fiſcum ſuperfluum eſſe: Superfluum, inquam, quia non coguntur bonis cedere, & tamen carcerem evitant Effectu quidem bonis cedunt: quia bonorum omnium venditionem patiuntur: ſed ea formula (quæ ſpeciem habeat ignominiæ) bonis cedere non coguntur. 9 Decoctores corporis ſupplicium evitaſſe bonis cedendo hinc colligunt. corporis, inquam, at non omnino famæ. ſ. *eod.* & ſ. *eod.* 10 Καὶ τῷ τῆς ἀχρημοσύνης πιέζεσθαι μίζει θανάτου ὀνειδισμῷ. 11 Ceſſionis bonorum faciendæ varias variarum gentium formas vide apud Petrum Gregorium 22. *Syntagm. c.* 12. & *cap.* 8. *n.* 5. ubi notat inter cætera. ſymbolum ceſſionis hoc uſitatum veteribus fuiſſe, debitori zonam ſolvi ex 15. *Gellii* 12. ex *Horatio* 2. *epiſt.*

12 Quid ſi bonis cedens fidejuſſorem idoneum dederit? eo caſu beneficium ceſſionis factæ reo non prodeſt fidejuſſori, vid. *Gregor. l.* 1. *c.* 12. admittit tamen ex ſua perſona, ſi forte contigerit eundem vitio aliquo non ſuo, factum fuiſſe non ſolvendo. 13 Cedens bonis non ipſo jure omni debito liberatur: alioquin bona ab eo quæſita poſtea non eſſent creditoribus obnoxia, convenitur ergo in iis bonis, ſed quatenus tantum facere poteſt *l.* 4. *ff. eod.* nec enim fraudandus alimentis quotidianis eſt *l.* 9. *d. tit.* Quid ſi debitori ceſſionem bonorum facienti, partem tamen debiti re præſtanti, pactum fuerit à creditoribus de non petenda alia quota debiti, & is poſtea meliorem ad formam pervenerit? Si creditores dolo perducti quotam remiſerint, negant interpretes debitorem exceptione ſuo *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. ANS. 16 *Edict.* 9. *Juſtinianus* 23. *Eclog.* 4. De argenti diſtractoribus qui & argyropratæ vocantur *Jul. conſt.* 117. 17 Argentariorum officium publicam cauſam habet *cap.* 2. ſ. *eod.* 18 Intercedunt enim pro aliis *Edict.* 9. & *l. pen. C. de conſt. pecun.* Intercedunt enim ſuo modo, recipiendo ſcilicet ut cæteri conſtituendo. 19 *Novell* 4. *cap.* 3. *in fin.*

20 Per argentarios credebantur pecuniæ. 21 Argentariis ſtipulari licet, ut fidejuſſorem prius quam reum principalem convenire poſſint. 22 Id eſt, non ſervo ordine diſcuſſionis.

23 Vid. *l.* 29. *C. de pactis.* 24 Id eſt *Nov.* 4. 25 Τὸ κανονίζον τὸ συνάλλαγμα. Pacta informant contractum, & legem dant contractui *l.* 1. §. 6. *ff. depoſit.* vid. *l.* 52. *ff. de verb. oblig.*

26 Id eſt, anno 528. Ea eſt autem lex ultima *C. de pignorib.*

Source : BIU Cujas

uti, quasi non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecuniis militent, sed creditorum: & petierunt, ut aut neque in ipsis hujusmodi locum haberet præsumptio [1], aut ipsis quoque eadem suppeterent, ut si quis mutuo ab ipsis sumpto militet, aut etiam ejus filii, neque debitum possit aliunde dissolvi, vel ex istiusmodi militiæ ejus, aut filiorum venditione, satis ipsis fiat. Nos igitur cum neque simpliciter legem [2] proposuerimus, sed cum convenienti observatione neque facile subverti ipsam sustineamus: sancimus, ut sacra constitutione valente, neque hac præsumptione, quæ secundum sacram constitutionem contra ipsos protenditur, sublata, quandoquidem multi, cum contrahunt, non suis omnia pecuniis facere videantur: habeant & ipsi hoc privilegii [3], ut si quis militet, aut ejus filii, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, si de numero earum sit, quæ [4] vendi solent. Consimiliter antem & filiorum nisi manifestissime ab ipsis comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis vel ex principali largitate militiæ ipsis accesserit Nam si debitum aliunde dissolvere nequeant: tunc argentariæ mensæ præpositis etiam ex filiorum militia satisfiat: siquidem ipsorum gratia hanc legem proponimus, opponentes eam præsumptioni, quæ ex constitutione nata est. Et quemadmodum [5] illa prædicta contra ipsos præsumptionem effecit: ita & nos contrarium ipsi remedium addentes, his solummodo, qui de prædicto consortio sunt liberalitatem nostram explicamus propter communem [6] ipsorum utilitatem, quam in contractibus exhibent, dum multis se periculis immiscent, ut ingruentibus aliorum necessitatibus medeantur.

1 Quod emitur ab argentario, censetur ac præsumitur emptum eorum nomine, a quibus idem argentarius pecunias accepit, ideoque licet argentarius sibi, liberis vel cognatis suis (hæc enim postrema particula recte additur a *Jul. n. 502.*) militiam aliquam emerit, ea tamen militia, tacito jure hypothecæ, præsumitur creditori argentarii obligata. Vicissim si argentarius credidit alicui pecuniam, & is postea sibi, vel suis libertis vel cognatis militiam comparaverit, talis militia, tacito jure, argentario erit obligata. id autem privilegio singulari concessum est argentariis. *J. tod. ibi, hoc privilegii.*

2 Id est, *d. l. ult. C. de pignor.*

3 Privilegium argentariorum observa, de quo *Ff.*

4 Nec enim quælibet militia vendi potest.

5 Æquitatis vis ea est, ut idem jus creditori argentario tribuatur, quod in eundem debitorem creditoribus datur. Eodem modo, si debitor Titio speciali beneficio cogere potest debitores suos ut solvant sine exceptione. Titio agenti debitor nullam poterit exceptionem opponere, *l. 3 §. 3. ff. quod quisque juris.* huc refer *l. 3. in fin ff. mandat. l. 46. ff. de verb. sign. l. 7. C. de rescind.*

6 *leg. 10 §. 1. ff. de edendo.* & necessarium usum *l. 8 ff. depositi.*

Cap. III.

PORro neque illud abs re dicere visi sunt, si cuipiam mutuentur, aut etiam præterito tempore mutuati sint ad nonnullarum [7] mobilium aut immobilium rerum emptionem, & certam auri summam dederint, *& mutuata pecunia res empta sit*, ut prorsus ipsi ea in re potiora jura habeant, neque distorsione aliqua tententur: sed simul ac ostenderint suis pecuniis eam rem comparatam [8] esse, neque possint debitores pecunia ipsis numerata satisfacere: res istiusmodi pecuniis empta perinde ipsis addicatur, quasi revera ab ipsis emptio celebrata foret. & nuda [9] emptoris appellatio fuisset apposita. Neque enim justum est, ut qui [10] tam largiter pecunias suas profundunt, non item primum [11] & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia [12] comparatis teneant: dumtaxat si in contractibus scriptura interveniente celebratis hypothecæ aliqua facta sit mentio. hoc namque si observaverint: totum habituri sunt, quod à nobis petierunt: imo vero etiam amplius quam petierunt: si quidem omnibus præstantiora ipsis jura in iis rebus concedimus, quæ ipsorum pecuniis emptæ probantur. Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scriptura interveniente, ipsique vel pecuniam numeratam dederint, vel (quod maxime apud argentariæ mensæ præpositos fieri consuevit) species [13] aliquot mundi forte muliebris, aut argenti, quod ob ejusmodi datur venditurve, pro quo tamen pretium [14] nondum percepererint: tunc liceat ipsis hæc tanquam sua vindicare, etsi hypothecarum jus in iis non habeant. Neque enim illi possidebunt aliena: & cum aurum pro pretio non solverint, frustra detinebunt ea, quæ ipsis ab aliis tradita sunt: sed sive ad heredes transmiserint, heredes eorum pro ipsis, vel ipsa data reddent: sive ad heredes non pervenerint, licebit hæc ipsis vindicare, nulla contra ipsos hypotheca in eorum rebus, quæ per alios forte quæsitæ sunt, valitura.

7 Argentarii hoc commune habent cum reliquis creditoribus *Nov 97. l. 7. C. qui potior.*

8 Præsumitur alioquin res non ex argentarii pecunia empta, nisi probetur: quod in militia tamen empta non servatur *c. 2. ff. eod.*

9 Id est, ut qui rem emit, nudum nomen emptioni accommodasse videatur, fructum vero omnem emptionis in creditorem ejus argentarium retulisse.

10 Argentarii.

11 Argentarii primum & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia comparatis obtinent, si scriptura interveniente hypothecam sibi fuerint stipulati.

12 Qui jure principalis hypothecæ uti desiderat, creditum de scripto probare tenetur. adde *Nov. 90. c. 3.* in quibus contractibus scriptura requiratur, dixi ad *l. 17. C. de pactis.*

13 Argentarius si loco pecuniæ credidit aut vendidit monilia, nec ei satisfiat, potest argentarius eo casu monilia vindicare: quod in reliquis venditoribus non est, quibus jus tantum retinendi pignoris. *l. 22. ff. de hered. vend. l. 13. §. 8. ff. de action. emp. l. 31. §. 8. ff. de ædilitio leg. 14. §. 1. ff. de furtis.* non jus vindicandi competit.

14 Seu æstimationem earum. *Julian. hic n. 504.* id est, valoris rei æstimato datæ.

Cap. IV.

QUia vero legem tulimus, ne argentariæ mensæ præpositi ultra [15] besses usuras fœnerarentur, docuerunt autem nos, quod cum sine scripto fœnerari soleant: hi deinde illiberales se circa usuras præbeant, propterea quod & mutuum sine scripto contractum, neque stipulatio interposita sit: scilicet juxta illud quod vulgo dicitur, *non convenire, ut usuræ citra* [16] *interpositam currant stipulationem:* quamquam multi [17] casus sint, in quibus vel sine stipulatione & ex pacto nascatur usurarum obligatio: nonnunquam etiam hæ, tametsi non ex pactis, sed suapte [18] sponte introducantur, tamen exigantur: propterea sancimus, ut usuræ ipsis non solum ex stipulatione, sed etiam absque scripto præbeantur. nimirum tales quales ipsos lex stipulari permittit, hoc est usque ad besses [19] centesimæ. Nam qui omnibus propemodum indigentibus opem ferre parati sunt, hos utique per hujusmodi minutias injuriam perpeti, justum non fuerit.

15 Argentarii besses usuras accipiunt. 23. *Eclog. 4. cap. 4. in fin.*

16 *l. 1. C. de usur.*

17 Usuras citra stipulationem non deberi, non perpetuo verum est. nam interdum usuræ sine stipulatione, etiam ex nudo pacto debentur, dixi ad *l. 30. ff. de usuris.*

18 Αὐτομάτως *l. 1. §. 2. in fin. ff. de usur. l. ult. §. 2. C. de jure dot.*

19 Argentariis stipulari besses usuras licet *l. 26. §. 1. C. de usuris.* Usuræ besses, *huitè pour cent.*

Cap. V.

INsuper de hoc [20] quoque nos instruxerunt, quod hi qui cum ipsis contrahunt, cum instrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publice ea in foro componunt, partim ipsi propria manu conscribunt, partim ab aliis conscriptis subscribunt: petieruntque, ut si quid ejus generis conscribant, ii qui cum ipsis contrahunt, teneantur obnoxii & ipsis satisfaciant, neque possint hoc in usum assumere & dicere, quod tametsi instrumenta, sive confessiones, sive ratiocinia omnia manu sua conscripserint, aut aliis scribentibus his subsignarint, aurum tamen, quod in iis comprehenditur, datum non sit: & ut exinde hypothecas habeant, & besses usuras, quamvis scriptæ non sint, tamen percipiant. Nos itaque, quoniam ejusmodi communia, ac publica sunt & majore consideratione indigent: respondemus ad hæc, uti conveniens est. Et quidem si quis publicum instrumentum confecerit, aut totum propria manu conscripserit, aut etiam instrumentis, vel ratiociniis ab aliis conscriptis subscripserit: ut omnibus modis tam ipse, quam heredes ejus personalibus scilicet actionibus teneantur obnoxii, sancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus his qui de ea pactum non fecerint, nisi omnino in scriptura eorum quæ in bonis sint comprobetur facta esse mentio, aut ipsi bona sua pignori opposuerint, aut saltem hoc simpliciter adjecerint periculo eorum quæ in bonis habeant, aut denique aliquid proloquuti fuerint, aut conscripserint ejusmodi, quod intellectum quendam hypothecæ adferat. Tunc enim ipsis etiam hypothecam præbemus, ut neque legum nostrarum in universum naturam perturbemus, neque ipsos tolerabili defraudemus auxilio. Usuræ sane siquidem certas pepigerint, pactæ præstentur. Si vero dumtaxat scriptum fuit, quod fœneratitium creditum extiterit: nequeant contrahentes dicere, quod ex quo usuræ finitæ non sunt, propterea & debitum sterile haberi debeat, sed ex præsumptione [21] ita celebretur exactio, quasi besses usuræ expressis verbis nominatæ sint, atque hoc quidem de cætero observetur: in ratiociniis vero, quæ jam confecta sunt, & si nulla usurarum habita sit mentio: tamen quia manifestarium est, quod apud argentariæ mensæ propositum solummodo contractus sub usuris ineatur, cum non possit, qui ipse usuras dependit, sine usuris dare impendia: liceat ipsis besses usuras expetere, ut tamen de cætero observent ea, quæ præsens ipsis sacra lex largitur.

20 Vid. Rittershus. *part. 3. cap. 12.* Ans.

21 Usuræ modus licet ab argentario adhibitus non fuit, besses tamen usuras stipulatus præsumitur: alioqui non sufficit usuras stipulari, nisi & modum usuris adjecerit, *l. 31. ff. de usur.*

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑκεῖνο μέντοι σὸκ ἄπο τρόπου λέγειν ἔδοξεν, ὡς, εἰ δανεισειάν τινι ἢ μὴ φθάσαντες ἐδάνεισαν, εἰς ἀγορασίαν πραγμάτων τινῶν κινητῶν ἢ ἀκινήτων, μὴ ῥητὴν χρυσίου δόσιν, μὴ σὺν τῷ δανεισθέντι χρήματι κτηθεὶν τὸ πρᾶγμα, πάντων αὐτοὺς ἐπὶ τῷ αὐτῷ πράγματι κυριώτερα ἔχειν δίκαια, μὴ πειρᾶσθαι μηδεμιᾶς ἀφορμῆς ἀλλ' εὐθὺς ἀποδείκνυσιν ὅλως σὺν τῷ χρημάτων αὐτῶν τὸ κτηθὲν, μὴ μὴν δυνάμενο τὸ ἐναγὸν ἀφ' χρημάτων αὐτῶν ποιῆσαι αὐτοῖς οἱ δανεισάμενοι, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ σὺν τῷ χρημάτων αὐτῶν ὑπηθὲν ἀποσκυρῆσθαι αὐτοῖς, ὡσανεὶ ταῖς μὴ ἀληθείαις παρ' αὐτῶν ἀγορασθὲν, ψιλῆς ἢ ἀποσηγείας ὑπόθεσις τῷ ἐνηναμένῳ· δῆλ γὰρ δίκαιον ἐστὶ τὰς τὲ οἰκείας χρήματα ἀποβάλλειν, μὴν καὶ ἀφορίσθητον πίξιν ἐπὶ τοῖς ὑπηθεῖσι πράγμασιν ἔχειν, μόνον εἰσῆς ὑποθήκης γλοιὸν ἐν τοῖς ἐγγράφοις συναλλάγμασι μνήμην τῶν· ἢ εἰ παραφυλάξαιεν, ἅπαν ἔχεσθαι ὅσον ἡμῖν ἤπειρον· μᾶλλον ἢ ἔτι μείζον καὶ τὸ αὐτηθέντων, εἶτε πιστότερα δίδοιεν αὐτοῖς ἁπάντων δίκαια ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς δεικνυμένοις σὺν τῷ χρημάτων αὐτῶν ἐωνῆσθαι. Εἰ μέντοι ἀγράφου γένοιτο ἡ γλοιὸς τὸ συναλλάγμα, καὶ αὐτοὶ δοῖεν τὰ χρήματα, ἢ εἰδὴ τινὰ, (ὅπερ μᾶλιστα εἰώθειν ἐπὶ τῶν πρώτων τραπέζης ἀγορᾶς γίνεσθαι, κόσμου πολλάκις ἢ ἀγορᾶς ἐπὶ τοιούτων διδομένου, ἢ καὶ πιστούμενον) μὴν μέντοι τὸ πίνημα λαβοῦσιν· πάντως ἐξεῖναι αὐτοῖς ὡς οἰκεία ταῦτα ἐνδικεῖν, καὶ ὑποθήκας σὺν ἔχειν. ἃ γὰρ ὀφείλει κτήσασθαι τὰ ἀλλότρια, χρυσίον μὲν ἃ καταβάλλοντες, τὰ παρ' ἑτέρων ἢ αὐτοῖς διδόμενα καὶτοχόντες μόνον· ἀλλ' εἴτε κληρονομηθῆναι, οἱ αὐτῶν κληρονόμοι ἢ ἀποδόσεσθαι τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἢ αὐτὰ τὰ δεδομένα· ἢ, κἂν εἰ μὴ κληρονομηθεῖεν, ἐξεῖναι αὐτοῖς ταῦτα ἐνδικεῖν, μηδείαις ὑποθήκης κατ' αὐτῶν, ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πράγμασι παρ' ἄλλων ἀφορισμοῖς, κρατύσης.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ ἢ νόμων εἰρήκαμεν, μὴ προαιτίρων τὰς ἀγορᾶς τραπέζης ἀφεστῶτας διμοιραίᾳ τόκῳ δανείζειν, ἐδόξαμεν ἢ ὅτι μὴ ἀγγράφως δανείζουσιν, ἀγνωμοσύνῃ ἢ ἀφελεῖ τὸν τόκον, ὡς μὴ ἐγγράφῳ χρώμενοι ἢ δανείσματος, μηδὲ ἐπερωτήσεως παρεντιθείσης (τοῦτο δὴ τὸ δημῶδες, τὸ μὴ ἀφορίσθητον τρέχειν τόκον· καίτοιγε πολλῶν ὄντων ἀμφιρρήτων τόκοι μὴ σὺν συμφώνῳ μήτε πίκτον), ἔστι ἢ ὅτε καὶ σὺν συμφώνων, ἀλλ' αὐτομάτως εἰσπραττόμενοι ὅμως ἀπαιτῶν)) καὶ ἀφ' τοῦτο ἡμεῖς ζημιόμεθα, μὴ μόνον τὸ ἐξ ἐπερωτήσεως αὐτοῖς δίδοσθαι τόκον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ ἀγγράφου τοιοῦτον ὁποῖον ὁ νόμος αὐτοῖς δίδωσιν ἐπερωτᾶν, τοῦτο τὸ σὺν διμοίρου τὸ ἑκατοστῆς. τοῖς γὰρ πᾶσι χρεὼν τοῖς δεομένοις ἑτοίμως ὅπως βοηθεῖν σὺν ἂν εἴη δίκαιον ὑπὸ τινὰ τῶν ἀδικείας λεπτότητος.

ΚΕΦ. ε'.

ΚΑΙ τοῦτο ἢ ἡμῖν ἐδίδαξαν, ὡς τινες συναλλάττοντες πρὸς αὐτοὺς, γράμματεῖα καὶ λογοθέσια ποιοῦσι, καὶ τὰ μὲν ἐπ' ἀγορᾶς τίθενται, τὰ ἢ αὐτοὶ συγγράφουσι τῇ οἰκείᾳ χειρὶ, ποτὲ ἢ ὑπογράφουσιν, ἑτέρων ταῦτα καταγραψάντων καὶ ἤτησαν ὥστε εἶπ τοιοῦτο χρέωσει οἱ πρὸς αὐτοὺς συναλλάσσοντες, ἐνέχεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἐναγὸν αὐτοῖς παρ' αὐτῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀποκεχρῆσθαι, καὶ λέγειν ὡς τὰ μὲν συμβόλαια ἢ τὰς ὁμολογίας καὶ τὰ λογοθέσια ἅπαντα συνέγραψαν τῇ αὐτῶν χειρὶ, ἢ ἑτέρων γράψάντων τούτοις ὑπεσημήναντο, ἃ μὴν τὸ ἀφειλόμενον αὐτοῖς χρυσίον δέδοται ὥστε ὑπόθεν ὑποθήκας ἔχειν καὶ τόκον, κἂν εἰ μὴ γέγραπται, διμοιρίου λαμβάνειν. Ἡμεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα καινὰ καθέστηκε καὶ πολλῆς τὴν ἐπισκέψεως δέόμενα, μὴ ἢ ἀποσήκοντο ἀποκεκλείσμεθα πρὸς τοῦτο. εἰ μὲν γάρ τις συμβόλαιον ἀγορᾶσιον ποιήσῃ, καὶ ὅλον οἰκείᾳ χειρὶ γράψει χειρὶ, ἢ καὶ ὑπογράψειεν ὧν τοῖς παρ' ἑτέρων γραφεῖσιν ἢ γραμματείοις ἢ λογοθεσίοις, ἐνέχεσθαι αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτῶ πᾶσι ἀποθήκαι ἢ ἀφορίζομεν τρόπους δηλαδὴ πᾶσι περιτυχίας. ὃ γὰρ ἂν ἀποχείρως δείμεν ὑποθήκλω τοῖς τοῦτο μὴ συμφωνήσασι, πολλῷ εἰ μὴ δείχθειη σὺν τοῖς γράμμασιν ὅλως ὑπαρχόντων μνήμη γλοιῶμεν, ἢ ὑπόθοιντο τὰ ἑαυτῶν, ἢ τοῦτο γὰρ τὸ ἀπλῶν ἀποδείκνυσιν, κἀκεῖνῳ ἢ ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἢ ὅλως τι φθέγξοιτο) ἢ γράψαιεν τοιοῦτον ὁποῖον εἰς ὑποθήκης ἔννοιαν φέρει τότε γὰρ καὶ τῷ ὑποθήκλω αὐτοῖς παρίχομεν ὡς μήτε τῷ καθόλου φύσιν ἢ νόμων ἢ ἡμετέρων συντεραξαι, μήτε αὐτοὺς ἀποστερῆσαι ἢ δικαίας βοηθείας. §. α'. Τόκον ἢ εἰ μὲ ῥητὴν συμφωνήσειεν, ἢ συμπεφωνημένον εἶναι· εἰ ἢ τοῦτο μόνον γέγραπται, ὡς ἐπὶ τόκῳ τὸ δανεισμα συνίσῃ, μὴ δύνασθαι τοὺς συμβάλλοντας λέγειν, ὡς ἐπειδὴ ἐκ ὥρισαι τόκῳ, διὰ τοῦτο ἀτόκως ἐσὶ τὸ χρυσίον· ἀλλὰ κἂν τοιοῦτον, ὡς ἢ διμοιραίᾳ τόκῳ ῥητῶς ὁμολογήσαντος, ὥστε τῷ εἶναι ἐφορᾶσιν γίνεσθαι· καὶ τοῦτο μὲ ἢ λοιπὸν παραφυλάττεσθαι. ἐπὶ ἢ τοῖς ἤδη γλοιωμένοις λογοθετοῖς, εἰ καὶ μὴ μνήμην γέγονε τόκου, (ἐπειδὴ τοιοῦτόν ἐστιν ὡς ἐπὶ πάντος δοῦναι τράπεζης ἀφεστῶτος ἐπὶ τόκοις συμβάλλειν, καὶ αὐτὸς τόκους πλῶν σὺν ἂν δύναιτο τόκος χαλεὸς δεσπότου διδόναι) ἐξεῖναι τὸν τόκον αὐτοῖς τὸ διμοιραῖον ἀπαιτεῖν· ἢ μόνοι λοιπὸν τοῦτο παρατηρεμένοις, ἅπερ ὁ παρὼν θεῖος νόμος δίδωσιν αὐτοῖς.

ΚΕΦ. ς'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ε'.

Εἰς ἀλεῖνο μέντοι τὴ σφόδρα αὐτοῦ βοηθεῖσιν, ὥστε εἰ λογισθέντα ὠφέλησε τὸν ἔχοντα ῥητῶς ἐκφῆναι αἰτίαν γεγραμμένῳ εἰς ὃν δίδοῦ τὸ χρυσίον, ὁ ὢ ὑπογράψεν ἐν τοῖς αὐτοῖς λογισθεῖσιν· εἰ μὴ ἐκφῆναι αὐτοὺς οἰκείᾳ χειρὶ τὴν αἰτίαν ἃ γράψεν ἢ μὴ ὁμολογίαν τινὰ ὑπὲρ τούτε ποιήσωσιν, εἴτε ἐν δανείσματος χρήματι, εἴτε ἐν ἀμφλύσεως, εἴτε κὰ ἄλλως· μηκέτι δυνάσθαι τὸ τὸν πράξαντα τῆς κτ' μέρος αὐτῶν ἀπαιτεῖν τοὺς ὑποδείξεις, πλὴν εἰ μὴ κτ' πάσσιαν ὅρκου ἐπιγραφεῖν βούλοιτο ἢ αὐτῷ ἢ κληρονόμοις τοῦ δανείσαντος. τοῦτο μὲν μόνον αὐτῷ παρέχομεν, εἴπερ μόνον τῇ ἀναργυρίᾳ παρεγράμμων χρόνων· εἰ δὲ μὴ αὐτὸς φθάσει παρελθεῖν ὁ χρόνος, ὀφεῖλε ὅρκῳ βεβαιοῦσθαι αὐτὸς· τοῦτο ὅπερ κὴ ἐν τοῖς καθόλε νόμοις ἐγράψαμεν. καίτοιγε ὀφεῖλε τοῦτο ἐκφῆναι. τὸ δὲ οἰκείᾳ χειρὶ γράψαντα ἢ μὴ δόντα λογισθέντων, τὸ δίκαιον ἵνα ὅπως σιωπὴ καθεστάναι μὴ νομίζειν, ὡς τὰ μὴ διδόμενα γράφειν;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν παραστήσαντα ἡμῖν, μὴ λίαν τοῦτ' ἔστι θεῖς πραγματικὸν δηλόμενα τύπε, ἢ τε σὴ ἐνδοξότης μὴ πᾶς ἕτερος τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἄρχων ἀκέραια φυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς σπουδάτω. ποινὴς librarum auri decem ἐπικειμένης κτ' τοῖς παῦτα παραβαινόντων ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρέντων. Dat. Kalend. Aprilis, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κ'.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων μὴ κληρικῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλζ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγυστος Πέτρῳ μαγίστρῳ ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, ὧν τὸν ἐξουσίαν ἡμῖν ὁ θεὸς κτ' τὸν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπίστευσε, βεβαίους ἀφ' πάντων φυλάττεσθαι σπουδάζομεν, πόσῳ μᾶλλον τελείονα σπουδὴν ὀφείλομεν θεσθαι περὶ τὸν τῶν ἱερῶν κανόνων μὴ θείων νόμων παραφυλακήν, τῶν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν σωτηρίας ὁλοθέντων; οἱ γὰρ τοὺς ἱεροὺς κανόνας φυλάττοντες, τῷ δεσπότῃ θεῷ βοηθείας ἀξίους· μὴ οἱ τούτους παραβαίνοντες, αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῇ κρίσει ὑποβάλλουσι. μείζονι ὢ ὑπόκεινται κατηκρίσθαι οἱ ὁστιῶτιτοι ἐπίσκοποι, οἷς πεπίστευ μὴ ζητεῖν τοὺς κανόνας, μὴ φυλάττειν εἴπέ τι τούτων παραβαινόμενον, ἀνεκδικήτων κατελεῖφθείη. Τῶν ἓν θείων κανόνων μὴ παραφυλαχθέντων, ἀμφόρως πεπτελεύσεις ἐδεξάμεθα κτ' κληρικῶν τε μοναχῶν, καί τινων ἐπισκόπων, ὡς μὴ κτ' τοὺς θείους κανόνας βιῶντων. μὴ ἄλλοι ὢ εὑρίσκ μήτε αὐτὸν τὸν τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς ἢ τῆς ἁγίας βαπτίσματος πεσσυχίαν ἐπιτέμνοι

ΚΕΦ. α'.

Τὸ δὲ θεῖ τοίνυν ὑπνοῦντες κελεύω, τὸν ἐφ' ἑκάστῳ τῆς πεπαιχθέντων ζητήσεων τε μὴ διόρθωσιν ὁπωσδήποτε ἐκκλησιαστικῶς πεφελθεῖν. εἰ γὰρ μὴ τὰ παρὰ τῶν λαϊκῶν ἁμαρτανόμενα οἱ ἁγιωτικοὶ νόμοι ἐν συγχωρῆσι δίκαι ζητήσεως μὴ ἐκκλησιαστικῆς κατελύσαμεν, πῶς τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μὴ πατέρων ὑπὲρ τῶν πάντων τῆς ἀνθρώπων σωτηρίας κανονικῶς ἀμαυπωθέντα φειδεῖν ἀναχώρησε; Πολλῷ ὢ ἐν τούτῳ μᾶλιστα τοῖς ἁμαρτήμασιν εὔθρμεν φεπεσσῶς, ἀφ' τὸ μὴ γίνεσθαι τὰς σπουδὰς τῆς ὁσιωτάτου ἱερέων κτ' τὰ ὁλοθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μὴ τῶν ἁγίων πατέρων. εἰ γὰρ τοῦτο παραφυλάχθη, ἐκκλησίᾳ δύλαβέμβῳ τὸ ἐπὶ τῆς σπουδῆς ἔλαθον, ἐπαύδαζεν ἂν μὴ τοὺς θείους ὑκμανθάνειν λειτουργίας, μὴ σωφρόνως βιῶν· ἵνα μὴ τῇ κατακρίσει τῶν θείων κανόνων ὑποβληθείη. Κἀκείνο ὢ ἤδη ἤπου πσὶν ἁμαρτημάτων γέγονε φῶφασις, ὅτι χωλὰς ἐξεπίσεως μὴ τὸ ἐπὶ τῇ ὀρθῇ πίστῃ μὴ σεμνότητι βίᾳ μαρτύρας, χειροτονεῖ ἐπίσκοποί τε μὴ πρεσβύτερα μὴ ἀμφίνοι μὴ λοιποὶ κληρικοί. εἰ γὰρ οἱ ἐπιτεταμμένοι εὐχεσθαι ὑπὲρ δ λαῦ, ἀναξίοι τῆς θεῦ ὑπηρεσίας δύρεθείεν, πῶς ὑπὲρ τοῦ δ λαῦ πλημμεληκότων ἐξιλάσθαι δυνήσον τὸν θεόν; Οπ ὢ τὰς χειροτονίας τῶν ἱερέων μὴ πάσης ἀκριβείας πεφσηκ γίνεσθαι, διδύσκ ἡμᾶς μὴ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ἐπόμενος τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις μὴ θείοις κανόσι λέγ γὰρ ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ ὅπως, Τίς ὢ τοῖς δ Πώλε κανόσιν ἡ ὀργὶς ἑαυτὸν παρεκτείνων, ὃς φῶς ἐπισκόποιν ἔπιζε μὴ πρεσβυτέρων, πφαλέος, σώφρονας εἶναι, μὴ παρώνυς, μὴ πλήκτας. διδακτικὸς, ἀνεπιλήπτους ἐν ἅπασι, μὴ ἀνεπιθύτους τοῖς πονηροῖς· ἁπολὺ τὸ ἀμφοῖσον δύσκ πρὸς τὸν τῶν κανόνων διόρθωσιν; Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγ ἔπως, Καθαρθῶμεν δεῖ πρῶτον, εἶτα καθάρσι σοφισθῶμεν, μὴ ἔπειτα φῶς, μὴ φωτίσωμεν ἐξίσως θεοῦ, μὴ πτερυγισθῶμεν ἄλλως ἀγιοσύνῃ, μὴ ἁγιάσωμεν χειραγωγήσωμεν μὴ χειρῶν, συνδιδάξωμεν μὴ σωφρόνως. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Γρηγόριος πρὸς τὸν τῶν κανόνων διόρθωσιν; Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγ ἔπως, Καθαρθῶμεν δεῖ πρῶτον τὸν ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τοῦτο γραφῇ, Τίς ὁ πλάττων, καθάπερ αὐθημερὸν τὰς πηλίνας, τὰ ἀληθῆς λειτουργίας πφσταίτω, τὰ μὴ ἁγίων σησόμβον, μὴ δεχεσθέντων δοξάσοντα, μὴ Χριστὸν σωτηρσταδόσοντα. Καὶ ἀφ' τούτων μὲ δείκνυσιν ὁ θεολόγος ὁπόσης δεῖ πρὸς τὸν ἱερωσύνην πφσάπτεσθαι· δεῖ ὢ τὰ ἀναξίως χειροτονηθέντων ὁ αὐτὸς πάδε λέγ ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ, Οἱ μηδὲν τῇ ἱερωσύνῃ πφεισενεγκάμενοι, μηδὲ δ καλῶ πφπαλαιπωρήσαντες, ὁμῶς τε μαθητεῖ μὴ διδάσκαλοι τὰ δύσβειας ἀναδείκνυν, μὴ πρὶν καθαρθῶσι καθαίρσι χθὲς ἱερόσυλοι, μὴ σήμερον ἱερεῖς χθὲς τὰ ἁγίων ἔξω, μὴ μυσταγωγοὶ σήμερον πάλαιοι τῶν κακίων, μὴ χθέσι τῶν δύσβειαν· ὁ ἔρως χάρτ ἀνθρώπινης, ἃ τὰ δ πνῦμα τοῦ. Οπ ὢ οἱ θεῖοι κανόνες κωλύσι κληρικὰς εἶναι τὰς δευτέραν γαμετὴν λαβόντας, μὴ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος διδάσκων, ἔπως λέγ, Τὰς δευτερογάμους ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, μὴ τὰς πκτομβρίας ἐν τούτων. Καὶ τοῦτα μὲ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος· τοσοῦτον ὢ οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς ἱερωσύνης ἐφρόντισαν, ὅπ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες, κανόνα ἐξέθεντο ἵπως ἔχοντα, Απηρρύσιν καθόλε ἡ μεγάλη συνόδ, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε ἁπλῶς τῷ ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἡ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα ὑποψίαν ἀμφοῦσ.

ΚΕΦ. β'.

Τοῖς ἓν ὑπὸ τῶν θείων κανόνων ὁλοθεῖσιν ἀκολουθοῦντες, τὰ παρόντα ποιήσωμεν νόμον, διὰ ὃ θεσπίζομεν, ὁσάκις χρεία ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, συνίεναι τοὺς κληρικοὺς, καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως ἧς μέλλ ἐπίσκοπ χειροτονεῖσθ· καὶ πφσκειμένων τῶν ἁγίων δοκιμασίαν, ἐπὶ τελσι πφσώπως ψηφίσ-

CAP. VI.

IN illo utique casu nimis quam ipsis opem ferimus, ut si ratiocinia proferantur, quæ expresse quamque causam [1] habeant adscriptam, in quam aurum datum est, atque hic ratiociniis ipsis subscripserit: etsi [2] singulas in ipsis causas propria manu non scripserit, aut etiam confessionem de hoc aliquam sive sub specie mutui, sive ex acceptilatione, sive etiam aliter non confecerit: nequeat amplius ab eo qui hoc fecit, singularum causarum particulatim probationes exigere: nisi forte ex abundanti velit vel ipsi, vel creditoris heredibus jusjurandum [3] deferre. hoc enim solum ei concedimus: intra tamen ea tempora [4], quæ exceptioni non solutæ pecuniæ attributa sunt. Nam si id quoque tempus præterire contigerit, neque jurejurando ipsos gravamus: id quod etiam in generalibus legibus descripsimus, quamquam ne hoc quidem ex usu erat: nam eum qui propria manu vel scripsit, vel tradidit ratiocinia, quomodo justum fuerit putare ita dissolutum extitisse, ut quæ data non essent, pro datis scriberet?

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea tam gloria tua, quam quicunque præterea reipub. nostræ magistratus, inviolata custodire in perpetuum studeto: decem librarum auri pœna imminente his, qui hæc vel transgrediuntur, vel transgredi patiuntur. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. BASIL. V. C. Cons.

1 *l.* 4. *ff. de pignor. l.* 4. *ff. de fide instr.*
2 Argentarii debitorem se esse qui scripsit, obligatur: etiamsi causam non expresserit: forte quia præsumitur mutuum accepisse, ducta præsumptione à consuetudine, statu, & officio creditoris, seu argentarii: non poterit itaque juris ob hanc præsumptionem, debitor argentario exceptionem non numeratæ pecuniæ objicere.
3 *l.* 14. §. 3. *Cod. de non num.*
4 Id est, intra biennium. *d. l.* 14.
5 Id est, anno 541.

TIT. XX.

DE ORDINATIONE [6] EPISCOPORUM [7] ET CLERICORUM.

NOVELLA CONSTIT. CXXXVII.

Antonio Contio Interprete.

Imperator Justinianus Augustus Petro magistro officiorum.

PRÆFATIO.

SI civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum & divinarum legum custodiam, quæ super salute nostrarum animarum definitæ sunt? Qui enim sacros canones [8] custodiunt, domini Dei adjutorio digni sunt: qui autem eos transgrediuntur, ipsi semetipsos judicio reddunt obnoxios. Majori [9] igitur condemnationi subjacent sanctissimi episcopi, quibus concreditum & commissum est & canones inquirere & conservare, si quod eorum prætermissum fuerit, indemnatum atque impunitum reliquerint. Sane cum hactenus canones observati non recte fuerint, diversas ex eo passi sumus interpellationes contra clericos & monachos, & quosdam episcopos, ut qui secundum divinos canones non viverent, & quidam etiam inter eos invenirentur, qui nec ipsam quidem vel sanctæ oblationis [10] vel sancti baptismatis orationem tenerent aut scirent. [11]

CAP. I.

DEi igitur intelligentes & animo infigentes judicium, singulorum quæ nobis delata sunt, inquisitionem simul & correctionem jussimus canonice procedere. Si [12] enim illa quæ à laicis peccantur, generales leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere, quomodo à sanctis apostolis & patribus super omnium hominum salute canonice statuta despici patiemur? Sane multos ex eo maxime deprehendimus in peccata fuisse prolapsos, quod [13] non sunt factæ synodi sanctissimorum sacerdotum, juxta ea quæ à sanctis apostolis & patribus definita sunt. Si enim hoc fuisset observatum, quilibet metuens gravem in synodo accusationem, studuisset utique, *& sacras ædificare* [14] *liturgias* [15], *& temperanter vivere*, ne condemnationi divinorum canonum subjacetet: illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quod absque [16] examinatione, & rectæ fidei atque honestatis vitæ testimonio ordinantur episcopi, presbyteri, diaconi, & cæteri clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni divino ministerio inveniantur, quomodo pro transgressionibus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Plane ordinationes sacerdotum *cum omni diligentia & rigore* [17] *fieri oportere*, docet nos & qui inter sanctos censetur Gregorius Theologus, sequutus sanctos Apostolos & divinos canones. Sic enim in magno Apologetico [18]: *Quis* autem (inquit) secundum Pauli canones & definitiones seipsum dirigens, quas de episcopis & presbyteris constituit ut sicci sive sobrii sint, modesti, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus non conversantes malis: non multum aberrare se inveniet ab illa canonum rectitudine? Idemque rursum loquitur [19] in hæc verba: *Mundari* (inquit) *oportet* [20] *primum, ac deinde mundare: sapere, ac deinde sapientiam docere: lucem fieri, & postea illuminare: propinquari Deo, tum alios adducere: sanctificari, tum sanctificare: manu ducere cum manibus, consultare cum consilio.* Et rursus idem sanctis connumeratus Gregorius, de iisdem in eadem oratione istud scribit: *Quis instar figuli uno ipso die fictilia sua tornantis, ita repente fingat veri cultus antistitem, cum angelicis stantem, & cum archangelis laudes canentem, & Christo consacrificantem.* Et per hæc quidem indicat ille Theologus, qualesnam oporteat ad sacerdotium promoveri. De his autem qui ordinantur indigni, idem hæc dicit in eadem oratione. *Qui cum nihil* (inquit) *ad sacrum Dei altare & sacerdotium attulerint, nec in virtute & pulchro prius insudarint & elaborarint, simul* [21] *discipuli & præceptores pietatis ostenduntur: & priusquam purgati sint, purgant, heri* [22] *sacrilegi, hodie sacerdotes: heri extra sacra, hodie præsules mysteriorum: veteratores malitiæ, novitii pietate, qui sunt opus atque fabrica humanæ gratiæ, non Spiritus sancti.* Quod autem divini canones prohibent *clericos esse, qui secundam uxorem duxerunt*, & inter sanctos Basilius [23] docens, sic ait: Digamos canon ministerio excluſit (inquit) & ex iis progenitos. Et hæc quidem sanctus Basilius. In tantum autem patribus sacerdotum cura fuit, ut qui Niceæ convenerunt, canonem [24] ediderint ita habentem: interdixit per omnia magna Synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam [25] habere mulierem, nisi forte aut matrem aut sororem aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.

CAP. II.

HIs igitur quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes, præsentem sancimus legem, per quam sancimus ut quoties usu venerit episcopum ordinari [26], conveniant clerici & primores [27] civitatis qui ordinandus est episcopus, & propositis [28] sanctis euangeliis super tribus

6 Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.
7 De episcopis & clericis *Index Regiæ.*
8 Canones servandi.
9 Crescit delictum ex persona delinquentis.
10 Τῆς ἁγίας προσκομιδῆς.
11 Nota quosdam clericos, monachos, imo & episcopos Justiniani seculo, rudes & imperitos sic fuisse, ut orationem sanctæ oblationis & sancti baptismatis nescirent.
12 Habenda est ratio eorum quæ committuntur adversus leges humanas, multo magis & eorum, quæ in divinas committuntur. *Goth.* De Synodis Episcoporum provincialibus conscrandis vid. *Novell.* 123. *cap.* 10. *can.* 36. *Can. Apostol. Can. Syn. Nicen. dist.* 14. ANS.
13 Synodorum intermissio causa malorum in ecclesia fuit. Synodos autem annuas intelligit, de quibus vide *Novell.* 123. *c.* 10. adde *c.* 36. *Canon. Apostol.*
14 Liturgiæ cognitio in clericis requiritur: hoc est, ut sciant saltem liturgias sacras legere adde *Novell.* 123. *c.* 12. *Julianus cap.* 429. vertit *& literas scire.*
15 Λειτουργίας.
16 Corruptelas electionis episcopalis Justiniani observa: Nonnulli quippe tum elegebantur, sine examine, sine rectæ fidei vitæque honestatis testimonio.
17 Episcoporum ordinationes cum omni rigore & diligentia fieri debent.
18 De fuga sua in Pontum.
19 In oratione funebri Athanasii Alexandriæ episcopi.
20 Sed præstat Græca verba adscribi. Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθάρσι, σοφισθῆναι, καὶ ἔπειτα σοφίσαι γίνεσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι ἑλκύσαι θεῷ καὶ προσάγειν ἕν ἄλλοις, ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι, χειραγωγήσαι μετὰ χειρῶν, συνδιδάξαι μετὰ σωφρόνως.
21 Simul discipuli & præceptores.
22 Χθὲς ἱερόσυλοι καὶ σήμερον ἱερεῖς. Χθὲς τῶν ἔξω ἦσαν, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Sic Aristides in Encomio Romæ, οἱ χθὲς σκυτοτόμοι, σήμερον ὑπάτοι. Cedrenus χθὲς δοῦλος ὑπηρέτης, σήμερον δ τύραννος, heri servus hodie libertus, vid. *l.* 7. §. 2. *in fin. ff. de injuriis.* modo taxeota & buleuta, mox sacerdos *l.* 53. *Cod. de episc.* Tertul. *lib. de præscr. adversus hæreticos*: Ante sunt præfecti cathecumeni, quam edocti. *& post*: hodie diaconus qui erat lector: hodie presbyter, qui erat laicus: heri cathecumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vesperi in circo, mane in alotario. *Hieron. ad Oceanum*, δὲ ἐχρισμένην λαμπάνει τὴν χειροτονίαν οὐς ἄρτι μὲν ἰδιώτης, εὐθὺς δ κληρικὸς ἅτα βραχέτι διαλείπων ἐπίσκοπος ἀναφαίνεται, *Novell. 6. cap.* 1. §. 2. 23 *Canone* 12. ad Amphiochium: adde *c.* 16. *Apost.* 24 *Nicen. synod. c.* 3. 25 Συνείσακτον, *Scrimg.* vid. *Nov.* 123. *c.* 29. *Nov.* 133. *c.* 3. vide quæ not. ad *l.* 19. *Cod. de episc.* 26 Χειροτονεῖσθαι.
27 Clerici & primates civitatis eligunt episcopum *ut hic & S.* ibi, *ipsos elegerint.* & ita, si non plebs tota, priores tamen plebis ad electionem episcoporum fuerunt admissi, *dist. Nov.* 123. *c.* 1. Goth. Male hinc colligunt laicos cum clericis habere jus eligendi seu nominandi episcopum, *primores* enim hic sunt primores ecclesiastici, uti sunt Archidiaconi, Archipresbyteri. *Glass. in Nov.* 123. *cap.* 1. *in pr. & Nov.* 123. *cap.* 8. ANS. 28 Euangeliis sacrosanctis propositis multa in jure fieri jubentur, verbi gratia, electio episcopi, *ut hic & Nov.* 123. *cap.* 1. litis universæ disceptatio atque dijudicatio *l.* 14. *in fin. pr. C. de jud.* alienationes ecclesiasticæ & similes actus. *l.* 17. §. 2. *C. de sacr. eccl.*

Source : BIU Cujas

tribus [1] personis psephismata fieri, & quemque ipsorum jurare secundum divina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi, *quod neque* [2] *per datio-nem, neque promissionem vel amicitiam vel gratiam, vel aliam qualemcunque affectionem, sed quod scientes ipsos recta* [3] *& catholicæ fidei, & honestæ* [4] *vitæ* [5], *& excedere* [6] *trigesimum ætatis annum, ipsos elegerint, & quod* [7], *neque uxorem* [8], *neque liberos* [9] *sciunt aliquem ex ipsis habere, nec pellicem* [10] *aut filios naturales sciunt ipsos habere vel habuisse, sed si quis eorum prius uxorem habuit, & illam solam* [11], *& neque* [12] *viduam* [13], *neque à viro separatam, neque sacris canonibus aut legibus interdictam, sed nec muneribus* [14] *publicis addictum, aut curialem aut taxeotam, sive cohortalem aliquem eorum qui electi sunt esse cognoscunt*, præterquam si in monasterio non minus quindecim [15] annis monachicam vitam sine ulla calumnia exegerit: ea sane observatione quæ antea à nobis dicta est, & in talibus personis earumque electione observanda, ut ex tribus ita electis personis melior [16] eligatur electione & judicio ordinantis. Exigi etiam ante omnia ab eo qui ordinandus est, libellum [17] ejus propria subscriptione complectentem quæ ad rectam ejus fidem pertinet. Enunciari [18] etiam ab ipso & sanctam oblationis formulam, quæ in sancta communione fit, & eam quæ in baptismate precationem, & reliquas deprecationes. Jusjurandum [19] autem suscipere eum qui ordinatur, per divinas scripturas, *quod neque* [20] *per seipsum neque per aliam personam dedit quid, aut promisit, neque posthac dabit vel ordinanti ipsum, vel his qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipso faciendæ nomine.* Si quis autem præter memoratam ordinationem episcopus ordinetur, jubemus & ipsum omnibus modis episcopatu dejici [21], & eum qui contra talem observationem eum ordinare ausus fuerit.

1 Tres proponebantur ex quibus eligeretur Episcopus. *Nov.* 123. *c.* 1. Tacitus 4 *Annalium anno* 776 *urbis*, refert, mortuo Flamine diali, moris fuisse patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex queis unus legeretur vetusto more. Hæc ille. Constat utique in locum Judæ Apostolos, duos tantum statuisse, ut in quem eorum sors cecidisset, is apostolatu fungeretur, *Act.* 1. *vers.* 11. *& seq.*

2 *d. c.* 1.

3 Fides episcopi.

4 *Julianus c.* 428 honestæ vitæ esse, & literas scire, eos elegerunt: & author *Eclog.* 9. *tit.* 2. *c.* 25. ὰ μὴ γράμματα ἴσασι.

5 Vita Episcopi.

6 Ætas episcopi, & ita abrogatur *Nov.* 123. *c.* 1. § 1. qua vetatur episcopus eligi, nisi 35. annum excesserit.

7 Familia episcopi.

8 Cœlibatus episcopi.

9 *d. c.* 1. *d. l.* 42. § 1 *C de Episc. &c.*

16 *Apostolicorum canonum*

10 Castitas episcopi *canon apostolorum* 16.

11 Sic apud Gentiles, Fortunæ muliebri coronam non imponebat nisi univira: sicut nec matri Matutæ Pontifex Maximus, & Flaminica nubebant, semel. Ceteris sacerdotes viventibus etiam viris & consentientibus amica separatione viduabantur. *Tertul. lib. de Monogamia.*

12 *Can. Apostolorum* 17.

13 Gradus observa: Removetur enim hic ab episcopatu adipiscendo is, qui justam uxorem habet, aut pellicem: quique semel viduam & à viro separatam aut sacris canonibus interdictam semel duxerit.

14 Quemadmodum muneribus publicis addicti curiæ, ordini & cohorti, eligi possint, adde *l.* 3. *C. de episc.*

15 Purgationis genus observa.

16 *Nov.* 123. *c.* 1. §. 1.

17 Ordinandus episcopus libellum fidei suæ de scripto offerre tenetur; ut hinc colligi possit, Episcopum scribendi peritum esse debere. facit *Novell.* 123. *c.* 12.

18 Ordinandus Episcopus recitat formulam sanctæ oblationis ac communionis, baptismi, & similes hujusmodi orationes.

19 111. *Eclog.* 1. *c.* 9. § 2. Ordinandus jurat se nullo pretio dato aut promisso eligi.

20 Merito, cum non pretio, sed precibus ordinetur Antistes, quæratur cogendus, rogatus recedere debeat, invitatus effugere. *l.* 31. *C. de episc.* Sic Alexander Severus Imperator, Præfectum prætorio fecit, qui ne fieret, fugerat: dicens, *Invitos, non ambientes, in republica collocandos.*

21 Multi sunt igitur hoc tempore suo episcopatu dejiciendi. *Nov.* 123. *c.* 3. *Ecl.* 1. *c.* 7.

22 *Nov.* 123. *c.* 2.

23 Ad eundem modum Alex. Sever. rectores provinciis daturus præpositos facturus vel procuratores, id est, rationales ordinaturus, eorum nomina publice proponere solebat, monens populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, pœnam capitis subiret: dicebatque grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi essent, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita, *Spartian. in Severo.*

24 *Novell.* 123. *cap.* 2.

25 Synodi provinciales, quæ per singulas provincias habentur.

26 Synodi semestres, id est, semestribus singulis & sic bis annuatim olim, celebrari solitæ, vid. *cap.* 36. *Can. Apost.*

27 Synodi anniversariæ, seu annuæ quo tempore anni habendæ.

28 Quarta septimanæ, dies Mercurii, vid. *l.* 22 §. 1. *Cod. de episc. aud.*

29 Vilescunt enim atque negliguntur, quæ fiunt fæpissime, contra, quæ rara chara.

30 Nota de synodis annuis, seu annuatim faciendis.

31 Quibus temporibus fynodi annuæ coguntur. Vestigia hujus antiquitatis etiam durant. Galli synodos ejusmodi *Sennes* vocant. adde *Nov.* 123. *c.* 10.

32 Ut apud Patriarcham & Metropolitanum synodi anniversariæ cogantur.

33 Materia synodorum, seu quibus de rebus agebatur vel disceptabatur in synodis annuis. adde *c.* 5. *J.*

34 Nota ordinem, De presbyteris, diaconis, clericis, abbatibus, monachis cognoscit episcopus: de episcopo metropolitanus: de metropolitano archiepiscopus.

35 Secreto pronunciare, est apud se pronunciare, id autem vetatur.

36 Et intelligatur. Vulgari itaque lingua preces divinæ oblationis & baptismi olim factæ, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferrentur, *ut hic.*

37 Προσκομιδὴν.

38 *c.* 14. *vers.* 16.

39 *Nov.* 6. *cap.* 1. §. 2. Idiotam laicum nominat *Chrysostomus.*

40 *cap.* 10. *vers.* 10.

41 Προσκομιδῆς oblatione Justinianus superius dixerat ad se perlatum, episcopos quosdam electos fuisse qui sacræ communionis, seu oblationis, & sacri baptismatis, & similes orationes ignorent, *hac Nov. in fin. prin.* ideoque ut huic occurrat morbo, jubet, ordinandum episcopum eas orationes prius recitare *cap.* 2. *J. cod.* Jubet etiam, ut sive baptismus, sive communio celebretur, utraque oratio palam, & audiente & intelligente populo recitetur, eoque *c.* 14. *Epist.* 1. *ad Corinth.* refert.

Cap. III.[22]

SI quis autem accusationem [23] instituet contra ordinandos in episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel alium clericum, vel etiam abbatem ex quacunque causa, differatur talis ordinatio, & fiat [24] prius inquisitio accusationis præsente etiam accusatore, & ea quæ ab ipso delata sunt, usque ad finem prosequente. Si vero desistat & comperendinet accusator, nihilominus is qui ordinationem facturus est, inquisitionem diligentissimam faciat intra tres menses: & si quidem obnoxium invenerit eum qui accusationem sustinet, sive contra divinos canones, sive secundum nostras leges, prohibeatur ordinatio, si vero acculator aut præsens non probaverit, aut se absentaverit, siquidem clericus sit, proprio gradu depellitor; si vero laicus, competentem coercitionem sustineat. Si autem quis ante examinationem causæ ordinaverit accusatum: tam ordinator quam ordinatus sacerdotio exuuntor.

23 Ad eundem modum Alex. Sever. rectores provinciis daturus præpositos facturus vel procuratores, id est, rationales ordinaturus, eorum nomina publice proponere solebat, monens populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, pœnam capitis subiret: dicebatque grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi essent, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita, *Spartian. in Severo.*

Cap. IV.

QUando autem quod in canonibus cautum est de synodis sanctissimorum episcoporum per [25] singulas provincias congregandis, hucusque minime observatum est: illud in primis corrigere est necessarium. Sancti igitur Apostoli & patres definierunt, *bis* [26] *in unoquoque anno fieri debere synodos sanctissimorum sacerdotum in unaquaque provincia, & emergentes causas excuti, & competentem accipere correctionem*, hoc est, *unam quidem in* [27] *quarta* [28] *septimana sanctæ Pentecostes, alteram vero Octobris mense.* Nos autem invenientes quod ex hujusmodi negligentia [29] multi diversis peccatis impliciti sunt, jubemus omnibus modis unam [30] synodum fieri singulis annis in singulis provinciis mense [31] vel Junio, vel Septembri; & convenire quidem apud [32] beatissimos patriarchas, illos qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios episcopos ordinandi: at apud sanctissimos metropolitas cujusque provinciæ, eos qui ab eis sunt ordinati. Quo in loco motas lites & interpellationes vel pro [33] fide, vel canonicis quæstionibus vel administratione rerum ecclesiasticarum, vel de episcopis & presbyteris, vel diaconis aut aliis clericis, vel de abbatibus, vel monachis, vel de accusata vita, vel de aliarum rerum correctione, moveri quidem & agitari, & convenienter examinari, & eorum correctionem secundum sacros canones procedere, & secundum nostras leges.

Cap. V.

NOn solum autem in anniversariis synodis ista quæri volumus, sed etiam quoties quidam sacerdotum vel clericorum, vel abbatum, vel monachorum accusabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sacros canones admissum. Et si quidem episcopus est is qui accusatus est, ejus metropolitanus examinet ea quæ dicta sunt: si vero metropolitanus sit, ejus beatiss. archiepiscopus sub quo degit. Si [34] vero presbyter vel diaconus vel alius clericus vel abbas, vel monachus, tunc sanctissimus episcopus cui subsunt, examinet delatas hujusmodi querelas: & cum veritas probata fuerit, unusquisque pro qualitate delicti canonicis pœnis subdatur examinantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus non solum in ordinandis posthac episcopis & clericis & abbatibus, sed etiam in his qui nunc sunt, & qui ex quibuscunque causis per canones, & nostras leges interdictis accusantur. Si enim hæc ita observata fuerint & laici maximum hinc & ad rectam fidem & ad vitæ honestatem profectum promerebuntur & percipient.

Cap. VI.

AD hæc jubemus *omnes episcopos & presbyteros non in secreto* [35], *sed cum ea voce quæ à fidelissimo populo exaudiatur* [36], *divinam oblationem* [37] *& precationem quæ sit in sancto baptismate, facere*, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferantur. Sic enim & divinus Apostolus docet, dicens in priore ad Corinthios epistola [38]. *Caterum* (inquit) *si solum benedicis spiritu, is qui idiotæ* [39] *locum implet, quomodo tua gratiarum actioni subjiciet Deo sanctum illud Amen? si quidem quid dicas, non novit: tu autem pulchre gratias agis, sed alius non ædificatur.* Et rursus in ea quæ est ad Romanos 40, sic dicit: *Corde quidem creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Idcirco igitur convenit, ut ea precatio quæ in sancta *oblatione* [41] dicitur, & aliæ orationes cum voce à sanctissimis episcopis & presbyteris proferantur Domino nostro Jesu Christo Deo nostro cum Patre & Spiritu sancto, sciturisreligiosissimis sacerdotibus, quod si quid horum contempserint, & hortantibus [1] personis psephismata fieri, & quemque ipsorum jurare secundum divina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi, *quod neque* [2] *per datio-nem, neque promissionem vel amicitiam vel gratiam, vel aliam qualemcunque affectionem, sed quod scientes ipsos recta* [3] *& catholicæ fidei, & honestæ* [4] *vitæ* [5], *& excedere* [6] *trigesimum ætatis annum, ipsos elegerint, & quod* [7], *neque uxorem* [8], *neque liberos* [9] *sciunt aliquem ex ipsis habere, nec pellicem* [10] *aut filios naturales sciunt ipsos habere vel habuisse, sed si quis eorum prius uxorem habuit, & illam solam* [11], *& neque* [12] *viduam* [13], *neque à viro separatam, neque sacris canonibus aut legibus interdictam, sed nec muneribus* [14] *publicis addictum, aut curialem aut taxeotam, sive cohortalem aliquem eorum qui electi sunt esse cognoscunt*, præterquam si in monasterio non minus quindecim [15] annis monachicam vitam sine ulla calumnia exegerit: ea sane observatione quæ antea à nobis dicta est, & in talibus personis earumque electione observanda, ut ex tribus ita electis personis melior [16] eligatur electione & judicio ordinantis. Exigi etiam ante omnia ab eo qui ordinandus est, libellum [17] ejus propria subscriptione complectentem quæ ad rectam ejus fidem pertinet. Enunciari [18] etiam ab ipso & sanctam oblationis formulam, quæ in sancta communione fit, & eam quæ in baptismate precationem, & reliquas deprecationes. Jusjurandum [19] autem suscipere eum qui ordinatur, per divinas scripturas, *quod neque* [20] *per seipsum neque per aliam personam dedit quid, aut promisit, neque posthac dabit vel ordinanti ipsum, vel his qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipso faciendæ nomine.* Si quis autem præter memoratam ordinationem episcopus ordinetur, jubemus & ipsum omnibus modis episcopatu dejici [21], & eum qui contra talem observationem eum ordinare ausus fuerit.

1 Tres proponebantur ex quibus eligeretur Episcopus. *Nov.* 123. *c.* 1. Tacitus 4 *Annalium anno* 776 *urbis*, refert, mortuo Flamine diali, moris fuisse patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex queis unus legeretur vetusto more. Hæc ille. Constat utique in locum Judæ Apostolos, duos tantum statuisse, ut in quem eorum sors cecidisset, is apostolatu fungeretur, *Act.* 1. *vers.* 11. *& seq.*

2 *d. c.* 1.

3 Fides episcopi.

4 *Julianus c.* 428 honestæ vitæ esse, & literas scire, eos elegerunt: & author *Eclog.* 9. *tit.* 2. *c.* 25. ὰ μὴ γράμματα ἴσασι.

5 Vita Episcopi.

6 Ætas episcopi, & ita abrogatur *Nov.* 123. *c.* 1. § 1. qua vetatur episcopus eligi, nisi 35. annum excesserit.

7 Familia episcopi.

8 Cœlibatus episcopi.

9 *d. c.* 1. *d. l.* 42. § 1 *C de Episc. &c.*

16 *Apostolicorum canonum*

10 Castitas episcopi *canon apostolorum* 16.

11 Sic apud Gentiles, Fortunæ muliebri coronam non imponebat nisi univira: sicut nec matri Matutæ Pontifex Maximus, & Flaminica nubebant, semel. Ceteris sacerdotes viventibus etiam viris & consentientibus amica separatione viduabantur. *Tertul. lib. de Monogamia.*

12 *Can. Apostolorum* 17.

13 Gradus observa: Removetur enim hic ab episcopatu adipiscendo is, qui justam uxorem habet, aut pellicem: quique semel viduam & à viro separatam aut sacris canonibus interdictam semel duxerit.

14 Quemadmodum muneribus publicis addicti curiæ, ordini & cohorti, eligi possint, adde *l.* 3. *C. de episc.*

15 Purgationis genus observa.

16 *Nov.* 123. *c.* 1. §. 1.

17 Ordinandus episcopus libellum fidei suæ de scripto offerre tenetur; ut hinc colligi possit, Episcopum scribendi peritum esse debere. facit *Novell.* 123. *c.* 12.

18 Ordinandus Episcopus recitat formulam sanctæ oblationis ac communionis, baptismi, & similes hujusmodi orationes.

19 111. *Eclog.* 1. *c.* 9. § 2. Ordinandus jurat se nullo pretio dato aut promisso eligi.

20 Merito, cum non pretio, sed precibus ordinetur Antistes, quæratur cogendus, rogatus recedere debeat, invitatus effugere. *l.* 31. *C. de episc.* Sic Alexander Severus Imperator, Præfectum prætorio fecit, qui ne fieret, fugerat: dicens, *Invitos, non ambientes, in republica collocandos.*

21 Multi sunt igitur hoc tempore suo episcopatu dejiciendi. *Nov.* 123. *c.* 3. *Ecl.* 1. *c.* 7.

22 *Nov.* 123. *c.* 2.

23 Ad eundem modum Alex. Sever. rectores provinciis daturus præpositos facturus vel procuratores, id est, rationales ordinaturus, eorum nomina publice proponere solebat, monens populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, pœnam capitis subiret: dicebatque grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi essent, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita, *Spartian. in Severo.*

24 *Novell.* 123. *cap.* 2.

25 Synodi provinciales, quæ per singulas provincias habentur.

26 Synodi semestres, id est, semestribus singulis & sic bis annuatim olim, celebrari solitæ, vid. *cap.* 36. *Can. Apost.*

27 Synodi anniversariæ, seu annuæ quo tempore anni habendæ.

28 Quarta septimanæ, dies Mercurii, vid. *l.* 22 §. 1. *Cod. de episc. aud.*

29 Vilescunt enim atque negliguntur, quæ fiunt fæpissime, contra, quæ rara chara.

30 Nota de synodis annuis, seu annuatim faciendis.

31 Quibus temporibus fynodi annuæ coguntur. Vestigia hujus antiquitatis etiam durant. Galli synodos ejusmodi *Sennes* vocant. adde *Nov.* 123. *c.* 10.

32 Ut apud Patriarcham & Metropolitanum synodi anniversariæ cogantur.

33 Materia synodorum, seu quibus de rebus agebatur vel disceptabatur in synodis annuis. adde *c.* 5. *J.*

34 Nota ordinem, De presbyteris, diaconis, clericis, abbatibus, monachis cognoscit episcopus: de episcopo metropolitanus: de metropolitano archiepiscopus.

35 Secreto pronunciare, est apud se pronunciare, id autem vetatur.

36 Et intelligatur. Vulgari itaque lingua preces divinæ oblationis & baptismi olim factæ, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferrentur, *ut hic.*

37 Προσκομιδήν.

38 *c.* 14. *vers.* 16.

39 *Nov.* 6. *cap.* 1. §. 2. Idiotam laicum nominat *Chrysostomus.*

40 *cap.* 10. *vers.* 10.

41 Προσκομιδῆς oblatione Justinianus superius dixerat ad se perlatum, episcopos quosdam electos fuisse qui sacræ communionis, seu oblationis, & sacri baptismatis, & similes orationes ignorent, *hac Nov. in fin. prin.* ideoque ut huic occurrat morbo, jubet, ordinandum episcopum eas orationes prius recitare *cap.* 2. *J. cod.* Jubet etiam, ut sive baptismus, sive communio celebretur, utraque oratio palam, & audiente & intelligente populo recitetur, eoque *c.* 14. *Epist.* 1. *ad Corinth.* refert.

μοῦσι ποιεῖν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ὁμνύειν κατὰ τῶν θείων λογίων καὶ ἐγγράφειν ἐν αὐτοῖς ὅτι ἃ τῷ λῷ δέδωκεν, ἃ τῷ λῷ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν, ἢ χάριν, ἢ ἄλλω τινὶ ἐκεχειρίᾳ δώποτε αἰτίᾳ ἀναβαλέσθω ἢ τοιοῦτη χειροτονία, καὶ γινέσθω αὐτοῦ ἐξέτασις τῆς καταστάσεως, παρόντος καὶ τοῦ κατηγόρου, καὶ ἐπιζητοῦντος τοὺς περὶ αὐτὸν αὐτομολήσαντας. Εἰ δὲ καὶ ἀπολιμπάνοιτο ἢ ἀναβαλλοῖτο ὁ κατηγόρου, καὶ ἅπαξ ὁ τῆν χειροτονίαν μέλλων ποιεῖσθαι, ζητησιν ἀκριβεστάτην ποιείσθω μηνῶν ἕξ τριῶν· καὶ εἰ μὴ ὑποβάθροιο δύναιτο τῶν κατηγορίαν ὑπομείναντα, εἴτε κατὰ τοὺς θείους κανόνας, εἴτε κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, κωλυέσθω ἡ χειροτονία· εἰ δὲ ἀναδύοιτο φανείη, εἴτε παρὼν μὴ ἀποδείξῃ, εἴτε ἀπόντος γινέσθω ἡ χειροτονία. ὁ δὲ κατηγορῶν, εἴτε παρὼν μὴ ἀποδείξῃ, εἴτε ἀπόφυγοι, εἰ μὲ κληρικὸς εἴη, ἐξωθείσθω δὲ οἰκείᾳ βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, τὸ ἀσημοτάτω συμφέροντι ὑποβαλλέσθω. Εἰ δέ τις πρὸ ἐξετάσεως τὸν κατηγορηθέντα χειροτονήσοι, ὁ, τε χειροτονήσας, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐξωθείσθω.

Κεφ. γ'.

Εἰ δέ τις κατηγορίαν τινὰ ποιήσοι κατὰ δὲ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἢ ἄλλου κληρικοῦ, ἢ καὶ ἡγουμένου, ἐφ' οἱασδήποτε αἰτίας ἀναβαλλέσθω ἡ τοιαύτη χειροτονία, καὶ γινέσθω πρότερον ἐξέτασις τοῦ κατηγορίας, παρόντος καὶ δὲ κατηγόρου, καὶ ἐπιζητοῦντος τοὺς περὶ αὐτὸν αὐτομολήσαντας. Εἰ δὲ καὶ ἀπολιμπάνοιτο ἢ ἀναβαλλοῖτο ὁ κατηγόρου, καὶ ἅπαξ ὁ τῆν χειροτονίαν μέλλων ποιεῖσθαι, ζητησιν ἀκριβεστάτην ποιείσθω μηνῶν ἕξ τριῶν· καὶ εἰ μὴ ὑποβάθροιο δύναιτο τῶν κατηγορίαν ὑπομείναντα, εἴτε κατὰ τοὺς θείους κανόνας, εἴτε κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, κωλυέσθω ἡ χειροτονία· εἰ δὲ ἀναδύοιτο φανείη, εἴτε παρὼν μὴ ἀποδείξῃ, εἴτε ἀπόντος γινέσθω ἡ χειροτονία. ὁ δὲ κατηγόρου, εἴτε παρὼν μὴ ἀποδείξῃ, εἴτε ἀπόφυγοι, εἰ μὲ κληρικὸς εἴη, ἐξωθείσθω δὲ οἰκείᾳ βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, τὸ ἀσημοτάτω συμφέροντι ὑποβαλλέσθω. Εἰ δέ τις πρὸ ἐξετάσεως τὸν κατηγορηθέντα χειροτονήσοι, ὁ, τε χειροτονήσας, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐξωθείσθω.

Κεφ. δ'.

Επειδὴ τὸ τοῖς κανόσιν εἰρημένον περὶ τῶν σωιόδων τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων, τῶν ὀφειλόντων καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν γίνεσθαι, μέχρι δεῦρο μὴ παρεφυλάχθη, τῆς ἀναγκαιοτάτης ἐστὶν ἐπανορθώσεως οἱ μὲν ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ πατέρες ὡρίσαν δύο τοῦτο ἔτος ἑκάστην γίνεσθαι σωιόδους τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων, ἤτοι ἐπισκόπων, ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, καὶ τὰ ἀναφυόμενα ἐξετάζεσθαι, καὶ τῶν κατηκόσης ἀξιοῦσθαι διορθώσεως τυγχάνειν μίαν μὲν τὴν τεσσαρακοστὴν ἑβδομάδι τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς, τὴν δὲ ἄλλην κατὰ τὸν ὀκτώβριον μῆνα· ἡμεῖς δὲ σύροντες ὡς ἂν τοιαύτης ἀμελείας πολλοῖς καὶ διαφόροις ἁμαρτήμασι περιβεβληκέναι, κελεύομεν πᾶσι τρόπους μίαν σωόδον γίνεσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ἢ τῷ ἰανίῳ ἢ τῷ σεπτεμβρίῳ μηνὶ· καὶ σωιόνειν παρὰ μὲ τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις σὺν τοῖς παρ' αὐτῶν μὲ χειροτονουμένοις, μὴν ἔχοντας δίκαιον ἄλλως ἐπισκόπους χειροτονεῖν, παρὰ δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις μητροπολίταις ἑκάστης ἐπαρχίας, τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονουμένους· ἐφ' ᾧ τοὺς κινουμένας αἰτίας, ἢ τὰ παρά τινων προσαγόμενα (ἢ περὶ πίστεως, ἢ κανονικῶν ζητήσεων, ἢ διοικήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ περὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ ἄλλων κληρικῶν, ἢ περὶ ἡγουμένων, ἢ μοναχῶν, ἢ περὶ καταγνωσμένου βίου, ἢ καὶ ἄλλων τινῶν δεομένων ἐπανορθώσεως) κινεῖσθαί τε καὶ προσηκόντως ἐξετάζεσθαι, καὶ τοῖς ἐπ' αὐτοῖς διορθοῦσθαι προσήκουσι τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις συμβαίνουσι.

Κεφ. ε'.

Μὴ μόνον δὲ ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον ἔτος γινομέναις σωόδοις τοῦτο ζητεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἂν τινες κατηγορηθεῖεν τῶν ἱερέων ἢ κληρικῶν ἢ ἡγουμένων ἢ μοναχῶν, ἢ περὶ πίστεως ἢ περὶ αἱρετὸν βίου, ἢ ὡς παρὰ τοὺς θείους κανόνας τι ἁμαρτάνοιεν· καὶ εἰ μὲ ἐπίσκοπος εἴη ὁ κατηγορούμενος, τὸ τοῦτο μητροπολίτην ἐξετάζειν τὸ λεγόμενον εἰ δὲ μητροπολίτης εἴη, τὸ μακαριώτατον δεσπότην ὑφ' ὃν τελεῖ εἰ δὲ πρεσβύτερος, ἢ ἁμαρτάνοι, ἢ ἄλλως κληρικὸς ἢ ἡγούμενος, ἢ μοναχός· τὸ ὁποιοῦν ἐπίσκοπον ὑφ' ὃν ἕκαστοι τελοῦσιν, ἐξετάζειν τὰ προσαγόμενα καὶ τὴν ἀληθείας ἀπόδειξιν μαθεῖν, ἔκαστον κατὰ τὸ πλῆθος κανονικῆς ἐπιμελοῦς ὑποβαλλέσθω τῷ κλήρῳ ἐξετάζοντος. Γαῦτα δὲ πάντα κρατεῖν μὴ μόνον ἐπὶ τῶν μὴ τυχόντων χειροτονημάτων τε καὶ κληρικῶν ἢ ἡγουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη ὄντων, καὶ ὑπομενόντων τὰς ἐπισκοπικὰς αἰτίας ἀπηγορευμένας τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις κατηγορημένων τούτων δὲ ὅτε φυλαττομένων καὶ οἱ λαϊκοὶ πολλῷ σὺν εὐπειθεῖ τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ τὸ σεμνὸν βίον προκόπτειν τε καὶ ἐπανορθώσεως ἀξιωθήσονται.

Κεφ. ς'.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους, μὴ κρύπτειν τὸ σεσωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῆς πιστοτάτης λαοῦ ἐκφωνουμένης τὴν θείαν προσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι, ὡς τὸ κατὰ πιστὸν τοῖς τοῦ ἀκούοντων ψυχὰς εἰς τελείαν κατάνυξιν εἰς τὴν τοῦ ἁγίου θεοῦ δοξολογίαν. ὅτως γὰρ καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκει, λέγων ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ἐπιστολῇ, Επεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ τί λέγῃς σὺν οἶδε· σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος σὺν οἰκοδομεῖ. Καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἔτως λέγει, Καρδίᾳ μὲν γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο τοίνυν προσηκόντως τοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ καὶ τὰς ἄλλας προσευχὰς μὴ φωνῆς παρὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων προσφέρειν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ιησοῦ Χριστῷ, τῷ θεῷ ἡμῶν, σὺν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ πεπομπότων τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων, ὡς ἂν περὶ π

Source : BIU Cujas

πὲρ π τότων παιδεύσιεν, κ τῇ φοβερᾷ κρίσι τ μιγάλ θεῦ κ σωτῆρ ἡμῶν Ιησῦ Χρις ἀπολογήσον), κ ἐὰν ἡμεῖς τοῦτα γνόντες ἐφησυχάσωμεν, ἢ ἀνεκδίκητα καταλίπωμεν. §. α'. Κελεύομεν ὁ τὰς τ ἐπαρχῶν ἄρχοντας, εἴπερ ἀμελήσωμέν τι τ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντων ἴδοιεν, πρότερον μ κατεπείγειν τὰς μητροπολίτας κ τὰς ἄλλας ἐπισκόπους τὰς εἰρημένας συνόδους ποιεῖσθαι, κ πάντα πληρῶν ὅσα περὶ τ συνόδων ἀφ' ἑ παρέντ πυρεκελεύσαμεθα νόμ· εἰ δ' ἀναβαλλομένας αὐτὰς ἴδοιεν, τότε κατὰ μὴ ὑπείκειν ἡμῖν, πρὸς τὸ ἐξ ἡμῶν τῷ προθήκασιν διόρθωσιν προϊέναι, κ κατ' τ ὑπερτεθειμένων τὰς συνόδους ποιεῖν. ἐπισκεμμένων αὐτῶν τε τ δεόντων κ τ πειθομένων αὐτοῖς πίστεων, ὡς εἰκὸς μὴ ταῦτα προσφυλάξωσιν, ἐχάτοις ὑποκληθήσον) πιμωρίαις. Βεβαιοῦμεν δ κ ἀφ' ἑ παρόντ νόμ ὑπευθύνα τὰ παρ' ἡμῶν ὄν ἀφορίοις ἀφωρίσθαι νενομοθετημένα πρὸς τὰ ἐπισκόπων κ πρεσβυτέρων, κ λοιπῶν κληρικῶν, κ πρὸς γε ξενοδόχων κ ὀρφανοτρόφων, κ τ λοιπῶν ὅσοι θείων οἴκων προέστασι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν προῤῥηθέντα ἡμῖν, κ ἀφ' τῆδε ἑ θείᾳ δηλώματα νόμᾳ, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἀφ' ὧν προθεμάτων κ τὰς συνήθεις τόπους τ βασιλίδ πόλεως προτιθεμένων, εἰς γνῶσιν πάντων ἀγαγεῖν σπουδασάτω κ κατάφανῆ ποιήσατω τοῖς τ ἐπαρχῶν ἡγεμόσι. Dat. xv. Kal. Martii, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

TIT. XXI.
DE USURIS SUPRA DUPLUM NON COMPUTANDIS.
NOVELLA CONSTIT. CXXXVIII.

Imperator Justinianus PP. Augustus. Hermogeni Magistro officiorum.

MAnifestissima‡ est nostri nominis constitutio, quæ usque ad dupli quantitatem exactionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt. Hi quidem qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

ΤΙΤΛΟΣ κβ'.

Συγχώρησις ποινῆς τοῖς τ ἀθεμίτων γάμων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλθ'.

Ἐν ὀνόμ τ δεσπότ Ιησ Χρις τ θεῦ ἡμῶν. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ιουστιανὸς, Φλάβιος.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΑΝήγαγεν ἡμῶν ἡ σὴ ἐνδοξότης τὰς ἀπὸ Σιωνίτ κόμης, κ τὰς Εὐφρίτες τ τ Τυρίων γάμους ἀθεμίτως συμβάλλοντας, ἀπὸ τῆς θείας ἡμῶν γλυφίδ ἀφέντας, κ ὀδὲ τῷ τετάρτῳ μοίρᾳ τ αὐτῶν διδόναι οὐσίας κ τ τοῖς τότε φερομένοις, ἤδη ὁ καὶ πινας ἐξ αὐτῶν τέλειτ ἡλικίας καθεστάναι, κ παίδων εἶναι πατέρας, κ ἀφ' ὧν μ δακρύων ἱκετεύσαι, μὴ ἂν ἀναγκασθῆναι νῦν ἀποπέμψαι τὰς γαμετὰς, ἀλλ' κ ἔχειν αὐτὰς, κ τὰς ἐξ αὐτῶν γεγονυίας ἢ γενησομένας παῖδας ἀφόβους αὐτῶν καθεστάναι, κ μηδεμίαν αὐτὰς ἐντεῦθεν δύλαβείσθαι ποινήν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν ὑπὲρ τ τοιαύτης συγχωρήσεως αὐτὰς δέκα ἀνὰ δέκα λίτρας χρυσίου ἀφ' τὰς ἡμισωθῆναι εἰρηνάρχας αἰτίας, αὐτοῖς δ κ μόνον συγχωρεῖσθαι κ τῶν μιζόνα ποινῶν, ἔχθ τε αὐτὰς, κ τὰς συνοικεσίας κ τὰς συνεῖναι πεχθέντας τε κ πεχθησομένας (ὡς εἰκὸς) αὐτοῖς, κ ἀφόβους, ὡς εἰς παρόδειγμα ἑτέρων τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέν, ἀλλ' εἰδότ ἑτέρ παντὸς, ὡς εἴπ τοιοῦτον αἰτήσαι, πρὸς τῷ μηδένὸς τυγχάνειν τ αἰτημάτων, τῷ τ ἐσίαν ἀποβαλεῖ, κ πρός γε τὰς εἰς τὸ σῶμα ποινὰς ὑπάρξει, ἐξορίᾳ οἰκήσ διώκεσθαι. Οὐδεὶς δ παρενοχλήσ τὰς παρ' ἡμῶν ἀξιωθέντας εἰδικῆς φιλοπιμίας, ἔτε γυναῖκας αὐτῶν, ἢ παῖδας ὄντας ἢ ἐσομένους, ἢ πρὸς ἐσίας, ἔτε ὧν ψήφ τ δικαστικῆς, ἔτε καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ προῤῥηθέντα ἡμῶν, κ ἀφ' τῆδε ἑ θείᾳ ἡμῶν δηλώματα πραγματικὰ τύπ, διὰ παντὸς ἔχοντ κ εἰδικῆς ἡμῶν φιλοπιμίας, ἔργῳ κ πίρασι πεφάνθω κατὰ πόλιν.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Ὡστε δύνασθαι κ συναίνεσιν λύειν τ γάμον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΓΑΜΟΥ σεμνότερον ἀνθρώποις ἐδὲν ἐστὶν, ἐξ ὃ παῖδες κ τ ἐφεξῆς γλυφαὶ ἀφέλκουσι, χωρίων τε κ πολέων οἰκήσις, κ πολιτείας δρίσης σύστασις. διὸ τὰς γάμους δύτυχεῖς εἶναι τοῖς συμβάλλουσιν ἅπασι δύκαιόν ἐστι, ὡς μή ποτε σκαιὸς δαίμων ἔργον τοῦτο γλύφειν, μηδὲ τὰς γήμαντας ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, δικαίαν τ δ γάμου λύσεως σπουδὴν ἔχοντας ἀφῆσαι· ἀλλ' ἐπειδήπερ δύσκολον εἰς πάντας ἀνθρώπους τὸν φυλάττειν, (οὐ γὰρ πάνυ τοσοῦτο μὴ καί πινας παρεμπίπτειν ἀλόγους δυσμορίας, τ ἀμηχάνων καθέστηκε) προσήκειν συνομίσαμεν τοῦτο ἐξευρεῖν τινα θεραπείαν, κ μάλιστα ἔνθα τὰ τ μικροψυχίας εἰς τοσοῦτον δρᾶσαι ὡς καὶ μίσ ἀλλάξασθαι ἐγγλύφειν τοῖς συνοικοῦσι. Τὸ μὲν ἐν παλαιὸν ἐξὸν ἀκινδύνως τοὺς τοιούτους ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, κ κοινὸν γνώμῃ τ κ συναίνεσιν τῶν προϊόντος· ὥστε κ νόμους κείσθ πολλοὺς τοῦτο λέγοντάς τε, κ διορίζοντας, κ bona gratia τῷ ὕστερον ὁ τῷ τ θείας λήξεως γλυφῇ ἡμῶν πατρὶ, δύσκολία τε καὶ σωφροσύνη τοὺς πώποτε βεβασιλευκότας ἁπανταχοῦ ὑπερβαλομένη, ὥστε τῷ ἑαυτὸ χρηστῷ τε κ βεβαίᾳ ἀποδλέψαντ προαίρεσιν, ἐμοὶ τ τ ἄλλων πελασπόρᾳ τε κ μικροψύχῳ γνώμης τοιαυτομόρῳ, γέγραπ) νόμ, εἴργων κ συναίνεσιν λύεσθαι τοὺς γάμους· ὃν ἠβουλόμεθα κ ἡμεῖς σφόδρα κρατεῖν, κ μήμιν ἐφ' ἑαυτῷ. πολλοὶ δ προσῆλθον ἡμῖν τ ὡς ἀλλήλοις γάμον μισοῦντές τε κ ἀποστρεφόμενοι, πολέμους τε κ μάχας οἴκοι ἀφ' τοῦ γλυφομένης αἰτιώμενοι, (τοῦτο ὅπῳ λίαν ἐπώδυνον κ ἄλλως ἀναρχον κρίσεως) ἀφ' λύειν τε τοῦτον δεόμενοι, κἂν αἰτίας τοῦ εἶχον λέγειν ἐξ ὧν ἀδεῶς ὁ νόμ ἐδίδ τοῦτο ποιεῖν αὐτοῖς. τῷ δ προϊέναι τοῦτο τῶν ἐπιθυμιῶν τε κ ἀστοχίᾳ ἐπί τινα χρόνον ἀνεβαλλόμεθα, ποτὲ μὲ παραινοῦντες, ποτὲ δ κ ἀπειλοῦντες πειρασθαι ἔτ κατ' ἀλλήλων ἀλόγῳ μίσους, ὡς ὁμήνοιάν τε χωρεῖν κ τ καλλίον γίνεσθαι γνώμης. ἐπεράτωσεν δ πλέον ἐλθ. ἐπεὶ δύσκολον ἀφαιρεῖσθαι τὰς ἅπαξ ἀλογίσ πάθ τε κ μίσος κεκραμμένας. ἑνίοις δὲ τούτων συμβεβηκε κ ὡς ἐπιούλας χρονίους ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀπολιπεῖν. ἐπεὶ δὲ τὰ τοιαῦτα ἐπὶ πλεῖστον ἐξετείνετο, ἐδόκει ἡμῖν ἐπιτομωτέρᾳ τινὶ διατάξει τὸ τοιοῦτον ἐκκόψαι πάθος. ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιλογίζεσθαι ἐδόκει ἡμῖν, ὡς ἐνίοις μὲν ἐκ τοῦ τοιούτου καὶ ἀφορμὴ τοῦ ἀμείνονος γίνεται, ἐνίοις δὲ καὶ ἀφορμὴ τοῦ χείρονος, ἐνόμοθετήσαμεν τοιάδε.

rendo Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi judicio rationem reddituri sunt, & nos ista cognoscentes non relinquemus quieta, & inulta.

§. 1. Jubemus autem & provinciarum præsides [1] si quid neglectum ex his quæ statuimus invenerint, primum quidem cogant metropolitas & alios episcopos dictas synodos congregare, & omnia implere quæcunque de synodis per præsentem legem jussimus. si vero eos morantes noverint & remissos, tunc nobis indicent, ut ad competentem protinus correctionem procedamus contra detrectantes synodos celebrare: sciturisvero ipsis præsidibus & obedientibus ipsis officiis, quod si quidem ista non servaverint, extremis subjicientur suppliciis. Confirmamus autem & per præsentem legem omnia à nobis diversis legibus sancita de episcopis & presbyteris & cæteris clericis, ad hæc & xenodochis & orphanotrophis, & cæteris quicunque venerabilibus locis præsunt.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem manifestata sunt legem, tua claritudo per prothemata in consuetis locis regiæ civitatis affixa in cognitionem omnium perducere festinet, & manifesta facere omnibus qui provinciis præsunt. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. BASIL. V.[2] C. CONS.

1 Provinciarum præsides, episcopos, metropolitanos & archiepiscopos negligentes; suum munus ut impleant possint cogere.

2 Id est, anno 541.

TIT. XXII.
INDULGENTIA ILLICITE CONTRACTARUM NUPTIARUM.
NOVELLA CONSTIT. CXXXIX.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri. Imp. Cæsar, Flavius, Justin. Augustus. Floro.

PRÆFATIO.

RAtulit ad nos gloria tua incolas Syndios pagi, neque non Hebræos in Tyro insula, illicitis contractis nuptiis, in sacram nostram incidisse constitutionem [7], nec secundum ea quæ de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: jamque [8] ex iis nonnullos in tertia ætate consistere & filiorum patres esse, ac propterea cum lacrymis supplicasse, ne nunc tandem uxores à se dimittere [9] compellantur: sed ut tam ipsas retineant: quam qui [10] ex ipsis procreati sunt filii, aut procreabuntur, successores eorum existant, neque ullam exinde revereantur pœnam.

CAP. I.

SAncimus igitur ut pro hujusmodi indulgentia propter præfatas causas singuli denas auri libras præbeant, ipsisque vel solis major illa pœna remittatur, & tam uxores, quam qui exinde nati sunt, & (ut potest fieri) postea nascentur, successores habeant, neque id à nobis in exemplum [11] aliis sancitum intelligatur: sed quocunque alio sciturо, quod si quid tale perierit: ultra hoc quod petitis non potietur, etiam facultates amittet [12] atque insuper corporalibus pœnis exceptus, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his qui à nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum uxoribus existentibusve vel futuris filiis, aut bonis, sive ex judiciaria sententia, sive alio quocunque modo inquietudinem inferat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, quæ & vigorem habet specialis nostri indulti, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

7 *Nov.* 12. *cap.* 1. Goth. Ad hanc Novell. vid. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 10. ANS.

8 Adde *l.* 57. *ff. de ritu. & Nov.* 154.

9 Separatio namque uxoris a marito dura est, *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pign.*

10 Multum tribuitur precibus parentum numerosam prolem habentium: adeo ut eorum nomine parentes nuptias suas retineant, illicitas alioquin. *d. l.* 57. bonorum etiam publicatio eis interdum prædictam ob causam remittitur. *l.* 7. §. 3. *ff. de bon. damnator.*

11 Indulgentiæ non trahuntur in exemplum. *l.* 1. *in fin. ff. de const. princ.*

12 Pœna postulantis jus retinendi illiciti conjugii, quod multis locis hodie non servatur, cum dispensationes ad matrimonia contrahenda gradus intra prohibitos indulgeri vel etiam vendi soleant. Quod probari hac Nov. nullo modo potest. Nam si puniuntur qui rescripta postulant ad retinendas hujusmodi nuptias, multo magis puniendi qui ad contrahendas. Favetur enim semper magis retentioni, quam novis petitionibus.

TIT. XXIII.
UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT. [13]
NOVELLA CONSTIT. CXL.

PRÆFATIO.

NIhil in rebus mortalium perinde [14] venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat. Quocirca conjugibus matrimonia adeo fortunata optamus, ut nunquam adverso numine inita esse videri queant, neque illi citra justam dissolvendi matrimonii causam à se invicem recedant. Verum, quoniam ut in omnibus hoc servetur, perquam id difficile est, (ut enim in tanta multitudine non aliquæ atroces irreconciliabilesque inimicitiæ incidant, prorsus impossibile est) par esse putavimus, ut hujus rei remedium aliquod comminiscaremur: præcipue vero, ubi pusillanimitas eo progressa sit, ut, quod odium inter conjuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri [15] sane juris ratione fas atque licitum fuit, ut istiusmodi à se invicem recederent, dummodo id communi [16] voluntate atque consensu facerent. Adeo vero, ut multæ leges essent, quæ hac de re & agerent & constituerent: tum etiam talem matrimonii dissolutionem bona gratia [17] fieri patria [18] lingua dicerent. At postmodum à patre [19] nostro sacratissimo principe, (qui pietate atque sapientia omnes quotquot unquam imperarunt, superavit) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, nec non ad aliorum etiam miserum & pusillanime consilium oculos converteret, scripta lex [20] est, quæ consensu matrimonia solvi vetat. Quam sane nos etiam obtinere, atque in suo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium quo inter se nexi essent, mutuo odissent atque aversarentur, & (id quod dolendum valde, ac alioqui molestia mœroreque plenum est) propterea belligeratum domi pugnatumque esse per criminationem exponerent, ideoque matrimonium solvi peterent, tametsi [21] causas, ob quas tuto id illis facere lex concederet, nullas afferre possent: nos vero alias monendo, alias minis terrendo, ut à mutuo inter se, eoque citra causam suscepto odio desisterent, & ad concordiam proclinarent, animisque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinatio-

13 Reducitur jus vetus legis 60. 61. 62. *ff. de donat. inter vir. Nov.* 22 *c.* 4. abrogata *Nov.* 117. *c.* 10. Est tamen hæc Novell. Justiniani, non Justiniani. Eadem extat J. inter constitutiones Justini, quam non possis nisi injustam & injustissimam dicere. *l.* 8. *C. de repudiis.*

14 Laus matrimonii.

15 Jus vetus repudiorum & divortiorum.

16 Non altero invito.

17 Bona gratia dicitur matrimonium dissolvi, quoties dissolvitur volentibus conjugibus. Titinnius, quanta stultitia cupidinis. petunt consilium bona gratia, ut parvifaciatur. Bona gratia, idem est quod apud Tertullianum *in libro de Monogamia*, amica separatione viduari. Ut ad rem redeam, dissolvitur matrimonium bona gratia, interdum ex causa, *ut d. l.* 60. 61. 62. interdum sine justa causa, *ut hic.*

18 Id est, Romana, *Nov.* 7. *c.* 1. *Nov.* 22. *c.* 2. *Nov.* 30. *c.* 5. *Nov.* 69. 19 Id est, Justiniano.

20 *Nov.* 22. *c.* 4. 21 Id est, etiam sine justa causa, mutuo tamen consensu potest matrimonium dissolvi.

Source : BIU Cujas

nationemque ad tempus suspendimus. Sed nihil profecimus. *Eos siquidem qui violento affectu odioque semel correpti fuerint, perquam est difficile*[1] *reconciliare.* Contigit enim ut ex his nonnulli ad mutuas insidias procederent, veneniſque, & aliis quibusdam quæ lethalia essent, uterentur in tantum, ut sæpe neque liberi, qui ipsis communiter nati essent, illos in unam eandemque voluntatem conjungere potuerint.

CAP. I.

QUum itaque hæc à nostris temporibus aliena judicaremus, ad præsentem sacram legem respeximus, per quam statuimus, ut prout olim[2] juris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat[3], & ne amplius patris nostri sanctione in eos qui consensu matrimonia dirimunt, constitutæ pœnæ in usu sint. Si[4] namque mutua affectio matrimonia conficit, merito[5] diversa voluntas eadem per consensum dirimit, modo hanc missi repudii libelli satis declarent. Cæterum illud manifestum sit, quod alia omnia quæ legibus, & præcipue sacris nostris patris nostri constitutionibus de matrimoniis liberis, & causis per quas dirimere matrimonium permissum est, aut de iis etiam qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate, & consensu, quomodo præsens nostra lex constituit) matrimonium solvunt, & de constitutis in illos pœnis cauta sunt, ex præsenti etiam nostra lege obtinebunt, suamque per omnia vim habebunt.

EPILOGUS.

†. Proinde quæ à nobis in publicum usum producta sunt, & per præsentem sacram declarantur legem, gloria tua consueto modo per regiam hanc urbem omnibus manifesta reddi jubeto. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. JUST. PP. Aug. Anno I.[6]

TIT. XXIV.

EDICTUM DE HIS QUI LUXURIANTUR CONTRA[7] NATURAM.

NOVELLA CONSTIT. CXLI.

Imp. Justin. Auguſt. Constantinopolitanus.

PRÆFATIO.

CUm semper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam provocavimus. Et quanquam minitatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus rejecit, nostram expectans pœnitentiam *ut qui nolit*[8] *mortem nostram peccatorum, sed conversionem & vitam.* Quapropter justum non fuerit, ut omnes nos opulentiam bonitatis, ac toleratiæ, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum, iram nobis in die iræ accumulemus, sed cum omnes improbis studiis, & actionibus abstineamus, tum vero maxime, qui abominabilia illa, & merito Deo exosa atque impia actione computruerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod nulli mares sacrilego & impio ausu præsumunt, cum[9] masculis perpetrantes turpitudinem.

CAP. I.

SCimus etenim sacris scripturis edocti, quam justum Deus supplicium his, qui olim in Sodomis[10] habitabant, propter hunc ipsum in commissione furorem intulerit, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret inextinguibili: Deo per hoc nos erudiente, ut legibus contrariam hanc actionem aversemur. Rursum scimus, qualia de hujusmodi divus dicat Apostolus[11], qualiaque reipublicæ nostræ leges promulgent. Unde omnes, qui timori Dei intenti sunt, convenit, ut à tam impia & sceleſta actione abstineant, quam ne[12] in brutis quidem animantibus admissam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscii sunt, hi & in posterum eo se pacto conservent. Qui vero hoc morbi genere contabuerunt: illi non solum de cætero peccare desinant, sed etiam rite agant pœnitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo patriarchæ renuntient[13], rationemque curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, ut benignus Deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus gratias de pœnitentium salute, quos modo jussimus, ut etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi Deum, qui merito nobis iraſcitur. Et quidem scientes prudentesque ad sanctorum dierum reverentiam benignum Deum obsecramus, ut ita hi, qui impiæ hujus actionis cœno coinquinati sunt, pœnitentiam capessant, ne alia nobis persequendi ejus flagitii præbeatur occasio. Prædicimus autem omnibus deinceps, qui hujusmodi alicujus sibi peccati conscii sunt, nisi peccare desierint: & seipsos renunciantes[14] beatissimo patriarchæ, salutis suæ curam gesserint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festum placantes: quod acerbiora[15] sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cætero venia digni habebuntur. Neque enim de ejus rei inquisitione ac correctione quidquam relaxabitur, negligentiusve tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam impia actione perstiterint: ne si omisso circa id animo simus, Deum contra nos irritemus: quod cæcutientibus oculis transmiserimus actionem tam impiam, ac prohibitam, & quæ maxime idonea sit, ut bonum illum Deum in omnium perniciem ad iram provocet. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. Id. Martii, *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. Anno XXXII. post BASIL. V. C. CONS. Anno XVIII.[16]

TIT. XXV.

DE[17] HIS, QUI EUNUCHOS FACIUNT[18].

NOVELLA CONSTIT. CXLII.

Imp. Juſt. Aug. Marthana.

PRÆFATIO.

SUpplicia, quæ ab aliquot retro[19] principibus contra eos, qui eunuchos facere auderent, constituta sunt, omnia sane manifesta existunt. Ex quo enim nonnulli rationem salutis suæ non habentes, ante parvum admodum tempus ausi sunt tam impium in se delictum admittere: propterea & nonnulli meritas de se dederunt pœnas, alii post irrogata supplicia[20] etiam in exilium missi sunt. Verum enimvero quia ne sic quidem à tam impia actione temperatur, sed in tantam multitudinem hoc flagitii genus excurrit, ut sæpenumero è multis vix pauci evadant incolumes, usque adeo, ut quidam ex his, qui

ῥησιν κατ' ἀλλήλων, δηλητηρίοις τε καὶ πίσι ἄλλοις εἰς θανάτου ἄγεσι χρήσασθαι· ὥστε μηδὲ παῖδας αὐτοῖς ἡλικιώτας πολλάκις ἰχύειν εἰς μίαν τῆ τοιαύτῃ τέχνῃ γνώμην συναπλῆναι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα τοίνυν ἀλλότρια τῆς ἡμετέρων εἶναι κελεύοντες χρόνων, ἐπὶ τὰ παρόντα θεῖον εἴδομεν νόμον· δι' οὗ θεσπίζομεν, ἐξεῖναι, κατὰ τὸ παλαιὸν, τὰς συναινέσεως ἀφαλύσεις ἐπὶ τοῖς γάμων ποιεῖσθαι· κρατοῦν μὴν ἐκεῖνα τὰς τεθείσας ποινὰς τῇ ἀφιεμένῃ καὶ ἡμετέρᾳ πατρὸς ἐπὶ τοῖς κατὰ γάμους ἀφαλυόντων. εἰ γὰρ ἀμοιβαδὸν ἡ ἀφίεσις τὰς γάμους συνίησιν, εἰκότως ἐναντία γνώμη τέτοις κατὰ συναίνεσιν ἀφαλύει, τὰ ταύτῃ δηλέτων γαμικῶν ἀφιζυγίων. Πρόδηλον ὃ ὡς τὰ ἄλλα πάντα ὁπόσα τοῖς νόμοις, καὶ ἀφαιρέντος τοῦ θείου ἡμῶν ἀφιέσεσι καὶ ἡμετέρου πατρὸς, διηγόρευται καὶ τὰ γάμων, καὶ τὰ παίδων, καὶ τὰ αἰτίων ἐξ ὧν ἐπιτίθεται ἀφαλύειν τὸν γάμον, (ἢν κατὰ λόγον χωρεῖς, ἐκ κοινοῦ μήτοι γνώμου, καθάπερ ὁ παρὼν ἡμῶν ἀφιετὴς θεσμὸς, τῶν πρεσβύτων, καὶ τὰ διωρισμένων αὐτοῖς ποινῶν) κρατήσει καὶ ὁ παρὼν ἡμῶν νόμος, καὶ ἀφ' πάντων ἔξει τὴν ἰδίαν ἰσχύν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' τοῦ παρόντος θείᾳ δηλέσματα νόμου, ἡ σὴ συνήθης τῷ σεμνῷ τρόπῳ φανερὰ πᾶσι γενέσθαι κελεύσατω καὶ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. I.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Εδικτον Κωνσταντινοπολίταις Ἰουστινιανοῦ περὶ ἀσελγαινόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμα'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΣ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ ἀγαθότητος ἀεὶ μὲ πάντες δεόμεθα, μᾶλιστα ὅ νῦν, ὅτι ἀφ' τὸ πλῆθος τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν πολυτρόπως αὐτὸν παρωργίσαμεν· καὶ ἠπείλησε μὲν, καὶ ἔδειξεν ὧν ἀξιοι κατὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐσμὲν, ἐφιλανθρωπεύσατο ὅ καὶ ἀνεβάλετο τὴν ὀργὴν, ἀναμένων τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν, ὡς μὴ βελόμενος τὸν θάνατον ἡμῶν τὸν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωὴν. ὁ δίκαιον ἐν πάντες ἡμᾶς καταφρονήσαι τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ ἵνα μὴ κατὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυρίσωμεν ἑαυτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς· ἀλλὰ πάντες μὲ τῆς πονηρᾶς ἐπιτηδευμάτων καὶ πράξεων ἀπαχθέντα, μᾶλιστα δὲ τὰς τῇ μυσαρᾷ καὶ θεοῦ μεμισημένῃ δικαίως ἀνοσίᾳ πράξει συναπίπτας· λέγομεν δὴ τὴν τῶν ἀρρένων φθορὰν, ἣν ἀθέως τολμῶσι τινες, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀχημοσύνην κατεργαζόμενοι.

ΚΕΦ. α'.

ΙΣμεν γὰρ ἐκ τῶν θείων γραφῶν διδασκόμενοι ποίαν ὁ θεὸς κέκλικεν δικαίαν ἐπήγαγε τοῖς ἐν Σοδόμοις πρώην οἰκήσασι, ἀφ' τὴν ἄχρι τὴν μέχρι ταύτην μαίνων, ὥστε μέχρι νῦν ἐκείνην τὴν γῆν ἀσβέστῳ πυρὶ κατακαιομένην· καὶ θεοῦ ἀφ' τούτου τοῦ εἴδους τῶν ἀνοσίων πράξεων ἀποτρέπεσθαι καὶ τοὺς ἐν τῇ μυσαρᾷ καὶ θεοῦ μεμισημένῃ δικαίως ἀνοσίᾳ πράξει συναπίπτας· λέγομεν δὴ τὴν τῶν ἀρρένων φθορὰν, ἣν ἀθέως τολμῶσι τινες, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀχημοσύνην κατεργαζόμενοι.

1 *Nov.* 22.
2 Jure veteri inter volentes, quavis de causa, permissum repudium.
3 Id est, mutuo consensu matrimonia possunt dissolvi constitutione hac Justiniani.
4 Causa dubitandi sumitur ex his quæ dicuntur in *lege* 35. *ff. de reg. jur.*
5 Imo non recte *l.* 8. *C. de repud.*
6 Id est, anno 556.

7 Περὶ ἀσελγαινόντων. *Scrimg.* adde *Nov.* 77. 20. *Levit.* 13. *Exod.* 22. περὶ ἀσελγῶν ἢ τῶν ἀρσενοκοιτῶν. 60. *Ecl.* 39. §. 4. *Institt. de public. jud. l.* 31. *C. de adult.* Collatio legum Mosaicarum *titul.* 5. *de stupratoribus.* & ita quoque hic titulus conceptus est in Indice Reginæ. 6. *Harm.* 4. *c.* περὶ ἀσελγῶν, &c. περὶ ἀλογευομένων. *Clar.* 5. §. *Sodomia. Bossius* 23. *q. Petrus Gregor.* 36. *syn.* 10. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 9. ANS.
8 Deus non vult mortem peccatorum. *Ezech.* 33. *vers.* 11.
9 Ἀρρένες ἐν ἄρρεσι. *Scrimg.* ἄρσενες ἐν ἄρσεσι *Rom.* 1. *vers.* 27.
10 XIX. *Genes.* 24. 29. *Deut.* 23. 13. *Esai.* 19. 40. *Jerem.* 56. 16. *Ezechiel.* 49. 4. *Amos* 11. 17. *Lucas* 29. 2. *Petr.* 2. *vers.* 6. *Idem vers.* 7. adde *Nov.* 77. *c.* 1.
11 *Rom.* 1. *vers.* 27. 28. 29.
12 De obbrutescentibus, vid. 6. *Harm.* 4. *c.* περὶ ἀλογευομένων. adde quæ dixi ad *Nov.* 77. *Petrum Gregorium* 36. *cap.* 14. *Lev.* 20. *Exod.* 23. *c. mulier.* 15. *q.* 1. *c. hoc ipsum* 33. *q.* 2. *Rolandum à Valle* 1. *conſ.* 71. *Clar.* 5. *ſent.* §. *fornicatio*, *vers. cum animali bruto.*
13 Vid. J. *eod.* Confessionis auricularis aut certe tacitæ quoddam genus innuit.
14 Dic ut J. *eod.* Notari tamen hic obiter poterit; Magistratus supremos interdum jus commutandarum pœnarum in atrociſsimis etiam delictis sibi vindicasse, *ut hic.* Commutandarum, inquam, cum remittant confitenti pœnam Sodomitis debitam, *ut hic.*
15 Quæ? morte puniuntur lege divina *Levit.* 20. gladio §. 4. *Inſt. de publicis judiciis l.* 31. *C. de adulteriis.* quod etiam receptum apud Athenienses fuit *Æschin. contra Timarchum.* apud Gothos caſtrabantur *leg.* 8. *C. Weſtgotti de incestis l.* 3. *tit.* 5. Valentinianus, Theodosius & Arcadius jubent comburi *l.* 6. *C. Theod. de adult.* ex qua emendandum est fragmentum collationis legum Mosaicarum *tit.* 5. Hanc pœnam usus tandem recepit, vid. *Clar.* 5. *ſent.* §. *Sodomia vers. ſed quæro.* In id genus delicti lex Scatiania vel Scantinia Romanis quondam fuit. Cœlius apud Ciceronem 8. *epiſt.* 12. insolentissimi homines, postulandum me lege Scantinia curant, Cicero 5. *Philippica.* hinc Scantiniæ leges, Suetonius *in Domitiano c.* 8. Quosdam ex utroque ordine lege Scatinia condemnavit. Tertullianus *lib. de monogamia.* Uticensis ille vester nec Scantiniam timuit. Juvenalis *Satyr.* 2. citari ante omnes debet Scatinia. Ausonius *Epigr.* 88. semivir ipse Scatiniam metuens non metuit Titiam. Tribuni plebis Caji Scantinii meminit Valerius 6. *c.* 1. cui diem à Marcello dictam refert, quod filium Marcelli de stupro appellasset: eumque tandem sub uno teste damnatum refert. Pœna legis Scantiniæ non erat capitalis, sed decem millium. *Quint.* 4. *c.* 2. 7. *c.* 5. *in fin.* de hac lege vide quædam apud Plutarchum *in Marcello:* nec mirum temporibus illis (utpote corruptis) hoc crimen pecunia multatum. Refert enim Seneca 4. *Controverſ.* ex sententia cujusdam, impudicitiam illam in ingenuo crimen esse, in servo necessitatem, in liberto officium.
16 Id est, anno 544.
17 Fit mentio hujus Novellæ apud Scholiasten. 19. *Ecl.* 1. *ex lib.* 33. *tit.* 1. *cap.* 52.
18 IV. *C.* XLII. Domitianus castrari mares vetuit. Suetonius *in Domitian. c.* 7. eoque Martialis illud pertinet *Epigr.* 6. ad Domitianum, Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ; Lusus & immeritos execuisse mares, Utraque tu prohibes Cæsar. *Leo Novell.* 60. hanc pœnam abrogavit. *Goth.* Vid. Rittershus. *part.* 12. *c.* 12. ANS.
19 Extant etiam Senatusconsulta adversus castratores *l.* 3. §. 4. *l.* 6. *ff. de ſcariis*, extant & edicta Domitiani. Suet. *in Domitiano c.* 7. *Dion. in Domitiano.* Nervæ. Adriani *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *ff. de ſcariis.*
20 Dicam de pœnis J.

Source : BIU Cujas

ἐυεπήκτῳ μᾶλις τῆς βελεσώπου τὶς ἔτως βεβιφρενεῖ τ ἰδίας σωτηρίας ὥστε παρελθεῖν κ ἀνεκδίκητα ταῦτα καταλιπεῖν; εἰ γὰ οἱ ἡμέτεροι νόμοι τὰς ξίφῳ κατὰ τινῶ σύρουσας πιμελίας τοῦ ἀνδρὸς φόνως, κ πρᾶγμα νόμιμον ἐνομίσθη τ βεβ θεὸ κ τ ἡμετέρων νόμων; Ἀναγκαῖον ἐν ἠγησάμεθα τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι μὴ δ παρόντ νόμε ἀκολούθερον ἐπιξελθεῖν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὰς ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τ ἡμετέρας πολιτείας δύναζίζειν τολμῶντας ἢ τολμήσοντας οἱονδήποτε πρόσωπον, εἰ μ ἄνδρες εἶεν οἱ τὰ τολμήσαντες, ἢ κ τολμῶντες, ταυτὸ τὰ παθεῖν ὃ πεποιήκασι κ εἰ φθάσωθεῖεν, τὰ πρᾴγματα αὐτῶν τῷ δημοσίῳ προσκυρᾶς, μὴ δ κ' καιρὸν τὸν τ σὴς ἐνδοξότητ ἀνύοντ δρόμον· κἀκείνης ἐν χώρᾳ πέμπειας, ὀφείλοντας τ ἄπαυστα τ ζωῆς αὐτῶν χρόνον ἐκεῖ εἶναι. εἰ δ γυναῖκες ὦσιν αἱ τὰ ποιοῦσαι, κ ταύτας πιμωρείας, κ τὰ πράγματα αὐτῶν μὴ δ κ' καιρὸν τὸν αὐτὸν ἀνύοντ δρόμον τῷ δημοσίῳ προσκυρᾶσθαι, κ εἰς ἐξορίαν πέμπειας· ἵνα ἐξ ἧς ἐνόμισαν ἢ νομίζουσιν ἀσεβείας κέρδ ἑαυτοῖς φέρεσθαι, ἐξ αὐτῆς πιμωρίας κ ἔκπτωσιν τ ἰδίων πραγμάτων ὑπόστασιν. Τὰς μὴν ἐπιπέζασας, κ ἐπὶ τούτῳ προσώπῳ βλαβέντας ἢ κ οἶκος ἢ τόπον τινὰ ἐπὶ τούτῳ παραχωρήσας ἢ κ παρέχοντας (εἴτε ἄνδρες εἶεν, εἴτε γυναῖκες), τὰς αὐτὰς κελεύομεν ὑποστῆναι πιμωρίας, ὡς σωιστέρας γενομένας τ ἀδίκε ταύτης πράξεως.

ΚΕΦ. β'.

Αὐτὰς ἢ τὰς δυναμένας ἐκφυγεῖν μ ἀπὸ παλαιοτέρων χρόνων, πλὴν κελεύομεν ὥστε τὰς ἀπὸ τ duodecimæ indictionis δ νῦν παρελθόντ κύκλε δυναμένας παρ' ὑποσῶν ἐν τόποις τ ἡμετέρας πολιτείας, ἐλευθέρας εἶναι, κ κατὰ μηδένα τρόπον οἱονδήποτε εἴδος σωμαλάγματι εἰς δουλείαν καθέλκειας, μηδὲ συμβόλαιον ἐπ' αὐτοῖς ἀγραῖον ἢ ἰδιόχειρον, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ κατὰ ξένοιαν γλυόμενον ἢ κ γλυπτόμενον, κρατεῖν· ἀλλὰ μηδὲ τὰς λεγομένας ἀνακρίσεις ἐπὶ τοῖς τοιούτοις γινέας πρόσωπος, ἢ γλυόμενας κρατεῖν. ἀλλὰ κ πάντως τὰς τοιούτοις σωμαλάγμασι τὸ λοιπὸν ὑπαρχούσας πάσ ἀνωτέρω εἰρημένας κελεύομεν ὑποβάλλειν ποινάς. Εἰ μὴν δ' ἀπὸ παθ συμβῆ δόλον δυναμιδῶναι, κἀκεῖνον κελεύομεν τ ἐλευθερίας τυγχάνειν. οἱ γὰ ἐξ ἀρχῆς ὄντες ἐλεύθεροι, παῖδ, ὡς εἰκὸς, τοιούτῳ πρόσκριπτόντες, ἑαυτῶν ἔχουσιν ἐξουσίαν, ὧ ἂν θέλωσι θεραπείαν ἑαυτοῖς προσάγειν. τὰς δυναμιδέντας τοίνυν ἀπὸ δ μνημονευθέντ χρόνε, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ παρ' οἱῳδήποτε πρόσωπ ὄντας, κελεύομεν ἀναζητηθῆναι, κ ἐλευθέρας εἶναι, κ μηδέποτε εἰς δουλείαν τέτας καθέλκειας. Εἰ μήτοι βαρβάρωσί τινες ἐξ αὐτῶν τ δυναμιδέντων πνὰς μ τ παρόντα ἡμῶν ἐπιχειρεῖν νόμον· δίδομεν ἄδειαν κ αὐτοῖς τοῖς δυναμιδεῖσιν, ὡς ἅπαξ ἐλευθερίας ἐν δ παρόντ ἡμῶν τυχῆσι νόμε, ἐνθάδε μ τῇ τε βασιλείᾳ προσιέναι, τῷ τε κατὰ καιρὸν ἀκουπάτῳ πατριάρχῃ κ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ἄρχουσι προσαγγέλειν· ἐν ᾗ τινὶς ἐπαρχίας, τοῖς κατὰ τόπον ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις κ τοῖς τέτων ἄρχουσιν, ἐφ' ᾧ προνοίᾳ πάντων τ ἡμετέρων δρόμων κ κινδυνῶν τ πεισθέντων αὐτοῖς πίζεων, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλ, εἴτε ἐν ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τόπῳ τ ἡμετέρας πολιτείας, τέτες ἐκολείσαι, κ φυλάξαι τῷ ὄν δ παρόντ ἡμῶν νόμε διδομένῳ αὐτοῖς ἐλευθερίαν. πιμελοῦσι γὰ φόνες τοσέτες γινομένως κατὰ πρόφασιν τ τὰ τοιαῦτα τολμώντων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, ὥστε μᾶς ἀνεχόμεθα. εἰ γὰ βάρβαροι ἀκούσαντες τ ἡμετέρων θεῖα τέτε παραγγελιῶν, ταύτας ἐφύλαξαν πῶς ἂν ἡμεῖς συγχωρήσαμεν, μ τοσούτες τ θεῖ ἡμῶν βεβασιλευκότων νομοθεσίας, τοιοῦτό τι ἁμαρτάνειας, ἢ ἀνεκδίκητον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ καταλιμπάνειας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, κ ἁμὰ τῷδε δ θείᾳ γνώμῃ δηλώματα νόμε, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐνθάδε τε κ κατὰ χώραν πράξῃ κ παραφυλάξῃ. Dat. xv. Kalend. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. CONS.

servati fuerunt, sub noſtro aſpectu depoſuerint è nonaginta ægre [1] tres ſervatos eſſe, quis obſecro in tantum ſalutis ſuæ contemptor exiſtit, ut hæc deſpiciat, & inulta relinquat? Nam ſi leges noſtræ eos etiam, qui gladium contra aliquem diſtringunt [2], ſuppliciis ſubdunt, quomodo impune conniventibus præterire oculis poſſimus tot perpetratas cædes, & factum contra Deum pariter, & leges noſtras præſumptum? Inde adeo neceſſarium duximus eos, qui hujuſmodi facere auſint, exquiſitius per hanc legem perſequi.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut qui in quocunque [3] reipublicæ noſtræ loco, quamcunque perſonam caſtrare præſumunt, aut etiam præſumpſerint [4], ſiquidem viri ſint, qui hoc facere præſumpſerint, aut etiam præſumunt: idem [5] hoc, quod aliis fecerunt, & ipſi patiantur: & ſi incolumes evaſerint, tam bona eorum addicantur [6] fiſco per eum qui pro tempore magiſtratum obit gloriæ tuæ: quam ipſi mittantur in Gypſum [7], ubi locorum per omne vitæ ſuæ tempus eſſe debebant. Sin vero mulieres ſint, quæ id egerint, afficiantur & ipſæ ſupplicio, & bona earum per eum qui pro tempore gerit magiſtratum tuum, addicantur fiſco, mittanturque in exilium: ut [8] ex quo putaverint, aut putant impium ſe lucrum aſſecuturas, ex eo ſupplicia ſimul & bonorum ſuorum amiſſionem ſuſtineant. Porro & eos qui ad hoc mandatum [9] dederint obtulerintve perſonas, aut etiam domos [10], vel locum aliquem ad hoc præbuerint, aut præbent, ſive viri ſint, ſive mulieres, eadem ſubire ſupplicia jubemus, utpote qui injuſtæ hujus actionis teſtes facti ſunt.

CAP. II.

VErum ipſos caſtratos tametſi à vetuſtioribus temporibus liberos eſſe oportebat: jubemus tamen, ut qui jam inde à decima [11] indictione nunc ineuntis menſis per quemcunque in locis noſtris reipublicæ caſtrati fuerint, liberi [12] ſint, neque ullo modo aut quovis genere contractus in ſervitutem retrahantur: neque [13] item inſtrumentum de ipſis vel publicum, vel privata manu conſcriptum quocunque tandem modo aut per fraudem factum aut fiendum valeat. Sed neque inquirendi illorum ſtatus cauſa cognitiones, quæ anacriſes [14] dicuntur, de iſtiuſmodi perſonis interponantur, aut interpoſitæ valeant. Sed & omnes eos qui tali contractui in poſterum miniſterium [15] præbuerint, ſuperius traditas ſubire pœnas jubemus. Præterea ſi uſuveniat, ut ſervus propter morbum [16] caſtretur: jubemus, ut & ille libertatem nanciſcatur. Qui enim initio liberi erant, eos probabile eſt, cum in hoc genus morbi inciderint, ſui poteſtatem habuiſſe, ut quod vellent, ſibi remedium adhiberent. Jubemus igitur, ut in noſtra republica caſtrati jam inde à memorato tempore apud quamcunque perſonam ſint, liberali cauſa adſerantur manu, & liberi ſint, neque unquam in ſervitutem retrahantur. Cæterum ſi qui eorum poſt præſentem noſtram legem aliquos detinere apud ſe caſtratos præſumpſerint: damus etiam ipſis caſtratis licentiam, nimirum qui ſemel ex præſente noſtra lege libertatem promeruerint: ut hic quidem majeſtatem Imperatoriam, & ſanctiſſimum pro tempore patriarcham adeant, neque non apud glorioſiſſimos Imperii noſtri proceres relationem ea de re inſtituant, in provinciis vero apud religioſiſſimos locorum epiſcopos & harum præſides: quo magis providentia omnium noſtrorum magiſtratuum, & periculo obtemperantium ipſis cohortium (ſive Conſtantinopoli, ſive alibicunque locorum noſtræ reipublicæ) his ſecundum libertatem dentur vindiciæ [17], libertaſque ex præſente noſtra lege ipſis largita conſervetur. Nam tot cædes conniventibus oculis accipere per cauſam eorum, qui talia [18] in noſtra præſumunt republica neutiquam ſuſtinuerimus. Si enim *Barbari* [19], ſimulatque noſtra de hoc audierunt mandata, hæc cuſtodierunt: quomodo tandem permittemus, ut poſt tot retro principum ſanctiones tale quid denuo delinquatur, & inultum relinquatur in noſtra republica?

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram generalem declarantur legem, ea tam hic, quam in provinciis gloria tua manifeſta pariter faciet & conſervabit. Dat. xv. Kal. Decembr. Domino JUST. PP. Aug. BASIL. [20] V. C. CONS.

TIT. XXVI.

DE MULIERE RAPTUM [21] PASSA.

NOVELLA [22] CONSTIT. CXLIII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Areobindo glorioſiſſimo prætoriorum præfecto, expræfecto almæ urbis, & exmagiſtro militum.

PRÆFATIO.

LEgis interpretationem [23] culmini tantum principali competere, nemini venit in dubium: cum promulgandæ quoque legis auctoritatem fortunæ ſibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, ſive jam deſponſatæ fuerint, vel maritis conjunctæ, ſive non, vel etiam ſi viduæ ſint, legem antea poſuiſſe: & capitis [24] ſubjeciſſe ſupplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum: nec non alios, qui eis auxilium tempore invaſionis contuliſſe noſcuntur: & non tantum parentibus mulierum, verum etiam conſanguineis, & tutoribus & curatoribus hujuſmodi dediſſe per eandem legem vindictam & præſcriptis pœnis locum dediſſe, ſi jam nuptæ vel deſponſatæ mulieres rapiantur: cum non ſolum raptus mulieris, verum etiam adulterium per hujuſmodi temeritatem committitur. Et ſuper alias pœnas raptoris etiam, necnon aliorum qui cum eo fuerint, patrimonium raptæ mulieri vindicari, per eandem legem præcipimus, ut dotis etiam marito legitimo dandæ copia per raptoris ei miniſtretur ſubſtantiam. Illo quoque ſpecialiter adjecto: Ut [25] nulla ſit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere [26] matrimonium, ſed cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permiſſa, raptoris ſe conjungere matrimonio. Sed parentes etiam, ſi tali conſenſerint matrimonio, deportari [27] præcipimus. Sed mirati ſumus, quod conati ſunt aliqui dicere raptam mulierem ſive volentem ſive nolentem, & ſi raptoris matrimonium contra noſtræ conſtitutionis tenorem amplexa ſit, debere tamen eam raptoris habere ſubſtantiam, vel quaſi legis præmium, vel ex teſtamento forte, ſi hoc etiam factum eſſe contigerit. Qui enim tale ſtare matrimonium, & ſi rapta voluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis ſubjecimus pœnæ, ſi hujuſmodi conſenſerint matrimonio: quomodo [28] raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honoraſſemus raptæ datis mulieri? Superfluam igitur eorum dubitationem vel in poſterum reſecantes, priorem per præſentem legem interpretari cenſuimus. Sancimus itaque ſi rapta mulier cujuſcunque ſit conditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas eſſe cenſuerit, parentibus præſertim non conſentientibus: nec [29] ex beneficio legis, nec ex teſtamento raptoris hereditatem ſuſcipere, vel quocumque modo ſubſtantiam vindicare: ſed præmium, quod per legem noſtram raptæ mulieri datum eſt, ut raptoris, & eorum qui ei auxilium tempore invaſionis præbuerint, bona [30] vindicet: hoc ad parentes, ſi ambo vel unus ſuperſit, qui nuptiis ſpecialiter non probantur conſenſiſſe, ex tempore raptus ipſo jure transferri, & patrimonium raptoris non raptam jam habere mulierem, quæ conjugio ſe raptoris inquinare non piguit, ſed in perſonas transferri, quas ſuperius nominavimus, ei non conſentientes conjugio. Nam nefarios hujuſmodi coitus pœnis corrigi, non [31] præmiis honorari convenit. Quod ſi parentes jam deceſſerunt, vel hujuſmodi ſceleri conſenſerunt: ſubſtantia raptoris, nec non & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fiſci juribus [32] vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo caſibus, verum in præteritis etiam valere ſancimus, tanquam ſi noſtra lex ab initio cum interpretatione tali à nobis promulgata fuiſſet, præfecte chariſſime atque amantiſſime. §. 1. Quæ igitur per hanc legem noſtra ſtatuit æternitas, tua celſitudo effectui mancipari, obſervarique præcipiat [33].

TIT. XXVII.

1 Periculum in quod conjiciuntur ii qui caſtrantur.

2 Nemo diſtringere gladium in aliquem impune poteſt.

3 Barbaris enim licebat ſuos Barbaros caſtrare, vide 1. *Nomocanonis* 14.

4 Caſtrabant autem ut plurimum ſervos *d. l.* 6. idque libidinis aut promercii cauſa *d. l.* 3. §. 1. *Paul.* 5. *ſent.* 23. §. 14. faciebantque caſtrando pretioſiores *l.* 27 §. 28. *ff. ad l. Aquil.*

5 Caſtratur qui alium caſtravit, *ut hic*, hæc eſt talionis pœna. Sic Gallienus cum quidam gemmas vitreas ejus uxori pro veris vendidiſſet, ſurripi quaſi ad leonem venditorem juſſit, deinde cavea caponem emitti: mirantibus cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici juſſit, *Impoſturam fecit & paſſus eſt.* His adde quæ ſcripſi de talione *Novell* 60. *c.* 1. *in fin.* locum elegantem ex Galeni 6. *de Hippocratis & Platonis Placitis* relatum a Cujacio 7. *obſ.* 14. *in fin.* Sed hanc pœnam caſtratorum ſuſtulit *Leo Novella* 60. *ubi dicam de pœna caſtratorum.*

6 Vide quæ dicam ad *Novellam Leonis* 60.

7 Gypſus inſula *Nov.* 22. *c.* 8.

8 Avarus nimium ſpoliatione bonorum omnium hic privatur.

9 Mandator ſceleris punitur *l.* 15. *ff. de ſicariis. l.* 24. *ff. de jure fiſci.*

10 Domum præbens ad delictum committendum, punitur. vid *l.* 1. *C. de Eunuchis l.* 8. 1. 9. *ff. de adult. Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 42. *c. ult. Nov.* 58.

11 Indictio decima ſexta, vide *Nov.* 148. *in fin.* de prima, vid. *Novell.* 147. *cap.* 2.

12 Huic vicinum eſt quod quæri ſolet, An caſtratus teſtari poſſit, de quo dicam ad *l.* 5. *C. qui teſta.*

13 Quinimo Tabellio quoque qui hujuſmodi inſtrumentum conſcripſit, puniendus eſt, *l.* 2. *C. de Eunuchis.*

14 Anacriſis *hic & l.* 6. *ff. de cuſtod.* Interrogatio reo vel de reo facta. *Interrogations, enqueſtes, informations.* Libellus rei dicitur in *lege* 6. §. 9. *ff. de injuſto.* Sic Feſtus ad Agrippam *Actor.* 25. *verſ.* 6. de quo (id eſt, de Paulo) quod ſcribam domino (id eſt Cæſari) non habeo, quapropter produxi eum ad vos & maxime ad te rex Agrippa, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης ἔχω τι γράψαι. Poſſis tamen dicere, ἀνακρίσεως hic eſſe cognitiones de ſtatu.

15 Miniſtri delictorum puniuntur.

16 Qui ſervum caſtrat, liberum facit *hic.*

17 *Qu'ils ſoient maintenus en poſſeſſion de leur liberté*, vindiciæ, *maintenue ou recreance.* Huic contrarium

vindicias abdicere, *l.* 2. §. 24. *ff. de origine juris.* 18 Qui alios caſtrant. 19 De Abaſgis hoc intelligendum eſt, de quibus vide Euagrium 2. 20 Id eſt, anno 541.

21 Adde *Novell*, 150. de ea quæ raptori ſuo nubit, *l. un. Cod. de raptu* 9. *lib.* 13. vide omnino *Novell. Leonis* 35. Goth. Vid. Rittershuſ. *part.* 12. *cap.* 11. ANS. 22 Hæc conſtitutio eſt Latina,

23 *l.* 1. *Cod. de legib.* 24 Pœna raptus, capitalis *d. l. un.* §. 2. adde *Clarum* 5. *ſent.* §. *raptus* 15. 25 *l. unica Cod. de raptu virg.* 4. *Harmenop.* 6. §. 64. 26 Rapta raptori nubere prohibetur, addunt quidam exceptionem, niſi prior diſſenſus in ſecundum conſenſum tranſierit. *Cod. penult. cap. ult. extra de raptoribus. l.* 2. *Cod. de his quæ vi met.* vid. *Gayllum* 2. *obſerv.* 28.

27 Parens conſenſum præſtans filiæ ut raptori nubat, deportatur. 28 Ex illicito matrimonio nullus conjugum poteſt fructum ſperare, vid. *l.* 6. *Cod. de inceſtis.* 29 Pœna mulieris nubentis raptori. 30 Bona raptoris cui cedant, vid. *leg. unic. C. de rapt.* 31 Delictis pœnæ, non præmia proponuntur. & contra virtuti præmia non pœnæ *l. ult. Cod. de ſtatuis.* 32 *Al.* viribus: ut *l.* 2. *Cod. ne ſiſcus vel reſp. Novell.* 112. *cap.* 2. §. 1. *& Jul. anteceſſor conſtit.* 32. *&* 107. *l.* 2. *Cod. de Judiciis*, vid. *Cujac.* 18. *obſerv.* 2. 33 Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DN. Juſt. P. P. Auguſt. anno 36. poſt Conſ. Baſil. V. C. anno 22. *Cujac. hic.* id eſt, anno 548.

Source : BIU Cujas

TIT. XXVII.

DE SAMARITANIS.[1]

NOVELLA CONSTIT.[2] CXLIV.

Justinus Imperator Diomedi PP.

PRÆFATIO.

UT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam ad meliorem frugem perduceremus, neque non ipsorum animas, quo detinentur morbo, liberaremus: sæpenumero tam pientissimus princeps pater[3] noster, quam etiam nos ipsi studio habuimus. Sed in plerisque horum non potuimus id, in quod longo studio incubuimus, effectui tradere. Evaserunt enim in tantam nonnulli eorum vesaniam, ut vel salutari baptismo dignati denuo ad id mali, unde discesserant, redierint, & eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitati furore dignoscantur. Præclarum igitur nobis visum est veterem illam & prius contra ipsos propositam patris nostri legem renovare.

CAP. I.

AC propterea sancimus, ut ipsi neque[4] ex testamenti tabulis, neque absque iis heredes fiant legatave capiant, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in universum hæretici, quive rectam se Christianorum fidem amplecti simulant, cum revera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant: ad hereditatem abjuntestato vocati, successionem habeant. Item neque[5] testamenta conscribant, neque legata relinquant, aut donent: nisi qui ea percepturi sunt, & recte de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: jubemus, ut post ipsorum mortem horum bona ad sacratissimum pertineant ærarium. Unde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis à patre nostro concessa, quæ legis vicem obtinens, largitur ipsis, ut[6] hereditatem pariter adire & transmittere, item legatis honorari & legata relinquere possint: in posterum vacabit, neque prorsus ullam firmitatem habebit. Nam si hujus se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur vesania: neminem alium, quam seipsos accusabunt, cum à benignitate Dei, & Servatoris nostri Jesu Christi alieni sint: liberalitates autem ab Imperatoria olim majestate ipsis concessas amittunt in hoc, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuo in perversa hac opinione sua permaneant.

CAP. II.

EXcipimus autem à præsente lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur[7], propterque reditus & tributa, quæ exinde inferuntur publico, ut[8] qui rusticitate seducantur. His etenim permittimus, ut tam ascendentes, quam descendentes, & ex transverso cognatos suos heredes legatariosve scribant, tametsi Samaritanorum errore detineantur: ut tamen fundos recte colant, quo magis & uberior exinde proventus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad alterius hereditatem pervenient propter eandem causam. Quandoquidem & si nemo horum inveniatur: nihilominus tamen volumus, ut prædii dominus[9], in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, utpote qui & pro illo publicis satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam[10] capescere concedimus, neque ad civilem administrationem accedere, neque postulare[11] in judicio, neque postremo in consortium disertissimorum assumi rhetorum[12], neque adolescentes instituere. Sed & si qui ex iis salutari dignati baptismo, ad pristinum denuo errorem reversi, observare[13] sabbata, aut etiam alia quædam agere videantur, quæ coarguant per simulationem ipsos sanctum baptisma assumpsisse: eos proscribi jubemus, & in perpetuum tradi exilium. Iisdem quoque pœnis eos subdimus, qui contra rectam Christianorum fidem impium istis patrocinium præstiterint. Perpulchrum vero nobis videtur, ut ad in contaminatum accurrentes baptisma non temere suscipiantur, sed cum quadam observatione, & institutione, quæ initiationis tempore fieri solet. Dicimus autem, ut qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, per duos primum annos in[14] fide instituantur[15], & pro viribus scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemptionis offerantur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinæ intelligere nequeunt, etiam absque hac observatione sacro dignari baptismate admittimus. Porro nullus Samaritanus Christianum[16] habebit mancipium: sed simulatque emptum fuerit, protinus in libertatem[17] rapiatur[18]. Quod si æque perversa opinione mancipium, ut ipse dominus, fuerit, licitum ei esto, si[19] Christianorum de fide sententiam exosculetur, illico & Romana ipsum libertate potiri.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur legem: ea proponens gloria tua solennibus locis effectui, & fini contradi præcipito.

TIT. XXVIII.

UT DE CÆTERO NULLAM LICENTIAM HABEAT DUX AUT BIOCOLYTA[20] LYDIÆ ET LYCAONIÆ IN PHRYGIAM UTRAMQUE ET PISIDIAM ADVENIRE.

NOVELLA CONSTIT. CXLV.

Idem Augustus Ariobindo gloriosissimo PP.

PRÆFATIO.

HIs quæ semper incidunt, competentem singulis medicinam invenientes, postquam quæ utilitatis sunt præterierint, iterum prioris efficimur ordinis usque ad solum dolentem medicinam sustinentes. quod tale aliud præsens nostra sacra vult lex. Modice enim prius aliud quiddam indisciplinationes populares, aliud vero latronum incursus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discentes, eo quod civilem gubernationem scindat rei solicitudo, tam his quam Lycaoniæ & Lydiæ militarem administrationem præposuimus, *Ducem* seu *Biocolytam* nominantes eum qui super hanc ordinatus est partem, sed nunc adiere nos, qui Phrygiam utramque & Pisidiam habitant, ut ea quæ pridem commissa sunt in eis, compescantur, dicentes neque latrocinia in locis illis compescita, neque enim in hominibus enutriri provincias[21], bonus vero non ferri à nobis inventi cinguli, quod ministrantes ei continuo invadant provincias & comprehendant aliquos & damnis afficiant, & quod turbis militaribus impleta sint loca illa, & omnino inhabitabiles esse eis provincias, etenim & ipsis per se civilibus judicibus copiose persæpe privatas ad vindictas abuterentur.

1 Vid. *Nov.* 129. hæc constitutio est Justini non Justiniani ut J. dicemus.

2 Justini est hæc Novella successoris Justiniani, ut paulo post apparet.

3 Justinus scil. quæ verba ostendunt hanc constitutionem alterius esse, quam Justiniani.

4 *l.* 3. *C. de apostatis.*

5 Hæretici testari non possunt, nisi inter liberos orthodoxos. *l.* 17. *C. de hæret. & ita abrogatur Nov.* 129. *cap.* 1.

6 *Nov.* 129. *cap.* 1.

7 Id est, ne agrorum cultura cesset.

8 Rusticitas elevat pœnam hæreseos. adde aliquid tale de rusticitate ex *Nov.* 154. *c.* 1.

9 In successione coloni præfertur dominus fisco, ut qui pro eo soleat fisco tributa solvere. *l.* 4. *C. de agricolis & censit.*

10 Samaritani removentur ab omni militia, administratione civili, & jure postulandi, puerosque instituendi: quod commune est omnibus hæreticis. *Nov.* 109.

11 *l.* 8. *C. de postulando.*

12 Julianus eadem adversus Christianos constituerat. *Ammian.* 25. Inter quæ, inquit, erat inclemens, quod docere vetuit magistros, Rhetores & Grammaticos ne transirent à numinum cultu.

13 Samaritani sabbatha observabant. alibi dicuntur non absimiles paganis. *l.* 21. *Cod. de hæret.* vid. *l.* 9. *C. de divers. off.*

14 Samaritani natu majores non admittuntur ad baptisma, nisi catechumeni fuerint per duos annos.

15 Catechumeni partes.

16 *l.* 2. *C. ne Christianum mancipium.*

17 Novus adipiscendæ libertatis modus.

18 Idem de vendito servo Christiano Judæis præsanciverat Constantinus, auctore Eusebio, Constantinus fisco vindicari voluerat, authore Hermia & Cedreno & extat utriusque lex in Codice Theodosiano. *lib.* 2. *C. Theod.* Ne Christianum mancipium Judæus habeat.

19 Nota alium modum adipiscendæ libertatis.

20 Vid. *Nov.* 8. Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittersh. *part.* 12. *c.* 13. ANS.

21 Locus est corruptissimus, hoc vult tamen Phrygas & Pisidas conquestos apud Justinianum fuisse, utramque provinciam non sufficere alendis officialibus ducis, seu Biocolytæ, in illis regionibus jam pridem à Justiniano constitutis: eaque maxime de causa, quod homines, id est, officiales ac ministri ducis utriusque solebant hinc & inde grassari per provinciam, nunc hos nunc illos adprehendendo aut verberando: ita ut inde tumultus oriretur, & provincia utraque fieret deserta: ad hæc, politicos seu civiles utriusque provinciæ magistratus, latrociniis comprehendendis posse sufficere, & eo magis calamitati utriusque provinciæ succurrendum, quod non tantum ipsi Biocolytæ, eorumque ministri grassarentur, sed & nonnulli ex ipsis provincialibus ejusmodi ministris se admiscerent, iisque conductis

ΤΙΤΛΟΣ κζ.

ΠΕΡΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμοϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Διομήδει ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ ἀσεβῆ τῶν Σαμαρειτῶν αἵρεσιν καὶ τὴν παράνοιαν τούτων μανίαν πολλάκις ὁ, τε τῶν εὐσεβῶν λήξεως ἡμῶν πατὴρ, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ λίαν ἀσπουδῆς ἐβέβημεν ὡς τὸ κράλλιον μετενεγκεῖν, καὶ τὰς αὐτῶν ἐλεύθερῶσαι ψυχὰς τῆς ἐπικρατούσης αὐτὰς νόσου. ἀλλ' οὐκ ἰσχύσαμεν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς τούτων τὸ ἐπιπόθητον ἡμῖν καὶ τῇ πάλαι προθέσει κεχωρηκὸς εἰς τοσοῦτον πύης αὐτῶν μανίας, ὥστε δή τινας καὶ τῶν σωτηρίῳ τυχόντας βαπίσματος, πάλιν ἐπανῆλθον ὀπίσω ἐξήλθον κακῶς. τοῦτο Σαμαρείτας πιῶντες καὶ λυπούμενοι διηλέγχθησαν. Ἔδοξε τοίνυν ἡμῖν ὀρθῶς ἔχειν, τὸ πάλαι, καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, τὸ αὐτὸ κατ' αὐτῶν πεθὲν ὑφ' ἡμετέρου πατρὸς νόμον ἀνανεώσασθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑΙ μὴν τοῦτο διατίζομεν, μὴ κληρονομεῖν αὐτοὺς ὁπ' ἀμφοτέρων, ἢ τούτων χωρὶς, μηδὲ πρεσβεῖα λαμβάνειν, ἢ καπὶ δωρεᾶς τόπον ἐκποιεῖσθαι πρόσωπα ἀλλὰ μηδὲ καπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κλήσιν. * ἀδιαδόχους Σαμαρείτας ἢ ὅλως αἱρετικούς, μηδὲ χρηματιζομένους τῷ ὀρθῷ τῶν Χριστιανῶν φρονεῖν πίστιν, παῖς γὰρ ἀληθείας ἔχ' ὅτῳ φρονήσεως, ἢ προήκουσας τοῦτο συμβαίνοντα μηδὲ μέλλῃ ἀμφοτέρους εἰς αὐτοὺς χωρεῖν, ἢ λαγκάνειν καπολιμπάνειν, ἢ δωρεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὀρθόδοξοι εἶεν, καὶ πίστει καὶ ἔργοις ληψόμενοι εἰ μηδεὶς τούτων ᾖ, τῷ ἱερωτάτῳ ταμιείῳ τὰς τούτων οὐσίας μὴ τελούτιν ἀφαιρεῖσθαι κελεύομεν ὥστε καὶ ὁ ἀφ' ἡμῶν φιλοτιμηθεὶς τούτοις παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς θείου τύπου, νόμος τάξιν ἐπέχων, οἷδας αὐτοῖς κληρονομεῖν τε καὶ κληρονομεῖσθαι, καὶ πρᾶσθαι λαγάτοις, ἢ καταλιμπάνειν πρεσβεῖα, χολάσας τὸ λοιπὸν καθάπαξ, ἰσχὺν ἀδεμίαν ἕξῃ. τὸ γὰρ ὁπότε φιλανθρωπίας ἀναξίους ἑαυτοὺς ἀποδείξαντες εἶναι οἱ τὰ Σαμαρειτῶν μανόμοι, ἔχ ἕπεται ἢ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιμέμψει, ἀλλοτελεῖς μὲ τῆς ὁπ' ἐμεγάλης θεᾶς καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίας, ὑπάπίπτοντες ἢ καὶ τοῦτο αὐτοὺς ὁπ' ἐμετέρας δεδεισῶν βασιλείας φιλοτιμίαν, ὥστε τὸ ἀμείνονος ἠβούλοντο γνώμης ἐπὶ μᾶλλον ἵνα μέχρι παντὸς ἐπὶ τὸ οἰκείας ἁμάρτοιεν κακοδοξίας.

ΚΕΦ. β'.

ΕΞαιρῶμεν ἢ δὲ παρόντος νόμου τοὺς τὰ Σαμαρειτῶν πρεσβεύοντας γεωργούς, οὐκ αὐτῶν χάριν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ τῶν αὐτῶν γεωργουμένων χωρίων σύστασιν, καὶ διὰ τὰς ὀφειλομένας φόρους τε καὶ τελέσεις, ἐξ ἀγροικίας τε πλανωμένας. τούτοις γὰρ γράφειν ἐφίεμεν κληρονόμους τε καὶ λαγατεύειν τοὺς αὐτῶν ἀνιόντας τε καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ὁπ' πλαγίου αὐτῶν συγγενεῖς, κἂν ἡ Σαμαρειτικὴ πλάνη κρατῇ. τοὺς γεωργοῦντας μέντοι τὰ χωρία, ὡς ἐκ τούτου εὐπορίας εἰς τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους φέρεσθαι, καὶ διὰ αὐτῶν εἰς τὸ δημόσιον. καὶ διὰ θηκῶν ἢ χωρὶς οἱ φρονοῦντες ἐπὶ τὰ ἀλλήλων ἔξεσι κλῆρον, διὰ τῶν αὐτῶν αἰτίαν. ἐπεὶ καὶ μηδενὸς τούτων ὄντος, ἐκ κύριον ἢ χωρὶς ἐν ᾧ γεωργῷ ἵν' ὁ τελούμενος, τὸ παρ' ἐκείνῳ καπολειφθὲν λαμβάνειν βουλόμεθα, καὶ τῷ ἢ ταμιείῳ πίξιν ἔχειν αὐτὸν, εἰ δὲ καὶ τὰς δημοσίους φόρους ὑπὲρ ἐκείνου πληρῶν. Σαμαρείτῃ γ' ἑταιρεύειν παντελῶς ἐ συγχωρήσομεν, ἀλλ' ὁδὲ πολίτικὸν μετέχειν φρόντισμα. ὁδὲ μὴν στυγητέον, ἢ στυγεῖν καὶ ὅλως οἰκήτας αὐτοῖς τὰς ἐπαρχίας εἶναι, καίτοιγε καὶ αὐτῶν καθ' ἑαυτὸς τῶν πολιτικῶν δεχόντων ἱκανῶν πρὸς τῷ ἢ πράγματος ἐπανόρθωσιν ὄντων,

ΤΙΤΛΟΣ κη'.

Ὡστε ἢ λοιπὸν μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τὸν δοῦκα, ἤτοι βιοκωλύτην, κτλ. Φρυγίαν ἑκατέραν ὠθελήσειας, ἢ τινας τῶν αὐτοῖς πεφοικότων τέλεσιν, καὶ σωιχεῖ πινάς· ἀλλὰ μηδὲ τὰς τῶν αὐτῶν ἐπαρχίαν ἀπείναι πρὸς τὰς τῶν τιώτας δρχὰς ἔχοντας ἐπί τε Λυκαονίας καὶ Λυδίας, καί τινας παρ' αὐτοῖς ὑπομένειν ποιεῖσθαι τῶν πολιτικῶν δεχόντων ἱκανῶν καθεστώτων ταῖς ἀναφυομέναις ὑποθέσεσιν ἐπιξένας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνά.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀριοβίνδῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, καὶ ὑπὲ ἐπάρχων τῶν διδαίμονος πόλεως, καὶ στρατηλάτῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΙΣ ἀεὶ περιπίπτουσι τῷ συμβαίνειν ἐκάστοτε θεραπείαν εὑρίσκοντες, ἐπειδὰν τὰ τῆς χρείας περίεσθαι, πάλιν τῶν πρώτων γινόμεθα πίξεως, μέχρι μόνου τοῦ πιπονηκότος τῷ ἰατρείαν ἰσῶντες ὀπολον δή καὶ ὁ παρὰ ἡμῶν θείου βασιλέως νόμος. ὀλίγα γὰρ πρότερον τῶν μὲ ἀπείρως δημώδεις, τῆς ληστῶν ἐπιδρομῆς τῆς Φρυγίαν ἑκατέραν καὶ Πισιδίαν γινούσης μαθόντες, ὡς πολιτικῶν διοίκησιν ὑποδύεσθαι τῷ τοῦ πρόσωπος ἐπιμέλειαν, τοιούτοις τε καὶ ὡς γε Λυκαονίας καὶ Λυδίας στρατιωτικῶν δρχῶν ἐπιτήσαμεν, δοῦκα, ἤτοι βιοκωλύτην, ὀνομάσαντες τὸν ἐπὶ τούτῳ τοῦ μέρος ταγμάτων. Ἀλλὰ καὶ νεῦ πρόσθεν ἡμῶν οἱ Φρυγίαν ἑκατέραν καὶ Πισιδίαν οἰκοῦντες, τὰ μὲ πρώτου ἁμαρτανόμενα κατ' αὐτὰς παύσασθαι λίγοντες, καὶ ὠδὲ ληστείας κτλ. τὰς τόπους ἐκείνους στυγεῖσθαι, ὀσὶ εἰς ἄνδρας σκοτεφοδῶν τοῖς ἐπαρχίαις τὸ ἢ βάρος ὁ φέρειν τὰ παρ' ἡμῶν ἐπινενομένους δρχῆς, τὸν ὑπηρετημένων αὐτῇ στρατιῶν ἐπιφοιτώντων ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ συλλαμβανόντων τινὰς καὶ ζημίαις ἐπιτελούντων, καὶ τραπωπικῶν ὑρυσῶν ἐμπιπλησμένων τὸν τόπων ἐκείνων καὶ ὅλως οἰκήτας αὐτοῖς τὰς ἐπαρχίας εἶναι, καίτοιγε καὶ αὐτῶν καθ' ἑαυτὸς τῶν πολιτικῶν δεχόντων ἱκανῶν πρὸς τῷ ἢ πράγματος ἐπανόρθωσιν ὄντων,

Source : BIU Cujas

ὄντων. καὶ ἓν δὴ καὶ αὐτῶν τὴν τῆς ἐπαρχίας αἰκάθλων πολλὰς τῶν ἑτέρων ἐπείκειαν εὑρόντα ποιοῦντας, τῇ τῆς ἀρχῆς τοῦτης ἀπεκεχρῆσθαι πελεόλῃ, καὶ σωίζειν τὰς ἀνεύθυνους, καὶ τοῦτο τὰ μὴ δίκαια σφίσιν αὐτοῖς κατατρέχεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Τὰ δὴ τα πολλάκις εἰπόντως αὐτὰς ἐλεήσαντες, ἐπὶ τὸ παρόντα θεῖον ἡμῶν ἔλθομεν νόμον· δι' οὗ διατίζομεν ἐξῃρῆσθαι καὶ λοιπὸν τὰς εἰρημένας ἡμῖν ἐπαρχίας (φαμὲν δὴ Φρυγίαν Σαλουταρίαν, καὶ Φρυγίαν Πακατιανὴν, καὶ Πισιδίαν) τῇ ἀρχῇ ταύτης τῷ αὐταῖς τε καὶ αὖθις γε τῇ Λυκάονων καὶ τῇ Λυδῶν ἐπεφίστασθαι τοῦτον· καὶ μηδεμίαν ἄδειαν ὅλως τοῦτον εἶναι τοῖς ταύτης ἔχουσι τὸν ἀρχικὸν, ἢ ἐν αὐτοῖς γένεσι τοῖς ἐπαρχίαις, ὡς ἀρχικὸν ἔχουσι πρὸς αὖθις αὐτὰς μετουσίαν, ἢ τέλεσιν πρὸς τὰ τάξεως τὰ αὐτῶν ἢ καὶ τὰ ἄλλως αὐτοῖς ἀφηνημένων, καὶ σωίζειν πρός. ἀλλὰ μηδὲ αὐτοῖς ἄδειαν εἶναι τοῖς ἐν τὰ ἐπαρχίαν ταύτην ὄντας ἔχειν πρὸς τὰς ἐκβάσεις τούτου ἔχοντας τὸν ἀρχικὸν, ἢ τοῖς κατ' αὐτὰς οἰκεῖοι ποιήσοντας), ἐδὲ ἄλλως οἰκειώσοντας πρὸς εἰς αὐτὰς φερομένων· ἀλλ' ἀρκεσθήσονται τῇ τε Λυκάονων τῇ τε Λυδῶν, κατ' αὐτὰς κελεύοντες μόνας, ὡς ἂν εἰ τὸν ἀρχικὸν τοῖς δύο τούτοις ἐπαρχίαις ἀφειλεκλείσαμεν τὸν ἀρχικὸν τὸν αὐτῶν, ἐδεμίαν μετουσίαν εἰς Φρυγίαν ἐκατέραν ἢ Πισιδίαν δεδωκότες αὐτῇ. πόσης γὰρ εὐπεθεν δυσκολίας ἐλευθερώσομεν τὰς ἐπαρχίας ταύτας, τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐπεξιόντων ἅπασι τοῖς τε εἰς χρήματα τοῖς τε εἰς ἐγκλήματα βλέπουσιν· εἰδότων αὐτῶν ὡς εἰ τινὸς ἡλιοφόρης λῃστείας ἢ ἐφόδου κατ' αὐτὰς τὰς τόπους, ἢ ἀφαιρέσεως πραγμάτων, εἰ μὴ ἐπεξέλθοιεν, καὶ τὸ ἀφαιρεθὲν ἀποκόσουσιν, ὃν τῶν σφῶν αὐτῶν ἀφαιρέσεως τὸν ἐντεῦθεν ζημίαν φεροῦσιν ἀναγκαζόμενοι), τοῦτο μὲ ἔχοντες τὸν ἀρχικὸν, τοῦτο δὲ καὶ καταβέβροι τούτων· ὥστε κἂν εἰ πειρασθείη ποτὲ τὸ ἔπειτα χρόνον ὁ τὸν ἐπὶ Λυκαονίας καὶ Λυδίας στρατιωτικὸν ἔχων ἀρχικὸν, ἢ αὐτὸς γένεσι καὶ τὰς εἰρημένας ἡμῶν ἐπαρχίας, ἢ τέλεσί τινα τὸ ὂν τὰ τάξεως τὰ αὐτὰ· παρρησίαν δίδομεν τοῖς τὰ πόλεων ἐπισκόποις εἶργειν αὐτὰς, ἢ τὰς παρ' αὐτὰ τέλεσθαι πρὸς ἐπὶ τῶν τόπων αὐτὰς, ὡς ἀπειλοῦντας τὰ ὅλα καὶ τὰ παρόντα θεῖα κεκωλυμένους νόμῳ. ὥστε τοῦ καὶ τοῦτο ποιοῦντα τριῶν δίκαια τὸν ἀρχικὸν ἔχοντα τὸν ἀρχικὸν τοῖς τε ὑπακούειν αὐτὰ πεπειραμένοις, εἰ γέ τι τοιοῦτον ὀκεῖνο κελεύοι ἢ αὐτοὶ παρρησίαν ὑπερβαίνειν· καὶ ὥστε γε τὰ ἀρχικὰ ἔκπτωσιν, κινδυνόν τε ὅλον τὸν ἀρχικὸν αὐτοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ σὴ τοίνυν εὐδοξότης τὰ ὄντα καὶ παρόντα ἡμῶν θεῖα νόμα θεσπισθέντα γινώσκουσα, ποιήσει) μὲ ψήφους ἀκλήθους αὐτοῖς, ἐδίκτους ὂ χρήσεται, καὶ ὥστε ἴζειν ὥστε τὰς τῆς ἐπαρχίας ἰδιώτους, καὶ τὰς τῶν πόλεων ἐπισκόπους, ὥστε καὶ ὥστε θλᾶν τοῦτον τὸν τὰς πόλεις τὰ νόμῳ, καὶ πᾶσι δῆλα ποιεῖν τὰ κατ' αὐτὸ ἡμῶν παραστάντα τῷ σώφρονι. Dat. VI. Idib. Septemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κθ'.

ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμς'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεωβίνδῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΧΡΗΝ μὲ Ἑβραίους τὰ ἱερὰν ἀκούοντας βιβλίων, μὴ ψιλοῖς σώφρονικνέυειν τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ σώφρονας τὰς ἀναποκειμένας αὐτοῖς σώφρονείας ὁρᾶν, δι' ὧν τὸ μέγαν θεὸν, καὶ σωτῆρα τὸ ἀνθρώπων γένους Ἰησοῦν τὸ Χριστὸν καταγγέλλεσι πολλὰ ἀλλ' εἰ καὶ ἀλόγοις σφᾶς αὐτὰς ἑρμηνείαις ἐπιδιδόντες, τὸ ὀρθὸν ἄχρι καὶ νῦν ἀποπεπλάνηνται δόξης, ὅμως ἀμφισόντων σώφρονας ἀληθὲς μαθόντας αὐτὰς σὺν ἁρπρησαιων ἄκλητον αὐτοῖς καταλιπεῖν παραχρῆ. δι' αὐτῶν γὰρ τὰ σωτηρίων ἡμῖν σωτηρίων ἐμφάσθημεν ὡς οἱ μὲ μόνης ἔχον) τὸ Ἑβραϊδος φωνῆς, καὶ αὐτὴ κεχρῆσθαι σώφρονας τὰ ἱερὰν βιβλίων ἀναγνωσιν βάλον), οἱ δὲ καὶ τὰ Ἑλληνίδα σώφρονας λαμβάνειν ἀξιοῦσι· καὶ πολλῷ ἤδη χρόνον ὕστερ τοῦτο σώφρονας αὐτὰς ζητοῦσιν. Ἡμεῖς τοίνυν τὰ σώφρονας τοῦτο μαθόντες, καλλίους ὀκείναμεν εἶναι τὰς καὶ τὰ Ἑλληνίδα φωνὰ σώφρονας τὰ ἱερὰν βιβλίων ἀναγνωσιν πεπαλαιοδάνειν ἐθέλοντας, καὶ φωνὰ πᾶσιν ἁπλῶς λῦ ὁ τύπος ἐπιτηδειότερον καὶ μᾶλλον γνώεμον τοῖς ἀκούσι εἶναι ποιεῖ.

ΚΕΦ. α'.

Θεατίζομεν τοίνυν, ἄδειαν εἶναι τοῖς βελομένοις Ἑβραίοις, καὶ τὰς συναγωγὰς τὰς αὐτῶν, καθ' ὃν Ἑβραῖοι ὅλως τόπον εἰσὶ, ἀφ' τὸ Ἑλληνίδος φωνῆς τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγινώσκειν τοῖς συνοῦσιν, ἢ καὶ τὸ παρεῖσ τυχὸν (τὸ Ἰταλῆς τοῦτης φαμὲν) ἢ καὶ τὸ ἄλλων ἁπλῶς τοῖς τόποις συμμεταβαλομένους τὸ γλώττης, καὶ τὸ δι' αὐτῶν ἀναγνώσεως. ἐφ' ᾧ σαφῆ τε εἶναι τὰ λεγόμενα τοῖς συνοῦσιν ἅπασιν ἐφεξῆς, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ζῆν τε καὶ πολιτεύεσθαι καὶ μὴ παρρησίαν εἶναι τοῖς παρ' αὐτοῖς ἐξηγηταῖς, μᾶλλον τοῦ Ἑβραϊδα παραλαμβάνεσι, κακουργεῖν τοῦτο, ὡς ἂν ἐθελήσειεν τῇ τὸ πολλῶν ἀγνοίᾳ τὸν σφῶν αὐτῶν ἀφανιλύπτοντες κακηθειαν. Πλὴν οἱ ἀφ' τὸ Ἑλληνίδος ἀναγινώσκοντες, τῇ τὸ ἑβδομήκοντα χρήσου) παραδόσ, πάντων ἀκριβέστερα καὶ ὠφελῆ τὰς ἄλλας ἐγκεκριμένη. ἀφ' τὸ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἑρμηνείαν συμβαίνοις, ὅτι καὶ δύο ἀφαιρεθέντες, καὶ κατὰ ἀφορίας ἑρμηνεύσαντες τόπος, ὅμως μίαν ἅπαντες ἐκδεδώκασι σώφρονιν.

§. α'. Πρὸς δὲ γε τούτοις, τίς σὺν ἂν τὸ ἀνδρῶν κακεῖνο ἠνεμώσθεν, ὅτι πολλῷ πρεσβύτερα τὸ σωτηριώδης ἐπιφανείας καὶ μεγάλα θεὸ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενότες, ὅμως ὀκείνου μέλλουσαν ὥσπερ ὁρῶντες, τοῦ τὰ ἱερὰν βιβλίων παρρήσιον ἐποιήσαντο, σωφρονικῆς ὥσπερ χρέος τοῦ ἀπολαμβάσης αὐτὰς; καὶ ταύτῃ μὲ χρήσου) μάλιστα πάντες· τοῦ ἀλλ' ὡς ἂν μὴ τοῖς λοιποῖς αὐτοῖς ἀποκλείειν νομισθείημεν ἑρμηνείας, ἄδειαν δίδομεν καὶ τῇ Ἀκύλα κεχρῆσθαι, κἂν εἰ ἀλλόφυλος ὀκεῖνος, καὶ μετρίαν ἐπὶ τινων λέξεων ἔχῃ πρὸς τὰς ἑβδομήκοντα τοῦ ἀφωνίαν. τοῦ δὲ παρ' αὐτοῖς λεγομένου δόυπερωσιν ἀπαγορεύομεν παντελῶς, ὡς παῖς μὲ ἱερεῖς ὁ σωαδ-

sis ad rei correctionem constitutis, & eorum qui provincias habitant multos aliorum quietem inventum facientes quo cinguli hujus abutantur πελεόλῃ [1] & comprehendant innocentes, & quæ non sunt justa in eis agi.

CAP. I.

HÆc sæpius dicentes eos miserti ad præsentem nostram sacram venimus legem, per quam *sancimus*, auferri [2] de cætero, quæ dictæ sunt à nobis provinciæ (dicimus Phrygiam Salutarem [3] & Phrygiam Pacatianam [4] & Pisidiam) de cingulo illo quod tam ipsis quam Lycaonis, & Lydis imposuimus olim, & nullam licentiam ex præsenti esse eis, qui eam habent administrationem, ita in eis fieri provinciis tanquam dignitates, habentes aliquod cum eis participium, aut transmittere aliquem de officio suo aut aliter eis competentibus, & comprehendere aliquos. Sed neque eis licentiam esse, eis, qui ex illis provinciis sunt, confugere ad unumquemque hanc habentem [dignitatem] & querelam insinuare adversus invicem, sive pro pecuniariis, sive pro criminalibus fuerit quod movetur, pœnam metuentibus *triginta librarum auri*, utpote nobis omnem transitum ad dictas nobis provincias excludentibus his, qui per tempus habuerint dignitatem, aut his omnino qui in eorum ordinem relati fuerint, ut neque præcepta in illis provinciis aut contra eos qui in eis habitant, faciant, neque aliter sibi aliquid vindicabunt eorum quæ in his feruntur, sed contenti sint tam Lycaoniorum quam Lydorum [provincia] in ipsis jubentes solis, tanquam si in principio istis duabus provinciis concluſissemus dignitatem eorum, nullum participium in Phrygiam utramque aut Pisidiam dantes ei. Omni enim ex hoc difficultate provincias liberamus, illas civilium judicum dignas in omnibus, tam pecuniariis quam criminalibus respicientium, scientibus his quod si quodlibet factum latrocinium aut invasionem in illis locis aut ablationem rerum persequantur, & ablatum vindicent, ex ipsis suis facultatibus ex hoc datum dispendium curare necessitatem habebunt, tam in cingulo constituti, quam etiam post depositum illud. Itaque si vel tentaverit post præsens tempus qui Lycaoniæ & Lydiæ militarem habet dignitatem, aut ipse ire ad prædictas nobis provincias aut dirigere aliquos de suo officio, fiduciam damus episcopis civitatum prohibere, eum aut eos qui ab eo destinati fuerunt irruere volentes & expellere de locis eos, utpote semel per præsentem sacram prohibitos legem, super quod & pœnam XXX. librarum auri imposita tam ei qui pro tempore habet cingulum, quam his qui ei obedire deputati sunt, sive tale aliquid jubeat, aut ipsi præsumpserint ministrare: & super hoc cinguli amissione periclitabunt & ipsius substantiæ.

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria quæ per præsentem nobis divinam legem sancita sunt, cognoscens, faciet quidem decreta consequentia ipsis, edictis vero utetur & præceptis ad eos qui provincias moderantur, & civitatum episcopos, ut & hanc per civitates proponant legem, & omnibus manifesta faciant quæ per eam nobis placuerunt occupationem. [Datum VI. Id. Febr. *Constantinop.* D.N. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. post consulatum BASIL. V.C. CONS. Anno XII 5.]

TIT. XXIX.

UT [6] LICEAT HEBRÆIS [7] SECUNDUM TRADITAM LEGEM SACRAS SCRIPTURAS LATINE VEL GRÆCE VEL ALIA [8] LINGUA [LEGERE] ET, UT DE LOCIS SUIS EXPELLANTUR NON [9] CREDENTES JUDICIUM VEL RESURRECTIONEM [10] AUT DICENTES ANGELOS [11] SUBSISTERE CREATURAM DEI.

NOVELLA CONSTIT. CXLVI.

Idem Augustus Areobindo PP.

PRÆFATIO.

NEcessarium quidem Hebræos sacros audientes libros non solis literis [12] adhærere, sed ad reconditas eis prophetias respicere, per quas magnum Deum & Salvatorem generis humani *Jesum Christum* annunciant. Sed etiam si insensatis semetipsos interpretationibus tradentes à recta usque nunc aberraverunt gloria [13], tamen certare ad invicem discentes ipsos, non sustinuimus sine judicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum quæ nobis adductæ sunt σωστελούσεων [14] dicimus, quod quidem solam habentes Hebraicam vocem, & ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec Græcam tradere dignantur, & multum dudum tempus pro hoc ad invicem commoventur. Nos igitur hujusmodi discentes meliores judicavimus esse [15] & Græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, & vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem & magis cognitam audientibus facit.

CAP. I.

SAncimus igitur licentiam esse volentibus Hebræis per Synagogas [16] suas in quocunque Hebræi omnino loco sunt per Græcam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria [17] forte (Italica hac diximus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, & per ipsorum lectionem, per quam clara sunt quæ dicuntur convenientibus omnibus deinceps, & secundum hæc vivere & conversari, neque fiduciam esse his qui apud eos sunt expositoribus, solam Hebraicam tradentibus, malignari hanc quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum absconditentes malam consuetudinem. Verum tamen hi qui per Græcam legunt, *Septuaginta* [18] utantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior judicata, præcipue propter quod circa interpretationem contigit, quia & per duos divisi, & per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem. §. 1. Ad hæc vero quis non horum virorum & illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni Dei & Salvatoris nostri *Jesu Christi* constituti, tamen illam futuram, tanquam videntes, sacrorum librorum traditionem fecerunt tanquam prophetiæ gratia circumfulgente eos? & hac quidem utuntur præcipue omnes. Sed, non tamen tanquam eis residuas excludere sanciverimus interpretationes, licentiam damus & *Aquilæ* [19] uti, etsi alienæ [20] tribus ille, & non competentem in aliquibus sermonibus habet cum Septuaginta interpretatione dissonantiam [21]. Eam vero

1 Id est, satellitio, ope, adjumento.

2 Abrogatur imperium ducis aut Biocolytæ Lydiæ atque Lycaoniæ, eo videlicet vetito in utramque Phrygiam & Pisidiam excurrere.

3 Duplex Phrygia.

4 Metropolis Phrygiæ Pacatianæ Laodiceæa, vide subscriptionem epistolæ 1. *ad Tim.* quam Cujacius hic refert recentiorem esse ut Apostolicis temporibus possit tribui.

5 Id est, anno 549.

6 Abrogatur hæc constitutio, *Novella Leonis* 55.

7 Seu Judæis. Tertullian. 18 *Apologet. in fin.* Hebræi retro, qui nunc Judæi 1. C. 9. adde constitutionem Leonis Iconomachi quæ Judæos ad baptismum adigit.

8 Non tantum Hebraica. huc refer *c.* 1. & *c.* 3. ℣.

9 Id est, negantes.

10 Huc refer *c.* 2. ℣.

11 Vid. *c.* 2. ℣.

12 Quæ occidunt.

13 Δίξης, id est, sententia.

14 Interpellationum. πρσίλυσις interpellatio.

15 Eos scil. qui Græcam etiam assumendam putarunt.

16 Synagogæ Hebræis permissæ.

17 De quo sæpius dixi *Novell.* 7. *c.* 1. *Novell.* 22. *cap.* 2. *Novell.* 30. *cap.* 5. *Nov.* 69. Χειν. 140.

18 Translatio Bibliorum facta à 70. interpretibus de qua ℣. omnes alias Græcas facile antecedit. Cæterum brevitatis causa 70. interpretatio dicitur, cum 72. fuerint. *Epiphanius in libro de mensuris. Tertull.* 18. *Apologet.* eadem ratione qua Centumviri appellabantur, qui tamen erant 105. ex singulis tribubus terni. *Festus in voce Centumviralia judicia.*

19 Dicendum est aliquid de Græcis versionibus. Prima quæ dicitur 72. interpretum, ut ℣. *eod.* composita fuit à viris 72. Ptolemæo Philadelpho Ægypti regi missis ab Hierosolymitanis. Joseph. 12. *Antiq.* Tertull. *cap.* 18. 19. *Apologet.* Epiphan. *lib. de mensuris.* Euseb. 8. *de præparat.* 1. Philo *de vita Mosis & legibus divinis.* Composita, inquam, in Pharia insula, repositaque primum in Bibliotheca Bruchio: postremo in Serapio, idque longe ante Christum natum. vid. Epiphanium *libro de mensuris & ponderibus.* ubi inter cætera refert, septuaginta duos electos imitatione quadam Mosis cui præceptum fuerat, ut assumeret septuaginta viros, & ascenderet in montem. Hanc interpretationem sequuta est interpretatio Aquilæ, de qua hic, facta sub Hadriano Imperatore. *Epiphan. dicto loco.* Tertia est Symmachi Samaritæ. *Epiphan. d. loco.* vel Ebionei. *Euseb. 6. cap. 71.* Quarta Theodotionis Ephesii Marcionitæ sub Commodo, *Epiphan. d. loco.* Quinta editio interpretem certum non habet: fuit tamen reperta anno septimo Antonini Caracallæ in Hiericho doliis occultata cum aliis libris Hebraicis & Græcis. *Epiphan. d. loco.* Sexta authorem etiam non habet, utque superior reperta fuit doliis inclusa, in Nicopoli ad Orientem sita, seu in Actiaco littore, sub Alexandro Severo. *Epiph. d. loco.* Has interpretationes adeptus Origenes curavit sic integra Biblia describi ut Hebraico textui, literis Hebraïs in una columna descripto, columnam adjungeret alteram Hebraicam quidem: sed tamen literis & characteribus Græcis descriptam, ut Græci, literis suis etiam & characteribus Græcis Hebraicum textum legere possent. Duabus istis columnis quatuor alias adjecit ex opposito, interpretationem scilicet Aquilæ, Septuaginta, Symmachi, Theodotionis, eamque editionem Hexapla vocavit: quibus vero addidit quintam & sextam interpretationes anonymas (*de quibus superius diximus*) Octapla vocavit. vid. *Epiphan. d. loco.* Sed ut eo revertar unde sum digressus, Justinianus hic non probat quamlibet translationem Græcam, sed septuaginta tantum vel Aquilæ, quod maxime notandum, quod D. Hieronymus *in præfat. in lib. Isb.* hæreticos Judaizantes vocet Aquilam, Symmachum & Theodotionem, his adde Eusebium 6. *cap.* 16. ubi etiam de tetraplis. De Latinis versionibus alio dicemus loco. 20 Κἂν ἀλλόφυλος ἐκεῖνος, id est, tametsi etiam diversæ nationis fuerit. 21 Aquila ex Græco Christianus factus, cum Astronomiæ curiosis quæstionibus plus æquo deditus esset, ejectus ecclesia transit ad Judæos, utque Christianis noceret, cœpit 70. interpretationem & testimonia de Christo in scripturis probata corrumpere. vid. *Epiphan. d. loco.*

Source : BIU Cujas

vero quæ ab eis dicitur *secunda editio* [1], interdicimus omnimodo, utpote sacris non conjunctam libris, neque desuper traditam de prophetis, sed inventionem [2] constitutam virorum ex sola loquentium terra, & divinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, codices ipsos *respuentes* [3], sed non absconditentes quidem quæ per eos dicta sunt: exterioribus vero traditis sine scriptis vanæ vocis utentes, ad simpliciorum per ipsos excogitatis perditionem. Ut hac data à nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur omnino qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi qui ab eis majores omnibus *Archipherecita* [4] aut presbyteri [5], forsitan, vel magistri appellantur, perinœis [6] aliquibus aut anathematismis hoc prohibere, nisi velint propter hos castigari corporis pœnis, & insuper privationem facultatum nolentes sustinere, meliora vero & Deo amabiliora volentibus nobis & jubentibus.

Cap. II.

SI quidam vero apud eos [7] *atheos* vanæ novæ vocis eloquia inferre præsumpserint, aut *resurrectionem* [8] & *judicium* [9] negare, aut [10] *jacturam Dei, & creaturam angelos subsistere*: hos & expelli volumus loco omni & non relinqui vocem blasphemiæ, & ita à Dei simul lapsam notitia: præsumentes enim eos affari aliquid hujusmodi ultimis subdantur suppliciis, illato errore ex hoc Judæorum emendantes gentem.

Cap. III.

ORamus vero eos, aut per istam [11] aut per illam linguam sacros libros audientes, servare quidem interpretantium malignitatem, non solas vero considerare literas, sed rebus refici, & divinum veraciter intellectum excipere, ut & redoceri quod melius est, & quiescere aliquando errantes, & in hoc ipso quod est omnium *καιρωτάτον* [12] peccantes, in Deum spem dicimus. Propterea enim omnem eis vocem aperimus ad sacrorum librorum lectionem, *ut omnes de cætero eorum accipientes scientiam doctiores ad melius fiant*, re confessa constituta paratiorem multo ad discretionem esse, & ad melioris intentionem, sacris innutritum libris, & parum quod desit habentem ad emendationem, quam scientem quidem horum nihil, solo vero cultus inchoatum nomine, & tanquam anchora [13] retentum sacra, & doctrinam [14] piam, hæresis appellationem esse putantes.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc præsentem piam legem declarata sunt, custodiet quidem tua gloria, & quod tibi obtemperat officium. Servabit & pro tempore, qui in eodem cingulo ordinabitur, & non permittet omnino Hebræos præter hæc facere, sed insistentes & prohibere omnino nitentes, corporalibus primum pœnis subjiciens exilium incolere compellet, auferens & bona, ut non simul ipsi contra Deum, sed & imperium audaciter insurgant. utetur autem & præceptionibus ad provinciarum præsides, præcipiens ipsis nostram legem ut & ipsi hanc discentes, proponant per civitatem unamquamque: scientes, quod hæc observari utile erit his, qui nostram indignationem veriti fuerint. Dat. [15] VI. Id. Febr. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. Anno XXV. post BASIL. V. C. Consulatum Anno XII. [16]

Tit. XXX.

DE RELIQUIS [17] PUBLICIS NON EXIGENDIS [18], ET DE DISCUSSIONE DIVERSARUM ACTIONUM.

Novella Constit. CXLVII.

Idem Augustus Ariobindo PP.

PRÆFATIO.

ET si expensam multam nunc supra quam aliquando reipublicæ esse oportet, tantam magnitudinis præbitionem benignitate accipienti Dei, & ad augmenti rationem super impositos expugnanti barbaros, omnem tamen providemus viam, ut & expensarum non prohibita fiant, & nulla misericordiæ species circa subjectos nostros relinquatur. Quanta igitur singulis interpellantibus nobis & debita prætendentibus publica & inopiam redditionis, præparare remuneramus, & qualiter nullus misericordiam petens sine actu à nostra recessit facie, hoc dicere non nostrum est, his quæ pro his scripta sunt & ipsis qui remunerationes acceperunt, attestantibus nobis. Sed quia modicum & imperio indignum est de singulis interpellantibus proprias aliquorum munerationes facere, aut etiam usque ad villas aut civitates solas aut in solas provincias nostram extendere misericordiam, & non magnum aliquid & commune de omnibus subjectis facere.

Cap. I.

PRopter hoc ad præsentes nostras venimus donationes, per quas *sancimus* dimitti omnibus nostris subjectis reliqua omnino debita à præterito circulo primæ indictionis & ejus, & in quam præcedentes nostras concludimus donationes usque adhuc currentem septimam [19] indictionem & ipsam: ut sint viginti duo anni continui in nostros subjectos à nobis factæ largitatis, & nulla reliqua exigi ex illo relata tempore. Hæc vero dicimus non in his quæ in auro solum, sed etiam si argentum aut triticum, aut quædam alia species debita sit, & hoc quidem sive quod à subjectis debitum sit, sive ab Illyrica præfectura aut sacrorum nostrorum thesaurorum, sive pro fructibus [20], sive pro residuis titulis quomodocunque inferendis ab eis. In commune enim omnibus nostris subjectis hanc nostram largitatem concedimus, ut nemo pro [21] temporibus illis super eos reliquum inducat, qualemcunque faciens reliquorum exactionem, sive ab ipsis destinatus cingulis, aut qualitercunque publicam personam sibi vindicans, sive aliqua inferens præcepta aut deputationes [22]: quoniam quidem & his qui hujusmodi quid acceperint, & tanto continue non exigere tempore, contra subjectos nostros auferimus exactionem. Insuper & contra ipsum publicum, qui enim debet continue tantum, vel negligens, vel sportulis magis & non principalibus factus, & neque ab eis neque à publico accipiens, non in tempore deinde memoratur deputationum, aut exinde exactionem inferre tentat. E contrario autem, eum qui hujusmodi aliquid facere se præsumpserit, tanquam nostris pestiferum repellimus donationibus, ut omnem de cætero repetitionis occasionem aut peri-

---

1 Τὴν λεγομένην δευτέρωσιν. Vocabulo δευτερόσεως, non intelligit prædictarum translationum aliquam, sed traditiones & observationes tantum Judaicas, quas Hebræi vocant *Misne Torab*, id est, legem secundariam in unum velut Corpus (ut nonnulli volunt) à Judæis post Christi adventum, partim ex Caballistis seu anagogicis, partim ex allegoricis quibusdam interpretationibus compositam, quarum originem & successum usque ad tempora Mosis & 70. ejus assessorum Judæi repetunt. Addunt Judæos deinceps ex superiori syntagmate & aliis postea natis opinionibns, *primum Talmud*, seu *Hierosolymitanum* (sic appellatum ob Judæos doctores undique Hierosolymis in eum finem coactos) compositisse anno Christi 300. Anno vero 70. post *secundum Talmud* edidisse, coactis in Babylone Judæis: eoque nunc Thalmud uti Cabalisticis somniis referto. vid. *Postel. c. 3. de orbis concordia n. 12.*

2 Ἐξήγησιν, id est, commentum.

3 Ἀναπλώσαντες, sensus, si Judæis est animus sacras scripturas legendi, sacros Codices evolvant, non eos in quibus meræ tantum fabulæ continentur.

4 Ἀρχιφερεκίτης vox est hybrida, Græca partim, partim Hebræa. Horum munus erat legere & interpretari illas legis seu prophetarum sectiones, quas Hebræi *Parshioth*, & *Perakim* appellant, & ad eas accommodare subdistinctiones tractatuum majorum Talmudis (quas iidem Judæi Perakim vocant.) Nam quod nostris, libri 50. Pandectarum sunt, hoc Talmudicis 60. tractatus majores fuere: quod tituli, hoc Perakim. Igitur ἀρχιφερεκίται, quasi particularii, quibus ad unguem noti Talmudis Tituli. id ita esse Cornelius Bertramus sacræ linguæ apud nostros professor dignissimus, nec minus Jurisconsultus quam Theologus amice commonuit.

5 Id est, seniores.

6 Περαγκίαις τισὶν, id est, commentis quibusdam.

7 Apud eos κενοφωνίας ἀθέου, &c. id est, apud eos novas vocum novitates & impias. vid. 1. *Timoth.* 6. *vers.* 20.

8 Resurrectionem quidam hæretici negarunt, quam tamen ex gentilibus quidam agnovere, Plin. 7. *c.* 55. similis est, inquit, de asservandis corporibus hominum ac revivisendi promissa à Democrito vanitas, qui non revixit ipse. Agnoverunt multa, haud dubie Ethnici, sive ductu naturæ, sive institutione Christianæ legi consentanea, quale illud dixeris: Quæsivi, viveretne ipse pater Paulus, & alii quos nos extinctos arbitramur, Immo vero, inquit, vivit. Cicero *in Somnio*, & alibi Tusculan. Pherecydes Syrus primus dixit animos hominum esse sempiternos, vide libros Aureorum nostros ad Senecam in Theologicis, in quibus de animorum immortalitate, extremo judicio, fine mundi per ignem & resurrectione diximus.

9 Hæresim negantem judicium ultimum observa.

10 Ἡ τὸ πλῆμμα τῦ θεῦ καὶ κτίσμα τὰς ἀγγέλους ὑπάρχειν. Haloander ita vertit, affirmare quod figmentum & creatura Dei per angelos subsistat: quasi diceret, Hæresim esse, si quis rerum istarum aspectabilium authores faciat angelos non Deum ipsum. Possumus etiam hac sententia relatum ad verbum ἀφύσεως, colligere quosdam ex Judæis, eam opinionem habuisse, ut negarent Angelos à Deo creatos.

11 Græcam & Hebraicam.

12 Opportunissimum.

13 Anchora sacra retineri, id est, maxima & validissima. Hanc nautæ demittebant in magno periculo constituti, vid. *Lucianum in Jove Tragœdo*, & *Tragedia Apologia*, *Euripidem in Helena*, & *Aristidem in Themistocle.*

14 Aliud est vera de Deo scientia, aliud secta.

15 Id est, anno 548. sed Scrimg. ita legit: Dat. Id. Feb. CP. DN. JUST. PP. A. BASIL. V. C. CONS.

16 Id est, anno 541.

17 Adde *Nov.* 148. *Nov.* 163. *l. 6. C. de jure fisci.*

18 De indulgentia reliquorum publicorum, *Index Reginæ.* Ammian. 16. loquens de Juliano id eum adusque imperii finem & vitæ scimus utiliter observasse, ne per indulgentias, quas appellant, tributariæ rei concederet aliqua, *& lib.* 25. loquens de eodem, libertatis hujus testimonia plurima sunt, & verissima, inter quæ indulta sunt tributa admodum lenia, coronarium indultum.

19 Id est, annum 7. indictionis, cui si 15. addideris, efficies 22. annos, ut *Cod.* ut hinc possis colligere, Circulum indictionalem esse 15. annorum.

20 Ἐπὶ φόρων, id est, tributis.

21 Indulgentia dicitur quoties præterita tributa remittuntur: relevatio quoties futura.

22 Ἀρκαρίων. vid. *l.* 13. *C. de annon. l. ult. & antepen. C. de exact. trib.*

νεκλημένῳ βιβλίοις, ὑδὲ ἄνωθεν ὑπολαβεδομένῳ ὑπ' τῶν φρονίμων, ἐξύρεσιν ἢ ὑσιν ἀνδρῶν ὑκ μόνης λαλέντων τ γῆς, ἢ θεῖον ὑ αὐτοῖς ἐχόντων ὁδήγ. ἢ αὐτὰς ἢ δὴ τὰς ἱερὰς φωνὰς ἀναγνωσονῦ), τὰς βίβλας αὐτὰς ἀναπλύσοντας, ἀλλὰ μὴ καπικρύπτοντας μὲ τὰ κατ' αὐτὰς εἰρημένα, τὰς ἔξωθεν ὑ ὑπολαμβάνοντας ἀχράφως κενοφωνίας, πρὸς τὸ τ ἀνωλεθρίαν αὐτοῖς ἐπινενοημένας ἀπώλειαν. ὥστε τούτῳ δεδομένης παρ' ἡμῶν τ ἀδείας, ὑδὲ ζημίας ποιν ὑπαχθήσονῦ) παντελῶς οἱ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν ἢ τὰς ἄλλας παραλαμβάνοντες, ὑδὲ παρ' ὑπνοσῦν κωλυθήσονῦ). ὑδὲ ἄδειαν ἔξουσιν οἱ παρ' αὐτοῖς δηλιφερεκίται ἢ πρεσβύτεροι τυχὸν ἢ διδάσκαλοι ἀποκαλούμενοι, ἐπινείαις ποιν ἢ ἀναθεματισμοῖς τοῦτο κωλύειν· πλὴν εἰ μὴ βέλοιντο, δι' αὐτῶν σωφρονιζόμενοι τ εἰς σῶμα ποινῶν, ἢ πρὸς τὰ ἀφορήτους ὑσιν, ἀκούοντες ἐνδιδύσκειν κακλίσκα τε ἢ θεοφιλέστερα βλομένοις τὲ ἡμῖν ἢ κελεύσειν.

Κεφ. β'.

EI τινες ὁ παρ' αὐτοῖς κενοφωνίας ἀθέους ἐπεισάγειν ἐσχερήσειεν, ἢ ἀνάστασιν ἢ κρίσιν δρανόμους, ἢ τὸ πλημμ ὁ θεὸς ἢ κτίσμα τὰς ἀγγέλους ὑπάρχειν. τούτους ἢ ἀπελαύνεσθαι βυλόμεθα τόπε παντὸς, ἢ μὴ ἀφιέναι φωνὴν βλάσφημον εἶναι, ἢ αὐτοῖς τ αὖθις καθαπαξ ἐξοκλοῦσθαι γνώσεως· ἐγχειρῶσας γὰρ αὐτὰς παραφθείρειν τι τοιοῦτον, πῶς πισθὲν ἐχάπεις ὑποβάλλομεν πρωφείας, τ ἐπισημήνας πλάνης ὑκ τούτῳ τὸ τ Ἑβραίων θρησκευθαίρητος ἔθνος.

Κεφ. γ'.

EΥχόμεθα ὁ αὐτὸς ἀφ' τούτης ἢ ὑκείνης τ γλώττης ἱερῶν βιβλίων ἀκούοντες, φυλάττεσθαι μὲ τὴν τ ἑρμηνευόντων κακίαν, μὴ ψιλοῖς ὁ τοῖς γράμμασιν ἀλλὰ τ περιγραφὴν γδύας. θεοτίρας ὄντως συνείας λαῦ εἶν· ὥστε ἢ μεταμανθάνειν τὸ κάλλιον, ἢ πιύστεας ποτὲ πλανωμένους, ἢ θεῖ αὐτὸ τὸ πάντων κρειττόνως ἀμαρτάνοντας, τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα φαύειν. ἀφ' τοῦτο γὰρ δὴ πᾶσιν αὐτοῖς φωνὴ ἀνεῳγμεν τοῖς τὴν τ ἱερῶν βίβλων ἀνάγνωσιν, ὥστε πάντας ἐφεξῆς τὴν αὐτῶν λαμβάνοντας εἴδησιν, ἀμμειοτέρους τοῖς τὸ κάλλιον γδύας τ ὡμολογημένων ὑπαρχόντων, ἐτιμότερον πολλῷ τοῖς ἀφέλεσιν εἶναι ἢ τοῖς τὴν τ βελτίονος αἱρεσιν τ ὑκ ἱερᾶς συγγραφὴν βίβλους, ἢ μικρὸν τὸ λεῖπον ἔχοντα τοῖς διορθωσιν, ἢ τ εἰδότα μὲ τούτων ὀδὲν, μήτε ὁ τ θρησκείας ἐξηρτημένον ὀνόματος, ἢ ὥσπερ ἀγκύρας ἀντεχόμενον ἱερᾶς ἢ μόθημα θεῖον τὴν ψιλὴν τ αἱρέσεως τοῦτο ἐπιτήδειον εἶναι νομίζοντα.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάντα ἡμῖν, ἢ ἀφ' τοῦδε ὁ παρὰ τοῦ θεὸς νόμε δηλούμενα, παραφυλαξῇ μὲ ἡ σὴ ἐνδοξοτὴς ἢ ἡ πειθομένη σοι τάξις, παραφυλάξει ὁ ἢ ὁ κτ' ἡμῶν ἐπὶ τ αὐτῆς δρᾶς ταχθησόμενος, ἢ ὁ συγχωρήσας παντελῶς Ἑβραίοις ποιεῖν ἀλλὰ τὰς ἐνεστώσας ἢ κωλύειν ὅλως ἐπιχειρῆσας, ταῖς εἰς σῶμα τοῦτον ποιναῖς ὑπαθείς, ἐξοελᾶν οἰκεῖν ἀναγκάσῃ, ἀφαρμάρους ἢ τ ὑσιῶν· ὡς μὴ κτ' τοῦτο αὖτὸς θεὸ τε ἢ βασιλείας κατατροπωσείας. χρήσῃ ὁ ἢ τοῦτοις ὡς τὰς τ ἐπαρχιῶν ἡγεμόνας, στοιχεῖν αὐτοῖς τ ἡμετέραν νόμον· ὥστε ἢ αὐτὰς τοῦτον μανθάνοντας, σεβεῖναι κτ' πάλιν ἐκμάθειν· εἰδότας ὡς ταῦτα παραφυλάττειν χρεών, ἡμετέραν ἀγανάκτησιν δεδιότας. Dat. Idib. Februar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ λ'.

Ὡστε πὰς ἐποφειλομένας λοιπάδας τοῖς ἐπάρχοις, ἢ πᾶς λαρχιπίοσιν, ἢ τοῖς πελδάτοις, ἢ τῦ θείου πατρὸς μνήμης, συγχωρεῖσθαι ὑ παντὶ οἴδει, ἄχρι τ παρελθόσης ἰνδόμης ἐπινεμήσεως ἢ αὐτῆς ὀφείλειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμζ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ ἱερᾶς πραιτωρίων τ ἕω, ἢ ἀπὸ ἐπάρχων τ δυδαίμων τούτης πόλεως ἢ γραπηλάτῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

EI ἢ δαπάνης νῦν πολλῆς, εἰπέ ποτε, τῷ πολιτδύμῳ δεῖ, τοσοῦτῳ μειζόνως ἐπίδοσιν δύμρειας λαδόντι θεῦ, ἢ πρὸς τὴν τ προθύμως ἀναλογίαν τοῖς ἐκκειμένοις προπολεμοῦντι βαρβάρῳσι· πᾶσιν ὅμως ἐπινοῆμεν ὁδὸν ὡς ἂν ἢ τὰ τ χορηγίας ἀκώλυτα γδύοιτο, ἢ μηδὲν φιλανθρωπίας εἰδος πρὸς τὰς ὑποτελεῖς τὰς ἡμετέρας παραλιμπάνοιτο. ὅσα μὲ ἐν τοῖς ἑκάστοτε προσῆσιν ἡμῖν, ἢ χρέα προτεινομένοις δημόσια, ἢ ἀπειλὴν τ ἀποδόσεως, ἑτοίμως φιλοτιμούμεθα, ἢ ὡς ὀδεὶς φιλανθρωπίας δηθεὶς ἄπρακτος ὑκ τ ἡμετέρας ἀνεχώρησεν ὄψεως. τὸ γὰρ λέγειν ὀλίγα ἡμετέρου ἐστὶ, τὸ ὑπὲρ τούτων γεγραμμένων γεγραμμένοις, ἢ αὐτὸν τ τὰς φιλοτιμίας ἀδόντων ἐπιμαρτυρόντων ἡμῖν. Ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν ἢ βασιλείας ἀνάξιον εἶναι νομίζομεν, τὸ πρὸς τὰς ἑκάστοτε προσόδους ἰδικός τινας φιλοτιμίας ποιεῖσθαι, ἢ ἢ μέχρι χωρίων ἢ πόλεων μόνων ἢ ἢ ὅλων ἐπαρχιῶν τῶν ἡμετέρων ὀκτείνειν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μέγα τι ἢ κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ποιήσασθαι.

Κεφ. α'.

TΟύτῳ χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν ἤλθομεν δωρεὰς, δι' ὧν βεβαιζόμεν ἀφεῖσθαι πάντας τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἐλλειμμάτων παντοίων ὀφειλομένων παρ' αὐτῶν, ἀπὸ τ ἕ πρώτης κύκλ πρώτης ἐπινεμήσεως ἢ αὐτῆς, εἰς ὃν τὰς πρώτας ἡμῶν συνεκλείσαμεν δωρεὰς, μέχρι τ ἀρτιελθούσης ζ'. ἐπινεμήσεως ἢ αὐτῆς· ὡς εἶναι κβ'. ἐτῶν ἐφεξῆς τῷ εἰς τὰς ὑπηκόους παρ' ἡμῶν γινομένῳ Φιλοτιμίαν, ἢ μηδεμίαν ἐλλειμμάτων εἴσπραξιν εἶναι πρὸς ὀκείνης ἀναγομένην τοὺς χρόνους. τοῦτο ὁ φαμὲν ὁ πρὸς τ ὀν χρυσὸν μόνον, ἀλλὰ κἂν εἰ ἄργυρον, ἢ σῖτον ἢ ἕτερον εἶδος τ χρεωστουμένων εἴη. ἢ τοῦτο μὲ εἰ τ ἔρανον τ ὧν τὸ παρὸ τ ὑποτελῶν ὀφειλόμενον εἴη, τοῦτο ὁ εἰ τ παρὸ Ἰλλυρικοῦ ἐπιτροπὴ τ, ἢ τ θεῖων ἡμῶν θησαυρῶν· εἴτε ὑπὲρ φόρων, εἴτε ὑπὲρ ἑτέρων τίτλων ὀπωσῦν εἰσπραχθέντων αὐτοῖς. κοινὸν γὰρ δὴ πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι τούτων ἡμῶν τὴν φιλοτιμίαν παρέχομεν. ὥστε ὀδεὶς ὑπὲρ τ χρόνων ὀκείνων ἐπ' αὐτοῖς λοιπὸν ἐνεχθήσεται, τὴν οἱανοῦν ἐλλειμμάτων ποιούμενος εἴσπραξιν, εἴτε παρ' αὐτῶν τελούμενος τ λόγων, ἢ ἢ ὁπωσῦν τὸ δημόσιον πρόσωπον οἰκειούμενος, εἴτε τινὰς ἐπιφερόμενος προτάξεις, ἢ ὀκπαγάς. ἐπείτοιγε ἢ τοῖς τοιοῦτό τε λαμβάνουσι, ἢ τοσοῦτον ἐφεξῆς ὅσα εἰσπράξασι χρόνον, τὴν κτ' ὑποτελῶν ἀναμβανομένην ἀπαίτησιν, ἢ πρὸς γε τὴν κατ' αὐτὸ τ δημόσιον. ὁ γὰρ χρεωστούμενος ἐφεξῆς τοσοῦτον, ἢ ῥαθυμήσας, ἢ πορτάλων μᾶλλον ἀλ' ὑ τ πραοτέρων ἡγούμενος, ἢ ὀδὲ παρ' ὀκείνων, ὀδὲ παρὸ τ δημοσίου λαδών, ὅσα ὀν κοινῷ λοιπὸν μένῃ τ ὀκτεινῶν, ἢ τὴν ὀκείνου ἀπαίτησιν ἐπιμελῶς πειράτω. τἀναντίον μὲ ἐν τ τοιούτῳ τι ποιεῖν ἐσχερήσας, ὡς ταῖς ἡμετέρας λυμαινόμενος ἀπερισφόμενος δωρεαῖς.

Source : BIU Cujas

δωρεᾶς. ὥστε πᾶσιν ἐφεξῆς ἀπιστήσεως σκέφασιν ἡ φείσιον ἀναιρεθῶμεν κατά τε τ ὑποτελῶν, κατά τε τ δημοσίου, ἡ μείζοσι φειδοῦς κάντεῦθεν ἀποχρησιμεύοις τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν. Οπ ἡ τούτων ἀπολαύσει τ δωρεῶν, ἡ ὅσαι τοῖς θείοις ἡμῶν πρὸς ἅπασι τ τοῦ θείου ἡμῶν πατρὸς ἀφορίσκουσι κτήσεις, ἡ ἀδε ἡ γεωργῶν ἡ μισθωτῶν ἡ ἐμφυτευτῶν εἰσπράξις δημοσίων ὑπὲρ τ εἰρηνικῶν ἡμῖν χρόνου, ἡ παρὰ τ τὰ δημόσια εἰσπραττόντων, ἡ παρὰ τ παλατίνων αὐτῶν τ πᾶσιν ὁμολογημένων ἐστί. τοῦτα ἡ φαμὲν ὠφελ τ ὀφειλομένων ἔτι, ἡ παρὰ τοῖς ἡμετέροις ὄντων ὑποτελέσιν. εἰ γάρ τι φθάσαντες οἰκεῖοι διδόωσι, ἡ τῷ παρὰ βιβλιοταῖς τυχὸν ἡ ταξεώτεις ἡ ὑποδέκτοις ἡ σκληπτορσιν, ἡ ἐν παρὰ τοῖς τὰς ἐπαρχίας τεκμήσασιν, ἐμεινε τοῦτο ἀ σωναλαμβάνομεν ἀδε μέρος ποιήσεσθαι τ παρούσης ἡμῶν δωρεᾶς, ἀλλ' ἀποσωθήσεται τῷ δημοσίῳ τ ἀποπιπτόντων ὑπάρχον, τὸ ὠφελ τ ὑποτελῶν δεδομένον μὴ τὸ δημόσιον λαβεῖν, ἀλλ' ἰδιωτικὸν ἑτέρων κέρδος γενέσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Τούτης ἡ ἡμῶν τ φιλοτιμίας σκαλείομεν ἡ τὰ ὁμολογηθέντα τυχὸν ἡ ἡ ἀντιφωνηθέντα τῷ δημοσίῳ παρὰ τραπεζιτῶν ἡ δρομέων ἡ σκηνιαρίων, ἀδε ἡ ἡ τούτοις τ ἴσης μεταδιδόμεν δωρεᾶς, ἐπείγε ἄπαξ ᾠκειώσατό τε ἡ χρεὸν ἦχε τοῦτα λαβεῖν τὸ δημόσιον. Τῆς ἡ θείας τούτης φιλοτιμίας ἐξαιρέμεν τάς τε τραπωλικὰς ἡ φοιδεραλικὰς discussiones. αὐτικ ἡ ἃ προσάπτον ἡμῖν τ ἡμετέρων ὑποτελῶν, δικαίαν ἡ τῷ εἰσπράξει καὶ σκείνων ἐπάγεσι τ ἃ προσηκόντως ἐκ τ δημοσίων λαβόντων· κἂν εἰ προφάσει τραπωλικῆς ἡ φοιδεραλικῆς δαπάνης ἔτυχον εἰληφότες, ὅμως οἰκεῖον τοῦτο κέρδος ποιησαμένων. Καὶ πολλῷ γε μᾶλλον τούτης ἡμῶν ἐξαιρέμεν τ δωρεᾶς τὰς τ πολιτικῶν χρημάτων ζητήσεις, ἡ προς γε τὰς τ ἔργων discussionas, τ τε κ' τούτων τῶν δύο αἰμάτων πόλιν, τ τε κ' τὰς ἐπαρχίας. ἐπεί γε μὴ δίκαιον ἐστι, τοσούτου παρ' ἡμῶν σωφορηθέντος χρυσίου προφάσει τ δ πολιτεύματος ἀσφαλείας, τοὺς μ ὑπεργηκότας κέρδος ἄδικον ἔχειν, στερεῖσθ ἡ τοὺς τόπους τ ἐξ ἡμῶν φιλοτιμίας, ἡ τ ὀφειλομένης αὐτοῖς ἀσφαλείας, ἡ ἡ τὰς πόλεις τ εἰς δύησιν αὐτοῖς ἀπενεγκαμένων πᾶσι τοῖς τραπωλικοῖς τούτοις ἡ φοιδεραλικοῖς ἐπιδοθέντα δημοσίᾳ εἰρημένα, καί τινα παρὰ τοῖς λεγομένοις ὑποδέκτοις, ἡ ἀπαιτητοῖς, ἡ σκληπτορσιν, ἡ ἐν χρυσίῳ ἡ ἐν ἀργύρῳ, ἡ τ ἄλλων τ ἐν εἴδει τελουμένων, εὑρεθεῖεν παρὰ τ ὑποτελῶν καταβληθέντα, εἰσπραχθέντ ἡ αὐτά, ἡ καθωληθήσον οἷς προσήκ τ εἰρημένων ἡμῖν χρόνων. Τὸν ὁμοῖον τε τρόπον, ἡ τοὺς ἄλλους ἁπλῶς τοὺς λαοὺς τ ἡμετέρων στρατελῶν χρυσίου ἡ ἑτέρου τι ἐκ τ εἰρημένων ἡμῖν ἐπινεμήσεων, ἡ τοῦτο μὴ καταβεβληκότας εἰς τὸ δημόσιον, εἰ καθαθεῖεν πρασσόμενοι ὦ, ἐξαιροῦμεν τ παρούσης ἡμῶν δωρεᾶς. ὥστε τοῦτο ἐπὶ τὸ δημόσιον, ἡ ἡ οἷς ἂν ἁρμόζῃ τὰ τοιαῦτα καταβαλεῖν. τοὺς ἡ ὑποτελεῖς ἐλεήσαντες, τ παρούσης ἠξιώσαμεν φιλανθρωπίας ἐμοὶ τοὺς παρ' αὐτῶν, τὰ δημόσια προσλαβόντας χρήματα, ἀποστερεῖν τε τὸ δημόσιον βαλομένους, ἤγουν σκείνους ὅπερ ἂν σκτελεσμένοι τύχοιεν ὄντες. Προδήλον δὲ ὡς εἴ τινες τούτης ἡμῶν προαιρόμενοι τ φιλοτιμίας, ὑπὲρ τ συγχωρηθέντων ἐλλειμμάτων, κατά τινα φείσιον σκ τ ὑποτελῶν ὁμολογίας ἡ ἀντιφωνήσεις εἰληφασιν, ἡ ἡ εἰς ἰδιωτικὰ μεβεβλημένοις χρέα, ἡ ἄλλο τι πρὸς φείσεσθαι τοιοῦτό τι μελετήσαντες ἡ προέξαντες φανεῖεν, ἀδὲν ἐξ αὐτῶν ὄφελος ἔξεσιν ἀναδύσασι τ τῆς ὁμολογίας πιρ' ἃν ὁμοσίσαντο τούτοις. ἅπαντες τ χάριτας θεῷ τε κ ἡμῖν ὁμολογήσουσιν οἱ μ ὀφείλοντες τὰ ἐλλείμματα, τ τούτων συ-

nœam [1] auferri, tam contra subjectos, quam contra publicum & majorem prævalere, & ex hoc ἀπραγμοσύνῃ nostris subjectis. Quoniam autem & his perfruentur donationibus, & quæ sacris nostris privatis aut divino nostro patrimonio competunt possessiones, & neque contra colonos neque contra locatores aut emphyteutas exactio fiscalium pro prædictis à nobis fiet temporibus, aut ab his qui publicum exigunt, aut palatinis ipsis manifestum est. Hæc vero dicimus de his quæ debentur adhuc, & apud nostros sunt subjectos. Si enim aliquid contigerit illis dare & hoc apud curiales forsan aut officiales aut hypodectas [2] aut delegatores, aut apud hos qui provinciarum sunt numerarii [3] remansit, hoc non comprehendimus neque partem facimus præsentis nostræ donationis, sed servabitur publico. Inutilissimo [4] constituto, ut quod à subjectis datum est, non fiscus accipiat, sed proprium aliorum lucrum fiat.

1 Περίνοια, id est, commentum, *Novell.* 146. *c.* 1. *in fin.*

2 Id est, susceptores.

3 Τραπεζίσιον.

4 Id est, cui sit mens absurdissima.

5 Παρὰ τραπεζισίοις.

6 Ἐκζήτης, Arcarii sunt præpositi his exigendis quæ in arcam præf. prætorio inferuntur ut *tit. de susceptorib. & arcariis.* Alias, arcarii sunt servi dispensatores & œconomi. Ideo vetus interpres Epist. ad *Romanos* 16. *vers.* 23. œconomum vertit arcarium, quem alii civitatis procuratorem exponunt: alii, quæstorem ærarium civitatis.

7 Id est, canonicariis.

8 *Nov.* 148. *c.* 2.

9 Id est, si quid civilibus commodis deputatur, nec erogatum sit.

10 Nihil est quod Imperatores melius commendent gentibus quam clementia, vide *Volcatium Gallicanum in Cassio*: & Julia. apud *Ammianum* 16. Hactenus incusent jura clementiam. adde *Senecæ libros de Clementia.*

11 Indictio prima, *ut hic.* de sexta & decima, vide *Nov.* 142. *c.* 2. de octava, vid. *Novell.* 148. *c.* 1.

12 Dat. VII. Kal. Maji *Constant.* DN. Just. PP. Augst. Basil. V. C. Cons. 1. anno 541. & male ut ℸ.

13 Id est, 544.

14 Contius legit XI.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τίνων παρεσκεύπται ἡμῖν, ἡ διὰ τ τῶδε τ θείᾳ δηλέμματα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπεργχὴ ἀπουσίτω πρὸς ἔργον ἀχθῆναι, ἡ παρφυλαχθῆναι ἀσεδασάτω. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* DN. Justin. P. P. Aug. Basil. V. C. Cons.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto tua excellentia ad opus adduci, & servari festinet. Datum [12] prid. Kal. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Anno XXVIII. [13] post consulatum Basil. V. C. Anno III. [14]

ΤΙΤΛΟΣ λα'.

Περὶ συγχωρήσεως λοιπίδων δημοσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμή'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΣΗΝ ὠφελ τὰ κοινὰ τ προγεγραμμένων δύδυς ἐκ προοιμίων τ ἡμετέρας βασιλείας ἐποιησάμεθα προνοίαν τε κ ἀσφάλ, τ ὠφελουμένοις ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, ἐξ ὧν ἤδη πεπραγμάμεν, φανερῶν κατεχόμεν ἄπιστι τὸ ἦ δημόσιον χρέεσι πολλοῖς κατεπιφορτισμένον δύοντες, ἡ πρὸς τῷ ἐφάπτω δπορίαν ἐλάσειν εἰς ἑαυτὲς ἡμεῖς ἀνεδεξάμεθα τὸ ὄφλημα, βάρος τε ἐ δυχερείας πολλῆς ἀπαλλάξαντες τὸν. ἡ τὸ τραπωτικὸν ἦ παρῤῥύεν ἤδη τῇ τ ἀναγκαίων δπορίᾳ ὡς τὸ πολιτεύμα τοῖς τ βαρβάρων ἐφόδοις τε ἡ ἐπιδρομαῖς ἀμέτροις κατακλάπτοις, καθ' ὅσον γέγονεν ἡμῖν δυνατὸν, τ δεούσης ἐπανορθώσεως ἀξιώμεν. πλὴν ἀλλ' οὐκ ἄχρι τούτων ἡ μόνων δεῖν φήθημεν τὴν ὠφελ τὰς ὑπηκόους εὐεργεσίαν βοήθειαν, ἀλλὰ καί τιν' ἄλλης μεταδόναι φιλανθρωπίας γνώμης τοῖς ὑποτελέσι νενομίκαμεν χρείαν, ἐλευθέρους αὐτὲς τ παρ' αὐτῶν ἐλλειμμάτων ὀφειλομένων τῷ δημοσίῳ ποιήσαντες.

ΚΕΦ. α'.

Κοινὴν τοίνυν ἡ ταύτην ἡμῶν τὴν φιλανθρωπίαν εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες, συγχωροῦμεν ἦ προλαβόντ χρόνου, μέχρι τ octavas ἐπινεμήσεως ἡ αὐτῆς ἦ ἐνεστῶτ κύκλου, τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τ ὑποτελῶν ἐλλείμματα τῷ δημοσίῳ· ἡ φειδόμεθα τοῦ μὴ τὰ ὑπὲρ τούτων ὀφειλόμενα τῷ δημοσίῳ

vero quia nihil reliquorum nomine debentes, liberati sunt solicitudine, susceptorum gratia custodiæ, ne hi quibus accidit sæpe, pro iisdem inquietari temporibus, rursus tanquam quibus furto propria jugatio intercideri, ad solvendum præsto esse debeant, usque ad octavam indictionem habentes securitatem, ut in omnes revera præsens nostra distribuatur donatio.

1 Hæc verba indicant hanc constitutionem esse Justiniani, non Justini Curopalatæ.

2 Id est, anno 545.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur sancita sunt à nobis & per hanc nostram pragmaticam legem manifestata: tua gloria literis usa per hanc regiam urbem omnibus manifesta constituet. Dat. *Constantinop.* DN. N. JUSTIN. [1] P.P. Aug. Anno XIX. [2] post consulatum BASIL. V.C. Anno IV.

TIT. XXXII.

3 Cujacius notat hanc Novellam esse Justini.

4 Indigenæ ad præsidis officium promovendi.

5 De præsidibus, *Index Regina.*

UT [3] DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS [4] ET INCOLIS, QUOS SIBI PRÆSIDES [5] ESSE VELINT, EOS SIBI A SACRATISSIMO PRINCIPE CONCEDI PETANT, IIQUE GRATIS PRÆSIDES FIANT: UT TAMEN QUI IN PRÆSIDEM PETITUR, IDONEE FISCO CAVEAT: SI VERO PRÆSIDEM PETERE DISTULERINT, UT TUM ADVERSUS EUM QUI IPSIS PRÆSES MISSUS FUERIT, QUODCUNQUE ETIAM OCCASIONE PUBLICORUM TRIBUTORUM FECERIT, QUERELAM INSTITUERE NEQUEANT.

NOVELLA CONSTIT. CXLIX.

PRÆFATIO.

DUm reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus, hoc unum nobis inde ab initio proposuimus, ut quicquid antea imperfectum, & confusum fuisset, id & corrigeremus & undique perfectum exhiberemus. Anxia itaque reputatione habita, quomodo & fiscus & subditi illæsi & indemnes permanerent, animadvertimus nos facile id consecuturos, si efficeremus ut provinciarum præsides, ubi magistratu gratis [6] susceptо, rite fisco cavissent, in omnibus recte ac legitime magistratu fungerentur: ita ut ab omni injustitia, quæstu, alioquique turpitudine atque re vetita abstinerent.

6 *Nov.* 8.

CAP. I.

NE igitur peregrini [7] aliqui in provincias se ingerentes, illas injuria afficiant, nosque crebris adversus illos interpellationibus instituendis molestias sustineamus: hortamur cujusque provinciæ sanctissimos episcopos, eosque, qui ex indigenis & incolis primas tenent, ut per communem libellum tupplicem de iis ad nostram potentiam referant, quos idoneos esse ad provinciæ suæ gubernationem existiment. His enim magistratus insignia gratis tradituri sumus: tamen ut publicum & fiscalem canonem se illaturos caveant, atque nihil contra leges se exacturos, neque cuiquam collatorum vim illaturos, illis datis sponsoribus promittant, se annonis contentos publicorum tributorum exactioni invigilaturos, iisque qui in sacris illationibus probi & prompti sint, mites simul & paterno affectu exhibituros, cum improbis vero atque refractariis acerbius in actionibus acturos, neque inde quidquam lucri ablaturos. Oportebit vero etiam nihilominus illos, conjectis [8] in leges oculis quibuscunque litigatoribus æqualitatem atque justitiam tribuere, &, ne sumptibus ac longinquitate temporis atterantur, cito [9] illos dirimere: tum & eos qui deliquerint, in jus rapere, & secundum legem pœnas illis infligere: denique in omnibus justitiam exhibere.

7 Peregrini remoti ab adipiscendo provinciarum aliarum præsidatu. Huc refer regiam apud Gallos constitutionem, qua vetantur peregrini ad beneficia & eorum possessionem admitti, nisi naturalitatis (ut loquuntur, literas à Rege prius impetraverint: id est, nisi jure civitatis Gallicæ donati à Rege fuerint, *arg. l. sed si accepto* 32. *ff. de jure fisci.* vid. *Papon.* 2. *Arrest.* 3. *arresto* 14.

8 Judex secundum leges judicare debet. *Nov.* 24. *c.* 2. *Nov.* 82 *c.* 13. *& Instit. de off. jud.*

9 Vid. *l.* 13. *C. de judiciis.*

CAP. II.

AC sane non hisce solis hæc præcipimus, verum etiam cujusque magistratus assessoribus, aliisque quicunque magistratibus subserviunt. Nam si quis illorum aut in publicorum tributorum exactione negligenter se gesserit, aut collatores nostros damnis contumeliosisve oblæsionibus involverit, simul bonis excidet, simul summo subjicietur supplicio. Etenim Deo auspice *hoc* unum *nobis studio est, ut provinciæ bonis legibus regantur, tutoque* [10] *habitentur, atque præsidum justitia fruantur: & vero publica tributa citra querelam inferantur. Impossibile enim est, ut sacris tributis non illatis, alioqui* [11] *respublica conservetur. Militares* [12] *namque copiæ* assignato sibi salario inde percepto, *hostibus resistunt, & collatores a barbarorum incursionibus & truculentia vindicant:* denique *agros atque civitates à latronum alioque modo incompositam vitam sectantium, vi & irruptionibus, acendis excubiis defendunt:* ex illis etiam reliquæ cohortes ea quæ ipsis attributa sunt, accipiunt: muri atque civitates indidem instaurantur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: postremo spectacula, aliaque omnia quæ ad delectationem subditorum inventa sunt, ex iisdem curantur: ut quæ ab illis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur: nobis autem prorsus nihil inde præter istarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus & Servator noster Jesus Christus, magnitudine clementiæ suæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

10 Exceptio loci non tuti, de qua vide *Clementinam pastoralis* 2. *de sent. & rejudicat. c.* 17. *tractatus exception.* adde *l.* 10. *ff de vi.*

11 Pecuniæ, nervi reipublicæ. *Novell.* 8. *c.* 10. §. 2.

12 Laus, necessitas atque utilitas rei militaris: maxime vero Tributorum.

CAP. III.

HIs itaque omnibus provincialibus hominibus velut præconio à nobis denunciatis, & quanta nostra sit erga subditos benevolentia & liberalitas per hoc ostenso, magis propitium ac benignum Deum habituri sumus, qui tantopere ne quid [13] detrimenti subditi capiant curemus. Si vero hoc nostrum beneficium consecuti, in præsidum electione, opinione atque spe frustrentur, neminem [14] præter seipsos culpare poterunt. Neque etiam, si hos eligere, & ad nos referre distulerint, ullo amplius jure de iis qui hinc in provincias emittentur, si propter publicorum tributorum collectionem nihil non fecerint, querimoniam instituent: neque vero nos ut de his nos adeant, eosque deferant, dehinc sustinemus. Qui enim facultatem eligendi præsides à nobis ceperunt, ut illi gratis magistratibus susceptis publica tributa inferrent, ipsique ab illis nulla injuria afficerentur, si hi in illorum electione negligenter versati fuerint, permittendum illis nullo modo erit ut de ipsis conquerantur, nosque illos delaturi adeant, atque molestiam exhibeant. Cæterum nullus omnino in persolvendis quæ ipsi incumbunt publicis tributis, ulla dilatione uti poterit, non [15] sacra domus, non sanctissima ecclesia, non pium pauperum receptaculum aut monasterium, non denique clarus aut obscurus quisquam. Neque vero eos qui rempublicam administrant, neque quos σκλήπτορας [16] vocant, neque etiam alios, quibus publicarum contributionum cura incumbit, periculo, quod hinc existere possit, eximimus. Quæ enim in commune omnibus conducunt, illorum qui in fiscum improbi esse velint, injusto proposito anteferimus [17].

13 Legum omnium hic scopus est, Salus populi suprema lex esto. Erat & illa formula solennis in auspiciis magistratuum, *ut consulerent ne quid detrimenti Respublica pateretur.*

14 Electio mala eligenti imputanda.

15 Adde *Nov.* 38. *l.* 7. *C. de sacrosc. eccles.*

16 Susceptores.

17 Publice utilia bonis Principis, & fiscalibus commodis anteponuntur, adde *l. non puto.* 10. *ff. de jure fisci.*

EPILOGUS.

†. Ut autem quæ pulchre à nobis proponuntur, omnibus manifesta fiant: jubemus, ut tua excellentia hoc præsens sacrum edictum per felicem hanc urbem & in provinciis, conspicuis in quaque civitate locis proponat, quo neminem ratio, qua fisci subditorumque indemnitati consulatur, à nobis sereniſſime adinventa lateat. Dat. XV. Kalend. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. Anno VIII. post Cons. ejusdem Anno III. [18]

18 Id est, anno 544.

χαρήτεώς τε καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθέντες, οἱ ἢ ἀδὲν ὑπὲρ ἐλλειμμάτων ὀφείλοντες, ἀπηλλαγμένοι φροντίδος τῆς ἀπροσδεκτωμένων ἕνεκα παρὰ φυλακῆς, ὡς μὴ τότε οἷς παρεμπίπτῃ πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖσθαι χρόνον, πάλιν ἢ ζυγκλειστήσαντες παρέλιπωσιν ἄχρι τοῦ ὀγδόης ἐπινεμήσεως, ἔχοντες τὸ ἀμέλλημον, ὡς εἰς πέντε εἰκότως τῶν παρόντων ἡμῶν διατάξεων δωρεάν.

EPILOGOS.

†. Τὰ τοίνυν παραγγέλματα ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν προσταγματικοῦ νόμου δηλούμενα, ἡ σὴ ἐνδοξότης χράμασι χαρτίοις, καὶ τῷδε τῷ βασιλίδι πόλιν ἅπασι φανερὰ ποιήσει. Dat. *Constantinop.* DN. N. JUSTIN. P.P. Aug. Anno XIX. Post Consulat. BASIL. V.C. Anno IV.

TITLOS λβ'.

Περὶ τοῦ αἰτεῖν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γνησίας δεήσεως τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ κτητόρων, καὶ οἰκητόρων τῶν ἐπαρχιῶν, ὡσὰν τὸ δυσεβέστατον βασιλέα· ἐφ' ᾧ τὸ ὀνομαζόμενον τὸ δημόσιον ἀσφαλίζεσθαι, εἰ ἢ ὑπέρθεν), τῶν πράξεων, μηδενὶ ἐξουσίαν καὶ τοῦ ἄρχοντος ὁπῶν πράττοντος, ἐξουσάζειν τὰ δημόσια.

DIATAXIS ριθ'.

PROOIMION

ΤΗΣ παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένης ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι, καὶ σὺν πίστει δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ἀνακαλίζοντες ὑπηκόους, ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦτον εἰθέμεθα, ἅπαν εἴ τι ἐξέλιπε ἀτελὲς ἢ συγκεχυμένον ὑπῆρχε, τοῦτο καὶ ἐπανορθώσειν καὶ τέλειον ἀποφῆναι. Μεμνήσαντες τοίνυν ὅπως τό, τε δημόσιον τό, τε ὑπήκοον ἀδιάβλητόν τε καὶ ἀζήμιον διαπλοίη, διενοήθημεν ὅτι δὴ τοῦτο μάλιστα ἕξομεν εἰ τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐπαρχιῶν, ἐξ ἧς ἀρχὴς ἀσφαλισάμενοι ἐλεύθερον, καὶ τὸ δημόσιον ἀσφαλιζόμενος, ὀρθῶς τε καὶ νομίμως ἅπασι χρῆσθαι παρασκευάζωμεν, πάντες ἀπεχόμενοι τοῦ μὴ ἀδικήματος, τοῦτο ἢ καὶ λήμματος, αἰσχρόν τι καὶ ἄλλως ἀπηρτισμένοι.

ΚΕΦ. α'.

ΙΝΑ τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισπηδῶντες ταῖς ἐπαρχίαις, ἀδικεῖν αὐτὰς, ἡμεῖς τε συγχωροῦμεν ταῖς καθ' αὐτῶν ἐνοχλοίμεθα ἐξελεύσεσι, ἐξετέποιμεν τοὺς ἐκάστης ἐπαρχίας ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, κτητόρων τε καὶ οἰκητόρων τοὺς ἀξιολογωτάτους ἐκάστου, ἅμα κοινὴν δέησιν ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον κράτος τοὺς αὐτοῖς ἐπιτηδείους ἔχειν ἐκ τῶν ἐν τῇ αὐτῶν ἐπαρχίας νομιζομένων. τούτοις δὲ τὸ σύμβολον τῆς δέησης δίδοσθαι παρέξομεν, ἀσφαλιζόμενος τὸ δημόσιον εἰσπράξειν καιρίως, παρεγγυῶντες αὐτοῖς τοὺς νόμους ἐναντίον μηδὲν ἀσπάζεσθαι, ἢ μηδὲ ποιεῖν βιάζεσθαι ἐκ τῶν ἐκτελῶν. * ἀρκεῖν δὲ αὐτοῖς στήσεσιν, ἐπιγραπτεῖν τῇ τοῦ δημοσίου φόρου εἰσπράξει καὶ τοῖς μὴ ὧδέ πως δυσεβέσι εἰσφορεῖς δύγνωμονῆσαι πρᾴως τε ἅμα καὶ πατρικῶς ἐκφέρεσθαι, τοὺς δὲ ἀγνωμονοῦντας εἰσπράττειν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τούτου κέρδος οἰκεῖον παντοπαισιν ἀποφερομένους. Δεῖσθαι δὲ αὐτοὺς ἐδὲν ἧττον καὶ τοῖς δικαζομένοις ἅπασι τὸ ἴσον τε καὶ δίκαιον νέμειν, σὺν πίστει τε τούτοις ἀπαλλάττειν, βλέποντας ἐκ τοὺς νόμους· ὡς μὴ καθαπαίνειν, καὶ χρόνοις μακροῖς αὐτοὺς ἐπιτείνειν δὲ καὶ τοῖς ἀμφιβόλοις, καὶ ἐκ τοῦ νόμου ἐπὶ τὰ πρωτεῖα αὐτοῖς, καὶ πᾶσιν ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσύνην.

ΚΕΦ. β'.

ΟΥ μόνον δὲ αὐτοῖς ταῦτα προσηρδύομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχῆς ἐκείνης περιέδροις, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπαρτευμένοις αὐταῖς, εἴ γέ τις αὐτῶν ἢ ἐκ τῶν δημοσίων εἰσπραξιν βαυμίᾳ χρήσοιτο, ἢ τι ὠσίας ἐκπίσειτο, καὶ μεγίσταις ὑπαγθήσεται πυρώσεσι. ἡμῖν γὰρ, ἡγεμόνι θεῷ, μία τις ἐστὶν αὕτη ἀσφάλεια, τὰς ἐπαρχίας δυνομένους τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι, καὶ τοῦ τῶν ἀρχόντων ἀπλανῶς δικαιοσύνης, τὰς τε δημοσίας ἀμείμπτως εἰσπράσσεσθαι φόρους. ἐ γὰρ ἄλλως ἔνεστι πολιτεύματα διασώζεσθαι, μὴ τοῦ δύσεβῶν εἰσπραγμάτων τελεσμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲ ἁπλωτικὸν πᾶν τοῦτο κομιζόμενον, τοῖς πολεμίοις ἀντικβίσει), καὶ σὺν τοῦ βαρβάρων ἐπιδρομὴν τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τὰς ὑπαπλεῖς, φθορεῖ ἢ καὶ τὰς ἀγρούς. καὶ τὰς πόλεις σὺν τοῦ λιγῶν καὶ τοῦ ἄλλως ἀπεκτον βίον ἐπανυρημένων ἐπιρείας τε καὶ ἐφόδια. ἀπλαύῃ ἢ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ πυγμάτων τοῦ αὐτοῖς ἀπενεμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπανορθῶνται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις ποιῆσαι, θεάτρων τε ἐπιμέλειαν, καὶ τοῦ ἄλλων ὁπόσα ποῖς θεραπείαν τοῦ ὑπηκόων ἐξεύρηκε). ὥστε τὰ παρ' αὐτῶν συντελούμενα, τὰ μὲ εἰς αὐτοὺς, τὰ ἢ καὶ δι' αὐτοὺς διαπανᾶσθαι τε καὶ ἐπιδίδοσθαι, ἡμῖν ἢ καθάπαξ ὀδὲν ἐντεῦθεν ἢ τὰς ὑπὲρ τούτων ἔχειν συμβαίνῃ φροντίδας. πολλῶ γὰρ ὠδὲ πάντας ἀμείβοις, καὶ μεγάλῳ θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τοῦ μεγίθει τοῦ αὐτοῦ φιλανθρωπίας πολλοῖς ἡμᾶς καὶ διὰ τούτου τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβομένῳ.

ΚΕΦ. γ'.

ΤΑῦτα μὲ ἓν ἡμεῖς τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἅπασι φανερὰ ποιήσαντες, καὶ τούτῳ δεικνύντες ὅση τις ἡμῖν ἐστὶ περὶ τοὺς ὑπηκόους φιλανθρωπία, ἱλεώ τε καὶ σύμβολον τὸν θεὸν μᾶλλον ἕξομεν, τοῦ ὑποπλῶν ἀδιαβλήτως ποιούτῳ πιθέμενοι φρονεῖν. Εἰ ἢ ταύτης ἡμῶν τῆς καλοκαγαθίας ἐπιτυγχάνοντες, ὑπὲρ τῶν τοῦ δρεπτῶν αἱρέσεων διαμάρτοιεν, ὀδένα παντελῶς ἐφάσκοντες αὐτοὺς αἰτιάσειν). εἰ ἢ καὶ ἀπαδέλλοιντο τούτους ἐπιλέγεσθαι, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, σὸκ ἔπ δικαίως τοὺς ἐντεῦθεν ἐκπεμπομένους ἐν ταῖς ἐπαρχίας, ἀφ' τῶν τοῦ δημοσίων συλογῶν ἅπαντα παρέξειν φαιδρυμένους ἐπιμεμψίους, καὶ λοιπὸν ἀνεξόμενα φαινόντων αὐτῶν, καὶ τούτους αἰτιωμένων οἱ ἐν τῶν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαβόντες τοῦ τῶν δρεπτῶν ἐπιλογῆς, ἵνα τὰς δοχὰς φαινὰ λαμβάνοντες, τὰς δημοσίας εἰσπράξειν φόρους, αὐτοί τε παρ' αὐτῶν μηδαμῶς ἀδικοῖντο, ῥαθυμοῦντες ἔτι φαῖ τῶν τούτων ἐπιλογῶν, ἀνεκτοὶ καθάπαξ σὸκ ἔσοντες, μεμφόμενοι τούτοις, καὶ ταῖς κατ' αὐτῶν φαινοτελούσεσιν ἡμῖν ἐνοχλοῦντες. Ἀναβολὴ ἢ χρήσει καθάπαξ ὀδεὶς φαῖ τῶν τοῦ ἐπικειμένων αὐτοῦ δημοσίων φόρων καποῦολῶ, ὑ θεῖος εἶκε, ἀχὶ ἀγνωτάτη σὺν κλησία, σὸκ δύαγλε πτωχεῖον ἢ μοναστήριον, ἀλλ' ὀδὲ μεῖζον ἢ ἐλαττον φαῖπωτον ἔτι ἢ πολιτευομένους, ὀδὲ τοὺς λειτουργοῦντας σὺν κλήπτορας, ἔτι μὴν τοὺς ἄλλως εἰς ἐπίκειῆ ἢ τοῦ δημοσίων φόρων φροντὶς, ἐξαιρούμεθ' ἐντεῦθεν κινδύνῳ τὰ ἐν κοινῇ πᾶσι λυσιτελοῦντα φαινόμενα τοῦ ἀδίκου φαιαιρέσεως τοῦ εἰς τὸ δημόσιον ἀγνωμονεῖν ἐθελόντων.

EPILOGOS.

†. Ὥστε ἢ τὰ καλῶς ἡμῖν παραγγέλματα, φανερὰ πᾶσι γενέσθαι, κελεύομεν τῇ σῇ ὑπεροχῇ κατὰ τε τῆς εὐδαίμονα ταύτην πόλιν, καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τὸ παρὸν θεῖον ἔδικτον φαθεῖναι εἰς τοὺς φαιφανεῖς ἑκάστης πόλεως τόπους· ὥστε μηδένα ἀγνοεῖν τῆς ἐξηνεγμένης φαῖνοιαν τοῖς καλλιστοῖς ἡμῖν ὑπέρ τε τοῦ δημοσίου, καὶ τοῦ τοῦ ὑποπλῶν ἀδιαβλήτου. Dat. XV. Kal. Februar. *Constantinop* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. VIII. Post Consulat. ejusdem Anno III.

TITLOS λγ'.

Source : BIU Cujas

ΤΙΤΛΟΣ λγ'.

Περὶ γαμηθείσης τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Ἡ παρῶσα διάταξις βεβαιοῖ πὶς ὡρισμένας ποινὰς ἐν τῇ ὑπὸ αὐτῆς διαπίξῃ. κελεύει γὰρ, ἵνα μὴ ἡ ἁρπαγεῖσα κύρη γαμηθῇ τῷ τὴν αὐτὴν ἁρπάσαντι· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσῃ, ὁ διαδεξάμενος) αὐτὸν, κἂν οἱασδήποτε αἱρέσεως, ἢ ἡλικίας εἴη. Ἐὰν γὰρ μὴ συναφθῇ αὐτῷ, λήψεται τὴν ὐσίαν αὐτοῦ. Ἐὰν γονεὺς συναινέσῃ τῇ ἁρπαγείσῃ αὐτοῦ κόρῃ, ἵνα συναφθῇ τῷ ἁρπάσαντι αὐτὴν, ἐξορίζεται. Εἰ δὲ ἐτελεύτησε, μὴ συναινέσας, τότε φισκεῖται τὰ τῆς ἁρπαγείσης πράγματα. δηλονότι συναφθείσης πάλιν αὐτῆς τῷ κόρῃ ὁ ποιητὴς γάμος ἀβέβαιός ἐστι.

ΤΙΤΛΟΣ λδ'.

Περὶ τοῦ μὴ παραδεδόσθαι ἢ διαδεδόσθαι βιβλιδάριον ἢ παιδεύτην δίκαι βασιλικῆς κελεύσεως, ἐμφανιζομένης τοῖς ὑπάρχοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνά'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

‡ Μήνυσις ἡμῖν ἐστάλη τῆς ὑπεροχῆς, λέγουσα μὴ χρῆσθαι ἐκ διαφόρων διηγητηρίων βιβλιδαρίοις ἢ παιδεύταις ἢ ὅσοις τούτων ἀγεσθαι τοὺς δικάσιμα πόλιν διηγορμένους, ἢ εἰς ἑτέραν πέμπεσθαι· πολλάκις δὲ καὶ θείας ἡμῶν προέρχεσθαι κελεύσεις τοῦτο βιβλιαρίας. καὶ ἠτήσατο θείᾳ πραγματικῷ τύπῳ τοῦτο κωλυθῆναι, ὥστε μηδένα μήτε παιδεύτην βιβλιδαρίου μήτε ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν ἀγεσθαι χώραν, μηδὲ εἰς τοῦτο ἑλκεσθαι τοὺς δικάσιμα πόλιν. εἰ δὲ θείαν γνώσιν συλλαβεῖν ὄφελε τοῦτο, τοῦτας ἐμφανεῖς γνώσεσθαι τῆς διηγητηρίου τῆς ὑπεροχῆς, καὶ ψήφους ἀκλήθους λαμβάνειν.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν πᾶσιν μὲ ἀναγκὴν καὶ παρέκτασιν ἀπερεφόμενα, εἰ δὲ ἀνάγκη γνώσιν τοιοῦτό τι προσκυνῆσαι, ὀφεῖλε τῷ ἡμετέρων δεσποτῶν, τοῦτο ἢ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ, συγχωροῦμεν παιδεύτην ἢ βιβλιδαρίου εἰς τοῦτο ἀγώνισμα ποιεῖν τὸν δικάσιμα πόλιν· τοῦτο εἰ μὴ θεία κέλευσις ἐπιτρέπουσα τοῦτο ῥητῶς γνώσιν· ἵν' ὡσαύτως καὶ τὸν σὸν μεγαλειότητα ὑπερέχοντα, καὶ μὴ ὡσαύτως τὸν σὸν ψῆφον ἀγώνισμα γίνεσθαι αὐτὸν, ἀφ' ὃ τοὺς λυσιτελεῖς τῷ δημοσίῳ. μήποτε σπεύδειν οἱ τὰ δημόσια προίεσθαι ἀφελημένοι, τούτοις λάβοιεν ἀφορμὴν τοῦ τῶν δημοσίων ἐπηρείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ὑφηγημένα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἃ δεῖ τῆς θείας προσημαντικῆς ἡμῶν δηλώματα τύπε, ἔργῳ καὶ πρόθυμῃ πειρᾶσθαι ἀποδιδότω.

ΤΙΤΛΟΣ λε'.

Περὶ τῶν ἐπὶ δημοσίοις ὠφελίαις θείας τύπους, μὴ ἄλλως ἐρῶσας, εἰ μὴ ἐγγύοντο ἢ γνώσιν καθαφανεῖς τοῖς τοῦ πραιτωρίων ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, καὶ ἐκεῖθεν κυρωθεῖσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνβ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πυνθανόμενοι μὲν τοῦ θεοῦ βοηθείας σὺν ἐπιμελείᾳ διοικεῖν τὰ τοῦ ἐμπιστευθείσης ἡμῖν πολιτείας πρὸς τὸ δεσπότου θεοῦ πράγματος. κελεύομεν μὴ ἄλλως ἰσχύειν τύπον θείᾳ δημοσίων γινόμενον ὡς τὸ μεγαλοπρεπέστατον δῆκα, ἢ καὶ αὐγουστάλιον, ἢ ὡς τοὺς τοῦ ἐπαρχιῶν λαμπροτάτους ἀρχοντας, εἰ μὴ πρότερον ἐμφανισθῇ τῷ δικαιηλίῳ τοῦ σῆς ὑπεροχῆς· τοὺς ὑμῶν γνώσεσθαι ἀναγκαίως καὶ παρὰ τοῦ ἐμφανεῖς μηδεμίαν ἰσχὺν ἔχειν. ἄτοπον γὰρ, πρόφασιν δημοσίων γινόμενον θείου τύπου, μὴ πρότερον τῷ θρόνῳ τοῦ σῆς ὑπεροχῆς ἐμφανῆ τοῦτον καθίστασθαι, εἶτα ὕστερον καὶ παρὰ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου δῆκα, ἢ αὐγουστάλιον, ἢ τοὺς λοιποὺς τοῦ ἐπαρχιῶν ἄρχοντας. δεῖ γὰρ ἐμφανεῖς γνώσεσθαι τοιούτους θείους τύπους τῷ θρόνῳ τοῦ σῆς ὑπεροχῆς, ὕστερον καὶ παρὰ τοῦ εἰς τὰς ἐπαρχίας πέμπεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ πρόθυμα πειρᾶσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Εἴπερ τοίνυν τοῦ βλάβην τῷ δημοσίᾳ γένηται, τοῦτο ἄκυρον εἶναι κελεύομεν· ἐκπίζοντες, ὃ λοιπὸν ἔκκριτον θείον πραγματικὸν τύπον (εἴτε τοῦ τὸ αὐγουστάλιον, εἴτε τοῦ τὸ δῆκα, εἴτε τοῦ τοὺς λοιποὺς τοῦ ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γνώσιν, τοῦφάσει δημοσίων, καθὰ εἴρηται) πάντως ἐμφανίζεσθαι τῷ δικαιηλίῳ τοῦ σῆς ὑπεροχῆς, καὶ ὅτως εἰς τὰς ἐπαρχίας πέμπεσθαι, τοῦτο πρόσωπα μὴ τοῦτο γραμμάτων, καθὰ εἴρηται, τοῦ σῆς ὑπεροχῆς. ὥστε ὅστις μὲ μὴ τοῦ βλάβην γνώσιν δημοσίᾳ θείοι τύποι, τότε καὶ δέχεσθαι, καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦτο πραγματικὸν τύπον τοῦτο κωλυθῆναι ὑπὸ τοῦ σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐφ' ὃ πρὸς παραδεδόσθαι ὅσοι ὑπὸ τοῦ βλάβην δημοσίᾳ καὶ σωσαρπαγὴν γίνονται, δέχεσθαι μὲ τὴν σὴν ὑπεροχὴν τοὺς τοιούτους θείους τύπους, μὴ πρόφασιν ὑπὸ τὸν αὐτοῖς ἐγκείμενα πάλιν ἢ τοῦτο ἐν εἰς ἡμᾶς ἀνενέγκαι· ἵνα εἴτι, ὡς εἰκὸς, τοῦ βλάβην δημοσίᾳ γένηται, τοῦτο ἐπανορθωθῇ. Οἱοσδήποτε τοίνυν θείου πραγματικοῦ τύπου τοῦφάσει δημοσίων γνώμῃ, μὴ ἐμφανὴς γένηται τῷ θρόνῳ τοῦ σῆς ὑπεροχῆς, τοῦτον ἐν ἑδενὶ χρόνῳ κρατεῖν βουλόμεθα. Dat. Kal. Junii, *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ λς'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΜΕΥΡΕΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μήνᾳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς Ἰλλυρικοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐγκλημα τοῦ ἀνθρωπίνης γνώμης ἀλλότριον, καὶ ὅτε τοῦ πάντων βαρβάρων ἀξιόπιστον Ἀνδρέας ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισιάριος τοῦ Θεσσαλονικέων ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τοῦσήγεγκεν. ὡς τινες τὰ τοῦσίονα δύθυς ἐκ νηπιλίας ἀποῤῥίπτον) βρέφη, καὶ ἐν ταῖς αἰγίαις αὐτὰ καταλιμπάνοντες ἐκκλησίας, μὴ τὸ τοῦτα παρὰ τοῦ δύστεκτων ἀνθρώπων ἀναγωγῆς, καὶ τροφῆς ἀξιωθῆναι, ἐνδικῶσι, καὶ δόλως τοῦσπασθέωσι· καὶ ἐπιθυμοῦσι τῇ οἰκείᾳ ὠμότητι τοῦτο τοῦσθεῖναι, ὥστε ὃς ἐν αὐτοῖς τοῖς τοῦ ζωῆς τοῦσοιμίοις γενάτῳ παραδεδώκασιν, αὐξήσαντες τέρπειν τὴν ἐλευθερίας. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα πολλὰ καὶ ταῦτον τοῦεῖχε ἐγκλήματα, φόνου τε καὶ συκοφαντίαν, καὶ ὅστε ἂν τις ἐν τῇ τοιαύτῃ πράξει δύκολος ἀπαιτηθήσεται· ἐδέ τὸ τοιοῦτο ἁμαρτεῖν ἐκ τοῦ νόμων μὴ ἀφοβοῦντα ἐνδικηθῆναι, ἀλλ', ὥστε τὰς ἄλλας σωφρονεστέρους γένεσθαι, ταῖς ἐκάστου αὐτὰς ὑποβληθῆναι ποιναῖς, οἷα ἐκ τῆς ἀναιδείας τοῦ ἀναγωγῆς ἴδια ἐγκλήματα τοῦσπασείλαβε. ὅπερ δὲ λοιπὸν φυλαχθῆναι βουλόμεθα.

ΚΑΠ. ΧΧΧΙΙΙ.

DE [1] EA QUÆ RAPTORI SUO NUBIT.

NOVELLA CONSTIT. CL.

PRæsens constitutio confirmat pœnas in constitutione ipsam præcedente prædictas. Jubet enim, ne puella raptum passa, raptori suo nubat. Sin vero hoc fecerit: non succedit ei, cujuscunque tandem sectæ aut ætatis sit. Nam si ipsi conjuncta non fuerit: capiet omnia bona ejus. Si parens consenserit raptum passæ filiæ suæ, ut raptori suo copuletur, mittetur in exilium. Si mortuus est non præbito consensu, tunc raptoris bona confiscantur, videlicet, cum nefariæ sint ejusmodi nuptiæ, si denuo raptori suo raptum passa puella copuletur.

1 Dixi ad Nov. 143.

TIT. XXXIV.

NE DECURIO AUT COHORTALIS [2] PERDUCATUR IN JUS, SISTATURVE JUDICIO [3] CITRA JUSSIONEM PRINCIPIS, QUÆ INSINUETUR PRÆFECTIS.

NOVELLA CONSTIT. CLI.

Imperator Justin. August. Areobindo prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

SUggestio nobis per epistolam gloriæ tuæ facta est, quæ dicit, non [4] ex usu esse, ut decuriones aut cohortales, cum publico privatove cum ipsis jure agendum est, ad diversa judicia, vel ad hanc almam perducantur urbem, vel in alias mittantur provincias. sæpenumero autem sacras nostras præberi jussiones, quæ id velint: petiistique ut sacra pragmatica forma prohiberetur, ne quis cohortalium aut decurionum judicii causa, vel ex alia in aliam provinciam duceretur, vel ad hanc usque regiam pertraheretur urbem. si vero sacræ de hoc componantur formæ: ut hæ prius insinuentur [5] judicio excellentiæ tuæ, & decreta, uti æquum est, suscipiant.

2 Cohortales officiales præsidum qui sunt ex cohorte præsidis. *titul. de cohortalibus*, Augustinus *in Euang. Johann.* Cohors non Judæorum, sed militum fuit.

3 Extra suam provinciam scil. *Novell.* 45.

‡ Ἐντεῦθεν γέγραπται ἐν τῷ παλαιῷ ἀντιγράφῳ. Αὕτη ἡ νεαρὰ ἐκτέθειται εἰς τὰ βασιλικά.

4 Privilegium probatur consuetudine.

5 Evocationum formulæ impetratæ adversus decuriones aut cohortales, insinuandæ sunt apud præfectum prætorio.

CAP. I.

NOs igitur tametsi omnem productionem in jus exhibitionemque in judicio aversamur: si tamen necessitas incidat ut hujusmodi aliquid agatur, nulli nostrorum magistratuum, excepto throno tuo, concedimus, ut cohortalem aut decurionem ad hanc almam urbem judicii causa perduci faciat: nisi sacra aliqua interveniat jussio, quæ expressis verbis id præcipiat, quam ipsam convenit ut & excellentia tua perdiscat, neque citra decretum tuum ipse huc in jus perducatur, cum ita fieri id expediat publico: ne si ex iis locis ubi [6] publicas tractant pecunias, abstrahantur, hanc ansam arripiant nocumentum inferendi contra rempublicam.

6 Huc referri potest titulus Codicis, *ubi de ratiociniis.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram pragmaticam declarantur formam, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

CAP. XXXV.

NE SACRÆ FORMÆ [7] QUÆ DE CAUSIS PROCEDUNT PUBLICIS [8], ALITER ROBUR ACCIPIANT, QUAM SI GLORIOSISS. PRÆTORIORUM PRÆFECTIS INSINUATÆ SINT, VEL FUERINT, ILLICQUE HABEANTUR RATÆ.

NOVELLA CONSTIT. CLII.

Imperator Justin. August. Joanni gloriosiss. prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

DAntes operam, ut divino cooperante auxilio, cum summa diligentia res Imperii, à Domino Deo nobis concrediti gubernentur: jubemus ne aliter forma de publicis confecta causis ad magnificentiss. ducem, aut etiam Augustalem, aut clarissimos provinciarum præsides valeat, nisi prius insinuata fuerit judicio excellentiæ tuæ: quæ vero insinuatæ non fuerint, nullam firmitatem habeant. Absurdum etenim fuerit, sacram formam pro publicis confectam causis, non prius insinuari throno excellentiæ tuæ, atque ita transmitti in provincias, finique contradi.

7 Seu jussiones. *Index Reginæ*, sacri typi. Θεῖοι τύποι *Scrimg.* βασιλικοὶ κελεύσεις ἤτοι θεῖοι τύποι 2. *Eclog.* 19.

8 Puta de publicis operibus.

9 Reipublicæ ad detrimentum quæ fiunt, inutilia sunt, nec tenent.

10 Obreptitia rescripta nullius momenti, vid. *l.* 29. *ff. de falsis.* Augustinus *ad Johannem:* Juris est forensis, ut qui in precibus mentitus fuerit, non illi prosit quod impetravit.

CAP. I.

SI quid igitur hucusque ad detrimentum [9] reipublicæ factum est, jubemus hoc irritum esse: sancientes, ut quævis de cætero sacræ formæ pragmaticæ, five ad Augustalem, five ad ducem, five ad reliquos provinciarum præsides conficiantur, occasione (ut dictum est) causarum publicarum omnino insinuentur judicio excellentiæ tuæ, eoque pacto (uti dictum est) cum jussionibus excellentiæ tuæ mittantur in provinciam: ut quæ quidem sacræ formæ ad detrimentum reipublicæ factæ non sunt, hæ & suscipiantur, conjicianturque in præceptiones, & ab excellentia tua mittantur in provincias, quatenus certo fini tradantur. quæ vero ad detrimentum reipublicæ per obreptionem [10] fiunt, has quidem sacras formas tua suscipiat excellentia: non tamen prius quæ inibi sunt repositæ faciat, quam ad nos relationem ea de re pertulerit: quo magis si quid (ut potest fieri) ad detrimentum factum est reipublicæ, id corrigamus. Quæcunque enim sacra pragmatica forma publicarum causarum nomine facta throno excellentiæ tuæ insinuata non fuerit, hanc nullo valere tempore volumus.

11 Vid. 8. *C.* 52. περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν. *Scrimg. Extravag.* 11. adde quæ notavi ad *l.* 2. *C. de patribus qui filios distraxerunt*, & 1. *Harmenop. ult.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 14. ANS.

12 Apocrisiarii, pro varietate personarum cui adjuncti sunt, quasi legati ecclesiarum, episcoporum, monasteriorum, judicum, vide quæ scripsi ad *Nov.* 123. *cap.* 25.

13 Expositum & ab alio educatum, dominus in servitutem vindicare non potest, adde *l.* 2. *C. de infantib. expositis*, *l. un.* §. 3. *Cod. de Latina libertate.*

14 Homicidii species infantem exponere. Negat enim alimenta, qui exponit: qui negat alimenta, necare intelligitur, *l.* 4. *ff. de agnoscend. lib.*

15 Turpitudinem suam allegans, id est, postulans lucrum ex sua turpitudine & impudentia nemo audiendus est. *l. transactione* 30. *l. cum profiteatis.* 5. *C. de transact. l. si creditorib.* 5. *Cod. de servo pignori dato manumisso. cap. inter dilectos extr. de donat.*

CAP. XXXVI.

DE INFANTIBUS EXPOSITIS [11].

NOVELLA CONSTIT. CLIII.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ gloriosissimo præfecto prætoriorum Illyrici.

PRÆFATIO.

CRimen à sensu humano alienum, & quod ne ab ullis quidem barbaris admitti credibile est, Dei amantissimus Thessalonicensis ecclesiæ apocrisiarius [12] Andreas ad nos retulit, quod quidem vix ex utero progressos infantes abjiciant, inque sanctis eos relinquant ecclesiis: & postquam educationem atque alimoniam ab hominibus pietatis studia exercentibus promeruerint, hos vindicent, & servos [13] suos esse pronuncient, cupientes crudelitati suæ hoc etiam apponere, ut quos in ipsis vitæ primordiis ad mortem exposuerint, eos postquam adoleverint, defraudent libertate. Ex quo igitur hujus generis factum multa simul in se absurda complectitur, eædem [14] videlicet ac calumniam, & quæcunque aliquis in tali actione facile enumeraverit: æquum sane erat, ut qui talia perpetrarent, vindictam quæ proficiscitur ex legibus non effugerent, sed quo magis alii exemplo horum temperantiores fierent, extremis pœnis subjicerentur: ut qui per actionis impudentiam [15] suæ detulerint flagitia. id quod in posterum custodiri jubemus.

Source : BIU Cujas

CAP. I.

QUi itaque ad eum modum in eccleſia, aut vicis publicis, aut aliis locis projecti fuiſſe comprobati erunt: hos omnibus modis liberos [1] eſſe præcipimus, licet ei qui præjudicio contendit ad hoc, manifeſta exiſtat probatio, & poſſit ejuſmodi perſonam ad ſuum pertinere dominium oſtendere. Nam [2] ſi noſtris præcipitur legibus, ut ægrotantes [3] ſervi à dominis ſuis pro derelicto [4] habiti, & quaſi deſperata jam valetudine, cura dominica non dignati, prorſus ad libertatem rapiantur, quanto [5] magis eos qui in ipſo vitæ principio aliorum hominum pietati relicti, & ab ipſis enutriti fuerunt, non ſuſtinebimus in injuſtam ſervitutem pertrahi? Quin ſancimus, ut tam religioſiſſimus Theſſalonicenſium archiepiſcopus, quam ſancta Dei ſub ipſo conſtituta eccleſia, & gloria tua his opem ferat: neutiquam illis qui hæc patrant, legibus noſtris conſtitutas pœnas effugientibus: nimirum qui omni inhumanitate & crudelitate referti ſint, tanto deteriores homicidio pollutis, quanto calamitoſioribus id inferunt.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram noſtram declarantur legem, ea tam gloria tua, quam qui eundem pro tempore magiſtratum ſuſcepturi ſunt, & obtemperans vobis cohors, effectui ac fini tradere & obſervare ſtudento. Quinque etenim librarum auri pœna imminebit tam his qui hæc tranſgredi pertentaverint, quam qui alios tranſgredi permiſerint.

1 Infantes expoſiti, ipſa expoſitione liberi fiunt & liberi cenſentur.

2 Argumentum ſumptum à dominio ſervum exponente ad patrem infantem filium exponentem obſerva. Aliud in eo, qui ſervum capitali forte judicio expoſuit. *l.* 13. *ff. de ſtatu.*

3 Vide *l.* 2. *ff. qui ſine manumiſſ.* adde *l.* 3. §. 5. *C. de bon. liber. l.un* §. 3. *Cod. de Latina libert. tollend.*

4 Adde *l.* 8. *ff. pro derelicto.*

5 Infantem qui exponit, magis peccat quam qui grandem jam natu exponit.

TIT. XXXVII.

DE HIS QUI IN OSDROENA ILLICITAS [6] CONTRAHUNT NUPTIAS.

NOVELLA CONSTIT. CLIV.

Imperator Juſt. Auguſt. Floro comiti ſacrarum rerum privatarum.

PRÆFATIO.

PRæter opinionem incertus ad nos rumor pervenit: quod hi qui Meſopotamiam & Oſdroenam provincias incolunt. illicitis ſe jungere auſint nuptiis: & Romanas leges, neque non interminatas in iis pœnas veteres ſimul & novas tranſgrediantur, in illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum vicinis [7] & adjacentibus [8] populis morem gerunt. Cæterum nos nihil quicquam horum credidimus. neque enim arbitramur homines eſſe, qui quidem, cum portio ſint noſtræ reipublicæ, tale quid facere audeant, quo facto & progeniem ſuam dehoneſtent, & confundant [9] nomina.

6 Huc refer *Novell.* 139. de indulgentia illicite contractarum nuptiarum. *Goth* Adde *Nov.* 12. & *Nov.* 82. *c. ult.* Rittershuſ. *part.* 4. *c.* 2. ANS.

7 Puta Perſis.

8 Et mala vicini pecoris contagia lædunt, *Virgilius Ecloga* 1.

9 *Novell.* 12.

CAP. I.

UNde & perveſtigare ea volumus, & ſi omnino hujus generis aliquid factum ſit, extremum delinquentibus inferre ſupplicium. Sed quia & longum tempus eſt, neque credimus hujuſmodi aliquid delicti admiſſum eſſe, ut maxime hujuſmodi quid contigerit, tamen quod præteriit, quocunque ſe modo habeat, his qui Oſdroenam & Meſopotamiam provincias incolunt, propter diverſas hoſtium irruptiones, quæ quotidie in ipſis fiunt, indulgemus [10], maxime vero quia agreſtis [11] ut plurimum multitudo hæc fertur delinquere: ſinimuſque ea manere ſub præſente forma, haud ſcrupuloſius nimiſque anxie hæc inquirentes, quæ uſque ad novellam ſacram de hoc noſtram (ut potuit fieri) conſtitutionem perperam admiſſa fuerunt: ſed omnem hujuſmodi de hoc inquiſitionem contra perſonas, & res ad earum provinciarum incolas pertinentes prohiberi ſancientes. Poſt [12] noſtram vero legem quæ nuper [13] de hoc fuit propoſita, ſi quis præſumpſit, aut etiam præſumpſerit tale quid facere: volumus, ut is extremis ſubdatur pœnis, ſciturus, quod non intra pecuniarias pœnas reſiſtemus, ſed tam ipſum, quam uxorem, & liberos ex illicitis procreatos nuptiis poſt noſtram conſtitutionem digna animadverſione perſequemur, & periculum [14] capitis ſimul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parcentes, ſive majoris, ſive minoris ſtatus, aut conditionis, aut (quod multo etiam difficilius eſt) ſacerdotii ſit, ſed omnibus plectendis ſolennem & Romanis legibus decentem ordinem conſervabimus, non tantummodo partem bonorum ablaturi, ſed & cum toto patrimonio partem corporis: & ſi importunius illicitas contractas nuptias deprehenderimus, ne ipſam etiam vitam quoquam ſalvare queunte: ut per omnia pœnæ confectaneæ ſint delictis. Oportet enim recta pariter ac convenientia ſapere, & alios ad earundem rerum æmulationem excitare: non vero ipſos perpetrare legibus contraria, & ex mutua [15] vitiorum imitatione refugium quærere. Hæc igitur conſervari in prædictis provinciis volumus: tam civilibus, quam militaribus magiſtratibus idipſum cuſtodientibus, & ut pœnæ delinquentibus imponantur procurantibus. Atque hoc mandatu tuo volumus ibi locorum programmatis per proprios magiſtratus manifeſtum fieri: niſi & ipſi extremis ſubdi velint ſuppliciis, ſimul & magiſtratuum ac bonorum amiſſionibus, ſi quid horum per negligentiam omiſerint.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram pragmaticam declarantur formam, ea ſtudeto gloria tua effectui & fini tradere.

10 Principes juſta nonnunquam de cauſa, indulgere poſſunt illicitas nuptias, adde *leg.* 57. *ff. de ritu.*

11 Ruſticis magis parcitur, quam aliis, in iis quæ fiunt ignorantia juris. adde *Nov.* 144. *c.* 2.

12 Lex quoties in præteritum aliquid indulget, in futurum vetat. *l.* 22. *ff. de legib. Nov.* 127. *c.* 4.

13 *Novell.* 139.

14 Pœna inceſtarum nuptiarum, alia fuit olim. *l.* 6. *C. de inceſtis.*

15 Exempla delictum non excuſant.

TIT. XXXVIII.

UT [16] MATRES ETIAM TUTELÆ RATIONIBUS OBNOXIÆ [17] SINT.

NOVELLA CONSTIT. CLV.

Imperator Juſtin. Auguſt. Beliſario.

PRÆFATIO.

PORrexit potentiæ noſtræ ſupplicationem Martha clariſſima fœmina, qua continebatur, quod magnificæ memoriæ Sergius, qui pater ejus fuit, cum obiiſſet mortem, tenera admodum ætate ipſam reliquerit: quodque clariſſima mater ejus Auxentia, teſtatione apud actorum monumenta depoſita, non [18] ſe ad ſecundas perventuram nuptias, tutelam ejus ſubierit: & legibus noſtris de hoc definito jurejurando [19] præſtito, res adminiſtraverit. His ita ab ea geſtis, quaſi neque jusjurandum ab ipſa præſtitum, & deſpicabile patrimonium relictum eſſet: paucula [20] quædam in inventario ab ea confecto deſignaſſe, poſtea etiam ſecundas elegiſſe nuptias, cum [21] tutorem ipſi nominaſſet Petrum. Item è ſecundo matrimonio duos habuiſſe filios, & cum recte erga ipſam [22] affecta non eſſet: inſtitutum quidem ab ea tutorem adminiſtratione deſtitiſſe, cum ipſa vix decimum tertium apprehendiſſet annum: petiiſſeque, *ut ſecunda ætatis curatorem quæreret*, mox etiam perſuaſiſſe, ut pro ſe acceptilationes conſcriberet, & omni actioni, quæ ſecundum leges ipſi poſſet competere per cauſam tutelarium rationum, in hujuſmodi acceptilationibus renunciaret: cum in cubiculo per id tempus eſſet, neque quicquam ſciret eorum quæ gererentur. Neque enim [23] poſſibile fuit, ut ea, quæ apud illam educaretur, neque in ullo contradicere poſſet his quæ adverſus ipſam gererentur, ut maxime inferri ſibi detrimentum ſenſiſſet: aliquid ageret eorum, quæ prohibere

16 Ne matres tutelæ rationibus obnoxiæ ſint. *Index Regina.* Goth. Vide in hanc *Novell.* Rittershuſ. *part.* 8. *c.* 7. ANS.

17 Maxime ſi nubant. *Nov.* 22.

18 *Novell.* 118. *cap.* 5.

19 *Nov.* 22. *c.* 40. *l.* 2. *C. quando mul. tut. off.*

20 Et ita inventarium illegitimum fuit.

21 Mater ob ſecundas nuptias privatur tutela liberorum, poteſt tamen eis tutorem nominare: quod ut fiat, vid. *c.* 1. §.

22 *Novell.* 6. *de qua* §.

23 Juſtum matri non contradicendi metum habet filia minor annis quæ matris in domo verſatur.

ΚΕΦ. α'.

ΟΣοι τοίνυν ἔτυχε ἐν ἐκκλησίαις ἢ ῥύμαις ἢ ἄλλοις τόποις ἀπῤῥιφέντες ἀνεχθῶσι, τύτες πᾶσι τρόποις ἐλεύθερες εἶναι παρακελεύομεθα, κὰν εἰ ἀκριβὴς τις ἀπόδειξις ὑπάρχοι τῷ ἐνάγοντι εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιῦτον πρόσωπον τῇ αὐτῷ ἀμφίβολον διατροφῆς. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις προστάγμασι νόμοις ὥστε τὰς νοσοῦσας οἰκέτας παρὰ τῶν δεσποτῶν καταφρονηθέντας, καὶ τῆ αὐτῶν ὑγιείας ἀπελπισθείσης, ὡς ἐν τῷ κεκλημένῳ ἐπιμελείας μὴ ἀξιωθῆναι, πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναρπάζειν· πόσῳ μᾶλλον τὰς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καταλειφθείσας δύσπεσίας, καὶ παρ' αὐτῶν ἀναστρεφομένας, ἀνεξόμεθα εἰς ἄλλην δουλείαν καθέλκειν; Ἀλλὰ τύτοις τὸν τε ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆ Θεσσαλονικέων καὶ τῷ τῶν αὐτῶν ἁγίαν τῆ θεῖ ἐκκλησίαν, καὶ τῷ σῷ ἐνδοξότητι βοηθεῖν, καὶ τῇ ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐκδικεῖν δεησόμεθα. μήτε τὰς ἐν τῆ ἡμετέρων νόμων τῶν τοῦτο πραττόντων ἀμφιβόλων ποινάς, οἷα πάσης ἀπιθρωπίας καὶ ὠμότητος πεπληρωμένων, καὶ τοσῦτον πάσης μιαιφονίας χείρονα, ὅσον τῶν τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπάγεσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀμφὶ τῆδε τῆ θείᾳ δηλώματα τύπῳ, ἅπερ σὴ ἐνδοξότης, καὶ ὁ κτ. καιρὸν τῷ αὐτῷ παρακληθόμενον δέχῃ, καὶ ἡ πειθομένη ἡμῖν τάξις ἔργῳ τε πεφῇ παραδέναι καὶ παφυλαχθῆναι σπουδήσει. καὶ ποινὴ γὰρ ἐπικείσει ἑ. χρυσίς λιτρῶν κτ. τῶν τοῦτο παραβαίνειν ἐπιχειρήντων, ἢ παραβαίνοντας συλχωρούντων. Dat. Prid. Id. Decemb. *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ λζ'.

Περὶ τῶν ἐν Οσρόῃ ἀθεμίτως συναπτόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνθ'.

Αὐτοκράτωρ Ιυστινιανὸς Αὔγυς Φλώρῳ ὑπάτῳ τῶν θείων πραγμάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑρήλθός τις ἦλθεν εἰς ἡμᾶς λόγος, ὡς οἱ κτ. τῷ μέσῳ τῶν πολιτῶν καὶ τῷ Οσρόῃ ἐπαρχίας, τολμῶσι γάμοις ἀθεμίτοις ὁμιλεῖν, καὶ τοῖς Ρωμαϊκοῖς παραβαίνειν νόμοις, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀπειληθείσας ποινὰς τάς τε παλαιὰς καὶ νέας· τοῖς μὲ ὂν γενομένοις προσέχοντες, εἰς ἀθεμίτους καὶ κεκωλυμένους ἐμπίπτοντες γάμους. Ἡμεῖς τοίνυν τύτων μὲ ἀδὲν παντελῶς ἐπισύσταμεν. ἃ γὰρ ἡγούμεθα ἀνθρώπους, μέρος ὄντες τῶν ἡμετέρας πολιτείας, τοιῦτό τι προήκειν δαρρεῖν, καὶ τῷ γένει τῷ ἑαυτῶν καθαιρεῖν, καὶ τὰ ὀνόματα συγχεῖν.

ΚΕΦ. α'.

ΩΣτε καὶ ἐξερευνᾶν τοῦτο ἡβουλόμεθα, καὶ εἴ τι τοιῦτον ὅλως πέπραχε, τὰς ἀμφιπίπτοντας ταῖς ἐχάτῳ ἄγειν ποινείαν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ χρόνος ἐστὶ μακρὸς, καὶ ὑδὲ πιστεύομεν τοιῦτό τι γεγονέναι τολμήσαντας, εἰ ἄρα καὶ τοιῦτό τι συμβέβηκε, τὸ μὲ πραχθὲν, ὅπως δή ποτε ἂν ἔχοι, συγχωρεῖμεν τοῖς τῷ Οσρόῃ καὶ τῷ μέσῳ τῶν πολιτῶν τοῖς ἐπαρχίας κατοικῦσι, φεφάσα τῶν αὐτοῖς γνωμένων ἀμφόρως ἐφόδων. καὶ μάλιστα ἀγρίκιτα πλήθης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσον ὄντος τῶν τοῦτο ἐξαμαρτεῖν λεγομένων. καὶ ἐπὶ τῷ νῦν χρήματος ἐῶμεν εἶναι, ὑδὲν πολυπραγμονήντες τῶν ἄχρι τῶν νεαρῶς ἡμῶν θείας διατάξεως τοιῦτο, ὡς εἰκὸς, τολμηθέντων· ἀλλὰ ζητοῦντες, πᾶσαν κωλυθῆναι τοιῦτο ζήτησιν τοιαύτῃ κτ. φεφάσιν ἢ προστάγμασιν ἀμφιφέρουσαν τοῖς ἐν ταῖς αὐτοῖς ἐπαρχίαις οἰκῦσι. καὶ ὃ τῶν ἡμέτερον νόμον τέναγχος τοιῦτο πεθήνατ, εἴ τις ἐτόλμησεν ἢ καὶ τολμήσῃ τοιῦτό τι πρᾶξαι, βαλόμεθα τῶν τοῦτο ποινὰς ἐχάτας κατασπᾶν. εἰδότα ὡς ὁ μέλλων χρηματικῶν ζημιῶσθαι ποινῶν, ἀλλ' αὐτόν τι καὶ γυμνάσῃ, καὶ παιδαγωγῆσαι τῶν καθ' αὐτῆς γινομένων, εἰ καὶ τὸ ἐπιγινομένης αὐτῇ βλάβης ἡδάτερο, πρᾶξαί τι τῶν δυνα-

Source : BIU Cujas

τ̃ δυναμένων κωλύσῃ τὰ πρὸς τὴν αὐτῆς ἐπιβαλλὼν μελετήματα. ἓ ἢ χρόνῳ παρασκευάσωσιν τὸν μελετηθέντα κατ' αὐτῆς αἰσθέσθαι, πρὸς μὲ τὸν μητέρα ποιήσασθαι τὸν ἔγκλησιν, ὥστε μηδενὶ τ̃ κατ' αὐτῆς πραχθέντων ἀπολῆξαι, τὰ ἢ πρέποντα μητρὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν τ̃ πατρῴων αὐτῆ πραγμάτων ἀποκατάστασιν ποιήσασθαι, καθὰ τῷ νόμῳ δοκεῖ. τὴν ἢ, τοῖς ὑπ' ἓ δούτερα γάμῳ χρωμένοις παισὶν ἐαυτὴν ὅλην ὑπάρχουσαν, ἐὰν τὰς τοιάτας πρόσοδος ἀπαραζημίους γάμους γαμεῖν κωλύσουσιν, ἐπ' ἄλλοις δὲ πισὶν ὁρίσαι τὰ κῆ τοῦτοις παρὰ τ̃ ἡμετέρας εὐσεβείας ἐκφωνηθέντα. κῆ ἀμφ' τ̃τον τὴν ἱκετηρίαν ἡμῖν ἀνέστηνεν, ἐφ' ᾧτε ἓ τὴν Ἀμφνοιαν τ̃ θείας νομοθεσίας σαφῆ τε ἓ ἀναμφισβήτητον κρατῆσαι, ἓ μὴ τοῖς αὐτῇ πρεσβυτέροις ἀποχωρῆσαι. Αὐξεντίαν τὴν αὐτῆς μητέρα τὰ κρατηθέντα ἐκ ἓ πάλαι προφάσεα κέρδος οἰκεῖον ποιήσασθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα τοίνυν τ̃ ἱκετηρίας ἐχούσης, εἰκότως πρὸς τόνδε τ̃ θεῖον πραγματικὸν εἶδομεν τύπον, δι' οὗ χαρίζομεθα, τ̃ θείας ἡμῶν νομοθεσίας ἀδεμίαν ποιεμένης μνήμην πρὸς τ̃ ἀναδεξαμένων ἐπιτροπὴν τ̃ οἰκείων παίδων, κῆ δούτερον ἀνελομένων γάμον· μὴ ἐξεῖναι Αὐξεντίᾳ τῇ λαμπροτάτῃ κεχρῆσθαι τῇ αὐτῇ θείᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ. Δι' ἃς εἰρήμεθα αἰτίας, κῆ τὴν τ̃ ὑπομνημάτων πρᾶξιν, καθ' ἣν τὴν ἐπιτροπὴν Μάρθας τ̃ αὐτῆς θυγατρὸς ἀνεδέξατο· δεικνύσης τε τ̃ τοῖς νόμοις διωρισμένον αὐτὴν ὑπ' ἐξὸν εἶναι ὁρκον, ὡς δούτερος ἐκ ὁμιλήσῃ γάμοις, κῆ ὡς τ̃ ὅρκον προφερησάσης σωώκησε μὲ ἀνδρὶ δούτέρῳ, κῆ παῖδας ἐξ αὐτὸ ποιησαμένη, Δημόσθης ὑπὲρ τ̃ τ̃ πραγμάτων ἀποκαταστάσεως παρεσκεύασεν εἰς ἑαυτὸν ὑπόθεσθαι Μάρθαν τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς θυγατέρα. δυνάσθαι ἢ πᾶσιν ἔχθραν ἄδειαν χαρίζομεν Μάρθαν τὴν λαμπροτάτην τῷ δικαίῳ τ̃ ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι, φάσκουσαν ἔτι κῆ νῦν ὑπ' ἐαυτὴν ἐπιτροπὴν ἓ εἶναι τ̃ ἡλικίας ἔτος. καὶ ἐδὲν ἀντικείμενης αὐτῇ τ̃ θείας νομοθεσίας τ̃ παρ' ἡμῶν εἰ πεθείσης, χαρίζόμης ἢ τὰς παῖδας μὴ δυνάσθαι κῆ τ̃ οἰκείων γονέων τῷ τ̃ ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι δίκαιον, μηδὲ τὰς ἀπελευθέρας κῆ τ̃ οἰκείων πατρώνων. Δι' ὃ δὴ καὶ τ̃ ἀναδεδεγμένων τὴν τ̃ οἰκείων παίδων ἐπιτροπὴν τ̃ νόμον μηδὲν Δι' ἐλαττοῦσθαι. τοιάυτον ἢ κῆ ἑτέραν θείαν ἡμῶν νομοθεσίαν μὴ ταῦτα φοιτήσουσι, χαρίζησθαι, τὰς κληρονόμους ἐπιτρόπους μὴ ἄλλως τὰς τ̃ νέων ἐπιτροπὰς ἀναδέχεσθαι, πρὶν ἂν ὑπὸ τῷ κυρίῳ τ̃ ἑαυτῶν ὑποβολῆς κρατήσουσιν, μὴ τὰς νέας κατελιμπάνειν ἀδελφοὺς κῆ συμβαίη κῆ μητέρα τ̃ οἰκείων παίδων ἐπιτροπὴν ἀναδέχεσθαι, κῆ αὐτὸν τὰ πράττειν, κῆ πᾶσιν ἐνέχεσθαι τοῖς ἐπιτροπικῆς λόγοις· κῆ εἴπερ ἕτερον βουληθείη τοῖς ἑαυτῆς ὑποδαλέσθαι παισὶν, οἰκείῳ κινδυνῳ κῆ τ̃ ὑπαρχόντων αὐτῆ πραγμάτων τὰ ποιεῖν. Ὡσ κἀκεῖνα τὸ πόσις ἄπαυτα ὑποσήκειν Μάρθαν τὸν λαμπροτάτην, (εἴπερ δείξῃ μὴ παρηκμακέναι τὰς χρόνους ὑφ' οἷς οἱ ὑπ' τ̃ ἀποκαταστάσεως ἀρμόττουσιν αὐτῆ λόγοι) κῆ τ̃ ἀποκαταστάσῃ χρήσασθαι, κῆ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οἷς οἱ ἡμέτεροι νόμοι τοῖς ἐπ' ἀπελεῖ ἡλικίας ἐσι πᾶσι διδόασι παῤῥησίαν τε κῆ βοήθειαν. Φυλάττεσθαι μὲν ὃ κῆ τὸ ἡμέτερον χαρίζῃ κρατεῖν τῶν ὀφειλομένων τοῖς γονεῦσι τὰ τ̃ παίδων αἰεῖν, κῆ πᾶσιν τιμὴν τε κῆ θεραπείαν, ἐν ᾧ μηδεμίαν βλάβη παρ' αὐτῶν κατ' ἐκείνων γίνοιτ' τὰς ὃ ἐκ ᾧ πατέρα γάμῳ παίδων ὑπαρχόντων, ἔτε ὅσον εἶναι κρίνομεν, ἔτε ἄλλως πεφύκειν τι ὑπ' τ̃ πατρῴων οὐσιῶν εἰς αὐτὸς περιερχόμενα πράγματα τὰς τοιαύτας μητέρας δυνάσθαι κέρδος οἰκεῖον, ἢ τ̃ κῆ δούτεραν πεῖσιν αὐτὰς συνοικησάντων, κῆ τ̃ ὑπ' τ̃ τοιούτων γαμικῶν συνοικεσίων παίδων, πειθῆσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τὰ τοίνυν παρατεθέντα ἡμῖν, κῆ Δι' τῆδε ᾧ θείᾳ δηλήματα πραγματικῇ τύπῳ, ἡ σὴ ὑδοξότης ἅμα τῷ μακαριωτάτῳ ὀρχιεπισκόπῳ τ̃ Θεουπολιτῶν, ἔργῳ κῆ πέρατι παραδεδεῖσθαι ἀπευθύνατε. Dat. Kal. Februar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ λθ'.

Περὶ τ̃ μεριζομένης γονῆς τ̃ γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνε'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

‡ ΟΙ τὰ πρόγματα πράττοντες τ̃ κῆ Απάμειαν ἀγλαϊτης ὑπλησίας ἐδίδαξαν, γεωργὲς πισὶν ἑτέρους ἀφαιρήσεως γεωργίσαντας αὐτῶν σιωκφθλῶσι, κῆ παιδοποιήσασθαι· κῆ ἤτησαν ὑποδοθῆναι αὐτοῖς κῆ τὲς γεωργὲς κῆ τὲς τέτων παῖδας, τῇ μητρὶ αὐτῶν χαρὲν κομιζομένους. Ἀλλ' ἐοικασι, τοῦτο αἰτῆντες, μὴ εἰδέναι τὸν ἡμέτερον Δικαίων τὸν ἐναγχ φοιτήσαντα ὅ, π βάλες.

ΚΕΦ. α'.

ΕΙ μὲ γὰ ἐλεύθεροί πνες ὑπαπογράφοις συνοικήσαιεν, κῆ τὲς τῇ Δικαίᾳ περιεχομένης λογισμὲς, ἀκόλυθον τὰ βρέφη τῇ μητρὶ, ἔνθα εἰς ἐλευθερίαν ὅτε ἔρχον· εἰ ἢ γεωργὸς εἴεν, ὅτε ἐπ τῇ Δικαίᾳ παντελῶς ὑπείνη γίνε χώρα, ἀλλὰ (καθάπαξ ἐναγχ ἐψηφισάμεθα κῆ ὑπομνήσαιμεν) ἡ γονὴ μερίζεται· κῆ εἰ μὲ ἴσον ἐσιν ὁ τ̃ τεχθέντων ἀριθμὸς, εἰς δὺο μερίζεται· εἰ ἢ ἄνισον, ἢ κῆ εἰς μόνον ὁ τεχθείς, τὶνικαῦτα ἡ γονὴ ἔχῃ τὸ πλέον, διότι κῆ μᾶλλον ἐμόχθησε, κῆ εἰς μὲ ὢν ὁ παῖς ἀκόλυθος τῇ μητρὶ, τελῶν ἢ ὄντων τ̃ τεχθέντων, οἱ δὺο ἢ εἰ δύο τ̃ μητρὸς ἔσον), ὁ εἰς ἢ τῇ ᾧ πατρὸς ᾧ παῖς ἀκόλυθος ἐσονῆ, ὁ εἰς ἢ τῇ ᾧ πατρὸς ᾧ παῖς ἀκόλυθος δεσποτείᾳ· κῆ ἕτως ἀεὶ τὸ περιττὸν (καθάπαξ εἰπόντες ἐφθημεν) ἡ γονὴ ἕξῃ. Καὶ κῆ τῦτο κῆ οἱ Απαμεῖς μελεῖσαν ἔσεσθαι τῷ γονῷ γνωσκέτωσαν, ἵνα τὸ ἐν πολλοῖς χρονίζόμενον χρόνοις μάθωσιν ὡς ὑφ' ἡμετέραν γάγνε νομοθεσίαν.

ΤΙΤΛΟΣ μ'.

Περὶ τ̃ ἐν ἀλλοδαπείοις χωρίοις γαμούντων γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Λαζάρῳ κόμητι τ̃ ἑῴ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚ τ̃ εἰς ἡμᾶς Δμφόρως ἀνωτερμένων, πολυμελεῖσθαί π κῆ τῶν μέσων τ̃ ποταμῶν κῆ τὲς γε τῶν Οσρηνῶν ἐπαρχίαν ἐμάθομεν τ̃ ἡμετέρων ἀνάξιον χρόνων. συνειδέναι μὲ γὰ αὐτοῖς τὰς ὑπ' Δμφόρων ὠρισμένας χωρὶς γάμους τὲς ἀλλήλας συμβάλλειν· νῦν ἢ δὴ πειρᾶσθαι τὰς δεσπότας τὰς γάμους Δμφλύειν ἤδη πραχθέντας, ἢ τὰς γονομένας παῖδας τ̃ γονέων ἀφέλκειν, καὶ ἐντεῦθεν ὅλον τὸ τ̃ τόπων ἐκείνων παλαιπωρεῖσθαι γεωργικὸν, διαιρεμένων ὑπ' βίας ἀνδρῶν τε κῆ γυναικῶν, ἀφελκομένης ἢ γονῆς ὑπ' τ̃ παρεσαγομένων εἰς φῶς· κῆ μήνης ἡμετέρας εἶναι τὸ πρᾶγμα πρόνοίας.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ἓ λοιπὸν μὲ τὲς τὰ χωρία κεκτημένης, ὡς ἂν ἐθέλοιεν παρεφυλάττειν τὲς γεωργὲς, ὁσονοῦ αὐτοῖς κῆ τ̃ νόμῳ πρόσηκεν, potuissent ad ipsius attentata jacturam. Postquam vero tempus effecerit, ut quæ adversus ipsam agitata essent consilia, persentisceret: se quidem apud matrem usam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suam gesta essent perperam uteretur: sed uti matrem deceret, se ostenderet: & quas primum res in bonis habuisse noscseretur, sibi restitueret. Ipsam vero cum se totam filiis ex secundo matrimonio procreatis exposuisset [1], neutiquam istiusmodi rationes edidisse, quin è contrario sacram nostram prætendisse sanctionem, qua continetur non posse restitutionis contra [2] ipsam jura in usum assumi: tametsi [3] ea nihil ejus generis de matribus, quæ filiorum tutelam suscepissent, & secundas exosculatæ essent nuptias, sanciret. Atque ea de causa supplicationem nobis porrexit: quo magis & mentem sacræ constitutionis redderemus manifestam, & extra controversiam positam: neque si perperam in ea contentis uteretur Auxentia mater ejus, res à patre relictas in lucrum proprium converteret.

CAP. I.

CUm igitur hæc in se contineret supplicatio: merito ad sacram hanc pragmaticam formam respeximus. Per quam sancimus, ut quoniam [4] sacra nostra sanctio nullam mentionem facit earum mulierum, quæ susceptæ filiorum suorum tutelæ, secundas amplexæ sunt nuptias: non liceat Auxentiæ clarissimæ fœminæ eam sacram nostram sanctionem perperam in usum desumere. Propter causas autem prædictas, & quia monumenta actorum, sub quibus Marthæ filiæ suæ tutelam suscepit, ostendunt legibus definitum ipsam jusjurandum [5] præstitisse non se ad secundas perventuram nuptias, & quod jusjurandum aspernata, in matrimonium secundo se marito junxit, & susceptis ex eo liberis, effecit, ut clarissima filia ejus Martha pro rerum restitutione acceptilationes in ipsam exponeret: summam utique licentiam habere Martham clarissimam fœminam posse sancimus, ut restitutionis [6] in integrum jure utatur, præsertim cum nondum se vicesimum quintum ætatis suæ annum excessisse profiteatur. sacra sanctione à nobis proposita, quæ sancit, ne [7] filii contra parentes suos, aut liberti contra patronos suos possint restitutionis in integrum jure uti: neutiquam ipsi objicienda, propterea quod nihil lex de his disputet, quæ filiorum suorum tutelam susceperunt, quin contra, eo quod altera [8] post hæc sacra nostra processerit sanctio, quæ sancit: *Ne qui tutores constituuntur, aliter filiorum suorum tutelam suscipiant, quam si designationis suæ tempore apud [9] acta deposuerint, quod pupillos indefensos non relinquent: & si contingat etiam matrem filiorum suorum tutelam suscipere: ut & ipsa hoc faciat, tutelaribusque rationibus [10] obnoxia sit: & si alium pro se designare tutorem velit, ut suo [11] & subsistentium illi rerum periculo id faciat.* Unde omnibus modis hoc etiam casu convenit, ut si Martha clarissima fœmina comprobaverit, non præteriisse ea [12] tempora in quibus restitutoriæ ipsi actiones competunt: tam restitutione in integrum utatur, quam omnibus aliis, per quæ leges nostræ minoribus ætate opem & auxilium præbent. Sancit etenim nostra potentia, ut omnis reverentia [13], quæ parentibus debetur à liberis, item honor, atque obsequium parentibus conservetur: dum tamen nihil ab ipsis in illorum detrimentum fiat. Ut vero ex prioribus nuptiis filios despiciamus, neque religioni putamus consentaneum: neque alioqui convenire, ut res, quæ ex paterna ad ipsos pervenerunt substantia, hujusmodi matres possint vel sibi, vel his, qui secunda vice ipsas habent in matrimonio, vel ex istiusmodi matrimonio procreatis liberis, lucrifacere.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, ea studeto gloria tua una cum beatissimo archiepiscopo Theopolitanæ [14] ecclesiæ, effectui & fini tradere. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. V.C. Cons.

TIT. XXXIX.

DE PROLE [15] PARTIENDA INTER RUSTICOS [16].

NOVELLA CONSTIT. CLVI.

PRÆFATIO.

DOcuerunt nos, qui sacrosanctæ Apamiensis ecclesiæ negotia gerunt, quod ad alios quosdam pertinentes rustici cum rusticanis mulieribus suis se conjunxerint, exindeque procreaverint filios: petieruntque, ut & rusticos ipsis adsignarent, & horum filios maternum [17] sequentes uterum. Sed qui hæc petunt, hi sane constitutionem nostram, quæ nuper prodiit, intelligere non videntur, quid ea sibi velit.

CAP. I.

NAm si liberi aliqui se adscriptitiis [18] conjungant: secundum rationes constitutione comprehensas, infantes matrem sequentur, unde ad libertatem non perveniunt. Si vero rustici sint, non amplius constitutioni illi per omnia locus sit: sed quemadmodum nuper [19] decrevimus, & lege cavimus, proles dividitur [20] in partes. Et si quidem æqualis sit [21] natorum numerus: in duas partes dividitur: si inæqualis, aut etiam unus tantum natus sit: tunc quod redundat, venter [22] habet, propterea quod & amplius laboraverit: & unus quidem si sit, matrem sequetur, si vero tres nati fuerint: duo quidem duæve matrem sequentur, unus autem ad proprietatem paterni dominii perventurus est, atque ita semper (ut prædiximus) id quod impar [23] est, habebit venter. Et secundum hæc Apamienses quoque prolem partiendam esse cognoscunto: ut quod multis retro temporibus in controversia fuit positum, intelligant denuo sub nostram redactum sanctionem.

TIT. XL.

DE RUSTICIS [24] QUI IN ALIENIS PRÆDIIS NUPTIAS CONTRAHUNT [25].

NOVELLA CONSTIT. CLVII.

Imp. Just. Aug. Lazaro Comiti Orientis.

PRÆFATIO.

EX his quæ diverso modo ad nos relata sunt, didicimus in Mesopotamia & Osdroena provinciis quidpiam delinqui, nostris plane temporibus indignum. Consuetudinem [26] etenim apud ipsos esse, ut qui ex diversis [27] originem trahant prædiis, nuptias inter se contrahant. Inde sane conari [28] dominos, de facto jam contractas nuptias dissolvere, aut procreatos filios à parentibus abstrahere, exindeque totum illum locum misere affligi, dum & rusticani viri & mulieres ex una parte distrahuntur, & proles his adimitur, qui in lucem produxerunt, & sola nostra opus esse providentia.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut prædiorum domini de cætero rusticos suos, prout voluerint, conservent: neque quisquam eos qui jam conjuncti

1 Contra voluntatem legum *Novell.* 2.

2 Id est, negabatur filiam posse restitui adversus matrem.

3 Lex quæ negat liberos adversus parentes restitui, non prodesse illis parentibus, qui ad secundas nuptias convolarunt. *c.* 1. §.

4 Dic *ut* §. *cod.*

5 *leg.* 2. *Cod. quando mul. Novell.* 118. *cap.* 5.

6 Filia restitui adversus matrem secundo nubentem potest, & acceptilationem seu apocham rerum gestarum ab ea condicere.

7 *l.* 1. *l.* 2. *C. qui & adversus quos in integr. restit. non poss. l.* 11. *ff. de dolo l* 17. *in fin. ff. de minoribus.*

8 *l. ult.* §. 2. *Cod. de admin. tut.*

9 *d.* §. 2.

10 Et residuis solvendis.

11 *d.* §. 2.

12 Vide *Cod. de tempor. in integr. restit.*

13 Tria hic conjungit: αἰδῶ, τιμὴν, θεραπείαν. *l.* 1. *ff. de obsequ. parentibus & patro. præst.*

14 Id est, Antiochiæ.

15 De sobole cum colonis partienda. *Index Regin.* hæc constitutio confirmat Novellam 162. quæ hac tempore posterior est.

16 Adscriptitia ex mea est & tuo adscriptitio qui nascitur, meo dominio subjicitur: si duo nascuntur, secundus tui fit dominii: si tertius, mei: & sic deinceps, ut quoties impar fuerit numerus, impar matrem sequatur, *Nov.* 162.

17 Partus ventrem sequitur, vid. *l.* 19. *ff. de statu hominum.*

18 Mulieribus.

19 *Novell.* 164. quæ hac est posterior.

‡ Ἐνταῦτα γεγραμμένου τὰ δὲ ἔχει τὸ παλαιὸν ἀνέγνωσμεν, Αὕτη δὲ ἐτίθη ὡς τὰ βασιλικὰ, ἀλλὰ παρεσιωπήθη.

20 Dandum est enim aliquid matri propter puerperii difficultatem. vide *l.* 12. §. 1. *Cod. qui potior.*

21 Quid si duo simul nascuntur, quis eliget? sorte res dirimetur, ut & quibusdam in aliis casus fit. *leg. ult. in pr. Cod. comm. de legat.*

22 In pari jure, partus ventrem sequitur.

23 Inter conjuges adscriptitios, filii impares ventri cedunt, id est, conditionem, & dominium matris sequuntur.

24 De colonis, &c. *Index Regin.*

25 In Mesopotamia scil. & Osdroena. *Index Regin.*

26 Consuetudo in nuptiis attenditur.

27 Personæ adscriptitiæ diversorum dominorum inter se possunt nuptias contrahere.

28 Domini non possunt adscriptitiorum matrimonia dissolvere.

Source : BIU Cujas

1 Est enim dura separatio parentum à liberis, vid. *l. 8. ff. de pignor. l. 71. §. 3. in fin. ff. de leg. 1. l. 41. §. 2. in fin. ff. de leg. 3. leg. 3. ff. de liberali Paul. § sentent. 6. §. ult.*

2 Id est, anno 541.

3 Ut jus deliberandi etiam impuberes transmittant. *Index Reginæ.* Goth. Vid. in hanc Novell. Rittershus. *part. 7. cap. 21.* ANS.

4 Moritur aliquis impubes non adita hereditate, quis illi succedet? num avunculus, num amita, num uterque?

5 Advocati sine consilio rei conventi, non temere actiones ullas excipiebant. & breviter, litem nunquam suscipiebant patrono, id est, advocato inconsulto, *l. 17 §. 1. ff. si servit. vindic.* ibi, *omnes consilium jurisperiti dederunt.* Testamenta etiam vix sine jurisperito faciebant, *l. 88. in fin. ff. de leg. 2.* Inde est quod non toleretur ignorantia in eo qui Jurisconsulti copiam habere potuit. *l. 9. §. 3. ff. de jur. & facti. ign.*

6 Advocati responsa sua in scriptis reddebant.

7 Compromissum in advocatum & scriniarium factum observa.

8 *l. 19. C. de jure delib.*

9 Id est, infantem.

10 Id est, effecisse ut sententiæ arbitrium confirmarent.

11 *l. 1. C. d. tit.*

12 *l. 18. Cod. de jure delib.*

13 *Nov. 118 c. 3.*

14 Adgnatici juris & cognatici nulla hodie differentia est in succedendo.

15 Id est, cum hic casus, qui nunc proponitur, sit antiquior *Nov.* 118. per quam sublata est differentia juris agnatici & cognatici & ita leges non trahuntur ad præteritos casus. *l. 7. C. de legib.*

16 Id est, si preces veritate nituntur, hæc enim conditio tacite rescriptis inest, vide *l. 7. C. de diversi. rescript.*

17 *d. l. 18. C. de jure delib.*

18 *d. l. 19. C. de jure delib.*

19 Infans per se adire hereditatem matris non potest, sed per tutorem: si per eum non intra annum adierit, ad suos eam non transmittit. *l. 18. C. de jure delib.* sin vero intra annum adierit, transmittit. *l. 19. Cod. de jure delib.*

sunt, possit secundum consuetudinem prius obtinentem divellere, aut compellere ut terram ad ipsos pertinentem colant, abstrahereve à [1] parentibus filios prætextu conditionis colonariæ. Sed & si quid hujusmodi forte jam factum est: corrigi hoc simul, & restitui efficies, sive filios abstrahi contigerit, sive etiam mulieres, nempe vel à parentibus, vel contubernii consortibus: eo, qui reliquo deinceps tempore hujusmodi aliquid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum vocando. Quare libera sunto contubernia metu, qui dudum ipsis immittitur, & parentes habento ex hac jussione filios suos: nequeuntibus prædiorum dominis subtilibus contendere rationibus, & vel nuptias contrahentes, vel filios abstrahere. Qui enim tale quid facere præsumpserit: etiam de ipso prædio in periculum veniet, cui eos vindicare rusticos attentat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, eam providentiam habeto magnificentia tua, tibique obtemperans cohors, & qui pro tempore eundem magistratum geret, ut ad effectum deducantur conserventurque, trium librarum auri pœna imminente ei, qui ullo unquam tempore hæc transgredi attentaverit. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS.[2] V.C. CONS.

TIT. XLI.

UT [3] DELIBERANDI JUS ETIAM AD IMPUBERES TRANSMITTATUR.

NOVELLA CONSTIT. CLVIII.

PRÆFATIO.

OBlatæ nobis à Thecla, quæ & Manno appellatur, preces sunt, quæ declarant, Theclam quandam è vita decessisse, relicta Sergia filia impuberem ætatem agente: cumque vix sedecim dies matri supervixisset filia, obiisse & ipsam mortem in contagione illa, quæ nuperrime homines invaserat. Eam vero quæ nobis preces porrexerit, inquit Sergiæ patri [4] sororem extitisse. Cosmam autem Theclæ fratrem Sergiæ hereditatem vindicasse, dictassequc eo nomine judicium. Rursum hanc, ne non recte contentiones sereret, abiisse ad Joannem provincialis fori advocatum, percontatum [5] de legibus, quæ hanc causam concernerent. Illumque responsum in scriptis [6] edidisse eo ipso significantem, quod Sergiæ ad ipsam delata esset hereditas. Atque ea sane de causa controversiæ judicem delegisse [7] ipsum Joannem, Cosmæ partes agente Æsculapio quodam scriniario per Orientem magisterii militum. Sed Joannem contrariam edidisse sententiam his quæ in scriptis responderat, usurpata ad hoc in sententia lege [8] justissimi Principis Theodosii, quæ dicit non posse eum, qui nondum septem [9] annorum natus sit, maternam vindicare hereditatem, nisi tutorem habeat: sed ut ad illos ea deferatur, quibus competitura esset, & si defunctus impubes ad hereditatem legibus vocatus non esset. Neque hæc tantum protulisse in sententia, sed & effecisse [10], ut quæ nobis supplicaret, consequenter secundum sententiam pacta iniret, & eadem denuo dictaret Æsculapio, qui pro Cosma causam egerat. Petiitque nos ut ipsam tam misere affectam injuria respiceremus: & maxime cum lex [11] in Codice, qui de nostro nomine cognomen accepit, posita sit, quæ innuat recte maternam hereditatem vindicare eum, qui fari possit: & rursus alia [12] nobis lege proposita, quæ vult, ut si quis hereditate ad ipsum delata antequam eam vindicet, aut contrariam ea in re sententiam suam ostendat, ex hac vita emigret: super ea hereditate deliberandi jus ad heredes suos transmittat. Porro eam legem, quæ nuper [13] à nobis proposita sit, qua idem in hereditatibus ordo adgnatis [14] pariter & cognatis tribuitur, locum in hac controversia non habere, cum antiquior sit nostra [15], cujus occasione lex illa valere jussa est.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut gloria tua, si [16] hæc ita se habere compererit: opem ferat supplicanti, & legem nostram illi conservet, quæ deliberandi jus ei tribuit, nimirum Sergia ante excessum anni post matrem suam demortua, volentique maternam Sergiæ hereditatem vindicare, ejus agendi copiam præbeat. Neque enim pugnare inter se aliquis Theodosii pientissimi Principis [17] & nostram [18] legem dixerit: cum in eodem utraque volumine sit posita, & nos per constitutionem, quam pro eo posuimus, obfirmaverimus, nihil in eo residere contrarii. Sed obtineto quidem lex nostra in præsenti controversia, & omnibus casibus in quæstionem deducto assimilibus: obtineto autem Theodosii sacratissimi Principis lex, in quibus [19] annum præterire contigit, & deliberandi tempus elapsum est. Pacta enim post sententiam conscripta cum altero inita, qui obligationem adquirere non potuit: manifestum est, quod nullam actionem Cosmæ de his, quæ inibi confessa fuerunt, dederint. Datum pridie Idus Julii. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug.

TIT. XLII.

UT [20] RESTITUTIONES FIDEICOMMISSI USQUE AD UNUM [21] GRADUM CONSISTANT.

NOVELLA CONSTIT. CLIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo sacrorum prætoriarum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

TAntum nobis benignitatis adest, ut ne privatas quidem causas, quæ judicum nobis inquisitionem superare videntur, legibus nostris definire indignum putemus, ne si quando privata causa audientiam in judicium deferri solitam excedat, longa mora eos, qui in jure controverso hærent, atterat. Aliquoties igitur gloriosissimus vir Alexander ad nos retulit, gloriosæ memoriæ patrem suum Hierium, cum testamenti tabulas conscriberet, hisce verbis usum esse: *Volo* [22] *ac jubeo ut heredes mei, Constantius quidem clarissimus vir deputatam sibi domum cum omnibus (ut præscriptum est) cohærentibus illis juribus, & suburbium in Coparis appellatum, item cum omnibus (ut præscriptum est) juribus ad ipsum pertinentibus, & domum Antiochiæ sitam, emptam ab Ammiano: Anthemius vero dulcissimus suburbium in Blachernis* [23] *dictum, redemptum à gloriosæ memoriæ viris Eugenio & Juliano, & suburbium in promontorio sinus* [24] *Sosthenii,*

20 De substitutione facta in familia morientium, ut usque ad quartum gradum valeat. *Index Reginæ.*

21 Μίχρι ἐνὸς βαθμοῦ, ita legitur in editione Scrimgeri & Haloandri Græca. Alciatus legit, μίχρι ἐν δ, & malè, Græci enim ita non loquuntur μίχρι ἐν δ, sed μίχρι δ', & Justinianus constituit, si inter filios facta sit precaria substitutio, ut non porrigatur ultra filiorum gradum: licet autem postea adjiciat Justinianus prohibitionem alienationis extra familiam non valere ultra quartum gradum, debet tamen hic titulus à priore ejus parte concipi, & à quibusdam quoque legitur in vulgata, non *quartum*, sed *quotum*. vide *Cujac. 4. obs. 38.* Goth. Prohibita alienatio à testatore quousque se extendat, vide Rittershus. *part. 6. cap. 12.* ANS.

22 Formulam testamenti observa.

23 Blachernense suburbium Constantinopolitanum, de quo alias dixi.

24 Hodie Stenia teste in Pandectis Turcicis Leunclavio.

ὡς μὴ γάμους ποιῆς τοὺς ἐξ ἑτέρων ἁρμηνεύσεις χωρίων συμβάλλειν τοὺς ἐν μέχρι νῦν γνωρίμους γάμους, εἶναι κυρίους, καὶ μηδένα δυνασθαι τοὺς ἤδη σωματοφθόνους, καὶ τὸ κρατῆσαν ἀφέτερον ἔθος, ἢ γεωργῶν ἀφαιρεῖσθαι ἀναγκάζεσθαι γῆν· ἀλλὰ μηδὲ τῶν γονέων ἀφαιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ἀφορμῆς τύχης γεωργικῆς. Ἀλλὰ κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἤδη γεγόνει ἔτυχεν, ἐπανορθώσας τὰ καὶ τοῦτο, καὶ δικαιοδοσίαν παρασκευάσας, εἴτε παῖδας ἀφαιρεθῆναι συμβαίνοιτο εἴτε καὶ γυναῖκας, τοῖς τε γονεῦσιν, ἢ καὶ τοῖς συνοικοῦσι φαμέν. Ἓν ποιῆσαι τι τοιοῦτον ἀφεῖς τὸ ἐπείγον χρόνου διαρρέοντος, καὶ ἀφεὶ αὐτὸ κινδυνεύοντος τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἀπαλλαττέσθω τὸ συνοικίσιμον ἤδη ἐπιπεμφθὲν θεῖος, καὶ οἱ γονεῖς τοὺς παῖδας ἐξέτωσαν ὁπόταν τούτῳ ἡμῶν τὸ κελεύσεως. ὁ δυναμένων ἀκεῖνοι τὰ χωρία κεκτημένων, καὶ ἀφέλκῃ ἢ τοὺς συναλλάξαντας, ἢ τοὺς παῖδας. ὁ γὰρ δὴ τοιοῦτό τι ποιήσῃ πειράσθω, καὶ ἀφεὶ αὐτὸ κινδυνεύσῃ τὸ χωρίον ᾧ δῆθεν πειρᾶται τοὺς γεωργοὺς σκδικεῖν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν δηλωθέντα ἡμῖν καὶ ἁγίᾳ τῇδε θείᾳ πραγματικῇ δηλούμενα τύπῳ, ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ περιφανὴς σοὶ πεῖσις, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὰ αὐτῆς ἐρχὰς ἡγησόμενος, εἰς ἔργον ἀχθήσαι, καὶ φυλαχθήσαι ὀφείλοντα στέφανον trium librarum auri (ἤτοι τελῶν λιτρῶν χρυσίου) ποινῆς ἐπικειμένης καὶ παντὸς τοῦ τοῦτο παραβαίνειν ἐπιχειροῦντος. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ μα'.

Περὶ τοῦ δικαίου τὸ τῆς ἀμοιβῆς δίκαιον καὶ ἐπὶ ἀνήκοων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνή'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΔΕησις ἡμῖν ἀνεγνώσθη Θέκλας τῆς καὶ Μαννᾶ, δηλοῦσα τὸν Θέκλαν τινὰ κατελθεῖν τὸν βίον ἐπὶ Σεργίᾳ θυγατρὶ τῷ ἀνηκόῳ ἡλικίαν ἀγούσῃ, ἐκκαιδεκάτῃ τε μόλις ἡμέρᾳ ἐπιζήσασαν τῇ μητρὶ τῷ παῖδα τελευτήσαι, ἐπὶ τῷ ἀναγκαίῳ συμβάσης τῆς ἀνθρώπων φθορᾶς. καὶ ἀδελφὸν μὲν τῶν ἡμῶν δεηθεῖσαν καθεστάναι φησὶ τῷ Σεργίας πατρὶ Κοσμᾶν ὄντα Θέκλας ἀδελφὸν ἀντιποιησαμένου δὲ Σεργίας κλήρου, καὶ δίκαιον αὐτῇ ὑπὲρ τούτου λαχεῖν. τῷ δ', ὡς ἂν γε μὴ ὀφείλοντος ὀρθῶς ἐχόντων φιλονεικῆσαι, χρυσᾶν ὡσεὶ λιτρῶν ἰωάννῃ συνήγορον τῷ ἐπὶ χώρας ἀγορᾶς, καὶ πυθέσθαι τάτε ὡσεὶ τῷ νόμων τῷ ταύθεσιν τούτων ὁρώντων. κἀκεῖνον ὡς χρήσιμον ὑπάρχειν αὐτῷ παρασχεῖν, δηλοῦντα δὲ αὐτῷ ὡς ἐπ' αὐτῷ ὁ Σεργίας φέρειν κλῆρον. Ἀφ' ταύτα τοίνυν Ἰωάννου αὐτὸν ἐλέσθαι τῷ ταυθέσεως δικαστὴν, πρᾶξαντος ὑπὲρ Κοσμᾶ Ἀσκληπιοῦ τινος σκελνιαρίου τῷ κτ' τῷ ἐν στρατηλάτου δρόμῳ καὶ ψῆφον Ἰωάννου περσχεῖν ἐναντίαν οἷς ἐν γεγράμμασιν ἀπεκείναντο, ζημιώσαντα εἰς τὸν ψῆφον τοῦ Θεοδοσίου ἓν τῷ θείας λήξεως νόμου, τοῦ λέγοντος τὸν ἐπὶ ἐναντίου ἐπτὰ ἡλιόμενον, μὴ δυνασθαι τὴν μητρῷον οἰκειοῦσθαι κλῆρον, εἰ μὴ ἐπίτροπον ἔχοι· ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις φέρεσθαι τοῦτον, οἷς ἁρμόζειν ἔμελλεν εἰ μὴ ἐκ τοῦ κλῆρον ὁ τελευτήσας ἄνηκόος ὑπὸ τῶν νόμων σκληθῇ. καὶ ὧν εἰπεῖν ταῦτα μόνον ἐπὶ τῷ ψήφῳ, ἀλλὰ καὶ παρασκευάσαι τῷ ἡμῶν δεομένῳ σωθῆναι ἀκολούθως θεσθαι τῇ ψήφῳ, καὶ ὑπαναγρεῦσαι τοὺς αὐτοὺς πάλιν ἐκ Ἀσκληπιὸν τὸν ὑπὲρ Κοσμᾶ τῷ δίκαιον ἀγωνιστήριον. ἠτήσε τε ἡμᾶς μὴ ἐκείθεν αὐτῷ ἔτως ἀδικηθῆναι, μάλιστα μὲν ὡς καὶ νόμῳ καὶ τὸ ἐπόνυμον ἡμῶν κάδικος κεκλῆσθαι, κελεύοντος τὰ λαλεῖν δυναμένου, καὶ τὸ μητρῷον κλῆρον κακῶς οἰκειοῦσθαι· καὶ ὡδὶ ἕτερον ἡμῶν τεθνηκότων νόμον, βαλόμενον, ἐπειδάν τις, κληρονομίας εἰς αὐτὸν κατενεχθείσης, περιοικειώσῃ αὐτῷ, ἢ τῷ ἐναντίαν ὑπὲρ αὐτῆς δείξῃ γνώμην, κατελύειν τὸν βίον, παραπέμπειν τοῖς κληρονόμοις τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ τῷ κλήρῳ τὸ τῆς ἀμοιβῆς δίκαιον. τὸ γὰρ δὴ παρ' ἡμῶν ἀναγκαῖον τεθεμένου νόμου, μίαν ἐπὶ τῷ κληρονομιῶν ἀδηλότητος τὸ καὶ κρυπτὸν παρέχοντα τάξιν, μὴ χώραν ἔχειν ἐπὶ ταύτης τῆς ταυθέσεως, πρεσβυτέρας ὔσης τῆς ἡμετέρας, ἐξ ἧς ὁ νόμος ἐκελεύσθη κρατεῖν.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕαπίζομεν τοίνυν, τῷ εὐδοξότητι τῷ σῷ, εἰ πάσῃ ἔτως ἔχοντα εὐεργεσίᾳ, βοηθῆσαι τῇ δεηθείσῃ, καὶ φυλάξαι τὸν νόμον αὐτῇ τὸν ἡμέτερον, τό τε Ἀμοιβῆς αὐτῇ παρέχοντα δίκαιον, ὡς Σεργίας, πρὶν ἐναντιωθῆναι, ἐπιτελευτησάσης τῇ οἰκείᾳ μητρὶ, βαλομένῃ τε τὸν μητρὸς Σεργίας οἰκειώσασθαι κλῆρον παρασχεῖν. ἐάν τις ἂν ἐναντίον εἴποι τόν τε Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς λέξεως τόντε ἡμέτερον νόμον, κατ' αὐτὸ μὲ κειμένους τὸ βιβλίον ἡμῶν ᾧ μηδὲν ἐναντίον ἐν αὐτῷ κεῖσθαι, διὰ ἧς ὑπὲρ αὐτοῦ πεθείκαμεν Ἀμοιβῆς, ἰσχυσαμένων. Ἀλλὰ κρατεῖτω μὲν ὁ ἡμέτερος ὑπὲρ τ παρόντος ὑποθέσεως ἐπί τε τοῦ παραπλησίου καὶ ζητουμένου ἤδη νόμος, κρατείτω δὲ ὁ Θεοδοσίου καὶ τοῦ θείας λήξεως, ἐφ' ὧν ἐναντίος ἔφασε παρελθεῖν, καὶ ὁ τοῦ Ἀμοιβῆς ἐξέπεσε χρόνος. εἰ γὰρ γεγραμμένα μὴ τῷ ψήφῳ συνεθήκη, ἀφεὶς ἐλεύθερον γνώμην, τὸ μηδὲ ἀποτρέχειν δυναμένων, ἀφανλον ὡς ἐδείκνυεν ἀγωγὴν δεδεικται Κοσμᾶ ὡσεὶ τοῦ κατ' αὐτῷ ὁμολογημένων. Datum Prid. Idib. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ μβ'.

Ὡστε τὰς ὑποκαταστάσεις μέχρι ἑνὸς βαθμοῦ ἵστασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟσοῦτον ἡμῖν φιλανθρωπίας ὀφείλεται, ὥστε μηδὲ τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις, ὅσαι δοκοῦσιν ἡμῖν ζήτησιν ὑπερβαίνειν δικαστικὴν, νόμοις ἡμετέροις διορίζειν ἀπαξιοῦν· ὡς μὴ ὑπόθεσιν, ἰδιωτικὴν ὑποβαίνουσαν ἀκολουθεῖν, εἰς δικαστήριον φερομένην, μακρᾶς τὰς ἀμφισβητήσεις παραδιδόναι τελεσθῆναι. Ἀλέξανδρος τοίνυν ὁ ἐνδοξότατος ἀνὴρ ἀπὸ πολλάκις ἡμῖν, ἱέριον τὸν ἐνδοξοτάτης μνήμης αὐτοῦ πατέρα, ἐκθέσθαι Ἀμμιανὸν, ῥηθῆναι χρήσασθαι τάτοις, βαλόμενον ἐν κελεύσαι τὰς ἐμὰς κληρονόμους, Κωνσταντίαν μὲν τὸ λαμπρότατον τῶν ἀφορισθέντων αὐτῷ οἰκίαν μὲν πάντων τῶν, καθὰ περιγράπται, συναφθέντων αὐτῇ δικαίων, καὶ τὸ περάσιον τὸ ἐν τοῖς Κωπαρίοις, μὲν πάντων, καθὰ περιγράπται, τῶν Ἀμφιθέντων αὐτῷ δικαίων, καὶ τῶν οἰκίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ κτ' Ἀμμιανοῦ Ἀνθέμιον δὲ τὸ γλυκύτατον τὸ περάσιον τὸ ἐν Βλαχέρναις τὸ κτ' Εὐγένιον καὶ Ἰουλιανὸν τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης· καὶ τὸ περάσιον τὸ ἐν τῷ ἄκρᾳ τοῦ κόλπου τοῦ Σωθενίου, τὸ ποτε κτ' Ἀρδαβούριον τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης Καλλίοπιον δὲ τὸ λαμπρότατον τὸ περάσιον τὸ Βυθάριον, ἤτοι τοῦ Φιλοθέου καὶ Ἀλεξάνδρου τὸ λαμπρότατον τὸ περάσιον τὸ ἐν τοῖς Βενέτοις, μὴ ἐκποιῆσαι, μὴ κτ' πρᾶσιν, μὴ κτ' δωρεὰν, μὴ κτ' ἀντάλλαγὴν, μὴ ἄλλως ὁπωσοῦν τινα, μηδὲ ἐκβάλλειν ἢ ἀλλοτριῶσαι τοῖς αὐτοῖς οἰκίας, ἢ τὰ περιγεγραμμένα πάντα περάσια, ἃ ἐμοῦ

Source : BIU Cujas

ἐμῆς ὀνόματος καὶ τῆς ἐμῆς φαμιλίας. ἀλλ' εἰ μὲν (ὅπερ ἀβούλημα) γένοιντο αὐτοῖς παῖδες, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἢ ἐξ ἐγγόνοις γνησίοις ἢ καὶ φυσικοῖς τελευτήσαιεν, καταλιμπάνειν ἔκαστον αὐτῶν τὸ ἀφορισθὲν αὐτῷ σωμάτιον, καὶ τὰς οἰκίας, τῷ τε Δαφνειμῴλῳ καὶ τούτῳ τῷ βασιλίδι πόλει καὶ τῷ ἐν Ἀντιοχείᾳ, πᾶσι καὶ ἐξ ἐγγόνοις ἔκασιν, τοῖς γνησίοις ἢ καὶ φυσικοῖς. πεισθὼν γὰρ ὡς ὧδε ἀδεήσουσιν ἐὰν ἐπὶ φυσικῶν παίδων ἢ ἐξ ἐγγόνων τῷ ἐμῷ Δαφνύπωσιν καὶ βάλητε. εἰ δ' ἐπὶ παντελεῖ ἀπαιδίᾳ πίπτοις, ἢ πίνες, ἢ εἰς ἐξ αὐτῶν τελευτῶν, (ὃ μὴ γένοιτο) βάλοιμαι καὶ κελεύω τὰς ἀπαίδους, ἢ τὰ ἀπαίδα, μέλλοντα τελευτᾶν, ἀπεκδικῆσαι τοῖς ἀδελφοῖς ἢ τῷ ἀδελφῷ τοῖς σωζομένοις τῆς οἰκίας, τῷ τε ἐν Βαιοῖς καὶ τῷ ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ τοῖ ἀποθνήσκουσι πέντε σωμάτια, μὴ πάντων αὐτῶν τὰ δικαίων καὶ τὰ καθόλα σύνοχῆς ἀπαραλείπτως· ἀργύριον δηλαδὴ μετρεῖν αὐτῶν τὰ ἐπὶ τοῖς φιλτάτοις ἡμιόνοις ἀποδόσιας. βάλοιμαι γὰρ καὶ κελεύω μὴ ἀπαιτεῖσθαι αὐτοὺς παρ' ἀλλήλων τὰς τοιαύτας ἀποδόσιας· ἃ ἐπιχειρεῖν, ἤτοι ἐπιχειρεῖτον, παρὰ τὰ ἐμὸν πατρικὸν καὶ φιλόστοργον θέλειν αὐτοὺς σκοπόν, ἀπαιτεῖν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ἢ τὰ ἀδελφὸν αὐτῶν ἀποδόσιαν ἐπὶ τοῖς κωλυθεῖσιν σκοπουμένων πράγμασι, παντελῶς αὐτὸ τὸ φιλτάτοις ἔκπλωσιν ὑποφαίνον, ἅτοι ὑποφαίνοντος. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τῷ Δαφνήκης εἰπεῖν, γράψαι δὲ καὶ κωδικίλλοι, τοιοῦτος καὶ καὶ αὐτὸν χρηστόμυθον ῥήμασι. Δῆλον τοίνυν ποιῶ ὅτι ὡς ἤδη μὲ ἐγγράφως ἐβούλου Δαφνῆκλυ, καὶ ἐπὶ οὐ αὐτῇ καθ' ὃν ἔδοξέ μοι τρόπον διετύπωσα· καὶ βάλοιμαι κελεύω πάντα ὅσα τῇ αὐτῇ Δαφνήκῃ ἐμφέρει), ὡς παντὸς τρόπου ἰσχύειν πλὴν μόνων ἐκείνων ἃν ἂν ἐν τούτῳ μὴ τῷ κωδικίλλῳ μεταπεπόνθασι, ἢ καὶ ἀφέλοιμαί τινα τῶν καταλελειμμένων λεγάτων. Βάλοιμαι τοίνυν καὶ κελεύω, τὸ σωμάτιόν μου τὸ καλούμενον τὸ Κωπάρια, ὅπως ἂν τῇ σωζομένῃ Δαφνήκῃ Κωνσταντίνῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ μου υἱῷ κατέλιπον, δοθὲν καὶ Δαφέρειν πλείας νομῆς καὶ δεσποσείας δικαίᾳ, Ἰσείᾳ τῷ λαμπροτάτῳ καὶ δυγατρὶ μου ἐξ ἐγγόνῃ, υἱῷ Κωνσταντίνῳ δὲ μεγαλοπρεπεστάτῳ μου υἱῷ, σύμπαν τὸ αὐτὸ σωμάτιον, μὴ τῶν ὄντων ἐν αὐτῷ πρωϊαῖων, καὶ σκαλῶν παντῶν, καὶ τῶν μιδρωμάτων (εἴτε ἔνδον τῆς πύλης, εἴτε ἔξω τῆς πύλης) οἰκημάτων καὶ ἐργαστηρίων, καὶ λατρεῖ, καὶ κήπων τῶν τε ἔνδον καὶ τῶν ἔξω καὶ τειχέως, καὶ καὶ ἱπποδρόμου, καὶ ἐν αὐτῷ κήπῳ, καὶ κιπαρίσσῳ, καὶ παντὸς ἁπλῶς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἁρμόζοντος μοι δικαίᾳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σωματείῳ. δοθὲν μόρτοι βάλοιμαι τὸ αὐτὸ σωμάτιον τῷ σωζομένῳ λαμπροτάτῳ μου ἐξ ἐγγόνῳ Ἰσείᾳ, γινομένῳ αὐτῷ ἐξουσίᾳ καὶ ἐμφυτεῦσαι παρὰ καὶ οἰκείᾳ πωλοῦ μὴ τῷ ἐμῷ τελευτῶντι. μηδεμιᾶς ὀλοσχερὴς ἀδείας τῷ αὐτῷ δυγατρὶ μου ἐξ ἐγγόνῳ, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς εἴτε ἐκ τούτης μου τῆς Δαφνήκης, εἴτε ἐκ Δαφνήκης καὶ αὐτῆς λαμπροτάτης μου ἐξ ἐγγόνης Δαφνεχθρίοις τὰ αὐτὰ δίκαια, καὶ Δαφπολίωνι ἢ ἀντεκδίκῃ ἢ δωρησαμένῃ τινί, ἢ ὁπωσδήποτε σκοπήσει τὸ αὐτὸ σωμάτιον, ἢ μέρος τι ἐξ αὐτοῦ, ἢ δίκαιον Δαφ' τὸ βάλεσθαί με τὸ αὐτὸ σωμάτιον, ἤτοι οἰκίαν, Δαφκειμένου ἢ Δαφκειμένῳ ἔνδον τῆς πύλης καὶ συκῶν τείχους, τῆς ἀπαγούσης ἐπὶ τὸ δυτικὸν μαρτύριον τῆς ἁγίας Θέκλας, μείναι Δαφ' παντὸς καὶ ὁλοκλήρως ἐν τῇ ἐμῇ φαμιλίᾳ, καὶ μηδέποτε ἐξελθεῖν καὶ ἐμῆς ὀνόματος. Βάλοιμαι δὲ καὶ κελεύω, εἴπερ συμβῇ τὸ σωζομένου δυγατρὸς μου ἐξ ἐγγόνου Ἰσείου τελευτῆσαι ἐν ἀνηβότητι, ἢ καὶ μὴ ἀνηβότητι, ἐκτὸς μόρτοι παιδὸς ἐκ γαμικῶν γάμων αὐτῷ τικτομένου, σωζέσθαι καὶ Δαφέρειν ἤτοι ἀποκατεστάναι τὸν νομὸν καὶ δεσποσείαν καὶ αὐτὸ σωμάτιον, ἤτοι οἰκίας, τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐτῆς πατρὶ Κωνσταντίνῳ· ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ καὶ μὴ ἐκποιηθῆναί ποτε ἐκ τῆς ἐμῆς φαμιλίας, ἢ ἐκ καὶ ἐμῆς ὀνόματος. Ἐπὶ τούτοις μὲν ἂν αὐτὸν ἀπιλθεῖν. Ἰέριον δὲ τὸ τῆς ὀνδόξης μνήμης, τῷ μὲν ἐπὶ τῷ Θεοπολιτῶν Δαφκειμένῳ οἰκίαν, ἥ πις ἐκ τῆς πατρῴας εἰς αὐτὸν πεληλθε Δαφοδοξᾶς, ἑτέρωις Δαφπολίωνι σωζομένοις· τῷ δὲ κτ' τούτῳ τῷ δυδαίμονα πόλιν οἰκίαν, καὶ ὡς γε καὶ τὸ κτ' τῆς κωδικίλλου αὐτοῦ δεδομένον σωμάτιον, ἐφ' οἷς ἄπασιν ἡ ἐκποίησις ἀπηγόρευται, Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς ὀνδόξης μνήμης αὐτῆς παραπέμψαι παιδί. Ἐκείνου τε αὖθις κύριον καταλιπόντα τῷ γαμετῷ τελευτῆσαι τὸν βίον, γράψαντα Δαφήκας καθ' ἃς διετύπωσεν ὡς εἴτε μὴ τεχθείη παιδίον, εἴτε τεχθὲν ἄνηβον τελευτήσοι, τῷ τε μητρὶ τῷ αὐτῆς Μαρίαν τῷ ὀνδοξοτάτῳ, τῷ τε αὐτοῦ συνοικοῦσαν Μαρίαν τῷ δυκλεεστάτῳ ἐπὶ τῷ αὐτῆς καλεῖσθαι Δαφδοχῖ. Ἐπειδὴ δὲ τεχθείσα θυγάτηρ, καὶ αὐτὴ νηπίαν ἀγυπτ καὶ ἀπαλῶ ἐπὶ τῷ ἡλικίαν, ἐξ ἀνθρώπων ἀπῆλθεν, εἰς τὰς εἰσημένας δυκλεεστάτας σωζαχθείσας γωνεῖκας πάντα λοιπὰ τὰ ὄντα, καὶ τῷ ἐπὶ τούτῃ τῆς μεγάλης πόλεως οἰκίαν, καὶ ὡς γε καὶ τὸ σωμάτιον, τοῦτο δὴ τὸ ῥητῶς ἐπὶ τῇ κωδικίλλῳ Ἰσείῳ τῆς τῆς ὀνδόξης μνήμης καταλειφθέν. χώραν τε εἰκότως ἔκ τε τῆς Δαφνήκης ἔκ τε τῆς τῆς κωδικίλλου ἰσημάτων ἔχειν αὐτὸς τῷ τε οἰκίαν καὶ τὸ σωμάτιον ὑπάρχειν, μόνῳ οὐ τῷ Ἰσείῳ τῇ τῆς ὀνδόξης μνήμης παίδων ὑποτελειμμένῳ τὰ νῦν, καὶ σωζόντων ἐπίσης ἐν τῇ τῆς φαμιλίας ὀνόματι τὸ βαθμόν. ἀλλ' οἱ τοὺς ὑπὲρ Μαρίας καὶ Μαρίας τῆς ὀνδοξοτάτων ποιήματι λόγους, τοῖς μὲν τῆς Δαφνήκης ῥήμασιν ἀδεμίαν ἔφασκον χώραν γίνεσθαι· μηδὲ γὰρ παίδων χωρὶς Κωνσταντῖνον τὸν τῆς ὀνδόξης μνήμης ἀπελθεῖν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς χώραν τῇ τῆς οἰκίαν ἐκκριτέραν ὑποκεῖσθαί γίνεσθαι. ἀλλ' ἐδόκει ὑπὲρ τῆς σωμασείου μὴ τὸν νόμον Ἀλέξανδρον τὸν ὀνδοξότατον χωρεῖν ἐπ' αὐτὸς, τὸν γε καὶ αὐτὸν σωεκποιήσαντα τὸ σωμάτιον, ὅπως αὐτῷ καταλέλειπτο, ἐφ' ᾧ τῷ ἐκποίησιν εἶναι ἴσον τῆς ἄλλων ὁ κοινὸς πατὴρ ἀπαγορεύσας ἐπύγχανε· καὶ τὰς ἄλλας ἢ δὴ τῆς ἀδελφῶν ταυτὸ τοῦτο ποιῆσαι· καὶ τὰς ἡμετέρας νόμους, ἐπειδὴ ἅπαντες ἐφεξῆς ἐφ' οἷς τι τιθῶσι διώρισαν, ὡς μὴ ἐξεῖναι τῷ τελευτήσαντος γνώμῃ, ἅπασιν ὁμοίως τῷ ἀποκεῖσθαι ἀνεμφόρειν· ὡς μὴ ἀμφισβαδὸν αὐτὰς ἀλλήλοις συνάγεσθαι, πολλοῖς ὑπὲρ μιᾶς ὑποθέσεως δικαστηρίοις ὑπάγεσθαι. ἃ τε ὑπὲρ τούτων κειμένων ἡμῖν ἀνεμίμνησκον νόμων. Ἀλέξανδρος ὁ ὀνδοξότατος μάλιστα μὲν καὶ αὐτὸ τὸ οἰκίαν ἑκατέρων ὀρθῶς ἔλεγεν ἐγκαλεῖν (ἐπὶ γὰρ τῇ κωδικίλλῳ σωφρὴ καὶ τῷ αὐτῷ τῆς λοιπῶν προσγράφων γνώμῳ αὐτὸ τὸ ἀπελθόντα ποιήσαι, τῇ φαμιλίᾳ τὰ προσγραπτα φυλαχθῆναι βουλόμενον) πολλῷ ἀλλ' ἐπὶ τῷ σωμασείῳ δικαιοτέρας λόγοις κεχρῆσθαι. μηδὲ γὰρ ὀρθῶς αὐτῷ τῷ ἐκποίησιν σωφέρειν ἐκείνας, ὅτι βασιλικῆς τῆς ποιεῖν συνωθηθέντι κελεύσεως, συχνοῖς τε ὑπὲρ τούτων λόγοις ἐκέχρητο μέρος ἐκποιεῖν, πῇ τῷ μὲ δὲ πεισάτωσαν ἁρμοδιόντες γνώμῃ, πῇ δὲ τοῖς ἡμετέροις χρώμενοι νόμοις, ἃς αὐτοῖς συμφέρειν ἠγοῦντο.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν νόμων τὰ καὶ Δαθήκης ἁρμοδιότατα εἰδότες, ἐψιλῇ κεφῇ, νόμῳ δὲ σωελασθέντες τῷ τῆς ὑποθέσεως τοιούτῳ ἠγεστέμεθα δεῖν, ὡς ἂν τῷ τε παρόντι ἀμφισβητήσιν Δαφκείνωμεν, τοῖς τε λοιποῖς σωφελοίμεν τῷ σωζομένῳ τοιούτων φιλονεικίαν. ὅθεν λεπτότερόν τε καὶ ἀκριβέστερον τοῖς τῆς Δαθήκης ἐπισκήψαντος ῥήμασιν, αὐτοῖς δόξομεν τοῖς τῆς κλήρου Δαφδεξαμένοις παισὶν τῷ ἐκποίησιν ἀπηγορευμένῳ, ἐπειδὴν μέλλοιεν παίδων χωρὶς καταλύειν τὸν βίον, οὕτε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς Δαφδεξομένοις παισὶν· ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τὰ ἀπιλθόντα μέχρι τῆς παίδων σήψεως τῷ ἀπηγορεύσιν. εἰ γὰρ δὴ καὶ παῖδας καταλιπόντες ἀπέλθοιεν, ἃ πολυπραγμονεῖν τὸ λειπόμενον, ἀδέμακροτέρων τῆς τῆς παίδων ζωῆς τῷ τῆς ἐκποιήσεως κώλυσιν ἐβελήσειν ποιήσασθαι. τὰ δὲ καὶ κωδικίλλου ἐπὶ τῆς σωμασείῳ μόνου γινόμενον, ἀπαγορεύσειν καὶ τοῖς ἐκ Δαθήκης Ἰσείῳ καὶ τῆς ὀνδόξης μνήμης (καὶ νέᾳ Φαμιλίᾳ) τὰ προσγράπτα Δαφδεξαμένοις, τὸ σωμάτιον ἐκποιεῖν· καὶ ὡς γε τούτοις ἐπηγμένον, τὸ βαληθέντα καὶ ἀπιλθόντα διλωσικῶς ἐπὶ τῆς φαμιλίας μένειν αὐτό. τὰ μὲν ἐν ἀμφισοητηθέντα, τοιαῦτα.

quod olim in dominio Ardaburii gloriesæ memoriæ fuit: Callipius autem clarissimus vir suburbium Bytharium sive Philothei nuncupatum: & Alexander clarissimus vir suburbium in Venetis, neque [1] *per venditionem neque donationem, neque permutationem, neque quocunque tandem titulo in alium transferant, rejiciantve, aut eam domum seu præscripta quinque suburbia è meo nomine & mea familia alienent: sed si quidem (quod Deus faxit) nascantur filii, & relictis post se filiis aut nepotibus, sive legitimis, sive etiam naturalibus moriantur: ut pro se quisque deputatum sibi suburbium aut domos tam in hac regia urbe quam Antiochia positas filiis ac nepotibus legitimis aut etiam naturalibus suis relinquant. Persuasum etenim habeto, quod neque in naturalibus liberis ac nepotibus dispositionem voluntatemque hanc meam negligent. Si vero in universum omnes aut aliqui, aut unus ex iis* (quod abominor) *sine liberis decedat: volo & jubeo, ut qui liberis orbi, aut mortem obierit, superstitibus aut superstiti ex ipsis fratri præscriptas domos, tam quæ in hac urbe, quam quæ Antiochiæ est, & item prius declarata quinque suburbia cum omnibus eorum juribus, & omnibus demque rebus ac personis quæ iis continentur, citra ullam exceptionem restituat: cessante* [2] *videlicet inter eos fideicommissorum seu legatorum servandorum causa satisdatione. Volo etenim ac jubeo, ne quisquam ab alio hujus generis satisdationem expetat: in vel eo, qui præter paternam & pietatis erga ipsos plenissimam intentionem meam à fratribus suis satisdationem in rebus abalienari prohibitis expetere pertentaverint, vel pertentaverit: omni modo ejus fideicommissi amissionem sustinentibus, vel sustinente.* Atque hæc quidem ipsum protulisse in testamento: conscripsisse autem & codicillum, in quo talibus propemodum verbis usus sit: *Manifestum* [3] *plane facio, quod pridem testamentum per scripturam fecerim, & quæ in eo conscripta sunt, ex animi mei sententia composuerim: voloque ac jubeo, ut omnia quæ in eo testamento continentur, omnimodo firmitatem obtineant: hu solis exceptis, per quæ forte in hoc meo codicillo vel aliquid mutavero, vel relicta alicui legata ademero* [4]. *Volo igitur ac jubeo, ut suburbium illud meum, quod Coparia appellitant, quod in proposito testamento magnificentissimo filio meo Constantino reliqui, detur & pleno proprietatis atque possessionis jure ad clarissimum pariter & glorioſissimum nepotem meum, Constantini magnificentissimi filii mei filium Hierium simul universum pertineat, cum omnibus prætoriis quæ in eo sunt, & omnibus scalis* [5], *& quæ vel intra urbem, vel extra urbem pro pansione elocantur, ædibus atque officinis, & balneo, & hortu tam intra quam extra muros existentibus, & hippedromo, neque non horto qui in ipso est, & cisterna, atque omni denique jure, quod ullo modo in eo mihi suburbio competit. Idipsum* [6] *vero suburbium tunc demum prædicto clarissimo nepoti meo Hierio dari volo, cum* [7] *primum post meam mortem patris sui potestate solutus, per emancipationem sui juris factus erit: nulla licentia eidem generosissimo nepoti meo concedenda, ut præfinitum rei terminum excedat: aut is, qui vel ex hoc meo, vel ejusdem clarissimi nepotis testamento in eadem jura successerint, ut idem suburbium, vel partem ejus aliquam, vel jus divendant, permutentve, aut alicui donent, aut quocumque titulo denique abalienent: propterea quod hoc ipsum suburbium, & ædes situm sitasve intra portam muri Ficulnei, qua via ducit ad sacrosanctum Martyreum sanctæ Theclæ, per omnia & perpetuo velim permanere in familia mea, neque unquam de meo nomine egredi. Volo autem & jubeo, si quidem eveniat, ut glorioſissimus nepos meus Hierius vel intra pubertatem, vel etiam post pubertatem sine liberis tamen legitimo matrimonio procreatis moriatur: ut ejus suburbii sive ædium possessio simul & proprietas perveniat, & deferatur, aut restituatur magnificentissimo patri ejus Constantino sub eadem conditione, ne* [8] *unquam de familia meoque nomine abalienentur.* His ita confectis ipsum quidem è rebus humanis abiisse, Hierium vero glorioſæ memoriæ domum quidem Theopoli sitam, quæ successione paterna ad ipsum pervenerat, aliis personis vendidisse: ipsam autem domum, quæ in hac alma urbe est, & insuper suburbium, quod illi codicillo datum erat, in quibus omnibus interdicta fuerat alienatio, ad Constantem glorioſæ memoriæ filium suum transmisisse. Illumque rursus prægnante uxore relicta vitam finiisse: scripto prius testamento, in quo disposuerit, *ut si puer vel natus non esset, vel natus ante pubertatem mortuus esset: tam glorioſissima ejus mater Maria, quam inclyta etiam uxor ejus altera Maria ad successionem ejus vocarentur.* Postea vero quam nata filia in ipsa infantia & teneram adhuc ætatem agens, humanis rebus excessit: cum reliquam substantiæ partem, tum etiam domum in ampla hac urbe, & insuper suburbium, quod expressis verbis Hierio glorioſæ memoriæ in codicillo relictum fuit, ad inclytas mulieres devoluta esse: meritoque tam ex testamento, quam ex verbis codicilli, domum juxta & suburbium vindicandi sibi locum datum, utpote qui solus hoc tempore ex Hierii glorioſæ memoriæ liberis superstes permanserit, & primum gradum in nomine familiæ obtineat. Verum qui pro Maria & Maria glorioſissimis fœminis faciebant verba, hi ajebant, neque testamenti verbis ullum locum factum esse. Neque enim Constantem glorioſæ memoriæ absque liberis ex rebus humanis abiisse, ut utrarumque ædium restitutioni locus sit. Sed neque suburbii nomine rite secundumque leges Alexandrum glorioſissimum virum hasce adoriri: cum & ipse suburbium, quod ipsi relictum fuerat, in quo communis pater æque, ut in cæteris, alienationem illi prohibuit, ante id tempus alienaverit: sed & alios fratres idem hoc fecisse. Et leges nostras, siquidem omnes ordine, in quibus hujusmodi aliquid definitum sit, defuncti voluntatem transgrediantur: ex æquo omnibus restitutionem adimere: ne si vicissim alter alterum mutua petitione in jus vocent, multis in una causa subdantur judiciis, legesque de hoc propositas nobis revocarunt in memoriam. Alexander autem glorioſissimus vir recte se actionem intentare ajebat, & maxime de utrisque ædibus: defunctum enim satis manifeste suam in codicillo sententiam de iis rebus declarasse, cum res familiæ conservari voluerit: sed multo justioribus se rationibus inniti in suburbio. Neque enim recte illas sibi alienationem exprobrare, cui ex imperiali jussione hoc facere indultum fuerit. Ac prolixis in ea causa disputationibus utraque pars usa est, nunc testatoris interpretando voluntatem, nunc nostras usurpando leges, quas in rem quæque suam facere arbitrabatur.

1 Potest testator rerum suarum alienationem prohibere, & heredes damnare ne venundant.

2 Testator remittere potest heredibus mutuam satisdationem, *l. 2. C. ut in possess.*

3 Codicillis testamentum, quibus verbis confirmari solitum fuerit, observa.

4 Testamento relicta, codicillis possunt adimi. vid. *Instit. de ademptione legatorum.*

5 Scalæ, trajectus maritimi *l. 7. C. de aqueduct.* vel portus aut stationes navium, authore Moschopulo περὶ γραμμ. Alciatus perperam, cœnacula.

6 Facti species hæc est, Parens Constantino filio testamento adscribit fundum, postea codicillis eundem fundum Hierio nepoti suo (id est, filio Constantini) legat, *cum emancipatus esset*, interdicta ei omni alienatione extra familiam, tam ei quam ejus successoribus: eique, quo casu sine liberis moreretur, Constantinum patrem substituit. His ita confectis, moritur testator, moritur Constantinus. Moriens Hierius fundum ad filium transmittit, pronepotem scilicet testatoris. Is rursus abnepoti, eique simpubes decederet, substituit extraneos, matrem, & uxorem. Quæritur, an fundus debeatur, Conditio legati ita concepti, *Ne fundus de familia defuncti ejusque nomine exiret*, videtur prima facie obstare, sed tamen quia fundus cucurrerat per quatuor gradus heredum, lex vetat testatoris prohibitionem ulterius extendi, & ita vult deberi fundum uxori.

7 Legari potest filio etiam in tempus emancipationis, vid. *l. 46. ff. de hered. instit.*

8 Conditionem ne legatum de familia unquam exeat; legato adjectam observa *l. 77. §. 27. l. 88. §. 15. ff. de leg. 2. Nov. 119. cap. 11. Novell. 120. cap. 9.*

CAP. I.

NOs igitur cum & legum, & testamenti interpretationem perspectam haberemus: non [9] nuda sententia, sed lege [10] ejus causæ decisionem complectendam duximus, simul ut præsentem dirimeremus controversiam, simul ut cæteris movendæ de his contentionis ansam præriperemus. Unde subtilius pariter & exactius testamenti verbis innixi, deprehendimus ipsis quidem filiis hereditatem capessentibus *alienationem interdictam, si sine liberis vita functuri essent, non ulterius vero his etiam qui ex filio succederent*: sed contentum fuisse defunctum, *si inter filios duntaxat alienationis interdictum constitueret*: neque enim si & ipsi relictis filiis decederent, majore ipsum cura perquisiisse, cui aut quomodo res relinqueretur: nec voluisse alienationis interdictum ultra [11] filiorum vitam extendere. Enimvero codicillum, qui de suburbio duntaxat factus fuit, interdixisse his etiam, qui ex testamento glorioſæ memoriæ Hierii (de juniore loquimur) res per successionem cepissent, ne suburbium alienarent, & quod consequenter inducitur, in his quoque defunctum voluisse, ut id perpetuo in familia permaneret. Et quidem quæ in controversiam deducta sunt, ejusmodi fuerunt.

9 Lex enim ab Imperatore lata evidentius decidit, quam sententia.

10 Id est, eo animo, ut quæ hic dicuntur, pertineant ad omnes casus similes.

11 Interdicta filiis alienatione, sub hac conditione, *si sine liberis decesserint*, natis liberis finitur prohibitio, ita ut & nepotes possint bona extra familiam alienare. Quid si prohibitio facta sit in infinitum, & substitutio precaria adjuncta? ultra quartum gradum extendi non debet.

Source : BIU Cujas

1 Cujacius putat hanc Novellam ex earum esse numero, quas Harmenopulus Tribonianum composuisse narrat obscure, & ambigue, pecuniaque corruptum, ut & *Novell.* 2. *Novell.* 106. ut & alias pleraſque.

2 Νύμφας, id est, nurus, *Novell.* 115. *cap.* 4. §. 3 & 117. *cap.* 15. & ita est. Nurus filii loco est *Theophilus* §. *adfinitatis Inst. de Nuptiis.* vide *Cujacium* 28 *obs.* 2.

3 Causa decidendi ex eo sumitur.

CAP. II.

NOs[1] vero cum totam causam cum diligentia qua decet penitius intueremur: in aliis quidem rebus, quarum sane Constantinus gloriosæ memoriæ, Hierii senioris filius, ex paterni testamenti tabulis dominus factus fuit, præclare nullam quæstionem excitandam rati fuimus, arcendumque in his actione, non solum Alexandrum gloriosissimum virum, sed etiam omnem reliquam familiam: cum & testamenti verba prohibitionem inter solos constituant filios: & ipsi gloriosæ memoriæ Hierii filii, per quos qui post eos illius familiæ portio extiterunt, Hierii sibi jura vindicant, nonnullas apud se constitutas res alienaverint, perinde quasi ex una voluntate substitutionem interdixerit: quod autem ad suburbium attinet, cujus dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierium, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenum visum est, si post quatuor demum generationes hujusmodi quæstionem produceremus in medium. Nunc certe cum Maria & Maria gloriosissimæ fœminæ etiamnum supersint, quas alicubi & ipsas nostræ leges in familiam reponunt, ut quæ sponsas[2] quoque hac appellatione dignentur: neque recte, neque ordine Alexander gloriosissimus vir litem à se prætensam instituit. Quin ut maxime hæ decessissent: tamen quod quatuor[3] jam generationes præteriisse viderentur, haud sustineremus tam obsoletam causam denuo tradi judiciis, & maxime cum Constantis filia in pupillari adhuc ætate vitam finierit. Unde tametsi testamentum ille non confecisset, suburbium tamen ad matrem ejus perveniſſet: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo lege horum causa existente: quamvis nemo successorum gloriosæ memoriæ Hierii circa voluntatem ejus deliquisset. Licet enim Constans, cum testamenti tabulas conscriberet, substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cum & ipsa lex pupillæ substantiam matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset.

CAP. III.

SAncimus igitur, ut neque gloriosissimus vir Alexander, aut ejus filii, neque reliqui senioris Hierii gloriosæ memoriæ liberi, neque[4] alius quisquam omnium qui genus suum in eorum familiam referunt, vel Mariam & Mariam gloriosissimas fœminas occasione rerum apud ipsas consistentium, vel alios apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore perventuræ sint, in[5] quibus alienationem forte Hierius gloriosæ memoriæ prohibuit, adoriantur judicio, aut omnino mentionem de cætero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde jus adquirant: utpote cum & alii Hierii gloriosæ memoriæfilii res suas abalienaverint, & reliquorum quodammodo alienationibus consenserint[6], ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad hujusmodi judicationem & legislationem abunde nobis sufficiunt, sibi pariter, & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantum præsentis causæ decisio esto, sed & reliquarum in quibus hujusmodi prohibitione facta, tot successiones præterierint, & ultimis heredum per[7] intervenientem aliquem in medio impuberem herediratem capessat. Tunc enim his etiam, qui sunt extra familiam ejus, qui primus prohibuit, per præsentem nostram legem transmittendarum rerum licentiam habebit. Si quidem in commune hanc legem, tam de præsenti casu, quam de omnibus post hac futuris ad eum modum prohibitionibus protulimus, simul contentionem componentes, quæ hoc tempore evenerat, simul (ut probabile est) futuras præcidentes.

4 Et ita excluduntur gentiles in hac hypothesi.

5 Adde *l.* 62. *ff. de adquir. rer.*

6 Alienatione prohibita extra familiam, omnibus vendentibus, vel pacto consentientibus, fideicommissum remittitur, *l.* 77 §. 27. *ff. de leg.* 2. vid. *l.* 11. *Cod. de fideicommiss.*

7 Ut mater per abnepotem in pupillari ætate decedentem. An ad alios casus id extendi potest? non temere. vid. *Cujac. hic in fin.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea proponere gloria tua in alma hac urbe, & effectui ac fini tradere studeto, atque observari præcipito.

TIT. XLIII.

8 De pecuniis & & usuris civitatum. *Index Reginæ*, adde *l. si bene collocatæ* 32. *ff. de usuris.* Goth. Vide *Novell.* 138. & *Novell.* 121. ANS.

EXEMPLUM[8] SACRÆ PRAGMATICÆ FORMÆ DE USURIS.

NOVELLA CONSTIT. CLX.

Imperator Justin. August. Papio.

PRÆFATIO.

ARistocrates prudentissimus Aphrodisiensis reipublicæ pater, quique immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, ajentes prædictam civitatem, &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quod plerique leges nostras ita accipiant atque intelligant, ut unde minime conveniat, inde 9 injustarum ipsis actionum ansas præbeant. Si quidem à patre reipublicæ edocti fuimus, quod cum bene magna auri summa Aphrodiensium reipublicæ ex legatis à nonnullis civitati relictis collecta esset, ne quando ea deperiret: quidam eorum qui in republica cum potestate erant, eam auri summam collocaverint, ut quamdiu id auri apud ipsum resideret, tamdiu qui susceperisset, quoquo anno pro eo civitati dependeret (sive 10 quis id pactum, sive reditum, sive etiam usuram 11 appellare velit) quantum ferre civitatem æquum esset. Eos vero, qui aurum susceperunt, postquam constitutionem protulimus, ne creditoribus permittatur, ut debitum ultra 12 duplum exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sane legatum civitati deperire, & tam calefactiones balnearum publicarum, quæ exinde fieri soleant, injuria affici, quam opera publica per legem nostram labefactari, & illorum interpretationem vitium adferre reipublicæ.

9 Calumnia non inde sumenda, sinceritas unde manat.

10 Dubitatum itaque fuit de contractus sive actus nomine.

11 Idque rectius; nihil est enim aliud reditus pecuniæ quam usura, *leg.* 24. *ff. de præscript. l.* 30. *ff. de adimend.*

12 Usuræ supra duplum non debentur, *Nov.* 121. *Nov.* 138.

CAP. I.

UT igitur omnia hæc è nostra expellamus republica, sancimus, ut qui id auri perceperunt in hoc, ut pensionem 13 aliquam pro eo persolvant reipublicæ singulis annis, quo ad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc constitutione usurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, & qui in ea comprehenduntur, casibus. Præsens vero species illam non attingit: siquidem hoc magis annuo 14 reditui, quam usurarum præstationi simile videtur. nos autem ex æquo civitatum curam gerere oportet, ut rerum fiscalium. Quod si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea quæ à nobis lege promulgata sunt acceperit, & defraudare civitatem dato auro voluerit: & pro universo tempore, quantum debet, civitati persolvet, & præterea reddet duplum: ut malitiosæ interpretationis justam retributionem percipiat: propterea quod cum in manu illi esset, ut bonum se perhiberet civem, ita improbus est, ut quæ illum in lucem protulerit, eam non dubitet afficere injuria.

13 De reditu in pecunia constituto vid. *Molinæum de usur. num.* 69.

14 Annui reditus & usurarum subtilem differentiam observa.

TIT. XLIV.

15 De præsidibus, *Index Reginæ*: adde *Novell.* 95. *Novell.* 128.

16 Hæc Novella est Tiberii.

17 Parum est, leges sanciri, nisi custodiantur. *Novell.* 26. *cap.* 1 *Novell.* 133. *cap.* 4 *l.* 2. §. 13. *ff. de orig.*

DE[15] PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS.

NOVELLA[16] CONSTIT. CLXI.

PRÆFATIO.

NOn tantum decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accurate custodire[17], & ad effectum deducere transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim legum erit

ΚΕΦ. β'.

ΚΑπασκεψάμθοι ὄ τῶν ὅλων ἡμεῖς μεθ' ὅσης ἐχρῆν ἀκριβείας ὑπάρξαι, ἐπί μὲ τοῖς ἄλλοις πράγμασιν ἂν δήπ Κωνσωπῖν ὁ τ ενδόξ μνήμης ὁ Ιερίς ὄ πρεσβυτέρ παῖς ὁ τ ὄ παιτὸς Αλεθηκῶν γέγονε κυρ, ἀδὲ τῶν τυχόντων ᾠήθημεν καλῶς ἐνίσχας ζητησιν. εἴρχας ὄ τ ἐπὶ τετις ἀναχωρῆς ὁσι Αλέξανδρον μόνον τ ενδοξότατον, ἀλλὰ κ τῶν λοιπῶν πᾶσιν Φαμιλίαν· τ τε τ Αλεθήκης ῥημάτων μέχρι μόνων παίδων ἰσάντων τῶν κλήρων, κ αὐτῶν τ Ιερίς ὄ τ ενδόξ μνήμης ἡῶν, οἱ ὧν εἰσπεῖσθαι φᾶς αὐτὸς τοῖς Ιερίς δικαίοις οἱ μετ' ἐκεῖνος τ Φαμιλίας ὑπάρχντις μέρ, σκποισάντων τινὰ τ παρ' αὐτοῖς, κ ὅλως ὥσπερ εἰς τῶν ὑποκπωσιν ὁι γνώμης ἀπαγορδυσάντων μιᾶς. ἐπὶ δέ γε τῷ πρσήκοντι, ὃ δὴ κάλλιον ὁ κωδίκιλ Ιέριον δείκνυσι τ ενδοξον τῇ μνήμῃ, πολλῆς ἡμῖν ἔδοξεν ἀνάμεσον εἶναι σκέψεως, τέσσαρσιν ὕστερον γλυκαῖς τῶν τοιούτων εἰς μέσον ἄγειν ζήτησιν. νυνὶ γὰρ Μαρίας κ Μαρίας τ ενδοξοτάτων ἐπ σεβασῶν (ἃς δή τε κ αὐτὰς ὁ τῇ Φαμιλίᾳ θετέον, τ ἡμετέρων νόμων κ τὰς νύμφας τότε ὄ προσήκατ ἀξιόντων) ὁσι ὀρθῶς ἂν ὑπεσκήντως Αλέξανδρ ὁ ενδοξότατ τῶν περ' αὐτῶν προτεινομένων ἐνίσχυσιν δίκλω. ἀπασῶν ὄ κ τότων, ὡς τέσσαρας ἤδη γλυκὰς περιελυθέναι δοκεῖν, ὁσι ἂν ὑπομείναμεν δρᾶσαι ὅτω δικαιηρίοις ὑποθεσιν παροφλεδεῖς, μᾶλιστα τ Κωνσωπῖν παιδὸς ἐπὶ νέας ὄτω τ ἡλικίας κατελυσάσης τ βίον· ὥστε κἂν εἰ μὴ Αληθρ ὁ σκεῖν ἐτύγχανεν, εἰς τῶ μητέρα τῶν αὐτῆς ἀνελθεῖν τὸ πρσῆκον, ὁσι αὐτὴς τ νέας, ὄ νόμ ὄ ὥσπερ γλυκμῆς τότων αἴτι, κ ἐδένος τ Ιερίς ὄ τ ενδοξ μνήμης Αληθῶν πρὸ τῶν βάλλειν ἀμφισβητοντ ὁ τῶν αὐτό. κ γὰρ εἰ Αληθκας ὁ Κωνσωπῖν γράφων ὑποκπεπίσθαι τινὰς ἐποιήσατο, τ παιδὸς πλυτίσης ἀνήκοε, ἀλλ' ἀλλ' ὅδεν ἐντεῦθεν εἰσκρίν μέγας κ αὐτὸς καθ' αὐτὸν ὄ νόμ τῇ τ νέας μητρὶ τῶν ἐσίων παρεχόμθος, Αληθκῶν χωρὶς ἀπίσης αὐτῆς.

ΚΕΦ. γ'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, μηδὲ Αλέξανδρον τ ενδοξότατον, ἢ τὰς αὐτῷ παῖδας, μηδὲ τὰς Αληθόχας τ λοιπῶν Ιερίς ὄ τ ενδόξ μνήμης ὄ πρεσβυτέρ παίδων, μηδὲ ἄλλον τινὰ τ πάντων εἰς τῶν αὐτῶν ἀναφερομθων Φαμιλίαν, ἢ κ' Μαρίας κ Μαρίας τ ενδοξοτάτων, σφᾶς τ παρ' αὐτοῖς καθεστότων πραγμάτων, ἢ κ' τ ἄλλων χαρέν, παρ' οἷς τι πράγματα καθέσηκε νυνί, ἢ κ εἰς ἃς κ' τ ἐξῆς σκελθοισι χρόνοι, ἐφ' οἷς Ιέρ ὁ τ ενδόξ μνήμης κωλύσας ἐτύγχανε τῶν ὑποποισιν ἢ ὅλως μεμηθαι λοιπὸν τ κωλύσεως κ ὄ τ Φαμιλίας ὀνόματ, καί τι δίκαιον καταισκυλάζειν ὁι τότε, ὡς κ τ ἄλλων Ιερίς ὄ τ ενδόξ μνήμης ἡῶν τὰ αὐτῶν ὑποποισάντων πράγμασι, κ συμφωνησάντων ὥσπερ κ τοῖς τ λοιπῶν ὑποποίσει, κ σκεσκελόντων σφίσι τὰ αὐτοῖς κ τοῖς Αληθόχοις τὰς δυναμένας ἀρμόττειν ἀγωγὰς ὁι τότε κ τ ἄλλων ὃς φθάσαντες ἐφηνεν λογισμῶν, ὡς τῶ τοιαύτων ἡμῶν δρκόντων κρίσιν τὰ κ νομοθεσίαν. Καὶ τοίνυν εἶναι τιμιὸν ὃ τ παρόντ ὑποθέσεως μόνον, ἀλλὰ κ τ λοιπῶν ἐφ' ὧν κωλύσεως γνωμήν τοιαύτης Αληθόχοι τοσοῦτον παρέλθοιεν, κ τ κληρονόμων ὁ πλυτεῖ Αληθκοῖς μέσον τινὸς ἀνήκοε Αληθέξοιντ τ κλήρων. τίνι κἀκεῖνα γὰρ κ τοῖς ἔξω τ Φαμιλίας ὄ σῶτα κωλύσαντ ὧδεσιν ὁι δ' παρόντ ἡμῶν νόμοι ὠφελήσαντ ἐξ τὰ περίσσεια. κοινὸν γὰρ δὴ τῶν ὑποποισάντων τ νόμον τ τε παρόντος ὑποθέσεως, τ τε μὴ τοῦτο γνησιμῶν ὄτα κωλύσεων· τίνι τε συμβαῖσαν νυνὶ Αληθεθείσης φιλονεικίαν τὰς τε, ὡς εἰκός, ἐσομένας σφαλερὰς ἀπάντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὡρισμένα ἡμῖν, κ Αληθ ὄ παρόντ δηλώματα νόμος, ἃ σὴ ενδόξης σφθείνη κ' τούτῳ τῷ πανευδαίμονι πόλει κ ἔργῳ κ πίστει σφαδελθῆναι κ παραφυλαχθῆναι σφσταξάτω. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Johannes & Curius subditis obtulimus.

ΤΙΤΛΟΣ μγ'.

ΙΣΟΝ ΘΕΙΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξ'.

Αὐτοκράτωρ Ιωσιανὸς Αὔγυσ Παπίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΡισοκράτης ὁ ἐλλογιμώτατ πατὴρ τ Αφροδισίων πόλεως, κ οἱ κατ' αὐτὸν κεκτημένοι, ἱκέτευ γεγόνασιν ἡμῶν, φάσκοντες τῶν εἰρημένων πόλιν. Καί μετέπινα, Πρῶτον μὲ ἐκεῖνο νομίζομεν, τὸ τὰς ἡμετέρας νόμους ὅτω πινὰς ὑπολαμβάνειν τὸ κ νοεῖν ὡς ὑπεσθεν ἑαυτοῖς καθ' ὃν ἥκιστα ἐχρῆν ἀδικημάτων παρίχθη ἀφορμάς· ἐδιδάχθημεν γὰρ ὡς ἅπ ὄ τ πόλεως πατρὸς, χρυσίον συχνὸν ἠθροῖσθαι τῇ πόλῃ ὑπ πρσόδων, ὃ δὴ κάλλιον ὁ κωδίκιλ Ιέριον δείκνυσι τ ενδοξον τῇ μνήμῃ, πολλῆς ἡμῖν ἔδοξεν ἀνάμεσον εἶναι σκέψεως, τέσσαρσιν ὕστερον γλυκαῖς τῶν τοιούτων εἰς μέσον ἄγειν ζήτησιν. νυνὶ γὰρ Μαρίας κ Μαρίας τ ενδοξοτάτων ἐπ σεβασῶν (ἃς δή τε κ αὐτὰς ὁ τῇ Φαμιλίᾳ θετέον, τ ἡμετέρων νόμων κ τὰς νύμφας τότε ὄ προσήκατ ἀξιόντων) ὁσι ὀρθῶς ἂν ὑπεσκήντως Αλέξανδρ ὁ ενδοξότατ τῶν περ' αὐτῶν προτεινομένων ἐνίσχυσιν δίκλω. ἀπασῶν ὄ κ τότων, ὡς τέσσαρας ἤδη γλυκὰς περιελυθέναι δοκεῖν, ὁσι ἂν ὑπομείναμεν δρᾶσαι ὅτω δικαιηρίοις ὑποθεσιν παροφλεδεῖς, μᾶλιστα τ Κωνσωπῖν παιδὸς ἐπὶ νέας ὄτω τ ἡλικίας κατελυσάσης τ βίον· ὥστε κἂν εἰ μὴ Αληθρ ὁ σκεῖν ἐτύγχανεν, εἰς τῶ μητέρα τῶν αὐτῆς ἀνελθεῖν τὸ πρσῆκον, ὁσι αὐτὴς τ νέας, ὄ νόμ ὄ ὥσπερ γλυκμῆς τότων αἴτι, κ ἐδένος τ Ιερίς ὄ τ ενδόξ μνήμης Αληθῶν πρὸ τῶν βάλλειν ἀμφισβητοντ ὁ τῶν αὐτό. κ γὰρ εἰ Αληθκας ὁ Κωνσωπῖν γράφων ὑποκπεπίσθαι τινὰς ἐποιήσατο, τ παιδὸς πλυτίσης ἀνήκοε, ἀλλ' ἀλλ' ὅδεν ἐντεῦθεν εἰσκρίν μέγας κ αὐτὸς καθ' αὐτὸν ὄ νόμ τῇ τ νέας μητρὶ τῶν ἐσίων παρεχόμθος, Αληθκῶν χωρὶς ἀπίσης αὐτῆς.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα ἄπαντα πόρρω τ ἡμετέρας ἐλαύνοντες πολιτείας, φαμίζομεν, τὰς τὸ χρυσίον εἰληφότας ἐφ' ᾧ τε αὖθ αὐτῷ δίδεσθαι τι τῇ πόλ τῇ πόλ, τότε ἀναγκασθῆναι μέχρι πρ ἂν ἔχωσι τὸ χρυσίον, εἰσφέρειν τὸ ὑπὲρ αὐτῷ ἀνπιφωνηθὲν ἔτος ἑκάστ, μὴ κεχρημένας παντελῶς πρὸς τὸν τῇ θείᾳ ἡμῶν Αληθείᾳ σκεῖνα μὲ ἐπὶ δανειστῶν ἐγράψαμεν, κ τ ῥητῶς αὐτῇ πιεζομένων ἡμάτων· τὸ ὃ περὶ ἐδὲν σκεῖνος ἀπῆκεν, εἰς πρσόδω μᾶλλον ἐτησίας ἢ τόκων ἔοικε καταστολῆ· ἡμᾶς τε οὐ ἴσα τοῖς δημοσίοις κινδυνᾶς χρὴ κ τ πολεων. Εἰ δέ τις κ μὴ τόνδε ἡμῶν τ περὶ τῶν τύπον ἑτέρως καταδέξαιτο τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, κ ὑποστρῆσαι βουληθείη τῇ πόλει ὃ δεδομένα χρυσία, κ ὃ χρόνῳ παντὸς ὁπόσον τῇ πόλῃ ἐπωφείλ, καταθέσθαι κ ὑποδέσθαι τὸ διπλάσιον· ἵνα τ κακέργε ἐρωτήσεως δικαίαν ἀμοιβὴν ὑποδῶσι. διὸ περὶ αὐτῷ πολίτῃ φαίνεσθαι χρηστῷ, ὅτις ἐπὶ πονηρᾷ ὡς τῇ συνέσκεται αὐτὸν ἀδικίᾳ.

ΤΙΤΛΟΣ μδ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξα'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΥ τὸ νομοθετῶν τὰ πρέποντα, μόνον ἐσὶν ἀγαθὸν μέγιστον, ἀλλὰ κ τὸ τὰ γεγονότα φυλάττειν ἀκριβῶς, κ ποῖς ἔργοις ἄγειν, κ τὰς ὠφελούσας παῖς ἁρμοδίαις τιμαῖς ἀμείβειν ποιναῖς. τί γὰρ ὄφελ ὅτ

Source : BIU Cujas

ἔσῃ τῶ νόμων, εἰ μήχει γραμμάτων εἶεν ἔτοι, ἢ μὴ τὸ χρήσιμον ἀφ' τῶ προσμάτων αὐτῶν ἢ τῶ ἔργων τοῖς δεχομένοις παρέχειεν; Ισμεν τοίνυν τὴν βασιλείαν σφόδρα τῶ ὑποτελῶν κηδομένην, ὥστε πὰς δεχὰς τὰς τῶ ἐπαρχιῶν ἡγεμόνας λαμβάνειν πολλάκις διορίσαι, ἵνα ἢ αὐτοὶ καθαρῶς χρώμενοι τούτοις, τοῖς δεχομένοις τὸ δίκαιόν τε ἢ ἴσον νέμειεν, τὸ ἢ δημόσιον εὐπορείη τῆ τῶ ὑποτελῶν ἀσυλαβείᾳ. ἀλλὰ τοῦτο μὲ ἐν μικρῷ εἰς λήθην ἦλθε, τῆ πλεονεξίᾳ τῶ πὰς ἀρχὰς πλαμβάνων μᾶλλον ἢ παρελημφότων νικηθέντα.

ΚΕΦ. α'.

Ημεῖς ἢ τὰς πρὸ τούτων ἀνανεόμενοι νόμους, ἡγησόμεθα ἄρχειν μὲ ἐκείνης τὰς ἐξ ἀρχῆς γνωρίζομένης δόξης, ἢ πλείω ἔ δικαίᾳ φρονήσει πεφύκασι, εὖρε τε ἢ πάσης δόσεως χωρὶς τὸ πλαμβάνειν τὰς ἀρχάς. ἢ τὰς μὲ ὑποτελεῖς ἀσυλαβείᾳ τε ἢ ἀζημίως διαφυλάττειν· τὰς ἢ δημοσίας ἐπιμελῶς διαγύειν φόρους, μήτε δι' αὐτὰς, ἢ τὰς αὐτῶν παρέδρους, ἢ κατ' ἐλαμείας, ἢ δομεστικὰς, ἢ ἵνα τῶ αὐτοῖς προσηκόντων λαμβάνειν τι παρὰ τῶ ἀρχομένων, πλὴν εἰ μὴ κτ' τὸ πλησιάσιον (ὡς οἱ νόμοι φασὶ) τὸ παρ' αὐτῶν ληφθὲν ἐπίσης βάλοι), ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τοῖς ὑπ' ἔ δημοσίᾳ ἢ ἔ νόμῳ διωρισμένοις. Πασομένης τῶ ἀρχῆς πὰς νενομισμένας πεντήκοντα ἡμέρας δημοσιεύοντας, ἢ τοῖς ἐναγεῖν βαλομένοις ἀπολογείαν. μὴ προσαιωθείσης ἢ τῶ δίκης εἴσω τῶ πεντήκοντα ἡμερῶν, χρημάτικῆς μὲ ἕσης, διδότω προκριτήρια, ἐγκλημάτικῆς ἢ, μέχρι πέρατος μενέτω τῶ ὑποθέσεως τῶ δικαζόντων, εἴτε ἄρχοντες εἰσὶν, εἴτε παρὰ τῶ ὑπαρχων ἐδόθησαν, εἰ μὴ σύντος ἡμερῶν εἴκοσι ἔ ἀρχθῶσι τῶν δίκλω τούτω περαιώσασθαι, δέκα χρυσίᾳ λιτρῶν προστιμωμένων, τῶ δίκης κτ' τὸ προειρημένα προίσης. Εἰ γάρ τινες τούτων κακῶ τῶ σωειδὸς βαλόμενοι λαβόντες φύγοιεν, ἢ κ ἱερᾶς προσφεύγοιεν οἰκίας, τῶ ἕσιας ὑπεισῆλθον), τοῖς ἠδικημένοις προσῆ νόμων κ τὸ τῶ ἀδικημάτων μέτρον τούτης διαιρεθησομένης. κ καθάπερ ἂν ἡ προὶ τάτε προίσασθαι ἀφαιρέσεις κ † ὧν μιᾶς μοίρας κτ' τὸ προῖον νενομισθεισμένον παραισήσε, τὰ εἰσενεχθέντα ὑπὲρ τῶ ὑποτελῶν ἀφαιρέτω βέσαια, μόνον δηλονότι κ τῶ ἄλλων βεβαίων, ὅσα προὶ τῶν τῶ ὑποτελῶν λυσιτέλειαν προὶ τῶ ἀρχόντων καλῶς παρὰ τῶ βασιλείας νενομισθέντ). Ωσπερ ἢ τὰς τοῦτο πανημερεύοντας καλάζομεν, ὅταν κ τὰς κτ' ταύτην τὴν προφασιν λαμβάνοντάς τι τῶ κεκωλυμένων παρ' αὐτῶν, ἔ τε πέρατος κηδυποδάλλομεν ἀπρόσοδ.

ΚΕΦ. β'.

ΚΑΙ ταῦτα νομοθετῆν ὑπῆλθεν ἡμῶν τὴν τῶ ὑπηκόων δύποδίαν τε κ ἱερωσύνεια προὶ πολλᾶ πεπιεσμένοις, ὑ μὴν τῶ συντεθεν εἰσπεσμένων τῆ βασιλείας πόρων. Σπουδάσμεν ἢ παῖς τῶ δρόντων δόσεσι κ τὲ περ' αὐτῶν προσπεσμένα τῆ βασιλικῆ λόγω σφοδρότατα εἰς πλεῖον ὄγκον ἀναφερόμενα χρημάτων, ἵνα κ ταύτη πως τὸ δημόσιον † δύρσιαν ἔχοι, κ πρὸς δύπορωτέρων τάξιν ἐπανέλθοι, ἀπηλλαγμένων τῶ ἐπινενοημένων πάσιν ὑπὸ χρόνε πνὸς προὶ βλαδῶν τότε τελῶν. τῆ ἢ ἡμετέρᾳ κράτει μία τίς ἐστιν αὐτῆ σπουδή, πὰς ἐπιχρίσεις τοῖς σωήθεσι χρωμένη προστάγμασιν. ἵνα πάντες ἴδωσιν, ὅση τὶς ἡμῶν ἐστὶ ἢ τε δημοσίᾳ, τ τε τῶ ὑπηκόων ἡμῶν ἀσυλαβείας φροντίς.

ΤΙΤΛΟΣ μέ.

Θείῳ τύπῳ καθαπερφθείς Δομνίκῳ τῆ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ, περὶ διαφόρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξβ'.

Επύθετο ἡμῶν ἡ σὴ ἐνδοξότης περί τινων ἀμφισοητερμένων ὧν ἐν τῆ ἐλλογιμωτάτων τ παρὰ Ιλλυριοῖς ἀγώνων τ δίκης ἀγωνιστῶν, ἅπερ ἔφησας ἡμετέρας διαφωνείσεως δεῖσθαι, ὥστε μὴ διλωκῶς τὰ σπάζεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δωρεῶν.

ΤΟ τοίνυν πρῶτον κεφάλαιον τοιοῦτον ἦν· γυνή τις ἐπὶ τοῖς παρὰ ἔ σωοικήσαντ@ δωρηθεῖσιν αὐτῆ πράγμασιν, ἃ μὲν παρεδεδομένοις, ἠθέλησε, πελθύτησαντ@ ἔ ἀνδρὸς κ ἡσυχίαν ἀγαγόντ@ ἐπὶ τῆ δωρεᾶ, τὰ πράγματα διοικεῖν, ὡς κυρία τούτων τῆ τε δωρεᾶ τῆ τε σωπῆ ἔ ἀνδρὸς γνομένη. ἀντέτιθεντο ὧδε τῶ κατεχόντων παραγραφαὶ, αὐτὴν μόνην ἔχειν ἐναγομένην, εἰ κατέχοι, ἃ μὲν κ παρ' ἑτέρᾳ δυνατὸς τοῦτο ἐνδικεῖν· Τὸ μὲν ἐν ἀμφισοητηθέν, τοιοῦτον ἦν· ἡμεῖς ἢ ἀνεμνήσθημεν ἀφαιρέσεως ἡμετέρας, λεγούσης, τ δωρησέμενον, εἰ ᾧ μὴ ἐπερωτηθη τὸν παρόδοσιν, ἀνάγκην ἔχειν παραδιδόναι τὸ δωρηθέν. ἡ γὰρ ἐπ' ἐξαπάτῃ, ἢδὲ ἵνα γράμματα εἰη γυναῖ, τὸ γινόμενον παρὰ τῆς συμβόλαιον. παρεσενενοήσαμεν ἢ κ τὸν ἔ Σεντίᾳ νόμε ἔ παλαιᾶ νομοθεσίαν, ὃν δὴ ποιῆσαι τ οἰκείας νομοθεσίας ἀπεπέμψατο παρόν ἡ πολιτεία, τοιαῦτα νομοθετήσαντα ὁποῖα κτ' τὸ παρὸν ἀμφισοήτη). §. α'. Καὶ φαιδρόμεν, εἰ (κτ' τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον) πλείως ἅπαντα χοίη τὰ τ τοιαύτης δωρεᾶς, καὶ τε τὸ μέτρον καὶ τε τὸν ἐμφάνειαν, ἐρώτας τοῦτον ὃν τρόπε παντὸς, τῆ ἔ ἀνδρὸς σωπῆ δύθις ἐξ ἀρχῆς, κτ' τὸν ἡμετέραν ἀφαίρεσιν, ἐξ ἧ γέγονεν. ὥστε κἂν εἰ μὴ τοῦτα ὁ ἀνὴρ εἰς ὑπεθήκην δέδωκε τὸ πρᾶγμα, ἢ εἰς ἐνέχυρον ὡδήγησε, ἀλλ' ἃ προσεκπεποιηκέναι δοκεῖν τίν γε μέχρι τοῦδε ἡσυχάσαντα, κ τὸν παρόδοσιν, εἴτε γέγονε, δίδοναι αὐτῆ παραγραφὴν· εἴτε ἃ γέγονε, παρέχειν κ ἀπαίτησιν, εἰ μὴ ἐπιρώτησις γένοιτο, ἀφ' τ ἐξ stipulato· εἰ ᾖ μὴ τοῦτ', ἀφ' ἔ ex lege condictitia. ὥστε παρακαλεῖν τὸ δεδωρημένον. §. β'. Κακεῖνο ἢ ἀφαίρεσιν δίκαιον ἡγησόμεθα, τὸ, εἰ μὲ ἐμφανεῖς γένοιντο τῶν ἀρχῶν αἱ δωρεαὶ σὺν τοιαύτῃ ὑπομνήσει, πᾶσι τρόποις αὐτὰς τῆ σωπῆ βεβαιοῦσθαι· εἰ ᾖ ἀνεμφάνιστοι μείνοιεν, ὑπερβαίνοιεν ᾖ τὸ μέτρον τὸ διόρθωσιν ἐμφανίσεως, μέχρι τοσούτε μόνα αὐτὰς ἐρρῶσθαι, μέχρι ἃ κ ἀνεμφανίστως τὰς δωρεὰς ἰσχυρὰς εἶναι παρ' ἡμῶν νενομοθέτηται). τῶν γὰρ σὺν ὑστέρῳ νομοθετήσαντες, κωλύειν αὐτὸ βαλόμεθα, κ μὴ ἀφ' τῶν ἀσυνήθων τ ποσότητ@ ἀμφιπίπτειν κ τὸ ὀρθῶς ἔχειν δυνάμων. οὕτω κ ἐπὶ τ καθόλε δωρεῶν ἤδη νόμ@ ἡμέτερ@ λέγει. τούτων πραττόντων ἃ μόνον ἐπὶ γυναικὸς κ ἀνδρὸς, ἀλλὰ κ ἐπὶ τ ἄλλων ἀσώπων, ἐφ' ὧν αἱ σὺν γάμοις δωρεαὶ κεκώλυνται.

utilitas, si in literis [1] duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? Ac scimus, quidem, quam vehementer majestas Imperatoria collatorum curam gesserit, cum aliquoties definierit, ut provinciarum præsides officia gratis [2] suscipiant: quo magis & ipsi, cum pure his utuntur, æquum & bonum subditis impertiantur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet respublica. Sed hæc quidem per immodicam avaritiam eorum, qui officia redimunt [3] potius, quam suscipiunt, devicta paulatim in oblivionem devenerunt.

1 Legum utilitas non in earum scriptura consistit, sed observatione.

2 *Novell.* 8.

3 Aliud est suscipere magistratum, aliud eum redimere.

Cap. I.

NOs autem de his propositas leges renovantes, sancimus, ut illi magistratum gerant, qui & bona existimatione noti sunt [4], & in exercenda justitia plurimum reposuerunt solicitudinis. Sed & ut citra ullum munus & largitionem magistratus suscipiant. Item ut tam collatores incolumes indemnesque conservent, quam publica [5] tributa diligenter expediant. Præterea ut neque per se, neque per adsessores suos, aut cancellarios [6], domesticosve aut quempiam eorum, qui [7] ad ipsos pertineant, quidquam à subditis accipiant, nisi in quadruplum velint, (ut leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ lege ipsis deputata sunt e publico. Simulatque magistratu abierint, ut per solennes quinquaginta [8] dies in provincia assideant, sub publico versantes conspectu, & omnibus actionem intentare volentibus respondeant. Lite vero intra quinquaginta dies non finita, si quidem pecuniaria sit, procuratorem dato: sin vero criminalis ad terminum usque causæ permaneto his, qui in causa dijudicant (sive magistratus sint, sive à præfectis dati) nisi intra viginti dies, quam initium cœperit, eam litem finierint, decem libras auri mulctandis: lite nihilominus secundum prædicta procedente. Si qui enim mala conscientia stimulati, vel clam aufugerint [9], vel ad sacras [10] ædes decurrerint: substantia excident, secundum legem pro modo admissorum inter injuria affectos dividenda. Et quemadmodum procedens de hoc constitutio & ex una parte, prout antea lege [11] comprehensum est, statuerit: quæ pro collatoribus [12] introducta sunt, ea firma permanento. permanentibus videlicet & aliis firmis, quæ ad collatorum utilitatem de præsidibus pulchre à majestate sancita sunt Imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perperam in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis acciptunt [13], restitutioni quadrupli subjicimus.

4 Nota, quos promoveri oporteat ad magistratum.

5 *Novell.* 8. *c.* 8.

6 Cancellarii sunt à secretis judicum, dixi ad *l.* 8. *C. de adsessoribus.*

7 Fraus alioquin fieret legi, quoties per interpositam personam id fit quod lex vetat fieri. vid. *l.* 5. *Cod. de legibus*: adde *l.* 5. *ff. de repetund.*

8 *Novell.* 8. *c.* 8.

9 Fuga suspectum reddit. *Novell* 53. *cap.* 4. *l.* 15. *Cod. de probationib.* adde *leg.* 25. *ff. de Senatusconsulto Silaniano. Bald. in l. admonendi* 31. *ff. de jurejur.* Exceptiones vero hujus regulæ, vide *apud Socin. regula* 163.

10 Facit *Nov.* 17. *cap.* 7. *Novell.* 128. *cap.* 13.

11 *Novell.* 128.

12 *d. Novell.* 128.

13 Vid. *l.* 1. *l.* 2. *& toto tit. ff. repet.*

Cap. II.

ATque ut hæc ita caveremus lege, ex eo nobis in mentem venit, quod pluris [14] à nobis sit subditorum opulentia & medela, quam reditus qui exinde inferuntur Imperio. Contrahimus enim una cum largitionibus præsidum in arctum ipsa etiam suffragia [15], quæ Imperialibus inferebantur rationibus, & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & respublica meliore successu potiatur, & locupletior redeat, aliquot retro temporibus à nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Una enim hæc res potentiæ nostræ studio [16] est, *ut provincia & bona gubernentur legibus, & tuto inhabitentur, neque non ex præsidum justitia fructum capiant, & tributa publica sine querela inferantur*: neque enim aliter conservare licet rempublicam nisi [17] pientissimæ præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus, & per agros ac urbes agantur excubiæ: perfruuntur item reliqui ordines adtributis sibi salariis, reparantur quoque muri & urbes, denique omnia alia proveniunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt.

14 Commoda subditorum, suis commodis optimus Princeps anteponit. Notandum illud sane est, Marcum Antoninum Imperatorem fisco, in causis compendii nunquam favisse. *Capitolinus in ejus vita*, quod ad *leg.* 10. *ff. de jure fisci*, facit optime.

15 Suffragia hujusmodi διασωτικὰ dicuntur. vid. quæ notavi ad *Novell.* 8.

16 Vita & studia optimorum Principum.

17 Pecunia nervus reipublicæ. *Novell.* 8. *cap.* 10. §. 2. *Novell.* 149. *cap.* 2.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem: ea gloria tua in alma hac urbe consuetis locis proponet, sed & solitis usa jussionibus mittet per provincias: ut omnes intelligant, quantum nobis respublica simul & subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

Tit. XLV.

SACRA [18] FORMA TRANSMISSA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆFECTO, DE DIVERSIS CAPITULIS.

Novella Constit. CLXII.

Antonio Contio Interprete.

PErcontata nos est tua gloria de quibusdam controversiis apud differtissimos ejus quod apud Illyrios est fori causarum certatores, quæ quidem dixisti nostra dijudicatione egere, ut non perpetuo dissentiant.

Cap. I.

De donationibus.

PRimum [19] igitur capitulum tale erat: Mulier quædam super his quæ ei à conjuge donatæ fuerant rebus, non tamen traditæ, volebat mortuo viro & qui silentium egerat super donatione, res persequi, ut domina harum tam donatione quam silentio viri facta. Opponebatur à detentoribus, exceptionem ipsam solam habere conventam, si detineret, non tamen & ab alio posse ipsa vindicare. Quod igitur controversum fuit, tale erat. Nos vero recordati sumus constitutionis [20] nostræ, dicentis, donantem, & si non sit stipulatus [21] traditionem, necessitatem habere tradere donatum. Non enim ad defraudationem, neque ut literæ sint nudæ, interpositum convenit conficere instrumentum. Animum quoque advertimus & ad Cintiæ [22] legis veteris legislationem (quam benefaciens à sua legislatione removit dudum respublica) talia lege includentem seu tractantem, qualia in præsenti controversia fuerunt. §. 1. Et sancimus: Si quemadmodum prius à nobis dictum est, perfecte omnia se habeant ea quæ ad talem donationem pertinent: tam secundum [23] mensuram, quam secundum [24] insinuationem, valere ipsam ex modo omni, per viri silentium illico ab initio, (secundum nostram constitutionem) ex quo facta fuit, ita [26] ut quamvis postea vir in hypothecam dederit [25] rem, vel in pignus tradiderit, non tamen prælienasse videri ipsum, quamdiu superstes erat, silentem, & traditionem ipsam (sive intervenit) dare ipsi exceptionem, sive non intervenit, præbere & exactionem, si [27] quidem stipulatio intervenit, per ex stipulato: sin minus per ex lege condictitiam ad consequendum id quod donatum est. §. 2. Et illud etiam constituere justum duximus: Ut si quidem insinuatæ fuerint ab initio donationes in gestis, omnibus modis ipsas silentio confirmari. Si vero minime insinuatæ manserint, excesserint autem mensuram indigentem insinuatione, usque [28] ad tantum duntaxat ipsas valere usque ad quantum & non insinuatas donationes validas esse à nobis constitutum est. Hoc enim in extremo constituentes, obtinere idem volumus, & non propter adjectionem quantitatis, excidere & id quod recte se habere poterat. Quod quidem & super universitatis donationibus jam lex [29] nostra dicit. His obtinentibus non solum in viro & uxore, sed etiam in aliis personis, inter quas quæ in matrimonio fiunt donationes, prohibentur.

18 De donationibus sacra forma, & de adscriptitiis, *Index Reginæ.*

19 Extat primum caput hujus Novellæ in *lib.* 47. *Basilic. tit.* 1. *c.* 78. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 10. Rittershus. *part.* 5. *cap.* 11. ANS.

20 *l.* 35. *C. de donationib.* §. 2. *Instit. de donat.*

21 Id est, etsi non promiserit.

22 Τῆς Σεντίᾳ. *Ser. Æliæ Sentiæ: Hal.* & male. Lex enim Ælia Sentia de manumissionibus fuit, non donationibus. Goth. De lege *cintia* sive *cynthia* de donationibus meminit. Tacit. *Annal.* IX. Vid. etiam Ranchin. *var. lect. lib.* 2. *cap.* 7. S. L.

23 Ut non sit immodica.

24 Ut sit insinuata.

25 Abrogatur lex 12. *C. de donat. inter virum & uxorem. l.* 32. §. 5. *ff. de donat. inter virum.*

26 Ut si donator rem à se donatam alienaverit vel pignoraverit, donationem revocasse non intelligatur.

27 *l.* 35. *Cod. de donationib.*

28 Utile per inutile non vitiatur. *l.* 21. *in fin. ff. de donat. l.* 34. *Cod. de donat.*

29 *d. l.* 35.

Source : BIU Cujas

Cap. II.

SEcundum etiam insuper capitulum à tua excellentia interrogati sumus, An post constitutionem [1] nostram volentem ex libera & inscriptitio [2] natos quospiam postea liberos propter matris conditionem existentes, oportere existimare, tametsi nec adscriptitii facti sint secundum [jus] antiquum, tamen omnino [3] colonos factos esse: propterea quod alia nostra constitutio etiam colonorum liberos non permittit relinquere [4] terram, sed manere colonos, & multo magis hoc esse oporteat, quandoquidem est in his personis prorsus inscriptitiorum prosapia. Hæc igitur in interrogatione erant tua, & hoc erat dictum capitulum. Oportet enim nostram considerantes mentem, nosse quia nunquam nos liberum [5] ventrem parere inscriptitium [6] concessimus, sed symbolum sane hoc & signum superponi oportet genito, post statim positam legem, hoc ipsum scilicet, nempe libertatem convenire ex libera natis matre. Si igitur ex [7] libera quis & inscriptitio nascatur, manet quidem liber, & maternam non abjicit ullo modo ingenuitatem. Indicat autem à nobis posita constitutio [8], quæ vult tales habitatores regionum manere, & agrorum cultores, tanquam ibi natos. Hoc enim coloni [9] vult appellatio. Non concedimus igitur ipsis licentiam relinquere quidem regionem, ad alia vero se recipere: sed si quidem omnino nati fuerint quidam in aliquo prædio, si quidem ex adscriptitia matre, manifestum est eos omnino inscriptitios fore: si [10] vero ex libera, manent quidem liberi: & [11] quæ ab his adquisita sunt, sub illis erunt, neque peculium fient dominorum, non [12] egredientur vero ex eo prædio, sed illud colent, neque erit eis licentia hoc quidem relinquere, alia vero circumire aliena, nisi si domini fiant possessionis cujusdam propriæ, sufficientis eos ibi occupatos alere circa seipsam, & non concedentis, & alia colere, & in ea migrare: quandoquidem omnibus modis ipsos manere sancimus in prædio, liberos quidem constitutos, habitatione [13] tamen detentos, & hoc quidem hactenus constitutum esto.

1 *l. ult. C. de agricolis.*
2 Adscriptitio.
3 *Novell. 54. c. 1.* vide *Cujac. lib. 4. obs. 28.*
4 Adscriptitius non licet à gleba discedere.
5 Ex ventre libero adscriptitius non nascitur.
6 Adscriptitium.
7 Ex libera & adscriptitio nascitur liber, *l. ult. C. de agricol. & censit. Novell. 22. Nov. 54.* vide *Novellam Justini de filiis liberorum in Africa.* olim placebat adscriptitium nasci.
8 *d. l. ult. Cod. de agricolis.*
9 Colonus quid.
10 Ex adscriptitio ventre, adscriptitii, ex libera liberi nascuntur.
11 Effectus ingenuitatis.
12 Effectus adscriptitii juris.
13 Statu quis interdum liber est: habitatione vero & domicilio servus.

Cap. III.

SEd neque extra modum visum est nobis, & illud quæsitum nostra dijudicatione dignari. Si enim inscriptitia mulier ad [14] inscriptitium alicujus prædii ad alium pertinentem venerit conjugium, quæsitum est de prole, si liberi ex his nascantur, utrum deceat ad dominum viri an dominum mulieris pertinere prolem. *Sancimus* igitur si quid tale fiat, & conveniant ad invicem diversorum dominorum adscriptitii, quandoquidem ea quæ ad fortunam eorum pertinent non sint in controversia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti, adscriptitii: non tamen omne dabimus matri neque ejus domino, sed si quidem unus genitus fuerit filius, venter [15] semini præfertor, sitque domini matris id quod erit progenitum. Sin duo forte contigerint filii, dividantur ambo, electione per [16] sortem dirimenda. Sin impar [17] sit liberorum numerus: majorem obtineat matris sinus, ita ut si tribus existentibus, duo quidem sint matris, unus vero patris, & rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo vero patris: & secundum hoc incrementum, numerus progrediatur, id quidem quod in æqualitatem dividi potest, dividens ex æquo, quod vero exsuperat, tanquam gratiosius illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari majore studio, ut quæ & parturierit [18] & pepererit, & nutrierit, supra eum qui voluptatis superfluum, pueri fecerit originem.

14 Dixi *Novell.* 156. 157.
15 Semini venter præfertur: id est, patri mater.
16 Sortibus jactis, *l. ult. C. com. de legatis.* hoc enim fit multis aliis causis *l. 2. C. quando & quibus quarta pars: leg. 14. ff. de judic. l. 24. §. 17. ff. de fideicom. §. optionis 23. in fin. Inst. de legatis.*
17 Ex duobus adscriptitiis natus, impar matris: par patris conditionem & dominium sequitur.
18 *l. ult. Cod. qui potior.*

Epilogus.

†. Quæ igitur hac sacra pragmatica forma comprehensa sunt, tua gloria in similibus casibus custodire festinet. Etenim & communem de hoc scribimus legem, ipsa quidem & alia quædam reformantes, quæ quidem necessariæ legislationis esse credimus. Dat. v. Idus Septemb. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Arione [19] V. C. Cons.

19 Id est, anno 539.

Tit. XLVI.

DE [20] RELEVATIONE [21] TRIBUTORUM PUBLICORUM.

Novella Constit. CLXIII.

PRÆFATIO.

PRæstantissima inter homines bona sunt *justitia* [22] & *benignitas*: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam. Unde & nobis ex quo divinitus Imperii sceptra suscepimus, magno affectatum est studio, ut undique tam bonis actionibus conspicui simus; quo magis si utiles nos præbeamus subditis, ex virtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quidem mutua illa, & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redegisse, ut neque reditus possint suis producere possessoribus, neque satis idonee publica inferre tributa. Atque hæc militari & alio necessario sumptu imminente, vehementerque nos impellente, dum multis undequaque bellis alluimur, ut crebriores pecuniarum collationes faciamus. Inde adeo non semel curas in eam rem impendimus, quanam ratione fieri possit, ut & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati afferremus remedium: cumque in multas nostra circa hæc distraheretur sententia, magis tamen obtinuit, ut ad benignitatem respiceremus, & Deo placentem collatoribus impertiremur medelam, & quod communibus deesset sumptibus, hoc in ejus vicem introduceretur ex thesauris principalibus.

20 Hæc Novella est Tiberii.
21 De relevatione futurorum *Index Reginæ.* Relevatio ita distat ab indulgentia. vid. *cap. 2. §. eod.*
22 Laus Justitiæ.

Cap. I.

ACceptam igitur & hanc nostram curam ferentes domino Christo, & salutaris passionis, neque non sanctæ resurrectionis ejus præsentibus [23] magni festi [24] diebus condigna facientes, merito & ipsi in præsentia hanc pro republica largitionem offerimus, per quam concedimus in universum omnibus agricolis pariter & collatoribus, (idem autem dicere licet & de prædiorum dominis) integrum unum canonem publicorum tributorum, in quadriennium partiendum: hoc est quartam [25] quidem ejus portionem pro nova indictione proxime initura, tandem vero alteram & pro decima, quæ hanc secutura est, consimiliter, & pro undecima & *duodecima*, unicuique quartam portionem, una eademque opera diminuentes & consuetudines, quæ quocunque modo aliquibus hoc nomine præbentur.

23 Magistratus attentiores ad munus suum esse solent, instante festo aliquo insigni. adde *l. 22. l. 23. C. de episc. aud. l. 6. l. 7. in fin. l. 8. C. de feriis, l. 6. C. de custod. reor.*
24 Paschatis.
25 Relevatio hæc tributorum Constantinianæ pene similis est, qua relevantur possessiones quarta parte tributorum in quadriennium. *Eusebius 4. de vita Constantini.*

Cap. II.

REmittimus autem his & præteriti [26] temporis reliquationes, usque ad finem proxime præteritæ quintæ indictionis. Ac sancimus ne qua fiat exactio pientissimarum nobis condonatarum præstationum, sive maximam præfecturam respiciant sacrorum orientalium prætoriorum, sive præfecturam Illyricianam, sive præsidatum insularum, atque præfecturam militarium in Scythia & Mysia ordinum, aut sacras nostras largitiones, aut denique alium magistratum: interdicentes decurionibus, & exceptoribus scriniariis, & cohortalibus, palatinis, & exactoribus, neque non susceptoribus, & quicunque vel exactionem vel

26 Indulgentia in eo differt à relevatione. Relevatio est futuri: indulgentia, præteriti.

Κεφ. β'.

Δεύτερον ἦ ἔπι κεφάλαιον παρὰ τῆς ὑπερογῆς ἠρωτήθημεν, εἰ μὴ τῷ ἀφάτῳ τῶν ἡμετέρων βυλομένῳ ἐξ ἐλευθέρας καὶ ἀναπογράφε πεπτομένης πιὰς, εἶτα ἐλευθέρας ἀφ' ἑαυτῶν τῆ μήτρας αἱρεσιν ὄσης, δεῖν νομίζειν ὡς εἰ μὴ μετέσχασιν ἀναπογραφοι κ' τὸ πάλαιον· ἀλλ' ἐν ὅλως κωλυνεῖ γίνον), ἀφ' τὸ τῶν ἀκλίνων ἡμῶν ἀφάτειαν καὶ τὰς τῶν κωλονῶν παῖδας ἐ συγχωρεῖν ἀπολιμπάνειν τῷ γλῶ, ἀλλὰ μένειν κωλονῦς. καὶ πολλῷ μᾶλλον τῶν δεῖν εἶναι, ἐπείπερ ἐσὶν ἐν τέτοις τοῖς ὑποσπόσι ὅλως ἀναπογράφων ἀπορία. Ταῦτα μὲν ἐν ἐπὶ τῇ ἐρωτήσεως ἦν τῆς, κ' τὸ ῥηθὲν κεφάλαιον. χρὴ γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀνακοπὴν βλέπειν· γινώσκειν γὰρ ὡς ἐδεπώποτε ἡμεῖς ἐλευθέραν γαστέρα πλεῖν ἀναπόγραφον συγχωρήσομεν, ἀλλὰ τὸ σύμβολον δὴ τῶν καὶ σημεῖον ἐπικεῖσθαι δεῖ τῷ γεννηθέντι, κ' τὴν τοιαύτην τεθεῖσαν νόμον, τὸ πάντως τὴν ἐλευθερίαν ἐμπεφεῖν τοῖς ἐξ ἐλευθέρας γενομένοις μήτρος. εἰ τοίνυν ἐξ ἐλευθέρας τις καὶ ἀναπογράφε τυχθείη, μένοι μὲ ἐλεύθερος, καὶ τῶν μηδενικῶν ὄντα ἀποβάλλ καὶ ἐδένα τρόπον ἀγένειαν· δείκνυσι γὰρ ἡ παρ' ἡμῶν τεθεῖσα διάταξις, ὡς βύλετ' τοὺς τοιούτους οἰκήτορας τῶν χωρίων διαμένειν καὶ τὰ ἀγρῶν ἐργάτας, οἷα ὄντας γενομένους· τὸν γὰρ δὴ τὸ ἔγκωλον βύλετ' τοῦτο ἡμᾶς. ἐ περιέρχονται ἐν αὐτοῖς ἀδείαν ἀπολιμπάνειν μὲ τὸ χωρίον, εἰς ἕτερα δὲ τρέπεσθαι· ἀλλ' εἰσὶν ὅλως τεχθέντες τινὲς ἔν τινι χωρίῳ, εἰ μὴ ἐξ ἀναπογράφε μήτρος, τοῦθ' ἕλκειν ὡς ἔσον πάντως ἀναπόγραφοι· εἰ δ' ἐξ ἐλευθέρας, μένοσι μὲ ἐλεύθεροι, κ' τὰ παρ' αὐτῶν κληθέντα τῶν αὐτοῖς ἔσται, κ' ἐ πεκλίνει γένοιτ' τὸ δεσπότου· οὐκ ἐξελεύσονται δ' κ' χωρίου, ἀλλὰ τὴν γεωργήσειν ἐδὲ ἔσται αὐτοῖς ἄδεια τὸν μὲ ἀπολιμπάνειν. ἕτερα δ' ἀπειροσῖν ἀλλότρια. τοῦτο εἰ μὴ κύριοι γένοιντο κλήσεως τινος ἰδίας, ἐκείνης ἕνεκα ἀφολεῖν αὐτοὺς ἀφ' αὐτοῦ, κ' μὴ συγχώρησις κ' ἑτέρῳ γεωργεῖν· εἰς ἐκείνου τὸ μέλος ἐσῆκεν. ἐπείτοιγε πᾶσι τρόποις αὐτοὺς μένειν βιαζόμεθα ἐπὶ τῷ χωρίῳ, ἐλεύθερους μὲ καθεστῶτας, ἀπὸ δ' τ οἰκήσεως καπηχμένους. κ' τὸν μὲ τῆδε ἁμαρτεῖχθω.

Κεφ. γ'.

Οὐκ ἀπὸ δ τρόπου ἔδοξεν ἡμῖν κἀκεῖνο ζητηθὲν ἡμετέρας ἀκροάσεως ἀξιῶσαι. εἰ γὰρ ἀναπογράφε γυνὴ ἀφ' ἀναπογράφε τινος ἑτέρου ἀφοσήκοντος ἦλθοι συζυγίαν, ἐζητήθη ἀφ' τ γοῦς, εἰ παίδες ἐξ αὐτῶν γένοντο, πότερον ἀφοσήκοιεν τῇ τοῦ δεσπότου τῆς ἀνδρὸς ἢ τῇ δεσπότῃ τ γυναικὸς διαφέρειν τὸν γοῦν. θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τι τοιῆτο γένοιτο, κ' συνέλθοιεν ἀφ' ἀλλήλας διάφορον δεσποτῶν ἀναπόγραφοι, ἐπειδήπερ τὰ τ τύχης οὐκ ἔσιν ἀμφισβητήσιμα, τ' γοῦς οὐκ ἐλευθέρας καθεστώσης, ἕπεσθαι μὲ οἱ τεχθέντες ἀναπόγραφοι· ἐ μόνον τὸ πᾶν δώσομεν τῇ μητρὶ, ἐδὲ τῷ αὐτῆς δεσπότῃ· ἀλλ' εἰ μὲ εἰς γένοιτο πᾶς, ἡ γοῦς τ ἀφορᾶς ἀφεκλεύσθω, κ' ἔσω δ' δεσπότῃ τ μητρὸς τὸ τεχθέν· εἰ δ' δύο τυχὸν οἱ παῖδες, μεσιζέσθωσαν ἄμφω, κλήρῳ τ ἐπιλογῆς γνομένης. εἰ δ' ἄνισ ἐσὶ τ παίδων ὁ ἀρεθμὸς, τὸ πλεῖον ὁ τ μητρὸς κατέχοι κλῆρ. ὥσε τελῶν ὄντων τῶν δύο μὲ εἶναι τ μητρὸς, τ' ἕνα δ' πατρός· κ' αὖθις ἐὰν πέντε, τῶν μὲ τρεῖς τ τεχθέντων, δ' δεσπότῃ τ μητρὸς, κ' τῶν δύο δ' πατρός. κ' κ' τοῦτον τὸν παραυξησιν ὁ ἀρεθμὸς χωρείτω, τὸ μὲ εἰς ἰσότητα διαιρεῖσθαι δυνάμενον ἀφοσήμων ἐξίσης τὸ δ' ἄρτιον, ὅσῳ κ' μειζότερον, τῶν ἀφοσήμων τῇ μητρὶ. δεῖ γὰρ τοῦτον ἀξιῶσαι τὸ εἰσῶν ἀπουδῆς, τόν τε ὠδίνασαν κ' τεκοῦσαν κ' θρέψασαν, ἀφ' τ' ἡδονῆς πλέον τῶν δ' παιδὸς ποιησάμενον ῥίζαν.

Epilogos.

†. Τὰ τοίνυν τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου ἀφειλόμενα, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐπὶ τ' ὁμοίων ὑποθέτων παραφυλάττειν ἀπουσήτω. κ' γὰρ δὴ κ' ἡμῖν ἀφ' τούτου γράφομεν νόμον, αὐτά τε κ' ἕτερά τινα ἀφοδιατυπώντες ἅπερ ἀναγκαῖα νομοθεσίας εἶναι πιστεύομεν. Dat. v. Id. Septemb. *Constantinop.* DN. Justin. P. P. Aug. Arione V. C. Cons.

Τιτλος μς'.

ΠΕΡΙ ΚΟΥΦΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξγ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΕγιστε τ' ἐν ἀνθρώποις ἐσὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε κ' φιλανθρωπία, ἡ μὲ τὸ ἴσον ἑκάστῳ νέμουσα, κ' τ' ἀλλοτρίων σῶν ἐφιεμένη, ἡ ὃ φῶς ἔλεον τεθείκασα, κ' χερῶν τὰς διορθούσα ἐλευθερῶσι δυσκόλων. τοῦτο τὸ βασιλείαν οἴδε κοσμεῖν, κ' ἀσφαλεῖν, κ' τὸ πολίτευμα ἀφωτίζειν, κ' τ' ἀνθρώπινον καλῶς ἀφανυσέρνας βίον· ὅθεν κ' ἡμῖν ἐκ θεῦ τὰ σκῆπτρα λαβοῦσι γένε φείσασθαι, ἐκ τούτων δὴ τ' ἀγαθῶν ἀφαίτας πρίζεων, ἵνα τὸ χρήσιμον τοῖς ὑπηκόοις παρέχοντες, τῷ ἐξ ἀρετῆς τε κ' δόξης ἐχώμεν ἀμοιβῶ. Ἰσμεν τοίνυν τὰς ἐπ' ἀλλήλας τε κ' πολυθρύπτως τ' ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσοῦτον τὰς κλήσεις καθαγαγεῖν ἀπορίας, ὡς μηδὲ φόρους εἰσάγειν δυνάσθαι τοῖς κεκτημένοις, μηδὲ μῶν τὰς τ' δημοσίων αὐταρκῶς εἰσκομίζειν φόρους· κ' τοῦτο τρυφωτικῆς τε κ' τ' ἄλλης κ' τὸ ἀναισκύλου ἀφοδίσεως ἐπικειμένης δαπάνης, κ' σφόδρα σωωθούσης ἡμᾶς πολλοῖς ἀφειρεομένοις πολέμοις συχνὰς ποιεῖσθαι χρημάτων τὰς ἐπιδόσεις. Ἐμεριμνήσαμεν ὅπως ἂν γένοιτο κ' τῶν χρείαν ταληρώσαι, κ' τ' ὑπηκόων τῶν ἀδείαν παρασχεῖν, ἀφ' πολλά τε μειζομένης ἡμῖν τ' ἀφ' ἑαυτῶν γνώμης, σκοπήσει ὅμως τὸ μᾶλλον ἀφ' φιλανθρωπίαν ἰδεῖν, κ' τ' δρεπούσης θεοῦ μεταδόναι τοῖς ὑποτελέσι βοηθείας, τὸ ὃ λοιπὸν τοῖς κοινοῖς δαπανήμασιν, ὑπ' τ' βασιλικῶν ἀφαιρεσιμαγεῖν θησαυρῶν.

Κεφ. α'.

ΑΝαβέντες τοιγαροῦν κ' τούτῳ ἡμῶν τῷ φρονήματι τῆ διαθέσει χεῖρα, κ' πεπεισμένοι πρέπειν τοῖς παρούσις τ' μεγάλης ἑορτῆς ἡμέραις ἃ σωτηρίωδες πάθος κ' τ' ἁγίας αὐτὸ ἀναστάσεως, ἀφοσφέρομεν ὑπὲρ πολιτεύματος εἰκότως αὐτῷ κ' τῷ ἐπὶ δ παρόντος δωρεάν, δι' ἧς concedimus γεωργοῖς τε κ' σωπλέσταις ἅπασι (τοῦτον δὲ ἐσὶν εἰπεῖν, τοῖς τ' χωρίων κυρίοις) integrum unum canonem τ' δημοσίων φόρων, αὐτὸς εἰς quadriennium διαιρεμένης, τοῦτ' ἔσι τ' μὲ εἰσελθούσης ἑνάτης ἐπινεμήσεως τετάρτην τούτῳ μοῖραν, τ' ὃ μετ' ταύτην δεκάτης τοσοῦτον ἕτερον μέρος. ὁμοίως κ' τ' ἐνδεκάτης ἐπινεμήσεως ἀνὰ τετάρτην μοῖραν σωναπομενούσης κ' τὰς ὑπαρ τούτων παρεγγύας πάσι σωηθείας.

Κεφ. β'.

ΕΦίεμεν ὃ τούτοις κ' τοῖς ἐλλειμμασι δ' φθάσαντος χρόνου μέχρι πέρατος τ' ἀρτι ἐνεληθούσης quintæ ἐπινεμήσεως, κ' χαρίζομεν μηδεμίαν εἰσπραξιν γένεσθ' τ' παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων δύσεσιν τελεσμάτων, εἴτε τῶν μεγίστων δρόμων ὁρᾶ τοῦτο τ' ἀναθλικῶν ἱερῶν πραιτωρίων, εἴτε τῶν παρ' Ἰλλυριοῖς ἐπαρχότα, ἢ τῶν δρόμων τ' νήσων κ' τ' ἐπὶ Σκυθίας τε κ' Μυσίας στρατιωτικῶν ταγμάτων, ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαργιτίονας, ἢ κ' ἄλλων δρόμων, ἀπαγορεύοντες βουλευταῖς τε κ' σκληπτρῳ, σκευανικίοις τε κ' πεζεώτοις, παλατίνοις τε κ' ἀκυπαῖς, ἔτι γε μῶν κ' ὑποδέκταις, κ' παντὶ δημοσίων ἀπαίτησιν

Source : BIU Cujas

ἀπαίτησίν τε καὶ ὑποδοχὴν ποιησαμένῳ τὲ καὶ ποιησομένῳ, ἐξαιρέσεις χρῆναι κατ' αὐτῶν γεωργῶν τε καὶ ὑποτελῶν, ἢ καὶ τὰς τῶν χωρίων διατάσεις, ὡς ἀμφόρους ἢ τῶν συγκεχωρημένων ἐλλειμμάτων ἀσφάλειαν ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ καὶ ἀντιφωνήσεις, ἢ ἐγγύας καὶ ὁμολογίας λαβεῖν δολερῶς. ἀκυρῶσαι γὰρ πάντων κατὰ τὰ ἡμέτερα φιλοτιμίας γεγονότων ἢ καὶ γενησομένων ἀσυγχρόνως ἐκείνας δηλονότι, ὡς εἴ τι φθάσαντές τινες τὰ ἡμέτερα δωρεᾶς εἰσπράξειν ἢ τὰ μέχρι τοῦ πέμπτης ἐπινεμήσεως ἐλλειμμάτων, καὶ τῶν μὴ καταβάντων φανείσαν, ταῖς δημοσίοις αὐτὸ τρόποις ἅπασιν εἰσκομιεῖσι λογισμοῖς· τὰς γὰρ ὑποτελεῖς διεργαζόντες, τὰ παρόντος αὐτοῖς μεταδεδώκαμεν φιλανθρωπίας, ἃ μὲν καὶ τοῖς τὰ δημόσια τέλη λαβοῦσιν εἰς κέρδος οἰκεῖον ἀπενεγκαμένοις βουλομένοις τοῦ δὲ ῥηθέντος ἑκάστοτε κανόνος συγχώρησιν ἐποιησάμεθα, τὰ ἐτησίως ἐμβολὴν καὶ ἑνὸς τρόπον ἐλαττωθῆναι. Δεῖ γὰρ τὸ μέτρον ἅπαν τε σίτου καὶ ἄλλων εἰδῶν καὶ στρατοπεδοβίων καὶ εἰσκομιδῶν καὶ τὸ εἰωθὸς τὴν γενομισμένον, τὰ πεμπτεύοντα τὰ συγκεχωρημένα παρ' ἡμῶν κατ' ἔτος τεταρτημορίας ἐπὶ τὰ τέλεσι χρόνου καὶ τῶν δημοσίων τραπεζῶν λογιζομένων τοῖς ὑποτελέσι, τοῖς ἄλλοις τοῖς παρ' αὐτῶν εἰς χρυσίον στρατευομένοις ἢ τοῖς καταβαλλομένοις εἰς τὰ δημόσια. Τοιγαροῦν τὸν Ὀσροηνῶν καὶ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν περαχθήσεσθαι, χαίρειν τὰ εἰς εἴδεσι στρατευομένων ὑπὲρ τε τῶν ἀναθέντων καὶ τὰ ἐφεδρικὰ καὶ τὰ εἰς τοὺς λεγομένους τὰ εἰδῶν πλοϊσμοὺς ἐπί τε τὰ Λαζῶν χώρας, καὶ Βόσπορον, καὶ Χερσόνησον. λήψονται γὰρ τὰ τούτων εἰς τὰ δημόσια πρακτέα καὶ τὸ πεπαγμένον ἐπὶ ταῖς τραπέζαις τὰ ὑπάρχον, ὅθεν εἰσάγεται τοῦτο, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰ ἡμέτερας ἀπολαύειν καὶ τοῦτο φιλανθρωπίας. τὸν γὰρ τῶν αὐτῶν εἰδῶν εἰσκομιδὴν ῥαθυμεῖσθαι παντελῶς οὐκ ἔστιν ἀσφαλές, τὰ δυσπάνης ἀπαραιτήτου καθεστηκυίας; καὶ τὰ κοινὰ σωτηρίας (ὡς εἰπεῖν) πρόσωπα. Πιστεύομεν δὲ καὶ τοιοῦτος ἡμῶν τὰ δωρεὰς, μεγάλας ἔσεσθαι τῇ πολιτείᾳ τῇ θείᾳ πόλει αἰσίοις ἡμῶν ἀμφὶ τὰ τοιούτων παρεσομένοις πράξεων. τὰ παραδαίνειν τολμώντων τὰ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων ὠφελείας ἀμητυπόνην, ὥστε τε τῷ θείᾳ καὶ τῷ σωτηρίᾳ αὐτῶν κινδυνεύοντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἧς δὲ θείᾳ νόμῳ, ἡ σὴ ἐνδοξότης, προγράμμασι χρωμένη, καθ' ὅσα τε τῷ οἰκείᾳ πόλει, καὶ μᾶλλον καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἐπαρχίαις, φανερὰ πᾶσι ποιήσει, ὡς μηδένα τὰ ἡμέτερα ἀφιλανθρωπίας.

ΤΙΤΛΟΣ νζ'.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξθ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Θεῷ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζον ἐστὶν οὐδέν. τούτων γὰρ χωρὶς οὐκ ἂν τὰ δεόντων προχωρεῖν ποτε, καὶ ἀμφερέπτως ἂν τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματι συντείνειν καὶ βασιλεύειν ἐσὶν ὀρθῶς, καὶ τὰς ὑπηκόους εἰς δύναμίν τε καὶ πᾶσαν εὐγνωμοσύνην ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἂν θεῷ τε καὶ δικαιοσύνης τὰ σκήπτρα παραλαβόντες, εἰ καὶ πολλαῖς ἀφειλόμεθα ταῖς φροντίσιν, ὅπως Ῥωμαῖοι μὲν ταῖς δεσπαῖς αὐξηθεῖεν, βάρβαροι δὲ νικηθέντες ἐπιποκλιθεῖεν, ὅμως οὐκ ἔξω φροντίδος γενόμεθα, ὡς ἂν καὶ ἀεὶ τὰ ἰδίᾳ λυσιτελούντων τοῖς ὑπηκόοις ἡ δέουσα γένηται κατάνοια. Πολλὰ μὲν ἐν τῷ παρόντι συγκεχυμένων διορθώσαντες, κατασκηνεῖν ἠγησάμεθα καὶ τὸ ἀεὶ τὰ ἀμελούμενον ἐκ πλείστου ὡς τῶν δρέπεσθαι θεῷ πρέπειν ἐπαναγαγεῖν. ἐγνωμεν γὰρ, ὡς τινες ἀξιοσθέντες τὰς τῶν τελωνικῶν ἀρχὰς ἀμαυροῦσιν, ἀλλ' ἔτε ἀμαθίας ἐῶσι κρατεῖν, ἔτε μὴν τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου ἀμαδοχὰς χώραν λαμβάνειν, τοῖς μὲν κινητοῖς πρόσωπα σφραγίδας ἐπιβάλλοντες, τοῖς δὲ ἀκινήτοις σανίδας ἐπιτιθέντες, ὡς ταύτῃ τὰ ἐκείνων ἀμαδοχὰς ἐπαύξειν τε καὶ τῷ πρέπτοσαν λαβεῖν τύχειν. ἐπειδὴ δὲ οὐχ οἷόν τε τὸ καθ' ἕκαστον τὰ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συμβαινόντων ἐν πολλῇ τοσούτῳ κομιδῇ ἀκριβῶς, γνησίᾳ ταῦτα ἀμητυπόνῃ νόμῳ, καλῶς ἔδοξεν ἡμῖν ἔχειν.

ΚΕΦ. α'.

Διὸ θεσπίζομεν, ἅπασιν ἀφθόνως τὰ οἰκείων ἀπολαύειν πραγμάτων τε καὶ δικαίων, καὶ τούτοις ἀφαιρεῖσθαι ἐπὶ τὰς σφῶν κληρονόμους· ἐπίνευμα δὲ τὰ πάντων μηδένα καθάπαξ τοῖς οἰκείων οὐσίαις, ἢ τὰς τούτων ἀμαδοχὰς ζημίας ἀφειδῶς, ἢ πίτλας ἢ σφραγίδας ἐπιβάλλειν τοῖς προγεγραμμένοις παρὰ τὸ τοῖς ἡμετέροις νόμοις δοκοῦν. Καὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου δὲ κλήσεις ἐπὶ τοῖς τούτων ἀμαδοχὰς βεβαιοῦμεν, καὶ τὰς τελωνείας τούτων βλάπτοις νομίμως ἀφειδοῦσι οὐκ ἀναιρήσομεν. Εἰ γὰρ ἀμελοῦμεν ἀεὶ καὶ μελήσει ἀμφὶ τῶν τὰ ὑποτελῶν δύναμίν τε, καὶ τὰ αὐτῶν γεωργείας πολλή τις τῇ ἡμετέρᾳ κράτει καθέστηκε φροντίς. πῶς οὖν ἂν καὶ ἀεὶ τοῦτο τὸ μέρος ἀφανοποιήσομεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἡμετέρας ἀφθόνως μεταδοθήσεσθαι δύναμιν; ταῦτα γὰρ θεοῦ κρίσεσι πεπείσμεθα, καὶ τούτῳ δικαιοσύνῃ εἶναι φαμὲν, καὶ τῶν βασιλείων ἡμῶν οὐ τούτων ἀσφαλῆ τε καὶ ἀπέραντον ἕξειν πεπείσμεθα. Σωταλαμβάνεσθω τοίνυν καὶ ἔτος ἡμῶν ὁ νόμος τοῖς ἄλλοις ἡμῶν κατορθώμασι, καὶ τὸ ὑπήκοον τὰ ἀφθόνως λυπηρῶν ἀπηλλαγμένον καὶ τοσούτῳ ἠξιωμένον ἀφ' ἧς δὲ ἡμετέρᾳ κράτες ἀφθονίας, θεῷ τε καὶ μετ' ἐκείνου ἡμῖν χάριτας ὁμολογοῦσι, τὸ θεῖον δύκαις ἐξιλεούμενον, ἵνα καὶ τὰ πολεμίων κρατήσαντες πολλῆς αὐτῶν ἄλλης μεταδοίημεν ἀσφαλείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἧς δὲ θείᾳ νόμῳ δηλήματα, φυλαξάτωσαν οἵτε ἐνδεξότατοι κεράτωρες τὰ θείων οἴκων, οἵτε τῆς μεγίστης ἢ κὰ ἐλαττους δρόμους ἰθύνειν ἐπιτετραμμένοι, καθ' ὅσα τε τῷ οὐδαίμονα πόλιν ταύτην, καὶ μᾶλλον καὶ τὰς ὑπ' αὐτὴν ἐπαρχίαις, δημοσίᾳ τε καὶ κεφαλικῷ φορέματι τιμωρίαν, εἰ παραδαίειν τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα. Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης τὰ παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον ἐν τοῖς ἐπισήμοις τόποις τὰ οὐδαίμονος τούτης πόλεως θησέσι. τελεῖ γὰρ καὶ τὰς ἐπαρχίας ταῖς σωτηρίαις χρωμένη θεῖ τοῦτο θεσπίζεσι.

ΤΙΤΛΟΣ μή.

Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης, γραφεὶς τῷ Δομινίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρείων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξέ.

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ μήτηρ. ἡ ἐπὶ θαλάσσης ἐντὸς ἑκατὸν ποδῶν ἔστι ἄποψις, ἃ μόνοι κατ' οὐδείαν, ἀλλὰ καὶ οὐ θαλάσσας ὀφείλῃ εἶναι ἀκαινοτόμητος. τοῦτο γὰρ πρωτίθησιν ὁ παρὼν τύπος, φυλάττων τὴν Ζωὴν ἀφάτειαν, καὶ τὴν ναυρὼν ἐρημωδούων.

fuſceptionem publicorum expedivit, aut expedit tributorum, ne per vafritiem excogitatis contra agricolas & collatores utantur artibus: aut etiam prædiorum dominos, ut diverſos ex reliquis indultis pro ſe inſtituant, aut conſtitutæ pecuniæ obligationes, aut fidejuſſiones, aut confeſſiones dolo malo ſuſcipiant. Conſtituimus etenim omnem contra munificentiam noſtram factam aut futuram circumſcriptionem irritam: cum illud conſtet, quod ſi qui noſtram antevertentes largitionem ex reliquationibus jam inde à quinta indictione factis aliquid exegerint, neque id perſolviſſe videbuntur: omnibus modis publicis id rationibus inferent. Nam ut collatores beneficio afficeremus, præſentem ipſis benignitatem impartiti ſumus, non autem his [1] qui publica tributa ſuſcipiunt, & in ſuum lucrum conferre ea voluerint, præſentis ad tempus canonis indulgentiam inſtituimus: nullo modo embola [2] (hoc eſt annua ſpecierum tranſmiſſione, ut in condito & ad militares ſumptus habeantur) diminuenda. Oportet enim univerſum frumenti aliarumque ſpecierum modum conſueto ac ſolito more & contribui, & importari: pretiis quartæ partis per ſingulos annos à nobis uſque in quadriennium collatoribus indultæ ad meuſam publicam cum aliis, quæ in auro ab ipſis contribuuntur, æſtimandis ſolvendiſque è publico. Idemque hoc in Oſroena & Meſopotamia peragetur eorum gratia, quæ pro reconditis & militari ſumptu in ſpeciebus conferuntur. Conſimiliter & in ſpeciebus, quæ ploimæ [3], quaſi navibus tranſportandæ dicuntur, quæ proveniunt in Lazica, & Boſphoro, & Cherſoneſo, percipient enim harum pretia ex publico, prout in menſis præfectorum ordinatum fuerit, unde hæ importantur, ut & ipſi noſtra in hoc perfruantur benignitate. Earum enim ſpecierum illationem negligere, haudquaquam tutum eſt: cum & inevitabilis exiſtat impenſa, & publicas (ut ita dicamus) res in unum conciliet. Credimus autem & ex hac noſtra largitione magna reipublicæ incrementa futura, Deo omnia nobis fauſta per hujuſmodi actiones præbente: ea quæ pro ſubditorum utilitate à nobis diſpoſita ſunt, tranſcendere præſumentibus, tam de ſubſtantia, quam de ipſa periclitandis ſalute.

1 Indulgentia hæc non pertinet ad publicos tributorum exactores.

2 Embola, mox ut ait, eſt publica & annua ſolemniſque ſpecierum tranſmiſſio. *l.* 10. *C. de ſacr. eccl.*

3 Ploimæ ſpecies navibus tranſportandæ.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præſentem ſacram declarantur legem: ea programmatis uſa gloria tua, tam in alma urbe, quam etiam per provincias omnibus manifeſta faciet, ut neminem noſtra lateat munificentia.

Tit. XLVII.

DE [4] HEREDIBUS. [5]

Novella Constit. CLXIV.

PRÆFATIO.

Deo *ſimul & juſtitia* [6] *nihil majus exiſtit: abſque his enim nihil unquam commode geri poteſt, & præcipue noſtra in hac republica. Exindeenim & rectè regnare & ſubditos ad benevolentiam, neque non ad ſummam licet attrahere devotionem.* Ea propter cum & nos divinitus, perque juſtitiam imperii ſceptra ſuſceperimus, tametſi multis undique curis implicamur, quo magis & Romani quotidie virtutibus reddantur auctiores, & Barbari devicti ſuccumbant: non tamen penitus à ſolicitudine noſtra ſecludimus, ne non in his, quæ privatim uſui eſſe poſſint ſubditis, competens accommodetur providentia. Ac cum multa, quæ prius confuſa erant, ad meliorem ſtatum erexerimus: conveniens eſſe putavimus & id, quod longo jam tempore in ſucceſſionibus neglectui fuit habitum, ad actionem Deo placentem reducere. Cognovimus enim, quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonia, ſed [7] neque teſtamenta valere ſinunt, neque item ab inteſtato ſucceſſiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes ſignacula [8], immobilibus vero imponentes titulos: ut hac ratione ipſis illorum ſucceſſio adcreſcat, inque ea decentem aliquem ordinem occupent. Quoniam vero impoſſibile eſt in tanta multitudine exacte ea quæ ſingulatim in talibus eveniunt perdiſcere: perpulchrum nobis viſum eſt, ſi generali hæc lege ad certam redigeremus formulam.

4 Hæc etiam Novella eſt Tiberii.

5 Et eorum jure confirmato.

6 Vide *Nov.* 163.

7 *Novell.* 134. *cap.* 3.

8 Signacula mobilibus: Tituli immobilibus imponebantur. Signaculum *le ſcel ou le ſeau*: Tituli, *affiches & pannonceaux.*

Cap. I.

Propterea ſancimus, ut univerſi citra invidiam & rebus juribuſque ſuis perfruantur, & ad ſuos iſta tranſmittant heredes. Penitus autem nemo omnium illorum invadat patrimonia, aut horum ſucceſſores damnis implicet, aut titulos [9] ſive ſignacula rebus præter legum noſtrarum placitum imponat. Nam & ſucceſſiones ab inteſtato, quo quiſque vocatur ordine, confirmamus: & ultimas horum voluntates legitime conſiſtentes non ſubvertimus. Si enim ſedulo advigilamus, ſumuſque ſolliciti, ut collatores bonis gubernentur legibus, & de eorum incolumitate multo maximam potentia noſtra curam ſuſtinet: quomodo non in hanc quoque partem providentiam ipſis accommodaverimus, & alacriter noſtrum ipſis impertiamur beneficium? hæc etenim placere Deo perſuaſiſſimum habemus, & hoc juſtitiæ munus eſſe aſſerimus: perſuaſiſſimum quoque eſt Imperium per hæc nobis undique munitum & quietum futurum. Connumerator itaque & hæc noſtra lex cæteris præclaris noſtris facinoribus: & ſubditi priſtinis liberati moleſtiis, & tanta à potentia noſtra dignati providentia, Deo ſimul & poſt illum nobis gratias agant: divinum numen placantes precibus, ut devictis hoſtibus, aliam inſuper & majorem ipſis ſecuritatem impertiamur.

9 *Novell.* 17. *c.* 15. *l.* 2. *C. ut nemini liceat. vide quæ ibidem notavi.*

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt & per hanc ſacram declarantur legem, ea conſervanto tam glorioſiſſimi ſacrarum domuum curatores, quam quibus vel maximorum, vel etiam minorum gerendorum magiſtratuum cura ſive in alma hacurbe, ſive item in provinciis commiſſa eſt, publicationem bonorum juxta & ſupplicium formidantes capitis, ſi ſancita noſtra tranſgreſſi fuerint. Præſentem itaque ſacram noſtram legem gloria tua in inſignioribus [10] locis hujus almæ urbis proponet, ſed & uſa ad hoc juſſionibus tranſmittet in provincias.

10 Edicta ſolent in inſignioribus locis civitatum publicari. facit *Novell.* 120. *cap.* 6. §. 2. *l. pen. C. de defenſoribus civit. l.* 2. *C. de annali. l.* 7. *C. de bon. proſc.*

Tit. XLVIII.

GENERALIS FORMA [11] DE PROSPECTU [12] IN MARE, SCRIPTA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆTORIORUM PRÆFECTO.

Novella Constit. CLXV.

Docuit nos mater, &c. Proſpectus [13] in mare, qui intra centum eſſe pedes ſolet, non ſolum per directum, ſed ne per tranſverſum quidem, impediri novo debet opere, hoc enim præſens forma adjicit, tum Zenonis conſtitutionem cuſtodiens, tum Novellam interpretans.

Hactenus editæ Novellæ extant, aut apud veterem interpretem, aut Haloand. aut Scrimg. aut Julianum. Trium ſequentium titulos ex Haloandro aut Auguſtino, verba vero, ac quid ſibi ſingula breviter velint, quando à nullo adhuc converſa certum eſt, ex doctiſſimo Cujacio hic excudi curavimus.

11 Videtur eſſe ἐπαρχικὸν, nam & de eadem re extant quædam apud Harm. *lib.* 2. de eparchicis dicam *Novell.* 166. ℸ.

12 Hæc *Novell.* pertinet ad *Nov. Novell.* 63.

13 De proſpectu in mare, vide *Nov. Novell.* 63. & Gudelin. *de jur. Noviſſ. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 8. Ans.

Forma

Source : BIU Cujas

Forma præfectorum [1] prima.

TIT. XLIX.

DE ADJECTIONIBUS [2], ID EST, DE PRÆDIORUM STERILIUM AD FERTILES IMPOSITIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. CLXVI.

Hæc est fere sententia hujus constitutionis.

SI defunctus justa ex causa fundum aut territorium aut compossessionem [3] alienaverit, & moriens residua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, qui ex eis similiter prædia quædam alienaverint, ex quibus possidente emptore aliquot forte postea defecerit, ita ut locus sit ἐπιβολὴ [4], quam prædia sustinent, quæ sunt ex eadem substantia & origine, *l.* 10. & 12. *C. de omni agro deser.* ut ne defecti vel deserti prædii onus irrogetur simul ejusdem substantiæ prædiis omnibus, sed cæteris primum prædiis quæ possidet is qui ea emit à liberis vel extraneis heredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, heredibus defuncti, id est, prædiis quæ possident heredes defuncti ex eadem substantia: aut si forte hæc etiam non sufficiant publicæ collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quæ ad alios quam ad heredes pervenerunt. Ad eum igitur qui fundum aut compossessionem à defuncto emit, ut posuimus initio. Idemque dicendum est, si ea prædia per plures successiones transierint. Quamdiu enim proximiores sive posteriores possessores idonei sunt, ἐπιβολὴ antiquioribus non irrogatur, id est, defecta prædia eorumque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quod si ejusdem gradus & ordinis plures sint possessores quibus injungi ἐπιβολὴν oporteat, ut inter eos oneris divisio non fiat ex æquo, sed pro rata fertilium bonorum quæ possident ex eadem substantia.

Forma PP. vicesima quarta.

TIT. L.

GENERALIS FORMA [5] DE POSSESSIONE, QUOMODO OPORTEAT MITTI IN EAM, BISSI GLORIOSISSIMI PRÆFECTI.

NOVELLA CONSTIT. CLXVII.

Hæc est hujus constitutionis sententia.

EX sententia judicis non recte apprehenditur nisi possessio vacua, & quam in urbe quidem vacuam esse exequutorum testimonia adseverent, in provinciis acta defensorum plebis vicinorum testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in provinciis quoties quis ingredi possessionem desiderat, acta apud defensores civitatum fieri debent traditæ possessionis, simul ac consentientium voluntati tradentis, novoque domino colonorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud præsidem: vel etiam, si hic longe absit ab eo loco quo traditio fit, apud episcopum.

Forma PP. secunda.

TIT. LI.

DE HOMINIBUS QUI EIDEM DOMINO SUBJECTA [6] PRÆDIA POSSIDENT.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

HÆc est περὶ ὁμοδούλων, id est de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta desertave prædia ejusdem substantiæ ut diximus *Novell.* 128. & 166. denique ἐπιβολὴ, onus est, ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνων, & irrogatur rusticis prædiis tantum. Nam & hæc sola referuntur in censum, non annonæ civiles, non ædes. Et ideo in tit. Dig. *de censibus*, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de servis, *l.* 4. §. *in servis*, id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi supra *Novell.* 7. Sed & quod dicitur de tributo capitis *l.* 3. id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metrocomiis, *l.* 1. *C. de cap. civ. l.* 8. *C. de exact. trib.* Prædiis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολὴ, quia nec sunt ὁμόκηνοι, nec satis est si sint ejusdem originis.

[1] Sicut Basilica sunt libri complectentes leges promulgatas ab imperatoribus: sic *Eparchica* sunt libri continentes formas sive edicta præfectorum prætorio, quæ constat vim legis habere. *l.* 2. *C. de offic. præf. prat. l.* 16. *C. de judic. l. pen. C. de fide jussoribus.*

[2] Περὶ ἐπιβολῶν. ἐπιβολὴ hic non sunt adjectiones quæ fiunt in auctionibus & licitationibus publicis, ut in *l.* 21. *in fin. ff. ad municipalem.* ἐπιβολὴ, hic *teste Harm.* est ἐπίδοσις ἀπόρων κλήσεως πρὸς κληρονόμους, ἢ συνλήπτορας ἢ ὁμοχώρους καὶ ὁμοκήνους, legendum ὁμοκήνους. vide *Cujac.* 4. *observ.* 30.

[3] Σύγκτησις est universa possessio multorum prædiorum. *l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 30. §. 1. *ff. de admin. legat.* Græci μίσοχὴν appellant *d. l.* 34. *in fin.* id est, universam prædiorum unam clausulam conceptionem. Massa dicitur à Leone & Anthemio, *Novell. de bon. vacantibus.* massa terræ, *Maisteries*, & quod septis firma *ferme* dicitur.

[4] Ἐπιβολὴ est ἐπίδοσις ἀπόρου κλήσεως πρὸς κληρονόμους ἢ συνλήπτορας ἢ ὁμοχώρους ἢ ὁμοκήνους. *Harm. l.* 6. *tit. de verb. signif.* §. 29. 56. *Eccl.* 18. *cap.* 6. Est igitur onus συνλήπτορων, ὁμοχώρων καὶ ὁμοκήνων, quod rusticis tantum prædiis irrogatur non urbanis aut annonis civilibus, hæc *Novell.* & *Novell.* 6. & 128. ἐπιβολὴ est licitatio quæ fit in auctionibus.

[5] Vide *Cujac.* 8. *observ.* 10.

[6] Γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων. vide *Cujac. d. l. ad Nov.* 128. 166.

Τύπος τῆς ἐπάρχων πρώτος.

ΤΙΤΛΟΣ μθ'.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΒΟΛΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξς'.

Εἴ ποτε τίνων τὶς κατά τινα τῶν νόμων γνώσεσθαι αἰτίαν ἐκποιήσειν ἀρχὴν, ἢ χωρίον, ἢ γήδια, ἢ σύγκτησιν ὅλων, εἶτα τελευτήσας ὕστερον παραπίπτῃ τῶν αὐτὸ πρώτως ἐκποιησάντων εἰς ἐξωπικὴς ἢ παῖδας, κἀκεῖνοι τὸ ἴσον τρόπον ἐκποιήσωσι τὸ πρᾶγμα τοῖς ἐκδέξασι, χωρίον, ἢ ἀρχὸν, ἢ γήδια, ἢ σύγκτησίν τινα, κ) τὸ παρὰ τῶν ὁμοδούλων ἐκποιηθὲν εἰς ἀπορίαν ἐλάσῃ, ὥστε χώραν γίνεσθαι τῇ τῶν ἀπόρων ἐπιβολῇ. ὅτε ἅμα πᾶσι τοῖς πρώτοις, ὅτε παρὰ τῶν ὁμοδούλων τεύξιν ἐπάγαλλε τὸ βάρος τῶν ὁμοδούλων ἀπορίας κελεύομεν, ἀλλὰ πρώτοις μὲν παρὰ τῶν ἐκείνῳ παίδων ἢ ὁμοδούλων ἐξωπικῶν τὴν κτησάμενον ὁ νεὼς εἰς ἀπορίαν ἤλασεν, κ) τῶν ἀκίνητον αὐτὸ πρώτως ἐκποιησάντων δεχομένοις. ἀπόρῳ ἢ τότε φανέντος, κ) τῶν ἴσης αὐτῷ κλήσεως, ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παραπίπτοντας φέρειν τὸ βάρος. εἰ ἢ μήτε οἱ τούτων κλήσις πρὸς τῶν ἐπιφορὰν τῶν συντελείας ἐρκέσουσι, τότε τοίνυν ἐπὶ τὸ πρῶτον κύκλον τὸ εἰς τοὺς παῖδας κ) τοὺς ἐξωπικοὺς τῶν παραπίπτοντας, τῶν δεχομένων κ) τῶν ἀκίνητον κτῆσιν (εἰ τῶν ἔχοιτο ἡ ἐκείνῳ πρώτως) ἐπανιέναι, ὅτου τε ὁ τῶν ἀπάντων ἀπορίας εἰς τὸ παρὰ τῷ πρώτῳ διαπότε τὸ χωρίον, ἢ τὸ ἀρχὸν, ἢ τὰ γήδια ἀνησάμενον τῶν δεχομένων, ἢ καθ' οἱονδήποτε νόμιμον αἰτίαν παρειληφότες. τούτων ἢ ἂν εἷς λίπῃ, κἂν εἰ πολλοὶ μεταξὺ τυγχάνοιεν ὁμοδοῦλοι ὄντες. ἕως ἡδ' ἂν ὁ πρῶτος εὕπορος εἴη, ἀδεῖν ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέροις χρόνοις τῆς κλήσεως ἐγκεκτημένους, ἢ τοὺς ἐκείνων ὑστέρους, κ) τῶν ἀπόρων ἐπιβολὰς, οἷς ὅλως ὑπαχθῆναι πολλοῖς ἔστι, κ) τῶν αὐτῶν ἐπίσχεσιν τάξιν, ἢ κ) ὁλόησις, ἀναλόγως τῷ ἴσης παρ' αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῆς ἀσίας δύπορος κλήσεως, καθ' οἱονδήποτε τρόπον γίνεσθαι, κ) τῶν ἀκίνητον τὸ τῶν συντελειῶν βάρος ὑπὲρ τῶν αὐτοῖς ἐπιφερόντων, λύσιμος κ) τὸ ἄπορον αὐτοῖς κλῆσιν ἀναλόγως παραδοθῆναι συμβαίνῃ, ἢ ὅτε πρὸς τὸ παρελαύσειν τοῦτον αὐτὸς ἀπαγορεύσαι. πρὸς τὸν δὲν δίκαιον ἐστὶ τινὰ τοῖς ὑπὲρ τῶν συντελείας βαρυνέσθαι. ὥστε πρόνοιαν τῶν σῶν λαμπρότητα ποιήσασθαι δεῖ τοῦτο κ) τὸν τρόπον ἐξετάζεσθαί τε κ) πρᾶττειν. εἰ ἢ μὴ τοῦτο παραφυλαχθείη καθ' ἃ διωρίσαμεν, ἴσθι ποιοῦσα ἅμα τῇ πειθομένῃ σοι τοῖς ἀνὰ δένα χρυσοῦς λίτρας καταθήσων, ἢ κ) ἑτέρᾳ, ὡς εἰκὸς, ἐπιτιμήσῃ μείζονι πρεσβεύσαντι, δὲν ἦττον τῶν παρ' ἡμῶν διωρισμένων κ) ὅτως κρατεῖν ὀφειλόντων. τούτης ἢ ἕνεκα τὸ αἰτίας κ) Νικομήδης ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀπίστειλεν τάξει.

Τύπος τῆς ἐπάρχων εἰκοστὸς τέταρτος.

ΤΙΤΛΟΣ ν'.

Γενικὸς τύπος περὶ νομῆς, πῶς δεῖ τελεσθῆναι εἰς αὐτὴν, Βίσσι τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάτῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξζ'.

Εἴ τις ἀκινήτου τινὸς ἀντιλαβέσθαι προθάζων, ἐχόντος ψῆφον προείσιον, ἐπὶ μὲν τὸ διδάσκαλον τούτης πόλεως δοκίσῃ τυχὸν ἢ τάξις τῶν χολλῶν μαρτυρῆσαι τὰ τῶν πραγμάτων νομῆς τούτων, ἢ ὁ τῶν γειτόνων ἢ αὐτὴ τάξις λέγειν μαθεῖν, ὡς ἐδεῖς τῶν πραγμάτων ἐπιλείπῃ. ἐπὶ ἢ τὸ ἐν τοῖς ἐπαρχίας κειμένων τοῦ τοῖς τῶν τόπων ἐνδίκοις ὑπομνήμασι ἃ παραπλησίως τοῦτο τὸ πρᾶγμα, δεῖ σωίζεσθαι, μαρτυρίαν μὲ ἔχοντα τῶν γειτόνων. τίνα μήτε ἢ ἄδειαν παρέχομεν τοῖς ψήφοις ἡτισοῦν τὰ πράγματα καλαχεῖν. κ) τοῖς μέλλουσι ἢ ὁπωσδαμῶν τῶν πραγμάτων λαμβάνειν, κ) νομίζειν τοιαύτην ἢ διαπρεπείαν ὑπὸ τοῦ ἑαυτῶν ποιεῖσθαι καθέχειν, ἀναγκαίας τοῖς τῶν ἐνδίκων ἐν τοῖς ἐπαρχίαις μαρτυρίας νομίζομεν, ὥστε ὑπομνημάτων σωισαμένων ὑπ' αὐτοῖς, δηλαδὴ τοῦ παράδοσιν, εἴτε ἐπιτάλαμβα τυχοι χαφέντα φερητιστῶς, εἴτε ἐπισταλμάτων χωλὸς ἢ παράδοσις μέλλῃ γίνεσθαι, ὡσαύτως σώζωθαι δ', κ) τὰς χωρὶς ἤτοι φερητιστὰς χαλῶσι συνομολογίαν ἐπὶ τὰ ὑπομνήματα, ὡς τὸ πάντων εἰδεῖεν νομέα κ) δεσπότην κ) τὴν δ' παράδοσιν ἀκολουθήσαιεν γνώμην, τῶν αὐτὴν ἐπιτρέψαντος. ἔνθα ἢ ἂν ἔνδικος μὴ παρῇ, τὸ λαμπρότατον τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντα τὰ τοιαῦτα συνισᾶν ὑπομνήματα ἀποστέλλομεν, ἢ τὸ ὁσιώτατον τῆς πόλεως ἱερέα ὑφ' ἓν ἢ κλῆσις ἦσιν, ὑπὲρ ἧς τὰ τοιαῦτα πράττει), εἰ πολλοὶ τυχὸν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγέμων ἀπολείποιτο τῶν τόπων ἐν οἷς ἡ παράδοσις γίνεται· ἐν ᾗ τῇ βασιλίδι πόλει, κ) τὰς καλεμένους ἐνδιβασμοὺς, κ) τὰ ὑπὲρ τῆς παραδόσεως συνισάμενα ὑπομνήματα ῥοπὴν ἰσχυρὰν δίδοναι τοῖς παρειληφόσιν ἡγέμοσι.

Τύπος ἐπάρχων δεύτερος.

ΤΙΤΛΟΣ να'.

Γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξή.

Προστίθεμεν κελεύσαι, ἤγουν ἀπαγορεῦσαι, χωρία φέρειν μόνοι, ἃ μὴ οἰκίας, ἢ ἄλλα πράγματα. ἢ ἢ ἐπιφορὰ ὁμοκήνους γίνεσθαι. φυλάξῃ ἢ τὸ ἔθνος ἡγέμων, κ) ἡ πειθομένη αὐτῷ τάξις, κ) οἱ πράκτορες τῶν δημοσίων εἰσφορῶν, ἀνὰ τελάκοντα χρυσοῦς λίτρας ὑποφόρους ποιοῦντες. τούτῳ τῷ ψήφῳ κ) νεῖν ἀκολουθοῦσας, ἡνίκας ποιήσεται τύπος, ὥστε μηδένα οἱδένα ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνων ἐπιβολὴν ἐπὶ οἰκίαις, ἢ ἄρτοις πολιτικοῖς, ἢ ἑτέρῳ τινὶ μὴ ἐκλεγαμένῳ τῷ κελεύσαι. τοῦτο φυλαττέσθω, τοῦτο πάσῃ παραδιδόσθω, τῶν παραβαινόντων αὐτὸ ποινὴν δέκα χρυσοῦς λιτρῶν κατατιθέντων, κ) τῶν ἑαυτῶν ἀσίας ἀμετέλειαν ἐπιφερόντων ζημίαν. οἱ ἢ δ' ἀφ' οὗτοι ἀδικηθέντες, ἔξεσι κ) τῶν παραβαινόντων κ) τῶν ἐκείνης κληρονομούντων κ) πραγμάτων αὐτῶν ἀγωγὴν, ὑπὲρ ἧς ἀφ' ἑκάστου νόμου ὑπομνήσει ζημίαν. τῶν λαμπροτάτων δεχόντων κ) τῶν ὑπηρετούντων αὐτοῖς τάξεων, κ) τῶν ἀπάντων χῆς ἐκδίκων, τοῦ παρ' ἡμῶν ἡνικῶς ἀφιστάμενα φυλαττόντων, κ) ὑφορωμένων τὰ ὠφελσμένα κ) τοῦτον ἐπιτίμια.

FINIS NOVELLARUM D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

JUSTI-

Source : BIU Cujas

JUSTINIANI IMP.

EDICTA.

ITEM,

NOVELLÆ CONSTITUTIONES

Imperatoris Leonis Auguſti, Heraclii, Leonis Iconomachi, Conſtantini Caballini, Nicephori, &c.

CANONES APOSTOLORUM.

His acceſſerunt D.G. FC. Notæ: Novellarum Leonis Epitome, Canonum Apoſtolicorum Index.

Source : BIU Cujas

CANONES APOSTOLORUM.

CONSTITUTIONES.

NOVELLÆ

EDICTA

INSTITUTIANI IMP.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΔΙΚΤΩΝ ΑΡΧΗ.

JUSTINIANI IMP. EDICTA.[1]

1 Edicta sunt generales leges, quæ omnes populos & provincias tenent, l. 3. Cod. de legibus.

Henrico Agylæo Interprete.

ΕΔΙΚΤΟΝ α'.

Τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, καὶ ὁσιωτάτοις πατριάρχαις.

ΤΗΣ παραδοθείσης ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ὑπὲρ ἀπάσης δικαιοσύνης ζῆν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἀσπάζοντες, τὰ ὑποτεταγμένα νόμῳ ἐγράψαμεν· ὃν δὴ τῇ ὁσιότητι καὶ δι' αὐτῆς ἅπασι τοῖς τε ἐπαρχίας τὰς σῆς ποίησαι φανερὸν, καλῶς ἔχειν ὑνομίσαμεν· τὰ ἐν σῆς θεοφιλίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἔσται. τοῦτο παραληρεῖν, καὶ εἴτε παραβαίνοντα παρὰ τὰ δόξαντα, εἰς ἡμᾶς μηνύειν. ὅπως ἂν μή τι παρεφθείρῃ τῶν ὁσίως τε καὶ δικαίως ὑφ' ἡμῶν νομοθετηθέντων.

ΕΔΙΚΤΟΝ β'.

Περὶ τοῦ μὴ παρέχειν τοῖς ἄρχουσιν ἀσυλίας λόγον ἐπὶ δημοσίαις ζημίαις.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚ τῶν ἀνενεχθέντων ἡμῖν ἀγράφως παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχότητος, ἔγνωμεν ἐκ μικρῶν πεπονηκέναι δυσκολίαν τῇ τῶν δημοσίων φόρων εἰσκομιδῇ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, οἷς ἂν ἐθέλοιεν λόγον ἀσυλίας παρέχοντες. τοὺς γὰρ αὐτὸ τοῦτο ὑποδεχομένους τοὺς δημοσίους φόρους προβαλλομένους ἀσφάλειαν, μὴ ἐκπίπτειν τὰ ἐπ' αὐτοὺς κατεβαλλόμενα χρυσία, πλείστῳ ἂν μᾶλλον αὐτοὺς παρεκκαλύπτειν καὶ ἐπείσθαι ἀφλησίαν χρυσίου, ἀπεκτησθαι τὴν κακῶς αὐτοῖς τὰ ἀσυλίας παρεχομένῳ λόγῳ. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ χρώμενοι τύπῳ πᾶσι τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχουσι, μηδὲ παρευρέσει πάσῃ τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, λόγον ἀσυλίας παρέχειν ἐπὶ δημοσίαις αἰτίαις· ὑπὲρ ἢ τῶν ἰδιωτικῶν μόνων πρόφασιν ἐξεῖναι αὐτοῖς, τοῖς δεομένοις παρέχειν τὰ τῆς ἀσυλίας λόγον, καὶ ἐπὶ ῥητὸν χρόνον· ὃ δυναμένοις διδοῦναι αὐτὸν, περαιτέρω τῆς προθεσμίας, οὐδὲ ἀνεκτέον. εἰδότων ἁπάντων ὡς ὃν ὠφεληθήσονται τοιοῦτον παρ' αὐτῶν λαμβάνοντες λόγον, ἀλλ' ἄδεια ἔσῃ πᾶσι σωίζειν αὐτὸς προθεσμίαν, τοὺς ἐποφειλομένους παρ' αὐτῶν δημοσίους φόρους κομίσασθαι· ἢ διδόμενον κατὰ χώραν αὐτοῖς λόγῳ πρὸς ὃν δὲν αὐτοῖς σωίσοντος. ἐκείνων ἢ μόνων ἐχόντων ἀσφάλειαν, ἢ κατὰ θείαν ἡμῶν κέλευσιν λόγον ἀσυλίας κομιζομένων, ἢ κατὰ προθέσεις τῆς ὑπερογῆς.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ ἡ παρὰ τῆς σῆς ὑποδοχότητος ἐδιδάχθημεν, ὡς τινες ἐπὶ ζητήσεσι κατελθόντες εἰς Δημοφόρους ἐπαρχίαις τὰ ἑαυτῶν τῇ τῶν αἱρετικῶν κεκοσμημένων πλάνῃ, καὶ πολλὰ ὑπὲρ τοιούτης αἰτίας τὰ ὑποπλῶν συχνόντες, λόγῳ ἀποστάλλων πολεῖσιν παρ' αὐτῶν χρυσίον εἰλήφασι· θεσπίζομεν τοὺς τοιοῦτό τι πεπολμηκότας, καὶ συγκεκλῶσθαι καὶ προσκεκλῶσθαι τοῖς λαμπροτάτοις τὰ ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, καὶ μετ' ἐλέγχους τὸ ληφθὲν κατατεθῆναι· καὶ τὸ μὲν simplum τοῖς ζημιωθεῖσιν αὐτοῖς ἀναδοθῆναι, τὸ δὲ duplum εἰσκομισθῆναι τῷ δημοσίῳ.

§. α'. Τοὺς δὲ πεπαγμένους εἰς τὸν βικαριανὸν τάξιν, τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἐνδοξοτάτῳ βικαρίῳ τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως, κινδυνεύοντα οἰκεῖα καὶ τὰ ὑπαρχόντων αὐτοῖς πρασμάτων, τὸν εἰσκομισθὸν τῶν δημοσίων πρεσβῶν φόρων· ὁπόσοι μὲν (καθάπερ ἡ σὴ ὑπερογὴ καὶ τοῦτο εἰς τὸν ἡμέτερον ἀνήνεγκεν αἰδέσιμον) τῶν εἰς τὸν ἐπιχώριον ἀναφερομένων τάξιν, καὶ εἰς ὀλίγας σφόδρα μετεστώτων αὐτῶν, ἐκ πολλῶν ἢ χρόνων ὁ βικαρίος καὶ τὸν ἔμπροσθεν τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος τῆς Φρυγῶν Πακατιανῶν ἔθνους παρειληφότος δεχθέν. ἀδείας ἔστω τοῖς εἰς τὸν βικαριανὸν ἀναφερομένοις τάξιν, καὶ κατὰ τάξιν τῶν νῦν τε καὶ καιρὸν βικαρίῳ τὰς δημοσίας εἰσπράττειν συντελείας, καὶ παρασκευάζειν αὐτὰς εἰσφέρειν τῷ δημοσίῳ. §. β'. Τὰς ἢ ὅσας ἐθνικὰς ἀποδείξεις καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, θεσπίζομεν σὺ ταῖς παρ' αὐτῶν γινομέναις ἀποδείξεσι δηλοῦσθαι τὸ ἐπ' αὐτοὺς κατεβαλλόμενον χρυσίον ἐκλέφειν, καὶ δηλοῦν τῷ τε καταβαλλομένῳ ἐπ' αὐτοὺς ποσότητα, κατὰ ἑκάστην τῶν ἀνηκόντων τῇ τῆς ὑπερογῆς τραπέζῃ, καὶ τῷ ἀνήκοντι ταῖς θείαις ἡμῶν λαργίτιοις, καὶ δηλοῦν τοιούτων ἀποδείξεων δηλοῦν τῷ καταβαλλομένῳ ποσότητα, καὶ μὴ τὰ ἐξ ἑτέρων τίτλων ἀδείαν ἔχειν τινὰς εἰς ἑτέρας μεταπίπτειν. §. γ'. Τὰ τοίνυν παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ δηλοῦν τῶδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλήματα νόμου, ἃ σὴ ὑπερογὴ εἰς ἔργον ἀχθῆναι κατατάξατο.

ΕΔΙΚΤΟΝ γ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΔΙΑΔΟΧΗΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ Ἀρμενίας βελόμεθα τὰ κατέρας ἀπαλλάξαντες ἀδικίας, ἐπὶ τὰς ἡμετέρας δηλοῦν πάντων ἀγαθῶν νόμους, καὶ δᾶναι αὐτοῖς ἰσότητα τῶν πεπραγμένων.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑΙ ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ἔναγχος βαρβαρικήν τινα καὶ θρασεῖαν εἶναι παρ' αὐτοῖς νόμον, ἐν Ρωμαίοις οὐδὲ τῇ δικαιοσύνῃ τὰ ἡμέτερα πρέπουσα πολιτείας, ὅπως ἂν ἄρρενες τὴν κληρονομίαν τῶν γονέων, θήλειαι δὲ μηκέτι. δηλοῦν τοῦτο θεσπίζομεν, τῷ περισῶντι θείῳ χρώμενοι νόμῳ κατὰ τὸν σὸν μεγαλοπρέπειαν, ὁμοίας εἶναι τὰς διαδοχὰς, καὶ ὅσαι τοῖς Ρωμαίων διατέτακται νόμοις ἐπί τε ἀνδρῶν ἐπί τε γυναικῶν, τοῦτο καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ κρατεῖν. δηλοῦν τοῦτο μὲν δὴ καὶ τὰς ἡμετέρας ὑπείσε κατεπέμψαμεν νόμους, ἵνα εἰς αὐτὰς ἀφορῶντες, ὅπερ πολιτεύσιμον. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἥδε κατεφανὴς ἔπεσε ἀνακινεῖν τὰ ἀπομεμαχημένα τῶν ἐπὶ, δηλοῦν τοῦτο θεσπίζομεν, τόνδε τὸν νόμον κρατεῖν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τὰ σύνεσιν.

EDICTUM I.

Piissimis in omni terra Archiepiscopis & sanctissimis Patriarchis.

TRaditæ[2] nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ & cæterorum hoc custodire: & si quid transcendatur à judicibus, ad nos referre, & quæ sequuntur.

2 Hoc edictum extat in Novell. 8. post cap. 14.

Edictum II.

NE PRÆSIDES IN FISCALIBUS CAUSIS FIDEM[3] PUBLICAM DENT.

Idem Imperator Joanni prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

EX iis quæ à gloria tua sine scripto ad nos relata sunt, non exiguam publicorum tributorum illationi difficultatem provinciarum præsides dum quibusliber fidem publicam dant, attulisse cognovimus. Eos enim qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatem atque tutamentum prætendentes, quod aurum ipsis perfusum sit non transmittere, sibique maximam partem retinere, & cum aurum debeant, male sibi data fide publica abuti. §. 1. Missa igitur ad excellentiam tuam hac sacra pragmatica forma, statuimus, ut per edicta sua omnibus clarissimis provinciarum præsidibus interdicat, ne in fisci causis fidem[4] publicam dent: in privatorum autem solum causis liceat ipsis, iis qui id desiderant fidem publicam dare, idque ad certum tempus: quod non continuo poterunt, ubi elapsum fuerit, denuo revocare. Sciant vero omnes quod ubi tales securitatis promissiones ab illis acceperint, nullam inde utilitatem sensuri sunt: sed facultas cuicunque cui hoc injunctum est, ut quæ ab illis debentur publica tributa perfundat, fuerit, ut illos comprehendat: ut quæ illis in provincia data fides publica fuerit, in nulla re ipsi utilis futura sit. Cæterum illi soli securitatem habeant, qui aut ad sacram nostram jussionem, aut ad excellentiæ tuæ mandata securitatis promissiones abstulerint.

3 Ἀσυλίας λόγου ut & in edict. 13. cap. 11. ¶. Vetantur iniqui tributorum exactores λόγῳ ἀσυλίας κεχρῆσθαι Novell. 128. cap. 13. dicitur etiam simpliciter λόγος Edict. 13. cap. 10. ¶. Novell. 17. cap. 6. appellat καλλίωνον λόγον, ut & Χρυσοστόμου πίστιν, ubi interpres vertit Jusjurandum, Galli, *Franchise & sauf conduit.* vid. *Papon. 5. Arrest. 7. de sauf conduit, & enfreinte d'iceux, & 3. Nstar. 8. des sauf conduits & passeports.*

4 Λόγου ἀσυλίας. *Scring.*

Cap. I.

POsteaquam etiam à gloria tua edocti sumus, quomodo nonnulli in diversis provinciis inquisitione[5] in eos qui se hæreticorum erroribus dedidissent facta, cum multos subditos hanc ob causam comprehendissent, sportularum ratione magnam vim auri ab ipsis ceperint: sancimus, ut qui id ausi sunt, & comprehendantur, & ad clarissimos provinciarum præsides adducantur, post probationes, quod ceperint, in triplum refusuri: ut simplum iis qui damno affecti sunt, reddatur, duplum vero in fiscum inferatur. §. 1. Porro qui in vicariana cohorte, quæ spectabili Asianæ jurisdictionis vicario apparet, locum & ordinem obtinent, suo bonorumque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant: cum quidem qui in provinciali cohorte numerantur (quomodo & id ad nostram pietatem excellentia tua retulit) deficiant, numerusque ipsorum in paucos admodum coarctetur, ac à longo jam tempore clarissimi provinciæ Phrygum Pacatianorum[6] gentis præsidis magistratum etiam vicarius assumpserit. Qui ergo in vicarianam cohortem referuntur, facultatem habeant, ut ex vicarii, qui nunc est, & pro tempore futurus est, jussu publicas contributiones exigant, illasque fisco inferendas curent. §. 2. Constituimus etiam, ut qui in quacunque provincia provinciales tributorum susceptores sunt, in apochis quas faciunt, quod ipsis perfusum aurum est, distincte describant: distincte etiam ponant, quantum occasione eorum, quæ excellentiæ tuæ mensæ, quæque sacris nostris largitionibus competunt, transfusum sibi sit, ut persolutam quantitatem per hujusmodi acceptilationes evidenter explicent & manifestent: denique ne qui facultatem habeant, ut quæ ex aliis titulis acceperint, in alios transponant & accepta ferant.

§. 3. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea excellentia tua ad effectum deduci præcipito.

5 Vetat hoc edictum ullos *quæsitores hæreticorum* admitti, ut & Nov. 17. cap. 11. Novell. 103. cap. 2. Hanc enim potestatem sæpe nefarii quidam à Principe postulabant, ut hoc prætextu plebem innocentem expilarent. Possis huc referre ex Tomo 4. *Ordinationum Galliæ tit. 3. des Inquisiteurs de la foy, & de leur jurisdictions.* Pap. 19. *Art.* 2. *n.* 10. Clar. 5. *sentent.* §. *hæres.* 7. Pet. Greg. 33. *syntagm.* 6. 7.

6 Phrygiæ Pacatianæ fit mentio in *Novell.* 8. *cap.* 2.

Edictum III.

DE ARMENIORUM SUCCESSIONE[7].

PRÆFATIO.

ARmenios pristina injustitia liberatos, tum ad nostros per omnia leges deducere, tum decora æquabilitate donare volumus.

7 Adde Nov. 21. *de Armen.* & præsertim *cap.* 1. *ibid.* ubi successionis apud Armenios receptæ fit mentio: adde Nov. 31.

Cap. I.

ET quoniam barbaricam[8] quandam insolentemque & quæ neque Romanos, neque nostræ reipublicæ justitiam deceat, apud ipsos esse legem nuper didicimus (ut *nempe masculi in parentum hereditatem succedant, fœminæ vero non*) emissa præsenti ad magnificentiam tuam sacra lege decernimus, ut successiones æquales sint: & quæ de viris mulieribusque Romanorum legibus constituta sunt, hæc etiam in Armenia obtineant. Sane idcirco illuc nostras etiam leges transmisimus, ut in eas oculos convertentes ad præscriptum illarum rempublicam gubernarent.

§. 1. Quoniam vero quæ præcesserunt, ea omnia commovere absurdissimum esset, statuimus, ut hæc lex inde ab initio pii nostri imperii,

8 Eadem lex servata fuit à Saliis seu Francis his verbis, *de terra Salica nulla portio hereditatis in mulierem pertransit, &c. titul. de Alodiis. l. 6.* ab Anglis seu Thervingis idem etiam receptum, addita prohibitione, *ne hereditas transiret à lancea ad fusum. Titul. de Alodibus, l. 8.* Dispicuit tandem ea lex Francis, excepta regni successione, ut ex formula Marculphi apparet, quæ extat apud Cujac. 8. 16. *ferv.* 14.

Source : BIU Cujas

vim & vigorem habeat: ut ab eo tempore hucusque defunctorum successiones hunc ad modum fiant, præterquam si qui jam transegerint, aliove modo se invicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneat, nulloque modo commoveatur, jubemus.

§. 2. Porro *mulieres* à prædicto tempore eorum etiam prædiorum quæ genearchica [1] vocantur, participes esse volumus. Si vero inveniri nonnullos contingat, qui filias quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, heredes tamen scripserint, illæ similiter, quique ex illis nati fuerint, in res genearchicas successionis participes sint.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua & custodire & fini tradere studeat: ut leges nostræ per omnia obtineant, authoritatemque habeant. Ac præsens quidem lex ab initio imperii nostri (ut jam diximus) incipiat, & simul in omne tempus extensa, in posterum omnibus modis in republica vim habeat, atque ab omnibus observetur. Dat. x. Kal. August. BELIS. [2] V. C. CONS.

EDICTUM IV.

DE MAGISTRATU PHOENICIÆ LIBANICÆ [3].

Idem Imperator Joh. gloriosiss. sacrorum per Orientem pratoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

MAgistratus creari oportere gratuito jam lex nostra [4] præcipit, quam sane & authoritatem per omnia obtinere volumus.

CAP. I.

POsteaquam vero omnia ad subditorum benevolentiam *demerendam*, locorumque custodiam & munitionem undique indagantes, magistratus partim conjunximus, partim divisimus, alios in aliam atque aliam formam transmutavimus, nonnullos vero sublimiores fecimus, nominibusque majoribus quam quæ tunc essent, decoravimus, prætores [5], proconsules [6], moderatores [7], & comites [8] præter pristinam consuetudinem in rempublicam introducentes, omniaque ad ipsius utilitatem facientes: oportere etiam putamus, ut magistratum Phœniciæ ad Libanum ex ducalibus in spectabilem transferamus, & moderatoris formam illi demus, tum etiam annonas ad decem auri libras assignemus: ipse vero istius proventus occasione fisco nihil præbere debeat. Interim apud Phœnices scrinii tractator, pro nuper attributo illi munere, quod & beneficium [9] nuncupatur, ex canone ejusdem provinciæ clarissimo pro tempore spectabilium tribunorum notariorum primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debebit. Moderator porro à muneribus [10] omnia pura conservet, & quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, militum ministerio utatur.

CAP. II.

VErumtamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatorum [11] numerum, ut in Phœnicum regione est, assignamus, qui præcepta ipsius exaudiant, qui ipsum insequantur: qui denique jussis ipsius, quæ aut de vectigalium exactionibus aut de reipublicæ statu, aut de civitatum incolumitate procedent, pareant. Qua de re cum instrumenta etiam confici jusserimus, statuimus ut excellentia tua hæc omnia cognoscens, hujus magistratus præfecto decem libras auri in annonas assignatas, ex provinciæ tributis persolvendas constituat. Interim quæ constituta sunt, ut quotannis à publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo tribunorum notariorum primicerio darentur, imminûenda non sunt: neque vero præterea quicquam illi est addendum. §. 1. In primis autem *moderatori* studio sit, ut fisco faveat [12]: dehinc, ut disciplina & conveniens ordo in civitatibus conservetur: tertio, ut justitiam inter plebeios exerceat. Quæ vero (ut dictum est) scripta sunt à nobis de moderatorum reliquorumque magistratuum statu in sacra nostra constitutione, ea omnia & in illo locum habeant. §. 2. Sane si dictus devotorum Tertiodelmatorum [13] numerus nostro jussu in alia transferatur loca, alterum illi *in ejus locum* surrogatum & subjiciendum curabimus: ut ne quid ex solenni plenoque auxilio omnino illi desit. In his porro jam dictis rebus spectabilis dux nihil communionis habebit. Nolumus enim, quicquam illi commercii esse aut cum militibus spectabili moderatori certo assignatis, aut cum plebeiorum quoquam, aut cum illorum controversiis quas inter se habuerint: aut si cui plebeiorum, in quos illi nullum jus concessimus, dica impingatur: propterea quod inter rei militaris curam & civilem administrationem permultum intersit, ac discerni hæc oporteat, quemadmodum patres reipublicæ id nobis ordinarunt, & constituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quod si rebus civilibus se ingerere [14] audeant, militarem magistratum non retinebunt, & huic magistratui subjiciendi erunt. In nulla namque re inferiorem hunc magistratum ducis magistratu esse volumus. Volumus insuper ut (quomodo dictum est [15]) quam vehementissime publicarum contributionum exactioni incumbat, plebisque incolumitati invigilet, & ne spectabilibus ducibus, neque clarissimis tribunis, neque cuiquam potentium domuum, imo ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacræ nostræ domui, qualecunque tributariis nostris damnum inferre permittat: ut ne etiam demisso animo neque pavidus sit, sed virilem in modum subditis præsit, omniaque faciat quibus alii moderatores ex præscripto obstricti sunt. Atque ita *quidem* rerum summa ab ipso administretur.

CAP. III.

ILlud sane etiam fieri & obtinere volumus, ut spectabiles duces [16] inde annonas auferant, unde spectabilis provinciæ moderator eas auferendas constituerit: propterea quod manifestum sit eos non tam socorditer ad res animum adversuros esse, ut quæ sibi competant, petere non possint. Sciant vero, quod si præter hæc quidpiam fecerint, viginti librarum auri multam perfundent.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua effectui & fini tradere studeto.

EDICTUM V.

DE [17] TEMPORE [18] ACTIONUM QUÆ SACRIS LOCIS COMPETUNT.

PRÆFATIO.

QUod [19] medicamenta morbis, hoc jus præstat controversiis, &c cætera.

---

1 Τῶν γεναρχικῶν χωρίων. *Scring.* Genearchica prædia, progenitoralia prædia vertit interpres *Novell.* 21. *c.* 2. *in fin.* propria cujusque patrimonia, quæ nihil pensitant, nec fidem vel hominum investituram, vel ὁριδικτικὰ debent: eaque vulgo Allodia: & *lib.* 2. Feud. 48. dum ait, si datum sit ad proprium sive ad libellum allodium intelligit, ut *tit.* 28. allodium sive libellariam, Gallis *franc aleu.*

2 Id est, anno 535.

3 Λιβανησίας. *Scr.* Phœnicia Libanica, ad Libanum montem sita, de Libano, vid. *Plin.* 20. Libani fit etiam mentio sæpissime in scripturis.

4 *Novell.* 8.

5 Hinc prætor Lycaoniæ, *Novell.* 25. Paphlagoniæ, *Novell.* 29. Pisidiæ, *Novell.* 24. Siciliæ, *Novell.* 104. Thraciæ, *Novell.* 26. Populi, *Novell.* 13.

6 Hinc proconsul Cappadociæ, *Novell.* 30. Palæstinæ, *Novell.* 103.

7 Hinc moderatores Arabiæ, *Novell.* 102. Helenoponti, *Novell.* 28.

8 Hinc comes Isauriæ. *Novell.* 27.

9 Βενεφίκιον. *Scr.*

10 Excipe esculenta, potulenta, quæ ad paucos dies prodiguntur, *l.* 18. *ff. de off. præfid.* excipe ξένια, de quibus dictum est: ut nec omnia, nec quovis tempore, nec ab omnibus accipiantur, *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconf.*

11 Τριτοδελματων. *Scringer.* sic *Jacod.*

12 Res ita est, Vectigalium exactionem commendari præsidibus *Novell.* 8. *c.* 8. *Novell.* 161. *cap.* 2. quanquam in dubiis causis fisco favendum esse neget, *l.* 10. *ff. de jure fisci.*

13 Τριτοδελματων. vid. *Jacod.* officiales ac domestici moderatoris Phœniciæ Libanicæ fuisse videntur, audivi, qui diceret, Syriaca lingua *Tersita dalmin*, significari stipatores, à *Tersita*, id est, clypeis & *Almin*, id est, grassatoribus: ut Tertiodalmati milites fuisse videantur, grassatoribus prehendendis destinati. Idque colligi ex 1. *Reg.* 10. *v.* 17. & 14. *v.* 26. ubi fit mentio Clypeorum in domo Libani repositorum: quod huic Edicto alludit: quod est de Magistratu Phœniciæ Libanicæ.

14 Vid. *l.* 1. *C. de off. magist. milit. l.* 1. *C. de off. milit. Jud.* est enim absurdum jurisdictiones misceri.

15 §. 1. *Jacod.*

16 Militum scil.

17 Περὶ λατιγυίων καὶ περὶ ἀσφαλείας ἢν δὲ ποιῶν τὰς ἐναγωνίζεσθαι περὶ τῆς τῶν ἐναγομένων ὑπομνήσεως. *Scring.* vitiosa est hæc inscriptio, nec titulo convenit. quod etiam observavit Cujacius 5. *obs.* 5. *in fin.*

18 Hæc constitutio inter Justiniani constitutiones est 111.

19 *d. Novell.* 111.

βῶν ἡμῶν βασιλείας· ὥστε τὰς ἐξ οἰκείου τελευτησάντων μέχρι νῦν ἀφιδοχὰς καὶ τὸν πολιτεύσασθαι τὸ τέκνον. τοῦτο εἰ μὴ ἔτυχεν ἀφανισμένοι, ἢ ἁπλῶς ὡσὰν ἀλλήλοις ἀπαλλαγῶντες. εἰ γάρ τι τοιοῦτον γέγονε, τὸ ἐπὶ τῆ οἰκείας μένειν ἰσχύειν, καὶ μηδαμοῦ ἀνακινεῖσθαι θεσπίζομεν. §. β'. Μετέχειν δὲ καὶ τὰς καλυμένων γλυσαρχικῶν χωρίων ἀπὸ τῆς εἰρημένης χρόνου βαλόμεθα. Εἰ μέντοι συμβαίη πινὰς θύρεθῆναι, οἵτινες καίτοι μὴ καλυμένας τὰς θυγατέρας εἰς τὴν ἔξεπασιν ἀδιαθέτου ἀφιδοχὴν, ἔγραψαν ὅμως κληρονόμους· μετεῖναι καὶ ἐκείνας καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν γλυομένοις τὸ τῶν γλυσαρχικῶν πραγμάτων ἀφιδοχῆς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν, καὶ ἀφ' ἧσδε τῆς θείας δηλέθρια νόμος, ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ παραφυλάξει καὶ πέρας παραδώσει ἀσυσίτου. ὥστε τοὺς ἡμετέρους νόμους ἀφ' πάντων κραιεῖν καὶ εἶναι κυρίους, ἀρξομένης μὲν τοῦ παρόντος νόμου (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) ἐκ τοῦ παρόντος τῆς ἡμετέρας βασιλείας, τῷ παντὶ δὲ συμπαρατεθησομένου χρόνου, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἅπασι πολιτευομένοις τεθησομένου. Dat. x. Kal. Aug. BELIS. V. C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ δ'.

Περὶ ἀρχῆς τοῦ Φοινίκης Λιβανησίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννης τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τοῦ ἑῴου πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτου, καὶ πατρικίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΜέθυστος μὲν χρῆσαι γίνεσθαι τοὺς ἀρχοὺς ἤδη νόμου ἡμέτερου λέγει, ὃν δὴ καὶ κύριον εἶναι ἀφ' πάντων τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ δὲ πάντα φιλοσοφούμενοι σοὺς τε τῶν τοῦ ὑποτελῶν δύναμισμούς, σοὺς τε τῶν τόπων φυλακὴν, τοὺς ἀρχοὺς τοὺς μὲν συνήψαμεν, τοὺς δὲ διείλομεν, τοὺς δὲ εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο μετεσχήσαμεν σχῆμα, τινὰς ἐξ αὐτῶν ὑψηλοτέρας τε ἀρχὰς ποιήσαντες, καὶ ὀνόμασι μείζοσι τῶν νῦν ὄντων κεκοσμήσαντες, καὶ πραίτωρας τε καὶ ἀνθυπάτους καὶ μαθεράτωρας καὶ κόμητας, παρὰ τὸ πάλαι κεκριμένους, εἰς τὴν πολιτείαν εἰσαγαγόντες, καὶ πάντα ἐπ' ὠφελεία τούτοις πράξαντες· ἀφ' τοῦτο οἰώμεθα χρῆναι καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ σοῦ τῶν Λιβάνου Φοινίκης ὑπὸ τῶν ἡγεμονικῶν εἰς στρατηλασίαν ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ δοῦναι μαθεράτωρα αὐτῇ δέκα νόμισμα χρυσοῦ. αὐτὸς μὲν μηδὲν τῷ δημοσίῳ παρέχειν ὀφείλοντα σεφάσιά τοιαύτης σεφαιρωγῆς· ἔχειν δὲ τὸ Φοινίκης σκρίνιον τραικτεύοντα, δέκα μόνας χρυσοῦ λίτρας ἑτησίας διδόντα, λαβὸν δὲ κανόνα τῶν αὐτῆς ἐπαρχίας, τῷ κατὰ καιρὸν λαμπροτάτῳ πελικικηρίῳ τῶν φιλολέπτων τελούντων νοταρίων, παρὰ δὲ τῆς δημοσίου ἐφεστῶτος λογισμοῦ, ἀλλ' ἐδὲ πλείονος ποσὸς χορηγίας σεσθήκης αὐτῷ. §. α'. Ἔχειν δὲ αὐτὸν σεσίτραν μὲν ἀργολῶ τῷ σεῖ τὸ δημόσιον δύνοιαν, δευτέραν δὲ τῷ σεῖ τῆς δυπεξίας τῶν πόλεων, καὶ τελίτῳ τῷ σοῦς τοὺς ἰδιώτας δικαιοσυλίαν πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν γραμμάτων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ θείᾳ ἡμῶν ἀφαιρέσει σεσφαίσι τῶν καλιστίσεως τῶν μαθερατώρων, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ ἐπ' αὐτῷ χώραν λαμβανόντων.

§. β'. Εἰ μήτοιγε ὁ ῥηθεὶς ἀελθμὸς τῶν περιοδελμάτων κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν εἰς ἑτέρας μεταξαίη τόπους, φερητίμους ἡμεῖς ἕτερον αὐτῷ ἀντικαθιστήσαμεν· ὥστε μηδὲν αὐτῷ παντελῶς ἐλλείπειν τῶν νενομισμένων τε καὶ ἀρκούσης βοηθείας. Ὁ δὲ φιλολέπλε δικὴς σοὺς τὸ εἰρημένον λόγον ὑδεμίαν ἔχοντος μέλεσιαν. ἐδὲ ἢ ἐπικοινωνήσει αὐτὸν βαλόμεθα ἐδὲ τοῖς ῥηθεῖς δεδομένοις σραλιώτοις τοῦ φιλολέπλε μαθερατωρε, ἐδὲ ἰδιωτῶν ἑδενὶ, ἐδὲ τοῖς οἰκείων δίκαις, ὅταν ἔχοιεν σοὺς ἀλλήλους, ἢτε εἰ τῶν ἰδιωτῶν τις ἐναγοιτο, σοὺς ὃς ἐδεμίαν δεδώκαμεν αὐτῷ μέλεσιαν. ἐπεὶ πολὺ τὸ μέσον ἐστὶ στρατιωτικῆς τε φερητίμου καὶ πολιτικῆς διοικήσεως· καὶ δεῖ ἀμφοτέρους τούτους, καθάπερ οἱ πατέρες τὸ πολίτειας ἡμῶν ἐπαξάν τε καὶ κατεσήσαντο, εἰδότων τὸν φιλολέπλον δικῶν ὡς εἰσὶ ἐμβαλεῖν ἑαυτὸς δυρήσεσιν πράγμασι πολιτικοῖς, ἐδὲ τῶν στρατιωτικῶν ἀνθιψόντων, καὶ τοῦ τῷ ἀρχῷ τούτῳ τεπάζοντος. βαλόμεθα γὰρ κἀμὲν ἐλάττονα τῷ ἀρχῷ τούτῳ τοῦ δικὸς ἀρχῆς καθεστάναι, ἀλλ' ἀντίκαλος μὲν, ὡς εἴρηται, τοῦ δημοσίου εἰσπράξεως σῶν σφοδρότητι πάσῃ, ἀντίκαλος δὲ καὶ τῶν ἰδιωτῶν ἀπειθείας· καὶ μὴ συζυγεῖν μηδὲ τοῖς φιλολέπλοις δυξὶ, μηδὲ τοῖς λαμπροτάτοις φυλάρχοις, μηδέ τινι τῶν δυνατῶν οἴκων, ἀλλὰ μήτε τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, ἢ τοῖς θείοις ἡμῶν πελοάτοις, ἢ τῷ θείᾳ ἡμῶν οἰκῷ, τὴν οἱανοῦν ἐπαγωγὴν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι ζημίαν· ἐδὲ κατακλίνεσθαι, ἐδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρείκως τὸ ὑπηκόων ἠγεῖσθαι, καὶ πάντα πράττειν ὁπόσα ἐπὶ τοῖς ἄλλοις μαθεράτωρι νενόμισται· καὶ ὅτω τὸ σεῖ τῶν ὅλων αὐτῷ διοικεῖσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΚεῖνο μέντοι γίνεσθαί τε καὶ κρατεῖν βαλόμεθα, τὸ τὰς σίτησις τοῦ φιλολέπλου δικῶν οἰκείθεν αὐτὰς κομίζεσθαι, ὁπόθεν ἂν ὁ φιλολεπτὸς τῆς ἐπαρχίας μαθηράτωρ σκπάζοις. σαφὲς ὃν ὡς ἂν μὴ τοσαύτης ἀδρανίας σεσοξῆσι τοῖς πράγμασιν, ὡς μηδὲ τὰς οἰκείας αἰτήσεις ἰφύειν ἀπαιτῆσαι· εἰδότες ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξειεν, πουνὶν viginti librarum auri καταθήσει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν, καὶ ἀφ' ἧσδε τοῦ θείου δηλέθρια νόμος, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρασι παραδώσει ἀσυσίτου.

ΕΔΙΚΤΟΝ ε'.

Περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἀρμοζουσῶν ἀγωγῶν τοῖς διαφόροις τόποις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠΕΡ τὰ φάρμακα τοῖς νόσοις, τοῦτο παρέχουσι τὰ νόμιμα τοῖς πράγμασι. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΕΔΙΚΤΟΝ ς'.

Source : BIU Cujas

ΕΔΙΚΤΟΝ ϛ'.

Εδικτον τ̃ δεσπότ ἡμῶν Ἰουστινιανοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐγνωμεν ὡς μ τ τὼ παίδευσιν τὼ κ φιλανθρωπίαν τ δεσπότ θεῦ ἡμῶν, οἱ τὰς πραγματείας κ τὰς μεθοδείας μετερχόμενοι, κ οἱ διάφορον τεχνῶν κ οἱ περὶ τὼ γλῶ ἐργάται, ἐπ χειρῶ κ οἱ ναῦται, ὀφείλοντες μᾶλλον κρείττονες γίνεσθαι, εἰς πλεονεξίαν δεδώκασι, κ δι πλασίονας κ τελωνασίονας πρᾶξ τι κ μισθ τὼ δεχαίαν σωτηρίαν ἐπιζητ̃σι.

ΚΕΦ. α'.

Συγείδομεν τοίνυν διὰ θεὶς ἐδίκ τᾶσιν ἀπαγορεῦσαι τὼ τοιούτω πλεονεξίαν, κ μηδένα τ̃ λοιπ τολμᾶν πραγματεύτ, ἢ ἐργάτ, ἢ τεχνίτ ἐξ οἱασδήποτε μεθόδ, ἢ ἐμπορίας, ἢ γεωπονίας, πλείονα τ παλαιᾶς σωτηρίας ἐπιζητ̃ν πρᾶξ, ἢ μισθ̃ς. κελεύομεν δ κ τὰς τ μετρήσ τ οἰκοδομικῶν κ γεωπονικῶν κ τ ἄλλων ἔργων ποιε̃σθαι, μηδὲν πλέον λογίζεσθαι τοῖς ἐργαζομένοις, ἀλλὰ κ αὐτοῖς τὼ δεχαίαν σωτηρίαν φυλάττειν. Ταῦτα δ παραφυλάττειν κελεύομεν κ τὰς ἐπιτροπ̃σας οἰασδήποτε ἔργα, ἢ καί τινα ἢ δη ὠνημένας. εἰ δὲ ἡ αὐτοῖς ἐξεῖναι πλέον τ̃ ἕβδ τ̃ ἀφτεπιγραφ̃ς παρέχειν συγχωρ̃μεν. γινωσκόντων τ πλέον τι τ παλαιᾶς σωτηρίας ἐπιζητόντων, ὡς τελωνασίονα ποσότητα εἰσκομίσαι τὼ δημοσίω ἀναγκασθήσον, εἰ παρὰ τὸ ἐξ δρχ̃ς ἀφτεπιγραφὴν λαβόντες ἢ δεδωκότες φανείησαν. Ταῦτα δ ζητεῖσθαι κ ἐκδικεῖσθαι κελεύομεν ὧδέ τε τ σ̃ς ὑπερθέσ̃ς, κ τ̃ εὐδοξοτάτ ἐπάρχ τούτης τ̃ εὐδαίμον πόλεως. βελόμεθα γὰρ δι ὑμῶν τὰς παραφαινομένας ταύτ ἡμῶν τὼ ἀφτύπωσιν, ἀπαιτεῖσθαι τὼ ὁμοδείων ποιῶ, κ πυνθάνεσθαι τ̃ποῦ πέντε χρυσίν λιτρ̃ν τοῖς πειθομένοις ὑμῖν πίπτειν, εἰ τ παρ ἡμῶν ἀφτεπιγραφὴν ἀμεληθείη. Dat. II. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. post BELIS. V. C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ζ'.

Τύπ πραγματικ̃ς περὶ δρυπραξιακῶν συναλλαγμάτων.

Ἐν ὀνόματι τ̃ δεσπότ Ἰησ̃ Χριστ̃ τ̃ θεῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Οὐανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, Ἰουλιανός.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὥσπερ ἀεὶ ἡ τ δρστ̃ς δυνάμις ἐν τοῖς ἐναντίοις ἀφαίνεται, ἔτω κ ἡ βασιλικὴ φροντὶς τε κ διοίκησις ἐν ταῖς τ ὑπηκόων ἐνστάσεσι φανερ̃ται. καὶ δύσλυτον μὲ ἡμῖν μηδὲν ποτε τ̃ ἡμετέρα πολιτείᾳ ἐναντίον τι συμβαίνειν· εἰ δ ἢ τὸ τ ἀνθρωπίνων πραγμάτων δύσπεδλητον, ἢ ἡ θεία νεύματος κίνησις τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐνοκλητὰ κακοῖς· ἡ ἐπαναβολὴ ἄνωθεν μ φιλανθρωπίας παιδεία, τ βασιλικ̃ς φροντὶς τε κ φιλανθρωπίας ὑπόθεσις γίνεται· ὅσῳ κ ἐν τῷ παρόντι συμβ̃ναι χρόνῳ, ὁ δρόμος διηνεκ̃ς. ἡ γὰ εἰς πάντας τοὺς τόπους διελθοῦσα δ ἀνάγκ φθίσασα, ἐδέησε ἀναγκαῖον εἶναι ποιεῖ ἐκεῖνο ἀκόλουθον ὅσῳ ἔκαστ ὑπέμεινεν. πολλῶν τοίνυν, οἷα ἐξ ἀνθρώπ, γνωμῶν ἅσῳ δυσκόλως ἂν ἀπαντ ἐπήγαγε χρόνος, οἱ ἐν τῷ τ δρυπραξιῶν συμβολείῳ καταλειπόμενοι, φθονῆλθον ἡμῖν, φάσκοντες πολὺς κληρονόμους κ διαδόχους τινῶν ἀγνώφως περὶ τ δρυπραξιῶν χρυσίον ἢ κ ἄργυρον ἢ κ ἕτερα εἴδη κτημάτων, εἰς ἀγνωμοσύνην ὁράσεια μηδὲ τ λαβόντων φείσοντας, μηδὲ αὐτῶν τ κληρονόμων ἢ διαδόχων δυναμένων ἐξ ἀγράφων ἐλέγχας.

ΚΕΦ. α'.

Τοίνυν θεραπεύσαι ἀπορρίζοντες, θεατίζομεν, τὰς κ' τ̃τον δύνομένας τ τρόπον, ὡς γε πάντων ὡ̃ς τὸ ὀρθὸν σωτηρ̃ς δποβλέποντας, ἀνενδιάστως ὁμολογ̃ν τι δυνάντα παρὰ τ δρυπραξιῶν συναλλαγμάτων τὸ δίκαιον. τοῦτο δ τ̃τον καί τινας φοβεῖσθαι τὰς ὀκ δ κρ̃σ αὐτὰς συσήματος πρᾶξαι. ὅσῳ κ παρὰ τ οἰκετῶν δύνομένων παρὰ τ αὐτῶν διαδίκων γίνεσθαι φροντίσομεν. εἰδότ ἑκάστ μέρ̃ς ὡς εἰ ἐλεγχθείη ἢ διά τ τ ὑπαρχησάντων φωνῆς, ἢ διά τ τ ἡμερησίων καταγραφῶν μεθ ὅρκ γινομένης θεραπείας, ἢ δι ἄλλης τινὸς ἐκφν̃ς ἀποδείξεως· ὀν ὀνταλῷ οἱ ἀγνωμονοῦντες καταθήσουσιν ἅσῳ δολίως κ κ' ἀγνωμοσύνῳ ἠρύνατο, ἢ κρύψαντες, ἢ γνῶναι τὸ δ πρόφ̃μα ἀληθὲς ἀμελήσαντες.

ΚΕΦ. β'.

Δεύτερον ἡμῖν παρὰ τ ὀκ δ αὐτ̃ τ δρυπραξιῶν συμβολείᾳ ἀνωμάχθη κεφάλαιον, ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτοὺς ταῖς θεσφερομέναις παρ' αὐτῶν τ συναλλακτῶν ὁμολογίαις, ἢ πιττακίοις, ἢ λογαριασίοις τῇ ὀκείνων καταγραφέσι χειρί, εἴτε ἀμφιβαλλομένοις, ἅσῳ τ τ ἀρχαίων συμβολαίων συγκρίσεως, τῷ πίστιν ἐπιτιθέναι. ἅσῳ τὸ τὸ καθ' αὐτοὺς σύσημα πολλοῖς μ, μάλιστα δ τοῖς δυσγενέσιν ἀνθρώποις πιστεύειν, μὴ ἀνεχομένοις τι ἑαυτῶν δημοσιεύεσθαι συναλλάγμασι, ἢ τῷ τ οἰκείων ἀκλησιῶν φανερ̃σθαι κατάστασιν, κ βελομένοις, ὡς εἰκὸς, τοῖς ἔξωθεν μείζονας ἢ ἐλάττονας φαίνεσθαι· ἀλλὰ χρ̃σθαι τὰ χρυόμενα εἰς αὐτὰ ἰδιόχειρα, καθὰ εἰρ̃ται, γράμμασι, τῷ ἴσῳ τ ἀρχαίων συμβολαίων δυνάμιν ἔχειν. §. α'. Καὶ ἐν τ̃τῳ τοίνυν ἡμεῖς εἴ τινα μέσῳ βαδίζοντες, ἴσως κ τὰς δρυπραξίας κατὰ τ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κεφαλαίοις διαδίκων, κ αὐτὰς ὀκείνης καθ' αὐτῶν βελόμενα χρ̃σθαι πατίζομεν, εἰ τοιαῦτα πεφύκασιν ἰδιόχειρα τ συναλλαξάντων γράμματα, ἅσῳ ἢ αὐτὸς ἕ τι εἶναι λέγατο, ἢ οἱ αὐτ̃ κληρονόμοι τὸ κ διαδόχοι ἐ δύανται) μεθ' ὅρκ δόσεως ἀπαιτ̃σθαι, οἷα παρ' ὀκείνης γεγράφθαι ἅσῳ ὄνομα φέρσι, τῷ ἀναγκαίαν μὴ πεφυκέναι βασανίζεσθαι. ἀλλὰ κἂν δυνηθεῖεν πεῖσαι τ̃τοις ὁ δρυπραξίτης ἐξ ἀρχαίας γραμμάτειός τ ἀξιόφορον πιστ̃σθαι, ἢ αὐτὸς μ̃ τ̃τε κατολιγωρ̃σαι, ὁ δ ἀντίδικος μὴ δυνηθεὶς ὀκ τ ἄλλα ἀρχαίᾳ συγκρίσει ἐλέγξαι τὸ ψεῦδος· τοιγαροῦν ὀκ τ ὁμολογημένων κ ἀναμφιβόλων κ τ̃ τ μαρτύρων ὑπαρχ̃ βεβαίων ἰδιοχείρων συμβολαίων, ὡς τὰ παρὰ τ δρυπραξιῶν κ αὐτῶν πεφερ̃σθαι τ συναλλαξάντων ἰδιόχειρα γράμματα τῷ σύγκρισιν γίνεσθαι· κ εἶναι αὐτὰ βέβαια, ὅσα ἐλάττονα τ ἀρχαίων συμβολαίων ἔχοντα δύαμιν, οἷα ὀκ ἀσφαλείας αὐτοῖς σύσης, ἀλλὰ μόνα δ φήματο. ὀδένος τοῖς ἱκετεύσι χειρὸς πεκλ̃σθαι ὀκ δ μὴ ἐγκεῖσθαι ὑποθήκ ἢ κληρονόμων ἢ διαδόχων ὄνομα τοῖς παρ' αὐτῶν συναλλαξάντων εἰς αὐτὰς ἐγγράφοις χρυσοβόλοις.

ΚΕΦ. γ'.

Ἔξεσι δ οἱ ὀκ δ αὐτ̃ τ δρυπραξιῶν συμβολείᾳ, ἐξ ἴσ δ κ οἱ συναλλάκτας, τὰς ὁμολογίας καθ' αὐτῶν ἀγωγὰς κινοῦντες, ὠδεῖσι, εἰ πινὲς τ πεπλουτηκότων δι' ἀπορίαν κληρονόμους μ ὄν ἔχον, χρεώσεις δ κατέλιπον, ἢ κ περίφημά τινα ὀκείνοις διεσεγκόντες ὑπαρθήκην ἢ ὑποθήκην περὶ πτ̃ν δύσπιστ. κινεῖν καθ' ὀκείνων τὰς ἁρμόζουσας αὐτοῖς ἀγωγὰς, κ τὸ ἱκανὸν ἐξ αὐτῶν ἑαυτοῖς ἀποτιείν. τὰ ὁμοῖα δ αὐτοῖς φυλαχθήσ καὶ

ΕDICTUM VI.

EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI 1.

PRÆFATIO.

COgnovimus, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos [2] literarios exertæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

1 De formula artificum, idque edictum reperitur inter Novellas Justin. *Novell.* 122.

2 Τὰς μεθοδείας id est, conventus hominum, mercatus, ut *Nov.* 122.

CAP. I.

VIsum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam iftiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis magister qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat [3] plus precii mercedisve nomine exigat. Jubemus vero etiam, ut ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus, & eos qui qualiacunque opera demandant, & eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua, & à gloriosissimo fœlicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi pœnisque illos subdi: ita ut quæ nobis parent cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis quæ à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. II. Kal. Apr. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. post [4] BELIS. V. C. CONS.

3 *d. Novell.* 122. *cap.* 1.

4 Id est, anno 536.

EDICTUM VII.

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM [5] CONTRACTIBUS.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo adorabilis, Augustus.

PRÆFATIO.

QUemadmodum virtutis vis in rebus adversis semper elucet, ita etiam imperatoria cura & gubernatio in subditorum controversiis manifesta fit. Et optandum [6] quidem nobis est, ne quid unquam reipublicæ nostræ adversi eveniat: verum si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id divina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benigne inducta castigatio Imperatoriæ curæ benignitatisque occasio sit. Quod sane hoc tempore *ita evidenter* accidit, ut opus expositione non sit. Cum enim mortis aculeus & periculum omnia loca pervagata sint, quod quisque sensit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improviso inciderunt, quæ non temere tempus aliud induxisset, qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes [7] heredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interveniente ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatemque spectare: quod videlicet neque qui ceperunt, supererssent, neque ipsi heredes sive successores, cum contractus conscripti non sint, convinci possint.

5 Ἀργυροπρακτικῶν συναλλαγμάτων, *Scrimger.* adde *Edictum* 9. J. *eodem & Novell.* 136.

6 Justinianus in hoc Caligulæ dissimilis est. Is enim solebat queri de conditione suorum temporum, quod nullis calamitatibus publicis insigniretur: Augusti principatum clade Variana: Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum: sui oblivionem imminere, prosperitate rerum. Ideoque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. *Sueton. in Calig. cap.* 31.

7 Occasio hujus Edicti.

CAP. I.

HUic igitur rei mederi conantes, statuimus, ut qui ad hunc modum judicium subeunt, oculis in conscientiam [8] defixis, expresse ac plene quæ illis, in quorum bona & jus successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur: ut etiam *qui adhuc* superstites *sunt*, ejus collegii [9] quod ipsis actionem intendit, argentariis idipsum faciant. Idem etiam à servis, qui ab iisdem judicibus examinantur, fieri jubemus. Sciat vero utraque pars, si ministrorum testimonio, aut quæ cum jurejurando fiat, diariorum productione, aut alia etiam aliqua sufficienti probatione res convincetur, quod qui improbe egerint, quæ fraudulenter & per improbitatem negaverint, in duplum [10] dependent, sive rei veritatem occultaverint, sive illam cognoscere neglexerint.

8 Et merito, nullum enim maleficium sine formidine est: quia nec sine conscientia fui. *Tertull. adverss.* Marcionem. Conscientia mille testes. *Quintil.* 5. *Instit.* 11.

9 Collegia argentarii habuere *hic & cap.* 5. J. *eod. edict.* 9. J. *eod. & passim.* quod omnibus non licuit, *l.* 1. *ff. quod cujusque.*

10 Inficiator proprii chirographi dupli pœna punitur.

CAP. II.

ALterum ad nos ab ejusdem corporis argentariis relatum caput est, ut ne teneantur quæ ab illis cum quibus contraxerunt, confessiones, tabulæ, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteaque in dubium devocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare: propterea quod ipsorum collegium multis, & præcipue nobilibus credat, qui contractus suos publicari [12], aut statum [11] rerum suarum manifestum fieri non sustinent, malintque (ut consentaneum est) divites quam obærati aliis videri: sed ut propria manu (ut dictum est) in se conceptæ literæ eandem cum publicis instrumentis vim obtineant. §. 1. Et in hoc mediam [13] quandam nos viam ingressi, qua & argentarios adversus eos qui de talibus capitulis litem movebunt, & rursus hos adversus illos uti volumus, statuimus, ut si iftiusmodi illorum qui contraxerunt propria manu scriptas literas argentarii proferant, quas aut ipse cujus esse dicuntur, aut ipsius heredes successoresve non possunt cum jurejurando abnegare, tanquam *procul dubio* ab illo cujus præ se nomen ferunt, scriptæ sint, numeratam pecuniam [14] non esse opponi nequeat. Insuper vero si argentarius ex [16] publico instrumento propriæ manus [15] scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam ut falsam redarguere nequeat: tunc ex instrumentis, quæ illorum manu *de quibus agitur*, conscripta esse certo constat, & testium subscriptione stabilita sunt, ad ea *eorundem* scripta quæ ab argentariis, aut adversus eos ab iis quæ contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmaque sint, nec minorem quam publica instrumenta vim & authoritatem habeant, non ex firmitate & vigore qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam præjudicii in hoc supplicibus sit, quod in scripto ab iis qui contraxerunt ipsis dato, hypothecæ, aut heredum successorumve nomina non [17] insint.

11 Δημοσιεύεσθαι. *Scrimg.* Plerunque honestiores viri, licet ipsi contrahant, servorum quam sua nomina malunt instrumentis publicis inscribi, *l.* 5. §. 4. *ff. de auctor. tutor.* Ideoque recte constitutum est, ut si scriptum sit, servum fecisse stipulationem, adversus eam scripturam testes non admittantur *l. pen. Cod. de contrah. stipulat.*

12 Vide *l.* 2. *Cod. de alimentis pupillo præstandis.*

13 Medium tenendum *l.* 6. §. 3. *ff. de off. præsid. l.* 3. *ff. si pars hered.* §. 25. *vers. & post multa*, *Inst. de rerum divis.*

14 Exceptionem non numeratæ pecuniæ Græci vocant ἀναγραφὴν hic: adde *Nov.* 136. *cap.* 5.

15 *Nov.* 49. *c.* 2. *Novell.* 73.

16 Τὸ ἄγραφον. *Scrimger.* interpretatur hic legisse videtur ἰδιόχειρον, de quo in *l.* 11. *Cod. qui potior.*

17 Hoc enim contractibus solet inscribi, ut debitoris ejusdemque heredum bona creditoribus sint obnoxia.

Source : BIU Cujas

bent, dum illi adhuc vivunt, servabitur, ut ipsis, sive actores, sive rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecæ nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones movere liceat: quasi eæ naturaliter [1] argentariorum, eorumque qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt vero id etiam, ut tempore posterioribus creditoribus præferantur. Non æquum enim est, à nostrorumque temporum justitia alienum, eos qui bene de aliis merentur, rebus suis privari: qui vero debent, superbire de alieno.

1 Vide Argentarii, crediti nomine tacitam habent hypothecam.

Cap. IV.

Illud sane etiam in illorum subsidium adjicimus. Quoniam enim quæ ab ipsis ineuntur contractibus, vehementer novella nostra [2] lex repugnat, quæ jubet ne creditores adversus eos qui aliquid à debitoribus emerint, prius judicio agant quam principales debitores per cessionem bonorum non solvendo esse constet, (id quod admodum illis grave & molestum fuit, propterea quod qui emunt, velut ex consuetudine quadam & *ob evictionem* [3] fidejussores quærant, & aliam [4] sibi omnem securitatem parent: ipsis vero id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per præsentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quæque alteri personæ, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, ut & ipsi & qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus prærogativam præbet, tali privilegio [5] utantur, quale ante legis nostræ lationem habuerunt: ut probatione debitores bonis cessisse non gravati, siquidem satisfactionem à principalibus consequi nequeant, adversus res ab illis abalienatas, & ex speciali generalive hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (ut dictum est) antiquius quam alii creditores jus habent, actionem movere possint. Existimamus enim, quæ prædicto argentariorum corpori, & qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem [6] se beneficentiam extendere: ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme quæ in universa republica fiunt contractibus ministerium præstent.

2 *Novell.* 4.

3 Evictionis causa fidejussores accipere solemus, *l.* 4. *l.* 37. *ff. de evict.*

4 Puta pignora.

5 Argentariis datum hoc fuit, ut inexcusso reo convenirentur: fidejussores vero inexcusso reo non convenirent: quod inæquale admodum fuit. Hodie licet argentariis pacto in ea re sibi prospicere. *Novell.* 136. *cap.* 2.

6 Argentariorum officium publicam causam habere dicitur, *l.* 10. §. 1. *ff. de edendo, Nov.* 136.

Cap. V.

Hoc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est: Ut quando dicam aliquibus impingunt, & ad promissionem decimæ [7] partis adiguntur, ne ab illis fidejussiones exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum: quippe qui digni sint quibus per [8] se credatur, cum ipsorum fides & pro aliis sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quod si legi succubuerint, nihil illis proderit fidejussorem non dedisse: sed nihilominus decimæ partis pœnam dependsuri sunt, quemadmodum & qui illos in jus vocant, ipsis. Insuper & qui ab illis in jus vocantur, similibus pœnis subjicientur. Hoc unum discrimen in hoc capite fuerit, quod (quemadmodum jamjam dictum est) qui è collegio argentariorum actiones instituunt, fidejussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata & remissa sit.

7 Decimam, cujus sit hic mentio, solvebant, qui calumniose agebant, §. 1. *versic. hac autem Inst. de pœna temere litigantium.* eaque fuit ex stipulatu actio. Nam initio litis cavebat actor, *Ni vicisset, reo decimam præstitam iri*, & erat repromissio, non satisdatio, ut ex C. Hermogeniano *tit. de calumniatoribus* constat. Eam actionem decimariam non utendo amissam, restituit Justin. eo addito, ut decimæ cautio satisdationem habeat *Nov.* 112. *c.* 2. qua lege hic eximit argentarios, quibus agentibus rei repromissione citra satisdationem contenti esse debent.

8 Idoneis creditur.

Cap. VI.

Quoniam vero quod supplices ad diversa tribunalia [9] protrahuntur (idcirco quod eorum qui cum ipsis contrahunt infinitus numerus sit, & ut contingit, pauci probi sint & grati) non solum ipsis damnum, verumetiam communibus rebus impedimentum inferri compertum est: etiam in hac parte priorem nostram circa illos providentiam imitamur, ac jubemus ut speciales illis judices sint, sive in jus vocent, sive vocentur, & prudentia tua [10], & Petrus gloriosissimus sacrarum nostrarum largitionum comes, consularis, & patricius, ut apud utrumcumque horum movendæ inter ipsos & alios qualescunque controversiæ, aut etiam apud judices ante hac à nobis illis datos ac deinde defunctos jam motæ examinentur, atque brevi finem, qui nostris legibus conveniat, capiant, & supplices prætoriorum vexatione liberati, officio & rebus suis vacent: tantoque candidius & libentius subditorum contractibus operam navent, quanto minore improbitate & ingratitudine tentantur, aut qui improbi esse conantur, iniqua illis damna inferre non sinuntur.

9 Forum competens argentariorum observa.

10 Præfectum urbis intellige *arg. edict.* 9. *f.*

Cap. VII.

Porro postquam & aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denuntiantes quomodo quidam à dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes emerint aut emant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarium nomine, quo videlicet generalem illam acquisitorum acquirendorumque bonorum oppignerationem circumscribant: nonnulli etiam quæ sibi debentur, à debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem, aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam prætendere possint: ipsi vero qui ex dicto argentariorum corpore de illis benemeriti essent, hos quibuscum contractum iniisse non videantur, in jus vocare nequeant: in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, & qui adversus ipsos similes controversias movent, exhibentes jubemus, ut [11] si debitorum quempiam dolo feciſſe quominus res suas possideat, aut jus suum clam in alium transtulisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res, quasi debitoris sint, procedere, & undique technis pulsis, indemnitati suæ & in debito & in hoc factis expensis consulere. Eam autem prudentiæ tuæ memoratique gloriosissimi viri diligentiam esse scimus, ut jam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam movendas controversias ita dijudicaturi sitis, ut neque supplices ex debitorum improbitate aut fallacia injustum dispendium subeant: neque innoxii ex iniquis obliquisque commentis importunas eversiones sustineant. Ita vero etiam, ut quæ nuper ipsis petentibus præbita sunt, rata & inconcussa maneant, & quæ per præsentem sacram nostram pragmaticam formam liberaliter concedantur, ad mentis voluntatisque nostræ scopum perficiantur, qui hoc agimus, ut omnes subditi recte & non captiose in negotiis versentur, & quibus [12] debetur, quod ministerium reipublicæ negotiis præbeant, quieta vita fruantur, ac neutiquam per improborum machinationes judiciis, quæque inde manant difficultatibus, & dispendiis implicentur.

11 Vid. *Nov.* 136. *cap.* 3.

12 Ὀφείλεται, sed familiare est Justiniano hoc verbo uti pro ὀφλισκάνειν.

Cap. VIII.

Cæterum quod in quoque dictorum capitum specialiter posuimus, id in orationis obsignatione & fine generaliter ponere visum est: ut in omnibus prædictis, his qui in prædicto argentariorum corpore recensentur, eorumque heredibus & successoribus [13], *tum etiam illis qui cum ipsis contrahunt, ac eorum heredibus & successoribus*, in quibus rebus adversus argentarios actiones movent, æqualia [14] privilegia sint. Conveniet enim, ut utraque pars eam simplicitatem integritatemque in contractibus ac negotiis suis servet, quam sibi ab altera servari velit.

§. 1. His demum per præsentem sacram nostram pragmaticam formam jussis & hoc addimus, ut prudentia tua [15] omnesque magni ma-

13 *l.* 3. §. 5. *ff. quod quisque jur.*

14 Quod quisque juris in alium statuerit, eodem utatur, *l.* 1. *l.* 3 *ff. quod quisque jur. l.* 3. *in fin. ff. mandati: l.* 7. *Cod. de rescindenda.*

15 Præfectum urbi alloquitur *arg. edict.* 9. *f.*

ἐπὶ τοῖς τῶν ζώντων συναλλακτῶν καὶ χρεωστόντων αὐτοῖς, ὥστε ἐξεῖναι τοῖς ἐνάγειν ἢ καὶ ἀναβολαῖς βαλομένοις, κἂν μὴ τοῖς συμβολαίοις ὑποθήκης ἐμφέρῃ μνήμη, ὑποθηκείας ὅμως κινεῖν ἀγωγὰς ὡς φύσει τοῖς τῶν δημοσιωνῶν καὶ τῶν συμβαλλόντων αὐτοῖς συναλλάγμασιν ἐπομένας, καὶ ἔχειν κατὰ τῶν ὑστέρων τῷ χρόνῳ δηλονότι δανειστῶν τὴν προτίμησιν. ἀδίκημα γὰρ τυγχάνει καὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων δικαιοσύνης ἀλλότριον, τοὺς μὲν δυσχερῶς τῶν ἰδίων στερεῖσθαι πταισμάτων, τοὺς δὲ χρεωστοῦντας τοῖς ἀλλοτρίοις ἐνπλουτεῖν.

ΚΕΦ. δ'.

Κἀκεῖνο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ θείᾳ αὐτοὺς ἐπικρίσει προσθέμεν. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς παρ' αὐτῶν γνωμένοις συναλλάγμασι σφόδρα ὁ νεαρὸς ἡμῶν νόμος ἀντίκειται, ὁ παρακελευόμενος τοὺς δανειστὰς μὴ χωρεῖν κατὰ τῶν πεπραμένων πρὸ τῶν χρεωστόντων, πρὶν ἂν οἱ προτεταμένοι χρεώσει ἄποροι δι' ἐκκλήσεως ἀποδειχθῶσιν· (ὅπως αὐτοῖς πάντα καθέστηκε φορτικὰ, διὰ τὸ τοὺς ἀγοραζόντας, ὡς ἐκ πολλοῦ ἔθους, καὶ βεβαιωτὰς ζητεῖν, καὶ τὴν ἄκλιτον ἑαυτοῖς ἀσφάλειαν προσπορίζεσθαι, αὐτοὺς ἐν τούτοις μήτε ἐθέντας μήτε τὴν παρεῖαν τῶν συναλλαγμάτων ἔκδασιν συχωρεῖν.) ἐπιτρέπομεν διὰ τοῦ παρόντος θείου πραγματικοῦ τύπου, καὶ ἰδικῶς αὐτοῖς δίδομεν φιλοτιμίαν, μὴ δυναμένοις ἑτέρῳ προσώπῳ, ἢ μεθόδῳ, ἢ συμβολαίῳ, ἢ ἐπιτηδεύματι παντελῶς ἀρμόζειν, τοιούτοις αὐτοὺς τε καὶ τοὺς αὐτῶν συναλλάκτας, ἵνα καὶ αὐτῶν ἀγωγὰς κινῶσι, προνομίας ἀπολαύειν, ἐν τῷ ἐπιζητεῖν τε καὶ διώκειν τὰ πράγματα, ἐφ' οἷς αὐτοῖς ὁ χρόνος παρέχει προτίμησιν, ὁποῖα καὶ τὰ ἡμέτερα ἔχον νομοθεσίας. ὥστε αὐτοὺς μὴ βαρυμένους τῇ ἀποδείξει τῶν χρεωστόντων ἐκπέσεως, ἐπεὶ μὴ δυνηθῶσι παρὰ τοῦ προτίτου τὸ ἱκανὸν ὑπομεῖναι, χωρεῖν κατὰ τῶν ὑποτεθέντων ὑπ' ἐκείνου πραγμάτων, καὶ ἐξ ἰδιωτικῆς ἢ δημοσίας ὑποθήκης αὐτοῖς ὑποκειμένων, ἐφ' οἷς, καθὰ εἴρηται, προτίθεται τῶν ἄλλων δανειστῶν ἔχειν δίκαιον. οἰόμεθα γὰρ τὸ τῆς προειρημένης συμβολαίου καὶ τοῖς αὐτῶν συναλλάκταις παρεχόμενα, εἰς τὴν κοινὴν συμφέρειν εὐεργεσίαν· οἷς αὐτῶν οὐκ ὀλίγοις πάνυ, ἀλλὰ τοῖς ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ πολιτείᾳ γινομένοις συναλλάγμασιν ὑπάρχουσιν.

ΚΕΦ. ε'.

Καὶ τοῖς δὴ αὐτοῖς παρακεῖσθαι αὐτοῖς συνήδομεν, ὥστε μὴν καὶ ἐν πάσῃ ἐπάγωσι δίκας, καὶ εἰς τὴν τῆς δεκατημοιρείας ὁμολογίαν συναλλαγῶν), μὴ ἀπαιτεῖσθαι ἐγγύας, ἀλλὰ δύνασθαι τὴν αὐτῶν ἐπὶ τούτῳ γινομένην κατάθεσιν· οἷα ἀξίων ὄντων ὑπὲρ ἑαυτῶν πίστεως, ὧν ἡ πίστις καὶ ὑπὲρ ἑτέρων δύνασθαι νομίζεσθαι. προδήλον δὲ ὡς εἰ τὸν νόμον ὑποπεσῶν), ἐδόθη αὐτοῖς ὠφέλησις τὸ ἐγγυητὴν μὴ παρασχεῖν· ἀλλὰ καὶ ἅπαξ καταθέσασι τὴν τῆς δεκατημοιρείας ποινὴν, ὥσπερ καὶ οἱ συνάγοντες αὐτοῖς καὶ ὡσὰν τὸ παρ' αὐτῶν συναγόμενοι, πᾶσι ὁμοίαις ὑποτεθήσον) ποιναῖς. τοιαύτης δὲ μόνης τῆς διαφορᾶς ἐπὶ τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ ὄσης, ὥστε, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰρηται, τοῖς ἐκ τοῦ συνήθους τῶν χρεωστούντων συνάγουσι τὴν τῶν ἐγγυητῶν δοσιν ἐπὶ τῇ δεκατημοιρείᾳ καθ' ἰδικὴν ἡμῶν τινα φιλοτιμίαν συγκεχωρῆσθαι.

ΚΕΦ. ς'.

Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὸ εἰς διαφορὰς τὰς ἱκέτας ἕλκειν δικαιηγόρους, (καὶ μᾶλλον πλείστας ὄντας συναλλάκτας, καὶ, οἷα συμβαίνει, ὀλίγους δυναμένους) ἐ μόνον αὐτοῖς βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τοῖς κοινοῖς προάγμασιν ἐμπόδισμα φέρειν δύναται· καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τὴν παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν θείαν αὐτοὺς μιμεῖσθαι σπουδὴν, καὶ παρακελευόμενοι αὐτοῖς εἶναι ἰδικοὺς δικαστὰς, εἴτε συνάγωσιν, εἴτε συνάγωνται, τῷ τε σφῶν λογιότητι, καὶ Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων ἡμῶν λαργιτιόνων, ἀπὸ ὑπάτων τὸ πλεῖον· ὥστε παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς τούτων, τοὺς κινηθησομένους μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ ἑτέρων οἱασοῦν δίκας, ἢ καὶ ἤδη παρὰ τοῖς πρὸ τούτου αὐτοῖς παρ' ἡμῶν δεδομένοις δικασταῖς, εἴτε ἀποδιώσασιν ἐναρχθείσας, σκοπεῖσθαι, καὶ σωτόμως καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις συμβαίνον δίκαις πέρας καὶ τὰς ἱκέτας τῶν παιλωείων τέλους ἀπαλλαττομένους χολάζειν τῷ οἰκείῳ ἐπιτηδεύματι, τοσοῦτόν τε ὑπερνικήσειν φέρειν τὰ τῶν ὑποπόνων συναλλάγματα, ὅσον οἱ αὐτοὶ πόνον ἀγνωμοσύνης πειρῶντες, ἢ ἀγνωμοσύνῃ ἐπιχειροῦντες, ἐ συγχωροῦσι) ἀδίκως αὐτοῖς ἐπιφέρειν βλάβας.

ΚΕΦ. ζ'.

Ἀλλ' ἐπείσθη ἡμῖν καὶ ἄλλον τινὰ τῶν δολερῶν ἀνθρώπων ἐφανέρωσαν δόλον, ἀπαγγείλαντες ὡς τινες μὲ δανειστέμενοι ἢ δανειζόμενοι πρὸς τοῦ ἐν τῷ ἐπιρημένῳ συνήματος χρήματα, ἠγόρασαν ἢ ἀγοράζεσι κλῆρον ἀκίνητον, ὀνόματι τῶν οἰκείων γαμετῶν ἢ ἄλλων τινῶν ἐφ' αὐτὸς ὄντων ἐφ' ᾧ γεγραφὼς τὰ χθονικὰ ὑποθήκης τῶν ὄντων αὐτοῖς καὶ ἐσομένων πραγμάτων· τινὲς δὲ τὰ ἑαυτοῖς κεχρεωστημένα παρὰ τῶν ὑποβολέων ἀναλαμβάνοντες, ἢ ἐν χρήματα ἢ ἐν ἀκίνητα ἐφόλα τοῖς πράγμασιν, ὅτι εἰς ἴδιον ἐφόπορον, ἀλλὰ, καθὰ εἴρηται, ἢ εἰς τὸ τῶν συμβαινόντων ἢ συγχεῶν τὴν τοιαύτην καταβολὴν ἢ ἐναγόντων τὴν ἐποφειλομένην παρασκευάζοντι· ὥστε διὰ τοιαύτης μεθόδου ἑαυτοὺς μὲ ἀπορίαν ἐφέρειν, αὐτοὺς δὲ ὅτι τῶν μήτε ἐθέντων μήτε τὴν παρεῖαν τῶν συναλλαγμάτων ἔκδασιν συχωρεῖν.) ἐπιτρέπομεν διὰ τοῦ παρόντος θείου πραγματικοῦ τύπου, καὶ ἰδικῶς αὐτοῖς δίδομεν φιλοτιμίαν, μὴ δυναμένοις ἑτέρῳ προσώπῳ, ἢ μεθόδῳ, ἢ συμβολαίῳ, ἢ ἐπιτηδεύματι παντελῶς ἁρμόζειν, τοιούτοις αὐτούς τε καὶ τοὺς αὐτῶν συναλλάκτας, ἵνα καὶ αὐτῶν ἀγωγὰς κινῶσι, προνομίας ἀπολαύειν, ἐν τῷ ἐπιζητεῖν τε καὶ διώκειν τὰ πράγματα, ἐφ' οἷς αὐτοῖς ὁ χρόνος παρέχει προτίμησιν, ὁποῖα καὶ τὰ ἡμέτερα ἔχον νομοθεσίας. ὥστε αὐτοὺς μὴ βαρυμένους τῇ ἀποδείξει τῶν χρεωστόντων ἐκπέσεως, ἐπεὶ μὴ δυνηθῶσι παρὰ τοῦ προτίτου τὸ ἱκανὸν ὑπομεῖναι, χωρεῖν κατὰ τῶν ὑποτεθέντων ὑπ' ἐκείνου πραγμάτων, καὶ ἐξ ἰδιωτικῆς ἢ δημοσίας ὑποθήκης αὐτοῖς ὑποκειμένων, ἐφ' οἷς, καθὰ εἴρηται, προτίθεται τῶν ἄλλων δανειστῶν ἔχειν δίκαιον. οἰόμεθα γὰρ τὸ τῆς προειρημένης συμβολαίου καὶ τοῖς αὐτῶν συναλλάκταις παρεχόμενα, εἰς τὴν κοινὴν συμφέρειν εὐεργεσίαν· οἷα αὐτῶν οὐκ ὀλίγοις πάνυ, ἀλλὰ τοῖς ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ πολιτείᾳ γινομένοις συναλλάγμασιν ὑπάρχουσιν.

ΚΕΦ. η'.

Ὅπερ δὴ καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων ἰδικῶς ἐθήκαμεν, τοῦτο γνωικῶς καὶ τῷ δὲ λόγῳ ἐπισφραγίσαι θείᾳ συνειδόμεν, ἐφ' ᾧ τε καὶ ἄπασι τοῖς προλεχθεῖσιν ἴσα φανήσεται τοῖς καὶ τῷ προειρημένῳ τῶν δεχομένων συμβολαίῳ καταλεγομένοις, καὶ τοῖς τούτων κληρονόμοις καὶ διαδόχοις, ἐφ' οἷς καὶ τῶν δεχομένων κινῆσαι, ὑπάρχειν. πρὸς δὲ καὶ τοῖς ὑπηκόοις συναλλάγμασι τε καὶ πρᾶγμασι διαφυλάττειν, ἵνα ἑαυτῷ ζητεῖ παρὰ δὲ ἑτέρᾳ φυλάττεσθαι.

§. α'. Τοῦτο τοίνυν διὰ δὲ παρόντος θείου ἡμῶν πραγματικοῦ τύπου κελεύοντες, καὶ τοῦτο προστίθεμεν, ὥστε τὴν σὴν λογιότητα καὶ ἀπτίστους τοὺς μεγάλους ἄρχοντας

ἄρχοντες σωιζηλθεῖν τοῖς ἐν τῷ σεσεισμένῳ συσήμοις καλεσθεῖσιν· ὥστε εἴτε ἀφ' ἑσπέρας ἐγκλημάτων, εἴτε ἀφ' ἑωθινῶν, εἴτε δι' ἑτέρας οἱασδήποτι σωήθους τρόπος, μὴ τὸ τοῦ νόμου ἀκόλουθίας, τυγχάνειν αὐτοὺς τὸ δεύσης ἐπικουρίας, καὶ δυνηθῶσι καὶ τοῖς ἀγνωμονουμένοις βοηθῆσαι, καὶ μὴ ἀναγκασθῶσι καὶ αὐτοὺς ἀγνώμονας ἑτέροις φανῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδείξασθαι τὸ δύγνωμονικὸν καὶ δύγνωμον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν σωαλλάξασι· οἷς δὲ σὺν καὶ τῇ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀγαθότητι, καὶ τοῖς αἰτήσεσι τῶν πολιτείας σωαλλάξασι πρέποντος, ὧν τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα ἀφ' ἑσπέρας σεσεισμάτων ἀεὶ συσήματος γίνεται).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑσπέρας δὲ θεῖα πραγματικὰ δηλούμενα τύπος, ἡ σὴ λογιότης καὶ πᾶς ἕτερος δικαιοδότης τῆς ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω, ἀδείας οὔσης τοῖς ἱκέταις ἐν πᾶσι δικαιοδοσίᾳ, μείζονί τε καὶ ἐλάττονι, ἐμφανίζειν τόνδε τὸν θεῖον πραγματικὸν τύπον, καὶ τοῦτον ἀναλαμβάνειν, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τυγχάνειν βοηθείας, τοσαύτην ἐν τῇ παρούσῃ ὑποθέσει καὶ τοῖς σεσεισμένοις κεφαλαίοις δύναμιν ἔχοντος, ὅσην ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασιν οἱ γνήσιοι ἡμῶν ἔχουσι νόμοι. Dat. v. Kal. Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. xv. post BASIL. V.C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ η'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΚΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΜΕΙΣ μὲν δρκεῖν τὰς πολιτικὰς δρχὰς ταῖς κτ' τὸν Ποντικὸν διοίκησιν ἐπαρχίαις νομίσαντες, τὸ ἄνωθεν ἐπινενομισμένον καὶ ἐκείνοις τὸν τόπος βικάριον κτ' τὸ ἐν μέσῳ τοῦτον ἐπέχομεν χρόνον, ὕδὲν τῶν ὑστερον ἡμῶν πρὸ αὐτῶν ἁμαρτηθησαι σεσδοκήσαντες. ἀλλ' ἐπείπερ ἐξ αὐτῶν ἔγνωμεν τὰ πραγμάτων ὡς ἄνδρες οἰκοῦσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας λῃστείαις τε καὶ φόνοις συνθρουμένους, καὶ ἄνδρας * φορεῖσι ἀεὶ * θρίζοντας καὶ * λαγχρώμους, ** καὶ τούτοις, ἀφ' ὧν φύγοιεν τὰς ὑπὲρ τούτων ποινάς, τὴν τῆς ἐπαρχίας ἀμείνοσιν ἐν αἷς ἁμαρτήσουσιν, ὕδενὸς τῶν ἐπιχωρίων δρχόντων τὴν ἐπιδεδομένην χάριν σωζόντων τολμῶντος· ὡς πολλάκις μὲν ἡμᾶς ἀνδρας ἐκπέμψαι καὶ τὴν χώραν, καὶ βαρυτάτῃ μισθοῖς τὸ δημόσιον, πρᾶξαι δὲ πλέον ὕδὲν, μὴ παρούσης ἀρχῆς τῶν ἐξ ἑτοίμου βοηθούσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀτοπημάτων ἀναστελλούσης.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν ἀνακαλέσασθαι τὴν τῶν βικαρίων πάλιν ἀρχὴν, καὶ τὰ μὲν τῆς Γαλατίας σεσώτης ἀρχούσῃ, μηδὲν ἕτερον ἢ πολιτικὴν ἀρχοῦσαν, καθὰ σεσώτερον ἦν, περὶ ἡμεῖς τὴν τῶν βικαρίων σωελόντες ἀρχὴν, ἀξίᾳ τε καὶ στήσει μείζονι τὰ ἐπὶ τῆς σεσώτης Γαλατίας ἐπιμήσαμεν ἀρχούσῃ· τὰ βικαρίου ἢ πάλιν ἐπισῆσαι πάσαις ταῖς τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις, ὥστε αὐτὸν μὴ τὰ τύπον πληροῦν τῆς ἐπαρχότητος μόνης, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑνδοξοτάτων μαγίστρων τῶν θείων ἡμῶν ὀφφικίων, ἢ σεσὸς γε τῶν ὑνδοξοτάτων στρατηγῶν· ἔτι γε καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων, οἳ τῆς θείας ἡμῶν παλατιανίης, καὶ τῆς παμμεγίστου χαμῆλ, καὶ σεσὸς γε δομεστικοῖς καὶ σεσπικλωρσιν ἐφεστῶτες καὶ τοιαύτην ἔχειν ἀδειάν τε καὶ ἐξουσίαν, οἵαπερ αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας δι' ἑαυτῶν γινομένους ἐπὶ τῶν τόπων ἔχειν συνέβαινεν· ὥστε μηδὲ ἀξίας, μηδὲ ἱερωσύνης, μηδὲ ζώνης, μηδὲ φαλείας, μηδὲ πινὸς τῶν ἑτέρων τῆς δικαιοδοσίας ταύτης ἐξαιρεθῆναι πινά· ἀλλὰ πάντας ὑποκεῖσθαι κτ' τὸ ὅμοιον τρόπον, εἴτε ἐν ἰδιώταις τελοῖεν, εἴτε πινὰ τιμὴν ἐδέδεκτο) ζώνην, ἢ ἀξίαν, ἢ στρατηλάτην, ἢ καὶ ἱερωσύνην. καὶ ὅσοι ἐπὶ μόνοις ἐγκλήμασιν, (ὁ δὴ μόνον σεσώτικὸν τὰ ἀρχοῦσα τοῦτον ποιοῦμεν) ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπερημένων ἐθελήσοι μέμψασθαι. καινὸν δὲ τὸν ἀρχὸν τοῦτον πᾶσί τε σεσώποις καὶ πιστοῖς πράγμασι ποιοῦμεν. §. α'. Ἀποδίδομεν δὲ αὐτῇ καὶ ὁ σεσὸν εἶχε ὑψίου ἀκροατήριον, ὥστε τὰς ἀχθεσπεδεστάτας χρυσῶν ὑποθέσεις ἀναρτωμένας ἐκκλήτῳ καθίζειν πινα τῶν Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαν, μὴ κτ' ταύτην ἀγελὸν τὸν δύδαίμονα πόλιν, ἀλλὰ παρ' αὐτὸν κτ' τὸ τῶν σύκρων ἐξεπίζεσθαι χῆμα. εἴτε δὲ αὐτῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐκκινήθησιν δικαιολογίας, εἴτε ἐκ ψήφων πινὸς τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως ἀρχόντων, ἢ καὶ ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως· ἐδενὶ παρρησίαν διδόντες, ἐπειδὰν ἐκκληθεῖσα δίκη κινοῖτο, ἐφέσει δουτέρᾳ κεχρῆσθαι. εἰ μήτοιγε δίκη παρ' αὐτὸν κινηθείη σεσητικὸν τύπον, ἔφεσίς τε κτ' ταύτης ἐπιδοθείη, σεσῆσαί τε τῶν ἐφέσεων, καθὰ σεσότερον πολὺν ἡμῖν σώσειν τὸν ἀρχὸν, ὡς μηδενὸς ἐν μέσῳ γεγονότος καινοῦ. τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Γαλατίας ἠγεμόνων κελεύομεν, ὃν γε ψέλλον ἀποδεδώκαμεν ἀρχοῦσι, ὡς δὴ μηδενὸς ἐπ' αὐτῷ καινιοῦντος ἐν μέσῳ.

ΚΕΦ. β'.

Ἀδειάν τε τῶν βικαρίων τούτῳ πιστρέχομεν, καθ' ὧν ἂν ἐπαρχίαν ἐθέλοι τῆς Ποντικῆς διοικήσεως γένεσθαι, ἀπὸ τοῦ γείτονος ταύτης ἀρξαμένῳ Βιθυνίας, μέχρις Ἀρμενίων αὐτῶν, καὶ Τραπεζοῦντος, καὶ τῶν ἡμετέρας πολιτείας σεσὸς Πέρσας ὁρίων· ὥστε αὐτὸν σεσβυτάτοις μὲν τὰ μέχρι νῦν ἁμαρτηθέντα ταῖς σεσηκούσαις μετελθεῖν πιμωρίαις· (καὶ ἂν δὴ καὶ ξίφος αὐτῷ παρέχομεν ἄδειαν) μάλιστα δὲ τοῖς σεσβεύσασι ἐπεξελθεῖν, εἴ τινες αὐτῶν τὰς οἰκείας ἀπολειποίησαν τάξεις, ταῖς τοιούτοις ἑαυτὸς ἐκδεδώκασιν ἀτιμήμασιν. εἴ τινα δὲ ἂν ἐγκλήμασιν ὑποκείμενον δῶρον, τοῦτον γυμνοῦσθαι καὶ ζώνης, ὁποίαν ὡς ἂν ἔχων τυγχάνοι· ὃν ἀναμένων τοῦτο δῆλον ποιῆσαι τῇ ἐφεσούσῃ ταῖς τοιαύταις σεσβείαις ἀρχῇ, ὡς ἄπαξ καὶ τὸν ἐκείνης τύπον πληρῶν, καὶ κτ' πάντων ἐφέσεις ἄδειαν ἔχων. Ἐφίστασθαί τε αὐτῷ πιστρέχομεν ἄδειαν πᾶσι τύποις τε καὶ χωρίοις, εἴτε ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ καὶ δυαγῶν εἴεν μοναστηρίων, ἢ τῶν θείων ἡμῶν πελατῶν, ἢ καὶ δὲ θείας παλατιανίης, ἢ καὶ τὰ ἡμετέρας οἰκίας· καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, ἄδεια τόπον τὸν αὐτὸν δικαιοδοσίας κρατεῖν μὴ παρέσης ἀρχῆς τὸν ἐξ ἑτοίμου βοηθούσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀτοπημάτων ἀναστελλούσης.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐποπτεύσῃ δὲ καὶ τὰς στρατιωτικὰς παρόδους, εἰ κτ' τὸν σεσηκότος δύπειξίας σεσέρχοιτο· καὶ εἴτι καὶ αὐτὰς ἁμαρτιόρυμον δύρον, τοῦτο ἐπανορθώσῃ, τούς τε στρατιώτας σωφρονίζων αὐτοὺς· τοῖς τε ἡμετέροις ὑποτελέσι τὸ ἱκανὸν ἐφ' οἷς ἂν ἠδικημένοι τύχοιεν παρασκευάζων χρυσᾶς. Παρρησίαν τε αὐτῷ πιστρέχομεν, καὶ ὁτιοῦν γινώσκειν τοὺς μὴ ἀφ' ἑσπέρας στρατείας ἀναγκῶν τοῦτο κλωμβρους, καὶ πάντας εἰσάγειν τοῖς δημοσίαις τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως σωλοθήκαις. § α'. Ἀνακόψῃ τὰ μοιχείας καὶ ἀνδροφονίας καὶ λῃστείας, μάλιστα πάντων γυναικῶν ἁρπαγὰς, καὶ πλασμάτων ἀφαιρέσεις, ἐφόδους τε βίας, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἁμαρτηθέντων κεφάλαιον, ὡς τοῦτο μάλιστα τὰ δεδομένα αὐτῷ παρ' ἡμῶν δρχῆς κεφάλαιον. Ἀνασταλεῖ καὶ τὰς αἰδικοῦσας, εἴτε ἱερεῖς, εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε καὶ κλήτορες, ἢ καὶ ἰδιῶται τυχόν· καὶ ὧδε συζητήσαι πρᾶξαί τι τῶν ἡμετέροις μὴ γνωσζομένοις νόμοις. § β'. Ἐφεξῆ δὲ καὶ τὰς τῶν δικῶν ἐξετάσεις τε καὶ κρίσεις. ἕξει δὲ ἰδίαν μὲν τάξιν, ἀνδρῶν μὲν βικαριανῶν septuaginta, στρατοσπαρῶν δὲ θείων ἡμῶν πελατιανίων, ἐξ οἷσπερ δὲ σκευὴς παρεχομένων ἐξ ἃ καὶ σεσότερον ὕ, τῷ βικαρίῳ δὲ. Ἀποδίδομεν δὲ καὶ τοὺς ἡμίονους, ὅσους σεσότερον τῷ βικαρίῳ δεδομένους, νῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν ἔλαβε σεσὸς τὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν. ἐπεῖτα οἷσπερ μὲν ἐδέν ἕτερον ἢ ἀρχοῦσι μόνον ὄντι πολιτικοῖς, σεσπὴ τὰ τοιούτων ἠχρεῖα, τοῦ δὲ σεσελεπτὸν βικαρίου,

ἀρχοῦσι σωιζηλθεῖν τοῖς ἐν τῷ σεσεισμένῳ συσήμοις καλεσθεῖσιν· ὥστε εἴτε ἀφ' ἑσπέρας ἐγκλημάτων, εἴτε ἀφ' ἑωθινῶν, εἴτε δι' ἑτέρας οἱασδήποτι σωήθους τρόπος, μὴ τὸ τοῦ νόμου ἀκόλουθίας, τυγχάνειν αὐτοὺς τὸ δεύσης ἐπικουρίας, καὶ δυνηθῶσι καὶ τοῖς ἀγνωμονουμένοις βοηθῆσαι, καὶ μὴ ἀναγκασθῶσι καὶ αὐτοὺς ἀγνώμονας ἑτέροις φανῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδείξασθαι τὸ δύγνωμονικὸν καὶ δύγνωμον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν σωαλλάξασι· οἷς δὲ σὺν καὶ τῇ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀγαθότητι, καὶ τοῖς αἰτήσεσι τῶν πολιτείας σωαλλάξασι πρέποντος, ὧν τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα ἀφ' ἑσπέρας σεσεισμάτων ἀεὶ συσήματος γίνεται).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑσπέρας δὲ θεῖα πραγματικὰ δηλούμενα τύπος, ἡ σὴ λογιότης καὶ πᾶς ἕτερος δικαιοδότης τῆς ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω, ἀδείας οὔσης τοῖς ἱκέταις ἐν πᾶσι δικαιοδοσίᾳ, μείζονί τε καὶ ἐλάττονι, ἐμφανίζειν τόνδε τὸν θεῖον πραγματικὸν τύπον, καὶ τοῦτον ἀναλαμβάνειν, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τυγχάνειν βοηθείας, τοσαύτην ἐν τῇ παρούσῃ ὑποθέσει καὶ τοῖς σεσεισμένοις κεφαλαίοις δύναμιν ἔχοντος, ὅσην ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασιν οἱ γνήσιοι ἡμῶν ἔχουσι νόμοι. Dat. v. Kal. Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. xv. post BASIL. V.C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ η'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΚΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΜΕΙΣ μὲν δρκεῖν τὰς πολιτικὰς δρχὰς ταῖς κτ' τὸν Ποντικὸν διοίκησιν ἐπαρχίαις νομίσαντες, τὸ ἄνωθεν ἐπινενομισμένον καὶ ἐκείνοις τὸν τόπος βικάριον κτ' τὸ ἐν μέσῳ τοῦτον ἐπέχομεν χρόνον, ὕδὲν τῶν ὑστερον ἡμῶν πρὸ αὐτῶν ἁμαρτηθησαι σεσδοκήσαντες. ἀλλ' ἐπείπερ ἐξ αὐτῶν ἔγνωμεν τὰ πραγμάτων ὡς ἄνδρες οἰκοῦσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας λῃστείαις τε καὶ φόνοις συνθρουμένους, καὶ ἄνδρας * φορεῖσι ἀεὶ * θρίζοντας καὶ * λαγχρώμους, ** καὶ τούτοις, ἀφ' ὧν φύγοιεν τὰς ὑπὲρ τούτων ποινάς, τὴν τῆς ἐπαρχίας ἀμείνοσιν ἐν αἷς ἁμαρτήσουσιν, ὕδενὸς τῶν ἐπιχωρίων δρχόντων τὴν ἐπιδεδομένην χάριν σωζόντων τολμῶντος· ὡς πολλάκις μὲν ἡμᾶς ἀνδρας ἐκπέμψαι καὶ τὴν χώραν, καὶ βαρυτάτῃ μισθοῖς τὸ δημόσιον, πρᾶξαι δὲ πλέον ὕδὲν, μὴ παρούσης ἀρχῆς τὸν ἐξ ἑτοίμου βοηθούσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀτοπημάτων ἀναστελλούσης.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν ἀνακαλέσασθαι τὴν τῶν βικαρίων πάλιν ἀρχὴν, καὶ τὰ μὲν τῆς Γαλατίας σεσώτης ἀρχούσῃ, μηδὲν ἕτερον ἢ πολιτικὴν ἀρχοῦσαν, καθὰ σεσότερον ἦν, περὶ ἡμεῖς τὴν τῶν βικαρίων σωελόντες ἀρχὴν, ἀξίᾳ τε καὶ στήσει μείζονι τὰ ἐπὶ τῆς σεσώτης Γαλατίας ἐπιμήσαμεν ἀρχούσῃ· τὰ βικαρίου ἢ πάλιν ἐπισῆσαι πάσαις ταῖς τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις, ὥστε αὐτὸν μὴ τὰ τύπον πληροῦν τῆς ἐπαρχότητος μόνης, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑνδοξοτάτων μαγίστρων τῶν θείων ἡμῶν ὀφφικίων, ἢ σεσὸς γε τῶν ὑνδοξοτάτων στρατηγῶν· ἔτι γε καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων, οἳ τῆς θείας ἡμῶν παλατιανίης, καὶ τῆς παμμεγίστου χαμῆλ, καὶ σεσὸς γε δομεστικοῖς καὶ σεσπικλωρσιν ἐφεστῶτες καὶ τοιαύτην ἔχειν ἀδειάν τε καὶ ἐξουσίαν, οἵαπερ αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας δι' ἑαυτῶν γινομένους ἐπὶ τῶν τόπων ἔχειν συνέβαινεν· ὥστε μηδὲ ἀξίας, μηδὲ ἱερωσύνης, μηδὲ ζώνης, μηδὲ φαλείας, μηδὲ πινὸς τῶν ἑτέρων τῆς δικαιοδοσίας ταύτης ἐξαιρεθῆναι πινά· ἀλλὰ πάντας ὑποκεῖσθαι κτ' τὸ ὅμοιον τρόπον, εἴτε ἐν ἰδιώταις τελοῖεν, εἴτε πινὰ τιμὴν ἐδέδεκτο) ζώνην, ἢ ἀξίαν, ἢ στρατηλάτην, ἢ καὶ ἱερωσύνην. καὶ ὅσοι ἐπὶ μόνοις ἐγκλήμασιν, (ὁ δὴ μόνον σεσώτικὸν τὰ ἀρχοῦσα τοῦτον ποιοῦμεν) ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπερημένων ἐθελήσοι μέμψασθαι. καινὸν δὲ τὸν ἀρχὸν τοῦτον πᾶσί τε σεσώποις καὶ πιστοῖς πράγμασι ποιοῦμεν. §. α'. Ἀποδίδομεν δὲ αὐτῇ καὶ ὁ σεσὸν εἶχε ὑψίου ἀκροατήριον, ὥστε τὰς ἀχθεσπεδεστάτας χρυσῶν ὑποθέσεις ἀναρτωμένας ἐκκλήτῳ καθίζειν πινα τῶν Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαν, μὴ κτ' ταύτην ἀγελὸν τὸν δύδαίμονα πόλιν, ἀλλὰ παρ' αὐτὸν κτ' τὸ τῶν σύκρων ἐξεπίζεσθαι χῆμα. εἴτε δὲ αὐτῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐκκινήθησιν δικαιολογίας, εἴτε ἐκ ψήφων πινὸς τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀρχόντων, ἢ καὶ ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως· ἐδενὶ παρρησίαν διδόντες, ἐπειδὰν ἐκκληθεῖσα δίκη κινοῖτο, ἐφέσει δουτέρᾳ κεχρῆσθαι. εἰ μήτοιγε δίκη παρ' αὐτὸν κινηθείη σεσητικὸν τύπον, ἔφεσίς τε κτ' ταύτης ἐπιδοθείη, σεσῆσαί τε τῶν ἐφέσεων, καθὰ σεσότερον πολὺν ἡμῖν σώσειν τὸν ἀρχὸν, ὡς μηδενὸς ἐν μέσῳ γεγονότος καινοῦ. τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Γαλατίας ἠγεμόνων κελεύομεν, ὃν γε ψέλλον ἀποδεδώκαμεν ἀρχοῦσι, ὡς δὴ μηδενὸς ἐπ' αὐτῷ καινιοῦντος ἐν μέσῳ.

ΚΕΦ. β'.

Ἀδειάν τε τῶν βικαρίων τούτῳ πιστρέχομεν, καθ' ὧν ἂν ἐπαρχίαν ἐθέλοι τῆς Ποντικῆς διοικήσεως γένεσθαι, ἀπὸ τοῦ γείτονος ταύτης ἀρξαμένῳ Βιθυνίας, μέχρις Ἀρμενίων αὐτῶν, καὶ Τραπεζοῦντος, καὶ τῶν ἡμετέρας πολιτείας σεσὸς Πέρσας ὁρίων· ὥστε αὐτὸν σεσβυτάτοις μὲν τὰ μέχρι νῦν ἁμαρτηθέντα ταῖς σεσηκούσαις μετελθεῖν πιμωρίαις· (καὶ ἂν δὴ καὶ ξίφος αὐτῷ παρέχομεν ἄδειαν) μάλιστα δὲ τοῖς σεσβεύσασι ἐπεξελθεῖν, εἴ τινες αὐτῶν τὰς οἰκείας ἀπολειποίησαν τάξεις, ταῖς τοιούτοις ἑαυτὸς ἐκδεδώκασιν ἀτιμήμασιν. εἴ τινα δὲ ἂν ἐγκλήμασιν ὑποκείμενον δῶρον, τοῦτον γυμνοῦσθαι καὶ ζώνης, ὁποίαν ὡς ἂν ἔχων τυγχάνοι· ὃν ἀναμένων τοῦτο δῆλον ποιῆσαι τῇ ἐφεσούσῃ ταῖς τοιαύταις σεσβείαις ἀρχῇ, ὡς ἄπαξ καὶ τὸν ἐκείνης τύπον πληρῶν, καὶ κτ' πάντων ἐφέσεις ἄδειαν ἔχων. Ἐφίστασθαί τε αὐτῷ πιστρέχομεν ἄδειαν πᾶσι τύποις τε καὶ χωρίοις, εἴτε ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ καὶ δυαγῶν εἴεν μοναστηρίων, ἢ τῶν θείων ἡμῶν πελατῶν, ἢ καὶ δὲ θείας παλατιανίης, ἢ καὶ τὰ ἡμετέρας οἰκίας· καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, ἄδεια τόπον τὸν αὐτὸν δικαιοδοσίας κρατεῖν μὴ παρέσης ἀρχῆς τὸν ἐξ ἑτοίμου βοηθούσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀτοπημάτων ἀναστελλούσης.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐποπτεύσῃ δὲ καὶ τὰς στρατιωτικὰς παρόδους, εἰ κτ' τὸν σεσηκότος δύπειξίας σεσέρχοιτο· καὶ εἴτι καὶ αὐτὰς ἁμαρτιόρυμον δύρον, τοῦτο ἐπανορθώσῃ, τούς τε στρατιώτας σωφρονίζων αὐτοὺς· τοῖς τε ἡμετέροις ὑποτελέσι τὸ ἱκανὸν ἐφ' οἷς ἂν ἠδικημένοι τύχοιεν παρασκευάζων χρυσᾶς. Παρρησίαν τε αὐτῷ πιστρέχομεν, καὶ ὁτιοῦν γινώσκειν τοὺς μὴ ἀφ' ἑσπέρας στρατείας ἀναγκῶν τοῦτο κλωμβρους, καὶ πάντας εἰσάγειν τοῖς δημοσίαις τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως σωλοθήκαις. § α'. Ἀνακόψῃ τὰ μοιχείας καὶ ἀνδροφονίας καὶ λῃστείας, μάλιστα πάντων γυναικῶν ἁρπαγὰς, καὶ πλασμάτων ἀφαιρέσεις, ἐφόδους τε βίας, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἁμαρτηθέντων κεφάλαιον, ὡς τοῦτο μάλιστα τὰ δεδομένα αὐτῷ παρ' ἡμῶν δρχῆς κεφάλαιον. Ἀνασταλεῖ καὶ τὰς αἰδικοῦσας, εἴτε ἱερεῖς, εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε καὶ κλήτορες, ἢ καὶ ἰδιῶται τυχόν· καὶ ὧδε συζητήσαι πρᾶξαί τι τῶν ἡμετέροις μὴ γνωσζομένοις νόμοις. § β'. Ἐφεξῆ δὲ καὶ τὰς τῶν δικῶν ἐξετάσεις τε καὶ κρίσεις. ἕξει δὲ ἰδίαν μὲν τάξιν, ἀνδρῶν μὲν βικαριανῶν septuaginta, στρατοσπαρῶν δὲ θείων ἡμῶν πελατιανίων, ἐξ οἷσπερ δὲ σκευὴς παρεχομένων ἐξ ἃ καὶ σεσότερον ὕ, τῷ βικαρίῳ δὲ. Ἀποδίδομεν δὲ καὶ τοὺς ἡμίονους, ὅσους σεσότερον τῷ βικαρίῳ δεδομένους, νῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν ἔλαβε σεσὸς τὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν. ἐπεῖτα οἷσπερ μὲν ἐδέν ἕτερον ἢ ἀρχοῦσι μόνον ὄντι πολιτικοῖς, σεσπὴ τὰ τοιούτων ἠχρεῖα, τοῦ δὲ σεσελεπτὸν βικαρίου,

EDICTUM VIII.

DE PONTICI TRACTUS VICARIO [2].

Idem Imperator Basso gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

SUffecturos *civiles magistratus* Pontici tractus provinciis existimantes, præpositum quondam illis locis *Vicarium* medio post tempore inhibuimus [3]: nihil eorum quæ postmodum ab illis facta sunt, commissum iri expectantes. Atqui posteaquam ex rerum experientia cognovimus, in provinciis hisce homines habitare *latrocinio* & cædibus innutritos, & homines * ferentes semper * congregantes & * armis utentes ** & his, effugiuntque in has res constitutas pœnas, dum provincias in quibus deliquerint, deserunt, neque *provincialium* magistratuum quisquam ex attributa sibi provincia egredi audet: ut nos etiam, quanquam persæpe homines in provinciam emiserimus, fiscumque stipendiis gravaverimus, nihil tamen amplius effecerimus, quod ad manum is magistratus non esset, qui auxilium ferre, & istiusmodi insolentiam reprimere posset.

2 Restituto fil quemque antea fustulerat. Justinianus: eo in Comitem Galatiæ mutato. *Novell.* 8. *cap.* 3. Vicarius ergo Pontici hic restituitur, cui datur jurisdictio in universum tractum Ponticæ diœceseos. Quot Vicarii in Oriente fuerint, vide *l. ult. Cod. de div. off.*

3 Et ita abrogatur *Novell.* 8. *c.* 2.

CAP. I.

REvocare *Vicarii* magistratum visum est, & Galatiæ 4 primæ magistratu *ad pristinum statum redacto*, ut non nisi civilis sit, quemadmodum ante erat, quam nos illum, sublato vicarii magistratu, dignitate annonaque majore decoravimus: vicarium denuo omnibus Pontici tractus provinciis præficere: *ita* 5 *vero* ut non solius præfecti locum adimpleat, verum etiam glorioſiſſimi magiſtri ſacrorum noſtrorum officiorum, glorioſiſſimorum etiam ducum, magnificentiſſ. denique *eorum* magiſtratuum, qui ſacro noſtro patrimonio, cubiculo etiam, & domeſticis, protectoribuſque præfecti ſunt: deinde iſtiuſmodi poteſtatem habeat qualem cujuſque provinciæ magiſtratus in ſua provincia habere ſolet: ut neque per dignitatem, neque per ſacerdotium 6, neque per cingulum, neque per militiam, neque demum per quodcunque aliud quiſquam hujus juriſdictioni eximatur: ſed ad conſimilem modum omnes illi ſubſint, ſive plebeii ſint, ſive etiam cingulo, dignitate, militia aut ſacerdotio etiam decorati fuerint, idque non in criminibus ſolum: (non enim militarem tantum hunc magiſtratum facimus) verumetiam ſi quis de re pecuniaria litem inſtituere velit. Omnibus etenim hominibus, omnimodiſque rebus magiſtratum hunc communem facimus. §. 1. Reddimus autem illi, quod & antea habuit, ſacrum 7 auditorium, ut controverſiæ in aliqua Pontici tractus provincia provocatione ſuſpenſæ, dummodo quingentos aureos non exuperent, non in felicem hanc urbem deduci, ſed apud ſeipſum ad ſacrarum formam examinari debeant, ſive ex ipſa civilium magiſtratuum juriſdictione *provenerint*, ſive etiam ex ſententiis cujuſpiam magnæ hujus urbis magiſtratuum, aut ex noſtra juſſione motæ ſint. Nemini vero poteſtatem facimus, ut poſtquam provocatione ſuſpenſa 8 controverſia mota fuerit, altera 9 provocatione utatur. At ſane ſi qua controverſia ab initio apud illum cœpta ſit, eamque provocatio conſecuta fuerit, procedet provocatio quemadmodum ſolebat, antequam magiſtratum muniſſemus, tanquam ſi medio tempore nihil novi interveniſſet. Quod ſane & in Galatiæ præſide jubemus: quem ſimplicem 10 denuo magiſtratum facimus, quaſi in illo nihil medio tempore innovatum eſſet.

4 Galatiæ primæ ſuus redditur Conſularis civilis magiſtratus.

5 Vicarius Pontici tractus, civili & militari magiſtratu fungitur, vicem agens plurium magiſtratuum.

6 Sacerdotes ſubeunt forum civile. adde *c.* 2. §.

7 Θεῖον ἀκροατήριον.

8 Appellationis proprium eſt, litem ſuſpendere.

9 Vide *l. un. ff. nihil novari appellatione interpoſita.*

10 Ac civilem.

CAP. II.

FAcultatem etiam huic 11 vicario damus, ut 12 à vicina hac Bithynia incipiens, uſque ad Armenios ipſos, Trapezunta etiam, & noſtræ reipublicæ Perſas verſus fines in quamcunque Pontici tractus provinciam velit, proficiſcatur: ut velut ab initio ac primario quæ hucuſque commiſſa ſunt, competentibus pœnis perſequatur, (quorſum ſane & gladii jus illi concedimus) præcipue vero milites adoriatur ſi qui *deſertis* 13 *ſtationibus* ſuis iſtiuſmodi ſe nequitiæ dediderint. Et ſi quidem criminibus obnoxium quempiam invenerit; hunc cingulo privet, qualecunque etiam habeat: non expectans donec eum magiſtratum ſub quo is militat, ea de re certiorem fecerit, tanquam qui iſtius magiſtratus locum adimpleat, & in omnes omnino jus & poteſtatem habeat. In quævis etiam loca & latifundia, ſive ad ſanctiſſ. 14 eccleſias, aut ad religioſa pertineant monaſteria, ſive etiam ad *ſacra noſtra privata*, aut ad ſacrum patrimonium, aut etiam ad noſtram domum, aditum illi & introitum concedimus: & (ut ſimpliciter loquamur) nullum omnino locum ipſius juriſdictioni eximimus.

11 Pontico.

12 Tractus Ponticus qualis.

13 De deſertoribus vid *l.* 3 *l.* 4. *l.* 5. *ff. de re militari.*

14 Eccleſiæ non ſunt immunes à juriſdictione civili, adde *c.* 1. §. *cod.*

CAP. III.

INſpectabit vero etiam militares tranſitus, an ſatis ordinatim 15 procedant: & ſi quicquam in illis committi inveniat, id corriget tum milites ipſos caſtigando, tum etiam ſubditis noſtris in quibus injuria affecti fuerint, ſatisfactionem curando. Poteſtatem item concedimus, ut armis 16 privet, qui illa ad nullam militiæ neceſſitatem habent, illaque omnia in publica magnæ hujus urbis armamentaria inferat. §. 1. Inhibebit etiam adulteria, homicidia, latrocinia, præcipue vero mulierum raptus, rerum ereptiones, infeſtationes etiam & vim, denique univerſum iſtiuſmodi delictorum cumulum, tanquam id præcipuum à nobis illi aſſignati magiſtratus caput ſit. Refrænabit quoque injurias, ſive ſacerdotes, ſive magiſtratus ſint, ſive etiam nobiles, ſive plebeji: neque cuiquam quod leges noſtræ non probent, facere permittet. §. 2. Suſtinebit autem controverſiarum & examinationes & dijudicationes, habebitque propriam cohortem virorum vicarianorum ſeptuaginta 17, qui per ſacra noſtra probatoria ſtipendia facient, quæ ex illo ſcrinio præbebuntur, ex quo & olim ſolebant quum vicarius eſſet. Reddimus illi mulas 18 etiam, quot quondam vicario aſſignatas, nunc provinciæ præſes in uſus ſuos & miniſterium percepit. Quum enim hic aliud nihil quam civilis magiſtratus ſit, ſuperfluus ipſi illarum uſus eſt: ſpectabili vero vicario, ut qui hac illac circumcurſare debeat,

15 *Novell.* 130.

16 Adde *Nov.* 85. *cap.* 4.

17 Cohors vicarii Pontici.

18 Quibus ſorte utebantur ad curſum publicum.

Source : BIU Cujas

necessarium illarum ministerium est. §. 3. Obediet [1] vero ipsi universus in illis locis constitutus exercitus, dictoque illi audientes erunt domestici & protectores, scholares etiam & milites: ita ut præsidali mandato nostrove jussu non indigeant, sed ipsi jure magistratus obedientiam ministeriumque præstent. Præstabunt autem ministerium quo loco degunt, extra quam si qua justa inevitabilisque necessitas, majoris auxilii indiga, ipsum huc adigat, ut ex uno loco in alium transferre *ipsos* necesse habeat. §. 4. Utetur porro præconis voce [2], & lampadibus [3] quatuor, quippe cum in hanc rem sumptus à nobis constitutus sit: quin & aliis omnibus, quæcunque civilis simul & militaris magistratus sunt, insigniis. Unde ad gloriosissimorum nostrorum ducum imitationem, & ad responsum [4] ministrare illi jubemus: per quos milites, si quando ita tempus postulabit, compescet, & in necessariis rerum ministeriis ac officio continebit. Quantum vero illi, assessori quoque ejus, & cohorti annonarum nomine assignaverimus: quantum etiam de reliquo Galatiæ primæ præsidem pro se, assessore suo, & obediente ipsi cohorte habere oporteat: item quantum ipsum aut in sacro nostro palatio, aut in religiosissimorum præfectorum prætorio pro magistratus codicillis dare conveniat, per subjectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos magistratum illis locis reddimus, ut iis qui injuria afficiuntur in promptu auxilium esset, omnesque qui in illis locis habitant, quibus hactenus pressi sunt difficultatibus liberarentur: & vero quiete ac recta legum moderatione fruerentur, magistratuum opera, quos tales illis locis præfecimus, ut ad omnem injuriam, ac aliena invadendi cupiditatem reprimendam sufficere queant.

1 Obedientia magistratibus debetur *Novell.* 69.

2 Κήρυκος φωνή, *Scrimg.* id est, præconem intelligit. Præco, vox legum, ut & carnifex, manus legum, qua de re dixi ad *Dig.* 69. *cap.* 3.

3 Λαμπάσι. *Scr.* Lampadariorum meminit *Novell.* 41. & *Julian. const.* 38. *n.* 171. Lampadarii forte hic dicuntur, quod ignem præferrent. Dicuntur & Lampadarii qui in sacris scriniis faces sive lampades accendebant, *l. ult. C. de diversis officiis.* De lampadariis edidit Theodosius Novellam quam amisimus. Ignis certe præferendi ante Reges Persarum mos antiquus fuit. Xenophon 8. mos deinde ad Romanos promanavit, Herodianus enim *in Commodo*, refert Commodum sororibus suæ Lucillæ honores servasse. Nam & in theatris sella imperatoria ipsa sedebat καὶ τὸ πῦρ προπομπεύων αὐτῆς, id est, & ignis eam præcedebat. Idem de Marcia Commodi concubina, omnia ut Augustæ adfuisse στλὴν τε πυρὸς præter ignem, & de Pertinace. Venit in Senatum (inquit) ὅτι τὸ πῦρ ἐάσας ἑωυτῷ προπομπεύσαι. & in Marci Antonini vita dicitur Aulicum μήτε δορυφορήσιος χρήσιν, μήτε ἐσθῆτος σημειωτάτων, μήτε λαμπάδων, id est, aulicum ita comparatum esse ut stipatoribus non utatur aut veste insigni aut lampadibus.

4 De adresponso sæpe alias dixi.

5 Id est, 551.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur gloriæ tuæ manifesta facere visum est, quo ipsa cognoscens quid hac de re nobis nunc placuerit, id in omne deinceps tempus observet: & quemadmodum in subjecta à nobis descriptione comprehenditur, annonas illi præbeat. Dat. xv. Kal. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. anno xxv. post Basil. V.C. Cons. Anno vi.

EDICTUM IX.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS [6].

Imperator Justin. Aug. Triboniano præfecto urbi.

PRÆFATIO.

COmmune collegii [7] argentariorum qui in hac magna urbe sunt, libello supplici à potentia nostra petiit, ut supra alia omnia quæ ipsis munifice largiti sumus, alio nunc etiam modo sibi opitulari velimus. Exposuerunt autem quomodo nonnulli, quum debuerint, aut etiam debeant, quando pecuniæ aut res ab ipsis repetuntur, quod solvendo non sint, à se petant ut puras sponsiones pro ipsis subeant: & alias quidem hoc ipsum in obligatoriis schedulis conscribant, alias vero, propter contrahentis fidem, & sine scripto hoc facere sibi mandent: ipsi autem, illorum petitionibus cedentes, iis qui illis molesti sunt, certum tempus constituant, intra quod sponsor omnino debitum transfundat: se *it aque ad hunc modum* illis spondere, ac deinde ad diem liberaliter iis qui sponsiones susceperunt satisfacere: debitores *autem interea*, quasi per sponsiones satis caverint, aut mutui forte syngraphas obligationisque suæ schedulas recipere, aut apochas capere. *quomodo item* multi quum parare sibi rem aliquam voluerint aut velint, sibi mandent, ut pro ipsis pecuniam aut rem aliquam se daturos spondeant: & illis quidem quod affectarint, obtingat: ipsi vero prompte pecunias aut res transfundant: *demque quomodo quum* ita simpliciter mandantibus illis sponsiones fiant, pecunias tamen aut res non aliter solvere velint quam qui sponsionem accepit, pecunias aut res ostendat, aut eas se accepisse probet. *unde quum* ipsi pecunias aut res dederint, quod illi probationes, pecunias aut res datas esse deposcant, postmodum contentionibus ac controversiis irretiantur. Quæ res simul in præteritis, simul in futuris sane quam perplexa illis est & formidabilis, imo & impossibilis. Quisnam eorum enim, pro quibus aut pecuniæ aut res sponsæ fuerint, vel spondentur, *quando is cui sponsæ fuerint*, quæ data sunt ostendere, aut ea se accepisse, apud acta probare *debeat:* ad eam *tergiversationem* devenire non velit? *Ac idcirco* persæpe se fatigatos aliis cedere actiones: neque hæc sibi actionem intendentibus opponi solum, verum etiam quibus actiones cessæ sunt aut ceduntur. Ac *vero* petierunt, ut ab hac difficultate liberentur: ut etiam si quidem *nulla* omnino *apposita conditione* pure mandatum factum sit, aut fiat, ut pecunias aut res intra certum tempus transfundant, simulatque præfinitum tempus elapsum sit, mandator sibi, & quibus à se actiones cessæ sunt, aut etiam ceduntur, ad debiti persolutionem teneatur: idque non solum si hoc interveniente scriptura mandaverit, verumetiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

6 Vide *Edict.* 7. §. *cod.*

7 Collegii argentariorum fit mentio *Edict.* 7. *cap.* 2. §. *cod.*

8 Cautio hæc argentariis utilis ficubi pro alio spondere velint.

CAP. I.

NOs ergo succurrere isti rei volentes (cum omni æquitate tamen & justitia, atque ut in posterum omnibus citra periculum hæc procedant) statuimus, ne aliter [8] ipsi sponsiones subire velint quam scripto comprehensum de his mandatum ipsis detur, quod quomodo quamque rem fieri oporteat, luculenter explicet: ne ex bona *scilicet* fide in evidens exitium manifeste incidant. Verum si quo modo scriptura non interveniente mandatum factum sit, tempus autem determinatum sit, & tacuerit per omne tempus ille pro quo sponsio facta est, neque querelam moverit: decurrat vero etiam constitutum tempus, neque tum demum intra alios duos menses hoc ipsum in querelam deduxerit: omnibus modis mandator solvat sponsori debitum, quod ex ipsius voluntate ab aliquo eorum qui argentariæ mensæ præpositi sunt, sponsum esse constiterit: & neque ipsis, neque ipsorum heredibus, aut quibus cessæ ab ipsis sunt vel ceduntur actiones, istiusmodi quiddam opponi queat: sed illud obtineat quod mandati ostenderit tenor: qui quidem si literis comprehensus sit, literas judex sequetur: sin in literas contractus relatus non sit, probationibus ea de re secundum leges prolatis insistet. Atque hæc quidem teneant, & in jam factis ad hunc modum, & in faciendis etiamnum sponsionibus.

9 Θεραπεῶν. *Scr.* Utcunque sponsio gratuita esse debeat, possunt tamen argentarii suis à debitoribus aliquod officium exigere.

CAP. II.

SI quis vero ipsis interveniente scriptura, aut sine ea, famulatus [9] promissus fuerit, aut promittatur, probatio vero aut ex scripto [10], aut ex testium fide sufficiens & legitima producatur, hunc suam vim obtinere volumus, & ut quod pacto convenerit, exigi possit, ita ut nulla prorsus lex obsistere queat, quasi [11] id gratis & non pro mercede fieri oporteat: propterea quod omnis [12] illis ex eo vivendi facultas pendeat, quod usuras pendant, quod mercedem pro habitatione dent, & velut propugnaculum communis utilitatis sint: ut ne damnum sentiant, neque alimonia destituantur, sed hanc habeant suorum laborum consolationem. §. 1. Sane si vel rationes, vel mutuas [13] syngraphas, vel propriæ [14] manus scripta quæpiam ediderint, edantve, aut ipsi illis qui

10 Probationes fiunt, vel scripto vel testibus.

11 Ratio dubitandi ex eo nascitur. Sponsionis officium gratuitum est: vitiatur itaque mercedis adjectione.

12 Argentariorum vita quæstuaria.

13 Αντισυγράφους.

14 Αὐτογράφους.

τοῦτο ποιεῖν ἀναγκαζομένῳ, ἀναγκαῖα τὰ τῆς ὑπηρεσίας εἶναι. §. γ'. Ὑπακούσει δὲ αὐτὸς πᾶσα τροφεία τῶν ἐκείνης ἴσα τοῖς τόποις, καὶ ὑπηρετήσει τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις δομεστίκοις τε καὶ σχολάρεσι, χολάσει τε καὶ τραπῶται· ὁ δὲ ὅμιλος τοῦτο τάξεως δέησθαι, ἢ κελεύσεως ἡμετέρας, ἀλλ' αὐτὸς τῆς ἀρχῆς ὑπάρχοντος δικαίως. ὑπαρχήσει δὲ καθ' ὃς ἕκαστοι λόγοι τόπου, πολλοῦ εἰ μή τις δικαία καὶ ἀπαραίτητος χρεία, μείζονος βοηθείας δεομένη, ὡς ἀνάγκην αὐτὸν καθίστασθαι καὶ ἐξ ἑτέρων τόπων εἰς ἕτερους τόπους μεταγαγεῖν. §. δ'. Χρήσεται δὲ κήρυκος φωνῇ, καὶ λαμπάσι quatuor, ὡς καὶ δαπάνης παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τούτου ὁρισθείσης, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις ὅσα πολιτικῆς τε καὶ στρατιωτικῆς ἐστιν ἀρχῆς. ὅθεν καὶ ad responsum αὐτῷ κελεύομεν ὑπηρετεῖν, καὶ μίμησιν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν στρατηγῶν. δι' ἃ καὶ συφροντιεῖ στρατῶται, εἴπερ καλέσαι καιρὸς, καὶ σωφρονιεῖ τοὺς ἀναγκαίας δὲ πρόφασιν ὑπηρεσίας. Ὅσας δὲ σιτήσεις ἀφορίσαμεν αὐτῷ τε καὶ πειθάρχῳ καὶ τῇ ὑπ' αὐτὸν τάξει, καὶ ὅσας δεῖ δοῦναι τοῖς λοιποῖς τῶν τοῦ θώρακος Γαλατίας ἡγεμόνων ἔχειν, ὑποφαίνει τε καὶ πειθάρχῃ καὶ τῷ πειθομένῃ αὐτῷ τάξει, ὅσα τε αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀρχῆς συμβόλων τοῦτο ἔχειν παρίσχοιεν, ἢ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, ἢ ἐν τῷ πραιτωρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἀφ' ὧν ὑποτεταγμένη ἀπογραφὴς πᾶσι γνώσεται δῆλα. Ταύτῃ ἡμεῖς τῷ ἀρχῷ τοῖς τόποις ἐκείνοις ἀποδεδώκαμεν, ὥστε τοῖς ἀδικουμένοις ἐκ παρεσκευῆς τῷ βοήθειαν εἶναι, καὶ πάσας τὰς καθ' ἑκείνης οἰκήσεις τοὺς τόπους, ἀπηλλάχθαι μὲν τῶν ἄχεα νῦν κεκτημένων αὐτοὺς δυσχερῶν, ἡσυχίας δὲ καὶ εὐνομίας ἀπολαύειν ἀπὸ πάσης ἀρχῆς, τοῖς τόποις ἐπισησόντων ἡμῶν τοῦτο πᾶσιν ἐφεξῆς ἀδικίαν τε καὶ παρανομίαν ἀμυνομένῳ ἀρχεῖν.

EPILOGUS.

†. Ταῦτα τοίνυν δῆλα τῇ σῇ ἐνδοξότητι καθιστῶντες σωφρονίζομεν, ὥστε αὐτῷ γινώσκουσαν τὸ περὶ τούτου νυνὶ ἡμῖν δοκοῦν, παραφυλάττειν εἰς τὸ ἑπέκεινα χρόνον, καὶ τὰς σιτήσεις αὐτῷ χορηγεῖν, καθὰ τῇ ὑποτάξει παρ' ἡμῶν ἀπογραφῇ περιέχει. Dat. xv. Kal. Oct. *Constantinop.* Imp. DN. PP. Aug. Ann. xxv. post Basil. V. C. Cons. Ann. vi.

ΕΔΙΚΤΟΝ θ'.

Περὶ ἀργυροπραλικῶν συναλλαγμάτων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Τριβωνιανῷ ἐπάρχῳ πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ κοινὸν τοῦ συνήματος τῶν ἀργυροπραλικῶν τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως ὄντων ἱκέτευσε τὸ ἡμέτερον κράτος, ὡς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οἷς αὐτοῖς φιλοδημήμεθα, καὶ νῦν καθ' ἕτερον αὐτοῖς βοηθῆσαι τρόπον. ἐδίδαξαν γὰρ, πολὺς ἐποφλήσεως ἢ καὶ ἐποφειλόσεως, καὶ ἀπαιτήσεως χρυσίου ἢ πραγμάτων, καὶ ὅσα ἔχουσι ὅταν τοῦτο ἀφαλύσειεν, αἰτεῖν αὐτοὺς καθαρᾶς ἀντιφωνήσεως ὑπὲρ αὐτῶν ὑπεισιέναι· καὶ ποτὲ μὲν αὐτὸ τοῦτο συνομολογίας συγγράφειν, ποτὲ δὲ ἀφ' ὅτου ἂν δὲ συμβάλλοντος πίστιν, καὶ ἀγράφως αὐτοῖς ἐπιτέλλοντας τοῦτο ποιεῖν. ἑαυτοὺς δὲ ταῖς ἐκείνων αἰτήσεσιν ἐνδιδόντας, ὀφείλειν χρόνον ῥητὸν ὡς τοὺς ἐνοχλοῦντας αὐτοῖς, ὥστε εἶναι τοῦτο πάντως τὴν ἀντιφωνητὴν καταβεβλῆσθαι τὸν ὄφλημα· ἑαυτὸν δὲ ἐκείνοις ἀντιφωνεῖν, εἶτα τὰ ὡρισμένα συστάσης, ἀπραγμόνως ποιεῖν τὸ ἐκείνοις ἀντιφωνεῖν, εἶτα τὰ ὡρισμένα δεχομένοις ἀναλαμβανόντων τὰ ἐνδεθέντα ἕως καὶ τὰς ὀφειλομένας συγγραφὰς καὶ τὰς ὁμολογίας τὰς αὐτῶν, ἢ καὶ ἀφαλύσεις λαμβανόντων, ὡς τὸ ἀσφαλὲς ἀφ' ἑαυτῶν ἀντιφωνήσεως πεποιημένου. πολλοὺς δὲ καὶ ἐπιτυχεῖν τινος βεληθέντας ἢ καὶ βεβιωμένης προφάσεως, συπέλαθεν αὐτοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιφωνῆσαι χρημάτων τινῶν ἢ πεπραμένων δόσεις· καὶ τοῖς μὲ κατορθοῦν τὸ ἀπαιτούμενον, αὐτὸς δὲ ἀμελητὶ καταπλέναι τὸ χρυσίον ἢ τὰ προφερόμενα· καὶ ἁπλῶς ὅπου γίνεσθαι τὰς ἀντιφωνήσεις, ὧν συνομολογῶν αὐτῶν· καὶ μὴ ἄλλως τὸ χρυσίον ἢ τὰ πραγματα καταβάλλειν, πλὴν ἂν ὁ τὴν ἀντιφώνησιν λαμβάνων, ἀποδείξει τὰ χρήματα ἢ τὰ πεπραμένα πράγματα, ὕστερον δὲ ἀμφισβήτησιν ἔχειν, ἐκείνων ἀποδείξεις ζητούντων δὲ τὸ χρυσίον ἢ τὰ πεπραμένα δεδόσθαι. πρᾶγμα παντάπασιν ἀμήχανον καὶ φοβερὸν αὐτοῖς ὑπάρχον, ὁμοίως μὲ τὸ παρέχεσθαι, ὁμοίως δὲ τὸ ἐλπιζόμενον. ὥστε τὰ ἀδυνάτων ἐστί. τίς γὰρ ἂν τὸ χρυσίον ἢ πράγματα ἀντιφωνηθέντων ἢ ἀντιφωνημένων, μὴ ἐπὶ τὸ ποιήσασθαι τὰ διδομένων ἀποδεῖξιν, ἢ καταθέσιν ὧν ὑπομνήμασιν ὡς παῦται εἰη λαβών, ἕλοιτο ἂν ὥστε τοῦτο ἐλθεῖν; πολλάκις δὲ αὐτὸς παλαιπωρημένους καὶ σχορεῖν ἑτέρους τῆς ἀγωγῆς, καὶ ἀντιπίθεσθαι ταῦτα ὧν αὐτοῖς μήνοις ἐνάγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς πὶς ἀγωγὰς σχωρηθεῖσιν ἢ σχωρημένοις. καὶ ἤτησαν τοῦτο ἀπαλλαγῆναι τὰ δυσκολίας, καὶ, εἰ ὅλως καθαρὰ γένοιτο ἡ ἀνάπαυσις ἡ ἐντολὴ, ὡς τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα ῥητῆς εἶναι ὥστε θεσμίας καταβάλλειν, αἱρέσεως ἐδεμιᾶς ὑπεκειμένης· ἅμα τὰ παρελθεῖν τὴν ὥστε θεσμίαν, ἔνοχον τὸ ἐντελάμενον καθεστάναι τῇ δ' χρείᾳ σπίσῃ, αὐτοῖς τε καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν σχωρηθεῖσιν ἢ καὶ σχωρημένοις· μὴ μόνον εἰ τὰ ἐγγράφως ἐντελάμενοι τύχοιεν, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγράφως ἅπαν τὸ πᾶσμα πραχθείη.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν βοηθῆσαι τῇ πράγματι βεβούλημαι, (καὶ μάτοι πάσης ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὧν δὲ λοιπὰ πάσι τρόποις ἀσφαλῶς φεύγειν τοῦτο) ἡσυχίζομεν μὴ ἄλλως αὐτὰς αἱρεῖσθαι τὰς ἀντιφωνήσεις ὑπεισιέναι, πλὴν ἂν ἐγγράφου αὐτοῖς περὶ τούτων γένοιτο ἡ ἐντολὴ, ἅπαν τὸ πᾶσμα ὅπως ποτὲ πραχθῶσι δεῖ σαφῶς διορίζουσα, μηδὲ ὅτι τὰ καλῶν τούτων πίστεων εἰς ὄλεθρον τοφανῆ καθαρῶς ἐμπίπτειν. Εἰ δέ γε καλῶς τινα τρόπον ἐγγράφου μὴ γένοιτο, χρόνου ἡ ὁρισθείη, καὶ σιωπήσειε ἐφ' ἅπασι τὸ χρόνου ἐκεῖνον ὑπὲρ ἃ τὰ τῆς ἀντιφωνήσεως χρύσιον, καὶ μὴ μέμψοιτο, ἀφαιρήσει ἡ καὶ ὁ χρόνος, εἶτα μηδὲ μὴ ἄλλῳ ὁμοίως αὐτὸ τοῦτο ἐν μέμψει ποιήσει. πάντως τὸ ἐντελάμενον καταβαλεῖν τῇ ἀντιφωνήσαντι τὸ χρέος ὥστε ἂν ἀποδειχθείη κατὰ γνώμην αὐτοῦ παρά τινος τῶν δρόμου τραπέζης τοιούτων ἀντιφωνημένων, καὶ μὴ δυνάσθαι μηδὲ αὐτοῖς, μηδὲ τοῖς αὐτῶν κληρονόμοις, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν σχωρηθεῖσιν ἢ σχωρημένοις τὸ τοιοῦτον ἀντιτίθεσθαι λόγον, ἀλλ' ἐκείνου κρατεῖν ὥστε ἂν ἡ τὸ ἐντολὴν δείξειε πίστις· εἰ μὲ ἐν γράμμασιν αὐτοῦ τοιαῦτα, καὶ δικαίζοντος τοῖς γράμμασιν ἀκολουθοῦντος· εἰ δὲ ἄγραφον εἴη τὸ σύμφωνον, ταῖς ἐπὶ τούτου διδομέναις καὶ τὸ νόμου ἀποδείξεσι ἐπομένως. τῶν κρατούντων ἐπί τε τῶν ἤδη γινομένων καὶ τούτου τὸ τρόπου, ἐπί τε τῶν ἐσομένων ἀντιφωνήσεων.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δέ καί τις αὐτοῖς ὑπεχέθη ἢ ὑποχεθείη θεραπεία ἀφ' γραμμάτων, ἢ καὶ γραμμάτων χωρὶς, ἀποδείξει δὲ αὐτάρκης ὁ νόμιμος δεῖσθαι ἢ ἀφ' τῶν γραμμάτων ἀναγνώσεως, ἢ ἀφ' τὸ μαρτύρων πίστεως· καὶ ταύτην ἔχειν τὴν οἰκείαν ἰσχὺν βουλόμεθα, ἐ ἀπαιτεῖσθαι τὸ συμπεφωνημένον παντελῶς μηδενὸς ἀντικειμένου νόμου, ὡς ἐχρῆν ποιεῖσθαι ταῦτα, ἀλλὰ μὴ ἐπιδοῦναί τινί. ἀφ' τὸ τὰ πάντα βίον αὐτῶν ὃν τοῦτο σωίσταται, καὶ τύχας αὐτὰς πλείω, καὶ στρέφονται διδόναι, καὶ τὰ κοινὰς λυσιπελείας ποιοῦσθαι. ὅσα ἵνα ζημιοῦτο, καὶ ἵνα πανδείως ἀτροφοι μείνοιεν, ἀλλ' ἵνα τούτων ἔχοιεν τὰ οἰκείων πόνων παραμυθίαν. §. α'. Εἰ μάτοιγε λογισμὸς ἢ ἀντισυγράφος ἢ αὐτογράφος πεποίηται ἢ ποιήσοιτο, ἢ αὐτοῖ ποῦς τινας τὰ αὐτοῖς συμβαλόντων, ἢ ἐκείνοι ποῦς

Source : BIU Cujas

πρὸς αὐτὰς, ἐν οἷς ἡ εἰσκομιδὴ τ̃ χρημάτων κ̀ δαπάνη καθωμίγραφη, κ̀ χειρόγραφα φέρει αὐτ̃ ἕ τ̃ τραπέζης ἀποδεικτ̃, ἕ γε ὑπογεγραφέναι αὐτ̃, ἢς Σαμαρείτης καλ̃σι, κ̀ αὖθις τ̃ συμβαλόντων πρὸς αὐτὰς, ἢ ἁπάντ̃ ὑπὸ τ̃ ἕ συμβαλόντ̃ χειρὸς γεγραμμένας, ἢ ὑπογεγραφὼ ἐγὼ μὴ δυνάσθαι τὰς συμβαλλούσας τ̀ μ̀ εἰσκομιδ̀ τ̃ χρημάτων, ἀλ̀ οἱ ἀργυροπράτ̃ καθεγράφθαι ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἢ αὐτογράφοις βρεβίοις, δέχεσθαι, κἀντεῦθεν αὐτὰς ἀπαιτεῖν, πρὸς ἢ τ̀ τ̃ ἐξόδε καθεγραφὼ ἀντιλέγειν, ὡς ἢ γλυφόμενον· μηδ̀ αὖθις τὰς ἀργυροτραπέζης πρεσβεύσας τ̀ μ̀ δαπάνην ἀπαιτεῖν, τ̀ ἢ εἰσκομιδ̀ μὴ δέχεσθαι. §. β'. Ἀλ̀ εἴπερ ἐκ τ̃ ἐναντίου φανερὸν πρόκειται ἀντισυγγράφων ἢ λογισίων ἢ αὐτογράφων μαρτυρηθείη ἢ τε τ̃ εἰσκομιδ̃ ἢ τε τ̃ δαπάνης τ̃ χρημάτων πίστις, πάντως ἐκβήσεσθαι εἶναι πιστὸν, κ̀ μὴ τὸ μ̀ καθ' αὐτῶν κρατεῖν, τὸ ἢ ὑπὲρ αὐτῶν ἄκυρον εἶναι, ἀλ̀ ἀπαιτεῖσθαι ὅσα τι λογισθείσα δείξει· πλὴν εἰ μὴ ἀπέσβεσται ἢ ἐκβέβηκεν μέρος πλείονι ψήφῳ ἢ ὡς τὸ τέκνον βλάβην ὑπομεμνηκέναι δείξει. εἰ γάρ τι τοιοῦτο πρόφασιν δεχθείη, τ̀ κ̀ν̀ νόμον διορθώσεως τ̃τον ἀξιοῦσθαι ἡγεμονίζομεν, ὥστε ἴσως ἕ δίκαιόν κ̀ τ̃ ἰσότητ̃ ἀπολαύειν.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑΙ τ̃τον ἢ ἐδίδαξεν, ὡς τινες ἐξ αὐτῶν ὁμολογίας πυρὸ πλειόνων κρισάμενοι, κ̀ τούτας ἀλλήλοις ἢ κ̀ μανδάτων, εἶτα τὸ πλ̃σιον ἕ χρέως εἰληφότες, κ̀ ὀλίγα τινὸς ὄντ̃ ἕ ὑπολελειμμένα, ἐπὶ πᾶ ἕ χρέως ἐλλείμματι, ἔξωθεν παρ' ἑνὸς αὐτῶν ἢ δύο λαβόντες ὁμολογίας ὡς εἴσω ῥητ̃ χρόνου πᾶσι κατατεθήσεσθαι, ἀβασάνιστοι τυχὸν ἢ ὁμολογίας ἔθεντο πρὸς ἀπενεγκ̀ συμβεβ̃νκε ἢ ἢ τ̀ ἕναν ἢ κ̀ πλείονας τ̀ πεποιηκότων πλὴν τ̀ λοιπὸν ὁμολογίαν, ἢ τὰς κληρονόμους μὴ αἱρεῖσθαι τὸ παρ' αὐτ̃ ἢ αὐτῶν διομολογηθὲν χρυσίον δοῦναι. Θεασόμεθα ἐν, εἰ ταῦτα ἄτοπα ἔχει, τὸ πᾶς ὁμολογίας πρεσχόμενον χρυσίον, κ̀ παρὰ ἕ τελευτήσαντ̃ ἢ τ̃ τελευτησάντων διομολογηθὲν ἐν χρεμμάζειν, τὰς αὐτῶν εἰσπράττεσθαι κληρονόμους, μ̀ ἕ συμπεφωνημένα τινά.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ δέ τινες ἐδανείσαντο, ἢ δανείσαντο παρ' αὐτῶν ἐνέχυρα δόντες, εἶτα ἐν πᾶς δανειακαῖς συγγραφαῖς ἐπίτρεψαν ἢ ἐπιτρέψαιεν, τ̀ ὀκ ἀμφισβήτησεως τ̃ ἐνεχύρων πίστ αὐτῶν γινομένης, τὸ τούτων τίμημα εἰς τὸ χρέ̃ λογίζεσθαι, οἱ ἢ τ̃τον πράξασιν· μὴ πολυπραγμονεῖσθαι αὐτὰς, μηδὲ προφάσεσι ὑπὲρ τούτων ἔχειν, ἀλ̀ ὁμνύουσι ὁπόσης τιμῆς τὰ ἐνέχυρα πιπράκασι, πιστεύεσθαι, ὃ δρκεῖν τ̃ρ αὐτοῖς πρὸς πᾶσαν ἀγωγμοσύνης ἀναίρεσιν. Εἰ δέ τις ἀργάφως δανειζόμεν̃ον, ἐνέχυρα δοίη, ἢ σφραγίσας αὐτὰ, ἢ κ̀ σφραγῖδα χωρὶς, ἀνάγκλιτον ἔχειν τ̀ δανειστὴν ἢ λαμβάνειν τι ἐνέχυρα, ἐπιγινώσκοντας σφραγῖδας, ἢ κ̀ αὐτὰ μὴ ῥαδιουργηθέντα, κ̀ ὑποτληρεῖν τι, τε κεφάλαιον τιν τε συμφωνηθέντα τόκον· ἢ, εἴπερ ὅλα ἔχει χρυσίον ὁ ὀφειλέτης, εἰς τὴν ἀξίαν ἀβασάνισιν ταῦτα καταλιμπάνειν, κ̀ τὸ ὑπόλοιπον πληρῶν. ὁ δυνάμενον λέγειν ὡς δεῖ αὐτὸν ὀρκεσθῆναι τοῖς ἐνέχυρσι, κἂν εἰ ἐλάττονος εἶεν ποσότητ̃, ἀλ̀ ὀκ τρέπε παντὸς πληρῶν πᾶν τὸ χρέ̃, ὅσον ἂν μ̀ ἕ συμφωνηθέντ̃ λογισθείη τόκε. Εἰ ἢ κ̀ ὁρισθείη χρόνον ἐπὶ τῷ δανείσματι, ἐνεχύρων ἅπαξ δεδομένων, ἢ ἐσφραγισμένων ἢ ἀσφραγίστων, εἴσω ἢ ἕ χρόνο μὴ χθίσαι τὸ ἱκανὸν, ἀλ̀ ἢ τοσοῦτ̃ παρελθὼ χρόνο· ἐξεῖναι αὐτὰς, ἀκωλύτως ἀβασανίστους γινομένης, παρόντων κ̀ πολλαχείων, κ̀ τ̃ ἴδιων ἀποκειμένων λογίων, κ̀ ἀβασανίτων παρακαμπτομένων, ἀβασανίστως ταῦτα, κ̀ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι, εἶτα ἐξαρκεῖ εἰς τὸ χρέ̃, εἶτε κ̀ εἰς μέρ̃ ἕ χρέως.

ΚΕΦ. ε'.

ΚΑΙ τ̃τον μέντοι ἰσάσαντας ἦτον, ὥστε, ἀβασάνιστον τ̀ βίον αὐτοῖς ἐν τ̀ δανείζειν κ̀ δανείζεσθαι καθεστάναι, κ̀ ἀντφωνεῖν ὑπὲρ ἑτέρων, κ̀ τόκους τελεῖν, μὴ ἀντιπίθεσθαι αὐτοῖς τὴν ἡμετέραν ἀβάσανιστον ἐν τοῖς δανείσμασιν, ὧν ἐγράψαμεν, μηδενὶ συγχωρήσαντες ὑπὲρ τοῦ ἀναλώσιμον κομίζεσθαί τι, εἰπ̃ τοσοῦτον κατισχάλοι ποσότητ̃ ὅσον τό, τε ἀρχαῖον οἵτε τόκοι πληρῶσιν. Ἡμεῖς τοίνυν τὴν ἡμ̃ ἀβάσανιστον εἰς τὸ ἑξῆς παραβαθῆναι παντελῶς ἀβουλόμεθα· τὸ ἢ παρελθὸν, ὡπ̃ δοκεῖ δέχε̃ παντελῶς ἐπιθυμοῦντες ἀδεμίαν, τ̃τον αὐτοῖς θεραπεύοντες, θεσπίζομεν, ἐπὶ τ̃ πᾶς ἀληθείας ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων, τ̀ μέχρι τ̃ μέσου πραχθέντων, ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι, κ̀ εἰ τύχοιεν τόκοι ὑπὲρ τὸ διπλάσιον ἐπὶ τούτοις τοῖς χρέεσι διδομένοι, εἰσπράττειν αὐτὰς τὸ ὀφειλόμενον μ̀ ἕ ὡς ἐπὶ τ̃τοις τόκοις, ὅσα ἀναγκαζομένων ὑπολογίζεσθαι ἕως εἰς τόκον ἔτε εἰς δρχαῖον ὄφλημα τὸ ἤδη ὑπὲρ τὸ κεφάλαιον καταβεβλημένον· κ̀ μὴ ἀντικεῖσθαι αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ κ̀ μόνῳ τὴν ἡμετέραν ἀβάσανιστον διδόναι, ἀλ̀ κ̀ τὴν φύσιν τ̃ συμβολαίων τούτων αὐτὰς ἀπαιτεῖν. ἀλ̀ ὅσα αὐτῶν ἀπηρξήσαντο δυναμένων πρὸς τὰς ἤδη συμβεβληκότας αὐτοῖς τῇ παρ' ἡμῶν πεθείσῃ ἀβασάνιστον, ὅσα δυναμένων λογίζεσθαι τὰς ἤδη καταβεβλημένας τόκους ἢ εἰς τὸ διπλᾶν ἕ τόκον, ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον ὄφλημα.

ΚΕΦ. ς'.

ΕΠειδὴ ἢ συνεχωρήσαμεν χωρὶς σύστασι σφαλείας τοῖς ἀργύρου τραπέζαις πρεσβεύειν, ἐπὶ τούτῳ τ̃ δύναμιν πόλεως τὰς ἄλλας πάσας μελέτην σφαλείας, εἶτα σκέψει δανείσματα πραξάντες ἢ κ̀ πράξοντες, τόκον ἐπιρρήσεων τ̀ ὂν διμοίρους μέρας, ὁποῖον τοῖς ἀργυροπράταις ἐφήκαμεν· οἱ δὲ ἀγωνίσμενοι τοῦτο πείσαι ἀνύπιθεῖν αὐτοῖς τὰς σφαλείας, λέγοντες πρόσκειν αὐτὰς ἕ τ̀ ἀργυροπράταις ἀλλὰ τ̀ σφατδομένοις πρέπον τόκον κομίζεσθαι· τούτῳ αὖτ̃ τὸ ἄλογον κ̀ ἀγωμονέστατον ἀντίθεσιν παντελῶς σχολάζειν θεσπίζομεν, κ̀ τὰ συμπεφωνημένα ἢ κ̀ συμφωνήματα κρατεῖν. §. α'. Ἀλ̀ ἐπὶ ἡμεῖν ἀρέσκει πρὸς τ̀ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων αἰτεῖν πινάς, ἢ παντελῶς μὴ διδόναι κεφάλαια, ἢ τόκους, ἢ, τὸ ἐπ τούτων χεῖρον λόγα, ὥστε νομίμων τόκων ὀλιγωθέντων εἰς τὸ ἀρχαῖον λογίζεσθαι. κ̀ τ̃τον ἢ ἐπὶ τ̃ συναλλαγμάτων τ̃ πρὸς ἀργυροπράτας γινομένων ἢ γινομένων κρατεῖν βουλόμεθα.

ΚΕΦ. ζ'.

ΕΝ δὲ δὴ κ̀ τ̃τον τ̃ αἰτημένων ἐσὶ παρ' αὐτῶν, ὅπ πρ̃ πολλάκις τινὲς τ̃ ὑποθυμένων αὐτοῖς καθεστώτων, εἶτα ἑτέρας ἔχοντες ὑποθυμένας, ἔχ ἑαυτὰς ἐκεῖθεν πληροῦσιν, ἀλλὰ παρασκευάζουσι ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς, πρόφασ πρεπικῆς ἢ παραφέρων, ἢ χρεῶν δῆθεν ἄλλων, τ̃τον καταβάλλειν, κ̀ ἀβασάνιστους παρ' αὐτῶν, ἡγεν ἀπόδειξεις, κομίζεσθαι. ἐκείνων δὲ εἰς ἐλαττωσιν ἐλθόντων ἢ ἐρχομένων, ἢ κ̀ τελευτησάντων, ἢ κ̀ μ̀ τ̃των τελευτώντων, εἶτα αὐτῶν βουλομένων τὸ χρέ̃ ἀπολαμβάνειν τ̃τον, τ̃ γαμετ̃ ἐκεῖνα μ̀ λελησότως κομισαμένων ἢ κ̀ μ̀ πεῦσται κομιζομένων, ὁλόκληρα δὲ ἀνυπιθέτως αὐτοῖς τὰ ὀφλήματα, ὥστε συτεῦθεν αὐτοῖς ἀβασάνιστα τὰ τ̃ ἐλπίδ̃. κ̀ ἤτησαν εἰ τι τοιοῦτο γένοιτο, ἢ μ̀ πεῦσται, ὡς εἰκὸς, γένοιτο), ἀνάγκλιτον ἔχειν τὰς τὰς ἀβασάνιστους παρὰ τ̃ γυναικῶν κομιζομένας, ἢ τὰς ἀποκλαγὰς, ἢ εἴ τι συμβολαιον γένοιτο ἢ γένοιτο) ὅλως, τ̃τον πρεσκομίζειν, κ̀ κληρονόμων αὐτῶν εἰς ἔλεγχον τ̃ γενομένων· ὥστε μὴ τὰς μ̀ γαμετὰς κ̀ μὴ ὀφειλομένας αὐτῶν εἰς ἔλεγχον τ̃ γενομένων· ὥστε μὴ τὰς μ̀ γαμετὰς κ̀ μὴ ὀφειλομένας λαβεῖν, κ̀ αὐτὰς δὲ κ̀ ὀφειλομένας ἀποστερηθῆναι. θεσπίζομεν, εἴ τι τοιοῦτον γένοιτο ἢ γένοιτο), ἀνάγκλιτ μ̀ ἔχειν αὐτὰς πρεσκομίζειν τὰ συμβόλαια, βλάβης μέντοι πάσης χωρὶς, κ̀ ἃ δυναμένων αὐτῶν ὀκ τ̃ πρεσκομιδῆς ἀδεμίαν ὑπομένειν ζημίαν. (μεμνήμεθα γὰρ τ̃ ἡμετέρας ἀβασάνιστον, ἢ πρ̃ τὰς cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarum illatio & solutio descripta sunt, quæque ipsius mensæ præpositi, ipsius etiam amanuensis, (quos Samaritanos [1] vocant) & eorum rursum qui cum ipsis contraxerunt, literas præferunt, aut per omnia illius qui cum ipsis contraxit, manu scripta sunt, subscriptionemve habent: non poterunt qui cum ipsis contraxerunt, pecuniarum quidem illationem, quam argentarii in commentariis aut à se scriptis brevibus descripserunt, agnoscere, atque inde in ipsos exactionem constituere: expeditionis vero solutionisque, tanquam facta non sit, descriptionem refellere: neque rursum poterunt argentariæ mensæ præpositi solutionem quidem exigere, illationem vero non agnoscere. §. 2. Verum si aut ex antisyngraphis, aut ex ratiociniis, aut ex propriæ manus scriptis probetur, & de illatione & de solutione, literarum veritas, utrunque omnino firmum & ratum erit: neque unum quidem adversus ipsos obtinebit: alterum vero pro ipsis irritum fuerit. exigetur autem quantum ratiocinia perhibebunt: nisi altera aut utraque pars in calculo [2] se erraſſe, aut in usuris [3] dispendium sustinuisse demonstret. Si enim tale quiddam evidenter commonstretur, id, quo quisque justitia & æquitate fruatur, correctione dignandum esse statuimus.

1 Σαμαρείτης. Extat Novell. Justiniani de Samaritis 129. 144. ut & inter Novell. Just. 5. sit etiam Samaritanorum mentio, *l.* 12. *l.* 17. *l.* 18. 19. 21. *Cod. de hæret.* Sed nihil ad argentarios superiora pertinent. Verisimile est autem Samaritanos usuræ exercendæ peritos fuisse, utque industrios, argentariis operam navasse.

2 Error calculi veritati non affert præjudicium *l. un. Cod. de errore calculi.*

3 In usuris dispendium sustinet, qui lege majores usuras persolvit, *l.* 26. §. 1. *l.* 27. *C. de usur.*

CAP. III.

HOc vero etiam nos docuerunt, quomodo quidam illorum, postquam à pluribus aut vice mutua inter se fidejubentibus, aut aliis pro aliis mandantibus, obligationis confessiones abstulissent, deinde debiti longe maximam partem percepissent, ut reliqua perquam jam exigua essent, reliquorum nomine extrinsecus ab uno aut duobus illorum obligatione capta, quod intra certum tempus isthæc persolvent, apochas forte aut liberationis confessiones omnibus ediderint: & quum aut unum aut plures eorum qui reliquorum obligationem subiissent, mori contigisset, heredes quæ ab illo aut ab illis pecuniæ pacto promissæ essent, eas exolvere noluerint. Statuimus igitur, ut si hæc ita sese habeant, quæ pecuniæ in obligationibus comprehensæ sunt, & quas defunctus aut defuncti scripto pacti fuerint, hæ ab heredibus [4] cum pactis usuris exigantur.

4 Heredes debitoris usurarii tenentur ad usuras, *l.* 6. *ff. de usur.*

CAP. IV.

QUod si qui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint, aut mutuentur, deinde etiam in mutui syngraphis permiserint aut permittant [5], ut pignoribus pro ipsorum bona fide divenditis, eorum pretium in debiti solutionem imputaretur [6]: ipsi vero hoc fecerint: ne molestiis illi implicentur, neque propter hoc negotia sustineant: sed juratis quanti pignora vendiderint, credatur: idque ipsis ad omnis improbitatis abolitionem suppediret. At si quis non interveniente scriptura mutuatus, pignora obsignata aut non obsignata det, necesse habebit qui mutuatus est, ut aut pignora recipiat, agnoscens [7] sigilla: vel ipsa etiam pignora non obsignata, & adimpleat sortem pactasque usuras: aut si pecunias non habet, ad justam æstimationem illa relinquat, & reliqua expleat. neque dicere poterit, pignoribus, quanquam minus [8] valeant creditorem contentum esse oportere: sed omne debitum quod cum pactis usuris in rationem deductum fuerit, omnibus modis adimplebit. Si vero datis pignoribus, sive obsignatis, sive non obsignatis, mutuationi tempus præfinitum sit, ac intra id non satisfiat, tantumque elabatur alterum: liceat ipsis, præsentibus [9] tabulariis, sacrisque eloquiis in medium propositis, & æstimatoribus adhibitis, diligenti æstimatione facta illorum pretium constituere, ac sive ad plenum debitum, sive ad ejus aliquam partem sufficiant, sibi imputare atque assignare.

5 Permittere argentario debitor potest ut pignora citra solemnitatem vendat, pretiumque venditionis redactum sorti imputet.

6 Quod ex pretio pignoris venditi creditor capit, in debitum imputare tenetur. Pretium pignoris acceptum, sorti imputatur, vide *l.* 2. *C. de pactis pignoris & omni causa.*

7 Actionis genus observa: ut debitor sigillum suum agnoscat.

8 Ad justam quantitatem sortis & usurarum sæpe debitores pignus dare solent: interdum pignus sortem exuperat, interdum non exuperat. Quemadmodum ergo quod supereſt, non cedit lucro creditoris: ita quod deficit, non cedit in ejus detrimentum. *l.* 8. *in fin. Cod. de pignorib. l.* 28. *ff. Si certum pet.*

9 Conjunge *l.* 1. §. 36. *ff. depositi.*

CAP. V.

HUic sane etiam medicinam adhiberi cupierunt, ut quoniam [10] mutuo & dando & accipiendo, pro aliis etiam spondendo, & denique usuras pendendo vitam tolerent, ne ipsis in mutuationibus nostra opponatur constitutio [11], qua nemini ultra duplum accipere quicquam permittimus, si quidem quantum sors & usuræ faciant, persolutum sit. Nos igitur in posterum eam legem omnino violari nolumus: quod vero præcessit, quia nondum insidiis obnoxium sit, huic ipsis medentes sanimus ut in contractibus, qui revera argentariorum sunt, ad hodiernum diem factis, facultas ipsis sit, ut licet in iis debitis usuræ supra duplum datæ sint, nihilominus tamen quæ debentur cum constitutis usuris exigant: ita ut neque in usuras, neque in primitivum debitum quæ supra sortem jam soluta sunt, imputare compellantur: & ne ipsis in hac specie & quidem sola nostra de duplo constitutio obstet, quominus secundum contractuum naturam hæc exigant. Verum neque ipsi adversus eos qui cum ipsis jam contraxerunt, nostra constitutione abuti, neque imputare poterunt solutas jam usuras aut duplo usurarum, aut primitivo debito.

10 Vita argentariorum in quibus consistat.

11 *Novell.* 138.

CAP. VI.

QUandoquidem vero postquam argentariæ mensæ Præpositis exceptæ [12] armata militia, cum omnibus aliis militiis in hac alma urbe commercium instituere permisimus: illique deinde quum mutuum dedissent, aut etiam darent, Bessales [13] usuras (quantas argentariis concessimus) stipulati sint: hi liberaliter hoc ipsis opponant, quod dicant, ipsos non quæ argentariis, sed quæ militantibus conveniant, usuras capere oportere: hanc eorum iniquam & improbissimam objectionem vacare nulliusque momenti esse, & quæ pacto convenerint, aut etiam conveniant, obtinere volumus. §. 1. Neque vero id nobis placet, quod de argentariorum contractibus nonnulli petunt, ut omnino non dentur aut sortes aut usuræ, vel id (quod iis etiam pejus est) ut quæ legitimæ usuræ dantur, sorti imputentur. Etenim hoc quoque in contractibus qui cum argentariis initi sunt aut ineuntur, obtinere volumus.

12 Argentariis urbanis interdictum commercium cum militibus armatæ militiæ.

13 Argentariorum usuræ sunt besses seu bessales, *à huitᵉ pour cent.*

CAP. VII.

UNum certe & hoc eorum est, quæ illi inter supplicandum proposuerunt, quod persæpe nonnulli qui ipsis obnoxii sunt, quum illi alios obnoxios habeant, ab istis sibi non satisfaciant: sed id suis uxoribus [14] solvendum prætextu dotis, eorumve quæ præter dotem data essent, aut aliorum etiam debitorum, ab iisque apochas sive solutionis probationes ferendas curent: & quod quum illi ad inopiam devenerint aut deveniant, vel mortui sint etiam, aut postmodum moriantur: ipsi vero tum debitum accipere velint: uxores, licet latenter illa acceperint, aut postea accepturæ sint, integra tamen ipsis debita opponant, ut ipsorum prorsus omnis spes concidat: petierunt autem, ut si quid istiusmodi factum sit, aut posthac (ut consentaneum est) fiat, necesse habeant qui apochas liberationemve à mulieribus acceperint, aut etiamsi quis contractus factus sit, aut omnino faciendus est, heredibus ad probationem eorum quæ gesta sunt *devocatu, eas eumve* proferant, ne uxores quibus nihil debetur, emolumentum sentiant: ipsi vero quibus debetur, defraudentur. Statuimus *nos vero*, ut si tale quidpiam factum sit, aut fiet, necessario illi instrumenta proferant: attamen absque omni suo incommodo, & ut nullum damnum ex prolatione sustineant: (memores enim sumus nostræ [15] constitutionis, quæ adactas literarum, ex

14 *Edicto* 7. *c.* 7. §. *cod.*

15 *l. un. C. de fide instrumentorum.*

Source : BIU Cujas

quibus quis jus quodpiam suum tueatur, prolationes innoxias [1] iis qui proferunt, esse vult) sed proferant illi quidem instrumenta, & recipiant. Et si quidem inde aliquam utilitatem, qui adversus mulieres prolationem fieri coëgerint, habere possint, hanc secundum legem ex ipsis sentiant, nulloque prorsus damno, qui protulerint, ob lationem afficiantur. §. 1. Quod si mutuis syngraphis cum aliquo pacta, liberationes, aut etiam qualescunque conventiones instituerint, aut posthac etiam instituant, & quæ apud ipsos manserint modo aliquo (quod facile est) perierint: volumus, ut qui adversarias syngraphas habent, eas proferre, aut si nihil istiusmodi habere vel proferre posse, jusjurandum dare cogantur. Quod jusjurandum ubi apud acta monumentorum præstitum fuerit, non ulterius illos molestia affici oportet. Nemo vero in *exigendis* sportulis [2], judicialibusque expensis, pœnam, quæ talia committentibus imminet, reveritus, constitutionis nostræ modum transcedat.

1 Qui coactus instrumentum protulit, non est eo onerandus.

2 Vide *l. 1. l. ult. C. de sportul.*

Cap. VIII.

Quoniam deinceps quando petere semel cœpissent, hoc etiam petierunt, ut tua [3] excellentia curam ipsorum susciperet, quibusque ipsi controversiis imperuntur, eas audiat: & si quos obligatos habeant, aut alii ipsos, his velut peculiaris [4] judex audientiam præbeat (propterea quod exacta cura quæ ad leges pertinent tractes, ac cuique suum jus tribuas, & facile rationem invenias qua quæ valde difficilia videntur, quæque alii non assequuntur nec intelligunt, dissolvi queant) sancimus ut secundum ea quæ à nobis constituta sunt, & ipsos, sive actores sive reos, in peculiaris judicis modum audias, & præterita secundum hanc legem componas, & quomodo æquum esse videbitur, futuris curam adhibeas: ut legitimum quoddam ipsis ac decens à nobis accedat auxilium. Convenit [5] enim, ut qui pro omnibus se obstringunt, ac cuique utiles se exhibere studeant, eximio etiam aliquo fruantur auxilio. Et certe quæcunque & hoc tempore & olim, aut ex nostris legibus, aut ex sacris pragmaticis formis concessa ipsis sunt, illæsa rataque conservantor: ac in speciebus rerum jam gestarum atque etiam gerendarum, locum habento.

3 Μετὰ τῆς λογιότητος. *Scrimg.*

4 Graeci ζυγοστάτας. *Scrimg. hic. l. ult C. de pond.* adde *Cod. Theod. de ponderatorib.* de quib. *J. eod.* dicam.

5 Μετὰ τῆς ἀνηφόμενος, ὡς ἐξυγοστάτησαν, ὡς κατισμώνοντο τῇ δημοσίᾳ σφραγίδι τὸ χρυσίον. Pseudo Plautus in *Querulo.* Quid tam simile quam solidus solido? etiam hic distantia quæritur, in auro vultus ætas & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas atque adscriptio, quæritur in auro plusquam in homine. *Cujac.* adde *d. l. ult.* Ut ad Zygostatas revertar, non dabatur iis excusatio tutelæ quantumvis in publica re occupatis, ut ad *l. 6. ff. de excus. tut.* notat Cujac. Ζυγοστασίας fit mentio in *l. 1. C. de frumento Alexandr.* Verum eo loco ζυγοστάτης est, quo frumentum admetitur.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, ac per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea gloria tua, & quicunque alius reipublicæ nostræ judex, firma servato.

Edictum X.

DE [6] APPARITORIBUS PRÆSIDUM.

PRÆFATIO.

Cujusmodi insidias provinciales apparitores [7] seu cohortales fisco struant, persæpe ex ipsis rebus didicimus.

Cap. I.

Posteaquam autem & hoc unum ipsorum audaciæ caput esse edocti sumus, quod fiscalia involent, ac deinde in sacris [8] locis se occultent, hac ratione meritas pœnas se effugituros existimantes: statuimus (id quod & Dei amantissimis provinciarum episcopis scripsimus) ut si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuæ excellentiæ sit, ut hos ex illa provincia exire, & in quocunque velis loco esse jubeas: hoc adjecto, ut Dei amantissimi episcopi necesse habeant, ut illos ex sacris locis producant: ubi tamen fidem publicam acceperint, se ex illis locis unde discedunt, sine aliqua distorsione à publicis ministris ad constituta loca ducendos esse. Ad hunc igitur modum in cohortales excellentia tua imperio utitor. Illud sane etiam Dei amantissimis *episcopis & religiosissimis* ipsorum clericis interminati sumus, ne è provincia data [9] fide publica illos ejicere, & in constituta loca cum fide publica ducere velint: *ob* sacrorum autem fortasse locorum *privilegium illos* illic morari *sinant*: ipsos de suo, minime vero de ecclesiasticis proventibus fisco indemnitatem præstituros, neque à sacerdotii ademptione liberos futuros.

6 Μετὰ τῆς λογιότητος. *Scrimg.*

7 Iniqui apparitores judicis non fruuntur jure asyli, facit *Nov. 17. c 7. §. 1. Nov. 128. c. 13. l. 6. §. 4. C. de his qui ad ecclesias.*

8 Τῶν καλυπτομένων λαμβάνουσι. λόγον. *Scr.* ut alibi, λόγον λαμβάνουσι. *Novell. 123. cap. 35.* διδόναι τὴν καλυπτὴν πίστιν. *Nov. 5. cap. 2. §. 1.* sacramenti interventionem *l. 6. §. 4. C. de his qui ad sacras eccles. apres luy avoir donné parole.* facit *Edict. 2. §. eod.*

9 Μετὰ τὸ λόγος πίστεως. *Scrimg.*

10 Graeci ζυγοστάτας. *Scrimg. hic. l. ult C. de pond.* adde *Cod. Theod. de ponderatorib.* de quib. *J. eod.* dicam.

11 Graeci χρυσῶναι. *Scrimg.*

12 Ὑπὲρ ὀβρύζης. *Scr. de quo J. dic.*

13 Ὀβρύζιον. *Scr.* Sic in quadam lege Caroli Magni Aurum ad obrussam. Dicitur etiam ὄβρυζον in neutro, ut in Basilicis. capitaliter punitur qui τὰ παλαιὰ ὄβρυζα dixerit viliora. Obryzum Hieronymus quasi ophirisum *ex Ophira* (quam nonnulli putant hodie vocari *le Peru*) *Isid. 16. c. 17.* quod obradiet splendore. Est enim coloris optimi, quod Hebræi *Ophaz* Græci caïron (lege καβαρὸν) vocant, aliis, obryzum quasi ὄβρυζον, id est, purum & sincerum. Ab obryzo obryziati solidi ex auro excoctissimo *l. 1. C. Th. de ponderatoribus. l. 2. C. ut nemini liceat in empt. l. ult. Cod. de veteris numism. potest. l. un. C. de oblation. votor. Suet. in Ner. 44. in fin.* Obryzæ incrementum, *l. 4. C. Th. de auro coron.*

14 Ζυγοστάται, de quibus hoc edicto & *l. ult. C. de ponderator.* libripendes, seu ponderatores, signa ponderibus imprimebant, *ut hic*: eorum judicio singulis in civitatibus nummi probabantur, ut ex his appareat, quanta nummis in explorandis veteribus fuerit diligentia. Synesius Asclepiodoro ὡς ἀπηρθμησαν, ὡς ἐξυγοστάτησαν, ὡς κατισμώνοντο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον. Pseudo Plautus in *Querulo.* Quid tam simile quam solidus solido? etiam hic distantia quæritur, in auro vultus ætas & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas atque adscriptio, quæritur in auro plusquam in homine. *Cujac.* adde *d. l. ult.* Ut ad Zygostatas revertar, non dabatur iis excusatio tutelæ quantumvis in publica re occupatis, ut ad *l. 6. ff. de excus. tut.* notat Cujac. Ζυγοστασίας fit mentio in *l. 1. C. de frumento Alexandr.* Verum eo loco ζυγοστάτης est, quo frumentum admetitur.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας πραγματικῆς δηλούμενα νόμῳ, ἢ τε σὴ ἐνδοξότης καὶ πᾶς δικαστὴς ἕτερος τῆς ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ί.

ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΤΩΝ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὴν τῶν ἐπιχωρίων βαλούτων ἐπισκοπὴν, ὧν ἕνεκα τὸ δημόσιον ἔχουσι, ἐξ αὐτῶν πολλάκις ἐγνώκαμεν τῶν πραγμάτων.

ΚΕΦ. α'.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τῆς ἐν εἴναι τῶν αὐτῶν θρασύτητος, τὸ τὰ δημόσια μὴ σὺν χερσὶ λαμβάνειν, ἔστω τοῖς ἱερῶν χωρίων ἐσωτέρω κεκρυπτόν, καὶ οἴεσθαι ταύτῃ διαδιδράσκειν τὰς ἐφ' αἷς δίκαιοι κεῖσθαι ποιναί· θαυμάζομεν τῇ σῇ ὑπεροχῇ, τὸν ὅπως δὴ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἐπισκόποις ἐγράψαμεν, ὥστε εἴ τινες αὐτῶν πρόφυγοιεν εἰς τὰς θείας περιόδους, ἄδειαν εἶναι τῇ σῇ ὑπεροχῇ τούτους πρόσταξιν ἔχειν γίνεσθαι τῶν ἐπαρχίας ἐκείνης, εἶναι τε ἐν ᾧπερ ἂν βουληθείης τόπῳ. τοῦτο δὲ προσεχθέντων, ἀπαγκὼν ἔχειν τὰς θεοφιλεστάτας ἐπισκοπὰς ἐξω καθιδρῶν αὐτὰς τῶν ἱερῶν χωρίων, τὸν καλούμενον λαμβάνοντας λόγον, ὅπ ὡς ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις, ἐν οἷς ἀπελθεῖν αὐτὰς τοὺς δημοσιώνοντας ἀγειν ἐπὶ τὰς εἰρημένας τόπους χωρὶς τῶν οἰασῶν δυσκολίας. Κατὰ τοῦτο τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ ταῖς κατὰ τὸν παρόντων χρήσθω προστάξεσι. κἀκεῖνο γὰρ ὑπειλήφθω τοῖς θεοφιλεστάτοις αὐτῶν κληρικοῖς, ὡς εἰ μὴ βληθεῖεν αὐτὰς μετὰ καλούμενον λόγον τῶν ἐπαρχίας ἐκβαλεῖν, καὶ εἰς τοὺς τόπους εἰς οὓς ἀπεστάλησαν, ἄγειν μετὰ τοῦ λόγου πίστεως, καὶ τῶν ἴσων τῶν ἱερῶν χωρίων ἐκεῖσε ἀφιστέσθαι· οὐθὲν, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων, ὅτου τὸ αἰσχιστον τοῖς δημοσίοις ἐπιποιήσουσιν, ἐδὲ αὐτὸν τοῦτο ἐκεῖ τῶν ἱερωσυνίων ἐξηρημένοι κινδυνεύσουσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρεστάμενα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας πραγματικῆς δηλούμενα νόμῳ, ἔργῳ καὶ περὶ παντὸς ἀσφαλείσθω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ια'.

Ὥστε μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις ζυγοστάτας τὸ καλούμενον χρυσῶναι τῆς λοιπῆς ὑπερ ὀβρύζης τὴν ἀπαίτησιν, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα τῆς μεγάλης πόλεως τὸ χαραττόμενον ἐκεῖσε χρυσίον γίνεσθαι, πρὸς ὃ σφραγῖδας ἐνθένδε αὐτοὺς κατὰ τὸ σωζόμενον ἐν τῷ χαράγματι σταθμόν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ ἐπάρχων τῶν θείων λαργιτώνων τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ ὑπάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὴν παρ' Αἰγυπτίοις λεγομένην ὄβρυζαν τοῖς ἄνωθεν μὲν χρόνοις οὐκ ἐγνωσμένην, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐναρξαμένην τοῖς ἐπ' Αἰγύπτου συναλλάγμασιν ἐνοχλεῖν, καὶ εἰς τοσοῦτον ἀτοπίας ἐκβᾶσαν, ὡς ἐνίοις χρυσοῦς ἐφ' ἑνὸς περιχαλκοῦ λίτρᾳ, ὥσθ' τὸ λοιπὸν ἀναστέλλειν καὶ πᾶσιν δῆλον ἠγησάμεθα· ὡς ἂν μὴ μέλλῃ καὶ τὰ δημόσια λυμαίνεσθαι, καὶ τοῖς τῶν ὑποπτιλῶν παρενοχλεῖν συναλλάγμασι. μήλιστα ὅπ καὶ τὸ τολεῖσθαι, ὡς ἐγνωμεν, ἐπ' αὐτῆς μόνης τῶν τῶν Ἀλεξανδρίων ἐξετέθη τὸ δὲ πράγματος ἅπαντα, ἐχ ἕστι καὶ Αἰγύπτου ἡ πᾶς ἄλλας πόλεις τῆς διοικήσεως ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας πολιτεύόμενον.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, κατὰ τὸ πάλαι πολιτευσάμενον, κἂν εἰ παρὰ τὰς ἐν μέσῳ παρεφθαρμένους χρόνους, ἐν τῷ παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν ἁπλοτέρῳ καλουμένῳ χαράγματι, τὸ κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν πολιτεύεσθαι χρυσίον· ἐ δυναμένου πρὸς ὑπερ τὸ κακῶς ἐπινενοημένης ὀβρύζης ἀπαίτησιν ποιεῖσθαι πινάκιον. §. α'. Ἀλλὰ καὶ τὸ καθ' Αἰγυπτον πολιτευόμενον χρυσίον, ὅπως ἐν τοῖς συναλλάγμασι συλλογίζεσθαι ὡς τὸ κατὰ τοῦτο τὴν μεγάλην χαραττόμενον πόλιν. παραφυλαττομένου τοῦτο κινδυνεύειν δέ τι κατὰ καιρὸν παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν αὐγγραλίᾳ, καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ τάξεων.

ΚΕΦ. β'.

Ἐπειδὴ ἡ κεφάλαιον δὲ κακουργήματος οἵτε ζυγοστάτης καὶ οἱ χρυσῶνες τυγχάνωσιν, ἐπιτρέψαμεν τῇ νεῦ ἐκείνης ἐχούσῃ τὰς δρομάς, ὑπὸ τὴν φυλακὴν ἔχειν αὐτοὺς ἀσφάλειαν κατασπεύδειν, ὡς δι' ἀπολύτου χαράγματος ὑπαρχούσης τοῖς συναλλάγμασι· καὶ, εἴγε καὶ σφραγῖσαι δέοι ποτὲ, τοσοῦτον ἐπιγράψωσι μόνον ὅσον ταῖς ἀληθείαις ἐσὶν ὁ δὲ ταῖς σφραγῖσιν ἐμβαλλόντος χρυσὸς σταθμός· ἐ δυναμένου πλέον δὲ ταῖς ἀληθείαις ἐμβεβλημένης σταθμὸ ταῖς σφραγῖσιν ἰσχύειν, καὶ τοῦτο δὴ τὸ κακῶς ἔχει τῆδε πολιτεύσασθαι. εἰ γάρ τι τοιοῦτο τολμήσειέ, καὶ δημοσίας αὐτὸν ταῖς οὐσίας ποιεῖσθαι, καὶ ταῖς

Source : BIU Cujas

κ᾽ πεῖς εἰς σῶμα ποινᾶς ὑποτίθεμεν, ὡς μηδὲ κτ᾽ κίνδυνον ἡμετέραν τ᾽ σωτηρίας αὐτοῖς κινεῖσθαι. ἀλλὰ κ᾽ ἀναγκῶν ἔξεσιν πᾶσιν χρηναῖν χρυσίον τῷ μ᾽, τῷ τε παρὰ Αλεξανδρεῦσιν αὐγουσταλίῳ κ᾽ τοῖς κτ᾽ καιρὸν ἔχουσι τὸν ἀρχῶν ἐπὶ πεῖς σωνειθισμένοις ὑπομπαῖς· τῷ δ᾽, τῷ τε νῦν κτ᾽ καιρὸν ἀλαβάρχῃ, τῷ τε μελλοντι τ᾽ θείων ἡμῶν θησαυρῶν· ἔδὲν διάφορον ὑπὲρ ὀβρύζης παντελῶς ἡμιζόμενοι.

ΚΕΦ. γ΄.

Οὕτω δ᾽ αὐτὸν ἐπιτρέψαμεν ἔ πράγματ᾽ ποιεῖν, κ᾽ τὰς μεθ᾽ αὐτὸν τῶν ἀρχῶν παραλημψομένας, κ᾽ τοὺς πειθομένας αὐτοῖς πάσεις, ὡς εἰδότας ὅτι εἰ μὲν φανεῖεν ὑπὲρ ὀβρύζης ἀπαιτηθέντες, ἢ οἱ τ᾽ θείων ἡμῶν ἀλαβαρχίων, ἢ ὁ τ᾽ θείων ἡμῶν λαργιλίων πραιπόσιτ᾽, οἰκόθεν καπηθήσουσι, τὸν μ᾽, ὃν τ᾽ χρηγαμμένων αὐτοῖς τε κ᾽ πάσεσιν ἀνώνων, τὸν δ᾽, τ᾽ ὄσων αὐτοῖς ἐξουσιῶν· ἃ μόνον ἐφ᾽ ὅσον ἔχουσι τ᾽ ἀρχῶν, ἀλλὰ κἂν εἰ ταύτας καπαβέμβοι τύχωσι· κ᾽, εἴτε γεγράφαπες ὁμολογίας, τότε ἔ μέρος ἀνπελάβοντο τ᾽ ἀρχῆς, εἴτε κ᾽ τοιοῦτο μηδὲν ὡμολογηκότες. ἐπεὶ γε μόλις μηδὲ ἀρχαῖον τὸ τ᾽ ὀβρύζης ἐσίν, ἀλλ᾽ ὂν νεωτέρων ἀρξάμενον χρόνων.

§. α΄. Καὶ τοῖς ἄλλοις δ᾽ ὅσοι πὰς ἐμπορίας ποιοῦσ᾽), κ᾽ μέχρι νῦν λαμβάνειν τι διάφορον εἴθισαν, ὡσαυτῶς ὁμοίως ὡς εἴπι φανεῖεν ὂν τοῖς σωναλλάγμασιν ὑπὲρ ὀβρύζης λαμβάνοντες ἢ ὑπολογιζόμενοι, κ᾽ ὑσίας ἅπαντα κ᾽ πᾶς εἰς σῶμα ποινὰς ὑποσήσουσ᾽). πρᾶγμα κακῶς ἀρξάμενον, εἰς τοσ᾽τον δ᾽ ὡσελθεῖν, κ᾽ ὅλῳ τῷ πολιτεύματι λυμαινόμενον, ἀναστελλῶμεν ὡς τ᾽ ἑαυτοῦ χρόνου. διὸ ἔ παρόντ᾽ ἡμῶν κελεύομεν νόμῳ, κ᾽ μὴ παρενοχλεῖν λοιπὸν τοῖς σωναλλάγμασιν· ἀλλ᾽ ἔτως αὐτὸ παραφυλαχθῆναι, κινδύνῳ ἔ παρὰ Αλεξανδρεῦσιν αὐγουσταλίς, κ᾽ τ᾽ κτ᾽ καιροῦ τῷ αὐτῷ διοικησόντων ὀρχῶν, κ᾽ τάξεων ἑκατέρων· ὥστε κ᾽ αὐτῷ αὐτὸ τῷ μνήμῳ ἀναιρεθῆναι, κ᾽ ζημίας τοσαύτης ἐλαύθερον εἶναι τὰ κτ᾽ τῷ Αἰγυπτιακῷ διοίκησιν σωναλλάγματα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασάνθ᾽ ἡμῖν, κ᾽ ἀφ᾽ τῆδε ἔ θεῖα δηλήματα νόμου, ἡ σὴ σύνδοξότης ἔργῳ κ᾽ πέρασι παραδεδῶσθαι κ᾽ παραφυλαχθῆναι φροντιεῖ τὸ. Dat. VI. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XVII. post BASIL. V. C. CONS. Ann. XVIII.

ΕΔΙΚΤΟΝ ιβ΄.

ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΥ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἐδιδάχθη τὸ ἡμέτερον κράτ᾽, Ιωάννην σκρινιάριον κτ᾽ τῶν Ελλήσποντον, ὡς δὴ τύπους τινὰς ἐγκεχειρισμένον, φασὶ λογισίων πολιτικῶν πόρων, ἤτοι τ᾽ καλεμένων σολεμνίων· κ᾽ ὡς ἐν τῇ χώρᾳ γνόμεν᾽, ἐδένος ἀπέχειν παντελῶς τ᾽ εἰς ἁρπαγὴν ἐλάττων ἡκόντων, τάς τε πόλεις λωϊσάμεν᾽, κ᾽ ἐπανελθὼν εἰς τοῦτον τὸν δῶμα πόλιν, αὐτὸς μ᾽ χρυσὸν μὲν, τῇ δ᾽ Ελλησποντίων χώρᾳ πᾶσιν ἁπλῶς πενίαν. τὰ δ᾽ ἐν κῇ ἐκείνου, ὑποῖον ὡσοῦν᾽ ἀφανεθῆναι τρόπον, κ᾽ περιοδεθῆναι τὰς ἠδικημένας, δι᾽ αὐτ᾽ παρ᾽ ἡμῶν.

ΚΕΦ. α΄.

Ἐπειδὴ δ᾽ ἠκούσαμεν ταῦτα, ἀφ᾽ τῶν τ᾽ τὰ τοιαῦτα ἐγκεκλημένων ἀπώλειαν, τύπῳ γνωκῷ τὸ πᾶν γεγραμμένου ζητοῦμεν, εἴπις γνώτην κτ᾽ τῶν χώραν ὡσφάσ᾽ τοιαύτης νέος ζητήσεως, ἢ ἐπὶ τ᾽ Ελλησποντίων, ἢ ἐφ᾽ ἑτέρας οἱασδήποτε χώρας, εἰ μὲ δρχικὸν ἔχοι ὡσάτειν, μηδένα παντελῶς αὐτῷ ὡσεχεῖν, ἀλλ᾽ ἀκινδύνως ἀποστεῖλαι τ᾽ ἐκκίνησιν τ᾽ παρ᾽ αὐτὸ· εἰ δ᾽ μ᾽ θεῖα πραγματικὴ γνώμη τύπος, ἐπιτρέπουσα γνώσῃ τῷ ζητήσιν· εἰ δ᾽ ἀποδοκιμάσαιμεν ἢ τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ ὡσῶσθαι, μηδὲν ἐντεῦθεν γίνεσθαι, ἀλλ᾽ ἀναπεμπέσθαι τ᾽ θεῖον τύπον παρ᾽ ᾧ τ᾽ ἐπαρχίας ἄρχοντ᾽· γινώσκοντ᾽ ὡς εἰ ῥαθυμήσοι τάτε, καὶ πῆς ἐπιῤῥῇ τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις ἐντεῦθεν ζημία, πρὸς τῷ αὐτὸς οἴκοθεν ἐπιγνώσε᾽).

ΚΕΦ. β΄.

Ἀδειαν δ᾽ δίδομεν κ᾽ τοῖς ἐπισκόποις, εἰ ῥαθυμήσειν ὁ τ᾽ ἐπαρχίας ἡγέμων᾽, κ᾽ μὴ τ᾽ πραγματικὴν ἐπιοχὴν τύπον, ἀλλ᾽ ἐνδοῖν τῷ τῶν μεπαχειρίζομένῳ, αὐτὸς πρὸς μᾶλλον εἰς ἡμᾶς. εἰ γε πρὸς μάθοιμεν, ὡς κοινωνὸν τ᾽ αἰτίας καθιστάντα κ᾽ τ᾽ ἀρχῆς παραλύσομεν, κ᾽ τ᾽ ζώνης αὐτὸν κ᾽ τ᾽ ὑσίας στερήσομεν, κ᾽ τοῖς καθ᾽ οἱανοῦν ἠδικημένοις αἰτίαν τὸ ἀδιαλύσεως παρεπιησόμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραπεσάνθ᾽ ἡμῖν, κ᾽ ἀφ᾽ ἔ παρόν᾽ θεῖα πραγματικὰ μανθάνουσα τύπα, ἔργῳ καὶ πέρασι παραδῶναι ἀπόσπευσον. Dat. XV. Kal. Sept. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ιγ΄.

Νόμ᾽ περὶ τ᾽ Αλεξανδρέων κ᾽ τ᾽ Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἰ κ᾽ τὰ σμικρότατα τ᾽ πραγμάτων τ᾽ ἑαυτῶν ἀξιοῦμεν σπουδῆς, πολλῷ μᾶλλον τὰ μέγιστά τε κ᾽ σωνέχοντα τὴν ἡμετέραν πολιτείαν οὐκ ἐγκαλείψομεν, ἐδὲ ἀσπόνδως ἐδὲ ἔ σπουδαίοντ᾽ χαρίσονται κόσμῳ ἐάσομεν. κ᾽ μάλιστα τ᾽ σὴς ἡμῖν ὑπαργούσης ὑπεροχῆς, ἣν ὡς μέλλ᾽ τ᾽ τε ἡμετέρας ἀφ᾽ πάντων θεραπείας, τ᾽ τε αὐξήσεως τ᾽ δημοσίων, τ᾽ τε τ᾽ ὑποπλῶν τ᾽ ἡματέρων φροντιδ᾽. συνοήσωσιν τοίνυν ὡς ἐπὶ τ᾽ ἡμισφαῖρ᾽ χρόνων, εἰ κ᾽ τὰ ἄλλα τ᾽ δημοσίων εἰσπράξεων ἐδόκει πως τετεῖχθαι, ἀλλ᾽ ἐν κτ᾽ τῷ Αἰγυπτιακῷ διοίκησιν ἔτως ὦ συσκεχυμένα, ὥστε μηδὲ ὅ, τι πράττεται κτ᾽ χώραν σύταυθα γινώσκειν, κ᾽ ἐπαναμίσαιμεν τῷ μέχρι νῦν ἔ πράγματ᾽ ἀπιξίαν. ἀλλ᾽ ἔδοκεν ὁ θεὸς κ᾽ τὸν τοῖς ἡμετέροις φυλαχθῆναι καιροῖς κ᾽ πᾶς σαῖς ὑπαργίαις. ὥσπερ γὰρ ἡμῖν τ᾽ σῖτον τ᾽ σκεῖθεν ἀσφαλῶς ἐκόντες, ἔτως ἔδοξ᾽ ἔπεργ᾽ ἡξίαν εἰσφέρειν. ἀλλ᾽ οἱ μ᾽ σωτελεῖς καθάπαξ ἰσχυρίζονο πάνυ ἐν ὀλοκλήρῳ ἀπαιτεῖσθαι, οἱ πάγαρχοι δ᾽ κ᾽ οἱ πολιτεύομενοι κ᾽ οἱ πράκτορες τ᾽ δημοσίων, κ᾽ ἀφ᾽ φορντως κατὰ καιρὸν ἄρχοντες, ἔτω τὸ πρᾶγμα μέχρι νῦν διετέθεσαν, ὡς μηδενὶ δυνάσθαι γνῶσιν, αὐτοῖς δ᾽ μόνοις ἐπικερδές. ἐπειδὴ τοίνυν εἰσὶ καταλείπομεν συνομῶδες τὸ πρᾶγμα διοικεῖσθαι, ὅτι ἂν ποτε ἰσάσαιμεν αὐτὸ ἀφανισθὲν κ᾽ πάσαι ὡσοῦν᾽ ἀπαιτοῦντες, ἀφ᾽ τῶν σωνεύδομεν τῷ ἀρχῷ ἥπερ ἐφήκην τοῖς Αἰγύπτ᾽ πράσμασιν (φαμὲν δ᾽ τῶν τ᾽ αὐγουσταλίων) μιλεσιωτέρας ἐπιστήσειν φροντίσιν. ἃ γὰρ ἂν δυνατὸν ῥᾳδίας εἰς ἀνθρώπους τοσούτους ἀρκέσειν μεμέλητας, κ᾽ τὸ πρᾶγμα ἔτως ἀφανεῖναι ὥστε αἰσθησιν ἡμῶν ἀγαθὴν ἂν αὐτὸ καθεστάσαι.

cundum jussa noſtra ab uſitato ſibi & conſueto ſcelere non deſtiterint. Sed & neceſſe omnino habebunt, ut tum præfecto apud Alexandrinos Auguſtali, quippe pro tempore eum magiſtratum habebunt, in conſuetis frumenti emiſſionibus, tum vero etiam alabarchæ [1] qui nunc eſt, quique pro tempore futurus eſt, & ſacrorum noſtrorum theſaurorum præpoſito, nullo prorſus accepto lucro aurum ſuppeditent.

1 Καλὲ καιρὸν ἀλαβάρχᾳ. *Scrimg.* de Alabarchis dixi ad *l.* 9. *Cod. de vectigalib. & commiſſ.*

CAP. III.

Ita vero illi hujus rei curam injunximus, iiſque qui magiſtratum poſt ipſum ſuſcepturi ſunt & cohortibus quæ ipſis parent, ut ſciant, ſi pro obryzo aut à ſacrarum noſtrarum alabarchiarum [2] præfectis, aut à ſacrarum noſtrarum largitionum præpoſito quicquam exactum eſſe manifeſtum fiat, ſibi id de ſuorum ex ſuppeditatis ipſis, & cohortibus annonis tum etiam ex facultatibus ſuis dependendum fore: idque non ſolum donecin magiſtratu fuerint, verum etiam poſtquam magiſtratum depoſuerint: deinde etiam, ſive initis ab initio pactis (vetus enim illud de obryzo [3] non eſt, cœpitque temporibus admodum nuperis & recentibus) participes iſtius lucri fuerint, ſive etiam nihil iſtiuſmodi pacti ſint.

2 Πρωτῶτες ἀλαβαρχίων.

3 Obryzon quid eſſet, ſuperius dixi.

§. 1. Aliis porro qui mercaturam faciunt, & hactenus lucri aliquid capere conſueverunt [4], interdicto ſimiliter denunciabis, quod ſi quid in contractibus capere pro obryzo, aut in computationem deducere comperiantur, & bonis excaſuri, & corporales [5] pœnas ſubituri ſunt. Rem perverſe cœptam, tantoque progreſſu facto univerſam rempublicam diſpendiis involventem, per præſentem legem in reliquum tempus tolli jubemus, ne de cætero contractus afficiat & obturbet: idque ita obſervari periculo præfecti apud Alexandrinos Auguſtalis, quique pro tempore eundem magiſtratum geſturi ſunt, & utrorumque cohortium. *Adeo autem id jubemus*, ut vel ejus memoriam aboleri *velimus*, quo à tanto incommodo & damno per Ægyptiacum tractum contractus *aliquando* liberi fiant.

4 Obryzæ pro incremento ſolet aliquid exigi, ſi forte nummi, qui inferuntur, non ſint ex hujuſmodi auro: verum hic prætextus illationi ſolidorum, qui ſunt ſpeciei probæ minime obtendi debet.

5 Sic in Baſilicis, κεφαλικῶς τιμορηθήσ᾽ ὅσις τὰ παλαιὰ ὄβρυζα ὑπὲρ εὐτελέσεως διατιμᾶτ᾽.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram exprimuntur legem, gloria tua effectui finique tradi & obſervari jubeto. Dat. VI. Kal. Januar. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUST. PP. Aug. Anno XVII. [6] poſt BASIL. V. C. CONS. Anno XVIII.

6 Id eſt, anno 545.

EDICTUM XII.

DE HELLESPONTO.

PRÆFATIO.

Edocta noſtra eſt potentia, quomodo Joannes ſcriniarius per Helleſpontum, ut cui nomine ratiociniorum civilium, ſive (ut vocantur) ſolennium proventuum commiſſæ formæ eſſent, quum in regionem illam veniſſet, à nulla re, quæ ad ſummam deprædationem ſpectaret, abſtinuerit, civitates populatus ſit, & reverſus in almam hanc urbem, ipſe quidem auro abundaverit, Helleſpontiorum vero regioni omnem ſummamque paupertatem reliquerit. Ac ſane quomodo *idcirco* cum illo agi oporteat, & injuria affectis reſarciri damnum poſſit, *jam* à nobis definitum eſt.

CAP. I.

At quoniam, propter eorum, quibus iſtiuſmodi demandantur, inſatiabilem avaritiam, generali [7] *lege* forma univerſale iſti rei remedium adhiberi debere putavimus, ſancimus, ut ſi quis iſtiuſmodi rei cauſa in provinciam quampiam ſive Helleſpontiorum, ſive aliam quamlibet profectus, præſidale juſſum habeat, ne quiſquam illi obtemperet citraque periculum ipſius exactio propulſetur: ſi vero cum ſacra pragmatica forma venerit, & quod profert commonitorium ſit, aut litera de hoc conceptæ, neque iis obtemperetur, uti quæ ad deprædationem, præterque noſtram notitiam & voluntatem prodierint: ſin quod oſtenditur, pragmatica forma ſit, ut [8] ne ſic quidem ex eo conſeſtim aliquid fiat, ſed talem pragmaticam formam provinciæ præſes apprehendat, de eaque ad nos referat, & alteram à nobis juſſionem expectet: ut ſi illam, cuique talis forma commiſſa eſt, agnoſcamus, altera noſtra pragmatica forma, quæ exactionem fieri demandet, procedat: ſin aut rem, aut perſonam reprobemus, nihil iſtinc fiat, ſed ſacra forma à provinciæ præſide remittatur. qui ſciat, quod ſi hanc rem neglexerit, indeque damnum aliquod ſubditis noſtris proveniat, iſtud ipſe de ſuo reſarciet.

7 Edictorum hæc definitio eſt, *l.* 3. *C. de legibus.*

8 Vetat imperator temere credi edictorum principalium latoribus, præſertim ſi in his de vectigalibus imponendis agatur.

CAP. II.

Facultatem vero etiam epiſcopis [9] damus, ut ſi provinciæ præſes pragmaticam formam inhibere negligat, cuique illa demandata eſt, concedat & conniveat, eam rem nobis ſignificent. Ac ſi hoc didicerimus, illum tanquam criminis ſocium, de magiſtratu dejiciemus, cingulo quoque & facultatibus privabimus, & qui quacunque in re injuriam paſſi fuerint, iis indemnitatem recuperabimus.

9 Epiſcopi præſidibus negligentibus imminere poſſunt, facit *l.* 26. *C. de epiſc. aud.*

10 Minima licet Imperatori quoque curæ eſſe oportet.

EPILOGUS.

†. Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, ex præſenti ſacra pragmatica forma diſcens effectui ſimul & fini tradere ſtudeto. Dat. XV. Kal. Septemb. *Conſtantinop.* BELIS. V. C. CONS.

11 Πάγαρχοι. *Scrimg.* 9. *Euſeb.* 1. videntur eſſe, qui à Diodoro 1. *βιβλιοθ.* dicuntur νόμαρχοι. Erat enim diviſa Ægyptus in plures partes, quarum quælibet νόμ᾽ appellabatur: id etiam confirmat Plinius 5. *cap.* 9. hinc præpoſitura pagorum *l.* 2. *Cod. de ſuſceptorib.* His locis permotus Cujacius ad *l.* 9. *Cod. de jure fiſci.* legit, Præfectum pagis, in *l.* 1. *C. Theod. de pignor.* & præpoſitum pagis, in *l.* 49. *Cod. Theod. de decur.* pro *Pagar.*

EDICTUM XIII.

LEX DE ALEXANDRINIS ET ÆGYPTIACIS PROVINCIIS.

PRÆFATIO.

Quum vel minima [10] quæque noſtra cura dignemur, certe multo minus quæ maximi ponderis & momenti ſunt, ac rempublicam noſtram continent & conſervant, pro derelicto habere, aut neglecta competentique ornatu vidua eſſe debemus ſinere: præſertim cum tua excellentia miniſterio nobis ſit, cui per omnia noſtra incolumitas rerum publicarum incrementum & ſubditorum noſtrorum gubernaculum curæ eſt. Conſiderantes itaque, quomodo ſuperioribus temporibus, tametſi aliis locis publicæ exactiones ſic ſatis conſtitutæ viderentur, in Ægyptiaco tamen tractu adeo confuſæ fuerint, ut quid in provincia ageretur, hic cognoſci non poſſet: ejus rei conturbatum modum atque ordinem, qui hucuſque duravit, valde admirari ſumus. Sed Deus hoc etiam temporibus noſtris, tuoque officio ſervatum voluit. Ut enim nobis frumentum inde adjiciebant, ſic nihil aliud contribuere volebant. verum ſubditi omnia plene à ſe exigi omnino affirmabant: pagorum [11] autem præfecti, & reipublicæ adminiſtratores, publici exactores etiam, & præcipue pro tempore præſides hactenus eam rem ita adminiſtrarunt, ut nemini innoteſcere poſſet ac ipſis ſolis lucroſa eſſet. Quoniam igitur ſi rem in [12] genere ac promiſcue adminiſtrari ſinamus, haud unquam illam perpurgare decenterque conſtituere poſſimus: ideo magiſtratum qui Ægypti rebus præeſt (*Præfectorum* [13] *Auguſtalium*) nempe moderatioribus curis præficere viſum eſt. Non temere enim unius [14] hominis induſtria tantis [15] curis par ſit, nec ita rem adminiſtrare valeat, ut inde cujuſpiam boni ſenſus ad nos reſultet.

12 Ενομάδας. *Scr.* legendum ἐνομάδα aut κατ᾽ δμάδα in univerſum averſione, de quo dixi ad *l.* 61. *in fin. ff. de contrah. empt.*

13 Vid. *l.* 1. *ff. & Cod. de off. præfecti Aug.*

14 Unus plurium vicem ſuſtinere non poteſt, unius hominis induſtria curis infinitis ſufficere non poteſt.

15 Poteſtas & juriſdictio præfecti Auguſtalis.

CAP. I.

Source : BIU Cujas

Cap. I.

PRopterea igitur ſtatuimus, ut excellentia tua hanc noſtram ea de re legem ad ſe receptam ſic formet atque ordinet, ut illam nos tuliſſe, tuam vero excellentiam miniſterium habuiſſe dignum ſit. In primis autem ſpectabilem *præfectum* Auguſtalem ipſi Alexandriæ [1] præeſſe, & omnium ejus rerum curam habere volumus, & inſuper duabus [2] Ægyptis, ac iis ſolis, excepto oppido Menelaita [3] dicto, quod Ægypto præjacet, & præterea Mareota [4]. De illis enim qui videbuntur, conſtituturi ſumus. §. 1. Volumus autem ipſum (ut dictum eſt) non uni Alexandriæ, verum etiam duabus Ægyptis, dictis Mareota Menelaitaque exceptis, *ita* præeſſe, ut magiſtratus provincialis dictarum duarum provinciarum (quomodo etiam hucuſque obtinuit) ipſi ſoli ſubſit. Et (quod in idem recidit) *volumus* ſpectabilem *præfectum* Auguſtalem propter dictæ maximæ urbis [5] populoſitatem, magiſtratus militaris jus habere: non ut res dividatur, in duoſve magiſtratus diſtrahatur: (id enim conducibile eſſe omnino non putamus) ſed ut unus homo dicto ſolio præſit, & in omnes qui illic ſunt milites, ſive in ipſa magna Alexandrinorum urbe, ſive in duabus (ut dictum eſt) Ægyptis ſtationes habeant, jus & poteſtatem habeat.

Cap. II.

CUrare enim etiam te oportet, ut decorum in civitate ſervetur, neque tumultus quiſpiam in dicto populo oboriatur: & quum dicti magiſtratus præfectus, & civilis magiſtratus, vim & militum robur in ſubſidium habeat, (quod quantum ad ipſos milites, tum qui in Alexandria, tum qui in utraque Ægypto ſunt, vicarius ſit) ille Deo duce & auſpice dicti decori per civitatem ſervandi curam gerat: illique gloriosiſſimus generoſiſſimuſque dux præſentalium [6], Orientalis etiam * [7] & adreſponſum [8] præſto ſint, & quæ is jubeat, in iis obſequioſi ſint. Eſt autem ipſi cohors & Auguſtaliana & Ducalis, militum plus minus ſexcentorum: non ut ſeorſum Ducales ſint, ſeorſum etiam Auguſtaliani: ſed ut una cohors, unaque recenſio ſit, in qua centum primates ſint, quinquaginta in Auguſtaliana cohorte, totidem inter Ducales: quorum inter ipſos ordo alternet, ut priores partes Auguſtalianus, alteras Ducalis habeat, quam centum inter ipſos primatum formam deinceps conſervari volumus. Cætera, ut ei qui magiſtratum obtinet videbitur, conſtituantur: ut tamen cohortis mixtim ex Auguſtalianis & Ducalibus conſtantis numerum ſexcentorum militum ſcilicet, non excedat.

Cap. III.

OMnia vero quæ ſub illo fiunt, & ad tuum ſolium, & per excellentiam tuam ad nos referuntur: ut quod à vobis ſit, ſi rectum & bonum ſit, authoritatem accipiat: & ubi cohors conſtituta fuerit, abſque probatoriis, quibus noſtra manu ſubſcriptum ſit, ut hactenus obtinuit, nemo Auguſtalianus fiat. Ipſa autem univerſa cohors Auguſtaliana appellabitur. Enimvero qui ab Imperatore deſignatus, Imperatorioque judicio dignus habitus, magiſtratum aſſumet, & puras [9] manus conſervabit, & ſe in omnibus Imperatorio judicio dignum exhibebit. Neque enim nos tantam ſolummodo conſolationem, quantam uſque ad hunc diem ſpectabilis Auguſtalis habet (quinquaginta annonas, & quinquaginta capita [10] videlicet) ex publico illi dabimus: ſed magno auctario adjecto, quadraginta auri libras pro annonis, conſuetudinibus, & calandicis [11] quotannis ipſum accipere volumus: idque à vindice [12], & ex ſubjectis huic formæ locis & cauſis.

Cap. IV.

ADſeſſores autem ejus ex eiſdem quinque libras auri accipient, quæque ipſis apparet cohors, mille ſolidos: quanquam antehac tertiam ejus ſummæ partem ſolummodo habere ſolet. Ita res iſta per ſe ſplendida erit, proque noſtrorum temporum dignitate adminiſtrabitur.

§. 1. Ut porro ſolennis ſtataque frumenti illatio [13] recte procedat, id ejus qui iſtiuſmodi magiſtratum tenebit, primam curam eſſe volumus: ut ipſe ſpectabilis *præfectus* Auguſtalis, & quæ illi cohors apparet, ſuo bonorumque ſuorum quæ in præſentia habet, quæque aliquando habiturus eſt periculo: cohortis vero etiam tanto periculo, ut non de his modo, verumetiam de ſalute & vita judicium ſubitura ſit, omnem curam & diligentiam ſubire debeat, ut dictum felicis [14] ſolenniſque illationis frumentum & exigatur, & conſuetis temporibus emittatur.

§. 2. Atque hoc quidem, quod ex utraque Ægypto contribui debet, exiget: aliud vero citra dilationem ſuſcipiet, aut etiam navibus injiciet: quantumque canon ejuſdem ſolennis illationis, quæ in hanc almam urbem advehi ſolet, poſtulat, huc emittendum curabit.

§. 3. Volumus inſuper ut ſimiliter quod à nobis magnæ Alexandrinorum urbi donatum eſt, quantum quidem ex utraque Ægypto pendi debet, exigat ſuo cohortiſque ſuæ periculo: quantum vero ex utriſque locis provenit, ſuſcipiat: quod tradatur modo, quam qui hactenus obtinuit longe explicatiore, qui in ſequentibus declarabitur: & (quomodo conſuevit) in ejuſdem urbis alimoniam expendat, quo illi Deo propitio per omnia ſatis ſit. Quo autem huic rei nullum omnino impedimentum adferatur, cum ipſo ſpectabili Auguſtali eidem periculo ſubjici placet, quotcunque in militum ſub ipſo conſtitutorum, clariſſimorum etiam tribunorum, & cujuſcunque civilis publicique auxilii officium atque numerum adſcripti ſunt.

Cap. V.

CÆterum quod *frumentum* ex locis ipſius juriſdictioni non ſubjectis exportatur, id eatenus inducere ipſi periculum & neceſſitatem volumus, ut poſtquam exportatum ſit, ipſe ſine ulla mora id ſuſcipere, & quæ ipſi paret cohors ad hanc almam urbem ſuo periculo devehere debeat. Summa etiam cum diligentia curabit, ne ex ſubjectis ipſi civitatibus, provinciis, quibuſcunque locis, portubus etiam aut oſtiis, prius frumenti quicquam exportetur, quam ſtata [15] illatio Alexandria ſolverit: ac vero ut ne tum quidem extra quam ſi id à nobis per ſacras noſtras formas, aut ſoliorum tuorum juſſa permiſſum fuerit aut permittendum ſit. In omnibus autem cohortales quæ ipſis injunxerit (quomodo prius dictum eſt) ipſi miniſterium præſtent: navicularii vero frumentum ſuſcipiant, navibuſque imponant, atque Deo duce ad hanc almam urbem navigent.

1 Innuit opulentiam Ægypti.

2 Ægyptus (quæ Mizraim ſacris ſcripturis & Chus Ariæ Montano) duplex. Superior, olim Thebais: hodie Sabid Joanni Leoni: Inferior, quæ & Delta antiquitus, poſtea Auguſtanica, vel ὠγυγιακὴ dicta eſt. Idem Leo refert Ægyptum hodie duas in partes diviſam & Orientalem *Bethria*: Occidentalem, *Errifvocari*. Ammianus 22. paulo aliter refert, Tres inquit, provincias fertur habuiſſe temporibus priſcis: Ægyptum ipſam, Thebaidam, & Lybiam: quibus duas adjecit poſteritas ab Ægypto Auguſtannicam & Pentapolim à Lybia ſicciore diſparatam. De Ægypto vid. *Herodotum* 2.

3 Menelaita oppidum olim Canopus, de quo ſic Ammianus *lib.* 22. *in fin.* Hactenus, inquit, impendio locus fanis & diverſoriis lætis extructus, auris & ſalutari temperamento perflabilis, ita ut extra mundum noſtrum morari ſe quiſquam arbitretur in illis tractibus agens, cum ſæpe aprico ſpiritu immurmurantes audierit ventos.

4 Mareia (μάρεια πόλις καὶ λίμνη τῆ Αλεξανδρείᾳ παράκειμένη, ἣ καὶ μαρεώτις λέγεται). *Stephanus*. hinc Mareotis nomos apud Ptolomæum, & Mareoticum vinum Stephanus. Mareotidos ſit mentio apud Plinium 5. *cap.* 9.

5 Alexandriæ ſc. de qua vide *Ammianum* 22. *in fin.*

6 Στρατηγὸν τῶν πραιτωριανῶν. *Scr.* Præſentales, qui præſentes adſunt Præfecto Auguſtali, ut & præſentiales domeſtici, *l.* 6. *C. de advocat. diverſ. jud.* ſect præſentales, *l. ult. C. de domeſt.* (ubi Græci præſentales τοὺς ἐκ παρουσίας vertunt) *l.* 12. *C. de re milit.* præſentes milites, vel numeri *l. ult. in fin. Cod. de re militari.* præſentalis curioſus curſus publici, *Notitia imperii.* præſentium ordines 17. *Nicephor.* 1. Hinc magiſter præſentalium militum, *l. ult. C. de re militari l.* 12. *l. ult. C. de offic. magiſt. milit.* qui ſunt in ſacro comitatu Principis, vel ut Arcadius loquitur, in præſenti *l.* 21. §. 1. *ff. de teſtibus.* Præſentale magiſterium, Marianus dicit fuiſſe duos comites militum præſentalium.

7 Τὸ * καὶ.

8 Adreſponſus ἀντικαθιστάμενος, quaſi legatus & vicarius ducis præſentalium militum. De apocriſiariis alias diximus.

9 Νηρ. 17. *c.* 2.

10 Τὰ πεντήκοντα κάπιτα. *Scrimg.* Capita, pabula equorum dixi ad *l. unic. C. de annonis & capitat.*

11 Καὶ καλανδικῶν. *Scrimg.* de calanticis, ſeu calauticis ornamento capitis, dixi ad *l.* 25. §. 10. *ff. de auro.* Sed nihil id ad hæc Calandica pertinet. *Calandica* videntur fuiſſe capiti genus aliquod, vel idem quod capitum, cujus paulo ante facta mentio eſt. In eaque opinione firmavit me Cornelii Bertrami ſacræ linguæ profeſſoris authoritas, poſtquam indica vir mihi *Kaladukka* Arabibus ſignificare gramen & paleam: quæ duo Capiti ſive pabuli definitioni conveniunt optime. Eſt enim κάπιτον πρόσλημα τῶν ἀλόγων, ut dixi ad *tit. Cod. de annon. & capit.* ac niſi capitum id eſſet, fore genus pallii magnifici ac tenuiſſimi è lino, quale erat Ægyptium: voce deducta ex Chaldaico *Kalandakka*, quod etiam male non abluditab iis quæ refert Herodotus *libro ſecundo*, Ægyptios ſolere veſtiri lineis circa crura fimbriatis, quas *Calaſiris* appellant. Cæterum fuiſſe inter cætera Ægyptum lino celebrem conſtat ex Plinio 19. *cap.* 1. Ægyptio, inquit, lino minimum firmitatis, plurium lucri: quatuor ibi genera Taniticum, & Peluſiacum, Buticum & Tentiritecum. *& poſt:* Veſtes inde ſacerdotibus Ægypti gratiſſimæ, &c. Quod de ſacerdotibus ſcripſit, id ita eſſe indicat proverbium à Plutarcho relatum, ὅτε φιλοσόφους πογωνοθορρίαν καὶ τελεωνοφορίαν πεῖσαι, ὅτε ἱσιάκης ἀ λινοστολίαν. Juvenalis loquens de Iſiacis: Qui grege linigero circumdatus & grege calvo. Non tantum autem (ut hoc obiter moneam) linigeri Iſiaci, ſed & raſo capite. Lampridius *in Commodo:* Sacra Iſidis coluit, ut & caput radere & Anubim portaret. Quem morem Ægyptiaci monachi retinuiſſe videntur. Ab his ad alios tranſlatum veriſimile eſt.

12 Παρὰ βίνδικος. *Scrimger.* de vindicibus, dixi ad *Novell.* 128. *cap.* 5. & 8. *Novell.* 134. *cap.* 2.

13 Quam Græci hic appellant, ὡσίας ἐμβολῆς δεκάτων. vide quæ dixi ad *l.* 4. *C. de epiſcop. aud.*

14 Τῆς ὡσίας ἐμβολῆς σίτου. Eadem & ſacra embola. vid. *l.* 10. *C. de ſacroſanct. eccl. l. ult. C. de navibus non excuſand. Novell.* 163. Solennis & annua ſpecierum & annonarum tranſmiſſio fiebat ex Ægypto Conſtantinopolim. Ab Embola, *Embolicæ ſpecies* apud Vopiſcum. Alciatus *in d. l. ult.* interpretatur ſimpliciter, Embolam itineris ingreſſum: qui & alias notat Embola, ſignificare roſtra navium, & alia præterea de quibus Hermolaus Barbarus in corollario Plinii, ἐκβολὴν vero ejectum eſſe *in l.* 3. §. 6. *ff. de incendio.* quæ omnia parum vel nihil conferunt ad ſpeciem hujus loci interpretationem.

15 Πρὶν ὡσίαν ἐμβολὴν ἀποπλεῦσαι. *Scrimg.*

ΚΕΦ. α'.

ΔΙΑ τῦτο τοίνυν ἡσαΐζομεν, τῶ σῶ ὑπερόχω τόνδε ἡμῶν τὸ ἐπὶ τύτω νόμον παραλαμβάνοντα, ὅπως αὐτὸν ἀληθεύειν ὡς ἀξίον ἐστιν ἡμᾶς μὲ ἡσαΐσαι, τῶ σῶ ὑπερόχω ὑπουργήσαι. Τέως δὲ τὸ θεσπέσιον βυλόμεθα αὐτῆς τε Αλεξανδρείας ἄρχειν, καὶ ἁπάντων τῶν κατ' αὐτὸ φροντίζειν, καὶ μέχρι δύο Αἰγύπτων καὶ μόνων· ἐξηρημένης δὲ λεγομένης Μενελαΐτε τῆ πόλεως, ἥτις ἐστὶ μεταξὺ τῆ Αἰγύπτε, καὶ μέχρι τῆ Μαρεώτε. ἐπ' ἐκείνοις γὰρ τὰ εἰκότα διατυπώσομεν. §. α'. Βυλόμεθα γὰρ αὐτὸν, ὡς εἰρηται, μὴ μόνης Αλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ τῶ δύο Αἰγύπτων (μὴ τῶ εἰρημένω ἐξαιρέτων τε τε Μαρεώτε καὶ τῆ Μενελαΐτε) ἄρχοντα καθεστάναι. ὥστε τὴν ἀρχοντα τὴν ἐπιχώριαν τῶ εἰρημένων δύο ἐπαρχιῶν ἐπ' αὐτῶ τεπάχθαι καὶ μόνω, καθάπερ καὶ μέχρι νῦν γέγονε· ἔχειν γὰρ τὸν αὐτὸν ὄγκον τῆ πολλῆ τε καὶ μεγάλης πόλεως τὸ μὴ διαιρεῖσθαι τὴν ἀρχὴν, μηδὲ εἰς δύο καθίστασθαι· τῶτο γὰρ ἡγούμεθα τῶ παντὶ συμφέρειν· ἀλλ' ὥστε ἕνα μὲ ἄνδρα θεσπίζειν τε καὶ εἰρηνεύειν θρόνε, ἔχειν τὴν ἐξουσίαν κατὰ πάντων τῶν ὑπ' ἐκείνε στρατιωτῶν, τῶν ἱδρυμένων εἴτε ἐπ' αὐτῆς τῆ Αλεξανδρέων μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐπὶ τῶν δύο Αἰγύπτων, καθάπερ εἴρηται).

ΚΕΦ. β'.

ΔΕΙ γὰρ καὶ τὴν δύκησιν τῆ πόλεως θεσπεσίαν σε, καὶ τὸν μηδὲν παραχώδες γίνεσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον δῆμον· ἀλλ' ἔχοντα τὸ ἐπὶ τῶ εἰρημένης ἀρχῆς πάγμενον τῶ τε ὑπὲρ τῆ πολιτικῆς ἀρχῆς δωσόμεν, τῶ τε ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν ἰχνῶν, θεῖ θεσπίσαντα ἡγεμόνα, τὸν εἰρημένης δύτειξίας τῆ πόλεως θεσπεσίαν, ἐπιχορηγεῖν τὸν τόπον ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις, τοῖς τε ὑπὲρ Αλεξανδρείαν, τοῖς τε ἐφ' ἑκάτερας Αἰγύπτε· καὶ τὸ συνδεδόσθαι τὸν ἀνθρείοτατον στρατηγὸν τῆ παντὶ θεσπεσιωτάτων, τόν τε τῆ ἑῴας τε * καὶ adreſponſum παρεῖναι αὐτῶ, καὶ ὑπουργεῖν οἷς ἂν ἐπιτάξειεν. Εἶη δ' αὐτῶ ἡ τάξις ἥτε αὐγυσταλιανὴ, καὶ μᾶλλον καὶ ἡ δεκικὴ, ἄχρι μέντοι ἑξακοσίων· ὄχ ὥστε ἰδίαν μὲ εἶναι τὴν δεκικὴν, ἰδίαν δὲ τὴν αὐγυσταλιανὴν, ἀλλ' ὥστε μίαν γνώσθαι τάξιν, καὶ καταλόγων ἕνα, ἐφ' ὧν ἀνδρες ἑκατὸν θεσπίσωσι, πεντήκοντα μὲ τῆ αὐγυσταλιανῆς τάξεως, πεντήκοντα δὲ οἱ θεσπιοὶ τῆ δεκικῶν, ἀμφισβαδὸν ἐν ἀλλήλοις παρομένων· ὥστε θεσπιον μὲ εἶναι τὴν αὐγυσταλιανὸν, δεύτερον δὲ τὴν δεκικὴν· καὶ τῆς ἑφεξῆς παραφυλαχθῆναι τὸ ἡμισυ τῆ ἑκατὸν τῶν ἐν αὐτοῖς θεσπιζόντων· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν ὡς ἂν ὁ τῶ ἀρχῶ ἔχων συνίδοι ὅτῳ καταχῶσαι. μηδὲν μέντοι ὑπερβαίνειν τῶ πᾶσαν τάξιν, τῶ ἀναμὶξ ἔκ τε τῆ αὐγυσταλιανῶν ἔκ τε τῆ δεκικῶν συνκειμένω, ἄνδρας ἑξακοσίους.

ΚΕΦ. γ'.

ΠΑντων τῶν ἐπὶ τύτω πραττομένων, εἰς τε τὸ θρόνιον τὸν σὸν, εἰς τε ἡμᾶς ἀληθῆ τὰς ὑπερόχης ἀναφερομένων· ὥστε καὶ τὸ παρ' ἡμῶν, εἴ γε ὀρθῶς ἔχοι, θεσπίζεσθαι κυρῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ τάξις καθεστὴ, μηδένα τῶν αὐγυσταλιανῶν γίνεσθαι χωρὶς τῆ θεσπατορίου, ὃν τε ἡμετέρας χειρὸς ὑπογραφομένης, καθάπερ μέχρι νῦν. ἔσω δ' αὐτὴ πάσῃ τῇ τάξει τὸ τῆ αὐγυσταλιανῆς θεσπήκειν. Ἄρχων δ' ὁ παρὰ τῆ βασιλείας ἀσχολιαζόμενος, βασιλικῆς ἀξίω κελεύσας· ὃς παραλήψεται τὴν δρόμον, καὶ καθαρεῖς φυλαξῇ τὰς χεῖρας, καὶ παυσάσθω ἑαυτὸν ἄξιον τῆ βασιλικῆς δείξῃ κελεύσεως. ἀδὲ δὴ ἡμεῖς ὃν δὴ δημοσίᾳ αὐτῶ τοῦτον μόνον δώσομεν τὸν παραψυχὸν ὧ μέχρι νῦν ὁ θεσπέσιος αὐγυσταλιὸς ἔχει, τὰς πεντήκοντα μὲ ἀννόνας καὶ τὰ πεντήκοντα κάπιτα· ἀλλὰ μεγάλῃ τῇ παραυξήσει χρησόμεθα, quadraginta librarum auri ἔτας ἑκάστε λαμβάνειν ὑπὲρ συνήθειῶν, καὶ καλανδικῶν, παρὰ βίνδικος, ὃν τε ὑποτεταγμένων τῶδε τῆ τύπω τόπων τε καὶ αἰτιῶν.

ΚΕΦ. δ'.

ΟΙ δὲ μετ' αὐτὸν παρεδρεύοντες quinque librarum auri λήψον ὃν τε αὐτῶν, καὶ ἑτέρας mille ſolidos, καὶ ἡ καθ' αὐτῶν τάξις, καίτοιγε θεσπέσιον τῶν τρίτων αὐτῶν ἔχουσα ποσότητα, καὶ ἔσω τὸ πᾶν λαμβάνειν τε καὶ τὰ ἡμετέρων αἰσίως διοικημένων χρήναι. §. α'. Πρῶτον τε εἶναι φροντίδα τῶ τοιαύτω δρόμω ἔχοντι βυλόμεθα τῶ τε αἰσίας ἐμβολῆς διοίκησιν· ὥστε αὐτὸν μὲ τὰ ὄντων αὐτῶ καὶ ἐσομένων πᾶσι μέχρι καὶ τῆ ὀπωρινῆ ἰσημερίας καιρὸς ἐκπέμπειν. §. β'. Αλλὰ τῶτον μὲ εἰσπράττειν ὅσης ἐξ ἑκατέρας ἐστὶν Αἰγύπτε, τὸ δ' ἄλλον ἀνυπερθέτως ὑποδέχεσθαι, ἢ καὶ ἐμβάλλειν τοῖς πλόοις· παρασκευάζειν τε εἰς τῶτον ἐκπέμποντα τὴν δύναμιν πόλιν ὅσον ἐν κανόνι τῆ αὐτῆς αἰσίας ἐμβολῆς ἐστι, τὰ ἐνῶθεν πολωίζομένης.

§. γ'. Ομοίως δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν φιλοπιμούμενον τὰ μεγάλης τῆ Αλεξανδρέων πόλεως, τὰ μὲ ἀπαιτεῖν ὅσον ἐξ Αἰγύπτε κεθέσηκεν ἑκατέρας, οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τὰ αὐτῆ πίζεως· τὰ δ' ἀποδέχεσθαι ὁπόσον ἐξ ἑκατέρων ἀφίκηται τόπων· ἐν αὐτῆ παραδοθείη, καὶ τὸ μᾶλλον ἐπ' ὠφελείᾳ ἐν τοῖς ἐφεξῆς δηλωθησόμενον· καὶ δαπανᾶν, καθάπερ εἴθισται, εἰς τὸ τρέφιμον τῆ αὐτῆς πόλεως, ὥστε τὸ ἀφθονον αὐτῶ βυλήσει θεῖ δόξαι πάντων ἔχειν. συνκινδυνεύοντων τῆ αὐτῆ θεσπεσιωτάτῳ αὐγυσταλίῳ ὅσων εἰς τὴν περῆξιν καὶ τῶ στρατιωτῶν τῶ ὑπ' αὐτὸν πεπαγμένων, καὶ τῆ λαμπροτάτων τελεβίων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοτίας βοηθείας, ὥστε πανοικὶ μὴ ἀνεμπόδιστον τὸ πρᾶγμα γίνεσθαι.

ΚΕΦ. ε'.

ΤΟΝ δὲ ὄν τῶ τόπων τῶ μὴ ὑπ' αὐτὸν ὄντων ἀκριβιζόμενον, θαυμάζομεν καὶ τοσῶτον ἐπάγειν αὐτῆ τὸν κίνδυνον, ὥστε, ἐπειδὰν ἀκριβοῦσθαι πάσης μελλήσεως χωρὶς, καὶ τὴν πειθομένην αὐτῆ τάξιν οἰκείῳ κινδύνῳ πολωίζειν ὡς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν πανοχῆ θεσπεσίοις ποιεῖσθαι καὶ μηδὲν ἀφέλιον γίνεσθαι ὧν τῶ ὑποτεταγμένων αὐτῆ πόλεών τε καὶ ἐπαρχιῶν, καὶ τόπων, καὶ ὁρίων, καὶ τριῶν, περὶ τὴν αἰσίαν ἐμβολὴν ἀποπλεῦσαι τῶ Αλεξανδρέων πόλεως· μηδὲ μὴν τῶτο πόλιν εἰ μὴ καὶ τὸ παρ' ἡμῶν ἐπιτεθραμμένον ἢ ἐπιθραπησόμενον, ὧν θείων μὲ ἡμῶν τύπων, θεσπιζέσθω ὃ τῶ θρόνων τῶ σῶν· ὡς ἅπαντα καὶ τῶ στρατιωτῶν ὑπαργόντων αὐτῆ (καθάπερ ἔμπροσθεν εἴρηται) οἷς ἂν αὐτοῖς θεσπιζέσθω, καὶ τῶ ναυκλήρων ὑποδεχομένων τὸν σῖτον, καὶ ἐμβαλλόντων τοῖς νωσὶ κἀκεῖθεν ὑφ' ἡγεμόνι θεῖ ὡς τὴν ταύτην τὴν εὐδαίμονα ναυπλωμένων πόλιν.

ΚΕΦ. ς'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ε'.

ΕΙ μὲν τοιγε τὴ ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτε μὴ εἰσπραξεις σῖτον, κὴ τὴ μὲ τὴ ἐντεῦθεν ἐπειπομένης αἰσίας ἐμβολὴς εἰσκομιδὴν μὴ παρασκευάσῃς τῆ Αλεξανδρέων, κὴ πλοϊοδῶσαι ἐκεῖθεν τῷ δεδόμενα πόλι κὴ βασιλίδα, ἐκεῖ πέρατος ἓ αὐγέτε μείνος, τὴ ἧ ἓ τροφίμε ἓ παρ' ἡμῶν φιλοπιμπλάμε, ἀφ' ἓ σεπτεμβρίε μὴ εἰσκομισθε τὴ τὴ Αλεξανδρέων πόλ· ἴσω ὡς κατὰ τελῶν ἀρταβῶν ὑπὲρ ἑκάστε νομίσματος ἀπαιτηθῆσε) παρ' ἓ σᾶ ἔργε τὸ λεῖπον ἢ τῆ ἐμβολῆ, ἢ τὴ τροφίμε, κατὰ τὸ ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτε εἰσφερόμενον, αὐτός τε ὁ ἄρχων, κὴ ἰδιώτης γλυφόμενος, κληρονόμοι τε αὐτε κὴ ἀφέδροι, κὴ τὰ αὐτᾶ πράγματα καθ' ἑάντα τρόπον ἐλεύθερα ἔσε, ἕως ἄπαν τὸ ὀφειλόμενον ὁφλημα κ τελῶν δραχμῶν ἀποτιμωμένων εἰσκομίσῃς ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς. ἀλλὰ σεσήκασι πάντες αὐτὸν κὴ τὴν ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτε πολυωρίαν πρᾶξαι, κ τὰς εἰρημένας καιρός.

ΚΕΦ. ζ'.

ΕΠειδὴ ἡ ἐπὶ τ αἰσίας ἐμβολῆς φορτὶς σεσημασμένον τε κὴ ἀχώριστον ἔχει τ τ νεῶν τίτλον, βεβούλεμαι κὴ τὰ περὶ τέτε διατυπῶσαι, ὥστε ὁλόκληρον τὴ περίσσεια κὴ σεσήκασιν ἐπιθεῖναι τὴν σεσυσιαν. τέως ἓν τ τ νεῶν δεσπόταις βεβούλεσθαι μὴ ἀδειαν ἔχειν παῖνι ἑαυτὸν ἐπεισάττειν τοῖς δημοσίοις τέλεσι, κὴ πασὶ τ τ ὑποβυθίων συνδιδόναι, κὴ τὰ καλούμενα σύδομα πικὰ κομίζεσθαι, κὴ συνεδὲν ἓ δημοτὶς ῥαθυμεῖν· ἑτέρας ἢ παρὰ τὸ σεσήκαν εἰσπράττειν, κὴ τελείονες ὡς βιότεργον, κὴ παρὰ τὰς νενομισμένας· κὴ συνεδὲν λαμβάνειν ἀφορμήν τε κὴ δρόμον τ ἓ πράγματος συγχύσεως, τὸ μὲ ἀπαιρεῖσθαι τ νεῶν ἀεὶ σεσειωμένον, τῷ ἢ συγκεχυμένῳ τῷ ἑαυτᾶ ἴδιαπείαν ἡρῶσα· κὴ ὑπερφερόντα μὲ τ τραπεζῶν ἓ δικαιοσύνε ἓ σᾶ, ὁμοίως ἢ ἀπειρία κέρδος χάριν ὑφ' ἑαυτὸν ποιεῖσθαι ἀποδύντα.

ΚΕΦ. η'.

ΕΠειδὴ τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάντα ἀγρύπνως διοικεμένη, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅσα συλλογίζεσθαι τ νεῶν καινῶν ὁ σὸς τ Αλεξανδρέων χρηγέμενος, εἰς νομισμάτων μυριάδας ὀκτὼ, οἷα κὴ τ δύτυχες σιτοπομπείας εἰς ὀκτακοσίας μυριάδας σπυρίδος, βεβούλεσθαι τὰς ὀκτὼ ταύτας μυριάδας τ νομισμάτων δίδοσθαι τῷ τ νεῶν ἀποδέκτη, σὺν τ ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν, κὴ πόλεων κὴ τόπων κὴ σεσσίδων. Ἀφ' ὧν γὰρ οὐ δυσπόρησε ἐποιησάμεθα τῷ τοιαύτῳ σπουδὴν, ὥστε μηδὲν παντελῶς μήτε ἐξ ἀναβολῆς μήτε ἐξ ἐλλείψεως τ αἰσίας σιτοπομπείας γένεσθαι. ὁ μὲντοι περίβλεπτος αὐγουσταλιος, κὴ πειθομένη ταῖς αὐτᾷ, κτ' μέαν, ὡς εἴρηται, γνωμόβιον συσσφῶ τε κὴ ἕνωσιν ἐκ τε τ αὐγουσταλιανῶν ἔκ τε τ σεσσίμων ἀκικῶν, τὰς εἰσπράξεις ποιήσουσι) τ πόλεων κὴ τ τόπων, κὴ τ σεσσίμων τ ἀφωρισμένων ἔκ τε τ Αλεξανδρέων κὴ ἑκατέρας Αἰγύπτε, τῷ ἀποδέκτη τ ναύλων· ὁμοίως κὴ αὐτᾶ ἓ τ νεῶν ἀποδέκτε τῷ τοιαύτῳ εἰσπράξιν ποιεμένῳ· ἐφ' ᾧτε οἰκείῳ κινδύνῳ τὸν τε αὐγουσταλιον, ὡς εἴρηται, τῷ τε αὐτᾶ πάξιν τοῦτα ἀπαιτεῖν, ἅμα τῷ ἀποδέκτη τ ναύλων. κὴ αὐτῷ κινδυνᾷ ἐπίση τ τότων εἰσπράξεως, ὥστε ἀμέμπτως κὴ ἀπαιτῖν τὸ χρυσίον, κὴ ἐπιδιδόναι τῇ εἰρημένῃ χρείᾳ, κὴ ἀφαίρεσιν τοῖς ναυκλήροις κτ' τὸ μέχρι νῦν εἰθισμένον· συναύουσι δ' καὶ συγκινδυνεύουσι τῷ αὐτῷ ἀποδέκτη τ ναύλων ὡς ἀπαντᾶ ἓ σεσολίπε αὐγουσταλιε, τ τε πειθομένης αὐτῷ πάξεως, κὴ τ ἀνδρειοτάτων πυγμάτων τ ἐν τοῖς τόποις ὄντων, σὺν τοῖς αὐτῶν τελούσιος. οἷα σεσήκαν σὺν τρόπε πάντες τ τ νεῶν ἀποκληρῶσθαι λόγον, κὴ δίδοσθαι τότον τῷ ἀποδέκτη, κὴ δι' αὐτᾶ κτ' τ σεσήκασι κὴ νενομισμένον διοικεῖσθαι τρόπον, κὴ παρέχεσθαι τοῖς ναυκλήροις ὑπὲρ πάσης τ αἰσίας ἐμβολῆς, ἡ τε τ σεσήκασι φορτὶς κὴ διοίκησις ἑαυτῆ σεσημασμένη γλύφεσθαι), ἥ τε τ αἰσίας ἐμβολῆς, ἥ τε τ νεῶν.

ΚΕΦ. θ'.

ΕΝ δευτέρᾳ ἢ πάξει βεβούλεσθαι τῷ τε σῷ ὑπερόχῳ κὴ τ κτ' καιρὸν ἄρχοντα τούτης τ ἀρχῆς, κὴ τὰς τε σκεπιαείας κὴ τροφτότητας, δύο τε ἀπ' Αἰγύπτε κὴ Αλεξανδρείας, σεσήκειν τ εἰσπράξεως τ δημοσίων φόρων, τ εἰς ἑκατέραν τροφτείαν εἰσφερομένων ἓ δικαιοσύνε τ σῆς ὑπεροχῆς, τῇ τε ἰδικῇ τῇ τε ἡμικῇ. δηλαδὴ ἐξ ἑκείνων τ πόλεων κὴ τ σεσσίμων, κὴ τ τότων ἐξαιρεμένων, κὴ τ τόπων τ εἰς τὸν μέρον ἀφορολότων, ὑποτεταγμένων κὴ αὐτῶν τῇδε τῇ θείᾳ νομοθεσίᾳ. ὁ δυναμένων πανπελῶς, ὁδὲ ἓ σεδολέπε αὐγουσταλιε, ὁδὲ τ πειθομένης αὐτῷ πάξεως, ὁδὲ ἓ ἰσοφιλεστάτε ἐπισκόπε τ Αλεξανδρέων, λόγον παρέχειν ἢ ἐξαιτεῖσθαι τ εἰσπράξεως τ δημοσίας πινάς, ἢ ἐπιχειρεῖν καθ' οἱανῦν αἰτίαν τῇ εἰρημένῃ εἰσπράξῃ, τῇ ἀνηκούσῃ ταῖς τραπέζαις τ σῆς ὑπεροχῆς, ἢ τοῖς σεσσίμοις τοῖς ἀφωρισμένοις αὐτῷ. πλὴ εἰ μὴ βοηθείας ἕνεκα τ̃ν αἰτήσεων γλύσθαι οἱ τραπεζῖται, κὴ οἱ τ αὐτῶν πληρῶντες τόπον κτ' χώραν. §. α'. Εἰ δὲ τ̃ν αἰτήσειε, ἢ εἰ ἐᾷ σεσπάξειεν ἢ σὴ σύνοδος τοῖς, κὴ οἱ κατὰ καιρὸν τῷ αὐτῷ ἔχοντες ἀρχῷ, ἀνάγκη ἔξι, ὅ, τι κατὰ καιρὸν αὐγουσταλιος, κὴ οἱ ὑπ' αὐτὸν καθωσιωμένοι στρατιῶται, κὴ οἱ τ̃ν τελῶν, κὴ ἡ πειθομένη πᾶξις τῷ αὐτῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ, κὴ πᾶσαι πολιτικὴ κὴ δημοσία βοήθεια, κὴ ἐπιμενέων τοῖς σεσηναείοις τοῖς σοῖς, κὴ περισσοδυάζειν ἅπασιν τὰς ὑποκειμένας ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, ταῖς ἁρμοζούσαις ἑκατέρᾳ τραπέζῃ ἓ δικαιοσύνε τ σῆς ὑπεροχῆς, ὕλα τ οἰασῶν ἀναβολῆς τὰς ἐπικειμένας αὐτοῖς εἰσφέρειν δημοσίας φόρους, κὴ μὴ τολμᾶν ἀνπλέγειν. §. β'. Εἰ δὲ τ ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτε, ἢ τ κατὰ τὸν Αλεξάνδρειαν οἰκέντων, κὴ ὑποκειμένων ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, (ἐξαιρημένης ἓ Μαρεώτε κὴ ἓ Μενελαίτε τ πόλεως, ἐφ' ἓν ἂν σὺ τοῖς ἐφεξῆς τὰ σεσήκασι διατυπώσωμεν) τολμήσειε ἀνπλέψαι σεσὸς τὸν δόσιν, ἢ καθόλ τι ἐναντιωθῶσιν, κὴ μὴ ὁ σεδολέπε αὐγουσταλιος, ἔχων κὴ τὸν στρατιωτικὸν κὴ τὸν πολιτικὸν

CAP. VI.

SAne si ex utraque Ægypto frumentum non exegerit, neque illud huc mittendæ felicis [1] solitæque illationis Alexandriam importandum, neque ante finem mensis Augusti ad almam hanc regiamque urbem [2] vehendum curarit: si etiam frumentum Alexandrinis à nobis in alimoniam elargitum, mense Septembri in ipsorum urbem non importarit: sciat, quod quantum illationis alimoniæve frumento, pro eo modo qui ex utraque Ægypto inferri consuevit, deest, in ternas artabas [3] pro singulis solidis à solio tuo & ipse sive magistratum adhuc obtineat, sive privatus factus sit, & heredes successoresque ipsius exigentur: nulloque modo bona ipsius libera erunt, antequam quicquid inde debet, ad ternas æstimatum artabas tuis mensis intulerit. Interim convenit omnino ut ad prædicta tempora ipse ex utraque Ægypto plenariam etiam exigat.

1 Αἰσίας ἐμβολῆς.
2 Constantinopolim scil.
3 Artaba *hic & cap.* 22. *in fin. c.* 23. *in fin.* genus mensuræ Ægyptiacæ, modios quinque accipiens. Hieronym. 2. *in Esai.* 5. Aristophanis interpres in Acharnensibus. Ἀχάνη μέτρον ἐστὶ πυρικὸν ὥσπερ ἡ ἀρτάβη παρ' Αἰγυπτίοις. adde Suidam in ἀρτάβη. Atticum tamen medimnum facit Hesychius qui & Medicam mensuram appellat.

CAP. VII.

QUandoquidem vero de solenni illatione tractatus connexum & inseparabilem habet portoriorum titulum, volumus etiam, quæ ad ipsum pertinent (quo isti negotio plene convenienterque prospiciatur) certa juris forma comprehendere. Volumus igitur, ne in posterum portoriorum susceptor facultatem habeat, ut se quibuscunque publicis vectigalibus immiscat, ac nonnullis solvendo vectigali obnoxiis illud remittat: itaque quæ συνδρομικὴ [4] nuncupantur (*quæ per indulgentiam & gratuito data dixeris*) accipiat, & publica inde negligat: ab aliis vero plus quam par sit exigat, & plures ut violentius & supra consuetos, ac hinc confundendæ rei occasionem initiumque capiat, portoria quidem recusari non posse prætendens, ex rei vero confusione suum commodum captans: & mensas quidem tui tribunalis despiciens, simul autem lucri causa cuncta ad se trahere conans.

4 Ενδρομικὰ sunt quæ dat collector exactori, ut aliquid de exigendi severitate remittat, vid. *l. ult.* §. 1. *Cod. de exactionibus.* Eadem autem ratione dicuntur ἐνδρομικὰ, quia ἐμφανισικὰ, id est, insinuativa, quæ clerici dant pro introitu, vid. *Novell.* 56. ἐνθρονισικὰ, seu inthronistica, seu Cathedratica, quæ ab episcopis vel Archiepiscopis, thronum, id est, sedem adipiscentibus, *Novell.* 123. *cap.* 3. δικικὰ, quæ à litigatoribus dantur judici, *Novell.* 89. *cap.* 9. δισποτικὰ, quæ Principi rerum domino, *Novell.* 8. ἀσδικτικὰ, quæ à novo emphyteuta, *Novell. Leon.* 13. ἀσυλαγικὰ, quæ athletis pro coronis, vid. *l.* 5. *Cod. quæ res pignori.* ἑρμηνευτικὰ, interpretatitia quæ interpreti, *l.* 3. *ff. de proxenet.* ὡροσκοπικὰ, *Novell.* 128. *cap.* 9. & ἀγωγικὰ, *l. ult. Cod. de discussorib.* καυτευτικὰ, ἀσπασικὰ, *Novell.* 30. *cap.* 3. ἐπιδημητικὰ, pretia quibus se redimebant ab onere recipiendorum hospitum, *C. de metatis & epidemeticis lib.* 12. *Novell.* 134. *cap.* 1. ut & chartiatica, *l.* 6. *ff. de bonis damnatorum.* pulveraticum, *constit. Theod. & Valentin. apud Frontinum: Novell. Leon. & Majoriani de Curialib. Cassiodor.* 12. *Variar. l.* 16. *Cod. Theod. de tyronib. c. Cujac.* 4. *observ.* 18. *in fin.* πομπικὸν τέλος. *apud Æschinem* γαμικὸν δῶρον, 17. *Ecl.* περὶ τὰ ποιᾶν λόγης, &c. *cap.* 2. Viaticum, *l.* 79. *ff. de judiciis, l.* 1. §. 9. *ff. de tutele & rationib.* Addamus & reliqua mercedum genera, legatis legativa, vid. *l.* 2. *ff. de legationib.* nutricibus Nutricia, *l.* 1. §. 14. *ff. de extraord. cogn.* quæ Græci τροφεῖα, obstetriciis μαιώσρα: servatoribus σώσρα: liberatoribus λύτρα, sive ἄποινα: præceptoribus διδακτρα, huc facit *l.* 12. §. 3. *ff. de adm. tut.* Indici fugitivi μήνυτρα. 10. *Eclog.* 2. περὶ τῶν δεδομένων. *ex lib.* 20. *cap.* 8. & 9. §. 2. *item tit.* 4. *cap.* 14. & *ibi ex tit.* 2. *cap.* 2. (Latini indicium, *l.* 4. §. 4. *ff. de cond. ob turp. l.* 15. *ff. de præscr. Paul.* 2. *sent.* 31. §. 20. Indicinam appellat, Apulejus 7. de Asino. εὑρετὰ inventori rei *l.* 43. §. 9. *ff. de furtis.* εὐαγγέλια fausto nuntio, vid. *Cod. publ. lætitiæ* 2. *ad Attic.* 8. Cerarium pro cera dabatur, *Cic. Verr.* 3. philantrophon proxenetæ, *l.* 2. *de proxen.* honorarium advocato. *l.* 10. §. 10. *ff. de extraor.* & mensori. 1. *ff. si mensor.* salarium Comitibus judicum, *l.* 4. *ff. de off. adsessor. l.* 1. §. 8. *de extr. cognitionem*, pensio insulæ, 3. *Harm.* 8. dixi ad *l.* 56. *ff. locati.* Xenia judicibus etiam dabantur, *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconsul.* Quid ἀνακλυντήρια, ὑπήρια, προφίκτηρια. dixi ad *tit. C. de sponsal.* βραπτήρια alumno dabantur, Dotarium quod & ὑπέδολον & dotalitium, vid. 4. *Harm.* 10. & morgengeba, uxori, dixi ad *tit. C. de donat. antenupt.* Palmarium, *l.* 1. §. 12. *ff. de extraord.* symbolum à convivis *Terent. in Andria.* quod & symbola à Tertulliano *lib. adverf. Valent.* naulum *l.* 6. *ff. qui potior. l.* 39. §. 1. *ff. de leg.* 1. Vectura, pensio, *l. ult. ff. de jure fisci.* falgamum quid, vid. *C. de falgamo.* sportulæ, vid. *C. de sportul.* de præmio manumissionis & emancipationis, vid. *l.* 3. *Cod. de bon. matern.* introitus, vid. *l.* 102. §. 2. *ff. de leg* 3. natalitium, nuptialitium, *l.* 194. *in fin. ff. de verb. sig.* merces hortorum *l.* 30. §. 1. *ff. de leg.* 3. ἀπαργυρισμὸς, 56. *Eccl.* 17. *cap.* 43. quæ & adæratio. Solatium seu προδρύμιον κέρδος. *Novell. Leon.* 56. 104. *l.* 15. *in fin. ff. qui potior. l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1. cloacarium *l.* 27. §. 3. *ff. de usufructu accresc. leg.* 39. §. 5. *ff. de legatis* 1. quod & τίλος τὰ καναλια. 6. *Eclog.* 1. *cap.* 27. τὸ τίλος τὰ ὑδραγωγία. *Eclog. d. loco.* id est, quod ob formam aquæductus penditur, *l.* 27. §. 3. *ff. de usufructu l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1. τὸ τέλος τῆς ὁδοποιίας. *Eclog. d. loco.* καὶ τῆς στρατιωτικῆς παρδὸν καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ δημόσια τέλη. *Eclog. d. loco.* πατρωνικὸν. *Novell. Tiberii*, c. 4. Emeritum *l.* 3. §. 8. §. 12. *l.* 5. §. 7. *ff. de re militari.* Est & τὸ καινονικὸν in Novella Isaaci Comneni quod datur, τῆς χορηγονίας ἕνεκα, pro ordinatione, de quo adi *Novell. Justin.* 56. & 123. *cap.* 3. Est & minerval, quod & Glossis minervalitium καὶ συσατικὸν. Placet & hæc quoque addi: Naulum est navium, vectura jumentorum *l.* 30. §. 1. *ff. de legat.* 1. Donativum quod militi ultra stipendia datur ab imperatore, *l.* 1. *Cod. de re militari.* πίτυσμα & ζωπίτυσμα, congiarium quoddam quod plebi dabatur. *l.* 2. *Cod. de annonis civilibus lib. XI.* Xenia & Xeniola quæ hospitibus *l.* 6. *in fin. ff. de off. proconsulis.* linguarium quod pro lingua *Seneca* 4. *de benef.* Stipendium tributum salarium quod dabatur pro victu: in quo principem locum tribuebant sali. Unguentarium *Plin.* 2. *epist.* quod Marius Priscus à provincialibus quasi pro unguento exegerat, sic vinum honorarium quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cujus meminit Cato orat. de innocentia sua. Fusiones quoque fisco præstari solitæ, *l.* 27. §. 3. *ff. de usuf.* vasarium vero, quod pro vasis & utensilibus ex ærario tribuebatur magistratibus in provinciam ituris: ut legativum, quod legatis, *l.* 18. §. 12. *ff. de muneribus. l.* 2. *ff. de legation.* Balneaticum quod Glossis βαλανικὸν, quod pro balneo. ἐπικεφάλαια Ciceroni ad Atticum capitatio. Accessiones nummorum *eidem* 3. *Verrina*, id quod in locationes decimarum unius agri præter solitam mercedem exigebant, puta bina vel terna millia H.S. Equestre æs Festo quod equiti dabatur. ut & uxorium æs *eidem.* pœnæ quæ publice exigebantur ab iis qui uxores non habebant. unde ἀγαμίου δίκη. Sic eidem, Hordearium æs, quod pro hordeo equiti Romano dabatur. ut & *eidem authori* Curionum æs, quod dabatur Curioni ob sacerdotium. Columnarium vero, vectigal erat columnis impositum à Cæsare, ut ea ratione ædificandi insaniam coërceret. *Cic.* 13. *ad Attic.* 6. συγκλητικὰ, sive συγκλητικὰ, præmia publicæ lætitiæ nuntiatæ, 56. *Eclog.* 17. *cap.* 65. Velatura, plaustrorum merces *Varroni* 4. *de lingua.* Clavarium quod in Caligatorum clavos impenditur *Tacit.* 3. *Hist.* φιλικὸν quod datur amice, *l.* 6. *in fin. Cod. de navicularis.* puto id esse, quod nostri vocant, *Don gratuit.* Calcearii meminit Suetonius in Vespasiano cap. 8. Camelaria quod pro Camelis alendis datur, *l.* 1. *l. ult. ff. de muneribus.* Nuptiale vero munus quid, vide *l.* 13. §. 2. *ff. de adm. tut. l.* 1. §. 5. *ff. de tutelæ & rationib. distrahendis.* Cœnatica vero, quæ quasi pro cœna à provincialibus milites exigebant, *l. unic. Cod. de exigatione militaris annonæ.* Salgamum vero quod ad esculenta condienda erogabatur, *l. un. Cod. de salgamo hospitib. non præstando* & 7. *Cod. Theod.* 9. Potest & in hunc locum referri stellatura, hoc est annonæ dierum septem aut earum pretium ex *l.* 12. *Cod. de exigatione militaris annonæ:* ubi Cujacius meminit sportularum & eulogiæ. Quid autem Gleba, globalis functio, descriptio, collatio, præstatio, munus, Canon, pensio, Aurum globale, oblatitium, coronarium, aut argentum, follis senatorius, & septem solidorum præstatio, vide apud Cujacium titulo Codicis de prætoribus & honore Præturæ & gleba & folli & septem solidorum functione sublata libro duodecimo, ἀεροκλὸν, seu tributum pro cœlo & spiritu aërio inventum à Michaële Paphlagone, teste Cedreno & Procopio, φορὰ ἡ τοταμιὸν ἀλλὰ τύχη τινὶ ὥσπερ ἐξ ἀέρος φερομένη. Equimentum quod pro equi in equam admissione datur, vid. *Nonium cap.* 2. *num.* 9. nuptiale munus, *l.* 13. §. 2. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 5. *ff. de tutelæ & rat. distrah.* His conferri cupio Petrum Gregorium 27. syntagm. 2. quibus & alia longe plura in meis ad hunc locum Commentariis addam aliquando. 5 Portorii frumentarii Alexandrini summa 80000. solidi. Transmissio frumenti annua 800000. 6 Ἀποδέκτε τῶν γυάλων. 7 Ναυκλήρους. 8 Τραπεζιτάς. 9 Vid. *cap.* 17. *& seq.*

Source : BIU Cujas

tum obtinens cohortiumque primores & tribuni illum aut illos qui debent, inferre, atque in fiscum benevolos esse non coëgerint: sciant, & ipse magnificentissimus *præfectus* Augustalis, & quodcunque auxilium cujus paulo ante mentionem fecimus, se in singulis fisco in partem eorum quæ debentur adjudicandis periclitaturos: qui vero contradicere ausi fuerint, bona sua publicanda, seque è provincia ejiciendos esse. Manifestum vero sit, quod in omnibus quæ ab excellentia tua decernentur, *præfectus* pro tempore Augustalis tuæ excellentiæ potestati ac imperio, prout hactenus moris fuit, subfuturus est.

Cap. X.

Cæterum si gloria tua, aut scriniarii, aut tractatores, aut qui illorum locum supplent, in provincia fidem publicam nonnullis dari voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabat tamen illam Dei amantiss. patriarcha [1] in tot dies atque in hunc modum, in quem excellentiæ tuæ magistratu jussum, aut à tractoribus petitum fuerit. Et si præter hæc publica [2] fides detur, erit illa omnino irrita. Non enim quemquam præter hæc hominibus in quamque causam delectis fidem publicam dare concedimus, præterquam, si quis in hoc fidem publicam capiat, ut in publico versetur, & intra certos dies quicquid debet omnino fisco persolvat aut sufficientem tractatoribus scriniariisve cautionem præstet. Ad hoc, qui præter hæc fidem publicam quocunque modo ceperit, æqualis cum iis qui non acceperunt conditionis sit, intraque sacra etiam septa exactionem sustineat. §. 1. Verum si Dei amantissimus archiepiscopus extra dictum modum fidem publicam dederit, necessario Dei amantissimi œconomi, & sanctissimæ ecclesiæ defensores, quod damnum fisco hinc obortum fuerit, id agnitum de suo & de facultatibus suis resarcient. Qui si sat divites non fuerint, ex [3] sanctissimæ ecclesiæ pecuniis & rebus fisco satisfiet. §. 2. Quod si præter notitiam & voluntatem Dei amantissimi episcopi fidem publicam ipsi dare ausi fuerint, non modo ea omnino irrita erit: verumetiam ipsi fisco damnum rependent: & beatissimus patriarcha, si quid præter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos & ab officiis quæ habent removebit, & è sacerdotio ejiciet. §. 3. Si vero magistratus quispiam contra vetita, cuipiam qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, sive *præfectus* Augustalis, sive clarissimi tribuni qui cohortibus præsunt, sint, & à dignitate magistratuque removebitur, & fisco privatus factus damnum resarciet: idque non modo quùm adhuc supererit, verum etiam [4] ubi mortuus fuerit. Obnoxii enim ipsi heredesque & facultates ipsorum hujusmodi exactionibus erunt, ut *videlicet* pœnarum metu istiusmodi nihil committatur, neque *quisquam*, priusquam omne debitum persolutum sit, pœnam effugiat. §. 4. Item si quis ex iisdem civitatibus locisve in jus vocatum exemerit [5], aut exactioni impedimento sit, oportet, & hunc in quantum exemptus tenebatur, obnoxium esse, ejusque exactionem cum heredibus, successoribusque suis & in bonis sustinere. Cæterum quibus (ut dictum est) omne periculum incumbit, (tractatoribus nempe & scriniariis) omnem ipsi potestatem procurationemque hujus rei habeant, totumque canonem qui ex dictis civitatibus, provinciis, atque locis mensis tuis infertur, ad mensas tuæ excellentiæ, tum publicam, tum privatam emittant, & quibus tu dari constitueris, tradant.

1 Πατριάρχης.

2 Γίνοιτο τὶς λόγω δόσις. vid. *Edict.* 2. §. *cod.*

3 Privati culpa nocet interdum ecclesiæ, facit *l.* 10. *in fin. C. de sacr. eccl.* adde *cap.* 76. *de reg. in* 6.

4 Delicti nomine, in bona defuncti ad pœnam agere possumus, licet alias regulariter crimen morte finiatur. dixi ad *Novell.* 22. *cap.* 20.

5 *l.* 1. *ff. ne quis eum qui in jus vocat. Novell.* 30. *c.* 12. *in fin. prine.*

Cap. XI.

Statuimus porro, ut spectabilis *Præfectus* Augustalis iis qui à solio tuo in hoc mittuntur, sive tractatoribus, sive scriniariis, sive [6] qui ipsorum locum supplent, in exactionibus ipsos respicientibus, & in publicam privatamque mensam inferendis, necessario opem ferant.

§. 1. Et si quem ex dictis locis in fiscum improbum esse, atque ut exactionem effugiat, tumultum [7] ciere contingat, volumus tractatori, sive scriniario, sive qui illorum locum obtinet, facultatem esse, ut hoc magnificentissimo *præfecto* Augustali manifestum faciat: qui suo cohortisque sibi apparentis periculo milites succurrere rei inhibereque improbos, & quæ mensis debentur, exigere cogat: ut dum hæc per civilem militaremque manum perficiuntur, citra dilationem exigi, & in magnam hanc urbem [8] importari possint. Sciant autem clarissimi tribuni fortissimique milites, & maxime qui inter illos principatum obtinent, quod si hoc neglexerint, neque ut illa omnia quæ diximus faceret, curarint, de [9] annonis etiam periclitabuntur. Retinebuntur enim illæ à *præfecto* pro tempore Augustali, ipsiusque periculo mensis tuis inferentur. Tum & bonorum publicationem sustinebunt clarissimi ipsorum tribuni, quique inter ipsos primas tenent, qui sane & capitale supplicium metuant: & universum agmen è provincia motum ultra Istrum flumen [10] sive Danubium transferetur, ut in illorum locorum limitibus custodiæ causa perseveret. §. 2. Illi vero qui in fiscum improbi fuerint, atque istiusmodi necessitatem expectarint, publicationem ac perpetuum exilium Sebastiam [11] & in Pityusam (quæ in extremis * Euxini Ponti finibus est) deportati sustinebunt. Eandem vero similemque curam & occasione largitionalium titulorum, omniumque quæ ad sacras nostras largitiones pertinent, spectabili *præfecto* Augustali imponimus, quæ quidem ab ipso atque etiam ejus cohorte & Alexandriæ & per utramque Ægyptum debeant expediri. Etenim harum rerum hæc à nobis constituta procuratio est. Et conveniens est, ut ipse ejusque cohors suo periculo largitionalium tributorum, omniumque causarum ad sacras nostras largitiones pertinentium exactionem curet: ut hujusmodi publicæ illationes, quæ sacris nostris thesauris applicantur, omni periculo spectabilem *præfectum* Augustalem ipsique obsecundantem cohortem concernente, & exigantur, & sacris nostris largitionibus inferantur. Si enim horum quicquam neglectum fuerit, periculum illi & de magistratu & de bonis imminebit: idque non solum dum in magistratu erit, sed postmodum etiam quando magistratum deposuerit: adeo ut illud periculum ad successores quoque ejus, & heredes transiturum sit. Donec enim quæcunque ex locis ipsi subjectis sacris nostris largitionibus debentur, expleta fuerint: non ipse tantum hujusmodi exactionibus obstrictus erit, verum [12] heredes etiam ejus & successores. §. 3. Sed neque asylum [13] dabit quisquam iis qui ipsius jurisdictioni subsunt, præterquam ii qui exactionis periculum (ut dictum est) *sustinent*, quæ fit periculo spectabilis pro tempore præfecti Augustalis, & obsecundantis ipsi cohortis. Pecuniæ autem devotis sacrarum largitionum palatinis transfundendæ sunt, quorum hæc res curæ incumbit, aut qui alioqui ad hoc à gloriosissimo præfecto inclyto huic magistratui præposito emittuntur. Neque contra ea quæ ante excepta sunt, fidem publicam dare quisquam, aut in exactionibus impedimento esse poterit. §. 4. Devoti autem milites, & qui in agris, & qui in urbibus illis sunt, passuri eadem sunt, nisi ipsi quoque opem tulerint: omnibusque modis largitionales pecuniæ collectæ, ac iis qui in hoc missi fuerint, transfusæ sint, & denique tanta cum alacritate exactionem exercuerint, quantam in ea ab arcariis exhiberi præcepimus.

6 Eadem fides in successore requiritur, quæ in auctore.

7 Coërcitio tumultum cientis ob frumenta.

8 Constantinopolim scilicet.

9 *Un prince peut arrêter les gages de ses officiers, & se payer sur iceux de son deu.*

10 Ister sive Danubius.

11 Σεβαστόπολιν καὶ Πιτύουντα. Sebastopolis & Pityusa ad Pontum Euxinum sitæ fuerunt.

12 Heres facto defuncti tenetur. *l. cum à matre* 14. *Cod. de rei vindicat.*

13 Λόγου ἀσυλίας, vid. *Edict.* 2. §. *cod.*

Κεφ. ι'.

Εἰ μήτοι βληθῇ ἡ σὴ ἐνδεξότης, ἢ οἱ σκεπαίοι, ἢ οἱ τρακτόυτοι, ἢ εἴ τ' ἐκείνων πληρόντες τόπον, κ' χώραν λόγου πεῖ δεδώκαμεν ὑπὲρ αὐτῶν αὐτοὶ κινδυνεύσωσι. δόσις μήτοι τῦτον ὁ θεοφιλέστατος πατελάρχης, ἐπὶ τοσούτοις ἡμέρας ἐκτενόμεν, κ' ἐπὶ τύτοις τοῖς ὅροις ἐφ' οἷς ἂν παρὰ τ δεσπότου τ σῆς ὑπερογῆς ἀφορτεχθείη, ἢ παρὰ τ τρακτόυτων αἰτηθείη. εἰ δ παρὰ τοῦτο γένοιτό τις λόγου δόσις, αὐτὴ παντελῶς ἔσται κυρία. ὅτε γὰρ δέδομεν δή ποτε γῆν αἰτίας λόγον τινὰ παρὰ τοῦτο παρέχειν τοῖς ἀφορτίσοις, τοῖς ἐκφεύγουσι τὴν ἀφορτεσίαν αὐτῶν τρόφιμον. τοῖνυν εἰ μὴ ἐπὶ τύτῳ τ λόγον λάβοιεν, ἐφ' ᾧ τὸ δημόσιον φαίνεσθαι, κ' πάντως εἶσω ῥητῶν ἡμερῶν πάντ' ὄσον ὀφείλεται τὸ δημόσιον σκληρῶσαι, ἢ τὴν ἀποχρώσων τοῖς τρακτόυτοις ἢ σκεπαίοις παρέχειν ἀσφάλειαν. ὡς τὸ τ παρὰ τοῦτο εἰληφότα λόγον παρ' οἱασδήποτε τρόπε ἴσως τοῖς ἀπολαμβάνουσιν εἶναι, κ' ὑποφέρειν τὴν εἴσπραξιν κ' ἔνδεν τ' αἰτίων ἀφελόλων. §. α'. Εἰ δ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος παρὰ τὲ εἰρημένα δοίη λόγον, ἀναγκὴν ἔξεσιν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι κ' οἱ σκκλησιέκδικοι τ' ἀγιωτάτης σκκλησίας, τὴν ὑπεύθυνον συμβαίνουσαν τῇ δημοσίᾳ ζημίαν ἐπιγινώσκειν οἴκοθεν, κ' σὺν τ' ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. εἰ δ μὴ δύποτε, σὺν τ' τ' ἁγιωτάτης σκκλησίας χρημάτων τε κ' πραγμάτων τὸ ἐκνὸν τῇ δημοσίᾳ ζημίᾳ ἐπιγράφειν. §. β'. Εἰ δ τολμήσοι παρὰ γνώμην θεοφιλεστάτε ἐπισκόπε αὐτοῦ δόναι λόγον, ἐ μόνον ἔσται τὸ λεγόμενον παντελῶς ἄκυρον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ζημίαν ἀναπληρώσουσι τῇ δημοσίᾳ, θ μακαριωτάτε πατελάρχε, εἴπ τὸ παρὰ γνώμην αὐτὸ πρᾶξαι, πάντως αὐτὸς κ' ἀπεκινδύνευσε τ' φρονήσεων ὧν ἔχυσι, κ' τ ἱερωσύνης ἀκόλουθον. §. γ'. Εἰ δ ἄρχων παρὰ τὲ διηγορευμένα δοίη τινὶ λόγον, ὀφείλουσι δημόσια πεῖς σοῖς τραπέζαις ἀφωρισμένα, τυτέστι ὁ αὐγουσταλιὼν, ἢ οἱ λαμπρότατοι τελώνιοι, οἱ ἀποτάσσοντες τ' τῶν μίσθων τ τε ἀξίας κ' τ ὀφλὴς παραλυθήσονται, κ' θεραπεύσει τῷ δημοσίῳ τὴν αὐτὴν ζημίαν, ὃ ἰδιώτης χρεώμενος, κ' ὁ ἀποτάσσοντες μόνον, ἀλλὰ δὴ κ' τελευτήσαντες. ἐκέξεσι γὰρ αὐτοὶ κ' κληρονόμοι πεῖς τοιαύτοις ἀπαιτήσεσι, κ' τὲ αὐτῶν προήμενοι, ὥστε δύλαβείαν τ' ποιῶν μηδὲν ἀμαρτάνειν πιθτὸν, μηδ' ἀλαφεύγειν τὴν ποινὴν, ἄχρις ἂν τὸ πᾶν ὄφλημα ἀλαλυθείη. §. δ'. Εἰ δέ τις ἐναγέμον ἀφέλοιτο σεβασμιον ἐκ τ αὐτῶν πόλεων, ἢ τόπων, ἢ κ ἐμποδὼν τῇ ἀπαιτήσει ἔσται, δεῖ κ τῦτον ὁμοίως πάντως, ὥσ ὁ ἀφαιρεθεὶς ὑποδυτὴς γένηται, ἕνοχον εἶναι, κ ἀπαιτεῖσθαι σὺν κληρονόμοις ἰδίοις κ ἀλλοδόξοις, κ τοῖς αὐτὸ πεάσμασιν. ἀλλ' αὖτις, ὡς εἰρηται, τὰς κ τ πάντα κίνδυνον ἔχοντας, κ τῦτο, φαμὲν δὴ τὰς τρακτόυτὰς κ σκεπαίους αὐτὸς, κ τὴν πᾶσαν ἔξεσιν κ τὴν διοίκησιν ἔχειν, κ πάντα τ κανόνα τοῖς τραπέζαις τοῖς σαῖς σὺν τ' εἰρημένων ἀλαφέροντα πόλεών τε κ ἐπαρχιῶν κ τόπων, ἐκπέμπειν τοῖς τραπέζαις τ σῆς ὑπερογῆς, τῇ χρυσῇ τῇ τε ἰδικῇ, κ τοῖς ἄλλοις ἐπιδίδοναι οἷς ἂν αὐτὸς ἀφωρισμένα.

Κεφ. ια'.

Ημεῖς δ ἡσυχίζομεν, ἀναγκὴν ἔχειν τ' θεοφιλεστ. αὐγουσταλιον, κ' ἐπαμυνειν τοῖς τε παρὰ δ σὰ δράγα πεμπομένοις εἰς τῦτο, κ τοῖς τρακτόυτοις, κ σκεπαίοις, ἤτοι τῷ πληρόντι τ' αὐτῶν τόπον, ἐπὶ τοῖς εἰσπράξεσι τοῖς ὁρωμένοις αὐτοῖς, θ εἰς τὴν χρυσῆν θ ἰδικὴν ἀναφερομένων τραπέζων. §. α'. Εἰ δέ τινα συμβαίη τ' ὑπ' τ' εἰρημένων χωρῶν ἀγνωμονεῖν θεοφ. τὸ δημόσιον, καί τινα παρεχλῶ πειρᾶσθαι ποιεῖν, ἵνα ἀλαφύγειν τὴν εἰσπραξιν ἡσυχίζομεν ἄδειαν ἔχειν τ τρακτόυτὸν, ἤτοι τοὺς σκεπαίους, ἤτοι τ ἐπίσχεσιν τὴν πᾶξιν αὐτῶν, δῆλα ταῦτα καθιεὰν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ. τ δ οἰκείῳ κινδυνῷ κ τ πειθομένης αὐτῷ πᾶξεως καθυναγκάζειν τοὺς τραπῶντας ἀμωμήτως τῷ πράγματι, κ σωέχειν τὰς ἀγνωμοσύνας, κ ἀπαιτεῖν τὰ τῆς τραπέζης ὀφειλόμενα, οἰκείῳ κινδυνῷ. ὥστε ἀλλ' τε τ' πολιτικῆς ἀλλ' τε τ' στρατιωτικῆς χειρὸς ταῦτα ἀνυόμενα ἀνυπέρθετον ἔχειν τὴν εἰσπραξιν, τὴν τε ἐπὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν εἰσφοράν. εἰδότων δ λαμπροτάτων τελωνῶν, δ τε ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν, κ μάλιστα δ ὧν αὐτοῖς πεπτώκοντα, ὅπ τάχ' εἰ ῥαθυμήσαμεν, κ μὴ παρακινδυνεύσουσιν αὐτοὶ ἀπαύστως πράξειν ὁπόσα εἰρήκαμεν, κ δεῖ δ σιτήσεων κινδυνεύσει. παρακαλέσθησαν) γὰρ αὐτοὶ παρὰ δ κ' καιρῷ αὐγουσταλίε, κ εἰσκομισθήσονται) πεῖς σοῖς τραπέζαις οἰκείῳ κινδυνῷ, κ δημοσίων ὑποφήσων) οὔτε λαμπροτέροις αὐτῶν τρόφιμοι, θ οἱ σὺν αὐτοῖς πεπτώκοντες (οἷσπερ κ κεφαλικὴν τιμωρίαν δύλαβείσθωσαν) κ τὸ πᾶν πάσχα μετασχεῖν σὺν τ' χώρᾳ σὺν τοῖς πορφυρέοις δ ἵππε ἤτοι δεινοῖς ποτισμοῖς τόποις μεπεπεθήσε), τοῖς σπέρε λιμίταις τ' ὠδαφυλακῆς ἕνεκα πεφυκόσι. §. β'. Αὐτοὶ τε οἱ πεῖς τὸ δημόσιον ἀγνωμονήσαντες, κ τὴν τοιαύτην ἀναίσχυνον ἀναμείναντες, δημοσίων τε κ ἐξορίων ὑποφήσονται) διωκεῖν, τῇ Σεβαστοπολιτῶν κ Πιτυούντων, ἥπερ ἐστὶν ἐπ' ἐκάτε τ * δ Εὐξείνε Πόντε, κατοικήσοντες. τὴν δ αὐτὴν κ ὁμοίαν φρονπίδα τῇ θεοφιλέστατῳ αὐγουσταλίῳ ἐπιτίθεμεν, κ πεφάσθαι τ' largitionalicῶν πτλων κ πάντων τ' πεφυκότων εἰς τὰς θείας ἡμῶν λαργιτίωνας, ἀνυομένων παρ' αὐτῷ κ τ αὐτὸ πᾶξιν, εἴπε κ' τὴν Αλεξανδρέων αὐτὴν, εἴπε κ' Αἰγύπλιος ἀμφοτέρας κ δ τάττων ἡμῶν αὐτὴν καθέσηκε φροντίς. κ πεφυκὸν ἐστὶν αὐτὸν τε κ τὴν αὐτὸ πᾶξιν κινδυνῷ οἰκείῳ πεφυλεῖν τ εἰσπράξεως τ λαργιτιωναλικῶν πλῶν, κ τ' αἰτῶν ἀπασῶν τ' εἰς τὰς θείας ἡμῶν ἀνηκουσῶν λαργιτίωνας. ὥστε πᾶς τοιαύτης δημοσίας εἰσφορᾶς, πᾶς τοῖς θείοις ἡμῶν ἁρμοπέσσης ἡσυχρίς, κ εἰσπραξεως κ τοῖς θείαις ἡμῶν εἰσφέρειν largitiosi, μ παντὸς κινδυνῷ δ πεφυλέπτῳ αὐγουσταλίῳ κ τ πειθομένης αὐτῷ πᾶξεως. εἰ γάρ τι τάττων ἀμεληθείη, κίνδυνῷ αὐτὸν θεήσεσθαι) ἐπί τε τῇ ἀρχῇ, ἐπί τε τῇ πεφυσίᾳ τῇ οἰκείᾳ· κ ὃ μόνον ἕως ἐπὶ τ ἀρχῆς ἔσιν, ἀλλὰ κ ὕστερον, κ ἐπειδὰν τοῦτο ἀπόθοιτο, κ μ' ἀλλάξων αὐτὸ κ κληρονόμων. σύξεσι) γὰρ πεῖς τοιαύτοις εἰσπράξεσιν σὺν αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ κ κληρονόμοι αὐτὸ κ ἀλλοδόξοι, ἕως ἂν πάντα σκληρώσθαι τὰ τῆς θείας ἡμῶν largitionis σὺν τ' ὑποτεταγμένων αὐτῷ τόπων ὀφειλόμενα. §. γ'. Καὶ ὅτε λόγον ἀσυλίας τις παρέξῃ τοῖς ὑποκειμένοις αὐτῷ, τοῦτο σκέψαν οἱ κ τ κινδυνον τ εἰσπράξεως, καθάπερ εἴρη), χνομένης κινδυνῷ δ μ' καιρῷ θεοφιλέστε αὐγουσταλίε κ τ πειθομένης αὐτῷ πᾶξεως· τ δ χρεμάτων μεταβαλλομένων ἐπὶ τὰς καθωσιωμένας τ θείων λαργιτιώνων πυλαπίνας, οἷς τάττε μέλῃ δ μέρος, κ τὰς ἄλλας πλομένας ἐπὶ τάττῳ δηλ δ θεσπεσίῳ τ αὐτῆς δύκλεᾶς ἀρχῆς ἐνδοξοτάτε ἄρχοντος. ὅτε λόγον συγχωρήσεως δέναι τινὰ παρὰ τὲ ἔμπροσθεν διηγορευμένα, ὅτε ἐμποδὼν τῇ ὑγιείᾳ θεῖ τὰς εἰσπράξεις. § ὁπ. Οἵπε καθωσιωμένοι γραπῶντοι, ἢ οἱ σὺν τοῖς χώραις σκεπαῖς κ σὺν τοῖς πόλεσιν ὄντες, τὰ αὐτὰ πείσονται), εἰ μὴ κἀκεῖνοι ἀμωμήσοιεν, κ σὺν τρόπῳ παντὸς ἀνυδείᾳ τὰ λαργιτιωναλικὰ χρήματα, κ ἐπὶ τὰς εἰς τῦτο πλομένας καθελληθείη, κ ὑγιὴ) ἐπ' αὐτοῖς πᾶσα θεθυμία κ εἰσπραξις, ὅσῳ κ ἐπὶ τοῖς ἀρκαρίοις ὑγιείᾳ διατεξάμεθα.

ΚΕΦ. ιβ'.

Source : BIU Cujas

ΚΕΦ. ιβ'.

Δίδομεν ἢ κ) ὀπεῖνο τῷ ϖϵιδολέπτῳ αὐγουσταλίῳ, ὥστ ἐφ' ἅπαπι λαμκελλάϱιος κ) ϖϱαιλιώπαις, κ) τοῖς τὰ δημόσια ϖϱαπίουσι τὰ ὑπὸ τῶν αὐτῶ καθεζῶτα διοίκησίν τε κ) ἐξουσίαν· ἃ μόνοι δύναϭθαι τοὺς ϖαϱαίϱχας ἀγνοεῖν ὄντας τ ἀϱχαίων τόπων, ἢ ϖϵϱὶ τὸ σῖτον, ἢ ϖϵϱὶ τὰ ναῦλα, ἢ ϖϵϱὶ τὰ ἄλλα δημόσια τὰ ἀνήκοντα ταῖς εἰϱημέναις αἰτίαις, ἢ τοῖς κ) χώϱαν διαπίνουσι, ἀποκινεῖν καὶ ἐξουσίαν. ἀλλ' εἰ ϖϱαπτοιεν κακῶν, ὃν ἀποκινησϵ μ αὐτούς, ἐν ἀσφαλείᾳ ἢ καταϭήσϵ, κ) ϖϵϱισκοϖήσϵ ἑτέϱους τοὺς τῷ ϖϱάγματι χϱησομένους ὀϱθῶς· κ) ἁπαξάπασι μάλιϭϵ ἐνταῦθα τῷ ϑϱόνῳ τῷ σῷ, κ) λαμ ταυτὸ τὴ βασιλείᾳ. ὥστ ἡμᾶς πάντα γινώσκοντας, τι ἀϖοήσουσι ϖϱαπτοιεν ἐπί τε τῇ τ ὅλ ὀϱθῶς τῷ ϖϱάγματι χϱησαμένων ἀκολουθῇ, ἐπί τε τῇ τ ἐπιλεγόντων ϖαϱεδϱῶν, εἴτε συνίδιμεν ἐγκλήσῃσί κ) ϖαϱαδῶσί τ τε εἰς τὰς ϖαϱαχϱὰς ἀνηκόντων, τ τε εἰς τὰς ὁσίας τὰς αὐτῶν. §. α'. Ἀλλὰ κ) ϖολιτουομένων, οἵτε κ) Ἀλεξάνδϱειαν, οὔτε κ) τὰς δύο Αἰγύϖτους ὑϖοκείσϑω αὐτῷ, κ) ϖάντες ὅσοι δημόσια χϱεϊάζϵσιν ἐν ταῖς ὑϖοκειμέναις αὐτῷ χώϱαις ταῖς εἰσϖϱάξϵσιν ἀϖενεγκαμέναις ταῖς αὐτῶ. ἀδϵιαν ἔχοντϖ κ) εἰς ἑτέϱας τινὰς εἰ ἐν χώϱᾳ τινὶ μὴ ὑϖοκειμέναις αὐτῷ, κ) ἄγϵιν ϖϱὸς ἑαυτὸν, κ) εἰσϖϱάττϵιν τὰ δημόσια. κ) εἴ τινες τ κεκτημένων ἐπὶ Ἀλεξανδϱείας ἢ ἐν Αἰγύϖτοις δύο, ἑτέϱωθι διάγοιεν, ἢ οἰκοῖϵν ἐϖαϱχίας ἐχ ὑϖοκειμένων αὐτῷ, κ) τούτους ἐϖαναγαγεῖν εἰς ὧν ἀϖέλιϖον χώϱαν· ὥϵ μηδὲν ἐμϖόδισμα τοῖς δημοσίοις χϱεώσαι τοῖς ὑϖοκειμένοις τοῖς αὐτῶ. ταυτὸ τοῦτο ϖϱαϖτομένοις, εἰ καί τινες ὀφείλοιεν δημόσια ἀνήκοντα ταῖς τϱαϖέζαις ταῖς σαῖς, κ) οἱ τϱακτεύσαντες, κ) οἱ τ σκευῶν ϖληϱοῦντες τόπον, κ) ἐϖικείμενοι ταῖς εἰσϖϱάξϵσι ταῖς χϱυσικαῖς κ) ἰδικαῖς ϖϱαπέζαις, τοῦτό τι δῆλον αὐτοὺ καθαϱήσαν· κ) ἐϖὶ τούτῳ μ ὁμοίως κ) ἐκϖέμψαι κ) ἀξῆ τούτους, ὥϵ κ) αὐτοὺς ϖαϱὰ τ ϖϱακτόϱων τ σῶν ὑϖομνῆσαι τῶν εἰσϖϱάξϵων. ἃ δυναμένων τ ὀφειλόντων κ) ἐν ἐϖέϱγοις ὄντων τόϖοις, ὠφελεῖσϑαι τ αὐγουστάλιον ἐϖὶ τῇ τ δημοσίων αἰτῆσαι, ὡς μὴ ϖϱοσφοϱὰν αὐτοῖς δικαιῶσαι καθεζῶται. ὅϖως κ) ἐϖὶ τ λαμϖϱοτάτων ἀναλωμάτων ἀϖαιτήσϵων γίνεως βουλόμεϑα.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ὑϖόλοιϖϵ ἢ ἐν ταῖς εἰσϖϱάξϵσιν ἴσῃ φοϱτὶς τῷ ϖϵιδολέπτῳ αὐγουσταλίῳ κ) τῇ ϖειϑομένῃ αὐτῷ ταξει, ἥτις ὑϖέϱ τε τ στϱαλωτικῆς ἴσῃ δαϖάνης, τ τε ἐν Ἀλεξανδϱείᾳ, τ τε ἐϖὶ τ δύο Αἰγύϖτων, τ τε ἐϖὶ ϖολιτικῶν κ) σολεμνίων τελῶν τ μεγάλης τ Ἀλεξανδϱέων ϖόλεως, κ) τ ἑκατέϱας Αἰγύϖτου. εἰ ϖοτνιν ταῦτα κινδυνῷ ϖ ϖϵιδολέπτῳ αὐγουσταλίῳ κ) τ ϖειϑομένης αὐτῷ ταξεως κ) ἀϖαιτεῖσϑαι κ) ἐϖιδίδοσϑαι, σὺν ἐϖ ϖ ϖϱάγματϖ ϖϱαϖτομένῳ ἀϖ ϖ σκεπασϑείσ τ σῶν ὑϖομνῆσαι τῶν εἰσϖϱάξϵων. ἃ δυναμένων τ ὀφειλόντων κ) ἐν ἐϖέϱγοις ὄντων τόϖοις, ὠφελεῖσϑαι τ αὐγουστάλιον ἐϖὶ τῇ τ δημοσίων αἰτῆσαι, ὡς μὴ ϖϱοσφοϱὰν αὐτοῖς δικαιῶσαι καθεζῶται. ὅϖως κ) ἐϖὶ τ λαμϖϱοτάτων ἀναλωμάτων ἀϖαιτήσϵων γίνεως βουλόμεϑα.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἀναλήψϵις ἢ κ) τ κϛ' καιϱὸν βίνδικα τοῖς Ἀλεξανδϱέων, ϖάντα τὰ ϖαϱ' αὐτῶ γινόμενα δαϖανήματα ϖοιῆσαι ἐϖί τε τ σκυϖϱώσϵως τ δημοσίων βαλανείων, ἐϖί τε τοῖς ἄλλοις σολεμνίοις ἅϖασι τοῖς ϖολιτικοῖς, ἅπϖϵ ϖάντα ὑϖάϱχϵι) ῥητῶς τῷδε ἡμῶν τῷ ϑείῳ νόμῳ. ἥτις ἀναγϱαφὴ δηλώσϵι σαφῶς ὁ ϖοίων τε τινῶν σιτάϱχ) τόϖων κ) ϖίτλων, ἥτινι ϖεφάσϵων κ) ϖεσσίϖων, κ) ϖόσϵ ἐσὶ, κ) ὃν ϖινα ϖεσσικὴ διοικεῖ τϱόϖον, δηλαδὴ τ σολεμνίων, κ) ὅσϵ ϖολιτικῷ καθέσηκε δαϖανήκαται, ἐϖὶ δύο Αἰγύϖτων, κινδυνῷ ϖ ἐϖιχωϱίοις τ ἐϖαϱχῶν τούτων ἀϱχόντων ἐϖισίδομα ταῖς αὐτῶν ϖόλϵσιν. ἐϖὶ δὲ γε τοῖς ὑϖὸ ϖ ϖϵιδολέπτῳ αὐγουσταλίῳ κινδυνῷ οἰκείῳ κ) τ αὐτῶ ταξεως διοικηϑησομένοις, ἀδϵιαν ἔχ κ) λόγον διδόναι, κ) ϖάντα ϖϱάττϵιν ἄνϖϱ ἂν λυσιτελεῖν τῷ ϖϱάγματι νομισθείεν· οἷα ϖ κινδυνῷ ϖαντὸς εἰς αὐτόν τε κ) τὸν αὐτῶ ταξιν φεϱομένα. δηλαδὴ τ δαϖανημάτων τ γινομένων ἐϖὶ τ Ἀλεξανδϱέων ϖόλεως, κ) τ στώϑεσ γινομένων δι' ἐκείνων δι' μέχϱι νυν ταῦτα ϖϱάττϵσι.

§. α'. Μηδενὸς κ) ϖεφάσιν, ϖ δῆϑεν μὴ ὑϖοκεῖσϑαι τῷ ϖϵιδολέπτῳ αὐγουσταλίῳ, μηδὲ αὐτὸ ϖ ϖϵιδολέπτι αὐγουσταλίῳ κ) τ αὐτῶ ταξεως ἐϖαλογισαμένων, καί τινα δόλον ἢ ἐν ταῖς εἰσκομιδαῖς ἢ ἐν ταῖς ϖληϱώσϵσι τ οἰσίας ἐνϑολῆς ϖοιήσωσι, ἀλλὰ τὸ ϖϱάγμα καθαϱῶς ϖϱαττόντων, κ) ὑϖὲϱ τ ϖ κοινῶ φοϱτίδο ϖ τε κ) λυσιτελείας εἰδότων τὸ ϖϱάγματο ἀϖαιτοῦντα, κ) γινωσκόντων ὡς ὑϖὸ τῶν ἐϖάτων ἔσον) ϖιμωϱίαν, ἐ μόνον εἴ τι κακουϱγήσαι, ἀλλὰ κἂν εἴ τινα ϖεῖνοιαν ϖεῖ τὸ ϖϱάγμα ϖϱάξειαν.

ΚΕΦ. ιε'.

Κἀκεῖνο ἢ ἀνενεγϑὲν ἡμῖν ϖϱὸς τ σῆς ὑϖεϱοχῆς δεῖν ἠϑήμεν ἐγϱάψαι τῷδε τῷ νόμῳ. ἅϖαν γὰ ἀνεϱευνωμένην ἡ σὴ εὐδοξότης κ) τῶν εἰϱημένων τ Ἀλεξανδϱέων ϖόλιν, εὗϱεν ἐν τῇ ϖυκτῇ τῇ ἐϖὶ τ χϱόνων Ἀναστασίᾳ τ εὐσεβοῦς λήξεως, ἰώνικα Μαϱιανὸς ὁ τ εὐδοξ ἐϖ' αὐτῷ τὰ ϖϱάγματα ἐϖϱαξϵ, καταχωσάμ δημοσίαν ϖυκτῶν, Ποταμιῶν τῶνικαῦτα τ δημοσίων τ Ἀλεξανδϱέων ϖϱοσταϑοῦντϖ, κ) τὸ τ βίνδικϖ χῆμα. ἐν ᾗ ϖυκλῇ ἀϖιϱαλάψας τ τ ἐξαγωγὰς τίτλον ὀφειλόντων ἀϖφοϱᾶν ἀϖαφόϱους αἰτίας χιλίας χϱυσᾶς, ἔτω τετϱακοσίας μ ἐνενήκοντα δύο χϱυσοῦς τοῖς δημοσίοις βαλανείοις τ αὐτῆς ϖόλϵως, ϖληϱοῦντας ὀκτὼ χϱυσοῦς ϖϱὸς τῇ ἡμίσει, τῷ ἀϖοδέκτῃ τ ναύλων· ὡς εἶναι τὸ ἀϖογϱαμμένον, ἐν χιλίοις ϖληϱοῦσι ἑξήκοντα σύνεδα χϱυσοῦς. ἠϱώτησϵ δ' ὕστεϱον κ) ϖϱοσϖοιησαι ϖαϱὰ τ ϖολιτευομένων τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ ἔξαγωγὰς νν. ϛ'. τ ἓξ κ) καιϱὸν αὐγουσταλίου τϱακοσίας εἴκοσι χϱυσοῦς κομίζϵσϑαι ὑϖὲϱ ϖόλων τϱακόντα ἐξ. ὡσαύτως ϖαϱέχειν τῇ ἱϖποδοσμίᾳ τ εἰϱημένης τ Ἀλεξανδϱέων ϖόλϵως, κ) τοῦϖ τὸ χῆμα εἶναι ἐ μόνον ἐ σϱατηγὶς ἐ εὐδοξοϖάτης ἀϱχῆς, ἀλλὰ κ) μέχϱι τ δευτέϱας ἐϖινεμήσϵως ἐ ϖαϱαχωϱήσ ϖ κύκλ, τ ϖϱῶ ἐτῶν ϖεντεκαίδεκα. ἐξ ἐκείνων ἢ, ϖινῶν μ ῥαϑυμίᾳ, ϖινῶν ἢ κακουϱγίᾳ, τ ἢ ὀλιγων κλοτῆ, τὸ ϖϱάγμα κ) μικϱῷ ἐλαϖτωϑὲν, κ) ἀϖιστοῦντας κ) τὰ δημόσια βαλανεῖα τ τ ϖληϱωσίων ὑϖενήνοχϵ δύο νν. ϖοσοστ ϖ, κ) τὰ ναῦλα τ τ ϖενταηξίων ϖιντήνοχϵ ὀκτὼ ἡμίσϵ ϖ νομισμάτων εἰσφοϱᾶς. ϖεφάσϵως αὐτοῖς δοθείσης ἐκ ϖ τινὰς τῶν μ ἐκ τ αὐλῆς, τῶν ἢ ἐκ τ ϑϱόνων τ σῶν, ἀδϵιαν ἑαυτοῖς κατασκευάσαι, κ) ϖϱῶτα ἐκφέϱειν κεφάλαια τ εἰϱημένης τ Ἀλεξανδϱέων ϖόλϵως, κ) ἕτϱα εἴδη ἅϖϵϱ ὑϖόκει) τῷ τοιούτῳ τίλῳ· κ) ὥστ ἐλαϖτωϑῆναι κ) μικϱῷ τὴν εἰϱημένην ϖόλιν.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Ἀϖοδειξόμεϑα τίνων τῷ σῷ ὑϖεϱοχῷ, κ) τίνος ἐϖισῶσαν, ϑαυμάζομεν, μήϖ τ ϖιϖοϱισμένων ϖσὶ ϖαντελῶς τοιοῦτον ϑεῖον δῶϱον τύϖον ὄφελός τι καθεζάνϵ, ἀλλὰ ϖάντως ἐϖιγινώσκειν τοῦτ ὁ μέχϱι τ χϱόνων σϱατηγὶς ἐ εὐδοξοϖάτη ἐδίδοσαν· μηδὲ τ ϖϱοσϑήκην αὐγουσταλίου ϖλείονα δαϖάνην τινὰ ϖοιεῖν ϖαϱὰ τῶν ἔμϖϱοσϑεν κ) ἐϖὶ τ χϱόνων σϱατηγὶς ἐ εὐδοξοϖάτης ϖολιτευσαμένων, μηδὲ κ) καινοτομίαν τινὰ ϖϱοσϖαίϵιν τ

Cap. XII.

Illud idem ſpectabili præfecto Auguſtali tribuimus, ut ipſi & militibus, & regionis primoribus [1], & rerum fiſcalium ſub ipſius juriſdictione & poteſtate conſtitutarum exactoribus, in omnibus imperare licitum ſit: ut tamen regionis [2] primores, ſi aut circa frumentum, aut circa portoria [3] aut alias fiſcales res, quæ vel dictas cauſas vel ſumptus per provinciam faciendos concernant, improbuli atque refractarii ſint, pro imperio removere non poſſit. Si quid autem mali fecerint, non removebit quidem illos, ſed in cuſtodia conſtituet: delectiſque circumſpecte aliis qui recte in negotio verſentur, omnia huc ſolio tuo, & per hoc porro imperatori nunciabit, quo nos omnia cognoſcentes, & de illorum qui recte in negotio verſati non ſunt ejectione [4], & delectorum regionis primorum [4] (ſi videbitur) inſitione, eorumque quæ ad regionis [5] primatum ac primorum bona pertinent traditione, quod æquum & conveniens ſit, ſtatuamus. §. 1. Sed & qui Alexandriæ & per utramque Ægyptum rempublicam adminiſtrant, omneſque etiam qui tributa ipſius exactionibus aſſignata in locis ipſis ſubjectis tractant, ipſius imperio ſuberunt. Quin & in alias quaſcunque provincias ipſi non ſubjectas, ut & *debitores* ad ſe adducat, & fiſcalia exigat concedere: & ſi qui, quum Alexandriæ aut in duabus Ægyptis poſſeſſiones habeant, alibi degant, aut in provinciis ipſi non ſubjectis habitent, hos in provinciam quam deſeruerunt (quo rebus fiſcalibus ipſi ſubjectis nihil impedimenti obveniat) reducere illi liberum fuerit. Quod idem faciet, ſi qui ad menſas tuas pertinentia debeant, & tractatores, quive illorum locum ſupplent, aut qui exactionibus publicis privatiſve tuis menſis inferendis incumbunt, tale quippiam ipſi ſignificarint. Nam & tunc ad eundem modum & emittere & adducere hos debebit, ut à tractatoribus tuis exactionem ſuſtineant. Non poterunt autem debitores, quum in aliis locis ſunt, in fiſcalium rerum cauſa præfectum Auguſtalem exceptione ſubmovere, quaſi competens ipſorum judex non ſit, quod ſane & in largitionalibus exactionibus fieri volumus.

1 Πατάρχαις.

2 Πατάρχαι.

3 Ναῦλα.

4 Πατάρχων.

5 Πατάρχαις.

Cap. XIII.

Reſtat ea exactionum cura quam ſpectabilis præfectus Auguſtalis ipſique obſecundans cohors militaribus impenſurus eſt ſumptibus, iis qui Alexandriæ, quique in duabus [6] *ſubibuntur* Ægyptis, tum etiam civilibus ſolennibuſque magnæ [7] Alexandrinorum urbis & utriuſque Ægypti tributis. Erit igitur ſpectabilis præfecti Auguſtalis ipſique obſecundantis cohortis, ut hæc ſuo periculo & exigant, & tradant, neque eam rem amplius tuæ excellentiæ ſcriniarius exequetur, quem quod res militares adminiſtret, ϛϱαλωτὸν [8] Ægyptii nuncupant. Atque hic quidem in univerſum deſinet: ſpectabilis autem præfectus Auguſtalis, ipſique obſecundans cohors, quibuſcunque voluerit modis, ſuo periculo exactionem faciet, omnibuſque devotis militibus qui Alexandriæ ſtationem habent, ſumptus ſuppeditabit, eos ſuo periculo à ſubjectis locis & civitatibus exigens.

6 De utraque Ægypto dixi *cap.* 1. §. *cod.*

7 Alexandriam vocat Ammianus 22. verticem omnium civitatum Ægypti, inter cætera aër Alexandrinus laudatur ab eodem. Nullo, inquit, pene die incolentes hanc civitatem ſolem ſerenum non vident. adde 5. *Plinium* 10.

8 Stratiota Ægypti, quem & *ϛϱατηλάτην* videtur appellare, *cap.* 15. 16. §. *cod.*

Cap. XIV.

Coges porro pro tempore Alexandrinum vindicem [9], ut quos ſumptus facit, eos omnes in accendendis calefaciendiſque publicis balneis, ac aliis omnibus civilibus ſolennibus faciat: qui quidem *ſumptus* ſacræ huic noſtræ legi expreſſe omnes ſubjecti ſunt, quæ deſcriptio hoc quoque evidenter declarabit, ex cujuſmodi locis, atque titulis, ſive cauſis, & perſonis hi colligantur, deinde quanti ſint, quemque ad modum diſpenſari debeant: ſolennes ſumptus videlicet, & quotquot in duabus Ægyptis civiles [10] ſunt, qui civitatibus periculo peculiaris harum provinciarum magiſtratus porriguntur. In iis vero qui à ſpectabili præfecto Auguſtali ipſius cohortiſque periculo diſpenſabuntur, fidem [11] publicam dandi, & quæcunque negotio conducere putaverit, faciendi facultatem habebit: quippe cum periculum in ipſum ejuſque cohortem omne concedat, ut tamen qui ſumptus Alexandriæ fiunt, per illos qui hactenus eos faciunt, ſervata conſuetudine fiant.

9 *Βίνδικα*, de vindicibus alias dixi.

10 Civiles ſumptus πολιτικὰ δαπανήματα.

11 Λόγον.

§. 1. Nullus autem hoc prætextu, quod ſpectabili præfecto Auguſtali non ſubſit, neque vero etiam ipſe ſpectabilis Auguſtalis, neque ejus cohors improbitatem aliquam inceptent, fraudemve quampiam aut in illationibus aut in frumenti ſolenniter illati tranſvectionibus committant: ſed pure rem tractent, eoque modo quo quam maxime reipublicæ & proſpiciant & commodent: expendentes quam ea res neceſſaria atque inevitabilis ſit: & ſcientes etiam quod extremo [12] ſupplicio obnoxii erunt, ſi quid hac in re non ſolum maleficioſe perpetrarint, verumetiam vafre quicquam & per commentum egerint.

12 Id eſt, morte; vid. *l.* 21. *ff. de pœnis.*

Cap. XV.

Enimvero illud etiam quod ab excellentia tua ad nos relatum eſt, in hac lege inſcribendum eſſe duximus. Gloria enim tua, in dicta civitate Alexandria omnia perſcrutata invenit in tabula, quæ temporibus Anaſtaſii pientiſſimi principis confecta fuit, quando Marianus vir inclytus ſub ipſo res adminiſtrabat, extitiſſe tabulam publicam, quum vindicis [13] in modum Potamon fiſcalibus Alexandrinis præeſſet, qua in tabula [14] deſcriptus eſſet rerum exportandarum titulus, qui diverſis cauſis mille * aureos ita expenſos ferret: quadringentos nonaginta duos publicis ejuſdem civitatis balneis: quadringentos item & undeviginti anticantharo [15], ut vocant: quingentos poſtremo & quinquaginta octo cum dimidio, portoriorum [16] ſuſceptori: ut deſcripta ſumma in mille quadringentos ſexaginta novem aureos exurgat. Deinde vero ab iis qui rempublicam adminiſtrant, in eandem rerum exportandarum cauſam aureos centum perceptos eſſe. Præfectum autem pro tempore Auguſtalem pro triginta ſex pullis equinis trecentos & viginti aureos accepiſſe. Similiter præbere dictæ Alexandriæ civitatis equeſtribus [17] ludis. Atque hanc quidem formam eſſe non ſolum magiſtratus illuſtriſſimi Strategii [18], verum etiam uſque ad ſecundam indictionem præteriti circuli (quæ fuit ante annos quindecim) duraſſe. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo malo, plurimorum vero etiam furto eam rem paulatim imminutam, & publicas balneas illas quadringentorum nonaginta duorum aureorum ſumma, portoria autem quingentorum quinquaginta octo, & ſemiſſis aureorum illatione defraudata eſſe: idque occaſione illis data, quod nonnulli partim ex Principis aula, partim ex ſoliis tuis facultatem ſibi pararent, ut gratis è dicta civitate Alexandria tegulas [19] aliaſque ſpecies, quæ iſtiuſmodi tributo obnoxiæ ſunt, exportarent. Atque ita quidem memoratam civitatem paulatim eſſe depauperatam.

13 Κατὰ τὸ βίνδικον χῆμα.

14 Tabula rerum exponendarum, vid. *l.* 1. *l.* 2. *C. quæ res exportari non debeant.*

15 Τῶ καλουμένῳ ἀντικανθάρῳ. Ἀντικάνθαρος, navigii genus, ut κάνθαρος. Anticanthari fit mentio, §. *c.* 16. *in fin.*

16 Ἀποδέκτης τῶν ναύλων.

17 Τῆ ἱππασιδρομίᾳ.

18 Τὸ στρατηγὶς.

19 Tegulæ Alexandria Conſtantinopolim adportari ſolitæ.

Cap. XVI.

Excellentiam itaque tuam & in his animum intendentem amplexati, ſtatuimus, ne aliquibus iſtiuſmodi ſacra Principalis forma data quicquam utilitatis adferat, ſed omnes agnoſcant, quod uſque ad illuſtriſſimi illius Strategii [20] tempora dare conſueverunt: ne etiam ſpectabilis præfectus Auguſtalis majores ſumptus faciat, quam antea & temporibus illuſtriſſimi Strategii fieri ſoliti ſunt: neque novo aliquo

20 Στρατηγὶς.

Source : BIU Cujas

commento tributa illa attingat, ſibique vindicet: ſed vetus forma quæ uſque ad Strategium illuſtriſſimum illum & ipſum obtinuit, cuſtodiatur. ne denique pro tempore Auguſtali contentionis occaſio detur, ut hic quod nihil ceperit: ille vero quod minus ceperit, dicat: ſed ex univerſa ſumma mille octingentorum & undenonaginta aureorum aurei trecenti & undeſeptuaginta leventur & demantur. Aliquanto enim benignius quam pro exactiore jure agere, & ob copias præfecto pro tempore Auguſtali colligendas, alios mille quingentos & viginti aureos ſolos ex titulo inferri volumus: quibus ex aureis trecentos illos & viginti aureos occaſione triginta ſex pullorum, quos ex antiqua conſuetudine Alexandrinis equeſtribus ludis ſuppeditare tenetur, ſpectabilis præfectus Auguſtalis ſibi imputabit. Reliquos vero mille ducentos aureos, eidem in annonas ipſius annumerari volumus. Atque ita quidem ea res non difficilis ſolutu fuerit, & priſtinam rationem ſervabit, neque ulli prorſus ad dolum malum feneſtra aperietur. †. De publicarum autem balnearum calefactione, & anticantharo [1], & publicis portoriis, ex aliis cauſis deſcriptio in hac ſacra lege adhuc inſtituetur.

[1] Ἀντικανθάρου dixi ad *cap.* 15. *ſ. eod.*

Cap. XVII.

Quoniam vero Mareotam [2] Libyco [3] tractui ſubjecimus & nonnullos Alexandrinos in popularibus ſeditionibus deprehenſos, quo ſibi inferendas à ſpectabili præfecto Auguſtali pœnas effugiant, illuc profugere conſtat: ſtatuimus, ut pro tempore ſpectabili Auguſtali facultas ſit, ut ob hanc cauſam, & quidem ſolam, commentarienſem [4] illuc mittat, qui ad eum qui clariſſimi provinciæ Libyæ præſidis locum obtinebit, cum publicis [5] literis proficiſcatur: quo illos & comprehendat, & per cohortes militeſque qui ſub ipſo ſunt, tradat: ut nemo qui Alexandriæ publicos tumultus moverit, illuc confugiat, & ſpectabilis præfecti Auguſtalis pœnas evitet. Inſuper & illi ipſi qui iſtis partibus præfuerit, facultas erit, ut ſi quos tales inveniat, eos & comprehendat, & caſtiget, atque etiam ** publice manu emittat, & liberet. In his itaque dictum magiſtratum circumſcribimus, quæque in hac lege explicavimus, hæc illi facienda injungimus. Sic enim cura ipſi rei facile par, contracta etiam undique neque confuſa fuerit, nullamque ad confuſionem futtumque propenſis maleficii occaſionem præbebit.

[2] Vid. *cap.* 1. 9. §. 2. *ſ. eod.*

[3] Libycus tractus, provinciæ Ægypti, eaque duplex Libya ſiccior & Pentapolis, cujus urbes præcipuæ Cyrenæ, Ptolemais, Arſinoë (quæ & Teuchira) Dornis, & Berenice. Illius Paretonion, Cherecia & Neapolis: vid. *Ammianum* 22. *in fin.*

[4] Κομμεντάρησιον.

[5] Κατὰ δημοσίας ἐπιστολάς. De literis requiſitoriis & earum negotiis in criminalibus uſu, alias dixi.

Cap. XVIII.

Hinc nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium [6] conſtituimus, collocata inibi militari manu, quæ in illis locis barbaros compeſcat. Spectabilem enim Libyæ ducem (ut dictum eſt) per Paratonium, & per ſubjectas illi civitates (in quibus qui ſub ipſo ſunt milites, ipſius juſſis obſequentur) velut ſtativa caſtra obtinere volumus. Percipiet autem ipſe attributas ſibi annonas, ut pro annonis, quæ in ſpeciebus ſunt, nonaginta, proque capitibus centum & viginti aureos conſequatur ſupra mille quinque & quadrantem: pro annonis autem, quæ in auro conſiſtunt, quinquaginta: ac pro totidem capitibus, aureos quadringentos. Ipſi item obſecundans cohors habebit aureos centum octoginta ſeptem. Et milites qui videlicet ex his Libybus [7] Juſtinianeis, quique apud aliquam Juſtinianearum cohortium dictis locis aſſignatarum ſunt, ſuas annonas, quemadmodum reſpublica ipſis conſtituit, percepturi ſunt. Manifeſtum *interim ſit*, quod & omnia ſolennia quæ civitatibus ipſis aſſignatis *dari ſolent*, quo modo hactenus data ſunt, deinceps *ipſis* dabuntur. Similiter vero & provincialis magiſtratus, obſecundanſque ipſi cohors, ſuas annonas habebit. §. 1. Verum quoniam, ſi quis omnes hoſce ſumptus ſupputet, non paria neque ſufficientia futura ſint quæ ex locis ipſi ſubjectis, ſive ex Libyum provincia inferuntur: idcirco neceſſarium eſſe duximus, ut Mareotam [8] (quomodo dicitur) & Menelaitam urbem [9] (quæ ante Ægyptiacam provinciam ſita eſt) ipſi adjiceremus. Efficere enim alioqui nequeat ut è publico militibus ſub ipſo conſtitutis ſalarium ſuppeditetur, ſi, quæ danda ſunt, aliunde pendeant, ac ſub alio magiſtratu contribuantur: tum etiam hinc ex diverſitate magiſtratuum innumeræ ſolicitudines atque tumultus eſſent exorituri. Atque ille quidem dictis locis præerit, tu vero tuo periculo, tibique obſecundans cohors, & civilis magiſtratus, una cum cohorte, exactionem perficietis, & quod colligeritis, militibus vobiſque ipſis diſtribuetis, ut ipſorum & ſumptus, & annonæ hinc conficiantur, proprio periculo exactione illorum facienda.

[6] Vid. Ptolomæum *in Africa*: & Plinio 5. *cap.* 6. Paretonium *Ammian.* 22.

[7] Λιβύων Ιουστινιανῶν.

[8] De Libya Mareotide, dixi *c.* 1. §. 2. *ſ. eodem.* vid. 5. *Plin.* 6.

[9] De qua dixi *cap.* 5. *ſ. eod.* fuit cognominata à Menelao, cum antea Canopus diceretur. *Ammian.* 22. *in fin.*

Cap. XIX.

Ne vero hic cuiquam excogitandi, quomodo aut majores ſumptus faciat, aut minorem illationem colligat, occaſionem demus: hac etiam re decenter conſtituta, per ſubjectam huic ſacræ legi deſcriptionem manifeſtum fecimus, quantus ſit canon qui & ex dictis provinciis locisque, & ex Libya ipſa, Mareota etiam, Menelaitaque urbe illatus, ad tribunal tuæ excellentiæ defertur: tum etiam quanti ſint ſumptus quos circa magiſtratus cohortes, ſolennia, & devotorum militum alimoniam fieri conveniret. Spectabilis autem præfectus Auguſtalis, ipſiuſve cohors, aut quicunque alius provincialis magiſtratus cum dicto duce in ſubjectis ipſi provinciis, civitatibus & locis nullam omnino cujuſquam rei communitatem habebit. Verum ipſe ſpectabilis dux & civilis Libyæ magiſtratus in dictis locis, tum in pecuniariis & criminalibus cauſis, tum etiam in publicis exactionibus omnem poteſtatem obtinebit, ut quæcunque in Libya ſunt, & omnes qui illa loca poſſident, in ſuis quiſque poſſeſſionibus, & qui incolæ ſunt etiam ſpectabili duci ſubjecti ſint. Adeo ut tametſi qui ſub dictis civitatibus aut locis quibus ſpectabilis dux præeſt, poſſeſſiones habent, in aliis provinciis habitent, ſimiliter tamen in publicis exactionibus ipſi ſubjici velimus: ut poteſtatem habeat, ut ad ipſos exactores emittat, omniaque quæ exactionis ratio poſtulat, faciat.

Cap. XX.

Porro quia etiam ſacræ noſtræ largitiones ex his provinciis atque locis, quæ dicto Libycorum limitum duci parent, nonnulla recipiunt, noſque æqualem atque ſimilem illis curam impendimus: ſancimus, ut dictus Libyæ, & Mareotæ, Menelaitæque urbis (hæc enim illi adjecimus) ſpectabilis dux [10], & provinciæ præſes cum obſecundante ipſi cohorte ſuo periculo largitionalium pecuniarum, quæ ex omnibus dictis debentur locis, exactionem faciat: ita ut plenæ illæ, citraque ullum defectum quotannis exigantur, & ab ipſis Alexandriam emittantur: porroque cui pro tempore ex devotis palatinis, ut illic præpoſiti officium adimpleat, commiſſum fuerit, tradantur: qui ipſis auxilium ferre debebit, ſciens quod niſi has res omnibus modis curaverit, in idem cum duce, præſide, & obſecundantibus ipſis cohortibus periculum incidet. In hoc etiam milites ſuppetias venient: & niſi id fecerint, in periculo erunt, ne eaſdem pœnas ſubeant quas Alexandriæ, & in utraque Ægypto conſtitutis militibus, niſi & ipſi eam rem æquali

[10] De duce Libyæ Mareotæ, & Menelaitæ urbis.

τελῶν ἐκείνων, καὶ ἑαυτῷ ἐπιδικεῖν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρχαῖον φυλαχθῆναι χρὴ μέχρι τοῦ μέχρι τοῦτο, καὶ ἐνδεχόμενον καὶ αὐτὸ. μήτε φιλονεικίας ἀφορμὴν δοθῆναι τῷ τε κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίῳ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πιττακίοις, ἤτοι λαοῖς. ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ποσότητος τῶν χιλίων ὀκτακοσίων ἐγδοήκοντα ἑπτὰ νομισμάτων καφιδιῶν τελακησίας ἑξήκοντα ἑπτὰ χρυσοῦς. βουλόμεθα δὲ καὶ τὴν φιλανθρωπότερον τῶν ἀκελεΐτου πρᾶξαι, καὶ ἀφ' ὅλου τοῦ κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίου συγκρίσην ἄλλας χιλίας πεντακοσίας εἴκοσι χρυσοῦς μόνας ἐκ τῆς πίλας εἰσφέρεσθαι, ἐξ ὧν τὰς τελακησίας εἴκοσι χρυσοῦς ἑαυτῷ λογίσεται ὁ αὐγουσταλίου ἀναφορεὺς τῶν τελακησίων ἐξ πυλώνων, ἃς ἀναίσχυντον παρασχεῖν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἱππασθρομίᾳ τῶν Ἀλεξανδρέων, κατὰ τὸ ἄνωθεν κρατῆσαν ἔθος· τὰς δὲ ὑπολοίπους χιλίας ἀφικτησίας καβαλογίζεσθαι αὐτὸς αὐτῷ εἰς τὰς σιτήσεις τὰς ἑαυτοῦ. ἔτι τε τὸ προκείμενον δίλυτον εἶναι, καὶ τὴν ἀρχαίαν φυλάττον ὁδὸν, καὶ μηδενὶ παντελῶς ἀδείαν κακουργίας παρεχόμενον. †. Τὰ δὲ τῶν δημοσίων βαλανείων ἑκάστου, καὶ τῶν ἀντικανθάρων τοῖς δημοσίοις ναύλοις, ἐξ ἑτέρων αἰτιῶν ἀπογραφὴ τάδε τῷ θείῳ νόμῳ δηλοῦται.

Κεφ. ιζ'.

Ἐπειδὴ ὁ τῶν Μαρεώτου ὑποτεθήκαμεν τῷ Λιβυκῷ κλίματι, καὶ εἴπερ τινὰς τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπὶ δημοτικαῖς στάσεσιν ἁλισκομένους, φεύγειν ἐκεῖσε, ἀφιδιδράσκοντας τὰς ἐπιτιμίους αὐτοῖς παρὰ τοῦ θεολέπτου αὐγουσταλίου ποινάς· θεπίζομεν, ἄδειαν εἶναι τῷ κατὰ καιρὸν θεολέπτῳ αὐγουσταλίῳ πέμπειν ἐκεῖσε, ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῃ τῇ αἰτίᾳ, κομμεντάρησιον, μὴ δημοσίας ἐπιστολῆς χινόμενον, ὥσθ' ἕξειν τὸν τόπον τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος τῆς Λιβύων ἐπαρχίας. ὥστε καὶ σωέχειν αὐτὸς καὶ περιοδεύειν ἀφ' ὧν ἑαυτὸν τάξεωτῶν τε καὶ στρατιωτῶν. ἵνα μηδεὶς τῶν δημοσίας θορύβους κατὰ τῶν Ἀλεξανδρέων ποιούντων, ἐκεῖσε ἀφιδιδράσκοι καὶ πρὸς τοῦ θεολέπτου αὐγουσταλίου ἀφεύγοι ποινάς. ὥσθ' τῷ καὶ αὐτῷ τῷ τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν ἐφεστῶτι, ἀδείαν εἶναι, εἴ πινας δόροι τοιούτους, καὶ σωέχειν καὶ κολάζειν, καὶ κοινῇ τῶν χεῖρα ἐλεύθερον αὐτὸς. Ἐπὶ τούτοις τοίνυν τῶν εἰρημένων ἀρχῶν ὁρίζομεν, καὶ σωιεῶμεν ταῦτα προῄξεσιν ἄπαξ ἐν τῷδε τῷ νόμῳ διωρίσαμεν. ἔστω γὰρ ἅπας καὶ αὐτάρκης ἡ φροντὶς τῆς πράγματος, καὶ παντεχόθεν θεοσεβεστάτην καὶ διοικεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν παρέχεσθαι τοῖς βουλομένοις συγχύσεως καὶ κλοπῆς ἀφορμάς.

Κεφ. ιή.

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς καλεῖ ἡ τῶν Λιβυκῶν λιμιτῶν φροντὶς, ὃν τρόπον ἐπὶ τῷ Παραιτονίῳ ἱδρυσάμενοι, δόντες αὐτῇ τὴν στρατιωτικὴν χεῖρα τοῦ κατ' ἐκείνα βαρβάρων ἄρχεσθαι. βουλόμεθα γὰρ καὶ τὴν Λιβύης θεολεπτὸν δύναμιν ἱδρύσθαι μὲν, ὡς εἴρηται, καὶ τὸ Παραιτόνιον, καὶ τὰς ὑποτεταγμένας αὐτῷ πόλεις, ἐν αἷς ἔσονται αὐτὸν στρατιῶται τῶν αὐτῶν κελεύσεσιν ὑπηρετούμενοι· λήψεται δὲ καὶ τὰς ἀφωρισμένας αὐτῷ σιτήσεις, ὑπὲρ μὲν τῶν ἐν εἴδει ἀννώνων συντεταγμένων, καὶ καπίτων ἑκατὸν εἴκοσι, νομισμάτων χίλια πέντε τετρακόσια· ὑπὲρ δὲ τῶν χρυσοῦ ἀννώνων, πεντήκοντα, καὶ καπίτων πεντήκοντα, νομισμάτων τετρακόσια. καὶ ὥσθ' ἑκατὸν μὲν πεθομένην πᾶξις αὐτῷ, νομισμάτων ρπζ'. καὶ οἱ στρατιῶται γάμου, τουτέστιν οἱ ἐκ τούτων Λιβύων Ιουστινιανῶν, καὶ παρὰ τῶν Ιουστινιανῶν τῶν παγμάτων ἀφωρισμένων τοῖς εἰρημένοις τόποις, τὰς οἰκείας σιτήσεις, καθάπερ αὐτοῖς ὥρισε τὸ δημόσιον, λήψονται· δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἅπασαν τὰ σολέμνια τὰ ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς αὐτῶν ἐπιδοθήσεται, καθάπερ καὶ μέχρι νῦν ἐπιδίδοται. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐπιτρόπου ἄρχων καὶ ἡ πεθομένη πᾶξις αὐτῷ τὰς οἰκείας ἔχουσι σιτήσεις. §. α'. Αλλ' ἐπειδήπερ εἴπις ἅπασων ταύτῃ συλλογίσεται τὴν δαπάνην, ὡς ἂν αὐτάρκης εἴη ἡ ἐκ τῶν τόπων τῶν αὐτὸν πιττακίων, ἤτοι τῶν Λιβύων ἐπαρχίας, εἰσκομιδὴ· ἀφ' ὧν ἀναγκαῖον ἀφήκαμεν αὐτῷ καὶ τὸν καλούμενον Μαρεώτην, καὶ τὴν Μενελαΐτην πόλιν, ἥτις ἐστὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπαρχίας ἐσίν. ὅθεν δὲ ἄλλως ἰσχύσῃ τοῖς στρατιώταις τοῖς ὑπ' αὐτὸν πιττακίοις ἐκ τῆς δημοσίας παρασκευάζειν χρηίας, εἰ μὴ ἑτέρωθεν τὰ τῆς δόσεως ἦτοι), καὶ ὑφ' ἕτερον ἄρχοντα πλοῖα καὶ μυείαν ἐντεῦθεν ἀναίσχυντον) φροντίδες καὶ ταραχαὶ ἐκ τῶν ἀμφορέων τῶν ἀρχόντων. ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἀρξέτω τῶν εἰρημένων τόπων, αὐτὸς δὲ κινδυνώσω οἰκείῳ καὶ ἡ πεθομένη σοι πᾶξις, καὶ ὁ πολιτικὸς ἄρχων ἅμα τῇ οἰκείᾳ πᾶξῃ, καὶ εἰσπράξουσι καὶ ἐπιδώσουσι τὸ συναγόμενον τοῖς τε στρατιώταις καὶ ἑαυτοῖς, ὥστε καὶ πᾶς δαπάνας αὐτῶν καὶ πᾶς σιτήσεις ἐντεῦθεν γίνεσθαι, οἰκείῳ κινδυνῷ τῶν εἰσπράξεως αὐτῶν γινομένης.

Κεφ. ιθ'.

Ὅπως δὲ ἂν μηδὲ ἐνταῦθα δοίημεν τινὶ τεχνάζειν, μηδὲ πλείονα δαπάνων βάλεσθαι ποιεῖν, ἢ ἐλάττονα λέγειν τῷ εἰσκομιδῷ καὶ τῶν διοικούμενοι προσηκόντως, τῇ ὑποκειμένῃ ἀπογραφῇ τάδε τῷ θείῳ νόμῳ στέφει κατεσήσαμεν, δηλώσαντες πόσῳ ἔστιν ὁ κανὼν ὁπόσου· ὁ αὐτὸς εἰς τὸ δικαιότερον τῆς ὑπεροχῆς, καὶ ὁπόσῳ τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν τε καὶ τόπων εἰσκομιζόμενον ὑπὲρ τῶν Λιβύης αὐτῆς καὶ τῶν Μαρεώτου καὶ τῶν Μενελαΐτου τῆς πόλεως· ποσὰ δὲ τὰ δαπανήματα, ἅπερ προσήκει ἔστιν ἐντεῦθεν γίνεσθαι, ἔν τε ἀρχοντικῷ καὶ τῆς πᾶξεσι καὶ τὰ σολέμνια, ἔν τε τῶν τροφῶν τῶν καθωσιωμένων στρατιωτῶν. ὧν θεολέπτου αὐγουσταλίου παντελῶς ἀδήμιαν ἔχοντος μέριμναν, ἀλλ' αὐτῷ πᾶξεως προῒς τὸ εἰρημένον δίκαιον, τὰ τῆς ὑποτεταγμένας αὐτῷ ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις καὶ τόπους, ἀλλ' ἄλλα τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων· τινὸς· ἀλλὰ αὐτὸς μὲν πελοπίδου δικῆς, καὶ τῶν Λιβύων πολιτικῶν ἄρχοντος, ἔχοντος πᾶσαν ἐξουσίαν τοῖς εἰρημένοις τόποις, χρημάτων τε ἐνεκα καὶ ἐγκλημάτων καὶ δημοσίων εἰσπράξεων· ὥστε μήποτε τὰ τὰ ἐπὶ Λιβύης ὑποκείσθαι τῷ θεολέπτῳ δικῇ, καὶ πάντας τοὺς τῆς αὐτῆς χώρας οἰκοῦντας κλήτορας, ἐφ' οἷς κέκτηνται, καὶ τοὺς τούτων οἰκήτορας. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις οἰκῶσι, κέκτηνται ὑπὸ τοὺς εἰρημένους πόλεις ἢ τόπους, οἷς ἐφέσηκεν ὁ θεολέπτου δίκῃ, καὶ τούτους ὁμοίως ἐπὶ τοῖς δημοσίαις εἰσπράξεσιν ὑποκείσθαι αὐτῷ βουλόμεθα, ὡς παῤῥησίαν ἔχειν καὶ σκέπτεσθαι αὐτοὺς καὶ ἀπαιτεῖν, καὶ πάντα προΐεσθαι ὅσα ὁ τῆς εἰσπράξεως βέλτιστος τρόπος.

Κεφ. κ'.

Ἐπειδὴ ὁ καὶ αἱ θείαι ἡμῶν λαργιτίωνες ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, καὶ τόπων τῶν ὑπακουόντων τῷ εἰρημένῳ τῶν Λιβυκῶν λιμιτῶν δικαίαν τινὰ κομίζονται, ἡμεῖς ὁ τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν καὶ ἐπ' αὐτοῖς φροντίδα ποιούμεθα· βουλόμεθα, τὸν εἰρημένον τῶν Λιβύης καὶ τῶν Μαρεώτου καὶ τῶν Μενελαΐτου τῆς πόλεως, καὶ ταῦτα παρ' αὐτῷ καθεστηκέναι, τὸν θεολέπτου δίκην, καὶ τῶν τῶν ἐπαρχίας ἄρχοντα, καὶ τὴν αὐτῷ πεθομένην τάξιν, κινδυνῷ οἰκείῳ τὴν τῶν λαργιλιωνιτικῶν χρημάτων εἰσπραξιν ποιεῖσθαι, τῶν δὲ πάντων τῶν εἰρημένων τόπων ὀφειλομένων· ὥστε καὶ μηδεμίαν ἔλλειψιν τούτου καθ' ἕκαστον ἔτος εἰσπράττεσθαι, καὶ σκέπτεσθαι παρ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρέων, καὶ παραδίδοσθαι τῷ κατὰ καιρὸν ὄντι τῶν καθωσιωμένων πυλατίνων ἐπιτρεπομένῳ τὴν τῶν πραιποσίτου πληρῶν σκέπην χρείαν· ἐπαιμυίειν τε αὐτὸς, εἰδότας ὡς εἰς τὸν αὐτὸν ἐλάσει) κίνδυνον, τυτίσι τε ἀεὶ δικῇ, τῷ τε ἄρχοντος, τῶν τε πεθομένων αὐτοῖς τάξεων, εἰ μὴ τούτων πᾶσι φανήσεται τροφοῖς, ἀμειώντων εἰς τοῦτο καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ τῶν κινδυνεύοντων, εἰ μὴ ἐπαμυνοῦσιν, πρώτως ὑποκείσεται τὰς ποινὰς, ἃς τε ἐπεθήκαμεν καὶ τοῖς ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου καθεδρικοῖς στρατιώταις,

Source : BIU Cujas

πάσαις, εἰ μὴ ἡ αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα τῆς ἴσης ἀξιώσεως φροντίδος· ἐδὲ λόγου τινὸς ἐπὶ ταῖς λαργιλιωναλικαῖς αἰτίαις παρὰ τὰς ἔμπροσθεν διηγορευμένας αἰτίας παρέχεσθαι δυναμένης τισὶ παρὰ γνώμην τῶν καθεστηκότων παλατίνων τῆς εἰρημένης δοχῆς, τῶν ὅλως τελουμένων ἐπὶ τῇ τῶν λαργιλιωναλικῶν δημοσίων εἰσπράξεσι παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὰς ἄρχοντος· ἀλλὰ καὶ ἔνδον τῶν ἀσύλων χωρίων τῆς εἰσπράξεως γινομένης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὁμοίως ἐπὶ Λιβύης καὶ Μαρεώτου καὶ Μενελαΐτου τῆς Αἰγυπτιακῆς πόλεως, εἰσπραττομένων ἐπὶ ταῖς λαργιλιωναλικαῖς εἰσπράξεσι, καθάπερ εἰρήκαμεν δεῖν γίνεσθαι ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρέων, καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου, τοὺς φροντιστὰς τῶν δημοσίων εἰσπράξεων.

ΚΕΦ. κα'.

Ὅτι μὲν τῶν νεωΐων λόγων, ὅτε τὰ τῶν ἰδικῆς καὶ γλυκείας τροπίζης δικαιοῦσθαι τὰς τῆς ὑπαρχῆς ἔχειν πᾶσαν μέλησιν παντελῶς τοὺς τῶν εἰρημένων καὶ Λιβυκὰς λιμιτὰς δέχεσθαι τε καὶ εἰσπράξειν ὅσας, τάς τε νῦν τοὺς τιθεμένας, τετάρτου τὰ Μαρεώτου καὶ τὰ Μενελαΐτου τοῦ πόλιν, τῶν Αἰγυπτίων ἐπαρχίας. διόπερ φθάσαντες ἤδη διῳκησάμεθα, καὶ δὴ πάντως τὰ κανόνα τὸν τε ὄντα Λιβύης καὶ Μαρεώτου καὶ Μενελαΐτου τὰ πόλεως συντελούμενον καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐξ οἱασδήποτε πήγης τὰ ἀνηκόντων εἰς τοῦτο δέχεσθαι τὰ σῆς ὑπαρχῆς, εἰς πάντας τοὺς χορηγοῦντας τὰς δαπάνας ἃς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τετάρτου τάς τε δόσεως τῶν δεχόντων καὶ τὰ τάξεων, τάς τε στρατιωτικὰς, τάς τε τῶν σολεμνίων πάντων τὰ τοὺς φόρους τὰ λαργιλιωναλικῶν εἰσφορῶν εἰρημένων ἡμῖν, ὡς πρέπει παντὸς κρατεῖν τοῦτο. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τότε πεθέμεθα τοῦτο, καὶ μὴ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ποδὶ ἀφῆκαι καὶ τοῦ συντελεῖν ὑπομένειν ἀδικουμένους, ἀλλ' ὥστε ἀφ' τὸ τὰ Μαρεώτου καὶ γείτονα εἶναι τὰ Ἀλεξανδρέων, καί τινας τὰ ὁπόσοι παρεπιδημοῦντες ἀναγκαίως πρόσεισι τὰ πληροῦσθαι τοῦ τὰ δοχῆς χρείαν, ἐπιδοθήσονται ἢ αὐτοῦ λόγῳ παραμυθίας χρυσοῦ ἑκατόν· Ταῦτα μὲ ἡμῖν πέρας ἐχέτω, καὶ πρὸς τὰ Λιβύης διοικήσεως ἀφαπτόμενα.

ΚΕΦ. κβ'.

Ἀκόλουθον τοίνυν ἐστὶν ἐντεῦθεν ἀφορμᾶσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τὸ Θηβαϊκὸν λιμιτὸν, τετάρτου δύο Θηβαΐδας, ἀπάρτι ἐπίσης μὲ ὁ φειδολέπτου δούξ, ὁ ταύτῃ παραλαμβάνων παρ' ἡμῶν τοῦ διοίκησιν, ἐπαρκέσων ἢ τούτου τὰ ἐπαρχιῶν ἐπιχώριοι ἄρχοντες· καὶ ἔσαι ὁ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀυγουσταλίας τιμῆς, ὥσπερ ἂν εἴη καὶ εἰ αὐγουσταλίου ἦν, ὑποκειμένου τοῖς ἀφτυπώσεσι τὰ σῆς ὑπαρχῆς, καὶ τοῦ διοικητηρίου τὰ ἕω κτίσαντος, ὅπως καὶ νοῦ ὁ φειδολέπτου αὐγουσταλίου ἐσί. §. α'. Δίδομεν δὲ καὶ πᾶσιν δικαιοδοσίαν τὰ ἐξουσίαν, ἣν ὁ φειδολέπτου αὐγουσταλίου ἔχει, * τοι τοῖς ἀνωθεν ἀφορισμοῖς αὐτοῦ, τετάρτου δηλονότι δύο. ἔσι ἢ αὐτοῦ φροντὶς τε καὶ κίνδυνος, ὥστε πρότερον μὲ παντοίως εἰσπράττειν τὰ σῖτον τὰ αἰσίας ἐμβολῆς, καὶ σκέμπτειν καὶ παρασιδόναι τοῦ φειδολέπτου αὐγουσταλίου τὰ Ἀλεξανδρέων, καὶ παρασιδάζειν ἀνελλιπῶς κτίσας τοὺς εἰρημένους πρόσωπα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔργου, οἰκείῳ κινδύνῳ ἅπαντα τὰ σῖτον ἐπιβάλλοντα τοῖς αὐτῷ ἐπαρχίαις τε καὶ πόλεσι καὶ τόποις, καὶ ἀνήκοντα τῇ τε ἐμβολῇ τὰ εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν φιλοπμεμμένου τροφίμου τὰ Ἀλεξανδρέων· ἐδεμιᾶς ἀναβολῆς πρὸς τούτων γινομένης, οἵα καὶ παντὸς καὶ τοῦ πειθομένου αὐτοῦ πάσῃ κινδυνεύοντος καὶ τὰ στρατιωτῶν τὰ ἐπὶ τοῖς τόποις ὄντων, καὶ τὰ τελούντων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, εἰ μὴ πρός τινα ἀμυνοῖεν· δέον τὸ μὲ τὰ σύντευθεν σπειρομένης αἰσίας ἐμβολῆς μέτρου ἐμβληθῆναι μὲ παρ' αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις νεωσὶν, αὐτοῦ τοῦ ἔργου, μέχρι τὰ σωτῆρος καὶ εὐεργέτου μώνος, καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πολιωσείαν παρ' αὐτοῦ προχθέντος. καὶ κατακομισθῆναι ἢ αὐτὸν τὰ σῖτον εἰς τοὺς Ἀλεξανδρέων, μέχρι τὰ δεκάτης καὶ σεπτεμβρείου μώνος, καὶ παρασιδόναι τοῦ φειδολέπτου αὐγουσταλίου, ἢ τοῖς παρ' αὐτοῦ εἰς τοῦτο σταλησομένοις· καὶ ἢ παρ' ἡμῶν φιλοπμεμμένου τῆς μεγάλης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως τροφίμου, μέχρι τὰ πεντεκαιδεκάτης καὶ ὀκτωβρείου μώνος. §. β'. Ἐκεῖνο γὰρ τῶν ὁμολογουμένων ἐσίν, ὡς εἰ μὴ κτίσας τὰς εἰρημένας σταθεσμίας πᾶς ὁ σῖτος τὰ τε αἰσίας ἐμβολῆς, τὰ τε συλλεγθὲν σελλομένης, καὶ τὰ τροφίμου τὰ Ἀλεξανδρέων σκεπεμφθεὶς κτίσας τοῦ Ἀλεξανδρέων, καὶ παρασιδαζέσθω ἀνελλιπῶς κτίσας τὰς εἰρημένας σταθεσμίας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔργου, καὶ ἀπαντήσαντος καὶ τοῦ σίτου ἐπιβάλλοντος τοῖς αὐτῷ ἐπαρχίαις τε καὶ πόλεσι καὶ τόποις, καὶ ἀνήκοντος

Certe enim ita ipsum hujus rei periculum respiciet, ut quodcunque portoriorum susceptori ad diem persolutum non fuerit, hujus duplum ab ipso ejusque cohorte deposcendum sit. §. 2. Quæcunque vero ex provincia ipsi à nobis tradita excellentiæ tuæ mensis [1] inferuntur, hæc per excellentiæ tuæ cohortem & scriniarios, dictarumque provinciarum tractatores [2] à locis, civitatibus, & personis huic sacræ nostræ legi subjectis evidentioremque exactionis facilitatem facientibus proprio ipsius periculo exigi volumus. Illi enim hæc exigent, atque huc transmittent. Neque securitatis [3] promissiones dabit quisquam, sive magistratum gerat, sive civitatis episcopus sit, ne spectabilis quidem Alexandrinus Augustalis, nisi jussio à solio tuo procedat, quæ id velit, aut etiam ipsi tractatores. Hoc ipsum etiam fecit qui in præsentia eundem magistratum obtinet, Orion videlicet glorioſiſſ. urbicas plenarias [4], & quæ sub Joanne, & quæ sub Orione collecta emissa est, tua excellentia nosque inspeximus. Socordiæ igitur solummodo fuerit & proditionis, eos qui tanti fuerint, nolle imitari: præsertim quum majorem potentioremque illum fecerimus, & Augustalis dignitatem atque jurisdictionem ipsi dederimus. Et profecto tolerabile non esset, si qui majorem potestatem indeptus sit, superioribus se inferiorem exhibeat, universamque rempublicam periculo subjiciat: se vero perpetuo exitio implicet, dum magistratu excidit, atque in judicium protrahitur: dum in privata vita, & post mortem per suos heredes debitum dissolvit, donec internas artabas [5] frumenti omnis mensura quæ exportata non fuerit, per solium excellentiæ tuæ exacta, fisco plene admensa sit.

1 Τραπέζης.

2 Τρακτευτῶν, &c.

3 Λόγου ἀσυλίας. vid. *Edict.* 2. §.

4 Αγυιὰς πλήνας, dixi ad §. 1. C. *cod.* & *ad Novell.* 128. *cap.* 3.

5 Dixi ad *cap.* 6. *in fin. C. eod.*

Cap. XXIV.

6 Αρχὴ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν. Idiotæ itaque hic sunt pagani, & quicunque milites non sunt.

IMperium vero habebit & in milites & in [6] paganos: in illos quidem pro jure militaris magistratus: in hos autem, pro ratione jurisdictionis Augustalis: insuper in subjectos ipsi (quemadmodum antea diximus) provinciales magistratus, quibus dictæ provinciæ curæ sunt, atque in obsecundantes illis cohortes: in omne item civile publicumque auxilium, & in omnem magistratum, quique rempublicam tractat: breviter, in omnes qui in illis provinciis aut sunt, aut habitant, aut pagos gubernant, aut quoquo modo rempublicam administrant. Quos facultatem habebit, ut ad se adducat, quanquam in aliis provinciis ipsi non subjectis habitent, in solis tamen publicis exactionibus. Quod faciet, tametsi qui in ipsius locis sunt, aufugerint. Ita enim in publicorum tributorum exactione undique excusationes atque prætextus excludentur. §. 1. Quod si quos illorum qui pagos [7] gubernant (pro quibus etiam periclitatur) circa solennem frumenti transmissionem, aut circa ea quæ portoriorum provincialiumque sumptuum nomine dantur, refractarios experiatur, non hos removebit, sed in custodia constituet, alioſque ad eam rem idoneos quæret, atque hæc tuæ excellentiæ solio indicabit: quo res per te, & qui in posterum eundem quem tu magistratum obtinebunt, ad aulam Imperatoriam relata, inde dispositionem dijudicationemque suscipiat: ita ut improbitatis accusati, si sic nobis videbitur, repellantur: qui vero in horum locum delecti sunt, si idoneos esse judicabimus, sufficiantur, & divina sacraque nostra atque solii tui de hoc jussione facta, in illorum pagarchias [8] atque bona subeant. §. 2. Ante omnia itaque curare ipsum volumus solennem illationem atque alimoniam Alexandrinorum, ut suo provincialiumque magistratuum & obsecundantium ipsius cohortium periculo illam Alexandriam emittat, quatenus sub ipso constitutæ provinciæ & civitates, periclitaturis etiam clarissimis tribunis cum omni civili publicoque auxilio circa cingulum, bona, & salutem ipsam, nisi auxiliati fuerint. Verum huc felicis frumenti transmissionis [9] usque ad decimum mensis Septembris, uniuscujusque indictionis, nisi Alexandriam emiserit, & hujus Augustali, quive abipso designati sunt, tradiderit. §. 3. Donatam autem à nobis Alexandrinæ urbi alimoniam usque ad decimumquintum mensis Octobris mittet, tradetque spectabili præfecto Augustali aut scriniarii, aut qui ipsorum locum obtinent, hoc petierint: verumtamen ad eandem diem, & in hos terminos, quos solium tuum præstituerit, si & ipsi hæc fieri velint: extra quam si nonnullis in hoc fidem publicam dent, ut è sacris locis egressi res suas inspiciant, omnibusque modis explendum fiscum, illive satisfaciendum, curent: quo hoc tribunalis tui scriniarii, qui hujus rei periculum in se receperunt, accipiant. Nam quæ præter hæc fides publica datur, eam nullam esse: atque ubicunque [10], in sacris etiam locis, eum qui eo modo frustra fidem publicam acceperit, exactionem sustinere volumus. Insuper & qui ita fidem dederit, quæ hinc exactiones & damna obvenient, iis ipse & heredes ipsius atque successores & bona subjacebunt. §. 4. Quod si quis Dei amantissimorum episcoporum contra jam dicta fidem publicam dederit, necesse habebunt Dei amantissimi ecclesiæ ipsi subjectæ œconomi & defensores, ut inde proveniens damnum fisco resarciant: ac primum quidem de suo & ex bonis suis: deinde vero, si inopes sint, ex [11] ipsis etiam sanctissimæ ecclesiæ rebus. Verum si præter voluntatem Dei amantissimi episcopi aliquo modo ipsi dare fidem publicam ausi fuerint, non modo quod factum est, omnino irritum erit, verum etiam ipsi damnum fisco resarcient. Ad hoc etiam, si tale quippiam præter episcopi sui voluntatem fecerint, & ab officiis quæ habent removebuntur, & è sacerdotio ejicientur. §. 5. Ac si præses contra vetitum modum cuipiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, aut tribuni, aut primores. ***

7 Τῶν πυγάρχων. Pagorum sunt præfecti, dixi ad initium hujus edicti.

8 Παγαρχίας.

9 Adde *cap.* 22. §. *eod.*

10 Asyli jure nemo adversus fiscum fruitur, adde *l.* 6. §. 4. *C. de his qui ad eccles.* *Novell.* 17. *cap.* 7. §. 1.

11 Ecclesia facto œconomi & defensoris sui, in subsidium tenetur, vid. *cap.* 10. §. *cod.* vid. *cap.* 76. *de regul. in* 6.

Ἅπας αὐτὸν ὄψει), ὥστε ἀναληφθῆναι πᾶν ὅσῳ ἂν μὴ ἐμπροθέσμως κατεβάλοι τῷ σῷ νώλῳ ἀποδέκτῃ, τῷ διπλάσιον ἀπαιτήσει αὐτόν τε καὶ τὸν αὐτοῦ τάξιν. §. β'. Τὰ ὄντα ὑπὸ σὲ παραδιδόμενα αὐτῷ πυρὸν ἡμῶν χάριν εἰσφέρειν τοῖς τραπέζαις τῆς ὑπεροχῆς, τοῦτο μὴν καὶ τὸν τάξεως τῆς ὑπεροχῆς, μὴν τε τὸ σκεπαρνείων καὶ τρακτευτῶν τὸ εἰρημένον ἐπαρχῶν, οἰκείῳ αὐτοῦ κινδύνῳ ἀπαιτεῖσθαι βιάσεσθε, ὅτι τὸ τόπων καὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν σώπων τὸ ὑποκειμένων τοῦδε ἡμῶν τοῦ θείου νόμου, καὶ σαφέστερον ποιήντων τὸν εἰσπραξέως δύκολίαν. αὐτοὶ δὲ τοῦτο προέξει, καὶ συντοῦδε πέμψει καὶ ἄτε λόγον ἀσυλίας δώσῃ τις, εἴτε ὁ τοῦ δρόμου ἔχων, εἴτε πόλεως ἐπίσκοπος, εἴτε ὁ τῆς Αλεξανδρέων ἀξιολόγου αὐγουσταλίου· εἰ μὴ ἀφέσεως χρόνος ἐστὶ τοῦτο βιαιότερον, ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ τρακτευτῆς. τοῦτο γὰρ τῆς ἐπροξεῖ καὶ ὁ νεῦ τῆς αὐτῆς δρόμου ἀντιχόμενος, τετίμηται Ωρίων ὁ ενδοξότατος ἀσυλίας πολλαχείας, τοῦτο τε ἐπὶ Ἰωάννα τοῦ τε ἐπὶ Ωρίωνος γνωμόμου σπουδεῖσαν, ἢ σὴ ὑπερογὴ καὶ ἡμεῖς ἐφείδομεν. ῥαθυμίας ἂν ἴσως μόνης ἀποδοσίας, τὸ μὴ καὶ τοσούτους γνωμόμους ἀκολουθῆσαι. ὥστε καὶ μείζονα καὶ ἰσχυρότερον αὐτὸν ἐποιήσαμεν, καὶ τοῦ δ' αὐγουσταλίου δεδώκαμεν αὐτῷ τάξιν τε καὶ δικαιοδοσίαν. ἐ γὰρ ἂν εἴη φορητὸν τὸ μείζονος μὲ ἐξουσίας δραξάσθαι, ἐλάττονα δὲ καὶ αὐτὰ κρατεῖσθαι, καὶ ὑποθέσεις τοῦ τε ὅλου πολιτείου κινδυνῷ, ἑαυτὸν τε ὀλέθρῳ δίωκεῖ, καὶ τῆς ἀρχῆς σκιπίοντα καὶ ἀναγόμενον, καὶ ἰδιώτην βίῳ, καὶ μὴ τοῦ τελευτοῦ ἀφ' ὧν αὐτὸς κληρονόμων καὶ τὸ χρέος συλύοντα, ἕως κ' τελῶν δρυσῶν σίτου ἀπαν τὸ μέτρον τὸ μὴ σκομιοθὲν, ἀποσωθείη τῷ δημοσίῳ ἀφ' ὧν ὄφλῃ τῆς ὑπερογῆς εἰσπραξόμενος.

Κεφ. κθ'.

Ἀρχὴ δὲ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν, τί μὲ κ' τὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς δίκαιον, τί δὲ καὶ τοῦ αὐγουσταλίου δικαιοδοσίαν, δηλαδὴ ὑποκειμένων αὐτῷ (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) τὰ ἐπιχωρίων ἀρχόντων, οἷς τὰ εἰρημένων ἐπαρχῶν μέλῃ, καὶ τὰ πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, καὶ πᾶς ἄρχων καὶ πολιτευόμενος, καὶ ἁπλῶς ἁπάντων κ' τὰς ἐπαρχίας οἰκείνας ἢ ὄντων, ἢ οἰκούντων ἢ παραρχόντων, ἢ δημόσια καθ' οἱονῶν τρόπον χειριζόντων. ὧς ἔξῃ παῤῥησίαν καὶ ἄγειν ὡσὲ ἑαυτὸν, καὶ εἰς ἑτέρας ἐπαρχίας οἰκεῖσθαι ὑποκειμένας αὐτῷ. ἐπὶ μόνοις μέντοι τοῖς δημοσίοις εἰσπράξεσιν. ὥσπερ ποιήσῃ, κἂν οἱ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις ὄντες, εἴτε ἀποφύγοιεν. ἐ γὰρ ἔσῃ πειστικὸν ἡ τῶν δημοσίων εἰσπράξεις ἀποφάσεις. §. α'. Εἰ δέ τινες τῶν παγάρχων, ὑπὲρ ὧν καὶ κινδυνεύῃ, ἀγνώμονες ὦσι τῶν εἰσίων σίτοπομπείαν, ἢ ὦσί τε τοῖς ναύλοις καὶ ταῖς κ' χώραν δαπάναις, καὶ διδύμα δόρατα, τούτους οὐκ ἀποκινήσῃ μὲ, ἀλλὰ ἀσφάλειαν ἡ κράσῃς, καὶ ἑτέρας ἀναζητήσεις ὧσὲ τὸ πρᾶγμα ἐπιτηδείας· καὶ μιλιούσῃ τοῦτο τῷ σῷ δρόμῳ τῆς ὑπερογῆς, ὥστε παρὰ σὲ καὶ τὰ ἀεί σοι καὶ τῶν αὐτῶν ἐχόντων δρόμου εἰς τὸν βασιλείων τὸ πρᾶγμα φερόμενον, δέξασθαι τῶν σκεθεν διοίκησιν· τὰ μὲ ἐπ' ἀγνωμοσύνῃ κεκριμένων, εἰ συνιδόμενον, ἀπελαυνομένων, τὰ δ' ἐπιλεχθέντων ἐν τῇ χώρᾳ τῷ, εἰ δὲ ἡμεῖς ἐπιτηδείους εἶναι κρίναιμεν, ἀντικαθιστωμένων, καὶ εἰς τὰς ἐκείνων παραρχίας τὲ καὶ ὑσίας ἐμβαινόντων, θείας τὲ ἡμῶν καὶ δυσεβοῦς ἀποτάξεως σὲ δρόμου σὲ ὦσι τάττε γνωμόμης. §. β'. Βελόμεθα τοίνυν κ' ἀποστῆναι πάσιν αὐτὸν ἀποιεῖν τὰ αἰσίας ἐμβολῆς καὶ σὲ τροφίμου τὰ Αλεξανδρέων, ὥστε ἐκπίμπειν αὐτὸν οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ τὰ ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τὰ πειθομένων αὐτοῖς τάξεων κ' τοῦ Αλεξανδρέων, καθ' ὅσον ἐπ' αὐτὸν τεταγμένα χώρᾳ τε καὶ πόλεις· κινδυνευόντων καὶ τὰ λαμπροτάτων τελούντων καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας ὦσί τε τοῦ ζώνου καὶ τοῦ ἀνεισίου καὶ τοῦ στοληείων αὐτοῦ, εἰ μὴ ἐπιμιμήσαιεν. ἀλλὰ τὰ μὲ ἐντεῦθα δύτυχῆς σιτοπομπείας, μέχρι δεκάτης δ' σεπτεμβρείου μηνὸς ἑκάστης ἐπινεμήσεως, εἰ μὴ ἐκπέμψῃ καὶ παραδώσῃ κ' τοῦ Αλεξανδρέων πόλιν, τῷ τούτης αὐγουσταλίῳ, ἢ τοῖς παρ' αὐτὸ ἀποδαλομένοις. §. γ'. Τὸν δὲ φιλοπμένημον παρ' ἡμῶν τῆς τροφίμου τὰ Αλεξανδρέων πόλεως, μέχρι πεντεκαιδεκάτης δ' ὀκτωβρείου μηνὸς, τέλειν, καὶ παραδώσειν τῷ αὐτοῦ ἀποδόχῳ αὐγουσταλίῳ, ἢ οἱ σκεπαιάρχοι, ἢ οἱ τὸν τόπον αὐτῶν ἐπίσχοντες τὰ αἰτήσαιζιν· ἐπὶ τὰ αὐτῆς ῥώτοι ἀποθησμίας, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅρεσιν ἐφ' οἷς ἂν ὁ δρόμος ὁ σὸς ἀποτάξειεν, εἰ καὶ αὐτοὶ βαληθεῖεν ταῦτα ῥυέσθαι. πλὴν εἰ μὴ τὰ λόγον ἐπὶ τούτῳ δοῖεν, ἐφ' οἷς εἰσαρκτὸν ἐξελθόντες αὐτὰς ἐκτὸς τῶν ἱερῶν χωρίων, ἀφόρουν ἡδονὰν δ' πᾶσι τροφοῖς πληρῶσιν τὸ δημόσιον, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ποιήσιν· ὡς ἂν τῶν λαθοίεν σκεπαιάρχοι δ' δημοσιεύειν δ' σὲ, οἱ ἀεὶ τούτοις κινδυνεύοντες ἔλοιντο. τὸ γὰρ παρὰ πᾶσι διδόμενον λόγον, οὐδὲ λόγον εἶναι βαλόμεθα, ἀλλὰ πανδεχθὲν τῷ εἰσφέρειν καὶ ἔνδον τῶν ἱερῶν χωρίων ὑπομένειν τὸ λαθόντα μήτιν τοιοῦτον λόγον. ἀφ' ὧν καὶ τὰ παρεχόντα τοῦτον, ὑποκειμένοις πᾶσι συντεῦθεν εἰσπράξεσί τε καὶ μισθοδείαις, καὶ κληρονόμοις τὲ αὐτοῦ καὶ ἀναδόχοις καὶ προγόνοις. §. δ'. Εἰ δέ τις τῶν φιλεσεβεστάτων ἐπισκόπων παρὰ τὰ εἰρημένα δοίη λόγον, ἀνάγκην ἔξουσιν οἱ τὰ ὧν αὐτῶν ἐκκλησίας θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι τὲ καὶ ἔκδικοι τοῦτο συντεῦθεν συμβαίνουσαν θεραπεύσειν τῷ δημοσίῳ ζημίαν, πρότερον μὲ οἰκοθεν, καὶ ὧν τὰ ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. εἰ δὲ ἀπορεῖεν, καὶ τῶν τὰ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ δὲ τολμήσῃε παρὰ γνώμην δ' θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου δόναι τινὰ λόγον, ἀμόνον ἄκυρον παντελῶς ἔσῃ τὸ γνώμον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τῶν ζημίαν θεραπεύσειν τῷ δημοσίῳ. πρὸς τῷ, εἴ τι τοιοῦτο παρέξαιεν παρὰ γνώμην δ' αὐτῶν ἐπισκόπου, πάντως αὐτὸς καὶ ἀποκινεῖσθαι τὰ φρονιμώτων ὧν ἔχοιεν, καὶ τὰ ἱερωσύνης ἐκδάλλεσθαι. §. ε'. Εἰ δὲ ἀρχὼν παρὰ τὰ διηγορευμένα δοίη τινὶ λόγον, ὀφείλοιεν δημόσια τοῖς τραπέζαις τοῖς σαῖς ἀφωρισμένα, ἢ οἱ τελοῦντες, ἢ οἱ πρωτεύοντες ὄντες. ***

Source : BIU Cujas

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.
JUSTINI[1] IMP. AUGUSTI
NOVELLÆ CONSTITUTIONES.
HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Justinus hic fuit successor Justiniani, cognomento Curopalates. Paulus Aquilegiensis nepotem Justiniani fuisse scribit: Zonaras, consobrinum: Cedrenus, sorore Justiniani natum: Paulus Diaconus Justinianum minorem appellat.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α'.

Περὶ συζυγήσεως λοιπαίδων δημοσίων.

ΟΣΗΝ ἀεὶ τὰ κοινὰ τῶν προσῳκείων δίδυς ὀπ ἀφορμίων τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐποιησάμεθα προνοίαν τε καὶ σπουδὴν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Ὡστε δυνατὸς καὶ συναίνεζιν λύειν τὸν γάμον.

ΓΑμος σεμνότερον ἀνθρώποις οὐδέν ἐστιν, ἐξ οὗ παῖδες καὶ τὸ ἐφεξῆς γένος ἀφδοχαί. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Περὶ τῶν ἐν Οσροηνῇ καὶ Μεσοποταμίᾳ γάμους ἀθεμίτους συναλλαξάντων.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ κόμητι τῶν θείων πραγμάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗ τῶν νόμων ἀκριβείᾳ καὶ βασιλικῇ ἐγκαταμιξάσῃ φιλανθρωπίαν, ἔστιν ὅτε τὸ σωφρονοῦντων καθέστηκε, καὶ μάλιστα λύπης τὰς ὑπαιτίους πολλῆς ζημίας τε καὶ βλάβης ἐξαιρεῖται τὸν πραττόμενον· ὁποῖον καὶ τὸ παρὸν τῷ ἡμετέρῳ ποιεῖν ἔδοξε κράτει. τῷ γὰρ ἡμετέρῳ πολιτεύματι τῶν ἀλλων ἀγαθῶν καὶ σωφροσύνης ἀντιτεταγμένῳ πολλῆς· νόμῳ γὰρ γεγραπται), τὰς ἀθεμίτους ὁμιλίας ἐπαιτίους γάμοις καλάζων τε καὶ ζημιῶν, καὶ πρὸς τὸ δέον ἐπανάγων, ὡς μὴ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐπιθυμεῖν ὑπερβολα. καὶ καλὸς ὁ νόμος καὶ σφόδρα ἡμῖν ἀρίστων· ὥστε καὶ κύριον ἡγήμεθα τοῦτον, καὶ κρατεῖν κελεύομεν πάντας. ἀλλὰ πρόσηλθον ἡμῖν πολλοὶ ὧν Μεσοποταμίας τε καὶ Οσροηνῆς καὶ Εὐφρατησίας τὴν ἐπαρχιῶν, (ἃ πολὺ ἦ τὰς Περσῶν ταύτας διεστῶσαι) διδάσκοντες, πῶς μὲν ἀγνοίας τοῦ νόμου, πῶς δ' νικηθέντες τῇ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, τῇ τῶν Περσῶν ἐπιμιξίᾳ καὶ τῇ ἐπ' αὐτοῖς Σαρακηνῶν, πολυτρόποις συναφθῶσι γάμοις, ὥστε τέκνων οἷς παῖδάς τε καὶ ἐγγόνους γεγονέναι· τούτου τε πρόφασιν τινὰς μὴ τῶν σφῶν αὐτῶν πλεονεξίας λαβόντας, βραχύ τι κατωκάλλειν καθ' ἑκάστου ἐπὶ τῷ τῆς εὐδοξότητος δρόμῳ, καὶ πρόσταξεις κομίζεσθαι, ἀναζητεῖν τὰ τοιαῦτα καὶ ἀδικεῖν βιαιομένας τὰς ἦ ἐπιτεθραμμένας τούτοις ποιεῖν, αἰσχρὸν κέρδους ἕνεκα συκοφαντίαις τὰς πολλὰς ἀδικεῖν, ἐπηρεάζειν, καὶ πρόσκαιρα τοῖς ἀνδρωίοις παρέχειν. καὶ τελευτησάντων πολλάκις τῶν ἀθεμίτως συναφθέντων ἀλλήλοις, τὰς ἰδίων παῖδάς τε καὶ ἐγγόνους καὶ ἐπεζήτησε δίκην ἡμερτηκότες εἰσπράττειν δίκας ὑπὲρ ὧν οἱ τούτων γενεῖς καὶ πρόγονοι συνῆλθον εἰς γάμον ἀλλήλοις. καὶ, ταῦτα λέγοντες, τὸν ἡμέτερον κράτος ἠξίουν φιλανθρωπίας τυχεῖν.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς τοίνυν τὰς τούτων δεήσεις προσιέμενοι, ἡγούμεθα, μηδένα κινδυνεύειν ἐν ταῖς τελευτὴν ἐπαρχίαις τῶν ἀθεμιτογαμίαις πλεκτόντων, ἀλλὰ τὸν ἡμέρας καθ' ἣν ὁ θεὸς τῷ τῶν Ρωμαίων ἡμῶν ἐχαρίσατο βασιλείαν, πολυπραγμονεῖσθαι, ἢ ἀπὸ τῆς δυσκολίας τε καὶ ζημίας ὑπάγεσθαι. τὸ γὰρ παρελθὸν ἄχρι τότε συζυγῆσιν ex speciali beneficio, καὶ τὸ ἱερώτατον ἡμῶν ταμεῖον ζημιοῦσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν ἐν νόμοις κεῖται τοῦτο διδομένων τῷ πρόφασιν τοῦτο ἦ πρασπόμενοι, ἀλλ' ὡς ἀμελήσαντες τῶν σωφρονούντων, ἢ δὲ καὶ τούτοις τεθέντος νόμοις, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ μικροῖς ἐκλαμβάνουσιν οὐ δὲ φύσει τὰ τοιαῦτα, βίᾳ τε καὶ ἀσίας πολλῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις διαπεσόντων, καὶ κοινὰς ἀπειργαζομένοις συμφορὰς, πᾶσιν πλεονεξίας ἀνευρεῖν τὰ φάσιν. ὅθεν τὸν νόμον κελεύομεν, καὶ τὰ διωρισμένα τούτῳ κεῖται ἀθεμιτογαμούντων ἐπιτίμια παντελῶς τῶν ἡμετέρας πολιτείας, ἔν τε ταῖς μικρᾷ πόθεν εἰρημέναις ἐπαρχίαις, ἐξ ἀρχῆς τῶν ἡμετέρας βασιλείας φιλανθρωπίας ἦ ἅμα καὶ συγχώρησις ὑπὲρ δὲ φθάσαντος ἐκείναις μετεδεδώκημεν, ὡς τὸν αὐτοῖς οἰκέντων, Πέρσαις πλησιαζόντων καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πλεῖσι βαρβάροις Σαρακηνοῖς, καί τι καὶ πανδόντων ἀνθρώπινον, καὶ μιμησαμένων ἐκείνης, καὶ τῆς τῶν φύσεως κρατησεν παθῶν ὑ δυνηθέντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν περιστάντα ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶνδε δὲ θείᾳ πραγματικῇ δηλώματα τύπῳ, ἡ σὺν εὐδοξότητι καὶ ὁ κύριος τῶν αὐτῆς ἡγησόμενος ἀρχῆς, ἔργῳ καὶ πόρῳ παραδόναι καὶ παραφυλάξαι σπουδάτω. Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 1.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Περὶ δὲ τοῦτο τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γίνεσθαι. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΤΗΣ παρὰ δὲ θεὸν δεδομένης ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους σπουδάζοντες ὑπηκόους. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Διομήδει ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΤΗΝ ἀσεβῆ τῶν Σαμαρειτῶν αἵρεσιν καὶ τὴν παράνομον τούτων μανίαν πολλάκις ὁ, τε τῶν εὐσεβοῦς λήξεως ἡμῶν πατὴρ, καὶ ἡμεῖς. καὶ τὰ ἑξῆς.

CONSTIT. I.

DE INDULGENTIA[2] TRIBUTARIORUM RELIQUORUM.

2 Extat hæc Novell. inter cæteras Justiniani ordine 148.

QUantum studii & providentiæ jam inde ab imperii nostri primordiis in commoda publica contulerimus: & quæ sequuntur.

CONSTIT. II.

UT CONSENSU[3] MATRIMONIUM SOLVI POSSIT.[4]

3 Vid. Nov. 22. cap. 4. Novell. 139.
4 Vide quæ notavi ad Nov. 139.
5 Laus matrimonii.

NIhil[5] in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat: & quæ sequuntur.

CONSTIT. III.

DE IIS QUI IN OSROENA[6] ET MESOPOTAMIA ILLICITAS NUPTIAS CONTRAXERUNT.

6 Conjunge *Novellam Justiniani* 154.

Idem Imperator Petro sacri ærarii comiti.

PRÆFATIO.

LEgum severitati interdum Imperatoriam clementiam immisceri[7] convenit, præcipue vero quando subditos multis damnis atque incommodis ea res eximit: quale profecto quiddam in præsentia nostræ potentiæ facere visum est. A patre enim nostro qui una cum aliis virtutibus pudicitiam mirifice amplexatus est, conscripta lex[8] est, quæ eos qui illicita matrimonia ineunt, & punit, & mulctat, & ad honestatem reducit, ut ne quæ extra ipsius naturæ fines posita sunt, concupiscant. Ac sane perpulchra ea lex est, mirumque in modum nobis placet: adeo ut eam & ratam habeamus, & omnibus modis vigorem suum obtinere jubeamus. Verum multi ex Mesopotamia, Osroena quoque & Euphratica provincia nos adierunt, qui docerent, quomodo nonnulli, dum consuetudinem cum Persis, (à quibus hæ provinciæ non[9] multum distant) & qui inter illos sunt Saracenis[10] habent, partim per ignorantiam legis, partim amoris affectu victi *illorum imitatione* illegitimis matrimoniis conjuncti fuerint, ita ut nonnullis horum liberi atque nepotes nati sint: *quomodo item* nonnulli, hac cupiditatis suæ occasione capta, quod paululum quiddam pro acceptis jussionibus quæ istiusmodi investigari atque vindicari velint, gloriæ tuæ magistratui quotannis depensuri sint, post hujus rei faciendæ commissionem turpis lucri causa per calumniam multos injuria afficiant, vexent, ac innocentibus negotium faceſſant: adeo ut sæpe mortuis illis qui illicite inter se juncti fuerant, ab horum filiis, nepotibus, & ulterioris seriei liberis, qui nihil deliquerint, quod parentes majoresque ipsorum illicite in matrimonium coierint, pœnas exigant. Atque hæc quidem quum dicerent, simul à potentia nostra clementiam petierunt.

7 Severitati clementia miscenda.

8 *d. Novell.* 154.
9 De qua sæpius ideo certatum inter reges Persarum & Romanos. vide *Amm.* 17.
10 Sarracenorum nomen satis antiquum. Eorum enim meminit Sextus Rufus *in Trajano*, Sarracenorum, inquit, & Arabum loca occupavit. Sed nemo fidelius id expressit Ammiano *lib.* 14. & *lib.* 23. ibi & Scenitas Arabas, quos Sarracenos posteritas appellavit. Hæc ille. Inde Mahumetis genus, cujus posteri Sarraceni: postmodum Turcæ. Neputes alioquin cum idiotis ab Agare, Agarenos: aut à Sara Abrahami uxore, Sarracenos appellari. De phylarcis Sarracenorum alias dixi.

CAP. I.

NOs igitur horum precibus admissis, statuimus, ut nullus[11] omnino eorum in tribus *istis* provinciis, qui ante eum diem quo Deus nobis Romanorum Imperium est largitus, in illicitas nuptias inciderit, ob id negotiis irretiatur, vel difficultatibus ac dispendiis subdatur. Quamquam enim sacratissimum nostrum ærarium ita damno afficiatur, & iis quæ ex lege per hanc occasionem ipsi dabantur privetur, nihilominus tamen quod præteriit, ex speciali beneficio usque ad id tempus condonamus. Quod profecto facimus, non quasi pudicitiam aut quæ de hac lata lex est negligamus: sed quo iis qui parvo redempta talia ex fisco subtrahunt, multorumque facultates ac substantias in dictis provinciis quassant, & communes calamitates cient, omnem quæstus occasionem succidamus. Quocirca sane legem illam, & quæ in illa adversus eos qui illicite nuptias contrahunt, pœnæ constitutæ sunt, ubique per nostram rempublicam, & in paulo ante dictis provinciis inde ab initio Imperii nostri *vim & authoritatem habere* jubemus. Provinciis autem istis ideo benignitatem simul & veniam elargiti sumus, quod qui in illis habitant, Persis, & qui sub ipsis agunt barbaris Saracenis finitimi[12] & vicini sint: itaque humanis affectibus tacti, illos imitati sint, neque naturæ motum atque vim superare valuerint.

11 Indulgentur nuptiæ illicitæ Osroënis. de indulgentia illicitarum nuptiarum, adde *l.* 57. *in fin. ff.* de jure dotium.

12 Ab occidua scil. plaga, Ammianus 23. loquens de Persidis Ab occidua plaga contingit Armenios & Niphatem, & in Asia sitos Albanos, mare rubrum & Scenitas Arabas quos Sarracenos posteritas appellavit.

EPILOGUS.

†. Proinde quod nobis visum est, & per hanc sacram pragmaticam declaratur formam, gloria tua, quique pro tempore eidem magistratui præerit, effectui atque fini tradere & observare studeto. Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 1.

CONSTIT. IV.

UT[13] DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS, ET QUÆ SEQUUNTUR.

13 Extat hæc Novella inter reliquas Justiniani, ordine 144.

DUm reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus, & quæ sequuntur.

CONSTIT. V.

DE SAMARITANIS.[14]

14 Extat hæc Novell. apud Justinianum 144. cui adde *Novell.* 129.

Idem Imp. Diomedi sacrorum prætoriorum præfecto.

UT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam, ad meliorem frugem perduceremus: & quæ sequuntur.

Source : BIU Cujas

ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΟΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ.

TIBERII[1] IMP. DE DIVINIS DOMIBUS CONSTITUTIO.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Hic successor fuit Justini, *de quo* 8. sub quo palatium regebat, teste Paulo Diacono. Cedrenus & Zonaras fuisse κόμητα τῶν ἐξκουβιτορίων scribunt.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Tiberius Constantinus, fidelis in Christo clementiss. beneficentiss. pacificus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, Triumphator, semper colendus, Aug. Sacratiss. Senatui.

PRÆFATIO.

CUm opera sint, quæ Deo conveniant, simulque eundem cum humano genere ortum habeant, in supplices beneficum esse, maleficia extirpare, & quæcunque subditis utilia sunt, ea & meditari & facere: tum ea ipsa nos præcipuum Imperatoriæ Majestatis insigne esse arbitrati, ex quo Deus nobis reipublicæ imperium atque gubernacula dedit, nulla (ut ita loqui liceat) neque die neque nocte quicquam earum rerum studio antiquius cariusque habuimus. Hinc certe quum permulti qui partim in inclyta hac urbe habitarent, partim ex omnibus ferme subditorum nostrorum provinciis *alii aliunde prodirent*, diversimode nos adierint: *qui iidem* quum prope possessiones domusque quaspiam Imperatorias prædia & bona sua haberent, aliisque rebus & controversiis involuti essent, variis injuriarum modis à procuratoribus, chartulariis, conductoribus, & qui alioqui ad Imperatorias domus attinent, in se peccari annunciarent, *atque* res mobiles, interdum etiam possessiones, agros & agricolas sibi ereptos lamentarentur: *ea autem ratione, quod* illi aliquid faciendum conducere ab ipsis alienis prædiis & agris defensionem quæ illis non competat, tribuant, tabulasque Imperatorias ac signacula [2] affigant, & (ut uno verbo dicamus) quæ ad ipsos non pertinent, suo dominio subjiciant: *quod* aliorum adversus alios nulla ratione nitentes lites suscipiant, itaque & actores rebus sibi debitis potiri non sinant, & reis citra judicium indictaque causa debiti exactionem vi inducant: *ad extremum vero, quod* ut nonnulli fraude inducti, rerum debitarum syngraphas in ipsas divinas domus concipiant & conscribant, efficiant, alienisque emptionum, aut fortasse donationum contractibus, in eorum qui aliis debent circumscriptionem immisceant: *inde (inquam) factum est, ut* quæcunque ad nostras aures pervenerint, de iis recte & competentet statuerimus, quum iis quidem restitui ablata jusserimus, ac incompetentes defensiones interdixerimus [3]: illos vero à judiciis liberaverimus, debitorumque syngraphas irritas judicaverimus, & fraudes [4] in contractibus fieri solitas prohibuerimus: quum denique Imperatoriarum domuum procuratores leges justumque pietatis nostræ propositum sequi jusserimus. Verum quoniam impossibile est, ut extranei, quique procul hinc habitant, pariter omnes huc conveniant, utque nos singulatim omnia quæ ad hunc modum fiunt, ubique manifesta faciamus: quæ ad hæc attinent, evidenti lege explicare visum est, quo non solum nostræ ætatis, verumetiam omnis futuri ævi hominibus nostrum æquitatis justitiæque studium innotescat. *Innotescat vero* etiam quam Imperatoriis nostris ædibus, quive illis præsunt, si quid delinquant, non parcamus: *quomodoque* si [5] subditis bene sit, id nostram esse opulentiam felicitatemque, & (quia non solum divinarum domuum negotia, verum etiam communia præsentis reipublicæ nos cognoscere par est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil [6] ab Imperatoriis differre existimemus.

2 Vid. *l. 2. Cod. ut nemo privatus titulos prad. suis vel alien. impon. &c.*

3 Facit *2. C. 14. 15. 16. 17. 18.*

4 Vid. *leg. 5. Cod. de legibus.*

5 Interest enim Principis locupletes habere subditos. *Novell. 8. §. 1. l. 3. Cod. de Naturalib. liberis.*

6 Hinc illud Plinii ad Trajanum, Tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. adde *Novell. 149. cap. 3. in fin.*

CAP. I.

STatuimus igitur, ut nulli gloriosissimorum, magnificentissimorumve divinarum nostrarum, aut pientiss. Augustæ domuum (quibus & patrimonialis & regia domus, quæ ante novas ecclesias sita est, annumeranda est) curatores, aut chartularii, aut provisores [7], aut conductores, aut quicunque alii ad easdem divinas domus pertinent, vel tabulas quæ nostram appellationem contineant, vel effigies [8] insigniave Imperatoria alienis ædibus aut prædiis vel mobilibus defunctorum, aut etiamnum superstitum rebus signacula [9] imponere, vel aliorum rusticos suscipere, vel solutiones aliquas quæ ipsos aut etiam ipsorum proventus transferant, in Augustalem domum faciendas curare in posterum ausint: neque si etiam earundem domuum, prædiorum, rerum, aut rusticorum partem aliquam ad Augustas ædes pertinere contingat, hinc adversus eos qui una cum ipsis possident, fraudis læsionisque occasionem capiant.

7 Προνοητῶν.

8 Εἰκόνας καὶ χαρακτῆρας βασιλικούς. adde *Nov. 17. c. 15.*

9 Σημαντικα.

CAP. II.

QUin & si quos rusticos, qui in aliorum mancipio sunt in præsenti ipsos habere, aut quales diximus solutiones accepisse constet, simul ipsos rusticos restitui, simul ipsas solutiones irritas esse jubemus. Quod si de his rebus aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere adversus alios dicant, nequaquam reum ad se trahant [10], neque (id quod & absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum [11] controversiarum judices sedeant, liceat autem ipsis ut coram competente judice, sub quo sunt qui actiones sustineant, litem moveant, simulque jus suum obtineant. At si ipsos gloriosissimos magnificentissimosque curatores, divinarum domuum, quarum curam gerunt, nomine ab aliis in jus vocari contingat, tum quidem si hic actio instituatur communi & actoris & Augustalis domus curatoris consensu, unus ex gloriosissimis nostris præfectis ad rei examinationem dijudicationemque eligatur: & si (ut fieri assolet) contentio huc insurgat, libellus supplex Principi offeratur, datusque ab ipso judex suscipiatur: si vero in provincia aliqua, ejus præses controversiam sibi audiendam sumat. Cæterum si quis chartularius, emphyteuta, conductor, aut colonus Augustalium rerum occasione in jus vocetur, facultas sit actori, si velit, ut coram ipso Augustalis domus curatore, aut (si suspectum illum habeat) in alio foro coram eo coram quo communiter visum sit, aut etiam quem ex imperiali jussu hic nacti fuerint, actionem instituat. Quæ vero istiusmodi controversiæ in provinciis movebuntur, eas cujusque provinciæ præses audiendas assumet. Sane quæ iisdem divinis domibus privilegia [12] jam concessa sunt, ea non in his, sed in litium sumptibus observentur, pro inducendis *nempe* (quomodo dicitur) legendis & edendis, atque in aliis quæ circa lites fiunt sumptibus, ut nemo constitutum horum modum transgredi audeat, judiciorumque ministri eo contenti esse debeant. Illis vero etiam qui adversus ipsas Augustas ædes, earum curatores, provisores, conductores, chartularios aut colonos actionem dictant, ut iisdem utantur privilegiis facultas fuerit: ut ne in hoc quidem (quo tamen legibus nostris constitutum est modo) illis esse inferiores videantur.

10 De evocationibus alias dixi.

11 *l. 10. ff. de jurisd.*

12 Vid. *tit. C. de privileg. domus August.*

CAP. III.

POrro quia nonnullos esse scimus, qui quum creditores suos debitis defraudare volunt [13], res suas illis oppigneratas alicui nostrarum ædium aut vendunt aut donant, aut alio quocunque contractu perscribunt, & per illas medias [14] in alios vel cognatos vel familiares aliquo contractus modo transferendas curant: ut hac ratione hypothecæ jus miserum in modum iis qui pecunias suas erogarint, fere dispereat: dum divinæ domus præfectus (per quem hæc facta esse dicuntur) propter potestatem quam habet movendam de his rebus actionem non

13 Adde *l. 1. ff. de alienatione judicii.*

14 Fraus fit à persona ad aliam, *l. 5. ff. donat. int. vir. l. 5. §. 3. ff. de author. tut. l. 26. in fin. C. de usur. Nov. 12. cap. 17. Novell. 123. cap. 2.*

Εν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ιησου Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Τιβέριος Κωνσταντῖνος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερώτατος, μέγιστος εὐεργέτης, εἰρηνικὸς, Αλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Αλανικὸς, Οὐανδαλικὸς, Αφρικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀειστεύστος, αὔγουστος, τῇ ἱερωτάτῃ συγκλήτῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΒΑσιλείας γνώεσμα θεῷ τε πρέπον, ἀνθρώποις τε συγγενὲς ἡγέμονι, τὸ δεσμᾶς δυσπειθεῖς, τὰς ἀδικίας τε συνωθεῖσθαι, ὅσα τε τοῖς ὑπηκόοις χρήσιμα βουλεύεσθαί τε καὶ πράττειν ἡμέρας, ὡς εἰπεῖν, ἀπίσης καὶ νυκτὸς, ἐσθ' ὅτε ἐμπεφυκέναι τῇ ψυχῇ πεποιήμεθα σπουδῆς, ἐξ ὧν τὰ πολιτείας ἡμῖν τὸ κράτος δεδώκεν ὁ θεός. ἔνεστι τοι πολλῶν ἡμῖν διαφόρων πεπτελλυθότων, τά τε ἐπὶ τὰ σύνδεξα τοῦτης πόλεως οἰκέντων, τά τε ἐξ ἁπασῶν χειδῶν τῶν ὑπηκόων ἐπαρχιῶν, κλήσεις τινὰς ἢ οἰκήσεις βασιλικὰς ὧδε τε ἔσας ἐχόντων, πράγματά τε ἑτέρας καὶ δίκαις πεπλεγμένων, ποικίλων ἀδικημάτων πεσπελεκόντων τρόπους ὧδε τε πεφυκότων καὶ χαρτουλαρίων καὶ μισθωτῶν, καὶ τῶν ἄλλως πεφυκότων τοῖς βασιλικοῖς οἰκίαις, καθ' αὐτῶν ἁμαρτάνεσθαι, τὰ φέρειν δυναμένων πραγμάτων, ἐπὶ ὑπὸ κλήσεως, καὶ γνώσεων, καὶ γεωργῶν ἀφαιρέσεις ὀδυρομένων· τὰ ὑπὸ συναγωγεῖσθαι παρ' αὐτῶν πεφασιν ἄλλην τοῖς ἀπλήστοις χρείοις τε καὶ ἀγορᾶς ἀπονεμόντων, συνίδυας τε βασιλικοῖς ἢ σημειοφορεῖ ἐπιπθέντων, καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ μὴ πεφυκότα οἰκειόμων· πάς τε θεὸς ἑτέρας ἀμφισβητήσεις παρελόγους ἀναδεχομένων, καὶ τὰς τε συνάγειν βουλομένας μηδὲ τὰ οἰκείων ὀφλημάτων ἀπολαύειν συγχωρύντων, τοῖς τε συναγομένοις δίκης χρείς καὶ σὺν βίᾳ τὰς ἀπαιτήσεις ἐπιτηδύντων ἀκεῖπτος, πνεὰς ἢ καὶ χρεῶν συγχωρᾶς εἰς τὰς αὐτὰς θείας οἰκίας συνθεῖναι προβαλομένας παρασκευαζόντων, συμβολαίοις τε ἀπλοτέλοις ὠνῶν, ἢ δωρεῶν, εἰ τύχοι, παρεμβαλόντων εἰς τὸν τὰ ἑτέρας ὀφειλομένων πεζεγραφὼ, τὰ μὲ ὅσα εἰς ἡμετέρας ἦλθεν ἀκοὰς, δι' διατεθείκαμεν, τοῖς μὲ ἀποδοθῶσι τὰ ἀφῃρημένα κελεύσαντες, τάς τε ἀλόγως πεφασίας εἰρξάντας, τοῖς ἢ τὰς δίκαιας ἀφέντας, καὶ τὰ γραμματεῖα τὰ χρεῶν ἀκύρα καθαρίσαντες, τάς τε ἐπὶ τοῖς συναλλάγμασι γινομένας πεφασίας κεκωλυκότες, τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ τὰ ἡμετέρας εὐσεβείας σκοπῶ καὶ τὰς τὰ βασιλικῶν οἰκων θεσπεσίας ἀκολαθήσαι πεφασκόντες. Επειδὴ ἢ ἐχ οἷόν τε ἰδὶ καὶ τὰς ἔξω καὶ πόρρωθεν ἅπαντας εἰς τωυτὸν σύνοδον συνελθεῖν, ἡμῶν τε ἕνεκεν ἁπάντων καὶ τὰ τοῦτον πεπροφγμένα τὰ τρόπον φανερὸν καθιζήσαι, νόμον συφεὶ τὰ ἀεὶ τούτων διορίσαι συνεῖδομεν, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐς ὕστερον ἀνθρώποις τὰ τ' ἡμετέρας δικαιοσύνης γνέσθαι κτησίδικα, καὶ ὡς ἀδὲ τὰ βασιλικῶν ἡμῶν οἴκων ἢ τὰ τούτοις ἐφεστώτων, εἴ τι πᾷ ἀδικηθεῖεν, φειδόμεθα· δύπρεῖαν τε καὶ δύναμιν ἡμετέραν ἡγούμεθα τῷ τὰ ὑπηκόων δύπιθειαν, ἐδέν τε τοῖς ὠνοῦσι πεφάσεις, ὅσα γε εἰς πεφνοιαν, τὰ βασιλικῶν διεξένευ. ἐπεὶ μηδὲ τὰ τὰ θείων οἴκων προγεγραμμένα μόνοις ἡμῖν, κοινὰ ἢ καὶ ἐμοῖς πολιτεύμασι συνοικεῖσθαι πεφυκέ.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕασόμεθα τοίνυν, μηδένα τὰ συνδεξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων κυρατόρων τὰ θείων ἡμῶν ἢ τὰ δύσεβεστάτης βασιλίδος οἴκων (οἷς συναριθμητέον τῇ τε παλατιναλικῇ, πλήν τε τὰ νέων ἐκκλησιῶν πεφεστώσων βασιλικῇ οἰκίαν) ἢ χαρτουλαρίων αὐτῶν, ἢ πεφνοητῶν, ἢ μισθωτῶν, ἢ ἄλλων τὰ τοῖς θείαις αὐτοῖς πεφυκότων οἰκίαις, θυρεὸν ἢ λοιπὴν συνίδας τῇ ἡμετέραν πεφυλάκων φερούσας, ἢ εἰκόνας, ἢ χαρακτῆρας βασιλικὰς ἀλλοτρίοις οἴκοις ἢ χωρίοις ἐπιτθέναι, ἢ σημειοῦσθαι κινητοῖς πράγμασι πολυτίμοις ἢ θεσίοις, ἢ γεωργὰς ἑτέρων ὑποδέχεσθαι, ἢ κατεδέσεις πινὰς παρασκευάζειν ποιεῖσθαι εἰς τῇ βασιλικῇ οἰκίαν, αὐτὰς ἢ καὶ τὰς αὐτῶν πεφόδους μεταφερούσας. μηδὲ εἰ μοῖρά τινα συμβαίη τὰ αὐτῶν οἰκήσεων, ἢ χωρίων, ἢ πραγμάτων, ἢ γεωργῶν, τοῖς τὰ θείων οἴκων πεφοίκειν δικαίοις· ὡς ἂν μὴ τωύτῳ ἔχοιεν τὰ καὶ τὰ συγκεκτημένων ἐπιρείας τῇ πεφάσιν.

ΚΕΦ. β'.

ΑΛλὰ καὶ εἴ τινας γεωργὰς ὑπὸ τῇ ἑτέρων τυχαίνοντας νομίῳ νεῖ ἔχοντας φανεῖεν, ἢ κατεδέσεις οἷας ἔφαμεν εἰληφότας, καὶ αὐτὰς ἀποδοθῆναι τὰς γεωργὰς, καὶ τὰς κατεδέσεις αὐτῶν ἀκύρους κατεσθῆναι κελεύομεν. Εἰ ἢ θέλ τούτων ἢ καί τινων συμβολαίων πεφὸς ἑτέρας συναγωγὴν ἔχειν λέγοιεν, μηδαμῶς τὰ συναγωγὴν παρ' αὐτοῖς ἕλκειν, δικασὰς τε τὰ οἰκείων ὑποθέσεων καθεδεῖσθαι, (τοῦτο ὅσῳ τὰ ἀτοπωτάτων τε καὶ παρανομωτάτων ἡγούμεθα) ἐξὴ ἢ αὐτοῖς ὑπὸ τῇ πεφοφορᾶ δικαιῆ, ὑφ' ὃν ἂν οἱ τὰς σύθυνας ὑφιστάμενοι τελοῖεν, τῇ δίκῃ κινεῖν, καὶ τὰ δικαίων τυχαίνειν. εἰ ἢ καὶ αὐτὰς τὰς ἐνδεξοτάτας καὶ μεγαλοπρεπεστάτας κυράτορας ὀνόματι τὰ παρ' αὐτῶν πεφνομένων θείων οἴκων ὑφ' ἑτέρων συνάγεσθαι συμβαίη, εἰ μὲ σύθαδέ τε τὰ συναγωγῆς κινοῖτο, κοινῇ γνώμῃ τὰ ἐγκαλοῦντος καὶ τὰ θείας οἰκίας κυράτορος, ἕνα τὰ ἐνδεξοτάτων ἡμῶν δρόμων ἐπιλεγῶσι πεφὸς τῷ τὰ πράγματος ἐξέτασίν τε καὶ κρίσιν· καὶ ἀμφισβητήσεως, οἵα εἰκὸς, εἰς τοῦτο γνωμόρης, τὰ βασιλείας δείας, καὶ τὰ ἐκεῖθεν διδόμενον πεφόδεσθαι δικαιῶ· εἰ ἢ ἐπὶ χώρας, τὰ τωύτης ἡγέμονα τῷ τὰ ὑποθέσεως παραλαμβάνειν ἀκράσιν. εἰ δέ γε τῇ τὰ βασιλικῶν πραγμάτων πεφάσει τὰ χαρτουλαρίων τις, ἢ ἐμφυτεύτων, ἢ μισθωτῶν, ἢ καὶ γεωργὸς συάγοιτο, ἀδείαν ἔχειν τὰ ἐγκαλοῦντι, εἴτε βάλοιτο, ἵνα αὐτῷ τῷ τὰ θείας οἰκίας κυράτορι, ἢ, εἰ ὑπόπτως ἔχοι πεφὸς αὐτὸν, σὺν ὑγὸν ἑτέρῳ δικασηρίῳ τῷ κοινῇ δοκοῦντι, ἢ καὶ τῷ θείας καλυδοῦ αὐτῶν κατὰ τοῦτο κρατοῦντι, εἰσῳ σὺ ἐπαρχίας τὰ τὰ ἀμφισβητήσεων τούτων κινοῖτο· τὰ καὶ χώραν δρόμης τῷ ἀκράσιν παραλαμβάνεσθαι· τὰ ἤδη πεπορισμένων ταῖς αὐτοῖς θείαις οἰκίαις πεφνομίων σὺν ἐπὶ τούτοις, ἐπὶ δέ γε τοῖς τὰ δικῶν διαπεμήμασι φυλαττομένων, ὑπερ τε τὰ λεχθέντων ἐνδεμένων, ἀναγνωσμῶν τε σὺν δοσίμων, καὶ τὰ ἄλλων τὰ ἀεὶ τὰς δίκας διαπεμημάτων. ὡς μηδένα διῤῥεῖν τὸ τεταγμένον τούτων ὑπερβαίνειν μέτρον, ἀρκεῖσθαι ἢ τούτῳ τοὺς τὰ δικασηρίων ὑπηρέτας. ἀδείας ὕσης καὶ τοῖς τὰς δίκας πεφὸς τὰς αὐτὰς θείας οἰκίας, ἢ τοὺς αὐτῶν κυράτορας, ἢ πεφνοητὰς, ἢ μισθωτὰς, ἢ χαρτουλαρίους, ἢ γεωργοὺς λέγοσι, παῖς αὐταῖς πεφνομίαις χρῆσθ'· ὡς μηδὲ εἰς τοῦτο γῆν πλεονεκτήμενοι φαίνοιντο, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῖς ἡμετέροις διωρισμένον νόμοις.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΠειδὴ ἢ σμεν καί τινας δέπστρεῖν τὰ οἰκείων ὀφλημάτων βουλομένους, πραγμάτων οἰκείων τοῖς χρεώσαις ὑποκειμένων ὠνὰς ἢ δωρεὰς ἢ ἑτέρα συμβόλαια πεφὸς σύνασ τὰ ἡμετέρων οἰκιῶν ποιημένους, καὶ ἀφ' μέσων αὐτῶν εἰς ἑτέρας τὰ συζένων ἢ σεινήθων πραγματευόμενος καθί τινα σκευάλλαγμα μεταφέρειν τρόπον, ὡς ταύτῃ τὰς ὑποθήκας ἐλεεινὸς τοῖς τὰ οἰκεῖα πεφιέμενος χρήματα χρεῶν ἀναιρεῖσθ'· μηδὲ τὰ πεφεστῶτ' τὰ θείας οἰκίας, δι' ὃ ταῦτα πεπράχθαι λέγῃ, ἀφ' τῷ ἔσαι αὐτῷ δύνασθαι, τῷ ὑπὲρ τούτων

συναγωγῶ

ἀναγωγὴν ὑποδεχομένη, καὶ τὸ πρᾶγμα εἰληφότος τὸ πρὸς θείαν οἰκίαν συναλλαγμα προτεινομένη, καὶ κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῇ προνομίαν ἐγκαλεῖσθαι παρ' ὑδενὸς ἀξιούντος. πάσης γὰρ οἰκίας, ἢ τόπου, ἢ καὶ ἐργασηρίου μιᾶς τῶν θείων οἰκιῶν ἐπὶ μείζονι ἢ καὶ τῷ τυχόντι μισθῷ παραλαμβανόντος, τῇ ἐκεῖθέν τε ἰσχυῒ χρωμένης, τοῖς χρεωστῆς ἢ καὶ τοῖς τὰς ὑδωνὰς αὐτοῖς ἐπάγουσιν ἐπιτρέπομεν εἰσπράττειν. καὶ τοῦτο κελεύομεν μηδενὸς δὲ λοιποῦ τῇ κατὰ τῶν οἰκείων δανειστῶν προνοίᾳ χρῆσθαι τολμᾶν, καὶ διὰ μέσης θείας οἰκίας ἑτέρῳ δωρεὰν ἢ συναλλαγμα περᾶν· ὡς ὑδὲν τῶν οἰκείας πανηγείας ὠφεληθησόμενον, δὲ πράγματος ἕνεκα ἂν τύχοι κινθεῖσα, εἴτε παρὰ τῇ θείᾳ οἰκίᾳ, εἴτε παρ' ἑτέρῳ τινί, ὑδὲν ἧττον ἀδικουμένη, πάντων τὲ ἐπ' ἀκεραίῳ τῷ πρὸς ὑθωνίας ἢ καὶ ὑποθήκης ἐχόντι φυλαττομένων, ὡς ὑδενὸς ἐπ' αὐτῷ μεταξὺ προεληλυθότος. ὡς τῷ καὶ εἴ τι τοιούτης ἕνεκα τῶν πεζονοίας τῇ αὐτῇ θείᾳ οἰκίᾳ ἢ τῷ τοιούτῳ προνοήσει ἐγκαπεῖν δεδόσθαι συμβαίη, ὑπόσειν τοῦτο τὸ ὄντος, καὶ τὸ παρανομίας τοιούτῳ, εἰ καὶ τὸ ἀξίας ἧττονα, λαβεῖν ἀμοιβήν.

ΚΕΦ. δ'.

Ἀλλ' ὁσῆ οἰκίας τῶν τοῖς βασιλικοῖς οἰκίαις προσηκόντων οἰκημάτων, ὑδὲ γεωργίας ἀλλοτρίας, ἢ ἑτερόν τινα τῶν πάντων, ἐνεργολαβεῖν τοὺς τῶν θείων οἴκων προστῶτας, καὶ προστασίαν αὐτοῖς ὑπονέμειν, ἢ τὸ λεγόμενον παρηγόριον ὑπὸ χωρίων ἢ ἀνθρώπων ἐλαύνεσθαι, ἢ ἐξαπτικὰς ἢ βιαίους πίστεις, ἢ ἑτέρας ὅλως προσηκόντων, λαμβάνειν, ὑποτιθέναι ἢ τούτων ἁπάντων. καὶ εἴ τινες ἤδη σανίδες ἢ χαρακτῆρες βασιλικοὶ τοιούτοις ἐπιτέθειν χωρίοις ἢ οἰκίαις, ἢ ἐργασηρίοις, ἢ τόποις, τοῦτο κωλύειν, ἢ καὶ ὑφ' ἑτέρων κωλυομένων μηδαμῶς ἀνιέναι, ὡς κατ' ἰμετέραν τούτο κέλευσιν γινομένης. τὰς γὰρ ἡσυχίας ἄγειν, καὶ συγχωρεῖν τοὺς τῶν οἴκων τῶν τε ὀπισθίων ὑποδυτῶν ἀναγωγὰς ἐν τοῖς προσφόροις κινείσθαι δικαιηρίοις, μηδεμίαν τὲ πάροδον ἔχειν πρὸς τὰς ἀλλοτρίας δίκας, ἢ πρᾶγμα τε, ἢ δίκαια, ἢ χρέα, ἢ τὰς τούτων γεωργίας, μηδὲ ἀνωρεῖσθαι κατὰ πινων ἀγωγὰς· τοιούτας τὲ οἰκείσθαι, καὶ ἐγκαλεῖν ἑτέρους ὡς δὴ ὑποδυτοῖς τοῖς τοιαύτης ἀγωγαῖς κωλυσῶσι. καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον τὰ ἀδικίας παντοίας ἀναιρεθῆναι κελεύομεν, εἰ καὶ δωρεᾶς τρόπῳ τὰς τοιαύτας ἀγωγὰς ὁ τούτων κύριος εἰς ἡμᾶς καὶ τὰς θείας ἡμῶν οἰκίας ποιήσῃ φανερὸν, δίκαιά τε νενομισμένα ὀφλήματα ἔχειν λέγειν· ὡς ἂν μὴ τῇ σκιᾷ τινὶ, καὶ παρανομίας ἐχόμενον κατ' ἑτέρων ἀπαντήσῃ· ἡμῖν γὰρ ὑδὲ δωρεῶν τοιούτων μέλῃ, ἔτε συκοφαντίας δόξαν ἀποφέρεσθαι τὰς τῶν θείων ἡμῶν οἴκων προνοητὰς βαλόμεθα, οἷα καὶ τὰ ἡμέτερα τοῖς ὑποπλέοι δωρήμενοι ἡμέρας, ὡς εἰπεῖν, ἑκάστης, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων πολλῶν πραγμάτων χρημάτων τὲ πλῆθος ἀεδὲν ἄπιστι φιλοτιμούμενοι· ἀδείας ὅσης τῷ βαλομένῳ, ἃς ἔχειν φησὶν ἀγωγὰς τοῖς ὑποδυτοῖς, καὶ τῷ ἐπὶ τούτῳ κρατῆσαν ἀκόλυθον κινεῖν τοῖς, μηδενὸς τῶν τοῖς βασιλικοῖς οἰκίαις ἐφεστῶτων παρεμβαλλοντος. ὡσίκα γὰ τὰ οἰκεῖα καὶ τὸν νόμῳ ἁπλάστοι, τοῦτο καθ' ὃν ἂν ἐθέλοι διαπιθέναι τρόπον. αὐτὰς γὰ τὰς τῶν ἀγωγῶν συκωρήσεις, ἀξιοίας τὲ καὶ συκοφαντίας αὐτὰν ἐχούσας μισοῦμέν τε ἄμα καὶ ἀποστρεφόμεθα. ὥστε καὶ εἴ τινες τοιαῦτα εἰς τὰς αὐτὰς θείας οἰκίας ἤδη συλλεγράφαν, τοῦτοις ἀκύρους καθιστῶμεν. ἀδείαν ἀπαίτησιν ἔχειν αὐτὰς συγχωροῦντες, ἐλευθερώντές τε τῶν ἐντεῦθεν ἀγωγῶν τὰς καθ' ὧς γεγόναστ, ποιοῦμέν τε τούτων ἐπιπλήττοντες τοῖς τὰς συκωρήσεις τοιούτοις πεποιηκέναι τεθαρρηκόσιν.

ΚΕΦ. ε'.

Εἰ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν βασιλικῶν οἴκων οἱ προεστῶτες, ἢ χαρτουλάριοι, ἢ ἐμφυτευταί, ἢ μισθωταί, ἢ διοικηταί, ἢ ἄλλως αὐτοῖς διαφέροντες, ὑπὲρ πραγμάτων ἰδίας προσηκόντων αὐτοῖς, ὑπό τινων ἐγκαλοῖντο τοῖς προσφόροις ἄρχουσιν· αὐτοὺς ἑτοίμους ὑπακούειν κελεύομεν, τάς τε δίκας παρ' αὐτοῖς ὑποδέχεσθαι, καὶ τῷ δὲ νόμῳ προσῆκον τάττειν, καὶ τοῖς ὀφείλουσι διασημοῖς εἶκειν, ὡς ὑδὲν ταῖς θείαις οἰκίαις προσήκοντας· ὡς μὴ τῇ δυνάμει τούτων τοῖς καθ' αὐτῶν ἔχεσι τὰς ἀναγωγὰς ἐπηρεάζειν δοκοῖεν, ἀποστρέφειν τε τὰ παρ' αὐτῶν ὀφειλόμενα. Οὕτω γὰρ τῶν τοιούτων ἀδικημάτων τὰς θείας ἡμῶν οἰκίας ἀλλοτρίωσιν σπουδῶμεν, ὅπ ὑδὲ τὰς ἤδη παρὰ τοῖς τούτων μεγαλοπρεπεστάτοις ἢ ὑπερδοτάτοις κεφάτωρ κεκινημένας ὑποθέσεις, εἴτε ἐν γεγόνασιν, εἴτε καὶ γραμμάτων χωρεῖς, ἐπ πορρωτάτω προβαίνειν συγχωρῆμεν, εἰ μὴ μέρῳ ἐκφέρειν ἑκατὸν τῶν προῆσθαι ἕλοιτο. Ἑκατὸν γὰ μὴ βαλομένῳ, ἕνα τῶν ἡμετέρων δρεχόντων, ἐφ' ᾧπερ ἂν τὰ μέρη συμβαίνειν, ἢ καὶ ὃν ἂν ἡμεῖς ἀπονείμωμεν. καὶ τὸν δὴ τὸ παρ' ἡμῶν δρτίως διαπεπραγμένον, τοῦ παρ' ὑπνιῶν τῶν ἐξετασθέντων ὑποθέσιν παρεμβαλεῖν τί τε, οἷα εἰκὸς, ἐπ' αὐτῇ πεπραγμένα, τῶν ἐφεξῆς τι ἀκριβᾶς, καὶ τὰ νενομισμένα τυπώσει.

ΚΕΦ. ς'.

Κἀκεῖνο γραφῇ διορίσαι συμβέβηκεν, τὸ τῶν συμπάντων τι καὶ μεζόντων, καὶ κάστρεσίων, καὶ ὁδοιπορικῶν, καὶ γεφυρῶν, καὶ διαφραφῶν, καὶ ἐπισολῶν· ὡς ἂν μὴ καὶ παῦται ἀδιάκριτα μένοι, ἀκόλυθον δέ τις τῷ ἡμετέρῳ δικαιοπάτῳ σκοπεῖ καὶ ἐπ' αὐτοῖς διατύπωσις φανέλθοι. τῶν γὰ φανερῶν τῶν ἐν παλαιᾷ ταῖς βασιλικοῖς οἰκίαις πεποιεσμένων, τούτων αὐτὰς ἐξαιρεμένων· ὀρθῶς ἡμῖν παρίσῃ χρεώδη τε καὶ ἀναγκαίαν ἐπιθεῖναι τῷ πράγματι πέρας· εἰ μὲ γὰ βασιλέως στρατευμένων τῶν ἐπὶ βαρβάρους ἐκπεμπομένων πάροδον, ἢ καὶ καθ' ἡμετέραν κέλευσιν, δύτηρίας ἕνεκα τῶν ἐνδόξου πάντης πόλεως, ἢ καὶ ἑτέρων φανερῶν χάριν, σπανίως πινὰ εἰδῶν γένεσθαι συμβαίη, τούτοις ἀπασιν ὁ μόνον τὰς ἄλλας ὑποπλεῖς, ἀλλὰ γὰ δὴ καὶ τῶν βασιλικῶν οἴκων κλήσεις καὶ οἰκήσεις ὑποκεῖσθαι βαλόμεθα. τῶν γὰ αὐτῶν τούτων χωρὶς ὑδὲ πάσης θείας οἰκίας, ὑδὲ ἑτερόν τινα τῶν ὑποπλῶν ἐνοχλείας κελεύομεν, ὑδὲ σπουδαίαν ποιοῦτό τι χρείας συγχωρέμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

Θεῶ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζόν ἐσιν ὑδέν. τούτων γὰ χωρὶς οὐκ ἂν τι τῶν δόντων πραχθείη ποτὲ, καὶ διαφερόντως ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματι συντελεῖσθαι καὶ βασιλεύειν ἐσὶν ὀρθῶς, καὶ τὰς ὑπηκόους εἰς δύοιόν τε καὶ πᾶσαν δύναμιν σώζειν ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ὁπόταν τε καὶ δικαιοσύνης τὸ σκῆπτρον παραλάβοντες, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ.

Οὐ τὸ νομοθετεῖν τὰ πρέποντα, μόνον ἐσὶν ἀγαθὸν μέγιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ θεσπισθέντα φυλάττειν ἀκριβῶς, καὶ πρὸς ἔργον ἄγειν καὶ τὰς παραβαίνοντας πρὸς ἁρμοδίας ὑποβάλλειν ποιναῖς· τί γὰ ὄφελος ἦσι τοῖς νόμων, εἰ μέχρι γραμμάτων εἶεν ὅτοι, καὶ μὴ τὸ χρήσιμον διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, καὶ τὸ ἔργον τοῖς ὠφελουμένοις παρέχοιεν; καὶ τὰ ἑξῆς.

Διατάξις δ'. ἐλλείπει ὅλη. * *

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΚΟΥΦΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ.

Μέλησι τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐσὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε καὶ φιλανθρωπία, ἢ μὲ τὸ ἴσον ἑκάστῳ νέμουσι, καὶ, τῷ ἀλλοτρίων ὑπὸ ἁρπίζειν, ἢ ὃ τοῖς ἔλεον πρέχουσι, καὶ χρεῶν τὰς δεομένας ἐλευθεροῦσι δυσκόλων παύσει τῷ βασιλείων οἴδε κησμεῖν καὶ ἀσφαλεῖν, καὶ τὸ πολιτεύμα ἀσφαλίζειν, καὶ τῶν ἀνθρώπινον καλῶς διαγωγὴν βίον, καὶ τὰ ἑξῆς.

susceptit: & qui rem percepit contractum cum divina domo initum prætendit, per datumque domui privilegium à nemine actione conveniri sustinet: *insuper etiam quia esse scimus*, qui domibus, locis, aut aliquibus unius cujuspiam Augustarum ædium officinis majore aut quacunque mercede conductis illarum rerum prærogativa utantur: itaque creditores, aut etiam qui ipsis actiones intentant, & arceant & oblædant: idcirco jubemus ne quis de reliquo subdolis commentis adversus creditores suos uti audeat, neque per divinam domum mediam cum alio donationem aut contractum instituat: *sciens* quod nullum [1] fructum ex versutia sua percepturus est, quum res alienata ubicumque fuerit, sive penes divinam domum, sive penes alium quempiam, nihilominus vindicari poterit, & omnia ei qui actiones aut etiam hypothecæ jus habet, integra atque illæsa, perinde ac si nihil interveniſſet, servabuntur. Ad hoc etiam, si quid hujus commenti causa ipsi divinæ domui ejusve procuratori captandæ benevolentiæ ratione datum esse contingat, eo qui dedit excidet, hancque (quamquam minorem quam pro merito) remunerationem feret.

1 *l.* 10. *in fin. ff. solut. matrim.*

Cap. IV.

Cæterum neque per earum ædium quæ ad Imperatorias domus pertinent inquilinos, neque per alienos colonos, aut alium quempiam omnium, divinarum ædium præfecti aliquid faciendum conducant [2], neque illis patrocinium tribuant, aut quod παρηγόριον [3] dicitur, ex liberis aliquibus, exactionibusve obnoxiis, aut decurionum etiam, quæve in universum ad alios pertinent, prædiis capiant: ac vero ab his omnibus desistant. Et si tabulæ aut insignia Imperatoria istiusmodi prædiis, domibus, officinis aut locis jam affixa sint [4], hæc detrahant [5], aliisque qui illa detrahunt, quasi nostro jussu id faciant, nequaquam contradicant. Ad hæc quietem agant, adversusque inquilinos, & qui quocunque modo tenentur, coram competentibus tribunalibus moveri actiones sinant: ac nullum ad alienas controversias, aut res, aut jus, aut prædia, horumve colonos accessum habeant, neque adversus aliquos actiones cedant, aut has *ab aliis* assumant: itaque alios, ut istiusmodi actionibus obnoxios, in jus vocent. Etenim hanc injuriæ rationem omnino tolli jubemus, etiamsi donationis modo istiusmodi actiones ipsarum dominus in nos divinasque nostras ædes transferat, & quæ justa videantur, debita se habere dicat: ne *videlicet* hoc commento aliis iniquitatis quicquam obveniat. Istiusmodi [6] si quidem donationes nobis curæ non sunt, neque calumniæ opinionem auferre & subire nostrarum divinarum domuum procuratores volumus: utpote qui singulis (ut dicitur) diebus nostra subditis donemus, magnamque rerum mobilium immobiliumque & pecuniarum vim prope omnibus elargiamur. Facultas vero cuique sit, ut quas se habere actiones dicit eas adversus obnoxios secundum consentanee in hoc obtinentem modum, nullo Augustarum domuum præfecto interposito, moveat: & quando sua per legem recuperarit, de his quocunque velit modo statuat. Ipsas enim actionum cessiones, quod fraudis & calumniæ ansam complectantur, & odimus & aversamur. Quapropter etiamsi quæ hujusmodi in ipsas divinas domus jam conscriptæ sunt, has irritas constituimus, & [7] nullam illas petitionem exactionemque habere concedimus, ut hi adversus quos factæ sunt, inde provenientibus actionibus liberentur, hancque pœnam iis qui has cessiones facere ausi fuerint, imponimus.

2 Ἐνεργολαβεῖν, id est, mercedē accepta defendere, sic in *Novell.* 17. *cap.* 14. τῆς ἑτέρων βίας ἐνεργολαβεῖν.

3 Παρηγόρικον, merces patrocinii.

4 Dixi ad *l.* 2. *C. ut nemo privatus.*

5 Adde *Nov.* 28. *cap.* 5.

6 Adde *l. pen. ff. de hered. instit.*

7 Adde *l. ult. C. ne liceat potentioribus.*

Cap. V.

Si vero etiam ipsarum Augustarum domuum præfecti, aut chartularii, aut emphyteutæ, aut conductores, aut dispensatores [8], aut qui alioqui ad illas pertinent, ob res privatim ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus magistratibus in jus vocentur, ipsos prompte obedire jubemus, & secundum procedendi ex lege ordinem actiones susciperе, indeque manantibus exactionibus cedere, idque perinde ac si ad divinas domus nihil pertinerent: ne hac potestate eos qui adversus ipsos actiones habent oblædere, iisque quæ debent fraudare videantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud illarum magnificentissimos gloriosissimosve curatores sive in scriptis, sive sine scriptis jam motas, ulterius procedere non sinamus, extra quam [9] si utraque pars sponte id facere velit. Quod sane si utraque pars non velit, *volumus* ut unus aliquis nostrorum magistratuum, in quem partes consenserint, quemve etiam nos assignaverimus, secundum hoc quod recens à nobis constitutum est, controversiam à quocumque horum examinatam, quæque in illa forte acta sunt, susciрiat, ac deinceps audiat, quæque legibus conveniant, de ea statuat.

8 Διοικητά.

9 Licet enim cuique renuntiare iis, quæ pro se introducta sunt, *l.* 5. *Cod. de episcop.* *l.* 29. *Cod. de pact. Novell.* 136. *cap.* 1.

Cap. VI.

De oneribus [10] profecto etiam, & metatis & angariis, & viarum [11] pontiumque instaurationibus, de descriptionibus quoque & indictionibus tractare nobis visum est: ac ne hæc indistincta maneant, consentanea quædam justissimo nostro proposito de illis præscriptio procedat. Quum enim privilegia jam olim Augustalibus domibus data ab his illas eximant, recte animum nostrum subiit, ut rei utilem & necessarium ordinem imponeremus. Si etenim ob Imperatoriorum exercituum, qui in barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostro jussu, quo abunde huic inclytæ civitati annonæ sit, aliarumve occasionum causa, specierum quandam contributionem [12] fieri contingat: his omnibus non modo alios subditos [13], verum Augustarum domuum possessiones & habitacula profecto etiam obnoxia esse volumus. Ac sane citra has causas, ne divinæ domus, neque alius subditorum quisquam molestia afficiantur, jubemus: neque ut tale aliquid illata necessitate fiat permittimus.

10 Συνωνὴν, ut & supra συνωνῶν, συνωνὴ, coëmptio, *l.* 2. *Cod. de frumento urbis Constant.* Boëthius *de consolation.* indicta coëmptio. Cassiodor. 12. *variar.* Laridi atque tritici specierum nullis temporibus coëmptionis nomine inde decernimus postulari. Coëmptio dicitur quoties quis forensi pretio fisco vendere cogitur, ideoque ἄναγκ@ν, id est, onus dicitur, *Suidas in* Συνωνὴ, à quo nemini licet se excusare. *Cod. ut nemini liceat in coempt. specierum*, dicitur etiam συνωνητὸν. *l.* 1. *C. Theod. de publ. comparat.* Specierum emendarum cura, sitonium & sitonia, *tit. ut nemini liceat in coëmptione spec. & de munere siton.*

11 Ut *l.* 2. *C. de privil. domus Aug.*

Constit. II.

De heredibus.

Deo [14] simul & justitia nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & præcipue in nostra hac republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Ea propter cum & nos divinitus, perque justitiam, imperii sceptra susceperimus: & quæ sequuntur.

14 Extat inter *Novell.* 164.

Constit. III.

De [15] provinciarum præsidibus.

Non tantum decenter leges ferre summo bono est: sed etiam sancita accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim [16] legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? & quæ sequuntur.

15 Extat inter *Novell.* 161.

16 *l.* 2. §. 13. *ff. de orig. jur.*

Novella quarta deest integra. * *

Constit. V.

De [17] relevatione tributorum publicorum.

Præstantissima inter homines bona sunt justitia [18] & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque imperium, hæc conservare rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam, & quæ sequuntur.

17 Extat inter *Novell.* 163.

18 Hinc illud apud Ciceronem 6. *de republica*, *seu in somnio.* Justitiam cole & pietatem.

Source : BIU Cujas

ALIÆ ALIQUOT CONSTITUTIONES JUSTINIANI, JUSTINI, ET TIBERII,

Ex libro Juliani anteceſſoris.

PRAGMATICA SANCTIO JUSTINIANI IMP. COMPLECTENS VARIA CAPITULA.

I. *Imper. Juſtinian. Auguſt. ut omnia firma ſint, quæ Amalaſiunta, vel Atalaricus, vel Theodatus conceſſerunt.*

PRo petitione Vigilii [1] venerabilis antiquioris Romæ Epiſcopi quædam diſponenda eſſe cenſuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noſcuntur. In primis itaque jubemus, ut omnia quæ Atalaricus vel Amalaſiunta [2] regia mater ejus vel etiam Theodatus [3] Romanis vel Senatu poſcente conceſſa ſunt, inviolabiter conſerventur: ſed & ea quæ à nobis vel à piæ memoriæ Theodora Auguſta quondam conjuge noſtra collata ſunt, volumus illibata ſervare, nulla cuicunque danda licentia contra ea venire, quæ à prædictis perſonis pro quibuſcunque rebus vel titulis data vel conceſſa eſſe noſcuntur, excepta videlicet donatione à Theodato in Maximum pro rebus abita Marciani: ex quibus dimidiam portionem Liberio viro glorioſiſſimo dediſſe meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere cenſuimus.

1 Scripſit adverſus Eutychen.

2 Amalaſiunta, vel ut Paul. Aquilegienſis ſcribit, Amalaſunta, alii Amalaſuntha, regina mater Atalarici Gothorum regis: quo extincto ipſamet regnavit, vid. *Paulum Aquilegienſem in Juſtiniano: Procopium* 1. *de bello Vandalico.* & 1. *de bello Gothico.*

3 Theodatus ab Amalaſiunta particeps regni adſumptus, poſt dies aliquot eam in balneo ſtrangulare juſſit. *Paul. Diaconus d. l.*

II. *Ut per Totilanem facta donationes irritæ ſint.*

SI quid à Totilane [4] tyranno [5] factum vel donatum eſſe invenitur cuicunque Romano ſeu cuique alio, ſervare vel in ſua firmitate manere nullo modo concedimus: ſed res ablatas ab hujuſmodi detentatoribus antiquis dominis reformari præcipimus. quod enim per illum tyrannidis ejus tempore factum eſſe invenitur, hoc legitima noſtra notare tempora non concedimus.

4 Totilas vel Totilanes rex Gothorum, à quo Roma quondam capta eſt, qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccina juſſit, ut qui ſe à Gothorum gladiis tutos eſſe vellent, aut in eccleſiis ſe tuerentur, aut quibuſcunque modis occultarent, quique decimo poſt anno victus & interfectus à Narſete, *Paul. Aquileg. ibi.* vid. *Procop.* 3. *de bello Gothor.*

5 Facit Paul. *Cod. Theod. de infirmandis eis, quæ ſub tyrannis ac barbaris geſta ſunt. Dixi ea de re nonnulla in l.* 16. *C. de ſacroſ. eccl.*

III. *Nemini noceat in captivitate gentium amiſſio inſtrumentorum.*

LIcet enim generali lege proſpectum eſt [6] ne inſtrumentorum amiſſio dominis, pro quibus inſtrumenta conſcripta ſunt, quodcunque præjudicium rerum poſſit inferri: tamen ſpecialiter etiam per illa loca hoc renovare cenſuimus, cum ſciamus per diverſas calamitates & hoſtiles pervaſiones tam in ipſa civitate Romana, quam in aliis locis hominibus inſtrumenta periſſe. Nequaquam igitur ex hoc quicunque patiantur calumniam, aut aliquod ſuſtineant detrimentum, ſancimus, ut inſtrumentorum quidem amiſſionem [7] vel corruptionem nullum præjudicium pro dominio vel poſſeſſione, pro credito, dominis rerum, vel poſſeſſoribus, aut creditoribus pro quibus inſtrumenta conſcripta fuiſſe inferre pragmatum.

6 *l.* 4. *l.* 5. *Cod. de fide inſtrum.*

7 Inſtrumenti amiſſio facta tyrannidis tempore, non nocet creditoribus, dominis aut poſſeſſoribus. Nam & alias amiſſio inſtrumenti cæteras probationes non excludit *l.* 4. *Cod. de fide inſtrum.*

IV.

SEd & ſi quis res abſentis vel etiam capti, forſitan greges [8], per ſuam aut cujuſlibet auctoritatem invaſit, vel petendo eas tenuit, reverſo eo vel liberato, ſine ulla dilatione jubemus reſtitui ipſi vel etiam heredibus ejus. Et ſi forte ille fatale munus ſubiit, etiam heredibus ejus reſtituatur, legis auctoritas ſuggerit.

8 Vid. *cap.* 13. *ſ.*

V. *Non præſumat quis alienum.*

QUia autem veriſimile putamus diverſos tyrannidis tempore res ſuas per metum alienaſſe hominibus vel officium quodcunque gerentibus, vel aliam à Totila commiſſam actionem vel potentiam vel gratiam apud eum habentibus, ſive venditione, ſive aliis quibuſcunque contracti titulis, modo vero quod factum eſt prius reſcindi [9] deſiderare, utpote per violentiam vel per metum tyrannici temporis factum: ſancimus omnibus eſſe licentiam ſui recipiendi ſive vindicandi, vel poſſeſſionis à judice adipiſcendæ, prædiis tantummodo videlicet reſtitutis, qui tamen eo qui ſe dediſſe perhibet adprobante veraciter conſtiterit exſoluta, nec aliquo poſtea modo vel fraude ſubtracta, vel ab eo recepta: cum non abſque ratione eſſe putamus multa tunc tempore per metum vel violentiam facta eſſe, quæ noſtris temporibus reſcindi expoſcit juſtitia, pœna videlicet inſtrumentis inſerta propter prædictas ſanctiones modis omnibus quieſcente.

9 Facit *Nov.* 36.

VI. *De tempore poſtliminii, id eſt, poſt captivitatem.*

CUm autem Deo propitio noſtro imperio ſint omnes reſtituti, ſancimus pro noſtrarum legum auctoritate triginta [10] necnon & quadraginta annorum præſcriptionem, alias inſuper, legibus locum habere, & ſua tenere per omnia firmitatem: his duntaxat temporibus, quæ ab adventu tyrannorum bellica confuſio comprehendit, nullatenus in præſcriptionum curriculis imputandis.

10 Idque etiam continetur *d. Novell.* 36. res ereptas, tyrannidis tempore auferri poſſeſſoribus, niſi actores excludantur legitimis præſcriptionibus.

VII. *Ut inſtrumenta irrita revocentur.*

COgnovimus, dum hoſtilis ferocitas Romanam civitatem vel alias obſideret, diverſos contractus eſſe factos inter Romanos qui obſidebantur, vel etiam inſtrumenta conſcripta: in præſenti vero quoſdam prædictos contractus reſcindere vel etiam inſtrumenta irrita revocare: ſancimus, & ſi poſtea per hoſtilem incuſſionem hujuſmodi documenta perierunt, nullam eſſe licentiam quæ facta ſunt, infirmandi, ſed omnes [11] contractus obſidionis tempore factos in ſua firmitate durare inſtrumenti etiam competentem vim habituri, ſed nullum per eorum amiſſionem dominis præjudicium generandum. quod enim rite perfectum eſt, per fortuitos belli caſus verti ſubtilitatis non patitur ratio.

11 Contractus non ideo reſcinduntur, quod obſidionis tempore facti. Obſeſſus itaque contrahere poteſt: nam & captus poteſt. *l. Nam & Servius* 21. *ff. de negotiis.*

VIII. *De rebus mobilibus vel immobilibus.*

RE s inſuper mobiles vel immobiles ſeſeque moventes, quas à Theodorici regis [12] temporibus uſque ad nefandiſſimi Totilæ ſuperventum quocunque jure vel titulo Romani poſſediſſe noſcuntur per ſe vel uſufructuarias vel alias perſonas, per quas unumquemque præcepit poſſidere, in poſterum ſine aliqua concuſſione apud eos ſervamus, eo videlicet ordine quo per prædicta tempora eaſdem res poſſediſſe noſcuntur.

12 Theodoricus hic eſt à quo Odoacer (rex Turcilinquorum & Rugorum, ſi credimus Paulo Diacono *in Zenone*) rex Italiæ ſuperatus eſt. vid. *Procopium de bello Gothor.* vide *Paul. Diaconum in Odoacro.*

IX. *Pro immunitate tributorum.*

NE autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur moleſtias quarumcumque provinciarum, ſancimus nullius majoris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, ſed per provinciarum judices & eorum officia quodcunque damnum collatores ſuſtinere pro tributorum videantur exactione, licentia non deneganda majoribus judicibus, & eorum Officiis, ſi minus inlatæ fuerint functiones, ipſos judices & eorum Officia convenire, & quod minus eſt illatum exigere, & tam publicæ rationes, quam collatoris utilitas procuretur. Dat. anno, die, & Conſ. SS.

X. *De confirmatione abſolutionis tributorum.*

IPſarum etiam functionum ſolutionem per conſueta loca vel tempora ſolenniter præcipimus fieri, nulla innovatione per hoſtilem adventum ſolutioni tributorum penitus inferenda, ſed pro ſua conſuetudine vel noſtrorum beneficiorum tenore ſive ad arcam ſive in provincia, unumquemque ſolutionem in poſterum etiam celebrare.

XI. *Ut leges Impp. per provincias ipſorum dilatentur.*

JUra inſuper vel leges [13] Codicibus noſtris inſertas, quas jam ſub edictali programmate in Italiam dudum miſimus, obtinere ſancimus: & eas quas poſtea promulgavimus conſtitutiones, jubemus ſub edictali propoſitione vulgari ex eo tempore quo ſub edictali programmate evulgatæ fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, ut una, Deo volente, facta republica, legum etiam noſtrarum ubique prolatetur auctoritas.

13 Facit *Novell.* 35. *in fin.*

XII. *De ſuffragio collatorum.*

PRovinciarum etiam judices ab [14] epiſcopis & primatibus uniuſcujuſque regionis idoneos eligendos [15] & ſufficientes ad locorum adminiſtrationem, ex ipſis videlicet jubemus fieri provinciis, quas adminiſtraturi ſunt ſine ſuffragio: litis etiam codicillis per competentem judicem eis præſtandis: ita videlicet, ut ſi aliquam collatoribus læſionem intuliſſe inveniantur: aut ſupra ſtatuta tributa aliquid exegiſſe, vel in coemptionibus [17] menſuris [16] enormibus, aliiſque præjudiciis vel gravaminibus, aut iniquis [18] ſolidorum ponderibus poſſeſſores damnificaſſe, ex ſuis ſatisfaciant facultatibus. Quod etiam ſi quis de adminiſtratoribus aut *actionariis* de præteritorum nefandorum tyrannorum tempore feciſſe invenitur, ex ſuis facultatibus ei à quo abſtulit, reſtituere jubemus, cum nos indemnitatem ſubjectorum undique volumus procurari.

14 Epiſcopi in provincialium judicum electione ſuffragium habuerunt.

15 Nota à quibus olim eligerantur provinciarum judices.

16 De quib. dixi ad *Novell. Tiberii cap.* 6. *in fin. ſ.*

17 Vid. *l.* 6. *in fin. ff. de extraord. criminibus.*

18 Facit *Edictum* 11. *cap.* 1.

XIII. *Ut proprietas unicuique reſtituatur.*

CUm autem cognovimus inimicis Deo propitio diverſis expulſis provinciis quoſdam greges [19] invenientes ab illis relictas [20], & ſuo vindicare eas dominio, licet ad alios antea pertinebant: ſancimus cauſſa diſcuſſa, quantum quidem ad eos pertinet, eis præſtari. Si quid vero ab aliis agnoſcetur, dominum ſua recipere: quod vero excepto domino non cognoſcitur, inter illos diſtribui, qui per eandem provinciam greges amiſiſſe inveniuntur, diviſione pro rata portione ſcilicet facienda.

19 *Cap.* 4. *ſ. eod.*

20 Greges etiam fœminino genere dixerunt veteres. Lucretius 4. Buceriæque greges. vid. *Nonium in Greges.*

XIV. *De eo cui aliquid ablatum eſt, ut reſtituatur.*

SI qui etiam collatorum per occaſionem tributorum exactiones vel cujuſlibet oneris prætextu, aut alio irrationabili modo à quibuſdam in auro [21] vel in ſpeciebus læſi eſſe noſcuntur: hoc etiam competenter, ei cui ablatum eſt, jubemus ſine ambiguitate reſtitui, ut undique provinciarum habitatores legitime ſua recipiant & noſtri temporis poſſint felicitatem ſentire.

21 Facit *Edict.* 11. *ſ. cod.*

22 Quibus Gothi Italiam tenuerunt.

XV. *De ſervis qui tyrannorum tempore liberas duxerunt uxores.*

ILlud etiam præteritis capitulis inſerendum eſſe cenſuimus: Ut ſi qui per Gotthicæ [22] ferocitatis nefandiſſima tempora ſervi conſtituti liberas uxores inveniantur duxiſſe, vel etiam liberis hominibus ancillæ conjunctæ licentiam [23] quidem liberæ perſonæ diſcedendi per præſentes noſtros mereantur affectus, ancilla, videlicet vel ſervo in dominorum ſuorum jure remanentibus, nullo præjudicio dominis ſervorum vel ancillarum ex præterito tempore generando. Si vero in poſterum etiam conjugia tenenda eſſe putaverint, nullum [24] præjudicium circa libertatem propriam patiantur, filii vero maternam [25] conditionem ſequantur, quod etiam in illis, qui ex tali conjugio nati ſunt, obtinere jubemus.

23 Matrimonia tempore tyrannidis contracta cum ancillis diſſolvi poſſunt.

24 Obſerva caſum, quo libera ſervi uxor eſſe poteſt etiamſi libertatem non amicat.

25 Partus ventrem ſequitur quoad ingenuitatem. *l.* 24. *ff. de ſtat. hom.*

XVI. *De ſervis & colonis ab alio detentis.*

SErvos etiam vel colonos, quos ab aliquo contigerit detineri, ſuis reſtitui dominis una [26] cum medii temporis prole jubemus.

26 Parentis reſtitutionem ſequitur partus. Cauſa conjici poteſt *ex l.* 6. 7. 8. *ff. de pignor. & hypothec. l.* 71. *ſ.* 3. *ff. de legat.* 1. *l.* 41. *ſ.* 2. *in fin ff. de leg.* 3. *l.* 11. *ff. de manumiſ. vind. l.* 3. *ff de liberali.* & Seneca 9. *controv.* 3.

XVII. *De Deo dicatis virginibus.*

CUm autem tyrannicæ ferocitatis præſumptionem res etiam illicitas quaſi permiſſas egiſſe ſine dubio ſit: ſancimus, ut ſi qui mulieres Deo ſacratas vel habitum religioſum habentes ſibi conjunxiſſe inveniantur, nullam eis tenendi, vel dotes forte conſcriptas iterum [27] monaſteriis vel eccleſiis, aut ſancto propoſito cui dedicatæ ſunt, reſtituantur.

In auctione, inquit, fratres quamvis hoſtilis haſta non dividit.

27 Matrimonium cum moniali contractum, dirimi jubet lex Juſtiniani.

XVIII. *Ne pro comparatione ſpecierum collatores graventur.*

NE vero per coemptiones [28] etiam quodcunque collatores detrimentum ſuſtinere inveniantur, ſancimus per unamquamque provinciam illarum fieri ſpecierum coemptionem, quæ per eandem provinciam abundare noſcuntur: neque enim ejus quod

28 *Cap.* 12. *ſ. eod.*

Source : BIU Cujas

quod ibi non abunde naſcitur, coemptionem non fieri patimur: pretiis videlicet pro ſpecierum venalitate, quæ tunc temporis in foro [1] rerum venalium obtinere noſcuntur, ſtatuendis, ipſis tamen pretiis ſpecierum unicuique collatorum in tributorum imputandis exactionem, commerciis videlicet navium nullo modo prohibendis, ut & noſter feliciſſimus exercitus poſſit nutriri, & collatores aurarias [2] functiones ex abundantium ſpecierum commercio infundere valeant, diſtributione coemptionis pro arbitrio tam locorum antiſtitis quam primatum uniuſcujuſque celebranda, ne collatores ex Officiorum [3] avaritia per quemcumque modum opprimi videantur.

XIX. *De menſuris & ponderibus.*

UT autem nulla fraudis vel læſionis provinciarum naſcatur occaſio, jubemus in illis menſuris vel ponderibus ſpecies vel pecunias dari vel ſuſcipi, quæ beatiſſimo Papæ vel ampliſſimo ſenatui noſtra [4] pietas in præſenti contradidit.

XX. *De mutatione ſolidorum, id eſt, monetæ.*

CUm autem ſcimus *veterum* Romanorum principum ſolidos per illa loca facile inveniri, comperimus autem negotiatores vel alios quoſdam propter mutationem ſolidorum diſpendium aliquod collatoribus noſtris inferre: ſancimus, ſolidos Romanorum principum forma ſignatos ſine permutationis diſpendio per omnes provincias ambulare, & per eos celebrari contractus: eum, qui diſpendium aliquod permutationi ſolidorum inferre præſumpſerit, pro [5] unoquoque ſolido alterum tantum ei cum quo contraxerit, inferat.

XXI. *Ut pretium ſatisfaciat & quod tulit quis.*

SI quis etiam de rebus immobilibus ad alium pertinentibus aliquem ornatum vel materiam abſtuliſſe inveniatur modis omnibus reſtituere: vel ſi jam alicui injuncti [6] ſint ædificio, pretio ſatisfacere coartetur, ut undique noſtrarum legum conſervetur auctoritas. Inſtrumenta [7] etiam quæ ad alios pertinentia, forte ab aliis detinentur, prioribus dominis jubemus reſtitui, ut omnes undique noſtrarum legum adjutorio potiantur. Si vero inſtrumentum periiſſe inveniatur, cujus exemplar apud alterum invenitur, utpote duobus [8] ſcriptis authenticis, prout in contractis [9] ſolitum eſt, ex eo quod apud partem alteram invenitur, aliud conſcribi jubemus, & parti dari, cujus jam inſtrumenta perierunt, ut competentem poſſit habere cautelam. Sed & ſi quis inſtrumentum alienum ſive ipſe tollendo, ſive quocunque caſu inveniendum malignitate vel incendit [10] vel abſcondit, aut corrupit, aut quocunque modo habere deſierit, tunc quanti intereſt ejus, ad cujus jura inſtrumenta pertinebunt, is qui dolum fecit, ſatisfacere compellitur. Dat. die, anno, & Conſſ. SS.

XXII. *Ut annona miniſtretur Medicis & diverſis.*

ANnonam etiam quam & Theodoricus [11] dare ſolitus erat, & nos etiam Romanis indulſimus, in poſterum etiam dari præcipimus, ſicut etiam annonas, quæ grammaticis ac oratoribus vel etiam medicis, vel juriſperitis antea dari ſolitum erat, & in poſterum ſuam profeſſionem ſcilicet exercentibus erogari præcipimus, quatenus juvenes liberalibus ſtudiis eruditi per noſtram rempublicam floreant.

XXIII. *Ut civiliter inter ſe cauſas audiant.*

LItes etiam inter duos procedentes Romanos, vel ubi Romana perſona pulſatur, per civiles judices exercere jubemus, cum talibus negotiis vel cauſis judices militares [12] immiſcere ſe ordo non patitur.

XXIV. *Ut mutationes in ſuo ſtatu ſtent.*

REipublicæ permutationes etiam vel comparationes ſive competitiones [13] cum publico factas uſque ad adventum ſceleratæ memoriæ Totilæ [14] in ſua firmitate firmamus, ſi tamen nulli aliquid alio poſſidente competit.

XXV. *Ut fabricæ publicæ ſerventur.*

COnſuetudines etiam & privilegia Romanæ civitatis vel publicarum fabricarum reparationi, vel alveo [15] Tiberino, vel foro aut portui Romano ſive reparationi formarum [16] conceſſa ſervari præcipimus: ita videlicet, ut ex iiſdem tantummodo tituli, ex quibus delegata fuerunt, præſtentur.

XXVI. *Ut per negotiatores coemptiones fiant.*

SUper hæc cognovimus Calabriæ vel Apuliæ provinciæ poſſeſſoribus pro coemptionibus non inferendis ſuperindictitium [17] titulum impoſitum eſſe pro unaquaque millena, unde coemptiones per negotiatores annis ſingulis exerceri, in præſenti vero negotiatoribus ſpecierum coemptiones recuſare tentantes tam ſuperindictitium titulum, quam coemptionis onus provinciæ poſſeſſoribus imminere, cum abunde mercatores ſint, per quos poſſit exerceri coemptio: ſancimus magnitudinem tuam hæc examinantem, ſi poſſibile ſit, per negotiatores ſpecies comparatas inferri, collatores provinciæ nullatenus prægravari, cum ſuperindictitio titulo ſemel eis impoſito, coemptionis etiam onus inferre ſit impoſſibile. Dat. die, anno, Conſſ. SS.

XXVII. *Ut qui voluerit ad præſentiam Imp. navigare, non impediatur.*

VIros etiam glorioſiſſimos ac magnificos Senatores ad noſtrum accedere comitatum volentibus, ſine quocunque impedimento venire concedimus, nemine prohibendi eos habituro licentiam, ne Senatoribus noſtris vel collatoribus debitus introitus quodammodo videatur excludi, ſed etiam ad Italiam provinciam eundi eis, & ibi quantum voluerint tempus commorandi pro reparandis poſſeſſionibus aperimus licentiam, cum dominis abſentibus recreari [18] poſſeſſiones aut competentem mereri culturam difficile ſit. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam ſanctionem noſtra ſtatuit æternitas, magnitudo tua modis omnibus effectui mancipare obſervareque procuret, pœna decem librarum auri imminente contra temeratores noſtrarum juſſionum. *Pragmatica data Idib. Auguſt. Conſt. Imper. DN. Juſtiniano PP. Aug. Anno* XXVIII. [19] *P. C. Baſilii VC. Anno* XIII. *Narſiæ* [20]. *Ill. præpoſito ſacri cubiculi: Antiocho Vr. magnifico præfecto per Italiam.*

DE ADSCRIPTITIIS ET COLONIS.

Imp. Juſtin. Auguſt. Dominico præfecto.

DOcuerunt noſtram ſerenitatem Lygdunenſium [21] habitatores, & hoc nos docuerunt, quia ante propoſuimus legem per quam juſſimus adſcriptitios vel colonos commiſcentibus ſe liberis mulieribus procreare filios ad ſimilitudinem liberorum, & ex hoc detrimentari fundos & eorum functiones, recedentibus agricolis, velut ex utero libero procedentes: ex hoc corrigentes ſancimus, ſecundum veterem legem *de adſcriptitiis & colonis conſtitutis agricolis, quod naſcitur adſcriptitium & colonum fieri.* ſed ſi ſola fuerit mulier libera conſtituta cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur lædi ex hoc penitus liberum uterum, utque talis mulier tali viro ſociata fuerit, neque adſcriptitio, neque colono, in hoc tantummodo caſu obtinente lege. Sancimus ergo generaleam legem, *ut qui ex adſcriptitio & colono natus eſt, patris naturam ſequatur.* Sic ergo & indemnitas fiſco collatoribus erit P. C. In hoc ergo medentes, præſentem diſpoſitionem diſpoſuimus, quam obſervare tuam celſitudinem ſancimus in omnibus Illyricanis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur. Tua igitur gloria quæ nobis viſa ſunt per hanc legem divinam ſignificantem effectui mancipare feſtinet, multa imminente decem librarum auri, qui eam violaverit, aut conceſſerit violandam. *Dat. Sub. Id. April. Conſtantinopoli, Imp. DN. Juſtiniano Aug. Anno* XIV. [22] *Juſtino Conſ.*

21 Lugdunenſium, ita legitur apud Julianum, alii Lygdinenſium. extat reſcriptum Hadriani ad Bitraſium Pollionem legatum Lygdonenſem. *l.* 15. *in fin. ff. de excuſ. tut.* ubi Haloander legit Lugdunenſem. Fit etiam mentio Lugdunenſium Gallorum in *l. ult.* §. 1. *ff. de cenſib.* Non poteſt autem hic locus referri ad Lugdunenſes Gallos, ut qui Clodoveo Regi tunc temporis obtemperarent, ſoluti poteſtate & juriſdictione Imperatoria: ut colligere poſſis ex Gregorio Turonenſi 2. *num.* 36. eo magis quod hæc conſtitutio ad Illyricanos pertineat. J. *ead.* puto itaque hanc Lugdunenſium civitatem Illyrici fuiſſe.

22 Id eſt, 540.

CONSTITUTIO JUSTINI IMPER. DE FILIIS LIBERARUM, IN AFRICAM DIRECTA.

Imperator Cæſar Fl. Juſtinus, fidelis in Chriſto, manſuetus, maximus, benefactor, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alamicus, Wandalicus: Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, ſemper Aug. Theodoro.

DIe noctuque pro utilitate reipublicæ ſubtiliter cogitantes, illa properamus renovare quanta in locis opportunis ſunt neceſſaria, & maxime pro tributis atque reditibus, ſine quibus impoſſibile eſt aliquid agere proſperum. Suggeſſit autem tua magnitudo maximam partem poſſeſſorum Africanæ provinciæ precibus ſuis intimare deſolatos agros remanſiſſe, cum divina lex promulgata fuiſſet conſtituens creatos ex libera matre & adſcriptitio marito, liberos eſſe, quod contrarium eſt legibus antiquis: cum illæ manifeſte decreverunt talem ſobolem adſcriptitiam eſſe, ex hac enim licentia filii adſcriptitiorum, prædia in quibus nati ſunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiſcum quam dominos prædiorum minuere, & hæc dicentes ſupplicaverunt corrigere hoc capitulum apud illam provinciam, ſicut & pater noſter prædictæ legiſlator in Illyricanam provinciam fecit conſtituens *filios, qui naſcuntur ex libera matre atque adſcriptitio patre, liberos eſſe cum ſuis rebus* [23], *ſed tamen colonos ut non liceat terullas ubi nati ſunt relinquere, & alienas colere.* His igitur noſtræ ſerenitati ſuggeſtione tua relatis, neceſſarium eſſe perſpeximus poſſeſſores ſubjectos noſtros atque functiones publicas adjuvare. Unde * ſancimus in Africana provincia filios ex libera matre & adſcriptitio patre productos, liberos quidem eſſe, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum eſſe, & non poſſe eos dimittere prædia, in quibus nati ſunt, & excolere aliena, ſed vicos ipſos in quibus orti ſunt, cum libertate colere: ſic etenim nec fiſcus nec poſſeſſor læditur, neque prædicti imminuuntur, terras ubi nati ſunt excolentes, Theodore parens [24] cariſſime atque amantiſſime. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam ſanctionem noſtra ſanxit æternitas, tam tua magnitudo, quam qui poſt te eandem adminiſtrationem adepti fuerint, una cum officio ſuo effectui mancipare obſervareque procurent. *Dat. Kal. Mart. Conſtantinop. Imper. D.N. P.P. Auguſt. Juſtini an.* v. *Indict.* III. Et ſubſcriptio [25] imperialis, *Vale Theodore parens cariſſime atque amantiſſ.* &, Quæſtor legi [26]. *Dat. Kal. Mart. CP. Imp. D.N. Juſtin. PP. Auguſt. Anno* v. *poſt. Conſ. ejuſdem D.N. Anno* II.

23 Vid. Nov. 162. *cap.* 2.

24 Antiquum eſt viros graves ab Imperatoribus *parentum* nomine appellari.

25 Subſcriptionem Principis, reſcriptis & conſtitutionibus addi obſerva. adde *l.* 6. *Cod. de diverſis reſcriptis.* ſed & ſubſcriptionem quæſtoris præcedere.

26 Moris fuit quæſtores ita ſubſcribere: Quæſtor legi: vid. *Pragmaticam proxim.* J. adde *Novell.* 114. *in princ. & fin.* Eadem forma ſubſcribebant patriarchæ. *l.* 25. §. 6. *Cod. de ſacroſ. eccl.*

SACRUM PRAGMATICUM TIBERII [27] AUGUSTI, DE CONFIRMATIONE CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS DE FILIIS COLONORUM ET LIBERARUM.

In nomine Domini Jeſu Chriſti.

Imperator Cæſar Fl. Tiberius Conſtantinus, in Chriſto manſuetus, maximus, benefactor, & Fl. Nob. Tiberius, Mauritius, Feliciſſimus Cæſar, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor & Triumphator, ſemper Auguſt. Theodoro.

CONſuetum & peculiare noſtræ manſuetudinis remedium neceſſitatibus ſubjectorum noſtrorum imponere cupientes, ſuggeſtionem viri beatiſſimi Publicani [28], antiſtitis Cathaginenſium civitatis & poſſeſſorum ejuſdem Africanæ proconſularis provinciæ libenter ſuſcepimus, per quas pragmaticam ſanctionem Juſtini divæ memoriæ patris noſtri pro conditione ſubolis ab adſcriptitio patre & ingenua matre ad Theodorum tunc præfecturam tuam agentem ante tempus emiſſam firmitate inlibatamque noſtris etiam adfatibus conſtitui ſupplicaverunt, ut cultura terrarum permaneat nulla lege vel machinatione ab ea ſeparari valitura. Conſulentes itaque conlatoribus Africani tractus, ſancimus eandem pragmaticam ſanctionem, & ejus diſpoſitionem omnibus modis ex quo data eſt, ſuas vires habere, & incertam ei auctoritatem univerſis dominis terrarum opitulari, ut liberi procreati à matre ingenua & parte adſcriptitio vel colono ruſticitatem paternam cognoſcant, & operibus ſuis conſuetos reditus his quibus ſuppoſiti ſunt, ſubminiſtrent, deterioris quidem conditionis alieni, ipſius autem ceſpitis ubi nati ſunt, recedere, & in aliis quibuſcunque locis degere non permiſſuri, Theodore parens cariſſime atque amantiſſime. Illuſtris igitur & magnifica autoritas tua hanc pragmaticam ſanctionem in æternum valituram edictis propoſitis omnibus habitatoribus Africanarum partium innoteſcat, ut omnibus pateat, qualem pro utilitate eorum providentiam gerimus.

Et ſubſcriptio Imperialis.

Divinitas te ſervet per multos annos, parens cariſſime atque amantiſſime, &, Quæſtor legi. *Dat.* III. *Id. Auguſt. CPL. Imp. DN. Tiberii Conſtant. PP. Aug. Anno oct. & PCL. ejus Anno tertio. & RS. Nob. Tiberii Marc. feliciſſ. Cæſar. Anno prime* [29].

27 Hic fuit ſucceſſor Juſtini 2. *de quo* J.

28 Publicanus Epiſcopus Carthaginis.

29 Præcedebant, interdum illa: *Et manu divina divinitas te ſervet, per multos annos.* Nov. Valentiniani de homicidiis caſu factis, *& manu divina optamus vos feliciſſimos. Novell. de indeb. relig.*

30 Subſcriptiones reſcriptorum varias obſerva. addebant interdum reſcriptis & conſtitutionibus diem, quo is ad quem dirigebantur reſcripta vel conſtitutiones acceperat, & quo fuiſſent ante latæ. id eſt, programmate propoſitæ. *l.* 27. *C. Theod. de his quæ* J. *relat. contra.* Ideoque in una & eadem conſtitutione interdum quatuor dies ſubnotabantur. Data, Subſcripta, Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata.

AYTO-

1 Privatus ſpecies fiſco vendere cogi poteſt ſalario tamen accepto. dixi ad *l.* 13. §. 1. *ff. commun. præd.* id eſt, pretio quod communiter fungitur. dixi ad *l.* 63. *ff ad l. Falc.* forenſi pretio alias nemo invitus cogitur vendere. *l.* 9. *Cod. de Judæis.*

2 De auraria functione, vid. *l.* 13. *l.* 18. *C. Theod. de luſtrali collatione.* Dicitur autem eo modo, quo auraria penſio apud Caſſiodorum 2. *variar.* auraria penſitatio. *l.* 2. *C. de fund. patrimon.* auraria præſtatio. *l. un. C. Theod. qui à præbit. tiron.* hinc aurarius canon. *l.* 10. *C. de exeuſ. mun.* aurarius ſuſceptor. *l.* 1. *C. de apochis publicis.*

3 Id eſt, officialium, hoc enim inter cætera officium ſignificat. *l.* 6. §. 5. *ff. de offic. præſid.* inde officium cenſuale *l.* 18. *C. de teſtam.* & apud *Symmachum* 1. *epiſt.* 46. Cohortale. *l.* 33. *C. de appell.* comitianum, *l.* 2. *C. de off. milit jud.* comitum *l.* 3. *C. de canon. largit. tit.* præfecti prætorio *l. unic. C. de collat. donat.* Præſidis *l.* 54. *in pr. C. de decurion.* præſidiale *l.* 1. *C. de præſcript.* 30. procuratoris fiſci. *l.* 3. *C. quando fiſcus vel privat.* proconſulis præfecti Auguſtalis. *l.* 3. §. 1. *C. de Canon. largit. tit.* rectoris provinciæ *l.* 2. *in fin. C. de Canon. largit. tit.* vicarii *d.* §. 1.

4 Principis eſt. pondera & menſuras tradere. facit *Edict.* 11. *c.* 2. facit *l.* 1. *c.* 2. *C. Theod. de ponderator. l.* 15. *C. eod. de ſuſcept.*

5 Multam obſerva diſpendium permutationi ſolidorum inferentis.

6 Adde *l.* 38. *in fin. ff. de rei vind.*

7 Vid. *tit. de tab. exhib.*

8 Interdum duo contractus authentici eſſe poſſunt.

9 Id eſt, contractibus. Idem plerumque fit in teſtamentis, vid. *l.* 24. *ff. qui teſtamenta.*

10 Adde *l.* 23. *ff. de falſis.*

11 De quo J. *c.* 8.

12 Judex militaris cauſarum civilium notionem non habet. vid. *l.* 1. & *ſeq. Cod. de off. milit. jud.*

13 Forte legendum, *conditiones*, argumento eorum quæ dicuntur in *l.* 9. *C. Theod. de infirm. his quæ ſub tyrannis.* ibi, *locatio & conductio immutabilem obtinuerunt firmitatem.*

14 De quo *cap.* 5. 8. J. *eod.*

15 Adde *l. un. C. de nautis Tiberinis.*

16 Intelligit, ut opinor, aquæductus. *l.* 27. §. 3. *ff. de uſufruct. & quemadmod. l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1.

17 Superindictum, eſt augmentum indictionis. vid. *tit. Cod. de ſuperindicto*, Galli, *le taillon.*

18 Quænam tantæ ubertatis cauſa erat ipſorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut ſæ eſt credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: ſive illi eadem cura ſemina tractabant, qua bella, eademque diligentia arva diſponebant, qua caſtra: ſive honeſtis manibus omnia lætius proveniunt, quoniam & curioſius fiunt. *Plin.* 18. *cap.* 3. *&c.* quæ ibidem vide, de ſenatoribus ab aratro ad honores vocatis.

19 Id eſt, anno 554.

20 *Narſi urbi*: ita legitur apud Julianum.

Source : BIU Cujas

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.
Η
ΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΑΙ ΚΑΘΑΡΣΕΙΣ.

IMPERATORIS[1] LEONIS AUGUSTI
NOVELLÆ CONSTITUTIONES:[2]
AUT,
CORRECTORIÆ LEGUM REPURGATIONES.[3]

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Originem Græcarum constitutionum, quæ multorum manibus hodie teruntur, hic referre, non inutile fortassis fuerit. Basilius Macedo cum filio Constantino & Leone Philosopho (cujus Novellas hic interpretor) πρόχειρον juris edidit, distinctum titulis 60. adde *Novell.* 1. *in fine. Novell.* 71. *J. de nupt.* Hunc consequutus Leo filius, collatis omnibus quæ de jure civili extabant voluminibus, Digestis, Codicibus, Institutis, Novellis, novum opus libris 60. complexus est: quod ideo ἑξηκοντάβιβλον, & quia Principum leges continet τὰ βασιλικὰ nuncupavit, & ἐκλογὴν. *Novell.* 1. *J. cod.* hoc itaque constet Leonem βασιλικῶν authorem esse 1. *Harmenopul.* 1 *in princ. Balsamon in versibus Heroicis.* Eodem tempore Photius patriarcha Constantinopolitanus νομοκάνονα edidit, quasi breviarium & indicem Canonum usu receptorum distinctum titulis 14. quem & προκάνονα appellarunt, forte quod is Photii liber velut Index præponeretur canonibus. Idem enim pene præstiterunt Photius & Balsamon, Græcis, quod Latinis postea Burchardus Wormatiensis anno 1020. Ivo Carnotensis anno 1090. & Gratianus anno 1120. Postea Constantinus Leonis filius, cognomento Porphyrogenneta, libros Basilicōn repurgavit, fuitque author ἀνακαθάρσεως, id est, Basilicōn repetitæ prælectionis, & ita Balsamon intelligendus est in præfatione, ne alioquin sibi contrarius Constantinum Porphyrogennetā authorem faciat τῶν βασιλικῶν. Neque tantum à Constantino Porphyrogenneta libri Basilicōn repurgati: sed & Photii Procanon seu Nomocanon. A Constantino, Romanus Lecapenus junior, Constantini Porphyrogennetæ nepos edidit (ut quidam putant) librum qui inscribitur μικρὸν καλὸ γειρόν quod sit parvum manuale, ordine alphabetico titulos dispositos habens, quo libro multis locis utitur Constantinus Harmenopulus, ut & aliis nuncupatis Ρωμαϊκὰ Magistri sive Patricii, titulis & capitibus distinctis. de utroque dixi in Nomenclatore Græcarum juris dictionum ad Harmenopulum. Hos omnes insecutus est Balsamon interpres Photii, ex Diacono magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ Nomophylace, & Chartophylace, & præfecto Blachernensi Antiochiæ, totiusque Orientis Patriarcha. De eparchiis alias dixi, quibus addi cupio Cujacium 6. *observat.* 9. & 10. de synopsi βασιλικῶν seu Ecloga hoc visum est addere: βασιλικῶν majorum quasi epitomen esse. vide *Leunclavium in præfatione Eclogæ.* quam multis erroribus occasionem dedisse scribit Cujacius 18. *observat.* 36. Quod ad Novellas Leonis, quas nunc interpretor, attinet, verisimile est editas fuisse post libros βασιλικῶν, ut & fuerunt Novellæ Justiniani, post editionem Codicis. 2 Hæ Novellæ editæ à Leone post libros βασιλικῶν, multa corrigunt ex Justinianeo jure, nullius tamen apud nos authoritatis sunt *Cujac.* 17. *observatione* 31. quin ne Leonis quidem ætate unquam obtinuisse videntur, nisi, ut Græci apud eundem Cujacium notant in iis, de quibus antea nihil constitutum fuerat. ut *Novell.* 57. 71. 89. 102. 103. 104. vel quæ jus vetus explicant, ut *Novell.* 77. aut supplent, ut *Novell.* 5. 3 Ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις. His verbis verisimile est repetitam legum prælectionem factam à Leone philosopho prætendi, non has Novellas, ut hoc videlicet procemio de authoritate legum à Leone philosopho emendatarum agatur. 4 Ex corruptis moribus civium optimæ leges nascuntur. 5 Ad salutem civium, civitatisque incolumitatem, vitamque hominum & quietem conditæ sunt leges. *Cicero* 2. *de legibus.* 6 Quod medicamenta morbis, hoc exhibent jura negotiis. *Novell. Justiniani* 111. *in prine.* 7 Prohibendo scilicet, *lege septima, ff. de legibus.* 8 Hinc pœnæ constitutæ. 9 Legum desuetudinis causæ. 10 Κατὰ κύβους species est proverbii. 11 Has Novellas non intelligit, sed βασιλικῶν libros, de quibus supra diximus. alioquin, quid est in his Novellis, quod omnibus libris finiendis satis esse possit. 12 Ex consuetudinibus leges fiunt. 13 Consuetudo scripta. 14 Ἐκλογή. Intelligit haud dubie libros βασιλικῶν, in quibus, quod à seculo Justiniani ad sua tempora desuetum erat, abrogatur: his tantum selectis, quæ in usu quotidiano erant posita. 15 Lites non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem à Juliano constitutum §. 3. *constit. de Justinianea Cod.* & §. 5. *de emendat. Cod.* 16 Ὕλην. 17 Σωματοποιῶν. 18 Ars aliqua juris. 19 Justitiæ libra.

PROOEMIUM.

RErum humanarum vicissitudo, vitæque inconstans atque multiformis status, permultis ac omne genus legibus ortum[4] præbuere: quæ *leges* quia sua multitudine ad quascunque se facile res protendunt, quum illas sibi admovent, quidquid recte aut secus sese habeat, dijudicant. Sunt itaque tanquam[5] custodes quidam vitæ nostræ & medici[6], dum mala, partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt[7]: partim vero, quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserunt, eorum noxam corrigunt[8], ac velut radicitus vitiositatem evellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui *earumdem* humanarum rerum cursus[9] velutique reciprocus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac volvit, & multa quæ recte constituta essent in pejus commutat, permulta item oblivione obruit, ut perinde ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint: non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio tegendo, in illis vero ut inter sese dissentiant efficiendo: idque alias dum illi ipsi qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt: alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo lege illis contraria sustinent, ut hinc confundi leges, nec exiguum rebus mortalium inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque[10] instar huc illuc temere volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo & imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima legis inspectione ac consideratione dignati sumus: & quas obtinere conducibile fore animadvertimus illis selectis, scripto[11] Imperatoriæ nostræ majestatis decreto in republica authoritatem confirmavimus: utque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quas vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto & ipsas à legum honore atque ordine exulare jussimus: quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminerimus, juxta atque illas in exilium ejecimus. Denique quoniam & inter receptas consuetudines[12] nonnullas ratione non destitui, talesque quales prudens aliquis non contemnat, vidimus, has quoque legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ[13] consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eveximus. Quum ergo hæc ita à nobis comparata sint, sciat quisque quod quæ leges per scriptum Imperatoriæ nostræ majestatis decretum authoritatem nactæ, aut quæ consuetudines legis dignitate honoratæ fuerint: hæ & in republica obtinebunt, & controversias in se suspensas habebunt, quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempiternam illis taciturnitatem injungente, citrave hanc etiam ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt: hæ vero dehinc & rejectæ & à republica exules atque extorres erunt.

CONSTIT. I.

QUOD UNUMQUEMQUE, QUI JUDICANDI PRÆROGATIVAM ACCEPERIT, QUEMADMODUM LEGALIUM CAPITULORUM A NOBIS HABITUS DELECTUS[14] STATUERIT, DIRIMERE CONTROVERSIAS OPORTEAT: QUÆ VERO INTER REPROBATA[15] HABITA SUNT, UTI EX ILLIS NULLA LITIS AMBIGUITAS DIJUDICETUR.

In nomine ejus qui universo humano generi salutares leges tulit, Christi veri Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Leo, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis Rex: Styliano Illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

CEleberrimi ille inter imperatores nominis Justinianus quum animo esset erga rempublicam & optimo, & ejus utilitatum studiosiss. velut sylvam[16] quandam, constitutiones in Romano Imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria & laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe legum illam incorporationem[17], summa cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium aut inconveniens appareret, repurgavit: ex quibus vero compositum reipublicæ ac decorum statum extiturum crederet, hæc in unum contexuit, atque velut in artem[18] aliquam informavit, quasique in una justitiæ libra[19], à qua justum à diverso & injusto discerneretur, constituit & collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum,

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ ποικίλον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τὸ πολύτροπον τοῦ βίου κυλιόμενον, πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς νόμοις παρέχειν λαβὴν ἔθηκεν, οἱ τῷ πλήθει τοῖς πράγμασι συνεπεκλείσθησαν, τῇ πρὸς ἑαυτὸν περιφορᾷ, πᾶν ὅ, τι τε καλῶς ἔχει καὶ μὴ, διακρίνοντες. εἰσὶ τοιγαροῦν ὥσπερ τινὲς φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ἰατροὶ, ἃ μὲν κωλύοντες παντελῶς εἰς τὸν βίον ἐλθεῖν τὰ κακὰ, ὧν ἢ λαθόντων καὶ παρεισδεδυκότων τὴν βλάβην ἐπανορθοῦμενοι, ἃ οἷον ῥιζοτομοῦντες τὸ κακὸν, καὶ σὺν ἐῶντες πάντῃ κραδαίνεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φορὰ καὶ παλίρροια ἄνω τε καὶ κάτω πάντα φέρεσθαί τε καὶ μεταφέρεσθαι, καὶ πολλὰ μὲν δὴ κείμενα κακῶς μεταπιθέσθαι, πολλῶν ἢ λήθην παρεισκυλίζεσθαι, ὥστε εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὤφθησαν λαμπόντα φύσιν, καὶ ἐπίγνωστα εἶναι, ἃ μικρᾷ τινὶ τῆς ἐλυμήναντο, ὡς μὴ σιγῇ κρύψαντες βαθεῖα, ὡς ἢ ἀλλήλοις ἀντιφθέγξεσθαι δοξήσκυλίσαντες τῶν μὴ, αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐκλεθεικότων αὐτὰς, ἃ μεινάντων ἐπὶ ταῖς πρώτῃσι δόξαις, ἀλλὰ σφίσιν αὐτοῖς ἀντειπόντων· τῶν ἢ, καὶ τῶν μετεγγυεστέρων, ὅπως μὴ ἔθῃ, ὅπως ἢ δόγματα τότε ἀναπλωσθέντων καὶ ἐντεῦθεν συμπλοκὴν μὴ πολλὴν τοῖς νόμοις τὴν σύγχυσιν, ὡς ὀλίγον ἢ βλάβην τοῖς πράγμασιν, ἄλλων πρὸς ἄλλας μεταπιθέντων, καὶ κεῖ κύδας πεπιόντων. Τοιγαροῦν ὡς ἄξιον παραδεῖν κείναντες, ὡς τοσαύτῃ συγχύσει καὶ περαχῇ φέρεσθ' ὧν ἡ γαλήνη καὶ ἀπραξία τὴν πολιτείαν ἐξήρτηθ', ἐπισκέψεώς τε ὡς ἐπὶ μάλιστα ἐπιμελεστάτης τὰς νόμους ἠξιώσαμεν, καὶ ὧν λυσιτελὲς ὑπάρχειν τὸ κράτος κατενοήσαμεν, τούτων ἐκλογὴν ποιησάμενοι, δόγμασι ἐγκρίψαντες τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῖς παρρησίαν ἐβεβαιώσαμεν, καὶ τοῖς πράγμασι διαιτᾶν ἐπιψηφισάμεθα. ὃς δ' ἔγνωμεν ἀσυμφόρους, τούτων ἢ ἄρδην οὔσης μὲ καὶ αὐτὴ δόγματι, τῶν τῶν νόμων τιμῆς καὶ τάξεως ἐξωρκίσαμεν, εἰς σιγὴν δίκην σωπᾶσαντες, ὧν δ' ὁσ' εἰς μνήμην ὅλως καθήσημεν, ἀφ' τ' ἀμνησίας καὶ αὐτὰς παραπλησίως ἐκείνοις σωπᾶσαι ἐκρίναμεν. ἐπεὶ ἢ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις σωνθείαις ἐφάνησάν τινες ἐ παροῦσαι, ἃδὲ τοιαύτην οἷας ἂν νῦν σωπὰς ἀπαιτήσῃ, καὶ ταύτας νόμου φρονεμίᾳ τιμιωτάτῃ, αὐτὴ ἢ σωνθείας ἀλόγως, εἰς νόμου τάξιν καὶ τιμὴν ἀναγράψαντες. Τούτων ἡμῖν ὄντων διωκημένων, ἴσως πᾶς τις ὡς ὅσοι μὲ ἀφ' ἑκάστου τῶν βασιλείας ἡμῶν δόγματος ἔλαθον κύρος νόμοι, ἢ τιμίους ἀξιώματα νόμος σωνήθειαν, ὄντες καὶ πολιτεύσῃ), καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀνατρεπόμενα τὰ πράγματα ἔξειν· ὅσοι ἢ ὡς ἐναντίωσιν αὐτοῖς ἀποφερόμενοι, ἢ μνήμης τὴν ἀφωνίαν αὐτοῖς αἰδίου ἐπιβαλούσης ἠξίου), ἢ καὶ χωλὰς ταύτης ὡς ὁμόπλους τῶν ἡμετερῶν σωπῶν), ὄντες δὴ καὶ ἀπόλυτοι ἀπὸ τῶν καὶ τοῦ πολιτεύματος εἰσὶν ὑποφεύγοι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α'.

Ὅπως δεῖ πάντα τὰ κείνειν λαβόντα νομίσιον, καθὼς ἡ ἐγκεκριμένη τῶν νομίμων κεφαλαίων ὑφ' ἡμῶν ἐκλογὴ ἀφαίρεται), ἀφαλύειν τὰ ἀμφίσολα ἃ ἢ τὸ ἀποκρίτα πίζεως ἠξίου), καὶ τοῦτο μηδεμίαν οἰοικείαν δίκης ἀμφισολίαν.

Ἐν ὀνόματι τοῦ παῦσαν ἀνθρώποις νομοθετήσαντος τὰ σωτήρια χρεστὰ, καὶ ἀληθινὰ θεὸ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Λέων, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, ὠγυστος, πιστὸς βασιλεὺς, Στυλιανῷ τῷ θειφανεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων ἡμῶν.

Ὄμεν δὴ θεοῦνυμος σὺν βασιλεῦσιν Ἰουστινιανὸς, ἀρίστης καὶ λυσιτελεστάτης τῇ πολιτείᾳ γνώμης ὀργόμενος, ὥσπερ πᾶ ὕλην λαβών τὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις ἐκείνῃ κτ' ἀφορᾶς χρόνος τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ ἀφαπέξεις πεθεσπισμένας, οἰκείαις φροντίσιν καὶ πόνοις ἔργῳ ἀξιοῦσθαι μᾶσον, τὸν τῶν νόμων ὅλον σωμεληθῆναι εἰς σύντομίαν τῶν ὑπηκόων ἐφιλοτιμήσατο καθαρισθῆναι· καὶ εἴτι μὲ ὑπεναντίον καὶ ἀνάρμοστον διεφαίνετο, ἀνακαθάρας, δι' ὧν ἢ τὴν διάρρησιν ἐμποιητικὸν ἔχω, τοῦτο εἰς ἓν συνυφηνάμενος καὶ στοιχειώσας, καὶ ὥσπερ εἰς στέμμα δίκης μίαν καθιερώσας, ὑφ' ἧς τό, τε δίκαιον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ὂν διεκρίνετο· ἀλλὰ δή, ὡς ἔοικε, πανταχῆ κρύψαι τὸ μηδὲν ὄφελον καὶ δὴ ὅτω καλῶς εἰς ἐν σῶμά τε ποιησάμενος

Source : BIU Cujas

ῥμῶ τῶ καζωμεμεσιμῥίω τ νόμων τάσιωιν, ϗ τὰ ἐξ ὧν τὸ ϖαρμόνιον τ νομικῆς οἰκονομίας πολλάκις παρεκινεῖτ, ἐξισωσάμῥω, ϗ ϖρὸς μίαν συμφωνίαν, ϗκ ἔ ϖρὸς ἐκεῖνα μόνα τῶ ϖάντων ἀπόῤῥιπτας ψῆφον, τὰς δικάζοντας καζαστῆσαι, ϗ ἀμφήκως κεῖνον συμβιβάσας, τῇ εἰρωνείᾳ ϗ ἀμφοῖν τ νομίμων κεφαλαίων καζαστάσ· ὁ τέρξας ἐπὶ τάτοις, ἀλλὰ ἀμεινόν τι ϐουληθεὶς τῇ πολιτείᾳ μ τῶτα χαλίσαι, ἔλαθεν οἷς ὕστερον ἐνομοθέτησε ϗ τῷ ϖρώτῳ λυμηνάμῥῳ ἔργῳ, ϗ τὸ ὀῤῥερον ϝδ ἐργασάμῥῳ ἀμειμπτον, ἀντιλογίας ϗ ἔλεγ, ϗκ τ ὕστερον αὐτῷ ϖαραγμῥῆς ϖαθέσεως, ϝδ ὀλίγης ϖρὸς τῶ ϖροτέρων ἀναγκεκινημῥῆς. τῷ μ ἐν οἰκείᾳ καμάτῳ ἕτως αὐτὸς δ' ἑαυτῷ ὁ Ἰϐστινιανὸς ἐλωϐήσατο. Οὐ μὴν ἀλλὰ ϗ μέχρι ἔ νῦν ἐξ ἐκείνης ἔ καιρῆ, ἄρτι μ τῶν νεωτέρων ϑεατισμάτων, ἄρτι ϳ τῶν σωηθειῶν ἀϐεϐαίων, ϗ μᾶλλον ϖροϐαλλομένων ἰσχὺν τῶν τ ὄχλων δρέπεται, ϖολλῆς ἐπηλυσμῆς καινοζμίας, μικρὸν τὶ τ νόμων συσκίᾳ, ϗ ἄνω ϗ κάτω ϖτιδύοντα τὶ ϖράγματα φέρει. Διὰ τᾶτ, εἰπέρ τι ἄλλο, ϗ τᾶτα ἡμῖν τ ἀναγκαιοτάτων εἰς τὸ ϖρονοίας ἀντιλαμϐανέσθαι τυγεῖν ἀξίας ** ϖράγματα. ἐπ ϳ ϗ τοὺς εἰς τῶν τ ϖράγμάτων διοίκησιν ϖαρελθόντας σωηθείας ἐπισκοπάμῥοι, τ μ νόμων τῶν ἀντιλογίαν ἀπεσκυϐασάμεθα, ϖᾶν ἀντίπαλον, ϗ ϖρὸς τῶν φέρουσαν ἀγωγὴν τ ϖραγμάτων ἀθέμιτον, τ νομικῆς ἀξίας ἀπεχειρϐονήσαντες, τοὺς δ' ὅσῃ σωήθειαν ἐ φαῦλος ἐδόκει, δ' ἐπιδιαϐᾶς ῥυθμίζειν τὰ ϖράγματα, τούτους μηκέτι σωηθείας ἀλόγως εἶναι ϗαλιπόντες, ἀλ' εἰς ἐξοσίαν ϑεατίσματ ϗαζαστήσαντες, ἔτι δ' ὅπως ϗ ϖρὸς τὸ ἁπλᾶς ϗ ἀπϐωμότερον ὁρᾶνται τ νόμον, ϗ ὥσπερ ἐξισάμῥον τ δίκης, εἰς τὸ οἰκεῖον ϗ ϖρέπον συσείλαντες χῆμα, ϗ τῇ ὀφειλομένῃ τοῖς νόμοις δικαιοσύνῃ. Τάτων ἓν ἡμῖν ἔτι διωκημένων, ἀπὸ ἔ νῦν ϗ εἰς τ ἑπτὰ ἀπαῦμα χρόνον, ἄπασιν, εἰς ὃς ἀνήρτη] τὰ τ δίκης ζυγὰ, ἀρχῦσι ϗ δικασταῖς ϲυτελόμεθα, τὰς μ ὅσοι νόμοι ϖαρὰ τ βασιλείας ἡμῶν ἔ νομίμως ἐδόῤῥως τῶν ἀπαλλοτρίωσιν κεπεψηφίσθησαν, τάτας ἀχρήστως ἡγεμόνας ἐᾶν ἐρῤῥῶθαι· ϗ ϳ τὰς λοιπὰς ἐκλεφόρας τὰς δεχαίας, ϗ τὰς μικρῷ μ ϖρόσθεν ϖαρὰ ἔ ἀειμνήστ ϖάππ ἡμῶν ἐγκεκελεμένας ἢ τεθεσπισμένας, ϖᾶς δίκαιος βραϐεύειν τὰς Δῃλύσεις. ἐδένὸς συζωρεμῥῆς ἔτι ϖρὸς τινα τ ὑπερϐολῶν τ νομικῆς ἀξίας κεφαλαίων ἀπονέμειν, ἀλ' ὅσ' εἰς σωήθειαν ἀπτεχειν, ἥπις ἐχὶ ϖαρὰ ἔ ἡμετέρᾳ κράτες λαϐόντα τὸ ἐκκλεῖσθαι, ἀντὶ ἔ σωήθεια εἶναι ϗ λέγειν ϖρὸς νόμε δόξειν ϗ ϖιμῶ ἀνιωέχθη.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Περὶ ἔ, κ' τὰς ἱερὰς ϗ θείας κανόνας τ ἐπισκοπικῆ ἀξιώματ μαρτυρέμῥον ἀξιον τῇ ἀκμῇ ἔ βίᾳ ἀρετῇ, μηδὲν εἰς τῶν ϖιμῶν ἐμποδίζεσθαι ἕνεκα τ ϗ νομίμως γάμε ϖαίδων σωαφείας, εἰ ϖῖδες ϖάρεισιν αὐτᾷ.

Ἄλλως.

Περὶ ἔ μὴ ἐμποδίζειν τ ἀξιον ἀρχιερωσύνης, εἰ ϖῖδες νόμιμοι αὐτῷ ϖάρεισι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινυπόλεως, ϗ οἰκυμενικῷ ϖατριάρχῃ.

ΤΩΝ ἱερῶν ϗ θείων κανόνων, τ τε ἄλλων ϗ ὅσοι ϖερί τε ἱερωσύνης ϗ χειροθονίας ἐπισκόπων ἐθέσπισαν, εἰς τὸ ἄριστόν τε, ϗ ἀκριϐέστατον σκοπᾶντες (πῶς δ' ϗκ ἔμελλον ἀκριϐῶς σκοπεῖν ϖερὶ θείας ἐπινοίας οἱ τοῖς ϕθεγομένοις συνεργάσης;) ϝωμάζειν ἔπεισι μοι πῶς ϗκ ἀύλαϐήθησαν τινὲς, ὥσπερ ἐνδεῶς σκοπεῖν ἐχόντων, τολμῶντες, ἑτέρων σκιϐεσῖ νόμων, τὰς ἱερὰς ϗ θείας ἀθετεῖν νόμους. ϗ γὰ ἐν οἷς τὰ ϖερὶ χειροθονίας ἐπισκόπων Δῃωτίθησι, τ ἱερῶν ϑεατιζόντων κανόνων, τ ὃς σκ νομίμως γάμε παῖδας ἔχῃ, εἰ μὴ ἄλλη ἔ βίᾳ ἀρετὴ ἐμποδῶν ἔχ ἵστα], εἰς ἀρχιερωσύνην ϖροάγειν. ἔτοι ἀνυπεσπίζοντες φασὶ, μὴ εἶναι ϖῶς ἐπισκόπε ἀξίωμα τοῖς ἔχεσι παῖδας, ϗὰν ἄλλον εἴπωσιν ὧσι γάμε νομίμε, ἀναϐαίνειν ἀκώλυτ· ἴσως μ (τί γὰ ἂν τις ἄλλο εἴποι;) σκεῖνο ἐπὶ νῶν λαϐόντες, ὡς τῇ ϖῶς τέκνα Δῃθέσῃ ϖῖδες ἱεραῖς ὑπάρξεσι λυμαινεῖται ὁ χειροθετέμῥος· ϖλὴν ϗκ ἔχῃ ϗαλῶς ἡ αἰτία. ἕτω γὰ ἂν ϗ ἀδελφῶν ἢ συγλενῶν ἑτέρων ϖροσόντων, ἐχ ἕξῃ τις χώραν ϖῶς ἐπισκόπε χειροθονίαν. ἡ γὰ συγλενὴς Δῃθεσις ϗ ϖῶς τᾶτο ὁρᾷ. ἀλλὰ ϖροειδὸς τᾶτ οἱ ϑεῖοι κανόνες, ἔδοσαν τοῖς ἐπισκόποις ἐξοσίαν, εἰ συγλενεῖς εἶεν ἀπορῳ, ϗκ τ ἱερᾶς ὑπαρξεως τάτων ϖραγμυθεῖας τῶ ὀπερίαν. Η ἐν ϗκ ἀεὶ βασιλεία ἡμῶν τᾶτ ἀρμοδιώτερον ϗαζανοᾶσα τοῖς ϑείοις ἔπασι συνάλμασι, σύμφωνον σκείνοις ϖιφέρ νόμον, ὥσπερ αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ϖῶς ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τ ἀξιον τ τιμῆς, ϗὰν ὧσι γναῖ νόμῳ τετιμημῥῳ· ἕτως οἰζόσα, τ ἀνυπϐλήτως ϑρασυνθέντα νόμῳ, δίκῃ τ ϑρασύτητ τῶ εἰς τ ἔπειτα χρόνον ϖλωτικῆ ἀφωνίαν εἰσαρῴτεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Περὶ ἔ, κ' τ τ ϗκλησίας ϑεσμὸν, τὰς μέλοντας ϖροάγεσθαι εἰς ἱερέας, ἢ Δῃ βίᾳ τῶ ἀγαμίαν ἐπαγγείλασθαι, ἢ (εἰ βάλοιντο γάμῳ ϖροσομιλεῖν) ϖῶτερον ἀρμόζεσθαι, ϗ ἕτω τῇ χειροθεσίᾳ ϖροσέρχεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ ἔ ὀφείλειν γαμεῖν ϖρὶν τ ἱερωσύνης.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινυπόλεως, ϗ οἰκυμενικῷ ϖατριάρχῃ.

ΚΑΛΩΣ ἐξ ἀρχῆς ϖερὶ τ ἱερωσύνης ἀξίαν ϑεῷ τ ϗκλησιαστικῆς τάξεως ὁρισαμένης, σκ ὀρθῶς, ϗκ ἐμοί γε ἐμοὶ, τῇ νῦν κρατύσῃ ἐπόμενοι σωηθείᾳ, σνίοτε ϗαζιόντως ἔ ἱερωσύνη ϖαραγγέλματ. ϗ γὰ ἐκείνῳ ϖειθόμενοι τοῖς μέλλοσι ϖαραγγέλλειν εἰς ἱερέας, εἶτε Δῃ βίᾳ ϖαντὸς (εἶτε τε ϑαῤῥήσωσι τῶ ἐπιγελείαν μὴ ψόγεσθαι) ἀγαμίαν ἐπαγγείλασθαι, ἢ (εἰ μὴ τᾶτο δυνατὸν αὐτοῖς ϕαίνεται) νομίμοις γάμοις ἁρμόζεσθαι, ϗ ἕτω τ θείας λειτεργίας ἁπλαμϐάνεσθαι. ἡ ἐπὶ ἔ ϖαρόντ κρατῦσα σωήθεια, τοῖς ϖῶς γάμοις σωαπτομένοις λογισμὸν ἔχεσι, δίδωσιν εἰς ἱερέας ϖρὸ τ μηνσείας πλείω, εἶτα μέχρις ἐτῶν δύο τῷ βελομένῳ γήμαντι ϖραίνειν ὀρέξῃ τὸ βάλημα. τᾶτο τοίνυν ἐπεὶ μὴ πρέπον ὁρᾶμεν, κελεύομεν, ϗ τὸ ἀνωθεν ϗ δρχαῖον τ ϗκλησίας Δῃτηγμα τοὺς χειροθετέμῥους ϖροβαίνειν. ἐδὲ γὰ ἄξιον, τὰς μ τὸ ἀνυψωθῆναι τ σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τ πνευματικῆς ἀναϐάσεως, τάτας πάλιν ἐπὶ τῷ σαρκικῷ ταπεινότητι ϗαζαπίπτειν. τἀναντίον ϳ μᾶλλον χρὴ ὡς εἰς ἀνάϐασιν ὑψηλὴν, τῷ ϑείαν λειτεργίαν, σκ τ σωματικῆς ταπεινότητ ἀναϐαίνειν.

Ut ne quid [1] *nimis.* Quum namque in multas partes divisam legum subſtantiam ac materiam in unum Corpus [2] tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam quæ legalis regiminis ordinem & convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset: itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in unum consensum judices compulisset, eosque ad pacifice judicandum, legalibus capitulis in tranquillo & ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius [3] quippiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis quæ postea statuit primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non paucæ adversus prius susciatæ contradictiones & controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus à seipso vitium passus est. Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, & non aliunde quam [4] quod multitudini placeant authoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, & communis vitæ negotia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter [5] quum si quid aliud, hoc certe quod opitulatrice nostra industria & cura necessario potiatur, dignum sit ** tractatum insuper & consuetudinibus quæ ad rerum gubernationem devenissent, diligenter excussis legum inter se contradictionem sustulimus: quicquid adversarium & ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalem authoritatem abrogantes: quæcunque vero consuetudines non male neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas & neglectas consuetudines manere sivimus, sed ad legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem & ad sævitiam quiddamque prætractius spectantem, ac ceu justitiæ penitus oblitam legem, ad suum decentemque modum legibus debita cum æquabilitate contraximus. His itaque hoc pacto dispositis & constitutis, omnibus quibus justitiæ trutinæ commissæ sunt, & magistratibus & judicibus mandamus, *ut* [6] *quæ leges* ab imperatoria nostra majestate à legali solo exulare jussæ sunt, has inutiles judicantes, dehinc in omne ævum rejici sinant: secundum reliquas vero scriptas atque veteres, & quæ haud ita pridem à sempiternæ memoriæ patre [7] nostro, atque nunc à nobis selectæ aut latæ sunt, controversiis dijudicationes suppeditent, nemique posthac ad aliquam à legali authoritate exterminatam juris speciem declinare, neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta prærogativa pro eo quod consuetudo esset ac diceretur, ad legis majestatem & honorem à potentia nostra subvecta non sit, recurrere permittatur.

1 Τὸ μηδὲν ἄγαν. Terentius in Andria *act.* 1. *scen.* 1. Id arbitror adprime in vita esse utile, ut *Ne quid nimis.*

2 Σῶμα, sic corpus Homeri dicitur, *l.* 52. §. 2. *ff. de legat.* 3.

3 Codicem Justinianeum repetitæ prælectionis intelligit.

4 *l.* 32. §. 1. *ff. de legibus.*

5 Quid à Leone præstitum fuerit in emendatione juris.

6 Observa sententiam hujus Novellæ, facit §. 3. *de Justinianeo Cod.* §. 5. *C. emend.* C.

7 Basilio scr. Macedone. nam antea dixi Basilium Macedonem cum filiis Constantino & Leone edidisse πρόχειρον distinctum titulis sexaginta.

Constit. II.

UT QUI CÆTERA SECUNDUM SACROS DIVINOSQUE CANONES EPISCOPALI DIGNITATE DIGNUS ESSE PROBATUR, SI LIBERI EX LEGITIMO MATRIMONIO ILLI SINT, OB ILLOS IN CONSEQUENDO HONORE NULLUM IMPEDIMENTUM SENTIAT.

Aliter.

UT QUI ALIOQUI PRINCIPE [8] SACERDOTIO DIGNUS EST, SI LEGITIMI ILLI LIBERI SINT, NON IMPEDIATUR ILLUM CONSEQUI.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constant. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Um sacrosancti divinique canones, & quicunque alii de sacerdotio ac episcoporum creatione statuere, in optimum numerisque omnibus plenum editi sint modum (& quidem quomodo illi non exacte perfecteque editi sint, quum divina inspiratio in authoribus efficaciter operata sit?) mirari [9] subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras divinasque leges, tanquam illæ absolutæ non essent, promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim quum sacri canones [10], quibus locis de episcoporum creatione præscribunt, statuant *eum* [11] *qui ex* legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua vitæ ratione nihil impedimenti sit, ad primarium [12] sacerdotium promoveri posse: hi in contrarium stantes [13] ajunt, ut ii qui liberos habent, tametsi legitimi conjugii munus sint, ad episcopalem dignitatem evadant, suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod [14] istiusmodi affectione quadam erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblæsurus videatur. Verum non recte sese illa ratio habet. Sic namque [15] nec fratribus aliisve cognatis superstitibus accessum quisquam ad Episcopatum haberet: siquidem & ad hos sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quin & hoc prævidentes divini canones fecerunt episcopis potestatem, ut si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus sublevarent. Nostra igitur Imperatoria quæ ex Deo est majestas, si mandatis divinis insistatur, id longe convenientius fore animadvertens, consonam illis profert legem: ut quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoveri posse [16] qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi lege tamen honorati sint: id ita liceat: & ita quidem censens, ut à lege, quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

8 Ἀρχιερωσύνης. intelligit sacerdotium episcopale.

9 Leges divinæ abrogari non possunt.

10 1. *ad Tim.* 4. *ad Tit.* 1. *vers.* 6.

11 Nemo removetur ab episcopatu adipiscendo propter liberos quos habet.

12 Ἀρχιερωσύνην.

13 Vid. *l.* 42. §. 1. *Cod. de episc. Novell.* 123. *cap.* 1. *Nov.* 137. *cap.* 2.

14 Adde & alias ex *d.* §. 1. *dist.* 28. *c. priusquam c. de Syracusana.* hinc dubitandi ratio sumitur.

15 Eversa ratio dubitandi ab absurdo.

16 Et ita abrogatur *d.* §. 1. *d. Novell.* c. 1. §. 4. *Nov.* 123. c. 1. *Nov.* 137. c. 2. adde *c. priusquam c. de Syracusana.*

Constit. III.

UT QUI SACERDOTES CREANDI SUNT SECUNDUM ECCLESIÆ RITUS, EA LEGE CREENTUR, UT OMNEM DEINCEPS VITAM COELIBEM AGANT, AUT SI MATRIMONIUM CONTRAHERE VELINT, PRIUS ID FACIANT, AC DEINDE AD CREATIONEM PROCEDANT.

Aliter.

QUOD ANTE INEUNDUM SACERDOTIUM MATRIMONIUM CONTRAHI DEBEAT.

Idem Imper. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Um decenter inde ab initio de iis qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non recte (meo quidem judcio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam ubi illa [17] mandat, *ut qui creandi* sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant: cœlibatum foveant: aut si [18] illum servare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium ineant, ac deinde divinum ministerium suscipiant: consuetudo quæ in præsenti obtinet, iis quibus matrimonio conjungi in animo est, concedit ut [19] antequam uxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, & deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia indecorum esse videmus, jubemus ut ad vetus ecclesiæ & antiquitus traditum præscriptum [20] dehinc creationes procedant. Neque enim dignum est, ut qui spirituali ascensu supra corporis abjectionem & sordes evecti sunt, hi rursum ad carnis [21] sordes delabantur: sed è diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, convenientius fuerit.

13 Vid. *l.* 42. §. 1. *Cod. de episc. Novell.* 123. *cap.* 1. *Nov.* 137. *cap.* 2.

14 Adde & alias ex *d.* §. 1. *dist.* 28. *c. priusquam c. de Syracusana.* hinc dubitandi ratio sumitur.

15 Eversa ratio dubitandi ab absurdo.

16 Et ita abrogatur *d.* §. 1. *d. Novell.* c. 1. §. 4. *Nov.* 123. c. 1. *Nov.* 137. c. 2. adde *c. priusquam c. de Syracusana.*

17 Traditio ecclesiastica.

18 Traditio fuit Ecclesiastica, ut qui creandi sacerdotes essent, vel cœlibatum vovarent, vel si cum vovere non possent, uxorem prius ducerent, & ita ministerium, susciperent.

19 Hoc innuit, tollendam esse sui temporis, ut inquit, consuetudinem, quæ sacerdoti, intra biennium sacerdotii adepti uxoris ducendæ potestatem faciebat, reducta, ut inquit, veteri consuetudine, qua futuris episcopis matrimonium permissum, non tamen electis, *l.* 45. *Cod. de episcop.* vid. *Novell.* 79. *pr. cod.*

20 De quo dixi.

21 Nuptias intelligit. Idem pene dicitur in *l.* 44. §. 1. *vers. oportet Cod. de episcop.* quod parum honeste dictum videtur, τὴν ἐν πάσει ὑγρότητα. *Heb* 15. *vers.* 4. simile est quiddam Syriaci *dist.* 82. *c.* 4. & Innocentii *dist.* 28. *c.* 2. & Gregorii *dist.* 28. *c. priusquam.*

Source : BIU Cujas

Constit. IV.

UT NON MODO UNIVERSALIS [1] ECCLESIÆ SACERDOTES, VERUM ETIAM QUI AD QUAMCUMQUE SACRAM ÆDEM PERTINENT, SI IN HOC VOCENTUR, LICITE SACRA MYSTERIA [2] EXPONERE DIVINUMQUE CULTUM CELEBRARE DOMI PRIVATÆ POSSINT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

PLacuit veteribus, ut quæ sacrificia & communiones in privatis ædibus fiunt, ab illis sacerdotibus, qui ad generales [3] ecclesias pertinent, solis celebrentur: ab aliis vero qui alicui alii sacræ ædi addicti deserviunt, privatoque vitæ in statu sunt, ut nullum neque officium neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (ut conjicere est) dum nonnulli sacerdotii prætextu lethale defectionis malum tegunt, usu non veniat, uti qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur quam expientur. Qui profecto eorum qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus finis hoc ipso nomine quod sacrosanctæ fidei stabilimentum adinvenerint, simul laudabilis, simul commendatione dignus est. Verumtamen quatenus se firmitatem allaturos existimarunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse non videas. E diverso vero subinde illam ipsam legem religiosis & divinis ministeriis operam navantibus etiam adversari conspicitur. Ut autem pollutus sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ inquinationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id evenire: verum non ita ut semper & omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facili est, tamque omnia promiscua habet, ut quem non norit sacerdotem, neque cujus religionis, neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum advocet? Rursum vero qui defectionem moliuntur, remque sacram profananter faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conventus agere non velint. Ut unde stabiliri lex videtur, non inde quemadmodum existimatum sit, stabiliatur. Tum & religiosis in multis utilitatibus consequendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum divina gratia in omnibus vero omnium non modo potentiorum, verumetiam tenuiorum domibus sacraria [4] Deo erecta sint, & vero sumptus reliquaque ad rem familiarem necessaria sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possint: evenit propter legem, ut (quemadmodum dixi) qui tenuiores sunt quam ut privatim sacerdotes suscipere possint, perspæpe divinorum mysteriorum expertes maneant, & sacra [5] delubra, quæ in illis sacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin verisimile etiam est, nonnunquam defunctorum [6] memoria instante ob defectum sacerdotis præsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio [7] elabi, ut inde & qui hic vivunt, & quos altera vita tenet, utrisque non exiguum damnum obveniat. Statuimus igitur, *ut non solum* generalis ecclesiæ sacerdotes, sed etiam qui ad quamcumque aliam sacerdotum domum pertinent, quibuscumque cujusque domus dominis accersitis accessum ad sacra oratoria, & sacrarum rerum functionem [8] dare voluerit, in quibuslibet ædibus sacrificandi [9], Deique arcana enarrandi facultatem [10] habeant [11].

Constit. V.

NE, QUIBUS, POSTQUAM MONASTICÆ VITÆ INSTITUTUM SUBIERINT, FACULTATES SUPPETUNT, IN UNIVERSUM HI DE ILLIS TESTARI PROHIBEANTUR: SED UT SI, QUO TEMPORE MONASTERIUM ADIERUNT, IN ID QUIPPIAM CONTULERINT, IN ILLORUM POTESTATE SIT, UT QUEMADMODUM VELINT, DE IIS QUÆ SIBI POSTMODUM PARARUNT, IN PLENUM ASSEM ETIAM TESTAMENTUM CONDANT. SI VERO NIHIL AB INITIO INTULERINT, TUM UT DE BESSE STATUENDI FACULTATEM HABEANT, MONASTERIUM AUTEM ALTERAM PARTEM SIVE TRIENTEM ACCIPIAT.

Aliter.

UT MONACHUS [12] DE ACQUISITIS TESTARI POSSIT.

Idem Imperator Stephano [13] sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUoniam de monachorum bonis quæ post susceptam vitam monasticam coacervassent, persæpe nobis una cum Dei amantissimis sub te primariis sacerdotibus dubitare te (ὦ divinum, &, ut mundo præluceas, in magno ecclesiæ firmamento à principe lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutione facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari oporteret, an vero ipsos ab illorum dominio arceri conveniret: nimirum quod tanquam nubes, quæ istinc ambiguitas exstitit, rationis radios, quo minus perspicue ea res dijudicari possit, subeat & offuscet: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad hujus rei considerationem una vobiscum suscipiendam hortati estis: nos, ut in aliis, ita & hic sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum à nobis dicantur, quæ à veteribus [14] de illis qui se jam in monasticam rempublicam [15] adscribi volunt, constituta sunt: illis nempe de rebus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita evenisse constet, non amplius ipsis jam tonsis, ut de rebus suis quicquam statuant permittendum esse: omnemque substantiam, in qua ecclesia tonsi sunt, illi cessuram. Quod sane de iis qui vitam monasticam jam subierunt, decretum (extra quam si liberi qui hereditatem petant, supersint) & optimum, & ita ut nemo possit melius, constitutum est: tum nec addi nec adimi illi quicquam queat. Etenim qui ante mutatam vitæ rationem, quum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de iis statuere noluerit: merito postmodum id facere prohibetur, ut qui se ipse in has angustias conjecerit. Propterea enim quod quum licitum ipsi esset prædisponere res suas testamento noluerit, ejus postea faciendi facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi adimi, id vero jure longe optimo sustinet. Cæteroquin etiam, quomodo non absurdum fuerit, si qui se ab hujus vitæ curis sejunxerit, illarum adhuc onus sufferat, indeque promanante molestia prematur? Liberos igitur qui in monachorum numerum adscriptus est (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi supersint (non enim tunc illos propter parentis silentium damno affici fas esset) non omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impediat: sed manifestum est quod [16] de liberorum portionibus testari poterit, quæ illis æquabili legitimaque divisione attribuentur. Quæ vero pars ad ipsum respicit, in ea testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad monasterium pertineat. Cæterum si mors etiam (ut multi sunt rerum humanarum casus) subito superveniens rerum distributionem intercipiat, neque tunc quidem quæ liberis succurrat dispositio omnino conticebit: sed secundum dictum modum, quæ ad illos pertinent legitimo ipsis jure separabuntur: resi-

1 Καθολικῆς.

2 Ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας. si ita est, Novella Justiniani 58. abrogatur, Interim hoc videtur innuere sacerdoti privatis in domibus permitti ἱερᾶσθαι καὶ μυσταγωγεῖν, ut hæc Novella pertineat ad sacrificia & administrationem verbi. *cap. clericos dist. 1. de consecrat.* ut & *Novell. 15. §. ad baptismum.*

3 Καθολικάς.

4 Quæ Græcis σκήνεια. *Theophil. §. 8. Inst. de rer. divis.*

5 Ἱερὰ τεμενίσματα.

6 Κοιμωμένων.

7 Sacrificia pro mortuis & defunctis fieri solita.

8 Ἱερατεῖον.

9 Ἱερᾶσθαι, intelligit ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν. ut *Novell. 131. cap. 8.* actum sacrificandi.

10 Μυσταγωγεῖν.

11 Et ita abrogatur *Novell. 58. Novell. 131. c. 8.* Olim sine consensu episcopi, qui in privata domo vel possessione sacrificasset, Canones notabant, ut συναγωγὸν. *Balsamon ad cap. 31. Synodi 6. in Trullo:* adde *cap. clericos. dist. 1. de consecrat.*

12 Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸ μοναστοῦσι. &c. extat alias hujus Novellæ Epitome apud Harmenopulum 5. *tit. 1. §. 3. Goth.* Ne quidem Papa potest concedere Monacho ut aliqua bona retineat, vid. *cap. 6. extr. de stat. homin.* quo posito non poterit testari vid. Covarruv. *rubr. de Testam. num. 47.* Ans.

13 Quem Cedrenus in Leone vocat Στέφανον σύγκελλον, Leonis ἀδελφὸν, cui mortuo successit Antonius cognomento Cauleas. Porro σύγκελλος, idem quibusdam, quod contubernalis. Zonaræ vero in Monomacho id in Ecclesia: σύγκελλος, quod Agarenis Seriph, hoc est Caliphæ successor. Apud alios est suffraganeus. Plura dixi in Nomenclatore meo Græcarum jurisdictionum in voce πρωτοσύγκελλος. & in voce σύγκελλος.

14 Jure veteri monachi testari non poterant. *Novell. 5. cap. 5. Novell. 76. Nov. 123. cap. 38.*

15 Τῷ μοναστικῷ βίῳ.

16 Vid. *Novell. 76. in fin. Novell. 123. cap. 38.*

Διαταξις δ'.

Περὶ τοῦ δεῖν μὴ μόνον τὰς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν ἰδίοις οἰκίαις συλλειτουργίας ποιεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς μυσταγωγίας καὶ λατρείας οἴκοι ἐπιτελεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΟΙΣ μὲν λειτουργοῖς ἔδοξε τοῖς καθ' οἶκους ἱερατείας καὶ σωτηρίους ὑπὲρ μόνων σπουδαίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας λειτουργούντων ἱερέων, ὑφ' ἑτέρων δὲ, οἷ τῷ οἴκῳ προσανήκειν), καὶ ἰδιαζούσης τυγχάνοι βίᾳ καθαιρέσεως, μήτε λειτουργίαν, μήτε πινα ἱερατείαν ἐπιτελεῖν· τὸ γὰρ οἰκεῖον ἑνοικεῖ γε τοῖς τῶν πίστιν ἀσφαλείας εἰς εὔθυμον αὐτοῖς ἐπελθεῖν ὑποθεσπισμῶς ἂν μὴ, ὡς εἰκὸς, πάντων ἐπικρυπτόντων λύπης ἀφορμὰς ἐν τῷ τῆς ἱεροσυνῆς χήματι, συμβαίνοι, ἀντὶ δὲ ἀγιάζεσθαι, μᾶλλον πλείων βεβηλοῦσθαι τοὺς τὰ σκεύη μετέχοντας ἀνίερα τελετῆς. Ὁ μὲν ἂν σκόπος τῶν ἐπινῦν βαλομένων τῷ τοιαύτῃ ἀσφαλείᾳ, ἐπαινετὸς τε καὶ ἀποδοχῆς ἀξίως καὶ τοῦτο ὅτι τὸ ἀσφαλὲς τῆς εὐσεβοῦς πεποίηται πίστεως. πλὴν ἀκριβὲς ὅσον νόμισμα παραχεῖν τῇ ἀσφαλείᾳ, ἐπὶ τοσοῦτόν ἐστιν ἰδεῖν ὡς δὲ νόμος ἀφορισμοῖς αὐτὴν καὶ ἐκλεισμοῖς. τἀναντίον ἢ ἔστιν ὅτε καὶ τοῖς εὐσεβέσι καὶ ἀεὶ πᾶς θείας λειτουργίας ἀπρεπῶς κεκτημένοις ἐναντιάζων ὁ νόμος ὁρᾶται. τὸ μὲν γὰρ ἀνίερον ἱερέα, μὴ γνώσεσιν καθιστάμενον, μεταδέναι τινὶ ποτὲ τῶν αὐτοῦ ἀνιέρων βεβηλώσεως, εἰκὸς συμβαίνειν ἂν ἴσως· πλὴν ἀφ' ἕτως, ὥστε τρόπῳ παντὶ τῷ τοιούτῳ γίνεσθαι σύμβασιν. τίς γὰρ ἕτως ἀνήλιος τῶν γνώσεων καὶ ἀδιάφορος, ὡς ἱερᾶσθαι προσκαλεῖν ὃν σὺν οἴδεν ἱερέα, καὶ ὃ δὲ σεβάσματος καὶ τῆς πολιτείας καθέσηκεν ἀμοιβῆς; πάλιν ἢ καὶ οἱ τῶν ἀποστασίαν φιλοποντες, καὶ ἀνίερως ἱερατεύοντες, σὺν ἂν μὴ πρὸς τὰς οἰκείας τῆς δυστεβείας βουλήσονται σωτελεῖν. ὥστε ὃ μὲν ἀσφαλίζεσθαι ὁ νόμος δοκεῖ, ἃ καλῶς ἔδοξεν ἀσφαλίζεσθαι· ἀλλως ἢ τοῖς δύστεβέσι πολλῆς ὠφελείας δύρίσκεται γινομένης ἐμποδών. θεία γὰρ χάρις μικρὰ καὶ πάντα οἴκων ἃ μόνον τῆς πρὸς φανεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς δύστεγεστέρων, δύκτηρίων οἴκων ἀνεγκλημάτων θεῷ, τῆς ἢ πρὸς τὰς ἱερᾶς χορηγίας καὶ θεραπείας ἐκ ὁμοίως πανταχοῦ πάντων οἷας τε ὕσης γίνεσθαι, συμβαίνοι, λόγῳ τοῦ νόμου, τὰς, ὥσπερ εἶπον, ἀπροπτώτους πρὸς ἰδιάζουσαν ἱερέων ἀνάληψιν, ἀμετόχους μὲν αὐτὰς πολειτικῆς λήμματος εἶναι τῆς θείων μυστηρίων ἐπιτελέσεως. ἃ μὲν γὰρ εἰκὸς καὶ μνείας ἐφικτὰ μάλιστα σύνοιτο κεκτημένων, ἀποβολὰς ἱερέως, τῷ παρασταθῆναι τῆς μνήμης παραβαλεῖν ἀνιέρως· ὡς ἐκ τούτου ἃ μικρὰν τοῖς τε βίοις σύνταθα καὶ τοῖς ὃς ὁ ἐκεῖθεν ἐγγὺς βίος, συμβαίνειν ζημίαν. Οὐ βούλομεν οὖν, ἃ μόνον τὰς ἐκάστης καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλα καὶ τὰς οἰκείας τῆς ἱερέων ἑκάστης οἰκίας, ἄδειαν ἔχειν σὺν πάσης τοῖς οἰκίαις ἱερᾶσθαί τε καὶ μυσταγωγεῖν ὃς ἂν προσκαλεῖν αἱρῆται ὁ ἑκάστης διατόζων οἰκίας, καὶ διδόναι τῶν σὺν τοῖς ἱεροῖς σύκτηρίοις πάροδον καὶ ἱερατείαν.

Διαταξις ε'.

Περὶ ὧν, τοὺς μὴ τὸ ὑπελθεῖν τῶν μοναδικῶν πολιτείαν, πραγμάτων σὺν απορήσωσιν, μὴ καθόλα ἀπείρηται αὐτῶν διαθέσθαι· ἀλλ' εἰ μὴ ὤφθησάν τι προκατεσκευασμένοι τῷ μοναστηρίῳ καὶ τὰ κατὰ τοῦτο ὅπα τούτῳ προήρχοντο, εἶναι αὐτὰς μὲν τὰ ὕστερον προσκτημένων κυρίας, καθὼς προαιροῦντο πάντα διοικεῖν· εἰ δ' ἐδὲν προκατεσκάλοντο, αὐτὰς μὲν δὶ μέρος ἔχειν ὁρίζειν ἄδειαν, τὸ μοναστήριον ἢ τὸ ἄλλο μέρος, ἤτοι τὸ τρίτον, ἀναλαμβάνειν.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ διαθέσθαι τὰ μοναζοντα εἰς τὰ ἐπικτηθέντα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ,

ΕΠΕΙΔΗ περὶ μοναζόντων ὑπάρξεως, οἳ μὴ τὰ μοναδικὰ βίου περιστάσεως ἠθρίσαντο, πολλάκις ἡμῖν σὺν τοῖς ὑπὸ σὲ θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν (ὦ θεῖον φῶς), καὶ καθαιρησόμενον τὸ κόσμου ὑπὸ τοῦ σοῦ φωτὸς ἐν τῷ μεσαίτατῳ τῆς ἐκκλησίας τερεώματι τεθειμένου) ἀπορεῖν ἔφης, οἷα δὴ νέφος τὰ ἐκεῖθεν ἀμφιβολίας ὑποτεχέσης τῇ ἀκτῖνα τοῦ λογισμοῦ, ὥσθ' τὸ τρανὲς ἐκφῶσαι λάμψειεν, εἴτε δεήσοι τὰ τοιαύτης περιστάσεως κυρίως εἶναι τὰς μοναστὰς, ποιεῖσθαι λάμψειν, εἴτε καὶ κωλύειν ἄξιον αὐτὰς τὰ ἐπ' αὐτῇ κυριότητος. Ἐπεὶ δὲ περὶ τούτῳ ἀμφιδάλλοντες, λαμφόρως ἡμᾶς ἐξαιτήσεσθαι πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν συναπλαμβάνειν πρυτανεύσασθε, πρῶτος ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, ἕτω καὶ τοῦτο τῇ ὑμῶν ἱερότητι, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν καθιστάμενα ἀπήμαντος· ἐκεῖνα ἢ πρῶτον εἰρήσθω ὑμῖν, ὅσα γε τοῖς πάλαι διώρισται περὶ τῶν ἄρτι βεβληθέντων πρὸς τὴν μοναρχὴν μεταπέσασθαι πολιτείαν. φημὶ δὴ περὶ τοῦ προτέρου αὐτὰς τὰ οἰκεῖα προήμασθαι λαμπέσθαι, ἕτω τε πρὸς τὴν ἐπιθυμηθεῖσαν πρότερον πολιτείαν, ἀλλὰ μὴ προλαμβάνειν τὴν μεταβολὴν τοῦ βίος τὴν περὶ τῶν πραγμάτων λάμψιν. ὡς εἰ γε τῷ ἕτω συμβαῖνον ὀφθεῖη, σὺκέτι ἀποκεκριμένοις αὐτοῖς ἐπιτρεπτὸν ἢ λάμψις, ἀλλὰ χορηγὴ πᾶσα ἡ ὑπαρξις εἰς τὴν σὺν ἢ ἀποκείμενον ἐκκλησίαν. τοῦτο δὴ τὸ περὶ τῶν ἄρτι προτέρων τῷ μοναδικῷ βίῳ διωρισμένα (εἰ μὴ παῖδες παίρεισι τὴν κληρονομίαν καλάντες) ἀεί τι καὶ ὡς σὺκ ἂν τις φαίη ἄμεινον λαμβάνειν), καὶ ἕτε τι προσθεῖναι τούτοις, ἕτ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν ἐξόν. καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ λαμβάνων τὴν πολιτείαν σὺν τῇ σκεύῃ γνώμῃ κεκριμένον ἔχων τὴν τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν, τὸν μὴ βεβληθεὶς λάμψασθαι, εἰκότως μὲν τοῦτο τὴν ἐπίληψης, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τὸν καθαρτὸν. δι' ὧν γὰρ σὺκ ἐβούλήθη, ἐξὸν αὐτῷ, προδιωκηκέναι τὰ πράγματα, τὴν μὴ τοῦτο τὸ ἐξουσίας ἀφαίρεσιν δι' ἑαυτὸν κατανηφιζομένην δίλογος φέρει. ἄλλως τε ἢ καὶ πῶς σὺκ ἄποπον, τὸ ὑπαπτεραίμενον τοῖς δὲ βίῳ φρονήσει, ἐπὶ τὸ τῶν φροντίδων φέρειν φορτίον, καὶ τοῦ σκεῖθεν βάρη πιέζεσθαι; ἀπαιδὸς μὲν ὤν, ὥσπερ ἔφην, ὁντος δὲ ὡς μοναχὸς μεταπεπραμένου, αὐτὸν ἡ ψῆφος σὺκ ἂν ὑπεκρυσείη ψήφῳ ἑτέρᾳ· εἰ ἢ πάρεισι παῖδες (τότε γὰρ ἔχ ὅσον ζημιᾶν σκέπης λαμβάνειν τοῦ δὲ γονέως σιγᾶν), καὶ κωλύσει πανταχῶς τὴν λάμψιν τὸ μοναδικὸν σχῆμα, ἀλλὰ δῆλον ὡς λαμπεζεσθαι μὲν ἀεὶ τὰ μερῶν ἃ τοῖς παισὶν ἴση καὶ νομίμως ἀμοιρὴ ἀποκληρωθήσῃ· δὲ ἢ μέρος δὲ ὡς σκεῖνον ὁρᾶντος ἀποσήσῃ) ἡ λάμψις, ὡς ὁλοκλήρως αὐτὸ τοῦ μοναστηρίου ἀνήκοντος. ἀλλὰ καὶ εἰ θάνατος (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα) συμπεσοῦν ἐπισεῖς τῶν τὰ πραγμάτων μεσολαβήσῃ διανομὴν, ἐσθ' ἕτως παντελῶς ἀπαρήσεως ἢ τὰ πραγμάτων τοῖς παισὶ βοηθῆσαι διοίκησις· ἀλλὰ, καὶ τὸ εἰρημένον τρόπον, τὰ τῆτος πρόσηκον νομίσας δικαίως ἀφορισθῆναι), τὸ δὲ ἐπίλοιπον τὰ ὑπάρξεως οἰκειώσει

ὑπεκιώσῃ ἡ μονή. ἀλλὰ ἢ τοῦτο μὲν τὸ μὴ μονάζοντι βίῳ τῆς ἀνθρώπου σαρκὸς ἀσθένειαν. Ἐφ' ᾧ ἢ ὑμῶν πατρικὴ μακαριότης ἠξίωσε τὸ θεσπισμα προελθεῖν (φημὶ δὴ ἐπὶ τοῖς ὕστερον ἡμῶν πατράσιν διορισθέντα, τὸ, ὃν ἡ καιρὸς ἡ καθ' ὃν εἵλετο τὴν μονὴν πολιτείαν, σκοπὸς ἡ διανοίας, γίνεσθαι μὲν τὸ μὴ τοῦτο προσκτηθέντων αὐτῷ τῶν βιωτικῶν. ἐπεὶ διὰ τοῦτο οὐ τὰ λαϊκῆς ἀναγκῆς ἀναγκῆς τὸν μοναδικὸν μεθιστάμενον, εἰ μὴ πρότερον διαθοιτο, τὸ μὴ τοῦτο διαθέσθαι ἀφαιρεῖται ἄδειαν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὕστερον γενόμενον ὁρίζειν καθόλου κωλυθείη. ἐπεὶ μὲν οὖν εἰκότως ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν, ἐπεὶ οὐ αὐτὸς ὢν βιαζόμενος ἐπὶ χρηματίζοντι λαϊκῷ, τῇ μὴ τοῦ πράξαι, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο ἐκπέπτωκεν. συνέβαινε ἢ οὖν ἴσον ὁμοίως, ὥστε αὐτὸν τινα ὑφ' ἑαυτοῦ ἢ ὑφ' ἑτέρου ἀπειργεσθαι. Εἰ δὲ τις λέγοι ὅτι διὰ τοῦτο μόνον ὅτι μονάζων ἐστὶν, ἅπαντα λήψεται ἡ μονὴ, οὐκ οἶδα εἰ πρέποντα μοναχοῦ ὁ τοιοῦτος νομοθετεῖ. πρῶτον μὲν, εἰ ἔστω δεῖ κτημάτων ἀντέχεσθαι ἀνθρώπους οἱ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἐπιμελείαν· ἔπειτα ἢ καὶ συγγενεῖς τινες πένητες ἢ ἄλλως γνώριμοι τυγχάνοι τῷ ἀνθρώπῳ, χρῄζοντες εὐθυμυθημίας χειρός. πῶς οὖν ἀπάνθρωπον, μηδεμιᾶς οἰκείας ἐπὶ τοῦ συγγενοῦς πραγμάτων ἀβιώσεσθαι παραμυθίας, ὥσπερ ἔξω ξενηλασίαν, ἀλλὰ συγγενικῶν καὶ φίλων ἐλασίαν δεῖν ποιεῖν τοὺς μονάζοντας, καὶ πάντα πρὸς ἑαυτοὺς ἕλκειν; καθάπαξ τοὺς πολυφάγους ἐστὶν ὁρᾶν ἐβλομένους ἀπομοιρῶν τινα τοῖς παρακειμένων τοῖς ἄλλοις καταλιμπάνειν. ὅτε γὰρ δῆλον ἐλευθερῶσαι δουλείας δεσμῶν, ἐ πένης οἵτε μεταλαγχάνῃ, οὐκ ἄλλοθι ἀνάγκης πιεζόμενον εὐθυμυθίας δύσεσθαι ἀπόλαυσιν, πάσης τοῦ μονάζοντος οὐσίας τῇ μοναστηρίῳ διδομένης. Διὰ τοῦτο δὴ ἡσυχάζομεν, εἰ μὲ ὤφθη κατ' ἐκείνου ὅτε τὸ μοναστήριον εἵλετο βίον ὁ ἄνθρωπος ἀφιερωσάμενός τι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶναι αὐτῷ δεῖ τὸ ὕστερον προσκτηθέν οὐσίαν καὶ κυρίαν τῷ γνώμῃ, καθὼς ἐν προαιρεῖτο τοῦτο διοικεῖν, εἰ ἢ μηδὲν ὅλως κατ' ἀρχὰς τῷ μοναστηρίῳ προσεπενέγκατο, τότε διχῇ τὴν ὕπαρξιν τέμνεσθαι, τὸ μειζόνως τὸ μὲ διμοιρίας συγκεφαλαιωθέν, τὸ ἢ τελεῖς μέτρῳ. καὶ διαθέσθαι μὲ ὡς ἂν ποτε δόξειεν αὐτῷ δεῖ ἐ διμοίρᾳ τιμήματος τὸ μονάζοντος, τὸ τρίτον ἢ ἀποκληρῶσαι τῷ μοναστηρίῳ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲ δεῖ ὧν ἐζητήσατε τὸ ἡμέτερον ἀπεθέσπισε κράτος. δεηθεὶς ἢ τῶν ὑμετέρων μακαριότητα τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἅπασι θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἐνδηλα κατασῆσαι τὸ τεθεσπισμένα, αὐτούς τε παρασκῆσαι τοῖς ὑπ' ἐκείνης ἐπισκόποις ἐμφανίσαι, κἀκείνους τοῖς ὧν ἕλαχεν τῶν ἐπιτροπῶν ἐκκλησίας· ὥστε καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἔπειτα χρόνον τοῦτο καὶ διαγινώσκεσθαι πᾶσι, καὶ ὅτως πράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι ἐκάστοτε τὸ καιρὸν ἐπὶ τῷ μονάζειν ἐγνωκότων, ὃν τε ἡ ἁγία ἕκτη συνόδου ἐξεφώνησε, καὶ ὃν ὁ θεῖος ἀποθεσπίζει Βασίλειος· τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν τοῦ καὶ χρόνον μονάσαντος ὃν ἡ συνόδου ἐπίκλησε, καὶ τὸ ὑφ' ἡμῶν συνθεσμοῦν τύπον προέρχεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μονάζειν δεκαετῆ παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὁ καιρὸς καθ' ὃν δεῖ τοὺς τῷ μονάζοντι βίῳ προσιέναι ἐφιεμένους, τυγχάνειν τοῦ ἐπιθυμίας, ἐχ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς, ἀλλ' ἕτερος ἑτέροις τοῖς θείοις ἡμῶν πατράσι διωρισμένος, εἰς τὸ μὴ τοῦτο διαιτᾶσθαι τὸ μέρος, καὶ συμβιάσασθαι τὴν δοκοῦσαν εὐαυτότητα, καταλῶσαι παρεσκευάσατο. τοιγαροῦν σοὶ τε τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις, ἅ τε ὁ μέγας καὶ γαυμαστὸς ἀποθεσπίζει Βασίλειος, (φημὶ δὴ κατὰ τὸ ἐκκαιδέκατον τοῦ ἡλικίας ἔτος ἢ τὸ ἐπεκκαιδέκατον αἰξήσας ἑαυτοῦ μόνης χήματος τὰς ἀπαζομένας αὐτὸ) καὶ ἄκρας ἡ ἁγία ἕκτη σύνοδος, (δεκάτῳ ἔτι προτεξεπομένη τῷ εἰς τὸ τοιοῦτον βίον τοῦ προσιόντων παραδοχῷ) τῶν ἀβασκοπήσαντες, ἑδέπερ τοῦ ἱερῶν νόμων σωφείδομεν κατολιγωρεῖν, ἀλλὰ ἀξιοῦμεν μὲ ἑαυτοῦ σεβασμὸς προτάσσομεν χήματος καθ' ἑκάστερον τὸ χρόνον τὰς βελομένας αὐτὸ ἐπαγγήσας, ἕνεκα ἢ τοῦ ὑπαρχόντων διοικήσεως γνώμῃ ἰδίαν ἀποφαινόμεθα, τῷ μὲ ἐκκαιδεκάτῳ ἢ ἐπεκκαιδεκάτῳ ἀποκείσθαι πινά βεληθέντα, ὡς τοῦ οἰκείων ὡς ἂν βάλῃ ἀβασθεσθαι. (οἶμαι γὰρ ἀβασθεῖν καὶ τὸ μέγαν Βασίλειον τοῦτον ἀποδέναι τὸ χρόνον τῇ τοιαύτῃ προθέσῃ, ὡς κατ' ἐκεῖνον τὸ νομίμως ἡλικίας μηδὲν ἐμποδὼν ὄσης εἰς τὸ ὡς τοῦ οἰκείων βιωσόμενος) τῷ δὲ μὴ τῷ δεκάτῳ ἔτι ὡς τὸ σεμνὸν τῆς μοναδικῆς πολιτείας μεταπεῖσαι ἀβασθεῖσι, μηδὲ τοῦτο κωλύμιον ἀπειτῶν ἢ σωτηρίᾳ ἐπιχειρήματος. (τοῦτο γὰρ, ὡς ἔοικε, σωιδοῦσα καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος, συστέλλει τὸν χρόνον τοῦ εἰς τὸ μονάζοντα βίον προσαγωγῆς) μὴ ῥᾴστοι καὶ λαμβάνειν αὐτὸν ὥσπερ τῷ εἰς τὸ τοιοῦτον βίον εἴσοδον, ὅτε καὶ τῷ ἐξουσίαν ἢ ὡς τοῦ οἰκείων ἀβασθεσθαι, ἀλλ' ἐπιγνῶσθαι ἢ τὸ ὑπαρχόντα διοικεῖν, μέχρις ἂν σπείσῃ ὁ καιρὸς ἐπισῆ καθ' ὃν τῷ νομίμως συμπληρώσῃ ἡ ἡλικία λαμβάνειν ἢ ἀβασθεσθαι. εἰ δ' (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) ὡς τοῦ συμπληρώσεως σπείσῃ ἢ χρόνος ἐξ ἀνθρώπων ἀπίοι, οἰκέτω μὲ αὐτὸ πάντες ἀφειδώσων τοῦ ὀλείας, ἡ ἢ λοιπὴ διχῇ διαιρεῖσθω ὡς ἰσία, διμοιρία τε καὶ τρίτῳ μέρῃ καὶ τῷ μὲ ἡ μονὴ ἡμιζέσθω, τὸ ἢ τρίτον τοῖς συγγενέσι διδόσθω ἢ πλουτήσαντος. εἰ δ' ὅτοι μὴ πάρεισι, ἀπερχόσθω καὶ τοῦτο ἅπαν τὸ διμοιρον ὡς ἐχώρησεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Περὶ ἢ, οὐσίκις ἂν τις ἐκ ἢ κληρικοῦ χήματος εἰς τὸ λαϊκὸν ἀπονοηθεῖν μεταβαλεῖν, τοῦτον καὶ ἀκοντα εἰς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθίσασθαι.

Ἄλλως.

Περὶ ἢ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκόν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὥσπερ ἡμῖν ἔμπροσθεν σκοπεμόρως τῷ ἀσφαλεστέραν τὴν πραγμάτων κατάστασιν, ἐπείπερ ἐφάνη τὰ πολιτείας ὁ νόμος μᾶλλον ἢ ἱερὸς νόμος τὸ ἀσφαλὲς τοῖς πράγμασι παρεχόμενος, σπεύδομεν παρέχομεν τῷ προτίμησιν· ἕτω καὶ σώζεσθαι τὸ ἱερὸν ὁρῶντες ἀβάπτιγμα λυσιτελέστερον τῇ σύνεξίᾳ τοῦ πραγμάτων ὑπάρχον ἢ πολιτικὸς ἀβαπτίγματος, προσιθέμενοι αὐτὸ, σύμφωνον γνώμῃ διδάσκομεν καὶ ἡσυχάζομεν, κατὰ τὰ σκλησίας ἦθος, τὸ ὅστις ἢ κληρικὸς χήματος ἀπεινόν) τὸ λαϊκὸν ἀβασμείψασθαι, τοῦτον, οὐσίκις ἂν προς τοιαύτῃ ἐξενεχθεῖν ἀπόνοιαν, καὶ ἀκοντα πάλιν εἰς τὸ κληρικὸν ἀποκαθίστασθαι, κἂν μὴ ἢ βαθμὸν τὴν τάξιν δικαιός ἐστι ἀποκαθιστάνειν· ἀβὰ τὸ αὐτὸν ἑαυτὸν, ἐξ ὧν ἔδρασεν, ἀνάξιον τοιαύτης πόλεως κατασῆσαι.

duum autem involabit monaſterium. Atque hæc quidem de hiſce facultatibus, quas ante ſuſceptam vitam monaſticam habuerit quiſquam. Verum de quo paterna veſtra beatitudo prodire decretum petiit (de iis nimirum rebus quæ poſt monaſticæ vitæ ſuſceptionem acceſſerunt) de eo hoc ſtatuimus, ut inde ab eo tempore ex quo monaſticæ vitæ rationem ſuſceperit, conſideratione procedente, quæ poſtmodum ab ipſo comparata ſunt, diſcernantur. Non enim quod qui à profana vita ad monaſticam tranſit, niſi prius teſtetur: teſtandi poſtmodum facultate privatur: ideo & de iis quæ poſtmodum conquiſierit, quicquam ſtatuere in univerſum prohibeatur. Illic namque jure teſtamenti factione privatur: quia quum ipſi in profano ſtatu res adhuc tractant, aliquid conſtituere integrum eſſet, eo ipſo quod id non fecerit, ſe ipſe in [1] has anguſtias circumcluſerit, hic vero nihil ſimile eſt ut quiſquam aut à ſeipſo, aut ab alio prohibeatur. Quod ſi quis dicat, hoc ſolo nomine quod monachus ſit, monaſterium omnia eſſe percepturum: haud ſcio, ſi iſtiuſmodi, quæ monachos deceant, ſtatuat. Primum enim an qui homines opum contemptum profeſſi ſunt, hos ita illas amplecti, ac quacunque ratione retinere convenit? Deinde ſint alicui cognati pauperes, alioquive noti, qui conſolatrice manu indigeant: quomodo non ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus ſublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos, ſed & cognatos amicoſque propellere, atque omnia ad ſe trahere monachis decorum ſit? quemadmodum helluones [2] voraceſque homines nullam omnino partem aliis qui una accumbunt relinquere velle videmus. Neque enim ſervus ſervitutis vinculis liberatur, neque egenus commiſeratione potitur, non alius quiſquam neceſſitatibus preſſus conſolationis fructum invenit, quum omnes monachi facultates monaſterio dantur. Ac propter hoc ſane ſtatuimus, *ut ſi quis, quo tempore* monaſticam vitam ſuſcepit, eccleſiæ quidpiam conſecrarit, illi circa res poſtmodum comparatas liberum ratumque judicium ſit [3], quomodocunque de illis ſtatuere velit: ſin nihil omnino ab initio in monaſterium allatum ſit: tum ut bifariam ſubſtantia dividatur, ita ut una pars in beſſem, altera vero in trientem circumſcribatur, ac monachus quomodocunque ipſi viſum fuerit de beſſe teſtamento ſtatuat: triens autem applicetur monaſterio. Atque hæc quidem, de quibus requiſitis noſtra decrevit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem, quæ decreta ſunt, omnibus ſub ipſa Dei amantiſſ. metropolitanis facere manifeſta, & hos ſimiliter ſub ſe conſtitutis Epiſcopis, illoſque quarum curam ſortiti ſunt eccleſiis iſta indicare: quo videlicet & in præſens & in futurum hæc ab omnibus tum cognoſcantur, tum hunc ad modum fiant.

1 Adde *l. 7. §. 1. ff. qui ſatisdare l. 2. §. 8. ff. ſi quis cautionibus.*

2 Helluonis natura.

3 Et ita abrogatur *Novella 5. c. 5. Nov. 123. c. 38.*

Constit. VI.

UT UTRUMQUE TEMPUS TUM QUOD SANCTA SEXTA CONSTITUIT SYNODUS, TUM QUOD DECERNIT DIVUS BASILIUS, IN IIS QUI MONACHI FIERI STATUUNT, OBSERVETUR: ET BONORUM EJUS QUI A SYNODO PRÆSTITUTO TEMPORE MONACHUS FIT, DISPOSITIO SECUNDUM EDITAM A NOBIS FORMAM PROCEDAT.

Aliter.

UT DECENNIS [4] PUER IN MONACHORUM NUMERUM ASSUMATUR.

Idem Imperator Stephano ſanctiſſ. Conſtantinop. Archiepiſcopo, & Patriarchæ univerſali.

Quo tempore eos qui monaſticam vitam ſubire deſiderant, re concupita potiri oporteat, id quia non unum atque idem, ſed aliud atque aliud à divinis noſtris patribus præſtitum ſit, ut ad hunc etiam tractatum dijudicandum, & quæ ſubeſſe videtur contrarietatem conciliandam me componerem, effectum eſt. Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit [5] Baſilius (ut videlicet qui monachicum habitum ambiunt, decimo ſexto primum aut decimo ſeptimo ætatis anno digni illo habeantur) quæque ſancta ſexta [6] mandat [7] ſynodus, anno decimo, qui iſtiuſmodi vitam capeſſerent, ſuſcipiendos eſſe monens: hæc cum ſanctiſſ. Patriarcha Deique amantiſſimis metropolitanis diligenter expendentes, neutram ſacratum legum diximus eſſe contemnendam: ſed contra ad utrumcunque tempus religioſo habitu qui illum ſumere cupiunt dignos habere jubemus. De bonorum autem diſpoſitione peculiarem ſententiam pronunciavimus, *ut nempe qui* ſexto decimo aut decimo ſeptimo tonderi voluerit, de rebus ſuis quomodo velit, ſtatuere [8] poſſit. Exiſtimo enim propterea etiam magnum illum Baſilium hoc tempus hujuſmodi actioni tribuiſſe, quod ad id legitimæ ætatis requiſitio ad ſtatuendum de rebus ſuis impedimento non ſit. Qui vero decimo anno in monaſticæ vitæ ſanctimoniam mutato ſtatu tranſire in animo habeat, ut neque huic ſalutaris conatus impedimentum aliquod obviet (hoc enim, ut videtur, & ſacra ſynodus intelligens, ac volens, tempus quo vitam monaſticam adire eſſet, ampliavit) *ne tamen is* quo modo iſtiuſmodi vitam ineundi, ſic etiam de rebus ſuis teſtandi [9] facultatem accipiat: ſed donec illud tempus, quo legitimam plenamque ad teſtandum ætas poteſtatem capit, advenerit, à diſponendis rebus inhibeatur. Quod ſi (ut ſunt res humanæ) ante illius temporis completionem è vita exceſſerit, ſervi ejus omnes à ſervitute liberentur: reliqua vero bona bifariam dividantur in beſſem & trientem: ac beſſem quidem monaſterium auferat, triens autem defuncti cognatis detur. Quorum ſi nulli ſupererunt, quo bes proceſſit, eo triens quoque abeat.

4 Vid. in Corpore Canonico *c. 14. extra de temporibus ordinationum & qualitate ordinandorum.* Clementinam de ætate, qualitate præficiendorum, & *c. 1. 8. 11. de regularib. cap. ult. de temporib. ordinat. in 6. & diſtinct. 77. cap. ſubdiaconus, & diſtinct. 78. c. quid eſt. & 1. q. 1. c. ejote.* adde Viglium 3. *methodi juris Pontificii 4. num 37.* Ab infantia potuiſſe monachos fieri conſtat ex lege 53. *C. de epiſcop.*

5 In epiſtola ad Amphilochium canone 18.

6 In Trullo.

7 *Canone 40. ubi vid. Balſamonem.*

8 Id eſt, teſtari. adde *Nov. 6. §. cod.*

9 Videtur abrogari lex Conſtantini, qua permittebatur impuberi cœlibatum profitenti ac voventi, in ipſo monaſterii ingreſſu teſtamenti factio. de quo vid. *Sozamenum 1. cap. 9.* vide quæ ſcripſi ad *l. ult. C. de teſt. milit.*

Constit. VII.

UT QUOTIESCUNQUE A CLERICORUM HABITU AD PROFANORUM TRANSIRE PER VECORDIAM ALIQUIS TENTARIT, IN ILLUM IS INVITUS ETIAM RESTITUATUR.

Aliter.

NE CLERICUS DENUO PROFANUS [10] FIAT.

Idem Imperator Stephano ſanctiſſ. Conſtantinop. Archiepiſcopo, & Patriarchæ univerſali.

Quemadmodum antehac, quando certiorem firmioremque rerum conſtitutionem inveſtigaremus, ſi civilis lex plus roboris ac firmitatis, quam eccleſiaſtica præbere videretur, illi prærogativam dedimus: eo modo & hic decretum ſacrum rectæ rerum moderationi, quam civile ſit, conducibilius fore intelligentes, illi per aſſenſionem conſona præſcriptione edita, ſtatuimus, *ut quicunque clericorum* habitum mutare profanorum habitu improbe inſtituerit, is quotieſcunque actus fuerit in iſtiuſmodi vecordiam, ſecundum eccleſiaſticum decretum, quantumvis invitus in clericorum habitum [11] reſtituatur: tametſi qui eccleſiaſtici ordinis ſtatum recipiat, dignus non ſit, uti qui ſe ipſe illo indignum transfugio conſtituerit.

10 Περὶ τοῦ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκόν. *Scrimg.* id eſt, ne clericus denuo fiat laicus.

11 Vid. *Nov. 8. §. cod.*

Source : BIU Cujas

1 Τῆς μονήρους πολιτείας.

2 Τὸ λαϊκὸν.

3 Græci ita loquunt περὶ τὸ συνέζευξαν καὶ ὑποτάσσεσθαι τῇ μονήρει βίῳ.

4 Arcadius & Honorius in *l.* 53. §. 1. *C. de episcopis.* sed & postea Justinianus monachum desertorem addici voluerat cohorti præsidis provinciæ *Novell. 5. cap. 6.* postea idem Justinianus monasterio reddi jusserat, non cohorti addici: nisi plus semel monasterium deseruisset *Nov. 123. c. 42. 4 Ecl. 1. c. 15.* Hac autem Novella cohorti addici prohibetur.

5 *Proverb. 26. vers. 12. & 2. Pet. 2.*

6 Proverbii genus observa.

7 *Nov. 123. c. 42.*

8 Sic solebant clerici desertores cohortibus addici *Nov. 6.* ut apparitores præfecti urbi, corpori pistorum, *l. 2. C. de apparitorib. præfecti urbi:* dissimiliter cohortales addicebantur Curiæ. *l. 38. C. de decurionibus.* vel suarii pistrino, *l. 19. C. de pæn.* Nam hujusmodi mutatione cohortalium aut suariorum conditio deterior non fiebat.

9 Et ita abrogatur *d. Nov. 5. c. 6. Nov. 123. cap. 42. l. 53. §. 1. C. de episcopis. l. ult. §. 4. §. 5. in fin. C. de episcop. aud.*

10 Monachismus divina militia. vide *Nov. 4. Justin. Cedrenum in vita Claudii Imperatoris Suidam in μοναχός.*

11 Adde *Nov. 123. c. 17.*

12 Adde *epist. ad Philemon.*

13 Vid. *d. c. 17.*

14 Ἀνενέργητον τε καθιστῶμεν καὶ ἀπαρρησίαστον.

15 Ut à domino possit ex monasterio in servitutem retrahi, quantocunque tempore in monasterio delituerit.

16 *Novell. 5. c. 2. §. 1. versic.* triennii vel semel expecto tempore.

17 Ne ex sua fuga & improbitate commodum consequatur.

18 Servitutis jugum aspernari non debet, qui in crucem Christi continenter respicere jubetur.

19 *Nov. 31. §. eod.*

CONSTIT. VIII.

UT QUI REJICERE VENERANDUM MONASTICÆ VITÆ 1 HABITUM IN ANIMUM INDUXERIT, AC PRO ILLO PROFANORUM 2 HABITUM SUSCEPERIT, QUOTIESCUNQUE HOC FACERE AUSUS FUERIT, ETIAM INVITUS IN ILLUM RESTITUATUR: ET EX QUO MONASTERIO IMPROBE AUFUGERIT EIDEM REDDATUR.

Aliter.

DE EO 3 QUI VITAM MONASTICAM DESERIT, QUI PRÆSIDUM COHORTIBUS 4 ASCRIBI SOLET.

Idem Imper. Stephano sanctissimo Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

CUm alioqui, qui incomposite vivere instituunt, ac præ laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitii quicquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coerceatur, nec improbam, sceleſtamque voluntatem ac molitionem correctione vacare toleretur: subit mirari, quomodo lex vetus iis qui monasticæ vitæ exercitationi se mancipassent, deinde vero stationem suam & ordinem deseruissent, quomodoque sacræ 5 literæ habent, tanquam 6 canes ad suum ipsorum vomitum, aut suos ad pristinæ vitæ cœnosam cloacam reversi essent, ac profanorum in habitu statuque se ipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari omninoque perfici permiserit. Jubet enim, ut qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, unde flagitiose exissent, reverterentur: qui vero iterum 7 id ausi essent, ex eo tempore pulsi monachatu, inter cohortales provincialis cohortis recenserentur 8. Atqui si ut desertor ordinis profanorum habitu indueretur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causæ est cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut qui monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam quamlibet invitus denuo cogeretur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum placiti sui pœniteat, miserum illum monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, *neque* 9 qui in divinæ militiæ 10 legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra, quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus. Si enim qui vitam monasticam exuit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, quum si rursum ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat, ut is non omnibus modis monasticæ vitæ institutum iterum communi vivendi modo mutet?

CONSTIT. IX.

DE SERVO QUI IGNORANTE 11 DOMINO CLERICUS FACTUS EST.

Idem Imperator Stephano sanctiss. universalique Constantinopolitano Archiepiscopo.

FIdem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutionis curæ insistentes, quæque sacrosanctis canonibus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adjicientes, ab adversariis civilibus legibus hanc contradictionis pœnam, ut ex legitimis constitutionibus subtrahantur, exigimus. *Ut enim qui*, cum servilis conditionis esset, ignorante domino venerandam sacerdotii dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in pristinum servitutis restitueretur statum, secundum 12 ecclesiæ Dei voluntatem & nos constituimus 13. Legem autem, quæ servum ignorante domino sacerdotem factum servitute liberat, huc ut neque effectum 14, neque fandi facultatem habeat, redigimus.

CONSTIT. X.

DE SERVO QUI INSCIO DOMINO MONACHISMUM SUSCEPIT. 15

Idem Imperat. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUam præstans monasticæ vitæ professio sit; quique suave illud & beatum jugum suscipiunt, quanta illi reverentia & honore digni sint, scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperatione eximamus, hæc statuere visum est, & censemus. Quanto enim illa admirabilior diviniorque est, tanto majore & quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero ingratitudinis & improbitatis velamen ac prætextum monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum suum fugiens, ad illud vitæ institutum deveniat. Quoniam igitur de servis fugitivis ad vitam monasticam devenientibus, statutum à superioribus 16 est, ut si intra tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero usque in tertium annum incognitus manserit, tametsi postmodum agnoscatur, ut domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: & vero inde multos fugiendi dominos suos occasionem cepisse, ac re honesta monasticæ vitæ professione, ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet enim servo perfacile est, ut ad triennium se occultet, deindeque libertatem consequatur) jubemus, *ut quantocunque* tempore servus tali consilio monachus factus deliturerit, si ipsum aliquando dominus inveniat, nihilominus is quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur 17, rursumque in domini potestatem subigatur. Nam quod pio affectu habitum illum sumpserit, quantumvis id verbis ipse fingat, ne dici quidem potest. Sive enim cum benevolo placidoque domino uteretur, pro amore, odio concepto, fugere decreverit, extremæ ingratitudinis & improbitatis argumentum habes: sive (ut sunt res humanæ) molestiis & injuria affectus non tolerarit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam rempublicam magnificiet, quæ cives suos in *Christi* crucem 18 & mortem continenter respicere vult?

CONSTIT. XI.

DE SERVO QUI IGNORANTE DOMINO EPISCOPUS FACTUS EST.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUod de servo 19 qui venerandam sacerdotii dignitatem furatus sit, idem & de illis servis quibus nesciente domino ad primarii sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus: ut videlicet

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Περὶ τοῦ, τὸ ἀθετεῖν ἀπονοηθέντα τὸ σεβάσμιον τῆς μονήρους πολιτείας ἄχημα, καὶ αὖτ' ἐκεῖνο τὸ λαϊκὸν ὑποδυόμενον, ὁσάκις ἂν τοῦτο δρασυνθεὶη πράττειν, καὶ ἄκοντα αὐτὸν εἰς ἐκεῖνο ἀποκαθίστασθαι, καὶ ἧς κακῶς ἀπέδρα μονῆς, ἐν αὐτῇ ἀποδίδοσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ συμπεξαμβύσ καὶ ἀθετήσαντος τὸ μονήρη βίον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΩΝ ἀπέκτως ζῆν πεφυκότων, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπαινετὸν βίᾳ τὸ φαῦλον μετερχομένων, οὐκοῦν ἂν πονηρᾶς πράξεως ἐργάτην φωραθῶσι, τὸ κακίσης γνώμης πολυτρόπως ἀνακαθαιρόμενον, καὶ τὸ μοχθηρᾶς καὶ ἐξαγίου βλάσεως καὶ ὁρμῆς ὑ συγχωρημένης ἀνεπιπλήκτως, ἰωμεθα τῷ νομοθετικῷ δεχθῆναι τοὺς εἰς τὸ ἀγῶνα τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐμβεβηκότας, εἴτε λειποτακτήσαντας, καὶ, κατὰ τὸν λόγον, ὥσπερ κυνὰς πρὸς τὸ ἴδιον ἔμετον, ἢ σύας πρὸς τὸ βόρβορον ἐπιστρεφέντας, καὶ πρὸς τὸ λαικὸν καὶ χῆμα καὶ τύγμα ὑποπίπτοντας ἑαυτούς, ἀφῆκεν εἰς τέλος τὸ ἀνόσιον ἐπιχείρημα ἄρδην. Ἐπειδὴ γὰρ, αὐτὸς ἁπλῶς μὲ τῷ μονήρη πολιτείαν λιπόντας, ὅθεν κακῶς ἐξῆλθον ἀνθυποστρέφοντας πάλιν ὑ τῶν τολμήσαντας, αὐτὰ μοναχῶν εἰς σχῆματος ἐξ ἐκείνου καιροῦ ἐπαρχικῆς πίζεως ἀφορίζεσθαι. καίτοι εἰ τὸ καλὸν αὐτῷ διορίζειν ἐφάνη, τὸ μὴ ἐς λαϊκὸν μεταμφιέννυσθαι χῆμα τὸ λειποτάκτην, τί μὴ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸν ἔτως ἀμφιεννύ, ἀλλ' ὁρίζῃ τὸ ἅπαξ ἀθετήσαντα τὸ οἰκεῖον ἐπαγγέλμα μοναχῶ, καὶ ἄκοντα πάσῃ σκεῦνο σωσθεῖσθαι; εἰ δ' ὡς ἔτως πρέπον ἐκέλευσε, τί μὴ φυλάττῃ τῷ ψῆφον, ἀλλ' ὥσπερ ὁπ μετεμελείας εἰς τὸ σχηματισθὲν ἀγὴ βίον τὸ ἀθλιον ἐκεῖνον μοναχῷ; Οὐδαμῶς ἐν ἡμῖν τοῦτο δεμιτὸν καθεστάνε), ὅδε τὸ ἐπαναμεμιγμένον τῇ θείας σχατολογίας τῷ πίζει εἰς κοσμικὴς σχατολογίας ὁρίσαι πεπτώκθαι ἀλλ' ὅπῃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ φυλάττειν οἶδε κανόνισις, ἐ συγχωροῦσα λαϊκὸν ἀναλαμβάνειν χῆμα, καὶ πολλάκις ἀλύη τις τὸ μονήρη βίον ἀθετῆσ, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νόμῳ κελεύομεν. εἰ γὰρ ὁ τὸ μονάδα βίον ἀποδυόμενος, οἱσῳ κοσμικῆς ἡδονῆς ἀνακινήμενος τοῦτο πράττῃ, πῶς, καὶ ἅπαξ ἐπιχεθῇ τὸ ὁρμῆς, εἰδὼς ὅτι πάλιν ἐπὶ τοῦτο ὁρμήσας, τὸ ἄτοπον βλῆμα εἰς πέρας ἐξῆ σωφρόνως, τὸ λαϊκῆς αὐτὸν ὑποχωμένης κατηστάσεως, καὶ παυτὶ τρόπῳ καὶ πάλιν τῶν τοῦ λαϊκῶν αὐτὸ τὸ μοναδικῆς πολιτείας ἀλλάξε)·

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ'.

Περὶ δόλῳ γενόμενος κληρικὸς ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

ΤΗ αὐτῇ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διατάξει συνοίσε ἐπόμενοι, ἃ τοῖς ἱεροῖς ἔδοξε κανόσι καὶ ἡμεῖς συνεπιψηφιζόμενοι, τὰς ἀνυπλήκτους πολιτικὰς νόμους δίκῃ τῆς ἀνυπλογίας τῶν ἐκ τῶν νομίμων ἀφαιρέσεων ὑπεξαγωγὴν αὐτῶν εἰσπραττόμεθα. τὸ γὰρ δόλικῆς μὲν ὄντως τύχης, ἐ συνειδότος ὁ τοῦ δεσπότου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα περιβαλόμενος, καὶ τὸ σκοπὸν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ἡμεῖς διορίζομεθα, πάλιν εἰς τῶν πατέρων τὰ δόλεως ἀποκαθίστασθαι τάξιν, ἀποχωμωνθέντα τῆς ἐκεῖθεν σεμνότητος καὶ τὴν ἀπολύσεως νόμων δόλεως τὲ εἰς ἱερέας ἀφορίζεσθαι. δόλον δὲ συνεργοκότος τοῦ δεσπόζοντος, ἀνενέργητόν τε καθιστῶμεν καὶ ἀπαρρήσιαστον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Περὶ δόλῳ μοναστοῦ ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΟΣΟΝ τίμιον τὸ τῆς μοναδὸς βίᾳ ἐπαίνεμα, καὶ οἱ τὸ χρηστὸν ἐκεῖνον καὶ μακάριον ζυγὸν ἀναλαμβάνοντες, ὁποίας εἰσὶν αἰδοῦς ἄξιοι καὶ τιμῆς, ἴσμεν καὶ αὐτοί. ἔκειν δόλ' ἐπ' ἀθετήσῃ αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀθετήσεως ξαυρόμβοι, τοῦτο ἀβεβαιῶσαι διείγωμεν, καὶ ἀποφαινόμεθα. ὅσον γὰρ ἰωμεθα καὶ θεῖον, τοσοῦτον δεῖ τοῦτο μὴ ἰωμεθῆς ὅσης δόλασείας ἐφάπτεσθαι, ἀλλὰ μὴ κακογνωμοσύνης σκέφασιν τὸ τῆς μοναδικῆς πολιτείας ποιεῖσθαι σεβάσμιον. πῶς γὰρ οὐκ ἔσι κακογνωμοσύνης, δρασμὸς τοῦ οἰκείου δεσπότου, ὡς ἐκείνῳ τῷ πολιτείαν ἔρχεσθαι τὸ οἰκείῳ; Ἐπεὶ ἐν τοῖς σκόπερον νενομοθέτηται σὺν δόλῳ ἀποδιδρασκόντων, καὶ ὅτι σὺν τὸ μονήρη βίον ἐρχομένων, μέχρι μὲ τρίτου χρόνου, δόλῳ γενόντος τοῦ φυγάδος, ἐξουσίαν ἔχειν τὸ δεσπότην τοῦ χήματος ἀπογυμνώσασθαι καὶ καλαμβάνειν αὐτὸν· τρίτου δὲ περελάσαντος χρόνου, ἐν τῷ ἀφανεῖ λαθόντος, εἰ μὴ τοῦτο σὺν ἐμφάνειαν κατασταίη, κρείττω αὐτὸν ὑπάρχειν τὸ δεσποτικῆς ἐξουσίας. καὶ περὶ τῶν ἐκείνου γνώμων χρηματίζειν ἐλεύθερον· ἐπεὶ ἂν ἐκ τούτου πολλοῖς ὁρῶμεν ἀφορμὴν ἐγκυμονοῦν εἰς τὸ τοῦ οἰκείων δεσποτῶν ἀποδιδράσκειν, καὶ πρόγμασι σεμνῷ τῷ μοναδικῷ ἐπαγγέλμασι εἰς πρόφασιν ἀπαρρήτων κακουργίας (ῥᾴδιον γὰρ παντὶ βουλομένῳ οἰκέτῃ μέχρι τριετίας κρυπτεῖν ἑαυτὸν, εἶτα τὸ ἐλευθερίας ἀνταποιεῖσθαι) κελεύομεν, ὅσον ἐν καὶ δόλαίοι ὁ γνώμη τοιαύτῃ μοναστὴς οἰκέτης, ἐὰν ὁ δεσπότης ἐν οἱῳδήποτε καιρῷ τοῦτον ἀνεύροι, οἷσῳ κακούργῳ σκαιρίσῳ ἐπιβεβλῆσθαι ἀποδύεσθαι χῆμα, καὶ ὑπὸ τῷ δεσποτικῷ ἐξουσίαν πάλιν αὐτὸν καταπατεῖσθαι· ὧδε γάρ ἐσι εἰπεῖν ὡς δόλαιος δόλῳ τοῦτο σκεῖσάλεγε, καὶ τοῦτο λέγειν αὐτὸς πολαίοις. ἂν τε γὰρ, δόλου δεσποτικῆς ἀπολαύων, αὐτὸ τοῦτο πράττῃ, μᾶλλον ἀναλαβών, φόβῳ ἔγω, ἐκάτης κακίας ἀπόδειξις· ἂν τε (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) λυπηρῶν τινῶν εἰς πίεραν κατασταῖς, σὺν λύσιγκεν, ἀλλὰ δόλῳ τοῦτο τοῦ δεσπότου ἀπέλιπε, πῶς ἐκείνῳ τιμᾶσθαι τῶν πολιτείαν, ἧς τοὺς πολίτας δόλαιοντὸς ἀφορᾷν πρὸς τὸ τοῦ Χριστοῦ σωφρονεῖν καὶ τὸ ζῆν ἀκίνδυνον βούλεται;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιά'.

Περὶ δόλῳ γενόντος ἐπισκόπου ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΟΠΕΡ ἐπὶ τοῦ κλέψαντος οἰκέτου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ἀρχιερατικὸν δοξάντων ἀναβεβηκέναι τιμῶν οἰκετῶν ὡσαύτως τῷ γνώμῃ τοῦ οἰκείου δεσπότου, θέλομεν, τὸ, καὶ τὸ βλῆμα

Source : BIU Cujas

βάλλομεν τ ἐκκλησιαστικῆς Δημοσίεως, ἀποχειροτονείαθ μὴ τέτου τ ὃν ἡ κατέσησαν λάθρα πηῆς, ὥθ᾽ ἢ τὸ οἰκεῖον ἢ ἄλλου χῆμα ὑπάρθαι. ὁ γὰρ δὴ τὰς μὴ ἄλλως ὑφελομένας τὴ κλοπῆ ἢ ἁπάτη, ὁ μόνον ὁ συγχωρήσομεν ἀ ὑφείλοντο ἔχειν ἀναφαίρετα, ἀλλ᾽ ἐνίοτε ἢ ὡς κακέργας πιμωρησόμεθα τὰς ἢ τολμωνίας ἔτω μεγάλων πραγμάτων κλοπὰς, τέτας ἐάσομεν σεμνῶς ἐκ ἔ κλέψαι Δοκεῖν, ἢ ἑνὸς ἄθλα κομίσα τ ἁπάντης δύο κερδαίνειν τὰ πρωίστα ἐλευθερίαν ἢ ἱερωσύνης ἀφορίσαι. τοιγαρῦν ἢ εἴ τις δούλ ὢν, ἀγνοίᾳ ἔ οἰκείᾳ δεσπότ᾽ ἐπίσκοπ κεχειροτόνη), ἢ ἔτ μηδὲν ἐκ τ τοιαύτης βοηθείαθ χειροτονίας, εἰς ἀποφυγὴν τ δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ΄.

Περὶ τ τ ἐργασηρίων χρείας τ μεγάλης ἐκκλησίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσαντινουπόλεως, ἢ οἰκεμενικῷ πατριάρχῃ.

ΚΩνσαντιν ὁ θεοῖτ τῇ ἔ χρισ κλήσῃ τὸ τέφ τ βασιλείας βασιλικώτερον ἀποφώνας, τ ἄλλων αὐτὸ κατορθωμάτων ἢ τ βασιλικῆς θεσηείας ἐπαίξιον ἢ τῶν θεσηενεγμένων, τὸ δεῖ τ τ ἐπιχειρημάτων παφῆς, ἃς ἡ ἀποφία μέχρι ἢ τότε σωέχ, ἐργασηρία τῇ ἁγίᾳ ἔ θεῖ ἐπίτευξεν ἐκκλησίᾳ ὧν ἐκ ἔ τέλος διώκησε τὴν χρείαν τ παφῆς χορηγίαθ τοῦτ᾽ ἢ ἄρα τὴν θεσηείαν ὕστερον δυσεβούντων ἀνδρῶν φιλοτιμία Δημόξαμβρη, αὐτή τε τοῖς ἀποίοις εἰς παφὴν ἐπαρκέσα, τὴν εἰς ταύτην τὴν χρείαν χορηγίαν ἀνέτειλεν, ἢ νῦν τὸ ωᾶν ἁπλῶς ἐδὲν ἐκεῖθεν ὁρᾶτε κηθ᾽ ὧν ἐξ ἀρχῆς ἔθετο φροντίδα ὁ τερσμακαρίοτ βασιλεύς, οἰκεμενικὸν. Ἀλλὰ γὰρ εἰδότες ἡμεῖς ὡς ἄπαξ ἡ ἐκκλησία τὰ τ ἐργασηρίων οἰκειωμένη τέλη, εἰ μὴ ωᾶς ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθη θεραπείαν ἔ θεὶς αὐτὰ καταθάλλε), Δημ τὸ μὴ τὴν χρείαν ἐπιζητεῖν, ἀλλάχε ωᾶς ἑτέραν πινὰ πάντως λειτουργίαν, ἢ αὐτὴν θεραπεύσειν τὸ κρεῖττον, τοῦτα οἰκεμενικεῖ ὁρίζομεν, τὴν ἀνέκαθεν ωᾶσι τέτων Δημόξιν, ἀκίνητον Δημβρειν. ἔσι δ᾽ ἅμα πάντων τ εἰς τοῦτο δαπεταθέντων τὴν λειτουργίαν ἐργασηρίων ἑκάστ ἐπὶ χιλίοις ἡ ἀπαρίθμησις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ΄.

Περὶ τ διλωεκῶν ἐμφυτεύσεων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσαντινουπόλεως, ἢ οἰκεμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΑΓΜΑ ωλεονεκτικὸν τι ἢ ἄθεσμον, ἢ ὑπὸ τ ωεῖσθαι λαχόντων τ ἀνατιθεμένων οἴκων ἱερ (φημὶ δὴ ἐκκλησιῶν, ἢ ξενοδοχείων, ἢ γηροτροφείων, ἢ ὀρφανοτροφείων) τοῖς ἡμετέροις ἀκροαῖς ἀνηνέχθη τολμᾶσθαι. τ ἢ ἐνοικιαζομένων ἔφασαν οἰκημάτων, ἤδη ἔ συμπεφωνημένης χρόνε σπουδῆ ἐντ, ἢ ωεῖσθαι σύσασιν δοχῆς, ἢ ἀνανεώσεως τ τέτων Δημοσιεχῆς, ὁ γίνεσθαι τὴν κατοικολὴν ωαρεμβάλλε πινά, ἵν ἢ ἰδίως εἰσδεκτικὴν καλέσιν· ἀλλ᾽ ὡς ἂν παρᾳσῇ τῇ ωλεονεξίᾳ τ λαχόντων τὴν ωεῖσιν, ἔτω βαρυνέσθαι τοῖς τοιαύταις εἰσπράξεσι τὰς τ οἰκημάτων Δημοσιέχας. Τὸ γὰρ ἢ ἄλλως μὲ χαλεπὸν ἅπασιν ὑπάρχον συνορῶντες, μᾶλιστα ἢ νόμῳ χαλεπώτερον ὂν τοῖς ἀπορωτέροις, δι᾽ ὧν αὐτοῖς βαρυτέρα ἡ τ ἀποφίας ἀνάγκη καθίσα), ὅθι ἔπ ἔτω γίνεσθαι νόμον πθέμεθα, ἀλλ᾽ ωαρεμβῆ ποσότητι ωεροείζεσθαι τὴν κατοικολὴν, „ ωᾶς τὸ διπλάσιον ἀριθμεμβῆν ἔ τέλος τ ἐμφυτεύσεως· ωᾶσι χρεοφορίας δηλονότ τ εἰσφορᾶς ἁπάσης ὂν τοῖς τ ἐκδόσεως χάρτοις, ἢ τῷ οἰκῳ ἀκαινοτομήτε ωᾶσαν ἡμβῆς, ἀλλὰ μὴ ωᾶς ἴδιον ποιεῖσθαι τ εἰς τὴν ωᾶσιν κεθιεμβῆν σφετερίζοντας, ὑπόθεσιν ἀγοσίᾳ κέρδες ἢ ἔχι τ τ οἰκων ὠφελείας τὸ ωρᾶγμα ποιεμβῆν αὐτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ΄.

Περὶ τ καθελιπόντων ἀτελὲς μοναςήριον.

ΤΩ ΑΥΤΩ.

ΤΟ τ γνώμης ωᾶσι τὸ φιλόνεικον ωᾶς ἔσασιν τὴν ἰσχὺν καταπαλαίσασιν, ὁμοίως νεμεσητὸν τε ἢ ἀναπόδεκτον, ἄν τε δήλη ἔχῃ τὴν κακίαν ἡ ἐπιχείρησις, ἄν τε σῆμα ἐπικεῖσ ωᾶσαλομβῆ ωᾶσιν ἐρχῇ). τᾶτο ἢ ὁ τὰς παρεδρολὰς ἢ τὰ ἀπ᾽ ἀρχῆς ωᾶσβλημένα φθείροντ ὁ κύριος ἡμῶν ἢ σωτὴρ ὁ δυναμένος βάλε), ἐν οἷς πάλαι οἰκοδομῆσαι ἢ ἀπάρασιν ἢ τὰ ὁμοια Δημάλε). Εἰκότως ἄρα οἱ τ ἱερῶν ἥσαμεν ἢ ἡ πολιτικὴ ψῆφ συμφωνα ἀφιᾶσι παρακελόσαμαι, τὰς ὅσοι μὴ ωᾶς ἀπαρασμὸν ἔ ἔργε ἱκανοὶ ὄντες, μοναςηρίᾳ καθασκευῆς ἐφάπτοι), ἀπέργειν τ ἐπιχειρήσεως. δεῖ ἢ τὰ ωρᾶγμαθ, ὁποῖά ποτ᾽ ἂν ᾖ, ωᾶς πελείωσιν ἥκειν, ἵν τῶν ωεσήκοσιν ἐφαρμόζεσθαι κλῆσιν· ἀλλ᾽ ἐχὶ μόνον ἐξαρκεῖ τὸ ὄνομα τῆ τ ωρᾶγμάτων ἀτελείᾳ ωαρέχειν τὸ σύσασιν ὅωᾶ ἂν εἰρο), καλῶς ἀπαγορεύῃ τό, τε ἱερὸν τό, τε ωολιτικὸν δήμιον ἐπιχειρεῖν οἰκοδομεῖν μοναςήρια τὰς ἐκ ὄντας αὐτάρκειας ωρὸς τὸν ἔ ωρᾶγματ πελείωσιν. Ἐπεὶ μέν τοιγε ἄδηλον ἐκεῖνο, τὸ, μέχρι τίν ὁ ἱκανὸς ἀπαρισμὸς εἰς μοναςήρια καταοικοδομῆ (ἐ ἢ διάφευσι ῥητῶς παρ᾽ αὐτοῖς ὁ τοιτ ἀπαρισμὸς) ἔδοξε δῆλον ωᾶσι τέτε ωᾶσιν θαι δόγμα. Φαμὲν ἔν, ὡς ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπεῖπε ῥῆμα, ὅπε εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμὶ ἐγὼ μέσω αὐτῶν· χρῆναι, τὸ ἐλάχισον, τρισὶν ἐπαρκεῖν τὸ μοναςήριον κλῆσιν ὑποδεδομένον ἔργον. ὁ δηλονότι ἢ δοξολογίαν ὁρᾶ συνυπαρχέσης τ δυσποίας· τῷ μὲ ἓν ωρὸς ἀνιέρωσιν μοναςηρίου ἀκώλυτον ἔχοντι τὴν ἐπιχείρησιν, εἰς τοσᾶτον δεῆσαι τὸ ἐλάχισον τὸ ἀφιέρωμα σωτελῶν. Οπ ἢ ωλεῖσοι ωρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἑαυτὸς ἐπιδιδόντες, ἐνίοτε ὀπίσω βλῆς ὑπολείπον), ωᾶσλαμβάνοντ ἔ θανάτ, ἢ τ ἐν ἀνθρώποις αὐτὸς σωαναφορᾶς ἐξαφανίζοντ, ἐκεῖνο ἡμῖν θαπίζε), ὡς Δημπώσεως ωᾶσελθούσης, τὰ ἐν τούτῃ διορλοθέντα ἔσῃ τ ἐκκλησίας. εἰ δ᾽ (ὁπῖα πολλὰ φέρ τὸ ἄδηλον) ωρὸ τ τ οἰκείων ἀναρπαθείη Δημπώσεως, παίδων μὲ ὄντων ἀρρένων τριῶν, τέταρτον μέρ τ ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἡ μονή· ἐπέκεινα ἢ ἔ τέλτ ἀσελμῦ ωᾶσιόντ ἔ τ γονῆς πληθύς, συγκαθελέξεται τὸ μοναςήριον τοῖς παισὶ, ἢ τὰ ἴσα ἐνὶ τέτων ἑκάσῳ λήψεται ἐκ πάσης ωᾶσείας ἧς ἐχ ἅπαξ θεᾶ ἔ τεθνηκότ. ἅπασα ἢ ὑπάρχοντ ἔ τ βίον λιπόντ, ἐπὶ γονεῦσι ἢ λιπόντ, διχῇ τ ωᾶσόντων Δημερισμῶν, ἡ μὲ τοῖς γονεῦσι, ἡ δ᾽ ἑτέρᾳ μοίρᾳ τῷ μοναςηρίῳ παραχωρήσε). Εἰ δ᾽ ἔρημ εἴη κληρονόμων ἀνιόντων ἢ καπόντων, τὰς ἐκ πλαγίε ἢ εἰσιόντας ὁ κλῆρ ωᾶσίε), αὐτοῖ μὲ, ὅσοι ἂν ἢ ὦσι, τὸ τρίτον μέρ Δημεμησόντ τὸ δίκαιον ἢ ωᾶσχωρησ τῇ ἐκκλησίᾳ εἰ μὲν τοιγε ἢ δι᾽ ἄγνοιαν, ἢ δι᾽ ἑτέραν πινὰ αἰτίαν, εἰς ἐναντίαν γνώμην τὰ Δημτετυπωμένα ὀπκείνητ τ νομίμων ωᾶσαιρέσεως, ἰσαζόμεν, τ ἢ τ τόπον θεοφιλέσατον ἱερέα, ὅστε μὲ ἀπιχῶρῆσε εἰς διοίκησιν ἐκκλησίας, ἢ τ ἐν αὐτῇ μελόντων πιεδρεύειν, ἀπλαμβάνεσθαι, τοῖς ἢ λοιποῖς τὸν τ νόμων βαλὼ ἢ Δημέσιν Δημιτῶν.

secundum eccleſiaſticæ conſtitutionis voluntatem exauthorati, honore in quem clam irrepſerint, priventur, & ad ſuum ſervilemque ſtatum reducantur. Non enim profecto qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid ſubtrahunt, his non modo ea quæ ſubtraxerint retinere non concedimus, ſed interdum etiam ut maleficos puniemus: & qui tantarum rerum furta audent, hos inde honeſte vivere, & ex uno fraudis peſſimo exercitio duo omnium longe pretioſiſſima, libertatem & ſacerdotii prærogativam, lucrari ſinemus. Ergo ſi quis ſervus ignorante domino epiſcopus creatus ſit, inde ad ſervitutis effugium nil juvatur.

Constit. XII.

DE OFFICINARUM [1] MAGNÆ ECCLESIÆ USU.

1 *Novell.* 41. *Novell.* 59.

Idem Imperator Stephano ſanctiſſ. Conſtant. Archiepiſcopo, & Patriarchæ univerſali.

CONſtantinus [2], his qui primus *Chriſti* nomine Imperii coronam ſplendidiorem ac auguſtiorem reddidit, ubi etiam dignum aliis ſuis præclaris facinoribus imperatoriaque cura fore proſpexiſſet, de ſepultura *nempe* eorum mortuorum quos in ea etiam re egeſtas premeret, officinas [3], ex quarum vectigali neceſſarios ad humandos mortuos ſumptus ſuppeditandos ordinaſſet, ſanctæ Dei eccleſiæ applicavit. Hanc igitur proviſionem quum piorum hominum æmulatio poſtmodum excepiſſet, quæ & ipſa pauperibus ad ſepeliendum ſufficeret, permultum illa in hunc uſum ſumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea ſolicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus princeps voluit, diſpenſari inde videas. At nos, & ſcientes quidem quod poſtquam eccleſia officinarum vectigalia occupavit, tametſi (quod uſus non poſtulet) in quem ab intio conſtitutum eſt, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quodpiam miniſterium, & ipſum ad numinis cultum pertinens, prorſus illa diſpenſet: ſtatuimus, *ut quæ de his* jam olim edita conſtitutio [4] eſt, immota & inviolata permaneat. Officinæ autem omnes, quæ in hoc miniſterium attributæ ſunt, ſupra mille numero ſunt ad centum.

2 Vid. *d. Nov.* 43. *in prin.* & *Nov.* 59. *in princ.*

3 Officinarum magnæ Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ reditus ſepulchrorum ſumptibus deputati.

4 *Nov.* 43.

Constit. XIII.

DE PERPETUIS EMPHYTEUSIBUS [5].

Idem Imperator Stephano ſanctiſſ. Conſtantinop. Archiepiſcopo, & Patriarchæ univerſali.

REM fraudulentam ſimul & illicitam conſecratarum Deo ædium (eccleſiarum videlicet, hoſpitiorum, & viduis pupilliſque alendis deſtinatarum domuum) præfectos etiam audere ad noſtras delatum eſt aures. Narratum eſt enim quum domus elocatæ ſint, jamque tempus pacto conſtitutum decurrat, quando locationis terminus, ac poſſeſſionis renovatio [6] inſtat, non fieri certam aliquam & ſtatutam ſolutionem quam peculiari nomine *εισδεκτικὴν* [7] vocant: ſed quomodo præfectis pro ipſorum avaritia viſum ſit, ita exactionibus domuum poſſeſſores prægravari. Id igitur cum omnibus grave, tum pauperioribus (quod ita ipſis durior egeſtatis neceſſitas imponatur) longe eſſe acerbiſſimum videntes, ne id amplius fiat lege cavemus: ſed *ut certa* quantitate ad [8] duplum emphyteutici vectigalis conſtituenda ſolutio definiatur: & inſuper omnis illatio locationis inſtrumentis inſcribatur, domuique nulla novatio adferatur: non vero in præfectorum quæſtum intervertatur, dum illi non ut domuum utilitati conſulant, ſed ſceleſte ſibi lucrum parent, hoc agunt.

5 Quidam legunt *περὶ ἀνακάμψεως*. vid. *Cuj.* 2. *Feud.* 5.

6 *Ἀνανέωσις. Ser.* Cujacius *d. loco* videtur legiſſe, *περὶ ἀνακάμψεως*, qui & hunc locum de precaria accipiendum eſſe exiſtimat. hinc illud Caroli magni 4. *leg. Francic.* Si quis in cenſibus reddendis & precariis novandis negligens fuerit. Precaria porro non eſt eadem cum libellaria, dixi ad *l.* 24. §. 1. *C. de ſacroſanct.* com feudo, cum uſufructu, quin cum ipſa emphyteuſi. quamvis illa omnia ſint uſusfructus. Ideo perſpicitur, quod is qui dat, proprietatem retineat ad inſtar pignoris, hypothecæ, fiduciæ, *ἀντιχρήσεως*. quæ omnia non eadem ſunt, etiamſi in hoc unum conveniant, quod ſint pignora. Itaque Cujacius putat precariam eſſe ceſſionem uſusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege ut eccleſiæ miniſterium exhibeat, quod vix eſt ut huic loco conveniat; videtur enim pertinere ad omnes omnino homines, quibus jus eſt ab eccleſia emphyteuſim accipere, non ad ſolos ſacerdotes.

7 *Εἰσδεκτικὸν*, renovationis pretium. de mercedibus. dixi ad *edicta* 13. *Juſtin. c.* 7.

8 Quænam quantitas *εἰσδεκτικῶν* eſſe debeat.

Constit. XIV. [9]

DE [10] IIS QUI MONASTERIUM IMPERFECTUM RELINQUUNT.

Eidem.

QUI præcipitanter ambitioſeque ad faciendum aliquid fertur, ac ipſo in initio viribus ac facultate deſtituitur, ſive manifeſtum vitium, ſive benignitatis ſpeciem conatus præ ſe ferat, ſimul ille reprehenſione dignus, ſimul aſpernandus eſt. Hoc ſane & qui ſimilitudines ab initio proverbiaque loquitur, Dominus noſter & ſervator in Euangeliis vult, ubi de ædificatione urbis & abſolutione, ac de ſimilibus ſermocinatur. Merito igitur & ſacræ leges [11] & civilia decreta ſimiles edunt, ejuſdemque ſenſus admonitiones, ut quicunque monaſterium conſtruere inſtituerent, ſi ad perficiendum opus pares non eſſent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quaſcunque res, ubi ad perfectionem pervenerint, tum demum convenientem appellationem indipiſci: nequaquam vero nomen rebus imperfectis, ut conſummatæ conſtitutionis ſint, præſtare poteſt. Itaque (quod dictum eſt) recte ſacra civiliſque lex eos qui ad rem abſolvendam pares non ſint, fabricandi monaſterii inceptione prohibet. Verum quoniam incognitum illud eſt, quando monaſterium ſufficienter abſolutum judicari debeat (non enim expreſſe ab illis hujuſmodi abſolutio definita eſt) hac de re certum atque evidens edictum promulgare placuit. Dicimus igitur (quoniam divinum os loquutum [12] eſt: *Ubi duo aut tres in nomine meo congregati ſunt, ibi in medio illorum ſum*) *quod opus aliquod* monaſterii appellationem ſubiturum, minimum [13] tribus ſufficere oporteat: quod nimirum idem opus, ſi facultatibus quoque abunde inſtruatur, ad celebritatem nominis etiam valeat. Ut ergo quis liberam impedimentoque carentem ad dedicandum monaſterium aggreſſionem habeat, in tot minimum monachos dedicationem concipiat neceſſe fuerit. Porro quia permulti, qui ſe iſtiuſmodi incœpto dedunt præveniente morte, ipſoſque hominum conſortio eripiente, interdum propoſito deſtituuntur: illud à nobis ſtatuitur, *ut ſi teſtamentum conditum ſit*, quæ in illo Eccleſiæ aſſignata ſunt, ea illi cedant. Si vero (ut idemtidem ex mortis incertitudine contingit) *antequam de rebus ſuis ſtatueret*, evectus fuerit, tum ſi ad tres numero liberi ſuperſint, quadrantem bonorum involabit monaſterium: ſin ultra ternarium numerum ſobolis multitudo procedet, liberis connumerabitur monaſterium, & deducto ære alieno, ex univerſa ſubſtantia, quantum ipſorum quiſque capiet. Quod ſi defunctus ſine liberis deceſſerit, parentes autem ſuperſtites habeat, rebus bifariam diviſis, una pars parentibus, altera monaſterio applicabitur. At ſi neque parentes, neque liberos heredes habeat, & cognati ad hereditatem prodeant, ipſi quidem quotcumque fuerint, trientem inter ſe diſtribuent, bes vero eccleſiæ accedet. Verum enim vero ſi aut per oblivionem aut aliam quampiam cauſam, in contrariam laudabili legitimoque propoſito teſtamentum ſententiam conceptum ſit, ut ejus loci antiſtes Dei amantiſſimus, quantum ad eccleſiæ, eorumque qui in illa aſſeſſuri ſunt, ſuſtentationem ſuffecerit, vendicet: de reliquis vero legum præſcriptio & teſtamentum dijudicent.

9 Adde *Nov.* 77. *c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 7.

10 Meminit hujus Novellæ Harmenopul. 5. *tit.* 8. §. 108.

11 *d. c.* 1. *d. c.* 7.

12 *Matth.* 18. *verſ.* 20.

13 Imo duo videntur ſufficere. ſed id forte receptum fuit, quod duo familiam non faciunt. *l.* 140. *in fin. ff. de verb. ſign.*

Source : BIU Cujas

Constit. XV.

UT SALUTAREM BAPTISMUM [1] IN QUOCUNQUE SACRO ORATORIO PERAGI LICEAT. [2]

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepisco, & Patriarchæ universali.

ETiam hic venerandæ sextæ synodi [3] sacer canon [4], qui non in privatarum ædium oratoriis seorsum, sed in solis in communem usum consecratis templis, divinam regenerationis lotionem perfici vult, quum similia cum illis jubeat, qui sacrosancta sacrificia & mysteria in privatis domibus celebrari vetant [5]: ideoque à nobis jam pridem consideratius expensi sunt: tanquam illorum germanus similiter correctionem consequetur. Statuimus igitur, *quemadmodum de sacrificiis*, sic quoque de salutifero baptismate, ut & ipsum in quocunque sacro oratorio quibuslibet peragere licitum sit. Nam hæc tam stricte sacrum synodi decretum constituisse mihi quidem videtur, propter eos qui quanquam sacerdotum nomen gerant, profani tamen sunt, & quos ad lavacrum adducunt, pollutos reddunt: qui (ut apparet) domos ejusdem opinionis hominum subeuntes, non rem divinam faciunt, sed cum iis qui conveniunt inauspicati aliquid moliuntur. Hanc vero provisionem tametsi & divinam esse, & multa salutaria continere constet: non tamen illa ad impietatis plenos à suis vitiis coercendos sufficiat. Nam & res audax est malitia, omnique modo, clausis etiam oratoriis, ad explendum propositum suum, suam inveniat viam. Verumtamen quum nunc divina gratia omnes perversæ opiniones sint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in privatarum ædium oratoriis regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem esse necessariam causam video.

1 Superius dixit περὶ τῆ μὴ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας εἰκῆ ἐπιτελᾶν. Νον. 4. nunc de baptismo.

2 Ea ita abrogatur Canon 59. Synodi 6. in Trullo. adde *Nov.* 58.

3 *In Trullo* §. 17.

4 *Canon.* 59.

5 *Novell.* 4. §. *cod. Nov.* 58.

Constit. XVI.

UT QUI VIGINTI [6] ANNOS HABET, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

Eidem.

VEtus verbum, *quod* [7] *de rebus suis dicenti aures esse aperiendas monet*, cum in aliis omnibus perbelle sese habeat, tum hic longe esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Civilis [8] lex statuit, *ne minor* vigintiquinque annis in divinis officiis creetur hypodiaconus. Decretum sacrum contra statuit, ut qui ad istiusmodi ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducat. Dignum itaque sacram legem de rebus suis præcipientem audire Imperatoria nostra majestas rata, & in eandem cum illa sententiam descendit, & statuit, *ut qui* ad vigesimum annum pervenit, modo anteactæ vitæ ratio obstaculo non sit, quantum ad ætatem, hypodiaconi officium suscipere non impediatur.

6 *Nov.* 75. §. *cod. cap.* 15. *syn.* 6. *in Trullo.*

7 Ne dicatur alioquin cum poëta: Dedecus ille domus siet ultimus.

8 Et ita abrogatur *Novella Justiniani* 123. *c.* 13.

Constit. XVII.

DE PUERPERIS, QUANDO DIVINORUM MYSTERIORUM PARTICIPES FIANT: ET QUANDO INFANTES BAPTIZENTUR, POST QUADRAGINTA VIDELICET DIES, EXTRA QUAM SI NECESSITAS URGEAT.

Eidem.

ID quod beatitudo tua postulat, à vobis procedere, quam à nobis originem sumere ac proficisci, æquius fuerat. De re [9] enim sacra sanctitatem tuam sancire oportebat. Verum quoniam super uno duntaxat capite consilium consultare (quum de multis decernere concilii sit) inconveniens esse, nos vero & citra concilium decretum facere posse dicitis: admonitionem suscipientes, quibus de rebus postulationem instituistis, de iis constitutionem emittimus. Quum itaque Dominus & servator noster, quo splendore gloriæ ipsius illuminarentur qui in tenebris ambulant, juxta atque nos carnis atque sanguinis nostri particeps factus fuerit: valde, mea quidem sententia, à salutifera ipsius providentia diverse sentiunt, quotquot eam quæ ex recenti puerperio decumbit, & morte [10] præ [11] foribus consistente, nec diem quem ipsi expectandum autumant (quadragesimum nempe post partum) expectante, citiusque obtorto velut collo protrahente, corripitur: illuminatione [12] indignam esse opinantur, & ut ob corporis immunditiem [13] revera illa è vita immunda excedat (quippe quæ in sacris non instituatur [14], nec sacri lavacri lustrationis, regenerationisque particeps fiat) efficiunt. Neque vero illi periculi damnique magnitudinem, quam inconsiderata ipsorum & pernicioſa religio adfert, præ oculis habent. Verum ea illa est absurditas, ut oratione non indigeat. Talem enim mulierem incredulam reformationeque destitutam decedere & istiusmodi ob causam pro eo quod inter servandos collocanda esset, in perditorum damnatorumque locum rejici: quomodo fas, Deove, qui per fidem in ipsum & in aqua Spirituque regenerationem, salutem donat, non grave atque acerbum est? Vanam igitur istiusmodi prudentiam dehinc in futurum è medio tollentes de mulieribus, quæ recens pepererunt, quæque naturali expurgatione occupatæ sunt, statuimus, *ut si quidem* alia quacunque affectione morbida ipsarum vita non tentetur, usque ad præfinitum quadraginta dierum tempus expertes maneant, nondum initiatæ illuminatione [15]: ad sacra receptæ & initiatæ, sacrosanctorum mysteriorum perceptione. at si quis ipsis morbus, qui vitæ internecionem minitetur, supervenias & incumbat: sacrarum rerum omnibus modis participes fiant. Etenim si illis [16] qui propter enormia flagitia multis annis vivifica communione arcentur, mors ad obruens præscriptum tempus incidit, neque quisquam hos sacrorum participatione prohibere sustinet, qua ratione hæ propter naturales carnis sordes prohibebuntur? Quod profecto non tam propter muliebrem hanc immunditiem, quam ob alias causas in intima legis ratione reconditas, & veteri [17] prohibitum esse lege, & gratiæ tempus traditionis loco suscepisse puto. Existimo siquidem sacram legem id præscripsisse, quo protervam eorum qui intemperanter viverent, concupiscentiam castigaret: quemadmodum & alia multa per alia præcepta ordinantur & præscribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres stimulus retundatur. Quin & hæc proviſentiæ quæ legem constituit voluntas est, ut partus à depravatione liberi sint. Quia enim quicquid natura supervacaneum est, idem corruptivum & inutile est, quod hic sanguis superfluus sit, quæ illi obnoxiæ essent, in immunditie ad id temporis vivere illas lex jubet: quo ipso etiam nominis sono lasciva concupiscentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili & corrupta materia ipsum animans coagmentetur. Et sane de infantibus eundem ad modum constituimus, *ut si non inquietentur*, inimicosque naturæ casus superent, antequam gratiæ splendore illust. entur, quadragesimus [18] dies expectetur. Consentaneum namque est, ut quemadmodum fœtus quadraginta [19] diebus in naturæ maternoque receptaculo plene informantur, sic etiam in æquali dierum numero in divinæ gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen

9 Cuique turpe est, jus in quo versatur ignorare *l.* 2. §. 43. *ff. de origine juris* 12. *Quintil.* 3.

10 Puerpera præ foribus mortis posita *l. ult.* §. 1. *C. qui potiores.*

11 Παρὰ πόδας. *Scrimg.*

12 Φωτισμῷ, id est, baptismo.

13 Puerperæ immundities.

14 Ἀμυσταγώγητον.

15 Id est, baptismo: hoc innuit; mulieres baptismo non initiatas intra diem 40. puerperii baptizari non posse: nisi casus aliquis aliud exigat: baptismo initiatas non admitti intra eosdem dies ad sacram communionem. adde *Photium num.* 3. *c.* 18.

16 Excommunicatis, mortis tantum impendentis causa, communio datur.

17 Mosis lege, mulier si masculum peperisset, septem diebus immunda: 30. diebus præterea manebat in sanguine purificationis suæ: si fœminam, duabus septimanis immunda: 66. diebus in purificatione nullam rem sacram attingere poterat. *Levit.* 12.

18 Leo monet, non tamen jubet, ad quadragesimum usque diem baptismum differri in infante, nisi mors infanti immineat.

19 Quadragesimo die partus formatur, ut dixi ad *l.* 3. *in fin. ff. de suis.* adde *l.* 39. *ff. de ponis.* vel quadragesimo nono, 3. *Gell.* 10.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε'.

Περὶ τῦ ἐξεῖναι τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐν παντὶ εὐκτηρίῳ τελεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ,

ΚΑΙ ἔτι ὁ τῆς σεβασμίας ἕκτης συνόδου κανὼν ἱερὸς, ὃς τὸ θεῖον τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν ἐν τοῖς κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τελεῖσθαι ἰδίᾳ ὁ βέλτιστος, ἀλλὰ ἐν μόνοις τοῖς θεοῖς τὸ κοινὸν ἀνιερωμένοις ναοῖς. ἀδελφὰ ὡρίσατο τοῖς οἱ πρὸς ἱερεῖς θυσίας καὶ τελετὰς κατ' οἶκους ἀποτρέποντες γίνεσθαι, ἔτυχον παρ' ἡμῶν ἐπισκέψεως ἐμφανεστέρου ὁμοίως καὶ ἀδελφῶς ἐκείνων ἐπανορθώσεως τεύξεσθαι). Οὐ ζήσομεν δὲ, καθὼς περὶ θυσιῶν, ἔστω καὶ περὶ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ ἐξεῖναι αὐτὸ ἐν παντὶ εὐσεβεῖ εὐκτηρίῳ τοῖς βουλομένοις τελεῖν. τῷ γὰρ τοιαύτῳ ἀκριβείαν δοκεῖ μοι πεποιῆσθαι τὸ ἱερὸν τῆς σωτηρίου ἀφιερώματος, ἀφ' τῆς ἐν ἱερεῖον ὀνόματι ἀνιέρως καὶ βεβήλως τῆς τῶν αὐτῶν θεσπεσιότητος τὸ λουτρὸν ποιοῦντας, οἱ, ὡς εἰκὸς, ἐν τοῖς τῆς ὁμοδόξων οἰκοις ἀποδυόμοι, ὃ τελοῦσι, ἀλλὰ σωτηρίου τοῖς αὐτοῖς θεσπεσιότητος. αὐτὴ δὲ εἰ καὶ θεία καὶ πολὺ τὸ σωτήριον ἔχουσα ἀφιδεῖκνυ) θεσπεσιότητος, ὅμως οὐκ ἐξαρκεῖ τὰς τῆς ἀσεβείας ἀναπεπλησμένας, τὰ ἑαυτῶν κακίας ἀναχαιτίζειν. καὶ γὰρ τολμηρὸν ἡ κακία, καὶ παντί γε τρόπῳ χώραν οἰκείαν εὑρίσκ, καὶ τῆς εὐκτηρίων ἀποκλεισμένων, εἰς οἰκωφέλειαν τῆς οἰκείας θεσπεσιότητος. πάλιν ἀλλά γε νῦν θεία χάρις πάσης κακοδοξίας ἀπεσκορακισμένης, ὡδὲ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ μέρος ὁρᾶν μοι τὸ δόγμα θεσπεσιάζόμενον ἀναγκαῖον, εἰς τὸ κωλύειν ἐν τοῖς κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ις'.

Περὶ τῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ὑποδιάκονον κ' ἐτῶν, ἀλλὰ κε'.

ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὁ ΠΑΛΑΙΟΣ λόγος, ὃς πυρεσσιάτει τῷ θεῖ τὰ οἰκεῖα λέγειν καὶ ἀναπετασσύειν τῶν ἀκοῶν, καλῶς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἔχων, ἐντεῦθεν πολὺ ἀφιδεῖκνυ) καλῶν. τί δ' ἐστὶν ὁ φημι; πολιτικῆς θεσπίζει νόμος τὰ ἐλάττω πέντε καὶ εἴκοσι ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι εἰς λειτουργίαν ὑποδιάκονον ἱερᾷ ἀντιθεσπίζει δόγμα, τὰ θεῖς τῶν τοιούτων ἀφορίαν θεσπίσοντας, τὰ εἰκοστὸν χρόνον εἰσάγειν εἰς τῶν χειροθεσίαν. Ἄξιον δὲ ἡμῶν ἡ βασιλεία ἡγησαμένη τὰ ἱερὰ ἀκούειν νόμου ἐν τῇ θεῖ τὰ οἰκεῖα ἀφιεῖσι, τοῦτο καὶ συμψηφίζει), καὶ ὁρίζει, τὰ θεῖς εἰκοστὸν ἔτος ἐλάσαντα, μὴ τὰ ἄλλης ἀφορμῆς δὲ βίᾳ ἐμποδὼν ἰσχούσης, ὅσα γε ἐν τῇ ἡλικίας, μηδὲν εἰς τῶν δὲ ὑποδιακόνων θεσπεσιότητας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιζ'.

Περὶ τῶν πικρῶν γυναικῶν, πότε λαμβάνῃ τὰ θείων μυστηρίων, καὶ πότε τὰ βρέφη βαπτίζον) ἄχρι τῶν μ' ἡμερῶν χωρὶς ἀνάγκης.

ΤΩ ΑΥΤΩ.

ΗΜΕΝ ἀξίωσις τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ὑφ' ὑμῶν μᾶλλον δικαίως θεσπεσιάζεσθαι ὤν, ἢ παρ' ἡμῶν τῶν χθὲς λαβεῖν, ἔδει γὰρ τὰ ὑμᾶς ἱερατικὸν θεσπισμα εἶναι ὑπόθεσιν ἱερᾶν. ἐπεὶ δ' Φασὶ ὡς ἃ δεῖ ἐφ' ἑνὶ κεφαλαίῳ συνοδικῶν χθὲς ἀφώκειψεν, συνόδῳ δ' ἂν εἴη ἔργον θεσπίζειν ψήφους, ἡμέτερον δὲ καὶ δίκαιον συνόδου ἐκπέμψαι δόγμα· δεχόμενοι τῶν θεσπεσίων, ὧν ἀξιᾶ τε ἀφίκεσθαι σκοπέομεν. Τὰ κυρίᾳ τοίνυν καὶ σωτῆρι ἡμῶν, ὥστε τῷ φωτισμῷ τὰ αὐτὰ δεξιᾶς ἐπιλαμφθῆναι τοὺς ἐν σκότει ἀφοροῦμένους, σαρκὸς ἡμῶν καὶ αἵματος παραπλησίως κεκοινωνηκότος, λίαν ἔμοιγε δοκοῦσι φρονεῖν ὑπεναντία τῇ ἐκείνου σωτηριώδει θεσπεσιότητι, ὅσοι μὴ δὲ φωτισμὸς ἀξίαν ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀρτὶ μὲ πεκυῖαν καὶ ἐπίλοχον, καθαλαμβανομένῳ ὑπὸ δὲ θανάτου παρὰ πόδας ἑστῶτος, καὶ τῷ θεσπεσιάζειν αὐτοὶ ἀναμένειν οἱονεὶ) (φημὶ δὲ τῷ μὲ τὴν λύσιν τῶν ὠδίνων τεσσαρακοστὴν ἡμέραν) ὁπόταν ἀναμένοντος, ἀλλὰ δεῖπνον θεσπαρπάζοντος καὶ ἀφὶ τῷ σωματικῷ ἀκαθαρσίαν, ἀκάθαρτον ὡς ἀληθῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀπίστευ καθεστῶτα θεσπεσιάζειν τούτῳ, ἀμυσταγώγητον ὄσιον, καὶ τὰ ἀφὶ δὲ θεία λουτρὸς καθάρσεως καὶ ἀναγεννήσεως ἀμύητον. ὅσῳ γὰρ οὖσι τὸ μέγεθος δὲ κινδύνου καὶ τὰ ζημίας, ὧν τὰ αὐτὴν δύλαβείας τὸ ἀνδυλαδὲς καὶ σφαλερὸν θεσχεῖ. καίτοιγε ἀφὶ τῷ ὑπερβολὴν ἐδὲ λόγῳ δεῖται ἡ τοιαύτη ἀτοπία. πῶς γὰρ ἡμεῖν, ἢ πῶς ἃ λυπηρὸν θεὸς (ὃς ἀφὶ τὰ εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι καὶ πνεύματι ἀναγεννήσεως δωρεῖται τῷ σωτηρίῳ) ἄπιστον καὶ τὰ ἀναπαλάστεως ἐρήμῳ τῷ ἀνθρώπῳ ἀπελθεῖν, καὶ αὖτὶ δὲ μὴ τὰ σεσωσμένων τετυχθαι, εἰς τῷ τὰ ἀπολωλότων ἐρρῖφθαι χώραν, ἕνεκά γε τὰ τοιαύτης θεσφάτως; Τῷ δὲν τοιούτῳ καταφθορσιῷ ἀπὸ δὲ νῦν καὶ εἰς τὰ ἔπειτα χρόνου σκοπὸν ποιούμενοι, ὀρίζομεν θεῖ τεκνοσῶν γυναικῶν, καὶ ὅσαι τῇ φυσικῇ καθάρσει καλαμβάνοντες, ἀνενοχλήτῳ μὲ ἐξ ἑτέρας τινὸς ἀφθέσεως νοσερᾶς τὰ ζωῆς αὐτῶν ἀφιπλώσης, ἀμυτόχως εἶναι, πὶς μὲ ἀπλίτως, δὲ φωτισμῶ, πὶς ἢ μυσταγωγημένας, τὰ ἀχράντων μυηρίων τὰ μεταλήψεως, μέχρι τὰ τεσσαρακοστὰ ἡμερῶν θεθεσμίας· νοσήσαι δὲ πῦ καταλαβόντα καὶ κατισχύντα, καὶ τῷ ἀφικτῷ τὰ ζωῆς ἀπιλέντα, πυῖ τρόπῳ μεταλαγχάνειν αὐτὰς δὲ ἁγάσματα. εἰ γὰρ σκεύεσι ὅσοι δι' ὑπερβολὰς ἀνοσιουργημάτων ἀπείργοντο μακρᾷς ἔπεσι τὰ ζωοποιῶ κοινωνίας, ὁ θανάτου ἐπιστὰς τὸ ἐμπεθεσμὸν ἀφικτῷ, καὶ ὁδεῖς ἀνέχεται τούτοις κωλύειν τὰ τῶν ἁγίων μετοχῆς· ἦπου γε αὐτοὶ κωλυθήσονται ἀφὶ ῥυπίσματος σαρκὸς φυσικῷ· καὶ ἄπῳ οἶμαι καὶ τῷ παλαιᾷ κεκωλύσθαι νόμῳ, καὶ τῷ χάειν ἀφιδέξασθαι τῷ παράδοσιν, ἐχὶ τοσοῦτον ἀφὶ τῷ γυναικείων τοιούτων ἀκαθαρσίων, ὅσον δι' ἑτέρας αἰτίας ἐν τῷ βαθεῖ κρυπτομένας δὲ νομοθετήματος. λογίζομαι γὰρ, τὸ τὰ ἐπιθυμίας ἀκόλαστον τὰ ἀκρατὲς ἐχόντων κολάζον τὸ ζήσασθαι τοῦτο ἀφικτῷ, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ δι' ἑτέρων οἰκονομεῖσθαι θεσταγμάτων· ὡς ἂν ἀφὶ τούτων τὸ θεῖς τὸ ζῆλον σβέσαι τὰ ὁρμῆς ἀκρατέστου χαλινὸν μὴ ἀνακρούσῃ. ἐ μόνον δ', ἀλλὰ καὶ θεσπεσιάς ἐστι, τὰ πικτώματα λώπης καθαρεύειν, οἰκονομῆσαι τὸ ζήσασθαι. ἐπεὶ γὰρ ἄπεστι τὸ τῇ φύσῃ θεῖτον, φθορᾶσιόν τι καὶ αἶσχος, θεῖται δ' καὶ τούτοις ὑπάρχῃ τὰ αἵματος, πὶς φερόσης αὐτὰ, ἐν ἀκαθαρσίᾳ κατ' ἐκείνον τὰ χαιρὸν ἀφικτὸν ὀνόματος ἐντέλεται. ὅσῳ καὶ ἀπ' αὐτὰ μόνα δ' ῥήματος εἰς τὸ ἀκρατὲς συστέλλομένης τὰ ἀκολάστου ἐπιθυμίας, μὴ ἐξ αἴσχους καὶ διεφθαρμένης ὕλης λαμπάνῃ τὸ ζῶον τῶν σύστασιν. Καὶ θεῖ τὰ βρεφῶν δ' ὁμοτρόπως διορίζομεν· εἰ μὲ ἀνενόχλητον εἴη καὶ τὰ τῇ φύσῃ πολεμίων συμπλεκόντων θεῖσιν, θεῖς φωτισμὸν τῶν τεσσαρακοστὸν ἡμέραν ἀνδέχεσθαι. ἀκόλυθον γὰρ, ὥσπερ ἐν ὕλαις ἡμέραις τεσσαρακοντα τὸ πλέρες ἀπολαμβάνῃ τὰ μορφώσεως ἐν τῇ τὰ φύσεως καὶ μητρικῷ οἴκῳ, ὕτως ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ ἡμερῶν εἰς τὸν οἶκον τὰ θείας δόξης καὶ αἰωνίς πάντων πατρὸς τὰ πνεύ-

Source : BIU Cujas

τὸ πικτύμμα ϖεϑσίσεως. Εἰ δὲ κὴ τῇ ἀπὸ τ ὠδίνων ὀγδόῃ βάλοιτό τις βαπτίζειν, ϗδὲ τὸν ἄτοπον ὁ ϑ δεσπότης ἡμῶν ΙΧεισὸς ἐν τούτῳ ϖέλμηϑεις, κὴ τῷ λῆξιν τῇ ϖεϊτομῇ ἐπιϑεὶς, παρέχειν αὐτὶ τούτης τῷ ζωοποιῷ τελείωσιν βαπτίσμϗτι. ἀλλὰ ταῦτα μέν, εἰ μηδεμία παρέσηκεν ἀνάγκη τ ϑνάτου ἀπειλοῦσα· εἰ δέ τι δεινὸν ἐπισπᾶν βιάζεϑ τῷ ζωῷ, πάσῃ σπουδῇ κὴ δωνάμει κὴ τ ὀγδόης ἐκτὸς δεήσῃ καϑαπτέον, μὴ ἀφέντα ἀπειλεῖν μηδὲ ϑ ϑείας λατρείας κὴ ϑ ἁγιασϑέντος ἀμέτοχον τὸ τεχϑέν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιή.

Περὶ ϑ ἀπαιτείσϑ τὸ γαμικὸν ϖεϑσιμον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ ϑείων ὀφφικίων.

ΤΗΝ ϑ κρείττονϑ ϗλογίαν ἐν πᾶσι κὴ πράγμασι κὴ λόγοις ποιεῖσϑαι ὁ νεμεσητὸν, κὴ τότε μὴ ϖρὸς τὰς ϖραγματευομένας, ἢ λέγοντας, ϖρὸς τ τῶν τ ϖραττομένων κὴ λεγομένων κατάσασιν ἢ ἔπεσϑ, ἢ τῷ ἄγκλισιν ϖεϑσιμᾶν. Διὰ τοῦτο κὴ ἐν τῇ συνηϑείᾳ ἤρεσεν ἐν τοῖς τ μνηστῶν αἰτήσεσιν ἐπικεῖσϑαι ϖεϑσιμήμϗσι, τοῖς ὁρμῶσι ϖρὸς τῶν ἀδέτησιν, κὴ ταῦτα εἰς νόμους καϑιεῶμεν τιμῶν. εἶμεν γὰρ, ϑ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις πράξεσι κεμῆσϑ νόμοις μὴ χεῖρον ἔχειν τὸ δεδογμένον τῇ συνηϑείᾳ, ἀλλὰ κὴ εἰς τὸ ἄμεινον ἀναφέρειν τὰ ϖράγμϗτα. ϑ γὰρ νόμος ἐν μόνῃ τῇ ϑ ἀῤῥαβῶνϑ ἀπωλείᾳ ἡ διπλῆ ἀποδοσὶ κηλίζοντϑ τῶν ϖεϑπότων, αὐτὴ ῥητῶν τινα κὴ συμπιφωνημένων βάλεϑ γίνεσϑ τῶν ἐπὶ τῇ ἀναρμοσίᾳ τ μνηστείας ζημιῶν. κὴ δοκεῖ μοῖ, ὥσπερ εἶπον, τὸν πολίτην ἔχειν ἰσχὺν εἰς τὸ μὴ ὡς ἔτυχε ϖεπτωκέναϑ τὰ μνηστήματα. ἡ μὲ γὰρ ϑ ἀῤῥαβῶνϑ ἀπώλϗα, ὥσπερ ἐπὶ τῷ δόντι εἶπε μὴ τέρπειν τὸν μνηστῆρα ὠνῆσϑ, κὴ ὁ τῶν τ λόπτοις, ὧν ὁ τ ἀῤῥαβῶνα λαϐών, εἶπε μὴ ἐπιμένειν οἷς ὡμολόγησεν, ὑπὲρ ζημίαν πίπτα, ἀφ τὸ κυφότερον, ϖεϖεπτέτερον δίδωσι τοῖς βλαπτομένοις εἰς τὸν ἀϑέτησιν ὁρμῶν τ ὁμολογῶν, ὑπὸ ϑ τ συμφωνίας ῥητῆς εἰσπράξεως βαρυτέραν ἀπαντῶσαν αὐτῷ τὴν ζημίαν ὁρῶν ὁ ἀϑέσαϑ, πάντως ὀκνηρότερϑ ϖρὸς τὸ ἀμύνασϑαι τὴν μνηστείαν γλυκύσ). ὅσϖερ κὴ ἡμεῖς ὁρῶντες, τοῖς γαμηλίοις συναλλάγμασι μᾶλλον συμφέρειν εἰς νομίμων ἀφίστειν τὸ ἀπὸ συνηϑείας ϖεπτώματον καϑιεῶμεν. ὀκ μὴν ϑ τ ϑ ἀῤῥαβῶνϑ ἀπωλείας ῥᾳδίας ὁρῶ τ μνηστῶν τὰς ἀνατροπὰς, ὀκ ὢν τ ϑ ϖεϑσίμου κατασολῆς, ὅϑ ἔτι. τὸ μὲν βαρύτερον τ ζημίας (βαρύτερον ϑ πάντως ϑ ἀῤῥαβῶνϑ τὸ ϖεϑσιμον) κὴ ἀκουσὶ ἐπέχον, τὸ τ γνώμης παλίμϐολον στέργειν ἀναγκάσῃ τὰ ϖερὶ τ μνησευσάντων ϖεϑδεδογμένα. ὅτως ἂν κὴ ἀπὸ ϑ νῦν κελεύσμϗτι νόμϗ τὸ ἀπὸ τ συνηϑείας βεϐαιωϑὲν κὴ κρατεῖτω, κὴ ἀμετάτω καϑαπϗ ἀρχὴ ϑ παρόντϑ, κὴ ϖεϑσίμως εἰσπραττέϑ ὁ τῶν μνησείων ἀνατρέπων ζημιούσϑω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιϑ.

Περὶ συμφώνϗ ϖαιτρώς ϑ ἐπίσης κληρονομεῖν τ παῖδα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ ϑείων ὀφφικίων.

ΟΠΕΡ κὴ ϖρόσθεν ἡμῖν εἴρηϑ, ὁ φαυλίζειν ἑτέρους ϖεφυκὼς, εἰς ἐπανόρϑωσιν τ νόμων κατέσημεν, ὁσὶ ἵνα δόξαν ἑαυτοῖς ϖεϖοιησώμεϑα, ἀλλ ἵνα τὸ ἀσύμφορον ὀκ ϑ τ ὑποχείων, ἐφ ὅσον δυνατὸν, ἀποσκυδασώμεϑα βίᾳ· οἰκεῖνο εἰδότες, ὡς πάντων ϖεπιμήτερον εἰς κατάσϗσιν τ ϖολιτείας ἡ τ νόμων κατάσασις· ὀφθαλμὸς γάρ τις εἶπὼν ϖολιτείας τοὺς νόμους, ὀκ ἂν οἰμαι κηλοίη ἔξω ϑ πέροντϑ φαυλῶν. ὥσπερ γὰρ ζῷον ἀναγκαιότατϑν ἐσὶ μᾶλλον ὀφθαλμὸς ὁ σφαλῶμϑ, ἕτω κὴ ϖολιτείᾳ νόμων δύϑυτης. Διὸ τ τούτων δύϑυτητϑ ϖοιέμμοι ϖεφυσίως, ἐπεὶ ὡς ἔγνωμεν ἐν τῇ ϑ κώδικϑ ἐκλογὴ κείμμον νόμϗ, ὃς ϗφ τὸ ϖεφανέρωσϑ τ ἀτοπίας ὁδαμῶς δύνε ὑποδοχὴς χάριν ἐν τῇ τ ἀνθρώπων ϖεφαρέσϗ, ἄκυρ ὁδὲ τὸ ἐνεργὸν κὴ ἔμπρακτον ἔχῃ. βάλεϑ μὲ ϖαντὸς τ φυσικῆς ϖαρὸ γονέων τέκνοις ὀφειλομένης ἰσονομίας, ἀδικίας ἢ νόμϗ ἀνοίγ κὴ ϑ παιδὸς τῷ πατρί. ὁ μόνον ἦ, ἀλλὰ κὴ τ ἐκείνῳ ὑπαχθέντα πειϑῶϗ γονέα, ψεύδος κὴ ἀπάτης ἐνοχὴ ϖεϊδάμϗ. ἀλλὰ ϗ ἐπεὶ τοιῶτόν τινα κατανοήσαμεν νόμον, εἰ κὴ ϖρὸ ϑ ἡμετέρϗ ϑεσπίσματϑ ἀπέκλεισεν αὐτὸν τῶν ϖροδοχῶν κὴ αὐτὴ τ ἀνθρώπων ἡ ϖεφαίρεσις, ὅμως κὴ ἡμεῖς δόγμϗσι εἰς παντελὴ αὐτὸν ἀπραξίαν ϖείσομεν. τί ϗ φησί; κὰν συμφωνήσῃ πατὴρ, ἐκδιδὰς ϖρὸς γάμον παῖδα, ὥστε μὴ τῶν ἑαυτοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀναχώρησιν ἰσομοιρίας μὴ τ ἄλλων ἀδελφῶν τῶν πατρικῶν ϗφ κληρᾶσϑ ϖρήσεσϑαι, κύριϑ ἐσὶ βεληϑεὶς τὸ τοιοῦτον σύμφωνον ἀπομάζειν, κὴ τοῖς μὲ ἄλλοις τ παίδων νεῖμαι τὸ πλέον, ἐκείνῳ ϑ ὧ τὸ ἴσον κληρᾶσϑ ἐδίδε τὸ σύμφωνον, ἐλάττω ποιῆσαι τῶν μοῖραν. Τούτων μὲν ἦν, ὥσπερ ἔφημεν, κὴ ἄλλως ὁ πολιτδυομένων, κὴ ἡμετέρῳ ἐξοσρακίζοντες δόγμϗσι, παντάπασιν αὐτῷ τῶν εἰς τὸν πολιτείαν κωλύομεν πάροδον. Ἰσαζόμεν ϑ, μηδένα τ γονέων ἐπιχειρεῖν τὰ δίκαια τ παίδων καινοτομεῖν, ὅσοις ἂν ἐν τοῖς γαμηλίοις καϑομολόγησιν συμϐολαίοις τὸ ἴσον ϗφαιρηϑῆναι ϑ κλήρϗ ϖρὸς τὰς λοιπὰς τ παίδων. ὡς εἴ τις ὀφθείη τ ἰδίων σωϑηκῶν ἀλογήσας, κὴ ϖαρφαγῶν ϖρὸς τὸ ἔλαττον ἑαυτῷ μερίδα ὧ καϑομολόγησεν εἰς τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις τ ἀδελφῶν ἔξειν, ἴσω ὡς ἄκυρϑ αὐτῷ κὴ ϖαταία ἡ ὀκ μεταμελείας βάλησις. ἐν ἴσῳ γὰρ ὁ παῖς τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς κτ τὸ ϖεφλαδὲν σύμφωνον τῷ ϖρίσσιον ϗφαιρήσεϑ. ὃ γὰρ δὴ ϖεϖομήτερον τ ἀληϑείας ϖοιεῖσϑ δίλογον τὸ ψεῦδϑ, ἐσὶ ἔνομον, ἐσὶ ἁρμόζον λογικῇ ζῴῳ τὰς ἰδίας τ λόγων ὁμολογίας δι ἀϑετήσεως κιδηλεύειν. ἀλλ εἴωϑ ϖ ἄλλο, τὸν πείσον ἀνθρώπῳ, φυλάτειν λόγϗ ἀλήϑειαν, εἴγε μὴ μέλλοι ἐν τῷ ϗφϑείρειν ψεῦδος τὸ ἀληϑὲς, ἔρημϑ λόγϗ γινόμϗν, ἀπὸ λογικῆς ὀκπίσεϖς πίζεως ἁμῶν ἐσὶ ἐκεῖνο εἰκὸς, τὸ ϖᾶσι τοῖς ἴσως ὀκφώτοις μὴ ἴσῳ τὰς γονέας δείκνυσϑ ϖεφύκοσιν, μηδὲ ϖερὶ τ ἐκείνων ζωῆς ὁμοίως φροντίζειν. ἀλλὰ τὰς μὲ ἐθέλειν ϖεφύκοσιν, μηδὲ ϖερὶ τ ἐκείνων ζωῆς ὁμοίως φροντίζειν. ἀλλὰ τὰς μὲ ἐθέλειν ὑπορώτερον ἔχειν βίον, τ ϑ μὴ φείδεϑαι, μηδὲ οἰκτείρειν εἰ ἀπορώτερον ϗφεικέμμοι, μᾶλλοιεν ἐν παλαιπωρίᾳ βιώσειν. ἀλλὰ δίκαιον, ὥσπερ πᾶσι τοῖς παισὶν ἐπίσης μετέδοσαν βίε, ἕτω κὴ τ ϖρὸς τ ὑπορείας μεταδιδόναι κὴ μὴ, ὥσπερ ἀνίσῳ πλάσιγξι, τοῖς μὲ κυφοτέραν, τοῖς ϑ ϐαρυτέραν τῷ ἀνίσῳ τ γνώμης τῶν τ ϖροσόντων ποιεῖσϑ ϗφομοίωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ.

Περὶ ϑ μὴ λαμϐάνειν τ ἄνδρα, ὥσπερ τῶν γυναῖκα, εἰς τὸ ϖροῖκ ϑ ϖροϐόλε, ὀκ ϖεϖελοδυτῆς μητρὸς μέρος.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ ϑείων ὀφφικίων.

ΤΟΙΣ πάλαι ϖερὶ συμφώνων γαμηλίων διοικήσει νόμοις τὸ ἴσον ἀνδρὶ τε κὴ γυναικὶ ἔν τε τῇ ἐξ ἀρχῆς ϑ γάμϗ συσσάσῃ δεδογμένον ὑπενέμειν, κὴ οὐ τῇ ϗφαλύσῃ ὧ ϑάνατϑ ἐπιόντϑ ἑνὶ τ ϖροσώπων ποιεῖ, δοκ οἶδα τί πλεονέτες οἱ μὴ ταῦτα νομοθετῶν ϖροχρημένοι, ἀνίσοις ϗφαπάζειν τάττες ὑπέϑαλον. οἱ μὲ γὰρ δεξιότερα νόμοι αὐτίκα κὴ ἐν τῇ ϑ γάμῳ συσσάσῃ ἴσας εἶναι τὰς συνεισφοράς, τῷ τε γυναικείαν κὴ τῶν ἀνδρῶν, διέπτυξαν, & octavo[1] à partu die, baptizare, aliquis volet, neque id absurdum fuerit. Dominus enim noster *Christus* octavo die circumcisus, impositio circumcisioni fine, pro hac vivifico baptismate initiari concessit. Verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergens vim vitæ inferat, omni diligentia omnibusque viribus etiam intra octavum diem sacram lotionem peragi oportebit, ne non illuminatus, neque sacri lavacri, atque adeo summi boni expers partus decedat.

1 Octavo die baptismum infanti conferri posse.

Constit. XVIII.

UT[2] IN SPONSALIBUS CONSTITUTA POENA EXIGATUR.[3]

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

IN omnibus rebus & dictis quod præstantius sit seligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem, ut aliquid sequare, aut declinandum censeas, non eorum qui aliquid aut faciunt aut dicunt, habenda ratio: sed eorum quæ fiunt ac dicuntur, cognoscendus status est. Idcirco quod consuetudini placuit *ut in sponsaliorum* reprobationibus pœnæ imminerent iis, qui reprobare instituerent, id in legis authoritatem collocamus. Arbitror enim, id quod consuetudini visum est, ea lege quæ de hujusmodi rebus lata est, nihil improbabilius esse, ac res ipsas referre in melius. Nam quum lex arrhæ perditione, aut in duplum[4] restitutione solum temeritatem puniat, hæc definitum pactoque constitutum in sponsaliorum rescissione subiri damnum vult. Ac sane[5], ne (ut fieri assolet) sponsalia sursum deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) majorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquievit, constituta est: ejusque in duplum restitutio, quam mulctam is qui arrham cepit, deindeque in pacto convento non perstitit, sustinet: ut propter pœnæ levitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum sibi obvenire videns inconstans ille tardior omnino ad divellenda sponsalia fiet. Quod sane nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animadvertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus *. Ex arrhæ siquidem[6] perditione faciles sponsaliorum eversiones video: ex pœnæ persolutione non item. Nam gravius dispendium (pacto enim constituta pœna arrha major prorsus atque gravior est) vel invitum inhibens, animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur quod à consuetudine confirmatum est, quemadmodum hactenus, ita deinceps & obtineto, & causas dijudicato: tum etiam qui sponsalia evertit, pœnæ exactione feritor.

2 Extat Epitome apud Harmenopulum 4. *tit.* 1. §. 26.

3 Si ita est, abrogatur, *l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

4 Vid. *l.* 5. *C. de sponsalib.*

5 Ratio decidendi.

6 Hoc innuit, duplicem pœnam legibus constitutam non ita adstringere: quantum conventa atque pacta. adde 20. *Gell.* 1. ubi de pœna injuriæ legib. XII. tabularum constituta.

Constit. XIX.

DE PACTO[7] PATERNO, EX ÆQUO HEREDEM FUTURUM FILIUM.

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

NON contemnendi alios studio (ut & antea à nobis dictum est) neque ut gloriam nobis paremus, ad legum correctionem processimus: sed ut, quod conducibile non est, quoad ejus fieri potest, à subditorum consortio removeamus: id scientes, ad moderandam rempublicam legum rectam constitutionem omnium esse præstantissimam. Nam *qui leges*[8] *reipublicæ oculos esse dixerit*, is profecto mea sententia illas ita vocans, nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum enim res maxime necessaria est animali non titubans oculis, ita & reipublicæ legum æquus & rectus status. Hujus ergo nos curam gerentes, posteaquam in selecto[9] Codice legem esse cognovimus, (quæ propter evidentem absurditatem in hominum animis neutiquam locum invenit, ut susciperetur: nedum vim aliquam & efficaciam habet. Contraria enim statuit naturali, quæ à parentibus liberis debetur, æquabilitati, adversusque filium patri ad iniquitatem fenestram aperit: quin & parentem ut illi morem gerat obstrictum, mendacio, doloque obnoxium facit) posteaquam, *inquam*, istiusmodi quandam esse legem animadvertimus, tametsi etiam ante nostram sanctionem ipsam ne susciperetur, excluserit communis hominum voluntas: tamen nos nihilominus omnem illi prorsus functionem & usum decreto adimimus. At quid dicit? Etiamsi, *inquit*, pater, quum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorum bonorum heredem fore pacto promiserit, in potestate tamen illius, si velit, erit, ut pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attribuat: & illi cui æquam portionem in hereditate pactum concedebat, minorem assignet. Hoc itaque quanquam alioqui (quomodo diximus) in republica nullum locum habeat, nostro etiam decreto velut in exilium ejectum, omnibus modis in rempublicam ingressu prohibemus. Statuimus vero, *ut parentum*[10] nemo jura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hereditatis portionem servatum iri in nuptialibus contractibus spoponderint, innovare tentet. At si quis pactiones suas aspernari, & illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, portioni detrahere compertus fuerit: sciat is, pœnitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam habendam. Ex æquo enim cum aliis fratribus secundum initum pactum filius in bona succeder. Neque vero mendacium veritati[11] præferri ulla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali convenit pacta[12] conventa per improbationem adulterari. Atqui si quid aliud, hoc certe hominem decet[13], ut verbis suis fidem præstet: nisi mendaciis veritatem corrumpendo destitutus ratione, eorum albo, quæ ratione prædita sunt excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, ut parentes iis qui pariter[14] ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æquabiliter ipsorum vitæ prospiciant: sed alios quidem uberiores facultates habere, aliis vero nihil parcere, neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victuri sint, velint. Cæterum æquum est ut quemadmodum omnibus liberis ex æquo vitam impertiti sunt, ita etiam ad hanc facultates impertiantur: nequaquam vero, velut ancipiti libra his levius quiddam, illis vero gravius, pro inæquabilitate animi sui attribuant.

11 Mendacium veritati postponendum.

12 *l.* 7. §. 7. *ff. de pactis.*

13 Est enim grave fidem fallere. *l.* 1. *ff. de constituta.*

14 Paria ejusdem juris censentur.

Constit. XX.

UT[15] NE MARITUS QUEMADMODUM UXOR, ILLA PRÆMORIENTE, PRÆTER[16] DONATIONEM PROPTER NUPTIAS QUICQUAM CAPIAT.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

CUM vetustis legibus[17], quæ de pactionibus nuptialibus tractant, tum in prima matrimonii coitione, tum in ejus dissolutione, quam mors in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitatem[18] & viro & mulieri assignare visum sit: haud scio qua re moti, quibus postmodum leges condere studio fuit, diversis constitutionibus has subjecerint. Etenim vetustiores[19] leges mox à conjugii coitione æquales esse collationes, tum muliebrem, tum virilem, & ut altero

15 Adde *Novell. Justiniani.*

16 Πάῤῥηλον Græci hic appellant: ut & Harmenop. 4. *tit.* 10. §. 10. apud quem extat hujus Novell. epitome.

17 *d. Nov.* 97.

18 *d. Novell.* 97. *de æquabilitate dotis & donationis propter nuptias.*

19 *Nov.* 97. *c.* 3.

Source : BIU Cujas

vita defuncto, quum liberi nulli superessent, nec pactum in quo quippiam de lucro significaretur, subesset, ex æquo ad utrumque sua reverterentur, constituerunt. Si vero de lucro pactum initum esset, tunc ut utercunque vita excessisset, qui superstes esset, receptis rebus suis, insuper quantum pacto comprehensum esset lucraretur, & in ambobus lucri æqualitas servaretur: ita ut viro præmortuo mulier dotem, propterque nuptias donationis partem aliquam, eamve totam, si ita convenisset, asportaret: & si mulier ante virum in mortem incidisset: vir donationem propter nuptias conservaret, illumque lucrum, sive dos tota, sive ejus pars, prout pacta vellent, sequeretur. Atque hæc quidem quum vetustioribus placuissent, posterioribus [1] displicuerunt. Quapropter & contra statuunt: quanquam non recte: Statuunt autem, uti statim ab initio conjugii inæquales procedant collationes, & major dos sit, donatio vero propter nuptias contractior, ejusque uxor ab eo die quo matrimonium contractum est, sit domina, quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortio postmodum se manciper. Et inique judicantes, ubi matrimonium morte distractum fuerit, mulieris mœstitiam lucro consolantur: viri vero supra amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius mœrorem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes cum sua dote universam propter nuptias donationem auferat, & ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum quantum dotis donationisque propter nuptias in unam summam contractarum quadrans conficit, ceu heres capiat. Quod si mulier ante maritum mortem obeat, tum ut illius heredes una cum dote donationem propter nuptias lucrentur: maritus autem nihil aliud quam quantum dotis donationisque propter nuptias quadrans facit, habeat: utique res eum ad modum procedat, sive subsit pactum, sive nihil hujusmodi inter ipsos convenerit. Sed hæc quo modo non iniqua? quomodo pro jure hæc non extrema injuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio: quæ vero illa præmortua ad ejus heredes devolvuntur: in his quomodo non omnis injustitia & enormitas inest? Ea propter decenter valde sapienterque perpetuo ille memorandus Imperator, & qui ex ipsius lumbis natus post ipsum *rebus præsit*, fecit, qui veteribus legibus authoritatem conservandam, quæque perverse contra statuerent, eas e republica in exilium ejiciendas putavit. Ac enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in hominum animis (eorum præsertim, quibus recto judicio illam expendere curæ non est) altas velut radices egit, haud facile extirpari quit. Qui homines anticipatam opinionem, quamvis frivola sit amplexantur, noluntque sequi meliora. Adeo ut ne nunc quidem in æternum commemorandi patris nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium pactionum rationem reducit, absurdam constitutionem missam esse faciendam persuaserit, atque in quæ ille exilium decreverat, in publico hæc etiamnum usu sint. Quid nos igitur? *Postquam semel* etiamnum usu sint, ne [2] in matrimonii coitione ex æquo collationes fiant, sed major donatione propter nuptias dos sit, hoc in republica obtineto. & si mors matrimonium dirimat, tum si [3] maritus sine liberis decedat, pactumque non subsit, uxor dotem donationemque propter nuptias, nihil autem amplius auferto: si vero mulierem mors abripiat, dotem heredes ejus capiunto: maritus autem suis rebus ne privator, neque quæ ipsius sunt alii, sed ipse habeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire: ipsum vero, supra amissionem conjugis, bonis etiam suis, sive donatione propter nuptias privari?

1 Id est, his, quæ Justiniani tempora secutæ sunt.

2 Inæqualis potest esse quantitas dotis & donationis propter nuptias *Nov. 22. c. 20.* Inæqualis inquam: Nam donatio propter nuptias dotis datione major esse potest.

3 Mulier morte mariti sine liberis mortui, donationem propter nuptias pleno jure lucratur, nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præmortua? ejus heredes dotem tantum auferunt rebus propter nuptias donatis penes maritum manentibus.

Constit. XXI.

4 Extat hujus Novellæ Epitome apud Harmen. 4. *tit.* 8. §. 34.

UT 4 DOTIS PROMISSIO EX PATERNIS AUT MATERNIS BONIS FACTA PRÆSTETUR.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

5 Lances justitiæ æquales.

QUemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum quæ ponderantur, dijudicationem desumi, quando lances æquales [5] sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant: ita quoque lex, quum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem: hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? In Codicibus descripta [6] constitutio est, quæ dum à parentibus qui in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo jus commisceat. Vult [7] namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promiserit, si promissionem indistincte fecerit, illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit, *Ex meis filiique bonis promissa exhibebo:* tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quæ se una cum filio daturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium statuatur, ut ipse solus de suo quæ pollicitus sit, expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse non promiserit, dare quippiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacumque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia legis apparet: neque rursum quum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum à parente exhiberi convenit. Quamobrem etiam statuimus [8] *ut 9 secundum* parentis verba promissorum solutio procedat, ab ipsoque solo quando se solum daturum pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturum promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, quum utrique certæ partes diverse assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis eversio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens quum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, incundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo judicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in republica obtineto. Quum etenim pro decreto legis in republica habeatur, jam prælatum est, quæ in Codicibus est, constitutioni.

6 *l. ult. Cod. de dot. promiss.*

7 Sententia d. legis ultimæ.

8 Emendatio d. l. ultimæ.

9 Sensus est, patrem (si solus dotem promisit, vel donationem propter nuptias) solum exigi: si cum filio filiave promiserit, pro sua tantum parte conveniri, nisi ex parte inæquali specialiter promiserit, atque ita patrem, indefinite dotem promittentem, ac donantem propter nuptias, solum non exigi: quod d. lex ultima constituerat. Alii non male sentiunt spectandum esse, quoniam jure pater dotem dederit: ut si tantum tutor filiæ aut gestor non de suis bonis videatur filiam dotasse. vid. *Wurmf. 1. observ. 37. §. 2.* Interea videtur Leo secutus legem 22. §. 3. *in fin. ff. soluto.*

Constit. XXII.

10 Adde *Nov. 85. §. cod. Nov. Justin. 127. c. 3.*

UT MULIER QUÆ MATRIMONIUM NON [10] ITERAT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM PROPRIETATIS JURE CAPIAT: SIMILITER ET PATER.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

11 Consuetudini quando cedendum.

SIcut in plerisque aliis, quando absurdi nihil incideret, neque rebus noxium quicquam inferretur, *consuetudini* [11] *cessimus: quin & legis prærogativam illi dedimus: quum jam plebi assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret:* ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem to-

---

κὴ γαπάτω τ βίον λιπόντ, ἀτεκνίας μεσιτδύσης, κὴ συμφώνε μὴ παρόντ ἐν ᾧ τ περὶ κέρδες τοτοημαίνε), ἐπίσης ἐκφέρω ἀναιρεθεῖς τ οἰκεία. συμφώνε ἢ ωφελθντ, ὥστ ὁποτέρᾳ μοίρᾳ ἐξ ἀνθρώπων ἀπίοντ, τὸ ὑπολειφθὲν ἐπὶ τῇ τ ἰδίων ἀνακομισῇ κὴ τερόν τ κερδαίνειν, ὁμοίως ἐπ' ἀμφοῖν τηρεῖσθαι δ' κέρδος τ ἴσον. κὴ ἀνδρὸς μ ωφαπορθαρέντ, ἀνακομίζετ ἡ γυνὴ τῷ ωθῖκῳ, κὴ δ' κληρμόν ὑπόδολε εἴτε τ μίρ, εἴ τ τί ὅλον, εἰ ἄπο συμπιφώνητ γυναικὸς ἢ τ ζηνάτ ωθοτιναντίσης τ ἀνδρὶ, τ ὑπόδολον σωετηρεῖτ, κὴ κέρδ ὑπ' αὐτῷ ἠκλάθη, εἰθ' ὅλη ἡ ωθῖς, εἴτε μίρ αὐτῆς, ὡς τὰ συμφωνηθέντ αὐτοῖς ἐθέλετ. Ἀλλὰ τοῦτο μ τοῖς ἀρχαιοτέροις δόξαντ, τοῖς μεταγενεστέροις ἀπήρεσε. τοιγαρτ κὴ ἀντπομοθετθσι, δικ ὀρθῶς ποιοῦντες, κὴ αὐτικ κὴ ἐν τῇ ἔ γάμε σωόδῳ ἀνίσες διέλαττον ἢ τ ὑπόδολον, κὴ τότε κυρίαν κεθίσθαι τῷ γαμετῷ ἀπ' ἐκείνης τ ἡμέρας ἡ σωήρμοσε τ γάμον· καὶν, ὡς εἰκός, γνῷ δι' ὀλίγων ὁμιλίαν ἀνδρός. κὴ ἔ γάμε ἢ ζηνάτ ἀφανισθέντ, ἀνίσως διαιροῦντες, τῇ μ, τῷ κίρδει ἀ-ξημιοῦθαι τὸ ἄλογ, τῷ ἢ, ἐπὶ τῇ ἀπόδολῇ τ γυναικὸς, τῇ ζημίᾳ τ ἰδίων πραγμάτων τὸ ἄλογ ἐπεύξασι. κελεύσασι γάρ, τὸν γυναῖκα ἐποιεῖσαν, μ τ ἰδίας ωθικὸς κὴ τὸ σύμπαν ὑπόδολον ἀφαιρεῖσθαι, κὴ ωθὸς τότοις, ὅτ τ λοιπῆς ἔ ἀνδρὸς ὑποστάσεως κληρονομεῖν τοσοῦτον ὅσον τ τε ωθικὸς κὴ ἔ ὑπόδολε εἰς συσκεφαλαιωμένων ἀριθμεῖται τὸ τέταρτον· ωθφθανούσης ἢ τ γαμετὴν τ γυναικὸς, τὰς ἐκείνης κληρονόμους κερδαίνειν τῇ ωθικῇ τὸ ὑπόδολον, τ ἢ ἄνδρα μηδὲν ἕλλ' ἕτερον ἀλλ' ἢ ὅσον τ τε ωθικὸς κὴ ἔ ὑπόδολε τὸ τεταρτημόριον· κὴ ωθφαίνειν ὅτι τὸ πρᾶγμα, ἂν τε παρὴ σύμφωνον, ἂν τε μηδὲν ὧσι τοιοῦτον σωτιθεικότες. τοῦτο μ πῶς οὐκ ἄδικο; πῶς δ' αὖτ ἔ νόμ εἶναι, οὐκ ἐχάτη παρανομία ἐστὶν; ἃ μ τοῦτο ωθικὸν λυόσης τ βίου, εἰς τὰς κληρονόμους ἔρχε), πῶς ἢ παντελῶς ἔκδικό τε κὴ ἄθεσμο; Διὰ τὸν λιαν πεζεπόντως κὴ σοφῶς σωιδόν ὁ ἐν βασιλδῦσιν ἀείμνης, κὴ ὁ μετ' ἐκεῖνον τ οἰκείας ἀναδλασήσας ὀσφύ, ἐδικαίωσε τοῖς μ ἀρχαίοις νόμοις τὸν πρὸ αὐτοῦ ἀνασώσασθαι, τὰς ἢ φαύλως ἀντιδεσπίζοντας ἐξοστρακισθῆναι ἔ πολιτδύματ. Ἀλλὰ κὴ φιλόνεικον ἡ σωνήθεια, κὴ πολλάκις τῇ μακρᾷ ὁμιλίᾳ ὡς πῆξιν λαδοῦ ἐν ταῖς ἀνθρώπων γνώμαις ἄτοπον δόγμα (κὴ μάλιστα ὅσοις μὴ ὀρθῶ κριτηρίῳ ἐπιμέλεια τόδε σωορᾶν) σὺν ἐθέλῃ ῥᾳδίως ἐκμοχλεύεσθαι· τῷ φθάσαν ωθληθῆναι, κἂν ἄτοπ ᾖ, ἀγαπῶντων, κὴ μὴ βλομένων ἀκληθεῖν τοῖς ἀμείνοσιν. ὡς κὴ νῦν ἡ ἔ ἀειμνήστ πατρὸς ἡμῶν Ἀμάτιξις, ὡς τὰς πάλαι νόμους τ γαμικὰς συμφώνων τῷ κατέσασιν ἀναφέρασα, σὺν ἔπεισε τ ἀτόπ μεθεῖναι Ἀματίξασα, ἀλλ' ὧν κατεψηφίσατο ἐξοστρακισμόν, τότοις ἐπ κὴ νῦν πολιτδύε). Τί ἂν ἡμεῖς φαμέν; ἐπειδήπ ἀπὸ κρατεῖν ἔδοξε μὴ ἐξ ἴσης τὰς ἐν τῇ συστάσ τ γάμων γίνεσθαι σωτηλείας, ἀλλ' εἶναι ἔ ὑπόδολε ἐπιπλέον τῷ ωθῖκῳ, τοῦτ ἔσω πολιτδύομον. ἔ ζηνάτε ἢ φέρντ λύσιν τῷ γάμῳ, εἰ μ ὁ ἄνηρ ἄτεκν ἀπίοι, κὴ σύμφωνον μὴ παρείη, ἀναπομίζετω ἡ γυνὴ τῷ τε ωθῖκῳ κὴ τὸ ὑπόδολον, κὴ μηδὲν ἐπ πλέον· εἰ ἢ τῷ γυναῖκα ὁ ζηνάτ Ἀφανισθῇ, τ μὲ οἱ κληρονόμοι τῷ ωθῖκῳ λαμδανέτωσαν, τῷ ἀνδρὶ ἢ μὴ γινέσθω τ ἰδίων ἡ σῆψις, μηδ' πὲ ἐκείνης ἕτερόι, ἀλλ' αὐτὸς ἐχέτω. πῶς γ σὺν ἄδικον, τὰς μ ἀλλοτρίας ἐκ τ ἐκείνε πραγμάτων κερδαίνειν, αὐτὸν ἢ, ωθὸς τῇ ἀποστρήσῃ τ συζύγε, κὴ τ οἰκείων, ἤτοι ἔ ὑποδόλε, ἀποστερεῖσθαι;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κά.

Περὶ ἔ φυλάτεσθαι τῷ ἐπαγγελίαν τ ωθικῆς ἢ ἐκ πολρίας ἢ μητρῴας περιουσίας.

Ο αὐτὸς Βασιλδὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

ΩΣΠΕΡ ἐπὶ τ πλασίγλων ὁρῶμεν, ὅταν ἐδέ κῇ βραχὺ τυγχάνωσιν ὑπορρέποντες, τότε ωθὸς τῷ τ σταθμωμένων Ἀμάρσιν ἐπιτηδείως ἔχοντες παραλαμδάνεσθαι· οὕτω κὴ νόμων, ὅτε μηδὲ βραχὺ παρατείνῃ τὸ δίκαιον, τότε ωθὸς διαίτησιν τ πραγμάτων ὀλίγα ωθέρχεσθαι ἄξιον. ἐμὲ γὰρ τὸ ἴσον, ὁ ἢ τὸ δίκαιον ἀρρήτες, ὀφείλοσι Ἀμαστίζειν. Τί τοίνυ ἐρῶ; σὺν τοῖς κώδιξι Ἀμάτιξις ἀναγέγραπ), ἢ τὰς ωθὸς γάμῳ σωάπτοντας τέκνα γενέας, τὰς ὑποχέσ, ὅσῃ ωθικὸς ἡ ωθὸ γάμε δωρεᾶς σκτελεῖν ἔστι ἀπαιτᾶσθαι, σὺν οἰοῖ' ὄντινα τρόπον φύρει τὸ δίκαιον· βούλε) γὰρ κατεγνωμένον παιδίον ωθῖκα, ἢ ωθὸ γάμε δωρεὰν τ πατέρα, ἀδιορίστως μ ταύτῃ πεποιημένον, πᾶσαν σὺν τ οἰκείων πληρᾶν τῷ ὑποχέσει, κὴ σὺν τ αὐτᾶ μόνης ωθουσίας ὅλλυ αὐτῷ κατασάλλεσθαι· διορισάμενον ἢ, κὴ ἔτως εἰπόντα, ὡς ἐκ τ τ ἐμῶν κὴ τ ἔ παιδὸς τὰ ὑποχεθέντα πορίζω, ἀπειλας μ αὐτὴν κατέχεσθαι, μηδὲν ἐκεῖνον εἰς τῷ ὑποχέσιν σωτελεῖν, ἔ ἢ παιδὸς μόνῳ τῷ ὕπαρξιν σκπληρᾶν ἃ ὑπέχετ κοινῇ συμπληρώσην ὁ γενδς. δύπορε ἔ πατρὸς ὄντ τὸ ἀναπαλιν γίνεσθαι, μήτε αὖτε σὺν τ οἰκείων ἃ ὑπέχετ πληρᾶντ, κὴ ἔ παιδὸς ἐ κοινωνοῦντ. κἂν μὴ μόν ἀλλὰ σὺν τῷ παιδὶ τῷ ὑποχεῖσι σκπληρώσῃ ἐπηγείλατο, σὺν ἄξιον οἰε) τ παῖδα παρέχειν, Ἀφ' τὸ μὴ κὴ αὐτὸν ὑποχεῖσθαι. Τοῦτ ἔν ἡμῖν περιττοπή τις εἶναι ἔ δικαίᾳ νενόμισται. ὅτε γὰρ, ὁποία ἂν κῇ ωθέχεθῇ ὁ γενδς δύπορία, μόνον τ παῖδα κατασάλλειν τὰ ὑπαγκμένα σὺν τ οἰκείων, δικαιοσύνη νόμε· ὅτε πάλιν, ὅσης δύπορίας, ἔξω δεῖ τ παῖδα παντελῶς εἶναι τ σωεισφορᾶς, χρηγεμένης σὺν τ ἔ γενέος τ ὅλης ὑποχέσεως. διὸ κὴ ζηατίζομεν, κὴ τὰς ἔ γενέος λόγες ἔτω ωθαίνειν κὴ τῷ τ λόγων σκπληρωσιν, κὴ μόνον μ ἀπαιτεῖσθαι τῷ ὑποχεσιν, ἐπεισδὺν μόν ὑπάρχῃ παρέχειν, σὺν τῇ παιδὶ ᾖ, ἐπεισδὺν σὺν ἐκεῖνα εἴτε δι' ἴσε τ μερῶν λαμδανομένων, ὅτε μὴ κὴ ταῦτα ωθσδιορισθῇ· εἴτε ἀνίσως, ὅτε μὴ ἀωθσδιόρισται ἢ ἃ τῷ ὑποχεσιν μέρη ἀποκληροῖ. τοῦτο γὰρ ἔτε δικαίᾳ ωθῆφτοπή, κὴ ωθὸς γε τοῖς παισὶ τὸ συμφέρον ὁρᾶ. ὅπερ ἡ σὺν τοῖς κώδιξιν σκπεθειμένη Ἀμάτιξις ἀ ποιεῖ τι ωθὸς πολλά. πῶς πολλάκις τῷ ζημίαν ὑφορώμενον ὁ γενδς, κὴ μόνον σκεῖνον τ χρόνον εἰς τὸ τὰ γαμήλια σωαλλάγμαθ ωθελθεῖν, ὃς τ παῖδα κύριον ἔ ὑποχέᾳ ποιεῖ, ἀπόλλυσι τῷ παιδὶ τὸ λυσιτελές. ἵν' ἔν ωθὸς ἀμφοτέρους δξίως τὸ γνόμον ἔχῃ, κὴ μήτε τὸ δίκαιον ωθῆσκείνοιτ, μήτε τὸ συμφέρον τοῖς παισι παραδλάπτοιτο, τὸ μ ἔ κώδικ δόγειτο δόγμα, τοῦτ ἢ πολιτδυέσθω κὴ ὑπ' τ σωηθείας γνωριζόμενον. ἤδη γὰρ ωφετίμηθ τ ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπ' αὐτῆ Ἀμάτιξεως, κὴ ωθ' δόγματ νόμε πολιτδύομον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ.

Περὶ ἔ μὴ δὺ τεθγαμήσασιν γυναῖκα λαμδάνειν παιδὸς μεῖζον κὴ δεσποτείαν, ὁμοίως κὴ πατέρα.

Ο αὐτὸς Βασιλδὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

ΩΣΠΕΡ κὴ ἐπ' ἄλλων πολλῶν, οὕτω κὴ ἀτόπ συμδαίνοντ, ἐδὲ τοῖς πράγμασι βλάδης, εἴξαμεν τῇ συνηθείᾳ, μᾶλλον ἢ, ωθνόμοις αὐτῇ νόμε παρέχομεν, ἤδη ἔ πλήθυς οἰκείως ωθὸς αὐτὸ ἔχοντ, ἐ ταύτης ἀποστᾶσα σὺκ ἀνεχόμε· ἔτω κὴ ἐπὶ ἔ μέρες τ δωρεᾶς, ὧ παιδὸν ὄστι μήτης γυνὴ λαμδάνῃ, κὴ μὴ δὺ τεθγαμήσῃ ἀναγκμένη τῷ νομοφυλῶ

φιλῶ συμφορᾷ κρίτλι, ποιεῖν ἐγγώκαμεν· δρχαιοτέρᾳ γὰρ νόμῳ τῷ τοιαύτῳ δωρεὰν ἀφιεμένῳ, ὡς δεδόντος δὲ ὑποβολὴ εἰς χρῆσιν τῇ γυναικί, μοῖραν παιδὸς ἑνὸς ἐξ αὐτοῦ δ' ὑποβολὴ κ' δεσποτείαν ἰδίαν, μὴ τ' ἄλλης χρήσεως, τῷ γυναῖκα λαμβάνειν. εἶτα δὴ μεταγνοίσεροι νόμοι πάλιν ταύτῃ δὴ τῷ ἑνὸς παιδὸς μοῖραν οὐκ ἐᾷ δ' ὑποβολὴ τ' γυναικὸς τὸ κέρδος, ἀλλὰ κ' εἰς τῷ ἄλλῳ ἀνδρῶαν ἀφιερᾶσαν ταύτῃ χωρεῖν τάττων γὰρ ὑπὸ τ' νόμων ἀφαιρεμένων, ἡ σωτήρια μηδενὶ τ' νόμων ὀρθῶς ἐπομένη, ἀλλ' ἐν μέρᾳ μ', τάττω, ἐν μέρᾳ ᾖ, ἐκείνῳ, ὅτε οὐ μόνε δ' ὑποβολὴ τῷ παιδικῷ μοῖραν ἀξιοῖ διδόναι τῇ γυναικί, ὅτε τ' ἔξω κειμένης δ' ὑποβολῆς ἄλλως ὑπάρξεως δ' ἀνδρός. ἀλλ' ὁμῶς πάσης αὐτῆ τ' ἀφιερᾶσας ἐκείνῳ ἀνταλλαξαμένης τῷ μοῖραν χαλίζεσθαι. Τούτῳ ἐν τῷ σωτήρια, ἐπείπερ ἡ λυπηρὰν ὁρῶμεν τοῖς πράγμασιν, ὥσπερ ἐπ' ἄλλων ἐδικαιώσαμεν, νόμῳ πειθόμενοι ἀξιώματι κ' ἔτι γε λοιπὸν δ' νῦν νόμῳ ἰσχύοντι, ἀλλ' ἡ σωτηρία κεκτημένη. Εἰ μὲν τοίνυν μόνῳ τῷ ὑποβολῇ ἡ δ' ἀνδρὸς ἀειλιμενίτῃ ὑπόστασις πᾶσα, μὴ τ' παίδων τότε σωθιακειμένη ἡ μήτηρ τῶν ἐκ Διαθέσεων αὐτῇ μοῖραν εἰς ὁλόκληρον ἀπολήψεσθαι δεσποτείαν, δ' οἱ ἄλλα τῶν χρῆσιν ἔξει. εἰ δὲ μὴ ἐξαρκεῖ ταῦτα σύτασιν δ' ὑποβολὴ ἡ σωτηρία, τῷ μοῖραν ἡ γυνὴ λήψεται, ἃ κ' τῷ δύο ἐλαττόμοιρον δ' μειωθέντος ὑποβολὴ ποσότητα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχουσαν ὅσον ἂν ἦγεν εἰ μηδὲν ἠλαττωμένον ἀλλὰ πλῆρες ὂν τὸ ὑπόβολον ἐγνωρίζετο. τοιαύτης δὲ διδομένης τῇ γυναικὶ μερίδος, τὰ σωτήρια ἔτι τ' παίδων εἰ ᾖ μηδὲν ὑπολείποιτο, ὡς κλῆρον τῷ ἀκλησίαν ἀποίσεσθαι. ἀλλὰ πῶτα μ' σωτήρια γυναικός. Ὁ ἀνὴρ ἡ ἅπαις μ' ἂν (καθάπερ εἰ ἄλλοις διώρισται κ' Διαθέσεσι) ἐδὲν ἔτι λήψεται. ἔτι ζημιωθήσεται. παίδων ᾖ πατὴρ γεγονὼς, κ' μὴ δευτέρᾳ γαμήσας τ' σῶς τῷ γυναῖκα πόθον μαρᾶναι, κ' αὐτὸς λήψεται μοῖραν παιδὸς, τεκνοτροφίας τε ἕνεκα κ' τ' Διαφεσωσμένης αὐτῷ σῶς τ' σῶτον γάμον κ' αἰδῶς κ' πιμῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

Περὶ δ' μὴ μνησείας ποιεῖν ἰδίας τὰς κ' τ' τόπον ἄρχοντας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιάνῳ.

ΗΝ μὲν ἓν ἄξιον κ' ἀνθρωπίνης Διανοίας κ' δεσποτικῆς ἀρετῆς, τὰς εἰς δεσποτικὸν σεβασμοὺς ἀνθ' ὧν ὑπὲρ πολλὰς τὰς ἄλλας δόξης ἀπέλαυσαν κ' πιμῆς, δύλαβεῖς εἶναι σὺν τῷ σωτηρίαν κ' φυλακὴν τ' δ' θεῖ σεσωγμάτων, κ' σεμνοπικῶς σέβεσθαι τὸ ὑποχείριον, ἀλλὰ μὴ σωθλίβειν αὐτὰς χειρὶ βαρείᾳ· ἐπεὶ σ' ἔστιν ὃς ἡ βίαι κ' ἀδικο γνώμη τ' δύθείας ἐκφέρεσθαι τέλος τ' ἐντολῶν, ἄχρι εἰς τῷ διεσραμμένην κ' τυραννικὸν ταλεσρεξίαν, κ' ἀντὶ σεμνοίας δεσποτικῆς ἐπιδείκνυσθαι περσκοδάζουσι τῷ βιαίαν σεθαίρεσιν· ὥσπερ ἀναχαιτίζων παλαιὸς ἐθέσπιζε νόμος, τὰς σὺν ἐκόσῃ ἐπαρχίαι ἠγεμονεύοντας μὴ ἔχειν ἄδειαν σωκλάγματα κ' μνησείας ποιεῖν. κ' τῷ ἀκελόσειαν τούτῳ ἐπὶ ὑῶν κ' ἐγγόνων κ' τ' ἄλλων ὁμοσπόμων ἀρρένων συγγενῶν, γυνατέρων ἐκδοσιν σὺν σκώλυσε. Τάττ' δὲ ὡς ἐλλείπον τῇ ἀρίσῃ νομοθεσίᾳ σεσιθέντες ἡμεῖς, διαπίζομεν, ὥσπερ τὰς ὑὰς κ' τὰς ἄλλας ἄρρενας συγγενεῖς κ' οἰκείας, ὅτω κ' γυατέρας κ' τὰ ἄλλα δ' ἤλεος μέρας σεθέσθαι τ' σὺν ἐκόσῃ ἐπαρχίᾳ Διαλαχόντων ἀρχῆς, εἰς μνησείαν διδόναι κωλύεσθαι. Διὰ τί γὰρ υἱὸς μὲν, κ' εἴ τις ἕτερος τ' ἀρρένων σεσώπων, ὑποκείσε τῷ ψηφίσματι, γυαῖτης ᾖ δ' νόμος κρείττων Διαμένει; καίτοι πολλάκις δ' ἄρρεν μέρας πολλοῖς κ' τρόποις κ' ἐπιτηδεύμασιν ἑαυτῷ τε κ' τῇ μεμνησόμενη, κ' τοῖς ἄλλοις ὃς ἡ κηδεία σωῆψε, δωναμένη χρήσιμος γίνεσθαι. πάντα γὰρ τὰ ἀξιώματος ἐπιβατεύσας, ἢ ἐμπορεῖαν τινὰ μεταχειρίσας, ἢ ἄλλως δ' οἰκείᾳ βίᾳ ἐπιμέλειαν ἀναλαβών, ὥσπερ ἔφθη, ἑαυτῷ ὅτε τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀχρήσιμός ἐστιν. ὧν ἕνεκα τὸ ἦθος μετέρχεται γίνεται ὡς τὰ πολλὰ ἐπιτηδείως ἔχει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ'.

Περὶ δ' μὴ γαμεῖν τὰ τέκνα τὰ φυσικὰ τὰ ἑαυτῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιάνῳ.

ΠΟΛΛΟΙ τ' πρεσβύτερον χρόνον ἀπομνημονεύοντες, βέλονται πρεσβεῖα νέμειν αὐτῷ τ' τ' πραγμάτων πέρατος τε κ' κατασάσεως. ἐγὼ ᾖ οἶδα μὲν αὐτὸν δ' νεωτέρᾳ χρόνῳ κρατεῖν ἐν πολέμοις, ἃ μὴν ἀλλὰ ἐλαττόμοιρον ἔν πισι κέκριται· ὅταν ᾖ σὺν ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὸ δ' νεωτέρᾳ παρόδοις πειθῆται χρόνῳ, μᾶλλον ἐν τῇ μέρᾳ τ' ἡσθεσιῶν τῶν πάλαι ὀρᾶται. ἃς παντάπασι μὴ κ' πρέπον ἂν κόμην ποιεῖ, ἀνὴρ πελετὴς θείας κ' ἱερᾶν ὠδίνων τούτας ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἁπλῶς τοῖς βουλομένοις ἡσθετεῖν μόνον δίδοντος δ' νόμος. ἐξ ἃ συμβαίνῃ πολλάκις τῷ ἀδελφῷ κλῆσιν εἰς γαμικὴν μεταπίπτειν ὀνόμα· κ' ἡ τέως ἐκ γυαῖτης ἔσα κόρη εἰς τῷ νυμφικῷ μετέπιπτεν, ἡ υἱὸς ἀντὶ δ' εἶναι δ' γαμβρὸς ἐγνωρίζετο· γαμικαῖς ὁμιλίαις ἁρμοζομένων τότε φύσᾳ παιδὸς, κ' ὃν ἡ ἡσθεσία εἰς τῷ τ' παίδων ἴσῃ τάξιν ἐδὲν ὑπολογιζομένης τ' πράξεως, Διὰ τὸ μὴ πελετῆς ἱερᾶς μεσολαβόσης ἐκεῖθεν πινὰ κώλυσιν ἀπαντᾶν σῶς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον. ἀλλὰ πάλαι μ' κ' λόγῳ μὴ ἡσθετημένων σεσήκοντα, εἰ κ' ὁ γάμος ἔχει ἢ τὸ ἄδοξον, ὁμως ἐχὶ κ' ὠφελημίας ἀνεῖται. νῦν ᾖ κ' θεσμῷ γινομένης κ' πρέπον τε κ' δίκαια τ' ἡσθετήσεως, κ' Διὰ πελετῆς ἱερᾶς τ' μὲ εἰς γονέων πάξιν καθισταμένων, τ' ᾖ εἰς τὰ τ' παίδων, σὺν ἐπ' σειλείπει λόγῳ, εἰς γάμον σωάπτεσθαι τοῖς κ' φύσιν τοῖς ἡσπουσημένοις παισὶ τὰς εἰσποιητὰς παῖδας. Τοιγαροῦν κ' θεσπίζομεν, μηδεμιῶς ἐξεῖναι τὰς ἔτως ὑποδεδεγμένας τὸ τ' ἀδελφῶν ὄνομα, σῶς τὸ τ' συζυγίας ἀντὶ τ' ἀδελφότητος μεθαρμόζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κε'.

Περὶ λύσεως ὑποξυσιότητος, κ' ἀναδόσεως σεσηκός.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιάνῳ.

ΑΤΟΙΣ δεχειοτέρᾳς τ' αὐτοκρατόρων σερὶ λύσεως ὑποξυσιῶν γενομβέτη, κωλαύει ὄντα κ' ἄξια καινοτομίας ἀνώτερα σωτηρεῖσθαι, σὺν οἶσί' ὅπως σὺν ἔτυχε τ' σεσηκύσης αἰδῶς, ἀλλ' ὁρᾶται εἰ κ' μὴ παντὶ μέρᾳ, ἀλλ' ἔν ἁπλοῦμα, σὺν ὀρθῶς· δέλοις μὲν ἦ ἐλευθερίας ἠξιωμένοις μὴ καθάπαξ ὁρίζοντων ἀναφαίρετον εἶναι τὸ δώρημα, ἀλλ' ἡ γνώμη πονηρὰς ἀλοίη τὰς μιᾷ τ' ἀπηχθυμένων αὐτῶν, ἢ τὸ τ' ἐλευθερίας ἀξίωμα ἴσχυε ἔχει σεσὸς χρῆμα δελείας μεταποιεῖν, πάλιν εἰς τ' δέλων τῶν χώραν

rum commiscens accipit, faciendum putavimus. Quum enim antiquior [1] lex id donum ita circumscribat, ut donatione propter nuptias mulieri in usumfructum data, illa præter usumfructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: ac deinde posterior [2] lex rursum hanc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri afferre: sed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per leges constitutis, consuetudo neutram legem directe, sed partim hanc, partim illam sequens neque ex sola donatione propter nuptias, neque ex aliis extra donationem consistentibus mariti facultatibus, unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verum immutata illa portione, omnium [3] simul ipsius bonorum illi partem largitur. *Hanc* [4] *igitur consuetudinem* [5] quoniam acerbam esse rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum putavimus, legis dignitate honestamus: illaque quidem dehinc [6] vim legis, non autem consuetudinis obtineto. Ac si quidem omnes mariti facultates in sola [7] donatione propter nuptias numerentur, cum hujus liberis superstes mater portionem quæ ad ipsam pertinet, pleno dominio accipiet, residuque usumfructum habebit. At si ad donationem propter nuptias facultates non sufficiant, non pro quantitate imminutæ donationis portionem mulier accipiet, sed quæ tantumdem habeat quantum haberet, si nihil imminuta & plena donatio propter nuptias esset. Hujusmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum sunto: &, si nihil superfuerit, tanquam hereditatem successionis privationem & egestatem illi auferunto. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem si liberos non habeat (quo modo alibi correctum & constitutum est) nihil neque accipiet, neque perdet: si habeat neque alteris nuptiis uxoris desiderium inaniat, liberorum educationis exhibitæque priori matrimonio reverentiæ & honoris gratia, & ipse unius liberorum portionem capiet [8].

1 Mulier primis nuptiis contenta, donationis propter nuptias usumfructum habet: & præterea virilem proprietatis, in eadem *Novell. 127. cap. 3.*

2 Mulier non transiens ad secundas nuptias non tantum usumfructum & proprietatis virilem in rebus donatis propter nuptias consequitur: sed in aliis rebus mariti virilem etiam habet.

3 Res ita constituenda est: Conjunx superstes non contrahens secundas nuptias, lucra nuptialia poterat alienare. *l. 5. in fin. l. 6. in fin. l. 8. §. 1. C. de secund. nuptiis.* ut hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri jure habuisse. Postea constitutum fuit ut earum rerum proprietas liberorum esset, id est, ne in præjudicium liberorum alienaretur. *Nov. 2. c. 2.* Cui constitutioni postea derogatum, alienandi facultate parentibus permissa *Nov. 22. c. 20. §. 1. ibi, omnem licentiam habebunt alienationis.* paulo post, facultas alienandi eisdem fuit denegata *Nov. 98. c. 1. in prin.* abhinc cautum, ut rebus in illis mater usumfructum & eo amplius virilem proprietatis consequeretur *Novell. 127. c. 3.* Post hanc legem alia successit, quæ non modo usumfructum, virilemque donationis propter nuptias indulsit, sed & virilem in aliis mariti bonis *§. eod. ibi ac posterior lex.* His successit consuetudo, qua matri abstinenti secundis nuptiis concessa est virilis in omnibus mariti bonis, quamque Leo hic confirmat, ut hæc consuetudo differat à lege de qua dictum est §. *eod. ibi, ac deinde posterior lex*, non video. mihi non videntur dissimilia, dari matri virilem in rebus donatis propter nuptias & aliis bonis mariti, *ut ibidem.* & eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Ut hinc notare liceat non esse de nihilo quod Harmenopulus operis sui initio retulit, Tribonianum pretio leges fixisse & refixisse.

4 Extat 4. *Harmenop. 10. §. 11.*

5 Hanc consuetudinem probat Leo *vers. hoc igitur. §. eod.*

6 Ex consuetudine lex oritur.

7 Ὑποβόλῳ.

8 Plura vide ad hunc locum apud Harmenopulum ibi, §. 12.

CONSTIT. XXIII.

NE PRÆSIDES IN PROVINCIIS SUIS DOMESTICA SPONSALIA CONTRAHANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

DIgnum hercle humano ingenio magistratuumque virtute esset, si qui in magistratum assumuntur, eo quod supra multos alios gloria & honore fruuntur, religiose præcepta Dei observarent, & custodirent, provideque subditorum res curarent, nequaquam vero illos gravi manu opprimerent. At quia sunt quos ferox iniquusque animus è recta præceptorum semita exorbitans, in perversam tyrannicamque cupiditatem ducit, & pro reipublicæ cura efferati animi propositum exhibere facit, tanquam illos refrenatura lex [10] vetus statuit, ne præsides in suis provinciis contractus & sponsalia ineundi facultatem haberent. Atque hanc quidem juris rationem quum in filiis, nepotibus, & aliis constituisset, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos tanquam quod desit [11] optimæ legi adjicientes, statuimus, *ut quibus præsidatus obvenit*, quemadmodum filios aliosque virilis sexus cognatos & domesticos, ita quoque filias aliasque fœminini sexus personas, in suis quique provinciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim causæ est quare filius, & si quis alius virilis sexus est, decreto obnoxius sit, filia vero à legis observatione libera permaneat? quum præsertim virilis sexus sæpenumero multis & modis & exercitiis sibi, conjugi, aliisque, quos affinitas conjunxit, utilis esse possit. Nam dignitates fortasse consecutus, aut mercatura [12] aliqua instituta, aliave sustentandæ vitæ cura susceptа, neque sibi (quomodo dixi) neque aliis propinquis inutilis fuerit. Quæ ut muliebris sexus subeat, non fere idoneus est.

9 Id est, quod antea constitutum ne præsides eorumve filii ac domestici nuptias contraherent in provincia, id hac Novella extenditur ad filias præ-uti

CONSTIT. XXIV.

NE FILII NATURALES CUM ADOPTIVIS MATRIMONIUM CONTRAHANT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlti, dum prisca [14] tempora laudibus celebrant, prima illis in ordinandis constituendisque rebus tribuere volunt. Atque illa in plerisque recentiora vincere, scio quidem & ego: veruntamen in nonnullis [15] vinci etiam video. Et cum non pauca sint, in quibus à recentioribus temporibus illa superentur, tum vero maxime in adoptionibus id fieri conspicitur: quas illa adoptiones neutiquam decenti cum ritu & ornatu faciebant, dum citra [16] divinum sacrificium divinosque cantus faciebant: & qui adoptari vellent, id illis simpliciter fieri lex permittebat. Unde usuveniebat persæpe, ut [17] sororis appellatio in uxoris transiret, & quæ puella paulo ante filia dicta esset, nurus nomine compellaretur, aut filius qui esset, pro eo gener agnosceretur: quando videlicet naturalis, quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter se jungerentur: ac susque deque istæc actio haberetur: quod cum sacrum ministerium non interviniisset, nullum inde ad matrimonialem consuetudinem existeret obstaculum. Cæterum olim quum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium [18] infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum *nunc* quum adoptio secundum [19] ritus tum decoros tum justos fiat, & per sacrosanctum [20] sacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum jus subeant, nulla amplius reliqua ratio est, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam statuimus, ut qui eo modo fratrum nomen subierint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in matrimonium jungi liceat.

CONSTIT. XXV.

DE EMANCIPATIONE, ET DOTIS RESTITUTIONE.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ à veteribus Imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem, dignaque quæ ab innovatione libera conserventur, haud scio quomodo non decentem reverentiam obtinuerint: sed, tametsi non omnino, at certe despici tamen cernantur. Non recte sane. Quod enim statuerunt, servis libertate donatis, non prorsus non offerri munificentiam posse, sed si quis in unam aliquam vetitarum causarum, quæ libertatis dignitatem in servitutis habitum transformare possunt, malo animo commisisse deprehenderetur, uti

sidis, idque adjecit legi veteri. 10 *l. un. C. si rector provinciæ vel ad eum pertinent.* 11 Quod de filio constitutum fuerit in dicta lege unica, ad filias extenditur. 12 Mercaturæ utilitas.

13 Etiam post dissolutam adoptionem: & ita lex 17. *ff. de ritu nuptiarum* abrogatur. 14 Antiquitas non omnis est melior novitate. 15 In nonnullis præsentia tempora antiquis potiora.

16 Ἀνευ τελετῆς θείας, καὶ ἱερῶν ᾠδῶν. est enim ita legendum non ᾠδίνων, adde *Nov. 89. §.* Veteres citra divinum sacrificium & divinos cantus adoptionem faciebant. quod emendat Leo hac Novella.

17 Si inter adoptivos permittuntur nuptiæ, necesse erit ut quæ antea mihi soror fuerit, uxor esse possit: ut quæ mihi filia adoptiva fuerit, postmodum mihi nurus sit, si filio meo adoptivo meam filiam uxorem ducere liceat, eveniet quoque, ut qui filius antea mihi fuerit, idem mihi sit gener, si filiam meam adoptivam ducere ei permittatur. Est autem absurda nominum confusio: ergo & inter fratres adoptivos nuptiæ. 18 Matrimonium inter fratrem adoptivum & sororem adoptivam infame veteribus fuit, non tamen nefarium. 19 Adoptio fieri debet ritu decoro, & sacrosancto sacrificio interposito. 20 Διὰ τελετῆς ἱερᾶς. hujus constitutionis meminit alicubi Theodorus Balsamon, quibus adde & illud genus adoptionis quod fiebat *per baptismum*. Huc etiam referri potest adoptio *per arma*, qua Theodoricus Herulorum regem filium sibi fecit *Cassiodor. 4. Variar.* & Justinianus Atalaricum *Cassiodorus 8. variar.* Desiderio concordiæ factus est per arma filius. Idem author *lib. 8.* Gensimundus armis filius factus est. Procopius *1. belli Persici* refert, cum Cabades Persarum rex Justino Imperatori pacem obtulisset, si Cosroem ex sorore filium adoptaret, consilio Procli Justinum respondisse, paratum se id facere, sed ita ut barbarum deceret, id est, per arma, non per litterarum instrumenta: alioquin usitata apud Romanos adoptione, jus sui heredis Cosroi tribuisset. Erat & aliud genus adoptionis *per comam, sive per capillos*. Paul. Monachus 6. *de gestis Longobardorum*. Circa hæc tempora Carolus Francorum princeps filium suum ad Luitprandum misit, ut ejus juxta morem capillum susciperet, qui ejus cæsariem incidens, ei patér effectus est. vid. *P. Pithœum 1. adv. 1.*

Source : BIU Cujas

uti tum rursum [1] in servorum locum deduceretur: illos religiose omnes audiunt, legisque lationem venerantur. Quod vero liberis parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt [2]: non visum est audiendum, neque, quasi illi improbanda statuissent, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim lege noviter lata reprobatum est) authoritate privatum esse. Quidam *saltem* judex censuit (& miror quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui juris facti essent, simpliciter potestatem quam cepissent, haberent, sed nisi [3] ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur, rursumque patriæ potestati subjicerentur. Neque vero *ille* hoc unum *censuit* [4], sed etiam si quis ex semine suo efflorescentem fœtum viderit, ac vero hunc mors torvis oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: uti ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque quæ donata à parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidem ubi nonnullis placuisset, facileque à posterioribus susceptum esset, despecta veteri legislatione, in hodiernum usque diem in republica valere conspicitur. Nos itaque pristinam legum hac de re authoritatem renovantes, statuimus, *ne quis* illorum qui de dotis [5] restitutione disceptant, rejiciatur, infectaque re inanis dimittatur. At quid ajunt illæ? si filius liberis orbetur, donum quod illi à patre processerit, ad donatorem oportere reverti: quod vero aut à matre aut ab extraneo quopiam donatum filius habet, non item, nisi reverti debere id donatores pacto complexi sint. Sed [6] quæ filiis patres inter emancipandum dederunt, apud eos qui acceperunt, irrevocabiliter permanere, illosque de illis testari jubent: nisi pacti cujuspiam, quum pater donaret, initi, obstaculum subsit. Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, *scire omnes* jubemus, si filius sui juris factus, nullosque liberos habens testetur: parentes illa duntaxat quæ ex lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum (quo modo supra dictum est) initum sit, percepturos: reliquos vero cognatos, quanquam ab intestato vocarentur, ut qui restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius [7] virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterum quoniam præter alios modos hic quoque sui juris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat, (sive is pater, sive avus esset) libertate ipsum suo [8] ore donasset: nos hoc insuper annectimus, ut [9] si pro suo *saltem* arbitratu vivere filius videatur (sive id ejus verbis cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus [10] filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit) tametsi [11] à conjugii commercio liber sit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi & confirmatum sit. Etenim si servi semel jugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur: quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos, denuo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

1 *l. 2. C. de liberis.*

2 Legibus solvuntur liberi patria potestate per emancipationem: revocantur tamen in patris potestatem ingratitudinis causa *l. unic. C. de ingratis liberis.* Quod cum ita sit, qui fit ut Leo dicat hoc non audiendum? Immo quo jure simpliciter dicitur legibus permitti plenam omnino potestatem emancipatis, nullamque mentionem facit ingratitudinis legibus damnatæ? Non modo hic locus est corruptus, sed integra Novella.

3 Hoc ait, Emancipatos ingratos in patriam potestatem ob ingrati vitium revocari.

4 Hoc caput existimo referendum ad emancipatos ingratos (de quibus agi satis constat hujus Novellæ principio) eo sensu, Emancipatos si liberos habeant non revocari in patriam potestatem: sed tamen testari de profectitiis non posse.

5 Locus est corruptus.

6 *l. 2. C. de emancipationib. liberorum l. 8. C. de bonis proscriptorum: l. 17. C. de collat.*

7 Hoc ostendit filios non esse in potestate matrum aut aviæ. *leg. 13. ff. de suis: leg. 8. Cod. de præscription. longi temporis: l. 5. C. de adoptionibus.*

8 Emancipatio non requirit scripturam. Imo requirit. *l. 2. C. de emancipationib. liberorum.*

9 Hujus constitutionis meminit Harm. 1. *tit.* 17.

10 Tacito consensu filius emancipatus dicitur, si patre non ignorante separatim rationes instituit, aut seorsim vivit, tametsi conjugem non habet. & ita abrogatur *l. 3. C. de emancipat.* quæ negat nudo consensu (citra solennitatem verborum) filios emancipari.

11 An id videtur velle? Filios nuptiis contractis voluntate patrum tacite emancipatos videri? non arbitror, quantumvis id multis locis hodie fit receptum.

Constit. XXVI.

UT [12] EUNUCHI ADOPTARE POSSINT. [13]

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

MAgnum sane excellensque donum [14] à Deo creatore ad mortales promanavit, matrimonium. Non modo enim naturæ mortis [15] ingluviei obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verumetiam per liberorum procreationem permagna aliquo hominum vitæ præstat. Nam quid ea quæ ex liberis percipitur voluptate ad oblectandos hominum animos suavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levari certe senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit lex, & recte quidem, in eos, qui id donum à natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim etiam extra matrimonium [16] acquirendi liberos potestatem fecit, alios hujus benificentiæ exortes reliquit. Quanquam ejus legis, quæ in hoc semel edita esset, ut liberorum orbitate qui nullos haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult: sed rejicit illos qui lethalia passi sunt: quorum tamen quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hanc ponit, quod dicat: Quos [17] natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At vero non [18] natura, sed hominum injuria his generandi vim ademit. Qui homines, si præter injuriam quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges non subirent, dignum fore Imperatoria nostra majestas rata statuit, ut si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent [19]. Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur: itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum [20] cui [21] vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt per manum adimplere, & qui sermonem labris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur [22]: ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

12 Abrogatur §. 9. *Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.*

13 XVII. dicitur 21. *Harm.* 8. 4.

14 *Novell.* 22. *Novell.* 39.

15 Laus matrimonii sumpta ab utilitate & voluptate.

16 Per adoptionem scil.

17 Ratio dubitandi sumitur ex §. 9. *Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.* Potest sic ea augeri: heredem instituere Eunuchis non licuit. *l. 6. §. 1. ff. de liber.* vel matrimonium contrahere, *l. 39. in fin. ff. de jure dot.* nam quod dicitur, pro morbosis haberi, id levius est. *l. 7. ff. de ædilit.* hodie testamentum facere possunt, *l. 5. C. qui testam.*

Constit. XXVII.

UT PARITER [23] OMNIBUS [24] ADOPTARE LICEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM eos qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire studeant, in commune illam proponere, quam [25] certis hominibus devovere aliosque ejus expertes relinquere decentius sit: tum vero longe magis legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub principe, virtute: sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc pro œmium? Quod quum liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellet, adoptare, & quod à natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo, non erga omnes similiter servarit propositum: atque viros quidem & mulieres, quas natura postquam matres novisset [26], ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redegisset, adoptandi jure donarit: eunuchos [27] vero & mulieres,

18 Eunuchi non fiunt natura, *ut hic:* licet in quibusdam spadonibus contra *l. 128. ff. de verb. sig.* quibus adoptio permissa *l. 40. in fin. ff. de adopt.* differunt enim à castratis de quibus hic agitur, dixi ad *d. l. 128.* facere. *l. 10. C. qui testamenta.*

19 Olim castrati adoptare non poterant & ita abrogatur §. 9. *d.* §. 1.

20 Ratio decidendi satis elegans, possis & à simili id etiam confirmare, licet Eunuchis testamentum.

21 *l. 10. ff. qui testamenta.* ergo adoptare.

22 Et è contra qui manus amisit, verbis testari potest, *l. 10. ff. qui testamenta.*

23 2. *Harm.* 8. §. 4.

24 Etiam fœminis quæ nunquam liberos habuerunt. & ita abrogatur §. 10. *Inst. de adopt. & l. 5. C. de adopt.*

25 Superflue uni aut paucis scribitur, ubi est causa.

uenctorum *Sabrian. ad eccles.* adde *Nov. Just. 60. cap. 1. in fin.*

26 Sensus est: Veteri jure fœminis (quæ matres fuissent) tantum licuisse adoptare in solatium liberorum amissorum, *l. 5. C. de adopt.*

27 Eunuchi & mulieres improles, adoptare jure veteri non potuerunt. De Eunuchis dixi ad *Novell. 26. ff. eod.*

ἀγεσθαι, ἀκέραιον σύλλαβᾶς τὴ πιμῶσι τὸ νομοθέτημα· παῖδας ἢ ἄπαξ τοῖς γονεῦς ἀπολελυμένους ἐξουσίας ἐπιτρεπόντων τῷ αὐτεξουσίῳ τ γνώμας ἀφ' πάντες ἀπολαβεῖσθαι, ὀχ ὁμοίως ἔδοξεν ἀκέραιον, ἐσ' ὡς αὐθετήσεως κρείττω θεωρεῖσθαι τὸ δόγμα. ἀλλ' ὁρᾶτε σημερον, ἐδεὶ λόγῳ. ὑδὲ γ νόμῳ κεκαινοποιημένῳ ἠθέτη τ κυρ· ἀφῃρημένον. ἔδοξε γάρ τις τ κρίνειν λαχόντων (κ) θαυμάζω πῶς ἔδοξε) μὴ τὰς κατασκευὰς αὐτεξουσίας τ παίδων, ἀπλῶς ἔχειν ὧ ἔλαβον ἐξουσίαν, ἀλλ', εἰ μὴ παίδων ὀφθεῖεν πατέρες, ἀποχειροτονεῖσθαι τὸ αὐτεξούσιον, κ πάλιν ὑπὸ τὸν τ γονεῦς ἐπιτροπὸν καθίσασθαι. ἐ τοσοῦτον ἦ μόνον, ἀλλὰ κ κἂν ἀπορᾷς ἑαυτῷ ἀνθήσασιν τὶς ἴδιος γονεῦς, θύνατ· σ' αὐτὸν ἐπεὶδὲ ὁρίμει ὀφθαλμῷ, κ εἰς ἀπαίδευσιν ἐξέπεσεν, ἀποδαλεῖν μ τ παίδων κ τ γνώμης τὸ αὐτεξούσιον, κ μήτε χρᾶσθαι ἀμβήκας, μήτε διοικεῖν ὡς ἂν δοκῇ τὰ παρ' τ γονέων δεδωρημένα συσκευᾶσθαι. τοῦτο ποιν εἰς δόξαν ἐλθὸν κ ῥᾳδίως παρεδέχθη τοῖς ὕστερον, μέχρι ἔ νῦ ὁρᾶτε πολιτεύομεν, τ πυλαιὰς ἀπομιζόμενης νομοθεσίας. Ἀναγνόντες ὧν τῷ πάλαι ὡδὶ τάττει κυελοτήκ τ νόμων, εὕρομεν τ ὡδὶ πρῶτος ἀναδόσεως ἀμβαλλόντων, ἀθετοῦντα, ἀπαγκτὸν εἶναι. τ ἐν ἐκείνοι φασὶν; ἀπαιδίας αὐξησιχώσης τ παιδὸς, τῷ μ ἐν ἔ πατρὸς ἦκυσαν αὐτῷ δωρεὰν ἀναστρέφεσθαι πρὸς τ διδόντα, μηκέτ ἦ κἀκείνῳ ἢ τῷ παιδὶ πρόσεσιν, ἢ παρὰ τ μητρὸς δεδομένη, ἢ παρὰ πν· τ ἔξω· εἰ μὴ ἄρα ἔστω παρὰ τ διδόντων συμπίπτουσα), ὥστε αὐτῷ ἀναστρέφεσθαι. ἀλλὰ κ ἃ τοῖς παισὶν οἱ πατέρες δίδασιν, ἅμα τῷ ἀφεῖσθαι τ ἐξουσίας, κ τοῦτο τοῖς λαβοῦσιν ἀναφαίρετα μένειν παρεκελεύσω), κ σωίζεσθαι ἐπ' αὐτοῖς ἀμβήκας· εἰ μὴ συμφανῆ κώλυμα πάρῃ, ἐν τῷ δωρεισθαι τ πατέρα γενομένων. Τέτοις ὧν κ ἡμεῖς ὁμογνωμονοῦντες, εἰδίνες πάλαι παρεγνωμεν, ὡς εἰ πᾶς ὡδὶ αὐτεξουσιότητα ἀφεμέν· ἀπεκν· ὧν ἀμβάθη), ἐκεῖνα μόνα λήψον) οἱ γονεῖς ἃ πεφρ τ νόμων δηλαδὴ τ φαλκιδίου εἰς αὐτὸς ἔρχεται). (ἀνωφελὴ μὴ σύμφωνον φθάσῃ ὡσπερ ἔμπροσθεν εἰρῆσθαι) οἱ ἦ λοιποὶ συγγενεῖς ὧδὲν παντελῶς, εἰ κ ἀδιαθέτως κληρονόμοι, ὡς τε ὧδὶ τ ἀναδόσεως καταπεφρονηκότες. Καὶ τοῦτ ἦ ἄξιον ἐπισημαίνεσθαι, ὡς μόνῳ ἄρρενι ὡσπόπῳ ὑποκειμένῳ χρηματίζῃ ὁ παῖς ἐπειδὴ ἦ ὡς τοῖς ἄλλοις τρόποις κ ἔτ· ἐδείκνυ τ παῖδα αὐτεξούσιον, εἶγε κ ὁ τῷ ἐπιτρόπῳ ἐγκεχειρισμένος (εἴτε πατὴρ εἴη, εἴτε ὡππάτωρ) τὸ ἀπόλυτον αὐτῷ οἰκείοις σόμασι ἐδώρειτο· ἡμεῖς κ τοῦτο ὡσαπαιτοῦμεν, ὡς εἰ ὡδὶ ἀφωρίσω ἰδιογνωμονοῦσιν ὀφθεῖη μόνον ὁ παῖς κατασκευὰς (ἄν τε γλώσσῃ τοῦτο ὡμολογηκὼς, ἔ ὑπ' ἐξουσίαν ἐπελθ· εἴτε γλῶσσα μὲ ἐ παρέσχε τοῦτ· ἄλλως ἢ γνώμη σιωπῶσα, κ ἰδίως ῥυθμιζομένῳ τῷ παιδὶ ὧδὲ συναπτομένη, ἀλλὰ παρεγχωρήσεζα καθ' ἑαυτὸν ἀφῆλθ) κἂν ἡ γαμικῆς ὁμιλίας ἔζω, εἶναι αὐτῷ κεκυρωμένον τὸ αὐτεξούσιον. εἰ γὰρ θέλοι ἁπαξ ἀφεμένοι ζυγῷ, μὴ πονηροῦ ὀφθέντες, ἀχρὶ πάλιν ἕλκειν αὐτὸν ἀναγκάζειν), πῶς ὧδὲ ἄτοπον, ἀπολελυμένους τὰς παῖδας, πάλιν ἄγθ' ὑπὸ ζυγὸν, κ μὴ μετεῖναι αὐτοῖς αἰδίᾳ ἐλευθερίας, ἣς, ὡσπερ ἴφθ, κ θέλοι ἀπολαύσειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κϛ'.

Περὶ τ ὑποπιείας σύνεχες κ γυναῖκας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

ΜΕΓΑ κ τίμιον ἀνθρώποις ὧδὲν τ πλάσαντ· θεῦ δῶρον ὁ γάμος. ὃ κ μόνον δι' πανωμίαν ἐκάτῳ βοηθεῖ τῇ φύσῃ, κ τῷ ἀφανομῷ τ γένῃ χαρίζεται), ὧδὲ ἐὰν ὑπ' ἐκείνῳ κατανεμόμενον παντελῶς ἀφῤῥυλῶμεν, ἀλλὰ κ ἄλλως ἀφ' τ παιδοποιίας μεγάλα τῷ ἀνθρωπίνῳ χαριζόμενον βίῳ. τί γὰρ ἡδύτερον εἰς ψυχὴν ἀνθρώπων, τ ὑπ' παίδων σύρφοσιν; τί δ' ὠφελιμώτερον ὑ τοῖς κ' τ βίου πράγμασι, τοῖς τε ἄλλοις κ ἃ ὡδὲ γῆρας ἡμῶν σωσαντᾶ; τῇ γὰρ τ παίδων ἐπικηδείᾳ κεφότερον τὸ βαρυῶν τ γήρως ὁρᾶτε. ἀλλὰ γὰρ τούτης τ ὠφελείας ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἐξ μεταλαχεῖν ἀφ' τ γάμου ὁμιλίας, ἐδοκίθη νόμ· (κ καλῶς ἐδοκίμη) οἰκείᾳ φιλανθρωπίᾳ, τοῖς μὴ παρὰ τ φύσεως λαδοῦσι τὸ δῶρον, δύσερετῆσαι. πῶλῳ οὖν εἰς πάντας ἐφύλαξε τῷ ὡσαιρεῖν, ἀνεμίπτ τῷ δύσερείαν πεποιημένῳ. τοῖς μ γὰρ παρέχει ἐξουσίαν κ δίκαι γάμῳ ποιεῖσθαι παῖδας, τοὺς ἦ ἀμετόχους τ χάρι· εἴασε. καίτοιγε τ ἁπαξ εἰς τοῦτο καταστάσι νόμῳ, ἐφ' ᾧ λύσει τῷ ἀπαιδίαν τοῖς τεκνῶσι, δι' ἐσωτὸ δείκνυσι παῖδας οἷς ὁπ ἔ γάμος τοῦτο εἶναι ὑ γένεται, εἰς πάντας ἐκρῶ ἀφεδίδασι τῷ φιλοπαιδίαν. ἀλλ' ἐχ' ὅπω βάλε), ἀποπέμπ) ἦ τοῦτος οἷ τὸ κατελύσαμεν ἐζημίων), κ ὃς ἰῶ εἰκὸς, ἠδικημένος κ τ παιδοποιᾶ ἀφυσωμένως δυνάμεως, οἰκτείρειν. κ ἡ αἰτία τ ἀποπέμψεως, ὅτι, φησὶν, ὃς ἡ φύσις σὸκ οἶδε γονῆς κληρονόμους, τοῦτοις ὅσ' ὁ νόμ· τοιαύτης μεταδίδοσι κληρονομίας. τὰς ἦ ἀρχ ἐχ' ἡ φύσις, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀδικία τῶν κληρονομίαν ἀφείλετ· ὃς ἡ βασιλεία ἡμῶν δ' ἐγλν ὑπολαμδάνοσα μὴ ὡδὲ τῇ ζημίᾳ ἰῶ ἐξ ἀνθρώπων ὑπέρῃσαν, δύτέραν ὑπέγλν ἀφ' ὑ νόμος ζημίαν, ἐπιτίθει, βαλομένους ἰποποιεῖσθ, ἀκώλυτον ἔγλν τῶν βάλησιν. οἶμαι, δ σκεῖ μᾶλλον ἀναγκαίαν ὁρᾶσθ τῶν δύσερείαν, ἔ τὸ ἐξ αὐτῆς ὠφέλιμον χρειωδέστερον πέφυκεν. δύνεχοις ἦ μάλιστα ἡ σὰ ὑ νόμος παιδοποιᾶ τοσοῦτον χρειωδεστάτη, ὅσον κ μόνον τοῦτῳ λαμδάνει τῷ τρόπῳ τὸ εἶναι πατέρες, κ τ παρὰ ἰῶν θεραπείας ἔτως αὐτοῖς ἀπολαύσῃ ὑπαρξίᾳ. ἢ σὸκ ἔστι φιλάνθρωπον, ὅτι τ γονίμων ἀπεστέρηνται μηδίων, σωαποστερεῖσθ. ἀλλ' ὥσπερ ὁ φωνῆς ἀποτελμημέν· ἔ κεκώλυ) πεῖ τ γλώττης ἀναπληρῶν ἀφ' τ χειρὸς, ὁσ' ὃς ἀπορεῖ λόγον ἀφ' χειλέων ἐρύξασθ, τοῦτον ἀφ' τ γραφῆς εἰς τῷ ὠφέλ τ οἰκείων ἀφίπτειν ὠφελῆν ἀποτρέπε)· τὸ ὡσπήκειν κ τὰς ἀφαιρίσ τ παιδοποιῶν μελῶν τε κ μηδίων γονῆς ἀπορέντας, μὴ κωλύειν ἑτέρῳ τρόπῳ θεραπευθεῖσθ τῷ ἀπορίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ'.

Περὶ τ ἐπίσης πάντας ὑποθετεῖσθ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῇ αὐτῇ.

ΚΑΙ καλῶς πρέπον ὑπάρχῃ τῷ ὠφέλειαν ἐν κοινῷ κατατίθεσθ τὰς ὄφελός τι ἐξευρεῖν τῇ βίῳ ἀπεδοῖς οἰκείας ὡσθυμηθέντας, ἢ τὸ βέλεσθ μέχρις ἐνίων ὡσοπόπων ὠφελοῦζειν, τὰς δ' ἄλλας ἀμοιρεῖν τούτης ἐᾶν· πολὺ ἦ τιλέον ὡσῆκε τῷ ἐκ τ νόμων δύσερείαν εἶναι κοινῶ. ὥσπερ γὰρ ἐπ' ἀρχοντ·, ἐρετῆς, ὅταν κ ἐπὶ νόμων ὠφέλωμεν κοινῷ ἔ ἐκεῖθεν ἀπολαύσειν καλῶς ἄπαν τὸ ὀρχήμενόν τε κ ὑπακείμενον. Τί τοῦτ λέγ τὸ ὡσοίμιον; ὅτι τοῖς αὐτυχοῦσιν ἀπαιδίαν λύειν βαλόμ· τὸ δυσύχημα νόμ·, ἐν τῇ ὑποθετεῖσθ ὡσοτίσειν, κ γνώμην ἐκείνο κέσθ ὁ μὴ δύσπορον λαδεῖν ὧδὲ τ φύσεως, ἃ ὡδὲ πάντας ὁμοίως διέπουσ τῷ ὡσαίρεσιν· ἀλ' ἀνδράσι μ, κ γυναιξὶν ἃς ἐγνώρισε μ ἡ φύσις μητέρας, εἰς ἀπαιδίαν ἦ ἀφα-

Source : BIU Cujas

ἀφαιρέσῃ τ γονῆς παρείσηται, τὸ ὑοθέτημα ἐδωρήσατο. δύνηται ἢ κ γνώμη ἂν ὅπω τ κήλπων ὁ ℔ ἡλίος ἰώσηται τύχης, σὺν ἀξίᾳ ἔκεινε ℔ διεγερτήμεθ᾽ ἐχ ὁρῶ τίνα τρόπον ὕστερον μικρολογούμενον. ἐ γὰρ ὅτι ἐζημίωνται τὸ εἶναι φύσῃ πατέρες δύνῃται, ἀλλ᾽ τῷ νόμῳ τῷ ζημίαν ἐπιτείνειν χρή· ἀλλὰ τἐναντίον μᾶλλον τὸ ἐκεῖθεν ὑοθέτες ἑτέρῳ τρόπῳ μὴ κωλύειν ποιεῖσθαι. καθὼς ἐν ταῖς ἄλλαις κολοβώσεσι τ φυσικῶν ἐνεργειῶν, οἷον ἐπὶ χειρῶν κ ποδῶν, κ εἴ τι ἄλλο ἀπεστέρηται ἄνθρωποι, ἐ κωλύομεν τ δυνατὸν τρόπον παρομυθεῖσθαι τῷ κηλόωσιν. κ μὲν γὰρ γυναῖκας, διόπερ μὴ ἄφθονον μητέρες, σύλογόν ἐστιν ἀποτρέπειν ὑοθετεῖας· τίς γὰρ ὁ λόγος ℔ πὸς μ, ὅτι ἀφῃρέθησαν τ παίδων, φιλοτιμεῖας πάλιν κλῆσιν τ παίδων, τοῖς ℩, ὅτι παντελῶς ἄπορροι τούτοις γεγόνασι κλήσεως· ἀλλ᾽ ἐπεὶ ἐχ ὁμοίως πᾶσι τὸ φρονεῖν παρεγίνε℩, ἔδει μὴ ἁπλῶς ἔτω ζημιοῦν, μηδὲ πάντας ὁμοῦ ὑπὸ μίαν ℔ κωρὶ εἰς τὸ τ οἰκείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ καθ᾽ ὃν ἀπαιτεῖται καιρὸν τ τῶν δεσποτείων προχειριζομένων κατάστασις. τί γὰρ; εἰ ὁ μ, κ ὑπερελάσας τ χρόνον, ἵνα εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκηται, ℔ δεσπόζειν κέλευσιν ἄξιος, ὁ ℩, εἰ ℔ κωρὶ ἔλαττον ἔχων, σὺν ἐλαττώσει φρονήσεως, κ ℔ ὀρθῶς τὸ περίγραμμα μεταχειριζόμενος, ἀπειρχθήσε℩ τ διοικήσεως; ἐπεὶ ἐν ἐχ ἥττον κ νῦν ἢ τὸ σῶμα ℔ἀφάρσιν ἀνθρώποι, κ οἱ μ δύσεβέστεροι τ λογισμὸν κ ὠφ ℔ νενομισμένῳ κωρῷ, οἱ δὲ κ ὑπερβάλλοντες αὐτοί, σὺν δύσεβεῖ τῶν ℔ἡνίων ἐ πεπήγασι, τῷ δὴ ταύτῃ βάλεσθαι, ἐλαττοῦς ἔχειν τῶν νομοθεσίων ἐποίῃ. κ ἄλλως δὲ πως· ὠφέλιμον μ, ὅτι μὴ ῥᾴδιον, μᾶλλον δὲ, παντελῶς ἀδύνατον ὠφὸς πάντας ℔ἀφαίνειν ℔ νομοθέτῃ τὸ βέλημα. πῶς γὰρ οἱ γῆς κ ἁλιάστης μακρογῆς διειργόμενοι ℔ἀφήμασιν, ἵνα τι ἄλλα δύσχερῆ ℔ βίᾳ ἐάσω, νόσες κ φόβους ἐξ ἐπιβουλῆς ἐχθρῶν, κ μελῶν πηρώσεις. ὁ πολλάκις ἰσῆ ἐπὶ χώρας οἴδασι πρεσβεύειν, μὴ ὅπ γε ὑπερορίας τέλεσθαι πορείας· πῶς ἔ, κωλυόμενοι τούτοις κ μυελοις ἐτέρῃς, ἃ τῷ ἀνθρωπίνῳ σωμένῃ ζωῇ, πρὸ μόνης τ βασιλικῆς κατανεύσεως τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀξιωθήσονται τ ἐπιτροπῆς; Οὗ ἕν, καθὼς ἔμπροσθεν ἔφημεν, σὺν ἕδει τῇ νομοθεσίᾳ, προσανα πληρώντες τοῦτο, κελεύομεν τοῖς ἤδη ℔ἡβηκόσι τ παίδων τ ἀτελῆ τ ἡλικίας κωρὸν (τοῦτοι τοῖς μ ἀνδράσι τ εἰκοσιν, ταῖς ℩ηλείαις δὲ τ ὀκτωκαιδέκατον κ γνώμης κατασάσι ῥυθμιζομένοις, κ φρόνησιν συλλαμβανομένοις, ὑφ᾽ ἧς τὸ δεσπόζον λιωχίμενον ἐ λυμανεῖται τοῖς προάγουσιν, ὁσῇ ἐπιβολαῖως αὐτοῖς τὸ δεσπόζειν ὀρθεῖν παραχθεῖν) τῷ τ οἰκείων ἐπιτροπῷ δίδοσθαι. τοίνυν ἔστι κ λαβέτωσαν, κ δεσποζέτωσαν. οἱ δὲ ἔπ λογισμῷ ℔ κυβερνήσοντο℩ σὺν ἕδει, κ ℔ἀφ᾽ τοῦ μέλλοντες (αὐτὶ ℔ δεσπόζειν, αὐτοὶ ὑπὸ αἰνοίας δεσποζόμενοι) ἐπιζήμιοι ἑαυτοῖς ὑπάρξειν, καὶν πέρᾳ ℔ κωρὸν ἥκοντες ὁρῶν℩), ὁ λήψον℩). εἰ γὰρ ὅσῳ ἧττον σκοπὸς, τὸ τὰ προσήκοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, τοῦτο ἔπ σὸν ἔσιν ἐπιδημῶν, πῶς, καὶν ἐπίδημο℩ ἡ ἡλικία, ἐπισφαλῶς αὐτοῖς ἐμπιεσθυεῖν ἐ τῇ σκείνης ἐπιτροπείᾳ ὁ καλῶς διοικηθήσεται; ὅτω δὲ ἄρα κ δυνατοὶ ὄντες προάγεσθαι ἐπιτρεπτεῖν καὶν μὴ ὠφὸς τ κωρὸν ἔφθασαν τ ἐπιτροπείας, ὁ κωλυθήσονται. ἐν γὰρ τὸ ζητούμενον, τὸ μὴ λυμαίνεσθαι τοῖς ὑπάρχουσιν ὁ ὠφελήσονται, ὡς πλεῖόν ἐστι τὸ κωρὸν ἀναμένειν. κ μὴ μόνον δὲ βασιλεύειν τῷ τ οἰκείων προγμάτων ἐπιτροπῷ κ διοίκησιν ἐγχειρίζειν, ἀλλὰ κ τὰς ἐν ἐκείνῳ ἀρχὰς λαχόντας τόπων. κ κρίνειν τὸ ἀκώλυτον ἔχοντας, ὅτω γὰρ κ ὁ ℔ νομοθέτης ὠφέλιμα πάντως ὁπόσῃ τοὺς χρείζοντας, κ ὁ νόμο℩ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον ἐνεργήσῃ.

è quarum sinu nondum ullus fœtus efflоruisset beneficio indignos censuerit, tam utiliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim quia hoc incommodo, ut natura patres esse nequeant, eunuchi affecti sint, continuo, idem incommodum lege augeri [1] oportet: sed è diverso ejus rei defectum alio modo compensari non prohibere, longe magis par est: quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut manibus [2], pedibus) mutilatis, aut si qua alia parte privati sint homines, illi quocunque possunt modo, mutilationem sarcire non prohibentur. Jam vero neque mulieres quia matres non fuerint, ne adoptent, coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, ut illis, quod liberis orbatæ sint, denuo acquirendorum liberorum jus largiare: has vero, quod istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe si [3] hæc præcipua liberorum utilitas est, ut parentes in senio sustententur: quo pacto non tam his quam illis ex æquo ut beneficii participes essent concedere æquum fuit? Sic enim quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope & auxilio levior paupertas esset: quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, & his adoptio conduceret. Nam qui in filii locum assumptus esset, is & inserviens matri, & pro illa quæ par est filium facere sedulo exequens, quum bona illius, ita ut in suo statu manerent, administraret: tum cum matre curarum onus partitus ut illa tranquillius lætiusque viveret, efficeret. Nostra itaque Imperatoria Majestas, iis legibus quæ adoptare his quos diximus non permittunt, administrationem abrogans, evulgat legem, quæ *omnibus qui* adoptare velint, sive quispiam viri facultate orbatus sit, sive aliquam [4] necdum matrem Sol viderit, ejus faciendi potestatem facit: non solum autem ob commoditates quas ex adoptione manare dixi, sed etiam quod inde virginitatis decus cohonestari animadvertam. Si quidem quæ conjugali consuetudini virginitatem anteponunt, interimque libeforum desiderio punguntur, quum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt. Neque [5] porro verum est, ut quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, idcirco illi adoptare non liceat. Primum [6] enim, quia si quis hoc admittat, non modo mulieres, quæ nunquam pepererunt, verumetiam quæ matres extiterunt, ab adoptione arcet. *Fœmina* enim (ut lex [7] inquit) *habere in potestate non potest*. Deinde [8] quæ hoc sanxit lex, loquitur de illis qui à matribus recedentes seorsum suo arbitratu vivere malunt: non item vero de iis qui materna imperia libenter tolerant, ipsarumque præscriptis per omnem vitam parere proposuerunt. Non igitur obedientiam & famulatum voluntarium, quanquam is rarus sit, lex prohibet: sed illic fœmina potestate privatur, ubi voluntatis assensus ad obedientiam non coit. Nam si hoc ita sit, quomodo multæ matres jam viduæ liberos secum una viventes & subditos ad extremum usque diem habent & animam in illorum manibus expirantes maternæ benedictionis suarumque facultatum illos relinquunt heredes? Porro & illud etiam Imperatoria nostra Majestas benigne subditis largitur, *ut non modo ab Imperatore* (quemadmodum vetustiores [9] leges præcepere) sed etiam à quocumque, cui cujuscunque loci rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo facultatem accipere possit.

1 Afflictio nullius augenda *Novell. 40. §. cod.*

2 Qui manus amisit verbis testari potest. *d. Nov. 26. & l. 10. ff. qui testam.*

3 Ratio decidendi.

4 Sensus est: Fœminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare posse.

5 Ratio dubitandi.

6 Prima refutatio dubitationis.

7 Vid. *l. 5. C. de adopt. §. 10.*

8 Secunda refutatio *Inst. de adopt. Ulp. 8. §. 9.*

9 *d. §. 10.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κή.

* Περὶ ℔ κωρῶ, καθ᾽ ὃν δεῖ τὸς παῖδας τῷ τ οἰκείων διοίκησιν ἐγχειρίζεσθαι, κ ὧ℔ φ πίνο.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

Constit. XXVIII.

* QUO TEMPORE [10] ET A QUIBUS RERUM SUARUM ADMINISTRATIO ADULTIS CONCEDI DEBEAT.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

10 Etiam ante XX. & XVIII. Qui non semper anno XX. aut XVIII. quod addi oportet legi 2. *C. de his qui veniam ætatis.*

ΕΠΕΙΔΗ κ τῷ κ καλῶς τοῖς νομθέταις ἔδοξε, τὸ πασὶν ὠρφανισμένοις ἐγκαθίστᾶν ἐπιτρόπους, δι᾽ ὧν ἡ τ πατέρων ἀναπληρωμένη αὐτοῖς ὠφέλοια, δι᾽ ἐπιμελείας μ τὸ τ ἡλικίας ποιεῖσθαι ἀπαλὸν, τὰ ὑπάρχοντα ℩ παῖς δέσποις φρονήσιν ἀδόλῳ σωτηρεῖ· τῷ καλῶς ℔ἡκειμένῳ τ νομοθεσίας σωειδόμενον ὁ λείπῃ παρ᾽ ἑαυτῶν προσθεῖναί τί ἔν τοῦ ἐλλεῖπον ἰῷ; τὸ βέλεσθαι παρὰ μόνῃ βασιλέως κελεύοντο℩ ἐξίστασθαι τὰς κηρύττουσας τ τ πραγμάτων διοικήσεως, ἐγχειρίζεσθαι ℩ τὰς παῖδας αὐτῷ, ἀπολαβόντας τ ἡλικίας τὸ μέτρον (ὁ τοῖς μ ἄρρεσιν ὁ εἰκοσὸς ἀπονέμῃ λῆρο℩, παῖς ℩ ℩ηλείαις ὁ ὄγδο℩ κ δέκατο℩) ὡς εἰς ὥραν ἐλθόντας φρονήσεως, κ ℔ τὰ οἰκεῖα δυνάσθαι καλῶς κ συμφερόντως οἰκονομεῖν, ἐπὶ τ δεσποτείας καθίσασθαι. ἀλλ᾽ ἐπεὶ ἐχ ὁμοίως πᾶσι τὸ φρονεῖν παρεγίνε℩, ἔδει μὴ ἁπλῶς ἔτω ζημιοῦν, μηδὲ πάντας ὁμοῦ ὑπὸ μίαν ℔ κωρὶ εἰς τὸ τ οἰκείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ καθ᾽ ὃν ἀπαιτεῖται καιρὸν τ τῶν δεσποτείων προχειριζομένων κατάστασις. τί γὰρ; εἰ ὁ μ, κ ὑπερελάσας τ χρόνον, ἵνα εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκηται, ℔ δεσπόζειν κέλευσιν ἄξιος, ὁ ℩, εἰ ℔ κωρὶ ἔλαττον ἔχων, σὺν ἐλαττώσει φρονήσεως, κ ℔ ὀρθῶς τὸ περίγραμμα μεταχειριζόμενος, ἀπειρχθήσε℩ τ διοικήσεως; ἐπεὶ ἐν ἐχ ἧττον κ νῦν ἢ τὸ σῶμα ℔ἀφάρσιν ἀνθρώποι, κ οἱ μ δύσεβέστεροι τ λογισμὸν κ ὠφ ℔ νενομισμένῳ κωρῷ, οἱ δὲ κ ὑπερβάλλοντες αὐτοί, σὺν δύσεβεῖ τῶν ℔ἡνίων ἐ πεπήγασι, τῷ δὴ ταύτῃ βάλεσθαι, ἐλαττοῦς ἔχειν τῶν νομοθεσίων ἐποίῃ. κ ἄλλως δὲ πως· ὠφέλιμον μ, ὅτι μὴ ῥᾴδιον, μᾶλλον δὲ, παντελῶς ἀδύνατον ὠφὸς πάντας ℔ἀφαίνειν ℔ νομοθέτῃ τὸ βέλημα. πῶς γὰρ οἱ γῆς κ ἁλιάστης μακρογῆς διειργόμενοι ℔ἀφήμασιν, ἵνα τι ἄλλα δύσχερῆ ℔ βίᾳ ἐάσω, νόσες κ φόβους ἐξ ἐπιβουλῆς ἐχθρῶν, κ μελῶν πηρώσεις. ὁ πολλάκις ἰσῆ ἐπὶ χώρας οἴδασι πρεσβεύειν, μὴ ὅπ γε ὑπερορίας τέλεσθαι πορείας· πῶς ἔ, κωλυόμενοι τούτοις κ μυελοις ἑτέρῃς, ἃ τῷ ἀνθρωπίνῳ σωμένῃ ζωῇ, πρὸ μόνης τ βασιλικῆς κατανεύσεως τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀξιωθήσονται τ ἐπιτροπῆς; Οὗ ἕν, καθὼς ἔμπροσθεν ἔφημεν, σὺν ἕδει τῇ νομοθεσίᾳ, προσανα πληρώντες τοῦτο, κελεύομεν τοῖς ἤδη ℔ἡβηκόσι τ παίδων τ ἀτελῆ τ ἡλικίας κωρὸν (τοῦτοι τοῖς μ ἀνδράσι τ εἰκοσιν, ταῖς ℩ηλείαις δὲ τ ὀκτωκαιδέκατον κ γνώμης κατασάσι ῥυθμιζομένοις, κ φρόνησιν συλλαμβανομένοις, ὑφ᾽ ἧς τὸ δεσπόζον λιωχίμενον ἐ λυμανεῖται τοῖς προάγουσιν, ὁσῇ ἐπιβολαῖως αὐτοῖς τὸ δεσπόζειν ὀρθεῖν παραχθεῖν) τῷ τ οἰκείων ἐπιτροπῷ δίδοσθαι. τοίνυν ἔστι κ λαβέτωσαν, κ δεσποζέτωσαν. οἱ δὲ ἔπ λογισμῷ ℔ κυβερνήσοντο℩ σὺν ἕδει, κ ℔ἀφ᾽ τοῦ μέλλοντες (αὐτὶ ℔ δεσπόζειν, αὐτοὶ ὑπὸ αἰνοίας δεσποζόμενοι) ἐπιζήμιοι ἑαυτοῖς ὑπάρξειν, καὶν πέρᾳ ℔ κωρὸν ἥκοντες ὁρῶν℩), ὁ λήψον℩). εἰ γὰρ ὅσῳ ἧττον σκοπὸς, τὸ τὰ προσήκοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, τοῦτο ἔπ σὸν ἔσιν ἐπιδημῶν, πῶς, καὶν ἐπίδημο℩ ἡ ἡλικία, ἐπισφαλῶς αὐτοῖς ἐμπιεσθυεῖν ἐ τῇ σκείνης ἐπιτροπείᾳ ὁ καλῶς διοικηθήσεται; ὅτω δὲ ἄρα κ δυνατοὶ ὄντες προάγεσθαι ἐπιτρεπτεῖν καὶν μὴ ὠφὸς τ κωρὸν ἔφθασαν τ ἐπιτροπείας, ὁ κωλυθήσονται. ἐν γὰρ τὸ ζητούμενον, τὸ μὴ λυμαίνεσθαι τοῖς ὑπάρχουσιν ὁ ὠφελήσονται, ὡς πλεῖόν ἐστι τὸ κωρὸν ἀναμένειν. κ μὴ μόνον δὲ βασιλεύειν τῷ τ οἰκείων προγμάτων ἐπιτροπῷ κ διοίκησιν ἐγχειρίζειν, ἀλλὰ κ τὰς ἐν ἐκείνῳ ἀρχὰς λαχόντας τόπων. κ κρίνειν τὸ ἀκώλυτον ἔχοντας, ὅτω γὰρ κ ὁ ℔ νομοθέτης ὠφέλιμα πάντως ὁπόσῃ τοὺς χρείζοντας, κ ὁ νόμο℩ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον ἐνεργήσῃ.

QUandoquidem hoc etiam legislatoribus recte placuit, ut [11] minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam supplentes, & ætatis imbecillitatem curæ haberent, & bona convenienti solicitudine illæsa conservarent: quod legislationi recte se habenti deest, ex nobis addendum putavimus. At quis ille defectus est? Quod à solo Imperatore, jussis recedere curatoribus, rerum administrationem tradi minoribus: idque quum jam præfinitæ ætatis modum attigerint, (quem maribus vigesimus, fœminis vero decimus octavus annus tribuit) & tanquam ad hanc ætatem, qua sapere recteque atque utiliter res suas administrare possunt, jam pervenerint, in plenam rerum suarum potestatem collocari velit. Verum quoniam ut sapiant, omnibus non [12] eadem ætate contingit, non ita simpliciter statui, neque ex sola ætate ad rerum suarum gubernationem pariter omnes produci oportebat; sed erat quam ætatem cujusque eorum qui rerum suarum administrationem susceпturi essent, status requireret, inspiciendum. Quid enim? an quum hic, postquam eam ætatem egressus sit, nondum autem satis sapere cœperit, administratione dignus judicatus fuerit: ille, quanquam etiamnum infra eam ætatem sit, prudentia tamen non destituatur, ut recte res suas administrandas suscipere non possit, ab administratione arcendus erit? Quando igitur non [13] minus animo quam corpore inter se homines differunt, & alii etiam ante legitimum tempus rationem bene constitutam habent: aliis vero etiam id supergressis mens nondum stabilita est: quod lex hæc ita vellet, ut defectuosa eadem esset, factum est. Quin & alia hujus legislationis incommoda sunt. Ac primum quidem quod difficile, imo vero prorsus impossibile sit, ut ad omnes legislatoris voluntas pertingat. Quomodo namque qui longis terræ marisque distinentur intervallis (ut interim alias vitæ difficultates, ut morbos, insidiarum hostilium metus, membrorumque mutilationes omittam: quæ persæpe difficultates, ne in ipso quidem domicilii loco prodire, nedum longinquam profectionem suscipere permittunt) quomodo, inquam, hisce, excentisque, quæ mortalium vitam allidunt rebus aliis *adolescentes* impediti, rerum suarum administrationem ab unius Imperatoris nutu petent? Quod ergo (sicut superius diximus) legislationi deerat, id adimplentes, jubemus, ut [14] *qui puberes* imperfectæ ætatis tempus jam superarunt (mares nempe annum XX. fœminæ vero XVIII.) animumque ad res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, quæ administratio refrenata res non labefactet, ut illa nocenter concessa non videatur, collegerunt his plena rerum suarum authoritas detur. Accipiunto itaque hi, justaque potestate res suas agunto. At quibus rerum recte gerendarum judicium adhuc deest, eo quod sibi ipsis (utpote qui quum gubernare debeant, imprudentiæ imperio regantur) damnosi futuri sint, etiamsi id tempus prætergressi fuerint, non percipient. Si quidem si, qui propositus finis erat, ut bona recte administrarentur, is necdum præsens sit, qua ratione, quanquam ætas advenerit, cum periculo ipsis committentur, quæ ipsius procuratione non recte administrabuntur? *Ad hunc* ergo modum qui rebus prudenter præesse poterunt, tamersi [15] ad administrationis tempus haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum est enim quod requiritur, ne bona labefactentur. quod quum adsit, supervacaneum est ætatem expectare. *Et non tantum* Imperator rerum suarum procurationem administrationemque concedet, verum etiam [16] quibus cujusque loci magistratus obtigerit, plenamque jurisdictionem habent. Ita enim legislatoris providentia omnibus qui indigebunt, utilis erit, atque lex vim suam magis exeret.

11 *Inst. de curat.*

12 Non omnes eadem ætate sapiunt.

13 Non minus animo quam corpore, inter se homines differunt.

14 Vid. *C. de his qui veniam ætat. impet.*

15 Idque additur legi 2. *C. de his qui veniam ætatis.*

16 Idque additur legi 1. 2. 3. 4. *Cod. de his qui veniam ætatis.*

Constit. XXIX.

Source : BIU Cujas

Constit. XXIX.

* UT ANCILLARUM PARTUS APUD ALIUM EDITUS, AD IPSIUS DOMINUM SEQUATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum hunc sermonem, qui nullam præ se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus: ita etiam veram legem, quæ iniquitate perverti non deprehenditur. Atque adeo si qua id non observat, ea lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc legis est [1], *ut cuique jus suum tribuat*, quomodo quæ hoc non præstat, lex erit? *At cum aliæ etiam* nomine tenus leges in id committere deprehensæ sunt, tum vero illa [2] maxime, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam peperit, postquam facinus innotuit, non cum matre ad suum dominum abire, sed ab hoc quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri jubet. Hoc itaque quia non recte se habere visum est, convenienti medela nos dignati, uti suus matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia fur, quæ lex domino persolvi debere decernit, obtinet, idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, eumque alius lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod [3] illa ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet & ipsum ex pretio lucrari: ideoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quisquam ad detinendum fœtum hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille *matrem* sequi debeat, à domino persolutum pretium non majorem præbebit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde pertulit, ex accessione delinimentum sentiat: quam si ille eam habeat, qui præterquam quod nihil amisit (ab illo enim qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet) ancillæ etiam ministerium lucratus est? *Neutiquam ergo* (quomodo diximus) *detineatur partus*, sed quemadmodum matrem sic etiam filium prior dominus habeat. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet: sive mortuus aut vivus adhuc inopia laboret, ut quæ lex à furibus exigit, exolvere nequeat, tum vero quoque qui ancillam amisit, ejus calamitatem filii cum matre receptione deliniri æquius sit.

1 *l.10. ff. de justitia & jure.*

2 *l.10. in fin. l.33. ff. de usucap. l.48. §.5. ff. de fur.*

3 Ex hoc loco potest defendi, Tutorem pupillæ plenam alimentorum pensionem imputare non posse, si pupillæ ministerio suum ad compendium usus fuerit.

Constit. XXX.

DE MULIERE QUÆ VIVO MARITO ALIOS DE MATRIMONIO COMPELLAT. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

UT quum leges reipublicæ inutiles deprehenduntur necessario illas justa reipublicæ providentia in melius transformat: ita quoque ejusdem providentiæ munus sit, ut leges recte constitutas, nihilque subditos contristantes à male constitutis subditosque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero quando eadem de re duæ inter [5] se pugnantes leges statuunt. Quomodo enim ratione fultum sit, si quum duces atque præfecti ex pejoribus præstantiores eligantur, & qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus donec respublica consistet, præesse datur, quum contra temporanea ducum præfectura sit, non præstantissimæ, sed pejoris notæ, quasque neque à principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur? At quorsum hæc à nobis dicta sunt? Justinianus ille, cujus diadema præter religionem subditorum, cura etiam decoravit, quum prius [6] de solutione matrimoniorum sanctionem edidisset: ut si mulier marito etiamnum superstite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum ipsi jungi liceat, sed ceu insidiatrix ab ipso avellatur: postmodum [7] sibi ipse contradicens, ob hanc causam dirimi non permittit [8] matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsis quæ statuit roboretur, & adversus matrimonia insidias præcidat humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes: eam lege lata in republica observari jubemus: quam vero cantata palinodia evulgavit, eam in reipublicæ nostræ theatro locum invenire non permittimus. *Si qua* igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ seipsa nefario proposito abruperit, & matrimonii solutione ab illo abstrahetur, & profecto etiam pecuniariis pœnis, quibus quæ aliis modis à maritis avelluntur, obnoxiæ sunt, subjicietur. Quæ enim matrimonii compage in unam [9] carnem cum marito coiit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo creatorem qui illam conjunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est: quomodo non juste hæc quum prius se ipsa à conjunctione prorsus abruperit, abscindetur? Et sane quando [10] mulier protervo proposito oculum [11] à membro suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa & testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desideres?

4 Dimittenda, ex *Nov. 22. c. 6. §. 1.* neglecta *Nov. 117. c. 8.* & ita reducitur ad *Nov. 22.*

5 Antinomiæ interdum in jure occurrunt.

6 *Nov. 22. c. 16. §. 1.*

7 *Nov. 117. c. 8. §.* 8 Saltem non numeratur inter causas repudiorum.

9 *Gen. 2. vers. 24. Mat. 19. vers. 5. Luc. 16.*

10 Hostis est mariti, conjux, quæ proterve oculos à marito in alium conjicit.

11 Tertul. *lib. de velandis virginibus* ait, Nuptias de animo & affectu fieri, quemadmodum & stuprum. adde *Mat. 5. vers. 28.*

Constit. XXXI.

* UT [12] QUÆ MULIER MARITI ODIO ABORTAT, REPUDIARI A BILLO POSSIT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI hominem è [14] terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata, adjutricem [15] illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet suæ creationis causam illa cognoscens, vel hinc discat, qua lege erga conjugem, benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito custodit, revera illa auxiliatrix est, neque conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur: neque quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere annisum fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius est. Idcirco quum de muliere, quæ propter inimicitias quas cum marito habet, de industria abortando [16], neque in vitæ lucem fœtum producendo, seminis ipsius fructum opprimit, duæ leges latæ sint, quarum una [17] repudiare injuria affectum maritum jubeat, altera [18] vero non permittat: *nos*, legi divortium suadenti assentientes, illi ut multo utiliori authoritatem attribuimus. Alienum enim mihi à ratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen disperdat (ut interim omittam, quod communi naturæ insidiata sit) ipsi cohabitet. Nam si [19] qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquam inimicos aversamur: quomodo eam quæ procreandorum liberorum operi, tum maxime necessario, tum præstantissimo noxam fecit, ipse qui damno affectus est, ut suam apud se habere potecit, nec ut insidiatricem & hostem dimittet? Quod insuper evidentius signum requiras ut mulierem marito inimicam esse cognoscas? quomodo id inde manifestum non est, quod dum adversus illum hostilia cogitat, in vitam progressu fœtum privat? Quomodo igitur dictum est: lex quæ ipsos separat, obtinebo, maritusque secedendi à muliere in hoc facinore deprehensa, facultatem habeto. Nam si quæ solum extra [20] ædes mansit, aut cum hominibus cum quibus non deceret convivata [21]

12 Extat apud 4. *Harm. 12. §.6.*

13 Ut *Nov. Justin. 22. c. 16. §.1.* fuerat constitutum: omissum vero in *Nov. 117. c. 8. in fin.*

14 *Genes. 2.*

15 Mulier ex viro & propter virum. *Tertull. 5. adversf. Marcionem. & lib. de veland. virginib.*

16 De abortu vide *l. 8. ff. de ficar. l. 39. ff. de pœnis.*

17 *Nov. 22. c. 16. §. 1.*

18 *Nov. 117. c. 8. in fin.*

19 Exaggeratio criminis abortionis.

20 *d. Nov. 117. c. 8. vers. si nolente viro foris domum manserit.*

21 *Nov. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. c. 8. §. 4. c. ibi si cum viro extraneis nolente marito convivatur.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.

* Περὶ δ' δεῖν, τεκούσης θεραπαίνης μὴ παρὰ τὸ οἰκεῖον δεσπότην, ἀλλὰ παρ' ἑτέρῳ, τ' τόκον ἅμα τῇ τεκούσῃ σῴζεσθαι τ' οἰκεῖον δεσπότην ἀπέρχεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ ἀληθῆ καὶ ὀρθὸν λόγον ἴσμεν τ' ψεύδους ἀφαιροῦντα, ἔτω καὶ ἀληθῆ νόμον, ὃς μὴ ἐλέγχῃ τῷ ἀδίκῳ παραπεπόμφαμεν. ὡς εἴ γε τις τὸν ἀφαιρήσεται, σὺν ἂν εἴη νόμος, κἂν τ' τοιαύτης σεσηγηκὼς ἀξίας). εἰ γὰρ τὸν νόμον τὸ νέμειν ὅσῳ ἐκάστῳ ἁρμόδιον, πῶς ὁ μὴ τὸν ποιῶν, νόμος ἔσῃ; πεφώραται μὲ δὴ καὶ ἕτερος καλούμενος νόμος τὸν παθόντος, ἐκ ἧττον δ' ἐκεῖνος ὁ τὸν γενόμενον τ' μὴ παρὰ τοῦ οἰκείου δεσπότην ἀλλὰ παρ' ἑτέρου, ἢ συλήσεως τρόπῳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ πρὸς ὠδῖνας ἀπολυσιμβώλου θεραπαίνης. ἐπειδὴν τὸ κηκινγμα εἰς γνῶσιν ἦλθε, παρακελεύομαι μὴ σωὶ τῇ μητρὶ σεσῆς τ' οἰκεῖον δεσπότην ἀπέρχεσθαι, ἀλλὰ παρακατηχεῖσθαι ὑπὸ τούτου ὃς ἀλλοτρίᾳ κλήματος ὤφθη δεσπότης. Τοῦτο ἂν ἐπεὶ μὴ καλῶς ἔχειν δοκεῖ, τ' σεσηκώσης θεραπείας ἀξιοῦντες ἡμεῖς, παρακελεύομεθα τῇ τεκούσῃ τ' ἴδιον τόκον ἀκολουθεῖν. ἐ γὰρ ὅτι ὁ κλέπτης ὑπὲρ ἃ διορίζει ὁ νόμος αὐτὸν κωλύεσθαι τῷ δεσπότῃ, ἀφ' τοῦ ἀποστερῆσθαι μὲ αὐτὸς τ' τόκου τ' οἰκείας θεραπαίνης, κερδησά τ' τοῦτο ἄλλῳ. δοκεῖ γὰρ τοῦτῳ σεσῆς κέρδος ὅσα εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῇ ἀπηργάσατο. καὶ φησίν, ἀλλ' εἰ τι μᾶλλον ὑπὲρ αὐτῆς κατεπιδέδωκε ἔτως ὑπῆρξε, δεῖ τι καὶ τοῦτου κερδαίνειν ὃν ἔχει πιθανοῦ. καὶ ἀφ' τοῦτο τὸ τεχθὲν σὺν ἄτοπον πρὸ αὐτῷ ἀφαιρεῖσθαι. Ἀλλ' εἰ τοῦτό τις σύλλογον εἶναι νομίζῃ εἰς κατάφασιν ἔχοντα κυήματος, πῶς σὺν σύλλογος ἐστὶ τοῦ ἐναντίου, ἢ ἔχοντα σεσῆς τὸν θεραπαίνης ἀποστερῆσθαι κωλύεσθαι; πῶς δ' σὺν ἔστι ἁρμονιώτερον, τ' ὑποστάντα τὸν ἀπώλειαν, καὶ πεῖς ἐκεῖθεν ἀληθῆ βεβλημένον τὸν κερδαίνειν, τῷ κέρδει θεραπαίνας, ἀλλὰ μὴ ἐκεῖνον τοῦτ' ἔχειν, ὃς, σεσῆς τῷ μηδὲν ἀπολωλεκέναι (ἔξεστι γὰρ αὐτῷ ἀναλαμβάνειν τὸ τιμημα παρ' ὃ κλαπεῖσα ἡ θεραπαινα ἀπημπόλη).) ἐ τὶ ὅσα ὑπηρετήσατο κερδήσας ὀφῆται; ἀδιαιτῶς ἐν σὺν κατοχῇ ἔσῃ, καθὼς ἔφημεν, τὸ τεχθὲν, ἀλλ' ὥσπερ τὸν μητέρα ἔτω καὶ τὸ τέκνον ὁ πρότερος ἔξῃ δεσπότης. ἂν τε γὰρ ὁ τὸν κλοπὴν ἐργασάμενος τ' ὑπάρων ᾖ, ἀποδίδοντος αὐτῷ ἃ κακῶς ἔλαβε τιμῶν, ἐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖν ὀφειλή· ἂν τε ζῶν μὲ, ὁπερῶν ᾖ εἰς ἔκπτωσιν ἄγειν τὰς κλέπτοντας ὁ νόμος εἰωθότως). καὶ ἔτως δικαιότερον, τ' ἀπολωλεκότα τὸν θεραπαινων τῇ δ' παιδὸς σὺν τῇ μητρὶ ἀναλήψῃ ὠφεληθησόμενος τὸν ἀπώλειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ'.

Περὶ γάμου, ζῶντος ἑτέρου ἀνδρός.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ τ' πεφωραμένων νόμων μὴ λυσιτελῶς ἔχειν τῇ πολιτείᾳ ἀναγκαίαν ἐποίησε τὸν ἐπὶ τὸ ἄμεινον μετασκευὴν ἡ δικαία τ' πολιτείας πρόνοια, ἔτω καὶ τὰς ὀρθῶς ἔχοντας τ' νόμους, καὶ μηδὲν τοῖς πειθομένοις παραλυπεῖσθαι, τ' μὴ ἔτως ἐχόντων, μηδ' εἰς τὸ ἄλυπον τοῖς ὑπηκόοις σωεισφερόντων, τ' αὖτὸς ἂν εἴη σεσηλας ἔργον ἐκλέγεσθαι καὶ σεσκρίνειν, ἐπειδὰν σῴζει δ' αὐτὸ πράγματος δύο· ἀλλήλοις μαχόμενοι ὀφείλῃσι νόμοι. πῶς γὰρ ἂν εἴη λόγου ἔχον, φρατηγὸς μὲ καὶ ἄρχοντας τ' χειρόνων ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀμείνους, καὶ σεσκρίνειν τούτους ὧν ἡ ὀρχὴ πρὸς τὸ συμφέρον ἀφάθησε τ' βίου τ' ὀρχομένων (καίτοιγε σὺν ἀεὶ μέλλουσιν ἄρχειν) νόμων ᾖ, οἷς, μέχρις ἂν ἡ πολιτεία συνίστηται, τὸ ἄρχειν δίδοται, μὴ τοὺς βελτίστους ἀξιοῦν εἰσάγειν εἰς τὸν ὀρχὸν, ἀλλὰ τοὺς τ' χειρόνων μέρεσι, καὶ ὃς καλὸν ἐν μηδὲ τὸ σεσῆς εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν; τί δήποτε ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται; Ἰουστιανὸς ἐκεῖνος, ὃ, μῦ τ' δυσεβείας, καὶ ἡ σεσῆς τὸ ὑπήκοον φρονεῖν ἐσήμηνε τὸ ἀφάδημα, πρότερον σεσῆς ἀφλύσεως γάμων θεσπισμα ἔνομος, ὡς εἴωθ' γνώμῃ, ἐπ' ἀνδρὸς ζῶντος ἑτέρου, σεσῆς γάμων αὐτῆς ἑτέρῳ ἀφαλεγμένῃ ὀφθείσῃ, μηκέτ' ἐξεῖναι αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ σωηρμόσθαι ὡς οἰκεῖον μέλος, ἀλλ' ὡς ἐπίδολον ἀφῃρημένου. ὕστερον αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγων, σὺν ἐπιτρέπει ἀφ' τούτου τὴν αἰτίαν ἀφαιρεῖν τ' γάμου. Ἡμεῖς δ' μᾶλλον τῷ σεσῆς ἀνδρὸς γνώμῃ λυσιτελοῦν ὁρῶντες τῷ βίῳ, ὡς δ' ὧν παρακελεύεται ἀσφαλιζομένῳ, μὴ σεσωασκηθῆναι τινὰς τ' γάμων ἐπιδολὰς, ταυτὶ ᾖ ἄρχ πολιτοδιοδεύειν νόμῳ σκφέροντες, ὃν ἐπιτηρεῖται φέρεσθαι παλινῳδίαν ὁ ἀνὴρ ᾖσεν, εἰς τὸ τ' πολιτείας ἡμῶν ἦθος κῦρος δυσίσειν σὺν ἐπιτρέπομεν. Εἶπε δ' ἐν, ἐπ' ἀνδρὸς παρόντος, σεσῆς γάμους ἑτέρῳ κοινολογεῖσθαι ὀφθείη, οἷα δὴ αὐτὴ ἑαυτὴν μιαρὸ φρονήματι ἀποβρηγνῦσα, καὶ τῇ δ' γάμῳ ἀφλύσαι τάττε ἀποβραγήσεται, καὶ δὴ καὶ χρηματικῆς ὑποδληθήσεται ποινᾶς, ἃς σύνεχοντες οἱ ἀφ' τὰς ἄλλας τρόπους τ' ἀνδρῶν ἀφαιρώμενοι. ἡ γὰρ ἀφ' τ' γαμικῆς ἁρμονίας εἰς μίαν μὲ σάρκα τ' ἀνδρὶ χρηματίσασα, ἐ σύργασα ᾖ, ἀλλ' ὁμῶς μὲ ὂν τῷ σεσῆς ἕτερον βλέπει, τ' σωαρμόσασα πλάσιν ὑβρίζουσα, ὁμῶς ᾖ καὶ τῷ συζύγῳ ἐχθρὸν φρόνημα φέρουσα, πῶς δ' δικαίως αὐτὴ ἑαυτὴν σεσαποτιμῶσαι παντελῶς τ' ἐνώσεως, ἀποκηπίσει); τί γὰρ ἂν ἐπ' ὀφθείη ἐχέχυον δ' ἐχθρὸν φρονεῖν τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, ὁπότε ἀσελγεῖ φρονήμασι δ' οἰκείᾳ μέλους τ' ὀφθαλμὸν ἀποστρέφουσα, ἀλλοτρίῳ ἐναπτίζειν ἔρωτι φέρῃ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα'.

* Περὶ δ' τ' ἄνδρα χωρίζεσθαι τ' ἑαυτῆς γυναικὸς, ὅταν διὰ ἀπέχθειαν τῶν σεσῆς αὐτὸν ἀμβλώσκουσα φαρμάκῳ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΠΛΑΣΑΣ ἄνθρωπον ἀπὸ γῆς, ἐξ οἰκείων μελῶν βοηθὸν αὐτῷ συναρμῆ, τῶν τελουρῶν εἰς γυναῖκα ἀφαπλάσας, ἵνα τῶν ἑαυτῆς ἐπιτιμήσῃ τ' πλάσεως αἰτίαν, καὶ σύντεθεν παιδεύσῃ), οἷον τινι νόμῳ, τ' σεσῆς τ' ὁμόζηγον σύνευ, καὶ σώζῃ αὐτῷ τὸ φίλτρον ἀνόθευτον· ἡ μὲ ἐν ἔτω φρονεῖσα, καὶ γνώμῃ οἰκείαν τῷ ἀνδρὶ παρέσα, βοηθὸς τε ἔσῃ ἀληθῶς, καὶ τῷ δ' πλάσαντος ὁ ψεύσεται ὑπάρχειν· ἡ δ' ἐναντίον φρονήμα κτησαμένη, σὺν ἔτ' ἂν τοῦτο γνωείζεσθαι, ἔτ' σαρκὸς, ἢ μᾶλλον οἰκείνης καθίστασθαι· κἂν ἡ σωαφῆ σεσῆς ἐν ἀγαγεῖν ἐαυτοῦσα. Διὰ τοῦτο σεσῆ γυναικὸς δύο κειμένων νόμων, ἢ δ' ἀπέχθειαν τῷ σεσῆς τ' ἄνδρα, τῷ οἰκείνης τ' ἀπορρᾶς κφαλῆ λυμαίνῃ), ἀμβλώσκουσα, καὶ σεσῆς βίᾳ φῶς σὺν ἄγουσα τῷ γενέσθαι ἐκοῦσα καὶ δ' μὲ χωρίζεσθαι τ' ἀδικήμενον κελεύοντος, δ' ᾖ σὺν ἐπιτρέποντος· ἡμεῖς ὡς λυσιτελέστερα καὶ πολὺ σεσιδέμενοι τῷ χωρίζοιτ', οἰκείνο τὸ κῦρος σεσυνέμενεν. ἄτοπον γάρ μοι φαίνεται καὶ παντελῶς ἄδικον, τῷ ἅτω σεφανῶς τῷ σεσῆς τ' ἄνδρα δυσμένειαν ἐπαγηγερμένῳ, δι' ὧν τῷ οἰκείνης λωδᾶται σπέρματι (ἀφίημι γὰρ ὅτι καὶ τ' κοινῆς ἐπίδολος φύσεως) σύγκατοικίζειν αὐτῷ. εἰ γὰρ τὲς εἰς τ' ἕτερον ἔργον βλάδος ποιεῖσθαι, ὡς ἐχθρὸς ἀποστρεπόμεθα, πῶς ἂν τῷ εἰς τὸ πάντων ἀναγκαιότατον καὶ πρωτότοκον τ' παιδοποιίας ἔργον ἀν ἐ τῷ ζημίαν φέρουσαν, ὡς οἰκείαν ἐᾷ ὁ ζημιούμενος παρ' ἑαυτῷ, ἀλλ' σὺν ἀποπέμψει) ὡς ἐπίδολον καὶ πολεμίαν; τί γὰρ ἂν σναργέστερον σημεῖον ἐπιζητοῖ ἔτ', ὥστε ἰδεῖν ὅτι δύσνως ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί; πῶς δ' ἐχὶ φανερὸν ὅτι σὺν τῷ κατ' οἰκείνην φρονεῖν, τ' σεσῆς τὸ ζῆν παρόδῳ ἀποστρεῖται τῷ γενέσθαι; ὥσπερ ἂν εἴη). ὁ οἷσιν αὐτὸς κρατεῖται νόμος, καὶ ἀδεσιν ὁ γαμέτης ἐχέτω χωρίζεσθαι τ' ἐπὶ τοιούτῳ τολμήσασαν πφωραμένης γυναικὸς. εἰ γὰρ καὶ μόνον ἔξω μείνασαν τ' οἰκίας, ἢ συμποσίᾳ μετειληφυῖαν σεσσύποις οἷς ἀ νενόμισεν, τ' γαμικῆς σωαφείας ὁ νόμος αὐτὸν οἷς· (καίτοιγε σὺν τοιαῦτα

1 *l.10. ff. de justitia & jure.*

2 *l.10. in fin. l.33. ff. de usucap. l.48. §.5. ff. de fur.*

3 Ex hoc loco potest defendi, Tutorem pupillæ plenam alimentorum pensionem imputare non posse, si pupillæ ministerio suum ad compendium usus fuerit.

4 Dimittenda, ex *Nov. 22. c. 6. §. 1.* neglecta *Nov. 117. c. 8.* & ita reducitur ad *Nov. 22.*

5 Antinomiæ interdum in jure occurrunt.

6 *Nov. 22. c. 16. §. 1.*

7 *Nov. 117. c. 8. §.* 8 Saltem non numeratur inter causas repudiorum.

9 *Gen. 2. vers. 24. Mat. 19. vers. 5. Luc. 16.*

10 Hostis est mariti, conjux, quæ proterve oculos à marito in alium conjicit.

11 Tertul. *lib. de velandis virginibus* ait, Nuptias de animo & affectu fieri, quemadmodum & stuprum. adde *Mat. 5. vers. 28.*

12 Extat apud 4. *Harm. 12. §.6.*

13 Ut *Nov. Justin. 22. c. 16. §.1.* fuerat constitutum: omissum vero in *Nov. 117. c. 8. in fin.*

14 *Genes. 2.*

15 Mulier ex viro & propter virum. *Tertull. 5. adversf. Marcionem. & lib. de veland. virginib.*

16 De abortu vide *l. 8. ff. de ficar. l. 39. ff. de pœnis.*

17 *Nov. 22. c. 16. §. 1.*

18 *Nov. 117. c. 8. in fin.*

19 Exaggeratio criminis abortionis.

20 *d. Nov. 117. c. 8. vers. si nolente viro foris domum manserit.*

21 *Nov. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. c. 8. §. 4. c. ibi si cum viro extraneis nolente marito convivatur.*

Source : BIU Cujas

τοῦθα ἐχ ὅτω φανὲς ὀρᾶται μαρτύριον τ πρὸς τ ἄνδρα δυσμενείας, συμπεχυθῶσαν τῷ αὐτῇ τοιούτον εἶναι, ϗ μηδενὸς ἀδικήματος τῷ γάμῳ συμβαίνοντος) τίνα λόγον ἕξει, τὸν εἰς τοσοῦτον μὴ ἐλάσαι ζῆλον μίσους, ὥστε ἢ ἄδικον ϗ πρὸς τ ἄνδρα ϗ πρὸς τὸν φύσιν, μὴ ἀμφιδύγνυσιν, εἰ τοῦτο δοκεῖ τῷ ἀνδρὶ, ἀλλ' ἐπιτρέπειν συμοικον ἔχειν ἢ ἐφεδρεύειν τῇ σπείρῃ ζωῇ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λβ'.

Περὶ τ ἐπιστροφὴν ἀλόντος μοιχοῦ, ἢ μοιχαλίδος.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΟ τ μοιχείας ἄγος, εἴπερ τι ἄλλο τ ἀνοσιουργημάτων, βαρεῖαν ϗ φοβερὰν ἀπαιτεῖ τὴν ποινὴν, ϗ, οἶμαι, μὴ ἀνδροφονίας ἐλαττουμένην. ὁ μὲν γὰρ τ μιαιφονίας ἐργάτης ἑνός τινος πολλάκις τῇ μιαιφόνῳ χειρὶ ἀναιρεῖται τ βίον· ὁ δ' ὑμιαρὸς τ μοιχείας ἐργάτης πλείστων ὅσων ἀνήρηται βίους, ἀνδρὸς, παίδων, συγγενῶν, ἄλλων, μιᾷ πληγῇ πάντας τῇ τ γάμων ἀνατρέπων ἀσφαλείᾳ. πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ πάλαι φόνῳ πυμωθεὶς τ ἀνοσιουργίας, ἔδοξε τοῖς μὴ πάνυ φιλανθρωποτέροις ἐνφέρειν ψῆφον, ἀεὶ δέ πως ἡμᾶς ἡ φιλανθρωποτέρα ἐφέλκεται γνώμη. ὧν οἱ πάλαι ἄριστοι πυμωρίαν (φημὶ δὴ τ ῥινὸς ὑπτιωθῆναι ἀμφοτέρας τὰς συαγείς ὑποδαλεῖν) τὸν ϗ ἡμεῖς ὁρίζομεν. ἀλλὰ μὴ ἀνοσιουργήσαντος ἔστω τῷ ποινὴ ἐπειδὴ ϗ τ ἄνδρα χρὴ αὐτὴ τ τοσαύτης ἀδικίας μὴ ἀπαρηγορήτην ἔχειν, ἐχέτω παραμύθιον ἐν μὴ πᾶσαν λαμβάνειν τ ὀφθεῖσαν ἀδικίαν ἐκ τ γάμων ϗ δικαίαν γυναικός. αὐτὴ ϗ μηδαμῶς ἀφίεσθαι τ γάμων κατηρχεῖας μηδ' ὥσπερ ἄθλον λαμβάνειν ἐν τῇ τ ῥινῶν ὑπτιωθῆναι, ἀδεῶς τὸ λοιπὸν τοῖς ἀνηλάστοις συνωπλέκεσθαι· ἀλλ' ἐν μοναστηρίῳ πεῖσθείσαν, ὑπὲρ ἧς παρανομίας τετόλμηκεν, ἐν σωτηρίᾳ τ ψυχῆς, δύμμετρόν ἐστι τῷ ἐκεῖθεν καθιεῖσθαι δίκῃ· ϗ πῶς; ἔρωτα μὲ μὲν μονήρους βίᾳ κατασάσης αὐτῆς ϗ τοῦτον ἐπανελομένης, τῷ πείσασαν ὅση κεχόλωται τ πρώτης, τάς τι παίδας ϗ τὸ μοναστήριον σωδιανείμασαν· εἰ δ' μὴ παῖδες παρεῖεν, ἀντ' ἐκείνων εἰς τὸν ἀμοιβὴν ἐσάγειν τὰς γονέας· εἰ δ' ϗ τούτων ἔρημον εἴη, τὰς ἄλλας τ συγγενῶν. ἐν λαϊκῇ δ' τῷ ἀκήρατα ἀφανιοθείσης μὲν βίᾳ, πάντως κυρίας ὄσης ἀμοιβὴν, ϗ κτ' τῷ ἐκείνης ἀμοιβὴν τὰ πρόσοντα οἰκονομηθήσεται), ὅτοι τὰ ἐξῆς πρόσκειται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λγ'.

Περὶ μὴ ἐξεῖναι τοῖς τ αἰχμαλώτων γαμετὰς ἑτέρους συνάπτειν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ μὲν τὰς πάλαι νόμων ἀμελαθόντως τῶν φρονεῖν ὑπελάμβανον, μηδαμῶς βάλλοιμ' ἂν οἰκείᾳ ἐπανορθώσει, κἂν τι ἐν αὐτοῖς τοιοῦτον οἷον πρόσδειαν διορθώσεως· ἴσως γὰρ ἂν ἐπὶ τούτων ἦλθον τῷ γνώμῳ. φημὶ δὴ δ' πιστοῦσθαι τὰς μὴ τ νόμων ὑγιῶς ἔχοντας ἐπανορθῶν· (εἰ γὰρ ϗ ὅτως ἡ πρὸς τὸ ὑπήκοον ἀναγκαία φρονεῖν τῶν πῶς ἂν οὐ πολιτεύοιτο, ἀναγκαίως ἐπίτρεπε τῷ διορθώσαι, ἀλλ' ἵν' ἵνα μὴ δόξωμεν τὰς ἐξ ἀρχῆς νομοθέτας λυπεῖν, ϗ ἐπέχωμεν τῷ ἐπὶ τούτῳ ὁρμῷ.) ἐπεὶ δ' ϗ αὐτοῖς ἐκείνοις, εἰσῆξ ἔπ ἂν ἀνθρώπους ἐφέροντο, ὅσα ἂν οἶμαι τῷ πρόπαισιν ἀπαρέσκειν τ διορθὲν ἐπιχειρήντων, ἀλλα ϗ χάριν ὁμολογοῦσι τοῖς ὕστω διεγνωκόσιν (ἐ γὰρ φιλοτιμίας ἕνεκεν, τὸ δ' συμφέρον τῇ πολιτείᾳ πρόνοήσοιν (ἐ γὰρ νόμων ἔκθεσιν ἐποιήσαντο) φέρε δὴ ϗ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον ϗ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς πάλαι νομοθέταις, σὺν ἀπὸ γνώμης ποιοῦντες, καθάπερ τινὶ πατρικῷ φαρμάκῳ, τῇ ἀκριβεστέρᾳ ἀμφοτέρᾳ τῷ τ νόμων ἀρρώστιαν σὺν θεῷ ἠξιώμεθα. Επὶ τοῖς ἄλλοις οἷς πρόσκειται τ αἰχμαλώτων γενομένοις, κἀκεῖνο τὸ μέρος σὺν ᾧ πρὸ τ γάμων ἀμφιλύσεως ὠρίσαντο, πάνυ δοκεῖ ἀτόπως ἔχειν φασὶ γὰρ ὅτως ἐπ' αὐτοῖς ῥήμασι, Εἴπε ἀνδρὶ συμβαίη τὸ τ αἰχμαλωσίας ἀτύχημα, τ γυναικὸς σὺν τῇ πολιτείᾳ μένούσης· εἶτα αὖθις γυνὴ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μένοι δ' ὁ ἀνὴρ σὺν τῇ πολιτείᾳ, ὁ μὲν ἀκελεύστως ϗ λεπτῶς λόγου ἀμελυθῇ τ γάμου (δηλαδὴ γὰρ ἄπαξ ἐπιζυνομένης ἑτέρᾳ, ἡ τ τύχης ἀνισότης τῶν σὺν ἓν γάμοις ἀνισότητα μένειν ἐ συζυγοῖ) πολλὰ ἀλλὰ φιλανθρωποτέρου τὰ τοιαῦτα θεωρήσαντες, ἕως μὲν φανερὸν ἦν τ ἄνδρα πρόσεσθαι, ἢ τῷ γαμετῇ μένειν, ἄλυτα τὰ συνοικήσια συζυγοῦμεν· ϗ σὺν ἐλύσαν) ὡσὰς δευτέρους γάμους ἔπεγνωσαν κες, ὅτε ἄνδρες, εἰ μὴ βέλοιντο δοκεῖν κτ' πατρίειαν τῶν προῖξα, ϗ ὑποπεσεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τ πρὸ γάμου δωρεᾶς τῇ σπίσει, ἢ τ πρώτης. Οἱ μὲν ἐν πρόφασιν τοιαύτην πρόσει δὲ γάμοι τ αἰχμαλώτων ἐξεφώνων γνώμην. ἡμῖν δ' ἡ αἰτία δύλογος, ὧν ὁ ἀκελεύστως, ὡς αὐτοί φασι, ϗ λεπτὸς λόγος ἐδώσιν, ὅτε ἡ φιλανθρωπία ἐσὶ κρατοῦσα, ἡ ἀδείαν λελυᾶς παρεχομένη τ γάμον, σὺν τῷ ὑποβαλεῖν αὐτὸς τῇ ζημίᾳ. εἰ γὰρ, ὥσπερ λέγουσι, τ τύχης ἡ ἀνισότης ἀ συζυγοῦσι μένειν τ γάμον, πῶς, εἰ πρὸς ἐλυθείσαν ἐπανακληθεῖν ὁ αἰχμάλωτος, μὴ τῷ δὲ γάμῳ ἀμφίνυσιν πρὸς τὸ ἴσον ἐπανελθούσης τ τύχης, ϗ ἀμοτέρων ἐλυθερίως βιώντων, σὺν εἰς τὸ ἴσον ὁ γάμος πάλιν ἐπανελύσει); πᾶ δ' τὸ φιλάνθρωπον κρατοῦν, ζημιῶν μὲν τῇ τ οἰκειοτάτων μελῶν ἀφαιρέσει πειρᾶται, τῷ ζημίαν δ' παρεμυθεῖται τ αἰχμαλωσίας τ ἄλλων κτημάτων; πῶς δ' μέχρι ϗ τ φαυλοτάτων αὐτῆς πρόσεσθαι τ αἰχμαλώτων λογίζεται, φυλαττόμενον αὐτοῖς τ δικαίων, ἐχὶ πάνδεινον τῷ μείζονι μέρει (φημὶ δὴ τῇ δ' οἰκείᾳ μέλει σωτηρίᾳ) κινδυνεύειν αὐτὸς μὴ ὁμοίως ἀξιοῦσθαι τ δικαίων, ἀλλ' ἐναγ ἀνεπίσχεσθαι τῷ ζημίαν, εἰ τῶν ἐπὶ γνώμῃ ἦκοι πατρὸς μέρει, ἀλογήσει δ' οἰκείᾳ μέλει; Τί ἂν φημι ἐγώ; ἐάνπερ δ' ἑνὸς μέρους σὺν αἰχμαλωσίᾳ ὄντος, τὸ ἀπείρατον ἀφαμερήσης τ αἰχμαλωσίας ἑτέρᾳ πρὸς σωφρεσύνην ἴδοι, ἐπανέλθοι τ τ αἰχμαλωσίας τὸ σὺν τοῦτῳ κατεχημένον, ἀδειαν εἶναι αὐτῇ τὸ οἰκεῖον, εἰ βέλοιτο, ἐπανα λαμβάνειν μέλος, ϗ μηδαμῶς, διότι ἑτέρῳ σωήφθη, τὰς ἐξ ἀρχῆς κυριοτομείας γάμους. εἰ γὰρ ἡ ἡγουμένη πρὸς ἕτερον ὕστερον σωαφεια δέξῃ ποιν ἀδιάλυτος ἂν ἀμφίνοιτο, πῶς ὁ δικαιότερον ἡ ἀρχῆθεν τ γάμων σωαφεια πρὸς τὸν οἰκείαν κατάστασιν ἐπανελθύσει); ϗ εἰ, διότι ἀλλοτρίῳ μέρει σωήπ), σὺν ἐπιτρέπ τὸς ἀμφασᾶν, πῶς σὺν δύλογον, διότι δ' οἰκείᾳ ἀπρᾶγμα μέρος, τὸν πρὸς τὸν ἰδίαν οἰκειότητα σωαρμόζειν; ϗ φησὶν, ἀλλὰ κέρδος γίνεται τ αἰχμαλώτων σὺν τ κτ' πατρίειαν τ δευτέρων γάμων ὁμιλίας ἡ ἀντισαγωγὴ τ σπίσεως. ἀλλ' ἔτω ὁ λόγος ἄμεινον ἵν μὴ ὅπερ χειλέων πρὸς ἐλθεῖν, ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ ἀμφίνοιαν τ τοῦτο πιφορτισθέντων ἀναδεδυκέναι. πῶς γὰρ σὺν ἐχάτως εἰς φρένα δυσυχὴς ϗ ἄπορος, ὃς δ' οἰκείᾳ μέλος ἀλλάττεται χρήματα; Θεσπίζομεν ἄν, μηδαμῶς ἐπὶ πρὸς σωάφειαν ἑτέρᾳ τ ἀπείρατον μεμνηκέναι τ αἰχμαλωσίας ἔρχεσθαι, ἀλλ' ὅσοις ἂν δήποτε χρόνοις σὺν αἰχμαλωσίᾳ ἦν τὸ σπεῖον πολαιπωρούμενον, πρόειμεν τὸ ἕτερον, καὶ μήτε ἐγγράφου δήλωσις μήτε ἀγγράφου σπείσθαι κωλυέτω. Εἰ δ' πυρὰ τόνδε τ νόμον βαλθεῖεν τινες τῇ πρὸς δευτέρους γάμους ὁμιλίας τ πρώτων ἀμφρήγνυσθαι, ϗ ἔχοι κτ' τῷ παραστήσειν τῷ σὺν τῇ ριζ. κεφαλ πρὸς τ γυναικῶν τ σὺν ἐξεπίτοις ὄντων κεφαλίοις, ἴσασιν ὡς ταῖς ποιναῖς ὑποκείσονται ταῖς σὺν τῇ εἰρημένῃ ἀμαρτίᾳ τετιμωμέναις. δηλονότι ἀδείας ὄσης, ὡς ἔφαμεν, εἰ ἀναῤῥυθείη τ αἰχμαλωσίας τὸ σπεῖον πολαιπωρούμενον, τὸ οἰκεῖον, εἰ βέλοιτο, ἐπανα λαμβάνειν μέλος.

est, hanc lex à nexu matrimoniali separat (quum tamen hic in maritum odii nullum tam evidens testimonium sit, & accidisse id illi citra matrimonii injuriam videri etiam possit) cujus rationis erit, eam quæ tantum, tamque in maritum & naturam injurium odium conceperit, non disjungere, si ita marito videatur, & jubere ipsum uxorem habere, quæ ipsius vitæ insidietur?

Constit. XXXII.[1]

DE ADULTERIS MANIFESTO[2] DEPREHENSIS.[3]

Idem Imperator eidem Styliano.

ADulterii scelus, si quod aliud gravem horrendamque pœnam exigit, & (ut puto) homicidii pœna non[4] minorem. Homicida enim periæpe unius tantum sanguinaria manu vitam evertit: sceleſtus vero adulterii perpetrator quam plurimos[5] fere de medio tollit, maritum, liberos, cognatos, alioſque, dum uno vulnere dilacerato matrimonio omnes prosternit. Veruntamen quia, cum olim id facinus morte[6] puniretur, visum est posterioribus mitiorem proferre sententiam: ac vero nos fere ad beniginora trahimur: quam illi constituerunt pœnam, ut nempe nasus[7] deteſtandis illis ambobus abscindatur, hanc & nos ſtatuimus. atque hæc quidem nefarii istius sceleris esto pœna. Ac quoniam maritum pro tanta injuria citra consolationem relinqui non oportet, in matrimonii jus injuriæ mulieris[8] dotem percipiendo se consolator. Insuper mulieri ad alteras nuptias prosultare, neque, quasi in nasi abscissione præmium acceperit, libere in posterum secum libidinosis commiscere, nequaquam permittitor: sed ob scelus commissum, in monasterium (ubi in contritione animæ leviorem sibi pœnam faciat) velut in exilium detruditor. Et, si monasticæ vitæ desiderio correpta, illam susceperit, quæcunque ipsius bona à dote separata sunt, ea liberi & monasterium inter se distribuunto: si liberi nulli superſint, pro illis parentes, & si neque hi sint, alii cognati ad divisionem inducuntor. Quod si in prophano habitu è vita excedat, cum testamenti factionem omnino habeat, prout illa constituerit, quæ bona extra dotem habuit, dispensabuntur.

1 Decimanona dicitur ab Harm. 6 *tit.* 2.

2 Επιστροφὴν, divixi ad *l.* 22. *ff. de adult. in flagranti delicto deprehensis.* Gal. *trouvez sur le fait.*

3 Et eorum nova pœna: quippe nasus præcidi adulteris jubetur hac constitutione, quod veteribus legibus non erat.

4 Adulterium pœnam homicidio non minorem meretur.

5 Exaggeratio criminis adulterii.

6 Adulterium olim morte puniebatur, vid. *l.* 30. *in fin. ff. ad l. Jul. de adult.*

7 Harmenopulus *d. loco.* Sic manus furibus præciduntur in Longobard. *l. de latronib. l. si quis latr. de furtis in Longobard.* & in patriam conspirantibus *l. de conspiratoribus, de aggreſſoribus in via factis in leg. Longob.* adde quæ dixi ad *Nov.* 134. *cap.* 13. *verſ. ſi vero criminis qualitas, ubi de pedis, manus, aurium & narium amputatione dixi, & excæcatione.*

8 Vid. quæ dixi ad *Nov.* 134. *c.* 10. & *Nov.* 117. *c.* 8.

Constit. XXXIII.

NE CAPTIVORUM UXORIBUS ALIIS NUBERE LICEAT.[10]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI qui olim leges tractarunt, eo fuisse animo, ut prorsus sua quanquam in illis correctione nonnulla indigerent, corrigi tamen nollent, suspicatus essem: fortasse nunquam hoc consilium suscepissem, uti leges, quæ sese recte non haberent, corrigere tentarem, & tametsi arcta reipublicæ cura, quo videlicet recte illa administraretur, necessario correctionem injunxisset: ut ne tamen primos legislatores contristare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuissemus. At quoniam illis quoque ipsis, si etiamnum in vivis essent, non modo illorum institutum, qui corrigere conantur, non displiciturum, sed eosdem etiam qui ita faciendum censerent, his gratias acturos arbitror, (non enim gloriæ causa, sed quod reipublicæ commoda curæ haberent, leges edidere) age quæ reipublicæ conducant, neque illis ipsis veteribus legislatoribus displiceant, facientes, exactiore consideratione, seu medicamento quodam Pæonio[11], legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam ubi de captivis sanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii dissolutione statuerunt, valde rationi esse dissentaneum videtur. Sic autem & in hæc verba ajunt[12], *sive* marito captivitatis infortunium accidat, manente uxore in civitate: sive quum uxor in jus captivitatis pervenit, maritus in civitate permaneat: exquisita quidem & subtilis ratio distrahit matrimonium. Semel enim servitute alteri superveniente, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptiis spectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantes, *donec certum* est superesse maritum vel uxorem, pro non solutis matrimonia haberi sinimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti vel uxores nisi petulanter id egisse videri velint, & in pœnas incidere, ille quidem exactionis donationis ante nuptias, hæc vero dotis. Hi ergo istiusmodi de captivorum matrimonio pronuntiarunt sententiam. Nobis autem neque causa, quam exquisita (ut ipsi loquuntur) subtilisque ratio suppeditat, rationi esse consentanea: neque humanitas, quæ dirimendi matrimonii facultatem præbet, dum ipsos damno subjicit, sincera videtur. Si enim (quemadmodum inquiunt) durare matrimonium fortunæ non[13] permittit inæqualitas, quomodo si ad libertatem revocetur captivus, quum post matrimonii dissolutionem ad æquabilitatem fortuna redeat, amboque in libertate vivant, ad æqualitatem matrimonium non redibit? Quæ vero illa sincera humanitas, quæ amicissimorum membrorum subtractione damnum inferre, aliorumque substitutione id quasi sarcire conatur? Quomodo item, etsi usque ad vilissima quæque captivorum substantia jure statuque ipsorum integro taxetur, illos non ita præstantiore parte (sui nempe membri conservatione) atque rerum suarum jure periclitari velle, immensumque damnum fore, si altera pars membrum suum negligere in animum inducat, non perquam est manifestum? Quid igitur ego? *Si quum altera pars* in captivitate sit, altera quæ à captivitate libera mansit, ad alterius conjugium respexerit: postliminio vero revertatur quæ in captivitate detenta fuit: ut illi[14] si velit, suum membrum recipiendi facultas sit, ac nequaquam quod alteri conjunctum fuerit, prius matrimonium innovetur. Si enim conjugium cum altero postmodum initum videbitur aliquibus dissolvi non oportere, quomodo non æquius fuerit, si primus matrimonii nexus in suum statum revertatur? Et si eo quod alienæ parti conjunctum sit, id quispiam avelli non permittat: quomodo quod à sua parte abruptum sit, id in suum locum restitui, rationi non fuerit consentaneum? At dixerit aliquis: Sed in lucrum captivis cedit quod propter alterum temeritate contractum matrimonium, per compensationem pœnæ nomine introductum est. Verum hunc sermonem non dico non labris exprimi, sed ne in mentem quidem authoribus ejus venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui membrum suum pecuniis commutat, non extrema mentis infelicitate & penuria laborat? Sancimus itaque, *ut nequaquam* amplius quæ pars à servitute intacta mansit, ad alterius conjugium procedat: sed quotcunque annis altera in servitutis miseria detinebitur, tametsi[15] inde nullam neque de scripto, neque citra scriptum significationem accipiat, illam expectet. Et quod si præter hanc legem alterius matrimonii commercio à priore abrumpi aliqui velint, idque non secundum observationem in Novella centesima decimaseptima de uxoribus eorum, qui in expeditione sunt relata, fiat: sciunto illi, quod positis in dicta constitutione pœnis subjacebunt. Insuper etiam (quemadmodum diximus) ut si qui servitutis ærumnas sustinet, liberetur, suum si velit membrum recipiat, licebit.

9 Extat 4. *Harmenop.* 12. §. 4.

10 Etiam post quinquennium, & ita abrogatur *Novell* 22. *c.* 7. *verſ. ſi vero intertum. Nov.* 117. *c.* 12.

11 Medicamentum Pæonium. fuit autem Pæon Medicus Deorum. Suidas in *παιήων*.

12 *Nov.* 22. *c.* 7. *in princ.*

13 *l.* 45. *ff. de ritu. l.* 1. *ff. de divor. l.* 19. *l.* 56. *ff. ſolut. l.* 12. §. 4. *ff. de captivis.*

14 Dixi ad *Novell.* 117. *cap.* 11.

15 Quid exigebatur *d. c.* 11.

Constit. XXXIV.

Source : BIU Cujas

Constit. XXXIV.
DE TUTORE QUI PUPILLAM SUAM[1] VITIAT.[2]

Idem Imperator eidem Stylitano.

NEfaria res est, si illi, de quibus ea expectatio fuerat quasi probi futuri essent, quum ab illis qui talem de ipsis opinionem conceperant, jam aliqua fide digni habiti sint, pro bonis atque fidis inimicos & infidos se exhibeant. In illis autem quibus pupillorum obvenit cura, si, cum pupillis salutariter prospicere debeant, ipsorum eversores existant, tanto id scelus gravius[3] est, quanto illorum fides ab iis, qui id ipsis injunxerunt, major judicata est. Constat enim, quod parens persuasum habens, quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo cui cura committenda est, paternum patrocinium sensuros, eam cui ita fidit, demandat. Recte igitur superiores fecere, qui pro patre conservatoreque pupillæ deprehensum vitiatorem punierunt. Deportationi[4] enim hunc subjiciunt, ac bonorum privatione multant. Verum in decora specie decorum non servarunt, neque ullam injuria affectæ graviaque passæ puellæ, ut illius infortunio succurrerent, suscepisse curam videntur, dum vitiatoris bona in fiscum statuunt esse inferenda: non animadvertentes hinc fieri, ut ulciscí quidem injuriam velle, sed in proposito non persistere existimentur. Ubi enim injuriæ ultio quando injuria affecto damnum injuria datum non resarcitur, neque qua tenetur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellæ est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum[5] etiam progressu ætatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt? Ut igitur hoc lege, tanquam[6] probrum aliquod reprehensione affricatum purgemus, *ut vitiatoris* bona in fiscum deferantur, abrogamus: jubemus autem, ut eo concedant, quo ipsorum dominus injuriam & infortunium projecerit.

1 Id est, cujus tutelam vel curam gerit, vel gessit. & ita communiter intelligi tradit Clarus 5. *sent.* §. *fornicatio. vers. cum pupillus.*

2 Ejusque bonis pupillæ vim passæ addicendis, non fisco, ut olim *leg. un. C. si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit.*

3 Duci proditori comparatur violator pupillæ tutor. Quintilianus *declamat.* 284.

4 *d. l. un.*

5 Πλεονεζομενον ἕτερον ἕτερου κέρδος. *Scrimg.* πλεονεζομενου ἕτερον κέρδος. *Cujac. 17. observ. 32.*

6 Ωσπερ κηλίδα μώμψ. *Scrimger.* ὡσπερ κηλίδα μώμου. *Cujac. d. l.*

Constit. XXXV.
DE RAPTORIS VIRGINIS, EORUMQUE QUI IN RAPTU ADFUERUNT, POENA.[7]

Idem Imperator eidem Stylitano.

NEque quod ecclesiasticæ legi rebellemus, neque quod civilem simpliciter collidamus, hanc adversus virginis raptorem sententiam proferimus: sed posteaquam velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacræ legis id malum quasi insolescere, civilis vero legis austeritate supprimi, cognovimus: in eam sententiam, unde rerum statui plus sublidii esset, inclinavimus. Vult autem civilis lex[8], ut non solum qui per raptum & vim virginem ingenuam stupravit, morti addicatur, insuperque supra mortis adjudicationem bonis privetur, verum etiam qui in scelere adjumento fuerunt, eandem & pœnam & multam sustineant: idque tum etiam, quum voluntarie se mulier raptori dedidit. Quin & ejus patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit. Neque vero tunc solum, sed etiam, si quum quo tempore raptus committeretur, ejus rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parvi pendat, reoque judicium remittat, aut istiusmodi matrimonium approbet, in curiæ pœnam deportationem sustinet. Atque hæc quidem veteribus placuere. Verum sempiternæ memoriæ pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in circunstantias oculos dirigens, ad illam sententiam accommodat ac sancit, *ut si cum armis*[9], sive gladiis, aliisve nonnullis præter gladium lethalibus raptus commissus sit; qui raptum fecit, gladio puniatur: utpote qui eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit: qui vero suppetias[10] tulerint, factive perpetratores susceperint, naso mutilentur, verberentur, & cute tenus tondeantur. Quando autem arma violentiæ adhibita non[11] essent, ut mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locum non habuerit: sed raptus auctor manus[12] mutilatione periclitetur. qui vero ministerium[13] præbuerint; aliosquive se isti rei immiscuerint, verberibus, tonsura & deportatione pœnas pendant. Ac sane corporalis pœnæ hæc est descriptio: Quod vero ad pecuniariam attinet, ne à primitiva legislatione mutetur, ejusque effectum retineat, permittitur[14]. Atque hæc quidem pater noster sancit, quorum & nos approbatricem sententiam suscipientes, legislationem illam & in præsens & in futurum auctoritate & effectu obsignavimus.

7 Mutatur lex unica *C. de raptu virgin.* adde *Novell.* 143. & 150. *de ea quæ raptori suo nubit. 6. Harm. 7. Clar. 5. sent.* §. *raptus.*

8 *d. l. un.*

9 De eo qui cum armis virginem rapuit.

10 De eo qui suppetias raptori cum armis tulit.

11 De eo qui sine armis virginem rapuit.

12 De manus mutilatione dixi ad *Nov.* 134. *c.* 13.

13 De eo qui opem tulit raptori sine armis.

14 Eaque in re nihil mutatur *d. l. unica.*

Constit. XXXVI.
UT CAPTIVI FILIUS[15] HERES SIT.[16]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI reipubl. sustentaculum[17] atque fundamentum sunt leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem leges conservent oportet. Legis autem sanitatem quid aliud quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo leges, quæ rempublicam nostram gubernant, æquabiliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes legem[18] illam, quæ eum qui ex duobus *captivis natus est* heredem bonorum ejus parentis qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc (inquam) legem, ne legum sanitate (quæ æquitas est) privetur, periclitari animadvertentes, illam ad sanitatem transformare voluimus. Nam quod injuste istud statuat, non difficile cognitu est. Quam enim vim locorum natura ad adscribendam filio hereditatem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod quum parens servus sit, propter servilem conditionem filius exheres erit. Quomodo enim civilis lex, quæ, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum heredem esse non permittet: sed qui apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit, tum etiam ad quem captivi bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatosne? At cognatos servitus obsistens his ad hereditatem introitum non præcludit? Aut quomodo, quibus permissum est, non longe prius heredes esse licebit? An vero fisco danda erunt? Verum quomodo manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum est, ut[19] captivorum liberi è publico subsidium sentiant: quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attribui, non perquam evidens injuria est? Quod si sæpenumero, quum nonnulli parentes graviter conscientia abuti, atque ideo pœnis subjecti, acerbeque e vivis sublati sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non[20] prohibentur: quæ ratio est, quamobrem quando pium propositum parentes decorat (& quidem in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus magnusque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatem ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque constitutio[21] illa sana esse nostræ Majestati videtur: eaque propter sancimus, uti deinceps, sive quum captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodiit filius, sive etiam in libertatis splendore ipsum mater peperit, parentum substantiæ heres sit: idque sive ambobus parentibus è captivitatis vinculis liberati contiget, aut non: sive[22] quum unus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finiet: sive denique uterque parens in captivitate moretur, extra quam si mortem testamento condendo præveniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, heredes erunt: tamen ut trientis legitimum subsidium filio servetur.

15 Id est, captivo natus.

16 Olim heres non erat nisi ambo parentes postliminio rediissent & ita abrogatur *l.* 1. *C. de postl. rever.*

17 Legum commendatio. adde *l.* 2. *ff. de legib. Novell. Just.* 163.

18 *d. l.* 2.

19 Captivorum liberi è publico alendi.

20 Vid. *l.* 5. *ff. de bon. damnat.*

21 *l.* 1.

22 Et hoc adjicitur *d. l.* 1. *Cod. de postlim. rever.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λϛ'.
Περὶ ἐπιτρόπε φθειροντος τὴν ἐπιτροπευομένην παῖδα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Δεινὸν μὲν, τοὺς ὅσοι χρηστοὶ πεπιστευμένοι ἔσασι, καὶ τὴν πεπιστευμένων πίστιν ἠδικημένοι πάσι, ἀντὶ δὲ ἀγαθοῦ καὶ πίστεως ὀφθῆναι, ἐχθροὺς ἀποφανθῆναι καὶ ἀπίστους. τοσοῦτον δὲ ὑπερέσεινον τὸ κακὸν ἐπὶ τοὺς λαχόντων ὀρφανικῶν παίδων ἐπιτροπεῦσι, ἀντὶ δὲ σωτῆρσιν πεφυκόσιν ἐπιτρόπου καὶ ὀφθῆναι τούτοις, ὀφθῆναι τῶν λυμαντικῶς, ὅσῳ καὶ μείζονι ἠδικήσθαι πίστεως ὠφλε τὸ εἰς τοῦτο καταισχύνοντας αὐτούς. δῆλον γὰρ ὡς πεπεισμένος ὁ γονεὺς ἐν καταλείπει παῖδας ὀρφανικῆς πατρικῆς ἀπολαύσειν προστασίας παρὰ δὲ τοῦ ἐπιτρόπου ἐξηρεθεσόμενος, διδοῖ τούτῳ αὐτὰ καλῶς ἔχειν οἱ ὡς ἐμῶν πεφορτισμένα, ἀντὶ σωτῆρος παιδὸς ὀρφανικῆς, δεδεγμένος φθορέα· ἕξοδος δὲ τούτου τοῦ κάλλους, καὶ τὸ προστίτων ζημιῶσι τὴν ἀφαίρεσιν. ὅτι ἐφύλαξαν ἢ ἐπὶ κακῷ ἀφικοῦτο τὸ κάλον, δῆλον ἐκ τῶν πεπεισμένων ὑπὲρ δὲ ὑβρισμένης καὶ δεινὰ πεπονθότος γνώμης, ὑπὲρ δὲ μὴ βοηθεῖν τῇ τοιαύτης δυσχερείᾳ, λαμβάνοντες ὁρῶν) προθύμως, ὑπὲρ δὲ διορίζεσθαι τὸν δὲ φθορέως ὕπαρξιν ὅσῳ τὸ δημόσιον ἄγαλλ· ὁ σωιδόντες ὡς ἐκ τούτου γίνε) αὐτοῖς νομίζειν ἀδίκειαν ἀμυνόμενος, μὴ μόνοι σώζειν τὸ βλαπτόμενον. πᾶν γὰρ ἀδικίας ἄμεινον, μὴ δὲ ἀδικηθέντος ἀπολαμβάνοντος τὸ ἀδικηθὲν, μηδὲ τῶν καταχθῶν αὐτὸν συμφορῶν ἀφ' ὧν δὲ νόμος ἐπικουρίας ἀποφεύγοντος; ποία δ' ἀπορυγὴ τῷ γυναίῳ τὰ συμφορᾶς, ὅτε ὁ μὲν πειραιωθεὶς δυσκόλως τὸ δυσχέρες, ἀλλὰ καὶ προεξόμενον ὕστερον ἔπεσι κέρδος ὁρᾶσθαι τὸ ἰδίας ὕβρεως αἰσχύνης; ἵνα δὲ ὥσπερ κηλίδα μώμῳ τινὰ τῷ νόμῳ καθαίρωμεν, τὸ καθαιρεθὲν τῷ δημοσίῳ τῶν ὑπαρξιν δὲ φθορέως ἀποδιδόμεν. κελεύομεν ἢ σκεῖ ταύτην ἀπόπαν, ὃ τῶν ἀδικίαν καὶ τὸ δυσχέρειαν ὁ τὰ ὑπάρξεως κύριος κατάλειπε.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ'.
* Περὶ τῶν κλικῶν ἁρπαγῶν τιμωρίας, καὶ τῶν αὐτῷ συνεπιλημμένων, ἢ συνειδότων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Οὔτε καθὸς τὰ ἐκκλησιαστικὴν ἀπωθαδιαζόμενοι νόμῳ, ἔτε τὰ πολιτείας ἀπλῶς συγκρατοῦντες, τῷ ὡδὶ δὲ κλικῇ ἁρπαγῶ γνώμῃ ἐκφέρομεν. ἀλλ' οἶον ὁδόν τινα δὲ βίᾳ τοῖς παρ' ἡμῶν τῷ συμφέρουσαν καθανοήσαντες, ἐπείπερ εἰδόμεν τὴν δὲ ἱερᾶ συμπαθείᾳ νόμῳ ὥσπερ ἀναδούμενον τὸ κακὸν, τῇ ἢ δὲ πολιτικῇ νόμῳ αὐτοῖς κατεστεμμένον, ἀφ' ὧν τὸ μᾶλλον ἐπαμυνόμενος τῇ καθ' ἑκάστην τῶν πραττομένων ἐγλυόμεθα ὠφελείας. βάλε) μὲν γὰρ ὁ πολιτικὸς νόμος ἐ μόνον τὸ δι' ἁρπαγῆς καὶ βίας φθορέα γεγενότα κόρης δυνατῷ ὑπαγορεύεσθαι, ἔπ ἢ καὶ ὡς τῇ δὲ δυνατὸ δίκη καὶ τῷ ὑπαρξιν ἀφαιρεῖσθαι, ὅταν δύσβιος ὦσιν αἱ φθειρόμεναι· ἀλλὰ κἀκείνας οἳ συνεπιλήπτορες ὤφθησαν δὲ ἀνοσιργήμασιν, τῷ αὐτῷ ὑφίσασθαι ποινῶν καὶ ζημίαν καὶ τοῦ γλυέσθαι ἕτως, καὶ ἑαυτῷ ἐκθεσ ἡ γυνὴ τὴν ἁρπαγὴν συνεχείρισεν. ἐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ταύτης πατέρα, ἐν συνειδυῖα κατεστάλη τὰ πραξέως, ὑπεργεῖα κολάζ· καὶ ἐ τοσοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ παρὰ τὸ καιρὸν κακ' ὃν ἡ ἁρπαγὴ τετόλμη) συνειδὼς ἐλέγχε), ὅμως ἢ ὀλιγωρίᾳ διδοὺς τῷ δὲ γυνατείᾳ ἀφ' φθορᾶν, καὶ ἀφιεὶς τὰ δίκης τὸ ἐσχον, ἢ τὸ τιθτον ζημιον ἀποδεχόμενος· ποινῶν ὑπεχὶ τὸ ὀλιγωρίας φυγὴν ὑπεργεον. ταῦτα μὲ ἐδοκεῖ τοῖς πάλαι. Ο δ' ἀείμνης ἡμῶν πατὴρ σὺν εἰς μόνον τῷ ἁρπαγῶ δὲ γυναῖκ ἀποσκοπήσας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ὠφελεθήμασι, πρὸς ἐκεῖνα τῷ ψῆφον ἁναμοῖς) καὶ διατέλει, μὴ μὲ ὅπλων, ἤτοι ξιφῶν, ἢ ἄλλων τινῶν ἀνδρικῶν κατατρέψῃ τὸ βίον· κἂν τε ἀμφότεροι οἱ γονεῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσωσιν. εἰ μὴ ἄρα γε τῷ πελεύτῳ πρόξιν ἐχώρησεν, σὺν ὄντος αὐτὸ καὶ μιαιφονίας ἀθῶν) τὸς ἢ συνεπιλημμένους, ἢ συνειδότας, ἢ συνείσοντας ἀγαπήτως ἀπεδῶ, ῥινὸς ἐκτομῇ καὶ μάστιξι καὶ κυρεία τῇ ἐν χρῷ πιμωρεῖσθαι· ὅπλων ἢ μὴ συμπαραθέντων τῇ βίᾳ, μὴ μέχρι φόνε τῷ δικῶν ὁρᾶν, (ὡς ἤδη τὰ μιαιφονίας χώραν ἐχούσης) ἀλλὰ τὰ μὲ αὐθεντῶν τὰ ἁρπαγῆς εἰς χειρὸς κινδυνεύειν ἀποκτῶν, τὰς ἢ συνυπεργησαμένους, ἢ ἡσυχάσαντας ἅλως, μάστιξι καὶ κυρεία καὶ ὑπερορείᾳ τῶν δικῶν εἰσπράττεσθαι. ὥστε μὲ ἐν τὰ εἰς τὸ σῶμα ζημίας ἔτ' ὀρθ. ἃ δ' εἰς χρημάτων ἀφορᾶ, ταῦτα τὸ ἀμεταποίητον καὶ ἐνεργὸν συγκεχώρη) φέρειν τὰ δεχθὲν νομοθεσίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲ ὁ ἡμέτερ ἀοίδιμος πατὴρ, οἷς σύμψηφον γνώμῃ καὶ ἡμεῖς ἀναδεχόμενοι, τῷ τι ἂν τῷ παρόντι καιρῷ καὶ τῷ εἰς ἐπείγα τιμῶν τε καὶ ἐνέργειαν τῇ νομοθεσίᾳ ἐπισφαλίζόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λϛ'.
Περὶ δὲ κληρονομεῖν τὰ δὲ αἰχμαλώτε παῖδα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Εἰ τὰ πολιτείας ἐρείσματα καὶ κρηπῖδες οἱ νόμοι, εἰ μὲ μέλλοι αὐτὴ σὺν τῷ ἀσφαλεῖ εἶναι, τὰς νόμους χρὴ τὸ ὑγιὲς ἀφορίζειν. νόμε ἢ ὑγείαν τί ἂν πε ἄλλο ἢ τὸ δίκαιον φαίη; ὥστ' ἐκεῖ τότε ἂν, ὥστ δικαίως ἀφικεῖσθαι τὰς οἰ τῶν ἡμετέρων ἀγωγὰς πολιτείαν νόμους, ἀεὶ τρέφοντες τῷ ἀφαιρεῖν, καὶ τὰ νόμον ἐκείνου ὃς βάλε) τὰ ἐκ δύο αἰχμαλωσίαν, μηδὲ κληρονομεῖν τὰ ἀφερόντων δὲ σὺν τοῖς πολεμίοις μεμφηκότος τοῦτον ἐν κινδυνεύσαντες κινδυνεύσαι τὰ τὰ νόμων ὑγείας (ἥπερ ἐστὶ τὸ δίκαιον) ἀποστερεῖσθαι, μεμισκοῦσάζειν αὐτὸν πρὸς τὸ ὑγιὲς ἐπεσθυμηθημεν. ὅτι γὰρ σὺν εὐοίκως τοῦτο ὀείζει, ἐ χαλεπὸν συνιδεῖν. τίνα γὰρ ἰσχυὶ ἡ τὰ τόπων ἰδιότης ἔχειν ὀείζειν τῷ παιδὶ τῶν κληρονομίαν; ἐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό τις ἀνθυποφέρῃ, ὡς θέλε χρημαπίζοντος δὲ γονεὺς, διὰ τὸ δυλικὸν ὄνημα, ὁ παῖς ἀπόκληρος ἔσῃ. πῶς γὰρ ὁ νόμος τὰ πολιτείας, ὃς, εἰ τῷ αἰχμαλώτῳ λύσις ἐγεγόνει τὰ αἰχμαλωσίας, ἐλεύθερον τοῦτον ἐγνώκειν, ἐ συγχωρήσει τῷ ἐξ ἐκείνε φωὶτ ἐλευθέρῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τῇ σὺν τοῖς πολέμοις θέλεις τῶν ὠφελεῖ τούτων ἐπιτροπεῖν δίοις; πῶς ἢ κὲ ἀφαίρειν οἰήσεταί τις τὰ δὲ αἰχμαλώτε; τοῖς συγχύσει; κὲ πῶς ὅτε ἁπάντως ἡ θέλεια τοῦτο εἰς τῶν κληρονομιαν τῶν εἰσοδον ἀποκλείῃ; ἢ πῶς ὁ πολὺ πρότερον ἐξίσης κληρονομεῖν συγκεχώρη) ; ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ δεθήσε) ; κὲ πῶς ὁ ὠφελεῖς κὲ ἀδίκημα; εἰ γὰρ δὲ δημοσίᾳ δῶλος ἐσι τοῖς αἰχμαλώτοις ἐκφύτοις βοηθείας τυγχάνειν, πῶς ἐχὶ ὠφελεῖς ἀδικία, τὰ δὲ αἰχμαλώτε μὲ παῖδα τὰ ὠφελείας ἀποστερεῖν, ὠφελεῖσθαι ἢ τούτῳ τῷ δημοσίῳ; Εἰ ἢ κὲ πολλάκις σὺν γενέων πατρικῶς ἀποχρησαμένων συνειδότι, κὲ ἀφὰ τοῦτο πιμωρίας ὑποβεβλημένων, κὲ πικρῶς ἐξ ἀνθρώπων ἠφανισμένων, οἱ παῖδες ὃ κωλύον) νόμῳ κύριοι τὰ ὠφελείας καθίσασθαι· πικὰ λόγον ἔχε, διότι ὠφαίρεσις δίσεσης συνειδυῖ τοὺς γενέας (πολλάκις ἢ κὲ μαρτυρίᾳ αἰχμᾷ τὸ λαμπρὸν δὲ φρονήσαι αὐτῶν κὲ σὺν αὐτοῖς ἠυμαθοῦσιν τοῖς ἀσεβέσι πεποίηκε) μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐξ ἐκείνων φυεῖσι, κυρίας εἶναι τὰ ὑπαρχόντων; ὁδαμῶς ὧν τῷ ἡμετέρῳ κρατεῖ ὀγκῷ ἔχουσα ἡ ἀφαίρεσις φαίνε). Διὰ τοῦτο ἠπίζομεν, ὅπ δὲ νῦν, ἂν τε δὲ τὰ αἰχμαλωσίας ζόφε ὠφελεγμένε τοῖς γενέσι, πρὸς αὐγὰς ἡλίε ἦλθεν ὁ παῖς, ἂν τε ὑπὸ φωτὶ ἐλευθερίας τὰς ὠδῖνας ἀπέλυσε, τὰ τὰ γενέων κληρονομεῖτα· κἂν τε ἀμφοτέροις τοῖς γενέσι τὰ αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἡ λύσις ὠφέλεσε, ἢ μὴ· κἂν τε ἑνὸς τευχηκότος τὰ λύσεως, ἀπὸ σὺν τοῖς δεσμοῖς τὰ συμφορᾶς καταπέψῃ τὰ βίον· κἂν τε ἀμφότεροι οἱ γονεῖς σὺν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσωσιν. εἰ μὴ ἄρα γε τῷ πελεύτῳ προθύμως ἀφθέμην. πάτ' ἐκείνα κληρονομήσῃ ἃ σὺν τῇ βυλῇ δὲ ἀφελεθέντα γενέως κεῖτες, φυλαττομένης τῷ παιδὶ τὰ σὺν δὲ νόμε πεφαυκυίᾳ βοηθείας.

ΔΙΑΤΑ-

Source : BIU Cujas

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ.

* Περὶ δ τ ἐλευθερωθέντα δέλον ἐ μόνον κ τὰ ἄλλα διάγειν ἐλεύθερως, ἀλλὰ κ πρὸς τ οἰκείων ἐπ' ἀδείας ἔχειν διατίθεσθ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τὸ παρόντι νόμῳ ἐλλείποντι πρὸς πλείων κατάστασιν, ὅπ ξυδεῖ, τάττ τῇ προθήκῃ τὸ πρέπον αὐτῷ ἀποδιδόαμεν χήμα. φησὶ τοίνυν πρὸς οἰκέτ ὁ δεσπότ αὐτῶ διατυπώσ ὁρισθέντ ἐλευθερίας ἀξιωθῆναι, ἀγνοοῦντ δ τὸ διάπραγμα, κ διὰ τῶν λογισμῶν ἀμφιβόλοις ἐλευθερίας ἀντιχρῆσ, πῶς μ μηδαμῶς αὐτὸν, διὰ τὸ ἄγνοιαν, τ ἐλευθερίας ἀποστερεῖσ, ἀλλὰ διάγειν αὐτὸν ἐλεύθερος, ἀμαθεσ δ αὐτὸν ὡς ἐλεύθερον ἐπ' ἀδείας μὴ ἔχειν· οἷον μεταγνὼς μέχρι τέλους ὧ δίδωσιν ἐλευθερίαν αὐτῷ παρεῖναι. μὴ γὰρ ὕσης ἐξουσίας ὡς ἐλεύθερος διατίθεσθ τὰ οἰκεῖα, πῶς ἐγὶ πάλιν πρὸς τὸν προτέρων ἐπανήξ δέλειαν; Ημεῖς ἓν φαμὲν, ἐπειδήπερ τάξιν κ διαγωγὴν ἐλεύθεραν παρέσχεν ὁ νόμ, κ τὰ ἄλλα παρέξειν ἀ τῇ ἐλευθερίᾳ σωίπε. εἰ γὰρ κωλύειν αὐτὸν ἔδει τὰ τ ἐλεύθερον πράττειν, οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τάττων ἄξιον κρίνειν, πῶς ἐγὶ κἀκείνων ἀξιοῦσθ τ προσῆκόντων, ἃ ποιεῖν κυρίως ἔχῃ τὸ τ ἐλευθερίας ἄξίωμα; Εσω τοιγαροῦν ὁ ἠλευθερωμέν, ἀληθῶς ἐλεύθερ, κ διατιθέσθω πρὸς τ οἰκείων, ὅπερ δεσποτικὴ γνώμη ἔδωκεν αὐτῷ ἀναφαίρετα, ὡς ἂν βέλοιτο διατίθεσθαι ἃ ἠδ πρέπει, σὺν τῷ φανερῷ πιμίῳ τ ἐλευθερίας λαβόντι, δι' ὑπόληψιν ἄδηλον ἀπωμόζεσθαι, κ δ διαπάναι ἀπείργεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη.

* Περὶ δ τὰς βασιλέως οἰκέτας πρὸς τ οἰκείων ὡς ἂν βέλωνται ὀφείζειν, ζῶντάς τε κ τ βίον καταλύοντας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΜΟΙ δοκεῖ κ τῶν πλεονεξίαν τις εἶναι, εἰ κ τὸ προῦγμα χῆμα δύσπροσιτον ὑποδύε), τὸν σὺν δ νόμῳ διάπειξιν. λέγω δή, τὸ μὴ τοῖς οἰκέταις ὡρισμένοις πρὸς τ οἰκείων πραγμάτων διατίθεσθαι, ἀλλὰ τ κεκμάτων αὐτῶν, ὡς εἰκὸς, πολυπόνων μόχθων τὸν κλῆσιν, τὸν ἐκ τῶν δεσποτικῶν χείρα συλλέγειν. κ γοῦν μάζω τ ἐξ ὁρκῶν θεμένον τ νόμον, πῶς ἐδέν τι μέτριον κ ἐπιεικὲς τάττω προσήκειμε. Πλὴν ἀλλ' οὖτε πατέρες δ τισὶν νόμῳ κ ὁ νόμ ἐχέτωσαν παρὸ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτὸν, ὡς ἡ ἐκείνοις φέρῃ γνώμη. ἐγὼ δ τούτοις ἐδαμῶς δίνειμι χώραν ἀποδοχῆς, ἐδ' ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς οἰκέταις συγχρήσω κεῖσθαι τὸ δίγμα, πᾶσαν ἄδειαν παρεχόμενον πρὸς τ τ προσῆκόντων διοικήσεως τούτοις παρέχομαι. Τοιγαροῦν ἀπὸ δ νῦν κ πρὸς τ μετέπειτα βίον ἔσονται οἱ βασιλέως οἰκέται τὰ οἰκεῖα πράγματα ἀληθῶς οἰκεῖα κεκτημένοι, σὺν τῷ μὴ τὸν ἐξουσίαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βέλωνται πρὸς αὐτῶν ὀφείζειν, ἂν τι πρὸς ἡλίκ αὐτοῖς προσῆκον), ἂν τι τ βίου ὥσι κωλύοντες· μηδ' ἕνεκα τ δωρεᾶς, ὧν ὑπῆρχον κύριοι πραγμάτων ἐξαθεμένοι τ κυριότητ. Περὶ δ ἐν βασιλέως οἰκετῶν ὅτ κεκρινίδω κ κρατεῖτω νόμοις τοῖς σ' ἄρχουσι κ τῷ ἄλλῳ τ πολιτείας πληρώματι, εἰ μὴ βέλοιντο πρὸς τὸν ἡμετέραν γνώμην ἀφορᾶν, ἐξέσῃ πρὸς τ ἀρχαῖον πρὸς τ δεσποτικῶν πραγμάτων νόμον ὁρᾶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λθ.

Περὶ δ τ ἄσωτον τὰ συμφέροντα διοικεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥδεὶς σὺν ἀνθρώποις ἔτως εἰς ἄκρον κατέβηκε τελειότητ, ὡς μηδέποτε ἀσύμφορόν τι ἑαυτῷ πραγματεύεσθαι κ ἑδεὶς ἔτως (οἶμαι) δυσχρὴς ἄκρως εἰς φρένας, ὡς μὴ πολλάκις ἑαυτῷ χρήσιμ γίνεσθαι. ἔτε γὰρ τ πάντη τῇ ἑαυτ σωίσῃ χαρίζεσθαι πάντα προῆται ἀνεμέσητος ἐὰ τὸ θεῖον, ἔτε τ σύνεσ σωίσεως (πλάσης ὢν κ δ ἰδιοπλάσματ κηδεμών) ἀμαυροῖ τῇ ἀσωσίᾳ σφάλεσθαι. Τὸν ἐπεσομιασάμενον δ' σκεῖνον τ νόμον, ὃς παντάπασιν ἀποκωλύ τ ἄσωτον τοῦ τ οἰκείων ἢ βλέσθαί τι ἢ ἀμαθεσθαι. καίτοιγε ἔχω, σιορῶν εἰς τὸ οἰκονομούμενα, τοὺς τὸν σκεῖνον θεσπίζειν κρατήσαν, ἀλλὰ μὴ ἔτως ἁπλῶς κ μὴ ἀσύμφορόν τι διωκημένον, μὴ δέχεσθ, εἰ ἦ λυσιτελὲς, κατασκεάζ. νῦν δ ἐδὲν τοιοῦτον διορίζ, ἀλλὰ καθάπαξ ἀποκλείσ τῷ ἀσώτῳ τῶν τοῦ τ οἰκείων βελῶν. τῶν ἡμεῖς ὀρθῇ ψήφῳ μὴ προσήκειν ὑπολαμβάνοντες, ἀμαυρὰ μύρει, θεσπίζομεν, ἃ μ κρίσις ἐσφαλμένη κ τ ἄσωτον χαρακτηρίζουσα λέγ, μήτε ἀποδοχῆς μήτε κυρώσεως ἀξιώθωσαν. ἃ δ πρὸς τὸ λυσιτελὲς ὁρᾷ, μηδαμῶς ἀναπόδεκτα τυγχάνειν, μηδ' ἀθετεῖσθ. τ γὰρ εἰ ὁ ἄσωτ κληρον τοῖς οἰκείοις ἐβούλητο καταλιπεῖν, ἢ πίνῃ τὰ ἑαυτ ἀμενῶν, ἢ οἰκετῶν τ βαρυσ τ δουλείας ἀπωκείσῃ κλοιόν; ἀρ' ὅτι ἄσωτ, ἀλλὰ τὸν μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ τοιαῦτα βέλεσθαι; πῇ δ, εἰ χρέον ἔχων ἑαυτῷ ἐπιζημιον, ἄλλ δέ τε τ δυναμένων ἐκποδὼν σῃ τὸν ζημίαν, βουληθεὶς αὐτὸν σὺν κλήσῃ χρέους, πλέον ἢ ὅσ ἄξιον τὸ χρέον ἀνποιῆσαι, σκεῖνο τὸν ζημίαν κυρίζ; ἆρ' ἡ ἀσωτία τῶν σκείνῳ συμφέροντα κ βέλῃ κ προῃρημένον κωλύ; ἀλλ' ἐχ ὁρῶ τ τρόπον. ὅπως ἓν ἕκαστον τ προῃρημένων τηρεῖσθαι εἰ κατασήσ. κἂν μὲν σκεῖνος ἐδὲν τ δ ἀσώτ τρόπ ὀφείλοντα ἔχ, εἶναι βεβαίως τὰς ἀμαυρώξεις· εἰ δ' ἀμφιβάλλοντα δ σώφρον λογισμῷ φαίνοιντο, μήτ' ἀποδοχῆς, μήτε βεβαιώσεως ἀξιούσθωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.

Περὶ δ μὴ εἰσημίζεσθαι τὰς οἰκέτας τ ἀδιαθέτων κ τ κληρονομησάντων τελευτώντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΙ πάλαι τ τ νόμων σύνθεσιν πεποιημένοι τῷ θείοτατι, πολλὰ τ δ βίᾳ πρὸς κατάστασιν ἀγαγόντες, κ μαρτύρων ἐκείνων τ αὐτῶν φιλανθρώπ χνώμης, τὰς νόμῳ κατ' ἐξ ἡ πολιτεία διοικεῖται, κωλελοιπότες, σὺν οἷσι ὅπως τ πρὸς αἰχμαλώτων μέρ, οἷς ἐ δίδοσι κυρότητα πρὸς τ ἰδίων πραγμάτων διαθέσεως, ἐχ ὁμοίως τῇ ἄλλῃ τούτων ὁμολογίᾳ πεποίηκε φιλανθρωπίας. ἃ δ' ἦ πρὸς τ διαθηκῶν αὐτοῖς ἡ νομοθεσία σὺν ἐτιεικὲς τοῦτο πεποίηκεν. Πλὴν ἀλλ' οὐτε πατέρες δ τισὶν νόμῳ κ ὁ νόμ ἐχέτωσαν παρὸ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτὸν, ὡς ἡ ἐκείνοις φέρῃ γνώμη. ἐγὼ δ τούτοις ἐδαμῶς δίνειμι χώραν ἀποδοχῆς, ἐδ' ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς οἰκέταις συγχρήσω κεῖσθαι τὸ δίγμα, πᾶσαν ἄδειαν παρεχόμενον πρὸς τ τ προσῆκόντων διοικήσεως τούτοις παρέχομαι. Τοιγαροῦν ἀπὸ δ νῦν κ πρὸς τ μετέπειτα βίον ἔσονται οἱ βασιλέως οἰκέται τὰ οἰκεῖα πράγματα ἀληθῶς οἰκεῖα κεκτημένοι, σὺν τῷ μὴ τὸν ἐξουσίαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βέλωνται πρὸς αὐτῶν ὀφείζειν, ἂν τι πρὸς ἡλίκ αὐτοῖς προσῆκον), ἂν τι τ βίου ὥσι κωλύοντες· μηδ' ἕνεκα τ δωρεᾶς, ὧν ὑπῆρχον κύριοι πραγμάτων ἐξαθεμένοι τ κυριότητ. Περὶ δ ἐν βασιλέως οἰκετῶν ὅτ κεκρινίδω κ κρατεῖτω νόμοις τοῖς σ' ἄρχουσι κ τῷ ἄλλῳ τ πολιτείας πληρώματι, εἰ μὲν βέλοιντο πρὸς τὸν ἡμετέραν γνώμην ἀφορᾶν, ἐξέσῃ πρὸς τ ἀρχαῖον πρὸς τ δεσποτικῶν πραγμάτων νόμον ὁρᾶν.

CONSTIT. XXXVII.

* UT DOMINI TESTAMENTO MANUMISSUS, SI ILLUM DECESSISSE ADITAMQUE EJUS HEREDITATEM ESSE IGNORET, TESTARI POSSIT. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæsenti etiam legi plena absolutione deficienti, ejus quod deest additione decoram formam imponimus. Ait autem [2], servum qui quum domini sui testamento liber esse jussus sit, id ignorat, ideoque in certis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Quum enim illi ut libero de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam servitutem redit? Nos itaque dicimus, posteaquam gradum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam [3] alia quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere quæ hominibus liberis duntaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed dignum illum qui istæc faciat judicavit: quare item istis actionibus quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? *Esto igitur* libertate donatus, revera liber, statuitoque de rebus quas illi dominus eximias dedit, quomodocunque visum sit. Non decet enim, ut qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob [4] incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque à testando arceatur.

1 Et ita abrogatur *l.* 14. *ff. qui test.*

2 *d. l.* 11.

3 Data libertate, quæ necessario consequuntur libertatem, data etiam videntur. *arg. l.* 2. *ff. de jurisdict.*

4 Ea fuit ratio decedendi veteribus, de qua vid. *l.* 4. *in fin. l.* 15. *ff. qui testamenta: l.* 11. *ff. de legat.* 3. *Ulpian.* 20. §. 11.

CONSTIT. XXXVIII.

* UT IMPERATORIS [5] SERVI DE REBUS SUIS QUOMODO VELINT, STATUERE POSSINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HOC quoque, quanquam plausibilem præ se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat: æquitatem mihi tamen excedere videtur. Dico autem, quod servis de rebus suis statuere non permittitur: sed quæ laboribus suis arduisque (ut conjicere licet) molestiis quæsierint, ea cujusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic rei attribuerit. Verumtamen ii è quibus nata ista lex est, atque adeo lex ipsa ab aliis, ut cujusque voluntas ferat, adprobantor. *Ego autem* nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis [6] meis obtinere sinam: sed contra, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem Imperatoris servi rerum suarum revera domini sunto: ita sane, ut sive sani sint, sive ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi potestate non priventur: neque servitutis nomine ex rerum quas possederint dominio expellantur. De Imperatoris igitur servis hæc noviter lata lex esto, vigoremque habeto. Magistratibus autem reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

5 Ad eundem modum olim servis populi Romani testari licuit. *Ulp.* 20. *in fin.* servis privatorum aut civitatis non licuit *l.* 16. *l.* 19 *ff. qui testamenta.*

6 Lex est specialis, quæ ad omnes servos non porrigitur: interdum tamen humaniores domini servis testari permittebant; sed inter domesticos tantum. vid. *Plin.* 8. *c.* 16. dixi ad *l.* 4. *ff. de manumiss.* & ad *Ulp.* 5. §. 5.

CONSTIT. XXXIX.

UT PRODIGUS QUÆ EX RE IPSIUS SINT [7], FACERE [8] POSSIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

MOrtalium nemo ad eam absolutionem pervenit, ut non obnoxie aliquando res suas gerat: neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim qui in omnibus prudentiæ suæ fidit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, cum creator creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam legem [9], quæ prodigum de rebus suis quicquam aut velle aut statuere omnibus modis prohibet. Quam quidem legem, conjectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter sancite: & si quid inutiliter gestum esset, non admittere: in quo vero aliqua utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem adimit. id nos recto judicio non convenire suspicati, legem illam relaxantes, statuimus, *ut quæ judicium* erroneum quodque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur: quæ vero ad utilitatem spectent, suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si [10] prodigus aut hereditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique gravem servitutis torquem servorum cervicibus adimere velit? An ideo quod prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid, si quum prædium damnosum habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, majore pretio quam quanti prædium sit, id emere, ipsumque damno levare velit? An prodigalitas, quo minus ille sibi consulat, utiliterque negotietur, impediet? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio observator: & si in ea prodigi [11] mores non conspiciantur, quod actum est ratum esto: si vero à prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, id neque approbatione neque confirmatione dignum habetor.

7 Tὰ συμφέροντα. & ita abrogatur §. 2. *Inst. quib. non est permiss.* facit *l.* 1. *ff. de curatoribus.* vid. *l.* 18. *ff. qui testam.*

8 Tum inter vivos, tum mortis causa]. *eod.*

9 *d.* §. 2. *d. l.* 1. *d. l.* 18.

10 Prodigus non censetur bonis male uti, quoties hereditatem necessariis personis reliquit, & pauperibus bona distribuit, aut servos libertate donat. Sic Tuditarii notæ insaniæ hominis, & populo nummos spargentis, & togam, velut tragicam vestem, in foro trahentis testamentum (quo filiam instituit heredem,) centumviri probarunt. Magis enim quid scriptum in tabulis esset, quam quis eas scripsisset, considerandum existimaverunt. Tullius Philippic. 3. & *Academicar.* & 7. *Valer.* 8. & 2. *Lael.* 23.

11 Prodigi mores in eo non sunt, qui bonis suis recte utitur.

CONSTIT. XL.

UT [12] CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM HABEANT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locupletesque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas respublica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerunt, *ut interdum quando* [14] *inopia testium laboraretur, à minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quin & nullu* [15] *adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de* [16] *iis qui in acie occumbunt constitutum est:* permagnum sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt: non solum non benignum aliquid de ipsis decreverunt, verumetiam [17] ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursum illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecreabilisque tristitia non adaugetur, & morte acerbiorem in corde captivus non circumferens aculeum, rebus excedit humanis: quando non modo in captivitate vitam finit: verumetiam si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est: sed suis rebus tanquam alienis expellitur: & quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum

12 Extat epitome 5. *Harmen.* 1. §. 30.

13 Et ita abrogatur §. *ult. Inst. quibus non est permiss. l.* 8. *ff. qui testam. l.* 10 *ff. de test. milit. Paul.* 3. *sentent.* 4. §. 8.

14 *l. ult. vers. in illis vero locis C. de test.*

15 Imo milites convocatis ad hoc hominibus testari debent §. 1. *vers. si ergo miles Inst. de militari testamento. l.* 24. *ff. de testam. milit.* vid. *Nov.* 41. *eod. ubi plura dixi.*

16 Puto intelligi *l.* 15. *in fin. C. de testam. milit.* vult enim valere militis voluntatem, si quid in vagina aut clypeo literis sanguine suo rutilantibus adnotaverit, aut in pulvere inscripserit gladio, sub ipso tempore quo in prælio vitæ sortem derelinquit.

17 Afflicti sublevandi sunt, non onerandi *Nov.* 26, §. *eod.*

Source : BIU Cujas

1 Durum videtur captivis adimi testandi potestatem, ne alioquin ad eorum inimicos eorum bona deferantur.

2 Captivi testamentum facere debent testibus præsentibus.

3 Captivi testamentum facere possunt scripto vel verbis coram quinque vel tribus testibus, nisi inviti sua bona ad hostes ipsos transmitti voluerint, 5. *Harmenop.* 1.

4 Captivi testari possunt, sive liberos habuerint, sive non habuerint.

5 Κατὰ τὸν πρόσφατον. *Scrimgeri.* κατὰ τὸ πρόσφατον. *Cujacius 7. obs.* 32.

6 Ad quos hereditas intestati captivi pertineat.

horum dispensatione ejicitur? Quomodo item, si quos necessarios captivus habet, ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hereditatem lex vocat, ii non similiter omnes obversis in hereditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe non omittent? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis perpaucorum animus excitetur. Atqui spe nanciscendæ cujusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Qua re itaque moti cognatus aliusque quispiam captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua & labore accepturos, aut etiam si conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleret, illum in testamento suo eum qui ipsius curam habuisset, majore portione quam illos qui ipsum neglexissent dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, uti aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam se erigerent. Nunc vero cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato heredes in bona concedant: haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes metusque ne in vanum laboretur: si forte liberationem mors prævertat, captivumque rebus humanis eximat, *homines* tardiores (ut ne prorsus animo alienos dicam) ad id aggrediendum facit. Quod sane non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non sinuntur à lege de rebus suis statuere, etiamsi velint pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possint? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi qui inimicissimi fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatum domini existant. Qua quæso re quid possit esse turpius? Hoc igitur quum hunc ad modum sese habeat, non negligi debere Majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte respublica nostra gubernetur solicite egimus: sic & de captivis tractatum in melius corrigere decrevimus. Sancimus autem *ut dehinc captivi*, quæ ipsos à testando arcet, legi neutiquam obnoxii sint: sed ut ipsis (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus præsentibus [2], extremam voluntatem, sive litteris commendare, sive [3] sine scripto pronunciare liceat: tamen ut qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirment: idque sive quum liberi subsint, illos bonorum suorum heredes relinquant, sive [4] quum liberos non habeant, alios in hereditatem introducant. Æquum enim non putamus ut qui communis reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur: non æquabili ex lege jure honorentur: ut videlicet qui liberi à servitute sunt, statuendi de rebus suis, uti visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitatis necessitatem devenerint, non item. Cæterum si captivorum quispiam aut sua sponte aut eorum quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasique non pro [5] decoro reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat. Atque hæc quidem de iis qui vitæ finem testamento anteverterunt sancita sunto. *Si vero ultimus* vitæ dies subito illi supervenerit, atque intestatus [6] de medio sublatus sit: tum si qui, ad quos hereditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes supersint, ad hos illa se conferet. si vero nulli sint ad quos bonorum defuncti captivi successio spectet (dico quos neque ascendentes neque descendentes defuncti familia agnoscit) primum considerari an aliquibus debeat, deindeque deducto ære alieno reliqua bifariam in trientem & bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi jubemus: tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi æs alienum exolvi non possit, omnes libertate honorari volumus. Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil æris alieni fuerit, servitutique obnoxius (quemadmodum dictum est) sine heredibus, decesserit. Quæ itaque nobis ejus legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc expositam est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quo cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocumque modo velint, statuant.

7 Quinque in urbano: tres, in rustico testamento testes sufficiunt ex hac Novella. Quinarius numerus lege XII. tabularum videtur introductus §. 1. *Instit. de testam. ordinand.* 20. *Ulp.* 2. & reductus a Basilio Macedone Leonis hujus parente *vers. quum enim* 3. *cod.* Septem postea adhibiti ex constitutionibus. §. 3. *Instit. de test. ordin.* Specialius dicendum est. In militari testamento expeditionis tempore, *l.* 17. *C. de test. milit.* (miles enim citra tempus expeditionis domi testatus septem testes adhibet *arg. d. l.* 17.) testes requiruntur ad minimum duo *l.* 24. *l.* 40. *ff. de testam. milit.* § 1. *Inst. de milit. test.* vel ut *ibid. in princ.* 1. *tit.* scribit Theophilus, unus sufficit: & si Leoni credimus *Novell. qua tragesima in princ. C. eod.* nullis testibus adhibitis miles testari potuit, quamvis Plutarchus in *Coriolano* scribat in testamento procincto tres aut quatuor adhibitos: & hæc de militari testamento. In pagani vero testamento variatur numerus. In testamento inter liberos duo vel tres *l.* 21. §. 1. *Cod. de testament.* cæci testamento vel octo requiruntur: vel septem testes & unus tabularius *l.* 8. *Cod. qui testam.* In reliquis, septem: si testamentum in scriptis fiat §. 3. *Inst. de testament. ordinan.* Quid si nuncupativum fiat testamentum? ruri sufficiunt quinque testes *l. ult. Cod. de testam.* ut & in codicillis *leg. ult. C. de codicillis l.* 28. *in fin. C. de testam.* In urbe septem requiruntur, si extranei instituantur heredes *l.* 21. §. 2. *C. de testam.* sin filii, duo sufficiunt *d. l.* 21. §. 1. si liberis mixti extranei, quod ad extraneos septem requiruntur: quod ad liberos duo sufficiunt *d.* §. 1. Hoc addendum est, unicum testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere *l.* 19. *in fin. Cod. de testam.* quod tamen non admitto, & alia videtur ejus legis 19. sententia ut ibidem scripsi. Sed & illud tenendum. Jure Canonico valere testamentum factum coram presbytero & duobus testibus, *c. cum esses.* 10. *de testam.* Quin eodem jure ultimam voluntatem ad pias causas valere coram duobus testibus *c. relatum* 11. *de testam.* ad hæc jure civili plures quam septem adhibitos non nocere. Superflua namque profunt, nunquam nocent. *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 10 Quin sufficere ad bonorum possessiones omnibus locis petendas, ut solennis testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicetur *l. ult. Cod. de testam.* Idque communiter observari refert Ferrariensis *in formula libelli quo petitur hereditas ex testamento* 48. *in verbo* Vallarum 6. *n.* 4. & §. *Harm.* 1. §. 11. & 12. 8 *Nov.* 43. 9 Atque ita mutatur numerus testium Justinianeo jure requisitus *Instit. de test. ordinan. & C. de testam. ordin.* 10 Justinianus *C. l. ult. Cod. de testam.* 11 Jus vetus intelligit, de quo vid. §. 1. §. 2. §. 3. *Inst. de testam.* 12 *l. ult. C. de testam.* 13 Basilius Macedo.

CONSTIT. XLI.

* UT IN CIVITATIBUS QUINQUE [7], IN ITINERIBUS VERO ET AGRIS TRES [8] TESTES AD TESTAMENTORUM FIDEM SUFFICIANT [9].

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tunc vero maxime quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui recte ipsis jus dictet, nisi ipsis à testibus præsidium adsit. Oportebat itaque quo magis necesse est, statuta hominum è vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum quæ strictius requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque quo modo potest uti necessitas est) de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum à providentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ patri nostro in mentem venit: verum quod statuit non valde id exacte statutum esse judicatum est. Quum enim superiorum legislatorum alius [10] septem, alius [11] vero quinque assumendos esse testes censuisset, (septem quidem in civitatibus, quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero & itineribus, quinque, quod magna illic plerumque hominum fide dignorum raritas [12] sit) cum hoc (inquam) ita de illis constitutum esset, pater noster [13] exuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris & itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, considerarit. Attamen (id quod

Ἐν πᾶσι μὲν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν, ὅσα τὴν ἀπὸ μαρτύρων ἀπαιτεῖ πίστιν, ὀφειλόμενόν ἐστι σπουδὴν τὴν ἀφ' ἧς τὰ βεβαιώσει μάλιστα ἡ χρῆσις ἀμφιέσεων αἰῶνι γίνοιτο) σῴζεσθαι τὴν τελείαν ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡμέραν ἀπολειπόντων, τοιαύτης βεβαιώσεως. ἡ γὰρ ἐστι τελειοποιὸς τρόπος ὃς ὀρθῶς αὐτὰς διαιτήσει, εἰ μὴ τὸ ἐκ τῶν μαρτύρων σφόδρα ἀσφαλὲς. ἔδοξε δέ, ὅσον ἀναγκαῖον τυγχάνει βεβαίας εἶναι τὰς ἀπὸ τοῦ ζῆν ἀπόντων ἀνθρώπων πραγματοθυμίαν ἀμφιπύσης, τοσοῦτον αὐτὰς ἀσφαλίσασθαι τὴν μαρτυρίας. ἀλλ' ἐπεὶ ὁρῶμεν πολλάκις ὑπὸ τὴν ἀσφάλειάν τοῦ ἐπιζητεῖν ἀκριβείας τὰ πράγματα, σῴζεσθαι τὸν εὐδεχομένην κατάστασιν καθιστάμενα (μὴ γὰρ παρόντων χρῆσθαι τῇ ἀκριβείᾳ, ἀναίρεσιν χρῆσθαι καθὼς ἂν τις δύναται ἢ) οὐκ ἔζωσε σπουδὴς ἡμῖν ἐφάνη τὸ σῴζεσθαι τὰς μαρτύρων παρεῖναι διορίσασθαι. Τοῦτο μὲν ἐν εἰς νῦν ἦλθε τὴν αἰτίαν τὸ ἐπιμνήσω ἡμῶν περὶ διευτῆσαι, πολλοῦ ἔοικεν ἡ πάνυ τι ἀκριβῶς ἔχειν τὸ διορισθέν. τὸ γὰρ σὺν αὐτὸ νομισθὲν ἡ μὲν ἐπὶ πλείοσιν ἀνεδαμβάνεσθαι μάρτυρας, ἡ δὲ πάντε, γνάμων ἐξενηνοχότων (ἐπὶ μὲν τῶν πόλεσιν ὡς εἰκὸς πολυανδρείας μὴ ἀπαχρεῖν, πάντε δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορίαις, ἀφ' τοῦ πολλάκις φθάνεσθαι τὸ εἰς πίστιν ἀξίων σῴζεσθαι γινόντων ὀλιγότης) τούτων ὅπως ἐπ' ἐκείνων ἀφαιρεθέντων, καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ τὴν ὑπερέχοντα ἀριθμὸν παιδεῦσαι, ἔν τε πόλεσιν ὁμοίως καὶ ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορίαις ἀπέναντι τοῦ ἀφ' πέντε μαρτύρων πίστι βεβαίωσιν, σῴζεσθαι τοῦ νῦν κατειχόσαν τὸ βίον ἔνδειαν τὸ ὀρθῆς, ὡς ἐμοὶ γε δοκεῖ, ἀπιδών. ὁμως, ὅσῳ εἰρήκαμεν, ἐπὶ πάσῃ τῆς

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μά'.

* Περὶ δὲ οὗ μὲν πάσῃ πόλεσι ἀφ' πέντε μαρτύρων κυροῦσθαι τὰς ἀληθήκας, οὗ ὀδοιπορείαις ἢ καὶ ἀγροῖς διαπόδεκτον εἶναι καὶ τοῦ ἀφ' ἡμῶν κύρωσιν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

πάνυ τις ἀκριβείας τῷ δόγματι παρέστω. τάχα γάρ τις ἐρεῖ ὡς σὺκ ἴσον ἐγχεῖν ὑπενεῖναι τὸ ἀσφαλὲς, ἀλλ' εἰς τὸ βραχύτερον συστέλλειν τὴν ἐν ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορίαις γινομένην μαρτυρίαν. Ὁ ἐν σκιᾷ παρεδρεύων, τὸν ἡμεῖς ὑπερβάντες, ψαπίζομεν, ἐν μὲν ταῖς πόλεσι τὴν ἀμφ' πέντε μαρτύρων χορηγουμένην ταῖς διαθέσεσι κύρωσιν τυγχάνειν ἀποδοχῆς· ἐν ὁδοιπορίαις δὲ καὶ ἀγροῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ὀλιγανθρώποις χώραις, δυναπόδεκτον εἶναι καὶ τὴν ἀμφ' τριῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ'.

Περὶ ἀγραφῶν διαθέσεως, ἢ τὸ ἠδὴ γεγραφέναι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΟΙΚΕΝ ἡ πολλάκις ἐν τοῖς λόγοις ἐπικαθημένη ἀσάφεια, δεινή τις εἶναι σφάλλειν τὰ πράγματα, ὥσπερ τὶς ἀχλὺς ἐφηπλωμένη, καὶ τὸ νοερὸν συμφέρουσα τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ ὀρθῇ τῶν πραγμάτων παραφρέφουσα διοικήσεως. τοίνυν ἐν τῇ τοιᾷδε ἀσαφείας ἀχλύι ἐπεὶ καταπεκερυμένῳ ἐγγάσκομεν τὴν διαθέσεων σκέπαν ἀφ' τὰ πολλὰ διαθηκῶν ὀφείλουσαν, καὶ βλάπτειν ἐκ τῶν τυχόντων τοῖς πράγμασι φέρουσι· καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνομεν τὴν ἀνακαθαρᾶναι, καὶ ὅπως δεῖ κυρῶσαι διαθήκας, ἢ μὴ, ἀναμφισβητήτως διορίσαι νόμῳ, καὶ μηκέτι ἁπλαῶς ἑκατέρωθεν ἔχειν. Ἤδη γὰρ οἱ παρ' ἡμῶν παρὰ διαθετικῶν διαλαβόντες, ὀλίγα τὰ παρὰ τούτων ὀφείλοντα, καὶ ὡς μὲ ἐγγράφως γίνεσθαι, ὡς ἂν ἀγράφως ἀφίωσιν, καὶ τρόπον ὑποθέμενοι ὅ ἐάν ἐκφὴ κυρωθεῖν τὰ διαθετικὰ, ἢ τὰ ἐγγεγραμμένα, φημὶ, καὶ ἃ ἀγράφως· καὶ ἵν' τὰ ἐγγεγραμμένα κύρωσις, ἐν τῷ τῶν διατυπώσεων ἀπαρτισθῆναι καὶ ταῖς μαρτύρων ὑπογραφαῖς καὶ τοῖς σφραγίσμασιν, ἐπὶ παρόντων ἀνθρώπων ἓξ ἀνδρῶν· ἃ ἂν ἀγράφως, ἐν τῷ πέντε μάρτυρας εἰς ἀξιοπιστίαν ὧν ἀμφιβόλως συνομολογήσαι λαβεῖν ἀκριβῶς τὰ διαθεσιγραμμένα αὐτοῦ ἐκείνῳ τῇ δ' διαθεμένῳ γλώσσῃ. τύπων ἂν ἄντως ἐχόντων, φυλαττόντων τῷ ἐγγεγραμμένῳ διαθήκῃ, εἰ μὴ πάντα ὁμῶς συνέλθοι εἰς τελείωσιν τὰ γεγραμμένα τῇ δ' διαθεμένῳ, καὶ μαρτύρων ὑπογραφαὶ ταύτῃ μαρτυρῶσιν τὸ γνήσιον, καὶ σφραγῖδες ἀξιοπιστίαν παρεχόμεναι ταῖς ὑπογραφαῖς· εἰ μὴ τοῦτα πάντα ὁμῶς συνδράμοι πρὸν ἢ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι τὸ ἓν ἢ διαθήκη, ἀκυρῶσαι αὐτὴν καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως. Ἐκ τούτου δὴ τοῦ θεσπίσεως μοῦ, πάνυ ἁπλῶς (ἵνα μὴ λέγω κακῶς) ἔχοντος, σύγχυσις ἐγγὺς καὶ ἀπορία τὰ περὶ διαθηκῶν πράγματα. οἷς μὲν γὰρ δοκεῖ παντελῶς ὥσπερ τὰ νόθα τῶν σπερμάτων ἐκβάλλειν τὴν διαθήκην. καὶ ἄλλοις μὲν οὐ τὸ παρέχειν ἐπιτρέπειν ὠφελείας, τῷ γάνυται ἢ ἐξ τὸ βραχύτατον ὠφελείας οὐ τῶν οἰκείων μετεῖναι, εἰπεῖς τις γάνυσιν ὠφέλειαν γίνεσθαι. γίνεσθαι ἀναζώντων ἐνίων ἐν ἐρημίᾳ τὸν τῶν οἰκείων ἀποβιώσεως. ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ εἶπον, οἱ μὲ ἄντως ἀξιοῦσι πάντελῶς εἰρῆνη τὸ ἀνθρώπων τῶν οἰκείων ὠφελείας. οἱ δὲ φιλανθρωπότερον διαλαμβάνοντες νέμουσι τῇ μὴ λαβούσῃ διαθήκῃ τὸ πλέον διὰ τῶν σφραγίδων, εἰ καὶ μὴ ἔγγραφον, ἀλλ' ὁπωσοῦν ἂν ἡ ἀγράφως κυρωθεῖσα διαθήκη λαμπάνοι βεβαίωσιν. Οὕτως ἐν τοῖς ἀμφισβητήσεσιν ταύτοις ἐκ τῶν βλάπτων ὄντων ὁρῶντες τοῖς πράγμασι, τὸ φιλανθρωποτέρας τὸ δικαίων μεσιδῶν γινόμεθα, καὶ διὰ παλαιᾶς νόμου τὸ ἀκλυδῆς καὶ ἀμφίδοξον εἰς ἀπλοῦν καὶ σαφὲς μετασκάλλομεν εἴδησιν· τοιαρᾶν ψαπίζομεν, τοῦτο, καὶ τὰ ὀφείλοντα ταῖς ἐγγράφοις διαθήκαις παρακαλυθῆναι, ἁπλῆ διαθήκῃ, εἰ διὰ μαρτυρίας ἀγράφου πίστεως ὧν ἀπαρτῇ, βεβαίαν εἶναι καὶ τὴν τὰ ἀγράφων διαθηκῶν κύρωσιν· εἰ δ' ἀπορεῖ τὰ διὰ μαρτύρων πίστεως, τότε, ὡς μηδὲν ἔχουσαν ἀληθείας ἐγκρῦναι, ἀκυρῶσαι. τίς γὰρ ἀκριβεία, μᾶλλον δ', πῶς ἐ παντάπασιν ἀλογον καὶ ἀνόητον, νῦν μὲ τὰς μάρτυρας τοιούτης ἀξιοῦσαι ἀποδοχῆς, ὡς καὶ τὰ μηδ' ὅλως γεγραφῆ δυθένδε κυρᾶν; νῦν δ' αὖτὸς παρὰ φαῦλον τίθεσθαι, ὡς μὴ ὅλως ἀξίως τι παρεγγραφῆς δηλώματα βεβαιᾶν; καίτοι τρόπον τινὰ σὺζῶσθαι ἰσχυρότερα γίνεσθαι πίστις. πῶς δ' ἐχὶ μᾶλλον τοῦτο παράλογον καὶ ἀναιδὲς δικαίως ἀποδοῦναι ἔχει; τί γὰρ εἰ τὰ διαθέσεως δέχοιο μὲ λαβοῦσα γεγραφῆ δίδοσθαι, καὶ τὰ διαθεσιγραμμένα ἀκριβῶς συνηχθησαν οἱ τότις τὴν ἀξιοπιστίαν χαλεζόμενοι μάρτυρες, εἶτα ἡ τὰ γεγραφέναι νόσῳ κατέχεν, ἢ καὶ γάνατο αὐτὸν ἀποσπάσασα, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὰ διαθέμενον; οἷα πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀποβαίνειν συμπλώμενα ἔρχεται. Διὰ τὰ λοιπὰ πείσει, τερόμενοι τὰ ἐν τῇ βλαβῇ δ' γάνατο κειμένης ὑπεργασίας, οἱ τοιούτης ἀπολαύειν παρ' αὐτὰ ἠξιωμένοι. καὶ τὸ φιλανθρωπότερας τὸ δικαίων μεσιδῶν γινόμεθα, καὶ δ' παλαιᾶς νόμου τὸ ἀκλυδῆς καὶ ἀμφίδοξον εἰς ἁπλοῦν καὶ σαφὲς μετασκάλλομεν εἴδησιν· τοιαρᾶν ψαπίζομεν, τοῦτο, καὶ τὰ ὀφείλοντα ταῖς ἐγγράφοις διαθήκαις παρακαλυθῆναι, ἁπλῆ διαθήκῃ, εἰ διὰ μαρτυρίας ἀγράφου πίστεως σὺκ ἀπαρεῖ, βεβαίαν εἶναι καὶ τὴν τὰ ἀγράφων διαθηκῶν κύρωσιν· εἰ δ' ἀπορεῖ τὰ διὰ μαρτύρων πίστεως, τότε, ὡς μηδὲν ἔχουσαν ἀληθείας ἐγκρῦναι, ἀκυρῶσαι. τίς γὰρ ἀκριβεία, μᾶλλον δ', πῶς ἐ παντάπασιν ἀλογον καὶ ἀνόητον, νῦν μὲ τὰς μάρτυρας τοιούτης ἀξιοῦσαι ἀποδοχῆς, ὡς καὶ τὰ μηδ' ὅλως γεγραφῆ δυθένδε κυρᾶν; νῦν δ' αὖτὸς παρὰ φαῦλον τίθεσθαι, ὡς μὴ ὅλως ἀξίως τι παρεγγραφῆς δηλώματα βεβαιᾶν; καίτοι τρόπον τινὰ σὺζῶσθαι ἰσχυρότερα γίνεσθαι πίστις. πῶς δ' ἐχὶ μᾶλλον τοῦτο παράλογον καὶ ἀναιδὲς δικαίως ἀποδοῦναι ἔχει; τί γὰρ εἰ τὰ διαθέσεως δέχοιο μὲ λαβοῦσα γεγραφῆ δίδοσθαι, καὶ τὰ διαθεσιγραμμένα ἀκριβῶς συνηχθησαν οἱ τότις τὴν ἀξιοπιστίαν χαλεζόμενοι μάρτυρες, εἶτα ἡ τὰ γεγραφέναι νόσῳ κατέχεν, ἢ καὶ γάνατο αὐτὸν ἀποσπάσασα, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὰ διαθέμενον; οἷα πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀποβαίνειν συμπλώμενα ἔρχεται. Διὰ τὰ λοιπὰ πείσει, τερόμενοι τὰ ἐν τῇ βλαβῇ δ' γάνατο κειμένης ὑπεργασίας, οἱ τοιούτης ἀπολαύειν παρ' αὐτὰ ἠξιωμένοι. καὶ τὸ φιλανθρωπότερον

tum maxime id faciunt, quæ homines natura sua ad interitum vergente, discessuque è carne imminente litteris exponunt, his in ipso e vita excessu rationes suas & voluntatem committentes. Quæ enim inter vivos conscripta sunt, quanquam obsignata sint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum ejus qui scripsit, eorumque de quibus scriptum confectum est, examinatione deprehenduntur. Quæ vero à morientibus scripto constituuntur, ea se minus recte habere, si nullum certum testium suffragium adsit, impossibile discere est. Verumenimvero & hic tractatus longe optime à legislatore conscriptus est, dum sæpe testamentorum testes ad jusjurandum adigi nolens, illis census [1] magistri qui nunc generalis [2] appellatur, sigillo parari firmitatem jubet. Etenim quod tanquam levem promptumque ad jurandum aditum non præbet, insignique sigillo ambiguis testamentis vigorem tribuendo, ut juramenta reprimerentur, fecit: ea sane res & prudentissimi consilii, & præstantissima est. Atque hoc quidem obtinuit olim. Postmodum autem consuetudo id mutavit, ut supra testes ejus qui ad quæstoris dignitatem perveniisset, sigillum testamento testimonium ferret. Et quidem illa etiam confirmatio majoribus nostris optima visa est. Quos & nos sequentes, quo illa validior sit, jubemus, *ut* [3] *sigillo* magistri census (quod nunc ad illum neque legum cura, neque administratio pertineat) nihil prorsus in obsignatione testamentorum juris nec commercii sit (quemadmodum neque nunc id illa obsignat) sed pro [4] illo quæstoris sigillum obsignet. Neque vero hoc solum testamenta obsignet: verumetiam magnificentissimi nostri magistri & patricii, præfecti urbis etiam, aliique qui judiciis præsunt, sigillis suis illa fidei commendent. Verum hi in urbe: in aliis autem locis & civitatibus præfecti, & in quaque provincia præsides hoc sciunto & faciunto.

1 Nov. 44. c. 1. §. 4. l. 17. §. 2. Cod. de sacr. eccl. l. 23. C. de test.

2 Ος νῦν τῆ γενικῆ προσηγορίαν ὀνομάζεται.

3 Harm. d. l.

4 Apud magistrum census insinuari testamenta moris erat d. l. 23. hodie à Quæstore & aliis Magistratibus hic enumeratis.

Constit. XLV.

* UT SENTENTIAM JUDICES IN LITERAS REFERANT, SUAQUE [5] MANU OBSIGNENT.

Idem Imperator eidem Styliano.

DUM ut res judicatæ firmæ maneant, & ne qua suspicio atque controversia sententias insequatur, curam gerimus, hoc se nobis constituendum obtulit, *ut quibuscunque* dijudicare ac dirimere lites obtigisset, de quibus rebus judicium pronuntiaturi essent, de iis sententiam de scripto ferrent, eamque manibus suis [6] obsignarent: ut ne si temere judicatum esse postmodum deprehendatur, negare illi suam sententiam possint: neque alii quippiam supposititia adulterinaque sententiæ scriptura efficta, illam in judicum aliquem referre liceat. Quicunque igitur judicum dignitate honoratus est, dehinc ita facito: ac quibus de rebus judicavit, decretum scriptum, suaque manu obsignatum edito.

5 Poterant olim manu aliena, *l. ult. C. de sententiis ex periculo recitandis*: cui hoc additur à Leone.

6 Et ita supplet *d. l. ult.*

Constit. XLVI.

* ABROGATIO [7] QUARUNDAM DECURIIS ET DECURIONIBUS [8] LATARUM LEGUM.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum ut quæcunque aliæ res in communis vitæ usum assumantur, ipsarum commoditas facit, & quæ utilitatem aliquam adferunt magnificamus: quæ vero ad nihil conducunt, contemnimus: sic omnino & ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, ut quarum usus aliquis sit, qui bono quopiam rempublicam beet, hæ necessario & ferantur & honorentur: quarum vero usurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modo non ratio habeatur, sed etiam è legum corpore exemptæ rejiciantur. Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus & curiis latas leges quædam gravia intolerabilisque decurionibus quæpiam munera injunxerint: curiis autem privilegium, ut quosdam magistratus constituerent, suaque authoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alium statum transformatæ sint, omniaque ab una Imperatoriæ Majestatis solicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

7 Hac Novel. tolluntur ordines decurionum, ideoque hic titulus non est in Basilicis. vid. *Cujac. ad tit. C. de decur.*

8 L. D. 2. 10. *Cod.* 31. *Nov.* 38.

9 Abrogatur *l.* 2. *C. de off. prætor.*

10 *d. l.* 2.

11 Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuere.

12 Leges usu exigente promulgantur, usu contrario tolluntur.

Constit. XLVII.

* ABROGATIO [9] LEGIS QUÆ SENATUI PRÆTORES, DECURIONIBUS VERO PRÆFECTOS CONSTITUERE CONCEDEBAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUOD alius olim reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Quum enim cuncta in Principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere, & jubere senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres [10] numero in urbe rebus administrandis ab eo præficiebantur, isque actus sanctione legis procedebat. Neque vero id in urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus à decurionibus [11] ut vocabantur, præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præficiebantur. Quum igitur aliter sese tunc res haberent, communis usus illam legem requirebat. Nunc autem quum omnia à principali cura pendeant, Deoque opitulante ipsius providentia discutiantur & dijudicentur: ac vero illa lex nullum de se usum præbeat, cum aliis quæ de republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam rerum usus [12] præstat: sic quando lex rerum utilitati non subservit, eam abolendam esse sequitur.

13 Testis in contractu mulier esse prohibetur hac *Nov. Gell. 6. cap. 7.* scribit, nulli fœminæ dicendi testimonii jus fuisse, & Constantinus *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* mulieres removet à postulationibus & testimoniis, omnibusque rebus judiciariis: ut & antiquitus penitus removebantur. Harmenop. 1. *tit. 6.* refert mulieres admitti in testimonium ἐνδοκ ἢ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπείργοιτο, & post capite περὶ κεκλημένων. mulieres ait in testamentis non admitti ut & in aliis negotiis: iis exceptis, *in* οἷς ἄνδρες ὁ προσκαλέσωμαι. in quibus non advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo post negat mulierem admitti *in* ταῖς συμβολικαῖς μαρτυρίαις, admitti vero ait *in* ταῖς ἀποδεικτικαῖς, appellat autem συμβολικὰς, διαθήκην, κωδίκελλον, δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου. ἀποδεικτικὰς δὲ τὰς λοιπὰς, id est, judicialia, vid. *l. 18. ff. de testam.* lege 20. §. 6. *ff. qui testam.* His adde quæ scripsi 2. Feud. 31. *in fin.* ubi fœminæ removentur à testimonio investituræ, quamvis feudum habeant ab eodem domino.

14 *d. l.* 18. *d.* §. 6.

15 Mulieri dehonestamentum, frequenter viris occurrere.

16 Εἰς πράγματα. *Scrimg.*

17 Mulieres Scythicæ cum maritis ad bellum coarmari solitæ.

Constit. XLVIII.

* NE MULIERES IN CONTRACTIBUS [13] TESTIMONIUM PRÆBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD scio quomodo, re non exactiore judicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres [14]. Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculos occursum [15] mulieri dehonestamento esse: pudicam vero & honestam ejusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint, (unde fit persæpe, ut in magnis hominum turbis conversentur, irreverentiusque quam mulierum sermo ferat, lingua utantur) hoc quemadmodum dixi, mihi dubitare subiit. Quorsum enim hisce visum est, ut in [16] negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus juxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas [17] mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sane quomodo præter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrisque sexus disterminati sunt, tum confusionem, tum eversionem non continet? Quomodo item mulieribus quas etiam domi ob-

ὅστε τὴν ἀνθρωπίνης πλάσεως εἰς ἄμβλυσιν ὁρμὴν, καὶ τὴν ἐν σπορᾷ παρεμφαινομένην εὐθηνίαν, χειμαζόμενον ἐπιθέντες, τύπους τοὺς ἑαυτῶν λογισμοὺς, ἀναχωροῦντες τῶν ἀνθρωπίνων, καθαπισθύουσιν. ἃ μὲν οὖν ἐπὶ παρόντων ἐν βίῳ ἐγράφη, κἂν ἡ ἐσφραγισμένα, τούτων φωραθῆναι τὰ σφάλματα ἐκ τοῦ λόγου συνεξετάσεως αὐτὸν τὸν γράψαντα καὶ τὸ θεῖον ἐν τῷ γραφῷ ἐπιτήσειν. ἃ δὲ τῶν ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπόντων ἀφανεστέρᾳ, ταῦτα ἐὰν μὴ φανὸν ἔχοντα καλυμμάτειν, εἰ μὴ παρῇ ἡ ἐκ τῶν μαρτύρων ἀσφαλὴς ψῆφος. ἀλλὰ γὰρ ἄρτιον καὶ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ νομοθέτου ἀφαιρεῖται [1], ἐν οἷς βυλόμενος καὶ εἰς ἀνάγκην ὅρκων πολλάκις καθίστασθαι τοὺς μαρτυροῦντας ταῖς ἀφθήκαις, τὸ βέβαιον αὐτῆς κελεύει σφραγῖδι προσίζεσθαι καὶ λαχεῖν τὸν τῶν κλίνων ἐπισασίαν, ὃς νῦν τῷ τῆς γενικῆς θεσπεσίᾳ ὀνόματι φέρεται. καὶ ἐπὶ τῷ μὴ ὥσπερ ὁμαλῶ καὶ ἕτοιμον ἐν τοῖς ὅρκοις παρέχειν τῷ εἰσόδει, ἀλλ' ἐπισήμῳ σφραγῖδι διτίθεις ἀφθήκαις δόναι τὸ βέβαιον, τῷ τῶν ὅρκων ἐπιόχειν θεσπεσιότητα, δυσδιαλυτώτατόν τε καὶ ἄρρηκτον ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς αὐθεῖσι. Ἡ συνήθεια μὴ ταῦτα ἐπὶ τοῖς μάρτυσι τὴν σφραγῖδα τῆ ἀφθήκῃ θεσπεσιμαρτυρεῖν μεταγαγεῖν ὤφειλεν, ὃς δὴ καὶ τοῦτο τὸ ἐν κοιαίστωρος ἀναδεδηκὸς ὁρᾶται ἀξίωμα ὅτι μὲ καὶ τοιαύτη τοῖς θεσπεσίοις ἡμῶν δόγμασιν ἀσφάλεια ἔδοξεν. Οἷς ἐπόμενοι καὶ ἡμεῖς, ἵνα μᾶλλον ἰσχύειν ᾖ, κελεύομεν τῇ μὲ σφραγῖδι ἐπὶ τοῖς κλίνοις καθεσθῆναι ἀνδρὸς, ὅπ μηδὲ μέτεσιν αὐτῇ νῦν τῶν νόμων ἐπιμελείας καὶ διοικήσεως, μηδὲν τι θεῖος τῶν ἐπισήμανσιν τῶν ἀφθήκων μετεῖναι· ὥσπερ οὐδὲ ἐπισημαινούσῃ γε ταύτῃ· τῷ γὰρ νῦν ἀντ' ἐκείνης ἐπισημαινομένῃ αὐτὸς ἐκοιαίστωρ σφραγῖδα· μηδὲ τούτῳ μόνον ἐπισφραγίζειν τὰ ἀφεπετυπωμένα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους ἡμῶν μαγίστρους καὶ πατρικίους, καὶ τοὺς τῆς πόλεως ἐπάρχους, καὶ τοὺς ἄλλους οἱ ἐπὶ τῶν κελίστων καθεσθήκασι, τοῖς ἑαυτῶν σφραγισμοῖς τὰς ἀφθήκας τῇ ἀξιοπιστίᾳ σεμνύνειν. ἀλλ' ἐν μὲ τῇ θεσκαθημένῃ τῆς πόλεων ἔτοι ἐν ᾗ ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ πόλεσιν οἵτε ἐραστηγοὶ καὶ οἱ καθ' ἑκάστων ἐπαρχίαν κελτικὶ τῶν ἑαυτῶν καὶ ποιείτωσαν.

1 Νοv. 44. c. 1. §. 4. l. 17. §. 2. Cod. de sacr. eccl. l. 23. C. de test.

2 Ος νῦν τῆ γενικῆ προσηγορίαν ὀνομάζεται.

3 Harm. d. l.

4 Apud magistrum census insinuari testamenta moris erat d. l. 23. hodie à Quæstore & aliis Magistratibus hic enumeratis.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μέ.

* Περὶ τοῦ πάντα δικαίως ἔσχραφον ἀπολύειν τῶν ψήφων καὶ τῆς οἰκείας χειρὸς ἀφεπετυπωμένων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΗΣ ἀσφαλείας τῶν ἤδη φθασάντων κεκελεῖσθαι πραγμάτων, καὶ ὥστε μήπνα τοῦ ψίαν καὶ ἀμφισβήτησιν ταῖς κείσεσι παραχωλεῖσθαι, σεσημειωμένοις ἡμῖν, καὶ τῆς παρέσηκε διοικήσεως, τὸ ἐνιαυτὸν, οἱ κείσεις καὶ ἀφαλύειν δίκαις ἔλαχον, θεῖ ὧν ἀν ἐξενέγκωσι κρίσιν, ἔσχραφον ἀπολύειν τῶν ψήφων, οἰκεία αὐτῶν ἀφεπετυπωμένων χειρὶ· ὥστε μήτε ἐκείνου ἔχαρνον ποτὲ, τοιαύτης καταλαμβανούσης αἰτίας, δυνάσθαι γενέσθαι, μηθ' ἑτέρου τινὶ ἐξεῖναι, τοιαῦτα παραλιμπάνειν καὶ νόθον ἀφαλασεύσθαι κρίσεως γραφῶν, εἰς ἃς καὶ τῶν κεκινημένων ἀναφέρειν αὐτοῦ. Πᾶς τοίνυν δικαστικὸς πεπιστευμένος ἀξιώσεως, ἕως ἂν τῷ παρόντι ποιείτω καιρῷ, ἀγράφα ἀπολύων ἃ ἐδίκασε, καὶ ἀφεπετυπωμένα ὑπὸ τῆς οἰκείας χειρός.

5 Poterant olim manu aliena, *l. ult. C. de sententiis ex periculo recitandis*: cui hoc additur à Leone.

6 Et ita supplet *d. l. ult.*

7 Hac Novel. tolluntur ordines decurionum, ideoque hic titulus non est in Basilicis. vid. *Cujac. ad tit. C. de decur.*

8 L. D. 2. 10. *Cod.* 31. *Nov.* 38.

9 Abrogatur *l.* 2. *C. de off. prætor.*

10 *d. l.* 2.

11 Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuere.

12 Leges usu exigente promulgantur, usu contrario tolluntur.

13 Testis in contractu mulier esse prohibetur hac *Nov. Gell. 6. cap. 7.* scribit, nulli fœminæ dicendi testimonii jus fuisse, & Constantinus *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* mulieres removet à postulationibus & testimoniis, omnibusque rebus judiciariis: ut & antiquitus penitus removebantur. Harmenop. 1. *tit. 6.* refert mulieres admitti in testimonium ἐνδοκ ἢ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπείργοιτο, & post capite περὶ κεκλημένων. mulieres ait in testamentis non admitti ut & in aliis negotiis: iis exceptis, *in* οἷς ἄνδρες ὁ προσκαλέσωμαι. in quibus non advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo post negat mulierem admitti *in* ταῖς συμβολικαῖς μαρτυρίαις, admitti vero ait *in* ταῖς ἀποδεικτικαῖς, appellat autem συμβολικὰς, διαθήκην, κωδίκελλον, δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου. ἀποδεικτικὰς δὲ τὰς λοιπὰς, id est, judicialia, vid. *l. 18. ff. de testam.* lege 20. §. 6. *ff. qui testam.* His adde quæ scripsi 2. Feud. 31. *in fin.* ubi fœminæ removentur à testimonio investituræ, quamvis feudum habeant ab eodem domino.

14 *d. l.* 18. *d.* §. 6.

15 Mulieri dehonestamentum, frequenter viris occurrere.

16 Εἰς πράγματα. *Scrimg.*

17 Mulieres Scythicæ cum maritis ad bellum coarmari solitæ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μϛ'.

* Περὶ τοῦ ἐκβολῆς δίδοντος νόμον τοῖς βυλευταῖς στρατηγῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχῶν θεσβολῶ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΠΑΛΑΙ μὲ ἄλλως ἐχούσης τὸ πολιτείας καταστάσιν, ἄλλως καὶ τὰ πραγμάτων ἡ τάξις ἐπίτηρε. μὴ γὰρ πάντων ὑπὸ τὴν βασιλικῆς ἀφεσκοπουμένων θεσπεσίας, ἀλλ' ὄντων τινῶν ἃ τὰ συσκλήτου ἔργα ἦν ἀφεσκέψασθαι καὶ χειροτονεῖσθαι, ὑπ' ἐκείνης καὶ τῷ θεσβολῷ ἐλάμβανον. προῆτιμητο γῶν ἐν τῇ θεσκαθημένῃ τῆς πόλεων τρεῖς ὑπὸ ταύτης εἰς τὸ τῶν πραγμάτων διοίκησιν καθίστασθαι, καὶ ἡ τάξις αὕτη νόμῳ θεσηῖ ἐκασίσματι. ἀλλὰ γὰρ ἐ μόνον ἐν τῇ φερούσῃ πόλῃ τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις, ὑπὸ τοῦτο καλυμμάτων βυλευτῶν στρατηγοί τινες, (ἐκ οἵας ἡ νῦν οἶδε στρατηλικὴ δόξη, καὶ πιμώτεροι δέ τινες, καὶ ἄλλων ἐγκεχειρισμένοι φροντίδα) θεσβολοῦντο. Τότε μὲν ἐν ἄλλως τῶν πραγμάτων ἀφεκειμένων, ἡ χρεία τοῦ νόμου ἐζήτει. νῦν δὲ τῆς βασιλικῆς φροντίδος πάντων ἐξηρτημένων, καὶ σωτῆρος θεῦ, τῇ ταύτης θεσνοίᾳ καὶ σκοπουμένων, καὶ ἀφαιτωμένων, καὶ χρείαν ἐδεμίαν ἐκείνης ἔχόντων παρεχομένων, μὴ τῶν ἄλλων οἱ τῆς πολιτείας ἐκβεβόλωνται, καὶ τοῦτον σωιεξεβολῆσθαι ὀρίζομεν. ὥσπερ γὰρ ὅσοι ἐσι τοῖς νόμοις ἡ τῶν πραγμάτων χρεία παρέχει θεσελθεῖν τῷ ἄρχειν, ὅπως ὁ θεὸς τὸ χρήσιμον τοῖς πραγμασι δόγματος κειμένοις, ἀκώλυτον ἐξαλείφειν αὐτό.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μή.

* Περὶ τοῦ ἔρχεσθαι γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΚ οἶδ' ὅπως, μὴ σκεψάμενοι γνώμῃ ἀκριβεῖ, πῶς γυναιξὶν ἔδοσαν ἄδειαν εἰς τὸ μαρτυρεῖν θεσῖέναι οἱ πάλαι, ἀδὲ τὸ θεσχειρεῖν εἰς σύνθυμησιν σύνθυμηθέντες, ὅπ γυναικὶ ἀησμίαν φέρει ἡ αἰφειδὴς θεὸς πᾶς ἀρρένων ὄψεις ἀπάντησις, σώφρονας ὄν καὶ κοσμίους ἡ ἐκείνου καθίησιν ὑποφυγή. πῶς ἐν ἐπέτρεψαν εἰς μαρτυρίαν παρακαλυφθέντας, ἐξ ἧς συμβαίνῃ πολλάκις ἐν δήμοις πολυανθρώποις αὐτὰς ἀναστρέφεσθαι, καὶ χρῆσθαι τῇ γλώσσῃ ἀνδυλαδέστερον ἢ κατ' γυναικὸς λαλιάν· τὸν, ὥσπερ εἶπον, ἐπῆλθέ μοι ἀπορεῖν. πῶς γὰρ ἡ γυναικῶν μαρτυρία τύπος ἐνομίσθη θεσῖέναι εἰς πράγματα, αἷς ὁμοίως τοῖς ἀνδράσι μαρτυρεῖν συγκεχωρήκασι; καθάπερ πᾶς συνθήκης γυναῖκας ἀκούομεν ὁμοῦ τοῖς χαμαίτυπις συνεξοπλίζεσθαι. καὶ τὸν δὴ πῶς ἐχὶ μᾶλλον καὶ ἄδοξον καὶ πολλὴν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν ἔχει τῶν ὁρίων τῆς φύσεως, οἷς τὸ τῶν ἡλικιῶν καὶ ἀρρένων γένος διεσείλατο; πῶς δ' ἐ θεσδίδωσι τῶν γυναιξὶν ὀφειλομένῳ αἰδοῖ

π καὶ

Source : BIU Cujas

τε καὶ κοσμιότητα; ὧν καὶ τὴν οἰκοι σύνταξιν δεῖ πεπημιδῶν εἶναι, καὶ μὴ παντελῶς ἀφεμιδῶν καὶ ἄνετον. ἡ γὰρ εἰς τὸ μαρτυρεῖν εἴσοδος ἀνοίγουσα χώραν τῇ ἀσθενεστέρᾳ γυναικὶ παῤῥησίας, δι' ὧν ἂν πολυανθρώποις δήμοις ἐγκαταμίγνυται καὶ τοῖς τῶν ἀνδρῶν συνέδροις προσμίξῃ, τὸ κεκμηκὸς ἂν τῆς γυναικείας φύσεως ὑποζολιῶ τε καὶ αἰδοῖ ὑφαιρεῖται, καὶ ἀσθενέστερον αὐτὰς ἐπισκιεῖ πρὸς ἀναίδειαν. ὃ μὲν ἀλλαχοῦ καὶ ὕβρεων τρόπον τινὰ τοῖς ἀνδράσι φέρει τὸ γινόμενον. τί γὰρ ἂν ἕτερον τοῦτ' ἢ ὕβρεις (καὶ ὕβρεις ἡ βαρυτάτη) ἔχοι, εἰς σκεῦνα τὰ πράγματα, ὧν κυριωτάτη ἀνδράσιν ἡ μεταχείρισις, τὸ παρεῖναι τὸ ἦλυ γένος; διὸ μᾶλλον τῶν σωφρόνων ἢ τὸ πᾶσιν ἁμῶς ἀνθρώποις ἐπιτήδειον, ἀποκλεῖσαι αὐτοῖς τὸ ἐπὶ τὸ μαρτυρεῖν εἴσοδον καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν, ἀσχημοσύνης ὑπῆρον οἰκείαν ποιεῖσθαι τὸ τοιοῦτο δίγμα, καὶ ἀπαραβάτῳ νόμῳ ὅλως γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια ἔρχεσθαι. Εἰ πράγμασι δὲ γυναιξὶν ἰδιάζουσιν, ἃ μὴ ῥᾳδίως συντυγχάνειν ἀνδράσι (φημὶ δὲ ἐπί τε ᾠδίνων, καὶ εἴ τι ἕτερον ὁ μόνη ἦλυς ὄψις ὁρᾷ) τὰ οἰκεῖα καὶ ἀῤῥένων ὀφθαλμοῖς ἀθέατα μαρτυρεῖτωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μθ'.

* Περὶ τοῦ ἀσφαδέκτους εἰς τὸ μαρτυρεῖν καθίστασθαι ὅσους ὁ βίος ἐλεύθερος ἐγνωρίζει.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἡ μαρτυρία, μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ὂν εἰς τὸ τὰ πραγμάτων βίᾳ ἀσφάλειαν, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἐπιτυχόντων προσώποις, ἀλλ' ὧν ὁ ἔπαινος ἡ πολιτεία, δικαία ἐστὶ συνίστασθαι. καλῶς ἂν ἀκριβολογοῖτο περὶ τούτου τοῖς νόμοις, καὶ οὐκ ἀπλῶς πάντα διδόασι παίρεδρα τῷ εἰσόδου τὰ μαρτυρίας. πλὴν ἀλλ' ἐπείπερ τοῖς ὑπὸ δυλικὸν τελοῦσι τύχαν ἔνιοι τῶν νόμων ἔδοσαν εἰς μαρτυρίαν ἐν πισὶ τῶν πραγμάτων εἰσιέναι, ὀρθῶς ἡμῖν ἔχειν ἐφάνη καὶ τὰ περὶ τούτου παρασημειώσασθαι, ὥστε καθόλου τοὺς μὴ μετεχούσας πολιτείας ἐλευθέρας, εἰς τὸ μαρτυρεῖν ἀσφαδέκτους καθίστασθαι, καὶ τῶν ἐν τῇ νεομοθεσίᾳ κρατεῖν, καὶ περὶ πάσης ἁπλῶς μαρτυρίας ὁρίζειν, καὶ ἐν παντὶ πράγματι, ἂν τε ἀληθήκη ὦσιν, ἂν τε τὸ ἕτερον τῶν βίᾳ πραγμάτειαν περιλαμβανομένη. εἰ μὲν οὖν ἔχοιεν μαρτυρεῖν οἱανοῦς, ὅσοι, καθ' τοι πολιτείας ἐλευθέρᾳ ὄντες, μὴ τὸ βίου ἐλευθερίας καὶ ἀξίους ἧς ἔλαχον ἐλευθερίας ἀφιζῶσιν, ἀδιάφορ' ὅσον δυνατὸν αὐθέλωτον τῶν νῦ σωτηρῶσι τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ πρὸς δυλείαν ὧν ὁ δεῖ πράξεων ὑπάγειν· ἀδὲ τούτοις παρακεχωρήκει μαρτυρεῖν, ὅσους ὁ βίος ἐλευθέρους ἐγνωρίζει. εἰ γὰρ καὶ ἕτερόν τοῦτο τρόπον δυλείας, ἀλλ' ὅμως δυλεία ἰῶ μετέχειν οὐκ ἄξιον τὰ ἐλευθερίας ἀξιώματος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'.

Περὶ τῶν δωρεὰς τὰς μέχρι φ' νομισμάτων ὕσης, ἐγγράφως γίνεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πολλοί ἐσιν ὅτε μὲ χαίρειος ἀμειδόμενοι, ὅτε δὲ μόνη χρηστὴ προαιρέσει κινούμενοι, δωρεᾶς ἑνὸς δέξιον. καὶ διὰ τοῦτο δὲ μέρος ἀφεῖλαον ἔδοξεν, οἵας τε χρὴ ἀνατυπῶσθαι καὶ οἵας ἀκύρους εἶναι. οἱ μὲν πυλαιοὶ διὰ τοῦτο ἀφοσιοπαίσαντες, γνώμῃ ἐξέφυσαν, ἐκεῖνο τὸ δωρεὰν βεβαίαν, ἢ χρυσίου πεντακοσίων ὑπερτείνῃ πρᾶξις· εἰ μὴ πράξεις δημόσιον ἐμφανὲς τὸ δῶρον ποιήσῃ, καὶ ἰδιαζούσῃ καὶ μυσικωτέρᾳ γραφῇ δὲ δωρησαμένου ὁ λαθὼν ἀποφέρει τὰ προαιρέσεως τῷ ἀσφάλειαν οὐκ εἰδὼς τί βυλόμενος τοιούτῃ τῇ φαντῇ ἀκριβολογήσῃ. ἐγγράφως μὲν περαγματευόμενος τὰ δωρεᾶς, καὶ μαρτυρίας ἃ δεχόμενος παρ' αὐτῆς τοιούτῃ σωματοῦμενος, τί τελεον ἀκριβολογίας ἔδει; ἡμῖν τοίνυν τῷ δείσαντι τοιούτῳ ἀκριβολογίαν, ἵνα ἐδὲ τῷ ῥηθεῖσαν ἐπὶ δωρεᾶς ὅλως ὖσμεν, δοκεῖ καὶ γεωτέρισμᾶι καταπαύσαι, σκεῦνο σαθεῖναι, ἵνα δωρεὰ ἡ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων, ἄγραφο μὲ ἔσα, ἀναβέτητο ἀμφίβη· ἐγγράφῳ ἢ συστάσεως ἐρήμη γνωριζομένη, ἀβέβαιο ᾖ, κ' τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων ν' κεῖν ὑπὸ μάρτυσιν ὁ τὸ δωρεᾶς ἀντιποιούμενο τούτης, ἀντιποιῆται. καὶ ἡ μέχρι τῶν πεντακοσίων πιθανὴ, εἰ καὶ ἀχραφο εἴη, τρισὶ μάρτυσι κυρουμένη, φέρει τὸ βέβαιον, καὶ δέον τούτῳ τῷ τύπῳ ἐξεπαζομένας ἰσχύειν ἢ ἀκυρᾶσθαι τὰς δωρεάς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ να'.

* Περὶ τοῦ δυρεθέντο ἡνιοχοῦ, μὴ πίο δεῖ τὸ δύρεάν μεμείζεσθαι αὐτόν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἦν μὲ ἀγαθὸν καὶ σωτήριον τοῖς θείοις ἡμῶν καὶ σωτηρίοις πίθεσθαι νόμοις. ἔτω γὰρ πολιτοδύρμοι, ἥκιστα νόμων ἀνθρωπίνων προσδεήθημεν, καὶ τῷ σκεῖθεν φωτὶ ἀσφαλῶς ὁδηγούμενοι, οὐκ ἂν τὸ οὐ νόμων βοηθείας ἀνθρωπίνης εἰς χρείαν κατεσήμεν. ἀλλ' ἐπεὶ δὲ πλὴν καὶ τὸ ἦλυ γένος καλεπὸν ὑπερφίαν πάσης ὑβρέσθαι, καὶ τοῖς προσ ἀρχὴν ἐπαινέσι θείοις συντέλεσιν ἐπαρθῶσαν, ἐφεύρε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη πρόνοια λῷ δογμάτων οἰκείων σωτηρίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. λῷ τοῦτο καὶ νῦν δὲ δεσπότης καὶ σωτὴρ ἡμῶν οἰκτίρμονας εἶναι παρεχώμενος, καὶ τὰ ἀπορία πιεζομένων τοὺς ὅσους τὰ σκεῦνα δωρεᾶν ἀπολωλότας ἐν δύποτρίᾳ λῷ βίσι παρεμυθεῖσθαι τῷ συνοχωρίαν ἐπείπερ τινὲς ἀχαίρισοι μὲ πρὸς τὰ δεσπότου ὄντες, ἀσυμπαθεῖς ᾖ πρὸς τὸ συμβύσις, ἐ μόνον οὐκ ὀργῇσι χεῖρα ἐλέᾳ τοῖς χρήζουσι, ἀλλ' ὥσπερ φθονοῦντες καὶ αὐγαῖς ἡλίᾳ τὰς ἑαυτῶν σκυθρωπὰς ὀφρᾶς ἡσυχάζειν, γυτάτους κατορύτ[illegible]σιν· ἐδόκησε καὶ πρὸς ταύτης τὰ ἀπαυδρώπα ἐπινοίας νόμοις βίον ἐλθεῖν· ὃς πάλαι μὲ σκεθεμένο; πλεονεκτηθεὶς ᾖ παρ' ἧς ποθὰ τὰ καλῶν ἀφλυμαίνει πλεονεξίας, καὶ ὑπ' αὐτῆς τὸ οἰκεῖον κρᾴτο ἀφηρημένο, νυῖ παρὰ τὰ ἡμετέρας βασιλείας τὰς πάλαι ἀνακομίζεται. σκέλδει γὰρ ὁ νόμο τὰ κατορωρυγμένων πρὸς τυχόντα ἡσυχῆν, εἰ μὲ βασιλικὴν εἴη τὸ χωρίον, ἢ δημόσιον ἄλλως, ἀφκληρόδαι τὰ δύρητα καὶ τὸ δημόσιον ἐπίσης τὸ δύρημα· εἰ δ' ὁ τόπο ὃς τὰ ἡσυχῆν εἰς φᾶς λύγκεν, ἔπι βασιλέο ἔτε δημόσι, ἀλλ' ἑτέρᾳ τινὸς προσώπᾳ, ἀμφοτέροις ὁμοίως τῷ τε πρὸς τυχόντι καὶ τὰ δ χωρίᾳ δεσπότᾳ τὰς ἐπίσης ἀμνέμεσθαι· εἰ δὲ δύρητο τὸ χωρίον, οὕτε καὶ τὸ πᾶν δύρημα εἶναι· τῷδ' ὁ νόμο ἐθέσπισεν. Ἀλλ' ἡ φαύλη πλεονεξία οὐκ οἶδ' ὅπως τὰ τὸν παρελογισμένην, κέρδο αὐλικὸν τῷ δημοσίῳ χαριζομένην, ἐκείνῳ μᾶλλον δ' νῦν τὰ δύεσκόμενον δίδυσι ἡσυχῆν, εἰς ἀπορᾶξίαν τὰ νόμου πρὸς ἐρήσασα· τί ἂν ἐκ τούτου συμβαίνοι; γνῶσιν ἔχοντες ἡσυχῆν κατορωρυγμένων, συνοῦντες ὅτι τοῖς αὐτῶν πόνοις ἠθήσοντας ἑτέροι, αὐτοὶ ᾖ μόγθῳ ὑποσήσοντες

servanter, nequaquam autem dissolute atque indulgenter, conveniri oportet) debitam non produnt & verecundiam & honestatem? Si quidem ad ferendum testimonium progressio, quum eo (quod multorum illæ hominum commiscentur conventibus, negotiisque implicantur virilibus) ad liberius loquendum quam mulieribus decorum sit, fenestram aperiat: muliebris sexus submissos morem pudoremque adimit atque ipsas ad inverecundiam & procacitatem exercet. Jam vero res illa contumeliam aliquo modo etiam viris adfert. Quid enim hoc aliud nisi contumelia, & ea quidem gravissima erit, si quarum rerum tractatio virorum maxime propria est, ad illas sexus etiam fœmineus procederet? Quapropter non minus consuetudinem, quam legis erratum Majestas nostra corrigens, *illis* ad testandum præcludit aditum, ac proposita sententia sua decernit, legeque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas [1] pertinentibus, quibus interesse viris fas non est (de partu [2] loquor, & si cui rei [3] alii sola mulier adhibetur) sua peculiaria virisque occulta testantor.

1 In quibus negotiis mulieris testimonium admittatur.

2 Vid. *tit. de ventre inspiciendo.*

3 Puta balneo muliebri, 1. *Harmenop.* 13. admittitur etiam in quæstionibus majestatis *l.* 8. *ff. ad l. Juliam majestatis.* & in domesticis factis *l.* 8. §. 6. C. *de repud.* adde quæ dixi ad *Nov.* 90. & *ad epigraphen hujus tit.*

Constit. XLIX.

* NE SERVI AD DICENDUM TESTIMONIUM ADMITTANTUR. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

Testimonium cum magni momenti, necessariaque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non à quibuslibet, sed ab iis qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum est. Recte ergo exquisita ratione de hoc disceptant leges, & non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ leges servilis conditionis hominibus in quibusdam [5] rebus testari concesserunt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse, ut qui libertæ vitæ participes non sunt, in universum ad testandum non admittantur, lexque Novellarum [6] constitutionum obtineat, & de quocunque simpliciter testimonio statuat, idque in quacunque re, sive testamenta, sive aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis qui cum liberæ vitæ sint, vitam ingenue, eaque libertate quam nacti sunt digne non degunt, neque quantum fieri potest animi magnitudinem à servitute liberam conservant, sed in illicitarum actionum servitutem subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his quorum vitam non esse liberam constat, ferre testimonium concedetur. Nam tametsi alius hic servitutis modus sit, attamen ea servitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

4 Testis esse ullo modo non potest, qui servus est. *Nov. Just.* 90. *c.* 6. & ita abrogatur *l.* 7. *ff. de test.*

5 In iis scil. in quibus alia probatio ad eruendam veritatem non est, *l.* 7. *ff. de testib.*

6 Nov. sc. Just. 90. *c.* 6.

Constit. L.

UT [7] DONATIONES QUÆ IN LITERAS RELATÆ NON SUNT AD QUINGENTOS USQUE AUREOS VALEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt: & de hoc capite distincte tradendum esse visum est, quales donationes non everti, qualesque contra irritas esse oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes pronuntiarunt, illam donationem concidere, ne firma sit quæ quingentorum aureorum summam exuperat, nisi in acta publica relata sit: quanquam etiam donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim scriptam abstulerit. Ac nescio quid sibi illi superflua hac subtilitate velint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique justum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accurate finire oportebat? Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam [8] esse omnino scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, *ut* 9 *si* donatio quæ quingentos aureos excedit, in literas relata sit, rata permaneat: quæ vero scripto comprehensa non est, pro eo modo qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tametsi donatarius præsentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cujus æstimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata judicatur. Ad hanc ergo formam examinatæ donationes, aut valeant, aut irritæ sint.

7 Titulus aliter à Græcis accipitur his verbis, περὶ τῆς τὰς δωρεὰς τὰς μέχρις φ. νομισμάτων ὕσας ἐγγράφως γίνεσθαι. *Scrimg.* Mihi sic videtur hac Nov. non requiri insinuationem in donatione 500. aureos excedente (ut ita abrogetur *l.* 24. *l.* 36. *in fin. C. de don.* §. 2. *Inst. de don.*) etiamsi in ea requiratur scriptura: si tamen testibus probari possit. 3. *Harm.* 1. *in fin.* ubi hujus *constitutionis meminit quam & pro* 29. *laudat.*

8 Ῥηθεῖσαν. *Scrimg. Cujac.* 17. *observ.* 32.

9 Græci aliter legunt his verbis: ἵνα δωρεὰ ἡ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων, ἄγραφο μὲν ἔσα ἀναβέτητο διαμένῃ, ἐγγράφῳ δὲ συστάσεως ἐρήμη γνωριζομένη, ἀβέβαιο ᾖ κατὰ τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων. N. &c. *Scrimg.* ut locum esse corruptum hinc colligamus.

Constit. LI.

* DE INVENTO THESAURO CUJUS ESSE DEBEAT. 10

Idem Imperator eidem Styliano.

Bonum sane atque salutare esset, si divinis salutiferisque morem gereremus legibus. minime enim tum humanis indigeremus, illarumque luce tutam viam commonstrante, humano ex legibus auxilio nobis non esset opus. Verum quoniam cœno atque luto omnes emergere, divinisque præceptis in cœlum tollentibus elevari difficile est: humano generi salutem etiam humana prudentia per leges suas adinvenit. Quapropter etiam nunc quum, quanquam Dominus & Servator noster misericordes esse eorumque qui inopia premuntur illos qui ipsius donis fruentes in affluenti rerum copia vivunt, angustiis succurrere jusserit, nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergaque communem hominum cognationem commiserationis expertes sunt, ut non modo non benignam manum egentibus præbeant, verum etiam, tanquam solis quoque radiis tetricos thesauros suos aspicere invideant, in terram illos defodiant: de inhumano hoc invento in medium legem prodire oportuit. Quæ quidem *lex* cum olim lata fuerit, victa autem postmodum à cupiditate, quæ multas egregias res labefactat, ab eademque suo vigore privata sit: nunc ab Imperatoria nostra Majestate in integrum restituitur. Jubebat autem illa [11], ut qui in defossum thesaurum incidisset, si prædium in quo inventus esset, ad Principem [12] pertineret, alioquive publicum esset, illum ex æquo cum fisco partiretur, si vero locus unde thesaurus in lucem prodiisset, neque ad Principem pertineret, neque publicus, sed alterius cujuspiam esset, is æqualibus partibus inter inventorem prædiique dominum divideretur: denique si inventoris prædium esset, ipsi res inventa universa cederet. Atque hæc quidem lex illa sanciit. Verum [13] perversa cupiditas haud scio quomodo illa circumscripta, iniquoque lucro fisco donato, illi in hunc usque diem inventum thesaurum attribuit, legemque otiosam reddidit. At quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gavisuros, se autem frustra illos

10 Thesaurus cujus esse debeat, breviter hic notemus: Thesaurum non esse, quod quivis vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra condidit. *l.* 31. §. 1. *ff. de acquirendo rerum:* quod quis perdidit, aut per errorem è suo fundo non abstulit, *l.* 67. *in fin. ff. de rei vind.* Thesaurus est vetus quædam depositio rei mobilis *l. un. C. de thesaur.* seu pecunia cujus non extat memoria, ut ea jam dominum non habeat, *d. l.* 31. ejusque dominus sit ignotus *d. l. unica.* De invento hoc tenendum est, Eum qui thesaurum in suo casu invenerit, omnimodo suum facere, *vers. quæ quidem lex.* J. idque ex naturali æquitate & D. Hadriani constitutione §. 39. *Instit. de rerum divis.* Non est idem in eo qui sceleratis ac punien-

dis sacrificiis repererit. *d. l. unic.*. nam & thesaurum inventum amittit, & eo amplius puniri potest. *arg. l.* 13. *ff. de sicariis.* Eadem pene sunt in eo qui in privati fundo & alieno, data opera, non volente invitove domino thesaurum perscrutatur, aut certe principis permissu: quippe inventor fundi domino thesaurum reddere cogitur, *d. l. unic.* Quid si non studio, sed casu, puta ab aratore vel colono, *d. l. un. in fin.* vel fabris ad domus refectionem adhibitis, *l.* 67. *ff. de rei vindic.* thesaurus sit repertus? dividetur inter fundi dominum & inventorem *vers. jubemus.* J. *cod. d. l. unic. dict.* §. 39. Quid si in loco sacro vel religioso sit repertus? Hadrianus totum concessit inventori *d.* §. 39. Divi vero fratres dimidium fisco dederunt *l.* 3. §. 3. *de jure fisci.* Jam hic opinionum turba nascitur. Accursius dictum §. trigesimumnonum refert ad æquitatem: dictam legem tertiam, ad jus strictum: Angelo dicta lex tertia displicet, fisci loco ecclesiam substituenti. Zoanerus in dicta lege tertia legit. *non etiam religiosis.* quo nomine reprehenditur à Roberto 1. *recept.* 5. *Cujac.* 5. *observ.* 5. refert dictam legem tertiam ad locum religiosum qui sit publicus *d.* §. 39. ad religiosum, qui sit nullius. Fornerius 2. *selectionum* 26. dictum §. 39. emendat, legitque *ac si quis* pro *at si quis*, eo sensu; Ei qui thesaurum in loco religioso invenit dimidium cedere, ac si in alieno reperisset, sic sentio, Justinianum repudiata Divorum fratrum sententia, D. Hadriani constitutionem amplecti. Quid si in Cæsaris fisci, vel publico, vel civitatis loco thesaurus sit repertus? inventor thesaurum cum fisco ac civitate dividet ex constitutione Hadriani *d.* § 39 Plura de inventione thesauri, & cui cedat vide apud Ferrandum 2. Explicationum 28.

12 *d.* §. 10. *dict.* §. 9. 13 Hoc innuit dictum §. *decimum*, & *dict.* §. *nonum*, certis temporibus non fuisse in usu. 11 *lex* 3. §. 10. *ff. de jur. fisci.* §. 39. *Inst. de rer. divis.*

Source : BIU Cujas

1 Sententia *d.* §. 10. *d.* §. 9. in ipsum revocatur à Leone.

illos subituros, quin & interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt: itaque in perpetuum recondita manent & pereunt, quæ in lucem producta magnam hominibus erant utilitatem allatura. Jubemus ergo, *uti* [1] *deinceps* secundum veteris legis æquitatem judicetur: & quando thesaurus aliquis inventus fuerit, si locus ubi inventus est, in publicis imperatoriisve fundis sit, inventor illum cum fisco partiatur: si vero alterius cujuspiam sit, simili modo ipsum & inventor, & loci in quo thesaurus inventus est dominus inter se dividant. Cæterum si improbus esse, neque quicquid reperit confiteri inventor omne velit, sed dolo mendaciisque ex re repertа nonnulla detineat: in vanum tunc ille laborarit, & tanquam malitiosus rerumque alienarum occultator & fur, nihil omnino accipiat, ac beneficium loci domino soli cedat.

2 Vid. *l.* 1. *C. de veteris numism. pot.*

3 Nummi veterum etiam principum, modo justi ponderis, probæque materiæ sint, recipiendi. reducitur usus desuetus cui Nov. Nicephori Phocæ contraria *c.* 1. *f.*

4 Νεῦρα τῶν πραγμάτων. *Scrimger.* νεῦρα τῶν χρημάτων. Agyleus, & male. Plutar. in *Cleomene.* ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων προσεπών. quod Diog. Laërtius *Zenoni* tribuit. Demosthenes ὑποτείνων τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Æschines ὑποτίμησε τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Nicetas in Emanuele Comneno, καὶ χρημάτων ἐπιῤῥώστευσι διαδώσειν ὡ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τις καλούμενος. Eustath. 2. *Iliados*, τὸ νεῦρα πραλμάτων εἰπεῖν τὰ χρήματος ὅτε σκληρὸν ἀλλὰ καὶ ἀσυγκίνητον. & 4. ὅτε ὃ τὶς ἀκολουθῶν παλαίως χρήσας νεῦρα πραλμάτων ἐρὰ τὰ χρήματος. Sic in *l.* 1. §. 20. *ff. de quæst.* In tributis dicuntur esse nervi reipub. & *alibi*: sic in pecunia robur omne patrimonii veteres posuere *l.* 22. *vers. huic accedit C. de admin. tut.* Plura vide apud *Cujac. 6. obs.* 19. ubi notat Portoria Reipub. nervos, principaliter non esse, sed per consequentiam tantum. adde *Nov.* 149. *c.* 2. *Nov.* 161. *c.* 2.

5 *l.* 1. *C. de veteris numismat. potestat.*

6 Ἀναξιότιμον τὴν μορσὴν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον ἢ τὴν ὅλκην τέλειον. *Scrim.*

7 Principum: quam imprimi numismatibus moris fuit, vid. *l.* 1. *C. de vet. numism. potest.*

8 Olim lege Cornelia plectebatur qui monetam vultu principum signatam (præter adulterinam) reprobasset *Paul. 5. sent.* 25. §. 1. *Arrian. 3. ad Epictetum.* τὸ τῆ Καίσαρος νόμισμα ὃν ἔχεις ἀποδοκιμάσαι, &c. adde *Edictum.* 11. *Inst. c.* 3.

9 Pœnæ genus observa, cui simile est in *Nov.* 58. *in fin.*

10 Sepelire etiam in civitatibus mortuos licet & ita abrogatur *lex* 3. §. 7. *ff. de sepulchro violato. l.* 12. *C. de religiosis l.* 6. *C. Th. de sepulchro violato: Paul. 1. sent.* 21. §. 2. & is locus Ciceronis, hominem mortuum in urbe ne sepelito, de quo dixi ad leges XII. tabularum.

11 Vide dictas leges.

12 Solatium hoc est.

13 Dominicis diebus omnes ab operibus vacare debent, *ut hic.* Omnes inquam, licet rustici, quod olim non fuit: & ita abrogatur *lex* 3. *C. de feriis.* facit hujus constitutionis mentionem Harmen. 1. *tit.* 4. §. 7.

14 Vid. *l. ult.* §. 1. *C. de feriis.* adde *c.* 1. 2. 3. *extra de feriis*, ubi traditur quemadmodum etiam festis diebus haleces capere liceat. adde quæ dixi ad *leges* XII. *tab. ibi: feriis.*

15 *l.* 3. *C. de feriis.*

CONSTIT. LII.

* UT TAM VETERUM [2] PRINCIPUM QUAM RECENTIORUM NUMISMATA MODO JUSTI PONDERIS, PROBÆQUE MATERIÆ SINT, VALEANT. [3]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI pecuniarum nervi [4] sufficiens & copiosa illarum materia est, remque publicam pecuniarum vis stabilit; recte profecto veteres defectum, velut morbum quendam ac tabem, inde profugarunt, dum omne genus numismatis, etsi, ad veteres & priscos Principes referretur, similiter valere voluerunt [5]. Verum egregium hoc institutum haud scio qua de causa posteriores Principes in eadem forma consistere non permiserint, ac, tanquam subditorum opulentiæ inviderent, quæ numismata superiorum Principum effigiem ferrent, iis publico usu interdixerint: sua vero sola in communi commercio esse voluerint. Næ illi, quantum hinc in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipue ad pauperiores, potiusque auxilio & defensione indigentes pertineat, existeret, intelligere noluerunt. Certe mercatorum vulgus, quique alioqui manibus victum quæritant, & demum universa rusticorum natio, dum, antiquata ea qua hactenus usi sunt pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias. Ea propter nos novo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem providentiam sequentes, sancimus, *ut secundum benignum* illorum reique publicæ commodissimum judicium, numismatis omne genus (quod [6] quidem formam [7] materiamque non adulteratam [8] & plenum pondus habeat) sive vetustioris cujuspiam Principis, sive recentioris sit, æqualiter & æstimetur, & in republica tractetur. Pœna vero eorum qui rebelli animo decretum hoc contemnent, fuerit, ut flagris cædantur, & cute [9] tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

CONSTIT. LIII.

* UT CUIQUE TAM INTRA CIVITATES QUAM EXTRA, MORTUOS SEPELIRE LICEAT. [10]

Idem Imperator eidem Styliano.

MEa quidem sententia, leges civiles non ea modo quæ communi subditorum vitæ prosint præscribere: verum de iis etiam qui jam vitam finierunt, humanæ commiserationi convenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominiæ contumeliæque exponant, ac per quæ communi hominum naturæ dedecus atque turpitudo concilietur, nequaquam in leges sunt includenda. At quod lex [11] mortuos non nisi extra civitates humari vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de iis humandis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam ad id jubendum rationem habuisset. Quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorumque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si [12] amici sui sepulchrum amplexari, ac in id lachrymas profundere possint. Quæ officia extra civitatem sepulto non facile est exequi. Attamen si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verum nunc, cum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? quomodo legem in naturæ opprobrium ferri non est evidens? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes & deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, cum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti non miserabile simul & horrendum spectaculum jacebunt, tabescentemque hominum naturam dedecorabunt? Extra hæc autem, cum mortui interdum famuli Dei appellentur, propterque cœlestem gloriam colantur, ipsorum corpora inhumata abjici, quomodo id vero expiationi etiam obnoxium non est? Ne igitur ullo modo inter civiles leges hæc lex recenseatur, sancimus: quin potius, ut à consuetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobator. *Quicunque autem sive* extra muros sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.

CONSTIT. LIV.

* UT DOMINICIS DIEBUS OMNES [13] AB OPERIBUS VACENT. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illorum est studium qui se edendis quæ communi vitæ utilia sint, præceptis dedunt; dignique sunt, eo quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum pius in rempublicam amor laudibus celebretur, ac præcepta sancte observentur. Interim vero multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reverentiam attribuere, quos majores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis legislatores, suscepisse solicitudines constat, quasque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id quod dixi, quod *videlicet* ad hominum utilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam divini numinis virtute scripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quæ non omnes simul operari prohibendos, nonnullisque uti operarentur indulgendum esse censet: (ait [15] enim *omnes judices urbanaque plebes & cunctarum artium officia, venerabili die Solis quiescant: Ruri tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant*, cujus *istius* diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. Nam quanquam fructuum conservatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, reque vera futilis est: quum non agriculturæ diligentia, sed solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet:) Quoniam, inquam, istiusmodi lex in lucem prodiit, quæ Domini cultum vilipendat, diversumque ab illis, qui contra omnes adversarios à Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam τὸ κράμασον, ἐ μόνον ὄ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πικρᾶς ἐξετάσεσι ὑποβαλόντες, παρὰ φαῦλον ποιεῖν) τῶν ἔρευναν, καὶ λαμβάνει ὅπως αἰώνιος ἀπόκειται πόλλα, ὧν ἡ φανέρωσις ὠφέλεια ἀνθρώποις ἐμελλε παρασκευάζειν. Κελεύομεν τοίνυν, κατὰ τὸν δικαιοσύνην ὃ λοιπὸν νόμον καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος γίνεσθαι, καὶ θησαυρὸν εὑρεθέντα, εἰ μὲν ὁ τῶν ἐξαιρέτων τύπος, τοῦ δημοσίου ἢ τοῦ βασιλείου εἴη χωρίου, μετὰ δημοσίου τοῦ εὐέσκοπος μεμερίσθαι· εἰ δ' ἑτέρου τινὸς ᾧ σώπατε, παραπλησίως τρόπῳ αὐτόν τε τὸν εὑρέσκοντα καὶ τὸν κύριον ὃ τοῦ θησαυροῦ ἀναδεῖσθαι χωρίου, τῶν ἀμφοτέρων ποιεῖσθαι. εἰ μὲν τοίνυν ᾧδε ἀγνωμοσύνῳ ὤδει ὁ τῶν εὑρὼν, καὶ μὴ πᾶν τὸ εὑρηθὲν ἀνομολογήσαι βούλοιτο, ἀλλὰ παρακατάροι δόλῳ καὶ ψεύδει ὁπόσον ὃ εὑρήκει· τότε κύριος αὐτῷ γίνεσθαι τοῦ πόνου, καὶ μηδὲν ὅλως αὐτὸν λαμβάνειν, ὡς κακοῦργον, καὶ τὸν ἀλλοτρίων κλέπτην, ἀλλ' εἶναι μόνον ἐκεῖνον τῶν εὑρεσίαν ὃς ἔχει ὃ χωρίου τῶν κυρίου ὃ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ'.

* Περὶ ὃ πᾶν εἶδος νομίσματος, ἀπαραποίητον ὃν καὶ ἀκίβδηλον, καὶ ὁλκῶν πλείαν ἔχον, δι' ἴσης πολιτεύεσθαι, εἴτε τινὸς τῶν παλαιοτέρων, εἴτε τινὸς τῶν μεταγενεστέρων βασιλέων εἴη.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

EI νεῦρα τῶν πραγμάτων αἱ τοῦτων εὐπορίαι φορμαί, εὐσταθεῖα ἢ πολιτείας ἐκ τοῦ τῶν πραγμάτων δυνάμεως, καλῶς ἄρα οἱ παλαιοὶ τῶν ἕνδειαν, ὡς νόσον καὶ φθορὰν, κατέσθιον ἐδόκουν, ἐκ ὃ βάλεσθαι πᾶσαν ἰδέαν νομίσματος, κἂν εἰς τὰς πάλαι καὶ ποτὲ παλαιὰ ἀναφέροιτο βασιλευκήτας, ὁμοίως ἐμπολιτεύεσθαι. ἀλλὰ τοῦτο τῷ καλῷ ἐκ οἶδα τί παθόντες οἱ ποτὲ τὸ σκῆπτρον ὕστερον κατασχόντες, ἐκ ἔδοσαν ἐπὶ ὃ αὐτοῦ μείναι ῥήματος· ἀλλ' ὥσπερ τῇ εὐπορίᾳ τοῦ ὑπηκόων ἀφθαρσιώσαντες, τὸ ἀπολιτεύεσθαι μὲ τοῖς φέρουσι τοῦ ποτὲ αὐτῶν δοξάντων νομίσμασι τῶν μορφῶν κατεψηφίσαντο, μόνοις ἢ τοῖς ἑαυτῶν ἀπενείμαν πολιτείας, ἃ βελησάντες σωιδεῖν τῶν ἐκ τούτου ἀδικουμένων κοινοτομίαν τὸ πράγμασι, ἐδὲ τῶν βλάβων ὅση χωρεῖ μὲ ἀφ' πάντων, μάλιστα ἢ κτᾶσθαι τῶν ἀπορωτέρων, καὶ χρῄζοντων μείζονος βοηθείας καὶ ἀπλήψεως. καὶ ὃ τοῦ τῶν ἐμπόρων πλῆθος, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκ χειρῶν βιῶσις, καὶ ὅλως τὸ γεωργικὸν γένος εἰς μεγάλην ἀπορίας ἀνάγκην συνελαυνοῖ, ἐκ ἐχόντων ἑτέρωθεν ἐφοδιάζεσθαι τῶν τοῦ πραγμάτων εὐπορίαν, ἐκείνης κωλυθείσης τοῦ ἀφορμῆς ἢ τοῖς αὐτοῖς συναπλαμβάνειν. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς, τοῖς νεωτέροις τῶν κοινοτομίαν ἐκ ἀγαπῶντες, τῇ ἢ παλαιότητι ὃ ἐχαίοις ἐπόμβοι, ἀκαπάζομεν, καὶ τῶν ἐκείνων φιλανθρωπον καὶ πολιτικωτάτην γνώμην, πᾶν εἶδος νομίσματος, ἀπαραποίητον τῶν μορφῶν ἔχον, καὶ τῶν ὕλην ἀκίβδηλον, καὶ τὸν ὁλκὸν τέλειον, ἐν τε πόλει ᾗ ἐν παλαιοτέροις, ἄν τε τοῦ ὑψηλοτέροις, δι' ἴσης καὶ πωλεῖσθαι καὶ πολιτεύεσθαι. δίκη ἢ τοῖς κακοφρονεῖν ἀπονοηθεῖσι ὃ ὁρίσματος, εἰ εἰς τὸ σῶμα ἀφῇ μαστίγων πληγαί, καὶ τειχῶν κυρεία ἐν χρῷ, καὶ ὥσπερ χρυσίου τριῶν λιτρῶν ἡ ἀπόπεσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

* Περὶ ὃ ἀθετεῖσθαι τὰ κελευσθέντα νόμῳ ἔξωθεν τὰ πόλεως ποιεῖσθαι τῶν παρόντων, καὶ ἐξεῖναι τῷ βλαπτομένῳ εἴτε ἔξω τοῦ τειχῶν, εἴτε ἐντὸς βιάζεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

EMOI φαίνεσθαι, μὴ μόνον ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει τοῦ πολιτευομένων, ταῦτα πρέπειν ἐκλέγειν τοὺς νόμους τοῦ πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ᾧδε τοῦ ἤθη καταλυσάντων τοῦ βίον τὰ πρέποντα ἀνθρωπίνῃ σκέψεσθαι συμπαθείᾳ· καὶ μὴ δὲ ὧν ἀτιμίαι μὲ καὶ ὕβρει τοῦ μεθισταμένων τὰ σώματα παραδιδοῦσθαι, αἰσχύνῃ ἢ τῇ κοινῇ τοῦ ἀνθρώπων φύσει παραγίνεσθαι, τοῦτο νομοθετεῖν. πῶς γὰρ ἔστι τῷ ἀνθρωπίνῳ φύσιν αἰσχύνῃ, ὅταν μὴ βάλῃ ὁ νόμος γῆ κρύπτεσθαι, εἰ μὴ ἔξω πόλεων φέροιτο τὸ βλῆθεν ὑπὸ ὃ ξυνάπτα σῶμα; εἰ μὲ γὰρ τοῦτο διορίζων, ᾧδε ἐκείνων ἕλεγε τοῦ ταφῆς, οἷς δύπορον τῷ ὀκφορᾶν ἐποιῇ ἢ ἐπ' αὐτῷ ᾧδε ἐλόντων αὐτῶν δύποτε, ἴσως ἂν εἶχέ πνα τοῦφασιν παρακελεύσασθαι. καίτοιγε καὶ τότε ἐχρῆν ᾧδε συμπάθειαν ὁρᾶν φίλων, συγγενῶν, οἰκείων ὃ τεθνηκότων. οἷς μεγα εἰς παραμύθιον ὃ ἄλγους καὶ τοῦ ἀποστρῆσαι, ὃ ποθεμένῳ πάρα ᾧδε πλῦσαι, καὶ ἐπ' αὐτῷ χώμα δάκρυα, ὃ ἔξω κειμένῳ τοῦ πόλεως ὧδε δύχερῶς ἐπιτελεῖσθαι πέφυκεν. ἀλλ' ὅμως εἰς ἐκείνης τῷ ταφῷ ἔκδημον ἐποιῇ τοῦ πόλεως, οἷς ὧδε ἄπορον αὐθημερὸν γίνεσθαι, ὡς πῆ ἀφορμὴ ὃ δύναται τοῦ ἀσυμπαθεῖ. νυνὶ ἢ κτᾶσθαι πάντων ὁμοίως φερομένης τοῦ ἀσυμπαθείας, πῶς ἐ ᾧδηλον τὸ ἄτοπον, καὶ ἡ κτᾶσθαι τοῦ φύσεως νομοθεσίαν καὶ αἰσχύνῃ; ὧν ἡ ἐπ ζώντων ἄπορον ὡς ὁ βίον καὶ ἔρημον, πῶς θανόντες αὐθημερεινῆς ταφῆς ἀπρήσουσι; πῶς ἢ, τοῦ ταφῆς ἄπορ τυγχανούσης, ἐχὶ ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις ὅτου ἀλαμβάνοντες, ἐλεεινὸν ὁμῶς καὶ φρικτὸν κείσονται θέαμα, καὶ τῷ πατρίῳ ἀνθρώπων φύσιν αἰσχύνοντες; χωρὶς ἢ τούτων, πῶς ὃν δίκης ὑποδύωσιν, ἐνίοτε τοῦ ὁμιλησάντων τῷ θανάτῳ, θεραπόντων θεῖ χρημάτιζόντων, καὶ ὑπὸ τοῦ ἄνω δόξης ᾧδε ἐσπομβῶν, ἐῤῥίφθαι αὐτῶν ἄταφον τὸ σῶμα; Οὐδαμῶς ἂν νόμοις τοῦ ἡμῶν πολιτείας συγκαθελέσθαι τοῦτον τοῦ νόμον θεσσίζομεν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ τοῦ σωηθείας καλῶς ἄφθη καθαφορηθέμβον, ὅτου καὶ ὑπὸ δόγματος ἡμετέρας ἔσω παντελῶς ἀθετέμβον. καὶ πῶς ὃς ἂν βάλῃ), εἴτε τειχῶν ἔξωθεν, εἴτε τοῦ πόλεως ὑντὸς τὰς τελουτωίας τιμωῖν τῇ ταφῇ, ἄδειαν ἐχέτω πᾶσαιν τὸ βέλημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρδ'.

* Περὶ ὃ ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ παντελῆ ἀπραξίαν εἶναι, καὶ τὰς γεωργὰς ἐργασίας ἐν αὐτῇ, παραπλησίως ἅπασι τοῖς ἄλλοις ἐργάταις.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΑΡΙΣΤΗ μὲ ἡ ἀναπαύλη τοῦ ἀνθρώπου ἔκθεσιν ἐποιήσατο ἑαυτὸς τοῦ ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει ἐπιτήδευμα, καὶ ἄξιον αὐτὸς, ἐν οἷς ὁρᾶν) ἀνθρώπου τῷ ὠφέλειαν τῶν ὑποχειρίων ὅλων τῷ φροντίδα σπουδάζοντος, ἀποδέχεσθαι τοῦ φιλοσοφίας, καὶ τὰ πεπόνθασι πρὸς δύλαβῶς. ἄξιον ἢ πολὺ πλέον ἐκείνοις μᾶλλον τῷ τοιαύτῳ ὑποτίμησιν δύλαβείας, οἳ πλέον ὠφθησαν καὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, οἱ πίσης τῆς γῆς νομοθέτης, ἀναδιξάμενοι μέρμνων, καὶ ὃς ἔθεντο νόμους, τούτοις ἐπίστασθαι ἀγὰρ τοῦ ἄλλων νόμων. ὃ μόνον ἢ δι' ὅσας εἶπον, ὅτι πλέον εἰς τῷ τοῦ ἀνθρώπων ὠφέλειαν, μᾶλλον ἢ ἀσύγκλητον ἀνεδέξαντο καὶ εἰσενέγκαντο νόμοις, ἀλλ' ὅτι καὶ θείᾳ ἐκάσθαι τὸ δόγματος πατέρες. Ἐπεὶ ἂν τῷ νόμῳ τοῦ κορυφαίων μαθητὴν, ὃς πάντα ἐπιτρέπει δρόμα πιμᾶν τῷ ἡμέραν τοῦ δεσποτικῆς ἀναστάσεως, ὁρᾶτε νόμοθεσιφθεγγόμβον, σὺν μὴ πάντας ὁμοίως κωλύειν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἐκείνοις ἄνετον τῷ ἐργασίαν διδόναι φησὶ γὰρ, Ἕκαστος μὲ, καθ' ἡμᾶς τοῦ πόλεων, καὶ οἱ ἐκ τεχνῶν βιῶντες δρυείτωσαν ἐν κυριακῇ· μόνοι ἢ γεωργοὶ ἐργαζέσθωσαν. καὶ ἡ αἰτία τοῦ λύσεως τοῦ πημῆς τοῦ ἡμέρας ἄλογος. δοκεῖ γὰρ σωτηρία εἶναι τοῦ καρπῶν. ἔστι ἢ ἡ ἀληθῶς ἐδέν. ἐ γὰρ τὸ ἀσφαλῶν τοῦ γεωργίας, ἀλλὰ ὃ καρποδότης ὁ ἥλιος, ἐπειδὰν δοκῇ, τῷ δύβωλίαν περέχεται τοῦ καρπῶν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τοιῶτός τις εἰς γῆσιν ἦλθε νόμος, ὀλιγωρῶν μὲ τοῦ ὃ δεσπότου πομπῆς, ἀντιδιαγωνίζων ἢ τοῖς κτᾶσθαι πάντων ἐναντίων πειρᾶ ὃ ἁγίου πνεύματος λαβεῖν πὲ νικητήρια· ὁρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἃ τῷ ἁγίῳ ἔδοξε πνεύματι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῷ μεμυημένοις ἀποστόλοις, ὥστε πάντας ἐν τῇ θείᾳ καὶ τῷ ἀφθαρ-

Source : BIU Cujas

ἀφθαρσίαν ἡμῖν ἐγκωμιαζομένη ἡμέρα φυλάζειν δρῆσεως, καὶ μήτε γεωργὸν μήτε τινὰ ἄπλεσθαι ἔργων ἐν τούτῃ τῇ μὴ νενομισμένων. εἰ γὰρ οἱ πάλαι τὰς σκιὰς καὶ τοὺς τύπους τιμῶντες, ἀλλ' ὅσοντινοῦν ἦγον τιμῆς τὴν Ϛ σαββάτου ἡμέραν ὡς παντελῆ αὐτῇ ἀπραξίαν διδόντες, πῶς εἰκὸς ἂς ἡ χάρις θεραπευτὰς ἕξει καὶ ἡ ἀλήθεια, τύπους μὴ τιμᾶν τὴν ἡμέραν ἢ τὸ τίμιον, παρὰ Ϛ δεσπότου ἐπιλάτησε, καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε τῆς ἐκ φθορᾶς ἀτιμίας; ἢ πῶς ὁ παντελῶς ἀσωματώτατον, ἐπὶ ἡμερῶν ὄντων, ὧν εἰς διαστολὴν τιμὴν ἀνέτεινε μίαν, δρκεῖσθαι ἡμᾶς παῖς ἔξω ἀπεκεχωρημένους εἰς ἔργα, ἀναφαίρετον τῆς δεσπότης ἐκείνου τηρεῖν, ἀλλὰ καὶ τούτου κοινοῦ ποιεῖσθαι καὶ Ϛ ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρόν;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νε'.

* Περὶ Ϛ κτ' τοῦ Ϛ Χριστιανῶν πίστιν Ἑβραίους πολιτεύεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΙ ἐμπεσόντες εἰς τὸ σκῆπτρον κατασταίντες, ὅθεν Ϛ πάλαι μὲ ἀμφιπύξιν τοῦ θεοῦ αὐτοὺς ἰσθέντ ἐπισκοπῶν θεωνύμου Ϛ Ἑβραίων γένους γεγονότ ὄν, ὁπ Ϛ θεοῦ Ϛ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἀπονοίας, θεωνύμου ἐν συμφορᾶς, ἀμφόρους ἐξέθεντο νόμους, οἳ θεοῦ κατασάσεως Ϛ οἰκείων ζωῆς ἀμελήσαντες, κελεύσι ταῖς θείαις γραφαῖς ἐντυγχάνειν αὐτοὺς, καὶ Ϛ οἰκείων ἐθίμων μὴ ἐρίζειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας, θεοῦ τῇ συγγενείᾳ Ϛ αἵματ, καὶ τοῦ ὁπ Ϛ ἀχίτωνος συγγενεῖ θεοσεπείθεσθαι αὐτούς. Ἀλλὰ τοῦτο μὲ οἱ ἐμπεσόντες, ὡς εἶπον, εἰς τὸν βασιλείαν παρελθόντες. ὁ γὰρ Ϛ θείας λήξεως βασιλεὺς, ὃ Ϛ σπορᾶς ἡμῖν ἡ βλάση, ἅτε δὴ πλέον Ϛ ἄλλων χὼν ἔρωτα Ϛ αὐτῶν σωτηρίας, ὃν δρκεθεὶς καπελιπῶν τούτους, καθὼς οἱ θεοῦ ἐκείνου, ἐν μόνῃ τῇ Ϛ θεολαβόντων νόμων ἀμφιπύξει, ἀλλὰ τοῖς μὲ Ϛ ἱερῶν λογίων ἀναπλήσεσι, τοῖς γὰ ἐν ταῖς αὐτῶν γνθετήσεσι. θεὸς πλὼ σωτήριον Ϛ Χριστιανῶν μετασήσας λατρείαν, τῷ ζωοποιῷ Ϛ βαπίσματος ἐτελείωσεν ὕδατι. καὶ ἔργῳ μὲν, δι' ὧν αὐτοὺς εἰς τὸ νέον κτ' Χριστὸν μορφωθῶσιν ἄνθρωπον ἔπεισε, τὸ παλαιὸν ἀποθέσθαι παρεσκεύασεν, καὶ ὅσα Ϛ παλαιότητος ἐγνωρίζετο, ἀχίτωνος, σάββατον, καὶ εἴ τι ἕτερον, ἐκείνῳ σωναπημφίασεν. ἀλλ' ὅπω μὲ ἔργῳ Ϛ Ἰουδαϊκῆς φρονήματος μετατίθεσι αὐτοὺς, ὁπ ἐπὶ καὶ νόμοις ψηφίσματι τοῖς θεοπατρίοις νόμοις, οἳ παρεῖχον ἄδειαν Ἰουδαϊκῆς ζωῆς, καὶ τοῦ ἀφωνίαν καὶ δρίαν ἐθέσπισεν. Ημεῖς ἂν, ὅσῳ ὁ ἡμέτερος παρεῖκε πιτὴς, δόλογον κρίναντες ἀναπληρῶσαι, παντὶ νόμῳ δρκιοτάτῳ, τῷ θεοῦ Ἑβραίων νομοθετοῦντι, σιγᾶν ἐπιτρέπομεν, καὶ μὴ ἄλλοις αὐτοὺς τολμᾶν πολιτεύεσθαι ἢ ὡς ἡ καθαρὰ καὶ σωτήριος Ϛ Χριστιανῶν πίστις βάλει. εἰ δέ τις ἀλοίη Ϛ μὲ Χριστιανικῶν θεσμῶν ἀφιστάμενος, θεοῦ γὰ τὰ Ἰουδαίων ἐπανασρέφοντος ἔθη καὶ δογμάτων, τοῦτον κτ' τοῦ θεοῦ ἀποστατῶν ἐγκειμένους νόμους εἰσπράττεσθαι τοῦ πρωσείου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νς'.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΥΡΩΝ ΘΑΛΑΤΤΙΩΝ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ ἔτ ἡμῖν ὁ νόμος, ὃς ἀφαιρεῖται Ϛ θαλατίων χωρίων τοῦ ἐξουσίαν Ϛ ἃ παρὰ τοῖς θεοθύροις θαλασσα ὁρᾶτε (ἀλλὰ γὰ μόνον τοῦτο, ὑπαγὰ γὰ καὶ τῇ θεοῦ Ϛ ὕδρεως ἀγωγῇ κωλύοντα τοὺς ἐκεῖ ἀποκεχρῆσθαι τῇ ἀλιευτικῇ τέχνῃ θεοθυμουμένους) ἐ δίκαια ἐπιτρέπων ἐφάνη. πᾶν γὰ ὁ μὴ ἀδίκως λόγῳ θεοῦ ἐξουσίαν τινὶ θεκλέλειε, εἴτε γενέσι κλήρου, εἴτε πόνων ἰδίων κλήματι, εἰσ' ἑτέρῳ τινὶ μὴ ἀπηνεγκόμενον τρόπῳ· πῶς ἔχὶ καὶ θεοῦ τοῦ ἐπιτρέποντος Ϛ τοῦ ἐξουσιαν ἔχοντ ἀνακείσε), κἀκείνῳ τοὺς ὠφελείας πολὺ πρέπειν, ἀλλ' ὄχ ἑτέρῳ πιρείξ; ὅτι ἔσιν ἐν πρὸς τὸ δύθ' ἁφορῶντ νόμος, ἑτέρας εἰσάγειν πρὸς τοῦ ὠφέλειαν Ϛ μηδὲν ὑπεβάλοντος, καὶ ἀποστερεῖν ἐκείνης ταύτης, οἳ πάντως γε ἢ πιπτικῆς, ἢ συγγενείας δίκαιον, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον ὅτι ἀπηνεγκόμενον εἰς τοῦ Ϛ χωρίς κατεβάλοντο κλῆσιν. τὸ γὰ καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτᾶ ἐτησίας φόρους ἀπαιτεῖσθαι μὲ, ὡς αὐτῷ ἀμφέροντ Ϛ τόπῳ, ἀπελαυνόν οἱ ἐκεῖθεν τ ἔξω τ ἐκείνῳ γνώμης βουλόμενον τῇ ὠφελείας χρῆσθαι μὴ δυνάσθαι, ἀλλ', εἰ τοῦτο ποιεῖν ἐθελήσοι, παῖς τοῦ ὕδρεως αἰτίαις ἐπιζέσθαι· πῶς ἔχὶ μᾶ Ϛ ἀδίκως πιντελῶς καὶ παράλογον; τί γὰ, εἰ ὁ Ϛ χωρίς δεσπότης ὅτι ἀμαθὴς ἁλιευτικῆς; ἆρα καθεύδεται μὲ αὐτὸς δρόνων, ἄλλοις οἱ ἐπιτρέψῃ τι τ θεοθύρων κέρδη ζητᾶν; ἢ τῷ μὲ ἀργίαν ὅτι ἀσπάσεται), ἑτέρων γὰ πρόθυρα ἁλιεύων παρίσησι, ὃν δὲ τοῖς οἰκείοις ἐργαζέσθαι αὐτῷ ὅτι ἐξέσης; ἀλλ' ὄχ ὁρῶ τίνα τρόπον ἔτως ἔχον. τοιγαροῦν θεασόμεθα, Ϛ ἰδίων θεοθύρων ἕκαστον ἀκωλύτως δεσπόζειν καὶ κύριον εἶναι, τοὺς οἱ εἴ τινες βουληθεῖεν, χωρὶς Ϛ αὐτῶ ἐπιτρέπης, Ϛ Ϛ θεοθύρων ἁλαύειν ὠφελείας, ἐκδιώκειν· ὥσπερ γὰ ἐπὶ Ϛ ξηρᾶς ἔχὶ, καὶ πᾶς Ϛ οἰκίας δεσπότης, μὴ Ϛ χρήσεως τούτης καὶ Ϛ θεοθύρου ἔχὶ τοῦ κλησίν τι καὶ αὐλὴν, ἔτως οὐ λογὸν καὶ ἐπὶ Ϛ θαλάσσης ὑπολαμβάνομεν ἔχειν. καὶ ὥσπερ ἐν τῇ ξηρᾷ ἐκ Ϛ ἀλλοτρίων ἐδένι συγχωρεῖται παρὰ γνώμην Ϛ κεκτημένου καρπίζεσθαι, ἀλλ' εἴ τι καρπὸς ἐκεῖθέν τις σωαγάγοι, ἢ λαμβάνοι τοῦ χάειν τῇ Ϛ δεσπόζοντ φιλοφρονήσῃ, ἢ τοῦ ὑπὲρ Ϛ τόπου καταπιθέμενον πρόσοδον, ἔτω καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ εἶναι οἰόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νζ'.

* Περὶ Ϛ μετξὺ Ϛ ἀποστάσεως Ϛ ἐποχῶν ἐν τῇ Ϛ ἰχθύων θήρᾳ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΠΕΙΔΗ πλείστων νόμων θεοῖ ἰχθύων διοριζόντων θήρας, ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀδιόριστον ὁρᾶτε νόμος, ὃ ἐποχὴν ὀνομάζειν ἐγνώκασιν (ὡς ἔοικεν, ὅπω τότε Ϛ ἐπιτηδεύματ γνωρίμως τυγχάνοντ καθ' ὃν καιρὸν εἰς γλῶσσαν οἱ νόμοι θεφήρχοντο) βουλόμεθα καὶ τοῦτο νόμος ἀμφιπύξιν ἀποφέρεσθαι. ὥσπερ ἐν ἀντινομίαις ψηφίσματ γνώμῃ τοῦ ἔχοντ Ϛ πρέποντ φερομένῃ, ἔδοξεν ἐν τούτῳ τ θήρας τῷ ἐπιτηδεύματι ἀμφιταῖν τὴν σωηθείαν (φαμὲν δὲ τὸ μήκει τριακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε ὀργυῶν παραστεισαν (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur) hoc nos quod extra convenientem modum non feratur, νόμῳ μέτρον Ϛ ἀποστάσεων) τοῦτο ἡμεῖς νόμοις τιμῶντες ἀξιώματι, ἀπὸ Ϛ παρόντ νόμου εἶναι θεασόμεθα. εἰ γὰ καὶ χωρὶς Ϛ τιμηθῆναι τούτῳ δὴ τῷ θεσμοῖ, καλῶς ἔχὶ δοκεῖ τοῖς νῦν τὰ τοῦ ἐποχῶν ταύτῃ τῇ γνώμῃ ῥυθμίζεσθαι· ἀλλ' ὅμως ἵνα μᾶλλον ἐν τῷ βεβαιωθῇ, καὶ ἡ τοῦ αὐτῷ δύλα θεια δηλωσικῶς σώζοιτο, νόμ ἔστω, καὶ ἀλλήλων ἀφιστάσωσιν αἱ ἐποχαί τὸ νενομισμένον τῇ σωηθείᾳ Ϛ τριακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε ὀργυῶν ἀμφήμα, δηλονότι ἐξ ἑκατέρᾳ μέρους Ϛ τοιούτ μέτρου Ϛ ἀμφήματ λαμβανομένῳ· ὡς εἶναι τοὺς μὲ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο καὶ ἥμισυ, ἀπὸ Ϛ ὁείων Ϛ ἑνὸς διηκόσας μοίρας, τὸ δὲ λοιπὸν μέτρον διήκειν μέχρι Ϛ γειτνιόντ. τοῦτα δὲ φαμὲν τοῦ Ϛ μετιγλωσέρων Ϛ παρόντ νόμου δεχομένων τὸν σύσιον καὶ παραγωγὸν αἱ γὰ θεοθάσεσιν τὸ νῦν δεδογμένον ἐποχαῖ, κἂν μὴ τοῦ διορίζοντ ἀφορίσωσι ἀμφήματι, ἐδὲν ἐκ Ϛ νόμου κοινοτομηθήσον), ἀλλὰ ἀμφιβήσιν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον σώσεως.

quod Spiritui Sancto, ab ipsoque institutis Apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, à labore vacent: neque agricolæ, neque quiquam alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim, qui umbram quandam atque figuram observabant, tantopere Sabbati [1] diem venerabantur, ut ab omni [2] prorsus opere abstinerent: quomodo qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos eum diem qui à Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est? aut quomodo, cum ex septem [3] diebus unus in Domini honorem consecratus sit, nos aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum Domino eximium & inviolatum conservare: sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ?

1 Sabbathi observatio.

2 Juvenalis 14. loquens de Judæis: Sed pater in causa est, cui septima quæque fuit lux Ignava: & *Satyr.* 6. Observant ubi festa mero pede sabbatha reges; cum dicit *mero pede*, iter sabbathi intelligere videtur, de quo Actor. 1. *vers.* 12. quod circiter 2000 passuum erat.

3 Unus ille ex septem diebus non est dies sabbathi; sed prima sabbathi.

Constit. LV.

* UT JUDÆI SECUNDUM CHRISTIANISMI RITUS VIVANT. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum gente (quæ quondam quoad divino patrocinio foveretur, inclyta fuit, nunc autem ob contumaciam in *Christum* & Deum nostrum, in calamitatibus celebris est) diversas [5] promulgarunt leges, quæ de ipsorum vitæ statu tractantes, jubent, ut [6] sacras ipsi scripturas legant, & ne à suis ritibus arceantur: quinetiam ut liberos supra sanguinis cognationem circumcisionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Atque hæc quidem, qui olim (ut dixi) imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus Princeps, ille ex cujus semine nos nati sumus, ut qui majore quam cæteri salutis ipsorum desiderio teneretur, hos in sola superiorum legum observatione relinquere (quod ante illum alii fecerant) non contentus: sed partim sacrorum oraculorum explicatione, partim eorundem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, vivifica baptismi aqua initiavit. Atque quod ipsos in novum secundum *Christum* hominem transformari debere persuasit ut veterem deponerent, plene effecit, & quæcunque vetustatem saperent, circumcisionem [7], sabbathum [8], & si quid aliud est, cum illo simul exuit. Atqui cum tanto cum effectu à Judaica pertinacia ipsos deduxisset, non etiam prioribus legibus, quæ Judaico ritu vivere permittebant, silentium, & vacationem alterius legis decreto imposuit. Quod igitur pater noster prætermisit, id nos adimplendum putantes, omni antiquiori, quæ de Hebræis statuit, legi silentium injungimus: *& ne illis aliter* quam pura salutarisque Christianorum fides vult, vivere audeant, jubemus. Quod si quis à Christianorum ritibus defectione facta ad Judæorum mores & placita reverti deprehendatur, hic secundum leges de apostatis [9] latas pœnas luat.

4 Judæi jubentur fieri Christiani, & ita abrogatur *Nov. Just.* 146. & *tit. Cod. de Judæis* quo permissum erat Hebræis suo more vivere.

5 *Cod. de Judæis & Nov.* 146.

6 *d. Nov.* 146.

7 Vid. *Nov. Justin.* 37. adde quæ dixi ad *l.* 11. *ff. de sicariis.*

8 *l.* 2. *l.* 13. *Cod. de Judæis.*

9 Vid. *tit. Cod. de apostatis.*

Constit. LVI.

DE ORIS [10] MARITIMIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

HÆC etiam lex quæ maritimorum prædiorum jus tollit, eorum unde apud [11] oras mare conspicitur: quæque insuper illorum dominum, si illic piscari volentes prohibeat, injuriarum actioni subjicit: nobis non æqua statuere visa est. Quicquid enim non iniquo titulo in cujuspiam dominium devenit, sive parentum hereditas laborumque emolumentum, sive alio quocunque non illegitimo modo paratum sit: quæ causa est, quamobrem id non ab eo qui in dominio habet, administretur, & illi non longe potius quam alteri cuipiam utilitatem præbeat? Non est igitur legis, quæ quidem æquitatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam nihil juris habent, introducat: illos vero qui aut solutum pretium, aut cognationis jus, aut denique alium aliquem possidendæ rei non illegitimum titulum laudant, illa privet. Jam vero quod, quum ab illo tanquam loci illius domino, annuum tributum exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius voluntatem loci commodis uti velit, non possit: sed si hoc faciat, injuriarum actionibus tentetur: quomodo id, præterquam quod iniquum est, non omnibus modis absurdum est etiam? Quid si prædii dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num ipsi otioso dormiendum erit, aliisque orarum [12] emolumenta venari permittere debebit? aut, si otium non amplectetur, in aliorum oris errabundus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit? At quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem video. Sancimus itaque, *ut quisque oras* suas inconcusso jure possideat, illorumque dominus sit: etsi qui sine ipsius permissu illorum emolumento frui velint, hos propellere possit. Nam quemadmodum terrenis locis juris est, ut quicunque domus dominus sit, is præter illius usum, vestibulum [13] quoque atque atrium possideat: ut ita etiam in maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur: sed si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci [14] usu vectigal solvat necesse est: sic etiam in maritimis observari præcipimus.

10 Περὶ προθύρων θαλαττίων. *Scrimg.* πρόθυρον vestibulum ædium *l.* 19. §. 1. *ff. com. divid.* olim, qui alterum prohibebat ante Prætorium, seu prothyrum ædium suarum piscari, injuriarum tenebatur: *l.* 13. *in fin. ff. de injuriis.* adde 53. *Eclog.* 6. *c.* 3. Hac Novella non tenetur, & ita abrogatur *d. l.* 13. *in fin.* adde *l.* 14. *d. titul.* Nam ut ædium, ita & prothyri sui pleno dominio quemque frui oportet. Est enim prothyrum sequela ædium *d. l.* 13. *in fin.*

11 Παρὰ τοῖς πρόθυροις.

12 Τὰ τῶν προθύρων κέρδη Ζωρὶν. *Scrimg.* τὰ τῆ προθυρίᾳ κέρδη. *Cujacius* 14. *obs.* 1. quid esset προθυρίου κέρδος, dixi ad *l.* 15. *in fin. ff. qui potior.*

13 *d. l.* 13. *in fin.*

14 Ὑπὲρ τῆ τόπου. *Scrimger.* hinc τοποθέκιον, quod & solarium & locarium. vid. *d. l.* 15. *in fin.*

Constit. LVII.

* QUANTUM IN PISCATIBUS REMORÆ [15] PISCATORIÆ INTER SE DISTARE DEBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem quum plurimæ leges de piscatione statuant, illud quod ἐποχὴ [16] nominandum putarunt, adhuc lege definitum non est (quippe, quod, ut videtur, quo tempore leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset) hoc quoque legis constitutionem auferre volumus. Quam itaque juris rationem in hoc piscationis instituto pro legitimo decreto obtinere consuetudini visum est (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur) hoc nos quod extra convenientem modum non feratur, legis dignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Nam tametsi citra hoc privilegium, ut remoræ piscatoriæ ad hanc rationem disponantur, præsentis ævi hominibus bonum videatur: quo tamen id firmius sit, cautiusque in æternum observetur, lex esto, *remoræque illæ trecentorum* sexaginta quinque passuum intervallo à consuetudine approbato inter se distanto: idque ita, ut ab utraque parte hic intervalli modus desumatur: ut videlicet centum octoginta duo, & semis [17] ab unius partis finibus exporrigantur, residuum vero ad vicinum usque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendisque post hanc legem remoratoriis dicimus. Quæ vero hoc decretum prævenerunt, tametsi præstituto hoc intervallo non distent, ex ejus præscripto tamen nihil novabitur: permanebuntque illa, ut initio constituta sunt.

15 Adde *Novell.* 102. 103. 104. *J. eod.* & his quidem de rebus ante hunc Leonem nihil constitutum.

16 In prothyris seu vestibulis ædium, de quibus superiore Nov. dictum est. maxime in angusto mari, ut in Bosphoro Thracico ut plurimum erant ἐποχαὶ aut certe ἐποχῶν initia, quæ posteriores dixere σφῦρας retia in mari extensa confixis palis. Phavorinus δίκλωνα ἀγγεῖα τὰς ἰχθύας: quam ob rem ἐποχῆς τὴν πᾶξιν dixit Leo Novell. 83. & 104. *J. eod.* & ἐφάπλωμα interpres Novell. 102. vid. *Cujac.* 14. *obs.* 1.

17 Jubet Leo intermitti spatium 182. ulnarum à superiore vicina epocha & totidem ab inferiore.

Source : BIU Cujas

Constit. LVIII.

* NE [1] EX SANGUINE CIBUS CONFICIATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul olim legislatori Mosi [2] sanguine vescendum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere à præconibus gratiæ [3] est constitutum. Et quamquam tum veteris tum novæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit, & nefaria: eo tamen contumaciæ, imo vecordiæ homines processere, ut neutri legi aurem præstent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa summa cum impudentia mandatum contemnunt, in escamque qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta divina, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet, *ne quis id* scelus, neque ad suum usum, neque ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat, quicunque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum, & ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus fœde tonsus erit [4], perpetuo patriæ exilio multandum esse. Quo quidem in judicio, neque civitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri multam sustineant.

1 Sanguis animalium cibus hominis esse prohibetur. Ita reducitur jus Mosaicum *Lev.* 17. receptum etiam temporibus primitivæ ecclesiæ. *Act.* 15. *vers.* 19.

2 *Levit.* 17.

3 *Act.* 15. *vers.* 29. *Canon. Apost.* 62.

4 Pœnæ simile genus extat in *Novell.* 62. *in fin.*

Constit. LIX.

* ABROGATIO LEGIS [5] QUÆ HOMINEM LIBERUM SE VENDERE PERMITTIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ lex hominem liberum, qui tam ignavi atque abjecti animi est, ut libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro servitute persolvendi pretii lucrum participet [6], suam servitutem mercetur, non castigat, neque scelus illud corrigit: profecto & illa earum una est quæ rectum reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem & efficaciam accipere debent. *Illam* itaque de eo qui res suas ita gubernat, *latam* legem, quæ dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna illa mercatura, hos qui per insipientiam talia faciunt, competentibus pœnis subjicit, neque legis propositum scimus servare, neque quæ convenienti legibus reverentia potiatur, dignam putamus. Si enim quod [7] pater filiis est, id idem leges civibus esse oportet, ut in hoc unum quod illis conducat ac salutare sit, colliment: quomodo hanc legem qui tantum incommodum atque damnum incumbere iis qui per dementiam in id se conjecerunt, sinit, legibus annumerari æquum est? Hanc itaque nos legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus, *ut si quis* ita demens sit, ut libertatem servitute commutans seipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed evertatur, & simul ipse libertatis suæ proditor, simul is qui cum ipso id facinus designavit, verberibus castigentur, nihiloque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

5 Liber homo se nullo modo vendere ad pretium sui participandum potest: & ita abrogatur *l.* 5. §. 1. *ff. de statu: l.* 6. §. 5. *ff. de injustis. l.* 14. *ff. de pœnis.* §. 4. *Institut. de jure personar.*

6 Συμμοιράσασθαι. *Scring.* ad pretium participandum: *l.* 5. §. 1. *ff. de statu. l.* 6. §. 5. *ff. de injusto.* §. 4. *Inst. de jur. person. ἀντὶ τοῦ μεταδοῦναι τὸ τίμημα. Theoph. ibi.* Quæri hic potest quemadmodum ea venditio (nam in pignoratione minus est dubii *l.* 23. §. 1. *ff. de liberali causa*: & ministerio *l.* 16. *C. de liberali.*) aut cujus tandem pretium venditionis istius acceptum fieret? an venditoris? non video, cum statim ab ipsa venditione venditor servus efficiatur, nihilque ab eo momento suum vel proprium habeat. An emptoris? ne id quidem: nam qua manu pretium numeraret, eadem statim reciperet. nulloque momento in venditoris persona constaret *l.* 79. *de acq. hered.* An extranei? Non video quoque quenquam tam facilem in alium fuisse, ut se alterius locupletandi vel juvandi causa vendere velit. Itaque puto liberos & ingenuos homines eo redactos nonnunquam fuisse, quod herum à quo alerentur interdum nancisci eis expediret magis quam in perpetua mendicitate vivere. Ac ne interea temere se in servitutem dedisse viderentur: utque aliquam speciem hominis ingenui semper præ se ferrent, ab emptore (Theophilus paulo aliter rem explicat *Inst. de jure personar.* §. οἱ δὲ δοῦλοι, eo sensu: Ego cum aliquo egi, ut me venderet viginti nummis, & sibi pro lucro quinque haberet, quindecim mihi redderet) partem sui ipsius pretii, ejusque liberam perpetuamque administrationem stipulabantur. *arg. l.* 2. *ff. si ingenuus:* quod postea, velut iniquum, mutatum est à Leone hac Novella; non immerito: cum talem sui ipsius venditionem natura quodammodo respuat: & parum admodum intersit, mortem quis sibi naturalem vel civilem consciscat, cum nemo sit membrorum suorum dominus *l.* 13. §. *ad legem Aquil.* quod hominis liberi nulla sit æstimatio *l. ult. ff. de his qui ejecer.* quod iniquum sit minori viginti quinque annis in integrum restitutionem ad res suas alienatas revocandas concedi, nec tamen ad libertatem amissam seu venditam revocandam dari.

7 Lex id est civibus quod pater liberis: ideo dicitur lex πάλαι συνθήκη κοινή. *l.* 2. *ff. de legibus.*

8 Hujus Novellæ meminit Balsamon ad *c.* 21. 22. 23. *Apost.*

9 Castratores olim ad eandem pœnam adigebantur. J. *cod. & Novell.* 142. *c.* 1. quod hac constitutione abrogatur.

10 De castratoribus, adde *l.* 27. §. 28. *ff. ad l. Aquil. l.* 3. §. 4. *l.* 4. §. 2. *l.* 16. *ff. de sicariis: Paul. sent.* 5. 23. §. 7.

11 Δυνάμεως πρὸς διαδοχὴν τῆ γίνης δύναμις, natura *l.* 9. *ff. de liber. & posthum.*

12 Id est, ad eandem castrationem.

13 Talionis est pœna, ut tale quis patiatur quod fecit. de Talionis pœna dixi multis locis, quibus adjunge *Nov.* 93. J. *l. ult. Cod. ne sanc. baptism. l. ult. C. de accusat. l. ult. C. de Calumniatorib. l.* 7. *C. ad l. Jul. de vi publica. l. ult. C. de his qui latrones. Nov.* 123. *c.* 11. *Exod.* 21. *Lev.* 24. *Deuter.* 19. *Matth.* 5. *Apocal.* 13. *c. quod debetur* 14. *q.* 1. *c. sex differentiæ* 23. *q.* 3. 4. *l.* 3. *de contumeliis & vulneribus l.* 6. *C. Wisigoth. lib.* 4. *Gunthil. decr.* 358. 273. *Isidor.* 5. *Etymol.* 27. *Diodor.* 13. Aristoteles tamen 5. *Ethic.* ut & apud Gellium 20. *c.* 1. τὸ ἀντιπάσχειν reprobat. Nec est etiam hodie in usu, vid. Petr. Greg. 31. *Syntagm.* 20.

14 *d. Nov.* 142. Qui publicabantur, id est, publici fiebant *l.* 1. *C. de Eunuchis.*

15 Pœnam observa jubentis castrari vel authoritatem castrationi hominis præbentis.

16 Τῷ καθολικῷ τῶν βασιλέων ἀνδριάντων. *Scring.*

17 De pœna ejus qui aliquem castravit.

18 Lege Ripuariorum si ingenuus ingenuum castrasset, 300. solidis multabatur *tit.* 6. §. 1. *legis Ripuariorum.*

19 Pœnis tamen ecclesiasticis subjicitur. nam si seipsum mutilavit ne fieret clericus ut sui homicida Deoque opifici hostis judicatur *c.* 22. *apost.* si jam clericus, deponitur. *c.* 23. Quid si laicus? tribus annis segregatur. *c.* 24. *ibid.* non idem est in eo qui vi hostium vel à tyranno persecutionis tempore castratus est, aut qui natus est Eunuchus *c.* 21. *apost.*

20 *c.* 1. *Nicænæ synod.*

Constit. LX.[8]

* QUA POENA [9] CASTRATORES [10] AFFICI DEBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

VIrtutis [11] ad procreandum à Deo naturæ inditæ exectio non minore cum audacia identidem committitur, quam si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit: & quamquam veteribus legislatoribus curæ fuerit, ut id malum ultrice lege excideretur, quo respublica ab istiusmodi invento munda esset: haud scio tamen, quum si cui alii, huic certe præscripto obtemperari, atque à naturæ mutilatione abstineri æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quandam, istiusmodi adversus generandi vim insidias reputantes, membra quæ homini nascendi causam suppeditant, lancinent, & creaturam aliam quam qualis conditoris sapientiæ placuerit, in mundum introducere contendant. Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus, lege in id pœnam constituentes, quibus adeo divinam creaturam deformare religio non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprimere conemur. Ac superiorum quidem legislatorum decretum eos qui id auderent ad [12] eandem mutilationem quam aliis intulerint adigit, quodque ipsi in aliis videre desiderarint, id ut itidem in se videant, conficit: idque me judice, non ita præter æquitatem: quanquam non valde decore. Non enim quia ille creaturam Dei *quasi* refingere ausus est, continuo vindicem id imitari, & pariter [13] refingere, æquum est. Veruntamen, quantum ad inventum attinet, non valde (quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo, qui impium hoc factum auderent, puniebat. Bona namque publicabat, perpetuoque ipsos exilio adjudicabat: & qui injuriam sustinuisset, si servus esset, libertate honorabat [14]. Atque superiorum quidem decretum istiusmodi erat. Nos vero de re illa sententiam pronuntiantes, naturæ insidiatores simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi hic etiam ad clementiorem sententiam respiciamus) subjacere ipsos non displicet. Sancimus itaque, *ut qui detestandæ* hujus artis artificem ad castrandum advocarit [15], si in albo [16] Imperatorii famulatus sit, primum albo eximatur: ac deinde decem auri libris in fiscum deferendis multatus in decennium relegetur. Malæ vero istius artis artifex [17], & ipse primum flagris cute que tenus tonsione deformetur, & deinde bonis privatus, eodem temporis spatio patria exulet [18]: qui autem injuriam sustinuit, si servilis conditionis sit reliquo vitæ suæ curriculo ab illa liber erit: sin liberæ, tanquam ipse, quod injuriam admisit, ejus sibi author sit, quod passus est, suo consensui acceptum feret [19]. Cæterum si qui exactionem sustinuit, ea illi (ut sæpe fit) remedium [20] attulerit, nihil neque nobis neque legi adversari videtur. Id enim naturam non mutilare, sed illi succurrere est.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νή.

* Περὶ δ' μηδένα τὸ αἷμα βρῶμα ποιεῖσθαι, ἀλλ' αὐτὸ πιπράσκειν ἢ ἀνεῖσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ πάλαι τῷ νομοθέτῃ Μωσῇ Ἰὸς ἐντέλλεται αἷμα ἐ φάγεσθαι, ἢ παρὰ τῶ κηρύκων τὸ χαίρειν, ἀπέχεσθαι τοιαύτης γενομένης βρώσεως. ἢ ἔτι καὶ τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ χαίρει συμφώνως ἀδεμίτα δοκοῦντ ἢ ἀποδλήτα δ' προήγματ, εἰς τοσοῦτον ἀναισθησίας μᾶλλον ὑ παρανομήσεως ἤκασιν ἄνθρωποι, ὡς μηδ' ἑτέρᾳ τῶ νομοθεσιῶν ὑπείκειν δύκησον ἐς. ἀλλ' ἀναίδεια, οἱ μὲ κέρδος ἕνεκα, οἱ ὑ τὸ χαρίζεσθαι ἀναγκαίως ἀμελήσαντες τοῖς νομοθεσίαις ἐγερθέντ τοῖς νομοθέτοις λαβεῖν ἐπιτηδεύ, ὥστε τ τοιαύτης ἐπινοίας καθαίρειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν· οὐκ οἶδα ὑ ὅπως, δέον, εἰσὶ πού ἄλλῳ, τούτῳ πίθεσθαι τῇ παραγγέλματι, ἢ φείδεσθαι λωβᾶσθαι τῇ φυσῇ, ἀχ ἥττω ποιοῦσιν, ἀλλ' ὥσπερ τι τ ὠφελίμων τὴν κ' δ' ἧβης τοιαύτην ἐπιθυλὴν λογιζόμενοι, τὸ δι' ὧν ἧβάσεως ἀνθρώπε φῶς ἔρχεται ἀπακειργάσθαι ἀνθρώπε, ἕτερον αὐτὸ πλάσμα, ἢ ἀχ οἷον εἶδεν ἡ δ' πλάσε σοφία, τῷ κόσμῳ παρεισάγειν φιλονεικοῦσι. Τοῦτ ὃν ἡμεῖς οὐκ ἰώκτιν ἡγούμεθα παρεῖδεῖν, ἀλλὰ νόμῳ τῷ πρὸ αὐτοῦ ποιηθέντι ὀφείλοντες, πειράμεθα σὺν θεῷ τ τόλμης ἐπιχειροῦντας τὸ ἔτι μὴ διόλου ἐμβρίθη τῷ θείῳ λυμαίνεσθαι πλάσματι. Ἡ μὲ ὃν τ πρώην θέντων νομοθετῶν ψῆφο τοὺς τοῦτο τολμῶντας εἰς τὸν αὐτὸν ἀντιπαθεῖν ἐκέλευσεν οὐ ἄλλοις ἰδεῖν, τοῦτο ἢ οὐ αὐτοῖς ὁρᾶν κατεπῴδησε· ἀλίαν ἐμοιγε δόξας (εἰ ἢ μὴ λίαν πρεπόντως) ὀφίζεσθαι. ὁδὲ ἡ ὅπ σκέπο ἐτόλμα οἷον ἀντιπλασεργεῖν τῷ θεῷ, ἀμὲ τοῦτο ἢ τ σκόληκα πεπλασμένον ἢ ἀντιπλασεργεῖν ἔχει καλῶς. πλὴν ἀλλ' ὡς γε τὸν ἀπίνοιαν, ἀλίαν, ὥσπερ ἔφθη, ἄτοπον. ἐπὶ τούτῳ ὑ ἢ ἄλλως ἐπιμορφὴν τοῦ ἀνόσιον ἔργον τολμῶντας· πό τε ἢ ὡς σωφρονεῖν ἐδημοσίᾳ, ἢ αἰδῖν φυγῇ κατεδίκασε, ἢ τ ὑποστάντα τὴν ἀδικίαν, δῆλον ὅτι ἐλευθερίᾳ ἐπίμα. ἡ μὲ ὃν τ πρώην θέντων νομοθεσία τοιαύτη. Ἡμεῖς ὑ ὡδὲ δ' πράγματο ψῆφον ἐξάγοντες, τὸ μὲ ἀνπλωβᾶσθαι τοῦ ἐπὶ θλαις τ φύσεως παραπλησίᾳ λώβῃ ἀπαγορεύομεν, τοῖς δ' ἄλλοις ἐπ' αὐτῷ ὡρισμένοις, εἰ κ καὶ τοῦτο θα ὡς τὸ φιλανθρωπότερον ἡ δίκη ὁρᾷ, ἀλλ' ὃν ὑποκείσθαι αὐτοὺς οὐκ ἀπαρίσκ. Θεσπίζομεν ὃν, πρῶτον μὲ τ πρὸς καλεσάμενον τ ἐνεργοῦντα τὴν κακοτεχνίαν, ἐφ' ᾧ ἐνεργήσῃ, εἰ μὲ τῷ καταλόγῳ τ βασιλείων ἀνδρῶν τελεῖ, ἐκκρίθεσθαι δ' καταλόγῳ, ἔπειτα ὑ κ δέκα λιτῶν χρυσίᾳ, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφερομένων, ζημίαν ὑπέχειν, κ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερόριον τ πατρίδο γίνεσθαι· τ ὑ τ κακοτεχνίας ἐργάτην, κ αὐτὸν πρῶτον μὲ μάστιξι πᾶς εἰς τὸ σῶμα κ' ἐν χρῷ κυρείᾳ ἀπομάζεσθαι, ἔπειτα ὑ κ τ ὄντων ἀποστερεῖσθαι, κ ἴσῳ καιρῷ μήτρᾳ τ ἐνεγκεῖσθαι φόβον. ὁ ὑ τῶν ἀδικίαν ὑποστὰς, εἰ μὲ τ ὑπὸ δουλείαν τελέντων εἴη, τ ὑπολοιπον χρόνον τ αὐτὸ ζωῆς δουλικῆς τύχης ἀμείνων ἔσῃ· εἰ ὑ τ ἐλευθέρων πρόσωπον, ὡς αὐτὸς ἑαυτῷ, δι' ὧν κατέδειξε, τοῦτ ὧν τ ἀδικίας ἀνταπο, τ οἰκείας γνώμης, ὅπως ἔπαθε, τοῦτ κερδήσῃ. Εἰ μήτοιγε (οἷα πολλὰ συμβαίνῃ) βλάβῃ ὑποστὰν δ' ζῴῃ, ἡ ὀπτομὴ τῶν θεραπείαν φέρῃ, τοῦτ ἐθ' ἡμῖν, ἔπ τῷ νόμῳ ὑπεναντίον δοκεῖ. ἐ γὰ λοιδορίαν, ἀλλὰ βοήθειαν δ' πλάσματο τὸ πρᾶγμα ἐσί.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ'.

* Περὶ δ' ἐάν τις ἐλεύθερο πρωκὼς ἑαυτὸν εἰς δουλείαν ἀπεμπολοίη, μὴ συνεισηκέναι τῷ πράσιν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙΣ κ' ἔτο νόμο ἐσὶ τ μὴ πεπόντων τῇ σύτεξίᾳ τ ἡμῶν πολιτείας, μήτε ἀποδοχῆς ἀξίων, μήτε χώρων ὀφειλόντων λαοῦσι συνεργίας. ὃς τ ἐλεύθερον μὲ πρωκήτα, φανλότητι δ' γνώμης τὸ τίμιον τ ἐλευθερίας ὑφεζόντα, κ τῷ οἰκείᾳ ἐμπορευόμενον δουλώσει, ἐπὶ τὸ κέρδο μιαρῷ ἀντὶ τ δουλείας δ' κατεδεδεδημένης τιμήματο συμμοιράσασθαι, ἀσωφρόνισεν ἐῶν, οὐκ ἐπανορθοῖ τῷ παρανομίαν. Τοιγαροῦν δ' τὸ οἰκεῖα ἕτω πεθεμένο τ νόμον ὃς παραχωρεῖ τῷ παρφρονοῦντι βεβαίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μὴ, μᾶ δ' ἀναπείπειν τῷ ἀτιμον ἐμπορίαν, κ ποιναῖς ἁρμοζούσαις καθυποδάλλ τὸς τοιαῦτα ποιεῖν ἀφρονοῦντας, ἕτε νόμε ἀναίρεσιν ἀμφώζειν ἴσμεν, ἕτε τ πρεπούσης νόμοις αἰδῶς τε κ τιμὴς ἐπιτυγχάνειν νομίζομεν ἀξίον. εἰ γὰ ὅσοι πατὴρ τέκνοις, τοῦτ δεῖ τοῖς πολίταις εἶναι τὸς νόμους, ὡς ἐν μόνον τὸ συμφέρον κ σωτήριον τ πολιτευομένων ὁρῶντας, πᾶ δίκαιο ἔτο νόμοις συνεξαίζεσθαι, τοιαύτην βλάβην κ ζημίαν συζητῶν ἐπικεῖσθαι τοῖς ἀνοήτως ἑαυτὸς εἰς ταύτην ὑποβεβληκόσι; τοῦτ ἂν ἐξοσχολίζοντες, κ τ νόμων σκοφυλορρήτες ἡμεῖς, γεατίζομεν, εἴ τις ἕτως ὀφθεὶς δυσχερῶν εἰς φρένας, κ δουλείαν ἐλευθερίας ἀντικαλλαττόμενο ἑαυτὸν ἀπεμπολοίη, μὴ συνεισηκέναι, ἀλλὰ ἀναπείπεσθαι τῷ πράξει, αὐτὸ τ δ' ὠφελοῦντ τ ἰδίας ἐλευθερίας, κ δ' συγκαταχρεῶντο αὐτῷ, πλημμελῆς τε εἰς τὸ σῶμα συφερομένων, κ τ ἐλευθερίας σὺν τῷ οἰκείῳ πηρεμήσ χήμῃ τοῦ τ ἀνοίας ἀνδραποδῶ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.

* Περὶ τ τῶ δύνηχζόντων πιμωρίας ἄλλως ἢ κ' τ ὠφέλειν νόμοι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΠΡΑΓΜΑ τολμώμενον μὲ ἀφειδῶς, ὡς μηδεμιᾶς παρὰ θεοῦ δικῆς ἔτυχον δίκης, μάλιστα ὑ ὃν ἄξιον δίκης, ἡ ὀκτομὴ τ ἐντιθεμένης ὑπὸ θεοῦ τῇ φυσῇ δυνάμεως ὡς ἀμαθοῦς δ' ἧβης, πάλαι μὲ πρωθύπο νόμῳ ἀμὴ ὠφελείας ἐγερθὲν τοῖς νομοθέταις λαβεῖν ἐπηκολούθησε, ὥστε τ τοιαύτης ἐπινοίας καθαίρειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν· οὐκ οἶδα ὑ ὅπως, δέον, εἰσὶ πού ἄλλῳ, τούτῳ πίθεσθαι τῇ παραγγέλματι, κ φείδεσθαι λωβᾶσθαι τῇ φυσῇ, ἀχ ἥττω ποιοῦσιν, ἀλλ' ὥσπερ τι τ ὠφελίμων τὴν κ' δ' ἧβης τοιαύτην ἐπιθυλὴν λογιζόμενοι, τὸ δι' ὧν ἧβάσεως ἀνθρώπε φῶς ἔρχεται ἀπακειργάσθαι ἀνθρώπε, ἕτερον αὐτὸ πλάσμα, ἢ ἀχ οἷον εἶδεν ἡ δ' πλάσε σοφία, τῷ κόσμῳ παρεισάγειν φιλονεικοῦσι. Τοῦτ ὃν ἡμεῖς οὐκ ἰώκτιν ἡγούμεθα παρεῖδεῖν, ἀλλὰ νόμῳ τῷ πρὸ αὐτοῦ ποιηθέντι ὀφείλοντες, πειράμεθα σὺν θεῷ τ τόλμης ἐπιχειροῦντας τὸ ἔτι μὴ διόλου ἐμβρίθη τῷ θείῳ λυμαίνεσθαι πλάσματι. Ἡ μὲ ὃν τ πρώην θέντων νομοθετῶν ψῆφο τοὺς τοῦτο τολμῶντας εἰς τὸν αὐτὸν ἀντιπαθεῖν ἐκέλευσεν οὐ ἄλλοις ἰδεῖν, τοῦτο ἢ οὐ αὐτοῖς ὁρᾶν κατεπῴδησε· ἀλίαν ἐμοιγε δόξας (εἰ ἢ μὴ λίαν πρεπόντως) ὀφίζεσθαι. ὁδὲ ἡ ὅπ σκέπο ἐτόλμα οἷον ἀντιπλασεργεῖν τῷ θεῷ, ἀμὲ τοῦτο ἢ τ σκόληκα πεπλασμένον ἢ ἀντιπλασεργεῖν ἔχει καλῶς. πλὴν ἀλλ' ὡς γε τὸν ἀπίνοιαν, ἀλίαν, ὥσπερ ἔφθη, ἄτοπον. ἐπὶ τούτῳ ὑ ἢ ἄλλως ἐπιμορφὴν τοῦ ἀνόσιον ἔργον τολμῶντας· πό τε ἢ ὡς σωφρονεῖν ἐδημοσίᾳ, ἢ αἰδῖν φυγῇ κατεδίκασε, ἢ τ ὑποστάντα τὴν ἀδικίαν, δῆλον ὅτι ἐλευθερίᾳ ἐπίμα. ἡ μὲ ὃν τ πρώην θέντων νομοθεσία τοιαύτη. Ἡμεῖς ὑ ὡδὲ δ' πράγματο ψῆφον ἐξάγοντες, τὸ μὲ ἀνπλωβᾶσθαι τοῦ ἐπὶ θλαις τ φύσεως παραπλησίᾳ λώβῃ ἀπαγορεύομεν, τοῖς δ' ἄλλοις ἐπ' αὐτῷ ὡρισμένοις, εἰ κ καὶ τοῦτο θα ὡς τὸ φιλανθρωπότερον ἡ δίκη ὁρᾷ, ἀλλ' ὃν ὑποκείσθαι αὐτοὺς οὐκ ἀπαρίσκ. Θεσπίζομεν ὃν, πρῶτον μὲ τ πρὸς καλεσάμενον τ ἐνεργοῦντα τὴν κακοτεχνίαν, ἐφ' ᾧ ἐνεργήσῃ, εἰ μὲ τῷ καταλόγῳ τ βασιλείων ἀνδρῶν τελεῖ, ἐκκρίθεσθαι δ' καταλόγῳ, ἔπειτα ὑ κ δέκα λιτῶν χρυσίᾳ, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφερομένων, ζημίαν ὑπέχειν, κ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερόριον τ πατρίδο γίνεσθαι· τ ὑ τ κακοτεχνίας ἐργάτην, κ αὐτὸν πρῶτον μὲ μάστιξι πᾶς εἰς τὸ σῶμα κ' ἐν χρῷ κυρείᾳ ἀπομάζεσθαι, ἔπειτα ὑ κ τ ὄντων ἀποστερεῖσθαι, κ ἴσῳ καιρῷ μήτρᾳ τ ἐνεγκεῖσθαι φόβον. ὁ ὑ τῶν ἀδικίαν ὑποστὰς, εἰ μὲ τ ὑπὸ δουλείαν τελέντων εἴη, τ ὑπολοιπον χρόνον τ αὐτὸ ζωῆς δουλικῆς τύχης ἀμείνων ἔσῃ· εἰ ὑ τ ἐλευθέρων πρόσωπον, ὡς αὐτὸς ἑαυτῷ, δι' ὧν κατέδειξε, τοῦτ ὧν τ ἀδικίας ἀνταπο, τ οἰκείας γνώμης, ὅπως ἔπαθε, τοῦτ κερδήσῃ. Εἰ μήτοιγε (οἷα πολλὰ συμβαίνῃ) βλάβῃ ὑποστὰν δ' ζῴῃ, ἡ ὀκτομὴ τῶν θεραπείαν φέρῃ, τοῦτ ἐθ' ἡμῖν, ἔπ τῷ νόμῳ ὑπεναντίον δοκεῖ. ἐ γὰ λοιδορίαν, ἀλλὰ βοήθειαν δ' πλάσματο τὸ πρᾶγμα ἐσί.

Source : BIU Cujas

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα'.

* Περὶ τ῀ πῶς δεῖ ζημιῶσθαι τὰς διοικητὰς ὑπερεκτεί-νοντας τὰ τέλη.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣ λῷ μᾶλλον κ῀ τῷ βίῳ σωτήριον τῷ δίκαια τείνον βάλεσθαι τὰς ἀνθρώπους βαδίζειν. ὁ γ῀ ἔτι νομοθέτης ἐδέησεν αὐτὸ τ῀ παραμυθίου ὁ δεχόμενος κολάσεως, (φημὶ δὴ τ῀ ἀκάκτως ἐχόντα τὸ ἐπιτίμιον) φιλανθρωποτέρους, ὥσπερ κ῀ τὰ παλαιοτέρους φέρουσι τοῖς ὁδίταις, σκληρύνειν. εἰσὶ γ῀, εἰσὶν οἷς ὀρέσκει τὰ χείρονα, κ῀ τούτης μ῀ ἀποτυγχάνοντες, ὡς ἂν τῷ, ἧς ἐπίροω) ἄγκιστα συχνὴ, ἀδικίαν, κ῀ ἧς ὡσὰς ἀπωλείας κρημνὸς ἐλαυνόμενοι οἱ ὁδῖται, ὡσθύμως βαδίζοντες. ὧν κ῀ τὸ ἄπεκτον ὁρμισμα κολάζειν οἱ πάλαι δικαιώσαντες, ὥσπερ τινι χαλινῷ, τῷ νόμῳ, ἔθεντο γνώμῃ ἀναχαιτίζειν· ἀλλ' ὑπὲρ μ῀ ἅπαντα ὠσθὲν αὐτὸς ἀναλαβεῖν ἐξελαυνόμενον ἀδικίαν, συνισταμένῳ ἂν τῷ δικαίῳ. ἢ τίς ἂν ὧν ἀπόδέξαιτο κ῀ τὸ ἡμέτερον ἀποδεχ῀ κράτ῀; Οπ ἂν μὴ κατ' ἀξίαν δ῀ πᾶσι ἐγνωσμένον τῷ ποινῷ, ὧν ἂν ἀποδοχῇ τῷ τοιαύτῳ ψήφῳ ἐθέμεθα. τ῀ κείσεως γ῀ ἀπαντώσης κ῀ λόγον δ῀ ἁμαρτήματ῀ τοῖς ἐζημιαρτημένοις, δίκης ὡς ἀληθῶς ἐσὶ ψήφ῀, κ῀ δίκαιον τὸ τούτοις ἐπιπεθέμενον τίμημα· βαρυτέρους ἂν κολάσεως ἢ ἐφ' ὅσον ἐδεῖ κολασθῆναι τὸ πᾶσῖμα ἀφικόμενον, ὧν ἐπὶ δίκης ἔρχον, ἀδικίας ἂν μᾶλλον εἰς τὸ γνόμενον. Διὰ τοῦτ' ἄρα τ῀ ὡσ῀ ἡμῶν ἐκτεθεικότων νόμῳ, ὃς τοὺς ἐπὶ συλλογῇ τ῀ δημοσίων φόρων κωλυσκομένους (διοικητὰς δ῀ αὐτὸς ἡ σωτήρως ὁμιλία κολεῖν οἶδε) τολμῶντας ὑπερεκλείνειν τὰ τέλη δ῀ νενομισμένα τὰ τέλη, βαρυτάτην εἰσπράξει δίκην· (ἐπειδὴ γ῀ τὸ πᾶσῖμα πρῶτον) ἐπεὶ μὴ κατ' ἀξίαν συγχωροῦμεν ὑποβάλλοντες τὰς ἁμαρτανούσας τῇ τοσαύτῃ ζημίᾳ, τούτῳ μ῀ χάρᾳ ἀποδοχὰς ἃ ἀφοσιούμεθα, ἐπιζημιοῦμεν δέ, τ῀ εἴ τις τοιούτῳ ἀλλῷ ἀφεσπίπλων ἐγκλήματι, ἅπαξ μ῀ δ῀ πράγματ῀ τολμηθέντ῀, ὥσπερ ἀπαιτήσῃ ζημιοῦσθαι ἃ ὑπερεκτείνων ὥφλη τέλεσι τῷ εἰσπραξει εἰσ῀ ἐπιβροὶ τῶν πράγματων, πεντεπλάσιον ἀναφέρειν τῷ ἠδικημένῳ τὸ ληφθέν, κ῀ ἀπίμως τ῀ ἐμπεπιεσμένης φορτίδ῀ ἐξίεσθαι. κ῀ εἰναι, ἀπὸ γε δ῀ νυῖ, δ῀ τοιούτ῀ ἐγκλήματ῀ πρῶτῳ τῷ ζημίαν, ἀλλὰ μὴ ὡσὶ ψυχῷ κινδυνεύειν τὰς ἀδίκους εἰς χρήματα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξβ'.

* Περὶ τ῀ κολάσεως τ῀ τὰ ἀπεμπολησάντων δ῀ δημοσία ὑπάρχοντα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΑΞΙΟΝ μ῀ τὰς δημοσίων ἀδικημάτων σύνοχας κολάζειν, κ῀ τοιούτοις ὑπάλλ῀ πρωτόλειας, ᾗ μέλλουσιν, ὅπ μάλιστα ὡσὶ τὸ σῶφρον ἐπανάγουσι τὰς σύγχυσις ἐπὶ τ῀ ὀρθῶσις, ἀνακήπλειν τὰ ἀδικήματα· ἐ μὲν ἀρ῀ τ῀ τέλεον ἢ ὅσον ἄξιον πρωρᾶν ὡσθῆναι, ὑσ῀ ὑπερβάλλον αὐτὸ διαζεῦξ εἶναι τὸ δίκαιον, ἃ δ῀ ὀρθῶσις τὸ αὐτὸ σκόλιόν τῇ ἀδικίᾳ συνίστασθ῀. τὸ μ῀ γ῀ τρόπον δ῀ ἁμαρτήματ῀ τ῀ ἐζημιαρτημένα κολάζεσθαι, τ῀ δικαίᾳ σκόλιότης· τὸ δ῀ μείζω δ῀ πᾶσῖματ῀ ἀπαιτεῖσθαι τῷ εἰσπράξει, σὺν οἴκῳ σώζειν τῷ ὑπερ δ῀ δικαίᾳ ὡσαίρεσιν. Διὰ τ῀ τὸ ἡμέτερον κράτ῀, ἐν τοῖς ὑπ' τ῀ ὡσῳηνότων νενομοθετημένοις, ἐν οἷς ποιναῖς ὑποβάλλεσι τὰς τ῀ ἀπεμπολοῦν δ῀ δημοσία ὑπάρχον τολμήσαντας, ψήφου σὺν ὧν δ῀ δημοσίᾳ ὡσπφερομένῳ ἐπείσαβ῀ κατέμαθεν, σὺν ἐπ διορίζε) τούτῳ ἰσχὺν ἔχειν τὸ τοιοῦτο τ῀ ἐγκλημάτων. πᾶ γ῀ δίκαιον, τῷ διότι ἀπεμπολησὲ π ὃ ζημίαν τῷ δημοσίῳ φέρει, ζημίαν ἀπωρυμνύθητον τῷ ἀφαίρεσιν τ῀ ζωῆς ὑπάρχειν; ἐδαμῶς ἐν ἀξίου τὸ πᾶσῖμα κολάζειν θανάτῳ, ἐδὲ γε κείνεσθαι ταύτῃ συγχωρεμεν ἡμεῖς τὰς ἁλισκομένας. ἀλλ' ὃς ἂν δημόσιον ἀπεμπολῶν φωραθῇ, τὸ τετραπλάσιον ἀποδιδὰς, ἀπεχθῶσαν ἐχέτω τῶν πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξγ'.

* Περὶ τ῀ κολάσεως τ῀ τοῖς ἐναντίοις τ῀ ἀπηγορευμένων τὰ ἁλισκομισαμένων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῦτ' τ῀ αὐτῆς ὂν αἰτίας τὸ ἔγκλημα, κ῀ ἴση δίκη παρ῀ τ῀ ὡσὸ ἡμῶν ὑποβεβλημένον, ἡμεῖς ἐξαιροῦντες αὐτὸ τ῀ παραμυθίου ἃ δεχομένης κολάσεως, (φημὶ δὴ τ῀ ἀκάκτως ἐχόντα τὸ ἐπιτίμιον) φιλανθρωποτέρους, ὥσπερ κ῀ τὰ ὡσθεπημένα, ἀξιοῦμεν δίκης. νενομοτίθη) μὲ γ῀ τοῖς πάλαι ὡσὶ δ῀ μὴ δεῖν ὡσὸς τὰς πολεμίας ἁλισκομένους ἃ συλκορτῶν αὐτὰς μείζ῀ κ῀ βιαιοτέρως ἀποπελεῖν· κ῀ τὰς κλαφθορηντὰς δ῀ ἁπασίμῳ ψήφῳ δ῀ ζῆν ἐξενόμιζεν. Ημεῖς γ῀ κ῀ τ῀τ', εἰ κ῀ δριμείαν ἀπαιτεῖ τὸ ποινῷ, ὁμως φιλανθρωποτέρᾳ διδόντες, τοιοῦτοι διορίζόμεθα· εἰ μ῀ εἴη κύριος τ῀ νεὼς ὁ τ῀ ἀπηγορευμένων ἁλισκομίζεσθαι τοῖς ἐναντίοις τῷ εἰσεσωγλῷ ποιησάμῳ, γνώμῃ μ῀ κοινωνήσας τοὺς ναύτας, μήτ῀ ὑφιστάσθω τῷ ποινῷ, κ῀ ἐπ παντὸς δ῀ φόρτ῀, κ῀ εἰς μὴ πάνυ ἀποβία πίζοι, κ῀ τελίτω τ῀ ἄλλης ὡσεσσίας τῷ δημοσίῳ κολασθαλέτω μᾶζαν· εἰ γ῀ ὡσὸς τοὺς ναύτας τὸ τολμηθὲν ἀφορᾷ (οἷα πολλὰ συμβαίνῃ, τῷ ποιησίων ἀποκρυψαμένων) ὁ μ῀ ἀμείνων ἔσω ποινῆς, οἱ γ῀ τῷ δίκῃ ὁ ἁλύσουσιν, ἀλλὰ ὡσῶτον μ῀ ταῖς εἰς τὸ σῶμα τιλησαῖς κ῀ τῇ ὧν χρῇ πεμορεισθωσαν κυρείᾳ· ἐπειδ῀ γ῀, ὡσσόσης δύποδίας, τετραπλάσια ζημιοῦσθαι ὧν εἰσαγωγίμων ἐποιήσαντο. εἰ δ῀ εἶεν ἄπορ῀ τι κ῀ πένητες, ἔσωσαν, ἐπὶ ταῖς μάστιξι κ῀ τῇ ἀπίμῳ τ῀ τριχῶν ἀποβολῇ, κ῀ τῷ ἐλεύθερίαν ἀποβάλλοντες, ἁλῶ τ῀τ' ὡσὸς δουλείαν σκύτος χλυέζ῀· τὰς γ῀, ὅσον ἐπ' αὐτὰς ἦκεν, ἃ μόνον εἰς δουλείαν τελείως ἄγοντας, ἀλλὰ κ῀ βίον πικρῶς ἐξάγοντας, κ῀ τ῀τ' φιλάνθρωπον κ῀ μετρίως ἔχοντα εἰσπράξις, τὸ ζῶης οἰκετῶν ἠξιῶζ῀. ἀλλὰ ταῦτα μὲ, γνώμης κοινῆς σὺν ὄντ῀ δ῀ ἀδικήματ῀· εἰ δ῀ κοινὴ σπέψις κ῀ πονηρία τ῀τ' κατέπραξεν, ὥσπερ ὁμῶς δ῀ κακῶ ἐργάτης, ἕτον κ῀ τῷ δίκῃ ἔσον) ὑποχόντες, οἷς διωρισάμεθα τρόπος ἑκατέρᾳ μέρος κολαζομένῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξδ'.

* Περὶ τ῀ κολάσεως τ῀ ἀποκρυψαμένων τὰ τ῀ ναυαγέντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΚΕΙΝΟ δ῀ λίαν θαυμάζω, πῶς ὁ τὰ σὰ θαλάττης κινδυνεύσας ἀποκρυπτόμ῀, τοσ῀τον ἔδοξεν ἁμαρτεῖν ὥστε θάνατον ἐπάγ῀ αὐτῷ τῷ τοιαύτῳ ἁμαρτίαν. ὁπ μὲ γ῀ ἁμαρτίαν ἃ μετρίαν τολμᾷ, σκείνης ἀποστρῶν τ῀ ἰδίων, οἷς ἴσως κ῀ παρ' ἑαυτ῀ ἐπιτρεῖν τις εἰς ἔλεον κατεισὰς, σὺν ἂν ὧν ὡσιφέρεσι θᾶν τ῀ ἐγκύτων ὀδυνῶν κατεπῳόνων ὀφθεῖν· (εἰκὸς γ῀ πολλῷ ζημίαν κ῀ τ῀ ὄντων ἀποβολῶν ὑπομένειν) τοῦτ' τ῀ φανομένων ἐσὶν. ὅπ δ῀ χρὴ ζωῆς ἀποστρεῖσθαι τὰς κακ῀ ὧν ἡ ἐκπληξις ἔχ῀ τῷ χρόνῳ, τοῦτ' σωιδεῖν σὺν ἔχω. τί γ῀ τοσ῀τον ὠφέλεσε ὁ γλύσιτ' ἂν ἰσοσείσιον ψυχῆς, ἧς τῷ εἰσπράξει κατεκείνε); κρίνις μ῀ ἂν κ῀ ἀλιτηρί῀ ὁ τοιοῦτος κέρδος ἐλαίτων, τοῦτ' δὴ τὸ παρ' σύαν γινόμενον, ὡσυλῶν πεθνηκότες. ὁ μὲν ἡ πονηρία τοιαύτης ἀξία δίκης· ὁ γ῀ δίκαιον ἀντὶ πράγματ῀ ὑλικὸ κ῀ ῥέοντ῀ ἄυλον κ῀ ἀθάνατον πρᾶγμα τῷ ψυχῷ λαμβάνειν. εἰ γ῀ πολλάκις ἐδὲ σὺ πράγμασιν ὕλης τιμωμένη ἡ ζημία, πολλῷ τῷ ὑπερβολῷ ἔχ῀, ἵνα μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι ὥσπερ τινα ὡσὸδον ἡ ἀδικία λαμβάνῃ· πῶς ἕτως ἀτιμήτ῀ ζημία κατελαῖοι τὰς ἀποκρυψαμένους τὰ τ῀ ναυαγέντων.

CONSTIT. LXI.

* TRIBUTORUM EXACTORES, SI PLUS QUAM DEBEANT EXEGERINT, QUA POENA AFFICIENDI SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI rectam æquitatis ſemitam mortales ingredi vellent, ſane quam magna hinc communi vitæ tum beatitudo, tum ſalus accederet. Non enim auſteritatem præ ſe ferre legiſlatoribus opus eſſet, neque ultrices leges in periculorum difficultates aliquos conjicerent. Nunc vero quamquam & commoda & ſalutaris æquitatis via ſit, plerique tamen illam ingredi nolunt: ſed tanquam laborioſa[2] atque aſpera ſit, miſeriaſque viatoribus adferat, declinant. Sunt enim, ſunt, *inquam*, quibus peſſima[3] *quæque* placent: quique ab æquitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam denſis ſpinis ſtratam (qua viatores in perditionis præcipitia aguntur) alacri avidoque animo ſe conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres caſtigandum eſſe putantes, illum lege, tanquam freno, inhibere inſtituerunt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque è diverſo æquitatem conſtituere ſtuderint. *** Et quis (quæſo) quæ noſtra majeſtas ſuſcipit, non approbet? Quod vero in nonnullis non pro delicti merito pœnam ſtatuere, iſtiuſmodi decretum amplecti recuſamus. Quando etenim pro commiſſi ratione reis judicium obvenit, æquum revera decretum eſt: quæque illis irrogatur pœna juſta. At quando delictum gravius[4] quam oporteat punitur, non id juſtitiæ ſed potius injuſtitiæ eſſe cenſendum eſt. Quocirca ſane, cum ſuperiores legem[5] promulgarint, quæ illis qui colligendis publicis tributis præfecti ſunt (διοικηταῖς[6] promiſcuum vulgus appellare conſuevit) ſi ſupra legitimum modum tributa extendere audeant, graviſſimam pœnam infligit (morte enim id delictum perſequitur) & vero non omnino merito tantæ pœnæ illos ſubjici nos exiſtimemus, admiſſionem illi denegamus: contraque ſtatuimus, *ut ſi quis* in id crimen incidiſſe deprehendatur, ſemelque tantum id auſus ſit, quod amplius exegerit, ejus duplum dependat: ſin id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum eſt, ad injuria affectum redeat, illeque cum ignominia à concredito ſibi officio decedat. Ac ſit ſane poſthac delicti hujus hæc pœna, neque pecuniariæ fraudis reus de vita periclitetur.

1 Tributorum exactores injuſti olim capitali ſupplicio adficiebantur, *l. un. C. de ſuperexactorib. lib.* x. Hac autem Novella pecuniaria dupli vel quadrupli multa puniuntur. & ita abrogatur *d. lex un.*

2 Virg. Nam via virtutis dextrum petit arduacallem, Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert. Heſiodus *verſ.* 288. 289. loquens de virtutis via: μάκρ@, ᾗ καὶ ἔρ@ ἐσὶ μ@· ἐπ' αὐτὴν καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον.

3 Hinc illud Medeæ: video meliora proboque, Deteriora ſequor.

4 *l.* 12. *ff. de pan. Novell. Juſtin.* 82. *cap.* 10.

5 *l. un. C. de ſuperexactoribus lib.* 10. *tit.* 20.

6 Διοικηταὶ colligendis tributis præfecti.

CONSTIT. LXII.

* DE POENA[7] EJUS QUI REM ALIQUAM PUBLICAM VENDIDERIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

PUblicarum injuriarum reos caſtigari, & hujuſmodi pœnis quæ in illas pronos ad temperantiam adigentes, quam maxime injurias ſuccidant, ſubjici juſtum eſt. At non idcirco amplius quam par eſt puniri, neque jus ut fines ſuos excedat, ſpecieque juſtæ vindictæ cum injuſtitia velut conſpiret, cogi convenit. Si enim pro delicti modo qui deliquit, puniatur, juſta ea juris ultio ſit: at ſi quam pro eo pœna major infligatur, juris propoſitum ſervari non exiſtimo. Ea propter noſtra majeſtas, poſteaquam in iis quæ à ſuperioribus[8] conſtituta[9] ſunt, ubi eos qui publicæ rei aliquid divendere auſi ſunt pœnis ſubjiciant, non juſtam ſententiam proferri dicit: ut ejus criminis perſecutio non amplius hanc vim habeat, decernit. Quomodo enim juſtum eſt, ut cuiquam, quia quiddam quod detrimentum fiſco adferat, vendidit, incurabile damnum vitæ nempe privatio obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum eſt, neque nos hoc judicio deprehenſos feriri ſinimus. *Quicumque autem* publicam rem divendere deprehenſus fuerit, ubi quadruplum reddiderit, ſatis pœnarum ſuſtinuiſſe putator.

7 Pœna ejus, qui rempublicam vendidit, quadrupli: ut hic, olim morte affectus, & ita abrogatur *l.* 3. *l.* 4. *C. quæ res veni non poſſ.*

8 Arcadio, Honorio & Theod.

9 *d. l.* 3. *d. l.* 4.

CONSTIT. LXIII.

* DE POENA ILLORUM QUI RES VETITAS AD HOSTES TRANSVEHUNT[10].

Idem Imperator eidem Styliano.

QUIN & hoc crimen, cum ex eodem fonte manet, eidemque pœnæ à ſuperioribus ſubjectum ſit, inſanabili nos caſtigationi (quippe quæ mortis pœnam contineat) eximentes, mitiore, quemadmodum & prædicta, dignamur pœna. A veteribus[11] enim ſtatutum eſt, ne ad hoſtes tranſportentur, quibus illi inſtrui firmioreſque reddi poſſint, ac ſanctionis decretum contemptores de medio tollebat. Nos vero iſti quoque crimini mitiorem pœnam (licet acerbam requirat) aſſignantes, talia conſtituimus: ut ſi navis dominus ſit, qui res vetitas ad hoſtes tranſvexit, conſiliumque ſuum cum nautis non communicarit, is ſolus pœnam ſubeat, & ſupra univerſum navis onus, ni ipſum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fiſco dependat. Si vero ſoli nautæ (ut multa illis[12] malitioſum ſuum animum celantibus contingunt) id facinus auſi ſint, ille quidem prorſus liber eſto, hi vero pœnam non effugiunto: ac primum quidem flagris cæduntor, cuteque tenus tondentor: deinde vero, ſi divites ſint, eorum quæ exportarunt, quadruplo multantor: ſi inopes & pauperes, ſupra verbera ignominioſamque tonſionem, quod alios in ſervitutem tradiderint, libertatem amittunto. Nam qui, quantum in ſe eſt, non modo quamplurimos in ſervitutem ducunt, ſed etiam communi vitæ acerbitatem adferunt, tametſi ad ſervilis vitæ conditionem adigantur, mediocris tamen hæc atque mitis pœna eſt. Atque hæc quidem, quando communi conſenſu paratum eſt facinus. Si vero communi conſilio & malitia res geſta fuerit, ut ſimul eam perpetrarunt, ita etiam utriſque ad præſtitutum à nobis modum caſtigandis, ſimul pœnas ſuſtinebunt.

10 Pœna res vetitas ad hoſtes tranſvehentis olim capitalis fuit, *l.* 4. *ff. ad l. Jul. majeſt. l.* 1. 2. *C. quæ res export.* alia pœna hic conſtituitur.

11 Valente, Gratiano, & Martiano.

12 Nautis malitia ſæpe ineſſe ſolet.

CONSTIT. LXIV.

*DE POENA EORUM, QUI NAUFRAGIUM SUPPRESSERINT.[13]

Idem Imperator eidem Styliano.

ILlud etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipſi inferre debeat[14]. Quod autem qui illos rebus ſuis defraudat, quibus aliquis miſericordia motus, vel de ſuo ſumptus ſuppeditet, quemque in corde dolorem circumferunt, leniat (cum præſertim graves cruciatus in bonorum amiſſione ſuſtineri conſentaneum ſit) ille non mediocre flagitium audeat, id vero luce clarius eſt. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu aſſequi nequeo. Nam quid tantum ablatum eſt, ut cum anima conferri poſſit, qua privari debere ille condemnatur? Peſſimus quidem certe eſt & ſacrilegus, qui ſe iſtiuſmodi lucro mancipat: ac ſane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos ſpoliat. Verumtamen id facinus iſtiuſmodi non meretur pœnam. Pro[15] re enim materiali & fluxa, materiæ expertem atque immortalem, animam nempe, capere haud eſt æquum. Nam ſi perſæpe neque in rebus materialibus mulcta illatum damnum longe ſuperat, quo videlicet velut circuitum aliquem iniquitas exceſſu non conficiat: quamobrem tam inæqualis pœna illos, qui naufragorum

13 Pœna naufragium ſuppriments quadrupli hic conſtituitur, & ita abrogatur pœna mortis, qua olim affectus fuit, vid. *l.* 3. *in fin. ff. de incendio; l* 3. §. 4. *ff. de ſicariis.*

14 Ex *d. l.* 3. *de incendio, l.* 3. §. 4. *ff. de ſicariis.*

15 Obſerva hanc ſententiam.

Source : BIU Cujas

rum res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? Jubemus igitur, *ut de hoc* non amplius ita vindicetur, sed pro re detenta, qui occuluit, quadruplum [1] dependat, eaque pœna id delictum defungatur.

1 Pœna naufragium supprimentis.

Constit. LXV.

*DE INCANTATORUM POENA. [2]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI propter [3] temulentorum incompositum malignumque animum reprobandum esse vinum, ejusque oblectamentum aversandum, dicit: næ ille propter perversum usum, rem per se non perversam suggillat. Ego vero promulgatam à veteribus legislatoribus legem [4] considerans, eam quæ modo incantamentum malum esse rata, id punit, modo vero admittit & approbat, *quanquam* id ex utentium proposito malum non fiat, sed sua natura vitiositate, tanquam sterquilinia graveolentia scaturiat: non *tamen* illos legislatores reprehendendos dixerim, sed ne quis legem (quod merito fiat) vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendam puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod modestia animi sublata, stimulis furoreque [5] amatorio rationem ad insaniam adigant: ac approbat [6] rursum illas, tanquam segetes [7], & fructus curent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppeditent. Atque ita quod tanquam insidiosum puniisset, idem rursum tanquam beneficium honorat. Atqui nos istiusmodi incantationes pernicioſas esse persuasum habemus: & ut boni quicquam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sane etiam si boni quippiam producere illas appareat (quomodo *quidem* approbanti ipsas legi videtur) non *id* bonum esse, sed illecebram atque nassam, quæ illectos in malorum omnium extremum, ubi à summo bono excidant, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est illas, ut qui se ipsis dedunt, præ creatore & Domino infaustis dirisque dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas assectantur, hos per externarum rerum lætam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit: qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sane vero *si quis aliquo* modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæve valetudinis, sive avertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustineto. [8]

2 Incantatores, quorum opera olim grandines averterentur, minime puniebantur. vid. *l.* 4. *C. de maleficis.* Hac Novella jubentur supremum supplicium pati. adde Photium 9. *Nomoc.* 25.

3 Usus rei propter abusum hominum non tollendus.

4 *d. l.* 4. *C. de maleficis.* 15. *& mathematicis.*

5 Vid. *l.* 15. *ff. de injuriis.*

6 *d. l.* 4.

7 Vide omnino quæ scripsi ad *d. l.* 4.

8 Pœna incantatorum supremum supplicium. adde *Deut.* 18. *Levit.* 20. 1. *Reg.* 28. *Platonem* 11. *de legibus. Cassiodor.* 9. *variarum* 18. *Dionem* 52. *Herodian.* 4. *Arrianum in Indicis* c. 25. *Capitularia Caroli Magni: Xiphilinum in Julian. Tacitum* 2. *Annal. Sueton. in Tiberio* 32. *Columell. de re rustic.* 8. *Suidam in verbo* ἐπῳδαί. vide Petr. Gregor. 34. *Syntag.* 14. 15.

Constit. LXVI.

DE PLAGIO. [9]

Idem Imperator eidem Styliano.

UT justitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviorem quam peccatum requirat, pœnam imponi, honestum est. Illud enim (intempestiva commiseratio nempe) in illis quibus decorum excedere religio non est, contemptum, & ad audenda mala ferventiorem promptitudinem gignat: & graviore quam pro merito delictum pœna ferire, id vero non justitiæ ultio, sed sub specie justitiæ rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiam exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex [10] quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum qui alienum servum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum haud dubie non expendit. Quum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi qui cepit inferri, irrecuperabilique ita damno subjici, non est æquum. Idcirco itaque ab iis qui digna morte non commiserunt, tam acerbas pœnas exigi, ubi iniquum esse animadvertimus, quam legem consuetudo contempsit (ut quæ vita plagiarium non privet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus ejicientes, quod consuetudini placuit, lege confirmamus: ac jubemus, *ut si quis* alienum servum abduxisse deprehensus sit, is eundem, ejusdemque pretium, tum etiam quicquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, & quantum dominus non amisso servo ejus nomine percipere potuerit, tantundem [11] dependere, cogatur: atque ultra hæc delinquentibus pœna non aggravetur. Si quidem ita illi, qui servum amisit, sufficienter damnum resarcitur, furique satis magna pœna irrogatur: quippe quum ille servum cum accessione recipiat: & quam utilitatem ex servo non surrepto sensisset, illa non imminuatur, hic vero in duplum servum surreptum reddere debeat, nihilque ex ipsius servitute lucretur.

9 Περὶ ἀνδραποδισμοῦ. Plagii pœna fit hic pecuniaria, olim fuit capitalis. vid. *l.* 7. *C. ad l. Fab. de plag.*

10 *d. l.* 7.

11 De pœna plagiarii adde Petr. Gregorium 36. *syntag. ult.*

Constit. LXVII.

DE IIS QUI AD HOSTES TRANSEUNT, SUAQUE SPONTE REVERTUNTUR. [12]

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul nimia austeritas & severitas, simul immoderata lenitas & clementia, ex æquo utraque quod utile est intervertunt. Etenim & qui supra modum præfractus est, & qui lenitatem gravitate misscere nequit, uterque sive alicui uni, sive familiæ, sive civitati præsit, quibus præfectus est, cum illorum detrimento res administret. Oportet enim, ut qui recte præfuturus est, quemadmodum temperata salubriaque loca æquabiliter mixtas habent aëris qualitates: ita & ipse affectionum commistione ad rerum administrandarum utilitatem attemperata, se moderatum præbeat, & neque morositate gravis atque intolerabilis sit, neque indecora lenitate despicabilis, & ad gubernandum ineptus fiat. Quod autem de aëre dicimus, hoc certe & in legibus servari omnino convenit. Nam oportet leges, quum revera reipublicæ principes sint, quam dixi contemperaturam conservare, neque ad severitatem lenitatemve supra modum respicere: siquidem, qui ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius legis, quæ adversus eos qui ad hostes transfugerent, lata est, à nobis dicuntur. Vult autem illa [13], uti transfuga, si quando pœnitudine ductus, redeundo ad suos commissum delictum obliterare velit, bestiis devorandus objiciatur, aut in furcam tollatur. Quod sane mihi reipublicæ magnopere documento esse, magnamque rationum ad salutem iter monstrantium contrarietatem gignere videtur. Necessitatem enim transfugis inducit, ne unquam recordentur suorum, neque revertendi in patriam concipiant desiderium. Nullus *est enim omnium*, qui quum se istiusmodi pœna excipiendum sciat, inter hostes vivere, quam tam acerbam in patria mortem subire non malit. Quapropter rigidam hanc severitatem, ut ne iniquitatem dicam (nam eum qui deliquit, deindeque suapte sponte ad medendum delicto resipiscit, tam acerbe puniri quomodo non est iniquum?) ex justissimis legibus profligamus, ac jubemus, *ut* [14] *si quis* transfuga in patriam recurrat, quum semel dumtaxat transfugerit, veniam consequatur: si iterum [15] id fecerit, in triennalem servitutem divendatur: si vero tertio transfugerit, reversus in perpetuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fruatur indignus est. Cæterum si transfuga non ultro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injustum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si ante civili sanguine manus contaminaverit.

12 Transfugæ bestiis non objiciendi, ut olim ex lege 3. §. 10. *ff. de re milit.* quæ lex abrogatur hac constitutione. adde *G. Harm.* 8. *in fin.*

13 *d.* §. 10.

14 De pœna transfugæ, adde *l.* 8. §. 2. 3. *l.* 38. §. 1. *ff. de pœnis: l.* 7. *ff. de re milit. l.* 2. *C. de desertorib. l.* 1. *C. de servis fugit.* vid. *l.* 3. *in fin. ff. de sicariis.*

15 Iterata delicta gravius puniantur. *l.* 3. §. 9. *ff. de re militari.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξέ'.

* Περὶ τ κολάσεως τ μαγγανείας χρησαμένων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

OMEN εἰπὼν μεμφεσθαι τῷ οἴνῳ ϗ τὸ τάττε δύσμορον ἀποτρίφεσθαι, ἀφ' τ δ μεθύσων κακοήθυμον, ἔοικε, ἀφ' φαύλω χρῆσιν, τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ φαῦλον ὂν ἀφαιρεῖσθαι. ἐγὼ ϑ νόμων ἐκπεφευγέναι τὸν τ πάλαι νομοθετῶν ἀφαίρεσιν ϐλέπω, ὃς γοητείαν μέ, φαύλω ὄντι, πρωφείλετο, πάλιν δ' αὖτὸν ἀποδέχ.) (οὐκ ὀκνῶ τ δ' χρωμένων αὐτῇ σφαλερόν φαύλω δεικνύμενον, ἀλλ' οἰκόθεν πηγάζουσαν τὴν κακίαν, ὥσπερ οἱ κοπρῶνες τὴν δυσωδίαν) μεμφεσθαι τοῖς νενομοθετηκόσιν οὐκ ἂν φαίην ἵνα ϑ μὴ μεμφοιντο τὸ τῶν μεμφῶν ἔχειν νομοθέτημα οἱ καθαίρειν δίκαιῶ δ' τ νόμων ἐδάφος ϐάλε) μ' ἡδ δύσωδες γοητείαν, ὅπ τὸ σῶφρον δ' καὶ ἀφαιρεμένη, ἀναδακνύει τοὺς λογισμοὺς σφῶν οἷόν τε ϗ μανίας ἐρωτικὰς ἀποδέχεται ϑ πάλιν αὖτὸ, ὡς ἀφερμότων ϗ καρπῶν θεραπείαν, ϗ ἄλλων δέ τινων καλῶν, ὡς οἴεται, χορηγόν· ϗ ὅσῳ ὡς ἐπίδηλον κολάζει, τόσῳ πάλιν ὡς δυσχρῆτον πιμᾷ. Ἡμεῖς ϑ τὸ τοιαῦτα μαγγανείαν, ὀλεθρίαν μ' ὑπάρχειν πιϑόμεθα, καλῶ δὲ τιν' αὐτὸν οὐκ ἂν πειθοίμεν· εἰ δ' καὶ φάνοιτό τι φέρειν τιὸτον (ὡς δοκεῖ τῷ τοιοῦτο ἀποδεχομένῳ νόμῳ) ὃ χρῆσον, ἀλλὰ δέλεαρ, ϗ πάγιδα σφῶν τ τ' κακῶν ἕλκατον, τῷ δ' ὄντ' ἀγαθῷ ἔκπλωσιν, ἀλίσκεσθαι, ἴσμεν τὲ ἐγνωμεν τὰς πιϑομένας, δαιμονίοις σκαιοῖς, ἀντὶ δ' πλάσης ϗ δεσπότης, σφᾶς συνέχειν παρασκευάζουσα, ϗ τὰς βλαβὰς ἀφ' τ' ἐκτὸς ἀλυπίας εἰς τὸν ψυχὸν δέχεσθαι τὰς τοιούτων ἀποδεχομένας. ὥσῳ πολλάκις οἱ σφᾶς τὰς πληγὰς δεῖλοι πάσχουσιν· ὃ βελόμενοι τοῦτες ἐπὶ τ' χειρῶν δέξασθαι, ϗ' τ' κεφαλὴς ἢ τ' γαστρὸς ὑπδέχον). Εἴ τις δὴ ὅλως τοιαῦτα φαρμακεῖα μαγγανεύομεν, εἴτε σωφρόσι τ' δ' νώμασ' θεραπείας, εἴτε ἀποτροπῆς τ' τ' καρπίμων βλάβης, τῷ ἰκάτῳ εἰσαγαγεῖν ποιῶ, τῷ τ' ἀποστατῶν κόλασιν ὑφιστάμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξϛ'.

ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΑΠΟΔΙΣΜΟΥ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ οὐκ ἔστ κακὸν τὶ τ δίκης ζυγὰ πλέον ἢ σφᾶσῆκεν ἐπικλίνεσθ τῇ συμπαθείᾳ, ὅπως ἀδ' ὑπερϐολὴν αὐσηρότητ τοῖς ἁμαρτάνουσι βαρυτέραν ἢ ὅσον ἁπλῶς τὸ ἁμάρτημα τῶν δίκην ἐπιτίθεσθαι. τὸ μὲ γ', λέγω δὴ τὸ ἄκριτον συμπαθὲς, τὰς ἐξ φέρεσθαι δ' σφόδρ τ' οὐκ ἀλαδεμένας, ποιήσειν ἂν κἀμοὶ φρονοῦσιν, ϗ σφᾶς τῶν τόλμων τ' φαύλων ὀξυτέραν τὴν σφῶν μίαν· τὸ δ' ϐαρυτέρα κολάζειν ποιῇ τὸ ἁμάρτημα, ἀλλ' ὁ καθ' ὅσον ἄξιον, οὐκ ἔστ δίκης σκόλιασις, ἀλλ' ἐν ϗμμάχῳ δίκης, ἀδικίας ἄρχειν. τὸ γὰρ μὴ σφᾶς μέτρον δ' πλείσματ τιμωρεῖας τ' πλείστας, ἀδικεῖν ἐστν, ὀχὶ τὰ δίκαια ποιεῖν· Τί δήποτε τοῦτ' ἐρρήθη; ὅπ νόμ οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτ' ϗ διορίσασθαι, φανάτῳ ζημίας τ' λιϑροποδιστὴν δέλον ἀλλότριον ὑποτιμήσαντ τῷ τιμωρίαν τῷ ἁμαρτήματι, ἀδ' ὅπ ἡ δ' ϐίας ζημίας ἐπιφέρεσθαι ἄξιον, ϗ ἐχ ὅπ κτήματ ἐχθρὸς τις ἀπώλεσε, λὶ δυνατὸν ἐστ παρομυθήσασθαι, ἀφ' τοῦτ' ἀπερομυθήτω ὑπάγιν ἀφαιρέσ τ' ἐαλωκότα. Τοιαρὰν ἀφ' τοῦτ τοὺς μὴ ἀξίως φανάτῳ ἡμαρτηκότας, ὑ δίκαιον ἀνασκευάζομεν πικρὰν ὄντα τιμωρίαν εἰσπράττεσθαι· ὥστ' ϗ συνήθεια παρὰ φαύλον ἐποίησεν νόμον (οὐκ ἀφαιρέσ τ' ζωῆς τιμωρουμένη, ἑτέρως ϑ κωλάζουσα τ' ἀνδραποδισμόν) ϗ ἡμεῖς τ' νομίμων ὀκϐάλοντες ἀφαιρέσεων, τὸ ἐκείνῳ δόξαν, νόμῳ κυρώμεν· ϗ κελεύομεν, τ' εἴ τις ἀλῷ οἰκέτ' ἀλλότριον ἀνδραποδισάμεν, τῇ τε ἀποδόσ δ' οἰκέτ ϗ τῇ ἀποτιμήσ τούτ ζημιᾶσθαι, ϗ ἔπ δ' ἐπιτηδεύματ τοσοῦδε, ϗ ὅταν ἂν τῷ δεσπότῃ τοῦτ λαμϐάνῃ, μὴ ἀπόλωλότ δ' οἰκέτ, ἐστ ἐλθεῖν ἐπὶ σφ. τοῦτ δ' ἐπίκεινα μὴ ϐαρυτέραν τοῖς ἐξαμαρτάνουσι τῶν ποινῶν. ἔχ γὰρ ὅτως ἀποχρώντως τῷ μὲ ἀπλωλεκέναι ἢ ὠφέλεια, τῷ ϑ κλέψαντι ἡ τιμωρία, οἷα δὴ κἀκείνῳ τ' οἰκέτ οὐ προσθήκη ἀπέχοντ, ϗ τ' ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας, λὶ ἔχειν ἂν μὴ ἀνδραποδιστέντ, ϗ κεκωνοτομημένῳ· ϗ τοῦτ' ἀξίως πιπωρημένῳ τῇ τε διωλῇ ἀποδόσ τ' κλοπῆς, ϗ τῷ μηδὲν κερδαίνειν τ' κλαπέντ δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξζ'.

Περὶ τ' αὐτομολησάντων πρὸς ἐχθρούς, ϗ ἑκουσίως ἐπιϑόντας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τὸ ἄγαν αὐηρὸν ϗ ἀπότομον, ϗ τὸ λίαν ὑπεῖκον ϗ ϖλέον ἢ σφᾶσῆκε φιλάνθρωπον, ὁμοίως ἀμφότερα δ' ἀφελίμου τὸ βλάϐον ἔχ. ὅ, τε γὰρ τῷ ἀποτόμῳ ἀμέτρως χρώμενον, ϗ ὁ τὸ ἐπιεικὲς ἄκρατον φέρων, ἑκάτερ κἂν τε ἑνός τινος, ἂν τε οἰκίας, ἂν τε πόλεως ἐπισταῖτ, εἰς τὸ ἀσύμφορον εἶη ἂν τοῖς ὑπ' αὐτὸ διοικουμένοις ἐγκεχειρημένον τῇ ἐπισταίᾳ. χρὴ γὰρ τ' κολᾶς ἐπισωτήσασθαι, ὥσπερ τ' χωρίων τὰ σύκρατα ϗ σφᾶς ὑγιείαν ἐπιτήδεια μικτὰς ἔχ συμμέτρως τὰς δ' ἀέρ ἀφθίσῃς, ὕτω ϗ αὐτὸν σύκρατον ἑαυτὸν παρίχειν τῇ οἰκτρῷ σφᾶς τῷ συμφέρουσαν ἐπισταίαν μιξῇ τ' ἀφθέσεων· ϗ μήτε τῷ ἀποτόμῳ βαρεῖ ϗ ἀφόρητον εἶναι, μήτε τῷ πέρα δ' σφᾶσήκοντ ἐπιεικεῖ καταπεφρονημένον ϗ ἀνημέμικτον. Οὕως ἂν ἐπὶ ἀέρ φαμὲν, τῶν πάντως ϗ ἐπὶ νόμων ἁρμόζει σῴζεσθαι. χρὴ γὰρ τοὺς νόμους, (ἡγεμόνας ὡς ἀληθῶς τ' πολιτείας ὄντας) ὡ εἶπον κρᾶσιν ἀφυλάττειν, ϗ σφᾶς τε ἀποτομίαν ϗ φιλανθρωπίαν μὴ ἄχρ μέτρου ὁρᾶν, εἴγε μέλλοιεν οἱ ἐπ' ἐκείνοις ὑγιαίνειν πολιτεύόμενοι· τοῦτο ἡμῶν λέγεται σφᾶς τὴν ἀποτομίαν ἐρῶσιν ὡ ὁ κῦ τ' εἰς πολεμίους αὐτομολησάντων κείμεν νόμ ἐνδείκνυται. βέλεται γὰρ τ' αὐτομολήσαι, εἶπότε σφᾶς γνώμην μετεμελείας ἴδοι, ϗ τὸ σφᾶλσθαι ἁμάρτημα ἀφ' τ' σφᾶς τὰ οἰκεῖα ἐπανασρορῆς ἰάσεως βυληθῇ, ἑκδοτον εἰς βρῶσιν θηρίοις γίνεσθαι, ἢ ἀνασκολοπίζεσθ. Τοῦτ ἐμοὶ πολλῆς μὲ αἴτιον βλάϐης τῇ πολιτείᾳ δοκεῖ, πολλὴν ϑ ϗ τ' σφᾶς σωτηρίαν ὁδηγοῦντων λογισμῶν ἀποφέρειν τὸν ἐναντιότητα· ἀναγκλὺ γὰρ ἐπέχ τοὺς σφᾶς τὲς πολεμίοις αὐτομολήσαντ μηδέποτε τ' οἰκείων μεμνῆσθ. μηδὲ τ' σφᾶς τὸν πατρίδα ἐπαναδρόμης ἀναλαμϐάνειν τ' ἔρωτα. ἐδεὶς γὰρ ὅς τις τοιαῦτα ἐνδεικνύμενον αὐτὸν τιμωρίαν εἰδὼς, ἀντὶ τ' σὺν τοῖς πολεμίοις βιῶσαι, ὕτω πικρὰς ἐν τῇ πατρίδι θανεῖν σφαιρήσ). Διόσῳ τοιοῦτον μὲ τὸν ἀποτομίαν, ἵνα μὴ λέγω ἀδικίαν (πῶς γὰρ οὐκ ἀδίκον, τ' ἁμαρτάνοντα, εἶτα ἐξ αὐτὸ σφᾶς τὸν δ' ἁμαρτήματ ἀναφορηνίσασθαι ἴασιν, κολάζειν ὕτω πικρῶς;) ὁκ τ' δικαιοπάτων ἐλαύνομεν νόμων. κελεύομεν ϑ, εἴ τις αὐτόμολ εἰς τὸν πατρίδα ἐπαναδράμοι, ἅπαξ μὲ τοῦτ ποιήσας, συγγνώμης τυγχανέτω· δύτερον ϑ, εἰς τριετῆ δουλείαν ἀφαπολείσθω· ὁκ τρίτ ϑ ποιησάμεν τὸν αὐτομολίαν, εἶτα ἐπαναζεύξας, εἰς διωνεκῆ ϗ αἰδίαν οἰκετείαν πιπρασκέσθω. τ' γὰρ ὅτως αὐτόμολον ϗ παλίμπλαγκτον ἀναίτιον ἀπολαύειν ἐλευθερίας. Εἰ μήτοιγε ὁ σφᾶς ἐχθρὸς αὐτόμολ, οὐκ ἐξ οἰκείας γνώμης, ἀλλὰ ληφθεὶς ὑφ' ἑτέρων, εἰς τὸν πατρίδα ἐπαναχθῇ (ϗ μάλιστα εἰ ἀμφοτ ἐμφυλίᾳ τὸν δεξιὰν ἔχ μεμολυσμένον) τοῦτον θανάτῳ κολάζειν, οἷα δὴ πολέμιον, ὅτε ἀδίκου ὅτ' ἀπότομον.

ΔΙΑΤΑ-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξή.

Περὶ τῦ ἐπιτροπεύειν μοναχοὺς καὶ κληρικοὺς, ἀπείργοντας ἢ οἰκονομίας καὶ φροντίδος ὀρφανῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΟΙΣ μὲ πάλαι νομοθέτοις (μνοεισθῆς, ὡς εἰκὸς, ὑπαρχούσης κατ' ἐκεῖνο καιρὸν τ' ἐπιτροπῆς, καὶ μόνων ἀποφερομένων τῷ κλήσει οἱ σεβασίαν ὑπεδύοντο γενέων ἐρήμων) ἔδοξεν ἀποφώσασθαι, μὴ μετέχειν δ' πράγματος μήτε μοναζόντας, μηδ' ὅσους ὁ ἱερὸς οἰκειῶται κλῆρος. καὶ καλῶς ἔλεξε. σωφρόνων γὰρ ὡς τὰς ἀνακειμένας θεῷ θείαν λειτουργίαν δεῖ τῆς ἔξωθεν ὄχλου καὶ θορυβασμῶν ἀπηλλάχθαι. ὅσῳ γὰρ παιδαγωγίᾳ καὶ ἄλλως οἰκονομίᾳ εἰς τὸ θεραπεύειν καὶ ἀφέλκειν τ' ὀφειλομένης θεῷ θεραπείας ἔχω ἔχουσιν, ἠνώησεν ἐθέλες. ὑπαρχούσης ἓν σοι ἀνεκτῆς δυσχερείας τῷ πράγματι, μάλιστά γε κὰ ἀφ' τῶν ἐκ δ' χρόνῳ παράπεσιν (ὅλον γὰρ ὡς τὸ πολλὰ βίον τῇ κ πόνῳ φροντίδι τῶν ἐπιτροπῶν ταύτῳ οἱ λαχόντες σωθέδον)) καλῶς, ὥσῳ εἶπον, τὸ δόγμα θεσπίσαγκεν. ἀλλ' ἐπεὶ τοῖς μεταγενεστέροις οὐκ ἐπηρήθη μόνως ἐφ' ἧς ἐξέβην ἐπιτάσεως ἡ κλῆσις, ἠξίωσαν ἢ κἀκείνους ἐπιτρόπους καλεῖν τὰς ὅσους οἱ τ βίον ἀπολιμπάνοντες, χρησεῖς θεῖ αὐτῶν ὑπολήψεσιν ἐπὶ τῶν θεσπεσιμόροι, ἀξιάσεις αὖ θεῖ τ ὑπόντων ἤρεσιν ἀγαγμάτων ἐχειρίζεσι, καὶ τ μὴ τῶν ἐνδημίαν πιστεύσι τῷ διοικησιν· ἐπεὶ ἐν κὴ τούτων ἐπιτρόπων ὀνομαζομένων, ἀμφισβήτησις θεῖσειν εἰ κὴ μᾶσαι, τ ἱερῷ ὑπελθόντες κλήρῳ, ταύτης μεθέξουσι τ ἐπιτροπῆς, ἀφ' τὸ δοκεῖν τὸ ῥηθὲν τῶν μὴ καταδέχεσθαι ψήφισμα. θεσπίζομεν ἡμεῖς ἀφαιρεῖλάβροι, ἐκείνης μὲ τ ἐπιτροπῆς κωλυέσθαι, καὶ ἵνα ὁ πρεσβύτερος εἰδὼς χρόνος, παρέχε, ψῆφον ἐξενεχθῆσαγ τῷ μὴ διδόσθαι εἰς ταύτῳ παρόδον τοῖς εἰρημένοις θεσπίσμοις. δ' ἢ μετεχέτω τ ἐπιτροπῆς εἰδὸς ἐξείναι καὶ μονάζοσι καὶ κληρικοῖς κοινωνεῖν. ὅτε γὰρ αἱ φροντίδες ὅτε βαρεῖαι ὑπηρεσίας, ὧσε θεῖς ἑαυτὸς καταδήσαγ τ' ἱερᾶς ἀφελκύσαι ὑπηρεσίας· καὶ ἄλλως ἢ, ὅσῳ μᾶλλον ἔτι τ λαικοῖς θεσπιλωμένων ἀναγκαῖος καὶ τῷ κάτω συμφορημένων ἰλυῖ ἀξιάζοσιν δύλαβέστερόν τε καὶ ὑψηλότερον, ἐλπὶς ἀμείνων καὶ δύλαβέστερον πρὸς τὰς τ ἀποδημούντων ἀξιάσεις ἀποφέρεσθαι τῷ σκοπῷ πληρώσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξθ'.

* Περὶ δ' παῖς μυσικαῖς ἀξιάσεσι τυφλῶν καὶ ἑτέρων θεσπώπων κύρῳ θεσπεῖαγ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἀμφισβητεῖται θεῖ δ' πῶς δεῖ τυφλὸς ἀξιάθεσθαι, καὶ ἡ ἀμφίβολία ἐκ τε τ' νομίμων θεσέσι τόπων καὶ ὧν ἀλλήλοις θεῖ τέτε ἀντιθετίζοσι νόμοι, καὶ τ νεῶ πολιτευομένης σωνηθείας· ἐδὲ τῦ ἄκυρον ἡμῖν σύομισε τὸ μέρος εἰς ἐπίσκεψίν τε καὶ ἀνακίθαρσιν. καὶ γὰρ ὁ μέν τις ἀπαγορεύ τ' νόμων τυφλῷ ἀξιάξιν κ' τ μυσικὴν θεσέρχεσθαι τρόπον, καὶ μὴ ἄλλως θεσσεῖαγ τούτῳ κύρον ὁρίζει), εἰ μὴ παρσία μαρτύρων ἐγνώσ τε ἢ θεσελθόντα γόμιτ τυφλὸ τὰ ἀξιατεταγμένα, ἢ τοῖς ἐκείνῳ ὠσὶν ὑπάρχῃ σύνηχημένα. ὃ γὰ ἀξιοῖ ὃν μόνῳ τῷ χρεῖ τῷ τέτων πίστιν ἐξωγεῖσθαι. ὁ δὲ τις τ' νόμων δύρύχωρον ἀνοίγει τῷ παόδον καὶ γυναίοις καὶ ἀχραμώτοις ἀνθρώποις εἰς τὸ πρὸς μυσικοτέρας ἀξιατάξεις καθίσασθαι, μηδὲν ἕτερον ἀκριβολογέμενον ἢ τὸ αὐτὸν ἀξιατέθεμον, ὃν ὄντα μὲ ἀμαθῆ γεγραμμάτων, οἰκεία ὑπογραφῇ τῷ ἀξιατάξιν ἀσφαλίζεσθαι. εἰ δ' ἐλάττων ἐκείνῳ παρέχῃ τῷ τοιαύτῳ ἀσφάλειαν, ἄλλον ἀνθ' ἑαυτὸς πρὸς τῷ ὑπογραφῷ παραλαμβάνειν. ὅτε μὲ ἔν ὃν τ' νόμων σταπάζοι ἂν τὸ πρᾶγμα. πῶς γάρ, εἰ γυναικὸς καὶ γραμμάτων ἀδίδακτοι ἀνθρωποι κ' τ ἀνεχωρῆκε τρόπον τ' τοιῶν γνώσεως ἀξιατάξοι), ἂν μόνῳ τῷ γράφοντι σκοπὸς τ πίστεως, ἐχὶ κὴ ὁ τυφλὸς ὃν τ' αὐτῆς αἰτίας ἀκώλυτον ἕξοι τὸ ἀξιατιθέσθαι; Ἀλλὰ γὰρ κὴ τὰ τ σωνηθείας, ὃ μόνον τὰ ὃν δ' νόμε, πρὸς τ' νόμῳ ὁρᾶτε μαχόμενα. καὶ γὰρ οἶδεν αὖτη καὶ γυναίων καὶ ἀνδρῶν ὁ ἀφ' γραμμάτων κειμένων τυφλῷ διατάξεις ἐν μυσηρίῳ κειμένας μὴ τῷ ἐχυὶ ἀφαιρεῖσθαι. ἐπεὶ δ' ἔν ἔτι, καὶ ἡμεῖς ταῖς μυσικαῖς διατυπώσεσιν, ἀν τε τυφλῶν ἄντε τινῶν ἑτέρων ὧσι θεσώπων, θεσσεῖαγ θεσπίζομεν σύσασιν· τῦ θεσσεπιθεσπίζοντος, ὥσε πρὸ τ' μαρτύρων ἐνορκίων ἐκεῖθαι ὑπογραφὰς τ' πὸς διατάξεις γραφόντων, ὡς εἴησαν ἀληθῶς ἐκείνα γράψαντες ἅπερ ἀκηκόεσαν, αὐτῆς ἐκείνης ὑποφθεγξαμένης τ' διαθεμένε γλώσσης· καὶ εἰ τις ἔλεγχο μὴ τοῦτο ψευδογραφίας ἀναφαίνοιτο. πίπτημα θεσπεῖθαι δ' ἁμαρτήματος, δύπορεῖς μὲ ἔσιν αὐτοῖς, τῷ τ' ἰδίων ὑπάρξεων ἀλλοτρίωσιν. ἐρήμοις ἢ θεῖσίας, σφοδρᾷ μάστιγες, καὶ φυγὴ ὑπερόριος, ἐπικείσε) ἡ ζημία. Επ ἢ κὴ τούτοις θεσπιθέσιν ἐπισωμάτομεν ποῖον, ἅποτε ἡ ἀξιάξις δεηθείη ὅρκων, οἷα πολλὰ, εἰς βεβαίωσιν, καὶ αὐτὸς τὸς γεγραφότας τῷ ἀξιάξιν, σὺν τοῖς μάρτυσιν ἐπομνυομένοις, σωεπιχύειν τῷ πίστι καὶ τῷ ἀληθείαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ο'.

ΠΕΡΙ ΕΦΟΔΩΝ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Απαντιχῆ τὸ κοινὸν τ' γνώμης κατόψοιτ' ἂν τις ὡς ἡ κοινωνία σωαπῇ σὺν μιᾷ καὶ τοιαύτῃ μοίρᾳ πεθεμένη. ὅτ' γὰρ κὴ σωέμπορος τὸ σκ ἴδ' κέρδος ἢ τ' ζημίας ἴσον διαλαμβάνοσι, καὶ σωοδῖται πολλάκις δύρημαπι θεσιτυγχάνοντες, εἰ κὴ μὴ κατ' ἴσον ἔδαλον ἐπ' αὐτὸ πὺς τ' ὁμοιοτάτων βολὰς, ὅμως, ἀφ' τῶν σὺ τ' ὀδυπορείας κοινωνίαν, κοινῶν τῶν ἴδ' δύρημάτων κῆσιν πεποίληφ· καὶ συσεραπῶσιν ἂ, εἰ κὴ μὴ πάντες σὺν ὁμοίᾳ τονῳ ἐπὶ τὰς ἐχθρὰς πὺς χεῖρας ἐξέτειναν, ἀλλὰ τ' ἀρετῶν τῷ ἰσότητα φέρσι. καλῶς ἄρα καὶ τῷ πυλαιῷ ἔδοξε νομοθέτῃ, τῷ αὐτῷ ὑπεχθρ ποινῷ τὰς πονηρὰ γνώμη σωαπτομένους, καὶ κοινῇ πρός τινα πρᾶξιν πρωορμῶντας νόμῳ καθισαμένους, ἂν τε γυναῖκα ἁρπαγὴ τὸ πεπραγμένον εἴη, ἂν τε παιδὸς, ἂν τε πηνὸς ἑτέρᾳ ἀναίρεσις· εἰ κὴ μὴ πάντες ἐπίσης τῷ πραχθέντι παρίσχον τῷ σύεργειαν. Τοιαῦτ' κὴ ἡμεῖς τοῖς θεσπιθεσπισμένοις συμφθεγξόμενοι θεῖ τ' γένεσιν. καὶ γὰρ ἐν ἑνὸς ἕφοδον κ' ζωῆς ἀνθρώπε πεποιημένων, οἰείζομεν ὥσε πάντας, ὁπόσοι σ' ἂν κὴ εἶεν, τῇ αὐτῇ καθυποβάλλεσθαι δίκῃ, εἰ κὴ μὴ ὡσαύτως σύηγε) παρὰ πάντων ἡ πρᾶξις. ὃ γὰ ὅπ μὴ αὐτός τις τῷ χείρᾳ ὑπουργήσειεν τῷ θανάτῳ παρέχειν, διὰ τῦτο αὐθ ἀπίνεμ δυνήσε). τ γὰ εἰ κὴ μὴ τῷ ἰδίαν δεξιὰν, ἀλλὰ τῷ ἑτέρᾳ ἑτόνωσε πρὸς τῷ ἀναίρεσιν; ὅτ γὰ ἡ δύναται καθαπραξαμένη χείρ, ὑπὸ τ' κοινῆς πονηρίας κινεμένη τῷ πρᾶξιν ἑτοίμησε, δῆλον σὺν ἂν γοιε, εἰ μὴ σωεκργεῖ ταύτῃ τ' ἄλλων ἡ σωοδρομὴ, ἑτοίμη ὠφθῆ τῷ φόνῳ ὑπηρετήσεσθαι. διὰ τῦτ, καθὼς εἴρη), πάντως τῷ αὐτῷ ὑφίσεσθαι εἰσπραξεῖ τ' δίκης ψηφιζόμενε, καὶ, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ μιᾶς πινὸς ἁλωκῆς τὸ θανεῖν ἀπαντήσῃ, τ' δ' ἄλλων αἱ χεῖρες ἐσωεφήψαντο.

Constit. LXVIII.

UT MONACHI ET CLERICI TUTORES[1] ESSE POSSINT: SED AB ADMINISTRATIONE AC PUPILLORUM RECTIONE ARCEANTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

VEteribus quidem legislatoribus[2] (quum ut simile veri est, uniformis & simplex tunc temporis tutela esset, iique soli qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) edicere visum est, ne monachi aut quoscunque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe quidem id recte edixere. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint, impediat, nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei insit, ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerunque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgarunt. Verum quoniam posteriores illis dumtaxat qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non servarunt: sed hos etiam quibus[3] testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones[4] committunt, ac post mortem earum executionem concredunt, tutores vocare cœperunt: ac vero inde dubitatio extitit, an monachi, quique sacrum ordinem subierunt, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, ut ab illa tutela ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi decreti, quod dictis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbuere, penitus illi arceantur, natam autem postmodum tutelæ speciem subire ipsis licitum sit. Hujus namque muneris non ita graves curæ sunt, ut à divino ministerio aliquem abstrahant, sibique totum astringant. Tum alioqui quanto hi illis qui profanis rebus impure inhærent, ac in terrenis sordibus volutantur, cautius divinius que vivunt: tanto melius cautiusque defunctorum præscripta expedienda esse spes est.

1 Περὶ τῦ ἐπιτροπεύειν, &c. *Scrimg.* Monachi & Clerici executores testamentorum esse possunt: Tutores dari vel curatores non possunt, & ita restringitur *Novell.* 123. *c.* 6. quæ de tutela simpliciter sumpta loqui videbatur.

2 Justiniani in *Nov.* 123. *c.* 6.

3 Vetustas executores testamentarios nonnunquam *ἐπιτρόπους* appellavit. dixi ad *l.* 107. *ff. de legat.* 1. *l.* 21. §. 4. *ff. de annuis legatis.* adde *Nov.* 131. *c.* 12.

4 Præstationem *d. l.* 107. ministerium *l.* 7. *ff. de legat.* 2. dationem *l.* 9. *ff. de alimentis.* distributionem *l.* 96. §. 3. *ff. de leg.* 1. *l.* 7. *ff. si cui plus quam per leg.* eis præstatur cautio legatorum, *d.* §. 3. & petitio competit *d.* §. 3. *d. l.* 107. *d. l.* 9. *l.* 28. §. 1. *C. de episc.*

Constit. LXIX.

* CÆCOS[5] SECRETO[6] TESTAMENTUM FACERE POSSE.[7]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem de eo, quomodo cæcos testari oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis legalibus (quod ea de re leges inter se diversa statuant) & ex ea quæ nunc obtinet consuetudine existit: neque hoc altius expendere atque repurgare inconveniens aut alienum putavi. Etenim alia lex[8] prohibet, ne cæcus arcano[9] modo testamentum condat: & ne aliter id vim habeat, statuit, quam si testes quæ constituta sunt, à cæci ore processisse, suisque auribus insonuisse asserant: atque per solum tabularium illorum fidem communiri non vult. Alia[10] autem laram quandam ad arcanum[11] testandi modum mulieribus, & illiteratis hominibus viam aperit, dum nullam aliam observationem præscribit, quam, ut si testator literarum non omnino ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroborare debeat: si vero id præstare non possit, pro se alium ad subscribendum assumat. Atque sic quidem ex legibus *illa inter* se res dissideant. Quomodo enim si mulieres rudesque literarum quam paucissimis voluntatis suæ consciis testamenta condent, quum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcus liberam testamenti factionem habeat? Jam vero & consuetudo, non solum autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Etenim placet huic, ne mulierum, & imperitorum literarum, cæcorumve testamenta arcane facta vigore priventur. Quod cum ita sit, nos quoque, ut secreto[12] confecta testamenta, sive cæcorum, sive aliorum[13] quorumvis sint, authotitatem obtineant, sancimus: illudque insuper statuendo addimus, ut antequam testes jurent, subscriptiones eorum qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ sonent*, quod revera illa scripserint quæ ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si divites sint, bonorum ademptio: sin pauperes, vehementia verbera & exilium in delicti pœnam maneant. Quibus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) juramentis testamento opus sit: ipsi etiam qui testamentum conscripserunt, una cum juraturis testibus rei fidem & veritatem corroborent.

5 Cæci scripto testari possunt, *ut hic.* adde *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 4. ut & adoptare & adoptari *l.* 9. *ff. de adoptionibus.* tutelam gerere *l.* 16. *ff. de authoritat. tut.* multo magis bona sua administrare: ideo curator cæco dare non solet: quia & ipse sibi procuratorem potest instituere, *Paul.* 4. *sentent.* 2. §. *ult.* Potest etiam cæcus officio fungi, *l.* 6. *ff. de judiciis*: & quidem senatorio *l.* 1. §. 5. *in fin. ff. de postulando*, id est, retinere officium (Persæ ne lusum quidem ad regnum admittebant, *Procop.*) & testis esse in iis quæ ante cæcitatem vidit: post cæcitatem autem de his quæ à sibi notis hominibus audivit. *Accurs. Novell.* 1. *c.* 2. §. 1. *vers. si vero in verbo videsse*: *Speculator tit. de testibus.* feudum etiam retinet 2. *Feud.* 14. non potest tamen postulare, *l.* 1. §. 5. *ff. de postulando.*

6 Id est, scripto, non tantum per nuncupationem, quod exigebat lex 8. *C. qui testamenta.* Olim dubitatum fuit, Num cæcus testamentum posset facere: sed in eam sententiam tandem itum fuit, posse: quia accire potest adhibitos testes, & audire sibi testimonium perhibentes, *Paul.* 3. *sentent.* 4. Porro quod secretum testamentum hic dicitur, Græci *μυστικὴν διαθήκην* appellant, *Harmen.* 1. *c.* περὶ *μυστικῆς διαθήκης*, de quo plenius alias apud eundem Harmenopulum in Græcarum juris dictionum Nomenclatore, ut & locis aliis diximus.

7 Extat epitome hujus constitutionis 5. *Harmenop.* 1. §. 31. & 34. *l.* 8. *C. qui testamenta.*

8 *l.* 8. *C. qui testamenta.*

9 Κατὰ τὸν *μυστικὸν* τρόπον. *Scr.* id est, scripto, sed per solam nuncupationem. Nam *μυστικὴν διαθήκην Harmenop.* 5. *tit.* 1.

Constit. LXXI.

vocat testamentum scriptum: & merito: testamentum enim non scriptum, testibus evulgatur necessario: quod & jure constituitur, ne fides alioquin testamenti pereat. 10 *Nov.* 119. *c.* 9.

11 Εἰς τὸ πρὸς τὰς *μυστικωτέρας* διατάξεις καθίσασθαι. *Scrimg.* 12 Διατάξεις ἐν *μυστηρίῳ κειμένας*. *Scrimg.* 13 Puta, mulierum, & imperitorum scribendi 5. *Harmenop.* 1. §. 34.

14 Περὶ ἐφόδων. *Scrimg.* Hac Novella confirmatur jus vetus pœnæ constitutæ adversus grassatores. 15 Communio animorum, ex communione conditionis præsumitur. 16 *l.* 29. *ff. pro socio.* §. 1. *Inst. de societate.* 17 Adde *l.* 5. *ff. pro derelicto*: *l.* 42. §. 7. 8. 9 *ff. de furtis*: §. 47. *Inst. de rerum divis.* 18 Forte ex pacto. Potest & hoc referri vel ad rem pro derelicto habitam *d. l.* 5. vel ad res eas quas dominus ignoravit. *arg. d.* §. 7. 8. 9 *Nov.* 64 & *eod.* 19 Συσραλιῶται, commilitones qui simul militant. 20 De complicibus raptus *l. un.* §. 2. *C. de raptu.* 21 De complicibus parricidii *l.* 2. *l.* 6. 7. *ff. ad l. Pompeiam de parricidiis.* 22 Ἐφοδον Græci. Galli *guetterir de chemins*, facit *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis*: *Novell.* 134. *cap.* 13. *vers. Eos vero*, *ibi*, *aut itineribus.* 23 Nihil igitur hac lege innovatur. 24 Conscii, complices, ministri *l.* 2. §. 12. *ff. ut bonor.* 25 Pœna ministerium præbentis grassationi faciendæ *d.* §. 12.

Source : BIU Cujas

CONSTIT. LXXI. [1]
DE IIS QUI IN LOCIS ARABILIBUS [2] AUT VINEIS [3] ÆDIFICATURI SUNT. [4]

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illud æquissimumque patris nostri sempiternæ gloriæ Principis placitum, quanto [5] *videlicet* à vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus arratrum secarit, inve quibus vineæ constiterint, noviter domus *assignandas* [6] *muneribus publicis* ædificare velint: quoniam ab ipso in legum corpus [7] transscriptum [8] non est, legis [9] authoritate decorari oportere judicavimus. Statuimus itaque, ut qui in locis ad sementem excultis novas ædes constituere volunt, si loci amplitudo ferat secundum illius [10] placitum à vicini finibus tanto spatio ædificent [11], in quantum arcus iterata [12] vice telum ejaculetur: sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, uno etiam arcus jactu hoc constituatur. Intra dictum autem spatium novam [13] domum extruendi nemini facultas sit. Cujus ratio evidentior est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

CONSTIT. LXXII. [14]
UT PACTA ETIAM NON CONSTITUTA POENA [15] VALEANT. [16]

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgali [17] decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt: etiamsi [18] scripto comprehensum sit pactum, etiamsi [19] qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ [20] crucis [21] nota [22] scriptum signarint, etiamsi divini [23] ternionis appellationes adjectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id ut invalidum, contemnunt ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque judicium suum comprobant, ut qui rebus divinis communes res mortalium longe præferendas censeant. Quam enim tantam, recto quidem hominum judicio, adjectio pœnæ, pactis authoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta præbeat? Sancimus igitur, *ut omne* pactum, in quo ex divinis hisce adjumentis [24] idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamvis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

CONSTIT. LXXIII.
* UT NEMO CUM [25] MULIERIBUS IN ECCLESIARUM COENACULIS HABITET.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ res etiam antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur, ac vero post prohibitionem multo detestabilius auditur (quod nempe in [26] Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus *κατηχούμενα* [27] vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est: neque vero ita à nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam [28] usque synodum, haud scio qua ratione, impune admissa, in ipsa autem sancta synodo, ubi penitius excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem [29] à sacro ordine, profanis vero à rerum sacrarum communione separationem [30] induxit. Verum, ut plene ab eo ausu ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque tempus, quo pater noster inclytus Princeps sceptra moderatus est, in republica constitissent, ut Principis decretum atque manus eam insolentiam sacris ædibus expelleret, oportuit. Quod nos quum dehinc obtinere velimus, statuimus, *ut omnino nullus* neque sacerdos, neque profanus, in [31] dictis cœnaculis cum mulieribus habitet: ac si quis sacram ædem hoc modo fœdare deprehendatur, hic illinc ignominiose principali manu exturbetur, qui vero illi eum locum habitandum præbuit (sive sacerdos sive aliquis alius qui templum procurat, sit) ipse quoque propter legis contemptum sacrorumque profanationem procuratione periclitetur.

CONSTIT. LXXIV.
* NE ANTE LEGITIMUM MATRIMONII TEMPUS FUTURIS CONJUGIBUS BENEDICATUR. [32]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam in iis quæ à sacra magnaque sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo [33] canone præcipiuntur, quiddam civilis juris placitis contrarium existere videtur (synodus enim [34] ne sponsa, vivente adhuc sponso, in matrimonium alteri conjungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio [35] habet: civilis autem lex [36] nequaquam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen judicat: sed si maturius [37] quam pro connubiali tempore solennis nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, & quicquid pœnæ nomine promissum fuerit, dependendis, pœnam circumcludit.) Quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit, (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est) sancimus, ne prius benedictiones [38] celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod [39] in maribus decimumquintum [40], in fœminis decimumtertium expectat annum. Sic enim & benedictio tempestive fiet: & desponsatis à se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, à civili lege judicium quod ecclesiæ placitis non adversetur, obveniet.

CONSTIT. LXXV.
* UT QUI VIGINTI [41] ANNORUM EST, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

SI sacrorum decretorum sanctio ad res civiles transiens, in illis sæpe plus authoritatis quam ipsæ civiles de iisdem rebus tractantes leges habeant, quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus legibus prævalebunt? At quid est quod dico? Sexta Synodus [42] vicennatium hypodiaconum ordinari posse sancit: huic vero civilis lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet. Nos itaque *uti sacram* legem sacer ordo sequatur, convenire rati, ut ad hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vigesimo admittantur, sancimus.

---

1 Apud Harmenopulum nominatur 36. vid. 2. *Harmen.* 4. §. 151. *l. ult. ff. finium regund.*

2 Ἀραστίμους.

3 Ἀμπέλοις.

4 Et de spatio quo domum ædificaturus in agris abesse oportet ab arvo vicini. Spatium autem definitur, quantum unus vel duo teli jactus faciant: olim duorum pedum spatium videtur fuisse. *l. ult. ff. finium regundor.* quæ hoc modo videtur abrogari.

5 *l. ult. ff. finium regundor.*

6 Εἰς ἀποκλήρωσιν. *Scrimg.* vetus liber habet, ὡς ἀποκλήρωσιν., quod est, ὡς ἀποκειμένην, ut partem aliquam ab arvo aut vinea separabant. Nam & ἀποκληροῦσθαι dixit duobus locis *Novell.* 5. per partem alicui addere & supponere. vide *Cujac.* 17. *obs.* 31.

7 Εἰς τὴν τῶν νόμων πολλίαν. *Scr.* intelligit προχείρων Basilii, de quo dixi initio harum Novellarum.

8 Ἐγράφησαν πολιτεύαν. *Scrimger.* ἐγράφη συμβολαιῶν. *Cujac.* 17. *observ.* 31. *ut Nov.* 78. τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμβολαιώσεως.

9 Νόμε τιμῇ. *Scr.* τόμε τιμῆς. *Cujac.* 17. *obs.* 31.

10 Κατὰ τὴν ἐκείνου. *Scr.* κατὰ τὴν ἐκείνε. *Cujac. d. loco.*

11 Ποιῆσθαι τὸ διάσημα. *Scrimg.* μετέχεσθαι τὸ διάσημα, ut apud *Harm. Cujac. d. loco.*

12 Δυτὶ τόξε βολῆς, *à deux traitts ou jetts d'arc.*

13 Τῆς τοιαύτης τῶν οἰκήσεων νεωρχίας. *Scrimg.*

14 Hæc Novella tricesima octava nominatur apud *Harm.* 1. *tit.* 9. §. 12.

15 Ἀνευ προσίμε.

16 Nudum pactum non parit actionem *l.* 7. §. 4. *ff. de pactis.* Nudum non censetur interposita divini nominis denominatione aut crucis signo. *ut hic.*

17 Hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est quod litteris est munitum. *Inst. de literar. oblig.*

18 *d.* §. 4.

19 Ratio abrogandæ legis hinc sumitur.

20 Τῶν θείων σωμάτων. *Scrimg.*

21 Crucis Christi signum, adeo sanctum veterum seculo fuit, ut in instrumentis pro fide & subscriptione cederet, *l. ult.* §. 2. *C. de jure deliber. Nov.* 73. *c.* 8. *Nov.* 90. & fixione ejus, profana loca expiari, Deoque consecrari credederentur *Nov.* 5. *c.* 1. & 67. *c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 7. *l. ult. C. Theod. de pig. sacr.* Crux quoque præferebatur litaniis publicis, *Nov.* 123. *c.* 33. Ex contrario vetitum ne in locum publicum, vel privatum voluptatibus destinatum crux inferretur, *l.* 26. *C. de episc.* aut ad contumeliam passionis Christi deferretur, *l.* 1. *C. de Judæis.* aut humi in silice vel marmore pingeretur, vel sculperetur *C. Nemini licere signum salvatoris Christi.*

22 Ἐντάξῃ, *Scrimger.* Signum etiam veteres appellarunt, *Cod. nemini licere signum salvatoris Christi.* Ratio à Chrysostomo affertur, ὅτι πάσας (inquit) τὰς θείας τῶν ἁγιοκατηλίκας ὅπως ἂν λάβωμεν τότῳ καθάπερ τινὶ σημάντρῳ βασιλικῷ καὶ δακτυλίῳ σφραγίζωμεν. hæc ille. Constat quoque veteres frontem eo signo præmuniisse, vide *Proteuangelium Jacobi*, *Tertullianum & Hieronymum in vita Pauli.*

23 Θεαρχικῆς τελείας. 24 Crucem intelligit & Trinitatis denominationem.

25 Facit *Novell.* 123 *cap.* 29. *Novell.* 133. *cap.* 3. *l.* 19 *l.* 44. *C. de episc. canon.* 47. *Synod. in Trul. Synod.* 7. *cap.* 19. & 20. ubi de duplicibus monasteriis. *Novell.* 123. *cap.* 36. 26 Ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησίων ὑπερῴοις. Græci sic. est vero ὑπερῷον domus editiore loco posita 2. *Harmenop.* 4. 5. 27. & 44. 46. 96. 27 Καλυχούμενα, ut *Ĵ. cod.* Catechumenorum mansiones, 6. *Synod. cap.* 98. 28 In Trullo. 29 Quam Græci καθαίρεσιν. *Scrimg. hic.* 30 Ἀφορισμὸν. *Scrimg.* Clericorum est, καθαίρεσις, de qua supra: monachorum & laicorum ἀφορισμός.

31 Ἐν τοῖς λεχομένοις κατηχουμένοις οἰκήμασιν. *Scrimg.* ut & *cod.* καλυχούμενοι.

32 Benedicendi conjugibus morem observa. adde *Novell.* 89. *Ĵ. cod.* 33 Στηῷ. *Scrimg.* legendum ϛῇ. id est, 99. 34 Sexta scil. *d. c.* 99. 35 Adulterium sententiæ sextæ synodi committit, qui alterius sponsam ducit. 36 *l.* 1 2. 3. *C. de sponsa.* 37 Vid *d. l* 3. 38 Τὰς εὐλογίας. 39 Pubertas in nuptiis definitur anno 15. & 13. non affecto, sed plane expleto: adde Novellam Justiniani 100. *cap.* 1. *l. unicum C. Theod. de Carboniano edicto.* Sane Testamentum nemo facere potest nisi 14. anno expleto hoc est, 15 incepto 35. *Ecl.* 7. 5. *Harmenopul.* 1. §. 3.

40 Legitimum nuptiarum tempus in masculis & fœminis. 41 Hypodiaconus creari potest, qui annorum est 20. dixi ad *Novell.* 16. *Ĵ. cod.* adde *Photium* 1. *can.* 9. *can.* 15. *syn.* 6. *in Trullo.*

42 *In Trullo can.* 15.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οα'.
Περὶ μελλόντων κτίζειν ἐν ἀρασίμοις τόποις ἢ ὑπαμπέλοις.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΓΝόμιλον ἀρίσλω τε ἢ ἐνομοθετήτων, ὥζε ἐ ἀειμνήσε γονέως ἡμῶν ἢ βασιλέως ἐξενίωσμβλον ἐδὲ τ κοινάς τινας οἰκων κατασκευὰς ἐν τόποις, ἐς τίνως ἀρότρον ἐτεμνε ἢ ἀμπελῶνες εἶχον, εἰς ἀποκλήρωσιν βυλομένων κατασκευάζειν (ἐν ὁπόσῳ τ γειτονευόντων οἰκίαν ἀφεσήματι συγκίσε) ἡ καινὴ αὐτῶν κατασκευὴ) δεῖν σκεδάσαμεν νόμε τιμὴν αἴτιόσαν. ἐπεὶ μὴ παρὰ ἐ πατρὸς εἰς τὸν τ νόμων ἐγγράφησαν πολιτείαν. Οὐ ζόμεθ' ἐν, κ' τῷ σκείνων γνώμῃ, τὰς ἐπὶ νῦν βαλομένας ἐν ἀρασίμοις τόποις καινῶν οἰκήσεων κατασκευὴν, εἰ μὴ ἡ ἀφθονία παρέχοι τ χώρας, δυσὶ τόξε βολαῖς ἀπ' τ γειτόνων οἰκιῶν ποιεῖσθαι τὸ διάσημα τ νέας κατασκευῆς· εἰ δ' ἐ χαλίζοι) δι' ἔνδειαν ἀφθονίας τοσῦτον μέτρον ἡ χώρα τῷ ἀφισμένῳ, μετρεῖσθαι ἢ μιᾶ τόξε βολῇ. οὗτος γὰρ ἐ εἰρήνης ὁρίσματος ἐδένι παρέχει) ἄδεια τ τοιαύτης ἐν οἰκήσεων νεωρχίας. ἢ ἡ αἰτία λόγε ἥτις συνέχει γὰρ ἢ βλάβη τοῖς γειτονεύσι κάρπος, κ' τ ὠλησιάζοσης οἰκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οβ'.
Περὶ ἐ κυρεῦσαι τὰ σύμφωνα τὰ ἔτι σωζόμενα γαμικήματα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΟῖς σωζομένοις νομίμως ψηφίσμασι ἀπ' ἴσης συμφώνοις μὴ πίπτεσθαι ἀγωγὴν, ἀλλὰ μᾶλλον παρέχεσθαι, σαφὲς ὑπάρχει, κἂν τε γεγραφῆ συντεθειμένον ᾖ, κἂν τε τ συμφωνούντων ἰδιόχειρον ὑπάρχει τὸ θεῖον σημεῖον ἐνπλέξη τοῖς γράμμασι, κἂν τε τ θεαρχικῆς τιμῆς ἐν κλήσις σωζόμενον, εἰ μὴ ἢ σωζομένε ζημία ἐπέρχοιτο· εἰς τὸ ἀσύστατον τὸ συμφωνηθὲν ἐπερείπλεσι· κακῶς εἰδότες, ἢ κρίνετε τῷ ἰδίαν κρίσιν κυρῶντες, οἵ γε πολλῆς τ θείων ἐπίσκοπον τὰ κοινὰ ἢ ἀνθρώπινα τιμῆς ἀξιῶσι πῇ δ' τοσῦτον, κατά γε τῷ ὄντως ἀνθρώπῳ ἁρμόζουσιν κρίσιν, ἡ ἐ σωζόμενα ζημία παρέχη τοῖς συμπεφωνημένοις ἀξίωμα, ὁπόσον θεῖον σῶ αὐτοῖς ὁρίζομεν τύπον, ἢ κλῆσις τ μακαρίας θεότητος; Θεσπίζομεν ἐν, ἐν παντὶ συμφώνῳ, ἐν ᾧ ἂν τὸ σκ τ θείων τύπων σωτηρίας ἐχέγγυον σῴζε τῷ ἀξιοπιστίαν σῴζῃ, τῷ ἰσχὺν παρεῖναι κρατιὰν τε ἢ ἄλυτον, κἂν μηδεὶς λόγος σωζόμενος συλλήπται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ογ'.
* Περὶ ἐ μηδένα ἐν τοῖς τ σκηνῶν ὑπερῴοις σωζοικεῖν γυναῖκα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΠΡᾶγμα κακῶς εἰ ἢ σῴζε τ κωλυόντων αὐτὸ δικαίων γινόμενον, χεῖρον ἢ μὴ τὸ κωλυθῆναι τολμώμενον (φημὶ δὴ, τὸ ἐν τοῖς τ σκηνῶν ὑπερῴοις, ἅπερ ὁ πολὺς ἀνθρωπος κατηχούμενα καλεῖν ἔγνω συνοικεῖν τινας γυναιξὶν) σκ ἄξιον παραδεῖν· σκέν γὰρ παρῆφθηκέναι ἡμῖν. Ἦν εἰ ἐν αὐτῇ τόλμᾳ σκ οἶδ' ὅπως ἄχρι τ ἕκτης συνόδε ἀπεμάρνητο κ' ταύτην ἢ τῶν ἱερῶν συνόδων τ πρῶγμα ἐπιτιμίας ἀξιωθὲν, ἱερεῖς μὲ ὄνλας τοὺς τοιούτους οἰκήτορας, σύοχλος ἐδόκει καθαιρέσεως, ἀφορισμὸν δ' ἐπώγεκε λαϊκοῖς. ἀλλὰ γὰρ σκ ἀπέρρησεν εἰς παντελῆ σκοίκησιν τ σκηνῶν τὸ ἱερωσύνης ψήφισμα· ἡδὴ γὰρ τ αὐτῆς παρεμφύτης τόλμης κ' καθ' ὃν τρόπον διεῖπε τὰ σκήπτρα ὁ ὠζιώνιος ἐν βασιλεῦσι πατὴρ ἡμῶν, ἐδέησε βασιλικῷ χεῖρα κ' σῴζεσθαι τῷ τοιαύτῃ σωτηρίαν τ ἱερῶν ἐξελαυνῆν οἴκων. Οὕτως ἔν κ' ὅπε δ' παρόντ' κρατεῖν βυλόμεθα, ὀφείλομεν, μηδένα μηδαμῶς, μήτε ἱερέα, μήτε τ σκ δ' λαϊκ, γυναιξὶ συνοικεῖν τε, ἐν τοῖς λεχομένοις κατηχουμένοις οἰκεῖν, εἰ δέ τις ἀφείλοιτο τ ἄχρι οἴκων ἔτι κοινοποιῶν, τῦτον μὲ βασιλεία χειρὶ ἀπίωσι σκεῖθεν ἐξωθεῖσθαι. τ δ' παραχώρων τῷ κατοίκησιν (εἴτε ἱερὸς, εἴτε τις ἕτερ· εἴη ὁ τῷ ἐπιτροπῷ δ' ναὸς ἔχων) κ' αὐτὸν κινδυνεύειν, ἕνεκά γε τ τοιαύτης καθυφρονήσεως κ' τ ἱερῶν κοινοποιίας, τῇ τ ἐπιτροπῆς ἀφαιρέσῃ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οδ'.
* Περὶ δ μὴ τελείας τὰς δύλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος δ γάμος συμφθάσῃ καιρός.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἐν τοῖς ὡρ γάμων τῇ τε ἱερᾷ κ' μεγάλῃ ἕκτῃ συνόδῳ ἐντέτμηται ὁρίοις ἐν τῷ πέμπτῃ κανόνι, τοῖς τῷ πολιτικῷ νόμῳ δοκῆσιν ὑπεναντιοῦσθαι δοκεῖ ἀναφαίνεσθαι. ἡ μὲν γὰρ ἀπαγορεύσις παντελῶς τῷ μεμνησθυμένῳ, ἔτι δ' μνησθῆναι ἐν ἀνθρώποις ὄντα, ὡς γαμικῷ ὁμιλίαν ἑτέρῳ συνάπτεσθαι, μοιχείας τὸ πρᾶγμα ὁρίζεται· ὁ δ' πολιτικὸς νόμος σκ ἀξιοῖ τῷ τοιαύτῳ ἀφάλυσιν ἔτι δ' μεγάλης ἐγκλήματος· ἀλλ' ἐπὶ μόνῃ τῇ τ ἀρραβώνων κ' τ ὡρισμένων ποιεῖ τῷ συοχλῷ ἀζημιότερον δ' γαμηλίε καιρὸ ἡ ἐπ' αὐτῆς νενομισμένη πλεθυσθῆναι) δύλογία. Ἐπεὶ ἐν τὸ καίριον τ ἐναντίου ἀκριβὲς λόγος ἐντεῦθεν ὁρᾷ (τὸ γὰρ μὴ τῷ δύλογίαν δύνασθαι, τῦτο ἂν εἴη μνησείας ἀληθὴς λύσις) χωρίζομεν μὴ τελείας τὰς δύλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος δ γάμος συμφθάσῃ καιρὸς, ὃς ἐπὶ μὲ ἀνδρῶν, πεντεκαιδεκάτου ὡρισμένῳ ἔτῳ, ἐπὶ δ γυναικῶν τῷ τεσσαισδεκάτῳ συμπεγράφηε). ὅτου γὰρ κ' πὲ τ δύλογίας κτ' λόγον ἔξει, κ' ἡ τ σωζομένων ἀφάλυσις τελείᾳ γάμῳ τυγχάνοι, σύν ἐναντιρρήσει τῇ σκλησίᾳ κ' ὡζ δ' πολιτικὸς νόμος τόξε κείσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οε'.
* Περὶ δ σωζεσθαι ὑποδιάκονον εἰκοσέ ἔτη.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινοπόλεως, κ' οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΕΙ σὺ πολιτικῆς πράγμασι, δογμάτων ἱερῶν πικρᾶσα ἀφάιξις, πολλάκις πολιτικῶν δογμάτων ὡζὶ τ αὐτῶν ἀφαιτεσάντων κυρωτέρα κριθείσε), ποσῷ μᾶλλον αἱ ἱεραὶ ψῆφοι σὺν πράγμασιν οἰκείοις τ πολιτικῶν ψηφισμάτων κρατήσωσι; Τί δ' ἐσὶν ὁ φημι; τ ὑποδιάκονον ἡ ἕκτη συνόδ ἐικοσέ ἔτη ἀπαθεσσίζῃ σῴζεσθαι. ταύτῃ πολιτικῆς ἀνπλέχων νόμῳ, πέμπτῳ ἐπὶ τοῖς εἴκοσι χρόνον σωεπιμετρεῖσθαι παρακελεύε). Ἀξιον δ' ὑπειληφότες εἶναι τῷ ἱερᾷ νόμῳ τῷ ἱεραῖς ἀκριβεῖν ἀκριβείαις, χωρίζομεν κ' ἡμεῖς, τῷ εἰκοσέ ἔτε τ τοιαύτης τυγχάνειν τὰς ἀξίας χειροθεσίας.

ΔΙΑΤΑ-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ος'.

* Περὶ τ῀ τ῀ ψευδομαρτυρησάντων ἱερέων κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ πρὸς τὰς θεοκήρυκας (λέγω δὴ πρὸς τὰς θείας ἀποστόλας) ἀναφερόμενα θεῖα θεσπίσματα, ἱερεῖς μὴ δύνασθαι ἐλεγχόμενος ἀπογυμνοῦσθαι τ῀ ἱερᾶ ἀξιώματο῀. τ῀ πολιτείας οἱ Δικαστικοὶ τύποι νόμοι, πρὸς τοῦτο τὸ μέρο῀ τ῀ πραγμάτων ἐγκύπτοντες, τῷ ψευδομαρτυρεῖν δηλ῀ Δικαίως, κ῀ ὧν μὲν ἂν φωραθῶσι, προελθόντων ἐπὶ ἐγκλήματι, καθαιρεῖσθ῀ τ῀ ψευδομαρτυρησάντων ἱερέων τιμῶν· τῶν δ῀ ἐπὶ τοῖς χρηματικοῖς, ἀφορίζοντες ἐπί τινα χρόνον, ἀλλ᾽ ὁ καθαιρῶντες τὰς ἁμαρτίας, κολάζουσιν. Ἡμεῖς δὲ κελεύομεν, ἴ῀ ψευδομαρτυρήσαντο῀ συνορίᾳ γινομένῃ, εἴτε χρηματικὸν τὸ αἴτιον, εἴτε ἐγκληματικὸν, καθαιρεῖσθαι τοὺς ἀνιέρους ψευδομάρτυρας· εἰ δ῀ ὅρκο῀ σὺν ὠφθῇ τὸ ψευδομαρτύρημα συγκροτῶν, ἀφορίζεσθαι μὲ ἐπὶ τελεῖν συναυτοῖς τοὺς ἀληθείας σεμνοτέλη τὸ ψεῦδο῀ σὺν δύσῃ πειρασταῖμεν· (τ῀ δ῀ ἀφορισμὸν δῆλον ὅτι μοναστήριον, ἐν ᾧ δύνησ῀ αὐτοὺς σὺν ἀκριβεῖ πολιτείᾳ Δικαίᾳ, ἐμπισεύθησε῀)) κ῀ τ῀ ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι σεσημένης μετανοίας γενομένης, εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτοὺς πάλιν ἀποκαθίστασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οζ'.

* Περὶ τ῀ ζ῀ πλαστογραφήσαντο῀ τιμωρίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΝ πολλοῖς μὲ κ῀ ἄλλοις, μάλιστα δ῀ ἐν τῷ νομίμῳ ἐδάφ῀, σὺν ἀνέκλητον ἡ ἀσάφεια. δεῖ γὰρ, οἶμαι, εἴ πε κ῀ ἄλλοθί πε, σκολιὰς Δικαστάσεως ἀμαρτεῖν τ῀ λόγον, κ῀ πρὸς τὸ δίκαιο῀ συναρμόζεσθαι. ἐ γὰρ μυρίαι ἐ῀ νόμοι τὰ θέσιμα, ὥστε ἀναχωρεῖν αὐτὰ τ῀ τ῀ πολλῶν καταλήψεως· ἀλλ᾽, εἰ γε οἷόν τε ἰσ῀, ἐχέλω μηδένα λανθάνειν τοῦτο, μὴ ἄνδρα, μὴ παῖδα, μὴ γυναῖον. ὡς μάλιστα τοῦτο τῇ πρὸς τὸ ἄμεινον τ῀ ἀνθρώπων ἀγωγῇ κ῀ τῇ ζ῀ βίᾳ λυσιτελείᾳ σωεπιλαμβάνοντο῀. Διὰ τοῦτο ἡμῖν κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ βάρο῀ τ῀ νομίων ἐπιθῆσαι κεφαλαίων, σὺν ᾧ λέξεσιν αὐτοῖς, ὥσπερ ἐπ᾽ αὐτῷ τούτῳ ζ῀ νομοθέτης λαθεῖν ζητοῦντο῀ ὅ, τι κ῀ λέγει, ὅτω διείληπ῀), ὁ πλαστογράφο῀ ἐπὶ μείζοσι ἁμαρτήμασι ἀποτέμνε῀). τοῦτο δὴ ζ῀ μείζοσι ἁμαρτήμασι῀, ὁποῖόν ποτε κ῀ ὑπείληφεν ὁ νομοθέτης αὐτὸς, ἀδήλως ὄντο῀, κ῀ πρὸς τὸ ἀόριστον ἀποτέμνοντο῀ τ῀ τοῦ, σωεῖδομεν αὐτοὶ σαφῆ τινὰ κ῀ ὡρισμένον τῷ λόγῳ δοῦναι χώραν. Θεσπίζομεν τοίνυν, τ῀ τοιαῦτα πλαστογραφήσαντα δι᾽ ὧν τὸ πλαστογράφημα ἰσχὺ λαμβάνῃ ὑπάτην τ῀ καθ᾽ ἑ῀ σωεπλάσθη, αὐτὸν, παραδεδόμενον τῇ τιμωρίᾳ ἵν᾽ καθ᾽ ἑτέρε ἐσπίσατο πυλαμήσασθαι, ἀποτέμνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οη'.

* Περὶ ζ῀ ἀθετεῖσ῀ τ῀ εἰσάγειν νόμον ἐπὶ νομοθεσίαν τοῦ σύγκλητον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ κ῀ ἐφ᾽ ἑτέρων, ὧν μὴ ἐπὶ χρείαν τὰ πράγματα καθίστα τ῀ νόμων, ὤφθημεν πεποιηκότες, τοιοῦτο ζ῀ νομίμως ἐδάφο῀ τὸ ἐνεστὸν ὑπεξαιρῆντες· ὅτω καλῶς ἔθα ποιῆντες, τ῀ εἰσάγειν νόμον ἐπὶ νομοθεσίαν τοῦ σύγκλητον, τ῀ ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτείας θεσπίζομεν Δικαιέσθαι. τ῀ γὰρ πραγμάτων ἀρχαίαν αὐτὸ καλαγνόντων, ἐξ ὧ τ῀ μοναρχο῀ κράτο῀ τοῦ τοιούτου ἀνῆπ῀) διοίκησιν, κ῀ ἄκαιρον κ῀ μάταιον τ῀ ἄχρηστον μ῀ τ῀ χρείαν παρεχόμενον σωτυπτεῖσ῀.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθ'.

* Περὶ τ῀ δικῆς ἐν διδύναι χρὴ πρεσβύτερον, ἢ Δικάνικον, ἢ ὑποδιάκονον, μ῀ τοῦ ἐπ᾽ αὐτῷ χειροθεσίαν γυναικὶ σωαψάμενον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ ἅπαξ ἀνατεθειμένα τῷ θε῀, ἀναφαίρετα, δεῖν εἶναι πεθέσπισεν κ῀ τάχ᾽ ἐ μόνον ἐπὶ κειμηλίων ἀνιερωμένων, ἀλλὰ πολύγε κ῀ μᾶλλον ἐπ᾽ αὐθρώπων, οἷς Δικῇ ζ῀ κλῆρο῀ προσχύσε῀) ἡ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάθεσις· κ῀ (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα) τ῀ τάξεως σὺν ᾗ Δικαίᾳ κατεκληρώθησαν, ἡ τύραννο῀ αὐτὰς ἐξωθήσειεν ἁμαρτία. Οὐκ ἀποδεχόμεθ᾽ ἐν τ῀ προαιρέσεως τ῀ παλαιὸν νομοθέτην, ὃς βέλε῀) πρεσβύτερον, ἢ Δικάνικον, ἢ ὑποδιάκονον, μ῀ τῷ ἐπ᾽ αὐτῷ χειροθεσίαν σωαψάμενον γυναικί, παντελῶς ζ῀ κληρικὸν ὑπεξίστασθαι σχήματο῀, κ῀ πρὸς τ῀ λαϊκὸν βίον ἀπαναστρέφειν· ἀκυρῶσαι τὸ δόγμα. Ἡσπίζομεν ἄ, μήτε τῇ ὑποχωρήσῃ τ῀ τάξεως ἐφ᾽ ᾗ πρὸ ζ῀ γάμε ἐγνωρίζοντο, δρκείᾳ τῷ δίκῳ αὐτοῦ· τῶδε κληρικῷ σχήματο῀ κ῀ τ῀ ἄκλης σὺν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας, ἧς ἐφάπτεσθαι σὸν ἀθέμιτον, μὴ παντάπασι τῷ ἀλλοτρίωσιν καθαδικάζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

* Περὶ ζ῀ τὰ ἀλλργὰ μέρη κ῀ τιμήματα κ῀ ἀπεμπολεῖσθαι κ῀ ἀγοράζεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΚ οἶδα ὅπως οἱ ἄνω ζ῀ χρόνῳ τῶν ἀλλργίδα σολισάμενοι αὐτοκράτορες, εἰς τὸ τοιαῦτα νομοθετῖν κράτησαν, ὥστε μηδαμῶς ἀλλργόν τι μέρο῀ ὠνίου γίνεσθαι, μήτε συγχωρεῖν τινὶ τοιοῦτον πιπράσκειν ἢ ἐξωνεῖσθαι χρῆμα. τὸ μὲ γὰρ ὁλόκληρον ὕφασμα ἀπεμπολεῖσθαι κωλύειν, τάχα φέρ᾽ εἰπεῖν σὺν δόλῳ σ῀φασιν τῷ νομοθετήμασι· τιμῆμα ἢ κ῀ μέρος βραχεῖα ὠφέλειάν τινα κ῀ χρείαν ἐχ ὑπερκειμένῳ τῷ τι πιπράσκοντι κ῀ τῷ ἀγοράζοντι παρεχόμενα, ταῦτα δὴ κωλυόμενα, τίνα δύνατε῀ αἰτίαν κ῀ φθόνῳ τ῀ ὑπηκόων καθαρεύουσαν τῇ ζ῀ νομοθέτῃ συτάσσ῀ γνώμῃ; ποίᾳ γὰρ σὺν τούτων πρὸς τὸ ὑπερέχον τ῀ βασιλείᾳ δόξης ἢ ἐναντίωσις, ἢ κοινότης ἀπαντᾷ; Οὐκ δρεσκόμεθοι τοίνυν τῷ δόγματι, διορίζόμεθα ἡμεῖς, τὰ ἀλλργὰ μέρη κ῀ τιμήματα, σεμνοπρεπείας μοίραν παρεχόμενα τοῖς ὑπηκόοις, ἢ χρείαν ἄλλως σὺν ἀπηρτισμένῳ, κ῀ ἀπεμπολεῖσθαι κ῀ ἀγοράζεσθαι· δεῖ γὰρ μ῀ ζ῀ κ῀ ἄλλως δύεργατεῖν τὸ ὑπήκοον, μηδὲ σεμνοπρεπείας φθονεῖν αὐτοῖς τῷ βασιλείαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πα'.

* Περὶ ζ῀ μὴ πᾶν τὸ ἐκ χρυσῦ κ῀ λίθων ἔργον κωλύεσθαι ποιεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῦτον ἢ τ῀ νόμον, ὃς ἀπλῶς ἀφαιρεῖτε τῷ ἐξουσίαν ζ῀ σὺν χρυσῦ κ῀ λίθων δρᾶν τι κοσμοδύασμα, ἐπὶ μόνοις δὲ τοῖς γυναικείοις κοσμίοις, κ῀ τῷ ὅτω κωλυμένῳ δακτυλίων τῷ καταστολῷ ὀείζῃ, τ῀ αὐτὸς ὅτω καταγνόντες προαιρέσεως τ῀ ἐξ ἀλλργίδο῀ Δικαίως

1 Falſum teſtimonium dicentis ſacerdotis pœnam obſerva. Diſtinctio *can.* 24. *apoſt. & Nov.* 123. *c.* 20. adhibetur: non quodvis ob falſum teſtimonium clericos privari dignitate, ut canon 24. voluit, non ob falſum teſtimonium in criminalibus ut *d. Novell.* Perjurio itaque ſolo privantur dignitate: non modo falſo teſtimonio.

2 Θεσπίσματα, intelligit Canones, & quidem 24 qui Balſamoni eſt 25.

3 Ἀπογυμνοῦσι. *Scr.*

4 *Nov.* 123. *c.* 20.

5 Similis eſt pœna in *Nov.* 86. *in fin.* ſ.

6 Falſi crimen non ſemper eſt capitale: & ita abrogatur *l.* 22 *in fin. C. de falſis: l.* 1. *in fin. ff. de falſis.* adde quæ dixi ad *l.* 1. *l.* 5. *l.* 22. *C. de falſis.*

7 Obſcuritas legibus inimica.

8 *l.* 9. *C. de legib.*

9 *d. l.* 22.

10 Deponens falſum in cauſa capitali, capitaliter punitur, *Clarus* 5. *ſent.* §. *falſum* 4. *n.* ex communi opinione refert falſum teſtimonium dicentem dolo, capite puniri: ad ſui defenſionem arbitraria pœna vel publicatione bonorum & deportatione, ſeu ad triremes damnatione: in pecuniariis cauſis, plerumque reo linguam amputari, aut reum fuſtigari: vid *eundem ibi. verſ. ſed quæro quæ ſit pœna falſi.*

11 Senatuſconſulta fieri prohibentur: & ita abrogatur tit. *C. de ſenatuſc. l.* 9. *ff. de legib. & ſenatuſc.*

12 *d. l.* 9.

13 Vid. *Baſ. c.* 6. *ſextæ ſynodi in Trullo diſt.* 32. *c. ſi quis eorum.*

14 Nuptias poſt aſſumptum ordinem contrahentis ſacerdotis, diaconi & hypodiaconi: Extenſio eſt canonis 25. Apoſt. qui eſt 26. apud Photium quo ſoli lectores & cantores uxorem ducere vetabantur. & abrogatio *Novell. Juſtiniani* 6. *c.* 5. *verſ. Si autem aliquis presbyter*, qua poſt aſſumptum ordinem presbyter, diaconus & hypodiaconus nuptias contrahens ordine privabatur, fiebatque idiota. Hæc Novella poſt aſſumptum ordinem ducta uxore, hujuſmodi homines ordine ſuo quidem privantur: non tamen & clericali habitu, vel alio in eccleſia miniſterio.

15 *Nov.* 6. *C.* 5.

16 Purpuræ ſegmenta quæ τιμήματα. *cod.* in publicis commerciis permiſſa. videntur abrogari *l ult. Cod. de veſtib. holobor.*

17 Ἀλλργίδα σολισάμενοι. *Scrimg.*

18 *l.* 1. *C. quæ res venire non poſ. l. ult. C. de veſtib. holob.* & antea à Cæſare purpuræ uſus interdictus præterquam Senatoribus qui in magiſtratu eſſent, *Dion.* 49. & Neronem quoque matronam

Constit. LXXVI.

* DE POENA [1] FALSUM TESTIMONIUM DICENTIUM SACERDOTUM.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ præconibus Dei (ſacroſanctis Apoſtolis nempe) ſacræ ſanctiones [2] adſcribuntur, ſacerdotes falſo juraſſe deprehenſos, ſacra dignitate privant [3]. Civilis vero reipublicæ moderatrices leges [4] ubi hujus rei conſtituendo tractatui incumbunt, falſum teſtimonium bifariam dividunt: & quod falſum dictum in cauſa criminali deprehenderint, remotione à ſacro ordine puniunt: qui vero in re pecuniaria falſum teſtimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus removendo puniunt. Nos igitur jubemus, *ut qui jurati* falſum teſtimonium, ſive in cauſa criminali, ſive pecuniaria tulerint, profani illi à ſacerdotio abſpellantur: at ſi ad falſum teſtimonium jurandum non acceſſerit, qui falſum veritatis ſpecie obtegere conati ſunt, in triennium [5] relegentur, (relegandi autem in monaſterium aliquod erunt, ubi illos ad arctiorem vitæ quandam normam vivere oportebit) delictique convenienti pœnitentia facta, in priſtinum ſuum reſtituantur ſtatum.

Constit. LXXVII.

* DE FALSARIORUM POENA. [6]

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM in pleriſque aliis, tum præcipue in legum tractatibus reprehendenda obſcuritas [7] eſt. Nam ſicubi alibi, illic certe diſtorto intricatoque dicendi genere vacare, recteque informari oratione (ni fallor) oportet: non enim arcanæ quædam ſanctiones legis ſunt, ut à multitudinis intellectu remotæ eſſe debeant: ſed potius, ſi fieri poſſet, neminem illa [8] latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius convertendos, communiſque vitæ utilitates vel maxime conduceret. Ob id cum ad difficilem illum legalium capitum locum ſubſtitiſſemus, ubi ipſis verbis, quaſi legiſlator in eo quid diceret occultare voluiſſet, ita [9] comprehenſum eſt, *Falſarius in maximo delicto ſupplicio capitali afficitur*: cum quale tandem maximum illud delictum eſſe legiſlator ipſe exiſtimarit, non conſtet, illeque ejus rei intellectum non definitum præcidat: evidenter & definite illam orationem explanare nobis viſum fuit. Sancimus igitur, ut ſi iſtiuſmodi quædam falſarius conſcripſerit, ex [10] quibus is adverſus quem falſum ſcriptum concinnatum eſt, mortis pœnæ ſubjiciendus ſit: ipſe falſarius pœnæ quam in alium machinari cogitarit, traditus decolletur.

Constit. LXXVIII.

* NE AMPLIUS SENATUSCONSULTA FIANT. [11]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum & in aliis legibus, quæ ad communem rerum uſum nihil conferrent, fecimus, ut eas tanquam ſupervacaneas è legum corpore ſubduceremus: ita hic quoque facientes, *eam* [12] *legem quæ Senatui* ferendarum legum poteſtatem facit, à legum quaſi republica ſecerni ſancimus. Nam, cum, ex quo Senatoriam adminiſtrationem Imperatoria Majeſtas ſibi vindicavit, inutilem illam eſſe judicari debeat: ſi cum utilibus conjungeretur, & ineptum & ſupervacuum eſſet.

Constit. LXXIX.

* DE [13] POENA SACERDOTIS, DIACONI AUT HYPODIACONI [14], SI POST ASSUMPTUM ORDINEM MULIERI IN MATRIMONIUM JUNGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ ſemel Deo dedicata ſunt, ea deinceps auferri non oportere, ſancitum eſt: idque non ſolum in donariis, verum multo etiam magis in hominibus qui per ſacrum ordinem divinæ Majeſtati conſecrati ſunt, obſervandum eſt: tametſi (ut multi ſunt hominum lapſus) è ſtatu in quem tanquam honeſte victuri, allecti erant, peccatum dominio in ipſos ſuſcepto, exturbet. Non approbantes igitur veteris [15] legiſlatoris propoſitum, qui ſacerdotem, diaconum aut hypodiaconum, ſi poſt aſſumptum ordinem mulieri in matrimonium jungatur, omnino à clericali habitu diſcedere, atque ad profanam vitam reverti vult: illud decretum irritum facimus, ac vero ſtatuimus, *ut ab* ordine quem ante nuptias obtinuerint, ſolum recedentes, ſatis tamen pœnarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu alioque eccleſiæ miniſterio, cujus quidem uſus illicitus non eſt, judicio priventur.

Constit. LXXX.

* UT PURPURÆ SEGMENTA [16] ET PARTICULÆ IN PUBLICIS MERCIMONIIS SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD ſcio qua ratione ſuperioris ævi Imperatores, cum ipſi toti [17] purpura veſtirentur, inducti fuerint, uti ne [18] qua omnino purpuræ [19] particula venundaretur, ſtatuerent, neque cuiquam talem colorem vendere aut emere permitterent. Ac ſane ſi integram [20] telam vænire illi prohibuiſſent, aliquam fortaſſe ejus faciendi non alienam à ratione occaſionem habuiſſe videri poſſent: at quod ſegmenta [21] atque fruſtula, quæ utilitatem atque uſum neque vendenti neque ementi inconvenientem præbeant, in mercimoniis eſſe prohibuerunt [22]: id vero quam honeſtam, & quæ ſubditorum invidentia vacet, illorum judicio prætendet cauſam? Nam quod aut Imperatoriæ Majeſtatis adverſetur eminentiæ, aut eam in communem uſum devocet, quid *quæſo* hinc exiſtat? Nos itaque iſti decreto non acquieſcentes, conſtituimus *ut purpuræ* [23] fruſta atque ſegmina, quæ magnificentiæ ſpeciem aliumve non prohibitum uſum ſubditis præbeant, tam divendi quam emi poſſint. Decet enim Imperatoriam Majeſtatem, cum aliis multis modis ſubditos beneficiis afficiat, eorundem magnificentiæ ne invideat.

Constit. LXXXI.

* NE EX AURO [24] ET PRETIOSIS [25] LAPILLIS QUICQUAM CONFIERI IN UNIVERSUM NEFAS SIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HANC vero etiam legem [26] quæ mundo muliebri annuliſque exceptis, aliquid aliud ex auro & gemmis conficiendis omnem prorſus facultatem adimit, ejuſdem cum illa quæ de purpura tractat eſſe inſtituti animadvertentes, in eandem quoque cum illa conditionem reponimus. Non enim ſimpliciter ex auri materia quic-

purpura uſam non veſte tantum, ſed bonis exuiſſe refert Sueton. 19 Ἀλλργόντι μέρο῀. 20 Ὁλόκληρον ὕφασμα. 21 Τιμῆμα ἢ καὶ μίχεις βραχεῖα. *Scrimg.* Tiberium poſteriorem Cedrenus ſcribit permiſiſſe purpuræ διδακτυλίους ἔρους ἐν ταῖς στολαῖς αὐτῶν κόσμου χάριν φέρων. ἔρους dixit quaſi oras & ornaturas. Iſidorus ſegmenta *ut hic.* Liv. 11. ſancitum mulieribus ut aureis ſegmentis uterentur. Arator loquens de pontificis habitu in Exodo à Moſe præſcripto Qui ſegmentatus mediis altaribus adſtat ſegmenta, limbi ſeu inſtitæ, *l.* 23. §. 1. *ff. de auro.* adde *Cujac.* 12. *obſerv.* 24.

22 Intelligit, ut opinor, *l. pen. C. de veſtib. holober.* 23 Τὰ ἀλλργὰ μὲν μέρη καὶ τιμήματα. 24 Ex auro vel pretioſis lapillis aliquid fieri prohibetur. videtur itaque revocare conſtitutionem Aureliani, qua permiſſum fuerat, ut aureis qui vellent & menſis uterentur & poculis, authore Vopiſco. Abrogatur autem lex unica, *verſ. nulli. Cod. nulli licere in fræn.* 25 Lapilli pretioſi, margaritæ, ſmaragdi, & hyacinthi: aliis, enim gemmis frena, equeſtres ſellas & balteos ornare permiſſum *d. l. un.* 26 *d. l. un. verſ. nulli præterea privaturum liceat exceptis ornamentis matronalib. & C. nulli licere in fræn.*

Source : BIU Cujas

quicquam in opificium præberi, ſed ſpecies operum prohiberi oportebat. Quoniam ne quod omnino ex auro & gemmis opus confiat vetare, manifeſta id ſe ſupra omnes offerendi cupiditas eſt. Jam vero, quod in quacumque re legem tranſgreſſus eſſe deprehenſus, tam gravem pœnam ſuſtinet (centum librarum auri mulctam quodque huic accedit, capitale ſupplicium dico) ut ea lex non ſummæ immanitatis eſſe putetur, qua ratione devitabitur? Quantam autem aliam abſurditatem in ſacris theſauris aliiſque nonnullis rebus effectus pœnæ deſignet, non attingo. *Nos* itaque non ſimpliciter opus aliquod ex auro & gemmis confici, ſed illa opera quæ ſolis Imperatoribus permittuntur, quorumque uſus magnificentiæ Imperatoriæ Majeſtatis, ejuſque neceſſitatibus deſtinatus eſt, prohibenda judicamus. Quare ſi quis vel monumentum ſacrum, vel aliud quiddam quod ſupra privatam dignitatem & honorem non ſit, conficere poterit, liberam ejus faciendi voluntatem habeto.

1 Περὶ τῆς ἀσφραγίστου διαθήκης παρὰ τοῦ ἄρχοντος. *Scr.* hoc innuit, Teſtamentum non ideo non valere, quod ſigna caſu corrupta ſint: ſi modo de teſtamenti fide teſtium ſubſcriptionibus conſtare poſſit.

2 Vid. *tit. ff. de teſt. quemadmodum aperiantur.*

3 Scrimgerus ita legit, κἂν μὴ τῆς σφραγῖδος ἡ σωτηρία περίεσι τῇ διαθήκῃ εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν. οἱ ὑπογραφὴ δύναιτο προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτυρεῖν τοῦ ἴδιος βιβλίου αὐτήν, qui locus purior extat apud *Cujac. 17. obſerv. 33.* his verbis, διαθήκη, εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν, &c. id eſt, Jubemus etiamſi ſigilla teſtamenti non ſuperſint, ſi idoneam fidem ſubſcriptiones teſtamento adhibeant, ne quid ob eam rem fides teſtamenti infirmetur.

4 *l. 30. ff. qui teſtamenta facere.*

Constit. LXXXII.
DE TESTAMENTO RESIGNATO.[1]
Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ fortuito quodam caſu contingunt, eorum permulta nondum expenſa criminis nomine notantur: quæ eadem accuratius poſtmodum perſpecta, à nota abſolvuntur. At quale eſt quod dico? Perſæpe non de induſtria, ſed fortuito aut ferri aut lapidis jactu aliquis lædituR. Eo necdum diſcuſſo, qui jaculatus eſt, ſons judicatur: diligenti autem de eodem examine habito, quare culpetur, nulla juſta ratio invenitur. Quamobrem quæ caſu eveniunt, ex circumſtantiis magis quam è rei natura judicari convenit. Verum quorſum hæc dicuntur? Quoniam teſtamentum poſtulante neceſſitate apertum[2], quum interdum deinceps reſignatum relinqui contingat, aut ipſum tempus (quod fieri aſſolet) ſigillum conſumat, fide quam ſignatum haberet deſtituatur, indeque incertitudo quædam iſtiuſmodi teſtamento inſidietur: teſtamentis alio modo ad fidem confirmatis ſubvenire viſum eſt. ac jubemus, ut[3] *licet ad fidem faciendam illis ſigillum ſalvum non ſit, ſubſcriptiones tamen, ut rata maneant, teſtimonio præſtent.* Quemadmodum enim teſtamenta nondum aperta, quanquam (ut fit facile) ſigillum illæſum ſervatum non ſit, ſubſcriptiones confirmant[4]: ſic illa etiam quæ poſtmodum aperta ſunt, aut negligentia non obſignata manſerunt, aut quibus diuturnitate temporis ſigilla perierunt, ne fide priventur, dummodo ex ſubſcriptionibus fides illis ſuperſit, juſtum putamus. Illud porro inſuper ſancimus, ut ſi judicis ſocordia, ne teſtamentum denuo obſignaretur factum ſit, ipſi in ſocordiæ pœnam duodecim librarum multa imponatur.

1 Ὅπερ ἐπὶ καιροῦ τὸν ἓν ἑκάστῳ νομισμάτι. *Scr.*

11 *Harmenopulus 3. tit. c. 3.* περὶ ἀρχόντων *in fin.* hanc conſtitut. facit 40.

Constit. LXXXIII.
UT ADTRIENTES USURAS PECUNIA LICITE MUTUETUR.[5]
Idem Imperator eidem Styliano.

SI à Spiritus legibus ita ſe mortale genus regi ſineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id vero & decorum & ſalutare eſſet: at quoniam ſe ad Spiritus ſublimitatem elevare, divinæque Legis vocem amplecti non cujuſque eſt: ac vero quos huc virtus ducat, numero valde pauci ſunt: bene ſeſe adhuc res haberet ſi ſaltem ſecundum leges humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ uſuræ, ubique à Spiritus decreto[6] condemnantur. Id ſciens[7] pater noſter æternæ memoriæ Princeps, uſurarum ſolutionem ſanctione ſua prohibendam putavit. Atqui propter paupertatem res illa non in melius (quem tamen finem legiſlator propoſuerat) ſed contra in pejus vergit. Qui enim[8] antea uſurarum ſpe ad mutuandam pecuniam prompti fuerant, poſt latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere poſſint, in eos qui pecuniis indigent difficiles atque immites ſunt. Quinetiam ad facile jurandum, quodque id fere conſequitur ad jusjurandum abnegandum, id occaſionem præbuit. Breviter, propter redundantem in humana vita perverſitatem, non modo non profuit legis virtus, verumetiam obfuit. Quanquam *igitur* ex ſe legem culpare (quod quidem etiam abſit) nequeamus: propterea *tamen* quod humana natura (quomodo diximus) ad illius ſublimitatem non perveniat, egregium illud præſcriptum abrogamus: ac in contrarium ſtatuimus, ut æris alieni uſus ad uſuras procedat, idque quomodo veteribus legiſlatoribus placuit, ad trientes centeſimæ nempe, quæ[9] quotannis in ſingulos ſolidos ſingulas fœneratoribus ſiliquas[10] pariunt.

5 Uſuræ trientes hic permittuntur, & ita abrogatur Baſilii conſtitutio qua vetitę fuerunt in univerſum uſuræ. *J. cod.*

6 *Exod. 22. Luc. 6.* adde *Clar. 5. ſent. §. uſuras 20.*

7 Uſuræ quomodo interdictæ à Baſilio, cujus nomen videtur legendum apud *Harmenopulum 3. tit. 7. §. 27.* ubi tamen legitur Leo.

8 Hic ſatis oſtenditur, in hac hominum vita uſuras vix prohiberi poſſe.

9 Obſerva ex hoc loco & ex Ammiano *l. 2. C. Theod. de uſur. & Novella Juſtiniani 32. c. 1. ubi in ſingulos ſolidos annuas ſiliquas:* definitionem uſuræ trientis.

10 Ὅπερ ἐπὶ καιροῦ τὸν ἓν ἑκάστῳ νομισμάτι. *Scr.*

11 *Harmenopulus 3. tit. c. 3.* περὶ ἀρχόντων *in fin.* hanc conſtitut. facit 40.

Constit. LXXXIV.[11]
UT NEGOTIARI, ÆDIFICARE, MUNERAQUE ACCIPERE URBIS MAGISTRATIBUS LICEAT.[12]
Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ à ſuperioribus[13] de magiſtratibus regiæ urbis decreta ſunt (*ne videlicet illi neque mobile aliquid, neque immobile emant, neque ad ædificandum accedant, niſi Principis permiſſu: inſuper vero, ne, ſi qua magiſtratus tempore munificentia accedat, hæc rata fiat, extra quam ſi donator finito magiſtratu ſcripturæ auctoritate illam confirmet, aut poſt magiſtratum quinque anni elapſi ſint*) hæc, quanquam hujus contemplatione, ne[14] vis locum inveniat, optima ratione conſtituta ſint: quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile eſt, nobis non videntur eſſe neceſſaria. Quocirca etiam abrogata illa eſſe volumus: *idque ideo* præſertim, quod ex quo tranſgreſſione illorum in dies *magis atque magis* impunita relicta, pœna exerceri deſiit, etiam ante noſtrum decretum nullam vim habuerint. At qua de cauſa illa neceſſaria non ſunt? Quod cuique tam pauperi quam diviti (cum iis qui apud hanc urbem *habitant*, compellare Principem, eique ſupplicare expeditiſſimum ſit) liceat, ſi quam vim ſuſtineat, ne omnino à violento magiſtratu conficiatur, precibus à Principe impetrare: adeo ut nulla neceſſitas ſit, ut quemadmodum in provinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in Urbe, ubi abunde auxilii eſt, hæc adeo exacte requirantur. Sancimus itaque, *ut ſecundum* præſentem rerum ſtatum tum emere, tum ædificare magiſtratus[15] poſſint, & in ſuſcipiendis quæ ſponte offeruntur muneribus[16], criminatione vacent, quippe[17] cum, qui vim ſuſtineant, quandocunque tale aliquid incidat, his ſupplicando Principi illam effugere integrum ſit. De provinciarum autem magiſtratibus illud inſuper ſtatuere viſum eſt, ut præfectus magiſtratus ſui tempore neque quicquam emat, neque in ſuum uſum extruat, neque denique dona libere admittat. Alii vero minores magiſtratus, relata ad præfectum re, ipſius judicio aut removeantur, aut adminiſtrationem expleant.

12 Magiſtratibus urbanis hic permittitur, negotiari, ædificare, & munera accipere, & ita abrogatur Juſtiniani lex unica 60. *Cod. de contractib. judic.* diſtinctione adhibita inter urbanos & provinciales magiſtratus. Videtur tamen hæc Nov. abrogari à Romano ſeniore *cap. 1. J. 3. Harmenop. 3. c.* περὶ ἀρχόντων.

13 A Juſtiniano in *d. l. un.*

14 Vid. *l. 11. Cod. de his quæ vi.*

15 Urbani ſcil. ut indicat præter ſequentia, inſcriptio. Idem tamen de provincialibus conſtitutum refert à Leone Harmenopulus 3. *tit. 3. cap. 13. in fin.* ubi & ſolum excipit στρατηγόν, qui Mercero dux exercitus: Reidano Harmenopuli interpreti Tribunus militum dicitur.

16 Adde *l. 6. §. 3. ff. de offic. proconſul. l. 18. ff. de off. præſid.*

17 Scrimg. ita habet, ὡς ὂν ἀπορώντων τῶν ὑπεισαμένων τὸ βίαιον, ὁπότε τι συμβαίη τοιοῦτον, εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδόσεως, *Cujac.* vero *17. obſ. 32.* τὸν ὑπεισαμένης τὸ βίαιον ἐκ ἀπορῶν ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδόσεως, eo ſenſu, non deeſſe auxilium his quibus vis infertur, cum poſſint principem invocare.

Constit. LXXXV.
UT PATRES[18] QUI NUPTIAS NON ITERANT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM CAPIANT.
Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias ſtatui debeat, non præſcripſimus: illam autem donante conſuetudine præmorientes uxores capiunt, nihil

18 Secundas nuptias non contrahens pater portionem unius liberorum capit, *ut hic.* idem de matre conſtitutum fuit, *Nov. 22. J. cod.*

Ἐὰν δὲ ἀπλῶς ἐχέτω τὸ εἰρημένον χώρον πθέαμεν. ἐ γὰ ἀπλῶς ἐχέτω τὸ ὃν ἐκ τ ὕλης ᾖ χρυσῦ χορηγίαν εἰς τὸ ἐργασίαν κωλύειν, ἀλλα τὸ εἰδη τ ἔργων. ἐπεὶ τὸ γε καθὰ ἐκ χρυσῦ ἢ λίθε ἀπεγορεύειν ἐραίζεδ, πλεονεξίαν σαφῶς. τὸ ᾖ κ βαρεῖαν ἔτω ποιῆν ὑπάχὴν τ ἀλισκομένων ἐφ' ὁτῳῶν παρεβάνζα τ νόμον (φημὶ δὴ τὸ τ ρ' λιτρῶν ἔκπισιν, κ ὑποθήκην ἐπὶ τέτῳ τ κεφαλῆς τὸ ἀφαίρεσιν) τῆς λόγ τὸ μὴ ἐχὶ κρυφαῖον εἶναι βιαίᾳ τ νόμον παραφιτήσε); ἐῶ ᾖ τὸ ἄκλῳ ἀτοπίαν ὁποσῶν κ καθ' ἱερῶν κειμηλίων ευδείκνυ), κ ἄλλων πινῶν ἡ ἐργασία ποιηῆς. * Ἡμεῖς ὃν γινώσκομεν ἐχ ἁπλῶς κωλύεδ τὸ ἐκ χρυσῦ κ λίθων ἔργον ποιεῖν, ἀλ' ἐκεῖνα τὰ κατασκευάσματα ἃ μόνοις ἐρέπτῃ βασιλεῦσι, κ ὧν ἡ χρῆσις ποῖς τ ὄγκῳ τ βασιλείας κ τῶν τοιῆς χρείαν ὁρᾷ. Εἰ δέ τις ἡ κειμηλίων ἱερῶν, ἢ ἑτερόν τι ἐκ ἰδιωτικῆς ἀξίας κ τιμῆς ὑποκείμενον, δυνατὸν ἐργάζεδ, ἀναγκλητον τῶν ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἐχέτω ποιαίρεσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.
Περὶ τ ἀσφραγίστ διαθήκης ποῖ τ ἄρχοντ.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΠΟΛΛΑ τ πραγμάτων καπὶ πινα τύχης ποιεπίτευα εἰς χρείαν ἤκοντα, ἀδιασείστῳ μ κρίσ αἰτίαν ἐγκλήματ ἀπαφέρε), τυχόν ᾖ συνεπισκέψεως, ἀφείθη τ αἰτιάματ. οἷον τί λέγω; πολλάκις ὃν ἐκ ποῆ νοίας, ἀλλα τυχικῆς τις ἠλθεν βολὴ σιδήρε, ἢ λίθε, εἰ τύχοι, ἐπί τινα. αὖτη σω μ ἀδιασείστ κρίσ ὑπαίτιον τ βαλόντα ποιεῖ, ὑπ' ἐξέτασιν ᾖ τηθεῖσα κ βάσανον, ἐχ εὑρίσκ ποῆ φασιν δόλον εἰς αἰτίαν ποῖ βολῆς. ὡς π ἐφ' ὧν ἡ σύμβασις τυχικὴ, ἐκ τ ἔξωθεν εἰκότων λογισμῶν μᾶλλον ἢ ἐκ τ πραγμ ἀξιον τὸ ζητούμενον ἀφιτᾶν. Διὰ τί ὃν εἰρῆ ταῦτα; ἐπειδὴ σύνιστε, χρείας καλούσης, ἀναπυνσομένῃ ἀθήκη, κἀλιμπάνε), ὅτω συμβαίνοντ, ἀσήμαντ εἰς τὸ ἔπειτα, ἢ κ ᾖ χρόνῳ, οἷα φιλεῖ, τῷ σφραγῖδα εἰς ἀφωνισμὸν ποιήσαντ, ἐρημῖ τ ἐκ ᾖ ἐσφραγίδαγ γίνε) πίστεως. ἐκ τέτε ᾖ ἀμφιβολία τῆς ἐνεδρῆς ταῖς τοιαύταις ἀφιτέζεσιν ἡμῶν ἔδοξεν ἑτέρῳ τρόπῳ βοηθῆμᾶς εἰς πῖσιν αὐτῆς σωεπιλαβέδ. Ἀφ' τέτε καλοῦμεν, κἂν μὴ τ σφραγῖδ ἡ σωτηρία ποῖεσι τῇ ἀθήκῃ εἰς τὸ ἀξιοπίσιαν, αὐ ὑπογραφὴ δύναιτο ποσμαρτυρεῖν, μὴ ἀμαρτύρειν ᾖ εἶναι βεβαίαν αὐτῆ. ὥασπερ γὰ τὰς ἔτω ἀναπεπυχθείσας ἀφιτέζεις αὐ ὑπογραφαὶ κυρῶσι, κἂν, ὡς εἰκὸς, τῇ σφραγῖδι τὸ ἀδιάφθορον μὴ σώζοιτ ἔτω κ τὰς μ' τὸ ἀνεπύχθαι, ἡ ἀσφραγίστος ἀφιμένειαν λαθέσας, ἢ τῷ ὲκ τ σφραγίδων ἀσφάλειαν τῷ χρόνῳ συληθείσας, ἡγήμεθα δίκαιον εἶναι κ ὲκ μόνης τ ὲκμαρτύρε ὑπογραφῆς μὴ στείσκειαζ πίστεως. Ἐκεῖνο μάτοιτε ποσεπιβεβαιζόμεν, ὡς εἰ ᾖ κεῖτ ὁλιγωρία εἰς τὸ ἀσφράγιστον ἡ ἀθήκη ποιῆσαίη, ποινῷ αὐτῷ τ ὁλιγωρίας δυοκαιδέκα λιτρῶν ἔκπισιν ἐπιτίθεζ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πγ'.
* Περὶ ᾖ ἐπὶ τόκῳ τῷ χρῆσιν τ δανείων ποιέρχεζ τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τελίτης ἑκατοστῆς.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΛΟΝ μ̀ λῶ κ σωτήριον, τοῖς ᾖ πνδύματ νόμοις ῥυθμιζόμενον τὸ ἀνθρώπινον, μηδὲν ἀνθρωπίνης ποσδοκίας παραγγελίας· ἐπεὶ ᾖ ποῆς τὸ ὕψ ᾖ πνδύματ ὃν ἔσι παντὸς ἐπαρθῶναι, ἐδὲ ᾖ θεῖα νόμια τὸ ἀπήχημα δέξαδαι, ἀλ' διαλέθμησι πάνυ ἐς ἐκεῖ ἄγλ τ δρστῆς ἡ ἀνάβασις, ἀγαπητὸν εἰ κ κ̀ νόμις ἀνθρωπίνης βιώσῃ. Τὰς λεγομένας τ δανείων τόκας παντεχᾶ ᾖ πνδύματ ἡ ψηφ τοῦ κωλύμα πίθετ. κ τᾶτ σωιδὼν ὁ ἀείμνης ἡμῶν βασιλεὺς κ γονεὺς, τῷ καταβολῇ τ τόκων οἰκείᾳ διέγνω κωλύειν θεσπίσμᾳ γίνε) ἐν τᾶτ δ' ἀφορμενίων ὑποθέσι, ἃ ποῆς τὸ ἀμεινον (ὅπῃ ἰῷ σκοπ τῇ νομοθέτῃ) ποῆς ᾖ τὸ χεῖρον φέρεσι. οἱ γὰ πολ, ἐλπίδι τ τόκων, ποῆς τὸ δάνειον ποθυμοῦσι, πέθντ ᾖ νόμ τὸ μηδὲν ὄνεδαι κέρδ ἐξάγειν ἐκ ᾖ δανείσμάτ, ἀφιλάνθρωποι πνὲς κ ἀμείλικτοι πρὸς τὰς δεομένας τ τοιαύτης φιλανθρωπίας καθίσαν). ἃ μὲν ἀλλα κ̀ ὅρκων ποσδεῖσθαι, κ̀, κ̀ τὸ εἰκὸς, ἀθετήσας τ πίδειν ὁράοντα, εἰς τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ κίνδυνον ἐμβαλεῖ. ἃ μὲν οὖν ἀλλα κ̀ ὅρκων ποσδεῖσθαι, κ̀, κ̀ τὸ εἰκὸς, ἀθετήσας τ πίδειν ὁράοντα, εἰς τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ κίνδυνον ἐμβαλεῖ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πε'.
Περὶ ᾖ τὰς μὴ σιγαμήσαντας πατέρας λαμβάνειν μῆσραν.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΠΕΙ ποῖ τ ἐπὶ πασὶν ὀπίσω καταλειπομένων τ ὁμοζύγων ἐδὲν ἐπεσημειωσάμεθα πατέρων ποῖ ᾖ ὑποδόλε, τᾶτο ᾖ κ ποιλιπῆσαι τ βίον εἰ γαμετῇ λαμβάνοι, σωρυμένης τ συνηθείας· ἐδέν τι κ̀ τᾶτ

Source : BIU Cujas

καινοτομεῖν ἡμεῖς τὴν συνήθειαν ἀφιγνόντες, ὁρίζομεν, καθάπερ καὶ μέχρι τοῦδε νενομίσμεθα, δίδοσθαι τοῖς γυναιξὶ τὸ προσόλον, τοῖς δὲ ἀνδράσι πρὸς μὲν δευτέραν ἐλθοῦσι γαμικὴν συζυγίαν, μηδὲν ἐξεῖναι λαμβάνειν πλέον ἢ τὴν ἀφορητον συνάφειαν, δώροις τοιαύτης τιμῆς ἀφορίζεσθαι τὰ τοιαῦτα μέρη παιδός. τούτων δὲ τὴν μερίδα συλλογισμῷ προσλαμβάνειν καὶ μὴ φαίνοιτο ἐπ' ἴσον φθάνουσα τῷ προσόλῳ, ἢ ὑπερπτυομένη, ἐξαρκεῖσθαι ἐπὶ τούτῃ τὰ λαμβάνοντα, ἀφ' ὧ πάντως ἢ κερδαίνειν, ἢ μηδεμίαν ζημίαν ὑφίστασθαι· εἰ δ' οὖν ἐξικνεῖται ἡ μοῖρα, ἀλλ' ἐνδεῖ τὸ προσόλου, μήτε τὰ οἰκεῖα ὁ ἀνὴρ δίδοτω, μήτε τὰ τῆς γυναικείας ὑπάρξεως ἀνταναλωσάτω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πγ'.

* Περὶ τῆς πομπείας τῆς σωτηρίας ἢ ἐξόδιος ἢ μισθώσεως ἢ τοῖς ἄλλοις παραπλησίοις ἀφοσιωμένων ἑαυτὸς ἐπισκόποις, ἢ ἱερεῦσι ἢ κληρικοῖς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΟΥΣ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν βῆμα ὑπὸ τῆς θείας ἁγαθότητος ἐξειλεγμένους, ἐ μόνον τῆς ἄλλης αἰσχρότητος τὰ ἁμαρτίας ἄξιον καθαρεύειν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὁπόση τοῖς κοινοῖς καὶ βιωτικῆς ἐπισωσίσηκε πράγμασιν ἀηδίας. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔξεστι τὰ ἄλλα τὰ ἁγιάσματα καὶ ἱερᾶς ἁγιστείας κειμήλια ἀφ' τῆς κοινῆς καθυβρίζεσθαι χρήσεως, τὰ αὐτὸν τρόπον ἐδὲ τὰ ἁγιάσματα θυσιαστήρια τὰ ἐμψυχα κειμήλια κοινοποιεῖσθαι ἀφοσίωμένῃ τῇ κοινῇ συζήσει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν ᾗ ἀφιέρωσαν) πάζει, τῶν ἀφιερώσαν ἁγιάσαντος σώζοντα. λίαν ἄρα ἱεροπρεπῶς ἡ τῶν θεοκηρύκων ἀποστόλων ψῆφος τῆς σωτηρείας ἢ ἐγγύας ἢ μισθώσεσιν ἢ τοῖς ἄλλοις παραπλησίοις ἀφοσιούμενας ἑαυτὰς ἐπισκόπους, ἢ ἱερεῖς, ἢ κληρικὰς, τὰ ἱερᾶς ἀπαγορεύοι πάζειν· οἱ γὰρ τῶν παρὰ τὰ παναγίου πνεύματος διδόμενα αὐτοῖς πρὸ ἕτω θεοειλεζάντες, καὶ, τὸ ἑαυτῶν μέρος, τὸ ὕψος πεπεισθέντες τὰ χαίροντος, δικαίως, οἷα τὰ δύσγνιας ἀναξίοι, ἧς τὸ μεγαθος οὐκ αἰσθάνονται, τῶν ἀφαίρεσιν κατακείνουσι). Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τῶν ἀκρότητα τὰ πολιτεύματος τὰ θείων σκείνων νομοθετῶν ὁ πυρὸν βίος ἐντείνεται ἀτονώτερος, ἐν οἷς οὐκ ἄγνωστον τὸ ἁμάρτημα, οἷμαι δεῖν ἔσειν αὐτοῖς ἀπυρίσκον μετρίαν πᾶν δέειν συγγνώμην τοῖς σφαλλομένοις. Ἀφ' τέτε ἡμεῖς οὐκ ἀντινομοθετοῦντες (ἄπαγε) ἀλλὰ μᾶλλον τῷ ἱερῷ θεσπίσματι σωεπόμενοι, καὶ ὥστε μηδὲ πρόφασιν ἀπολογίας ἀφειλεῖσθαι τοῖς ὑπ' αὐτῷ κατοικιζομένοις, ὁρίζομεν, τὰς τῶν οἰκείων πέζειν δέχεσθαι, ἢ ἱερεῖς, ἢ ὅλως πνὰ κληρικὸν, ἀφ' ὧν σωηγείας, ἢ ἐγγύης, ἢ τοιούτων τρόπων ἀβετοῦντας, ἀφορίζεσθαι καὶ σχολάζειν ἐπί τινα χρόνον ἐν τὰ θεῖα ἐνεργεῖν καὶ ὕστως ἀξίων ἐν ἀμαρτήματος ἐπιδεδειγμένοι μετέχοιεν, εἰς τῶν τῆς θείων μεταχείρισιν εἰσαγάγωσαν, ἀκρίνες ἑαυτὲς ὧν τὰ βιωτικῆς συζήσεως πρὸς τὰ ἔπειθα πάσῃ δυνάμῃ σωτηρεῖν καθομολογήσαντες. Εἰ δ' πάλιν τοῖς αὐτοῖς φωραθεῖεν κατακρατούμενοι, τέλεον ὡς ἀνίερροι καὶ ἀνάξιοι τὰ ἱερᾶς ἐνεργείας ἀποπεπόδωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

* Περὶ τῆς κύνοις σχολαζόντων ἱερέων κλάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΔ' ὅσοι τὰ ἱερᾶς πέζεως κύνοις σχολάζουσιν, ἀσὶ ὅτοι πρὸ μικροῦ τολμῶσι μετρίας πινὸς ἄξιον δίκης. πῶς γάρ; οἱ γε ὀφείλοντες σωπεπαγμένοι ἀφοσίᾳ καὶ ἀμεταπτώτῳ νοῒ τὰ πρὸς τὸ θεῖον σωαπείσεως, ὅσον ἀνθρωπίνῃ δυνατὸν φύσει, ἀχώρεστοι δ' ἀγαθῆ ἀμαρτίαν. οἱ δ' ἀντὶ τέτε καὶ μειρακιώδεις ἐπείγονται παιδιᾶς; καὶ τέτες ἔν, κὰ τὸ θρόεντον τὰ θείων ἀποστόλων ψήφισμα, ἐνδικον τὰ ἱερατείας ἀποτίνυσθαι. Πλὴν ἐπείπερ κἀκεῖνο φιλανθρώπως κελεύει, σωσθιορισάμενον, μὴ παντάπασι, ὑφίστασθαι τῶν ποινῶν. ὁρίζομεν καὶ ἡμεῖς, τὰς ἐν τῷ κυνόδειν τῶν ἱερῶν λῆξιν κινδηλεύοντας, ἐν μοναστηρίοις σχολάζειν. (τῶν δ' τοιούτων σχολάσιν ὁ τελετὴς ἐκμετρείσθω χρόνος) καὶ ἀποχρώσης τῆς παίσμου ὀφθείσης τὰ ἱερατείας, ἀποδίδοσθαι καὶ τούτοις τῶν σωτέρων χώραν. Εἰ δ' αὖθις ἐν τοῖς πυκτοῖς ἀγαπᾶν ἐμμανεῖς εἶναι, οἷα δὴ ἀθύρμασι, τὰ παναγῆς τὰ ἐκκλησιαστικῆς καθεστώσης παντελῶς ἐξωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πε'.

* Περὶ δ' τιμώσης τοὺς ἱερᾶς τὰ τελειώσεως ἡμέρας πνῶν τὰ ὑστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφ.λαμψάντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΩ σεβασμίῳ τὰ σεπλῶν ἀποστόλων θεσπίσματι ὡς δόξαν καὶ τιμὴν ἐκπεφωνημένῳ τὰ τε ἱερωτάτων ἡμερῶν, ἐν τὸ ἑορτάζειν ἡμᾶς τῷ τὰ ὅλων δεσπότῃ κομίζεσι, κἀκείνων ἢ ὅσην τὰς τε αὐτῶν τύπων τὰ ἀοιδίμων νομοθετῶν καὶ τὰ ἄλλων καλλινίκων ἀγωνιστῶν (οἳ σφαγεῖς οἰκείας τῶν δυσσέβειαν ἐτροπώσαντο) τοὺς τελειώσεις μιλύκσιν, ἀξίᾳ τυγχάνοντος καὶ τότε σωεπισωῆφθαι, ὥστε καὶ τὰ μετ' ἐκείνης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφ.λαμψάντων θεηγόρων ἀνδρῶν, καὶ φωτήρων δίκλιν τὸ τὰ ἐκκλησίας τερέωμα πράξεσι καὶ διδάγμασι καθαπυρσοδυσάντων, μὴ ἀγαρίστως μηδ' ἀνιόρτως εἶναι τὰς μνήμας· τὸ λεῖπον σεσωματωληρῶντες, θεσπίζομεν καὶ τότων τὰς ἱερᾶς τὰ τελειώσεως ἡμέρας πᾶσαν ἱερᾶς πεζεῖσθαι καθεστώσεως, ὧν ἐσί γε τὰ ὀνόματα, Ἀθανάσιος, ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι θεῖος ἀνόμασε· Βασίλειος, ἡ βασίλεος τὰ ἐκκλησίας σεμνότης· Γρηγόριος, ὁ τὰ θεολογίας ἐπώνυμος· Γρηγόριος, ὁ γλυκὺς τὰ ἐκκλησίας ποταμὸς καὶ ὑπέρλαμπρος· Ἰωάννης, τὸ πέλαγος σόφ καὶ πνεύματος· καὶ σὺν τότοις Κύριλλος καὶ Ἐπιφάνιος, ὧν καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὸ κλέος τοῖς εἰρημένοις ἐφάμιλλον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πϑ'.

* Περὶ δ' τὰ σωοικέσια ἄνδρὸς τὰ ἱερᾶς εὐλογίας μὴ ἐρρῶσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ τὰ τὰ ἰσοθετήσεως πράγματα ὡς τὸ ἀδιάφορον ἀφικείμενα πειρᾶσθαι ἢ ἀρχαιότης, ὧν χωρὶς δύσιν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζεσα ἐδὲν ἐδυκῆ ὁλισθεῖν· ὕτως ἔοικε καὶ τὴν ἀκριβῆ τὰ σωοικεσίων πεπρωμένην κατέσασιν, καὶ δίχα τὰ νενομισμένης εὐλογίας αὐτὸ συγχωρεῖν. ἀλλὰ τοῖς μὲ ἀρχαίοις ἴσως ἂν ἀσφάσις τις εὑρεθεῖη σεσωμένοις, ἡμῖν δὲ θείᾳ χάριτι ὡς κρισιμωτέραν πολλῷ καὶ ἱερωτέραν ἐπιδοσιν τὰ βίᾳ καθεστηκότων προγμάτων, ὅσ' ἕτερον ἄξιον τὰ εἰρημένων παρεφθάσαι. Τοιγαροῦν, καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως, ἱερᾶς ἐπικλήσει τὴν εἰσποίησιν ἀσφαίνειν διορισάμεθα, ἕτω δὴ καὶ τὰ σωοικέσια ἀνδρὸς in hoc nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut *quemadmodum* hactenus comparatum legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si iterum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat: sin prius matrimonium venerentur, in remunerationem hujus honorificæ voluntatis, ipsis unius liberorum portio secernatur: idque hac ratione, ut si illa donationem propter nuptias vel æquet [1] vel exuperet, eo quod aut lucrum, aut *saltem* nullum damnum sentiatur, hac accepta illi contenti sint: si vero non exæquet atque minor sit, neque de suo quicquam dent, neque è *diverso* ex mulieris bonis quicquam accipiant.

1 Vid. Nov. 20. §. ead.

Constit. LXXXVI.

* DE POENA EPISCOPORUM, SACERDOTUM, ET CLERICORUM QUI SE ADVOCATIONIBUS, SPONSIONIBUS REDEMPTURIS, ALIISVE SIMILIBUS DEDUNT. 2

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI à divina bonitate ad divinum sacrosanctumque altare delecti sunt, hos non modo à peccati turpitudine mundos esse, verumetiam à communis vitæ negotiis & molestiis vacare decet. Sicut enim alia incontaminati sacrique cultus monumenta vulgari contrectatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati sacrarii ornamenta communi usu dedecorari, sed in quem ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem puram conservare convenit. Admodum igitur decenter Apostolorum, præconum Dei, decretum, episcopos, sacerdotes, & clericos, qui se advocationibus [3], sponsionibus [4], redemptoribus [5] idve genus aliis [6] rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attributam sibi à sacrosancto Spiritu dignitatem adeo dehonestant, & quantum in ipsis est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito cujus beneficii magnitudinem non sentiunt, eo, ut indigni, privandi judicantur. Veruntamen quia nunc temporis hominum genus, quam ut ad constitutæ à divinis istis legislatoribus vivendi rationis apicem pertingat, imbecillius est: non ipsis (ni fallor) displiceat, si quatenus id delictum omnino venia indignum non est, modicam quandam ipsi veniam impertiam. Certe idcirco, non quod contrarium (quod absit) statuere, sed potius quod sacram sanctionem sequi, nullasque illis qui ab illa condemnantur, excusationum tergiversationes relinqui velimus: decernimus, ut si aut primarii [7] inferioresve sacerdotes, aut omnino clericus quispiam, vel præstando [8] in litibus patrocinio, vel spondendo, vel alio simili modo de sui ordinis dignitate detrahant, excommunicentur, & ad aliquod tempus à celebrandis sacris supersedeant. atque ubi ita pro delicto dignam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ab humanorum negotiorum commercio pro viribus deinceps mundos conservaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur: & si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnimodo ut profani & indigni à sacris functionibus abstineant.

2 Nov. Just. 123. c. 6. l. 17. Cod. de episc. Can. 6. 19. 80. apost. Phot. 8. Nomocan. 13.

3 Συνηγορίας. Scr. Nov. Justin. 123. c. 6. prohibet episcopum ἢ διοικητὴν ἢ ἐντολέα δίκης εἶναι.

4 Can. 19. apost. d. c. 6.

5 Μισθώσεων. Scr. eodem modo Justinianus Nov. 123. c. 6. vetat episcopum & clericum μισθωτὴν τελῶν ἢ ἀλλοτρίων κλήσεων εἶναι. can. 3. can. 4. Synodi Chalcedonensis: c. 16 Synod sept. Carthaginensis.

6 Secularibus. canon. 6. apost. publicis administrationibus. can. 80. apost.

7 Ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς.

8 Διὰ συνηγορίας. Adde Photium 8. Nomocan. 13.

Constit. LXXXVII.

* DE ECCLESIASTICORUM ALEA 9 LUDENTIUM POENA 10.

Idem Imperator eidem Styliano.

JAM vero qui sacri ordinis homines aleæ [11] vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam audent. Quid ita? Nam cum tranquilla mente animoque à contemplandis rebus divinis immoto, quantum humanæ naturæ possibile est, summo isti bono inhærescere deberent: è contrario ad juveniles lusus deproperant. Quos etiam à sacerdotio succidi, secundum divinum sacrosanctorum Apostolorum [12] decretum, par est. Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, ut qui non desistunt, pœnam subituros addat: statuimus nos quoque, *ut qui* aleæ lusu sacram sortem contaminant, in monasteria relegentur: (quam tamen relegationem triennale [13] tempus finiat) & *quando* delictum satis expiatum videbitur, in pristinum statum restituantur. At si rursum in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam piaculares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligentur.

9 Dixi ad l. 25. l. ult. §. 1. §. 3. ibi, aut cubicare. C. de episc. aud. l. 3. C. de aleatoribus. Novell. Justin. 123. c. 10. adde 3. Ecl. 2. c. περὶ ταξιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων. adde Photium 9. Nomoc. 27.

10 Emendat canonem 41. apostol. quo aleatores episcopi, aut presbyteri penitus deponuntur. Depositionis enim loco triennalis infligitur in monasterium relegatio.

11 Κύβοις. Scrimg. adde dict. §. 3. ibi aut cubicare.

12 Canon. 41. 42. apost.

13 Ut Nov. 76. 3. eod.

Constit. LXXXVIII.

* CELEBRIBUS QUIBUSDAM IN ECCLESIA VIRIS FESTI DIES CONSTITUUNTUR. 14

Idem Imperator eidem Styliano.

VEnerabili sacrosanctorum Apostolorum decreto [15] (quod promulgatum est ad gloriam & honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium Domino feriamur, & illorum qui horum ipsorum celebrium legislatorum aliorumque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant) quum hoc quod conjungatur dignum sit, ut nempe horum divinilocuorum virorum etiam, qui post illos in ecclesia claruerunt, luminariumque instar ecclesiæ firmamentum rebus gestis atque documentis illustrarunt, memoria solenniter celebretur: nos quod deest, adimplentes, sancimus: Ut horum etiam sacri consecrationis dies convenientibus honoribus colantur, quorum hæc sunt nomina: *Athanasius* [16], inclyti ille in principibus Dei sacerdotibus nominis: *Basilius* [17], regium illud ecclesiæ decus: *Gregorius*, cognomine Theologus [18]: *Gregorius* [19], dulcis ille & illustris ecclesiæ fons: *Joannes* prorsus illud spiritus aureum [20] os: unaque cum iis *Cyrillus* [21] & *Epiphanius* [22], qui præclaris facinoribus gloriaque illis pares sunt.

14 Adde Nov. Emanuelis Comneni c. 2. §. Balsamonem ad 7. Photii 1.

15 De die dominico vid. can. apostol. 65. Paschatis c. 7. Pentecostes c. 36. Festis c. 1. num. 52. 67. 70.

16 Alexandrinus, cujus extat symbolum.

17 Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ.

18 Ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος.

19 Nyssenus forte. fuit & alius cognomento Thaumaturgus, item & alius Damascenus.

20 Τὸ πάλχρυσον στόμα. intelligit Chrysostomum.

21 Alexandrinus, *l.* 3. §. 3. C. de summa trinitate.

22 Episcopus Constantiæ, provinciæ Cypri.

Constit. LXXXIX.

* NE MATRIMONIA CITRA 23 SACRAM BENEDICTIONEM CONFIRMENTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum adoptionem promiscue habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine [24] precibus sacrisque ceremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se parvi pendere putabat: ita & absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra [25] jam receptam [26] benedictionem [27] iniri fineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inveniri possit: à nobis vero, cum divina gratia ad honestius multo sanctiusque vitæ institutum jam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi convenit. Itaque *quemadmodum* adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcipimus [28]: sic sane etiam sacræ benedictionis [29] testimonio matrimonia con-

23 Adde 4. Harmen. 4. Nov. Alexii Comneni c. 9. §.

24 Χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς. Scr. adde Nov. 24. §. ead. Nov. 98. in pr. §. eod.

25 Imo, non citra benedictionem. vid. quæ dixi Nov. Just. 74. c. 4. §. 1. ibi ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem conficiat, &c.

26 Usu scilicet. 27 Νενομισμένης εὐλογίας. 28 Nov. 74. §. 29 Jubet Leo benedictionem nuptiis adhiberi: quem ritum probat ex adoptionis solennibus d. Nov. 24. illud constat, apud Ethnicos sacramenta ignis & aquæ nuptiis adhibita, *l.* pen. in fin. ff. de don. inter virum. Apud Christianos Deus nuptiarum conciliator creditur Mare. 10. conjugia precibus & benedictione confirmata fuisse apud veteres innuit historia Tobiæ 5. 7. 8. & Eusaristus refert 30. q. 5. c. 1. Non aliter legitimum conjugium esse, quam si suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote factis benedicatur. & Tertull. 2. ad uxorem. Unde sufficiam, inquit, ad enarrandam tantam felicitatem matrimonii, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant? Concilio Carthaginiensi 4 c. 13. constitutum, ut sponsus & sponsa in templum deducantur ad benedictionem sacerdotis recipiendam. Ambrosius 9. epist. 70. Ipsum, inquit, conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet. Scholiast. Harmenop. 4. tit. 4. negat nudo consensu matrimonium contrahi: ita ut nisi sacrum Dei verbum fuerit recitatum, neque nuptiæ consistant, neque prohibeantur contrahentes à se mutuo separari. Idem probatur ab Innocentio III. c. 4. extra de sponsalibus. Illud notandum est, proclamationes (quas Banna Longobardico vocabulo appellat c. 27. extra de sponsalib. c. ult. de clandestin. de sponsa c. ult. qui matrimonium accusare) in ecclesiis fieri solitas. Pompam quidem non requirit in nuptiis *l.* 22. C. de nupt. sed tamen eodem tit. *l.* 24. dicitur, non aliter conditio nuptiarum evenisse, quam si nuptiarum accesserit festivitas. Tridentina synodus sessione pen. requirit præsentiam parochi & duorum vel trium testium. Rogerius Rex 111. Neapolit. const. 22. matrimonia sine sacerdotali benedictione publica (maxime inter nobiles) vult esse clandestina & illicita: nec illo casu testamento vel intestato, nuptias hujusmodi contrahentibus, succedi: mulieres ipsas dotes amittere; nisi viduæ sint & nubant. adde de clandestinis matrimoniis Extr. De clandestinis nuptiis dicam ad *l.* 7. C. de nupt.

Source : BIU Cujas

confirmari jubemus. Adeo, ut, si qui citra [1] hanc matrimonium ineant, id ne [2] ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa consuetudine matrimonii jure potiri velimus. Nihil enim inter cœlibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ desiderio teneris? Conjugii leges serves necesse est. Displicent matrimonii molestiæ? Cœlebs vivas, neque matrimonium adulteres, neque falso cœlibatus nomine culpam prætexas.

1 Ιερᾶς εὐλογίας μικροτερίας. *Scrim.* ut superius dixit χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς, & δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας.

2 Non est matrimonium cui sacrorum benedictio defuit.

Constit. XC.

* UT QUI TERTIUM [3] MATRIMONIUM CONTRAHUNT, SACRI CANONIS [4] POENÆ [5] OBNOXII SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Oportebat nos, cum divina manu formati menteque ac ratione præditi simus, quorumdam brutorum præstantiæ non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque à justis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationabilis prudentia antecellit. Oportebat (inquam) homines, cum in aliis, tum præcipue in castitate matrimoniali à brutis [6] non vinci. Multa autem brutorum animantium genera [7], conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis prioros velut congesta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit: &, quanquam per sacram legem non liceat, à secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubie constituram in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis quod civilis lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos à reprehensione porro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium à matrimoniis abstinere nolint: idcirco nos quæ Spiritui placent sequentes, statuimus, *ut qui* ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ quam in ipsos sacer canon [8] promulgavit, obnoxii sint.

3 De tertiis nuptiis, vide constitutionem Porphyrogennetæ *Nov.* 1. *c.* 2. *vers. ut autem.*

4 111. sc. Neocæsarienses.

5 Tempus aliquod pœnitendi Bigamis & Trigamis imponitur. Illud adjiciendum *d. c.* 3. *& c.* 7. *ejusdem Synodi*, vetari presbyteros interesse nuptiis ejus, quæ secundo nubit. privabant enim nonnulli benedictione secundas nuptias. vide *August. ser.* 243. *Ambros. in cap.* 7. 1. *ad Corinth. & in* 3. *cap. primæ ad Corinth. concilium Lateranense sub Alexandro* 3. *tit. de secund. nupt. c.* 1.

6 Hinc illud Nazianzeni, τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμου· τὸ δεύτερον, συζυγήσεως· τὸ τρίτον παρανομία· τὸ τέταρτον, χοιρώδης βίος.

7 Ut turtures.

8 *Canon* 3. 7. Neocæsarienses. *Synod. I.* 31. *q.* 1. *c. de his qui Basilium c.* 4. *ad Amphilochium*, *ubi vide Balsamonem.*

Constit. XCI.

* UT CONCUBINAM HABERE NON LICEAT. [9]

Idem Imperator eidem Styliano.

Neque minus ea lex [10], quæ probrose cum concubinis immisceri non erubescentibus id permittendum judicavit, honestatem sustque deque habuit. Ne ergo hoc legislatoris erratum dedecore nostram rempublicam afficere sinamus. Itaque lex illa in æternum sileto. Ab illa enim non modo religionis [11], verumetiam naturæ injuria secundum divina Christianisque convenientia præcepta prohibemur. Et quidem si cum fontem habeas, sobrie inde haurire divino præcepto moneare: qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Cæterum vitæ consortem invenire difficile non est.

9 Concubinam habere non licet, *ut hic.* & ita abrogatur *tit ff. & Cod. de concubinis.* lex 13. *ff. de Adult. & similes.* Olim quidem constante matrimonio, concubinam habere non licuit. *Nov.* 18. *c.* 5. *Nov.* 89. *c.* 12. §. 5. Cæterum concubina à meretrice discrepat: concubina unius tantum consuetudine utitur: meretrix vero plurium. Concubina cum uno tantum peccat, meretrix cum pluribus. *Balsamon ad canon.* 26 *epist. Basilii ad Amphilochium.* Goth. Vid Goedd. *ad l.* 144. *ff. de V. Significat.* Ans.

10 *ff & C. de concubinis.*

11 Concubinatus jure divino reprobatur. adde *Clar. 5 sent.* § *fornicatio.* vid. *& in pr.*

Constit. XCII.

* DE POENA EJUS QUI ALIQUEM DEDITA OPERA EXCÆCAVIT. [12]

Idem Imperator eidem Styliano.

Tametsi aliter quam veteres leges [13] sanciant, de eo qui alteri violentis manibus oculos effodisset, cum ipse judicio interesset, à nobis sententia lata sit: numquam tamen in legem illam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita judicavimus: Quoniam oculi, ei qui illos amisisset, restitui non possent, cum qui id damni dedisset, quanquam qui idem pateretur, dignus esset, in eandem esse cæcitatem conjiciendum non putavi. Interim tamen tantam pœnam constitui, ut qui oculos eruit, ejus signa ferat: & cui eruti sunt, in tanta calamitate adeoque profunda cæcitate, ex laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam consolationem habeat. Verumtamen, licet ita judicatum esset ex re judicata legem facere (quemadmodum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam qui [14] inter sacra nostra officia relatus est (cujus ego qua ratione postulationem rejiciam?) illam sententiam, quod mitis sit, inter leges collocari petit, quo deinceps, si quando tale quippiam incidat, qualiter in præsenti in injurium pœna constituta est, taliter ea res dijudicetur: postulato paremus, judicialeque decretum legis auctoritate donamus. Si quis ergo cujusquam visum læserit, hunc, si unum oculum ademerit, uno similiter eodemque privari, ac talionis pœnam subire jubemus. Si vero ambobus oculis maleficas manus injecerit, quoniam hic pœnæ æqualitas, neque cui nocitum est, prosit, (quæ [15] enim in hoc cæco utilitas est, si alius etiam cæcus sit) neque pœnæ obnoxio, tametsi non immerito, tamen acerbius quam par sit (cum cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æquabiliter, sed diverso modo pœna procedat: ita ut & maleficus puniatur, & qui læsus est, utilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus. Quicumque amborum [16] oculorum jacturam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipse uno [17] orbator. Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione bene bonorum suorum mulctator: eumque in acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: ille vero in facinoris sui pœnam, ut dictum est, tum altero oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum, si reus dives sit, pœna procedito. At si omnino pauper [18] sit, atque in angustiis vitam agitet, neque quicquam illi qui ipsius violentia in miserias conjectus est, in compensationem dare possit: similis tum calamitatis & socius & particeps esto, orbatusque utroque [19] lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere malefico opem [20] tulerint, si quidem manus rei admoverint, simulque oculos effoderint, eundem ad modum & ipsi puniuntor: at si ne una manus in oculos conjicerent, caverint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque bonorum mulctam pœna sistitor. Qui vero cæcitatis auctores sunt, prædictis pœnis subduntor.

12 Extat epitome apud *Harmenopulum* 6. *tit.* 1. § 6. explicare videtur pœnam talionis, de qua *Exod.* 21.

13 Mosis forte, *Exod.* 21. aut XII. tabular. de qua ad easdem dixi.

14 Ο τῶν ἐν τοῖς θείοις ἡμῶν ἀποφοράμενος. *Scr.* forte intelligit sacrorum officiorum magistrum.

15 Ut desit utilitas excæcato, interest tamen excæcantem alium, pœnam gravissimam talionis pati, ut cæteri ab hujusmodi petulantia, metu gravissimæ pœnæ deterreantur.

16 Qua pœna dives afficiatur, qui ambos oculos alteri effodit.

17 De pœna unum oculum alteri excæcantis. Sic unus oculus pro primo furto eruebatur apud Langobardos, *l. si quis latro de latronibus in legibus Langobardorum.*

Constit. XCIII.

* UT SI SPONSA EX ALIO GRAVIDA [21] DEPREHENDATUR, SPONSALIA RESCINDI POSSINT. [22]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem veteres qui de sponsalibus tractarunt, quo nescio modo ea de re non absolute præceperunt (sive quod hoc de quo nunc sanciturus sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum

18 Qua pœna afficiatur pauper, qui ambos oculos alteri effodit.

19 De pœna excæcationis utriusque oculi. Eadem olim pœna plectebantur falsum quoque lege lata à Zalcuco adulterum utroque oculo privari oportebat 5. *Val.* 6. Exempla regum & principum excæcatorum pete ex historicis.

20 Qua pœna afficiatur, qui alteri excæcando vel manuum opem præbuit, vel consilium dedit.

21 Adde 4. *Harmenop.* 1. § 27.

22 Videtur reduci quodammodo versiculus 13. 14. & seq. *Deut.* 22. Severior tamen fuit lex Mosis, ut quæ sponsam stupri compertam lapidibus vellet obrui: sed tamen hæc constitutio pertinet ad sponsam non tantum stupri, sed gravidam compertam, vid. *Harmenop.* 4. *tit.* 2. περὶ λύσεως μνηστείας. adde quæ scripsi ad *l.* 11. §. 1. *ff. de cont. emp. l.* 11. §. *si quis virginem* 5. *ff. de act. empt.*

τῇ μαρτυρίᾳ τ' ἱερᾶς εὐλογίας ἐῤῥᾶσθαι κελεύομεν. ὡς ἔνθα γε μὴ ὁρῶμεν τοῖς σωφρονεῖν βουλομένοις τοιαύτη διαπτῶσα ἁμαρτία, οὐδὲ τὴν δεχομένην ῥᾳθυμεῖν, οὐδ' ἐπιτρέπειν τ' τοιαύτα δίκαια ἢ τοιαύτη συμβίωσις. μεταξὺ γὰρ ἀγαμίας καὶ γάμου ὁσὰ ἔστιν εὑρεῖν ἀκαταγόρευτον τὸ μεσάζον. ἔστι σοι γαμικῆς πολιτείας ἔφεσις; ἀνάγκη τὰ τ' γάμου τηρεῖν· ἀλλὰ περὶ τ' γάμου τὰ πράγματα; οἰκείσθω σε ἀγαμία· καὶ μήτε γάμου κηδεμόνας, μήτε ψεύδου τὴν ἀγαμίαν ὑπηρέτας σοι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πί.

* Περὶ τ' τὰς εἰς τετραγαμίαν καταστάσας τῇ ὧν τ' ἱερὰ κανόνων ὑποκείσθαι ποινῇ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Δεῖ δὴ παλαίσματ' θείας ἡμᾶς παλαίμης καὶ νῦ καὶ λόγῳ τετιμηκότας, μὴ τ' σωφρόσης ἐν πᾶσιν ἀλόγοις ὀρεκτὴς ἡττᾶσθαι, ἃ δὴ ἔξω κατηγορίας τὸ ἥττημα, οὐδὲ μώμων δίκαιον ἐλεύθερον, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπολεῖπον ὅσον τ' ἀλόγῳ φύσεως ἡ λογικὴ φρὴ τὸ ἄμεινον. ἔδει ἔν τά τε ἄλλα καὶ ἐν τοῖς γαμικοῖς μὴ τὸ ἔλαττον τ' ἐν αὐτοῖς σωφρονεῖν ἀνθρώπους. πολλὰ γὰρ τ' ἀλόγων, ἅ ὁμοζύγου θανατωθέντος, ἄλλῃ βίᾳ τὴν χρείαν ἀναπαύζει), καὶ δυσπορεῖν ἐᾷ ἐθέλει γάμοις τ' πρῶτον ὥσπερ καθεκνύουσι. Ἐπεὶ γὰρ τὴν τοιαύτην ἥτταν ἡ φύσις ἡ βαρεῖαν νομίζουσα, κρίτοι βαρυπάθειαν, τῇ πρώτῃ οὐκ ἀρκεῖται γαμικῇ ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς δευτέραν ἐδὲν αἰδεμόνη χωρεῖ· καὶ μέχρι τούτου τὸ ἑαυτῆς ὤφειλεν ὀλίζειν ἐλαττώμα. ἀλλ' οὐχ ὅτου ποιεῖ, ἀλλ' ὅτε συζυγώμεθ' ἐξ ἱερᾶ νόμου ἐπὶ τὴν ἐλαττώμαθ' λαμῤῥάνει, καὶ πρὸς τέλους γάμου οὐκ ἔστ' δυτέρα πρᾶξις), τὴν μὴ δίκαιον οὐ τούτῳ ἀπατηθῶσαν, καὶ τ' κειμένης ἐπὶ τῷ τρίτῳ ἐπιτιμήσεως κωλυθησόμενος. μάλιστά γε καὶ πολιτικὸν νόμου θεσμὸν οἶδ', ὅπως μὴ συμφωνεῖν ἐθελήσωσι τ' δόγματος τ' πνεύματος, ἀλλὰ μέμψεως ἀφιέντ' τοὺς μέχρι τ' δυτέρας γαμικῆς μὴ τερζένους κοινωνίας. Τοιγαροῦν ἡμεῖς τοῖς τῷ πνεύματι δοκοῦσιν ἐπόμενοι, ὁρίζομεν, τὰς εἰς τετραγαμίαν καθισταμένας, ὑποκεῖσθαι τῇ δίκῃ ὧπερ αὐτῶν ὁ ἱερὸς κανὼν ἐξενίσχυσεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιά'.

* Περὶ τ' μὴ συμφθείρειν παλλακῆς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἀπὸ τ' αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ τὴν ὡς παλλακῆς κεῖσθαι ὁρᾶσθαι πρόμβρ' ὁ τοῖς ἔτεσι ἐπιψόγως συμφθείρειν παλλακῆς οὐκ ἀδόμβριος συζυγιῶν νόμ'. οὐκοῦν ὁδὲ ταύτην τ' νομοθέτην τὴν ἀμεμπτίαν ὑβρίζειν τῶν ἡμετέραν πολιτείαν ἐῶμεν. Ἀλλ' ὁ μὲ ἀίδιον ἐχέτω σιγήν. Ἡμῖν δ' ἀπαγορεύει (κ' τὰ θεῖα καὶ περίπτωσα χριστιανοῖς σύνταλμα) ἡ τοιαύτη ὕβρις ὁ μόνον τ' πίστεως, ἀλλὰ καὶ τ' φύσεως. Εἰ μὲ γὰρ, κ' τὸ λόγιον, οἰκεῖα ὑπάρχῃ πηγή, σὺ τ' οἰκείων ἀπαύρῃς σωφρόνως (ὅθεν ἔζων καθαρῶν ἀπρύεας ναμάτων, σὺ σωφρονεῖνες τ' βόρβορον) εἰ δ' οὐκ ὑπάρχῃ, ἀλλ' οὐκ ἔστ' ἀπορρήτων ἡ κτῆσις· ὁ χαλεπὸν ἢ τῶν κοινῶν δ' βίᾳ δύρειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιβ'.

* Περὶ δ' σκυφλώσεως ἐκποδῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Εἰ καὶ ἄλλως ἡμῖν θεὶ δ' τὰς ὀφθαλμοὺς χρεὼ βιαιοπάτειας ἐξορύξαντ' τῷ σφᾶς ἀμφισβήτησιν αὐτῷ καθιστάμβρα ἡ κρίσις ἐξιέχθη, ἢ ὡς οἱ παλαιοὶ νόμοι ἡτιάζησιν· ἀλλ' ἐν σὺν ἦλθεν κ' ἀμόνιον εἰς νόμον τὴν τοιαύτην ἀμετροπώσην κρίσιν. σκεπτέον μὲ γὰρ ἡμῖν, ὥσπερ κ' σκεπτέον, συμπαθέστερόν πως ἐπὶ τὸ πάθ' ἀμετθεμένους. καὶ ἐπειδήπερ οὐκ ἐκὼν ἀνακαλεῖται τὴν ζημίαν τ' ὀφθαλμῶν τῷ τέτρωται ἀπολωλεκότι, ἔγνων μὴ τ' ζημιάσαντα, κἂν δίκαιον ὑποκεῖσθαι τὴν αὐτὴν ζημίαν, τῷ ὁμοίως σκότῳ θεῖσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὀρίσαι τὴν ἐπανόρθωσιν, ὥστε κ' τ' πεπόνθοτα φέρειν σημεῖα τ' πρωτείας, καὶ τ' παθόντα παραμυθίου τι, ὡς ἂν τοιαύτῃ συμφορᾷ καὶ βαθεῖ ὄντι σκότῳ, ὅτ' τ' πόνων κεκτῆσθαι δ' τὸ σκότ'. αὐτῷ δημιουργήσαντ'. Ἀλλὰ δὴ εἰ καὶ ὅτου κέκτηται), οὐκ ἰσὸν, ὥσπερ εἶπον, γνώμην τὸ κεῖθεν ποιεῖν νομοθέτημα· ἐπειδὴ ἂν ὁ τῶν θείων ἡμῶν ἀποφορεύς, (ἃ ἐγὼ πῶς ἂν ἀποπέμψαιμι τῷ ἀξίωσιν;) εἰς νόμους ἀξιοῖ τὴν τοιαύτην κρίσιν ἀμεσοδαδεύειν, ἀμφὶ τὸ τ' ἀμβλύτερος φιλάνθρωπον, ὡς ἂν ἀπό γε δ' νῦν, εἰπερ τι συμπίπτοι τοιοῦτον, τοιαύτης ἐπιτρέπειν) ἀμνεύσεως, οἵα καὶ τῷ παρόντι τῷ ἀδικήσαντι ὤφελεν ἡ ζημία· πειθόμεθά τε τῇ σωτηρίᾳ, καὶ τὸ δόγμα ὀρίζομεν. Τοιγαροῦν εἴ τις ποτὲ εἰς ὀφθαλμὸν ἐπενέγκοι τινὶ ζημίαν, τοῦτον κελεύομεν, εἰ μὲ ἕνα, τῷ ἐνὶ καὶ αὐτῷ ζημιοῦσθαι, τὴν ἴσην ὑπέχοντα δίκην· εἰ δὲ κ' τ' δύο τὰς κακοεργὸς ἐπιβάλῃ χεῖρας, ἐπειδήπερ συνεῖθα τὸ ἴσον τ' ζημίας ἔτι τῷ ἀδικηθέντι σφᾶς ὄντας, (τίς γὰρ ὄνησις τῷ ἐν σκότῳ ζῶντι, εἰ καὶ ἄλλον τὸ ἴσον ἔχοι σκότ';) καὶ τῷ ἐνόχῳ τ' δίκης, εἰ καὶ μὴ ἀδίκως, ἀλλ' ὅμως ὁ βίος ἀσιωτος. ἐπειδὴ τοῦτο ἔστω, κελεύομεν μὴ κ' τ' ἴσον λόγον, ἀλλ' ἑτέρως σωθέρχεσθαι τὴν ἐκδίκησιν, δι' ὧν ὅ, τε πεπονηρευμένος πεμωρηθῆσ'), καὶ ὀνήσεταί τι ὧν ἡ πονηρία λελώβηκε. νομίζομεν γὰρ ἕκαστος, ὁ ἀμφοτέρων ὀφθαλμῶν πηρὸν τὴν ζημίαν ἐπενεγκών, ἰατέρα μὲ τ' ὀφθαλμῶν καὶ αὐτὸς ἀποτερεῖσθαι, ὡς ἂν εἴη σημεῖον φέρων δ' οἰκεῖα πονηρεύματος· ἐπεὶ δὲ καὶ χειρὸς ὀφείλῃ τ' ἀνοσίου τὴν ἐκτομὴν, ἀντὶ τ' ζημίας τ' χειρὸς, τ' ὑπαρχόντων ζημιοῦσθαι τὴν διμοιρίαν, καὶ παῖδα εἰς παραμυθίαν δ' βίου ὁ ὑπ' αὐτῷ ἐκκρπεῖς τὰς ὀφθαλμὰς λαμβανέτω. καὶ ἔστω ὁ μὲ ἀντὶ δ' ὧν σκότ' βίᾳ, ἐξ ὧν τὴν σφᾶς τ' βίον λαμβάνῃ χορηγίαν, βραχεῖάν τινα τ' συμφορᾶς ἀποφερόμενος ἄνεσιν· ὁ δὲ, ὥσπερ εἶπεν), δίκην τ' πονηρίας, τὴν τε ἑτέραν ὀφθαλμὸν ἐκκοπὴν, καὶ τὴν τ' σφᾶς τ' ὀφθαλμῶν ἀφαίρεσιν ἀντὶ τ' τ' χειρὸν ὑπομένετω ἀφαιρέσεως. ἀλλ' εἰ μὲ τ' δύπορον εἴη, ἅττος ἡ ζημία σωθαινέτω εἰ δ', ὡς εἰκὸς, τ' ἀπόρων κ' ὂν πένη τ' βίον σκαλοῦν, καὶ μηδεμίαν ἐδωμηθ' τ' συμφορᾶς ἀντισήκωσιν παρασχεῖν τῷ ἀφ' τ' σκείνη βιαιοπαθ' ὑπ' αὐτῆς σωτερεχισμβνῳ, κινδυνῳ κ' ἅττος τ' παρασκευῆς συμφορᾶς καὶ κοινωνὸς κ' μερίδος, κ' τ' βίον ἐχέτω ὂν σκότ', τῇ ἀμφοτέρων τ' ὀφθαλμῶν σκοπῇ. Καὶ εἴ τινες ἢ τῷ κακουργήματι κακουργήσαιεν κ' σφᾶς τὴν πρᾶξιν συνήσοντο, εἰ μὲ αὐτόχειρες γένοιντο δ' κακῶ, συνεξορύξαντες τὰς ὀφθαλμὰς, παραμυθησόμενος κ' αὐτοὶ κολαζέσθωσαν· εἰ δ' ἀπέχοντο μὲ δ' τὰς χεῖρας τοῖς ὀφθαλμοῖς συνεπιβαλεῖν, ἄλλῳ δέ τινα συνέργειαν παρέχοι τ' πονηρεύματι, τοῖς μὲ ὀφείλεσθαι τὴν ποινὴν μέχρι τ' εἰς τὸ σῶμα πληγῶν κ' τ' ἐν χερσὶ κυρείας, κ' τῷ τρίτῳ μέρει τ' τ' ὑπαρχόντων ζημίας· τὰς δ' αὐτεργὰς κ' τ' τυφλώσεως, τοῖς σωφρονεῖν ὑπαγαγ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιγ'.

* Περὶ δ' λύσεως τ' μνηστείας τῷ τὴν μεμνηστευμένην σωσυνδιαφθαρεῖσαν ἑτέρῳ ἐλέγχεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ τοῖς ἀρχαίοις τὰ σωφρονεῖν περὶ μνηστείας διορισαμένοις οὐκ οἶδ' ὅν τινα τρόπον οὐκ εἰς τὸ ἄκρατον ἦχε τὰ διωρισμένα, εἴτε μὴ βεβληθέντων συμφερόντως εἰς τὸ σωφρονεῖν καὶ ἃ νῦν μέλλομεν θεσπίζειν, οὐ τοῖς σωφρονεῖν μνηστείας λύσεως.

Source : BIU Cujas

Ἀναλύσεως· ἢ μὴ γεγυμνῶσθαι τοιαύτης ὁποίας νῦν ἐν τῷ παρόντι φανεῖσα ὁ νόμος τῷ ἔκθεσιν ἀπαιτεῖ· ἡμεῖς καὶ τούτου τοῦ μέρους τὸ λεῖπον ἀναπληροῦντες, ἐν τῷ ἀκολουθεῖ τε τοῖς μνηστείας καθίσαμεν. Ἢ ἐν δρχεία λύσει τὴν μνηστείαν ἀφορίας αἰτίας. φημὶ δή, τῷ ἐπιφθόνῳ ὁ σεβάσματος, καὶ εἰ φρένες εἶεν μανιώδει παθεῖ προσπεσοῦσαι. ἐπὶ δὲ καὶ ἄλλας πάσι. τούτων γὰρ ὁποτέρας αἰτίας ἔχοντος ὁ ἑνὸς τῶν συμβεβηκότων εἰς τὴν μνηστείαν μέρος, κελεύω τὴν ἑνότητα ῥηγνυσθαι. ὁ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐπισκέψεως ἠξίωσεν. (ἢ μὴ γεγυμνῶσθαι, ὥσπερ ἔφημεν, κατ' ἐκεῖνο καιρῷ, ἢ μὴ ἂν οἰηθέντων ἔσεσθαι, ἢ ἀφ' ποιασοῦν ἄλλου αἰτίαν) ὁ τίθημι μὴ τὴν μνήμης ἠξιωμένων. ἔστι δὲ τοιοῦτον· μεμνησθημένη ἐλεγχον δίδωσι, συμβάσης ἤδη τῇ μνηστείας, ἀλλοτρίων ἀπορρήτων ἐκκλόπιον ὅσα, τὴν νυμφικὴν ἐκκενουμένη καθαρότητα. τὸ μὲν ἐν τοῖς δρχαίοις νόμοις ἀσθένηκεν τοῦτο ἐστι. Ἡμεῖς δὲ, τὸ ἐνδεὲς αἰσθάνεται, ψηφιζόμεθα, μὴ μόνον τῷ κατ' πίστιν ἑτέρᾳ, μηδὲ τῇ τῶν φρενῶν ἐκστάσει, ἢ τοῖς ἄλλαις αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ τέτῳ, εἰ μηδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ μᾶλλον, συναπτομένῃ τῇ συνοικεσίᾳ, ἀμφοῖν νυμφθῆναι δὲ ἢ δοκῆσαι, μὴ ὄσαι δὲ, συμβῆναι μνηστεία. πᾶν γὰρ μνηστεία ἀληθὲς ἔνδια τὸ ταύτης ἀληθὲς ἐκ ὁρᾶται; πᾶν δὲ γαμικὴ ὁμόνοια; πᾶν δὲ ὀργὴ καθαρὰ καὶ νυμφική, ἔνδια παρενῇ ἄγος, καὶ ἀφιστάσεως ἀφορμὴ, καὶ μίσους ἐκθέσεως καὶ ἀλλοτριότης. πάντα γὰρ ταῦτα ἐστὶν ἐν τῇ τῶν νόθων καὶ ἀλλοτρίων ἀπορριπτῶν ἀποδοχῇ. ἐ μὲν ὀδὲ λόγον ἔχει, τῷ ἑτέρᾳ ἀπορᾶν ἑαυτῷ ἐκβάλλεσθαι ἕτερον, ὀδὲ μὲ ἄξιον. τὸ μὲν γαμέτλιν, ἐλπίδι καθαρᾶς ἀπολαύσεως τὸ ἐκ τῶν καθαρῶν παραγινομένης γάμων, ἵνα ἐκλαβεῖν νύμφιον εἰσοικίσασθαι· τῷ δὲ, κατορχησαμένῳ τῶν γαμηλίων ὕμνων, καὶ τῷ ἐλπίδα τὸ διάφορον δεῖξασιν τέκνων αὐτῷ, ἀλ' ἑτέρᾳ σπουδαιοφιλίᾳ, μὴ δὲ πορικὸ ἀγωγίμως γνωρίζεσθαι σπούδων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθ'.

Περὶ δὲ αἱρετῶν τὸ ἐκ τῶν ἐπαπείας νόμου.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδήπερ σκοπὸν ἡμῖν ἡ τῶν νόμων ἀναγκάιαρσις ἔχει, ὁ μόνον ἐκεῖνα δὲ νομίμως ἐξαλείφειν ἐδάφους ὧν ἡ γραφὴ πολλάκις τῇ τῶν πραγμάτων καθεστώσῃ διελυμαίνετο, ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῦ μακρῷ καθεστηκότος χρόνῳ, ὀρθῶς παντελῶς καὶ ὥσπερ ἀφ' παλείων ἄψαυστα ὑπὸ χρείας πολιτικῆς ὀρᾶται κείμενα· ἀνήλωθόν ἐστι καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐπαπείας νόμου, ὡς κεῖ μηδὲν ἐν τῷ παρόντι τῇ πολιτείᾳ ἐπισήκωσθαι, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀχρήστοις, τῆ νομικῆς ἐξελεῖν καθεστώσεως. παλαιὰ μὲν γὰρ τὸ ἐπαπικὸν ἀξίωμα σεμνόν τε ἰδεῖν, καὶ τῆς ὑποδυομένης αὐτὸ σεμνῆς τε ἐδεικνυ καὶ τῷ μεγαλοπρεπεῖ ἀφορᾶσθαι. ἀφ' τῶν ἄρχειν καὶ ὅσοι εἰς τὸ ἐπαλδύειν καθίσαντο, ἐκ δὲ ἀξιώματος αὐτοὶ ἐπεσθέλεσθαι φιλοτιμίαν, ἀντιδωρεᾶς τῇ πολιτείᾳ ἀξιοῦντες, φιλοτίμως δωρεὰς τοῖς πολίταις καθυπτίθεσαν. ἀλλὰ πρὸν μὲ τῇ ἐκείνου ἐπιμέτρου ἀνεῖτο τὸ φιλοτιμίας τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἐλάττωσις· ὕστερον δὲ δόξαν ὅτου ῥητῷ μέτρῳ ψήφισμα νόμος τὸ φιλότιμον ἐπιτρέπειν. Ἀλλὰ γὰρ τότε μὲν, ἕως τὸ σεμνὸν δὲ ἐπαπικὸν ἀξιώματος ἐν τῇ πολιτείᾳ διέπτεπεν, ὡράτο χιόμορον· νῦν δὲ τὸ πάντων κινδύνης χρόνῳ φορᾶς, καὶ ταύτῃ τῷ ἐπαπικῷ μεγαλοπρεπείαν ἐκ τὸ πρὶν δόξης καὶ μεγαλότητος ἐπὶ τοσοῦτον μεταπεσοῦσης ὄγκου, ὃ τὸ εἰς τὸν ἐπιόντων, ὃν ὅπως ἑτέρᾳς ἰκανῶν ὄντων, ἀλλὰ μηδ' ἑαυτοῖς σῴοτε δοκεῖν δυναμένων· ἐπεὶ ἀφ' τῶν σιγὴ βαθεῖα τὸ ἐκ τῆς ἐπαλείας νόμου κατέχει, καὶ δὲ τὸ ἤδη μὲ τῶν ἄλλων ἀχρήστων, ὡς ἔφθη, εἰκῇ πεῖς νομικοῖς ἀφιέσεσιν ἐγκαθαμιγνύμενον, δέσμῃ δὲ ἡμετέρᾳ κράτους σκεῖθεν σκεφόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πι'.

Περὶ δὲ ἀποστασθέντος ὑπερείας τόπου.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῖς δρχαιοτέροις καὶ σεβασθεῖσι τὸν ἡμέτερον νόμοις αἱ τῶν προσκομένων χρεῖαι παρέχον ὑπόσασιν. σεβὲς γὰρ τὰ κεῖ τὸ βίον συμπίπτοντα ἢ τῶν ἐκάστοτε νομοθετῶν ἀφανίψασθαι γνώμη, σεβὲς τὸν τότε φύσιν καὶ τὰ νομοθετήματα τίθει). ἐπεὶ ἐν οὐ τῷ βίῳ προσκομάτων, ὥσπερ ἔφημεν, τοῖς νόμοις ἡ ἀφορμὴ τῆς ἡμέτερας, χρείαν καὶ νῦν ὁρῶντες ἡμεῖς (ἀφ' πᾶν καινότητα προσκαλοῦντος, καὶ δὲ ὅσι ἐνὶ σεβὲς δρχαίαν ψῆφον ἀναφαίνειν) νόμε ἡμέτερας, ὡς ἂν, εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε τοιοῦτό τι συμβαίη, ἔχῃ τὸ συμβὰν νομίμως γε ἀφαιρεῖσθαι, σκοπεῖσθαι νόμον σεβὲς τὸν δὲ προσκαλοῦντος συμβασιν. Τίς ἐν ὁ νόμος; ἀρχῶν ἀλλήλοις ἀμφόρε δεσποίσας παρακειμένων, καὶ δὲ μὲ ὑπερκειμένου ἔχοντος χώραν, δὲ ὃ ὑποκειμένε ὅλου, ὃν ἐπιπέδῳ ὁρίζομένε, ἐὰν ὁ ὑπερκείμενος ἀρχὸς μέρε τινὶ συγκαταπαθεὶς, ἢ σὺν φυτοῖς ἢ τέτων χωρὶς, τὸ ὑποκείμενον τὸ ῥῆγμα δεξάμενον ἐπικαλύψῃ, μὴ ἀπλῶς ἔχῃ ἄδειαν μήτε τῷ δεσπότῃ δὲ ἀποδεσπότῳ ἀρχῆ, ὡς ἰδίας ἀντιποιεῖσθαι τὰ καθεστηκότος ὕλης, ὅπ ὃν τοῖς αὐτῶ ὁρίοις ἐπίκειται· μήτε μὴν τὸ δὲ ὑπερκειμένε κύριον, καὶ τὴν ῥῆξιν πεποιθότε, κἀκεῖνον σεσφιλονεικεῖν τῷ ὁρίων κυριεύειν ἃ τὸ ῥῆγμα ἐπιπέπλωκεν ὑποδεδεκται). ἀλλὰ τὸ μὲ δὲ ὑποκειμένε ἀρχῆ κύριον παραχωρεῖν τῷ δὲ ὑποπιεσθέντε ἀρχῆ κυρίῳ, εἰ βάλοιτο, τὴν συγκαταπαθεῖσαν ὕλην, εἴτε σύμφυτον εἴη, εἴτε φυτὸν ἐρήμην, ἀναλαβεῖν καὶ ἀνακομίζεσθαι τὸ ὃ τῶν δύο αἱρεῖσθαι τὸ ἕτερον, τὴν ὕλην λαβόντα, καθὼς ἐξ δρχῆς, δεσπόζειν αὐτῆς, κειμένης ὃν τοῖς ἰδίοις ὁρίοις· ἢ (εἰ τέτε μὴ βάλοιτο) ἀπιέναι παντελῶς αὐτὸν, μὴ τῶν ὕλης, καὶ τὸ δεξαμένου τὸν τὴν ὁρίων, καὶ μὴ παρίχθ' προσκαλοῦντος τῷ δὲ ὑποδεξαμένε ἀρχῆ τὸ συγκαταπαθεῖν δεσπόζοντα. ὥσπερ γὰρ οἰκίων παρακειμένων ἀλλήλαις, καὶ τὸ μὲ ἐχέσης ὑπεροψίαν τὴν καθισκόντα, τὸ δὲ ὑποκειμένου, εἰ συμβαίη, τὸ ἀνωθεν καταπεσόντος οἰκίας, ἢ τὴν κατενεχθεῖσαν ὕλην λαβεῖν, ἢ, εἰ μὴ προαιρεῖται λαβεῖν, ἐξίστασθαι καὶ μηδὲν ὅλως παρενοχλεῖν σκείνου τῷ μέρῃ ὃ τὸ σύμπτωμα ὑπεδέξατο· ὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα προσήκειν τὴν αὐτὴν ἀνελλιβίαν καὶ τηρεῖσθαι καὶ φυλάτεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιε'.

Περὶ τῶν διεφθαρμένων τὰς τῶν ἀποδιδόντων ὕλας κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΣΤΙΝ ἀσύγνωστα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ εἰς ποινῆς ἐπιφορὰν ἀπαραίτητα, ὅστα μήν γε κακίαν ἔχει τὴν γνώμης, καὶ φυσικῆς ἀνάγκης ἀπολογίας ἡ προῆξις ἐστέρηται). ἃ δὴ μὴ ὁλοτελῶς ἐστὶ τῆς ποινείας, ἀλλ' ἔχει καί τινα μίξιν φυσικῆς τυραννίδος, τοῦτο τοῖς μέτρου τὸ ἐν τῇ φύσῃ δυναμένοις κείνειν σωφρονισμοῖς, συγγνώμης ὅσα ἀπολάυξε). ὃν τοίνυς ἐγὼ τὴν γνώμης σοφίζομαι τὸ, τε πολιτικὸν καὶ ἱερὸν ψήφισμα σεβὲς ἀντιλογίαν ἀλλήλων ἰδεῖν, ὃν ὅσῳ σεβὲς τὸ διεφθαρμένων τὰς τῶν ἀποδιδόντων ὕλης ψηφίζον). ὁ μὲ γὰρ πολιτικὸς νόμος σεβὲς μόνον τὸν δύσροπον ἀποσκοπήσεις σωφρόνισιν, τὸν τοιούτου ἁμαρτίαν κολάζει, συγγνώμης ἀποστερῶν· ὁ δ' ἱερὸς (οἶμαι σεβὲς τὸν ἀνθρώπων τὸν βίω πενίαν ἰδών, ἢ τὰς ξενοχωρημένας πολλάκις τολμᾶν σωφρονίζει ἀτόλμητα) πρωείαν τοῖς ἀλήσιν ὃν ἔπαιξεν. Ἡμεῖς δὲ ἐν σεβὲς τὸν ἑκατέρᾳ ψηφισμάτων συγγνώμην ἁρμοζόμενοι, καὶ καθ' ὅσον οἷόν τε ἐν δίκην καὶ συγγνώμην εἰς ἓν συνάπτοντες, τὰς μὲ ἀπλᾶς τῶν τολμήσαντας, ἡσυχάζομεν, δύμενες καὶ μακροθυμήσας σεβὲς τὸ πρωρεῖσθαι τυγχάνειν τὴν δίκης. τὰς δὲ τὸ συμπαθεῖς ἀφορμὴν ποιησαμένας δὴ τέρα τολμήματος, ἀλλὰ μὴ νῦν λαβόντας ἐκ τέτε εἰς ἀναχώρησιν τῆς ποινείας, ἀπειρωτήτως τὸν πρωείαν ὑφίσεσθαι. οὕτη μαθεῖν πᾶς καὶ γνῶτε καὶ τρεχῶν οἰκοδόμητε) κυρεία.

comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam quale impræsentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum inciderit) nos, quod hac in parte deest, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio [1] sponsalia dirimit, aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, & si alter insaniæ morbo capiatur, ac insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet utercunque desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum [2] evenerit, sive legislatores non eventurum arbitrati sint, sive qua alia causa ejus silentio prætereundi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quandam furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est quod veteribus legibus comprehensum non est. Nos igitur quod defuit adjicientes, decernimus, ut *non modo* propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas [3]: verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? ubi meretricium [4] se offert scelus, ubi causæ sunt dissidiorum & odii, ubi animorum alienatio: (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino, alienoque semine suscipiuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quin ut quispiam alterius fœtum sibi subjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, & cum [5] aliis lasciviendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

1 *l. 5. §. 1. C. de sponsalib.*

2 Hujus Novellæ casum admodum specialem esse collige.

3 Quod erat constitutum *d. §. 1.*

4 Hinc colligere possis, cum meretrice, nisi resipiscat, connubium non esse, *c. 1. c. non est culpandus 32. q. 1. cap. inter opera de sponsalibus c. ultim. de condit. apposit.*

5 Facit *Nov. 31. §. cod. Nov. Justin. 22. cap. 15. §. 2. Nov. 117. cap. 8.*

Constit. XCIV.

* LEGIS [6] QUÆ DE CONSULATU [7] AGIT, ABROGATIO. [8]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam nostra legum repurgatio [9] hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa quæ subinde rerum statum labefactant, verumetiam quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus, & tanquam propter cariem publico usu non contrectata esse videntur, è legali solo deleat: consequens est, ut & quæ de consulatu tractat legem [10], tanquam nihil in præsenti ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat. Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandosque qui ipsam subirent, & magnificentia præstantes efficiebat. ac idcirco quibus consulatum gerere obtingeret, pro honore quem ex dignitate perciperent, remunerari rempublicam volentes, liberalia [11] promiscuæ plebi munera elargiebantur. Ac initio quidem, quantam munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ad certum modum decreto legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem donec consularis dignitatis in republica majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, quum qui omnia [12] mutat, temporis cursus, hanc etiam consularem magnificentiam è pristina gloria & amplitudine in abjectam speciem transformarit: ac vero qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quicquam possint: illam de consulatu legem, quam propterea altum silentium occupavit, cum aliis inutilibus, ut dixi, frustra legalibus constitutionibus immistam, decreto majestatis nostræ illinc eximimus.

6 *Nov. Just. 105.*

7 Et missilibus.

8 Adde *Nov. 47. & 78. §.*

9 Ἀνακάθαρσις. hoc satis innuit, Leonem authorem esse τῶν βασιλικῶν repetitæ prælectionis seu ἀνακαθάρσεως, vid. *Cujac. 6. obs. 9.*

10 *d. Novell. 105. & similes.*

11 Φιλοτίμως δωρεὰς. missilia intelligit.

12 Tempus omnia mutat.

13 Hæc Novella laudatur ab *Harmenop. 46. Leonis.* vid. *Harm. 4. §. 152.*

Constit. XCV. [13]

DE AVULSA TERRÆ CRUSTA. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

ANtiquioribus, quæque ante natæ sunt legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim quæ in communem vitam incidunt, singulatim accurate excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex [15] communis vitæ negotiis (quemadmodum diximus) legibus nascendi occasio exiistit, & vero propter novam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege [16] opus esse videmus, quo videlicet si alias quoque istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus. At quæ illa lex? Quando diversi dominii agri sibi invicem adjacent, & alter superiore loco [17], alter autem depresso [18] & campestri situs est, si [19] superioris & impendentis agri pars aliqua cum arboribus aut sine his prærupta, subjacentem [20] agrum, qui ruinam excepit, obtegat, ne simpliciter, neque inferioris agri dominus avulsam materiam tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat: sed inferioris agri dominus superioris [21] agri domino, si divulsam materiam (sive arboribus consita sit, sive [22] illis vacet) recipere & asportare velit, id permittat: ille autem optionem habeat utrum receptam, suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero (si illam asportare nolit) prorsus tum à materia, tum à finibus qui illam exceperunt, abstinere, neque agri qui divulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim quum domus sibi invicem adjacent, & alterius structura supereminet, alterius humilis & pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, dominus ejus aut [23] delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus quæ casum excepit, dominum inquietare debet, ita hic quoque eo ad consequentiam & exemplum tracto, idem custodiri & observari convenit.

13 Leges unde oriantur.

14 Videtur Leo ignorasse legem 9. §. 2. ibi: si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum *ff. de damno.*

15 Τὴν ὑπερκειμένην ἔχοντος χώραν.

16 Τὸ ὑποκειμένου.

17 Ἐὰν ὁ ὑπερκείμενος ἀγρός.

18 Τὸν ὑποκειμένου τὸ ῥῆγμα δεξάμενον ἐπικαλύψῃ. *Scrimg.*

19 Τὰ ὑπερτεθέντα ἀγρᾶ.

20 Εἴτε φυτῶν ἐρήμη.

21 *l. 7. §. ult. l. 9. ff. de damno infect.*

22 Et ejus delicti pœna in tonsuram & fustuarium mutata, cum olim criminaliter & pecunialiter de eo ageretur, *l. 8. l. 9. ff. de sepul. viol.*

23 Quæ consulto consilio fiunt delictis venia aut indulgentia dari non potest.

24 Ἀλλ' ἔχει καί τινα μίξιν φυσικῆς τυραννίδος.

25 *l. 8. l. 9. ff. de sep. viol.*

Constit. XCVI.

* DE SEPULCHRO VIOLATO. [24]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque [25] venia tribuenda neque inferendæ pœnæ effugium concedendum est. Quæ vero non omnino à malitia procedunt, sed mixtam [26] naturæ violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex hac ego ratione civile, sacrumque decretum, dum de sepulchrorum perscrutatoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conjicio. Civilis namque lex [27], malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit [28]: sacra [29] vero (ad paupertatem, quæ humanam vitam misere vexat, sæpeque pressos non audenda audere [30] cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit. Nos itaque ad utrumque decretum nos accommodantes, ac, quoad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese conjungentes, sancimus, ut qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sententia feriantur: qui vero ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti à malitia desistunt, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione [31] criniumque [32] tonsione consistet.

26 Vid. Petrum Greg. 33. *synt.* 14. 15. 16.

27 Magna paupertas opprobrium, jubet quidvis facere & pati.

28 Sepulchri violator per fustuarium & tonsuram punitur, *ut hic, Balsamon 13. Nomocan. 23. Basil. epist. ad Amphiloc. 66.* undecim annis privat communione: adde Nyssenum epist. ad Lytoium Episcopum Mytilenes, *c. 6. 7. 8.*

29 Καὶ τεκμῶν ἐλεεῖσθαι κυρία. adde *Nov. 96. Z. cod. & 105. Just. cod.*

30 Videtur Leo ignorasse legem 9. §. 2. ibi: si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum *ff. de damno.*

31 Τὰ ὑπερτεθέντα ἀγρᾶ.

32 Εἴτε φυτῶν ἐρήμη.

Source : BIU Cujas

Constit. XCVII.

UT IN [1] CONTESTATIONE LITIS, ET MAGISTRATUUM [2] INITIO JURETUR [3].

Idem Imperator eidem Styliano.

TAmetsi lex, quæ in magistratuum initio [4], litiumque contestatione [5] jurandum præcipit, divino jussui qui jusjurandum prorsus evitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen si quis verborum mentem perspiciat, non in contrarium illam rogatam esse, sed è diverso jurisjurandi susceptione idem quod ejus prohibitione sacra lex [6], efficere conari deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in universum [7] jurare vetat: illa [8] vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jusjurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes adigentibus, non aspernari civile decretum, tanquam [9] cum divino & Domini nostri mandato pugnet: sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Cæteroquin etiam hoc sentimus, Domini jussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sublimitatem aspirant, desiderant, in perfectiorem rempublicam gradum esse promulgatum. Cujus sane generis nonnulla etiam alia sunt, ut hoc [10]: *Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid esuri sitis, & ne reponatis thesauros in terra, &c.* quæ eodem dicta sunt. Hæc enim & similia seorsum perfectioribus demandantur. Ea propter nos civili legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conservantes, sancimus, ut qui magistratum ineunt, litemve contestantur [11], severitatem mendacio prælaturos, nec ullo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, jurejurando affirment.

1 Ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, eadem vocat, δίκης σύστασιν. J. eod. vid. *Nov.* 49. *c.* 3.
2 Καὶ εἰς τὸ προβληθήναι. lic J. ἐπ' ἀρχῶν προβολῆς.
3 Et ita conservatur titulus Codicis de jurejurando propter calumniam, Κῶν. 49. *c.* 3.
4 Ἐπ' ἀρχῶν προβολῆς.
5 Δίκης συστάσεως.
6 *Matth.* 5. *v.* 34.
7 *d. vers.* 34.
8 Civilis sc.
9 Lex civilis de jurejurando non pugnat cum lege divina.
10 *Matt.* 6. *v.* 25.
11 *Cujac. ad Nov. Justin.* 49. colligit ex hoc loco Juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium contestatione tantum, & dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella constat & 107. J. nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen *constit. de pace tenenda, & de incendiariis*, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur) etiam Henric. *l.* 2. legum Longobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius *c.* 1. *de juramento calumniæ.* Neque enim hoc dicit Henricus, Clericos, neque in civili, neque in criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos modo, ulla in causa jurare. Hic adde *l.* 1. *l.* 2. *C. de juram. calumn.* in spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius *c.* 2. *extr. de juram. calumn. in* 6.

Constit. XCVIII.

DE POENA EUNUCHORUM, SI UXORES DUCANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgum ortus, tum ut respublica recte constituatur, hunc sibi finem proponit, tum interdum naturæ injuria affectæ auxilium offert. Justum est ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in matrimonium conjungi liceat, in quæstionem ducta, lex enascatur. Sed priusquam illa proponatur, rem examinare, & an istiusmodi conjunctio matrimonium appellari possit, imo an omnino quæ in matrimonio peraguntur, (quæ sunt sacræ [12] preces, sacrificium, carnalis [13] oblectatio ac voluptas, & quæcunque in matrimonio fiunt) fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem [14] cœlestis à Conditore (qui sexus ad [15] multiplicationem copulavit) pronunciatæ benedictionis [16] verba sacra effatur. Humani autem ingenii voluptas & lætitia ad [17] geniales complexus, & [18] utriusque sexus fœtum respiciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes [19], dum se viscerum suorum visuros fœtum, & sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplici voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest. Quali enim cum oblectatione illi [20] conveniant? quale [21] sacrificium [22] eorum aggregationem stabiliat? Quum autem illorum conjunctio adeo omni oblectamento vacet, & consecrationis, sacrificiorum, benedictionisque adeo non capax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio quadrabit? Imo quomodo non aliqua quæ nefariis [23] debetur, idque ex lege ipsos pœna sequetur? Atque quod ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breviter ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem oratio exploret. Rerum conditor quum initio marem & fœminam consociaret ad largum quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat [24]. Quin & naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, à conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonii consuetudo ineatur, quo [25] sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipsa tale ministerium Conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic quod naturæ Conditor, ipsaque natura voluit, apparet, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus (ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, & nulla ad implendam Domini voluntatem vis & ejus generis, quiddam quod natura non agnoscat) quare non omnibus modis prohibebitur? Quod [26] si quis contentionibus gaudens, dicat, si propter sterilitatem eunuchi à conjugio secluduntur, multis etiam aliis conjugium interdici debere, quum non omnes quicunque in conjugium coëunt fœtificos se præstent: ad contentionem in promptu est responsio [27], quod tametsi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, ne quam communi vitæ utilitatem conjugalis [28] copulæ adferant: quum potius contra procreandorum [29] liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio respondurum opinantes in eventu spes fefellerit: hic vero ut tale aliquid dici possit, permultum absit, quum qui ad peregrinam [30] illam commistionem convenerunt, liquido scientes se steriles [31] ac ad gignendum inutiles convenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni sunt: mulier, quod cum conjugalis consuetudinis cupida fœcundo se jungere potuisset, infœcundum & sterilem prætulerit: eunuchus vero, quod ut in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si [32] quis porro fundum ex quo alius aliquis fructus metat, vastet, & incultum relinquat, an hunc tanquam malum, atque perniciosum odio habebimus, ejusque si fieri potest institutum reprimemus: illi vero qui fundum ex quo ratione præditum germen pullulet, desolat, & inutilem reddit, tanquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus? Et sane quid quisquam dicat? Sed [33] Paulus, inquiunt, ait [34], *Matrimonium contrahere quam* [35] *uri* [36] *satius est*: quapropter naturalis fervoris contemplatione conjunctio prohiberi non debet. Sed [37] tu qui Paulum laudas, ad Pauli verba attende. Matrimonium contrahere [38], inquit, id est, per matrimoniale commercium cum muliere conjungi. Si igitur tua cum muliere commistio, consociatio matrimonialis, & benedictione quæ in matrimonium coëuntibus debetur, digna est, matrimonium illam nomina, & observa uxorem: sin ne tantillæ quidem benedictionis unquam capax fueris (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui simul contra Conditoris decretum, simul contra naturæ legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem cœlibis [39] tui & peregrini [40] matrimonii pertrahere audes? Ad hoc vero si qui [41] ipsis naturalem & propriam marium potentiam exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiose ac quadam in Deum rebellione id faciant) ne amplius viros se exhibere queant, sed quantum ad libidinis stimulos attinet, prorsus elangueſcant, cubilisque [42] fidi, & in quos suspicio non cadat, custodes sint (quod sane ipse vocis [43] sonus pro-

12 Οἷον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν, &c. vid. *Nov.* 89. *S. eod.*
13 Η ἀνθρωπίνην τίνα τέρψιν καὶ ἡμερίδιον.
14 Ritus conjugibus benedicendi ab institutione divina desumptus.
15 *Gen.* 1. *vers.* 28. & *c.* 9. *vers.* 1.
16 Εὐλογίας formulam divinam intelligit, *Crescite & multiplicamini.*
17 Πρὸς τὸ τῆς γεωργίας τέλος ἀφορῶσα.
18 Καὶ τὸ γίνος ἑκάτερον τὴν βλάστην. *Scrimg.* ἑκάτερα τὴν βλαστὴν. *Aegl.*
19 Sincera voluptas conjunctionis matrimonialis in quibus consistat.
20 Eunuchi scil. spes procreandi deest eunucho. Ejus itaque conjunctio, præcipua conjunctionis voluptate destituitur.
21 Quasi dicat, vana & irrita erit precatio & formula, Crescite & multiplicamini, si eunuchi nuptiis benedixeris.
22 Moris enim erat sacrificium fieri, vid. *Nov.* 89. *S. eod.*
23 Eunuchi matrimonium quasi nefarium est.
24 *Gen.* 1. *vers.* 28.
25 Isque matrimonii finis præcipuus.
26 Ratio prima dubitandi. Si propter sterilitatem eunuchi conjugio arcentur, ergo & steriles & senes.
27 Responsio ad objectionem. 28 Τῆς γαμικῆς γεωργίας. 29 Παιδοποιίας. 30 Εκφυλον μίξιν. 31 Ως ἄκαιροι καὶ ἄκαρποι. 32 Comparatio elegans. 33 Secunda dubitandi ratio. Præstat matrimonium contrahere, quam uri. Est igitur eunucho permittendum matrimonium. 34 1. *Corinth.* 7. *vers.* 9. 35 Sententia notanda: mirum ut sit Tertullianum *lib. de Monogamia*, Didonem commendare, quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit uri, quam nubere. Uri cum dicit, alludit ad fabulam Didonis. 36 Uruntur enim spadones & qui amatores sunt mulierum, etsi constet eos nihil potesse, ut Terentius loquitur in Eunucho *act.* 4. *scen.* 3. 37 Responsio ad secundam objectionem. 38 Matrimonium contrahere, seu γαμῆσαι, quid Paulo. 39 Ἀγάμου γάμου. 40 Εκφυλα γάμου. 41 De his qui seipsos castrant, 42 Καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας. Alludere videtur ad veterem morem, quo castratis regii cubiculi cura demandabatur, τυσὶ ὡς εὐνέχους ἢ συνηθέα καλῶ. Adde Claudianum in Eutropio. 43 Εὐνέχοι τῆς εὐνῆς φύλακες, ut hic, vel παρὰ τὸ εὐσεβῶν, quod sint benevoli, & fidem servare maritis didicerint, *Epiph.* 2. *contra hæreses.* Phavorin. παρὰ τὸ εὖ νῦν ἔχειν, quod mentis compotes esse existimentur, id est, quod venereis abstineant, quæ veteris ἀνοίᾳ dixerunt.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιζ'.

Περὶ τοῦ ὀμνύειν τὸ κελτλὼ ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, καὶ εἰς τὸ σφαλῆναι ἄρχειν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ καὶ δοκεῖ πῶς ἐναντιολογίαν τὸ παντελῶς ἐκκλίνειν τὸ σφετέρου θεῖον κελεύσμασιν τὸ ὀμνύειν νόμος· ἀλλ', εἰ τὸν γνώμιμον τοῦ λόγου τις ἀφορᾷ, οὐκ εἰς ἐναντιότητα γνοίη τοῦτον ἀποκεκλεισμένον, τύχαι που ἄν, ἐκείνῳ ἀκόλουθον ποιούμενον καὶ ἀπαγορεύειν διὰ τοῦ ὅρκου περιλήψεως, ὅπου ὁ θεῖος βάλοι) νόμος· ἐν τῇ δὲ μὴ ὀμνύειν ἐπιτροπῇ ἐξαυδᾶν. καὶ γὰρ ὁ μὲν τοῦ ψεύδεσθαι καθάπαξ ἀποκλείων τὸν πάροδον, ἀπαγορεύει τέλειον ὁμοίως· ὁ δέ, τὸ αὐτὸ τοῦτο βαλόμενος, εἰς δίοψιν ψεύδους τοῦ ὅρκου σύμμαχον περιλαμβάνει. Ωστε καὶ ἡμῖν ὁ σκοπὸς τοῦ κρίματος ῥηιδίως ἐφεύρεν, ἀλλὰ σκοποῦ τοῦ ἐγκειμένου σκοπὸν ἀναζητοῦσιν τὸν διάνοιαν, ἔδοξεν ἐξ ὧν μαχόμεθα τῷ θείῳ καὶ διαστικῷ παραγγέλματι τῶν πολιτικῶν ἀπαιτεῖν ψῆφον, ἀλλ' ὡς ἂν τὸ αὐτὸ φέροντος σωτηρίαν αὐτῶν τῶν πολιτῶν· ἄλλως τε ὁ καὶ τοῦτο συνείδημεν, ὡς τὸ διαστικὸν τοῦτο κρίμα ἐξ ἀπλοῦς ὁδοῦ ἐπὶ τοῦτο συνῆλθον, ὁδοῦ ὥστε μὴ δόξαι τῷ βίῳ τῷ γαμικῆς γεωργίας ὠφέλειαν καθίστασιν, ἀλλὰ ὡς τελειοτέρας πολιτείας, τοῖς ἀνιέναι ὡς τὸ μακάριον ἐκεῖνο ὕψος ποθοῦσιν· ἀναῦσαν ἅπερ καὶ τὰ ἄλλα, οἷον τὸ, μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· καὶ μὴ ζητήσητε ζητεῖν ὑμᾶς· ὥστε ὁμοθυμαδὸν τοῦτο μὲν καὶ τοῖς τοιούτοις ἀφορισμοῖς τοῖς τελειοτέροις φέρε τὸν γνώμιλον. Διὰ τοῦτο δὴ τὸν ἰσχὺν τὸν οἰκείαν ἀμείωτον, ὥσπερ ἔφλον, τοῦ πολίτου σωτηρίαν νόμου, θεραπεύομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς παθισταμένους εἰς δίκης σφαλὴν, καὶ εἰς κέλευσιν ἀμφισβητουμένου πράγματος εἰσιόντας, δι' ὅρκων πιστοῦσθαι ὡς τὸ ἀληθὲς ὡς δ' ψεύδους τιμήσουσι, καὶ ἡδαμῶς τὴν δύκειαν σκηψαπένητες ἐπὶ τῷ σκολιὰν τὴν ἀπαίτησιν τρίσον χωρήσουσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιή'.

* Περὶ τῶν ὡς ἐπὶ γάμου συναφθέντων δύνασθαι κελεύσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΗΤΩΝ νόμων χρεία καὶ κατάστασιν τοῦ πολιτείας σκοπὸν ἀποδεδώκαμεν, καὶ τὴν φύσει συνίστασθαι δικαιωμάτων βοηθεῖν ἐπαγγέλλεται. ἐκεῖνο δίκαιον καὶ νῦν ὡξίωται τοῦ ζητουμένου ὑποθέσεως (ἡ δὲ ἔστιν εἰ ἔξεστιν δύναμις ὡς γάμου συναπτέσθαι) νόμου τυχεῖν χρείας. ἀλλὰ ὡς τοῦ δὲ νόμος ὑπάρχοντος, ἄξιον ὡς ἐξέτασιν καὶ τοιαύτην δὲ προήγματος, καὶ συνιδεῖν εἰ δυνατὸν τὸν τοιοῦτον συναφείαν ἀπαφέρεσθαι γάμου κλῆσιν, μᾶλλον δ' εἰ ὅλως ἐπ' αὐτῇ ἡμῖς τελεῖσθαι τοῦ γάμου τελεῖτον, οἷον δύκλω ἱερὰν, ἢ πλεκτὸν, ἢ ἀνθρωπίνου τινὰ τέρψιν καὶ ἡμερίδιον, ὅσα ἐπὶ μνησείᾳ γίνεται. ὁ μὲν γὰρ ἱερὸς, κτλ. μίμησιν τοῦ ἄνωθεν ὡρίσθαι δ' πλάσαντος δύλογίας, δ' πρὸς αὔξησιν τὰ ἧλιν συναρμόσαντος, ἔσηκεν ἱερολογῶν ἢ ἐξ αὐθρώπων ἀθέσει ἡμερίδια καὶ ἀγαλλίασις, πρὸς τὸ τῆς γεωργίας τέλος ἀφορῶσα, καὶ δ' ἡλικίας ἐκάστου τὸν βλάβην, λαμβάνει τὸν πρόοδον. οἵ τε δὴ τῶν νυμφίων ἡλικιῶται, οὐ ἐλπίσιν ὄντες δ' γενοῦ ἐποψόμενοι τοῦ οἰκείων ἀπολάγχων, οἵ τε νυμφαγωγήσαντες, δ' δόξαν τοῦ βίου ἡλικίας ἀμοδοχὴν, τοῦ ἀφεξαζόσης αὐτοὺς ἀπολαύσιν ἡδονῆς. ὧ δὴ μηδὲν ὑπεστὶ πιθτὸν, ποίας μὲ ἀνθρωπίνῃ δύρροσύνῃ συνέλθοι; ποίας δ' ἱερᾶς συνεπιλήψεται πλετῆς; ἔτω δὴ τοῦ συναφείας ὁρωμένης ἀνδύρρητος καὶ ἀτελὴς καὶ ἀμεθέκτου δύλογίας, πῶς ἡ γαμηλίου κλῆσις ἁρμόσῃ; μᾶλλον δὴ πῶς ἐκ οἷα καὶ σκηνὴ κάλασις ἔψεται; ἡ ἐπὶ τοῖς σκηνὴσμοις ὀφειλομένη; ἀλλ' ὅτι μὲ ἐδὲ τῷ δοχῇ γάμου δοῦναι ἂν λέγεσθαι, ὡς σὺ τύπῳ ἔτως. Θεωρεῖτω δὴ μᾶλλον ὁ λόγος καὶ ἀκριβέστερον τὴν ἀλήθειαν τοῦ παράγματος εἰσιόντες, δι' ὅρκων πιστοῦσθαι ὡς τὸ ἀληθὲς ὡς δ' ψεύδους τιμήσουσι, καὶ ἡδαμῶς τὴν δύκειαν σκηψαπένητες ἐπὶ τῷ σκολιὰν τὴν ἀπαίτησιν τρίσον χωρήσουσιν.

ὧν ὁ μόνον τῇ φύσῃ ἐχθρὸν αἱρεσιν κέκτηται), ἀλλὰ καὶ οὐ τοῖς οἰκείοις, οἳ καὶ κακοτέχνως, ὅμως ἀπεδύθησαν ἔθεντο πρὸς τὸ δόξαν αὐτοῖς χρήσιμος ὀφθῆναι, συναπτόμενοι ἀπεδείχθησαν; καὶ ξένον τὶ ἦν ὑπάρχειν, μήτε τῇ ἐξ ὀρχῆς πρεπούσῃ φύσει, μήτε τῇ μὴ τοῦτο μεταπλασαμένῃ κακοτεχνίᾳ συνοικειούμενοι; Διὰ τοῦτο ζημιοῦμεν, εἴ τις οὖν ἐπὶ τοῦ ἐναντίου ἦκεν φορᾶθείη, καὶ αὐτὸν μὲν τῇ τῆς πορείας ὑποκειμένῃ κολάσει, καὶ τὸ ἀνίερος ἢ τολμήσαντα ἱερεῖα τῷ τοιούτῳ συναρμοσθῆναι τελέσαι, τὸ ἱεροπρεποῦς ἀξίας ἀπογυμνοῦσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθ'.

Περὶ τῶν εἰς ἀνάγκην ὀμνύειν τινὰ καθιστώντων, αὐτὸν ἐπομόσασθαι πρότερον ἢ μᾶλλον κακόργως ἐξ αὐτοῦ κακομηχανᾶσθαι ἀπειπεῖν τὸν ὅρκον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΣΑ πρὸς δίκαίαν ὁρᾷ, ὅσα πρὸς δεξιότητα τρόπων, ταῦτα καὶ ἐνίοις καὶ τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας δίκαιον, καὶ ἀγώνισμα τίθεμεν καὶ παρ' ἐμαυτῷ προσεξοδεύσειν, εἴ τι δυναίμην, καὶ παρ' ἄλλων ἐξοδευομένων τὴν οἰκείαν παρέχειν ὠφέλειαν. Διὸ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ ὅτον ἡμῖν ὁ νόμος οἷον ἀποφθαρεὶς, τυχεῖν ἀναδιώσεως ἔδοξεν, ὃς κελεύει τὰ εἰς ἀνάγκην ὀμνύειν τινὰ καθιστᾶσθαι, αὐτὸν ἐπομόσασθαι πρότερον ἢ μᾶλλον κακουργῆσαι τὸν ὅρκον αἰτεῖν, ἐξὸν ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινεῖσθαι, ἀλλὰ ζητήσεις πίσιν λαβεῖν ὧν ἡ ἀμφιβολία κυμαίνει τοὺς λογισμούς. καλῶς γὰρ τοιούτοις θεσπίσομεν δόξαι τοῖς ὀρκωμοτέρσις, οἱ νεώτεροι παρὰ φαῦλον ζῆλον τὸ οἰκεῖον ἀσφαλὲς, ὁρκίων χρείας πρόθεσθαι, τὰ μὲν ἀπαιτούμενον αἰδεῖσθαι ὑπὲρ τὸν ὅρκον, ἐᾷ δὲ ἀπαιτεῖν ἐγνωκότα· ἐδὲν πολυπραγμονοῦσιν. Οἰόμεθα δὲ τὸ ἡμέτερον κρατεῖν, καὶ τὸ δόγμα τῶν πάλαι νομοθετησάντων, τὸν τύπον τηρεῖν τῶν ὅρκων, καὶ τὰ λαβεῖν ὁρμηθέντα πρόσωπα δι' ἀμφισβητήσεως ὅρκον μέρος, αὐτὸν πρότερον ὁ ζητεῖ παρασχεῖν τῶν οἰκείων τρόπων ἐχέγγυον, ὡς ἀκηκοηκέναι, ἀλλ' ἀναισχείας καὶ σὺν ἀπροφασίστῳ χρείᾳ πρὸς τὴν τοιαύτην ἦλθεν ἀπαίτησιν. οἷμαι γὰρ, ὅτως ἀμφοτέρων πρὸς τὸ ἐπομνύναι καθισταμένων, ἢ πάντως λαμπρότερον ἐπὶ τῷ ὅρκον πρόθεσιν τὴν ἀληθειαν, ἢ τότοις ὑποσολὴν τινὰ δίκαιαν, καὶ ἐχ ὅτως πρόχειρος καὶ μᾶλλον ἀπροφάσιστος, ὥσπερ νῦν πρόκοντες ὁρᾶν), πρόσταξαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Περὶ συναπτομένων οἰκετικῶν προσώπων ἐλευθερίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΦΙλανθρώπως γνώμης ὄντες οἱ νόμοι χωρήσαντα, τῇ ἑαυτῶν δικαιότητι καὶ ἀφελεστάτῃ καὶ πρὸς τὸ μὴ πάνυ συχνῶς ἐπιχωριαζόντων ἀνθρώπων ἀμφισβητημάτων προσαίρεσιν ποιεῖν) συνεστάλη βοήθειαν. τοιαύτης δ' ὄντες φιλανθρωπίας, πῶς ἂ πολὺ πλέον εἰκότως πρὸς τὸ σὺν βίῳ ἀφὸ παντὸς τρόφιμον τῶν μέρημναν ἀναλήψον); ἂ γὰρ τὸ ἐπιμελὲς πρὸς τὸ ἔλαττον λυπούντων εἰς φρονήσεα φέρων; τὰ καλὸν ἀνιῶντα παρορᾶν, ἀδὲ τῶν πρὸ δ' λυπεῖν ἔλαττον ἐπιμέλειαν δέξει ἂν ὁπότε σεσωπηθῆς ποιεῖας. Διὸ τοῦτο δὴ τῷ τῶν νόμων ἀξιώματι πλέον εἰς σεμνότητα νέμοντες, τὸ μέχρι νῦν ὑπὸ σωτηρίας οἰοικέμενον, φημὶ ἢ τὸ πρὸ τὸ ἐξ ἀνίσε τύχης ἐλεύθερε τε καὶ δουλώσης, νυμφαγωγεῖν ἐρωτος, πρὸς συζυγίαν ἁρμόζειας φιλονεικούντων, τῇ νομίμῳ προελήψει ἀποδίδαμεν. καὶ θεσπίζομεν, ἐὰν ἐλευθερίας πρόσωπον πρόσωπον δουλικῆς ἕλοιτο γάμου τύχης, ὑπὸ δυσπότοις τὸ γάμου ἔχεσι περίσχεσιν σωίσειας τῶν σωμάτων. ἢ γὰρ καὶ τῶν ἴσων ἀναλαμβανέτω τύχων ὁ τῷ δουλικῷ προσώπῳ ἀφ' ἑρωτος σωματούμενος, ἢ κρίσεσιν πρόσωπον ὁμολογείτω τιμήματος, ὃ ἐ ἀπολελυμένον τὸ δουλείας τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον μέρος, τὸ ἐλευθερίας χωρήσει). ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἂ δεῖσθαι καλεῖν, οἷον ἀρραβῶνα τινὰ δ' ἀνίσε γάμου, τὸ εἰς κοινωνίαν ὑπεισιόντα δουλικῆς ὁμιλίας. Τοὺς δὲ γε δεσπότας οἰόμεθα μηδ' αὐτοὺς ἀφιλανθρωπότερον ἀφαίθεσθαι, ἀλλὰ δουλεύειν μὲν πρόσωπον τὸ πρόσωπον ὁ δ' οἰκετικὸν μέρος ἡρέσθαι εἰς σωτήρειαν, ὄργον εἶναι τὸ δουλείας τῷ δ' δεσπότῃ ἀποτελοῦντα, ἧς ἀπαντώσης ἐλευθέρας ἀφίεσθαι μὴ τὸ οἰκείων παίδων, εἰ γε καὶ παῖδας ὁ γάμος αὐτοῖς ἐχαρίσατο· εἰ δὲ μὴ σώμασι δουλεύειν, μήτε τῶν ἀποκτήσεων τὸ πρὸς ἐπίμοιρ ῥᾳδίως εἰς παρασχεῖν, τὸ μὲ ἐλευθερίας κτᾶσθαι ζημιωθήσεται), ἡνιδίων ἢ παρὰ τοῦ αὐτοῦ δεσπότου, ἐφ' ἑκάσῳ ἕτερ δ' μιᾶδ' δυσὶ λογιζομένοις νομίσμασι, ἀφαιρεῖσθαι τοσούτοις ὑπηρετῶν χρέοις, ὅσοι τῶν ὁμολογουμένων τιμῶν συγκεφαλαιωσάμενοι, μείζοσιν ἀποφεῦσι τὸ δεσπότου τελείως ἀπέχυσθαι τῶν ὑπὲρ δ' δέλε λῆψιν, καὶ μηδὲν ὄλεσθαι ἔτι τοῦ κεκτημένου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Περὶ δέλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων, καὶ δ' ἑνὸς μέρους ἐλευθερωθέντος.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥ μόνον ὁ τῶν δρόμων ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας γινόμενος γάμος, ἀλλὰ καὶ οἱ κοινῶς ὑπὸ δουλείαν τελοῦντες καὶ ἀφ' τύχης ὁμοίας ὑπηλλαγον, καὶ ἕτερος πολλάκις ἑνὸς αὐτῶν, εἰ ἔτυχε τύχη, παρὰ δ' δεσπότου λυθείσης, δουλείας δ' ἑτέρᾳ μέρους δ' δεσμοῦ μὴ συναπολυθείσης, εἰς ἀνισότητα καθιστάμενος, ὧν τοιαύτης αἰτίας, σὺν ὀλίγης ἀμφιβολίας καὶ ζητήσεως, ὧν δ' μὴ τυχεῖν νομικῆς ἀφαιρέσεως, ἔλεγ ἀνακινῶν καθορᾶται. ὀφειλόμενον δὲν καὶ τοῦτο νομισθὲν τῷ ἡμετέρῳ κρατεῖ τὸ σεσηκυσης τυχεῖν ἀφαλύσεως, τὸ δι' ἕ ῥυθμισθησε) νόμου ἀπείληφε. τί ἢ τὸ νομοθέτημα; Κελεύομεν τὸ τὰ δουλείας ἀπηλλαγμένον μέρος, ἂν τῶν σεσὸς τὸ καλειφθὲν δουλεύειν σωφέρειαν ἀγαπᾶ, καὶ τὸ νενομοθετημένον τύπον ἐπὶ τὸ ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας σωκερματιζομένων, τὸ συνοικέσιον ἀδιαῤῥήκτον ἔχειν. δεῖ γὰρ ἢ τὸ διδομένης ἐλευθερίας αὐτῷ μὴ ἀνταποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐξ ἴσου τὸ δέλειον ὑποδεδεκέναι ζυγὸν τῷ ἑτέρῳ μέρει, ἄχρις ἂν ἡ τέλειον ἡμέρα δ' βίᾳ σωσωτήσῃ τῶν τῶν κυριότητα λαχόντι δ' μὴ ἀφειμένῳ τὸ δουλείας σεσώπου· ἢ, ἐάνπερ τὸ ἀξίωμα τὸ ἐλευθερίας δόκ ἀποδύηται), τῷ ὑπὲρ δ' συζύγου μέρους ὁμολογήσῃ πιμῶν σωτελέσασθαι. εἰ ἢ τοῦτο μὲ ὀπίσω ῥίψῃς φρονήσεα, ἀφορμὴν ἢ τὸ οἰκεῖον ποιήσασθαι ἄνετον, σεσὸς τὸ οἰκεῖον χῆμα δ' βίᾳ ἀναρπάζειν πειρωθεὶς τὸ καλειφθὲν εἰς δουλείαν μέρος, μὴ μόνον σὺν τῶν αὐθαδείας τινὸς τῆς μηδὲν ἐξαυδήσει, μησὶ ἰσχύειν ἔχειν ἐλευθερίαν ἑτέρᾳ χαρίζεσθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν οἰκεῖον ἢ ἔλαβεν ὀκπίπλειν τιμῆς, καὶ πάλιν ὑποκύπλειν τῷ ζυγῷ τῶν δουλείας, ὥτε δὴ γνώμη ἐξευρεῖσθαι μοχθηρᾷ χρησθαι καὶ διεγκόπτειν δ' ἰδίᾳ δεσπότου σωφέρεσιν, καὶ τῷ σπείρειν κρίσιν ὑπονοηθέντα πρὸς φαῦλον ποιήσασθαι, ὧν ἐχρῶ δι' αἰδᾶς ἄγαν καὶ δύλαβείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ'.

Περὶ ὠδηθαλασσίων χωρίων πρὸς ἐποχῆς κατάστασιν ἀνὰ μέρος μὴ δρεπόντων, καὶ ἀκινήτων τῶν μὴ θέλοντα ἀγαθῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΜΕΓΑ τῷ βίῳ χαρίζεται ἡ σὺν φρονήμασι καὶ λογισμῷ τῶν πραγμάτων κοινώνησις. καὶ γὰρ καὶ δυναίμεως τινὶ παρούσης, σὺν δ' κοινωνεῖν ἑτέρῳ ὠδηθαλασσίοις δύπορεῖτο δυνάμεως, μᾶλλον ὀνησιμωτέρῳ καθέστηκεν

mittit) quomodo in hoc non juſtam adverſum ſe indignationem cudent, quod non ſolum inimicam [1] naturæ voluntatem capeſſant: verum etiam illis qui licet malitioſe, quomodo tamen ipſis videretur, utiles illos reddere ſtudio habuerunt, adverſari deprehendantur? & quum novum [2] atque peregrinum ſexum repræſentent, non tamen ſe neque initio attributæ naturæ, neque qua transformati ſunt, malitioſæ arti accommodent? Propterea ſancimus, ut ſi quis eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipſe ſtupri [3] pœnæ obnoxius ſit: & qui ſacerdos iſtiuſmodi conjunctionem profanato ſacrificio perficere auſus fuerit, ſacerdotali dignitate denudetur.

1 Caſtrantis ſe ipſum voluntas, naturæ inimica, vide *Canones Apoſtolorum* 21. 22. 23. ubi plenius diximus.

2 Καὶ ξένιον τι ἦν ὑπάρχειν.

3 Eunuchus uxorem ducens, pœnæ ſtupri obnoxius.

Constit. XCIX.

UT QUI JUSJURANDUM DEFERT, PRIOR [4] DE CALUMNIA JURET.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæcunque ad recte cavendum ſpectant, quæcunque ad bonos mores pertinent, hæc & ſingulis & univerſæ reipublicæ, quæ à me ad invenienda dummodo poſſim, aut ab aliis inventa in publicum uſum deducenda petant & contendant, in medium pono. Ac idcirco ſupra alias hæc etiam lex, quæ eum qui aliquem ad jurandum adigit, ſe [5] nullo dolo malo, neque faceſſendi negotii animo, ſed ut rei, cujus ambiguitate ratio ipſius æſtuat, veritatem cognoſcat, jusjurandum exigere, prius jurare jubet: quum velut diſperierit, quæ reviviſcat digna viſa eſt. Quum enim id decretum recte veterioribus placuiſſet, recentiores ejus cautionem negligentes, delato jurejurando, à quo exigitur, hunc id ſubire volunt: qui vero exigit, de eo nihil ſoliciti ſunt. Statuit igitur noſtra majeſtas, ut ſecundum veterum [6] legiſlatorum decretum juramentorum forma ſervetur: & qui ab adverſario auferre jusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quærit, de moribus ſuis prius ipſe præſtet: *quod nempe non dolo, ſed neceſſario & inevitabili de cauſa ad deferendum jusjurandum procedat*. Exiſtimo [7] enim, quum ambo ita ad jurandum adigentur, aut dilucidiorem in juramentis exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompte alacrique greſſu, atque nunc progredi videntur, ad deferendum jusjurandum prodituros.

4 Reducitur lex vetus 34. §. 4. *l.* 37. *in fin. ff. de jurejur. l.* 9. *C. de reb. cred.* His adde quæ de juramento calumniæ dixi Nov. 97. §. *cod.*

5 Οὐδὲ ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινουμένης. *Scrimg.* δολιότητι κινουμένης. *Cujac.* 17. *obſ.* 32. ſic & *J. Nov.* 107. δολιότητι γνώμης. quod eſt dolo malo, malitia mala.

6 Vid. *d.* §. 4. *d. l.* 37. *d. l.* 9.

7 Ratio decidendi.

Constit. C.

DE SERVIS QUI LIBERIS IN MATRIMONIUM CONJUNGUNTUR. [8]

Idem Imperator eidem Styliano.

LEges, quia ex benigno [9] judicio prognatæ ſunt, bona ſua ordinatione & moderamine iis etiam controverſiis, quæ non admodum crebro [10] in res humanas incidunt, auxilium ferre inſtituunt. At vero quum tantæ benignitatis ſint, quomodo non longe magis eorum, quæ in hominum vita aſſidue verſantur, curam ſuſcipient? Si enim [11] medicus quiſpiam iis quæ minus augunt curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negligat: id quod minus angit, non per peritiam & prudentiam curare videatur? Ea propter legum dignitati plus majeſtatis attribuentes, quod hactenus ex [12] conſuetudine dijudicatum eſt, de iis nempe qui ex inæquali fortuna (libera videlicet & ſervili) amore inſtigante in matrimonium conjungi contendunt, in legem includimus, ac ſancimus, ut ſi homo liber ſervilis perſonæ nuptias ſectetur, ſub duplici hac conditione matrimonium ineatur, ut is aut æqualem cum ſervili perſona, cui per amorem aſſociatur, fortunam ſuſcipiat, aut pretium, quo illa ſervitute liberata in libertatem perveniat, ſolvere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii arrham quandam, eum qui conſuetudinis ſocietatem cum ſervili perſona init, perſolvere oportebit. Statuimus vero etiam, ne domini hac in re ſe inhumanius gerant: &, ſi perſona quæ ſervum in matrimonium delegit, ſervire malit, utriuſque ſervitus domini [13] morte terminetur: eaque ubi inciderit, cum [14] liberis, ſi quod ipſis matrimonium largitum eſt, dimittantur liberi: ſin in ſervitutem non conſentiat, neque in promptu habeat, unde pretium plene perſolvat, libertate per vim mulctetur: ſed ſerviens apud eundem dominum, mercede quotannis binis ſolidis æſtimanda, ſervitutem tot annis duret, quod pacto pretio in plenam ſummam deducto dominum ſatis pro ſervo accepiſſe, neque juſtam cauſam ad detinendum amplius habere ſunt oſtenſuri.

8 Et eorum ſtatu ac pœna.

9 Sumitur enim in dubiis, cauſarum benignior interpretatio, vid. *l.* 168. *ff. de reg. jur.*

10 Id eſt, quod raro.

11 Comparatio.

12 Ex conſuetudine lex.

13 Nov. 101. *J. eod.*

14 Facit *lex* 3. *ff. de liberali.*

Constit. CI.

DE SERVIS CONJUGIBUS [15], SI ALTER ILLORUM LIBERTATE DONETUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

NOn ſolum quod inter perſonam liberam & ſervilem ab initio contrahitur matrimonium, ſed quod communiter in ſervitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte à domino libertate donato, altero vero in ſervitute retento, ad inæqualitatem redactum eſt, ex iſtiuſmodi cauſa valde contentioſas ambiguitates & quæſtiones, eo quod lege dijudicatum non ſit, perſæpe exſuſcitare conſpicitur. Quum itaque hoc quoque à noſtra majeſtate lege conceptum, convenienter diſtingui deberet, hanc per quam recte dijudicetur legem accepit. At vero quæ illa lex? jubemus, ut ſi ſervitute liberata perſona conjunctioni ejus, quæ in ſervitute relicta eſt, acquieſcat, ſecundum formam [16] de perſonis liberis & ſervilibus matrimonio conjungendis lege comprehenſam matrimonium indiſruptum maneat. Oportet enim, ut aut datam ſibi libertatem non uſurpet, & æqualiter cum altera libertate non donata ſervitutis jugum ſubeat, donec [17] extremus vitæ dies domino obveniat: aut, ſiquidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta ſibi perſona pretium ſe ſoluturam promittat. Cæterum ſi hoc negliget, & ex libertate ſua occaſione arrepta, in ſervitute relictam perſonam in vitæ ſuæ ſtatum abripere conetur, non ſolum non hac arrogantia quicquam efficiat, neque alteri libertatem donandi poteſtatem habeat: verum etiam ipſa quam libertatem nacta eſt, hac excidat, rurſumque ſervituris jugo collum ſubdat: utpote quæ ingrato animo benigne domini ſui ac beneficæ voluntati injuriam intulerit, ejuſque judicium, quod revereri & venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

15 Περὶ δέλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων. *Scrimg.*

16 De qua dictum eſt Nov. 100. §. *cod.*

17 *l.* Nov. 100.

18 Hæc conſtitutio ex earum genere eſt, de quibus ante Leonem nihil conſtitutum fuerat. Hoc autem definit: vicinos invitos cogi ad ſocietatem remorarum piſcatoriarum: ut hæc conſtitutio vice ſit exceptionis ad *leg.* 26. §. 4. *ff. de cond. ind.* & alias, de quibus dixi ad *l. ult. C. comm. divid.*

Constit. [18] CII.

DE PRÆDIIS MARITIMIS AD REMORAS [19] PISCATORIAS CONSTITUENDAS SEORSUM NON SUFFICIENTIBUS: ET UT INVITUS ETIAM AD SOCIETATEM ADIGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlta [20] cumulatim bona mortalium vitæ confert prudenter & cum ratione inſtituta rerum communio. Etenim qui viribus valet, ſi cum altero, qui ſimiliter viribus valeat, commu-

19 Περὶ ἐποχῆς κατάστασιν. addde Nov. 57. §. *eadem*, Nov. 103. 104. *J. eod.* ἐποχὴ, retentus.

20 Laus communionis; de incommodis, vid. *l.* 26. *ff. de ſervit. urban. l.* 77. §. 10. *ff. de legat.* 2.

Source : BIU Cujas

municet, longe præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint: & divites, si divitias communes faciant, majorem ex divitiis voluptatem capiant: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verum quum adeo commoda atque utilis in communi vita communio & societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum aliis ad utilitatem impedimento est, verumetiam qui ipsam fovent, ut rebus suis noceri, quam ut inita cum vicinis societate ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet. Actale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui quum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri adferant, cum vicino autem & adjacente prædio communicatione conjuncta, uberiorem utilitatem reddant: societatem inire, neque illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ratione ambo aliquid lucrari possent) per malignitatem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno afficere malunt, dummodo [1] vicino nocumento sint. Verum enimvero tametsi damnum suum tales agnoscere nolint, suaque mala administrantes, utilitatem per improbitatem negligant, tanquam immanes belluæ, ut propinquos lædant, in sua vulnera proruentes: non tamen istiusmodi malignitatem in communi vita imperatoria nostra majestas insolescere patitur: neque quia illi utili cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi sumus. Quare ex parte aliqua ipsis, præcipue vero vicino, quem ista inhumanitas male torquet prospicientes sancimus, ut si istiusmodi prædia mare versus, non adeo singula lata sint, ut septi remoratorii constituendi jus habeant [2], ejus juris consequendi causa communione conjungantur: quo per istiusmodi communionem domini ex suis possessionibus utilitatem sentire possint: & si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam invitus [3] etiam compellatur. Quum enim quamvis invitus aliquis beneficii [4] particeps fit, id benignitatem etiam esse persuasum habemus. Hic autem longe major se exerit benignitas ubi non solum qui beneficium non agnoscit, illo tamen afficitur: verumetiam qui illo inique privatur, id sentit & percipit.

1 Malignitatis evidens est argumentum, sibi nocere velle, ut alteri noceas. de vicino dixi ad *Novell. Justin.* 63. *c.* 1.

2 Quid si non habent? vicinus de suo tenetur conferre, & invitus cum eo inire bonorum societatem, si modo præstet illi competens lucrum ex empto & locato. *Græci apud Cujac.* 14. *obs.* 1.

3 Si ita est, inviti interdum compelluntur ad communionem, & ita restringitur *lex* 26. §. 4. *ff. de cond. indeb.* & aliæ de quibus dixi ad *l. ult. C. comm. divid.*

4 Vide quæ dixi ad *l.* 69. *ff. de reg. jur.*

5 Νομαῖς.

6 Περὶ ἐποχῆς ὑποθέσεων. *De epochis*, adde *Novell.* 57. *Novell.* 102. *J. eodem. Novell.* 104. *J.*

7 Non ut cæteris casibus, qui plus contulit in societatis communionem, plus lucri percipit, ita fit in orarum maritimarum communione: ideoque hæc constitutio exceptio est ad leges, quæ potiores partes conferunt plus conferenti, *l.* 6. *l.* 80. *l.* 83. *ff. pro socio.*

8 Recte hæc particula addita est. Interdum enim qui plus pecuniæ contribuit, pacti jure non plus percipit ex societate, quam qui vel minus, vel nihil (operam tamen) contulit. *l.* 5. §. 1. *ff. pro soc.* §. 2. *infit. de societat.*

9 *l.* 6. *ff. pro soc.*

10 Ἀγρὰ, id est, captura.

11 Non pro ratione prædiorum *d. l.* 6.

12 Περὶ ἐποχῶν. *Scrimg. de epochis*, adde *Nov.* 57. 102. 103. *J. eod.*

13 Διάμετρον. *Scr.*

14 Ἔρκιον ἢ ἐποχὴ τὴν πῆξιν: recte πῆξιν: solebant enim in mari palos configere ad retia extendenda.

15 Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν porrexerit decennio, vicino præsente & tacente, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.

16 Περὶ τῆς ἐπαρχικῆς φάσεως. *Scr.* περὶ τῆς ἐποχῆς. *Cujac.* 14. *obs.* 1.

17 Στάσιμος ὅσα, &c. *Scrimg.* qua & Græci & Latini sæpe utuntur.

18 Τὰ περίουσα κέρδη μὴ γεφῶσιν, &c. *Scrimg.* quod lucrum Græci interpretantur τοπικτικὸν, & solarium. vid. *l.* 15. *ff. qui potiores.*

19 Κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχῃ, καθάπερ *Cujac.* 14. *obs.* 1. *Legit* καθάπαξ τῆς ἐκδικάξεως διὰ τὴν ἀναφανείσαν (*Cujac. dict. loco* legit ἀναφανοῦσαν) ἀντίκλησιν idem legit ἀντίπεσιν.

20 Dupli pœna punitur, ut hic. non capitaliter, & ita abrogatur lex unica *Cod. de crimine peculatus.*

21 Vid. *tit. de emend. propinquorum.*

22 Exemplum vid. *l.* 5. *ff. ad l. Pomp. de parricid.*

23 Leges parentes reipublicæ.

24 *Nov.* 61. *J. eod. Nov. Justin.* 82. *c.* 10. *l.* 11. *ff. de pœnis.*

Constit. CIII.

DE IIS QUI DE MARITIMIS PRÆDIIS [5] AD [6] CONSTITUENDAS REMORAS PISCATORIAS SOCIETATEM INEUNT. [7]

In societatibus usitatum est, ut fere [8] qui [9] plus contulit, idem plus lucri sentiat. Et recte sane negotium instituunt, inter quos ita convenit. Veruntamen de maritimis prædiis societate inita, non ideo recte, cujus prædium latius est, eo cujus arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia, hujus prædium centum passus latum sit, illius vero longe angustius, si hæc conjungens communio inde utilitatem suppeditet, ut æqualiter, non autem secundum cujusque portionem, proventus inter socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid ita? quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit terrestrium locorum) unaquæque res quæ in communionem coiit, per se domino, quantum ejus natura fert utilis, esse possit: in maritimis vero prædiis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio, in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda [10] ibidem semper loci consistit, tanquam venatores expectans. Alioqui vero, etiam quod major portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas? Additio autem minoris quum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducat, utile reddat, rationi consentaneum sit [11], ut utilitatis ex majore portione, quæ citra accessionem minoris, nihil emolumenti adferat, provenientis æqualem partem domino suppeditet. Propterea igitur legem etiam quæ deinceps juste hoc gubernet, Imperatoria nostra majestas profert. Statuimus vero, ut si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem conjunctio fiat, utriusque portionis domini ex æquo inter se lucrum dividant.

5 Διαμετρικῶν. *Scr.*

6 Ἐρκιον ἢ ἐποχὴ τὴν πῆξιν. recte πῆξιν: solebant enim in mari palos configere ad retia extendenda.

7 Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν porrexerit decennio, vicino præsente & tacente, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.

8 Περὶ τῆς ἐπαρχικῆς φάσεως. *Scr.* περὶ τῆς ἐποχῆς. *Cujac.* 14. *obs.* 1.

9 Στάσιμος ὅσα, &c. *Scrimg.* qua & Græci & Latini sæpe utuntur.

10 Τὰ περίουσα κέρδη μὴ γεφῶσιν, &c. *Scrimg.* quod lucrum Græci interpretantur τοπικτικὸν, & solarium. vid. *l.* 15. *ff. qui potiores.*

11 Κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχῃ, καθάπερ *Cujac.* 14. *obs.* 1. *Legit* καθάπαξ τῆς ἐκδικάξεως διὰ τὴν ἀναφανείσαν (*Cujac. dict. loco* legit ἀναφανοῦσαν) ἀντίκλησιν idem legit ἀντίπεσιν.

Constit. CIV.

DE PISCATORIIS [12] REMORIS INTER QUAS LEGITIMUM INTERSTITIUM [13] NON EST.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem sæpe usuvenit, ut quum legitimo intervallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controversiis statuimus, ut reus ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patiatur. eo remoras transferat, ubi tanquam legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero quo transferat locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septum fixum [14] fuerit: & si actore præsente, nullamque protestationem interponente decem [15] annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: at si actor peregre sit, ut septum non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in prophanis obtineat. Ecclesiæ vero & monasteria & si qua alia venerabilis domus, tum denique quæcunque ad fiscum referuntur, quum ipsis ad annum quadragesimum jura conserventur, dictum tempus despicient. Ac sic quidem de [16] remoram statione, quæ [17] propter temporis longitudinem moveri non possint sancientes, jubemus ne actor maritimæ oræ [18] emolumento privetur: tametsi [19] quod tempus elapsum sit, obtinere litem non potuerit.

12 Περὶ ἐποχῶν. *Scrimg. de epochis*, adde *Nov.* 57. 102. 103. *J. eod.*

13 Διάμετρον. *Scr.*

14 Ἔρκιον ἢ ἐποχὴ τὴν πῆξιν. recte πῆξιν: solebant enim in mari palos configere ad retia extendenda.

15 Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν porrexerit decennio, vicino præsente & tacente, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.

16 Περὶ τῆς ἐπαρχικῆς φάσεως. *Scr.* περὶ τῆς ἐποχῆς. *Cujac.* 14. *obs.* 1.

17 Στάσιμος ὅσα, &c. *Scrimg.* qua & Græci & Latini sæpe utuntur.

18 Τὰ περίουσα κέρδη μὴ γεφῶσιν, &c. *Scrimg.* quod lucrum Græci interpretantur τοπικτικὸν, & solarium. vid. *l.* 15. *ff. qui potiores.*

19 Κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχῃ, καθάπερ *Cujac.* 14. *obs.* 1. *Legit* καθάπαξ τῆς ἐκδικάξεως διὰ τὴν ἀναφανείσαν (*Cujac. dict. loco* legit ἀναφανοῦσαν) ἀντίκλησιν idem legit ἀντίπεσιν.

Constit. CV.

SI MAGISTRATUS ALIQUIS RES FISCALES FURATUS ESSE DEPREHENSUS SIT. [20]

Laudabilis res est legitima castigatio & pœna, quod incomposita emendet: & ad mala propensos, ne in illa proruant, vel invitos restringat. Laudabilis est, inquam, quando legibus convenientem servat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi prætextu crudeliorem se exhibet. Quando & pater [21] donec benigne delinquentem filium castigat, simul prudentiæ, simul castigationis nomine laudandus est: ubi vero paterno affectu abjecto, non ut [22] patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sane si leges revera reipublicæ parentes [23] sunt, (quemadmodum sunt profecto) requiritur omnino, ut pro [24] ratione delictorum pœnas etiam constituant: nequaquam vero immanem aliquam multoque quam pro delicti modo graviorem pœnam imponant. Nam quomodo id legitimæ est correptionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem intulisse convictus non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non præcise integra membra secari jubent, & *lex quum*

20 Dupli pœna punitur, ut hic. non capitaliter, & ita abrogatur lex unica *Cod. de crimine peculatus.*

21 Vid. *tit. de emend. propinquorum.*

22 Exemplum vid. *l.* 5. *ff. ad l. Pomp. de parricid.*

23 Leges parentes reipublicæ.

24 *Nov.* 61. *J. eod. Nov. Justin.* 82. *c.* 10. *l.* 11. *ff. de pœnis.*

Source : BIU Cujas

ὁ συμπάθειαν ἀσυγκρίτως ἐπαγγελλόμενος κρείττονα τὴν ἰατρικὴς συμπαθείας, (εἰ γε τῇ μὲν θεᾷ πᾶν σῶμα τὸ δύσρεκτον ὁ σκοπὸς, νόμοι δὲ σωτῆρι τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς σώμασι διδόασι τὰς δυσρεκτους) τοσαύτην ἀποτομίαν κατὰ τῶν ἀδικούντων (καὶ μάλιστα τῶν ἐπὶ τοῖς θείοις ἁμαρτόντων) ἐπιδείξον) ; Τούτων δὲ ὄντως ἐχόντων, ὁ μὴ δυνατὸν ἐπιψηφιζέσθω νόμος κατὰ τῶν κλοπῇ δημοσίων πραγμάτων ἄρχοντος ἀλόντος, καὶ ὁ κατ' αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες αὐτῷ κοινωνοὶ γεγόνασιν, ὡς ὁ φιλανθρωπος καὶ νομικῆς γνώμης ὑπάρχων, ἥρεσε τῇ ἡμετέρᾳ κρατεῖ ὥστε μηκέτι νομίμοις αὐτὸν συμπολιτεύεσθαι βλαπτόμενον, μηδὲ χρηματίζειν ὅλως, ἀλλ' ἀπολίτευτον ἀπερρίφθαι καὶ ἄχρηστον, δίκῃ δὲ πάσῃ καὶ πίστει τοιούτων ἀρχόντων ἀντὶ τοῦ δημοσίου κλοπῆς ἀπαιτουμένων τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν εἰς τὸ διπλάσιον ἀντέκτισιν ὧν ὀφείλουσι καὶ τῶν ἐπὶ τούτων κοινωνησάντων, δύπορον μὲν ὄντων, πρὸς τὸ αὐτὸ διπλασιουμένων ζημίαν, ἄπορον δὲ, μάστιξιν αἰκιζομένων, καὶ ἀτίμῳ κυρείᾳ, καὶ φυλακῆς ὑπερθέσεσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Περὶ δὲ τῆς ἀπόρου γυναικὸς, καὶ πρὸς ἃ μὴ εἰσεγνώσεις, καὶ πρὸς ἃ δεῖ λαμβάνειν παῖδες μητέρων αὐτῆς.

Πρᾶγμα παράλογόν πως δοκεῖν, καὶ τῷ δικαίῳ μὴ σωσπόμενον, καλῶς ἔχειν ἡμῖν καταφαίνεται εἰς τὸν περὶ τῶν κατ' οἶκον τάξιν, νόμῳ θεῖα τάττειν ἀμαθεμένοις· τί δή ἐν τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ; οἷα εἰκὸς, πολλάκις γυναῖκες ἔρημοι πλούτου καὶ κτήσεως ἀνδράσιν εὐπλούτοις ἁρμόζονται· αὗται δὲ λαμπρὰ λιπόντος τὸν βίον, τὸ σὺν τῷ οἰκείᾳ θεότητος ἐρχόμενον μέρος (ἔρχεται δὲ ἐπὶ μὲν τέτρασι παισὶν ὁμοίνυμον δὲ ἀριθμοῦ τάττε μοίρας, ἐπὶ δὲ πλείοσι μόνον τέκνοις ἐνὸς) σὺν εἰς ἀίδιον ἐξουσίαν, ὅλ' ὥστε θεῖ αὐτὸ κύριον ἔχειν ἀφαίρεσιν τίθεσθαι, τὸν λαμβάνοντα, μόνης δὲ τῆς ἐν τῷ βίῳ χρήσεως, καὶ δὲ οἰκοθεν τὸ ζωῆς τῶν χρημάτων προέζεσθαι. καλαλιπόντος δὲ τὸν ζῶντα, εἰς τοὺς παῖδας ἡ ἐξουσία δὲ τούτοις μέρος μισθίσαντα, μὴ συγχωρεῖσθαι ἀδείας τῇ γυναικὶ ὡς οἰκείοις ἀποχρήσασθαι πράγμασι, πλὴν εἰ μὴ ἀτεκνία θεσθῇ, καὶ ἀφ' ἑτοιαύτης δυσχέρειας δύσκρασιν τῶν τῆς προικὸς διαστάσεων. ὥστε σὺν οἴδε πότερον δύσεται ἡ γυνὴ καρπὸν κοιλίας ἰδεῖν, ἢ καθαρέσεται μὴ φύσῃ τοῦτον, ἵν' ὅτως ὀφθῇ κυρία τῆς ἀφαιρέσεως μερίδος. Ταύτῃ δὲ τῷ ἀπορίαν ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐπανορθωμένη, ἁπαξάπαν ἀναφαίρετον ἔχειν τὸν κυρίου τῷ γυναικὶ δοῦναι τοιούτου μέρος, καὶ ὅρον ἐπὶ τούτῳ σφέρειν ὃς ἂν αὐτῇ δόξῃ· μηδενὸς ἄλλα τοῖς παισὶν ὀφειλομένου, πλὴν δὲ κατὰ τὸ φαλκίδιον αὐτοῖς ἐπιλαγχάνοντος· δηλονότι μὴ τῶν πρώτων γάμων ἐπιλελησμένης τοῦ μητρὸς, μηδὲ ἐπιστρωγῇ δευτέρᾳ ἀνδρὸς τὸν δὲ πρώτου κοινὸν σὺν ἐν πρώτῃ πιθεμένης. ὡς εἴ γε τοῦτο συμβαίη, πάντως σκέπεσθαι τὸ παρ' ἡμῶν διδομένης ἐξουσίας, καὶ οἱ παῖδες τῆς ζωῆς ἤδη τῇ μητρὶ ἀφιλονείκητα τὰ πρᾶγματα ἔξασπάσασι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρδ'.

Περὶ δὲ ἐγγράφεσθαι τὰς εἰσαγομένας δίκας ἐγκλήματος, ἤτοι τὸ βυλόμενον εἰσιέναι δίκαν πρότερον ἐγγράφῳ πίστει.

Ἄριστόν ἐστι, πᾶσι εἴ τι καλὸν καὶ τῷ βίῳ συμφέρον, αἰῶνιον καὶ ἀείθαλες ἀμέμπτως εἶναι, καὶ μηδέποτε τὰ τοιούτων ἀπομαραίνεσθαι τὸν ὠφέλειαν. εἰ δ' ἄρα καὶ συμβῇ, (καθάπερ πολλάκις συμβαίνειν φιλεῖ) ἀμεμπτοτέρων ἀπαρύσασθαι τὸ χρήσιμον, ἀλλὰ τὰς γε φροντίδα τῶν ἀνθρωπίνων καλῶν ποιεῖσθαι, πρόσηκε μὴ καταλιμπάνειν τὸ ἀπαράβατον τῆς ἰδίας ἐξουσίας δεσπότου. καὶ τοῦτο μὲν δὴ νόμος τὸ διορίσασθαι καὶ καλῶς διωρίζετο, καὶ τοῦτο τῷ παραδάντι ποινὴ ἐπετίθετο· ἃ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὰς σωτηρίους ῥηθείς ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις ἐδοκίμαζε νόμος. Ἀλλὰ τοῦτον, καθάπερ εἶπον, ὥσπερ ἀπεφθιμένον, ἐκλειπόντα εἰς τὸ παντελῶς ἄχρηστον, ἡ βασιλεία ἡμῶν καὶ πρὸς τῷ πρώτῳ ἀνακαμίζει ῥώμῃ, καὶ τῷ εἰς τὸ πολιτεύειν αὐτῷ παῤῥησίαν χαρίζεται. καὶ ἰατρεύομεν, ὅπου γε καὶ παρόντος, τὰς βυλομένας δίκῃ εἰσέρχεσθαι, πρὸ τῆς εἰσόδου τὰ τοῦ νόμου προτιθέντας διορίζόμενα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε'.

Περὶ δὲ μὴ τῷ πρώτῳ δήλωσιν μὴ πρὸς τὸ κελτήριον ἀπαντήσαντος.

Οὐδὲ τῶν τὸ καταφερομένου καὶ ἀφ' παραφάσεως γεγονὸς, καταλειφθῆναι ἡμᾶς ἀνεπανορθώτων, ἀλλ' ἄξιον αὐτὸ τῆς πρακούσης βοηθείας τυχεῖν, ὡς ἂν τοῖς δὲ βίᾳ προῤῥήμασι πολλῷ παρεχόμενον τῷ ὠφέλειαν. ἐκεῖ ὁμοίως καὶ τῶν πρὸς καινισμὸν καθιστῶντες, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁ πρὸ τῆς εἰσιένας πρὸς δίκῃ τύπον ἀνφέρῃ, θεατίζομεν, τὸ ἄπαξ ὑπὸ δικαστικῆς προσκλήσεως ἐπὶ τῷ κελεύσει κληθέντα, καὶ μήτ' αὐτὸν ὑπακούσαντα, μήθ' ἕτερον πρόσωπον ἀνθ' αὑτοῦ πρὸς τῷ κελεύσει ἀπαντήσαι ἀμφοτεροιλαντα, πάλιν δευτέρας αἰτήσαντα δηλώσεως· ἀπειθήσαντα δὲ ταύτῃ μηδὲ τὸ τρίτης ἀνάξιον κελεύσαι καὶ μέχρι τοσούτου τὸ δικαστικῆς ἐπιεικείας αὐτὸν ὑπομένοντα, εἰ μὴ καθαφερομένῳ ὀφθῇ καὶ δὲ τρίτῃ μένοντα, καὶ, μηδεμιᾶς δύλογου προφάσεως τῷ ἀπαντησιν κωλυούσης, ὅτε δι' ἑαυτὸ, ὅτε δι' ἕτερα πρόσωπα τῷ δικαστικῷ βήματι ὠφελοῦσα· τότε δὴ τότε καὶ μὴ πιεράνειν τῷ κατεδικάζεσθαι ψῆφον αὐτῷ λαγχάνειν, καὶ μηκέτι ἐξὸν εἶναι καθ' οἱονδήποτε τρόπον μήτ' ἀμφισβητεῖν, μήτε τῷ κατάκλεισιν ἀποδύεσθαι. Ταύτῃ δὲ τῷ ψῆφον θεζόμεθα ἐφ' ἑκατέρᾳ πρόσωπα, εἴτε τις πρόσκληθεὶς κατολιμπάνοι τὸ ἀπαντήσεως, εἴτε τις ἔγκλησιν ποιήσας καὶ τῷ βήματι παραστὰς τὸ ἀμφισβητεῖν μέρος, εἶτε μὴ τῷ πρόσκλησιν ἐγκλήματος καταμηνύσας ἀποστῆ, πολυπραγμοσύνῃ σὺν τότε τῷ ἀντικαλοῦντι φεύγων, καὶ ἀναβολὴν δέοντος ζητήματος. καὶ ὅτου μὲν παρὰ δίκης πρόσκλησιν ἄρχει τρίτης, καὶ μὴ πειθαρχῶν, καθικνεῖσθαι καὶ μὴ παρὼν μηδεμιᾶς ἄλλης, ὥσπερ εἴπον, ἀφορμῆς εἰς δικαίαν ὑπόσης παραιτήσιν, ἢ δυνήσεται ὑπὲρ μὴ ἀπαντήσαντος τὸ εἰκότα ἀμφολογήσασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρϛ'.

Περὶ δὲ μὴ γίνεσθαι μνησικακίαν ἔνδοθεν τῶν ἐπὶ ἔτων, εἴτε ἱερολογίαν ἔνδοθεν δὲ δεκαετὲς χρόνου, καὶ δὲ τρισκαιδεκάτου ἐπὶ γυναικῶν.

Τοῦ σοφῶ παρωνοῦντος, καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, καὶ τῷ κοινῆς, παρὰ πᾶσιν ὅσοι φρενὸς δύτυχοῦσιν, ὑπολήψεως τὸν καὶ τιμώσης καὶ συνομολογήσης, καλῶς ἔχει μάλιστα μὲν ἐν πάσῃ πράξει πρεῖν τὸ κατὰ *medicorum commiseratione infinito majorem* [1] *præ se ferat commiserationem, (si quidem* [2] *corpora tantummodo spectat medicinæ beneficium, leges vero tam* [3] *animo, quam corpori beneficia præstant,)* tantam crudelitatem in eos, quibus mederi vult, exeret? Hæc itaque quum hunc ad modum sese habeant, placuit nostræ majestati, uti quæ lex mortem decernit in magistratum, qui res fiscales furatus esse deprehensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illi socii fuerint: hæc tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, & velut supervacanea extra rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur: quæque surripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur: sin pauperes, flagris cæsi ignominioseque tonsi [4] exulare jubeantur.

1 Legum commiseratio medicali major.

2 Jurisperitus medicum antecellit: & consequenter medicinæ studium juridico cedit.

3 Legum utilitas.

4 *Nov.* 96. *pr. cod.*

Constit. CVI. [5]

DE INDOTATIS [6] MULIERIBUS QUANTUM MARITIS MORTUIS EX IPSORUM BONIS LUCRENTUR. [7]

Si rem quæ modo aliquo absurda, æquitatique esse dissentanea apparet, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducamus, operæ pretium nos facturos videmur. At quæ illa tandem est? Quod quæ mulieres inopes (id quod non rarum [8] est) locupletibus viris matrimonio junguntur, hæ illis defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, *quadrans* [9] *nempe*: sin *tot aut* plures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint: sed ad vitam in usumfructum tantummodo, &, ut inde vitam sustentent, accipiant: & ipsis mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur, neque illis rebus suis utendi quomodo velint potestas concedatur, extra quam si nulli liberi supersint, quod infortunium illas rerum dominio beet: ut haud sciam utrum mulier ex se fructum videre præoptet, an vero ne nascatur aliquis, quo devolvendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda precetur. Hanc vero absurditatem Imperatoria nostra majestas corrigens, sancit, ne [10] istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa quomodo visum sit, de illa statuat, & nihil aliud liberis quam quod ex Falcidia ipsis competit, debeatur: tamen [11], ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito prioris toro contumeliam inferat: quod si contingat, à nobis attributo dominio prorsus excidet: illaque fato functa liberi rerum domini fient.

5 Hæc *Nov.* 53. Leonis dicitur ab Harmenopulo 5. *tit.* 8. §. 95.

6 *Novell.* 53. *c.* 6. 117. *c.* 5.

7 Quartam scil. & ut pleno dominio sit uxoris, ut hic, non usu solo, ut olim & ita abrogatur *Nov.* 117. *c.* 5. *vers. si autem ibi, ut usum solum in talib. rebus mulier habeat.*

8 Sæpe evenit, ut pauperes mulieres ditioribus maritis elocentur.

9 De quarta uxori inopi competente in bonis mariti locupletis defuncti, vid. quæ scripsi ad *Novell. Justin.* 117. *c.* 56. *& Authenticam præterea Cod. unde vir & uxor.*

10 Abrogatur *d. c.* 5. *d. loco.*

11 Id est, ita tamen ne ad secundas transeat nuptias.

Constit. CVII.

UT ACTOR ANTE LITIS CONTESTATIONEM [12] PORRECTO LIBELLO JUDICI FIDEM SUAM PROBET. [13]

Si quicquid honestum vitæque humanæ utile est, à senio liberum ac semper vernans permaneret, neque unquam ejus utilitas deficeret: id vero longe præstantissimum foret. Quamobrem etiamsi contingat (ut sane persæpe contingere solet) ut eo neglecto utilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bona incumbunt: hi certe, ut ne id quod de se multum utilitatis in commune diffundat, restituere negligant, sane quam conveniens est. Ea propter & nostra majestas legem quandam rebus humanis multo quondam utilissimam, nunc vero velut senio confectam, & ne prorsus inutilis fiat periclitantem, ad pristinum robur reducens, senii incommodum quasi abradit, & ad primitivum ipsius usum, reique publicæ utilitatem renovat. *Lex autem* de illis, qui actionem movent, agit, ut *hi* priusquam ad rei disquisitionem deveniatur, de suo instituto judici fidem faciant, scripto complexi, se nullo [14] dolo malo adversarium inquietare, neque alio judicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, & maligno consilio negotium facessere, neque denique mendaciis veritatem intervertere conaturos esse. Atque hæc quidem legis præscripta sunt: quæ sane recte sese habent, eaque qui transgrederetur, huic pœna infligebatur. Neque vero huic soli, sed causarum etiam patronos iisdem dicta lex adjudicabat. Itaque hanc (quemadmodum dixi) ceu deperditam [15] prorsusque inutilem redditam, Imperatoria nostra majestas, tum ad pristinas vires reducit, tum in rem publicam reditu donat. Ac vero sancimus, ut qui dehinc in judicium procedere volent, ante introitum quæ à lege præscribuntur, exhibeant.

12 Dixi ad *Novell.* 97. *pr. cod.*

13 Id est, juret. reducitur *Nov.* 49. *Justin. c.* 5.

14 Οὔτε δολίᾳ. dixi ad *l.* 99. *ff. cod.*

15 *Nov. Just.* 47. *cap.* 3.

Constit. CVIII.

DE EO, QUI AD PRIMAM DENUNCIATIONEM JUDICIO SE NON SISTIT. [16]

Neque vero hoc, tametsi neglectum hactenus contemptuique habitum sit, incorrectum relinqui fas est, potiusque ut convenienti auxilio potiatur, convenit: utpote quod humanis rebus multam de se utilitatem præbeat. Nos itaque quemadmodum is tractatus, qui litem instituere volentibus formam præscribit, innovatus est, ad consimilem etiam modum hoc innovantes, sancimus, ut qui semel judiciali citatione in jus [17] vocatus, neque ipse paret, neque alium qui pro ipso in judicio se offerat, mittit, iterum judicii denunciatione impetatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denunciatione indignus censeatur: & si quidem, quum tam patienter judicialis clementia ipsum expectet, ipse nihilominus tertiam [18] citationem contemnens (quum nulla justa causa comparitionem ejus impediat) neque per se, neque per alium judicio sistat: tunc omnino etiam absens condemnetur, & nequaquam deinceps, vel quæstionem movere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittatur. Atque hoc in utrumque litigatorem decernimus, sive quis in jus vocatus comparere negligat: sive quis actione instituta, adversarioque in judicium producto, deinde ipsi molestias protelationesque litis machinans ab intenta actione dolo malo desistat. Etenim hic quoque, ubi ter à judice citatus non paruerit, absens condemnabitur, ita tamen (quemadmodum dixi) si nulla causa, quæ illum, qui se in judicio non obtulit, verisimiliter purget, ad justam excusationem subsit.

16 In usum revocatur *Nov. Justin.* 69. *c.* 3. *Novell.* 112. *cap.* 3. *1. Harm.* 2. §. 6. *in fin.*

17 Vid. *tit. ff. de in jus vocat.*

18 Vid. *dictum caput tertium.*

Constit. CIX.

NE [19] INTRA SEPTIMUM [20] ÆTATIS ANNUM SPONSALIA INEANTUR, NEQUE ANTE DECIMUM QUINTUM MARIBUS, AUT DECIMUM TERTIUM FOEMINIS MATRIMONIUM CONSECRETUR.

Quum suum cuique [21] rei tempus esse sapiens [22] tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus observa-

19 Et ita reducitur *l.* 14. *ff. de sponsal.* Augustanea constituerat, ne minor x. annis sponsa haberetur, vid. *Dion. Zonar.* extat vero hæc Novella apud *Harmenop. 4. tit.* 1. §. 11.

20 Infantia his annis desinit, *d. l.* 14. *l.* 1 *ff. de admiss. tut. l.* 3. *C. qui admin. l.* 18. *C. de jure delib.*

21 Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι.

22 *Eccles.* 3.

Source : BIU Cujas

observare [1], longe pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certe matrimoniis negligi non debet. Oportet enim, ut quo ea res in communi vita magis necessaria est, eo prudentius cautiusque ad illam procedatur. Quam sane nos ob causam secundum veteres [2], qui recte hac de re lege lata statuerunt, sancimus ne quo modo ante [3] septimum ætatis annum sponsalia constituantur, neque matrimonium [4], sponsa duodecim, sponso vero quatuordecim annis minore, sacris [5] ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publicumque reipublicæ usum attinet, ita vetitum sit. Verum si Imperator [6] (ut sæpe accidit) novam familiam conficiens, & sponsalia, & consecratione peragendam conjunctionem intra præstitutos annos desponsandis decreto permittat, id nihil legi adversabitur. Licitum enim est, ut quibus Deus universi terrarum orbis, tanquam familiæ [7] cujusmodi administrationem demandavit, hi secus quam lex quæ subditos devincit, præscribat, familias cogant.

1 Τηρῶν τὸν κωμόν. 2. *d. l.* 14. *intelligit.*

3 Ante septimum annum sponsalia non constituunt.

4 Matrimonium fœminæ ante 12. annum non contrahunt, masculi ante 14. *l.* 9. *ff. de sponsa.*

5 Ἱερατικῶς.

6 Vid. *Novell. Isaaci Angeli c.* 2. *§.*

7 Subditi principis familia.

Constit. CX.

UT [8] MULIER SOLUTO MATRIMONIO DOTEM SUAM PROPTERQUE NUPTIAS DONATIONEM, ET RELIQUAM OMNEM MARITI SUBSTANTIAM IN COMMENTARIUM [9] CONSCRIBAT [10], AC EO PROLATO RESARCIRI SIBI POSTULET, SI QUID DAMNI IN REBUS SUIS A MARITO SE PASSAM DICAT: CITRA [11] COMMENTARIUM AUTEM EVIDENTEMVE PROBATIONEM NIHIL PETAT, AUT PETENDO ACCIPIAT.

QUUM præter alia, quæ sancte à veteribus [12] de matrimonii rebus tractata sunt, huic quoque tractatui satis prospectum sit: ut nempe mulier soluto matrimonio non quoquo modo res maritales percipiendas & detinendas vendicet; sed si de illis controversia moveatur, confectum post mortem mariti de dote sua & donatione propter nuptias, reliquisque maritalibus facultatibus commentarium publice prius exhibeat: & si quid ex dote à marito consumptum esse appareat, id ex ipsius bonis repetat, quum hoc, inquam, quomodo jus atque æquitas postulat, à veteribus constitutum sit, ac vero nunc ejus nulla ratio habeatur: quoniam veterum prudentiæ utilitatem conservandam ducimus, illorum sanctionem renovantes statuimus, ut dehinc omnibus modis de dote, propterque nuptias donatione, & aliis quibuscunque maritalibus rebus à mulieribus commentarius conficiatur: quo si quando, ad istiusmodi controversiæ speciem adigantur, & ad res maritales, pro eo quantum ipsarum res deteriores redditæ sunt, procedere velint: ex eo commentario aut probatione petitionis æquitas cognoscatur, utrum recte res maritorum vendicent, quando commentario comprehensa ab illis insumpta esse constabit. Citra commentarii autem testimonium, neque petitio locum inveniat, neque illa contentiose petentes aut audiantur, aut quicquam eorum quæ petunt consequantur. Porro commentarii conficiendi tempus statuimus: ut intra tres [13] menses fiat: & cujusmodi multa veteribus in tutores constituta est, talis etiam hic procedat.

8 Extat apud Harmenopulum *lib.* 1. *tit.* 13. §. 37.

9 Ἀπογραφήν, nota de inventario rerum dotalium.

10 Intra tres menses, ut *J. cod.*

11 Χωρὶς ἀπογραφῆς.

12 Jurisconsultis & Imperatoribus. adde Phocium 9. *Nomocan.* 28. 29. *& seq.*

13 Idem temporis spatium inventario bonorum defuncti faciendo præstituit *lex ult.* §. 2. *C. de jure delib.* & inventario bonorum pupilli 5. *Harmenop.* 11. *c.* περὶ κεκωλυμένων ἐπιτροπεύειν, quod Accursius non probat in *l.* 24. *C. de admin. tut.*

14 De viro. *Nov. J. cod.*

15 Novella Nicephori Botoniatæ *c.* 1. *J.* idem confirmat, & Photius 13. *Nomocanon.* 30. quo loco Balsamon hujusce Novell. mentionem facit, ut & *Harm.* 4. *tit.* 1. *c.* περὶ μανίας.

16 Et ita abrogatur lex 16. *in fin. ff. de ritu.* quæ generaliter vetabat matrimonium ob furorem dissolvi, reducta distinctione legis 22. §. 7. *ff. soluto*, sed tamen Photius dicto loco negat hanc Novellam Leonis usitatam, stari potius juri civili & Novellæ Justiniani 22. *c.* 15. *Novell.* 117. *c.* 8. 9. quæ inter causas divortii hanc non enumerat.

Constit. CXI.

UT SI UXOR [14] MENTE CAPIATUR IDQUE NEQUE DOLO MARITI, NEQUE IPSO CONSCIO, ALIORUM MALEFICIO FIAT, ET ULTRA TRES [15] ANNOS ID MALUM DURET: MATRIMONIUM DIRIMATUR, ALTERAMQUE UXOREM DUCERE MARITO LICEAT. [16]

Idem Imperator eidem Styliano.

NIhil adeo ad conservandum genus humanum esse necessarium, atque quod [17] è costa viro attributum est subsidium, cum artifex ille qui istud condidit, docet, tum ipsa natura divino documento attestatur. Quod cum ita sit, par atque conveniens erat, legis providentiam, & si qua aliunde cura mortalium rebus succurrit, istiusmodi de re illa commentari & statuere, quæ per omnem vitam illis qui conjugii nexu uniti sunt, auxilio gaudioque sint: quæ initio propositum conjugii finem confirment, non vero contra affligant, & miseriam perpetuumque mœrorem adferant. Si ergo conjugium tale esse oporteat (quemadmodum certe oportet) non sane suscipienda mihi illa lex [18] videtur, quæ si post initum matrimonium furore uxor corripiatur, maritum illam perpetuo retinere, & furoris incommodum semper ferre cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consentaneum, aut matrimonialis convictus solicitudine dignum videatur, ut per totam vitam maritus insanienti uxori alligetur, ejusque fœditatibus conficiatur? Si enim nullus adeo truculentus est, ut vel momento quemquam cum feris in eundem locum includere sustineat: quomodo legis benignitate prædita illa lex est [19], quæ perpetuo efferatæ furore conjugi cohabitare maritum jubet? Sed per conjugium, inquiunt [20], in unum [21] corpus, coierunt, oportetque membrum alterum alterius morbos perpeti: & divinum præceptum [22] est, quos Deus junxerit, ne separentur. Præclara quidem hæc & divina, utpote quæ à Deo pronuntiata sint: verum non recte, neque secundum divinum propositum hic in medium adferuntur. Si enim matrimonium talem statum conservaret, qualem ejus in principio pronuba [24] exhibuisset, quisquis separaret, improbus profecto esset, neque reprehensionem effugeret. Jam vero quum præ furore ne vocem quidem humanam à muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quæ ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo acerbum horrendumque matrimonium dirimere nolit? Ea propter sancimus, ut si quando post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres [25] annos infortunium maritus ferat, mœstitiamque toleret: & nisi interea temporis ab isto malo illa liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium divellatur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur. Cui sanctioni hoc adjicimus ut furoris causa investigetur, in eamque inquiratur, num [26] forte mariti, aut ipso conscio familiarium ejus aliorumve quorumlibet technis atque dolo sit conflatus. Quod si sic esse deprehendatur, & quidem maritus [27] maleficii arguatur: ut hic in monachum transformatus, nolensque volens monasterio inclusus, nequitiæ suæ pœnas luat, manantique ex sacris canonibus animæ curationi subjectus sit, decernimus. At si à cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta sit ***.

14 Ἐν μιᾷ. *Matth.* 19. *vers.* 5.

15 Ἐν μιᾷ σαρκὶ μίαν.

16 *Matt.* 19. *v.* 6.

17 Refutatio objectionis.

18 Νυμφοστόλος.

19 Triennali furore uxoris matrimonium potest dirimi.

20 Quid enim si uxor malis artibus mariti in furorem versa est.

21 Pœna mariti, cujus malis artibus uxor in furorem versa est, adde *Nov.* 22. *c.* 15. §. 1. *l.* 3. *ff. ad l. Corn. de sicariis.*

22 De mulieris furore dictum est *Nov. Nicephori* 111. *cod.* Ex his apparet ob triennalem furorem uxoris, matrimonium dissolvi posse: ut ob quinquennalem mariti.

23 IV. *Harm.* 2. *Nov.* Nicephori Phocæ *J. eod.* sed Photius 3. *Nom.* 30. negat hanc Novellam Leonis observari, cum furor inter justas divortii causas non numeretur in Novella Justin. 22. *c.* 15. *Nov.* 117. *c.* 8. 9.

24 Vid. *l.* 8. *in fin. ff. de his qui sunt sui, l.* 16. *in fin. ff. de rita.*

Constit. CXII.

UT SI MARITUS [28] PER MATRIMONII TEMPUS IN FUROREM INCIDAT, INTRA QUINQUENNIUM [29] MATRIMONIUM SOLVI NEQUEAT: EO AUTEM ELAPSO, SI FUROR EUM ADHUC OCCUPET, SOLVI POSSIT.

VEterum [30] Jurisconsultorum sententiam, qua furorem matrimonium impedire, jam initum autem non infirmare constituitur, neque convellere, neque reprehendere est animus: illosque ipsos ad judicium suum, quo ad id decernendum commoti sunt, expendendum remitto: ut tamen illam aut approbem aut confirmem: quod

25 Novella Nicephori Botoniatæ *c.* 1. *J.* idem confirmat, & Photius 13. *Nomocanon.* 30. quo loco Balsamon hujusce Novell. mentionem facit, ut & *Harm.* 4. *tit.* 1. *c.* περὶ μανίας.

26 Et ita abrogatur lex 16. *in fin. ff. de ritu.* quæ generaliter vetabat matrimonium ob furorem dissolvi, reducta distinctione legis 22. §. 7. *ff. soluto*, sed tamen Photius dicto loco negat hanc Novellam Leonis usitatam, stari potius juri civili & Novellæ Justiniani 22. *c.* 15. *Novell.* 117. *c.* 8. 9. quæ inter causas divortii hanc non enumerat.

27 *Gen.* 2. *v.* 22.

28 *d. l.* 16. *in fin. l.* 8. *ff. de his qui sunt. v. l.* 4. *ff. de divort.*

29 Hinc satis perspicuum est, non intelligi hoc loco *d.* §. 7.

30 Objectio.

ῥὸν, εἰ δ' ἔν γε ἀλλ' ἕν γε τῇ κτ' γάμου συναρμογίᾳ τοῦτον μὴ πιεσθῆναι. δεῖ γὰρ, ὅσον ἐν τοῖς κτ' τ βίον πεφυκόσιν ἀνασκιοτέρα ἡ ἐπιχείρησις, τοσοῦτῳ μᾶλλον γνώμης ἀσφαλεστέρας ἐπὶ τούτῳ χορεῖν. Τοῦτο δὴ ἔνεκεν, κτ' τὸς παλαι καλῶς συνειδότας περὶ τούτου κ νόμου ἡμεῖς ἀναζητοῦμεν, μηδαμῶς συνιέναι γονέων ἐπὶ χρόνοις ἐλάττοσι τ ἑπτὰ, μήτε μὴν ἱερατικαῖς βεβαιώσεσι τὸν γάμον ἢ τελεσθέντα ἔτος ἐνδέοντ τ νύμφης, ἢ ἡ νυμφίος τ πεντεκαιδέκατον μὴ διαμετρῆσαι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευ (ὡς τῷ κοινῷ κ δημοσίαν ἢ πολιτεύματος χρῆσιν· εἰ δ βασιλεὺς (οἷα πολλὰ συμβαίνει) πρόκτων οἰκονομίαν πιὰ κ γονέων, κ τὸν ἐξ ἱερολογίας συνάρμοσιν τοῖς γονεύσασι ἔνδον τ διορισθέντων ἐτῶν ἐπιψηφίσηται, τοῦτο ὡς τ νόμου ὑδὲν ἀντικείσ. ἔξεστι γ τοῖς ὑπ' ἐκεῖνον τὸν οἰκονομίαν τ κοσμικῶν ἐγκεχειρισμένοις πράγμασιν, ὑπάρχοντα ἢ κτ' νόμου οἰκονομεῖν, ὁς ἀγαθὸς τυγχάνοις.

Διαταξις ρί.

Περὶ δ τὸν γυναῖκα ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τ πᾶσαν οἰκείας φανερὸς κ τ ὡς γάμου δωρεᾶς, κ τ ἄλλης ἁπάσης ἀνδρώας ὑποστάσεως, ἐπεὶ δὲ γάμου λυθέντος συμβαίη κ τῇ φανερίᾳ τ ἀπογραφῆς ἐπιζητῆν εἴ τινα λέγει παρὰ δ ἰδίᾳ ἀνδρὸς ὑποστῆναι καινοτομίαν εἰς τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ χωρὶς ἡ ἀπογραφῆς, εἰπερ ἐν ἐναργὲς ἀποδείξεως, μηδὲν ζητεῖν, μήτε ζητοῦσαν λαμβάνειν.

ΜΕΤΑ τ ἄλλων ὅσα ὡδὶ τοὺς γάμους δικαίως τοῖς ἀρχαίοις φανενόηται, κ τάδε δεῖσθαι φανοίας τυγχάνοντος δ μέρος φημὶ δή, δ, μὴ τῷ γαμικῷ ἀμίλυσιν, μὴ τὴν γυναῖκα ὅπως ἔτυχεν ἀντιποιεῖσθαι τ τ ἀνδρώων προσμάτων λήψεως π κ καθαίρεσιν, ἀλλ' εἰ ὡδὶ τούτων ἀμφισβητοίη, ὥσπερ δημοσία τ π οἰκείας φανοίας κ τ ὡς γάμου δωρεᾶς κ τ ἄλλης ἁπάσης ἀνδρώας φύσεως τῷ μὴ θέλοντι δ ἀνδρὸς γεγονυῖαν ἀπογραφὴν ἐξενεγκεῖν, κ εἰ π σὺν τούτῳ ἀμφισβήτοις παρὰ δ γαμέτῃ ἀνηλωμένων, τάδε τὴν ἀναπλήρωσιν ὀφ τ οἰκείαν ζητεῖν πραγμάτων· κ τάδε δὴ καθάπαξ ἰσ δικαίοις τοῖς δεχαίοις διωρισμένα, νυνὶ δ' ὀλιγωρίᾳ ὠθισθέντα, ἐπειδὴ τ τ δεχαίων φανοίας τὸ χρήσιμον σωζόμενον ἄξιον, σώζεσθαι, τὸ οἰκείων ἀνανεμόμενον ἁπάσης, ὀφείλομεν, ὅπερ δ πραγμάτων ἀπογραφὰς τ π φανοίας κ τ ὡς γάμου δωρεᾶς κ τ ἄλλης ἁπάσης δ ἀνδρὸς φύσεως ὀφ τ πάντας τρόπους παρὰ τοῖς γυναιξὶ σπουδάζεσθαι· ὡς, ἐάν ποτε γυνὴ ὡς πιστοτάτῳ φιλονεικίας ὑπάρχουσα κατασχῇ, κ ὡς τὸ ἀνδρώαν χρεῶν ὑπάρξαν ἀντὶ τ καθεστώτων εἰς μείωσιν οἰκείων ἀξιοῖ, ἐξ οἰκείας τ ἀπογραφῆς, ὅτοι ἀποδείξεως, τὸ δίκαιον τ λόγων γνωρίζεσθαι, κτ' τρόπον ἀνταποδομένης τ δ συζύγου προσμάτων, εἰ γε παρ' οἰκείαν φαίνοιτο τ σὺν τῇ ἀπογραφῇ κειμένων ἀναλωσις γεγονυῖα. ἀνὸν γ τ οἰκείαν μαρτυρίας μήτε τὴν ζήτησιν χώραν δύρισκειν, μήτε ζητοῦσης φιλονείκως ἢ ἀκροάσεως τυγχάνειν ἢ π τ ἐπιζητουμένων λαμβάνειν. Τ γ χρόνον τ ἀπογραφῆς ὀφείλομεν εἴσω τελῶν μηνῶν γίνεσθαι, κ τὰ ἐπίμηνα φαίνεσθαι, οἷα δὴ κ ὡδὶ τ ἐπιτρόπων τοῖς παλαιοῖς νενομοθέτηται.

Διαταξις ριά.

Περὶ δ, γυναικὸς εἰς μανίαν φρενίτισιν, μὴ κατ' ἐπιβολὴν δ οἰκοίου ἀνδρὸς, μήτε τὸν συνειδότ αὐτῇ τὸν κακοῦργον, εἰ παρ' ἄλλων πινῶν ἡ μανία κεκακόργηται, μέχρι τείτου ἔτους ἀμαυρίαν τ γάμου ἄλυτον κ, εἰ ἔπ τὰ τ μανίας λυπεῖ, πρόνοιαν τὴν συνάφειαν, κ μηνοῦσαν τ ἄνδρα σὺν ἀδείᾳ ὧν ἂν ἔλῃ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣ μὲν ὑδὲν ὕτως ὡς βίον ἀνθρώπων καθέσηκεν ἀναγκαῖον ὡς ἡ παρὰ τ πλουσίας κεχαλασμένη ἀνδρὶ βοήθεια, κ ὁ ἐξ δρχῆς ὑποσημειούμενος τῶν πάλαι πεπλεῖν ἐδίδαξε, κ ἡ φύσις αὐτὴ τῷ θείῳ διδάγματι ὡσαύτως μαρτυρεῖ. τάτε δ' ὅπως ἀναγκαίᾳ τυγχάνοντος, ἔπεστι κ τῷ δ νόμῳ ὡσύνειν, κ εἴ τις ἑτέρωθεν φροντὶς συνεπιλαμβάνῃ, τὰ τοιαῦτα ὡδὶ δ πεφύκατος κ πιφροντικέναι κ διοικίσασθαι, οἷα τῇ πόσῃ ζωῇ τ ἀφ' τ συζυγίας λυομένων εἰς βοήθειαν ὑπάρξῃ κ ἀγαλλίασιν, κ τ ἀπ' δρχῆς σκοπὸν βεβαιώσῃ τ νυμφοδόσεως, ἀλλὰ μὴ τἐναντίον, εἰς κατασκόλιόν κ πολυπραγμοσύνην κ ἀφ' βίᾳ μὴ ἀνιέσαν κατήφειαν. Εἰ ἐν τοιαύτῃ δεῖ ῥηθῆναι τὴν συζυγίαν, (ὥσπερ κ δεῖ) ἃ δοκεῖ μοι χάριν ἔχειν ἀποδοχῆς ἐκεῖνος ὁ νόμος, ὃς, μὴ τὴν μνησικάκειαν, εἰς μανίαν τ μεμνησθυμένης ὡσεπιστάσης, βιάζεται τ γαμέτην ἀφ' παντὸς τοιούτου σωζεσθύχθαι κακοῦ, κ τῇ συμφορᾷ τ μανίας ἀεὶ ὡσεκτενίζεσθαι. πᾶ γὰρ ἀποδοχὴ, πᾶ δ' ἄλογον, ἢ τ ὡδὶ συμδιώσεως ἄξιον φροντίδων, τὸ ὡσπαθεῖσθαι ἀφ' βίᾳ τ ἄνδρα μανείσῃ τῇ γυναικὶ, κ τοῖς ἐκεῖθεν ἀναγοῖς καθατεύχεσθαι; εἰ γὰρ ὑδεὶς ὕτως ἀφιλάνθρωπος, ὃς κἂν ἐπὶ βραχὺ ἀνθρώπου συγκαθειργνύειν ἀνθρώπων ἀξιοῖ, πῶς ἔχοι νόμος φιλανθρωπίαν ὁ ὡσεσίσας νόμῳ δι' αἰῶνος τὸ τ μανίας πεπεισμένῃ τῇ ἀνθρώπῳ συνοικεῖν τ μνησικάκημον; ἀλλὰ (φασὶν) ὡς ἀφ' τ συναφείας ἐν γηράσι μέλος, κ ἀνάγκη τὸν δ μέλους ὑφίστασθαι νόσον, κ, ὡς θεῖον βέλτιστε κέλευσμα, μὴ χωρίζεσθαι τὰς ὑπὸ θεῖ συζυγίας. καλὰ μὲν τοῦτο ἀ θεῖα παρὰ θεῖ εἰρῆ, ὀ καλῶς δ' αὐτὰ, ὀδὲ κτ' τ θεῖον σκοπὸν οἱ ὡσπεινόμοι σώζοντα τὸν τούτων ποιοῦσιν. εἰ μὲν γὰρ ἡ μνησεία τοιαύτην σώζῃ τὴν κτίσασιν ὁποίαν ἐξ δρχῆς ἡ νυμφοστόλος παρεσκεύασεν, αὐδὶς ὁ χωρίζων, κ τὸν μέμψιν ὀφείλῃ· εἰ δ' ὑπὸ τ μανίας ὀδὲ φθορᾶς ἐστὶν ἀνθρωπίνης ἀνεῖναι τ ἀνδρώπου, μὴ ὅπου γε ἄλλος τινὸς τυχεῖν τ ὅσα μνησείας ὡσεις ἱλαρείαν χαρίζεται, τίς σὸν ἐθελήσῃ ἀφαλύειν τὸν ὕτω πικρὸν κ φόλκτον συζυγίαν; Διὰ τοῦτο ἡσυχάζομεν ὡς, εἴποτε μὴ τὴν κοινωνίαν δ γάμου ὡσεῖς μανίαν ἡ γυνὴ ὡσεπίσει, μέχρι τείτου ἔτους φέρειν τὸν δυσχερῆ τ ἄνδρα, κ τ κατηφείας ἀπολαύειν· κ εἴ γε μὴ σὺν χρόνῳ τοσούτῳ λύσις εἴη δ κακοῦ, μηδὲ ὡσεῖς τὰς οἰκείας ἐπανέλθοι φρένας ἡ τὴν μανίαν, νοσοῦσι, τὴν κακοῦσθαι ἀφαιρεῖσθαι τὴν κοινωνίαν κ τ ἀνυπόστατα συμφορᾶς ἐλεύθερόθαι τ ἄνδρα, τοσοῦτον ὡσεσδοκιζομένου δ ἡσυχίσματος, ὥστε δ' ἱερόσυνης τὸν μανίαν κ ἐξεπίστεως γίνεσθαι, μήποτε κατ' ἐπιβολὴν ὤφθη συστῆσαι ἢ αὐτὸ γε δ ἀνδρὸς, ἢ τ οἰκείων κατ' οἰκειότητα συναπτομένων, ἢ τινῶν ἑτέρων. ὡς εἴ γε τι βάτον π φωραθείη, εἰ σὺν κηκυρίας δ ἀνδρὸς, τὸν ὀφείλομεν πρωρίαν τ ἰδίας ὑποχεῖν κακίας τ εἰς τ μοιχὴν βίον μετεσχηματισμόν, κ ἀκριτ αὐτὸ μοναστηρίῳ ὡσοφειλόμενος κ τῇ σὺν τ ἱερῶν κανόνων ὑποβαλλομένῳ τ ψυχῆς θεραπείᾳ· εἰ δ' σὺν τ συζήνων ἦλθεν ἡ βλάβη, ἢ ἑτέρωθέν ποθεν, κ αὐτὸ συνειδότος δ ἀνδρὸς. ***

Διαταξις ριβ.

Περὶ δ, εἰ μὴ τὴν χαμαίλιον κοινωνίαν εἰς μανίαν ὁ μνησῆς ὡσεπίσει, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι πέντε ἀμπελεῖν τ γάμον ἄλυτον τούτων ἢ παρελασάντων κ τ μανίας τ ἐπιχείσεως ἐπ ὡσεσμένης, τὴν ἀμφιζυγίαν ἀφαρμόζεσθαι.

ΤΩΝ μὲν πάλαι νομοθετησάντων τὸν γνώμιον, ὑφ' ἧς ὁ τ μανίας καιρὸς διοείζει) ὃς αὐταῖς δοκεῖ πεῖς μνησείας ἐνεστῶσαι, κ μὴ ἀφαιρεῖν κ μείμψῃ καθυποβάλλειν σὸν ἔχω· (ἀφίημι γὰρ αὐτὸς ἐκείνας τὰς ταῦτα νενομοθετηκότας τὸν οἰκείων εἰδέναι κρίσιν, μεθ' ἧς ἐπὶ τὶ δόγμα κατίστασαν) ὡσεῖς ἂ τὸ συναινεῖν κ καθατίθεσθαι, ὅπ μὴ συγκαταθέσεως ἐμοὶ ἀξ-

Source : BIU Cujas

ἀξιῶ ἀναπίφλιων ὁ νόμος, ὁ πρόλογος. τὸ γὰρ κωλύειν μὲ ἀπλαβῆσαν ἤδη μανίαν τ γάμων, φάσκειν ἢ μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι μεταλλήτερος ἓ γάμος τ μανίας ἀποφανθείσης, πῶς ἂν αὐτόθεν ἡμᾶς πρὸς τὸ συγκατάθεσιν ἀναπείθῃ; εἰ γὰρ ὁ γάμος ἐπὶ κοινῇ τ σωμάτων ὠφελείᾳ σωίσασθαι βλέπει, πῶς ὁ τὸ ἀρχὴν ὡς ἀσύμφορον ἀποτρέπων συζυγίας, ἓ αὐτὸ συναπώμοτος μὴ τὸ σωάφειαν ἀνακύψαντος, ἂν ἀποτρέψῃ τὸ σύστασιν ὡς μὴ συμφέρουσαν; ἢ βοηθεῖν μὲ χρὴ, ὅπως μὴ τὸ ἀρχὴν ὀφθείη τις εἰς κακὸν πεῖραν κατασὰς, πρὶν πεισόντα ἢ τὸ κακὸ κατάλιμπάνειν ἀδόκητον, κ μὴ τ παλαιπωρίας οἰκτείρειν αὐτόν; ὥσπερ εἴ τις κ πρὸ μ ἓ νόσῳ λυθθλῶσι πνὰ, δεῖν οἴεται πρόσαγειν τὸ ἐπιμέλειαν, κατασχεθέντα ἢ ὑπνήκειν ἐᾶν, ἀπειρορύπως τὸ ἰατρείαν. Ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ εἶπον, ἐπιμεμφθεῖσθαι μὲ τοῖς νομοθέταις δοκ ἔχω, συμψηφῶ ἢ τάπερ εἶναι πολλὰ γε κ δεῖ· κ μάλιστα πολλῶν ἑτέρων τρόπων πρὸς μνησείας λύσιν ἀφεταγμένων, ὧν ἐδεῖς πρὸς τὸ χαλεπὸν τ μανίας εἰς σύγκλισιν ἰκανὸς παρελθεῖν. τὸ γὰρ, ἀφ' τὸ τ μνησῆρος ἀπιστείαν, ἢ ἀφ' τὸ κ τὸ πίστιν ἀφορᾶν, κ ἀνεπιτήδειον, κ εἴ π ἕτερον τούτοις συναγελυμένα, κεκτημένον ἰσχὺν πρὸς γάμου ἀφίζυξιν, (οἷον, εἰ δυλικῆς ἀναφάνοιτο τύχης ὁ μνησδούμενος· εἰ γὰρ ὥσπερ ἐπ' ἐκείνων ἡ τ κατοπτρύσεως αἰτία τ δέκα ποδῶν ὥριζε τὸ ἀφίσημα, ὅτω κ τὸ παραπλήσια ἀφενόμισε τὸ γαμικὸ κοινωνίαν ἀφλύειν, πῶς πρὸς τὸ συμφορᾶν τ μανίας ὅλως τὸ σύγκλισιν ἀναδέχεται; Τοιγαροῦν ἡσυχάζομεν ἡμεῖς πρὸς τ μ τ γάμου ἐπελθούσης μανίας, ὥσ ἐφ' ὅλοις ἕπεσθαι τὰς σωαπτρύσεις μὴ ἀφιζύγνυσθαι. κ γὰρ ὥσπερ τὸ, μὴ ἀφ' βίᾳ ἡραπδουμένης τ μανίας, ἄλυτον εἶναι τ γάμου, βίαιον ὤφθη, ὅτω κ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀναμενεῖ κ πρόσκαρτέρησις ἀναγκαία ἐσίν. εἰ ἢ μ τὸ ἓ τοσούτῳ χρόνῳ ἀπόδοσιν μὴ γένηται τῆς ἀπαλλαγῆς τ δυσχέρειας, μηδὲ πρὸς ἀνασωφρονῆσιν ὁ μεμιλωμὸς κατασαίη, τίνι κἀκεῖθεν ἀφιτέμνεσθαι τὸ γαμήλιον κοινωνίαν, μηδεμιᾶς μηδὲ ἑτέρᾳ μέρᾳ πρόσχυμοῦσης κοινοτομίας. κ τοῦτα μὲ διορίζομεν, ἐ πρὸς ἀφορολὼ ἓ πρὸ ἡμῶν νομοθετησάντων, ἀλλ' εἰς ἀπαλλήρωσιν τ πρὸ τὸ ἰσόκηλον ὀφειλομένης ἡμῖν πρόνοιας. Ἡ δὲ γε κατ' αὐτὸ ἐπιγνωσθεῖσα τὸ ἓ γάμου ἡμέρᾳ μανία, ἐδὲν ὑπεναντιούμενον ἔχῃ πρὸς τὸ αὐτίκα ἀφίλυσιν, εἰ κ πρόσκλησιν ἡ νενομισμένη σωτοῖς ἱερολογία. ἀλλ' ὁμοίως τῇ πρὸ τ μνησείας ἐγνωσμένῃ πρὸς τὸ ἀκινώνητον κατασήσει) κ ἀνάρμοστον. Ἴσως μὲ ἂν πσὶ δόξῃ, τὸ μ τὸ ἱερολογίαν ἀφιζύγνυσθαι, κρίσεως ὀρθῆς ἀπολείπεσθαι· ὡς δέον, ἐπεὶ ἀφ' τ σωαρμοστικῆς τελετῆς ἓν σῶμα γεγόνασι, μὴ ἀφιτέμνειν αὐτὰς, ἀλλ' ἰσώμοιρους ἐᾶν· κ μάλιστά γε κυρωτέρας μέλους κ κεφαλῆς ὑπαρχόντος ἓ ἀνδρός. ἐδὲ γὰρ ἂν σώματι τὲ τ μελῶν κυρωτέρα ὑπὸ πνος κατεγκλήμα πάσχοις σκληθῆναι. Ἀλλ' ἔτος ὁ λόγος δοκῶν ὑπὲρ τ ἐνώσεως ἱσταθαι, ἀγνοεῖν ἔοικε τ ἱερολογίας τὸ βάλημα· ἡ μὲ γὰρ τὸ κάλιστα τῇ μνησείᾳ χαλεύεσθαι ἀφανομάρη σωφροσύνη, ἀρρήκτῳ τινὶ δεσμῷ φίλτρα συνδέουσα ἀμφοτέρως, χρύσεα ἀφάδεσμα, κ εἴ π ἕτερον ἡδυῖ τ γάμου, τελεῖται. μανία ἢ πῶς ἂν τῷ σκοπῷ συνδράμοι τ τοιούτης τελετῆς; πᾶ γὰρ σωφροσύνης τὸ καθαρὸν, μὴ ἓ νὲ γινώσκοντος ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀγνοίαν ἐλεεινῶς δυσχεροῦντος; χρύσεος ἢ πόθεν ἡ ἀφάδεσμος; φέλκτρου ἥκιστα κ μᾶλλον ἰδεῖν, τῇ ἀθλίᾳ μνησῇ τ ἀθλιώτερον μνησῆρα τ μανίας πεφασκάζεσθαι, μὴ ὅπ γε συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς ὁμιλίαν προτρεπομένης. ποίῳ δ' ἂν φίλτρῳ δεσμῷ συνδεθείη, ἓ πάθος ὅλον ἀποθεμένου τ ἀνθρώπου, κ πάντα μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ἐπιγνώσκεσθαι ἀφιεμένου; Εἰ δ' ἄρα ποτὲ κ γένοιο ἐξ ὅτου γάμου δυσχὲς ὄψει) ἥλιος, πῶς ἡ κοινὴ βλάβη τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἡ τοιαύτη γονή; διὸτι συνιξομιεῖν οἶδεν ἡ φύσις τοῖς προφύμοις ὡς ἐπὶ πολὺ τὰς καρπάς. Ἐμοὶ μὲ ἂν κ ἀφ' τούτου δίκαιον ἐλογίσθη κ δόλογον, κ ἔτε πρὸς ἀθέτησιν τ σωαπλησίᾳ δύλογίας, ἔτε πρὸς ἄλλο τ ἐγκλημα, τὸ ἡσυχάσαι τῷ ἓ γάμου μ τὸ τ μανίας λῆψιν ἀφάλυσιν. Εἰ δέ τις αἰτίας ἐδὲν ἀπλῶς τὸ ἡσυχασμα, ἔτος καθ' ἑαυτὸν ἐπισήσας, κ τῷ ὀν ἓ μεμιλωτος γάμου κατανοήσας ὠφέλειαν, εἴσεται τῷ οἰκείαν κρίσιν, ὁποίας τιμῆς ἀξία καθέστηκεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριγ'.

Περὶ ἓ κ ὀν τοῖς προσκλινίοις καλασκευάσμασιν, ἃ τὸ τ ἡλιακῶν ἐπωνυμίαν φέρῃ, τὸ τ δέκα ποδῶν ὀν ἓ γείτονος μέρος ὠφελητρείας ἀφέσεσιν, καθάπερ κ ἐπὶ τ οἰκοδομημάτων νενόμισται.

AMEN περὶ οἰκοδομίας οἷον οἰκημάτων κ τειχίων ἄλλως τοῖς παλαιοῖς ἐπεσκέφθη, καλῶς ἐπίσκεψις ἔχῃ, κ καλῶς ἐπ' αὐτῶν ἡ ἀφέσεσις τοῖς γειτονεύσι ἀφιτέτακ) μέρεσιν, ὀν ὅλοις ποσὶ δέκα λαχόσι τὸ ἀφωρισμένην. τὸ γὰρ περὶ τ ὑπαίθρων, κ ὡς ἂν τις εἴποι πρόσκλισίων ἡσυχαστηρίων, (ἃ κ πρὸς μόνῳ κ ὑπαίθριον ἀπέλαυσιν ἐπινενόηκ), κ τὸ ἐπωνυμίαν ὀν ἓ ἡλίᾳ εἴληφεν, ἡλιακὰ προσαγορεύόμενα) τούτων ἢ ἄρα τ νόμου μνήμης ἐ τυχόντα κ διορίσεως, νυὶ εἰς χρείαν καθέστηκεν, ψήφῳ περὶ αὐτῶν διελέσθαι, κ τὸ φιλονεικίαν τὸ, ὡς εἰκὸς, ἐπ' αὐτοῖς σύνοτε πρόσαιρουσαν ἀφλύσης. Οὐ βουλόμεν ἂν, κ ἐπὶ τούτων τ κατασκευασμάτων, τοὺς τ ἡλιακῶν, ὀνεῖνο τὸ μέτρον σώζειν τὸ μεταξὺ ἀφίσημα τ ἐχόντων τὸ γειτονίαν πρόσωπον, ὁ κ ἐπὶ τ οἰκοδομημάτων ἀπονενέμη). Ὃ γὰρ ὥσπερ ἐπ' ἐκείνων ἡ τ κατοπτρύσεως αἰτία τ δέκα ποδῶν ὥριζε τὸ ἀφίσημα, ὅτω κ ἀνέχεσθαι ἀφ' τὸ αὐτὸ αἰτίαν τὸ ἴσον δύλογος διορισθήσε) μέτρον καίτοιγε ἡ αἰτία τ κατοπτρύσεως πολέσα ἀπαιτεῖν δοκεῖ τὸ ἀπόστασιν. εἰ γὰρ, ἀφ' τὸ μὴ κατοπτρύειν ἀλλήλας τὰ γειτονεύοντα μέρη, τὸ τ δέκα ποδῶν ποιεῖται ὑπόκλισιν, σύνεσθα τοσοῦτον ὀφείλ μᾶλλον ἀφίσασθαι, ὅσῳ κ μᾶλλον ἐπιτηδείως ἔχουσιν οἱ τοιαῦτα καλασκευαὶ πρὸς κατοπτρύσιν. δῆλον γὰρ ὡς ὃν οἰκία τις καθεζόμενον, ἢ τι πράττων, ὃν ἂν ὅτω κατοπτρύθῃ, πολλῶν ὑπαρχόντων ἀντιφραγμάτων. σὺ ἓ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκλινίοις ἔργοις, ἢ, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ φαῖεν, ἐξωτερείοις, ἁδὲν εἰς φέλος πῶ ἔσηκεν ἀντιφράττον. Διὰ τοῦτο ἡσυχάζομεν, μὴ ἑτέρως ἐξεῖναι τινὶ τοιοῦτον καλασκεύασμα πεπλάνευσθαι, εἰ μὴ πόδες δέκα τὸν ὃν ἓ γείτονος μέρος ἀποχώρησιν ἀφωμετρήσασιν· ὁμοίως ἓ κ εἴ τις ὀροφὼ τ οἰκίας ἀμαῖψαι βιάζοιτο, μαρμάρων πλάκας φέρειν, κ ἔτος μὴ πλὴν τῶν πρόσθεν, πλὴν τὸ εἰρημένον ἀφίσημα τ δέκα ποδῶν ἀπομακρυίων, ἓ γείτονος ἢ ἑτέρᾳ δέ τινος εἰς βοήθειαν ἀνακύπτοντος τρόπος. λέγω δὴ, χρόνῳ μακρότερα παραδρομὴς ὑπερβαινούσης τὸ τοιχικὸν πρὸ χρόνον ἀφάπτειν, ἀφ' ἓ τὸ ἔργον τὸ ὑπερῆν ἔλαβεν. ἢ, ἐὰν φυλακὴ τινὶ συμφωνία δωρησαμένη τὸ ἀδειαν, ὁ τοιοῦτος λαὸν εἰς τὸ ἐργάζεσθαι προσελήλυθε· κελεύομεν, ἐπὶ ἓ οἰκείᾳ χρήματος τὸ ἔργον μόσειν, τ τ δέκα ποδῶν μὴ ὠφελουμένης ἀποστάσεως.

id mihi approbatione indignum videatur induci nequeo. Nam quum matrimonium, si furor præveniat, impediatur: at vero si inito jam matrimonio furor superveniat, illud nihil lædi dicatur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur? Si enim hoc in matrimonio spectatur, ut cum utriusque conjugis commodo contrahatur: quomodo, qui ne id ab initio tanquam inutile consistat, suadet, si postquam initum erit, eadem calamitas existat, non idem ejus compagem tanquam inutilem dissuadebit? An operam dari opottet, ne quis omnino in mali cujusquam periculum incidat: qui vero jam inciderit, hic sine omni ope relinquendus, ipsiusque calamitatum non misereſcendum est? Quod perinde [1] sit, atque si quis, priusquam morbo quispiam corripiatur, adhibendum remedium existimet, at jam correptum negato remedio mori sinat. Veruntamen id, quod dixi, reprehendere Jurisconsultos non est animus: ut tamen ipsis adstipuler, permultum abest. præsertim vero quum multi alii modi ad solvendum matrimonium constituti sint, quorum nullus [2] cum furoris malo conferri recte possit. Quomodo [3] namque mariti prodigalitas, aut religionis [4] diversitas, aut in naturali consuetudine impotentia & imbecillitas, aut si quid aliud his connumeratur, quod ad dissolvendum matrimonium valeat, (cujusmodi est, si servilis conditionis conjugem esse appareat, & si quæ [5] in pactionibus nuptialibus promissa sunt, propter paupertatem plene præstari nequeant) hæc, inquam, & similia, quibus matrimonia dissolvere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possunt? Nos itaque sancimus, ut si furor post initum matrimonium superveniat, ne intra quinque annos conjuges disjungantur. Etenim quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi posset, id durum & acerbum esse visum est: ita tanto tempore expectare & perseverare necesse est. At si postquam tantum temporis decurrerit, malum se non remiserit, neque furiosus resipuerit: cum neutrius commodo aut incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc quidem statuimus, non quo superioribus legislatoribus obtrectemus: sed ut quam subditis curam debemus, adimpleamus. Jam vero si furor ipse nuptiarum die animadvertatur, quominus confestim matrimonium, tametsi [6] sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur, nihil obstiterit: perindeque ac si ante nuptias furor animadversus esset, matrimonium in irritum recidet, atque distrahetur. Sed [7] quod post consecrationem disjungendos esse conjuges dicitur, fortasse id nonnullis recto judicio destitui videbitur: quasi, posteaquam sacrificio [8] juncti in unum corpus coierunt, non dirimi illos, sed unitos sini oporteat. Et præsertim quidem quum præstantius membrum, adeoque caput [9] maritus sit: neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio, dum à conjunctione stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio velit ignorare videtur. Hæc enim præstantissima quæque connubio largiri cogitans, pudicitiam indissolubilique [10] quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propagationem generis, & si quid aliud matrimonium jucundum reddit, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitiæ integritas, quando mens seipsam non novit, miserabilisque ignorantiæ infortunio premitur? Unde vero propagatio generis speretur, quum furor spectaculum solo aspectu horrendum miseræ uxori miseriorem maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus universum hominem efferat, & ut quidvis potius quam homo videatur, efficit? Ac profecto si forte ex tam infortunato connubio fœtus [11] in lucem prodeat, quum natura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat: quomodo non hic ipse fœtus humano generi commune detrimentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituere, justum rationique esse consentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quod si quis sanctionem à crimine non liberet, hic apud se furiosi matrimonii utilitate expensa, quantum momenti judicium suum habeat, cognoscet.

1 Argumentum satis firmum ad hujus Novellæ confirmationem observa.

2 Argumentum aliud firmum satis observa.

3 Vid. *Nov.* 22. *cap.* 15. *Nov.* 117. *c.* 8. 9.

4 Vid. *l.* 5. *in fin. C. de spons alibus.* adde *Phot.* 1. 2. *Nomocanon.* 13.

5 Vid. *Nov.* 22. *c.* 18.

6 Μετὰ τὴν ἱερολογίαν.

7 Decidendi ratio.

8 Διὰ τῆς συναρμοστικῆς τελετῆς.

9 Caput uxoris, maritus 1. *Cor.* 11. *vers.* 13.

10 Ἀῤῥήκτῳ τινὶ δεσμῷ φίλτρα. *Scr.*

11 Hoc vult, fanum ex furioso concubitu nasci non posse.

CONSTIT. CXIII.

UT QUEMADMODUM IN ALIIS STRUCTURIS LEGE CAUTUM EST: ITA ETIAM SUBDIALIUM [12] AMBULACRORUM STRUCTURÆ, QUÆ SOLARIA [13] APPELLANTUR, DECEM PEDIBUS A VICINORUM ÆDIFICIIS DISTENT.

QUÆ veteres de domuum & alioqui parietum structuris tractavere, perbelle illa se habent, & vicina ædificia decem [14] inter se pedibus distare debere, ab iisdem recte constitutum est. Verum quoniam de subdialibus [15] deambulationibus, & quomodo aliquis fortasse vocet prosceniis spectatoriis, quæ ad apricandi usum, & eum quidem solum excogitata sunt, atque à Sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur) in lege nulla mentio facta, nihilque constitutum est: decreto quod de illis statuat, quæque subinde, ut verisimile est, de iisdem contentiones emergunt, dirimat, opus est. Decernimus igitur, ut & in his structuris solariorum nempe, inter vicinos tantum interstitium servetur, quantum in aliis constitutum est. Etenim quemadmodum in illis conspectus prohibendi causa decem [16] pedum interstitium statutum est: ita hic quoque merito idem [17] spatium eadem de causa præscribetur: præsertim vero, cum conspectus majorem etiam distantiam hic requirere videatur. Nam si ne se in vicem vicini conspiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hic tanto id magis fieri debet, quanto hujusmodi structuræ conspectui magis sunt expositæ. Constat enim sedentem quippiamve facientem in ædibus aliquem, quod multa septorum obstacula intersint, non ita facile posse conspici. In prosceniorum vero de quibus agitur operibus, aut (quomodo multi dicere malint) menianis, quominus in quamcumque partem circumspectus nihil obstet. Ea propter sancimus, ne aliter cuiquam talem structuram fabricari liceat, quam si decem pedibus à vicinorum structuris abstineat. Similiter si quis ædium suarum fastigium mutans, marmoreas [18] crustas obducat: hic etiam non aliter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium inter se & vicinum relinquat ***, aut alius quispiam modus auxilium ferat: longi temporis præscriptio, nempe si ex quo opus constitit, à legibus præfinitum tempus decurrerit, aut pactum asservetur, ex quo quis facultate accepta ad ædificandum accesserit: jubemus, ut in suo statu structura maneat, tametsi à vicini structura decem pedibus non distet.

12 Ἐν τοῖς προσκηνίοις καλασκευάσμασιν.

13 Ἀπὸ τὴν τῶν ἡλιακῶν ἐπωνυμίαν φέρῃ. *Scrimg.* adde 2. *Harm.* 4. *c.* περὶ ἡλιακὰ ἤτοι ἐξέδρα, &c. περὶ Σωλαρίων. Eadem Meniana & τοιχίδια appellant, *l.* 11. *C. de ædificiis priv.* adde *l. pen.* §. 5. *C. de ædificiis.*

14 *Harm.* 4. *cap.* περὶ οἰκοδομῆς. Imo duodecim, idem 2. *tit.* 4. περὶ ἀναγκαίου πλατοῦς οἴκου πολιτικοῦ. *l.* 12. §. 2. *C. de ædific. privat.*

15 Περὶ τῶν ὑπαίθρων.

16 *l.* 11. *C. de ædificiis privatis.*

17 Decem pedum scil. ut §. *cod. & ad l.* 11. *C. de ædific. privatis.* nisi publicum solum sit vicinum, spatium enim quindecim pedum relinquendum. *Harmen. d. c.* περὶ οἰκοδομῆς.

18 Μαρμάρων πλάκας.

ΖΗΝΩ-

Source : BIU Cujas

ΖΗΝΩΝΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΠΕΡΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ.

ZENONIS IMPERATORIS DE NOVIS OPERIBUS CONSTITUTIO.

Imperator Cæsar Zeno, Pius, Victor, Triumphator, semper Maximus & Venerandus, Augustus, Adamantio Præfecto urbis.

Quandoquidem subditos nostros tam judiciorum quiete fruisci, quam ab externis bellis liberari volumus, aquitatu illos & justitiæ idemtidem admonere est animus. Quapropter etiam præsentem ferimus legem, quæ sufficienter ostendat, quomodo & tua magnificentia ad justitiam nos instruat, *& nos quæ ad tollendas difficultates faciant, prudenter decernamus.* Verum ab elegantioribus, reique publicæ convenientioribus verbis paulum recedentes, vulgo notioribus usuri sumus, ne qui in legem incidet, adjutore opus habeat in illa intelligenda. Cognovimus igitur ex illis, quæ à magnificentia tua ad nos relata sunt, propter perperam interpretantium opiniones, quibusdam locis ambiguam videri sacram illam legem, quam immortalis nominis pater noster Leo de iis tulit, qui in inclyta hac urbe ædificare vellent: ac jubemus, ut qui suas ædes renovant, nequaquam veterem modum excedant: ne qui ædificant, vicinorum luminibus & prospectui, contra quam antea res illæ se habuissent, officiant. Non addiderim tamen id obtinere debere, qualecunque jus qui ædificat, habeat, quod ex pacto aut stipulatione peculiariter ipsi competens, veterem formam si velit, mutare permittat. Tunc enim statuimus, ut si pactum aut stipulatio ædificantem juvet, illi secundum pacti stipulationisve vim ædificare liceat: tametsi vicinos, quibus pactum adversatur, oblædere ita videatur. Quia vero patris mei constitutio dicit, eum qui ædificaturus est, inter suam & vicini domum duodecim pedum interstitium relinquere oportere, & plus aut minus addit, quod nimirum maximam certitudinem facit (nam quod huc atque illuc inclinat, & anceps est, id ad tollendam ambiguitatem non idoneum est) luculenter jubemus, ut inter utramque domum duodecim pedum intercapedo sit, quæ à structura fundamenta contingenti inchoet, atque usque ad summam altitudinem conservetur: tum qui in posterum hoc observabit, ut ei sive novam domum ædificare, sive veterem renovare, sive ex incendio collapsam instaurare velit, secundum sacram legislationem in quantamcunque velit altitudinem domum suam tollere, & fenestras perspectitias, ut vocantur, & luminis tantummodo causa parandas facere liceat: ut tamen ipsi ex hoc intervallo non permittatur vicinum privare aspectu in mare recto, neque coacto, quem is quocunque latere domus in proprio stans, aut etiam sedens habet, *atque ita quidem habet:* ut inter prospiciendum se in obliquum inflectere, sibique ut mare videat vim inferre, non cogatur. De hortis autem & arboribus in priore legislatione nihil tractatum est, neque quicquam præsenti addetur, neque convenit etiam. Nulli vero ædificaturo domum, si in medio angiportus, aut platea duodecim pedibus latior sit, propterea partem plateæ, aut angiporti adimere, & suo ædificio applicare fas esto. Non enim quod quæ ad rempublicam pertinent oblædere, & ædificantibus attribuere velimus, duodecim pedum interstitium inter domos esse debere constituimus: sed ut ne angustiora inter ædes essent interstitia & ampliora etiam, si ampliora essent, haberentur, ac essent, ut essent, quum vetus spatium imminui non sinamus, ut civitati sua jura conserventur. Si vero vetus ædificium ita constitutum erat, ut minus duodecim pedibus inter utramque domum intervallum esset, fas non sit, ut ultra veterem statum & formam, aut extollatur ædificium, aut fenestræ fiant, nisi decem pedum spatium in medio sit. Tunc enim, ut dictum est, prospectitias quæ olim non fuerint, ædificator facere non poterit. Fenestras autem luminis dumtaxat causa parandas faciet ab area sex pedum interstitio in altitudinem, ut tamen luminari fenestra ad dictum sex pedum in altitudinem, præscriptum confecta nequaquam in suo ædificio id quod fictitia area dicitur facere, & legem circumvenire audeat. Si enim hoc liceat, rusum luminares fenestræ per fictitiam aream prospectitiorum usum explebunt, ac vicino incommodabunt, quod fieri prohibemus: ut tamen nusquam ex pactis, aut stipulationibus ædificatoribus competens auxilium, si quidem omnino tale aliquid sit, perimamus. Insuper quum prior lex jubeat, ut domos antea incendio consumptas, tametsi alteri prospectus in mare præstringatur, centum pedes in altum attolli liceat: & hanc ambiguitatem tollentes sancimus, ut hoc ipsum obtineat, similiter in exustis ædibus & renovandis, & quæ prius non fuerint nunc primum extruendis: ut id posthac etiam in iis, quæ ignis nocumentum non senserint, sed propter vetustatem, aut etiam quamcumque aliam causam ruinosæ nutent, observetur. Et à quacumque ædificanda domo in medio controversorum locorum centum pedum sit intervallum, itaque citra ullum impedimentum structura procedat, etiamsi cujuspiam ad alios pertinentis domus prospectus in mare corrumpatur. Qui vero è solis coquinis, aut (ut vocantur) latrinis, sive ad naturæ necessitatem secessibus, aut è scala etiam, aut pontibus parietalibus ad transitum solummodo utilibus, aut ex iis denique quæ *βασίρνοια* multi vocant prospectus in mare est, ei impedimentum adferri liceat, si quis intra centum pedes ædificare velit, dummodo duodecim pedes in medio sint. Atque hæc quidem observari placet, quando pactum alicui non suppetit, quod ædificare permittat. Qui vero ex pacto cum vicino inito ædificant, his in eo quod utrinque placuit persistendum est. Tunc enim non observato intervallo ad pactum structuras tolli sinimus: tametsi illis qui pacti sunt, aut qui in ipsorum domus successerunt, in maris prospectu noceatur: propterea quod quæ jam ex pactis alicui jura suppeditant, ea per generales leges perimi non conveniat. Insuper placet, ut quæ solaria vocantur, post præsentem legem non ex solis lignis & asseribus fiant, sed Romanensium

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Ζήνων, εὐσεβὴς, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀειμέγιστος, εὐσεβὴς, αὔγουστος, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως, καὶ δικῶν εἰρήνης ἀπολαύοντι.

Τὸν παρόντα φέρομεν νόμον, ἱκανῶς ἀποδεικνύντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ μικρὸν ἀποστάντες τῆς περιττοτέρων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῷ πλήθει γνωριμωτέροις χρησόμεθα· ὅπως ἂν ἔκαστος αὐτῶν συντυγχάνων τῷ νόμῳ, μὴ δέοιτο ἑτέρᾳ βοηθείᾳ. ἔνιοι μέντοι καὶ τῶν ἐγχωμένων παρὰ σοῦ μεγάθους, ὡς ὁ θεῖος νόμος τῆς αἰθανάτου μνήμης πατὴρ ἡμέτερος Λέοντος, ὃν ἕνεκα καὶ τῆς ἐν τῇδε τῇ εὐδαίμονι πόλει κτίζειν βουλομένων, ἀμφίσολος, καὶ ἡμεῖς φοβούμεθα, τὰς πρὸς ἰδίας οἰκίας ἀναιδῶς, τὸ δόκαδον ἀγνοήσαντες μηδαμῶς παρεξιέναι, ὥστε μὴ τὰς οἰκοδομὰς ἀφαιρεῖσθαι φῶτα ἢ ἄποψιν τῆς γαιτόνων, παρὰ τὸ πάλαι κεκρατημένον. ἐμοὶ μὲν φαίνεται ὅτι δήποτε δέοι κρατεῖν οἷον ὁ τῆς οἰκοδομίας χρόνος δίκαιον ἔχει, ἰδίᾳ φαίνεσθαι αὐτῷ ἐκ συμφώνου ἢ ἐπερωτήσεως, ἐπιτρέπον ἀμείβειν, εἰ βουλοίμεθα, τὸ παλαιὸν ἀγνοοῦντες. τότε γὰρ διατίζομεν, εἰ σύμφωνον ἢ ἐπερώτησις βοηθοῖ τῷ κτίζοντι, ἐξεῖναι αὐτῷ, καὶ τῶν δυνάμει ἐκ συμφώνου ἢ ἐπερωτήσεως, οἰκοδομεῖν· εἰ μὴ τοὺς γείτονας, οἷς ἐναντίον τὸ σύμφωνον, σύνεσιν βλάπτειν δοκοῖη. τὰ μὲν τῆς ἀμφισβητήσεως εἰπόντες καὶ ιβ΄ ποδῶν χρῆσιν καταλιμπάνειν μέσον τό τε ἴδιας καὶ τὰ τοῦ γείτονος οἰκίας τὸ οἰκοδομεῖν μέλλοντα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον φαινόμενον ὁ μεγίστου ἀσφάλειαν εἰκότως ποιεῖ· (τὸ γὰρ ἐνδιαίζον οὐκ ἐπιτήδειον εἰς ἀμφισβολίας ἀναίρεσιν) φανερῶς κελεύομεν δυοκαίδεκα πόδας εἶναι μέσους ἑκατέρας οἰκίας, δεχομένους μὲν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς θεμελίοις οἰκοδομήματος, παραφυλαττομένους δὲ μέχρι πέρατος τοῦ ὕψους· καὶ τὰ τῶν λοιπῶν παραφυλάττοντα ἐξεῖναι τὴν οἰκίαν ἐπαίρειν ἐφ' ὅσον θελήσει ὕψος, καὶ φωτοστασίας, καὶ τὰ θεῖα κατασκευάζειν τοὺς καλουμένους παρεκκυπλικούς, καὶ φωτηγωγὲς, καὶ τὰ θεῖα νομοθέτων· εἴτε νέαν οἰκίαν βούλοιτο κτίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀνανεοῦν, εἴτε ἀμφιβαρεῖσαν ὑπὸ πυρὸς οἰκοδομεῖν· μηδαμῶς ὑπὸ τούτου τοῦ ἀμφισβητήματος συσχεθεῖσθαι τοῦ γείτονος ἄποψιν θαλάσσης σύθειαν καὶ ἀβεβιασμένην ἐξ οἱασδήποτε πλουσίας τοῦ οἰκίας, ἕως ὁ γείτων ἐντὸς ἔνδον ὢν τοῖς ἰδίοις ἢ καθήμενος ἔχῃ, μηδὲ παρατείνων ἑαυτὸν ὑπὸ παρακύπτειν εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζόμενον ὥστε ἰδεῖν θάλασσαν· τὸ γὰρ τοῦ κύπτειν τὲ καὶ τοῦ ἔνδρων ἔτι παρείληπται τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ, ἔτε τῇ παρούσῃ πρόσθεσει). ἔτε γὰρ προσήκει. Μηδενὶ δὲ ἐξεῖναι κτίζοντι οἰκίαν, ὑπὲρ τὸν μέσον ὄντα ξενῶνα, ἢ πλατείας, ὑπὲρ τοὺς δεκαδύο πόδας ἀφ' ὧν παραιρεῖσθαι μέρος τῆς πλατείας ἢ τοῦ ξενῶνος· καὶ τοῦ οἰκείου προσνέμειν οἰκοδομήματι. ἐπεὶ γὰρ τὰ τοῦ δημοσίου προσήκοντα βλάπτειν βιάζονται, καὶ τοῖς κτίζουσιν ἀπανέμειν, δεκαπενταδύο ποδῶν εἶναι ἀφαίρεμα ἐν μέσῳ τῶν οἰκιῶν διορίσαμεν· ἀλλ' ὥστε μὴ ξενόπορα εἶναι τὰ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ἀφαιρήματα, καὶ πλέον, εἰκὸς πλέον ὄντα, ἔχειν ὡς ἔχει, καὶ τὸν μεταθεῖναι μὴ συγχωροῦντες, ἵνα τῇ πόλει τὰ οἰκεῖα σῳάζηται δίκαια. Εἰ δὲ τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα καὶ τὸ ἀρχαῖον ἀγνοούμενον τοιοῦτον ἦν ὥστε ἔλαττον εἶναι τῶν ιβ΄ ποδῶν μεταξὺ ἑκατέρας οἰκίας ἀφίσημα, μὴ ἐξεῖναι παρὰ τὸ παλαιὸν ἀγνοούμενον ἢ ὑψῶν τὸ οἰκοδόμημα, ἢ θυρίδας ποιεῖν, εἰ μὴ ι΄ πόδες εἶεν ἐν μέσῳ. πλωκοῦσι γὰρ παρακυπλικοῖς μὲν ὁ κτίζων οὐ δυνήσεται ποιεῖν, οὐκ ὄντας πάλαι, ὡς εἴρηται· φωτηγωγὲς δὲ ποιησάμενος ἀπὸ ἓξ ποδῶν καὶ πέντε εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὸ κωλυόμενον ψοφοδέστατον ποιεῖν ἐν τῷ αὐτῷ οἰκήματι τολμῶντος, φωτηγωγὸν θυρίδος κατασκευασθείσης, καὶ τὸ εἰρημένον τῆς ἓξ ποδῶν τὸ ὕψος, καὶ σοφίζεσθαι τὸν νόμον. εἰ γὰρ τὸν ἐξεῖν, πάλιν αὖ φωτηγωγὸν ἀφ' οὗ ψοφοδέστατα παρακυπλικὸν πληρώσει χρείαν, καὶ τὸ γαίτονα βλάψει. ὥσῳ γίνεσθαι κωλύομεν, τοσούτῳ τῷ ὑπὲρ τῆς συμφώνου ἤτοι ἐπερωτηθέντων ἁρμόζουσιν τοῖς κτίζουσι βοήθειαν (εἰσὶ γὰρ ὅλως ὑπάρχῃ τοιαῦτα τὰ) ἀναιρεῖντες. Ἔπειτα δὲ ὁ τῆς νόμου κελεύοντος ῥ΄ πόδας ἐξεῖναι τὰς οἰκίας εἰς ὕψος αἴρειν τὰς ἀπὸ δὲ πυρὸς ἀφαλοῦς ἀφθαρείσας, εἰ καὶ παρὰ θαλάσσης ἄποψιν ἕτερον βλάπτοιτο καὶ τοῦτο ἀναιροῦντες τὸ ἀμφισβολίας, διατίζομεν, τὸν αὐτὸ κρατεῖν ἐπὶ τῶν ἐμπεπτωκότων οἰκιῶν, εἴτε τὸ ἀναστημένων, καὶ ἐπὶ τοῦ ὅσα μὴ ἀφθαρῇ, κτίζομένων ἢ νεῦμεν τούτοις καὶ ἐπὶ τοῦ πυρὸς μὲν βλάβος μὴ δεξαμένων, ἀφ' παλαιότητος ἢ καί τινα ἐν ἄλλῳ αἰτίαν σαθρῶν γεγονότων. καὶ ἐπὶ πάσης οἰκίας οἰκοδομουμένης, ῥ΄ ποδῶν εἶη ἀφίσημα ἐν μέσῳ τῶν ἀμφισβαλλομένων τόπων, κωλύοντος χωρὶς. γίνεσθαί τε οἰκοδομήματα, εἰ καὶ τὰ ἄλλοις ἀφαίρεσις οἰκίας τῶν ἐπὶ θαλάσσαν ἄποψιν λυμαίνει). Τὰς δὲ ἀπὸ μόνων μαγειρείων, ἢ τῶν κωλυομένων ἀποπάτων, ἢ ἀφεδρώνων, ἢ κλιμακίου, ἢ ἀβαθέσεων, ὥσθ' παρόδου μόνῳ χρησίμων, ἢ καὶ τῶν ἃ καλοῦσιν οἱ πολλοὶ βασέρνοια, ἄποψιν εἰς θαλάσσαν βλάπτειν ἐξεῖναι, κἂν ὁπόσοι ῥ΄ ποδῶν βούλοιτό τις οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ δυοκαίδεκα πόδες ἐν μέσῳ τυγχάνοιεν. Ταῦτα δὲ παραφυλαχθῆναι διατίζομεν ὅτε μὴ ὑπάρχῃ τινὶ σύμφωνον, ἐπιτρέπον οἰκοδομεῖν· τοὺς δὲ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνου τοῦ γείτονος ἐμμένειν τοῖς ὡρισμένοις· πλωκοῦσι γὰρ καὶ μὴ παραφυλαχθέντος ἀφαιρήματος, καὶ τὸ συμφώνου ἐπιτρέπομεν ἐγείρεσθαι τὰς οἰκοδομὰς, εἰ καὶ βλάπτοιεν παρὰ θαλάσσης ἄποψιν τὰς συμφωνησάσας, ἢ τὰς τῶν ἐκείνων οἰκίας ἀφεξαμένους· ἐπειδὴ τὰ ἤδη ποιν ὑπάρχοντα σὺν συμφώνου δίκαια ὁ φαίνεται ἀφ' ἡμῶν ἀναιρεῖσθαι νόμοις. Ἐπεὶ διατίζομεν, τὰ κωλύοντα σολάρια, καὶ τὰ παρόντα νόμου, μὴ ἐκ μόνων ξύλων τὲ καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τοῦ τὰ λεγομένων ῥωμαϊσίων οἰκοδομείσθαι χάριν. δίκα δὲ ποδῶν εἶναι ἀφίσημα μεταξὺ δύο σολαρίων ἀντικρούντων ἀλλήλοις. εἰ δὲ τὰς μὴ δυνατὸν εἴη, ἀφ' στενοχωρίαν δὲ τύπου, ἐκ ὠδοφλαγίας γίνεσθαι τὰ σολάρια. εἰ δὲ αὖτος ὁ ξενώπος μὴ φαίνεται δίκα ποδῶν εἴη, μηδ' ἐπιχειρεῖν ἐκ μηδ' ἑτέρᾳ μέρᾳ σολάρια ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν. καὶ τὰ γιγόμενα δὲ,

Source : BIU Cujas

ὃν τρόπον εἴρηται), κελεύομεν ἀφεστάναι δὲ ἐδάφους εἰς ὕψος ποδῶν δεκαπέντε ἀφέσεως, καὶ μηδαμοῦ κατ' ἀμφότερα αὐτῶν κίονας λιθίνους ἢ ξυλίνους ἐπὶ τῆς ἐδαίρας ἱστάναι, ἢ τοίχους καθιστοῦντας, ὥστε μήτε τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τοῖς ἐν τῷ ὕψει γινομένοις, ὡς εἴρηται, στενοτέρους ποιεῖν τῶν πλατείων ἀπαρτίσεως, μήτε ἐντεῦθεν στενότερον γίνεσθαι τὸν περίπατον, καὶ τὴν δημοσίαν πάροδον. Κωλύομεν δὲ καὶ κλίμακας ἀπὸ δὲ ἐδάφους ὑρχήματος δὲ πλατείας γίνεσθαι, ἀναγούσας ἐπὶ τὰ σταλάγια. ὥστε ὅπου τὰ ἀσφαλέστερα κατασκοῦν, καὶ ὅπου δὲ μὴ σφόδρα πλησιάζειν ἀλλήλοις τὰ σταλάγια, κυφοτέρους καὶ ἀσφαλεστέρους συμβαίνει ποτὲ καὶ οὐκ ὀλιγώτερον ὄντος πυρὸς κινδύνου τῇ πόλει, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. Εἰ δέ τῳ τὸ ἡμέτερον νόμον χρὴ σταλάγιον, ἢ κλίμακα, ἢ τὸ μεγέθος σκηπάσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ οἰκίας κύριος δίκην χρυσίου λιτρῶν ζημίαν ὑποβαλεῖ· καὶ ὁ Δημιουργὸς δεχέτω, ἢ ἐργολάβος, ἕτερας δίκας χρυσίου λίτρας καθαρᾶς· καὶ ὁ ἐργασάμενος τεχνίτης ἂν οἷός τε ὢν Δημοσίων ζημιοῦσθαι, τὸ σῶμα αἰκιζέσθω, τὴ πόλεως ἐξελαθήσθω. Πρὸς τούτοις παρακελεύομεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλὰς ἐφέσεις κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἀπὸ δὲ καλαμῶν μιλίου ἄχρι δὲ καλαμῶν καπετωλίου, ἢ φράττειν οἰκήμασιν ἐκ σανίδων μόνων, ἢ καὶ ἄλλοις ἐν μέσῳ τῶν κίονων κατασκευαζομένοις. ἀλλὰ μὲν τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πλάτος μὲ ποδῶν ἓξ σὺν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τῶν πλατείων, ὕψος δὲ ποδῶν ζ. ἐκ παντὸς δὲ τρόπου Δημοσίων κιόνων τὰς παρόδους ἐλευθέρας καθαλείπεσθαι, τὰς ἀπὸ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰς πλατείας. καλλωπίζεσθαι δὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργασίᾳ, μαρμάροις ἔξωθεν, ὥστε κάλλος μὲν δίδοναι τῇ πόλει, ψυχαγωγίαν δὲ τοῖς βαδίζουσι. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως, ἐν τοῖς μέσοις τῶν κίονων τόποις κατασκευαζόμενα ἐργασίᾳ, καθάπερ ἂν δοκιμάσητε τῇ πόλει συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ δὲ μέτρῳ ἕνεκα καὶ δὲ τόπου, κατασκοπεύεσθαι θεατίζομεν, τὴν ἰσότητος δηλαδὴ πάσης φυλαττομένης, ὥστε μὴ τὸν ἐπὶ τινῶν ἐπιτραπὲν, ἐφ' ἑτέρων κωλύεσθαι. Κἀκεῖνο δὲ νομοθετοῦμεν, ὥστε μὴ τοὺς τῶν συνῳφαντῶν κακοτεχνίας τοῖς ἐπιεικέσι λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνῳ δίκας οὐκ ἀδικήματος πρὸς τοὺς οἰκοδομεῖν βουλομένους ὑφαίνοντες, ἀναβολῶν αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται. ὥστε τὸ οἰκοδομεῖν δραξάμενον, εἶτα κωλυθέντα, καὶ τὸ ἔργον ἀπρὸς καταλιπεῖν ἀναγκασθέν, καὶ ὥσθ' τὸ δικασήριον ἀφελούμενον, τὸ χρῆμα ἐξ ὧν τὴν οἰκίαν ἐγείρειν ἤλπισεν, ἀναλίσκειν ὧδε τὴν δίκην· καὶ τὸ πάντων ἀτοπώτατον, μὴ τὸ ψῆφον νικάσης ἐπιτυχεῖν, ἓπ καθάπερ ἀλύτοις πισὶ συμπεπλέχθαι δεσμοῖς, καὶ κωλύσαντος τὸ ἔργον, ὥσχήμασι μὲ ἐφέσεως τὰς κυρίας ἀναμένοντος, τῷ ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ ταῖς δὲ χίτονος συμφοραῖς δύρεσθαι δοκοῦμεν. Προστάττομεν τοίνυν ἐπὶ τοιούτων ὑποθέσεων, εἰ ἔφεσις ἐπιδοθείη κατὰ τὸ τυπωθέντων παρὰ δὲ Δημοσθένους, ἤτοι τύπον ἐγγραφον, καὶ μὴ παραφυλαχθείσης κυρίας. ἐξεῖναι τῷ νενικηκότι τῇ ἡτηθέντι ἅμα ἢ κατὰ μόνας εἰς τὸ δικασήριον τοῦ σὴς εἰσπέναι μεγαλοπρεπείας, καὶ δὲ αὐτοδίκως καληθέντος, κατὰ τὸ συνήθες, εἰ ἄπεισι, τὸν ὄρον δὲ Δημοσθένους φανερὸν ποιεῖν, ἵνα πάσης ἀναβολῆς ἀκηπείσης, νόμιμον ἐπιτεθεῖν πέρας τῇ ὑποθέσει· καὶ μὴ χειμῶνος, εἰ τύχοι, παρόντος, ἢ πλησιάζοντος, ἕως ἂν μόνον τὰς μακρὰς τῶν ἐμπροσθέσμων χρόνους, τοῦ οἰκοδομεῖν βουλεύεται, καὶ μὴ δικαίως κωλυθέντα, ζημίας ἀφορήτους ὑπομένειν. παραπλήσιον δὲ εἰ καὶ τῆς ὑποθέσεως τοιαύτης ἐφεῖναι βουλεῖσθαι, μεμορφωμένος τοῖς παρὰ τῆς μεγαλοπρεπείας ἐνυφισμένοις, παρεχέτω τῷ καλαμῶν consultationa γίνεσθαι, καὶ δίδοσθαι καὶ αὐτὴ καὶ τῷ νενικηκότι σκοπεῖσθαι τοῦ τὸ εἰωθὸς τῷ ψήφου, ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν πατρίῳ, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομένης. Γινωσκέτωσαν δὲ πάντες ὅσοι κωλύειν ἐπιχειρῆσι τὰς οἰκοδομεῖας, ὡς ἡτηθέντες καὶ τὰς ζημίας αὐτοῖς πάσας τὰς συμβάσας καθεβήσεσι, καὶ τῷ τῶν ὑλῶν τιμῷ, ὡς εἰκὸς Δημοσίων ἢ χείρους γίνεσθαι ἐν τῷ τὸ δίκης χρόνῳ, καὶ τοῦ δὲ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, εἰ ἡτηθεῖεν, καὶ τὰς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα καὶ δίκῃ εἰπεῖν ὧδε τάττε λυμαινομένῳ, καταπεθέντων. πᾶσιν μέντοι τοιαύτῃ δίκῃ ἐξ ἀποφάσεως μόνε δὲ δικασηρίου δὲ σὺν μεγέθος κρίνεσθαι κελεύομεν, καὶ μήτε ἄλλον τινὰ τοῦ συνέδρων δρχόντων ἀκροάσεσθαι τοιαύτης ὑποθέσεως, μήτε τινὰς τῶν ἀγωνιζομένων τοιαύτῃ ὑποθέσιν, στρατίας ἢ φόρε χρῆσθαι παραγραφῇ· ἕνεκα δὲ μὴ δικάσεσθαι, ἢ μὴ καπεθέναι τὰς ζημίας ὅσας δόναι τῇ ψήφῳ δὲ συνδεδοπότε ἐπάρχε τοῦ πόλεως, δὲ παρ' αὐτὸν δεδέντος Δημητρὸς, ὡσαυτῶς, ἀλλὰ τῷ ἀπαίτησιν ὑποθήσειν τὸν ἡτηθέντα, Δημ τοῦ πίζεως τοῦ σὴς μεγαλοπρεπείας· μηδένος ἐπὶ τούτῳ χρωμένε φόρε παραγραφῇ· Προνοείτω ἢ σὴ μεγαλοπρέπεια, δὲ μὴ πινάς τοῦ ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, δρχαμένης ἔργε, τὸν καταλιμπάνειν ἀτελές· ἀλλ' αὐτὸν μὲ τοῦ δρχάμενον λαμβάνοντα τὸ μισθὸν, ἀναγκαζέτω τὸν πληρῶν τὸ ἔργον, ἢ δίδοναι τῷ συπεῖθεν συμβαίνουσαν ζημίαν τῷ οἰκοδομοῦντι, καὶ πᾶσαν τῷ ὧν δὲ μὴ τὸ ἔργον * γινομένῳ βλάπτειν, εἰ δὲ πένης τις εἴη τυχὸν ὁ τὸν ἁμαρτὼν, πληγάς τε λαμβανέτω καὶ ἐκβαλλέσθω τοῦ πόλεως· μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερον τοῦ αὐτῆς τέχνης τὸ πρὸ ἑτέρε ἀρχθὲν ἀναπληρῶν. ὅπως ἔγνωμεν τολμῶσι καὶ τοῦ οἰκοδομούντων οἰκίας πρὸ τοῦ ἐργολάβων τεχνιτῶν· ὅτε αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπιτιθέντων οἷς ἤρξαντο ἐρχαίζεσθαι, ὧδε ἑτέρους τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληρῶν συγχωρέντων, ἀλλὰ συνεγκεῖν ἀφόρητον ζημίαν συπεῖθεν τοῖς τὰς οἰκίας κατασκευάζουσι μηχανωμένων. ὁ δὲ παρεμπεσὼν τὸ πρὸ ἑτέρε ἀρχθὲν ἀναπληρῶσαι δὲ αὐτὸ τὸν ὅπ ἑτέρου ἤρξατο, καὶ αὐτὸς παραπλησίαν τῷ καταλιπόντι τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην.

(quæ vocantur) ſpecie ædificentur: ut etiam inter duo ſolaria ſibi invicem oppoſita decem pedum intervallum interſit. Quod ſi propter loci anguſtiam poſſibile non ſit, alternatim ſolaria fiant. At ſi ipſe angiportus decem pedibus latior non ſit, neutra pars ſolaria, ſive mæniana facere aggrediatur. Et quidem quæ quo dictum modo eſt, fiunt, ea jubemus, ut à ſolo quindecim pedum interſtitio in altum diſtent, & nequaquam ipſis columnæ aut lapideæ, aut ligneæ ad perpendiculum in ſolo ſubſtituantur, aut muri ſubſtruantur: quo ne qui ſubſolariis in altitudine, ut dictum eſt, factis aër exiſtit, is obſtruatur, neque inde anguſtior angiportus publicuſque tranſitus fiat. Vetamus vero etiam, ſcalas quæ à ſolo incipiant, & in ſolaria ducant, in angiportis fieri: quo videlicet ex cautiore ſtructura, eoque quod non ita inter ſe ſolaria propinqua ſint, leviora aliquando rarioraque, & quæ facilius reſtinguantur, ex igne civitati, iiſque qui domos habent pericula obveniant. Quod ſi contra noſtram legem ſolarium aut ſcala fiat, nedum quod factum eſt, refringetur, verum etiam ædium dominus decem librarum auri mulctam ſuſtinebit: & architectus aut redemptor, qui opus informavit, alteras decem auri libras dependet: & artifex qui fecit, ſi ob paupertatem mulctam exſolvere nequeat, ubi in corpore verbera exceperit, ab urbe propelletur. Ad hæc jubemus, ut nulli liceat multas deinceps columnas in publicis porticibus à Milio (quod vocatur) uſque ad Capitolium (quod vocant) aut domunculis, aut aliis etiam quæ inter columnas fabricari ſolent, ex ſolis aſſeribus obſtruere: ſed ut iſtiuſmodi domunculæ cum parietibus latitudine plateam verſus ſex pedes, altitudine vero ſeptem non ſuperent: tum etiam ut per quatuor omnino columnarum interordinia liberi à porticibus in plateas tranſitus relinquantur: & iſtiuſmodi domunculæ, ſive officinæ extrinſecus marmoribus adornentur, quo ornamento ſint civitati, & oblectamento prætereuntibus. Quæ vero in aliis urbis partibus inter columnas officinæ conſtituuntur, eas ad eam menſuram, eumque modum confici placet, quam menſuram quemque modum conducere civitati magnificentia tua judicabit: tamen ut æqualitas omnibus modis conſervetur, ne quod aliquibus permiſſum eſt, aliis prohibeatur. Illud item lege complecti viſum eſt, ne probi viri calumniatorum ſubdolis commentis oblædantur. Multi enim invidia, non vero quod injuria afficiantur, iis qui ædificare volunt, litem texentes, procraſtinandæ ædificationis neceſſitatem inferunt: ita ut qui ædificare cœperit, deinde prohibitus, opuſque intermittere coactus, & in judicium tractus, qua pecunia domum ſe erecturum ſperaſſet, eam in litem inſumat, & (quod omnium abſurdiſſimum eſt) ubi victricem ſententiam obtinuit, velut indiſſolubilibus aliquibus vinculis irretiatur, dum qui novum opus nunciaſſet, obtenta provocatione vadimonia expectat, & quod ædificationem impediat, ex vicini incommodis voluptatem capit. Jubemus itaque, ſi in iſtiuſmodi controverſiis adverſus decreta judicis provocatio inſtituatur, ut ſimulatque ſubſidiaria actio, ſive ſcripto comprehenſa forma à judice data fuerit, etiam vadimonio non obſervato, victori una cum victo, aut ſeorſum ſoli, ad magnificentiæ tuæ tribunal ingredi: & adverſario, ſi abſit, pro conſuetudine vocato ſententiam judicis manifeſtam facere liceat: quo omni dilatione ſucciſa, legitimæ controverſiæ imponatur finis: neque ſi forte hiems adſit, aut appropinquet, dum longa conſtitutorum dierum tempora expectentur, qui ædificare voluiſſet, & non jure prohibitus eſſet, intolerabilia damna ſuſtineat. Similiter etiam, ut ſi quis in tali controverſia, magnificentiæ tuæ judicio non acquieſcens, provocare voluerit, confeſtim conſultatio (quomodo vocatur) fiat, nullaque intermiſſa dilatione, in ſacro noſtro palatio, & ipſi & victori, prout fieri conſuevit, ſententia conſideranda detur. Sciant vero omnes qui novum opus nunciare ædificatoribus tentant, quod ſi cauſa cadant, ipſis & omnia damna, quæ obvenerint, & materiarum, quas litis tempore forte corruptas, aut deteriores factas eſſe conſtabit, pretium refundent. Qui autem non jure ad ædificandum aggreſſi fuerint, hi ſi judicio ſuperabuntur, iſti qui opus novum nunciaverit, eaque de re judicium illos ſuſtinere coëgerit, damna reſarcient. Cæterum omnes iſtiuſmodi lites unius magnificentiæ tuæ tribunalis ſententia dijudicari jubemus, & ne alius quiſquam glorioſorum magiſtratuum iſtiuſmodi controverſiam audiat: neque eorum aliqui qui de iſtiuſmodi controverſia contendunt, militiæ aut fori præſcriptione utantur: quo videlicet litigare, aut multas quas gloriſſ. præfecti urbis, dative ab ipſo judicis ſententia dare juſſerit, perfundere non cogantur. Verum qui judicio ſuperatus eſt, per cohortem magnificentiæ tuæ exactionem ſuſtineat, ita ut in hoc nullus fori præſcriptione uti poſſit. Hoc vero magnificentia tua provideat, ne qui operum redemptores aut artifices, ubi opus aliquod inchoarint, id imperfectum relinquant, ſed ipſum qui inchoarit, aut capta mercede perficere opus aut quod inde ædificatori obvenerit, damnum, quantique ipſius intereſt opus abſolutum non eſſe illi dare cogat. At ſi forte pauper ſit, qui id delinquit, verberibus cæſus ejiciatur urbe. Nec vero alius ejuſdem artis, quod ab alio cœptum eſt adimplere prohibeatur. Quod ſane artifices redemptores adverſus ædificatores auſos eſſe intelleximus: qua re intolerabile damnum ædificatoribus machinantur & inferunt, dum neque ipſi quod opus facere cœpiſſent, huic finem imponunt, neque alios idipſum opus conſummare ſinunt. Qui vero cœptum ab alio opus ob hoc ipſum, quod ab alio cœptum ſit abſolvere recuſat, ſimilem & ipſe cum illo qui opus incorruptum reliquit, pœnam ſuſtineat.

Source : BIU Cujas

ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.
IMPERATORIÆ CONSTITUTIONES.[1]

[1] Miscellæ sc. nec unius ac certi Imperatoris, ut Leonis & Iustiniani: sed variorum Imperatorum, quibus ideo nullos commentarios addere visum est, ut quas plenio-res, & ordine meliore aliquando daturus sim.

HERACLII.

1. *De fide.*

QUUM S. Sophronius tum summo sacerdotio fungens Hierosolymis, subjectis sibi sacerdotibus convocatis synodice demonstrasset, eos qui unam in duabus Christi naturis voluntatem atque energiam affirmarent, palam unam quoque naturam statuere: eique Joannes Papa Romanus assensus esset: Imperator edictum proponit: Neque singularem, neque duplicem in Christo energiam esse asserendam.

2. *De Judæis.*

ANno 19. vere ineunte, Heraclius Constantinopoli Hierosolyma proficiscitur, & avehit venerabilia ac vivifica crucis ligna: votisque Deo persolutis, patriarcham Zachariam restituit: Omnes porro Hebræos sancta urbe exigit, edicto, ne iis intra tertium milliare accedere liceret.

3. *De foro competenti episcoporum, clericorum, & monachorum.*

SCias autem Novellam piorum Imperatorum Heraclii & Constantini, quæ statuit ne episcopus, vel clericus, vel monachus ob pecuniariam criminalemve causam apud civilem vel militarem conveniatur magistratum: sed apud suos episcopos duntaxat, aut metropolitanos, aut patriarchas. Eadem etiam statuit aurea bulla celeberrimi Imperatoris domini Alexii Comneni, vulgata mense Julio indictione 4. anno [*ab orbe condito*] 6589.

LEONIS ICONOMACHI.

1. *De Hebræis & Montanis.*

ANno sexto Imperator Hebræos [2] ac Montanos ad baptismum adegit.

[2] Pleniorem hujus rei historiam vide apud Cedrenum. Hoc accidit anno 16. Leonis: vide Cedrenum in Leonis vita.

2. *De patrimoniis templorum urbis Romæ: & de capitatione infantium.*

FUrore percitus majore homo adversus Deum pugnans, tertiæ Siculi ac Calabri populi parti tributum in singula hominum capita imposuit. Patrimonia quoque templorum Romæ principibus Apostolis consecratorum (quæ pecunia quotannis antiquitus pendebatur talentorum trium semis) in ærarium publicum conferri jussit: & mandavit inspici atque describi infantes qui nascebantur, ut census iste de singulis capitibus (*cephalationem* vocant) exigi posset.

3. *De duabus siliquis præstandis provinciarum administratoribus.*

IMperator, ruina murorum urbis cognita, cives ita est alloquutus: Vos muris urbis reficiundis cum non sitis pares, nos procuratoribus provinciarum negotium dedimus, ut ultra constitutum tributum in singula nomisnata accipiant *miliarisium* unum, idque in ærarium nostrum conferant; ex quo nos muros condamus. Exinde obtinuit, ut binæ siliquæ seu ceratia quæstoribus solvantur. Ceratia autem appellantur duodecim folles, sive nummi.

CONSTANTINI CABALLINI.

De reliquiis & intercessione Sanctorum.

IDoneum se Antichristi instrumentum præbuit: atque adeo universali edicto vetuit, ne quis in universum domini servorum Sancti titulo cohonestaretur: quinimo conspui eorum inventas reliquias jussit, prohibuitque eorum intercessionem postulari, quod eos nihil posse diceret. Atque addidit scelestus, Mariæ quoque virginis intercessionem non esse implorandam, nihil enim eam præstare posse. Quin & Deiparam hanc noluit appellari.

NICEPHORI.

1. *De militia inopum, de chartiatico, & fumario, & naucleru, & inventione thesauri: & aliis quibusdam.*

UT exercitus deprimeret, quid non mali excogitavit adversus Christianos? Primo enim Christianos ex omnibus regionibus in Sthlabinias[3] coëgit demigrare, & eorum habitationes divendidit. Quæ res nihil ab hostili captivitate abfuit, omnibus in summas angustias conjectis. Secundum maleficium: imperavit ut egeni militarent, iisque à vicinis arma & stipendia in singulos XVIII. nomismatum darentur, ac census præterea publicus eorum nomine penderetur, id *Allelengyum* vocabatur, quod alteri pro alteris tributi nomine sponsores essent. Tertio, omnium bona inspici, indeque censum in publicum exigi jussit, nomine *chartiatici* præterea exactis in singulos duabus siliquis. Quarto, omnes onerum relevationes sustulit. Quinta calamitas, quod ab omnibus sacris ædibus, paræchiis, pupillis educandis destinata domo, hospitalibus, ad senes fovendos factis ædibus, necnon ab ecclesiis, atque monasteriis imperatoriis, *fumarium* tributum exegit, ab initio usque sui imperii. Meliora de eorum bonis sub imperialem curam transferri jubebat, nihilominus tamen tributum de his pendendum iis imponebatur, quæ reliquerat in iis ipsis sacris domibus, ita ut multis tributum duplicaretur: interim habitationibus ita exinanitis, ut inde emigrare cogerentur. Sextum tyrannicum institutum, quod à magistratibus inspici res eorum jussit, qui ex pauperie subito ad opes perveniissent: ab iisque, veluti qui thesauros invenissent, pecuniam postulari. Septimum: quod emunxit etiam hos pecunia, qui à viginti retro annis ad præsens usque tempus dolium, aut vas aliquod aliquando reperissent. Octavum: qui ab avis vel proavis hereditatem percepissent, etsi ea divisa jam inde à viginti annis esset, eos pensionem in publicum conferre coëgit, utque ii qui extra Abydum mancipia emebant, de singulis duo nomisnata solverent, maxime Dodecanesum incolentes. Nonum: naucleros maritima, præsertim minoris Asiæ inhabitantes, & nunquam agriculturam expertos, invitos coëgit emere prædia, quæ aliis ipse eripuerat, indeque tributum solvere. Decimum: insignes Constantinopoli naucleros in unum conduxit, iisque duodecim cuique libras auri tradidit: ea lege, ut in singula nomisnata usuræ nomine quatuor siliquas solverent: cum nihilominus reliqua etiam vectigalia navigiorum ab iis penderentur.

[3] Sclaninias Paul. Aquilegiensis lib. 24.

2. *De usura.*

USuras de navigiis captatas (cum interim re fœnebri aliis omnibus interdixisset) aliaque infinita mala excogitavit.

3. *De vasis sacris & rebus ecclesiasticis.*

DUces exercituum jussit episcopis & clericis mancipiorum loco uti pro sua authoritate in ædes episcopales, & monasteria divertere, eorumque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos qui ab omni ætate Deo aurea vel argentea vasa consecrassent: & res templorum sacras in publicos debere usus converti statuebat.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.

α'. Περὶ πίστεως. Ζ.

ΤΟΥ Σωφρονίου μήτι τ' ἱερῶ τ' ἐν Ιεροσολύμοις δεχιερατεύοντ- τότε, τὰς ὑφ' ἑαυτὸν δεχιερεῖς συναθροίσαν- καὶ ἀποδείξαντ- τὰς μίαν λέγοντας θέλησιν καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ τ δύο φύσεων τ Χεῦ, μίαν ἀντικρυς καὶ φύσιν κηρύττ. σύμβολόν τε Ιωάννου ὁ βασιλεὺς προέθετο προσφώνημα, μήτε ἐνέργειαν ἐνέργειαν μήτε διθέλησιν τ Χεῦ δογματίζειν.

β'. Περὶ Ιουδαίων. Κ.

ΤΩ ιθ' ἔτ, ἄμα ἔαρι εἰσπέρας ὁ βασιλεὺς τ βασιλίδ-, ἐπὶ τὸ Ιεροσόλυμα ἐπορεύθη, καὶ ἀπήγαγε τὸ τίμιον καὶ ζωοποιὸ ξύλον καὶ ἀπέδωκε τῷ Θεῷ τὴν δικαιοσύνην, ἀποκατέστησε τ πατριάρχην Ζαχαρίαν. ἀπέλασε δὲ πάντας τοὺς Ἑβραίους τ ἁγίας πόλεως· ὡρίσατο μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἐξουσίαν ἀπὸ τριῶν μιλίων πλησιάζειν.

γ'. Περὶ διαφορᾶς τ ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Β.

ΓΙνωσκε ὅτι ἐξ νεαρᾶς τ εὐσεβῶν βασιλέων, Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου, διελεγόμην, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν, χρημάτων ἢ ἐγκληματικῆς χρέους αἰτίας, πρὸ πολιτικοῦ ἢ στρατιωτικῶ ἀνάγκας ἄρχοντος ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πατριάρχαις, τὰ αὐτὰ διορίζεται καὶ τὸ κτ' τ Ἰουλίου μηνὸς τ τετάρτης ἐπινεμήσεως ς' φ' π' θ' ἔτους ἀπολυθὲν χρυσόβουλον τ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τ Κομνηνοῦ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΥ.

α'. Περὶ Ἑβραίων καὶ Μοντανῶν. Κ.

ΤΩ ς' ἔτ ἠνάγκασεν ὁ βασιλεὺς τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Μοντανοὺς βαπτίζεσθαι.

β'. Περὶ πατριωτείων τ ἐν Ρώμῃ ναῶν, καὶ περὶ κεφαλητίων τ πικτωμένων βριφῶν. Κ.

ΕΚμανεὶς ἐπὶ τούτῳ πλέον ὁ θεομάχ-, φόρους κεφαλικοὺς τῷ τρίτῳ μέρει Σικελίας καὶ Καλαβρείας τ λαῷ ἐπέθηκε. Τὰ δὲ λεγόμενα πατριωτεῖα τ ἐν Ρώμῃ ναῶν τ ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων, ἔκπαλαι τελέσματα τέλαντα τρία ἥμισυ, τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖαι προσετάξεν· ἐποιοῦντό τε καὶ ἀναγραφὰς τὰ πικτώμενα βρέφη, ὡς τὸ ἀπαιτεῖσθαι τ λεγόμενον κεφαλατίωνα.

γ'. Περὶ διεφθαρμένων τοῖς διοικηταῖς παρεχομένων. Κ.

ΙΔὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ πίονα τ πόλεως πλωθέντα, διελάλησε, λέγων, ὅτι ὑμεῖς οἱ τ πόλεως, ἀδυνατεῖτε τὰ πίονα κτίζειν· ἀλλὰ προστετάχαμεν τοῖς διοικηταῖς τ θεμάτων, ἀπαιτεῖν εἰς τ κανόνα κτ' νόμισμα, μιλιαρήσιον ἓν, καὶ λαμβάνειν αὐτὰ τὰ βασίλεια, καὶ κτίζειν αὐτά. Κἀντεῦθεν ἀπεκράτησεν ἡ στωμύθεια περιέχειν τὰ δικαίωμα τοῖς διοικηταῖς. κέρατα δὲ αἱ ιβ' φόλεις ἀνομάσθησαν, ἤτοι νόμισμα.

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΒΑΛΛΙΝΟΥ.

α'. Περὶ λειψάνων καὶ πρεσβείας τ ἁγίων. Κ.

ΟΡμενον ἐπιτήδειον δ' ἀντιρρήσεως γέγονεν· ὡς καὶ θεσμὸν καθολικὸν ἐκθέσθαι, μὴ λείψανά τινα [τ θεραπόντων Κυρίε] τὸ παράπαν ἅγιον ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα τούτων δυσωπήματα ἀμφιβύλλας, καὶ μηδὲ πρεσβείαν αὐτῶν ἐξαιτεῖν. Οὐδὲν γὰρ (ἔλεγεν) ἰσχύσει προθεὶς ὁ παμμίαρ-, μηδὲ τῷ τ Μαρίας ἐπικαλεῖσθαι τὴς πρεσβείαν. ὃ γὰρ δυνατή τι ἀλλὰ μηδὲ θεοτόκον αὐτὴν ὀνομάζεσθαι.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.

α'. Περὶ στρατείας τ ἀπόρων. Περὶ χαρπανικῆς, καὶ κοπνικῆς, καὶ νοσκλήρων, καὶ εὑρέσεως θησαυρῶ· καὶ ἄλλων τινῶν. Κ.

ΣΚεψάμεν- δὲ παπεινῶσαι τὰ στρατεύματα, ποῖον δεῖνον κτ' Χελιανῶν ὧν ἐπένοησε; προστέταχε γὰρ, τοὺς Χελιανοὺς ἐκ παντὸς θέματ- ἐπὶ τὰς Θρακησίους μετοικίζεσθαι, τὰς ὑ τούτων τάσεις πιπρασκεσθαι (καὶ ὧδε αἰχμαλωσίας ὧν ἔλαττον τὸ πρᾶγμα) ὧν ἀμηχανίαν τοὺς πάντας γενέσθαι. Δεύτερον αὖ ταύτῃ κάκωσιν προστέταχε, στρατεύεσθαι πλουσίους, καὶ ἐξοπλίζεσθαι αὐτοὺς παρὰ τ ὁμοζύγων, παρεχόντων ἀνὰ ιη νομίσματα, καὶ ὧδε τὸ δημόσιον ἀλληλεγγύως τὰ δημόσια αὐτῶν. Τρίτη κακόνοια ἐποπτεύεσθαι πάντας, καὶ ἀναδιδάζεσθαι τὰ τέκνα δημόσια τέλη, παρέχοντας καὶ χαρπανικὰ ἕνεκα ἀνὰ κεράτια δύο. Τετάρτη πλὴν τῶν κυφισμένων πάντας ἀναβιβάζεσθαι προστέταχε. Πέμπτη συμφορὰ τοὺς τ δύο χρόνων οἴκων παροίκους, καὶ πορφυροτοφεῖς, ξενώνων, γηροκομείων, ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, βασιλικῶν, τὰ κοπνικὰ ἀπαιτεῖσθαι, ἀπὸ δ' προίτ- ἔτους τ αὐτ- τυραννίδ-· τὰ δὲ κρείττονα τ κτημάτων εἰς τὸν βασιλικὸν κεφαλατικὸν αἴρεσθαι. τὰ μέντοι τέλη αὐτῶν ἐπιτίθεσθαι τοῖς συναπομείνασιν εἰς τοὺς αὐτοὺς δύο χρείας οἴκους· ὡς διπλᾶσθαι πολλῶν τὰ τέλη, τ οἰκήσεων γενομένων, καὶ τ χωρίων, καὶ ἐξοικεῖν. Ἐκτη τυραννὶς· σκοπεῖσθαι παρὰ τ στρατηγούντων τὰς ἀρούσας ἐκ τ πλωχείας ἀνακτᾶσθαι, καὶ ἀπαιτεῖσθαι χρήματα, ὡς εὑρετὰς θησαυρῶν. Ἑβδόμη κάκωσις· τοὺς ὑπὲρ κ χρόνων εὑρηκότας, καὶ μέχρι τ δεῦρο, πίθον ἢ σκεῦος ὁπωσοῦν, καὶ αὐτοὺς ἐξαργυρίζεσθαι. Οὐδὲν ἀδικία· τοὺς ἐκ πάππων ἢ προπάππων κληρονομήσαντας, ἀμφιβόλους ἐκ τ αὐτῶν εἴκοσι χρόνων, ἐξαναλίσκειν τῷ δημοσίῳ καὶ τοὺς ὠνησαμένους ἕξω τ Ἀβύδου σώματα οἰκετικὰ, ἀνὰ δύο νομίσματα τελέσαι προστέταχε, μᾶλλον τοὺς κ' τῶν ὠδικημένων. Ἐνάτη παράνοια· τοὺς πρὸς παραθαλασσίους οἰκοῦντας, μᾶλλον τ μικρᾶς Ἀσίας, ναυκλήρους, μηδέποτε γηπονικῶς ζήσαντας, ἀνόητος ὠνεῖσθαι ἐκ τ καθαρπαζόντων παρ' αὐτοῦ κτημάτων, ὡς ἂν ἐκπεμφθῶσι παρ' αὐτῶν. Δεκάτη ἀθεΐα τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμους ναυκλήρους σωσαγῶν, δεδωκέναι ἐπὶ τόκῳ τεσσαρακοντάτῳ τὸ νόμισμα, ἀνὰ χρυσία λίτρας ὀυδέκα, τελοῦντας καὶ τὰ σωνήθη κομμέρκια.

β'. Περὶ τόκων. Κ.

ΤΟκισμοὺς ἐν τοῖς οἴκοις, ὁ πᾶσι νομοθετῶν τὸ μὴ τοκίζειν, καὶ ἄλλας μυρίας κακὰς ἐπινοίας ἐπέτεινεν.

γ'. Περὶ σκευῶν ἱερῶν, καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Κ.

ΤΟὺς στρατιώτας ἄρχοντας δολίως χρᾶσθαι τοῖς ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς ἐκέλευε, καθυποβολὰς αὐθενδίκως ἐν τοῖς ἐπισκοπείοις καὶ μοναστηρίοις, καὶ καθαιρεῖσθαι τὰ αὐτῶν. τὰς ἀπ' αἰῶν- ἀναθεμάτας τῷ θεῷ χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ σκεύη ἔψεγε, καὶ τὰ τ ἐκκλησιῶν ἱερὰ κοινοῦσθαι, ἄξιον ἐδογμάτιζε.

Source : BIU Cujas

ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΡΜΕΝΙΟΥ.

Περὶ τ̃ ἐπάρχ᾽ μὴ ἐπιφέροντ᾽ τῇ μθιχείᾳ ἐκδίκησιν. Κ.

Πρὸς τῷ ἐπιμελῶς ἢ κ̀ ἀκριβύπνως τὰ δημόσια οἰκεῖν, κ̀ τοῖς ἀδικοῦσι λίαν ἐπαχθέστ᾽ ὢν. ἐξιόντι γάρ ποτε τ̃ παλατίου τῷ βασιλεῖ προσῆλθέ τις, ἐγκαλῶν ὡς τὸ αὐτ̃ γυναῖον ἁρπαγείη ὑπὸ τ̃ συγκλητικῶν. ἐμοὶ ἢ (φησὶ) κ̀ τῷ ἐπάρχῳ τ̃ πόλεως ἔδει τότε ἐγκαλεῖσθαι, ἀδεμία ἐπηκολούθησεν ἐκδίκησις. ὁ μὲν βασιλεὺς, τ̃ δ᾽ ἀνδρὸς λόγῳ σωπηθείς, οὐθὲν προσέπτυσεν ὡς παροξυνοῦντι αὐτῷ εἰς προσωπον ὁ ἐγκαλέμενος συγκλητικός. ἤδη ἢ κ̀ ἐπαναζυγνυούσ᾽ τ̃ βασιλέως, πυρίσησιν ἐνώπιον αὐτ̃ ὅ, τε παθὼν κ̀ τὴν ἐκδίκησιν ἐζητεῖ, κ̀ ὁ τὸ ἐξάγιστον δράσας ἔργον, κ̀ αὐτὸς ὁ ἔπαρχος. κ̀ τ̃ βασιλέως κελεύσαντ᾽ λέγειν τῷ δρομεῖ ἃ πεπόηθ᾽, ὁ μὲν εἰσῆλθε πὶ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄχρι τέλους· ὁ δ᾽ ἔνοχ᾽ τῷ ἐγκλήματι, ἐπειδὴ μὴ οἷός τε ἦν τὰς ἐλέγχους διαλυθῆσαι ταῖς ἀποδείξεσι, πάντεθεν σωμφ᾽, ὡμολόγησε τὸ ἀνοσιούργημα. ἐρομεῖς ἢ τ̃ βασιλεὺς κ̀ τ̃ ἔπαρχον, ἄξι τί μὴ πεπεπονθὼς ἐπενέγκοι τῷ ἀτοπήματι τὴν ἐκδίκησιν· ἐπεὶ κ̀ ἔτ᾽ ἐνὸς ἐγκλήτ᾽ ὄντος τὴν ἀπολογίαν, τ̃τον μ̀ μετέσησε τ̃ ἀρχῆς, τ̃ ἢ μθιχὸν ταῖς δ᾽ νόμοις παραδέδωκε πυρείαις.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

α'. Περὶ εἰκόνων. Κ.

Περὶ τὰς πὰς θείας κ̀ ἀχράντους προσκυνουμένας εἰκόνας, λίαν βαρύς πις κ̀ αὐσηρὸς, κ̀ πάνυ τὰς παρ᾽ αὐτ̃ τυράννους ὠμότητι πυρελάσειν φιλονεικῶν. οἱ μ̀ γὰρ προσκυνοῦντες, Λέων τε ἡσυχ κ̀ Κωνσταντῖν᾽ ὁ Κοπρώνυμ᾽, κ̀ Μιχὴλ ὁ τότε πατὴρ, ὁ Τραυλὸς. ὁ μ̀ ἐλέασε, μή τινι τ̃ γεγραμμένων εἰκόνων, κἂν πε γραφόμενα τύχοιεν, τὴν ἄγιον φωνὴν ἐξαφάνισθεισαν· ὡς δὴ ἄλλο πιὶ τ̃ τοιαύτης ὀρμηζόσης φωνῆς ἢ μόνον τ̃ θείου. ὁ παρ᾽ αὐτ̃ ἢ Λέων, κ̀ ὁ υἱὸς αὐτ̃ Κωνσταντῖν᾽, τὸ μηδὲ προσκυνεῖσθ᾽ ὅλως αὐτάς. Θεόφιλ᾽ δὲ, τὸ μηδὲ χρώμασι ταύτας μορφᾶσθαι, (χαμαίζηλον γὰρ, τὸ περὶ τοιαῦτα ἐπτοῆσθαι) μᾶλλον ἢ σκοπεῖν τὴν ἀλήθειαν.

β'. Περὶ ἀπελασίας τ̃ μοναχῶν. Κ.

Βάτυς τηρεῖσ᾽ πὰς πόλεις τοῖς μοναχοῖς ἐγκελευσάμεν᾽, κ̀ πάνυ τρόπον αὐτὰς ἀπελαύνεσθαι ἐθέσπισε, μᾶλλον ἢ μηδὲ χώραν ὁρᾶσθαι πολυμεν. εἰρήσατο ἢ τὰ μοναστήρια κ̀ ἡσυχαστήρια, πολυανθρωπ κ̀ κοσμικὰ καθεζόμενα.

γ'. Περὶ ἐπιγαμίας Περσῶν μ̃ Ρωμαίων. Κ.

Τοῦτον τ̃ Θεόφοβον πολλάκις ὀρμήσαντες οἱ Πέρσαι ἀναλαβεῖν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, κ̀ βασιλεύσαι ἐπ᾽ αὐτοῖς, κ̀ πρεσβείαν ἀμφίφορον ποιήσαντες πρὸς Θεόφιλον, κ̀ εἰρηνικὰς σπονδὰς ὑποχόμενοι δι᾽ αὐτ̃ γλυκεῖ, σὺν ἄπεισιν τ̃ Θεόφιλον, τ̃τον σκέψαν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀμ᾽ τ̃τον ἀνὴρ αὐτὸν ὁ Θεόφιλ᾽ εἰς τὸ τ̃ παλατίου πυλὼ, κ̀ τῇ ἑαυτ̃ ἀδελφῇ συνοικίζ᾽· ἔκρινέ τε τ̃ Περσῶν νομοθετῆ κ̀ ἐπιγαμίαν συνάπτεσθαι τοῖς Ρωμαίοις.

δ'. Περὶ ἀποκόψεως τ̃ τριχῶν. Κ.

Εἰ μ̀ κ̀ πὰς τὸ τῶν κεφαλῶ τρίχας ὀλίγας ὁπ φύσεως εἶχον, ἀναφάλους τὶς ὤν, ὥσπερ μ̀ ἔξεθεν πυκάζε, πὰς τρίχας ἀποκείρειν, κ̀ μὴ πνα Ρωμαίων ὄνα πραστέρα τούτοις ἔ τριχὰς φέρειν συγχωρεῖν. τ̃ ἢ τὸ δόγμα παρορᾶν, πολλοὶς εἰκίζεσθαι μφιξι, τῶν τ̃ πρώτων Ρωμαίων ἀρετῶν ἐπανάγειν βυλόμεν᾽.

ε'. Περί τιν᾽ ἁρπαγῆς ἵππ. Λ.

Σπαθάριός δέ τιν᾽ χεῖρά τε νεανικὸν κ̀ ἵππον ἔχοντ᾽ δεξιὸν, ὁ στρατηγὸς ὑφ᾽ ὃν ἦν ἑτέρῳ ἅρματι καθεχεθεὶς ἔ ἵππ, ὑφ᾽ ᾧ πολλάκις ὁ ἄνθρωπ᾽ ἐν πολέμῳ ἐβρύσθη, ἐζήτ᾽ τ̃τον, καθυπαγνύμεν᾽ δώσειν πολλὰ ἀπαναινομένῳ ἢ ἑκόντι, κ̀ βίαν προσῆκ· μησὶ δ᾽ ὕστερ ἢ πείθων ἀπέδεικνυ οἱ τ̃ ἵππον, ἀναυδείας ἔκλημα προσπίψας εἰς βασιλέα, μετεκίνησε τ̃τον ἧς μετῆ στρατείας. ἐχθύσ᾽ ζητήσις παρὰ Θεόφιλ᾽ περὶ ἵππ ἀκριβῶς, κ̀ ἀφανῆ μᾶλλον ἐπίμπονος πανωχῇ, τινὸς δὲ ἵππον δρεπθῶσαι, κ̀ πιμφθῶσαι αὐτῷ. τὸν δρομέα ὁ στρατηγὸς, ἀφαιρεῖται κ̀ ἀκοντὶ τ̃ δ᾽ ἀνδρὸς ἵππον, κ̀ προσ βασιλέα ὡς οἰκεῖον σκέμπτ κλῆμα. χρείας ἢ γνομένης σὺν πολέμῳ πλειόνων στρατιωτῶν, κ̀ τ̃ βασιλέως κελεύσαντ᾽ ἀπεκταπλῶς πάντα στρατεύεσθ᾽ τ̃ ὅσα κινεῖν δυνάμενον, ἐστρατεύσατο κ̀ ὁ ῥηθεὶς στρατιώτης. στρατῆς ἢ γνομένης, ἔπισε, μὴ ἔχων ἵππον τ̃ σῶσαν δυνάμενον αὐτὸν· ἔπισε δὲ, γυναῖκα καταλελοιπὼς κ̀ τέκνα. ἥπις τὸ φιλοδίκαιον τ̃ βασιλέως ἐκίνησεν, σκηνομένη ἢ κ̀ τῷ τ̃ ἀνδρὸς φίλτρῳ, κ̀ τοῖς τέκνοις ἐπιῤῥηγεῖν ἀτενίσασα τὰ ἀναγκαῖα, τῷ βασιλεῖ καταλαμβάνει κ̀ τ̃ Θεόφιλον, καθ᾽ ὧ ἡμέραν εἰώθει ἱππεύειν πρὸς τ̃ ἐν Βλαχέρναις θεῖον ναὸν, ἔποχον τῷ τ̃ ἀνδρὸς αὐτ̃ ἵππῳ κοπιῶσι, δρόμῳ πολλῷ τ̃ χαλινὸν κατέχῃ τ̃ ἵππος, οἰκεῖον εἶναι τ̃τον λέγουσι, κ̀ μὴ ἄλλον τινὰ αὐτὸν ἀλλ᾽ αὐτὸν ὑπάρχειν τ̃ βασιλέα τ̃ δ᾽ ἀνδρὸς αὐτ̃ς σφαγῆς. σκηλαγεὶς ἔν ὁ βασιλεὺς, τέως μ̀ αὐτῷ προσμεῖναι διεῖσαν ἄχρι τ̃ πρὸς τὰ ἀνάκτορα ἐπανόδου αὐτ̃· ἡνίκ᾽ δὲ ἐπανεδραμών, δύθεως αὐτῷ παρεῖπον, κ̀ διεπιωθάνετο σαφέστερόν τι περὶ τ̃ λεγομένων μαθεῖν. ἀναλαβ̃σα δὲ ἡ γυνὴ τὰ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναδιδάσκει τ̃ βασιλέα. παρεῖσαν γὰρ δύθεως τ̃ στρατηγὸν, κ̀ ζητῆσιν ποιεῖσθαι περὶ τ̃ ἵππου νεανικῷ, τ̃ γυναικὸς τέως κρυπτομένης προσπεζ̃ βασιλικῇ. σνίσαμεν δὲ τ̃ στρατηγ̃ οἰκεῖον εἶναι τ̃ ἵππον, κ̀ μὴ ἐξ ἁρπαγῆς κ̀ληθέντα αὐτὸ, ἐξάγ παρεχρῆμα τ̃ πραγματεύσαντ᾽ τῷ γυναίκα, ἔλεγχον ἀψυδέστατον κ̀ κατηγορ τ̃ λεγομένων. ὧ ὁ στρατηγὸς θεασάμεν᾽ ἀπεπάγη, κ̀ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἵστη σιγός. μόλις δ᾽ ἔν εἰς ἑαυτὸν γνόμεν᾽, τ̃ ποδῶν ἅπτ᾽ τ̃ βασιλέως, μ̃ κλαυθμῷ κ̀ ἱκέτης ἐλεεινὸς γίνε᾽). τῷ ἀμφιπόδα ἐξαγρεῦσαι. Τί ἂν ὁ βασιλεὺς; τῷ μ̀ γυναῖκα μ̃ τ̃ παίδων, ἀδελφὰς ἐξ ἴσ κ̀ κληρονόμους τ̃ οἰκείᾳ δείκνυσιν ὑποστάσεως, αὐτὸν δὲ τ̃ δεξιᾶς παρηλύσ᾽, κ̀ ὑπερορίᾳ διῶκεῖ δίδωσιν. ὅτω φιλαπεχθήμων ὧ πρὸς πὰς ἁρπαγὰς, κ̀ τὰς ἐξ ἀδικίας πλεῖον ζημίους.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

α'. Περὶ δικαστῶν κ̀ δικαστηρίων πνῶν, κ̀ περὶ πενεστέρων δίκας ἐχόντων. Κ.

Εἰ Θ᾽ ὅτως δικαιοσύνης ἐπεμελεῖτο, κ̀ ἰσονομίαν ἐμπολιτεύσας τοῖς δρωμένοις, κ̀ τὸ μὴ κατισχῦσαι δύσας ὑπὸ τ̃ πλουσίων τὰς πενεστέρας ἐπραγματεύετο, πανωχῇ δὲ ἀμαυρίσματα ἐζεπίφ, τέλεον ἐξαρθῶσαι τὴν ἀδικίαν ὁρίζοντες. δικαστὰς τε ἔταξε, σιτηρεσίοις κ̀ φιλοτιμίαις παντοδαπαῖς αὐτὰς μεγαλυνάς, κ̀ πέζας διημερεύειν, κ̀ πὰς διενέξεις ἀμαύρειν τ̃ φιλονεικούντων· τόπους ἀφορίσας αὐτοῖς ἐπιτηδείους, τῷ τε Μαγναύρᾳ κ̀ τ̃ καλέμβου ἱπποδρομ᾽ κ̀ τῷ λεγομένῳ Χαλκῷ, χρόνῳ μηχάσασι κ̀ ὅσον οὐδέπω πεσεῖν κινδυνεύσασι ἐπισκευάσας κ̀ καινουργήσας. Ἐπαξε δὲ κ̀ τοῖς πενεστέροις τ̃ πὰς δίκας ἐχόντων, ἵνα μὴ ὑπὸ ἐνδείας πιεζόμενοι, ταῖς δίκαις ἀπαυδρούοιεν.

β'. Περὶ σημείων τ̃ ἀριθμῶν. Κ.

Ὁρῶν δὲ ὅτι ἐσὶ τοῖς πονηροῖς εἰς τὸ ἀδικεῖν ἀφορμὴ ἀμᾷ τὸ σπύτερον λαθ̃ τ̃ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς μοχθηρὸν, ᾧ ἡμίσους, φημὶ, κ̀ ἕκτ᾽, κ̀ δωδεκάτ᾽, κ̀ τ̃ τοιούτων, χωρὶς τῶν πὰ ταῦτα σημείοις τ̃ γραφέων· ἠθέλησε κ̀ τῷ τοιαύτῳ τ̃ ἀδικεῖν ἑλομένων ἀφορμὴν ἀφελεῖν ἀφορμῶν· κ̀ διεῖσαν γράμμασι λιτοῖς (ἃ κ̀ τοῖς ἀγροίκοις ἀναγινώσκειν ῥᾴδιον) πὰ τοιαῦτα γραφέας σημεῖα· οἴκοθεν καταξαλὼν κ̀ τῷ τ̃ χαρτῶν δαπάνῳ, κ̀ τῷ γράμμασι τ̃ γραφίων.

LEONIS ARMENII.

De præfecto pœnam adultero non irrogante.

PRæter vigilem accuratamque reipublicæ gubernationem, ſumma fuit in eo in flagitioſos ſeveritas, cujus rei exemplum referam. Exeuntem aliquando palatio acceſſit quidam, quærens ſuam ſibi uxorem à Senatore quodam raptam: idque facinus ſe ad urbis præfectum detuliſſe, neque tamen ſuum jus conſequutum. Leo ſtatim mandavit, ut redeunti ſibi ſiſteretur ſenator reus tam atrocis flagitii, & urbis præfectus. Quo facto, actorem proponere ſuam cauſam juſſit, qui quum rem ab initio ad finem uſque expoſuiſſet, reus convictus probationibus, quum nullum inficiandi criminis locum inveniret, ſcelus confeſſus eſt: & præfectus cauſam interrogatus, cur flagitium digna pœna ultus non eſſet; inops excuſationis obmutuit. Hunc ergo Imperator ſtatim munere ſuo exuit, & adulterum ex legibus puniendum dedidit.

THEOPHILI.

1. *De imaginibus.*

IN eos qui cultum divinis imaginibus præſtarent, nimis durum ſe atque inhumanum præbuit, omnes qui ante ipſum fuere tyrannos crudelitate vincere contendens. Nam Michaël pater ejus edixerat, *ne ulli pictæ imagini, ubicumque ea eſſet, nomen, Sanctus, imprimeretur*, quod id nulli rei præterquam ſoli Deo congruere putabat. Leo autem & filius ejus Copronymus, *omni earum adoratione prorſus interdixerant*. Theophilus autem, *ne pingi quidem eas coloribus conceſſit*: abjecti dicens animi eſſe talium rerum admirationem, ipſamque ſolam ſpectandam eſſe veritatem.

2. *De expulſione monachorum.*

EDixerat Theophilus ne monachis ullam urbem intrare liceret: juſſeratque omni modo eos arceri: atque adeo non tutum erat iis conſpici ea in regione. Quin & monaſteria atque otii cauſa conditas ades hominibus frequentans, mundana fecit hoſpitia.

3. *De connubio Perſarum cum Romanis.*

PErſæ hunc Theophobum, Conſtantinopoli abducere, regemque ſuum facere cupientes, ejus cauſa aliquoties ad Theophilum legatos miſerant, pacta ſimul pacis offerentes. Neque tamen perſuaſerant Imperatori, ut Theophobum ipſis dederet: ſed eum potius patricii dignitate ornatum, ſorori ſuæ matrimonio copulavit: lege etiam lata, quæ Perſis conjugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. *De tonſura capillorum.*

QUia vero à natura paucos capitis capillos habebat, & erat recalvaſter: ideo edicto edito juſſit crines ab omnibus tonderi: neque ab ullo Romano ultra collum demiſſos geſtari. ſanxitque edictum gravi flagrorum ſupplicio, priſcorum Romanorum virtutem revocare ſtudens.

5. *De pœna raptoris equi.*

MIles quidam manu promptus equum habuit egregium, qui ipſum ſæpe ex prælio incolumem extulerat. Hujus equi amore captus dux ſub quo is militabat, quum neque pollicitationibus, neque minis impetraret, hominem timiditatis accuſatum apud Imperatorem exautorat. Quum autem Theophilus equum inſigni virtute cuperet habere, & miſſis in omnes partes mandatis talem ſibi quæri, atque afferri juberet, eam occaſionem nactus dux iſte, militi ei equum invito adimit, & tanquam ſuum Imperatori mittit. Poſt, quum neceſſitas bellica plures milites requireret, mandatoque Imperatoris omnes qui arma ferre poſſent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma ſumpſit, & in prælio fuſis ſuis, quod equum à quo ſervari conſueverat, non haberet, occubuit, uxore & liberis relictis. Vidua amiſſi mariti deſiderio accenſa, & quod neceſſaria pupillis ſuppeditare nequibat, juſtitiæ Imperatoris fama inſtigante, Conſtantinopolim venit: Theophilumque ad templum Blachernenſe equitantem de more conſpicata mariti ſui equo vehi, concitato curſu aggreſſa frenum equi apprehendit, ſuum hunc eſſe vociferans: & non alium, ſed ipſum Imperatorem cædi mariti ſui cauſam præbuiſſe. Perterritus Imperator manere eam jubet, dum in palatium ipſe rediret: ac reverſus ſtatim ad ſe vocat, ac de re tota accuratius inquirit. Quam quum ea à principio ad finem uſque recitaret: illico etiam dux ille ſiſtitur, & muliere juſſu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum aſſeveraret ſuum fuiſſe, neque raptu paratum, producitur extra velum mulier, reum de vi peractura. Qua is conſpecta diriguit, & aliquandiu mutus adſtitit: tandemque ad ſe reverſus, ſupplex pedibus Imperatoris ſe advolvit, lacrymans, ac peccatum confitens. Ergo Imperator ejus facultates viduæ, ejuſque liberis hereditatis jure addicit: ipſumque dignitate ſpoliatum exilio perpetuo damnat. Adeo infenſus erat & iis qui injuſte opes parare intenderent.

BASILII.

1. *De judicibus, & foris quibuſdam: & de pauperibus lites habentibus.*

OPeram dedit, ut juſtitia vigeret: & æquo jure inter ſe viverent ſubditi, neque à divitibus inopes opprimerentur: propoſitis paſſim decretis, quibus injuſtitia exterminabatur. Judices quoque conſtituit, ampliſque ſtipendiis, & honoribus auxit juſſos per diem ſedere pro tribunali, & litigantium cauſas dijudicare. Ad eam rem loca iis deſignavit commoda, Magnauram Circum, & Chalcen (æream portam) quam vetuſtate laborantem, ruinamque minantem, ad hoc inſtauravit atque adornavit. Alimenta etiam pauperioribus, quibus judicio erat diſceptandum, ordinavit: ne inopia coacti litibus renuntiarent.

2. *De notis numerorum.*

ANimadvertens occaſionem maleficii pravis hominibus eo dari, quod numeri quibus (verbi gratia) ſemiſſis, ſextans, uncia, & ſimilia deſignantur, per notas recepta antiquitus conſuetudine ſcriberentur: loco notarum literis uti juſſit, quas etiam ruſtici legere poſſent; & de ſuo ſumptus in chartas, literas atque ſcribas ipſe ſuppeditavit.

Source : BIU Cujas

LEONIS ET ALEXANDRI.

De judicibus.

EXistimo equidem, eorum neminem qui judiciario funguntur munere, eo unquam stuporis, aut inscitiæ prorupturum, ut aliter quam ex præscripto legum judicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas dependet pœnas, quæ legibus sunt irrogatæ. Sin forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi idipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire ac firmare non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum & cœlestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immature ex hac vita excidat potius quam excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas eo redigatur inopiæ, ut panem ostiatim quæritet. Atque hæc jure sane optimo, propterea quod leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit fictorum pravorumque judiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ.

1. *De rebellibus & seditiosis anathemate feriendis.*

QUÆ autem mense Julio 9. indict. anno 1534. ab Imp. domino Const. Porphyrogenneta facta est Novella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & synodo assentiente, quæ decisionis locum obtinet, ut quæ ab Imp. & synodo descripta est, & quæ decernit eos anathematizari, qui defectionem ab Imperatore moliuntur, vel tyrannidem, & ea ratione subjectos adversus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresse definit. Iis qui ab hoc tempore deinceps insidias sunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. Iis qui ipsis opem ferunt, & in defectione sunt socii, anathema. Iis qui consulunt, vel ad hujusmodi incitant, anathema. Iis qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam non agant, nec eam relinquant, anathema.

2. *De polygamis.*

UNionis vero decisio, quæ facta est sub Constantino Porphyrogeneta, & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. indict. 9. & quæ singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem. Deinceps autem communi sententia ac judicio pronunciamus ex præsenti anno, qui est 6429. indict. 9. neminem oportere se quarto [1] matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: & si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum ut à Christiana republica alienum abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio [2] quoque matrimonio definimus, ut non absolute ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim à patribus quidem ut sordes permissum est, non sic tunc quidem ut nunc, re citra ullum ruborem imprudenter peracta, & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit, multas sæpe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit & perinde ac si nihil habeat dedecoris & sordis reputatur, recte visum est hoc repurgare, quemadmodum & turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum ab eo rejicimus. Quinetiam humanæ cedentes infirmitati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus, ut si quis qui quadragesimum annum excesserit, & nec naturam reveritus, nec honestæ vitæ, quæ in Christianis requiritur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia & observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis minime particeps: & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum 40. sordem in Christi ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur. Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, per præcedentis jejuniorum abstinentiæ repurgationem. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimum annum tertiam uxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & à molestia & à perturbatione remoti, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quod si quis triginta annos natus, ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiæ mulieri conjunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers: quia manifestum est eum sola intemperantia motum, & quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam sacramentorum participatione dignus fuerit habitus, semel quidem in salutari Christi, & domini nostri resurrectione: secundo autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: & tertio in natali Christi & Dei nostri, quod in his procedat jejunium & ejus utilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est) condonandum, & sola ea pœna, quæ ab initio & hucusque servata est, in eum animadverteretur. Hæc etiam de tertio matrimonio. At qui nec secundum [3], nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam caulam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu, sed legitime & ab iis qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo prædictis constitutionibus neglectis ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi ecclesia quæ est pura, immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittit, quam definitum ob fornicationem tempus expleviſſe cognoverit, nisi forte necessarius è vita excessus urgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem qui ausus fuerit, præter id, quod statutum est, divina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet qui præter formam constitutam divina communione dignus est habitus, ad excommunicationem redacto, usque ad septimi anni complementum.

1 Quartæ nuptiæ uti permissæ.

2 Tertiæ nuptiæ quemadmodum permissæ.

3 Secundæ & primæ nuptiæ uti permissæ.

IMP. D. CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ NOVELLA SECUNDA CONSTITUTIO DE VOLUNTARIIS HOMICIDIS, SUSCIPIENS QUIDEM EOS PRÆTER VIM PRIORIS, PER COMMISERATIONEM, DAMNANS AUTEM PERPETUO EXILIO ET BONORUM SPOLIATIONE.

HÆC sancire nunc proposuimus, severitatem quidem prioris constitutionis benigniore Ecclesiasticorum decretorum censura com-

ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

α'. Περὶ κεντῶν. Α.

ΟΙμαι ὴ τ κρίνειν λαχόντων ὀδύνα ποτὲ ὡς τοσαύτην ἀπηλίνειν σκαιότητα, ὥστε παρὰ τὰς ἐγκειμένας νόμους δοκιμάσαι κὴ τὰς ψήφους σκῆψαι. εἰ ὴ εἰς τοσοῦτον τ μωλαιότητ ὀλισθησαί, ἀλλὰ μὲ, τὴν ἐν νόμοις κειμένην ἀπόῤῥησ δίκην ἡμῶν ὴ λαθὼν, ἤκιστα λήσει τ ἀνόμημα ὀφθαλμῶν. ὅμως κὴ ἀρχῆς ἐμποδίσαι τὸν, λίαν ἀσφαλὲς εἶναι ἀνθήμεν. δύσῤῥιζον μὲν γὰρ ὄντ, κὴ τὰς ἀρχὰς κὴ ἀσυμφύτους δυνάμεις πολεμοῦσας αὐτῷ. σκήπτρου ἀόρατος κὴ τ παρούσης ζωῆς, κὴ τῆς σωζομένης κὴ τὴν μέλλουσαν. πῦρ κατανάλωσ δημόσια οἰκῶν αὐτὸ, κὴ ἔτι δὲ αὐτῶν ἡ πυρωμένον τὸ σπέρμα αὐτὸ, κὴ ζητῶν ἄρτους, ἀνθ' ὧν τῷ τ νόμων ἐλευθερίαν, ἀλλὰ δουλοπρεπῶς πεπραγμένων κρίσεων ἀπειργάσατο.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ.

α'. Περὶ τ ἀναθεματίζειν τὰς ἀποστάσεις κὴ μελετημένας. Β.

Ἡ κτ τ Ἰόνιον μῆνα τ δ' ἐπινεμήσεως τ φ' λδ' ἔτους γνωσθὴν νεαρὰ παρὰ τ βασιλέως κυρὸς Κωνσταντίνου τ Πορφυρογεννήτου, συμπεφώνηκε κὴ τ τότε ἁγιωτάτ πατριάρχ κυρὸς Ἀλεξίου, κὴ τ συνῳδὰ κὴ πέρυσι τόμος ἐπίσχυσε, ὡς ὑπογεγραφῆσι παρὰ τ βασιλέως κὴ τ συνῳδὰ κὴ ἀναθεματίζειν τὰς ἐπιχειρήσεις ἀποστάσιαν κτ' βασιλέων ποιῆσαι, ἢ τυραννίδα, καὶ τοὺς ὑπηκόους κτ' τ αὐθεντῶν αὐτῶν ἀποστατῆσαι· διορίζεται μὴ τ ἄλλων ὡς τὸ τέλ κὴ τοῦτα ῥητῶς. Τοῖς μέλλουσιν ἢ ἐπιβουλὰς ἀπό γε τ νῦν ἐπιχεῖρειν, ἢ μάλτα, ἀνάθεμα· τοῖς συμπερᾴνουσιν αὐτοῖς κὴ συμφωνοῦσιν. ἐν τῇ ἀποστασίᾳ, ἀνάθεμα· τοῖς συμβουλεύουσιν, ἢ παρορμῶσιν εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνάθεμα· τοῖς συνεκπρατεύουσι τούτοις, ἀνάθεμα· τοὺς δεχομένους αὐτοὺς ἐν μετανοίᾳ, μὴ μεταμελημένους ἀπὸ τ ἀποστασίας, κὴ καταλιμπάνοντας αὐτῷ, ἀνάθεμα.

β'. Περὶ πολυγάμων. Β.

Ὁ τίμ τ ἑνώσεως ὁ γεγονὼς ἐπὶ Κωνσταντίνου τ Πορφυρογεννήτου κὴ Ρωμανοῦ, τ μὲ Κωνσταντίνου βασιλεύοντ, τ ὁ πενθερὸ αὐτῦ Ρωμανοῦ τ βασιλεοπάτορ ἰμπεράτοντ ἀξιώματι, ἐν ἔτ ϛυκὴ ἐπινεμήσεως ἡ, κὴ ἀναγινωσκόμενον ἐτησίως ἐπ' ἀμφίων, κτ' τ Ἰόνιον μῆνα, πέρὶ τὸ τέλ φησί. Καὶ λοιπὸν ἀπφαινόμεθα κοινῇ γνώμῃ κὴ κρίσ ἀπ γε τ παρόντ ἔτους (ὅ ἐστιν ἐτ ϛυκὴ ἐπινεμήσεως ἡ) τέταρτον γάμον μηδενὶ τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόλυτον παντελῶς· κὴ τ εἰ τις ἐπὶ τοιοῦτον ἐλθεῖν συνοικέσιον ἠσεβυμήθη, πάσης ἀπεχόμενον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, κὴ αὐτῆς τ ἁγίου ναοῦ εἰσόδου ἀλλότριον, μέχρις ἂν ἐπιμείνῃ τῷ συνοικεσίῳ. τὰς γὰρ κὴ τοῖς ἐν ἡμῖν ἁγίοις ἔθος παλαιὸν κὴ ἡμεῖς ὑ τῶν γνώμῃ ἐκκλησιαστικωτέραν ποιοῦντες, ὡς ἀλλότριον αὐτὸν τ χριστιανικῆς πολιτείας ἀποκηρύττομεν· ἀλλ' ἕως μὲ ἐπὶ τ πέμπτ γάμου. Ἵνα ὴ κὴ τὸ τ ἄλλων γάμων δύσχημονέστερον τυπωθῇ, κὴ τ τ Χριστιανῶν βίᾳ μὴ ἀνάξιον ἔχῃ τῷ ἀφοσιωμένῳ, κὴ ἀεὶ τ τρίτ θεσμόμεν γάμους, ὥστε μηδὲ ἁπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιτρέπεσθαι αὐτόν. κὴ γὰρ συγκεχώρηται μὲ ὡς ῥυπάσμα τοῖς πάλαι, ἅπ τότε καθὼς νῦν γινόμενον τ παρ' ἡμῶν ἀπηνθεμασμένως, ὀφεῖ εἰς πλάτ ἐξηπλωμένον· ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ἐν οἴκῳ παραπεπλωκὼς, ἐν χωρίᾳ παχείᾳ πολλὰς κείμενον ῥύπασμα· νῦν δέ, ὅταν χώραν ἐλάσσε παῤῥησίας, κὴ ὡς ὀδὲν ἔχων εἰς ἀχνηθεσίαν, ἀδὲ ῥυπαίνων, λογίζεται, ὡς τ ἀφοσιῶσθαι εἰς πληθυσμόν· καλῶς ἔδοξεν ἀνακαθαίρειν αὐτὸν· ὥσπερ κὴ αἰῶν σὺν χωρίᾳ παρεῤῥιμμένον, ἀλλ' ἐπὶ τ οἰκίας ἐξηπλωμένον, ἐδαμῶς ἐῶμεν, ἀλλὰ καθαίρομεν, κὴ τὸ σὺν τούτ ἀηδὲς ἀποβάλλομεν· κὴ τῇ ἀνθρωπίνῃ συνυπείκοντες ἀσθενείᾳ κὴ τῇ Χριστιανῶν ζωῇ, τὸν ἐπὶ τ τρίτων γάμων παραφυλάττειν διορίζομεν. ὥστε εἴ τις ἀφοσιώσεται ἔτ ἀναλοβήκως, κὴ μήτε τῇ φύσει αἰδεσθεὶς, μήτε τ ὀφειλομένης Χριστιανοῖς σώφρονος ζωῆς φροντίδα ποιούμενος, ἀλλὰ μόνης τ ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας νικώμενος, ἀφοσιώσεται ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτῃ γάμῳ, τοῦτον μὴ πείσῃ ἀκριβείας κὴ παρατηρήσεως μέχρι πενταετίας ἀμύητον εἶναι τ θείας μεταλήψεως, κὴ μηδαμῶς ἐπ' αὐτῷ σωτηρίαν τ χρόνον. ὃς ἂν μὴ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτ τὸ ῥύπασμα σὺν τῇ τ Χριστ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ λέγειν ἢ ἀκούειν ἠξίωσε, τίνα παρέξῃ πληροφορίαν τ ἀεὶ τ βίον αὐτὸ ἀνῳδὸν, διὸ καὶ ὁ χρόν τ μεταλήψεως τ ἁγιασμάτων αὐτῷ σωτηριώδη τυγχάνει· ἀλλὰ κὴ μὴ τὸ ἀξιωθῆναι τ ἀχράντ μεταλήψεως, ὅσ ἔτι συγκεχωρημένον αὐτὸ σὺν ἄλλῳ καιρῷ τῇ μεταλήψ ἀφοσίᾳ, ἢ σὺν μόνῃ τῇ σωτηρίῳ τ Χριστ κὴ θεῦ ἡμῶν ἀναστάσ· ἀλλὰ τῷ σὺν τ ἀφηγημένης ἐγκρατείας τ νηστείαν, ὡς δυνατὸν, ἀνακάθαρσιν. Ταῦτα ὴ φαμὲν ὅταν μὴ τέκνα πατρὶ σὺν τ ἀφοσίῳ γάμων τοῖς ἤδη μὴ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτ τελοῦσιν ἀγαθῷ ἀφηγημένοις γυναῖκα. ἐπεὶ ἐὰν τέκνα πατρὶ, ἀσυζήρητ αὐτοῖς ἡ τελαμία. λίαν γὰρ ἐστ ἄδικον, τ μὲ χαρίζεσθαι τῇ ἐξώρᾳ ἐπιθυμίᾳ, τοῖς ὴ πᾶσι τ ἀφοσίῳ γάμων μὴ ἀφορᾶν τὸ ἀσφαλὲς, κὴ ἄλυπον, κὴ ἀπέργαστον, κὴ ὅσα τὸ ἀνθρώπινον καταλαμβάνει σὺν τ πολυπόνῳ τεκνώσεως. κὴ εἴ πις ὴ τελευτοζωτὴς ὤν, κὴ τέκνα ἔχων σὺν τ πρώτων γάμων, τρίτῃ γυναικὶ συνάπτοιτο, κὴ ἔτ ἀσυζήρητ, μέχρι τεσσάρων ἐτῶν τ κτισίας τ ἀγαθῶν ἀμύητον ἔσεσθαι διὸ ἄλλος ἐστὶν ἐξ ἑδέους ἕτερος, ἀλλ' ἡ ὑπὸ ἀκρασίας κινούμενος, κὴ ᾧ ὅλ εἶναι σωρικῆς ἐπιθυμίας, ἐπὶ τ τοιοῦτον γάμον ἐλθεῖν. κὴ μὴ τοιγαροῦν ὴ τ μεταλήψεως τ μυστηρίων, τελεῖ ᾧ σὺν αὐτῷ μόνον ἀξιωθῆσ τ ἀπολαύσεως· ἁπλῶς μὲ, σὺν τῇ σωτηρίῳ Χριστ κὴ θεῦ ἡμῶν ἀναστάσ· δεύτερον ὴ, σὺν τῇ κοιμήσ τ ἀχράντ δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκ· κὴ τρίτον, σὺν τῇ γλυκυθλίῳ ἡμέρᾳ τ Χριστ κὴ θεῦ ἡμῶν· ἀφ' τὸ κὴ σὺν ταύταις σεφηγέσθαι νηστείαν, κὴ τὸ σὺν τούτοις ὠφελ. Εἰ ὴ παῖδες μὴ ἀφίεισιν, (ἐπειδὴ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν σὺν ἀσυζησίᾳ τοῦ πωλικοῦ τε συχνόμενος ἀξιωθῆσ) ὁ τοιοῦτ γάμ, κὴ μόνῳ τῷ ἐξ ἀρχῆς κὴ μέχρι τ νῦν κρατησαντὶ ἐπιμιγῆναι θεραπευθήσ. ταῦτα μὲ κὴ ἀεὶ τέλτα γάμου. Οὐ μὴν ὀδὲ τ δεύτερον ὀδὲ τ πρῶτον σὺν τοῖς ἀσφαλείας ἐῶμεν· ἀλλὰ κἀκείνῳ ὁρίζομεν ὅτ σωίσεσθαι, ὥστ μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν, ἢ ἐξ ἁρπαγῆς, ἢ σὺν πρηγησαμένης λαθραίας φθορᾶς· ἀλλὰ νομίμως κὴ καθαρόνως τ τοιούτων μολυσμάτων, κὴ πορνικῆς ἀκαθαρσίας· εἴ τις ὢν τ ἐν ῥητοῖς καταφρονήσας τύπων, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν πρόῤῥησιν ἢ δεύτερον συνελθῇ, τοῦτον ἡ τ Χριστ ἐκκλησία, ἡ καθαρὰ κὴ μηδένα ἄπλον ἔχουσα ἢ ῥυπόδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσι ἐπισμοῖς, ὡ πολὺ εἰς μετάληψιν τ θείων παραδίδοτε μυστηρίων, ἢ τ ὡρισμένον ἐπὶ τῇ πορείᾳ χρόνον μάθῃ αὐτὸν ἀκριβῶς ἐκπληρῶσαι· εἰ μὴ ἄρα ἡ τ βίᾳ ἀναγκαία κατεπείγῃ ἀναχώρησις· τοῦτ ἐστ, μήπις ἐν τὸ ἑβδομηκοστὸν ἐκπληρωθῇ ἔτ. ὁ ὴ τολμῶν ἱερὸς παρὰ τ ἁγίου τυπωμένον ὅρον μετάληψιν θείας τινὸς τούτων ἀξιῶσαι, ὡεὶ τ ἴδιον κινδυνεύσῃ βαθμόν. δηλονότ τ ἀξιωθέντ παρὰ τ ὡρισμένον τύπου τ θείας κοινωνίας, πάλιν εἰς τὸ ἀκοινώνητον ἐκπεσεῖται μέρος, μέχρι συμπληρώσεως τ ἑβδόμης ἔτους.

Τῆ βασιλέως κυρὸς Κωνσταντίνου τ Πορφυρογεννήτου νεαρᾷ δούτρᾳ νομοθεσίᾳ, ὡεὶ τ ἑκουσίως φονεύοντων· δεχόμεθα μὲ αὐτὰς κτ συμπάθειαν, παρὰ δυνάμιν τ ἀφῶτος, ἀειφυγίᾳ ὴ κὴ ἀξιώσεως ἐκπλώσῃ κατακυλίζεται.

Αὕτα νομοθετηθεῖσα ἀφηγήμεθα νῦν. τὸ ἐπὶ αὐξηθὲν τ ἀφὲ ταύτης νομοθεσίας, τῇ φιλανθρώπῳ τ ἐκκλησιαστικῶν δεσμῶν ἐπιμισήσ μετακαλέσαντες, τὸ ἀπόλυτον ὴ κὴ ἀίδιον τ ἐξαμαρτανόντων, κὴ ἀφ' τότε κὴ ἀφὲ μίμησιν

μησιν ὅλως, ἀ μόνον τῷ καθαδέσμῳ τ ἐπιλοιπῶν ἐξιώμωμοι, ἀλλὰ & τ φθορέως τῷ φονδυτῇ φειδωσίας μικρὰ δεῖν ὑπλώσαι τοῖς μ ἀνδροφόνοις αὐτοῖς σωτηρίαν, τῷ κοινῷ ἧ τ πολιτείας, τὸ μὴ φῶς τ ὁμοίων πνα ζήλου ἐλθεῖν, κ' τὸ λυσιτελὲς φρομηθέμμοι· ὡς ἂν δι' ἀμφοτέρων κ τὸ δίκαιον σώζηται, κ τὸ τ σκληρῶν μέγα κ θεῖον σωτηρῆται φρονόμιον· κ τὸ πολὺ τ μιμήσεως ἀναστέλληται ταῖς τ τῶν ἀσφαλείαις. Τὰ μ ἐν φὶ τ φονέως ἀφαγωγῆς κ τ εἰσπ βιώσεως, καθὼς ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια τυπώσῃ, διοικεῖσθαι κελεύομεν· ἀειφυγία ἧ αὐτὸν ἀφ' τ δὲ τ νομθεσίας κατασκήζομεν, & τόπε καθ' ὃν γένοιτ' ἡ πλημμέλεια & φονικῆ μιάσματ· τὸν μ, κλαζέσθω τ ἁμαρτήσαντ· τὸν ἧ, μὴ πλείονα τῷ αἰνίαν κ & ἀληθήματ· αὐξῆσαι τοῖς τῷ πεφονδμένῳ ἀφορέσει κατεργαζομένη. ἴσως ἧ κ ἀμφοτέρων ὧν ἀσυμφόρως· ὡς ἂν μήποτε & λελυπηκότ· στυχεῖ ὀργισθ, κ τῇ & φθονεροκότ· μνήμῃ, εἰς αὐθαίρετον ἐκδίκησιν οἱ φθάκοντες παροξυνόμμοι, κακεῖ τὸ κακὸν ἐξιάσωσθαι πειραθῶσι, κ διὰ λῶν ἐργάσων) τὸ πλῶμα τ μιαιφονίας. ἔτω μ ἐν ἀειφυγία πάντως ὁ φονδς ὀφείλει κατοικεῖν· κ μηδέποτε φείσων σῶν ὀφεῖ, κ αὐλιζόμεν· ὲν τῇ γῇ ἧ ἔχμεν τὸ & ἀδίκως ἀναιρεθέντ· ἀδελφῶ ὑποδέξασθαι αἱμᾳ· κ τῶν φῶν τὸν μ τῷ σκληρασκιλῷ ἐπιτίμων ἐν τὸ κατάκλημα δεχέσθω. φῶς τάτῳ δέ, κ τ οἰκείας ἔκπλωσιν ὀφιλέσθω φείσασθαι, ἀ τῷ δημοσίῳ φοσκυρμόμης. εἰ γὰρ ὕπεισι γαμετὴ τῷ φονδτῇ, τῷ τε φθῶκα δεῖ κ τὰ οἰκεῖα καμίζεσθαι τῶν τῷ παίδων, κ ἐπ τῷ φῷ & γάμῳ δωρεάν. εἰ τύχῃ ἧ κ θρεπτὸν ὑποκειθεῖσι, ἢ ἄλλοτι, κ τάτῳ πάντως ἔχειν τῷ ἀναλήψιν κ τῷ κυριότητα, παίδων μὴ ὄντων. Εἰ ἧ ὕπεισι παῖδες, τ χρήσεως τ γαμικῶν κερδῶν ἁπλαύειν αὐτῷ, πασῶν τ ἐπ τάτοις νομικῶν περατηρήσεων σωτηρμόρων, τ δὲ παίδων ἐκ τ ἄλλης πιτρώας φειδσίας τῷ τελτῷ κληροδοτμόρων. κ εἰ μ ὁ φονδς οἰκείας φθοίσ, ἢ τῇ τ κανονιζόντων αὐτὸν συμβολίᾳ κ δοκιμασίᾳ φῶς τ μοναχικὸν (τὸ φότερον ὑποσκυαζόμν· μόσ·) μετέλθῃ βίον, λαμβάνειν τὸ μοναχήλιον τὸ τρίτον μέρ· τ αὐτ φειδσίας, & λοιπὸ τρίτα μέρος τῇ γναικὶ κ τέκνοις φυλατόμμος & τελυτήσαντ·, εἰς μικρὰν παραμυθίαν τ ἑαυτῶν δυσκλείας. Εἰ δὲ ἀχ ὕπεισι τῷ πεφονδμμῷ παῖδες, τῇ γναικὶ κ τοῖς ἀνιῶσιν ἐξίσ διαιρεμμος & τοιῦτα τρίτα. γναικὸς δὲ & βίω φαπλθάσης, κ παίδων ὄντων, τάτος φοπιμᾶσθαι τ ἀνιόντων. Εἰ δὲ μὴ παῖδες, μήτε γνὴ, μήτε ἀνιόντες εἰσὶ τῷ ἀναιρεμμῷ, τὰς ἄλλας ἐκ νόμου καλεμμος συγενεῖς, κ φῶς τῷ δήλωσιν μὴ ῥαθυμήσαντας, & ἀδικήσαντ· λαμβάνειν τὸ τρίτον. εἰ δὲ φῶς τ μοναδικὴν ὁ φονδς μετέλθῃ βίον, ἀ τὸ τρίτον, ἀλλὰ τὸ δίμοιρον τ ἑαυτ φειδσίας, κ τῷ εἰρημένῳ ἀφαιρεῖν, τῷ & πεφονδμένῳ κληροδοτῆσθαι μέρ. κ φῶς τάτῳ, μηδέποτε μηδένα τοιάτῳ ἐγκλήματι ἁλωκότα, ἢ πολιτικῷ ἢ ἄλλῳ τῷ οἱασῶν πράξιν μετασχειρίζεσθαι, μηδὲ θείας ἀντιγραφῆς ἀξιώμμον· ἀλ' εἶναι παντάπασι ἀτίμους, οἷς τὸ ζῆν μόνον φιλανθρώπως συγκεχώρηται. Πλῷ τὰς μ φειδσίας κακίας μελέτῃ θεμόρους τῷ & πλησίον σφαγῷ, κ αὐτὸ τάτο φοβουμενοπαμμόρους κ παρασκευασαμμόρους ἐπ' ὀλέθρῳ τ ἑαυτῶν ψυχῆς εἰς τ & ἀδελφὸ θάνατον, πάντως ἀποκείρεσθαι, κ μοναχοῖς ἐγκαλέγεσθαι· κ ἐ μόνον τ ἐπ' αὐτοῖς δοκιμασθέντα χρόνον τ μειζονοίας, ἀλλὰ κ τ ἀπαντῶν τ ζωῆς αὐτῶν, ὧν μοναχηῷ διοικηνομεῖσθαι· τὰς δὲ ἄλλως ἐκκλησίας μ ἀνυρηκότας, φοπλεία δὲ κ σωαρπαγῇ ἁλοχίσ θυμῷ, ἀ μελέτῃ κ φοπαρασκοῦῃ κ φοβολίοις πὲ τ μιαιφονίας ἐπιδειξαμμόρους, τῷ μ ἀειφυγίαν φῶς ἅπαση τοῖς ἄλλοις ὑφίσασθαι, ἀ μόνοις τ μονὴν βίον αἱρεῖσθαι καθαναγκάζεσθαι.

β'. Περὶ λαϊκῶν ἀδιαθέτως τελυτώντων χωρὶς παίδων. B.

ΚΑΙ μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ νεαρὰ & βαπλέως κυρίε Κωνσταντίνε & Πορφυρογεννήτε, ἀφαιρεμβάνεσθαι, τὰς ἀδιαθέτως τελυτώσας παίδων χωρὶς, μὴ κληρονομεῖσθαι παρὰ τ ἐκ πλαγίε συγενῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ τρίτον τ ὑσίας τ ἄτω τελυτώντων φοχωρεῖν εἰς ψυχικὰς ἀφιδόσεις· σωεισφερομόρων τάτῳ κ τ πιμηθέντων τ οἰκετῶν & τελυτησάντ·, ὡς ἀπενεγθὲν ἐλευθερομόρων· ἡ γὰρ νεαρὰ αὕτη εἰς τὰς λαϊκὰς ἐξεφωνήθη κ μόνας· κ ὀφειλὰ κρατεῖν εἰς τάτας, ὥσπερ εἰς τὰς ἀδιαθέτως ἐπισκόπως κ κληρικὰς ἐνεργήσᾳ ἡ ῥηθεῖσα Ιουνιανέου νεαρά.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ.

α'. Περὶ & μὴ εἰσέρχεσθαι τὰς κεντὰς εἰς χωρίων κλήσεις. A.

ΚΑΙ ἡ νεαρὰ & κυρίε Ρωμανῷ & Γέροντ·, ἅτω φησί. Μηδένα μηκέτι τ φθορόλεπλων μηχάνων, ἢ παλεμίων, μήτε τ ἐν δοχαῖς, ἢ ἐξουσίαις, ἢ ὅλως βασιλικῆς ἀξιώμασι τιμημμόρων, ἢ πολιτικῶν, ἢ στρατιωτικῶν, ἢ γεωμετρικῶν δοχόντων, ἢ ἀ παιρόντων, εἴτε μηλεροπολιτῶν, ἢ δοχιεπισκόπων, ἢ ἡγομμόρων, ἢ τ δυναστῶν οἴκων φοσστώτων, ἢ τ ἄλλως κοσμικῆς δόξης τυχόντων, ἀγορᾶ, ἢ δωρεᾶ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ εἰσέρχεσθαι εἰς χωρίων ἢ ἀγρῶν κλήσεις. τὰς γὰ μ τῷ παρόσων ἀφαίρεσιν τοιοῦτόν τι κωλυτολμῆσαι βλαπτόντας, κ ἀναργύρως ἐκπέμπεσθαι ἐξελαυνεσθαι κελεύομεν, κ τ οἰκείων ἐμπονημάτων κ καλλιεργημάτων ἀποστερεῖσθαι· κ τῷ δημοσίῳ φειφανεῖς μ ὄντας, κ τῷ & ἐπικτήματ· πιμῷ κατεβαλλομμόρους, τ δὲ πλεστέρων δὲ, κ ἀναργύρως διωκομμόρων, κ ἀφ' τ φθοκτήσεως πίστεως σοφρονιζομμόρων.

β'. Περὶ ἀναλύσεως & πραβέντ·. A.

ΚΑΙ ἡ νεαρὰ & κυρίε Ρωμανῷ & Γέροντ· ἅτω φησίν Εἰ μ δύσκολον οἱ ἐγκαλέσαντες μ τῷ πρόσωπον τῷ γνομμόρῳ πρ' αὐτῶν, εἴωθ κ μαρτυρηθῇ ὅπ ἐγένετ·, ἔνδεν πέρασι τὸν χρόνον κινήσαντες κ ἐπιμεμψάμμοι βοηθῶν). βοηθῶν) ἧ σὸν εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὰ φάσεια· ἀλ' εἰ μ βάλε) ὁ ἀγορασὴς παρασχεῖν κ τὸ λοιπὸν τίμημα φῶς ἀναπλήρωσιν & δικαίᾳ τιμήματ·, κ τῷ κρίσαντι τ δικαίας ποσότητ·, ἵνα ἔχῃ τὰ φάσεια· ἀναλαμβάνωσι ἧ κ οἱ ἐγκαλῶντες τὸ δίκαιον τίμημα, καθόσον ἀξιῖ) τὸ κτῆμα. εἰ ἧ μὴ βάλε) ὁ ἀγορασὴς τῷ ἀναπλήρωσιν & τιμήμ· ποιήσαι, ἵνα ἁπλάσῃ μ παρὰ τ ἐγκαλόντων ὅσῳ κατέβαλεν τίμημα, κ τὰς ἐξόδους αὐτῷ, κ ἀναλωθῇ σὺν & κτήματ· τὸ ἧ κτῆμα αὐτῷ ἀποδιδῶσι τοῖς πωλήσασιν.

γ'. Περὶ τ φοτιμήσεως. A.

ΕΙ τινες ἐπίκοινον οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ ἕτερον τὸ οἱονδν ἀκίνητον ἔχοντες, ἢ ἄλλως κ ἐχ ὡς ἐξ ἐπικοίνε τοῖς ἐξιζήσι κτήμασι κατὰ μέρ· ἀναμεμιγμόμοι, ἢ συμπαροικεῖμμοι ὁμοπλεῖς, ἢ ἄλλως πλησιάζοντες, βλαπτέσθω σκέπσιν τὰ ἴδια κ' πρόσω, ἢ ἐμφύσησιν, ἢ μίσθωσιν, μὴ φότερον ἑτέρῳ τινὶ τῶν τα σκοπιέτωσαν, εἰ μὴ φῶς σκείνης ἀφαιμαρτύρῃ) ὃς καλέμεν κ' πάξιν φῶς τῷ φοτιμησιν ἵνα φῶτοι κληθῶσιν οἱ ἀναμιξ κείμμοι συζήσεις· ἤτοι οἱ ἔχοντες μεμιγμόμου κοινότητα φῶς τι πρᾶγμα, ἢ οἶκον, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ φῶς ἄλλό τι τοιῦτον. τὰς τοίκτυς γὰρ συζήσεις φοτιμᾶται ὁ νόμ·. ὅπ ἧ κοινότητα οἱ συζήσεις σὸκ ἔχσι, φοτιμῶν) οἱ ἔχοντες κοινότητα, μεθ' ὃς οἱ μόνον ἀναμεμιγμόμοι, εἰ μ ξένοι πάντη τῷ σκχωρῆναι τυγχάνοιεν· ἔπειτα κ οἱ συμπολεμόμοι ὁμοπλεῖς· μετέπειτα οἱ ἀπλῶς ἔν τινι μέρ σπαραπλῶς λωμμόμοι. ὁμοπλεῖς ἧ φαμὲν πάντας τοὺς τ αὐτὸν κατατεταγμόμους ἀναγραφομόμους, κἂν ὦ ἀφόρους τόπους τὰ ἴδια πλέσμαθα καθαπάλλων), πολλῶν ἧ πέρξ & σκχωρημένη κτήματ· ὁμερούντων, κ' τῷ αὐτῷ πάξιν ἐκόσῳ ἡ φοτίμησις τ

mutantes: dissolutæ autem & indulgenti delinquentium disciplinæ, eaque de causa ad imitandum facili, non solum vinculo pœnarum medentes, sed & totius fere substantiæ ad homicidam pertinentis spoliatione, homicidis quidem ipsis de salute: reipublicæ autem nequis simili moveatur affectu, utiliter prospicientes, ut horum utrumque tam jus observetur, & magnum divinumque ecclesiarum conservetur privilegium, quam his cautionibus imitationis frequentia coërceatur. Quod igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ ordinari jubemus, quemadmodum canonica præscripserit disciplina. Nos autem hac constitutione perpetuo [1] eum damnamus exilio, ab eo loco, in quo scelus perpetratum fuerit. Quo quidem tam punietur reus quam propinquis occisi non majoris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod utrumque forsan non inutile: ne assiduo conspectu ejus qui dolorem attulit, & defuncti memoria propinqui sponte ad ultionem impulsi, malum malo sanare conentur, & homicidii duplicent infortunium. Omnino igitur homicida perpetuo illinc exulet, nec unquam eo revertatur, & terram habitet, quæ injuste sublati fratris sanguinem hiscendo susceperit. Et hanc primum post ecclesiasticam censuram condemnationem ferat: præterea vero bonorum suorum privationem subeat: ne tamen applicentur fisco. Nam si uxor sit homicidii damnato, dotem & propria omnia auferre eam oportet, hoc amplius donationem ante nuptias. Quod si theoretron pacta fuerit, aut aliud quippiam, hujus omnino recuperationem & proprietatem habere, si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere lucrorum nuptialium usumfructum, observatis omnibus legum præscriptis, liberi autem in trientem reliquæ substantiæ paternæ succedant. Et si quidem homicida proprio motu, aut consilio ac approbatione eorum à quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus effectus) transierit, accipiat monasterium tertiam partem illius substantiæ, reliquo triente reservato uxori & liberis occisi in parvum eorum infortunii solatium. Quod si liberi non supersint occiso, inter uxorem & ascendentes triens ille æqualiter dividatur. Uxore autem relictis liberis præmoriente præferantur ii ascendentibus. Sed si nec liberi, nec uxor nec ascendentes sint occiso, & alii qui lege ad successionem vocantur cognati, diligentiam adhibuerint, ut scelus manifestaretur, trientem accipiant ejus qui injuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homicida non appetierit, non triens, sed bes juxta prædictam distinctionem parti ejus qui interfectus est, distribuatur. Præterea nemo eorum, qui hujusmodi sceleris convicti sunt, civile officium, aut aliud quodlibet administret unquam, nec si divinum rescriptum impetraverit: sed omnimodo maneant infames, quibus ut viverent tantum benigne concessum est. Cæterum ii omnino tondebuntur, & in numerum monachorum referentur: qui malitiæ exuberantia, præmeditati sunt cædem proximi, & eam prius habito consilio, in animæ suæ perniciem & fratris sui necem, instructi patrarunt. Nec ad tempus modo pœnitentiæ præstitutum, sed quandiu vixerint, in monasterii regula coërceantur. Nam qui aliter sponte interfecerint, sed lascivia [2] & impetu iræ ratione carentis, non consulto & præmeditate ac hujus habita deliberatione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subjicientur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

1 Homicidii voluntarii pœna.

2 Homicidii lascivia aut ira admissi pœnæ.

2. *De laicis qui intestati moriuntur absque liberis.*

NEc tibi repugnare videatur Novella Imperatoris domini Constantini Porphyrogennetæ, quæ tractat de iis qui sine liberis ab intestato moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos, sed tertiam partem bonorum eorum qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares elargitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis servorum ejus qui mortuus est, utpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Novella de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Justiniani Novella locum habet in episcopis & clericis, qui ab intestato moriuntur.

ROMANI SENIORIS.

1. *De prædiorum acquisitione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris idem pene statuit: Ne quis ultra conspicuorum & spectabilium magistrorum, aut patriciorum, neque eorum qui imperiis, potestatibus, aut omnino principalibus dignitatibus insigniti sunt & ornati, neque item civilium, aut militarium aut delegatorum magistratuum, aut his substitutorum, neque Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum, aut præfectorum, aut eorum qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium quemvis honorem sæculi provecti sunt, prædiorum aut fundorum possessionem, aut emptione, aut donatione, aut alio quovis modo adeat. Eos enim qui post præsentem constitutionem, ejusmodi quippiam moliri & aggredi ausi fuerint, inde jubemus absque suæ pecuniæ restitutione detrudi, propriisque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornandam & pretiosiorem faciendam contulerunt, atque ipsam prædii æstimationem, si quidem conspicui viri sint & illustres, qui hoc admiserunt, fisco applicari: sin abjectiores sint, & omnino absque ulla pretii restitutione expelli, & meritis insuper pœnis castigari.

2. *De rescindenda venditione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet. Si deprehensum & exploratum fuerit eos, qui post à se peractam venditionem, si modo testibus peracta comprobetur, ad judicium provocarunt, intra quadriennium [3] id feciſse ac conquestos esse, citra controversiam his succurritur. Succurritur autem, non ut vendita suburbana recipiant: sed ut si quidem emptor quod reliquum est justi pretii expletioni præstare voluerit, hoc ei facere liceat. Atque ita justum [4] rei pretium supplens ac persolvens, ipsa prædia sibi retineat, & qui de facta venditione querunturjustum pretium quanti prædium ipsum æstimatur, accipiant. Sin nolit emptor justam rei æstimationem complere, pecuniam quam ab iis qui cum eo expostulant, accepit, una cum ejus causis ac usuris restituat, & e prædio decedat venditori restituendo.

3 Præscribi quadriennio querelam rescindendæ venditionis.

4 *l. 2. l. 8. C. de rescind. vend.*

3. *De prælatione.*

SI qui communes ædes, fundum, vineam, aut quamvis aliam rem soli habentes, aut aliter quam communionis jure propinquis prædiis aliqua ex parte permixti aut adjacentes, consortes, vel alioquin vicini & proximi sua alienare aut venditionis, aut emphyteuseos, aut locationis nomine voluerint, ne prius hæc alii cuiquam alienanto, quam testatum iis fecerint, quos in prærogativa κ' πάξιν, hoc est, ordine, succedentes dicimus. Ut primi, inquam vocentur permixtim quoquo gradu juncti cognati, aut quibuscum aliquid est commune, ut ædes, fundus, vinea, aut quævis alia res. Ejusmodi siquidem cognatos lex præfert. Ubi vero cognati communionem in re non habent, tum anteponuntur qui aliquid in ea communitatis habent. Quibus ii succedunt, qui tantum permixti sunt, etsi omni ex parte ei qui rem alienat, sint externi: deinceps & simul juncti consortes. Postremo qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ uniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub eodem censore præscripti sunt, & in censum publicum relati, etiamsi propria tributa diversis in locis pensitent. Enimvero cum multi finibus prædii alienandi circunquaque adjacent, suo cuique ordine testationis prærogativa

Source : BIU Cujas

tribuatur, ut renuentibus forte iis qui jure præferuntur, qui deinceps vocantur, contractum, si velint, inire queant. Quod si æqualibus omnes subnixi reperiantur privilegiis, ut nihil omnino sibi invicem in hujusmodi vocatione præjudicent, eadem quoque rursus fiat denuntiatio, ut intra triginta dies justum pretium, quodque verus emptor haud segniter præstiturus esset, si absque ulla mora solventes pro rata parte vel sponte sua, vel alicujus opera & arbitratu distribuant. Quotquot autem intra præfixum tempus sibi delatam pretii partem non præstiterint, jus prærogativæ amittent: nisi si quis forte eorum captivus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica privatave negotia citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis 25. explevit. Horum enim qui administranda negotia susceperunt, intra 4. menses, cum præsentibus novis emptoribus pro rata portione concurrunt, pretium explentes, quod à minoribus subducta ratione est præstandum, una cum legitimis usuris & necessariis sumptibus. Externos vero emptores in totum summovent, pretium cum usuris ac sumptibus ipsis restituentes. Quin & in universitate villarum quæ dicuntur, aut prædiolorum (universitatis autem unius sunt, qui ex eadem sunt villa) longe satius est, ut earum habitatores sibi mutuo præferantur. Quod si omnes, quibus in rei distractione prærogativæ jus datur, recusarint, vel eos exploratum fuerit, ei qui rem alienat, & ejus familiæ aut pecuniarii damni, seu multæ autores fuisse, aut ejus corpori ac vitæ insidias struxisse, gravissimamque infamiam peperisse, idque non fortuito, sed de industria, aut per se, aut per suos, hos invito eo qui talia sit passus, nulla ratione volumus ad ipsius prædia aspirare. Post decennium tamen silentio peractum, adversus eos qui quovis modo contraxerint, quive donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla omnino ab iis qui dictis ex causis prærogativæ jus habent; imo nec à fisco controversia moveatur. Occasione tamen dotis, aut propter nuptias donationis, ex testamento vel permutatione, vel transactione & propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac dolo. Si vero qui in fraudem nostræ constitutionis alienant, aliud quid facere ausi fuerint, & aliud aperte simulare, si quidem post jusjurandum convicti fuerint, tam ipsi quam qui ita dolose cum ipsis contraxerunt, & perjurii pœnas dabunt, & hi quidem prædio, illi vero clam soluto pretio excident, & utraque fisco inferentur, ut à fisco propinquis venundentur. Sin vero ante jusjurandum deprehensi fuerint tale quippiam egisse, & quod actum fuerit, erit irritum, & qui semel fundum præter juris formulam alienare conatus est, vel invitus postea cogetur iis vendere, quibus jus prærogativæ concessimus. Et hæc quidem ita de his statuenda.

NICEPHORI PHOCÆ.

1. *De tetartero, quod est numismatis genus.*

[1] Hæc desumpta sunt ex Cedreno in vita Nicephori Phocæ.

[2] *l. unica Cod. de veteris numismatis potestate.*

[3] Sextula Hexagium.

[4] Cum itaque nummi veteres essent hexagii tetarteros effecit, id est, tertiam partem ponderis ademit. Ea est enim hexagii ad tetarterum proportio, quæ bessis ad assem.

NUmisma [1] attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ graviorem exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur. Cumque esset [2] lege & consuetudine receptum, ut omnes nummi imagine Imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil decederet, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depressis pretiis, voluit: eaque re haud leviter subditis in permutationibus incommodavit.

De eodem, & de hexagio.

APparet eundem avaritiæ quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma *hexagium* [3] penderet, ille *tetartarum* [4] excogitavit pondere imminuto.

2. *De prælatione.*

NE quod privilegium prætendant pauperes, dum distrahitur prædium à potentioribus, neque ex consortio, neque ex communicatione, licet milites vel etiam cives esse deprehendantur: sed in hoc rursum succedat persona quæpiam potestate prædita, quæ scilicet pauperum hinc inde adjacentium tranquillitatem ac utilitatem possit tueri. Et potentes cum potentioribus duntaxat emptiones contrahere volumus: milites vero & pauperes, cum iis qui parem secum sortiti sunt ordinem ac locum.

3. *Ne ecclesia prædiis locupletentur, & ne sine sententia Principis Episcopus creetur.*

[5] Τεξίδιον ita Cedrenus. Locus videtur fuisse ubi vectigalium aut pensionum ducebantur rationes: Galli dicerent: *la chambre des Comptes ou des finances ou thresor.*

[6] *contra legem 1. C. de sacrof. eccles.*

[7] Regaliorum jus in Ecclesias sibi eodem modo Reges Galliæ adferunt, quod & vocant, *droict de Regale.*

[8] Novas religiones, novos ordines, seu novum habitum religionis creari vel adsumi. Sic Gregorius x. in concilio generali Lugdunensi statuit, vid. *c. 1. de religiosis domib. in 6.*

PRæterea ad officium [5] assidue veniens, graviter subditos afflixit, non modo pensionum & tributorum omnigenis rationibus, sed & rapinis intolerabilibus. Ad hæc partem quandam eorum quæ Senatoribus solebant Imperatores largiri donorum, in fisco retinuit, causatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantum, sed & donationes monasteriis, atque templis relictas à quibusdam piis Imperatoribus, prorsus abolevit, lege etiam lata, *ne* [6] *ecclesia immobilibus locupletarentur bonis:* causatus, Episcopos male prodigere ea, quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id vero omnium gravissimum, quod legem tulit, cui & episcopi quidam leves atque adulatores subscripserunt: *ne Imperatoris injussu ullus crearetur episcopus:* & [7] mortuo aliquo episcopo aliquem suorum submisit, qui definitos faceret sumptus: ipse quod erat de reditibus reliquum accepit.

4. *Ne de novo construatur monasterium, aut venerabilis alia domus.*

IMperatoris autem domini Nicephori Phocæ Novella decernit *non* [8] *esse de novo construenda monasteria*, vel xenodochia vel nosocomia, vel alia sancta & religiosa loca, sed eorum quæ sunt curam geri oportere, & hæc expresse in fine adjicit. Quare ab hoc deinceps tempore, quod est septimæ indictionis initium, nemini liceat, nec loca, nec agros ad monasteria, vel gerocomia vel xenodochia transmittere, sed neque ad metropolim vel ad episcopatum, neque enim illis est hoc concedendum. Si quæ autem prædictæ & religiosæ domus vel episcopatus & monasteria, adeo malam administrationem & providentiam sortitæ sunt, ut locis privatæ destitutæque sint, iis sententia & examinatione Imperatoria, eorum quæ sufficiunt acquisitio non prohibebitur. Cellas autem, & quæ appellantur lauræ in desertis ædificare, quæ non ad possessiones & agros alienos extenduntur, sed soli monastico ambitui seorsum præstituuntur, tantum abest, ut volentibus prohibeamus, ut etiam in magna laude ponamus.

BASILII PORPHYROGENNETÆ.

1. *De possessione Ecclesiarum & venerabilium domorum.*

QUAM quidem Novellam Porphyrogenneta dominus Basilius junior sua Novella sustulit, mense Aprili edita indict. 1. anno 6495. quæ & hæc expresse continet. Imperium nostrum, quod à Deo profectum est, cum & à monachis, quorum pietas & virtus est testata & à multis aliis legem de Dei Ecclesiis & sanctis domibus, vel potius contra Dei Ecclesias & sanctas eorum domos à domino Nicephoro, qui imperium invasit, conditam præsentium malorum causam fuisse, & radicem, & universalis hujus subversionis & confusionis (ut quæ ad injuriam & contumeliam non solum Ecclesiarum & sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius facta sit) intellexisset, & maxime cum id

ἁμαρτυρίας τελείως· ἵνα τ' ϖεπιμωμένων ὅσως ϖεριστυμένων, οἱ ἐφεξῆς καλέσθωσι, εἶτα βέλοιντο, σωμαλάξειν. εἰ μήτοι ϖάντες σὺν τ' ἴσῳ ἔχον τ' ϖρομίων, ὥστε κ' μηδὲν ἀλλήλων ϖλεονεκεῖν· ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ϖρόκλησις, ἡ αὐτὴ πάλιν ὁμοίως γινέσθω ϖροφάνησις· ἵνα οὗτος λ'. ἡμερῶν, τὸ ἄξιον τίμημα, ἢ ὅπως ἀρράδιουργήτως ὁ ἀληθὴς διδῶσιν ἀγοραστὴς, αὐτοὶ ἀνυπερθέτως κατασάλλοντες, ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν ἢ ἔκ τιν' ἀρχῆς τῶν ἐπιμελείσων. ὅσοι δ' μὴ ἐμϖροθέσμως τὴν ἐπισάλλωσιν αὐτοῖς ϖαρέχοιεν ἀποτίμησιν, οὐκέτι δίκαιον ἔξωσι ϖροτιμήσεως. πλὴν εἰ μή τις αὐτῶν αἰχμάλωτος ἴσιν, ἢ ϖόλεμος, ἢ ἐξορίας, ἢ ἐν δημοσίαις ἢ ἐν ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀπολιμπάνοι. ἢ ὅπου τ' εἰκοσιν ϖέμπτων χρόνον τ' ἰδίας λώσειν ἡλικίας. τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τ' ϖροτέντων αὐτοῖς ἀναδεξάμενοι, οὗτος τοσούτων μίσθων μ' τ' συμπαραλαμβανόντων νέων ἀγοραστῶν, ϖρὸς ἀναλογεῖν σωφέρουσι), ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα μ' ἃ νομίμως τόκος, κ' τ' ἀναγκαίων ἀναλωμάτων τὰς δ' ξένας ἀγοραστὰς ἀποθῶσι) τελείως, τὸ τίμημα μ' τ' αὐτῶν τόκων τε κ' δαπανημάτων ἀναδιδόντες αὐτοῖς. ἀλλὰ κ' ἐπὶ τ' ὁμοίων τ' καλαμβόνων χαλείων, ἢ ἀγγελδίων, ϖολλῷ μᾶλλον κρείττω, (ὁμοίων μιᾶς εἰσὶν οἱ σὺν ἅ αὐτῇ χωρίᾳ) ἵνα κ' οἱ οἰκήτορες αὐτῶν ϖρὸς ἀλλήλους ϖροτιμῶσι). εἰ δ' ϖάντες παραιτήσονται οἷς δίδεται ἡ ϖροτίμησις, ἢ δείκνυσι) αὖϖοι χρημαλικῆς ζημίας, ἢ σωμαλικῆς ἐπιβουλῆς τι κ' ἀπιμίας τραχείας τῇ ἐκποιήσει κ' τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ, ἢ κ' τύχῃ ἀλλ' ὅτι κ' ϖροίας δι' ἑαυτῶν ἢ τ' ϖροσηκόντων αὐτοῖς γεγονότες, τὰς τοιάσδε ἀφιστ' ἅ πεπονθότ' κ' ἐδέν τρόπον εἰς τὴν ἐκείνα κτῆσιν εἰσερχθῆναι βαλόμεθα· μ' μήτοι δεκαετίαν ἀνεπιφώνητ' κ' τ' ὁπωσοῦν σωμαλαξάντων, ἢ φορεὰς δεξαμένων, ἢ ὅτι ἀμαθήκης τ' κήσεμβρίων, ἐδεμία ϖαρ' ἐδένος τ' ἐντεῦθεν ϖεπιμωμένων, ἢ κ' ὡς ὅτι ἅ δημοσία ζήτησις ἔσται κ' ϖρόφασιν μήτοι ϖροικὸς, ἢ ϖροικιαίας δωρεᾶς, ἢ ὅτι ἀμαθήκης, ἢ ἀνταλλαγῆς, ἢ ἀμαλύσεως, κ' οἰκείοις κ' ἐξοπηγῆς ἅπαντες ἐκποιείτωσαν, ἀνὰ σκήψεως δηλονότι κ' δόλε. εἰ δὲ γε οἱ ἐκποιοῦντες, ϖρὸς ὀμόσαντας τ' ἡμετέρας νομοθεσίας, ἀλλό τι ϖράξωσι τοιοῦτον, κ' ἀλλό τι ὅτι ἅ φανερῶς ϖροποιήσοντες, εἰ μὲ μ' τ' ὅρκου ἐλαφθῶσιν αὐτοί τε κ' οἱ ἅτε δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες, τίς τε τ' ἐπορκίας ϖοινὰς ὑφίξουσι· κ' οἱ μὲ, ἅ κτήματος, οἱ δ', ἅ λάθρᾳ κατασκηνήσαντες τιμήματος ἐκποιῶσι), κ' ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται· ἵνα ὅτι ἅ δημοσία ϖρὸς τὰς ϖλησιαζούσας ἀγοραπρᾶξι. εἰ δ' ϖρὸς ἅ ὅρκου φωραθείεν τοιοῦτόν τι ἀγοραπραξάμενοι, κ' τὸ ϖραχθὲν ἄκυρον ἔσαι, κ' τὸ κτῆμα ὁ ἀπὸ τ' ϖεπραθεὶς κακῶς ἐκποιήσας, κ' ἄκων ἀϖεμπολήσας ἀναγκασθήσε) ϖρὸς ἐκείνας οἷς δεδώκαμεν τὴν ϖροτίμησιν. κ' ταῦτα μ' ὅτι τούτοις.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΦΩΚΑ.

α'. Περὶ τεταρτηρ. Κ.

ΗΛάττωσε δ' κ' τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας. οἱ πολῖ δ' νομισμάτ' ἔκοπε γεγονότ', ἢ μᾶσαν ϖρῆσιν τ' δημοσίων φόρων τὸ βαρύτερον ἀπῄτε, σὺν δ' ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐσκορπίζε. νόμος δ' κ' ἔθος ὄντων, πάντα χαρακτῆρα βασιλέως, εἰ μὴ τῷ σεβασμῷ ἐλαττοῖτο, δυνάμιν εἰσφέρειν κ' ἔχειν ἰσότιμον, ὁ δ' τ' ἑαυτὸ ϖροσκελᾶς σὐομοθέτησεν, ὑποδιδάσας τὰς τ' ἄλλων. ἐξ ἧς αἰτίας ὁ μικρὸς ἔθλιψε τὸ ὑπάρχον σὺν τοῖς λεγομένοις ἀλλαξίοις.

Περὶ δ' αὐτῶ. Ζ.

ΗΝ δ' ϖρὸς τοῖς ἄλλοις κ' χρημάτων ἤπλων, ὡς ἔοικε, μέχρι τ' ἐκείνου, παντὸς νομίσματ' ἐλαχὶς σταθμὸν ἔλαυνε, ἐκεῖν' τὸ τεταρτηρὸν ἐπινόησε, κ' ὁλοθρώσας αὐτὸ κ' τ' σταθμόν.

β'. Περὶ ϖροβιμήσεως. Α.

ΙΝΑ μὴ ϖροβιμῶν) οἱ πένητες εἰς τὸ ἀπεμποληθὲν κτῆμα τ' δυνατῶν, μήτε ἐξ ὁμοτελείας, μήτε ἐξ ἀναγκαιώσεως, κἂν τε σφετιῶνται κἂν τε πολιτικοὶ ἐφυβρίσωσιν· ἀλλὰ τὸ τῶν πάλαι διδόμενον ϖρόσωπον, τὸ ϖρὸς ἀνάπαυσιν δηλονότι κ' ὠφέλειαν τ' συμπαραλαμβανόντων ἐν τούτῳ πενήτων ἀναφαινόμενον· κ' τὰς μὲ δυνατὰς, ἐκ δυνατῶν μόνων ϖοιεῖσθαι τὰς ἐξωνήσεις βουλόμεθα· τὰς δ' σφετιώτας κ' πένητας, ἐκ τ' τοῦ ὁμοίου τύχειν λαχόντων.

γ'. Περὶ δ' μὴ τὰς ἐκκλησίας ἀκινήτοις πλατύνεσθαι, κ' μὴ ἄνευ γνώμης βασιλικῆς ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον. Κ.

ΕΙπε ϖρὸς ταξείδιον σωνεχῶς ἐξιών, δεινῶς ἐνάκησε τὸ τοῦ χείρα, ὁ μόνον ϖεσθήκαις σωτελειῶν, κ' ἄλλαις σωνεισφοραῖς ϖαντοίαις εἰσῶν, ἀλλὰ κ' λεηλασίαις ἀνυποστάτοις· ϖρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐκκήψας κ' μερ' τι τ' ϖαρεχομένων τῇ συγκλήτῳ βουλῇ φιλοτιμημάτων, ἃ φ' τὸ (ὡς ἔλεγε) ϖανίζειν χρημάτων σὺν τοῖς ϖολέμοις. ϖρὸς δ', κ' τὰς ϖαρεχάς τυπωθείσας δόσεις ϖρὸς διαφόρους οἴκους κ' ἐκκλησίας ϖαρ' ἁπάντων δυσεβῶν βασιλέων, τέλεον ἐκκήψας· κ' νόμον ἐκθέμενος, μὴ τὰς ἐκκλησίας ἀκινήτοις ϖλατυνίαις· κακῶς φώσκων τοῦ τ' ἐπισκόπων διαϖαντᾶς τὰ ϖλωτικὰ χρήματα, κ' τὰς ϖροσόδους ὀλιγοῦσθαι· κ' τὸ δὴ ϖάντων χαλεϖώτερον, κ' νόμον ἐκθέμενος, σὺν ᾧ καὶ ϖᾶσι τοῖς ἐπισκόποις τ' ἐλϖίσιν κ' ϖλούτων ὑπεγράψαν· διορίζόμενον, μὴ ἄνευ τ' αὐτοῦ γνώμης κ' ϖροθέσεως ἐπίσκοπον ἢ ψηφίζεσθαι ἢ ϖροχειρίζεσθαι· ἐπισκόπῳ τε τεθνηκότ', βασιλικὸν ἐκπέμπων ἄνδρωπον, ἐσαθμημένῳ ϖοιεῖν τὴν ἔξοδον ϖροσέταττε, κ' τὰ ϖέρυσι ἀνελαμβάνειν.

ϛ'. Περὶ δ' μὴ νεωσὶ καθασκευάζεσθαι μοναστήριον, ἢ ἄλλον διαγῆ οἶκον. Β.

Ἡ δ' νεαρὰ δ' βασιλέως κυρίου Νικηφόρου δ' Φωκᾶ, διορίζεται μὴ καθασκευάζεσθαι νεωσὶ μοναστήριον, ἢ ξενῶνας, ἢ γηροκομεῖα, ἢ ἄλλας διαγῆς οἴκους, ἀλλὰ τ' παρόντων ἐπιμελεῖσθαι. κ' ϖροσίθησι ϖᾶσι τὸ τέλο ταῦτα ῥητῶς. Ὥστε ἀπ' δ' νῦν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τ' ζ' ἐπινεμήσεως, μηδενὶ ἐξέστω μὴ τόποις, μὴ ἀγροῖς μοναστηρίοις ἢ ξενῶσιν ὁπωσοῦν ϖαραϖέμπτειν, ἀλλ' ὁδὲ μητροπόλεσιν, ἢ ἐπισκοπαῖς. ὁδὲν γὰρ ὁδὲν ἐκείναις λυσιτελές. εἰ δέ τινα τ' φθασάντων διαγῶν οἴκων, εἴτε μιᾷ ἐπισκοπῶν, ἢ μοναστηρίων, τοιαύτης φαύλης ἔτυχεν χειρὸς κ' ϖροίας, ὡς ἔρημα τόπων καταλειφθῆναι, τούτοις γνώμῃ βασιλικῇ κ' δεκιμασίᾳ ἢ τ' δρκωτῶν κλῆσις ἀκωλυθήσεται· κελεύει δ' κ' τὰς καλυμένας λαύρας σὺν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν, μὴ ϖρὸς κλήσεις κ' ἀγρὰς ἑτέρας ἐκτεινομένας, ἀλλὰ ϖεριοχῇ μόνῃ τῇ ἰδίᾳ ὁριζομένας, τοσούτῳ τὰς βουλομένους ὅσῳ κ' ἐργάζεν, ὅσῳ κ' δι' ἐπαίνῳ μᾶλλον τὸ ϖρᾶγμα τίθεμεν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ.

α'. Περὶ κτήσεως τ' ἐκκλησιῶν κ' τ' διαγῶν οἴκων. Β.

ΗΝ δὴ νεαρὰν ὁ Πορφυρογέννητ' κυρὶ βασιλεὺς ὁ νέο ἐνήρησε, ἃφ' νεαρᾶς αὐτὸ ἀπολυθείσης κ' μιᾷ Ἀπριλίου, ἐπινεμήσεως α' τῷ ϛυπιέ ἔτους, κ' ἁλαλαμβανούσης ταῦτα ῥητῶς. Ἡ ἐκ θεῦ βασιλεία ἡμῶν κ' ϖαρ' ἡμῶν ἐπ' δίκαιος κ' χρετὴ μαρτυρημένων, κ' ϖαρὰ ϖολλῶν ἀναμφιβόλως τῷ θεῷ τ' ἐκκλησιῶν δ' θεῦ μάλιον κ' τ' τοιούτων οἴκων, ϖαρὰ δ' τ' βασιλείας ἐπιδ' ἀντ' κυρὶς Νικηφόρε τεθεῖσαν νομοθεσίαν, αἰτίαν κ' ῥίζαν τ' ϖαρόντων ἡμῖν κακῶν, κ' τ' οἰκουμενικῆς ταύτης ἀναλῳτῆς κ' συγχύσεως, ἅτε ϖρὸς ἀδικίαν κ' ὕβριν τ' ἐκκλησιῶν μόνων κ' τ' διαγῶν οἴκων, ἀλλὰ κ' αὐτὸ δ' θεῦ ῥωμένων· ἄλλως τε ϗ κ' ἔργῳ τὸ βεβαιωθῆσαι. ἐξ ὅτε κ' τὸ

Source : BIU Cujas

ῆ τὰ τ τοιαύτης ἐκρήτησιν νομθεσίας, ὐδ' ὁπωσῶν ὐδ' ὁπῶν χρησὸν ἄχρι κ τήμερον τ καθ' ἡμᾶς ἁπλώτητα βίω, ἀλλὰ τἐναντίον συμφορᾶς μᾶλλον ἐπέλιπεν εἰδ' ὁλως ὐδέν. Θεσπίζ Δ ἔ παρόντ συμπογράφ χρυσοβύλλ, τὸ, τῶ παρόσαν νομθεσίαν ὀρχεῖν ἀπὸ τ παρόντος τούτης ἡμέρας, ἀκυρόν τε κ ἀπρακτον ἔ λοιπ Δφ ἡμῶν ἐνεργεῖν ὁ τὲς πρὸ τούτης κειμένες ὡσί τε τ ἐκκλησιῶν κ τ ὁσίων οἴκων νόμους.

β'. Περὶ ἀλληλεγύ τ ὁμοτελῶν. Z.

Εδογμάτιζ πὲς τ ἀπολωλότων πενήτων σωτελείας εἰσπράτ ὐκ τ δυνατῶν. τὸ δ' ὀνόμθη ἀλληλέγυον.

γ'. Περὶ χωρίων τ δυνατῶν. K.

Ἐγραψε ὁ κ νόμον ὁ βασιλεύς, εἰργε τὲς δυνατὲς ὐ ὁμόδι χωρίων αὐξάνειν. τοῦτο ὁ κ ὡσαύτ Κωνσταντῖν ὁ Πορφυρογέννητ, ὁ πατρόπιτωρ ἔ βασιλέως, κ Ρωμανος ὁ ἐκείνε πενθερός, ἐποιησάτην.

δ'. Περὶ τεσσαρακονταετίας. A.

Ἡ νεαρὰ νομθεσία ἔ κυρίε Βασιλείε ἔ Πορφυρογέννήτε ἀνατρέπ τὴν τεσσαρακονταετίαν ὐ τούτοις. Μηδὲν ὠφελεῖν τὲς δυνατὲς ἀδικῶντας κ πλεονεκτοῦντας τὲς πένητας τῇ τεσσαρακονταετίᾳ μηδὲ τὲς πένητας ὑπὸ τούτων τ δυνατῶν ἀδικεμένους, ἀποκλείειν τῇ τεσσαρακονταετίᾳ μηδὲ ἰσχύειν τὲς ἀθεσισμὲς, εἰ κ χρυσοβύλλων ὐτὲς εἶσιν, ἀδίκως κ πλεονεκτικῶς ἐσχυνημένους. μηδὲ τὸ δημόσιον ἀποκλείειν χρόνῳ, ἀλλὰ ἀνακαλεῖν τὸ ἴδιον δίκαιον ἀπὸ Αὐγούστ Καίσαρ, κ δικαιοῦν ἀφ' τῶν τότε ἀνάληψιν.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ.

Περὶ ἀθσόδ τ μεγάλης ὐκλησίας, κ ἀφ' ἀλληλεγύ. K.

Ἀμα τε ἐπὶ τ βασίλειον ὐκάθισε θρόνον, κ ἅμα ἀθοιμίοις ἀγαθοῖς κ ἐπιδαπανήμασι ἐπιτυχεῖς ἐδείξατ τὲς ὑπ' χεῖρα, ἀπὸ τ δυσεβείας ἀθέτερον ὁρζάμ ἀγαθοεργεῖν. ὐδένσαν ἦ τῶν ἀθσόδων τ μεγάλης εἰδως ὐκλησίας, ἅπ οἰκονόμ τούτης ἠνύσθ ὐ τὶς ἐμ ἀθσόδοις χρόνοις, κ τ ἄλλων ὑπάρξεις ὑπηρετῖας ἔθ παρὰ ἔ τούτης κλήρ, ὀγδοήκονθα χρυσίν λίτρας ἀνὰ πᾶν ἔτ χορηγεῖσ τούτοις πεπόμπειν ἀπὸ ἔ βασιλικᾶ πομείε, εἰς ἀθσόκλ. ἐξέκοψε ὁ κ πέλεον ἀπορρίζωσε τὸ ἀλληλέγυον, ὥσ ἐμελέτα ἅ ὁ Κωνσταντῖν ποιῆσ, σὺκ ἔφθασε δέ.

ΖΩΗΣ.

Περὶ ἔ ἀπελάτ τὲς δρχὰς γίνεσ. K.

Παλιν ὁ τ δρχῆς εἰς τὸν Ζώλ μετακυλισθείσης, συνεβασιλεύσαν ἔχ σαν (ὡς εἴπομεν) ἐχ ἑκᾶσαν, κ τὸν ἀδελφὸν Θεοδώραν, τιμῶν μ ἡ σύγκλητ ἀθοίσασμῶς ἐγερεῖρε, κ δωρεῶν Δφ νομῶς τὸ κοινόν· κ τὰ πρόγμαθ ἀθοιθείας ὐδέχ ἐμῆς ἐτύγχανε, γραμμάτων ἀπειθχὲ κ Δφ παγμάτων ὐκπεμπομένων, ἀπελάτ τε τὲς δρχὰς γίνεσ, κ μὴ ὠνίας, ὡς ἀθέτερον, ὑπαιχνημένων, κ πᾶσαν ἀδικίαν ὐκ μέσ διορίζομένων ἐλαύνεσ.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ.

Περὶ σφαλτείε, κ σκεπάτ μάτ τ κεφαλῆς, κ ἀφ' δημοσίων φορολογιῶν.

Ὡς ὢν ὁ κράζ γήρ κ πολλῶν μεμνημέν δρχείων, ἐπιδάλετο κ πολλὰ τ παλαιῶν ὠφελήσειν ἐθίμων ἐπανακτήσασ, μηδὲν ἀθὲς λυσιτέλειαν σωτηρήσειν τ βασιλείας, ἢ ἔ κοινὸ. τό, τε γὰρ λεγόμενον σφατήριον ἀνακαθαίρεσθαι ἐκέλευσε, κ τὲς τ πολιτῶν κεφαλὰς σκέπεσθαι μη Δφ χαμμάτων, ὡς νυν, ἀλλὰ Δφ μεγαλογράμμων ὀθονίων ὐ βύσσ πορφυρᾶς ἐξυφασμένων. κ δημοσίας φορολογίας, ὁ συγκλητικὸς ἀθροίδαλεν, ἀλλὰ τινὰς τ ἐν ἐκάσῳ τ δρχείων ὐκωφελθέντων τεχνογράφων, κ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα.

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Περὶ ἔ κανονικᾶ κ τ ὑπὲρ χειροτονίας διδομένων σωμθειῶν. B.

Χαλεν δὲ ἔ κανονικᾶ, κ τ ὑπὲρ χειροτονίας διδομένων σωμθειῶν, ἐνεργεῖ μέχρι ἔ νυν χρυσοβύλλου τᾶ ἀοιδίμ βασιλέως κυρὸς Ισαακίου Κομνίν, ἔτως ἔχον ὐ μέρ. Τυποῖ δὲ ἡ βασιλεία μ κ ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τ ἱερέων κ ἐπὶ τῇ κανονικῇ τ πυλαίου ἐνεργεῖν τύπον· κ μηδὲν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ λαμδάνειν πλέον τ χειροτονῆντα τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἢ μόνα πὰ ἑπτὰ χρυσᾶ νομίσμαθ τ ἀθεπιμωμήτ χαραγῆς τ βασιλείας μ. ἤγουν, ἓν μ, ὅτε ποιεῖ τὸν λιτὸν παπᾶν, ἤτοι ἀναγνώστ· τρία δὲ, ὅτε χειροτονεῖ αὐτὸν Δφ ἡγούμενον· κ ἕτερα τρία, ὅτε πληροῖ αὐτὸν ἱερέα, ἤτοι πρεσδύτερον· ὡσαύτως κ ὑπὲρ ἔ κανονικᾶ, ἀπὸ ἔ ἔχοντ χωρὶς τελάκνων κάπνας, νόμισμα ἓν χρυσοῦν ὅμοιον, δρόμους δύο, κριὸν ἕνα, κριθῆς μόδια ἓξ, οἴνε μέτρα ἑξ· ἀλδύρε μόδια ἓξ, κ ὄρνιθας τελάκνων. ἀπὸ δὲ ἔ ἐχόντ εἴκοσι κάπνας, τὸ διμοιρον ἔ νομίσματ· κ ἀντὶ τ δύο δρόμων, δρόμων. μέσμνον ἕν. κριθῆς μόδια σ', οἴνε μέτρα σ', ἀλδύρε μόδια σ', κ ὄρνιθας κ'. ἀπὸ δὲ ἔ ἐχόντ δέκα κάπνας χωρὶς, δρόμ έ, δρίον ἕν. κριθῆς μόδια β', οἴνε μέτρα β'. ἀλδύρε μόδια β', κ ὄρνιθας δέκα. καθὼς κ ἐν τοῖς σιγιλλίοις τ παλαιῶν πρακτικῶν ἀναγράφον), κ ἡ σύμφων κατάθεσις τ ὅλων θεμελιῶν παρέσησε τῇ βασιλείᾳ μ. σὺν τῷ τιάτρῳ δὲ χρυσοβύλλῳ τυπικῷ γήρυε κ σημείωμα σιωδικὸν κ' τῶι ί ἔ Ιανναείε μηνὸς τ ἐπινεμήσεως, παρὰ ἔ ἁγιωτάτε ἐκείνε πατριάρχε κυρὸς Νικολάε παρακελεύομον κ' τὸ τοιοῦτον χρυσοβύλλον, διδοῦ πὰ κανονικὰ, κ πὰ ὑπὲρ χειροτονίας.

ΜΙΧΑΗΛ.

Περὶ ἀθεπιμήσεως ὐ ἀντιχήσ. A.

Οτι ἀθεπιμότερ ὁ πλησιάζων εἰς τὸν ἔ ἀκινήτ ἀντίχησιν, ἔ ἀλλοτρίε.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ.

α'. Περὶ Δφλύσεως γάμε μανέντ ὁμοζύγε. B.

Ημέντοι ρ' κ ὁ α' νεαρὰ ἔ βασιλέως κυρὸς Λέοντ ἔ φιλοσόφε διορίζον) τ μ ἄνδρα κρατερεῖν ἐπὶ τετραετία, κ ὐτὸς ταύτης μὴ Δφλύειν τὸν μ' τ μανείσης γυναικὸς αὐτᾶ συζυγίαν· τὸν δὲ γυναῖκα μὴ Δφζόμενα ἔ μανέντ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ μὴ παρέλθ πενταετία. Ἀνάγνωθι κ τὸν νεαρὸν ἔ βασιλέως κυρὸς Νικηφόρε ἔ Βοτανειάτε ὠδὲ μανέντων ὁμοζύγων, Δφλεγομένοις τὰ αὐτά.

β'. Περὶ χρεοκοπίας δημοσίων ὀφειλῶν. Z.

Επειδὴ ὐ τοῖς βασιλείοις ὁ Βοτανειάτης ἐκλύετ, ἀναδεῖτ κ' τῷ μεγάλῳ τρίτῳ ᾨδῇ ἔ πελεμάρχε πανία βασιλικῆ· κ ὡσαύτ ἅπασι περίχε τὸ φιλοτίμημα, πὶς εἰς τὸ δημόσιον ἁπάντων κοινῶς ὀφειλὰς ἐκλεγμὸν ἀποστοδοίσας, κ χρεοκοπίαν τούτων ἐσασίμοις μεγαλοπρεπῶς ἐργασάμ.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

α'. Περὶ ἡλικίας τ λαμδανόντων ὀφφίκια. B.

Οτι δὲ χάλεν τ λαμδανόντων ὀφφίκια ἢ ἀξιώματα ἀτελῶν, κατίσχυ) εἰς τὸ δημοσιακὸ σέκρετα ἀθέσπισμα ἔ ἀοιδίμ βασιλέως κυρὸς Αλεξίε ἔ Κομνηνοῦ, γίνωσκε ὁ τὸν, ἔχον ἤτως κ' ῥήμ. Πολλοὶ ἀθσοφείλαντες ὠφέλειαν ἔ δημοσίε πινὰ, ἢ αἰτήσ μοι κ' φιλοτιμίαν λαδεῖν, ἢ ἀντιλλάξαι, ἢ πωλῆσαι ἀξίωμα οἱονδήποτε, ἢ ὀφφίκιον, μεπιδιάζουσι ταῦτα εἰς παῖδας μικρὰς. ἵνα ἐν μὴ τὸν γίνη), μηδὲ δυκᾶσι φανερίζειν ἢ ἀπατᾶν οἱ τοιοῦτοι, διορίζ) ἡ βασιλεία μ, ἵνα, ὃς ἂν λάδῃ ἀξίωμα, ἢ ὀφ-

re ipsa expertum esset, ex quo enim hæc lex est observata, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ occurrit: sed contra, nullum penitus calamitatis genus defuit. Statuit per præsentem auream bullam, ut lex prædicta ad hoc præsenti die cessat, & deinceps infirma & irrita permaneat, & locum habeant, & in usu sint, quæ de Dei Ecclesiis & sanctis & religiosis domibus factæ sunt leges.

2. De allelengyo communis census pensitorum.

CONstituit tributum pauperum qui solvendo non essent à locupletibus exigendum esse: quod allelengyum vocabatur.

3. De prædiis potentiorum.

Lege etiam sanxit, ne potentiores multiplicandis prædiis augescerent. Quanquam eadem etiam ab avo ejus Constantino, hujusque socero Romano lata fuit.

4. De præscriptione 40. annorum.

Cæterum Novella lex Cæsaris Basilii Porphyrogennetæ in his quadraginta annorum præscriptionem tollit. Neque rursum inopes, si potentiorum injuriis oppressi fuerint, quadraginta annorum præscriptione repelli: neque ullas prorsus valere præscriptiones, etsi aureis bullis insertæ sint, quæ injuste & fraudulenter inductæ fuerint. Neque ipsum etiam fiscum ullo temporis excludi intervallo, sed ab Augusto principe jus suum revocare, probationesque suas ad illud recuperandum afferre.

1 Præscriptione 40. annorum inopes non excludi, qui à potentioribus spoliati.

ROMANI ARGYRI.

De reditu magnæ Ecclesiæ, & de allelengyo.

INitio imperii bonis ac laudabilibus institutis subditos demeritus est. Principium fecit beneficentia in religionem. Cum enim sciret magnæ Ecclesiæ reditus non sufficere, ut qui superioribus temporibus dispensator fuisset ejus, & aliarum quibus hujus clerus de more inserviebat, LXXX. auri libras quotannis ex ærario imperatorio ei pendi jussit. Abolevit etiam allelengyum, quod Constantinus erat sublaturus, nisi mors eum antevertisset.

ZOÆ.

De magistratibus non vendendis.

IMperio Zoæ restituto, quæ sororem Theodoram quantumvis invita, consortem habebat, statim & honorum gradibus senatorio ordini & largitionibus multitudini gratiæ sunt actæ, ac reipublicæ quanta omnino poterat cura gesta. Nam in omnes imperii partes literæ & edicta dimittebantur, quæ & magistratus vendi (quod erat ante factitatum) prohiberent: & omnia injustitiæ genera de medio tolli juberent.

MICHAELIS.

De prætorio, & velamine capitis, & de publicis curatoribus.

CUM autem esset admodum senex, multaque antiqua recordaretur, multas veterum consuetudinum reducere intendit, nihil vel imperio, vel reipublicæ profuturas. Nam prætorium expurgari jussit, & civium capita non literis, ut nunc, sed byssinis pileis, magnis lineis purpureis intertextis tegi. Et procuratores publicos non ex senatu delegit, sed alios scribarum è numero velocium, in singulis archivis educatorum: & id genus alia multa.

ISAACI COMNENI.

De canonico, & consuetudinibus, quæ dantur pro ordinatione.

DE Canonico autem, & consuetudinibus, quæ pro ordinatione dantur, hucusque vim habet aurea bulla invicti Imperatoris domini Isaaci Comneni, quæ partim ita habet. Statuit vero imperatoria mea majestas, ut etiam in ordinatione sacerdotum, & Canonico vetus forma authoritatem obtineat, & nihil in ordinatione Episcopus, qui ordinat, amplius accipiat, quam præstantioris monetæ imperatoriæ meæ majestatis, septem aureos nummos duntaxat: unum videlicet, quando facit simplicem [2] papam, sive lectorem: tres, quando ordinat diaconum: alteros tres, quando sacerdotem, sive presbyterum perficit. Sic similiter pro Canonico à vico triginta infumibula habente, similem aureum unum, argenteos duos, arietem unum, ordei modios sex, vini mensuras sex, farinæ modios sex, gallinas triginta: à vico vero qui viginti infumibula habet, aurei bessem, pro duobus argenteis argenteum, agnum dimidiatum, ordei modios quatuor, vini mensuras quatuor, & gallinas viginti: à vico denique, qui decem infumibula habet, argenteos quinque, agnellum unum, ordei modios duos, vini mensuras duas, farinæ modios duos, & gallinas decem: quemadmodum in veterum actuariorum sigillis præscripta sunt. Atque provincialium conveniens ordinatio Imperatoriæ meæ majestati placuit. Cum hac vero aurea formali bulla, confecta est etiam 15. mensis Januarii, indictionis 10. à sanctissimo illo patriarcha domino Nicolao synodalis annotatio, quæ jubet, ut secundum hanc auream bullam canonica, ac pro ordinatione dentur.

2 Papa simplex, inferioris ordinis clericus lector, ostiarius acolytus, dixi *l. 6. C. de episcopali audient.*

MICHAELIS.

De prælatione in antichresi.

POtior est propinquus externo in rerum soli antichresi.

NICEPHORI BOTANIATÆ.

1. De solutione matrimonii ob furorem conjugis.

AT vero C. & CI. Imperatoris domini Leonis Philosophi Novellæ statuunt, ut viro triennium duret, neque intra illud, postquam uxor furere cœperit, conjugium dirimat: mulier autem, nisi quinquennium præterierit, à furente marito non separetur. Legas quoque Novellam Imperatoris D. Nicephori Botaniatæ, quæ de furentibus conjugibus eadem disserit.

2. De relevatione 3 fiscalium debitorum.

BOtaniates cum ad imperium perveniisset, à Patriarcha, regali fascia tertio die coronatur, ac primum illud liberalitatis specimen edidit, ut quicquid fisco deberetur, id universum citra exceptionem aboleret, ac novas tabulas magnifico edicto instituerat.

3 Περὶ χρεοκοπίας de indulgentiis reliquorum.

ALEXII COMNENI.

1. De ætate ineuntium officia.

DE iis autem qui in imperfecta ætate officia, aut dignitates suscipiunt, repositum est in publicis secretis edictum D. Alexii Comneni semper celebrandi Imperatoris: illud etiam cognosce. Habet ita ad verbum. Multi ubi ob denuntiatam reipubl. aliquam utilitatem, aut per ambitionem, qualemcumque dignitatem vel officium, aut capere, aut permutare, aut vendere petierunt: ea in parvos pueros transferunt. Ne igitur hoc fiat, neque tales imponere aut decipere conspiciantur, statuit Imperatoria mea majestas, ut quicunque dignitatem vel

Source : BIU Cujas

officium, ſive propter denuntiationem, ſive propter benevolentiam aliquam, ſive per commutationem, ſive in munus & per largitionem, aut dum animum noſtrum oblectamus, ab imperatoria mea majeſtate acceperit: ne quempiam qui honoretur, viginti annis minorem admittat. Quin omnes quicunque per eaſdem cauſas, aut dignitatem, aut officium accipiunt, majores viginti annis ſunto. Quando vero imperatoria mea majeſtas non propter talem cauſam, ſed nulla cauſa interveniente honoraverit quempiam, aut officium donaverit, tametſi honoratus viginti annis minor fuerit, citra dubitationem tamen illi inſternuntor. Reponatur igitur præſens hæc tabella inter chartas ſecretorum noſtrorum, ad oſtendendam imperandi gubernandique imperatoriæ meæ majeſtatis rationem, ut hoc modo deinceps in omne futurum tempus efficaciam habeat. Debet autem in ejus qui citra medium honoratur, tabula adjici: Inſternitor, non impedietur per edictum de iis qui minores viginti annis honorantur, ab imperatoria mea majeſtate factum. Ac vero eſto hoc ſignum eorum, qui (ut dictum eſt) citra cauſam mediam honorantur, tanquam imperatoria mea majeſtas hoc ſciverit. Menſe Januario, indictione quinta, per Imperatorem.

1 Permiſſis etiam in ſexto gradu.

2. *De nuptiis amitæ & fratris filiæ cum filio fratris & patruo.* [1]

Extat juſſio ſemper celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, ad ſuggeſtionem proedri illius & hetæriarchi Bardæ Zeri, menſe Martio, indictione decimaquinta edita, & ad illius temporis ſanctiſſ. patriarcham dominum Nicolaum, ac ſanctam divinamque ſynodum miſſa, quæ amitam & fratris filiam cum patruo & fratris filio, tametſi ſexti gradus cognationem ex affinitate obtineant, citra impedimentum jungi ſtatuit. Quam juſſionem ſynodali ſubnotatione, quæ in memorati patriarchæ domini Nicolai codice reperitur, inſertam legas.

3. *De ſponſalibus Novella celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, emiſſa menſe Julio indictionis ſeptimæ anni (ab orbe condito) 6592.*

2 Myſorum ultimus, proverbium. Myſorum populus contemptiſſimus habitus fuit. *Cicer. orat. pro Flacco & Strabo* 12.

3 Phryx plagis fit melior, proverbium, vid. *Cicer. pro Flacco.*

4 Proverbium de Myſis & Phrygiis verſibus trimetris hujuſmodi fuit: χωρὶς τὰ μυσῶν καὶ φρυγῶν ὁρίσματα, τὸ δ' διορίζειν χαλεπὸν, ſunt ſeparati Myſorum Phrygumque termini, ſed finire perquam difficile eſt. Hi enim populi non ſatis ſtabiliter tutati ſunt ſuos fines, ſuaſque ſedes, ſed ſubinde aliunde alio depulſi terminos incertos reddiderunt, vide *Strabonem* 12. Plinius quoque Myſiam in Phrygia collocat, vide *Plin. lib.* 5. Hinc Plutarchus ἐν ὀγκωροῖς ſeparatam ait eſſe Philoſophorum & Medicorum profeſſionem, non aliter ac Myſorum Phrygumque fines.

5 Vid. *Novell. Juſtin.* 100. c. 2.

Sponſalium nuptiarumque terminos vetuſta ſuperioriſque ætatis legislatio longe ſeparavit: horumque intervallum magis quam Myſorum [2] & Phrygum [3] proverbium [4] notum fecit. Verum quæ ſub felicis memoriæ patriarcha domino Joanne Xiphilino ſynodi opera confecta eſt ſubnotatio (cui etiam perpetuo inter Imperatores celebrandum dominum Nicephorum Botaniatem per aureæ bullæ ſcripturam authoritatem largitum eſſe compertum eſt) quæ multum inter ſe diſtabant, in unum contraxiſſe cernitur. Qua ratione quod ſynodica deciſio de nuptiis promulgarat, hoc ille diſertis verbis de ſponſalibus cenſet, duobus fratribus duos patrueles ſponſare non permittens. Atque promiſcua quidem plebs indiſcriminatim rem aggrediens, & ſe in ſynodalis ſtatuti ſenſum mergere prorſus nequiens, ſine ratione quidnam ſponſalia eſſent, fingebat, neque quo pacto cautius firmarentur, exacte conſtituere valebat. Interdum etiam mentis ſuæ inconſiderantiam adverſus abſolutam eccleſiæ normam venditabat. Verum imperatoriæ noſtræ majeſtatis pietas peritius conſiderationem auſpicata, ubi apparentem contrarietatem recte dijudicaſſet, per præſentem legiſlationem, optimam adinvenit conſonantiam. Poſteaquam enim vetus lex ſponſalia in ſola contrahentium voluntate conſtituit, nihilque amplius quam de conſenſu, inſtrumentis, atque ſponſalitiis arrhis elaborat: nobis autem vitæ negotia ad longe ornatius, magisque ſacrum divina gratia devenerunt incrementum, atque hinc non nuptiæ ſolum, verumetiam ſponſalia peragendam ſacram benedictionem ſibi conjunctam habent: ac certum tempus primæ conjugum conjunctioni per recentiorem ſapientiſſimi Imperatoris domini Leonis ſanctionem eſt promulgatum (in maribus nempe annus [5] ætatis decimuſquintus, in fœminis decimus tertius: quod profecto tempus ad perfectam conjugum cohabitationem vetus lex ſufficiens eſſe juſſit) neceſſarium eſſe potentia noſtra judicavit, ut per præſens oraculum firmiter definiat, proprie illa eſſe ſponſalia, & revera ſecundum exactæ ſynodalis normæ conſiderationem cum nuptiis æquipollere, quæcunque tempus quod Imperatoris D. Leonis ſanctio determinavit, integrum ſibi habuerunt, & ſacra benedictio conſecuta eſt, atque in illis ſynodalis deciſionis obſervationem valere debere. Si namque contrahentium alteram partem morte forte aliove fortunæ caſu, aut ſententiæ mutatione recedere, ad aliudque vitæ conſortium transferri contingat: non exiguus hic abſurditatis tractus exiſtet, ſi præambulæ nuptiarum preces in ſponſalibus peractæ, tanquam vanum aliquid & temere accumulatum reputentur, & indiſcriminatim ea res intelligatur, quaſi ſi Deus per ſponſalia inter conjungendas perſonas introductus non eſſet. Hoc autem commemoratus celebris Imperator recte ſequutus, ſancti univerſaliſque ſexti Concilii canonem, qui ſponſam, dum ſponſus adhuc in vivis eſt, cum alio in matrimonii conſuetudinem coire vetuit, adulterium rem manifeſte ſtatuens, cum aperta veteris legis contrarietate pulchre conciliavit. Quoniam poſt benedictionem ſponſis factam, ſeparatio ea ſecundum ejus vocem juſtorum ſponſaliorum eſt ſolutio. Quod ſi ſponſalia quædam ſecundum multorum conſuetudinem congruenter jam contracta fuerint & inſtrumenta confecta ſint, nondum autem ſtatutum tempus, quo Chriſtianis debita benedictio fieri conſuevit, advenerit, neque ſolennes ſuper deſponſatis preces per ſacerdotem pronuntiatæ fuerint: hæc ſponſalia quantum ad exactam eccleſiæ diſſertationem, neque eſſe, neque dici juſta poſſunt: neque vero adverſus hæc ſynodalis ſubnotatio efficaciam habet, ſed tanquam hominum placita ſimpliciter per ſtipulationes confirmata, authoritatem ferunt, vetuſque legiſlatio in illis firmitatem obtinet. Hoc enim pacto cum vetuſta lex, quæ antea de ſponſalibus promulgata eſt, integra conſervabitur: tum ſynodi judicium ſecundum hic [poſitam] obſervationem & intellectum, & interpretatum, intactum atque intentatum cuſtodietur. Quandoquidem vero hæc ita ſunt explicata, & hæc vera ſponſalia deſignata ſunt, quæ cum ſacra benedictione, ſtatutoque tempore peracta eſſe noſcuntur: quæ vero ſecundum antiquiorem legiſlationem fiunt, veluti hominum placita ſtipulationibus conſtabilita vim habere, atque ſoli priſcæ legi, quæ certas perſonas ad ſejunctam ſponſam ingredi prohibitas recenſuit, in his valere conceſſum eſt, quiddam cum conveniente Chriſtianis honeſtate conjunctum, præſenti oraculo nunc etiam addi oportet. Quia enim non ſecundum exactam, convenientemque rationem veteris, novæque legiſlationis decreta peragebantur, ſed promiſcuum vulgus antiquiori legum authoritati adhæreſcens, poſt ſeptennale tempus citra dilationem ſponſalia celebrabat: ac pro arbitrio quiſque ad deſponſatas ingrediebatur, continua conſuetudine atque libertate congreſſus ad colloquia amoris flammam accendens: ſacratior autem pars Novellam Imperatoris juſſionem ſecuta, inter ſponſalia & nuptias diſtinctionem ponebat, primum preces ſponſalitias, ac deinde matrimoniales conjungendas accinens: atque conjunctim ſimul & eodem tempore, quando interea vel minimum quidquam incideret, iſthæc perficiebantur, & ſponſalia nuptiæque uno ſpatio peragebantur: hoc tanquam ſine diſquiſitione fiat, noſtra pietas corrigens per præſentem generalem juſſionem ſancit, ut qui ad annum contrahentium ſeptimum, & deinceps uſque ad decimum quartum, aut duodecimum velut imaginarii ſponſaliorum contractus fiunt, legitimorum firmorumque ſponſaliorum vicem non obtineant: ſed tantum tanquam confirmatæ ſtipulationes habeantur, atque ſecundum aliorum contractuum naturam ope-

Πρόσταγμα χάρ ἐστι τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενεχθὲν ἐπὶ τοπογραφήσεως τοῦ πρώτου ἐκείνου καὶ ἑταιρειάρχου Βάρδα τοῦ Ζηρὶ κτλ. μηνὶ Μαρτίῳ ἐπινεμήσεως ιε', καὶ καθεπομφθὲν εἰς τὸ τότε ἀκριβέστερον πατελάρχιλι κύρου Νικόλαον, καὶ τῷ ἱερῷ καὶ θείαν συνόδῳ διορίζομεν ἀκωλύτως συναγαγεῖν θείαν καὶ ἀνεψιὰν μὴ θείας καὶ ἀνεψιοῦ, καὶ ἕως βαθμοῦ συγγένειαν ἐξ ἀζυγείας ἔχωσι. Καὶ ἀναγνωσθὲν τὸ τοιοῦτον πρόσταγμα καθεφθὲν εἰς σημείωμα συνοδικὸν, σύγκολλον εἰς τὸ κώδικα τοῦ ἀφληφθέντος πατελάρχου κυροῦ Νικολάου.

γ'. Περὶ μνηστείας νεαρὰ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐκτεθεῖσα κτ' τὸ ἰούλιον μῆνα τοῦ ζ' ἔτους ἐπινεμήσεως τοῦ ϛφπβ' ἔτους.

Ἡμῖν παλαιὰ καὶ πρεσβυτέρα νομοθεσία πόρρω τὰ μνηστείας καὶ γάμου ἐφίσταται ἔθεσι· καὶ μᾶλλον τούτων τὸ μίσον ἦπου τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ἡ παροιμία ἐγνώρισεν. ἡ δ' ἐπὶ τοῦ μακαρίτου πατελάρχου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου συνοδικὴ ἀφορμὴν σωτηλεσθεῖσα σημείωσις· ἡ καὶ ὁ τὸ βασιλεῦσιν ἀοίδιμος κύριος Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης ἀφ' χρυσοβούλλου γραφῆς τὸ κοινὸν σύγκλητον, τὰ διεστῶτα χεῖλη ἀλλήλων, εἰς ἓν συναπῆσται φαίνεται. καὶ τοιγαροῦν ὅσῳ ἐπὶ τοῦ γάμου ὁ συνοδικὸς ἐξέβετο τόμος, τόσῳ ἐπὶ τῶν μνηστείας ἀμφιρρήδην αὐτὴν ἀπεφαίνετο. δύο ἀδελφὼς ἐξαδέλφαις δύο πρόσωπα μὴ ἐφίστασθαι μνηστείαις· καὶ ὁ μὲ πολὺς ἀνθρωπος ἀνεξετάστως τὸ πρᾶγμα ἐπεδάλλων, καὶ βάπτειν ὅλως μὴ ἐξικνούμενος εἰς τὸ νοῦν τῶν συνοδικῆς ἀφορμῆς, ἀσυλλογίστως ἐπλάζετο. ὅπου ποτὲ κυρίως ἐστὶν ἡ μνηστεία, ὡς ὅπως ἐγγὺς μᾶλλον τὸ ἀσφαλὲς, ἀφικνεῖσθαι μὴ δυνάμενος. καί πως πάσχει τὸ ἴδιας ἀνεπισκέπτῳ ἀφανοίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιγραφέρει ἀκριβείας· ἡ δὲ τῆς ἐμπεφυοῦς βασιλείας δύσεσεια ἐπισυμβικώτερον ἐπισαλεύσα τῇ ἀφορμῇ, καὶ τῇ δοκούσῃ τούτῃ συναινούσῃ, καλῶς ὡς οἷόν τε καὶ ἀσφαλῶς διαταξαμένη, ἀσύγκλυτον τὸν συμφωνίαν ἀφ' τοῦ πυρὸς τῆς μνηστείας ἐξευρεῖν, ἐπεὶ οὐδ' ὁ πολυὸς νόμος τῶν μνηστείαν σὺν μόνῃ τῇ τῶν συναλλαττόντων γνωρίζῃ βουλῇ, καὶ πλέον οὐδὲν ἀφιστάσης καὶ τῆς ἐπὶ τούτῃ ἀκολουθούντων συμβολαίων καὶ μυήτρων ἀπειρακόσης· ἡμῶν ὑπὸ θεῖ χάριτι, ὡς κοσμιωτέραν πολλῷ καὶ ἱερωτέραν ἐπίδοσιν τοῦ βίου ἀπεληλύθασι πρὸς μακρὰ, κἀντεῦθεν ἐκ ὁ γάμος μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μνηστεία ἱερὰν σύλλογιαν ἐπιτελεμένην ἔχῃ παρ' ἑαυτῇ· καὶ ὁ καιρὸς ἀσεσμένος ἀφ' νεαρωτέρα θεσπίσματος τοῦ φιλοσοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Λέοντος ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῆς συμβαλλόντων συναρμογῇ ἐξετεθῆ· ἤγουν ἐπὶ μὲ ἀρρένων, ὁ πεπεκαιδέκατος τῆς ἡλικίας ἐνιαυτὸς· ἐπὶ δ' θηλειῶν, ὁ τρισκαιδέκατος. ὧν δὴ πρὸ χρόνου καὶ ὡς γαμικῶν συναυλίαν τελείαν ἀποχρώντως ἔχειν ὁ παλαιὸς νόμος ἐπίσκηψε· δεῖν ἐγνω ἀφ' οὗ πυρὸς τοῦ θεσπισμάτος τὸ ἡμέτερον κράτος ἀσφαλῶς ἀποφήνασθαι, ὁπόταν μὲν ἀμφοῖν ἐνιαυτὸς

συναλλαγμάτων· καὶ ἔτι ταῦτα παρὰ πᾶσι τοῖς ἐφ' ἡμῶν πολιτεύεσθαι. ὁ πάλαι νόμος, ὃς ἐπὶ τῶν μνηστείων ἐξεφωνήθη, τὸ ἐνεργὸν εἰς τὰ κεκωλυμένα ἐπὶ τῷ δοθέντι μνηστῷ εἰσέρχεσθαι σπουδὴν, ἔχειν ὀφείλοντα τέλεον, καὶ τὸ σεβάσιον τῶν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς πεπεισμένων ἐμπολιτεύεσθαι καθεστῶτος· εἰ γὰρ καὶ μὴ μνηστεία ἐστὶ τὸ ἀκεραίως ὑπάλλαγμα τὸ γινόμενον, ἀλλ' ὅμως σκοπὸν μνηστείας ἔχειν δοκεῖ τὰ προτιθέμενα, καὶ ἡμιόλιον γάμου ὑπάρχειν σπουδὴν καταβάλλεσθαι ἄρρενας), πολὺ ἂν εἴη τὸ σύλλογον, τὰ κεκωλυμένα τοῦ νόμου σπουδὴν, καὶ ὡσανεὶ ἔχειν τὸ κώλυμα· καὶ μηδένα θαρρεῖν νεανιεύεσθαι ἀναισχύντως, ὡς εἰς γυναῖκα λαμβάνειν ἀποτολμᾶν, ἵνα ὁ παλαιὸς νόμος μηκέτι τινὸς γίνηται κύριος ἐξ ἑτέρου, νομίμων τῶν μνήστρων, καὶ γάμον συνέρχεσθαι. ἱκανὸν δὲ καὶ μῆνα χρόνον ἐν εἰς μνηστείαν ἅμα καὶ γάμον ἁρμόσιον εἶναι γνωρίζομεν (ἤγουν, τῶν μὲν ἡλικίας τὸ δωδεκαετὲς χρόνου διαπερώσης, καὶ ἑνὸς ἄρρενος τὸ πεντεκαιδεκαετὲς ὑπερβαίνοντος) τινὰ καὶ τῷ μνηστείαν σπουδὴν μὲν τὰ ἱερᾶς τῆς εὐχῶν ἐπῳδῆς ἐκτελεῖσθαι, καὶ τὰ συνήθων τούτων παραστηρήσεων, ἤγουν δὲ ἀρραβώνων, καὶ δὴ φιλίας τοῖς μνησῆρσι φιλήμασιν· καὶ ἔτι βραχὺ μὲν ἢ πλείονος καιρὸν ἀμελείποντος, καθὼς ἂν δόξῃ τοῖς συναλλάττουσι, ἀπαραπηρήτως καὶ τὸ ἔννομον γάμον σπουδάσειν, καὶ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν συμπίπτειν ἡμέραν τε ἢ ὥραν. διεχίσθη τὸ δικαστήριον εἰς ἀμφότερα γνώμας. τοῖς μὲν δοκεῖ, δέον εἶναι τὰ σεβάσιμα δίδοσθαι, καὶ λύεσθαι τὰς μνηστείας· σπουδαλομένους ὡς εἰ τὸ μὴ πρόσωπον· τί ἂν διοίσοι γάμου μνηστείας; εἰπὼν καὶ τὸ τῷ γάμῳ πρεσβεῖον ἔχει καὶ ἡ μνηστεία· καὶ μᾶλλον, ὅπου καὶ ὁ ἀρραβὼν φύσιν ἔχει τοιαύτην (ὡς ὁ νόμος φησὶν) ἵνα, εἰ μὲν ὁ δεδωκὼς μὴ πληροῖ τὰ συνθέσθαι, σπείρῃ τὸ δεδομένον, εἰ δ' ὁ λαβὼν, ἀντιτρέφῃ τοῦτο εἰς τὸ διπλοῦν. τοῖς δ' ἐξ εὐαυλίας, ἀλύτως μένειν τὰς μνηστείας νομίζεται, φάσκουσι μὴ πρέπειν τὸ μὴ τὸ ὑπὲρ χρόνον τὸ νέον συνθέσθαι τοῖς γονεῦσι, συναινέσαί τε αὐτῶν, καὶ ἱερᾶς εὐχῆς ἐπιφερομένης, δόσιν πρέπειν ἀμελύειν. τοῦτο μὲν πρέπον εἶναι καὶ τελεῖσθαι ὁ παλαιὸς δεσμὸς προβὰν μήνα, ἢ καὶ μνηστεία μὴ τὸ ἐπέκεινα χρόνον ἀποτελεσθῇ, κατὰ τὸ παλαιὸν τύπον· ἵνα δὲ μνηστείαν εἶναι ὁ τῆς βασιλείας σου νόμος ἀποφαίνει). ἔτι δὴ καὶ τῶν δικαστηρίου κριθέντων, ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου ὁ ἀνάξιος δοῦλός σου, ἑρωτῶν ὁποτέρᾳ δεῖ τῶν γνωμῶν πρόσθεσθαι. φαίνει μὲν ἐνίστερον μέρος δύνασθαι φανῆναι πρόσφορον. καὶ ἑρμηνείαν λαβεῖν ἕκαστον ἀμφισβητήσεως ἀπηρασφῆς, σαφῆς καὶ καθαρᾶς λύσης τὸ ἀμφισβήτημα. νόμος μὲν πᾶσιν ἐπίσχειν μᾶλλον εἰς τὸ μετέπειτα, καὶ δεῖ πάντως, δύκλινεστάτην εἶναι καὶ καθαρὰν τὴν ἀπόφασιν, ἵνα μὴ καὶ αὖθις ἐς ὕστερον ζητήσεως γένηται. καὶ δεῖ μὲ τὸ πόσιος τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου δόξῃ πάντως φίλαν ἡρωτοτέραν· ἐγὼ δὲ τολμηρῶς ἀναφέρω καὶ δεῖ τὸ χρόνου. ὑπολαμβάνω μὲν ὁ ἀνάξιος δοῦλός σου, ὡς οὐκ ἔστι δίκαιον τῷ αὐτῷ χρόνῳ τῷ μνηστείαν καὶ τὸ γάμου μετρεῖσθαι, ἀλλὰ μικρόν τι χρῆσαι καὶ τῷ χρόνῳ τὸ γάμου ἀποφέρεσθαι, καὶ ἁμαρτείας μνηστείαν. τῷ δὲ μνηστείαν ὑπόσασιν ἔχειν ἐν τούτῳ. καὶ γὰρ δὴ καὶ μάλα λυσιτελήσειν οἶμαι τῷ πολιτεύματι τούτῳ. οἱ μὲν γονεῖς τῇ πρὸς τὰ ἑαυτῶν τέκνα φιλοστοργίᾳ κρατούμενοι, καὶ σπεύδοντες ὡς τάχιστα τῶν τέκνων ποιῆσαι σπουδαίοις, καὶ ἀμελεμνήστοις, ὑπὸ δὲ χρόνου δὲ κωλυόμενοι, δυσφόρως καὶ βαρέως φέρουσιν. εἰσὶ δὲ οἱ ἐξ ὀλιγωρείας καὶ χρόνων κωλυσθέντες, εἰς ἐπιορκίας διὰ φιλοτεκνίαν σπουδαζόμενοι. ὅπως εἰ ἀδεκαετοῦς, καὶ ἐλάττοσιν ὁ τῆς μνηστείας δέξηται χρόνος, ἢ τὰ ἐξ ὀλιγωρείας αἰδημία τῶν γονέων ἐξιαθήσεται), καὶ τὰ ὑπὸ τούτης ἐπισυμβαίνειν ὑποπτεύομενα κακὰ, ψεῦδος καὶ ἐπιορκία, ἀναιρεθῇ τῷ σπουδὴ καὶ δέξαν). καὶ ἡ ἁγία βασιλεία σου δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ κλέος καρπώσεται ἄῤῥητον, καὶ δύχας ἀδιαλείπτως καὶ σωτηρίας, τὰ λυσιτελῆ τοῖς ὑπηκόοις ἀεὶ προαγομένη καὶ ἐπωφελῆ καὶ σωτήρια. Εἰ μηδὲν ἄλλο ἡ βασιλεία ἡ ἔννομος ἐπισκοπεῖ ἐστὶ, νόμοι δὲ οἱ τῆς πολιτείας πηγάζοντες ἀδιαλώβητον, πόρρω πᾶ ἀπωθοῦντες καὶ σκολιάνοντες τὰ τοῦ πολιτεύματος καταβολάς τε, ἀνεῖται ἢ καὶ τὸ νομοθετεῖν βασιλεύσιν· ἔργον ἄρα βασιλικὸν, σῶς τὸ κοινῇ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον τῶν τε τῶν νόμων ἐκθέσιν παρὰ τῶν κρατούντων ἀποτελεῖσθαι, καὶ τῶν τῶν λειπόντων, σῶς ὁλοκληρίας σκοπήσειν, καὶ διόρθωσιν τῶν ἀσυφῶς ἐκκειμένων· οἷς τε αὐτοὶ νενομοθετήκασι, καὶ οἷς σεσθήτασι μένοις εὐτύχει, παρὰ τούτων σκοπιδαῖς. Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν κῦρ τὸ

rentur. Et ad hunc quidem modum apud omnes subditos noſtros illa obtineant: ut tamen interim vetus lex, quæ de ſponſalibus promulgata eſt, in perſonas ad ſejunctam ſponſam ingredi prohibitas plenam efficaciam habere debeat: idque quo is ſtatus quem in Chriſtianorum republica vigere convenit, augmentum accipiat. Nam tametſi ea res ſecundum exactam rationem perfecta ſponſalia non ſint: attamen quia quod agitur, ſponſaliorum propoſitum habere videtur, atque inde nuptiarum fundamentum jaci incipit: magna profecto ratio eſt, quamobrem à lege prohibitæ perſonæ iterum impediantur, adeoque nemo impudenter procari præſumat, ut in uxorem aſſumere audeat: quam vetus lex ſponſam alicujus factam, diremptis ſponſalibus in alterius manum convenire non ſinebat. Veruntamen ubi id tempus advenerit, quod ſponſalibus ſimul & nuptiis convenire judicavimus (ubi nempe fœmina duodecimum annum, maſculus vero decimumquartum exceſſerit) tunc in primis ſponſalia decantandis ſacris precibus, illorumque ſolemnibus (arrha videlicet, gratoque deſponſatis oſculo) obſervandis perficiantur: atque deinde exiguo longioreve tempore, quomodo contrahentibus viſum fuerit, intermiſſo, citra recuſationem legitimæ etiam nuptiæ procedant: non autem multum disjunctæ res ſimul uno die, & ſæpe una hora effectum ſortiantur. Taliter enim ordine in nuptiis procedente, cum lex vetus, quæ prohibitarum perſonarum catalogum fecit, illis non permittens ad ſejunctam cognatæ perſonæ ſponſam ingredi, obſervabitur: tum ſapientiſſimi imperatoris Novella juſſio decore in omnibus & valere & in republica obtinere conſpicietur: quin & contrahentes perſonæ ab intempeſtivis & indecoris congreſſibus coërcitæ, caſtam vitam ducent, opportuno tempore, quando ſponſalia nuptiaſque ipſis perfici conveniet, cum ſacra invocatione invicem congreſſuræ. Quod ſi quis contra atque præſenti porentiæ noſtræ conſtitutione prohibitum eſt ſponſalia conficere præſumpſerit, neque hæc generaliter & adverſus omnes promulgata, quæ in poſterum obtinere debent, ab ipſis Calendis ineuntis menſis Julii inſtantis 7. indictionis anni 6592. ſequi viſus fuerit, & ante legitimum tempus, ſacramque benedictionem arrhas paciſci fuerit auſus, aut etiam in mutuum conſpectum contrahentibus perſonis convenire, atque inter ſe promiſcua omnia habere promiſerit: tabellio qui arrhabonicum contractum conſcripſerit, à ſua ſtatione removebitur: qui vero ante tempus ſponſalia confecerint, humanæ divinæque iræ ſe obnoxios reddent. Fiſcus namque propter præſentis juſſionis contemptum per rerum domeſticarum ſecretarium poſitam ex ſtipulatione in inſtrumentis pœnam ab ipſorum ſingulis integram exiget. Credimus vero etiam ipſum Deum adverſus hoc inſurrecturum, quod inter juvenes nequitiam palam, & deſtinato introducere non erubuerint. Etenim ſi vetus lex irrita facta eſt, & perfecta ſponſalia confici nequeunt: verum recentioris legiſlationis præſcriptum ad effectum deducere contrahentes recuſant: quid aliud faciunt, quam homines ſibi mutuo ſecundum legem non obſtrictos, contra legem inter ſe corrumpi ſinunt, juvenumque animis laſcivos amores per pollutam converſationem ingenerant?

4. *De ſolutione ſponſalium.*

MEnſe Martio, indictione decimaquinta, anno 6600. ſuggeſtio Curopalatæ & magni Drungarii Viglæ D. Joh. Thracenſis, ex qua declaratio facta eſt Imperatoris D. Alexii Comneni, præcedentem ipſius Novellam de nuptiis confirmans, ac ſtatuens ne diſſolvi poſſint ſponſalia quæ ſacra benedictione munita ſunt. Domine mi ſancte, cum quidam nuptiarum repromiſſiones liberorum ſuorum nomine contraxiſſent, deinde diſplicerent conventa, & ſponſaliorum contractum reſcindere conarentur, cumque ſupplicaſſent ſanctæ tuæ majeſtati, & ad forum hippodromi remiſſi, in eo inſiſterent, ut pœnæ inſtrumento ſponſaliorum comprehenſæ præſtarentur, & ſponſalia dirimerentur. Cum autem alii contradicerent, oportere hæc indiſſoluta manere, non ut antea, datione pœnæ diſſolvi, & Novellam tui imperii conſtitutionem de ſponſalibus, ante aliquod tempus emiſſam in auxilium ſuum allegarent: quæ à veteribus legibus recedens, fecit ne aliter perficerentur ſponſalia, quam ſi mas decimum quartum ætatis annum exceſſiſſet, fœmina autem duodecimum, ſolita precatione in ſponſalibus facienda, cum aliis ſolennibus obſervationibus, nimirum arrhabone & oſculo: ut inclyto Imperatori D. Leoni Philoſopho conſtitutum eſt, & brevi temporis ſpatio, vel etiam majuſculo, ut iis qui contrahunt placuerit, nuptias differri: non eadem die vel hora concurrere: Diviſum eſt judicium in diverſas ſententias: Sunt enim qui cenſeant præſtandas eſſe pœnas, & ſponſalia ſolvi debere: allegantes ſi id non procedat, nullam inter nuptias & ſponſalia fore differentiam, ſi quidem nuptiarum prærogativa ſponſalia ornentur. Præſertim cum arrhabonis ea ſit natura (quemadmodum lex ait) ut ſi is qui dedit non impleat ea de quibus convenit, amittat datum: ſin autem is qui accepit, reddat in duplum. Alii è contrario indiſſoluta manere ſponſalia putant: dicentes non eſſe conſentaneum, ut quæ poſt liberorum perfectam ætatem ſimul parentibus placuerunt, eorum conſenſu & ſacris precibus obſignata, datione pœnæ reſcindantur: hoc enim conveniens eſſe, & accidere quando nudum vinculum proceſſerit, aut etiam ſponſalia poſt ſeptimum annum initiata fuerint juxta veterem ritum, quæ nec ſponſalia eſſe tuæ majeſtatis lex demonſtrat. Sic igitur diviſis judicum ſententiis, tuæ majeſtati vilis ſervus ejus refero, quærens utri ſententiæ adjicere ſe oporteat. Utraque enim pars probabilia proferre videtur. Et per venerandum reſcriptum dari mihi poſtulo interpretationem, quæ dilucide pureque dubitationem ſolvat. Legis enim vigorem obtinebit in poſterum: & oportet certam puramque eſſe ſententiam, ne poſtea amplius in controverſiam revocetur. Et interrogationem quidem meam ſancta tua majeſtas æqui bonique conſulat. Ego vero audacter etiam de tempore refero. Vilis enim ſervus tuus arbitror juſtum non eſſe, ut eodem tempore ſponſalia & nuptiæ definiantur: ſed parvam aliquam prærogativam vel in tempore habeant nuptiæ, & à ſponſalibus differant, quæ in eo nuptiis ſint inferiores. Etenim hoc valde profuturum ſpero Reipublicæ. Nam parentes amore quo in liberos affecti ſunt victi, & quamprimum iis providere feſtinantes, & ſecuritatem adipiſci, temporis anguſtiis impediti, moleſte & graviter ferunt. Sunt autem qui & ex contemptu mentiuntur annos, amore liberorum ad perjuria impulſi, quod ſi ſublatum fuerit, & diminuatur ſponſaliorum tempus, tum & quæ ex contemptu vecordia parentum ſanabitur, & quæ ex hac contingere ſuſpicamur mala, mendacium & perjurium, convenienter reprimentur. Et ſanctum Imperium tuum gloriæ, magnificentiæ & honoris fructum ineffabilem percipiet, & aſſiduas intenſaque preces, quandoquidem ſubditis conducibilia, utilia & ſalutaria ſemper procurat. Si imperium nihil aliud eſt quam legitima præfectura: leges autem Rempublicam tuentur indemnem, procul expellentes & ejicientes ea quæ civili adminiſtrationi officiunt: regibus autem permiſſa eſt legis ferendæ poteſtas: opus ſane regium ad communem reipubl. utilitatem, legum interpretationem, ab iis qui rerum potiuntur, fieri, & earum quæ obſcuræ ſunt dijudicationem, quas vel ipſi ſanciverunt, vel ante latas offendunt, ab his exponi. His convenienter cum noſtra majeſtas Julio menſe præcedentis ſextæ indict. anno 6592. legem feciſſet, & Novella conſtitutione D. Leonis philoſophi & Imperа-

[1] Novell. Leonis 74. & 89.

1 *Novella Leonis* 109.

Imperatoris fundaretur definiente *ut prima contrahentium conventio sacri benedictione initiaretur*, ipsa videlicet sponsalia, & tempus certum, quod utique & ad nuptialem conjunctionem sufficere lex antiqua statuit: instituit ea esse proprie sponsalia, & vere nuptiarum potestatem habere, quæ & tempus Leonis Novella definitum integrum habent, & subsequentem sacram benedictionem noverunt: & in his sponsalibus synodalis decisionis observationem in nuptiis obtinere, quemadmodum & quæ tempore beati patriarchæ domini Joannis Xiphilini ex synodali consultatione emissa declaravit annotatio. Cui & inter principes inclytus D. Nicephorus Botaniata robur invenitur tribuisse. Diserte namque pronuntiat: duos fratres non adsciscere sibi duas consobrinas per sponsaliorum conciliationem, neque etiam conjungi vetitis personis synodica decisione hujusmodi sponsalia contrahere licere. Quin potius etsi personæ hujusmodi sponsalia contraxerint, quæ alterius forte partium morte dissoluta sint, superstes alia sponsalia prohibebitur contrahere cum ea persona cum qua, si nuptiarum societas ei processisset, cum defuncta persona contractum inire non posset. Et secundum ea quæ in hac ab imperiali nostro culmine de his præscripta sunt, gubernari constituit eos qui nostræ orthodoxæ & Christianæ reipubl. sunt subjecti. *neque omnino sponsalia initiari umquam, aut actum proprie sponsaliorum nomen sortiri, nisi in eis sacra peragatur benedictio, & nuptiis præstitutum tempus habeant.* Etenim quæ aliter factæ fuerint, non sponsalia proprie, sed hominum placita per stipulationem confirmata censeri, & tanquam talia effectum sortiri, veteremque legislationem in his vim suam obtinere. Et hæc quidem ab imperio meo accurate tunc constituta sunt. Cæterum, quia nihil de eo quod magnifice suggessisti edictum est, quæ dictæ Novellæ constitutioni desunt, nostra adjicit potentia, & definit, talia sponsalia quæ proprie sponsalia sunt immota manere & inconcussa, ac indissolubilia, utpote Deo inter eos qui conjunguntur interveniente, & primam vitæ conciliationem confirmante corroboranteque, per sacrarum precum recitationem. Nunquam vero ipsa pœnarum resolventur dationibus. Neque enim hæc ex hoc tempore contrahentium instrumentis adscribentur. Nam quando solis pœnis corroborabantur, & eæ adscribebantur, datione etiam earum infirmabantur dissolvebanturque: nunc autem cum Deus disjuncta conjungens, sponsalia roborat & constabilit, indissolubilia prorsus remanebunt. quin facimus ut horum solutio perfecti matrimonii esse censeatur. perfecti enim matrimonii dissolutionem facere videbuntur, qui hæc sponsalia dirimere conabuntur. Sic igitur probabiliter & cognatæ personæ, prohibitæ cum sponsa, vel sponsæ sorore nuptias, aut sponsalia primas coëuntium conventiones contrahere, ab hujusmodi contractibus arcebuntur. Siquidem nuptiæ juxta tempus antiquis & recentioribus legibus nostraque Novella constitutione præstitutum servabuntur cum solitis his observationibus. Nec licebit cuiquam eorum qui in republ. nostra degunt, præter ea quæ præsenti majestatis nostræ constitutione vetita sunt peragere quidquam, nisi Imperator (ut sæpe accidit) sponsalia, & ex sacra benedictione conciliationem intra definitos annos per dispensationem [2] quandam sponsis permiserit. Licet enim quibus à Deo rerum humanarum dispensatio commissa est, supra leges dispensare, ut philosophorum summus, & veteres legislationes dicunt. Licebit igitur Principibus, quando voluerint, in angustum cogere & contrahere per dispensationem & utraque sponsalia: nimirum, quæ secundum antiquam legem præscribuntur fieri non minoris ætatis, quam annorum septem, quæ & imperfecta sponsalia censentur: & ea quæ juxta Imperatoris D. Leonis philosophi summi legem cum sacrarum precum recitatione celebrantur, & perfecta sponsalia existunt, utpote cum nuptiis concurrens tempus habentia, & conjunctionem sponsorum quæ per sacram benedictionem fit, nimirum perfectas nuptias intra præstitutos ipsis annos circumscribere, ante hanc lata constitutione ab Imperatore philosopho summo. Nam ut & sponsalia & ex sacra benedictione conjunctionem sponsis intra præfinitos annos princeps decerneret, ab eo constitutum est. Quod si sponsalia non sint perfecta, quæ per precationes in ipsis arrhis sponsalitiis confirmationem non acceperint, neque definitum nuptiis tempus consentaneum acquisierint, qui sponsis conventionem ex sacra nuptiarum benedictione decreto suo permittit, puberibus hanc & impuberibus sponsis omnino decernere. Et hæc quidem ab Imperatoribus per dispensationem quandam efficientur. Non permittent tamen naturalem concubitum, sed ab eo repellent tam eos qui per sponsalium sacram precationem initiandi sunt, quam qui per divinum carmen nuptialium precum conjunctionem suscipiunt, intra annos declaratis sponsalibus & nuptiis præstitutos, & tam juxta leges antiquas quam Novellas philosophi regis constitutiones. Tunc enim naturalis coitus his concedetur, quando & ab initio lege definitum est: nimirum mare decimum quartum annum excedente, & fœmina duodecimum. Donec autem vel ambo, vel alter eorum definitum annorum spatium percurrerit, eis non dabitur conjunctionis naturalis potestas, illo à parentibus exigendo, ne circa hujus rei custodiam negligenter & segniter se gerant: ne præter decorum & ab initio definitum naturali coitui tempus ad se invicem conveniant. Si enim per eorum incuriam hoc perpetratum fuerit, tam qui perpetraverit, quam parentes ejus, subjicientur pœnis legitimis eorum, qui virginem intra præstituta nuptiis tempora corruperunt. Sed & si cum Princeps per dispensationem aliquam tempus sponsaliorum, vel nuptiarum præciderit, contigerit ante benedictionem nuptiarum & coronarum, post sponsalia sacris precibus initiata sponsos morte separari, superstes persona contrahere nuptias prohibebitur, cum quibus contrahere prohibetur jam dicta synodali consultatione. Non erit enim superstitibus permissum ad hujusmodi personas ingredi, quod tempus perfectorum sponsaliorum non invenitur concurrens. Nam quæ per Imperatoriam dispensationem peraguntur, idipsum dispensationem pro tempore ferunt auxiliantem. Leges enim, ut sæpe dictum est, legem condere & dispensare Imperatoribus permiserunt. Nam etsi in imperfecta ætate sponsalia, & nuptiæ fiant, cum talibus certe personis contrahere prohibebuntur, cum quibus contrahere perfectæ nuptiæ, & perfecta sacris initiata sponsalia non sinunt. Et hæc obtinebunt etiam in his quasi perfecta æstimentur contrahanturque, quæ & in perfectis nuptiis obtinent, quæ sine Principis dispensatione fiunt. Constitutione igitur ante promulgata Junio mense VII. indict. anni 6592. juxta omnia quæ ita disposita sunt inviolabiliter obtinente, nullo enim modo per præsentem constitutionem mutilata est, quin potius repletur & ad integritatem reducitur. Quæ vero nunc per præsentem & in perpetuum valituram constitutionem nostra definiit serenitas, omnibus omnino manifesta quam primum fieri curato, illustrissime Curopalata, & magne Drungarie [3] Viglæ: ut nemo eorum qui sub ditione nostra sunt, ignoret ea quæ pro ipsorum utilitate à nobis sancita & constituta sunt. Nam omnem Christianissimam multitudinem, ὡς τελείους λογιζομένους καὶ τελείοις γινομένους, ἅπαξ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄνω βασιλικῆς οἰκονομίας γινομένους τελείοις γάμοις κρατεῖ τὸ ἓν ἀφενφωνηθὲν ὑπὸ τῆς ἁγίας μνήμης τοῦ ζ ἐπινεμήσεως, ς' φ' πὶ β' ἔτους, Δεκεμβρίου, καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν τυπωθέντα ἰσχύοντα ἀπαραβάτως. ὃ γὰρ κατὰ τὴν παρὰ τοῦ νῦν νομοθεσίας Δεσπότου ἐλάλησεν. καὶ ἅπαξ νῦν Δεσπότης καὶ εἰς τὸ διλυσικὸν ὀφειλόμενος ἐχέγγυας μεγαλεπιφανέστατα Κυρ Θεόδωρε, καὶ μέγα Δρουγγάριε τῆς Βιγλας· ὥστε μηδένα ἀγνοεῖν τοῦ ὑπὸ τὴν πολιτείαν τὴν ἡμετέραν καταδηλα ἀπερύσαμεν γραφάς μεγαλεπιφανέστατε Κυρ Θεόδωρε, καὶ μέγα Δρουγγάριε τῆς Βιγλας, ἧς καὶ ἀπέλης μνησείας λελόγισμαι τὴν τε μὴ ἱερορπελεσίας (καὶ τὴν τοῦ φιλοσοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Λέοντος νομοθεσίαν) σωισπεμφθῆναι, καὶ σὺν τῇ μνησείαν τυχεῖν, ἅτε καὶ τὸ χρόνον τοῦ γάμου συνδρομὴν ἔχουσαν· καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας συναρμογὴν τοῖς μεμνησδυμένοις ἔνδον τῆς διορισθέντων ἐτῶν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπιψηφίζεσθαι, ἐκείνῳ νενομοθέτηκε). εἰ δ' οὖν ἔστι μνησεία τελεία, ἧς μὴ ταῖς ἐπὶ τοῖς μνήστροις αἰχαῖς τὴν βεβαίωσιν ἀπενέγκοιτο, μηδὲ τὸ νενομισμένον τοῖς γάμοις καιρὸν συμπεπόμενον κέκτηται), ὁ τοῖς μνησδυομένοις τὴν ἐξ ἱερολογίας τὸ ἐπὶ τοῦ γάμου τελεσθῆναι, συναρμοσθῆναι ἐπιψηφιζόμενος, τοῖς τελείοις τούτοις καὶ μὴ τελείοις ἐπιψηφίζεσθαι πάντως μνήστροι. καὶ τοῦτο μὲ τοῖς βασιλεῦσι καὶ οἰκονομίαν ἐκπλεῶσαι) πιά. Οὐ μὴν τοιγε καὶ τὴν φυσικὴν τάσιν τοῖς συνέλθουσιν ἐπαφῆσαι, ἀλλά γε τοῦτης ἐξαθῆσαι) τὰς τε ἀπὸ τοῦ μνησείας ἱερορπελεσθησομένας, καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ θείας ἐπωδῆς τοῦ ἐπὶ τοῦ γάμου τελεσθέντων δύσεων συναρμοσθῆναι δεχομένας, ἐντὸς τοῦ τῇ δηλωθείσῃ μνησείᾳ καὶ τοῦ γάμου ἀπενεγθέντων καιρῶν, κατά τε τὰς παλαιὰς νόμους, κατά τε τὰς νεαρὰς τοῦ φιλοσοφωτάτου βασιλέως νομοθεσίας. τότε γὰρ ἡ φυσικὴ τάσις ἄνεσιν συνέλθουσις ἐαθήσει), ὁπότε καὶ δοχθεῖεν νενόμισται. ἤγουν, ἐὰν μὲ ἄρρεν ὑπὲρ τὰς δεκατέσσαρας ἀπαρξίαν χρόνους, τὸ δ' θηλείας τὸ δωδέκατον ὑπερβάσης ἐνιαυτόν. ἕως δ' ἂν ἡ ἀμφοτέρους, ἢ θάτερον τοῦ νενομισμένου χρόνου κατόπιν πεξίκῃ ποσότητα, σὺν συνθήσει) τάσις τὸ ἀεὶ τῷ φυσικῷ συνέλθουσιν ἄνεσιν, τοῦ γονέων ἀπειτεμένων ἀεὶ τῷ τάσι φυλακῷ μὴ ἀμελῶς καὶ ῥαθύμως ἀφεκεῖαι· ὡς ἂν μὴ ἀπὸ τοῦ καθήκοντος καὶ δρόμου ἀφορμαθέντα τῇ φυσικῇ συνελθούσῃ καιρῷ ἕτοι ἀεὶς ἀλλήλους συνέλθοιεν. εἰ γὰρ ἀπὸ τῷ τάσιν ῥαθυμίαν τοῦ ἀφαρχήσῃ), ὃ, τι ἀφαρκάμψαι καὶ οἱ τάσι γονεῖς ὑπισχνοῦνται τοῖς σὺν νόμων ὑποκειμένοις ἐπιτιμίοις τοῖς παρθένον σύσις τοῦ νενομισμένων καιρῶν τοῖς γάμοις ἀφθείρασιν. ἀλλὰ καὶν ὁπότε βασιλεὺς κατ' οἰκονομίαν πιά τὸν τε τοῦ μνησείων καὶ τοῦ γάμων ὑποτίμη χρόνον, καὶ συμφῶν ἀεὶ τοῦ ὁλοκλήρου τοῦ γάμων καὶ τοῦ σφάνων, μὴ τῷ ἐξ ἱερῶν δύσεων τελεσθεῖσαν μνησείαν, ἀναίτιος τοῦς μνησδυσίους ἀφελυθῆναι, τὸ ἀεὶλιμπανόμενον ἀεὶ τοῦ κωλυθήσει) συναλλάξαι γάμου πρὸς ἃ συναλλάττειν κεκώλυ) ἀεὶ τοῦ ἀεὶρηθείσης συνοδικῆς ἀφαιρέσεως. ὧν ἔστι γὰρ τοῖς ἀεὶλιμπανομένοις ἐπ' ἀδείας πρὸς τὰ τοιαῦτα εἰσέρχεσθαι πρόσωπα, ὅπ μὴ χρόνου τοῦ τελείας μνησείας δύσεως) συνέρχεσθαι. τὰ γὰρ καὶ' οἰκονομίαν ἐκπλεσθέντα βασιλικῷ, αὐτὸ τοῦτο τῷ οἰκονομίαν αὐτὸ ἀφ' χρόνου φέρουσιν ἐπαρήγουσαν. ὧν γὰρ νόμων τοῖς βασιλεῦσι (καὶ πολλάκις εἰρῆ)) τὸ νομοθετεῖν καὶ οἰκονομεῖν συγκεχώρη). εἰ δὲ καὶ ὧν ἀτελεῖ τοῦ χρόνου ἢ τε μνησεία καὶ ὁ γάμος χρήσου), ἀλλά γε πρὸς τὰ τοιαῦτα συναλλάττειν κωλυθήσου) πρόσωπα, πρὸς ἃ συναλλάττειν τάσις καὶ ὁ τέλειος γάμος καὶ ἡ τελεία ἱερορπελυμένη μνησεία ἐ συγχρεῖ. καὶ τοῦτο κρατήσαι τὸ ἐπὶ τούτοις, ὡς τελείοις λογιζομένοις καὶ τελείοις γινομένοις, ἅπαξ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄνω βασιλικῆς οἰκονομίας γινομένοις τελείοις γάμοις κρατεῖ τὸ ἓν ἀφενφωνηθὲν ὑπὸ τῆς ἁγίας μνήμης τοῦ ζ ἐπινεμήσεως, ς' φ' πὶ β' ἔτους, Δεκεμβρίου, καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν τυπωθέντα ἰσχύοντα ἀπαραβάτως. ὃ γὰρ κατὰ τὴν παρὰ τοῦ νῦν νομοθεσίας Δεσπότου ἐλάλησεν. καὶ ἅπαξ νῦν Δεσπότης καὶ εἰς τὸ διλυσικὸν ὀφειλόμενος ἐχέγγυας μεγαλεπιφανέστατε

διαζοηθῶσιν ὀφείλοντος παρὰ σοῦ εἰς τε πάντα τὰ δικαστήρια καὶ εἰς πάσας τὰς τοῦ ἡμετέρου κράτους ἐπαρχίας, καὶ τοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπιστῶν ἐκκλησιῶν προεδρεύοντας, καὶ τηρεμβίους παρὰ πάντος Χριστιανικὴ πολιτεύματος ἀφυπνιμένου κζ΄ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ παρόντος ιε΄ ἐπινεμήσεως β΄ ς΄ ἔτους. τῶν οὖν καὶ ἄλλοτε πάντως εἰς μὲν ἱερατελείας πλεῖσμα μηκέτι διαμένειν ὀφείλοντα, ἃ πάντως καὶ τοῖς γάμοις ἐπέκεινα ἄλλοτε διατηρηθήσεται· ἀλλ' εἰς αἰτίαις ἔτοι τῶν διαλυσιν ἐπιδέχεται), τοῖς αὐτοῖς καὶ αὖτις διαλυθήσεται). Τῷ μηνὶ Μαρτίῳ ἐπινεμήσεως ιε΄, δι' ἑρυθρῶν γραμμάτων.

ε΄. Περὶ βαρτοφύλακος. B.

Ἡ Βασιλεία μου, τὸ ἐκκλησιαστικῆς σύνταξεως φροντίζουσα, καὶ τὸ σύμπαν καὶ ἐν παντὶ μὲ ζητοῦσα τῆς πολιτεύματος, ἐπὶ πλέον ὑπὸ τοῖς θείοις τῶν ἱεροπολιτευόντων διαδοθὲν ἀπενεμημένα προνόμια ἐκίνησε τὸ ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ δεύτερα ἐπικρατήσαν ἐν τούτοις κατάστασιν, καὶ τὸ ἀναλογίαν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι καὶ διαμένειν βέλτιστα καὶ σύμφορα, ἀκριβῶσαι δίκαιον, ὡς καὶ παραδεχθεῖσαν διὰ τοσούτων ἐτῶν καὶ τῆς μακρᾶς χρόνου ἱεροπολιτευσαμένην, καὶ τοῖς ἀπ' ἄλλης εἰς ἄλλον καὶ τὸ ἀνεξάλλακτον ἕως δὲ νῦν μεταβάσεσιν ἐπικεκλεῖσθαι καὶ βεβαιωθῆναι καλῶς. ἐπεὶ δὲ νῦν ἡ Βασιλεία μου μάθοι ὡς πινὲς τῶν ἀρχιερέων ἀντιφιλοτιμούμενοι πειρῶνται τὸ βαρτοφύλακος ὑποδιδόασθαι σφίσιν μέσον προφέροντες, διὰ τὸν φιλονεικεῖσθαι μὴ προσηκόντως αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὀπίσω δεῖ τούτους σωφρονεῖν καὶ τινα χρείαν, καὶ σωφελάζειν καὶ τούτων, ἀφ' ὧν εἰς τὴν αἰωνοβίωσιν σε εἰσελθόντες· δὸν ἀναγκαῖον τῇ βασιλείᾳ μου ἔδοξε προσῆμεν διὰ τοσούτου χρόνου βασανισθὲν καὶ τοῖς περὶ πυλαρχίας καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς νῦν δὸν ἐπ' εὐλόγου ὁρίζεσι προσήμοντι, διὰ τὸ πολυημέρου δεχθὲν σιωπῆς κζ΄ τὸ παρέλκον ἀθετηθῆναι, ὡς τῶν ἠμελημένων παρασυρῆναι. τοίνυν καὶ διορίζεται προσῆμόν ἐστιν εὐλογον καὶ πάνυ δίκαιον τοῦτο. εἰ μὲν γὰρ αἱ ἀρχαὶ τῶν πάλαι οἱ ἀρχιερεῖς μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ τοῖς περὶ δεδογμένα παλαιοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τὸ μακρᾶς σωνδέξαντας σιωπῆς, καὶ τὸ ἕως δὲ νῦν ἀνοχῆς, ὃν παλιμβολίας ὥστε ἀναπαλαίειν, οὐ δὲν ἔχει καὶ χάριν ὅτι τὸ μάχιμον καταβέβηκοι, τὸ εἰρηναῖον προτετιμήκασιν. εἰ δὲ καὶ ἔτι τούτων πινὲς τῶν δὲ κανόνος ῥημάτων ἀντιποιούμενοι (τὸ γὰρ συνοίκειος πόρρω ἀποδιεστήκασι) πειρῶνται τὸ οἰκεῖον συσῆσαι θέλημα, καὶ ἐπὶ τὸ ἄπεκτον ὁ καλῶς τὴν τάξιν μεταβάζουσιν. ἐὰ μὲν ἡ Βασιλεία μου τὸν δὲ κανόνος ἑρμηνεύσαι καὶ συφλίσαι ὑφλῶ, ῥᾴστως ἔστιν καταληφθῆναι καὶ διαγνωσθῆναι καλῶς τοῖς βάπλεσιν εἰς ἀκρίβειαν, καὶ καινοτικῆς συνοίας διζάνουσιν· αὐτὸ γὰρ τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπιτιμῶ, τί δήποτε τὸν κανόνα εἰδότες, καὶ τὰ ῥήματα τούτου ἐξακριβούμενοι, τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν ἀνυβλόγως ἠπάτησαν· καὶ δὲ κανόνος παραβρίπτομένου λοιπόν, καὶ τὴν ὑφεδείαν ἐπὶ τὸ πλὴν χαρτοφυλάκων ἠσπάζοντο· καὶ μισθὸν τούτοις τὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀνεφρονήσεως, τὴν ἐπὶ τοῖς λαχοῦσιν αὐτοῖς ἐκκλησίας ἀπέλασιν δίδωσι· κανόνι γοιχεύσαι σύνταθα ἐκκλησιαστικῷ, καὶ τοῖς ἀνεφρονημένοις τῶν κανόνων ἐκείνης αὐτοὺς τὰς ἱερὰς κανόνας εἰς ἀμωσιν ἀντεξάγουσα. ἐὰν δὲ ἂν ἔχοιεν λέγειν οἱ τῶν δυτικῶν ἀφιστῶτες ἀρχιερεῖς, ἐπὶ χρόνου μακροῦ τὰ ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς μὴ φροντίζοντες ποιμνίων, μηδ' ὡς ἐχρῶ σὺν τούτοις ἐπισκηψαντες, ὡς ἡ τὸν ἕως καθαιρέσεως τὰ ἐχθρῶν λύσαι ἀφορίσηκε τούτοις, καὶ τὸν ἐπισκοπὸν σύνταθεν τὰ λογικῶν περιδάτων ἀνεγρέσθαι. καὶ τὸ μὲ ἔτους οἰκονομηθὲν παρὰ τῇ Βασιλείᾳ μου, τὸν κεῖσι αὐτοῖς δὲ ἀποτελεσμοῦ ἀφελέλοιπεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἀκοὰς ἀνῆκεν αὐτῇ, ὡς πινὲς τῶν ἐκκλησίας λογάδων σὺν τοῖς κινομένοις ψήφοις καθαλιμπάνουσι, ἀφιστῶσι δὲ καὶ τὸν ἑαυτῶν ἴνιοι ὑποδεδηκότες, ἕως καὶ χρόνῳ καὶ καθεστὸς βίᾳ τῇ κρείττονι, καὶ μηδὲ πολλὰ ἀφεῖ τὰ ἐκκλησίας πονήσαντες· ἔκνευ ἔδεξεν ἐδὲ τοῦτο τὸ προσῆμον τῶν ἱερῶν σωόδῳ τῶν ἀρχιερέων ἐπαίξιον. ὅθεν καὶ ἐπισκήπτει πᾶσι φιλοθέως ὁμοῦ καὶ βασιλικῶς, μὴ παίζειν σὺν τοῖς ἀπικοῖς, μηδὲ πάθῃ ἀφεῖ τὰ θεῖα χαλεζεσθαι, (ἃ γὰρ ψυχὴ τὸ κινδυνῶδες δύρμον, τίνος φροντιστέον ἑτέρας;) ἐκείνης δὲ ἀφυπνέναι τῶν ἄλλων, καὶ τὴν σὺν τοῖς ψήφοις ἐπιτιμίαν χαρίζεσθαι, ὃς μὴ λόγῳ ὁ βίος κοσμεῖ ἀνεπίληπτος· ἢ δὲ λόγῳ σκάζοντος ἴσως, ὁ μακρὸς χρόνος καὶ τὸ ἀφεῖ τὴν ἐκκλησίαν πολλὰ πόνον ἐπαναπληρῶσι τὸ ἐλλιπές. ἔτω γὰρ ἂν τοῖς ψήφοις καλῶς ἀφαιτήσωσι, καὶ ἐπὶ κεφαλὴν τὰ ἑαυτῶν ψυχῆς σὸν ἂν ἀλοῖεν ψηφοφορέντες τῷ θεῷ.

ς΄. Περὶ διδασκάλων. B.

Σημείωσαι ἓν ἀπὸ δὲ παρόντος κανόνος, ὅτι τὸ διδάσκειν τὸν λαὸν, μόνοις ἐνέδοθη τοῖς ἐπισκόποις· καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, δηλαδὴ δὲ πατελάρχαι διδάσκουσι. παλαιᾷ γὰρ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν νεαρῶν δὲ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου δὲ Κομνηνοῦ, τὸ τυπούσης ὅπως καὶ πινὲς ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ τυπωσίσης τοῖς διδασκάλοις πᾶσι, τοῖς τε ἐντὸς ἐπὶ δηλαδὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῖς ἐκτὸς, ἀνὰ τ' λίτρας τρεῖς, καὶ ἀνὰ σίτου μόδια πεντήκοντα, καὶ διορίζομένης ἐν μέρει τοῦτο παντὸς ἐκφόρου. Καὶ αὖτοι τοῖς διδασκάλοις δι' ὃς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσατο, αὖθις ἐν τοῖς οἰκείαις ἐκκλησίαις ἀπενεγκαμένην πρὸς τὸ σύβους μὲν τοὺς ἀρχοντας ἴσους, τῷ ἀχιωτάτῳ πατελάρχῃ πλεονεκτούσης, ὡς ἐκπροσωπεῖσθαι αὐτῷ. ἀκούομεν γὰρ τὸν πληροῦντα τὸ δὲ ἀρχιερέως τόπον μείζονα ἔχειν ἀεὶ τιμὴν καὶ ἐδεῖς ἀφεῖ τοῦτο δώσει ἀντειπεῖν. καὶ πάλιν, Οἱ δὲ ἀξιόλογοι κατά τε λόγον καὶ πρᾶξιν, εἰσαγέσθωσαν εἰς τὴν τῶν διδασκαλίας διαφοράν· καὶ διὰ τῶν διδασκαλικίων ἀφθαναίτωσαν εἰς τὰ ἀρχοντικία. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τελούτησαντος δὲ τοῦ καιρὸς πατελάρχου, ἐδὲ αὐτοὶ δύνανται διδάσκειν.

ζ΄. Περὶ τῶν ψηφισθέντων εἰς ἀνατολικὰς ἐκκλησίας. B.

Ἀναγνωσθὲν καὶ τὸν κζ΄ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τὸ β΄ ἐπινεμήσεως ἀπαλυθείσης φάσεως δὲ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου δὲ Κομνηνοῦ, καὶ διορίζομένου τοὺς ψηφισθέντας εἰς ἀνατολικὰς ἐκκλησίας, ἔχειν καὶ αὖθις τὰ φανέντα αὐτοῖς ἡγεμονεία καὶ ἀδελφάτα καὶ ὀφφίκια. Ἀνέμαθεν ἡ βασιλεία μου, ἀγνοῦντες δέσποτά μου, καὶ οἰκεμβρικὲ πατριάρχα, ὅτι τὸν τοῦ δὲ ἐκκλησίαις ψήφων φανέντων, πινὲς τῶν εἰς τὰς ψήφους ἐπιλεχθέντων, ἠγεμονεύοντες ἐν μοναστηρίοις, καὶ οἰκονομοῦντες, ἢ καὶ ἑτέρας πινὰς ὑπηρεσίας διενεργοῦντες, καὶ ἀπλῶς τυγχάνοντες μοναχοὶ ἕτεροι δὲ ἔν τε τῇ δὲ θεῷ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν ἑτέραις, ἀπό τε ὀφφικίων καὶ ἑτέρων τινῶν λειτουργιῶν τὰ ζωαρκῆ κεκτημένοι, δυσχερῶς ἔχουσι τὸν τῶν ἀρχιερωσύνης ζυγὸν ὑπελθεῖν, καὶ τοῖς ἐκκλησίαις ἐπιτυγχάνουσιν ὧν ἐπεκηρύχθησαν· δεδιότες μήποτε τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν τοῖς τῶν ἀπολῆς μέρεσι ἀμελημένων, ἐπιλείψειε τούτοις τὰ ἀναγκαῖα· ἀπὸ μὲν ἐν αἷς ἐπεψηφίσθησαν ἐκκλησιῶν, πάντα τυγχανόντων ὑπάρων, καὶ ἀφορσθάτων αὐτοῖς παντελῶς στερημένων ἢ καὶ αὐτῶν, ἀφὸ τὴν ἐπισκοπὴν τούτων ὑπεισελθεῖν τῶν φορτίων ἐν οἷς ἠγεμονεῖν καὶ οἰκονομεῖν καὶ ἑτέρων λειτουργιῶν, ἢ καὶ τῶν ἀπολοίκως λεγομένων ἀδελφάτων, ἢ καὶ ὀφφικίων, καὶ ἑτέρων τινῶν ὑπηρεσιῶν. διορίζει τοίνυν ἡ βασιλεία μου, οἰκονομικῷ πινὶ λόγῳ διοῦβετῶσι τὰ κοῖ αὐτοὺς, μήπινα τούτων ἀφὸ τοῦτε δυχεραίνῃ τῷ ζυγῷ τῶν ἀρχιερωσύνης ὑποδεδεμένοι. πάντες γὰρ ὅτοι καθεστολαύσουσι καὶ πάλιν τῶν φορτίων αὐτοῖς ἠγεμονειῶν τε καὶ οἰκονομιῶν, τῶν ἑτέρων τε ὑπηρεσιῶν καὶ λειτουργιῶν καὶ ὀφφικίων, καὶ τῶν φορτόντων αὐτοῖς ἀδελφάτων. καὶ τὸν τὰ διδασκαλίας ὑπεισερχόμενοι λόγον, καὶ τὴν τελειοποιὸν τάξιν ἀναδεξάμενοι, καὶ τῶν ἀπ' ἐκείνων φορτόδων κατεξουσιάσουσι, μέλλοις ἂν ἄνεσιν λάβοιεν, καὶ ἀπὸ τῆς δυσκολείας καθαστεῖεν τοῦ δύκλειν, τὴν δὲ ψηφιθεισῶν αὐτοῖς ἐκκλησιῶν, ὡς εἴρη), ἀδιάπτων ὄντων τούτοις, ὡς ὑπὸ δὲ ἐχθίστων κατεχομένων ἐχθρῶν. πολλὰ τὰ συζυθέα διωρισμένα παρὰ τῶν βασιλείας μου, σὺν ἐπὶ τῶν ἀρχοντικίων κρατήσαι καὶ τῶν βαθμῶν τῶν ἱερέων τε καὶ λαϊκῶν, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ κλήρου τῶν δὲ θεῷ μεγάλης ἐκκλησίας. καταρώσαν ἐν τοῖς παρὰ πατζίκιον σὺν τοῖς κώδιξι δὲ χαρτοφυλακίς τῶν δὲ θεῷ μεγάλης ἐκκλησίας.

dinem præsenti constitutione frui volumus, ne quis ex omnibus ignorantiam hujus constituti juris unquam prætendat: cui debes auxilio esse in omnibus judiciis, & omnibus quæ nostri imperii sunt provinciis, & apud omnium ecclesiarum quæ in iis sunt præsules, eosque qui observantur ab omni Christiana civilitate. Actum Martio mense præsentis xv. indict. anni 6600. Excepto eo quod etsi sponsalia sacra precatione initiata debeant indissolubilia manere, non omnino tamen nuptiæ posthac indissolubiles servabuntur. Sed quibus ex causis hæ solutionem admittunt, iisdem & sponsalia dissolventur. Mense Martio indict. 15. rubris literis.

5. *De chartophylace.*

Imperium meum, quod ecclesiasticæ honestatis maximam curam gerit, & bonum quidem ordinem cum in omni civili ratione quærit, tum autem multo magis in rebus divinis eum versari studet, quæ unicuique gradui ecclesiastico sunt ab initio tributa privilegia, & eam quæ in his hucusque obtinuit constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, & perseverare vult, & censet, sanctissime Domine, utpote quæ per tot annos susceptа, & in usu civili longo tempore versata, & ab alio in aliud immutabilibus hucusque transmissionibus vindicata, ac confirmata sit. Sed quoniam Imperatoria mea sublimitas didicit, nonnullos antistites contentione quadam & gloriæ studio incitatos velle chartophylacis privilegium minuere, & canones in medium adducentes, per eos contendere illum ante antistites sedere non oportere, quando aliquo usu exigente oportet eos convenire, & considere ante excessum ad tuam sanctitatem: non ferendum regiæ meæ majestati visum est, ut res quæ tanto tempore approbata est & à prioribus patriarchis, & ab aliis antistitibus, sed & ab iis qui nunc ob rem non honestam contendunt, longissimi temporis silentio nunc obiter aboleretur & tanquam neglectum quidpiam convelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam & justam. Si enim contra vellent antistites immobilia non movere, nec ea quæ iis qui prius fuerunt patribus placuere, sed & quæ iis ipsis longo silentio, & hucusque patientia, probata fuere, rursus in certamen non deducere, recte se haberet, & eis magna gratia haberetur, quod pugnandi studio abjecto, pacem & quietem protulissent. Si autem etiam adhuc nonnulli, verba canonis usurpantes (à sententia enim longe absunt) voluntatem suam confirmare conantur, & non recte ordinem ad id quod est inordinatum transferunt: permittit quidem imperatoria mea serenitas canonis interpretari & declarare contextum, qui facile comprehendi potest, & pulchre discerni iis qui exacte penetrant, & canonicum sensum attingunt. Hoc autem utique ipsum in antistitibus increpat, quod cum canonem scirent, & ejus verba perfecte intelligerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarent, & dum disturbaretur canon, tolerarint, & in anterioribus chartophylacibus inferiorem sedem elegerint. Et his mercedem contemptionis sacrorum canonum, dat expulsionem ad proprias ecclesias: canonem ecclesiasticum hic subsequens, & canonum contemptoribus sacros illos canones in subsidium opponens, *Neque in pontifices occidentalium præsules, qui longo tempore sibi creditorum ovilium curam non gesserunt, nec ut oportebat iis præfuerunt, dicere possint, hostium rabiem quæ per orientem grassata est, impedimento fuisse, indeque rationalium ovium episcopatu esse spoliatos.* Et quod ita quidem à meo imperio dispositum est, judicium ipsius rei gestæ reliquit. Quoniam autem & illud ad aures ipsius perlatum est, aliquos ex ecclesiæ clero in ferendis suffragiis præteriri, iisque præferri nonnullos inferiores forte & ætate & statu vitæ meliore, & qui non multum pro ecclesia laborarunt: ea res nequaquam visa est sacra antistitum synodo digna. Unde religiose simul & regie mandat, ne ludatur in non ludicris, neque affectui indulgeatur in divinis, (ubi enim anima est id quod periclitatur, cujus alterius cura gerenda est?) illi autem præferantur aliis, & in suffragiis honorem ferant, quos cum doctrina vita ornat inculpata: aut deficiente forte doctrina, diuturnum tempus, & multus circa ecclesiam labor, defectum implent. Sic enim & suffragiis recte judicent, nec in suæ animæ condemnationem arguantur, Deo sententiam ferentes.

6. *De Doctoribus.*

Nota ex hoc præsenti canone, potestatem docendi populum solis episcopis datam esse: & magnæ ecclesiæ doctores patriarchæ jure docere. Hoc autem etiam ostenditur ex Novella illustris Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ describit & quomodo & quinam debent in ecclesiis eligi, & decernit omnibus doctoribus tam iis qui sunt extra ecclesiam, quam iis qui sunt intra, tres asperorum [1] libras, & frumenti modios quinquaginta, & hæc aperte decidit. Sit autem & hic doctoribus honor tributus, ut iterum in propriis ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi patriarchæ assideant, tanquam ejus personam repræsentantes. Audimus enim eum qui pontificis locum tenet maximum gerere honorem: & nemo poterit ad hoc contradicere. Qui autem & verbo & opere digni sunt, quorum ratio habeatur, ad doctrinæ ministerium introducantur, & per docendi munera ad officia provehantur. Propterea enim mortuo qui erat eo tempore patriarcha, nec ipsi docere possunt.

1 Aspron, Glossis nummus: ἀσπρόνες, aspritudo, candor, qua de re alias dicam plenius.

7. *De electis ad orientales ecclesias.*

Lege jussionem, quæ mense Novembr. 2. indict. emissa est, illustris imperatoris domini Alexii Comneni, decernentem, eos qui in orientales ecclesias electi sunt, & iterum suas habere præposituras & adelphata, & officia: *Didicit* Imperium meum, sanctissime domine & universalis patriarcha, quod cum in Dei ecclesia electiones procedant quidam eorum qui electi sunt, in monasteriis prioratum tenentes, & administrationem habentes, vel alia etiam ministeria exercentes, & omnino monachi existentes, alii autem in magna Dei ecclesia, & aliis ex officiis, & aliis quibusdam ministeriis, ea quæ victui sufficiunt, possidentes, ægre ferunt pontificale jugum subire, & illis ecclesiis præesse, in quas renunciati sunt: veriti ne, quum ejusmodi ecclesiæ in orientis partibus sitæ sint, eis necessaria desint, utpote cum ecclesiæ, in quibus electi sunt, reditum non ferant, & sint ipsis omnino inaccessæ: priventur autem & ipsi, eo quod illarum regionem suscipiant præfecturis & œconomiis quæ sibi adsunt, & aliis muneribus & iis quæ simpliciter dicuntur, adelphata, & officiis, & quibusdam aliis ministeriis. Meum itaque statuit Imperium, ea quæ ad ipsos pertinent, dispensativa quadam ratione disponens: ne quis propterea pontificale jugum subire recusет, ii enim omnes rursus fruentur iis quæ sibi adsunt præfecturis, & œconomiis, & aliis ministeriis, ac muneribus, officiis, & quæ illis adsunt adelphatis: & doctrinæ rationem subeuntes, à se suscepto ordine perfectivo, illorum quoque reditus libere percipient, donec remissionem acceperint, & ab ea quæ nunc est cleri calamitosa sorte, ad meliorem cleri successum eis attributarum ecclesiarum, quæ ab eis, ut dixi, adiri non possunt, ut quæ ab infestissimis teneantur hostibus, pervenerint. Sed hæc quæ à meo imperio constituta sunt, locum non habebunt in officiis, vel gradibus sacerdotum, diaconorum, & cæterorum cleri magnæ Dei ecclesiæ. Pone ergo præsentem constitutionem in codicibus chartophylacii, seu tabularii magnæ ecclesiæ.

8. *De*

8. *De erigendu episcopatibus in metropoles.*

INterim autem scire debes in mense Majo, decima indictione, anno 6565. exiisse edictum ab illustri Imperatore D. Alexio Comneno, continens, cum metropolis Basilæi, & metropolis Madytana viduæ essent, & antistitum electionem fieri oporteret, exurtexisse Heracleanum & Ancyranum [1] metropolitanum, & dixisse non debere eas ecclesias, etiamsi metropolium dignitate honoratæ sint, à magnæ ecclesiæ partibus antistitem susscipere, sed ab ipsis, eo quod Madytana quidem ecclesia sit Heracleæ episcopatus, Basilæi autem ecclesia sit Ancyrani metropolitani episcopatus. Et cum usi essent ii, metropolitani duodecimo canone Chalcedonensis synodi, decernente, servanda veræ metropoli jura quæ illi adsunt in honorata ecclesia, decretum fuit imperiale in præsentia tunc convocatæ synodi consentientis, unaque decernentis, licere Imperatori pontificalem thronum ecclesiis largiri, & episcopatus, vel archiepiscopatus in metropoles erigere: eaque quæ ad electionem pertinent, & reliquam disspositionem prout ipse voluerit, describere: nec à canone impediri, qui statuit metropoli jura servari, quæ illi adfuerunt ab initio in honorato episcopatu. Et lege hoc edictum quod interpretatur, quomodo debeant servari jura antiquæ metropolis, & non dividendam esse unam provinciam in duas. Nos enim eo quod sit prolixius, hic integrum non posuimus. Hoc ipsum autem edictum post decretum quod continet, debere ecclesias quæ sunt honoratæ, jussu Imperiali à throno Constantinopolitano præsulum electionem accipere, nec eos qui paulo ante erant, metropolitanos ullam in eis partem habere, hæc quoque expresse continet. Quoniam autem rursus quoque antistites Chalcedonensis synodi canonem adducentes, eos qui jussu Imperatoris altiore throno digni habiti sunt, dicebant præter canones honorem perfectiorem consequi & rationis expertes eorum appetitiones coërceri volebant, & canonicam auctoritatem afferebant: imperium meum, & Imperialis potestas, quod ei à divinis canonibus datum est privilegium, neglectui haberi non sinens, & antistitum ob honoris provocationem supplicationes, ut non canonicas, neque legitimas appellationis eventum accipere nolens, statuit episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, archiepiscopatus scilicet, vel metropoleos, quam si Imperator illius temporis, proprio motu impulsus, gratia humana non intercedente indecora, voluerit illam quæ est superior, ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis honorem, vel propter ejus fidem in sanctam ecclesiam, vel ejus qui illi præest virtutem honorans, & ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem qui propter humanam affectionem, & mores non laudatos, ordinem sublimem largitur, divinorum canonum metus incutitur. In quos ne sæpe Imp. incidat, permittit & sanctissimo ejus temporis patriarchæ, ne aliter à quovis illatam de cujuscunque ecclesiæ primatu chartam confirmet, nec ejus præsulem inter archiepiscopos, vel metropolitanos recipiat, quam postquam de ea re ad Imperialem potestatem retulerit, & quid sacris cautum sit canonibus docuerit, intellexerit quod Imperator, proprio motu justa de causa ecclesiæ hunc honorem largitus est. Tunc enim & eam admittet, & in eorum qui sub se sunt antistitum numerum illum cooptabit, qui præstantiorem honorem ab Imperatore sortitus fuerit.

[1] Hodie Augur.

9. *De testibus, & benedictione matrimonii servorum.*

LEge etiam Novellam Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ edita est de non admittendis testibus qui contra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo qui ad libertatem proclamat: & de eo quod liberi servi non fiant qui sacram benedictionem acceperint, quæ his verbis hæc persequitur: *Duo* hæc ad aures mei Imperii pervenerunt, sanctissime domine, quosdam eorum qui ad sanctum & magnum divini verbi sapientiæ templum accedunt, ad libertatem proclamantes, & genus suum ad libertatis ostensionem allegantes: (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris forte, vel aliquibus aliis, quos in servitutem nostra accepit Respublica) ea quidem quæ dicunt demonstrare permitti: & postquam testes omni exceptione majores, & in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponendos eorum dominos procedere. Et sic eos qui proclamant, quum semper in judiciis subsistere non possint, servilis conditionis onere rursus opprimi. Et quando matrimoniales fiunt servorum conventiones, & conjunctiones in nostra republica, eas tamen sacram non sequi benedictionem, caventibus dominis *ne servos inter se invicem cum sacra benedictione conjungant, & ex eo ad libertatem perveniant.* Eorum utrunque convenienti correctione opus habere censuit, & propterea hanc constitutionem magna cum cautione & observatione edidit, per quam statuitur de iis qui ad libertatem proclamant servis, ne ii qui contra adducuntur testes, vim ullam, locumve habeant, in quocunque seu civili, seu ecclesiastico judicio: sed ii soli qui proclamant, legitimas probationes afferant: & si ii quidem testibus abundent qui jure sunt recipiendi, neque calumnia inducti, testium jurejurando judicium solvatur. Sed non aliorum etiam testium adversus hæc productiones eorum dominis permittantur: ne magna adversariorum inæqualitas sit inferioribus damni causa: sed quemadmodum in iis qui idem tributum solvunt, lex beatissimi domini Basilii potentibus adversus pauperes contrarias productiones non permisit: sic & hic dominis adversus servos vis contrariæ productionis extincta erit: & sola apud eos valebit adversus testes illata criminatio contraria productione non omnino iis exclusa qui ad libertatem proclamant, quando ii qui trahunt in servitutem, eos adversus illos qui jure sunt liberi produxerint. Inferioribus enim & imbecillis præsens constitutio gratificatur, & quod eos juvet submistrat: non autem pro majoribus & potentioribus editur. Adjicit autem, *& benedictiones non solum in liberis, sed etiam servis valere.* Et nuptias non alioqui legitimas & Christiana institutione dignas esse & existimari, nisi etiam benedictio eos qui conjunguntur obliget. Absurdum enim esset, cum una in omnibus Christiana fides valeat, & unus sit in confesso baptismus, per quem ad dominum deducti sumus, & eadem salus à nobis omnino speretur, nonnullis hanc obortam esse suspicionem, quod servi sint boni minus participes, & liberi quidem matrimonio invicem conjungantur prius oratione colligati: servi autem à tali bono excidant: & Deum non assumant in congressus benedictione, vel metuant, si eum assumpserint, ne herus in dominio injuria afficiatur, illorum servitio privatus. Si [2] hoc autem locum habuerit, sanctum quoque baptismum timere oportet, ne servi à dominis alienentur: sed etiam immaculatorum mysteriorum assumptionem [3], ne per eam ab illis quoque alienentur, quo fiet ut in servis intereat magnum & venerabile divinæ fidei nomen: & non solum hominum, sed etiam diaboli servi fient homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne dum ministerio hominum privari formidant, à Dei gloria se ipsos abalienare sustineant. Sed neque hoc est rationi consentaneum, & sacram benedictionem in servis quoque valere, æquum, & Christiana institutione dignum est. Verum enimvero fortuna novit in hominibus diversa esse dominium, & servitutem. Et quæ nostra accepit respublica, ea in iis quoque valere oportet. Unus autem dominus omnium, una fides, unum baptisma, & quod ad fi-

[2] Benedictio sacra in servorum nuptiis non minus consentanea est, quam consentaneum eos & baptizari & ad sacram communionem admitti, quorum tamen interventu nulli in libertatem adseruntur.

[3] Convivii hujus sacri adhibitione videbantur quodammodo liberi fieri: sic enim olim Ethnicis servi fiebant Latini convivii adhibitione *1. Cajus 1. c. 3.*

η'. Περὶ τῶ ἀναγκὴν τὰς ἐπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις. Β.

ΤΕως ἦ ὀφειλὰς εἰδέναι ὅτι κῆ τ Μαΐου μιᾶς τ ἰ ἐπινεμήσεως ἔτους γέγονε σημεῖωμα παρὰ τ ἀοιδίμου ἀγίου βασιλέως κυροῦ Αλεξίου τ Κομνηνοῦ· Δμφλαμβάνον ὡς τ μητροπόλεως τ Βασιλαίας κὴ τ μητροπόλεως Μαδύτων χρυσυρῶν κὴ μελανῶν ψηφιδωῶν, Δμφισήσαν οἱ μητροπολῖται, ὁ Ηρακλείας κὴ ὁ Ανκύρας· κὴ εἶπον μὴ ὀφείλειν τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας, κἂν ἐπιμηθησιν τῆ τ μητροπόλεως ἀξιώματι, παρὰ τ μέρους τ μεγάλης ἐκκλησίας ψηφιδωῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν· Δμφ τὸ τῶν μ ἐκκλησίαν τ Μαδύτων, ἐπισκοπῶ εἶναι τ Ηρακλείας· τῶ ἦ ἐκκλησίαν τ Βασιλαίας, ἐπισκοπῶ εἶναι τ Ανκύρας. χρησαμβόν ἦ τ τοιούτων μητροπολιτῶν κὴ τ κβ' κανόνι τ ἐν Χαλκηδόνι συνόδε, διορίζομβόν, σώζειν τῆ κῆ ἀληθείαν μητροπόλ τὰ πρωτοῖα αὐτῆ δίκαια ἐπὶ τῆ ἡμηθείσῃ ἐκκλησίας· Δμφήνησις γέγονε βασιλικὴ κῆ παρουσίαν κὴ τ τότε συνδιαγνωσάντος συνόδε, ἐφειμβόν εἶναι τῶ βασιλεῖ πρωτοβρίας θρόνον ταῖς ἐκκλησίαις χαρίζειν κὴ τὰς ἐπισκοπὰς ἢ τὰς ἀρχιεπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις ἀνάγειν κὴ τὰ πρὸς τ ψήφων αὐτῶν κὴ τ ἄλλης διαθετήσεως ποιεῖν τ αὐτῶ δίκαιον κῆ τὸ αὐτῶ θέλοντον μὴ ἐμποδίζομβόν πρὸς τὸν κ κανόν· ᾧ διορίζομβόν φυλάττειν τῆ μητροπόλ τὰ κῆ τ ἡμηθείσης ἐπισκοπῆς πρωτοῖα αὐτῆ ἀρχῆθεν δίκαια. Καὶ ἀναγνωὶ τὸ τοιοῦτον σημείωμα, ἐρωτῶμεν πῶς ὀφειλῆ νοεῖσθαι τὸ σώζειν τὰ δίκαια τ πυλαιᾶς μητροπόλεως, κὴ τὸ μὴ καταπίπτειν τῶ μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο. ἡμεῖς γᾶ, Δμφ τὸ πολύστιχον εἶναι, ὁ καταπράτομεν αὐτὸ ὀλοκλήρως ἐξ ὁλοκλήρου. τὸ αὐτὸ ἦ σημείωμα, μᾶ τῶ δίκηπεν τῶ πρόσχον ὀφείλειν ψηφίζεσθαι τὰς ἡμηθείσας ἐκκλησίας κῆ πρωτοβουλίαν βασιλικῶ, παρὰ δὲ θρόνε τ Κωνσταντινουπόλεως, κὴ μηδὲν μέτοχον ἔχειν ἐπ' αὐτοῖς τὸν πρῶτον μητροπολίτην, Δμφλαμβάνῃ κὴ τοῦτο ῥητῶς. Επεὶ ἦ οἱ ἀρχιερεῖς κὴ αὐτοὶ τ τ ἐν Χαλκηδόνι συνόδε κανόνα φέροντες, τὰς ὑπερτελούσας δ ὑψηλοτέρε ἀξιωμβόνς θρόνε, παρὰ κανόνας ἔλεγον τ πλεωτέρας τυγχάνειν τιμῆς, κὴ ἤθελον ταῖς ἀλογίστοις ὁρμαῖς ἐπιτιθῆναι κώλυμα, κὴ ὡσὲν κανονικῶν πρωτοβρίων ἀξίωσιν· ἡ βασιλεία με κὴ τῆ βασιλικῆ ἐξουσία τὸ πρέπον τ θείων κανόνων δεδομβόν τούτῳ πρωτοῖον παραβαίνειν μὴ θέλουσα, κὴ τὰς ἐπὶ πρωτοκλησῆ τιμῆς πρωτοβουλὰς τ ἀρχιερέων, ὡς μὴ κανονικὰς μηδ' ἐννόμους, τὸ τ ἐφέσεως ἀποτέλεσμα μὴ λαμβάνειν ἐθέλουσα, δίδωκεῖ μὴ ἄλλως ἐπισκοπῶ εἰς πρωθαιμιώτερον θρόνον ἀναγκᾶν, ἀρχιεπισκοπῆς δηλονότι ἢ μητροπόλεως, εἰ μὴ ὁ κῦ καιρὸς βασιλέως οἰκῆοι ἐρμηῆς, χαριτοῦ ἀνθρωπίνης μὴ μεσολαβούσης τὸν ὑπερβεβηκότα τοῦτο τὸ ἐπαναβεβηκὸς ἀξίωμα παρασχεῖν, ἢ τιμῆς τ πόλεως, ἢ πίστ τῆ πρὸς τὴν θείαν ἐκκλησίαν, ἢ δ' ὑπερτοῦτο αὐτῆς τὴν ἀρετὴν σεβασθεὶς· καὶ τοιοῦτον αὐθορμητὸν γενὸς πρὸς τὸ χαρίσασθαι τῶν τιμῶν κὴ τῦφε δι' ἀνθρωπίνην πρόσταθειαν, κὴ τρόπον τὸν ἐπαινούμβον, τὸ ὑπερβεβηκὸς χαριζόμβον τ τάξεως, τὸ ἀπὸ τ θείων κανόνων δέον ἐπανατείνειν· οἷς ἵνα μὴ ἐπίσῃ πολλάκις ὁ βασιλεύς, ἐφίστ κὴ τότε τῶ κῦ καιρὸς ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μὴ ἄλλως καταστρωννύειν τὸ παρ' οἱασδήτινον πρωτοκαθιζόμβον πτῶμα εὐσεβείας τ ὀλισθεῖν κὴ ἀ ὀλοι μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ κὴ θ ἀνθρωποκτόνε χθονὸς σκῆνος· ἄνθρωποι. συσκιάσωσι ἦ κὴ οἱ κύριοι τότων, φόβῳ θ μὴ Δμφισβητεῖν ὑπηρεσίας ἀνθρώπων, τ θ θεῖ δόξης ἀπέχειν ἑαυτὸς ἀνεχόμβοι. ἀλλ' ὅτι τῶν λόγων ἔχει δίκαιον, κὴ τῶ ἱερολογίαν ἐξ ἀνάγκης κὴ ἐπὶ τ ὀλων κρατεῖν ὁλογον, κὴ Χαλκηδονικῆς ἐπαίνου καθαιρέσεως. ἀλλὰ γὰ σὺν ἀνθρώποις οἶδεν ἡ τύχη διαστολὰς κὴ ὀλκὰς Δμφορῶν κὴ ἄπαξ ἡ καθ' ἡμᾶς πολιτεία παρέλαβε, τῶν πρὸς κὴ ἐπὶ τότων χρεῶν κρατεῖν· εἰς ἦ κύριον πάντων, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· κὴ ὀλκὰς κὴ διαστολὰς, ὅσας κῦ πίστ, Δμφορὰς

ι'. Περὶ μαρτύρων κὴ ἱερολογίας γάμου τ ὀλων. Β.

ΑΝάγνωθι κὴ τῶν νεαρῶν τ βασιλέως κυροῦ Αλεξίου τ Κομνηνοῦ, τῶν ἐξενεχθέντων χάρτην μὴ δέκατος ἀντιπαρασταίσης μαρτύρων, ὅταν παράγων μάρτυρες πρὸς τ ἐλευθερωθῆναι, κὴ χάρτην τ μὴ γένωνται ἐλεύθερος τὸν ἱερολογημβόνς ὀλους· τῶν κὴ τοιῶδε ῥητῶς διεξιόντων· Δύο τῶν ἐπὶ τὰς ἀκοὰς τ βασιλείας μου ἦλθεν, ἀγιώτατε δέσποτα· ὡς τινὲς τ πρωτοκαθημβόνων τῶ ἁγίω μεγάλῳ τ κὴ θείῳ ναῷ τ τ θεῦ λόγου σοφίας, εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνοῦντες, κὴ πρόφασιν τ ἐλευθερίας τὸ χρῶ ποιούμβοι, (φασὶ γᾶ ἐξ ἐλευθέρων γεγονέναι, Βλαχάρων τυχὸν ἢ τινῶν τοιούτων, ὃς εἰς ὀλειαν ἡ καθ' ἡμᾶς παρέλαβε πολιτεία) εἰς ἀπόδειξιν τ λεγομβόν ἀφιεῖ). καὶ πιστὰ παρέχοντες) μάρτυρας ἀδιαλλήκτους, εἰς ἀντιπαρασταικὼ μαρτυρίαν οἱ κύριοι τότων χωρῆσι. κ ὅπως τ ἐγκαλούντων Δμφ' τέλος πιστωμβόνται τοῖς δικαζομένοις ἀδυνατοῦντων, ἢ ὀλικὴ τύχη πάλιν τοῦτοις ἐπιφορτίζῃ). κὴ ὅτι γαμικαὶ ὀλων ὁμιλίαι τε κὴ συναρμογαὶ τῶν Δμφ' τῶ καθ' ἡμᾶς γίνον) πολιτοῦμαι, ὁ μάρτυσιν κὴ ἱερολογία τοιούτοις ἀναλαβεῖ τ κυρίων αὐτῶν δύναδομβόνς μεθ' ἱερολογίας ἄλλοις συναπτειν τὰς ὀλας, ἵνα μὴ πρὸς ἐλευθερίαν ἐνπέσθαι συνέλθωσι· Καὶ τ πρωτοκαθημβόνων ἄμφω διορθώσεως ἔγνωκε δεῖν, κὴ Δμφ' τῶν τὸ παρὸν Δμφίτμημα συντετηρημβόνς ἐξέβετο, δι' ἃ διορίζῃ) κῦ τ εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνούντων ὀλων ἀντιπαρασταικὼ μαρτυρίαν μὴ κρατεῖν, μηδὲ χώραν ὅλως ἔχειν αὐτῶ παρ' οἱασδήτινι πολιτικῶ ἢ ἐκκλησιαστικῶ δικαιηείῳ, ἀλλὰ τοῖς ἐγκαλοῦσι μόνοις κῦ νόμοις τὰς ἀποδείξεις ἐπάγεσθαι· κὰν εἴπε μαρτυρῶν δύπορήσειεν ἕτοι, νομίμοις δεκτοῖς κὴ μὴ ὑπερπεπτωμβόνοις Δμφόδοις τῶ τ μαρτύρων ὅρκῳ τῶν δικῶν λύεσθαι· ἀλλὰ μὴ κὴ ἀντιπαρασταίσης τοῖς κυρίοις αὐτῶν ἐκχωρεῖσθαι. ἵνα μὴ τὸ πολὺ τ ἀντιβάτων ἄνισον βλαβὲς αἴτιον τοῖς ἐλαχιστέρους χρυσοῦ). ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τ ὁμοτελῶν, ἡ τ μακαρίτε κυροῦ Βασιλείου νομοθεσία τοῖς δυνατοῖς κῦ τ πάντων ἀντιπαρασταίσης ὧν ἐξεχώρησεν, ὕτω κἀνταῦθα τοῖς κυρίοις κῦ τ ὀλων ἀπισωσεμβόν ἔσῃ τὸ τ ἀντιπαρασταίσεως ἰσχυρὸν, κὴ μόνη κρατησῆ πρὸς τούτοις ἡ κῦ τ μαρτύρων Δμφόδος, τ ἀντιπαρασταίσεως πάντως μὴ ἀποκλειομβόνης τοῖς ἐγκαλουμβόνοις ὀλοις, ὅτῳ τὺς μάρτυρας κῦ τ ἐν νομῇ ἐλευθερίας ὄντων, οἱ πρὸς ὀλειαν ἔλκοντες τύτους, παράγοντι τοῖς ἦ ἐλαχιστέρους κὴ αὐθένεσιν ἡ παρῆσα Δμφίτμησις χαρίζῃ) τῶν ῥοπῶν, ἀλλ' ἰσχὺς τ δυνατῶν κὴ μᾶλλον ἰσχυροτέρων σκιᾶθεί). πρωτοθησι ἦ, κὴ τὰς ἱερολογίας μὴ μόνον παρὰ τοῖς ἐλευθέροις ἀλλὰ κὴ παρὰ τοῖς ὀλοις κρατεῖν κὴ γάμον μὴ ἄλλως ἔννομόν τε κὴ τ Χριστιανικῆς καταστάσεως ἄξιον εἶναι τε κὴ νομίζειν, εἰ μὴ κὴ ἱερολογία τὺς συναπτομβόνς συνδεῖ. ἕτοιμον ἦ ἂν εἴη, μιᾶς σὺν πᾶσι τ Χριστιανικῆς κρατύσης πίστεως, κὴ βαπτίσματος ὁμολογουμβόν ἑνός, δι' ἃ πρωθήμεθα τῶ Κυρίῳ, κὴ τ αὐτῆς σωτηρίας ἐλπιζομβόνς πᾶσιν ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν, ὑποτρέχειν ἑνίας ὑπόνοιαν ὡς τοῖς ὀλοις ἧττον μέτοι ἦ κολᾶ κὴ τὺς μὲν ἐλευθέρους κῦ γάμου ἀλλήλοις συναπτειν, θεία συνδυομβόνς δύκῃ πρωτοργ· τὺς ὀλους ἦ τοιούτῳ Δμφιπᾶσιν κολᾶ, κὴ μὴ παραλαμβάνειν θεοῦ ἐπ' ὀλογίας τ συνελεύσεως· ἢ δέσποινα ὡς εἰ παραλαμβάνοις, ἀδικηθείη ἂν πρὸς τῶν διαστοείαν ὁ τότων κύριος, τ ἐπ' αὐτοῖς στερκόμβον δεσποτείας. ὅπου γὰ εἰ τὸν κρατοῖη, δέδοικεν χρὴ κὴ τὸ ἅγιον βάπτισμα, μὴ ὀλοι ξενωθεῖεν τ δεσποτῶν· ἀλλὰ κὴ αὐτῶ τῶν τ ἀχράντων μυστηρίων μετάληψιν, μὴ κὴ Δμφ' τούτης σκείνων ἀλλοτριωθῆεν. καὶ τοῦδεν ὂν τ ὀλων οἰγῆσε) τὸ μέγα κὴ σεβάσμιον τ θείας πίστεως ὄνομα· κὴ ἃ ὀλοι μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ κὴ θ ἀνθρωποκτόνε χθονὸς σκῆνος· ἄνθρωποι. συσκιάσωσι ἦ κὴ οἱ κύριοι τότων, φόβῳ θ μὴ Δμφισβητεῖν ὑπηρεσίας ἀνθρώπων, τ θ θεῖ δόξης ἀπέχειν ἑαυτὸς ἀνεχόμβοι. ἀλλ' ὅτι τῶν λόγων ἔχει δίκαιον, κὴ τῶ ἱερολογίαν ἐξ ἀνάγκης κὴ ἐπὶ τ ὀλων κρατεῖν ὁλογον, κὴ Χαλκηδονικῆς ἐπαίνου καθαιρέσεως. ἀλλὰ γὰ σὺν ἀνθρώποις οἶδεν ἡ τύχη διαστολὰς κὴ ὀλκὰς Δμφορῶν κὴ ἄπαξ ἡ καθ' ἡμᾶς πολιτεία παρέλαβε, τῶν πρὸς κὴ ἐπὶ τότων χρεῶν κρατεῖν· εἰς ἦ κύριον πάντων, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· κὴ ὀλκὰς κὴ διαστολὰς, ὅσας κῦ πίστ, Δμφορὰς

Source : BIU Cujas

διαφορὰν ἐ γινώσκομεν· ὅτι κὴ πάντες ἐπίσης δοῦλοι ἐσμὲν τῷ ὲκ δουλείας λυτρωσαμένῳ ἡμᾶς τῷ ἐξ αὐτοῦ θείῳ κὴ ζωοποιῷ αἵματι. Καὶ ἐπεὶ τοῦτα καλῶς τυγχάνει κὴ λυσιτελῶς διαπτίσσει), δεῖ τὴν μεγάλην ἀγωνοθέτην σε δῆλα τοῦτα ἅπαντα τῆς ἁγίων ἐκκλησιῶν· ὡς ἂν οἱ ἐν αὐταῖς ἀφεσῶντες ἔτω τε τὰ ὠφέλιμα τῶν ἐλευθέρων δοκιμάζωσιν, ἀντιπαραστατικῶς μαρτυρείαν κῆ τῶν δούλων τοῖς δεσπόταις μὴ συγχωροῦντες, κὴ πᾶσι τοῖς) καθαροῖς ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐνοφείαις, ὡς οἱ μὴ μετ' ἱερολογίας ἀλλήλοις συναπτόμενοι τὰς δούλας, ἐχὶ θεοφιλῆ γάμον συνιστῶσιν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκπορνεύουσαν μᾶζιν κραυτιόντων. ὃς γὰρ μὴ συναπτῇ θεὸς, δι' ἱερολογίας παραλαμβανομένου, ὅτοι πάντες εἰς ἁμαρτίαν συνίστανται), κὴ εἴπερ ἀφεσταλεῖεν τῶν παρ' οἰκοδόμου ὅτως ἀπὸ τοῦδε χυνόμενον, ἴσασιν οἱ δεσπόται ὡς ἐ μόνον θείᾳ μιλιμένῃ καθεσῆσιν) ἔνοχοι, ἀλλὰ κῆ τῶν δούλων ἀλλοτριωθήσονται), εἰς ἐλευθερίαν ἁρπαζομένων. ἔχουσι γὰρ αὐτοῖς κῆ νόμους θεῖ συναπτεῖν ἀλλήλους τοὺς δούλους, κὴ τῷ ἐπ' αὐτοῖς δεσποτείαν ἐχὶν ἀλύουσιν, εἰ μὴ τῶν ποιοῦεν, ἑαυτοῖς δικαίως πάντως τῷ τῶν δεσποτείαν ἐπάγουσιν ἔκπλωσιν. τὸ γὰρ παρὰ ἀφεσταμένου ἐ μόνον ὀφείλῃ ἐν τοῖς ἁπανταχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν ἀφηγεῖσθαι, ἀλλὰ κὰν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις καθαιρεθῆναι. γλυκὺς γὰρ ἀφεδόσιμον κὴ εἰς τοὺς τῶν ἐπαρχιωτικῶν σεσεισμένους δρόμους· ὡς ἂν εἰδῆσιν ἔχουσιν ἅπαντες τῶν καλῶς παρὰ τῶν βασιλείας ἡμῶν ὁρισθέντων. ἐπειδὴ γὰρ κὴ γαμοῦσιν ἔφθασαν ἤδη γλυκὺς ἐπὶ σεσπόποις θελικίου ἔχουσι τύχῃ, κὴ οἱ γαμοῦσι κῆ τῷ ἑῶς νῦν κρατήσαν παφίλοτον σεσηθείαν σεσθέσθαι, δεῖ κὴ ἐπὶ τούτων τῷ ἱερολογίαν γλυκὺς ἵνα ἀφ' ταύτης, κὰν ὀψὲ γένῃ), τὸ σεβάσμιον ἔχωσι τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων παρατηρήσεων, κὴ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γάμῳ κρατεῖν ὀφειλόντων.

ι'. Περὶ σεσεισέξεων κὴ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. B.

Ἐπεὶ γὰρ τῶν σεσεισέξεων κὴ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ἀπελύθη σεσεξις ὑ ἀοιδίμου βασιλέως κυρὸς Ἀλεξίου ὑ Κομνηνοῦ ἐπὶ ἐπομνήσει τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀφηκόντων, ἀναδεξαμένων τῷ τοτε τῷ φροντίδα τῶν πατεναρχικῶν μοναστηρίων δικαίων τῶν πατεναρχικῆς μεγαλειότητος, μνωσολόγημα φέρουσα, τῶν Δεκεμβρίου μιᾶς τῶν ἐ ἐπινεμήσεως, ὀφειλες εἰδέναι κὴ τοῦτο τάδε κῆ ῥῆμα ἀφαλαμβάνουσαν. Τῷ ἐπιτήρησιν κὴ διόρθωσιν τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἀναμφίσολον ἔχὶν τῶν κῆ τῷ ἡμέρᾳ ἀγιότητον πατριάρχῳ ἐπὶ τοῖς ἐλευθέροις μοναστηρίοις, κὴ ἐπὶ τοῖς ἐπιδεδειῶσι κὴ ἐπὶ τοῖς δόρηθεῖσι, κὴ ἐπὶ τοῖς κατ' ἐφορείαν ἢ οἰκονομίαν, ἢ παντελῶς ἐλευθερίαν, ἐ μόνον τὰ ἄλλα ψυχικὰ σφάλματα ἐπιζήτησῃ, ἀλλὰ κὴ εἰ καπελυθήσων ἢ καθόλου) μερικῶς ἢ καθόλου παρὰ τῶν λαζόντων ταῦτα κὴ εἰ δύρῃσί τινας μειώσεις ἐν αὐτοῖς γινομένας, καθαιρήσῃ τὰς ταῦτα κατέχοντας ἀποκηρύξαν ταῦτα καθὼς περίλαβον, κὴ κῦ τῷ δύσφειαν ὑ μοναστηρίων τῷ ἐπ' ἐκείνοις τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι σεσῆς τῷ καθίσασιν καθ' ὧν τοῦτα πάρελαβον. τὰ δὲ γε βελτιωθέντα κὴ ἐπαυξηθέντα, καλῶς ἔχὶν, ὃν ἐλαττωθήσονται), ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἔχουσιν. οἱ γὰρ κατ' ἐφορείαν καιρικῶν ἢ ἑτέραν οἰκονομίαν ἐκδοθέντα κατέχοντες, κὴ καθαλυμμένοι ταῦτα, εἰ μὴ βλον) ἀποκηρύξαν ταῦτα εἰς ὃ πάρελαβον χῆμα, ἵνα ἀφαιρῶν), μὴ ὠφελημένοι ἀφ' ὧν ἔχουσιν ἐγγράφων, σεσῆσμίας ὀδόμβης αὐτοῖς ἁρμοζέσης· μεταξὺ γὰρ σεσῆσμίας ὀφειλούσης ἐπιτρέπαν, εἰ φθονηθείσην ἔργοις αὐτοῖς σεῖ τὰ εἰς τὸ δρέπτον αὐτῶν καθαίρεσιν, ὡς δεδήλωται. τότε γὰρ κὴ ἡ σεσῆσμία φυλαχθήσεται. αἱ γὰρ ἀποταγαὶ ἐπεὶ παρὰ κανόνας δίδονται κὴ λαμβάνονται, χολάσεσι παντελῶς ἀπὸ τοῦ νῦν· κὴ ὁ δύσκολόμενος λαμβάνων ἢ κὴ δίδως, εἰ μὲν ἔστιν ἡγούμενος, ἵνα ἐκδιώκηται ἀπὸ τῆς ἡγουμενείας· εἰ γὰρ καθίσηται ἀπὸ τῆς μονῆς. αἱ γὰρ ἀπὸ τῶν σεσερχομένων εἰς ἀποφορὰν γινόμεναι ἐκεσίαι κὴ γνώμῃ τῶν σεσφερόντων σεσενέξεις, σεσθεχθησόμεναι κὴ ἀποχραφήσονται ἐν τῷ βρεβίῳ τῆς μονῆς· εἰδήσῃς δὲ τῶν σεσφερομένων κὴ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ. κὰν οἱ τὰ μοναστήρια ἔχοντες ὑπομνημάτα κέκτηνται σεῖ τοῦ λαμβάνειν ἀποταγὰς κὴ σεσενέξεις, κὴ ἀποκηρύσσειν τινάς, (τοῦτο γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν ὀφειλῆ χολάσει, κὴ γίνεται καθὼς ἄνωθεν εἴρηται) ἀλλὰ κὴ αἱ σωζόμεναι σεσενέξεις ἔστω ὀφείλουσιν ἐκποιηθῆναι τῇ ἀφορμῇ τῶν ὑπομνημάτων. ἡ μέντοι φροντὶς ἐ μόνον τῶν ψυχῶν τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ κὴ αὐτῶν τῶν κοσμικῶν, τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ ἐπικειται κὴ ὅταν θεάσηται πνὰ τῶν κοσμικῶν διῳκῶν τῷ οἰκείαν σωτηρίαν, πῶς σὺδέχεται ἵνα κωλυηται τοῦ πάσχειν ἐν τῇ μονῇ ἐπὶ ψυχικῇ σωτηρίᾳ ὑ σεσερχομένῳ, ἔξῃ γὰρ ἀκώλυτον ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης τὸ πάσχειν ἠνῳ οἱ χαλεπώτεροι, κὰν ὑπομνήματα ἔχωσι. τῷ εἰ κελεύῃ ὁ ἁγιώτατος μὴ δεσπότης λαμβάνειν χρείαν ἀδελφάτῳ πνὰ κοσμικὸν ὄντα ἢ κὴ μοναχὸν ἀπὸ ἑτέρᾳ μοναστηρίᾳ ἀφέρηται ὁ αὐτῷ, ἵνα μὴ δίδωσι κοσμικᾷ ἢ μοναχῷ ἐξαμηνίτῃ, ὡς ἂν μὴ ἐπισαρωνίτῃ ἡ μονὴ ἀπὸ τοῦ ἀδελφάτῳ. εἰ γὰρ ἐπισαρωνίσῃ, λείψῃ πάντως κὴ τὸ ἐσαμηνίτῃ, κὴ γίνεται ἀντὶ μιᾶς κάλμα. εἰ δ' ἴσως σεσερχεταί τις τῶν λαϊκῶν ἀδυνατῶν πάντη κὴ πένης τῷ ἁγιωτάτῳ μὲ δεσπότῃ, ἢ κὴ ἀπὸ τῶν χειρέων τῶν ἀποστόντων τὰς θρόνους αὐτῶν κὴ δεομένων, κὴ θελήσῃ τυπᾶν, αὐτὸν λαμβάνειν χρείαν ἀπὸ πάντων τῶν δύπορωτέρων μοναστηρίων, ποιήσῃ τοῦτο καλῶς, μὴ ὑπὲρ τὴν δυνάμιν τῆς μονῆς ὑ ἀριθμὸν τῶν πασομένων ὄντων. σεσπμέτρει γὰρ ὀφείλουσιν εἶναι οἱ ἐσαμηνίται τῶν ἄλλων ἁπάντων εἰς τὸ λαμβάνειν πὰς χρείας αὐτῶν.

ια'. Περὶ δικαιηρίᾳ τῶν κληρικῶν, κὴ σεῖ δικαιᾷ δι' ἀντιγραφῶ κωλυθέντων τὴν ἐπ' αὐτῷ καθαπεμφθεῖσαν δίκην γυμνάζειν. B.

Εἰ γὰρ μερισμὸς ἐν τοῖς ἀφαμαχομένοις ἐσι, κὴ ὁ μὲν τῶν κοσμικῆς φάσεως) καθεστάσεως, ὁ δὲ τῷ θείᾳ κλήρῳ ἐγκατέλεκται), ὁ ἐναγων τὴν κοσμικὴν τοῦ φόρου ὑ ἐναγωγὴν ἐξ ἁπάντων ὑποκείσεται, κὴ ἕκοις ἐς τὸ σεσφορὸν δικαιηρίον ἀπελάσῃ). εἰ μήπω πολλάκις τις τῶν ἁπάντων τὸ βασιλικὸν δικαιηρίον ἐπιζητοιη. τότε γὰρ σχολαζόντων ἁπάντων ἡ βασιλικὴ μεγαλειότης ἀφιστῆσῃ τῇ δίκῃ, κὴ τιμᾷ τὸ ἀμφίσολον. ὑ δὲ τοιούτῳ χρυσοβούλλῳ ἡ θεσκοπὴ, ἡ διορίζουσα σεσθέχεσθαι πάντως τὰς ἐλκομένας εἰς οἱονδηποτοῦν δικαιηρίον, κὴ ζητοῦντας ὑ βασιλικὸν βῆμα τῷ ἀκρόασιν ἐχόλασεν ἀπὸ μεζονέστερας σεσεξέως ὑ αὐτὸ βασιλέως κυρὸς Ἀλεξίου ὑ Κομνηνοῦ, ἀπολυθείσης κῦ μηνὶ Μαΐου ἐπινεμήσεως γ', κὴ διορίζουσα μὴ τὸ σεσοίμιον τούτου ῥητῶς. Διορίζει) δὲ

dem quidem attinet dominii, & ſervitutis differentiam non cognovimus. Omnes enim ſumus ex æquo ſervi ejus, qui nos ſuo divino & vivifico ſanguine redemit. Et quoniam hæc ſic recte & utiliter conſtituta ſunt: oportet magnam tuam ſanctitatem hæc omnia in omnibus eccleſiis manifeſta reddere: ut qui eis præſunt, ea quæ ad libertatem pertinent, ſic examinantes, contrarias teſtium productiones adverſus ſervos dominis non permittant, & omnibus in ſuis provinciis manifeſtum efficiant, eos qui non cum ſacra benedictione ſervos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium conſtituere, ſed fornicatorium coitum & ſtuprum confirmare. Quos enim non conjungit Deus per ſacram benedictionem aſſumptus, hi omnes ad peccatum conveniunt: & ſicubi hoc ab aliquo, quicunque is ſit factum renunciatum fuerit, ſciant domini ſe non ſolum iræ divinæ fore obnoxios, ſed à ſervis quoque abalienatum iri, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat ſervos ſuos jure invicem conjungere, & integrum in eos habere dominium, niſi hoc fecerint, jure omnino ab eorum dominio excident: præſens autem conſtitutio non ſolum debet in eccleſiis, quæ ubique ſunt, promulgari, ſed in omni etiam civili foro deponi, tradi autem etiam iis qui in provinciis magiſtratus gerunt. Quoniam autem in perſonis ſervilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ ſunt, & nuptiæ convenienter iniquæ quæ hucuſque invaluit conſuetudini proceſſerunt: oportet in iis quoque ſacram benedictionem fieri, ut per eam, etiamſi tarde fiat, id quod eſt colendum, ac venerandum, habeant ſuperioribus obſervationibus etiam in hoc conjugio obtinentibus.

10. *De oblationibus, & aliis eccleſiaſticis juribus.*

Quia autem de oblationibus & aliis eccleſiaſticis juribus emiſſa eſt conſtitutio illius inclyti Imp. D. Alexii Comneni ad ſuggeſtionem quorundam diaconorum, qui curam patriarchalium monaſteriorum ſuſceperunt à patriarchali magnificentia, quæ ſubſcriptionem habebat, Decembrem menſem quintæ indictionis: ſcito eam hæc ad verbum continere. Obſervationem & correctionem animæ lapſuum conſtat habere ſanctiſſimum jus temporis patriarcham, tam in liberis monaſteriis, quam in traditis & donatis, & iis quæ ad adminiſtrationem, vel diſpenſationem data ſunt. Jus enim habet ſubeundi & contrectandi delicta animæ & ſecularia & publica monaſteria, &, ut ſemel dicam, omnia quæ ſunt ſub ejus regione, ſive ſint patriarchalia, ſive Imp. & qui ſunt ſui juris. Et in propria quidem quæ ſuperiores Patriarchæ ad incrementum non elocabant, abſque impedimento, quando volet ingredietur, ſive ipſe per ſe, ſive ejus ſuaſione, quem ipſe in Eccleſiaſticis elegerit: & ea perſcrutari dignum eſſe ſtatuerit. Libera autem & ſui juris monaſteria, quando ad ſanctiſſimum dominum meum, & patriarcham delictum in monaſterio factum pervenerit, ſive alioqui ex fama aliquorum vel etiam unum audiverit tunc, ut dictum eſt, ingredietur, & perſcrutabitur delicta animæ, etiamſi is, qui dixit, nolit ſubire probandi periculum. Homo enim Chriſtianus, quando aliquid factum audiverit, debet hoc dicere communi patri & antiſtiti, forteſſe enim non vult hoc ſubire periculum, & propter hujuſmodi cauſam delicta animæ inobſervata & incorrecta relinquere, eſt hoc valde abſurdum, nullo quocunque ſcripto Imper. vel patriarchali hoc prohibente. Sed monaſteria quidem debent non innovata conſervari in perſcrutationibus eorum, qui mittuntur, nullo inde ſumptu dato. Tunc enim animæ delictorum correctio facile, ſi Deus volet, fiet. In monaſteriis autem non ſolum alia animæ delicta inquiret, ſed etiam an diſſoluta ſint, vel diſſolvantur in parte, vel in univerſum, ab iis qui ea accepere, & ſi inveniet in iis aliquas fieri diminutiones, coget eos, qui ea detinent, reſtituere, quemadmodum accepere, & ſecundum monaſterii facultates. Sed in illis quidem qui propter inopiam non ſufficiunt ad ſtatum, in quo ea accepere, quæ ſunt quidem effecta meliora & aucta, cum recte ſe habeant, non minuentur, ſed manebunt ut ſe habent. Qui autem ea detinent quæ ſunt illis tradita, ut regimen & adminiſtrationem ad tempus ſuſcipiant, & eis damnum afferunt, ſi nolint in eum quem acceperunt ſtatum ea reſtituere, eis auferantur, nec ab iis quæ habent ſcriptis juventur, eis dato convenienti die præfinito. Interea autem dum penderet terminus, debent obſervari an ipſis eorum de in integrum reſtitutione operibus vacent, ut oſtenſum eſt Tum enim etiam terminus ſervabitur. Renunciationes autem, quoniam præter canones dantur & accipiuntur, omnino ceſſabunt: & qui accipere, vel dare inventus fuerit, ſi eſt quidem monaſterii præfectus, ex præfectura appellatur: ſin autem beneficiarius, è monaſterio expelletur. Quæ autem ab iis, qui ad tonſuram veniunt, fiunt offerentium ſpontanea voluntate oblationes, ſuſcipientur, & deſcribentur in breviario monaſterii, de iis quæ offerentur etiam ſanctiſſimo patriarchæ cognitione data: etiamſi ii qui habent monaſteria, documenta habeant de accipiendis renuntiationibus, & oblationibus & in lucrifaciendis, hoc enim ceſſare nunc debet, & fieri quemadmodum dictum eſt ſuperius. Sed etiam ſervatæ oblationes non debent alienari prætextu documentorum. Porro autem non ſolum cura animarum monachorum, ſed etiam ipſorum ſæcularium, incumbit ſanctiſſimo patriachæ: & quando viderit aliquem ſæcularium ſitientem propriam ſalutem, quomodo contingat inhiberi patriarcham, quominus in monaſterio eum collocet ad ſalutem animæ ejus qui accedit? citra ullum enim impedimentum ſanctiſſimo parriarchæ licebit collocare, quam charifticarii, licet documenta habeant. Præterquam, ſi jubet ſanctiſſimus meus dominus fraternitatis uſum accipere ſæcularem aliquem vel etiam monachum ex alio monaſterio ab eo differente, ne det ſæculari vel externo monacho monachatum, & gravetur monaſterium adelphato. ſi enim gravetur, omnino deerit monachis qui ſunt intus & pro mercede fiet judicium. Si autem accedit laicorum quiſpiam, qui eſt omnino inops & pauper, ad ſanctiſſimum meum dominum, vel ex antiſtitibus qui ſuos thronos perdiderunt, & ſunt inopes, & voluerit ſtatuere ut is victum capiat è ditiori aliquo monaſterio, hoc recte faciet, non ſupra facultates numeri eorum qui ſunt ordinati. monachi enim, qui ſunt intus, debent præferri cæteris omnibus ad ea quæ ſunt ſibi neceſſaria capienda.

11. *De foro clericorum, & de judice per reſcriptum prohibito cauſam ad ſe tranſmiſſam diſceptare.*

Si vero partitio inter adverſarios fuerit, & alterum mundani ſtatus eſſe appareat, alter in ſacrum clerum allectus ſit: actor foro rei per omnia ſubjacebit, & uterque ad competens judicium abibit: niſi ſi quando tribunal imperatorium aliquis requiret. Tunc enim omnibus ceſſantibus Imperatoria majeſtas litem dijudicabit, & decidet controverſiam. Verum hujus aureæ bullæ ſegmentum, quod ſtatuit, ut quicunque ad qualecunque tribunal trahuntur, ſi imperatorii tribunalis auditorium requirant, admittantur: irritum factum eſt ex poſteriore juſſione ejuſdem Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ vulgata eſt menſe Majo, indict. 3. & ſtatuit poſt proœmium in hæc verba. *Præſcribit* igitur omnibus

vobis, qui judiciis præſtis, Imperatoria mea majeſtas', ne unquam poſthac ulli obtemperetis reſcripto, quod judicum quempiam judicium ad ipſum tranſmiſſum exercere prohibeat, tametſi cinnabari ſubſignatum ſit, tametſi ceteræ bullæ ſigillum habeat, ſed ſiquidem poſt libelli oblationem intra viginti cognitionis dies, qui in judicium pertractus eſt, dimiſſionem Imperatoriæ noſtræ majeſtatis impetret, quæ alterum judicem illi cui prius cauſa tranſmiſſa eſt, adjungat: in unum conveniant conſtituti judices, & legitimam deciſionem controverſiis imponant. Si vero viginti dierum tempus decurrerit, ne alter judex admittatur (quoniam hoc etiam legi videtur) neque vero prætextu, quod fortaſſe poſtmodum ſtatui poſſit ut cauſa ad Imperatoriæ majeſtatis tribunal introducatur, nullo modo, quominus judicium ferat, impediatur, ſed tranſmiſſam ſibi controverſiam ad legis præſcripta exacte decidat: ut tamen litigator, ſi ſe injuria affectum putet, à provocatorio judicio neutiquam excludatur. Atque hoc omnes vos judices cognoſcentes nitimini commiſſas vobis lites ſervare, & legitimum illis finem imponere. Non vult enim Imperatoria mea majeſtas, ut poſteaquam ex juſſione ipſius ad judicem quempiam controverſia tranſmiſſa fuerit, per cujuſmodicunque poſterius ſcriptum, quod controverſiam, ad Imperatoriam meam majeſtatem introduci demandet, cognitio impediatur: ſed ut illa apud eundem judicem, aut (ut ſuperius dictum eſt) judices, intra viginti cognitionis dies cum ipſo datos, uſque ad finem, ita ut ſubtrahi non poſſit, procedat: ac poſt judicium finitum ei qui fortaſſe injuria ſe affectum putabit, facultas ſit ut per provocationem aliud tribunal imploret, aut potentiæ noſtræ audientiam requirat.

MANUELIS COMNENI.

1. *De executoribus teſtamentorum.*

MEnſe autem Martio, indict. 14. facta eſt Novella ſancti noſtri Imperatoris domini Manuelis Comneni, quæ partim hæc ſtatuit: *cum* his hoc etiam iis quæ ante ſcripta ſunt, ſanciendo conjungimus. Multi homines in extremis ſuis diſpoſitionibus procuratores ſive executores eorum quæ præſcripſerunt, relinquunt, iiſque Chriſto, dulci iſto ac mundo ſalutari nomine, herede ſcripto, rerum ſuarum diſpenſationem atque adminiſtrationem injungunt. Hoc autem videntur facere, cum pauperibus ſubſtantias ſuas dividi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, adſtat Chriſtus, ac una cum illo manum porrigit. Quatenus namque, inquit, uni ex minimis hiſce fratribus feciſtis, mihi feciſtis. Jubemus igitur, ut quando hujuſmodi procuratoriæ diſpenſationes, & in pias cauſas diſtributiones, quæ ad animæ rectum ductum ac pupillorum, ſenum atque pauperum educationem & exhibitionem tendunt, proponuntur, in his judiciorum protelationes, atque qui hinc exiſtunt inanes temporum decurſus, locum non habeant. Contingit enim hinc ut defunctorum animæ damnum ſubeant, & communis omnium boni utilitatiſque cauſa latæ leges commutentur in contrarium. Tum neque juſtum eſſe Imperatoria mea majeſtas judicat, ut qui ordo in reliquis judiciis obtinet, etiam in iſtiuſmodi uſurpetur: ſed ut talium ſpecierum ambiguitates confeſtim ſolvantur: neque libellus detur, & cognitio in tres aut ſummum 4. dies differatur, nulla judiciaria dilatione introducenda, quid cuique jure competat, diſquiratur: citra omnem dilationem utraque pars accerſatur: atque ut quid juris ſe habere putet, proponat, exigatur: tumque demum per breve tempus, in menſem forte unum aut etiam alterum extendendum, res in controverſiam deducta, prout judici viſum fuerit, convenienter dirimatur: in ſua ſede ac ſoliditate firmiter maneant leges, quæ non mox à defuncti morte, ſed poſt aliquot dierum decurſum ſucceſſores ipſius in judicium trahi ſtatuunt: quemadmodum quæ huc pertinent, fuſius in Baſilicis tractata ſunt. Si vero procurator ad dilationem vergere videatur, eaque evertere dolo deprehendatur, nec quemadmodum teſtator præcepit, procraſtinationes nectendo faciat: à rerum defuncti procuratione ac diſpenſatione removeatur: eaque quibus Imperator ſtatuerit injungatur: aut ſi is forte peregre ſit, præfectus urbis una cum ſanctiſſimo eccleſiæ œconomo res illas procuret ac diſpenſet: qui de his quæ in hujuſmodi ſpeciebus adminiſtraxunt Imperatori, aut (ſi fortaſſis hic peregre erit) ſanctiſſimo patriarchæ rationem reddere debebunt. Non tamen prout Imperator juſſerit, defuncti voluntas adimplebitur.

2. *De feriis.*

CÆterum, ſi quonam die judicia ceſſent, exacte diſcere velis, lege adorandam illam divinitus coronati optimi ac ſancti noſtri Imperatoris, domini Manuelis Comneni Novellam, menſe Martio, indict. 14. anno ab orbe condito 6674. emiſſam, atque hæc poſt procœmium complectentem. Sancimus igitur, ut illi dies feriati ſint, quos in præſenti conſtitutione nominatim enumerabimus. Quorum alii omnino toti feriati ſint, ut nullo modo ulla ipſorum parte conſtitui judicium poſſit, extra quam ſi forte Imperator diſpenſationis modo, aut propter neceſſitatem (ut multa ſæpenumero rerum viciſſitudo noviter introducit) in illis etiam judicium conſtituere velit. Alii vero ex parte à judiciis ceſſent, à mane videlicet uſque ad ipſum divini miniſterii tempus: ut judicibus, precationibus, atque glorificando Deo vacare liceat, ac deinde poſt divinum ſacrificium juſtitiæ operam navent, ſecundumque legum vim injuriam paſſis auxilium ferant. Verumenimvero quibus ita poſt divinum miniſterium judicare permiſſum eſt, in conficiendis à ſe inſtrumentis, temporis quo illa confecta ſunt, mentionem facient. Ac primum quidem de omnino [1] feriatis eſt agendum. Natalis itaque dies puriſſimæ dominæ ac Dei genitricis qui eſt 8. *Septembris* [2], feriatus eſt. Item 14. qui propter exaltationem vivificæ crucis honoratur. Item vigeſimus ſextus, propter Apoſtoli & Euangeliſtæ Joannis Theologi tranſmutationem. Item 6. *Octobris*: quod tum memoria ſancti Thomæ Apoſtoli celebretur. Item 9. in honorem Jacobi Alphæi Apoſtoli. Item 10. in honorem Lucæ Apoſtoli & Euangeliſtæ. Item 13. *Novembris*, quod tum memoria patris Chryſoſtomi celebretur. Item 14. quod tum Philippus Apoſtolus feſtiviter honoretur. Item 16. quod tum Matthæus Euangeliſta & Apoſtolus honoretur. Item 21. quod tum Dei genitricis in templum introitus celebretur. Item trigeſimus, quod tum Andreas Apoſtolus feſtiviter honoretur. Item nonus *Decembris*: quippe quia tunc genitricis Dei noſtri conceptio celebretur. Item vigeſimus, uſque ad ipſum ſextum *Januarii*, utpote quod diebus iis natalitia & baptiſmus domini & Dei & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti celebretur. Item ejuſdem Januarii duodevigeſimus, divinorum patrum & doctorum Athanaſii & Cyrilli gratia. Item ejuſdem menſis vigeſimus quintus, propter memoriam magni patris Gregorii Theologi. Item 2. *Februarii*, quod tum Servatori obviam itum ſit. Item 3. celebrandæ memoriæ Simeonis Dei ſuſceptoris cauſa. Item vigeſimus quintus *Martii*, boni nuntii ergo ad Dei genitricem delati. Item dies Paſchales ab ipſa Lazari reſurrectione, uſque ad ipſum poſt ſacrum Paſcha octavum. Item 15. *Aprilis*, in honorem Apoſtoli & Euangeliſtæ Marci. Item trigeſimus, in honorem fratris theologi & Euangeliſtæ, Jacobi Apoſtoli. Item 8. *Maii*, ob memoriam

1 Feriati omnino dies.

2 Annum à Septembri inchoari hic obſerva.

πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τ̃ δικαιηϱείων ϖϱοεϱῶσιν ἡ βασιλεία μου, μηκέτι τοιαυτ̃ης ϖϱοσέχητε οἰαδήποτε αἰτίας ἀντιλαμβάνηται, κωλύσῃ τινὰ τ̃ δικαστ̃ῶν τ̃ῳ ἐπ' αὐτοῖς καθεσθέντι ϖεϱιφϱέοντα δίκην γυμνάζειν· κἂν διὰ κινναβάϱεως ὑποσεσημασμένη τυγχάνῃ, κἂν τ̃ῳ κηϱῷ λοιϖὸν σφϱαγῖδα φέϱῃ. ἀλλὰ μ̃ τ̃ῳ γε λιβέλλῳ δόσις, εἰ μὴ ἐντὸς εἴκοσιν ἡμεϱ̃ῶν τ̃ ἀϱξαμένης ὁ ἐπὶ τὸ δικαστήϱιον ἐλήλυθε λύσιν τ̃ βασιλείας ὑμῶν ϖοιήσ̃ῃ· κ̃ ἕτεϱον δικαστ̃ὴν τ̃ῷ ἐφ' ὃν ϖϱοσήϱχετο ϖαϱεπέμφθη ἡ δίκη ϖαϱαζεύγνυσθαι, συναίνεις τῆς ὁμολογίας κ̃ τ̃ῶν τὸν δικαστὴν, κ̃ τ̃ῷ τομεῖ ἐπιταχθέντος τοῖς ἀμφισβόλοις ἐνόμου. εἰ δ' ὁ τ̃ εἴκοσιν ἡμεϱ̃ῶν ϖαϱοδϱάμῃ χϱόνος, μήτε συναδικάσ̃ῃ ἕτεϱον ϖϱοσδέχεται, ὅτι κ̃ τ̃ῷ νόμῳ τοῦτο δοκεῖ· μήτε μὴν ϖϱοσφάσ̃ῃ ἐπὶ τὸ τ̃ βασιλείας βῆμα ὁλοσθλ̃ῶν ἕνεκα, ἐς ὕστεϱον τ̃ῷ δίκῃ χϱῆσθαι εἰσαχθήσομεν, ἐμποδίζεσθαι ὅλως εἰς τ̃ῷ διάγνωσιν· ἀλλὰ τέμνειν τ̃ῷ καθαιϱεθείσῃ τοῦτο ἀμφισβολίαν κ̃ τ̃ῷ τ̃ νόμῳ ἀκόλουθον· μὴ ἀποκλεισθ̃ῆναι ϖάντως τ̃ δικαζομένου τ̃ τ̃ ὀϱκίστου δικαστηϱίου, εἴγε βεβλάφθαι οἴεται. Καὶ τοῦτο ϖάντες ὑμεῖς γινώσκοντες οἱ δικάζοντες, ϖαϱάδοτε τὰς ἀναπεμφθείσας ὑμῖν δίκας τηϱεῖν, κ̃ τέλος ϖοιεῖσθαι τούτοις ἐπιτηδείως ἐνόμου. ἐβούλετο γὰϱ ἡ βασιλεία μου, μ̃ τὸ ϖαϱαϖεμφθ̃ῆναι ὅλως ϖϱὸς τ̃ δικαστ̃ὴν ϖάθεσιν, κ̃ τ̃ ϖϱόσοψιν αὐτ̃ῆς, ἐξ οἱασδήποτε μεταχειϱίσεως ϱαφ̃ῆς, ἐϖιτϱέϖεσθαι εἰς τ̃ῷ βασιλείαν μου εἰσαχθ̃ῆναι τ̃ῷ δίκῃ, τ̃ῷ διάγνωσιν ἐμϖοδίζειν· ἀλλὰ ϖϱοσ̃ῆναι τούτῳ ἕως τέλους ἀνυποσ̃όλως, ϖεϱὶ τ̃ῆς αὐτ̃ῆς δικαστ̃ῆ, ἢ τοῖς, ὡς ἀνωτέϱω εἴϱηται, συνιδϱύμασι τούτου συνδικασταῖς· ἐντὸς δηλαδὴ τ̃ῶν εἴκοσιν ἡμεϱ̃ῶν ἀϱξαμένης. μ̃ τ̃ῷ γε δίκης ϖϱοσ̃ῆναι, τ̃ῷ ἀδικηθ̃ῆναι ἕτεϱον οἰομένῳ, ἐϖ' ἀδείας εἶναι κ̃ ἕτεϱον ἐπικαλέσασθαι κατ' ἔκκλητον δικαστήϱιον, ἢ τ̃ῷ τ̃ κϱατοῦντος ἡμῶν ζητ̃ῆσαι ἀκϱοάσεως.

MANOYHA TOY KOMNHNOY.

α'. Περὶ διοικητ̃ῶν τ̃ ἀϱϱ̃ώστων. Β.

ΚΑλῶς ἡ τ̃ Μάϱτιον μ̃ῆνα τ̃ ἰσ̃ῃ ἐπινεμ̃ήσεως γέγονε ναϱϱᾷ τ̃ ἀγίου ἡμῶν αὐτοκϱάτοϱος κυϱίου Μανουὴλ τ̃ Κομνην̃οῦ, σὺν μέϱει τούτῳ διεξιόντα, Σιὼ τούτοις κ̃ τ̃ῶν θεοσεζόντων τοῖς ϖϱοσευχαϱιστ̃ίοις συμϖίϖτομεν. Πολλοὶ τ̃ ἀνϑϱώϖων ἐν τοῖς ἐϖιτελευτίοις αὐτ̃ῶν διαταγμασιν ἐϖιτϱέϖουσι, ἄγειν διοικητὰς τ̃ παϱ' αὐτ̃ῶν διοϱισθέντων, καταλιμϖάνουσι, κ̃ τούτοις ἀναϑέσει τ̃ῷ τ̃ ϖϱοκειμένων αὐτ̃ῶν οἰκονομίαν τε κ̃ διοίκησιν, τ̃ Χϱιστ̃ῷ κληϱονόμῳ γϱάφοντες, τ̃ γλυκὺ τοῦτο κ̃ ὀνομαστὸν ὄνομα. τοῦτο γ̃ δοκοῦσι ϖοιεῖν οἱ ἐν τοῖς ϖένησι τὰς ϖεϱιουσίας αὐτ̃ῶν καθιεϱωθ̃ῆναι ϖαϱαιτούμενοι. ἔδει γὰϱ αὐτοὺς λαμϐάνειν, ἴσως, ὁ Χϱιστὸς συγκληϱονόμων τούτῳ τ̃ῷ χάϱιτος. ἐφ' ὅσον γ̃ (φησὶν) ἐνὶ τούτων τ̃ ἐλαχίστων ἀδελφῶν ἐϖοιήσατε, ἐμοὶ ἐϖοιήσατε. ϖαϱακελεύμεθα οὖν, ὅταν ἐϖιτϱοϖικαί τισιν οἰκονομ̃ίας ϖαϱέχειν, κ̃ εἰς δύσϐουλα αἰτίας ἀφοϱμαὶ κ̃ ϖϱὸς ψυχικὴν οἰκονομίαν, κ̃ ὀϱφανῶν ἀφηλίκων τε κ̃ πενήτων ἀναγωγὰς κ̃ ἀϖοτροφὰς τίνωσι, μὴ χϱόνον ἔγειν ἐν τούτοις τὸν τ̃ δικαστηϱίων ὑπεϱϐολασμὸν, κ̃ τὰς ἐντεῦθεν χϱονοτϱιϐ̃ὰς. συμϐαίνει γὰϱ ἐντεῦθεν τὰς τ̃ ϖελαδυτ̃όντων ζημιοῦσθαι ψυχὰς, κ̃ τὰς ἐϖ' ἀγαθοῖς κ̃ κοινὴ λυσιτελείας τ̃ ϖαντὸς τιθέντας νόμους εἰς τἀναντίον ϖεϱιϊστ̃ῆσθαι. ὁ γὰϱ δίκαιον κεῖνό ἡ βασιλεία μου τ̃ῷ ἐϖὶ τοῖς λοιποῖς δικαστηϱίοις κϱατοῦσιν ἀκολουθεῖν κ̃ ἐϖὶ τοῖς τοιούτοις ϖολιτοῦσθαι, ἀλλὰ τὰς ἐϖὶ ταῖς τοιαύταις ὑϖοθέσεσιν ἀμφισϐολίας ἀϖεϱιϐλ̃ήτως λύεσθαι, μὴ λιϐέλλου δισδόμου, εἰδήσεως ἢ τ̃ῆς ἡμέϱας, ἢ τ̃ῆς ἐϖὶ τεσσαϱσὶ ϖαϱεκτεινομένης. μὴ μὴν ἡ δικαστικὴς ὑϖεϱθέσεως ἐϖισεζομένης, ἢ τ̃ῶν ἐκείσε δικαίων χϱήσεσθαι ϖϱοσταξάντων· κ̃ μεζόνως ἐκείνης ἐϖὶ τ̃ῷ ἀϖϱαξίᾳ ϖϱοϐλ̃ήσεσθαι· κ̃ ἀμφοτέϱοις τοῖς μέϱεσι, δίχα ϖάσης ὑϖεϱημεϱίας, κ̃ ἀϖϱαϑυμ̃ίας ἕκατέϱοις τοῖς μέϱεσι τὰ δοκοῦντα συνιέναι αὐτοῖς, ϖϱοσαλέσθαι. κ̃ ὅτου δι' ὀλίγας καιϱὸν, μᾶλλον τυχὸν, ἢ κ̃ εἰς δύο τϱεῖς ϖαϱεκτεινομένης, κ̃ τ̃ δίζειν τῆς δικαστ̃ῆς ϖϱοσήκουσιν δίζοιϱα λύσιν τὸ ἀνακύψαν ἀμφισϐολον· κυϱωθ̃ῶν δηλονότι τ̃ νόμων ἐϖὶ τ̃ οἰκείας ἕδϱας κ̃ ϖαλαιότητος, ὅσοι μὴ μ̃ τ̃ῶν τελευτησάντων ἕνεκα τὸν δύϐους τὰς οἰκείας ἀμφισϐόλους εἰς δικαστήϱιον ἕλκειν διοϱίζουσι· ἀλλὰ μ̃ ϖαϱαϑϱυλ̃ῶ ἡμεϱ̃ῶν τινῶν, καθὼς τὸ ϖϱὶν τούτων ταλαιπόϱου τοῖς ϐασιλικοῖς διηγϱοῦ. εἰ δὲ γε ἐϖιτϱοπὸν εἰς ὑϖέϱϑεσιν φανείη χϱόνου, τοιαῦτα σπουδῶν φοϱϐεῖν, κ̃ ὡσεὶ ὑϖεϱϐασασμοὺς χϱήσ̃ῃ, μὴ ϖοιῶν καθὼς ὁ ἀϱχιεϱεὺς διετάξατο, τ̃ ἐϖιτϱοπὴς κ̃ οἰκονομίας τ̃ῶν τελευτησάντων ϖϱαγμάτων μετακινηθ̃ήσεται· ἀναϖλ̃ήσει δ' ἢ αὖτη οἷς ἂν ὁ ϐασιλεὺς διοϱίσ̃ῃ· ἢ τότε ἕως ἀϖοδημεῖ τ̃ῷ, ὁ τ̃ ϖόλεως ἔϖαϱχος, ἄϱχα τ̃ῶν ἀλωτάϱων ἐκκλησίας οἰκονόμῳ, τ̃ῷ τότε ϖοιήσουσι· οἰκονομίαν τε κ̃ διοίκησιν. ὀφείλοντες εἰδ̃ῆναι διδόναι τ̃ ἐϖὶ ταῖς τοιαύταις ὑϖοθέσεσιν οἰκονομευμένων τ̃ῷ ϐασιλεῖ, κ̃ τ̃ῷ κῦ τ̃ῷ ἡμέϱαν ἀγωνιστ̃ὴν ϖαϱιάϱχῃ· εἰ τύχῃ τ̃ ϐασιλέα ἀϖόδημον εἶναι, κ̃ μὴ κῦ ϖϱοσ̃άξαι αὐτ̃ῷ τὰ τ̃ ϖελούτησαντος ϖληϱωθ̃ῶαι θελήματα.

β'. Περὶ ἀϖϱάκτων ἡμεϱ̃ῶν. Β.

ΕΙ θέλεις ἢ μαθεῖν ἀκϱιϐ̃ῶς κῦ ϖοίαν ἡμέϱαν ἀϖϱακτεῖσι τὰ δικαστήϱια, ἀνάγνωθι τ̃ῷ κῦ τ̃ Μάϱτιον μ̃ῆνα τ̃ ἰσ̃ῃ ἐπινεμ̃ήσεως τ̃ ς' κ' ὁ σὴ' ἔτους ἀϖολυθεῖσαν ϖϱοσκυνητὴν νεαϱὰν τ̃ ϑεοτόκου κϱατίστης κ̃ ἀγίας ἡμῶν αὐτοκϱάτοϱος, κυϱίου Μανουὴλ τ̃ Κομνην̃οῦ, κ̃ ταύτῃ ἰσ̃ῃ τὸ ϖϱοσήμιον ἀλαλαμϐάκησιν. Θεσπίζομεν ἐν σκέψει εἶναι τ̃ ἡμεϱ̃ῶν ἀϖϱάκτως, ἃς σὺν τ̃ῇ ϖαϱούσῃ ἀλϖαΐξ ἠντ̃ῶς ἀϖομνημονεύομεν· κ̃ ϖᾶσαι μ̃ αὐτ̃ῶν τὸ ϖαντὶ ἄϖϱακτον ἔχειν, ὡς μηδαμ̃ῶς δι' ὅλης τ̃ αὐτ̃ῶν ἀϱχ̃ῆς ϖϱοσ̃ήκουσαν δικαστ̃ὴν, εἰ μὴ ϐασιλεὺς ἴσως οἰκονομίας τ̃ϖου, ἢ ἀνάγκη (ὁποῖα ϖολλάκις τὸ ϖείϱατος τ̃ ϖϱαγμάτων ϖαναιδοῦς) ϑελήσῃ καθίσαι κ̃ σὺν αὐτοῖς δικαστ̃ὴν. τίνας δ' ἀϖὸ μέϱους ἄγειν τ̃ δικαστηϱίων σχολὴν ὡς οἷον, ἔωθεν μέχϱις κ̃ εἰς αὐτὸν τ̃ ϑείας λειτουϱγίας καιϱόν. ἵνα τοῖς δικασταῖς ἐξεῖη ϖϱοσευχ̃ῆς δύχῃ, κ̃ τ̃ῇ ϖϱὸ τ̃ ϑείου δεξολογίας κ̃ μ̃ τ̃ῷ ϑείαν ἱεϱοτελεσίαν ἐϖιμελείας κ̃ τ̃ δικαιοσύνης, κ̃ τοῖς ἀδίκως ϖιεσϑ̃ῆναι ἐϖαϱήξαι κῦ τ̃ῷ τ̃ νόμων ἰσχύϊ· οἱ μ̃ῶτοι ἕτοι μ̃ τ̃ῷ ϑείαν λειτουϱγίαν ἐϖιτελεσϑ̃ῆναι δικάζειν, σὺν τοῖς γονυϱδίοις ϖαϱ' αὐτ̃ῶν σημειώμασι μεμνήσονται κ̃ ϖεϱὶ ὧν τὰ σημειώμαϑα ϖϱάττου). Καὶ δὴ ϖϱῶτον ϖᾶσι τ̃ῷ ϖλείοις ἀϖϱάκτων ἀλληϖτέον. Η τοίνυν ϖϱωτὴ τ̃ῷ ἡ τ̃ Σεϖτεμϐϱίου μ̃ῆνός ἐστιν ἡμέϱα τ̃ ϖαναχϱάντου ϑεοτόκου κ̃ ϑεομ̃ήτοϱος, ἀϖϱακτος ἐστὶν. ὡσαύτως κ̃ ἡ ἰσ̃ῃ, τ̃ῇ ὑψούσῃ ϖεϱικαλλὲς τ̃ ζωοφόϱου σταυϱοῦ, κ̃ ἡ κϛ', τ̃ῷ τ̃ ἁγίου ἀϖοστόλου κ̃ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τ̃ ϑεολόγου μετάστασιν. Η ϛ' τ̃ Οκτωϐϱίου, τ̃ῷ τοῦ μηνὸς τοῦτῳ ϖλείας τ̃ ἁγίου ἀϖοστόλου Θωμ̃ᾶ. Η θ', τ̃ῷ τ̃ Αλφαίου Ἰακώϐου τ̃ ἀϖοστόλου κ̃ ἡ ι', τ̃ῷ τ̃ ἀϖοστόλου κ̃ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Η ιγ' τ̃ Νοεμϐϱίου μ̃ῆνός, ὅτι σὺν αὐτῇ ἡ μνήμη τ̃ Χϱυσοστόμου τελεῖται. Η ισ', ὅτι σὺν αὐτῇ ὁ ἀϖοστόλου Φίλιϖϖου ἑοϱτάζεται. Η ις', ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς κ̃ ἀϖόστολος Ματθαῖος ϖεμϖτ̃ῇ. Η κα', ὅτι τὰ εἰς τ̃ ναὸν εἰσόδια τ̃ ϑεομ̃ήτοϱος σὺν τοῦτῳ ϖεντηκονταίζεται· κ̃ ἡ ι', ὅτι ὁ ἀϖοστόλου Ἀνδϱέου σὺν αὐτῇ ἑοϱτάζεται. Η δ' τ̃ Δεκεμϐϱίου, ὡς τ̃ συλλ̃ήψεως σὺν αὐτῇ τελουμένης τ̃ ὑϖεϱαγίας μητϱὸς τ̃ ϑεοῦ ἡμῶν. Η κ', μέχϱις κ̃ αὐτ̃ῆς τ̃ ς' τ̃ Ἰανναουαϱίου, ὡς σὺν αὐτοῖς ἑοϱταζομένων τ̃ ἡϱωθλίων κ̃ τ̃ βαϖτίσματος τ̃ τ̃ κυϱίου κ̃ ϑεοῦ κ̃ σωτ̃ῆϱος ἡμῶν Ἰησοῦ Χϱιστοῦ. Η ιη τ̃ αὐτοῦ Ἰανναουαϱίου, διὰ τὰς ϑείας ϖατέϱας κ̃ διδασκάλους, Αθανάσιον κ̃ Κύϱιλλον. Η κέ τ̃ αὐτοῦ μ̃ῆνός, διὰ τ̃ῶν μνήμων τ̃ μεγάλου ϖατϱὸς Γϱηγοϱίου τ̃ ϑεολόγου. Η β' τ̃ Φεϐϱουαϱίου, διὰ τ̃ σωτ̃ῆϱος ὑϖαντ̃ῆς· κ̃ ἡ γ', διὰ τ̃ῶν μνήμων τ̃ ϑεοδόχου Συμεὼν τελετ̃ῆ. Η κέ τ̃ Μαϱτίου, διὰ τ̃ ϑεομ̃ήτοϱος εὐαγγελισμόν. αἱ ϖαχάλιοι τ̃ ἡμεϱ̃ῶν ἀϖ' αὐτ̃ῆς τ̃ τ̃ Λαζάϱου ἐγέϱσεως, μέχϱι κ̃ ἐς αὐτὴν τ̃ῷ μ̃ τὸ ἅγιον ϖάσχα ὀγδόην. Η κέ τ̃ Απϱιλίου, διὰ τ̃ ἀϖόστολου κ̃ εὐαγγελιστ̃ῆ Μάϱκου. κ̃ ἡ λ', διὰ τ̃ ἀϖόστολου Ἰακώϐου τ̃ τ̃ ϑεολόγου κ̃ εὐαγγελιστ̃ῆ ἀδελφόϑεου. Η η τ̃ Μαΐου,

ἀϖὸ

Source : BIU Cujas

ἀφ' τῶ μνήμ῀ ☧ διαῤῥελισ☧ Ιωάννε ☧ θεολόγ. Η ί, ἀφ' τῶ ☧ ἀποστ῀ Σίμων☉ ☧ Ζηλωτ☧. Η κά, ἀφ' τῶ μνήμ῀ τ῀ ἁγίων κ῀ ἰσαποστόλων μεγάλων βασιλέων, Κωνσαντίνε κ῀ Ελένης. κ῀ ἡ κϛ' ἀφ' τῶ ☧ ἀποστ῀ Αλφαίε ☧ Ιάδα. Η ια' ☧ Ιουνίε, ἀφ' τ῀ ἀποστολ῀ Βαρθολομαίου. Η ιθ', ἀφ' τ῀ ἀπόστολον Ιούδαν, τ῀ κ῀ Θαδδαῖον· κ῀ Λεβαῖον· Η κϛ', ἀφ' τὸ ☧ σεβάσμιο῀ χριθλιον. Η κθ', ἀφ' τῶ ἐπὶ τοῖς κορυφαίοις τ῀ ἀποστόλων Πέτρε κ῀ Παύλε πανήγυρ. κ῀ ἡ λ', ἀφ' τῶ ἐπὶ τοῖς δώδεκα. Η κέ ☧ Ιουλίε, ἀφ' τῶ τ῀ ἁγίας Αννης τ῀ μητρὸς τ῀ θεομήτορ☉ κοίμησιν. Η ϛ ☧ Αὐγούστ, ἀφ' τῶ ☧ σωτῆρ☉ ἡμῶν Ιησ῀ Χριστ῀ μεταμόρφωσιν. Η ϛ', ἀφ' τῶ μνήμ῀ ☧ ἁγίε ἀποστόλε Ματθίε. ἡ ιέ, ἀφ' τῶ ὑπερένδοξον τ῀ ἁγίας γενέσεως μετάστασιν. κ῀ ἡ κ', διὰ τῶ μνήμ῀ ☧ ἁγίε ἀποστόλε Θαδδαίε. Η κθ', διὰ τῶ ☧ ἀποστόλε Βαρθολομαίε. κ῀ ἡ κθ', διὰ τῶ ☧ πρώτε σεβάσμιε ἀποστόλ῀. τούτοις ὡς τέλεον ἀπράκτοις σωτεξεταζήσεν) κ῀ αἱ μεσότητες τ῀ τεσσαρακονθημέρε νηστείας κ῀ τ῀ πεντηκοστ῀, κ῀ ἡ ☧ σωτῆρ☉ ἀνάληψις, κ῀ αἱ πᾶσαι τ῀ ἐν τῶ ἐνιαυτῶ ἡμερῶν κυριάκαι· ὡς ἐν αὐταῖς ἀποκεκλεῖσθαι πᾶσαν παρόδον εἰς τὸ δικαστήριον, κ῀ μηδέν τι μηδένα τ῀ δικάζειν λαχόντων δικαστικὴν ἀφαιρεθῆναι. Αἴζει μὲν τὸ δικαστήριον ἀπὸ μέρης χολάσασθαι, κ῀ μὴ καθ' ὁλόκληρον (ὡς σεβαστοκληφάμεν) ἀπρακτῆσθαι, εἶεν ἂν αὐτῶ. Η ϛ ☧ Σεπτεμβρίε μηνὸς, ὅτι ἐν αὐτῆ τὸ ἐν Χάνας ☧ δρυσγρατήγε Μιχαὴλ ἰαματικῶς περιτυγχάνει. ἡ κγ' ☧ Οκτωβρίε, ὅτι τῶ μνήμ῀ ☧ ἀδελφοθέε Ιακώβ πελᾶμεν. Η κϛ', ὅτι τ῀ μέγαν μάρτυρα κ῀ μυροβλύτην Δημήτριον ἑορτάζομεν. Η α ☧ Νοεμβρίε, διὰ τὸ τὰς ἰαματουργὰς ἀναργύρους, Κοσμᾶν κ῀ Δαμιανὸν, ἑορτάζ῀). Η ή, διὰ τὸ τῶ σωσαι τ῀ ἀσωμάτων πελεῖαν. κ῀ ἡ κή, διὰ τὸ τ῀ ὁσιομάρτυρα Στέφανον τ῀ νέον πανηγυρίζειν. Η σ' ☧ Δεκεμβρίε, διὰ τῶ καλλιμάρτυρα Βαρβάραν. κ῀ ἡ ϛ, διὰ τ῀ ἐν Ιωνίαις ἐπιφανῆ κ῀ μυροβλύτην Νικόλαον. Η ί ☧ Ιανουαρίε διὰ τ῀ Νύσσης ἱερὸν Γρηγόριον. ἡ ιϛ, διὰ τῶ σεσωκυῖσθαι τ῀ πιμίας ☧ κορυφαίε τ῀ ἀποστόλων Πέτρε ἀλύσεως. Η ιθ', διὰ τῶ ἀνακομισθῆναι ☧ πιμίε νεκρὸ ☧ θεολόγε Γρηγορίε. κ῀ ἡ κζ', διὰ τῶ ἀνακομισθῆναι ☧ σεβασμίε λειψάνε ☧ Χρυσοστόμε. Η ζ ☧ Φεβρουαρίε, διὰ τ῀ μεγαλομάρτυρα στρατηλάτην Θεόδωρον. Η ιζ', διὰ τ῀ ἀθλοφόρον Θεόδωρον Τήρωνα. Η ϛ ☧ Μαρτίε, ὡς τ῀ μνήμης τελεσθείσης τ῀ ἁγίων μαρτύρων ☧ Χριστ῀ πεσαράκοντα. Η κγ ☧ Απριλίε, ὡς ☧ μεγαλομάρτυρ☉ Γεωργίε πρωθύμ. Η β' ☧ Μαΐε, διὰ τ῀ μέγαν Αθανάσιον. Η ή ☧ Ιουνίε, διὰ τ῀ μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον τ῀ στρατηλάτην. Η ϑ', διὰ τ῀ ὅσιον πατέρα ἡμῶν Κύριλλον Αλεξανδρείας. κ῀ ἡ κζ', διὰ τ῀ ὅσιον κ῀ θαυματουργὸν Σαμψών. Η α' ☧ Ιουλίε, ὅτι ἐν αὐτῆ τ῀ ἁγίων κ῀ θαυματουργῶν ἀναργύρων τῶ μνήμ῀ πελᾶμεν. Η β', ὅτι τ῀ καθεδρίσεως τ῀ πιμίας ἐθνῆ☉ τ῀ θεομήτορ☉ μνημονεύομεν. Η ή, ὅτι τ῀ μεγαλομάρτυρα Παρασκευὴν ἑορτάζομεν. Η ια', ὅτι τῶ καλλιμάρτυρα Εὐθημίαν πανηγυρίζομεν. Η κ', ὅτι τ῀ προφήτε Ηλιὰ πιμῶμεν. Η κζ', ὅτι τ῀ ἀθλοφόρον κ῀ θαυματουργὸν Παντελεήμονα ἑορτάζομεν. κ῀ ἡ λά ☧ Αὐγούστ, διὰ τῶ τ῀ πιμίας ζώνης τ῀ ἀχράντου θεοτόκε κατάθεσιν. ὡσαύτως δή, αἱ πῶς μὲ ἄπρακτοι, πῶς ἠέμπρακτοι· τὰς μύθους διὰ γλώσσην βασιλικὴν ἢ ἀναγράψασιν χολαζόσας τ῀ ἡμερῶν, κ῀ ταύτας πᾶσι ἐμπράκτοις ἐγκεκλῆ ἡ βασιλεία μου, ἀφ' ἑαυτῆς ἀρχομένη ☧ παρόν☉ θεσμοθετήματ☉, κ῀ ἐν οἷς αὐτὴ ἀμπεζόμενον διδάσκουσι τὰς λοιπάς. ἐχ ἔτω γὰ ὁ τ῀ παρούσης ἀμπεζέως πόσι λόγ☉ τὰς αὐτῶ σεσωκυίσθαι, ὡς ἡ παρὰ τ῀ βασιλείας μου πρᾶξις. αὐτὰς γὰ τὰς ἡμέρας ἐν αἷς ἡ βασιλεία μου κ῀ εἰς τ῀ τῆδε βίον σεθῆκ῀), κ῀ εἰς βασιλέα θεὸν σεφοίς ἀνηγόρου), ἐμπράκτους εἶναι θεσπίζ῀, κ῀ μηδεμίαν ἐπιχειρεῖσθαι ἐν τούτοις ἀγὼν τὸ δικαστήρια, πᾶσαι μύθοι αἱ παρὰ τὰς ἄνω καθεζαραφεισας ἡμέρας ☧ χρόνε, κ῀ ἐμπράκτοι ἔσον), κ῀ δικαστήρια ἐν αὐταῖς χωνσον), κ῀ ἐκδίασμοι, ἀκολάθως τοῖς δικαικοῖς δοφάσεσι πέπεισμαι ☧ ὁπ κ῀ θεῶ φίλον ἔσ῀ τὸ παρὰ τ῀ βασιλείας μου θεσμοθέτημα. πελανίζων γὰ τὰς Φαρισαίους ὁ Ιησ῀ς, κ῀ αὐτὸ ☧ ἐλέγς τῶ κελεύειν σεθετικῶς.

γ'. Περὶ σινοδικῆς σημειώσεως ☧ πατριάρχε Λουκᾶ περὶ γάμε ☧ ἑβδόμε βαθμοῦ ἐξ αἵματ☉. Β.

ΓΕγραπε ☧ ἐπὶ τούτοις κ῀ σεβάσμιε ☧ κραταιοῦ κ῀ ἁγίε ἡμῶν βασιλέως, λαβὼν κτ῀· Μάϊον μὲν ἃ τ῀ αὐτῆς ἐπιμελήσεως, κ῀ διορίζομεν ἐν μέρει τούτω, Τοιγάρτοι κ῀ ἡ βασιλεία ἡμῶν τῶ σινοδικῶ τούτω ἐπὶ τ῀ ζητηθέντι λόγε, ἢ (πόλησε εἰπεῖν) ὀρθέτησιν, ὡς ἐπομβρίως τοῖς θείοις κανόσι κ῀ τοῖς πολιτικοῖς ὑπετεθεῖσιν νόμοις, ἐπέκρινε κρατεῖν εἰς τὸ ἑξῆς, κ῀ ἀμεταστρεπτως ἔχειν εἰς τὸ διηνεκὲς διορίζε) τ῀ αὐτῆς κοινωνεῖσι γνώμης ἐπὶ τῆ λυσῖ ☧ σεκειμένε ζητήματ☉ τῶ τε ἁγιωτάτω μου διακόσμ῀ κ῀ οἰκουμενικῶ πατριάρχ῀ κ῀ τῆ ἱερᾶ κ῀ θείᾳ συνόδῳ.

δ'. Περὶ τόμε ☧ Σισινίε ☧ περὶ γάμε δυοῖν ἀδελφοῖν μ῀ δυεῖν ἐξαδέλφαιν. Β.

ΤΟύτων ἔν ὄντως ἐχόντων, κ῀ ἀμφιβολίας χλυομένης περὶ ☧ τοιάτε συναλλάγματ☉ παρὰ τῶ βασιλικῶ θείω βήματι, ἀπελύθη θέσπισμα νεαρὸν ☧ κραταιοῦ κ῀ ἁγίε ἡμῶν αὐθέντ῀ κ῀ βασιλέως κτ῀ μὲν Ιούνιον ἐπινεμήσεως η', τοῦτο περὶ τὸ τέλ☉ διεξιὸν, Ὡς ἂν ἔν κ῀ ἀμφοτέρα καλῶς περιφυλαχθῶσι, κ῀ σεβασθῶσιν ἡ τε μεγαλειότης τ῀ βασιλικῶν τε κ῀ ἱερατικῶν διατεταγμάτων, κ῀ ἡ τ῀ νόμων κ῀ ἡ τ῀ κανόνων ἀκρίβεια· μήτε παντελῆ δοτέον τῶ τόμω τούτω τῶ λύσιν, μήτε πάντη ἐπιτρεπτέον αὐτῶ κ῀ αὖθις τὸ ἐνεργόν· ἀλλὰ τῶ μέσῳ βαδιστέον (ὅ φασι) κ῀ βασιλικῶ· κ῀ ἄμφω σωτηρητέον τό, τε περὶ τ῀ τομωτέρον ἐκείνων δρυσγρατέα σέσας, κ῀ τὰς ἐπιμηδείως ☧ τίμε αὐτ῀ βασιλεῖς, κ῀ τὸ μηδένα τοῖς νόμοις ἀπᾶδον κ῀ τοῖς κανόσι σεπτέσθαι· ὅπως ὁ τοιοῦτ☉ τόμ☉ εἰσῴκισε χρὴ γὰ τὸ ἀπὸ ☧ τοιάτε τόμε εἰσενίσμον σωάλλαγμα, ἤδη μὲν σωπλεσθὲν κ῀ σεθ' ἐρωτήσεως, μὴ προπαθὰς· ἐπιτιμίοις δ' τὰς ἅπας εἰς γάμην ἀρμοσθέντας βαρυτέρας, κτ῀ τῶ κείσιν κ῀ δοκιμασίαν ☧ κ῀ τόπον δρυσγρατέως· κ῀ σωτηρεῖσθαι τάτοις τὸ συνοικέσιον· φθάσαν δ' πεσεῖν εἰς ἐρώτησιν, μὴ συδίδοσθαι χωρὶς τ῀ ἀνηκόντων ἐπιτιμίων κ῀ ἐντολῶν, δι' ὃ σέσας ἀνωθεν εἰρη)· μηδὲ ἀδέως κ῀ ἀνυποστόλως κ῀ ἀναιτίως τοῖς ἐρωτήσεσιν ἐπιτρέπεσθαι, ἀλλὰ μ῀ ἐντολῆς μᾶλλον δ' κ῀ ἀναμνησιν ☧ ἐηθέντ☉ τόμε παρὰ τ῀ ἐκκλησίας λαμβάνειν αὐτὸς, κ῀ τ῀ ἐν αὐτῶ διαταττομένων. κ῀ εἰ μὲ τὸ ἀπαστομένων τιμῶν σεφαιρέμενοι, κ῀ τὰ ἐν αὐτῶ διειλημμένα φυλάττειν ἀπαρασάλευτα βέλοιντο, ἐπαινετέοι πάντως εἰσί· εἰ δ' τὸ πῦρ αὐτὸ κεκλυμένον ἀναπτεσθαι σεφαιρεθῆναι, ἐκχωρηθήσον) μὲ τᾶτο ποιεῖν, πλὴν ὅμως τοῖς σεσταθεῖσιν ἐπιτιμίοις καθυπαγόμενοι

ε'. Περὶ γάμε μ῀ δυεῖν θυγατέραιν ἐξαδέλφαιν. Β.

ΟΤι ὁ λόγ☉ γέγονέ ποτε παρὰ τῶ βασιλικῶ βήματι περὶ ☧ εἰ δυνα) ὁ αὐτὸς κ῀ εἷς δυὸ θυγατέρας ἐξαδέλφας λαμβάνειν κτ῀ λόγον γάμε, ὡς δῆθεν εἰς ἑβδόμην ἐξ ἀγχιστείας βαθμὸν ἀναγομένε ☧ σωαλλάγματ☉, ἀπελύθη σέσας ☧ κραταιοῦ κ῀ ἁγίε ἡμῶν βασιλέως. μὴ γίνεσθαί ποτε τᾶτο διορίζομενον διὰ τὸ ἑνὸς βαθμοῦ λογίζεσθαι τ῀ ἄνδρα μ῀ τ῀ γυναικὸς, κ῀ καταλῦαι τὸ σωάλλαγμα εἰς ἕκτον βαθμὸν ἐξ ἀγχιστείας.

ς'. Περὶ ψήφων δικαικῶν. Β.

ΤΟύτων ἕτω διορισθέντων, ἠρώτησέ τις ὡς ☧ μ῀ παρόν☉ κανόν☉ διορίζομένε ἐπὶ πάσαις ταῖς σεσθέσεσι, τῶ τ῀ πλείονων ψῆφον νικᾶν

Euangeliſtæ, Joannis theologi. Item 10. propter memoriam Simonis Zelotæ apoſtoli. Item 21. propter memoriam ſanctorum ac apoſtolis æqualium, magnorum Imperatorum, Conſtantini & Helenæ. Item 26. propter memoriam apoſtoli Alphæi Judæ. Item 11. *Junii*, in honorem Bartholomæi Apoſtoli. Item undevigeſimus in honorem Apoſtoli Judæ, qui & Thaddæus & Lebæus & Jacobus nominatur. Item vigeſimuſquartus, propter Præcurſoris natalitium. Item undetrigeſimus propter principum apoſtolorum, Petri & Pauli, celebrationem. Item trigeſimus propter duodecim Apoſtolorum celebrationem. Item vigeſimuſquintus *Julii*, propter ſanctæ Annæ matris Dei genitricis, obdormitionem. Item 6. *Auguſti*, propter Servatoris noſtri Jeſu Chriſti transformationem. Item nonus propter memoriam S. Matthiæ apoſtoli. Item decimuſquintus, propter glorioſam ſanctæ Dei genitricis emigrationem. Item vigeſimus, propter memoriam S. Thaddæi Apoſtoli. Item vigeſimuſquartus, propter Bartholomæi Apoſtoli memoriam. Item undetrigeſimus, propter venerabilis Præcurſoris decollationem. Hiſce omnino feriatis diebus connumerabuntur mediętates quadrageſimalis jejunii, & Pentecoſtæ: tum etiam Servatoris aſſumptio [1], & omnes totius anni dominici dies: ut in illis omnis in judicium aditus præcludatur, ac nemo judicum judiciale quiddam faciat. Sane vero qui ex parte [2] judicium ſiſtent, neque toti (uti antea diximus) feriati erunt, hi ſunto. Menſis *Septembris* ſextus, quoniam tunc in Chonis ſummi ducis Michaëlis miraculum prodigioſe peragitur. Item 23. *Octobris*, quoniam memoriam fratris Dei, Jacobi celebramus. Item vigeſimuſextus, quia magnum illum martyrem & unguento ſcaturientem feſtiviter veneramur, Demetrium. Item 1. *Novembris*, quod miraculoſi illi anargyri, Coſmas & Damianus, feſtive colantur. Item 8. quod conventus defunctorum celebretur. Item duodetrigeſimus, quod S. Stephanus martyr junior celebretur. Item 4. *Decembris*, in honorem egregiæ martyris Barbaræ. Item 6. in honorem miraculis celebris unguentoque ſcaturientis Nicolai. Item 10. *Januarii*, in honorem divini Gregorii Nyſſeni. Item 16. propter adorationem venerabilium principis Apoſtolorum Petri vinculorum. Item 19. propter recuperationem venerabilis defuncti Gregorii theologi. Item 27. propter recuperationem venerandarum reliquiarum Chryſoſtomi. Item 7. *Februarii*, in honorem magnifici martyris, ducis exercitus Theodori. Item 17. in honorem præmiis decorati Theodori tyronis. Item nonus *Martii*, nempe quod tum ſanctorum quadraginta Chriſti martyrum memoria celebretur. Item vigeſimustertius *Aprilis*, quippe quia tum magnificus martyr Georgius honoretur. Item ſecundus *Maii*, in honorem magni Athanaſii. Item octavus *Junii*, in honorem magnifici martyris Theodori, exercitus ducis. Item nonus, in honorem ſancti Patris noſtri Cyrilli Alexandrini. Item vigeſimuſſeptimus, in honorem ſancti & miraculoſi Sampſonis. Item primus *Julii*, quia tum ſanctorum & miraculoſorum anargyrōn illorum memoriam colimus. Item 2. quia depoſitionem pretioſæ veſtis Dei genitricis recolimus. Item 8. quia magnificum martyrem Procopium feſtiviter honoramus. Item 11. quia eximiam martyrem Euphemiam concelebramus. Item 20. quia prophetam Heliam honoramus. Item 27 quoniam præmiis decoratum, & miraculoſum Panteleemonem feſtive colimus. Item 31. *Auguſti*, propter pretioſi cinguli immaculatæ Dei genitricis depoſitionem. Atque hi quidem dies ſunt qui quodammodo feriati, & quodammodo non feriati ſunt. Quibus vero diebus propter nativitatem, aut creationem principis feriamur, hos Imperatoria mea majeſtas inter non [3] feriatos collocat: præſentem ſanctionem à ſe inchoans, & per ea quæ ipſamet actura eſt, reliquos docens. Non perinde enim præſentis conſtitutionis ſermo quantumvis in illum attentis, atque imperatoriæ majeſtatis mea actio perſuadeat. Mea itaque imperatoria majeſtas quibus diebus, tum in hanc vitam producta, tum divina providentia in Imp. deſignata eſt, ne feriati ſint, neque ullas inducias in illis judicia habeant, ſancit. Sane præter ſupra deſcriptos anni dies omnes faſti erunt, & in illis judicia judiciariſque ſententiis conſentaneæ executiones exercebuntur. Perſuaſum autem habemus, Deo etiam hanc Imperatoriæ meæ majeſtatis ſanctionem fore gratam. Cum enim Phariſæos execraretur dominus, neglectum ab ipſis miſericordiæ [4] judicium ante omnia cauſſatus eſt.

1 Id eſt, aſſenſio.

2 Feriati ex parte dies.

3 Non feriati dies.

4 Miſericordiæ neglectæ Phariſæi à Chriſto notati.

3. *De ſynodica ſubnotatione patriarchæ Lucæ de nuptiis ſeptimi gradus cognationis.*

FActa autem etiam poſtea juſſio potentis & ſancti Imper. noſtri & domini, emiſſa menſe Majo ejuſdem indictionis. quæ hæc in ejus parte decernit. Noſtra itaque Imperatoria ſublimitas hoc ſynodale de quæſito reſponſum, vel, ut vere dicam, decretum conſequenter divinis canonibus legibuſque civilibus editum, in poſterum obſervandum, & perpetuo immobile, ac immutabile futurum judicavit, eandem de propoſita quæſtione habens ſententiam, quam ſanctiſſ. D. & univerſalis patriarcha, & ſancta ac divina ſynodus.

4. *De deciſione Siſinnii de nuptiis duorum fratrum cum duabus conſobrinis.*

CUM hæc ita ſe habeant, & de ejuſmodi contractu exorta eſſet controverſia, emiſſa eſt Novella conſtitutio potentis & ſancti noſtri Imper. & domini menſe Junio, indictione octava, quæ hæc in fine perſequitur. Itaque ut utraque recte ſerventur & colantur Imperialium & ſacerdotalium juſſionum majeſtas legumque & canonum ſubtilitas, nec deciſio omnino ſolvenda eſt, nec rurſus permittendum, ut omnino exerceatur. Sed media quadam & regia, ut ajunt, via eſt incedendum: & utrumque eſt conſervandum, nempe, & reverentia quæ debetur antiſtiti, qui illam deciſionem conſcripſit: & Imperatoribus, qui illius deciſionis meminerunt: & videndum ne quid quod à legibus canonibuſque diſcrepet, ſuadeatur, quod hæc induxit deciſio. Oportet enim contractum ea deciſione introductum jam quidem etiam ante interrogationem perfectum non diſſolvi, ſed eos qui ſic matrimonio conjuncti ſunt, pœnis impoſitis gravari, judicio & examinatione illius loci antiſtitis, & conſervari conjugium. Quod ſi prius ſciſcitatum acceſſerint, non concedere ſine convenientibus pœnis & mandatis propter eam, quæ ſuperius dicta eſt, reverentiam: Nec libere ac ſecure, nullaque ad eos retardandos allata cauſa ſciſcitantibus permittere, ſed cum mandato, vel ipſos potius ab Eccleſia, dictæ deciſionis, & eorum quæ in illa decernuntur, commemorationem accipere. Etſi decretum quidem honorate volentes, quæ etiam, in eo comprehenſa ſunt, velint inconcuſſa manere, ſunt omnino laudandi: ſin autem quod ab eo vetitum eſt, velint agere, hoc eis facere permittetur, convenientibus tamen eis prius pœnis impoſitis.

5. *De nuptiis cum duabus ſobrinis.*

QUia autem aliquando ad Imperatoris tribunal agitatum eſt, an poſſet unus & idem duas ſobrinas in matrimonio habere: utpote cum contractus ad 7. affinitatis gradum deducatur, edita eſt Imperatoris D. Emmanuelis Comneni juſſio, quæ ſtatuit hoc non poſſe fieri: quoniam maritus cenſeatur unius eſſe gradus cum uxore: & quod contractus ad ſextum affinitatis gradum deveniat.

6. *De ſententiis judicum.*

HIs ſic definitis, quæſierit quiſpiam, cum præſens canon definiat in omnibus cauſis plurium ſententiam vincere: Novella autem conſti-

Source : BIU Cujas

tutio potentis & ſancti noſtri domini & Imperatoris D. Emanuelis Comneni menſe Julio 14. indict. anno 6674. promulgata, conſtituat cum aliis & hæc nominatim: Si omnes non ſunt ejuſdem ſententiæ, ſed aliqui diſſentiant, ſi qui diſſentiunt, numero ſunt æquales, eorum præferetur ſententia, quibus is qui judicio præeſt, conſenſerit: utrum ſequi debeamus?

7. *Ne morientium Epiſcoporum diripiantur bona ab exactoribus.*

PRæterea tene memoria conſtitutionem Septembri menſe, XIV. indictione emiſſam, Imperatoris domini Emanuelis Comneni, de non rapiendis ab exactoribus bonis, quæ ad defunctos epiſcopos pertinuerunt, quæ quidem hæc complectitur. Res quæ & in Dei contemptum, & ad legum naturæ infirmationem, ab iis qui, ut ajunt, neque Dei vocem, neque hominum vindictam formidant, ut eſt veriſimile, patratur, non ferenda omnino meo imperio viſa eſt, cum ad ejus aures perveniſſet. Quamobrem eam ut omnino Chriſtianæ profeſſione indignam, meum corrigit imperium. Ei enim relatum eſt, in exceſſu è vita eorum qui ubivis pontificatum gerunt in ſanctiſſimis Dei eccleſiis partim quidem antequam funus efferatur, partim vero poſtquam elatum fuerit, eos qui in ea regione fiſci procurationem exercent, ipſorum mortis prætextu eorum cellas inhumane invadere, & immobilia quæ ſunt ſub eccleſiis quæ eis obtigerant, & omnes quidem facultates quæ in illis inventæ fuerint, auferre: univerſam autem ejuſmodi immobilium exactionem facere, & ea alioqui omnino conterere. Imperium ergo meum ne vel auditu quidem ferendam eorum eſſe audaciam exiſtimans, ne cum damnum & calamitas ex antiſtitum morte ad eorum eccleſias pervaſerit, hi multo majorem calamitatem invehant, & ea ſint quam jam habent moleſtia longe moleſtiores: ſtatuit per hanc præſentem conſtitutionem, ne ab iis qui ducales magiſtratus gerunt, vel deſcriptiones, vel aliqua alia publici juris exercent, tale quid in ſanctiſſimas eccleſias, vel earum immobilia, vel antiſtitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innoveturi: ſed ſi teſtati quidem moriantur antiſtites, eorum voluntate & ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet, quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod ſi forte etiam inteſtati deceſſerint, omnia quoque fiant, ut ſacris canonibus & legibus videtur. Atqui in viduarum eccleſiarum immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum eſt: ſed nec quælibet illinc pars quomodocunque apprehendetur, ſed omnia à partibus ejuſmodi eccleſiarum in ipſis adminiſtrabuntur, quemadmodum de ea legitime & canonice edictum eſt: donec ſc. qui poſt mortuos antiſtites in eccleſias renunciati ſunt, in regione fuerint, & eorum adminiſtrationem apprehenderint: debente ſcire eo qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ à præſenti imperii mei conſtitutione decreta ſunt, proceſſerit, quod etiamſi Deus in tali ejus tamque audaci incepto in præſentia ſiluerit, omnino in futurum dignum ejus ſupplicium reſervans: imperium tamen meum eum acerbius in præſentia aggredietur, pœnis eum corporalibus ſubjiciens & ſuorum membrorum truncationibus bonorumque publicationi, & diuturno exilio. Non ſolum enim ex eo ſimplum reddet eccleſiæ, quod ei illo modo ab ipſo auferendum eſt, ſed etiam à fiſco ralis quantitas in duplum abſque ulla commiſeratione exigetur, perfectiſſima de ea re cognitione ab antiſtite illius temporis data myſtico, qui debet etiam utraque adminiſtrare: de ſuo autem peccato omnino excuſationem non habebit. Venit enim meum imperium, & eis per præſentem conſtitutionem euangelice locutum eſt, quæ in ſacro chartophylacio, ſeu tabulario reponeretur, ſanctiſſimis eccleſiis opem latura, etiamſi ejus exemplaria ſola competenti fide munita ab ipſis partibus inſinuentur, ea enim archetypi vim habebunt, & exhibentibus aderunt ad æternam ſecuritatem.

8. *De homicidis voluntariis.*

QUia autem de voluntariis homicidis menſe Aprili, indict. XIV. à potentiſſimo & ſancto imperatore noſtro domino Emanuele Comneno Novella edita eſt, eam manda memoriæ, quæ ſic habet, poſt proœmium ſic tractans. Jubet ergo omnibus qui ſunt in regionibus judicibus & militatibus quæ ſunt in eis copiis, & earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, & tale quidpiam auſus fuerit aliquis, ut omnes ſtatim excitentur ad apprehendendum homicidam, & eum vinctum mittant ad imperatoriam circunſpectionem: vel, ſi ea abſit, ad magnæ urbis quæ à Deo cuſtoditur præfectum, ut ipſe in carcerem publicum introducatur, & tam in corpore, quam in bonis ſecundum legum & Novell. conſtit. poteſtatem puniatur, & alia ſupplicia ſubeat. Scientibus his omnibus, ſi probatum fuerit, potuiſſe quempiam homicidam apprehendere, & non fecerit, eum non ſecus condemnandum quam ſi Imperio inſidiatus fuerit: ſin autem latuerit fortaſſe quiſpiam, & ad ſanctiſſimam Dei magnam eccleſiam confugerit, poſtquam pœnæ eccleſiaſticæ adverſus eum proceſſerint, ex legali obſervatione, præſente quidem in regia urbe eo qui imperium obtinet, ab eo mittetur in provinciam quam cenſuerit, ut totum vitæ ſuæ tempus illic tranſigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum in quo facinus execrandum admiſit. Abſente autem forte Imperatore, à præfecto, ut dictum eſt, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, & illic vitæ ſuæ tempus peraget. Sin autem non ſolum voluntarie, ſed etiam præmeditato captoque conſilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia conſtitutione tonderi. Si enim eum qui ſua ſponte ad tonſuram accedit, non eo ipſo ſtatim admittit canonica ſubtilitas, ſed ei ſufficiente tempore attributo, & per ipſum mente ejus, firma ſit an inteſtabilis examinata, ſiquidem hominem invenerit in eo quod primum habuit propoſito perſeverantem, & monaſtico habitu, & corporis mortificatione ſe impigre præparantem, boni quoque operis ei affert complementum, eo in monaſticam inſtitutionem ſtatumque ſuſcepto: quomodo non fuerit à ratione alienum, & à legibus ſpiritualibus diſſidens, aliquem neceſſario tondere, eumque homicidam, quem Deus eo uſque reliquit ut etiam manus fraterno ſanguine pollueret? Timendum eſt etenim, ne invitus vitam angelicam ingreſſus, eaque vi ſuſcepta venerando habitu in ludibrium utatur. Homines enim leviores cum in dementiam inciderunt, peſſimas & perverſiſſimas actiones ſuapte natura aggrediuntur. Loco ergo tonſuræ ſtatuit mea Imperialis majeſtas, ut qui voluntariam cædem capto conſilio perpetraverit, in cuſtodia toto vitæ ſuæ tempore degat, & nec illinc quidem educatur juſſu forte Imperatorio per oblivionem exhibito. De eorum autem facultatibus fiat ſicut juſſit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ qui cædem meditato & conſilio capto perpetrant, ad ſanctiſſimam Dei eccleſiam poſtea accedentes, non ut facta eſt à ſe, ſed ut ad ſuam facit utilitatem, cædem confitentur, jubet mea Imperialis ſublimitas, ut à ſanctiſſimo hujus temporis patriarcha ad regionis antiſtitem, & qui ei ſubeſt clerum, quinetiam ad provinciæ judicem cum pœna ſcribat, & quemadmodum factam eſſe cædem ex illius reſcripto intellexerit, ita eam quoque perſequatur: non eum qui capto conſilio cædem facit propter falſam ſuam confeſſionem, ad eaſdem pœnas, & eadem ſupplicia admittat, ad quæ qui fortuito & improviſo in tale ali-

τ̃ ἡ νεαρᾶς νομοθέσεως ἔ κρ̃ϛ ιθ̃ ϗ ἀγίᾳ ἡμῶν αὐθέντῃ ϗ βασιλέως κυρίῳ Μανουὴλ ἔ Κομνηνῷ τ̃ κ̃ϛ· ἰουλίου μηνὸς τ̃ ιϛ̃ ἐπινεμήσεως ἔ ϛ̃χ ὁδ̃ ἔτους ἐξενεχθείσης, διορίζομένης μ̃ τ̃ ἄκων ϗ τῶνδε ῥητῶς, Εἰ δὲ γε μὴ ὁμογνώμονες πάντες, ἀλλὰ τινες ἀμφισβητοῖεν τοῖς πλείοσιν, ἢ ἐξισοῖεν) οἷς ἀμφοφορεῖ τινι πρόσεστιν ὀφείλομεν;

ζ. Περὶ ἔ μὴ ἁρπάζειν τὰ τῶν τελευτώντων ἐπισκόπων ἀνήκοντα παρὰ τ̃ πρακτόρων. B.

ΕΠΙ τούτοις ἦλθε ἐπὶ μνήμης ϗ τὸ κ̃ϛ τ̃ Σεπτέμβριον μηνὸς τ̃ ὁ ἐπινεμήσεως, χείρων ἔ μὴ ἁρπάζειν τὰ τῶν τελευτώντων ἐπισκόπων ἀνήκοντα παρὰ τ̃ πρακτόρων· ϗ τοῦτ᾽ ἐκύρωσε κ̃ϛ ῥῆμα ἀμάλαμβάνον, Πρόσταγμα ϗ εἰς θεὸν τολμώμενον προφέρηται, ϗ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν, ὥσπερ (ὁ φασι) μηδὲ θεὸν ὁπὸν μὴ ἀνθρώπων νόμοσιν ὑφορᾶσθαι, ὡς ἔοικεν, ὧν ἀνεκτὸν ὅλως ἐλογίσατο ἡ τ̃ βασιλεία μου, εἰς ἀκρότητα αὐτὴ πεπλακώς· ἐνθυμηθεὶς ϗ ὡς πάντ ἔ τ̃ χρεωνύμων ἀναξίων ἐπιτηδεύματος διορθῶσαι τὸν ἡ βασιλεία μου. ἀνωμολόγηται γὰρ αὐτὴ ὡς ἐν τοῖς ἀπὸ ἔ ζῆν ἐνδημίαις τ̃ ὁπηδήποτε δρασιερατευόντων ἐν ταῖς ἔ θεῖ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, πῆ μὲ ϗ πρὸ τ̃ αὐτῶν ἐκφορᾶς, πῆ ἡ ϗ μ̃ τὼ ἐκφορᾶν, οἱ κ̃ χώραν ἐνεργοῦντες, προφάσει τ̃ αὐτῶν τελευτῆς, τ̃ τε κελλίων αὐτῶν ἀπανθρώπως καταπιμπράσιν, ϗ τ̃ ὑπὸ ταῖς ἐκκλησίας αὐτῶν ἀκινήτων ϗ ἀφαιροῦνται· ἃ ἀπαιτῶ τὰ ἐν τούτοις παρορισθέντα τ̃ ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καθολικῶ ϗ ποιῶ) τ̃ τοιούτων ἀκινήτων ἀπαίτησιν, ϗ παντοίως ἑτέρως τοῦτο σωτηρίοισιν. Ἡ γὰρ βασιλεία μου, μηδὲ μέχρι ϗ εἰς ἄκακον μόνον ἀναχετεῦσι κηπευθὲν τῷ τοιούτῳ τόλμων αὐτῶν, ἵνα μὴ ϗ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τ̃ δρασιερέων ἐπίσης ταῖς καθ᾽ αὐτὸς ἐκκλησίαις ζημίας ϗ συμφορᾶς, ὅτοι βαρυσυμφορώτερα γίνοιντο, ϗ τ̃ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἀνίας ἀνιαρότεροι διορίζῃ) ἀμφ᾽ τ̃ παρούσης σωτηρίας, μηκέτι παρὰ τ̃ κ̃ χώραν ταῖς δεκικαῖς δρασιν διεπόντων, ἢ ἀναγραφάς, ἢ ἕτερ᾽ ἄττα δικαίῳ ἔ δημοσίᾳ ἐνεργέντων, τοιοῦτόν τι κ̃ τ̃ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ τ̃ ὑπ᾽ αὐτὰς ἀκινήτων, ϗ τ̃ κελλίων τ̃ δρασιερέων, ἐν ταῖς αὐτῶν τελευταῖς ἔ λοιπὸ νεωτερισθῆναι. ἀλλ᾽ εἰ μὲ ἐνδιαθήκως οἱ δρασιερεῖς τελευτῶεν, κ̃ τὰς αὐτῶν βολὰς τε ϗ ἀμφαφὰς ἀπανθ᾽ γίνεσθαι, ὅσον ἐν τοῖς παρθεσκομμένοις ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν· ἃ δ᾽ ἴσως ϗ ἀδιαθέτοι ἀπαλλάττοιντο, πάντα ϗ ὅτω σωτελεῖσθαι κ̃ τ̃ τοῖς ἱεροῖς κανόσι ἔ τοῖς νόμοις δοκῶν. τοῖς ἀκινήτοις μόνοις τ̃ χρυσοῦν ἐκκλησιῶν ἐδὲ πόδα ὅλως ἐπιβαλεῖν τῆς τ̃ κ̃ χώρας δοκῶν, ϗ τινῶν ἑτέρων, ὡς εἰρῆ) ἐδὲ τὸ οἱονοῦν ἐκεῖθεν ἀπωσθὲν ἀναλάβοι), ἀλλὰ πάντα παρὰ τ̃ μερῶν τ̃ τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομηθήσε), καθὼς ἄρα ϗ ἔδει τοῦτ᾽ νενόμισται, ϗ κανονικῶς διηγόρευ). μέχρις ἂν δηλαδὴ οἱ μ̃ τὰς τεθνηκότας δρασιερεῖς εἰς ἐκκλησίας ἐπικηρυττόμενοι, κ̃ χώραν γησιότες αὐτοί, τ̃ τούτων οἰκονομίας ἀνθίζον) εἰδέναι ὀφείλοντ ἔ εἰς ἀθέτησιν πιὸς τ̃ ἐν τῇ παρούσῃ σωτηρίᾳ τ̃ βασιλείας μου διωρισμένων χρήσοντ, ὡς εἰ κ̃ θεὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ αὐτῶν τολμήματι ἔδε γε τὸ παρὸν παρασιωπήσε), πάντως εἰς τὸ μέλλον τῷ ἀξίων δίκην τεισιδούμενον. ἀλλ᾽ ἡ βασιλεία μου ϗ εἰς τὸ παρὸν πικρότερον αὐτῶν μετελθοῦσ), σωμαϊκαῖς ποιναῖς αὐτὶν καθυποδάλλουσα, μελῶν τε οἰκείων ἀκρωτηριασμοῖς, ϗ τ̃ ὑπαρχόντων δημεύσῃ, ϗ ὑπερορίᾳ μακρᾷ. ἐ μόνον γὰ εἰς τὸ ἀπλῶν ἀποτυθὲν ἀποδώσῃ ὁ τοιοῦτ ἔ τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ἐξ αὐτῆς τοιοῦτόπως περὶ αὐτὸ ἀφαιρεθησόμενον, ἀλλὰ ϗ ἐπὶ ἐ δημοσίᾳ εἰς τὸ διπλᾶν ἀσυμπαθῶς ἀπαιτηθήσε) τῷ τοιούτῳ ποσοστῷ, εἰδήσεως ἀκολουθούσης διδομένης ἐκ τούτου ἔ τῷ ἱερωσύνῃ ἔ τῷ ἀρχιερέως τ̃ κ̃ τῷ ἡμέραν μυσικαί, ὃς κ̃ ὀφείλῃ ϗ ἀμφὶ αὐτὸ οἰκονομεῖν. ἐπεφασιν ὁ πάντες ἔχ ἑξῆς ἐκεῖ τ̃ ἁμαρτίας αὐτό. ἦλθε γὰ ἡ βασιλεία μου διαλελικῶς, ϗ ἐλάλησεν αὐτοῖς ἀμφ᾽ τ̃ παρούσης σωτηρίας, ἧς καταρραθήσεται, ϗ τ̃ ἱερᾷ χαρτοφυλακίῳ ἀναποτεθήσεται, ὑρέσκουσα ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις· κἂν ἰσότητα ϗ μόνα τούτης πεπισωμένα παρὰ τ̃ μερῶν αὐτῶν ἐμφανίζηται. ἔξεσι γὰ ἐπιτούτων ἰσχυῖ ταῦτα, ϗ τοῖς πορισμένοις σωτέσονται εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζεσθαι.

η. Περὶ φονέων ἑκουσίων. B.

ΠΕρὶ ἡ φονέων ἑκουσίων ἐξεφωνήθη νεαρᾷ κ̃ τ̃ Ἀπρίλιον μηνὸς τ̃ ὁ ἐπινεμήσεως ἔ θεοσέπτ κραταιᾶς ϗ ἀγίας ἡμῶν αὐτοκράτορ κυρίας Μανουὴλ ἔ Κομνηνῷ· ϗ ἔχε ϗ ταῦτα ἐπὶ μνήμης, ὅτω μ̃ τὸ σεβοίμιον ἀμφιλαμβάνοιεν. Παρακελεύε) δὲ ἅπασι τοῖς ἐν θέμασι ἀμφιτεθεῖς, ϗ πᾶσι τοῖς ἐν αὐτοῖς ὅσοις στρατωλικαῖς δυνάμεσι, ϗ τοῖς τ̃τῶν στρατηγοῖς, ἐνθάπερ ἂν ἐκοῦσ φόνος γένη), ϗ τολμηθῇ τοιοῦτόν τι παρά τινος, αὐτίκα πᾶσιν διεγείρεσθαι εἰς τὸν ἔ φονέως καθαίρεσιν· ϗ δεσμεῖν αὐτὸν ἀπερέπειν σπεύδειν τῷ βασίλειον σεκρετικὸν ἢ τινὸς τῆς ἀποδημούσης, σπεύδειν τ̃ ἐπαρχον τ̃ φυλακῆς μεγαλοπόλεως· ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγεσθαι, ϗ πᾶς σωματικὰς ϗ ἀπανῆς, καθά τι νόμους ϗ τῶν τ̃ νεαρῶν θεσπισμάτων δύναιντο, ϗ ἑτέρας ὑπεσθῆναι κολάσεις. εἰδότων τούτων ἁπάντων, ὡς εἴ τις φωραθείη δυνάμενος καθαιρεῖν τ̃ φονέα, ϗ μὴ τοῦτο ποιήσας, ὅτω μείζων καθαιρεθείη ὡς κ̃ βασιλέως βαλόντος μ̃. εἰ δ᾽ ἴσως ἁμαλάθη τις, ϗ σπουδὴν τῇ ἀγιωτάτῃ ἔ θεῖ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, μ̃ τὸ σεθεῖσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπ᾽ αὐτῷ ἐπίμοια, κ̃ τῶν νομικῶν πραγμάτων ἐνδημοῦντ μ̃ ἔ κρατεῖντ τῇ βασιλούσῃ τ̃ πόλεων, παρ᾽ αὐτῆς δοθησαλήσε) εἰς τὸ ἥμισυ ὁποῖον ἂν ἐπικείνῃ· ὥστε τ̃ χρόνον τ̃ ὅλης αὐτῆ ζωῆς ἐκέσε ἁμαθιάζειν, ϗ μὴ σκεῦεν ἀποδράσκειν, ὥστ᾽ ἐπαναστῆναι ἔνθα τὸ ἔ φόνευμος ἐπιχάσειν· ἀποδημοῦντ δ᾽ ἴσως ἔ βασιλέως, παρὰ ἔ ἐπάρχῳ (ὡς εἴρη)) εἰς τινα τ̃ προῤῥωτέρων χωρῶν ἐξορισθήσε), ϗ τ̃ τ̃ ζωῆς αὐτῆ χρόνον ἐκεῖσε διευσε). Αν δέ γε μὴν μόνον ἑκούσιος ἀλλὰ ϗ σὺν μελέτης τ̃ φόνου ἐργάσειν, σὺν ἀναληφθήσεται καθὼ τῷ σεβρῆξεῖσιν βασιλικῷ ἀφαξιν ἐπικρίνειν. εἰ γὰ τ̃ ἑκούσιος τῇ ἐπικαίρᾳ σωτηρίᾳ σὺν ἀπεπιπτεν ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια εἰς αὐτὸ παραδέχεται, ἀλλὰ καιρὸν αὐτῇ τ̃ ἀρκοῦν ἐπιμετρήσασα, ϗ δ᾽ αὐτῆς τὸ τ̃ γνώμης σκεῦος βέβαιον εἰ τε ϗ ἀπειρὶς βασανίσασα, εἶτε δίρησε τ̃ ἄνθρωπον τῇ ἐξ ἀρχῆς σεσθέσῃ σηχάρᾳ, ϗ τῷ μοναχικῷ πολιτεύμασι ϗ τῇ νεκρώσῃ ἔ σώμα ἀόκνως ἑαυτὸν παρασκευάζοντα, ἔκποτε ϗ τὸν ἔ ἀληθῆ ἔργα αὐτῷ σεσεπιφέρῃ συμπλήρωσιν, εἰς τὸν μοναχικὸν πολιτείαν τε παραδέξασθαι ϗ καθίστασιν· πῶς σὺν ἂν εἴη ἄλογον ϗ τοῖς νόμοις ἀπᾶδον, ἀναγκαικῶς ἀποκείρεσθαί τινα, ϗ ταύτα φονέα, ὃν μέχρι τοσούτου θεὸς ἐγκαπέλιπεν ὥστε ϗ ἀδελφικῷ χειροβίᾳ τὰς χεῖρας αἵμαθ; δίκον ἦ μὴ πως ἀόκνῳ σεθεμένος τ̃ ἀγγελικὸν βίον ὑπελθών, ϗ βίᾳ τὸν ἀγαθὸν δεξάμενον, εἰς ἐμπαιγμὸν τῇ φελκωθέι χρήσηται ῥήματι. πιθανὸν ἦ οἱ τ̃ ἀνθρώπων κυφόφρονες, εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεσόντες, ϗ τοῖς χειρίσιν ϗ παραβολωτέροις ἐπιβλημάτ παίζεσιν ἀντὶ τοίνυν τ̃ ἀποκάρσεως νομοθετεῖ ἡ βασιλεία μου τ̃ πεπληημεληκότα φόνου μεμελετημένον ἑκούσιον, σὺν φυλακῇ παρ᾽ ὅλον τ̃ ζωῆς αὐτῷ ἀμάχῳ, ϗ μηδέποτ᾽ σκεῦεν ἐξάγειν, μηδ᾽ ἀπὸ βασιλικῆς ἴσως σεσπίζεως καθὸ λήθω πορεύεσθαι. ἐπὶ ἡ τοῖς ἑκουσίοις αὐτῶν γίνεσθ καθὼς ὁ προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διεπίζατο. Επεὶ ἡ οἱ πλείους τ̃ φονέων, σὺν μελέτης ϗ ἀμαυρώσεως τὰς φόνους καπηρεάζομενοι, ἐπεῖσι τῇ ἀγιωτάτῃ ἔ θεῖ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, ἔχ ὡς γέγονε παρ᾽ αὐτῶν ὁ φόνος, ἀλλὰ σεσὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον πειθίστω τῷ ἐξομολογησιν, τῷ ἀληθείαν παραγκρύπτοντες παρακελεύεται ἡ βασιλεία μου χεμῶν γίνεσθ ϗ κατὰ καιρὸς ἀγιωτάτῃ πατριάρχᾳ μετ᾽ ἐπιτιμίου, σεσὸς τ̃ κατὰ χάριν ἀρχιερέα, ϗ τ̃ ὑπ᾽ αὐτὸν κλῆρον· ἀλλὰ μᾶλλ ϗ τ̃ ἔ θεμάτ ἀμφιτῆτῶ ϗ καθὼς μάλιγ χρεόσθαι τ̃ φόνου ἀπὸ τ̃ ἐκείνων ἀντιπραφῆς. ὅτω ποιεῖν ϗ τῷ ἐπιξέλθοσιν, ϗ μὴ τ̃ ἐκ μελέτης φονεύσαντα, ἀμφ᾽ τῷ ψυδῆ αὐτὸ ἐξομολό-

Source : BIU Cujas

ἐξομολόγησιν τὰς ⸗ κ᾽ τύχῃ κ᾽ ἀπροφάσιστον τῷ τοιούτῳ ⸗ ἐγκλήματι δέχεσθαι ποινὰς κ᾽ ἐπιτίμια. εἰ τις μήποτε τὸ φονεῦσαι τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ⸗ σοφρυῶν ἐκκλησίαν, κ᾽ τῇ ἀσυφορίᾳ καθυπερβῇ, ἢ δέσμιος ⸗ εἶναι κ᾽ ἐν φυλακῇ ἐγκεκλεῖσθαι παρ᾽ ὅλον αὐτοῦ τὸν ζῆλον, σύρεσθαι ἀνέ⸗ ἐμποδίστως ἐν τοῖς τόποις ἔνθα τὸ φόνευμα εἰργάσατο, δέσμιος ⸗ ὡσαύτως δὲ κ᾽ χόρων περάσῃ ⸗ ὑποστολῆσαι εἰς τὸν βασιλείων μου κ᾽ ὅσα ἂν τότε παρυφεθῶσιν αὐτοῖς πρόσωπα, εἰς κέρδος ἔστω τῷ περάσαντι, κ᾽ τῷ τὸ φονεῦσαι καθυπνύσαντι, ἐπίσης παρ᾽ αὐτῶν μεταλαμβάνομα. μελήσει δὲ πάντως κ᾽ τοῖς ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῶν τοιούτων ἀμφιτηθῶς, μὴ ⸗ σοφηκόσης κανονικῆς αὐστηρίας τὰ φονικὰ κολάζειν ἐγκλήματα, κ᾽ μὴ τοὺς χρόνους ὡς ἔτυχε σωτέμνειν, κ᾽ μηδὲ ἐφ᾽ οἷς ὁ χρὴ πολέον ⸗ εἰκότος φιλανθρωπεύεσθαι. ἴσα μήποτε ⸗ παρρήσ⸗ ἀμφισβήτητος τὰ βασιλείας μου, ὑπογεγραφένα παρὰ τῶ σοῖσαμένων τῶν δικαστηρίων, ἀποσταλέντα τοῖς ⸗ χόρων ἐκκλησίαις ἀποτεθήσε⸗ ὥστε πάντας εἰδῆσιν ἔχειν τὸ διαλαμβανόμενον, ὡς ἂν ποιῶσι κ᾽ τὴν τούτων σφέλησιν. εἴωθε μήποτε ὁ τὰ μεμελετημένον φόνευ ἐργασάμενο⸗, ἐκουσίως ἕλοιτο τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι αὐθεντικῆσαι, τοῖς μοναχοῖς ἐγκαλέσησε⸗), ἀλλὰ μὴ πολλῆς τὰ ἀκριβείας κ᾽ ἐξετάσεως, τὰ δέοντα χρόνου κ᾽ τὰς κανονικὰς ἀμφιάζεις βασανίζομενο⸗. τῷ μήποτε μοναστηρίῳ κ᾽ ἄκων σοφσμένειν ἀναγκασθήσε⸗) παρ᾽ ὅλον τὸ ζῆς αὐτοῦ χρόνον, μηδέποτε τότε ἐξέρχεσθαι συγχωρέμενο⸗. πάντως ⸗ τὸ μοναστήριον ἐν ἑτέρᾳ ἔστω ἐπαρχίᾳ, κ᾽ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ γῇ ἡ τὸ ⸗ θανάτου αἷμα χανοῦσα καλῶς ὑπεδέξατο.

8. Περὶ ⸗ ἀνέπαφα εἶναι ὑπὸ τὸ χρέος ⸗ δημοσίου πάντα τὰ ⸗ ἐκκλησιῶν κ᾽ τὰ κατὰ πόλιν μοναστηρίων ἀκίνητα. B.

Ἐγχειρητέον ἐν τῷ προσταιρῷ κ᾽ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ, τῷ σωτηρήσαι ἀκλονήτως τῷ ἀποστολικῷ κανόνι κ᾽ τῷ παρόντι διορισμῷ πάντα ⸗ ἐκκλησιῶν κ᾽ τὰ κατὰ πόλιν τίνος μοναστηρίων ἀκίνητα ἀνέπαφα ὑπὸ τὸ χρέος ⸗ δημοσίου, ἀμφιεσῶν χρυσοβούλλων τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ. ἀφ᾽ ὧν τὸ μὲν κατὰ τὸ ἴδιον μῆνα τοῦ α᾽ ἐπινεμήσεως ⸗ ς᾽ χ᾽ ν᾽ δ᾽ ἔτους γεγονὸς, κ᾽ διορίζομενον μὴ βλάπτεσθαι τὰ μοναστήρια, (οὐ ⸗ ἴσως χωλύσειν κατά τι τὰ προσόντα τούτοις δικαιώματα) κ᾽ τὸ κατὰ τὸ Οκτώβριον μῆνα τοῦ ζ᾽ ἐπινεμήσεως ⸗ ς᾽ χ᾽ ξ᾽ ἔτους ἀπολυθέν, κ᾽ παρακελεύομενον ἔχειν τὰ μοναστήρια κατὰ τὸ ἀναπόσπαστον τῶν ἀκινήτων τούτων, κἂν ἀμφισβητοῦσ᾽ ἐδείκνυσαν αὐτοῖς παρὰ τὰ ἀναγραφέων δικαιῶσθαι τὸ δημόσιον· ἃ κατεπροσθησαν σωζωθα, ἀφ᾽ τὸ αἰωνίζεσθαι οὐ τούτων ὠφέλειαν μὴ ἐπιχορηγίαις ταῖς μοναῖς, ἀλλὰ καιρικῶ. τὸ ⸗ κατὰ τὸ Μάρτιον μῆνα τοῦ ς᾽ ἐπινεμήσεως ⸗ ς᾽ χ᾽ ξ᾽ ς᾽. ἔτους ἐξενεχθὲν, κ᾽ καθεστρωθὲν οὐ πᾶσι τοῖς σεκρέτοις, παρακελεύσ⸗) κατὰ τὸ προείμιον τοῦτα ῥητῶς, Ἐφάσε μὲν ὁ θεὸς χρόνων τινῶν χρυσόβουλλον λόγον ἐπιδραβεῦσαι τοῖς τε κατ᾽ αὐτὸν τὸν βασιλείαν τὰ πόλεων ἀμφικειμένοις διαγεστάτοις μοναστηρίοις, κ᾽ τοῖς κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος ⸗ Στενῆς, ὅσον τε κατ᾽ αἰγιαλὸν, κ᾽ ὅσον πόρρωθεν· ὡσαύτως κ᾽ τοῖς ἀπὸ τὰ κόλπον τῆ Νικομηδίας, κ᾽ μέχρι κ᾽ αὐτῆς τῆ Νικομηδίας, κ᾽ τοῖς ἐν ταῖς νήσοις, τῇ ὀξείᾳ, τῇ πρώτῃ, τῇ Χάλκῃ, τῇ πλατείᾳ, τῇ ἁγίᾳ γλυκερίᾳ, τῇ περιστερεῶνι, τῇ ⸗ Αντιγόνῃ, τῷ βραχονησίῳ, τῇ τερεβίνθῳ, τῷ ἁγίῳ Ανδρέᾳ, τῷ ἁγίῳ Τρύφωνι, τῷ ἁγίῳ Ελευθερίῳ, τῷ Κώδωνι, τῷ πλατάνῃ, τῇ θεοτόκῳ, τῷ μεσονησίῳ, τῇ ἰάτρᾳ, κ᾽ τῷ ἁγίῳ Δημητρίῳ, κ᾽ τοῖς ἐν ταῖς κλησεσι τὰ πορτῶν κ᾽ ἄχρι τὰ θεολόγου ⸗ Αβύδου. κ᾽ ἁπλῶς τοῖς περιέχ⸗ τὰ βασιλίδ⸗ τὰ πόλεων ἀσκεμμένοις μοναχοῖς, ἀνδράσι τε κ᾽ γυναιξὶ· πολλὰ τούτοις φιλοδωρημενέμμενα δίκαια, κ᾽ τὸ ἀδιάσειστον αὐτοῖς δεσποτεμμένη, ἐπὶ τῇ κατοχῇ κ᾽ βεβαιοτείᾳ τὰ ἀκινήτων τὰ ἀπὸ παντὸς δικαιωμάτων ἀμφιφερόντων τούτοις, καθὼς ὁ τοιοῦτ⸗ χρυσόβουλλ⸗ λόγ⸗ πλατύτερον τοῦτα διέξεισιν. ἐπεὶ ὁ τὰς θηρολέκτους σὺν ὑμῖν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ τῷ ⸗ δημοσίῳ σοφήκμενοι βαρεῖαν τούτοις ἐπῆγον ἔτοι τὴν κίνησιν, ἡ βασιλεία μου ἅμα μὲν τὸ θεῖον ἐξομνύσασα ⸗ ἐξιλεώσεσθαι, ἐφ᾽ οἷς ὡς ἄνθρωπ⸗ τοῦτο σοφσκέκρυκεν, ἅμα ⸗ βυλομένη κ᾽ τὰς σεμνοτάτας ⸗ μεγάλα βασιλέως Χελσῦ, δηλονότι τὰς δι᾽ αὐτοῦ τὰ μονήρη βίον σοφελομένας, κ᾽ τὴν πανοσιότατον σύνδουλόν ⸗ πνεύματ⸗, συμφέρειν ἔχειν κ᾽ σωμασπτὰς ἰσχυρὰς κατὰ τὰ ὁρωμένων κ᾽ ἀοράτων ἐχθρῶν. τῷ ἁγαθῷ σκεύῳ θεμελίῳ κ᾽ ὀρθρον ἐπιθεῖναι ἀνάλογον ἠρετίσατο· κ᾽ τὸ παρόντα χρυσόβουλλον ἁπλέλυκεν σύλλογος, δι᾽ ⸗ ἡσυχίζ⸗ κ᾽ διορίζ⸗) πάντα τὰ σημερον νεμόμενα ἀκίνητα παρὰ ⸗ ἄνωθεν δρισμενέντων μοναστηρίων, ἢ κ᾽ ἡσυχαστηρίων, ἢ κ᾽ ἀναχωρητικῶν κελλίων, ἢ λαυρῶν, κ᾽ ἁπλῶς κυβικητηρίων μοναχικῶν, κἂν οἱῳδ᾽ ἂν κεκλῆσθαι ὀνόματι, τάς τε παροίκους, τὰ αὐτάρκια, τὰς πανηγύρεις, τὰς φόρους, τὰς πόρους, τὰς λίμνας, τὰς ποταμούς, τὰ ἁλιάσεια δίκαια, κ᾽ καθολικῷ λόγῳ οἱουδηποῦν δίκαιον σὺν ἀκινήτοις κτήμασι θεωρέμενον, κ᾽ σὺν οἱῳδήποτε τόπῳ ἀμφικείμενον, παρ᾽ αὐτῶν κατεχόμενον νῦν, ἐφ᾽ ᾧ δηλονότι μέχρι ⸗ νῦν σὺν ἐδόθη τούτοις ἀμφιγνωσις παρὰ ⸗ τὰ κατὰ χόρων ἀναγραφέων, τὸ ⸗ δημοσίου μέρ⸗ ἐπὶ τούτῳ ⸗ σοφδικαιῶσαι ἔχειν τὰς ῥηθείσας μονὰς κατὰ διλωσιν διαστολέα, ὡς ⸗ χόρων κ᾽ φιλοτίμημα τὰ βασιλείας μου, κ᾽ διαπόζειν αὐτῶν εἰς τὰς ἑξῆς ἅπαντας κ᾽ διλωσεῖς χρόνους· κἂν σύλλογος, κἂν περαλόγως τούτων τινὰ ἢ τι ὅλα ἴσως ἕως ⸗ νῦν κατῖχον· κἂν δίκα τινὸς δικαιώματ⸗, ἢ ἀπὸ δικαιωμάτων μὲ, κακῶς ⸗ ἐχόντων, ἢ ψευδῶς σωτεθέντων. πάντα γὰρ τὰ παρ᾽ αὐτῶν κατεχόμενα σὺν οἱῳδήποτε θέματι, κατά τε δύσιν κ᾽ ἀνατολὴν, κἂν ἐξ αὐτῶν εἰς σύνδαίτημα τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν βασιλέων, κἂν ἀπὸ κλασμάτων ὧστ, κἂν ἀπὸ συμπαθειῶν, ἢ ἀποκεκινημένων, ἢ ὁλοπλώτων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν τελεσμάτων ἀμφέλων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν κλασματικῶς ⸗ ἐντων, ἢ κ᾽ ὁμωνύμ⸗ ἀμφερόντων, ἢ τεναντίον, ἢ ἐξ ὀρθώσεων κακῶς γεγενῶν ἀμφερόντων κἂν σὺν ἄλλοις τόποις ὀρεοδείᾳ δωρηθήνεμ, σὺν ἄλλοις παρεδέδηστο· ἢ δωρηθέν⸗, ἢ παρεδόθησαν· ἢ παρωδεθέν⸗, οὐκ ἐδωρήθησαν· ἢ κατ᾽ ἕτερόν τινα λόγον κακῶς παρ᾽ αὐτῶν κατέχ⸗) ἀδιασείστως κ᾽ ἀπολυπροσμνήστως κατέχειν παρὰ τὰ ῥηθεισῶν πασῶν μονῶν ἡ βασιλεία μου βάλε⸗) εἰς τὰ αἰῶνα τὰ ἅπαντα, ὡς δῶρον τὰ βασιλείας μου κ᾽ καθαρὸν φιλοτίμημα. μόνης δὲ τὰ παρ᾽ αὐτοῖς δύσκομβρίας νῦν κατοχῆς τὰ ἀκινήτων, ὀφειλούσης δρκεῖν αὐτοῖς ἀντὶ παντὸς δικαιώματ⸗, σὺν τοῦτον ἐστὶ τὸ πολυπροσμνεῖν σὺν ἑτέρᾳ. ἐπὶ πᾶσι δὲ οἷς κατέχεσι σημερον, ἀνόδυμήτοι τὰ ἐφ᾽ οἷς ἐδόθησαν αὐτοῖς ἀμφιγνώσεις παρὰ τὰ κατὰ χόρων ἀναγραφέων τὰ δημόσιον δικαιῶσθαι, ὡς εἴρη⸗), ὀφείλη δρκεῖν ἡ παρῶσα χρυσόβουλλ⸗ γραφὴ τὰ βασιλείας μου, κ᾽ ἀντὶ δωρεᾶς, κ᾽ ἀντὶ προκλικῦ, κ᾽ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματ⸗· κἂν οἱουδηποτοῦν σεκρέτου ἐπ᾽ αὐτῇ δικαιοῦν, ὧδε ἀναγκασθήσε⸗) εἰ μήνας ἐφ᾽ οἷς κατέχεσι νῦν ἀκινήτοις σοφκομίζειν ἕτερα παλαιογρῆ σοφσύνδα αὐταῖς δικαιώμασι· ἀλλὰ τῇ παρούσῃ μόνῃ γραφῇ τὰ βασιλείας μου ἀντὶ παντὸς δικαιώματ⸗ χρώμεθα, δρκεσθήσε⸗) τούτῃ κ᾽ μόνῃ, ὀφειλούσῃ δρκεῖν αὐτοῖς, ὡς σοφεγράφη, κ᾽ ἀντὶ δωρεᾶς, κ᾽ ἀντὶ παρεμβύσεως, κ᾽ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματ⸗. εἰ δ᾽ ἴσως καιρὸς καλέντ⸗ θελήσῃ οἱουδηποτοῦν μοναστήριον χρήσασθαι κ᾽ τοῖς σοφσῖσιν αὐτῷ δικαιώμασιν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῦτα σοφκομίζον, παρ᾽ οἱῳδήπ⸗ σὸς τοῦτο ὁ κωλυθήσε⸗). ἀναγκαστικῶς γὰρ τοῦτο ὁ ποιήσ⸗. εἰ ⸗ οἰκείᾳ θελήσῃ αὐτὸ αἱρετίσεται, ὐδεὶς ὁ ἐμποδίζων ἐσεῖται. Οὐ μόνον ⸗ ἐπὶ τῇ δικαιώσ⸗ τὰ γῆς συμβαλεῖται τοῖς μοναστηρίοις ἡ παροῦσα χρυσόβουλλ⸗ γραφὴ, ἀλλὰ κ᾽ ἐπὶ τοῖς παροίκοις τοῖς νῦν παρ᾽ αὐτῶν κατεχομένοις, κ᾽ τοῖς αὐτουργίοις φόργοις, πανηγύρεσι, ἀμφιατοῖς, λίμναις, ποταμοῖς, θαλασσίοις δικαίοις, κ᾽ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε δικαίῳ παρ᾽ αὐτῶν κατεχομένῳ. ἄνοδυμήτοι τὰ ἐφ᾽ οἷς ἔλαβον ἀμφιγνώσεις ὑπὲρ ⸗ δημοσίου, ὡς πολλάκις ἀνωτέρω δείληπ⸗). εἰ ⸗ κ᾽ σοφεπαχθησαν λογοθεσίαν ἢ σκηπτῶν τινὰ τελέσμενα, ἢ πραγματίαν, ἢ δημόσια, ἢ λειτόκλοι, ἢ ἕτερόν τι τῷ δημοσίῳ ἀνῆκον, κ᾽ ὅ γέγονε τὸ λελογισμένον, ἢ ἕτερόν τι ἔχῃ ἐπιλείψιμον τὸ δικαίωμα, ὐδέν τι σὺν τούτῳ βλαβήσε⸗) τὰ μοναστήρια. τί ⸗ χρὴ τὰ πολλὰ κομπολεγεῖν κ᾽ ἀπιελπιδοῦσθαι, κ᾽ χαλεπὰ παραδείγματ⸗ ὑποφαίνεσθαι; τῶν πολυλογίαν ἡ βασιλεία μου ⸗ βούλεται ἐκβαλεῖν,

9. Ut eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad urbem, immobilia intacta ſint a manu fiſci.

quod crimen incidit. Si quis autem homicida, qui ad ſanctiſſimam magnam eccleſiam confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatus, vel in vinculis eſſe, vel in perpetua eſſe cuſtodia toto vitæ ſuæ tempore juſſus erat, ſolutus, inventus fuerit in loco ubi cædem perpetravit ambulare, vinctus ab exactore qui eſt in provincia, ad meam Imperialem ſublimitatem mittetur: & quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, & ei qui homicidam indicavit, ex æquo diviſæ. Omnino autem curæ erit iis, qui ſunt in ſanctiſſima magna eccleſia illorum judicibus, ut cum conveniente canonica ſeveritate crimina cædis puniant, & tempora non temere contrahant, nec pluſquam par ſit in iis quæ non decet, ſe lenes & clementes præſtent. Imperialis autem meæ conſtitutionis exempla, ab iis qui præſunt judiciis deſcripta, miſſa ad eccleſias quæ ſunt in provincia, ibi reponentur, ut eorum quæ ſunt conſtituta omnes ſcientiam habeant, & faciant quemadmodum eis comprehenditur. Quod ſi is qui capto conſilio cædem fecit tonſuram ſua ſponte elegerit, non abſque probatione inter monachos cooptabitur: ſed ſufficienti tempore accuratiſſime & diligentiſſime ex canonicis conſtitutionibus examinatus, & probatus, in monaſterio, vel invitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam exire permittetur. Monaſterium autem erit omnino in alia provincia, & non in ea terra quæ mortui ſanguinem dehiſcens male ſuſcepit.

9. Ut eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad urbem, immobilia intacta ſint a manu fiſci.

POtenti ergo & ſancto noſtro Imperatori gratiæ agendæ ſunt, qui apoſtolico canoni conſequenter & præſenti conſtitutioni eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad urbem, intacta & integra immobilia conſervavit à manu fiſci, ſeu publici, per tres aureas bullas ſuæ Imperialis majeſtatis: quarum altera quidem Julio menſe, IX. indictione, 6654. anno facta eſt, & conſtituit non lædi monaſteria, eo quod jura quæ illis forte adſunt claudicent: & ſecunda, quæ menſe Octobri, VI. indictione 6665. anno emiſſa eſt, & jubet monaſteria indivulſe & inſeparabiliter habere immobilia, etiamſi eis allegationes à cenſus deſcriptore datæ ſunt, quæ pro jure fiſci faciunt. Hic autem ſitæ non ſunt, quod non perpetua cautio & utilitas monaſteriis ex iis ſuppeditetur, ſed temporalis. Alia vero quæ menſe Martio VI. indictione, 6666. anno edita eſt, & in omnibus ſecretis poſita quæ poſt proœmium hoc expreſſe edicit Imperialis mea ſublimitas aliquot abhinc annis auream bullam emittere diſpenſareque prævenit, iiſque quæ in hac urbium regina ſita ſunt, monaſteriis, & iis quæ ſunt in occidentali parte Steni, quantum eſt in littore & longius: ſimiliter & iis quæ ſunt in ſinu Nicomediæ, & uſque ad ipſam Nicomediam, & iis quæ ſunt in inſulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, S. Glyceria, Principo, Antigonia, Tragoneſio, Terebintho, S. Andreæ, S. Tryphoni, S. Liberio, Codonæ, Pelago, Coinſulæ dimidio, Medicæ, & ſancto Demetrio, & iis quæ ſunt in poſſeſſionibus portuum, & uſque ad complexum Athyræ: & (ut ſemel dicam) iis qui circum circa Reginam civitatum exercentur monachis, viris & mulieribus iis multa jura largita eſt, & in immobilium detentione, ac dominatione, quæ quibuſdam juribus ad eos pertinent, firmam & inconcuſſam poſſeſſionem conceſſit: quemadmodum aurea bulla hæc fuſius perſequitur. Sed quoniam cavillatores quieſcere non potuerunt, ſed fiſci, ſeu publici prætextu eis gravem afflictionem intulerunt: Imperialis mea majeſtas Deum placare & propitium efficere volens: ob ea quæ ipſum ut homo offendit: ſimul etiam volens, magni Imperatoris, Chriſti ſcilicet, milites qui vitam monaſticam propter ipſum elegerunt, & ſpiritus armaturam induerunt, ſocios habere, & ſtrenuos defenſores adverſus hoſtes, tam qui videntur, quam qui non videntur, bono illi fundamento tectum quoque proportione conveniens imponere voluit: & præſentem auream bullam ea ex cauſa edidit, per quam ſtatuit & definit, omnia immobilia quæ hodie ab enumeratis monaſteriis poſſidentur, vel etiam ſilentiariis & anachoreticis cellulis, vel lauris, & omnino monaſticis habitaculis, quocunque nomine vocentur, parœcias, prædia, conventus, tributa, vectigalia, portus, flumina, jura maritima, & ut ſemel dicam, quodcunque jus in poſſeſſione immobili conſideratur, & in quocunque loco ſitum ſit, in quo ſcil. hucuſque non data eſt iis denotatio, ſeu deſignatio ab iis qui ſunt in ea regione cenſus deſcriptoribus quæ publicum in iis jus habere comprobet, habere dictas manſiones perpetuo dominio ut imperii mei donum & liberalitatem, & eis deinceps ſemper in poſterum dominari, etiamſi probabili, vel non probabili de cauſa aliqua eorum, vel etiam fortaſſe omnia hucuſque detinuerunt: vel etiam ſine ullo titulo, vel ex titulo, quidem qui male ſe habet, vel eſt fortaſſe falſo confictus. Omnia enim quæ ab ipſis in quocunque ſitu poſſidentur in oriente & occidente, ſive ex iis qui eo tempore adminiſtrabant Imperatoribus ſive ſint ex fragmentis, ſive ex commiſerationibus, ſive è loco motis vel caducis, vel ex vilibus quæ penduntur diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis quæ à potentibus vendita ſunt, vel contra: vel ex correctione male factarum venditionum, & ſi in aliis locis juſſa dari, in aliis tradita ſunt, vel donata, non tradita ſunt: vel tradita, donata non ſunt, vel quovis alio modo male ab ipſis detinentur inconcuſſe & nullo negotio eis exhibito, à dictis monaſteriis vult meum Imperium ea in æternum poſſideri, ut meum mei Imperii donum à mea liberalitate & munificentia profectum. Cum enim ſola nunc apud ipſos immobilium inveniatur detentio, quæ pro omni titulo debet eis ſufficere, eſt ſupervacaneum, de ullis aliis curioſe inveſtigare. In omnibus enim quæ hodie poſſident, præterquam in iis in quibus à publici cenſus in ea regione deſcriptoribus documento data ſunt, quæ jus fiſci, ſeu publici, ut dictum eſt, probant, debet præſens aurea Imperii mei bulla ſufficere, & pro donatione, & emptione, & quovis alio titulo ſatis eſſe: etiamſi quodcunque aliud ſecretum in eis probetur. Nec cogentur monaſteria, ob ea quæ nunc poſſident immobilia, antiqua alia quæ eis adſunt jura proferre. Sed hac præſenti aureæ bullæ ſcriptura pro omni jure utentes, ea contenti eſſe debent, ut quæ eis, ut prius ſcriptum eſt, ſufficere debeat, & pro donatione & pro traditione, & quovis alio jure. Sin autem invitante fortaſſe tempore voluerit ullum monaſterium iis etiam quæ habet juribus & titulis uti, ea pro ſe afferens, à nullo penitus prohibebitur. hoc enim non faciet neceſſario. Si autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impediturus admittetur. Non ſolum autem ad probandum jus terreni quod habent monaſteriis ſufficiet præſens bulla aurea: ſed etiam in parœciis quæ nunc ab eis detinentur, & prædiis, vectigalibus, conventibus, trajectionis ſolutionibus, portubus, fluviis, juribus maritimis, & quocunque alio jure, quod ab eis poſſidetur, præterquam in iis, in quibus documenta pro publico (ut ſæpe ſuperius dictum eſt) aſſumpta ſunt. Sin autem recenſeri juſſa ſunt, vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud quod ad publicum pertinet, & non factum eſt quod recenſendum erat, vel habet aliquod aliud jus quod apprehendi poſſit, monaſteria ex eo nihil lædentur. Quid

Source : BIU Cujas

autem opus eſt multa dicere & enumerare, & exempli gratia afferre? Verborum multitudinem Imperii mei majeſtas prætercurrens, ne quis in ejuſmodi rebus callidus, & vafer nonnullis quidem dictis, ex iis cauſis quæ immobilia concutiunt, aliis vero ſilentio præteritis, verba arripiat, & more Judaico, literæ inſiſtat, & conetur in iis quæ dicta non ſunt, monaſteria agitare & vexare, univerſali & generali oratione, Imperium meum vult & decernit, ut quod in iis quæ hodie à monaſteriis poſſidentur, vel in ipſis ſunt monaſteriorum cathedris, pro publico cogitatum fuerit ab aliquo, vel nunc, vel quandocunque, monaſterio datum eſſe reputetur. Et ſimul ac hoc cogitarit quiſpiam vel dixerit, id quoque ſtatim apprehendet monaſterium, ut hodie à mea Imperatoria ſublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet quæ nunc poſſident immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monaſteria, imperium meum vult unumquodque eorum publicum exiſtimari, & perpetuam firmitatem obtinere, & à nullo de ea re diſceptari, & quemadmodum publico nulla à ſe moleſtia negotiumve exhibetur, ſic nec ſilentiaria, nec monaſteria, nec reliqua ab ullo publici curatore litibus agitabuntur, ſive quis probabilem ſive non probabilem cauſam afferat, ſive cujuſmodicunque ſit quod loquetur. Quiſquis enim hoc facere aggreſſus fuerit, invalida & revera infirma dicere videbitur: & citra ullam miſericordiam, ejus facultates fiſco conſecrabuntur, & ipſe omnino infamis ſemper erit: utpote qui Imperatori adverſetur, qui pie, ac religioſe omnem moleſtam vexationem à monaſteriis in iis quæ ipſis data ſunt, per præſentem auream bullam amoveat, & per ipſam exiguum aliquod donum offerat pro innumerabilibus beneficiis quæ à munifica ejus dextra accepit. Non licebit ergo, nec publici cenſus deſcriptori, nec ullius ſecreti præfecto, vel peræquatori, vel in rebus agenti, vel alii perſonæ quæ publicum tractet, monaſteriorum immobilia deſcribere, vel focos cenſere, & terræ menſuras inveſtigare, vel parœcorum quantitatem, vel quod terræ amplius poſſidetur, vel non juſto pretio emptum eſt, vel injuſte detinetur, examinare. Sed quoniam Imperii mei mandato acta facienda ſunt, eorum nomine quæ hodie à monaſteriis detinentur immobilium, & parœcorum, tunc demum juſte monaſterium moleſtia afficietur, & quod injuſte detinet, ab eo auferetur, quando publici cenſus deſcriptor oſtenderit monaſterium extra terminum occupare loca, vel parœcos, vel jus aliud. Nec enim licentiam habebunt monaſteria augere & amplificare ea quæ ab ipſis hodie poſſidentur, ſive paroeci ſint, ſive loci, ſive αὐτάρκια. Verumtamen per hujuſmodi occaſionem non licebit exactori, aut deſcriptori ulli fumarium, vel menſorium, aut aliud quodpiam vectigal quod ad ipſius officium pertineat recipere ab immobilibus quæ ſupralcriptis ſubjacent monaſteriis. Qui enim contra auſus fuerit, ſciat ſe non tantum id quod exegit multiplicatum reſtituturum, ſed & omnium bonorum publicationi cum infamia & civilium munium incapacitate ſubjectum iri. Sic enim vult mea majeſtas jam manifeſtatorum monaſteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quaſi non ſubſint ipſius officio, vel poteſtati. Et quemadmodum exactores in non ſibi ſubjectis provinciis nihil juris habent, ut in iis agant adminiſtrentve quicquam: ſic nec in immobilibus monaſteriorum exactores provinciarum, quibus ea ſubſunt, cenſebuntur exactores. Quæ igitur fient acta, & deſcriptiones ab iis quos Imperium meum ſtatuerit ad probationem eorum quæ à monaſteriis poſſidentur, competentibus ſecretis propter notitiam inſinuabuntur. Scire namque debent omnia monaſteria, ſi quod ex iis deprehenſum fuerit, aſtutiam aliquam, vel colluſionem, vel dolum feciſſe in immoblibus quæ hodie ab ipſis poſſidentur, non ſolum nihil utilitatis ex hac meæ majeſtatis aurea bulla conſequuturum, ſed etiam caſurum jure conceſſo prædictis monaſteriis per præcedentem mei imperii auream bullam Deinde autem ſuſtulit hæc aurea bulla omnem quoque juſſionem quæ ei adverſatur, quæ ſcilicet facta eſt, vel fiet: & ſtatuit ut monaſteria ſuis quoque antiquis titulis utantur.

10. *De immobilibus magnæ eccleſiæ.*

ET illi quidem antiquo & celebri Solomonis ſapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: & huic quoque ſacro & maximo templo, quod eſt ſub nomine Dei ſapientiæ, qui ex Solomone & David ſecundum humanitatem derivatur, glorioſe & regaliter extructo, cujus erat illud Solomonis præfiguratio, novæ inquam Sion, arcæ ſanctificationis, ſervatoris noſtri eccleſiæ, (quam ſuper Apoſtolicorum mandatorum Petram adeo ſtabilem & immobilem Spiritus ſanctus ædificavit) multi diverſa munera obtulerunt, quæ in immobilibus poſſeſſionibus ſpectantur, ad orientem & occidentem ſita: ſed nonnulla in inſulis (ſunt autem eorum quæ dixi, per redemptionem multa, ne dicam plurima) publico ea applicare decreverunt ex diverſis cauſis ii qui ſunt ubique publici cenſus deſcriptoribus & in ejuſmodi rebus exercitatis. Quoniam autem hoc ad mei Imperii aures frequenter delatum eſt relatione eorum qui hoc magnum & divinum templum diſpenſant, ſtatim noſtra potentia nihil cunctata hanc præſentem bullam huic venerabili domicilio elargita eſt, per quam ei pure donat & concedit noſtra pietas omnia quæ ad ſiſcum, ſeu publicum quomodocunque pertinent, ex iis quæ ſunt in oriente & occidente, & ab eis in omnibus inſulis poſſidentur, immobilium poſſeſſionibus tanquam ejus donum alioquod & ſacram oblationem, ſive ſint paroeci, ſive terra fortaſſe arabilis, vel pratenſis, vel conſita vitibus, vel hortenſis, vel cujuſmodicunque prædia ſive in eorum domibus agant famuli negotiatores, vel artifices, etſi caſtra in aliquibus eorum extructa ſint, vel aliquid aliud, quod ad publicum utique pertinet, inventum fuerit. Corrigit autem meum Imperium per præſentem auream bullam quæcunque claudicare inveniuntur in iis quæ dictæ magnæ Dei eccleſiæ adſunt vitibus, ac titulis in omnibus ejuſmodi immobilibus quæcunque ea fuerint, & omnia quæ illis adſunt in oriente & occidente. & in omnibus inſulis, ut nunc à meo imperio data, & ei conceſſa reputentur per præſentem bullam auream noſtræ ſerenitatis. Ob eam enim cauſam & exactas procedere deſcriptiones, quæ declarent cujuſque generis immobilia, & qui eis præſunt incolas ac inquilinos: hoc amplius inventa in iis omnis generis αὐτάρκια à locorum deſcriptoribus, eorumque ſubſcriptionibus confirmari & in perpetuam ſecuritatem parti ſanctiſſimæ magnæ eccleſiæ tradi jubet noſtra majeſtas: ut omnia ſint manifeſta & extra controverſiam poſita, nec ullo tempore in diſquiſitionem revocentur à deſcriptorum quoquam vel inſpectorum, vel peræquatorum & eorum qui aliter publica perſcrutantur declaratarum deſcriptionum competentibus ſecretis, in futuram rei memoriam inſinuandarum. Neque enim unquam eorum quis poterit ullo modo ingredi hujuſmodi immobilia, aut ea in controverſiam deducere & diſquiſitionem. Sed nec inſtrumenta in iis requirere, non fumarium, vel metreticion exigere, aut aliud ullum vectigal excogitatum in deſcriptorum lucrum: qui prohibentur inſinuatione ipſa & ſola præſentis aureæ bullæ mei imperii, & deſcriptionum, quæ ut ſupra comprehenſum eſt, valituræ ſunt. Omnis autem facta juſſio, ſive de prius ſeparatis, ſive de fragmentis, ſive de commiſerationibus, ſive de iis quæ

ἄλλως λόγῳ τ βασιλείας μου, καὶ τ ⸗ωθ⸗ησομένων ⸗ωλισμάτων, ὡς ⸗λείληπ⸗ται, εἴτε ⸗ωλὶ συμπαθειῶν, εἴτε ⸗ωλὶ τ ἀπὸ ταπεινῶν τίτλων, εἴτε ⸗ωλὶ τ ⸗ροσκειμένων τοῖς χαραγαῖς, εἴτε ⸗ωλὶ χρατειῶν συμπεπεθημένων. καὶ μὴ ἀντιπίπτωσις τούτων ἐγίνετο, εἴτε ⸗ωλὶ ⸗ροσῆς δωρεᾶς, εἴτε ⸗ωλὶ οἱασδήπο⸗ε ἑτέρας κεφαλαιώδους ἐξαιρέσεως, καὶ καθ' ὁτιοῦν τῇ παρούσῃ χρυσοβούλλῳ λόγῳ τ βασιλείας μου, ὅσον ἐπ' αὐτῇ ἀπίσ⸗ου ⸗ρὸς τὸ ἀνίκνουρον καὶ τὸ μὴ ἀναιρεθῆναι ἔχῃ ἐγκείμενον ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῇ. ἐν εἰδήσει γὰρ ⸗άσων τ γινομένων ἵνα μήτις τ ⸗ωρὶ ταῦτα δεινῶν, τινῶν μὲν ἀκφωνηθέντων ὑ⸗ὸ τ τὰ ἀκίνητα κα⸗ασειόντων αἰτίων, τινῶν δὲ ⸗ωραση⸗ηθέντων, ἐ⸗ιδεχθέντος τ ἡμῶν, καὶ κ' Ἰουδαϊκῶς τῷ γράμματι ἐ⸗ικαθῆ), καὶ ἐ⸗ιχειρῇ ἐ⸗ὶ τοῖς μὴ ἀκφωνηθεῖσι λόγοις καὶ ⸗αρενοχλεῖν ταῖς μοναῖς καθολικῷ λόγῳ καὶ ⸗ερεκτικῷ τῶν ἡ βασιλεία μου βουλεύ⸗ῃ τ καὶ διορίζε⸗αι), ὡς ἂν ⸗ᾶν ὅσῳ ἐ⸗ὶ τοῖς ⸗ρόσθεν ⸗ρόσῳ τ μοναστηρίων κα⸗ειλημμένοις, ἢ ἐ⸗ὶ αὐταῖς ταῖς καθιδρυμέναις τ μοναστηρίων νοσῇ ὑ⸗ὲρ δ δημοσίας ⸗αρῳ⸗ίνου, ἢ νῦν ἢ ὁ⸗οτεδή⸗οτε, αὐτὸ τοῦτο δεδωρημένον λογίζε⸗αι τῇ μονῇ καὶ ἅμα τῇ τοῦτο ⸗ροσηκούσῃ τι καὶ φθάνῃ), καὶ σύνολον ἀ⸗ολήψε⸗αι· αὐτὸ ἡ μονὴ ὡς δημόσιον δεδωρημένον ταύτῃ ⸗αρῳ⸗ὶ τ βασιλείας μου. ὅσον γὰρ ἐφ' οἷς κα⸗έχυσι νῦν ἀκινήτοις ⸗ρὶν ἂν ὑ⸗ὲρ δ δημοσίας ⸗ᾶν ἔλαιον τὰ ⸗ροσαφέντα μοναστήρια, δημόσιον βάλε) ἡ βασιλεία μου λογίσεται ἐν ἑκάστοις τούτων, καὶ μόνον τὸ ἐχθὲ τὸ αὐθαίρετον, καὶ μὴ ὑ⸗ὸ ἀδένος ἀνακλήτως, καὶ ὃν τρό⸗ον ὁ δημόσιος ⸗ολυ⸗ραγματεύ) ὑφ' ἑαυτῷ, ὅ⸗ως ἀδὲ τὰ ἱερὰ σεμνεῖα ἢ ἡσυχαστήρια, μοναστήρια τε καὶ λοι⸗ὰ ⸗ρὸς τινος τ δ δημοσίας φροντισθῶν ἀνακεκλήσε)· κἂν τι σύλλογον διηθιολογήτηι τις, κἂν ⸗αρέλθῃ, κἂν ὁ⸗οῖον ἂν εἴη τὸ λαληθησόμενον. ⸗ᾶς γὰρ ὁ τοιοῦτόν τι ἐ⸗ιχειρήσων ⸗οιῆσαι, ἀνίσχυρα δέξῃ λέγων, καὶ τῇ ὄντι ἀδέξαια. καὶ ἀσυμ⸗αθὴς ἡ τοῦτο ⸗ρᾶξαι τῇ δημοσίᾳ καθοσιωθείσῃ) καὶ αὐτὸς ἄ⸗ιμος ἐσεῖται ⸗αντὶ ⸗αντί, ὡς ἀντι⸗ί⸗των βασιλεῖ δύσεδῶς τε καὶ φιλοθέως τὸ ἀνενόχλητον ταῖς μοναῖς ⸗ροχαρίζομένῳ, ἐ⸗ὶ τοῖς δεδωρημένοις αὐταῖς ⸗ᾶσι δ ⸗αρούσῃ χρυσοβούλλῳ λόγῳ· καὶ δι' αὐτὸ βραχύ τι δῶρον ⸗ροσ⸗ίσηται τῷ θεῷ, ἀνθ' ὧν μυρίων ὑ⸗ερισχύων ⸗αρὰ τ ⸗λησιο⸗αρόχθ δεξιᾶς αὐτὸ ⸗αρα⸗ήλωσιν. οὐκ ἐξέσῃ δὲ οὔτε ἀναγράφει, ἢ ⸗ωκαληθῆναι οἱῳδή⸗οτε σεκρέτῳ, ἢ ἐξισω⸗ῇ, ἢ ⸗υργάνῃ, ἢ ἑ⸗έρᾳ τινὶ ⸗ροσώ⸗ῳ δ δημοσίας, ταῖς τ μοναστηρίων ἀκινήτοις ἀναγράφαις, ἢ καπνολογίᾳ, ἢ ἀναζητεῖν μέτρα γῆς, ἢ ⸗αρῳκίων ⸗οσότητα, ἢ γῆς τὸ ὑ⸗ερῶλλον, ἢ ὑ⸗ερ⸗ίμνον, ἢ τὸ ἀδίκως κα⸗εχόμενον ἐξετάζειν. ἀλλ' ἐ⸗εὶ οὐκ ⸗ροσῆκε τ βασιλείας μου μέλλοντι γνώσαις ⸗ᾶσαις τ σήμερον κα⸗εχομένων ⸗αρὰ τ μονῶν ἀκινήτων καὶ ⸗αρῳκίων, τό⸗ε μόνον ὀχληθήσε) ἡ μονὴ, καὶ τὸ ἀδίκως κα⸗εχόμενον ἀφαιρεθήσε), ὅτε ἀναγραφὴν δείκνυσι ὡς ἐ⸗ίκεινται δ ⸗ροσῆκε μὲ κα⸗ελθεῖν ἡ μονὴ τοῦ ⸗ᾶν ἐ⸗ὶ ἀδείας ἔξεσι αἰ μοναὶ τὰ σήμερον ⸗αρ' αὐτῶν κα⸗εχόμενα, εἴτε ⸗αροίκια εἶεν, εἴτε τό⸗οι, εἴτε αὐτάρκια, ἐ⸗αύξειν καὶ εἰς ⸗λῆθυσμὸν ἄγειν ⸗λείονα. ⸗λὴν τῆ ⸗οιαύτῃ ⸗ροφάσει οὐκ ἐξέσῃ ⸗ροσκέλλειν ἢ ἀναγράφειν οἱῳδή⸗οτε, ἢ κα⸗νικὸν, ἢ μετρη⸗ικὸν, ἢ ἕ⸗ερόν τι ἀναγραφικὸν ἢ ⸗ραγ⸗ελικὸν φορολόγημα ἀ⸗ὸ τ ὑ⸗οκειμένων ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἀκινήτων ἀναλαμβάνειν. εἰδέναι γὰρ ὀφείλ ὁ τοῦτο τολμῶν, ὡς ἐ μόνον ἐ⸗ὶ τὸ ⸗ολλα⸗λοῦν ἀ⸗οτρέ⸗ῃ ὅ⸗ως ἂν ἀναλάσῃ), ἀλλὰ καὶ ⸗ενταε ⸗ολλα⸗λασιασθήσε) καὶ ἄ⸗ιμος ἔσῃ καὶ ἀ⸗ολήσῃ). ὅτ' γὰρ ⸗έλῃ ἡ βασιλεία μου ⸗ερὶ τ δηλωθεισῶν μονῶν ἀκινήτων ⸗αντὸς λογίζε⸗αι ἐφ' ἑκάσ⸗ῳ τ ⸗ρακτόρων, ὡς μὴ ὄντα ὑ⸗ὸ ⸗τιν ἑαυτῷ δέχεσθαι τὴν ἐξουσίαν. καὶ ὁ⸗όσοι οἱ ⸗ράκτορες ἐ⸗ὶ τοῖς μὴ ὑ⸗οκειμένοις αὐτοῖς ⸗ρήμασιν ἀδέν τι δίκαιον ἔχουσι συνεργεῖν, ἢ ὅλως ⸗οιεῖν τι ἐ⸗ὶ αὐτοῖς ὅτως· ὁδὲ ⸗ρὸς ταῖς τ μοναστηρίων ἀκινήτοις οἱ ⸗ράκτορες τ ⸗ημάτων, ὑφ' οἷς ⸗άλαι τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα, ⸗ράκτορες λογισθήσονται). τὰ μὴ τοιαῦτα χρησόβουλλα ⸗ράκτικα, καὶ οἱ ⸗ρὸς τοῦτο ⸗ροσιόντες, ⸗αρ' ὧν ἂν ὀ⸗είλῃ ἡ βασιλεία μου εἰς ⸗αράστασιν τ σήμερον ⸗αρὰ τ μοναστηρίων νεμομένων, τοῖς ⸗ροσφόροις σεκρέτοις δ' εἰδήσιν ἐγκαταστραθήσον). Ὀφείλουσι δ' εἰδέναι ⸗άντα τὰ μοναστήρια, ὡς οἷόν ἐν ἐξ αὐτῶν εὑρεθῇ ῥᾳδιούργειαν τινὰ ⸗οιησάμενον ἐ⸗ὶ τοῖς σήμερον ⸗αρ' αὐτῶν κα⸗εχομένοις ἀκινήτοις, ἢ συμ⸗εριγραφὴν, ἢ ὅλον τὸν τιμημένην τινὰ, ἐ μόνον ἀ⸗ὸ τ δ ⸗αρούσ⸗ου χρυσοβούλλου λόγου τ βασιλείας μου ὠφελείας σὺν δίκῃ ⸗ροσῆκε τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ δ ⸗ροφιλοτιμηθέν⸗ος αὐτῷ ἀ⸗ὸ ⸗ροσώ⸗ου δίκαιος, ἀ⸗ὸ δ ⸗ροσηγορίου ⸗άσας ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἕ⸗ερον χρυσοβούλλου λόγου τ βασιλείας μου. Ἐφεξῆς δ ἀνέλε τὸ τοιοῦτον χρυσόβουλλον, καὶ ⸗ᾶσιν ⸗ροσέχειν ἀναλυομένῳ τούτῳ, γενησομένῳ· καὶ διορίσασ⸗ο χρόνους ταῖς μοναῖς καὶ τοῖς ⸗υλαωρήσουσιν αὐτῶν δικαιώμασιν.

ι'. Περὶ τ ἀκινήτων τ μεγάλης ἐκκλησίας. Β.

ΚΑΙ τῷ ⸗αλαιῷ μὲν ⸗ροσήκοντι καὶ ⸗ρεσ⸗ύτῳ τ δ Σολομῶνος σοφίας ναῷ τὸ κῦ δυνάμιν ⸗ροσφέρειν ξυμ⸗άντες καὶ τῷ ἱερῷ δ τούτῳ καὶ ⸗αμμεγέθει τεμένει τῇ ἐ⸗ὶ ὀνόματι τ δ θεοῦ σοφίας, δ καὶ ὅτι Σολομῶνος κτισθέντος καὶ ὅτι Δαυὶδ, κῦ τὸ ἀνθρώ⸗ινον φιλοτίμως ὄντως ἐνδρυμένου καὶ τῇ ὅλῃ βασιλικῶς, ὃ καὶ ⸗ειν ὁ Σολομῶντι ⸗ροσεκτύ⸗ωμα, τῇ νέᾳ λέγω Σιὼν, τῇ δ ἁγιάσματος κίονι, τῇ δ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, ὡς τῇ ⸗έτρᾳ ἐ⸗ηκοδομησε τ ἀ⸗οστολικῶν ἀ⸗αρτίζεων τὸ ⸗νεῦμα τὸ ἅγιον, ⸗ταις ἀ⸗ράγη καὶ ἀκλόνητον, ἀ⸗φορᾷ ⸗ολλοὶ ⸗ροσήνεγκαν ἀναθήματα, ἐν ἀκινήτοις θεωρήμασι κλήσεσι καὶ τε τῶν ἔω ἀ⸗οκειμένων καὶ ⸗ρὸς δυσμάς· ἀλλὰ δὴ καὶ τ νησων ⸗ανάς. εἰσὶ δ' ἃ ⸗ᾶσιν ἐ⸗ήλυτον τοῦτο, καὶ καθ' ἑξώνησιν τούτων ⸗ολλὰ (ἵνα μὴ λέγω τὰ ⸗λείω) ἐν ἀ⸗φόροις αἰ⸗αμφίτοις τῷ δημοσίῳ ⸗ροσ⸗αρμόττειν διεγνώσκοντο ⸗αρά τε τ ἐκκεκυφὸς ἀναγραφέων καὶ τ ἄλλως ⸗ρὸς τοῦτο δεινῶν. ἐ⸗εὶ δὴ τὸν τοῖς ἁγιοις ⸗υνηχθη τῇ βασιλείᾳ μου ἐξ ἀναφορᾶς τ ⸗ι κῦ τ μέγιστον τόπον καὶ θεῖον οἰκηγορμένων ναὸν, αὐτίκα μηδὲν μελήσαν τὸ ἡμέτερον κράτ⸗ος τ ⸗αρῴκ χρυσοβούλλου λόγου τῷ ⸗αντε⸗ήλῳ τούτῳ σηκῷ ἐ⸗ιφορᾶς δύσε· οἷ ἃ καθαρῶς αὐτῷ δωρεῖ⸗αι τε καὶ ἀ⸗ηχαρίζε) ἡ ἡμετέρα δύσεδεια ἅ⸗αντα τὰ τῷ δημοσίῳ ὁ⸗οσδή⸗οτε ἀ⸗φέρον, ἀ⸗ό τε τ ⸗ὶ τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει ⸗ᾶσις νήσοις καὶ ⸗εριχώμασι ⸗αρ' αὐτῆς ⸗αντοίων ἀκινήτων ἐ⸗ικτήσεων, ὡς δοῦλοι τούτῳ καὶ ἱερῷ τι ἀναθήματι καὶ ⸗αροίκιοι ὦ⸗ι, καὶ γῆ ἀρότιμον τυγὸν, ἢ λιβαδιαία, ἢ ὑ⸗αμ⸗ελὸν, ἢ κη⸗δύσιμον· καὶ αὐτάρκια οἰασδή⸗οτε καὶ ἑνοικοι ⸗ροσ⸗ωδύτοι, ἢ ἐργασηριακοί. κἂν κα⸗ῆρα ἔν τισι τούτων ὠκηδεμόνησαν, καὶ ἕ⸗εροι ⸗οιοιοῦδή⸗οτε τῷ δημοσίῳ ἀ⸗φέρον σὺν τούτοις ἐξώρη) ἐ⸗αινορθοῖ) ἡ βασιλεία μου ἀ⸗φ δ ⸗αρούσ⸗ου δύσεδες χρυσόβουλλον λόγον καὶ ὅσα ⸗ε χαλδούσῃ δύσκολον) ἐ⸗ὶ τοῖς ⸗ροσθεν τῇ ἀ⸗ολη θείσῃ δ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ δικαιώμασιν, σὺν ⸗ᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὁ⸗οῖα ἂν καὶ ⸗ῶ⸗. καὶ ⸗ανὶ τὰ ⸗ροσθεν αὐτῇ καθ' ⸗ε δύσιν καὶ ἀναβολὴν, καὶ ⸗ᾶς ὅλας νήσους, ὡς νῦν ⸗αρὰ τ βασιλείας μου δωρεὰν καὶ ⸗αραδίδυμα τούτῳ λογίζε⸗αι, ἀ⸗ὸ τ ⸗αρόντος σύσεδῶς χρυσόβουλλα γράφης καὶ χαλκότυ⸗ης ἡμῶν θεσ⸗ίζῃ καὶ διορίζε), ἀ⸗ὸ τοῦτο καὶ ⸗ροσκύνησις δουλικὴ ἐ⸗ὶ τοῖς ⸗ροσθεν τῇ ἀ⸗ολη θείσῃ δ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ δικαιώμασιν, σὺν ⸗ᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὁ⸗οῖα ἂν καὶ ⸗ῶ⸗. καὶ ⸗ανὶ τὰ ⸗ροσθεν αὐτῇ καθ' ⸗ε δύσιν καὶ ἀναβολὴν, καὶ ⸗ᾶς ὅλας νήσους, ὡς νῦν ⸗αρὰ τ βασιλείας μου δωρεὰν καὶ ⸗αραδίδυμα τούτῳ λογίζε⸗αι, ἀ⸗ὸ τ ⸗αρόν⸗

χθονιδίων ωεσταξεων ἡ ἡμετερα τυχουσα θεοσεδεια. τὸ ᾗ κατα μέρος τουτους ἀπιελθεμησασ, παρελαβον ηγησατο καὶ ὡς ἰδιωτικοὺς ὀνειδισθεισας καὶ ἀναγραπτεισας ὅσον ἐπι τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ λογιζεσθαι τουτους θεσπιζει ἡ βασιλεια μου. ἀλλ' ἐδε ὑφησομένη ἑτερα οἱασδήτις ωεσταξις τ παρασης δυσεδους κατηχησεως· ἀλλα κἀκεινη ἐφ οἷς συνηλθατο τῷ παρόντι τ βασιλείας μου ορασμῷ, ὅσον ἐπ' αὐτῷ τὸ ἀνίσχυρον ὀπισει) καὶ ἀδίσιατον· κἂν τι μὴ ἀναγκεπεσθαι ἔχῃ ἐγκείμενον ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῇ, κἂν ἑτεραν ἀφησιν οἱανδήτινα. Ιν' ἔν εἴη δῆλα τὰ ωεσταχθεντα τῇ ἀγιωτάτῃ τ θεου μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀκίνητα ἀπασα, ἐν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ ῥητῶς ἐνεγραφησαν· ἃ ἔχουσιν ὕτω ωεῖς ὅνομα. Εν τῷ θρακῃ Θράκης καὶ Μακεδονίας τὸ δεῖνα καὶ δεῖνα. καὶ ἐφεξῆς κατελεξε τὰ ἀκίνητα πάντα. καὶ μετ' τῶν τοιούτων ἀπιελήμπται, φησίν, Οἱ πανσεβάσ δυσκόλμβοι τροδιλιῶται Ιουδαῖοι. καὶ ἐξκουσεια τελείων χωρήσεως χιλιάδων τριάκοντα. ἐπὶ τούτοις πᾶσι, τὸ ἀπεκλονῆσθαι ἔχειν πάντη καὶ ἀδιάσειστον τῷ ἁγιωτάτῳ μεγάλῳ ἐκκλησίαν καὶ τὸ μέρος ἅπαν αὐτῆς, θεσπίζει τὸ κρατος ἡμῶν ωεῖοτατομῶν ὀφειλόντων ωεσθῶσαι λεπτομερῶν παρα τ κατα τόπους ἀναγραφέων, ὡς πολλάκις δείληπται· τῶλω τῇ τοιαύτῃ ωεφάσει σὰν ἐξέσῃ τοῖς δηλωθεῖσιν ὑπογραφεῦσιν ἢ κανονικὴν ἀπαιτῆσαι, ἢ μετεχῆκαι, ἢ χρειῶν δοῦναι, ἢ ἑτεραν ὁπωσδηποτε ἀκινήτων αὐτῆς. ἀλλ' ἄνευ τ οἱασδήτινος συνεισφορᾶς τε καὶ ἀπαιτήσεως τὰς δηλωθείσας ωεῖοτατομὰς σωπλέσθαι. καὶ κατολμήσοντος ἀθετῆσαί τι τ διωρισμένων τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τ βασιλείας μου, ωεῖς τῷ τῶν βασιλικῶν ὑποχρεώσεων ἀγαγάκτησιν, ὑποχεῖαν ὑφορωμένην καὶ δοσ ωεσίμως λιτρῶν τελάκοντα, ἀπαιτηθησομένων ἀσυμπαθῶς ἐξ αὐτῶ παρὰ τ σεκρέτων τ οἰκειακῶν, ἐκ ωεσπελούσεως τ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας· ὡς βεβαίᾳ καὶ ἀσφαλεῖ τ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τυγχάνοντος· χεχρυσωμένῳ κατὰ τ Αὔγουστον μῆνα τ α ἐπινεμήσεως τ ς χ ξ α ἔτους· ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον σύστεδες καὶ θεοωεδώλητον ὑποσημείωμα κράτος.

ια'. Περὶ δικαιωμάτων τ ἀπαυσχῦ ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῇ καθοχῇ τ ἀκινήτων. B.

ΠΡοσέτι τούτοις ἀπελυθη καὶ ἕτερος χρυσόβουλλος λόγος τ αὐτῦ κρατειῦ ἡμῶν βασιλέως, καθ' ὃν νῦν Θεόφιλον, ἐπινεμήσεως ια τ ς χ ν ς ἔτους· ὁ καὶ ἰατὴς λεγόμενος, ὡς ἰώμενος τὰ χωλεύοντα ἴσως δικαιώματα τ ἁπασῶν ἐκκλησιῶν ἐπισκοπῶν δηλονότι, καὶ μητροπόλεων, καὶ αὐτῆς τ μεγάλης ἐκκλησίας ὡς καὶ καθ' ῥῆμα ἔτυσι Δβραμιῶάνης, Ο μ κ Μωϋσέα τ ἐκλεκτὸν λαὸν ἐκεῖνος στρατηγὸς Ιησοῦς, τὰ Ιεριχοῦντα καθελεῖν ἐπενήνεμος ὀχυρώματι, τοῖς ἱερεῦσι κύκλῳ σαλπίζειν σπέλουσι, καὶ ὕτω παραδόξως τὰς τ τειχῶν ἐπιπλέξεις κατέρριπτε. τ ᾗ τ τ νέᾳ τῷ Θεῷ σκληκτὸν καθηγεμόνι τάτε λαὸν βασιλεία μου μετ' εὐ βασιλεύσιν ἐκεῖνον ἄλλον Μωσέα, τ λαὸν σωτῆρα καὶ ὁδηγὸν (τ δοίλμον λέγω αὐθένλων τ βασιλείας μου καὶ ζηνικῶς) ὡσαυτῶ περ πνα τειχη καθελεῖν ἐπενεγκάμενον Ιεριχοῦντα, τὰς δ κοινὰς τ Χελσιαῶν ἐχθρὰς ὀχυρώσεις, δ δυτικὸν λέγω δρακοντ, δ τ Σικελικὴν καθαυτοφανδὸν γῆς, κἀκεῖθεν τ τ Ρωμαίων ἐπικρατείας λάθρα ἐρπύσαντ ἀναλόγως· οἷα πνας ἀνδμαλικὰς σάλπιγξας, ταῖς τ τ θεὸν ἐξιλεσμένων καθ' ἑκάστην ὑπὲρ ἡμῶν δεήσεσιν ὀχῆς, ωεῖς ἐκεῖνα καθαίρεσιν συνεργόσας ἐδέησεν. ἀλλα καὶ αὐτὸς ὁ θεόπλης Μωσῆς ὁπλίνκα τῷ Αμαλὴκ συνεκρότει τῷ μάχιμω, ἱερεῦσιν ἑκατέρωθεν σηλιζόμενος, ὕτω τὸν κατὰ μέρος καὶ ὑπερέχυε. καθ' ὁκεῖνον δὲ καὶ ἡ βασιλεία μου, δ δεχεσθικὰ δεομένη ὑποσημείωμα εἰς τὸν κζ δ νέᾳ τάτε Αμαλὴκ ωεκεμένου ἀντιπαράταξιν, καὶ ὥσπερ πνα σῦλον φωτὸς δ νέᾳ Ισραὴλ ωεσηγόμενον, καὶ τὰ τάτε κατευθύνοντα Δβραάμωμαι, τὰς τάτων ἔχῃ δύχας θέλουσα, τ παρόντα χρυσόβουλλον λόγον τῇ μητρὶ πασῶν τ ἐκκλησιῶν, τῇ νέᾳ Σιὼν, τῷ δ θεῷ σοφίας ἀνδιαστόμῳ, καὶ τοῖς καθ' τὰς νήσους πάσης καὶ τῷ ἀναθέλῳ καὶ τῷ δύσιν ἐπεροῦσιν, τὰς ὑπὲρ τ βασιλείας μου τάτων δύχας ἐπὶ πλέον ἀναῤῥωνυσται. ἀκριβῶς γὰρ οἶδεν ἡ βασιλεία μου ὡς ὁ σῳζ) βασιλεὺς Δβὰ πολλῷ δυναμει, καὶ ὡς χίας ὁ σωθησ) ἐν πληθει ἰσχυ αὐτῦ ψευδὴς ὁ ἵππος εἰς σωτηρίαν, καθ' τ θεῖον φάναι ωεφήτ, καὶ ψαλμῳδάφον, καὶ θεοπάτορα. τοιγάρτοι καὶ τὸ ἀπεκλονῆσθαι πάντη φυλάτεσθαι θέλουσα, τῇ τε πασῶν ωεκυθημένῃ ἐκκλησιῶν, καὶ τοῖς μνημονευθεῖσι πᾶσιν δρχιερεῦσι τ ὁπωδήποτε ἁγίων ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς τ ωεσόντων ταύτοις δικαιωμάτων ἐπὶ τῇ καθοχῇ τ ἀκινήτων ἐν τοῖς αὐτῶν βεβαιότερα κωδικῶσι· ωεσεπανορθῶσαι ᾗ κ εἴ τι που χωλεῦον ἴσως ἐσὶν ἐν τοῖς αὐτῶν δικαιώμασι, καὶ τ ἀκλονεῖας λειπόμενον. καὶ ἐ μόνον τοῦτο, ἀλλα καὶ εἴ τι που ὀφεῖλον ἐπανορθωθῆσαι δικαίωμα, ωεῖς τῷ ἀσφαλῆ τ τοιούτων ἀκινήτων δεσποτείαν, καθοχῶ τι καὶ κυριότητα, χρυσᾶς ἴσως σὺν ἔβρασεν· αὐτὸν δὴ τ παρόντα χρυσόβουλλον λόγον, ἰατῆρα ἡ βασιλεία μου τάτα δὴ δ ἐλλείποντ αὐτοῖς ἐπιδέδωκεν· οἷον ἄρτιον καὶ ὁλομελὲς δεικνύτε τὸ ἐπὶ τούτοις δίκαιον, καὶ εἰς τὸ πυντελὲς ἀδιάσειστον· δι' ἃ καὶ βεβαιοῖ μ καὶ ἀσφαλίσεται. πᾶσι πᾶσι ωεῖσιν κατ' αὐτῦ ἀγιωτάτης δ θεῦ ἐκκλησίας, καὶ αὐτῇ τῇ τούτων ωεκυθημένῃ δικαιώματι ἐπὶ τοῖς αὐτῶν ἀκινήτοις, ὁποῖα ἂν κατέχωσι, καὶ ὁπωδήποτε τοῦτα δρᾶσειν) καὶ τὸ καλὸν κάλλιον πᾶσι τῇ ἐπικείσῃ τε καὶ ψήφῳ τ βασιλείας μου. πάν ᾗ σὺν αὐτοῖς, σὺν ὁποίοις εἴποι τις θεωρεῖσθαι, εἴτε σὺν χρυσοβούλλοις λόγοις δ διαφόρων βασιλέων, εἴτε σὺν σιγιλλίοις, εἴτε σὺν ἀπολυτίοις ωεσταξεσιν, εἴτε σὺν λυσεσιν, εἴτε σὺν πρακτικοῖς, ὑποσκάζον, καὶ καθ' τι δ ἀκειδὲς καὶ τ ὀφειλομένης ἀναλωδίας λειπόμενον, ἀπὸ τ βασιλικῶν ωεσταξεμάτων καὶ νόμων ἐπανορθοῖ καὶ διορίζει) μὴ καθ' τι ωεκελεσμα σὺν τάτων εἶναι τοῖς δηλωθείσοις πάσαις ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις εἰς τ αἰῶνα τ ἀπαντα, ἀλλα τὸ ὑποσθενον σκείνων καὶ ἀσθενες, δυνατώτατον εἶναι καὶ ἀνάλογον πάσῃ δικαιολογίᾳ δ βαλομένῳ λέγειν τι ὑπὲρ δ δημοσίᾳ, τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τ βασιλείας μου ῥωννύμενον, καὶ σφόδρα ἐνδυναμούμενον. Καὶ ἵνα ἀπὸ τ πολλῶν ὧν ἄν τις ἐννοήσειεν, ὀλίγων πνῶν ἡ βασιλεία μου ἐπιμνησθείη· ἐάν τυχὸν δωρεαὶ αὐτῆς παροίκων ἄποσ ἦν ἡ μέτρων γῆς, ἢ αὐτόχρημα πνα ἐκαινίσων ἐν τοῖς τοιούτοις κλήμασι τυχὸν μὴ δεδωρημένα αὐτοῖς· ἢ ἐδωρήθησαν μέ, σὺν ἀνετράπησαν ᾗ αἱ ωεὶ τάτων ωεσταξεις· ἢ ἐπὶ ωεφωνεσμοῖς δεδωρημένοις αὐτοῖς αἱ ωεὶ ωεφωνεσμῶν ωεσταξεις σὺν ἀνετράπησαν· ἢ πνα τ ποτε ὄντων αὐτοῖς βασιλικῶν ωεσταγμάτων ἀδόλως κατερρώθησαν· ἢ κατερρώθησαν μέ εἰς πνα τ σεκρέτων, ἃ μὴν γε καθ' ἐπὶ τοῖς ωεσφόρως σεκρέτοις· ἢ καθερρωθεῖσα ἀπώλοντο, ἴσα ᾗ τάτων πεπισμένα δύσκολα) ἢ πρακτικὰ ὀφειλόντα ωεθῆναι, ἃ ωεσέθησαν· ἢ προδάντα, ἃ κατεσρώθησαν· ἢ ὁλοτέλη γῆς λοίσιμα, σὺν ἐγκύοντ· ἢ καθ' πνα ἴσως ἄλλα ὁπόσα ἄν τις εἴποι αἰτίαν, εἴτε κατὰ μέρος, εἴτε καθ' ὁλόκληρον τὰ προσόντα τοῖς πολλάκις δηλωθεῖσαις ἁγίαις δ θεῦ ἐκκλησίαις καὶ τῇ μητρὶ πασῶν χωλεῦσαι δικαιώματα, κἀντεῦθεν σὺν ἔχοι τὸ ἀπελκλονῆσθαι· κἂν μὴ ῥητῶς ἐνθάδε πᾶσα ὁποιαδήτις αἰτία, ὑποσκάζειν ποιῆσαι τὰ δικαιώματα, ἐκπίφωνη) ἡ ὠφελον τυχὸν καὶ ἕτερα δικαιώματα προσεπαρεχθῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὡς πασῶν πάντως προδάντων σὺν αὐτοῖς, (εἰ δ μηδένως τι δικαίωμα ἐπί τινι τ προσόντων αὐτοῖς ἀκινήτων κέκτηται) ἤδεν τι ἀπὸ δ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου ὠφεληθήσοι) κ μηδέν τι τούτων παύσῃ, καὶ ὅσα ἄν τις ἄλλα εἰς νῦν λαβῇ ποτε ὑπὲρ δ δημοσίᾳ ἀγωνιζόμενος, καθολάπαξ ποτὲ τοῖς δ θεῦ ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, τόν τε δ θεῦ σοφίας οἶκον, καὶ πᾶς λοιπὸς μητροπόλεις, δρχιεπισκοπαῖς, ἐπισκοπαῖς, δωμήσε) ἐπὶ τοῖς, ὡς εἰρη), Δβραφέρεσιν αὐτοῖς ἀκινήτοις, ἀφ' οἱωνδήποτε δικαιωμάτων. εἰ δ μηδέν τι μηδαμῶς δικαίωμα ἐκτήσαντο ἐπὶ πσιν ἴσως τ προσόντων αὐτοῖς ἀκινήτων, ἡδέμιαν ὅπο δ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου ὠφέλειαν ἔξουσιν· ὥσπερ ἡδὲ ἐφ' οἷς ἔχει τῷ καθέχῳ ὁ δημοσ

ab humilibus ordinibus, sive de iis qui incisionibus subjecta, sive de militiis affectatis licet compensatio facta non sit, sive de non acquiescendo factis sine quantitate donationibus, sive de quacunque re edita fuerit jussio, & ulla in re repugnet præsenti imperii mei bullæ aureæ, irrita erit & invalida, & si ne irrita fiat in ea expressum sit, nisi nominatim pronuntiatum sit. Omnium enim jussionum quæ factæ sunt, notitiam habet mea pietas, quas sigillatim enumerare supervacuum existimavit: & ut expressim enumeratas & eversas quod ad hanc aureæ bullæ orationem attinet, censeri constituit mea majestas. Sed nec alia ullà quæ in posterum fiet jussio huic piæ scripturæ prævalebit: quinimo & illa, quatenus præsenti meæ majestatis definitioni adversatur, irrita fiet, nullarumque virium: licet, ne subvertatur appositа sit clausula. Nisi nominatim pronuntiarum sit, aut quævis alia distinctio. Ut autem sint, manifesta quæ adsunt sanctissimæ Dei magnæ ecclesiæ immobilia omnia in præsenti bulla aurea aperte inscripta sunt: quæ habent hoc modo: in Thracia & Macedonia illa & illa, & deinceps enumerat omnia immobilia. Et post horum enumerationem ait, Judæi strobiliotæ ubicunque inventi, & excussi amplior capacitate triginta millium. Sancit Imperialis mea potestas sanctissimam magnam ecclesiam & omnem ejus partem habere jus suum inviolatum omnino & inconcussum, cum exactiores fieri debebunt terminorum definitiones à locorum descriptoribus, ut sæpe dictum est. Verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus fumarium exigere, vel metreticon, aut necessariorum dationem, ullamve exactionem facere à quibuscunque immobilibus ejus. Sed absque ulla collatione & petitione prædictas finium descriptiones conficient. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum quæ præsenti aureæ bullæ oratione majestatis meæ definiuntur, præter Imperialem indignationem, in periculum veniet subeundi pœnam triginta librarum, quæ sine commiseratione à domesticorum secreto, ex aditione sanctissimæ magnæ ecclesiæ exigentur: quippe cum firma ac munita sit præsens aureæ bullæ oratio, facta mense Augusto 1. Indict. anno 6661. cui nostrum pietate præcellens subscripsit Imperium.

11. *De instrumentis omnium quæ ubique sunt ecclesiarum ob possessionem immobilium.*

PRæterea autem emissa est & alia bulla aurea Imperatoris quæ dicitur medicatrix, utpote quæ fortasse medeatur titulis & juribus omnium ecclesiarum quæ claudicant, episcopatuum scil. & metropolium, & ipsius magnæ ecclesiæ, quæ etiam ad verbum sic habet: Qui post Mosem fuit electi illius populi Imperator Jesus, Hierichuntis festinans munimenta, ac propugnacula diruere, sacerdotibus jussit in circuitu tuba canere & sic murorum propugnacula mirabiliter dejecit. Imperio autem meo, quòd novo populo à Deo electo præest, post illum principem populi servatorem & ducem alium Mosem inclytum, dico imperii mei dominum & genitorem, veluti quædam Hierichuntina mœnia, diruere properanti communis Christianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis, qui [1] in Sicilia tyrannidem exercet, & illinc adversus Romanum Imperium latenter prorepit veluti spiritalibus quibusdam tubis, vestris antistitum Deum nobis quotidie placantium precibus, ad illum diruendum adjuvantibus opus est. Sed & ipse divinus Moses, quando cum Amalech prælium commisit sacerdotibus utrinque innixus, sic eum fugavit, & vicit. Sicut ille ergo, meum quoque Imperium, antistitum sustentaculo indigens, ad aciem adversus novum hunc Amalech propositam, & veluti quandam lucis columnam novum hunc Israel præcedentem, & ejus gressus dirigentem, preces eorum habere volens: hanc præsentem auream bullam, & omnium ecclesiarum matri, novæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, & iis qui sunt in omnibus insulis & in oriente & occidente antistitibus donavit: eorum pro Imperio meo preces magis confirmans. Recte enim scit meum Imperium Regem non servari per multam potentiam, & gigantem non servatum iri in multitudine virtutis suæ: mendax autem equus ad salutem, ut dicam cum Propheta & Psalmographo & Deipatre. Volens enim ut firmitas & stabilitas ecclesiæ quæ omnibus præest, serverur, & omnibus dictis antistitibus sanctarum quæ ubicunque sunt ecclesiarum, & securitatem titulorum ac jurium quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium detentione firmius constituens, & præterea corrigens si quid in eorum juribus claudicet, & mero jure sit destitutum. Et non solum hoc, sed & si quod jus consequi debeant ad ejusmodi immobilium dominationem, detentionem, & proprietatem, id fortasse prius factum non est, hanc Imperii mei bullam auream ejus quod deest medicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum & integrum & omnino inconcussum jus ejus ostendit. Per quam confirmat quidem & tutius facit quodcunque jus adest sanctis Ecclesiis, eique quæ illis præsidet, in ipsarum immobilibus cujusmodicunque fuerint, & ubicunque ea sita sint: & quod bonum est, melius fecit Imperii mei sententia & calculo. Quicquid autem est in eis in quibuscunque quis spectatum id dixerit, sive in aureis bullis diversorum Imperatorum, sive in sigillis, & sive in simplicibus jussionibus, sive in resolutionibus, sive in actis, claudicans, & aliquatenus, ab eo quod est exactum, & à debita consequentia deficiens regalium jussionum & legum corrigit & decernit, dictis sanctissimis ecclesiis nullum ex ea re præjudicium inæternum afferri: sed quod in eis est infirmum & imbecillum, esse firmissimum & nulla juris allegatione oppugnandum ab eo qui velit aliquid pro fisco, seu publico dicere, ut quod præsenti Imperii mei bulla aurea confirmetur & valde corroboretur. Et ut ex multis eorum quæ cuipiam in mentem venire possint, pauca quædam Imperium meum memoria repetat: si forte donatio ipsius parœcorum sit sine certa quantitate, aut mensurarum terræ, vel auturgia alia innovarint in hujusmodi possessionibus forte quæ ipsis donatæ non fuerunt: aut donatæ quidem fuerunt, jussiones autem de his factæ, non sunt revocatæ: vel in prius designatis donatis ipsis jussiones de prius definitis non sunt revocatæ: aut jussionum principalium quæ ipsis tributæ sunt aliquæ nullo modo insinuatæ fuerunt, aut fuerunt quidem insinuatæ in aliquo secreto, non tamen competente: aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur: aut acta quæ procedere debebant, non processerunt, vel quæ processerunt, non sunt insinuata, aut quæ fieri debuerunt rationum computationes, factæ non sunt, aut forte quamlibet aliam ob causam sive ex parte sive in totum jura sæpe dictis sanctis Dei ecclesiis & matri omnium claudicant, & inde firmitatem suam non habent, etsi non quæ id faciat causa nominatim expressa sit, aut forte alia ipsis exhiberi debuerunt jura de hujusmodi immobilibus velut quibusdam omnino procedentibus in ipsis (nam si documentum de quopiam ex possessis à se immobilibus nequaquam adquisierint nihil à præsente aureæ bullæ oratione juvabuntur) nulla in re hæc omnia & quæcunque alia cuipiam pro fisco certanti in mentem quandoque venerint, lædere unquam sanctissimas ecclesias & Sophiæ Dei remplum, reliquasque mettopoles, archiepiscopas, episcopas, poterunt in iis immobilibus quæ (ut dictum est) ad ipsas pertinent, ex qualibuscunque documentis. Nam si nullum quæsierunt unquam jus in aliquibus forte immobilium quæ habent, nullam ex præsenti aurea bullæ oratione sentient utilitatem: sicut nec in quibus fiscus, ad hodiernum usque diem possessionem habuit ex justa quapiam causa, in his enim omnibus juris observabitur exacta disciplina. Si quis

[1] Saracenos videtur intelligere.

Source : BIU Cujas

igitur voluerit per avaritiam, aut quampiam aliam causam, ea contemnere quæ hac chrysobulla mei Imperii oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemur tribunal, non conspiciet: excidet autem & Christianorum parte ut Judas duodenario. Et præter hæc execrationem sibi conciliabit primogenitorum sanctorum, justorum & deiferorum patrum qui ab ævo præmortui fuerunt.

12. *De citatione absentium.*

AC in iis quidem constitit canon. Tu autem scias, terminum qui hic præstituitur, hodie locum non habere, & per tria xxx. dierum edicta omnes actores, & reos accersiri, cujuscunque sint status, & cujusmodicunque causa sit: secundum Novellam potentis & sancti D. nostri & Imp. mense Julio editam indict. xiv. anno 6674. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum & reliquam judicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus Episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus Episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica quæstio denunciata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia judiciali consequentia: & qui accusatur, seu defertur, non adest: punietur secundum lxxiv. canonem apostolicum, sicut condemnatur seu punitur etiam à legibus contumax impudens.

13. *De tonsura mulierum degere volentium in monasterio, post trimestre facta.*

NOn est lex scripta quæ statuat, ut si qua tonderi atque divortium facere cum marito velit, ne confestim tondeatur, sed in monasterium abducatur, & trimestri spatio exploretur, num forte in ipso velut pugnæ initio tonsuram deprecetur. Sed ex inscripta consuetudine, sæpenumero in judicio probata & confirmata, receptum est, ne aliter mulieri tonsura permittatur, quam si post tres menses interrogata sit, an in hoc bono proposito permanere velit. Ac sane hac de re coram imperatorio tribunali satis certatum est. Cum enim multi dicerent, debere Pyrrogeorgii illius uxorem confestim detonderi, quod firmi judicii esset, ut quæ etiam quadraginta annos haberet: ac vero nulla lex scripta de trimestri isto ageret: à Deo coronatus optimus & sanctus noster Imperator longam consuetudinem, ut dictum est, confirmatam, pro scripta lege suscepit: atque subnotatione confirmavit.

14. *De foro Judæorum.*

CUm moris esset ut Judæi coram solo Steni præfecto litigarent, optimus atque sanctus noster Imperator statuit, ut coram quocunque tribunali secundum leges causas agerent. Ac consuetudo pro nihilo habita est ut quæ legitime non fuisset confirmata.

ALEXII COMNENI SECUNDI.

De monasteriorum prædia describantur.

IMperium meum ex vestris precibus exaltatione indigens, & vestigiis domini & patris sui bonæ memoriæ volens insistere, illius quoque in eos qui sunt Deo dedicati beneficentiam imitari constituit. Ideo per hanc unam in vos beneficentiam & Deo, qui ipsum Imperatorem fecit, gratificatur, Imperatorisque & patris nostri sanctæ animæ & nostræ potentiæ profectus in bonam basim ac fundamentum ponit: & vestræ petitioni se inclinans, ut vim suam habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ de vestris monasteriorum beneficiis aureæ tres bullæ emissæ sunt à sancta illius majestate decernit, & ut in eodem robore immobiliter permaneant: in quo à principio expositæ sunt, & quæ iis consequenter processerunt traditionis acta securitatem referant, etiamsi post biennium facta fuerint: licet fortasse quædam eorum in convenientibus secretis prius posita non fuere: iis quæ ad interpretationem vel subversionem virium bullarum aurearum particularem vel generalem editæ sunt jussionibus, quæ in nostris monumentis declarantur, quomodocumque emissæ fuerint, per præsentem resolutionem inutilibus invalidisque redditis, & perinde ac sine essent quidem omnino reputatis. Cessabit autem & quæ hucusque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia & Macedonia sitis insultavit, Practorici & Catepanici usus exactio, stuppæque & axungiæ redemptio & exactio, tanquam per hanc præsentem resolutionem excisæ & radicitus extirpatæ, & eo redactæ, ut nec sint, nec nominentur: prætoribus & exactoribus & catepanis, & iis qui stuppæ & axungiæ redemptionem vel exactionem exercent, iisque qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia prætercurrere debentibus, perinde ac si ne in suis quidem omnino regionibus sita essent, utpote quæ non sint à publico omnino requirenda in omnibus, quæ hoc modo decreta sunt ipsi, ab initio hodierni diei repetiti diuturno, & deinceps in omne ac perpetuum tempus suscepta sine contradictione, nec habeantur pro descriptis in publicis actis, licet autem non descriptæ sint in actis, sed alio quo modo agnita, & sic recepta. Si quis autem præter ea quæ constituta sunt his aureis bullis & præsenti solutione mei imperii, fuerit ausus aliud exequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, præterquam quod læsæ majestatis tenebitur reus (sicut his aureis bullis definitum est) & ab eminentissimo temporis illius mystico illatum cuipiam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur, Monasteriis quoque omnibus vicissim curæ erit, tam iis quæ sunt intra urbem quam quæ extra sub terminis iis aureis bullis comprehensis imperatoris bonæ memoriæ inclyti D. & patris imperii mei, ea peragere quæ in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione privari, eo quod semel ea neglexerint.

ISAACI ANGELI.

1. *De metropolitanis revocantibus ad se pertinentes episcopos jure metropolis aut archiepiscopatus honoratos.*

QUoniam autem mense Aprili, xi. Indict. anno 6707. edita aurea bulla Imperatoris domini Isaaci Angeli, quæ & metropolitanis episcopatus ad se pertinentes, & metropolium, vel archiepiscopatuum honore donatos ad se revocantibus, & iis itidem qui imperialem circumspectionem privare conantur, ne episcopatus in metropoles & Archiepiscopatus erigat, secundum sibi datam à superis potestatem, os occludit: à nonnullis quæsitum est quid sit quod canone comprehenditur, ut honore affectæ metropoles solum honorem habeant, utpote aliis juribus veræ metropoli servatis. Dicimus de ea re dubitationem ab Imper. hac constitutione dissolvi. Quæsitum enim est, & post multas rationes allatas, hæc ejus rei gratia expressim comprehensa sunt: *& quod* universali ratione & generaliter exposita dispositione, ecclesias quæ jussione Imperatoria in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas censeri oporteat, & electiones illic procedere ex forma canonica, quæ in magna ecclesia consecuta est, metropolitanis & archiepiscopis convenientibus, & metropolitanum eligentibus: hoc & Imper. mea sublimitas decernit, & hanc constitutionem sancta quoque sequetur synodus, ut quæ ecclesiasticum ritum accurate servet, & à canonica rectitudine non excidat.

σιῶ· ἀφ' οἱασδήπο⟨τ⟩ οὖν δόλου καὶ αἰτίας μίχρι τ̃ σήμερον. ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσι τὸ ἀκριβὲς περιφυλαχθήσε⟨τ⟩. Εἴ τις οὖν ἢ γένοιτο ἀφ' ἑτέρου φιλοχρημοσύνου, ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν τινὰ, καὶ ἀφορήσειε τ̃ ἐν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τ̃ βασιλείας μου διωρισμένων, ὥστε μὴ τὸ τ̃ ἁγίας τριάδο⟨ς⟩ φέρε⟨σθ⟩αι, ὅτι παρεστώμεθα τῷ φοβερᾷ βήματι μὴ ⟨γένοι⟩το. σκοπεῖν δὲ καὶ τ̃ τ̃ Χερσιανῶν μοναρχίδο⟨ς⟩, ὡς ἰδίας τ̃ δωδεκάδο⟨ς⟩. ὥσσπερ τούτοις καὶ τῷ ὁρᾶν ἐπιτρέπε⟨ται⟩ τ̃ ἀπ' αἰῶνο⟨ς⟩ ὡσαυτως μνημονεύεσθαι τ̃ τοιούτων ἁγίων δικαίων καὶ θεοφόρων πατέρων.

ιβ'. Περὶ μετακλήσεως τ̃ ἀνίντων. Β.

ΚΑΙ ὁ μὲ καιρὸς, ἐν τούτοις. σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι σήμερον αἱ ἐκκλησιάζουσαι ⟨σύ⟩νοδοι ἐν τούτῳ, σχολάζουσι καὶ ἀφ' ἑτέρων ἐπιφωνημάτων τριακονθημέρων μεταγκαλεῖ⟨σθαι⟩ πάντας, ἐναγεῖς τε καὶ ἐναγισμοὺς, κἂν οἵας ἂν κρίσεως, καὶ οἵας ἐσὶν ὑποθέσεως τὸ αἰτιαμα· κ̃ τῷ ⟨σ⟩φσιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ κραταιῷ καὶ ὠγίῳ ἡμῶν βασιλέως, τῷ ἀπολυθέντι κ̃ μιῶν ἰάλιον ἐπιτιμήσεως ἰσ' ἔ, σ'χ' ὁ σ' ἔτους. πλὴν τῶν κρεισσόνων ἐσὶ τὸ ἀφ' οὗ λιβέλλου καὶ δικαστικῆς ἀκριβείας χρηματικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ κ̃ ἐπισκόπου κρίσις ⟨γέ⟩νοιτο. εἰ δὲ ἀφ' ἑτέρας ⟨σ⟩φσεως ἐλεήσει τι κ̃ ἐπισκόπου ἢ κληρικὸν ἐκκλησιαστικὴν ζήτημα, ὅτε ἐδὲ χρεία ἐσὶ λιβέλλου, ἢ ἄλλης τινὸς δικαστικῆς ἀκριβείας κ̃ ὁ διεγκαλούμενο⟨ς⟩ μὴ ὑπερασπίζῃ κ̃ τ̃ ὁσὶ ἀποστολικὸν κανόνα· κρινέ⟨σθ⟩ω⟨σαν⟩ κρινόμενοι), ἤγουν κρινόμενοι) κ̃ ὑπὸ τ̃ νόμων, ὁ ἀνακεχωρηκὼς ἀπίσης.

ιγ'. Περὶ ἀποκήρυσεως γυναικῶν ἐν μοναστηρίῳ ἀφ' ἑτέρου βυλομένων, τ̃ μὴ τελμίλιον γινομένης. Β.

ΝΟμο⟨θ⟩έτη⟨σε⟩ θεσπέσιος ἐσὶ, διορίζόμενο⟨ς⟩ τῷ ἤδη ⟨σ⟩φσαν ἀποκήρυξιν καὶ ἀφ' ἑτέρου ζυγίαν ἐν οἰκείᾳ ἀνδρὸς, μὴ ἀπευτεῖθεν ἀποκείρεσθ⟨αι⟩, ἀλλ' εἰς μοναστήριον ἀπάγεσθ⟨αι⟩, κ̃ ἀφ' ἑτέρου τελμιλιαίας καιρὸν δοκιμάζεσθ⟨αι⟩, μήπως καὶ ἀψυχίαν τῷ ἀποκήρυκτι ἐξενέγκῃ. ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ⟨σ⟩φσηθείσης δοκιμασθείσης πολλάκις ἐπὶ δικαστηρίου κ̃ βεβαιωθείσης, νενόμισται μὴ ἄλλως τῷ ἀποκήρυκτι ἐπιτρέπεσθ⟨αι⟩ τ̃ γυναικὸς, εἰ μὴ μ̃ τελμίλιον ἐρωτωμένη εἰ τῷ ἀγαθῷ τάττει σκοπῷ ὁμολογήσ. Καὶ ἐγυμνάσθησαν περὶ τούτου ἐφ' ἱκανὸν ἐπὶ βασιλικῆ βήματο⟨ς⟩. πολλῶν γὰ λεγόντων ὀφείλειν τῷ γυναῖκα κ̃ Πυρρογεωργίου ἐκείνου ἀπενεχθῆναι ἀποκήρυξιν, ἀφ' τὸ εἶναι αὐτῷ φρονήματο⟨ς⟩ στερεᾷ, ὡς κ̃ ποσαετηκοντούτη ὄσαν· μὴ εἶναι ⟨γὰ⟩ νόμον ἔγγραφον γαῖον κ̃ τελμιλιῶ· ὁ θεοσεφὴς κράτη⟨σ⟩ κ̃ ἄγιο⟨ς⟩ ἡμῶν βασιλεὺς τῷ μακρὰν σωτηρίαν, κυρωθῆναι ὡς εἴρηται, ἀντὶ νόμου ἐγγράφου ἐδίξατο, κ̃ σημειώμασι ἐπισφάλισεν.

ιδ'. Περὶ δικασηρίου τ̃ Ἰουδαίων. Β.

ΣΥνηθείας ὔσης, τὰς Ἰουδαίους δικάζεσθ⟨αι⟩ παρὰ μόνῳ τῷ στρατηγῷ κ̃ Σπινῦ, ὁ κραταιὸς κ̃ ἅγιο⟨ς⟩ ἡμῶν βασιλεὺς διωρίσατο, παρὰ παῦλι δικασηρίῳ κ̃ νόμους δικάζεσθ⟨αι⟩. κ̃ ἡ σωνήθεια ἐλογίσθη ὡς ἔθει, ὡς μὴ ⟨σ⟩φαλῆναι νομίμως.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ, ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ.

Περὶ τ̃ μὴ ἀναιρεῖσθαι τὰ τ̃ μοναστηρίων ἀκίνητα. Β.

ΗΒασιλεία μου, τ̃ ὀκ τ̃ ὑμετέρων δύκων σωνάρσεως χρήζουσα, κ̃ ἐν πᾶσι καλ' ἕκασ⟨τα⟩ βαίνειν τ̃ ἐν μακρᾷ τῇ λήξῃ βασιλέως αὐθέντου κ̃ πατρὸς αὐτῆς θέλουσα· κ̃ τὸ ⟨σ⟩φὲς τοὺς ἀναπεθειμένους ὑμῖν τῷ θεῷ διεργητικὸν ὀκείνῃ μιμεῖσθ⟨αι⟩ ⟨σ⟩φόδρα. ταύτῃ δὲ κ̃ ἀφ' μιᾶς ταύτης τ̃ ἐφ' ὑμῖν ἀγαθοποιίας, κ̃ τῆ βασιλεύουσῃ τῶν τῷ θεῷ χαρίζεσθ⟨αι⟩, κ̃ τῇ τ̃ αὐθέντου κ̃ πατρὸς τ̃ βασιλείας μου ἁγίᾳ ψυχῇ· κ̃ τῷ ἡμετέρῳ ⟨σ⟩φ κράτει, τ̃ εἰς τὸ ἀγαθὸν ⟨σ⟩φσηπῆς ὑποδάρα κ̃ ⟨σ⟩φμέλιο⟨ν⟩ πίθεται· κ̃ ἐπικλινὴς τῇ ὑμῶν ⟨σ⟩φουμμίᾳ αἰτήσε⟨ι⟩, τὸ ἐνεργὸν ἔχειν κ̃ ἀπερισπάσλυτον κ̃ ἀμεταπλήκτως, τοὺς ἐπ' εὐεργεσίᾳ τ̃ καθ' ὑμᾶς μονῶν ἀπολυθέντας τρεῖς χρυσοβούλλους λόγους παρὰ τ̃ ἁγίας ἐκείνης βασιλείας διορίζεσθ⟨αι⟩, κ̃ ἐπὶ τ̃ αὐτῆς ἀμεταπλήκτως μέρεσι δωρεάμενος, ἐφ' οἷς κ̃ τῷ ⟨σ⟩φχυρῷ ἐξετέθησαν. κ̃ τὰ ἀκολούθως τούτοις ⟨σ⟩φσάντα τ̃ παραδόσεως πρακτικὰ, τὸ ἀσφαλὲς ἐπιφέρειν. κἂν μ̃ διετίαν γένηται, κἂν ὅσους τινὰ τούτων τοῖς ⟨σ⟩φσφόρως σκρίτοις καταρωθῶσι ⟨σ⟩φκ ἔφθασεν, τ̃ εἰς ἐρημωσίαν ἢ ἀνατροπὴν τ̃ τ̃ χρυσοβούλλων δυνάμεως μεγαλῶ, ἢ καθόλου ἀπολυόντων παυθίαν ⟨σ⟩φσεσμάτων, τ̃ κ̃ ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν ὀλιγῶσαι· κἂν ὅπως ἄρᾳ κ̃ ἀπελύθησαν, τὸ ἄπρακτον κ̃ ἀνίσχυρον ἀποφερομένων ἀφ' τ̃ παρόντος λύσεως, κ̃ ὡσπερ εἰ μηδὲ ὅλως γένοιτο λογιζομένων. δεχήσῃ ⟨γὰ⟩ κ̃ ἡ μικρὰ, ⟨σ⟩φ νῦν ἐπισκεψαμένου τοῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὑμᾶς μονὰς ἀκινήτοις τοῖς καθ' τὸ ⟨σ⟩φμφ Θράκης κ̃ Μακεδονίας ἀφορισμένοις, ἀπαίτησις τ̃ τε πρακτορικῆς κ̃ κατηπανικῆς χρείας, ἢ κ̃ ⟨σ⟩πείρ κ̃ ἀξυγίας ἐξάνησις, ἢ ἀπαίτησις· ὡς ἀφ' τ̃ παρόντος λύσεως σκηπτόμενοι τ̃ πρακτόρων κ̃ κατηπάνων, κ̃ τ̃ τῷ ἐξάνησιν ἢ ἀπαίτησιν ⟨σ⟩φσείρ κ̃ ⟨σ⟩φ ἀξυγίας καθ' καιρὸς ποιημένων, κ̃ τ̃ ἐξυπηρετήντων αὐτοῖς, ὅτω περιστέχῃ· ἃ κ̃ αὐτῶν ἀκαταζητήτων μελλόντων ἀφαιρεῖσθ⟨αι⟩ ὑπὸ ⟨σ⟩φ δημοσίου, ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἐπιγνωσθεῖσιν αὐτῷ ἀπ' ὀρχῆς τ̃ σήμερον ἀπαιτουμένης ἐξηγείας, κ̃ εἰς τὰς ἑξῆς ἀπαύστως κ̃ διὰ παντὸς χρόνου, δεκτέμβρια ἀναντιῤῥήτως, κ̃ ὡς μηδὲ ⟨σ⟩φ δημοσιακῆς πρακτικῆς καταγραφεῖσι λογιζομένοις. κἂν μὴ καταγράφηται ⟨γὰ⟩ κ̃ ἐν πρακτικῆς, ἄλλως δέ πως ἐπεγνώσθησαν, δεκτέμβρια κ̃ ἄπαν. ⟨σ⟩φ καταλημπτέ⟨σ⟩θω ἕτερόν τι παρὰ τὰ διωρισμένα τοῖς τοιούτοις χρυσοβούλλοις, κ̃ τῇ παρούσῃ λύσει τ̃ βασιλείας μου, ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὑμᾶς μονὰς παυθίαις ἀκινήτοις κτήσεσι ἀφαιρεῖσθαι. σὺν τῷ κ̃ καθοσιώσει ὑποπίπτειν, (καθὼς ἀφ' τ̃ τοιούτων χρυσοβούλλων διωρίσθη) κ̃ παρὰ ⟨σ⟩φ καθ' τῷ ἡμέρᾳ μεγαλεπιφανεστάτῳ μυστικῷ, καθαιρεσκαζομένῳ εἰς τὸ τῷ ἐπεισχθῆσαι τινι τ̃ ὑφ' ὑμᾶς κτήσεων βλάβῃ ἀποτεραπεύειν αὐτῇ. μελήσῃ μέντοι κ̃ τῇ μέρᾳ τ̃ μονῶν πασῶν τ̃ τε ⟨σ⟩φτὸς τ̃ μεγαλοπόλεως κ̃ ὀκτὸς, ὑπὸ τὰς ἐμπεσειλημμένας μένειν ὅρους τοῖς τοιούτοις χρυσοβούλλοις ἀφορισμένοις, ⟨σ⟩φ ἐν τοῖς μνημοσυνίοις ⟨σ⟩φ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμοις αὐθέντου κ̃ πατρὸς τ̃ βασιλείας μου, ὀκτελεῖν ὅσα ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν διδήλωται· εἰ μὴ βέλοιτο τ̃ τοιαύτης ἐξκουσείας ἀφαιρεῖν, ὀκ ⟨σ⟩φ ἁπαξ τούτων καθαιρεθήσε⟨ται⟩.

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

α'. Περὶ μητροπολιτῶν ἀνακαλυμένων τὰς ἀφορίσεις τούτοις ἐπισκόπας κ̃ εἰς μητροπόλεις κ̃ δεχιεπισκοπὰς τιμηθέντας. Β.

ΕΠΕΙ ἡ καθ' τ̃ Ἀπρίλλιον μηνὸς τ̃ ια' ἐπινεμήσεως ⟨σ⟩φ ⟨σ⟩φ' ἔτους, ἐκδοθέντο⟨ς⟩ ⟨σ⟩φσκιωτὸ⟨ς⟩ χρυσοβούλλου ⟨σ⟩φ θεοσεφὴς κράτη⟨σ⟩ κ̃ ἅγιο⟨ς⟩ ἡμῶν αὐτοκράτορ⟨ος⟩ κυρίου Ἰσαακίου ⟨σ⟩φ Ἀγγέλου, κ̃ τοὺς ἀνακαλυμένους μὲ μητροπολίτας τὰς ἀφορίσεις τούτοις ἐπισκόπας, κ̃ εἰς μητροπόλεις ἢ δεχιεπισκοπὰς τιμηθείσας, ἐπισημοῖζο⟨ν⟩, ἐχ ἧττον ⟨γὰ⟩ κ̃ τοὺς ἐπιχωρίους ὁτιδήποτε τῷ βασιλικῷ ἀποστρῆσαι ⟨σ⟩φωπῷ ⟨σ⟩φ ἀνάγκην ἐπισκόπας εἰς μητροπόλεις, ἢ δεχιεπισκόπας, καθὼ τῷ δεθεῖσιν αὐτοῖς ἀνωθεν ἐξουσίαν· ἠρωτήθη παρά τινων τί ἐσι τὸ ⟨σ⟩φειρημένον τ̃ κανόνι, χάριν ⟨σ⟩φ ἔχειν τὰς τιμηθείσας μητροπόλεις μόνῳ τῷ τιμίῳ· ὡς τ̃ ἄλλων δικαίων σωζομένων τῇ καθ' ἀλήθειαν μητροπόλ⟨ει⟩. Φαμὲν ὅτι κ̃ τὸ ⟨σ⟩φὲ τούτου ἀμφίβολον λύει) ἀπὸ ⟨σ⟩φ αὐτῷ βασιλικῷ σημειώμα⟨τος⟩. σωνεζητήθη ⟨γὰ⟩, κ̃ μ̃ πολλὰς δικαιολογίας διελήφθησαν χάριν τούτου τοῦτο ῥητῶς, Καὶ ὅτι μὲ καθολικὸν λόγῳ κ̃ ἀφαγνόσ⟨ει⟩ χρικῶς ὀκπυρσεύειν τὰς εἰς ὑπερβαθμιώτερον θρόνον ἀναβιβαζομένας ἐκκλησίας ⟨σ⟩φστέζῃ βασιλικῇ, κ̃ τ̃ τιμῆς ἀξιοῦσθ⟨αι⟩ χρεών, κ̃ τὰς ψήφους ⟨σ⟩υνεῖδα ⟨σ⟩φσαίνειν καθὼ τ̃ ⟨σ⟩φ τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ παρηκολουθηκότι κανονικὸν τύπον, τ̃ μητροπολιτῶν ⟨σ⟩φσώντων κ̃ δεχιεπισκόπως κ̃ μητροπολίτας ⟨σ⟩φριζομένων· ὑπὸ βασιλείας μου ἀφανισθῇ, κ̃ ἡ θεία κ̃ ἱερὰ ⟨σ⟩φυνοδο⟨ς⟩ τῷ ἁγιωτάτῳ ἔξεσι τούτῳ· ὡς τῷ ἐκκλησιαστικῷ παραφυλαττομένων ἀκριβείαν κ̃ τ̃ κανονικῆς ὀρθότητο⟨ς⟩ μὴ ἐκπιπτούσης.

β'. Περὶ

Source : BIU Cujas

β'. Περὶ γάμων ἐν ζ βαθμῷ. B.

Γινώσκει ἡ ὅτι κἂν ὁ τοιοῦτος σπουδὴς τύχῃ τῆς τῶν ἐπικυρώσαι βασιλικὴ φωνὴ διατάξεις μετ' ἐμοῦ βεβαιώσεως κωλύῃ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐνδόμυχα βαθμῷ γάμῳ γενέσθαι· ἀλλὰ κ' τῷ σ' ἐπινεύσῃ ἐν ς' χρόνῳ ἕτερ, φωνὴ γένηται ἐν βασιλέως ἡμῶν, ἐν ἁγίᾳ κυρίᾳ Ἰσαακίῳ ἐν Ἀγγέλῳ, παλαιαρχοῦντος ἐν κωμοπόλεως κυρίᾳ βασιλέως· διορίζομεν μὴ φωνὴ κελεύσαι ἐκ τῶν ῥηθέντων πρᾶξιν τὸ μὴ τῷ ποιῆσαι αὐτὸν συγκατάθεσιν γάμου μέσον τῶν πανευτυχεστάτων καισάρων· ἤγουν ἐν Καντακουζηνῷ κυρίᾳ Ἰωάννῃ καὶ τῇ αὐταδέλφῃ ἐν βασιλέως τῇ κυρίας Εἰρήνης, καὶ εἰς ἔνδομον βαθμὸν ἐξ ἀμφοῖν ἀναγόμενον· ἀλλ' ὅσον τὸ εἰς αὐτὸς καὶ μόνος ἀπρακτῆσαι τὰ ὦδε τῆς συνόδου καὶ ἐν βασιλέως κυρίᾳ Μανουὴλ διορισθέντα χάριν ἐν τούτῳ γάμῳ. καὶ ἐδέχθη καὶ ὧδε τῆς συνόδου.

γ'. Τὸ γένος σημείωμα παρὰ ἐν ἀοιδίμου βασιλέως κυρίᾳ Ἰσαακίου ἐν Ἀγγέλου, εἰς τὸ ἀποκείρεσθαι τοὺς τῶν ὑποψηφίων ἀρχιερέων γυναῖκας κ' τῷ κ' ἐν Σεπτεμβρίῳ μηνός, ἡμέρᾳ τετάρτῃ ἐπινεμήσεως ε'.

Ἐννοεῖ ἐν βασιλέως ἀπόφασις σὺν ἀκινδύνῳ τοῖς ἀξιομέσι φανήσεσθαι, ὡς ἂν ὁμφακες ὀδόντι καὶ καπνὸς ὀμματοβλαβοῦσι, ἅπερ καὶ παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ. ὡς τί δὲ μοι καὶ ἀφορᾷ τὸ ἐν λόγου ἀφωλιον; Ὁ ἱεράτικος μητροπολίτης Κυζίκου καὶ τῷ σημερινῷ διέσπασε τῷ βασιλείαν μου ἡμισύσαι, συνεδεαζόντων αὐτῇ ἐν τε ἀγιωτάτου μου δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν ἑτέρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἐν θεουπόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ἐν Ἱεροσολύμων· μηδὲ τῶν ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐνδημούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀπολιμπανομένων, ὧν τὸ ὡς ὄνομα Ἀφληθήσεσθαι κάτωθεν· ἀφίεσθαι ὅτι πᾶς τῶν εἰς μητροπόλεις ἢ εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ψηφισθέντων καὶ χειροτονηθέντων, ὡς τῶν χειροτονίας ἔχοντες γαμετὰς, αὐτοὶ μὲν τὸ κατεξιωθῆναι ἐν ἀρίσμασιν τῶν ἀρχιερωσύνης σὺν ἀπηνιώσαντο· αἱ ἡ συνοικοῦσι τούτων τῶν αὐτὸν καὶ πάλιν κοσμικώτερον χημήσασθαι ἀνεφίεντο), ἀνυποστόλως ταῖς οἰκίαις συδιατρίβουσαι σὺν αἷς κατῴκουν τὸ ἀφ' ὅτου, καὶ ὅτε γυναικείοις μοναστηρίοις εἰσῆλθοσαν, ἀλλ' ὁδὲ τῷ ἰδίᾳ ἑαυτῶν ἀφιέρωσαν, καὶ τῶν μοναχὴν βίον ἠσπάσαντο· καὶ ταῦτα, τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων ῥητῶς ἐν ἀπαγορευόντων καὶ ἀπειλούντων τοῖς ἐκπεφευγόσι τὸν ἀγάμους οἰκειώσασθαι ἄν, ἀφ' τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, ἢ τὴν ἀμείαν σωφροσύνην ἀφ' τὸ ἐν γάμου ἀφέλιτον πῖνον. καὶ τοῦτα λέγων, καὶ κανόνων ἀφορῶν ἐμέμνητο· ὧν καὶ εἷς ὁ ποσαραικοστὸς ὄγδοος λῶ τῆς συνόδου, ταυτὶ κ' ῥῆμα ἀφ' ἁμαρτάνων, Ἡ ἐν ἱερωσύνῃ ἐπισκοπῆς ἀναγορεύσει γυνή, κ' κανὼν συμφωνίαν ἐν ἰδίᾳ ἀνδρὸς ἀφιερωθήσεται, κ' τὴν ἐπισκοπῆς χειροτονίαν σὺν μοναστηρίῳ εἰσίτω, πρόῤῥησιν τῶν ἐπισκοπίᾳ καθαιρεῖσθαι ὠφελούμενῳ, καὶ τῶν ἐν ἱερωσύνῃ ἀπολωλέτω. εἰ ἡ καὶ ἀξία φανείη. ὡς τὸ τῆς ἁμαρτίας ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα. Ἀναγνωσθέντων ἐν τούτου κανόνος, ἡ βασιλεία μου μέγιστα τὰ σὺν τοῖς ἀνθρώποις δῶρα θεοῦ παρὰ τῶν ἄνωθεν φιλανθρωπίας γινώσκουσα, καὶ τὸ τῆς βασιλείας καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης θεόδοτον χρῖσμα καὶ τὸ ἀξίωμα, σὺν μιᾷς τῶν αὐτῆς ἀενάοις πηγῆς ἐκπεμπομένοις, καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον κοσμοῦντα τε καὶ φαίνοντα· καὶ μηδὲν ἧττον σπουδάσαι ἔχουσα ὡς τὴν τῶν ἱερέων σεμνότητα, οἱ τινες χεῖρας ἐκτείνοντες τῇ βασιλείῳ καὶ θείᾳ δεήσει, ὑπὲρ παντὸς ἐν φιλοχρίστου πληρώματος τὸ θεῖον ἱκετεύουσι, καὶ ὡς ἱερεῖ τινες ἀσκυροι, τὸ τῆς βασιλικῆς ἐπικρατείας ἐρείδουσιν· ἐπὰν καὶ μάθοι τοὺς κανόνας παραφωνεῖν καὶ παραφραύειν ἐπὶ τὸ δυνομίας, καὶ ταῦτα ἐν κράτος ἡμῶν, ὡς καὶ ἐπὶ μὴ ἀφοζοῦχθέντων τῶν χειροτονηθέντων ἀρχιερέων· ἀλλὰ καὶ συνοικεῖν ἀνεχομένων ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς· ἐ μικρῶς ἐπιδεῖ τῶν ψυχῶν. ταῦτά τοι κ' συγνόν τι κ' ἄχαρι τῷ θεοφιλεστάτῳ χαρτοφύλακι ὡσεσθλεψαμένη ἡ βασιλεία μου, πῶς αὐτὰ διωρίσατο, ὡστε ἐξαμβῶν τῶν κ' τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, σὺν γυναικείοις μοναστηρίοις ἀνυπερθέτως εἰσαγαγεῖν τοὺς ὡς τῆς χειροτονίας συναφθείσας γαμετὰς τοῖς χειροτονηθεῖσιν ἀρχιερεῦσι, πόῤῥω τῶν τῶν ἀρχιερέων ὠκοδομημένους καθεμιᾶς· κ' ἀποκείρεσθαι ταύτας, κ' κανονικῶς κ' μοναχὰς ἀφῆγι ἑκάστῳ αὐτῶν σὺν ᾗ μοναῖ κ' τῷ τεῖχος ἀπέβετο. ἢ μὴ βαλομένων τῶν γυναικῶν ἐκποίας τῷ ἀποκαρσιν δέξασθαι, τὰς ὡς τῆς χειροτονίας συναφθείσας αὐταῖς, ὁμολογουμένως εἶναι ἐν ἀρχιερατικὸν ὄγκον κ' ἀξιώματος, κ' ἑτέρας ἀντ' αὐτῶν ἐπὶ ταῖς λαχούσαις αὐτὰς ψηφίζεσθαι. κ' τὸ ἀπὸ τοῦδε μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι τῶν τῆς χειροτονίας νόμιμον ἔχοντα γαμετῶν, εἰ μὴ ἀφοζοῦχθεῖεν ἑκάτεροι, κ' κοινὸν τῶν συνοδίνων ἐκφαῦσαι συμφωνίαν τε καὶ ἀρίσκειαν· καὶ ἡ γυνὴ τὸν μοναχὸν βίον ἀσπάσῃ). καὶ ὅτου τε τῆς χειροτονίας ἀφικνεῖσθαι κ' τὰς ἱερὰς καὶ θείας κανόνας ἀσκανδάλιστα καὶ ἀπροσκόπτως, καὶ μάλιστα πάντας ἀπέχεσθαι τῶν ἱεροπρεπῶν καθαστέσεως. Ἦσαν ἡ τῇ βήματι τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τούτοις συνεδριάζοντες ἀρχιερεῖς, ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, καὶ ἕτεροι σὺν ὀλίγοι.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ.

Περὶ ἐνδήτων. Γ.

Ἕτερον ἡ τῶν ὑπείνου βασιλικῆς ἀφορμηθείας δεῖγμα· ἐπειδὴ ἐώρα τὸν Ῥωμαϊκὸν ἅπαντα μάλιστα νεμόμενον εἰς τὸ ἐξ ἀλλοδαπῶν ἐθνῶν ἐνδύεσθαι, ὅσα τε ὑπὲρ Σηρῶν Βαβυλωνίαις καὶ Ἀσσυρίαις παλασιουργίαις ποικίλως δημιουργῦσι, καὶ ὅσα χεῖρες Ἰτηλῶν δίφυλος ἐξυφαίνουσιν· ἐξήνεγκε δόγμα, μηδένα τῶν ὑπηκόων χρῆναι αὐτοῖς, εἰ μὴ βάλοιτο (ὅσις ποτ' ἂρ εἴη) αὐτὸς τε καὶ ἡ οἰκουμένου εἶναι· ἀλλ' ἡ μόνοις τοῖς ὅσοι ὁ Ῥωμαίων γῆ χωρεῖ, καὶ αἱ Ῥωμαίων ἀσκοῦσι χεῖρες. τὸ γὰρ ἀναγκαίων ἡ χρῆσις ἐστὶν ἀμετάθετον. τὰ ἡ ἀρχόμενα ταῖς τῶν ἀρχόντων ἀκολουθοῦσιν ὀρέξεσι· καὶ τοῦτο νόμου αὐτοῖς καὶ πρὸ τοῖς ἄρχουσι δεδομένου ἐστίν. ὥστε καὶ ἐνθάδε ἰδεῖν ὑπείνα μὲ σὺν Καρὸς καταστῆναι μόρια ἐν λοιπὰ, τὰ ἡ τῆς δύσεως ὄργα σὺν τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐνδύμασι ἀφικνεῖσθαι· τὰ ἡ τῶν ἐνδήτων οἴκοθεν οἴκαδε (τὸ θρυλλούμενον) φερόμενον.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ.

Περὶ ἀφορπίας καὶ ὑπηκόου καὶ μνημοσύνου ἐν πάπα Ῥώμης. Γ.

Ὅθεν ἀνάγκαις τοσαύταις συνεζευγμένος ὁ βασιλεὺς, ἀφ' ὧν ὑπάγωσιν ἐλαυνόμεναις, ἀμφὶ πρεσβεύει ἤδη καὶ ἀφ' τὸ πάπαν ἀφικέσθαι τῶν ὑπηκόων ὁμονοίας τε καὶ ἑνώσεως, τὰ τε παλαιᾶς Ῥώμης δηλαδὴ καὶ τὰ νέας, εἰ μόνον ἐμπροθὸν τῆ ὑπεραντία ῥᾳδίως συντελέσθη ὁπόσα κ' βάλησιν ἐξ τοῦ βασιλέως καὶ πέμποι μὲν τὰ βασιλικῶν πρέσβεων δύο τοὺς δεξομένους καὶ συμβιβάσοντας τὴν κοινωνίαν. ἦκον ἔν, καὶ γέγονεν ἡ κοινωνία ἐφ' ὅρῳ τελῶν κεφαλαίων ἑνὸς μὲν ἐν τοῖς ἱεραῖς ὑμνῳδίαις τὰ πάπαν εἰς τὰ δίπτυχα μνημονεύεσθαι ὁμοῦ τοῖς ἑτέροις πατριάρχαις· δεύτερα ἡ, ἐν ὑπηκόου (τοῦτο δέ ἐστιν ἐξεῖναι τῇ βασιλεῖ καθαπαξ εἰς μεῖζον καὶ συντελέστερον ἀναπέμψαι δικαιῶμα, τὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης) καὶ τρίτα, ἐν ἀφορπίου σὺν ἅπασι.

ΑΔΗΛΟΥ ΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

Περὶ ἐπισκοπῶν κατεχομένων ὑπὸ λαϊκῶν. B.

Αἱ μὲν ἐπισκοπαὶ ἐξ ἀνάγκης εἰς τὰς ἐπισκόπους ἵνα ἀφελήσωσι, καὶ ἀφ' ἑνὸς τινος σὺν ὑπηκοίσθησαν) εἰς τὸ τούτων ὑποκύψασιν οἱ ψηφισθέντες καθὼς γέγονε καὶ εἰς τὸ ἐπισκοπεῖν τῆς Μεγάρων, τὸ ὡς χρεῶν ἀμνημονεύοντων ἀμαυρωθῆσαι, καὶ ἀφ' ὑποστάσεως βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς πράξεως ὡς μικρὰ ἐπανασωθῆσαι τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν.

2. *De nuptiis septimi gradus.*

SCias vero, licet synodalis hæc decisio, & ipsam confirmans Imperatoria jussio consanguineorum in septimo gradu matrimonium minanter prohibeat: indictione tamen 4. anno 6694. cum dominus Basilius [1] Camaterus patriarcha esset, ab Imperatore nostro sancto domino Isaacio Angelo jussionem esse factam, quæ statuit ne ex dictis actis, matrimonio post illa inter longe felicissimos Cæsares, dominum Joannem Cantacuzenum videlicet, atque germanam imperatoris sororem dominam Irenen, contracto, quamquam in septimum consanguinitatis gradum referatur, præjudicetur: sed quantum ad illos, & quidem solos, quæ à synodo atque Imperatore domino Manuele de istiusmodi nuptiis determinata sunt, inefficacia sint. Quod etiam à synodo approbatum est.

[1] Basilius Camaterus patriarcha Constantinopolitanus.

3. *Subnotatio inclyti Imperatoris domini Isaaci Angeli, ut tondeantur electorum pontificum uxores, facta die 20. mensis Septemb. 4. Indict. 5.*

LEgitimam Imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Ut enim dentibus acerba uva, oculis fumus nocet: sic iniquitas iis qui ipsa utuntur. Quorsum vero mihi hoc orationis spectat præludium? Cum sacratissimus Cyzici metropolitanus invenisset majestatem meam hodierno die jura reddentem, assidentibus sanctissimo domino meo œcumenico patriarcha, & aliis sanctissimis patriarchis, Anthiocheno videlicet & Hierosolymitano, nec abessent qui tunc in urbe regia sacratissimi pontifices erant, quorum nomina inferius continebuntur: Propositum est quosdam eorum qui ad metropoles, vel archiepiscopas electi & ordinati sunt cum uxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem quin primarii sacerdotii christmate inungerentur: sed eorum uxores eundem rursum mundanum habitum induere, invereunde agentes in iis ædibus quas antea habitabant: nec fœmineis introductas esse monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quod sacri divinique canones expressim moneant electos pontifices, à legitimis suis uxoribus, quas ante ordinationem habebant, omnimodo abstinere: ut non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam, vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotii, aut propter matrimonii honestatem, conjunctionem castam præferat. Hæc dicens, varios canones allegabat, inter quos & quadragesimus octavus erat sextæ synodi, hæc ad verbum comprehendens: Uxor ejus qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione extructum, & episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehetur. Lecto igitur hoc canone, Imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei à superna clementia, & regni, ac sacerdotii divinitus concessam unctionem & dignitatem ex uno eodemque perenni fonte manare humanamque exornare vitam, & amplificare: nihil etiam studiosius colens quam sacerdotum auctoritatem, qui regia & divina speculatione manus erigentes, Deum pro Christiana multitudine deprecantur, & ut sacræ quædam ancoræ Imperialem potentiam suffulciunt: postquam etiam canones contemni & infringi cognovisset in bene institutа republ. & quidem nostræ potentiæ, quasi non soluti essent creati pontifices, qui suis uxoribus cohabitare non vererentur: non parum commotum est. Triste etiam quiddam nec gratum in piissimum chartophylacem mea intuens majestas, definiit cohortantibus ad id sanctissimis patriarchis, uxores creatis pontificibus ante ordinationem conjunctas in muliebria monasteria procul sita ab habitatione pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonice apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: aut si ipsæ tonsuram recusent, qui eis ante creationem juncti erant matrimonio, pontificali solio & dignitate privenrur, & in eorum locum alii sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam uxorem habebit, non aliter ordinari, quam si communi conjugum scripto consensu, & placito à se invicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo & damno juxta sacros & divinos canones procedet, remota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione. Assidebant ad meæ majestatis tribunal pontifices Cæsareæ, Ephesi, Cyzici, & alii non pauci.

JOANNIS DUCÆ.

De vestibus externis prohibitis.

ALterum vero illius imperatoriæ providentiæ specimen: quod cum videret Romanas divitias, in peregrinas ac sumptuosas vestes, sericas, Assyrias, Babylonicas, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas effundi: decreto sanxit ne quis subditorum iis uteretur, nisi ipse, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi, ac notari ignominia vellet: sed iis contenti essent, quas Romanæ provinciæ, ac manus præberent. Necessariarum enim rerum usus est immutabilis: & subditi quantum licet, principum sequuntur cupiditates, idque lex eis est & honor, quod principibus visum fuerit. Proinde cernere erat illa quoque brevissimo tempore viluisse: nobilitatis autem limites Romanis vestimentis definitos: & divitias domo, quod ajunt, domum ferri.

MICHAELIS PALÆOLOGI.

De primatu, & appellatione & commemoratione Papæ Romæ.

PRoinde tot difficultatibus circumventus Imperator, ac pene ad desperationem compulsus, legatos ad Papam mittit, de ineunda veteris & novæ Romæ ecclesiarum concordia, modo Caroli [2] expeditionem averteret. Ea legatio à Pontifice benigne audita est: qui ea se facile, quæ Imperator petivisset, confecturum est pollicitus: statimque suos legatos illis adjungit, qui concordiam conciliarent, atque amplecterentur. Cujus hæc tria [3] capita fuerunt. Primum, ut in sacrorum voluminum hymnodiis, Papæ cum quatuor aliis patriarchis mentio fieret. Alterum, ut liceret cuivis Romam veterem, quæ curia major & perfectior esset, appellare. Tertium, ut illi principatus in omnibus deferretur.

[2] Andegavensis.

[3] Papa Romanus Primatum Orientis consequitur. & in quibus consistat potissimum primatus.

INCERTI IMPERATORIS.

De episcopatibus detentis à laicis.

EPiscopatus quidem episcopis nullo tempore claudentur, quominus qui electi sunt, ad ea revertantur: quemadmodum & in Megarensi episcopatu factum est, qui tot annis quot hominum memoriam excedunt deletus extinctusque fuerat, & per jussionem Imperialem, synodalemque actum metropoli Athenarum paulo ante rursus servatus est.

KANO-

Source : BIU Cujas

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.
CANONES[1] SANCTORUM
ET VENERANDORUM APOSTOLORUM.

Per Clementem à Petro Apostolo Romæ ordinatum Episcopum, in unum congesti.

GREGORIO HALOANDRO[2] INTERPRETE.

EPiscopus à duobus aut tribus episcopis ordinator [3].

2. Presbyter ab uno episcopo ordinator [4], item diaconus, & reliqui clerici.

3. Si quis episcopus aut presbyter, præter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia [5] quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino siceram [6], aut confecta quædam aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit [7], ut qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quippiam admovere ad altare, quam oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.

4. Omnium [8] aliorum pomorum primitiæ [9] episcopo & presbyteris domum mittuntor, non super altare. Manifestum est autem, quod episcopus & presbyteri inter [10] diaconos & reliquos clericos eas dividunt.

5. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam prætextu [11] religionis non abjicito: si abjicit, segregator à communione: si perseverat, deponitor.

6. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus seculares [12] curas non suscipito: alioqui deponitor [13].

7. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum diem paschæ [14] ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit: deponitor.

8. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicunque ex sacerdotali consortio oblatione facta, non [15] communicaverit: causam dicito. Et si bona ratione subnixa sit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, à communione excluditor, tanquam qui populo author offensionis fuerit, mota contra [16] eum suspicione qui obtulit.

9. Quicunque fideles ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neque apud preces [17] & sanctam communionem permanent [18], eos tanquam, qui ordinis in ecclesia perturbationem inducant, à communione arceri oportet [19].

10. Si quis cum [20] excommunicato [21], licet in domo, preces [22] conjunxerit: iste communione privator.

11. Si quis cum deposito clerico, ut [23] cum clerico preces conjunxerit, deponitor & ipse.

12. Si quis clericus aut laicus à communione segregatus, seu nondum in communionem receptus, ad aliam profectus civitatem, sive commendatitiis [24] literis receptus fuerit: à communione excluditor, tam qui receperit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

13. Episcopo qui parochiam [25] suam dereliquerit, alteri insilire [26] nefas esto, licet à pluribus [27] ad hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere vi adigat, nempe quod plus lucri & utilitatis his, qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit: neque hoc tamen à seipso, sed multorum episcoporum judicio & exhortatione maxima.

14. Si quis presbyter, aut diaconus, aut quicunque tandem de clericorum consortio, relicta parochia sua in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta præter voluntatem [28] sui episcopi in alia parochia moram traxerit: hunc jubemus, ne porro in ministerio publico sit ecclesiæ, maxime [29] si accersente ipsum episcopo ejus, redire contemnat perverso illic ordine perseverans, ut laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.

15. Quod si episcopus [30] ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis à ministerio ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut clericos susceperit: à communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

16. Qui post [31] baptismum duabus [32] implicitus fuit nuptiis, aut concubinam [33] habuit: is episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique in consortio sacerdotali esse non potest.

17. Qui viduam [34] duxit, aut divortio separatam à viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis mancipata sit spectaculis: episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique ex consortio sacerdotali esse non potest.

18. Qui duas [35] sorores duxit, aut consobrinam [36], clericus esse non potest.

19. [37] Clericus qui se fidejussorem [38] dat, deponitor.

20. Si quis humana violentia [39] eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est: efficitor episcopus.

21. Qui sibi [40] ipsi virilia amputavit, clericus [41] non efficitor: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

22. Si quis cum clericus esset, virilia [42] sibi ipsi amputaverit, deponitor: homicida etenim sui ipsius est.

23. Laicus qui seipsum [43] mutilavit, per tres annos à communione ejicitor: puta, quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

24. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus in fornicatione [44] aut perjurio [45], aut furto deprehensus, deponitor, non tamen à communione excluditor. Dicit enim scriptura [46]: Eis [47] de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui clerici subduntor.

25. Ex [48] his qui cœlibes in clerum pervenerunt jubemus, ut lectores tantum & cantores, si velint, nuptias contrahant.

26. Episcopum aut presbyterum, aut diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit [49], & terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere, deponi præcipimus: nusquam enim Dominus hoc nos docuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur, non repercutiebat: cum lacesseretur conviciis, non regerebat convicium: cum pateretur, non comminabatur.

27. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ob certa crimina juste depositus [50], attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, ausus fuerit: omnino hic ab ecclesia abscinditor.

Ἐπισκοπὸς χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν.

β'. Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ διάκονος, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

γ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα, ἢ ἐπιτήδευτα, ἢ ὄρνεις, ἢ ζῶά τινα, ἢ ὄσπρια, ὡς παρὰ τὴν διάταξιν κυρίου ποιῶν, καθαιρείσθω, πλὴν νέων χύδρων ἢ σταφυλῆς τῷ καιρῷ τῷ δέοντι. μὴ ἐξὸν δὲ ἔστω προσάγεσθαί τι ἕτερον εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς προσφορᾶς.

δ'. Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δὲ, ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνοις, καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς.

ε'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Ἐὰν δὲ ἐκβαλῇ, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω.

ϛ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω.

ζ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω.

η'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, προσφορᾶς γενομένης, μὴ μεταλάβῃ, τὴν αἰτίαν εἰπάτω. Καὶ ἐὰν εὔλογος ᾖ, συγγνώμης τυγχανέτω· εἰ δὲ μὴ λέγει, ἀφοριζέσθω ὡς αἴτιος βλάβης γενομένος τῷ λαῷ, καὶ ὑπόνοιαν ποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος.

θ'. Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή.

ι'. Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ, κἂν ἐν οἴκῳ, συνεύξεται, οὗτος ἀφοριζέσθω.

ια'. Εἴ τις καθῃρημένῳ κληρικὸς ὡς κληρικῷ συνεύξεται, καθαιρείσθω καὶ αὐτός.

ιβ'. Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀφωρισμένος ἤ τοι ἄδεκτος ἀπελθὼν ἐν ἑτέρᾳ πόλει δεχθῇ ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν, ἀφοριζέσθω καὶ ὁ δεξάμενος καὶ ὁ δεχθείς. εἰ δὲ ἀφωρισμένος εἴη, ἐπιτεινέσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμός.

ιγ'. Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι καταλείψαντα τὴν αὐτοῦ παροικίαν ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾶν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκαζηται, εἰ μή τις εὔλογος αἰτία ᾖ τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλέον τι κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκεῖσε λόγῳ εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστῃ.

ιδ'. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν εἰς ἑτέραν ἀπέλθη, καὶ παντελῶς μεταστὰς διατρίβοι ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, μάλιστα εἰ προσκαλουμένου αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, ἐπανελθεῖν οὐχ ὑπήκουσεν· ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ, ὡς λαικὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω.

ιε'. Εἰ δὲ ἐπίσκοπος, ᾧ παρατυγχάνουσι, παρ' οὐδὲν λογισάμενος τὴν κατ' αὐτῶν ὁρισθεῖσαν ἀργίαν, δέξηται αὐτοὺς ὡς κληρικοὺς, ἀφοριζέσθω ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

ιϛ'. Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

ιζ'. Ὁ χήραν λαβὼν, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτην, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

ιη'. Ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγαγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός.

ιθ'. Κληρικὸς ἐγγύας διδοὺς, καθαιρείσθω.

κ'. Εὐνοῦχος, εἰ μὲν ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἐγένετό τις, ἢ ἐν διωγμῷ ἀφῃρέθη τὰ ἀνδρῶν, ἢ οὕτως ἔφυ, καὶ ἔστιν ἄξιος, γινέσθω.

κα'. Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν, μὴ γινέσθω κληρικός. αὐτοφονευτὴς γὰρ ἐστὶν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός.

κβ'. Εἴ τις κληρικὸς ὢν, ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσει, καθαιρείσθω. φονευτὴς γὰρ ἐστὶν ἑαυτοῦ.

κγ'. Λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία. ἐπίβουλος γάρ ἐστι τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς.

κδ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐπὶ πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ, καὶ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ τῇ αὐτῇ αἱρέσει ὑποκείσθωσαν.

κε'. Τῶν εἰς κλῆρον προεληλυθότων ἀγάμων, κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνους.

κϛ'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καὶ διὰ τοιούτων φοβεῖν θέλοντα, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν. οὐδαμοῦ γὰρ ὁ κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε· τοὐναντίον δὲ αὐτὸς τυπτόμενος οὐκ ἀντέτυπτε, λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει.

κζ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος καθαιρεθεὶς δικαίως ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, τολμήσειεν ἅψασθαι τῆς ποτὲ ἐγχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, παντάπασιν ἐκκοπτέσθω τῆς ἐκκλησίας.

κη'. Εἴ τις

1 Hi canones non obtinent in Gallia. *Imbert.* 3. *Inst.* Goth. Neque probat sedes Apostolica, nec Sancti Patres illis assensum præbuerunt. Ab hæreticis enim Apostolorum nomine compositi dignoscuntur. *c.* 3. *distinct.* 15. *& c.* 2. *dist.* 16. A. Cont. *lect. Subcisiv. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 4. *in fin. & num.* 5. Ans.

2 Alia extat editio Canonum apud Photium & Balsamonem huic in multis dissimilis. *Goth.* Alii etiam sunt Canones Apostolorum, quos dicunt non ab Apostolis editos, sed paulatim à diversis diverso tempore collectos, & uno postea nomine comprehensos, excus. Tiguri apud Gesner. *Ann.* 1559. *Græce & Latine.* Ans.

3 Χειροτονοῦσιν. Balsamon hoc caput refert non ad electionem episcopi, quæ fiebat à populo per manuum elevationem: sed ad ordinationem quæ fit ab Antistitibus in ecclesia.

4 De ordinatione presbyteri & clerici.

5 Oblationes supra altare ne fiant mellis, lactis, siceræ, confectorum, avium, animalium, leguminum.

6 Sicera est quidquid sine vino inebriat. *Balsamon.*

7 De oblationibus vide Duarenum 7. *de benef.* 3. *Vigilium* 3 *meth. Jur. Pontificii* 13. Oblationem pro defunctis Græci κανίσκια vocant. *Balsam. hic.*

8 Deest hujus capitis initium apud Balsamonem.

9 Primitias ἀπαρχὰς τῶν ἄλλων ὀπωρῶν Græci vocant, Paulus ἀκροθίνια & aurea bulla Nicephori. De primitiis vide Duarenum 7. *de beneficiis* 2. Rebuffum *in tract. de decimis, q.* 1 *n.* 17. Vigil 3. *method. jur. Pont.* 13.

10 Primitiæ inter quos & à quibus olim dividebantur.

11 Vid. *dist.* 28. *c. si quis. c.* 13. *synodi in Trulh.*

12 Κοσμικάς. adde *can.* 80. J.

13 Nisi cesset *d. c.* 80.

14 Paschæ diem nemo cum Judæis celebret ante vernum æquinoctium. Jubet ergo Canon, Pascha celebrari post XIIII. lunæ primi mensis, id est, Martii. vide *c.* 76. *Concilii Carthaginensis, & ibid.* Balsamon.

15 De pœna episcopi, presbyteri, & diaconi communioni adstantis, nec tamen communicantis. 16 Hæc verba satis indicant hic agi de episcopis, presbyteris, diaconis & similibus personis communionem offerenti sacerdoti non communicantibus. Videntur enim recusantes communionem, offerentem in suspicionem aliquam trahere: huc facit *Can.* 2. *synod. Antioch.* 17 Quæ fiunt in sancta celebratione: Balsamon *c.* 2. *synod. Antioch.* negat hoc caput pertinere ad vespertinas & matutinas laudationes. 18 De laicis precibus & communioni adstantibus, & ad finem usque non permanentibus, vid. *d. Can.* 2. *synod. Antioch.* 19 Communicationis loco excogitatum fuit ἀντίδωρον, ad eorum utilitatem qui sanctorum mysteriorum participes esse non possunt: ut Antidoro de manu sacerdotis accepto ad finem usque communionis perseverarent. *Balsam. ad d. c.* 2. 20 Adde *d. Can* 2. *in fin.* 21 Excommunicatio Græcis ἀνακοινώνησις, sequestratio. 22 *Can.* 14 *synod. Sardicens. Can.* 9. *synod. Carthagin.* colloqui tamen excommunicato nemo prohibetur *Balsam. hic.* 23 Id est, quidpiam clericale & sacerdotale agenti: & ita Balsamon intelligit. Nam ex eo (inquit) quod quis cum aliquo excommunicato precatus fuerit, non affertur depositio, sed excommunicatio. 24 Ἀνευ γραμμάτων συστατικῶν. Canonicarum epistolarum, aliæ sunt συστατικαὶ, aliæ εἰρηνικαὶ, sive ἀπολυτικαί. Συστατικὰ γράμματα, hic & *Can.* 32. J. *& c.* 11. *synod. Chalcedonens. & Arriano in Epicteto* testimoniales literæ dicuntur, dantur proprie separatis à communione, ignotis, suspectis, reis postulandis quibus absolutio declaratur: vel apertius συστατικαὶ sunt probatoriæ, quæ & formales dicuntur, *cap.* 23. *synod. Carthag.* ut formales epistolæ Suetonio in Domitiano *cap.* 13. Quæ εἰρηνικαὶ sive ἀπολυτικαὶ dicuntur, dantur episcopis in comitatum principis, vel clericis in aliam civitatem euntibus. *Chalced. cap.* 11. *Antioch cap.* 7. *cap* 8. *& sext synod. in Trullo cap.* 17. ὡς εἰρήνην βραβεύουσαι. Quarum usum frequentem apud Christianos Nazianzenus notat contra Julianum his verbis, ἐν ἐπιστολιμαίοις συνθέμασιν οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τοὺς γρήσοντας παραπέμπομεν. vid. *Cujac ad Novell. Just.* 6. *cap.* 3. *Gerard. Rodolphum Graniensem lib. de literis canonicis, formatis, pacificis, commendatitiis, ac dimissoriis, quibus in Ecclesia primitiva sancti patres usi sunt.* 25 *Can.* 16 *synod. Nicen.* 26 Quo verbo Balsam. translationem quæ fit justis de causis non intelligit, nisi quis, inquit, vellet reprehendere Gregorium Theologum & alios, qui ex episcopatibus translati sunt in sedem Constantinopolitanam & alias sedes patriarchales.

27 Quid si cui permittitur ab Imperatore extra suam diœcesim σημειοῦσθαι? recte id permitti ait Balsamon. 28 Ejusque dimissoriam *can.* 17. *synod. in Trull.* 29 Vid. *Can.* 3. *synod. Antioch.* 30 Balsamon excipit Constantinopolitanum & Carthaginensem. 31 Cur ita? quia, inquit Balsamon, omnia peccata per baptismum eluuntur. 32 Δίγαμος. adde *dist.* 33. *cap. si quis post, l.* 3. §. 4 *C. de sum. Trin.* 33 Παλλακὴν, id est, pellicem, ut *Nov.* 137. *cap.* 2. adde *Phot.* 9. *Nomoc.* 29. 34 Vid. *d. c.* 2. *dist.* 34 *c. si quis viduam.* 35 Vid. *epist. Basilii ad Diodorum, de eo qui duas sorores duxit in matrimonium*: vide quæ dixi ad *l.* 8. *C. de incest. nupt.* 36 Ἡ ἀνεψίαν, quæ Græcis ἀδελφίδη etiam dicitur, adde *l.* 19. *C. de nupt.* 37 Laudatur hic canon ab *Harmenop.* 4. *tit.* 6. § 8. & ab eodem vicesimus nominatur. 38 *Nov. Just.* 123. *c.* 6. vid. *Novell. Leonis* 96. adde *cap.* 30. *in fin. syn. Carthag.* est vero apud Harmenopulum *illo loco*, sic scriptum ἐγγύας δίδωσι, hoc est, ut ne clericus det se fidejussorem seu fidejubeat pro alio. 39 Vid. *Photium* 1. *Nomocan.* 14. *Novell. Leonis* 60. *dist.* 33. *c. Eunuch.* 40 *Can.* 22. 23. J. *eod. can.* 1. *synod. Nicænæ*, vide quæ scripsi ad *l.* 4. §. 12. *ff. de re militari.*

41 Sic à Romulo *teste Halicarn.* 2. sacerdotes quidam creati ætate provecti, virtute & genere nobiles & divites, nulla tamen corporis parte carentes: quod & usitatum Judæis. Hinc Antigonus Hyrcano præcidit aures, ne Pontificatui restitueretur iterum. *Hegesippus* 1. *de excidio Hierosol. Josephus* 14. *antiq.* & Seneca 4. *Controvers.* 2. sacerdos, inquit, integer sit. Metellus Pontifex cum arderet Vestæ templum, dum rapit Palladium oculos perdit, sacerdotium illi negatur. *Ibid.* sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est. Hoc in victimis notatur, quanto magis in sacerdotibus. Non sine ira Deorum debilitatur sacerdos. Hoc institutum quoque Augustus servari voluit in senatoribus legendis: noluit enim quenquam in senatum legi, cui esset membrum debile. *Dion. lib.* 54. Mos etiam apud Persas fuit, ut ne parte aliqua corporis debilem regem crearent. *Procop.* 1. *persicon.* mutilos quoque milites haud lectos indicio est, *Valer.* 6. *cap.* 3. *Ammian.* 15. ubi de Murcis dixi ad *l.* 4. §. 12. *ff. de re milit.* Huc referendum est quod de M. Sergio refertur à *Plinio* 7. *c.* 18. Is enim in prætura cum sacris arceretur à collegiis ut debilis, ac dextera manu amissa, orationem sui causa habuit. Notandum sane hoc est quod hic traditur, Castrantem se sui ipsius homicidam esse & inimicum creationi Dei: sic voluntas ejus naturæ inimica dicitur. *Nov. Leon.* 98. sed nos hic aliquando plenius de his dicemus. vid. interim Varronem apud Nonium *c.* 2. *in Eunuchare.* 42 Vid. *c.* 21. J. *eod.* 43 *Can.* 21. 44 *dist.* 50. 45 Vid. *Nov. Leon.* 76. *Phot.* 13. *Nomoc.* 18. *Basil. can.* 10. *&c.* 46 *Nahumi* 1. *vers.* 9.

47 Vid *l.* 17. *ff. de reg. jur. cap.* 83. *de reg. in* 6. 48 Solis lectoribus & cantoribus post ordinationem conceditur uxorem ducere. 49 Vid. *tit. extra de cler. percussor.* 3. *Eclog.* 3. *c.* 23.

50 *Can.* 4. 12. 15. *syn. Antioch. c.* 4. *syn. Sard.* 6. *quæst.* 4. *c. Hosius episc. dixit.*

Source : BIU Cujas

κη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὰ ἀξίας τούτης ἐληλεγμένος ἢ), ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω τῆς κοινωνίας παντελῶς, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου.

κθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς) ἐκκλησίας, καθαιρείσθω, καὶ ἀφορίζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες.

λ'. Εἴ τις πρεσβύτερος καθ' ὑπερηφανίαν δ' ἰδίᾳ ἐπισκόπου χωρὶς συναγωγὴν ποιῇ, καθαιρείσθω ὡς φιλάρχος· τύραννος γάρ ἐστιν, ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ, ὅσοι ἂν αὐτῷ προσθῶνται). οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφορίζέσθωσαν. Ταῦτα δὲ μὴ μίαν, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην παράκλησιν δ' ἐπισκόπου γινέσθω.

λα'. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ὑπὸ ἐπισκόπου ἠδίκηται), ἀφορισμῷ, τοῦτον μὴ ἐξεῖναι παρ' ἑτέρῳ δέχεσθαι, ἀλλ' ἢ παρὰ δ' ἀφορίσαντος αὐτὸν ἐπισκόπου. εἰ μὴ ἄρα κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορίσας αὐτὸν ἐπίσκοπος.

λβ'. Μηδένα τῶν ξένων ἐπισκόπων, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον ἄνευ συστατικῶν γραμμάτων δέχεσθαι· καὶ ἐπιφερομένων αὐτῶν ἀνακρινέσθωσαν. καὶ ἐὰν μὲν ὦσι κήρυκες τῆς εὐσεβείας, προσδέχεσθαι· εἰ δὲ μήγε, τὰ χρείαν αὐτοῖς ἐπιχορηγήσαντες, εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς μὴ προσδέχεσθε· πολλὰ γὰρ καὶ συναρπάζουσι γίνεται).

λγ'. Τοὺς ἐπισκόπους ἐκόντας ἔθνος εἰδέναι χωρὶς τοῦ αὐτοῖς προῆναι, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτῶν ὡς κεφαλῆς, καὶ μηδὲν τι περαίτερον ποιεῖσθαι τοῦτον ἄνευ τῆς ἐκείνης γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνα πραττέτω ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτῇ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῷ χωρίοις. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνον ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι.

λδ'. Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῆς αὐτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας. εἰ δὲ ἐλεγχθείη τοῦτο πεποιηκὼς παρὰ τὸν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας ἢ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ ἐχειροτόνησεν.

λε'. Εἴ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καθέδοιτο τὸν λειτουργίαν καὶ τὸν φροντίδα δ' λαοῦ τὸν ἐγκειμένην αὐτῷ, τοῦτον ἀφορισμῷ τυγχάνειν, ἕως ἂν καθέδῃ). εἰ δὲ μὴ δέχοιτο, ἢ παρὰ τὸν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὸν δ' λαοῦ μαχόμενον, αὐτὸς μᾶλλον ἐπίσκοπος· ὁ δὲ κλῆρος τῆς πόλεως ἀφορίζέσθω, ὅτι τοιούτῳ λαῷ ἀνυποτάκτῳ παιδεύτῃ σὺν ἐγένοντο.

λϛ'. Δεύτερον δ' ἔτους συνόδου γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλους περὶ δογμάτων τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν· ἄπαξ μὲν τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς, δεύτερον δ' ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ.

λζ'. Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὸν φροντίδα, καὶ διοικείτω αὐτὰ ὡς θεὸς ἐφορῶν, μὴ ἐξεῖναι δ' αὐτῷ σφετερίζεσθαί τι ἐξ αὐτῶν, ἢ συγχαρίσαι ἰδίοις τισὶ δ' θεὸς χαρίζεται. εἰ δέ τινα εἶεν, ἐπιχωρηγείτω ὡς πένησιν, ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων τὴν ἐκκλησίας ἀπεμπολείτω.

λη'. Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἄνευ γνώμης δ' ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιτελείτωσαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν δ' κυρίου, καὶ τὸν δ' ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησόμενος.

λθ'. Ἐσω φανερὰ τὰ ἴδια δ' ἐπισκόπου προσήκοντα, (εἴγε καὶ ἴδια ἔχοι) καὶ φανερὰ τὰ κυριακὰ, ἵνα ἐξουσίαν ἔχῃ τὰ ἴδια τελοῦντων ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλοιτο), καὶ ὡς βούλοιτο) καθαλεῖψαι, καὶ μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀμελεῖν τὰ δ' ἐπισκόπου ἴσθι ὅτι γυμνάκις καὶ παῖδας κεκτημένος, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. δίκαιον γὰρ πρὸ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὰ μήτε τῶν ἐκκλησίαν ζημίαν τινὰ ὑποφέρειν ἀγνοίᾳ τῶν δ' ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς προφάσει τῶν ἐκκλησίας πημανθῆναι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ προσφέροντας, καὶ τὸν αὐτοῦ θυμὸν δυσφημίας προσδαπανᾶσθαι.

μ'. Προστάσσομεν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῶν ἐκκλησίας πραγμάτων. εἰ γὰρ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς αὐτῷ πιστεύτον, πολλῷ ἂν μᾶλλον δεῖ προσέχειν τῶν χρημάτων ἀντίληψιν, ὥστε καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐξουσίαν διοικεῖσθαι, καὶ τοῖς δεομένοις διὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐπιχορηγεῖσθαι μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πάσης σπουδαιότητος. μεταλαμβάνειν δ' ἢ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἴγε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, καὶ τῶν ἐπιξενωμένων ἀδελφῶν, ὡς καὶ μηδένα τρόπον αὐτὸν ὑστερεῖσθαι. ὁ γὰρ νόμος δ' θεοῦ διατάξατο τοὺς τοῦ ἱερατεύειν ὑπηρετοῦντας ἐκ δ' θυσιαστηρίου διατρέφεσθαι, ἐπειδὴ οὐδεὶς στρατεύεται ποτὲ ἰδίοις ὀψωνίοις ὅπλα κατὰ πολεμίων ἐπιφέρων).

μα'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κύβοις χολάζων καὶ μέθαις, ἢ πωποτέ, ἢ καθαιρείσθω.

μβ'. Ὑποδιάκονος, ἢ ψάλτης, ἢ ἀναγνώστης τὰ ὅμοια ποιῶν, ἢ πωποτέ, ἢ ἀφορίζέσθω. ὡσαύτως καὶ οἱ λαϊκοί.

μγ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς ὀφειλομένους, ἢ πωποτέ, ἢ καθαιρείσθω.

μδ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος αἱρετικοῖς συνευχόμενος μόνον ἀφορίζέσθω. εἰ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαί τι, καθαιρείσθω.

με'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον αἱρετικῶν δεξάμενον βάπτισμα, ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. τίς γὰρ συμφώνησις δ' Χριστοῦ πρὸς Βελιάλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετ' ἀπίστου;

μϛ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τὸ κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸ μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν, ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν δ' κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας τῶν ψευδιερέων.

μζ'. Εἴ τις λαϊκὸς τῶν ἑαυτοῦ γυναῖκα συνάπτων, ἑτέραν λαΐδα, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφορίζέσθω.

μη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τῶν δ' κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ τρεῖς υἱοὺς, ἢ τρεῖς παρακλήτους, καθαιρείσθω.

μθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλ' ἓν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον δ' κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω. ὁ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε, ἀλλά, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα δ' πατρὸς, καὶ δ' υἱοῦ, καὶ δ' ἁγίου πνεύματος.

ν'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως δ' καταλόγου δ' ἱερατικοῦ, γάμου, καὶ κρεῶν, καὶ οἴνου, ἃ διὰ ἄσκησιν, ἀλλὰ βδελυρίαν ἀπέχῃ), ἐπιλαθόμενος, ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν δ' ἀφάλμα τὸν δημιουργίαν, ἢ διορθοῦται, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω, ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

να'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, τὸν ἐπιτρέποντα ἀπὸ ἁμαρτίας ἀναστρέφειν), ἀλλὰ ἀποβαλλέσθω), καθαιρείσθω, ὅτι λυπεῖ Χριστὸν εἰπόντα, χαρὰ ἐπὶ γῆς ἔσται ἐν τῷ ὀφθῆναι ἕνα ἁμαρτωλὸν μετανοοῦντα.

νβ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐν τοῖς ἡμέραις τῶν ἑορτῶν ἐ μεθαλαμβάνῃ κρεῶν καὶ οἴνου βδελυσσόμενος, καὶ ἐ δι' ἄσκησιν, καθαιρείσθω, ὡς κεκωμῳδηκὼς τὸν ἰδίαν σωτείδησιν, καὶ αἴτιος σκανδάλου πολλοῖς γινόμενος.

νγ'. Εἴ τις κληρικὸς ἐν καπηλείῳ φωραθείη ἐσθίων, ἀφορίζεσθω, παρὸ δ' ἐν παιδοκείῳ ἐν ὁδῷ δι' ἀνάγκην καθαλυσαντος.

νδ'. Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίσῃ τὸν ἐπίσκοπον, καθαιρείσθω· ἄρχοντα γὰρ δ' λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.

νε'. Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίσῃ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἀφορίζέσθω.

νϛ'. Εἴ τις χωλὸν, ἢ κωφὸν, ἢ τυφλὸν, ἢ τὸν βάσιν πεπληρωμένον χλευάζῃ, ἀφορίζέσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

28. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, pecuniæ[1] interventu hanc dignitatem nactus fuerit: deponitor tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino à communione abscinditor: quemadmodum Simon[2] Magus à me Petro.

29. Si quis episcopus secularium magistratuum familiaritate usus, per[3] ipsos ecclesiam nactus fuerit: deponitor: segregantor quoque à communione, quicumque cum ipso communionem habent.

30. Si quis presbyter proprium aspernans episcopum, seorsim conventicula[4] egerit, & altare erexerit, cum de nullo crimine episcopum in pietate, ac justitia condemnarit, deponitor: quasi qui principatum ambiat, tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui clerici qui suum illi calculum apponunt. Laici vero à communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram ac tertiam episcopi exhortationem fiunto.

31. Si quis presbyter, aut diaconus, per episcopum à communione exclusus sit: hunc neutiquam ab[5] alio fas esto suscipi, quam ab eo qui ipsum à communione excluserit: nisi forte fortuna episcopus qui ipsum à communione segregavit, defunctus sit.

32. Nemo peregrinorum episcoporum, aut presbyterorum, aut diaconorum, sine commendatitiis[6] suscipitor literis: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, ubi necessaria ipsis suppeditaveritis, ad communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote, multa enim per obreptionem fiunt.

33. Cujusque gentis episcopos oportet scire qui nam inter ipsos primus[7] sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum, illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque ille citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu.

34. Episcopus extra[8] terminos suos in civitatibus & regionibus sibi non subjectis, ordinationes facere non præsumito. Si vero præter voluntatem eorum qui civitates illas aut regiones detinent, id feciſſe convictus fuerit, deponitor tam ipse, quam etiam hi quos ordinavit.

35. Si quis ordinatus episcopus ministerium & curam populi sibi commissam non[9] susceperit: hic à communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit: (*obedientiam accommodans. Similiter autem & presbyter & diaconus.*) Si vero non præ voluntate sua, sed præ[10] malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem episcopus, clerus vero ejus civitatis à communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

36. Bis[11] in anno episcoporum celebrator synodus, & pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in ecclesiis incidentes, contradictiones dirimunto: semel quidem quarta feria Pentecostes, secundo duodecima Hyperberetæi[12].

37. Omnium[13] rerum ecclesiasticarum curam episcopus gerito, & eas dispensato quasi inspectante Deo, non licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tanquam proprium assumere aut cognatis suis[14] elargiri, quæ Deo dicata sunt. Quod si pauperes illi sint: ut pauperibus subministrato, non tamen horum prætextu res ecclesiæ venundato.

38. Presbyteri & diaconi, absque[15] voluntate episcopi nihil peragunto, ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetetur ratio.

39. Manifestæ[16] sunto privatæ res episcopi, (si modo & privatas habet) manifestæ item sunto Dominicæ: ut privatas quidem res episcopus, cum moritur quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res episcopi, qui nonnunquam uxorem, & liberos, aut cognatos, aut servos habet: justum est enim apud Deum pariter & homines, simul ne ecclesia per ignorantiam rerum episcopi damni aliquid sustineat, simul ne episcopus aut cognati ejus prætextu Ecclesiæ oblædantur, aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia ejusque mors implicetur diffamationibus.

40 Præcipimus[17], ut episcopus res ecclesiæ in potestate habeat[18]. Nam si pretiosæ hominum animæ fidei ejus committendæ sunt, multo utique magis oportuerit, & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei, summaque sollicitudine per presbyteros ac diaconos[19] erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos, & hospitio exceptorum fratrum usus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quam cæteri. Ordinavit enim lex[20] Dei, ut qui altari inserviunt[21], de altari nutriantur: quando nec milites unquam suis stipendiis arma hostibus inferant.

41. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus qui vel aleæ[22], vel ebrietatibus[23] indulget: vel desinito, vel deponitor.

42. Subdiaconus, aut cantor, aut lector qui consimilia facit, vel desinito, vel à communione sejungitor: similiter & laici.

43. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui usuras[24] à mutuum accipientibus exigit, vel desinito, vel deponitor.

44. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum hæreticis preces[25] conjunxerit, duntaxat à communione suspenditor: Si vero etiam ipsos tanquam clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

45. Episcopum, aut presbyterum, qui hæreticorum baptisma, aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum[26] & Belial? aut quæ particula fideli cum infideli?

46. Episcopus, aut presbyter si eum qui verum baptisma habeat, iterum[27] baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitor: ut qui crucem & mortem Domini derideat, neque discernat veros sacerdotes à sacerdotibus impostoribus.

47. Si quis laicus cum suam à se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam[28]: à communione segregator.

48. Si quis Episcopus aut presbyter secundum ordinationem Domini non baptizaverit *in patrem & filium & spiritum sanctum, sed in*[29] *tres principio carentes, aut tres filios, aut tres paracletos:* deponitor.

49. Si quis Episcopus aut presbyter, in una initiatione non tres[30] immersiones, sed unam[31] duntaxat quæ in mortem Domini detur, peregerit: deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii & spiritus sancti.

50. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis[32], & carnibus & vino[33] abstinuerit: non[34] propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abominationem[35]: oblitus, quod omnia[36] pulcra valde, & quod masculum & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex ecclesia rejicitor. Consimiliter & laicus.

51. Si quis Episcopus, aut presbyter, eum qui à peccato revertitur[37], non recipit, sed rejicit: deponitor, eo quod Christum offendat qui dixit, ob unum peccatorem qui resipiscat, gaudium oboriri in cœlo.

52. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus carnibus[38] & vino festivis diebus non utatur: idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis author sit offendiculi.

53. Si quis clericus in caupona[39] cibum capere deprehensus fuerit: à communione excluditor: excepto tamen eo qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

54. Si quis clericus episcopum contumelia affecerit, deponitor: principi enim populi tui non[40] maledices.

55. Si quis clericus contumelia affecerit presbyterum, aut diaconum: à communione segregator.

56. Si quis mancum, aut mutum surdumve, aut cæcum, aut eum cui vitiosus[41] incessus est subsannaverit: communione privator, consimiliter & laicus.

57. Episco-

1 *l.* 42. §. 9. *C. de episc. Nov. Just.* 123. *c.* 16. *& Nov.* 137. *c.* 2. *in fin. can.* 16. *Synod. Chalced.*

2 *Act* 8. *vers.* 18.

3 *Nov.* 123. *c* 16. *&* 137. *c.* 3. *in fin.*

4 Vid. *l.* 15. *C. de episc.*

5 Vid. *c.* 12. *§. cod.*

6 Dixi ad *d. c.* 12. §.

7 De gradibus episcoporum vide *Nov. Just.* 137. *c.* 2. 3. 4.

8 *Can.* 13. *&* 22. *Syn. Antioc. c. nullum. c. episcopum,* 9. 9 2.

9 *c.* 17. 1. *Syn. Antioch. dist.* 92. *cap. si quis episcopus ordinatus. & c.* 3. *epist. Cyril. ad Dominum.*

10 De episcopis qui à suis parochiis non suscipiuntur. *c.* 18. *Synod. Ancyranæ.*

11 *Nov.* 123. *c* 10. *Nov.* 137. *c* 4. *can.* 5. *Syn. Nicænæ, dist.* 14. *cap. habeatur sane.*

12 Hyperberetæus, mensis October apud Macedones ultimus: unde & proverbio Hyperberetæus dicitur de cessitore. *Suid.* ὑπερβερεταῖος. 13 Vid. *tit. de episc. aud.*

14 *Nov. Just.* 120. *c.* 5. *Nov.* 131. *c.* 3.

15 Presbyteri atque diaconi subsunt episcopo.

16 11. *quæst. C. sint manifesta, l.* 20 *C. de episcop.* vid. *Phot.* 10. *Nomocan.* 5.

17 12. *quæst. cap. præcipimus.*

18 Vid *Act* 6 *n.* 2.

19 Vide quæ dixi ad *Nov.* 123 *cap.* 3.

20 1. *Cor.* 9. *vers.* 13.

21 Ὑπηρετοῦντες. Balsamon legit, προστρώννυσι. Paulus dixit ἐργαζόμενος 1. *Cor.* 9. *v.* 13.

22 Dixi ad *Nov.* 123. *c.* 10. vid. *Nov. Leon.* 87. adde *Phot. Nomocan.* 27. *&* 13. *c.* 19. *dist.* 35. *c. episc. aut presbyter.*

23 Vid. *Phot.* 9. *Nomocan.* 35. *& d. c.* 19. adde *cap.* 9. *synod. in Trullo.*

24 *Can.* 17. *Synod. Nicænæ.* vid. *Phot.* 9. *Nomocan.* 27. *& ibi.* Balsamon id ita interpretatur, quasi non liceat episcopis usuras petere ex pacto, sed ex mora, vel tanquam interesse. *can.* 10 *Syn. in Trullo. can.* 5. *Syn. Carthag.*

25 Vid. *Can* 10. §. *cod.* adde 2. *Ioan. ep. Tit.* 3. *Rom.* 16. *ad Gal.* 1.

26 Beliali cum Christo nulla communio.

27 Vid. *tit. C. ne sanctum baptisma.*

28 *De consecrat. d. c. si quis presbyter.*

29 Baptismi formulas observa.

30 De urina immersione in baptismo.

31 Una tantum immersione in domini mortem non est baptizandum.

32 1. *Cor.* 7. *vers.* 5.

33 Ciborum promiscuus usus est, de quo vide *Luc.* 19. *Cor.* 10. *Coloss.* 2. de ciborum certum in finem abstinentia, vid. 1. *Cor.* 9. *v.* 19. *& cap.* 10. *v.* 23. de tolerandis in eo infirmis vid. *Rom.* 14. *vers.* 1.

34 1. *Tim.* 5 *v.* 19.

35 *cap.* 52. §. *cod.*

36 1. *Tim.* 4. *v.* 1. *& seq.* ut & quondam Bogomili *Balsam. hic. Hebr.* 13.

37 Pœnitenti parcitur, *Nov.* 18. *c.* 8. 1. *ult. in fin. C. de summa Trin. Nov.* 109. *cap.* 1 2. adde *c.* 8 *Syn. Laod.* adde *can.* 7. *Syn. Carthag.* 26 *q.* 6 *c. Aurelius.*

38 Vid. *cap.* 50. §. *cod.* adde *cap.* 14. *Ancyranæ Synodi,* ubi de Bogomilorum jejunio.

39 *Can.* 24. *in fin. Synod. Laod. &* 42. *Synod. Carthaginens. dist.* 43. *cap. clerici.* 40 *Exod.* 22. *vers.* 28. *Act. Apost.* 23. *vers.* 5. 41 *Esdræ* 2. *vers.* 21. adde *can.* 76. *j.*

57. Episcopus, aut presbyter qui [1] negligentius circa clerum, vel populum agit, neque in pietate eos erudit, à communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor.

58. Si quis Episcopus [2], aut presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, à communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut qui fratrem suum necaverit.

59. Si quis falso inscriptos impiorum [3] libros, tanquam sacros in ecclesia ad populi & cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

60. Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus [4] fuerit: in clerum non perducitor.

61. Si quis clericus per metum [5] humanum, vel Judæi, vel Græci, vel hæretici, negaverit, siquidem nomen Christi, *ab ecclesia* rejicitor: si vero nomen clerici, deponitor: pœnitentia tamen ductus, ut laicus recipitor.

62. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino quicunque ex sacerdotali consortio, comederit carnes in sanguine [6] animæ ejus, aut à bestiis [7] abreptum, aut suffocatum, deponitor, hoc enim lex prohibuit [8]. Sin vero laicus fuerit, à communione excluditor.

63. Si quis clericus, aut laicus, synagogam [9] Judæorum, aut hæreticorum conventiculum ingressus fuerit, ut preces [10] cum illis conjungat: deponitor, & à communione secluditor.

64. Si quis clericus in concertatione aliquem pulsaverit [11] & uno ictu, ac pulsatione interemerit, deponitor, propter temeritatem suam. Sin vero laicus sit, arcetor à communione.

65. Si quis Dominicum [12] diem, aut Sabbatum [13], uno [14] solo dempto jejunare deprehendatur, deponitor: sin laicus è communione ejicitor.

66. Si quis virginem sibi non desponsatam [15] admota [16] vi detinet: à communione suspenditor. Non licitum autem esto eı aliam ducere, sed eam detineto quam solicitavit quamvis paupercula sit.

67. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, secundam [17] ab aliquo ordinationem susceperit: deponitor tam ipse, quam qui ipsum ordinavit: nisi forte constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim à talibus baptizati [18] aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque clerici esse possunt.

68. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimam [19] Paschæ, aut quartam feriam, aut parasceuen non jejunaverit, deponitor: præterquam [20] si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione privator.

69. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus aut omnino, quicunque ex clericorum consortio cum Judæis [21] jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festi, nempe azyma, aut aliud hujus generis, ab eis susceperit, deponitor: si laicus, à communione segregator.

70. Si quis Christianus oleum [22] ad sacra gentilium, aut in synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit: à communione excluditor.

71. Si quis clericus, aut laicus, ceram, aut oleum ex sancta surripiat ecclesia: à communione sejungitor.

72. Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen [23] linteumve, nemo amplius in suos usus assumito, iniquum enim est. Cæterum si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

73. Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum [24] homines, ab episcopis vocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus convictusve fuerit, censura irrogator ecclesiastica. Si vero vocatus non obtemperaverit, secunda [25] quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum episcopis. Quod si per contumaciam [26] ne sic quidem comparuerit: synodus suam contra ipsum pronunciato sententiam, ne quid tergiversando detrectandoque judicium lucrifacere videatur.

74. In dictione testimonii contra [27] episcopum hæreticus [28] non admittitor, sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

75. Item non oportet episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato, humano gratificari affectu [29]: neque enim ecclesiam Dei conferre debet in hæredes. Enimvero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

76. Si quis oculo [30] defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, episcopus efficitor. non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

77. Qui vero mutus [31], surdusve & cæcus est, episcopus non efficitor: non quia oblæso corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.

78. Si quis dæmonem [32] habeat, clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

79. Qui ex vita gentili advenerit, & baptisatus est, aut ex conversatione prava: justum non est eum protinus [33] promoveri in episcopum. Injurium enim est, eum qui prius [34] non specimen & documentum de se præbuerit, aliorum doctorem existere, nisi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

80. Dicimus, quod non oporteat episcopum, aut presbyterum publicis [35] se administrationibus immiscere: sed vacare & commodum se exhibere usibus ecclesiasticis. Animum igitur juducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus dominis servire, juxta præceptum Dominicum.

81. Servi [36] si in clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando vero servus quoque gradus ordinatione dignus videatur, qualis & noster [37] Onesimus apparuit, & domini consenserint, manuque miserint, & domo sua ablegaverint: efficitor.

82. Episcopus, aut presbyter aut diaconus qui militiæ [38] vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam fractionem sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

83. Quisquis Imperatorem [39], aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito, & quidem si clericus sit, deponitor: si laicus, à communione removetor.

84. Sunto omnibus vobis, clericis simul & laicis, venerandi [40] ac sacri libri: veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Jesu filii Nave unus, Judicum unus, Ruth unus, Regnorum quatuor, Derelictorum ex libro dierum duo, Hester unus, De Machabæorum gestis tres, Job unus: Psalterium unus: Solomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum: Propherarum duodecim, unus Esaiæ, Hieremiæ unus, Jezechiel unus, Daniel unus. Inquiritor autem à vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant, item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra vero, hoc est Novi Testamenti, Euangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Pauli Epistolæ quatuordecim, Petri Epistolæ duæ, Joannis tres, Jacobi una, Judæ una, Clementis epistolæ duæ, & præceptiones quæ vobis episcopus per [41] me Clementem in libris octo nuncupatæ sunt, quas omnibus publicare non oportet, ob quædam arcana quæ in se continent: Et actiones nostras Apostolorum.

νζ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τῆς κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, μὴ παιδόων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω. ἐπιμένων δὲ τῇ ῥᾳθυμίᾳ, καθαιρείσθω.

νη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τῶν τῆς κληρικῆς συνόδου ὄντος μὴ ἐπιχορηγεῖ τὰ δέοντα, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω ὡς φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

νθ'. Εἴ τις τὰ ψυδεπίγραφα τῶν ἀποστόλων βιβλία ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δημοσιεύῃ ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω.

ξ'. Εἴ τις κατηχεῖται ἤχῃ καὶ πίστεως πορείας, ἢ μαθήσεως, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπαραδυμήτου πράξεως, καὶ ἐλεγχθείη, εἰς κλῆρον μὴ ἀγέσθω.

ξα'. Εἴ τις κληρικὸς ἀφ' ὑφόσου ἀνθρώπινον ἰουδαϊσμὸν, ἢ Ἑλληνικὸν, ἢ αἱρετικὸν δόγμα ἔσπειρεν, εἰ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω· εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω. μετανοήσας δὲ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω.

ξβ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ φάγῃ κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ θηριάλωτον, ἢ θνησιμαῖον, καθαιρείσθω· τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἀπεῖπεν. εἰ δὲ λαϊκός εἰη, ἀφοριζέσθω.

ξγ'. Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν συνοδίζοντας, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω.

ξδ'. Εἴ τις κληρικὸς ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κρούσματος ἀποκλείσει, καθαιρείσθω ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀσπάτειαν αὐτοῦ. εἰ δὲ λαϊκός εἰη, ἀφοριζέσθω.

ξε'. Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

ξς'. Εἴ τις παρθένον ἁμνησβούλου βιαστέμβου ἔχει, ἀφοριζέσθω. μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ἑτέραν λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκείνην κατέχειν, ἵνα ἡρέσατο, κἂν πενιχρὰ τυγχάνῃ.

ξζ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος δύο τρεῖς χειροτονίας δέξηται ἀνοήτου τινός, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας, εἰ μή γε ἄρα συγγένηται, ὅτι παρὰ αἱρετικῶν ἔλαβε χειροτονίαν. τοὺς γὰρ παρὰ τούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας ὅτε πιστοὺς ἢ κληρικοὺς εἶναι δυνατόν.

ξη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης τὸν ἁγίαν πεντηκοστὴν ἢ τὴν νηστείαν τοῦ πάσχα, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν, καθαιρείσθω. ἐκτὸς εἰ μὴ διὰ ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιντο. εἰ δὲ λαϊκός εἰη, ἀφοριζέσθω.

ξθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν νηστεύοι μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ἢ συνεορτάζοι μετ' αὐτῶν, ἢ δέχοιτο παρ' αὐτῶν τι τῶν ἑορτῶν ξένια, οἷον ἄζυμα, ἢ τοιοῦτόν τι, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

ο'. Εἴ τις χριστιανὸς ἔλαιον ἀπενέγκῃ εἰς ἱερὰ ἐθνῶν, ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, ἢ λύχνους ἅψῃ, ἀφοριζέσθω.

οα'. Εἴ τις κληρικὸς, ἢ λαϊκὸς ἀπὸ τῶν ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέλοιτο κηρὸν, ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω.

οβ'. Σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἁγιασθέντα, ἢ ὀθόνιον, μηδεὶς ἐπὶ εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετερισάσθω· παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.

ογ'. Ἐπίσκοπον καταχειροτονηθέντα ἐπί τινι πλείονι ἀξιοπίστων ἀνθρώπων, καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ ἐπισκόπων. κἂν μὲν ἀπαντήσῃ καὶ ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῇ, ὁρίζεσθαι τὸ ἐπιτίμιον· εἰ δὲ καλούμενον μὴ ὑπακούσῃ, καλείσθω καὶ δεύτερον ὑποστελλομένων ἐπὶ αὐτὸν δύο ἐπισκόπων. ἐὰν δὲ καὶ οὕτως καταφρονήσας μὴ ἀπαντήσῃ, ἢ σιωπῶν ὑποφαινέσθω κατ' αὐτοῦ τὰ δοκοῦντα, ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν φυγδικῶν.

οδ'. Εἰς μαρτυρίαν τοῦ κτ' ἐπισκόπου αἱρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ἕνα μόνον. ἐπὶ στόματος γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.

οε'. Ὅτι ἃ χρὴ ἐπίσκοπον τοῦ ἀδελφοῦ, ἢ υἱοῦ, ἢ ἑτέρου συζύγου χαρίζεσθαι πάθει ὠνθρωπίνῳ· ἃ γὰρ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλῃ πλέναι. εἰ δέ τις τὰ τοιαῦτα ποιήσῃ, ἄκυρον μενέτω ἡ χειροτονία, αὐτὸς δὲ ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.

οϛ'. Εἴ τις ἀνάπηρον ἢ τὸν ὀφθαλμὸν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένον, ἄξιος ἂν εἴη, ἐπίσκοπος γενέσθω. ἡ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός.

οζ'. Καφὸς δὲ ὢν καὶ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος, ἐχ ὡς βεβλαμμένον, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πταίσματα δύζοιτο.

οη'. Ἐάν τις δαίμονα ἔχῃ, κληρικὸς μὴ γινέσθω, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθω. καθαρισθεὶς δὲ προσδεχέσθω, καὶ ἐὰν ἄξιος, γινέσθω.

οθ'. Τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου προσελθόντα καὶ βαπτισθέντα, ἢ ἐν φαύλῃ ἀναγωγῇ, ἢ δικαίων ἐστὶ παραυτίκα προσχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον. ἀδύνατον γὰρ τὸν μηδέπω πεῖραν ἐπιδεξάμενον ἑτέρων εἶναι διδάσκαλον· εἰ μή τι κατ' ἄνθρωπον χάριν τοῦτο γένηται.

π'. Ἐπόμενον, ὅτι ἃ χρὴ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον καθόλου ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσδυκαιρεῖν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς χρείαις. ἢ πειθέσθω ἓν τούτῳ μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω· ἑκάτις γὰρ δυοῖν δυσὶ κυρίοις δουλεύει, κατὰ κυριακὸν παράκελευσιν.

πα'. Οἰκέτης εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι οὐδὲ τῶν διαστόλων γνώμης, ἀναπόπλουν τὸ τοιοῦτον ἐργάζεται. εἰ δέ ποτε κατ' ἀξίωσιν φανείη ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, οὐκ ἂν ὁ ἐλεύθερώσας αὐτὸν ὀνήσιμος ἐφάνη, καὶ συγχώρησιν οἱ δεσπότην, καὶ ἐλευθερώσασι, γινέσθω.

πβ'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον στρατείαν ἀναλαμβάνειν, καὶ βουλόμενον ἀμφότερα κατέχειν, ῥωμαϊκῶν ἀρχῶν, καὶ ἱερατικῶν διοικήσεων, καθαιρείσθω· τὰ γὰρ τοῦ Καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

πγ'. Ὅτις ὑβρίσει βασιλέα ἢ ἄρχοντα, τιμωρίαν τινύτω· καὶ εἰ μὲν κληρικὸς, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

πδ'. Ἐσω πάσιν ἡμῖν κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμια καὶ ἅγια, τὰ μὲν παλαιᾶς διαθήκης, Μωσέως πέντε, γένεσις, ἔξοδος, λεϊτικὸν, ἀριθμοὶ, δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ ἓν, κριτῶν ἓν, Ρωθ ἓν, Βασιλειῶν τέσσαρα, παραλειπομένων τὰ βίβλα τῆς ἡμερῶν δύο, Ἐσδρᾶ ἓν, Μακαβαϊκῶν τρία, Ἰωὴλ ἓν, ψαλτήριον ἓν, Σολομῶντος τρία, παροιμίαι, Ἐκκλησιαστὴς, ἆσμα ἀσμάτων. Προφητῶν δεκαδύο ἐν Ησαΐᾳ, Ἱερεμίᾳ ἓν, Ἰεζεκιὴλ ἓν, Δανιὴλ ἓν. Ἔξωθεν δὲ προσιστορεῖσθαι ὑμῖν μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους τὴν σοφίαν Σιραχ. Ἡμέτερα δὲ, τάδ' ἐστὶ τὰ κατὰ Ματθαῖον, Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παῦλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰακώβου μία, Ἰούδα μία, Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο, καὶ αἱ διατάξαι ἡμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βιβλίοις πεφανερωμέναι, ἃς ὁ δεῖνα δημοσιοῦν ἐπὶ πάντων οὐ τὸ ἐν αὐταῖς μυστικὸν. Καὶ αἱ πράξεις ἡμῶν τῶν ἀποστόλων.

1 Canes mutos intelligit, ventres pigros, de quibus vid. *epist. ad tit.* 2. *vers.* 12.

2 Episcopus dispensator pauperum.

3 Libri impiorum non legendi, vide *Photium* 12. *Nomocan.* 3. & *c.* 63. *Synod. in Trullo.* ubi confictæ martyrum prohibentur historiæ. adde quæ scripsi ad *l.* 6. §. 1. *C. de hæret.*

4 Criminis alicujus convictus, clericus esse non potest, sic ad Diaconatum promovendi ἀνέγκλητοι. 1. *Timoth.* 3. *vers.* 10. eligendus enim episcopus ἀνεπίληπτος ib. *vers.* 2 *l.* 42. *Cod. de episc.* *l.* 34. *Cod de episc. aud. Novell.* 6. *cap* 1.

5 Negantis nomen Christi per metum pœnam observa.

6 Carnem in sanguine animæ ejus comedere vetat hic Canon, id est, suffocata & morticina. *Levit.* 7. *Aclor.* 15. adde quæ dixi ad *Nov. Leon.* 58. *de interd. esu sanguinis.*

7 Carnis animalis à bestiis abrepti esus interdictus, ut & suffocati.

8 *Deut.* 21.

9 Synagogas Judæorum Christus & Apostoli sunt ingressi.

10 Adde *Can.* 10. 11. 44. *S. eod.* adde *c.* 51. *Synod. in Trullo* 28. *quæst.* 1. *cap. Nullus.*

11 Vid. *Canon.* 26. *S. eod.* vid. *Photium* 9. *Nomocan.* 26.

12 Dominicus dies resurrectionis, Dominico die jejunari prohibet Synodus Gangrensis *c.* 18. adde *can.* 15. *Petri Alexandrini.*

13 Sabbatho non jejunatur, ne quis Judæos videatur imitari.

14 Sabbathum magnum intelligit quo Domini corpus exanime in sepulchro jacuerat.

15 Sponsam alterius rapere non licet: ut nec propriam (licet pauperculam) dimittere, vid. *canon* 11. & 25. *Synod. Ancyr.* adde *epistolam Gregorii Thaumaturgi in princ.*

16 De iis qui gratia matrimonii mulieres rapiunt vide *Photium* 9. *Nomoc.* 30. *can.* 93. *Synod. in Trullo c.* 17. *Synod. Chalced.* 36. *quæst.* 2. *cap. eos qui rapiunt.*

17 Ordinatio episcopi presbyteri, vel diaconi, iterari non debet; ut nec actus legitimi.

18 Adde *canon.* 46. *S.*

19 Quadragesima sacra Paschæ a clericis servanda. *ut hic*, vid. *l.* 6. *C. de feriis*, *Photium* 7. *Nomocan.* 1. *can.* 49. *Synod. Laodic. canon.* 29. 52. 55. 56. 90. *Synod. in Trull.*

20 Jejunium ecclesiæ imbecillitatis causa potest omitti, alias omittere non licet, *c.* 19. *Syn. Carth. dist.* 30. *c. si quis per superb.*

21 Sic jejunare more Judaico, aut cum Judæis non licet, *canon.* 29. *Synod. Laod.* 22 Oleo utebantur gentiles in templis *l.* 5. §. 12. *ff. de donat. inter vir.* 23 Veli nomine seu ὀθόνης quidquid textile est significat. 24 Accusari ut possit Episcopus dixi ad *Novell* 137. *cap.* 3 adde *Photium* 9. *Nomocan.* 1. 25 Episcopi ut fiant contumaces. 26 Contumax episcopus damnari potest. episcopum testis esse non debet. 29 Qua in re? ὡς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ὂν βάλλῃ χωροτονεῖν, ita legit Balsamon, cui convenit *canon.* 23. *Synod. Antioch.* 8. *quæst.* 5. *cap. episcop. non licuit. canon.* 3. *epist. Tim. Alex.* 33 Aliud est prohiberi νέον fieri episcopum: aliud νεόφυτον. Hic enim recenter Christianismo complantatur: id est de recenti, vel non ita pridem Christianus ex Judæo, vel Pagano factus est. Ille, ætate tantum iuvenis. 34 Vide quæ dixi ad *Novell* 137. *cap.* 1. 35 6. *S. eod. canon.* 16. *Synod. Carthagin.* vide *Phot.* 8. *Nomoc.* 13. *Novell. Leonis* 86. *l.* 52. *Cod de episcop.* 36 De servis qui fiunt clerici, vid. *l* 37. *l.* 38. *Cod. de episcop. Novell.* 123. *cap.* 17. adde *Novell. Leon.* 9. 10. 11. vide *Phot.* 1. *Nomocan.* 36. 37 Potest ex hoc loco argumentum duci hos canones Apostolorum esse: quod Onesimi fiat in epist. ad Philemonem mentio *vers.* 10. 38 Vel militaribus communitatibus. *Balf.* 39 Adde *canon.* 54. *S. eod.* vid. *tit. Si quis Imperatori maledixerit*: *Photium* 9. *Nomocan.* 36. adde 25. *Apost. vers.* 5. 40 Σεβάσμια, καὶ ἁγία βιβλία. 41 Colligere hinc possis Clementem horum Canonum authorem fuisse: qua de re dicere plenius propter temporis brevitatem supersedeo.

FINIS.

CON-

Source : BIU Cujas

CONSUETUDINES FEUDORUM.

Conſtitutiones Friderici II. Imper.

Extravagantes.

Liber de pace Conſtantiæ.

Epitome Feudorum.

Source : BIU Cujas

Source : BIU Cujas

LONDON.

TITULORUM
FEUDORUM
INDEX.

LIB. I.

De his qui feudum dare possunt [& qui non] & qualiter acquiratur & retineatur. 1
[De feudo guardiæ & gastaldiæ] 2
[Qui successores feudum dare teneantur.] 3
[Si de investitura feudi controversia fuerit.] 4
Quibus modis feudum amittatur. 5
[Episcopum, vel abbatem, vel abbatissam, vel dominum plebis feudum dare non posse.] 6
De natura feudi. 7
De successione feudi. 8
Qui successores teneantur. 9
De contentione inter dominum & fidelem de investitura feudi. 10
[De pignore dato feudo quid juris sit.] 11
De contentione [inter me & dominum de portione] feudi fratris mei defuncti. 12
De alienatione feudi. 13
De feudo marchiæ, vel ducatus vel comitatus. 14
An maritus succedat uxori in beneficio. 15
De feudis datis minimis valvasoribus quid juris sit. 16
Quibus modis feudum amittatur. 17
Apud quem vel quos controversia feudi definiatur. 18
Constitutiones feudales domini Lotharii Imperatoris, quas ante januam beati Petri in civitate Romana condidit, observandas. 19
De beneficio fratris, & qualiter frater in beneficium fratris succedat. 20
De feudo sine culpa non amittendo. 21
[Quo tempore miles investituram petere debeat.] 22
De contentione inter dominum & vasallum de investitura feudi. 23
Quemadmodum feudum ad filiam pertineat. 24
Quibus modis feudum constitui potest. 25
Si de investitura inter dominum & vasallum lis oriatur. 26
De feudo dato in vicem legis commissoriæ reprobando. 27
De usu Mediolanensium secundum quosdam. 28

LIB. II.

De feudi cognitione. 1
Quid sit investitura. 2
Per quos fiat investitura, & per quos recipiatur. 3
Quid præcedere debeat, an investitura, vel fidelitas. 4
Qualiter jurare debeat vasallus domino fidelitatem 5
De forma fidelitatis. 6
De nova forma fidelitatis. 7
De investitura de re aliena facta. 8
Qualiter olim poterat feudum alienari. 9
Quis dicatur dux, marchio, comes, capitaneus, vel valvasor. 10
De successione fratrum, vel gradibus succedentium in feudo. 11
De fratribus de novo beneficio investitis. 12
De investitura quam Titius accepit à Sempronio. 13
De vasallo decrepitæ ætatis, qui feudum refutavit, ut filii investirentur. 14
De investitura in maritum facta. 15
De controversia feudi apud pares terminanda. 16
De eo qui sibi [vel heredibus suis masculis & fœminis] investituram accepit. 17
De duobus fratribus à Capitaneo investitis. 18
An removendi erunt testes qui pares esse desierunt. 19
De controversia inter episcopum & vasallum. 20
De vasallo milite qui arma bellica deposuit. 21
De milite vasallo qui contumax est. 22
In quibus causis feudum amittatur. 23
Quæ fuit prima causa beneficii amittendi. 24
Si de feudo vasallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit. 25
Si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli. 26
De pace tenenda & ejus violatoribus. 27
Hic finitur lex: deinde consuetudines regni incipiunt. 28
De filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto. 29
De feudo fœminæ. 30
Si vasallus feudo privetur, cui deferatur. 31
Qui testes sunt necessarii ad novam investituram probandam. 32
De consuetudine recti feudi. 33
De lege Corradi. 34
De clerico qui investituram facit. 35
An mutus vel alias imperfectus feudum retineat. 36
An ille qui interfecit fratrem domini sui feudum amittat. 37
De vasallo qui contra constitutionem Lotharii regis beneficium alienavit. 38
De alienatione paterni feudi. 39
De capitulis Corradi. 40
De controversia inter masculum & fœminam de beneficio. 41
De controversia inter dominum & emptorem feudi. 42
De controversia inter vasallum & alium de beneficio. 43
Quid juris si post alienationem feudi vasallus id recuperaverit. 44
An agnatus vel filius [defuncti] possit retinere feudum repudiata hereditate. 45
An apud judicem vel curiam domini quæstio feudi debeat terminari. 46
Qualiter dominus proprietate feudi privetur. 47
De feudo non habente propriam feudi naturam. 48
De eo qui finem fecit agnato de feudo paterno. 49
De natura successionis feudi. 50
De capitaneo qui curiam vendidit, an intelligendum beneficium vendidisse. 51
De prohibita feudi alienatione per Lotharium. 52
De pace tenenda inter subditos & juramento firmanda & vindicanda & de pœna judicibus apposita, qui eam vindicare & justitiam facere neglexerint. 53
De allodiis. 54
De prohibita feudi alienatione per Fridericum. 55
Quæ sint regaliæ. 56
Quod testes sunt necessarii ad probandam feudi ingratitudinem. 57
De notis feudorum. 58

QUARTI LIBRI.

De alienatione feudi. 73
De feudis scutiferorum. 74
De conditione feudi non impleta. 75
De fidelitate. 76
Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel servitia debeantur. 77
Culpam unius ex coheredibus cæteris non præjudicare. 78
Ut ratio vasalli priusquam domini discutiatur. 79
De evictione. 80
De feudis impropriis quæ auferuntur dantis arbitrio. 81
Prius possessionem restituendam esse quam de principali causa agatur. 82
Si unus ex fratribus dederit suam partem fratri vel domino vel extraneo. 83
Fratrem in feudo filii non succedere. 84
De investitura facta marito vel utrique conjugi. 85
De fructibus feudi. 86
An præscriptione feudum adquiratur. 87
De probatione investituræ. 88
Conditionem feudum tacite sequi. 89
Fratrem fratri in feudo novo non succedere. 90
De investitura veteris & novi beneficii. 91
Justo errore excusari vasallum qui fidelitatem non fecit. 92
Factum fratris, fratri in feudo paterno non nocere. 93
De feudo guardiæ & gastaldiæ. 94
De successione feudi. 95
De investitura alieni beneficii. 96
Non amittere feudum eum qui sine dolo cessavit per annum in petenda investitura. 97
Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire. 98
De feudo ligio. 99
Imperatorem feudum amittere, vel alium pro se fidelem dare. 100
Ecclesiam fidelitatem non facere. 101
Non cogi vasallum pro uno feudo duas fidelitates facere. 102
Filios tantum secundi matrimonii matri in feudum succedere. 103
Casus quibus fœmina in feudo succedit. 104
De feudis habitationum. 105
Servos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere. 106
Ut vasalli sumptibus domini servitia præstent. 107
Vasallum feudum posse in alium arctiori lege transferre. 108
Clericatu feudum amitti. 109

LIBRI QUINTI CONSTITUTIONES.

Constitutio Conradi de beneficiis. 1
Constitutio Henrici de causis amittendi feudi. 2
Alia constitutio Henrici de vasallo qui unum ex dominis refutavit. 3
Alia constitutio Henrici ejusdem, ut ingratitudo vasalli probetur testibus quinque 4
Constitutio Lotharii de feudis non alienandis. 5
Alia ejusdem Lotharii constitutio de investitura non petita intra annum. 6
Constitutio Friderici de feudis non alienandis, & aliis capit. 7
Alia de jure fisci. 8
Alia constitutio ejusdem Friderici de pace tenenda. 9
Alia constitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus. 10
Alia Constitutio ejusdem de pace componenda & retinenda inter subjectos, & aliis capitulis. 11
Alia constitutio ejusdem Friderici de pace Constantiæ. 12
Alia constitutio Friderici de jure ϖϱοπμήσεως. 13
Alia ejusdem de jure ϖϱοπμήσεως. 14
Νεαρὰ Ῥωμάνου χάριν τοῦ ϖϱὶ ἐκποιήσεως κληρικῶν κ, &c. 15
Νεαρὰ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ϖϱὶ γραπτῶν. 16

TIT. CONSTITUTIONUM
FRIDERICI IMPERATORIS.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ editis, & immunitate locorum religiosorum ubique morantium, &c. 1

TITULI EXTRAVAGANTIUM.

Quomodo in læsæ majestatis crimine procedatur. 1
Quid sint rebelles. 2
LIBER De pace Constantiæ. 3

Source : BIU Cujas

TITULORUM FEUDORUM INDEX

JUXTA SERIEM LITERARUM.

Prior numerus librum, alter titulum demonstrat.

A.

Alienatione feudi. 4.73
Alienatione paterni feudi. 2.39
Alienatione feudi. 1.13
Allodiis. 2.54
An apud judicem, vel curiam, &c. 2.46
An cognatus vel filius, &c. 2.45
An ille qui interfecit frat. &c. 2.37
An maritus succedat uxori, &c. 1.15
An mutus, vel aliâs imperf. 2.36
An præscriptione feudum acquiratur. 4.87
An removendi erunt testes, qui, &c. 2.19
Apud quem, vel quos erit. 1.18

B.

Beneficio fratris & qualiter, &c. 1.20

C.

Capitaneo qui curiam, &c. 2.51
Capitulis Corradi. 2.40
Casus quibus fœmina in, &c. 4.104
Clericatu feudum amitti. 4.109
Clerico qui investituram, &c. 2.35
Conditione feudi non impleta. 4.75
Conditionem feudum tacite sequi. 4.89
Consuetudine recti feudi. 2.33
Constitutio Conradi de beneficiis. 5.1
Constitut. feudales domini Loth. 1.19
Constitut. Friderici de jure fisci. 5.8
Constitut. Friderici de feudis non, &c. 5.7
Constitut. Friderici de pace tenenda. 5.9
Constitut. Friderici de incendiariis. 5.10
Constitutio Friderici de pace componenda. 5.11
Constitut. Friderici de jure ἀφορμήσεως. 5.13
Constitut. Friderici de jure ἀφορμήσεως. 5.14
Constitut. Friderici de pace Constantiæ. 5.12
Constitutio Henr. de causis amitt. 5.2
Constitutio Henr. de vasallo, &c. 5.3
Constitut. Henr. ut ingratitudo, &c. 5.4
Constitutio Lotharii de investitura non, &c. 5.6
Constitut. Lotharii de feudis non, &c. 5.5
Contentione inter dominum, &, &c. 1.23
Contentione inter me &, &c. 1.12
Contentione inter dominum, &c. 1.10
Controversia feudi apud, &c. 2.16
Controversia inter vasallum, &c. 2.43
Controversia inter episcopum, &c. 2.20
Controversia inter dominum, &c. 2.42
Controversia inter masculum, &c. 2.41
Culpam unius ex coheredibus, &c. 4.78

D.

Duobus fratribus à capitaneo, &c. 2.18

E.

Ecclesiam fidelitatem non facere. 4.101
Eo qui finem fecit agnato, &c. 2.49
Eo qui sibi, vel heredibus, &c. 2.17
Episcopum, vel abbatem, vel abbatis. &c. 1.6
Evictione. 4.80
Ex delicto vasalli feudum ad, &c. 4.98

F.

Factum fratris fratri in, &c. 4.93
Feudi cognitione. 2.1
Feudo guardiæ & gastaldiæ. 4.94
Feudis habitationum. 4.105
Feudis impropriis, quæ, &c 4.81
Feudis scutiferorum. 4.74
Feudo ligio. 4.99
Feudis datis minimis valvas. &c. 1.16
Feudo dato in vicem legis, &c. 1.27
Feudo fœminæ. 2.30
Feudo guardiæ & gastaldiæ. 1.2
Feudo marchiæ, vel ducatus, &c. 1.14
Feudo non habente propriam, &c. 2.48
Feudo sine culpa non amit. 1.21
Fidelitate. 4.76
Filiis natis ex matrimonio, &c. 2.29
Filios tantum secundi matrimonii, &c. 4.103
Fratrem fratri in feudo, &c. 4.90
Fratrem in feudo filii non succedere. 4.84
Fructibus feudi. 4.86
Forma fidelitatis. 2.6
Fratribus de novo beneficio, &c. 2.12

H.

Hic finitur lex: deinde, &c. 2.28
His qui feudum dare possunt, &c. 1.1

I.

In quibus causis feudum, &c. 2.23
Imperatorem feudum amittere, vel, &c. 4.100
Investitura alieni beneficii. 4.96
Investitura de re aliena facta. 2.8
Investitura facta marito, vel, &c. 4.85
Investitura in maritum facta. 2.15
Investitura veteris & novi beneficii. 4.91
Investitura quam titulus, &c. 2.13
Iusto errore excusari vasallum, &c. 4.92

L.

Lege Corradi. 2.34

M.

Milite vasallo qui contumax, &c. 2.22

N.

Natura feudi. 1.7
Natura successionis feudi. 2.50
Non cogi vasallum pro uno, &c. 4.102
Non amittere feudum eum qui, &c. 4.97
Notis feudorum. 2.58
Nova forma fidelitatis. 2.7

P.

Pace tenenda inter subditos, &c. 2.53
Pace tenenda, & ejus, &c. 2.27
Per quos fiat investitura, &c. 2.3
Pignori dato feudo quid, &c. 1.11
Prius possessionem restituendam, &c. 4.82
Probatione investituræ. 4.88
Prohibita feudi alienatione, &c. 2.55
Prohibita feudi alienatione, &c. 2.52

Q.

Quæ sint regaliæ. 2.56
Qualiter dominus proprietate, &c. 2.47
Qualiter jurare debent vas. 2.5
Qualiter olim poterat feud. &c. 2.9
Quæ fuit prima causa, &c. 2.24
Quemadmodum feudum ad, &c. 1.24
Quibus modis feudum amittatur. 1.5
Quibus modis feudum amitt. 1.17
Quibus modis feudum const. &c. 1.25
Qui successores feudum dare, &c. 1.3
Quid juris si post alienationem, &c. 2.44
Qui successores teneantur. 1.9
Qui testes sunt necessarii ad, &c. 2.32
Quid præcedere debeat, an, &c. 2.4
Quid sit investitura. 2.2
Quis dicatur dux, marchio, &c. 2.10
Quo tempore miles investituram, &c. 1.22
Quot testes sint necessarii, &c. 2.57

S.

Servos post delatam successionem. 4.106
Si de feudo defuncti conten. &c. 2.6
Si de feudo vasallus ab, &c. 2.25
Si de investitura feudi cont. &c. 1.4
Si de investitura inter dom. 1.26
Si plures sint domini vel vasalli, &c. 4.77
Si vasallus feudo privetur, &c. 2.31
Si unus ex fratribus decerit, &c. 4.83
Successione feudi. 4.95
Successione feudi. 1.8
Successione fratrum, vel, &c. 2.11

V.

Vasallo decrepitæ ætatis, &c. 2.14
Vasallo milite qui arma, &c. 2.21
Vasallo, qui contra constit. 2.38
Vasallum feudum posse in, &c. 4.108
Usu Mediolanensium secundum, &c. 1.28
Ut ratio vasalli priusquam, &c. 4.79
Ut vasalli sumptibus domini, &c. 4.107

INCI-

Source : BIU Cujas

INCIPIUNT FEUDORUM CONSUETUDINES.

TITULUS PRIMUS.

DE HIS, QUI FEUDUM DARE POSSUNT, ET [QUI NON:] ET QUALITER ACQUIRATUR, ET RETINEATUR.

Feudum dare possunt prælati Ecclesiarum, si ecclesiæ est consuetudo & nobiles seculares, & qui ab eis feudum accipiunt. Bald. *Qui feudum dare possint. 1. 2. 3. 4. De acquirendo feudo. 5. De natura feudi.*

QUIA de feudis tractaturi sumus, videamus: primum [4] qui feudum dare possunt. †. Feudum [5] autem dare possunt archiepiscopus [6], episcopus, abbas, abbatissa, præpositus, si antiquitus [7] consuetudo eorum fuerit feudum dare. †. Dux [8], Marchio [9], & Comes similiter feudum dare possunt, qui [10] proprie regni, vel regis capitanei [11] dicuntur. Sunt & alii qui ab istis feuda accipiunt, qui proprie regis, vel regni valvasores dicuntur: sed hodie capitanei appellantur: qui [12] & ipsi feuda dare possunt. Ipsi vero qui ab eis accipiunt feudum, minores [13] valvasores dicuntur.

Vasallus ipso vivo non privatur feudo, ipso vero mortuo ad filios æqualiter pertinet feudum. Bald.

§. 1. Et quia vidimus de personis: videamus qualia prius habuerunt initia. †. Antiquissimo [14] enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, ut quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. †. Postea [15] vero eo ventum est, ut per annum tantum firmitatem haberent. Deinde [16] statutum est, ut usque ad vitam fidelis [17] produceretur. Sed cum hoc jure successionis ad filios non pertineret: sic [18] progressum est, ut ad filios deveniret: in quem scil. dominus hoc vellet beneficium confirmare. Quod hodie [19] ita stabilitum est, ut ad omnes æqualiter [20] veniat. §. 2. Cum [21] vero Conradus [22] Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus [23] qui in ejus erant servitio, ut lege ab eo promulgata, hoc etiam ad nepotes [24] ex filio producere dignaretur, & ut frater fratri sine legitimo [25] herede defuncto (vel filius) in beneficio quod eorum patris [26] fuit, succedat. †. Sin autem unus ex fratribus à domino [27] feudum acceperit [28]: eo defuncto, sine legitimo herede, frater ejus in feudum non [29] succedit: quod etsi communiter [30] acceperint, unus alteri non succedit, nisi [31] hoc nominatim dictum sit; scil. ut uno defuncto sine legitimo herede, alter succedat, herede vero relicto, alter frater removebitur. §. 3. Hoc [32] autem notandum est, quod licet filiæ, ut masculi, patribus succedant: legibus [33] tamen à [34] successione feudi removentur [35], similiter & earum filii [36], nisi [37] specialiter dictum fuerit, ut ad eas pertineat. §. 4. Hoc quoque sciendum est, quod beneficium [38] ad venientes ex latere ultra fratres patrueles non progreditur successione secundum usum ab antiquis sapientibus constitutum, licet moderno [39] tempore usque [40] ad [41] septimum [42] genitempore cujus non sit memoria: dubiam annis [40] præscribi. Potest quoque ejusmodi persona in feudum dare, consensu totius collegii, etiamsi nulla sit consuetudo. 8 Feudum dare possunt seculares nobiles: ut Marchio & Comes. 9 Dux major Marchione: Marchio Comite, *ut c. 1. J. quis dicatur dux.*

10 Capitanei regni vel regis proprie, Duces, Marchiones, Comites: improprie qui Valvasores regni vel regis. 11 Id est, principes, proceres. *Hotom.* patritii. 12 Feudum dare possunt valvasores regni vel regis. 13 Valvasorum alii regis vel regni (qui feuda accipiunt à Ducibus, Marchionibus & Comitibus (alii minores, qui à valvasoribus regni (de quibus paulo ante) feuda accipiunt. 14 Antiquissimum jus feudorum hoc fuit: ut domini pro animi sui arbitrio, vasallis feuda possent auferre: arbitraria itaque vel potius precaria fuerunt ab initio feuda. 15 Secundum jus, feuda fuerunt annalia. 16 Tertium jus, Feuda ad vitam vasalli producta. 17 Id est, vasalli. §. 2. J. *eod. tit. 4. in pr.* & §. 5. J. *eod.* 18 Quartum jus: feudum transferebatur ad filium vasalli, quem dominus elegisset. Pone fœminas feudi capaces esse: an omnes æque patri succedent? Laudensis eam existimat successuram, quæ in hereditate paterna successerit. *cap. 1. an agnat.* sin minus, eam quam dominus elegerit. *arg. hujus loci.* Curtius, 3. *parte vers.* 10. *octavo quæro.* putat primogenitam succedere, adde quædam ex Cujacio *consult. 54. circa med.*

19 Quintum jus: Feudum æqualiter ad omnes filios pertinet. 20 *Titul.* 8. J. 21 Sextum jus: Feudum ad nepotes ex filio transibat: Imo & ad fratrem si feudum paternum vel antiquum, non autem si novum feudum: si frater sine legitimo herede decedebat. Quid si pacto conventum est, ut frater fatri in novo feudo succedat? quid si feudum, quo de agitur, sciente domino, communi vel pecunia, vel armis & equis emptum est? Quid si contra hostem regis pugnaverint fratres. Quid si contraria consuetudo? frater fratri, etiam in novo feudo succedet, *ut hic.* Quid? num uterinus frater fratri succedet? non succedet: quia finitum est genus primi feudum adquirentis: & in feudis jure cognationis nulla est successio. *c. 1. J. de gradib. success. feud.* Quid? utrimque conjunctus frater, num excludet fratrem consanguineum tantum? jure civili excluderet. *Auth. cessante. C. de legit. hered.* At non hoc jure. *Bald. Ardizo. Laudens.* Hic addendum quod à Baldo notatum est, Fratrem fratri in feudo succedere, non adcrescendi jure, sed providentia principali seu legis. 22 Lotharius, *Hotom.* Goth. Conradus 11. Suevus. vide Molin. *ad Consuetud Paris. tit. des fiefs. 1. num.* 81. ANS. 23 Id est, vasallis. §. 1. J. *eodem.* 24 *Tit.* 8. 14. §. 1. & *tit.* 19 §. 1. J. *eod.* 25 Id est, masculo. 2. *feud.* 34. §. 2. & *tit.* 13. J. *eodem.* legitimus enim heres in feudis, est masculus descendens. 26 Id est, paterno. *tit.* 12. & 10. *in fin.* J.

27 Hujusmodi feudum initium habere à fratre dicitur. *tit.* 8. *in fin.* J. ideoque novum appellatur. *tit.* 14. *in fin.* J. *eod.* 28 Adquisierit. *tit.* 10. J. *eod.* 29 *d. tit.* 8. & 20. 30 Id est, simul investiti. *tit.* 14. *in fin.* J. 31 *d. tit.* 14. 20. alias exceptiones vide *d. tit.* 20. J. 32 Septimum jus, Fœminæ non succedunt in feudo (quod hodie etiam generale est in feudis) quemadmodum nec succedunt collaterales, ultra patrueles. Quid? quomodo succedunt patrueles? Cum patruis, in stirpem: inter se soli, in capita. *Bald. Authen. cessante. Cod. de legit. hered.* 33 Ut & XII. Tabularum scil. *l. 14. Cod. de legitimis heredibus* §. 3. *versic. & hæc quidem. Instit. de legitima agnator, successi. dixi ad leges XII. Tabul. lib.* 2. *tit.* 20. §. 6. 34 Fœminæ in feudis succedere non possunt, nisi pacto convento adjectum sit, ut certo gradu, vel in infinitum succedant, *ut hic*: vel nisi contraria sit consuetudo. Quid si feudum maternum, vel fœmineum sit? fœmina excluditur à masculis. *capite* 1. J. *de feudo fœmin.* Quid si feudum ad nullum servitium datum est? explosa est Baldi opinio, existimantis fœminam succedere: eo magis quod extravagans, *si cui militi*, qua utitur, nullius authoritatis sit, & nihiquin contrarium ipsemet sentit in *l. quotiens* 12. *C. de suis.* Quid si feudum emptum est? rejecta Odofredi opinione, Iserniæ probatur sententia, existimantis fœminam in id feudum non succedere. Quid si fœmina bellis assueta, vel virago? ne quidem succedet. Primum enim id rarum est. Deinde feudum non datur tantum juvandi domini gratia, sed ut ejus secreta non evulgentur. Ideoque Laudensis putat fœminas ad feudi successionem, ea de causa non admitti. adde his *c. J. quemadm. feud. ad filias.* 35 *tit.* 6. §. 1 J. *eod.* quia neque faidam levare, vel pugnam facere possunt. Iserniensis. 36 Quantumvis sint masculi. 2. *feud.* 11. *vers. ad filias.* 37 *tit.* 8. §. 2. *tit.* 14. §. 2. 2. *feud.* 29. 50. 38 Conradi, de quo §. 2. J. *eod.* alii feudum interpretantur. 39 Octavum jus, Collaterales in feudo succedunt ad 7. usque gradum. An usque ad 7. tantum gradum? Isern. & Bald. ita putant: Contrarium verius est, in infinitum nempe succedere. *c. 1. J. de nat. succ. c. 1. si Vasall feud. privet. Gloss. in c. 1. J. de success. feud. in c. si capitan. J. de feud. Marchio. Odof. Henr. Ardizon. Ang. Const.* 106. si modo feudum de quo quæritur, semel ad descendentes primi adquirentis pervenerit. Collaterales enim descendentium ab avo & eodem primo adquirente, succedunt in infinitum. *d. c. 1 de natur. success. feud.* alias ad 7. usque tantum gradum. *Ravennas, Laudensis.*

40 Quid? gradus in feudis num computamus ex regulis juris civilis vel canonici? Civilis, *Iserniæ Bald. Laudens.* Sic & in jure retractus agnatici, gradus secundum jus civile computandos esse scribit Cujac. *consult.* 9. 41 Verbum *usque* Laudensis accipit inclusive non exclusive. 42 Hodie etiam in infinitum. 2. *Feud.* 50. Et hanc probat Laudensis *hic n.* 38. In feudis collaterales in infinitum succedere; non ad 7. usque gradum.

culum [43] sit usurpatum: quod [44] in masculis descendentibus, novo jure usque in infinitum [45] extenditur.

Feudum quod datur à capitaneis, vel regis valvasoribus propriam habet naturam, quod vero à minoribus datur, propriam naturam non habet: duobus casibus exceptis qui in litera continentur. Baldus.

†. Notandum est autem, quod illud beneficium, quod à regis capitaneis, atque regis, [vel regni] valvasoribus aliis impenditur, proprie [46] jure feudi censetur. Illud [47] vero quod à minoribus in alios transfertur, non jure feudi judicatur: (licet aliter in curia Mediolanensi observetur) sed quando voluerint, recte auferre queunt: nisi Romam cum illis in exercitu [48] perrexerint: quo casu in jus feudi transit, [& adjudicatur:] vel nisi aliquid propter feudum acceperint: tunc enim nisi [49] restituto pretio, [50] auferre non possunt.

43 2. *Feud.* 50.

44 Novum jus J. Descendentes masculi in infinitum succedunt in feudis, quod & hodie servatur, & ita verum est, ut in feudo etiam ecclesiæ, succedant descendentes masculi in infinitum, *ut hic capit. ex parte. de Feud. Gloss. & Doctor. in l. ex facto 17. in fin. ff. ad Trebellianum l. 1. Cod. unde vir & uxor.* Nec obstat Novella *de non alienandis* 120. *c.* 5. quæ hodie est correcta in hoc graduum numero, & alioqui est de emphyteusi quas ad filias etiam descendit: non de feudo quod ad filias non transfertur. Quid emancipati filii, hi etiam in infinitum succedunt in feudo: quia, principalis ratio succedendi in feudis est in masculis, *cap. 1. J. de al. feudi. Bald. Ard. Laud.* Quid juste exheredatus? non succedit, nisi à patre feudum assignatum ei fuerit, *arg. l. 1. §. pen. ff. de adsig. lib.* Quid adoptivus vel naturalis tantum? vid. *c. naturalis c. adoptivus. J. si de feud. fuer. controv.* Quid in regno & feudis individuis? primogenitus solus succedit, *c. licet de voto.* Quid filius clericus, episcopus

TIT. II.

[DE [51] FEUDO GUARDIÆ [52], ET GASTALDIÆ [53].]

Feudum guardiæ, & gastaldiæ, & illud, quod pro mercede alicujus rei datur, elapso anno revocari potest: nisi ad certum tempus datur. Sed si gastaldi nomine proprii feudi dicant se possidere, non defendunt sibi possessionem, nisi de suo jure probent. Bald.

ITEM [54] illud, quod datur nomine gastaldi, vel guardiæ, & pro mercede [55] alicujus rei [56], transacto [57] anno [58] potest [59] jure auferri, etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi [60] ad certum [61] tempus datum fuerit. §. 1. Si vero gastaldi aliquid nomine [62] proprii [63] feudi possederint [64], non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi per pares curtis [65], vel breve testatum [66] potuerint probare, se, antequam gastaldi essent, vel postquam desierunt esse, investituram accepisse.

TIT. III.

[QUI [67] SUCCESSORES FEUDUM [68] DARE [69] TENEANTUR.]

Successor prælati non cogitur investituram à prædecessore factam, & non expletam de feudo, quod alius tenet, ratam habere. Bald.

SI vero archiepiscopus [70], episcopus, vel abbas, vel abbatissa investituram ejus feudi, quod alius detinebat [71], eo tempore alicui dederit [72], *ut post decessum ejus qui possidet, habeat*: & ante decesserit archiepiscopus, quam ille qui feudum possidebat: successores eorum non

43 Descendentes masculi in infinitum succedunt in feudis, quod & hodie servatur, & ita verum est, ut in feudo etiam ecclesiæ, succedant descendentes masculi in infinitum, *ut hic capit. ex parte. de Feud. Gloss. & Doctor. in l. ex facto 17. in fin. ff. ad Trebellianum l. 1. Cod. unde vir & uxor.* Nec obstat Novella *de non alienandis* 120. *c.* 5. quæ hodie est correcta in hoc graduum numero, & alioqui est de emphyteusi quas ad filias etiam descendit: non de feudo quod ad filias non transfertur. Quid emancipati filii, hi etiam in infinitum succedunt in feudo: quia, principalis ratio succedendi in feudis est in masculis, *cap. 1. J. de al. feudi. Bald. Ard. Laud.* Quid juste exheredatus? non succedit, nisi à patre feudum assignatum ei fuerit, *arg. l. 1. §. pen. ff. de adsig. lib.* Quid adoptivus vel naturalis tantum? vid. *c. naturalis c. adoptivus. J. si de feud. fuer. controv.* Quid in regno & feudis individuis? primogenitus solus succedit, *c. licet de voto.* Quid filius clericus, episcopus

vel prælatus? Beluisanus, Bald. Albericus negant succedere: quod authoritate Joannis Calderini, Dulii, Bartoli, Archidiaconi, Innocentii, Joannis Annaniæ, Hostiensis, Joannis de Lignano, Geminiani, Antonii de Butrio, Panormitani, Saliceti, non admittit Laudensis: Nam quæ in contrariam partem proferuntur, vel pertinent ad clericum volentem servitia præstare per substitutum, vel ex stricto jure sunt. Ita fuerit æquitatis, superiores personas in feudis succedere, si modo servire per substitutum sint paratæ. Quid masculi descendentes ex fœmina? negant succedere: remota enim origine, his qui ab origine dependent, locum non superesse. *l. si viræ matre 3. C. de bon. maternis.* 45 2. *feud.* 74. 81. J. 46 Feudum concessum à valvasoribus regni vel regis, jure proprii feudi censetur: proprium autem est feudum, quod est perpetuum, quod transit ad heredes, quod non revocatur pro arbitrio ipsius domini. 47 Feudum concessum à minoribus valvasoribus, non censetur jure proprii feudi: hoc est non transit ad heredes: revocari quandocumque ab ipso domino potest, nisi tribus casibus. Primum enim id non obtinet Mediolani. Deinde aliud dicendum si vasallus cum domino Romam perrexit in exercitu. Postremo si vasallus quiddam dederit pro feudo: tunc enim non potest auferri, nisi restituto pretio. 48 *Al.* in exercitum. loquitur de exercitu cum quo Imperator Romam proficiscebatur ad coronam imperialem accipiendam. *Trithemius* 30. *Otho Frisingensis* 2. *c.* 11. 12. 49 Imo non restituitur pretium. *c. 1. J. tit. prox.* Sed hic restituitur pretium datum pro feudo perpetuo: ibi, pro temporali. 50 Atqui pretium pro feudo non datur. *c. 2. J. de feudo dato in vicem legis commissor.* non ita quidem decorum est pretium pro feudo accipere: potest tamen id accipere dominus, si velit, sed & ibi lege commissoria agitur. 51 Feuda guardiæ & guastaldiæ, anomala non regularia. Goth. *Guardia* est custodia, ut quum castra, & territoria custodienda traduntur, *Gastaldia* gubernatio dicitur, qua res domini gubernantur. *Zas. de feud. à rect. feud. natur. degenerer. part.* 12. *num.* 4. 5. 6. ANS. 52 *tit.* 4. §. 3. *tit.* 10. *in fin. tit.* 11. J *eod.* 2. *feud.* 94. feudum guardiæ custodiæ nomine datur ei qui quasi custos prædio apponitur, puta Casario, seu casæ custodi. 53 2. *feud.* 94. feudum Gastaldiæ, vel Guastaldiæ causa datur ei qui quasi actor vel procurator prædio dominico imponitur aut curti seu casæ dominicæ gubernandæ. *tit.* 1. J. *eod.* 2. *Longobard.* 17. 54 *Item* particula repetitiva ejusdem qualitatis. Nam sup. §. dictum est de feudo non perpetuo. 55 An præterita, ut vult Petrus de Cervo. *arg. c. 1. in fin. in quibus causis feudum amittat. c. 1. de capitaneo qui curiam.* An & futura; ut vult Baldus? quod verius, hoc sensu, feudum pro mercede, sive præterita, sive futura, post annum posse auferri sive justa causa, sive alia: potentior est enim præterita quam futura causa. *l. Aquilius* 27. *ff. donat. l. qui sub prætextu* 9. *C. de sacrof. l.* 45. *ff. de fidejuss. l.* 38. *ff. mandati.* Quid si feudum concessum sit advocato pro patrocinio, vel scutifero, pro servitio; vel capellano, pro capellania? finito anno potest auferri. Nam feudum quodcunque pro mercede, est annale, *ut hic, c. feud. scutiferorum. J. de nutis feudorum.* Quid si pro mercede domini in vita defensi feudum datum est? perpetuum est. *l. si pater.* 34. §. 1. *ff. de don.* Quid si feudum guardiæ annuum datum est? perpetuum quoque est. *arg. l. si Stichum* 16. §. 1. *ff. de verb. oblig. l. senatus* 35. *in fin. ff. de donat. causa mortis.* 56 Puta advocatiæ, defensionis, oneris administrationis. Hujusmodi feuda impropria. *tit.* 4. §. 32. 2. *feud.* 81. dicuntur, & pro vice dominicaria, vel villicaria, pro decania, & pro aliis quibuscumque angariis accipi. 2. *feud.* 81. 57 *Tit.* 11. J. *eod.* 2. *feud.* 94. 58 Feudi vita perpetua est: nisi sit feudum guardiæ, Gastaldiæ, & quod pro mercede datur. Hujusmodi namque feudum est annale, nisi certum tempus sit adjectum; neque pretium restituitur. 59 Imo non potest, cum sit perpetuum feudum servitii, *c. 1. in fin. quæ caus. feudi amit.* feudum principaliter concessum propter servitium, annuum est, ob gratiam principaliter concessam adjuncto ei servitio, perpetuum. 60 Adde & aliam exceptionem ex. 2. *feud.* 81. & 105. 61 Feudum guardiæ & guastaldiæ potest dari ad certum tempus, puta biennium, triennium, eo casu, ante tempus auferri non potest.

62 Feudum quod guastaldus possidet, præsumitur possideri nomine guastaldiæ, non jure proprii feudi. Ita ex ratione qualitatis officii præsumitur qualitas feudi: Privilegium & beneficium interpretamur ex qualitate personæ. *arg. l. ex militari* 11. *ff. de mil. test. l. in delictis* 4. §. *si extraneus* 1. *ff. de noxal. l. si quis filio* 6. §. *irritum* 5. *ff. de injusto.* Quid si feudum guardiæ datum esse nobiliori dicatur, quam ipse sit dominus, qui id dederit? Baldus putat feudum præsumi perpetuum & proprium, nisi forte qualitas officii accipientis nobilitati præponderet. Quid si feudum guardiæ datum sit ad concedentis arbitrium? Baldus notat feudum esse perpetuum, *arg. l. Jurisperitos* 30. *ff. de excusat. tutorum.* 63 Feudorum aliud proprium, aliud improprium. *d. tit.* 81. Gastaldia improprium feudum. 64 Saltem duos. 65 Curtis, domus, palatium, prætorium, castrum. 66 Id est instrumentum publicum. *tit.* 3 J. *eod.* 67 Id est an etiam successores personæ ecclesiasticæ. 68 Cujus investitura facta est ab authore successoris. 69 Id est tradere. 70 Hi solent res ecclesiasticas in feudum dare. *tit.* 1. 71 Adde *tit.* 9. 25. 27 J. *eod.*

72 Feudum prælatus non potest conferre in fraudem successoris sui. Adde *c. ult. ne prælati vices suas. 1. de solut.* verbi gratia: Archiepiscopus investivit Titium de feudo Gaji superstitis, ea lege ut feudum haberet Gajo mortuo: Archiepiscopus mortuus est ante Gajum: Archiepiscopi successor non cogitur ratam habere investituram factam ab antecessore Archiepisco, *ut hic.* Quid ita? prælatus prælato non est heres. Antecessor & successor in hujusmodi dignitatibus, non censetur una & eadem persona.

Source : BIU Cujas

1 Idque ex regula juris antiqui. *l. dudum C. Th. de rescript.* qua à successoribus obligationes non incipiebant, volentes tamen possunt. Ita prælati successor etsi non cogatur investituram ab antecessore factam ratam habere, ratam habere tamen potest. Hac ratione colligunt imperatoris successorem non cogi investituram ab antecessore factam, ad modum qui hoc paragrapho præscribitur, confirmare: quod electione, non successione fiat Imperator, *c. venerabilem de elect.* alias cogi pure factam ab antecessore comprobare *c. 1. J. de natura feudi.*

2 Imo coguntur. *2. feud. 33. J. tit. 25. in fin.*

3 *Titul. 2.*

4 Vivente vasallo & eo ratum habente, potest dominus ejus feudum alteri conferre in diem, vel sub conditione, ut ipso vasallo mortuo investitus feudum habeat. Ita investitura de feudo vasalli superstitis alicui facta, potest ipsius vasalli ratihabitione confirmari.

5 An hoc in feudo hereditario quod ad heredes transit, verum? negat Laudensis, & ita potiores esse heredes vasalli ipso investito. *c. 1. cum vero Conradus 8. qui feudum.*

6 Expresse: nam tacitus consensus non sufficeret, cum hic de tertii, hoc est, successoris investientis, præjudicio tractetur.

7 Quid si continuis & importunis interpellationibus potentioris, quasi coactus, prælatus eum de feudo viventis investivit? mortuo ipso vasallo, atque ita feudo aperto, posse prælatum pœnitere notat Ravennas: alias cogitur investire, nec enim liberabitur id solvendo quod investiti intererit. *c. 1. in fin. J. si de feud. fuerit controversia.* Faciunt *notata in l. 1. ff. de action. empt.* Quid si importunæ hujusmodi flagitationes probabuntur? poterit investitor ipse revocare investituras ita factas. *l. 1. Cod. de petition. bon. sublatis*, quod & Innocentium mortuo Friderico, imperatore fecisse notat, post Andream, Laudensis: idque ex causa permissum esse, *arg. Nov. 18. & c. quamvis de rescriptis in sexto. l. Lucius 11. ff. de evict. l. item si 15. ff. de rei vind.* 8 Et ita, in Laicorum successoribus regula Juris novi à Justiniano proditi. 4. *Cod. 11.* servatur, ut à successoribus obligationes incipiant. In successoribus ecclesiasticorum, favore Ecclesiæ non incipiunt: quod hi juris tantum ecclesiastici, non defuncti antecessoris successores sint. 9 Investituram factam ab antecessore laici heres ratam habere cogitur. 10 Lego, clarueris, eo sensu, si prædictis rationibus probata fuerit investitura. *tit. 4. §. 1.* prædictis, id est, per pares Curtis, vel per breve testatum. *hic & d. §. 1.* Justæ rationes dicuntur. *tit. 4. §. 1. J. eod.* 11 Controversia quid, notatur *in l. causas vel lites 16. C. de transact. l. Lucius 78. §. 3. D. ad Trebellianum. l. non solum 39. D. de procuratoribus.* 12 Probatur investitura per pares, aut per breve testatum, per pares si quos tamen habeat ipse dominus, alias etiam per extraneos, si nullos pares habeat. 13 Investitum in possessionem mittere cogitur investitor, neque præstatione ejus quod interest liberatur: nisi forte facultatem tradendi non habeat. Porro hæc missio in possessionem non est verbalis, aut abusiva, seu impropria, hæc enim possessionem vasallo non tribuit, licet ipsi vasallo feudum ita sit quæsitum. *2. feud. 7. in fin.* 14 Controversiam movente domino adversus vasallum, vasallus si in possessione fuerit, obtinebit, si modo ipse vasallus juret, se, vel antecessorem suum fuisse investitum. *ut c. ult. J. de investitura.* Quid si vasallus neque sit in possessione feudi, neque prædicta probaverit? jusjurandum Domino defertur. *vers. si autem. J. eodem.* Quid si neuter possideat? jusjurandum erit arbitrarium: hoc est jusjurandum deferet vasallo, vel domino, judex causa cognita. *c. 1. §. sacramentum de consuet. vect. feud.* Quid si vasallus non possideat, & aliud indubitatum feudum habeat à domino præter controversum feudum? jurare non cogitur Dominus, *ut hic.* In hac enim specie vasallus adversus indubitatum dominum aget cum aliud feudum indubitatum ab eodem domino habere hic proponatur. Priore specie, non agit adversus manifestum & indubitatum dominum, quippe qui habeat in feudo ita controverso negantem dominum. Ideoque in hac quam nunc tractamus specie, remittitur recte juramentum: quia mitius agendum est adversus eum qui manifesto dominus est, quam qui non manifestus est. 15 Id est, jusjurandum. *§. 2. J. eod.* 16 Quam minimum annalem, & bona fide, his enim duobus modis hunc locum coërcent interpretes. 17 Id est, jusjurandum defertur domino, licet ejus adversarius vasallus nihil probet: quod contra jus civile est. *l. ult. C. de rei vind. l. qui accusare 4. C. de edendo, cap. ult. de jurejurando.* 18 Id est, per pares curtis, vel instrumentum publicum. *in princip. ff. eod. tit. l. 3. in fin. ff. eod.* 19 *2. feudorum 58. §. 3.* id est, mero jure. Nam ordo hic apponitur æquitati. 20 *tit. 12. in fin. J. eod.* 21 Ut ff. responso dictum est. 22 Partis feudi possessorem se esse, qui plene probavit, idem & alterius partis in dubio præsumitur possessor, dum tamen id juret: quod si semiplene tantum se partis possessorem probaverit, jurare cum duodecim sacramentalibus cogetur partem illam controversam feudi, suam esse. Porro, quod ratione partis vasallus totum obtineat. Baldus id fieri putat, quod juramentum sit individuum: Ita majori ex parte bonorum feudali, reliquæ partes feudales esse præsumuntur. 23 *tit. 22. §. 1.* Cambium habere, *ut hic*, vel facere *d. §. 1.* est permutare. 24 Id est, fecerit, *d. §. 1.* 25 Verbi gratia, per pares curtis, vel breve testatum. *tit. 3. in fin. ff. eod.* 26 Id est, purgatio, quæ fit dato jurejurando: ea defertur reo & possessori. *§. 3. §. 5. in fin. J. eod. tit. 10. J. eod.* 27 Vid. *tit. 10. & 28. J. eod.* 28 Permutationis titulo à suo vasallo volente, dominus accipere potest ejus utile dominium, vel ejus partem, & ejus loco ipsi vasallo quiddam aliud proprietatis & pleni ac directi dominii dare. Itaque talem permutationem probare debebit vasallus per pares curiæ, vel breve testatum, nam id exemplo novæ investituræ ita probandum est. 29 Aliud igitur feudum, aliud guardia. 30 De guardia dixi *tit 2. ff. eod.* 31 Testimoniis cognitis, testes ad alios articulos probandos admitti hinc colligit Ravennas *contra auth. qui semel C. de probata.* Nam post probationes domini probantis feudum (de quo agitur) Guardiæ feudum esse, auditur vasallus probare volens, rectum feudum sibi ab eo tempore concessum fuisse: unde colligunt, Negantem se occidisse, convictum post, probare posse, se ad defensionem sui occidisse, ut qui neget se occidisse, intelligatur semper id negare ad eum modum qui proponitur: scilicet ut puniatur, atque ita sibi contrarium non videri. 32 Pares curtis & breve testatum justæ rationes probandæ investituræ. *§. 26. eod.* 33 *tit. 10. J. eod.* 34 Feudum guardiæ; ut ex pacto in rectum feudum mutari potest. *§. 3. ff. eod.* ita pignus in feudum converti potest, *ut hic*, utroque casu probatio est vasalli. 35 Aliud feudum, aliud pignus. 36 Mansus hic est fundus & hereditas, unde quis se & familiam tueri satis commode potest. Ac præterea vectigal sive censum domino referre, dicitur autem à manendo. Alii mansum interpretantur prædium ubi maneant agricolæ: Alii, quod jugo boum arari possit. Mansus vel Massa terræ Gallis *mestairie*. 37 Etiam alluvionis. 38 Probare se investitum de incremento quoque feudi vasallus cogitur, quoties constat dominum aliquid excepisse in curte vasalli. Tunc enim juramentum est domini: quoties autem nihil sibi excepit, ipsum juramentum est vasalli.

non [1] coguntur [2] eam investituram facere, vel confirmare, etiamsi pares ejus curtis adsint testes, vel breve testatum [3] inde sit: nisi [4] ille, qui investituram acceperit, nomine ejus in possessionem missus feudi [5] sit eo consentiente [6], qui detinet. Sed si ille, qui feudum possidet, prius decesserit, quam ille qui investituram fecit: jure cogitur [7] eam tatam habere. †. Laici [8] vero iisdem [9] modis omnibus, quibus supra diximus, si aliis investituram dederint, heredes eorum, si rationibus claruerint [10], omnimodo eam adimplere compelluntur.

TIT. IV.
[SI DE INVESTITURA FEUDI CONTROVERSIA FUERIT.]

Si investitura sit facta coram paribus, vel per breve testatum, dominus tenetur investitum mittere in possessionem. Bald.

SI autem controversia [11] inter dominum & fidelem de feudi investitura fuerit: quid juris sit, videamus. Et si investitura facta fuerit coram paribus [12] curtis, aut in brevi testato: recte eum qui investitus est, cogitur dominus mittere [13] in feudi possessionem. Si vero fuerit in possessione: & mota fuerit ei controversia à [14] domino: ei defensio [15] detur propter possessionem [16]. Si autem non fuerit in possessione, nec supra dictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio [17], qui investituram dicitur fecisse. §. 1. Si vero feudum aliquis habuerit, de quo nulla controversia est, & dixerit *investituram alterius feudi accepisse ab eodem domino*. nec in possessione fuerit, nec prædictis [18] rationibus probare potuerit: licet domini esset defensio: ex ordine [19] tamen, quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æqualitate defensio. §. 2. Cum autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere adserendo, illud esse paternum [20]: si fuerit in possessione medietatis [21], vel alicujus partis, vel [22] cambium [23] proprietatis nomine illius feudi habuerit [24], vel aliis [25] justis rationibus illud esse paternum probare potuerit, jure obtinebit: si vero probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio [26] cum duodecim sacramentalibus [27].

Si vasallus possidet castrum nomine recti feudi, dominus autem dicat eum nomine guardiæ possidere: domino incumbit probatio: & si probaverit, vasallus condemnabitur: nisi vasallus probet legitime investitum à domino, postquam in guardiam ab eo accepit: domino vero in probatione deficiente, vasallo datur defensio. Bald.

§. 3. Item si [28] vasallus possederit castrum, quod dixerit *se pro feudo tenere*. & è contra [29] dominus *per guardiam* [30] dixerit *se ei dedisse*, domini est probatio: & si poterit probare, tunc ille, qui tenet, domino debet restituere, vel [31] probare per pares curtis [32], vel per breve testatum, postquam in guardiam susceptisset, se à domino pro feudo investituram accepisse. Domino vero in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet [33].

Si creditor emit pignus, desinit esse pignus, nisi esset emptio simulata, & de simulatione constaret per certa indicia. Bart.

§. 4. Similiter [34] si aliquis possederit castrum, vel aliam rem, & dominus dixerit *se pro pignore ei dedisse*: è contrario [35] ille dixerit *se accepisse pro feudo*, si potuerit domino probare, quod ei pro pignore dedisset: tunc ille qui tenet domino restituet, vel probet supradicto modo, se, postquam à domino pro pignore accepit, feudi nomine accepisse, & si dominus non poterit probare, se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius, qui possidet. §. 5. Si quis de manso [36] uno feudi nomine investituram acceperit, & dixerit, *quod omne* [37] *incrementum pertineat ad eum per investituram*: si [38] dominus reservaverit sibi aliquid [39] in ipsa curte [40], tunc oportebit fidelem incrementi investituram per pares curtis vel per breve testatum probare. Sed si [41] dominus in ipsa curte nil sibi retinuit: tunc omne incrementum jure feudi fidelis obtinebit. Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit ejus investituram probare, sed jurare.

Si secundus vasallus accipiat investituram de feudo à primo vasallo cum ejus incremento, & aliquid accedat huic feudo, vivente primo vasallo: totum incrementum est ipsius vasalli secundi. Bart.

§. 6. Rursus si aliquis [42] acceperit investituram feudi *cum omni incremento, quod ei obvenerit* [43], & aliquid accreverit vivente [44] eo, [45] à quo acceperit, ipsius erit, & si ille, qui investituram fecit, sine herede decesserit, & feudum reversum fuerit ad eum, [46] à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quidquid post mortem ejus, qui dedit, accreverit, ad eum [47] pertinebit, ad quem regressum fuerit.

TIT. V. [48]
QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR. [49]

Casus primus feudi amittendi.

QUIA supra dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur: nunc videamus, qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre [50] habuerit & vasallus cum morantem in ipso prælio dimiserit [51] non mortuum, nec ad mortem vulneratum: feudum amittere debet. [52] †. Item si fidelis cucurbitaverit [53] dominum, id est cum uxore [54] ejus concubuerit, vel concumbere se [55] exercuerit, aut cum ea turpiter luserit [56], vel si cum filia, aut [57] [cum nepte ex filio, aut cum nupta filio] aut cum sorore domini concubuerit, (hæc ita obtinent, si in domo domini maneat [58]) jure feudum amittere censetur. †. Similiter si dominum assalierit [59], vel castrum domini, sciens [60] dominum, vel dominam ibi esse. †. Item si fratrem suum [61] occiderit, vel nepotem [62], id est filium [63] fratris. †. Aut si libellario nomine amplius [64] medietate [65] in feudum [66] dederit, aut pro pignore [67] plus medietate obligaverit, ita ut [68] transactum permittat: vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. †. His omnibus casibus feudum ad [69] dominum revertitur. †. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine [feudum] dederit, & sine herede [70] decesserit, & feudum ad dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit, vel pignori obligaverit, & domino [71] refutaverit [72]: tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo jure adversus dominum se tueri poterit.

Qui consentit, jura sua perdit, & aliena fortificat. Bald.

§. 1. Præterea si ille, ad quem feudum per successionem jure obvenire debet, consenserit [73] eos investire, ad quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet. †. Item si fuerint duo fratres & unus investituram feudi acceperit: si postea feudum cum fratre diviserit [74], & [75] ille, qui feudi partem accepit, postea plus medietate vendiderit [76], & sine [77] herede legitimo decesserit, feudum ad dominum revertitur. †. Item si quis feudum habuerit in [78] curte [79] domini sui: non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinuerit, & [80] dominus districtum [81] habuerit, vel [82] alium honorem: si [83] alienaverit sine voluntate [84], jure ad dominum revertitur.

TIT. VI.

39 Puta membrum, hortum, viridarium.

40 Est enim curtis, pars mansi, *ut hic*, sicut villa fundi. *l. 8. ff. quib. modis usufructus.*

41 Jurisconsulti in usufructu sic distinguerent: Latenti incremento augeri usumfructum, non evidenti. *l. 9. §. 4. ff. de usufructu.*

42 Puta Titius.

43 An hoc innuitur: Omne feudi incrementum, vasalli de fundo investiti cum omni incremento esse, sive vivente investitore fiat, sive eo mortuo: & ad investitorem reverti mortuo vasallo? An & id quoque amplius vasallo subfeudante, seu alii feudum dante sub eadem conditione totius incrementi, omne incrementum feudi quod post mortem primi vasalli mortui sine heredibus evenerit, reverti ad primum dominum investitorem, vel ad eos ad quos feudum reversurum est: ut ea ratione primi vasalli jure sublato, sublatum quoque jus intelligatur ejus, qui ab eo feudum eadem conditione accepit? quod & verius est.

44 Imo etiam & mortuo investitore. *Bellerisanus, Laudensis.*

45 Puta Sempronio.

46 Subfeudare vasallus potest: hoc est alteri feudum suum dare, etiam impermissu domini; dum id faciat vasallus bona fide, & æquali & iisdem cautionibus: qua in specie, dominus in subvasallum experiri in

47 Puta Caj.

48 *tit. 17. J. eod. & 2. Feud. 24.* 49 *tit. 2. Cujac.* 50 Adde *tit. 17. 21. & 2. feud. 24. §. 2. & tit. 28. 57. 107.* 51 Dominus, si justam pugnæ causam habuerit, vel incertum id fuerit, a vasallo defendendus est: de domino illis casibus defendendo & adversario ejus offendendo, jurare vasallus cogitur: sin vero injustam pugnæ causam dominus habuerit, de eo defendendo jurare non debebit. *c. 1. J. hic finitur lex.* Quid si in injusta causa, dominum juvare cœpit vasallus, & dominum postea reliquit? feudo privandum esse negant doctores: nisi forte per speciem juvandi id effecit, ne juvaret alius. Quid si ea membrorum habitudine est, ut juvare dominum non possit? clamore saltem ciere seu advocare auxiliaturos cogitur, *argumento l. domino. 16. ff. ad Silanian.* Quid si dominum adjuturus certo præviderit se quoque interfectum iri? Propriam vitæ domini potest anteponere vasallus: & ita fuga salutem sibi quærere; nec ea causa feudum amittet, aliud tamen est in servo. *l. 1. ff. ad Silanianum.* Quid si commune feudum duo fratres habeant; unus dominum defenderit? alter non defenderit? qui non defendit, excusabitur alterius intuitu; idque propter personarum & feudi conjunctionem. Bald. 52 *Sub.* per sententiam non ipso jure, *Isernias, Alvarot. Ravennas.* 53 *tit. 17. 2. feud. 57.* 54 Etiam volente, non tantum invita. Quid si cum uxore domini ignorans adulterium commisit? feudum non amittit. Quid si cum concubina vel sponsa de præsenti? Idem quod in vera uxore constituunt interpretes: Aliud si cum pedissequa. 55 Quid si alii opem tulit? idem. 56 Vasallus feudo privatur turpiter ludens cum uxore domini, unde notant ex turpi etiam colloquio cum uxore domini vasallum feudo privari, licet alias colloqui levius fit quidquam, quam attingere: & in pœnis mitiores esse debeamus. Goth. Turpiter luserit, id est osculatus fuerit. Menoch. *lib. 2. cas. 287.* adde *l. 1. ff. de extraord. Criminibus.* & Gothofr. *in not. ad l. 16. Cod. de donat. ante nupt.* Quod si vero stupraverit concubinam vel pedissequam domini non amittit feudum. Vult. *De feud. cap. 11. num. 38.* Molin. *ad consuetud. Paris. tit. 1. §. 30. quæst. 38. num. 140.* à quibus dist. Zas. *in Epit. feudor. p. 14. concl. 5.* ANS.

57 Aut nuru, id est cum nupta filio. *Cujac.* 58 Et in capillo fuerit. *2. feud. 24. §. 2. vers. rursus.* 59 *2. §. 2. vers. porro si dominum.* 60 Imo idem & si nesciens, aut ignoravit dominum ibi esse, quemadmodum nihil interest dominus in castro fuerit, vel non fuerit: cum vasallum oppugnasse castrum domini sufficiat. *Ravennas.* 61 *2. feud. 24. 2. §. 3.* Quid si fratrem domini? feudum non amittit. *2. feud. 37.* 62 Nepos pro filio fratris hic sumitur. 63 Quid his casibus quibus nimirum vel fratrem, vel filium fratris interfecit: cui feudum committitur? non domino, sed agnatis interficientis, cum id delicti genus in personam domini admissum non fuerit. Sed de feudi committendi legibus paucis hæc notemus. Ex delicto in personam domini admisso, feudum sive antiquum, sive novum domino committi, exclusis agnatis vasalli, & descendentibus. Ex delicto in alium admisso, novum domino, antiquum agnatis committi ex non delicto, sed quod in legem contractus feudi admisit vasallus (pone vasallum sine domini voluntate feudum vendidisse) novum domino, antiquum adgnatis committi, si qui sint: si nulli, ad dominum, non filios vasalli, si quid hereditarium patris habeant. *Ravenn.* 64 *tit. 13. J. eod.* 65 Medietate feudi dederit. *Cujac.* hodie etiam partis alienatio prohibita. *2. feud. 9. 52. 55.* 66 invito domino. 67 Pignorare feudum sic ut realem possessionem in alium transferat, vasallus non potest: alias feudo privatur. verbaliter, id est, verbotenus tamen pignorare potest, nec ea re feudum amittet. 68 Ut transacto anno, *Hotom.* ut distractionem permittat, *Cujac.* id genus pignoris consultum dicitur. *2. feud. 8. in fin.* 69 *2. feud. 37.* 70 A masculo scil. si vasallus sine herede masculo decedat. 71 Feudum refutare domino vasallus potest, vel id quoque quod ipse in alium contulerit, etiam ipso accipiente invito. Quid ita? imputet sibi qui accepit, quod non rite acceperit. *arg. l. qui cum alio 19. ff. de reg. juris.* Quid si quis accepit ignorans? Baldus putat retinere feudum posse, *c. 1. §. si vero J. qualit. olim feuda.* quo loco tamen agitur de infeudatione jure permissa, hic autem de alienatione non permissa. 72 *2. feudorum 9.* si feudum refutaverit in manus domini. 73 Si proximior adgnatus successurus consentiat, ut remotior, vel ut extraneus de feudo investiatur. *2. feudorum. 26. §. 5. vers. Titius.* præjudicat sibi. Consensisse autem hic intelligitur, qui vel tacite consensit: sic tamen ut ille consensus actu aliquo probetur, puta sigillo adposito, vel subscriptione aliqua speciali, alia tamen quam testimonii perferendi causa facta, *l. Gajus. 39. ff. de pignoratitia actione.* 74 Feuda dividi regulariter possunt, *ut hic*: quod in feudis dignitatum non obtinet. *c. 1. §. præterea de prohibita alien. feudi per Feder.* & ubi alia consuetudo est. 75 Frater fratri in feudo simul adquisito non succedit, nisi mortuo sine liberis: at non ei succedit delicto feudi partem suam amittenti. 76 Si vasallus plus medietate feudi vendiderit. 77 Et si. *Hot.* 78 Si minima pars feudi, quod in curte est, alienata. 79 Vide *2. feud. 5.* quod vulgo de camera, vel de cavena dicitur. *Contius:* feudum in curte domini habere intelligitur, qui annuum reditum, vel certam pensionem, & ut Ravennati placet, qui certam partem territorii, vel villæ à domino accepit. Extra curtem vero domini feudum habet, qui possessionem eam à domino in feudum accepit, in quam ipse dominus jurisdictionem habeat. Cæterum non in curte, sed extra curtem & jurisdictionem feudum habet, qui in ea villa feudum habet, in qua dominus nullam habet jurisdictionem, vel nullum districtum. 80 Infeudans rem singularem, non censetur jurisdictionem infeudare: secus si universitatem castri, vel villæ quis infeudet. Jurisdictionem ac districtum alicubi habere & in eodem loco dominium habere, differre ex hoc loco colligi etiam potest, *§. ad hæc. J. de pace juram. firm.* 81 Jurisdictionem. 82 Si feudum in quo dominus districtum, vel alium honorem habet, vasallus vendiderit. 83 Feudum habens in curte domini, feudum suum alteri infeudare non potest. 84 Domini scil.

Source : BIU Cujas

Tit. VI.

[EPISCOPUM, VEL ABBATEM, VEL ABBATISSAM, VEL DOMINUM1 PLEBIS FEUDUM DARE NON POSSE.]

Episcopus, Abbas vel Abbatissa, vel dominus plebis non possunt de cætero infeudare res ecclesiarum sibi subjectarum, quæ vocantur tituli. Bald.

Item si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel dominus[2] plebis, feudum dederit de rebus ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli[3] vocantur: nullum habet vigorem, secundum hoc quod constitutum est à Papa Urbano in sancta synodo, hoc est illud, quod[4] post jus decretum fuerit datum: quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem juris est, si sit præpositus (vel Abbatissa,) vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitus[5] non sit solita in feudum dare: scilicet ut quod dederit, de jure non valeat.

Fœmina posita in copula cum masculo, non succedit simul cum eo, sed ita demum, si masculus non est. Bald.

§. 1. Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit: *ut ejus descendentes masculi &*[6] *fœminæ illud habere possint:* relicto masculo, ulterius[7] fœminæ non admittuntur. §. 2. Mutus[8] feudum retinere non[9] potest[10], scil. qui[11] nullo[12] modo loquitur[13]: sed si feudum fuerit magnum, quo ei ablato se exhibere[14] non valeat: tantum ei relinqui debet unde se sustinere possit. †. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum revertitur.

1 De quo vide J. *eod.*

2 Dominus plebis: adde *inscriptionem tituli*, qui & vice dominus. *c. volumus c. Dominum* 89. *distinctione: Sigebertum in Chronico, Car.* 4. *de rever. eccl. decr.* œconomus, *Cassiodorus* 9. *variarum epist.* præpositus reditibus colligendis à plebeis seu rusticis, dixi ad *l.* 33. §. 4. *C. de episcopis.*

3 Tituli, prædia clericis ecclesiæ ad alimenta destinata.

4 Infeudationes Ecclesiasticarum rerum factæ ante Papam Urbanum ratæ habentur.

5 *tit.* 15. *cod.* 2. *feud.* 91.

6 Ratio dubitandi in hac voce consistit, quod masculus, & fœmina re & verbis hic sint conjuncti, & tamen fœmina simul cum masculo non admittitur, etiamsi actum sit, ut masculi & fœminæ feudum illud habere possint. Quid igitur? si nunquam extiterit masculus, fœmina admittetur; sin semel extiterit, postea non admittetur, fœmina semel à masculo exclusa, in perpetuum est exclusa, ut ne mortuo quidem masculo fœmina admittatur: nisi forte qui extitit masculus, subito mortuus sit, quia qui extitit & subito mortuus est, extitisse vix videtur: quo loco notant, subito eum decessisse videri, qui antequam tingeretur sacro baptismate, & nomen ei impositum esset, mortuus sit. hoc est ante octavum diem. *Innoc. in cap. nam & ego de verbis significat.* Quid si non rectum feudum sit, sed conditionatum, ut ita appellant, cujus servitium ipsa mulier æque præstare possit ac masculus? fœmina simul cum masculo admittitur. ut in terim notetur, particulam, *&*, hic positam, sensum conjungere, non verba. Tres alios intellectus ad hunc locum vide apud Laudensem. Goth. Nota, quod particula, *&*, hic non copulet æqualiter, sed denotet ordinem successivum. Ans.

7 Id est, extantibus masculis. *tit.* 7. §. 2.

8 2. *feud.* 36.

9 Imo potest. 2. *feud.* 36.

10 Mutus etiam ex morbo sine culpa sua adscito, cur feudum retinere non potest? An quia pars servitii est aliqua in sermone? *ut tit. de forma fidelitatis.* Eadem ex causa primogenitum regis, quod mutus sit, in regno non succedere notant: & consequenter ei secundo genitum præferri.

11 Mutus dicitur qui nullo modo loquitur.

12 Mutus feudum rerinere non potest, nisi pauper sit, & feudum ipsum magnum. Tunc enim eatenus sibi ex feudo servare potest, quatenus ad alimenta sufficiat. Quid si feudum novum ad certum aliquod servitium datum est, ut ne ei muto esse noceat? Ita mutus feudum retinebit. Quid si qui mutus est, vasallus ea sit conditione, ut neque ob ingratitudinem feudum possit ei avocari: puta quod dominum mortis periculo eripuerit? feudum ei servari notat Ravennas. Quid si sciens prudens mutum investierit dominus? gratiam ei beneficii seu feudi fecisse intelligitur.

13 Balbutientem feudum sibi retinere posse hinc recte colligas: cum balbutiens quodammodo loquatur.

14 Id est, alere.

15 *tit.* 3. *Cujac.*

16 Devestire vasallum, hoc est feudum vasallo auferre dominus non potest, etiamsi sit Imperator, vel ejus successor, ubi eum semel investivit, nisi convictum & per sententiam. *ut hic.*

17 *tit.* 21. *tit.* 22. *in fin.*

18 *tit.* 1. *eod.* Prima exceptio.

21 Id est, nisi improprie. *Cujacius.*

19 *tit.* 16. *eod. & tit.* 1. §. 5. *eod.*

20 Secunda exceptio. adde *tit.* 16. *eod.* rit. adde *tit.* 20. *cod. & 2. feud.* 12. *tit.* 1. §. 5. *eod.*

22 Mediolani. *Cujac. arg. tit.* 1. §. 5. 2. *feud.* 10.

23 *tit* 4. *Cujac.* Ad intellectum hujus valvasinus cum domino Romam (cum qua Longobardis res fuit semper) in expeditionem perrexerit, de fructibus à feudo separatis, qui proprii sint heredis tant, cum in hac specie testetur defunctus de fructibus à feudo separatis, qui proprii sint heredis non feudi.

24 *tit.* 1. §. 2. *d. tit.* 1. §. 1. *in tit.* vid. Kinschot *resp.* 2. *num.* 46. Ans.

25 §. 2. *eod. tit.* 1. §. 3. *eod.* 26 *d. tit.* 1. §. 1. *in fin.*

27 *tit.* 1. §. 2.

28 Non ex filia.

29 *tit.* 4. §. 1. *eod.* jure etiam repræsentationis admisso.

30 Succedendi ordinem in feudis vasallus mutare non potest: hoc est, non potest bessem uni, alteri trientem legare. Quid? potestne quis heredem damnare, ut ex feudo antest bessem uni, alteri trientem legare. Quid? potestne quis heredem damnare, ut ex feudo annum vini vel frumenti modiationem aliquam det Titio? Baldus, Alvarotus, Ravennas ita punant, cum in hac specie testetur defunctus de fructibus à feudo separatis, qui proprii sint heredis non feudi.

31 Id est, testamento vel prælegato.

32 In filiam.

33 Feudum antiquum à vasallo alienatum sine consensu domini, primo filiis vasalli, deinde agnatis ejus committitur, non ipsi domino.

34 2. *Feud.* 39.

35 Filiam vasalli de feudo novo investire dominus potest, etiam invitis vasallis: cum id feudum sit ad ipsum dominum recasurum, qui investivit & feudum contulit: de feudo paterno & antiquo, invitis agnatis non potest, nisi vivo ipso vasallo, id est, dum vivit ipse vasallus pater filiæ ita investitæ.

36 Si alienationi, aut investituræ non consensero. *d. tit.* 39. alias non revertitur, *tit.* 24. *J. tit.* 5. §. 1. *eod.*

37 Hoc hodie immutatum. *J. eod.*

38 Hodie in infinitum. 2. *feud.* 50. v. *Mynsinger.* 2. *obs.* 95.

39 Fœminæ in feudis succedunt vel ex pacto, vel ex gratia domini (feudo hoc postremo casu libere ad ipsum dominum reverso, *ut hic*) vel si feudum sit maternum. Quid filius filiæ? succedit, si pater investitus fuerit pro se, filiis masculis & fœminis ex suo corpore descendentibus. *l.* 1. *C. de condit. insertis.*

40 *tit.* 1. §. 3. *eod.*

41 Prima exceptio. *d.* §. 3.

42 Fuit hæc Gerardi sententia. *tit.* 6. §. 1. *eod.* 1. *feud. tit.* 17. *vers. non enim* 50. *tit.* 11. §. 3. *tit.* 104. §. 1.

43 Secunda exceptio.

44 A domino. *tit.* 4 *J. eod.*

45 Id est, in feudo fraterno ac novo.

46 Vid. *tit.* 20. *J. eod.*

47 Exceptio *tit.* 13. 14 *J. eod.* Frater fratri in feudo fraterno (quod initium accepit à fratre) non succedit, nisi ex pacto: *ut hic*, aliud in emphyteusi. *Ravennas.* Quin & in feudo fraterno succedet frater, si feudum ita concessum fuerit, *duobus fratribus & singulis feudum rectum & nobile concedimus*, ut eo casu singuli solidum feudum accepisse videantur.

Tit. IX.[48]

QUI[49] SUCCESSORES TENEANTUR.

Si quis investitus fuerit de alieno[50] feudo *post*[51] *mortem ejus*[52], vel si quis fuerit investitus *sub*[53] *conditione aliqua, vel tempore,*[54] *quo nullus erat*[55] *investitus:* sive præmoriatur tenens feudum, sive investitor, sive investitus: investitor, &[56] investitoris heredes tenentur investito, vel heredi ejus veniente tempore vel conditione: licet alii dicant[57], si moriatur investitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod heredes ejus non debeant investiri: nam si quis fuerit investitus pure[58] de alieno feudo, non valet habita investitura. Hoc[59] ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona: tunc enim si præmoriatur investitor, antequam feudum tenens vel conditio, vel tempus existat: non obligatur successor illius: hoc probatur per Legem Lotharii de precariis[60], & hoc[61] intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem[62] non habent.

48 Qualiter heres investitoris teneatur. *Cujac.*

49 *tit.* 5. *Cujac.*

50 *tit.* 3. *J. eod.*

51 In diem investitura fieri potest, vel ita: investitura diem & conditionem recipere potest.

52 Id est, possessoris.

53 Sub conditione & in diem quis investiri potest.

54 Investire vasallum dominus sub ea conditione potest: *cum aperietur feudum.* Hunc in modum, feudum nondum apertum conferri sub conditione potest: pure, non potest.

55 Lego, *erit*,

56 In feudis spes conditionalis investituræ transit ad heredes active & passive. facit §. 4. *vers. ex conditionali. Inst. de verb. oblig.* Ita feudum comparatur magis contractui, quam ultimæ voluntati: quia spes conditionalis in ultima voluntate non transit ad heredes. *l. si ex* 9. *ff. de suis.*

57 An bene, ut vult glossa? An male: ut communiter glossæ opinionem reprobant Belvisanus, Isernias, Baldus, Laudensis.

58 Pure de alieno feudo investiri nemo potest.

59 Quæ superius dicta sunt de investitura in diem vel sub conditione facta, locum non habent in investitura facta ab Ecclesiastica persona. Quid ita? quia si ante diem vel eventum conditionis investitor Ecclesiasticus decesserit, successor ejus ratam investituram habere non cogitur, *ut hic.* In laico investitore, heres investitoris factam ita investituram probare tenetur.

60 Precaria, est cessio usufructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut ecclesiæ ministerium exhibeat. *Synodus Toletana: c.* 3. *fiebat.* etiam ei, ejusve liberis qui rem suam ecclesiæ donasset. adde *quæ de precaria ad Nov.* 7. *c.* 4. *Novel.* 120. *c.* 2. *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. eccles.*

61 Quod superius dictum est initio hujus capitis, locum habet, quoties primus vasallus decessit successore masculo vel agnato.

62 Feudum successionem non habere dicitur, quod morte accipientis finitur, *ut hic, & tit.* 27. *& 2 feud.* 26. §. 2.

Tit. X.[63]

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET FIDELEM DE[64] INVESTITURA FEUDI.

Orta contentio inter dominum & fidelem de investitura, decidi debet, vel per pares curiæ, vel per juramentum possessoris. Bald.

Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de investitura feudi, per[65] pares curiæ[66] dirimatur: Alii[67] enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt, inopia[68] tamen probationum dirimatur per religionem[69] clientuli[70] possessoris[71] feudi, vel cum[72] duodecim sacramentalibus[73], secundum quosdam. Cæterum si dominus possideat, etiam per suum jusjurandum cum duodecim sacramentalibus, dirimatur: hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus[74], vel actor domini, tunc enim tantum[75] suæ, id est, domini religioni statur: nisi[76] habeat testes pares idoneos[77], nam[78] aliquando malignando multa bona auferuntur[79] domino hoc modo, & hoc colligitur per legem, quæ est in titulo de acquisitione actorum regis in Lombardia[80]. Idem dicendum est de guardia.

63 Quæ superius dicta sunt de investitura in diem vel sub conditione facta, locum non habent in investitura facta ab Ecclesiastica persona. Quid ita? quia si ante diem vel eventum conditionis investitor Ecclesiasticus decesserit, successor ejus ratam investituram habere non cogitur, *ut hic.* In laico investitore, heres investitoris factam ita investituram probare tenetur.

64 Precaria, est cessio usufructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut ecclesiæ ministerium exhibeat. *Synodus Toletana: c.* 3. *fiebat.* etiam ei, ejusve liberis qui rem suam ecclesiæ donasset. adde *quæ de precaria ad Nov.* 7. *c.* 4. *Novel.* 120. *c.* 2. *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. eccles.*

65 Lego, *erit*,

66 In feudis spes conditionalis investituræ transit ad heredes active & passive. facit §. 4. *vers. ex conditionali. Inst. de verb. oblig.* Ita feudum comparatur magis contractui, quam ultimæ voluntati: quia spes conditionalis in ultima voluntate non transit ad heredes. *l. si ex* 9. *ff. de suis.*

67 An bene, ut vult glossa? An male: ut communiter glossæ opinionem reprobant Belvisanus, Isernias, Baldus, Laudensis.

68 Pure de alieno feudo investiri nemo potest.

Tit. XI.

[DE PIGNORI DATO FEUDO QUID JURIS SIT.]

Similiter si[81] quis voluerit dicere *de pignore sibi dato se investitum esse*, non[82] credatur suo juramento, sed testibus idoneis[83] paribus domus, vel curiæ. †. Insuper sciendum est feudum guardiæ, & gastaldiæ quacunque[84] hora vult auferri[85] posse à domino, scil. post[86] annum.

Tit. XII.[87]

DE CONTENTIONE [INTER ME ET DOMINUM DE PORTIONE] FEUDI FRATRIS [MEI] DEFUNCTI.

Fratri superstiti defertur jusjurandum, si partem habet in feudo, de quo est contentio inter eum, & dominum. Bald.

Si contentio fuerit inter me, & dominum *de portione feudi fratris mei defuncti*, dicendo[88] *paternum esse, & sic*[89] *me debere succedere*, ille vero minime, tanquam habuerim partem[90] meam: sive possideo[91], sive alienavi, dabitur mihi jusjurandum, scil. patrem meum jure investitum fuisse: licet non possideam portionem fratris mei. Si vero nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur jusjurandum, nisi propter supradictam rationem domino non, ut ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, sive possideat, sive[92] non, obtinebit: alioqui nisi[93] probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

63 Quæ superius dicta sunt de investitura in diem vel sub conditione facta, locum non habent in investitura facta ab Ecclesiastica persona. Quid ita? quia si ante diem vel eventum conditionis investitor Ecclesiasticus decesserit, successor ejus ratam investituram habere non cogitur, *ut hic.* In laico investitore, heres investitoris factam ita investituram probare tenetur.

64 Precaria, est cessio usufructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut ecclesiæ ministerium exhibeat. *Synodus Toletana: c.* 3. *fiebat.* etiam ei, ejusve liberis qui rem suam ecclesiæ donasset. adde *quæ de precaria ad Nov.* 7. *c.* 4. *Novel.* 120. *c.* 2. *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. eccles.*

65 Lego, *erit*,

66 In feudis spes conditionalis investituræ transit ad heredes active & passive. facit §. 4. *vers. ex conditionali. Inst. de verb. oblig.* Ita feudum comparatur magis contractui, quam ultimæ voluntati: quia spes conditionalis in ultima voluntate non transit ad heredes. *l. si ex* 9. *ff. de suis.*

67 An bene, ut vult glossa? An male: ut communiter glossæ opinionem reprobant Belvisanus, Isernias, Baldus, Laudensis.

68 Pure de alieno feudo investiri nemo potest.

Tit. XIII.[94]

DE ALIENATIONE FEUDI.

Vasallus hoc jure potest etiam sine voluntate domini feudum alienare ad libellum usque ad medietatem, & non in plus: & non per alium contractum. Bald.

Si clientulus[95] voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium[96], sine domini voluntate, poterit hoc facere: ulterius[97] progredi non[98] potest, secundum justum & verum usum: aliquin, & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello[99]. [Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii[100].] Mediolanenses[101] vero irrationabi-

63 Quæ superius dicta sunt de investitura in diem vel sub conditione facta, locum non habent in investitura facta ab Ecclesiastica persona. Quid ita? quia si ante diem vel eventum conditionis investitor Ecclesiasticus decesserit, successor ejus ratam investituram habere non cogitur, *ut hic.* In laico investitore, heres investitoris factam ita investituram probare tenetur.

64 Precaria, est cessio usufructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut ecclesiæ ministerium exhibeat. *Synodus Toletana: c.* 3. *fiebat.* etiam ei, ejusve liberis qui rem suam ecclesiæ donasset. adde *quæ de precaria ad Nov.* 7. *c.* 4. *Novel.* 120. *c.* 2. *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. eccles.*

65 Lego, *erit*,

66 In feudis spes conditionalis investituræ transit ad heredes active & passive. facit §. 4. *vers. ex conditionali. Inst. de verb. oblig.* Ita feudum comparatur magis contractui, quam ultimæ voluntati: quia spes conditionalis in ultima voluntate non transit ad heredes. *l. si ex* 9. *ff. de suis.*

67 An bene, ut vult glossa? An male: ut communiter glossæ opinionem reprobant Belvisanus, Isernias, Baldus, Laudensis.

68 Pure de alieno feudo investiri nemo potest.

Source : BIU Cujas

1 Consuetudinem sine ratione interdum admitti hinc notant: dum ne bonos in mores committat.

2 Quid? civitati num potest vasallus in feudum dare? non potest, *arg. hujus capitis l. An usufructus 56. ff. de usufructu.*

3 Cur feudum in perpetuum libellum dari non possit, *adde 2. feud. 9.*

4 Ecclesia heres perpetua intelligitur.

5 Idem pene dicitur de municipiis, *l. 56. ff. de usufructu.*

6 Natura perpetui libelli quæ.

7 Vasallo olim licitum erat feudi dimidium alienare per libellum; idque in privatum, non in Ecclesiam. Ita nonnunquam deterioris est conditionis Ecclesia quam privatus, quod sit ideo, ne cum alterius injuria locupletetur Ecclesia. Ita non fuerit hoc caput adversus ecclesiæ libertatem. *Auth. cassa, C. de sacr. eccl.*

8 Ecclesiæ commendatio.

9 Id est, si pignori obligaverit.

10 Heredis nomine, jure feudistico, filius masculus ex masculo descendens non ex fœmina intelligitur, *ut hic, & 2. feud. 34. §. 2. vers. profecto. J.*

11 Quia peremptio jure auctoris, perimitur jus successoris, *ut hic, & 2. feud. 8. §. 1. tit. 9. in pr.*

12 *2. feud. 52. 55.*

13 Id est, fratris filio, *ut tit. 5. item, S. eod.*

14 Inter agnatos proximos aliquid permittitur, quod inter extraneos non est permissum, *ut hic.* Permissa est inter agnatos feudi alienatio sine voluntate domini, at non in extraneos. Cur permittitur? hujusmodi alienatio proprie non est alienatio, sed refutatio potius feudi paterni ab initio.

15 Inclusa, ad sequentem titulum pertinent, ejusque initium faciunt, proxime ante §. 1.

16 In feudis dignitatum, stricto jure (aliud usu) non est successio, *ut hic*, Cur non est successio? hujusmodi feuda vel dignitates successione non quæruntur, sed electione & concessione principis. 17 Consuetudine scil. & ita hoc verbum plerunque intelligitur *l. 13. §. ult. ff. de injuriis. l. 1. §. 6. ff. de extra. cognit.*

18 *tit. 9. Cujac.* 19 De investitura Marchiæ, Ducatus aut Comitatus, & ejus successione, & retentione. *Cujac.* 20 Regalium dignitatum collationes, summi principis sunt. 21 In feudis regalibus dignitatem habentibus non succedit heres, nisi de novo per investituram adquirat. Hujus observantiæ vestigium apud Hispanos adhuc viget. Ducalis enim dignitas nisi per Regem renovetur, non transit ad heredes. Zuarez. *in l. quoniam. C. de inoff. testam. dubit. 1. in fin. & dubit. 2. num. 10.* Molin. *de primogen. Hispan. lib. 1. cap. 11. num. 20. & seq.* ANS.

22 Hodie usurpatum est, ut feudum regale jure successionis adquiratur. *2. feud. 55. §. 1.* hoc est, deferuntur hujusmodi feuda primogenito. Quid si incertum sit, quis primogenitus sit: An ambo admittentur ut vult Alexander? An supremus feudi dominus alterutrum prout voluerit, eligere poterit: ut post Baldum notat Alvarotus? Quid si Rex vel Dux ante regiam vel ducalem dignitatem indeptam filium habuerit, & alium post eam adeptam susceperit? Hunc, non illum præferri notant: si modo consuetudo non de primogenito simpliciter, sed de primogenito Regis, vel Ducis loquatur. 23 De successione feudi Capitaneorum & valvasorum, *tit. 10. Cujac.* 24 *tit. 1. §. 2. tit. 8. J. eod.* 25 Id est, patrum fuorum. 26 Filii, scil. vel nepotis mortui. 27 Sobrinis, *Hotom.* patruelibus? *Cujac.* 28 De successione domini in feudo ejus qui fratrem vel filiam habet. *tit. 11. Cujac.* 29 *tit. 1. §. 2. in fin. J. eod.* 30 In feudalibus successionibus descendentes collateralibus favorabiliores, quippe descendentes ascendentibus succedunt etiam in feudo novo: at non collaterales collateralibus, nisi hoc dictum sit.

31 *tit. 8. J. eod.* 32 Frater fratri non succedit in feudo novo, nisi ita pactum sit.

33 Simile potest extendi in feudis, & sic à similibus ad similia progredi possumus, etiam in causis feudalibus. 34 *d. §. 2. in pr.* Cujacius sequentia addit ex manuscriptis, in his omnibus videndum est quid actum sit inter contrahentes. Investitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines servari debet, nisi juri vel naturæ contraria sit. Si ergo Domino & fideli placuit, ut paciscantur de filiabus, quatenus ipsæ succedant, hoc quoque servandum est, & sic per pactum filiæ succedunt. 35 Pacto derogari potest feudorum naturæ. Pacto enim potest effici ut fœminæ & collaterales succedant in feudo novo. 36 Maritus non succedit uxori in feudo, etiamsi nulli sint propinqui uxoris. Ita titulus, Unde vir & uxor, juris civilis, locum non habet in feudis. Quod ita verum, ut etiamsi maritus una cum uxore investitus sit, ei non succedat, nisi in investitura adjectum fuerit ut succederet. 37 De successione feudi materni non conjugalis, *Cujac.* 38 Fœmina interdum capax est beneficii. 39 Feudum tamen in dotem marito suo uxor dare potest: adeo ut vasallus marito servire teneatur non ipsi mulieri. 40 *2. feud. 13. 85. 104. §. 2.* 41 Liberi succedunt in feudo materno, licet id in investitura dictum non fuerit: quæ sententia non usu regni, sed ex æquitate obtinet. Quid filii naturales? non succedunt matri in feudo materno. Ita, *l. si qua illustris. 5. C. ad SC. Orficianum*, in feudis locum non obtinet: *naturales in fin. si de feudo defuncti.* 42 In alode tamen cognatos uxoris excludit. 43 *d. titul. 85.* 44 Stricto jure. 45 Regni proprie beneficium vocatur paternum, &c. Cujac. 46 Æquitas juri stricto præferenda. 47 *2. feud. 50.*

48 A minoribus. *Cujac.* 49 *tit. prox. J. eod.* 50 *tit. 13. Cujac.* 51 *tit. 1. §. 5. J. eod.* etiam non habita ratione culpæ. *tit. 7. vers. si vero facta.* Hodie sententia hæc correcta est secundum Glossam & Doctores; ut scilicet hodie non possint minores valvasores, minimis suis valvasoribus quandocunque velint feuda auferre restituto pretio: ut hec possint iisdem feuda auferre, sine causa cognita & convicta culpa. 52 Vel nisi hostem fecerint Romæ. *d. vers. si vero*, id est, nisi Romam cum domino in exercitu profecti fuerint, *tit. 1. §. 5. J. eod.* 53 Beneficium non vendiderint, quidam ita legunt, vid. *Cujac.* 54 *d. §. 5. d. vers. si vero.*

55 *tit. 14. Cujac.*

56 Qualiter capitanei vel valvasores feudo priventur. *Cujac.*

57 Capitanei licet improprie vel minores, &c. *Cujac.*

58 Id est, dominos.

59 *tit. 5. J. eod. tit. 21. §. 1. J. eod. 2. feud. 24. §. 2.*

60 Id est, arcanum secretum, ut *2. feud. 6. vers. tutum, & tit. 7. vers. etsi aliquid mihi, tit. 24. §. 2. vers. Item si delator. 3. Constitit. 2. Neapolit. 18.* facit *l. 38. ff. de pœnis. l. 6. ff. de re militari.*

61 Credentiam domini manifestans vasallus feudo privatur: si modo malo animo & nocendi domino id fecerit & damnum inde secutum fuerit. Idem si amicitiam cum inimicis domini vasallus contraxerit. Amicitiam intellige non simplicem, sed animo injuriæ & damni domino inferendi. Unde constat his casibus vasallum ignorantem non puniri. Hoc tamen inter superiores casus interesse dicitur: quod revelans domini secretum vasallus probare tenetur, se non id fecisse animo nocendi: cum amicitiam contractam cum inimicis domini, probare dominus teneatur. Priorem enim casum illicitum esse, posteriorem non æque: Cur? non est res illicita amicitiam contrahere.

62 *tit. 5. vers. item si fidelis.*

63 Vid. *d. tit. 5. vers. similiter si dominum. J. eod. 2. feud. 51. §. 2.*

64 Similes culpæ similem pœnam exigunt, similis autem censetur arbitrio judicis. *l. non possunt 12. ff. de leg.*

65 *2. feud. 24. §. 2. vers. sed quia natura.*

66 *tit. 15. Cujac.*

67 Forum feudale varium est.

TIT. XIV.[18]

[19]DE FEUDO MARCHIÆ, VEL DUCATUS, VEL COMITATUS.

In feudis dignitatum non succedit heres, nisi sit investitus. Bald.

DE marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua legali dignitate si quis investitus fuerit per beneficium ab [20] Imperatore: ille [21] tantum debet habere, heres enim non succedit ullo modo, nisi [22] ab imperatore per investituram acquisierit.

1. SI [23] capitanei, vel valvasores majores, vel minores investiti fuerint de beneficio: filii vel nepotes ex [24] parte filiorum [25] succedunt. Si vero unus ex his filiis, vel nepotibus sive descendentibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti [26] fratres vel nepotes per investituram patris & avi in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis [27].

2. SI [28] duo fratres simul [29] investiti fuerint de beneficio novo, & non de paterno: si unus eorum sine descendentibus [30] masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater: nisi [31] pactum [32] fuerit in investitura, quod frater fratri succedat. Per pactum enim frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratribus, ut unus alii succedat per pactum: idem [33] dicendum est de filiabus, [34] si hoc pactum conciliet: & sic per pactum [35] filiæ [36] succedunt.

TIT. XV.

AN [37] MARITUS SUCCEDAT UXORI IN BENEFICIO.

Maritus uxori non succedit in feudo, etiam fœmineo, nisi specialiter sit investitus. Bald.

SI fœmina [38] habens beneficium (& maritum [39]) moriatur: nullo [40] modo succedit [41] in beneficium [42] maritus, nisi [43] specialiter investitus fuerit. †. Et si ipsa fœmina filios dimiserit: dicunt quidam [44], filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictum, vel investiti fuerint: quia secundum usum regni [45] ad beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed secundum æquitatem [46] dicamus filios [47] debere succedere. Hoc dicimus de capitaneis, & de majoribus valvasoribus, & de minoribus: de minimis autem & de iis, qui beneficium tenent à majoribus [48] valvasoribus, sic servetur, sicut inferius [49] dicemus.

TIT. XVI.[50]

DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVASORIBUS QUID JURIS SIT.

Minores valvasoribus minimis feudum auferre possunt quandocunque pretio tamen restituto, si quod acceperint. Bald.

SI minores valvasores beneficium tollere voluerint minimis valvasoribus, licet [51] eis facere: excepto [52] si beneficium [53] vendiderint [54] eis. Si vero pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

TIT. XVII.[55]

[56]QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

SI capitanei, vel majores valvasores, qui hodie vocantur capitanei [57] (licet improprie dicantur minores) seniores [58] in bello dimiserint [59], vel si credentiam [60] ad eorum damnum scienter manifestaverint [61], si valvasores seniorum uxores adulteraverint [62], si scienter seniores assalierint [63], vel [64] similes [65] culpas commiserint: beneficio carere debent.

TIT. XVIII.[66]

APUD [67] QUEM VEL QUOS CONTROVERSIA FEUDI DEFINIATUR.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos [68], coram Imperatore definiri debet. Si vero fuerit contentio inter minores valvasores & majores de beneficio: in judicio parium definiatur, vel per judicem [69] curtis.

SI [70] aliquis de capitaneis, vel de majoribus valvasoribus, vel de minoribus suum beneficium, sive totum [71] sive partem alienaverit [72] & [73] ipse vel heres ejus sine herede decesserit: quia beneficium senioribus aperitur, totum quod fecit, revocari debet.

TIT. XIX.

[74]CONSTITUTIONES FEUDALES DOMINI LOTHARII IMPERATORIS, QUAS [75] ANTE [76] JANUAM BEATI PETRI IN CIVITATE ROMANA CONDIDIT OBSERVANDAS.

SI quis ex [77] militum ordine decesserit, qui de feudo investitus fuerit: ut constitutum habemus, observetur de beneficio [78], & successione, & culpis. †. Si unus inculpatus [79] fuerit una de his nominatis culpis, ut habemus insertum, observetur per constitutionem domini Lotharii [80] Imperatoris, quæ est constituta tempore Eugenii Papæ, ante januam beatissimi Petri Apostoli in civitate Romana per laudamentum [81] sapientum [82] Papiæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brenus (alias Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucæ & Pisæ, & Syponti, & Marchionum atque ducum vel capitaneorum atque valvasorum majorum.

Decedente milite vasallo succedit sibi filius, & nepos ex eo, & frater: quinimo & patruus si feudum sit avitum. Bald.

(Imp. Lotharius Eugenio Papæ, & universo populo.)

SI [83] quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & neporem [84] reliquerit, in beneficium avi [85] in patris vicem [86] succedit. Et si heredem [87], & fratrem [88] reliquerit, in beneficium patris ipse [89] succedit. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris [90] in beneficium sui [91] defuncti [92] succedat [93].

TIT. XX.[94]

DE BENEFICIO FRATRIS, ET QUALITER FRATER IN BENEFICIUM FRATRIS SUCCEDAT.

Frater fratri defuncto sine filio non succedit in novo feudo. Bald.

SI quis acquisierit [95] beneficium & sine filio masculo mortuus fuerit & fratrem reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus (habeat) nisi [96] per investituram à domino ordinatum fuerit, *ut frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine herede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio:* vel nisi beneficium de [97] communibus [98] bonis fuerit [99] emptum [100] Vel utriusque nomine domino sciente: si insimul steterint: [101] vel [102] in hostem regis adquisierint. [103]

TIT. XXI.

Quid enim si lis inter imperatorem & civitates fœderis Longobardici fuerit? pares civitatis & Comitatus judicant: nisi imperator ipse in Longobardia sit: tunc enim potest ipse judex esse. *§. si qua controversia. tit. de pace Constantiæ.* Quid si contentio est inter capitaneos Imperatoris? solus Imperator, *ut hic.* Quid si inter alios vasallos? si utrique in aliis feudis non controversis ejusdem domini sint convasalli, Dominus feudi judex erit: si unum constiterit vasallum esse in alio feudo, quam contentioso, Pares curiæ judices erunt: si dubium fuerit quis litigantium sit vasallus, ordinarius vel arbiter judicabit, *c. si inter de lege Conrad.* si de feudo antiquo tantum inter se litigabunt Curia. *c. 1. de inveſt. in mar.* si unus antiquum esse, alter novum & proprium dixerit, pares Curiæ sine domino cognoscent. *c. 1. J. an apud judicem.* si plures investituras proferent ipsi litigantes, ordinarius judex erit. *§. si duo de pace tenenda.* si lis inter vasallum & non vasallum, Ordinarius. *c. 1. de contr. inter vas. & alium.* si inter dominum & alium non vasallum, ordinarius quoque. *§. pen. de prob. al. feud. per Fred.* si inter dominum & vasallum lis est, vel de investitura, vel de amittendo feudo, vel de vi, vel de negata justitia, pares Curiæ cognoscent (nisi forte nimis ipsi domino faveant, vel nisi pares ipsi meticulosi sint: tunc enim vel officium præsidis advocatur, *arg. l. illicitas. 6. ff. de off. præsid.* vel imperatoris) si inter dominum, & eum quem dominus negat esse vasallum, pares quoque cognoscent. *Bald. d. §. pen.* Quid si citra privationem feudi criminaliter agetur ad vindictam, vel civiliter ex injuria, damno, interdicto? ordinarius cognoscet. *Bal. c. 2. de lege Conradi.* Quid si jurisdictio privilegio, statuto, vel consuetudine sit finita? ea spectanda fuerit. *Bald. d. §. pen.* Quid in causa appellationis? superior cognoscet. Vide hic & Ravennatem. Quid? juramenti ratione, Ecclesiasticus judex etne in negotiis feudalibus competens judex? vide Alvarotum. *§. ult. de inveſtit.* 68 Id est, primi ordinis vasallos, veluti Duces, Marchiones, Comites. 69 Judex Curtis judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis: quo nomine Judex Curiæ dicebatur, videturque ita alibi legendum. *2. feud. 15. in fin. & 46. in fin.* 70 Quando per alienationem Capitanei vel valvasores feudo privantur. *tit. 10. Cujac.* 71 *tit. 5. & pr. & §. 1. tit. 13. J. eod. 2. feud. 44.* 72 Sine domini consensu. *2. feud. 52. 55.* 73 Hodie beneficium, ut alienatum est sine consensu domini ita statim committitur. Ita hic §. ad jus antiquum pertinet. 74 De successione & culpis militis fidelis. *tit. 17. Cujac.* 75 Imperator, etiam cum in urbe Roma est, potest legem generalem facere urbi & orbi. 76 Ad limina. *3. Longob. 10.* in atrio, solebant eo loci Imperatores constitutiones suas promulgare. *Cassiod. 9. var.* 77 Ex eorum militum ordine quos valvasores nominare solent. *Otho. Frisingensis 1. c. 3.* 78 Lotharii constitutiones feudales, de feudorum successionibus & culpis, quibus feudum amittitur, sunt servandæ. 79 Accusatus. 80 Lotharii primi, vid. *hic. Hotom.* Tertii. *Cujac. hic.* 81 Consilium. *tit. 22. §. 2. in fin. J. eod.* Authoritatem habet majorem quod plurium consilio fit & auctoritate, *arg. l. dubium. 3. C. de repudiis.* 82 Sapientum Mediolani, atque Papiæ seu Cremonæ atque Mantuæ & Veronæ, (quæ vulgo Berna vocatur) & Tervisii & Paduæ atque Vincentiæ, & Parmæ, &c. *Cujac.* 83 Qualiter nepos vel patruus succedant in feudo avito. *tit. 18. Cujac.* 84 In successione feudi antiqui seu paterni, primo vocantur descendentes, filius, nepos, deinceps vero, his non extantibus, collaterales.

85 Id est, in avitum beneficium. 86 Et ita nepos patris vicem repræsentat, sive solus sit, *ut hic*, sive cum patruis concurrat. *2. feudorum 11.* 87 Id est, filium vel nepotem masculum.

88 Filius patruo præfertur, *ut hic, & tit. 18. 2. in fin. J. eod.* 89 Filius scil. 90 Id est, patruus. 91 Id est, avitum. 92 Id est, quod erat delatum fratris filio. 93 Quando frater fratri succedat in feudo. 94 *tit. 19. Cujac.* 95 *tit. 8. in fin. J. eod.* de successione fraterni ac novi feudi. 96 Prima exceptio. *1. feud. 1. §. 2. 2. feud. 12.* 97 Feudum emptum proprio nomine ex communibus bonis commune est: quod repugnat *l. Titium. 47. §. altero. 6. ff. de admin. tut.* Cur tam varie? Præsumitur sciens dominus, fratribus inter se communibus vasallis feudum quasi sociis dedisse, partim quia fratres ipsi simul vivebant, partim quia de communibus bonis emebatur. Hinc commune negotium tanquam à socio, gestum ea parte videtur, nisi forte ipsius emptionis tempore, emptor nominatim protestatus fuerit sibi uni caveri feudumve emi. *Bald.* 98 Secunda exceptio. *2. tit. 7. 12. in fin.* 99 Feudum emi potest, *tit. 7. 16. J. eod.* 100 Tertia exceptio. vid. *d. tit. 12.* 101 Quarta exceptio. His enim casibus quatuor frater fratri non succedit in feudo novo. 102 Feudum pecunia adquiri potest.

103 Communibus armis. *d. tit. 12.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXI.

[1]DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO.

SAncimus, ut nemo miles [2] sine [3] cognita [4] culpa beneficium [5] suum amittat [6]: si [7] ex culpis iis, vel causis convictus [8] non [9] fuerit, quas milites usi [10] sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis: vel [11] per laudamentum [12] parium suorum: vel [13] si dominis suis [14] deservire noluerint, tunc condictio [15] causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non servit domino. Nam si steterit viginti annis & ultra quod non servierit domino: nisi [16] necesse fuerit domino, feudum non amittit.

Vasallus feudo privatur alienando, cum uxore Domini concumbendo: & in pugna, cum posset eum juvare dimittendo. Bald.

SI [17] quis miles beneficium suum vendiderit [18] totum sine (voluntate vel jussu) domini sui: ut proprium beneficium amittat [19] decernimus, dominus vero habeat: vel si concubuerit [20] cum uxore domini sui, domino vivente [21]: vel si in pugna suum dominum dimiserit [22], & cum eo non laboraverit [23], si potuerit.

TIT. XXII.

[QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE DEBEAT.]

Si miles intra annum & mensem post mortem domini non petat investituram ab ejus herede, vel post mortem patru à domino: perdit feudum. Bart.

SAncimus, ut nemo miles [24] ultra [25] annum, & [26] mensem, vadat, ut investituram beneficii sui à filio [27], vel successore domini sui petat, vel post mortem [domini sui, vel] patris sui, vel alterius, cui succedere debet: nisi justa [28] causa intervenerit, quare non petierit: veluti [29] mortis, [30] vel capitales inimicitiæ [31], vel infantia [32], vel justa absentia [33]: & si (ut supra dictum est) non petierit, damnetur.

SI [34] quis fecerit investituram, [35] vel [36] cambium [37] de beneficio sui militis [38], sine illius consensu, cujus est beneficium: pro non [39] facto habeatur.

Miles non potest devestiri à domino sine [40] culpa, & causa cognita, & convicta, per laudamenta parium. Bald.

SAncimus, ut nemo miles [41] adimatur de possessione sui beneficii, nisi [42] convicta culpa: quæ sit laudanda [43] per judicium parium suorum, sicut supra [44] diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares inique judicassent, miles in possessionem maneat per sex hebdomadas: & ad [45] nostram veniat præsentiam cum [46] illis, qui laudamentum [47] atque judicium fecerint, & ante nos definiemus.

TIT. XXIII. [48]

DE [49] CONTENTIONE INTER DOMINUM ET VASALLUM [50] DE INVESTITURA FEUDI.

Si inter militem vasallum & dominum contentio sit de investitura: domino deficiente in probatione, vasallo possidenti defertur jusjurandum: domino autem possidente, militi vasallo incumbit probatio. Bald.

SI quis miles [51] in possessione sui beneficii fuerit, & dominus investituram negaverit: miles [52] affirmet per jusjurandum, si potuerit, quod suum sit beneficium per investituram domini sui: & si dominus possederit, & miles sic dixerit, quod investitus fuerit à domino suo, & dominus negaverit: adhibeantur pares illius, & per ipsos inveniatur veritas: & si pares non fuerint, veritas inveniatur per dominum [53]: quia [54] non est bonum, ut veritas denegetur.

TIT. XXIV. [55]

[56]QUEMADMODUM FEUDUM AD FILIAM [57] PERTINEAT.

Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficiis patris. Baldus.

SI quis sine filio masculo [58] mortuus fuerit, & reliquerit filiam; filia non habeat beneficium [59] patris, nisi [60] à domino redemerit [61]. Si autem dominum ei dare voluerit propter servitium & amorem patris: non [62] revocetur [63] ab ullo ex parentibus [64] suis, neque damnetur.

TIT. XXV. [65]

[66]QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI POTEST.

Feudum sine investitura constitui non potest. Bald.

SCiendum est, feudum sine [67] investitura nullo [68] modo constitui posse, etiamsi domino jubente [69] quis alicujus rei nomine feudi possessionem nanciscatur, & teneat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi [70] feudi nomine retinere: herede ejus in hoc jure nullo modo ei succedente [71].

SI [72] dominus, qui investivit, forte sit clericus [73], & contigerit, ut ante moriatur, quam vasallus possessionem feudi nanciscereturr: exinanitur [74] feudum, quod generaliter in omnibus clericis, qui feudum dant, observatur.

TIT. XXVI. [75]

SI [76] DE INVESTITURA INTER DOMINUM ET VASALLUM LIS ORIATUR.

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de investitura feudi, domino scil. investituram se fecisse negante: si [77] testibus res probari non poterit, possessoris [78] sacramento res decidatur. †. Idem [&] in eorum successoribus [79] observatur. †. Si vero testes interfuerint, & eos vasallus ad [80] testimonium vocaverit [81], eorum testimonio cum sacramento [82] credatur. Testes [83] vero sint pares [84] ejus, & [85] qui ab eodem domino feudum teneant: qui si tempore investitionis abfuerint, etiam extranei [86] sunt recipiendi, qui etiam [87] si veritatem celare voluerint, forte amore [88], vel pretio, vel alia qualibet ex causa, à comite [89], vel à populo [90], jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes [91] tacebunt. His enim non cogentibus [92] eos, vasallus cum ipso domino ad [93] imperatorem [94] ire festinet: eique causam intimet: & quod Imperator inter eos judicaverit, observetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad annum [95] quiete possideat. Si vero ad regem non venerit, vel [96] non miserit intra annum, domini [97] sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento jam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent: præterquam quod de personis testium dictum est. In [98] clericorum feudo pariter accipiuntur pares, & extranei: hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo investiunt, sæpe absconse [99] & sine [100] præsentia suorum confratrum [101] hoc facere studeant.

Orta contentione inter dominum & vasallum, si vasallus dicit, se vel patrem suum investitum, debet probare per testes saltem duos suam intentionem. Bald.

§. 1. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre ejus, de feudo investitum esse contenderit: nisi per duos [102] pares de domo [103] ipsius domini probaverit quod intendit: vel etiam cum pares absunt, per alios [104] idoneos duos testes: tunc in electione domini est, utrum velit jurare cum duodecim [105] sacramentalibus, illum, qui feudum quærit, per se, vel patrem ejus, si de hoc quæratur, de ipso feudo investitum non fuisse. Quod si jurare noluerit, actor juret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum investitum fuisse. Quod si jurare noluerit: qui convenitur est absolvendus. Secundum enim morem Mediolanensium hæc sacramenta præstanda sunt, tam à filiis [106] actoris, vel rei, quam ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione [107] feudi sit, de quo dominus dicit eum investitum non fuisse: tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare se, vel patrem suum fuisse investitum. Hæc & ab eo servitia receperit. Investitus vasallus recte videbitur. *c.* 1. ℣. *de conf. recti feudi.* Quid si sine servitiis 30. vel 40. annis possederit? rectum feudum fuerit: & ad heredes descendet. *c. si quis*, ℣. *si de feudo fuerit controvers.* Quid si domini jussus intervenerit, nullos pares habentis? Baldus negat recte feudum fore: Contra Alvarotus, rectum fore ait: Ravennas & Laudensis tum demum rectum fore putant, si hujusmodi jussus à principe intervenerit. *arg. l. omnium* 19. *C. de test am. l. penult. C. de don. inter virum.* Quid si domini jussus in brevi tantum aliquo testato insertus fuerit? rectum fuerit feudum: par enim authoritas parium, & testati, *cap.* 1. ℣. *quid sit investitura.*

1 *Tit.* 20. *Cujac.*

2 An idem in non milite? Idem, nam quæcunque in feudis constituuntur de milite, locum habent in non milite vasallo: nisi diversitatis ratio inter militem & alium vasallum præferatur. *c.* 2. ℣. *tit.* 3.

3 Miles ipso jure feudum non amittit, sed causa cognita, vel convicta. *tit.* 22. §. 2. ℣. *eod.* non sine culpa. *tit.* 7. ℣. *eod.*

4 Quo nomine actio commissi feudi criminalis competit. *Hot.*

5 Feudum vasallus non amittit nisi causa rationabili cognita & convicta, *ut hic.* sic privilegia sine causa auferri non possunt. *Abrar. l. ult. C. de diversi. prad. urb. lib.* 11.

6 Sententia hic requiritur quia privandus dicitur, *l. jubemus* 14. *C. de sacrosi. eccles. l. ejus* 29. *ff. de jure fisci.* alias si ipso jure privaretur, sententia non esset necessaria ad ipsius pœnæ essentiam, sed ad executionem tantum, ut multis notat Ravennas hoc loco: vid. *c. pro humani de homicidio in* 6. & *c. secundum leges de hæreticis in* 6.

7 Sed si, ita emendo dispuncta etiam negativa & duabus disjunctivis: quæ sequuntur, ut mox dicam.

8 Ad convincendum vasallum quinque testes necessarii sunt. ℣. *quot testes sunt necessarii.*

9 Hanc negativam expungo, eo sensu, Miles sine culpa beneficium non amittit, sed si laudamento parium convictus fuerit, in juramentum fidelitatis commisisse, puta si dominis suis deservire noluerit, tunc condictio causa data proponitur ad repetendum feudum.

10 2. *feud.* 67. 97. *in fin.* ℣.

11 Hanc particulam expunge.

12 Id est, judicium. *tit.* 22 *in fin.* ℣. *eod.*

13 Puta si, ita legendum censeo.

14 Petentibus scil. feudum. 26. §. 3. *vers. vasallus* & §. 7. *tit.* 37. §. 1. ℣ *cod. tit.* 28. §. 1. facit *lex.* 22. *ff. de operis liber.* 15 Condictio causa dati, vel ob causam, causa non secuta datur domino, ad feudum repetendum si vasallus debitum servitium præstare recusaverit. *l. si donaturus* 9. *ff. de condict. causa data.* Qua de re vide plura hic apud *Laudensem.* 16 *d.* §. 7. sufficit voluisse, licet non servierit. 17 Quot modis miles beneficium suum amittat. *tit.* 21. *Cujac.* 18 Vid. 2. *feud.* 55.

19 Quid si post culpam, sciens prudens amice cum vasallo dominus vixerit? feudo non privabitur vasallus: adde §. *ult. Inst. de injuriis.* 20 *tit.* 5. & 17. ℣. *eod.* 21 Non igitur idem si cum ejus vidua? Imo idem fuerit. 22 *tit.* 5. & 17. 2. *feud.* 24. §. 2. 23 Impotentia fortuita & magna non adjuvans dominum vasallus excusatur, nisi eam vitio suo sibi accerserit. Cæterum clamore saltem juvare cogitur, *l. cum Dominus* 19. *ff. ad Silan.* 24 Miles investituram petere debet intra annum & mensem, *ut hic*, alii vasalli non milites, intra annum & diem. *c.* 1. §. *præterea* ℣. *de prob. alienatione feud. per Feder.* 25 Hoc tempus currit scienti, non ignoranti, quippe ignoranti non privaretur nisi ignorantia esset crassa & supina.

26 Et diem vadat. *Cujac. Hotom. arg.* 2. *feud.* 24. 52. *in fin.* 55. *in fin. prin.* & ita legendum est. 2. *feud.* 97. 27 A quibus investituræ renovationem vasallum petere oporteat: 28 2. *feud.* 52. 2. *feud.* 97. *in fin.* 97. *l.* 1. *C. quibus ex causis majores.* 29 Causæ justæ non petitæ investituræ vasallo hæ sunt: mors, inimicitiæ capitales, infantia, justa absentia, *ut hic*, vel si quæ similis. 30 Adde *l.* 2. §. 3. *ff. si quis cautionib. l.* 9. *l.* 20. *ff. de procurat. l.* 17. *ff. de sponsalibus.* 31 *l.* 8. *in fin. l.* 14. *l.* 43. §. 6. *in fin. ff. de procurat.* 32 Adde *l.* 17. *ff. de procurat.* 33 *l.* 9. *l.* 23. *ff. de procurat.* 34 De investitura quam facit dominus sine consensu fidelis. *tit.* 22. *Cujac.* 35 Investire pure alium de feudo vasalli dominus non potest sine consensu ipsius vasalli. 36 Permutare feudum vasalli, ignorante & non consentiente, dominus non potest. adde *l. non dubium.* 5. *C. de legibus. l.* 2. *C. de Eunuchis.* 37 Id est, permutationem. *tit.* 4. §. 2. ℣. *eod.* 38 Et vasalli. Militis enim nomine significatur vasallus, & magis domino opponitur quam pagano, *in pr. hujus tit.* ℣. *eod.* & 2. *feud.* 26. 39 Pro infecto habetur quod fit contra consuetudinem feudalem. Quid? dominus alienans feudum vasalli, invito vasallo, num feudum amittit: quemadmodum amitteret vasallus si feudum alienasset invito domino? Baldus negat: cum privatio vasalli fit inducta illo casu præter nullitatem alienationis. 40 Ut miles fidelis de possessione feudi non ejiciatur sine culpa. *tit.* 23.

41 Id est, vasallus, *ut sup.* 42 Dixi *tit.* 21. ℣. *eod.* id est, nisi convictus & per sententiam damnatus. Ita vasallus privari possessione sui feudi non potest, nisi convictus & sententia damnatus: à qua tamen sententia appellare vasallus potest intra sex hebdomadas, eo inter immanente in possessione feudi. 43 Id est, definienda, probanda. 44 *d. tit.* 21. 45 Appellari, omisso medio, ad imperatorem in feudis non potest. *l. Imperatores* 21. *ff. de appellat.* 46 Appellationis judicem adire primus judex non cogitur, satis est enim ab eo apostolos dari, *l.* 1. *ff. de libellis dimissor.* hic autem primus judex, qui sententiam dixit, judicem appellationis adire debet, quod speciale est in magnis feudis. 47 Id est, judicium, *ut hic & tit.* 20. & 21. ℣. *eod.*

48 *tit.* 24. *Cujac.* 49 Si dominus investituram feudi negaverit: cum fidelis est in possessione feudi. *Cujac.* 50 De origine verbi vasalli vid. Petr. Heig 4. 2. *num.* 76. Ans.

51 Idem in quolibet vasallo. 52 Juramentum defertur vasallo possidenti, cui controversia sit investituræ. 53 *tit.* 2. §. 4. ℣. *eod.* 54 Id est, jurare id quod verum sit ex animi sui sententia, vasalli & domini possidentes debent, quoties eis defertur jusjurandum. 55 *tit.* 25. *Cujac.*

56 Ut filia in feudo paterno non succedat nisi fuerit investita. *Cujac.* 57 *tit.* 1. §. 3.

58 Filio vel nepote, vel deinceps. 59 *Sup.* novum, ut notat Petrus de Cervo, Baldus, Isernias, Ardizo, Odofredus: sed tamen Pileus & Beluisanus hunc locum de paterno & antiquo interpretantur: & Baldus quidem de feudo quod vasallus pro se & heredibus suis masculis & fœminis recepit. 60 *tit.* 8. *in fin.* ℣. *eod.* 61 Reditu unius anni vel trium. id Galli *relief* appellant: adde 2. *feud.* 15. Alii interpretantur nisi meruerit operis suis,

62 Investire filiam vasalli in feudo novo dominus potest invitis agnatis.

63 Imo revocatur, *tit.* 8. ℣. *eod.* Solve, revocatur si agnati non consenserunt. 2. *feud.* 39. secus si consenserint, 1. *feud.* 5. §. 1. vel die investiri posse in feudo novo non in antiquo. Priore enim casu non succedunt agnati. Atqui nullum videtur dubium, ut possit filium vasalli dominus investire in eo feudo, quod ipse mortuo vasallo habiturus sit invitis vasallis. Quid? num dicemus, rem dubiam in feudis fuisse, ut possit, exstantibus vasallo agnatis, ejus filiam investire? An potius dominum non posse agnatis exstantibus filiam vasalli investire, nisi his casibus, de quibus hic agitur? An hic dicemus filiam investitam, vivente patre? An invitis agnatis investiri posse, si feudum ab ejus patre ad quisitum, pro se, & heredibus suis etiam fœminis?

64 Id est, agnatis.

65 Feudum sine investitura non constitui. *Cujac.*

66 *tit.* 26. *Cujac.*

67 Feudum (ut habeat propriam naturam feudi) sine investitura constitui non potest. Ideoque si non præsente curia, dominus jusserit aliquem possessionem alicujus rei prehendere feudi nomine, feudum rectum non erit, ut ad heredes descendat. Hujusmodi jussus non est investitura. Corporalis adprehensio rei etiam voluntate domini facta rectum feudum non inducit. Quid si coram curia id jusserit? actus pro investitura habebitur. *Ravennas.* Quid si per annum passus sit dominus vasallum possidentem,

68 Imo aliquo. 2. *feud.* 26. §. 4. & *tit.* 3. solve, *ut* ℣. *cod.* Constituitur successione, *c.* 2. ℣. *de feud. cog.* & præscriptione. *c. si quis* ℣. *si de feud. fuerit cont.* 69 Absentibus scil. paribus, alias si præsentibus id jubeat, jussus pro investitura cedit, *ut d. tit.* 33. 70 Quasi feudum non transiit in heredem. 71 Nisi præsentiserit spatio 30. ann. *ut d.* §. 4. 72 Quia si provocaverit ad Imperatorem, annum habet ad appellationem prosequendam. *auth. ei qui C. de temp. appellat.* & consequenter per eum annum quiete possidere debet, ut pendente appellatione nihil innovetur. *Alvarot. hic num.* 7. Ans. 73 Feudum non traditum morte domini clerici perimi. *tit.* 27. *Cujac.*

74 *Sub.* at de bonis Ecclesiæ investierit: non propriis. Hoc enim casu comparatur laico. *c.* 1. ℣. *de clericis.* 75 Imo non exinanitur, successores enim investientis possessionem tradere cogunt investito. 2. *Feud.* 35. ℣. *eod.* solve: Coguntur utique si clericus, vel de suis, aut ecclesiæ bonis investire solitis investituram fecerit. *d. tit.* 35. non si de alieno, *ut hic & tit.* 3. ℣. *eod.*

76 *tit.* 28. 77 De contentione investituræ feudi inter dominum & vasallum. *Cujac.*

78 Probationibus aliis deficientibus fides adhibetur possessoris juramento, si modo possessio præsumptione aliqua juvabitur, veluti si possessor anno, nec vi nec clam nec precario quiete & libere possederit. 79 *tit.* 23. ℣. *eod.* 80 Successores jurare possunt de investitura suo auctori facta, *ut hic*, & §. 1. ℣. *eod.* si modo facti veritatem nosse possunt: non alias, *l. videamus*, 4. *ff. de in litem jurando.* 81 Testes citandi sunt: alias non citati testimonium non valet. adde *Bart. in l. post legatum*, 5. §. *bis vero* 100. *ff. de his qui ut indignis.* 82 Etiam inviti testimonium dicimus.

83 Testibus plerumque non creditur nisi juratis, *ut hic.* vid. *l.* 9. *C. de testibus.* vide Socinum regula *Testis non juratus* 424. 84 Testis pro domino vasallus esse potest in negotio ac lite feudali, *ut hic.* Quo jure? quia nec prohibitus est jure, ideo admittendus. *l.* 3. *ff. de testibus.* 85 Id est, convasalli. 86 Parium definitio: Pares sunt qui ab eodem domino feudum tenent.

87 Extranei (paribus curiæ absentibus) testes investituræ esse possunt: ita testibus idoneis absentibus, aut delinentibus extranei admittuntur. adde *l. consensu* 8. *C. de repud.* 88 Testis, si veritatem amore, pretio, vel alia causa celare voluerit, jurare & testimonium dicere cogetur, *ut hic.* unde colligunt admitti etiam testimonium ejus, qui pecunia accepta testimonium initio dicere noluit. Præterea falsum testem eum non videri, qui initio rei gestæ veritatem amore, pretio, vel alia simili causa celaverit, coactus tamen à judice juraverit & testimonium dixerit. Quid si post juramentum celet, vel aliud referat? testimonium vitiatur, ad hunc locum vide Socinum regula *Testium corruptio* 405. 89 Vid. *l.* 3. *ff. de testibus.* 90 Id est, judex ordinarius.

91 Præposito: Cujacius ita hunc locum emendat. Est autem præpositus missus & vicarius comitis. 92 Se scientibus, *Cujac.* ut est 2. *feud.* 5. me sciente. 93 Testes producti coram arbitro, possunt & debent cogi per judicem ordinarium ad judicandum & testimonium perferendum. 94 *tit.* 22. *in fin.* ℣. *eod.* 95 A denegata justitia aut justitia quasi denegata, non tantum appellatur superior judex, sed princeps etiam adiri potest, ut post Bartolum, Baldum, Angelum notat Ravennas. 96 In causa feudali etiam anto litem contestatam, sententiam definitivam dici posse hinc colligit Ravennas: ut in causa appellationis. *l. ult.* §. *illud C. de temp. appell.* 97 Possessio nuda vasallum non juvat, nisi legitime probetur: ea enim neglecta, juramento domini fides habetur, *ut hic.* 98 Testes in clericorum feudis æquo jure admittuntur pares Curiæ & extranei. Quid ita? Clerici clam sæpe faciunt suas investituras.

99 Clericorum investituræ aliis & sæpius occultiores. 100 Quid? possuntne clerici suis agnatis non potentioribus sed æqualibus iisdem prorsus conditionibus & pactis vasalli feudum apertum, conferre, vel emphyteusim? possunt: An & seipsum investire de re Ecclesiastica, aut pœudo suæ Ecclesiæ aperto, prælatus potest? non potest, *Bald. & Doctores hic.* 101 Capituli. 102 *l.* 12. *ff. de testibus.* Testes duo sufficiunt ad investituram feudi probandam. 103 Qui & pares domus. 104 Extraneos. 105 Vid. *tit.* 28. ℣. *eod.* 106 Dixi ℣. *eod. in princ.* 107 *tit.* 23. ℣ *eod.*

Source : BIU Cujas

Hæc autem sunt ita tenenda, si [1] per unum [2] annum sciente domino, & non contradicente in possessione [feudi] permansit. Alioqui justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ possessionis perjurio quandoque domino in possessionem damnum afferat.

1 Imo aliud tenendum est in hac ipsa hypothesi: quippe juramentum vasallo possidenti non prius defertur quam longa possessione sit munitus. 2 *feud.* 33. *in fin.* anno autem uno, de quo hic, non adquiritur longa possessio, *C. de longi temp. præscript.*

2 Possessio in feudis præsumptionem pro vasallo tunc inducit, quum vasallus in possessione feudi fuerit per annum, quiete, & ut investitus: domino sciente & non contradicente. Unde notant, Titulum hic præsumi ex sola annali patientia, cum præsumptione investituræ. 3 2. *feud.* 51. § 6. *l. ult. C. de pact. pignor.* 4 Feudum lege commissoria, vel sub pacto commissorio constitui non potest, *ut hic.* Proinde præterito id genus pacto, potest dominus idemque debitor rem suam revocare, restituto emptori vasallo pretio. Ut in pignore, ita in feudo pactum hoc commissorium reprobatum est, *l. 1. C. de pactis pign.* Quid si pactum hoc (legis commissoriæ scil.) ex intervallo adjectum est? valere existimatur *l. 2. C. de pactis pign. l. Callippo 45. ff. de solutionibus.* Quid: in castro pignori accepto, potestne creditor uti jurisdictione? Vide *l. eleganter*, 24. *in fin. ff. de pign. act.* 5 *tit.* 29. *Cujac.* 6 Quid si ita convenerit citra pignoris ullam mentionem, ut nisi statuto tempore decem mihi solveris, Tusculanum prædium meum sit: aut feudum habeas emptum justo pretio? valebit utrumque pactum. *l. ult. ff. de contrab. empt. l. si fundus* 16. *in fin. ff. de pign. Bald. Alvar. Ravennat.* 7 Formula legis commissoriæ notetur. *l. 2. ff. de lege commissoria. l. 1. C. de pactis pign.* 8 Etiam post triginta annos. Nam jus offerendi pretii, debitori potestatis & facultatis jure competit. Atqui juri seu facultati non præscribitur. Quid si debitor in mora luendi pignoris sui constitutus fuerit? præscribitur jus offerendi, vel eo tempore non expectato. *l. si convenit 4. ff. de pignor. act.* 9 2. *Feud.* 23. *in fin.* ℣. *eod.* Imo, feudum interveniente etiam pecunia potest adquiri. *tit.* 1. *in fin.* 7. 16. 24. *in pr.* ℣. *eod.* 2. *feud.* 12. Solve: pecunia adquiri non potest, eo contractu qui jure sit reprobatus: alias justo contractu, feudum pecunia numerata adquiri potest. 10 Et merito cum feudum originem ex beneficio & amicitia habeat. 11 *tit.* 3. *Cujac.* 12 *tit.* 3. ℣. *eod.* 13 De feudo vasalli viventis inviti potestne dominus alium quendam investire? Placentini præcise negant: Mediolanenses & Cremonenses adhibita distinctione, putant id feudum etiam conferri posse, dummodo nullum præjudicium fiat ipsi vasallo viventi; aut ejus successoribus, eo mortuo, hoc est, putant feudum alienum posse in diem & sub conditione conferri, *ut hic.* Atqui pactum futuræ successionis injustum est. *l. ult. C. de pactis?* hoc pactum non est de futura successione, sed potius de jure caduci, quod collatum est in id tempus, quo nullum jus in ipsum feudum tertio alicui sit.

TIT. XXVII.

DE FEUDO DATO IN VICEM LEGIS COMMISSORIÆ [3], REPROBANDO [4].

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Baldus.

SI [5] quis obligaverit aliquam rem pignori eo [6] pacto, *ut* [7] *si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris, & eam pro feudo habeat*, potest debitor quandocunque [8] pecuniam solvendo, pacto non obstante pignus recuperare: Feudum enim non [9] sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini adquirendum est [10].

SI [11] quis investierit aliquem de [12] feudo sui militis, viri [13] Placentini prorsus asserunt hanc investituram non aliter valere, nisi eo consentiente cujus erat feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseverant, utrum eo sciente, vel ignorante, dummodo, eo vivente nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores non habet.

3 Longobardæ libros authenticos esse hinc colligitur.

4 Consuetudines feudales vincunt leges Romanas, *ut hic.* Consuetudini standum est quidquid disponat jus commune. *Duenas, regula* 141. Est enim domina rerum. 12. *Gell.* 12. sequenda velut altera lex *Rolandus* 3. *cons.* 4. statuto comparatur. *Rimin.* 2. *cons.* 304. pacto. *Buer. decis.* 107. *Rimin.* 1. *cons.* 181. veritati. *Decius. cons.* 586. facit de illicito licitum. *Gles. in c. tua nobis extr. de simonia.* ligat minores. *Boerius decis.* 80. pupillos. *Boer. decis.* 43. furiosos, mente captos. *Ludus* 32. §. *Lucius* 6. *ff. de adm. tut.* licet enim proprio non possint, alieno tamen consensu nituntur. *Ias. in l. de quibus ff. de leg.* adde quæ scripsi ad *l. 2. C. quæ sit longa cons.* 5 In feudalibus negotiis finiendis spectanda est primum consuetudo si exstat; deinde ad similes casus consuetudine feudorum expressos fit extensio. *c. 2. de feudo March.* Post legem scriptam si quæ extat recurritur, *ut hic*, quæ si non extat ad legum similia recurrendum. *arg. l. non omnes* 5. §. *à Barbaris. 6. ff. de re militar.* 6 Consuetudo intelligenda est quæ præscripta: alias non præscripta non tam consuetudo quam voluntas ejus inducendæ dici potest. *c. Cumana de elect.*

7 In quibus rebus feudum consistat. *tit.* 2. *Cujac.* 8 Feudum non consistit nisi in re immobili, vel quasi immobili. Quid ita? rerum quæ usu consumuntur proprietas est penes accipientem. Atqui feudi proprietas penes dominum jure feudorum esse debet. Quid in nominibus vel reditibus quæ nobis perpetuo debentur, num possumus alii feudum constituere? Possumus. *Bald. hic.* An & in immobili, cui res mobiles sint quædam adjunctæ? Possumus quoque. *Ravennas.* 9 *l.* 14. *C. de sacrosanct. Ecclesiis. Novell.* 7. & 120. *c.* 1. 10 Id est, cum ærario, vel arca domini vasallo adsignatur stipendium certum. *tit.* 2. §. 1. 11 Vel de Cavena, id fit quoties ex cellario domini, vasallo præbentur annonæ. Utrumque feudum de Camera scilicet & Cavena in curte domini est. Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. 12 Imo & præscriptione & traditione sive investitura. *tit.* 26. § 4. ℣. *eod.* 1 *feud.* 28. ℣. *eod.* & culpa alterius vasalli possidentis. 13 Vide *tit.* 2. ℣. *eod.* 14 Vide *tit.* 11. ℣. *eod.* 15 *tit.* 3. *Cujac.* 16 De investitura feudi. *Cujac.*

17 Propria investitura quid. 18 Investitura propria, adprehensio est corporalis possessionis feudi: impropria, abusiva & ficta, sine corporali possessione ipsius feudi. Fit verbis tantum, quibus tamen symbolum aliquod corporeum adjungi solet: fit denique his duobus concurrentibus nudis verbis & symboli interventu: puta hunc in modum: Ego investio te cum hoc annulo vel hac hasta. hac enim investitura feudi possessio non prehenditur, sed jus possessionis ipsius adipiscendæ & ingrediendæ propria authoritate adquiritur. 19 Abusiva investitura. 20 Puta vexillum, baculus, gladius, virga, annulus, Galli *parrain*, & *baston*. 21 Investitura propria coram duobus saltem testibus, iisque paribus Curiæ (si modo tot pares investitor habeat) fieri debet: deinde inducendus est investitus in possessionem ipsam feudi. Hæc si defuerint, nulla nascetur inde obligatio. Quid si pauciores aut nulli pares sint? possunt extranei admitti. §. 1. *vers. si autem*, ℣. *eod.* 22 Hi dicuntur pares curtis, ℣. *eod.* curiæ, domus, de domo domini. 1. *feud.* 26. *in prin.* & §. 1. *c. d.* §. 1. Quid? testes ipsi sunt ne ad investituram novam citandi? Alvarotus post Baldum putat citandos, nisi longissime absint. Ravennas putat expectandos, cum hæc investitura sit voluntaria: & jura contraria pertineant ad eos casus quos celeriter expediri sit necesse. Quid si citati adesse nolint? actus nihilominus valebit. *Bald.*

TIT. XXVIII. [14]

[15] DE USU MEDIOLANENSIUM SECUNDUM QUOSDAM.

Filio militis dicenti patrem investitum de pignore & XXX. annos nomine feudi possedisse, defertur jusjurandum. Jacob de Bel.

QUidam obligaverat terram quandam suo militi: deinde si cum filius [sui] domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis concedebat patrem suum à domino suo defuncto de prædicto pignore investitionem [16] feudi accepisse. Unde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudaverunt, [17] in electione filii militis, esse, cum XII. sacramentalibus [18] jurare [19], patrem suum à se, vel domino suo per investituram prædictam terram tenuisse: ita ut per [20] XXX. [21] annos contestatio pignoris à [22] parte domini adversus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse jurare noluerit, filius [23] defuncti domini necesse habet jurare cum duodecim sacramentalibus, defunctum militem inde per feudum investitum non fuisse. Quod si ita jurare recuset, investire ipsum filium militis domini filius de jam dicta terra per feudum debet.

12 Quid si unus tantum Par Curiæ sit? & hic quoque citandus erit.

24 Cur ita? ne quid fraudis excogitetur ab extraneis, qui non sunt ita noti domino.

25 1. *feud.* 26. *vers. testes*, ℣. *eod.*

26 Testis qui dicit se non in præsenti meminisse, ac sequenti post die dicit se reminisci, neque suspectus, neque fallus, neque varius est.

27 Adde *tit.* 5. ℣. *eod.*

28 Quid? qui non cogit pares ipsos jurare ac testimonium dicere dominus, num feudo privatur, quasi denegato jure vasallo actori? Glossa it. putat. Baldus negat. Alvarotus arbitrarium facit: hoc est, id relinquit arbitrio judicis.

29 Superiore casu dictum est de domino possidente.

30 Vid. *tit.* 1. *in fin.* ℣. *eod.*

31 Facit *tit.* 33. *vers. inde etiam dicitur.* ℣. *eod. l.* 1. *C. de fideicommiss.* & quæ dixi ad *l.* 28. *C. de pact.* hoc tandem docet: usum pro possessione esse, si quis bis terve annonas ex cellario domini perceperit.

32 Jura quasi possidentur.

33 Possessio feudi proprie, & vere continuata per annum domino sciente & patiente, & servitia reciente tanquam à vasallo, præscriptionem inducit pro vasallo, ut fides ejus juramento habeatur *ut hic.* Quid si rusticus bis terve in anno par caponum dederit nobili: num perpetua præstatio inducetur? non inducetur. vid. *l.* 28. *C. de pactis*, *l. cum de in rem vers. 6. ff. de usuris.* ut ait Baldus, locum non habet in mulieribus & rusticis.

34 Feudum rectum dicitur, cujus possessio justa est, *ut hic*, & *tit.* 33. 39. 82. 91 ℣. *eod.* 35 Jurare vel referre jusjurandum possessor vasallus debet. 36 Pars altera divisionis propositæ initio hujus tituli, ibi, quæ siquidem ab illo. 37 Etiam extraneos. 1. *feud.* 26. *vers. testes* ℣. *eod.* 38 Probationum observa genera: Testes, *ut hic*, publicum instrumentum, jusjurandum ℣. *eod.* 39 Pactum insolitum investituræ, qui interveniste ait, id probare debet: quo deficiente in probatione, causa jurejurando adversarii deciditur. adde *tit.* 20. 24. §. 1. 26. §. 6. *vers. filia* 29. 73. 76. 84. 90. 104. 105. & *similia.* 40 Pactum etiam insolitum feudi investituræ adjectum, est servandum. 41 Hinc feudum conditionale. *tit.* 75. 89. 42 Quid si dignitate, infirmitate, vel senectute id facere prohibetur? per substitutum servire debebit. *Bald. in l. quisquis* 27. *C. de episcopis.* adde *l. in metallum* 22. *ff. de pœnis.* 43 Pactum ut filiæ succedant, est præter communem feudi rationem: & tamen servandum. 44 *tit.* 51. 194. ℣. 1. *feud.* 1. §. 3. *tit.* 6. §. 1. 8. 14. 45 De investitura veteris ac novi beneficii, vid. *Cujac.* 46 *tit.* 4. *Cujac.* 47 Investitura veteris beneficii sit, vel à successore domini, vel successore vasalli. *tit.* 31 ℣. *eod.* 48 Hujusmodi investitura est simplex feudi recognitio, quæ apud quosdam fit plerunque illata certa pecunia. Galli *relief.* 49 Ea dat legem contractui.

OBERTI DE ORTO
DE FEUDIS
LIBER SECUNDUS.

TIT. I.

DE [1] FEUDI COGNITIONE.

Causæ generaliter aut deciduntur jure Romano, aut legibus Longobardorum, aut consuetudine: sed causæ feudales deciduntur consuetudine. Bald.

OBertus de Orto Anselmo [filio] suo [dilecto] salutem. Causarum [2], quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur jure Romano: aliæ [vero] legibus Longobardorum [3]: aliæ autem secundum regni consuetudinem, quæ quanquam sint variæ, & quanquam secundum diversorum locorum, aut curiarum mores sint diversæ, nec breviter possint dici, nec hoc libello facile comprehendi: usum tamen feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In judicio etenim, quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis authoritas: sed non adeo vim suam extendunt, ut usum [4] vincant, aut mores. Strenuus autem legisperitus, sicubi [5] casus emerserit, qui consuetudine [6] feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit lege scripta.

SCiendum [7] est autem feudum, sive beneficium nonnisi [8] in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in iis, quæ inter mobilia [9] connumerantur (veluti cum de camera [10], aut de cavena [11] feudum datur) posse consistere: ac feudum neminem posse acquirere, nisi [12] investitura [13], aut successione [14].

TIT. II. [15]

QUID [16] SIT INVESTITURA.

Investitura alia propria, ut possessio: alia abusiva, ut quando hasta, vel aliud corporeum porrigitur vasallo à domino pro investitura. Bald.

INvestitura quidem proprie [17] dicitur [18] possessio, abusivo [19] autem modo dicitur investitura, quando hasta, vel aliud corporeum [20] quidlibet porrigitur à domino [feudi] se investituram facere dicente: quæ [21] siquidem ab illo fiat qui alios [22] habet vasal-

1 De feudis sive eorum consuetudine Mediolanensi, vide *Cujac.*

2 Causæ feudales deciduntur, vel jure Romano, vel Longobardo, vel consuetudine regni. Quo ordine? mox dicetur.

3 Longobardæ libros authenticos esse hinc colligitur.

4 Consuetudines feudales vincunt leges Romanas, *ut hic.* Consuetudini standum est quidquid disponat jus commune. *Duenas, regula* 141. Est enim domina rerum. 12. *Gell.* 12. sequenda velut altera lex *Rolandus* 3. *cons.* 4. statuto comparatur. *Rimin.* 2. *cons.* 304. pacto. *Buer. decis.* 107. *Rimin.* 1. *cons.* 181. veritati. *Decius. cons.* 586. facit de illicito licitum. *Gles. in c. tua nobis extr. de simonia.* ligat minores. *Boerius decis.* 80. pupillos. *Boer. decis.* 43. furiosos, mente captos. *Ludus* 32. §. *Lucius* 6. *ff. de adm. tut.* licet enim proprio non possint, alieno tamen consensu nituntur. *Ias. in l. de quibus ff. de leg.* adde quæ scripsi ad *l. 2. C. quæ sit longa cons.* 5 In feudalibus negotiis finiendis spectanda est primum consuetudo si exstat; deinde ad similes casus consuetudine feudorum expressos fit extensio. *c. 2. de feudo March.* Post legem scriptam si quæ extat recurritur, *ut hic*, quæ si non extat ad legum similia recurrendum. *arg. l. non omnes* 5. §. *à Barbaris. 6. ff. de re militar.* 6 Consuetudo intelligenda est quæ præscripta: alias non præscripta non tam consuetudo quam voluntas ejus inducendæ dici potest. *c. Cumana de elect.*

7 In quibus rebus feudum consistat. *tit.* 2. *Cujac.* 8 Feudum non consistit nisi in re immobili, vel quasi immobili. Quid ita? rerum quæ usu consumuntur proprietas est penes accipientem. Atqui feudi proprietas penes dominum jure feudorum esse debet. Quid in nominibus vel reditibus quæ nobis perpetuo debentur, num possumus alii feudum constituere? Possumus. *Bald. hic.* An & in immobili, cui res mobiles sint quædam adjunctæ? Possumus quoque. *Ravennas.* 9 *l.* 14. *C. de sacrosanct. Ecclesiis. Novell.* 7. & 120. *c.* 1. 10 Id est, cum ærario, vel arca domini vasallo adsignatur stipendium certum. *tit.* 2. §. 1. 11 Vel de Cavena, id fit quoties ex cellario domini, vasallo præbentur annonæ. Utrumque feudum de Camera scilicet & Cavena in curte domini est. Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. 12 Imo & præscriptione & traditione sive investitura. *tit.* 26. § 4. ℣. *eod.* 1 *feud.* 28. ℣. *eod.* & culpa alterius vasalli possidentis. 13 Vide *tit.* 2. ℣. *eod.* 14 Vide *tit.* 11. ℣. *eod.* 15 *tit.* 3. *Cujac.* 16 De investitura feudi. *Cujac.*

17 Propria investitura quid. 18 Investitura propria, adprehensio est corporalis possessionis feudi: impropria, abusiva & ficta, sine corporali possessione ipsius feudi. Fit verbis tantum, quibus tamen symbolum aliquod corporeum adjungi solet: fit denique his duobus concurrentibus nudis verbis & symboli interventu: puta hunc in modum: Ego investio te cum hoc annulo vel hac hasta. hac enim investitura feudi possessio non prehenditur, sed jus possessionis ipsius adipiscendæ & ingrediendæ propria authoritate adquiritur. 19 Abusiva investitura. 20 Puta vexillum, baculus, gladius, virga, annulus, Galli *parrain*, & *baston*. 21 Investitura propria coram duobus saltem testibus, iisque paribus Curiæ (si modo tot pares investitor habeat) fieri debet: deinde inducendus est investitus in possessionem ipsam feudi. Hæc si defuerint, nulla nascetur inde obligatio. Quid si pauciores aut nulli pares sint? possunt extranei admitti. §. 1. *vers. si autem*, ℣. *eod.* 22 Hi dicuntur pares curtis, ℣. *eod.* curiæ, domus, de domo domini. 1. *feud.* 26. *in prin.* & §. 1. *c. d.* §. 1. Quid? testes ipsi sunt ne ad investituram novam citandi? Alvarotus post Baldum putat citandos, nisi longissime absint. Ravennas putat expectandos, cum hæc investitura sit voluntaria: & jura contraria pertineant ad eos casus quos celeriter expediri sit necesse. Quid si citati adesse nolint? actus nihilominus valebit. *Bald.*

los, saltem coram duobus [23] ex illis solenniter geri debet: alioqui, licet alii intersint testes, investitura minime valeat. 24 †. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit investitura, quæratur: non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum, à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius, qui interfuerint, offerat, qui si denegaverint, forte corrupti [25] odio vel gratia seu pretio, & dicant se non interfuisse, cum investitura facta fuerat, vel non reminisci [26]: tunc domino cogente jurent tactis [27] sacrosanctis scripturis, *quod hujus rei veritatem nesciant*, & tunc actor aut alios producat pares, aut jurisjurandi domino detur electio: ut proinde juret investituram factam non esse: aut sacramentum vasallo referat: & ille aut juret, aut acquiescat. Quod si jurare pares aliqua ex causa recusaverint, nec [28] dominus eos jurare compellat: licet vasallo etiam per extraneos probare investituram. Testibus vero deficientibus jurisjurandi electio domino detur.

Vasallo possidenti feudum cavenæ, non opus est probatione: sed aut juret, aut deferat. Baldus.

§. 1. Si vero vasallus [29] quidem possideat, vel si feudum cameræ [30] aut cavenæ, in duabus seu tribus [31] acceptionibus quietis quasi [32] possideat: dominus autem feudum negans esse rem suam petat: vel quod de camera vel de cavena bis [33] vel ter (sicut diximus) jam solutum est, deinceps solvere renuat: tunc non est opus probatione: sed possidenti data electione, aut juret suum esse feudum rectum [34], aut [35] domino referatur jusjurandum. †. Si [36] autem investitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos [37] testes [38], aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationis emergente, res decidatur per jusjurandum.

Contentione orta inter dominum & vasallum de pactis appositis inter eos præter conditionem feudi vel naturam, domino quidem incumbit probatio: eo autem in probatione deficiente, vasallo defertur jusjurandum. Baldus.

§. 2. Præterea si aliquis tenor præter [39] communem [40] feudi rationem in investitura à domino dicatur interveniste: vel si dicatur feudum sub tali conditione [41] dedisse, *ut vasallus in festivis diebus vadat* [42] *cum uxore sua ad ecclesiam*: omni facultate probandi domino adempta, habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum †. Item si vasallus [per] pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat, velut [43] *de filiarum* [44] *successione*: liceat ei tenorem, si potest, sicut investituram probare, quod si in probatione defecerit, vel cesslaverit: concedatur domino hoc denegare jurejurando præstito.

TIT. III.

PER [45] QUOS FIAT INVESTITURA [46], ET PER QUOS RECIPIATUR.

Vetus investitura fieri potest etiam à majore, vel à quocunque: nova autem non potest. Bald.

INvestitura autem aut fit de veteri [47] beneficio [48], aut de novo [49]. Quæ

23 Quid si unus tantum Par Curiæ sit? & hic quoque citandus erit.

24 Cur ita? ne quid fraudis excogitetur ab extraneis, qui non sunt ita noti domino.

25 1. *feud.* 26. *vers. testes*, ℣. *eod.*

26 Testis qui dicit se non in præsenti meminisse, ac sequenti post die dicit se reminisci, neque suspectus, neque fallus, neque varius est.

27 Adde *tit.* 5. ℣. *eod.*

28 Quid? qui non cogit pares ipsos jurare ac testimonium dicere dominus, num feudo privatur, quasi denegato jure vasallo actori? Glossa it. putat. Baldus negat. Alvarotus arbitrarium facit: hoc est, id relinquit arbitrio judicis.

29 Superiore casu dictum est de domino possidente.

30 Vid. *tit.* 1. *in fin.* ℣. *eod.*

31 Facit *tit.* 33. *vers. inde etiam dicitur.* ℣. *eod. l.* 1. *C. de fideicommiss.* & quæ dixi ad *l.* 28. *C. de pact.* hoc tandem docet: usum pro possessione esse, si quis bis terve annonas ex cellario domini perceperit.

32 Jura quasi possidentur.

33 Possessio feudi proprie, & vere continuata per annum domino sciente & patiente, & servitia reciente tanquam à vasallo, præscriptionem inducit pro vasallo, ut fides ejus juramento habeatur *ut hic.* Quid si rusticus bis terve in anno par caponum dederit nobili: num perpetua præstatio inducetur? non inducetur. vid. *l.* 28. *C. de pactis*, *l. cum de in rem vers. 6. ff. de usuris.* ut ait Baldus, locum non habet in mulieribus & rusticis.

34 Feudum rectum dicitur, cujus possessio justa est, *ut hic*, & *tit.* 33. 39. 82. 91 ℣. *eod.* 35 Jurare vel referre jusjurandum possessor vasallus debet. 36 Pars altera divisionis propositæ initio hujus tituli, ibi, quæ siquidem ab illo. 37 Etiam extraneos. 1. *feud.* 26. *vers. testes* ℣. *eod.* 38 Probationum observa genera: Testes, *ut hic*, publicum instrumentum, jusjurandum ℣. *eod.* 39 Pactum insolitum investituræ, qui interveniste ait, id probare debet: quo deficiente in probatione, causa jurejurando adversarii deciditur. adde *tit.* 20. 24. §. 1. 26. §. 6. *vers. filia* 29. 73. 76. 84. 90. 104. 105. & *similia.* 40 Pactum etiam insolitum feudi investituræ adjectum, est servandum. 41 Hinc feudum conditionale. *tit.* 75. 89. 42 Quid si dignitate, infirmitate, vel senectute id facere prohibetur? per substitutum servire debebit. *Bald. in l. quisquis* 27. *C. de episcopis.* adde *l. in metallum* 22. *ff. de pœnis.* 43 Pactum ut filiæ succedant, est præter communem feudi rationem: & tamen servandum. 44 *tit.* 51. 194. ℣. 1. *feud.* 1. §. 3. *tit.* 6. §. 1. 8. 14. 45 De investitura veteris ac novi beneficii, vid. *Cujac.* 46 *tit.* 4. *Cujac.* 47 Investitura veteris beneficii sit, vel à successore domini, vel successore vasalli. *tit.* 31 ℣. *eod.* 48 Hujusmodi investitura est simplex feudi recognitio, quæ apud quosdam fit plerunque illata certa pecunia. Galli *relief.* 49 Ea dat legem contractui.

Source : BIU Cujas

Quæ de veteri fit, etiam [1] à minore potest fieri. Sive autem à minore, sive à majore fiat, non de omni possessione vasalli, sed [2] de justa [3] tantum facta intelligitur: nisi aliud nominatim dicatur. Novi vero investitura feudi non ab alio recte fit: nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui [4] enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare [5], is nec per feudum poterit investituram [6] facere.

Res, cujus alienatio prohibetur, in feudum dari non potest. Bald.

§. 1. Sed etiam res, cujus alienatio prohibetur [7], nec per beneficium dari conceditur [8], nisi in casibus: ut ecce si quis ex agnatis tuis rem [9], quæ à communi parente per successionem ad eum pervenerit [10], alienare voluerit: non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinem alii eam vendere, nisi [11] tibi [12] vel alii proximiori [13] pro æquali [14] pretio accipere volenti. Per feudum tamen [15] cuilibet [16] dari potest: nisi fiat in fraudem [17] nostræ consuetudinis, vel legis novæ bonæ memoriæ Lotharii [18] [vel Friderici [19]] imperatoris. Tunc enim rescissa [20] investitura, reddito à te [21] vel ab alio proximiori, videlicet secundum antiquam [22] consuetudinem, pretio, si quod dederit: is, qui investituram accepit, compellatur rem tibi restituere. †. Personam vero investituram accipientis non distinguimus: nam etiam servus [23] investiri poterit, nisi ignorantia [24] prætendatur. [25] †. Sed utrum ipse vel alius pro [26] te investituram faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus: potest enim hoc negotium, & per [27] procuratorem ab utraque parte expediri. †. Fœminam quoque etiam [28] novi feudi investituram [29] facere posse plerique consentiunt [30]. Nulla [31] autem investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat [32]: cum [33] à fidelitate feudum dicatur vel à fide [34]: nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, *ut sine* [35] *juramento fidelitatis habeatur.*

Tit. IV.

QUID PRÆCEDERE DEBEAT AN INVESTITURA, VEL FIDELITAS.

Fidelitatem præcedere debet investitura.

UTrum autem præcedere debeat fidelitas investituram, an investitura fidelitatem, quæsitum scio: & sæpe responsum est, investituram [36] debere præcedere fidelitatem [37]. †. Fidelitatem [38] autem dicimus jusjurandum, quod à vasallo præstatur domino.

Tit. V.

QUALITER [39] JURARE DEBEAT VASALLUS [40] DOMINO FIDELITATEM.

Vasallus domino jurare debet quod sibi erit fidelis: & quod credentiam sibi commissam non manifestabit. Bald.

QUaliter autem debeat jurare vasallus fidelitatem, videamus. Jurare scilicet sic [41] debet: Ego juro ad hæc sancta Dei Euangelia [42], *quodammodo inantea ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus domino: nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit [dominus,] pandam* [43] *alii ad ejus detrimentum, me sciente* [44]. †. Si [45] vero domesticus, id [46] est, familiaris ejus sit cui jurat: aut si ideo jurat fidelitatem, non quod habeat feudum [47], sed quia [48] sub jurisdictione [49] sit ejus cui jurat, nominatim vitam [50], membrum, mentem, & ejus rectum honorem custodire jurabit.

1 Investitura antiqui beneficii fieri potest etiam à minore: novi non potest, *ut hic.* Quid ita? Qui de veteri feudo investit, non alienat nec infeudat, sed investituram tantum à majoribus factam confirmat: Imo ne quidem possessionem transfert, sed confirmat tantum. An quæ fuit injusta possessio hoc modo confirmabitur? Minime, nullum enim jus possessionis de novo tribuit, sed quæsitam confirmat tantum. In dubiis justa tantum continentur, ut ne jus alterius lædatur, *ut hic.* Apertius dicamus: Infans & furiosus ne quidem investit de antiquo feudo; sed eorum tutores & curatores. Majores infante, de novo feudo etiam consensu tutorum & curatorum investire non possunt, cum hæc investitura sit alienatio: de antiquo etiam sine tutore & curatore investire non possunt: si tamen læsi sint, restituentur, nisi dicamus in minoribus tutorem vel curatorem non habentibus judicis præsentiam requiri. *l. bonorum 7. C. qui admitti, l. si infanti 18. C. de jure deliber.*

2 Non possidens non cogitur investituram petere. facit *l 4. §. 4. ff. de censibus.*

3 Id est, non vitiosa.

4 Alienare prohibitus, in feudum dare non potest. adde *l. ult. C. de alienis rebus non alien. l. qui habebat 101. ff. de legat. 3.* Excipe casus sequentes in §. *proximo.*

5 Alienat, qui etiam utile tantum dominium alienat, ut & qui de novo investit, *d. l. ultim.* hoc quidem in minore. In majore aliud est, major enim alienare prohibetur invito domino, qui tamen eo invito subfeudare potest. 6 Novam scilicet. Est enim novi feudi investitura alienationis species. 7 Vel à lege vel à testatore, argumento emphyteuseos. *l. ult. C. de rebus alien.*

8 Falsa videtur illatio: Quippe res ecclesiastica alienari non potest, *Novell. 7.* potest tamen in feudum dari. *1. feud. 1.* 9 Feudum antiquum vasallus etiam invito domino tibi adgnato, vel alii proximiori vendere potest: proximior adgnatus tibi præfertur, dum æquale pretium offerat, *ut hic.* Quid si tu præter vel ultra justum pretium numerasti? id etiam proximior offerre cogitur. Justum enim pretium est, quod inveniri potest. *Doctores in l. 2. C. de rescind.* Quid? num vasallus feudum suum alteri dare potest? Potest; dum ne consuetudinis, vel legis novæ Lotharii, vel Friderici quid in fraudem fiat. *versic. per feudum.* Fraus est, colore infeudationis abuti, & reipsa vendere; fraus est post mortem suam proximiores agnatos feudo privare velle. Pone investituram in fraudem ita factam esse, ut superstite investitore nocere possit, proximis tamen ejus agnatis eo mortuo non nocebit. Quin licet proximis agnatis feudum ita concessum in fraudem, revocare, pretio restituto ei, qui feudum sic in fraudem accepit; *vers. Tunc enim rescisse.* Dices iniquum esse fraudulento emptori mercedem fraudis restitui? verisimile est, hunc versiculum referendum esse ad eum, qui sine mala fide ita feudum acceperit. Et ita hunc locum accipio, quem nec Ravennas, nec Laudensis intellexit. 10 Id est, prædia familiarica sive allodia sint, sive feuda.

11 *c. 62. legum Saxonicar.* 12 *Sub.* agnato: hæc enim vox refertur ad superiores, Si quis ex agnatis tuis. 13 Non potest quis feudum generarchicum alii vendere, quam agnato, si velit id agnatus eodem pretio habere, in feudum tamen cuilibet dare potest, *ut hic, & J. eod.* 14 Id est, justo: secus si viliore. 15 Quod alienare non possum nisi in proximum, possum id in extraneum jure feudi conferre. 16 Idoneo tamen. 17 Ut si adsimuletur investitura feudi loco venditionis. *tit. 55. J. eod.* 18 *tit. 52. J. eod.* 19 *tit. 55. J. eod.* 20 Cui jus πρωτιμήσεως competit, ad rescissionem alienationis agere potest. 21 Hinc jus πρωτιμήσεως. 22 Juris πρωτιμήσεως origo hic referri ad antiquam consuetudinem videtur: cujus sit mentio in *l. 14. C. de contrahend. empt.* adde Novellam Romani, de qua vide *3. Harm. 3.* Νεαρὰ τῦ Κώνσταντ. ῥωμαϊκ. *Const. Federic. J. eod.* 23 Servus investiri potest (non tamen ab ignorante) id tamen, de quo investitus est, domino adquirit. adde *tit. 106.* 24 Servum suum qui scienter de feudo aliquo investit, liberum facit. *arg. l. super servis. 6. C. qui militare.* Quid si servum alienum ipsius servi contemplatione, & domino ejus sciente investieris? liber erit: eodem argumento. Quid si vel domino ignorante, vel domini ejus contemplatione eum investieris? liber non fiet, sed feudum ejus domino adquiretur. Quid si ita servo alieno feudum dederis, ut ei adquiratur non ejus domino? neque servo ipsi, neque ejus domino feudum adquiretur. 25 Id est, nisi putabatur liber.

26 Procuratore uti possumus in investiendo proprie vel abusive, *ut hic, & §. idem sciendum, de notitia feudorum.* 27 Per procuratorem investire, & investiri possumus. 28 Fœmina potest antiqui feudi investituram facere: Imo & novi, *ut hic*, nisi forte bonis interdicta vel Longobarda sit, ut hunc locum restringunt Doctores. 29 Investire vasallum fidelitatem non jurantem, non cogitur dominus, nisi feudum tale sit cujus nomine jurari fidelitatis non debeat, *ut hic.*

30 Ratio dubitandi hæc est, videbatur enim fœminas nihil alienare posse sine curatorum authoritate. *2. Longob. Quali mil. lib. alien.* 31 Neque vetus neque nova. *tit. 20. J. eod.* 32 Per procuratorem. 33 Argumentum duci potest ab etymo. 34 Alii à feuda, de quo dicam alibi plenius. 35 *tit. 24. in fin. pr. & 76. J. eod.* 36 Investitura præcedit fidelitatem. *tit. 7. in fin. J. eod.* 37 Cur investitura abusiva præcedere debet juramentum vasalli? Baldus hoc ideo receptum esse putat: quod ipse dominus caput sit ipsius feudi, & persona agens, unde notat Ravennas, primo præcedere investituram verbalem annulo, vel alio signo factam: deinde præstari fidelitatem à vasallo: Tertio investituram realem, hoc est missionem in possessionem feudi subsequi. Ea tamen in re prædicti ordinis præposteratio investituram ipsam non vitiaret, cum sufficiat intellectus ordinem spectari. §. *ante heredis* 33. *Inst. de legat.* 38 Fidelitas quid.

39 De juramento fidelitatis, & qualiter vasallus juret domino. *Cujac.* adde *huic titulo titulum 6. & 7. J. & 63. dist. 5. c. tibi.* 43 Adde, & domesticus: *vers. si vero.* (Nam de utroque hoc §. tractatur.) Potest & hoc juramentum referri quoque ad eos, qui ut subditi (tametsi non sint vasalli) jurare alicui vel ratione bonorum, vel habitationis ratione coguntur, *vers. aut si adeo J. eod.* Quid? num dominus cogitur vasallo fidelitatem jurare? non cogitur. Nam effectum ipso fine jurejurando vasallis suis præstare cogitur dominus, quod interposito jurejurando vasalli. 41 Consuetudo in juramento fidelitatis est servanda; neque quidquam innovandum est in juramentis hominii, & fidelitatis. 42 *tit. 2. T. eod. tit. 7. J. eod.* 43 Id est, evulgabo: vid. *titul. 7. J. eod. 1. feud. 17.* 44 *1. feud. vers. testes in fin. T. eod.* 45 Jurant aliter vasalli & non vasalli, puta domestici & habitatores, *ut hic.* Quid si unus & idem vasallus sit & non vasallus, puta domesticus? utrumque præstare cogetur: nisi si uno juramento utrumque juramentum explicare maluit. 46 Domesticus pro familiari. Porro domestici appellatione interpretes accipiunt consiliarium domini, camerarium, pincernam, dapiferum. 47 Veluti si feudum in curte domini habeant. *1. feud. 5. in fin. T. eod.* 48 Quid condomini seu collegæ unius & ejusdem castri, num mutuo sibi jurare debent? Id videtur, fingitur enim alius alii, juris præsumptione subesse.

49 Non tantum feudatarii jurant, sed & ii, qui subsunt alicujus jurisdictioni. 50 Vide *tit. 7. & 8. J. eod.*

Tit. VI.

DE FORMA FIDELITATIS.

Vasallus & dominus sibi invicem auxilium & consilium præstare debent. Bald.

IN epistola Philiberti episcopi in decretis 22. [51] causa, de forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis quæ sequuntur breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex [52] in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile; *Incolume:* ne sit in damno domino suo de corpore [53] suo. *Tutum:* ne sit ei damno de [54] secreto [55] suo, vel de munitionibus [56] suis per quas esse tutus potest. *Honestum:* ne sit ei damno de sua justitia [57], vel de aliis causis quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. *Utile:* ne sit ei in damno de suis [58] possessionibus. *Facile*, vel *possibile:* ne id bonum quod dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile: neve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Ut fidelis hæc documenta caveat, justum est. †. Sed quia [59] non [60] sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: restat [61] ut in sex prædictis consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse salvus [62]. Dominus quoque in his omnibus vicem [63] fideli suo reddere debet: quod si non fecerit, merito censebitur malefidus, sicut ille qui in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & perjurus.

51 *22. quæst. 5. c. de forma.*

52 Nempe ut ne noceat corpori secreto, munitionibus, justitiæ, possessionibus, juri, aliisque hujusmodi.

53 Id est, vita. *tit. 5. in fin. T. eod. tit. 8. in fin. T. eod. 3. Const. Neapolit. 15. & 18.* vid. *formulam Rodevici 3. c. 19.*

54 Quid si se occisurum Sempronium dixerit vasallo dominus? Dehortari primo dominum debebit: ac deinde in genere ipsum Sempronium admonere, ut sibi caveat. *Gloss. c. nervi. 13. dist. c. si sacerdoti de offic. ordin.*

55 *tit. 5. T. eod. 1. feud. 17.*

56 *tit. 24. §. 2. vers. porro. J. eod. 1. feud. 5. vers. similiter.*

57 *d. vers. porro, & tit. 55. in fin. J. eod.*

58 Ut supra de suis munitionibus.

59 Vasallus à superioribus non tantum abstinere debet, sed & eo amplius in hujusmodi casibus consilio juvare dominum cogitur.

60 Nota.

61 Oblivio in iis non admittitur, quæ quis interposito jurejurando facere cogitur. adde *l. magnam 12. C. de contrab. stip.*

62 Perjuro vasallo non potest gratiam jurisjurandi facere princeps, invito ipsius vasalli domino.

63 Inter dominum & fidelem fides est reciproca, ideoque dominus vasallo conjux & amicus dicitur. *tit. 58. in fin. pr. J. eod.* adde *tit. 26. §. 7. vers. domino tit. 47. J. eod.*

64 *tit. 5. T. eodem.*

65 Vid. *tit. 28. in fin.*

66 *d. tit. 28. & 55. in fin. J. eod.* In juramento fidelitatis vasallus tacite excipit Principem suum, antiquiorem dominum, patriam. Interpretes vero has personas addunt: patrem, filium & fratrem, si qua videlicet in re adversus jus naturæ lædantur ab ipso domino. Adamus & uxorem.

67 Cum tacite id intelligatur.

Tit. VII.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

Traditur hic nova forma jurisjurandi fidelitatis, quod præstat vasallus domino. Bald.

EST & alia de novo super fidelitatis juramento forma inventa, & utentium approbata consuetudine: quæ hodie fere in omni curia videtur obtinere, hæc scilicet: Ego *Titius juro super* [64] *hæc sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora inantea usque ad ultimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Cajo domino meo contra omnem* [65] *hominem excepto* [66] *Imperatore, vel rege.* Quod verbum si recte intelligatur, nulla quidem indiget adjectione [67], sed integram & perfectam in se continet fidelitatem: sed propter [68] simplices, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adjici solet: id est, Ego juro *quod nunquam scienter ero in consilio, vel* [69] *in facto* [70] *quod tu amittas, vel membrum aliquod: vel quod* [71] *tu recipias in persona aliquam læsionem, vel injuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem quem nunc habes, vel in* [72] *antea habebis, & si scivero vel audivero de aliquo qui velit aliquod istorum contra te facere, pro* [73] *posse* [74] *meo, ut non fiat, impedimentum* [75] *præstabo. Etsi impedimentum præstare nequivero, quam cito* [76] *potero, tibi nuntiabo* [77]: *& contra eum, prout potero, auxilium* [78] *meum tibi præstabo, & si contigerit te rem aliquam quam habes vel habebis, injuste vel* [79] *fortuito* [80] *casu amittere, eam recuperare juvabo, & recuperatam omni tempore retinere. Et si scivero te velle juste* [81] *aliquem offendere, & inde generaliter* [82] *vel specialiter fuero requisitus* [83]*, meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine licentia nemini pandam* [84]*, vel per quod pandatur, faciam: & si consilium mihi super aliquo facto postulaveris: illud tibi dabo* [85] *consilium quod* [86] *mihi videtur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam* [87] *scienter quod pertineat ad tuam, vel tuorum injuriam vel contumeliam.*

§. 1. Investitura [88] vero facta & fidelitate subsecuta [89] omni modo cogatur dominus investitum in vacuam possessionem mittere [90], quod si differat, omnem [91] utilitatem [92] ei præstabit.

Tit. VIII.

DE INVESTITURA DE RE ALIENA FACTA.

Miles ignorans à comite de aliena re aut impignorata investitus, habet contra dominum actionem pro evictione, sciens autem non nisi stipulatio aut pactum intervenerit. Bald.

CUM de re aliena, vel alii obligata investitura fiat, illud distinguitur, utrum scienti an ignoranti facta sit. Qui [93] enim alienæ rei sciens [94] investituram accepit: nisi [95] pacto speciali sibi prospexerit, de evictione [96] agere non poterit: ignorans [97] vero recte aget, ut [98] aliud [99] ejusdem bonitatis seu quantitatis [100] ei præstetur [101]. Sed in eo nulla est differentia, qui investituram fecit, utrum sciverit vel ignoraverit.

Rei au-

68 Simplicium & imperitorum habetur ratio: & ut Glossa *in l. quotiens. 10. C. familiæ erciscundæ*, ait: Non omnis scit dicere, heredem instituo. unde notant, Testimonium ejus valere qui Titium possidere dixerit, tametsi interrogatus quid sit possidere, respondeat se nescire. *Gloss. in l. stipulatio ista 38. §. hæc quoque 7. ff. de verb. oblig.* 69 Consilii & facti discrimen. 70 Id est, actu.

71 Quid si vasallus consilium dederit, ut dominus furiosus caperetur, vel coerceretur: aut ipse etiam furiosum ceperit, ut in vincula conjiceretur ex *l. Divus 14. ff. de officio præsid. l. 1. C. de emend. provin.* vasallus nihil adversus jusjurandum eo officio videtur feciſse, sed juvasse potius dominum.

72 Juratur etiam super futuris. 73 Atticismus feudisticus. 74 Impossibile non cogitur promittere aut præstare vasallus. Ita non tenebitur ad ea quæ jure non poterit. *l. nepos 125. ff. de verb. signif.* 75 De domino non impediendo. 76 Tempus omne cum quodam temperamento accipi oportet. *l. Æmilius 38. ff. de minoribus.* 77 De domino certiorando. 78 De auxilio ferendo. 79 Fortuitum casum & injustitiam comparari notat Laudensis hic. 80 Vid. *l. ult. C. de act. empti. l. 9. §. 2. ff. locati.* 81 Vide *Nicetam in Alex. Comnen.* 82 Vasallus non cogitur juvare dominum injuste alium offendentem. 83 De generali ac speciali domini denunciatione. Specialis igitur denunciatio domini non exigitur: hoc est dominus non cogitur specialiter denuntiare vasallo, ut juvet: cum generaliter denuntiasse sufficiat. 84 Juvandi alterius debitor, intelligitur moram commisisse, si requisitus non juverit. Ita qui juvare promisit, intelligitur adversus conventionem feciſse, si requisitus aut interpellatus id non fecerit, nisi forte scivit magnum periculum imminere domino. Proinde in fœderibus Principum vel civitatum, pactum juvandi non committitur, nisi præcesserit denunciatio. 85 De arcano non evulgando. *tit. 5. T. eod. tit. 28. in fin. J. eod.* 86 De consilio. 87 Consilium ex animi sui sententia vasallus domino præstare tenetur, & proinde non fraudulentum. 89 De domino non offendendo.

88 Investitura abusiva seu verbali (quæ per annulum puta, vel haſtam fit. *cap. 1. T. quid sit investitura*) facta, & fidelitate præstita, dominus tenetur vasallum mittere in possessionem, qui nisi miserit, id quod intererit vasalli, præstare ei debebit. Quid si nudo pacto sit est verbali tantum investitura) promisit dominus se investiturum? Ravennas putat, etiam ex illo nudo pacto cogi dominum investituram realem facere: adeo ut nisi eam fecerit, vasallo id quod ejus interfit, omnimodo actione doli præstare debeat. 90 Fidelitas subsequitur investituram. *tit. 4. T. eod.*

91 *1. feud. 4. T. tit. 26. §. 6.* 92 Hoc est, id quod re ipsa intererit, præstabit: puta damna omnia accepta. Imo & id quod extra pœnam intererit, puta id quod lucrari potuit vasallus ex feudi reditu, veluti, si vasallus ipse pecuniam in mercibus emendis occupare consuevit. *Raven. hic.*

93 Id est, quod interest. 94 Evictionis non agit in dominum, qui sciens, ab eo investitus est de feudo alieno: nisi evictionis periculum fuerit sibi stipulatus. 95 Aliud, si nesciens.

96 Pacto sibi stipulari evictionem rei vetitæ legibus alienari, emptor non potest. vid. *calli dis. J. de prohibita feudi alien. per Frideric.* alienæ tamen rei in feudum receptæ etiam scienter, evictionem sibi stipulari potest, *ut hic*, quippe hic actus lege omnino irritus non habetur, ut prior ille.

97 Adde *tit. 46. J. eod.* dixi ad *1. C. de jure dotium.* 98 Evictionis agit adversus dominum vasallus investitus de re aliena à domino etiam ignorante; nec enim ullo modo decipiendus est vasallus. 99 Evicto feudo dominus præstare vasallo cogitur aliud feudum ejusdem bonitatis & quantitatis, *ut hic.* Ita feudo evicto vasallus non agit ad duplum ex jure civili; sed ad tantumdem ejusdem bonitatis & quantitatis: denique ad cambium tantum feudi evicti, sic specierum pro specie petere potest. 100 *tit. 25.* 101 Seu quantitas. *Hotom.*

Source : BIU Cujas

1 Evictionis agi potest ob feudum donatione acceptum, *ut hic.* Jure civili ob rem donatam evictam, agi non potest adversus donatorem, *v. l. 2. C. de evict. l. Aristo.* 18. *in fin. ff. de don.* Quid ita? feudum non est donatio simplex, sed ob causam.

2 De jure quod vasallus habet. *tit. 9. Cujac.*

3 Vasallus post investituram feudi acceptam, tanquam dominus est. Ita duplex dominium est; verum & quasi dominium: ut & proprietas & quasi proprietas, *Gloss. l. 2. §. quadam ff. de interdictis, l. recte 25. ff. de verb. sign.* Atqui dominium per nudam investituram sine traditione non transit, *l. traditionibus 20. C. de pactis.* Respondeo: Feudi dominium per nudam & abusivam investituram non transit, *tit. 2. §. eodem.* per propriam transire videtur, *ut hic. & d. tit. 2.* vel si feudi instrumentum sit traditum, *arg. l. 1. C. de donat.* vel si ab Imperatore facta sit, qui solutus legum solennitatibus videtur, *l. 19. C. de test. l. 34. in fin. C. de donation. c. si tibi 17. de præbendis in sexto.*

4 Utilis & quasi rei vindicatio datur vasallo. Ut quasi dominus potest rem suam feudalem à quocunque possessore vasallus avocare, seu vindicare, à quocumque inquam extraneo; Imo & ab ipso domino, si feudum injuste possideat dominus. *l. 1. in fin. ff. si ager vectigal.* Quid si vasallus & dominus feudum vindicent simul? præferendus erit vasallus; cum sit ejus causa propinquior, & utiles actiones habeat. *d. l. 1.* 5 Vasallo competit vindicatio. 2. *feud.* 43. §. 6 Vasallus feudi nomine agere & defendere potest: Jure experiri, cum agendo, tum excipiendo potest.

7 *d. tit.* 43. 8 Vasallo plus juris in feudo competit quam usufructuario in re usufructuaria, *l. 1. ff. si usufructus, l. 1. in fin. ff. de novi operis nuntiat.* 9 Id est, negligentia: alias legitur, *injuria*, ut notat Laudensis. 10 Servitutem feudo imponi vasallus cum patitur pretio, dolo, vel negligentia, sibi nocet; non domino, etiam si servitus ea præscriptione alicui fuerit quæsita, *ut hic.* Quid? privaturne feudo ea de causa, perinde, ac si feudum alienasset? non privatur, *DD. hic.* Quid si in judicio, servitus feudo vasalli fuerit imposita? vel ipsi domino servitus sic imposita nocebit, *c. 1. §. de controversia inter vasallum: c. si vasallus. §. si de feudo fuerit controvers.* Quid si contraxit æs alienum vasallus? feudo domino aperto, creditoribus vasalli, potior fuerit dominus, *ut hic notant interpretes.* 11 Vid. *§. 11. in fin. §. eod.* 12 Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis. *l. 31. ff. de pignoribus, & l. 11. tit. 13. §. eod. & l. ult. C. si pignus pignori datum sit.* excipe. *l. 9. in fin. princ. §. eod.* 13 Augmentum feudi factum opera, vel industria vasalli si per se subsistere, & à feudo separari potest, pars feudi non censetur, *ut hic.* Quid si per alluvionem quædam portio feudo adcrevit? pars feudi est. *l. si quis de manso titulo in si de investitura feudi.* 14 Prædia seu agri per se subsistunt. 15 Augmenta feudorum duorum sunt generum: Quædam per se subsistunt, ut vicina, feudo prædio comparata: quædam non per se subsistunt, sed feudo cohærent plane. Sine feudo esse non possunt, ut sunt servitutes feudo adquisitæ, *ut hic*, priora augmenta pars feudi non sunt, at posteriora. Goth. Adde *cap. 1. §. Si Vasallus tit. hic finitur lex.* Iul. Clar. *lib. 4. sent. §. feud. q. 88. num. 1.* Rosenthal. de feud. *c. 7. conclus. 47. num. 10. & c. 10. conclus. 43. & c. 12. conclus. 15. num. 12.* Hartmann. Pistor. *lib. 2. quæst. 42. num. 1. & seq.* S.L.

16 Servitus per se non subsistit, est enim qualitas, & sic accidens. *l. quid aliud 86. ff. de verb. sign.*

17 Servitutem feudo adquisitam per vasallum, aperto sibi feudo dominus retinet, *ut hic*, tenetur tamen servitutis æstimationem solvere heredibus vasalli. *§. si vasallus. tit. hic finitur lex.* Quid si jurisdictionem castro feudali adquisivit? Jurisdictio heredum vasalli fuerit. Potest enim separari jurisdictio à castro, cum penes unum feudale castrum, penes alium jurisdictio esse possit.

18 Servitus pars feudi. 19 Deteriorem feudi conditionem invito domino, vel agnatis vasallus facere non potest: meliorem potest. 20 Idem in usufructu. *l. 10. l. 13. §. 4. l. 15. §. 6. ff. de usufruct.* & feudo dotali. *l. 7. §. 2. ff. soluto matrimonio.* 21 Potest igitur volente: cum volenti non fiat injuria. 22 Adde 1. *feud. 5. §. 1. 2. feud. 26. §. 5. vers. Titius.* 23 Penes vasallum feudi possessio est: penes dominum ipsa proprietas, hinc feudum res non mancipi. Adde *tit. 23. in fin.* 24 Feudi proprietas penes dominum est: possessio penes vasallum. Quid hinc sequitur? jure Longobardo, vel Romano uxores maritis suis succedere in quartis, vel tertiis, maritis suis non succedere in feudis, *ut hic*, etiamsi feudum quo de agitur, ab ipsis conjugibus simul fuerit adquisitum: nisi aliud pacto sit conventum. 25 Hujusmodi tertiæ & quartæ dantur à maritis uxori, hypoboli, seu vice donationis propter nuptias loco, idque Longobardis morgangeba. vid. *tit. 29. §. eod.* 26 Pignorare feudum vasallus non potest invito domino, *ut hic.* Quid si pignorarit? feudo privabitur. *c. 1. §. de prohib. alienat. feud. per Freder.* Cur pignorare non potest? quia non pleno jure dominus rei feudalis est, directum feudi dominium non habet, sed utile tantum. Atqui creditor pignus suum alteri pignori dare potest. *l. 1. l. 2. C. si pignus datum sit.* 27 Dixi 1. *feud. 5. versic. aut. si libellario.* 28 *d. tit. 5. tit. 52. §. eod.* 29 Puta famis. Necessitatis enim causa, poterat vasallus mediam partem feudi alienare. Hodie non potest. Cur non necessitate famis. *arg. l. 2. C. de patribus qui filios distraxerunt?* vasallus dominium habet: pater nullum.

30 Hodie non potest. *d. tit. 52. 24. 25 §. eod.* 31 *d. tit. 5. 3. §. eod.* 32 Id est, impune. *l. 1. ff. ad Falcidiam*, alias hic notant: Interpretationem in feudis eam admitti oportere, quæ dolum & fraudem excludat. *l. creditor. 60. §. Lucius 4. ff. mandati, l. si quis 30. ff. de legibus.* 33 De infeudatione loquitur, non de alienatione. 34 Vasallo sine herede masculo decedente, moriente, feudum ad dominum revolvitur. 35 Refutatione feudum amittitur. *tit. 14. & 38. §. eod.*

36 Vid. *tit. 24. §. eod.* 37 *tit. 8. §. 1. in fin. §. eod.* 38 Hic igitur invitum, hoc est, eum, quem nolit, habebit vasallum dominus? Merito subvasallus, aut à vasallo investitus, eadem conditione est cum ipso vasallo investiente, vel, ut proprie magis loquamur, subinvestiente. Non fit ea parte deterior domini conditio, cum loco vasalli alium ejusdem plane conditionis habet.

39 Alias invitum vasallum non habemus. *l. 8. §. 1. §. eod. l. 12. §. eod.* 40 Donare feudum vasallus non potest, *ut hic*, nisi filio, vel agnato proxime succedenti. Hujusmodi enim non tam donatio est, quam refutatio. §. *de alienat. feud. paterni.* 41 *tit. 55. vers. habito. §. eod.* de legato feudi ad pias causas. Testari de feudo suo etiam pias ad causas vasallus non potest. quod ita receptum, non piæ causæ odio, sed ex natura ipsius feudi, cujus alienatio est interdicta. Quid si feudum piam in causam legatum fuerit: ut ipsum feudum non debeatur, non debebitur saltem æstimatio? Ne quidem æstimatio debebitur, *Doctores hic.* 42 De feudo in dotem dato. Feudum in dotem pro filia dare pater non potest invito suo domino. Nam si famis causa feudum alienare non potest. §. *eod.* multo minus in dotem filiæ dare poterit. Quid? potestne marito feudum suum mulier in dotem dare? potest, non tamen æstimatum: nam æstimatio venditionem facit, at ut in dotem feudum ita dari potest, ita donationis propter nuptias causa, propter cognationem ipsam dotis & donationis propter nuptias feudum dari poterit. *Bald. Auth. dos data. C. de donat. ante nupt.*

43 De locatione feudi. 44 *d. tit. 55. vers. quapropter.* 45 De libellaria. 46 Libellaria quasi venditio.

REI[11] autem per beneficium recte investitæ vasallus hanc habet potestatem[2], ut tanquam[3] dominus possit à quolibet possidente sibi quasi[4] vindicare[5]: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem[6] opponere[7], nam & servitutem[8] eidem rei debitam petere potest & retinere. †. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria[9] servitutem[10] rei beneficiariæ imponi[11] patiatur, & ad dominum ex qualibet causa postea beneficium revertatur? an ex eo præjudicium domino generetur, quæsitum fuit? & responsum est, ut vasallo quidem, donec[12] feudum tenet, possit obesse: domino autem etsi per longa tempora perseveraverit, servitus minime noceat.

Vasallus potest feudi conditionem facere meliorem, non deteriorem in alterius præjudicium. Bald.

§. 1. Econtrario autem si quid feudo à vasallo additum sit: si[13] quidem tale adjectum sit, quod per[14] se subsistere possit, id est, ut per se censeatur, ut[15] prædium: id non accrescit feudo. Si vero per se non[16] possit subsistere, ut servitus[17]: plerisque placet feudo accedere, & sicut partem[18] feudi disponendam esse: meliorem[19] namque conditionem feudi facere potest: deteriorem[20] vero sine[21] domini voluntate, vel eorum agnatorum[22] ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Feudum alienari non potest in alium, quinimo nec pignus obligari. Bald.

§. 2. Quamvis enim possessio[23] per beneficium ad eum pertineat, tamen[24] proprietas ad alium spectat: & ideo quartæ[25] sive tertiæ ratione, quæ à Longobardis seu à Romanis viris uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet, nam nec[26] pignus quod consultum[27] dicitur, fieri potest ex feudo.

TIT. IX.

QUALITER OLIM POTERAT FEUDUM ALIENARI.

Olim regulariter venditio feudi pro parte dimidia permittebatur, altera parte retenta. Bald.

EST autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio: super qua multæ & diversæ sententiæ dabantur in singulis civitatibus, seu curiis: donec Imperator divæ memoriæ Lotharius tertius promulgavit super hoc novam constitutionem[28], quæ posita est in titulo de beneficiis. Necessitate[29] namque suadente, poterat olim[30] vasallus, domino inscio vel invito feudi partem vendere, retenta videlicet alia parte. †. Si vero vel totum, vel partem volebat per feudum aliquem investire[31]: hoc licebat ei sine[32] fraude facere. Si autem dissentiente domino vendebat, sive per feudum investiebat, (quod[33] & ipsum sincere hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine[34] herede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, [35] aut alia forte ratione intercedente culpa[36] amittebat: tunc[37] omnis feudi alienatio ad irritum revocabatur: eo[38] excepto, quod ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si[39] priori domino servire, & ab eo feudum recognoscere volebat.

Casus enumerat in quibus etiam de jure antiquo alienatio fuerat prohibita. Baldus.

§. 1. Donare[40] autem, aut judicare[41] pro anima, vel in dotem[42] pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine: licet posset locare[43], nisi locatio esset fraudulenta alienatio: sicut[44] est per libellum[45], ut dicatur[46] venditio. Quis enim dubitat, quod libellario[47] nomine sub[48] vilissima duorum[49] denariorum pensione[50] perpetuo concedatur utendum, alienatum[51] in fraudem esse? Porro sive de bona consuetudine, sive de prava quæramus: concessa[52] erat domino pro æquali pretio redemptio: nisi hoc beneficium amiserit[53] dominus per refutationem, vel annali silentio, ex quo sciverit[54], computando. Præscriptione autem triginta[55] annorum submovebatur, tam sciens quam ignorans: in prohibendo autem vel redimendo potior[56] erat proximi agnati, quam[57] domini conditio: si tamen feudum erat paternum. †. De illa vero feudi alienatione[58] quæ à domino fit, si dubitetur, lex[59] Imperatoris Corradi consulatur: quæ posita est in jam dicto titulo de beneficiis.

TIT. X.

QUIS[60] DICATUR DUX[61], MARCHIO, COMES, CAPITANEUS, VEL VALVASOR.

QUI à principe de ducatu aliquo investitus est, dux[62] solito more vocatur. Qui vero de marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem marchia[63], quia marcha, ut & plurimum juxta mare sit posita. Qui vero de aliquo comitatu[64] investitus est, comes appellatur. Qui vero à principe, vel ab aliqua potestate[65] de[66] plebe aliqua vel plebis parte per feudum est investitus, is capitaneus[67] appellatur, qui proprie valvasores[68] majores olim appellabantur. †. Qui vero à capitaneis antiquitus beneficium tenent, valvasores[69] sunt. Qui autem à valvasoribus feudum quod à capitaneis habebatur, similiter acceperint, valvasini[70] id est, minores[71] valvasores appellantur: qui antiquo quidem usu consuetudinem feudi nullam habebant: valvasore[72] autem sine filio mortuo, feudum quod valvasori minori[73] dederat, ad capitaneum revertebatur, sed hodie eodem jure utuntur in curia Mediolanensi, quo & valvasores. †. Cæteri vero, qui[74] ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet noviter à capitaneis seu valvasoribus acquisierint, plebeii[75] nihilominus sunt. Nam illi, qui soldatam[76] habuerunt vel acceperunt vel habent: per eam nullum pedagium[77], sed nec feudi usum acquirunt. Soldata[78] autem est præstatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte transit[79] in heredem: morte enim dantis vel accipientis[80] interveniente finitur. Soldata vero dicitur, quia plerunque in[81] solidorum[82] donatione consistit: quandoque autem in[83] vino & annona consistit.

TIT. XI.

DE[84] SUCCESSIONE FRATRUM[85] VEL GRADIBUS SUCCEDENTIUM IN FEUDO.

Feudum acquiritur investitura & successione. Bald.

PER successionem[86] quoque, sicut per investituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo qui beneficium renebat, prima[87] causa liberorum est. Filiis enim existentibus masculis[88] vel ex filio[89] nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus cæteri removentur agnati[90]. Ad filias[91] vero seu neptes, vel pronептes, vel ex filia nepotes, seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminei sexus, vel ex fœmineo sexu descendens ad hujusmodi successionem aspirare non potest: nisi[92] ejus conditionis sit feudum, vel eo pacto[93] acquisitum. †. His[94] vero deficientibus vocantur primo fratres[95] cum[96] fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati ulteriores[97], quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum: hoc[98] est, si fuit illius parentis, qui ejus fuit agnationis communis. Si enim Titii avus de novo beneficio fuerit investitus, Titio sine legitimo herede masculo defuncto, ejus feudi successio non pertinet ad ejusdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, imo revertitur ad dominum. Ad cognatos enim ejus beneficium non pertinet, neque beneficii successio. †. Si vero dominus vel alius beneficium defuncti novum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi[99] qui novum dicit. Sed scio aliter pronuntiatum esse. Bonus[100] enim judex causa cognita diligenter intuebitur, cujus potius jurejurando dirimenda sit hæc quæstio, utroque scilicet in probatione deficiente.

TIT. XII.

47 Libellus, seu libellarius contractus, quemadmodum constituatur.

48 *tit. 37. §. eod.*

49 Multo magis uno nummo. *l. 46. ff. locati, l. 66. §. ff. de jure dotium, l. 10. §. 2. ff. de acquirenda possessione.*

50 Annua.

51 1. *feud.* 13.

52 Retractus dominicus ut fiat.

53 Quibus modis domini feudum amittant. *tit. 33. §. eod.*

54 *tit. 26. §. 4. §. eod.*

55 1. *feud. ult. §. eod.*

56 Agnatus excludit dominum in retractu.

57 Retractus feudi olim permittebatur agnatis & dominis: eo jure, potior erat causa proximi agnati quam domini, ut & gentilitius retractus & agnatilitius dominico.

58 *tit. 34. §. 1. §. eod.*

59 Statutum alio suppleri potest.

60 De nominibus vasallorum, *Cujac.*

61 Dignitates & nobilitates gradatim distinguuntur.

62 Dux.

63 Marchia, quæ tenet quod est juxta mare, & plerunque marcha juxta mare sit posita, *quidam ita legunt*, Marchia, limes: marchiones qui fines regni tuentur. 5. *Anton.* 11. Alciatus equitum præfectos vertit ab antiquo vocabulo, & etiamnum usitato apud Armoricos, *March*, id est, equo: unde *Trimarchisia* Pausaniæ, quod singuli equites constarent ex tribus. Gregorius 7. Marchesium, principis vexilliferum interpretatur.

64 Id est, jurisdictione. est enim comes judex, *c. 55. & 90. leg. Ripuar.* Idem Gravio, vel Graphio. *Paul. Diaconus 5. histor. Longobard.* Inde Lantgravii, provinciæ: Marchgravii, limitis; Pfalzgravii, palatii: Burgravii, arcis, præsidiive judices. Inde etiam Centgravii, Gogravii & Dingravii, judices pedanei.

65 Potestas investire potest.

66 De plebe, ejusve parte investitus capitaneus.

67 Capitaneus quis.

68 Et valvasores dominici. *Anonimus* de valvasore majore.

69 Minores scil. *ut in feud. 1. §. 5. & tit. 7. & 15.* de valvasore minore.

70 Valvasini.

71 Minimi, *Hotom.* de valvasore minimo.

72 Minore scil. *Hotom. ut 1. feud. 7. & tit. 15. in fin.*

73 Minimo, *Hotom.*

74 Locus est elegans, unde possis ex sententia Cujacii, originem præsentis nobilitatis ostendere, videtur enim id dici: Non sunt justi milites, vel nobiles, nisi qui à principe, vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo investiti sunt, vel qui à majore, vel minore valvasore de feudo investiti sunt, si modo ii longam annorum seriem numerare possint, qua feudum, onusque militiæ ei adnexum in familia sua resederit, eaque certissima est nobilis definitio, sed hæc Hotomanno non omnino placent, cum inter se differant, nobilem & vasallum esse. Hoc igitur putat innui, eum, qui viginti jam annis feudum à valvasoribus majoribus adeptum possederit, quia jam publicum munus sustinuerit non jam plebejum, sed minorem valvasorem esse.

75 Plebeji sunt, qui noviter feudum acceperunt à capitaneis: militibus non adnumerantur, ideo plebeji dicuntur. Otho Frisingensis 2. *Frideric.* 18. cum se plebejum diceret, in eodemque ordine vellet remanere, honeste donatus est. Nobiles itaque non fieri, qui à valvasoribus majoribus feuda accipiunt, hinc colligunt: nisi ab antiquo feudum habeant, *vers. qui vero à capitaneis antiquitus*, unde notat Baldus, nobilitatem antiquitati adscribi: feudum omne antiquum nobile esse. Quid si quis ab Imperatore, vel rege, novum feudum accipiat? nobilitatur, *vers. qui vero à princ. §. eod.* Quin ut nobilitetur feudum accipiens ab inferiore ipso Imperatore, minus tamen censetur nobilis, quam qui feudum ab Imperatore accepit: ideoque hic illum præcedet, *l. 6. C. de advoc. diversi. jud. l. ult. ff. de albo scrib.* 76 Id est, qui de feudo cameræ, vel cavenæ investiti sunt. *vid. §. eod.* 77 Paradogium, ita legunt Baldus, & Alvarotus: & paradogium nobilitatem interpretantur. *Cujac.* legit *paragium*, eo sensu: Plebejos, de quibus supra, pares curtis domini non censeri, parium dignitatem solos nobiles habere, & ita non omne feudum nobilitare. Hot. putat pedagium sumi pro viatico militari, à pede, pedare, & repedare. 78 Soldatæ definitio.

79 Soldata non transit in heredem, *ut hic*, nisi pacto, vel privilegio. Quinimo de præterito transit, licet non de futuro, *l. post duos 15. C. de advoc. div. judic. l. ult. ubi Gloss. C. de domesticis & protectorib.* 80 Soldatam dari nobilibus ad paupertatem redactis solitam, notat Ravennas, ac propterea distare à feudo Cameræ, vel Cavenæ, hæc enim duo, feuda esse, & propter servitium dari, soldatam vero neque feudum esse, neque propter servitium, sed miserationis causa gratis dari, ac proinde feudum ob servitium aliquod concessum, soldatæ feudum non censeri, *arg. l. Aquilius 27. ff. de donat.* 81 Soldatæ Etymon. 82 Alii derivant à *solde*, quod Germanis stipendium, & mercedem significat, unde soldatii. 83 Atque ita ut paulo ante dictum est, soldata parum differt à feudo cameræ, vel cavenæ. 84 De gradibus succedendi in feudo, *Cujac.*

85 Adde *tit. 50. §. eod.* 86 *tit. 1. in fin. §. eod.* 87 §. 1. *Inst. de hereditatibus quæ ab intestato.* 88 1. *feud. 1. §. 3.* 89 *d. tit. 1. §. 2. tit. 8.* 90 Feudorum successio in multis differt à successione, Jure civili introducta. Jure civili succedunt fœminæ, *l. maximum vitium. 4. C. de liberis præter.* in feudis non succedunt, *ut hic.* jure civili parentes succedunt. *Auth. defuncti. C. ad Tert.* jure feudorum non succedunt. *c. 1. §. de natura successionis.* Jure communi cognati succedunt: sublata differentia agnationis & cognationis. *Authent. post fratres C. de legitimis hered.* jure feudorum soli agnati succedunt, non cognati, §. *penult. §. qui feudum dare.* Differt quoque feudum ab emphyteusi fœminæ ex pacto, aut nisi fœmineum sit feudum in feudo non succedunt, *ut hic.* quæ tamen succedunt in emphyteusi, *Nov. de non alienandis.* adde Everardum in Topicis loco ab Emphyteusi ad feudum 30. 91 *d. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 8. in fin.* 92 *tit. 50. §. eod.* 93 *d. §. 3. d. tit. 8.* 94 Masculis sc. 95 1. *feud. 1. §. 2.* 96 1 *feud. 14. §. 1.* 97 1 *feud. 1. §. 4. §. eod. tit. 50. §. eod.* 98 Feudum paternum dicitur, quod fuit illius parentis, qui fuit communis stipes ac progenitor agnationis communis, *ut hic, & c. 1. de natur. successionis feudi.* ita fit ut in feudis succedat communem suum stipitem semper referatur. 99 Præsumiturne in dubio beneficium potius antiquum, quam novum? Ajunt nonnulli: & male. *v. §. eod. & tit. 25 §. eod.* adde 1 *feud. 12. in fin.* 100 Juramentum deferre judex non debet, nisi causa bene cognita, *ut hic*, adde *l. in bona fidei, 3. C. de rob. cred. & jurejurando. l. ubi falsi 22. C. ad l. Cornel. de falsis.*

Source : BIU Cujas

1 De successione fraterni feudi. *Cuj.* 2 1. *feud.* 14. §. 2. *T. eod.*

3 Jus accrescendi in feudo novo locum non habet inter fratres; uno enim mortuo alter ei non succedit. §. 1. *T. de his qui feudum dare.* Quid si pars deficientis individua sit, puta servitus? jus accresceat fratri superstiti, data ejus partis æstimatione domino, nisi forte feudum contemplatione fratris mortui dominus dederit, vel nisi pars deficientis major sit. tunc enim pars superstitis adcrescit domino data superstiti æstimatione suæ partis, *Alvarotus, Ravennas.*

4 1 *feud.* 20. Pacto nova forma dari potest contractui. adde *l.* 1. §. *si convenerit* 6. *ff. depositi.*

5 Feudum quoties adquiritur à fratre, ut sit commune tria hæc requiruntur, primum, ut ipsi fratres simul habitent: secundum, ut sit adquisitum bonis communibus: tertium, ut qui infeudavit dominus id sciat.

6 Id est, domo.

7 *d. tit.* 20.

8 Et male. *d. tit.* 20. Imo bene. 1. *feud.* 1. §. 3. 1 *feud.* 14. §. 1.

9 Feudum castrense est quod alicui datum est ut militi, *arg. l. si castrense.* 87. *l. si forte ff. de castrensi pecul.* quasi castrense, quod quis adquisivit non miles, ab habente districtum vel jurisdictionem, *arg. l. ult. C. de inoff. l. fori*, 4. *de advoc. div. jud.* adventitium, si neutro modo fuerit adquisitum. *DD. hic.* Quid in adventitio feudo filii, pater habetne usumfructum? non habet. Cur? feudum datur filio, ut serviat, & ita, ut fructus percipiat. Et hæc quidem ita sunt, nisi pater una cum filio vivat: tunc enim fructus communes erunt, quippe si hoc jus est in fratre: multo magis in patre admitti debet. Quæ ratio, sententia interpretum, in clericis & eorum peculio ecclesiastico servanda: nimirum, ut, cui tale peculium fuerit, & patri, & fratri quibuscum simul habitat, id communicare debeat, vid. *Bald. in l. sacrosanctæ* 34. *C. de episc.*

TIT. XII.

DE[1] FRATRIBUS DE NOVO BENEFICIO INVESTITIS.

In feudo non habet locum jus accrescendi inter eos qui prætendunt primam seu primordialem investituram. Baldus.

SI duo fratres de novo beneficio, & non[2] de paterno simul investiti fuerint: uno sine herede defuncto, ad alterum non[3] pertinet ejus beneficii portio: nisi[4], facta fuerit eo pacto investitura. †. Si[5] duo fratres in causa[6] communi post mortem patris remanserint, id est habitaverint[7] simul, & unus eorum feudum acquisierit, plerique[8] dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: sed neque vivente eo, qui acquisierit, neque post mortem ejus: fructus tamen erunt communes, donec simul habitaverint. Quod si cum[9] equis vel armis[10] communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt: ne forte invitus[11] dominus alium quam quem voluerit, sibi acquirat vasallum, dum tamen meminerimus id, quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

TIT. XIII.

DE[12] INVESTITURA, QUAM TITIUS ACCEPIT A SEMPRONIO.

Maritus non succedit uxori in beneficio ea mortua sine herede. Baldus.

TItius à Sempronio talem investituram accepit feudi, *ut haberet ipse, & heredes sui legitimi masculi, & iis omnibus deficientibus fœminæ.* Porro Titius superstite tantum filia decessit. Ipsa à domino investita[13] fuit, & feudum in[14] dotem[15] dedit[16]: majorque superstite sine liberis decessit. Quærebatur, si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non[17] pertinere.

TIT. XIV.

DE[18] VASALLO DECREPITÆ ÆTATIS, QUI FEUDUM REFUTAVIT[19], UT FILII INVESTIRENTUR.

Si vasallus decrepitæ ætatis feudum refutavit, ut filii investiantur, & investiti sunt, postea decedente altero filiorum post investituram fratre superstite, & sine herede, frater sibi succedit, & non revertitur ad dominum. Baldus.

QUidam vasallus cum decrepitæ ætatis esset, feudum suum in manu[20] domini ad hoc refutavit, *ut Sejum & Sempronium filios suos de eodem beneficio investiret.* Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo herede, Sejo adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, tanquam[21] novum feudum sibi delatum esse dicentem: & Sejum paternum esse contendentem. Unde eorum sententia prævaluit, qui dixerunt hoc feudum quamvis refutatum, nihilominus esse paternum.

TIT. XV.

DE[22] INVESTITURA IN MARITUM FACTA.

Si contentio est inter maritum filiæ vasalli, & agnatum de beneficio, an sit paternum vel novum, quæstio dirimi debet coram judice ordinario vel arbitro. Bald.

VAsallus superstite tantum una filia decessit, illa vero maritum accepit: cui dominus accepta[23] pecunia partem[24] feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum, & ideo omnimodo esse ad se devolutum. Econtra maritus ostendit hanc partem quam ipse habet, novum feudum esse: & ideo domino apertum: quæritur igitur utrum dominum eundem, & in ejus curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati judicem[25], vel arbitrum[26] utriusque consensu electum hoc esse debeat? Mihi[27] & aliis placet potius apud judicem ordinarium, vel arbitrum, quam apud eundem dominum hoc litigium fore determinandum. †. Item placet agnatum non[28] semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab adversa parte novum esse probandum[29]. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (ut dictum est) causa[30] cognita detur electio, quatenus vel juret esse paternum, vel[31] alteri parti referat jusjurandum: & ille aut juret aut taceat. †. Illud tamen sciendum est, quod si[32] inter duos qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum invitum trahere non potest ad dominum, vel ejus curiæ judicium[33]. Si vero cum sua curia dominus vocaverit eos, nemini[34] eorum licet illius domini vel ejus curiæ examen declinare.

TIT. XVI.

DE[35] CONTROVERSIA FEUDI APUD PARES TERMINANDA.

SI inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit contentio: [36] per[37] pares illius domus sicut lex[38] Corradi[39] dicit, dirimatur: si tamen pares habeat. Et siquidem dominus & vasallus consenserint[40] in eligendis paribus: nulla dubitatio est. Si vero dissentiant: tunc quid faciendum sit, quæritur: sed prævaluit eorum sententia, qui dixerunt dominum[41] debere eligere prius[42], quem aut quos voluerit: & vasallus similiter hoc[43] faciat secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus, qui fidelitatem domino non juravit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari[44] non est[45] eligendus.

TIT. XVII.

DE EO, QUI SIBI[46] (VEL HEREDIBUS SUIS MASCULIS ET FOEMINIS) INVESTITURAM ACCEPIT.

Si vasallus pro se & heredibus suis masculis, & his deficientibus fœminis, investituram accepit, fœmina non succedit in beneficio, quandiu masculus superest.

QUi sibi vel heredibus suis masculis, vel,[47] his deficientibus, fœminis per beneficium investituram feudi accepit: una tantum filia superstite, nullo alio descendente relicto decessit. Hæc marito paternum feudum in dotem[48] dedit, & decessit duobus filiis ex eo procreatis: quorum unus duas filias reliquit: alter vero uno filio masculo relicto decessit: de prædicto itaque feudo urgentem vidimus quæstionem: masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus ejus, qui primo investituram accepit, heres, masculus sit, vindicante: fœminis vero totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumque inter sapientes sæpe super hac quæstione sit disputatum: tandem pro masculo pronuntiatum est. Non enim patet locus fœminæ in feudi successione, donec[49] masculus supereret ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit investitus. †. Nam & illud judicatum scio: si ille, qui proprium[50] feudum suum militi pro beneficio dedit, duobus filiis relictis decesserit, quorum unus filia tantum relicta obiit: alter vero filio masculo relicto superstite defunctus est: quod miles non debet feudum suum per fœminam recognoscere, donec supereret masculus ex eo qui primam investituram fecit. Alii dicunt per filiam debere recognoscere, cum de paterno allodio[51] esset hoc feudum: alioqui si aliunde esset, verum esset quod dicitur per fœminam non debere recognoscere.

TIT. XVIII.

DE[52] DUOBUS FRATRIBUS A CAPITANEO[53] INVESTITIS.

DUo fratres, scilicet Titius & Sejus, à quodam capitaneo de novo beneficio simul investiti sunt: eo videlicet tenore[54], *ut quandiu ipsi, vel eorum heredes masculi viverent, & masculis deficientibus, fœminæ, si supererssent, feudum haberent.* Ex fratribus his unus una filia relicta, altero adhuc vivente decessit. Quæritur, cui portio defuncti deferatur, utrum filiæ, an fratri? Respondetur, filiæ[55]: unusquisque[56] enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. Si tamen is, qui filiam reliquit, sine herede decessisset, propter tenorem investituræ insertum, ejus pars fratri, non domino est quæsita.

TIT. XIX.

AN[57] REMOVERI DEBEANT TESTES QUI PARES ESSE DESIERUNT.

Si inter dominum & vasallum contentio est de investitura: illi, qui pares fuerunt tempore investituræ, non removentur postea à testimonio, licet desierunt esse pares. Bald.

EX facto quæsitum scio: si inter dominum & fidelem de investitura feudi contentio emerserit, quia *factam eam dominus neget:* si vasallus offerat eos testes, qui tempore investituræ pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse desierunt: an ideo sint removendi, quia nunc non sunt pares. Sed quamvis alii aliter sentiant: tamen mihi & quibusdam aliis videtur sufficere eos tempore investituræ saltem pares fuisse. Quid enim peccavit[58] qui investituram accepit[59], si illi, quos eo tempore[60], utpote idoneos, adhibuit, postea pares esse desierunt?

TIT. XX.

DE[61] CONTROVERSIA INTER EPISCOPUM ET VASALLUM.

Si inter episcopum & vasallum est contentio de investitura ab ejus prædecessore facta, pares curiæ cognoscunt. Bald.

EX eo quod scriptum[62] est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, quod per pares ejusdem curiæ ditimenda sit: quæsitum est, si quis dixerit se à quodam episcopo[63] fortassis jam defuncto de annua[64] præstatione, aut qualibet alia re per feudum investituram accepisse: & cum successore ejus agat, & ille respondendo neget hunc esse vasallum: utrum per pares ejusdem curiæ sit judicandum super hac quæstione? Opponit enim vasallus, quod dominus eum negat[65] esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus, quod prius de suo recto[66] feudo debet investiri, quam à nemine judicari: domino respondente, quod quicquid[67] inter eos sive de investitura, sive de fidelitate, sive de principali causa agendum est: per suam curiam est expediendum. Sed laudatum[68] sæpe scio, pares illius secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, ut illum prius[69] de suo recto feudo investiri faciant: sed fidelitatis jusjurandum differatur,

40 Pares judices eliguntur communi partium consensu, hoc est ex paribus ipsis curiæ eliguntur qui judicent, ita electio judicum paribus committitur, *l. observandum* 47. *ff. de judiciis.*

41 In eligendis ex numero parium judicibus, si dissentiant inter se dominus & vasallus, in eligendis judicibus præferetur dominus.

42 Id est, non solum. *arg. l.* 47. *ff. de judiciis.*

43 Id est, tot judices eligat quot ipse dominus elegit: ut hi simul de tota re cognoscant.

44 Par in Judicem, vasallo vel domino inter se litigantibus in eligendo dissentientibus, eligi is non potest, qui fidelitatem nondum juravit, *ut hic:* igitur iisdem consentientibus, par eligi in judicem poterit is qui nondum fidelitatem juraverit.

45 Par proprie, aut plene non est, qui fidelitatem nondum juravit, *ut hic:* ita studiosi vel notarii privilegiis frui eum negant interpretes, qui jusjurandum studiosi, vel notarii consuetum nondum rectori, vel magistratui præstiterit.

46 Sibi & filiis investituram accepit. *Cujac.*

47 Feudum fœmineum non est, licet ad fœminam pervenerit, ut ecce, feudum mihi, masculis, & masculis deficientibus, fœminis, accepi: masculi primo succedent, deinde fœminæ. Pone, masculos omnes decessisse, filiam fuisse superstitem, relictis duobus filiis, quorum unus duas filias, alter masculum reliquerit? masculus succedet, *ut hic:* ut masculi excludunt fœminam; vice versa vasallus quamdiu masculum dominum habere potest, tamdiu feudum suum à fœmina non cognoscit, *vers. nam & illud.* Quid si mihi, filiis & filiis fratris, feudum aliquod accepi? filii fratris dimidium consequentur. *Bald. hic.* Quid si feudum accepi, ut deficientibus masculis, ad unam fœminam feudum deferatur: & plures fœminæ fuerint? dominus eliget. *Bald.* Quid si filiis etiam meis feudum accepi? & nati & nascituri admittentur. Nam & me vivo? non admittentur: ut ordo temporis & rationis hic servetur. *Bartol. in l. Gallus* 29. §. 1. *ff. de liberis & posthum.*

48 In dotem feudum marito dare uxor potest. *tit.* 13. *T. eod.*

49 1. *feud.* 8. *in fin. T. tit.*

50 Proprium suum. *Hot.* 51 De Allodiis vid. *tit.* 54 *T. eod.* 25 Quando in feudum filia, non frater succedat. *Cujac.* 53 Vel alio quocunque, ob eandem videlicet æquitatis rationem. 54 Tenor investituræ semper spectandus, potest enim tenor derogare omni feudorum naturæ. 55 Filia adquirentis patruum in feudi, à patre ea lege adquisiti, ut masculis deficientibus fœminæ succederent, successione excludit. 56 *tit.* 90. *T. eod. l.* 9. *ff. de probl. tale*, 40. *in fin. ff. de patiis.* 57 Si de investitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem. *Cujac.* 58 Pœnam non meretur qui nihil admisit. 59 Legitime factum non retractatur. *l.* 85. §. 1. *ff. de reg. jur. c. factum legitime* 73. *de regulis in* 6. 60 Testium conditio testationis ex tempore sumitur. *l.* 22. §. 1. *ff. qui test.* §. 7. *Inst. de test. l.* 1. *C. de test.* testium conditio in feudis eo tempore inspicitur, quo testes adhibentur, non quo testimonii dicendi causa rogantur, *ut hic.* testes adhibiti, si tempore investituræ fuerint pares, non removentur à testimonio, licet pares esse desierint. 61 Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit quæstio. *Cujac.* 62 Vid. *tit.* 16. *T. eod.* 63 Episcopi possunt infeudare loca ecclesiæ, si consuetudo sit infeudandi, & feudum sit apertum, *cap.* 1. §. *fin T. eod.* 65 Qui negatur vasallus, idem & per consequentias negatur pares in curia habere: nam quum ipse neque vasallus, neque par curiæ sit, compares non habet. 66 De quo vid. *tit.* 2. §. 1. *T. eod. tit.* 33. 3. §. 1. *tit.* 82. 91. *T. eod.* 67 Observa regulam. 68 Responsum, judicatum. 69 Investitura nonnunquam juramentum fidelitatis præcedit.

Source : BIU Cujas

1 Et ita color quæritur ad tribuendum paribus curiæ judicium.

2 *tit.* 82. *J. eod. & tit.* 26. *J. eod.*

3 Principalis causa hic est, utrum valuerit investitura, vel non valuerit.

4 De contentione feudi inter dominum vel agnatum & venerabilem domum. *Cujac.*

5 Aliud esse putant, si vasallus fiat miles, vel eques ordinis Hierosolymitani: causam enim juris in hujusmodi milite non esse mutatam, licet honorem auxerit. *l. falsa*, 33. §. 1. *ff. de cond. & demonstr.*

6 Monachismo, *ut hic*, & clericatu, *tit.* 26. §. 4. *vers. qui cleric. tit.* 109. *J. eod.* feudum amittitur.

7 Quo ordine? etiam extantibus agnatis feudum novum fit domini, non extantibus, paternum, *ut hic.* Allodia vero venerabilem domum sequuntur. *Nov.* 76. & 123. *c.* 38. sed & id feudum quod non solummodo datum fuerit, sed & ecclesiæ simul *tit.* 40. *in fin. J. eod.* Quid si subditus, & ut loquuntur, homo meus, talem domum ingressus fuerit? succedent primo liberi, deinde dominus succedat: non autem domus hujusmodi religiosa, *Doctores hic*, quod superioribus repugnat. Quid si rex eam capitis diminutionem patiatur? succedent consanguinei, *gloss. in c. scripsit.* 37. *q.* 2.

8 Si dominus vasallum in culpam incidisse dicat, vel contra. *Cujac.*

9 *tit.* 24. §. 1. *J. eod.* desumptum ex jure pontificio. *c. præsenti* 5. *quæst.* 2.

10 Ex jure civili desumptum. *l.* 68. *l.* 69. *ff. de judiciis.*

11 *d. l.* 68. 69. *d. l.* 13. 3. *Rudovic. c.* 27.

12 *Novell.* 112.

13 Id est, *l.* 3.

14 Vasallo in dominum competit interdictum unde vi.

15 Paria sunt non respondere, aut perperam respondere. unde notant, jus eum non tantum denegare, qui expresse denegat, sed & qui non loquitur aut obmutescit: aut qui moram in jure dicendo admittit.

16 Id est, moderate hortari. *ut l.* 9. *in fin. C. de cond. ob causam. l.* 8. *C. de liberali causa.*

17 Statutum deprædandi contumacis alicujus facultatem dare potest.

18 Deprædari. *Hotom.* id est, grassari in eum impune quasi solutus fide, ut hoc pacto, vasallo liceat possessionem sine officio judicis ingredi: quod est contra jus civile. *l.* 68. *ff. de rei vind. l.* 3 *ff. ne vis fiat.* ita potest vasallus dominum contumacem in jure reddendo, feudali pretio privare, etiam manu militari, & vi judicis præcepto. 19 Liber tertius hic incipit secundum omnes doctores. Ideoque Cujac. tertium librum hic inchoat. 20 De beneficio quid sit, & quibus modis amittatur. *tit.* 1. *Cujac.* 21 Mediolanensis. *arg. tit.* 24. *J. eod.* fuit enim Obertus de Orto consul Mediolanensis *Otho Frisingensis*, 2. *Frideric.* 12. 22 Causæ feudi amittendi certa regula constitui non possunt, *ut hic.* ideoque causarum feudi amittendi dijudicatio arbitraria est. 23 *l.* 3. *ff. de testib.*

24 Delicta ipsaque crimina suis titulis, hoc est veris coloribus distinguere, ac depingere licet.

25 Id est, graviores. 26 Officium vasalli erga dominum certa regula definiri non potest, id enim varium est, pro curiarum varietate. 27 Ingratitudine non quavis, sed summa tantum feudum amittitur. 28 *tit.* 5. 6. 7. *T. eod.* 29 Consuetudo est optima, quæ à natura, & ratione naturali ducitur. 30 Idem de mora dicitur. *l.* 32. *ff. de usuris*: adde *l.* 3. *ff. de solution. l.* 14. *ff. de diversis & temporalibus.* 31 Beneficium aliud in genere, aliud in specie est, *ut hic.* 32 Definitio beneficii. 33 Seu feudum. 34 1. *feud.* 27. Ideoque redemptio, sive ἀναλαμψις jus feudi non mutabit. nam & in rebus gratuitis plerunque intervenit honor, munus, salarium, & remuneratio: ut in mandato. *l.* 1. 6. 7. *ff. mandati*, advocato & mensore. *l.* 1. *ff. si mensor.* deposito. *l.* 2. §. 24. *ff. si bonorum rapt.* donatione propter nuptias. vid. *Vincentium* 7. *Speculi.* 145. 35 Actio benevola genus beneficii, non res aliqua: puta, fundus, ædes, annonæ: feudum jus est, non prædium ipsum. 36 *lib.* 3. *de beneficiis cap.* 6. 37 Feudum ut sit perfectum, sex requiruntur: videlicet, ut dominus id det sponte, non coactus: ut directum dominium maneat penes ipsum dominum: ut id quod in feudum datur, consistat in re immobili, vel quasi immobili: ut dominium utile transeat in vasallum: ut feudum ipsum transeat perpetuo in descendentes masculos: ut vasallus fidelitatem præstet, & fideliter serviat. 38 Causa efficiens. 39 Causa formalis. *tit.* 8. *in fin. T. eod.* ut hinc constet feudum esse rem nec mancipi. 40 Vel quasi. *tit.* 1. *in fin. T. eod.* Causa materialis. 41 1. *feud.* 1. §. 3. 42 Causa finalis. 43 Feudum datur, aut servitio aliquo nominatim expresso; aut nullo expresso, quod interpretamur ex natura communi feudi, *ut hic.* Quid si feudum ita datum sit, ut nullum servitium præstetur? Censebitur jure feudi in omnibus, præterquam in servitii præstatione. Nam iisdem causis ac delictis amittetur, sicut alia feuda: excepto servitio, quod ex pacto non debet. 44 *tit.* 51. §. 7. *J. eod.*

TIT. XXI.

DE VASALLO MILITE, QUI ARMA BELLICA DEPOSUIT.

Miles seculi, qui factus est miles Dei, ex eo quod venerabilem domum intravit, & feudo renuntiavit, feudum amittit. Bald.

MIles, qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem domum intravit, & seculo renuntiando, arma bellica deposuit, habitumque religionis assumpsit, & sic conversus factus est. Hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus ad se, pertinere contendit. Sed judicatum est domini, vel agnati conditionem esse potiorem, eo quod desiit esse miles seculi, qui factus est miles Christi: nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

TIT. XXII.

DE MILITE VASALLO, QUI CONTUMAX EST.

DOminus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpam incidisse, per quam feudum amittere debeat, hic non respondet: quæritur, quid faciendum sit domino? Respondeo eum ad curiam vocari debere, & si non venerit, iterum eum debere vocari usque in spatio tertio septem vel decem dierum, arbitrio ejusdem curiæ terminando. Quod si neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittat: & ideo debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioquin & beneficium, & possessionem amittit: ut in Lombardia de iis, qui ad palatium venire contempserint, l. si cujusquinque. †. Si vero vasallus conqueritur de domino, forsan quia *feudum malo ordine intravit*: domino perperam respondente, quid vasallo faciendum sit, quæritur? Respondeo, eum curiam debere vocare, & in eadem curia de domino conqueri. Curia autem debet adire dominum, eumque *salva reverentia competenter cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel judicio curiæ se committat.* Quod si ter admonitus facere distulerit: tunc liceat vasallo ad aliam majorem potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei justitiam facere noluerit, poterit eum deprædare.

TIT. XXIII.

IN QUIBUS CAUSIS FEUDUM AMITTATUR.

Primo pater scribit filio, præmittens excusationem sui dicens, quod causæ, quibus feudum amittitur, non possunt sub regula definiri: & addit qualiter vasallus contra dominum se debeat habere, postea definit beneficium dupliciter. Baldus.

OBertus de Orto, Anselmo (filio) suo salutem. Cogis me, & super hoc sæpe scribendo multum urges, ut causas quibus beneficium amittatur enumeratas, tibi significarem. Quod ideo distuli, quia sæpius circa nostræ Reipublicæ curam occupatus, & multis privatorum causis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parvi pendere, & studium discendi tibi nunc imminens negligere: quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris causas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de probationibus in Digestis scriptum reperimus: sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ causæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicujus vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil erraverit. De illa tamen ingratitudine loquor per quam beneficium amittatur, non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficii videtur ingratus: sed sunt quædam (ut ita dixerim) egregiæ ingratitudinis causæ, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi. Quomodo enim vasallus, quam humiliter, quam devote, quam benigne, quam fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturalibus & bonis curiarum consuetudinibus potest percipi, quam lege, aut scripto aliquo possit comprehendi. †. In primis te illud scire oportet, beneficii illius quod est genus, talem esse definitionem: beneficium nihil aliud est quam benevola actio, tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo: in id quod facit prona, & sponte sua parata, ut ait Seneca. †. Hujus autem generis species quædam est beneficium illud, quod ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: usus fructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos sive fœminas, (si de his nominatim dictum sit.) *in perpetuum pertineat: ad hoc ut ille & sui heredes fideliter domino serviant*: sive servitium illud nominatim quale esse debeat, sit expressum, sive indeterminate sit promissum.

TIT. XXIV.

QUÆ FUIT PRIMA CAUSA BENEFICII AMITTENDI.

Si vasallus ab herede domini, vel heres vasalli domino non petiit investituram intra annum & diem amittit beneficium. Bald.

PRima autem causa beneficii amittendi hæc fuit, & adhuc est in plerisque curiis: (sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet) quod si vasallus per annum & diem domino suo mortuo steterit, quod heredem domini sui, investituram petendo, fidelitatem pollicendo non adierit: tanquam ingratus existens beneficium amittit: & è converso, si domino superstite vasallus decesserit, & filius ejus per jam dictum tempus neglexerit petere investituram, beneficio carebit.

Si dominus à vasallo petierit fidelitatem, investituram pollicendo, nec legitime requisitus eam præstare voluerit, tanquam ingratus feudum amittit. Bald.

§. 1. Est & alia ingratitudo notanda, si dominus investituram pollicendo vasalli fidelitatem petierit: & illo non præstante, dominus tribus vicibus convenienti tempore interposito, forte septem dierum spatio, ad curiam suam super hoc reclamaverit: & vasallus tribus vicibus citatus à suis paribus jurare noluerit: si tamen beneficium tale sit, ut pro eo jusjurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædam feuda ita data, *ut pro his fidelitas non sit præstanda.*

Vasallus amittit feudum, si cum domino non ivit in prælium, dum potuit. Bald.

§. 2. Item qui dominum suum eum quo ad prælium iverit, in acie periclitantem dimiserit, beneficio indignum se judicavit. †. Præterea si vasallus resciverit aliquem contra dominum suum assaltum, vel mortem, vel captionem, aut patrimonii grandem jacturam facere molientem: debet dominum super hoc quam citius potest, certiorare, ut proinde dominus sciens prudensque periculum valeat declinare. Quod si non fecerit, doloque vel negligentia sua, vel fraude celaverit: beneficio se caritutum agnoscat. †. Rursus si domini, vel dominæ filio, vel nurui aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit: feudo quo se monstravit indignum, carere debet. †. Porro si dominum assalierit, vel vicum in quo est per vim aggressus fuerit, vel impias manus in personam domini ubicunque ingesserit, vel alias graves, vel inhonestas injurias intulerit: vel morti ejus veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit. †. Illud tamen non lateat, quod si quis suo domino justitiam facere noluerit: feudum quod tenebat, perdet: sicut in alio libello tibi scripsisse hoc credo. †. Sed non est alia justior causa beneficii auferendi, quam si id, propter quod beneficium datum fuerit, hoc servitium facere recusaverit: quia beneficium amittit. Aliud est si forte ideo non servierit, quia non potuerit: tunc enim feudum non amittit. †. Item si delator domini sui extiterit, & per suam delationem grave dispendium eum sustinere fecerit: vel si cognoverit dominum inclusum, & eum, cum potuerit, non liberavit: feudum perdit. †. Prædictis modis beneficium debere amitti, tam naturalis, quam civilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis novam constitutionem justas exheredationis causas enumerantem & alias constitutiones veteres, justas ingratitudinis? non ita longe absentem adire cogitur; hoc tamen arbitrio judicis statuetur. Quid si vasalli auctor suo, suorumque successorum nomine fidelitatem semel juraverit? etiam investitura petenda est, *Doctores hic.* Quid: intra id tempus num servitia præstare cogitur? sic sane. Quid si temporis eo spatio dominum offendit? etiam feudum amittet. Quid si eo lapso investituram petit? moram non purgat. Quid si dominus intra id tempus vasallum petentem non investit? proprietatis jus amittit. *gloss. T. per quos fiat investitura.* 47 Vid. 1. *feud.* 22. *T. eod.* 2. *feud.* 40. 52. §. 3. *J. eodem.*

45 1 *feud.* 5. & 17. 46 Feudum amittit vasallus investituram intra annum & diem non petens ab herede domini, ejusve successore: quæ consuetudo Mediolani non obtinet, *ut hic*, neque in minore quatuordecim annis. *c. si minor. J. si de feudo fuerit contr.* neque ubi justum impedimentum adest vel obest. *c.* 1. *T. quo tempore miles*, non obtinet quoque in milite, qui intra annum & mensem petere debet. *d. c.* 1. Aliud quoque in feudo novo, in quo nullum tempus statutum est ad petendam investituram realem. Aliud quoque si vasallus ipsum feudum non possideat, sed tertius aliquis. *Cujac. in l. solemnib.* 25. *C. de rei vind.* quin id tempus non currit filio vasalli, antequam se misceat hereditati, antequam sciat mortem patris, antequam sciat rem de qua agitur, feudalem esse. Quin vasallo intra id tempus mortuo, ejus heres idem temporis spatium habere debet. *c.* 3. *T. quo tempore miles.* Quid: num satis est investituram petiisse nulla fidelitate oblata? satis est. *c. ult. per quos fiat investitura.* Quid si vasallus quæritum dominum non reperit, & id tempus lapsum fuerit? feudum non amittet: testari tamen id vasallum testibus præsentibus oportebit. *l.* 1. *C. de his, qui per metum jud. non appellarunt.* Quid: petendæ investituræ causa, absentem dominum num adire cogendus est vasallus? Quid si vasalli auctor suo, suorumque successorum nomine fidelitatem semel juraverit? etiam investitura petenda est, *Doctores hic.* Quid: intra id tempus num servitia præstare cogitur? sic sane. Quid si temporis eo spatio dominum offendit? etiam feudum amittet. Quid si eo lapso investituram petit? moram non purgat. Quid si dominus intra id tempus vasallum petentem non investit? proprietatis jus amittit. *gloss. T. per quos fiat investitura.* 47 Vid. 1. *feud.* 22. *T. eod.* 2. *feud.* 40. 52. §. 3. *J. eodem.*

48 Ingratitudinis causa potestne pacto remitti in feudis? Baldus negat, si remittatur ingratitudo adversus contractum aliqua: secus si remittatur ingratitudo delicti. Laudensis, neutro modo putat ingratitudinem posse pacto remitti, cum pacta quibus delicta remittuntur, non valeant. Contra tamen fore existimat, si feudum tali pacto datum fuerit vasallo, qui vitam domini sui defenderit. Huic enim vasallo feudum nulla ex causa auferre posse, velut meritis apertissimis, vel contracto vero quæsitum. 1. *feud.* 2. *ubi Laudensis.* 89 *Excipe tit.* 52. *in fin. J. eod. tit.* 55. *vers. præterea. J. eod. tit.* 97. *J. eod.* 50 *tit.* 22. *T. eod.* 51 §. 2. *vers. sed non alia.* 52 Contumax vasallus privari jure suo potest, etiam ante traditam sibi possessionem feudi. 53 Pares curiæ judices sunt competentes inter dominum & vasallum: etiamsi de feudo novo, & investitura reali quæstio sit.

54 Interdum fidelitatis juramentum non debetur. *tit.* 3. *in fin. T. eod. tit.* 76. *J. eod.* debetur tamen fides. 55 *d. tit.* 3. 76. 56 Feudum potest sine fidelitate per pactum constitui. *c. ult. T. per quos fiat investit.* 57 1. *feud.* 5. & 17. sponte. Quid si dominum deseruit, quod eum juvare non potuit, aliud dicendum fuerit. Idem notant interpretes, si metu tyranni, seu potentioris principis dominum deseruerit. 58 Sententia tamen exigitur ut privetur. 59 Feudo privari vasallus potest, etiam ex sola negligentia non admoniti domini de assaltu, id est, de vi, morte, captione, vel patrimonii grandi jactura. 60 Grandis jactura bonorum quæ sit arbitrio judicis finitur. 61 *tit.* 39. *in fin. J. eod.* 62 *tit.* 7. *T. eod.* 63 Virgines innuptas veteri more *in capillo fuisse* notant hic interpretes. Multis locis in Germania mos ille servatur. 64 1. *feud.* 5. *vers. item si fidelis.* 65 Feudo privatur, qui cum sorore domini sui stuprum admiserit, *ut hic.* & tamen feudo non privatur, qui fratrem domini interfecerit. *c.* 1. *an ille qui interf.* Cur tam varie? an quod gravius sit stupri quam homicidii crimen? an potius, quod injuria majore afficitur dominus fororis stupro quam fratre occiso? an quod stuprum hic admissum est in domo domini: ut hac loci circumstantia delictum augeatur? Quid? num idem fuerit in sorore domini nupta, manente tamen in ipsius domini domo? Ravennas idem esse monet. 66 Id est, innuptæ. Comis enim tantum, non ullo velamine, virgines obtegebant caput. Et præceptum Pauli solas ad virgines pertinere existimabatur: quod tamen est contra sententiam Tertulliani, & ita in *l.* 1. *Longobard. de eo qui pat. filiis nec. hab. l.* 21. 23. 25. 27. *de succ. & in const. Neap. de suc. in fend.* in capillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. 67 Etiam sponte ac volens. *Doct. hic.* 68 1. *feud.* 5. *vers. similiter & sit.* 17. 69 Adde *tit.* 6. *J. eod.* 70 *l.* 1. §. 2. *ff. de obsequiis: Novell.* 115. *c.* 3. §. 1. 71 Nisi seipsum defendens, & ad sui tutelam fecerit. 72 *Al.* injecerat. Hic enim notatur conatus cum aliquo actu: ut nuda manus levatione, animo percutiendi, vasallus feudum non amittat, ut ne in hoc proposito locum habeat lex, *Item apud Labeonem* 15. §. *si quis* 1. *ff. de injuriis.* 73 *d. c.* 3. §. 2. 74 Aut potius vitæ, *d. c.* §. 3. 75 Quid si dominus ipse non est conquestus? si quia morte præventus, vel delictum ignoravit conqueri non potuit, hæredibus domini feudum committetur. 76 Justitiam denegans domino vasallus (quod fit si in jus de re feudali vocatus à domino, ire negligit, vel contemnit, aut domesticos suos juri non sistit à quibus fuerit dominus injuria affectus) feudum amittit *ut hic*, ut per contrariam justitiam denegans vasallo dominus, feudi proprietatem amittit *c.* 1. *qualiter dominus proprietate privetur.* 77 *tit.* 6. *vers. honestum. T. eod. tit.* 55. *in fin. J. eod.* 78 Hic locus ostendit duos feudorum libros ab Oberto fuisse conscriptos. 79 Fidem seu conventionem servitii feudo adjectam non servans vasallus, feudum amittit, etiamsi id in investitura non fuit adjectum: tacite namque id intelligitur, adde *C. de donat. quæ sub modo.* Quid: qua actione eo nomine experietur ipse dominus, vel rei vindicatione, vel condictione ob causam, vel condictione ex moribus feudorum. 80 *tit.* 3. *in fin. T. eod.* 81 §. 1. *T. eod.* Interpellatio igitur exigitur. Duobus tamen casibus etiam citra interpellationem servitium suum offerre cogitur vasallus, si videlicet sciat dominum periclitantem, vel si certa die servitium debeat: ut dies interpellet pro homine, *l. magnam* 12. *C. de contr. stipul.* 82 Impotentia seu impedimentum excusat vasallum non servientem. 83 1. *feud.* 17. *T. eod. tit.* 5. 6. *T. eod. Nov.* 22. *c.* 21. 115. *c.* 3. §. 7. 84 Accusans calumniose dominum, feudum amittit, *ut hic.* Quid si accusatoris nomine fidejussit, aut testis ei, vel advocatus ultro ac sponte adfuit? Idem, Quid si læsæ majestatis accusavit, aut suum suorumque injurium persequens, vel minor accusavit? Aliud. Quid si adversus dominum male judicavit? si malo animo judicavit & grave damnum domino intulit neque peritiores consuluit, feudum amittit. *Doctores hic.* Quid si pœniteat justa ex causa? licet ei pœnitere. 85 Adde *tit* 39. *in fin J. eod.* 86 Quid si fide jubendo inclusum liberare potuit? ex ea causa fit liberorum exheredatio. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 8. ergo & feudi privatio. *J. eod.* adde 3. *constitutionum Neapolitanarum.* 19. 87 1. *Nov.* 115. *c.* 3. *l. unic. Cod. de ingrat. liber.* 88 Ingratitudinis causæ eædem notantur in vasallis, quæ in filiis & donatariis, *Auth. ut cum de appellat. §. causas l. ult. C. de revoc. don.* & sic feudum iisdem causis amittitur quibus fit exheredatio, donationis revocatio, & matrimonii dissolutio: vide tamen Molinæum ad Consuetudines Parisienses.

Source : BIU Cujas

gratitudinis [1], & repudii [2] causas quibus matrimonia recte contracta solvuntur, & donationes [3] jure perfectæ revocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura [4] novas properat edere formas, potest multis modis contingere, ut aliæ emergant causæ, quibus videatur juste adimi posse feudum [5]: ideoque judex solers & discretus, & æquitati obsecundare sollicitus, cuncta subtiliter dispensans, provideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis [6] seu major: ut proinde sciat utrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. †. Illud enim est certum, quod non [7] ex omni causa ex qua opinio vasalli gravatur, beneficium amittitur. Nam & sæpe deierat [8], & beneficium nihilominus retinet: utputa qui beneficii portionem alienat, absque domini scientia, beneficium quidem retinet [9], sed fidem promissam servare non videtur [10].

Ubicunque dominus principaliter offenditur per reatum vasalli, ibi ad dominum feudum revertitur. Bald.

DEnique [11] sæpe quæsitum est vasallo propter justam culpam à feudo cadente, utrum [12] ad dominum an ad successorem vasalli beneficium pertineat: sed hæc distinctio tam ratione quam moribus comprobata est: ut si quidem vasallus ita in dominum peccaverit, ut feudum amittere debeat: non ad proximos, sed ad dominum beneficium revertatur, ut hanc saltem habeat suæ injuriæ ultionem [13]. Si vero non in dominum, sed alias graviter deliquerit, vel grave quid commiserit, sicut ille qui fratrem [14] suum interfecit: vel aliud grave crimen, (quod parricidii appellatione continetur) commiserit, feudum amittit: & non ad dominum, sed ad proximos pertinet: si tamen beneficium fuerit paternum. Sic enim sæpe pronuntiatum scio, Si vasallus contra constitutionem bonæ memoriæ Lotharii [15] imperatoris beneficium alienaverit: quia dominum contemnere [16] videtur, ad dominum beneficium pertineat: scriptum est enim, ut pretio [17] se carituram [18] agnoscat.

TIT. XXV.

[19]SI [20] DE FEUDO VASALLUS AB ALIQUO INTERPELLATUS FUERIT, ET DOMINUS EUM DEFENDERE NOLUERIT.

Dominus vasallo cum extraneo litem habenti de feudo, de evictione tenetur, si monitus eum non defenderit. Bald.

NEgotium tale est: Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit: & sic vasallus dominum vocavit [21], ut eum defenderet: domino renuente ad judicem venire, vasallus amisit causam per sententiam: nunc vero vasallus cambium [22] feudi à domino petit: ad quem dominus respondens, ait illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo investituram accepisse: contra quem vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & investituram recepisse, & ab eo petivisse, ut eum in judicio defenderet: nec tunc temporis inficiebatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Respondi: Super negotio isto quod literis insinuasti nobis, tale est sapientum nostræ civitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, & Gerardi Capagisti, ut si vasallus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est dominum, ut eum defenderet, vocavit, & hoc probare possit: si in eo judicio vasallus fuerit victus [23] de re aliena investitum fuisse: ut dominus vasallo ejusdem æstimationis, quod erat tempore rei judicatæ, feudum restituat, vel [24] nummos [25] in feudum dandos numeret: & hoc cum certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum unquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum, vel ejus antecessores unquam investituram accepisse: & hoc vel per instrumentum publice confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare: dominus ad restitutionem feudi tenebitur: alioquin dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in causa, vel ejus antecessores à se vel à suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel investituram recepisse: quo facto dominus absolvendus erit.

TIT. XXVI.

SI [26] DE FEUDO DEFUNCTI CONTENTIO SIT INTER DOMINUM, ET AGNATOS VASALLI.

Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti; agnati interim ante litem finitam constituendi sunt in possessione. Bald.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum, & agnatos defuncti, domino novum feudum, agnatis vero paternum esse contendentibus: agnati [27] in possessione feudi de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto super principali [28] quæstione cognoscendum est: utroque autem deficiente in probatione, electio jurisjurandi agnatis danda [29] est [30].

Si contentio est inter filiam & agnatos de beneficio, filia interim debet esse in possessione.

1. INter [31] filiam defuncti, & agnatos ejus, de quodam prædio mota est quæstio, agnatis feudum, filia vero allodium [32] sive libellarium [33] esse asserentibus: super possessione apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est, apud filiam possessionem interim esse collocandam: deficientibus vero hinc inde probationibus per jusjurandum, causa cognita res decidetur, electione [34] danda agnatis. [35]

§. 1. Defuncto milite inter dominum, & filiam illius super quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia allodium sive libellarium esse allegante. Respondi, filiam in possessione feudi manere debere [36], donec de eo judicetur: probatione vero hinc inde cessante, electio jurisjurandi filiæ danda est.

Investitura sumit effectum, cum feudum sibi vel heredi suo fuerit apertum. Bald.

1. MOribus [37] receptum est, dominum de feudo militis [38] sui, quod [39] post [40] mortem ipsius ad dominum reverti sperabatur, in alium militem investituram facere posse: quæ investitura tunc demum capiet effectum, cum feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis [41] personis: nam si ecclesiastica persona talem faciat investituram: non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur: & in tali investitura consensus ejus de cujus feudo sit, exquiri non oportet.

Si vasallus domino inficietur feudum, vel feudi partem aut ejus conditionem: convictus postea de mendacio, perdit feudum, & ejus conditionem. Bald.

3. VAsallus [42] si feudum, vel feudi partem, aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur [43], & inde convictus [44] fuerit, eo quod abnegavit feudum ejusve conditionem, expoliabitur [45]: alius autem vasallus, quamvis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet: aut si aliam [46] rem domini celaverit vasallus, feudum tamen non amittit.

Qui per triginta annos rem alicujus tanquam in feudo possedit, & pro ea servitium præstitit domino, præscribit in feudum. Bald.

4. SI [47] quis per [48] triginta [49] annos [50] rem aliquam ut feudum possedit [51], & servitium [52] domino exhibuerit: quamvis [53] de ea re non sit investitus, præscriptione tamen triginta annorum se [54] tueri potest [55].

QUi [56] clericus efficitur, aut votum religionis assumit: hoc [57] ipso feudum amittit [58].

ET si [59] vasallus omni anno [60] domino se non repræsentat [61]: feudum tamen non [62] amittit.

OMnes [63] filii ejus qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent [64], maxime si [65] indivisum [66] habent: quod si [67] feudum ex divisione ad unum tantum pervenerit, ille tantum faciet fidelitatem.

ADoptivus [68] filius in feudum [69] non succedit [70].

MUlier [71] habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit: inter quos feudi quæstio aliarumque rerum maternarum vertebatur: obtinuit filios [72] prioris [73] matrimonii tam in feudo, quam in cæteris potiores esse.

NAturales [74] filii, licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi [75] nec [76] soli, nec cum aliis admittuntur.

SI [77] minori [78] datum [79] fuerit feudum, fidelitatem facere [80] non cogatur, donec venerit in majorem ætatem, in qua doli capax sit: feudum tamen retinet.

Si filius

---

1 *d. c.* 3. *d. l. uni.* 2 *Nov.* 22. *c.* 15. 117. *c.* 8. 9. *l.* 8. *C. de repudiis.* 3 *l. ult. C. de revoc. don.* 4 *l.* 2. §. 18. *C. de veter. jur.* 5 *l.* 38. *ff. de rei vind. l.* 13. §. 1. *ff. de annuis, l.* 14. *ff. de diverf.* 6 1. *feud.* 17. *in fin.* T. *eod.* 7 Vide 1 *feud.* 21. T. *eod.* 8 Perjurio feudum non amittit vasallus. 9 *Sub.* pro parte, seu pro ea parte, quam non alienavit. 10 Id est videtur dominum contemnere. §. 3. *in fin.* T. *eodem.* 11 Ad quem feudum amissum redeat. *tit.* 2. *Cujac.* 12 Feudum committitur domino, si vasallus in dominum deliquerit: aut eum contemperit feudum alienando. Quid: quod in alium deliquit feudum amittit? Feudum committitur agnatis vasalli, non domino. 13 Vindictæ locum dare Apul. 14 Vide 1. *feud.* 5. *verf. similiter, &* 2. *feud.* 37. T. *eod.* 15 *tit.* 52. T. *eodem.* 16 Feudum alienans sine consensu domini dominum suum contemnere intelligitur, ideoque feudo privatur. §. 2. *in fin.* T. *eodem.* 17 *d. tit.* 52. *in fin. princ.* 18 Feudum alienans inconsulto domino, feudum amittit, an ipso jure? non ipso jure, sententia enim exigitur, quod hæc vox *Caritarum*, ostendit: quæ pœnam futuram, & sententiam significat. *glo. in l. providendum* 7. *C. de postulando.* 19 Liber quartus feudorum hic constituitur à Cujacio, collectus ex variis auctoribus. 20 De evictione feudi, & ejus æstimatione. *tit.* 1. *Cujac.* 21 Id est, dominum authorem laudavit. *l.* 29. §. 2. *l.* 34. §. 1. *l.* 37. *ff. de evict.* Evicti feudi nomine, ut adversus dominum agat vasallus, litem denuntiare ipsi domino tenetur. 22 Id est, aliud feudum ejusdem pretii. *tit.* 8. T. *eod.* de cambio dixi 1. *feud.* 4. §. 2. *tit.* 22. §. 1. T. *eod.* Evicti feudi agens vasallus, non agit ad duplum, sed ad tantundem ejusdem bonitatis & quantitatis, vel ad pretium convertendum in tantumdem, *ut*, T. *eod.* ita aliud pro alio solvere cogi dominus potest, contra regulas juris generales. *l.* 2. §. *mutui ff. si certum.*

23 *tit.* 26. §. 3. *verf. Vasallus.* 24 Id est, æstimationem litis, quam vice feudi subiit vasallus, quam ex sententia judicis victoris exolvit. 25 Ne dixeris, nummos in feudum dari, feudum enim in pecunia esse non potest; etiamsi accepta pecunia vasallus juraverit se vasallum; pecunia illa feudum non erit, quippe feudi proprietas penes dominum esse debet. cæterum ubi pecunia datur, dominium à numerante in accipientem transit. proinde qui in feudum nummi dari hic dicuntur, dominium à numerante in accipientem transit. nihil aliud sunt, quam litis æstimatio quam subiit vasallus, *ut dixi*, seu pecuniæ summa actori numeranda. 26 Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti de feudo. *tit.* 2. *Cujac.* 27 Præsumitur feudum in dubio antiquum esse potius, quam novum. Ita in dubio agnati vasalli excludunt dominum; magis favetur adgnatis vasalli, quam domino. Cur? quia possedit defunctus, ideo & agnati in ea possessione sunt tuendi: & alioquin dominus hic feudum ipsum non negat, sed qualitatem tantum feudi. Quid si in continenti dominus probaturus est novum feudum esse: nec ea causa cognitionem majorem desiderat? possessio agnatis non est addicenda. *l. ult. C. quorum bonor.* 28 *tit.* 20. T. *eod. tit.* 82. T. *eod.* 29 Cur danda est electio jurisjurandi agnatis? quia possessio feudalis indivisè præsumptionem pro possessore inducit: hic autem agnati possident. Quid: quo tandem jure agnati jurabunt feudum antiquum esse, cum id verisimiliter possint ignorare? anceps perjurium dicerentur subire hoc casu. *l.* 4. *ff. de in litem jur. l.* 11. §. 1. *ff. de act. rerum amotar. Paul.* 2. *sent.* §. 4. nisi lex eos ad jurandum admitteret. 30 Quam judex non semper sequitur. *tit.* 11. *in fin.* T. *eod.* 31 De possessione apud filiam collocanda. *tit.* 3. *Cujac.* 32 Præsumitur res allodialis potius quam feudalis. Ita heres in possessione rei hereditariæ, quam defunctus possidebat mortis tempore, confirmandus est, donec probentur res ipsæ feudales esse, non allodiales, facit *l. sive possidetis* 16. *C. de probat.* 33 Emphyteuseos capaces sunt fœminæ, non tamen feudi, *ut hic*, nisi feudum fœmineum sit. 34 Si modo pro eis faciant quædam præsumptiones, quemadmodum in hoc proposito, si quædam præsumptiones sint pro filia, jusjurandum filiæ deferendum est. *glos. & doct.* 35 *tit.* 40. 51. §. 5. fidei maris magis statur, quam fœminæ. 36 Cur filia? præsumptione aliqua juvabatur, *ut Paulo ante in simili specie dictum est.*

37 Dominum investituram feudi sui militis in alium facere posse. *tit.* 4. *Cujac.* 38 Id est, vasalli. 1. *feud.* 22. 39 Hujusmodi feudum successionem non habere dicitur de quo vid. 1. *feud.* 9. & 27. *in fin.* T. 40 Investire aliquem de feudo nondum sibi aperto laïcus dominus potest: non pure, sed hac conditione, post mortem scilicet vasalli possidentis, vel commisso alias feudo: nec enim laïcus possit pure feudum vasalli superstitis alii conferre sine ejus consensu. Quid: teneturne heres laïci investitoris ratam habere investituram? cogitur, *ut hic.* Quid successor ecclesiasticæ personæ, genus id investituræ num confirmare cogitur? Minime, *verf.* 1. *secus*, T. *eod.* Cur tam varie? successor ecclesiastici, successor est tantum, non heres. 41 1. *feud.* 3. 25. §. 1. 42 Feudum, qui sciens injuste negat, & quidem totum amittit: qui partem, partem tantum: qui qualitatem, totum ipsum. Quippe hæc negatio rem totam afficit, neque dividi potest. Quid si non neget feudum totum ejusve partem vel qualitatem: sed feudum ab alio ejuratum vel negatum, ignoquam negatio: seu contumacia expressa in negando: quam ficta in tacendo. Aliud igitur fuerit si dolo id dissimulaverit, tacueritve. *c.* 1. T. *de forma fid. l. ult. ff. de rei vind.* 43 De pœna inficiationis feudi. *tit.* 5. *Cujac.* Quid si emphyteuta sciens prudens rem emphyteuticam esse negavit? eam pariter amittit Everardus in Topicis loco a feudo ad emphyteusim 29. *num.* 12. 44 Quid si non testibus sed juramento domini sit convictus? aliud *arg. l. cum qui* 30. *ff. de jurejur.* 45 Quid si pœniteat ante litem contestatam? auditur damna, & expensas domino offerens. *Bald.* 46 §. 7. *verf. vasallus* T. *eod. tit.* 34. *in fin.* T. *eod.* 47 Id est, non feudalem. 48 Præsumitur res esse feudalis quæ 30. annis ut feudalis est possessa: cujus, ut feudalis (nam id exigitur. *arg. l. ult, ff. quem servi*) eo spatio præstita sunt servitia, aut certe præstitum fuit aliquod servitium. 49 De præscriptione feudi longissima *tit.* 6. 50 Continuos non interruptos. 51 Etiam mala fide, jure civili: non canonico. *c. ult. de præsc.* 52 Etiam unum, sufficit enim vasallum paratum fuisse servitia præstare. 53 Quid si quis ita dixerit, consentio ut præscribas? Hæc præscriptio mera non est sed unita vestitaque pacto: qua etiam si longissima ea sit, directum dominium adquiritur.

54 Feudum præscriptione adquisitum, transire etiam ad heredes hic etiam notatur ab interpretibus ad eos, inquam, heredes qui ad feudum ipsum admittebantur ex natura feudi simpliciter concessi. 55 *Sub.* in feudo, *ut hic.* Ita per contrarium præscribitur eo spatio jus petendi servitii: cum correlativorum sit eadem ratio. Quemadmodum si eo spatio rem feudalem, ut suam possedit dominus, utile dominium adquisivit, & directo suo adjunxit. 56 *tit.* 9. §. 1. T. *eod. l. feud. ult.* 57 Hæc verba, *hoc ipso*, arguunt ipso jure clericatu indepto, feudum amitti nec sententiam exigi: non idem esse in usufructu, & emphyteusi notant interpretes. 58 Clericum feudum perdere. *tit.* 7. *Cujac.* 59 An vasallus, qui se non exhibet domino feudum amittat. *tit.* 8. *Cujac.* 60 Omnino. *Hotom.* 61 Adde §. 7. T. *eod.* 1. *feud.* 22. 62 Cur non amittit? nihil tale adversus vasallum statutum est, tale nihil etiam ejus juramento continetur: proinde neque id exigitur à vasallo. *arg. l. si servum* 71. §. *non dixit* 5. *ff. de adquir. her.* 63 Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere. *tit.* 9. *Cujac.* vasallos tamen possidere dici posse notat Baldus, quod ipsi vasalli sint in bonis. 64 *tit.* 55. §. 1. T. *eod.* 65 Feudum pro indiviso simul teneri & possideri per filios vasalli potest, tunc autem omnes fidelitatem jurare debent: Quid ita? cum succedunt, una persona censentur. unde notant, jus patronatus individuum esse. Quid: quæ ratio in servitio præstando inibitur? si in dando consistet servitium, singuli vasalli dabunt, si in facto individuo, ipsi unum ex se eligent, qui id servitium præstet. Quid: pluribus domini heredibus, quemadmodum vasallus præstabit servitium individuum in diversa bella forte proficiscentibus? An quemcunque volet, sequetur? an potius digniorem & seniorem præferre cogendus est? *arg. l. si quis in gravi*, 3. §. *si cum omnes* 4. *ff. ad Silan.* Quid si inter heredes domini bellum sit? An neutros sequi cogetur, cum sibi invicem obstent? 66 Divisum. *Cujac.* 67 Feudum divisione ad unum filiorum pervenire potest, ut ille solus juret & solus vasallus censeatur. 68 Adoptivum in feudum non succedere. *tit.* 10. *Cujac.* Ita adoptivus non omnimodo naturali comparatur. Quid ita? feudum dari intelligitur vasallo ejus contemplatione, & eorum qui ex vasalli sanguine descendent. Adoptivi non sunt adoptivo patri consanguinei: quid: num eadem ratio in arrogato, quæ in adoptivo? eadem. Quid: potestne feudum ea lege dari, ut etiam adoptivi & arrogati succedant? potest: licet id factum sit contra communem naturam feudi. *c.* 1. T. *de feudo non habente propriam naturam feudi.* Potestne huic legi derogari statuto, consuetudine, vel rescripto principis? potest Bald. quid hæc lex num locum habet in filio legitimo emancipato, & post adoptato? non habet. Quid ita? nempe quia hic potest in feudo succedere etiam sine adoptione. 69 Aliud in allode. 70 Quia consanguineis, id est veris, natura, legeque liberis, deferuntur feuda, non commentitiis liberis. 71 Filios secundi matrimonii tantum fœminæ in feudum succedere. *tit.* 11. *Cujac.* 72 Jus succedendi commune statuto & consuetudine mutari potest; *ut hic*, filii prioris matrimonii soli in feudo succedunt. 73 Posterioris. *Cujac.* vid. *tit.* 103. T. *eod.* 74 Id est, ut naturales post facti legitimi non succedant. *tit.* 12. *Cujac.* Goth. Vid. Zas. *de feud. success. num.* 72. Scacch. *de jud. caus. civil. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 17. 23. *& seqq.* Ans. 57 Etiam materni. 76 Legitimati sive soli sint, sive cum aliis legitimi sint, in feudis non succedunt, *ut hic*, quid ita? agnati generaliter in feudis succedunt: legitimati, cognati sunt, non adgnati. *l. hac parte* 2. *ff. unde cognat.* Quid si cum naturales essent soli, nulli legitimi: patre id postulante, legitimati sint ad feuda, principis rescripto? plane etiam succedent, sive soli fuerint, sive cum aliis post natis concurrunt, dum id nominatim rescripto contineatur, *eos legitimari non obstante hoc capite. Naturales*: ut cum anomalum hoc sit beneficium principis, anomala quoque solennitas adhibeatur. Quid legitimati per subsequens matrimonium? plane succedunt: adeo ut nec in eo matrimonio requiratur instrumentum matrimonii vel dotis: licet tamen quidam in eo dissentiant. Quid si feudum accipienti & legitime descendentibus ex ejus corpore sit datum? qui tempore contracti matrimonii naturalis filius natus fuerit, tali in feudo non succedet: qui conceptus tantum, succedet: Quid si primogenitus in feudo succedere debet: & Titio primus natus sit ex concubina: deinde ex uxore legitima secundus, & ea mortua nuptias contrahat cum ipsa concubina? licet primus legitimetur, concubinatu matris in matrimonium verso, secundus tamen eo potior fuerit, ut succedat in feudo. *c. tanta. qui filii sint legitimi.* Quid si in ipso articulo mortis, concubinam duxerit? nati ex ea filii, velut ex matrimonio legitimantur, ut in feudo succedant. *d. c. tanta.* Quid nati ex matrimonio injusto, à principe tamen confirmato? nati ex eo matrimonio legitimi non fuerint: nisi in ipsa legitimatione facta fuerit eorum mentio. Quid si dominus vasallum investivit pro se & filiis natis & nascituris, cum sciret vasallo filios esse naturales: succedent & hi quoque in feudo: sciens enim dominus naturales legitimos, hoc est, feudi capaces ita feciße intelligitur. Quid: legitimatus in uno territorio estne legitimatus in omnibus aliis: in feudo temporali vel Ecclesiastico? vid. *Bald. in l. eam* 14. *C. de fideicom. & ff ff. in c. per venerabilem qui filii sint legitimi.* 77 De minore ad fidelitatem feudi non cogendo. *tit.* 2. *Cujac.* 78 Id est, impuberi §. 5. T. *eod.* 79 Et ita etiam novum feudum impubes retinet, licet fidelitatem non juret. 80 Impubes vasallus fidelitatem jurare non cogitur, etsi feudum retineat. Quid si doli sit capax impubes: an jurare cogitur? quidam ita putant, *argum. Auth. sacramenta C. si adverf. vendit.* quod Alvarotus non admittit. Quid: volens impubes num juraro potest? Ravennas ita putat. Quid infans? non jurat: sed ejus tutor *arg.* §. 5. T. *eod.*

Source : BIU Cujas

1 Adde versiculum superiorem.

2 Sponte igitur pro impubere alius (puta tutor) jurabit.

3 Impubes vasallus neque ipse jurare fidelitatem, neque servitium personale facere cogitur etiam per subtitutum, *ut hic*, quod hodie consuetudine feudorum non scripta, non servatur; cum impuberes cogantur hodie per substitutum servire. *Doctores hic*, quid si servitium nominatim personale sit? per substitutum servire vasallum non posse notant: nisi inidoneus sit ad servitium praestandum. *l. quisquis 27. C. de Episc.* nisi dignitas ejus dominica major sit. *l. interdum 34. ff. de operis libertorum*, nisi justa causa eum impediat. *l. filiusve. 8. ff. de procur.* quo etiam casu solennia servitia (puta Capitaneatus) per alium possunt explicari. *l. 1. §. hujus ff. de off. ejus.*

4 Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur. *tit. 14. Cujac.*

5 Antiqui scil.

6 Id est, alienavit licite: permissu domini, interveniente pretio.

7 Feudum antiquum ex pacto providentia à patre juste alienatum liberi, vivo etiam patre, revocare possunt: agnati, agnato tantum mortuo.

8 Filium habere. *Cujac.*

9 Nec retrahentes.

10 Consentiens alienanti vasallo, jus suum amittit.

11 §. 1. *tit.* 39. 49. J. *tit.* 8. *in fin.* S. *eodem.*

12 Dominum feudi tradere cogi. *tit.* 15. *Cujac.*

13 *Sub.* novo. Nam in veteri feudo nulla traditur possessio; cum vasallus illam jam habeat.

Si filius impubes successit vasallo, non cogitur facere fidelitatem nec servitium personale potest praestare. Baldus.

§. 5. Si quis decesserit filio impubere [1] relicto, fidelitatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur [2]. Idem [3] de servitio personali: alius tamen pro eo faciens servitium admittetur.

TItius [4] filios masculos non habens, partem suam feudi [5] Sejo, partem ejusdem feudi possidenti agnato suo concessit [6]. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illius feudi nullo dato pretio recuperare potest. †. Quod [7] si Titius filios proprios [8] haberet [9], pretio reddito etiam vivo Titio: quod si [10] consensit [11] alienationi, vel per annum ex quo scivit, tacuit: omnino removebitur.

Facta domino de feudo abusiva investitura, cogitur dominus vasallum mittere in possessionem, nec liberatur interesse praestando. Baldus.

SI facta [12] de feudo [13] investitura poeniteat [14] dominum antequam possessionem transferat: an praestando interesse vasallo, liberetur, quaesitum fuit? Responsum est, praetermissa illa condemnatione, dominum possessionem [15] feudi, de quo investituram fecit, tradere compellendum.

FIlii [16] nati ex ea uxore cum qua matrimonium tali [17] conditione contractum est, *ne* [18] *filii ex ea nati, patri ab intestato succedant:* in feudo succedunt [19], nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex usu tamen admittitur [20].

Ei qui non vult aliquid consequi, sed jus quaesitum conservare, non imminet jus offerendi, nisi dies fuerit oppositus. Baldus.

LIcet [21] vasallus domino servitium non [22] offerat quantocunque [23] tempore steterit (dummodo domino petenti servire paratus sit) beneficium non amittit, si [24] tamen sciat ei magnum periculum imminere, ultro adjutorium suum ei debet praebere. †. Inde quaesitum est, si dominus in perjurium [25] incidat, quia [26] dare non valeat quod dare juraverat, & vasallus eum liberare [27] possit suam pecuniam [28] dando, & non faciat, an beneficium amittat. Et responsum est, non amittere.

SI [29] vasallus culpam [30] committat, propter quam feudum [31] amittere debeat, neque filius neque ejus descendentes ad id feudum revocabuntur: sed agnati [32] qui quarto gradu sunt dummodo ad eos pertineat.

IN [33] generali alienatione vasalli [34], non [35] continetur feudum, nisi nominatim dictum sit.

Si vasallus feudum ignorans alienavit, feudum non amittit & sibi restituendum est, non domino: tenebitur tamen ad interesse emptori ignoranti. Bald.

SI [36] vasallus feudum alienavit [37] ignorans [38]: non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum est: ad interesse vero emptori ignoranti [39] condemnandus est vasallus.

VAsallus [40] feudum [41] quod sciens [42] abnegavit, amittit: ignoranti [43] vero subvenitur. Quod si dubitet [44] dubitanter [45] respondere debet.

BEneficium [46] à vasallo in [47] feudum, si nihil in [48] fraudem legis fiat, recte dari potest, dum [49] tamen militi detur.

SI [50] vasallus de beneficio suo agat [51], vel [52] conveniatur: sive obtineat: sive [53] non (licet ignorante [54] domino fiat) omni tempore firmum erit illud judicium, nam & transigere [55] recte poterit: nec [56] quod accepit transactionis nomine feudum erit.

Si dominus commisit feloniam, per quam si eam committeret vasallus in dominum, amitteret feudum: dominus etiam perdere debet feudi proprietatem. Bald.

DOmino [57] committente feloniam [58], ut ita dicam, per quam vasallus amitteret feudum, si eam committeret: quid obtinere debeat de consuetudine, quaeritur? Et respondetur, proprietatem feudi ad [59] vasallum pertinere: sive peccaverit in vasallum, sive in alium [60].

FEudum [61] ea lege datum, *ut ipse & heredes sui masculi & foeminae, & cui* [62] *dederit, habeant:* iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. Quod si vasallus alienavit: feudum esse definit apud emptorem.

TItius [63] cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactum fecit *de eo feudo non petendo à* [64] *Sempronio, heredibusve suis* [65]. Sempronio sine herede masculo defuncto, inter Titium & Sejum fratrem suum de eo feudo quaestio orta est, quid inde fieri debeat, quaeritur? responsum est pactum non obstare Titio.

TIT. XXVII.

DE [66] PACE [67] TENENDA [68], ET EJUS VIOLATORIBUS.

Imperator adulatur omnibus, suadens quod debeant servare pacem, & statuit poenam contra non servantes. Baldus.

FRidericus [69] Dei gratia Romanus Imperator semper augustus, episcopis, ducibus, comitibus, marchionibus, & omnibus ad quos literae istae pervenerint, gratiam suam & pacem, & dilectionem. Quoniam divina praeordinante clementia, solium regiae majestatis conscendimus, dignum est, ut cujus praecellimus [70] munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est, quod nos, tam divinas, quam humanas leges in suo vigore manere cupientes, & ecclesias sive ecclesiasticas personas sublimare, & ab incursu, & invasione quorumlibet defensare intendentes, quibuscunque personis jus suum conservare volumus, & pacem [71] diu desideratam, & antea toti terrae necessariam, per universas regni partes habendam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda sit, & servanda, in subsequentibus declarabitur evidenter. †. Si quis [72] hominem intra pacem constitutum occiderit [73], capitalem [74] subeat sententiam, nisi per duellum [75] hoc probare possit, quod vitam suam defendendo [76] illum occidit. Si autem omnibus manifestum sit, quod non necessario, sed voluntarie illum occiderit: tunc neque per duellum neque quolibet alio modo excusabitur, quin capitali damnetur sententia. †. Si vero violator pacis à facie judicis fugerit, res ejus mobiles [77] à judice in populum publicentur [78], & dispensentur [79]: heredes [80] autem sui hereditatem quam ipse tenebat, recipiant, tali [81] conditione interposita: ut jurejurando spondeant, quod [82] *ille violator pacis nunquam de caetero ipsorum voluntate, aut consensu aliquod emolumentum inde percipiat.* Quod si heredes neglecto postmodum juris rigore, hereditatem ei dimiserint: comes [83] eandem hereditatem regiae ditioni assignet, & à regio jure beneficium suscipiant [84]. †. Si quis alium intra pacis edictum vulneravit [85], nisi quod in duello, & vitam suam defendendo hoc fecerit, probaverit, manus [86] ei amputetur: & (sicut superius dictum est) judicetur: & judex in causa ipsum, & res ejus secundum rigorem justitiae strictius consequatur.

†. Si quis aliquem ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus [87] percusserit, vel crines [88] ejus, aut barbam [89] expilaverit: decem [90] libras ei, cui injuria illata esse videtur, per compositionem impendat: & [91] judici [92] viginti libras persolvat. Si vero temerarius absque percussione eum invadat, eo quod vulgo dicitur cisteros [93] & calida manu, ac verberibus contumeliisque male tractaverit, quinque libras pro tali excessu componat, & judici, pro tali excessu decem libras persolvat. Quicunque judici suo pro excessu viginti libras invadiaverit [94]: praedium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas invadiatam pecuniam persolvat. Quod si intra quatuor septimanas praedium suum solvere neglexerit: heredes sui, si voluerint, hereditatem recipiant, & comiti intra sex septimanas viginti libras persolvant. Si autem comes [95] eandem hereditatem regiae potestati consignet: proclamatori [96] etiam damnum restituat, & praedium à rege beneficiali jure obtineat.

Clericus qui pacem violavit, vel pacis violatorem receptavit, siquidem comparet in judicio, poena pecuniaria punitur. Si vero est inobediens, poena majori puniendus est. Baldus.

§. 1. Si clericus [97] de pace violata pulsatus fuerit, id est, notatus & proscriptus fuerit: aut pacis violatorem in contubernio [98] suo habuerit: & de his in praesentia sui episcopi sufficienti testimonio convictus fuerit: comiti [99] in cujus comitatu idem clericus hoc perpetravit, viginti libras persolvat: & de tanto excessu secundum statuta canonum episcopo satisfaciat. Si autem idem clericus inobediens exiterit: non solum officio & beneficio ecclesiastico privetur, verumetiam tanquam proscriptus habeatur. §. 2. Si judex populi [100] clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicujus domini secutus fuerit: domini [101] cujus castrum id esse cognoscitur ad faciendam justitiam

59 Mores Galliae addicunt superiori Imperatori aut Regi, ut & constitut. *Neapolit.* 3. *tit.* 19.

60 Hoc est, conjunctum vasallo. Exemplum Ravennas subjicit in domino vasalli famulum verberante, ut injuriam vasallo faceret.

61 Feudum iisdem causis amittit, licet datum sit heredi, & cui vasallus dederit. *tit.* 23.

62 *tit.* 48. J. *cod.*

63 De pactione de non petendo feudo. *tit.* 26.

64 Pactum de non petendo à certis personis, personas non transgreditur.

65 Id est, filiis masculis.

66 De treuga & pace, quidam ita legunt apud Cujac. *hic*: hujusmodi Constitutiones à Germanis Landfriden dicuntur. *Abbas Ursper.* 3. *Freisar.* 97.

67 Treugae violatores eadem poena puniri, qua pacis violatores hic notant interpretes. Quin hanc constitutionem locum habere, adversus turbatores pacis singularum personarum.

68 Pax ut res necessaria, ab omnibus desideranda & servanda.

69 Primus scilicet, *Cujac.* arg. eorum quae dicuntur ab Othone Friling. 2. *c. uit.* Imo Tertius qui & Austriacus Hotoman. arg. eorum quae dicuntur ab Wimpfelingo *c.* 51. de subditis ad pacem coactis lege habita, sed Cujacii verior sententia est.

70 Munus optimi principis.

71 Utilitas pacis.

72 Laicus scilicet: nam de clericis agetur. J. *cod.* §. 1.

73 De homicidio.

74 Pacis violator voluntarius capite punitur: aut ita: Homicida voluntarius intra pacis tempus capite punitur, ut pacis perturbator. adde *l. ult. in fin. ff. de re milit.*

75 Purgationem per duellum observa.

76 Pacem non violat, qui se vel filium, vel conjunctum, vel bona sua defendens alium interficit: ut nec homicidii tenetur, qui extra terminos imperii occidit.

77 Mobilia ejus territorii atque jurisdictionis censentur esse ubi reperiuntur. Quid fructus? sunt ne res mobiles? sunt si à feudo separati: secus si pendentes. *l. fructus 44. ff. rei vind.* Quid pensiones? mobiles sunt, si earum dies jam cessit; sin minus, immobiles. Quid annuae praestationes ad longum tempus? immobiles. 78 Pacis violatoris fugitivi haec poena est. Bona ejus mobilia publicantur: immobilia ejus heredibus relinquuntur, ea conditione, ut nec bonis illis pacis violatorem juvent, alias publicantur, & à principe alteri donari possunt. Hoc utiliter quoque hic notatur. Arbitrium generale habentem bona publicare non posse. 79 Dissipentur, id est, diripiantur *Gunther.* 8.

80 Heredes de homicidio decessoris transigere non possunt. 81 Sententiae modus adjici potest: idque ut conditio servari debet. *l. cum eorum 5. l. cum judex 11. C. de sententiis.* 82 Pacis violatorem patrem vel ut bannitum vel hostem à liberis alendum non esse sub poena publicationis eorum bonorum, quae à patre acceperint de publico ea lege, ut ne patrem alerent hinc colligunt. 83 Id est, judex. vid. & J. *cod.* & §. 1 J. *eod.* dixi *tit.* 10 S. *cod.* 84 Suscipiat. *Hotom.* 85 De vulnerato homine intra pacis tempus. Vulneratus aliquem sponte intra tempus pacis, manum amittit: secus si in duello, seu se defendendo. 86 Manus amputatio. Quid: quae manus reo amputanda? ea ipsa qua deliquit. Vide doctores in Authent. *sed novo jure C. de servis fugitivis.* 87 Si quis quem fustibus percusserit. 88 Si quis crines aut barbam alterius expilaverit, sex solidis ea injuria vindicabatur lege Longobard. 4. *tit. de his qui insidiando.* 89 Barbam aut crines alicui expilare atrox injuria est. 90 Libra condemnationum taxatae à lege vel statuto, num ad tempus legis latae referendae sunt: an ad praesens tempus? ad praesens tempus referendae sunt. 91 Poenas duplices interdum ex eodem delicto quis patitur, *ut hic*, veluti si reus parti condemnatur, id est adversario suo & Reipublicae. adde *l. locatio 9. §. quod illicite, 5. ff. de publicanis.* 91 Poenae pecuniariae & multae Comiti vel Baroni loci committuntur, non fisco. Quid bona? fisci sunt, *ut supra*, nisi ab eo ipso Comite vel Barone sint profecta. §. *illud de prohib. feud. al. per Feder.* nisi delinquens agnatos habeat, ad eos enim redit feudum antiquum. *c. denique.* S. *quae sit prima causa.* vel nisi aliud consuetudo à principe confirmata suadeat. J. *de pace Constantiae.* 93 Zatterhand, ita legitur in quibusdam exemplaribus, quod nihil aliud est quam calida manu. nisi malis legere *haisterband*, ut in legibus Alamanorum. *tit.* 20. vide *Cujac.* 94 Id est, obligaverit dato pignore. 95 Id est, judex. S. *cod.* 96 Id est, actori conquerenti. Nam & Germanis clamor est actio, ut veteribus Gallis *clain ou clam.* & in legibus Alamanorum conclamare causas. 96 Superius dixi de laicis.

98 Proscriptus, à nemine recipiendus. §. 2. J. *cod.* olim tenebatur lege Julia, qui interdictum aqua & igni. *Paul. 5. sent. 26. §. 3. vers.* aut relegatum recepisset. *l. 11. ff. de interdictis*, ita pacis violator & receptor, qui sciens ac prudens violatorem pacis recepit, eadem poena qua violator punitur, *ut hic*, & *l. 1. ff. de receptatoribus.* 99 Id est, judici. 100 Populi clamore judex cogi potest, ut pacis violatores persequatur: quod plerunque accidit, reo ipso deprehenso in ipso crimine.

101 Castri dominus pacis violatorem recipere non debet: quinimo confugam judici exhibere cogitur. Quid si reus non extraneus plane, vel sine lare non sit: sed in ipso castro mansionem habeat? Castri dominus bona rei mobilia, jurejurando prius interposito, judici tradere debet: deinde pacis violatorem tanquam proscriptum ejicere, *ut hic.* Quid; cujus expensis ad judicem ipsum, remittere pacis violatorem debet? publicis, si ipse castri dominus eo nomine interpellatus fuerit: sin minus sponte remiserit, petentis seu conquerentis. *l. mulier 6. ff. de captivis.*

Source : BIU Cujas

1 *tit.* 55. *in fi.* ℑ. *eod.*
2 Cur non ipſum reum exhibet? Reus in manſionem ſuam atque domicilium confugiſſe videtur, quæ tutiſſimum cuique perfugium eſt. *l. plerique* 18. *ff. de in jus vocando.*
3 De receptatore violatoris pacis. vid. §. 1. ſ. *eod. l. congruit.* 13. *ff. de offic. præſid.*
4 Pacis violatorem manu armata perſequi cuivis è populo licet.
5 Probationes hæ in feudorum controverſiis primo admittendæ quæ majoribus munitæ ſunt præſumptionibus. Porro ex hac probatione inveſtituræ non oritur plenum jus actori, nec enim ſufficit actori ut probet ſe inveſtitum. Teſtimonium enim inveſtitoris, hoc ad ipſius cauſæ principalis deciſionem non exactum fuit, ſed ut judex imponeret huic vel illi onus probandi: & alioqui, unius inveſtitoris teſtimonium in ſua cauſa, idoneum non eſt. *l. omnibus* 30. *C. de teſtibus.* Et teſtimonio denique inveſtitoris, hic, judex elicit judicia tantum & adminicula. *arg. l. etiam* 16. *l. cum probatio* 7. *ff. de probat.*
6 Hinc colligit Hotomanus, moris fuiſſe ut vaſallus domino donum aliquod pro inveſtituræ monumento, & inſigni traderet, *Urſpergenſis in Chronico anno* 808. videtur tamen Cujacius contrarium omnino ſentire: notat enim moris fuiſſe in inveſtitura vaſallum aliquid à domino accipere, puta ſcipionem, annulum, clypeum.
7 Id eſt, judex, *ut* ℑ. *eod.*
8 Abſque vi.
9 Id eſt, duplum, Pœna raptoris hic duplum eſt, meram pœnam continens. Alias, ſimplum eſt in pœna generaliter.
10 Feudum amittit vaſallus, ſi rem feudalem, quam tenet dominus, propria authoritate capiat. adde *l. Invaſor.* 5. *C. unde vi.* qua in ſpecie feudum vaſalli à quocunque dominus ipſe vindicare poteſt. *arg. l. ult. C. de jure emphyt.*
11 Cur hic cognoſcit judex ordinarius non dominus? nempe quia vaſalli diverſos inveſtitores laudant, & ita non pugnant. §. *ſi inter duos.* ℑ. *de prohibita alien. feud. per Federic.* 12 Probani feudi inveſtitura duobus teſtibus poteſt, *ut hic. arg. l. ubi* 12. *ff. de teſtibus.* etiamſi non ſint pares curiæ: cum lex indefinite hic loquatur. 13 Petente id adverſario. Nam in civilibus (exceptis uſuris & ſuſpecto) judex ſupplere non ſolet, teſtes præterea petente parte interrogantur. *Laudenſis.*
14 Probatio poſſeſſionis facilius fit per eos qui in ipſa regione vivunt & morantur, quam per extraneos: quippe vicini præſumuntur id noſſe melius quam extranei. *l. ſi vicinis* 9. *C. de nuptiis.* Quid ſi provinciales ipſi teſtes in alio ſint territorio? extra territorium audiri poſſunt. *l. Judices* 18. *& ibi in Authent. C. ſide inſtrum.* 15 *l.* 7. *C. unde vi.* 16 Accuſare militem ruſticus, niſi juratus, non poteſt. 17 Jurat hic de calumnia ruſticus. 18 Manu quarta. *Cujac.* id eſt; miles purgare ſe debet dato jurejurando cum tribus conjuratoribus. Huic interpretationi videntur obſtare illa verba. ℑ. ruſticus eligat an divino an humano judicio innocentiam ſuam oſtendat, ſed ea de re mox dicetur. 19 Manu ſeptima, *Hotom.* id eſt, ſeptem teſtibus, Lazius 2. *Vienna* 5. ſeptima manu ſe purgare poterit. 20 Duello ſcilicet. *Cujac.* Alii hoc referunt ad genus quoddam barbaræ purgationis: qua reus ferrum ignitum manu ſua illæſa ex uno loco in alium ferens innocens, aut ſane minus nocens habebatur, de quo alias dixi. adde *tit. de purgat. vulg. extr.*
21 An per teſtes? an potius manu militari? ut ruſtici nomine detur campio qui cum milite duello certet? *ut* ℑ. *eod.* ita ſentit Hotomanus. 22 Duellum militi indicere ruſticus non poteſt: hoc eſt ignobilis. Poteſt tamen nobilis per campionem (ut loquuntur) ignobilem, pugnare adverſus ruſticum. Imo poteſt ipſe nobilis per ſe pugnare & hoc caſu ſuo beneficio renunciare. *Ravennas* ℑ. *eod.* 23 In duello par utriuſque decertatoris conditio exquiritur. 24 Probare nobilitatem debet, qui ſe nobilem ait. 25 Probatur nobilitas cujuſque hoc ipſo quod antiquitus majores ejus fuerint legitimi milites. 26 Puto legendum, *nativitate.* Cæterum nobilis æſtimatur ex genere & vita militari. 3. *Conſtit. Neapoli.* 59. 60. 27 Annonæ pretium quotannis ſolenniter indicere judices poſſunt. adde *l.* 1. §. *cura carnis.* 11. *ff. de offic. præf. urbi.* 28 Et ita poſt Kalendas Septembr. 29 Id eſt, judex. ℑ. *eod.* 30 Provincialibus in cauſis decidendis provinciales ipſi cæteris aliis præferendi. 31 De pretio annonæ conſtituendo. 32 Annonam vendens definito publice pretio carius, ut turbator pacis publicæ puniendus. *l. ult. ff. de annona.*
33 Id eſt, judici. Eſt & hoc frequens in legibus Gothorum, ut judici multæ pars aut etiam tota adjudicetur. 34 Hinc multare avenæ apud Urſpergenſem. 35 Ruſticis armorum uſus interdictus. adde *Novell.* 17. *c.* 17. 36 Arma vetita deferens ea amittere debet. 37 Mercatori armorum uſus in itineribus permiſſus. 38 Vid. *Othonem. Friſing.* 18. 39 Arma portans ligata ad ſellam, vel ſupra vehiculum, non præſumitur occidendi, ſed ſe tantum tuendi animum habere. 40 Arma mercatoribus iter facientibus habere licet, ut ſe defendant. 41 Venari (niſi ad urſos, lupos, & apros) in alieno non licet: (ſeu in alieno retia ſua, aut laqueos aut alia inſtrumenta ponere non licet: in ſuo vero licet venari & aucupari cum omnibus & canibus & retiis, etiam quidvis præter apros, urſos & lupos: & ita hunc locum accipit Laudenſis. *arg. l. Divus.* 16. *ff. de ſervit. ruſtic.* 42 Venatio cum armis non permiſſa, niſi adverſus animalia perniciloſa, ut ſint leones, urſi, lupi, *Cæpola tract. de ſervit. ruſticor. c.* 21. *tit. de aucupatione num.* 20. *Medic.* 1. *de Venatione*, 11. 43 Similium eſt eadem ratio. 44 Ad placitum, *Hotom.* id eſt, forum judiciale, *ut in Longobard.* 2. *tit.* 46. Armatum in Curiam domini ingredi jus non eſt: (niſi eo conſentiente) *ut hic*, quid ita? ut eo magis ſine ſuſpicione vel rixa procedant judicia. 45 *l.* 11. *ff. de vi publica, l.* 28. §. 10. *de pœnis.* 46 Convictos latrones ſufficit, etiamſi non ſint confeſſi. vid. *l. qui ſententiam* 16. *C. de pœnis*, utrumque tamen requiritur, ut ne locus ſit appellationi. *l.* 2. *C. quorum appellat.* 47 Advocatia eſt quædam dignitas urbis, aut eccleſiæ præpoſitura. *c. ſalvantur.* 1. 9. 3. *c. in quibuſdam de pœnis. c. præterea de jure patronatus*, hinc advocatus Auguſtæ, *apud Urſpergenſ.* Advocatia Betunæ *in Chronicis Fandr.* Tigurienſis *in Auſtria Lazii*: Advocatus & advocatia: *in donatione Caroli apud Mutium Chronic.* 9. 48 Feudo vaſallum ſuum proprio authoritate exuere dominus non poteſt: ſed ordine tantum ac jure. Unde rurſus colligi poteſt: Domini jus eſſe vaſallum ſuum monere, ut ſub vaſallos ſuos æquo jure regat nec offendat. 49 Feudo & officio ſuo privari debet, qui admonitus eo abutitur.

juſtitiam [1] illum producat. Quid ſi de ſua fuerit diffiſus innocentia, & ante conſpectum judicis venire formidaverit? ſi manſionem in caſtro habet, dominus ejus omnia bona mobilia [2] ſub ſacramento judici repræſentet: & eum de cætero in domo ſua tanquam proſcriptum non [3] recipiat. Si vero manſionem in caſtro non habuerit: dominus ejus ſecure eum adducere faciat, & poſtmodum judex cum populo eum tanquam pacis violatorem perſequi [4] non deſiſtat. †. Si duo homines pro uno beneficio contendunt, & unus ſuper eodem beneficio inveſtitorem producit: illius [5] teſtimonium, cum inveſtitor donum [6] inveſtituræ cognoſcit, comes [7] primo recipiat: & ſi idem probare poterit idoneis teſtibus, quod abſque rapina [8] hoc idem beneficium habuit: remota controverſiæ materia, id obtineat. Quod ſi de rapina præſente judice convictus fuerit: rapinam dupliciter [9] ſolvat: beneficio [10] vero careat: niſi juſtitia & judicio dictante illud in poſterum requirat. †. Si tres, vel plures contendunt de eodem beneficio, producentes utrimque diverſos inveſtitores: judex [11], in cujus præſentia cauſa ventilatur, à duobus [12] requirat [13] boni teſtimonii hominibus, in provincia [14] eorundem litigatorum commorantibus, per ſacramentum, quod juraverint, quis illorum abſque rapina ejus beneficii poſſeſſor exiterit: & cognita ex ipſorum teſtimonio rei veritate, poſſeſſor beneficium ſuum quiete obtineat: niſi [15] judicio & juſtitia dictante alter de manu ſua illud eripiat.

Miles à ruſtico de pace violata pulſatus, militari manu ſe purgabit. Baldus.

§. 3. Si ruſticus militem de violata pace pulſans, manu [16] ſua juraverit [17], quod non de voluntate ſua, ſed de neceſſitate hoc fecit, manu [18] militari ſe miles expurgabit. †. Si miles ruſticum de violata pace pulſaverit, & manu ſua [19] juraverit, quod non voluntate, ſed neceſſitate hoc fecit: de duobus unum ruſticus eligat, an divino [20] an humano [21] judicio innocentiam ſuam oſtendat: aut ſeptem teſtibus idoneis, quos judex elegerit, ſe purget. †. Si miles adverſus militem pro pace violata, aut aliqua capitali cauſa duellum [22] committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, niſi [23] probare [24] poſſit, quod [25] antiquitus ipſe cum parentibus ſuis natione [26] legitimus miles exiſtat. §. 4. Poſt [27] natalem [28] ſanctæ Mariæ unuſquiſque comes [29] ſeptem boni teſtimonii viros ſibi eligat, & de [30] qualibet provincia cum ipſis ſagaciter diſponat: & quanto pretio [31] ſecundum qualitatem temporis ſit annona vendenda, utiliter provideat. Quicunque vero contra deliberationem ipſius, intra anni terminum alterius [32] modium, & carius vendere præſumpſerit, tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras comiti [33] exolvat, quanti modios ſive maldios [34] altius vendidiſſe convictus fuerit.

Ruſticus arma non portet: nec mercator, qui negotiandi cauſa per provinciam tranſit: nec miles ad palatium comitis. Baldus.

§. 5. Si quis ruſticus [35] arma vel lanceam portaverit, vel gladium: judex, in cujus poteſtate repertus fuerit, vel arma tollat [36]; vel viginti ſolidos pro ipſis recipiat à ruſtico. †. Mercator negotiandi cauſa per provinciam pertranſiens, gladium ſuum ſuæ ſellæ [37] alliget [38], vel ſuper vehiculum ſuum ponat [39]: non [40] ut quem lædat innocentem, ſed ut à prædone ſe defendat. Nemo [41] retia [42] ſua aut laqueos, aut alia quælibet [43] inſtrumenta ad capiendas venationes tendat, niſi ad urſos, apros, vel lupos capiendos. †. Ad palatium [44] comitis nullus miles ferat arma, niſi rogatus à comite.

Publici latrones antiqua damnantur ſententia. Bald.

§. 6. Publici [45] latrones & convicti [46], antiqua damnentur ſententia. §. 7. Quicunque advocatiam [47] ſuam, vel aliquod aliud beneficium inornate tractaverit, & à domino ſuo admonitus non reſipuerit, & in ſua perdurans inſolentia ordine [48] judiciario tam advocatia quam beneficio exutus [49] fuerit, ſi poſtmodum auſu temerario advocatiam vel beneficium invaſerit, pro violatore habeatur.

Si furatus eſt aliquis valorem quinque ſolidorum, vel amplius, laqueo ſuſpendatur: ſi vero minus, ſcopis & forcipe excorietur & tundatur.

§. 8. Si [50] quis quinque ſolidos [51] valens: aut [52] plus fuerit furatus, laqueo [53] ſuſpendatur: ſi minus, ſcopis & forcipe excorietur, & tundatur [54]. †. Si miniſteriales alicujus domini inter ſe guerram habuerint: comes [55] ſive judex, in cujus regimine eam fecerint, per leges & judicia ex ratione proſequatur. †. Quicunque per terram tranſiens equum ſuum pabulare voluerit, quanto propinquius ſecundum [56] viam ſtans in loco ampliori potuerit ad refectionem & reparationem [57] equi ſui: impune ipſi equo porrigat. Licitum ſit etiam ipſi herba & viridi [58] ſylva, & ſine vaſtatione aliqua qualibet utatur pro ſua commoditate, & uſu neceſſario.

TIT. XXVIII. [59]

HIC [60] FINITUR LEX, DEINDE CONSUETUDINES REGNI INCIPIUNT.

Vaſallus dominum ſuum non adjuvans in prælio juſto feudum perdit. Bald.

DOmino guerram [61] faciente alicui, ſi [62] ſciatur, quod juſte, aut cum dubitatur, vaſallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam eſt, quod irrationabiliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defenſionem: ad offendendum vero alium non adjuvet, ſi vult. Sed ſi eum adjuvare noluerit, non tamen feudum amittet, ſecundum Obertum de Orto, & Gerardum (Capagiſtum.) Alii vero ſine diſtinctione dicunt ſemper debere eum adjuvare. Sed Obertus & Gerardus utuntur eo argumento, quod quemadmodum dominum excommunicatum [63], vel à rege [64] bannitum non eſt obligatus vaſallus ad adjuvandum vel ſervitium ei præſtandum, imo ſolutus eſt interim [65] ſacramento fidelitatis, niſi ab eccleſia [66], vel à rege [67] fuerit reſtitutus [68]: ita nec iſtum injuſte guerram alicui facientem.

Vaſallus non cogitur domino offerre ſervitium. Jacobus de Belvis.

AD [69] hoc quantocunque tempore ſteterit vaſallus, quod domino non ſervierit, ſecundum uſum Mediolanenſium, beneficium non amittit, niſi [70] ſervitium facere renuerit [71]: vel niſi à domino ei denunciatum fuerit, & ille, cum potuerit, diu ſteterit, quod ſervitium nullum ei fecerit. Bonus tamen judex varie ex perſonis cauſiſque definiet, & finget vaſallum remotum eſſe, vel propinquum: paratum eſſe, vel non: dominum guerram habere, vel non: utrum etiam magnam vel parvam, & annuntiavit ei dominus, vel non: hæc omnia vertuntur in cognitione cauſæ: & promptiores [72] ſumus ad abſolvendum quam ad condemnandum. Tu tamen ſcias, quod ſi vaſallus ſciat dominum obſideri, vel aliter ei mortem imminere: & cum potuerit, ei non nunciaverit, vel etiam ſine nuncio eum non adjuverit: feudo privabitur [73].

SI [74] vaſallus in feudo aliquod [75] ædificium [76] fecerit, vel ipſum ſua pecunia melioraverit, & contigerit poſtea, ut vaſallus ſine filio maſculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut ſolvat pretium meliorationis. Idem dico ſi pretio ſervitutem feudo acquirat: Quidam alii dicunt omnino ad dominum pertinere.

Si vaſallus nullo herede relicto ante Martium deceſſerit, fructus domino pertinent ad quem devolvitur feudum. Baldus.

(HIs [77] conſequenter dicitur, quod) ſi vaſallus decedat ſine herede maſculo, & contingat feudum ad dominum reverti, ſic diſtinguitur, quod ſi [78] ante Martium, omnes fructus de citra neceſſitatem id ei licere vel permitti non videtur, *ut hic, ibi, ad refectionem: & ibi, uſu neceſſario.* 57 Nec amplius. *l.* 1. *Longobard. de itineranti.* 3. *Neapoli.* 58. ſic lege Laurentum vetitum erat ex alieno pomum legere ſupra armum, id eſt, ſupra quod humeris oneri eſſet, *Feſtus* in Armata. 58 Non fœno, vide edictum Clodovei *apud Greg. Turo.* 2. 59 *tit.* 27. *Cujac.* 60 Vaſallum pro domino belligerari. *Cujac.* 61 Id eſt, bellum, aut potius ad pugnam & certamen provocantem. 62 Juvare dominum vaſallus in cauſa juſta pugnantem ſeu offendentem cogitur, ut & ſe defendentem licet injuſte. Quid ſi cauſa dubia ſit? etiam juvare cogitur, ut ejus dubii deciſio vaſallo non ſit committenda. Quid? Quomodo ſe tueri atque defendere quis poteſt, ut non offendat? quod ſi idipſum faciat directo, juſtum ſit, non quod ſecundario.
63 Excommunicatum dominum juvare vaſallus non tenetur. Cur? eo caſu neceſſitate fidelitatis ſolvitur. 64 Bannitum à rege dominum pendente banno, vaſallus juvare non debet. Poſſis & id hoc ex loco colligere: vaſallos ob delictum domini feudum non amittere. 65 Et ita jus vaſallagii magis ſuſpenditur quam eripitur. 66 Excommunicatus reſtitutus Eccleſiæ, feudum recuperat excommunicationis cauſa amiſſum. Reſtitutio in integrum illo caſu eſt abſolutio ipſa Eccleſiaſtica. 67 Princeps reſtituere bannitum poteſt. 68 Bannitus reſtitutus, feudum & vaſallos recuperat. Quid damnatus cui crimen à rege remiſſum eſt? ſi feudum regi ipſi apertum ſit, id recuperat: ſi aliis, non recuperat, *Gloſſ. & Doctores.* vid. *l.* 1. *l.* 13. *C. de ſententiam paſſis & reſtitutis.* Ita bannum non tollit penitus fidelitatem, ſed ſuſpendit: Hoc amplius notandum, Bannitum pendente banno, feudum alienare non poſſe. 69 Propter ceſſationem ſervitii præſtandi feudum non amitti. *tit.* 18. *Cujac.* 70 Dixi *tit.* 26. §. 3. 7. ℑ. *eod. tit.* 37. ℑ. *eod.* 1. *feud.* 11.
71 Servitium facere domino vaſallus cogitur, ſi vel à domino, vel à lege, vel die dicta interpellatus ſit: ab illa tamen interpellatione, momentum etiam aliquod habet arbitrarium ſeu judiciale, *ut hic. l. quod dicimus* 105. *ff. de ſolut.* 72 *l.* 47. *ff. de oblig.* 73 1. *feud.* 11. 74 De ædificio facto in feudo. *tit.* 29. 75 Expenſas in ædificio feudali factas à vaſallo, aut in adquirendis ſervitutibus prædio feudali, feudo ad dominum reverſo, non ex delicto vaſalli, ſed propter deficientes vaſalli liberos dominus heredibus (forte fœminis, & aliis cognatis) vaſalli reſtituere cogitur, vel pati eas expenſas auferri. Hanc enim habet electionem dominus, *ut hic.* Quid ſi modicæ ſint expenſæ? eas non reſtituit. *arg. l.* 7. §. *hactenus ff. de uſufruct.* Atqui nemo repetit expenſas quas ipſe ſciens in alieno fecit. §. *cum in* 29. *Inſt. de rer. diviſ.* Vaſallus expenſas faciens in re feudali, in alieno prorſus ſolo expenſas non facit, ſed quaſi in ſuo. Habet enim utile feudi dominium. Proinde contraria ſententia obtinet in iis, qui expenſas fecerunt in alieno prorſus ædificio ac ſolo. 76 Vel ſervitutem adquiſivit. *tit.* 8. §. 2. ℑ. *eod.* adde 1. *feud.* 4. §. 5. 77 De fructibus feud. *tit.* 30.
78 Fructuum feudalium perplexa hæc apud interpretem diviſio eſt. Mihi veriſſima, & paucis videtur eſſe hujus loci ſententia hæc: Feudum eſtne commiſſum domino ante Martium menſem initio temporis ducto à Kalendis Auguſti menſis. hoc eſt, feudum, eſtne commiſſum domino à Kalendis Auguſti ad Martii menſis initium? omnes fructus illius anni, hoc eſt, ejus ſpatii à Kalendis Auguſti ad initium Martii, domino feudi adquiruntur. Feudum eſtne commiſſum domino à Kalendis Martii ad Auguſti Kalendas? omnes fructus eo ſpatio percepti, vaſalli heredibus adquiruntur. Et hæc prima de dividendis fructibus feudalibus opinio eſt, *ut hic.* Alii putant quocumque tempore committatur feudum, omnes fructus jam perceptos, fieri vaſalli ejuſve heredum: pendentes vero domini, *verſ. quidam tamen.* Placet potius quod ab aliis notatur. Vulgo creditur, uſusfructus finiti vel amiſſi tempore fructus pendentes proprietario deberi, nihil eorum deberi fructuario: per contrarium autem, omnes fructus à terra ſeparatos fructuarii eſſe, nulla parte ipſius proprietarii. Doctis tamen aliud videtur: fatentur enim pendentes quidem fructus eſſe domini in hac ſpecie, per contrarium vero fructuarii, ſi pendentibus adhuc fructibus inchoatus ſit uſusfructus. *l. ſi pendentes* 27. *ff. de uſufructu.* Finito autem uſufructu vel amiſſo, exiſtimant fructus & pendentes, & perceptos inter dominum & fructuarium dividi pro rata temporis, quo uſusfructus in perſonam fructuarii eo anno conſtitit. *l. ſi operas* 26. *ff. de uſufruct. l.* 3. *in fin. ff. ſi uſusfruct. petatur*, ſive extent, ſive conſumpti ſint, ſive ab ipſo fructuario, ſive quo alio modo à ſolo ſeparati ſint, puta vel ſponte deciderint, vel ab alio decerpti vel dejecti. *l. in ſingulos* 8. *de annuis l. ſi apes* 26. §. *ult. ff. de fundis.* §. 36. *Is vero* 5. *inſt. de rer. diviſ.* Nec obſtat. *l. defuncta* 58. *ff. de uſufruct.* cum in ejus ſpecie anno integro duraverit uſusfructus, ut agrorum penſiones ob id integræ heredi fructuarii debeantur, licet tardius inferantur. Ita cum quæritur, fructus inter proprietarium & fructuarium quemadmodum dividantur pro rata anni quo conſtitit uſusfructus, putat Cujacius, fructus eodem modo dividendos eſſe inter vaſallum ejuſve heredes, & dominum. Eandem etiam rationem ſervari in emphyteuticario & colono, & eo qui libelli vel precariæ jure poſſidet: ſed & eandem rurſus inter virum & uxorem: velut inter quos fructus feudi dotalis dividantur pro rata ejus anni, quo diremptum eſt matrimonium. *l. cum in feudo* 78. *verſ. divortio. ff. de jure dot. l. fructus* 7. §. *Papinian.* 1. *l. ſi alienam* 11. *l. Si marito* 31. *ff. ſoluto matrim. l.* 1. §. *ſed neriſſimo. C. de rei uxoriæ actio.* Et hæc ſententia de dividendis fructibus inter vaſallum & dominum impendio placet. Nam quod alii *in verſ. quidam.* putant fructus omnes perceptos vaſalli, pendentes, domini ſigri, exemplo creditoris qui pignus accepit ἀντιχρήσεως lege. Tempore namque liberati pignoris, hoc eſt ſolutæ vel depoſitæ & conſignatæ pecuniæ. *l.* 11. *C. de uſuris*, fructus jam à ſolo ſeparatos, etiamſi nondum ſint conſumpti, retinet uſuarrum vice, pendentes vero reſtituit, vel imputat in ſortem. *l. ſi pign.* 22. §. *ſi prædo* 2. *ff. de pign. l. ex prædiis* 11. *C. de uſur.* falluntur, inquam illi qui ita cenſent.

50 Pacem violare etiam dicitur, qui furtum quinque ſolidorum committit, *Bald.* quod Bartolus negat, in *l. verum* 25. *ff. de furtis.*
51 Solidus 12. denarii. *Carol.* 2. *Longob.* 22. Quid? num intereſt an quinque ſolidos furatus ſit: aut quod tantumdem ſit? Alvarotus ita putat: Alii contra. *arg. l. interpretatione* 42. *ff. de pœnis.*
52 Aut amplius, *Cujac.*
53 Furtum capitale crimen fuit apud majores ante pœnam quadrupli. 5. *Iſid.* 26. & 15. *Gell. ult.* adde *l. pe. ff. de cond. cauſa dat. legem* 56. §. 1. *ff. de furt.* Hodie hoc obſervari negat Laudenſis, ut ob quinque ſolidorum furtum quis ſuſpendatur. *c.* 1. §. *injuria.* ℑ. *de pace juram. firm.*
54 Tondeatur. *Hotom.* mos hic fuit variarum gentium. *Tacitus de moribus German. Lomb.* 2. 18. 20. *lib.* 3. *tit.* 1. *Lamdulph. lib.* 23. *Otho. Friſing.* 1. *Fred.* 26. *Stobæus ſermone* 42. *Rhenan.* 2. *German.* adde *Nagrell. Leonis* 60. vid. *Baſilic. Zonaram. Nicetam & Niceph. multis locis.*
55 Juriſdictioni judicis ordinarii ſubſunt, etiam principis miniſtri & domeſtici. adde *l.* 1. *C. ubi ſenatores, Authent. qua in provinc. C. ubi de criminibus.*
56 Eques iter faciens equum ſuum in agro alieno paſcere poteſt impune: quanto proprius tamen poterit ſecundum viam: nec enim in medio agro alieno ſuum equum paſcere ei licet: deinde *refectionem: & ibi, uſu neceſſario.*

Source : BIU Cujas

Nam perceptos fructus retinet creditor ex conventione illo casu, usurarum vice, vasallo vero heredive ejus nulla conventio dat jus retinendi ex fructibus, plus quam ratio temporis ferat. Neque probatur prior hujus loci sententia, quæ feudo ad dominum reverso post Kalendas Martias, vasallo ejusve heredibus dat fœnificia, messes, hordearias, fabarias, & alia legumina: feudo reverso ad dominum post Kalendas Augusti, domino dat messes frumentarias, triticarias, vindemiam, poma, oleam seu olivinam. Quippe hæc proportio est iniqua: Potest enim accidere, ut minore tempore feudo fruitus sit vasallus, & tamen in suis fœnificiis & similibus, plus habeat reditus, quam dominus in suis vindemiis & messibus farrariis & similibus, licet major anni pars ejus sit. Deinde, cur discedamus à superiore proportione, nempe ut dividantur fructus pro rata temporis?

1 Adde *tit.* 86. *J. eod.* de auxilio vasalli. *tit.* 31.

2 Vasallus jurare dominum contra omnes cogitur, omnes etiam contra fratrem & filium.

3 At non contra antiquiorem dominum, ut hic, vel seipsum, vel Imperatorem, etiamsi id expresse non sit dictum: id enim tacite intelligitur. *Doctores hic*, an & contra patrem? Cusa lectio id suadet: quæ Cujacio deest hac parte. Si ita est, vasallus domino magis obligatur, quam filio vel patri: minus quam sibi, imperatori, vel antiquiori domino. An & adversus proprium patrimonium juvare cogitur dominum? non cogitur, *Doctores hic*, an & per contrarium idem vasallo suo debet dominus? Correlativorum hoc casu non est eadem ratio. *ut in l. ult. C. de indicta viduit. l. ult. ff. de accept.*

4 Quo nomine regem ipsum etiam intellige. *tit.* 7. *J. tit.* 53. §. 2. *J. eod.*

5 Quando filii in feudum non succedunt. *tit.* 32. *Cujac.*

6 Morganatico jure donatum. Albertus Argentinensis morganghebam appellat donationem scilicet in uxorem collatam à viro mane die nuptiarum. 7 Lex Salica, vide quæ dixi *tit.* 26. §. 6. *vers. filii J. eod.* 8 Hæc lex desumpta ex lege Salic. *J. eod.* Langobarda, Ripuaria 39. Alamannorum 56. 9 Seu Francorum. 10 Id est, alodem. Possum eadem ratione spurium legitimare ea lege, ut mihi non succedat tantum in re certa vel emphyteutica. vide *Everardum Topicis arg. à feudo ad emphyteusim* 26. *n.* 11. 11 Quando filia succedit in feudum. *tit.* 23.

12 Dixi 1. *feud.* 7. *in fin.* 13 Feudum fœmineum seu à fœmina adquisitum sine pacto non descendit ad filias. 14 Feudum fœmineum non transit ad fœminas, masculis extantibus, ut hic, fœmina feudum adquirens, intelligitur potius adquirere suis masculis descendentibus, quam fœminis. 15 Vid. *tit.* 26. §. 4. *vers. clericus.* 16 *tit.* 21. *sup. eod.* 17 Patre feudum amittente filios non succedere. *tit.* 34. 18 Vasalli patris delictum nocet filiis in feudo jam sibi adquisito: in sperato, non nocet. Quid enim si pater meus vivo patre suo feudum sibi & heredibus habente reliquerit patris mei delictum mihi non nocebit: Nepos enim avo meo succedam.

19 *tit.* 26. §. 7. *vers. si vasallus.* 20 Gratia domini vocantur ad feudum, qui jure non vocantur. Gratia potior est jure, *ut hic*, *ut* 1. *tit.* 5. *J. eod.* ut hic, gratiam feudi facit filiis vasalli delinquentis dominus, invitis etiam agnatis vasalli, quibus feudum jam erat apertum. 21 In infinitum agnati vocantur ad feudum. 1. *tit.* 1. §. *hoc quoque J. eod.* 22 Agnatus non succedit in feudo antiquo nisi descendat ab avo, à quo descendit vasallus, cujus feudum est commissum.

23 De probatione investituræ. *tit.* 5. 24 Probanda est nova investitura testibus, Paribus Curiæ vel publico instrumento Paribus confirmato; quanquam Mediolanensium consuetudine sufficit publicum instrumentum testibus extraneis, qui non sint pares, munitum. 25 Subtilitatem.

26 Consuetudo potest probationibus exsequendis modum imponere. 27 *tit.* 2. *J. eod.*

28 Aliis, hoc est, extraneis. 29 Nova investitura, seu novum feudum dicitur quoties nunc primum, aut de novo feudum adquisitum. Antiquum, quod ab antecessoribus adquisitum.

30 *tit.* 3. *J. eod.* 31 *tit.* 2. §. 1. *vers. si autem investitura.* 32 Testimonium in feudis non dicunt fœminæ, ut hic, sic jure Romano fœminis testimonii dictio fuit in actibus fortuitis & repentinis (veluti in criminibus) in legis actionibus & legitimis ac civilibus actibus non fuit, veluti in testamentis, mancipationibus, divortiis, in jure cessionibus & similibus, *Hotom.* mulieres ita testes esse possunt, non superstites. *Cujac.* adde *l.* 1. *C. Th. de rap. Nov.* 48.

actus [1] illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertinebunt. Si vero post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur ad heredes vasalli pertineant. Si vero post Augustum omnes fructus anni percipiet dominus. †. Quidam tamen dicunt quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

CONtra [2] omnes debet vasallus dominum adjuvare, & contra fratrem & filium (& patrem) nisi [3] contra alium dominum antiquiorem [4]: hic enim cæteris est præferendus.

TIT. XXIX.

DE [5] FILIIS NATIS EX MATRIMONIO AD MORGANATICAM [6] CONTRACTO.

QUidam habens filium ex nobili conjuge, post mortem ejus non valens continere, aliam minus [7] nobilem duxit: qui nolens existere in peccato eam desponsavit, ea lege [8], *ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris, quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit:* quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam: alibi, lege Salica [9], hic filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem [10] non succedunt aliis extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minime succedunt. In proprietate vero succedunt patri, prioribus non existentibus Succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus secundum usum Mediolanensium.

TIT. XXX.

DE [11] FEUDO FOEMINÆ.

Filiæ matri in feudo fœmineo succedunt, masculis non extantibus, secundum Obertum & Gerardum: sed secundum alios non succedunt, nisi per pactum sit actum. Bald.

SI fœmina habens feudum decesserit: quia fœmineum est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii vero dicunt, nisi [12] per pactum speciale ad eas non pertinere: sicut si datum esset filio malculo quia si [13] ideo quod est fœmineum sine pacto transit in fœminas: eadem [14] ratione, quia est fœmineum, transit in fœmineam prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est. †. Ex hoc illud descendit, quod dicitur clericum [15] nullo modo in beneficium paternum debere succedere, etiamsi posteaquam habitum religionis assumpserit, postposuerit. †. Idem in omnibus [16] qui habitum religionis assumunt, ut conversi. Hi enim postea in feudo succedunt & si quod habent, perdunt.

TIT. XXXI.

SI [17] VASALLUS FEUDO PRIVETUR, CUI DEFERATUR.

VAsalli feudum delinquentis [18], licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus [19] aspirabit, nisi id iterum à domino licite acquirat sibi gratiam [20] faciente: Verbi gratia, si non sunt alii ex latere, quibus aperiatur: ad ejus petitionem admittuntur qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisivit, & etiam usque ad infinitum [21], dum [22] tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

TIT. XXXII.

QUI [23] TESTES SUNT NECESSARII AD NOVAM INVESTITURAM PROBANDAM.

Nova investitura probatur per testes pares curtis, aut per breve testatum à paribus confirmatum, sive dominus sit laicus, sive clericus. Bald.

SIve clericus, sive laicus sit dominus: ad probandam novam investituram, semper [24] pares curiæ sunt necessarii: & si sine eis facta sit investitura, etiamsi dominus confiteatur factam: quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breve testatum. Sed si alii contra testantur, & si dominus confiteatur factam, decurrens postea ad solennitatem [25] consuetudinis [26], non [27] audiatur: sed tale habeatur ac si pares affuissent: sed alii, etiamsi probari possit per breve testatum, ut Obertus & Gerardus, nisi à paribus curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses nuper in quibusdam omnia contra rescripserunt: in quo fere omnes Mediolanenses consenserunt, & consentiunt: ut breve testatum non à paribus, sed ab aliis [28] confirmatum sufficiat ad probandam novam investituram. Novam [29] investituram dico, quando feudum primo quæritur. De veteri [30] autem beneficio investituræ, quæ fit à domini successore, vel vasallo successori: etiam extranei [31] recipiuntur ad testimonium, præter fœminas [32], secundum usum Mediolanensium. Iftæ enim nec in causis feudi, nec aliorum, recipiuntur ad testimonium: cæteri autem recipiuntur in omnibus quæ ad causas feudi pertinent, præterquam de nova investitura.

TIT. XXXIII.

DE [33] CONSUETUDINE RECTI FEUDI.

SCiendum, est itaque, feudum acquiri [34] investitura, successione [35], vel eo quod habeatur pro [36] investitura, ut [37] ecce si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit, *Vade in possessionem illius fundi, & teneas illum pro feudo.* Licet enim non intercessisset investitura [38], tamen tale est ac si intercessisset: quia ille ejus voluntate possessionem fundi nactus est [39] feudi nomine: inde etiam dicitur, quod si alius probaverit se aliquid nomine beneficii aliquo [40] tempore tenuisse domino præsente, & non [41] contradicente, & servitium [42] ejus quasi à vasallo recipiente: licet non probet investituram, verumtamen obtinebit præstito juramento: nisi aliud contra judicatur. †. Quod autem dictum est, ut per pares probetur investitura: intelligendum [43] est de eo domino, qui [44] alios habet vasallos: cæterum sufficiunt extranei. Nec dicatur investituram, ubi sine paribus facta est [45], valere: quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiamsi absint, tamen expectandi [46] sunt. †. Sacramentum [47] non semper est dandum possidenti: sed [48] quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri datur: & cum alicui horum datur, ita demum datur, si [49] aliquid pro eo sit, quod judicem moveat. Ubi nihil est, quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam, tunc secundum quod judici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum: aut actore nihil probante, qui convenitur, etiam si nihil præstiterit reus, tamen absolvitur, vel obtinet. †. Et cum datur: aut [50] datur à judice, aut à parte: si à parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est. Si à judice: juret ille cui delatum est, cum duodecim vasallis, cum sex parentibus [51]: cæteros si vult, habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum parentibus, aut cum vasallis solis, aut cum parentibus vasalli, vel cum extraneis mixtis parentibus, vel vasallis: & jurabit vasallus sine [52] mentione conscientiæ. Dominus quoque de suo facto similiter. De [53] facto vero patris vel avi, aut alterius ascendentis jutamento conscientia præponetur. Quidam tamen dicunt, non quidem conscientiam esse præponendam.

Vasallus à domino non poterit exigere juramentum calumniæ: sed nec dominus exigere potest à vasallo. Baldus.

§. 1. In quibus etiam causis sacramentum calumniæ à domino non exigetur: quod nuper rex Fridericus in Romandiola [54] constituit: ut vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat: quod etiam à parte [55] domini intelligendum est: ut quod [56] quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur. †. Similiter vasallus dominum accusare [57], vel testimonium [58] contra eum reddere non debet in civili causa modica [59] aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in civili licere [60]: in quibus si contra fecerit, feudo privabitur.

Si contentio est de beneficio inter dominum & vasallum: domino possidente, vasallo autem in probatione deficiente, absolvitur dominus sine juramento. Bald.

§. 2. Item [61] si inter dominum & vasallum controversia sit de beneficio: possidente domino, & vasallo in probatione deficiente: qui convenitur, nullo præstito sacramento absolvatur: vasallo vero possidente, & actore in probatione deficiente: si [62] longa sit vasalli possessio, ejus juramento [63] causa finiatur. Ubi [64] vero nova est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur: nisi aliud faciat pro possidente.

TIT. XXXIV. [65]

DE LEGE CORRADI.

Si inter capitaneos regis est contentio, coram rege debet definiri per l. Corradi: si vero inter valvasores, coram paribus curiæ. Bald.

LEx Corradi [66] de beneficio, quæ dicit: Si inter capitaneos controversia sit, coram [67] rege finiatur, si inter valvasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur: sed talis distinctio ibi observetur, quia si inter duos, quicumque fuerint, de beneficio regali controversia fuerit, quorum uterque à rege se dicit investitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: cæteræ vero causæ apud pares curiæ.

†. Si autem inter pares duos de aliquo beneficio controversia sit, quorum uterque suum feudum proprium esse dicat: sive asserant eundem investitorem, sive diversos: coram judice [68] vel arbitro [69] finiatur. Sed cum unum producunt investitorem: si possidenti [70] dominus guarentizare [71] voluerit [72], sine fraude ipse obtinebit: nisi adversarius contra aliquid induxerit [73].

Domitio frustra fiat vanaque sit. *l. Arescusa 15. ff. de statu hominum.* Hac ratione, mulieres vetitæ contrahere absentibus cognatis, recte contrahunt, si per contumaciam cognati abfuerint. 45 Non valere. *Cujac.* 46 An per duos menses? An potius tempus fuerit arbitrarium, ut id definiat judex?

47 Quibus juramentum defertur. 48 Juramentum in causis feudalibus, quandoque possidenti, quandoque petenti, sive auctori: quandoque neutri datur. Ita certa regula definiri non potest, cui juramentum in negotiis feudalibus deferendum sit. Arbitrarium itaque id est, & judici committendum. 49 Juramentum in feudis potest etiam deferri in supplementum probationis, & hoc casu subsidiarium vel suppletorium est. Quid si pars parti juramentum defert? probationis in defectum delatum dicetur. *l. in bonæ 3. C. de rebus creditis, & jurejur. l. admonendi. 31. ff. de jurejur.*

50 A quibus juramentum deferatur. 51 Jurare cur vasallus cogitur cum sex conjunctis? Nempe quia cognationis causa, præsumitur notior illis esse veritas. *l. de tutela 7. C. de in integrum restit. l. octavi. 9. ff. unde cognati*, quæ necessitas domino remittitur; ut ea parte melioris sit conditionis, quam vasallus. 52 Jurat vasallus indistincte ex veris, non secundum conscientiam: non tamen dominus, ut & ea parte melioris sit conditionis dominus quam vasallus. 53 *tit.* 72. *in fin. J. eod.* 54 Roncalia Cujacius. Roncaliæ fit etiam mentio. *tit.* 52. *J. eod.* 55 Juramentum calumniæ dominis & vasallis remissum, *ut hic:* alias qui defert jusjurandum, regulariter prius jurat de calumnia, dixi ad *l.* 9. *C. de rebus creditis.* 56 *tit. quod quisque juris, l.* 3. *in fin. ff. mandati, l.* 7. *C. de rescind. l. ult. C. de fructibus, & litium expensis.* 57 Accusare dominum vasallus non potest, *ut hic.* Accusare inquam, temere (aliud enim dicendum, si accusationem suam perfecit. *l. qui cum*, 14. *in fin. ff. bonis lib.*) aut causa gravis sit, & coactus id facit, suam, suorum, principis vel reipublicæ injuriam persequendo. *Doctores hic.* 58 Testis esse adversus dominum vasallus ultro non potest, in causa civili vel criminali alia quam feudali, etiam modica: si fecus fecerit, feudum amittit. 59 Hanc particulam Cujacius in vers. sequentem rejicit, ibi in civili.

60 Civili modica licere. *Cujac.* 61 Si inter dominum, & vasallum de beneficio contentio sit. *tit.* 37. 62 Addenda est hæc distinctio. 1. *Feud.* 26. §. 1. *vers. si quis.* 63 Atqui juramento opus esse non videtur: cum actore non probante, reus sit absolvendus. *l. qui accusare* 4. *C. de edendo.* In feudis hoc speciali jure receptum est, ut etiam deferatur reo juramentum: quod ex jure civili non est. 64 Possessio longa probationem pro vasallo inducit, *ut hic.* possessio, inquam, annua, quieta, sciente domino nec contradicente, & ab eo tanquam vasallo servitia recipiente. 65 *tit.* 9. *in fin.* 16. *J. eod. tit.* 40. *J. eod.* 1. *Feud.* 1. §. 2. 66 Lotharii, *Hotom.* 67 Forum lege Conradi usu feudi sortiuntur Capitanei, apud Regem: valvasores apud Pares Curiæ: Mediolani vero apud regem litigatur, si de beneficio regio litigetur, apud Pares Curiæ, si de non regio lis sit. Atque ita lex Conradi in jurisdictione feudalium rerum distinguenda, personas & dignitates consideravit, non res. Mediolanenses vero res non personas spectarunt, *ut hic.* Utra melior lex? Conradi, teste Baldo.

68 *tit.* 15. *J. eod. tit.* 46 *J. eod.* 69 Atqui facultate apud arbitrum litigandi via quodammodo ad alienationes feudi struitur? interdictas. *J. de prohibita alienat.* Quid? num dicemus apud arbitrum hodie de feudo litigari non posse? Apud arbitrum compromitti posse rem feudalem notat Ravennas, non apud arbitratorem. Item apud arbitrum de re feudali compromitti quidem posse, translationem tamen, id est alienationm re ipsa factam prohiberi. 70 Si possidenti sine fraude dominus, &c. Cujacius huc ita revocat illa verba, sine fraude. 71 Id est, evictionem præstare. Alii exponunt, gratificari, & testimonium dicere vere & pure, quod is, non ille jure agat. 72 Voluerit, ipse obtinebit. *Cujac.* 73 Id est, nisi probaverit fraudem, vel nisi probaverit, saltem semiplene jus suum.

33 Quot modis feudum adquiratur.

34 Feudum adquiritur quatuor modis, investitura, successione, adeptione possessionis (præcedente licentia domini & præsente curia) & si quis steterit in possessione per annum, domino sciente & non contradicente.

35 Sive cessione. *Hotom.*

36 Quasi investitura.

37 Feudum rectum est, quoties quis nanciscitur possessionem feudi, præcedente licentia domini, præsente curia, *ut hic.* Si curia defuerit, abusiva censebitur, tunc enim non transmittitur ad heredes feudum. *c.* 1. *quibus modis feudum constituti potest.*

38 Hoc scilicet casu, alias investituram intercedere necesse est. 1. *feud.* 25.

39 Præsente curia scil. vid. *J. eod.* al. si absente 7. *tit.* 25.

40 Possessio inducit præsumptionem pro vasallo, si in ea perseveravit per annum domino sciente & non contradicente, & recipiente servitia: tanquam à vasallo, cujus vi defertur juramentum vasallo, nisi ea præsumptio per aliam elidatur. Quippe præsumptione tollitur. *l. Divus 7. ff. de in integ. restit.*

41 Qui cum potest non contradicit, consentit. *tit.* 10. §. 1.

42 *tit.* 2. §. 1. 2. *feud.* 20.

43 *d.* §. 1. *in fin.*

44 Probatur investitura nova per extraneos, si dominus Pares non habet. Quid si Pares habeat, & illi sint absentes? expectandi sunt: neque investitura probari aliis potest, *ut hic*, ita colligimus, solemnitatem specialem non exigi in probanda nova investitura, quoties dominus est sine Paribus: actus ita non valebit, non expectatis expectandis. Unde notant, Absente judice neminem sibi jus posse dicere, nisi forte expectatio

Source : BIU Cujas

1 Feudum sine voluntate vasalli dominus alienare non potest: idque lege Conradi quæ Mediolani non obtinet.

2 *tit.9.in fin.ff.eo.* An & pignorare? *vide Clarum 4. sent. §. feudum, q.28.*

3 Feudum vasalli, eo invito, dominus alienare Mediolani, etiam sine causa, potest, dum id agnato, vel majori domino vendat, *ut hic.* Cur potentiori? quia interest vasalli potentiori domino subjici, quam inferiori. Quid si medium partem feudi uni, alteram alteri vendiderit dominus? vasallus neutrum recognoscet: nisi inter se convenerint, nec enim cogendus est vasallus plures habere dominos.

4 Feudum potest esse in pluribus locis, licet una investitura contineatur.

5 Imo rustico semper non potest, *§.2.J. eod. tit.26. §7. ver. beneficium.*

6 Feudum sine domini voluntate vasallus alienare non potest.

7 *tit.2.9. §.1. & tit.10.ff.eod. tit.55. J. eod.*

8 Subfeudare, id est feudum suum alteri dare vasallus potest, etiam non consentiente domino, idque non in unam, secundam, tertiam & deinceps generationem, sed in infinitum etiam, dummodo feudum suum det æquali, eadem forma & conditione, & quidem sine fraude: hæc enim tria concurrere debent, *ut hic.* Quid si vasallus in quartam tantum generationem subfeudarit? quarta generatione finita, à quinta generatione feudum avocabit dominus, *Doctores hic.*

9 *tit.26 §.7.verf. beneficium ff. eod.*

10 Vasallus vasalli cogitur domino servire.

11 In infinitum licet infeudare.

12 Consuetudo. *Cujac.* id est, proprium jus feudi. *tit. 3. §. 1. ff. eod.*

13 *tit.48. 108. & eodem.*

14 *1.feud. 13. etsi clientulus.*

15 Hanc opinionem probat Ravennas. Ita subfeudans alia conditione, quam habeat feudum amittit, ut & accipiens. Quid si initio eatenus lege dedit: postea legem mutavit? Contra Baldum Alvarotus putat feudum committi: id enim in apertam fraudem domini fieri.

16 De pœna inficiantis feudum vid. *tit.39.*

17 Feudum sciens, & cum fraude negans vasallus feudo privatur: secus si negat, ductus ignorantia justa & probabili. Quid si sciens, cum dubitatione tamen negat feudum? perinde privatur feudo, ac si palam vel expresse negasset. Quid si dubius est, non sciens? dilatio danda est, ut certo scire possit.

18 Id est scienter, *tit.26. § 3.7. verf. vasallus.* 19 *Verf. vasallus.* 20 *d. 3. §. d. verf. vasallus.* 21 Ut successor clerici investitoris feudum tradere cogatur, *tit.40.* 22 Imo non coguntur adimplere, *1.Feud.25.ff.* 23 Exceptio. 24 Id est, feudum quod ad ecclesiam rediit. 25 De vasallo imperfecto, *tit.14.* 26 Imo non retinebit, *1.Feud.6.§.2.* 27 *d.tit.6.in fin.* 28 Necessitas enim feudorum bella parit. 29 *tit.26.§.4.verf.qui clericus.* 30 De vasallo qui occidit fratrem suum, vel domini sui, *tit.42.* 31 *tit.24.§.3.1.Feud.4.* 32 Non teneri vasallum offerre servitium, *tit.43.* 33 *tit.26.§ 3.verf.vasall.§.7.ff.eod. 2.Feud.21.* 34 De alienatione feudi, *tit.44.* 35 Vid. *tit.52.J. eod.* 36 Vid. *tit.55.J. eod.* 37 *tit.57.J. eod. 1.feud.5. verf. item si fidelis.* 38 *tit.14.ff.eod. v. Mynsing. 5. obs.65.* 39 Manent enim adhuc reliquiæ juris dominici.

Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare non potest sed hoc non servatur Mediolani. Bald.

§. 1. Ex eadem lege descendit, quod dominus sine [1] voluntate vasalli feudum alienare [2] non potest: quod Mediolani non obtinet. Ibi enim sine curia etiam beneficium totum recte alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut majori [3] vendatur. Inferiori vero sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam majori retenta parte alia feudi: Verbi gratia, est vasallus, qui ab eodem domino in [4] pluribus locis feudum tenet. Si partem feudi in uno loco vendat, in alio sibi teneat: iste non debet emptori servire: sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere: cum curia vero cuicunque beneficium etiam [5] rustico, & sine vasalli voluntate, potest: dum tamen non totum alienetur. Obertus. Quidam autem dicunt, ut Gerardus, non valere, si fiat inferiori.

Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare: nisi det alii in feudum, & persona sibi æquali. Bald.

§. 2. Similiter [6] nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in [7] fendum [8] tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo servire possit: ut [9] si dans miles est, & ille, qui accepit feudum, inveniatur miles, ad hoc ut feudum si contigerit, domino similiter servire [10], ut & prior possit: & hoc ut dare liceat in [11] infinitum. In quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio [12] non extenditur: ut cum feudum pervenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. †. Profecto ille, qui suum beneficium alii dat in feudum: non debet alia [13] lege dare, nisi qua ipse habeat: ut si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi [14] debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse, & sui heredes masculi & fœminæ. Unde quibusdam placet, quod qui taliter dedit, eo ipso beneficium amittit. Gerardus & alii dicunt, quod qui dedit [15], & cui datum est, beneficium perdit. Secundum alios vero tunc domino aperitur, cum masculi defecerint.

SI [16] fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controversia, domino dicente, *Hoc, quod tenes in feudum, à me habes:* ille vero negaverit [17] prorsus [18]: si quidem probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur.

†. Sed cum dubitanter [19] responsum fuerit, *nescio:* minime, secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum privabitur, si fraudulenter, id est sciens [20] hoc negaverit.

TIT. XXXV.

DE [21] CLERICO, QUI INVESTITURAM FACIT.

CLerico investituram faciente de suis bonis, ejus successor omnifariam cogitur eam adimplere. Cumque de bonis ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei pro beneficio investituræ penes eum fuerit, ipse & ejus successor ipsam adimpleant [22]: quod etiam in laicis contingit. Ubi vero de alterius feudo fecerit investituram, si quidem pure, non valeat: sed si sub tempore vel conditione quo feudum sibi aperiatur, valebit investitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen ante decesserit investitor quam feudum ad eum revertatur, successor non cogitur eam habere ratam: aut cum se vivente feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & investituram adimpleat. Et ideo sciendum [23] est Archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico [24] invenerit: sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum recte dabit. Profecto alii episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederant, & hodie dant.

TIT. XXXVI.

AN [25] MUTUS VEL ALIAS IMPERFECTUS FEUDUM RETINEAT.

Succedit militi patri mutus, aut aliter imperfectus in feudo. Bald.

MUtus & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit [26]. Obertus & Gerardus & multi alii. Quidam tamen dicunt eum qui talis natus est, feudum retinere non [27] posse: quia ipsum servire [28] non valet. Sic dicimus in clerico [29], & in fœmina, & in similibus.

TIT. XXXVII.

AN [30] ILLE QUI INTERFECIT FRATREM DOMINI SUI, FEUDUM AMITTAT.

Vasallus si fratrem domini sui interfecit, non amittit feudum: sed si fratrem suum occiderit proditionaliter, vel aliam feloniam commisit, ut sine verecundia in curia esse non possit, feudum amittit, & transit ad agnatos. Bald.

SI quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit: sed si fratrem suum [31] interfecerit ad hoc, ut totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit: verbi gratia, hominem tradendo, ut in curia amplius stare non possit, privabitur beneficio: quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit: eodem prorsus observando quantum ad ordinem gradus qui continetur in legibus. Cum autem ad dominum respicit felonia, feudum tunc domino aperitur.

1. NOn [32] cogitur vasallus omnino, secundum usum Mediolanensem, dominum adire [33], & servitium ei offerre: sed cum nunciatum ei fuerit, tunc domino, si potest, serviat.

TIT. XXXVIII.

DE [34] VASALLO QUI CONTRA CONSTITUTIONEM LOTHARII REGIS BENEFICIUM ALIENAVIT.

Vasallus in quantum beneficium alienavit inscio aut nolente domino, in hoc gravatur, quia alienatum ad dominum redit. Bald.

SI vasallus contra constitutionem Lotharii [35] regis beneficium alienaverit: si totum, perdat totum: si partem [36], partem perdat, & ad dominum revertatur. Et ideo si contra unum dominorum quorum communis vasallus erat, fecerit feloniam, cum forte cucurbitando [37]: ejus solius parte privabitur, & si voluerit unius solius partem refutare aliis sibi reservatis, hoc facere poterit: quia vasallus etiam sine domini voluntate recte feudum refutare [38] potest: post refutationem tamen ad serviendum non tenetur: sed eum quidem tunc [39] offendere non debet.

TIT. XXXIX.

DE ALIENATIONE PATERNI FEUDI.

Vasallus feudum paternum etiam domini voluntate alienare non potest, non consentientibus agnatis.

ALienatio [40] feudi paterni [41] non valet etiam [42] domini voluntate, nisi agnatis consentientibus [43] ad quos beneficium quandoque sit reversurum [44]: nec in filiam [45] vasallus feudum poterit confirmare agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus [46], & licet prohibeatur beneficii alienatio inter agnatos [47], tamen si paternum fuit, concederetur [48]: & si [49] libellum unus alteri [50] fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio [51].

SI [52] inter dominum & vasallum de [53] beneficio fuerit controversia: coram [54] paribus finiatur. Ubi autem dicit vasallus prius de suo recto [55] feudo debere se à domino investiri: si quidem sine controversia de alio sit vasallus, indubitanter primo investiendus est: & postea cognoscendum est quod sit suum rectum feudum, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controversia est: tunc tota causa prius ventilanda est: & sic videndum utrum postea investiendus sit.

De felonia, aut de infidelitate, secundum consuetudinem Mediolanensem, non fit pugna: sed secundum legem Lombar. Baldus.

NOn [56] est consuetudo Mediolani, ut de felonia [57] aut de infidelitate pugna fiat: licet contrarium sit, quod præcipit lex Longobardorum [58], ut de infidelitate pugna fiat.

SI [59] à morte vasallus dominum liberare potuerit [60], & [61] non fecerit, beneficio carebit: sed licet potuerit facere ne dominus in [62] peccatum præcipitaretur, veluti perjurium: non tamen feudo privandus erit.

TIT. XL.

DE CAPITULIS CORRADI [63].

Si vasallus vel ejus heres intra annum & diem veterem non petierit investituram à domino, vel herede ejus, feudum amittit: sed Mediolani non servatur. Bald.

HÆc sunt capitula quæ rex Corradus [64] fecit in Romandiola [65] de beneficiis. Constituit enim, ut si post mortem domini [66], vasallus, vel post mortem vasalli [67] heredes ejus per annum & diem stetering, quod dominum vel heredem ejus non adierint, fidelitatem pollicendo & investituram petendo: si [68] tale sit beneficium, ut fidelitas sit præstanda, ipsum perdant: sicut & antiquitus consuetudo fuit: sed non Mediolani. †. Præterea ut liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla [69] obstante præscriptione [70], revocare. †. Similiter in petendis hostenditiis (*hostenditiæ* dicuntur adjutorium quod faciunt dominis Romani cum rege in hostem pergentibus) vasalli qui cum eis non [71] vadunt: verbi gratia, in Lombardia [72] de modio XII. denarios: in Theutonica terra tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo ejus anni quo hostem faciunt.

Ob prælati delictum ecclesia ad tempus feudo privatur. Bartolus.

†. Item si clericus [73], veluti episcopus, abbas beneficium habens à rege datum non solummodo personæ, sed ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo vivente, & ecclesiasticum beneficium, vel honorem habente, ad regem pertineat: post mortem vero ejus ad successorem ejus revertatur.

TIT. XLI.

DE [74] CONTROVERSIA INTER MASCULUM ET FOEMINAM DE BENEFICIO.

ITem sciendum est, quod si [75] inter masculum & fœminam controversia fuerit, masculo dicente, *hoc est feudum*, fœmina negante: nisi apertis probationibus fœmina ostenderit non esse feudum, creditur [76] masculo cum suo juramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus. †. Sed inter dominum & fœminam, domino dicente *feudum*, fœmina negante: probationibus deficientibus detur fœminæ sacramentum. †. Item si sit inter dominum & emptorem [77] feudi: si emptor dicat *non esse feudum*, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distinguunt: ut si magna eorum pars [78] quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit: detur domino sacramentum, alibi fœminæ [79].

TIT. XLII.

DE [80] CONTROVERSIA INTER DOMINUM ET EMPTOREM FEUDI.

DOmino cum emptore feudi agente [81], si vasallus jurare [82] poterit, quod ignorans [83] esse beneficium, vendidisset [84], credens nullum aliud feudum possidet à controverso, etiam investiendus est, fidelitatis juramento in aliud tempus rejecto, dum de lite principali cognoscatur: ut tum cognoscatur, juramentum sit admittentum necne. 54 Dixi *tit.16.* 55 Rectum feudum est quod non datur ad rectum servitium, quodque perpetuum est, & irrevocabile. Feudum vero non rectum est quod alicujus officii, vel meriti contemplatione datur sic, ut revocari possit. 56 De infidelitate pugnam non fieri. *tit.47.*

40 Alienare feudum suum, ne quidem in filiam, vasallus potest invitis agnatis proximis, etiam consensu domini, vel agnatorum remotiorum. Quid si post feudum apgriatur remotioribus agnatis? feudum ita alienatum revocabunt: licet alienationis tempore proximiores non fuerint.

41 Antiqui, aliud in novo. vid. *Clar.4.sent. §. feud. q.41.*

42 *1.Feud.8.§.1.*

43 Omnibus non tantum proximis.

44 Imo in filiam vasalli potest confirmare feudum dominus? *§.1.ff. de succeff.feud.* In feudo novo, quod ad ipsum dominum reverti proxime speratur, gratiam feudi filiæ vasalli potest facere. In antiquo quod agnatis committi potest, non æque.

45 Quasi extraneam, *d.§.1.*

46 Etiam tacite, *tit.9.§.5. verf. porro tit. 26. §. 3. verf. Titius, & tit. 32. verf. inde etiam ff. eodem.*

47 Remotiores scil. non consentientibus intermediis: nisi sic legas, *& licet prohibeatur beneficii alienatio, inter agnatos tamen, si paternum fuit, concedatur.*

48 Ad tempus scil. inde revocari potest.

49 Libellus feudi factus agnato, seu feudum datum agnato ad libellum, vel jure libelli, non est, alienatio, vel libellus proprie, sed quasi refutatio: feudum est, non libellus.

50 Puta proximiori, eoque sensu feudum testamento quoque transferri posse quidam putant in eum ad quem proxime alias erat perventurum.

51 *tit. 14. ff. eod.*

52 De feudi controversia inter dominum & vasallum. *tit. 46.*

53 Petit vasallus investiri? lis dirimitur apud Pares curiæ, *ut hic.* Quo ordine? si aliud à controverso feudum habet vasallus, & feudi controversi investituram probat, in continenti investiendus & fidelitatem jurare debet, rejecta causæ principalis in aliud tempus cognitione: nempe ut cognoscatur recte necne interpositæ fuerit investitura: si vero

57 Feloniam etiam vasallo committit Dominus: cujus nomine feudum amittit, & ad pugnam provocari quoque potest à vasallo: jure scilicet Longobardiæ quod apud Mediolanenses usu non receptum est. 58 *2.Lomb.54.* 59 Quando vasallus feudum perdat. *tit.48.* 60 *2.Feud.24.§.2.*

61 Feudum vasallus amittere potest, vel ex sola negligentia domini mortis in discrimine positi non juvandi; qui tamen feudum non amittit: licet eum à perjurio non liberaverit. 62 Æs alienum domini solvere vasallus non cogitur: ne id quidem quod interposito jurejurando promisit dominus se soluturum. 63 Corradi Regis factis in Ronchalia. *tit.49.Cujac.* sed Hotomanus legit Lotharii. 64 Lotharius, *Hotom.* 65 Ronchalia, *ut 34. §.1. ff. eod. 52. J. eod.* 66 *tit.24.ff.eod.*

67 *d. tit.24.* 68 Feudum sine fidelitate per pactum constitui potest. 69 Præscriptionem longi non longissimi temporis, feudi à vasallo alienati dominus revocare potest. vid. *§. 1. J. de prohibit. alien. feud. per Feder.* 70 *tit. 5. verf. nos autem.* longi temporis; non tamen XXX. annorum.

71 Pœna vasalli non respondentis ad delectum. 72 In Lombardia dimidiam, in Theutonica, &c.

73 *tit.26.§.4.verf. si quis clericus, & tit.30.* 74 Cujus juramento stetur in quæstione feudi. *tit.50,*

75 Feudi controversia inter masculum & fœminam deciditur: in dubio sacramento masculi, cum duodecim sacramentalibus qui secundum conscientiam suam jurant, si modo præsumptio quædam masculo adsit: nam ex contrario si fœmina præsumptione juvabitur, deferendum erit ei sacramentum. *c.2.ff. si de feudo fuerit controverf.* Idem dicendum est si contentio sit inter dominum & fœminam, *verf. sed inter.* vel inter dominum & emptorem. *verf. Item si.* 76 *tit.26.§.1.* 77 Adde *tit. 5. §. 5.* 78 Partis majoris bonorum ratione in certo territorio existentium, præsumptio elicitur ad cætera bona in eodem loco posita, ut si pars major bonorum alicujus sit feudalis: pars reliqua feudalis quoque intelligatur. 79 Has duas postremas dictiones Cujac. expungit.

80 Electionem dari emptori feudi, cui feudum restituat, domino an vasallo ignoranti. *tit. 51.*

81 An rei vindicatione? potest sane: si de dominio directo egerit: sed quia id probari non ita potest commode, aget ex conditione legis. *Imp. J. de prob. alien. feudi per Feder.* qua possessio sola avocatur. *l.1. C. de donat. quæ sub mod.* 82 Si qua conjectura fuerit, ignorantem vendidisse: alias si sciens vendidit, non jurabit. 83 *tit.26.§.7. verf. vasallus ff. eod.* 84 Venditionis verbo hic intelligitur omnis alienatio. adde *l. statulib. à cæteris 29. in fin. ff. de statulib.* Quid? qui transigit num vendit? dimittit verius possessionem quam transfert, ita non videtur alienasse. In aliis casibus qui dimittit, alienat. *l. quadam 77. ff. de rei vind.*

Source : BIU Cujas

credens [1] proprium [2]: electioni [3] emptoris committitur [4], utrum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente nec obstante venditione, eo quod ignorans alienavit: & quod dicitur, alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cum [5] à scientibus alienatur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est [6] in omnibus alienationibus.

1 Ignorans (non supine) feudum esse qui vendit, venia dignus est.

2 Feudum & proprium hic opponuntur.

3 Electio hic reo, seu emptori convento datur, ut rem emptam, hoc est feudum emptum restituat vasallo venditori, an domino vasalli. unde notant, Emptorem in hac specie præferre posse, eum qui utile dominium habeat, directum habenti, adde *l. ult. D. de transact.* ubi debitor potest solvere cedenti, apud quem jus nullum remanserat.

4 Imo non committitur electioni emptoris ut restituat venditori. Est enim in potestate venditoris, probata ignorantia pœnitere, & ita feudum repetere: cum ipso jure nulla fuerit venditio. *Doctores hic.*

5 Sciens qui feudum alienat, privatur feudo.

6 Venditionis verbo omnem alienationem intelligi superius probatum est.

TIT. XLIII.

DE [7] CONTROVERSIA INTER VASALLUM, ET ALIUM DE BENEFICIO.

Vasallus agere & conveniri potest pro feudo, & pro parte feudi, etiam domino absente, & quasi pro re propria. Bald.

SI controversia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, adversario proprietatem totius [8], vel partem, vel aliud aliquod jus sibi vindicante: causa per vasallum, etiam domino absente, quasi propria ad finem perducatur: ipse enim solus utiliter agendi [9], & excipiendi habet potestatem: & si pro eo, aut contra eum judicatum fuerit, vel cum adversario transegerit [10], dummodo fraudulenter [11] actum non sit, etiamsi post beneficium domino aperiatur, tale erit, ac si eo causam agente judicatum fuisset: & ideo ab eo ratum haberi oportet.

7 Vasallum de feudo agere & conveniri posse, *tit.* 52.

8 Vasallus agere & conveniri potest pro toto feudo & parte ejus: & causam etiam absente domino, ad finem usque perducere, quod & ratum habere dominus tenetur, etiam si post ei feudum aperiatur.

9 *tit.* 8. §. 1.

10 *tit.* 26. §. 7. adde *Clarum* 4. *sent.* §. *feudum*, *quæstione* 38. Transigere, de feudo vasallus potest bona fide: eamque transactionem ratam habere dominus cogitur.

11 Fraudulenter facit, qui prece, vel pretio, vel per dolum, vel per negligentiam, sine vitæ necessitate alienat.

TIT. XLIV.

QUID [12] JURIS, SI POST ALIENATIONEM FEUDI VASALLUS ID RECUPERAVERIT.

Culpa quæ non transivit in perpetuam privationem, non potest purgari. Bald.

PRæterea si vasallus ante constitutionem Lotharii [13] regis feudum alienavit: quod in quibusdam [14] curiis pro [15] parte, in quibusdam pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat: hoc est in causam feudi recadebat. Hodie autem si ipsum alienaverit, siquidem illicite, licet [16] postea [17] recuperavit, tamen penes eum non remanebit: utpote domino ad quemcunque pervenerit, apertum. †. Profecto si domini voluntate vendiderit, per libellum, vel aliter alienaverit: si idem postea recuperaverit feudum, penes eum remanebit, non jure beneficii, sed aut jure proprio, aut jure libelli, aut aliter: secundum quod idem recuperaverit: dummodo scias, quod si ad libellum domini voluntate id dederit, siquidem pro libello ei datur singulis forte annis, & hoc jure feudi censebitur. Illud vero jus quod per libellum transtulerit, & postea recuperaverit: pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum, etiam [18] si feudum domino refutaverit, libellum [19] retinebit.

12 De feudi alienatione & recuperatione, *tit.* 53.

13 *tit.* 52. §. *eodem.*

14 Mediolani 1. *feud.* 13. & 18. §. 1.

15 1 *feud.* 5. §. 1. *in princ.*

16 Semel jure commissum domino feudum semper ei commissum intelligitur: neque id recuperando vasallus redintegrat, vel purgat causam amissionis. unde notant, semel extincta, non revivisce re, vid. *l. qui res* 98. §. *aream* 8. *D. de solut.* Quid si vasallus vendidit, necdum tradidit? culpa purgari potest: ut hic locus in venditione omnimodo perfecta intelligatur. *Canonistæ in c. potuit, de locato.* Quid si vendidit vasallus, & constituit se nomine emptoris possidere? Alvarotus negat feudum committi. Quid si alienavit, & incontinenti: vel ante motam à domino actionem feudum recuperavit? feudum committi negant doctores: quasi hic recuperatio post intervallum notetur, non momentaria, quæ videlicet fit illico, verbum, *postea* sic intelligunt nonnulli.

17 Id est, post intervallum: ante querelam domini: at non incontinenti.

18 Hanc dictionem dispungit Cujacius.

19 Per libellum, *Cujac.*

TIT. XLV. [20]

AN AGNATUS, VEL FILIUS [DEFUNCTI] POSSIT RETINERE FEUDUM REPUDIATA HEREDITATE.

Primo tractat an agnatus possit hereditatem agnati repudiare, & feudum retinere. Secundo an filius vasalli possit hereditatem repudiare, & feudum retinere. Secunda in versicul. si vero.

SI contigerit vasallum sine omni prole decedere: agnatus ad quem universa hereditas pertinet, repudiata [21] hereditate, feudum, si paternum fuerit, retinere poterit: nec de debito hereditario aliquid feudi nomine solvere [22] cogitur: sed in fructibus [23] si quos reliquit, ut de eis debitum solvatur, quo tempore decesserit: (secundum quod supra diximus) considerabitur. †. Ubi vero filium reliquit, ipse non [24] potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut utrumque retinebit, aut utrunque repudiet: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit: & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum, si voluerit, quasi de novo beneficio investire; quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere ei hereditario imminente.

20 Ignorans (non supine) feudum esse qui vendit, venia dignus est.

21 *tit.* 54.

22 Repudiari potest defuncti hereditas ab agnato, & feudum retineri, *ut hic*, à filio non potest, J. Et ita agnatus exheredatus successione feudi antiqui non excluditur. *Goth.* Vid. Treutler. *p.* 2. *Ex.* 12. *th.* 4. *in pr.* Contra *l.* 1. 2. *ff. de acq. hered.* Clar. §. *feudum quæst.* 76. Scacc. *de Jud. caus. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 1510. & *seqq.* ANS.

23 *d. tit.* 86. *tit.* 28. *eod.*

TIT. XLVI.

AN [25] APUD JUDICEM, VEL CURIAM DOMINI QUÆSTIO FEUDI DEBEAT TERMINARI.

EX eo, quod supra [26] diximus, ut si inter duos de beneficio fuerit controversia, coram [27] judice, vel arbitro [28] finiatur: talis hic fit quæstio. Quodam sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo investitus est ejus beneficii nomine, econtra apparent agnati qui feudum sibi vendicant quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud curiam domini, vel judicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur: ad quem investitus habebit regressum [29] de evictione: ut coram paribus finiatur curtis, & licet alter per se non possit alterum trahere ad curiæ judicium: generaliter tamen, etiamsi inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante, non [30] licebit eorum alicui ejus curiæ judicium [31] declinare.

24 *tit.* 51. §. 4. J. *eod. l.* 1. *ff. de adquir. hered.*

25 Coram quo sit quæstio feudi ventilanda, *tit.* 55.

26 *tit.* 15. *tit.* 34.

27 1. *feud.* 18.

28 *d. tit.* 15. *tit.* 34. *eod.*

29 *tit.* 8. *eod.*

30 Curiæ judicium non declinatur à vasallo.

31 Judicem, ita Cujacius legendum monet, dixi *tit.* 15. *eod.*

TIT. XLVII.

QUALITER [32] DOMINUS PROPRIETATE FEUDI PRIVETUR.

Dominus propter feloniam commissam in vasallum, feudi proprietate privatur: sicut econtra vasallus feudo. Bald.

EX facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsivi, si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit: an sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate privetur? Et quidam dicunt, ex omni felonia, qua vasallus [33] feudo privatur & dominus [34] proprietate privetur. Alii nonnisi ex magna felonia: alii ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione qualis vasallus sit, utrum per sacramentum, vel non.

32 De pœna domini feloniam committentis, *tit.* 56.

33 *tit.* 5. 6. 7. 24. *eod.*

34 *tit.* 29. *ver. domino eod.*

TIT. XLVIII.

DE [35] FEUDO NON HABENTE PROPRIAM [36] FEUDI NATURAM.

Si miles accepit castrum in feudum à duce, ut ipse & sui heredes quibus dederit, id habeant: non habere hoc feudum propriam feudi naturam. Bart.

SI quis ea lege alicui feudum dederit: *ut ipse & sui heredes, & cui* [37] *ipse dederit* [38] *habeant:* Respondeo, iste, qui sic accepit, potest [39] id vendere, vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo [40] nisi [41] sicut [42] ei datum est. †. Sed qualitercunque ei datum fuerit, *sive ad proprium, sive ad libellum:* licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censebitur: ut ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. †. Ubi ergo sic datum est feudum, *& cui in feudum dederis*, aliud est: & propriam feudi naturam habet [43].

35 Quando feudum licitè alienetur, *tit.* 57.

36 Vid. *tit.* 81. J. *eod.*

37 *tit.* 2. 26. J. 7. *vers. feudum*, *eod.*

38 Sine domini consensu.

39 Alias non poterit, *tit.* 55.

40 An saltem pro Alode? & si pro Alode num debebuntur laudimiæ? vid. Gl. Ald. Alvarot, Curtium 4. *parte ultima causa* 2. *regula vers. sexto quær.*

41 Hic lego, nisi & sic datum est. *arg. vers. ult. J. eod.*

42 *tit.* 34. §. 1. *eod.*

43 Non habet. *Hotom.*

TIT. XLIX.

DE [44] EO QUI FINEM [45] FECIT AGNATO DE FEUDO PATERNO.

TRes erant agnati, vel plures: unus eorum habebat feudum, quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem [46], ei suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit, decessit iste sine filio masculo. Alter qui non refutavit, vendicat sibi totum. Alter vero, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanenses interrogati, responderunt non [47] obstare illud pactum, nisi feudum omnino refutaverit, vel nisi ad hoc refutaverit, ut dominus eum quasi de novo [48] beneficio investiret. Tunc enim secuta investitura nova, quasi novum sit feudum, non succedit.

44 Quando pactum non obstat successioni feudi, *tit.* 58.

45 Id est, refutationem.

46 Refutatio hæc diversa ab ea quæ fit domino: de qua vid. *tit.* 14. *eod.*

47 Facit *tit.* 26. *in fin. eod.*

48 His duobus casibus qui feudum paternum refutat Titio, ejusque heredibus, in id regressum nunquam habet, quia omnino refutavit, quia consensit ut Titius de feudo refutato, tanquam de novo investiretur. Hæc feudi novi natura est, atque conditio, ut agnatus agnato in eo non succedat 1. *feud.* 8. *in fin. eod.*

TIT. L.

DE NATURA SUCCESSIONIS FEUDI.

SUccessionis feudi talis est natura [49], quod ascendentes non [50] succedunt: verbi gratia pater filio: inferius vero filius patri succedit, & non [51] filia nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineum [52]. Tunc enim succedit filia matri [53] & patri: secundum quosdam [54] succedit nepos ex filio [55] solus: & sic usque in infinitum [56]: ex latere omnes per masculos descendentes, usque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum [57] autem voco, quicunque ex superioribus id acquisivit: dummodo scias quod si quis habens beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat: & feudum ad unum solum ex divisione deveniat, & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur, & ad unum [58] eorum beneficium feudi ex divisione perveniat: & similiter iste superstitibus filiis decedat, qui patrueles dicuntur: ad quorum unum feudum similiter pervenit: sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus superstes masculi: si ille qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto: an ad omnes, vel ad quos perveniat, quæritur? Respondeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum: sed omnibus hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

49 A qua sæpius conventione discedit, *ut tit.* 84. J. *eod.*

50 *Excipe d. tit.* 84.

51 1. *feud.* 1. §. 3.

52 *tit.* 11. *eod.*

53 1. *feud.* 15.

54 Gerardum sc. *tit.* 51. §. 3. J.

55 Ex filia, quidam ita legunt.

56 1. *feud.* 1. §. 4.

57 Paternum feudum quid, adde 1. *feud.* 4. §. 2.

58 *tit.* 93. J. *eod.*

TIT. LI.

DE [59] CAPITANEO QUI CURIAM VENDIDIT, AN INTELLIGATUR BENEFICIUM VENDIDISSE.

QUidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficii. Controversia est inter capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cum beneficio emisse: domino vero contra dicente, ad eum beneficium non pertinere. Respondetur, illud beneficium non [60] contineri, nisi expresse de eo actum sit.

59 Quando in curiæ venditione non contineri. *tit.* 60.

60 Dixi *tit.* 26. §. 7. *vers. in generali eod.*

1. QUæsitum [61] esse apud me scio: si filius vivente [62] patre dominum offenderit, ita quod feudum amitteret, si pater decessisset: utrum feudum amittat: vel non? secundum istos sic, secundum Gerardum non, & Obertum similiter.

Dispositio solius animi ad delictum, non perficit delictum: sed insidiæ habentur pro delicto contra dominum consummato. Bald.

2. SI [63] voluerit vasallus dominum offendere, sed [64] non laboraverit: feudum non amittit. Gerardus & Obertus, similiter etiam si laboraverit, non amittit feudum, nisi [65] insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

61 Utrum filius vasalli feudum amittat vivo patre, *tit.* 61.

62 Indignus est filius successione feudi ob feloniam commissam vivo patre, *ut hic.* nisi à patre ad dominum reductus eum placarit. *tit.* 55. §. 2. J. *eod.*

63 Non puniri vasallum ex sola cogitatione *tit.* 62.

64 Adde *l.* 18. *ff. de pœnis.*

65 1. *feud.* 5. & 16.

Feudum non transit ad fœminam, licet per pactum sit actum, si vasallus supereſt. Bald.

3. SImiliter [66] si quis investitus fuerit de feudo, ita ut ad fœminas transiret, & duas filias tantum reliquerit, quarum una filium habeat, & altera filiam: utrum post mortem illarum masculus tantum feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantum. Obertus contra. & econtra si filios ille habuerit.

66 De successione nepotis ex filia. *tit.* 63.

FIlius [67] non [68] potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

67 Differre agnatum à filio in successione feudi. *tit.* 64.

Si contentio est inter vasallum & emptorem de feudo, vasallo deficiente in probatione, electio jurisjurandi datur emptori. Bald.

SI [69] contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo: cum filia feudum habere non poterat: quia dicat ipsa, hoc est de mea hereditate: [70] & ille dicat, imo de feudo: electio [71] propinqui erit discernere veritatem jurejurando. Gerardus & Obertus. Et similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset [72] à seniore, & vasallum: qui dicat vasallus, hoc est de feudo meo: ille autem neget: electio emptoris est veritatem jurejurando discernere, cum pares curtis veritatem non testantur: Gerardus & Obertus.

68 *tit.* 45. J. *eod.*

69 De contentione feudi inter filiam & propinquos, vel inter vasallum & emptorem. *tit.* 65.

70 Id est, alode.

71 Dixi *tit.* 26. §. 1.

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Bald.

6. SImiliter [73] feudum lege commissoria [74] datum non valet, id est, si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in feudum. Gerardus. & secundum Obertum valet.

72 *tit.* 41. J. *eod.*

73 De pacto legis commissoriæ. *tit.* 66.

74 1. *Feud.* 27.

7. SImiliter [75] potest feudum dari ad certum [76] servitium. Gerardus & Obertus.

75 Ut feudum ad certum servitium dari potest. *tit.* 67.

76 *tit.* 23. J. J. *tit.* 104 J. *eod.* ita ad incertum 104. *in fin. principii.*

TIT. LII.

Source : BIU Cujas

TIT. LII.

DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE PER LOTHARIUM 1.

Feudum vasalli non alienent sine voluntate dominorum suorum. Bald.

Lotharius divina favente CLEMENTIA III. Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus, ac triumphator, semper Augustus Universo populo.

IMperialis benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi: similiter reipubl. bonum statum, ac dignitatem imperii omnibus privatis commodis præponere. Quocirca omnium fidelium nostrorum tam futurorum quam præsentium noverit universitas, qualiter dum apud Ronchalias [2] secundum antiquorum imperatorum consuetudinem pro justitia ac pace regni componenda consideremus: omnia quæ ad honorem imperii Romani spectare videntur, solicite indagantes, pernicioſissimam pestem, & reipubl. non mediocre detrimentum inferente resecare proposuimus. Permultas enim interpellationes ad nos factas comperimus [3] milites sua beneficia passim distrahere: ac ita omnibus exhaustis, suorum servitia subterfugere: per quod vires imperii maxime attenuatas cognovimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficiis suis exutos ad fœlicis. nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & consilio archiepiscoporum, ducum, comitum, marchionum, palatinorum, cæterorumque nobilium, similiter etiam judicum hac edictali lege in omne ævum Deo propitio valitura decernimus, nemini [4] licere beneficia quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod commercium [5] adversus tenorem nostræ constitutionis excogitare, per quod imperii vel dominorum minuatur utilitas. Si quis veto contra hæc nostræ legis salubberrimæ præcepta ad hujusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem hujus legis machinari tentaverit: pretio [6] ac beneficio se carituram agnoscat. Notarium [7] vero qui super hoc tali contractu libellum vel aliud instrumentum conscripserit: post amissionem officii, ipsum infamiæ periculum sustinere sancimus. Dat. 7. die mensis Novembr. M.C.XXXVI.

Imperator LOTHARIUS August. universo populo.

2. SAtis bene dispositum ad utilitatem regni, & ad pernicioſam pestem destruendam, in scriptis inserere curavimus. Quidam [8] miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes, alter eorum domino suo pro beneficio quod ad eum pervenit, fidelitatem nullo antepositio [9], sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater pro suo beneficio alteri domino suo similiter, quia nullum alium dominum habere videbatur, nullo antepositio fidelitatem fecit. Defuncto posteriore fratre sine filiis, utique [10] feudum in querimoniam venit, ut prius personam, & sic dominus posterior talem fidelitatem quærit, qualem ejus frater fecerat. Quas amputantes altercationes, sancimus quod frater fecit [scilicet in dando simpliciter] nil [11] superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & usque in infinitum pervenit, si hoc actum erit.

Si vasallus intra annum & diem doloſe non petierit investituram, amittit feudum. Si vero justa causa impeditus non fecerit, non perdit feudum. Bald.

Imperator LOTHARIUS Augustus, &c. Eugenio [12] papæ, & universo populo.

1. QUoniam inter [13] dominum & vasallum nulla fraus nec ullum malum ingenium debet intervenire, idcirco per hanc præsentem legem sancimus, si vasallus non [14] doloſe per annum [15] & diem steterit quod à domino sui beneficii investituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus [16] enim abesse videtur, si justa causa impediente steterit. Dat 6. Kalendas Septembr. anno à nativitate Domini M.C.XXVII. indictione V.

TIT. LIII.

DE PACE [17] TENENDA INTER SUBDITOS, ET JURAMENTO FIRMANDA ET VINDICANDA: ET DE POENA JUDICIBUS APPOSITA, QUI EAM VINDICARE, ET JUSTITIAM FACERE NEGLEXERINT.

FRIDERICUS *Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, universis subjectis suo Imperio*, Salutem.

HAc edictali lege in perpetuum valitura, jubemus, ut [18] omnes nostro subjecti imperio, veram & perpetuam pacem inter se observent: & ut inviolata inter omnes perpetuo observetur, duces, marchiones, comites, capitanei, valvasores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimo octavo [19] anno [20] usque ad septuagesimum, obstringantur juramento, ut pacem teneant, & rectores locorum adjuvent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine uniuscujusque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium sacramenta renoventur. †. Si quis vero aliquod jus de quacunque re vel facto contra aliquem se habere putaverit, judicialem [21] adeat potestatem, & per eam jus sibi competens exequatur. †. Si quis vero ausu temerario prædictam pacem violare præsumpserit: si [22] civitas est, pœna centum librarum [23] auri [24] cameræ nostræ inferenda puniatur; oppidum vero triginta [25] libris auri mulctetur: duces autem, marchiones [26], & comites quinquaginta auri libras præstent: capitanei quoque & majores valvasores, viginti [27] auri libris puniantur: minores vero valvasores & omnes alii prædictæ pacis violatores [28] tres libras auri inferre cogantur, & [29] damnum passo secundum leges resarciant. §. 1. Injuria seu furtum legitime [30] puniatur. †. Homicidium quoque & membrorum demi-

minutio, vel aliud quodlibet delictum legaliter [31] vindicetur. †. Judices vero & locorum defensores, vel quicunque magistratus [32] ab Imperatore, vel ejus voluntate constituti seu confirmati, qui justitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitime supersederint: damnum omne injuriam passo resarcire [33] compellantur: & insuper si major judex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet: minor autem pœna trium librarum auri multetur. †. Qui [34] vero ad prædictam pœnam persolvendam inopia dignoscitur laborare, corporis [35] sui correctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquennium vitam agat.

Domus ubi conventicula aut conspirationes fiunt, confiscatur: & receptans violatorem legis, pari cum eo pœna punietur. Bald.

§. 2. Conventicula [36] quoque in civitatibus, omnesque conjurationes, & extra, etiam occasione parentelæ, & inter civitatem & civitatem, & inter personam & personam, sive inter civitatem & personam, modis omnibus fieri prohibemus: & in præteritum factas cassamus, singulis conjuratorum pœna unius libræ auri puniendis. Episcopos vero locorum ecclesiastica censura violatores hujus sanctionis, donec ad satisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus [37] etiam malefactorum, qui prædictam pacem violaverint, & prædam ementibus, nostram indignationem subituris, & eisdem pœnis feriendis. Præterea bona ejus publicentur [38], & domus ejus destruatur [39]. Qui pacem jurare & tenere noluerit, beneficio & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones [40], maxime ab ecclesiis (quarum abusus jam per longa tempora inolevit) per civitates & castella omnino condemnamus & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur.

Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum, inviolabiliter observentur. Jacob. de Bel.

§. 3. Item sacramenta [42] puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inviolabiliter custodiantur. Per vim autem & justum metum etiam à majoribus (maxime ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant, extorta,) nullius esse momenti jubemus.

TIT. LIV.

DE ALLODIIS. [42]

AD hoc qui allodium suum vendiderit, districtum & jurisdictionem [43] imperatoris vendere non præsumat: & si fiat, non valeat. Si vero contigerit allodium aliquod etiam infeudatum [44] conferri ecclesiæ, vel pro oblatione fidelium, vel per emptionis & venditionis, alteriusve hujusmodi contractum: infeudatus nisi per gratiam ecclesiæ, tanquam de novo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Ut autem æquitas quæ in [45] paribus causis paria jura desiderat, per universitatem totius imperii servetur: firmiter statuimus, tam in Italia quam in Alemania, ut quicumque indicta publica expeditione Romam, ad suscipiendam imperii coronam, regem, aut sub rege dominum suum non [46] adjuverit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate [47] feudi stipendia militiæ persolvendo, si de vocatione legitima à domino suo convinci per compares suos poterit, feudum perdat: & dominus in suos usus illud habeat redigendi liberam facultatem.

TIT. LV.

DE PROHIBITA FEUDI [48] ALIENATIONE PER FRIDERICUM 49.

Omnis alienatio feudi contra hanc legem facta etiam antiqua quantumcunque, cassatur, & bonæ fidei emptori pretium restituitur. Bald.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus.

IMperialem decet solertiam ita reipublicæ curam gerere, & subjectorum commoda investigare, ut regni utilitas incorrupta persistat, & singulorum status jugiter servetur illæsus. Quapropter dum ex prædecessorum nostrorum more universalis curiæ Ronchaliæ [50] pro tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus ecclesiarum, quam aliis fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quod beneficia eorum & feuda quæ vasalli ab eis retinebant, sine dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam collusione nomine libelli [51] vendiderant, unde debita [52] servitia amittebant: & honor imperii, & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo consilio episcoporum, ducum, marchionum, & comitum, simul etiam & palatinorum judicum, & aliorum procerum, hac edictali Deo propitio perpetuo valitura lege sancimus, ut [53] nulli liceat feudum totum vel partem [54] aliquam vendere vel pignorare, vel quocunque modo distrahere seu alienare, vel pro anima judicare, sine permissione illius domini ad quem feudum spectare dignoscitur. Unde Imperator Lotharius [55] tantum in futurum præcavens ne fieret, legem promulgavit. Nos autem ad pleniorem regni utilitatem providentes, non [56] solum in posterum, sed etiam hujusmodi alienationes illicitas hactenus [57] perpetratas, hac præsenti sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius [58] temporis præscriptione impediente: quia quod [59] ab initio de jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet: emptori bonæ fidei ex [60] empto actione de pretio contra venditorem competente. Callidis [61] insuper machinationibus quorundam obviatis, qui pretio accepto, quasi sub colore investituræ, quam sibi licere dicunt, feudum [62] vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmentum vel aliud ulterius in fraudem hujus nostræ constitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus; pœna [63] auctoritate nostra imminente, ut venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxisse, feudum amittant: & ad dominum libere revertatur. Scriba vero qui hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officii, cum infamiæ

---

1 Scil. *tit.* 3. §. 1. *tit.* 9. 24. §. 3. 39. 44. *ff. cod.* 55. *ff. eodem.* Goth. Molin. *ad Consuet. Paris. tit.* 1. *de fiefs. num.* 80. putat hic in superscriptione errorem à librariis commissum & constitutionem hanc non esse *Lotharii* III. sed II. ANS.

2 *tit.* 33. §. 1. *tit.* 40. *ff. cod. tit.* 55. *ff. cod. Guntherus* 2. *Ligurini. Authent. habita C. ne filius pro patre.* Roncaliæ campi supra Padum non procul à Placentia in quibus solebant Imperatores olim conventus cogere solennes. adde *Abbatem Vrspergens.*

3 Causa hujus constitutionis.

4 Regula generalis de alienatione feudorum. adde *tit.* 55. *ff. cod.*

5 Puta pignus.

6 *tit.* 24. §. 3. *in fin. ff. cod.*

7 De pœna notarii contractum illicitum conscribentis. *Goth.* Imo etiam manus amissione punitur. vid. *ff. tit.* 55. §. *Scriba.* ANS.

8 *tit.* 93. *ff. cod.*

9 Id est, excepto: quod est feudi ligii proprium *tit.* 99. *ff. cod.*

10 Utrunque feudum in unam ut prius venit personam. ita legitur in fragmentis Ardizonis.

11 Feudum divisione heredum daturam suam non immutat.

12 Nihil Eugenio ad Lotharii III. tempora, ideoque hanc vocem Molinæus expungit. *in Consuet. Paris.*

13 *tit.* 97. *ff. cod.*

14 Aliud si doloſe 2. *feud.* 21.

15 1. *feud.* 22.

16 *tit.* 97. *ff. cod.* Dolus abesse videtur seu intelligitur, si justa causa impediens probetur. Ita legitimum tempus nunquam peremptorium, si legitima probetur excusatio, *arg. l. Cum à matribus* 8. *Cod. qui petant tutor. l. quæsitum* 60. *ff. de re judicata.*

17 Inita cum Mediolanensibus, primo bello Mediolanensi.

18 Lex in quoquo territorio ligat solos subditos: extra territorium, non obligat. *l. ult. ff. de jurisdictione.*

19 Male XVI. *ff. de pace Constantiæ.* §. 17. & apud Radevicum XIV. *lib.* 3. *c.* 41.

20 Hæc est plena pubertas, Langobardiis legitima, *l.* 1. *& l. si infans. ff. de probibit. alienim.* quam qui non impleverunt, Gunthero pupilli dicuntur.

21 Jus sibi dicere nemo potest, sed judicem adire & in jure jus suum persequi. Quid non licebit debitorem fugientem persequi vel prehendere? Possis fugienti rem tuam auferre: ferre. imo possis & sine re fugientem capere & judici sistere. *Bart. in l. si alius. §. bellissime ff. quod vi.* Illud literis aureis dignum est, Civitatem, quæ superiorem nullum habeat, res sibi ab alia civitate ereptas, propria authoritate per vim recuperare, ubi judicis non sit copia. *Bart. in l.* 1. *C. de quo in sua causa.* Ravennas *hic.* atque ita in alieno etiam territorio: quippe in suo ac proprio territorio, judicis haberet copiam, aut certe judicis copia ei non deesset.

22 Pœnas pecuniarias graviores præstat quisque quo major & nobilior est, *ut hic.* notanda hic proportio est pœnarum, pœnam civitatis pacem violanti esse auri librarum 100. Oppidi 30. Ducis, Marchionis & Comitis, 50. Capitanei & majoris valvasoris 20. minoris valvasoris 3.

23 Pœnam pecuniariam rem non tantum præstat adversaria, sed & damnum ipsum, *ut hic cap.* 1. *de injuriis.* Interdum & tertiam pœnam patitur corporalem. §. 1. *ff. cod. l. locatio. §. illicite ff. de pœnis.*

24 Ursperginsis legit Marcas. non idem tamen est marca & libra. Marca duas libras continet.

25 Puri scilicet, Omnis pœna auri, auri puri intelligitur.

26 XX. ita legunt veteres, Radevicus & Guntherus.

27 Marchiones 50. Comites 40. *Urspergens.*

28 Vid. *Urspergens.*

29 Decem: alii prout facultas fert, usque ad tres. *Urspergens.*

30 Injuriæ pœna legitima est, *ut hic.* At quæ? In civili vel Prætoria, pars æstimata, judex definit pœnam. §. *pœna* 7. *Instit. de injuriis.* In criminali pœna injuriæ, Judex arbitrio suo eam definit. *l. ult. in fin. ff. de injur. §. in summa* 10. *Inst. de injur.* una tamen per aliam tollitur. *l.* 6. *l.* 7. §. 1. *ff. de injuriis.*

31 Homicidii sponte non ad suam tutelam, aut casu admissi pœna legalis, hoc est, legitima, *ut hic.* Atque capitalis. *l.* 3. §. *penult. ff. ad l. Corn. de sic.* §. *Item lex Cornelia Inst. de publ. jud.* Quid si homicidium sequuta est pacis violatio? vid. §. *si violat. ff. de pace tenenda.*

32 Judices in civitatibus Imperio subjectis ab Imperatore ejusve voluntate constituendi, *ut hic.* Verum consuetudine receptum est, ut singulæ civitates, sua regimina habeant, & merum imperium à se: ut olim Præses Provinciæ habuit. *Gloss. l. ult. C. de præscript. longi temporis.*

33 Pœnam in corpore patitur violator pacis, ut & Judex in jure reddendo negligens, si pecuniariam solvere non possint. Ita nemo inopia toleratur à pœna: minuitur tamen aut potius multa remittitur propter inopiam. *l. eos C. de modo multar.* Quid si pœnæ debitor partem solverit? ratione alterius etiam partis, corporalem pœnam pati potest: hic enim agitur de integra solutione.

34 Adde *leg.* 2. *C. de commerciis. l. ult. C. ne sanct. baptism.* adde *Justinum l.* 9.

35 Dixi *ad l.* 1. *in fin. ff. de pœnis.*

36 Adde *l.* 15. *C. de episcopis. l.* 5. *C. de his qui ad Eccles. confugiunt. l.* 1. *ff. quod cujusque univers. l.* 1. *ff. C. de collegiis.* conventicula possessionis nostræ tuendæ causa hic non prohibetur. *l. Græcebur. C. ad l. Jul. de adult.* non confœderationes civitatum inter se, ad mutuam tutelam, sed coitiones illicitæ. *l. Conventicula C. de episcopis.*

37 *tit.* 27. §. 1. *ff. eod. l.* 1. *ff. de recept. l. ultim. ff. de abigeis. l.* 1. *C. de his qui latron. l.* 14. *C. de furtis. l.* 3. §. 3. *ff. de incendio. l. penult. C. ad l. Juliam de vi publ. l.* 12. *C. ad l. Fab. de plag. l.* 1. *C. de crim. peculat.*

38 In populum publicentur, dispensentur à judice, diripiantur. Guntherus.

39 Vide *quæ scripsi ad leg.* 20. *ff. commun. dividundo. l.* 24. *ff. de pœnis. l.* 4. *ff. de re militari.*

40 Pecuniæ scilicet. *l.* 2. *C. de episcopis.* §. 2. *J. de statutis & consuetudine. l.* 6. §. 3. *de officio præsid.*

41 Translatus est hic §. in titulum *C. si adversus vendit.*

42 *tit.* 17. *in fin.* 26. §. 1. *& 29. ff. eod.* Alodium, cujus possessor nemini laudes est. Inde alodium, proprietas dicitur 29. *ff. eod.* 1. *feud.* 4.

43 Aliud feudum, aliud jurisdictio, *ut hic, & tit.* 5. *ff. eod.* 1. *feud.* 5. *in fin.* ideoque à vasallo adquisita, feudo non adhærescunt, *tit.* 8. §. 2. *ff. eod.* alienatione feudi jurisdictio non comprehenditur 26. §. 7. *vers. in generali ff. eodem.* Et tamen verisimile ad instar feudi, sine domini consensu alienari jurisdictionem non posse.

44 Alodium infeudari potest.

45 Paria paris juris censentur.

46 Vid. 24. §. 2. *ff. eodem.* 1. *feud.* 5.

47 Vid. *tit.* 40.

48 Proprii; vix est enim ut hæc constitutio ad feuda impropria pertineat, *de quibus tit.* 48. *ff. eod.* quæ naturam & conditionem recipiunt mutua domini & vasalli conventione.

49 *tit.* 3. §. 1. *ff. eodem. Radevic.* 2. *c.* 7. adde *Guntheram.*

50 Dixi *tit.* 52. *ff. eod.*

51 Aut investituræ. *J. eod.*

52 Causa hujus constitutionis.

53 Prima regula de feudorum alienatione & pignoratione.

54 Et ita jus vetus abrogatur, 9. §. 1. *ff. eod.* 1. *feud.* 21. §. 1.

55 *tit.* 52. §. 1. *ff. eod.*

56 Secunda regula de feudorum alienatione.

57 Leges plerunque trahuntur ad præterita. dixi *ad l.* 7. *C. de legibus.*

58 Longi scil. adde *tit.* 40. *ff. eod.* non tamen triginta annorum. *tit.* 9. §. 1. 26. §. 4. 1. *feud. ult.*

59 Dixi *ad l.* 29. *ff. de reg. jur. & ad c.* 18. *de reg. in* 6.

60 *l.* 11. *ff. de actionibus empti.*

61 Tertia regula de feudorum alienatione.

62 Quarta regula, seu prima causa feudi amittendi.

63 Adde *tit.* 52. §. 1, *in fin. ff. eod.*

Source : BIU Cujas

famiæ periculo manum [1] amittat. Præterea si [2] quis infeudatus major [3] quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum [4] & diem steterit quod feudi investituram à proprio domino non petierit: transacto hoc spatio feudum amittat, & feudum ad dominum redeat [5].

Si vasallus legitimæ ætatis non iverit cum domino in expeditionem, vel illuc, non miserit alium pro se domino acceptabilem: vel non solverit domino dimidiam partem reditus feudi unius anni: feudum amittet. Baldus.

§. 1. Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut [6] quicunque indicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eadem expeditione spatio competenti temere venire supersederit, vel alium [7] pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium [8] reditus feudi unius anni domino non subministraverit, feudum quod ab episcopo, vel alio domino habuit, amittat: & dominus feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. †. Præterea ducatus, marchia, comitatus, de cætero non [9] dividatur [10]: aliud [11] autem feudum, si consortes voluerint, dividatur: ita [12] ut omnes qui partem feudi habent jam divisi, vel dividendi, fidelitatem faciant: ita [13] tamen, ut vasallus pro uno feudo plures dominos habere non compellatur: nec dominus [14] feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Si filius vasalli offendit dominum patris sui, tunc aut pater à domino requisitus debet eum ducere ad satisfaciendum domino, aut filium à se separare: alioqui privabitur feudo. Bart.

§. 2. Insuper si filius [15] vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino: vel à se filium separet: alioqui feudo privetur. Si autem pater vult eum deducere ut satisfaciat, & filius contemnit: patre mortuo in feudum non succedit: nisi prius satisfecerit domino. Parique modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. †. Illud quoque præcipimus, ut si vasallus de [16] feudo suo alium vasallum habuerit: & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro servitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine [17] fraude ante [18] habuerit, feudo suo privetur: & ad dominum suum à quo ipse tenebat, revertatur: nisi requisitus ab eo, paratus fuerit satisfacere majori domino quem offenderit. & nisi vasallus idemque dominus à domino suo requisitus [19], eum qui majorem dominum offenderit, requirat ut satisfaciat, suum feudum amittat. †. Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controversia, domini sit cognitio, & per eum controversia terminetur. Si vero inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito conjuratos terminetur. Illud quoque sancimus, ut in omni sacramento fidelitatis imperator [20] nominatim excipiatur.

Tit. LVI.

QUÆ [21] SINT REGALIÆ [22].

Imp. Fridericus.

REgaliæ [23], armandiæ [24], viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex [25] quibus fiunt navigabilia, portus, ripatica [26], vectigalia [27], quæ vulgo dicuntur telonia, moneta [28], multarum pœnarumque [29] compendia [30], bona vacantia [31], & quæ ut ab indignis [32], legibus auferuntur, nisi [33] quæ specialiter quibusdam conceduntur: bona contrahentium incestas [34] nuptias, condemnatorum [35] & proscriptorum, secundum quod in novis [36] constitutionibus cavetur, angariarum [37], parangariarum, & plaustrorum [38], & navium præstationes, & extraordinaria [39] collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum [40] magistratuum ad justitiam expediendam: argentariæ [41] & palatia in [42] civitatibus consuetis: piscationum [43] reditus & salinarum [44], & bona committentium crimen majestatis [45], dimidium [46] thesauri in loco Cæsaris inventi, non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

1 Vide quæ dixi ad *Novell. 134. c. ult.*

2 Secunda causa feudi amittendi.

3 Minori succurritur.

4 Dixi *1. feud. 22.*

5 Nisi restituatur nam lex ultima *C. in quibus caus. in integrum.* locum etiam habet in præscriptionibus statuto & consuetudine inductis.

6 Tertia causa feudi amittendi.

7 Licet vasallo muneris sui vicarium dare *ut hic:* facit *tit. 99. in fin. & 100. J. eod.*

8 *tit. 40. S. eod. leg. ult. l. §. 2. ff. qui & à quibus manu l. 25. in fin. ff. de oper. liber. l. 1. S. eodem.*

9 Quinta regula de alienatione feudi per divisionem.

10 Sed majori natu deferatur: aut eo furioso, aut infami, secundo genito. *Aurea bulla Carol. 4. cap. 23.* alia feuda dividi possunt, vide *J. eod.*

11 Non regale scilicet, *tit. 26. §. 4. vers. omnes. S. eod. 1. feud. 9.*

12 Vide *tit. 77. J. eodem.*

13 *tit. 102. J. eodem.*

14 *tit. 9 in fin. 34. S. eod. 1. feud. 22. §. 1.*

15 Dixi *ad tit. 51. S. eod.*

16 *2. feud. 3. §. 1. & tit. 9.*

17 Hinc illud Gallorum, *Le vasal se peut jouer de son fief, jusques à la main mettre au baston:* vel, *jusques à demission de foy:* id est, feudo suo abuti potest, dum ne à fide & clientela se suumque feudum subducat.

18 *tit. 28. in fin. S. eod.*

19 *tit. 6. vers. honestum. tit. 22. 24. §. 1. 2. vers. illud tit. 27. §. 2.*

20 Vid. *tit. 7. S. eod.*

21 Quid: regalia quæ sunt: Nam hic exempla quædam subjiciuntur, tantum at non ipsa Regalia finiuntur? Regalia, jura sunt summa Regis ac regni: Regi ejusque fisco vel Coronæ debita honoris supremi ergo, quasi laborum præmia, ut regi, regnoque tuendo inserviant. Horum quædam majora, quædam minora sunt. Majora sunt hæc. Legem condere, Magistratus creare. Nobilitati & famæ restituere, legitimare spurios, monetam eudere, Ætatis veniam concedere. Jure regni incolendi donare extraneum, Tabelliones creare, superindicta imponere Pœnæ Capitalis & Jurisjurandi gratiam facere, ut possis agere. Minora vero sunt hæc, multarum & pœnarum compendia, tributa & similia. Quid potestne eas cedere Princeps? Potest: his temperamentis adjectis, ut ne Regalia jura sua cedet sine summa necessitate, ac ut ea cedat ex causa necessaria, ut ne ea tota cedat, deinde ut quæcunque cedit, suopte motu ac sua sponte, sciens prudensque cedat, Principatus jure semper excepto: quod etsi nominatim non fuerit exceptum, tacitè tamen exceptum intelligatur: (cum adversus omnes regalia possidentes, in ejus regno, jus instituendæ actionis habeat) adeo ut jus id nullo tempore possit præscribi. Videamus qua lege cedi possint? specialiter cessa, specialiter ac restrictè; similia tamen etiam intelliguntur. Quid si generaliter cessa? si cum ducatu comitatu aut regali aliqua dignitate cessa, etiam majora jura Regaliorum (de quibus suprà.) translata intelliguntur: si sine regali dignitate, minora tantum. Quid si quædam expressa & generalis clausula adjecta, omnia concessa, sunt dicenda: Quid: solave Principis cessione conceduntur, an etiam præscriptione temporis cujus non extet memoria possunt adquiri? Possunt: vel ea, quæ majora Regalia paulo ante diximus, adeo ut quorundam opinione, necessaria non sit ipsius Principis scientia: hoc est præscribi possunt etiam ignorante principe. Quid regalia jura quæsita Duci, Comiti, Civitati, quo tempore adversus Ducem, Comitem (civitatem adquirere possumus) annis 30. vel 40. Imo opinione quorundam, decennio, cum titulo & bona fide: sic tamen ut quibusdam regalibus juribus, præscripti, ne omnia præscripta putemus. Ponamus Principem regalia jura sua alicui concessisse: non poterit Princeps ipse, juribus illis uti in territorio ea jura accipientis? Quidam putant, majora jura illa Regaliorum exercere posse in territorio ejus qui accepit, at non minora. 22 Regalia sunt hæc quæ sequuntur: ut ab Imperatore aliquo Rege creato, hæc quæ sequuntur eum sequantur. Dicta autem Regalia, vel quod Regi hoc est supremo principi competunt, vel quod à regibus usurpata. Goth. Quæ sint regalia vid. Sixtin. de *Regalib.* Andr. de Isernia & Jacob. Cujac. *de feudis. lib. 5.* ANS. 23 Regalia sunt armanniæ, &c. 24 Armanniæ, fabricæ, & publica armamentaria, *Novell 85.* Breviculum reditus Ecclesiæ Romanæ, locavit comitatum cum publicariis & Armanniis, Aliud sunt ab Arimaniis seu officiis apparitorum. Nam Armanni sunt qui magistratibus parent, *l. 58. Langob. & l. 2. sedit. l. 10. de præfer.* Fuerint igitur Armaniæ non locus ipse armamentarii, sed jus armorum fabricandorum, aut vectigal ex licentia arma faciendi ne alioqui putemus vectigal ex armentis aut scripturæ genus esse. 25 Id est, omnis utilitas ex decursu fluminum proveniens. 26 Id est, portoria quæ solvuntur à ripam transeuntibus: Cæteræ ripæ ipsæ non censentur inter regalia: cum earum usus sit publicus: protectio tamen & custodia ipsa regaliorum est. 27 *C. vectigalia nova.* 28 *l. penultim. Codice de falsa moneta.* 29 Pœnæ maleficiorum sunt fiscales. adde *l. mulctarum C. de modo multarum. l. 1. ff. de jure fisci.* 30 Id est, banna. *l. 5. C. de modo multarum.* nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur. *ut J. eodem.* 31 *Leg. 1. C. de bonis vacantib. l. penult. C. de præfect. sacricubiculi. l. 96. §. 1. ff. de legat.* 32 *ff. & C. de his quæ ut indignis.* 33 *l. 5. §. 2. ff. de his, quæ ut indignis l. 7. ff. de jure patr. l. 2. C. de episcop. audient. l. penult. C. de legat.* 34 *l. 6. C. de incestis. Novell. 12.* 35 Vide *Novell. 134. cap. ult. l. ult. C. de bonis proscript. & damnat.* 36 Novellis. 37 *l. 9. l. 20. C. de cursu public.* 38 *l. 10. l. 11. C. de sacrosanct. eccles.* 49 *l. 27. §. 3. ff. de usufructu,* feudum dicitur: *Otho Frisingen. 2.*

40 *l. 1. ff. de ambitu.* 41 Argenti fodinæ, salinæ. *l. 4. de rebus eorum qui sub tutel.* Hotomanus intelligit potestatem argentariæ permittendæ. *argument. l. 10. ff. de edendo. l. 24. ff. de rebus auct. jud.* adde *Edict. Justin. 7. 9.* 42 *l. 14. ff. de offic. rect. provinc. l. 26. C. de operibus public. Dion. 53.* Placia vel Placita forte legendum esse monet Hotomanus *argument. l. 1. Digestis & C. de mundiis.*

43 *l. 17. ff. de verbor. signific.* 44 Salinæ in publicis locis inventæ, principis sunt: *ut hic.* in privatis, privatorum. *Norma. S. si vir. ff. soluto matri.* 45 *l. 5. C. ad l. Julian. majest.* 46 Thesaurus inventus non data opera in loco Cæsaris vel religioso, hoc jure pro dimidia parte cedit inventori: data opera quæritus totus ei cedit: id est, fisco. *l. 3. §. 10. ff. de jure fisci* dixi ad *Novell. Leonis 51.*

Tit. LVII.

QUOT TESTES SUNT NECESSARII AD PROBANDAM FEUDI INGRATITUDINEM.

Ad probandam ingratitudinem delicti, quinque testes requiruntur idonei, opinionis integræ, & manifeste probantes. Bald.

Imperator Henricus Aug. Universo populo, &c.

SI vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit, vel inimicis [47] ejus suas amicitias copulaverit, atque in aliis sic [48] versatus est, ut potius inimicus quam fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitaverit [49], seu in campestri bello suum dominum reliquerit: feudo privabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque [50] testibus summæ atque integræ opinionis probatum fuerit manifeste, Dat. [51] 8. Idus Augusti feliciter.

Tit. LVIII.

DE [52] NOTIS FEUDORUM.

NOtandum est in feudo quod de cavena [53] seu camera dicitur, non debere dari nisi [54] cum sit in camera, vel cavena, unde solvi possit: vel si ita evacuata sit cavena sine culpa promissoris, expectandum est donec iterum de cavena vel de camera dari possit. †. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni [55] ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem, quem prius habuit in conjugem [56], [vel amicum.]

1. QUod [57] autem pares tantum debent interesse investituræ feudi, & non alii: hoc tunc [58] verum est, cum dominus vasallos alios [59] habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen argumentatione legis de ultimis voluntatibus, in Lombarda [60] scilicet illa quæ dicit, Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui, vel investituram: adhibeat sibi de parentibus [61] suis (& per eandem legem jurant) duos testes idoneos, vel tres, vel plures. Pluralis enim locutio, duorum [62] numero contenta est.

2. ITem [63] sciendum est non esse impedimentum investituræ, etsi investituram faciat de re quam communem [64] dominus habeat cum aliquo: quia si sponte dividere noluerit ille cum quo habet rem communem, qui investivit: potest cogere [65] per judicem ille qui investitus est, ut dividat. †. Item heredes ejus necesse [66] habent tenere firmam investituram quam pater fecit. Item eadem [67] lege & eodem [68] jure debet habere rem iste qui investitus est, quam haberet qui eum investivit, cum coherede suo, scilicet [69] ut adæquatio [70] percurrat usque ad quadraginta annos. †. Item investitura per se, vel per suum [71] nuncium dari & accipi potest. quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas l. Longobard. titulo de ultimis voluntatibus. l. si quis. & C. communi dividundo. l. 1. & 2. †. [Idcirco [72] pares necessarii sunt in instrumento investituræ, & non alii: ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, aliis testibus inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia: quæ non [73] sunt suspicanda in paribus.]

SI [74] instrumentum [75] diceretur falsum à domino: daretur [76] defensio vasallo qui instrumentum ad se deferret: ut in Lombard. [77] qualiter quis se defen. d. l. de chartis. & auferetur domino, qui veritatem noverit, & iniquum erit si aliquis ex dono suo conveniatur. Domini est defensio ex ordine [78], cum vasallus non possideat. †. Notandum est quod de omni controversia quæ inter dominum & vasallum oritur. si pares veritatem noverint, omnino cogi debere à domino & [79] paribus dicere veritatem. qui si [80] dicant se nescire, cum sciant, & vasallus postulet: dominus eos coget jurare, & veritatem dicere: ut C. de testibus. l. si quando. & in Lombard. ut judex unus, &c. & in titulo qualiter quis se defend. d. l. si qualiscunque causa. & tit. de testibus. l. ut quicunque. & l. ult.

CUm [81] datur [82] domino defensio de investitura, quæ dicitur esse facta, jurare debet se investituram non fecisse. Cum [83] vero datur successori ejus, jurare debet se non credere investituram factam esse ab antecessore suo. †. Si qua investitura facta esse dicetur, semper debet nominare [84] dominum à quo investitura facta dicitur: cum multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento. C. de rebus cred. & jurejurando. l. 3. & l. generaliter. & ut habes de tutore qui jurat quod credit & existimat: ut C. de jura. calum. l. 2. de conscientia [85] enim sua jurare debet, & non de alieno facto (cum iniquum sit aliquem jurare de alieno facto) hæres vel successor, nec etiam filius: ut D. rerum amotarum. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lombard. quia licet filius minorem virtutem habeat quam pater, tamen debet præcise jurare patrem suum non fuisse debitorem. ut in Lombard. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

47 Dixi ad *l. 20. C. de inofficioso.*

48 Et ita ex præsumptione privari potest.

49 *1. Feud. 5.*

50 Probanda est ingratitudo vasalli erga dominum quinque testibus, *ut hic.* Ita amplior hic numerus testium exigitur quam in lege ubi. *ff. de testibus,* Quid ita varie? Ingrati crimen patet satisfisme, ut quod feudi privatio sequatur. Proinde plures testes exiguntur.

51 Hanc constitutionem Imperatoriam esse possis colligere, licet Glossa dubitet.

52 Quando feudum de camera sit dandum. *tit. 68. Cujac.*

53 *tit. 1. in fin. tit. 2. §. 3. eodem.*

54 Feudum de camera vel cavena, tum demum, peti atque exigi potest, quando camera vel cavena idonea est: hoc est: ex ea solvi potest, nisi forte culpa ipsius domini camera vel cavena exhausta est: tunc enim, ut destituta atque inops sit, solvere dominus cogitur. Quid si hæc Camera seu Cavena domini sit exhausta: alia non sit? si quæ inserta est contractui feudi camera vel Cavena, exhausta est, nihil præstatur vasallo. sin locus est adjectus demonstrationis tantum loco, utrumque is locus sit exhaustus, alter non sit, præstabitur Camera vel Cavena vasallo. *arg. l. ult. ff. de contra. empt. l. quod à testamento. ff. de legat. 1.* Quid si certis annis sit exhausta? ubertate superveniente, vasallo præstabitur omnis, etiam præteriti temporis, utilitas, Quid: in aliis feudis quam cameræ vel Cavenæ, idve servatur, ut in feudo vasalli potior sit causa domini inopis, quam vasalli: saltem ut ex eo deducat dominus, ut non egeat. Imo non promitti putant, nisi pactum sit: vel nisi tuendi vasalli causa inops factus dominus fuerit.

55 Creditores domini, præferuntur vasallo exigenti utilitates sibi debitas ex camera vel cavena ipsius domini. Quid ita creditor certat de damno vitando: vasallus de lucro. 56 Dixi *tit. 6. in fin. S. eod.* 57 Qui debent interesse investituræ, 69. *Cujac.* 58 Probanda est nova investitura Paribus Curiæ, si tamen ipse dominus pares habet: si non habet, etiam extraneis paribus probari potest investitura. 90 *1. feud. 26. 2. feud. 2. in fin. pr.* 60 *l. 7. Longob. de ultim. voluntatibus.* 61 Pagensibus. *d. l. 7.* Pagenses. κωμήτας. 62 *l. 12. ff. de testibus.* 63 De re communi in feudum danda, & per quos fiat investitura. *tit. 70. Cujac.* 64 Feudum ejusque investitura in re communi recte constituitur. adde *l. portionem C. de donat. l. falso. C. de comm. rerum alienat.* 65 *l. 26. §. 4. ff. de condict. indebit. l. ult. C. commun. divid.* 66 Heres factum defuncti mutare non potest. facta defuncti firma habere cogitur: eadem lege & eodem jure rem habet, quo defunctus. *l. 14. C. de rei vindic. l. 3. C. de rebus alienis.* adde *l. ex qua persona. ff. de regul. juris.* 67 Investiturus de novo beneficio, fingitur eodem jure in re infeudata, quo fungebatur investiens ante concessionem investituræ: unde notant posse eum provocare ad divisionem. *ex l. officium l. ult. C. commun. dividund.* cum ejus antecessor potuerit. 68 Res feudalis transit cum sua causa suisque vitiis. 69 Communis dividundo judicio res producenda est ad æqualitatem. *l. penult. C. commun. dividund.* 70 De iniqua feudi inter fratres divisione post 40. annos quæri non potest. *l. 3. Longobard. de prohib. alienat. minor.*

71 Per procuratorem investiri possumus. *tit. 3. vers. sed utrum. S. eod.* 72 In investitura feudi, testes, pares Curiæ esse debent: hoc ideo quod non præsumatur in illis suspicio cum ob juramentum ab iis præstitum: tum ob beneficium suum quod habent à domino. Quid si nulli sint pares? extraneis testibus investitura probanda est. 73 Præsumitur pro vasallo. 74 Si instrumentum feudi falsum dicetur. *tit. 71.* 75 Si de instrumento investituræ lis sit inter dominum & vasallum, idque dominus dicat falsum esse ac se nullam fecisse investituram, si vasallus in possessione feudi fuerit, juramento vasalli stabitur: si modo id instrumentum neque abolitum neque cancellatum sit: licet quoque præsumptio sit adversus id instrumentum. Quod si vasallus in possessione non fuerit, stabitur juramento domini. 76 Si instrumentum feudi falsum dicitur, non sit exacta inquisitio, sed simpliciter possidente vasallo defertur juramentum: non possidenti domino. Quid ita? quia hic falsi accusatio, civilis est? In criminali sit exactior inquisitio. *l. ubi C. ad l. Corn. de falsis.* 77 2. *tit. 54.* 78 Id est, meno jure. 1. *feudor. 4. §. 1.* 79 Par curiæ parem suum cogere potest, verum dicere. Cogere inquam, potest ut judex. *l. si quando. C. de testibus.*

80 Testis etsi extra judicium primo dixerit se nescire, si tamen in judicio post dixerit se scire falsus non videtur. Quid si juratus dixit se nescire? post se scire citra falsum, dicere non potest. Quid si dixerit se non reminisci, post se reminisci? testimonium admittetur. 81 Qualiter juret dominus aut vasallus cum defensio ei datur. *tit. 72.* 82 Juret de veritate dominus si investivit: de credulitate & certa opinione, ejus heres. Ille jurat scieus se non fecisse: Hic, opinatione sua jurat, antecessorem non fecisse investituram. 83 Juramentum successoris differt à juramento authoris: cum diversa sit eorum in facto scientia atque cognitio. 84 Investitorem suum nominare vasallus debet, si de eo sit controversia. 85 *tit. 33. in fin. S. eod.*

Source : BIU Cujas

Hic eſt finis feudorum in editione vulgata. Sequuntur fragmenta ſive extraordinaria capitula, quæ doctiſſimus Cujacius reſtituit ex Ardizone & Alvaroto uſque ad finem libri quarti. Ac deinde liber V. *ab eodem Cujacio confectus ex variis Imperatorum diverſorum feudalibus conſtitutionibus.*

Tit. LXXIII.
DE ALIENATIONE FEUDI.

SUmmopere mandare curamus, ut ſi quis aliquem de beneficio inveſtiverit, quod ille qui inveſtitus fuerit, non poteſt per propium vendere, nec [1] pro leviſſima relocare, nec infeudare. niſi majorem partem apud ſe retinuerit: & ſi in deſperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare poteſt. Quæ omnia ſi facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto, omnia ad priorem dominum revertuntur, & ſi dominus conqueſtus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni ſpacium expedire faciant vaſallo non faciente ſatisfationem, domino dent poſſeſſionem, ſalvis ſuis rationibus: niſi diffinitivam promeruerint ſententiam.

1 *tit.* 9. §. 1. ℣. *eodem.*

Tit. LXXIV.
DE FEUDIS SCUTIFERORUM[2].

FEuda ſcutiferorum, ut ad [3] libitum dominorum poſſint adimi, rationis non eſt, dum tamen ſerviant ſecundum laudationem curiæ.

2 Θωρακοφόρων.

3 *tit.* 81. ℣. *eod.* 1. *feud.* 1. §. 5.

Tit. LXXV.
DE CONDITIONE FEUDI NON IMPLETA.

UT inter conditionalia [4], & non conditionalia aliqua ſit differentia, dicimus, quod ſi quis alicui dederit beneficium conditionale (utpote quæ dantur propter habitationem) [5] deſerta habitatione beneficium amittetur. & etiam cum certo conſtituuntur ſervitio, non dato ſervitio non poteſt retinere beneficium.

4 *tit.* 89. ℣. *eod.*

5 *tit.* 105. ℣. *eod.*

Tit. LXXVI.
DE FIDELITATE.

QUoniam de fidelitate mentionem fecimus, ſuper ea aliquid ſummatim deſpiciamus. Si beneficium eſt ſine [6] fidelitate, & vaſallus aliquid, quod ſit contra ſuum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem jurant. Si cui militi fidelitas requiſita fuerit à domino, dominus ſecundum quoſdam librum militi oſtendere debet, & miles eam facere debet vel parium laudationi ſtare intra annum: quod niſi factum fuerit, miles ſecundum quoſdam de beneficio damnari poteſt, quod contra præceptum domini Lotharii [7] regis Papiæ datum videtur. Librum autem quod vaſallo oſtendi ſoleat, non neceſſitate fieri, ſed voluntate. Eſt enim quoddam ſignum requiſitæ fidelitatis memoriæ cauſa. Et venit aliquando ut vaſallus dicat domino ſe facturum fidelitatem, quam pares laudaverunt. tunc non perdit beneficium, ſi ſtat per dominum, quod faciat curiam. Qui fidelitatem jurant, ſi voluntate utrorumque ſeparatio facta fuerit, fidelitas finitur: ſi ſua voluntate vaſallus vel judicio partium feudum dimiſit, fidelitas durat.

6 Poteſt eſſe beneficium ſine fidelitate, id eſt, fidelitatis juramento. *tit.* 3. *in fin. pr. & tit.* 24. §. 1. at non ſine fide.

7 *tit.* 52. ℣. *eod.*

Tit. LXXVII.
SI PLURES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN PLURES[8] FIDELITATES VEL SERVITIA DEBEANTUR.

CUm plures fratres vaſalli paternum habent beneficium, donec illud indiviſum poſſident, una fidelitas, & unum ſervitium domino fieri debet: Si vero partitum [9] fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Servitia vero non pro partibus, ut unum primum, videlicet graviora, ſed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, etſi feudum inter ſe dividant, nullo modo niſi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Servitium vero omnibus non gravitate, ſed moderamine faciendum eſt.

8 *tit.* 55. *l.* 1. §. 1. ℣. *eod. tit.*

9 Feudum poteſt dividi. *ut hic*, non tamen regale. *tit.* 55. §. 1. *in fin.*

Tit. LXXVIII.
CULPAM[10] UNIUS EX COHÆREDIBUS CÆTERIS NON PRÆJUDICARE.

CUm feudum hereditarium uni ex cohæredibus propria culpa auferetur à paribus per judicium, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo [11] eo, vel ſuis [12] heredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur.

10 *tit.* 93. ℣. *eod. tit.* 52. ℣. *eod.*

11 *tit.* 82. ℣. *eod.*

12 *tit.* 98. ℣. *eod.*

Tit. LXXIX.
UT RATIO VASALLI PRIUSQUAM[13] DOMINI DISCUTIATUR.

SI contentio fuerit inter dominum & vaſallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vaſallum, & vaſallus contra dominum, vaſalli ratio prius diſcutiatur: quoniam pares majorem [14] juriſdictionem habent de [15] ſuo pari, quam de ſuo domino.

13 Ad judiciorum ordinem id pertinet, ut & titulus 82. ℣. *eod.*

14 Vid. *titu.* 22. *in fin.* ℣. *eod.*

15 Id eſt, tam in ſuum convaſallum, quam in ſuum dominum.

Tit. LXXX.
DE EVICTIONE.

GEneraliter verum eſt in feudis dominos [16] de evictionibus teneri. at ſi quis ſciens [17] inveſtituram alterius beneficii acquiſierit, eo evicto nullam adverſus dominum vaſallum actionem habere dicimus, quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

16 *tit.* 8. 25. 46. ℣. *eod.*

17 *tit.* 87. & 96. ℣. *eod.*

Tit. LXXXI.
DE FEUDIS IMPROPRIIS[18] QUÆ AUFERUNTUR[19] DANTIS ARBITRIO.

UNum quidem non minus utile, ſed ſatis congruum ſuperioribus adverti, & ex comprobato [20] uſu in ſcriptis bono arbitrio reducere procuravi. Si quis igitur pro vice dominicaria [21] vel villicaria, ut dicam pro decania [22], vel aliis quibuſcunque angariis feudum quod improprium eſt, acceperit, niſi ſpecialiter hoc actum ſit inter contrahentes, id eſt, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, ut non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiam ſi adminiſtratio illa auferatur: quod datum penitus ablata adminiſtratione ſine omni obſtaculo auferre liceat. Si autem quod ſuperius dictum eſt, probare conetur, & quodammodo poſſidere vaſallus quibuſdam credatur: non jurejurando decidi oportet, ſed teſtibus vel inſtrumento aliiſve legitimis probationibus cauſa firmiter approbetur.

18 *tit.* 48. ℣. *eod.*

19 *tit.* 74. ℣. *eod. tit.* 94. ℣. *eod. 1. feud.* 1. §. 5. *& tit.* 2. 11.

20 Ex eodem uſu ſumitur deciſio. ℣. 83.

21 Dixi 1. *feud.* 2.

22 Dicania, qui dam ita legunt. Cæterum Decanus Langobardorum & Gallorum legibus, non tantum is eſt qui in militia, decuriæ imperat: ſed & qui domi judicandi munere fungitur, ut ad vocatus, centenarius, milleniarius, quingentenarius.

Tit. LXXXII.
PRIUS[23] POSSESSIONEM RESTITUENDAM ESSE QUAM DE PRINCIPALI CAUSA AGATUR.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos (prout ſæpe fieri ſolet) orta fuerit, ſi unus dominus vel loco domini habeatur, & alter vaſallus vel loco vaſalli habeatur: ſi per pares ſecundum uſum regni judicium ventiletur, primo [24] de ſuo recto beneficio inveſtiri debet, & ſi poſſeſſio aliqua perturbata fuerit, modo reſtitui debet.

23 *tit.* 20. & 39 §. 1. ℣. *eod.*

24 Dixi *tit.* 2. §. 1. ℣. *eod.*

Tit. LXXXIII.
SI UNUS EX FRATRIBUS DEDERIT[25] SUAM PARTEM FRATRI, VEL DOMINO VEL EXTRANEO.

SI alter ex fratribus [26] qui paternum [27] habeat beneficium, ſuam portionem dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tamdiu [28] teneat ſine præjudicio quam diu ille, qui dedit, heredem maſculum habuerit: ſi vero ſine herede deceſſerit, alter frater ſi vixerit, vel ejus heres ſine ullo obſtaculo & temporis præſcriptione [29] beneficium, quod hereditarium [30] eſt, vindicet à quocunque poſſidente. Hoc idem dicimus, & ſi fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquiſierit: hoc enim veriſſimum ex uſu comprobato didicimus.

25 Id eſt refutaverit.

26 De feudo à patre refutato. vid. *tit.* 13. ℣. *eod.*

27 De quo vid. *tit.* 50. ℣. *eodem. 1. feud.* 4. §. 2.

28 *tit.* 78. ℣. *eod.*

29 Longa, non XXX. annorum *ut tit.* 9. §. 1. 26. § 4. ℣. *eod. 1. feud. ult.* adde *tit.* 88. ℣. *eod.*

30 Paternum feudum hic dicitur hereditarium. Interpretibus hereditarium eſt quod quis habere non poteſt, niſi ſit heres.

Tit. LXXXIV.
PATREM[31] IN FEUDO FILII NON[32] SUCCEDERE.

QUoddam uſui traditum recordationis cauſa in ſcriptis ponere procuravi Si quis igitur habens filium, ipſum per dominum inveſtire fecerit, niſi [33] nominatim cum domino pactus fuerit, ut ſi filius deceſſerit ante patrem, quod feudum ad patrem revertatur: dicitur defuncto ante patrem filio, patrem carere beneficio, & domino adquiri beneficium.

31 *tit.* 50. ℣. *eod.*

32 Excipe caſum qui nunc ſequitur.

33 Pater contracta fiducia filium de feudo inveſtire faciens, filio ſuccedit: alias non ſuccedit. *d. tit.* 50.

Tit. LXXXV.
DE INVESTITURA FACTA MARITO VEL UTRIQUE CONJUGI.

SI maritus de feudo ſuæ uxoris inveſtiatur ea abſente, niſi nominatim quaſi gerendo [34] uxoris negotium inveſtiatur: ſibi acquirit feudum ea ſciente vel jubente. Si vero uterque in ſimul [35] inveſtiatur, pro parte ſibi proficiunt: niſi cum jam dicta diſtinctione factum fuerit. & dicimus etiam, ut ſi unus ante alterum ſine herede deceſſerit, quod alterius [36] pars domino adquiratur.

34 Per geſtorem poteſt inveſtitura accipi. *ut hic*: & per nuntium. *tit.* 58. §. 2. ℣. *eod.* per procuratorem. *tit.* 3. §. 1. *verſ. ſed utrum.* ℣. *eod.*

35 *tit.* 104. ℣. *eod. 1. feud.* 15.

36 Et ita juri adcreſcendi hoc caſu locus non eſt.

Tit. LXXXVI.
DE FRUCTIBUS[37] FEUDI.

UNum quidem ſatis uſitatum dicimus, quod ſi aliquis deceſſerit nullo in feudo relicto herede, jus feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, ſed ad filias ipſius vaſalli, vel etiam ad uxorem ejus pertinere, & hac ratione creditor [38] eas retinere poteſt, licet pignus habere non poſſit: & hoc cum diſtinctione Imperialum Conſtitutionum.

37 Adde *tit.* 28. §. 3. & *tit.* 45. ℣. *eod.*

38 *tit.* 45. ℣. *eod*

Tit. LXXXVII.
AN PRÆSCRIPTIONE[39] FEUDUM ADQUIRATUR.

IN beneficiis ut in cæteris contractibus, præſcriptiones currere ſatis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo juſta traditione acceperit, licet dominus non ſit, cum verus dominus in traditione putetur, longi [40] temporis præſcriptione jus ſibi acquirit. Si vero malam [41] fidem habuerit, nulla ſe poterit tueri præſcriptione, nec etiam de evictione agere poterit.

39 Præſcriptione tricennali feudum adquiritur. ℣. *eod. tit.* 9. §. 1. *in fin.* 26. §. 4. 1. *feud. ult.*

40 XXX. annorum alias non currit præſcriptio. vid. *tit.* 83. ℣. *eod.*

41 *Tit.* 80. ℣. *eod. tit.* 96. ℣. *eod.*

Tit. LXXXVIII.
DE PROBATIONE INVESTITURÆ.

DE ingreſſu [42] curiæ à quibuſdam varia ac diverſa putantur: nos autem, quod ſæpius ac rationabiliter in multis curiis & civitatibus intelleximus, in ſcriptis bonæ recordationis cauſa inſerere procuravimus. Quicunque igitur beneficium per inveſtituram acquiſierit ſine poſſeſſionis traditione, pares ad inveſtituram habeat, ut pro ipſo veritas diſcernatur, cum controverſia inde fuerit. Sane ſi poſſidet, aliis quibuſdam adjuvetur adminiculis. Veruntamen quia milites inopes vaſalli ſunt, per teſtes vel per breve teſtatum probatio ſatis competens eſſe dignoſcitur.

42 Id eſt de qualitate vaſalli & paris.

Tit. LXXXIX.
CONDITIONEM TACITE FEUDUM SEQUI.

BEneficia conditionalia [43], quæ in majoribus curiis à veteri tempore eſſe noſcuntur: ut pote Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, ſive etiam majorum valvaſorum, ſi duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vaſallis, tacitæ [44] conditiones eos ſequuntur, niſi nominatim in ipſis traditionibus ipſæ conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ noviter [45] conſtituuntur ad harum ſimilitudinem veriſſimum fore ſapientibus placet.

43 Quibus adiecta eſt conditio aliqua *tit.* 2. §. 2. *tit.* 75. ℣. *eod.*

44 Qualitas fundi, fundum tacite ſequitur.

45 Vid. *tit.* 108. ℣. *eod.*

Tit. XC.
FRATREM FRATRI IN FEUDO NOVO[46] NON SUCCEDERE.

SI duo fratres in heredes maſculos & fœminas de beneficio inveſtituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cum unuſquiſque [47] fratrum ſuæ ſoboli bene conſuluit. Si enim frater ſuus ſine ulla progenie deceſſerit, feudum non ad ſuperſtitem, ſed ad dominum perveniet: niſi pactum de ſucceſſione factum foret.

46 Aliud in paterno, 1. *feud.* 8. *in fin. tit.* 14. §. 2. *tit.* 20.

47 *tit.* 18. ℣. *eod.*

Tit. XCI.
DE INVESTITURA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

BEneficium intelligitur de veteri [48] & novo: & cum de veteri fit inveſtitura, ſatis ſit ſi de recto [49] beneficio fiat inveſtitura. Hæc autem inveſtitura ab unaquaque [50] perſona fieri poteſt, ſive ſeculari ſive eccleſiaſtica, ſi antiquitus [51] eorum conſuetudo fuerit. hæc ſecundum quoſdam, & à fœmina, & à minore 25. ann. fit. De novo

48 *tit.* 3. ℣. *eod.*

49 De quo Vid. *tit.* 20.

50 1. *feud.* 1.

51 *d. tit.* & 6.

Source : BIU Cujas

novo si fiat investitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc investitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior [1] est. A minore autem 18. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann. 25. asseritur, ut quibusdam placet. A prælatis Ecclesiarum vero tradi, & legitime dici potest jure, ut valeat investitura, dum tamen dissipator [2] videri non possit: quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam quod si conjunctæ [3] personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

1 Ideo sequenda.

2 Prælatus res ecclesiæ infeudare potest, at non dissipare.

3 *Nyvell.* 120. *cap.* 5.

TIT. XCII.

JUSTO [4] ERRORE EXCUSARI VASALLUM QUI FIDELITATEM NON FECIT.

QUicunque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & non dolose, sed justo errore, omnino condemnari non potest. Cum enim controversia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breve testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

4 *tit.* 26. §. 7. *vers. vasallus.*

TIT. XCIII.

FACTUM FRATRIS [5] FRATRI IN FEUDO PATERNO NON NOCERE.

QUoddam satis bene dispositum ad utilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam, in scriptis inserere curavimus. Quidam [6] miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes, alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo [7] antepositio, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo antepositio fidelitatem fecit: defuncto posteriore fratre sine filiis, utrumque feudum in unam, ut prius, venit personam; & sic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater ejus fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & usque ad infinitum pervenerit.

5 Vid. *tit.* 78. *T. eod.*

6 *tit.* 52. §. 2. *T. eod.*

7 Hoc feudi ligii proprium est. *tit.* 99. *J. eod.*

TIT. XCIV.

DE FEUDO GUARDIÆ [8] ET GASTALDIÆ.

QUod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia jure auferri [9] potest [10].

8 1. *feud.* 2. & 4. §. 3.

9 Vid. *tit.* 81. *T. eod.*

10 Nisi aliud convenerit. *tit.* 105. *J. eod.*

TIT. XCV.

DE SUCCESSIONE FEUDI.

QUidam dominus habens beneficium, reliquit duos filios: & unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: unus illorum fratrum decessit, una tantum filia relicta: portionem illius non [11] ad omnes superstites, sed ad patruos [12] illius & suis posterioribus [13] pertinere dicimus.

11 *tit.* 50. *in fin. T. eod.*

12 Ad fratres. *Cujac.*

13 Id est, posteris, *ut l.* 3. §. 3. *ff. de injusto.*

TIT. XCVI.

DE INVESTITURA ALIENI BENEFICII.

SI quis acceperit investituram alterius beneficii, inutilis est hæc investitura: & qui sciens hoc agit, de evictione [14] agere non potest.

14 Evictionis non agit qui sciens alieni beneficii investituram accepit. *tit.* 80. *in fin. T. eod.*

TIT. XCVII.

NON AMITTERE FEUDUM EUM QUI SINE DOLO CESSAVIT PER ANNUM IN PETENDA INVESTITURA.

INter [15] dominum & vasallum nulla fraus [16] debet esse, & inde potest accipi, si vasallus non dolose steterit per annum [17] quærere investituram sui beneficii, non damnabitur. dolus [18] enim abest, si justa causa impediente steterit, vel etiam cum amore servitium fecerit domino conscio. Dicimus autem ut si contra [19] ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

15 Dixi *tit.* 52. §. 3. *in fin. T. eod.*

16 Dolus inter vasallum & dominum interdictus.

17 Et diem. 1. *feud.* 22.

18 Dolum excusat justa causa impediens.

19 2. *feud.* 24. §. 2. *vers. sed* 1. *feud.* 21.

TIT. XCVIII.

EX DELICTO VASALLI FEUDUM AD DOMINUM REDIRE.

VAsallus habens feudum deliquit contra dominum, cui judicatum est: agnati cum domino litigant, quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non [20] pertinere, donec [21] aliquis masculus ex delinquenti vasallo supereſt, alii vero contradicunt.

20 Cujacius hanc negationem expungit.

21 *tit.* 78. *T. eod.*

TIT. XCIX.

DE FEUDO LIGIO.

SI quis investitus de feudo ligio, pro quo contra [22] omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, divisione facta, si ad solum Titium feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solita feudi jura transierint. quod si ab alio domino Lucius postea feudum per investituram acquisiverit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem devolvatur feudum, quod ex divisione habuerat, an ad alium fratrem an ad dominum quæri potest. & cum placeat [23] quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere. sed rectius visum est feudum, quod per investituram acquisiverit, impedimento ei non esse, licereque ei per [24] substitutum acceptabilem domino priori servire.

22 Feudi ligii proprium hoc est, ut qui feudum ligium à domino acceperit contra omnes ei fidelitatem debeat. *tit.* 52. §. 2. *tit.* 93. *T. eod. c. pastoralis de sent. & re judic.* ut ne quidem Imperator excipiatur, antiquiorve dominus. In jurejurando non homologi, excipitur. *tit.* 28. *in fin. T. eod.*

23 Duorum homologus nemo esse potest, *ut hic:* non homologus, potest, *d. tit. in fin.*

24 Facit *tit.* 55. §. 1. *tit.* 100.

TIT. C.

IMPERATOREM FEUDUM AMITTERE VEL ALIUM PRO SE FIDELEM DARE.

EX facto incidisse scio Fridericum principem nostrum, cum ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, divino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cum omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cum insistente feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse [25], vel alium [26] Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo servire debeat, & domino fidelitatem faciat.

25 Aliud in ecclesia, *tit.* 101. *J.*

26 Vicarium scil. & substitutum. ut *tit.* 35. §. 1. *tit.* 99. *T. eod.*

TIT. CI.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE [27].

DE negotio super quo nos consulere voluisti tibi secundum jus curiæ & usum feudi breviter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas [28].

27 Id est, solutam esse juramento fidelitatis, & ita derogatur legi generaliter conceptæ, *tit.* 3. *in fin. T. eod.*

28 Igitur major Ecclesiæ quam imperatoris authoritas, *tit.* 100. *J.*

TIT. CII.

NON COGI VASALLUM PRO UNO FEUDO DUAS FIDELITATES FACERE [29].

INsuper etiam te instructum esse volumus, quod si dominus à quo feudum tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis obierit: vasalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partirentur: quoniam secundum jus feudi non debet quis duas [30] fidelitates pro eodem feudo facere.

29 Quid si plures feudum adquisierint? omnes fidelitatem facere debent, *tit.* 26. §. 4. *verſic. omnes.*

30 *tit.* 55. §. 1. *T. eod. tit.* 77. *T. eod.*

TIT. CIII.

FILIOS TANTUM SECUNDI MATRIMONII MATRI IN FEUDUM SUCCEDERE.

MUlier quæ feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex utroque matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex [31] secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, usu curiarum obtentum est.

31 *titul.* 26. §. 4. *vers. mulier.*

TIT. CIV.

CASUS QUIBUS FOEMINA IN FEUDO SUCCEDIT.

SI cui militi ad certum [32] servitium feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente fœmina, decesserit, quæ id servitium juxta feudi conditionem non minus decenter [33] præstare possit quam masculus, etsi in investitura minime cautum sit, ut & fœminæ ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus, quinimo hoc casu, simul cum masculo in feudo eam succedere quidam putant, quod multo magis dignum observantia existimamus, cum feudum sic datum est, ut nullum pro eo servitium fiat, ut pleraque hodie feuda dantur. §. 1. Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit investitus, ut in eo succedant fœminæ sicut [34] masculi, sive feudum ad id certum fuerit datum servitium, sive pro eo indeterminate fuerit promissum servitium, investito moriente in feudum succedunt pariter & mares & fœminæ, quanquam enim superstite [35] masculo ex eo qui primus feudum adquisivit, fœminæ excludantur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (ut in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen investituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in ejusmodi feudi successione non fecimus. §. 2. Jugales [36] à quodam milite simul [37] de eodem feudo investiti fuerant, ut in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos feudi quæstio agitatur. masculus enim universum feudum sibi vindicat: fœmina vero ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronuntiant. Eorum qui pro filia judicant, sententiam sequendam esse censeo, cum filia ex antedictorum jugalium contubernio supereſt, ex prædefuncta uxore alio suscepto masculo qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris [38] priorum sententia sane sequenda est, quod si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, feudum scindi fert prudentum nostræ civitatis opinio, ut dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam vero dominus aut ejus heres accipiat.

32 *tit.* 51. §. 7.

33 Puta, ut comitetur domini uxorem. *tit.* 2. *in fi. T. eod.*

34 1. *feud.* 1. §. 3. *tit.* 6. §. 1. *tit.* 8. & 2. *feud.* 26. §. 7. vid. *feudum ea lege.* Vi hujus pacti succedunt fœminæ cum masculis.

35 Fuit ea Gerardi sententia, de qua dixi 1. *feud.* 8. *in fin.* ab omnibus recepta.

36 Id est, conjuges.

37 Ut *tit.* 85. *T. eod.* Hujusmodi feudum partim fœmineum, partim paternum: & ita mixtum.

38 Id est, quoties filia ex eodem matrimonio fratres habet.

TIT. CV.

DE FEUDIS HABITATIONUM.

FEuda habitationum [39] nisi [40] aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur [41].

39 *tit.* 75. *T. eod.*

40 *tit.* 44. *T. eod.*

41 Et deserta habitatione. *d. tit.* 75.

TIT. CVI.

SERVOS POST DELATAM SUCCESSIONEM MANUMISSOS IN FEUDUM NON SUCCEDERE.

QUæsitum scio, dudumque apud prudentes fuisse causam hanc: si servi [42], quibus macula [43] servitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant adspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: ut si quidem eo tempore [44], quo coheres alter, utpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se devolutum vindicasset, ab ejus successione sint penitus alieni, ne quod legitime factum est, supervenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudum recte succedere queunt.

42 An servus investiri possit, vid. *tit.* 3. §. 1. *vers. personam.*

43 Servitutis macula.

44 In feudis delatæ successionis tempus spectatur, facit *tit.* 30. *T. eod.*

TIT. CVII.

UT VASALLI SUMPTIBUS DOMINI SERVITIA PRÆSTENT.

ANtiquatum esse ipsis rerum experimentis, nos ipsi cognovimus, fideles, nisi [45] aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum [46] sumptibus eisdem servitia ministrare. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cum nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maxime cum extra [47] civitatis suæ tentoria servitiis exhibendis eos convenit fatigare.

45 Conventio format contractum.

46 Sumptu dominico servitium præstatur à vasallo. Vid. *Ardizonem de feud. cap.* 25. An & à liberto servitium eodem modo præstatur patroni sumptu? minime. vid. *l. fino vicin.* 18. *ff. de oper. libert.*

47 Vid. *Curtium 4. parte* 1. *causa ver. tertia cadit.*

TIT. CVIII.

VASALLUM FEUDUM POSSE IN ALIUM ARCTIORI LEGE TRANSFERRE.

NUlla juris constitutione aut consuetudinis, usuſque longævi observantia prohiberi sciscitatus invenio, vasallum, arctiori [48], quam ipse habeat, lege, feudum in alium ubilibet posse transferre.

48 *tit.* 34. §. 2. *tit.* 48. 89. *in fin.*

TIT. CIX.

CLERICATU FEUDUM AMITTI.

ET jure & moribus receptum est, vasallum clericali [49] se militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum est enim in divinis eloquiis: Miles Christi serviat Christo: milites seculi serviant seculo.

49 *tit.* 21. *tit.* 26. §. 4. *vers. qui clericus. T. eod.*

LIBER

Source : BIU Cujas

1 Hoc libro continentur quædam Constitutiones Imperatoriæ compilatæ atque hic insertæ ab Hugolino. Cujac. *de feud. cap. 2. circa fin.* & Borchold. Ans.

LIBER QUINTUS[1]

DE FEUDIS,

QUO

Variæ CONSTITUTIONES Imperatorum ad hanc partem juris pertinentes continentur.

Tit. I.

CONSTITUTIO CONRADI[2] DE BENEFICIIS.

2 1. *feud.* 1. §. 2. adde 2 *feud.* 34. 40.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quam futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, ut ad invicem semper inveniantur concordes, & ut fideliter nobis & suis senioribus serviant & devote, præcipimus & firmiter statuimus, ut nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel comitum, vel hominum qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus injuste perdiderint, tam de nostris majoribus valvasoribus, quam eorum militibus sine[3] certa & convicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & judicium pariumi suorum. Si contentio emerserit inter seniorem & militem, quamvis pares judicaverint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc injuste, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi caussa juste determinetur. Senior vero & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex[4] hebdomadas antequam iter incipiat ei cum quo litigaverit innotescat. Hoc autem de majoribus valvasoribus observetur. De minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum[5] nostrum eorum causa finiatur. Præcipimus etiam, ut si aliquis miles sive de majoribus, sive de minoribus, de hoc seculo migraverit, filios ejus beneficium tenere, si vero filios non habuerit, & aviaticum[6] ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum valvasorum in dandis[7] equis & armis suis senioribus. Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniorem offensum habuerit, sibi vult satisfacere[8] & miles ejus esse, beneficium quod patris sui fuit habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium[9] aut precarium aut libellum sine[10] eorum adsensu facere præsumat. Illis vero quæ tenet proprietario jure, aut per præcepto suo porrectum libellum, sive per precariam, nemo eum devestire audeat injuste. Fodrum[11] autem de castellis quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus: illud vero quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc jussionem nostram infregerit, auri optimi libras C. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

3 1. *feud.* 21. 22. §. 2.

4 *d.* §. 2.

5 Vicarium.

6 Id est, nepotem ex filio. 1. *feud.* 1. §. 2.

7 2. *feud.* 12.

8 2. *feud.* 51. §. 1. *tit.* 55. §. 2.

9 De cambio adde 1. *feud.* 4. §. 2. 22. §. 1. *tit.* 25.

10 2. *feud.* 9. *in fin.* 34. §. 1.

11 Annonam militarem 5. *Ammonius* 3.

Tit. II.

CONSTITUTIO HENRICI DE CAUSIS AMITTENDI FEUDI.

Imperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam dubias variasque causas in regno nostro esse cognovimus, ideo ad Reipublicæ statum quædam statuimus. Si[12] quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum dominum suamve dominam obsederit, vel eum cucurbitaverit[13], vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, *vel his supradictis* consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus à parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (usu vero curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, ut per[14] pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non servierit, parium laudatione beneficium amittat (curiali tamen usu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel unum saltem parem ostendat, & cum his se servisse juret: & si pares paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum[15] servisse juret: (usu tamen curiali solus jurare conceditur. Qualiter autem juret, an solus, aut cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpe videndo, tunc dicimus ut probet per testes servitium fecisse, & per se non stetisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando servitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet jurejurando, saltem ad finem controversiæ vasallo à paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, & dominus aliud servitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, unde damnum domino illatum fuerit usque ad fruges, feudatarius parium existimatione damnum resarciat. De aliis vero culpis unde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se, ut supra vel emendat.

12 Causæ feudi amittendi.

13 1. *feud.* 5. §. & 2. *feud.* 38. 57.

14 2. *feud.* 27. *in princ.* & §. 3. & *tit.* 39. §. 2.

15 Quod minimum est, *ut* §. *cod.*

Tit. III.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI DE VASALLO QUI UNUN EX DOMINIS REFUTAVIT.

Imperator Henricus: si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus[16] applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum jure dimiserat. Sane qui aliter fecerint, quam quod mens saluberrimæ nostræ constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita ut eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorumque posteris, quam cæteris detentatoribus prædictum beneficium vindicandi.

16 Id est, uni dominorum, *ut* 2. *feud.* 38.

Tit. IV.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI EJUSDEM, UT INGRATITUDO VASALLI PROBETUR TESTIBUS QUINQUE.

Imp. Henricus Aug. universo populo.

SI[17] vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, &c.

17 Vid. 2. *feud.* 57.

Tit. V.

CONSTITUTIO LOTHARII DE FEUDIS NON ALIENANDIS.

Lotharius divina favente clementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac triumphator semper Augustus universo populo.

IMperialis[18] benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, &c.

18 Vid. 2. *feud.* 52. *in princ.*

Tit. VI.

ALIA EJUSDEM LOTHARII CONSTITUTIO DE INVESTITURA NON PETITA INTRA ANNUM.

Imp. Lothar. Eugenio papæ, & universo populo.

QUoniam[19] inter dominum & vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire, &c.

19 Vid. 2. *feud.* 52. §. 3.

Tit. VII.

CONSTITUTIO FRIDERICI DE FEUDIS NON ALIENANDIS ET ALIIS CAPITULIS.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universo populo.

IMperialem[20] decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subjectorum commoda investigare, &c.

20 Vid. 2. *feud.* 55.

Tit. VIII.

ALIA DE JURE FISCI.

Imp. Fridericus.

REgalia[21] sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, &c.

21 Vid. 2. *feud.* 56.

Tit. IX.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI DE PACE TENENDA.

FRidericus[22] Dei gratia Romanus Imperator, semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, &c.

22 Vid. 2. *feud.* 27.

Tit. X.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI IMPERATORIS DE INCENDIARIIS ET PACIS VIOLATORIBUS.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitatis nostræ tempora, generali populum provinciarum tranquillitati circumspectionis nostræ studio provideri, ut dum in subjectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac sceleratos à subditorum injuriis arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantæque desolationes hominum & provinciarum, per seditiones & incendia provenerint, quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quam ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias, imperialis nostra sanxit auctoritas, universalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nurimberg, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus observanda. Primum igitur de incendiariis[23] demandamus generaliter, ut si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cujuscumque conditionis fuerit, incendium commiserit pro uverra propria, pro amico, pro parente, vel causæ cujusquam alterius occasione, de sententia & judicio imperiali, proscriptioni statim subjectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui forte manifesta uverra castra manifeste capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliave tuguria præjacent, igne succendunt. Excipiuntur & judices quos in malefactores pœnam justitia exigente exercere contingit. Quod si aliquis in Ducatu alicujus incendium fecerit, ipse proscriptum pronuntiet, ac deinde justitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Idipsum faciant Marchiones, Palatini, Comites, Landgravii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem absolvere, nisi domino imperatori.

23 De incendiariis.

Quicunque etiam incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliumve ei impenderit, damnum & injuriam passo pro facultate sua restituat. Judici vero x. libras monetæ de illa diœcesi in qua commissum est, persolvat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in præsentia judicis se expurget.

Si quis autem cuiquam imposuerit, quod incendiarium receperit, & de hoc ipsum jure voluerit convenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator proscriptorum neminem à sententia proscriptionis absolvat, nisi de illicitis primo damnis cum injuriato componat, & nisi consciente judice hoc faciat.

Proscriptum vero, quem pro incendio sententiam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, diœcesianus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, à communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abjiciat, & extraneum eum reddat, nec eum absolvat, quoadusque læso damnum restituat: & econverso, quem Episcopus legitimis induciis citatum justitia dictante excommunicaverit, & hoc judici insinuaverit, judex eum banno proscriptionis condemnet, & nec prius eum absolvat, quam coram Episcopo de his pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quod si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primo abjuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei pœnam injungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Jacobi Apostoli. Si autem proscriptus eo, ut dictum est, modo absolvi desideraverit, domino Imperatori fines imperii per annum & diem abjuret. Si quis autem à proscriptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus intra annum & diem, universo jure, honore, & legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo testimonio, vel ad judicandum, de cetero nequaquam sit admittendus. Omni quoque feudali jure carebit perpetuo.

Source : BIU Cujas

Item si in reisa [1] alicujus domini, cum ipso domino cujus est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (ut sævius contingit) faciat, dominus ipse, cujus est ipsa reisa, jurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem abjiciet à se & nunquam recipiet. Quod si illum post satisfactionem receperit, tenetur universum damnum quod ille commisit, restituere.

Item si contingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu evenerit, domum aliquam incendi, & ille cui fit damnum, dominum impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.

Item si incendiarius captus fuerit, & coram judice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit, per provinciam judex si posset eum cum septem idoneis testibus convincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item si Castellani cujusquam domini descendentes à castro domini sui, incendium fecerint domino absente à provincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quæcunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reversionem vero domini, si dominus incendiarium retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum ejus similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit qui incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cujus est castrum, fortassis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed juvabit eum à castro in sylvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quod si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, ut quicumque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiduciet eum. Quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem si vivus est, juret quod contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, juret dominus junctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adjicimus, ut quicumque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore servet vel non servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei judicetur.

Item qui nuncium aliquem, pro eo quod contra dicturus mittitur, læserit, fidem suam violavit, & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet. De filiis [2] quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant: & qui jam assumpserunt, per judicem provinciæ à militia pellantur. Quod si dominus alicujus eorum eum in militia contra judicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse judici in x. libras condemnetur, servus autem omni jure militiæ privetur. Statuimus etiam, ut si quis vineas [3] aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur. Ut autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconvulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum jussimus interseri, & perpetuo jure servari. Cui si quis ausu temeritatis contra ire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuo indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M.CLXXXVII. III. Kal. Jan.

1 Reisa militaris excursio, hinc Raisoigneldum apud Aventinum multa non respondentis ad delectum.

2 Filii sacerdotum remoti à singulo militari.

3 *l.2.l.3. ff. arborum furtim.* 63. *Eclog.* 16. *c.2.6. Harmenop.7.*

4 Vid. 2. *feud.* 53.

5 Vid. J. *tit.* 18.

6 Paucis de jure πρωτιμήσεως (Cujus originem ad jus divinum quidam referunt. *Lev.*25.) dicendum. Jure Romano, si testator vetuisset fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competebat, *l.*32. §. *ult. ff. de leg.* 2. fundo ulteriori agnato vendito non competebat *arg. l.*114. §.15.16. *ff. de legat.* 1. *l.*32. *in fin. l.*67. §.5. *ff. de leg.* 2. *l.*54. *ff. ad l. Falcidiam.* Apud eosdem etiam proximis consortibusque concessum erat, ut extraneos ab emptione removerent, quod postea licet vetitum. *l.* 14. *C. de contr. empt. l.* 16. *ff. de reb. auctor. jud.* reductum est gentilitio & agnatorum proximioribus agnatis concesso, *ut hic*, & 2. *feud.* 26. §.5. *vers. Titius.* jure civili dominus præfertur extraneo in emendis meliorationibus coloni. *l.*2. *C. de jure emphyteutic.* jure consuetudinario apud quasdam gentes alodialium fundorum & censibus obnoxiorum retractus proximis permissus est, bes concurrentibus. Qui retrahit sibi, ac in usum suum non alteri, intra tempus retractui definitum, expensas. *l.*30. *ff. de minor.* justumque pretium emptori offerre debet. *arg.* 2. *feud.* 3. §.1. *l.*3. §.4. *ff. de act. empt.* aut id quod apparet deponere. ac de eo quod obscurius erit satisfactionem offerre. *l.*5. *l.*34. §.1. *ff. de statu liber.* Goth. Vid. in hanc constit. Matth. de Afflict. *tr. de jure protimes.* ANS.

7 Id est, cognatione, aut agnatione potius.

8 In rebus mobilibus, jus retractus locum non habes.

9 In quibus contractibus jus retractus locum habeat, *ut hic*: in quibus non habeat *vers. ex causa* J. *eod.*

10 Qui potiores in jure retractus.

11 Intra quod tempus jus retractus competat, *ut hic*: adde & aliud tempus 4. mensium J. *eod. ibi intra quatuor menses.*

12 De justo pretio emptori à retrahente offerendo.

13 De usuris & expensis necessariis à retrahente emptori offerendis.

14 Qui ex agnatis removeantur à jure πρωτιμήσεως.

15 In quibus contractibus jus πρωτιμήσεως locum non habet.

TIT. XI.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM DE PACE COMPONENDA ET RETINENDA INTER SUBJECTOS, ET ALIIS CAPITULIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universis subjectis suo imperio, Salutem.

HAc [4] edictali lege in perpetuum valitura jubemus, ut omnes nostro subjecti imperio, &c.

TIT. XII.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI DE PACE CONSTANTIÆ.

IN [5] nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

TIT. XIII.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI DE JURE πρωτιμήσεως [6].

SAncimus à modo in omni provincia & in omni civitate, si quis ex parentela [7] habeat communem agrum [8], domum, vel vineam, vel rem immobilem divisam, vel indivisam, aut ex communi emptione, vel aliquo hujusmodi titulo, vel alio modo aliquo conjunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim [9], vel locationem, non ante liceat ei alienare, quam denuntiaverit illis quos vocavimus per ordinem in jus πρωτιμήσεως. In primis [10] vocentur parentes, qui sunt conjuncti, post hos socii, post hos illi qui sunt conjuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub uno servitio, & qui sunt conjuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in jure πρωτιμήσεως, omnibus denuntietur, ut intra [11] triginta dies solvendo justum [12] precium sine mora aut quantum quivis emptor sine fraude dederit, unusquisque portionem suam accipiat. Verum si intra statutum terminum justum pretium non solverit, de cætero non habebit jus πρωτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in capitivitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens reipublicæ causa, aut ex propria sua causa, vel minor viginti quinque annis: & licet isti fuerunt absentes ex justa causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra quatuor menses debent venire & solvere justum pretium cum legitimis usuris [13] & expensis necessariis, & accipere jus πρωτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis quidquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus omnes vocari ad jus πρωτιμήσεως, tamen si [14] probatum fuerit quod atroces injurias vel manus impias venditori vel ejus familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ gravem jacturam moliti sunt, vel contra ejus vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad jus πρωτιμήσεως veniunt. Ex [15] causa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis vel donationis causa mortis vel ex testamento, permutatione, transactione, & parentes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei qui non habuit jus πρωτιμήσεως simulate donaverit vel legatum dederit. Ideoque illi qui habent jus πρωτιμήσεως, possunt exigere juramentum [16] à venditore & emptore, & post juramentum si probatum fuerit contra Constitutionem nostram simulate hoc fecisse venditorem & emptorem, rem & pretium [17] perdent, & fisco applicabitur, fiscus autem vendet rem illam illis qui habent jus πρωτιμήσεως. Sed si ante juramentum probatum fuerit hoc eo fecisse, venditio erit irrita, & venditor cogetur [18] invitus vendere illis qui habent jus πρωτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores [19] personas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis simplicis aut causa mortis, ex testamento, vel ex usucapione, aut sub prætextu defensionis, nisi forte parentes fuerint. Potentiores [20] autem dicimus, qui non tantum per se, sed etiam per propinquos possint inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficii. Quod si aliquis ex potentioribus hoc præsumpserit facere, sit alienus ab illa re, & æstimationem illius rei præstet fisco. Transcurso tamen decennio [21] sine denunciatione nulla de cætero moveatur controversia illis qui possident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex testamento, ab illis qui habent jus πρωτιμήσεως vel etiam fisco.

16 De juramento ab emptore simulato præstando.

17 Pœna committentis in jus retractus.

18 Invitus interdum vendere cogitur.

19 In fraudem cognatorum non licet feudum alienare in potentiores personas.

20 Potentiores personæ quæ.

21 Quo tempore emptores præscribunt adversus proximiores venditores agnatos.

TIT. XIV.

ALIA EJUSDEM DE JURE πρωτιμήσεως.

QUum omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus, præceptum esse constet, jus suum cuique tribuere [22], nec cuiquam jus suum detrahere, libertatis [23] procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur, est concessa facultas, res suas unicuique liberum esse aut propter [24] nuptias donationis, aut dotis, aut simplicis donationis aut cujuslibet alienationis aut ultimæ voluntatis dispositionis causa sive testamentario jure in alium transferre, non est ambigui juris. Sed quoniam & jure præcipitur, honeste vivere, alterum non lædere, nec hi qui cognitione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt urbanis rusticisve prædiis adhærendo ab his qui intromisceantur, lædantur, vel aliter ipsa venditione impediantur, jure πρωτιμήσεως præferri sancimus, &c.

22 *l.*10. §.1. *ff. de justitia.*

23 §.1. *Instit. de jure persona.*

24 *tit.*13. *C. eod.*

TIT. XV.

ΝΕΑΡΑ ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΟΜΗΣΕΩΣ ΚΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΜΗΣΕΩΣ ΣΥΓΓΕΝΩΝ, ΚΑΙ ΑΝΑΜΕΜΙΓΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΑΡΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΛΩΝ, ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΩΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΜΟΓΕΛΩΝ ΧΩΡΙΩΝ, ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΩΝ, ΚΑΙ ΚΩΛΥΜΑΤΩΝ, ΔΩΡΕΑΝΩΝ, ΠΡΟΣΩΠΩΝ, ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΗΣΕΩΣ ΓΡΑΠΤΩΝΚΑΙ ΚΛΗΣΕΩΣ.

Παλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδεὶς, &c. [25]

Vocantur hac constitutione in jus πρωτιμήσεως cognati primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diviso aut pro indiviso possident, hi sunt qui dicuntur οἱ ἀναμιξ συγκλήροι συγγενεῖς, auctoribus Græcis interpretibus, qui & inde adnotant recte consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem communem habent citra societatem, sive sint cognati sive exteri, tum ii qui communi census vinculo tenentur, licet non eodem loco censum exsolvant, postremo vicini & confines. Hi testato denuntiandi sunt antequam venditio fiat extraneo. Denunciatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denuntiatis decennium, dominis ἐμφυτεύσεων & feudorum longe alia tempora, *l. ultima Cod. de jure emphyt. & supra* 2. *tit.* 9. & ii qui præsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, ut interpretes Græci adnotant rectissime, nec venditioni consensisse, nec pro denunciatis habentur, *l. Titia.* §. *Lucia. ff. de leg.* 2. *l. Gajus. ff. de pign. act.* Consensu amittitur jus πρωτιμήσεως & præscriptione temporis, & ingratitudine sive indignitate. Datur etiam hac Novell. jus πρωτιμήσεως convicanis, secundum *l.* 1. *C. non lic. habit. metr.* Est & aliud hac Novell. caput de locupletioribus & potentioribus, ut ne quid ex bonis tenuiorum adquirant ἐν πλησιχωρίοις ἢ ἀγγελίοις, σὺν οἷς σὺν ἔχωσιν ἴδια κλήματα, ut explicatius enarrant interpretes. non igitur nisi ἀνακτησάσεως, aut πλησιασμῷ jure, & ad definitionem potentiorum, Novell. Constantini Porphyrogennetæ πρὸς δυνατῶν ἢ εἰσελθόντων εἰς κλῆσιν πενήτων declarat nihil interesse potentior sit qui emerit, an is qui potentiori domesticus sive πρωτοκωμήτης fuerit, Fridericus male propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt juri πρωτιμήσεως, quinimo severius cum his agitur. nam neque donationis aut testamenti aut transactionis aut patrocinii aut adoptionis jure ad bona tenuiorum pervenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptione decennii.

Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicove depereat census qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Novellam Constantini Porphyrogennetæ.

25 Vid. 3. *Harmenopul.* 3.

TIT. XVI.

ΝΕΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ ΠΡΩΤΟΜΗΣΕΩΣ ΓΡΑΠΤΩΝ.

ΩΣΠΕΡ σώμασι κεφαλή, &c.

Ut Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cætera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari usque ad certum modum, puta secundum ejus distinctionem, si modo retineat sibi tantum ex iis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis, quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quod illa à nemine recognoscebant, quippe cum eorum essent milites pleno jure domini, & consequenter quod alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Cæterum ut Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi 40. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malæ fidei possessore habeatur, *l.* 7. *C. de agr. & cens.* licet in fructuum & ejus quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæ fidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantum temporis præscriptionem excludere Fridericus voluit. Militibus hac sive novella sive edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid juris sit si prædia miles à milite emerit, definit, & alia quædam.

FEUDORUM FINIS.

CON-

Source : BIU Cujas

FRIDERICI SECUNDI IMPER.

CONSTITUTIONES

INCIPIUNT.

Tit. I. vel, Tit. XVII.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ editis, & immunitate locorum religiosorum ubique morantium & fori privilegio, & Gazaris, & Patarenis, & aliis hæreticis, eorumque successoribus, & navigiis peregrinis, & advenis quocumque locorum hospitantibus, eorumque successoribus, & de agricolarum securitatibus.

FRIDERICUS [1] Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque populis, quos clementiæ nostræ regit imperium, Salutem & gratiam.

IN die qua de manu sacratissimi patris nostri summi pontificis recepimus imperii diadema, curavimus ad Dei & ecclesiæ suæ honorem, edere quasdam leges, quas in præsenti pagina jussimus annotari, per totum nostrum imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefragabiliter & inconcusse servet.

Et sunt hæ leges [2].

Ad decus & honorem imperii, & laudem Romani principis nihil omnino magis videtur accedere, quam ut expurgatis quibusdam errotibus, & iniquis quorundam statutis penitus destitutis, de cætero ecclesia Dei plena quiete vigeat, & secura gaudeat libertate. Sane adeo infidelium quorundam & injustorum iniquitas abundavit, ut non dubitent contra apostolicam disciplinam, & sacros canones statuta sua confingere, contra ecclesiasticas personas, & ecclesiæ libertatem. Cum ergo dispositione divina favente nihil velit ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu & eadem non placeat voluntate.

§. 1. NOS [3] Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus, hac edictali lege irritamus, & irrita nuntiamus omnia statuta [4] & consuetudines, quæ civitates, vel loca, potestates, consules, vel quæcunque aliæ personæ contra [5] libertatem ecclesiæ, vel ecclesiasticas personas edere, vel servare adversus canonicas vel Imperiales sanctiones præsumserint: & ea de capitularibus [6] suis mandamus intra duos menses post hujus publicationem edicti penitus aboleri: & [7] si de cetero similia attentaverint, ipso jure decernimus esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos, superiori protinus applicanda: necnon locum ubi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus subjacere: potestates [8] vero, consules, rectores, statutarii, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarii locorum, ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas judicaverint, sint ex tunc ipso jure infames: quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum hujus nostræ constitutionis inventi fuerint contemptores: bona [9] eorum per totum nostrum imperium mandamus impune ab omnibus occupari: salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in generali concilio promulgatis.

§. 2. Item [10] nulla [11] potestas, vel persona publica, vel privata collectas sive exactiones [12] angarias, vel parangarias ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponere, aut invadere bona ecclesiastica præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab [13] ecclesia, vel ab imperio, emendare contempserint, triplum [14] refundant: & nihilominus banno imperiali subjaceant: quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur [15].

§. 3. Item [16] quæcunque communitas, vel persona per annum in excommunicatione [17] facta propter libertatem ecclesiæ præstiterit, ipso jure imperiali banno [18] subjaceat: à quo nullatenus extrahatur, nisi [19] prius ab ecclesia absolutus fuerit.

§. 4. Item [20] statuimus, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili trahere ad [21] judicium seculare præsumat, contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si fecerit, actor à jure suo cadat, & judicatum non teneat: & judex sit extunc judicandi potestate privatus. Statuimus enim, ut si quis clericis vel personis ecclesiasticis justitiam [22] denegare præsumpserit tertio requisitus, suam jurisdictionem amittat.

§. 5. Gazaros [23], Patarenos, Lenonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua [24] damnamus infamia, diffidamus atque bannimus [25], præcipientes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint: cum longe gravius sit æternam quam temporalem offendere majestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspicione [26] notabiles, nisi ad mandatum ecclesiæ, juxta considerationem suspicionis, ac qualitatem personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita quod si sic per annum manserint, extunc eos sicut hæreticos condemnamus.

§. 6. Statuimus [27] etiam hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, seu rectores, quibuscumque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum [28], quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo, quandocunque fuerit quis in potestatem, sive perpetuam, vel temporalem, assumptus, hoc teneatur capitulum juramento firmare: alioqui nec [29] pro potestatibus, nec pro consulibus habeantur: & eorum sententias irritas extunc decernimus & inanes.

§. 7. Si [30] vero dominus temporalis requisitus & admonitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate: post annum à tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus catholicis occupandam: qui eam exterminatis hæreticis, absque ulla contradictione possideant, & in fidei pietate conservent: salvo jure domini principalis: dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum opponat, eadem nihilominus lege servata contra eos qui non habent dominos principales.

§. 8. Credentes [31] præterea, receptatores [32], defensores, & fautores hæreticorum bannimus, firmiter statuentes, ut si postquam quilibet talium fuerit ab ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, extunc ipso jure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad hujusmodi, neque ad testimonium admittatur, sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit, ejus sententia nullam habeat firmitatem: nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum confecta, nullius penitus sint momenti.

§. 9. Navigia [33] quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram pervenerint, tam navigia ipsa, quam navigantium bona, illis integra [34] reserventur ad quos spectabant, antequam navigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni: nisi talia sint navigia, quæ piraticam [35] exerceant pravitatem, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores vero hujus nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.

§. 10. Omnes [36] peregrini [37] & advenæ libere hospitentur [38] ubi voluerint: & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem: quorum ordinatio inconcussa servetur. Si qui vero intestati [39] decesserint, ad hospitem nihil perveniat: sed bona ipsorum per manus episcopi loci tradantur hæredibus, si fieri potest: vel in pias causas erogentur. Hospes [40] vero si aliquid de bonis talium contra hanc constitutionem nostram habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignandum: non [41] obstante statuto aliquo, seu consuetudine, seu privilegiis, quæ hactenus contrarium inducebant. Si [42] qui autem contra præsumpserint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem: ut in eo puniantur, in quo deliquerint: alias prout culpæ qualitas exegerit, puniendi [43].

§. 11. Agricultores [44], & circa rusticitatem occupati, dum villis incident, dum agros colunt, securi [45] sint quacumque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, qui [46] personas, vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit quod ad operam rusticalem pertinet, invadere, capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso jure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus.

§. 12. Nos vero Honorius episcopus, servus servorum Dei, has leges à Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus & confirmamus, tanquam in æternum valituras, & si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocunque modo has infringere tentaverit: indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum se noverit incursurum.

---

1 Anno 1212. electus præfuit annis 35. *Sabellic.*

2 Hæc constitutio est Friderici II. lata Anno 1220. approbata ab Honorio III. confirmata à Bonifacio VIII. & in quantum Hæreticorum coërcitionem tangit, Canonizata in *cap. Inquisitionis. De hæreticis in* 6. ANS.

3 *Hinc sumpta est Auth.* 12. *Cassa C. de sacros. eccles.*

4 Statuta & consuetudines adversus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas, non valent. adde *c. noverint. de sent. excomm.*

5 Statuta adversus libertatem ecclesiæ ea dicuntur, quæ Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis id conferunt, quod eis concessum est jure communi. *DD. in c. Ecclesia de constit.*

6 Capitularia, acta publica in sua capita, suosque titulos distributa.

7 Statutis adversus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas etiam utentes, etiam puniuntur.

8 Adde *c. gravem de sent. excomm.*

9 Feudis privantur vasalli adversus libertatem Ecclesiæ aliquid statuentes.

10 Ut Ecclesiam ejusve personas nullus magistratus potestatem exactionis indicendæ habeat.

11 *Hinc sumpta est Authent. 2. item nulla, C. de episcop. & cler.*

12 Ecclesia tamen à quibusdam exactionibus non est immunis, *I. ad instructionem 7. C. de sacros. eccles.*

13 Ut forum ecclesiasticum fortiantur, qui bona ecclesiæ invadant.

14 Ut triplam pœnam patiantur qui extorquent illicitas exactiones ab ecclesiis, & ecclesiasticis personis.

15 Bannum causa cognita remitti potest. unde notant, Bannum, esse interloquutoriam sententiam: nam definitiva remitti non potest, *l. quod jussit. ff. de re judic.*

16 *Hinc sumpta est Authent.* 13. *Item quæcumque. C. episcop. & cler.*

17 Excommunicari etiam collegia possunt.

18 Banniri etiam possunt universitates & communitates. 19 Bannum ante executionem ejus remitti potest, *ut hic*, postea, non, *l. 1. ff. de requir. reis.* 20 *Hinc sumpta est Authent.* 33. *statuimus. C. de Episcop. & Cleric.* 21 Ut ad forum seculare ecclesiastici non trahantur: ut qui secus fecerit, jure suo privetur. 22 Jus reddere aut in eo reddendo negligens, jure suo privatur. 23 *Hinc sumpta est Authent.* 19. *Gazaros. C. de hæret. Manich.* 24 Ut hæretici sint infames & banniti: ut eorum bona publicentur, Item ut ne filii eorum succedant. 25 Bannitos posse impune offendi hinc colligunt.

26 Ut suspectus hæreseos si mandatu ecclesiæ intra annum se non purgaverit, ut hæreticus damnetur. adde *c. urgentes de hæreticis. c. cum contumacia de hæreticis in* 6.

27 *Hinc sumpta est Authent.* 19. *statuimus. C. de episc. aud.*

28 Ut judices omnes jurent se hæreticos ex territorio suo ejecturos.

29 Judicis negligentis & contumacis in eliminandis seu extra jurisdictionem suam tenendis hæreticis, bona à quoquo posse occupari hic notant interpretes: ea lege ut qui ea bona occupavit, ea à superiore ipsius hæretici, recognoscat.

30 *Hinc sumpta est Authent. 4. si dominus. C. de hæret. & Manich.*

31 *Hinc sumpta est Auth. 4. credente C. eod. tit.*

32 Hæreticum recipiens simili pœna cum ipso hæretico puniendus, *ut hic: &c. sicut c. adversus de hæreticis.*

33 *Hinc sumpta est Auth.* 18. *navigia C. de furt.*

34 Navigia casu in portum revecta vectigal non præstare hic notant. facit *l. Cæs. ff. de public.*

35 Piratæ ut hostes fidei & Imperatoris, à quovis spoliari possunt: ut qui sint ipso jure diffidati, hoc est, banniti.

36 *Hinc sumpta est Authent.* 10. *omnes C. commun. de success.*

37 Peregrini & advenæ libere hospitari & testamentum facere apud nos possunt. Quin eorum intestatorum bona apud nos industria aut quovis alio modo quæsita, per loci magistratum, vel episcopum, heredibus ab intestato servanda sunt: qui si nulli sint, in pias causas eroganda.

38 Peregrinis hospitium debemus, *ut l. 1. §. 1. ff. nautæ l. 1. §. servit. ff. furti. adversus naut.*

39 Peregrinorum vacantia bona non sunt fisci, sed Christi: hoc est, ubi nulli sunt peregrini heredes ab intestato vel testamento, ea bona in pias causas dispensanda. Quod contra jus civile est. *l. 1. C. de bonis vacantibus.* 40 Peregrini mortui apud nos bona, qui sine ejus voluntate contrectat, neque ea episcopo loci indicat, triplum præstat. 41 Clausula hac generali, *Non obstante.* statuta tolluntur, ut necesse non sit integrum tenorem statuti adjicere. 42 Statutum invalidum non excusat à delicto. 43 Peregrinum testari qui prohibet, fit ipse intestabilis. Imo punitur criminaliter pro criminis qualitate. 44 *Hinc sumpta est Auth. agricultores. C. quæ res pign. oblig.* 45 Agricolis securitas debetur. 46 Agricolarum personæ, animalia & instrumenta rustica, debiti nomine manu injecta capi non possunt: pœna in secus facientem, quadrupli & infamiæ constituta.

Source : BIU Cujas

EXTRAVAGANTES,
QUAS
NONNULLI XI. COLLATIONEM APPELLANT.

Tit. I. vel, Tit. XIX.
QUOMODO IN LÆSÆ MAJESTATIS CRIMINE PROCEDATUR.

HENRICUS SEPTIMUS [1] divina favente gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

AD reprimendum multorum facinora qui ruptis totius debitæ fidelitatis habenis, adverſus Romanum imperium, in cujus tranquillitate totius orbis regularitas requieſcit, hoſtili animo armati conantur nedum humana, verum etiam divina præcepta, quibus jubetur, quod omnis anima Romanorum principi ſit ſubjecta, ſceleratiſſimis facinoribus & aſſiduis rebellionibus demoliri: ne ex eorum abſentia, in deteſtando læſæ majeſtatis crimine proceſſus & ſententia retardentur, & tanti ſceleris nefanda temeritas remaneat impunita: Hac edictali, Deo propitio, perpetuo valitura lege ſanximus, ut in quocunque læſæ majeſtatis crimine, & maxime, ubi contra Romanorum imperatores vel reges aliquid quod dictum tangat aſſeratur commiſſum, poſſit procedi per accuſationem, inquiſitionem [2], ſeu denuntiationem, ſummarie & de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, prout illi, qui juriſdictioni præeſt, videtur expedire. Ad hoc, ſi qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quævis perſona, cujuſcunque ſtatus, dignitatis, vel conditionis exiſtat, ſuper dicto crimine per nuncium, vel per literas, ſeu etiam per edictum publice propoſitum citata, vel citatum neglexerit in termino perſonaliter vel legitime comparere: contra ipſam vel ipſum perinde ac ſi præſentialiter omnibus intereſſet, vel lis foret legitime conteſtata, tam ad receptionem teſtium, & eorum publicationem, & ſequentia, quam ad definitivam ſententiam, & ejus executionem procedatur: legibus & conſuetudinibus non obſtantibus quibuſcunque. Hanc autem generalem legem noſtram extendi jubemus ad præterita [3], præſentia & futura: quam legem ex nunc abſque alterius temporis exſpectatione tranſcurſus ſuum integrum vigorem decernimus obtinere.

1 *Henricus* VII. *Luxelburgenſis* anno 1309. Imperium obtinet, annis 6. imperavit. Lombardiam ſibi ſubjicit, victor Romam intrat, & ibidem coronatur, tandem veneno in Euchariſtia à Monacho ordinis prædicatorum oblato tollitur. *Blond. Platin.* Ei ſucceſſit *Ludovicus* V. Bavarus. hoc Imperatore *Clemens* V. pontifex fuit. Interim ſerva, hanc conſtitutionem ab eo latam Piſis Anno 1312. regni ejus. 5. *tit.* 20. J. *eod.* Goth. Juxta formam harum conſtitutionum HenricusVII. contra Robertum utriuſque Siciliæ regem proceſſit, & adverſus eum perduellionis ſententiam tulit, paulo poſt quam eas edidiſſet, eumque capitis ſupplicio regnorum, dignitatum, bonorumque omnium amiſſione damnavit. Alberic. *in l. quiſquis num.* 11. *C. ad leg. Jul. Majeſt.* Quæ tamen omnia Clemens V. poſtea annullavit. *Clem. paſtoralis de re Jud.* ANS. 2 Pragmatici vocant ſecretam informationem, *qua de vid. Clarum 5. ſent. §. ult. q. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 20. 21.*

3 Vid. *l. 7. C. de legibus.*

Tit. II. vel, XX.
QUI SINT REBELLES.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

QUoniam nuper eſt ad auditum noſtrum deductum, quod inter nonnullos fideles & ſubditos noſtros provinciæ Lombardiæ, aliorumque locorum Italiæ diſceptationes & dubia ſæpius oriuntur, an infidelis & rebellis imperii quiſquam reputari debeat, niſi prius per noſtræ majeſtatis ſententiam condemnatus appareat: & nos attendentes quod acta prava malorum potius quam verba ſententiarum ipſos faciunt pœna condignos, & eo ipſo quod quis peccat, correctionem meretur: & quanto plus differtur punitio, tanto amplius culpa creſcit, & gentibus perniciosius in exemplum tranſit. Tenore præſentium declaramus, decernimus, & pronuntiamus, quod illi [4] omnes & ſinguli ſunt rebelles, & infideles noſtri imperii, qui quomodocunque publice vel occulte [5] contra noſtrum honorem & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra noſtri imperii proſperitatem aliquid machinantur: contra nos, ſeu officiales [6] noſtros, in iis quæ ad commiſſum eis officium pertinent, rebellando. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam declarationis & pronunciationis infringere, vel auſu temerario contra ire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem noſtram, & pœnam mille librarum noſtræ cameræ ſolvendarum ſe noverit incurſurum. Data Piſis IV. Nonas Aprilis: regni noſtri anno quinto, M.CCCXII.

4 Rebelles ſunt qui vel publice vel occulte rebellionis opera faciunt (ita hic loquitur textus) adverſus Principis honorem & fidelitatem: Imperii proſperitatem, aut officiales Principis in commiſſo ſibi officio occupatos.

5 Per inſidias.

6 Adde *l. 5. C. ad l. Jul. majeſtat.* vid. *Clarum 5. ſent. §. læſæ majeſtat. in verſic. quæro etiam.*

Source : BIU Cujas

LIBER DE PACE CONSTANTIÆ[1], COMPOSITA

Inter Imperatorem FRIDERICUM[1] & filium ejus HENRICUM, & quosdam nobiles ALEMANIAE ex una parte, & civitates LOMBARDIAE, MARCHIAE, & ROMANDIOLAE, ex altera.

1 Hæc constitutio promulgata est Constantii in conventu principum: ut & constitutio posita, 2. *feud.* 53. Roncaliæ.

2 Fridericus hic primus, cognomento Ænobarbus, seu Barbarossa, Suevus gente, cujus filius fuit Henricus Sextus: cui successit Fridericus Secundus.

TIT. III. vel, XXI.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, & filius ejus Henricus, sextus Romanorum Rex, Augustus. †. Imperialis clementiæ immensa serenitas mansueta, eam semper in subditis suis dispensationem favoris & gratiæ habere consuevit, ut quamvis districta severitate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tanquillitate pacis & piis affectibus misericordiæ Romanum imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debitæ devotionis obsequium revocare. Ea propter cognoscat universitas fidelium imperii tam præsentis ætatis, quam successivæ posteritatis, quod nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & devotionem Lombardorum, qui aliquando nos & imperium nostrum offenderant, viscera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorum in 3 plenitudinem gratiæ nostræ recipimus, offensas omnes & culpas quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes: eosque propter fidelia devotæ sinceritatis servitia, quæ nos ab eis credimus 4 certissime recepturos, in numero dilectorum nostrorum fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram quam eis clementer indultam concessimus, præsenti pagina jussimus subscribi: & auctoritatis nostræ sigillo 5 communiri: cujus est hic tenor & series.

3 In gratiæ plenitudinem is recipitur, cui non modo crimen ipsum remittitur sed & qui ad honores admittitur. Hæc enim plena gratia est.

4 Præsumitur ea mente Princeps esse ut gratiam subdito conferens, ab eo vicissim gratiam recipiat: ut minime sit mirum, ingratos, gratia sua, suisque beneficiis decidere.

5 Sigillo probatur instrumentum, etiamsi deficiat tabellio, *ut hic, & de foro competente.* Ita sigillum vim habet consensus & confirmationis si modo scripturam adjunctam habeat: alias sola sigilli exhibitione, mandatum, præsertim speciale non probatur, *c. quamvis de pactis.*

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum Rex, concedimus vobis, civitatibus, locis & personis societatis regalia 6 & consuetudines nostras tam in civitate quam extra civitatem, videlicet Veronæ & castro ejus, suburbiis etiam, & aliis civitatibus & suburbiis, locis & personis societatis in perpetuum, videlicet ut in ipsa civitate omnia habeatis sicut hactenus habuistis, vel habetis. Extra vero omnes consuetudines 7 sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis, vel habetis in exercitu, in munitionibus civitatum, in jurisdictione, tam in causis criminalibus 8, quam in causis pecuniariis, intus & extra, & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant civitatum.

6 Regalia sua urbana & extraurbana jura civitatibus concedere Princeps potest, sive ea sint in terra sive in aquis & silvis: sive in pace, sive in bello, sive in pecuniariis, sive in criminalibus causis. 2. *feud.* 56.

7 Rebellione consuetudines amittuntur ut & privilegia.

8 Imperium merum hodie civitates exercent consuetudinario jure.

Volumus ut regalia quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur per episcopum loci: & homines tam de episcopatu quam de civitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur: tales qui nec contra civitatem nec nostram majestatem privato vel speciali odio teneantur: qui jurent quod bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea quæ specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint: censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem istam, si enormis visa fuerit. Si 9 quis autem super his quæ vobis concessimus vel permisimus, sive in civitate, vel extra civitatem, querimoniam apud majestatem ipsam deposuerit: ejus 10 querimoniam non admittemus, & silentium ei imponemus.

9 Princeps quod ex certa scientia facit retractare id nemo debet. adde *l. ult. C. de legibus. l. 2. C. de nomine sacrilegii.*

10 Sententia pro eo dicta, quem audiri vetat lex, non valet.

Hoc quod nos 11 vel noster antecessor Rex vel imperator episcopis, ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscumque personis, clericis vel laicis ante 12 tempus guerræ dedit 13, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvis superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitia exhibeantur: sed census non præstetur.

11 Regem Romanorum, vivo ac superstite Imperatore privilegium concedere posse hic notatur.

12 Pace inita, hostes in sua bona restituuntur: adeo ut si belli tempore ea aliis fuerint donata, auferri debeant. Rex enim indulgentiæ nudæ vim non habet, sed & restitutionis in integrum.

13 De rebus à principe donatis.

Commoditates quas pro bono pacis civitatibus concessimus in civitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

PRIVILEGIA 14 omnia & data, & concessiones, quæ in privilegium vel damnum civitatum, vel locorum, vel personarum civitatis occasione guerræ in alicujus injuriam prædictorum à nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur 15, & in irritum deducantur. In civitate illa in qua episcopus per privilegium Imperatoris vel Regis comitatum habet, si consules per ipsum episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut consueverunt recipere: alioqui unaquæque civitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter vero in singulis civitatibus consules constituentur à nuncio nostro qui sit in civitate vel in episcopatu: & investituram recipient: & hoc usque ad quinquennium. finito quinquennio una quæque civitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus: tunc enim à nobis recipiet. Eadem observentur in successore nostro. Et omnes investituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator divina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus, simili modo à filio nostro, vel ejus successore investituram recipietis.

14 De privilegiis.

15 Vox *cassentur* ipso jure actu irritum esse innuit.

IN causis 16 appellationum, si quantitas viginti librarum imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat salvo jure & moribus Brixiensis ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, ut non cogantur in Alemaniam ire: sed nos habebimus ut proprium 17 nuncium in civitatibus, vel episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & juret quod bona fide, & sine fraude causas examinabit & definiet secundum 18 leges & mores ipsius civitatis, intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ: nisi justo impedimento, vel consensu 19 utriusque partis remanserit. Consules qui in civitatibus constituentur, tales sint qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequam consulatum recipiant.

16 De causis appellationum.

17 Nuntio qui utitur, per se non per alium obligari vult: qui procuratore, per alium, non per seipsum.

18 Adpellationis causæ secundum leges & mores ipsius civitatis, in qua appellatio est, finiendæ. Unde notant, in causis appellationum jurisdictionis prorogatione locum non esse.

Vasalli tanquam vasalli, & cæteri omnes tanquam subditi jurare debent fidelitatem principi, nisi sint tales personæ, quibus juramentum remittatur. Bald.

§. 1. Vasalli nostri 20 à nobis investituram 21 recipiant, & fidelitatem faciant sicut 22 vasalli, cæteri omnes sicut cives à sedecim 23 annis usque ad septuaginta: nisi 24 tales personæ sint, quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. †. Vasalli, qui tempore guerræ 25 vel treugæ non postulaverint investituram, vel debita servitia nobis non exhibuerint, hac occasione feudum non amittant.

20 Forum sortiri seculare perjuros hinc colligunt. vide *c. licet de jurejur.*

21 De investitura.

22 Juramentum aliud est vasalli, aliud civis.

23 XVIII. *ut 2. feud. 53.*

†. Libellariæ 26 & precariæ in suo statu permaneant, secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis, non obstante lege nostra, quæ dicat, Imperatoris Friderici damna omnia & ablata: etiam injurias quas nos per nos & per 27 nostros ab universitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadjutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus. †. Moram 28 superfluam 29 in civitate vel episcopatu pro damno civitatis non faciemus. Civitates 30 murare 31, vel extra munitiones facere eis liceat.

26 De libellariis & precariis.

27 Principi ipsi injuria fit mediante & immediante: mediante, cum ejus fit consiliariis aut officialibus. facit *l. ossa. ff. de religiosis.*

28 De mora superflua ab Imperatore in urbibus non facienda.

29 Moram superfluam Imperatoris in aliqua urbe Glossatores hic interpretantur sex mensium: vel arbitrariam, hoc est eam, quarum judex æquus & bonus arbitrabitur, *l. continuus. §. cum ita. ff. de verborum obligat.*

30 De muris & munitionibus civitatum.

†. Item societatem quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare 32 eis liceat.

†. Pactiones 33 timore 34 nostro, vel per impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur. †. Pacta Placentinorum, scilicet pactum pontis Padi, & fictum 35 ejusdem pontis, & regalium & datium, & pactum, quod episcopus Hugo fecit de castro Arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso episcopo, vel à communi, vel ab aliis de societate nobiscum, vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cum omnibus suis utilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur persolvere fictum abbatissæ sanctæ Juliæ de Brixia, & si quæ sunt similes.

31 Alias, civitati sine jussu principis id non licet, *l. 8. in fin. l. 9. §. 4. ff. de ver. divis. l. 3. ff. ne quid in loco sacro.*

32 Renovari fœdera expresse debent: ideoque si post inducias conventas, civitates mutuo se juverint, non intelligitur tacite fœdus redintegratum. *arg. l. si cum Hermes C. locati.*

33 De conventionibus per vim factis.

Dicit quod sententia per imperatorem latæ contra rebelles occasione rebellionis & partialitatu, rescinduntur facta pace.

§. 2. Sententiæ 36 quoque quæ 37 de jure & secundum leges & consuetudines contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de jure contra eos tenerent, si gratiam nostram non habuissent. Quæ vero contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes quas quisque de societate tempore guerræ tenebat juste, si per vim ablatæ sint ab eis qui de societate non sint, cum fructibus 38 & sine damno restituantur: vel si eas recuperaverit, quiete possideat: nisi per electos arbitros 39 ad cognitionem regalium nobis assignentur. Opizoni 40 marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit, postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, imperiali clementia per nos & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus: nec per nos, nec per interpositam personam pro præteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquam inferemus injuriam, læsionem, vel coërcitionem.

34 Metum etiam infert Princeps.

†. Amplius eam jurisdictionem quam Mediolanenses exercere 41 consueverunt in comitatibus Seprii & Martexanæ & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri & Bariano, & eam quam modo exercent, libere & quiete habeant & possideant, sine contradictione nostra, & successorum nostrorum, salvis pactis & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt civitatibus Pergamo, Novariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis 42: nec ullum præjudicium fiat juri aut consuetudini alicujus civitatis & societatis præter dictas concessiones. †. Pacta inter civitates & societates quondam facta nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones: salvo jure aquæ Lambri Mediolanensibus, si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate qui fidelitatem nobis jurabunt, in sacramento fidelitatis adjicient, quod possessiones & jura quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, jurabunt bona fide nos manutenere, si opus fuerit, & cum super hoc per nos, vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ civitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum.

35 Arbiter citare potest, *ut hic*, etsi territorium non habeat. *c. 1. de foro caup.* 40 Is est Marchio Opitius cognomento Malaspina, de quo vide 2. *Othonis Frisingenf.* 16. 41 Probatur jurisdictionis possessio per exercitia jurisdictionis, qua quis libere ac quiete usus sit. 42 Princeps regalia concedere non potest in præjudicium successorum, aut eorum, quibus prioribus ea regalia concessit. Ita in privilegiis, beneficiis & concessionibus principum qui prior est tempore potior est jure.

†. Civita-

hoc est temere actione quod metus causa. Cujusmodi negotia inita, rescinduntur & pro infectis habentur, *ut hic.* 37 Id est, merces, vectigal, pensitatio. 38 De sententiis belli tempore latis. 39 Sententiæ adversus rebelles ut adversus rebelles latæ tempore rebellionis, facta pace, rescinduntur, latæ ex jure communi, puta ex causa mutui vel depositi, non rescinduntur, *ut hic.* 38 Fructus & damna hic distinguuntur: unde notant percipientem fructus ex re aliena invito domino, non intelligi damnum dare: qua sententia nihil stultius est.

Source : BIU Cujas

†. Civitates quæ ſunt extra Lombardiam in ſuo confinio, ſimiliter teneantur facere. Si qua vero civitatum ea quæ in conventione pacis ex parte noſtra ſtatuta ſunt, non obſervaverit: cæteræ civitates eam ad id obſervandum bona fide compellant: pace nihilominus in ſuo robore permanente. †. Nobis autem intrantibus Lombardiam, fodrium [1] conſuetum & regale, quæ ſolent & debent, præſtabunt: & vias & pontes bona fide & ſine fraude & ſufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum [2] ſufficiens nobis & noſtris euntibus & redeuntibus bona fide, & ſine fraude præſtabunt: in omni decimo anno fidelitates renovabunt in iis qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus vel per nos vel per noſtrum nuncium. Si qui ex parte noſtra de ſuis juſtis poſſeſſionibus expulſi ſunt, reſtituantur ſine fructibus & damno: niſi in cauſa principali ſuæ proprietatis jure poſſit ſe tueri poſſeſſor: ſalvis prioribus conceſſionibus: & omnes offenſæ eis remittantur: eodem jure ſervando iis qui ſunt ex parte noſtra circa reſtitutionem: niſi civitas adſtringatur juramento, ut non reſtituat: quo caſu arbitrium boni viri volumus pro reſtitutione ſuccedere. & ſi qua controverſia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui ſit de ſocietate, per pares illius civitatis, vel epiſcopatus in quo deſcendit, agetur: & ſecundum [3] conſuetudinem illius civitatis in eodem epiſcopatu terminetur, niſi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia noſtra, ſi nobis placuerit, agitabitur.

†. Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta, & juramento firmata inter civitates & civitates, ſocietates & ſocietates, vel civitatem & alias perſonas, nos audientiam denegabimus.

†. Item nos reſtituimus ſtratam Veronenſibus: & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinem gratiæ noſtræ, & omnem offenſam ei remittimus. Datum apud Conſtantiam ſolenni curia, VII. Kalendas Julii.

1 Fodrum hic in *tit.* 1. ℣. *eodem & 2. Feud.* 56. Annonius 5. c. 3. annonam militarem interpretatur Lotharius & Carolus in ſuis legibus, Mareſcalos illorum ad fodrum dirigant. Gunterus, id quoque quod fodium vulgari nomine dicunt. Lucius 3. in cap. præterea. *de jure patronatus.* fodrum Albergarias, regium & ſimilia: tanquam à propriis ruſticis ab Eccleſiis extorquent. adde 2. *Othon.* 12. 23. 4. *Radev.* 10. 1. §. 34.

2 Princeps res ſubditorum emere debet, non injuria auferre, *ut hic.* Quid ſi pecunia deſtituatur: aut ruſtici in vendendo nimium tenaces? aliud putat Ravennas.

3 Conſuetudo loci ubi res eſt feudalis ſpectanda.

Sequentia deſunt in editione Cujac.

HAnc igitur ſecundum formam præſcriptam, & ut per mediatores pacis, videlicet Gulielmum epiſcopum Diſcenſem, Henricum Marchionæ Sarnenſem, fratrem Fridericum de ſylva benedicta, & Rodulphum camerarium noſtrum, una cum his bona [4] fide intelleximus, & ſecundum tenorem, quo eandem pacem & concordiam jurati fecimus, & ſecundum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi, & conſervari ſtatuimus: & ut firma permaneat & inconcuſſa, præſentem paginam noſtri impreſſione ſigilli fecimus communiri.

4 Contractus ex bona fide interpretationem recipere hinc colligunt.

Nomina vero civitatum quibus ſic gratiam noſtram reddidimus, & præſcriptam fecimus conceſſionem ſeu promiſſionem, hæc ſunt: Vercellæ, Novaria, Mediolanum, Laude, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Terviſium, Bononia, Faventia, Mutina, Rhegium, Parma, Placentia. Iſtis autem civitatibus & locis pacem ſervari volumus, & gratiam noſtram reddimus. Præſcriptam autem conceſſionem ſeu promiſſionem his non facimus, videlicet Imolæ, Caſtro ſancti Caſſiani, Bobio, Pleti de Guarbadona, Ferotræ, Belutiæ, Tenetæ. Ferrariæ autem gratiam noſtram reddimus, & præſcriptam conceſſionem facimus ſeu promiſſionem, ſi intra duos menſes poſt reditum Lombardorum à curia noſtra de pace præſcripta fuerint.

Hanc itaque pacem & concordiam, ſicut præſcriptum eſt, tam nos, quam filius noſter Henricus Romanorum Rex, per camerarium noſtrum Rodulphum jurari fecimus in animam noſtram.

Hi autem ſunt principes & nobiles curiæ, qui præſcriptam pacem & concordiam per ſe firmam tenere juraverunt: Hermannus Monaſter. epiſcopus, Henricus Cirnenſis electus, Citalinus Curienſis, Abbas Gotifredus imperialis aulæ cancellarius, Otto dux Bavariæ, Fridericus dux Sunormæ, filius noſter Bertoldus dux Zaermoez, Bertoldus Marchio Hiſtriæ, Hermannus Marchio Veron. Comes Henricus dux Spleten, Comes Theopobus de Lexchomienda, Comes Ludovicus, frater cancellarii de Olfeſtre, Rodulphus camerarius, Guarnerius de Lombardia, Cano de Minabere, Corradus Pincerna.

Hi ſunt nuncii qui ex parte Longobardorum pacem præſcriptam & concordiam receperunt, & in præſentia noſtra juramento confirmaverunt. †. De Mediolano, Guido de Landriano, Pinamonte de Vicomercato, Adobatus Bultraffus, Guilielmus Burrus, Guercius de Buxolla, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius Medicus. †. De Brixia, Obrandus de Martinengo, Gozed de Turbiado, Deſiderius judex, Rodulphus de Concipio, Boccatius de Manerbio, Albericus de Caprino. †. De Placentia, Girardus [5] de Artizone, Jacobus Strictus, Hermannus de Carnocampo judex.

5 Infra, Gerardus Artizonus.

†. De Pergamo, Albertus. De Mapello, Attoficianus [6], Johannes de Piterigo, Lanfranchus de Monacha, Albertus Attonis, Albertus Albertonis. †. De Verona, Corus judex, Ubertinus de Carcere, Valerianus de Caſtello, Martius de Caſtello, Theobaldinus de Nicaudo, Theobaldinus de Naſcenguerra. †. De Vincentia, Pileus judex, Ubertinus de Fonte vivo, Cardenarius Marchus de Pauliana. †. De Padua, Janſuxellinus [7] judex, Bugeleſcus de Fonte Glina. †. De Terviſio, Florius judex, Gumbertinus. †. De Mantua, Alexandrinus, Jacobus de Amica, Angelus judex, Henricus de Angelo.

6 Infra Atoficianus.

7 Infra Lanſus.

†. De Faventia, Bernardus judex, Hugolinus de Azo.

†. De Bononia, Antonius Poteſtas, Rolandus Guarini, Matthæus Rodulphi. †. De Mutina, Arlotus judex, Reinerius de Bucacabata. †. De Rhegio, Albertus cambiator, Rolandus de Charitate. †. De Parma, Jacobus Petri Bravi, Mallobatus judex, Vetulus judex, Corradus Banzoni. †. De Laude, Vincentius [8] de Siſiraga, Anſelmus de ſumma ripa. †. De Novaria, Opizo de Briona, Tedixius Cabalacius, Gerardus de Bomprando. †. De Vercellis, Meardus & Vercellinus.

8 Infra Vincentius Corno.

†. HÆ autem ſunt civitates & loca, quæ pacem præſcriptam ſub juramento Lombardorum nobiſcum receperunt, & eandem per ſe juraverunt: Papia Cremona, Communiterdona, Aſta, Cæſarea, Janua, Alba, & aliæ civitates & loca, & perſonæ quæ ſunt, & quæ fuerunt in pace noſtra.

†. HÆC autem ſunt nomina nuntiorum, qui inveſtituram conſulatus à nobis nomine civitatum receperunt: De Mediolano, Adobatus. De Placentia, Gaardus Artizonus. De Laude, Vincentius Corno. De Vincentia, Pileus. De Padua, Janſus. De Terviſio, Florius, De Mantua, Alexandrinus. De Faventia, Bernardus. De Bononia, Antonius de Mutina, Arlotus. De Rhegio, Rolandus. De Parma, Jacobus Petri Bravi. De Novaria, Opizo. De Vercellis, Meardus. De Pergamo, Atoficiarius.

†. SIGNUM domini Friderici Romanorum inclytiſſ. Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Chriſtiani Moguntinæ ſedis archiepiſcopi, & Germaniæ archicancellarii recognovi.

†. ACTA ſunt hæc anno incarnationis milleſimo centeſimo octogeſimotertio: indictione prima: regnante domino Friderico Romano imperatore glorioſiſſimo, anno regni ejus octogeſimoſecundo, imperii vero triceſimonono. Datum apud Conſtantiam in ſolemni curia 7. Kalend. Julii.

†. IN Chriſti nomine juro ego quod à modo ero fidelis domino imperatori Friderico, & ejus filio regi Henrico, non ero in conſilio vel facto, quod ipſi perdant vitam [9], vel membrum, aut mentem, ſeu coronam imperii vel regni, vel caput, & ſi ſcivero aliquem feciſſe, vel facere volentem: per me vel per alium domino imperatori, vel regi, vel nuntio ejus, ſine fraude manifeſtabo eis & adjuvabo honorem coronæ tenere: & ſi perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adjuvabo. Inſuper pacem domini imperatoris Friderici, & filii ejus regis Henrici, & ſuæ partis factam cum ſocietate Lombardiæ, & ejus ſocietatis, ſicut ſcriptum eſt inde, ſine fraude intra quindecim dies poſt jurata bono [10] intellectu, & ſigillo imperatoris ſigillata obſervabo bona fide, & ſine fraude, & hoc jurare faciam omnes maſculos mecum habitantes à decimoſexto anno ſupra uſque ad ſeptuageſimum, intra quindecim dies poſtquam juratum habuero: exceptis ſervis: & qui per me jurare noluerint, intra tertiam diem imperatori, vel regi, vel ſuis nuntiis manifeſtabo per breve. Milleſimo centeſimo octogeſimo tertio, indictione prima. Ego juro omnibus civitatibus ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & locis, & domino Opizoni Marchioni Malaſpinæ, & omnibus perſonis prædictæ ſocietatis, conceſſiones & permiſſiones atque pacta, ſicut in ſcripto pacis inter nuntios domini imperatoris, & rectores & nuntios civitatum ſocietatis Lombardiæ facto continetur, firmas tenere: nec ero in conſilio vel facto ubi aliquid prædictorum minuatur alicui de ſocietate: & ſi qua perſona, aut civitas, vel locus alicui civitati, vel loco, aut perſonæ prædictæ ſocietatis, aut jam dicto Marchioni auferre, vel deminuere voluerit, eos vel eas manutenere, & defendere bona fide ſine fraude contra omnes adjuvabo: & omnia præcepta quæ rectores concorditer omnes, vel major pars mihi fecerint ſine fraude obſervabo: & omnia ſupradicta, attendam à Kalendis Majis uſque ad triginta annos: & in capite uniuſcujuſque quinquennii, ſcilicet ſi per majorem partem rectorum requiſitus fuero, renovabo: & hoc totum ſine fraude jurare omnes homines meæ civitatis à decimo octavo anno uſque ab ſeptuageſimum faciam, & hæc omnia faciam jurare conſules vel poteſtates meæ civitatis, & credentias [11] uſque ad illum terminum, qui mihi conſtitutus fuerit per rectores Lombardiæ & Marchiæ, & Romaniæ, in hoc eloquio.

9 Principis ſui vitam, membra, mentem, coronam ejus ac regni, caput, honorem adjuvare vaſalli tenentur.

10 Contractus ad bonum & ſanum intellectum revocandos eſſe hinc colligunt.

11 Credentiam adverſus juramentum revelans officialis, officio ſuo privandus eſt. adde 2. *feud.* 7.

DIE Lunæ undecimo Kalendas Januarii in Placentia, in eccleſia ſanctæ Brigidæ, in præſentia Mirabelli, Gulielmi, Garonii notarii, ibique in eorum præſentia rectores Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ fecerunt prædictum ſacramentum: nomina quorum ſunt hæc: De Brixia Aldericus de Salla. De Verona Vozo judex. De Bononia Prendeparte poteſtas. De Padua Bazotus. De Novaria Rogerius Marcellinus poteſtas. De Tervino Oldericus de Montelio. De Mantua Gulielmus de Azo. De Placentia Bonizo judex. De Pergamo Albertus de Oſſa poteſtas. De plebe de Granatina Petrus Collus judex. De Faventia Gulielmus Butinus poteſtas. De Mediolano Petrus vicecomes.

HÆc ſunt nomina eorum qui juraverunt, ut [12] ſuperius legitur, ut dicti rectores juraverunt, eo excepto, quod non fuerunt diſtricti facere jurare homines ſuæ civitatis. De Brixia, Deſiderius judex, Martinus de Potenalupis, Pax Conſalonerius. De Padua, Ganiphus Achalaone. De Verona cancellarius Greſcenonum, & Vivianus advocatorum. De Terviſio, Traviſius de Gualperto. De Pergamo, Lanfrancus. De Monancha, Oprandus judex, Joannes de Petengo. De Novaria, Fridericus de Bon. Michaël Capra. De Mutina, Rolandus de Baimonte. De Garino, Bunalellus de Garbonenſibus. De plebe de Granatoria Gregorius conſul ita juravit, ſuus rector. De Faventia, Anteus judex: anno à nativitate Domini milleſimo centeſimo octuageſimo, indictione prima: & poſtea ſequenti die Martis XII. Kal. Januarii Armanus de Parma rector idem ſacramentum fecit, ut pridem rectores: & Albertus de Theobaldo ſimiliter.

12 Tabellio ſi perſcriptis quorundam teſtium nominibus, ſequentes eodem modo teſtimonium dixiſſe perſcripſerit, non perit authoritas ejus teſtimonii: quaſi dictum ac perlatum ſit ab his qui præmeditatum inter ſe ſermonem habuerant. Quippe quod de præmeditato teſtium ſermone dicitur, ad eos qui ſuſpecti ſunt pertinet, non ad eos qui vitæ ſunt honeſtæ.

FINIS.

EPITOME

Source : BIU Cujas

EPITOME FEUDORUM,

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC. Authore.

De jure feudorum.

Feudi Etymon.

FEUDIS operam daturum prius noſſe oportet, unde nomen Feudi deſcendat. Eſt autem Feudum à fidelitate & fide. Poteſt tamen conveniri ut ſine juramento fidelitatis feudum habeatur, *libro Feudor.* 2. *tit.* 3. *in fin. lib.* 2. *tit.* 24. §. 1. *tit.* 40. 76.

Beneficii ſeu Feudi definitio.

Beneficium in genere dicitur benevola actio &c. *lib.* 2. *tit.* 23. *Senec.* 1. *de beneficiis*, *cap.* 6. In ſpecie vero & quod attinet ad hunc Feudorum tractatum, Beneficium ſeu Feudum id dicitur quod ex benevolentia ita datur ut proprietas rei immobilis beneficiatæ, id eſt beneficio datæ & acceptæ, penes dantem remaneat; uſusfructus vero illius rei ita ad accipientem tranſeat, ut ad eum heredeſque ejus maſculos & fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit) perpetuo pertineat: ad hoc ut ille, ac ſui heredes, fideliter domino ſerviant, ita uti expreſſum eſt.

De juris præceptis.

Legibus & moribus præceptum eſt jus ſuum cuique tribuere, honeſte vivere, alterum non lædere 5. 14.

De origine juris feudorum & authoritate Prudentum.

AB initio feuda ita fuerunt in dominorum poteſtate, ut quando vellent, ea auferrent: dein annalia tum ad eum quem ex liberis vaſalli dominus elegiſſet: poſtremo ad omnes filios æqualiter deferri cœpta *lib.* 1. *tit.* 1. §. 1. & ad nepotes ex filio 1. 1. 2. Quinetiam feudum à patre acceptum ſeu paternum ad fratres defuncti ſine legitimo herede, id eſt maſculo, deferri cœptum: at non adquiſitum à fratre, vel ſeparatim vel communiter: niſi nominatim ita conventum eſſet 1. 2. 2. Quemadmodum nec ad filias defertur niſi eo jure ita adquiſitum 1. 2. 3. vel niſi à domino redemerint, aut gratioſe propter ſervitium & amorem patris obtinuerint 1. 24. Ad venientes ex latere ad ſeptimum geniculum ſeu gradum, olim non ultra fratres patrueles 1. 1. 4. hodie in infinitum defertur 2. 50.

Hoc jus duobus libris in editionibus vulgaribus comprehenſum: quinque vero in Cujacii editione. Prioris author Gerardus Niger Conſul Mediolanenſis, *teſte Othone Friſingenſi* 2. *de rebus geſtis Friderici* 12. Secundi ac tertii, Obertus de Orto 2. *Feudor.* 1. 2. *Feudor.* 24. §. 2. Quartus ex variis & incertis authoribus eſt. Quinto continentur conſtitutiones quædam imperatoriæ, his libris ab Hugolino (Odofredo teſte) inſertæ. Quod ad prudentes juris feudalis attinet: citatur Obertus de Orto 2. 1. 2. 23. 2. 25. 2. 28. 2. 30. 2. 32. 2. 34. 1. 2. 34. 2. 2. 36. 2. 42. in Mediolanenſi curia verſatus 2. *Feudor. dicitur* 24. 2. 25. 2. 51. 1. *& inibi paſſim.* Mediolanenſis conſul fuit *teſte Othone Friſingenſi.*

Ex peritis juris feudalis citatur etiam Gerardus Capagiſti 2. 25. 2. 28. 2. 30. 2. 32. 34. 1. 2. 36. 2. 51. 1. *& inibi paſſim.*

De Legibus.

CAuſarum aliæ dirimuntur jure Romano, aliæ Longobardorum legibus, aliæ ſecundum regni conſuetudinem, quæ pro diverſorum locorum & curiarum moribus varia ac diverſa eſſe ſolet. *lib.* 2. *tit.* 1.

In judicio quod de feudis agitur, illud dici ſolet, Legum Romanarum non eſſe vilem authoritatem, ſed non adeo vim ſuam extendere, ut uſum vincant aut mores 2. 1.

Strenuus legiſperitus, ſicubi caſus emerſerit, qui conſuetudine feudi non ſit comprehenſus, abſque calumnia uti poterit lege ſcripta 2. 1.

De conſtitutionibus Principum.

PRincipum conſtitutiones his libris variæ extant Corradi 1. 1. 2. 2. 34. 40. Lotharii 1. 9. 13. 19. 2. 3. 1. 9. 2. 24. 3. 2. 38. 2. 44. 2. 55. 2. 76. 55. 5. 6.
Friderici 2. 3. 1. 2. 27. 2. 33. 1. 2. 55. 2. 100. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 17.
Henrici 5. 2. 3. 4.
Romani 5. 15. 16.
De conſuetudine regni. Vide 2. 1. 2. 28.
Leges plerunque ad caſus præteritos trahi 2. 55.
De jure Romano & legibus Romanorum 2. 1.
De lege Salica, vide *lib.* 2. *tit.* 29.
De legibus Longobardorum 2. 1. 2. 8. *in fin.* 2. 39.
De Lombarda 1. 10. 2. 58. 1. 2. 58. 3. 2. 53. 4.
De Canonum ſtatutis 2. 27. 1.
De Decretis 2. 6.

De conſtitutionibus principum. v. Titulum proxime ſequentem.

De moribus curiarum 2. 23. hincilla, Mediolani non tenetur. Mediolani non obtinet 2. 54. 1. Mediolani conſuetudo 2. 39. 2. 2. 40. Mediolanenſes 1. 27. *in fin.* viri prudentes Mediolanenſes 1. 28. Sapientes Mediolanenſes 2. 49. Mediolanenſium Curia 2. 20. 22. 4. mos 26. 1. uſus 2. 28. 1. 2. 29. 2. 32. 2. 37. 1. Archiepiſcopus Mediolanenſis 2. 35. Mediolanenſes irrationabiliter conſiderant 1. 14. Citarunt quoque viri Placentini 2. 27. 1. Cremonenſ. 2. 27. 11. Et uſus qui in Lombardia 46. ſed & in Theutonia 2. 40.
Reſponſa citantur 2. 40.
Pronuntiata & judicata 2.

De ſtatu hominum ſeu jure perſonarum & earum diviſione.

De Duce, Marchione, Comite, Capitaneis, Valvaſoribus majoribus & minoribus vel Valvaſinis.

QUi à principe de ducatu, Duces: qui de Marchia, Marchiones: qui de Comitatu, Comites: qui de plebe aliqua ejuſve parte, Capitanei (olim proprie majores Valvaſores) qui à Capitaneis, Valvaſores minores: qui à minoribus Valvaſoribus inveſtiti, minimi Valvaſores & Valvaſini appellantur *lib.* 2. *tit.* 10.

De his qui in Feudum dare poſſunt vel non.

Feudum dare poſſunt Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa, Præpoſitus (ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit) Dux, Marchio, Comes (qui & regni & regis capitanei) regni vel regis Valvaſores (qui & Capitanei.) Ab his minores Valvaſores feudum accipiunt 2. 1. Eccleſiaſticæ perſonæ, (aliud in laicis) ad ſuam tantum vitam, feudum dare poſſunt: ac proinde eorum ſucceſſores non tenentur feudi inveſtituram ratam habere 1. 3. 1. 9. Si qui in feudum dare non poteſt, in feudum dederit, nullum habebit vigorem infeudatio 1. 6. *in fin.*

De plebeis.

Qui ab antiquis temporibus beneficium non habent, plebei, id eſt jus parium (aut ut quidam volunt, nobilitatis) non habent 2. *tit.* 10.

De liberis.

Libertas eſt facultas qua naturaliter quid cuique facere libet, niſi vi aut jure prohibetur 5. 13.

De ſervis.

Servi poſt delatam ſucceſſionem feudi, etiam manumiſſi in feudo non ſuccedunt. 2. 106. Servus communi jure militia privatur, adeo ut ſi dominus ſervum in militia retineat, in x. libras condemnetur. 5. 10. *in fin.*

Nomenclatura generalis perſonarum de quibus his libris tractatur.

DE Abbate. v. 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 6. 2. 40. *in fin.* 2. 89. Abbatiſſa v. 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 6 2. 89. Abſente 2. 43. Acceptabili 2. 55. 2. 99. Actore 1. 26. 1. Actore domini 1. 10. Actore regis 1. 10. *in fin.* Adoptivo 2. 26. 4. Advena. 5. 17. 10. Advocato 2. 27. 7. Agnatis 2. 3. 1. 2. 11. 2. 21. 2. 26. 1. 26. 5. 2. 26. 6. 2. 45. 2. 49. 2. 98. Agricultoribus. 5. 17. 11. Anteceſſore 2. 92. Anteceſſoribus vaſalli. 2. 25. Antiquiore domino 2. 28. 4. Arbitro 2. 46. 2. 34. Archiepiſcopo 1. 1. *in pr.* 1. 1. 3. 2. 52. 2. 89. Archiepiſcopo Mediolanenſi 2. 35. Aſcendentibus 2. 50. Auctore 2. 25. Avo. 1. 14. 1. 1. 19. 2. 11. Bannito 2. 28. Bono judice 2. 11. Capitaneis. 1. 14. 1. 1. 15. 1. 17. 1. 18. 1. 19. Capitaneis improprie dictis. 1. 17. Capitaneis principis 1. 17. Capitaneis proprie appellatis 1. 17. Capitaneis Regis vel Regni. 1. 1. 1. 1. 15. quis Capitaneus. 2. 10. 2. 51. 2. 53. 2. 89. Claudo 2. 36. Clericis 1. 25. 1. 1. 26. 2. 26. 4. 2. 27. 1. 2. 30. 2. 32. 2. 35. 2. 36. 2. 40. *in fin.* 2. 109. Clientulis 1. 10. 1. 13. Cognatis patrui magni 2. 11. Coherede. 2. 58. 2. 78. Comite 1. 1. *in pr.* 1. 13. 1. 26. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. Comite judice 2. 27. 1. 2. 27. 5. Comparibus 2. 54 Conrado 2. 34. 2. 40. 5. 1. Conjuge vel amico 2. 58. Conſobrinis 1. 14. 1. Conſortibus 2. 55. 1 Contumace 2. 22. Converſis 2. 21. 2. 30. Creditore 2. 86. Cremonenſibus 1. 27. Curia 2. 9. 2. 10. 2. 22. 2. 23. 2 34. 2. 46. 2. 51. 2. 76. 2 89. Curia Mediolanenſi 2. 10. 2. 24. Curiæ majoribus 2. 89. Curte 1. 4. 5. 1. 82. 2. 51. Curtis paribus 2. 46. Damnatis 2. 56. Defenſoribus locorum 2. 53. Delatores 2. 24. 2. Deſcendentibus 2. 50. 1. 1. 14. 2. 2. 26 6. Diſſipatore 2 91. Doli capace 2. 26. 4. *in fin.* Domeſtico 2. 5. 2. 55. 2. Domina 1. 5. Dominæ filia 2. 24. 2. Domino 1. 4. 1. 5. Domino antiquiore 2. 28. 4. Domino æquali, majori, inferiore 2. 34. 1. Domino plebis ſeu œconomo 1. 6. Domus paribus 1. 11. Duce & Ducibus 1. 1. *in pr.* 1. 19. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. 2. 100. Eccleſia 1. 13. 2. 103. Eccleſiaſticis perſonis 2. 26. 2. 2. 91. Egente 2. 58. Emptore 2. 26. 6. 2. 41. 2. 42. 2. 51. 5. 2. 55. Epiſcopo 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 3. 1. 6. 2. 20. 2. 35. 240. *in fin.* 2. 52. 2. 54. 2. 55. Excommunicato 2. 28. Extranei teſtibus 2. 32. Fideli ſeu vaſallo 1. 1. 2. 1. 4. 1. 4. 5. 1. 5. *in princ. & fine.* 1. 10. 2. 26. 2. 19. 2. 57. Filiabus. 1. 1. 1. 1. 3. 1. 8. 1. 8. 11. 1. 8. 2. 1. 14. 2. 1. 4. 2. 11. 2. 17. 2. 24. 2. 2. 126. 1. 2. 50. 2. 51. Filia domini 1. 5. Filio 1. 1. 1. 1. 8. 1. 8. 2. 1. 14. 1. 1. 15. 2. 46. 2. 50. 2. 51. 2. 28. 4. Filio domini 1. 28. Filio feudum adquirente 2. 27. 4. Filio fratris 1. 19. 1. Filio impubere 2. 26. 5. Filio maſculo 2. 26. 5. 2. 28. 2. Filio militis. 1. 28. Filio prioris matrimonii 2. 26. 4. Filio ſecundi matrimonii 2. 26. 4. 2. 103. Filio & ſucceſſore domini 1. 22. Filio vaſalli 2. 55. 2. Fœmina 1. 6. 1. 1. 15. 2. 3. 1. 2. 32. 36. 2. 41. 2. 104. Fratre 1. 1. 2. 1. 5. 1. 8. 1. 1. 8. 2. *in fin.* 1. 13. 1. 14. 1. 1. 14. 2. 1. 19. 1. 1. 20. 2. 11. 2. 12. 2. 18. 2. 24. 3 1. 2. 26. *in fin.* 2. 28. 4. 2. 29. 2. 37. 2. 52. 2. 90. 2. 93. Fratre patris 1. 19. 1. Fratre patrueli 1. 4. Fratris filio. 1. 5. 2. 11. Friderico, ejuſque conſtitutionibus 2. 3. 1. 2. 27. 2. 33. 1. 2. 55. 2. 100. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Gaſtaldio 1. 2. 1. 1. 10. 12. 1. 11. 2. 94. Gerardo Capagiſto 2. 25. 28. 30. 32. 2. 34. 1. 2. 34. 2. 2. 36. 2. 51. paſſim. Hæreticis 5. 17. 5. 7. 8. 9. Henrico ejuſque conſtitutionibus 5. 2. 3. 4. Herede 1. 9. 1. 14. 1. 25. 2. 28. 3. 2. 58. 2. Herede legitimo 1. 15. Herede maſculo 2. 34. 2. Hoſte regis 1. 20. 2. 7. Idoneis teſtibus. v. Teſtibus. Ignorante 2. 9. 1. 2. 42, 2. 26. 6. Imperatore 1. 14. 1. 18. 1. 26. 2. 55. 2. 2. 100. Imperfecto 2. 36. Impubere 2. 26. 5. Incendiariis 5. 10. Inculpato ſeu accuſato 1. 19. Indigno 2. 24. 2. Infami 2. 52. 2. Infante 1. 22. Inferiori domino 2. 34. 1. Infeudato 2. 55. Ingrato 2. 24. *in prin.* & §. 1. Inimico 2. 57. Inveſtitore 2. 27. 2. 2. 34. 2. 35. Inveſtito 1. 9. Invito 2. 12. Judice 2. 46. Judice agnati 1. 15. Judice Curtis 1. 18. Judice ordinario 1. 15. Laicis 1. 3. 2. 32. 2. 35. Legitimatis 2. 26. 4. Legitimo herede 1. 1. 2. 1. 13. 2. 11. Legitimis liberis 2. 29. Longobardis 2. 2. 2. 8. *in fin.* 2. 39. Lothario ejuſque conſtitutionibus 1. 9. 1. 13. 1. 19. 2. 3. 1. 2. 9. 2. 24. 3. 2. 38. 2. 44. 2. 55. 5. 5. 5. 6. Magiſtratu 2. 53. 1. Majore 2. 3. 2. 53. 2. 55. Majore Curiæ 2. 89. Majore domino 2. 34. 1. Majore judice 2. 53. 1. Majore poteſtate 2. 22. Manumiſſo 2. 106. Marchionibus 1. 1. *in pr.* 2. 10. 2. 13. 2. 19. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 55. 1. 2. 89. Marito 1. 15 1. 17. 2. 85. Maſculis 1. 13. 1. 6. 1. 1. 8. 1. 1. 13. 1. 19. 1. 1. 20. 1. 24. 2. 41. 2. 95. Maſculini ſexus heredibus 1. 14. 1. Deſcendentibus 1. 14. 2. Matre 2. 50. 2. 103. Mediolano & Mediolanenſibus 1. 1. 5. 1. 13. 1. 26. 1. 1. 27. 1. 2. 10. 2. 24. 2. 29. 2. 32. 2. 34. 2. 37. 1. 2. 39. 2. 40. 2. 49. Mercatoribus peregrinantibus 2. 27. 5. Militibus 1. Vaſallis 1. 19. 1. 1. 21. 1. 21. 1. 1. 22. 1. 22. 1. 1. 23. 1. 27. 2. 17. 2. 21. 2. 26. 1. 2. 26. 6. 2. 27. 1. 2. 27. 3. 2. 34. 2. 2. 52. 2. 76. 2. 88. Minoribus 2. 3. 2. 26. 4. 2. 27. 2. 91. Mortuo 1. 5. 1. 24. Muliere 2. 26. 4. Muto 1. 6. 2 Muto & ſurdo 2. 36. Naturalibus filiis legitimatis 2. 26. 4. Nepotibus 1. 1. 2. 1. 14. 1. Nepotibus ex filio 1. 8. 1. 19. 1. 2. 11. 2. 50. Nepotibus ex filia 2. 11. Nepote ſeu filio fratris 1. 5. 1. 13. Nepte 1. 5. 2. 11. 2. 90. Nobilibus 2. 52. Nobili conjuge 2. 29. Notario 2. 52. 2. Nuncio 1. 26. 2. 58. 2. Nupta filio domini 1. 5. Nutu domini 2. 24. 2. Oberto de Orto 2. 2. 2. 23. Palatinis 2. 52. 2. 54. Papa Eugenio 1. 19. Papa Urbano 1. 6. Paribus 2. 24. 1. 2. 39. 2. 58. 3. 2. 73. 2. 78. 2. 79 2. 82. Paribus Curiæ 1. 10. 2. 20. 2. 32. 2. 34. 55. 2. Paribus Curtis 1. 2. 1. 1. 3. 1. 4. 1. 4. 3. 1. 4. 5. 2. 2. 2. 25. 2. 46. 2. 51. 5. Paribus domus vel curiæ 1. 11. Paribus teſtibus 2. 58. 2. Parium judicio 1. 18. 2. 12. 1. Parium laudatione 2. 76. Parium laudamento 1. 21. Parentibus 2. 58. 1. Parente adgnationis alicujus communi 2. 11. Parente domini vel vaſalli 2. 33. Parentibus, id eſt, cognatis 1. 24. Patre 1. 1. 2. 1. 1. 3. 1. 14. 1. 1. 19. 1. 21. 24. 1. 26. 1. 2. 50. 2. 84. Patriarcha 2. 89. Peregrinis 5. 17. 10. Perſona conjuncta 2. 91. Perſona Eccleſiaſtica & ſeculari 2. 91. Perſona tertia, quarta 2. 34. 2. Perſonali ſervitio 2. 26. 5. Placentinis 1. 26. 1. 21. 27. Primatibus locorum 2. 53. Principe 1. 7. Privato 1. 13. Proclamatore ſeu actore. 2. 27. Proceribus 2. 54. Procuratore 2. 3. 1. Progenie 2. 90. Prole fœminei ſexus 2. 11. Pronepotibus ex filia 2. 1. Plebe & plebis parte 2. 10. Plebeis 2. 10. *in fin.* 2. 53. Pluribus dominis 2. 77. Poſſeſſore 1. 26. 2. 27. 2. *in fin.* Poſterioribus patrui 2. 95. Prælatis Eccleſiarum 2. 91. Præpoſito 1. 1. 1. 6. 1. 26. Pronepte 2. 11. Proſcriptis 2. 56. Proximis & proximioribus agnatis 2. 9. 1. 2. 3. 1. 2. 50. *in fin.* 2. 24. 3. 2. 37. 8. 36. 5. Publicis latronibus 2. 75. 5. Rebellibus 5. 20. Receptatoribus 2. 33. 2 Rectoribus locorum 2. 53. Rege 1. 26. 2. 28. Reo 1. 26. 1. Roma 1. 1. 1. 1. 1. 5. 2. 54. Ronchalia 2. 52. Ruſtico 2. 27. 3. 2. 34. 1. Sacramentalibus x11. 1. 4. 2. 1. 10. 1. 26. 1. 1. 28. 2. 41. Sciente 1. 26. 1. 2. 9. 1. 2. 24 2. Scriba 2. 56. Scutiferorum feudis 2. 74. Seculari perſona 2. 91. Secundi matrimonii filiis 2. 103. Senioribus ſeu dominis 1. 17. 1. 18. 1. 2. 51. 5. 2. 52. Servis 2. 3. 1. 2. 10. 6. Sorore domini 1. 5. 2. 24. 2. Subſtituto acceptabili. 2. 99. Succeſſoribus 1. 9. 1. 22. 2. 40. 1. 295. Surdo & muto. 2. 36. Teſtibus 1. 26. 1. 2. 81. 2. 88. 2. 92. Teſtibus corruptis odio, gratia, pretio. 2. 2. 2. 58. 2. Teſtibus duobus, tribus, pluribus 2. 58. 1. Teſtibus extraneis 1. 26. Teſtibus idoneis 1. 10. 1. 11. 2. 2. 1. 2. 19. 2. 25. Teſtibus quinque 2. 57. Teſtibus ſeptem 2. 27. 3. Teſtibus liberis 2. 58. 1. Teſtibus teſtimonii boni 2. 27. 2. Valvaſoribus 2. 10. 2. 53. Valvaſoribus majoribus 1. 7. 1. 14. 1. 15. 1. 1. 17. 1. 18. 1. 1. 19. 2. 10. 2. 89. Valvaſoribus minoribus 1. 7. 1. 1. 15. 1. 16. 1. 18. 1. 18. 1. Valvaſoribus minimis 1. 7. 1. 15.

Source : BIU Cujas

1.15. 16. valvaſoribus regis vel regni 1.1. *in princ.* 1.1.5. Valvaſoris filio 2.10. Valvaſinis 2.10. Vaſallo 1.9. 1.12. 1.25.21.26. 2.26.3. 2.47. 2.79. Venientibus ex latere 1.1.4. Urbano Papa 1.6. Uxore 1.17. 1.21.1. 2.8. 2.29.

De Adoptionibus.

ADoptivus filius in feudo non ſuccedit 2.26.4. verſ. *Adoptivus.*

De Rebus & earum diviſione.

De rebus immobilibus & quaſi.

BEneficium ſeu feudum in immobilibus ſeu rebus ſoli aut ſolo cohærentibus tantum conſiſtit, aut his quæ inter immobilia connumerantur, veluti cum de Camera aut de Cavena feudum datur. 2. 1. *in fin.* 2. 23.

De ſoldata.

Qui ſoldatam (præſtatio eſt annua quorumdam ſolidorum vini vel annonæ, quæ morte dantis vel accipientis finitur, nec tranſit in heredem) habuit vel etiam habet, nullum paradogium aut uſum obtinet. 2.10.

Nomenclatura generalis rerum quarum his libris fit mentio.

DE Allodio 2.26.1. *in prin. & in fin.* infeudato 2.54. Paterno 2.17. *in fin.* ejus venditione 2.54. Angariis 256.2.81. Annona ejuſque pretio 2.27.4. Annua præſtatione 21.2.20. Argentariis 2.56. Armis bellicis 2.21. Armandiis 2.56. Beneficio ſeu feudo 1.1.4.1.16. 2.26.6.2.1.1. quid ſit 2.23. Beneficio avi 1.9.1. communibus bonis empto 1.20. eccleſiaſtico 2.27.1. 2.40.1. hereditario 2.83. cujus nomine jusjurandum fidelitatis fieri debet aut non debet 2.24.1. materno 1.15. novo 1.14.2. 2.3. 2.11. 2.12. 2.49. 2.91. paterno 1.14.2.1.24. 1.19.1. 1.24.3.2.83. regali 2.34. 2.40.1. veteri 2.3. 291. Bonis vacantibus 2.56. Brevi teſtato 1.2. *in fin.* 1.3. 1.4. 1.4.3.1.4.5. 2.32. 2.88.2.92. Cameræ, ſeu de Camera feudo 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Caſa communi 2.12. Caſtro 1.4.3. Cavenæ ſeu de Cavena feudo 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Civitate 2.53.2. Conſcientia 2.58. Criminali cauſa 2.33.1. Culpa 1.17. 1.21. 2.26.2.78. Contractu 2.53.3. Curia & curte, dixi ſupra de perſonis. Debito ſervitio 2.55. Debito hereditario 2.45. Dignitatis feudo 1.13. Dignitate legali 1.14. Dimidio reditus feudi 2.55. Diſtrictu 2.54. Dominico 2.35. Dominicaria vice 2.81. Domus paribus 1.11. Domus deſtructione 2.53.2. Donationibus 5.13. Ducatu 2.55.1. 2.100. Duello 2.27. 2.27.3. Duplo 2.53.2. Eccleſia 1.13. Equis & armis communibus 2.12. Feudo alieno. 1.9. armis & equis communibus adquiſito 2.12. Cameræ 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Cavenæ 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Comitatus 1.13. 1.14. Communiter à fratribus adquiſito 1.1.2. Conditionali & non conditionali 2.75. ex diviſione veniente 2.50. Diviſo dividendo 2.55.1. dignitatum 1.13. ducatus 1.14. fœmineo 2.30. filii 2.84. cujus nomine fidelitas non præſtatur 2.24.1. Guardiæ & Gaſtaldiæ 2.2. Habitationis 200.5. Heredibus aperto 2.26.2. Improprio 2.81. Indiviſo 2.26.4. initium habente à fratribus 1.8.2. lege commiſſoria dato 1.27. 2.51.6. ligio 2.99. Marchiæ 1.13. 1.14. Militis 2.26.2. Novo 2.26. 2.49. partito 2.77. paterno 1.4.2. 1.8.1. 1.8.2. 1.12. 2.11.12. 2.26.6. 29.1. 2.11. 2.17. 2.26. 2.49. 2.36. 2.37. 2.39. 2.45. 2.46. 2.50. 2.93. Proprio 2.34. 1.2.1. Propriam feudi naturam non habente 2.48. recto ſeu cujus poſſeſſio juſta 2.2.1. 2.20. 2.35. 2.39. reverſo ad eum qui dedit 1.4.6. 1.6.2. quod reverti ſperatur 2.26.2. ad ſervitium certum dato. 2.51.7. ſcutiferorum 2.74. vero 2.48. veteri v. beneficium uxoris 2.85. Feudi alienatione 2.9. Conditione 1.9. 2.2.2. 2.26.3. 2.26.6. 2.76. 2.89. Cauſa 2.44. conſuetudine 2.10. Honore 2.81. Jure 1.1.5. 2.44. 2.86. Natura 1.7. Notis 2.58. Origine 1.1.1. Portione 1.12. proprietate 2.26.6. ſucceſſione 1.8. 1.9. uſu 2.10. Feudo. Feudum à fidelitate vel fide 2.3.1. opponitur hereditati 2.51.5. allodio 2.26.1. adquiritur, retinetur, amittitur 1.5. aperitur domino 2.42. *in fin.* 2.43. *in fin.* 2.44. exinanitur 1.25.1. remanet vel jure proprio vel jure libelli 2.44. revertitur ad dominum 1.5. Feudum accipere ad proprium vel libellum 2.48. accipere pro vice dominicaria, villicaria, decania vel aliis angariis 2.81. in dotem dare 2.9.1. 2.13. 2.17. per fœminam recognoſcere 2.17. ut feudum poſſidere 2.26.4. pro feudo accipere 1.4.3. 1.4.4. tenere 1.4.3. habere 2.48. quaſi feudi nomine retinere 1.25. Fidelitate 2.3.1. 2.4. *in fin.* 2.76. Fidelitatis forma 2.6.7. Fidelitatem facere 1.21. 2.26.4. 2.52.2. 2.92. 2.93. 2.100. 2.101. jurare 2.5. Fidelitates duæ 2.12. Fluminibus navigabilibus 2.56. Fodro 5.21.1. Fraude 2.24.2. 2.26.6. 2.34.3. 2.43. 2.52.3. 2.97. Fructibus 2.12. 2.28.3. 2.86. Frugibus extantibus 2.86. Furto 2.53.1. Fuſtibus 2.27. Gaſtaldiæ feudo 1.2.1.11. 2.94. Generatione ſecunda & tertia 2.52.2. 2.93. Generali alienatione 2.26.6. Geniculo ſeptimo 1.1.4. Gradibus ſuccedentium 2.11. 1.81. 2.26.6. 2.3. 2.37. Guardia 1.2. 1.4.3. 1.10. *in fin.* Guerra 2.27.8. 2.28. Habitationum feudis 2.105. Hereditate & feudo oppoſitis 2.51.5. repudiata 2.45. recuſata 2.51.4. Hereditario beneficio 2.83. debito 2.45. onere 2.45. ſacramento ac principali 2.58.3. Homicidio 2.53.1. Hoſtenditiis 2.40. Immobilibus 2.1.1. Improprie feudis 2.81. Incendio 5.10. Inceſtis nuptiis 2.56. Incremento manſi 1.4.5. & feudi 1.4.6. Incuria 2.55. Infamia 2.52. 2.55. Infantia 1.22. Infeudato allodio 2.54. infinito 2.52.2. 2.93. ingratitudine 2.23. 2.24.2. Ingreſſu curiæ ſeu qualitate paris & vaſalli 2.88. Initio 2.55. Injuria 2.24. 3.55.1. Innocentia 2.27.2. 2.27.3. Inſidiis 2.57. Inſtrumento publice confecto 2.25. falſo 2.58.3. publico 2.2.2.1. intereſſe 2.26. Inveſtitione 1.26.128. Inveſtitura 1.25.1.25. propria & abuſiva 2.2. nova 2.32. 2.49. vaſallo licito 2.55. veteris beneficii 2.32. Inveſtituræ dono 3.27.2. Inveſtituram accipere 1.2.1.3.1.4.5. adimplere 1.4.5. confirmare 1.3. dare 1.3. facere 1.3. 2.3. 2.3. 2.35. negare 1.23. ratam habere 1.3. Judicato 2.43. Judicio parium 1.18. 1.22.1. Juramento 1.11. 2.33. Juriſdictione 2.5. 2.54. 2.79. Jure 2.43. beneficii, proprio libelli 2.44. feudi 2.483. ejus rigore 2.27. Jurejurando 1.13. 22. 2.2.1. 2.15. 2.26. 2.81. juſſu 1.1.21. Juſta abſentia 1.22. cauſa 1.22. 2.52.3. ignorantia 1.26.1. Juſto errore 2.92. metu 2.53.3. uſu 4.13. Laqueis venatorum 2.27.5. Laquei pœna 2.87.8. Latere agnatis 2.31. 2.50. Laudamento 2.22.1. parium 1.21. ſapientium 1.19. Laudatione parium 2.76. Lege arctiori 2.108. eadem 2.58.2. Commiſſoria 1.27. 2.51.6. Conradi 2.9.1. 2.34. Friderici 2.3.1. Longobardorum 2.1. 2.39. Lotharii 1.13. 2.3.1. Regis 1.10. Salica 2.29. Leviſſima re 2.73. Libello, libellariis & precariis 1.5. 1.13. 1.9.1. 2.39. 2.44. 2.48. 2.53. 5.21.1. Libris centum, triginta, quinquaginta, viginti, tribus 2.53. decem & tribus 2.53.1. decem 2.29. viginti quinque 2.27.1. 2.27.4. Centum 5.1. *in fin.* Libro 2.76. Linea eadem 2.50. Lombarda 1.10. 2.58.1. 2.58.3. Longa poſſeſſione 2.33.2. Locatione per libellum 2.9.1. fraudulenta 2.9.1. Loco Cæſaris 2.56. domini 2.82. Majeſtatis crimine 2.56. 5.19. Mala fide 2.87. 2.80. Manſione 2.27.2. Manſo 1.4.5. Manus amputatione 2.27.2.55. manu militari expugnare 2.27.2. calida invadere 2.27. ſua jurare 2.27.3. de manu eripere 2.27.2. Marchia 1.13. 2.10. 2.55.1. Materno beneficio & feudo v. Beneficium v. Feudum Matrimonio ad Morganaticam 2.29. ſecundo 2.103. Medietate feudi 1.5. 1.13. Mediolano. *dixi* Medio 1.13. Mercede 1.2.1. Metu juſto 2.53.3. Mitiore ſententia 2.91. Milite natione 2.27.3. ornemilitum 1.19. Modernis 1.17. Modiis ſive maldiis 2.27.4. Monetis 2.56. Moribus curiarum 2.23. 2.26.2. Morte 1.22. 1.4.6. Multarum & pœnarum compendiis 2.56. Muris civitatum 5.21.1. Natura feudi 2.50. 2.48. Navigiis 5.19.9. Negligentia 2.24.2. Nova poſſeſſione 2.33.2. & nova inveſtitura 2.32. 2.49. Novo beneficio 2.45. 2.49. feudo 2.49. jure 1.1.4. Onere hereditario 2.45. Ordinatione defuncti 1.8. ordine, id eſt, ſtricto jure 1.4.1. ordine malo feudum intrare, id eſt per vim 2.22. Pactis *dixi ad tit. de pactis feudorum:* Palatio ſeu placito comitis 2.27.5. 2.56. Paradogio ſeu pedagio 2.10. Parangariis 2.56. Parentella 2.53.2. Parricidio 2.24.3. Parte 1.18.1. 2.43. 2.44. Paterno beneficio & feudo *v. Beneficium v. Feudum ſupra.* Pace 2.27. 2.53. Peccato 2.39. Pecunia 1.28. Pedagio 2.10. Perjurio 1.26.1. 1.26.6. 2.39. *in fin.* Permiſſione 2.55. Perpetuo libello 1.13. Perſonali ſervitio 2.26.5. Pignore 1.44. 15. 1.11. 1.27. 1.28. 2.55. 2.86. Pignore conſulto 2.8. *in fin.* Piſcationum reditu 2.56. Præſcriptione 2.26.4. 2.87. Pretio 1.1.5. *in fin.* 1.2. 1.16. 2.26.5. 2.27.4. 2.52. Principali cauſa 2.26. 2.82. ſacramento 2.58. *in fin.* Privilegiis 5.21.1 Probatione 1.10. 2.81. 2.88. Progenie 2.90. Prole fœminei ſexus 2.11. Plauſtrorum præſtatione 2.56. Plebe ejuſque parte 2.10. Portu 2.56. Poſſeſſione vid. tit. de acquir. & amittenda poſſeſſione. Poteſtate conſtituendorum magiſtratuum 2.56. majore 2.22. Precariis 1.9. *in fin.* 5.21.1. Prædæ emptione 2.53.2. Proprio 2.42. 2.48. 2.73. feudo 2.34. jure 2.44. Proprietate 2.29. 2.26.6. Περιμίσεως jure 5.13 14.15.16. Pugna 1.21. Puberum ſacramentis 2.53.3. Publicatis bonis 2.53.2. Quartis & tertiis quæ à Longobardis viris, uxoribus fieri ſolent 2.8. *in fin.* Quaſi feudo 1.25. Quaſi refutatione 2.39. Quinquaginta milliariis 2.53.1. Rapina 2.27.2. Rationibus vaſalli 1.3.2.79. Rationabili uſu 1.13. Recto feudo 2.20. 2.39. 2.82. Redemptione ſeu retractu 2.9.1. Refutatione 2.9.1. quaſi refutatione 2.39. Regali beneficio 2.34. Regaliis 2.56. Regia ditione 2.27. Regreſſu evictionis 2.46. Religione domini 1.10. Clientuli 1.10. Repudiata hereditate 2.45. Rebus Eccleſiæ 1.6. maternis 2.26.4. ſoli 2.1.1. ſolo cohærentibus 2.1.1. per ſe ſubſiſtentibus & non ſubſiſtentibus 2.8.1. Reſciſſa inveſtitura 2.3.1. Retiis 2.27.5. Reverentia 2.22. Ripaticis 2.56. Roma 1.1.1. 1.5. Ronchaliis 2.52. Sacramento v. Titulum de Jurejurando. Salica lege 2.29. Salva reverentia 2.22. Satisdatione 2.73. Scientia certa 2.26.3. Scopis excoriari 2.27.8. Scutiferorum feudo 2.74. Sententia 2.25.5.21.1. Separatione 2.76. Servitio 1.1.2. 1.24. 2.26.6. 2.37.1. perſonali 26 5. nominatim & indeterminate promiſſo 2.23. præſtando 2.107. faciendo 2.77. recuſato 2.24.2. Servitute 2.8. Sobole 2.90. Soldata 2.10. Solennitate conſuetudinis 2.32. Solidis quinque 2.27.8. viginti 2.27.5. Stipendiis militiæ 2.54. Succeſſione feudi 2.95. Sumptibus 2.107. Teloniis 2.56. Teſtimonio 2.27.2. Tempore rei judicatæ 2.25. Theſauro invento 2.56. Titulis Eccleſiæ 1.6. Toto 2.43. 2.44. 2.45. Traditione 2.87. 2.88. Tranſacto 1.5. Tribus acceptionibus quietis 2.2. Vacantibus bonis 2.56. Vectigalibus ſeu teloniis 2.56. Venatione 2.27.5. Venditione 2.54. Veneno 2.24.2. Veritate 1.23.1.26. Verona 1.19. Vero feudo 2.48. Veteri feudo & beneficio, *vide ſupra feudum & beneficium.* Viis publicis 2.56. Vice dominicaria feudo accepto 2.81. villicaria feudo accepto 2.81. Viliſſima duorum denariorum penſione 2.91. vi. 2.53.3. Ultione injuriæ 2.24. Voluntate domini 1.13. 1.21.1. Voto religionis 2.26.4. Uſu ſapientum 1.1.4. feudi 2.2. Mediolanenſium 1.28. 2.37. regni 1.15.2.82.

De officio domini.

INter dominum & vaſallum nulla fraus nec ullum malum ingenium intervenire debet. 2.52. *in fin.* Dominus vicem fideli ſuo reddere debet, &c. 2.6.

Feloniam in vaſallum committens feudo privatur. 2.26.6. v. domino. 2.47.

Si Dominus feudum de Camera aut Cavena debet vaſallo, & ſine culpa promiſſoris utraque evacuata eſt, expectandum eſt vaſallo, ut iterum de ea ſolvi poſſit. Dominus enim poſſe intelligitur omni ære deducto. Nec æquum eſt videre egentem quem prius habuit in conjugem & amicum. 2.58.

Vaſallum mittere in poſſeſſionem & in eadem vaſallum in judicio defendere debet, dixi *in fin. titul. de Evictionibus.*

Juvare & defendere vaſallum debet, gloſſa v. 2. *feud.* 28. *ab omnibus recepta.*

Juſtitiam vaſallo facere tenetur. 2.12.

De officio vaſalli.

Domino bellum faciente alicui, ſi id vaſallus ſciat juſte agi, aut ſi de eo dubitat, dominum adjuvare tenetur: ſi injuſte agi ſciat, non tenetur 2.28.

Eadem lege vaſallus domino excommunicato aut à rege bannito, ſervitium præſtare non tenetur. 2.28.

Contra omnes debet vaſallus dominum adjuvare & contra fratrem & filium (& patrem) at non contra dominum antiquiorem: hic enim cæteris eſt præferendus. 2.28. *in fin.*

Operas ſuas vaſallus ultro offerre non tenetur, niſi ſciat dominum verſari in magno periculo. 2.26.6. v. licet.

Perſonales operas & ſervitium, etiam alius vaſalli nomine præſtare poteſt. 2.55.2.99. *in fin. Vide plura in fin. titul. de jurejurando,* ubi de Nova forma fidelitatis agitur.

Dominum juſtitiam facere negligentem vaſallus deprædari poteſt. 2. *Feud.* 22.

De officio parium.

AD officium parium ſpectat, ut vaſallum de ſuo recto feudo prius inveſtiri faciant fidelitatis jurejurando dilato, donec de principali cauſa cognoſcatur. 2.20.

Pares majorem de ſuo pari quam de ſuo domino juriſdictionem habent. 2.79. Curia contumacem dominum adire debet, eumque ſalva reverentia competenter cogere ut vel poſſeſſionem reſtituat & acquieſcat, vel judicio curiæ ſe committat, &c. 2.22.

De juriſdictione.

SI de feudo fuerit controverſia inter Capitaneos, coram Imperatore *libr.* 1. *c.* 18. vel Rege definiri debet 2.34. quod Mediolani non obtinet. 2.34.

Si inter duos vaſallos ſit controverſia, dominus cognoſcit 2.55.2.

Si inter majores & minores Valvaſores de feudo fuerit controverſia, in judicio parium lis definienda, vel per judicem curtis 1.18.

Si inter dominum & vaſallum ſit controverſia, Pares Curiæ à domino ſub fidelitatis debito conjurati cognoſcent 2.55.2.

Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de inveſtitura feudi, per pares ejuſdem Curiæ (jurejurando prius ab eis interpoſito 1.26.) lis dirimitur.

Orta quæſtione de inveſtitura feudi, facta ſit, an non: inter dominum & vaſallum, pares judicant. Eo tamen caſu actor de feudo prius inveſtiendus (ut ita pares aliquos habeat) fidelitatis jurejurando dilato, donec de principali cauſa, hoc eſt, de prima inveſtitura cognoſcatur. De alio tamen feudo controverſo interim inveſtiri & jurare poteſt 2.82.

Si contentio orta fuerit de feudo inter generum fidelis mortui & ejus agnatos, non apud dominum, ſed apud ordinarium judicem vel arbitrum lis dirimitur 2.15.

Pares majorem juriſdictionem habent de ſuo pari, quam de ſuo domino 2.79.

Curiæ judicium à vaſallo declinari non poteſt 2.47. niſi dominus pares nullos habeat.

Ab iniqua ſententia parium ad Imperatorem appellatur ipſis paribus etiam præſentibus judicaturum 1.22.

Paribus jurare nolentibus Imperator aditi poteſt 1.26.

Quod quiſque juris, &c,

UT vaſallus calumniæ ſacramentum à domino non exigat: quod etiam à parte domini intelligendum eſt, ut quod quiſque juris in alium ſtatuit, ipſe eodem jure utatur 2.33.1.

Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

SI dominus ter admonitus facere deſtiterit, id quod curia juſſit, tunc licet vaſallo ad majorem poteſtatem ire & ſibi conſulere: & ſi dominus ei juſtitiam facere noluerit, poterit eum deprædare 2.22. *in fin.*

De in jus vocando.

DOminus vaſallum ad curiam vocare debet: & ſi non venerit, iterum vocare debet uſque in ſpatio tertio ſeptem vel decem dierum, arbitrio curiæ terminando. Quod ſi neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipſo feudum amittit: & ideo debet curia dominum mittere in poſſeſſionem: ſed ſi intra annum venerit, reſtituitur ei poſſeſſio, alioquin & beneficium & poſſeſſionem amittit. E contrario ſi vaſallus de domino conqueritur, eum in curiam vocabit, & in eadem curia de domino conqueretur. Curia autem debet adire dominum, eumque ſalva reverentia competenter cogere ut vel poſſeſſionem reſtituat & adquieſcat, vel judicio curiæ ſe committat 2.22.

Source : BIU Cujas

De Pactis.

De pactis contra communem feudi rationem.

SI tenor præter communem feudi rationem in investitura intervenit, *vid.* 2.2.2.

Si ut ad fœminas feudum perveniat.

Si specialiter dictum fuit, ut ad fœminas feudum pertineat 1.1.3. Si pactum fuit ut filiæ succederent 1.14.2. *in fin.* Si quis ita investitus fuerit, ut ad fœminas feudum transiret 2.51. vers. similiter. Si investitura fuerit facta in patre, ut filii & filiæ succedant in feudum 1.8.2. Si eo tenore feudum quis acceperit, ut ejus descendentes masculi & fœminæ illud habere possint 1.6.1. Si duo fratres in heredes masculos & fœminas de beneficio investituram acceperint 2.90. Si ejus conditionis sit feudum vel eo pacto adquisitum, ut ad filias, neptes, proneptes & deinceps: ad ex filia nepotes ac pronepotes: ad prolem fœminini sexus, vel ex fœmineo sexu descendentes pertineret 2.11. Si feudum ea lege alicui datum sit, ut ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui dederit, habeat 2.26.6. versu feudum. Si quis sibi vel heredibus suis masculis, vel, his deficientibus fœminis beneficium per investituram accepit 2.17. Si duo fratres simul investiti fuerint eo tenore, ut quamdiu ipsi vel eorum heredes masculi viverent, &, masculis deficientibus, fœminæ si supererent feudum haberent 2.18. Si quis ea lege feudum dederit ut ipse & sui heredes, & cui ipse dederit, habeat 2.48.2.26.6. *vers. feudum.*

Si ut ad fratres feudum perveniat.

Si eo pacto facta sit investitura, ut frater fratri succederet 2.12. Si hoc nominatim dictum sit, ut uno fratre defuncto sine legitimo herede alter succederet 1.1.2. Si per investituram à domino ordinatum fuerit, ut frater succedat fratri 1.20. Si dictum fuerit, ut frater fratri succederet 1.8.2. *in fin.*

Si ut ne filii, aut incertæ succedant.

Si quis ea lege uxorem minus nobilem duxerit, ut nec ipsa, nec filii ejus amplius habeant de bonis paternis, quam dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia decem libras 2.29. Si cum uxore ea conditione matrimonium contractum est, ut ne filii ex ea nati patri ab intestato succederent 2.25. *versic. filii.*

Si ut ad patrem feudum deferatur.

Si nominatim cum domino pactum sit initum, Ut si filius ante patrem decesserit, feudum ad patrem revertatur 2.82.

Si ut filii matri succedant.

Si specialiter dictum, ut filii matri succederent 1.15.

Si ut post mortem possessoris feudum habeatur.

Si feudum ita datum fuerit, ut post decessum ejus, qui possidet, habeatur 1.3.

Si ut sine juramento fidelitatis habeatur.

Si eo pacto adquisitum sit feudum ut sine juramento fidelitatis habeatur 2.3. *in fin.* 2.24.1. 2.40.2.76.

Si ut omne feudi incrementum vasallus haberet.

Si ita dictum fuerit, ut omne incrementum feudi pertineret ad eum qui investituram accepit 2.1.4.5.6.

Si pactum de non petendo.

Si Titius cum Sempronio fratre feudum paternum possidente pactum fecit, de eo feudo non petendo à Sempronio, ejusque heredibus 2.26. *in fin.*

Si tacitæ conditiones exceptæ.

Si nominatim in ipsa traditione tacitæ conditiones sint exceptæ 2.89.

De generali alienatione.

Si nominatim dictum fuerit ut in generali alienatione contineretur feudum 2.26.6. *vid. in generali.*

De certo genere servitii.

Si ita convenit, ut festivis diebus vasallus vadat cum uxore domini ad Ecclesiam 2.2.2.

De evictione.

Si emptor sciens rem alienam, pacto speciali sibi prospexit de evictione 2.8.

De feudo non auferendo.

Si hoc actum est, ut domino non liceat feudum improprium vasallo auferre 2.81. Si specialiter cautum est ne feudum habitationis morte accipientis finiretur 2.105.

De refutatione feudi.

Si frater fratri vel domino vel extraneo partem feudi dederit, *vid.* 2.83.

De jure subfeudandi.

Si quis feudum sibi suisque heredibus (masculis) habuerit non debet alii dare, ut ipse habeat & sui heredes masculi & fœminæ 2.34.2.

De pacto legis commissoriæ.

Non potest ea conventione feudum constitui, ut si tempore statuto pecunia soluta non sit, pro feudo habeatur 1.27.2.51.7.

De servitio.

Ad certum servitium feudum dari potest. 2.51.7.

De refutatione feudi.

Uni dominorum partem feudi refutare vasallus potest, partibus aliorum dominorum reservatis: facta refutatione domino quem ejuravit, servitium nullum debet, tametsi eum offendere non debet 2.38.

De Transactionibus.

De transactione non fraudulenta.

TRansigere cum adversario, citra fraudem domini vasallus potest: nec quod accepit transactionis nomine feudum erit 2.2.6.6. *vers. si vasallus.* 2 43.

De transactione rei communis.

Transigere de re communi in fraudem proximioris adgnati non licet 5.13.

De his qui notantur infamia.

SCriba, qui instrumentum jure prohibitum conscribit post amissionem officii, cum infamiæ periculo manum amittit 2.52.1. *in fin.* 2.55. *in fin. pr.*

De Procuratoribus.

INvestitura per se vel per suum nuncium dari & accipi potest. 2.58.2. Utrum ipse vel alius pro te investituram faciat vel suscipiat, nihil interest, potest enim hoc negotium & per procuratorem ab utraque parte expediri 2.3.1. *vers. sed utrum.*

De negotiis gestis.

De agnatorum ratihabitione.

PAter in filiam feudum confirmare non potest, etiam domini voluntate, nisi agnati consentiant aut ratum habeant 2.39.

Si maritus uxoris negotium gessit.

Si maritus de feudo uxoris investiatur, ea absente, nisi nominatim quasi gerendo uxoris negotium investiatur, sibi adquirit 2.85.

De in integrum restitutionibus.

IN fraudem legis facta investitura rescinditur 2.3. Excusatur vasallus si justa causa intervenerit, quare non petierit investituram, veluti mortis vel capitales inimicitiæ, vel infantia vel justa absentia 1.22.

Justo errore ac ignorantia quemadmodum excusemur. *vid. infra tit.* de juris & facti ignorantia.

Quod metus causa gestum erit.

PEr vim & justum metum, etiam à majoribus extorta sacramenta, nullius sunt momenti 2 1. *in fin.* 253. *in fin.*

De dolo malo.

Si quid in fraudem vetitæ alienationis factum.

SI vasallus dolo quid egit in fraudem vetitæ alienationis feudi, amissione feudi multatur 2.5.

Si vasallus dominum periculi non admonuit.

Si vasallus dolo vel negligentia vel fraude dominum celaverit, id est, non certioraverit de assaltu, morte, captione, vel grandi patrimonii jactura, beneficio caret 2.24.2.

Si intra annum & diem investituram non petiit.

Inter dominum & vasallum, nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire: ac proinde si non dolose investituram intra annum & diem non petiit, feudum non amittit. Dolus autem abesse videtur, si justa causa impedient e steterit. 2.52.3. vel etiam cum amore servitium fecerit domino conscio 2.97.

De doli capace.

De majori doli capace *vid.* 2.26.4. *vers.* 4. si minor.

Si vasallus dominum ejuravit.

Si vasallus fraudulenter, id est, sciens, feudum se à domino tenere negaverit 2.34. *in fin.*

De fraudulenta subfeudatione.

Beneficium à vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest, 2.26.6. *vers.* beneficium.

De fraudulenta transactione.

Vasallus cum adversario transigere potest, dummodo fraudulenter actum non sit 2.43.

De fraudulenta alienatione.

Si callida machinatione sub colore investituræ feudum quis vendiderit 2.55. *vers.* callidis 2.52.1. *in fin.*

De Minoribus XXV. annis.

De fidelitate.

SI minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in majorem ætatem in qua doli capax sit, feudum tamen retinet 2.26.4. *vers.* si minori.

De jurejurando.

Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inviolabiliter custodiantur 2.53.3.

De veteris beneficii investitura.

Quæ de veteri beneficio fit investitura, etiam à minore potest fieri 2.3.2.91. minore inquam XXV. annis.

De justa possessione.

Sive à minore sive à majore fiat investitura, non de omni possessione vasalli, sed de justa tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dictum sit 2.3.

De novi feudi investitura.

Novi feudi investitura non fit à minore XXV. annorum (vel ut quidam volunt) à minore XVIII. annorum 2.91. sed nec ab alio fit recte nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet: qui enim qualibet ratione de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit investituram facere 2.3.

De non petita investitura.

Si infeudatus major XIIII. annorum sua injuria vel negligentia per annum & diem steterit sine petitione investituræ à domino, transacto hoc spatio, feudum amittit 2.55. *in fin. pr.*

De juramento pacis.

Ut à XVIII. anno ad LXX. obstringantur omnes juramento, ad pacem tenendam 2.53.

Ex quibus causis majores.

De sacramento per vim & metum extorto.

SAcramenta per vim & justum metum etiam à majoribus extorta, nullius sunt momenti 2.53. *in fin.*

De receptis qui arbitrium receperunt.

DE arbitrio utriusque consensu electo 2.15.2.26. 2.34. *in fin. pr.* 2.47.

De judiciis.

De ratione convasalli & domini.

UT ratio convasalli adversus convasallum, priusquam Domini discutiatur 2.79.

De possessione & principali causa.

Ut prius possessio restituatur, quam de principali causa agatur 2.82.

De rei vindicatione.

De ædificiis & meliorationibus feudi.

SI vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea ut vasallus moriatur sine filio masculo, dominus aut patiatur ædificium auferri aut solvat pretium meliorationis 2.28.1. *vers.* si vasallus.

Rei vindicationem vasallo competere.

Etiam absente domino utiliter agendi & excipiendi adversus vindicantem proprietatem totius feudi vel partem jus vasallus habet 2.43. Rei per beneficium datæ vasallus hanc habet potestatem ut tanquam dominus possit à quolibet possidente, sibi quasi vindicare: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem imponere 2.8. *vers.* beneficium.

De fructibus & incrementis feudi.

De fructibus & incrementis feudi ad quem pertineant, *vid infra*, Titulo de usuris & fructibus.

De usufructu.

Penes quem possessio & proprietas feudi.

PEnes vasallum feudi ususfructus: penes dominum, proprietas 2.23. *in fin.*

De precariis & quid precaria.

Legis Lotharii de precariis fit mentio lib. 1. tit 9. *in fin.* Ut libellariæ & precariæ in suo statu permaneant secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis *vid.* Con-

Source : BIU Cujas

ſtitutionem Friderici & Henrici *lib.5. tit.21. §.1.* Precaria eſt ceſſio uſusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege, ut Eccleſiæ miniſterium exhibeat. Synod. Toletan. c. 5. fiebat etiam ei ejuſve liberis qui rem ſuam Eccleſiæ donaſſet: de quo dixi ad *Novell.7. cap.4. Novell.20. cap.2. l.14.7.5. Cod. de ſacroſ. Eccleſ.*

De Servitutibus.

De actione confeſſoria.

SErvitutem feudo debitam vaſallus petere poteſt & retinere 2.8. §.rei.

Si vaſallus ſervitutem feudo adquiſiverit.

Si vaſallus pretio ſervitutem feudo adquiſivit, dominus pretium ei ſolvere debet. Alii tamen dicunt omnino, id eſt, etiam pretio non reſtituto ad dominum pertinere 2.28. *verſ.* ſi vaſallus.

Si vaſallus ſervitutem feudo imponi paſſus fuerit.

Si pretio vel dolo vel injuria ſervitutem rei beneficiariæ vaſallus imponi patitur: & ad dominum poſtea feudum revertitur, ſibi donec feudum tenet, obeſt: domino autem & ſi per longa tempora perſeveraverit ſervitus, minime nocet 2.8. *verſ.* Rei.

Si quid per ſe ſubſiſtens aut non ſubſiſtens feudo à vaſallo adjectum.

Si quod feudo à vaſallo addictum eſt, per ſe non poteſt ſubſiſtere, ut ſervitus feudo accedit: & ſicut pars feudi cenſetur 2.8.1.

Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur & de paſtu.

Pabulatio quatenus peregrinanti permiſſa.

LIcet peregrino ad equi pabulationem ſecundum viam ſtare in loco publico, & uti herba, & viridi ſylva ſine vaſtatione aliqua pro ſua commoditate & uſu neceſſario 2.27. *in fin.*

Familiæ erciſcundæ, Communi dividundo, & de hereditariis actionibus.

Quæ feuda dividantur.

DIvidere non licet feuda Ducatus & Comitatus, 2.55.1. alia, licet 2.55.1. 2.77.2.102. ſi velint eorum Domini ac conſortes 2.55.1. quinimo etſi nolint 2.58.2. ac proinde, hoc jure, feudum regale majori natu deferri videtur.

De præſcriptione iniquæ diviſionis.

De iniqua feudi diviſione inter fratres poſt 40. annos quæri non poteſt 2.58.2.

Plures vaſalli unius feudi fidelitatem ut præſtent.

Cum plures vaſalli idem beneficium poſſident indiviſum, una fidelitas & unum ſervitium domino fieri debet 2.77. Si vero partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates 2.77. Servitia vero non pro partibus (ut unum primum,) videlicet graviora, ſed pro quantitate beneficii moderanda 2.77.

Pluribus dominis fidelitas ut præſtetur.

Si plures Domini feudum inter ſe dividunt, nullo modo niſi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt 2.77. *in fin.* Servitium autem omnibus non gravitate ſed moderamine faciendum eſt 2.27. *in fin.* quod ſi plures domini idem feudum indiviſum habent, vaſalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, niſi domini illud feudum primo partiantur, quoniam ſecundum jus feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere 2.102. & vaſallus pro uno feudo plures dominos habere non compellitur 2.55.1. *in fin.*

Factum coheredis alteri non nocere.

Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa aufertur, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo eo vel ſuis heredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur 2.78.

De heredibus inveſtiendis.

Heredes domini neceſſe habent tenere firmam inveſtituram quam pater fecit 2.58.2. *verſ.* item heredes.

De juramento ſucceſſorum.

Cum datur ſucceſſori domini defenſio, jurare debet ſe non credere inveſtituram factam eſſe ab anteceſſore ſuo 2.58. v. cum datur. Hereditarium ſacramentum multum diſcrepat à principali 2.58.2. *in fin.* Heres, ſucceſſor, filius, de conſcientia jurare debet, non de alieno facto: Jure tamen Lombardæ filius præciſe debet jurare, patrem ſuum non fuiſſe debitorem 2.58.2. *in fin.*

De acquirenda & repudianda hereditate (aliud in filio.)

Agnatus repudiare hereditatem defuncti poteſt; feudum vero ipſum paternum retinere: nec de debito hereditario aliquid feudi nomine ſolvere cogitur, ſed de fructibus tantum ſi quos reliquit 2.46.

De jurejurando & fidelitate.

Inveſtitus jurare domino fidelitatem tenetur.

FIdelitatem inveſtitura præcedere debet 2.4.

Fidelitatis definitio.

Fidelitas eſt jusjurandum quod vaſallus præſtat domino 2.4.

Qui fidelitatem jurare coguntur & qui non.

Omnes vaſalli ne imperatore quidem excepto: niſi enim, feudo ad ſe aliquo delato, fidelitatem faciat, feudum amittit 2.100. Non idem in Eccleſia quæ nulli fidelitatem facit 2.101. Minor quoque feudum ſibi delatum retinet, non tamen cogitur fidelitatem facere antequam venerit in majorem ætatem 2.26. *verſ.* ſi minori. Eadem ratione impubes filius vaſalli defuncti, neque fidelitatem neque ſervitium ſive per ſe, ſive per alium debet. 2.26.5. Quid ſi plures vel vaſalli vel domini, num plures fidelitates debentur, an potius una? dixi ſupra Tit. familiæ erciſcundæ.

Fidelitatis forma.

Nova (de veteri *v. lib.2. tit.5. & 6.*) forma fidelitatis vaſallus, tactis Euangeliis, omnino fidelitatem jurare cogitur contra omnem hominem (excepto tamen nominatim imperatore vel rege 2.55. *in fin.* quod olim facile ſubintelligebatur 2.8.2.) id eſt, ſe nunquam ſcienter adfuturum conſilio aut facto ſeu negotio, ubi dominus vitam, membrum, honorem præſentem vel futurum amittat, aut in ſua perſona læſionem, injuriam, & contumeliam accipiat: ſe omni conatu animi id impediturum, aut domino quam proxime nunciaturum, ſe conſilio atque auxilio domino adfuturum ad res amiſſas recuperandas, aliumve juſte offendendum, ſecretum ſibi à domino commiſſum conſervaturum, &c. 2.7.

De calumniæ juramento.

Calumniæ ſacramentum vaſallus à domino, & è contra non exigit 2.33.1.

De juramento parium.

Pares Curiæ teſtamentum præbent jurati 1.26.

De puberum juramento.

Sacramenta puberum ſponte facta non retractantur: per vim aut metum extorta etiam à majoribus nullius ſunt momenti 2.53. *in fin.*

Maſculo, fœminæ, & emptori juramentum ut deferatur.

Si maſculus rem feudalem eſſe adfirmet, filia neget, maſculo defertur juramentum 2.41. 2.51. *verſ.* ſi contentio. Si dominus feudum eſſe dicit, fœmina neget, fœminæ 2.41. Si dominus dicat eſſe feudum, emptor neget, emptori defertur juramentum 2.41. 2.51. v. ſi contentio.

De jurejurando delato vel relato.

Jusjurandum defertur aut à judice aut à parte. Utroque caſu, is cui delatum eſt jurare debet aut referre. Jurare, inquam, cum XII. ſacramentalibus, ſex parentibus (inibi quidam legunt pagenſibus) ſex extraneis: idque ſine mentione conſcientiæ: niſi agatur de facto fratris vel avi vel alterius aſcendentis 2.33. *verſ.* & cum datur. Idem eſt in domino d. verſ. & cum datur.

De juramento principalis perſonæ & ſucceſſorum.

Cum jurat dominus de inveſtitura non facta, ita jurat, ſe inveſtituram non feciſſe: ſucceſſor ejus, ita jurat, ſe non credere inveſtituram factam eſſe ab anteceſſore: multum enim diſcrepat juramentum & ſacramentum hereditarium, à principali ſacramento *l.3. l. generaliter Cod. de rebus credit.* ita jurat tutor, ſe credere & exiſtimare *l.2. Cod. de juram. calumniæ:* ſic filius, ſucceſſor, heres jurant de ſua conſcientia non, de alieno facto. *l. Marcellus π.* rerum amotarum. In Lombardia contrarium extat, in ea enim filius præciſe debet jurare, patrem ſuum non fuiſſe debitorem 2.74. v. cum datur.

Poſſidenti juramentum quemadmodum deferatur.

Jusjurandum interdum poſſidenti, interdum non poſſidenti ſeu actori, interdum neutri pro motu judicis defertur 2.33. *verſ.* ſacramentum. Poſſidente domino & vaſallo non probante, dominus abſolvitur ſuo juramento: vaſallo longo tempore poſſidente & domino non probante, jusjurandum defertur vaſallo. ſi non longo tempore poſſedit, domino jusjurandum defertur 2.33.2. 1.23. niſi aliud faciat pro poſſidente 2.33.2. Poſſeſſori aſſerti pignoris juramentum non defertur 1.11. niſi ſit munitus XXX. annorum præſcriptione 1.28. Qui incrementum feudi poſſidet, inveſtituram probare non tenetur, ſed ſimpliciter jurare 1.4.5. Feudum guardiæ feudum eſſe 1.4.3. vel jure pignoratitio poſſideri 1.4.4. adverſus vaſallum poſſeſſorem dominus, qui id ait, probare tenetur: eo non probante, poſſeſſoris eſt defenſio, eique juramentum deferri poteſt 1.4.3. niſi poſſeſſor dicat ſe ex feudo pignori ſibi dato inveſtitum. Tunc enim ei incumbit probatio 1.11. Vaſallus poſſidens feudum Cametæ aut Cavenæ: tenetur feudum (quod directum eſſe ait) jurare ejus conditionis eſſe, hoc eſt directum eſſe: aut juramentum de eo domino deferre 2.21. Feudum paternum eſſe rei ac poſſeſſoris juramento creditur 1.4.2.

De juramento pacis ſervandæ.

Ut à XVIII. ad LXX. annum omnes ad juramentum pacis ſervandæ obſtringantur & ut ejuſmodi juramentum quoquo quinquennio renovetur 2.53.

De infidelitate.

De infidelitate pugna fit jure Longobardico, non Mediolanenſi 2.39. *verſ.* non eſt.

De conditione cauſa dati, cauſa non ſecuta.

Conditio ex cauſa domino competit.

SI domino petente vaſallus deſervire noluerit, domino condictio ex cauſa competit ad repetendum feudum 1.2.1.

De contrahenda emptione.

De pœna vaſalli feudum alienantis.

NUlli licet feudum totum vel partem aliquam vendere, vel quocunque modo diſtrahere ſine voluntate vel juſſu 1.21. vel permiſſione 2.55. illius domini ad quem ſpectare dignoſcitur. Hujuſmodi alienationes hactenus perpetratæ caſſantur, & in irritum deducuntur, nullius temporis præſcriptione impediente, emptori bonæ fidei exempto actione de pretio contra venditorem competente. Callidæ machinationes quorundam qui pretio accepto, quaſi ſub colore inveſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudum vendunt & in alios transferunt, ita prohibentur, ut venditor & emptor qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxiſſe, feudum amittant, idque ad dominum libere revertatur. Lotharius 2.3.1. 2.9. 2.24. *in fin.* 2.38.4.2.44.2.52.2.55. Conradus 2.34. Fridericus 2.3.1.2.55.

De pœna notarii inſtrumentum alienationis feudi conficientis.

Scriba ſeu notarius qui hoc inſtrumentum ſciens conſcripſerit, poſt amiſſionem officii, cum infamiæ periculo manum amittit 2.55.

De omni alienatione feudi hic agi.

Quod dicitur de venditione feudi, intelligi oportet de omni alienatione 2.42. 2.55. ibi vel quocunque modo.

Quorum feudorum alienatio prohibita ſit.

Quod de feudi prohibiti alienatione diximus, locum etiam habet in feudo, in quo dominus diſtrictum vel etiam honorem habet 1.5.2. Sed & in eo quod judicio familiæ erciſcundæ acceptum & alienatum eſt ab eo qui ſine herede legitimo deceſſit 1.5.1.

In proximorum agnatorum præjudicium, id eſt, ſine eorum conſenſu feudum alienari non poſſe.

Paternum feudum (quod hodie cenſetur ad VII. uſque geniculum) non poteſt frater in fratris præjudicium alienare: facere denique ut de eo filia inveſtiatur. proinde, reſciſſa ejuſmodi alienatione aut inveſtitura, frater fratri defuncto ſine legitimo herede maſculo ſuccedet 1.8.1. Rem quæ à communi parente per ſucceſſionem ad nos pervenit, ſeu alienari prohibitam, non poſſumus alienare in fraudem proximiorum adgnatorum: licet in feudum dare poſſimus, citra fraudem tamen, alias reſcinditur infeudatio: jure ἀφαιμάσεως proximiori adgnato competente 2.3.1. Feudum paternum agnatis, ad quos id reverſurum eſt, non conſentientibus aut ratum non habentibus alienare non poſſumus etiam in filiam, vel domini voluntate interveniente 2.39. Si proximus ſucceſſor feudi conſenſit feudum in ulterioris gradus perſonam transferri, nullum ad feudum regreſſum habet 1.5.1. eſt enim inter ipſos adgnatos feudi alienatio permiſſa. Licet prohibeatur alienatio, inter adgnatos, ſi tamen paternum ſit feudum conceditur 2.39.

De generali alienatione vaſalli.

In generali alienatione vaſalli non continetur feudum, niſi nominatim dictum ſit 2.26. v. in generali.

De curiæ venditione.

Capitaneus curiam vendens non intelligitur beneficium, quod in ea extat, vendidiſſe 2.51.

Qua lege vaſallus feudum alteri dare poſſit.

Nemo alia lege, quam ipſe habeat, feudum alteri dare poteſt: verbi gratia, qui ſibi ac ſuis maſculis feudum habet, alteri ea lege dare non poteſt, ut fœminæ habeant: alias feudum ipſum amittit: & ſecundum quoſdam ipſe qui dedit & qui accepit: ſecundum alios cum maſculi deſierint 2.34.2. Vaſallus arctiori lege, quam ipſe habeat, feudum in alium poteſt transferre 2.108.

Conditiones tacite alienationem ſequuntur.

Si feudum quod alienari poteſt, alienatum fuerit, conditiones primæ feudi tacite ſequuntur adquirentem 2.34.2. 2.89.

Feudum

Source : BIU Cujas

Feudum alienatum cui committatur.

Feudum illicite alienatum domino aperitur, neque in cauſam feudi recidit, etiam ſi vaſallus id poſtea recuperet 2.44. Quid ſi domini voluntate vaſallus feudum alienavit, feudum poſtea recuperaverit? Id habebit non jure feudi, ſed aut jure proprio, aut jure libelli (ſi id ad libellum vaſallus alienavit) domino feudum non eſt commiſſum: quin, ipſe venditor feudum emptori poteſt evincere reddito ei pretio, ac præterea quanti ejus intereſt 2.26.6.6. *verſ.* ſi vaſallus, idque Obertus ita ſentit 2.42. Nam quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, id intelligendum cum à ſciente alienatur 2.42.

De alienatione feudi in potentiores.

In potentiorem extraneum alienare non licet rem communem in fraudem proximiorum adgnatorum 5.13.

Domino quatenus permiſſa feudi vaſalli alienatio.

Dominus ſine conſenſu vaſalli feudum ad alios transferre non poteſt, ſeu alium de feudo inveſtire, ſed nec feudum ejus alii promittere; quod ſi fecerit, pro non facto habebitur 1.22. 2.55.1. id tamen Mediolani non obtinet 2.34.1. Vivente & ignorante vaſallo (cui nullus eſt heres) dominus poteſt feudum vaſalli alienare, dummodo nullum ex eo detrimentum vaſallus ſentiat: quod tamen Placentinis non probatur 1.27.

De allodii venditione.

De allodii ſimplicis & infeudati alienatione *v. lib.* 2. *tit.* 54.

De jure ϖϱοτιμήσεως.

Qui ex parentela habens communem agrum, domum, vineam, vel rem immobilem diviſam vel indiviſam (ad Feuda hoc caput non ita pertinet) aut ex communi emptione vel aliquo hujuſmodi titulo, eam alienare, in Emphyteuſim dare aut locare non poteſt: niſi prius denuntiaverit illis qui per ordinem vocantur in jus ϖϱοτιμήσεως: quales ſunt parentes, conjuncti, ſocii, conjuncti extranei, qui ſub uno ſervitio vel cenſu conjuncti ex aliqua parte ut vicini & confines. Denuntiatis datur menſis pretii juſti offerendi, cum uſuris legitimis: tutoribus, procuratoribus, menſes quatuor: non denuntiatis, decennium. Porro conſenſu etiam tacito, ut ſi venditioni interfuerunt & tacuerunt, amittitur jus ϖϱοτιμήσεως, ut & præſcriptione temporis decennali, & ingratitudine ſive indignitate. In fraudem hujus legis facta alienatio reſcinditur: in potentiores perſonas fieri prohibetur: quinimo convicti perjurii emptor & venditor, rem & ejus pretium amittunt, utrumque fiſco committitur. Niſi rem vendit proximioribus quibus jus ϖϱοτιμήσεως competit 5.13. Ex cauſa tamen dotis, donationis propter nuptias, vel ſimplicis donationis, vel donationis cauſa mortis vel ex teſtamento, vel permutatione, vel tranſactione vera, non ſimulata, licet in fraudem proximiorum alienare 5.13. 5.14.

De reſcindenda venditione.

SI beneficium in fraudem conſuetudinis & legis alienatum & in feudum datum fuerit: tunc reſciſſa inveſtitura reddito à proximiore adgnato pretio, is qui inveſtituram accepit, compellitur eam reſtituere 2.3.1. Sed novo jure, factæ in fraudem legum, feudi alienationes à ſcientibus caſſantur & in irritum deducuntur, feudo penitus domino commiſſo, & ad pretium emptori actione non competente 2.52.25.5. niſi de evictione ſibi proſpexerit 2.8.2.80.

De actionibus empti & venditi.

EMptori bonæ fidei, ex empto actio contra venditorem competit 2.55.

Locati & conducti.

De locatione fraudulenta & per libellum: & quid ea ſit.

LOcare feudum (quo etiam vocabulo feudum quod in curia domini eſt intelligitur 1.5.1.) vaſallus poteſt niſi locatio ſit fraudulenta alienatio: ſicut eſt per libellum, hujuſmodi enim locatio, venditio dici poteſt. Libellario autem nomine locamus quoties ſub viliſſima duorum denariorum penſione perpetuo 2.9. *in fin.* 2.73.1.13. utendum concedimus 2.9. *in fin.* eſt enim prohibitum quadam colluſione nomine libelli vendere 2.55.

De totius feudi & partis ejus locatione.

Totum an pars (olim partim licebat 1.5.) feudi ita locetur (quod Mediolani non obtinet) nihil intereſt: feudum enim eo caſu amittitur, neque valet quod factum eſt 1.13. & mortuo vaſallo ſine legitimo herede, id eſt, maſculo, feudum revertitur ad dominum.

Per libellum alienatio feudi quatenus permiſſa.

Quod dictum eſt feudum per libellum alienari non poſſe, intelligendum eſt, ſine voluntate domini. Nam ſi cum Domini voluntate vaſallus feudum totum vel medium libellario nomine dederit, ſtabilis permanet alienatio 1.13. Quinimo, ſine voluntate domini vaſallus certis caſibus feudum per libellum dare poteſt (verbi gratia, ſingulari privilegio Eccleſiæ feudum in perpetuum libellum dare poteſt) quamvis feudum nunquam ſit reverſurum dominum cum eccleſia nunquam deſinat eſſe heres) privato non poteſt 1.13. Fratri vel nepoti per libellum facta alienatio valet etiam ſine voluntate domini 1.13. *in fin.* Licet prohibeatur beneficii alienatio, inter adgnatos tamen, ſi feudum paternum fuit, conceditur: & ſi libellum unus alteri fecerit de feudo paterno, non eſt libellus, ſed quaſi refutatio 2.39. Si quis ea lege feudum acceperit, ut ipſe & ſui heredes & cui ipſe dederit, habeant, poterit id ad libellum dare: quod licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi cenſebitur, ut ex his cauſis amittatur quibus & verum feudum 2.48.

Feudum recuperatum quo jure ſit penes recuperantem.

Sin vaſallus voluntate domini feudum per libellum alienavit, & id poſtea recuperaverit, penes eum remanet, non jure beneficii, ſed jure libelli 2.34.

De libellariis.

De libellariis & precariis *v. lib.* 5. *tit.* 21. §. 1.

De locatione in fraudem proximioris agnati.

Si locatio facta ſit in fraudem proximioris agnati *v.* 5. 13. Si in emphyteuſim detur in fraudem proximioris adgnati 5.13.

De ſubfeudationibus an licitæ & quatenus.

Beneficium à vaſallo in feudum, ſi nihil in fraudem legis fiat, recte dare poteſt 2.26.6. *verſ.* beneficium (nec enim licet ſub colore inveſtituræ, alioquin permiſſæ feudum vendere. eo enim caſu feudum emptori ereptum ad dominum revertitur 2.55.) dum tamen militi detur. 2. 26.6. *verſ.* beneficium: & ſecunda perſona ſit talis quæ feudo ſervire poſſit 2.34.2. In infinitum (ea lege de qua ſupra diximus) vaſallo licet ſubinfeudare. 2.34.2. in quibuſdam tamen curiis ultra tertiam perſonam feudi conceſſio non extenditur, ut cum feudum pervenit in quartam perſonam, ei auferre dominus poſſit 2.34.2. Qui ſuum beneficium alii dat in feudum, non debet alia lege dare niſi qua ipſe habeat, ut ſi habeat ſibi ſuiſque heredibus (quod intelligi debet de ſolis maſculis) non debet alii dare, ut habeat ipſe & ſui heredes maſculi & fœminæ. Eo caſu quidam putant dantem feudum amittere: & alii dantem & accipientem: alii tunc domino feudum aperiri, cum maſculi defecerint 2.34.2.

De rerum permutatione.

SI quis faciat cambium de beneficio ſui militis, ſine illius conſenſu, cujus eſt beneficium, pro non facto habetur 2.22.1. Si quis Cambium proprietatis nomine feudi habeat 1.4.2.

Si cambium feudi à domino vaſallus petet 2.25. ſi permutet in fraudem proximioris adgnati 5.13. *verſ.* ex cauſa.

An per acceptabilem vel ſubſtitutum domino ſervire poſſit vaſallus *v. lib.* 2.55.1.2.99.

De pignoribus & hypothecis.

De pignore quod conſultum.

Pignus quod conſultum dicitur, fieri non poteſt ex feudo 2.8. *in fin.*

De pignore totius vel partis feudi.

Pignorare totum, vel partem feudi ſine domini conſenſu non licet 2.55. Olim qui pro pignore plus medietate obligaſſet, ita ut tranſactum ſeu diſtractionem permitteret, vel dolo hoc egiſſet, amiſſione feudi mulctabatur 1.5.

Pignus in feudum converti poſſe.

Pignus in feudum converti poteſt 1.4.4.1.11.1.18.

De pacto legis commiſſoria.

Si quis obligaverit aliquam rem pignori, eo pacto, ut ſi ſtatuto tempore pecunia ſoluta non fuerit; res ſit creditoris & eam pro feudo habeat, poteſt debitor quandocunque pecuniam ſolvendo pacto non obſtante, pignus recuperare 1.27. 2.51.7.

An mortui vaſalli feudum pro pignore poſſit retineri à creditore.

Creditor debitore mortuo feudum ejus pro pignore ſibi retinere non poteſt, licet fruges extantes retineat 2.86.

De evictionibus.

Vaſallo quatenus debetur evictio à domino.

GEneraliter verum eſt in feudis dominos de evictionibus teneri 2.80. ut in dominum inveſtiti regreſſum habeant de evictione 2.46. Si tamen quis ſciens in veſtituram alterius beneficii adquiſierit, eo evicto nullam adverſus dominum actionem habet de evictione, quoniam in adquirendo malam fidem habuit 2.80. 2.87. 2.96. Ac niſi pacto ſpeciali ſibi proſpexerit, de evictione agere non poterit 2.8. Ignorans vero recte aget, ut aliud feudum ejuſdem bonitatis ſeu quantitatis ſibi præſtetur 2.8. In eo vero nulla differentia eſt qui inveſtituram facit, utrum ſciverit, vel ignoraverit 2.8. Si domino laudato ſeu vocato, nec defendente, vaſallus cauſam per ſententiam amiſerit, eique feudum ſit evictum, dominus vaſallo feudi cambium debet, id eſt, feudum ejuſdem æſtimationis (quod erat tempore rei judicatæ) reſtituere tenetur, vel nummos in feudum datos numerare 2.25. id eſt, æſtimationem litis quam vice feudi ſubiit vaſallus, quam ſententia judicis victori exſolvit.

De uſuris & fructibus, & cauſis, & omnibus acceſſionibus & mora.

De uſuris legitimis.

UT tutores, curatores, procuratores, defenſores jure ϖϱοτιμήσεως uti volentium intra quatuor menſes veniant, & ſolvant juſtum pretium cum legitimis uſuris & expenſis neceſſariis, atque ita accipiant jus ϖϱοτιμήσεως 5.13.

De fructibus.

Si vaſallus deceſſerit, nullo in feudo relicto herede maſculo, jus feudi ad dominum pertinet. Fruges autem extantes ad filias vaſalli, vel etiam uxorem ejus, & hac ratione creditor eas retinere poteſt, licet pignus habere non poſſit 2.86.2.45. Alia diſtinctio à quibuſdam adfertur, ut ſi vaſallus ſine liberis maſculis ante menſem Martium moriatur, fructus illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertineant: ſi poſt Kalendas Martii uſque ad Auguſtum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vaſalli pertineant. Alii volunt quocunque tempore anni decedat vaſallus, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere 2.28.1. *verſ.* his conſequenter.

Si duo fratres in caſa communi poſt mortem patris remanſerint, id eſt, habitaverint, ſimul & eorum unus feudum adquiſiverit, feudum alteri, eo qui adquiſivit, ſive vivo ſive mortuo non communicatur niſi per pactum: fructus tamen erunt communes donec ſimul habitaverint 2.12.

De cauſis.

Qui inveſtitus eſt eadem lege & eodem jure rem habere debet quo habet qui eum inveſtivit 2.58.2.

De acceſſionibus.

Omne incrementum feudi ad vaſallum pertinet, niſi dominus aliquid ſibi in eo reſervavit 1.4.5.

Si vaſallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipſum ſua pecunia melioraverit, & contigerit poſtea ut vaſallus ſine filio maſculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut ſolvat pretium meliorationis 2.28.1. *verſ.* ſi vaſallus. Idem dicendum ſi vaſallus pretio ſervitutem feudo adquiſivit 2.28.1. Quidam dicunt omnino ad dominum pertinere 2.28.1. Sed & in ea re hæc diſtinctio recepta, ut ſi quid feudo à vaſallo additum ſit, ſi quidem tale eſt, ut per ſe ſubſiſtere poſſit, ac per ſe cenſeatur ut prædium, id non accreſcat feudo: ſi vero per ſe non poſſit ſubſiſtere, ut ſervitus pleriſque placet feudo accedere & ſicut partem feudi diſponendam eſſe 2.8.1.

Qui incrementum poſſidet, inveſtituram probare non tenetur ſed ſimpliciter, quod ad eam rem attinet jurejurando ejus ſtatur 1.4.5.

Ab eo qui feudum cum omni incremento accepit, feudum nobis cedi poteſt: quo vivo, ſi quid feudo adcreſcat, ad nos pertinet. Id autem quod eo mortuo adcreſcit, ejus eſt ad quem feudum reverti debet 1.4.6.

Si pretio, dolo, aut injuria vaſalli feudo quid decreverit, vaſallo donec feudum tenet, obeſſe poteſt: domino autem etiam per longa tempora, non nocebit 2.8. *verſ.* Rei *in fin.*

De mora.

De mora vaſalli in inveſtitura petenda, fidelitate offerenda, domino juvando ac certiorando, hoſtenditiis ſolvendis, juſtitia facienda, in jure ſe ſiſtendo, ſuis locis dictum eſt.

Si jure ϖϱοτιμήσεως uti volens moram fecerit in juſto pretio emptori offerendo *v.* 2.3.

De eo quod intereſt.

Si inveſtitura facta & fidelitate ſubſecuta dominus differt vaſallum mittere in vacuam poſſeſſionem, omnem utilitatem ei præſtat 2.7. *in fin.*

Si facta de feudo inveſtitura pœniteat dominum, antequam poſſeſſionem transferat, præſtando intereſſe vaſallo, non liberatur, ac proinde poſſeſſionem feudi, de quo inveſtituram fecit, tradere compellitur 2.26.6.

Si vaſallus feudum alienavit ignorans, non domino, ſed ipſi vaſallo feudum reſtituendum: ad intereſſe vero emptori ignoranti condemnandus 2.26.6. *verſ.* vaſallus.

Ut tutores, curatores, procuratores & defenſores jure ϖϱοτιμήσεως uti volentium, ſi intra quatuor menſes juſtum pretium cum legitimis uſuris & neceſſariis impenſis emptori non obtulerint, ſarciant de propriis ſuis quicquid incommodi perſonæ illæ habuerint 5.21. adde quædam ex titulo de evictionibus.

De im-

Source : BIU Cujas

De impenſis, & expenſis ſumptibus.

Id quod de communi expenſum eſt, alteri pro parte competenti eſt reſtituendum 2. 12. *in fin.*

Jure ἀφελκύσεως uti volens juſtum pretium cum uſuris legitimis & expenſis neceſſariis offerat ac ſolvere debet 5.21.

Sumptibus domini ſervitia præſtantur à vaſallo 2.107.

Hoſtenditiarum nomine in Lombardia de modio XII. denarii. In Teutonica terra tertia pars fructuum ſolvitur: facta computatione fructuum ſolummodo ejus anni quo hoſtem faciunt 2.40. *in fin.*

De probationibus & præſumptionibus.

Onus probandi cui incumbat.

PRobationis onus ei incumbit qui feudum novum eſſe ait 2.11. 2.15. 2.26. Bonus tamen judex eo ex caſu juramentum deferre poterit, cujus magis æquum videbitur 2.13.

De novæ & veteris inveſtituræ probatione.

Nova inveſtitura præciſe probanda eſt per pares ejuſdem Curiæ (ſi tamen Dominus vaſallos habeat, alias extranei teſtes ſufficiunt 2.33. *verſ.* quæ autem 2.58.1. 2.58.2. *in fin.*) non per confeſſionem domini, aut breve teſtatum. Quanquam alii volunt vel per confeſſionem domini, vel per breve teſtatum ab extraneis confirmatum probari etiam poſſe 2.32. Vetus vero inveſtitura (quæ fit vel à domini ſucceſſore vel vaſalli ſucceſſore) etiam per extraneos probare poteſt: non tamen per fœminas 2.32.

Si inveſtitura facta eſſe negetur.

Si dominus neget ſe inveſtituram feciſſe actori 1.10. 1.26. ejuſve patri 1.26.1.

Inopia probationum res deciditur per jusjurandum 1.10.2.2.1. *in fin.* poſſeſſoris. vel cum XII. ſacramentalibus ſecundum quoſdam: niſi clientulus ſit gaſtaldus vel actor domini vel guardiæ feudum habet: tunc enim domini religioni ſtatur 1.10.

De præſumptionibus.

Unuſquiſque ſibi, ſuis heredibus ac ſoboli videtur proſpexiſſe 2.18. 2.90. Pares, pecunia, odio vel gratia corrumpi, non eſt ſuſpicandum 2.58.2. *in fin.* Privato feudum ad libellum perpetuum dare non poſſumus, eccleſiæ poſſumus. Eccleſia enim cultrix & auctrix juſtitiæ, non patitur contra juſtitiam aliquid fieri in ſe vel in alterum, privatus vero ſæpe obviat juſtitiæ 1.23.

De Fide inſtrumentorum.

De libro.

SI cui militi fidelitas requiſita fuerit à domino, dominus ſecundum quoſdam librum militi oſtendere debet, miles autem eam facere debet 2.76. Liber autem quod vaſallo oſtendi ſoleat, non neceſſitate fit, ſed voluntate. Eſt enim quoddam ſignum requiſitæ fidelitatis memoriæ cauſa 2.76.

De inſtrumento publico.

Vaſallus inveſtituram per inſtrumentum publice confectum probare poteſt 2.25. à tribus vel duobus paribus confirmatum. Quod ſi inſtrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amiſſum ſit, tunc qui probare deſiderat, pares illius curiæ, qui interfuerunt, offerre debet 2.2.

Quod ſi inveſtitura ab eo qui vaſallos non habebat, dicatur facta, tunc per quoſlibet idoneos teſtes, aut per publicum inſtrumentum probari poteſt: aut inopia probationum res decidatur per jusjurandum 2.2.1.

De brevi teſtato.

De probatione per breve teſtatum v. 1.2. *in fin.* 1.3. 1.4. 1.4.3. 1.4. 52.52. 2.88. 2.92.

De notario & ſcriba.

Si notarius vel ſcriba ſciens inſtrumentum alienationis feudi conſcripſerit v.2.52. 2.55.

De teſtibus.

An in nova vel veteri inveſtitura extranei teſtes admittantur.

NOva inveſtitura paribus Curiæ: vetus, etiam teſtibus extraneis, non tamen fœminis, probatur 2.32. In clericorum tamen feudis pariter accipiuntur pares & extranei: quia cum clerici de feudo inveſtiunt, ſæpe abſconſe & ſine præſentia ſuorum confratrum hoc facere ſtudent 1.26. Si tempore inveſtitionis pares abfuerint 1.26. aut jurare voluerint, neque jurare eos dominus compulerit 2.2. *in fin. prin.* etiam extranei ſunt recipiendi, qui ſi veritatem celare voluerint, forte amore, vel pretio vel alia qualibet cauſa, à comite vel populo jurare compellantur, quod ex ea cauſa falſitatem non dicent, nec verum ſcientes tacebunt 2.26.

Qui pares aut pro paribus habeantur.

Pro pari domino vel vaſallo diſſentiente non eligitur, qui nondum fidelitatem juravit 2.16. Paradogium ſeu Paragium non adquirit qui ſoldata habet vel habuit 2.10. v. Nam ille ut teſtis cieri poteſt qui tempore inveſtituræ par fuit, poſtea par eſſe deſierit 2.19. Pares cum dicimus, pares ejus qui eorum teſtimonio utitur intelligimus, & qui ab eodem domino feudum tenent, non alienos 2.26.

De poſſeſſoris jurejurando.

Si teſtibus res probari non poteſt, poſſeſſoris ſacramento res deciditur 1.26. *in pr.* 2.2. *in fin. pr.*

Teſtes jurati eſſe debent.

Si teſtes inveſtituræ interfuerint & eos vaſallus ad teſtimonium vocaverit, eorum teſtimonio cum ſacramento creditur 1.26.

De fœmina.

Fœminæ teſtes in inveſtitura, etiam veteri, probanda, admitti non poſſunt 2.32.

De ſervis.

Teſtes liberi ac liberæ conditionis eſſe debent 2.58.1.

De numero teſtium.

Coram duobus ſaltem teſtibus inveſtitura fieri debet: ſi tamen is qui inveſtit vaſallos habet. 2.2.1. 26.1. 2.58.1. Pluralis enim locutio duorum numero contenta eſt. 2.58.1.

Qui non poſſidet & inveſtituram factam eſſe ait, eam per duos ſaltem pares de domo ipſius domini probare debet, vel etiam cum pares abſunt, per alios duos idoneos teſtes 1.26.1. Si poſſidet, tunc ſine probatione ulla teſtium debet ſolus jurare ſe vel patrem ſuum fuiſſe inveſtitum 1.26.1. *in fin.* Quinque teſtibus integræ opinionis cauſæ ingratitudinis vaſalli probandæ. 2.57.

An vaſallus in dominum teſtis eſſe poſſit.

Vaſallus teſtimonium in dominum ferre non poteſt in cauſa criminali, in civili modica, poteſt. 2.33.1.

De juris & facti ignorantia.

De fidelitate non facta.

JUſto errore excuſatur vaſallus qui fidelitatem non fecit. 2.3.2.

Juſta ignorantia vel parvi temporis negligentia, cum iniquæ poſſeſſionis perjurio, domino in poſſeſſione damnum adferre non debet. 1.26. *in fin.*

De ignorantia.

Ignoranti ſubvenitur 2.26.6. verſ. vaſallus.

De ſervo inveſtito.

Servus inveſtiri poteſt, niſi ignorantia prætendatur. 2.5. verſ. perſonam.

De ſponſalibus.

DE deſponſatione & tempore ſponſaliorum v. 2.29.

De donationibus ante nuptias.

QUartæ ſive tertiæ ratione, quæ à Longobardis ſeu Romanis viris, uxoribus fieri ſolet, poſt mortem viri ad mulierem nihil pertinet 2.8. *in fin.* hujuſmodi tertiæ & quartæ dabantur à maritis uxori, hypoboli ſeu vice donationis propter nuptias loco, & à Longobardis Morgengabe appellabantur, quaſi diceres donationem à viro uxori collatam mane die Nuptiarum: qua de re quædam infra dicentur titul. de Pactis conventis.

Donationis propter nuptias cauſa alienare in fraudem proximioris adgnati an liceat 5.15. 56.

De inceſtis nuptiis.

INceſtas nuptias contrahentium bona inter Regalias ſeu Regalia numerantur 2.56.

De ſecundis Nuptiis.

SEcundi matrimonii filii in feudo materno liberis, prioris matrimonii præferuntur 2.16.4. verſ. mulier: dum tale feudum ſit adquiſitum ſecundi viri ac mariti contemplatione 2.103.

De jure Dotium.

Feudum in dotem dari quatenus poſſit.

PAter feudum in dotem pro filia dare nullius curiæ conſuetudine poteſt 2.9.1. Poteſt tamen ipſa fœmina feudum, ſi quod habet, marito in dotem dare. quo caſu ſi marito ſuperſtite ſine liberis decedit, feudum ad maritum non perrinet 2.13. Caſus ille in difficili eſt: Fœmina paternum feudum in dotem dedit, duobus filiis ex eo matrimonio procreatis, quorum unus duas filias, alter unicum filium maſculum reliquit. fœmina mortua, ſuccedet maſculus ille unicus, non fœminæ, ejus amitæ 2.17.

Dotis cauſa alienare in fraudem proximi 5.13. 5.15.

De Pactis conventis.

De pacto, ne filii aut ut in re aliqua tantum ſuccedant.

FIlii nati ex ea uxore cum qua matrimonium tali conditione contractum eſt. Ne filii ex ea nati patri ab inteſtato ſuccedant in feudo non ſuccedunt. Nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex uſu tamen admittitur 2.26.6. verſ. filii nati. Quidam habens filium ex nobili conjuge, ea mortua, minus nobilem deſponſavit ea lege, ut nec ipſa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore ſponſaliorum verbi gratia x. libras vel quantum voluerit dare quando eam deſponſavit (quod Mediolanenſes dicunt, accipere uxorem ad Morganaticam: alii lege Salica) his filiis ex ea ſuſceptis deceſſit. Iſti in proprietatem ſeu alodem patri non ſuccedunt, aliis fratribus extantibus: ſed nec in feudo, etiam aliis non extantibus, fratribus tamen ſuccedunt ſine legitima prole decedentibus uſu Mediolanenſi 2.29.

Soluto matrimonio.

Vir uxori non ſuccedit & è contra.

MAritus uxori in feudo non ſuccedit niſi ſpecialiter inveſtitus 1.15. Quod ſi ſimul inveſtiti, ſibi æqualiter feudum adquirunt: uno tamen eorum ante alterum mortuo, pars defuncti ſuperſtiti non adcreſcit, ſed domino feudi defertur 2.85.

De naturalibus liberis.

NAturalis filius patri non ſuccedit in feudo, quamvis legitimatus ſit 2.26. verſ. Naturalis.

De adminiſtratione tutorum.

UT tutores vel curatores minorum XXV. annis, quibus ut proximioribus jus ἀφαιμύσεως competit, intra quatuor menſes à denuntiatione eis facta, juſtum pretium rei emptori cum uſuris legitimis ſolvant: alias ſi id negligunt, ſarciant de propriis ſuis quicquid incommodi minores habuerint 5.13.

De teſtamentis.

De feudo parenti an teſtari liceat.

SI quis deceſſerit filiis & filiabus ſuperſtitibus, ſuccedunt tantum filii æqualiter: vel nepotes ex filio loco ſui patris: nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente 2.8.

An ad pias cauſas de feudo teſtari liceat.

Nulli licet feudum totum vel partem pro anima judicare ſine permiſſione illius domini ad quem feudum ſpectare dignoſcitur 2.55. 2.9.1.

De Allodiis in fraudem proximiorum an teſtari ſit permiſſum.

Allodialem rem ex teſtamento ſeu ultima diſpoſitione alienare poſſumus in fraudem proximioris adgnati 5.13. 5.14.

De adquirenda vel amittenda hereditate.

An & à quibus feudum defuncti adiri poſſit, repudiata ejus hereditate.

ADgnatus feudum quod paternum dicitur, ſibi delatum retinere poteſt, repudiata hereditate: ita ut ære hereditario non teneatur 2.45. dixi ſupra, titulo Familiæ erciſcundæ. Filius vero defuncti non poteſt 2.45.2.51. niſi adgnatis conſentientibus à domino inveſtiatur quaſi de novo beneficio: quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum retinere, nullo onere hereditario ei imminente 2.46.

De ſuis & legitimis liberis, & ex filio ac filia nepotibus heredibus.

De liberis maſculis.

MOrtuo vaſallo prima cauſa liberorum ejus 2.11. maſculorum 1.19. in ſuccedendo. Ideoque proles ejus maſcula ex eaque alia proles maſcula deſcendens ſuccedit, & prolem fœmininam, ex que ea prolem omnem fœmineam deſcendentem (niſi feudum ea conventione adquiſitum ut fœminæ, cum maſculis ſuccederent 2.11. de quo infra plura, & ſupra, titulo de pactis) ſed & fratres defuncti excludit 1.19. Succedunt autem filii inter ſe æqualiter 1.8.

De adopti-

Source : BIU Cujas

De adoptivis.

Adoptivus filius patri in feudo non ſuccedit 2.26. *verſ.* adoptivus.

De legitimatis.

Naturalis filius patri non ſuccedit in feudo, quamvis legitimatus ſit 2.26. *verſ.* Naturalis.

De natis ex matrimonio ad Morganaticam.

Natus ex matrimonio ad Morganaticam contracto patri in feudo non ſuccedit. Ad Morganaticam matrimonium contractum dicitur, ſi ita contractum fuerit: Ne ex eo matrimonio nati in feudo ſuccederent 2.26. *verſ.* filii. Uſu quoque Mediolanenſium, ſi pactum quis inierit cum ſecunda uxore minus nobili ea lege, ut nec ipſa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore ſponſaliorum, verbi gratia x. libras, vel quantum voluerit dare quando eam deſponſavit (quod Mediolanenſes dicunt uxorem ducere ad Morganaticam, alii lege Salica) hi in proprietate aliis extantibus, patri non ſuccedunt: ſed nec in feudo, aliis etiam non exiſtentibus, licet legitimi ſint. Succedunt tamen fratribus ſine legitima prole deſcendentibus in ipſa proprietate, non in feudo 2.29.

De filiis ſecundi matrimonii.

Filii ſecundi matrimonii in feudo materno, prioris matrimonii liberis præferuntur 2.26.4. *verſ.* mulier, dummodo tale feudum fuerit adquiſitum ſecundi viri ac mariti contemplatione 2.103.

De filiis vaſalli delinquentis.

Vaſalli feudum delinquentis licet ad agnatos proximiores (qui quarto gradu ſunt 2.26.6. *verſ.* ſi vaſallus) quandoque pertineat: filius tamen ad id nullatenus aſpirabit, niſi id iterum à domino licite adquirat 2.26.6. *verſ.* ſi vaſallus 2.31. alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere donec aliquis maſculus delinquenti ſupereſt. cui ſententiæ alii contradicunt 2.98. adde quæ notavi ad titul. de bonis damnatorum infra.

Nepos ex filio ut ſuccedat.

Corradi lege feuda ad nepotem ex filio producta 1.1.2. Succedunt filii æqualiter vel nepotes ex filio loco ſui patris 1.8. Filii vel nepotes ex parte filiorum 1.1. ſeu patruum ſuorum ſuccedunt 1.14. Si quis miles mortuus fuerit ſine filio maſculo & nepotem reliquerit, in beneficium, avi in patris vicem ſuccedit 1.19. in fin. Filiis exiſtentibus maſculis vel ex filio nepotibus vel deinceps per maſculinum ſexum deſcendentibus, cæteri removentur agnati 2.11. Filius patri ſuccedit non filia, niſi ex pacto: vel niſi feudum ſit fœmineum, tunc enim ſuccedit filia patri & matri, ſecundum quoſdam ſuccedit nepos ex filio ſolus & ſic uſque in infinitum 2.50.

Nepotes ex filia ut ſuccedant.

Ad ex filia nepotes ſeu pronepotes ſucceſſio feudi non pertinet. Proles enim fœminini ſexus vel ex fœmineo ſexu deſcendens, ad hujuſmodi ſucceſſionem adſpirare non poteſt, niſi ejus conditionis ſit feudum vel eo pacto adquiſitum 2.11.

Fœminæ & filiæ an & quomodo in feudis ſuccedant.

Non patet locus fœminæ in feudi ſucceſſione donec maſculus ſupereſt ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inveſtitus 2.17. Filiæ in feudis parentibus non ſuccedunt niſi inveſtitæ fuerint 1. 8. 2. 114. 2. *in fin.* niſi ex pacto: vel niſi feudum ſit fœmineum, (tunc enim ſuccedit filia matri, ſi fœmineum ſit feudum: patri, ſi in inveſtitura feudi id adjectum ut filia ſuccederet 2.50.) niſi ſi conditionem feudo adjectam æque implere poſſint, ut maſculus: multo magis in feudo ſuccedent ſi nulla ſit adjecta conditio: idque æquitatis eſt 2.104. Filiis extantibus 1.8.2.1.14.2. *in fin.* aut ex filio nepotibus 2.50. filiæ non ſuccedunt 2.36. *in fin.* etiamſi inveſtitura facta fuerit in perſona patris ea lege, ut filii ac filiæ ſuccederent 1.8.2. 1.14.2. in fin. ut ejus deſcendentes maſculi & fœminæ habere poſſint 1.6. ut in ſe, deſcendenteſque ſuos id haberent 1.104.2. multo minus filiæ ſuccedunt ſi vaſallus pro ſe vel heredibus ſuis maſculis vel his deficientibus fœminis, feudum acceperit 2.17. Aliud erit ſi feudum ita adquiſitum eſt, ut in eo ſuccedant fœminæ ſicut maſculi, fœminæ enim cum ipſis maſculis ſuccedent: idque vi verborum & ſententia contrahentium 2.104.1. Nullo herede maſculo exiſtente feudum paternum filiæ delatum eſt: eadem moritur relictis duobus filiis, quorum unus duas filias, alter unicum maſculum reliquit, quid juris? fœminæ eo caſu non ſuccedent 2.17. Qui feudum adquiſiverat ut ad fœminas tranſiret, duas tantum filias ſuſtulit: quarum una filium, altera filiam reliquit: Gerardi ſententia (aliud Obertus exiſtimat) maſculus præfertur 2.51. *verſ.* ſimiliter. Feudum à duobus fratribus ita adquiſitum ut quamdiu ipſi vel heredes eorum maſculi viverent, haberent maſculis deficientibus, fœminæ ſi ſupereſſent: eorum unus moritur relicta unica filia: ſuccedit ei filia, non frater: unuſquiſque enim ſibi, ſuæque ſoboli, ac proli heredibuſque videtur proſpexiſſe quam aliis: qui alias ſi ſine filia frater mortuus fuiſſet, vi pacti ſucceſſiſſet 2.18.2.90. Quid ſi ſimpliciter in heredes maſculos & fœminas duo illi fratres inveſtiti? uno ſine liberis maſculis aut filiabus moriente, feudum non ad ſuperſtitem fratrem ſed ad dominum perveniet 2.90. Si feudum ita fuerit adquiſitum à viro & uxore, ut in ſe, deſcendenteſque ſuos id haberent, fœminæ excludentur à maſculis ejus matrimonii: quibus non extantibus, cum filiis alterius matrimonii concurrent: ſi neque ex eo, neque ex alio matrimonio filii fuerint, partem feudi: filiæ, partem alteram dominus feudi habiturus eſt 2.104.2.

Neptes & proneptes in feudis an ſuccedant.

Ad neptes vel proneptes ſucceſſio feudi non pertinet 2.11. quod de filiabus tamen dictum eſt ſuperiore capite ad neptes, proneptes & deinceps extendi poteſt: cum in eodem ſexu eadem ſit juris ditpoſitio.

De Nepotibus & Pronepotibus ex filia

De Nepotibus & Pronepotibus ex filia 2.11. dictum eſt ſupra.

Ad S. C. Orphitianum & ut matri liberi ſuccedant.

Matri in feudo æqualiter ſuccedunt liberi, etiamſi id ſpecialiter non ſit dictum, vel inveſtiti non ſint, id enim æquitatis eſt 2.15.

Si feudum ſit fœmineum filia matri ſuccedit: ſecundum quoſdam, nepos ex filio ſolus 2.50.

Matri ſuccedunt filiæ deficientibus maſculis 2.30.2.51. *verſ.* ſimiliter 2.17. Etiam ſine ſpeciali ſtipulatione matris ut feudum ad filias deferretur (quod tamen quibuſdam non probatur) 2.30. alias fœminæ non ſuccedunt maſculis extantibus, ut ſupra dictum eſt.

Ad S. C. Tertyllianum, & ut liberis ſuccedant parentes.

Aſcendentes deſcendentibus in feudo non ſuccedunt 2.50. 2.84. niſi nominatim cum domino pacti fuerint: ut ſi filius deceſſerit ante patrem, feudum ad patrem revertatur, alias defuncto ante patrem filio, pater non ſuccedit, ſed dominus 2.84.

De legitimis heredibus.

In paterno frater fratri feudo ut ſuccedat.

Poſt filios maſculos, poſt nepotes ex filio ac deinceps: poſt filias certis caſibus, eorumque liberos, uti ſuperius dictum eſt, ſuccedunt ex latere omnes per maſculum deſcendentes uſque in infinitum, ſi feudum ſit paternum 2.50.

In novo feudo frater fratri ut ſuccedat.

In novo feudo frater fratri non ſuccedit 2.90. novo, inquam, id eſt à fratre adquiſito, niſi pacto ſpeciali inveſtituræ adjecto, frater fratri jus ſuccedendi fuerit ſtipulatus 2.12. Quid ſi cum in caſa communi duo vel plures fratres habitarent, eorum unus feudum adquiſierit? fratri defuncto etiam ſine liberis, frater non ſuccedet: ſed ad dominum feudum revertetur, fructus tamen erunt communes donec ſimul habitaverint 2.12. Quid ſi cum equis & armis communibus vel pecunia communi fuerit feudum adquiſitum? frater fratri etiam non ſuccedet, ne forte invitus dominus alium quam quem voluerit ſibi adquirat vaſallum, dum tamen meminerimus, id quod de communi expenſum eſt, alteri pro parte competente eſſe reſtituendum 2.12. Quid ſi feudum conſentiente Domino ceſſum ac refutatum liberis à parente fuerit, & eorum unus ſine liberis moriatur? qui ſuperſtites erunt fratres, defuncto fratri ſuccedent in eo feudo, tanquam paterno, non tanquam adquiſito 2.14.

Nepotes ex fratre, patruo ut ſuccedant.

Liberis ac nepotibus & deinceps maſculis defuncto non exiſtentibus in feudo, quod paternum dicitur, ſuccedunt fratres defuncti, cum fratrum præmortuorum ſiliis 2.11. In feudo enim paterno fratrum filii patrem mortuum repræſentant & ſuccedunt una cum patruis: quorum ſi unus ſine liberis maſculis moritur, prædicti fratres vel nepotes ſuccedent 1.14.1.

Patrui ut nepoti ſuccedant.

Filio ex fratre ſine liberis mortuo ſuccedit ejus patruus 1.10.

Quid ſi Gajus Titii avus de novo beneficio inveſtitus fuerit, & Titius ſine herede maſculo moriatur? Titii ſucceſſio non pertinet ad Sempronium ejuſdem Titii patruum magnum ſeu Gaji fratrem: hujuſmodi enim feudum Sempronio nunquam fuit paternum. Feudum enim paternum dicimus, quod fuit illius parentis, qui ejus agnationis, de qua quæritur, fuit communis 2.11.

De patruelibus, conſobrinis & ſobrinis.

Deficientibus fratribus ac fratrum præmortuorum filiis, adgnati ulteriores in feudo paterno ſuccedunt 2.11. Verbi gratia, patrueles 1.1.4.1. (aut ut ibidem legitur conſobrini vel ſobrini 1.2.50.) patrui magni 2.11.

Communia de ſucceſſionibus.

Succeſſione beneficium adquiri.

Per ſucceſſionem quoque ſicut per inveſtituram beneficium ad nos pertinet 2.11.2.33.

Qui retinere poſſint feudum.

Cæcus feudum paternum retinere poteſt 2.36. Claudus feudum paternum poteſt etiam retinere 2.36. Imperfecti, quemadmodum cæcus & claudus, feudum paternum retinere poſſunt 2.36. Mutus qui omnino non loquitur, quorundam ſententia, feudum retinere non poteſt: ſi tamen magnum fuerit feudum, nihilque is habeat unde ſe alere atque exhibere poſſit, alimenta ex feudo conſequetur 1.6. *in fin.* alii volunt mutum, ſurdum, etiamſi ita natus ſit, feudum paternum retinere poſſe 2.36. idque æquius eſſe puto.

Qui non retineant.

Servi poſt delatam ſucceſſionem feudi, etiam manumiſſi, in feudo non ſuccedunt 2.106. Si vaſallus monachus 2.21. aut clericus fiat, vel habitum religionis aſſumit, feudum amittit: ita ut ſi feudum ejus novum fuerit, dominum: ſi paternum proximos adgnatos habeat heredes 2.26. *verſ.* qui clericus 2.109.

De ordine ſuccedendi, gradibus & proximioribus.

In ſucceſſionibus feudorum deferendis ordo legum Romanarum ſervandus 2.37. Ad proximiores ex linea defuncti, (proximiores dicuntur reſpectu aliarum linearum) feudum defertur, omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur 2.50. Proximioribus quemadmodum jus ἀσπιμήσεως competat, alibi dictum eſt à nobis.

Vaſallo delinquenti qui ſuccedant.

Si vaſallus ita in dominum peccaverit ut feudum amittere debeat, non ad proximos ſed ad dominum beneficium revertitur: ſi non in dominum ſed in alios, non ad dominum ſed ad proximos feudum pertinet, ſi tamen beneficium fuerit paternum 2.24.3. 2.37.

Qui ſemel feudum refutavit, an poſſit in eo aliquando ſuccedere.

Partem meam feudi paterni Titio adgnato, ejuſdem feudi ſocio refutavi, non ea mente, ut à domino quaſi de novo beneficio inveſtiretur, ſed ut ſibi ſuiſque heredibus, & cui is dediſſet, haberet. Mortuo Titio ſine liberis maſculis pars quondam mea feudi ad me revertitur: non ad Sempronium Titii ac meum adgnatum ſocium ac participem ejuſdem feudi 2.83.

In feudis dignitatum an ſit ſucceſſio.

Hodie in feudo Comitatus Marchiæ Ducatus & aliarum dignitatum legalium ſucceſſio eſt 1.13. *in fin.* 2.55.1. olim non erat niſi ab Imperatore ita per inveſtituram fuiſſet adquiſitum 1.14. Et quia in ejuſmodi feudis non admittitur diviſio 2.55.1. majori natu deferuntur: aut eo furioſo vel infami, ſecundo genito, aurea bulla Caroli 4. c. 23.

An vir uxori & è contra ſuccedat.

Si vir & uxor ſimul inveſtiuntur, ſibi æqualiter feudum adquirunt, eorumque uno ante alterum mortuo, pars alteri ſeu ſuperſtite non adcreſcit, ſed domino defertur 2.85. Maritus uxori in feudo non ſuccedit niſi ſpecialiter inveſtitus ſit 1.15.17.

Dominus vaſallo ut ſuccedat.

Si vaſallus decedit, nullo in feudo relicto herede, jus feudi ad dominum pertinet 2.86. Huc referri poſſunt quæ ſuperius dicuntur titul. de bonis damnatorum: & titul. de acquirenda, & amittenda poſſeſſione.

De Donationibus.

De vaſallo.

Donare feudum vaſallus non poteſt, non conſentiente domino 2.55.

De domino.

Quod dicitur dominum donationes facere poſſe duobus vel tribus teſtibus idoneis præſentibus 2.8.1. ad inveſtituras pertinet non ad donationes, in præjudicium vaſalli.

De eo qui liberos habet & non habet.

Qui liberos habet in fraudem proximioris adgnati, ulteriori feudum dare non poteſt, donatum tamen adgnatus proximior ulteriori evincit pretio numerato. Qui liberos non habet, ulteriori feudum donare non poteſt in fraudem proximioris, ac proinde feudum ita donatum proximior adgnatus ulteriori evincet, nullo etiam pretio numerato 2.26.5. *in fin.*

De uxore

De uxore & marito.

Filia feudum paternum jure ſibi delatum, etiam moriens ſine liberis, marito ſuperſtiti in præjudicium domini donare non poteſt 2.13.

Si quis ea lege feudum poſſidet, ut cui ipſe dederit, habeat.

Si quis ea lege alicui feudum dederit, ut ipſe & ſui heredes, & cui ipſe dederit habeat, qui ſic accepit, id vendere vel donare vel aliter ſi placuerit, etiam ſine domini voluntate alienare 2.48.

Ex dono donatorem non conveniri.

Iniquum eſt ſi aliquis ex dono ſuo conveniatur 2.58.3.

De dono inveſtituræ.

De inveſtituræ dono *v.* 2. 27. 2. *verſ.* ſi duo homines.

De variis donationum generibus.

De donatione propter nuptias, ſimplici donatione cauſas mortis *v.* 5.13.

De dote.

De feudo in dotem dato *v.* 2. 17.

De re allodiali.

Simpliciter vel cauſa mortis donare licet rem allodialem in fraudem proximioris adgnati 5.13. 5.14.

De acquirenda, retinenda, vel amittenda poſſeſſione feudi: ubi de inveſtitura & cauſis amittendis feudi.

Proprietas & poſſeſſio feudi penes quos ſit.

PRoprietas rei immobilis beneficiatæ, penes dantem remanet: uſusfructus vero illius rei ita ad accipientem tranſit ut ad eum heredeſque maſculos ejus, quin etiam fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit) in perpetuum pertineat: ad hoc ut ille & ſui heredes fideliter domino ſerviant 2.23. *in fin.* Ac proinde poſſeſſio beneficii ad vaſallum pertinet, proprietas ad dominum 2.8. *in fin.*

Feudum quibus modis adquiratur.

Feudum adquiritur & ſucceſſione & inveſtitura 2.1. 1.2.11.

Inveſtitura quid.

Inveſtitura nihil aliud eſt quam poſſeſſio 2.2. ac proinde inveſtire nihil aliud eſt quam in poſſeſſionem feudi vaſallum mittere.

Quibus modis ſit inveſtitura.

Fit autem inveſtitura aut reipſa, aut alio modo qui (pro inveſtitura habeatur.) Ut ſi vaſallo haſta vel corporeum quiddam tradatur 2.2.) Si ita dicatur, Vade in poſſeſſionem feudi & teneas illum pro feudo 2.33. Idem exiſtimandum, ſi vaſallus aliquo tempore tenuerit aliquid beneficii nomine, domino præſente, & non contradicente, & ſervitium ejus quaſi à vaſallo is receperit 2.33.

Pro inveſtitura habeatur ſi quis per xxx. annos rem aliquam ut feudum poſſedit & ſervitium domino exhibuit: quamvis enim de ea re non ſit inveſtitus, præſcriptione tamen xxx. annorum ſe tueri poteſt 2.26.4. Hoc tamen intereſſe videtur quod ſi quis domino jubente ſine inveſtitura feudi poſſeſſionem nanciſcatur, teneat poſſeſſionem quamdiu vixerit, quaſi feudi nomine retinere poteſt, herede ejus nullo modo ei ſuccedente 1.25.7.

De poſſeſſione reali.

Inveſtitura (juſſiva ſcil.) facta & fidelitate ſubſecuta, omni modo cogitur dominus inveſtitum in vacuam poſſeſſionem mittere 1. 4. 1. 7. *in fin.* Quod ſi differat, omnem utilitatem ei præſtat 2.7. *in fin.*

Quinimo ſi facta de feudo inveſtitura, pœniteat dominum antequam poſſeſſionem transferat, præſtando intereſſe vaſallo, non liberatur: quoniam dominus poſſeſſionem feudi, de quo inveſtituram fecit, tradere compellitur 2.26.6.

Qui & per quos inveſtire poſſumus.

De novo beneficio mulier 2. 3. 1. (aliud jure ſtricto 2.81.) ſed & major xviii. annis inveſtire poteſt 2.91.2. 2.3. De Veteri omnes perſonæ minores xxv. annis 2.2. 3.2.91. ſeculares, eccleſiaſticæ, fœminæ 2.91. Per procuratorem poſſumus inveſtire 2.3.1.

Qui & à quibus poſſumus inveſtiri vel non.

Inveſtiri poteſt maritus de uxoris feudo, jubente ac ſciente uxore 2.85. Fidelitatem facere recuſans inveſtiri non poteſt 2.3.1. *in fin.* Servus etiam inveſtiri non poteſt, niſi habeatur pro libero 2.3.1. Quinimo poſt delatam ſucceſſionem manumiſſi, ſi non ſuccedunt 2.106. Per Procuratorem poſſumus inveſtiri 2.3.1.

Quibus de rebus poſſit inveſtitura fieri.

De ſpe feudi ad ſe aliquando revertenti dominus alium inveſtire pure non poteſt: ſub tempore vel conditione poteſt, ut ejuſmodi inveſtitura tum demum capiat effectum, cum id feudum domino ejuſve heredi fuerit apertum. In eccleſiaſticis perſonis aliud eſſe quidam exiſtimant. Nam ſi eccleſiaſtica perſona talem fecerit inveſtituram, non aliter valebit, niſi ſibi non etiam ſucceſſori ſuo feudum aperiatur. Verum obtinuit epiſcopos & clericos, ea quæ in dominico inveniunt tempore ſui introitus, in feudum dare poſſe 2. 35. In ejuſmodi inveſtitura hoc etiam notandum, conſenſum ejus de cujus feudo agitur non requiri 2.26.2.2.35. Qui alienæ rei vel obligatæ ſciens inveſtituram accepit, de evictione agere poteſt, niſi pacto ſpeciali ſibi proſpexerit: ſi ignorans recte aget ut aliud ejuſdem bonitatis ſeu quantitatis ei præſtetur. In eo autem nulla eſt differentia, utrum qui inveſtituram fecit, ſciverit vel ignoraverit 2.8.

Quibus præſentibus fiat inveſtitura.

Qui vaſallos habet, ſaltem coram duobus ex illis inveſtituram ſolenniter facere debet, alioquin licet alii interſint, inveſtitura minime valet 2.2. Excipiuntur tamen clerici; hi enim inveſtituram facere poſſunt teſtibus extraneis præſentibus 1.26. Si vaſallos non habeat, coram extraneis, brevi teſtato facto 1.4.

Quomodo probetur.

Domino in poſſeſſione feudi conſtituto ac negante ſe de eo feudo inveſtituram feciſſe, actor inveſtituram probare poteſt vel per publicum inſtrumentum, vel per pares curiæ domini. Qui ſi nulli ſint aut jurare nolint, per extraneos etiam. Qui ſi etiam non extent, jurisjurandi electio domino datur, ideoque aut jurare cogitur aut referte juramentum 2.2. Vaſallo vero in poſſeſſione conſtituto (ut ſi feudum Cameræ vel Cavenæ in duabus ſeu tribus acceptionibus quietis quaſi poſſideat) & domino inveſtituram negante: tunc non eſt opus probatione, ſed poſſidenti vaſallo datur electio, ut aut juret ſuum eſſe feudum rectum, (id eſt ejus ſe juſtam poſſeſſionem habere) aut domino referat jusjurandum 2.2.1.1.26. v. plura ſupra titulo de Probationibus.

2. De retinenda poſſeſſione.

Vaſallum in poſſeſſionem miſſum dominus in poſſeſſione tueri ac defendere debet, uti ſuperius oſtenſum, titulo de Evictionibus. Si inveſtituram unius feudi fatetur dominus, alterius vero feudi neget: ex æquo & bono ejus etiam feudi ita ambigui & controverſi defenſionem debet vaſallo 1.4.1. Domino feudum novum eſſe dicente: Adgnatis vero defuncti, paternum eſſe contendentibus, manet interim poſſeſſio apud vaſallum 2.26. Si vero inter filiam & adgnatum defuncti contentio eſt de feudo, illa, allodium ſeu libellarium: his, feudum eſſe aſſerentibus, apud filiam interim poſſeſſio collocanda 2.26.1. Quod ſi inter filiam defuncti & dominum lis oritur, domino, feudum eſſe, illa allodium vel libellarium aſſerente, filia in poſſeſſione interim eſſe debet 2.26.1. *in fin.* Ac prioribus duobus caſibus, adgnatis: poſteriori, jurisjurandi electio filiæ datur 2.26.

De minore impubere, muto, ſurdo, cæco, claudo, imperfecto, fœmina, clerico.

Minor 2.26.4. *verſ.* ſi tamen. Ut & impubes 2.26.5. Mutus, ſurdus, cæcus, claudus, imperfectus etiam ita natus 2.36. (de muto tamen quidam dubitant 1.6. *in fin.* ut & de fœmina & clerico 2.39.) feudum ſibi delatum retinent.

De hereditariis obligationibus actionibus.

Heres tenetur ſtare inveſtituræ, factæ à parente 2.58.2. Idque locum habet in omni ſucceſſore non laico tantum, ſed & clericis & eccleſiaſticis 2.35. ſi modo de ſuis aut Eccleſiæ bonis inveſtiri ſolitis inveſtituram fecerint, non ſi de alieno 2.1.3.1.25. *in fin.*

De amittenda poſſeſſione ſeu quibus modis feudum amittatur.

Citra delictum ut amittatur.

VAſallus feudum amittit aut citra delictum, aut ex delicto. Citra delictum feuda impropria (ut ſi quis pro vice dominicaria, vel villicaria vel pro decania, vel pro aliis quibuſcunque angariis feudum acceperit) dantis arbitrio auferuntur, niſi aliud pactum ſit 2.81. Sic feuda habitationum, niſi aliud cautum ſit, morte accipientium finiuntur 2.105. Minores etiam valvaſores ſine culpa deveſtiri poſſunt, niſi vel fecerint hoſtem Romæ vel feudum emerint 1.7. Mutus feudum retinere non poteſt, ſi tamen magnum fuerit feudum, nihilque mutus habeat, unde ſe exhibeat, alimenta ex eo conſequetur 1. 6. *in fine.* Sed tamen alii volunt mutum, ſurdum ut & cæcum, & claudum & aliter imperfectum, etiamſi ſic natus ſit, feudum retinere poſſe 2.36. Sexus quoque huic rei impedimento. Nam fœminæ in feudis ordinarie ac regulariter non ſuccedunt 2. 36. *in fin.* de quo plura diximus ſupra titul. de pactis & tit. de ſuis. Monachiſmo quoque feudum amittitur, feudum enim eo caſu novum, ad dominum: paternum ad adgnatos ejus defertur 2.21. Idem dicitur ſi quis clericus fiat aut votum religionis adſumat 2.26.4. *verſ.* qui clericus, aut fiat converſus 2.30. hoc enim ipſo feudum amittit etamſi habitum clericalem deponat 2. 26. 4. *verſ.* qui clericus 2.30. & breviter, clericatu feudum amittitur. Hujus rei ratio ea adfertur, quod deſinat eſſe miles ſeculi qui factus eſt miles Chriſti: & quod beneficium non pertineat ad eum, qui non debeat gerere officium 2. 21. 2. 30. *in fin.* 2. 36. 2. 109. Ad hæc, feudum vaſallus amittit, ſi id domino refutavit 1.5. *in fin. princ.* 2. 38. (ſic è contrario dominus feudum amittit per refutationem 2.9.1.) ſi conſenſit eos inveſtiri ad quos ſecundum rectum morem feudum non pertinebat: quo facto nullo modo ad id repetendum regreſſum habet 1.5.1.2.39.2.44.

Ex delicto & ingratitudine ut amittatur.

Amittendi feudi cauſæ ob ingratitudinem certa regula aut definitione comprehendi non poſſunt. Egregiæ tamen, ut ita dixerim, cauſæ ingratitudinis ſunt, quibus beneficium ſecundum mores curiarum ſolet adimi 2.23.

Si adverſus dominum vaſallus deliquerit.

Si inhoneſtis factis atque indecentibus machinationibus dominum ſuum offenderit, inſidiiſque eum clandeſtinis vel manifeſtis appetiverit 2.57. Si inimicis domini amicitias ſuas copulavit 2.57. Si credentiam ad domini damnum ſcienter manifeſtaverit 1.17.2.6. Si in aliis ſic verſatus eſt ut potius inimicus, quam fidelis eſſe credatur 2.57. Si delator ſui domini extitit, & per ſuam delationem grave diſpendium ſuſtinere fecerit 2.24.2. *v.* item ſi delator. Si ſciens dominum aſſallierit, vel vicum aut caſtrum in quo eſt 1.5.1.17. 2.24. *verſ.* porro. Si impias manus in perſonam domini ubicunque injecerit 2.24. *verſ.* porro. Si alias graves vel inhoneſtas injurias intulerit. d. *verſ.* porro. Si morti ejus veneno vel gladio, vel aliter inſidiatus ſit 2.24. verſu porro. Si ſciens dolo vel negligentia vel fraude non certioraverit, quam citius potuit, dominum, de aſſaltu, morte, captione, patrimonii grandi jactura 2.24. *verſ.* præterea. Si dominum in acie periclitantem, non mortuum, non vulneratum ad mortem diviſerit 1.5.1.17.1.21.2.24.2.2.57. Si à morte eum liberare potuit nec liberavit 2. 39. *verſ.* Si à morte. Si cognoverit dominum incluſum, aut obſeſſum, & eum cum poſſet non liberaverit 2. 24. 2. *verſ.* item ſi delator. Si domino juſtitiam facere neglexerit 2.92. Si dominus à filio domeſtico vel vaſallo vaſalli, offenſus fuerit, & vaſallus à domino requiſitus deducere ad dominum eum qui offendit neglexerit: his enim caſibus feudo privabitur 2.52.2.2.51. *v.* quæſitum.

Si adverſus perſonas domino conjunctas.

Si dominum ſuum cucurbitaverit 2.57. id eſt ſi cum uxore (aliud erit ſi cum ejus vidua 1.21.) domini concubuerit, aut id tentaverit, aut cum ea turpiter luſerit 1.5. Si cum domini vel dominæ filia vel nuru, id eſt nupta filio, concubuerit 1.5. 2.42. Si cum ſorore domini in ejus domo manente (quæ in capillo dicitur) ſe immiſcuerit 1.5 2. 42. 2. 2. *verſ.* rurſus. Quid ſi unum tantum ex dominis cucurbitavit? illius tantum parte privabitur 2.38. Quid ſi fratrem domini interfecit? feudo non privatur 2. 37.

Si adverſus feudi & inveſtituræ conditionem.

Si citra cauſam juſtam impedimenti id propter quod beneficium datum fuerit, ſervitium facere recuſaverit 2.24.2. *verſ.* ſed non eſt (hoc tamen fallit, ſi beneficium tale fuit, ut nullum pro eo ſervitium præſtaret 2.107.2. 24. 1. 2. 3. *in fin.*) Si dominis ſuis petentibus deſervire noluerit 1.21. Si major xiv. annis 2.55. dolo 2.97. citra juſtum impedimentum, puta mortem, capitales inimicitias, infantiam, juſtam abſentiam 1.22.2.52. per annum & diem ceſſaverit in petenda inveſtitura 2. 24. Si fidelitati faciendæ obnoxius, non juſto errore ductus 2.92. ter citatus jurare fidelitatem noluerit 2. 24. 1. 2. 3. *in fin.* Si dominum ejuravit, id eſt ſi non dubius negavit ſe à domino feudum habere 2. 34. *in fin.* feudum, inquam, non rem aliam domini. ſuum inquam feudum non alterius 2. 26. 3. Si indicta publica expeditione vocatus à domino ſpatio juſto ac competente venire contempſerit, aut pro ſe acceptabilem domino non miſerit, aut hoſtenditias non ſolverit 2. 54. 2. 55. 1. 2. 40. Si à domino in jus eum vocante ter citatus, non comparuerit intra annum 2. 22.

Si adverſus adgnatos proprios.

Si fratrem proprium (aliud ſi fratrem domini) 2.37. dolo malo interfecit 2. 37.

Si quæ ſimiles cauſæ.

Si qua ſimilis vel major cauſa fuerit, feudo privabitur. 1.17. 2.24.2. *verſ.* ſed quia facit. *Novell.* 115. *cap.* 3. *l. ult. C.* de ingratis liberis. *Novell.* 22. *cap.* 15. *Novell.* 117. *cap.* 119. *l.* 8. *C.* de repudiis. ut *C. de revoc. donat.*

Quibus

Source : BIU Cujas

Quibus ex cauſis vaſallus feudum non amittit.

Non omni ex cauſa ex qua opinto vaſalli gravatur feudum amittit. nam & ſæpe dejerat (ut cum beneficii portionem alienat abſque domini ſcientia) beneficium retinet, tametſi fidem promiſſam ſervare non videatur 2.24.2. *in fin.* Sic cogitationis pœnam non patitur, ideoque ſi dominum offendere voluerit, nec offenderit, feudo non privabitur 2.51. *verſ.* ſi voluerit. Sic non privatur feudo ſi fratrem domini ſui interfecit 2.37. Si dominum injuſte bellum facientem non adivit 2.28. Si eundem non adjuvit adverſus antiquiorem dominum, is enim cæteris à vaſallo præferendus 2.28. *in fin.* Si non requiſitus à domino anni ſpatio domino ſe non repræſentavit 2.26.4 *verſ.* etſi. Si non magno periculo domino imminente ſervitium non obtulit, ſi tamen ſervire paratus ſit 2.26. *verſ.* licet 2.28.1.37.1. Si æs alienum domini ſolvere neglexit, aut etiam non ſolvit, licet eo non ſoluto dominus forte in perjurium poſſit incidere 2.26. *verſ.* licet 2.36. *in fin.*

Imperatorem amittendi feudi pœnis etiam obnoxium.

Imperator ſuccedens in aliquo ducatu, niſi fidelitatem faciat, feudum amittit. poteſt tamen eo caſu alium ducem in ducatu conſtituere, qui feudo ſerviat & domino fidelitatem faciat 2.100.

Qui non amittunt beneficium ſine culpa.

Capitanei Regis à Rege, ſed nec capitanei improprie ſumpti ab ipſis Capitaneis Regis poſſunt deveſtiri ſine culpa. Minores poſſunt ſine culpa niſi fecerint hoſtem Romæ 4.7.

Quot teſtibus cauſæ ingratitudinis ſuperiores probandæ.

Quinque teſtibus integræ opinionis cauſæ ingratitudinis probandæ 2.57.

Quibus ex cauſis dominus cauſam amittat.

Dominus quoque feudum variis modis amittit, citra delictum ſcilicet vel ex delicto. Citra delictum feudum amittit, ſi refutationem feudi faciat 2.9.1. Ex delicto, quibus ex cauſis vaſallus feudum amittit, ob eaſdem ipſe dominus in vaſallum delinquens feudi proprietatem amittit, eaque vaſallo committitur & adquiritur 2.26. domino committente feloniam & 2.47. In his enim omnibus dominus fideli ſuo vicem reddere debet, quod ſi non fecerit, merito cenſetur malefidus 2.6. Quinetiam dominum Curiæ vel majoris poteſtatis judicio non adquieſcentem vaſallus deprædari poteſt 2.22.

Ingrati vaſalli vel domini bona cui committantur.

Vide infra Titulum de bonis damnatorum.

De uſucapionibus, & uſucapionibus.

Præſcriptione nulla obſtante dominus alienationem feudi factam illegitime, revocare poteſt: ſed & hoſtenditias, id eſt pœnam vaſalli non reſpondentis ad delictum 2.40.

De præſcriptione temporis v.2.55.2.83.2.87.
De quocunque tempore 2.28.3.
De quantocunque tempore 2.26. *verſ.* licet 2.28.3.
De antiquis temporibus 2.10.
De longo tempore 18.1.28. Longi temporis præſcriptione feudum bona fide adquiri poteſt 2.85. Etiam longi temporis facto, vaſallus conditionem domini ejuſve ad quem feudum reverti debet, deteriorem facere non poteſt 2.8. *in princ.* & 1. verbi gratia ſervitutem imponere 2.8.1. tertiam aut quartam uxori donare propter nuptias 2.8.2.
De hora 1.11.
De ſeptem diebus 2.24.1.
De ſpatio tertio ſeptem vel decem dierum 2.22.
De quatuor ſeptimanis 2.27. quicunque *verſ.* quod ſi.
De triginta diebus 5.13.
De Menſe Martio, Auguſto 2.28.3.
De ſex ſeptimanis 2.27. *verſ.* quod ſi.
De quatuor menſibus 5.13.
De anno 1.1.1.1.2. *in princ.* 1.26.11.2.22.2.27.4. *verſ.* etſi 2.27.4.2.44.2.55.1.2.73.2.76.2.97.
De anno & die 2.24.2.40.2.52.3.2.54. *in fin. princ.*
De anno & menſe 1.22.
De quinquennio 2.53.1. *in fin.*
De decennio 5.13.
De XVIII.2.53.
De XX. annis & ultra 1.21.
De majore XXV. annis 2.55. *in princ.*
De XXX. annis & triginta annorum præſcriptione 1.28. 2.26.4.2.90.1.
De XL. annis 2.58.2.
De LXX. annis 2.53.

De re judicata.

SI vaſallus cauſam amiſit per ſententiam 2.25. Vaſallus ſi de ſuo beneficio agit aut convenitur, ſive obtineat ſive non, licet ignorante domino, firmum erit illud judicium 2.26.6. *verſ.* ſi vaſallus.

De confeſſis.

NOvam inveſtituram, domini etiam confeſſione probari poſſe quidam ajunt, quidam negant 2.32.

De exceptionibus.

VAſallus ſi feudi nomine convenitur, utiliter agendi & excipiendi habet poteſtatem 2.43. defenſionem poteſt opponere 2.8. *verſ.* rei.

De exceptione pacti de non petendo ſeu renuntiationis 1.5.1.2.9.1.2.38.2.29.2.44.

De obligationibus & actionibus.

HEredes & ſucceſſores obligantur ex inveſtitura ſuorum auctorum 1.3.1.25. *in fin.* 2.35.2.58.
De rei vindicatione 2.8.2.43.
De condictione ex cauſa 1.21.
De actione ex Empto 2.55.

De ſolutionibus.

AEs alienum domini ſolvere vaſallus non tenetur, tamerſi dominus non ſolvendo, in perjurium poſſit incidere 2.26. *verſ.* licet 2.39. *in fin.*

De furtis.

UT furtum legitimum puniatur 2.53.1. Ut qui quinque ſolidos valens aut plus furatus fuerit, laqueo ſuſpendatur, qui minus ſcopis & forpice excorietur & tondeatur 2.27.8. De Rapina 2.27.2. De Publicis latronibus 2.27.6.

Arborum furtim cæſarum.

UT qui vineas aut pomaria exciderit præſcriptioni & excommunicationi incendiariorum ſubjiciatur 5.10. *in fin.*

De incendio rate & nave expugnata.

DE incendiariis pleniſſime v. 5.10.
De rate expugnata v. 5.17.9.

De injuriis.

UT Injuria legitime puniatur 2.53.1. Si quis aliquem intra pacis edictum vulneraverit 2.27. Si quis aliquem abſque ſanguinis effuſione fuſtibus percuſſerit, vel crines ejus aut barbam expilaverit 2.27. Si abſque percuſſione quis alium invaſerit Zitterhand, id eſt calida manu ac verberibus contumeliiſque male tractaverit 2.27.

De Receptatoribus violatorum pacis.

2.27.2.2.53.2. *verſ.* receptatores.

De Collegiis.

DE conventiculis & conjurationibus 2.53 2.

De accuſationibus.

VAſallus dominum accuſare aut teſtimonium in eum ferre, in cauſa criminali non poteſt, in civili modica poteſt 2.31.1.

Eoque pertinet quod ſupra dictum eſt, vaſallum delatorem domini, & per ſuam delationem grave diſpendium dominum ſuſtinere facientem, feudum amittere 2.24.2. *verſ.* ſi delator.

Si ruſticus militem: vel miles ruſticum, vel miles militem de pace violata accuſet v.2.27.3.

Ad L. Jul. Majeſtatis.

DE crimine Majeſtatis v.2.56. Qui ſint rebelles, v. *lib.* 5. *Tit.* 20.

Si civitas oppidum, Dux Marchio, Comes Capitaneus, valvaſor major aut minor pacem violaverit 2.53. Si Epiſcopus pacem violaverit 2.53.2. v. Epiſcopos. Si clericus de pace violata damnatus ſit 2.27.1. Si quis hominem intra pacis Edictum conſtitutum vulneraverit: injuria affecerit, vel occiderit 2.27. *verſ.* ſi quis alium. Si quis pacem jurare aut ſervare noluerit 2.53.2. *verſ.* qui pacem. Si quis violatorem pacis receperit apud ſe 2.27.2.2.53.2. *verſ.* receptatoribus.

Ad L. Cornel. de ſicariis.

DE Homicidio 2.53.1. *verſ.* Homicidium. De veneno 2.24.2.

De vi publica.

ARmorum uſus quemadmodum ruſtico, mercatori peregrinanti, cujus denique in placito comitis permiſſus 2.27.5.

Ad L. Cornel. de falſis

DE inſtrumento falſo 2.58.3.

De Annona.

NE quis ultra pretium annonæ in provincia ſtatutum, carius annonam vendat 2.27.4.

De Pœnis.

DE pœna laquei 2.87.8. manus amputationis 2.27. de fuſtigatione, tonſione 2.27.8. domus deſtructione 2.53. Librarum centum XXX.L.XX.III. v.2.53.X. III. v.2.53.1.XX. v. vide 2.27.1.2.27.4.

De bonis damnatorum.

EX delicto vaſalli feudum ad dominum reverti ſolet 1.17.1.21.2.98. Si crimen quod vaſallus admiſit, dominum (verbi gratia ſi contra legem Lothatii feudum alienavit 2.24.3.2.38.) non extraneum ſpectat, feudum (ſi tamen paternum fuit) domino committitur: ut hanc habeat ſuæ injuriæ ultionem: ſin minus, non ad filios aut deſcendentes damnati 2.26.6. *verſ.* ſi vaſallus 23.1. ſed ad vaſalli proximos 2.24.2.37. *in fin. princ.* adgnatos qui quarto gradu 2.26.6. *verſ.* ſi vaſallus: alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere, donec aliquis maſculus delinquenti ſupereſt, cui ſententiæ alii contradicunt 2.98.

Si vaſallus unum tantum dominum cucurbitaverit, ejus tantum parte privatur 2.38.

Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa aufertur, cæteris non fit præjudicium, eo tamen vivo vel ſuis heredibus, feudum ad cæteros veniet 2.78.

Ob prælati Eccleſiaſtici delictum, feudum, Prælato tantum vivente, committitur, eo mortuo ad Prælati ſucceſſores revertitur 2.40.1.

Ob delictum in vaſallum admiſſum dominus feudum amittit, ipſique vaſallo adquiritur 2.26. *verſ.* domino committente 2.47.

Imperator niſi fidelitatem faciat, aut alium in feudo adquiſito ac delato ſibi conſtituat, feudum amittit 2.100.

Res & pretium vendentium & ementium rem in fraudem proximiorum, ſi in eo perjurii convincantur, fiſco committitur 5.13.

De bonis vacantibus, indigno ereptis, contrahentium inceſtas nuptias, damnatorum, proſcriptorum, committentium crimen majeſtatis & aliis v. 2.56.

De appellationibus.

AB iniqua ſententia parium ad Imperatorem appellari 1.22.1.26.

De jure fiſci.

V. Titulum quæ ſint Regalia 2.56. & 5.13.

De re militari.

NE ſervi ſacerdotum, diaconorum & ruſticorum filii cingulum militare aſſumant 5.11. *in fin.*

De extraordinariis cognitionibus & ſi Judex, &c.

DE illicitis exactionibus 2.53.2. *in fin.*

Si judex vel magiſtratus juſtitiam facere neglexerit 2.53.1. *verſ.* judices.

Si quis advocatiam vel aliud beneficium inornate tractet 2.27.7.

Venatio quibus & quemadmodum interdicta 2.27.5. *verſ.* Nemo retia.

Pabulatio quatenus peregrinanti permiſſa 2.27.8. *in fin.*

De verborum ſignificatione.

NOmenclaturam Perſonarum & rerum vide in Titulo de ſtatu hominum & rerum diviſione ſupra.

Advocatia 2.27.7. eſt dignitas urbis aut Eccleſiæ præpoſitura *c.* ſalvator 1. *quæſt.* 3. *c.* in quibuſdam de pœnis *c.* præterea de jure patronatus. Hinc advocatus Auguſtæ apud Urſpergenſ. Advocatia Betunæ, in Chronicis Fland. Tugurinenſis in Auſtria Lazii. Advocatus & Advocatia in donatione Caroli magni apud Mutium Chronic. 9.

Allodium de quo 2.54. & 2.17. *in fin.* & 2.26.1.2.29. id dicitur cujus poſſeſſor nemini leudes eſt. Inde, allodium proprietas dicitur 1.4.2.2.29. proprium 2.42. Jus proprii 2.44. hereditas 2.45.2.51.3. res mancipi à Sigeberto.

Armandiæ vel Armaniæ 2.56. Fabricæ, publica armamentaria *Novell.* 85.

Cambium 1.4.2. 1.22. *verſ.* ſi quis, id eſt permutatio.
De Camera feudum 2.58.2.1.
De Cavena feudum 2.58.2.1.11.
In Capillo ſoror 1.24.2. id eſt innupta.
Clientulus 1.10. vaſallus.
Credentia 1.17. arcanum, ſecretum.

Cucurbitare dominum ſeu cum uxore domini concumbere: vel concubitum ejus tentare 1.5.2.57.

Curtis 1.2.1. domus, palatium, caſtrum.
Felonia 2.26.6. 2.37.2.38. 2.39.2.47.
Fidelis 1.1.11. id eſt, vaſallus.
Decania 2.8.
Dominicaria vice 2.81.

Gaſtaldiæ feudum 1.2.2.94. quod alicui tanquam actori aut procuratori prædii domini datur.

Gaſtaldus vel actor domini 1.10.
Geniculus 1.1.4. id eſt, gradus.

Guardiæ feudum 1.2.1.4.3.1.11.2.94. quod alicui tanquam cuſtodi caſæ dominicæ datur.

Guarentizare 1.34. id eſt, eſt evictionem præſtare.

Hoſtenditiæ, adjutorium quod faciunt vaſalli dominis, cum rege in hoſtem pergentibus 2.40.

Hoſtem facere 1.7.2.40. id eſt in expeditionem bellicam ire.

Invadiare 2.27. *in fin.* eſt pignori obligare.

Judex Curtis 1.18. Is judicabat inter convaſallos de feudalibus controverſiis.

Verbum *Legitimus heres.* in feudis maſculum ſignificat 1.13.2.34. *verſ.* profecto 2.26. *in fin.*

Manſus 1.4.5. hereditas, prædium.

Marchio à marcha: quæ ut plurimum juxta mare poſita 2.10.

Ad Morganaticam matrimonium 2.29. Albertus Argentinenſis.

Morganatico jure donatum. Morgangheba donatio collata in uxorem mane die Nuptiarum.

Paragium [ſeu Pedagium vel Paradogium] adquirere 2.10. Jus parium conſequi.

Plebei

Source : BIU Cujas

Plebei 2.10. qui novitet feudum acceperunt à Capitaneis.

Precaria 1.9. *in fin.* ceſſio uſusfructus.

Regaliæ 2.56.

Sacramentales 1.4.2.10.1.28.

Senior 1.17. id eſt, dominus.

Soldata dicitur, quia plerunque in ſolidorum donatione conſiſtit. 2.10. *in fin.*

Tituli Eccleſiæ 1.6. prædia clericis ad alimenta deputata.

Valvaſor v. nomenclaturam perſonarum *Tit. de ſtatu hominum.*

Valvaſinus 2.10.

Vaſallus v. Nomenclaturam perſonarum *Tit. de ſtatu hominum.*

Villicaria vice 2.81.

De regulis juris.

REgula aut definitione certa cauſæ feudi amittendi non poſſunt comprehendi: ſunt tamen ut ita dicam, egregiæ quædam ingratitudinis cauſæ, quibus beneficium ſecundum mores curiarum ſolet adimi 2.23.

Fœminæ locus non patet in feudi ſucceſſione, donec maſculus ſupereſt ex eo qui primus de hoc fuerit inveſtitus 2.17.

Invitus alium quam quem voluerit, ſibi adquirere vaſallum dominus non cogitur 2.12.

Non vult heres eſſe, qui ad alium transferri voluit beneficium 1.51.2.29.2.44.

Factum fratris fratri in feudo paterno non nocet 2.93. Culpa unius coheredis, cæteris non præjudicat 2.78.

Secundum libertatem reſpondendum 5.14.

Perſona ſervilis poſt delatam ſucceſſionem etiam manumiſſa, in feudo non ſuccedit 2.106.

Qui ex liberalitate conveniuntur domini, in id quod facere poſſunt condemnandi 2.58. Iniquum eſt ſi quis ex dono ſuo conveniatur 2.58.3.

Quod ab initio de jure non valuit, tractu temporis convaleſcere non debet 2.55.

Qui in alterius locum ſuccedunt juſtam cauſam habent ignorantiæ 2.92.

Vaſallus vaſalli mei, vaſallus meus eſt 2.52.2.51.

Ætati 1.22. & imprudentiæ ſuccurritur 2.26.6.

Minor fidelitatem facere non cogitur donec venerit in majorem ætatem in qua doli capax ſit 2.26.4. *verſ.* ſi minori.

Dolus abeſſe videtur ſi juſta cauſa impediat 2.52. *in fin.*

Æquitas in paribus cauſis paria jura deſiderat 2.54.

Quod quiſque juris in alium ſtatuit, ipſe eodem jure utatur 233.1.

Inter dominum & vaſallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium intervenire debet 2.52. *in fin.* 2.97.

Ex omni felonia ex qua vaſallus feudo privatur, ex eadem dominus feudo etiam privatur 2.47.2.26.6. v. domino, non eſt æquum videre egentem quem prius habueris in conjugem vel amicum 2.58.1.

Id quod de communi expenſum, pro parte communi reſtituendum 2.12.

Qui ſuum beneficium alii dat, non debet alia lege dare niſi qua ipſe habet 2.34.2.

Quod dicitur alienatione feudum aperiri domino: id intelligendum eſt, cum à ſcientibus alienatur beneficium 2.42. *in fin.*

Eccleſia non deſinit eſſe heres 1.13. adde quædam de Eccleſiæ laude ex 1.13.

Deſinit eſſe miles ſeculi qui factus eſt miles Chriſti 2.21.2.109.

Non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod boni eſt 2.27.

Qui qualibet ratione de ſuis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poteſt inveſtituram facere 2.3.

Pluralis locutio duorum numero contenta 2.58.2.

Pares majorem juriſdictionem habent de ſuo pari, quam de ſuo domino 2.79.

Actore nihil probante qui convenitur, obtinet, vel abſolvitur 2.33. *verſ.* ubi nihil.

Ligius homo duorum eſſe nemo poteſt 2.99.

Unuſquiſque ſibi ſuiſque heredibus videtur proſpexiſſe 2.18.2.90.

Juſta ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ poſſeſſionis perjurio, domino in poſſeſſione damnum adferre non debet 1.26. *in fin.*

Feudum non ſub prætextu pecuniæ, ſed amore & honore domini adquirendum 1.27.

Legum Romanarum non eſt vilis authoritas, ſed non adeo vim ſuam extendunt, ut uſum vincant aut mores 2.1.

Parem corrumpi pecunia, odio, gratia non eſt ſuſpicandum 2.58. *in fin.*

Promptiores ſumus ad abſolvendum quam ad condemnandum 2.28.1.

Inveſtitura fidelitatem præcedere debet 2.4.

In generali alienatione feudum non continetur 2.26. *verſ.* In generali.

Qui præſens actum impedire poteſt nec contradicit, is habetur pro conſentiente 2.9. *verſ.* ſi porro 2.26.5. *verſ.* ſi Titii 2.33. *verſ.* inde etiam.

Natura novas deproperat formas edere 2.24. *verſ.* ſed quia.

Ratihabitio, etiam tacita confirmat actum invalidum 2.39.

Portionem feudi alienans fidem promiſſam ſervare non videtur 2.24.2. *in fin.*

Legitime factum ſuperveniente facto, non retractandum 2.106.

Stipendium conſequi debet qui ſuum obſequium commodat 2.107.

Reſoluto jure dantis reſolvitur jus accipientis 1.13. 2.8.1.2.9. *in fin. princ.*

FINIS.

Source : BIU Cujas

TRACTATUS
AD JUS VARII,

De Ratione Ordinis à Jurisconsulto in Pandectis, Codice, & Institutionibus servati.

Ad Leges XII. Tabularum.

Ad Ulpianum.

AUTHORE

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC.

QUIBUS ACCEDUNT

J. PAULI receptæ sententiæ, cum selectis J. CUJACII notis.

Source : BIU Cujas

TRACTATUS
AD JUS. VARII,

De Ratione Ordinis a Jurisconsulto in Pandectis, Codice, & Institutionibus servati.

Ad Leges XII. Tabularum.

Ad Ulpianum.

AUTHORE

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC.

QUIBUS ACCEDUNT

J. PAULI receptæ sententiæ, cum selectis J. CUJACII notis.

Source : BIU Cujas

DE RATIONE ORDINIS A JURISCONSULTO IN PANDECTIS OBSERVATI.

Prima pars, τὰ πρῶτα,

Continens Judiciorum præparatoria.

Præmium est Constitutio ad anteceſſores juris de docendi juris methodo.

LIBER PRIMUS.

- *De Juſtitia & Jure* 1. l. 12.
- *De origine Juris Civilis, omnium Magiſtratuum, & ſucceſſione Juriſprudentum* 2. l. 2.
- *De Legibus, de Senatuſque Conſultis & longa conſuetudine* 3. l. 41. id eſt, jure ſcripto, & non ſcripto. Quid Lex & Senatuſconſultum, effectus legum: contraria.
- *De Conſtitutionibus Principum* 4. l. 4.

De ſtatu hominum 5. l. 27. id eſt, jure, qualitate, conditione. Hic autem de liberis, ſervis, mancipiis, ingenuis, & libertinis agitur.

- *De his qui ſui vel alieni Juris ſunt* 6. l. 11. Hic de patribus familias, & filiisfamilias.
- *De Adoptionibus, Emancipationibus, & aliis modis quibus Jus patriæ poteſtatis ſolvitur* 7. l. 46. Adoptantur qui non ſunt ſui Juris, Arrogantur qui ſunt ſui. Emancipatio eſt quaſi manumiſſio, quæ contigit morte patris naturali, & civili, item adeptione dignitatis magnæ.

De rerum diviſione & qualitate 8. l. 11. Sunt autem res vel privatæ, publicæ, ſingulorum univerſitatis, corporales, incorporales, Juris divini, humani, ſaeræ, ſanctæ, religioſæ.

De Judiciis, in quibus conſiderandus eſt Judex, Actor, & Reus.

Iudex. De Officio eorum, qui præſunt Judiciis, in ſpecie, præſunt autem vel

In Urbe.

Ordinarii.

- *De Senatoribus* 9. l. 12.
- *De Officio Conſulis* 10. l. 1.
- *De Officio Præfecti Prætorio* 11. l. 1.
- *De Officio præfecti Urbi* 12. l. 2.
- *De Officio Quæſtoris* 13. l. 1.
- *De Officio Prætoris* 14. l. 4.

Extraordinarii.

- *De Officio præfecti Vigilum* 15. l. 4.

Extra Urbem.

- *De Officio proconſulis, & legati* 16. l. 16. In provincia ſeptem dabantur legati.
- *De Officio præfecti Auguſtalis* 17. l. 1. in Ægypto.
- *De Officio Præſidis* 18. l. 21.
- *De Officio Procuratoris Cæſ. vel rationalis* 19. l. 3.
- *De Officio Juridici* Alexandriæ 20. l. 2.
- *De Officio ejus cui eſt mandata juriſdictio* 21. l. 5.

Tam in urbe quam extra.

- *De Officio Aſſeſſorum* 22. l. 6. Non erant Magiſtratus, ſed Conſiliarii.

LIB. II.

De Juriſdictione, id eſt officio in genere vel communiter omnium Judicum 1. l. 20. Hic de mero & mixto, & ſimplici Juriſdictione agitur.

- *Quod quiſque Juris* in alium *ſtatuerit* vel obtinuerit, *eodem jure utatur* 2. l. 4.
- *Si quis Jus dicenti non obtemperaverit* 3. l. 1.

Actor. *De in Jus* (id eſt, ad ipſum prætorem) *vocando* (adverſario ſcilicet interdum ſine ullo apparitore, & vi deducendo ſi nolit ſequi) & differt à Tit. *de Edendo.* ℈. 4. l. 25.

Reus.

Pœna non comparentis.

- *Si quis in jus vocatus non ierit* (ut ſi cauſa ſit liberalis famoſa, ideo ad alium Judicem eundum ſit, vel locus ſit inhoneſtus, vel tempus feriatum) *ſive eum vocaverit quem ex edicto non debuit* 5. l. 3.

Satisdatio.

- *In Jus vocati ut eant aut ſatis vel cautum dent* 6. l. 4. ſiſti ſcilicet ſe Judicio.
- *Ne quis eum qui in jus vocatus eſt* (alias vocabitur) *vi eximat* 7. l. 6. Eximere quocumque modo, eripere per vim: hic tantum Actori conſulitur, & hic agitur quanti in litem juratum. Habet locum ante vocationem & ſatisdationes receptas.
- *Qui ſatisdare cogantur, vel jurato promittunt* (ob dignitatem, vel quia fidejuſſores invenire idoneos non poſſunt) *vel ſuæ promiſſioni committuntur* 8. l. 16.
- *Si ex noxali cauſa agatur quomodo caveatur* 9. l. 6. Id eſt pro ſervis.
- *De eo per quem factum erit* (vi vel ſine vi) *quominus quis in Judicio ſiſtat* 10. l. 3. Hic conſulitur reo & vocanti, & agitur ad intereſſe. Habet locum poſt vocationes & ſatisdationes receptas.

Excuſatio.

- *Si quis cautionibus in Judicio ſiſtendi cauſa factis non obtemperaverit* 11. l. 15. ob caſum fortuitum vel abſentiam longiorem.
- *De Feriis & dilationibus & diverſis earum temporibus, & ex quibus cauſis feriæ non impediuntur* 12. l. 10.

Actor. *De Edendo* 13. l. 13. De actionis, Inſtrumenti & rationum editione.

Uterq. *De Pactis* 14. l. 63. Pacta ſunt rei non litigioſæ ſed certæ.

De tranſactionibus 15. l. 17. rei litigioſæ, incertæ.

LIB. III.

De Poſtulando 1. l. 11. Poſtulare prohibentur vel Edicto, vel lege. Edicto pro ſe & aliis minores 17. annis: ſurdi, quia Magiſtratum exaudire non poſſunt. Pro aliis fœminæ, cæci, infames: pro certis perſonis, veluti pro parente, fratre, ſorore, uxore, ſocero, patrono, patronâ, eorumque liberis. Vel lege, Judices, arbitri, & alii ſententia Judicis ſuſpenſi ab officio.

De his qui notantur infamia 2. l. 25. Qui ſcilicet vetantur poſtulare.

De procuratoribus (actoris ſcilicet ad Judicia non ad negotia, de quibus infra mandati) *& defenſoribus reorum* 3. l. 8.

Quod cujuſque univerſitatis nomine vel contra eam agetur 4. l. 9. id eſt, de Syndicis collegiorum, communitatum.

De negotiis geſtis (abſentis ſine mandato, idque bona fide 5. l. 51.

De Calumniatoribus 6. l. 9. id eſt, de iniquis & malitioſis actoribus, vel quia nullam habent actionem, vel quia deſiſtunt vel arguuntur accepiſſe pecuniam, aut depecti ut per calumniam raperent aliquem in Jus, ejus vexandi cauſa, vel ab eo aliquid extorquendi.

LIB. IV.

De Reſtitutionibus in integrum 1. l. 9. Competunt autem vel

Jure Actionis.

- *De eo quod metus cauſa geſtum eſſe dicetur* 2. l. 23.
- *De dolo malo* 3. l. 41. non de actione doli mali, in qua dolus actione in factum vindicatur, non reſtitutione in integrum, ut hic Tit. differat à Titulo de doli mali & metus exceptione.

Officio Judicis.

- *De minoribus* 25. *annis* 4. l. 52. ratione ætatis datur hæc reſtitutio.
- *De Capitis diminutione* (ob ſtatus mutationem ſcilicet) Conſiſtit caput ſive ſtatus in libertate, civitate, & familia. Capite minuitur qui in hujuſmodi ſtatu non manet: datur hæc reſtitutio iis qui propter minimam capitis diminutionem debitoris actiones ſuas amiſerunt reſciſſa capitis diminutione 5. l. 11.
- *Ex quibus cauſis majores* 25. *annis reſtituuntur* 6. l. 46. ob militiam ſcilicet, abſentiam Reipublicæ cauſa, Juſtum metum.

Ex Edicto.

- *De alienatione Judicii mutandi* (quo ad ſe) vel ſuſcipiendi (quo ad ementem) *cauſa facta* 7. l. 13. qua alienatione adverſarius nobis objici poteſt, vel potentior, vel alienæ provinciæ.

Judices compromiſſarii.

- *De receptis, qui arbitrium receperunt, ut ſententiam dicant* 8. l. 57.
- *Nautæ, caupones, ſtabularii, ut recepta reſtituant* 9. l. 7. Homonymia vocabuli recepti in priori titulo fecit ut hic titulus ſubderetur alieno & quaſi deſerto loco.

SECUNDA, DE JUDICIIS.

Quibus ſcilicet res noſtras petimus, & quidem civilibus & realibus: in iis enim propter rem movemus controverſiam adverſus eum qui nullo nobis contractu eſt obligatus, ſic dicta quia à mero Judicis officio proveniunt.

LIB. V.

De Judiciis & ubi quiſque agere vel conveniri debeat 1. l. 82. id eſt, de foro competenti & ordinario.

Actiones quibus Judices addicuntur, ſunt vel

Vindicationes quibus res noſtras petimus, ſuntque vel

Univerſales ſeu univerſitatis, vel

Civiles.

- *De Inofficioſo teſtamento* 2. l. 32. Hac petitione ex l. Glicia reſcinduntur teſtamenta, in quibus vel pater à filio, vel filius à patre exheredatus: in iis enim utrique videntur eſſe ſui officii obliti, eaque reſciſſio poſtulatur à Judice.
- *De Hereditatis petitione* 3. l. 6. Eſt generalis & aſſis vindicatio, qua petimus nos heredes declarari & hereditatem nobis reſtitui ab eo qui pro herede vel poſſeſſore eam poſſidet.
- *Si pars hereditatis petatur* 4. l. 10.

Prætoriæ quæ dantur iis qui ſunt ſimiles heredibus.

- *De poſſeſſoria hereditatis petitione* 5. l. 2. Qua bonorum poſſeſſor tantum conſequitur, quantum heres per ſuperiores: datur autem à Prætore.
- *De fideicommiſſaria hereditatis petitione* 6. l. 3. quæ datur iis quibus ex SC. Trebelliano reſtituitur hereditas: nam ii imitantur heredes.

Source : BIU Cujas

LIB. VI.

Rei singularis.
- Corporalis, dantur dominus aut quasi, non tamen possidentibus.
  - *De rei vindicatione* 1. l. 80. id est, proprietatis assertione, quæ datur proprietario civiliter & directo.
  - *De Publiciana*, id est, Prætoria, *in rem actione* 2. l. 19. Datur bonæ fidei possessori, qui proprietario similis est, qui amisit possessionem.
  - *Si ager vectigalis*, (id est,) *Emphyteuticarius petatur* ab Emphyteuticario qui proprietarium imitatur, cui etiam datur vindicatio in rem utilis 3. l. 3.

LIB. VII.

Incorporalis, ut servitutum quæ dantur possessori & domino, suntque
- Personarum, ita dictæ quod res personis serviant.
  - *De usufructu, & quemadmodum quis utatur fruatur* 1. l. 81. est autem dividuus.
    - *De usufructu accrescendo*, id est, jure nanciscendæ partis ejus qui non concurrit in usufructu, vel concurrere desiit 2. l. 13.
    - *Quando dies ususfructus legati cedat* 3. l. 1. Ab adita scilicet hereditate, proprietatis vero dies à morte testatoris: ut jure veteri diem legati cedere cum dicimus, significamus post eum diem moriente legatario legatum transmitti in heredem ejus.
    - *Quibus modis ususfructus vel usus amittatur* 4. l. 31. Capitis diminutione, morte, rei mutatione, non utendo, in jure cessione, dominii acquisitione.
    - *De usufructu earum rerum quæ usu consumuntur vel minuuntur* 5. l. 12. legatario adjudicando scilicet & tradendo, si prius tamen cautionem ex SC. dederit.
    - *Si ususfructus petatur*, confessoria actione scilicet. *vel ad alium pertinere negetur*, negatoria 6. l. 7.
  - *De operis servorum* 7. l. 6. quæ imitantur usumfructum, distant tamen: non enim eodem modo amittuntur, sunt individuæ, cedunt ex die petitionis, ad usum accedunt. Idem dicendum de operis animalium, vecturis jumentorum.
  - *De usu & habitatione* 8. l. 24. individua est.
    - *Usufructuarius* & usuarius *quemadmodum caveat* 9. l. 12. se usurum scilicet boni viri arbitratu & domino se restituturum possessionem amisso aut finito jure suo.

LIB. VIII.

Prædiorum: suntque jura quibus prædia prædiis serviunt.
- *De servitutibus* (prædiorum scilicet) *& quomodo constituantur* 1. l. 21.
- *De servitutibus urbanorum* 2. l. 40. quæ usu non loco distinguuntur.
- *De servitutibus rusticorum* 3. l. 38.
- *Communia prædiorum tam urbanorum quam rusticorum* 4. l. 19.
- *Si servitus vindicetur* confessoria scilicet, *vel ad alium pertinere negetur*, negatoria scilicet actione 5. l. 22.
- *Quemadmodum servitus amittatur* 6. l. 21. confusione, acquisitione dominii & prædii non utendo, usucapione, cessione.

LIB. IX.

2 Actiones noxales personales, quæ naturam realium induunt, nec ex contractu nec ex maleficio dantur, occasione scilicet rerum circa ullam conventionem, ex aliquo facto seu delicto leviore, quod criminale judicium nequaquam constituat, ideo non ex contractu sicut aliæ actiones, sed facto & culpa aliqua gignuntur, dantur nominis jure directo adversus dominos & damnum datum persequuntur.
- *Si quadrupes* (est vetustissimum nomen actionis) *pauperiem* (id est, damnum sine injuria: brutum enim quia ratione caret, injuriam facere non potest) *feciſſe dicetur* 1. l. 5.
- *Ad l. Aquiliam* (id est, de damno dato, ut puta occiso homine, servo vel pecude, vel usto, fractove, rupto, vel alio damno mihi dato cum injuria tamen, vel si intercepta nobis utilitas 2. l. 58.
- *De his qui effuderint vel dejecerint* 3. l. 7.
- *De actionibus noxalibus* 4. l. 43. in genere scilicet, fuisset enim immensum omnes enumerare.

LIB. X.

3 Actiones mixtæ in rem & personam, quibus rerum fieri divisionem petimus.
- *Finium regundorum* (Judicio scilicet & inter affines quod datur pro finibus regundis seu terminandis 1. l. 13.
- *Familiæ erciscundæ* 2. l. 58. judicio scilicet inter coheredes vel similes personas.
- *Communi dividundo* 3. l. 31. judicio scilicet inter eos cum quibus rem habemus communem, vel ex societate vel sine societate.

4 Actiones præparatoriæ ad rem vindicandam.
- *Ad exhibendum* 4. l. 20. qua actione rem ipsam non quidem vindicamus, sed ad ejus vindicationem nobis viam facimus & præparamus.

LIB. XI.

De interrogationibus in jure, (περὶ βήματος) faciendis & interrogatoriis actionibus, quæ dantur ex responso sicut ex confessoria: neutra tamen proprie actio 1. l. 23. hodie non est in usu: nam ante judicium nemo cogitur de jure suo respondere.

De quibus rebus ad eundem judicem eatur 2. l. 2. de iis scilicet quas cum aliis habemus dividendas.

De servo corrupto 3. l. 7. id est, de damno servorum animis & moribus dato: nam ff. tit. ad l. Aquiliam de damno eorum corporibus dato diximus, persequitur autem J. C. Judicia, quæ neque ex vero contractu, neque ex ullo insigni maleficio existunt.
- *De servis fugitivis* 4. l. 6. fugitivus servus dicitur, qui animo non redeundi fugit, erro qui animo redeundi.
- *De Aleæ lusu & aleatoribus* 5. l. 4. quo vitio servi potissimum laborant.

Si mensor, id est, finitor, *agrorum falsum modum dixerit* 6. l. 7.

5 Edicta quæ ad res religiosas & divini juris tectas sartasque conservandas pertinent.
- *De religiosis*, scilicet rebus, *& sumptibus funerum, & ut funus ducere liceat* 7. l. 46. qua actione etiam is tenetur qui in alienum locum mortuum intulit.
- *De mortuo inferendo & sepulchro ædificando* 8. l. 5. estque interdictum prohibitorium, quod veluti causam proprietatis continet.

TERTIA DE REBUS,

Quæ nobis ex contractu debentur, & actionibus quibus petimus & condicimus res nobis debitas quæque nobis competunt ad eas exigendas. Variæ sunt autem causæ ex quibus nobis quid debetur ex contractu.

LIB. XII.

Contractus autem constant vel
- Rei interventu, suntque ii contractus vel
  - Stricti juris.
    - *De rebus creditis*, Id est, Si certum petatur *& de condictione*, mutui. sc. 1. l. 42.
    - *De Jurejurando sive Voluntario, sive Necessario sive Judiciali* 2. l. 42. Jusjurandum teste Laberio est remedium & emplastrum æris alieni. Voluntarium illud est quod pars parti in Judicio defert. Necessarium quod refertur, ita dictum, quod necessario est præstandum. Judiciale quod à Judice defertur.
    - *De in litem Jurando*, Id est, Juramento præstando quoties aut necessarium aut à Judice delatum est, quo is qui jurat, rem in judicium deductam juxta affectionem æstimat, per quam æstimationem Reus punitur qui contumaciter non restituit 3. l. 11.
    - *De Condictione causa dati*, Id est, Rei datæ *causa non secuta* 4. l. 16.
    - *De Condictione ob turpem causam vel injustam* 5. l. 10.
    - *De Condictione indebiti*, solvit scilicet 6. l. 69. Is autem qui indebitum solvit, distrahendi potius quam contrahendi animo solvit.
    - *De Condictione sine causa* 7. l. 5. Id est, ejus quod sine ulla causa datum est.

LIB. XIII.

De Condictione furtiva 1. l. 20. quæ ad rem furto sublatam repetendam datur: furti enim actione pœnali, & ad exhibendum vendicatione cum iis agi potest.

De Condictione ex lege 2. l. 1. qua utimur cum lege non introducitur aliqua obligatio vel actio, nec cautum est quo genere actionis utamur.

De Condictione triticaria 3. l. 4. alii triticiariam legunt: per eam petuntur res omnes certæ, vel incertæ, & incorporales: & in ea Judex servit scripturæ contractus. Dicitur arbitraria, quia pro suo arbitrio Judex æstimat rem petitam ratione loci & temporis, eamque æstimationem recipiunt res omnes præter pecuniam, quæ cæteras res æstimat: sic dicta, quia in antiqua formula hujus condictionis tritici fiebat mentio, propterea quod qui hanc actionem sibi dari primus postulavit, forte ei res erat de æstimando tritico: ut hic notavit Cujacius.

De eo quod certo loco dari oportet, condicendo scilicet 4. l. 11. qua condictione id petitur quod alio vel loco vel die dari debuit, facta commemoratione ejus diei & loci quo dari debuit, atque ita plus loco vel tempore non petitur, idque introductum ne creditori illuderet debitor.

De pecunia constituta 9. l. 31. condicenda scilicet, quoties quis constituit se mihi soluturum id quod alius debebat.

Bonæ fidei.
- Nominati, quibus utimur quoties species dari, præstari, restitui, reddi, & alio modo intenditur, utpote non alienato ejus dominio sicut in superioribus. Procedunt autem ex contractibus
  - Nostris.
    - *Commodati*, Id est, rei commodo utendi datæ, *vel contra*, actione 6. l. 23. Commodatum est quasi mutuum ad usum, ut mutuum est commodatum ad abusum. Hac actione utimur quoties in re commodata aliquid dolo admissum est aut non redditur.
    - *De Pignoratitia actione, & contra* 7. l. 43. qua utimur cum dolus admissus in pignore dicitur. Pignus est proprie mobilium, quia pignus à pugno quod traditur dictum est, suntque ejus duæ actiones, directa quæ datur vero domino seu debitori, contraria creditori.

Source : BIU Cujas

LIB. XIV.

Aliorum, Id eſt, de condictionibus & actionibus nobis competentibus ob aliquid datum, geſtumve cum eo qui alteri ſubjectus eſt, vel quaſi.

De exercitoria, adverſus ſcilicet exercitorem vel nauclerum *actione*, qua tenetur ex contractu magiſtri, quem navi præpoſuit, vel ejus qui à magiſtro præpoſitus eſt 1. l. 7.

Ad l. Rhodiam de Jactu 2. l. 10. quæ lex vult jacturam factam nave laborante in mari ſarciri omnium (quorum interfuit jacturam fieri) contributione ideoque vectores ex eo agere poſſunt adverſus magiſtrum navis & exercitorem.

De inſtitoria actione 5. l. 20. adverſus eum qui inſtituit aliquem menſæ, tabernæ aut negotiationi, qui enim cum Inſtitore contrahit, fidem ejus à quo Inſtitor præpoſitus eſt, ſequi videtur. ideoque ut is qui inſtituit, commodum ſentire cupit ejus miniſterio quem inſtituit, & incommodum ex eodem ſentire debet. Datur heredi & in heredes.

De tributoria actione 4. l. 12. ſi domino ſciente cum ejus ſervo cui peculium commiſerat, contraxi, eique pecuniam credidi, concurram eum eo domino, creditore in peculium ejus ſervi quod quidem inter nos pro rata debiti diſtribuetur, nec dominus integrum debitum ex eo conſequetur, ſed ab eo petam pro rata inter nos diſtribui. unde tributoria actio dicitur.

Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicetur 5. l. 8. ſive is liber ſive ſervus fuerit datur in dominum vel patrem actio de peculio: & in rem verſo, ut infra dicetur & quod juſſu.

Ad SC. Macedonianum 6. l. 22. quo mutuum filiofam. & ei qui eſt in poteſtate, patris datum, à creditore condici non poteſt.

LIB. XV.

De peculio 1. l. 69. & ejus actione quæ mihi competit contrahenti cum tuo ſervo vel filio peculium habentibus te patre vel domino nolente vel invito, qua actione non teneris mihi ultra vires peculii quas ſupra nihil poſſum condicere.

Quando de peculio annalis ſit exceptio 2. l. 4.

De in rem verſ. 3. l. 21. ſi id quod vel ſervo tuo vel filio credidi, appareat in rem tuam & emolumentum verſum eſſe, poſſum condicere, etſi uterque nihil in peculio reliquerit.

Quod juſſu 4. l. 5. quæ actio, datur contrahentibus cum filio vel ſervo, voluntate patris aut domini præcedente vel ſequente.

LIB. XVI.

Ad SC. Velleianum 1. l. 32. quo mihi negatur condictio adverſus mulierem, quæ quoquo modo in ſe recepit alienam obligationem.

Hic erat dicendum de Innominatis: ſed quia ordinem Titulorum mutare nolumus; Lector animadvertet Juriſconſultum contractus innominatos retuliſſe in librum XXIX.

De compenſationibus 2. l. 34. Compenſatio eſt crediti condicti exceptio.

De rebus creditis ad cuſtodiam.

Depoſiti vel contra 3. l. 34. Duæ depoſiti actiones competunt, directa ei qui depoſuit, contraria qua is apud quem res depoſita eſt, agit ad repetendas expenſas utiles, quas in re depoſita fecit. affine eſt depoſito ſequeſtrum.

LIB. XVII.

Conſenſu: qui contractus rei interventum non deſiderant ut ſuperiores.

Mandati vel contra 1. l. 62.

Pro ſocio 2. l. 85.

LIB. XVIII.

De contrahenda emptione & de pactis inter emptorem & venditorem compoſitis, & quæ res venire non poſſint 1. l. 61.

De in diem addictione 2. l. 23. qua res in auctione fit emptoris, niſi quis intra certum diem ſupra adjecerit ad pretium.

De lege commiſſoria 3. l. 8. qua intra certum tempus non ſoluto pretio res inempta eſſe debet: ſic dicta quod qui in eam legem committit, in univerſam venditionem committat.

De hereditate vel actione vendita 4. l. 25.

De reſcindenda venditione, & quando liceat ab emptione diſcedere 5. l. 10.

De periculo & commodo rei venditæ 5. l. 9.

De ſervis exportandis, vel ſi ita mancipium venierit, ut manumittatur vel contra 7. l. 10.

LIB. XIX.

De actionibus empti, vel venditi 1. l. 57.

Locati & conducti 2. l. 65.

Innominati. Hic tractatus pars altera eſt diviſionis ſuperius poſitæ, qua diximus contractus qui rei interventu conſtabant eſſe vel ſtricti juris vel bonæ fidei. Bonæ fidei vero alios eſſe nominatos, de quibus jam diximus, alios innominatos, quorum hic fit mentio.

De æſtimatoria actione 3. l. 2. quæ ei competit, qui rem ſuam æſtimatam vendendam alteri dedit, non autem empti: etſi in ea ſit mentio pretii, non locati: etſi rem vendendam locaſſe videatur, non mandati: ad has actiones defectu verborum, quæ præſcriptis in factum verbis dicuntur, decurrendum eſt, cum negotium tam ambiguum eſt, ut neſciamus ad quam ſpeciem contractus ſit referendum.

De rerum permutatione 4. l. 2.

De præſcriptis verbis, actione ſcilicet, *& in factum actionibus* 5. l. 28. Eſt actio civilis in factum ex contractibus innominatis, deſcendens. ad hanc veniendum eſt, quum apparet quidem quale ſit factum, ſed redigi in ordinem contractuum nominatorum nequit, quia plures ſunt res quàm vocabula.

QUARTA,

In qua agitur de acceſſoriis contractuum & actionibus ex cauſa nuptiarum & tutelæ.

LIB. XX.

De acceſſoriis contractuum quæ pertinent ad eorum ſecuritatem.

De pignoribus & hypothecis qualiter contrahantur & de pactis eorum 1. l. 35.

In quibus cauſis pignus vel hypotheca tacite contrahatur 2. l. 10. Bona ejus qui dotem promittit, marito: mariti vero uxori ad reſtituendam illi dotem, & coloni fructus locatori, & invecta illo ſciente tacite obligantur.

Quæ res pignori vel hypothecæ obligari non poſſunt 3. l. 5. ſacræ, &c.

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his qui in priorum creditorum locum ſuccedunt 4. l. 22.

De diſtractione pignorum vel hypothecæ 5. l. 14.

Quibus modis pignus vel hypotheca ſolvitur 6. l. 15.

LIB. XXI.

Complementum ceu ipſos contractus bonæ fidei implendos.

De Ædilitio edicto, quo in totum reſcindimus venditionem re venditori reddita, & precio recepto, *& redhibitione quanti minoris* ceu æſtimatoria quæ in partem reſcindit emptionem pretio emptori reddito, eo quo minoris rem emiſſet ſi rei vitium ſciviſſet 1. l. 65.

De evictionibus, evictionem præſtare emptori venditor tenetur *& duplæ ſtipulatione*, quam olim ſtipulari moris erat, eo caſu quo res evinceretur.

De exceptione rei venditæ & traditæ 3. l. 3. opponenda venditori ſcilicet, aut ejus heredibus rem venditam evincentibus.

LIB. XXII.

De uſuris & fructibus & cauſis & omnibus acceſſionibus & mora 1. l. 49. id eſt, de mediterraneis uſuris.

De nautico fœnore 2. l. 9. id eſt, maritimis uſuris.

Probationem, qua deficiente inutilis eſſet contractuum diſquiſitio.

De probationibus & præſumptionibus 3. l. 30.

De fide inſtrumentorum & eorum acceſſione 4. l. 6. Inſtrumenta dicta ſunt ab inſtruendo, quod inſtrumentis lis inſtruatur.

De teſtibus 5. l. 25.

De Juris & facti ignorantia 6. l. 10. quæ ab onere probandi relevat donec probetur contrarium.

LIB. XXIII.

Actiones inter maritum & uxorem cum omnibus earum antecedentibus, & conſequentibus.

De ſponſalibus 1. l. 18.

De ritu nuptiarum 2. l. 68.

De Jure dotium 3. l. 88.

De pactis dotalibus 4. l. 3.

De fundo dotali 5. l. 18.

LIB. XXIV.

De donationibus inter virum & uxorem 1. l. 68. conſtante ſcilicet matrimonio prohibitis.

De divortiis & repudiis 2. l. 11. Hic titulus finem facit Digeſti veteris.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur 3. l. 68. Cauſæ reputationis in judicio, ſeu actione de dote à marito faciendæ ſunt impenſæ in res dotales factæ quæ actionem dotis minuunt.

LIB. XXV.

De impenſis in rebus dotalibus factis 1. l. 16.

De actione rerum amotarum 2. l. 30. earum ſcilicet rerum, quæ celatæ, abſconditæ, aſportatæ, conſumptæ dolo malo, & cogitatione divortii interverſæ, qua maritus ob eas cauſas in uxorem dotem repetentem, utitur.

De liberis, natis ſcilicet facto divortio, *agniſcendis* à parentibus, idque ex ſenatuſconſulto Plautiano, *vel à patronis libertis alendis*, quoties egeſtate laborant 3. l. 9.

De ventre inſpiciendo cuſtodiendoque partu 4. l. 4.

Si ventris nomine, (ventrem appellat eum qui nondum eſt editus) *mulierem in poſſeſſionem miſſa* à Prætore, *eadem poſſeſſio ad alium dolo malo tranſlata eſſe dicetur* 5. l. 2.

Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa, utpote ſi ſciens prudenſque ſe non eſſe prægnantem, vel ſe quidem eſſe, ſed ex alio, *eſſe dicetur* 6. l. 2.

De concubinis 7. l. 5. Concubinatus matrimonium imitatur & legitimam uxorem: eſt enim legitima conjunctio & vice conjux etiam appellatur, liberi ex ea ſuſcepti non ſpurii, ſed naturales: pater autem ſit contubernio & concubinatu naturaliter, nuptiis & adoptione juſtus, ſtupro nullo modo.

Source : BIU Cujas

LIB. XXVI.

Actiones inter pupillum, tutorem & curatorem cum earum antecedentibus & consequentibus.

Definitio.
De tutelis 1. l. 18.
Species.
De testamentaria tutela 2. l. 34.
De confirmando tutore, vel curatore, qui scil. vel ab extraneo vel à patre naturali vel à matre, vel codicillis testamento non confirmatus datus est 3. leg. 11.
De legitimis tutoribus 4. l. 11. quibus locus est deficientibus testamentariis, suntque ipso jure tutores.
De tutoribus & curatoribus datis ab iis qui jus dandi habent, qui tutores honorarii dicuntur, quia à Magistratibus dati, *& qui & in quibus causis specialiter dari possunt* 5. l. 29.
Qui petant à magistratu scilicet *tutores & curatores & ubi petantur* 8. l. 7.
Administratio & ejus effectus, & qui ab ea vel removentur, vel se excusare possunt.
De administratione & periculo tutorum vel curatorum qui gesserunt vel non, & de agentibus vel conveniendis uno vel pluribus 7. l. 62.
De authoritate & consensu tutorum & curatorum 8. l. 22. Id est, iis quæ à pupillo fiunt interponendo.
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt 9. l. 8.
De suspectis tutoribus & curatoribus 10. l. 12.

LIB. XXVII.

De Excusationibus tutorum, *& temporibus earum* excusationum scilicet 1. l. 49.
Ubi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis 2. l. 6.
Actiones nomine tutelæ competentes & in quos dentur.
De tutelæ actione scilicet *& rationibus distrahendis.* id est, de accusanda culpa vel fraude tutoris qui rem pupilli abstulit nec in rationes retulit, *& utili curationis causa actione* 3. l. 21. quæ actio pupillis competit, & tutelæ directa dicitur.
De contraria tutelæ & utili actione 4. l. 6. quæ tutoribus & curatoribus competit.
De eo qui pro tutore, prove curatore negotia gessit 5. l. 5.
Quod falso tutore authore gestum esse dicetur, à pupilo scilicet 6. l. 5. Hæc actio, competit ei qui cum pupillo contraxit eo authore, qui tutor falsus erat.
De fidejussoribus & nominatoribus. Id est, laudatoribus & affirmatoribus, *& heredibus tutorum vel curatorum* conveniendis à pupillo scilicet 7. l. 18.
De Magistratibus à pupillo *conveniendis & eorum heredibus* 8. l. 9.
De rebus eorum qui sub tutela & cura sunt sine decreto non alienandis vel supponendis. id est, obligandis 9. l. 4. Ejusmodi venditio & obligatio jure nulla est, ex qua causa pupillo competit actio adversus earum rerum emptores, vel in eas jus pignoris acquirentes.
Affinia.
De curatoribus furioso & aliis extra minores dandis 10. l. 17.

QUINTA DE TESTAMENTIS,

In qua agitur de Testamentis, codicillis, institutionibus, substitutionibus, legatis, fideicommissis, eorum speciebus, conditionibus, &c.

LIB. XXVIII.

Actiones successoribus vel quasi, ex jure civili heredibus, fideicommissariis, legatariis ex testamento solenni vel minus solenni competentes.

Quæ requiruntur ad hoc ut sit ultima testatoris voluntas justa & legitima.
De testamentis & qui testamenta facere possunt, & quemadmodum. Id est, quibus solennitatibus *fiunt* 1. l. 31.
De liberis & posthumis heredibus instituendis vel exheredandis, in testamento scilicet 2. l. 32. alias liberorum præteritio statim injustum testamentum faciet, vel testamentum posthumi nativitate rumpetur.
De injusto, injustum est in quo desunt solennia, *rupto*, agnatione posthumi præteriti & per alios modos qui in hoc titulo comprehenduntur, *irrito*, capitis diminutione testatoris vel deserta hereditate 3. l. 20. Imperfectum vero dicitur si non subscriptum vel subsignatum à testibus. Desertum ex quo nemo adit hereditatem.
De his quæ in testamento delentur, qualia sunt quæ lituris corrupta sunt, *inducuntur*, quod fit cancellatione, *inscribuntur*, id est, quæ aliis literis: superscripta enim sunt quæ in deletorum locum veniunt 4. l. 4. his omnibus fit irritum testamentum.
De heredibus instituendis 5. l. 92. extraneis scilicet.
De vulgari, quæ cuilibet & à quolibet, *& pupillari substitutione*, quæ à patre filio minori 14. annis fit: potest enim filio pater ea ætate substituere 6. l. 48.
De conditionibus, quæ suspendunt id de quo agitur, *institutionum* 7. l. 28. Conditio impossibilis est lege vel natura, quoties à neutra admittitur, ideoque habetur pro non adjecta, possibilis confertur vel in heredis potestatem vel in casum vel in utrumque. Extranei possunt sub his institui, deficiente conditione deficit institutio, existente valet.
De jure, id est, spatio temporis, *deliberandi.* id est, ad deliberandum & cernendum heredi à testatore dato ut vel hereditatem adeat vel repudiet 8. l. 11.

LIB. XXIX.

De testamento militis 1. l. 45. in quo regulæ juris civilis communes non ita observantur ut in testamento pagani.
De acquirenda, ubi deliberavero, *vel omittenda hereditate* 2. l. 98. Adire & repudiare extraneorum, immiscere se & abstinere suorum.
Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur & describantur 3. l. 12. Id fieri necessarium est deliberationis & additionis gratia. Cæterum lege vicesimaria & remedio extraordinario utimur adversus confitentem penes se tabulas esse: nullam tamen causam allegantem ob quam non exhibeat. Item interdicto de tabulis exhibendis si inficiatur vel litigat. idque jure petitur, quia testamenta publicum instrumentum sunt.
Si quis omissa causa testamenti. Id est, si quis proximus vel agnatus omissa hereditate ex testamento sibi delata, quo gravari se perspiciebat ad quædam legatariis restituenda, *ab intestato, vel ut alio modo possideat.* Id est, possidere malit *hereditatem* 4. l. 30. ut ita evitet onera legatorum, legatario adversus eum datur utilis actio perinde ac si ex testamento adiisset.
2 Totius hereditatis ablatio, vel quando integra hereditas alicui auferri possit.
De SC. Syllaniano, tempore Augusti facto, *& Claudiano* quo scilicet Syllanianum confirmatum est temporibus Neronis, unde Neronianum & Pisonianum quoque dictum est, *seu quorum testamenta non aperiantur.* Id est, ejus qui in familia interfectus est: ejus enim testamentum ante habitam de servis quæstionem qui sub eodem tecto fuerunt, & ante sumptum de interfectore supplicium non aperitur: alias ut indigno heredi hereditas auferetur 5. l. 27. idque introductum ne heres propter suum compendium familiæ facinus occultaret.
Si quis aliquem testari prohibuerit vel coërceris 6. l. 3. illi ut indigno hereditas auferetur.
De Codicillis 7. l. 20. Id est, de testamento minus solenni.

LIB. XXX.

3 Quomodo pars hereditatis possit adimi, & de hereditatis ablatione.
De legatis in genere quibus pars hereditatis detrahitur. Est enim legatum hereditatis delibatio.
De legatis & fideicommissis 1. l. 131. Hic tractatur quid & quantum legari possit.

LIB. XXXI.

De legatis & fideicommissis 2. 128. Hic l. 9. tractatur quis, quibus, à quo, quibus verbis legare & legari potest, seu de personis legantis & legatariorum.

LIB. XXXII.

De legatis & fideicommissis 3. 103. l. 101. Hic de verborum significatione tam ad personas quam ad res legatas pertinentium agitur.

LIB. XXXIII.

2 De specialibus legatis.
De annuis & mensruis legatis & fideicommissis 1. l. 29.
De usu, usufructu, reditu, habitatione, operis per legatum, vel fideicommissum relictis 2. l. 43.
De servitute legata urbana & rustica 3. l. 7.
De dote prælegata 4. l. 18. sic dicta est quod cum uxori res sua legatur, redditur verius quam legatur.
De optione, quæ publice fieri debet, *vel electione*, quæ erat arbitraria, *legata* 5. l. 22. Cogimur addita hereditate optare, quo subsecuto locus non est pœnitentiæ.
De tritico, vino, aut oleo legato 6. l. 16.
De instructo fundo, vel instrumento legato 7. l. 29.
De peculio legato 8. l. 26. id est, quid peculii legati nomine veniat.
De penu legata 9. l. 7. Penus nomine intelliguntur quæ ad potum & cibum congregata sunt.
De supellectile legata 10. l. 14.

LIB. XXXIV.

De alimentis, quorum legatum est plenius, *& cibariis legatis* 1. l. 23.
De auro, argento, mundo, ornamentis, veste, vestimentis, & statuis legatis 2. l. 42.
De liberatione legata, debitori scilicet 3. l. 32.
3 Legatorum particularium & universalium diminutio, vel amissio.
De adimendis, vel transferendis legatis & fideicommissis 4. l. 32.
De rebus dubiis 5. l. 30. scripturæ dubietas legatum nullum reddit. Hic de ambiguo sermone legatorum & cum incertis personis legatum est, agitur.
De his quæ pœnæ causa relinquuntur 6. l. 2. Hujusmodi legata hodie valent, nisi probrosis & illicitis conditionibus adjecta sint.
De regula Catoniana 7. l. 5. qua non ex apertis tabulis ut volebant leges caducæ Julia & Pappia, sed à morte testatoris cedunt legata.
De his quæ ut indignis auferuntur 8. l. 25. quæ vocantur erepticia.

LIB. XXXV.

De conditionibus, demonstrationibus, causis, modis eorum quæ in testamentis inscribuntur 1. l. 112. deficiunt etiam legata deficiente conditione sub qua relicta sunt.
Ad leg. Falcidiam 2. l. 95. quæ legatis civilem modum dodrantem videlicet præscripsit, à quibus hæres quartam detrahit, quæ Falcidiana dicitur.
Si cui plus quam per leg. Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur 3. l. 9. Satisdabit scilicet, tantam pecuniam daturum, quanta ea res erit.

LIB. XXXVI.

Ad SC. Trebellianum 1. l. 81. quo heres fideicommissario hereditatem testamento restituere jussus quartam suam retinebit. hoc senatusconsulto minuitur legatum universale, *ut l. Falcidia particularia.*
4 *Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedit* 2. l. 23. id est, utrumque deberi incipit à morte testatoris.
5 *Ut legatorum, seu fideicommissorum servandorum causa caveatur* 3. l. 18. ubi scilicet propter adjectam conditionem vel diem mora solvendi legati injicitur, quod introductum est, ut tutiore loco legatarii res esset.
6 *Ut in possessione legatorum vel fideicommissorum servandorum causa esse liceat* 4. l. 15. alias scilicet edicta Prætorum quæ jus legatorum tuentur, ridicula essent, si non munirentur executione, quare Prætor voluit vel satisdari legatariis, vel, si satis non detur, in possessionem iri.

SEXTA

Source : BIU Cujas

SEXTA DE BONORUM POSSESSIONIBUS.

Hic etiam agitur de Præjudicialibus cauſis quibus quæritur quis ſervus an liber, ingenuus vel libertinus: & de poſſeſſionibus & earum cauſis & interdictis ſeu judiciis poſſeſſionum.

LIB. XXXVII.

Actiones ſucceſſoribus prætoriis competentes: hos enim Prætor facit bonorum poſſeſſores, quia heredes non poteſt: & bonorum poſſeſſio à Prætore defertur, ut hereditas à lege.

- *De bonorum poſſeſſionibus* 1. l. 16. quas Judicis officio perſequimur, ut actione civili hereditatem. Hoc tit. agit de bonorum poſſeſſionibus in genere.
- Datur bonorum poſſeſſio vel Teſtamento. datur autem
  - Deſcendentibus.
    - *Si tabulæ teſtamenti extabunt.* olim dicebatur, proferentur, eſtque generalis ad ſucceſſiones teſtamentarias 2. l. 1. Dabatur autem à Prætore bonorum poſſeſſio ex teſtamento ei, qui ſcriptus erat heres.
    - *De bonorum poſſeſſione furioſo, infanti, muto, ſurdo, cæco competente* 3. l. 2. Quæ perſonæ antiquitus admittebantur ad bonorum poſſeſſionem petendam finito anno propter earum commiſerationem.
    - Contra tabulas.
    - *De bonorum poſſeſſione contra tabulas* 4. l. 21. quæ datur liberis à patre in teſtamento præteritis & emancipatis, qui jure civili præteriri poterant, quorum nulla in teſtamento facta fuit mentio. pertinet quoque ad poſthumos. Exheredatis autem non datur, ſed actio de inofficioſo.
    - *De legatis præſtandis*, iis ſcilicet quibus eſt legatum aliquid, *contra tabulas bonorum poſſeſſione petita*, à liberis ſcilicet præteritis 5. l. 25.
    - *De collatione bonorum* 6. l. 12. facienda ab iis liberis qui petunt poſſeſſionem contra tabulas, quales ſunt emancipati præteriti, cum iis qui erant in poteſtate.
    - *De collatione dotis* 7. l. 19. facienda à ſuis ſive præterita, ſive aucta eorum portio, ſive miſcuerint ſe bonis paternis.
    - *De ventre in poſſeſſionem mittendo & curatore ejus* 8. l. 10. Hoc tit. Prætor nondum natis proſpicit.
    - *De conjungendis cum emancipato liberis ejus* 9. l. 7.
    - *De Carboniano edicto* 10. l. 1. quo conſulitur impuberibus liberis quibus fit & ſtatus, id eſt, an ſit inter liberos defuncti & bonorum paternorum controverſia, data illis bonorum poſſeſſione quaſi liberis, quadam ſcilicet præſumptione, quæſtione ſtatus in aliud tempus dilata, quæ cauſa ſummatim cognoſcitur.
    - Secundum tabulas.
    - *De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas* 11. l. 12. ſupremas ſcilicet ſeptem teſtibus ſignatas, quæ datur ſcriptis heredibus ſecundum voluntatem teſtatoris in tabulis ſcriptam.
  - Aſcendentibus.
    - *Si à parente quis manumiſſus*, id eſt, emancipatus 12. l. 5. tunc parentibus præteritis datur bonorum poſſeſſio contra tabulas filii.
  - Ex teſtamento militis.
    - *De bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis* 13. l. 1. cujuſcunque ſcilicet ut ejus qui in hoſtili agro moratur, ſola ſecundum tabulas ejus datur, non contra: eorum enim teſtamenta quomodocunque facta rata eſſe debent.
  - Patronis.
    - *De jure patronatus*, id eſt, bonorum poſſeſſione quæ competit patronis præteritis contra tabulas liberti 14. l. 24.
    - *De obſequiis parentibus ac patronis præſtandis* 15. l. 11. Hæc enim debentur à liberto patronis etiam præter ſucceſſionem.

LIB. XXXVIII.

- *De operis libertorum* 1. l. 51.
- *De bonis libertorum* 2. l. 51.
- *De libertis municipum & aliarum civitatum* 3. l. 1.
- *De aſſignandis libertis* 4. l. 13. Uni filiorum à patrono libertus aſſignari poteſt, ut is unus & ſolus jus patronatus in eum conſequatur, quod alias æqualiter in liberos tranſiret.
- *Si quid in fraudem patroni factum ſit* 5. l. 12. à liberto ſcilicet, idque vel teſtamento vel ab inteſtato, quo ſcilicet minus quam pars bonorum poſſeſſionis debita ad patronum perveniret. Dat igitur operam Prætor ne ea res patrono fraudi ſit.

Ab inteſtato: *Si tabulæ teſtamenti nullæ extabunt* 6. l. 1.

- *Unde liberi* 7. l. 8.
- *Unde legitimi*, id eſt, unde agnati 8. l. 6.
- *Unde cognati* 9. l. 10.
- *De ſucceſſorio edicto* 11. l. 2. quo edicto ſi parentes vel liberi intra annum, cæteri intra centum dies bonorum poſſeſſionem non petierint, vel morientur, ejuſdem gradus perſonis petentibus, pars eorum accreſcit: Si vero nullus in eo gradu ſit, cæteris in proximo gradu accreſcet. Quod edictum appellatur ſucceſſorium, quia ordinem ordini, gradum gradui, perſonam perſonæ quaſi per ſucceſſionem ſubſtituti, ut uno repudiante alter admittatur. Introducta eſt autem ne bona hereditaria vacua & ſine domino diutius jacerent & ita creditoribus longior mora fieret.
  - *De gradibus, affinibus, & nominibus eorum* 11. l. 10. hæc noſſe oportet, ut intelligamus quis cuique præferatur, ac proximior ſit.
- *Unde vir & uxor* 12. l. 1.
- *De veteranorum & militum ſucceſſione*, ab inteſtato ſcilicet 13. l. 2.
- *Quibus non competat bonorum poſſeſſio* 14. l. 1.
- *Ut ex legibus & ſenatuſconſultis bonorum poſſeſſio detur* 15. l. 5. Hæc bonorum poſſeſſio datur iis, quibus ut detur, lege, vel ſenatuſconſulto comprehenſum eſt.
- *Quis ordo in bonorum poſſeſſione ſervetur* 16. l. 5.
- Affinia.
  - *De ſuis*, id eſt, liberis parentibus, *& legitimis*, id eſt, agnatis, patronis, *heredibus*, ab inteſtato ſcilicet ſuccedentibus 17. l. 16. Sui non adeunt, ipſo enim jure heredes ſunt: reliqui adire & bonorum poſſeſſionem petere coguntur.
  - *Ad ſenatuſconſultum Tertullianum*, quo matres liberis *& Orfitianum*, quo filii matri & aviæ ſuccedunt 18. l. 10. Finis Infortiati.

LIB. XXXIX.

Edicta & interdicta ad conſervanda poſſeſſionum jura ex variis cauſarum figuris.

- *De novi operis nuntiatione* 1. l. 23. Novum opus facere videtur is qui aut ædificando aut deſtruendo priſtinam faciem operis immutat ſive intra oppida ſive extra, vel in villis aut agris. nuntiat autem opus novum qui inhibet ne tale opus fiat, ſive per Prætorem, ſive per jactum lapilli aut aliam ſolennitatem conſuetam, ſive ſolis verbis. Expedit tamen ut duobus prioribus utamur. Qui enim verbo tenus nunciat, poſſeſſorem eum facit cui nunciat. Quoties enim alius poſſeſſionem ingreditur, nec ullo externo actu teſtamur jus noſtrum, videmur animo poſſeſſionem amittere. De remiſſione nuntiationis J. dicetur lib. 44. tit. 25.
- *De damno infecto.* Infectum eſt quod futurum timetur, de cujus cautione hic agitur, *ſuggrundiis*, id eſt, tabulis circum ædificia à ſummo expenſis ad arcendam pluviam, ita appellantur, quod ſuggrediantur foras *protectionibus*, id eſt, tectis projectis 2. l. 48.
- *De aqua & aquæ pluviæ arcendæ*, actione ſcilicet 3. l. 26. etiamſi ex publico derivetur.
- *De publicanis, vectigalibus, & commiſſis*, id eſt, vindicatis fiſco 4. l. 16. Hic titulus agit de damno quod à publicis conductoribus inferri poteſt.

De donationibus 5. l. 36. has Prætor ut beneficio conſtantes tuetur.

- *De mortis cauſa donationibus & capionibus* 6. l. 4. quæ ut differunt à legatis, vide hic Cujacium.

LIB. XL.

Præjudiciales actiones in quibus quæritur an quis liber vel ingenuus & libertinus.

- *De manumiſſionibus* 1. l. 26. quæ ut jura libertatum, à Prætore cognoſcuntur.
- *De manumiſſis vindicta* 2. l. 25. Vindicta erat virgula qua lictor Prætoris ſolennibus verbis præmiſſis ſervum tangebat, quem ſervum mox dominus vertebat, atque ita civitatem ac libertatem conſequebatur.
- *De manumiſſionibus quæ ſervis ad civitatem pertinentibus imponuntur* 3. l. 3. Univerſitas enim & collegium cui jus coeundi competit, ad inſtar privati manumittere poteſt.
- *De manumiſſis teſtamento* 4. l. 61. ita manumiſſus Orcinus, id eſt, ipſius defuncti libertus, dicebatur.
- *De fideicommiſſariis libertatibus* 5. l. 1. cum juſſus eſt heres à defuncto ſervum manumittere, ita manumiſſus heredis libertus erat.
- *De ademptione libertatis* 6. l. 1. quæ ut teſtamento dari poteſt, ita adimi.
- *De ſtatu liberis* 7. l. 42. id eſt, de iis qui non ſunt ſtatim liberi, ſed ex certa die & conditione.
- *Qui ſine manumiſſione ad libertatem perveniant* 8. l. 9.
- *Qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant, & ad leg. Æliam Sentiam* 9. l. 31. quæ revocat libertates datas à minore 20. annis & à debitore in fraudem creditorum.
- *De jure aureorum annulorum* 10. l. 16. id eſt, equeſtri dignitate quaſi ſervus à principe impetraverit, fit ingenuus non libertinus.
- *De natalibus reſtituendis*, libertinis ſcilicet idque à principe quo facto fiunt perinde ingenui ac ſi ingenui nati eſſent jure patronatus extincto 11. l. 5.
- *De liberali cauſa* 12. l. 44. quæ præjudicialis dicitur, in qua de ſtatu & libertate perſonæ controvertitur.
- *Quibus ad libertatem proclamare non licet* 13. l. 6. majori 20. annis qui ſeipſum vendidit, &c.
- *Si libertus ingenuus eſſe dicetur* 14. l. 6. ei licebit ſe ingenuum dicere, idque proponere intra quinquennium tamen manumiſſionis.
- *Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur* 15. lege 4.
- *De colluſione detegenda* 16. l. 5. per conſultum Ninianum, quoties cum ſervo dominus colludit ut habeatur ingenuus, hujuſmodi ſervus fit ejus qui colluſionem detexit.

LIB. XLI.

De poſſeſſionibus, effectu, & cauſis earum.

- Cauſſæ poſſeſſionis adquirendæ generales & ſpeciales.
  - *De adquirendo rerum dominio* 1. l. 66. quod ut plurimum poſſeſſione acquititur. Hoc tit. modi acquirendi jure gentium & civili explicantur.
  - *De adquirenda vel amittenda poſſeſſione* 2. l. 54. Poſſeſſio eſt jus retinendi & inſiſtendi rei.
  - *De uſucapionibus & uſurpationibus* 3. l. 45. Uſurpatio eſt uſucapionis interruptio. Uſucapio eſt dominii per uſum continuum acquiſitio. his duabus civili jure acquirimus.
  - *Pro ſoluto* 4. l. 4. Sequuntur cauſæ juſtæ uſucapionum, quæ ſine titulo non valent, pro ſoluto uſucapit, cui res debiti cauſa tradita eſt.
  - *Pro emptore*, qui revera emit 5. l. 14.
  - *Pro herede vel poſſeſſore* 6. lege 4. qui ex cauſa hereditatis vel bonorum poſſeſſionis rei incumbit.
  - *Pro donato* 7. l. 6. qui ex donatione habet.
  - *Pro derelicto* 8. lege 8. qui rem delictam occupavit.
  - *Pro legato* 9. lege 9. à quo res legati nomine tenetur.
  - *Pro dote* 10. l. 3. cui ex cauſa dotis.
  - *Pro ſuo* 1. l. 5. qui putat rem ſe poſſidere ut ſuam, cuique nullus alius titulus eſt.

Source : BIU Cujas

LIB XLII.

Quomodo poſſeſſionum controverſiæ Judicis authoritate explicantur. Hæc autem Judicia ſunt vel

- Ordinaria, quoties creditores in bonorum debitoris poſſeſſionem mitti petunt, ubi æs debitoris declaratum eſt ex aliqua earum cauſarum quæ ſequuntur.
  - *De re judicata & de effectu ſententiarum, & de interlocutionibus* 1. l. 64.
  - *De confeſſis* 2. l. 8.
  - *De ceſſione bonorum* 3. l. 9. ad quam faciendam debitor paratus eſt.
  - *Quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur* 4. l. 5. rei ſervandæ ſcilicet, ut debiti, legatorum, & ventris nomine.
  - *De rebus*, debitoris ſcilicet, *authoritate Judicis poſſidendis* à creditore, *vel vendendis* 5. l. 15.
  - *De privilegiis creditorum* 6. l. 23.
  - *De ſeparationibus* 7. l. 7. id fit quoties creditores hereditarii, & legatarii poſtulant bona defuncti à bonis heredis ſeparari.
  - *De curatore bonis dando* 8. l. 9. qui bona tueatur, & diſtrahat & ex redacto creditoribus ſolvat.
  - *Quæ in fraudem creditorum facta ſunt, ut reſtituantur* 9. l. 25.

LIB. XLIII.

- Extraordinaria.
  - *De interdictis ſive extraordinariis actionibus, quæ* hodie *pro his*, id eſt, loco interdictorum *competunt* 1. l. 5. Inter dicta ſunt formulæ, quibus Prætor vel jubet vel vetat aliquid. Dantur, interdicta ei qui cum alio de poſſeſſione contendit. Hodie vero formulæ & impetrationes illæ Prætoriæ ſublatæ ſunt.
  - Univerſalium rerum interdicta.
    - *Quorum bonorum* 2. l. 2. Eſt adipiſcendæ poſſeſſionis, & accommodatur bonorum poſſeſſori qui jus & dominium hereditatis tanquam heres adeptus eſt, & ejus poſſeſſionem corporalem non habet.
    - *Quod legatorum* 3. l. 2. datur heredi ad adverſus eum qui aliquid legatorum nomine non ex voluntate heredis occupavit, ut id quod ſe alius occupat, ipſe hæres adipiſcatur.
    - *Ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus erit* 4. l. 4.
    - *De tabulis exhibendis* 5. l. 5. datur hoc interdictum omnibus quibus aliquid ex teſtamento libello vel codicillo adſcriptum eſt, quorum intereſt tabulas exhiberi, eoque tenetur is qui tabulas teſtamenti ſupprimit iis qui aliquid in his adſcriptum habent.
  - Singularium rerum quæ ſunt vel juris
    - Sacri. *Ne quid in loco ſacro fiat* 6. l. 3.
    - Publici. *De locis & itineribus publicis* 7. l. 3. in quibus vetat Prætor quid fieri ad impediendum loci publici uſum.
      - *Ne quid in loco & itinere publico fiat* 8. l. 7.
      - *De loco publico fruendo* 9. l. 2. ab eo qui eum conduxit. hoc introductum eſt ad conſervanda vectigalia conductoribus locorum publicorum.
      - *De via publica & ſi quid in ea factum eſſe dicetur* 10. l. 7. Hoc interdictum agit de via urbica & munere ædilium, ut civibus hoc interdictum non competat, quemadmodum interdictum, Ne quid in loco publico.
      - *De via publica, & itinere publico reficiendo* 11. l. 4. adverſus eum competit qui ſpecie refectionis viam fecit deteriorem, & immutavit.
      - *De Fluminibus, ne quid in flumine, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur* 12. l. 4.
      - *Ne quid in flumine publico fiat quo aliter aqua fluat atque priore æſtate fluxit* 13. l. 1.
      - *Ut in flumine publico navigare liceat* 14. l. 1.
      - *De ripa munienda* 15. l. 1. id eſt, ne vis fiat munienti ripam fluminis agrumve qui circa ripam eſt.
    - Privati. Ea interdicta proponuntur vel
      - Rei noſtræ conſervandæ cauſa.
        - *De vi & vi armata* 16. l. 2. alias *unde vi* dicitur. Hoc interdicto is qui dejectus eſt cogitur poſſeſſionem reſtituere. Eſt igitur interdictum comparatum recuperandæ poſſeſſionis cauſa.
        - *Uti poſſidetis* 17. l. 4. eſt retinendæ poſſeſſionis interdictum: competit cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controverſia eſt, & in eo de ædium aut fundi poſſeſſione contenditur.
        - *De ſuperficiebus* 18. lege 2. vel *de ſuperficiis.* Hoc interdictum competit ſuperficiario, qui in alieno ſolo ædificavit, quod à domino conduxit ea lege, ut in eo ædificaret, & ſibi haberet ædificium in perpetuum vel in plures annos ſub annuo ſolario.
      - Juris noſtri conſervandi cauſa.
        - *De itinere actuque privato* 19. l. 7.
        - *De aqua quotidiana & æſtiva* 20. l. 8.
        - *De rivis* 21. l. 4.
        - *De fonte* 22. l. 1.
        - *De cloacis* 23. l. 2.
        - *Quod vi aut clam* 24. l. 21. factum erit ſcilicet clam facit qui non denuntiavit ſe facturum: vi, qui contra denuntiationem. Competit omnibus quorum intereſt factum non fuiſſe adverſus eum qui fecit aut juſſit fieri.
        - *De remiſſionibus* 25. l. 1. quibus impetratis à Prætore poſt nuntiationem operis nobis factam (de qua ſupra diximus lib. 39. tit. 1.) ſi quid fecerimus ut factum fuiſſe dicendum non erit. Remiſſio eſt nuntiationis abolitio.
        - *De precario* 26. l. 22. datur ei qui precario, id eſt, rogatus conceſſit adverſus eum qui ex ea cauſa detinet.
        - *De arboribus*, ſcilicet vicini, *cædendis* 27. l. 2. & conlucandis, ſublucandis, adimendis, coërcendis, ſi in meum agrum aut meam domum emineant.
        - *De glande*, quæ ſcilicet in alienum fundum cadit, *legenda* 28. l. 1. à domino arboris cui legenti Prætor vetat impedimentum fieri.
      - Officii cauſa.
        - *De libero homine exhibendo* 29. l. 4. Hoc interdictum cuivis favore libertatis competit. Datur adverſus eum qui liberum detinet ut eum exhibeat & in publicum producat.
        - *De liberis exhibendis ceu ducendis*, quod interdictum datur ei, qui eum habet in poteſtate, ut illi filius exhibeatur, & eum poſſit deducere 30. l. 1.
        - *Utrubi* 31. l. 3. competit pro retinenda poſſeſſione rei mobilis, ut *Uti poſſidetis* pro immobili, cui titulo hic ſubjungendus erat.
        - *De migrando* 32. l. 2. id eſt, ne conductor ex ædibus migrare volens, ſoluta penſione, impediatur à locatore.
        - *De Salviano interdicto* 33. l. 2. creditori datur ad adipiſcendam poſſeſſionem rerum coloni in agro conducto enatarum vel nominatim pignori obligatarum.

LIB. XLIV.

Exceptiones.

- *De exceptionibus, præſcriptionibus, & præjudiciis* 1. l. 24.
- *De exceptione rei judicatæ* 2. l. 31.
- *De diverſis temporalibus præſcriptionibus & acceſſionibus poſſeſſionum*, id eſt, temporum in quibus quæritur an accedere tuum tempus meo poſſit, qui tibi in rem vel in jus ſucceſſit 3. l. 16.
- *De doli mali & metus exceptione* 4. l. 17.
- *Quarum rerum actio non datur* 5. l. 2. poſt rem jurejurando deciſam, &c.
- *De legitimis* 6. l. 3. rebus ſcilicet qui ſciens rem emit litigioſam huic petenti poſſeſſionem obſtat rei litigioſæ exceptio, quam emere non debuit.

De obligationibus & actionibus 7. l. 60. in genere ſcilicet; hic enim proponuntur multa quæ ſunt communia actionibus vel quaſi, de quibus ſuperiùs dictum eſt à *tit.* 2. *lib.* 5. Obligatio autem ab obligando ceu vinciendo dicta eſt, ut ſit vinculum quo aſtringimur ad aliquid ſolvendum. Actio autem eſt jus in Judicio perſequendi quod nobis debetur.

SEPTIMA.

LIB. XLV.

Actiones ex ſtipulationibus & verborum obligationibus in genere deſcendentes, quæ vel contrahuntur proprio nomine: ſupra enim vidimus de actionibus quæ veniunt ex iis contractibus qui vel re vel conſenſu perficiebantur.

- *De verborum obligationibus* 1. l. 141. id eſt, ſtipulationibus. Stipulatio vel à ſtipulo (quod firmum eſt) vel à ſtipe. id eſt, pecunia quam ſtipulati ſolemus, dicta eſt. Stipulationes ſunt vel prætoriæ, judiciales: dandi, faciendi, certi, incerti: puræ, conditionales. Conſtant autem interrogatione & reſponſione: earum effectus eſt certi condictio & actio ex ſtipulatu, quas error, diſſenſus, res turpis ſtipulata, forma non obſervata vitiat.
- *De duobus reis conſtituendis* 2. l. 19. ſtipulandi ſcilicet vel promittendi. Reus dictus eſt, cujus res agitur, Rei ſtipulandi dicuntur, qui eandem rem ſibi dari ſtipulantur. Rei debendi qui eandem promittunt.
- *De ſtipulatione ſervorum* 3. l. 40. quibus licet ſtipulari domini ſui conſideratione, cujus reſpectu caput habent.

Alieno nomine, ſupra enim dictum eſt de iis quæ proprio nomine contrahuntur.

LIB. XLVI.

- *De fidejuſſoribus & mandatoribus* 1. l. 74. Fidejuſſor dictus qui alieno nomine obligatur & alterius obligationem ſuſcipit, & fide ſua alteri credi quaſi jubet. Mandator is eſt, qui fidejuſſorem fidejubere, vel creditorem alteri credere rogat. Exiguntur fidejuſſores à debitore ut ſi creditor à debitore conſequi non poſſit, à fidejuſſore debitum conſequatur.

Quomodo diſſolvuntur, nam ſupra dictum eſt quomodo actiones ex ſtipulatione contraherentur.

- *De novationibus & delegationibus* 2. l. 24. Novare eſt prius debitum in aliam obligationem transfundere. Delegare eſt vice ſua alium debitorem creditori vel cui creditor juſſerit dare.
- *De ſolutionibus & liberationibus* 3. l. 106.
- *De acceptilationibus* 4. l. 23. Acceptilatio dicta eſt ab acceptum ferendo. Acceptum ferre nihil aliud eſt quam fateri ſe ab aliquo accepiſſe.

Actiones ex ſtipulationibus prætoriis deſcendentes: nam de ſtipulationibus in genere diximus.

- *De prætoriis ſtipulationibus* 5. l. 11. Prætoriæ ſunt quæ à mero Prætoris officio, ut damni infecti, legatorum, & ædilitiæ proficiſcuntur.
- *Rem pupilli, vel adoleſcentis ſalvam fore* 6. l. 12. quam ita fore tutores vel curatores, antequam adminiſtrent, ſatisdare tenentur, exceptis teſtamentariis.
- *Judicatum ſolvi* 7. l. 21. alieno nomine conventus tenebatur ſatisdare de re judicata, de re defendenda, & dolum malum abeſſe, & abfuturum.
- *Ratam rem haberi & de ratihabitione* 8. l. 25. quam procuratores actoris & rei mutuo à ſe petunt.

LIB. XLVII.

Actiones, ſeu obligationes ex maleficio, ceu Judicia criminalia: nam ſuperius à nobis expoſitæ ſunt actiones, quæ ex contractu deſcenderent, ea ſunt vel privata, vel publica.

- Privata.
  - *De privatis delictis* 1. l. 3. agunt quibus injuria in privatum illata vindicatur. Ea ſunt vel ordinaria.
  - Ordinaria.
    - *De furtis* 2. l. 94.
      - *De tigno*, per furtum ſublato ſcilicet, *junctо* ædibus, ut ita eludatur actio domini tignum repetentis. Tigni nomine tegulas & lapides etiam intelligimus 3. l. 2.

Si quis

Source : BIU Cujas

Si quis teſtamento liber eſſe juſſus fuerit poſt mortem domini ante aditam hereditatem furripuiſſe aut corripuiſſe quid dicatur 4. l. 3. intra annum utilem dupli ſcilicet judicium dabitur.
Furti adverſus nautas, caupones & ſtabularios 5. l. 1. nobis competit actio adverſus eas perſonas, ſi quid in eorum navi, caupona, aut ſtabulo nobis ſurreptum.
Si familia furtum feciſſe dicatur 6. l. 6. dominus illos aut noxæ dedere tenetur aut pro ſingulis litis æſtimationem offerre.
Arborum furtim, id eſt, clam & ignorante domino, *cæſarum* 7. l. 12. Hac actione etiam agemus ſi arbores vel ſucciſæ, vel cinctæ ſint.
Vi bonorum raptorum, & de turba 8. l. 6.
De incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata 9. l. 12. id eſt, de his qui ex hujuſmodi cauſis aliquid rapuiſſe dicuntur.
De injuriis & famoſis libellis 10. l. 45.

Extraordinaria.

De extraordinariis criminibus 11. l. 8. quibus ſcilicet nullæ pœnæ certæ conſtitutæ ſunt, ſed quæ arbitrio judicis commiſſæ.
De ſepulchro violato 12. l. 11.
De concuſſione 13. l. 2. Concuſſio dicitur cum quis quid judicii magiſtratus aut poteſtatis quam habet metu aut alio terrore pecuniam alicui extorquet.
De abigeis 14. l. 3. id eſt, iis qui pecora ex paſcuis vel armentis ſubtrahunt, qui hominem ſurripit, plagium committere dicitur.
De prævaricatione 15. l. 7. ejus ſcilicet qui partem adverſam adjuvat prodita ejus quem defendit cauſa.
De receptatoribus 16. l. 2. quales ſunt ii qui maleficum receptant in ſuo vel alieno & præſtant ei cauſam occultandi: pari cum latronibus pœna puniuntur.
De furibus balneariis 17. l. 3. qui ſcilicet veſtes in balneis lavantium ſurripiunt.
De effractoribus, qui carcere effracto evadunt, *& expilatoribus*, ædium ſcilicet aut villarum 18. l. 2. ſub hoc titulo comprehenduntur ii qui domos vel parietes ædium alienarum perfodiunt.
Expilatæ hereditatis 19. l. 6. crimine ſcilicet vindicando ab iis quorum intereſt non eſſe expilatam hereditatem.
Stellionatus 20. l. 4. quo vocabulo utimur ad crimen definiendum, quod ſpeciali alio nomine definitum non eſt.
De termino moto 21. l. 3. hoc crimen punitur relegatione aut verberibus.
De collegiis & corporibus 22. l. 4. ſine authoritate Senatus vel principis celebratis ſcilicet.
De popularibus actionibus 23. l. 8. ſic dictæ quod cuilibet de populo competant, quales ſunt fere extraordinariæ, de quibus 3. quibus jura publica tuentur.

LIB. XLVIII.

Publica.

De publicis Judiciis 1. l. 14. in quibus de crimine publico, quod omnes tangit, agitur.

Præparatoria hujuſmodi judiciorum.

De accuſationibus & inſcriptionibus, quibus profitemur ſcripto quod crimen intendamus 2. l. 22.
De cuſtodia reorum, qui ſunt accuſati ſcilicet, *& exhibitione*, eorum ſcilicet à Commentarienſibus facienda 3. l. 13. Commentarienſis ſi ejus delicto reus aufugit, eadem pœna afficietur qua is qui aufugit.

Capitalia.

Ad leg. Juliam majeſtatis 4. l. 10.
Ad leg. Juliam de adulteriis coërcendis 5. l. 44.
Ad leg. Juliam de vi publica 6. l. 12. quæ cum armis ſcilicet committitur, qua lege tenetur qui arma præter neceſſarium uſum cogit, qui turbæ & ſeditionis conſilium init, aut eam committit.
Ad leg. Juliam de vi privata 7. l. 8. Id eſt, ſine armis, qua tenetur qui alium pulſavit, pignus abſtulit, obſtitit ne in judicium iretur, &c.
Ad leg. Corneliam de ſicariis & veneficiis 8. l. 7. Sicarii ſunt qui quocunque telo interficiunt: ſica à ſecando dicta.
Ad leg. Pompeiam de parricidiis 9. l. 2. hac etiam tenetur parens qui filium interfecit.
Ad leg. Corneliam de falſis & de S.C. Liboniano 10. l. 33. quo puniuntur ſubornatores teſtium qui donis promiſſis, aut pecunia ad id faciendum perducti ſunt.

Pecuniaria.

Ad leg. Juliam repetundarum 11. l. 9. Id eſt, repetendarum pecuniarum, quas quis in magiſtratu accepit, quo minus ex officio faceret, vel cum gratis facere debuit.
Ad leg. Juliam de annona 12. l. 3. per monopolia ſcilicet cariore reddita.
Ad leg. Juliam peculatus. Peculatus eſt publicæ pecuniæ vel alterius publicæ rei interceptio, *& de ſacrilegiis & reſiduis*, qua tenentur ſcilicet qui pecuniam in uſum publicum deſtinatam retinent 13. l. 15.
Ad leg. Juliam de ambitu 14. l. 1. qua tenetur qui in petitione magiſtratus ſuffragia, & multitudinem mercede conduxit.
Ad leg. Fabiam de plagiariis 15. l. 7. qua tenetur is qui liberum hominem vel ſervum alienum ſuppreſſit: differtà furto. Cujac. hic.
Ad S.C. Turpillianum, quo puniuntur accuſatores qui calumniantur, prævaricantur, aut deſiſtunt ab accuſatione, *& de abolitionibus criminum* 6. l. 5. Abolitione reus numero reorum eximitur. (*Abolitio.*)
De requirendis abſentibus vel damnandis 17. l. 5. quales ſunt contumaces.
De quæſtionibus 18. l. 22. ſive tormentis quibus veritas exquiritur.
De pœnis 19. l. 41. capitalibus.
De bonis damnatorum 20. l. 6. in fiſcum ſcilicet publicandis.
De portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur 21. l. 9.
De bonis eorum qui ante ſententiam vel mortem ſibi conſciverunt, vel accuſatorem corruperunt 22. l. 3.
De interdictis, relegatis & deportatis 23. l. 9. Exilium dicitur ab ex & ſolum, ut exul ſit is qui extra ſuum ſolum ſuamque patriam pulſus ſit. horum tria erant genera: interdicti quibus certi loci aditu commercioque interdictum erat. Relegati proprie, qui in locum aliquem ab amicis & notis remotum amandabantur. Improprie, qui certo quodam loco veluti concludebantur, ut ii qui domo, urbe, patria, vicis aliquot egredi vetabantur, vel qui omnibus locis præter certum locum interdicuntur. Deportati, qui civitate ſua mulctati, vincti nervo aut compedibus (ut veriſimile eſt) in inſulam transferebantur. hos inter & relegatos differentia erat: deportati civitatem & bona amittebant, Relegati neutrum: illi vincti navi in inſulam deportabantur, hi exire jubebantur: illi in perpetuum, hi ſæpiſſime ad tempus: interdum tamen hæc duo vocabula confunduntur. Hæc ſtudioſi debeant Hotomano, qui ut alios prætermittam, accuratiſſime & diligentiſſime hæc omnia annotavit.
De ſententiam paſſis & reſtitutis à principe ſcil. 24. l. 4.
De cadaveribus punitorum 25. l. 3.

LIB. XLIX.

De appellationibus, quæ ſententiam ſequuntur & damnationem, ceu civilem vel criminalem, quæ aut iniquitatem aut imperitiam litigantis detegit.

De appellationibus, ad principem vel majorem judicem *& relationibus* Judicum ad principem ut princeps æſtimet quam velit ex pluribus opinionibus ſequendam 1. l. 27.
A quibus appellari non licet, à principe ſcil. nec à Senatu 2. l. 2.
Quis & à quo appelletur 3. l. 3.
Quando appellandum ſit & intra quæ tempora 4. l. 3.
De appellationibus recipiendis, vel non 5. l. 7. Id eſt, quorum appellationes non recipiantur.
De libellis dimiſſoriis qui Apoſtoli dicuntur 6. l. 1. Dimiſſorii dicti quod per eos cauſa ad eum qui appellatus eſt, dimittatur. Apoſtoli dicti ἀπὸ & ἀποστέλλω, quod mittere ſignificat.
Nihil novari appellatione interpoſita 7. l. 7. Id eſt, attentari & ad executionem perduci nihil, poſt appellationem interpoſitam debet.
Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur 8. l. 3. earum ſeptem ſunt ſpecies, quæ ipſo jure nullæ ſunt, quas hic Weſembecius notat.
An per alium cauſæ appellationum reddi poſſint 9. l. 2. in civilibus per alium appellare poſſumus, in criminalibus & capitalibus non æque.
Si tutor vel curator vel magiſtratus creatus appellaverit 10. l. 2. id eſt, ſi quis appellaverit à ſuffragio vel ſententia quo tutela, cura vel magiſtratus illi delatus eſt.
Eum qui appellaverit in provincia defendi 10. l. 2. æquum eſt ſcil. in reipub. cauſa extra provinciam abſit, ſi extra eam cauſam abfuerit in provincia conveniri & defendi poteſt.
Apud eum à quo appellatur, id eſt, à quo appellatum eſt, *aliam cauſam agere compellendum* 12. l. 1. is qui appellavit ſi aliam cauſam apud illum tanquam iratum quod ab eo prius appellaverit, agere nolit, non audietur.
Si pendente appellatione mors intervenerit 13. l. 1. an appellatio extincta erit vel continuabitur?

De jure ſingulari & privilegiis, & cauſis privilegiatis, quales ſunt eæ, quæ ſunt contra formam juris communis.

De jure fiſci 14. l. 50. Fiſcus eſt principis ærarium & principis patrimonium.
De captivis, ab hoſtibus ſcil. qua captivitate à limine ſuæ patriæ videntur quaſi egreſſi *& poſtliminio*, id eſt, reditu ab hoſtibus ad ſuæ patriæ limen *& redemptis ab hoſtibus* 15. l. 30. quid ſcil. de illis ac illorum bonis & ſtatu dici oporteat.
De re militari 16. l. 15.
De Caſtrenſi peculio 17. l. 20. & ejus privilegio ſcil.
De privilegiis veteranorum 18. l. 5. Veterani dicuntur qui exacto militiæ tempore honeſte dimiſſi & ſacramento ſoluti ſunt.

LIB. L.

Ad legem municipalem, quæ ſcilicet lata eſt de municipibus. Municipes autem ſunt cives Romani, aliorum locorum quam Romanæ urbis, qui ſuo jure & legibus utebantur, ita dicti quod muneris tantum honorarii cum populo Rom. participes eſſent: fiuntque aut nativitate & origine, aut manumiſſione & adoptione, *& de incolis*, qui ſcilicet in hujuſmodi locum vel fines ejus domicilium ſuum contulerunt 1. l. 38.
De decurionibus, Decuriones ſunt ſenatores municipiorum, ita dicti, quod initio cum Coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducebantur concilii publici gratia conſcribi ſolita ſit. *& filiis eorum* 2. l. 14. Horum privilegia eramne torquerentur & damnarentur in metallum & pauperes alerentur: quæ privilegia in eorum liberos tranſmittebantur.
De albo ſcribendo 3. l. 2. Album nihil aliud eſt quam tabula publica, in qua nomina decurionum de ſcribebantur.
De muneribus, munus hic onus ſignificat vel adminiſtrationem, quam quis neceſſario in municipiis ſubire cogitur, vel lege vel more vel imperio principis, eſtque vel patrimonii vel perſonarum vel utriuſque, *& honoribus* 4. l. 18.
De vacatione & excuſatione munerum 5. l. 24. Id eſt, quibus cauſis quis ab hujuſmodi oneribus excuſetur.
De dure, id eſt, duratione, conditione, forma *immunitatis* 6. l. 6. quatenus duret ſcilicet & in heredes, liberos vel libertos extendatur.
De legationibus 7. l. 10. quarum cauſa vacationem à muneribus quis obtinet etiam bienno poſt legationem.
De adminiſtratione rerum ad civitatem pertinentium 8. l. 10.
De decretis ab ordine, decurionum ſcilicet de quibus dictum eſt tit. 2. hujus lib. *faciendis* 9. l. 16.
De operibus publicis 10. l. 7. quæ quis ſuo ſumptu ſine principis authoritate facere poteſt, dum tamen ſeditioni materiam non præbeat.
De nundinis 11. l. 2. dictæ ſunt à novo quoque die, quo agricolæ ſuis rebus vendendis & aliis ducendis in urbem conſuebant, quaſi Novendinæ.
De pollicitationibus 12. l. 19. Pollicitatio eſt nuda & ſpontanea offerentis promiſſio, ex qua etiam quis reip. tenetur.
De variis & extraordinariis cognitionibus, prætoriis videlicet & ſummariis: nam Prætor non ſolebat judicare, ſed pedanei ejus Judices, unde extraordinaria cognitio dicitur, quoties non ipſi pedanei, ex more, ſed ipſe Prætor cognoſcit, *& ſi Judex litem ſuam feciſſe dicatur.* litem facere dicitur Judex quoties ejus, quem injuria abſolvit, partes ſuſcipere tenetur.
De proxeneticis, id eſt 14. l. 3. Proxenetica ſunt præmia interpretibus vel conciliatoribus nuptiarum & amicitiæ debita. ἀπὸ τῆς προξενεῖν, quod eſt hoſpitem conciliare.
De cenſibus 15. l. 8. Id eſt, tributis & præſtationibus quæ fiſco imperatoris debentur, ſuntque vel perſonales, ut Capitatio: vel reales, ut Jugatio quæ à modo Jugerum dicitur.
De verborum ſignificatione 16. l. 246.
De regulis juris Antiqui 17. l. 212.

DE RA-

Source : BIU Cujas

DE RATIONE ORDINIS A JURISCONSULTO IN CODICE SERVATI.

Proœmia quæ ad constitutionum compositionem pertinent.
- *De novo codice faciendo* 1. in Gregoriano Codice continebantur leges ab Adriano ad Valerianum: in Hermogeniano à Claudio ad Diocletianum: in Theodosiano à Constantino ad Theodosium: Aliæ quoque erant leges latæ à Theodosio ad tempora Justiniani. Hac constitutione Justinianus declarat sibi curæ esse, ut hæ omnes constitutiones in unum Codicem (quem novum & Justinianeum vocari jubet) redigantur, & in titulos differantur.
- *De Justinianeo Codice confirmando* 2. Hæc constitutio lata est anno circiter 531.
- *De emendatione Codicis Justinianei* 3. Hac constitutione lata anno 536. circiter. jubet Codicem novum repurgari; atque is est quo nunc utimur, qui ideo repetitæ prælectionis seu lectionis vocatur.

LIBER PRIMUS.

Objecta constitutionum sunt jus publicum vel privatum.

De jure publico, quod constitit vel in
- Sacris, in quibus consideramus
  - Jus ipsum divinum, vel ipsam fidem & doctrinam.
    - *De summa trinitate, de fide Catholica, & ut nemo de ea public contendere audeat* 4. id est, an unus Deus in tribus personis: item an Filius sit Patri ὁμοούσιος.
  - Res sacras.
    - *De sacrosanctis Ecclesiis*, id est, ædibus Deo consecratis, quæ & Dominica vocantur *& privilegiis earum.*
  - Personas, seu ministros veræ Ecclesiæ.
    - *De Episcopis*, à vigilantia sic dicti sunt, *& Clericis* à sorte qua antiquitus eligebantur, *& Orphanotrophiis*, qui scil. Orphanos substantiis destitutos alunt; *Brephotrophiis*, qui infantes; *Ptochotrophiis*, qui pauperes & mendicos alunt; *Xenodochiis* qui advenas egentes & debiles; *Ascetriis*, mulieribus scil. quæ totæ divinis meditationibus deditæ, *& Monachis & privilegiis eorum & castrensi peculio*, imitatione eorum qui in castris militant, sic dicto: *& de redimendis captivis*, ab iis scil. quibus ob eam causam aliquid relictum est, *& de nuptiis*, secundis scil. *Clericorum vetitis seu permissis*, ante scil. Clericatum.
    - *De Episcopali audientia*, id est, notione Episcopi: neque enim jurisdictionem nec apparitorem, nec executionem habet, *& de diversis capitulis quæ ad jus*, quo in concilium adhibentur, curamque Clericorum, pauperum, captivorum, infantium expositorum & alimentorum, nuptiarum, testamentorum implendorum habent, *& reverentiam*, ut scil. ab iis appellari non possit, *pertinent Pontificalem* 7.
    - De ministris falsæ Ecclesiæ.
    - *De Hæreticis*, quorum hic multas species enumerat: ita dicti sunt à pertinaci electione opinionis. Est enim Hæresis pertinax in articulis fidei error, quos extirpare ad curam veri ministri pertinet, quique ab Ecclesiæ privilegiis ita alieni esse debent, ut & silentium illis imponi, loca adimi, eorum cœtus non Ecclesiæ, sed conventicula appellari debeant, *& Manichæis*, qui inter cætera Christo corpus phantasticum & veris humanitatis proprietatibus destitutum tribuebant, *& Samaritis*, qui mixti erant ex Judaismo & Paganismo 8.
    - *Ne sanctum baptisma iteretur* 9. qui Baptismum iterant, Anabaptistæ dicuntur.
    - *De Apostatis* 10. hi sunt qui penitus è Christiana religione defecerunt in aliam quæ Christum aperte negat, qualis est Judæorum, Ethnicorum & Turcarum. Hoc epitheton Juliano Imperatori à scriptoribus Ecclesiasticis ob eam causam datum est.
    - *Nemini licere signum*, id est, effigiem (quidam signum crucis interpretantur) *Salvatoris Christi humi, vel in silice, vel in marmore insculpere vel impingere* 11.
    - *De Judæis*, quibus Il. synagogas permittunt, *& cœlicolis* 12. possunt hi esse, quorum Prophetæ meminerunt, qui reginæ & militiæ cœli serviebant. Hier. 44. Soph.
    - *Ne Christianum mancipium*, id est, servum *Hæreticus vel Judæus vel Paganus habeat vel possideat, vel circumcidat* 13.
    - *De Paganis.* Pagani dicuntur qui quasi ex agrestium locorum compitis & pagis alieni sunt à civitate Dei, suntque hi qui Gentilium sacra retinent, quæ in pagis diutius quam in urbibus custodita, quia rudiores difficilius à falsis abducuntur, utpote Juris ignari, *& sacrificiis*, eorum scil. tollendis, *& templis* eorum claudendis, *simulachris* eorum tollendis & confiscandis 14.
    - *De his qui ad Ecclesiam confugiunt*, ob æs alienum scil. vel delictum, *vel ibi exclamant*, quales sunt ii qui tumultu quietem turbant, & neque is ab Ecclesia extrahatur. 15. fruuntur enim jure Asylorum.
    - *De his qui in Ecclesiis manumittuntur* 16. hæc manumissio introducta, quia non omnibus æque facile erat Romam ad comitia proficisci, & quacunque manumissione eam libertatem consequi.
- Legibus.
  - *De legibus*, quarum ferendarum jus olim fuit penes populum Rom. de quibus in genere hic agit, & de earum observatione, ne Imperatore quidem excepto, & de fraude in eas commissa, & benigna & levi interpretatione non ad præterita negotia extendenda, *& constitutionibus Principum*, quarum condendarum jus à populo in Imperatores translatum est 17.
  - *De mandatis Principum* 18.
  - *De Senatusconsultis* 19.
  - *De veteri jure*, Jus vetus appellat libros prudentum, quibus potestas de jure respondendi ab Imperatoribus data est, *enucleando*, id est, in ordinem redigendo sublatis desuetis similibus & contrariis, utilibus in certos quosdam titulos redactis, *& de authoritate Jurisprudentium, qui in Digestis referuntur* 20. æquata scil. ut Papiniani authoritas aliis non sit potior. Lex 1. hujus tit. refert propositum Justiniani de Jure enucleando: lex 2. juris jam emendati narrationem.
  - *De Juris*, de cujus speciebus variis supradictum est, *& facti*, id est, rei gestæ *ignorantia.* illius ut certi ignorantia non excusat, hujus excusat 21.
  - *De precibus*, quas in proximo tit. vocat libellum, *Imperatori offerendis*, etiam à servo homine qui laudabili exemplo fidei mortem domini vendicare cupit, *& de quibus rebus supplicare liceat*, nempe pro dilatoria debiti solvendi, non peremptoria, præstita tamen cautione de solvendo ab impetrante, non autem de damnosis fisco, & semel tantum, nec contra sententiam Præfecti Prætorio, nec refert à quo fiat impetratio dum Juri non sit contraria 22.
  - *Quando libellus Principi datus litis contestationem faciat* 23.
  - *Ut lite pendente*, lis pendet jure civili à contestatione, Jure canonico post oblatum libellum, *vel post provocationem*, omissam scil. quia cum à sententia provocatur, nec rescriptum postea secutum retrahet, ea quæ judicata sunt, *aut definitivam sententiam*, quæ non est appellatione rescissa scil. *nulli liceat Imperatori supplicare* 24.
  - *Si contra jus vel utilitatem publicam vel per mendacium fuerit aliquid impetratum vel postulatum* 25.
  - *De diversis rescriptis:* quibus scil. Princeps libellis supplicibus rescribit, quibus contraria est subreptio, obreptio & incivilis petitio: diversa autem hic dicit, quia quædam jus non faciunt quædam personalia & temporalia perpetua: valida, invalida, *& pragmaticis sanctionibus*, vel jussionibus scil. in quibus Princeps difficilius precibus respondet consilio adhibito ad relationem Judicum, neque ad preces singulorum & in privatis, sed civitatum & provinciarum 26.
  - *De statuis & imaginibus*, quæ interdum Imperatori, interdum Judicibus erigebantur 27.
  - *De iis qui ad statuas confugiunt*, Principum scil. ad statuas enim Imperatoris qui confugiunt, videntur Principi supplicare & auxilium petere contra violentiam alterius 28.
- Magistratibus, qui sunt viva vox Juris civilis & legis, quorum tractatio considerari potest.
  - In specie, suntque vel
    - Illustres
      - In provinciis.
        - *De officio Præfecti prætoriorum*, duo enim erant, *Orientis*, qui in Asia, & *Illyrici* qui in Europa 29.
        - *De officio Præfecti prætorio Africæ*, quam Justinianus à Vandalis qui eam occupaverant, recuperaverat, *& omni ejus diœcesios statu*, qui status in septem provincias divisus erat. In lege 2. hujus Tit. mandat Justinianus Belisario ut in trajectu Africæ, qui est contra Hispaniam, milites collocaret, qui observarent ea quæ in partibus Galliæ sive Francorum agerentur, ut mirum sit cum Gallia Justiniano non paruerit, qui fiat ut in Galliis provinciæ reperiantur, quæ utantur hoc Jure à Justiniano conscripto, nisi si repetere libeat ab Alexandri Severi temporibus, sub quo Paulus scribit Gallos Lugdunenses, Viennenses, & Narbonenses jutis esse Italici 30.
      - In urbe.
        - *De officio Præfecti urbi*, Constantinopoleos scil. 31. neque enim meminit Romanæ: huic Præfecto cura urbis & centesimus ab ea lapis commissus erat ultra centesimum Præfecti præt. erat.
      - In castris.
        - *De officio Magistri militum*, qui scil. in milites & eorum duces id poterat quod Præfectus Prætorio in provinciales, & Præsides 32.
      - In aula.
        - *De officio Quæstoris* 33. Quæstor à quærenda pecunia primum dictus: Principes postea iis usi sunt ad orationes & epistolas & libellos in Senatu recitandos, quorum demum authoritas ita crevit, ut non tantum recitarent, sed componerent edicta & leges vice Principis. Quidam putant hac voce significari eum quem Cancellarium vocamus.
        - *De officio Magistri officiorum*, aulicorum scil. 34.
        - *De officio Comitis sacrarum largitionum* 35. Comes dictus à comitando sive sequendo. sacrarum largitionum dicitur qui olim Præfectus ærario, deinceps Procurator fisci vocatus est.
        - *De officio Comitis rerum privatarum* 36.
        - *De officio Comitis sacri patrimonii* 37. quidam legunt *sacri palatii.*

Specta-

Source : BIU Cujas

Spectabiles, quæ dignitas media eſt inter illuſtres & clariſſimos.
- *De officio Proconſulis*, qui in certas provincias mittebatur cum Imperio Conſulari, *& legati*, qui Proconſuli dabatur 38. Perperam hic ſubjungitur de officio comitis ſacri patrimonii: Proconſul & legatus cognoſcebat de civilibus & criminalibus cauſis.
- *De officio comitis Orientis.* Weſembecius hic notat hunc comitem Juriſdictionem non habuiſſe, ſed Magiſtratuum actus & provincialium querelas obſervare, eaſque referre ad Principem ſolitum, ut ita differat à Præfecto Prætorio Orientis 39.
- *De officio Præfecti Auguſtalis* 40. ita dicti quod ab Auguſto in Ægypto fuerit conſtitutus, hujus ſedes erat Alexandria.
- *De officio Vicarii*, Præfecto prætorio ſcil. hic vicarius in civilibus cauſis comitibus militum anteferebatur, in militaribus iiſdem poſtponebatur 41.

Clariſſimi.
- Ordinarii.
- In urbe. *De officio Prætoris* 42.
- In provincia. *De officio Rectoris provinciæ* 43. is de falſo cognoſcebat, & ejus incidentibus & de cauſa proprietatis, de contumacibus ad Præfectum prætorio vel ad Imperatorem referebat. iidem ſi boni ut laudari, ita officio non fungentes accuſari. De officialibus Præfectorum delinquentibus cognoſcere debent. Et *ut nulli patriæ ſuæ adminiſtratio, ſine ſpeciali permiſſu Principis permittatur*, hæc verba poſtrema in quibuſdam Codicibus Titulum ſpecialem habent.
- Extraordinarii.
  - *De officio Præfecti vigilium* 44.
  - *De officio Præfecti annonæ* 45.

In genere quos conſideramus vel
- In Urbe ſcil. Conſtantinopoli & Romæ.
- In Provincia & dioecesibus.
  - *De officio civilium Judicum* 46. quales ſunt Præfecti urbis, Prætor, qui vel inter privatos vel inter militem actorem & privatum reum Juriſdictionem habent.
- In Militia.
  - *De officio militarium Judicum* 47. quales ſunt Comites, Magiſtri equitum & peditum, qui inter privatum actorem & militem reum cognoſcunt.
  - *De officio Tribuni & Comitis rei militaris* 48. hic titulus à Cujacio legitur:
  - *Ne rei militaris comitibus vel tribuni lavacra præſentur* 48.
- Permixtim.
  - *De officio diverſorum Judicum* 49. neſcil. jubeant matremfamilias de domo ſua in publicum protrahi.
  - *Ut omnes Judices tam civiles, quam militares poſt adminiſtrationem depoſitam* 50. *dies in civitatibus vel certis locis permaneant* 50. publice, & ante omnium, quos gubernaverunt, ora, ut pateat omnibus facultas libera, eorum furta atque etiam eorum crimina accuſandi.
  - *De officio ejus qui vicem alicujus Judicis vel Præſidis obtinet* 51.
  - *De aſſeſſoribus*, quorumcunque Judicum, ſcil. quales ſunt ii qui Judicibus aſſident ad conſilia Judicibus danda, qui & ideo Conſiliarii vocantur, *domeſticis*, id eſt, uxore, liberis & familia, *& Cancellariis Judicum*, id eſt, ſcribis, actuariis, notariis apparitoribus, lictoribus, ſatellitibus 52.
  - *De annonis*, Annona ab anno dicta annuam veluti alimoniam ſignificans: hic pro rebus quæ ad victum & veſtimentum pertinent ſumitur, *& capitatione*, quidam legunt *capitu*. Eſt autem capitatio tributum quod pro numero jugerum ſeu capitum, quæ erant in jugo, imponebatur: hic pro pabulis jumentorum & mulorum ſumitur, *adminiſtrantium vel aſſeſſorum, aliorumve publicas ſollicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas conſequuntur dignitates* 53.
  - *De contractibus Judicum vel eorum qui ſunt circa eos & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent ſine ſanctione pragmatica* 54. id eſt, niſi ſpecialiter hoc conceſſum ſit à Principe.
  - *De modo mulctarum*, Mulcta eſt pecuniaria coërcitio arbitrio Judicis irrogata, *quæ à Judicibus infliguntur* 55.

In Municipiis & ſingulis civitatibus.
- *De defenſoribus civitatum* 56. hi ſimilem poteſtatem Tribunis pleb. conſequebantur, erantque vulgi defenſores & tenuiorum, & ex plebe ſumebantur.
- *De Magiſtratibus municipalibus* 57. qui ut plurimum erant Duumviri, & ex ordine Decurionum ſumebantur. Horum quam defenſorum, major erat poteſtas.
- *De officio Juridici Alexandriæ* 58. Civitatis.

LIB. II.

De iure privato, quod in Judiciis redditur. Judiciorum alia ſunt Civilia, alia criminalia. De civilibus ab initio hujus libri ad finem octavi dicetur: nono de criminalibus. Judicia conſtant tribus perſonis, Judice, Actore & Reo: de Judicibus multa ſuperiori libro diximus, quædam de iiſdem dicturi initio libri 3. de actoris & rei partibus antequam in ipſo judicii actu verſentur, videamus.

Actor.
- *De edendo* 1. id eſt, de actione reo edenda & demonſtranda qua adverſus eum in lite futura uti volumus. Hic titulus De edendo præponitur titulo de in Jus vocando contra quam in Pandectis, & melius: neque enim Judicia incipere debent à violenta in jus vocatione, ſed potius ab editione actionis.
- *De in jus vocando* 2. id eſt, adverſario, ad Judicem, apud quem perſecuturi ſumus jus noſtrum, hodie fieri conſuevit per apparitores.

Reus & Actor.
- *De pactis* 3.
- *De tranſactionibus* 4.
  - *De errore calculi* 5. id eſt, rationum. Error ſæpe committitur in pactis & tranſactionibus.
- *De poſtulando* 6.
- *De advocatis diverſorum Judiciorum* 7. Huic tit. ſubjungitur in quibuſdam exemplaribus Titulus de advocatis diverſorum Judicum.
  - *De advocatis fiſci* 8.
  - *De errore advocatorum vel libellos ſeu preces concipientium* 9. id eſt, libellionum & referendariorum.
  - *Ut quæ deſunt advocatis partium*, quod fit ſcil. quoties ab advocatis aliquid de jure ejus, cujus cauſam agit, omiſſum eſt, *Judex ſuppleat* 10. atque ita judicet.
  - *De cauſis ex quibus infamia alicui irrogatur* 11. Infames non poſſunt eſſe advocati.
- *De procuratoribus* 12. qui cum mandato aliena negotia gerunt & alienis cauſis ii incumbunt ſolicitudine & operis ut advocati voce & conſilio; nec infamia impedit ut quis ſit procurator, quod non idem eſt in advocatis.
- De calumniatoribus, etſi infra titulo 58. ſeu ultimo hujus libri dicetur de Jurejurando propter calumniam dando: tamen hi tituli ſequentes videntur impedire ne reus ab adverſario alterius patrocinium emendicante & ementiente veluti calumnia quadam in jus rapiatur.
  - *Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare vel actiones in ſe transferre* 13.
  - *De iis qui potentiorum nomine titulos prædiis, quorum nomine conveniuntur, affingunt vel eorum nomina in litem prætendunt* 14.
  - *Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis vel alienis imponat, vel vela regia*, id eſt, principis vel ejus liberorum *ſuſpendat* 15. alias prædium vendicabitur fiſco.
  - *Ut nemini liceat ſine Judicis authoritate*, id eſt, propria authoritate, *ſigna rebus imponere quas alius tenet* 16. id eſt, poſſidet.
  - *Ne fiſcus aut Reſpubl. procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet* 17.
- *De negotiis aliorum geſtis* 18. in Judicio vel extra ab eo qui mandatum non habuit.
- De reſtitutionibus in integrum. Reſtituere eſt retro ſtatuere ſeu revocare in priſtinum ſtatum id quod cum aliqua læſione geſtum fuit. Reſtitutio enim reponit & revocat omnia quæ abſtulit læſio. Hæ nobis competunt
  - Jure actionis, etſi nonnulli has duas ſequentes reſtitutionis cauſas referunt ad officium Judicis.
    - *De iis quæ vi metuſve cauſa*, metus eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa trepidatio, *geſta ſunt* 19.
    - *De dolo malo* 20. Dolus malus eſt omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita.
  - Officio Judicis.
    - Minorum hæc ætas multis captionibus ſuppoſita eſt, cujus ideo Prætor tutelam ſuſcepit.
      - In genere. *De in integrum reſtitutione minorum* 25. *annis* 21.
      - An quæ reſtitutio minori data eſt, aliis perſonis prodeſſe poſſit.
        - *De filiofamilias minore* 22. Reſtitutio minori conceſſa non prodeſt ejus patri.
        - *De fidejuſſoribus minorum* 23. Reſtitutio minori conceſſa non prodeſt ejus fidejuſſori.
        - *Si tutor vel curator intervenerit* 24. & ſit circumſcriptus, reſtitutionem in integrum petet, ut res illi reſtituatur, eique dabitur perſonalis contra tutorem actio.
        - *Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur* 25. Reſtitutio minori conceſſa non prodeſt majori cum pupillo rem, ob quam minor petiit reſtitutionem, communem habenti.
      - *Cauſæ* ex quibus reſtitutio datur, & perſonæ adverſus quas minor reſtitutionem petit.
        - *Si adverſus rem judicatam* 26.
        - *Si adverſus venditionem* 27.
        - *Si adverſus venditionem pignorum* 28.
        - *Si adverſus donationem* 29.
        - *Si adverſus libertatem* 30.
        - *Si adverſus tranſactionem vel diviſionem in integrum minor reſtitui velit* 31.
        - *Si adverſus ſolutionem à debitore, alii legunt* à tutore, *vel à ſe factam* 32.
        - *Si adverſus dotem reſtitutio poſtuletur* 33. ut quia dotem ultra vires ſui patrimonii dedit.
        - *Si adverſus delictum ſuum* 34.
        - *Si adverſus uſucapionem*, id eſt, eum qui rem ejus uſucepit reſtitutio poſtuletur 35.
        - *Si adverſus fiſcum* 36. ſive à fiſco emerit vel ei vendiderit.
        - *Si adverſus creditorem* 37.
        - *Si minor*, petierit ſcilicet, *ut ab hereditate ſe abſtineat*, id eſt, illi liceat ab ea hereditate abſtinere, cui ſe temere permiſcuit 38.
        - *Si* (minor petat) *ut omiſſa hereditate, vel bonorum poſſeſſione vel quid aliud acquirat* 39.
      - *In quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt.* 40.
      - *Qui* minores, & *adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt* 41. quando ſcilicet diligentes patresfamilias fuerunt & in actibus publicis ſe induſtrios docuerunt. Item contra parentes vel patronos.

Si major

Si major se majorem dixerit vel major probatus fuerit 42.
Si sæpius, id est, si postquam repulsam passi sunt à petita in integrum restitutione *in integrum restitutio*, à minoribus scil. *postuletur* 43. non admittentur, nisi ex nova causa restitutionem petant.
De iis qui veniam ætatis impetraverunt 44.
Si major factus ratum habuerit 45.
Ubi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit 46.
De reputationibus quæ fiunt in Judicio in integrum restitutionis 47. Restitutio minori concessa omnia in pristinum statum restituit: sed si minor fundum à se venditum cum fructibus sibi restitui petat, non audietur, nisi pretium quod accepit & usuras pretii item sumptus meliorati fundi restituat, quorum omnium reputatio fieri debet in Judicio restitutionis in integrum. Reputationibus igitur minuitur judicium in integrum restitutionis.
Etiam per procuratorem causam restitutionis in integrum agi posse 48.
In integrum restitutione postulata, à minore scil. *ne quid novi fiat* 49. atque ita omnia in suo statu esse debent, donec res finiatur sicut & alias pendente lite, quo tempore sententia non poterit executioni mandari.
De restitutionibus militum & eorum qui reip. causa absunt 50. quibus dari solet restitutio ob damni qualitatem dimidiam justi pretii excedentis.
De uxoribus militum & eorum qui reip. causa absunt 51. quorum uxoribus si eos secutæ fuerint, & per absentiam damnum passæ sint, solet dari restitutio in integrum.
De temporibus in integrum restitutionibus tam minorum, quam aliarum personarum, quam eorum heredum quæ restitui possunt 52.
Quibus ex causis majores in integrum restituantur 53. si legatione fungebantur, si in carcere aut captivitate erant tunc cum damnum passi sunt, vel si læsi sunt.
De alienatione Judicii mutandi causa facta 54. Talis alienatio debet rescindi.
De receptis arbitris 55. Id est, compromissariis. Officium boni Judicis est facere, ut lites arbitrio potius definiantur quam in Judicium veniatur. Titulus Digestorum plenior est in quo legimus de receptis arbitris, & ut sententiam dicant.
De satisdando 56. Procurator cavere tenetur de causa defendenda & Judicato solvendo.

Actor.

De formulis & impetrationibus actionum sublatis 57. olim impetrari solitæ erant antequam Judex adiretur. Potuisset hic titulus commodissime subjungi titulo de edendo supra.
De Jurejurando propter calumniam dando 58. ab actore scil. se non animo calumniandi litem intendere.

LIB. III.

Judex & de ipsis Judiciis.

Judex.

De judiciis, id est. seu de officio Judicum, quod versatur in ipso Judicii actu.
De sportulis, hoc est salariis personarum forensium, & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executoribus litium 2.
De pedaneis Judicibus 3. sic dicti quod non pro tribunali (quod eminens erat) sed de plano stantes aut sedentes judicarent, quibus singulæ causæ à magistratibus cognoscendæ delegabantur. Alii dictos ita putant, quod ad pedes tribunalis in minoribus subselliis jus dicerent.
Qui pro sua Jurisdictione Judices dare, hi scilicet qui Jurisdictionem ordinariam habent, *dare vel posse* 4.
Ne quis in sua causa judicet, *vel Jus dicat* 5. definiendo vel arbitrando, vel interloquendo.

Actor & Reus.

Qui legitimam personam standi in Judiciis habeant vel non 6.
Pupillus & servi nisi in quibusdam casibus, &c.

Actor.

Ut nemo invitus agere, in civilibus scil. *vel accusare*, in criminalibus, *cogatur* 7. hac tamen exceptione uti non poterit actor negans se compelli ad litem persequendam.

Reus & quædam ejus exceptiones, quas reo solet opponere.

De ordine judiciorum 8. Is ordo in Judiciis observatur, ut de causis præjudicialibus, majoribus, criminalibus, directis, possessionum prius cognoscatur: cumulari tamen interdum possunt.
De litis contestatione 9. quæ est principium & exordium Judiciorum formale, fitque litis contestatio non simplici causæ narratione, citatione, aut postulatione: sed rei negatione & contradictione.
De plus petitionibus 10. oppositis Actori: pluris enim petitio ut inepta olim jactura causæ constabat.
De dilationibus 11. à Judice datis, quæ sæpissime à Reo petuntur, ut vel instrumenta suasque rationes proferat, personas etiam exhibeat.
De feriis 12. quæ sunt dilationes à lege datæ.
De Jurisdictione omnium Judicum & de foro competenti 13. Judicis incompetentis Jurisdictionem reus invitus non cogitur subire. Causæ quæ forum competens efficiunt, sunt Lex, consuetudo, partium conventio, Judicis præventio, negligentia & justitiæ denegatio, origo propria vel paterna, domicilium, privilegium, contractus.
Quando Imperator inter pupillos, vel viduas, vel miserabiles personas cognoscat & ne exhibeantur 14. id est, avocentur à suo foro, suaque provincia, etsi tales personæ possint extra suum forum adversarios extrahere.
Ubi de criminibus agi oporteat 15. ibi scil. ubi vel crimen est commissum, vel causa inchoata, vel ubi deprehenditur reus habere domicilium.
Ubi de possessione agi oporteat 16. Ubi ea sita est: is qui vi dejectus est agere potest.
Ubi fideicommissum peti oporteat 17. Ubi relicta est hereditas, ibi fideicommissum peti debet.
Ubi conveniatur qui certo loco dare promisit 18.
Ubi in rem actio exerceri debeat 19.
Ubi de hereditate agitur vel ubi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant 20. Ubi res sunt sitæ, Judicium ibi possessorium agitatur: petitorium in loco domicilii heredis & ejus qui convenitur.
Ubi de ratiociniis, id est, de administrationibus & negotiis *tam publicis quam privatis agi oporteat* 21. eo loco scil. quo administratio gesta est cum propter instructionem sufficientem tum notitiam testimoniorum.
Ubi de causa status agi debeat 22.
Ubi quis de curiali, Curiales sunt qui alicui curiæ obnoxii. Curia autem in municipiis erat locus in quo concilium publicum habebatur, *vel cohortali*. Cohortales erant officia & apparitores Præsidis in provinciis, *aliave conditione conveniatur* 23.
Ubi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur 24.
In quibus causis militantes, de quacunque militia hoc intelligit, *fori præscriptione*, qua forum ut incompetens declinant, *uti non possunt* 25.
Ubi causæ fiscales vel divinæ domus. id est, Principis, *hominumque ejus agantur* 26.
Quando liceat unicuique sine judice se vindicare, quoties vis illi infertur, *vel publicam devotionem* 27. vindicare. Publicam devotionem vocat privatam cujusque defensionem, quam permitti ex Jure publico, & omnium votis interest.

De Actionibus. Omnium actionum quibus inter aliquos Judices, arbitrosve de quacunque re quæritur, hæc summa seu præcipua genera esse possunt, sunt enim vel

Vindicationes quibus agimus adversus eum qui nullo jure nobis obligatus est ex contractu, delicto vel quasi, movemus tamen ei de aliqua re controversiam, & in rem actiones vocantur, nobisque competunt quoties dominium rei nobis asserimus, cujus possessio apud alium sit, suntque vel

Universales, seu universitatis.
De inofficioso testamento 28. Officium dicitur ab efficiendo vel officiendo quod unusquisque efficere debeat, vel ut nulli officiat, servata honestate loci temporis & personarum. Huic contrarium est inofficiosum censeri. quoties igitur parentes liberos suos legitimos sine causa (possunt enim id facere, deliniti novercalibus odiis vel furore) exheredant aut prætereunt, permittitur liberis de inofficioso testamento agere, quod judicium accusatio non vocatur, sed querela, quæ vox modestiæ causa usurpata est.
De inofficiosis donationibus 29. factis à parentibus inter vivos in fraudem liberorum, ideoque si liberi nascuntur donatoribus postquam suas facultates exhauserunt donationibus, tum non penitus rescinditur donatio, sed pars bonorum donatorum, & quantum sufficit ad legitimam portionem hereditatis consequendam repetitur. Quidam tamen volunt penitus revocari, cum non sit verisimile patrem alienas successiones suorum necessitatibus anteponere.
De inofficiosis dotibus 30. à matre scil. marito datis, quæ dodrantem excedunt, aut consumunt omnia bona materna, ut liberis postea non sit salva legitima.
De petitione hereditatis 31. hæc actio introducta est, quia defunctorum bona plerunque injuste occupantur, vel ab his qui causam testamenti vel ab intestato prætendunt, vel à prædonibus, estque in rem & personam. Competit ei qui heres est ex testamento eo jure facto, vel ab intestato, & heredi heredis adversus eum qui pro herede vel possessore possidet rem hereditariam etiam minimam: pro herede possidet qui putat se heredem vel justum possessorem, adversus denique quemcumque possidentem competit.

Rei singularis, suntque res vel

Corporales, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum & aliæ innumerabiles.
De rei vindicatione 32. si rem corporalem possideas quam meam esse affirmem, & te ejus dominum asseras, in rem actio erit.

Incorporales sunt, quæ tangi non possunt, qualia sunt ea quæ in Jure consistunt, sicut usus fructus, usus, hereditatis & jura prædiorum urbanorum & rusticorum quæ servitutes vocantur, suntque vel

Personarum.
De usufructu & habitatione, & ministerio servorum 33. usus fructus est jus alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia. minus juris est in usu quam in usufructu, differtque à proprietate.

Prædiorum, quæ & reales quia rei à re debentur.
De servitutibus, & aqua 34. πραγματικῶς hic notat Cujacius. Cæterum servitutes prædiorum aliæ sunt urbanæ vel rusticæ. Prædia urbana sunt ædificia ad usum familiarem extructa sive in urbe sive in agro: neque enim locus sed usus facit urbanum prædium. Harum servitutum aliæ affirmativæ, quæ potestatem faciendi conferunt, ut tigni in vicini parietem immittendi: aliæ negativæ quibus nobis competit Jus prohibendi, ne talia in prædiis urbanis fiant, utputa, ne vicinus ædes suas altius tollat. Rustica vero prædia non sunt ædificium, sed fundus rebus rusticis, & agriculturæ idoneus, quorum servitutes sunt iter, actus, via, aquæductus, &c.

Noxales, de quibus titulus infra legitur.

De lege Aquilia 35. hæc lex persequitur damnum datum injuria, id est, culpa: per quam alterum etiam lædi iniquum est, etiam si dolus absit: hujus primum caput pertinebat ad damnum injuria datum alterius servo, quadrupedi, vel pecudi: tertium caput ad damnum cæteris rebus datum. Cæterum improprie Aquilia lex dicitur, est enim Plebiscitum.

Actiones mixtæ in rem & personam.

Familiæ erciscundæ 36. Familiæ vocabulum significat res quæ ad substantiam patrimonii pertinent. Erciscere ab ἐρείζω, id est, divido, deducitur, ideoque hæc actio competit heredibus pro dividenda hereditate, seu potius coheredi adversus coheredes, estque rei persecutoria in simplum, universalis, bonæ fidei, nasciturque post aditam hereditatem, quo tempore incipit esse communio.
Communi dividundo 37. Hæc actio inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, ut scil. illud dividatur, ne alias quis invitus in communione detineatur: differt à Judicio familiæ erciscundæ, quod heredibus tantum, & ex sola causa successionis & ad res universales petendas competit. Communi dividundo vero Judicio res singulæ & ex quacunque

Source : BIU Cujas

cunque alia causa, quam successionis, ut puta ex contractibus petuntur.

Communia utriusque Judicii tam familiæ erciscundæ quam communi dividundo 38. In his duobus judiciis & sequenti Judici permittitur rem uni litigatorum ex bono & æquo adjudicare, & si unius pars prægravata videbitur, cum certa pecunia alteri condemnare.

Finium regundorum 39. quo Judicio inter eos agitur qui confines agros habent. Regere hic discernere & constituere significat, vocaturque limitis & finalis actio, quæ id præstat ut quisque suis limitibus fruatur, nec alienos attingat. Proderit igitur ad imponendos & retinendos cum vicino fines, vel à venditore consequendos.

De consortibus ejusdem litis 40. huic tit. respondet titulus Digestorum, De quibus rebus ad eundem Judicem eatur.

De noxalibus actionibus 41. Noxa est ipsum servi caput quod nocuit. Noxia est ipsum maleficium. Ex maleficiis servorum noxales actiones propositæ, quibus domino condemnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere: iniquum enim esset nequitiam servorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse. Quare noxæ deditione liberabitur.

Præparatoriæ.

Ad exhibendum 42. prodita est hæc actio explorandi causa an de re quam petimus nobis exhiberi, agere expediat, cum definire non possumus an eadem sit necne quam petere volumus, nisi ejus videndæ & contrectandæ potestas nobis fiat; & ne rei transformandæ facultas reo permittatur. Est autem Exhibere rei spectandæ copiam facere, & ad res mobiles proprie pertinet. Hac petere possumus nobis exhiberi liberos, servos, tabulas, testamenta, & instrumenta.

Edictum de rebus sacris.

De religiosis & sumptibus funerum 43.

De aleæ lusu 44. Quidam legunt de aleatoribus, alii utrunque: alii item conjungunt hunc titulum superiori, alii præponunt alii subjungunt. Hic tit. videtur esse positus loco non suo. Usus autem aleæ ultra unum solidum, hic non permittitur. Pecuniæ ludo amissæ præscriptio 50. annorum est. Blasphemiæ & perjuria circa aleam commissa vetantur.

LIB. IV.

Condictiones, & earum species, quibus agimus cum eo qui nobis obligatus est, vel ex contractu vel maleficio, quibus etiam intendimus adversarium nobis debere aut facere oportere. Competunt igitur nobis condictiones vel ex

Contractibus (de quasi contractibus à Titulo 28. sequentis libri dicetur) ex quibus variæ obligationes contrahuntur. Horum contractuum vis & natura hoc libro & sequenti ad finem usque Tituli 27. explicabitur.

Re- In specie: Constant autem
- Re contrahi dicuntur, non quod consensu destituantur, sed quod re præcipue contrahantur, adeo ut absque re ne stipulatione quidem, non consistat hujusmodi obligatio, neque ad plus obligari possimus, quam re ipsa acceperimus.
  - *De rebus creditis*, hæc pars rejicitur in titulum sequentem, & *de Jurejurando* 1. de quo hic agitur. Cæterum si quis postulante adversario juraverit sibi deberi pecuniam quam petit, neque ei solvatur, justissime ei accommodabitur talis in factum actio ad similitudinem Judicati, vel utilis, neque prætextu perjurii causa juramento rescissa retractabitur, nisi specialiter hac lege excipiatur. Jurisjurandi autem delatio ob inopiam probationum inventa est.
  - *Si certum petatur* 2. Certum hic vocamus res quæ pondere, numero, mensurave constant: his enim rebus constat mutui datio: Mutuumque dictum est quòd ex meo tuum fiat, quod ita datur ut fiat accipientis, utque nobis non eædem res sed aliæ ac ejusdem naturæ & qualitatis reddantur.
  - *De suffragio* 3. Suffragium hic significat mercedem ob interessionem & patrocinium alicui præstitum promissam, ad quam consequendam ei competit actio, cui promissa erit adversus eum qui promisit.
  - *De prohibita sequestratione pecuniæ* 4. quam fieri a tertio à debitore petit eo instanti quo primum incipit ex aliquo contractu ab eo pecuniam postulare: est enim iniquum eam prius peti, quam debitor sit convictus. Sequestratio autem est rei litigiosæ depositum, sic dicta quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur, vel quod ejus, qui electus est, fidem sequantur litigantes.
  - *De condictione indebiti.* 5. is qui non debitum accepit ab eo qui ei per errorem solvit re obligatur ac si mutuum accepisset, & in eum condictitia actio datur.
  - *De condictione ob causam datorum* 6. ob causam damus quæ præterita est, vel quæ speratur. solet eo casu causa non secuta id quod datum est, condici.
  - *De condictione ob turpem causam* 7.
  - *De condictione furtiva* 8. qua tenentur fures ex rebus à se subreptis.
  - *De condictione ex lege & sine causa vel injusta causa* 9. sine causa apud te est meum chirographum si nihil credideris. vel si quod credidisti tibi persolvero Ex injusta causa apud te est quod ex pacto injusto (ut puta ob dolum & vim) tenes.
  - Hic dicendum erat de commodato, depositо & pignore, contractibus qui re perficiuntur: horum tamen tractatio rejecta est in tit. 23. 24. & 34. hujus lib.

In genere.
- *De obligationibus & actionibus* 10.
- Objecta obligationum, ceu an ex alterius contractu & facto quis obligetur.
  - *Ut actiones & ab heredibus & contra hæredes incipiant* 11.
  - Qui non tenentur.
    - *Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore vel mater pro filio conveniatur* 12.
    - *Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono conveniatur* 13.
    - *An servus ex facto suo post manumissionem teneatur* 14. hoc ideo quæsitum est, quia servus post manumissionem videtur esse alius ab eo qui fuit ante libertatem consecutam, quem ideo teneri non placet nisi connexum id sit cum eo quod post libertatem gessit.
  - Qui tenentur.
    - *Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit vel debeat* 15. tunc scil. cum debitor condemnatus solvendo non est.
    - *De actionibus hereditariis* 16. quibus heres tenetur pro defuncto, ut successor juris universi: unde ut utilitates omnes hereditatis, ita & ejusdem onera & incommoda sustinere debet.
    - *Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur* 17. Quando lis est contestata vel defunctus judicatus.
    - *De constituta pecunia* 18. de constitura pecunia cum omnibus agitur quicunque vel pro se vel pro alio se solvturos constituerint ac promiserint, nulla stipulatione interposita: nam alioqui si stipulanti promiserint jure civili tenentur.

Adminicula quibus constat de obligatione.
- *De probationibus* 19.
- *De testibus* 20.
- *De fide instrumentorum & amissione eorum*, qui allegat perditum instrumentum, tenetur probare, *& de apochis*, Apocha est quæ debitori datur à creditore, quam vulgo Quitantiam vocamus, estque cautio in qua creditor se pecuniam à debitore accepisse testatur, *& antapochis, faciendis.* Antapocha datur à debitore creditori, qua fatetur debitor se pecuniam debitori persolvisse, idque introductum ne debitor præscriptionem pensionum annuarum quas debet possit objicere: potest enim, si id faciat, vel suo scripto suaque antapocha convinci, *& de iis quæ sine scriptura fieri possunt* 21. In multis enim rebus scriptura tanquam substantialis requiritur, in aliis non æque. Ex contractu autem in scriptis nisi completa scriptura munda scilicet sine vitio & forma consueta observata sit, non dabitur actio.
- *Plus valere quod agitur*, id est, veritatem rei gestæ. *quam quod simulate concipitur* 22. quam scriptura quæ simulata esse potest, ideoque qui subscripsit instrumento quod non relegit, existimans eo contineri vel quod mandavit, vel quod illi persuasum fuit, sibi nullum affert præjudicium.
- Nunc redit ad duas alias species obligationum quæ re perficiuntur, quas à tit. 9. hujus lib. in hunc locum distulerat.
- *De commodato* 23. Is cui res aliqua datur utenda, id est, commodatur, re obligatur, teneturque commodati actione. In commodato res non ita datur ut fiat accipientis, eamque ob causam is qui rem accipit, tenetur de ipsa restituenda, nisi si aut vi majore, aut casu & sine sua culpa res illi ablata sit.
- *De pignoratitia actione* 24. Creditor qui pignus accepit, re obligatur, teneturque actione pignoratitia ad rem (quam in pignus accepit) debitori restituendam.
- Hic quoque dicendum erat de depositо, cujus titulus in 34. hujus lib. rejectus est.

Objecta. Redit ad intermissum tractatum obligationum ex aliorum facto & contractibus descendentium, an scil. qui ex alterius contractu vel facto obligetur vel obligari potest.
- *De institoria & exercitoria actione* 25. hæ duæ actiones dantur in solidum. Institor is est qui negotiationibus & tabernæ præponitur. Taberna autem à tabulis dicitur, estque locus in quo res ad usum hominum necessariæ divenduntur, ut ab officio Officina in qua artifices operas suas exercent. Inde dictus est Institor quod hujusmodi negotiis instet & in iis gerendis versetur. Exercitor autem is appellatur ad quem quæstus, obventiones & reditus navis pertinent. Magister vero navis, cui totius navis anchora ab exercitore mandata est, cum hujusmodi magistris propter necessitatem navigandi, & Institoribus propter usum commerciorum sæpe contrahimus, ignari cujus sint conditionis, eoque nomine si quid cum institore vel navis magistro aut eo qui à magistro præpositus est, contraxerimus, datur nobis actio adversus eum qui Institorem tabernæ, Exercitorem vero qui navi magistrum præposuit.
- *Quod* si aliquid scil *cum eo qui in aliena* utpote patris vel domini *est potestate, negotium gestum esse dicetur*, actiones quæ sequuntur nobis competunt, *vel de peculio.* Peculium erat priscis temporibus particula quædam gregis: nam à pecore peculium dicitur, quam parentes suis filiis, domini suis servis industriæ exercendæ causa concedebant; nunc verò summa quædam est pecuniæ eadem de causa concessa & à paternis dominicisque rationibus sejuncta, *sive quod jussu, aut de in rem verso* 26. Itaque si cum filio aut servo sine voluntate patris aut domini eorum aliquid negotium gessero, nihilque in res parentis aut eorum domini necessarias versum erit ceu impensum, mihi dabitur in patrem vel dominum, de peculio actio, ut scilicet ab eo debitum eatenus consequar, quatenus peculium patitur: neuter vero mihi tenebitur ultra vires peculii. Si verò aliquid in rem eorum versum erit, id totum præstare tenebuntur actione de in rem verso, sed & in solidum adversus eos actio dabitur, si eorum jussu cum eorum vel filio vel servo contraxero: quoties enim ita contraho fidem eorum secutus videor, & directo ab illis condici poterit, ac si principaliter cum illis negotium gestum esset.
- An ut per alios obligari, ita per eosdem, alios obligare possumus.

Per quas personas nobis acquiratur 27. per nosmetipsos, per eos quos in potestate habemus, servos usufructuarios & bona fide à nobis possessos, &c.

Contraria seu exceptiones quædam adversus obligationes & condictiones, quæ ipsas obligationes aut enervant aut minuunt.
- *Ad SC. Macedonianum* 28. quo quis prohibetur mutuum dare filiofam. ne filii onerati ære alieno, & creditis pecuniis, quas sæpissime in luxurias consumunt, vitæ parentum insidientur, ideoque hujus SC. exceptione cum ipse filius tum ejus parens adversus creditorem mutuum condicentem, defenduntur.
- *Ad SC. Velleianum* 29. cujus exceptione utitur mulier (& ejus heres) adversus creditorem cui se pro alio ream fecit. Mulieris tamen heres in quibusdam casibus Velleiano non juvatur.

Source : BIU Cujas

- *De non numerata pecunia* 30. sæpissime contingit cautiones scriptas creditoribus spefuturæ numerationis (quæ tamen postea facta non sit) dari: ideoque quoties id evenit, vel obligationem condicere vel exceptionem opponere de non numerata pecunia possumus.
- *De compensationibus* 31. quæ oppositæ plerunque efficiunt, ut minus quisque consequatur quam ei debeatur, nostraque potius interest debitum compensari quam solvi, estque compensatio debiti & crediti inter se contributio. Habet locum in iis tantum obligationibus, quæ constant pondere, numero & mensura.

Accessiones ceu incrementa obligationum.

- *De usuris* 32. terrenis. In solo mutuo consistunt usuræ.
  - *De nautico fœnore* 33. quod majus est terreno, propter incerrum maris periculum, quod in se recipit trajectitiæ pecuniæ creditor.

  Hic redit ad aliam speciem contractus, qui re perficitur, de quo post nonum hujus lib. Titulum commodius dixisset.
- *Depositi vel contra* 34. is apud quem res deposita est, re obligatur, teneturque actione depositi ad rem, quam accepit, restituendam.

Consensu. Contractus quos diximus re constare, non subsistunt nisi res interveniat. His autem, de quibus dicturi sumus, solus sufficit consensus, ex quo etiam nascuntur: etsi autem consensus sit de natura omnium contractuum, per se tamen ac solus nusquam sine alio adminiculo parit & obligationem & actionem, quam in iis quæ sequuntur. In quibus neque scriptura neque præsentia opus est, ac ne dari quicquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio.

- *Mandati vel contra* 35.
  - *Si servus extero se emi mandaverit* 36.
- *Pro socio* 37.
- *De contrahenda emptione & venditione* 38.
  - Quæ res vendi possunt, & non.
    - *De hereditate & actione vendita* 39.
    - *Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel mercari vetantur* 40.
    - *Quæ res exportari non debeant* 41. ad Barbaros scil.
    - *De Eunuchis* 42. quos vendere & emere non licet.
    - *De patribus qui filios suos distraxerunt* 43. ob nimiam paupertatem alias vendi non possunt.
  - Contraria, & pugnantia.
    - *De rescindenda venditione* 44. altero contrahentium invito, cujus rescissionis multæ causæ hic enumerantur.
    - *Quando liceat ab emptione discedere* 45. ex mutua scilicet contrahentium voluntate.
    - *Si propter publicas pensitationes*, id est tributa, *venditio*, bonorum debitoris, *fuerit celebrata* 46. & minus justo pretio, in debitorum fraudem consecutum fuerit, rescinditur venditio, oblata fisco pensione debita.
    - *Sine censu vel reliquis fundum vendi non posse* 47. alias si quis fundum censum debentem emat aut vendat ea lege ne onus census emptorem sequatur, rescissa venditione emptor pretium, venditor fundum amittet, utroque in ærarium redacto, ut ex Cod. Theod. notavit doctiss. Cujac.
  - *De periculo & commodo rei venditæ* 48. ad quem pertineat? scil.
  - *De actionibus empti & venditi* 49.
    - *Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit* 50. Cui scilicet & acquiretur & actio dabitur?
  - *De rebus alienandis non alienandis & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca* 51.
  - *De communium rerum alienatione* 52.
  - *Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione* 53.
  - *De pactis inter emptorem & venditorem compositis* 54. quæ solent legem dare emptionibus. suntque vel
    - Expressa.
      - *Si servus exportandus veneat* 53. id est, ut aliquo ex ea urbe vel provincia ubi veniit, moveatur.
      - *Si mancipium ita venierit ne prostituatur* 56. & prostitutum sit contra venditoris voluntatem, venditor mancipium revocare potest: si vero consenserit, mancipium libertatem consequetur.
      - *Si mancipium ita fuerit alienatum ut manumittatur vel contra* 57.
    - Tacita.
      - *De ædilitiis actionibus* 58. Duæ sunt actiones quæ emptori competunt, Redhibitoria, qua agit emptor ad rescindendam venditionem ob morbum vitiumve latens rei venditæ, quod nesciebat: vel quia res empta alia est tradita quam dicta & promissa cum veniret, & quanto minoris, qua emptor petit ut venditor ei solvat id quanto minoris res valuerit cum eam emeret.
  - *De monopoliis & conventu negotiatorum illicito vel artificum ergolaborumque*, hi sunt qui opus conducunt faciendum, *nec non balneatorum illicitis pactionibus* 59.
  - *De nundinis & mercationibus* 60.
    - *De vectigalibus*, propter merces solvendis, *& commissis* 61. id est, confiscandis rebus venalitiis, quarum professio apud publicanum facta non erit.
    - *Vectigalia nova instituti non posse* 62. civitatis decreto sine Principis authoritate.
  - *De commerciis.* Commercium est onus mercatorum pro facultate exercendi commercii, portorium est onus mercium, *& mercatoribus* 63. alii legunt mercibus ab omnibus solvendis etiam ab iis qui sunt ex domo Imperatoris.
- *De rerum permutatione & præscriptis verbis* 64. Sic dicta quia datur ex conventione uti præscripta est.
- *De locato & conducto* 65.
- *De jure emphyteutico* 66. quod veluti medium est inter emptionem & locationem, estque contractus, quo domus vel fundus desertus & incultus datur colendus sub annua quadam & certa pensione.

LIB. V.

Nuptiæ, sive matrimonium, & de omnibus conventionibus inter maritum & uxorem & earum conventionum accessoriis.

- *De sponsalibus, & arrhis sponsalitiis, & proxeneticis* 1. id est, de modo præmii impositi iis qui nuptias conciliant.
  - *Si rector provinciæ vel ad eum pertinentes sponsalitias dederint arrhas* 2.
  - *De donationibus ante nuptias*, olim ita vocabantur, *vel propter nuptias*, quæ hodie ita dictæ sunt, *& sponsalitiis* muneribus scil. quæ à sponso sponsæ vel contra dabantur 3.
- *De nuptiis* 4.
  - *De incestis & inutilibus nuptiis* 5.
  - *De interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem ceu curatorem filiosque eorum* 6.
  - *Si quacunque præditus potestate vel ad eum pertinentes ad suppositarum suæ jurisdictioni aspirare tentaverint nuptias* 7. puniuntur pœnis hoc tit. comprehensis.
  - *Si nuptiæ ex rescripto Principis petantur* 8. ab iis qui alias nec parentum consensum nec puellæ habent, bonorumamissione & pœna deportationis punientur.
  - *De secundis nuptiis* 9. ad quas si mulier intra annum luctus convolat, fit infamis.
  - *Si secundo nupserit mulier, cui maritus usumfructum reliquit* 10. usumfructum amittet quem liberis restituere cogetur, & in rebus illi donatis ante nuptias solum usumfructum consequetur.
- *De dotis promissione & nuda pollicitatione* 11.
  - *De jure*, id est, obligatione, natura, causa, conditione *dotium* 12. quod competit marito ad ipsam dotem condicendam, retinendam, fruendam.
  - *De rei uxoriæ actione*, ita apud veteres vocabatur, *in ex stipulatu actionem*, qua sola hodie utitur uxor vel ejus pater pro dote repetenda ac recipienda, *transfusa & de natura dotibus præstita* 13. Doti bona mariti tacite obligantur, & ad eam restituendam condemnari debet in quantum facere potest, quæ actio in heredes uxoris transit. Qua de re infra tit. 18. quædam dicturus est.
  - Exceptiones marito competentes ad dotem integram non reddendam.
  - *De pactis tam super dote quam super donatione ante nuptias, & parapherenis* 14. Paraphernæ sunt ea quæ præter dotis causam ub uxore ad maritum deferuntur.
  - *De dote cauta*, quam scil. maritus confessus est sibi numeratam, *non tamen numerata* 15.
- *De donationibus inter virum & uxorem*, constante matrimonio fieri prohibitis, *& à parentibus in liberos factis*, in potestate scil. *& de ratihabitione* 16. earum donationum in testamento facta, quæ tunc valere incipiunt.
- *De repudiis & judicio de moribus sublato* 17. quo scil. olim agebatur de moribus ejus qui causam divortio dedisset.
- *Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur* 18. supra inceperat tractare de dotibus quarum explicationem hic persequitur.
  - *Si dos constante matrimonio soluta*, id est, refusa uxori à marito sine causa legitima, *fuerit* 19. non valebit refusio, quinimo maritus eam cum fructibus repetet.
  - *Ne fidejussores vel mandatores dotium*, qui scil. fidejubeant dotem à marito bene conservandam, *dentur* 20.
  - *Rerum amotarum* 21. uxori post divortium dotem repetenti maritus res quasdam sibi ab eadem fuisse amotas objicere potest, quo nomine maritus earum compensationem petet.
  - *Ne pro dote mulieri bona mariti addicantur* 22.
  - *De fundo*, æstimato scil. *dotali* 23. Si fundus in dotem æstimatus marito datus sit, uxor vel fundum vel ejus æstimationem eliget.
  - *Divortio facto apud quem liberi morare vel educari debeant* 24.
    - *De alendis liberis ac parentibus* 25. quoties unus eorum versatur in summa paupertate, alter vero dives est.
- *De concubinis* 26.
  - *De naturalibus liberis & matribus eorum, & ex quibus causis justi fiunt* 27.

Ex quasi contractibus: cum antea dixerimus de Jure publico & juris privati civilis præparatoriis & actionibus quæ in judiciis privatis exercentur, eas actiones quoque esse vel vindicationes vel condictiones, has item constare ex contractibus: supereſt altera species quasi contractuum explicanda, ex quibus condictiones etiam competunt. Sed quia interruptus ordo materiarum in sequentibus appareat (ut Lectori commodius consulatur) hac quasi contractuum specie omissa, in hæc quæ sequuntur capita futuras sequentium librorum quæstiones sic distinximus.

De Tutorum, Curatorum, & Pupillorum mutuis negotiis gestis, cum eorum accessoriis.

- Species Tutelæ & Tutorum.
  - *De testamentaria tutela* 28.
    - *De confirmando tutore* 29. Testamento quidem dato, sed non jure ut à patre filio emancipato, aut à matre vel extraneo.
  - *De legitima*, quæ scil. à lege defertur, *tutela* 30. agnatorum.
  - *Qui petant*, id est, petere possunt, *tutores vel curatores* 31. à Prætore, vel à Præside? Qui cum pupillo vult litigare creditor, libertus patris pupilli, mater ejusdem, & ea negligente cognati.
    - *Ubi petantur tutores vel curatores* 32. Ubi pupillus trahit originem, vel majorem partem facultatum habet, vel domicilium.
    - *De tutoribus & curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum* 33. id est, qui tutores dare & dari hujusmodi personis possunt.
    - *Qui dare*, in genere & omnibus pupillis, *tutores vel curatores possunt & qui dari non possunt* 34.
    - *Quando mulier*, id est, mater & avia, *tutelæ officio fungi potest* 35.
    - *In quibus causis tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari potest* 36. quando scil. unus bonis pupilli administrandis sufficere non potest, aut cum tutor reipub. causa abest, vel cum remotus est vel relegatus.

Administratio tutorum.

- *De administratione tutorum vel curatorum & de pecunia pupilli fœneranda vel deponenda* 37.
- *De periculo tutorum vel curatorum* 38. 1. quarum rerum teneantur tutores vel curatores ob tutelam curamque gestam.
- *Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possint* 39.
- *Si* (an) *ex pluribus tutorib. vel curatoribus, unus agere pro minore vel conveniri possit* 40. quando alii negligentes sunt, unus agere potest, administratione autem divisa à testatore vel Judice, non debet unus pro rebus ad alterius administrationem pertinentibus conveniri.

Ne tutor

- *Ne tutor vel curator vectigalia conducat* 41. cum ſcil. tutelam exercet vel nondum redditis rationibus ne ſcil. pluribus in ſolidum bona ſua obliget (quod eſt ſpecies falſi.)
- *De tutore vel curatore qui non ſatisfecit* 42. cum ſatisdare teneretur, is removetur ab adminiſtratione aut ad ſatisdandum compellitur.
- *De ſuſpectis tutoribus vel curatoribus* 43. qui ab adminiſtratione removentur ex cauſis hoc tit. enumeratis.
- *De in litem*, ut eam adminiſtret, *dando tutore*, olim enim dabatur, *vel curatore* 44. quo jure hodie utimur.
- *De eo qui pro tutore negotia geſsit* 45. pro tutore negotia gerit, qui tutor non utiliter nominatus eſt.
- *Si mater indemnitatem promiſit* 46. id eſt, periculum adminiſtrationis in ſe recepit, ejus tutoris quem filiis ſuis dari poſtulavit, an & quomodo teneatur.
- *Si contra matris voluntatem* teſtamentariam *tutor datus ſit* 47. filia à tutela removebitur.
- *Ut cauſæ poſt pubertatem adſit tutor* 48. Ut eam ſcilicet defendat, niſi ſi curatori inſtrumenta reddiderit.
- *Ubi pupillus educari debeat* 49. apud matrem niſi ad ſecunda vota tranſierit, alias Judex arbitrabitur.
- *De alimentis pupillo præſtandis* 50. à tutore etiam ſi de ſtatu ejus pendeat quæſtio, quorum taxatio à Judice peti poteſt: quæcunque autem tutor juſte eo nomine impenderit, imputabit.

Actiones ex cauſa tutelæ provenientes.

- *Arbitrium tutelæ* 51. id eſt, de actione tutelæ, appellatur autem arbitrium, quod hujus judicii poteſtas ſit in arbitrio judicantis, qui excuſſit tutelæ rationibus, ex bona fide ſtatuat, quid tutorem pupillo præſtare aut reſtituere oporteat.
- *De dividenda*, à Judice vel diviſa à defuncto, *tutela, & pro quæ parte quiſque tutorum conveniatur* 52.
- *De in litem*, id eſt, in id quod ſua intereſt, *jurando* 53. à pupillo, etiam in heredem tutoris.
- *De heredibus tutorum vel curatorum* 54. conveniendis à pupillo & quatenus ei teneantur.
- *Si tutor vel curator non geſſerit* 55. tutelam vel curam quomodo, quando & quo nomine convenietur.
- *De uſuris pupillaribus* 56. pupillo à tutore ſolvendis ex ejus pecunia quam in uſus ſuos convertit.
- *De fidejuſſoribus tutorum vel curatorum* 57. à pupillo actione ex ſtipulatu conveniendis.
- *De contrario judicio tutelæ* 58. quo tutori pupillus tenetur.

Quid liceat pupillo ſub tutoribus.

- *De authoritate*, à tutoribus, *præſtanda* 59. iis quæ à pupillis aguntur: nam ſine tutore non poſſunt actionem remittere, eſſe in Judicio criminali, & ita vendere ut emptor præſcriptionem acquirat, ut autem authoritas præſtita cenſeatur, ſufficit, unum ex tutoribus eam præſtitiſſe.

Quando tutores vel curatores eſſe deſinant 60. ſi is cui quis adjunctus datus eſt, tutor eſſe deſinat, non voluntate pupilli.

De actore à tutore ceu curatore dando 61. pro rebus ſcil. pupilli petendis.

De excuſationibus tutorum & curatorum & temporibus earum 62.

- *Si tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit* 63.
- *Si tutor vel curator reip. cauſa aberit* 64.
- *De excuſationibus veteranorum* 65.
- *Qui numero liberorum ſe excuſant* 66.
- *Qui morbo ſe excuſant* 67.
- *Qui ætate ſe excuſant* 68.
- *Qui numero tutelarum ſe excuſant* 69.

De curatore furioſi vel prodigi 70. licet majoris.

De prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis vel obligandis 71.

- *Quando decreto*, Prætoris vel Principis, *opus non eſt*, 72.
- *Si quis ignorans rem minoris eſſe ſine decreto comparaverit* 73.
- *Si major factus alienationem factam ſine decreto ratam habuerit* 74.
- *De magiſtratibus*, idem dicendum eſt de æſtimatoribus patrimonii pupilli, *conveniendis* 75. in eos pupilli habent regreſſum excuſſis tamen prius tutoribus collegis & fidejuſſoribus.

LIB. VI.

De jure Dominorum in ſervos.

- *De ſervis fugitivis & libertis, mancipiiſque civitatum, artificibus & ad diverſa opera deputatis, & ad rem privatam vel dominicam pertinentibus* 1.
- *De furtis & ſervo corrupto* 2.

De jure patronorum in libertos, de quo latius *infra lib.* 7. dicetur.

- *De operis libertorum* 3.
- *De bonis libertorum, & jure patronatus* 4.
- *Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta ſit* 5.
- *De obſequiis patrono præſtandis* 6.
- *De libertis & eorum liberis* 7.
- *De jure annulorum aureorum, & de natalibus reſtituendis* 8.

De jure ſucceſſorum in bona defuncti, ſuntque ſucceſſores vel

Prætorii, qui bonorum poſſeſſores dicuntur.

- *Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt & intra quod tempus* 9.
- *Quando non petentium partes petentibus accreſcant* 10. quoties unus ex iis quibus bonorum poſſeſſio defertur, vel tempore vel repudiando excluditur à bonorum poſſeſſione, ejus pars aliis accreſcit.

Species.

Ex teſtamento.

- *De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas* 11. defuncti ſcil. ſi modo juſtæ ac legitimæ fuerint quæ datur à Prætore omnibus ſcriptis heredibus.
- *De bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur* 12.
- *De bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ patronis liberiſque eorum datur* 13.

Ab inteſtato.

- *Unde liberi* 14. dabatur emancipatis quos Prætor ad patris hereditatem admitti voluit, cum illis qui in patria poteſtate manſerant.
- *Unde legitimi*, id eſt agnati, *& unde cognati* 15.
- *De ſucceſſorio edicto* 16. Si primi gradus agnati vel cognati omittunt vel repudiant hereditatem, eam tranſmittunt ad ſubſequentes.
- *De Carboniano edicto* 17. quo liberis à patre in teſtando præteritis, & quibus fit controverſia ſtatus, bonorum poſſeſſio datur contra tabulas, dilata ſtatus eorum controverſia in pubertatis tempus.
- *Unde vir & uxor* 18.
- *De repudianda bonorum poſſeſſione* 19.
- *De collationibus* 20. emancipati & alii liberi à patre in teſtamento præteriti bonorum poſſeſſionis partem à cæteris liberis & ſuis & ſcriptis avocant. An autem cogantur conferre ea bona, quæ patre communi moriente habuerunt, hic explicatur.

Ex jure civili qui heredes dicuntur, ſuntque heredes vel

Ex teſtamento.

- *De teſtamento militis* 21. qui ſcil. teſtatur jure quodam ſingulari, cum alii de quibus mox dicetur, jure communi teſtentur.
- *Qui teſtamenta facere poſſunt vel non* 22.
- *De teſtamentis, & quemadmodum teſtamenta ordinentur* 23.
  - *De heredibus inſtituendis, & quæ perſonæ heredes inſtitui non poſſunt* 24.
    - *De inſtitutionibus & ſubſtitutionibus & reſtitutionibus ſub conditione factis* 25.
    - *De impuberum & aliis ſubſtitutionibus* 26.
    - *De neceſſariis ſervis heredibus inſtituendis vel ſubſtituendis* 27.
    - *De liberis præteritis & exheredatis* 28.
    - *De poſthumis heredibus inſtituendis vel præteritis vel exheredandis* 29.
  - *De jure deliberandi & de adeunda vel acquirenda hereditate* 30.
  - *De repudianda vel abſtinenda hereditate* 31.
  - *Quemadmodum teſtamenta inſpiciantur, & deſcribantur* 32. id eſt, inſinuentur.
  - *De edicto D. Adriani tollendo*, quo cavebatur, ut is qui ſe in poſſeſſionem mitti vellet triceſimam hereditatis reipublicæ daret, & *quemadmodum ſcriptus heres* hodie *in poſſeſſionem mittatur* 33.

Ex quibus cauſis hereditas alicui aufertur.

- *Si quis aliquem teſtari prohibuerit vel coëgerit* 34.
- *De his quibus ut indignis hereditates auferuntur*, quales ſunt ii qui non vindicarunt mortem defuncti, quæ res minoribus tamen non nocet, *& ad SC. Syllanianum* 35. quo cavetur ne ejus hereditas adeatur, qui interfectus eſt antequam habita ſit quæſtio de ſervis qui ſub eodem tecto morantes domino vel periclitanti vel interfecto auxilium non præſtiterunt.
- *De Codicillis* 36.

Ex Codicillis.

Ex quibus cauſis hereditas minuitur.

De legatis 37. legatum eſt donatio quædam à defuncto facta, ab herede præſtanda.

- *De verborum*, ad legata ſcil. pertinentium, *& rerum ſignificatione* 38.
- *Si*, in ſuccedendo, *omiſſa ſit cauſa teſtamenti* 39. ab herede qui ab inteſtato vel alio modo hereditatem poſſidere maluit, ut ita evitaret onera legatorum: adverſus eum dabitur utilis actio perinde ac ſi ex teſtamento adiiſſet.
- *De indicta viduitate & lege Julia Miſcella*, quæ legata ex ea cauſa comprobat, *tollenda* 40.
- *De his quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis relinquuntur* 41. quoties Teſtator heredem rogat, ut quid cui det, fidei committere dicitur. Et fideicommiſſa appellata ſunt, quia nullo vinculo juris ſed tantum pudore eorum qui rogabantur, continebantur.

De fideicommiſſis 42.

Communia de legatis & fideicommiſſis & de in rem miſſione tollenda 43. ut hodie ſufficiant legatariis actiones perſonales, in rem & hypothecariæ.

- *De falſa cauſa adjecta legato vel fideicommiſſo* 44.
- *De his quæ ſub modo legati vel fideicommiſſi relinquuntur* 45.
- *De conditionibus inſertis tam legatis quam fideicommiſſis & libertatibus* 46.
- *De uſuris & fructibus legatorum ceu fideicommiſſorum* 47. quibus legata & fideicommiſſa augeri ſolent.
- *Ad SC. Trebellianum*, qua legata univerſalia minuuntur, *& de* iis quæ legata ſunt *incertis perſonis* 48.
- *Ad legem Falcidiam* 49. qua legandi poteſtas, quæ leg. 12. Tabularum infinita erat, imminuta eſt, caveturque ne plus legare liceat, quam dodrantem bonorum, ut ſive unus heres inſtituatur ſive plures apud eos ea ſive pars quarta remaneat, & quidem hac lege particularia legata minuuntur.
- *De caducis tollendis* 50. Caduca legata ſunt quæ jure quidem relicta ſunt & quidem perſonæ capaci, ſed quæ poſt mortem teſtatoris ab eo ob aliquam cauſam in fiſcum cadunt, unde caduca dicta ſunt, quod fiſco cedant.
  - *Dii iis* liberis in infinitum ſcil. *qui ante apertas tabulas* patris teſtatoris defuncti *hereditatem tranſmittunt* 51. in poſterum, ita ut talis hereditas non ſit caduca: nam lex Pappia volebat diem legatorum cedere, non à morte teſtatoris, ſed ab apertis tabulis. Ideoque lege Pappia qui inter mortem teſtatoris & apertas tabulas decedebat, ejus legatum caducum fiebat.
- *Quando dies legati vel fideicommiſſi cedit* 52.
- *Ut in poſſeſſionem legatorum vel fideicommiſſorum ſervandorum cauſa mittatur, & quando ſatisdari debeat* 53.

Ab inteſtato. Inteſtatus decedit qui aut omnino teſtamentum non fecit, aut non jure fecit, aut id quod fecerat ruptum, irritumve factum eſt: aut ſi ex eo nemo heres extiterit. Ex qua cauſa jure civili hereditates deferuntur iis perſonis quæ ſequuntur.

- *De ſuis & legitimis liberis.* Sui heredes exiſtimantur qui in poteſtate morientis & vivente patre quaſi domini rerum hereditariarum fuerunt, *& ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus* 54.
- *Ad SC. Tertullianum* 55. quo nunc aviæ & matres etiamſi ter enixæ non ſint aut quater ad liberorum etiam vulgo quæſitorum legitimam ſucceſſionem vocantur, poſt fratres & ſorores defuncti filii.

Source : BIU Cujas

- *Ad SC. Orficianum* 56. quo liberi matribus & aviæ ab intestato succedunt.
- *De legitimis heredibus* 57. post suos heredes aut quasi suos leg. 12. tabul. ad agnatum proximum perrinet hereditas. Sunt autem agnati cognati per virilis sexus personas quasi à patre connati.

Communia de successionibus 58. quæ jure Prætorio & civili deferuntur. Fratri autem emancipato alter emancipatus cum altero non emancipato succedit. Privigno autem vitricus novercæ privignus, ancillæ cum qua contubernium fecit dominus, educato is qui educavit, non succedunt. Advenis peregrinis scripti ab iis heredes, vel ab intestato proximi, non eorum hospites: si desint proximi, Episcopis tradantur ut in pias causas erogentur.

De bonis maternis, à matre scilicet filio suo datis vel relictis, *vel materni generis* 59. quæ ab avo & avia, proavo & proavia maternis ad eum qui est in potestate patris deferuntur: in iis pater habet solum usumfructum, eaque in Judicio persequi potest.

De bonis quæ liberis in potestate patris constitutis vel aliàs acquiruntur & eorum administratione 60. patri competente.

De hereditatibus decurionum, qui si ab intestato moriuntur nullis relictis heredibus, fiscus illi non succedet, sed curia in qua erant *naviculariorum*, quibus corpus naviculariorum, *cohortalium militum*, erant Præsidis provinciæ officiarii, quibus cohortales ejusdem provinciæ *& Fabricensium* 61. qui versabantur in publicis fabricis, quibus alii collegæ fisco excluso succedebant.

LIB. VII.

De jure Dominorum in servos & Patronorum in libertos, de quo nonnulla superius dixit libro superiori à tit. 3. ad finem octavi. In hac quæstione explicanda consideramus.

Manumissionem ipsam.

Species.

- *De vindicta libertate*, apud prætorem & præsidem, *& apud concilium* Principis *manumissione* 1.
- *De testamentaria manumissione* 2.
  - *De lege Fusia Caninia tollenda* 3. qua certus modus servis manumittendis constitutus erat, hodie vero cuique licet omnes servos testamento libertate donare, cum & hoc quisque inter vivos facere possit.
  - *De fideicommissariis libertatibus* 4. his verbis fieri poterat, ROGO TE HERES UT STICHUM SERVUM MEUM MANUMITTAS.

Effectus.

- *De dedititia libertate tollenda* 5. Olim non omnes qui manumittebantur, cives Rom. fiebant; non eam quam manumittens libertatem consequebantur, ut Dedititii ex lege Sentia.
- *De Latina libertate tollenda.* qui ita manumittebantur ex lege Julia Norbana, liberi quidem vitam suam peragebant, ipso tamen ultimo spiritu simul animam atque libertatem amittebant, & quasi servorum ita bona eorum manumissores detinebant. Dicebantur Latini & Juniani, *& per certos modos in civitatem Romanam*, ut nunc eadem manumisso libertas competat quam habet manumissor, fiatque civis Romanus, *transfusa* 6.

Objecta.

- *De communi servo manumisso* 7. servus plurium ceu communis si ab uno dominorum manumittitur, non ut jure antiquo, alteri domino accrescit, nec libertatem ab altero domino acquisitam amittit: alteri tamen domino pars ejus pretii dari debet, atque ita servus plene manumitti.
- *De servo pignori dato* 8. an & quomodo manumitti hujusmodi servus possit?
- *De servis Reipub. manumittendis.*
- *De his qui à non dominis manumissi sunt* 10. hi non consequuntur libertatem tali manumissione.
- *Qui manumitti non possunt & ne in fraudem creditorum manumittatur* 11.
- *Qui non possunt ad libertatem proclamare* 12. damnati ad perpetua vincula, & prohibiti à testatore ne manumitterentur.
- *Quibus causis servi pro præmio libertatem capiunt* 13. quoties scilicet necem Domini vindicarunt, falsitatem monetæ, raptum virginis militiæ desertorem detulerunt.
- *De ingenuis manumissis* 14. non sunt libertini: natalibus enim non officit manumissio.
- *Communia de manumissionibus* 15. quæ fiunt vel à proprietario vel usufructuario, & quo modo ita manumissus libertatem consequitur.

Ipsam actionem liberalem.

- *De liberali causa* 16. quæ status & præjudicialis dicitur per quam quæritur an aliquis liber vel servus.
- *De assertione tollenda* 17. si quis ex servitute in libertatem proclamaverit per se, ipse Dominum sese potest asserere, non tamen procuratorem dare. Qui autem ex libertate in servitutem, utrumque facere potest, neuter eorum tamen tenetur hodie aliquem proferre, à quo in libertatem asseratur, propter assertoris reperiendi difficultatem.
- *Quibus ad libertatem proclamare non licet* 18. His qui se vendi passi sunt ad pretium participandum servi effecti propter delictum insigne, & qui descendunt ex latronum familia.
- *De ordine cognitionum* 19. Quæstioni status interdum alia quæstio adjungitur, quod cum evenit, de statu servi prius quam de crimine, quod objicit, & de libertate prius quam de hereditate cognosci debet.
- *De collusione detegenda* 20. de quo dixi in Digestis, *lib.* 40. *tit.* 16.
- *Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur* 21.
- *De longi temporis præscriptione quæ pro libertate & non adversus libertatem opponitur* 22.
- *De peculio ejus qui libertatem meruit* 23. inter vivos manumissus peculium suum acquirit si non sit ademptum, testamento manumissus non acquirit nisi nominatim datum fuerit.
- *De SC. Claudiano*, quo mulier libera servi alicujus cupidine & amore capta è natalium suorum ingenuitate in servitutem deducebatur *tollendo* 24. neque enim quod ab hostium ferocitate contra libertatem naturalem inductum est, ad libidinem nequissimorum hominum inferri placet.

- *De nudo jure Quiritum tollendo* 25. apud quosdam dominos nudum jus Quiritum vel tantum in bonis reperitur. Qui servi usucapti, in jure cessi, mancipati erant, ex jure Quiritum servi erant, & manumittendo cives Romani fiebant: qui vero traditi ex causa emptionis non mancipati vel cessi ii erant in bonis emptoris, venditoris vero ex jure Quiritum, quia servi emptori acquirebant ex omnibus causis ut hic notavit Cujacius.

De jure acquirendi per usucapionem.

Causæ usucapionum.

- *De usucapione pro emptore vel pro transactione* 26.
- *De usucapione pro donato* 27.
- *De usucapione pro dote* 28.
- *De usucapione pro herede* 29.
- *Communia de usucapionibus* 30. colonus quia non sibi sed domino possidet, non præscribit, res fisci usucapi non potest, mala fides defuncti nocet successori.

Formæ.

- *De usucapione transformanda*, melius dixisset reformanda, *& de sublata differentia rerum mancipi & nec mancipi* 31. usucapionem tantum in Italicis soli rebus veteres admittebant, & eam quidem biennii spatio: mobilium vero anno: in provincialibus vero excludebant. Hanc primam partem reformat Justinianus, nec patitur rem ullam immobilem vel soli præscribi nisi decennio, vicennio, tricennio, mobilem vero nisi triennio, idque in provincia quoque, si modo bona fides adfuerit.
- *De acquirenda & retinenda possessione* 32. id est, per quas personas & quomodo acquiratur.
- *De præscriptione longi temporis decem vel viginti annorum* 33.
  - *In quibus causis cessat longi temporis præscriptio* 34.
  - *Quibus non objicitur longi temporis præscriptio* 35.
  - *Si adversus creditorem præscriptio*, longi temporis scilicet, *opponatur* 36.
- *De quadriennii præscriptione* 37.
- *De rei dominicæ*, id est, Cæsaris Reip. *vel templorum vindicatio temporis præscriptione*, quamtumvis longi temporis scil. *submovetur* 38. id est, impediatur.
- *De præscriptione triginta vel quadraginta annorum* 39.
- *De annali exceptione Italici contractus*, quem circa multæ altercationes oriebantur, *tollenda & de diversis temporibus & exceptionibus & præscriptionibus & interruptionibus eorum* 40. olim personales actiones in provinciis perpetuæ erant, nec præscribebantur: in Italia anno præscribi poterant. Hodie anno tricesimo præscribi debent, non tamen interrupto.

De jure acquirendi per alluvionem.

- *De alluvionibus & paludibus & pascuis ad alium statum translatis* 41.

De jure acquirendi per sententiam, per quam etiam mittimur in possessionem, quæque inter genera possessionum numeratur. Sententiæ autem sunt earum personarum, quæ sequuntur.

- *De sententiis Præfectorum Prætorio* 42.
- *Quomodo & quando Judex sententiam proferre debeat, præsentibus partibus vel una parte absente* 43.
  - *De sententiis ex periculo*, alii legunt ex breviculo, *recitandis* 44. non enim sufficit sententiam describi, nisi legatur, periculum hic significat libellum aut tabellam in qua sententia præscripta erat.
  - *De sententiis & interlocutionibus Judicum* 45.
  - *De sententiis quæ sine certa quantitate proferuntur* 46.
  - *De sententiis quæ pro eo quod interest proferuntur* 47. in omnibus casibus qui certam habent quantitatem, hoc quod interest, dupli quantitatem non debet excedere: in iis qui incertam, non licet in infinitum computationem reducere, sed Judex requiret quod revera damnum sit: nam hæ pœnæ tantum modo exigi debent, quæ & moderatæ sunt & legibus comprehensæ, quæ discretio in lucro æstimando habenda est.
  - *Si non à competente judice judicatum esse dicatur* 48.
  - *De pœna Judicis qui male judicavit vel ejus qui Judicem vel adversarium corrumpere curavit* 49.
- *Sententiam*, in qua ea quæ in sententia esse debent, servata sunt, *rescindi non posse* 50.
- *De fructibus & litium expensis* 51.
- *De re judicata* 52. & ejus effectibus.
  - *De executione rei judicatæ* 53.
  - *De usuris rei judicatæ* 54.
  - *Si plures una sententia condemnati sint* 55. quomodo fiat in eos sententiæ executio.
  - *Quibus res judicata non nocet* 56.
  - *Comminationes, epistolas, programmata*, id est, edicta Judicis contra latitantem proposita, *subscriptiones auctoritatem rei judicatæ non habere* 57.
  - *Si ex falsis instrumentis vel testimoniis judicatum sit* 58.
  - *De confessis* 59. qui habentur pro judicatis.
  - *Res inter alios actas vel judicatas*, extra judicium, *alii non nocere* 60.
- *De relationibus* 61. à Judice ad Principem faciendis, si quis Judicum dixerit esse referendum ante sententiam ad Principem, nihil pronuntiabit.
- *De appellationibus & consultationibus* 62. Appellatio est Jurisdictionis inferioris Judicis per invocationem superioris rite facta suspensio, fitque corrigendæ iniquitatis aut imperitiæ in Judicio causa: interdum etiam ad opponendum quod oppositum non fuit, & ad probandum quod non probatum fuit, impeditque executionem primæ sententiæ: consultatio vero hic significat relationem Judicis ad Principem, ut quid statui velit, definiat.
  - *De temporibus & reparationibus appellationum ceu consultationum* 63. Reparatio hic significat instaurationem lapsi & amissi temporis.
  - *Quando provocare non est necesse* 64.
  - *Quorum appellationes non recipiuntur* 65.
  - *Si pendente appellatione mors intervenerit* 66.
  - *De iis qui per metum Judicis non appellaverunt* 67.
  - *Si unus ex pluribus appellaverit* 68. sententia in causa appellationis lata pro uno, aliis prodest.
  - *Si de momento ad momentum possessione fuerit appellatum* 69.
  - *Ne liceat in una eademque causa tertio provocare, vel post duas sententias Judicum, quas definitio Præfectorum roboraverit, eas retractare* 70.

Qui bonis cedere possunt 71. Ut condemnatis per appellationem subveniri potest, ita per bonorum cessionem.

De bonis

Source : BIU Cujas

De bonis authoritate Judicis possidendis & de separationibus bonorum 72. petunt enim sæpissime creditores hereditarii bona defuncti sui debitoris separari à bonis heredis adversus creditores ejusdem heredis.
De privilegio fisci 73. Fisci privilegium est, ut bona secum contrahentis tacite ei sint obligata, & cæteris creditoribus sæpissime præferatur.
De privilegio dotis 74. circa hypothecam scil.
De revocandis iis quæ in fraudem creditorum alienata sunt 75.

LIB. VIII.

Prætoris.
De interdictis 1. Interdicta erant formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat: quod tunc maxime fiebat, cum de possessione aut quasi possessione, veluti usufructu, servitute, & alio jure corporali agebatur.
Redduntur autem interdicta vel ex causa
Privata, suntque vel
Adipiscendæ possessionis.
Quorum bonorum 2. est adipiscendæ possessionis causa interdictum accommodatum bonorum possessori, id est, ei qui declaravit apud Magistratum se talem esse qui posset ac vellet jure Prætorio amplecti hereditatem, cujus vis ac potestas hæc est, ut quod ex iis bonis quorum possessio alicui data est, quisque pro herede aut pro possessore possideat, id ei cui bonorum possessio data est, restituere debeat. Pro herede autem possidet qui falso se heredem putat: pro possessore vero qui nullo jure aut titulo temere occupat hereditatem defuncti. Hoc igitur interdictum mihi competet ad adipiscendam nunc primum possessionem. Quorum bonorum, ex edicto Prætoris mihi possessio data est.
Quorum legatorum 3. Datur hoc interdictum heredi adversus eum qui sua authoritate rem sibi testamento relictam occupavit sine voluntate aut ratihabitione heredis vel bonorum possessoris, quorum interest non ita occupari legata propter detrahendam ex iis Falcidiam.
Recuperandæ.
Unde vi 4. est recuperandæ possessionis interdictum, quod quidem datur ei qui ex possessione fundi vel ædium vi dejectus est: & appellatur, Unde vi, quia his verbis significatur causa propter quam interdictum redditur.
Si per vim vel alio modo absentis perturbata sit possessio.
Retinendæ.
Uti possidetis 6. est retinendæ possessionis interdictum, datur cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controversia fit: & in eo Prætor decernit, ut unusquisque possideat, uti possedit, donec de Jure possessionis definiatur. Datur pro rebus fundi vel immobilibus, Utrubi pro mobilibus.
Exhibitoris.
De tabulis exhibendis 7.
De liberis exhibendis, ceu deducendis & de libero homine exhibendo 8.
De precario, quo dominus rem suam utendam concedit, alteri ejus usum precibus petenti, eique datur adversus eum, qui rem precario datam habet, ut scilicet res precario data restituatur, *& Salviano interdicto* 9. quo dominus prædii pro conservando jure suo & ne defraudetur pensione, vult adipisci possessionem earum rerum, quæ illi obligatæ penes conductorem multis argumentis suspectum tutæ non sunt, vel quas ad alios jam trantulit. Ob eam causam proposita quoque est actio Serviana, qua quis de rebus coloni, quæ pignoris jure pro mercedibus fundi ei tenentur experitur, utilius tamen est Salviano uti, quod solum possessorium est adipiscendæ possessionis neque exigit ullam probationem, de jure debitoris, qui rem obligavit: cum alioqui in Serviana docere oporteat rem pignoratam fuisse in bonis debitoris.
De ædificiis privatis 10.
De novi operis nuntiatione 11.
Publica.
De operibus publicis 12.
De ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatum 13. cura hujusmodi rationum ad curatorem Reipub. sive patrem civitatis pertinet: non ad Præsidem provinciæ.

De Jure quod in rebus alienis habemus.
De pignoribus & hypothecis 14. pignora autem contrahuntur vel conventione tacita vel expressa, vel ex aliis causis.
In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur 15.
Si aliena res pignori data sit 16.
Quæ res pignori obligari possunt, vel non & qualiter pignus contrahatur 17.
Qui potiores in pignore habeantur 18. jure suo, ut mulier, prior tempore, Respub. &c.
De iis qui in priorum creditorum locum succedunt 19. qui alterius beneficio potiores censentur.
Si antiquior creditor pignus vendiderit 20. & ab eo pignus emero, à posteriori creditore conveniri non possum.
Si communis res pignori data sit 21. non potest pignus tenere nisi pro una parte.
Quomodo ex aliis causis quam ex conventione partium pignus contrahatur.
De Prætorio pignore & ut in actionibus debitorum missio prætorii pignoris præcedat 22.
Si in causa judicati pignus captum sit 23.
Si pignus pignori datum sit 24.
De partis pignoris, id est, ancillæ pignoratæ, *& omni causa* 25.
De remissione pignoris 26.
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse 27.
De distractione pignorum 28.
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse 29.
Si vendito pignore agatur 30.
De luitione pignoris 31. Luere est soluta pecunia liberare. Unus hæredum debitoris partem suam solvens, non liberat pignus.
Si unus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti solverit vel acceperit 32.
Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non fuerit 33. datur ei, cui pecunia non est numerata, actio ad pignus repetendum.
De jure dominii impetrando 34. id evenit, quoties pignus emptorem non reperit, & creditor ob eam causam pignus sibi adjici postulat.
De pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda 35. Pactum legis commissoriæ est ut nisi solvatur intra certum tempus creditori pecunia, pignus illi committatur & ejus sit.
De jure quo actiones civiles, de quibus multa superius diximus, exludimus.
De exceptionibus, seu præscriptionibus 36.
De litigiosis 37. quorum nomine nobis competit exceptio.
De jure quo negotia & civiles actiones confirmamus, vel tollimus, confirmamus his quæ sequuntur.
De contrahenda & committenda stipulatione 38.
De inutilibus stipulationibus 39.
De duobus reis stipulandi & promittendi 40.
De fidejussoribus & mandatoribus 41.
Tollitur obligatio multis modis, sed his præsertim qui sequuntur.
De novationibus & delegationibus 42. Novatio est cum interventu novæ personæ, nova nascitur obligatio, & prima tollitur in posteriorem translata.
De solutionibus & liberationibus 43. solutione ejus quod debetur, tollitur obligatio.
De acceptilationibus 44. acceptilatio ab acceptum ferendo dicitur, estque imaginaria solutio, qua verbis facta obligatio, aliis verbis dissolvitur.
De evictionibus 45.
Creditorem evictionem pignoris non debere 46.
De jure parentum in liberos.
De patria potestate 47.
De adoptionibus. 48.
De emancipationibus liberorum 49.
De ingratis liberis 50.
De postliminio reversis & redemptis ab hostibus 51.
De infantibus expositis liberis & servis & de iis qui sanguinolentos nutriendos acceperunt 52.
De jure non scripto.
Quæ sit longa consuetudo 53. hic de consuetudinis authoritate, vi & effectu traditur.
De donationibus 54.
De donationibus quæ sub modo vel conditione vel certo tempore conficiuntur 55.
De revocandis donationibus 56.
De donationibus causa mortis 57.
De infirmandis pœnis cœlibatus. pœna cœlibatus olim erat in viris vel mulieribus ex leg. Julia & Pappia nequid ad eos ex aliorum testamentis transmitteretur, nisi intra 100. dies matrimonium contraherent, *& orbitatis*, orbus liberis ex testamento plusquam semissem capere non poterat, alius fisco cedebat, *& de decimariis sublatis* 58. per legem enim Pappiam statutum erat ut decima pars eorum quæ relinquebantur uxori à viro vel è converso fisco applicaretur, si non essent liberi ex eo matrimonio: hodie si quid alter alteri reliquit, solidum capere poterit æque ac si filium superstitem haberet vel amisisset.
De jure liberorum 59. ut conjuges ex testamento inter se solidum caperent, requirebatur ut liberos sustulissent: post ea jus tot liberorum, quot sufficiebant ad obtinendam assis capacitatem, à principibus peti & impetrari solitum fuit per eos qui neque liberos haberent neque amisissent, ut ita solidum conjugium alter ab altero consequeretur: quod jus omnibus hoc tit. concessum est, ut à nemine posthac jus liberorum peti debeat.

LIB. IX.

De criminalibus judiciis: nam superius lib. 2. de civilibus egimus.
De iis qui accusare non possunt 1.
De accusationibus & inscriptionib. 2. Jura civilia nolunt quemquam admitti ad accusandum de crimine, nisi prius se obstrinxerit ad subeundam pœnam cui accusatus victus subjicietur, si succumbat Judicio. Quæ obstrictio vocatur inscriptio. incumbere autem est accusationi subscribere, suumque nomen libello accusationis ascribere: item nisi datis fidejussoribus de lite prosequenda caverit. quod hodie non ita observatur. Inquisitio vero fit quando Judex ex suo officio de crimine alicujus inquirit.
De exhibendis & transmittendis reis 3. ut sc. exhibeantur quo accusari & lis contestari cum his possit, & remittantur ad proprium forum in quo crimen admiserunt.
De custodia reorum 4.
De privatis carceribus inhibendis 5.
Si reus vel accusator mortuus fuerit 6. pendente accusatione accusatio tamen non est abolita quo ad cæteros qui ejusdem criminis postulati sunt.
Species.
Si quis Imperatori maledixerit 7.
Ad leg. Juliam majestatis 8. Majestatis rei sunt qui & Principis reipublicæ & caput & statum labefactare conantur.
Ad leg. Juliam de adulteriis & stupro 9.
Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit 10.
De mulieribus quæ se propriis servis injunxerunt 11.
Ad leg. Juliam de vi publica vel privata 12.
De raptu virginum, viduarum, necnon sanctimonialium 13.
De emendatione servorum 14.
De emendatione propinquorum 15.
Ad leg. Corneliam de sicariis 16.
De iis qui parentes vel liberos occiderunt 17.

Source : BIU Cujas

- *De maleficis & mathematicis & cæteris similibus* 18. appellatione mathematicorum non sunt accipiendi qui syderum motus, positiones, & qui ex illis sequantur effectus & influxus inquirunt: sed qui præscientiam futurorum sibi arrogant ex observationibus potius superstitiosis quam probabilibus: quales sunt magiæ professores.
- *De sepulchro violato* 19. sepulchrum violat qui illud deformat aut ex eo aliquid surripit.

Furtorum genera.

- *Ad legem Fabiam de plagiariis* 20. Plagiarii sunt qui sine vi, dolo malo scientes abducunt ingenuos aut liberos homines, & vendunt pro servis aut supprimunt, vel qui servos aliorum subducunt, & fugam persuadent, aut fugitivos celant: hujus pœna est capitalis.
- *Ad leg. Juliam Viscellam* 21. qua libertinæ conditionis homines prohibentur honores & dignitates ingenuorum usurpare, nisi jus aureorum annulorum à Principe impetraverint.
- *Ad leg. Corneliam de Falsis* 22. Falsarius is est qui imitatione veri compendium suum alterius dispendio per dolum quærit.
  - *De iis qui sibi adscribunt in testamento* 23.
  - *De falsa moneta* 24. nam & ipsarum rerum depravatione falsum committitur. Cæterum monetam corrumpentis pœna est concrematio.
  - *De mutatione nominis* 25. in alterius fraudem.
- *Ad legem Iuliam de ambitu* 26. qua coërcetur eorum ambitio qui pecunia suffragia sibi comparant ad obtinendas dignitates.
- *Ad legem Iuliam repetundarum* 27. qua puniuntur hi qui prætextu publicæ potestatis amplius quiddam quam illis jure debetur per comminationem extorquent: quæ pecuniæ ab iis repeti possunt, & Concussores appellantur.
- *De crimine peculatus* 28. quo tenentur qui publicas pecunias surripuerunt.
- *De crimine sacrilegii* 29. hujus pœna capitalis.
- *De seditiosis & de his qui plebem contra Rempub. audent colligere* 30.

Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri possit 31.

- *De crimine expilatæ hereditatis* 32. id est, rei quæ sine domino est, pœna arbitraria est.
- *Vi bonorum raptorum* 33.
- *De crimine stellionatus* 34. quo tenetur is qui rem aliquam pluribus pignorat &c. cæt. hoc crimine notantur delinquentes ubi specialis titulus criminis deficit. hujus pœna est extraordinaria.
- *De injuriis* 35. quidquid in alterius contemptum fit, injuriam vocamus. fit autem injuria re, verbis, literis, affectu: æstimatur, & crescit pro ratione personarum: dissimulatione tollitur.
  - *De famosis libellis* 36. si quis ad infamiam alicujus libellum aut carmen aut historiam scripserit, composuerit, ediderit, vel dolo malo fecerit quo quid eorum fieret, injuriam fecisse dicitur.
- *De abigeis* 37. quo crimine tenetur is qui ex pascuis animalia abigit vel surripit.
- *De Nili aggeribus non rumpendis* 38. quia Nilo flumine agros suos irrigant Ægyptii; pœna ustulationis in eum lata est qui Nili aggeres ruperit.
  - *De iis qui latrones vel aliis criminibus reos occultaverunt* 39. pari pœna puniuntur criminis rei eorumque receptores.
- *De requirendis reis* 40. absentibus scil. qui si citati non comparent, bona eorum annotabuntur.
- *De quæstionibus* 41.
- *De abolitionibus* 42. Abolitio est venia omittendæ accusationis, quam petit accusator à Judice, in cujus officio accusationem instituit: alias accusatores ab accusatione desistentes incidunt in Turpillianum: alii ita definiunt ut sit Abolitio accusationis institutæ per sententiam interlocutoriam peremptio.
  - *De generali abolitione* 43. quæ scil. fit vel à Principe vel ratione cujusdam solennitatis, abolitione non infamia criminis tollitur, sed pœna.
- *Ut intra certum tempus criminalis quæstio terminetur* 44.
- *Ad SC. Turpillianum* 45. quo tenetur is qui non cunctatione aut negligentia, sed quadam animi destinatione ab accusatione destitit.
- *De Calumniatoribus* 46. Calumniator is est qui falsa crimina scienter alicui objicit.
- *De pœnis* 47.
  - *Ne sine jussu Principis certis Judicibus liceat confiscare* 48.
  - *De bonis proscriptorum seu damnatorum* 49.
  - *De bonis eorum qui sibi mortem consciverunt.* 50.
- *De sententiam passis & restitutis à Principe* 51.

DE RATIONE ORDINIS IN LIBRIS INSTITUTIONUM.

A JURIS-CONSULTO SERVATI.

Proœmium, sive constitutio, has Institutiones confirmans.

LIBER PRIMUS.

De justitia & jure 1. Quid Justitia, & Jurisprudentia, de methodo Juris discendi & docendi: item de præceptis & objectis juris seu de publico & privato.

Species,

- *De jure naturali, gentium, & civili* 2. jus naturale est omnium animalium 1. gentium, omnium hominum: civile non omnium sed Romanorum vel alicujus civitatis 2. 3. quod est vel scriptum vel non scriptum 4. scripti species sunt lex, quæ ab universo populo 5. Plebiscitum quod à plebe 6. Senatusconsultum quod à Senatu 7. Constitutiones Principum quæ à Principe 8. Edicta quæ vel à Prætore vel ab Ædilibus curulibus constituuntur 9 Responsa prudentum 10. non scriptum ex longo usu venit 11. 12. naturalia omnium gentium non mutantur: civilia jura aut tacito aut expresso consensu mutari possunt 13.

Objecta.

Personæ. §. *fin.*

- Servæ,
  - *De jure personarum* 3. hic agit de servis: omnes liberi sunt vel servi 1. quid libertas 2. quid servitus 3. ἔτυμον servi 4. causæ servitutis 5. servorum idem status.
- Liberæ.
  - *De ingenuis* 4. Ingenuus est qui ut natus est liber est 1. nec officit igitur ei in servitute & manumissum fuisse.
  - *De libertinis* 5. Libertini sunt qui ex justa servitute manumissi 1. multis modis acquiritur 2. quolibet loco vel tempore 3. hodie omnes libertate donati cives fiunt Romani, & eadem qua qui manumittunt, fruuntur libertate, sublata Dedititiorum, & Latinorum conditione, de quibus diximus 7. Cod. 5. 6.
    - *Qui & ex quibus causis manumittere non possunt* 6. alii legunt *non licet.* Non licet autem in fraudem creditorum manumittere 1. ei licet qui solvendo non est servum heredem instituere, ut ejus potius quam defuncti nomine creditoribus satisfiat, distractis scil. ejus servi bonis non defuncti 2. nec requiritur ad hoc ut sit liber fieri libertatis mentionem 3. in fraudem manumittit qui animum fraudandi habuit 4. item minori annis viginti non licet inter vivos manumittere servos, nisi apud Consilium ex justis causis 5. 6. 7. Testamento vero ei qui 18. ætatis annum attigerit, *fin.*
      - *De leg. Fusia Caninia tollenda* 7. morientibus licet integram familiam manumittere.

De his, personis *quæ sui vel alieni juris sunt* 8. Hic tractat de servis, & his qui sunt alieno & dominorum juri subjecti: hodie sublata est vis ac potestas vitæ & necis dominorum in servos, etiam atrox in eos injuria.

De personis, quæ alieno juri, parentum scil. subjecti sunt ut Liberi.

- *De patria potestate* 9. Jus patriæ potestatis ac parentum in filios, Romanis in quibusdam casibus peculiare erat. Fit autem quis pater is causis quæ sequuntur.
  - *De nuptiis* 10. hic explicat inter quas personas prohibitæ sunt nuptiæ, & quomodo oblatione curiæ & legitimatione jus patriæ potestatis consequamur.
  - *De adoptionibus* 11. Ejus species Arrogatio & Adoptio 1. 2. 3. Hic tractat de effectibus adoptionum 4. 10. 13. quando arrogatio fieri debeat 5. qua ætate quis adoptare possit 6. in cujus locum 7. 8. cujus consensus requiratur 9. qui adoptare 11. 12. & adoptari possint, *fin.*
- *Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur* 12. morte patris, deportatione, relegatione non item: servitute pœnæ, dignitate, captivitate non amittitur, sed est in suspenso propter jus postliminii: emancipatione, quæ ut fiat hic explicatur: adoptione.

De pupillis & eorum tutoribus, & Curatoribus.

Species

- Testamentaria.
  - *De tutelis* 13. Hic explicatur definitio 2. & etymon Tutelæ & Tutoris 3. Cæterum testamento pater tutores dare solet liberis in potestate, & impuberibus 4. posthumis 5. & emancipatis 6.
  - *Qui testamento tutores dari possunt* 14. pater vel filiusfamilias 1. servus proprius 2. furiosus & minor viginti quinque annis & quomodo 3. quousque, pure, conditionaliter, & quando 4. Dantur autem non causæ & rei, sed personæ 5. Tutor autem filiabus vel filiis datus posthumis: liberis vero, nepotibus etiam: posteris omnibus descendentibus censetur datus.
- Legitima.
  - *De legitima agnatorum tutela* 15. Agnati sunt cognati per virilis sexus personas nobis conjuncti.
    - *De capitis diminutione* 16. Hic explicatur quid sit capitis diminutio, id est, mutatio. Caput hic libertatem, jus civitatis & familiæ, significat non membrum ac partem corporis 1. Maxima, & civitatem & libertatem 2. Media civitatem tantum 3. Minima neutrum, sed statum solum tollit 4. Caput autem non minuitur manumissione 5. dignitatis mutatione 6. Cæterum ad proximioris gradus agnatos tutela pertinet 8.
  - *De legitima patronorum tutela* 17. patroni & eorum liberi consequuntur suorum libertorum tutelam.
  - *De legitima parentum tutela* 18. parentes filiorum emancipatorum tutelam consequuntur.
  - *De fiduciaria tutela* 19. frattum emancipatorum & impuberum fratres majores natu tutelam consequuntur, qui fiduciarii Tutores appellantur 1.
- Dativa.
  - *De Attiliano tutore & eo qui ex leg. Julia & Titia dabatur* 20. his scil. quibus nullus tutor erat 1. aut erat quidem sed conditionis & diei eventus, quo datus erat, pendebat: vel quia nondum hereditas fuisset adita 2. aut tutor datus captus erat ab hostibus 3. dari tamen tutores vel curatores solent ex inquisitione, interdum cautione exacta rem salvam pupillis fore, alias periculo suo magistratus eos dederit 4. 5. 6. Finita vero tutela tutor rationem reddere cogetur.

De

De authoritate tutorum 21. sine tutore obligari pupillus non potest: etsi obligare alios sibi potest 1. non tamen hereditatem bonorum, possessionem, fideicommissum quamvis lucrosum adire & suscipere potest 2. tutorque in ea interponenda præsens esse debet 3. hujus tamen authoritas non requiritur in Judicio quod habiturus est cum pupillo 4.

Contraria.

Quibus modis tutela finitur 22. pubertate pupilli 1. capitis diminutione 2. eventu conditionis 3. morte 4. maxima capitis diminutione tutoris 5. tempore finito ad quod datus est tutor 6. quoties tutor ab ea vel remotus est vel excusatus 7.

Affinia.

De curatoribus 23. dantur puberibus minoribus 1. furiosis & prodigis majoribus 2. mente captis, surdis, mutis, & perpetuo morbo laborantibus 3. pupillis si eorum legitimus tutor non sit idoneus 4.

De satisdatione tutorum vel curatorum 24. satisdare de indemnitate pupilli coguntur omnes præter testamentarios & datos ex inquisitione 1. inter testamentarios tamen, & datos ex inquisitione qui satisdationem offerret, cæteris præferetur ad administrandum: si nullus eorum satisdationem offerat, quem major pars tutorum elegerit, is geret: si dissentiunt in electione, Prætor eliget 2. & in tutores & in eos qui satisdationem accipiunt, pupillis datur actio, id est, in magistratus 3. excepto Præfecto urbi, Prætore & Præside 5. nisi vero caverint tutores, pignus dare tenentur 4.

De excusationibus tutorum vel curatorum 25. aliquis excusatur à tutela gerenda numero trium vel quatuor liberorum naturalium tamen & superstitum, nisi in bello ceciderint 1. si res fisci administrat 2. si Reipub. causa abest 3. potestate ceu imperio vel munere publico 4. si litem cum pupillo habeat 5. tribus oneribus tutelæ vel curæ 6. propter paupertatem 7. & adversam valetudinem 8. imperitiam literarum pingendarum vel legendarum 9. si à testatore tutelæ periculosæ per inimicitias datus sit 10. item si testatori nondum reconciliatus 12. si ab eodem statu controversiam passus fuerit 13. si major septuaginta vel minor vigintiquinque annis 14. si miles 15. si Grammaticus Rhetor & Medicus in patria 16. si tutelam pupilli gesserit, à cura ejusdem excusari potest 17. ut maritus ab uxoris cura 20. non excusabitur etsi is asserat patri pupilli se ignotum 11. & pollicitum tutelæ administrationem 10. intra quinquaginta dies si intra centesimum lapidem fuerint & sciverint se tutores datos excusationem proponent, si ultra, vide §. 17. falsa allegatione excusatus non liberatur à tutela 21. & datus, universo patrimonio datus esse creditur 18.

De suspectis tutoribus vel curatoribus 26. Suspecti crimen ex leg. XII. tabul. descendit 1. de quo Prætor, Præses, Legatus & Proconsul cognoscunt 2. omnesque fieri suspecti possunt 3. & ab omnibus suspecti postulari etiam mulieribus, & quidem externis si modo propensæ pietatis cognoscantur 4. non tamen à suis impuberibus tutores possunt postulari 4. & suspectus is est qui non ex fide tutelam gerit 5. ob solum dolum remotus sit famosus 6. suspecti postulatus non administrabit 7. quod crimen morte finitur 8. si tutor absit quominus pupillo alimenta decernantur, pupillus in possessionem bonorum ejus mittetur, quæ & distrahi poterunt, eoque nomine etiam removebitur à tutela 9. punitur etiam si falso dicat alimenta deesse & si pecunia ministerium tutelæ acquisivit 10. ut libertus fraudulenter tutelam administrans 11. hi omnes etiam si satis offerant removendi: paupertas vero non facit suspectum 12.

LIB. II.

Res.

De rerum divisione, & acquirendo, jure gentium, *ipsarum dominio* 1. resaliæ sunt in nostro patrimonio, aliæ extra 1. ut ea quæ naturali jure communia sunt, veluti aër, mare, &c. 2. ut ea quæ publica, qualia sunt flumina, &c. 3. & litus 4. 6. & ripæ 5. ut quæ universitatum sunt communia 7. ut quæ nullius sunt, veluti res divini juris 8. quæ vel sacræ 9. vel religiosæ 10. vel sanctæ sunt 11. singulorum autem fiunt & nostri patrimonii, jure gentium vel civili 12. gentium, feræ, bestiæ, volucres, pisces, quæ nullius sunt, & fiunt primi occupantis 13. nec sufficit feram fuisse vulneratam 14. apes etsi feræ, nostræ non sunt priusquam alveo includantur, & si examen ex nostro evolaverit, si tamen in conspectu non sit, fiet occupantis 15. pavones, columbæ, cervi, & animalia quæ ex consuetudine abire & redire solent, si revertendi consuetudinem deseruerint, fiunt occupantium 16. aliud in gallinis & anseribus: qui enim lucrandi animo ea animalia detinebit furtum committet 17. item jure gentium sunt in nostro patrimonio ea quæ ex hostibus capimus 18. quæ in litore invenimus 19. quæ ex nostris animalibus nascuntur 20. quod agro nostro per alluvionem adjectum 21. non quod vi fluminis ex alterius prædio allatum, nisi radices in nostro egerit 22. Primi quoque occupantis erit insula in mari nata: fluvialis vero si in medio fuerit confinium communis pro rata erit: sin citra, proximiorum erit, nisi flumen agrum ipsum insulam effecerit 23. Idem jus est in alveo fluminis exsiccato, quod in insula diximus 24. ager autem alicujus à flumine in alveum mutatus, publicus est, recessu fluminis confinium: meus tamen manebit ager, qui tantum erit inundatus 25. Qui ex aliena materia & sua speciem novam fecerit, si species ad priorem materiam reduci potest, ad suum dominum materia revertetur: sin minus, ejus qui fecit, erit 26. Purpura quoque vestimento cedit, cui intexta est: furto tamen & condictione tenebitur qui hoc fecit 27. Materiæ similes aut diversæ dominorum voluntate aut fortuito confusæ, ut liquida & metalla, eorum sunt communes 28. idem jus est si consensu mutuo res commixtæ sint, ut aridæ: si casu, non item 29. quod de purpura diximus, locum habet in eo qui ex aliena materia in suo solo ædificavit 30. vel ex sua in alio sciens, seu bona fide, sumptus enim repetet 31. Quod & locum habet si aliena planta in meo, vel mea in alieno posita radices egerit: cedit enim solo 32. In satis idem dici oportet 33. Et in iis quæ in aliena charta & membrana scripta sunt 34. aliud omnino erit in tabula, quæ etsi alienæ picturæ & ei qui pinxit cedit: pictor tamen domino tabulæ tenebitur 35. sic emptor vel possessor bonæ fidei fructus perceptos lucratur: malæ fidei non item 36. sed usufructuarius tantum perceptos fructus lucratur 37. Partus autem ancillæ fructuum appellatione non continebitur 38. fructuarius vero ad instar boni patrisfamilias in locum demortuæ, ovis, vineæ, arboris aliam substituet 39. Thesaurus cedit ei qui in suo vel sacro & religioso fortuito tamen invenit, si in alieno qualicunque & fortuito, dimidium tantum ejus consequetur 40. Traditione quoque à domino facta animo transferendi res nobis acquiruntur 41. quod si ante ex alia causa translata, ut puta deponendi animo, sive traditione & nuda voluntate, ut puta si quis donare velit, res acquiretur 42. sic traditione clavium transfertur proprietas mercium in horreo repositarum 43. acquirimus quoque missilia, etsi domini in incertam personam collata sit voluntas 44. & rem pro derelicto habitam, id est, ea mente abjectam à domino, ut in numero rerum suarum non esset: pro derelicto autem non censetur quod in tempestate levandæ navis causa ejicitur, aut de theda currente non intelligentibus dominis cadit.

De rebus corporalibus, quæ sui natura tangi possunt, *& incorporalibus* 2. quæ tangi non possunt ut jura & servitutes.

De servitutibus rusticorum & urbanorum prædiorum 3. Jus rustici prædii consistit in itinere, actu seu facultate agendi jumentum vel vehiculum, via & aquæ ductu 1. & quorumdam opinione, aquæ haustu, pecoris ad aquam appulsa, jure pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ 3. Jus vero urbani prædii ædificiis inhæret, sive urbanis, sive villaticis, ut Tigni in parietem vicini immittendi, &c. 2. Prædiorum jura vocantur quia sine prædiis constitui non possunt 4. & pactione, stipulatione vel testamento constituuntur 5.

De usufructu 4. qui jus est rebus alienis utendi fruendi salva earum substantia, quibus sublatis perit 1. à proprietate differt. pacto & stipulatione acquiri 2. & rerum omnium esse potest, etiam earum quæ usu consumuntur, & pecuniæ, quibus duobus casibus usufructuarius cavere tenetur de iis restituendis 3. finitur morte usufructuarii, maxima & media capitis diminutione, si per modum eo quis non utatur, si tempus sub quo relictus est, finitum: si acquiratur proprietas, aut si proprietario cedatur: interitu rei 4. & finito usufructu res ad proprietarium redibit 5.

De usu & habitatione 5. Usus, ut usus fructus acquiritur & finitur 1. minus tamen juris in usu quam in usufructu fundi 2. ædium 3. servi & jumenti 4. & pecorum 5. habitatio vero nec usus est, nec usus fructus, sed quasi proprium aliquod jus 6.

Quibus modis legitimo & civili jure res acquiruntur. §. *fin.* servitutes reales & personales, de quibus diximus, vel teste Justiniano, pactis vel testamento & stipulationibus acquiruntur, quæ ratione formæ juris sunt civilis. Potuissent igitur vel commode in hunc tractatum rejici.

Acquiruntur igitur

Res singulæ his modis,

De usucapionibus & longi temporis præscriptionibus 6. res mobiles per triennium, immobiles decennio inter præsentes, viginti annis inter absentes, ubique usucapiuntur, & earum dominium juste acquiritur 1. nisi res fuerit extra commercium, ut res divini juris, & servus fugitivus 2. nisi res furto vel vi possideatur, & ab hujusmodi possessore, sciente tamen transferatur, quod locum non habet in eo qui loci vacantis possessionem sciens propter absentiam aut negligentiam domini aut defectum heredis sine vi nactus est, & alteri tradidit 3. &c.

De donationibus 7. quæ sunt vel mortis causa vel non 1. illæ fiunt propter mortis suspicionem, legatis per omnia comparatæ 2. Donatio vero quæ non mortis causa fit & quæ inter vivos appellatur si perfecta sit, id est, si donator scripto aut sine voluntatem suam manifestaverit, temere revocari non potest, immo tradendi necessitas incumbit donatori, nisi ob vitium ingrati. Cæterum donatio non excedens quingentos solidos sine insinuatione valebit 3. genus quoque inter vivos donationis est ea quæ olim ante nuptias, hodie propter nuptias vocatur, quæ etiam constante matrimonio augeri & minui potest 4.

De Jure accrescendi, quo communis servus ab uno dominorum manumissus alterius domini fiebat, nec libertatem consequebatur, hoc jus sublatum est, si tamen alteri domino pretium servi secundum partem dominii datum sit servi servus liberabitur. *fin.* §.

Quibus alienare licet vel non licet 8. maritus res soli uxoris alienare neque obligare potest etiam uxore consentiente 1. Sed voluntate debitoris creditor pignus alienare poterit 2. pupillo nec alienare nec mutuum dare, nec solvere licet, sine tutoris authoritate, at si ei solutum erit pecuniamque salvam apud se habuerit, aut ex ea locupletior factus si debitum petierit, doli exceptione submovebitur 3.

Per quas personas cuique acquiritur 9. Si filius in potestate quid ex re patris acquisiverit, totum, si ex alia causa solus usus fructus patri acquiritur 1. 2. si vero emancipatus, pater, pro tertia parte dominii in rebus acquirendis ab emancipato, quam olim retinere poterat, dimidiam non dominii rerum, sed usus fructus retinebit 3. per servos quoque nostros ex qualibet causa etiam insciis nobis acquiritur 4. per usufructuarios vero id tantum quod vel suis operis, vel ex re nostra acquisiverint 5. & per servum alienum aut liberam personam bona fide à nobis possessam 6. & per procuratorem 7.

Hic dicendum erat de legatis & fideicommissis quibus res singulæ nobis acquiruntur, quorum tractationem in tit. 20. & 23. rejecit. §. ult.

Per universitatem.

De testamentis ordinandis, id est, quæ observari oporteat ut valeat testamentum 10. Testamentum mentis testatio est 1. olim quædam fiebant Calatis comitiis in pace: in procinctu vero, cum in prælium exituri essent; & per æs & libram, imaginaria quadam venditione & emancipatione 2. Postea jure Prætorio septem testium signa sufficerunt ad testamenti probationem: hodie uno contextu testamentum fieri debet & subscribi à testatore & septem testibus 3. nomen quoque heredis manu vel testatoris vel testium exprimi: uno autem etiam alieno annulo omnes testes signare possunt 4. & testes adhiberi quibus testamentum facere licet 5. sufficitque tempore testamenti pro libero habitum qui servus erat 6. & plures ex eadem domo testes licet adhiberi 7. si modo non sint in potestate testatoris 8. vel heredes vel heredis pater, filius, vel frater 9. legatariis tamen & fideicommissariis testibus esse licebit 10. nec interest qua ex materia testamentum fiat 11. pluribus ne Codicibus an uno 12. in testamento non scripto, sed nuncupativo septem testes tantum requiruntur 13.

De militari testamento 11. de cujus jure & solennitatibus hic agitur.

Quibus non est permissum facere testamentum 12. filiofamiliis, nisi militi & veterano, & de castrensi peculio 1. impuberi, capto ab hostibus, furioso, nisi tempore lucidi intervalli, aut ante furorem, aut ante captivitatem 2. & *in fin.* ei, cui bonis interdictum est 3. omnino muto & surdo & cæco, nisi eo quem Justinianus præscripsit modo 4. 5.

Source : BIU Cujas

De exheredatione liberorum 13. Omnes hodie sive sui sive emancipati sint vel heredes institui vel nominatim exheredari debent, alias præteriti testamentum patris infirmabunt 1.2. 3.4.5.6. silentium tamen militis pro exheredatione habetur 7. ut matris, vel avi materni, & cæterorum per matrem ascendentium. querendi tamen de inofficioso potestatem habebit præteritus 8.

De heredibus instituendis 14. possunt institui heredes liberi vel servi, servus proprius hodie sine libertatis mentione instituitur, eo excepto quem domina adultera instituerit 1. alienus vero jussu domini sui adibit 2. plurium vero unicuique dominorum pro portione dominii acquiret 3. Cæterum plures heredes facere licet 4. hereditas vero vel in XII. vel in plures uncias dividi potest 5. & in dupondium 8. heres pure & sub conditione instituí potest: ex certo tempore aut ad certum tempus non æque 9. quod si conditio sit impossibilis, pro non scripta habetur 10. si sub pluribus conditionibus conjunctim, utrisque parendum est, si separatim alterutri 11. is quem nunquam testator vidit instituí potest 11.

- *De vulgari substitutione* 15. potest quis in testamento suo plures gradus heredum facere, & alios aliis substituere, ut uno herede non existente alius hereditatem consequatur.
- *De pupillari substitutione* 16. pater non solum liberis suis impuberibus quos habet in potestate, substituere potest, ut si heredes filii non extiterint alius sit heres: sed eo amplius ut si heredes ei extiterint & adhuc impuberes mortui fuerint, sit ei aliquis heres.

Quibus modis testamenta infirmantur 17. rumpitur testamentum adoptione filii quasi agnatione sui heredis 1.2. posteriore testamento, capitis diminutione.

De inofficioso testamento 18. datur hæc querela liberis & parentibus sine causa exheredatis vel omissis, fratri vero & sorori, turpibus personis scriptis heredibus.

De heredum qualitate & differentia 19. heres necessarius dicitur qui sive velit sive nolit heres esse tenetur, ut servus a domino est institutus qui facultates suas suspectas habet 1. 2. suus & necessarius is est qui in potestate morientis fuit ut liberi in infinitum: quibus tamen prætor volentibus permittit abstinere ab hereditate 3. extraneus qui testatoris juri subjectus non est 4. cui licet adire hereditatem facto prius inventario ut in tantum teneatur quantum valent bona hereditatis ut ex hac causa jus deliberandi ut olim non sit ei necessarium 5.6. fitque heres si pro herede se gerat, id est, si rebus hereditariis tanquam heres utatur vel si nuda voluntate hereditatem suscipiat, & iisdem modis hereditatem repudiare potest 7.

Hereditatis diminutio.

- *De legatis* 20. Legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda 1.2. si testator his verbis utebatur, HABE VENDICA, Vendicationis seu per vendicationem legatum erat: sin his verbis HERES MEUS DAMNAS ESTO DARE, per damnationem: sin ita HERES SINAT LUCIUM SUMERE ILLAM REM, sinendi modo: sin his verbis Lucius ILLAM REM PRAECIPITO, per præceptionem legatum erat: hodie his omnibus explosis legatario competit actio personalis, in rem & hypothecaria 3. ut & legata fideicommissis exæquata 4. Cæterum legari potest res aliena 5.7. & pignorata 6. & quæ in rerum natura non est si modo futura est 8. & eadem res duobus 9. res legatarii 11. liberatio 14. & debitum creditori interdum 15. & dos uxori 16. grex. 19. domus 20. peculium 21. res corporalis & incorporalis 22. aliquid in genere 23. & optio 24. Legari autem non potest his quibus testamenti factio non est 25. ut olim incertis personis 26. & alieno posthumo, quæ duo postrema hodie correcta sunt 27. 28. Error in nomine si de persona constet 29. falsa demonstratio 30. falsa causa, nisi conditionaliter enuntiata sit, legatum non vitiabit 31. ante heredis institutionem legari potest 33. & post mortem heredis vel legatarii 34. & pœnæ nomine 35. 36.
- *De ademptione legatorum & translatione* 21. quæ sc. eodem testamento fieri potest, vel Codicillis.
- *De leg. Falcidia* 22. qua modus legatis impositus est & licentia universi patrimonii legatis erogandi coarctata per legem Falcidiam qua cavetur ne plus legare liceat quam dodrantem totorum bonorum 1. &c.
- *De fideicommissariis hereditatibus, & ad SC. Trebellianum* 23. fideicommissum est cum aliquis recto jure testamento heres institutus, rogatus est: ut alii hereditatem restituat 1. 2. 3. 4. Senatusconsulto vero Trebelliano cautum erat, ut omnes actiones ei & in eum darentur cui ex fideicommisso restituta esset hereditas 5. Senatusconsulto vero Pegasiano cautum fuit ut ei qui rogatus esset hereditatem restituere, pereinde liceret quartam retinere atque ex legatis Falcidiam retinere conceditur 6. quorum SC. vis hodie conjuncta est 7.
- *De singulis rebus per fideicommissum relictis* 24. quas per fideicommissum relinquere licet 1. & proprias aut heredis aut legatarii aut fideicommissarii, aut cujuslibet alterius 2. libertatem quoque per fideicommissum relinquere concessum est 3. cujus verba hæc solennia erant, PETO, ROGO, MANDO, FIDEI TUAE COMMITTO. *fin.*

De Codicillis 25. de quorum origine 1. efficiente 2. materia 3. numero & solennitate hic agit *fin.*

De hereditatibus quæ ab intestato deferuntur 26. nam superius dixit de hereditatibus quæ testamento deferebantur. In testatorum autem hereditates primum ad suos heredes pertinent 1.2. Si autem heredes existimantur liberi qui in defuncti potestate fuerunt 3.4.5.6.7.8.9. nam emancipatis datur à Prætore bonorum possessio unde liberi 10. &c.

- *De legitima agnatorum successione* 27. quæ locum habet si nemo suus heres vel eorum quos inter suos heredes Prætor, vel constitutiones vocat, existat 1. ad 7. in quibus successionibus servatur id quod diximus 6. Cod. 16. de successorio edicto 8. &c.
- *De SC. Tertulliano* 28. quo mater ingenua vel libertina succedit filiis, cæterisque personis legitimis anteponitur excepta fratris & sororis persona 1. &c.
- *De SC. Orficiano* 29. quo liberi ad bona matrum intestatarum admittuntur 1.2.3. etiam vulgo quæsiti 4.
- *De successione cognatorum* 30. quos prætor post suos & agnatos vel quasi ad successionem vocat 1. &c.
  - *De gradibus cognationum* 31.
- *De servili cognatione* 32. Justiniani lege, nati ex servis si manumissis parentibus superstites sunt, jus cognationis consequuntur, ut scil. succedant patri vel matri jure patronatus in hac parte sopito.
- *De successione libertorum* 33. id est, ut succedunt patroni suis libertis.
  - *De assignatione libertorum* 34. si defunctus uni ex liberis libertum assignaverit, is solus patronus liberti habebitur cæteris nihil juris in eo habentibus.

De bonorum possessionibus 35. de quibus satis diximus in Pandectis lib. 37. & Cod. lib. 6. tit. 11. &c.

De eo cui libertatis causa bona defuncti domini scilicet *addicuntur* 36. qui libertatem acceperunt à domino in testamento ex quo non aditur hereditas vel volunt bona sibi addici, libertatum conservandarum causa audiuntur.

De successionibus quæ fiebant per bonorum debitores scil. *venditiones sublatis*, nam hodie explosis ambagibus hujusmodi venditionum tantummodo creditoribus datur bona debitoris officio Judicis possidere, ut non sit necessaria eorum emptio ex jure veteri, *& ex SC. Claudiano* 37. quo scil. libera mulier servi amore bacchata ipsam libertatem, & cum libertate substantiam amittebat.

LIB. III.

Secuti sumus hanc librorum partitionem quæ in multis Codicibus ita habet, ut liber 3. incipiat à tit. proximo.

De obligationibus 1. Obligatio ab obligando, hinc juris vinculum dicitur, quo quis astringitur alicujus rei solvendæ 1. Estque vel civilis, quæ à legibus aut constituta aut comprobata est: vel prætoria seu honoraria, quam Prætor ex sua Jurisdictione instituit 2. estque vel

Ex contractu. §. *fin.* qui constat vel

- Re.
  - *Quibus modis re contrahitur obligatio* 2. mutuo 1. indebiti solutione 2. commodato 3. deposito 4. pignore 5. de quibus diximus in Pandectis libro 12.13.14.15.16. & Cod. libro 4. titul. 15.23.24.34.

Verbis, quibus constare dicitur hæc obligatio propter certam eorum formulam & solennitatem, qua hic contrahentes utuntur, interrogatione scil. & responsione.

- *De verborum obligationibus* 3. de quibus diximus in Pandectis lib. 45. tit. 1.
- *De duobus reis stipulandi & promittendi* 4. Vid. 45. *ff.* 2.
- *De stipulatione servorum* 5. Vide 45. *ff.* 3.
- *De divisione stipulationum* 6. Vide 46. *ff.* 5.
- *De inutilibus stipulationibus* 7. in stipulationem deduci possunt res omnes dominio nostro subjectæ 1. Inutilis autem erit si quis stipuletur rem quæ in rerum natura non est, aut esse non potest 2. rem divini juris publicam & suam, liberum hominem 3. alterum daturum vel facturum 4. alteri quam ei cujus juri subjectus sit, dari, non tamen solvi 5. item si quis ad ea quæ interrogatus fuerit non respondeat 6. vel ab eo stipuletur qui suo juri subjectus est 7. mutus quoque & surdus qui omnino non audit nec stipulari nec promittere potest 8. nec furiosus 9. necinfans, infantiæ autem proximus & impubes si in potestate parentis sit, ne authore quidem patre obligabitur: si autem pupillus fuerit, tutoris authoritas necessaria erit ut possit obligari 10. sed & impossibilis conditio, cui natura impedimento est, stipulationi adjecta inutilem reddit stipulationem 11. & absentia: nam inter præsentes stipulatio fieri debet, de qua per scripturam si constiterit credendum erit partes præsto fuisse: licebit tamen reo probare toto eo die quo conficiebatur instrumentum sese vel adversarium suum in aliis locis fuisse 12. item si quis stipuletur sibi dari post mortem vel suam vel ejus qui promittit stipulatio inutilis erit 13. &c.
- *De fidejussoribus* 8. Qui solent obligari pro eo qui promittit, dum curant homines ut diligentius sibi cautum sit 1. in omnibus obligationibus assumi possunt 2. heredem suum relinquunt obligatum 3. nec interest quis fidejusserit ante vel post obligationem 4. si plures obligati sint, creditor à singulis qui solvendo sunt litis contestatæ tempore partes petere tenetur, idque ex epistola

epistola Divi Adriani antè quam creditori liberum erat à quocumque is voluisset solidum petere 5. non possunt autem fidejussores obligari ut plus debeant quam principalis, ut minus tamen debeat, possunt 6. datur autem fidejussori qui pro reo solvit adversus reum mandati actio.

Literis.

De literarum obligationibus 5. Intra biennium non numeratæ pecuniæ adversus syngrapham exceptio opponi potest.

Consensu, *De obligationibus ex consensu.*

De emptione & venditione 11. vid. 18. *ff.* 4. *C.* 238. *tit. ad fin.* 63.

De locatione & conductione 12. Utraque emptioni & venditioni proxima est & iisdem regulis juris consistit, & contrahi intelligitur si merces constituta sit, competitque locatori actio locati, conductori conducti 5. sed si merces alieno arbitrio permissa fuerit, neutra actio dabitur, sed præscriptis verbis 2. Quemadmodum si rem aliquam utendam tibi aliquis dederit & invicem à te fruendam aliam acceperit 3. locationi & conductioni immo emptioni & venditioni proxima est emphyteusis, quæ contractus proprii habet naturam. Fit autem emphyteusis cum prædia perpetuo fruenda quibusdam dantur ea lege ut quamdiu pensio sive reditus pro his domino præstabitur, emphyteuticario prædia auferre non liceat 4. Conductor autem secundum legem conductionis omnia facere tenetur & si quid in ea prætermissum fuerit id ex æquo & bono præstare 5. eo mortuo intra tempora conductionis heres in conductione succedet.

De societate 13. Societas aut omnium aut quorundam bonorum esse potest 1. si lucri partes expressæ sint, hæ servabuntur: si non expressæ, socii æquales & in lucro & in damno erunt 2. 3. 4 solvitur societas si ei renuntietur 5. socii morte 6. si finis negotio impositus 7. si universa bona socii publicentur, ceu distrahantur 8. si socius bonis suis cesserit 9. Cæterum alter alteri tenetur de dolo & culpa, quæ non ad exactissimam diligentiam dirigenda est: sufficit enim talem diligentiam à socio in communibus rebus adhiberi, qualem in suis rebus adhibere solet.

De mandato 14. Mandatum contrahitur vel mandantis tantum gratia & utilitate 1. 2. vel mandantis & mandatarii 3. vel alterius tantum 4. vel mandantis & alterius 5. vel mandatarii & alterius 6. vel mandatarii tantum, quod potius consilium est quam mandatum & ob id non est obligatorium 7. quemadmodum etiam si contra bonos mores erit 8. mandatarius vero non debet excedere fines mandati 9. quod si re integra revocatum erit evanescet 10. morte tamen mandantis non semper solvitur 11. ad mandatum autem suscipiendum nemo tenetur: susceptum vero consummandum est aut quam primum renuntiandum, nisi justa causa intercesserit, aut non renuntiandi, aut intempestive renuntiandi 12. &c.

Ex quasi contractu, *De obligationibus quæ quasi ex contractu nascuntur* 15. ita appellantur, quia neque ex contractu, neque ex maleficio vel quasi suam substantiam capiunt: sequitur ergo ut sint ex quasi contractu 1. ut est negotiorum absentis gestio 2. tutela 3. hereditatis communio 4. ejusdem aditio, nam heres legatorum solvendorum nomine legatariis ex quasi contractu tenetur 5. & solutio indebiti 6.

Per quas personas nobis obligatio acquiritur 16. per nosmetipsos & per eas personas quæ in nostra potestate sunt, de quibus etiam diximus 3. lib. 2. tit. 9.

Quibus modis tollitur obligatio 17. solutione ejus quod debetur aut alterius rei, ex consensu creditoris 1. acceptilatione 2. novatione 3. contrario consensu 4.

Ex delicto, *De obligationibus quæ ex delicto nascuntur* 18 in quibusdam Codicibus ab hoc titulo liber 4. incipit: sed hic obligationum tractatus videtur quam optime contineri libro 3. ut eo integra obligationum natura finiatur. Cæterum hic agit de furto.

De vi bonorum raptorum 19. hæc actio locum habet non solum in mobilibus, quæ rapi possunt, sed etiam in invasionibus quæ circa res soli fiunt.

De lege Aquilia 20.

De injuriis 21. Injuria committitur facto, vel convitio & scripto 1. 2. eamque patimur non solum per nosmetipsos, sed etiam per liberos & uxorem 3. & per servos 4. 5. 6. 7. pœna injuriæ crescit aut minuitur secundum gradum dignitatis & vitæ honestatem 8. item si domum suam quis vi introitam esse dicat 9. atrox autem æstimatur injuria, vel ex facto vel ex loco, in quo vel in quem illata erit, vel ex persona 10. De injuria agi potest criminaliter vel civiliter 11. & de injuria is tenebitur etiam qui procuravit ut fieret 12. tollitur autem dissimulatione cum quis injuriæ ultionem dereliquit.

Ex quasi delicto, *De obligationibus quæ ex quasi delicto nascuntur* 22. ex quasi delicto tenetur Judex qui litem suam fecit 1. is ex cujus cœnaculo dejectum effusumve aliquid est, ita ut alicui noceret 2. & exercitor navis aut cauponæ aut stabuli de dolo aut furto quod in navi aut caupona aut stabulo factum erit 3.

LIB. IV.

Actiones,

Actor

De actionibus 1. Actio est jus persequendi in judicio quod sibi debetur 1. Actionum 1. divisio est, ut aliæ sint in rem civiles ut vindicatio rei corporalis 2. & incorporalis, quæ vel confessoria vel negatoria dicitur 3. Prætoriæ vero ex causa usucapionis 4. quæ prosunt ei quiex justa causa rem aliquam per traditionem accepit cujus rei si possessionem amiserit ad rem repetendam Publiciana utetur 5. prosunt quoque ei qui vel hostium captivus vel apud eos Reip. causa erat, adversus eum qui rem ejus eo tempore usucepit rescissa hujusmodi usucapione 6. & creditori cui Pauliana actio datur ad rescindendam venditionem & traditionem rei à debitore suo factam 7. & domino fundi qui Serviana experitur ad res coloni revocandas, quæ pignoris jure pro mercede fundi ei tenentur: & creditori cui quasi Serviana datur ad rem pignori vel hypothecæ sibi datam persequendam 8. In personam vero Civiles dantur adversus eum qui nobis est obligatus vel ex contractu vel ex maleficio 2. Prætoriæ autem sunt in personam hæ quæ sequuntur: de constituta pecunia, qua adversus eum qui pro se vel alio soluturum se constituit, experimur 9. de peculio, qua actione pater vel dominus ex contractu filii vel servi peculio tenus condemnatur 10. in factum ex jurejurando, quæ datur ei qui postulante adversario juravit deberi sibi pecuniam quam petebat: non tamen ei solvitur 11. & pœnales 12. præjudiciales vero in rem sunt 13. 14. Actiones in rem, vocantur vindicationes: in personam condictiones. II. Divisio actionum. aliæ rei persecutoriæ sunt 16. 17. aliæ pœnæ persecutoriæ 18. aliæ mixtæ ex utrisque 19. 20. III. Divisio. Aliæ sunt in simplum 21. 22. in duplum 23. in triplum 24. in quadruplum 25. 26. 27. IV. Divisio. Aliæ bonæ fidei, aliæ stricti juris 28. quatuordecim illis actionibus quæ in præcedenti §. numeratæ sunt, additur ea quæ olim rei uxoriæ, hodie ex stipulatu actio dicitur 29. in quibus bonæ fidei judiciis libera potestas judici permittitur, ut ex bono & æquo æstimet quantum actori restitui debeat 30. quibus arbit rariæ actiones affines sunt quæ scilicet ex arbitrio Judicis pendent 31. V. Divisio. In aliis vel plus vel minus petitur: plus petitur quatuor modis: re, tempore, loco & causa 32. 33. 34. 35. VI. Divisio. In aliis solidum interdum persequimur, interdum minus: nam si non minus in peculio sit quam petimus, in solidum dominus paterve condemnabitur: si vero minus inveniatur, eatenus condemnat Judex quatenus in peculo sit. 36. sic in Judicio de dote maritus uxori condemnabitur quatenus facere possit seu quatenus ejus facultates patiantur. 37. idem erit si quis cum parente vel patrono vel socio agat, vel si quis ex donatione sua conveniatur 38. Item petitioni solidi juste opponitur compensatio 39. quemadmodum is qui bonis cessit & aliquid postea acquisivit, non in solidum sed in id quod facere potest condemnandus est. *fin.* §.

De actionibus quæ nobis competunt ex facto eorum qui sunt in alterius potestate.

Quod, id est, si aliquod *cum eo qui aliena potestate est* ut filius & servus, *negotium gestum esse dicetur* 2. & patris vel domini jussu contractum erit: dabitur in eos Quod jussu actio in solidum 1. 2. ut in exercitorem qui magistrum navi, & in eum qui institorem tabernæ præposuit 3. & in patrem vel dominum si eorum servus & filius in peculiari merce negotiatus fuerit, dabitur Tributoria actio, ut quicquid in his mercibus erit, id inter creditores & ipsum dominum vel patrem si quid eis debebitur, pro rata portione distribuatur 4. quod si neutrius voluntate cum hujusmodi personis aliquid contractum erit, si in rem patris vel domini aliquid versum erit, id totum præstare tenebitur actione de in rem verso: si nihil in rem eorum versum, id eatenus præstare tenebuntur quatenus peculium patitur actione de peculio 5. 6. quod si filiofam. mutua pecunia data sit, SC. Macedoniano denegabitur creditori actio 7. &c.

De noxalibus actionibus 3. Noxa est ipsum corpus quod nocuit, id est, servus, hinc noxalis actio ea est quæ nobis competit ob maleficium aliquod à servo alterius factum, qua actione dominus litis æstimationem sufferre cogitur, aut ipsum servum noxæ, id est, pro maleficio dedere, id est, &c. hæ actiones ex solis servorum maleficiis proponuntur §. *fin.*

Si quadrupedes, contra naturam scil. suam non ex genitali feritate, *pauperiem*, pauperies est damnum sine injuria facientis datum: nec enim potest animal injuriam fecisse dici, quod sensu caret, *fecisse dicatur* 4. per lasciviam, pavorem aut feritatem. si dominus eam noxæ dederit, illi proficiet ad liberationem 1. Cæterum Ædilitio edicto prohibemur feras illic habere, qua iter fit. §. *fin.*

De iis per quos agere possumus 5. per procuratorem, tutorem, curatorem 1. 2. &c.

De satisdationibus 6. quas præstant qui alieno nomine agunt aut conveniuntur. Satisdatio autem est cautio pro eo quod à nobis petitur.

De perpetuis & temporalibus actionibus & quæ ad heredes & in heredes transeunt 7.

Reus. *De exceptionibus* 8. quæ sunt comparatæ eorum gratia cum quibus agitur 1. causæ exceptionum hæ sunt si de metu & dolo excipiamus 2. non numeratam item pecuniam 3. pactum 4. jusjurandum 5. rem judicatam 6. & cæt. hujusmodi 7. Exceptionum aliæ sunt legitimæ, aliæ Prætoriæ 8. aliæ perpetuæ & peremptoriæ 9. 10. aliæ temporales & dilatoriæ 11. 12.

Actor & Reus. *De replicationibus* 9. Replicatio dicitur, quia per eam replicatur atque resolvitur jus exceptionis 1. quæ replicatio si iniqua fuerit, duplicatione quæ rei adjuvandi gratia comparata est, elidiatur 2. quæ si iniqua quoque reperiatur, actori consulitur triplicatione qua actor adjuvatur 3. &c.

De in-

Source : BIU Cujas

De interdictis 10. seu actionibus quæ eorum loco exercentur. Interdicta erant formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri aut fieri prohibebat: tunc maxime cum de possessione aut quasi possessione inter aliquos contendebatur 1. quorum prima divisio est ut alia sint prohibitoria, quibus Prætor vetat aliquid fieri: restitutoria, quibus restitui aliquid jubet; exhibitoria, per quæ jubet exhiberi 2. Secunda divisio est ut alia sint adipiscendæ 3. 4. retinendæ 5. recuperandæ possessionis 6. Tertia divisio Interdictorum alia sunt simplicia, in quibus scil. alter Actor, alter Reus est: alia duplicia, quia par utriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam præcipue reus vel actor intelligitur 7. hodie interdictis non agitur, nam extra ordinem jus dicitur, judicaturque sine interdictis ac si utilis actio ex causa interdicti reddita fuisset. *fin.*

De pœna temere litigantium 11. quæ interdum pecunia, modo jurisjurandi religione, modo infamiæ metu coërcetur 1. 2. 3. is autem qui litigare temere non cupit, adversarium in jus vocare, id est, ad eum qui jus dicturus sit, debet: item scire quas personas non possit in jus vocare sine Prætoris permissione, quales sunt parentes & patroni. *fin.*

Judex.

De officio judicis 12. Judex illud imprimis observare debet ne aliter judicet, quam legibus, aut constitutionibus aut moribus proditum est 1. Non igitur ignorabit quæ sint partes judicantis in Judicio noxali 2. actione reali 3. ad exhibendum 4. familiæ erciscundæ 5. communi dividundo 6. Finium regundorum 7. & adjudicationibus. *fin.*

De publicis Judiciis 13. quæ neque per actiones ordinantur (de quibus supra) neque omnino quicquam simile habent cum cæteris judiciis, de quibus locuti sumus: magnaque diversitas eorum est & in instituendo & in exercendo 1. Publica autem dicta sunt quod cuivis ex populo executio seu accusatio plerunque datur 2. quorum alia sunt capitalia alia non capitalia, quæ vel infamiam irrogant, aut damnum pecuniarium inferunt 3. Publica ea sunt: crimen læsæ majestatis 4. adulterii 5. homicidii 6. patricidii 7. falsi 8. vis publicæ & privatæ 9. peculatus, & concussionis 10. plagii 11. ambitus, repetundarum, annonæ, & de residuis 12. Cætera latius exponuntur 48. *ff.* & 9. *Cod.*

FINIS.

DUODECIM

DUODECIM TABULARUM FRAGMENTA.

LIBER PRIMUS.[1]

1 Quæ leges hoc priore libro continentur, ex Ciceronis libris de legibus decerptæ, vere duodecim tabularum non sunt, sed à Cicerone partim inventæ, partim ex ipsis legibus duodecim interpolatæ. idque Tullius ipse *libro* 3. *de legibus*, minime dissitetur. Non recognoscimus, inquit, nunc leges P. Romani, sed aut repetimus ereptas, aut novas scribimus. Fecit itaque mixtura veterum legum, rerumque iplarum utilitas, ut ea, lectori proponerem, non tam ut ea, cognosceret, quam ne ignoraret.

De cultu divino.

AD divos adeunto caste [2]. pietatem adhibento. opes [3] amoventoto. Qui secus faxit, Deus [4] ipse vindex [5] erit.

Qui colendi.

Separatim nemo habessit [6] deos neve novos [7]: sed ne advenas [8], nisi publice adscitos [9], privatim colunto.

Ubi colendi.

Constructa à patribus delubra [10] habento. lucos [11] in agris habento, & larum [12] sedes. ritus [13] familiæ [14], patrumque [15] servanto.

Qui colendi.

Divos, & eos, qui cœlestes semper habiti, colunto, & ollos [16], quos in cœlum merita [17] vocaverunt, Herculem, Liberum, Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum, ast [18] olla, propter quæ datur homini adcensus in cœlum, Mentem [19], Virtutem [20], Pietatem, Fidem [21], earumque laudum delubra

2 Animo & corpore.

3 Id est, sumptum. 4 Nedum homo. & his quidem verbis, præsentis pœnæ metu reliqua confirmari videntur. 5 *l.* 2. *C. de rebus creditis.* 6 Id est, habeat. 7 Vide *Paulum* 5. *sentent.* 21. §. 2. 8 His verbis tollit confusionem religionum & ceremoniarum, Cicero. Diu certe hoc Romæ servatum non fuit. Testis erit dea Pessinuntia quæ & mater deum, Phrygia advecta non sine magnis miraculis. *Herodianus* 1. 18. *Plin.* 3. 9 Tertullianus 5. *Apologet.* Vetus, inquit, erat decretum, ne quis Deus ab imperatore consecraretur, nisi à Senatu probaretur, & *post*, apud vos de humano arbitratu divinitas pensitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit, & *post*, Tiberius nonne Christum detulerat ad senatum, cum prærogativa suffragii sui? Senatus, quia ipse non probaverat, respuit: Eusebius 2. *histor.* 2. id ea de causa factum fuisse refert, quod salutaris prædicatio, nulla opus habeat humana approbatione. 10 Fronto, delubrum dici putat, quo homines pericula sua diluunt. Ponebant enim vel pileum vel scutum, vel alia susceptis votis, Isidorus 5. *c.* 3. delubra à diluendo dici putat, eaque esse templa fontes habentia, quibus ante ingressum diluebantur. Templum, ædificium Deo consecratum, *Festus*: in loco augurato, *Fronto*: singulorum diis attributorum locorum, *Asconius*: à contemplatione. *Isidorus d. loco*, seu tuendo, qua tuimur, id est, spectamus. *Varro* 6. *de ling.* Fanum à Fauno, *Fronto*: sive à fando, quod dum pontifex dedicat certa verba fatur, *Festus*: unde fata petuntur. *Asconius*: Sacellum, parvulum ædificium diis consecratum, *Fronto*: Tescua, seu Tesca, loca quidem angusta diis dicata: quod ibi mysteria fiant ac tueantur. *Varro* 6. *de lingua.* 11 Locus est arborum spissitate tectus: vel locus fulmine ictus, *Fronto*. 12 Larum diversæ sententiæ fuerunt. Vulgus lares vocabat, viarum atque itinerum deos, ex eo quod Græci vicos cognominant lauras. *Arnob.* 3. alii, quasi aërios deos & heroas. *Arnob. d. loco.* Varro, Manes interpretatur: quorum mater, *Arnob. d. loco.* vel avia Mania fuerit: vel ut Lactantius 1. *c.* 20. scribit, Muta seu Larunda & Lara, Festus *in voce Maniæ turpes: larvæ.* Manias nutrices minitabantur pueris parvulis, Festus, *d. loco.* Idem, *in Pilæ.* Lares, animas hominum redactas in numerum deorum interpretatur ut minus proprie is, *Act.* 12. *vers.* 15. ἄγγελον reddiderit, qui genium vertit, cum nuntium à Petro fidelem potuerit intelligere. Eidem Festo *in voce Pilæ*, Lares dii inferi: quibus tot pilæ, quot capita: tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & essent his pilis & simulachris contenti. Ut rem omnem finiam, Lares domuum custodes hic intellige, *ut* S. non penates, (id est, Neptunum & Apollinem, qui urbem Ilium muro cinxerunt. *Arnob.* 3.) Lares iidem qui genii, Genius seu lateranus, focorum (qui ex lateculis sæpe fiunt) Deus. *Arnob.* 4. De lare familiari vide Plautum *in Aulularia.* 13 Festus *in voce ritus.* Ritus, mos comprobatus in administrandis sacrificiis. Varro 6. *de lingua.* ritu, id est, instituto. ut cum Haruspex præcipit, ut suo quisque ritu sacrificium faciat: & nos dicimus XII. (alii legunt XV.) viros Græco ritu sacra, non Romano facere. hæc Varro. 14 Ritus familiæ, sacra gentilitia. 15 Vetus & antiquum fuit, patrum ceremonias custodire. Tertull. *c.* 5. *adversus gentes.* Laudatis semper antiquitatem & nove de die vivitis. *& post*: Videmini fidelissime tueri à patribus traditum studium deorum colendorum, de quo maxime erravit antiquitas. Est igitur justa de causa à patrum falsis opinionibus discedendum. *Ierem.* 8. 16. *Ezech.* 20. *Novell.* 15. Et recte Pythius, Athenienses quærentibus quem morem majorum potissimum sequerentur ex variis, respondit: ut optimum sequerentur. ut sit id habendum antiquissimum & Deo proximum, quod sit optimum. Cicer. 2. *de legibus.* 16 Id est, illos. 17 Dii gentilium meritis fiebant, ut Hercules, Liber, Æsculapius, &c. Merita in eorum muneribus & officiis perspiciuntur. *Arnob.* 4. Illud quod sequitur, quale est, quod deos vobis inducitis fabros, alios medicos, alios lanarios, nautas, citharistas, aulædos, venatores, pastores, rusticos? Et ille Musicus Deus est, & hic alter divinus est, obstetricis ille informatus artibus, medicorum alius est institutus disciplinis; hic in sermone facundus est, bardi sunt alii. Hinc, Venus Libentina, & Liburnus libidinis ardorem incitat. Domiducus adest nuptæ, cum in domum mariti deducitur: Virginensis, cum virgini zona solvitur. (*Arnobius* 3. Cinxiam appellat.) Subigus & dea Prema, ut virgo subigatur & comprimatur. August. *de civit.* 9. Persica voluptatem seu voluptatis præsium (*ut Arnobius ait lib.* 3.) cum dulcedine procedere perficit. Pertunda (Augustinus Partundam appellat *

sempiternum quoque & privatim, & publice modo [1], rituque fiat, discunto ignari à publicis sacerdotibus.

De sacerdotum officio.

Eorum autem duo [2] genera sunto: unum [3], quod præsit cæremoniis, & sacris: alterum, quod interpretetur [4] fatidicorum [5], & vatum [6] effata incognita, cum senatus populusque adsciverit.

De Auguribus & Aruspicibus.

Interpretes autem Jovis optimi maximi, publici augures [7] signis, & auspiciis [8] postea vidento, disciplinam tenento. Sacerdotes vineta [9] virgetasque [10], & salutem populi argutanto, quique agent rem duelli [11], quique populare auspicum præmonento: ollique obtemperanto: divorumque iras providento, iisque parento: cœlique fulgura regionibus ratis [12] temperanto: urbemque, & agros, & templa liberata [13] & effata [14] habento: quæque augur injusta, nefasta [15], vitiosa, dira [16] defixerit [17], irrita [18] infectaque [19] sunto: quique non paruerit, capitale esto [20].

De fecialibus.

Fœderum [21] pacis, belli, induciarum, oratores, fetiales [22], judices sunto. bella disceptanto.

De Etruscis & Aruspicibus.

Prodigia [23], portenta ad Etruscos [24], & haruspices [25] si Senatus jusserit, deferunto: Etruriæque [26] principes disciplinam docento: quibus divis creverint, procuranto: iidemque fulgura atque obstita [27] pianto.

De sacris nocturnis.

Nocturna [28] mulierum sacrificia [29] ne sunto [30], præter olla, quæ pro populo rite fient. Neve initianto, nisi ut assolet Cereri [31], Græco [32] sacro.

De expiationibus.

Sacrum [33] commissum, quod [34] neque [35] expiari [36] poterit, impie commissum est: quod expiari poterit, publici sacerdotes expianto.

De

Ludis [37] publicis, quod [38] sine curriculo, & sine certatione corporum fiat, popularem lætitiam in cantu, & fidibus, & tibiis moderanto, eamque cum divum honore jungunto.

De Ritibus.

Ex PATRIIS ritibus [39] optuma [40] colunto. Præter [41] Idæa [42] matris famulos [43], eosque justis diebus, nequis stipem [44] cogito.

De sacrilegio.

Sacrum [45] sacrove commendatum [46] qui clepserit [47] rapseritque [48], parricida [49] esto.

De Perjurio.

Perjurii pœna [50] divina, exitium: humana [51] dedecus.

De incestu.

Incestum [52] pontifices supremo [53] supplicio sanciunto [54].

De Impietate in Deo.

Impius [55] ne [56] audeto placare donis iram deorum.

De votis

Sancte vota [57] reddunto. Pœna violati juris esto. Quocirca ne quis agrum [58] consecrato. auri, argenti [59], eboris [60] sacrandi modus esto.

De sacris privatis.

Sacra privata [61] perpetua [62] manento [63].

Dere-

1 Mos is fuit. Tabulam fœlicis materiæ tamdiu terebrabant, quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret, *Festus in voce ignis Vestæ.* Simplicius 3. de cœlo: ἀπὸ ξυλῶν ἄπυρ ἐκβάλλειν, Σάτυρον τῶν ξυλῶν, ὡς τέρατον ἐν δατέρῳ πεσεῖν φρύγιον. Hesychius, ἐκβάλλουσι τρίπανα, τεκμήρια σπυρίδι. *Scalig. apud Fest. d. loco.* adde *Alexand. ab Alexandro 5. genial.* 15. Quod de fumariolis ignis æterni citatur ex Tertulliano, *de panitentia*, huc non pertinet, sed ad montem Vesuvium.

2 Sacerdotum duo genera, Unum, eorum qui ceremoniis præraunt. Alterum, eorum, qui interpretarentur fatidica & vatum effata cæremoniis, id est, placandis diis.

3 Cæremonias & sacra tractare dicuntur, qui ad placandos deos constituti sunt.

4 Interpretes sacrorum.

5 Fatidici, qui futura solent fari. *Varro quinto, de lingua.*

6 Antiqui poëtas vates appellabant, à vicndis versibus, *Varro sexto de lingua.*

7 Augures, ab avium garritu. Auguraculum arx, in qua augures publice auspicabantur, *Festus in voce Augur & Auguraculum.* 8 Auspicium ab ave spicienda. Veteres enim dicebant, Spicio, non Aspicio, *Festus in Auspicium.* 9 Vineta, ac vineæ à vite multa. Varro 4. *de lingua*, scribens de olivetis & vinetis: Idem 1. *de re rustic.* 18. 10 Isidorus 17. *c.* 6. videtur appellare virectum: locum, ubi virgultæ, novellæ & virentes. Forte apud Isidorum legi oportet virgectum: quod idem est ac virgetum. Veteres enim dumecta dicebant, quæ nos dumeta, *Festus in voce Dumeta*, Porro virgetum ea forma dicitur, qua Pometum apud Sosipatrum, Myrthetum apud Servium: Nucetum apud Tertullianum *lib. adversus Valentin.* Juncetum apud Varronem 1. *de re rustic.* 8. & alia infinita.

11 Id est belli, *Festus in voce Duellum.* Duellum enim duorum concursus, hinc Duellona Bellona. Perduellum etiam dicebant, unde perduelles, id est, hostes, *Varro 6. de lingua.* vide *l.* 234. *ff. de verborum signification.* 12 Id est, certis. Attius *in Menalippe*, nego ratum esse quod dicas, *Fest. in voce Ratus.* 13 Id est, effata, elocuta, *Festus in voce Liberata.* 14 Idem est quod liberata. *Festus in voce Effata* t *Varro quinto de lingua.* Effata dicuntur, quod augures finem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sunt effati. hinc effari Templa dicuntur ab auguribus: ad fatus, qui in his fines sunt: fana, quod pontifices, in sacrando fati sunt finem. 15 Nefasti dies, per quos nefas fari Prætorem, *Do, Dico, Addico.* Æque (legendum est *iisque*) non potest agi: & necesse est aliquo eorum uti verbo, cum lege quid peragitur, *Varro 5. de lingua: Festus in voce Nefasti.* 16 Dirum, ad Dei iram natum, *Festus in Dirus.* Diris devovere, est Deorum iræ. 17 Id est, definierit. 18 Non rite facta. 19 Quid si tali die Prætor imprudens verbum emisit, aut quem manumisit; Manumissus liber est, sed vitio: ut magistratus vitio creatus, nihilo secius magistratus. Imprudens qui dixisset, piaculari hostia piari poterat: qui prudens, ut impius non poterat, *Varro 5. de lingua.* 20 Hinc perspicitur fatis, quænam fuerit Augurum potestas. Cicero *hic.* Quid est majus quam posse comitia tollere, concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid gravius quam rem susceptam dirimi, si unus augur aliter dixerit? quid magnificentius, quam posse decernere, ut magistratu se abdicent consules? Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi jus aut dare, aut non dare? quid legem, si non recte rogata est, tollere? Nihil domi, nihil foris per magistratus gestum, sine eorum authoritate posse quidquam probari?

21 Feciales, oratores & judices fœderum pacis, belli, & inducirum, à feriendo dicti: ut apud quos belli pacisque faciendæ jus esset, *Festus ibidem:* ut qui fidei publicæ inter populos præessent, per quos etiam fieret, ut justum conciperetur bellum, *Varro ibidem.* Porro, quo ritu, quibusque verbis Fecialis populo Romano bellum indiceret, vide apud Gellium 16. *cap.* 4. De fecialibus adde Halicarnass. & Plutarchum *in Numa.* 22 Ita legitur apud Festum, *in Fetiales*, à Varrone dicuntur. 4. *de lingua.* 23 Portenta, quæ quid porro tendatur, indicant, *Festus, in Portentum:* adde quæ dixi ad *leg.* 38. *ff. de verborum significationibus.* 24 Nonnulli ita legunt, Hetruria. 4. *Gellius* 5. Etruria de cœlo tacta scientissime animadvertit, eademque interpretatur, quid quibusdam ostendatur, *Cic. de divinatione.* Nostrorum Etruscorum disciplinam res ita probavit: *Cicero libro* 2. *de natura.* Auspicium autem primus Etruscis tradidisse dicitur quidam Tages. 8. *Isidor.* 9. 25 Alii ita scribunt Aruspices, *Isidor. d. loco.* 4. *Gell.* 5. Notum est illud Catonis, Mirum esse, quod non rideat aruspex, cum haruspicem viderit. Cicero 1. *de Natura.* Quota enim quæque res evenit prædicata ab his? aut si evenerit quidpiam, quis affirmare potest, cur non casu id evenerit? De perfidia aruspicum, vid. 4. *Gell.* 5. Aruspicina hodie damnata est. *l.* 3. *l.* 5. *C de maleficiis.* Superiorum oblitus Cicero 2. *de Natura.* aruspicinam artem divinam esse ait. & 2. *de divinat.* communis reipublicæ causa, communisque religionis colendam censet. 26 Cicero, Apud majores inquit nostros Senatus decrevit, ut de principum filiis sex, singulis Etruriæ populis in disciplinam traderentur, ne ars propter tenuitatem hominum à religionis authoritate abduceretur ad mercedem, atque quæstum. *Cicero* 1. *de divinat.* 27 Alii legunt ostenta, ab Obstinet antiquo, id est, ostendit, *Fest. in voce Obstinet.* Sed melius est in ea re sequi Cloatium & Ælium Stilonem, quibus obstitum est idem quod violatum, attactumque de cœlo, *Festus in Obstitum.*

28 Hoc ea de re triste exemplum apud Livium 39. Huc etiam facit Portii Latronis declamatio contra Catilinam, de cœtibus in urbe nocturnis non agitandis. 29 Nocturna sacrificia Dionysius videtur appellare, διακοινωνήσεις ἐν ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξὶν καὶ τὰς βακχὰς καὶ τελετὰς ἀποῤῥήτους, id est, nocturnas vigilias. 30 Concilium Eliberinum ea de causa vetuit nocturnas pervigilationes mulierum in cœmeteriis, quod multæ, eo prætextu impudicitiæ committerentur. Hinc enim apud Plautum *in Aulularia*, Lycomedes adolescens dicitur Euclionis filiam violasse in Cereris vigiliis, & Pentheus apud Euripidem *in Bacchis*, cum audiret Orgia nocturna celebrari, exclamavit, τῶν' ὡς γυναικὸς ἥλιον ἴσχειν καὶ σάθρον, & Eupolis in Baptis, ne mortis quidem piaculo adduci potuit, quominus damnaret nocturna sacrificia Athenienium, quæ Collyria dicebantur. Apud Myoneam urbem fuerunt etiam, τῶν θεῶν μυστικά, nocturna sacra. Magnentius nocturna quædam sacrificia instituerat, quæ postea sublata à Constantino lege 5. *C. Theod. de paganis & sacrificiis.* Illud quoque legitur, Tertulliani ætate Christianos noctu convenisse, sed cum alias interdiu ac palam facile non possent, & tamen eis objectum, quod in principis majestatem conjurarent, quod infanticidia, quod Epulæ Thyestææ, & ad extinctam lucernam, incesta, stupra, & illicitæ conjunctiones apud eos fierent, *Tertullian.* 9. *Apologet.* objectum denique quod caput asini & genitalia antistitis ac sacerdotis sui colerent. Minutius Fœlix *in Octavio.* 31 Eleusinia mysteria intelligit. Horum sacrorum meminit Cicero 1. *de natura.* Plutarchus *lib. de exilio.* 3. Diodorus 5. & 5. *cap.* 2. Pausanias *in Atticis.* Arnobius 7. Lactantius 1. *cap.* 21. Augustinus 7. *de civitate* 20. Eleusine non procul ab Athenis 4. *Plinius* 7. 32 Sacra enim Eleusinia à Græcis petita, *Diodorus dicto loco:* ut & antea ab Ægyptiis, *Diodorus* 3. *cap.* 5. Valerius 1. *cap.* 1. *ibi*, *de Cerere placanda.* Cereri (inquit) quam more Græco venerari instituerant sacerdotem à Velleia pertierant, ne Deæ veteris ritus deesset Antistes. Candida veste utebantur in sacris Cereris. Tertullianus *de pallio*, Cur istas non spectas? vel illos item habitus, qui novitate vestitus religionem mentiuntur, cum ob cultum omnia *candidatum*, & ob notam vittæ & privilegium galeri Cereri initiantur? Ovidius *in Metamorphosi*, Festa piæ Cereris celebrabant annua matris, Illa quibus nivea velantur corpora veste.

33 Sacrum commissum, cujus causa homo sacer est: id est dignus qui judicetur ob maleficium, *vide Festum voce Sacer.* 34 Cicero id ita interpretatur. Publicus, inquit, sacerdos impudentiam consilii expiatam metu liberet: audaciam in admittendis religionibus fœdis damnet, atque impiam judicet. Ubi vereor ne sit legendum, *imprudentiam consilii.* Idque ita ut emendem, adducor authoritate Varronis *quinto de lingua:* Prætor, inquit, qui tum fatus est, *si imprudens fecit*, piaculari hostia facta piatur: si prudens dixit. Quintus Mucius abnegabat eum expiari, & ut impium non posse dicebat. Exemplum denegatæ expiationis vide apud Zosimum 2. 35 *Nec*, particula disjunctiva interdum apud veteres sumitur pro *Non.* Turpillius, Nec recte dici mihi jamdudum audio. *vide Festum in voce Nec.* 36 Piare, unde expiare, est propitium reddere, liberare incommodo atque metu. Hinc Piatrix porta ita dicta, quod quædam piacula ibi fieri solita. Piatrix sacerdos, expiare solita. Piamenta quibus utimur in expiando. *Fest. in piatrix.*

37 Hæc ludorum genera fuerunt apud Romanos, Troja, Compitalitii, vel Compitalitia, *Festus in Compitalitia.* Consualia in honorem Neptuni, quem & Consum vocabant, *Festus in Consualia. Varro 5. de lingua. Tertullian. 1. de spectaculis. 2. Valer. 1. ibi*, *mos ludorum: Plutarch. in vita Romuli*: Megalenses, *Festus in Megalesia*: in honorem magnæ matris deorum. Apollinares, *Festus in Apollinares: Varro 5. de lingua*: & liberales, *Festus in Liberalia.* vere scænici, ob fabulas quæ in frondeis tabernaculis edebantur, de quibus hic agitur. Circenses curriculis fiebant in circo, *Var. 4. de lingua.* in honorem Neptuni, ut Cereales in honorem Cereris: *Varro 5. de lingua*, Taurii seu Tauricei, diis inferis consecrati: *Varro 4. de lingua Festus in Taurii.*

Capitolini, funebres, votivi, scænici, plebei, seculares qui centesimo quoquo anno. *Zosim. 2. Juvenales.* Latiares, Florales, *Tertullian. d. loco. c.* 2. Apud Græcos ludi nobiles, Pythia Apollinis, Olympia Jovi: Nemæa Herculi. *Tertullian. d. loco. c.* 9. Isthmia Neptuno. Minus nobiles Panionia, Panathenaica in quibus utriusque sexus flos per mutua nexis manibus saltabat Pyrrhycam. Ludiones erant nudi (inde Gymnasia, ita certarunt Athletæ gymnici. *l.* 4. *ff. de his qui notantur*) aut vestiti aut armati, eorumque opera posita erat in jactu (dici forte vel jaculi saltu, cursu) idque pedites vel equites, vel currui vecti. Ad id genus exercitationis pertinebant populares. *l.* 1. §. 12. *ff. de off. præfect. urbi.* juvenes, veteres. *l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis*: factiones agitatorum, Veneta, Prasina, Albula, Russata. vid. *Tertullian. 5. de spectaculis.* quas Græci δήμους *Novell.* 17. Latini etiam factionarios. *l.* 1. *C. Theod. de equis*: agitatores. *l.* 2. *l.* 4. *C. de spectaculis.* qui aquam equis spargebant, Xystici. *l.* 4. *ff. de his qui notant.* unde Xystarches. *Tertull. lib. ad martyres*) Lucta. *l.* 7. §. 4. *ff. ad leg. Aquil.* pugna seu pugillatu. *l.* 7. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* Pugnis addebant interdum cestus, id est, lora ceu cingula. Postremo plumbum assutum fuit tristissimo spectaculo. Pugillatui πυγμαχικῷ. *l.* 7. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* 13. *Gell.* 26. propior, ut qui etiam calcibus, genubus, dentibus abuterentur. Commissæ sunt paulo post inter se feræ, ut & ipsis bestiis homines. *l.* 1. §. 6. *ff. de postulando. l.* 3. §. 5. *ff. de testibus.* &, quod tetrius est, homines hominibus, hinc munus gladiatorium, hinc spectacula. *Tertull. d. loco. c.* 10. *Valer. 2. c.* 1. *ibi*, *mos ludorum.* vid. *Lipsi. de gladiatoribus.* quod merito sublatum à Constantino. *l.* 1. *C, de gladiatoribus penit. tollend.* Et his quidem ludis motu violento & nervis opus erat. in scenicis minus: ut qui voce, gestu, organis, fonis, &, ut ait Tertullianus *d. loco, c.* 7. litteris transfigerentur. Hinc mimi, pantomimi. *l.* 4. *C. de spectaculis*: archimimi. *l.* 25. §. 1. *ff. de oper. libert.* histriones. *l.* 5. *C. de spectaculis*: γελωτοποιοὶ *Novell.* 105. *c.* 1. gesticulatores, thymelici & thymelitæ. de quibus dixi ad *l.* 10. *ff. de pollicitationibus.* His accommodata est Satyra, Comœdia, Tragœdia & similia poëmata, de quibus Jul. Scaliger 1. *Poëtices.* 38 Observa definitionem ludorum scœnicorum. 39 Eisque variis scilicet. 40 Antiquissimum illud est, deoque proximum quod optimum, *Cicero hic.* 41 Gallis Cybeles sacerdotibus singulari privilegio datum etiam fuit, ut eorum dea Cybele heres posset instituì. *Ulpian.* 22. §. 6. 42 Quæ & Cybele magna & deorum mater dicta est: & Pessinuntia, quod ejus simulachrum in agrum Phrygiæ, cui nomen Pessinunti, cœlitus delapsum crederetur, *Ammian. 22. Herodian.* 1. artifice & materia quæ compositum esset ignoratis. Authoritas ex eo comparata, quod responsum fuerat, auctum iri imperium Romanum, & mansurum, si id Romam transferretur. Itaque, totius civitatis vir integerrimus, ut oraculo satisfieret, ad eam rem legatus quæstus est Scipio. *Cicero quinto de legibus. Livius* 29. 8. *Valerius* 16. *Ammianus* 22. *lege* 2. §. 37. *ff. de origine juris.* Cumque simulachrum ad Tyberis fauces delatum, navigium ita subsitit, ut nulla pop. Rom. certatim trahennuntiæ Deæ committeretur, quo impetrato zonam reemixit, clare precata, ut si se virginem esse dea sciret navim progredi juberet. Hæc ubi dixisset, ducta navis, zonamque Vestalis sequi cœpit, *Herodianus ibidem: Tertullianus* 22. *Apologetic. in fin.* quin, major messis ea æstate, quam antecedentibus annis decem fuisse traditur, Plinius 18. *cap.* 3. 43 Evirati & castrati erant, & à Gallo fluvio Galli dicebantur. *Herodian.* 1. *Juvenal. Satyr.* 6. *Festus in voce Galli. Arnob.* 7. *duobus locis:* 1. *Lactant.* 21. 44 De his loquitur ita Arnobius *libro* 7. Mendicantes vicatim deos ducunt, Tertullianus 13. *Apologetic.* Circuit cauponas religio mendicans, exigens mercedem pro solo templi, pro aditu sacri; non licet deos nosse gratis, vendes sunt: adde Clementem *in Exhortatione.* 45 De sacrilegio, adde *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 9. *l.* 10. *ff. ad leg. Jul. peculat.* 46 Solebant enim Antiqui res suas templis commendare. *Herodianus* 1. *ubi de templo Pacis loquitur. l.* 4. *in fin. ff. familiæ.* pecunias *Plaut. in Aulular.* tabulas *l.* 3. §. 3 *ff. de fabulis exhib.* testamenta. *Plutarchus in Antonio. Tacitus* 1. *Annalium*, transactiones publicas *Dion.* 48. Extat in lege 10. *in fin. ff. ad legem Jul. peculat.* elegans exemplum ejus, qui areulam in templo posuerat, eaque hominem incluserat, ut post clusum templum, de arca exiret resque sacras templo subtraheret. 47 Id est, sustulerit, à Græco κλέπτειν, vel ab antiquo clepsere, vel clepere, vel clapere. Varro 6 *de ling.* videtur hoc verbum usurpari in quadam antiqua Gallorum puerorum Nœnia in qua Clope, furem denotat.

48 Id est, rapuerit. Rapere, per vim Clepere, clam auferre. 49 Id est, capitale esto. Lex Numæ, Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto. *Fest. in voce Parricida.* De pœna sacrilegi vide Paul. 5. *sent.* 19. *l. unic. C. de crimin. sacrileg.* 50 Jurisjurandi contempta religio, satis Deum ultorem habet. *l.* 2. *C. de rebus credit.* ut negare non possis *à legem* 2. ex hoc loco transcriptam. Imitationis causa cuivis nota. Macrobius 1. *Saturn.* 17. In ea, inquit, ferenda (Liciniam intelligit sumptuariam) quæsita est nomine legis authoritas, exolescente metu legis antiquioris: ita Hercules, ut de ipsis XII. tabulis factum est: quas ubi contemni antiquites cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cavebantur, in alia latorum nomina transierunt. 51 De pœna perjurii dixi ad *l.* 2. *C. de rebus creditis.* adde *l.* 2. *in fin. C. de indicta viduitate.* 52 Græci ἄνηκεστον, *Fest. in voce Incestus.* Cæterum, non hic agitur, meo judicio, de quovis incestu, sed de incestu Vestalium, qui ad Pontificum audientiam & curam pertinebat. 53 Stupri compertæ Vestales, juxta portam Collinam, vivæ in ædiculam subterraneam defodiebantur, in eaque lectus stratus & lucerna accensa ponebatur, eorum quoque, quæ ad victum sunt necessaria pauca, ut panis, aqua in ampulla, lac, oleum. Damnatam lecticæ indebant, atque undique obnubebant, vinciebantque, ut ne vocem quidem emittere, & à quoquam exaudiri posset. Posthæc per forum devehebant, procedebantque de via omnes taciti, sine voce, cum ingenti mœstitia. Ubi ad locum illum ventum esset, apparitores vincula damnatæ adimebant. ubi Pontifex quasdam preces arcanas tensis ad cœlum manibus peregisset, damnatam in ædiculam demittebant, quam mox injecta humo complanabant. *Plutarch. in Numa*: cui adde *Livium lib.* 22. *ubi de Opimia & Floronia.*

54 Quænam incesti pœnæ vulgares in reliquis fuerint, vid. *l.* 6. *C. de incestis: Novell.* 143. & 28. *Eclog.* 4. *cap. περὶ γάμων ἀδιλτων.* 55 Nec bene cœlestes impia de extra colit. *Ovid.* 56 Quæ enim mente Deus dona acciperet ab impio, cum nemo vir bonus ab improbo se donari velit? *Plato apud Ciceronem* 2. *de legibus.* 57 Votum, est sponsio, qua deo obligamur. *Cic. hic.* de votis vide quæ scripsi ad *l.* 2. *ff. de pollicitationibus.* 58 Hanc rationem ex Platone adfert Cicero, Terra, inquit, domicilium deorum est, igitur sacra: est autem absurdum iterum idem consecrari. 59 Aurum enim & argentum in urbibus & privatis, invidiosa res est. *Plato apud Ciceronem* 2. *de legibus.* Notum est illud Alexandri Severi, qui in templis nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras: auri, ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, susurrans versum Persii 2. *Satyr.* Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum? 60 Nam ebur ex inani, (vel, ut Lambinus legit immani) corpore extractum, haud satis castum donum deo. *Plato d. loco.* Item æs atque ferrum, duelli instrumenta, non fani. *Plato d. loco.* 61 Publica sacra pro populo montibus, pagis, curiis, facellis fiebant publico sumptu. Privata, pro singulis hominibus & familiis. *Fest. in publica sacra.* hinc gentilitia sacra, *Livius* 5. feriæ propriæ familiarum. 1. *Macrob.* 16.

62 In eadem familia scilicet, & gente: uxores enim in sacris maritorum: liberi, in sacris parentum erant, vide quæ scripsi ad *l.* 2. *C. de bon. quæ liber.* Per emancipationem è sacris paternis dimittebantur, vid. *l.* 13. *C. de legitim. heredibus.* Quæ sacra ne interirent, receptum fuit ea deferri certis gradibus ad eum qui majore ex parte heres, legatarius vel alio quoquo titulo honoratus foret vel creditor *Cic. hic.* 63 Interimendorum tamen horum sacrorum causa, jurisconsulti coëmptiones, quæ à fenibus fierent, excogitarunt, *Cicer. pro Murœna.* idque ita fiebat: Seniores orbi matrimonium per coëmptionem contrahebant: qua ratione accidebat, ut eorum uxores sacrorum sociæ, suæ illis heredes essent: mortuis fenibus uxores alteri nubentes in aliena sacra heredi tatem deferebant, ut eo modo sacra prioris mariti interimerentur. Ea est Hotomani sententia hic. Alciatus 9. *parerg.* 19. putat bona seni admodum vendi, nec ad ulteriores ejus heredes transmitti solita. Prior sententia aptior est & melior.

Source : BIU Cujas

De religiosis & sumptibus funerum.

Deorum manium [1] jura [2], sancta [3] sunto. Hos [4] leto datos [5], divos habento. Sumptum in ollos [6], luctumque [7] minuunto.

Hominem mortuum in urbe [8] ne sepelito [9], neve urito [10].

Hoc plus [11] ne facito. Rogum [12] ascia [13] ne polito [14].

Mulieres genas ne radunto [15], neve lessum [16] funetis ergo habento.

Homini [17] mortuo ne ossa legito, quo [18] post funus faciat [19]: neve aurum addito.

Servilis unctura [20] tollatur, omnisque circumpotatio [21].

Ne sumptuosa [22] aspersio [23].

Neve longæ [24] coronæ [25], ne accerræ [26] prætereantur [27].

Coronam [28] virtute partam & ei qui peperisset, & ejus parenti, sine [29] fraude esse lex impositam jubet.

Ut uni plura [funera 30 ne] fierent, neve lecti plures [31] inferrentur. Neve aurum [32] addito [33]. Ut (legendum *Ast*) quoi auro dentes [34] juncti (lege *vincti* [35]) essent [36] (lege *erunt*) astim (legendum *Im* [37]) cum illo sepeliretur (lege *sepelire*) & ne (lege *ureretve*) se fraude (lege sine [38] fraude esto.)

Uti ne rogum [39] bustumve [40] novum propius [41] 60. pedes adjici ædes alienas invito domino, neve forum [42] sepulchri, bustumve [43] usucapi [44] liceret.

Fragmentum quod ex moribus P. Romani prætet superiora ex XII. Tabulis descripsi ex Cicerone 2. de legibus.

Funus ut indicatur, si quid ludorum dominusve funeris utatur accenso atque lictoribus.

Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, easque etiam ad cantus tibiarum prosequuntor, cui nomen Næniæ.

EX LIBRO CICERONIS III. DE LEGIBUS.

De Magistratibus majoribus in genere [45].

Justa imperia sunto, iisque cives modeste, ac sine recusatione parento [46]. Magistratus, nec obedientem, & noxium civem multa [47], vinculis [48], verberibusque [49] coërcento: ni par, majorve potestas, populusque prohibessit [50]: ad quos provocatio esto. Cum magistratus judicassit, inrogassitve: per [51] populum multæ [52], pœnæ certatio [53] esto [54].

De militaribus.

Militiæ [55] ab eo, qui imperabit [56], provocatione esto: quodque is, qui bellum gerat, imperassit, jus ratumque esto. Minores [57] magistratus, periti juris [58], plures prælia [59] sunto. Militiæ [60] quibus jussi erunt imperanto, eorumque tribuni sunto [61].

De magistratibus & Quæstoribus.

Domi pecuniam publicam custodiunto [62].

De Triumviris Capitalibus.

Vincula sontium servanto [63].

De

1 Manes, dii inferi, immanes & mali atqui Manum apud veteres idem quod bonum? utique: sed dii Manes ita dicebantur à supplici ter eos venerantibus, propter metum mortis, quasi boni essent, *Fest. in Manes.*

2 Circa defunctos scil. dixi ad *l.* 28. *in fin. ff. de stipulat. servor.* de ritu sepeliendi. Nunc de sacris mortuorum dicendum.

Sacra seu sacrificia, quæ diis Manibus fiebant, Inferiæ dicebantur, *Fest. in Inferiæ.* & Feralia dies ſtati in quibus ferebant tum epulas ad sepulchrum, quibus ibi jus erat parentare. *Varro* 5. *de lingua.* Sacrificia pro defunctis Græcis Χοαὶ, *Plutarch. in Antonio:* Tertullianus 10. *Apologet.* scribit, captivos nonnunquam & servos in exequiis immolatos: quoniam animas defunctorum sanguine humano propitiari credebant. quod quia crudele visum fuit, placuit ante sepulchrum quosdam dimicare, qui ob id bustuarii dicti. *Servius in Æneid.* sed hoc rarius. Frequentius atras hostias, thura, falsas fruges, lac, oleum, sanguinem offerebant, *Arnob. 7. adversus gentes.* In eo etiam differebant sacra inferorum deorum, quod diis superis tantum libarent: inferis etiam vasa in ignem mitterent, Servius 8. *Æneidos*, ad illa verba *fuso crateres olivo.* Videntur inter cætera ea forma usi ad defunctos; Resurge tu, comede, & bibe, & lætare, *Epiphan. in Anchorato.* Huc referendæ sunt clausulæ illæ testamentariæ, Quos libertos meos ubi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari jubeo, ut per absentiam filiarum mearum ad sacrofagum meum memoriam meam quotannis celebrent. *l.* 18. *in fin. ff. de alimen. legat.* Titio relinquo, ita ut à monumento meo non recedat. *l.* 71. §. 2. *ff. de condit. & demonst.* Ejus fidei committo uti det ex reditu cœnaculi mei, & horrei post obitum, sacerdoti & hierophylaco & libertis qui in illo templo erunt, donaria decem die nundinarum quas ibi imposui. *l.* 20. *ff. de annuis.* quo loco videtur intelligere denicales, aut novendiales ferias, seu Novendial. de quo dixi ad *Novell.* 115. *cap.* 5. ἔννομα ἐπὶ νεκρῷ ἀχθησόμενα, quibus diebus fiebant cœnæ funebres, epulæque. *Julius Obsequens.* Et alibi, ut *l.* 44. *ff. de manumiss. testament.* Omnes sub hac conditione liberi sunto, ut monumento meo alterius mensibus lucernam accendant, & solennia mortis peragant. 3 Id est, intacta. 4 Id est, manes. *de quibus T. eodem.*

5 Legendum puto, *Datis*, ut sit sensus; Manes letho datos divos esse, id est, mortuis, seu mortuorum deos esse. Manes denique eos esse, quos pro mortuis invocare solerent. 6 Mortuos scil. Interim nota sequentes leges seu sequentia capita esse genuina legis XII. Tabular. 7 De luctu mox dicetur. 8 *l.* 3. *ff. de sepulchro: l.* 12. *C. de religiosis: Plutarchus in Arato.* An quia non licet privato sepulchrum facere in loco publico? non puto. Potest enim publicus locus esse ad eam rem destinatus. Sed & Vestæ virgines etiam in civitate sepulchra habuerunt, & quod majus est, vivæ defossæ sunt intra pomerium. Mos etiam fuit antiquis in urbe sepeliri. Servius 5. *Æneidos.* quid, quod quibusdam datum est virtutis causa post duodecim tabulas, ut in urbe sepelirentur. ut Publicolæ, ut Tuberto, ut Fabritio? *Cicero hic.* Causa igitur fuit, ne urbanum cœlum fœdo cadaverum odore infectum, pestem civibus, qui spiritu ex eo ducerent, inferret: vel ne (ut illi putabant sanctum jus municipiorum pollueretur. *l.* 12. *C. de religiosis.* Contraria omnino consuetudo fuit apud Tarentinos, cum oraculo accepissent futuros beatiores, si cum pluribus habitarent, *Polybius* 8. Exemplo forte eodem vetitum, ne quis in Apostolico vel Martyrio conderetur. *l.* 2. *C. de sacrosanct. eccles.* eadem imitatione Synodus Vasensis *c. Præcipiendum* 13. *quæst.* 2. vetuit, Ne quis in Ecclesia sepeliretur, sed tantum in atrio vel porticu vel exhædris Ecclesiæ. 9 De sepulchro illud Plinii notandum est 7. *cap.* 54. Ipsum cremari, inquit, apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum. Vetus certe institutum sepultura, *Arnobius* 8. quo apud Xenophontem Cyrus utitur, & apud Romanos Numa & gens Cornelia, *Cicero hic.* ut merito compos mentis esse negetur, qui heredem ita instituit, si reliquias ejus in mare abjiceret, *l.* 27. *ff. de conditionib. instit.* 10 Propter ignis periculum hoc adjectum est. *Cicero.* Quod ab eodem dicitur, Non qui uratur sepeliri, sed qui humetur, obscurius cum sit, sic interpretor, Finem sepulturæ, ustionem non fuisse, sed humationem: Improprie sepeliri, qui uritur: proprie, qui terra conditur. Aliud est sepultura ab humatione. Sepultus dicitur quoquo modo, humatus terra tantum. vide quæ scripsi ad *leg.* 28 *in fin. ff. de stipulatione servorum.* 11 Ecquod illud? superius non dixit. Placet nonnullis decurtatam hanc esse sententiam, aut superioris alicujus appendicem. Possis tamen dicere, initium legis fuisse, ac si scriptum esset: Hoc plus ne facito, Plus, inquam, quam sequenti lege continebitur. Et ita loquitur Jurisconsultus in lege prima, *ff. de pactis.* Hujus edicti æquitas naturalis est, quanquam edictum de quo loquitur *l.* 7. §. 7. *dicti tituli*, contineatur. 12 Id est, ligna, quæ ad rogum faciendum conferuntur. Rogus non est monumentum. Monumentum non exuritur, rogus exuritur. Cum ascenderet in rogum ardentem, *Cicero primo de divinatione.* incendo rogum. *Plautus in Menechmis.* quanquam etiam in monumentis faciendis, *l.* 2. *ff. ad legem Falcidiam:* & sepultura, habenda est ratio sumptuum *lege* 14. §. 6. *ff. de religiosis: lege* 123. *ff. de legatis* 1. *lege ultima in fin. ff. de auro.* Quod adjicit Cicero de tribus riciniis & vinculis purpuræ & decem tibicinibus explicandum est. Ricinii (Festus recinium scribit) nomine, vestem intelligit, cujus dimidia pars retrorsum jaci poterat, *Varro quarto de lingua: Isidorus* 19. *cap.* 25. vestes etiam non quasvis, sed quæ in luctu sumebantur, *Nonius in Ricinium*, quibus interdum corpora defuncti convolvebant, *Lactantius* 1. *Inst.* 4. quas, plus tribus sepulchris condi Solon vetuit, *Plutarchus in Solone.* Quanto melius Jurisconsulti dissuadent ullas condi, cum sit hoc simpliciorum proprium *lege* 14. §. *quinto. ff. de religiosis.* Quod adjicit de vinculis purpuræ, intellige fascias purpureas. hucque pertinet locus Livii 34. Purpura viri utemur: nec id ut vivi habeant tantum insigne: sed etiam, ut cum eo crementur mortui. De decem tibicinibus illud notandum, olim Siticines dictos fuisse, quod apud Sitos, hoc est, vita functos & sepultos canere soliti essent, tuba quadam differente à vetere Tuba proprietate. quos Siciniſtas, vulgus: qui rectius loquuti, Sicinnistas dixere: Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit. Siticinibus affines sunt Tubicines, qui tubis: Liticines, qui lituo, 20. *Gell.* 2. adde *Ovidium* 6. *Fastorum.* Videntur autem Judæi didicisse quondam hoc genus Siticinii à Gentilibus, *Matthæi* 9. *versiculo* 23. 13 Id est, dolabra. 14 Ne alioquin & modum excedas, & videaris ædificium potius, quam rogum construere. Hoc igitur vetat, pyram ex aliis lignis, quam rudibus & impolitis confici. 15 11. *Plin.* 37. adde sicubi captivi alicujus aut gladiatoris sanguis effundi non poterit, *Servius* 12. *Æneidos.* Moris enim fuit istiusmodi hominum sanguinem effundi ante sepulchra, ut supra dixi. Faciebant autem id mulieres, ut, sanguine ostenso, inferis satisfacerent. Cæterum, Radere hic, significat unguibus genas dilaniare. *Festus in verbo Radere.* In declamationibus Quintiliani sit mentio mulieris, quæ filium lugens sanguinales lacertos scissumque, laniatumque vultum & livida ubera, ostendit. 16 Id est, lugubrem ejulationem. Non vestis funebris, ut Sextus Ælius & Lucius Acilius putabant, *Cicero hic.* κἀνὴξ ἄτυκτον καὶ ἀκλαυτον, &c. *Lex Solon. apud Plutarchum in Solone:* adde *Platonem duodecimo de legibus:* Cicero *secundo Tusculanarum.* Ejulatus ne mulieri quidem concessus: & hic nimirum fletus est, quem duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Justinianus lessum veterum vertit in cantum præficarum seu psaltriarum, *Novell.* 59. Hieronymus in Epistola Pauli testatur, Christianos in exequiis cecinisse, Alleluia. Quod ad luctum attinet, Paulus 1. *Timoth.* 4. *versiculo* 13. ita loquitur, Nolim autem, inquit, vos ignorare, fratres, de dormientibus, ἵνα μὴ λυπῆσθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Et is quidem lugubris modus videtur ab Ægyptiis acceptus: apud quos lugentes mulieres nudatis mammillis: viri pectus laniantes, plateas oberrabant. *Herodot.* 2. 17 Hominis mortui. 18 Non simpliciter prohibet ossa legi, sed ita legi, ut post funus fiat, id est, sumptus in funus. ideoque crediderim pro *funus*, legendum *sumptus*, excepta tamen bellicæ & peregrinæ mortis causa translatione. *l.* 8. *l.* 14. §. 4. *ff. de religiosis.*

19 Facias *Hotomanus.* nec male etiam possis legere *fiat.* 20 Quid sit unctura, audio. quid sit servilis unctura, nondum percepi, etiamsi scio in rem domini versum intelligi, si odores & unguenta servus emerit, & ad funus erogaverit. *l.* 7. §. 3. *ff. de in rem verso.* & inter funeris sumptus unguenta referri. *l.* 37. *ff. de religiosis.* ut uncturam servilem dicamus eam, quæ sit servandorum corporum causa, non video. Vix est enim ut talis unctura prohiberi debeat. Melius est tamen ut servilis unctura prohibeatur, & mandetur ne cadavera servorum ungantur sepulturæ tradenda, sive quia hujusmodi expensæ publicæ rei nocent velut sumptuosæ: sive quia interest, servos hominesne quoque parte à liberis distingui. 21 Vetus fuit consuetudo à Græcis etiam usurpata, ut mortuis ad monumenta cibum & potum deferrent. Tertullianus *lib. de testim. animæ*, vocas securos mortuos, si quando extra portam cum obsoniis & matiis, tibi potius parentans, ad busta accedis, aut à bustis dilutior redis. In Pandemiis diebus edulia quidem tota exurebant: vina vero libabant, quin mortuum provocabant his verbis: Resurge, comede, & bibe, & lætare. *Epiphanius in Anchorato.* Tertullianus *de resurrectione in principio.* Ego magis ridebo vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit. Genus farciminis quo utebantur, Latini videntur appellasse silicernium (quibusdam tamen silicernium est τὸ τῆς ἑκάτης δεῖπνον Juvenalis Satyra 8. & Apuleius 4. *Florid.* cœnam feralem vocat) quia is, cujus nomine instituebatur, jam silicem cerneret. *Fest. in Silicernium.* Gammaros etiam & ova parentalibus atque mortuali isti cœnæ appositere. *Juvenal.* 8. ut & lentem & falem σκαῖος καὶ ἅλας. *Plutarch. in Crasso*, σκαῖος καὶ μάζαν. *Appian. in Parth.* id est, lentem & libum. adde *Xiphilinum in Domitiano.* Vas autem quo potio funeraria continebatur, obba. Tertullianus 13. *Apologet.* quid omnino ad honorandos deos facitis, quod non etiam mortuis facitis? quo differt ab epulo Jovis silicernium, à simpulo obba, ab aruspice pollinctor? Nam & aruspex mortuis apparet. Inter hæc etiam pro mortuis orabant & requiem æternam eis precabantur. Tertullianus *de testimonio animæ*, ossibus & cineribus ejus refrigerium comprecaris, & ut bene requiescat apud inferos cupis. 22 Quidam legunt, respersio. Respersum vinum dicebatur, quod sepulchro spargeretur. *Fest. in Respersum.* 23 Hic locus ita legitur apud Ciceronem: mutilus tamen videtur. Festus *in Murrata*, refert XII. tabulis caveri, Ne mortuo murrata potio inderetur. Adjicit Plinius 14. *cap.* 12. Numæ regis legem fuisse, *Vino rogum ne respergito*, quæ duo optime conveniunt huic loco. De murrata potione dixi ad *l.* 6. §. 1. *ff. de tritico.* hoc tantum addidero, Videri mihi genus murratæ potionis translatitium ab Ægyptiis, apud quos murrata potio ex myrrha & aliis quindecim composita, Cyphi dicebatur. *Plutarch. in Isid.*

24 An quæ totum hominem à vertice ad pedes cingerent, quales fortasse deorum signis imponebant? An potius Lemniscatæ, id est, ex quibus Fasciolæ penderent, *Festus in Lemnisci*, quales in ludis & certaminibus dabantur? Coronarum quæ athletis dabantur in jure nostro, sit mentio in lege 6. §. 13. *ff. de excusat.* lege 40. *de re judicata*: lege 1. *C. de athletis.* De coronis adde Gellium 3. *c.* 6. Tertul. *lib. de coron. militis.* De coronis mensarum, v. *l.* 19. §. 14. *ff. de aur.*

25 Arnobius 8. nec mortuos coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quod tributis exanimi facem, aut non sentienti coronas. Tertullianus *lib. de corona.* Mortuorum est ita coronari.

26 Acerra, arca quæ ante mortuum poni solebat: in qua odores condebantur, alii dicunt arculam thurariam. *Fest. in Acerra.*

27 Quidam legunt *addibeantur.*

28 Plinius 21. *cap.* 3. Inde inquit, illa XII. Tabularum lex, *Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus, virtutis ergo arguitur.* Quam servi, equive, meruissent, pecuniam partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos fuit? ut ipsi mortuo parentibusque ejus dum intus positus esset, forisve ferretur, sine fraude esset imposita. Pro *arguitur*, quidam legunt *diriditor*, legendum videtur *ditior*, vel *additor.* 29 Exceptio superioris legis: Coronæ longæ mortalis non sunt præferendæ: nisi si quas virtute quondam paraverint. 30 Nisi forte diversis locis quis sepultus est: alibi corpus, alibi caput. *l.* 44. *ff. de religiosis.* potest etiam sepulchrum uno loco fieri, alio monumentum. *l.* 42. *ff. de religiosis.* 31 Apud veteres gloriosum erat pluribus lectis efferri. Sylla 6000. lectorum habuisse dicitur. & Augustus ad honorem Marcelli, fororis suæ Octaviæ filii, lectos intrare civitatem jussit. Lego, Constantinopoli in majore ecclesia duos, præ reliquis, lectos majores fuisse, prætor eos unum deauratum, eorumque usum non gratuitum fuisse, *Novell.* 59. *cap.* 6. 32 Antiqui solebant una cum mortuo in rogum vel sepulchrum res multas pretiosas conjicere, puta supellectilem, vide *Plutarch. in tractat. Epicuri.* Hinc illud legatum, *Volo inferri mihi quodcumque sepulturæ meæ causa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis, & viriolas ex smaragdis.* Quæritur, an heres cogatur obtemperare conditioni? respondet Paulus, non cogi. *l. ult. in fin. ff. de auro.* quippe, injustæ voluntates defunctorum circa sepulturam (veluti si jubeant vestes aut quædam alia supervacua in funus impendi) non valent. *l.* 113. *in fin. ff. de legat.* 1. Lex etiam vetat ornamenta cum corporibus condi. *l.* 14. §. 5. *ff. de religiosis.* Plinius certe notat moris fuisse, ut morientibus annuli detraherentur 33. *c.* 1. adde *Sueton. in Tiberio.* 33 Funeri scilicet. Lambinus legit *arduito*, hoc est duito, idque ἀχρωνῶς pro dato. Ac pro ad, ut tandem fiat verbum, *addito.* 34 Auro dentes eburneos nonnulli sibi devinciebant: qualis fuit illa Ægle, de qua Martialis: *Sic dentata sibi videtur Ægle, emptis ossibus Indicoque cornu.* Mos etiam fuit veteribus trientem in os defuncti, tanquam naulum imponere, quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit, qui δανάκη Græcis vide Hesyc. Apuleius 6. Sed non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, sed offas polentæ mulsa concretas ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes. *Et post:* Ergo & inter mortuos avaritia vivit? Juvenal. *Satyr.* 3. Jam sedet in ripa, tetricoque novitius horret Porthmea, nec spirat cœnosi gurgitis alveum Infœlix, nec habet, quem porrigat ore trientem. adde Alexand. ab Alexandro 3. *Genial.* 7. 35 Ita legunt Hotomanus, Balduinus & Lambinus. 36 Escunt. *Lambin.* veteres enim dixerunt *Escit*, seu *Esit* (quod magis probo, idque propter antiquum usum literæ S. pro R.) Esit pro *erit. Fest. in esit.* meam sententiam confirmat. Varro 6. *de lingua.* Casmenarum priscum vocabulum, ita natum atque scriptum est. Alibi, Carmenæ, ab eadem origine sunt declinatæ, ut in multis verbis, in quo antiqui dicebant S. postea dicunt R. ut in carmine Saliorum sunt, hæc Cosauli, Doloſi, Eſo. & alibi Cusiatii, Muses, Ruse, Melios, Fœdesum, Plusima, Asena, Janitos. *Hæc ille.* quibus addi cupio quædam alia quæ scripsi initio hujus libri. 37 Id est, eum. idque ἀφῃρημένως à nominativo Is, *Fest. in Is.* 38 Ex particula *Se* fecimus *Sine*, Fest. Se (ita legendum est non *Sed*) pro sine inveniuntur posuisse antiqui.

39 Apparatus mortuorum funus dici solet: extructio lignorum, rogus: subjectio ignis, pyra: crematio cadaveris, bustum: locus, ustrina: operis constructio, sepulchrum: inscriptum nomen memoriaque, monumentum. Publicæ ustrinæ erant in Exequiis teste Acrone. vide Josephum Scaligerum apud Festum *in voce Bustum.* 40 Quasi bene ustum, locus in quo mortuus ustus est, *Festus.* Cicero verit τύμβον. 41 Lex etiam vetat mortuum inferri propius ædes alienas, quam intra legitimum spatium. *l.* 3. §. 1. *ff. de mortuo inferendo:* facit *lex ult. ff. fin. regundor.* 42 Id est, vestibulum sepulchri, *Cicero: Festus in voce Forum:* ut eo pacto heres defuncti iter, aditum, abitum, jusque accedendi ad sepulchrum habeat. *l.* 53. *ff. de actionibus empti: l.* 5. *ff. de sepulchro: Cicero pro Roscio.*

43 Bustum etiam pro sepulchro usurpatur, quod si discrimen facere libet. Locus in quo mortuus est combustus, ustrina dicitur: in quo & combustus & sepultus, bustum: *Fest. in bustum.* obiter etiam hinc observabis, ustrinam aliquando fuisse separatam à sepulchro, interdum conjunctam.

44 Hac in re sepulchris lex prospexit. Quid vendi? vide *l.* 9. *C. de religiosis.* 45 Transit ad magistratus. Id enim est, quod constituta religione rempublicam contineat maxime. Recte hic Cicero magistratum legem loquentem: legem mutum magistratum vocat. 46 Vide *l. unic. si quis jus dicenti non obtemperaverit: Novellam* 69. *ut omnes obediant judicibus provinciarum.*

47 Omnibus magistratibus (non tamen duumviris) concessum erat jurisdictionem suam defendere pœnali judicio: *l. un. ff. si quis jus dicenti non obtemperaverit:* adde *l.* 131. §. 1. *l.* 244. *in fin. ff. de verbor. sign.* 48 *l.* 9. *ff. ex quib. caus. major. l.* 8. §. 9 *ff. de pœnis:* adde *l.* 216. *l.* 224 *ff. de verb. signific.*

49 Ita tamen, ut nemo verberibus necetur, aut virgis interimatur, nec tormentis. *d. l.* 9. §. 3.

50 Major minorem prohibere potest, par parem prohibere posse non videtur. *l.* 4 *ff. de arbitris.* & tamen hic habetur magis ratio prohibentis, quam jubentis. & merito, id enim prævalet in re pari. *l.* 11. *ff. de servit. rusticor. l.* 28. *ff. comm. dividundo.* & in publicis judiciis obtinet. *l.* 38. *ff. de re judicata.* adde *Festellam c.* 10. *in fin.* 51 A magistratibus ad populum provocabatur, ut cui pœnæ, multæque remittendæ jus esset: sic Flacco, Martiali flamini, populus Romanus multam remisit, quam Crassus Pontifex maximus ei, si à sacris discessisset, dixerat. *Cicer. XII. in Anton.* Illud est etiam observandum, non tantum à magistratibus sed & à regibus ad populum provocationem fuisse. *Cic. 1. de republ. apud Senecam* 19. *epist.* 109. neque id mirum, cum iidem reges Quæstores non crearent, sed populus. *l.* 1. *ff. de off. quæstor.* ut merito suspecta sit sententia legis Regiæ qua dicitur populus ei, & in eum jus omne suum transtuliſſe. 52 Id est, multæ pœnæve. 53 Certatio, id est, cognitio suprema. Livius 25. Ducentum millia æris multa Posthumio publicano dicta à Tribunis plebis fuit, cujus certandæ cum dies advenisset conciliumque tam frequens adesset, &c.

54 additur hic in quibusdam Codicibus, lex quæ sequitur. *Quodcumque postremum populus jusserit, id jus ratumque esto.* sed commodius visum est eam in librum sequentem rejicere. 55 Puto legendum *militi.* 56 De cujus officio vide *l.* 12. *ff. de re militari:* utebantur autem nonnunquam vel imperatore, vel consule, vel dictatore. 57 Puta legati. 58 Militaribus hominibus concessa est judicandi facultas, vid. *leg.* 1. *& tit. C. de off. magistrat. milit. lege* 17. *C. de judiciis. l.* 6. *C. de Jurisdictione*, non tamen omnino legum imperitis, *dicta lege* 17. *in fin.* quos ideo Romani in provincias mittebant, & ad utrumque & pacis & belli tempus idoneos, *Novell.* 24. Constat tamen sæpissime judices Romæ non ex doctrina, sed ex casu fieri solitos esse. *Plinius* 14. *capite primo.* Minores tamen magistratus, de quibus hic agitur, videtur fuisse quasi adsessores majorum: & adsessorum exemplo, pertiam juris in iis requiri, *leg.* 1. *ff. de off. adsess. l.* 2. *ff. quod quisque jur. leg.* 1. *C. de adsessoribus. Novell.* 82. *in prin.* Pedaneos eodem modo peritos esse oportuit, νόμων καὶ πάσης, *Novell.* 82. *c.* 11.

59 *In prælia*, ita legitur in quibusdam excusis. alii legunt *in prælio.* 50 Forte legendum, *milites.*

61 De munere & officio tribuni militaris, vid. *l.* 12. *in fin. ff. de re militari. Veget.* 2. *c.* 12. vide *epistolam Aureliani ad quendam ejus vicarium, apud Vopiscum.* 62 Hoc caput refero ad quæstores, inquirendæ & confervandæ pecuniæ causa creatos. Etsi scio apud Varronem 4. *de lingua.* nonnihil extare de tribunis ærarii & ære militari, quæ huic loco non ita male convenirent. 63 Hoc etiam caput ad triumviros capitales refero: ut qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret eorum interventu fieret. *l.* 2. §. 30. *ff. de origine juris.* quos existimo alios fuisse ab iis quibus potestas esset de carcere vel custodia dimittendi. *l.* 52. §. 12. *ff. de furtis.* ad eosdem triumviros capitales refero illud Taciti 5. *Annal.* Tradunt temporis ejus authores, quia triumviris capitalibus supplicio (ita emendo pro triumvirali supplicio) affici virginem inauditum habebatur à carnifice, laqueum juxta compressam, qua lectione nihil apertius. necdum enim probatum animadverti, Triumvirale supplicium idem esse, quod pœnam laquei; potuitque error ex hac scriptura *triumvirali*, pro *triumviris capitalibus*, admitti.

Source : BIU Cujas

De Quæſtoribus parricidii.

Capitalia [1] vindicanto.

De triumviris monetalibus.

Æs [2], argentum [3], aurumve publice ſignanto.

De decemviris litium.

Liteis [4] contractas judicanto: quodcunque ſenatus creverit [5], agunto.

De ædilibus.

Suntoque ædiles [6] curatores urbis [7], annonæ [8], ludorumque [9] ſolemnium: olliſque vel honoris amplioris gradum is primus [10] adſenſus eſto.

De Cenſoribus.

Cenſores [11], populi civitates [12], ſoboles [13], familias [14], pecuniaſque [15] cenſento: urbis [16] templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia [17] tuentor: populique partes in tribus [18] diſtribuunto: exin pecunias, ævitates, ordines [19] partiunto: equitum [20], peditumque [21] prolem deſcribunto: cœlibes [22] eſſe prohibento: mores [23] populi gregunto: probrum [24] in ſenatu ne relinquunto: bini [25] ſunto: magiſtratum quinquennium [26] habento: reliqui magiſtratus [27] annui ſunto, eaque poteſtas ſemper [28] eſto.

De officio Prætoris.

Juris diſceptator, qui privata [29] judicet, judicarive jubeat, prætor [30] eſto. is juris civilis cuſtos [31] eſto. huic poteſtati parento. Quotcumque [32] ſenatus creverit, populuſque juſſerit, tot ſunto.

De officio Conſulis 33.

Regio [34] imperio duo [35] ſunto: iique præeundo [36], judicando 37, conſulendo [38], prætores [39], judices [40], conſules, appellantor: militiæ ſummum [41] jus habento, nemini [42] parento. ſalus [43] populi ſuprema [44] lex eſto. Eundem magiſtrum, ni interfuerunt decem anni, ne quis capito. Ævitatem annali [45] lege ſervanto.

De Dictatore, & Magiſtro Equitum.

Aſt quando duellum [46] gravius [47], diſcordiæ [48] civium eſtunto ne amplius ſex [49] menſes, ſi ſenatus creverit, idem juris, quod duo conſules, tenento, iſque ave [50] ſiniſtra [51] dictus [52] populi magiſter [53] eſto.

Æquitatem [54] quicumque regat, habeto [55] pari [56] jure cum [57] eo, quicumque erit juris diſceptator [58]. Aſt quando conſulis [59] eſt, magiſtratuſve [60] populi, reliqui magiſtratus ne ſunto [61].

De Auſpiciis, & authoritate Senatus.

Auſpicia [62] patrum ſunto: ollique ex [63] ſe produnto, qui comitiis creare [64] conſules rite poſſint.

Imperia, poteſtates, legationes, cum Senatus creverit, populuſve juſſerit, ex urbe exeunto.

De re militari.

Duella [65] juſta [66] juſte [67] gerunto: ſociis [68] parcunto: ſe, & ſervos continento: populi ſui gloriam augento: domum cum [69] laude redeunto: rei ſuæ [70] ergo ne quis legatus eſto.

De Tribunis plebis [71].

Plebes [72] quos pro ſe contra vim [73], auxilii ergo, decem [74] creaſſit, tribuni [75] ejus ſunto: quodque ii prohibeſſint [76], quodque plebem rogaſſint, ratum eſto: ſanctique [77] ſunto: neve plebem orbam [78] tribunis relinquunto.

De Senatoribus & Senatuſconſultis.

Omnes [79] magiſtratus auſpicium [80], judiciumque [81] habento: eque prælium educebatur. *Feſt. ibi.* Prætoria cohors, quæ à Prætore non diſcedebat, *Feſtus in Prætoria cohors.*

40 A judicando, *ut V. cod.* 41 Ita ut eo tempore miles ab eorum ſententia appellare non poſſit. *V. cap. de magiſtrat.* 42 Niſi populo. 43 Hoc innuit, Populi ſalutem omnibus rebus anteponi, à qua ſententia nunquam boni principes abhorruere. Capitolinus *in M. Antonino* ſiſco, inquit, in cauſis compendii, nunquam judicans favit. adde *Nov.* 149. *in fin. l.* 10. *ff. de jure fiſci.* 44 Id eſt, ultima. Eſt enim ſupremus poſt quem nullus, quem nemo ſequitur. *l.* 34. *ff. de rulgari: l.* 9. *ff. de reb. dub. l.* 92. *ff. de verb. ſign.* 45 Quæ & Annaria, *Feſtus in Annaria.* Annaria lex dicebatur ab antiquis, quia magiſtratus erant annui. fuerunt & aliæ leges annales quibus cavebatur, quo ætatis ſuæ anno quiſque magiſtratum poſſet adipiſci. Gerebatur ædilitas curulis anno XXXVII. biennio poſt, Prætura: *Cic. epiſt. ad Furnium.* Conſulatus anno XLIII. quibus tamen legibus nonnulli, virtutis cauſa, interdum ſolvebantur. vide *Paul. Manucium lib. de legib.* 46 Id eſt, bellum ita dicitur, quod ſit quaſi duorum inter ſe contendentium conflictus. inde Duellona, Bellona. *Var. 4. de ling. Feſt. in Duel.* duidens hoſtia, bidens. *Feſt. in duidens.* Duonum, bonum, *Idem in Duonum.* Duellum etiam dicebatur perduellum. *Var. 6. de ling.* unde perduellis. *Feſt. in Duel. l.* 234. *ff. de verb. ſign.*

47 Vid. *l.* 2. §. 18. *ff. de orig. jur.* 48 Hinc legimus apud Liv. 2. Conjuratione detecta XXX. populorum, vel ut Feneſt. ait XL. Dictatoris primam mentionem ortam fuiſſe credi: nonnullis aſſerentibus T. Largium primum dictatorem, Spurium Caſſium Magiſtrum equitum creatos. *Feneſt. 8. Halic. 5.* 49 *d.* § 18. *l. un. C. de off. Præf. Prat.* 50 Id eſt, auſpicato. 1. *Valer.* 1. *de quo more etiam dicam.* Illud addendum, moris etiam fuiſſe dictatorem noctu ſub ſilentio dici, Liv. 51 Avis ſiniſtra, non eſt mala: ſiniſtra ſeu ſcæva auſpicia, bona auſpicia exiſtimantur. ſcævum omen, bonum omen. *Var. 6. de lingua*, ſiniſtrum enim in auſpicando ſignificare ait; Atteius Capito, lætum & proſperum auſpicium. *Feſtus in Siniſtrum.* Cauſa vanitatis inde fuit: crediderunt augures, quod homine in meridiem (quæ deorum ſedes ab iiſdem exiſtimabatur) ſpectante, ad ſiniſtram ejus, partes mundi exorientes ſint, ad dextram occidentes. Inde, ſiniſtra auſpicia, fauſta dici, quod ea quæ oriantur, quæque ortus cauſam tribuunt, meliora ſint iis quæ occidunt, quæve interitum rei demonſtrant. vide *Feſtum in ſiniſtræ aves.* Partes exorientes ibi intelligi puto ſolem ipſum aut orientem, non ipſas ſtellas quæ nobis nunquam occidunt, & quæ ab Aſtrologis perpetuæ apparitionis dicuntur. ſed quam vana ſit augurum & aruſpicum opinio, ſatis oſtendit contraria Ægyptiorum ſententia, ut qui exiſtimarint, Anticas mundi partes eſſe in Occidente, Poſticas in Oriente, dextras in Septentrione, ſiniſtras in Meridie. vide *Plutarchum in Iſide:* adde *Cælium Rhodiginum* 1. *Lect.* 10. *ubi explicat quæ ſint in mundo Antica & Poſtica.* 52 Varro 4. *de lingua.* Dictator quod à Conſule dicebatur, cui [legendum cujus] dicto omnes audientes eſſent: Conſule, inquam, vel ut Dionyſius ait *lib.* 4. à collega: ut alter Conſulum alterum nominaſſe videatur. *Halicarnaſſ. ibidem.* 53 Varro 5. *de lingua.* Dictator, magiſter populi, quod is à conſule debeat dici. *Et paulo poſt*, magiſter populi etiam dicitur. Dictatoris forte appellatio, ſumpta ab Albanis, apud quos magiſtratus annui dictatores vocabantur. *Halicarnaſſ. 5. Feneſt. 8.* 54 Non improbarem, ſi quis ita legeret, Equites qui regat habeto.

55 Creato. Nam magiſter equitum à dictatore creabatur. *Halicarnaſſ. 5.* 56 Imo plus juris. A conſulibus provocatio erat ad populum. *l.* 2. §. 16. *ff. de origine juris.* à dictatoribus non fuit. *d. l.* 2. §. 18. Conſulibus nulla capitis animadverſio. *d.* §. 16. & §. 23. *ibidem.* dictatoribus fuit. *d.* §. 18. his omiſſis puto id ſignificari, Inter cætera dictatoris munera illud quoque adnumerari, ut magiſtrum equitum ſibi crearet. 57 Id eſt, eodem tempore creatum. Alioquin, abſurdum fuerit jus, de quo hic agitur, referre ad magiſtri equitum poteſtatem, cum inæqualis fuerit poteſtas dictatoris & magiſtri equitum. Eodem tempore dixi. Nullus enim dictator fuit abſque magiſtro equitum *Halicarnaſſ. 5.* ſolebatque magiſter equitum dictatori adjungi: quo modo Regibus, Tribunus Celerum. *l.* 2. §. 19. *ff. de origine juris. Feneſt. 9.* & ſuccedaneis temporibus præfecti prætorio, Imperatori *l. un. ff. de off. præfect. prætor.* Poſſis etiam juris vocabulo intelligere auſpicia, nam magiſter equitum non ſine auſpiciis lectus fuit. Idque ex eo conſtat, quod ſoricis occentus auditus Fabio Maximo dictaturam, & Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſam præbuit. 3 *Valer.* 1. uſque adeo tribunum à veteribus fuit ſoricis occentui *Plutarch. in Marcel.* 8. *Plin.* 57. 58 Juris diſceptator, Prætor *V. de off. prætor.* quaſi id innuat Magiſtrum equitum dictatori loco fuiſſe prætoris; enimvero legimus, in omnes milites & accenſos, jus ſummum militare magiſtris adtributum. *Feneſtella* 9.

59 Conſulatus eſt. quidam ita legunt, male ut opinor. De vera hujus loci lectione mox dicam.

60 Magiſter populi. quidam etiam ita legunt, & male. Puto hunc locum corruptum eſſe & ita reſtitui poſſe, Aſt quando conſuli reipubl. opus eſt, magiſtratuve populi, &c. neque quidquam à veritate hiſtoriæ alienum comminiſcor. Teſtatur enim Plutarchus moris fuiſſe, ut cum Dictator eligeretur, omnes magiſtratus deponerentur, excepto tribuno plebis. *Plutarch. in Fabio.* 61 Quidam ita legunt, Reipublicæ auſpicia. 62 Quaſi avifpicia. 63 Plebs poſtea ad conſulatum admiſſa fuit. *l.* 2. §. 26. *ff. de origine juris.* 64 Creari. 65 Id eſt, bella. 66 Juſtum bellum dicimus, non tantum quod publice decretum eſt. *l.* 24. *ff. de captivis. l.* 118. *de verborum ſignificat.* ſed cum ita ſuſcipitur, ut nihil niſi pax quæſita videatur. Cicero 1. *offic.* Juſta ſunt etiam ea bella quæ Deus jubet, in quibus ductor exercitus vel ipſe populus, non tam auctor belli quam miniſter judicandus. *Auguſt. lib. 6. quæſt. ſuper Johannem.* 67 Non excludit dolum, qui adverſus hoſtem bonus eſſe dicitur. *l.* 1. §. 3. *ff. de dolo.* 68 Hinc illud, Parcere ſubjectis & debellare ſuperbos. Idem à præſidibus requirit Juvenalis 8. miſerere, inquit, inopum ſociorum. 69 Hac occaſione permoti imperatores, ob leviſſima prælia triumphos ſibi decerni poſtulabant: quibus ut occurreretur, lege cautum fuit, *Ne quis triumpharet, niſi quinque millia hoſtium una acie cecidiſſet.* Eique legi rurſus ne fraus fieret, altera lege contra falſas pugnas cautum fuit, *Ne quis hoſtium occiſorum falſum numerum ſenatui referret, juſſis imperatoribus, cum primum urbem intraſſent, apud quæſtores urbanos jurare de numero occiſorum.* 3 *Valer.* 5. Coronæ in eum finem dabantur. Triumphales (initio laureæ fuerunt, poſtremo una littera dempta aureæ) imperatoribus dabantur. idque vulgo dicitur aurum coronarium. Obſidionalis quæ & graminea, quam dabant ii qui obſidione liberati erant ei duci qui liberaſſet. Civica ex quercu vel ilice facta, ea appellabatur, quam civis civi, à quo ſervatus eſſet in prælio, teſtem vitæ, ſalutiſque perceptæ daret. Muralem dabat imperator militi qui primus murum aſcendiſſet: ut Caſtrenſem, ei qui primus in caſtra hoſtium impetum feciſſet: ut & Navalem, ei qui primus in hoſtium navem vi armatus tranſiliſſet. Hæ tres coronæ fiebant ex auro. Ovali, (quæ ex Myrto) utebantur imperatores, qui ovantes urbem introibant. Ovandi cauſa erat, cum aut bella non rite indicta, neque cum juſto hoſte, aut hoſtium nomen humile, aut deditio repente facta. Oleagina utebantur qui in prælio non fuerant, qui tamen triumphum procurabant. 5. *Gell.* 6. 70 De ea re dixi ad *l.* 14. *ff. de legationib.* 71 De tribunis plebis, vid. *l.* 2. §. 20. *ff. de origine juris.* 72 Plebs, cæteri cives à ſenatoribus. *l.* 238. *ff. de verborum ſignific.* 73 Senatorum ſcilicet & patrum.

74 Prima ſeceſſione duo tantum fuere. Livius 2. alia ſeceſſione tres additi; mox quinque: & ita decem. *Feneſtel.* 10. nonnumquam viginti *l.* 2. §. 25. *ff. de origine juris.* quod vix eſt ut credi poſſit.

75 De tribunis plebis. 76 Id eſt obnuntiarint, interceſſerint. *Gell.* 13. *cap.* 12. Tribuni plebis antiquitus creati videntur, non juri dicundo, nec querelis de abſentibus noſcendis, ſed interceſſionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent. & Feneſtella refert, patrum decreta prius rata non fuiſſe, quam ſi tribuni ea approbaſſent. Illud mirum eſt, tantæ poteſtatis viros, prehenſionem quidem habuiſſe, vocationem in jus non habuiſſe, qua de re vide 13. *Gell.* 12. 77 Livius 2. Agi de concordia cœptum, conceſſumque in conditiones, ut plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxilii latio adverſus conſules eſſet, neve cui patrum eum magiſtratum capere liceret. Eadem extant apud Halicarnaſſæum 6. 78 Hoc igitur innuit, Plebi Romanæ utiles fuiſſe tribunos plebis. In municipiis, tribunorum vicem ſuſtinuerunt defenſores civitatum, de quibus vide *Novel.* 15. Quod ad tribunos plebis attinet, Cicero 3. *de legibus.* Tribunitiam poteſtatem peſtiferam vocat, ut quæ in ſeditione & ad ſeditionem nata ſit. idque evidenter etiam Tiberii Grachi tribunatum oſtendiſſe: & Curiatii hominis infimi, à quo D. Brutus & P. Scipio in vincula conjecti. Idem quoque perſpectum in Caji Gracchi & Saturnini tribunatu. Syllam rectè conſtituiſſe, ut tribunis plebis injuriæ faciendæ poteſtas adimeretur, auxilium ferendi relinqueretur. 79 Niſi dimoveret Ciceronis in hunc locum interpretatio, putarem legendum eſſe *Senatores*, perinde ac ſi lex hoc velle videretur, Senatores auſpicato eligi, judicandi poteſtatem penes eos eſſe, exque his ſenatum fieri: nec enim ita proprie quis dixerit, Senatum ex prætoribus atque ex ſenatoribus fieri, & ut paucis dicam. Nemo non videt agi hoc capite de ſenatu atque ſenatoribus, non de prætoribus. 80 Non videntur magiſtratus electi, numine inconſulto. 81 Id eſt, poteſtatem judicandi.

1 Hunc locum refero ad quæſtores parricidii, de quibus *l.* 2. §. 23. *ff. de origine juris.* vel ſimiles magiſtratus. Nec enim Conſulibus licuit de capite civis Romani jus dicere. *d.* §. 23.

2 Et hoc etiam caput ad triumviros monetales, æris (ut inquit Pomponius. *d. l.* 2. §. 30.) argenti & auri flatores, aut qui tempore XII. tabularum ſimilem poteſtatem habuerunt.

3 Legibus XII. tabularum hoc conſtitui non poſſe præſumptio eſt, Romani ante Servium Tullium rudi ære utebantur. *Plin.* 33. *cap.* 3. Servius primus æs ſignavit. *Plin. d. loco. &* 18. *capite* 3. Argentum non ante Pyrrhum ſignatum eſt: ſed annis tantum quinque ante primum bellum Punicum. *Plin.* 32. *cap.* 3. Aurum quo tempore ſignatum fuerit incertum eſt. *Plin. d. loco.* 4 Hac particula adducor, ut credam hic tractari de decemviris qui haſtæ præeſſent, quique (ut Pomponius loquitur. *d. l.* 2. §. 29.) in litibus judicandis olim conſtituti fuerunt. 5 Decreverit. 6 *d. l.* 2. §. 21. & 26. Ædiles curules intelligit. 7 Ideoque, ædiles nonnunquam intervenerunt incendiis arcendis. *l.* 1. *ff. de offic. præfect. vig.* 8 Hinc ædilitiæ actiones. *C. de ædil. act.* edicta ædilitia. *tit. de ædil. ed.* ut hinc facile intelligas, ecquid Pomponius ſenſerit, dum nobis retulit, Præfectum annonæ & vigilum non magiſtratus, (id eſt, non perpetuo aut ex legibus XII. tabularum) ſed extraordinarie & utilitatis cauſa fuiſſe conſtitutos. *l.* 2. §. 33. *ff. de orig. jur.* Ob ſuperiorem cauſam iidem ædiles de menſuris jus dicebant, Juven. Satyr. 10. Et de menſura jus dicere, vaſa minora Frangere, pannoſus vacuis ædilis Ulubris. Qua de re memini quædam me ſcripſiſſe ad *l.* 2. *ff. de peric. & com.*

9 Et munerum Suet. *in Julio* 10. *Capitoli. in Gordiano.* Cicer. 2. *offic.* ubi adjicit, muros, navalia, portus, aquæductus, & omnia quæ ad uſum reipublicæ pertinent, theatra, porticus, nova templa, impenſas meliores ædilium cenſeri. 10 Ideoque notat Cicero 2. *de officiis*, præter-miſſionem ædilitatis Mamerco repulſam conſulatus attuliſſe. Solebant enim ædiles auram popularem largitionibus variis demereri. Quod hic dicitur de ædili, idem etiam tribuitur quæſtori, in *l.* 1. *in fin. ff. de offic. quæſtor.* 11 *l.* 2. §. 17. *ff. de origine juris.* Cenſores inde dicti, quod tanti quiſque res ſuas æſtimaret, quantum illi cenſuiſſent. *Feſtus in Cenſores:* huic magiſtratui origo fuit, quod populus diu incenſus fuiſſet, nec differri cenſos, neque conſulibus, propter bella: id curæ eſſe poterat. 12 Ætates. *l.* 3. *ff. de cenſibus.* 13 Liberos. 14 Id eſt ſervos. *l.* 4. §. 5. *ff. de cenſibus.* 15 Agros. *d. l.* 4. 16 Livius 4. Publicorum jus, privatorumque bonorum ſub nutu Cenſoris & arbitrio erat. 17 Livius 24. Locabant etiam opera publica. 18 Ab initio tribus Livius vocat Curias equitum *libro* 1.) tres fuerunt Tatienſium, Ramnium ſeu Ramnenſium, & Lucerum. *Varro* 4. *de lingua.* A tributo, non à tribus populi partibus dictas fuiſſe Livius ſcribit *lib.* 1. quin, initio quatuor fuiſſe Suburranam, Palatinam, Collinam, & Exquilinam, ita dictas à regionibus urbis. *Liv. ibid.* 18. *Plin.* 3. Ciceronis ætate fuerunt XXXV. *Cicer. contra Rullum.* quarum nomina, ſecutus Manutium, viſum eſt utile ſtudioſis communicare. Æmilia *Cicero ad Atticum* 11. *Livius* 38. Anienſis *Livius libro decimo: Cicero* 8. *familiar.* Arnienſis *Livius* 6. & 29. *Cicero* 2. *in Rull.* Claudia *Livius* 11. *Halicarnaſſ.* 5. Cruſtumina *Cicero pro Planco & pro Balbo.* Collina *Varro* 4. *de lingua.* 18. *Plin.* 3. Cornelia *Livius* 38. Exquilia *Varro* 4. *de lingua.* 18. *Plin.* 3. Fabia. *Horat.* 1. *epiſt.* 6. *Suetonius in Auguſt.* Falerina *Livius* 9. Galeria *Livius* 27. *Plinius* 2. Mæcia *Cicero* 4. *ad Atticum. Livius* 29. 2 *Valer.* 4. Mentina *Cicero* 3. *familiar. Joſeph.* 13. *hiſtor.* Oufentina *Livius* 9. Palatina *Varro* 4. *de lingua. Cicero* 4. *in Verrem. Livius* 20. 18. *Plinius* 3. Papiria, Papia *vide Manutium.* Poblilia *Livius* 7. Pollia *Livius* 29. *Valer.* 4. & 9. *cap.* 10. Pomptina *Cicero* 4. *ad Atticum: Livius* 7. Pupinia *Cicero* 3. *familiarum* 8. *Livius* 26. Quirina *Cicero pro Quintio:* & 8. *familiar.* Romilia *Varro quarto de lingua. Cicero ſecundo in Verrem:* 2. *Agraria: Servius* 1. *Æneidos.* Sabatina *Livius* 6. Scaptia *Livius* 8. *Suetonius in Auguſto.* Sergia *Aſconius.* Stellatina *Livius* 6. Suburrana *Varro* 4. *de lingua.* 18. *Plin.* 3. Terentina *Cicero pro Plancio: & libro octavo familiar.* Tormentina *Livius* 6. Velina *Cicero* 4. *ad Atticum & in Bruto: Horatius* 1. *epiſtol.* 6. Voltinia *Cicero pro Plancio.* Veientina *Cicero dicto loco.* Tribuum etiam aliæ fuerunt Ruſticæ, aliæ Urbanæ. Et hæ quidem illis minus nobiles: ut Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina 18. *Plin.* 3.

19 Tres apud Romanos fuerunt ordines, Senatorius ſeu Patricius, Equeſtris & Plebeius. Senatorii ordinis tres etiam gradus poſtea fuere, clariſſimi, ſpectabiles & illuſtres, dixi ad *Novell.* 7. *in fin.* 20 Inter ærarios unus relatus eſt ab iiſdem Cenſoribus, qui cum uberrimus & habiliſſimus eſſet, rogatuſque quam ob cauſam equum nimis ſtrigoſum haberet, reſponderat, ſe à ſeipſo curari, equum à famulo. 4. *Gellius* 20. & 7. *capite ult.* Livius 43. In equitibus, inquit, recenſendis, triſtis admodum & ſevera fuit eorum cenſura, multis equos ademerunt. Idem *libro* 24. & Valerius 2. *cap.* 4. Cenſores citarunt eos qui poſt Cannenſem pugnam rempublicam deſeruiſſent, his adde quædam alia ex Valerio *dicto loco.* 21 Qui ſine juſta miſſione diſceſſerant à ſignis milites, Cenſores ita adigebant: Ex tui animi ſententia, tu ex edicto C. Claudii Tiberii Sempronii cenſoris in provinciam Macedonicam redibis, quod ſine dolo malo facere poteris. *Livius* 42. 22 De cœlibe quædam dixi ad Ulpianum *capite* 13. & 14. & ad titulum *Codicis de indicta viduitate: & de lege Julia Miſcella tollenda.* & ad titulum *C. de infirmandis pœnis cœlibatus.* Hoc tantum addere viſum eſt de Camillo & Poſthumo cenſoribus, qui ærа, pœnæ nomine; eos qui ad ſenectutem cœlibes permanſiſſent, in ærarium deferre juſſerunt: iterum puniri dignos, ſi quo modo de tam juſta ſententia quererentur. 2. *Valer.* 4. 23 Quale illud fuit, Livius *libro* 4. Cenſor, inquit, agebat de uxoribus ſolemne jusjurandum, quumque verbis conceptis aliquem Cenſor ita interrogaſſet, *Et tu ex animi tui ſententia uxorem habes? habes equidem, inquit, ſed non ex animi tui ſententia.* Tum Cenſor, quod intempeſtive laſciviſſet, in ærarios retulit. Alterum ſeveritatis Cenſoriæ exemplum fuit in eo qui prope fuit (niſi vitio ſe oſcedinis teneri dejeraſſet) ut plecteretur, quod apud Cenſorem clare nimis ac ſecure oſcitaviſſet: tanquam illud vagi animi indicium foret. 4. *Gell.* 20. & 7. *cap. ult.* 24 Legimus L. Antonium ſenatu motum quod quam virginem uxorem duxerat, repudiaſſet nullo amicorum conſilio adhibito. 2. *Valer.* 4. & L. Flaminium pariter ſenatu motum quod in provincia quendam damnatum ſecuri percuſſerat, tempore ſupplicii ad arbitrium mulierculæ, cujus amore tenebatur, electo: & Ruffinum, quod decem pondo vaſa argentea comparaſſet, perinde ac malo exemplo luxurioſum: & Duronium, quod legem de coërcendis conviviorum ſumptibus latam abrogaſſet. 2. *Valer.* 4. Livius *lib.* 43. ſenatum cenſores legerunt, ſeptem è ſenatu ejecti ſunt. adde eundem *lib.* 4. 25 Cenſores duo. 26 Octodecim tantum menſium meminit Livius *lib.* 10. idque ex lege Æmilia quæ hanc abrogat. 27 Ut Conſulatus, Prætura. 28 Id eſt, non ſit extraordinaria ut Dictatura. 29 De criminibus ac delictis publicis non cognovit. ejus etiam authoritatis non erat, creare magiſtratus, ſicuti nec penes eum belli ac pacis jus fuit. Interdicta tamen reddidit de rebus ſacris, religioſis ac publicis. *l.* 1. *in fin. ff. de interdictis.* hinc illa interdicta, Ne quid in loco ſacro fiat. De locis & itineribus publicis: Ne quid in loco publico. De loco publico fruendo. De via publica. De fluminibus. Ne quid in flumine publico: Ut in flumine publico navigare liceat. De ripa munienda. 30 Vide *tit. de Officio Prætoris.* 31 Juris etiam civilis adjuvandi, emendandi, & ſupplendi poteſtas Prætoribus data. *l.* 7. *in fin. ff. de juſt. & jur.* 32 Prætores plures olim fuere, urbanus. *l.* 2. §. 27. *de orig. jur.* peregrinus *d. l.* 2. §. 28. Sardiniæ, Siciliæ, Hiſpaniæ, Galliæ Narbonenſis, qui de falſo, qui de parricidis, qui de ſicariis, qui de veneficiis, duo frumentarii & ita XII. aliquando fuere. Auguſtus XVI. Prætores conſtituit, quibus duos Claudius adjecit qui de fideicommiſſo jus dicerent, ex queis Nerva unum detraxit alio ſubrogato, qui inter fiſcum & privatos jus diceret. Ad hunc modum XVIII. Prætores fuere. *d. l.* 2. §. 32. quinqueviri Ciſtiberes & Ultiberes, id eſt, eis & ultis Tiberim conſtituti, quaſi Prætorum vicarii. *d. l.* 2. §. 31. & 33. *in fin.* Et hæc quidem Romæ. Conſtantinopoli vero, tres Prætores fuerunt ab initio. *l.* 3. *C. de epiſc. audien. l. ult. C. de offic. Prætoris.* Flavialis, Conſtantinianus, Triumphalis. Succedaneis poſtea temporibus, interdum quatuor, interdum quinque, interdum octo fuere, Conſtantinianus, Conſtantianus, Theodoſius, Arcadius, Triumphalis, Auguſtalis, Romanus, Laureatus, ut dixi ad *d. l. ult.* 33 Vid. *ff. de officio Conſulis.* 34 Conſules regio fuerunt imperio. in conſulibus tamen regium imperium paulo imminutum fuit, quod duo, quod annui eſſent, quod ſtatis tantum feſtis ac pompis & honoris Deorum gratia, ſceptra, coronas aureas & purpuram uſurparent. *Halicarn.* 3. *Feneſtel.* 7. Regii Imperii veſtigium fuit, ſella eburnea in qua ſedentes jus reddebant, quodque prætexta candida uterentur, quod XII. lictores, totidem ſecures ante eos præferrent. 35 A Lacedæmoniis mos hic uſurpatus. *Halicar.* 4. ſpectabant & aliud Romani, hoc ſcilicet, minus injurioſos fore & moleſtos diviſa poteſtate. 36 Inde Prætores etiam dicti. *V. eodem.* 37 Conſtat Conſules initio, ante conſtitutos Prætores, jus in civitate reddidiſſe. *l.* 2. §. 29. *ff. de origine*, præterquam in cauſis criminalibus. *d. l.* 2. §. 23. Apud eoſdem manumiſſiones expeditas fuiſſe conſtat. *l. un. ff. de officio Conſul.*

38 Vel quod Reipublicæ. *Feneſt.* 2. 7. vel quod ſenatum, populumque conſulerent. *Varr.* 4. *de lingua.* ut inde lex fieret vel ſenatuſconſultum, niſi Conſulis vocem inde potius derivemus, unde Actius ait, *apud eundum Varronem d. loco.* Qui rectè conſulat, conſul fiat. videtur etiam Cincius *libro de Conſulis poteſtate.* apud Feſtum *in voce Prætoria porta*, opinari Conſules dictos, quod populos Latinos conſulere ſoliti eſſent & imperium communi conſilio adminiſtrare.

39 Feſtus *in Prætoria porta.* Initio Prætores erant, qui nunc Conſules, iique bella adminiſtrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium; hinc Prætoria porta, qua exercitus in

Source : BIU Cujas

1 Conjungenda eſt hæc ſententia ſuperiori capiti, de magiſtratibus, Ni par magiſtratus poteſtaſve populuſve prohibeſſit. Varro 4. *epiſt. ad Oppium*, *teſte Gellio* 14. *cap.* 7. Intercedendi ne ſenatuſconſultum fieret jus fuit iis ſolis, qui eadem poteſtate, qua ii qui ſenatuſconſultum facere vellent, majoreſve eſſent. Hæc ille. Intercedere tamen proprium tribunorum fuit. Notandum eſt, quod ſuperiore loco ſcribit idem Varro, Dictatores, Conſules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum urbi, & extraordinario jure Tribunos militares, qui pro conſulibus fuiſſent, Decemviros, quibus tum imperium conſulare eſſet, item Triumviros reipublicæ conſtituendæ cauſa creatos, jus conſulendi ſenatum eo ordine habuiſſe. 2 Hinc illud *S. capite de Cenſoribus*. Probrum in ſenatu ne relinquito. 3 Quales enim ſummi civitatis viri fuerint, talis civitas erit. Claudianus, *Nec ſic inflectere ſenſus Humanos edicta valent, quam vita regentis*. 4 Id eſt, ferentur. 5 Suffragia ab initio palam & voce ferebantur à populo. Sed quoniam intererat populi (propter potentiores) voluntatem in judiciis regere, latæ ſunt quatuor leges tabellariæ. Gabinia, qua populo poteſtas facta eſt ſuffragia ferendi per tabellam, quoties ageretur de magiſtratu alicui demandando. Caſſia, quoties ageretur de capite fortuniſque civium, excepto perduellionis crimine. Papiria, quoties de jubendis ac vetandis legibus ageretur. Cœlia, in perduellionis etiam crimine tabellam populo dedit, quod lex Caſſia exceperat. His de cauſis Cicero *in Agraria* 2. *& lib.* 3. *de legibus*, tabellam appellat vindicem tacitæ libertatis: & in Oratione pro Cornelio, principium inſtitutæ libertatis Caſſiam legem appellat. Et tamen noſtra lege ſuffragia populi, optimatibus nota eſſe jubet. Si nota, non igitur libera? Cicero hanc legem tabellariam ut non omnino probat, ita penitus non improbat. Improbat, quia bonorum intereſt, ſcire, quid quiſque ſentiat, quam voluntatem tabella occultat: ideoque magis graviora judicia de potentiſſimis hominibus extare voce, quam tabella: minus multos tabella condemnatos, quam voce. Probat vero, quoties ambitio locum habet, & ea tamen conditione, ut quiſque optimo & graviſſimo civi tabellam offerat. Quod de lege Mariana adjicit, quæ fecit pontes anguſtos. Pontium nomine intelligo menſas, quibus ſuffragiorum ciſtæ imponebantur: quarum mentionem facit author *ad Herennium*, & Suetonius *in Julio*. Ut ad libera populi ſuffragia revertar, C. Cæſar ea ſuſtulit, Auguſtus reſtituit, quod diu non manſit. Hinc fit ut Modeſtinus in *l.* 1 *ff. de ambitu*, dicat legem de ambitu in urbe ſuis ceſſaſſe temporibus, quia tunc ad principis curam magiſtratus creatio pertinebat: & Juvenalis *Satyr.* 10. Jampridem ex quo ſuffragia nulli vendimus.

6 *l.* 2. §. 22. *ff. de origine juris*: *l.* 1. *ff. de quæſtoris*. 7 Ærarii tribuni, ab ære dando dicti: *Feſt. in Ærarii*. 8 Vide 14. *Gell.* 7. 9 Magiſter populi, dictator ut *S. cap. de dictatore*. 10 Idem. 11 Cenſuerint: Ferunto, *Lambinus*. quod oſus erit *Lipſius* 2. *epiſtola* 2. oſus, ἀρχαικῶς pro uſus. ſic apud veteres Cœrare pro curare, & cœratio pro Curatio. 12 Modeſta. 13 Multæ dicebantur ſenatori qui cum in ſenatum venire deberet, non adeſſet, Varro apud *Gell.* 14. *cap.* 7. 14 Id eſt, rogatus, *Cicero*.

eque his ſenatus eſto: ejus decreta, rata ſunto. aſt ni poteſtas par, majorve [1] prohibeſſit. S. C. perſcripta ſervanto. Is ordo vitio [2] vacato: cæteris ſpecimen [3] eſto.

De Suffragiis & creatione magiſtratuum.

Creatio magiſtratuum, judicia, populi juſſa, vetita, cum ſuffragio conſciſcentur [4], optimatibus nota, plebi libera [5] ſunto.

De quæſtoribus [6].

At ſi quid erit, quod extra magiſtratus cohærario [7] æſſit, qui cohæret, populus creato, eique jus coërcendi dato.

De jure Populi & ſenatus.

Cum [8] populo, patribuſque agendi jus eſto conſuli, prætori, magiſtro populi [9], equitumque, eique, quem prodùnt, patres conſulum rogandorum ergo: tribuniſque, quos ſibi plebs rogaſſit, jus eſto cum patribus agendi: idem [10], ad plebem, quod cenſus [11] erit, ferunto. Quæ cum populo, quæ cum patribus agentur, modica [12] ſunto. Senatori, qui nec [13] adierit, aut cauſa, aut culpa eſto. Loco [14] senator, & modo [15] orato: cauſas [16] populi tenetò. Vis [17] in populo abeſto. Par, majorve poteſtas plus [18] valeto. Aſt qui turbaſſitur [19] in agendo, fraus auctoris eſto. Interceſſor rei malæ, ſalutaris [20] cuive eſto. Qui agent, auſpicia ſervanto: auguri publico parento: promulgata, propoſita, in ærario [21] cognita, agunto: nec plus, quam de ſingulis rebus ſemel conſulunto: rem populum docento, doceri à magiſtratibus, privatiſque patiuntor. Privilegia [22] ne irroganto [23]: de [24] capite civis, niſi per [25] maximum [26] comitiatum, olloſque, quos cenſores in partibus populi locaſſint, ne ferunto: donum [27] ne capiunto, neve danto [28], neve [29] petenda, neve gerenda, neve geſta poteſtate. Quod quis earum rerum migraſſit [30], noxiæ pœna par eſto. Cenſores fide legem cuſtodiunto [31]. Privata [32] ad eos acta referunto: nec eo [33] magis lege liberi ſunto.

15 Id eſt, ne ſit infinitus. Nam brevitas non modo ſenatori, ſed etiam oratori magna laus eſt, *Cicero Biè*. Veritatis ſermo ſimplex. Ammianus 14. & alibi, Tunc laudanda brevitas, cum nihil detrahit cognitioni juſtorum. hinc reſcriptum eſt, Brevitate non minui fidem chirographi. *l.* 13. *C. de donationibus*. 16 Senatori neceſſarium eſt, noſſe rempublicam: puta, quot habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſque ſit lege, conditione, fœdere, tenore, conſuetudinem decernendi, noſſe exempla majorum. *Cic.* 17 Nihil eſt enim tam exitioſum civitati, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quam compoſita & conſtituta republica, quidquam agi per vim. 18 Quod pars major civium fecerit, omnes feciſſe videntur. 19 Turbaſſit, turbaſſerit. Nemo cauſam quærat ſeditionis agendo: hinc vetitum, ne quis turbis coadunatis de fide diſputet, ex eo tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. *l.* 4. *C. de ſumma Trinitate*. Puniri etiam lex jubet, qui turbulentis ſe adclamationibus populi adcommodant *l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis*: ut & auctores ſeditionis & tumultus *l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis*. lex id innuit, interceſſori deferendum. Impediri enim bonam rem melius, quam concedi malam. *Cicero*. 20 Leges promulgatæ in ærario condebantur. *Sutton. in Julio*, ut & Senatuſconſulta. 21 Hæc lex non tollit privilegia certis perſonis aut corporibus data, ſed negat legem de una tantum perſona concipi poſſe in omnia tempora. Quintilianus declamat. 154. In præſens tempus ferri de ſingulis leges poſſunt, ut de Menandro. *l.* 5. *in fin. ff. de captivis*. de Hoſtilio Mancino *l. ult. ff. de legation*. adde *Cujac. obſ.* 8. 22 Cicero *pro domo*. Vetant XII. Leges privatis hominibus irrogari. Cicero *pro Sextio*. XII. tabulis ſancitum, ut neque privilegium irrogari liceret. Idem in Solonis legibus fuiſſe cautum Æneas Gazæus ſcribit *in Theophraſto* his verbis: ὁ μὲν τοῦ Σόλωνος νόμος οὐκ ἐᾷ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ τιθέναι. ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τιθέσθαι. Idem inſtitutum fuit apud Athenienſes, ne ſcilicet lex ulla ferretur, niſi in eas Athenienſes convenniſſent non minus 6000. *Demoſt. contra Timocratem*. Huc illud referri poteſt: Jura non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtitui. *l.* 8. *ff. de legibus*. à judicibus generaliter conſtitutiones obſervari. *l. ult. C. ſi contra jus*. 23 Cicero *pro Sextio*: XII. tabulis ſancitum eſt, ut non liceret de capite, niſi comitiis centuriatis rogari, & *poſt*, de capite non modo ferri, ſed ne judicari quidem poſſe, niſi comitiis centuriatis. 24 Et merito. Nam univerſi populi gravius eſt judicium, quam partiti: deſcriptuſque populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad ſuffragium conſilii, quam fuſe in tribus convocatus. 25 Maximus comitiatus, centuriata comitia. 26 Gellius 20. *c.* 1. Niſi duram eſſe legem putas, qua judex, arbiterque jure dâtus, qui ob rem dicendam, pecuniam acceſſerit convictus eſt, capite punitur. vid. *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconſ. l.* 18. *ff. de off. præſid. Novell.* 8. *c.* 1. & 17. *c.* 1. *l.* 1. *l.* 2. *C. de pœna jud. l.* 7. *C. quando provoc. non eſt neceſſ. l. ult. C. ad l. Jul. repetun.* hinc venales ſententiæ ipſo jure nullæ. *d. l.* 7. *d. l.* 15. *ff. de judiciis*. *Plato* 8. *de legibus*.

27 Per ſe vel per alios: quod tamen moderatum eſt, moderatio plauſibilis videtur: ὅτε πάντα, ὅτε πάντες, ὅτε παρὰ πάντων, id eſt, A nemine quippe accipere inhumanum: paſſim viliſſimum: ab omnibus vero accipere avariſſimum eſt. *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconſ.* Altera moderatio fuit, permitti præſidibus accipere eſculentum, potulentumque quod intra dies paucos prodigeretur. *l.* 18. *ff. de off. præſid.* 28 *l.* 1. *in fin. ff. ad l. Jul. de amb.* 29 Obſervanda ſunt hæc tria tempora. 30 Id eſt, quiſquis has leges contempſerit, aut neglexerit. 31 Facit *l.* 2. §. 13. *ff. de origine Novell.* 26. §. 1. *Novell.* 133. *c.* 4. *Novell.* 161. Sic apud Græcos fuerunt νομοφύλακες. 32 Privati: ſenſus eſt, eos qui magiſtratu abierint, cogi apud cenſores edere & exprimere quid in magiſtratu geſſerint. vide quæ ſcripſi ad *Novell.* 8. *c.* 6. 33 Id eſt, nec ante.

LEGUM XII. TABULARUM FRAGMENTA, AD PANDECTARUM ET CODICIS SERIEM ADCOMMODATA.

Titulus Primus.

De Legibus.

1. Jura non in ſingulas perſonas ſed generaliter conſtitui *l.* 8. *de legibus*.

PRivilegia [1] *ne irroganto*. Hæc Cicero 3. *de legibus*. *Idem pro Seſtio*. Cur, cum XII. Tabulis ſancitum eſſet, *ut neque privilegium irrogari* [2] *liceret*, nulla vox eſt audita Conſulum.

2. Priores leges ad poſteriores trahi.

Interrex Fabius ajebat in XII. Tabulis legem eſſe, *ut quodcunque poſtremum* 3 *populus juſſiſſet id jus ratumque eſſet*. Hæc Livius 7. & 9. Cicero *pro Balbo*: & 2. *de inventione*. author ad Herennium libro 2. Varro 8. de lingua.

Tit. II.

De ſtatu hominum.

1. De partu 10. & 11. menſium.

DEcemviri *in X. menſe gigni hominem non in undecimo* 4 Hæc Gellius 3. *c.* 6.

2. De partu deformi.

Deinde cum eſſet cito legatus, tanquam ex XII. Tabulis, inſignis ad deformitatem [5] puer, brevi tempore neſcio quo pacto creatus, multoque tetrior & fœdior natus eſt. Cicero 3. *de legibus*.

3. De Patrono & Cliente.

De Patrono & Cliente. v. J. titul. De extraord. criminibus, *c.* 2.

Tit. III.

De his qui ſunt ſui.

1. Trina venditione liberos emancipari.

ID enim lex [6] XII. Tabularum jubet his verbis: *ſi pater filium ter* 7 *venundarit* [8] *filius à patre liber* 9 *eſto*, hæc Ulpian. 10. §. 1. Hanc legem ita reſtituit Joſephus Scaliger, apud Feſtum *in addes*. *Sei pater filiom ter venomduit* [10], *filius à patre liber eſto*.

Tit. IV.

De rebus.

1. Quæ res ſacræ fieri non poſſint.

GAjus libro ſexto ad legem XII. Tabularum. *Rem*, inquit, *de qua controverſia eſt, prohibemur* [11] *in ſacrum dedicare, alioquin duplum pœnam patimur*. nec immerito, ne liceat eo modo duriorem adverſarii conditionem facere. *l. ult. ff. de religioſis*.

Tit. V.

De pactis.

REm *ubi pagunt*, *orato ni* [12] (quidam legunt *oranto*, alii *orationi*: lege *oratione*) *pagunt* (lege *pagunto*.) Author ad Heren. 2. Joſeph. Scaliger apud Feſtum *in plorare* hanc legem ita reſtituit, *Rem ubei pagunt*, *oranto*: *ni pagunt*, *ante meridiem in foro aut in comitio cauſam conjiciunto*, &c. quæ vide in titulo de Judiciis. J. Cujacius vero ad l. 6. ff. de pactis ita reſtituit, *Ubi pagunto*r, *ita ni pagunt*, *in comitio*, &c.

2. Pacta ſervanda.

Cum [13] *nexum* [14] *faciet*, *mancipiumque* [15] *uti lingua nuncupaſſit* [16], *ita* [17] *jus eſto* [18]. Feſtus in Nuncupata.

Cum ex XII. Tabulis ſatis eſſet cautum præſtari *quæ eſſent lingua nuncupata* [19] *quæ qui inficiatus eſſet duplo* [20] *pœnam ſubiret*. Cicero 3. Officiorum.

Ut totum illud *uti lingua nuncupaſſit*, non in XII. Tabulis, ſed in magiſtri carmine ſcriptum videretur. Cic. 1. de oratore.

3. Pactis ipſo jure [21] tolli actionem de membro rupto.

Si membrum rupit, *ni* [22] *cum eo pacit* [23] *talio eſto*. Feſtus in Talionis. v. J. de damno, & titulum de injuriis.

4. De jurejurando.

Nullum vinculum ad aſtringendam fidem, jurejurando majores arctius eſſe voluerunt, id indicant leges in XII. Tabulis. Cic. 3. [24] Officiorum.

5. De furto paciſci.

De furto paciſci licet dixi J. Tit. de furtis *c.* 5.

6. Qui coronam virtutis ergo propoſitam pacit [25] ipſe pecuniave ejus arguitor. *Plin.* 21. *c.* 3.

Tit. VI.

1 De hac lege dixi in ſuperiore legum Ciceronianarum tractatu. 2 Id eſt, in privatos homines ferri. Nam privilegium omne ſecundum, Decemviros injuſtum: ſecundum Juriſconſultos (verbi gratia fiſci, creditorum & id genus) probum ac juſtum. 3 *l.* 26. *l.* 27 *l.* 28. *ff. de legib.* 4 *Dixi ad Novellam de reſtitutionibus & ea quæ parit* XI. *menſe* 59. 5 Locus eſt meo judicio valde corruptus: quem ut difficultate nimia nondum, puto, quiſquam reſtituit. ita vix auſim attingere. videtur tamen pertinere ad deformes, ſi non monſtroſos partus, quorum fit mentio in *l.* 10. *l.* 14. *ff. de ſtatu l.* 135. *ff. de verb. ſign.* 6 Ante legem XII. Tabul. Romulus id conſtituerat teſte Dionyſio. Rævardus putat lege Romuli filios ter venditos, ter manumiſſos reipſa, Lege XII. Tabularum imaginarias fuiſſe venditiones ſeu mancipationes & manumiſſiones. 7 De trina venditione filiorum dixi ad Ulpianum, *tit.* 10. 8 Venumduit, nam ut veteres dixere Adduo. *Feſtus in Addues*. Ita & creduo, venunduo. 9 Id eſt, ingenuus haud libertinus. ſic libertas pro ingenuitate. *l.* 21. *ff. de ſtatu. l.* 40. *ff. de liberali*. Paul. 5. *ſentent. in princ.* 10 Filio ita venditio non competebat poſtliminium. Cicer. 1. *de Orat.* 11 Forſitan permiſit in eum mortuum inferre his verbis *nec non mortuum inferunto*, quibus verbis *nec non* lex magis permittit quam prohibet. dixi ad *l.* 237. *ff. de verb. ſignif.* quæ ſumpta eſt ex Gaji lib. v. ad legem XII. Tabularum. adde Cujacium 10. *obſerv.* 16. 12 Quintil. 1. *c.* 6. Cum in XII. Tabulis legeremus, *Ni ita pagunt*. 13 Qui nexum, ita nonnulli legunt. 14 Quidam hæc verba referunt ad nuncupationem heredis. 15 Vid. *Paul.* 5. *ſ. ſentent.* 17. §. 3. 16 Nuncupare, idem hic quod nominare. Varro 5. *de lingua*. adde Feſtum *in Nuncupata pecunia*. ubi etiam de votis nuncupatis. Iſidorum 4. *c.* 24. 17 Hinc pacta juri præſtare dicuntur, *author ad Herennium*: *Cic.* 2. *de invent.* 18 Quidam hoc addunt, *uti nominaſſit locutuſve eſit*, *ita jus eſto*. 19 Promiſſa. *l.* 37. *ff. de dolo. d. l.* 19. *ff. de adilitio.* ſcripta in lege venditionis. *l.* 33. *ff. de contrab. empt.* adſeverata. *l.* 13. §. 3. *ff. de act. empt.* 20 *Paul.* 1. *ſentent.* 19. §. 1. & 2. promitti: aut ſi ita pactum, ſimpla. olim mancipio datarum non erat auctor, ſed mancipio non datarum tantum. ſoli domini ex jure Quiritium mancipio dare poterant, tradere etiam non domini. 21 *l.* 6. *ff. de pactis*. 22 Tranſactiones plerunque dum in jus ibatur, fiebant, *l.* 22. *in fin. ff. de in jus vocando*. 23 Ab antiquo paco, id eſt, paciſcor. vide *Feſt. in Pacionem*. & apud Scaurum *lib* 2. *de Orthographia*, *Ni pacunt*. 24 Adde *l.* 1. *ff. de jurejur.* 7. *Gell.* 18. *Halic.* 2. 25 Ita emendat Rævardus & Lambinus *in Prologo Amphyt.* pro parit. Eo ſenſu prohibent leges XII. Tabul. coronas etiam Circenſes pecunia adquiri: aut ita legendum, propoſitam pecunia parit. cui emendationi facit *l. un. C. de athletis Plaut. in Proleg. Amphyt. ibi in mandatis dedit ut conquiſitores ferent hiſtrionibus, Qui ſibi mandaſſent delegati ut plauderent*. Lipſius 4. *Epiſt.* 27. qui coronam parit, ipſe pecuniave ejus virtutis ergo arguitor, id eſt, additor.

Source : BIU Cujas

1 Id est, statim. 20. *Gell. ult.*

2 *ff. in jus voc. ni eant. l. 1. ff. si quis in jus voc. non ven.*

3 Cajus lib. 1. ad *l. xij. tab.* Si calvitur, inquit, & (legendum id est) moretur & frustretur, &c. *l.* 233. *ff. de verb. sign.*

4 Gl. pedem struit, σφάλλει. Festus in *pedem struit.* Idem in *struere*, Struere, inquit, antiqui dicebant, pro adjicere, augere: unde industrius. At in XII. putant esse retorsus ire, alii in aliam partem, alii furere, alii gradum augere, alii minuere.

5 Ad eundem modum, creditori persequi debitorem fugientem, licet, eique auferre pecuniam sibi debitam. *l.* 10. §. 16. *ff. quæ in fraud.* adde & alios casus ex *l.* 23. *ff. de adult. l.* 54. *C. de decur.*

6 Id est, injicito. vid. *Fest. in Endoplorato, & Endoprocinctu.* ex hoc loco ita legendus est versus Lucilii apud Non. *c. 1. in Calvitur* 20. si non it capito eum & si calvitur, Endo ferto manum.

7 Atqui Fest. in *Reus* id Numæ tribuit. Ex Halic. 2. & 10. conflat, decemviros, multa ex legibus Regiis & moribus pop. Rom. in XII. Tab. transtulisse hoc censente populo.

8 Quid morbus sonticus esset, dixi ad *l.* 4. §. 5. *ff. de ædilitio. l.* 60. *ff. de re judicata. l.* 113. *ff. de verborum significat.* adde *Gellium* 20. *cap.* 1. 2. *Eclog.* 2. *c.* 113.

9 Numa in 2. tabula, secunda lege, in qua scriptum est, Quid (lege si quid) horum fuit (lege fuat) unum (*Cujacius* 3. *obs.* 40. legit vitium judici, arbitrove reove, dies diffensus, (Scaliger legit diffunsus: sed legendum est ex *dicta lege* diffisus) esto. Festus in voce *Reus.* Possis itaque legem ita restituere, Si quid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffisus esto. diffisus, id est, dilatus. *Gellius* 14. *c.* 2. jussi diem diffindi, & *post*, in diffisionibus comprendinationibusque. *Livius* 9. legem Curiatam triste omen diffidit. *Horat.* 2. *sermon.* Nihil diffindere possum. 10 Alii legunt *Ni it, in jus vocato: si morbus, ævitasque vitium essit*, &c. Palmer. Spicileg. Rævardus ita, morbus ævitasve vitium est, qui in jus vocassit, jumentum dato, si volet arceram ne sternito. 11 Id est, vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiæ. 20. *Gell.* 1. 12 Id est, ætas, senectus, vid. *Nonium in Ævum.*

13 Scite dictum est, neque onerosum creditorem, neque morosum debitorem audiendum. *l.* 25. *in fin. ff. de pignoratitia.* 14 Arcera plaustrum tectum undiquaque & munitum quasi arca. 20. *Gell.* 1. Varro 4. *de ling.* Arcera quæ in XII. tabulis appellatur. 15 De manus injectione loquuntur sæpe XII. tabulæ, ut S. *c.* 2. 16 Nunquam ducitur quis nisi antestatus. Qui trahit in jus, antestatur prius. Antestatus dicitur, qui testato convenitur, qua ratione & paterfiduciarius antestatus dictus est olim authore Gajo in Institut. Plaut. in Persa, Age, ambula in jus, leno. D. Quid me in jus vocas? S. illic dicam apud Prætorem: sed ego in jus voco. D. Nonne antestaris? S. Tuane ego causa carnifex cuiquam mortali libero aures atteram? Hæc ille. Ut hinc constet aures non antestati sed testium fuisse attrectatas. Et lex Bajuvaria, Testis per aurem trahi debet. idque ita sentiunt Acron & Porphyrio ad illum locum Horatii, Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestantur. Plin. 11. *c.* 45. Recte, nam in antestatione memoriæ causa actor auriculam imam tangebat antestati, cum hoc verbo *Memento*: Et est apud Latinos Lapillus in quo caput sculptum & manus aurem atterens cum verbo Græco μνημόνευε. 17 Per triduum testimonii denuntiatio fiebat, sicut & reatus. vid. *l.* 10. *ff. de publ. jud.* 18 Id est, ad domum, *Festus in Portum.* Portum in XII. pro domo positum omnes fere consentiunt: Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito. Hæc ille. Plutarchus in Graccho, dixit πρὸς τὰς θύρας. 19 Vagulatio quæstio cum convicio, id est, convocio, Festus in vagulatio. Plaut. *in Aulul.* nisi reddi mihi vasa jubes, pipulo hic te differam ante ædes. quo loco pipulo differre ante ædes, nihil aliud quam ad portum obvagulatum ire, & convitiari: pipulum enim idem quod comitium Varroni & de lingua declinatum a pipatu pullorum. 20 Ut eo pacto testes non extrahantur de domo sua. Gajus 1. ad leg. XII. Tab. in *l.* 18. *l.* 20. *ff. de in jus voc.* 21 §. 33 *Inst. de act.* vid. *C. de plus petitionib.* 22 Lege agendo petere, est certa atque præscripta formula petere. *Cic.* 1. *de orat.* Actor lege agit quoties solenniter jus suum persequitur. *Valer.* 7. Prætor lege agit. *Senec.* 3. *controvers.* cum verbis solennibus sententiam pronuntiat. Lictor lege agit, cum sententiam solenniter exequitur. *Liv.* Hinc legis actio. *l.* 1. *ff. de officio juridici. l.* 4. *ff. de adop.* 23 Vid. *l.* 3. *ff. de lege Julia repet. Paul.* 5. *sent.* 28. §. 1. 24 Dixi de hujus loci restitutione S. *tit. de pact.* 25 Id est, agito. conjicere causam, est agere. Afranius *Materteria*, causam conjici hodie ad te volo, ambo adestis. vide Nonium in *conjicere.* 26 Hanc legem ita restituit Joseph. Scaliger apud Festum in plorare. *Rem ubei pagant, orato. Nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjiciunto, &c.* 27 Alii gnoscito, ut Rævard. eo sensu, ut Judex ante meridiem, quum actor & reus peroravissent, id est, causam dixissent, de causa cognosceret. conjiciunto Joseph. Scaliger in plorare apud Fest. 28 An id innuit post meridiem secundum præsentem judicari: quibusdam, ut Rævardo hæc vox deest. his adde *C. quomodo & quando judex sententiam proferre debeat præsentibus partibus vel una tantum parte præsente.*

29 Litem addicere quidam interpretantur secundum præsentem litem dare. Rævardus, litigandi potestatem facere. 30 Sole occaso diei suprema potestas esto. Rævard. 31 Ult. *l.* 92. *in fin. l.* 162. *l.* 163. *ff. de verb. sign.* hoc innuit, solem occasum supremum esse juris dicendi tempus. Ita, Judex non videtur se subtrahere juri dicundo, qui se recepit hora suprema. *l.* 1. §. 8. *ff. quando appellandum.* ut hinc colligas, moris non fuisse apud veteres noctu judicare. Senec. 1. *de tranquil.* quibus tamen opponitur. *l.* 2. §. 31. *ff. de orig. jur. Novell.* 82. *c.* 3. hoc recte constat noctu posse transigi. *l.* 20. *C. de transact.* & testamentum signari. *l.* 22. §. 6. *ff. qui testamenta.* 32 Quæ & suprema hora. *l.* 1. §. 8. *ff. quando appell. l.* 2. *in fin. ff. de verb. signif.* fuerunt apud Romanos XXIV. *l.* 8. *ff. de feriis*, horarum sex antemeridianarum fit mentio in *l.* 3. *ff. de operis libertorum.* septem primarum diei in *l.* 2. *in fin. ff. d. verb. sign.* suprema rum *d. l.* 2. *d.* §. 8. horæ sextæ dici in *l.* 2. *ff. de annuis.* sextæ noctis *l.* 5. §. 1. *ff. qui test. l.* 1. *ff. de manumiss.* secundæ noctis *l.* 20. *C. de transact.*

TIT. VI.

De receptis arbitris.

1. De arbitro corrupto, vide titul. proximum de Judiciis.
2. De tribus arbitris familiæ erciscundæ, v. titul. famil. erciscund. in fin.

TIT. VII.

De judiciis.

1. De judicio sisti.

Si in jus vocet, atque 1 *eat* 2, Cic. 2. de legibus.
Lege jus est, *ut in jus eas cum voceris.* Author ad Herennium.

2. De reo fugiente.

In duodecim, quod est, *Si calvitur* 3 *pedemque struit* 4, *manum* 5 *endo* 6 *jacito.* Festus in Struere.

3. De dilationibus & earum causis.

Lex duodecim 7 tabularum, *Si judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico* 8 *impediatur, jubet diem judicii esse diffisum* 9, l. 2. §. 3. ff. si quis cautionibus.

Si 10 *in jus vocat, si morbus* 11, *ævitas* 12 *vitiumve esset, qui in jus vocabit, jumentum dato* 13: *si nolet, arceram* 14 *ne sternito* 20. Gel. 1. *si quid horum fuit vitium, judici, arbitrove, reove dies diffisus* (alii male difensus) *esto.* Festus, id est, dilatus *l.* 11. §. 11. *π. si quis cautio. Acron in Horat.*

4. De Antestatione & manus injectione.

De hac lege duodecim tabularum his verbis cautum est, *Si vis* (quidam legunt, *Si in jus*) *vocationi* (quidam legunt *vocati*, Cujacius 7. observat. 16. legit *vocat* Lipsius 4. *Epist.* 27. fuat) *testamini igitur* (Cujacius legit, *ni eat, manum* 15 *injicito*) *en capito* (legendum *encapito*, id est, *incipito.* Lipsius *d. loco en capito*) *antestari* 16. Porphyrio ad illa verba Horatii 1. serm. 9. & licet antestari. Fuerit igitur ita lex concepta, *Si in jus vocatus non eat, manum injicito, encapito antestari.* Rævardus, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari. Lipsius 4. *Epist.* 27. pro veteri lectione, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari, ita emendat. si vis vocationi fuat, antestaminor: ni it, aurem capito antestari.

5. De testium citatione & denunciatione.

Vagulatio in lege XII. Tabularum significat quæstionem cum convitio, *Cui testimonium defuerit is tertiis* 17 *diebus ob* (Id est, *ad*) *portum* 18 *obvagulatum* 19 *ito* 20. *Festi in vagulatio.*

6. De plus petitionibus.

Quod alter plus 21 *lege* 22 *agendo petierit, quam quantum lex in* XII. *Tabulis permiserit, quod cum impetrassit, causa cadet.* Eoque nomine reo exceptio hæc competebat, *cujus pecuniæ dies fuisset.* Cic. 1. de orat.

7. De pœna corrupti judicis aut arbitri.

Dure autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas quæ *judicem* 23, *arbitrumve jure datum, qui ob rem dicendam, pecuniam accepisse convictus est, capite punit.* Hæc Gel. 20. *cap.* 1.

8. Si judex falsam vindiciam tulit.

Si vindiciam falsam, &c. *vid. in fin. titulum de possessionibus & interdictis.*

9. Apud quos judices de capite civis Romani agi oporteret.

Cur cum sacratis legibus & XII. Tabulis sancitum esset, *ut neque privilegium irrogari liceret, neque de capite nisi comitiis centuriatis rogati, nulla vox est audita consulum?* hæc Cicero in oratione Sestio. & post: *De capite non modo ferri, sed ne judicari quidem posse nisi centuriatis comitiis.*

10. De temporibus judicandi.

Rem ubi pagunt, orato pagunt 24 *in comitio aut in foro ante meridiem causam conjicito* 25. Author ad Heren. 2. In XII. Tab. verbum hoc ita scriptum est, *Ante* 26 *meridiem causam conscito* 27, *cum perorant ambo præsentes. Post meridiem præsenti* 28 *litem* 29 *addicito. Si ambo præsentes, sol* 30 *occasus suprema* 31 *tempestas* 32 *esto.* 17. Gel. 2.

Festus in supremum, In legibus XII. *Solis* 1 *occasus suprema tempestas esto. Macrob.* 1. *Saturnalium* 3. *in fin.* Dies ita dividitur: Primum tempus diei, dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicinium, deinde conticinium, cum & galli conticescunt & homines etiam tum quiescunt. Deinde diluculum, Id est, cum incipit dignosci dies, inde mane, dum dies clarus, *& post*, à mane ad meridiem, hoc est, ad medium diem (puto legendum *à mane ad medium diem, meridie:*) inde jam supra, vocatur tempus occiduum, *& mox suprema tempestas*, Id est, diei novissimum tempus, sicut expressum est in XII. Tab. *Solis occasus suprema tempestas esto.*

Plin. 7. *c.* 57. Gentium consensus tacitus primus omnium conspiravit, ut lonum literis uterentur *c.* 58. Veteres Græcas fuisse easdem pene quæ nunc sunt Latinæ, &c. *c.* 59. Sequens gentium consensus in tonsoribus fuit, sed Romanis tardior, &c. *c.* 60. Tertius consensus fuit in horarum observatione jam hic rationi accedens. Quando & à quo in Græcia reperta, diximus in secundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. XII. Tab. *Ortus tantum & occasus nominatur, post aliquot annos adjectus est & meridies.* Accenso Consulum id pronuntiante, cum Curio (alii legunt cum à curia) inter Rostra & Græcostasim prospexisse talem (hanc vocem quidam expungunt) Solem. A columna (solem à columna) ænea (legunt nonnulli Mænia) ad carcerem inclinato sidere, *supremam* pronunciabat. sed hoc serenis tantum diebus, usque ad primum Punicum bellum. Hæc ille. Suprema, summum diei, id est, à supremo (quidam legunt *superrimo.*) Hoc tempus XII. Tabulæ dicunt *occasum esse solis:* sed postea lex Prætoria id quoque tempus jubet esse supremum, quo Prætor in Comitio supremam pronuntiavit populo. Varr. 5. *de lingua.* Idem 6. de lingua, supremum à superrimo dictum. Itaque in XII. Tabul. *Solis occasu, diei suprema tempestas esto.* libri Augurum, pro tempore tempestatem dicunt, id est, supremum augurum tempus.

11. Qui satisdare cogantur.

Ennius verbum hoc ex XII. Tabulis vestris accepit: in quibus si recte commemini, ita scriptum est. *Assiduo, vindex* 33 *assiduus* 34 *esto: Proletario* 35 *civi, quivis volet vindex esto.* 16. *Gel.* 10.

12. Judicio sisti.

Indicant XII. Tabulæ, *aut status* 36 *dies cum hoste* 37. Cic. 1. offic.

13. De confessis 38 in jure.

v. S. tit. de hereditatibus ab intestato §. 27.

14. De tempore judicati faciendi.

v. S. tit. de hered. ab intest. §. 27.

De servitutibus Titul.

Vide S. tit. Finium regundorum, ubi de via & hujusmodi servitutibus.

TIT. VIII.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

Animalium nomine, quæ ratione carent, si qua lascivia aut pavore aut feritate pauperiem fecerint, noxalis actio lege XII. *Tabularum prodita est.* Inst. si quadrupes. *Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, actio ex lege* XII. *Tabularum descendit, qua lex voluit aut dari id quod nocuit, id est, animal: aut æstimationem noxiæ offerri.* l. 1. ff. si quadrupes. Ita lex esse potuit, Si equus calcitrosus alium percusserit, aut bos cornu petere solitus cornu petierit, &c

TIT. IX.

Damno dato.

1. De rupto.

Rupitias 39, in XII. Tabulis significat damnum dederis. Festus in voce rupitias.

Sarcito, in XII. Tabulis Servius suspicans ait significare, damnum solvito, præstato. Festus in voce Sarcito.

Ex his duobus fragmentis possis ita legem concipere. *Quod rupitias, sarcito.*

2. De membro rupto.

Talionis mentionem fieri in XII. Tabulis ait Verrius, hoc modo. *Si membrum rapserit* 40, *ni cum eo pacit, talio esto.* Festus in Talionis. dicam de hac lege ad tit. de Injur. S.

TIT. X.

De noxalibus actionibus.

Celsus differentiam facit inter legem Aquiliam & legem XII. Tabularum. Nam in lege antiqua (*id est* XII.) *Si servus sciente domino furtum fecit, vel etiam noxam commisit servi nomine actio est noxalis, nec dominus suo nomine tenetur* 41 l. 2. §. 1. ff de noxalibus,

Noxales actiones sunt aut legibus aut Edicto Prætoris. Legibus, veluti *furti ex legibus* XII. *Tabularum* §. 4. Inst. de noxalibus actionibus. *Si servus furtum faxit, noxamve nocuit* l. 2. §. 1. vers. sed si placeat. ff. de noxal.

TIT. XI.

Finium regundorum, & de servitutibus.

1. De viarum latitudine.

Via latitudo ex lege XII. *Tabularum in porrectum octo pedes habet, in amfractum* 42, id est, ubi flexum *est, sedecim*, Cajus in l. 8. de servitut. rusticorum.

Amfractum est ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu & frangendo, ab *eo leges* 43 *jubent in directo pedum octo esse, in amfracto sexdecim*, id est, *in flexu.* Var. 6. de lingua.

2. Si aquæductus privato noceat.

Si per publicum locum aquæductus privato nocebit, erit privato actio ex lege XII. *Tabularum, uti noxæ domino caveatur* l. 5. ff. ne quid in loco publico.

3. Si aqua pluvia nocet.

Et sic verba legis XII. Tabularum veteres interpretati sunt, *si aqua pluvia nocet ei.* si nocere poterit l. 21. ff. de statuliber.

4. De interstitiis.

Gajus lib. 4. ad legem XII. Tabul. sciendum est, inquit, in actione finium regundorum illud observandum esse, quod ad exemplum quodammodo ejus legis scriptum est, quod Athenis Solonem dicitur tulisse: nam illic ita est. Ἐάν τις αἰμασιὰν πυρ' ἀλλοτρίαν χωρίου ὄρυγη τὸ ὄρος μὴ ὑφαιρεῖται· ἐὰν πίλλον, πόδα ἀπολείπειν. ἐὰν δ' οἰκημα, δύο πόδας· ἐὰν δ' ὄρυγα, ἢ βόθρον ὀρύττη, ὅσον 44 τὸ βά-

33 *Vindex is* erat qui vindicabat. quo minus is qui prehensus erat, ab aliquo teneretur, atque ita prensum, nexum, sive addictum liberabat. Festus. Sic vindex libertatis. Liv. 2. & 6. alii vindicis vocabulo procuratorem, alii fidejussorem intelligunt.

34 Id est, locuples: dicitur enim ab asse dando. 16. *Gell.* 10. *l.* 2. §. 2. §. 4. *ff. qui satisdare. l.* 1. *ff. in jus vocati.*

35 Id est, pauperi.

36 Status dies vocatur qui judicii causa est constitutus cum peregrino. Festus *in status.* Plautus in Curculione *si statue condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum quo imperant ingratis.* Gell. 16. *c.* 4. concipiebant jusjurandum ut adessent, his additis exceptionibus, *& post*, nisi ipsius eo die sibi sit jus. *hostisve statue, condictusve dies cum hoste.*

37 Id est, peregrino. Cic. 1. *offic.* hostis apud majores nostros dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Fest. *in statue.* Peregrini ab antiquis hostes appellabantur, quod erant pari jure cum pop. Rom. atque hostire ponebant pro æquare.

38 Vide quæ not. ad *l.* 4. *in fin. C. de rep. hered.*

39 De rupto ad *l.* 27. §. 13. *ff.* ad *l. Aquil.*

40 Quidam legunt *ruperit.*

41 Hinc constat legem noluisse servos dominis suis obtemperare in delictis. *l.* 2. §. 1. *vers.* at in *l. Aquilia. ff. de nox. habet.*

42 In Amfracto. id est, in flexo. *Varro* 6. *de lingua.*

43 Hinc constat legibus XII. Tabularum de aqua pluvia arcenda proditam specialem actionem quæ tamen desideraret mensoris interventum, quoties ex rivo forte quem fecit aqua pluvia intra limites unius agri ad finis calumnioso æstimari censebat oportere fines agri sui, non ex limitibus initio constitutis vide *Cujac.* 10. *obs.* 2. *in fin.*

44 Plutarchus in Solone.

Source : BIU Cujas

1 Plutarchus ibidem.
2 Plutarch. ibid. 2. *Har.* 4. *Cicer.* 2. *de legib.*
3 Eodem sensu ripæ dicuntur muniri. *l. un.* §. 6. *ff. ne quid in flum. pub. l. unica.* §. 1. *ff. de ripa munienda.* hoc de munitione observandum est eum qui viam publicam exaraverit, ad munitionem ejus solum compelli. *Paul. l. sentent.* 14. §. 1. *l. ult. ff. de via publica.*
4 Civiliter tamen; nam quædam in sermone tacite excipiuntur. *l.* 9 *ff. de servitutibus.*
5 Hoc caput XII. Tabularum esse colligimus ex Metiani libello de asse. Sestertius, inquit, duos asses & semis, quasi semis tertius. lex etiam XII. Tabularum argumento est: in qua duo pedes & semis, sestertius pes vocantur. Hæc ille. Varro 4. *de ling.* ambitus, inquit, circumitus: ab eoque XII. Tabul. interpret. ambitum, parietis circumitum dixerunt. Hæc ille. Et id quidem spatium legitimum dicitur, *in l.* 14. *ff. de servit. rusticor.* vid. Fest. & Isidor. 15. *c. ult.* & quæ dixi ad *l.* 2. §. 2. *C. de ædif. privatis.*
6 His verbis colligimus, Insulis proximis insulas connexas non fuisse, sed adjacentes. *l.* 15. §. 14. *ff. de dam.* & tamen nihil vetat insulæ parietem communem esse. *l.* 13. *ff. de servitut. urbanor.* vide *Cujac. 1. observ.* 4.
7 Forte duodecim tabularum, quod tamen vix certo ausim affirmare.
8 Plin. 35. *c.* 14. de lateritio muro loquens. Romæ, inquit, non sunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries non plus quam unam contignationem tolerat: cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur. Hæc ille.
9 Id est, duorum, aut trium ordinum laterum, qui πλίνθοι Græce dicuntur.
10 Plinius *d. loco.*
11 Quid mœnianum, vid. *l.* 11. *C. de ædificiis privatis.*
12 De hac quinque pedum præscriptione dixi ad legem, *Quinque pedum.* 5. *C. fin. regund.*

ΘΘ ἢ, τοσοῦτον ἀπολείπειν. ἐὰν ᾖ φρέαρ ὀρυγμάν. ἐλαίαν ᾖ ἢ σύκλιν, συκῆν πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν, τὰ ᾖ ἄλλα δένδρα πέντε πόδας. *Id est*, Si quis spem ad alienum prædium fixerit, infoderitque: terminum ne excedito. Si maceriam: pedem relinquito. Si vero domum: pedes duos. Si sepulchrum aut serobem foderit, quantum profunditatis habuerint, tantum spatii relinquito. Si puteum, passus latitudinem. At vero oleam, aut ficum, ab alieno ad novem pedes plantato: cæteras arbores ad pedes quinque. Hæc ille.

5. Qui viam debet, eam munitam præstet.

Si via sit immunita 3, *jubet lex qua* 4 *velit, agere jumentum. Cicero pro Cæcina.*

6. De legitimo spatio ac sestertio pede inter duas insulas relinquendo.

Ambitus proprie dicitur inter vicinorum ædificia, locus duorum pedum & semipedis 5 ad circumeundi 6 facultatem relictus. *Festus in Ambitu.*

7. De crassitudine parietis communis.

Leges publicæ 7 *non patiuntur majores crassitudines quam sesquipedales* 8 *constitui loco communi*: cæteri autem parietes, cum spatia angustiora fierent, eadem crassitudine locantur: lateritii vero (nisi displinthii 9 aut triplinthii fuerint) sesquipedali crassitudine non 10 possunt plusquam unam sustinere contignationem. In ea autem majestate urbis & civium infinita frequentia, innumerabiles habitationes opus fuit explicare. Ergo cum recipere non posset area plana tantam multitudinem ad auxilium altitudinis ædificiorum res ipsa coëgit devenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cæmentitiis altitudinis extructæ contignationibus una coaxatis, & cœnaculorum summas utilitates perfecerunt & despectationes. Ergo menianis 11 & contignationibus variis alto spatio multiplicatis, populus Romanus egregias habet sine impeditione habitationes. Hæc Vitruv. 2. *c.* 8.

8. De quinque pedum præscriptione.

Ex hac non rerum sed verborum discordia, controversia nata est de finibus, *in qua quoniam usucapionem* XII. *Tabul. inter quinque* 12 *pedes esse voluerunt*, depasci veterem possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinamus, nec Mamilia 13 lege singuli, sed ex XII. tres arbitri fines regemus. Hæc Cic. 1. de legibus.

9. De tribus arbitris finium regundorum.

Nec Manilia cum singulis lege [alii ita habent, Nec Manilia lege singuli] sed cum his te arbitro [alii rectius legunt, *Sed ex his tres arbitri*: Cujacius 14 vero quam optime, *sed ex duodecim tres arbitri*,] si vis, [alii legunt *Fineis*, & recte] regemus 15. Cic. 1. de legibus. Possis ita hanc legem restituere, *Ut si vicini inter se jurgant, finibus regundis tres arbitros darent: eisque totius rei jus arbitriumque permitterent.*

Tit. XII.

Familiæ erciscundæ.

Hæc actio proficiscitur ex lege XII. *Tabularum* 16 1. ff. familiæ.

De religiosis & sumptibus funerum. Titul.

Titul.

De contrahenda emptione & venditione.

1. De traditione.

Venditæ res & traditæ, non aliter emptori adquiruntur, quam 17 *si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti* 18 *ex promissore vel pignore dato.* quod quanquam cavetur lege XII. Tabularum: tamen recte dicitur & jure gentium, id est naturali id effici. §. 41. Institut. de rerum divis. Sub vos placo (inquit Festus *in Sub vos*) in precibus fere cum dicitur, significat id quod supplico, *ut in legibus, Transque dato* 19, *edendoque (lege endo* 20) *plorato.* Hæc Festus.

2. De Nexu.

Dictum est de Nexu 3. tit. de pactis.

3. De emancipatione.

Mancipatio 21, est imaginaria quædam venditio, quæ sic agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus, civibus Romanis puberibus 22, & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui mancipium accepit æs tenens, ita dicit, *Hunc ego hominem ex jure Quiritum meum esse ajo, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra.* Deinde ære 23 percutit libram, idque æs datur ei à quo mancipium accipitur, quasi pretii loco. *Quæcunque igitur res mancipi* 24, *lege* XII. *Tabularum, aliter nisi per hanc solennitatem alienari non poterat*, Boëtius in Topic. Ciceronis.

4. De Monopoliis.

Gajus *lib.* 4. ad legem XII. Tabularum. Sodales sunt, inquit, qui sunt ejusdem collegii: Græci ἑταιρίαν vocant. *Hu autem potestatem facit lex* 25, *pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant.* Sed hæc lex videtur esse ex lege Solonis translata. Nam illa ita est ἐὰν δὲ δῆμος &c. l. ult. ff de collegiis.

5. Rem litigiosam alienari non posse.

De ea re dictum est 3. titulo de rebus.

6. Statuliberos vendi posse.

Statuliberum venundari 26 *posse leges* XII. *Tabularum putaverunt. l.* 25. ff. de statuliberis, *emptori tamen dando pecuniam, ad libertatem perveniet: idque lex* XII. *Tabularum jubet.* Ulpian. 2. §. 4. *in fin.*

Tit. XIV.

De pignoribus.

Nancitor 27 in XII. Tabulis, nactus erit, prædatus erit. Item in fœdere 28 Latino: *Pecuniam quis* 29 *nancitor* 30, *habeto: & si quid pignoris nancitur* (legunt alii *nancitor*) *sibi habeto* 31. Festus in Nancitor.

Tit. XV.

De usuris.

1. De unciario fœnore.

Sane vetus urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa, eaque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo XII. 32 Tabulis sanctum, *Ne quis unciario* 33 *fœnore amplius exerceret*, cum antea ex libidine locupletum ageretur, dein 34 rogatione tribunicia ad semuncias redacta. Postremo vetita versura 35. Tacitus VI. Annal. anno urbis 786.

2. Usurarii pœna quadruplum.

Majores nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt *furem dupli condemnari: fœneratorem quadrupli.* Marcus Cato initio libri de re rustica.

Tit. XVI.

De testibus.

De intestabili. v. T. titulo de testamentis. ubi de testamento per æs & libram.

De falso testimonio. v. T. Tit. de publicis judiciis. ubi de falsis.

De Intestatione & manus injectione. v. 3. Titul. de judiciis *c.* 4.

De testium citatione & denunciatione. v. 3. Tit. de judiciis *c.* 4. de obvagulatione.

Tit. XVII.

De nuptiis.

1. Nuptias auspicato fieri.

Apud antiquos non solum publice sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo *ex more* 36 *nuptiis etiamnum Auspices* 37 *interponuntur*: qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpantur. Hæc Valerius 2. *c.* 1. de nupt.

2. De nuptiis inter patres & plebeios interdictis.

Ne connubium patribus cum plebe esset, num Decemviri tulerunt paucis his annis pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? Hæc Livius 4.

3. De societate bonorum & sacrorum inter virum & uxorem.

Γυναῖκα γαμεῖσθαι κατὰ νόμους ἱεροὺς 38 συνελθοῦσαν ἀνδρὶ κοινωνὸν 39 ἁπάντων εἶναι κτημάτων τε καὶ ἱερῶν. Hæc Dionysius Halicarnass. 2.

4. De usurpata muliere.

Lege non esse usurpatam 40 *mulierem, quæ cum Kal. Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, ante diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum isset.* Hæc Gell. 3. *c.* 2. & Macrobius 1. Saturnal. 3.

5. De moribus uxoris 41.

Si mulier aliquid peccasset pœnam luebat ex læsi (mariti) arbitrio. Idque maximarum pœnarum proprium. Cognati cum marito ea de re judices erant. Graviora illa erant φθορᾷ σώματος, κατὰ εἶτις οἶνον ὑφείη πιεῖν γυνή. Utrumque damnavit Romulus 42, ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα, hæc desumpta sunt ex Dionysio Halicarnass. *lib.* 2.

Gellius 10. *c.* 23. Qui de victu, inquit atque cultu populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio abstemias egisse. Hoc est, vino semper, quod temetum 43 prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indicium faceret, si bibissent (idem refert Plinius 14. *c.* 13.) Bibere autem solitas ferunt, loteam, passum, murinam, &, quæ id genus optant, dulcia. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas, à judice mulieres refert, non minus *si vinum bibissent*, quam si probrum & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi ex oratione quæ inscribitur de dote, in qua id quoque inscriptum est. & post, Si quid perverse tetreque factum est à muliere, *si vinum bibit*, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. Hæc ille. Plinius idem prope refert *d. loco.* Non licebat, inquit, fœminis Romæ *vinum bibere.* Invenimus inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, *quod vinum* 44 *bibisset*, è dolio, interfectam fuste à marito, eumque cædis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit, matronam quod loculos, in quibus erant claves *vinariæ cellæ*, resignavisset, à suis inedia mori coactam. & post, Cneus Domitius judex pronunciavit mulierem videri *plus vini bibisse* quam valetudinis causa, viro insciente, & dote multavit. Hæc Plinius. Valerius 2. *c.* 1. de usu vini mulieribus interdicto. Vini usus, inquit, olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit. Cæterum, ut non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & abundanti auro, & multa purpura usæ sunt: & quo formam concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

6. Si mulier adulterium commiserit.

v. tit. de adulteriis. T. eod.

7. Uxor

1 Quidam legunt *Manilia*, utrunque non male. Siculus Flaccus de conditionibus agrorum, Si arbores communes sint, mediæ utrinque notatæ per totas esse debebunt: si partium frondes spectant, in alios fines, plagis, id est, latis cicatricibus signatæ inveniri debent, ut intelligantur eorum esse dominorum in quas partes integræ erunt, intactæ reservabuntur. Signantur autem utrinque, id est, ex utraque possessione intra pedes quinos, ut legis Maniliæ commemorationem habeant. Frontinus *de limitibus agrorum*, de rigore controversia est finitimæ conditionis quoties inter duos plurisve terminos ordinatos, sive quæ alia signa, secundum legem Maniliam intra quinque pedes agitur. Aggenus *de limitibus agrorum*, de fine enim lex Manilia quinque aut sex pedum latitudinem præscribit: quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat, vel circum actus aratri quod usucapi non potest. Iter enim, non qua ad culturas pervenitur, capitur usu, sed id quod in usu biennio fuit, &c. Hygenus, *de limitibus constitutis*, Linearii limites mensuræ tantum discriminandæ causa sunt constituti: & si finitimi interveniunt, latitudinem secundum legem Maniliam accipiunt. Extat quoque in libro variorum authorum *de limitibus*, fragmentum legis Maniliæ, Roscіæ, Peduceæ, Allenæ, (lege Aliænæ) Faviæ (quidam legunt Fabiæ quod restitutum vide apud Justum Lipsium 1. *Electorum* 15. 14 5. *observ. c.* 21. 15 Ad hos arbitros recurrebatur, quoties inter vicinos jurgium de finibus erat. Cicero 4. *de Republica apud Nonium*, *in jurgium.* Admiror, inquit, nec rerum solum, sed verborum etiam elegantiam: *Si jurgant*, inquit, benevolorum concertatio, non lis inimicorum jurgium dicitur. & in sequenti: Jurgare igitur lex putat inter se vicinos non litigare. Hæc ille. 16 Hujus rei extat vestigium apud Festum, *in Erctum. Erctum*, inquit, *citumque* fit inter consortes, *ut in libris legum Romanarum legitur.* Erctum à coërcendo, unde & erciscundæ & ercisci. Citum autem est vocatum, à ciendo. Hæc ille. Quo loco Josephus Scaliger monet legendum Citum sit. quæ particula expuncta. ut Erctum citum, sit hereditas divisa. & in glossis Herctus citus, διάιρεσις τῶν ὑπαρχόντων vocatur, apud Servium: Erctum non citum, hoc est patrimonium non divisum. Erctum ciendum, hereditas dividenda. 17 Vide *l.* 5. §. 18. *in fin. ff. de tributoria. l.* 19. *ff. de contrab. empt.* Grex dominium non mutat, nisi sit æs adnumeratum. *Var.* 2. *de re rustica.* 18 *l.* 53. *ff. de contrab. empt.* 19 Id est tradito. Tradere est trans dare seu movere. Accius apud Nonium: Remisque nixi properiter navem in fugam transdunt.
20 Endoplorare, est implorare. Festus *in Endoplorato.* Implorare cum fletu rogare, supplicare, invocare publicum auxilium. *l. ult. ff. de eo quod metus causa.* Clamare, Festus in Plorare. Lex Servii Tullii hæc est, Si parentem puer verberit, aut olle *ploraverit*, puer divis parentum sacer esto. Proclamare *l.* 4. *in fin. ff. de sicariis.* 21 Dixi ad Ulpianum 19. §. 3. adde *Gajum* 1. *Instit.* 6. §. 4.
22 Impubes libripens esse non potest neque antestari, ut Priscianus refert *lib.* 8. 23 Quod & Raudus. Varro 4. *de lingua.* Porta Rauduscula, quod ærata fuit, Æs raudus dictum: ex eo in veteribus mancupiis id est mancipationibus) scriptum, *Rauduscolo librum ferito.* adde Festum in Rodus. Rauduscoli meminit Cic. 4. *ad Attic.* 8. & 6. *Epist. pen.* 7. *Epist.* 2. 5 *Vide* 6. 24 Vide *Ulpianum* 19.
25 XII. Tabularum scil. Est enim hæc lex desumpta ex 4. Caji ad legem XII. Tabul.
26 Lex XII. Tabularum emptionis verbo omnem alienationem complexa videtur. *l.* 29. *ff. de statulib.*
27 De hoc verbo vide quædam in titulo 18. §. 4. T. *eodem.*
28 Hoc caput non pertinet ad leges XII. Tabul.
29 Ἀγχωνᾶς pro Qui.
30 Id est, *nancitur: nancitur*, pro *nanciscitur*, ut *apiscitur* pro *adipiscitur.*
31 Hoc innuit, ut quod ante bellum contraxerit Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, ut id valeat.
32 Livius 7. hanc institutionem refert ad M. Duellium: C. Marcio, (inquit) Cn. Manlio Coss. de unciario fœnore à M. Duellio Tribuno plebis rogatio perlata est, & plebs aliquanto eam cupidius scivit, accepitque. Sed verisimilius est intelligi legem XII. Tabul. pene antiquatam à Duellio in usum revocatam fuisse.
33 Usura unciaria est, cum quoquo anno unus in centenos nummos penditur, sextans, cum bini: quadrans, cum terni: triens, cum quaterni: quincunx, cum quini: semis, cum semi: septunx, cum septeni: bes, cum octoni: dodrans, cum noni: dextans, cum deni: deunx, cum undeni: as, cum duodeni.
34 Id est, decem annis post Duellii rogationem, de qua superius dictum est. Livius T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. semunciarium tantum, ex unciario, fœnus factum.
35 Id est, sublatum omne fœnus. vide *Appianum* 1. *civilium.*
36 Hoc caput ex moribus populi Romani petitum, vel, ut T. *eod.* dicitur, veteris consuetudinis Romanorum fuit.
37 Cic. 1. de divinat. Nihil fere quondam majoris rei, nisi auspicato, ne privatim quidem gerebatur. Quod etiam nunc Nuptiarum auspices declarant, qui re omissa nomen tantum tenent. In sacellum exiisse ominis capiendi causa constat ex eodem Cicer. ibid. Idem in Cluentio. Nubit genero socrus, nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis ominibus. Virgilius 1. Æncid. *Cui pater intactam dederat primisque jugarat Ominibus.* Juven. Satyr. 10. *veniet cum signatoribus auspex.* Catullus: *hæc cum bona Nubet alite virgo.* Plaut. in Prologo Casinæ: *ibit nuptum, non manebit auspices.*
38 Conventionem in manum intelligit, de qua alias dixi ad *Ulpian.* 9. adde *l.* 66. §. 1. *ff. de don. int. vir.*
39 Dixi ad *l.* 1. *ff. de ritu nuptiarum.* adde 4. Harmenop. 4. *in pr.*
40 De usurpata muliere, vid. *tit.* 23. §. 6. T. *eod.* 41 Vid. *titulum C. de repudiis & judicio de moribus sublato.* 42 Lex est Romuli, quam tamen verisimile est relatam fuisse in XII. tabulas, hujusque rei argumentum nobis facit Gell. ut dicam inferius. 43 Temetum vinum: unde temulentia, vid. Festum in Temetum. 44 Adde quæ scripsi ad Novell. 22. *c.* 6.

Source : BIU Cujas

7. Uxor marito sua heres & quando.

v. tit. de suis & legitimis. J.

8. De donationibus inter vir. & uxorem.

Moribus apud nos receptum est ne inter virum & uxorem donationes valerent *l.* 1. *ff. de donat. inter vir.*

9. De jurgio & fribusculo inter virum & uxorem.

Quoties inter virum & uxorem aliquid jurgii[1] intercesserat, in sacellum Deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant[2]. Tum ibi invicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita, concordes revertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris assecuta fertur: veneranda quidem, & nescio an præcipuis & exquisitis sacrificiis colenda: utpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos in pari jugo charitatis. 2. Val. 1. de sacello Deæ viriplacæ.

10. De repudiis & divortis.

Suas res sibi[3] habere jussit & XII. 4 Tabulis claves[5] ademit[6], exegit 7. Hæc Cic. 2. Philipp.

11. De secundis nuptiis.

Quæ uno[8] contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur, 2. Valer. 1.

TIT. XVIII.

De Tutoribus & Curatoribus.

1. De testamentaria tutela.

VErbis legis XII. Tabularum his, *uti legassit suæ rei ita jus esto*, latissima potestas tributa videretur: & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque constituendi *l.* 120. *ff.* de verborum signif.

Testamento quoque nominatim tutores dati confirmantur eadem lege XII. Tabularum, *Uti*[9] *legassit super pecunia, tutelave suæ rei, ita jus esto.* hæc Ulpian. 11. §. 14.

2. Liberis in potestate positis tutorem à parente dari.

Lege XII. *Tabularum permissum*[10] *est parentibus, liberis suis sive fœminini, sive masculini sexus, si modo in potestate sint, tutores testamento dare l.* 1. *ff.* de testam. tut.

3. De legitimis tutoribus & de legitima adgnatorum tutela.

Quibus testamento tutor datus non est, his, ex[11] *lege* XII. *Tabularum adgnati sunt tutores qui vocantur legitimi.* Instit. de legitima adgnatorum tutela.

Legitimæ tutelæ, lege XII. *Tabularum adgnatis delatæ sunt & consanguineis l.* 1. *ff.* de legitimis tutoribus.

Per eminentiam legitimi dicuntur, qui ex lege XII. Tabularum introducuntur seu propalam ut adgnati: seu per consequentiam, ut patroni. Ulpianus 11. §. 3.[12]

4. Tutelam proximos adgnatos nanciscí.

Si plures sint adgnati, proximus tutelam nanciscitur[13]. Cajus *l.* 12. ad Edictum Provinciale, in *l. ff.* 9. de legit. tutoribus.

5. De legitima patronorum tutela.

Ex eadem lege XII. *Tabularum, libertorum & libertarum tutela ad patronos, liberosque eorum pertinet*, quæ & ipsa legitima vocatur, non quia nominatim in ea lege de ea tutela caveatur, sed quia perinde accepta est per interpretationem ac si legis verbis introducta esset. Eo enim ipso quod hereditates libertorum, libertarumque, si intestati decessissent, jusserat lex ad patronos, liberosve eorum pertinere, crediderunt veteres voluisse, legem etiam tutelam ad eos pertinere, Inst. de legitima patron. tutel.

Tutela legitima, quæ patronis defertur lege XII. Tabularum, non quidem specialiter vel nominatim delata est, sed per consequentias[14] hereditatum, quæ ex ipsa lege patronis datæ sunt *l.* 3. *ff.* de legit. tutoribus.

6. De legitima[15] fœminarum tutela.

Fœminarum legitimas tutelas lex Claudia[16] *sustulit*[17]. Ulp. 11. §. 8. *in fin.* Moribus tutor datur mulieri quæ cum tutore suo lege aut legitimo judicio agere vult. Ulpian. 11. §. 24. Mulieres omnes, propter infirmitatem consilii, majores in tutorum potestate esse voluerunt. *Cicero pro Murœna.* Majores nostri nullam, ne privatam quidem rem, agere fœminas sine auctore voluerunt: sed in manu esse parentum, fratrum, virorum *d. Livius* 24. In officiis apud majores ita observatum, ut pupillaris tutela muliebri præferatur. Massurius 3. juris civilis apud Gel. 5. *c.* 13[18].

7. De Curatoribus & de Curatore furiosi.

Emancipati furiosis fratribus & sororibus lege[19] XII. Tabularum legitimi curatores erant 15. Cod. de curator. furios.

Lex est, *si furiosus est, agnatorum, gentiliumque*[20] *in eo pecuniaque ejus potestas esto.* Cic. 2. de inventione.

Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant XII. Tabulæ, itaque non est scriptum si insanus, sed, *si furiosus esse incipit.* Cic. 3. Tusculan.

Lex XII. *Tabul. furiosum in curatione jubet esse agnatorum* 12. Ulp. 3.

Furiosi, licet majores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum ex lege XII. Tabularum.

8. De curatore prodigi.

Lege XII. *Tabularum prodigo*[21] *interdicitur*[22] *bonorum suorum administratio.* Ulp. *l.* 1. ad Sabinum in *l.* 1. de curatoribus furioso & aliis.

Prodigi, licet[23] *majores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum* ex lege XII. Tabularum §. 3. Inst. de curatoribus.

Lex XII. *Tabularum prodigum, cui bonis interdictum*[24] *est, in curatione jubet esse cognatorum* 12. Ulp. 12.

9. De suspectis tutoribus.

Suspecti crimen *ex legibus* XII. *Tabularum*[25] *descendit.* Ulpianus *l.* 1. §. 2. *ff.* de suspectis tutoribus: Inst. de suspectis tutoribus.

Atque iste dolus malus etiam legibus erat vindicatus, *ut tutela* XII. Tabulis Cic. 3. offic.

10. De tutelæ actione in duplum.

Si ipsi tutores rem pupilli furati sunt, videamus *an ea actione quæ proponitur ex lege* XII. *Tabularum adversus tutorem in*[26] *duplum singuli in solidum teneantur*, & quamvis unus duplum præstitetit, nihilominus etam alii teneantur &c. *l.* 55. §. 1. *ff.* de adminis. tutor.

TIT. XIX.

De testamentis & legatis.

1. De libera[27] testandi facultate.

OLim lege XII. Tabul. libera erat legandi potestas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare, quippe cum ea lege[28] ita cautum esset, *Uti quisquam legassit suæ rei, ita jus esto.* Inst. de lege Falcid. *in princ.*

Uti quisquam legassit de re sua, ita jus esto. Nov. 22. *c.* 2.

Verbis legis XII. Tabularum his, *Uti legassit suæ rei, ita jus esto*, latissima potestas tributa videtur & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, & tutelas quoque constituendi: sed id interpretatione coangustatum est vel legum, vel authoritate jura constituentium, *l.* 120. *ff.* de verb. signif.

Uti legassit super pecunia, tutelave suæ rei ita jus esto. 11. Ulpian. 12.

Paterfamilias uti super familia, pecuniave sua legassit, ita jus esto. Author ad Herenn. 1.

2. Lege adquiri quod legatum est.

Lege nobis adquiritur legatum[29] *ex lege* XII. *Tabularum* 19. Ulp. 17.

3. Suos nominatim institui & exheredari à patre & avo paterno oportere.

Emancipatos jure civili[30] *neque heredes instituere neque exheredare necesse est, quia non sunt sui.* §. 3. Inst. de exhered.

4. Mater, avusque maternus necesse non habent nominatim instituere aut exheredare.

Neque matri filium, filiamve neque avo materno nepotem, neptemve ex filia, si eum eamve heredem non instituat, exheredare necesse est, sive de jure civili quæramus, sive de edicto Prætoris. §. ult. *in fin.* Inst. de exheredatione.

5. Hereditates testamentarias lege XII. Tabularum confirmari.

Lege obvenire hereditatem non improprie quis dixerit & eam quæ ex testamento debeatur: *quia lege* XII. *Tabularum testamentaria hereditates confirmantur l.* 130. *ff.* de verbor. signif.

6. De testamento per æs ac libram.

Ex iisdem Tabulis id quoque est, *Quæ si erit* [lege *qui se scierit*[31]] *testatior* [lege *testarier*[32]] *libripensve*[33] *fuerit in testimonium* [quidam legunt *ni testimonium feriatur*] (quidam legunt *fariatur*[34]) *improbus* (quidam ita legunt *improbus quibus:* alii *improbus quovis:* alii *improbus civis*) *intestabilisque*[35] *esto* hæc Gel. 15. *c.* 13. *in fin.* idque ita emendavit Cujacius ad titul. Inst. de testam. ordinand. ex Codice in bibliotheca Johannis Bituvigum ducis reperto.

7. Testamentum uno eodemque tempore & contextu perficiebatur testibus præsentibus.

Constitutum est *ut uno eodemque tempore quod jus civile quodammodo exigebat, testamentum fieret. & post*, ita ut testes quidem & eorum præsentia uno contextu celebrandi testamenti gratia, à jure civili descendant: subscriptiones autem testatoris & testium ex sacrarum constitutionum observatione adhibeantur: signacula autem & testium numerus[36], ex edicto Prætoris §. 3. *Inst. de testam. ordinand.*

Eos qui in utero sunt, si nati sui heredes nobis futuri sunt, possumus instituere heredes, siquidem post mortem nostram nascantur, ex jure[37] civili: si vero viventibus nobis ex lege Julia. Ulpian. 12. §. 19.

TIT. XX.

De hereditatibus ab intestato.

1. Jus intestati legibus XII. Tabularum angustum.

ANgustissimis finibus constitutum per legem XII. *Tabul. jus percipiendarum hereditatum Prætor ex æquo & bono dilatavit.* §. 2. Inst. de bonorum posses.

2. De suis & legitimis heredibus & de liberis in potestate positis.

Intestatorum hereditates ex lege XII. Tabularum *primum*[38] *ad suos pertinent* 39. §. 1. Inst. de hered. quæ ab intestato.

3. De emancipato.

Emancipati liberi jure civili nihil juris habent, neque enim sui heredes sunt, qui in potestate patris esse desierunt, neque ullo alio jure per legem XII. *Tabularum vocantur.* sed Prætor æquitate naturali motus, dat eis bonorum possessionem, unde liberi §. 9. Instit. de hered. quæ ab intestato.

4. De nepotibus ex filio 40 præmortuo.

Lex XII. *Tabularum filio mortuo nepotem vel neptem: pronepotes vel proneptes in locum patris sui ad successionem avi vocat.* §. 11. *in fin.* Inst. de hered. quæ ab intest.

5. De eo qui in utero.

Ex lege[41] XII. Tabularum ad legitimam hereditatem qui in utero fuit, admittitur, si fuerit editus. Inde solet remorari insequentes sibi adgnatos, quibus præfertur si fuerit editus. Inde & partem facit his qui pari gradu sunt, ut puta frater unus est & uterus: vel patrui filius unus natus & qui in utero est. *l.* 3. §. utique 9. *ff.* de suis.

6. De liberis matri succedentibus.

Lex XII. Tabularum ita stricto jure utebatur & præponebat masculorum progeniem & omnes qui per fœminini sexus necessitudinem sibi

---

1 Vid. *l.* 32. §. 12. *ff. de donat. int. vir.*

2 Ad mores populi Romani hoc referri oportet.

3 Cajus *l.* 2. §. 1. §. 2. *ff. de divortiis.* In repudiis, inquit, id est renunciatione, comprobata sunt hæc verba. *Tuas res tibi habeto.* Item hæc, *tuas res tibi agito.* In sponsalibus vero discutiendis hæc verba probata sunt, *Conditione tua non utor.*

4 Cajus lib. 3. ad leg. XII. Tabular. Si ex lege repudium missum non sit, &c. *l.* 43. *ff. de adulteriis.*

5 Dixi hæc de re ad *l.* 2. §. 1. *ff. de divort.*

6 Illud observandum, Repudium inter uxorem & virum à condita urbe usque ad 520. (vel ut apud Gellium est DXXIII. *lib.* 3. 4. *c.* 3. Tertullianus *libro de Monogamia:* & in *Apologetico*, post DC. urbis conditæ,) nullum accidisse. primumque Spurium Carbilium uxorem sterilitatis causa (id enim olim licuit. *l.* 60. *in fin. ff. de donat. int. vir.*) repudiasse. 2. *Valer.* 1. *de primo repudio.* Ad id autem movebatur, quod juraverat apud Censores, uxorem se liberorum quærendorum causa habere. *Gell.* 17. *cap. ult.* jurisjurandi religionem animo atque amori in eo prævertens. *Gell.* 4. *c.* 3.

7 Huc illud Catonis pertinet, Vir, inquit, cum divortium facit, mulieri Judex & pro Censore est, imperium quod videtur habet. 10. *Gell.* 23.

8 Univiræ apud Gentiles admodum commendatæ: hinc, Fortunæ muliebri coronam non imponebant nisi univiræ, sicuti nec matri Matutæ. Tertullianus *de Monogamia.* Et alia sacra coronabat univira, alia multivira. Arnob. 7. Mirum certe illud Athanagoræ in Apol. ὁ δὲ δεύτερος γάμος, εὐπρεπὴς ἐξὶ μοιχεία. & illud Tertulliani libro de Monogamia. Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum, qua de re & alias dixi.

9 Quidam ita legunt, *Paterfamilias ut legassit, &c.* adde authorem ad *Herenn. lib.* 1.

10 §. 3. *Inst. de tutelis.*

11 Hoc innuit legitimos tutores à nullo dari, sed lege XII. Tabularum fieri. *l.* 5. *ff. de legit. tutorib.*

12 Adde *l.* 1. *C. de legitima tutela.*

13 Cujacius 10. *observ.* 11. motus hac unica voce putat legem XII. Tabularum ita conceptam fuisse, Agnatus proximus familiam nancitor. constat enim ex Festo verbum Nancitor pertinuisse ad XII. tabulas. Festus in *Nancitor.* Nancitor in XII. tabulis, id est nactus erit. 14 Vid. 11. *Ulpian.* 3. 15 Adde quæ scripsi in *Epitome Feudorum. Tit. per quas personas fiat investitura.* 16 *l.* 3. *C. de legit. Tutela.* 17 Sustinet. 18 Hunc locum ita accipe, Mulieres filiasfamilias in potestate patrum suorum fuisse: nuptas in virorum manu: orbas innuptas, in fratrum tutela. 19 Facit *l.* 7 §. 5. *C. de curat. furios. l.* 27. *vers. fin autem C. de Episcop. audientia.*

20 Interpretationem hujus loci vide in *l.* 53. *de verborum signific.* Quid autem gentilis v. Festum, Ciceronem in Topicis. Erant autem gentiles, qui non tantum generis, sed & nominis, ejusdem, qui ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt deminuti. Omnes agnati gentiles: at non omnes gentiles agnati: Alio sensu gentiles apud Ammianum.

21 Prodigus ita definitur qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando & dissipando profundit. *l.* 1. *ff. de curatoribus.* Cajus prodigos vocat eversores. 1. *cap. ult.*

22 Hoc jure Cajus quidam Licinius cognomento Hoplomachus à Prætore postulavit, ut patri suo bonis, tanquam ea dissipanti, interdiceretur. Valerius 8. Hinc illa formula interdicendi apud Paulum 3. sentent. 4. §. 7. Quando bona tua paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico. huc referenda est lex 18. *ff. qui testamenta*, quæ negat eum cui lege bonis interdictum sit testamentum facere posse. lege, id est XII. Tabularum: & lex 5. *in fin. ff. de adquir. hereditat.* qua lege bonis interdictus heres institutus, hereditatem adire potest. *l.* 5. *in fin. ff. de adquir. hereditat.* Et lex 6. *ff. de verbor. obligat.* quæ eidem interdicto potestatem facit stipulandi 23 *l.* 16. *ff. de curatorib.* 24 Moribus per Prætorem bonis interdicebatur hoc modo: Quando bona tua paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, eoque commercio interdico. *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 7.

25 Vide Platonem XI. de legibus.

26 Scævola de tutelæ judicio apud Cicer. 1. *de Oratore*, Alter, inquit, plus lege agendo petebat, quam quantum lex in XII. Tabulis permiserat. Hujus dupli damnationis vestigium extat in lege 1. *ff. de his qui notantur: l.* 42. *ff. de verbor. signific.*

27 *Adde* Harmen. 1. *tit.* 1.

28 Ad hanc legem accommodata est lex Falcidia his verbis: *Qui cives Romani sunt, qui eorum post hanc legem rogatam testamentum facere volet, ut eam pecuniam, easque res quibusque dare legare volet ita jus esto.* & secundo capite: *Quicunque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam jure publico dare legare volet jus potestasque esto: idem ita datur legatumve non minus quam quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant. Eis quibus quid ita datum, legatumve erit, ea pecunia sine fraude capere liceto: isque heres qui eam pecuniam dare jussus damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est.* 1. 1. ff. ad l. Falcid.

29 *l.* 47. *in fin. ff. de peculio. l.* 120. *ff. de verb. signific.*

30 Id est, legibus XII. Tabul.

31 Id est, si verit, id est, permiserit: alii legunt *sirit* Cujacius 9. *observat.* 10. sic apud Plaut. in *Curculione.* Pœnulo, Trinum. Bacchid.

32 Id est, in teste cieri μαρτυρόμενος, vel ita, si nolit fidem testamenti approbare, cogendum: ac deinceps pro improbo & intestabili habendum. Harmenopulus 1. *tit.* 6. *cap.* περὶ κεκωλυμένων refert: lege prohiberi in testamento testem esse, qui cum se alicujus testamento subscripserit, testimonium tamen ferre non sustinuerit: qui ne lege quidem ut testimonium ferat compellitur, sed tamen prohibetur in altero testamento ferre testimonium, quin & testari, & ex alieno testamento quidquam percipere. Idem refert Theophilus *Inst. de testamentis ordinandis.* Intestabilis igitur est qui neque ex testamento capere, neque in testamento testis, sed & qui ab omnibus nexus & mancipiorum solennibus sic arcetur, ut nunquam vel ejus recipi, vel ei testimonium dici posset, atque ita intestabilis Plauto in Milite glorioso.

33 Testamentum innuit quod per æs & libram fiebat. de quo vid. §. 1. *Inst. de testamen. ordinar.* 15. *Gell.* 27. *Ulp.* 20. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. His adde quod Priscianus lib. 8. refert impuberem libripendem esse non posse neque antestari, eoque loco Antestari passive intelligi. de Antestatione dixi ad *tit. de Judiciis* 8.

34 Vocabulum priscum, *fariar* enim veteribus pro fari hic veteres *aggredi* pro aggredi: moriri, pro *mori.* Plauto in Trucul. & Rudente, F. Hotomanus vir clarissimus legit *fateatur.*

35 Vid. §. 6. *Inst. testam. ordin.* 36 Alius testium numerus requiritur ex XII. Tabulis: alius ex constitutionibus ex XII. Tabul. quinque sufficiebant. §. 1. *Inst. de test. ord. Ulp.* 20. §. 2. Ex constitutionibus septem. §. 3. *Instit. de testamen. ord.* 37 Id est lege XII. Tabularum, quod jus antiquum à Scævola dicitur. *l.* 29. §. 7. *ff. de liberis.* habita ratione legis Velleiæ. 38 2. *feud.* 11.

39 Quid si abstinere voluissent? lege XII. Tabularum erant necessarii, id est, sive voluissent sive noluissent tam ab intestato quam ex testamento heredes erant, sed his volentibus Prætor permittit abstinere. §. 2. *Inst. de her. qualit.* 40 Vid. *l.* 3 J. *C. de suis* & §. 2. *d. tit.* 41 Adde *l.* 4. *C. de legitimis.*

Source : BIU Cujas

1 Ad liberos matris inteſtatæ hereditas ex lege XII. Tabularum jure non pertinebat: quia fœminæ ſuos heredes non habent. ſed poſtea Antonini & Commodi oratione in ſenatu recitata, id actum eſt, ut ſine in manu conventione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant excluſis conſanguineis & reliquis agnatis.

2 Vid. *l.* 14. *C. de legit. hered.* §. 3. verſ. *& hæc quidem Inſt. de legit. adgnat. ſucceſſ.*

3 Vid. *Ulp.* 22. §. 14. *in fin.*

4 Extat hujus legis fragmentum in *l.* 53. *ff. de verbor. ſignif.* ſæpe inquit comparatum eſt ut conjuncta pro disjunctis accipiantur: & disjuncta pro conjunctis: interdum ſoluta pro ſeparatis. Nam cum dicitur apud veteres *agnatorum gentilium*que pro ſeparatione accipitur.

5 *l.* 9. §. 2. *ff. de liberis & poſthum.*

6 *l.* 7. *ff. de bonis damnat.*

7 *l.* 195. *ff. de verb. ſignif.*

8 Homo ſi deceſſerit & filios non habuerit, dabitis hereditatem proximo eorum de tribu ejus, & poſſidebit omnia ejus. Numerorum 27.

9 Familiæ appellatio qualiter accipiatur videamus & quidem varie accepta eſt. nam & in res & in perſonam deducitur: in res, ut puta in lege XII. Tabularum his verbis: Agnatus proximus familiam habeto. Hæc Ulpianus in *l.* 195. §. 1. *ff. de verb. ſig.*

10 Facit lex *ult.* §. 8. *C. de Curat. furioſ* §. 6. *Inſt. de legitima agnat. ſucceſſ.*

11 Quod & jus exploratum dicitur. *l.* 3. *C. de legitimis.* Jus XII. Tabularum in *l.* 14. §. *ult. d. titul.*

12 §. 3. verſ. quod ad fœminas Inſtit. *de legit. adgn. ſucceſſ.* idque lege Voconia Paul. 4. *ſent.* 8. §. 3.

13 *Adde* eundem Paulum 4. *ſent.* 8. §. 3. & *Ulpian.* 26. §. 6.

14 Sic apud Feſtum, in nec, aſt ei cuſtos nec ſit.

15 Inteſtatorum hereditas lege XII. Tabularum primum ſuis heredibus, deinde agnatis & aliquando quoque gentibus deferebatur. Paul. 7. *ſentent. apud eundem Ruffinum d. tit.* 16. Gajus *libro* 3. *apud eundem Ruffinum.* Illic, inquit, admonuimus gentilitium jus in deſuetudinem abiiſſe.

16 Frater, filio fratris: vel eo non exiſtente, nepoti præfertur. *Paul.* 4. *ſentent* 8. §. 2. *Idem lib.* 7 *ſent. apud Ruffinum d. tit.*

17 Hodie non habetur potior. Novell. 127. ut fratrum filii ſuccedant pariter ad imitationem fratrum.

18 Videtur hoc jus ſucceſſionis ex interpretatione prudentum fluxiſſe, de qua redixi ad *Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.*

ſibi junguntur, adeo expellebat, *ut ne quidem inter* 1 *matrem & filium, filiamve ultro citroque hereditatis capiendæ jus daret*, niſi quod Prætores ex proximitate cognatorum, eas perſonas ad ſucceſſionem bonorum, poſſeſſione unde cognati adcommodata, vocabant, Inſt. de ſenatuſc. Tertul. *in princ.*

7. De filiabus & liberis fœminini ſexus patri ſuccedentibus.

Lege antiqua XII. *Tabularum omnes* 2 *ſimiliter ad ſucceſſionem ab inteſtato vocabantur.* quod & Prætores ſequuti eſſe videntur: ideo ſimplex ac ſimile jus & in filiis & in filiabus, &c. §. 5. Inſt. de exhered. liber.

8. De uxore in manu viri & nuru quæ in filii manu.

Inteſtatorum hereditates lege XII. Tabularum primum ad ſuos heredes pertinent: ſui autem heredes exiſtimantur liberi qui in poteſtate morientis fuerint, veluti filius filia, *& poſt.* Idem & in cæteris deinceps liberorum perſonis datum intelligimus. *Uxor* 3 *quoque quæ in manu ejus eſt, quæ filii loco eſt. ita nurus, quæ in filii manu eſt: nam & hæc neptis loco eſt. ſed ita demum erit ſua heres ſi filius cujus in manu erit, dum pater moritur in poteſtate ejus non ſit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu matrimonii cauſa fit.* Gajus 3. Inſtitutionum apud Ruffinum tit. 16. collationis lege Moſaicarum.

9. De legitima adgnatorum & cognatorum ſucceſſione. Agnatus agnato mortuo ſuccedit.

Si paterfamilias moritur, familia, pecuniave ejus agnatorum 4 *gentiliumque eſto.* Author ad Herennium 1. & 2. de invent.

10. Agnatus agnatos ſine liberis mortuo ſuccedit.

Si nullus ſit ſuorum heredum, tunc hereditas pertinet ex eadem lege XII. *Tabularum ad adgnatos.* Gajus 3. Inſtitutionum apud Ruffinum titul. 16. collationis legum Moſaicarum.

11. Non quivis agnatus ſuccedit ſed proximus.

Aſt ſi inteſtatus 5 *moritur, cui ſuus* 6 *heres nec extabit, proximus familiam* 7 *habeto* 26. Ulp. 1. *Hu cautum eſt lege* XII. *Tab. ſi inteſtatus moritur cujus heres nec eſt, agnatus proximus* 8 *familiam habeatur* 9 (legendum *habeat*) Ulpianus libro ſingulari ſub titulo de legitimis hereditatibus apud Ruffinum tit. 16. collationis legum Moſaic.

Si nemo ſuus heres, vel eorum quos inter ſuos heredes Prætor vel conſtitutiones vocant, exiſtat, qui ſucceſſionem quoquomodo amplectatur, tunc ex lege XII. Tabularum *ad agnatum proximum pertinet hereditas.* Inſtit. de legitima agnat. ſucceſſ. *in princ.*

Si plures ſint gradus adgnatorum, lex XII. Tabularum *proximum vocat.* §. 5. Inſt. de legitima adgnat. ſucceſſ.

12. Adgnatus proximus dicitur etiam is qui ſolus eſt adgnatus.

In vulgari ſubſtitutione qua ei qui ſupremus morietur, heres ſubſtituitur, recte ſubſtitutus etiam unicus intelligitur, *exemplo legis* XII. *Tabularum, ex quibus proximus adgnatus & ſolus habetur, l.* 162. *ff.* de verborum ſignificatione.

13. Ut quis proximus dicatur, mortis defuncti tempus ſpectatur.

Non omnibus ſimul adgnatis dat lex XII. *Tabularum hereditatem, ſed his qui tunc cum certum eſt aliquem inteſtato* 10 *deceſſiſſe, proximo gradu ſunt.* Cajus apud Ruffinum dicto loco.

14. Sororibus defuncti excludi ulteriores adgnatos.

Si ſui heredes non ſint, ad conſanguineos, id eſt fratres & ſorores ex eodem patre: ſi nec hi ſunt, ad reliquos cognatos virilis ſexus per mares deſcendentes ejuſdem familiæ, inteſtati hereditas pertinet. his enim cautum eſt lege XII. 11 *Tabularum*, &c. Ulpianus libro ſingulari ſub titulo de legitimis hereditatibus apud Ruffinum titul. 16. Collationis legum Moſaic.

Noſtræ hereditates ad fœminas ultra 12 *conſanguineorum gradum non pertinent. Itaque ſoror fratris ſororive, legitima heres eſt. Amita vero & fratris filia, heres eſſe non poteſt.* Gajus apud Ruffinum d. titul. 16.

Soror jure conſanguinitatis, tam ad fratris quam ad ſororis hereditatem admittitur. Paulus 7. ſententiarum, ſub titulo De teſtamentorum ſucceſſionibus, apud eundem Ruffinum dicto tit. 16. 13

15. Poſt fratres & ſorores defuncti ſuccedunt agnati.

Si nec hi (id eſt conſanguinei) ad reliquos cognatos virilis ſexus per mares deſcendentes ejuſdem familiæ, hereditas redit. hoc enim cautum eſt lege XII. *Tabularum.* Ulpianus ſub Titulo de legitimis hereditatibus, apud eundem Ruffinum d. tit. 16.

16. Poſt agnatos ſuccedunt gentiles.

Si nullus agnatus ſit, eadem lex XII. *Tabularum gentiles ad hereditatem vocat.* Gajus 3. Inſt. apud Ruffinum dicto titulo 16.

Si agnatus defuncti non ſit, eadem lex XII. *Tabularum gentiles ad hereditatem vocat, his verbis, Signatus* (lege *agnatus*) *neſcit* 14 (lege *nec ſit*) *gentiles familiam heres hanc, (familiam herciſcant,* Oiſellus, *familiam habeant,* P. Pithœus) nunc nec gentilitia jura in uſu 15 ſunt. hæc Ulpianus libro ſingulari ſub Titulo de legitimis hereditatibus apud eundem Ruffinum d. loco.

17. De his qui ſunt ejuſdem gradus.

Si plures eodem gradu conſiſtunt, ſimul admittuntur. Paulus 7. ſentent. apud Ruffinum d. loco.

18. Si cum fratribus defuncti fratres alterius filii vel nepotes concurrunt.

Si plures ſint gradus agnatorum, aperte lex XII. *Tabularum proximum vocat. Itaque ſi ſint defuncti frater & alterius* 16 *fratris filius aut patruus frater ſolus habetur* 17. §. 5. Inſtit. de legitima agnatorum.

19. Duorum fratrum filii ſuccedunt in capita.

Si defuncti nullus frater exſtet, ſed ſint liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas pertinet: ſed quæſitum eſt, ſi diſpari numero ſint, forte nati ex uno unus vel duo: & ex altero tres aut quatuor, utrum in ſtirpes dividenda ſit hereditas, ſicut inter ſuos heredes juris eſt, an potius in capita. Jamdudum autem placuit 18 *in capita dividendam hereditatem. Itaque quotquot erunt ab utraque parte perſonæ, in tot portiones ſuccedent.* Cajus 3. Inſt. apud Ruffinum d. loco *in fin.*

Si duorum fratrum ſint liberi, non in ſtirpes ſed in capita hereditas diſtribuitur, ſcilicet ut pro numero ſingulorum viritim diſtribuatur hereditas, Paulus apud eundem Ruffinum dicto loco.

Omnes fratrum filii patruo ſuo ab inteſtato ſuccedunt, *non in ſtirpes, ſed in capita.* Cajus 2. Inſt. 8. §. penult.

20. De decimo gradu adgnationis.

Agnationis jure aliquem admitti ad hereditatem etiamſi decimo gradu ſit, ſive de lege XII. *Tabul. ſive de edicto, &c.* §. 5. Inſtit. de ſucceſſione cognatorum.

21. De adgnatis capite minutis.

Adgnati capite diminuti 19, *quique ex his progeniti ſunt, ex lege* XII. *Tabularum inter legitimos non habentur: ſed à Prætore tertio ordine vocantur* §. 1. Inſt. de ſucceſſione cognatorum.

22. De fœminis.

Lex XII. *Tabularum nulla diſcretione ſexus cognatos admittit.* Paul. 4. ſentent. 8. §. 3.

Lex XII. *Tabularum ſimplicitatem legibus amicam amplexa, ſimili modo, omnes adgnatos ſive maſculos ſive fœminas cujuſcunque gradus, ad ſimilitudinem ſuorum invicem ad ſucceſſionem vocabat.* §. 3. Inſtit. de legitima adgnatorum ſucceſſione 20.

23. De agnatis & cognatis capite minutis.

Legitimæ hereditatis jus quod ex lege XII. *Tabularum deſcendit, capitis minutione amittitur* 27. Ulpian. 5.

24. De ſucceſſione libertorum & jure patronatus. De patrono ejuſque liberis.

Si liberti inteſtati deceſſerint, nullo 21 *liberorum relicto, jus quod erat ex lege* XII. *Tabularum integrum reſervavit.* §. 3. Inſtit. de ſucceſſione libertorum.

Hereditatem libertorum, ſi inteſtati deceſſiſſent, juſſerat lex ad patronos, liberoſve eorum pertinere, Inſtitut. de legitima patronorum tutela

25. De patrona.

Si libertinus eſt vel libertina, ad patronum ejus legitima hereditas, patronamve 22, *lege* XII. *Tabularum refertur.* Ulpian. d. titul. 16. apud Ruffinum.

26. De liberto remancipato.

Si is qui deceſſit liber fuit, ex remancipatione manumiſſus, lex quidem XII. *Tabularum manumiſſori legitimam hereditatem detulit.* Sed Prætor æquitate motus decem perſonas cognatorum ei prætulit has, ſcil. patrem, matrem, filium, filiam, avum, aviam, nepotem, neptem, fratres, ſorores: ne quis occaſione juris ſanguinis neceſſitudinem vinceret. ſed Imperator noſter in hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur, eas ſolas perſonas voluit admitti, quibus decimæ immunitatem tribuit: Ulpian. d. loco.

27. Si patronus libertum capitis accuſavit.

Qui libertum capitis accuſavit, ad legitimam hereditatem quæ ex lege XII. *Tabularum defertur non admittitur. l.* 10. *l.* 11. *ff.* de jure patronatus:

28. De ſucceſſionibus quæ fiebant per bonorum venditionem.

Æris confeſſi 23, *rebuſque* 24 *jure judicatis, triginta* 25 *dies juſti* 26 *ſunto. Poſt deinde* 27 *manus injectio eſto, in jus ducito, ni judicatum facit* 28, *aut quis* 29 *pro eo in jure vim dicit* 30 *ſecum ducito, vincito aut nervo* 31 *aut compedibus quindecim pondo, ne* 32 *minore: aut ſi volet, majore vincito. Si volet, ſuo vivito. Ni ſuo vivit, qui eum vinctum habebit, libras* 33 *farris in* 34 *dies dato. erat autem jus interea paciſcendi: ac niſi pacti* 35 *forent, habebantur in vinculo dies ſexaginta* 36. *Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantaque pecunia judicati eſſent, prædicabatur. Tertiis nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Verba legis* XII. *Tabularum ea erant, Tertiis nundinis, partem ſecanto: ſi plus minuſve ſecuerunt, ſine fraude eſto.* Hæc Gel. 20. 6. 1.

Hanc legem ita reſtituit Joſephus Scaliger apud Feſtum in nervum *Æris confeſſi rebuſque jure joudicateis*, 30. *dies juſtei ſunto, Poſtidea indumanus jacito, eſto, in jous ducito, nec judicatum facit, aut quipſeudo joure vindicit, ſecum ducito, vincito aut nervo, aut compedibus, quindecim pondo ne minore: aut, ſei volet majore vincito, ſei volet ſuo vivito: Nei ſuo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato, ſei volet plus dato.* Hæc quæ ſequuntur à Rævardo adjecta ac reſtituta. *Ni cum eo pacit* 60. *dies in vinculo retineto. Trinis nundinis continuis in Comitium procitato, ariſque æſtimiam judicati prædicato. Tertiis nundinis pœnas capite luito, aut trans Tyberim peregre venum ito. Aſt ſi pluſes eſunt rei, tertiis nundinis partes ſecanto: ſi plus minuſve ſecueſunt, ne ſi fraude eſto. hoc loco. Neſi pro ſine à veteribus uſurpatum.*

TIT. XXI.

De hereditariis actionibus.

1. Ut mortuo debitore ejus heredes conveniantur non legatarii.

Creditores hereditarios adverſus legatarios non habere perſonalem actionem convenit, quippe cum evidentiſſime lex XII. *Tabularum heredes huic rei faciat obnoxios* l. ult. C. de hereditariis actionibus.

2. Actiones hereditarias inter coheredes dividi.

Defuncto creditore, multis relictis heredibus, *actionem perſonalem inter eos ex lege* XII. *Tabularum dividi. l.* 1. C. ſi unus ex pluribus heredibus. Obligatio dividitur per legem XII. Tabularum *l.* 25. §. 13. *ff.* familiæ.

3. Actiones hereditarias dividi inter coheredes pro portionibus hereditariis.

Ea quæ in nominibus ſunt, non recipiunt diviſionem, cum ipſo jure in portiones 37 *hereditarias ex lege* XII. *Tabularum diviſa ſint. l.* 6. C. familiæ.

TIT. XXII.

1. De poſſeſſionibus & interdicto uti poſſidetis.

Gellius 20. *c.* 9. *Ex jure manu conſertum* verba ſunt ex antiquis actionibus: quæ cum lege agitur & vindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem ſolent. *& poſt, ex Ennio.* Non ex jure manu conſertum, ſed mage ferro Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt ſolida vi *& poſt*, Manum conſerere, eſt de qua re diſceptabatur in re præſenti, ſive ager, ſive quid aliud eſt, cum adverſarium ſimul manu prehenderet, in ea re omnibus verbis *vindicare:* id eſt vindicia 38 correpta manu in re atque in loco præſenti, apud Prætorem ex XII. Tabulis fiebat. In quibus ita ſcriptum eſt, *Si qui in* 39 *jure manum conſerunt.* Sed poſtquam prætores propagatis Italiæ finibus, datis juriſdictionibus negotiis occupati, paciſci (lege proficiſci) vindiciarum dicendarum cauſa longinquas res 40 gravabantur, inſtitutum eſt contra XII. Tabulas tacito conſenſu, *ut litigantes non ex jure apud Prætorem manum conſererent, ſed ex jure manu conſertum vocarent* 41: id eſt alter alterum ex jure ad conſerendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret. Atque profecti ſimul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus

19 Vid. *Ulp.* 27. §. 5.

20 Adde *l.* 4. *C. de legitimis heredib.*

21 Vid. *Ulp.* 29. §. 1.

22 10. *Ulpian.* 4. 6. 7.

23 Id eſt, de quo facta confeſſio eſt. 15. *Gell.* 13. *in fin.* in jure, vid. *l.* 4. *C. de repud. hered.*

24 Ærisque debiti judicatis. Rævard.

25 Id eſt, unus menſis. Ex conſtitutionibus, judicati faciendi tempus eſt duorum menſium. *l.* 2. *C. Theod. de uſuris rei judicatæ.* hodie quatuor menſium. *l.* 2. *C. de uſuris rei judicatæ.*

26 Dies juſti hic appellantur ea forma, qua Feſtus, *in Juſtos dies*, Juſtos dies appellat, dies triginta, quibus exercitu imperato, vexillum in arce ponebatur.

27 Cujacius legit *pedeinde ἀρχαικῶς. poſtidea. Scaliger apud Feſtum in Nervum.*

28 Faxit, ne mut quips endo eo in jure vindex eſit ſecum ducito. Rævard. Porro Nemut ἀρχαικῶς pro niſi Feſto.

29 Quips endo, &c. quips antique, pro quiſpiam.

30 Vindicit, id eſt vindicaverit. eadem forma quo veteres lavit, ſonit. vid. *Cujac.* 3. *obſerv.* 39.

31 Græci hunc nervum vocabant κάλον. vid. *Joſeph. Scaliger apud Feſtum in Nervum.*

32 Ne majore, aut ſi volet, minore. *Cujac. d. loco.*

33 Libra S. farris Fornerius 1. *Select.* 6. ita emendat, eo ſenſu libra S. id eſt ſelibra. movetur illo Plutarchi loco in Camillo ὅσου ἡμίφας ἕκαστος ἐπιλάμβανεν ὡς τρόφιμον. σίτου μὲν ἡμιλίτρου φησὶ. quod à Cujacio non probatur. 9. *obſ.* 37.

34 Endo die. ἀρχαικῶς alii endo die. Endo, pro Infic Endoitium Initium: *Feſtus in Endoitium.* Endoplorato, implorato. *Feſtus in Endoplorato.* Endoprocinctu, in procinctu, *Feſtus in Endoprocinctu.*

35 Veſtigia hujus ſententiæ extant in *l.* 60. *ff. de pact. l.* 9. §. 5. *ff. de jurejurando. l.* 25. *ff. de reb. auctorit. judicis.*

36 Hi duo menſes non ſunt judicati faciendi ſeu pignorum vendendorum, ut dixi ad *l.* 31. *in fin. ff. de re judicata.*

37 Pro portione hereditaria. *l.* 1. *C. de exceptionibus*, pro parte competente. *l.* 1. *C. de hereditar. act.* pro portionibus hereditariis. *l.* 1. *C. ſi certum. l.* 23. *C. familiæ*: pro hereditariis partibus. *l.* 2. *C. de hereditar. act.* adde *l.* 2. §. 2. *ff. de verb. oblig.*

38 Feſtus *in Superſtites.* Superſtites teſtes præſentes ſignificat, cujus rei teſtimonium eſt quod ſuperſtitibus præſentibus, ii inter quos controverſia eſt, *vindicias ſumere jubentur.*

39 Joſephus Scaliger apud Feſtum de loco hanc legem ita refert, *ſei quei in jure manum conſerunt, utreique ſuperſtitibus* (id eſt teſtibus) *præſentibus vindicias ſumito.* 40 Lege in longinquas regiones. 41 Actor cum in jus vocaſſet adverſarium hac in jure formula utebatur, Fundus qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur, ego eum ex jure meum eſſe ajo: inde ego te ex jure manu conſertum voco. Citatus verò reus hac formula utebatur. unde tu me ex jure manu conſertum vocaſti inde ego te revoco. Idque ex Cicerone pro Muræna colligi poteſt.

Source : BIU Cujas

jus in urbem ad prætorem deferent: & in ea gleba [1], tanquam in toto agro vindicarent. Idcirco Ennius significare volens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex jure manu consertum: sed bello ferroque, & vera vi atque solida: quod videtur dixisse conferens vim illam civilem & festucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret cum vi bellica & cruenta. Hæc Gellius ad verbum.

2. Si judex falsam vindiciam in causa libertatis tulerit.

Vindiciæ [2] appellantur res eæ, de quibus controversia est, quod potius dicitur jus, quæ sit inter eos, qui contendunt. *& post*, De quo verbo Cincius sit ait, Vindiciæ olim dicebantur illæ, quæ ex fundo sumptæ: in jus adlatæ erant. At Ser. Sulpicius * jam [*lege* nomine etiam] singulariter formato vindiciam esse ait [*lege* tem] qua de re controversia est ab eo quod vindicatur; & in XII: *Si vindiciam falsam tulit* * (lege *rei*) *si velit is* (lege *sive* 3 *lite*) *arbitros tres* (quidam legunt *tot arbitros aris*) *dato, eorum arbitrio fructus* (quidam legunt *fructi*) *duplione* 4 *damnum decidito.* Hæc Festus *in voce Vindiciæ.*

Initium fuisse secessionis dicitur Verginius quidam qui cum animadvertisset Appium Claudium *contra jus, quod ipse ex vetere jure in* XII. *Tabulas transtulerat, vindicias suas à se abduxisse*, & secundum eum, qui in servitutem ab eo suppositus petierat dixisse: captumque amore virginis omne fas ac nefas misceuisse, indignatus, quod *vetustissima juris observantia*, in persona filiæ suæ defecisset, utpote cum Brutus, qui primus Romæ consul fuerat, *vindicias* 5 *secundum libertatem dixisset*, in persona Vindicis [6] Vitelliorum servi, qui proditionis conjurationem indicio suo detexerat, & castitatem filiæ, vitæ quoque ejus præferendam putaret: arrepto cultro de taberna lanionis, filiam interfecit. Hæc Pomponius *in l.* 2. §. 24. *vers. initium. ff. de origine juris.*

Appius Claudius M. Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitutem assereret, neque cederet *secundum libertatem postulantibus vindicias*: quod pater puellæ abesset, locum injuriæ esse ratus, virgini venienti in forum ministrum manum injecit, serva sua natam, suamque servam appellans esse, sequique se jubebat, cunctantem vi abstracturum. *& post*, fit concursus. *& post*, Jam à vi tuta erat, cum assertor nihil opus esse multitudine concitata ait, se jure non vi grassari: vocat puellam in jus. ad tribunal Appii perventum est. notam judici fabulam petitor peragit. puellam domi suæ natam, furtoque inde in domum Virginii translatam, suppositamque ei esse, id se judicio compertum afferre. Advocati puellæ cum Virginium Reipublicæ causa dixissent abesse, biduo affuturum, si ei nunciatum sit: iniquum esse absentem de liberis dimicare: postulant ut rem integram in patris adventum differat: *lege ab ipso lata, Vindicias* 7 *det secundum libertatem*, neu patiatur Virginem adultam famæ prius, quam libertatis periculum adire. Appius decreto præfatur, quam libertati faverit, *eam ipsam legem declarare*, quam Virginii amici postulationi suæ prætendant. Cæterum ita in ea firmum libertati fore præsidium, si nec caulis, nec personis variet. In [8] his enim quæ asserantur in libertatem, quia quivis lege agere possit, id juris esse: in ea quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat. Placere itaque patrem accersiri: interea juris sui jacturam assertorem non facere, quin ducat puellam, sistendamque in adventum ejus, qui pater dicatur promittat. *& post*, Id quod constat, nudum videtur proponendum, *decrevisse vindicias secundum servitutem*, *& post*: I, lictor summove turbam & da viam domino ad prehendendum mancipium. Cum hæc innotuisset plenus iræ, tum Virginius, Quæso, inquit, Appi, primum ignosce patrio dolori, si quid inclementius in te sum invectus: deinde sinas hic coram virgine nutricem percontari: quid hoc rei sit, ut si falso pater dictus sum, æquiore hinc animo discedam. Data venia, seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad tabernas, ibique ab lanio cultro arrepto, *Hoc te uno quo possum, ait, modo filia in libertatem vindico*, pectus deinde puellæ transfigit, respectansque ad tribunal, Te, inquit, Appi, tuumque caput hoc sanguine consecro. Hæc Liv. 3.

3. De arboribus cædendis.

Quod ait Prætor & lex XII. Tabularum efficere voluit, *ut quindecim pedes altius rami circumciderentur.* & hoc idcirco effectum est, ne umbra arboris vicino prædio noceret. *l.* 1. §. 8. *ff.* de arboribus cædendis.

4. De arboribus vicini fundo.

Si arbor ex vicini fundo inclinata in tuum fundum sit, ex lege XII. Tabularum de adimenda ea recte agere potes, jus ei non esse ita arborem habere, l. ult. *ff.* de arb. cæd.

5. De glande legenda.

Cautum est lege XII. Tabularum, *ut glandem* 9 *in alienum fundum procidentem liceret colligere.* Hæc Plin. 16. *c.* 5.

TIT. XXIII.

De usucapionibus.

1. Immobilia biennio: mobilia anno usucapi.

Ex jubet usum & authoritatem [10] *fundi* [11], *esse biennium* [12] Cicero pro Cæcinna: *cæterarum rerum annuus est usus.* Idem in Topicis. Instit. de usucapionibus *l.* 13. Cod. de servitutibus.

2. Titulus in usucapione requisitus.

Jure civili constitutum fuerat ut qui bona fide ab eo qui dominus non erat, cum crederet eum dominum non esse rem emerat, vel ex donatione alicujus quavis justa causa acceperit, usucaperet. Inst. de usucapionibus.

3. Quibus in locis annalis & biennalis usucapio locum habuerit.

Jure civili constitutum fuerat, *ut res mobiles, anno ubique uno: immobiles, bienno tantum in Italico* [13] *solo usucaperentur.* Inst. de usucap.

4. Res furtivæ aut vi possessæ non usucapiuntur.

Furtivarum rerum lex XII. *Tabul. & lex Atilia* [14] *inhibent* [15] *usucapionem*: vi possessorum, lex [16] Julia & Plautia [17]. §. 2. Inst. de usucapionibus.

5. Res civium Romanorum à peregrino non usucapi.

Hostis apud majores nostros is dicebatur quem nunc peregrinum dicimus. Indicant enim XII. Tabulæ *Adversus hostem æterna auctoritas* [18] *esto.* Hæc Cic. 1. offic.

6. De muliere usucapta & usurpata.

Quintum Mutium jurisconsultum dicere solitum, *lege non esse usurpatam* [19] *mulierem, quæ cum Kalendis Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, ante diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum esset.* Non enim impleri posse trinoctium, quod abesse à viro usurpandi causa ex XII. Tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent *Gel. 2. in fin.* 3. qui inciperet ex Kalendis. Virgilius quoque id ipsum ostendit, *Torquet* (inquit) *medios nox humida cursus. Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.* Macrob. 1. Saturn. 3.

7. De vestibulo sepulchri.

Quod forum, id est vestibulum sepulchri, busumve usucapi vetat, tuetur jus sepulchrorum. Cic. 2. de legibus.

TIT. XXIV.

De privatis delictis & de furto.

1. Nocturnum furem quoquo modo posse occidi.

NOn abs re puto hoc loco id quoque admonere, quod Decemviri in XII. Tabulis inusitatissime. Nox pro [20] noctu dixerunt. Verba hæc sunt: *Si nox furtum factum sit si im* [21] *aliquis occisit, jure cæsus esto* [22]. Macrob. 1. Saturn. 4.

Cicero pro Milone, XII. *Tabulæ nocturnum furem quoquo modo interfici impune voluerunt* [23].

Cajus *in l.* 4. §. 1. *ff. ad l. Aquil.* lex XII. Tabularum *Furem noctu deprehensum occidere permittit.*

Gellius 11. *c.* 18. Decemviri nostri post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulis scripserunt. *Furem qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum nox esset*, aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet.

2. Interdiarium furem se defendentem posse occidi.

Furem interdiu [24] *deprehensum non aliter occidere lex* XII. *Tabularum permisit, quam si se telo* [25] *defendat.* Cajus *in l.* 54. §. 2. ff. de furtis.

Interdiu deprehensum furem ita permittit lex occidere, si is se telo defendat, ut tamen æque cum clamore testificetur. [26] *l.* 4. *in fin. ff.* ad l. Aquil.

Duodecim Tabulæ, furem diurnum, si se telo defenderit, interfici impune [27] *voluerunt.* Cicero pro Milone.

Decemviri qui post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulis scripserunt, *furem tum demum occidi permiserunt, si interdiu se cum telo, cum deprehenderetur, defenderet.* 11. Gel. 18.

Si quis furem occiderit, injuria occiderit. quamobrem? quia jus nullum constitutum est. Quod si se telo defenderit? non injuria. quid ita? quia constitutum est. Oratio pro M. Tullio apud Quintil. *l.* 5.

Hoc & in legibus antiquis secularibus invenitur, *impune occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum si se cum telo defenderit: jam enim plus quam fur est.* August. 11. super Exod.

3. De pœna furis manifesto deprehensi.

Decemviri nostri qui post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulas retulerunt, neque pari severitate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. *Furem qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt si aut cum faceret furtum nox esset*, aut interdiu se cum telo defenderet. *Ex cæteris autem manifesti furibus, liberos verberari* [28], *addicique jussisse ei cui furtum factum esset, si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent. Servos autem furti manifesti prehensos, verberibus affici & e* [29] *saxo præcipitari. pueros impuberes* [30] *Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri.* Hæc Gell. 11. *c.* 18.

4. De pœna furti non manifesti.

Aliis furtis omnibus quæ non manifesta appellantur pœnam imposuerunt dupli [31]. Hæc Gell. 11. *c.* 18.

5. De furto pacisci [32] licet.

Nec conjunctionem Grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec sentit: cum si diligentius inspiciatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam positam esse ab antiquis pro non, ut & in duodecim est. *Si adorat* [33] *furto* [34], *quod nec manifestum erit* [35]. & apud Plautum in Phasmate. Nec recte si illi dixerim: & Turpillium in Demetrio. Nec recte dici mihi quod jamdudum audio. Hæc Festus in voce Nec.

6. De furto [36] per lancem & licium concepto.

Decemviri in XII. Tabulis *ea furta quæ per lancem* 37 *& licium concepta essent, perinde ac si manifesta forent, vindicaverunt.* Hæc Gell. 11. *c.* 18.

Furtorum quæstiones *cum lance & licio evanuerunt* [38]. Hæc Gel. 16. *c.* 10.

7. De Tigno juncto.

Tignum [39] non solum in ædificiis quo utimur appellatur, sed etiam in vineis, ut est in XII. *Tignum* [40] *junctum* [41] *ædibus vineæque* [42] *& concapu* [43] *ne* [44] *soluito.* Hæc Festus in Tignum.

Lex XII. Tabularum, tignum ædibus junctum vindicare posse scit, sed interim id solvi prohibuit pretiumque ejus dari voluit l. Qui res 98. *in fin. ff.* de solutionibus. Tignum alienum ædibus junctum nec vindicari potest propter leges XII. Tabul. nec eo nomine ad exhibendum agi nisi adversus eum, qui sciens alienum junxit ædibus: sed est actio antiqua de Tigno juncto quæ in duplum ex Lege XII. Tabular. descendit l. in rem 23. §. Tignum. 6. ff. de rei vind.

8. Arborum furtim cæsarum.

Fuit & arborum cura legibus, cautumque est XII. [45] Tabulis ut *qui injuria arbores* [46] *alienas cecidisset, lueret in singulas æris* XXV. Hæc Plin. 17. *c.* 1. Colonus, cum quo forte propter succisas arbores, sive è lege XII. Tabular. de arboribus succisis, sive è lege Aquilia damni injuria, sive interdicto quod vi aut clam postea convenietur per exceptionem jurisjurandi defendi poterit l. in duobus 28. §. Colonus. 6. ff. de jurejurando.

9. De

---

1 Vid. consuetudinem regni Daciæ. *c.* 2. extra de consuetudine.

2 *Adde Arnob. 4. adversus gentes.*

3 Cujacius ita emendat. 5 *obs.* 22.

4 De duplis fructibus. vid. *Cujac. d. loco.*

5 Vide quæ scripsi ad *l.* 14. *C. de liberali.*

6 Adde *Senecam* 3. *Controvers.* 9.

7 Homines apud sequestres deponi potuisse testatur Ulpianus *l.* 7. *ff. depositi.* Plautus in Mercatore, ibi Imo sequestro mihi data est.

8 Observa calumniosam legis interpretationem & restrictionem.

9 Cajus libro 4. ad legem XII. Tabularum: Glandis appellatione fructus omnis continetur ut Javolenus ait. exemplo Græci sermonis, apud quos, omnes arborum species ἀκρόδρυα. id est extremitates arborum, appellantur. *l.* 26. *in fin. ff. de verb. signif.*

10 Usus & auctoritas, hic est usucapio. Horat. 2. *epistol.* Quædam, si credis, consultis mancipat usus, per usum adquirere est usucapere. *l.* 19. *ff. ex quibus causis majores.*

11 An & ædium? sic videtur. Cicero *in Topicis.* Quod in re pari (inquit) valet, valeat & in hac, quæ par est: ut quoniam usus authoritas fundi, biennium est: sic etiam ædium. at (lege *etsi*) in lege ædes non appellantur, & (lege *nec*) sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus. Hæc ille. quid servitutes? viam, iter, actum, aquæductum, qui biennio usus non est, amisisse videtur. vid. *Paul.* 1. *sent.* 17. §. 1.

12 Hoc jus abrogatum est. Nam hodie res mobiles per triennium: Immobiles, decennio inter præsentes: vicennio inter absentes usucapiuntur. *Institut. de usucap. l.* 13. *C. de servitutibus. Paul.* 5. *sentent.* §. 3.

13 Hodie non solum in Italia, sed in omni terra, quæ imperio Romano gubernatur res mobiles triennio: res immobiles decennio inter præsentes, vicennio inter absentes usucapiuntur. *Inst. de usucapion.*

14 Atinia *l.* 33. *ff. de usucap. Gellius* 17. *cap.* 7. legis, inquit, Atiniæ verba sunt: Quod surreptum erit, ejus rei æterna authoritas esto.

15 Omnino scil. adeo ut bona fides possidentem non juvet. *d.* §. 2. *l.* 24. *ff. de usucap.*

16 *l. ult. ff. vi bonorum rapt.*

17 *l.* 33. §. 2. *ff. de usucap.*

18 Authoritas quid esset superius explicatum est.

19 De usurpatione, vid. *l.* 2. *C. de usucap.* usurpationis verbum ex XII. Tabul. esse hinc constat. & quidem Appius Claudius proxime post XII. Tabulas de usurpationibus scripsit. *l.* 2. §. 36. *ff. de origine juris.* de usucapionibus etiam aliquid ex Quinto Mucio hic affertur à Gellio & Macrobio. sic longa possessio jus sepulchri non tribuit ei, cui jure non competit. *l.* 4. *ff. de de mortuo inferendo.* lege naturæ communique gentium jure sancitum est, ut nihil mortales à diis immortalibus usucapere possint. Cic. in oratione de Aruspicum responsis.

20 Nox pro noctu.

21 Id est, eum. Ducitur autem hæc particula à nominativo Is. *Macr.* 1. *Satur.* 4.

22 Ut tamen is qui occidit, cum clamore testificetur. *l.* 4. *in fin. ff. ad l. Aquil.* Quæ verba, restrictionis loco a Jurisconsultis adjecta sunt.

23 Adde *Senecam* 10. *Controvers. init.* 24 Hæc voce veteres ut sæpius usi sunt, ut in *l.* 2. *ff. de furibus balneariis. l.* 4. *ff. ad l. Aquil. de interdiario fure dixi ad l.* 54. §. 2. *ff. de furtis.*

25 Cajus libro 1. ad legem XII. Tab. Telum vulgo appellatur quod arcu mittitur, sed nunc omne significatur quod mittitur manu. vid. *l.* 233. §. 2. *de verb. signif.*

26 Vel si parcere ei sine periculo suo non potuit. *l.* 9. *ff. de sicar.* quæ verba non sunt legis XII. Tabul. sed interpretationis Edicti ad legem XII. adcommodatæ.

27 Ita ut qui hoc modo interfecerit. Plato 9. *de legibus.* κοδαρὸν ἄνομ profiteatur.

28 Virgis, sed hæc pœna in duplum & quadruplum postea mutata est. *l.* 50. *ff. de furtis.* 11. Gell. 18. lege Draconis quodvis furtum etiam modicum, capitale erat: lege Solonis dupli pœna constituta fuit. apud Ægyptios & Lacedæmonios impunitum erat. 11. *Gell.* 18.

29 Dixi ad *l.* 25. *ff. de pœnis.*

30 Doli capaces. *l.* 9. §. 2. *ff. de minor. l.* 5. §. 2. *in fin. ff. ad l. Aquil. l.* 14. *ff. de Silaniano: l.* 23. *ff. de furtis: l.* 111. *ff. de regulis juris.*

31 Cato *initio de re rustica.* Majores, inquit, nostri sic habuerunt, itaque in legibus posuerunt, furem dupli damnandum: fœneratorem quadrupli.

32 Dixi ad *l.* 18. *C. de donationib.*

33 Hoc verbum non accipio simpliciter pro agere, sed pro pacisci: nam inter cætera, adorare significat propitiare, Nonius in ador: & alloqui Apulejus 2. infusa aqua populum sic adorat. & lib. x. ad istum modum seniore adorante. Constatque de furto pacisci. *l.* 7. §. 14. *in fin. ff. de pactis.* ac decidere licuisse. *l.* 7. *ff. de condict. furtiva. decidere inquam ex legibus l.* 3. *C. de furtis.* adde *l.* 61. §. 1. *ff. de furtis.*

34 Furtum. Rævard.

35 Erit, duplione luito Rævard.

36 Labeo lib. 2. de XII. Tabulis acria & severa judicia de furtis habita apud veteres scribit.

37 Hoc quid sit, dixi ad §. 4. *Inst. de obligat. qua ex delicto.* sed præstat id ex Festo audire. Lance & licio inquit, Fest. *in Licio:* Dicebatur apud antiquos quia is qui furtum ibat quærere in domo aliena licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrumfamilias & virginum pudorem. Quæri tamen potest, qui ita oculos tegeret, quid videre posset, quove modo furtum concipere. ut non injuria Josephus Scaliger ad illum locum Festi dixerit, nescio aliam interpretationem. vide apud Pithœum 1. *adversar.* 2. adde *l.* 1. *C. Theod. de habitu.* 38 Requisitio rei furtivæ hodie secundum veterem observationem non fit, & merito ex consequentia, præfatæ actiones (concepti scilicet & oblati furti prohibiti, non prohibiti) ab usu communi recesserunt. *d.* §. 4. 39 Tigni appellatione in lege XII. Tab. omne genus materiæ, ex qua ædificia constant significantur. *l.* 62. *ff. de verbor. signif.* 40 Antiqui Tignom. 41 Junctom, antique. 42 Vineæve. 43 Lege *concapes.* Lignum *concapes* quod habet caput suum, cum capite vineæ commissum. Caput vineæ est radix ipsa: cætera dixi ad *l.* 1. *ff. de tigno juncto.* Est qui ita legit *vinciaque & capulone sobrito.* Bossius 1. ad Attic. 19. legit è *compage.* 44 Vid. §. 29. *Inst. de rer. divis.* 45 Ex lege XII. Tab. dabatur actio, arborum furtim cæsarum. *l.* 1. *ff. arborum furt. cæs.* 46 Et maxime vites. hi enim tanquam latrones puniuntur, Cajus lib. 1. ad legem XII. Tab. & *l.* 2. *ff. arborum furt. cæs.* Porro, arborum appellatione id non continetur quod adeo tenerum est, ut herbæ loco sit, Cajus libro ad legem XII. Tabul. in *l.* 4. *ff. arborum furtim cæsarum.*

Source : BIU Cujas

1 Sacratumque. Lipſ. 4. *Epiſtol.* 27. id enim frequens in formulis: Cereri ſacer eſto. Jovi ſacer eſto.

2 Id eſt Conſulis. Nam Decemvirorum tempore haud tum creati Conſules, ſed id nomen Conſulibus erat. Varro apud Nonnium. Iidem dicebantur Conſules & Prætores: quod præirent populo, Prætores: quod conſulerent ſenatum Conſules.

3 Noxæve duplionem decerni. ita emendat Lipſius.

4 Et hæc quidem pœna ad omnes perſonas edicto fuit redacta. *arg. l. 7. in fin. ff. arbor. furtim*, idque evidentius ex Paulo perſpicitur: ſive ſegetes, inquit, per furtum, ſive quælibet arbores cæſæ ſint, in duplum ejus rei nomine reus convenitur. *Paul.* 2. *ſent.* 32. §. 21.

5 Adde *l. pen. C. de leg. Aquil. Paul.* 1. *ſent.* 15. §. 1.

6 Appellatione ædium omnes ſpecies ædificii continentur. *Cajus lib.* 4. *ad l.* XII. *Tabul. in l.* 9. *ff. de incendio.*

7 Sciens ſcil. & prudens. nam ſi caſu aut negligentia: aut noxiam ſarcire jubetur, aut ſi minus idoneus ſit, levius caſtigatur. *Cajus d. loco.*

8 Vid *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis.*

9 Id eſt, viginti-quinque aſſes: aſſes, inquam, librales. 20. *Gell.* 1.

10 Pœnæ.

11 Fr. Hotomanus vir de jure Romano & antiquitate meritiſſimus in diſputatione de Aureo Juſtinianeo hunc locum ita legit: Injuriarum actio legitima eſt ex lege XII. Tabular. qua qui injuriam 25. æris pœnam ſubit. quæ lex generalis non fuit. nam qui os fregit, ſi libero 300 l. ſi ſervo 150. aſſium pœnam ſubit. Profluxit autem is error ex notarium imperitia, dum librarii L. pro LLS. ſumpſerunt, & è contra. qui error apud Plin. frequens.

12 Locus eſt corruptus.

13 Ab antiquo paco, quod eſt pacifci. vide Feſtum in voce *Facionem.*

14 Talionem Imperatores dixere reciproci pœnam in *l.* 3. *C. Theod. de exhib. reis*: reciprocos pœnæ incurſus. *l.* 7. *C. Theod. de accuſat.* Tertul. 2. *adverſus Marcionem.* Timor talionis per eundem ſaporem paſſionis. Nihil amarius, quam id ipſum pati quod feceris aliis. de Talionis pœna & exemplis dixi multis locis. *Novell.* 60. *c.* 1. *Novell.* 115. *c.* 3. §. 13. *Novell.* 123. *c.* 11. *Novell. Leonis* 60. Lex Talionis juſta ſit necne, vide apud 20. *Gell.* 1.

9. De paſtu, ſectioneque frugum.

Frugem aratro quæſitam furtim noctu paviſſe aut ſecuiſſe puberi XII. *Tabulis capitale erat: ſuſpenſumque* 1 *Cereri necari jubebant gravius quam in homicidio convictum. Impuberem Prætoris* 2 *arbitratu verberari, noxamque* 3 *duplione* 4 *decerni.* hæc Plinius 18. *c.* 3.

10. De paſtu pecoris.

Si glans ex arbore tua in meum fundum cadat, eamque ego immiſſo pecore depaſcam: Ariſto ſcribit, non ſibi occurrere legitimam actionem qua experiri poſſim. Nam neque ex lege XII. *Tabularum de paſtu pecoris* 5, *quia nec in tuo paſcatur*: neque de pauperie, neque damni injuria agi poſſe. in factum itaque erit agendum *l.* 14. *in fin. ff.* de præſcriptis verbis.

11. De ſarptis vineis.

Sarpuntur vineæ id eſt putantur ut, in XII. quandoque ſarptæ, donec dempta erunt. Feſtus in ſarpuntur.

12. De incendio.

Cajus *l.* 4. ad legem XII. Tabularum, *Qui ades* 6 *acervumve frumenti juxta domum poſitum combuſſerit* 7, *vinctus, verberatus igni* 8 *necari jubetur. l.* 9. *ff.* de incendio.

TIT. XXV.

De injuriis.

1. Pœna injuriarum ordinaria vigintiquinque aſſes.

Nonne tibi videtur eſſe dilutum, quod de injuria punienda ſcriptum eſt, *Si injuria* [lege *injuriam*] *alteri faxit, viginti-quinque aris* 9 *pœna* 10 *ſunto.* Quis enim erit tam inops, quem ab injuria facienda [Pithœus legit injuriæ faciendæ libidine] vigintiquinque aſſes deterreant? & poſt, Lucius Neratius pro delectamento habebat, os hominis liberi manus ſuæ palma verberare. Eum ſervus ſequebatur crumenam aſſium plenam portans: & quemcunque depalmaverat, numerari ſtatim, *ſecundum* XII. *Tabul.* 25. aſſes jubebat. Propterea Prætores hanc legem abolescere & relinqui cenſuerunt, injuriiſque æſtimandis recuperatores ſe daturos, edixerunt: *& poſt*, non omnino omnes injurias ære iſto pauco diluerunt, tametſi hæc ipſa paucitas aſſium, grave pondus æris fuit. Nam librariis aſſibus in ea tempeſtate populus uſus eſt: ſed injurias atrociores, ut de oſſe fracto, non liberis modo, verum etiam ſervis factas impenſiore damno vindicaverunt. Hæc Gellius 20. *c.* 1.

Paulus libro ſingulari, & titulo de injuriis apud Ruffinum Titul. 2. Collationis legum Moſaicarum. Injuriarum 11, inquit, actio aut legitima eſt aut honoraria. legitima ex lege XII. Tabul. *Qui injuriam alteri facit quinque & viginti ſeſtertiorum pœnam ſubit. quæ lex generalis fuit libero trecentos* 12: *ſervo* 150. *pœnam ſubito ſextertiorum.*

2. De membro aut oſſe fracto & Talione.

Phavorinus, Nonnulla autem in iſtis legibus nec conſiſtere quidem (ſicut dixi) viſa ſunt. Velut illa lex Talionis, cujus verba (niſi memoria me fallit) hæc ſunt, *Si membrum rupit* [Feſtus legit *raſſerit* in voce Talionis] *meum, é pacto (ni cum eo pacit* 13. Feſtus ita legit *d. loco) talio* 14 *eſto.* Hæc Gellius 20. *c.* 1. purior eſt autem lectio Feſti quam Gellii.

Pœna injuriarum ex lege XII. *Tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat:* propter os vero *fractum, nummariæ pœnæ erant conſitutæ*, quaſi in magna veterum paupertate: & poſt, ſed pœna injuriæ, quæ ex lege XII. Tabularum introducta eſt, in deſuetudinem abiit. Hæc Juſtinianus in §. 7. Inſt. de Injuriis.

3. De convitiis & famoſis libellis.

Noſtræ XII. Tabulæ, cum perpaucas res capite 15 ſanxiſſent, in his quoque hanc ſanciendam putaverunt. *Si quis actitaviſſet* (legunt nonnulli *occentaſſet* 16) *ſive carmen* 17 *condidiſſet, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri:* hæc Cicero 4. de Republica apud Auguſtinum 2. de civitate Dei 9. Rævardus ita hanc legem reſtituit. Si quis occentaſſit, actitaſſit, ſive carmen condidiſſit, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri precaretur, capite pœnas luito.

TIT. XXVI.

Ex extraordinariis criminibus.

1. De termino moto.

Numa 18 Pompilius ſtatuit, eum *qui terminum exaraſſet & ipſum & boves ejus ſacros eſſe.* Feſtus in Termino.

Hanc legem ita reſtituit Joſephus Scaliger, *Quei terminum exaraſſit, ipſius & boveus ſacrei ſunto.*

2. De Prævaricatione Patroni adverſus Clientem 19.

Servius ad illos verſus Virgilii 6. Æneidos 609. 610. Hic, quibus inviſi fratres, dum vita manebat, Pulſatuſve parens, & fraus innexa clienti. Ex lege, inquit, XII. Tabularum venit, in quibus ſcriptum eſt: *Patronus ſi clienti* 20 *fraudem fecerit, ſacer eſto.* Hæc ille.

3. De collegiis illicitis.

Duodecim tabulis cautum eſſe cognoſcimus, *Ne quis in urbe cœtus nocturnos agitaret:* deinde lege Gabinia promulgatum, qui conciones ullas in urbe conflaviſſet, more majorum, capitali ſupplicio multaretur. de te itaque Catilina ſciſcitor, tunc cœtus iſtos commilitonum tuorum *contra præcepta* XII. *Tabularum*, contra leges noſtras, contra ſenatus ac plebis authoritatem, noctu cogendos eſſe putaviſti? hæc Porcius Latro in declamatione adverſus Catilinam.

TIT. XXVII.

De publiciis judiciis.

1. De accuſationibus.

Interfici indemnatum 21 *quemcunque hominem, etiam* XII. *Tabularum* decreta vetuerunt. Hæc Salvianus epiſcopus Maſſilienſis 8. de judicio & providentia.

2. De Majeſtatis crimine.

Lex XII. *Tabularum jubet eum, qui hoſtem concitaverit, quive civem hoſti* 22 *tradiderit, capite puniri.* Marcianus in lege 3. *ff.* ad legem Juliam majeſtatis.

3. De Adulteriis.

Matronas proſtratæ pudicitiæ, quibus accuſator publicus deeſſet, ut propinqui majorum 23 more *de commun* 24 *ſententia coërcerent* 25, *Tiberius author fuit.* Suetonius in Tiberio capite 35.

4. In adulterio uxores deprehenſas jus fuiſſe maritis necare.

In adulterio uxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine judicio impune necares: illa te (ſi adulteraret, digito non auderet contingere, neque jus eſt. Cato in oratione de dote apud 10. Gell. 23.

5. De pellice.

Pellices nunc quidem appellantur alienis ſuccumbentes non ſolum fœminis, ſed etiam mares. Antiqui eam proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat: cui generi mulierum etiam pœna conſtituta eſt a Numa 26 Pompilio hac lege. *Pellex aram Junonis ne tangito: ſi tanget, Junoni crinibus demiſſis agnum fœminam cadito.* Hæc Feſtus in voce Pellices, & Gellius 4. *c.* 3. *in fin.*

6. De ſicariis.

Id autem fuiſſe indicat lex 27 Numæ 28 Pompilii regis, his compoſita verbis: *Si quis hominem liberum dolo ſciens morti duit, parricida eſto.* Feſtus in Parricida. *Sei imprudens ſe* 29 *dolo malo occiſit pro capite occiſei, & nateis ejus in concione arietem ſubicito* 30: Joſephus Scaliger apud Feſtum in Subici, hanc poſtremam partem ita reſtituit ex ſchediis Servianis.

7. De Parricidio.

Plorare, flere, inclamare, idem ſignificat & cum præpoſitione implorare, eſt invocare. at apud antiquos plane inclamare. in Regis Romuli & Latii (lege Tatii & Servii Tullii) legibus, *Si parentes, puer verberit*, aſt *olle (lege oloe) ploraſſit* 31 *(lege ploraſſint) parentes puer diveu parentum ſacer* 32 *eſto. Si nurus, ſacra divis parentum eſto.* Hæc Feſtus in Plorare, apud quem tamen quæ pars hujus legis de nuru loquitur, ordine præcedit anteriorem. Præſtat autem eam legem ita reſtitui, judicio Joſephi Scaligeti.

8. De veneficiis.

Cajus *l.* 4. ad legem XII. Tabularum, *Qui venenum* 33, *inquit, dicit, adjicere debet utrum malum an bonum, &c. l.* 23. *ff.* de verbor. ſignific.

9. De falſis.

An putas Phavorine, *ſi non illa etiam ex* XII. *Tabulis, de teſtimoniis falſis pœna abolevisſet: & ſi nunc quoque, ut antea qui falſum teſtimonium dixiſſe convictus eſſet, è ſaxo Tarpeio* 34 *dejiceretur, mentituros fuiſſe pro teſtimonio tam multos, quam videmus?* Hæc Gellius 20. *c.* 1. *in fin.*

10. De maleficiis.

Quid? non & legum ipſarum in XII. 35 Tabulis verba ſunt? *Qui fruges excantaſſet* 36: & alibi, *qui malum carmen incantaſſet.* Hæc Plin. 28. *c.* 2.

Servius in Eclog. 8. Virgilii, *Atque ſatas alio vidi traducere meſſes.* Magicis, inquit, quibuſdam artibus hæc fiebant. unde eſt in XII. Tabulis, *Neve alienam ſegetem pellexeru.* Hæc ille.

Hac peſtifera ſceleratæque doctrina, *Fructus alieni in alias terras transferri perhibentur*, nonne in XII. Tabulis, id eſt, Romanorum, antiquiſſimis legibus Cicero commemorat eſſe conſcriptum, & ei qui hoc fecerit ſupplicium conſtitutum? Hæc Auguſtinus 8. de civitate Dei 19.

Et apud nos in XII. Tabulis cavetur, *ne quis alienos fructus excantaſſit.* Rudis adhuc antiquitas credebat, *& attrahi imbres cantibus & repelli* 37: quorum nihil poſſe fieri, tam palam eſt, ut hujus rei cauſa nullius Philoſophi ſchola intranda ſit. Hæc Seneca 4. Naturalium 7. *in fin.* Tibullus 9. Cantus vicinis fruges traducit ab agris.

11. De lege Julia repetundarum, & corrupto judice.

De Judice qui ob rem dicendam pecuniam acceperit, dixi 38 ad Titul. de judiciis.

12. De falſis vindiciis.

Dixi 39 ad Titulum de poſſeſſionibus & interdictis.

TIT. XXVIII.

De pœnis.

De capite civis niſi per maximum comitiatum ne ferunto. Cic. 3. de legibus.

TIT. XXIX.

De captivis.

Sanates dicti ſunt, qui ſupra infraque Romam habitaverunt, quia cum defeciſſent à Romanis, brevi poſt redierunt in amicitiam, quaſi ſanata mente. Itaque in XII. cautum eſt, *Ut* 38 *idem* 39 *juris eſſet ſanatibus, quod fortibus* (quidam legunt *forctibus*) id eſt bonis, & qui nunquam defecerunt à populo Romano. Feſtus in Sanates.

Finis legum XII. *Tabul.*

TITULI de ſanatibus populis opiniones, vide apud eundem *dicto loco.*

15 Legibus XII. Tabul. capitale fuit convicium, carmenve in alterius injuriam facere. Secuta eſt alia pœna, fuſtuaria ſcil. Horat. epiſt. ad Auguſtum, Quin etiam lex, Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam Deſcribi, vertere modum formidine fuſtis. Ad benedicendum delectandumque redacti. adde Cornutum in Perſium. Tertia ſucceſſit pœna infamiæ, de qua vid. *l.* 5. §. 9. §. 10. *ff. de injur.* hodie pœna famoſi libelli, capitalis. *l. un. C. de fam. libel.*

16 *Occentaſſint* antiqui dicebant quod nunc *convicium fecerint* dicimus, &c. Feſtus in *occentaſſit.* & hoc quidem verbo maledictum & convitium prohibetur. *Paul.* 5. *ſent.* 4. §. 18. 17 Pſalterium, canticum. *Paul.* 5 *ſent.* 4. §. 15. famoſos libellos §. 16. librum *l.* 5. § 9 *ff. de injur. ἐπιδρόμαλα d. l.* 5. §. 10. Famoſum carmen quod legibus XII. Tabul. vindicatum teſtatur. *Paul.* 5. *ſent.* 4. §. 6. *l.* 21. *ff. de teſtibus. l.* 18. *in fin. ff. qui teſtamenta.* Carmen malum, quo fama alterius coinquinatur & vita. *Arnob.* 4. *contra gentes. Horat.* 2. *Satyr.* 1. ſi mala condiderit in quem quis carmina, Jus eſt judiciumque. Carmen ad alterius injuriam conditum. *Cic.* 4. *Tuſcul.* 18 Conſtat hanc legem non eſſe XII. Tabul. ſed Numæ. 19 Advocatus non proprie prævaricator dicitur, ſi tamen prævaricatus ſit, id eſt, ſi prodiderit cauſam, extra ordinem ſolet puniri. *l.* 1. *in fin. ff. de prævaricatione.* 20 De clientibus & ſuſceptis. dixi ad *l.* 24. *de teſtibus: l.* 132. *ff. de verbor. obligat. l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad Eccleſiam.* Cato apud Gellium 5. *cap.* 13. majores, inquit, ſanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere, adverſus cognatos pro cliente teſtatur. teſtimonium adverſus clientem nemo dicit. Patrem, primum, poſtea patronum proximum nomen habere. Maſſurius autem Sabinus libro 3. *juris civilis*, antiquiorem locum tribuit hoſpiti, quam clienti. Verba ex eo libro hæc ſunt: In officiis apud majores ita obſervatum eſt, primum tutelæ, deinde hoſpiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini. de qua cauſa fœminæ viris potiores ſunt habitæ, pupillariſque tutela muliebri prælata: etiam adverſus quem affuiſſent ejus filii tutores relicti, in eadem cauſa pupillo aderant. & poſt, C. Cæſar in oratione quam pro Bithyniis dixit, Neque clientes, inquit, ſine ſumma infamia deſeri poſſunt, quibus etiam à propinquis noſtris opem ferre inſtituimus. Idem Gell. 20. *c.* 1. Clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quam propinquos, tuendumque contra cognatos cenſuit. Neque pejus ullum facinus æſtimatum eſt, quam ſi quis probaretur clientem deriſui habuiſſe, &c addendus Servius ad illa verba Virgilii, & fraus innoxa clienti. Plautus in Menechm.

21 Id eſt, inauditum. dixi, ea de re ad *l.* 2. *ff. de ſicariis.*

22 Cajus *lib.* 2. *ad leg.* XII. *Tabular.* quos nos hoſtes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eam adjectionem judicantes cum quibus bellum eſſet. *l.* 234. *ff. de verb. ſignific.*

23 Id lege Romuli conſtitutum fuiſſe teſtatur Dionyſius Halicarnaſſæus 2.

24 Id eſt, maritî & cognatorum, Halicarn. ibid.

25 Σπανίως quod quidam necare intelligunt, ſed Gellius multare non necare dixit.

26 Lex Numæ.

27 Huc referenda lex horrendi carminis quæ apud Livium 1. Duumviri perduellionem judicent.

28 Lex Numæ. Certum eſt ea de re aliquid ſanciſum fuiſſe in XII. Tabulis. Juſtinianus §. 5. *Inſtitut. de publiciis judiciis.* Lex, inquit, Cornelia de ſicariis quæ homicidas ultore ferro proſequitur: vel eos qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulant. Telum autem, ut Cajus noſter ex interpretatione XII. Tabular. reliqui, &c.

29 Id eſt, ſine. Feſtus in ſed.

30 Subici aries dicitur, quem quis agit, ut pro ſe cædatur. Feſtus in ſubjicere.

31 Parens qui à filio vim patiebatur, parentes plorabat, hoc eſt inclamabat, & divis parentum ſacer erat filius, hoc eſt, ejus facinus conclamatis parentibus divis parentum ſic devovebatur, ut filius à quovis ſine fraude poſſet occidi, & qui eum occidiſſet, parricidii non damnaretur: Rævardus ita hunc locum interpretatur.

32 Id eſt in parentum ſacra ac poteſtatem revertitur, vide *Cujac. ad titul. de ingrat. liber. C. ubi dixi.*

33 Vid. *l.* 1. §. 2. *ff. de ſicariis.*

34 Dixi ad *l.* 25. *ff. de pœnis.*

35 *Plinius* 30. *c.* Eſt & alia magices factio. *& poſt*, Extant & apud Italas gentes veſtigia ejus in XII. Tabulis noſtris. Hæc ille.

36 Seneca 4. *natur al.* 7. *in fin.* Et apud nos in XII. Tabulis cavetur, *Ne quis alienos fructus excantaſſit.*

37 Huic poſtremo hominum generi leges ignoſcunt. Conſtantinus, Nullis criminationibus implicanda ſunt remedia humanis quæſita corporibus, aut in agreſtibus locis innocenter adhibita ſuffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinifque lapidatione quaterentur. *l.* 4. *C. de maleficis.*

38 Joſephus Scaliger apud Feſtum in Sanates ita reſtituit, Nexo ſolutoque, ſorcti ſanatique idem jus eſto, id eſt, bono Romano idem & peregrino qui inferiore loco eſt. Hæc ille. Alias hoc caput referrem ad Titulum de captivis, quod vix improbabunt, qui huic loco contulerint legem 7. *ff. de captivis.*

Source : BIU Cujas

TITULI EX CORPORE ULPIANI.

Tit. I.

DE LEGIBUS[1] ET MORIBUS[2], ET LIBERTIS.

§. 1. IMperfecta lex est veluti Cincia [3], quæ supra certum modum donari prohibet, exceptis quibusdam cognatis: &, si plus donatum sit, non[4] rescindit. §. 2. Minus quam perfecta lex est, quæ vetat aliquid fieri: &, si factum sit, non rescindit: sed pœnam injungit ei qui contra legem fecit, qualis est lex Furia [5] testamentaria, quæ plus quam mille assium legatum, mortisve causa prohibet capere: præter exceptas personas: & adversus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam constituit. §. 3. Lex aut [6] rogatur, id est, fertur: aut abrogatur, id est, prior lex tollitur: aut derogatur, id est, pars primæ tollitur: aut subrogatur, id est, adjicitur aliquid primæ legi: aut abrogatur id est, mutatur aliquid ex prima lege. §. 4. Mores [7] sunt tacitus [8] consensus populi, longa [9] consuetudine inveteratus. §. 5. Libertorum genera sunt tria [10], Cives [11] Romani, Latini [12] Juniani, Dedititiorum [13] numero. §. 6. Cives Romani sunt liberti, qui vindicta [14], censu [15], aut testamento [16], nullo jure impediente manumissi sunt. §. 7. Vindicta [17] manumittuntur apud magistratum, velut Prætorem [18], Consulem [19], Proconsulem [20]. §. 8. Censu manumittebantur olim, qui lustrali [21] censu Romæ jussu dominorum, inter cives Romanos censum [22] profitebantur. §. 9. Ut testamento [23] manumissi liberi sint, lex duodecim Tabularum facit, quæ confirmat, quod datum [24] legatum est. §. 10. Hodie autem ipso jure liberi sunt ex lege Junia [25], qua lege Latini [26] sunt nominati, inter amicos [27] manumissi. §. 11. Dedititiorum [28] numero sunt, qui pœnæ [29] causa vincti sunt à domino [30]: quibus vestigia [31] scripta fuerunt: qui propter noxam torti nocentesque [32] inventi sunt: quive traditi sunt, ut ferro, aut cum bestiis depugnarent: vel in custodiam [33] conjecti [34] fuerunt: deinde quoquo modo manumissi sunt: idque lex Ælia [35] Sentia facit. §. 12. Eadem lege [36] cautum est, ut minor triginta annorum servus [37] vindicta manumissus, civis Romanus non fiat, nisi apud consilium causa probata fuerit: ideo sine consilio manumissum servum manere putat. Testamento vero manumissum perinde habere jubet, atque si domini voluntate in libertate esset, ideoque Latinus fit. §. 13. Eadem lex eum [38] dominum qui minor viginti annorum est, prohibet servum manumittere, præterquam si causam apud consilium probaverit. In consilium [39] autem adhibentur [40] Romæ quinque Senatores [41], & quinque Equites Romani, in provincia [42] viginti Recuperatores [43], cives Romani. §. 14. Ab eo domino, qui [44] solvendo non est servus testamento liber esse jussus, & heres institutus, etsi [45] minor sit triginta annis, vel in ea causa sit, ut dedititius fieri debeat, civis Romanus & heres sit; si [46] tamen alius ex eo testamento nemo heres sit. Quod si duo pluresve liberi heredesve esse jussi sunt, primo [47] loco scriptus liber & heres sit. Quod & ipsum lex Ælia Sentia facit. §. 15. Eadem lex in [48] fraudem creditoris & patroni manumittere prohibet. §. 16. Qui tantum in bonis [49], non etiam ex jure [50] Quiritium servum habet, manumittendo Latinum facit. In bonis [51] tantum alicujus servus est, velut hoc modo, Si civis Rom. à cive Romano servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus [52] ei, neq; in jure cessus [53], neque ab ipso anno [54] possessus sit. Nam quandiu [55] horum quid fiat, is servus in bonis quidem emptoris est, ex jure Quiritium autem venditoris est.

§. 17. Mulier [56], quæ in tutela est, item pupillus & pupilla manumittere non possunt. §. 18. Communem servum unus ex dominis manumittendo, partem suam amittit: eaque adcrescit [57] socio, maxime si eo modo manumiserit, quo, si proprium haberet, civem Romanum facturus esset. Nam si inter amicos eum manumiserit, plerisque placet eum nihil egisse. §. 19. Servus, in quo alterius est ususfructus, alterius proprietas, à proprietatis domino manumissus, liber non [58] fit, sed servus sine domino est. §. 20. Post mortem heredis [59], aut ante [60] institutionem heredis testamento libertas dari non [61] potest, excepto testamento militis. §. 21. Inter medias heredum institutiones libertas data, utrisque adeuntibus non [62] valet: solo autem priore adeunte, jure antiquo valet. Sed post legem Papiam Poppeam, quæ partem non adeuntis caducam facit, si quidem primus heres vel jus antiquum habeat, valere eam posse placuit: quod si non habeat, non valere constat, quod loco non adeuntis, legatarii [63] partis heredes fiunt. Sunt tamen qui & hoc casu valere eam posse dicunt.

§ 22. Qui testamento liber esse jussus est, mox [64] quam unus ex heredibus adierit hereditatem, liber fit. §. 23. Justa libertas testamento potest dari his servis, qui testamenti [65] faciendi, & mortis [66] tempore, ex jure Quiritium testatoris fuerunt. §. 24. Lex Furia [67] Caninia jubet testamento ex [68] tribus servis non plures quam duos manumitti: & usque ad decem, dimidiam partem manumittere concedit: à decimo usque ad triginta, tertiam partem, ut tamen adhuc quinque manumittere liceat, æque ut ex priori numero: à triginta usque ad centum quartam partem, æque ut decem ex priori numero liberari possint: à centum usque ad quingentos, partem quintam, similiter ut ex antecedenti numero vigintiquinque possint fieri liberi. Eademque præcipit, ne [69] plures omnino quam centum, ex cujusquam testamento liberi fiant. §. 25. Eadem lex cavet, ut libertates servis testamento nominatim [70] dentur.

Tit. II.

DE STATULIBERIS[71].

§. 1. QUi sub conditione testamento liber esse jussus est, statu liber appellatur [72]. §. 2. Statu liber, quandiu [73] pendet conditio, servus heredis est. §. 3. Statu liber seu alienetur ab herede, sive suscipiatur ab aliquo: libertatis conditionem secum [74] trahit. §. 4. Sub hac conditione liber esse jussus, si decem millia heredi dederit, & si ab herede abalienatus sit, emptori [75] dando pecuniam, ad libertatem perveniet: idque lex XII. Tabularum jubet. §. 5. Si per [76] heredem [77] factum sit, quo minus statu liber conditioni pareat, perinde fit liber, atque si conditio expleta fuisset. §. 6. Extraneo [78] pecuniam dare jussus & liber esse, si paratus sit dare, & is qui jussus est dare, aut nollet accipere, aut antequam acceperit moriatur, perinde fit liber, ac si pecuniam dedisset.

§ 7. Libertas & directo [79] potest dari hoc modo, *Liber esto*, *Liberum esse jubeo* [80]: & per [81] fideicommissum, ut puta, *Rogo* [82], *fidei committo heredis mei, ut Stichum servum manumittat.*

§. 8. Is qui directo liber esse jussus est, horcinus [83] fit libertus. Is autem, cui per fideicommissum data est libertas, non testatoris, sed [84] manumissoris fit libertus. §. 9. Cujus fideicommitti potest ad rem aliquam [85] præstandam, ejusdem etiam [86] libertas fidei committi potest. §. 10. Per fideicommissum libertas dari potest tam proprio servo testatoris, quam heredis, aut legatarii, vel cuilibet extranei [87] servo. §. 11. Alieno servo per fideicommissum data libertate, si dominus eum justo pretio non vendat, extinguitur [88] libertas, quoniam nec pretii computatio [89] pro libertate fieri potest.

§. 12. Libertas sicut dari, ita & adimi [90] tam testamento, quam codicillis testamento confirmatis potest: ut tamen eodem [91] modo adimatur, quo & data est.

Tit. III.

DE LATINIS[92].

§. 1. LAtini jus Quiritium [93] consequuntur his modis, beneficio [94] principali, liberis [95], iteratione [96], militia [97], nave [98], ædificio, pistrino: præterea ex Senatusconsulto, veluti quæ sit ter enixa. § 2. Beneficio [99] principali Latinus civitatem Romanam accipit, si ab imperatore jus Quiritium impetraverit. §. 3. Libe-

---

1 Dixi ad *lib.* 1. *C.* XIV.

2 Vide VIII. *C.* LIII.

3 De qua dixi ad *l.* 25. *Cod. de donat.* & *ad l.* 5. *Cod. de legib.* sit etiam ejus mentio in lege 4. *C. Theodos. de donat.* Plautus eam muneralem appellat apud Festum.

4 Macrobius *in somnium*, Inter leges illa imperfecta dicitur, in qua nulla deviantibus pœna sancitur.

5 De qua dixi ad *l.* 1. *ff. ad l. Falcid.*

6 Dixi ad *l.* 102. *ff. de verbor. signif.*

7 §. 9. *Instit. de jure naturali.*

8 *l.* 32. *in fin. ibi, tacito consensu. l.* 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. *ff. de legibus.* sine scripto *d.* §. 9. non suffragio, sed rebus ipsis & factis declaratus, *d. l.* 33. vid. *tit. Cod. quæ sit longa consuetudo.*

9 *d. l.* 35. inveterata *d. l.* 33. §. 1. diuturna *d. l.* 34.

10 *Cajus* 1. *Instit.* 1. *vers. libertorum.* Libertorum status tripertitus §. 3. *Inst. de libertinis.*

11 Cives autem Romani fiunt tribus modis. J. *eod.* §. 6. *Cajus* 1. *Inst.* 2.

12 §. 10. J. *eod.*

13 §. 11. J. *eod.*

14 Vid. §. 7. J.

15 Vid. §. 8. J.

16 Vid. §. 9. J.

17 §. 1. *Instit. de libertinis.* Tribunal non exigit hæc manumissio *l.* 7. *ff. de manumiss. vindict.* sitque hodie per tutorem verbaque solennia, licet non dicantur, ut dicta accipiuntur *l.* 23. *ff. d. tit.* Porro, Theophilus id genus manumissionis ex eo dictum putat, vel quod eo vindicaretur mancipium in naturalem libertatem, (& male. Nam si ita esset, qui censu vel testamento manumitteretur, vindicta quoque manumitti diceretur) vel à Vindice quodam, qui, cum servus esset, erupturam adversus Romanos conjurationem indicio suo patefecit, publiceque à Romanis manumissus est, & in honorem ejus, quicunque apud magistrum manumittebatur, vindicta manumiti dicebatur, *Theophil.* §. καὶ τὰς μὲν *Inst. de libert.* Conjurationis à Vindice detectæ meminit quidem Livius 2. Est etiam verisimile. vindicta manumissionem dici, quod lictor. *l.* 8. *l.* 23. *ff. de manumiss. vindict.* virgulam servo manumittendo imponeret. Persius, Vindicta postquam meus à prætore recessi. & post, Non in festuca lictor quam gestat inani. Virgulam, inquam, quæ vindicta diceretur. *Boët. in Topic.* Plutarchus *de sera numinis vindicta* κάρφον λέπτον appellat. hinc vindictam imponere *l.* 14. *in fin. ff. de manumissionibus. l.* 12. §. 2. *ff. de liberali. l.* 19. §. 4. *ff. de castrensi peculio. l.* 2. *C. si adversus libertat.* 18 *l.* 1. *l.* 8. *ff. de manumiss. vindicta. l.* 4. *C. de vindicta manumiss. l.* 1. *C. de off. prætor. l.* 1. *ff. de off. præt.* 19 *d. l.* 4. *l.* 1. §. 1. §. 2. *ff. de off. consul. l.* 20. *in fin. ff. de manumiss. vindict.* 20 *l.* 2. *ff. de off. proconsul. l.* 17. *ff. de manumiss. vindicta*: & ita legendum est in lege 4. non *præsules.* An & apud alios? utique apud magistratus civitatum, quibus hujusmodi jus est. vid. *d. l.* 4. *in fin.* apud magistratus municipales. hi habent legis actionem, *Paul.* 2. *sentent.* 25. §. 4. apud Præfectum Ægypti *l.* 21. *ff. de manumiss. vindict.* apud Legatum proconsulis *l.* 17. *in fin. ff. d. tit.* quin apud ipsum imperatorem *l.* 14. *in fin. ff. de manumissionibus.* 21 Lustrum, spatium quinque annorum. de forma censendi vide titulum *ff. de censibus.* 22 Id est, facultatem & libertatem suam, vide *Theophil. dicto loco, l.* 10. *ff. de probat. l.* 64. *ff. de adquir. rer.* 23 Dominus servum testamento potest manumittere. *ff. de manumiss. testamen. C. de testam. manumiss.* 24 Verba hujus legis vide *in titulo* 11. §. 14. J. *eodem*: & *in lege prima. ff. ad legem Falcidiam*: *lege* 53. *lege* 120. *ff. de verborum significationibus*: *in Novell* 22. *c.* 2. vide etiam quæ dam, quæ ibidem dixi. 25 *l. unica C. de Latina libertate*, Norbana scilicet, §. 3. *Instit. de libert. Novell.* 78. Alia est Junia Patronia vel Petronia de libertate. *l.* 24. *ff. de manumiss.* 26 Vide *C. de Latina libertate tollend.* 27 §. 1. *Institut. de libert.* Latini aut per epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione manumittebantur, vide *Cajum* 1. §. 3. Hosce manumittendi modos Theophilus *dicto* §. καὶ τὰς appellat φυσικὰς. quibus opponit *dicto loco* ἴννομον τρόπον ἐλευθερίας. 28 Vide *C. de dedititia libert.* 29 Nam fugitivos solebant plerunque pœnæ causa notis compungere.

30 *l.* 43. *ff. de fideicommiss. liber.* vel alio, ejus jussu aut ratihabitione, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 8. Aliud si ab herede, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 4. Quid si à communi domino. vide *Paul. ibid.* §. 5. quid si à creditore? sunt quoque. Paul. *ibidem* §. 6. Quid si domini furiosi aut pupilli jussu? Non sient dedititii. Paulus *ibidem* §. 7. 31 Σχίγμαλα κατὰ τὸ μετώπον. *Theophilus* §. τῶν δ' ὑπολυθέντων. *Institut. de libertinis*: vide *Cajum* 1. §. 3. 32 Aliud si innocentes, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 3. 33 Publicam scilicet, *Theophilus ibidem*, alias, privatus carcer non impediret, nisi vincula fuissent injecta. *l.* 216. *ff. de verb. signif.* 34 Non idem fuit, si dominus servum ab honore ministrandi vel administrandi removisset. *l.* 51. *in fin. ff. de manumiss. testam.* 35 §. 3. *Inst. de libert.* 36 Sentia §. 11. *in fin.* J. *eod.* 37 Ita etiam manumittitur, cum ad statutam ætatem pervenerit. *l. ult. ff. de rebus dubiis.* id est, Cum servus erit 30. annorum, liber esto. *l.* 39. §. 2. *ff. familiæ. l.* 46. *ff. de manumiss. testamen. l.* 13. §. 5. *ff. de statul.* 38 §. 4. *Instit. quibus ex caus. manumitt.* 39 Theophilus *Institit. quibus ex caus. manumitt.* Consilium definivit συνέδριον seu confessum spectabilium virorum statis diebus coëuntium. Consilium autem hic intellige, Prætoris, Romæ: Præsidum, & proconsulis in provinciis, *Theophilus dicto loco.* 40 A Prætore scilicet. 41 Si ita est, turpe non fuit, senatorem Prætori adsidere. 42 A Præsidibus scilicet & proconsulibus. 43 Ita dicti quod per eos quisque debitum, id est, jus suum reciperet. Hi adsidebant Præsidi aut Prætori sedenti pro tribunali in provinciis, *Theophilus dicto loco.* 44 §. 1. *Institit. quib. ex caus. manumit. Cajus* 1. *Institut.* 5. 45 Ratio dubitandi sumitur ex §. 12. J. *eodem.* 46 §. 1. *Institut. quibus ex caus. manumit.* id autem species est ignominiæ. *l.* 26. *ff. de fideicommiss. libert.* 47 Ordo scripturæ attenditur. *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicommiss. libert.* 48 *Cajus* 1. *Instit.* §. 6. *Institit. quib. ex caus. manumit. in princ.* & §. 3. adde *tit. ff. qui & à quibus manumiss. liberi non fiant*, & *ad l. Æliam.* 49 Qui servum ita habet Bonitarius à Theophilo dicitur *Institut. de libertin.* 50 Quod civis à cive comparat, nec mancipatum, aut cessione in jure accipit, aut necdum usucepit, id in bonis non habet: sed jure Quiritum tantum. 51 Duplex dominium. Naturale quod in bonis ejus dominus Bonitarius J. *eodem.* Legitimum, seu jure: Quiritum, cujus dominus: Jure Quiritiario. *ut hic.* Qui utrumque habet dominium, pleno jure dominus. 52 Mancipatio ut fieret, vide *tit.* 19. §. 3. J.

53 Cessio in jure ut fiat, vide *tit.* 19. §. 9. & 10. J.

54 Quemadmodum quis dominus fieret usucapione, vide *tit.* 19. §. 8. J.

55 *Theophilus dicto loco de libert.*

56 Nisi tutoris authoritate, quin, sine tutoris authoritate si jus habebat liberorum, vide fragmentum juris veteris evulgatum à Pithœo. de fœminarum tutela dixi ad leges duodecim Tabularum libro 2.

57 Hodie non adcrescit, & ita hic locus, ut & alius Pauli 4. *sent.* 12. §. 1. abrogatur §. *pen. Inst. de donat.* & *l.* 1. & 2. *C. de communi servo.*

58 Veteri jure, proprietarius servum manumittendo, dominium amittebat: interim tamen dum ususfructus durabat, status manumissi erat in pendenti. *l.* 9. *in fin. ff. de ber. instit.* nisi ipse usufructuarius manumissioni consensisset (tunc enim servus fiebat liber. *l.* 2. *ff. de manum. vindicta*) aut si proprietarius proprietatem servi ipsi usufructuario reliquisset una cum libertate. *l.* 6. *ff. de manum. test.* Hodie manumissus à proprietario servus, fit liber, usufructuario necessitatem habente manumittere, accepta prius sui ususfructus justa æstimatione. *l.* 1. §. 2. *C. de communi servo.*

59 Quia nihil ab herede heredi relinqui potest. *Paul.* 3. *sent.* §. 2. & hæc prima ratio dubitandi fuit veterib.

60 Quia testamenta accipiunt vim ab institutione heredis. §. 34. *Inst. de legat.* & hæc fuit secunda ratio dubitandi veterib.

61 Hodie hoc abrogatum est. §. 34. *Inst. de legat.* Cur ita? Incivile est scripturæ ordinem sequi, testatoris autem voluntatem sperni. *d.* §. 34.

62 Hodie valet. *d.* §. 34. *in fin.*

63 Præfecti ærarii heredes sint. Cujacius ita hunc locum restituit. Movetur, Quod præfectorum ærario fuerit, bona quæ fisco deferebantur spernere vel agnoscere. *l.* 4. §. 20. *ff. de fideicom. liber. l.* 13. *ff. de jure fisci.* 64 *l.* 23. *l.* 25. *l.* 58. *ff. de manumiss. testam.* 65 Vid. *d. l.* 58. *tit.* 22. §. 1. J. *eod.* 66 Vel intra tempus additionis. hi enim defuncti videntur fuisse. 67 Fusia, vide *Paul.* 4. *sent.* §. 14. *ad l. Fus. Can.* 68 De numero servorum testamento manumittendorum Cajum 2. adde §. 7. *Institut. quibus ex caus. manumit.*

69 *Cajus d. loco*: *Paul. d. loco.* Vopiscus *in Tacito.* Servos manumisit intra centum tamen, ne Caniniam transire videretur. Quid juris, si supra statutum numerum, manumissi fuissent? receptum eos liberari qui primo loco scripti fuissent. *l.* 83. *in fin. ff. de hered. instituend. Cajus d. loco* §. 2. Quid si in orbe id est permixte scripti? omnium impediebatur libertas. *l.* 42. 43. *ff. d. tit.* nulli erant liberi. *Cajus d. loco.* §. 3. Quid si codicillis quibusdam libertates datæ? jus codicilli, testamentario cedebat. *Paul.* 4. *sent.* 14. §. 2. 70 Nominatim videtur liber esse jussus, qui vel ex artificio, vel officio, vel quolibet alio modo evidenter denominatus est. vid. *l.* 24. *ff. de manum. testam. Paul.* 4. *sent. ult.* §. 1. §. 25. *in fin. Inst. de leg.* 71 Dixi ad 40. *ff.* 7. 72 Dixi ad *l.* 1. *ff. eodem.*

73 *l.* 9. *ff. eodem.* 74 Statuliber vendi potest. *l.* 30. *ff. eod.* non tamen duris conditionibus in venditione onerandus est. *l.* 25. *ff. eod.* ne pacto heredis ejus conditio fiat durior. *l.* 33. *ff. eod.* ideoque nec alienatio, nec usucapio ei nocebit, quominus existente conditione libertatem consequatur. *l.* 13. *C. de testam. manum.* Quid si legatus fuit? cum sua causa alienabitur. *l.* 45. *in fin. ff. de fideic. lib.*

75 Aut similibus successoribus. *l.* 27. *in fin. ff. eod.* 76 *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* 77 Aut heredis tutorem & curatorem. *l.* 3. §. 10. *ff. eod.* 78 Cuivis denique. *d.* §. 10. 79 *l.* 42. *ff. de manumiss. testam.* Directo manumittitur, qui à nullo quam à testatore manumittitur. §. 2. *Instit. de singulis rebus per fideicommiss.* 80 Jubeo, est verbum directum. 81 *l.* 16. *ff. de fideicom. libert.* Quibus verbis fideicommittatur, vid. §. *ult. Instit. de singul. reb. per fideicom. Paul.* 4. *sentent.* 1. §. 6.

82 Rogo & fideicommitto verbum obliquum. 83 Orcinus §. 2. *Instit. de singulis rebus per fideicommiss. relict. l.* 3. §. 3. *ff. de legitim. tutorib. l. un.* §. 7. *in fin. C. de Latina libert.* χαρονιανὸς *Theoph. ibid.* id est, Charontis seu nullius. *l.* 4. *ff. de bon. libert.* familiæ *l.* 48. *ff. de manumiss. testam.* Ea forma dici Cujacius putat qua à Plutarcho in M. Antonio Charonitæ. Idem existimat, dicit non male Horcinum. nam & Horcum quidam dixere, τὸ ὅρκος. 84 §. 2. *Instit. de singul. reb. per fideicommiss.*

85 Puta pecuniam. 86 Ex hoc loco, puto initium legis 24. *ff. de fideicom. libert.* passive legendum esse. quod & sequentes *d. leg.* §. satis ostendunt. 87 *l.* 16. *ff. de fideicom. libert. Paul.* 4. *sentent.* 3. §. 7. 88 Hoc abrogatum est. *l.* 6. *C. de fideicom. libert.* 89 Libertas æstimari non potest. 90 *l.* 50. *ff. de fideicom. libert.* & *ff. de ademptione libertatis.* 91 Vid. *l.* 35. *ff. de regul. jur.* 92 Latini fiebant ex lege Junia *Novell.* 78. Latinorum conditio hodie abrogata. *l. un. C. de Lat. liber. toll.* 93 Jus commercii & testamenti. 94 §. 2. J. *eod.* 95 §. 3. J. *eod.*

96 §. 4 J. 97 §. 5. J. 98 §. 6. J. 99 Hodie qui manumittuntur, fiunt cives ipsa manumissione. *d. l. un.*

Source : BIU Cujas

§. 3. Liberis jus Quiritium consequitur Latinus, qui minor [1] triginta annorum manumissionis tempore fuit. Nam lege Junia cautum est, ut si civem Romanam, vel Latinam uxorem duxerit testatione interposita, quod liberorum [2] quærendorum caussa uxorem duxerit, postea filio filiave nato natave, & anniculo facto, possit apud Prætorem vel Præsidem provinciæ caussam probare, & fieri civem Romanum tam ipse, quam filius filiave ejus & uxor, scilicet si & ipsa Latina sit. nam si [3] uxor civis Romana sit, partus quoque civis Romanus est, ex senatusconsulto, quod auctore Divo Adriano factum est. §. 4. Iteratione [4] sit civis Romanus, qui post Latinitatem, quam acceperat, major triginta annorum, iterum [5] juste manumissus est ab eo, cujus ex jure Quiritium servus fuit. Sed huic concessum est ex senatusconsulto, etiam liberis [6] jus Quiritium consequi. §. 5. Militia in Quiritium accepit Latinus, si inter vigiles [7] Romæ sex annis militaverit, ex lege Visellia [8]. Præterea [9] ex senatusconsulto concessum est ei, ut si triennio inter vigiles militaverit, jus Quiritium consequatur. §. 6. Nave [10] Latinus civitatem Romanam accipit, si non [11] minorem quam decem millia modiorum navem fabricaverit, & Romam sex annis frumentum portaverit, ex edicto Divi [12] Claudii.

* [13] * *

Tit. IV.

DE [14] HIS QUI SUI JURIS SUNT.

§. 1. Sui juris sunt familiarum suarum principes [15], id est, paterfamiliæ, itemque materfamiliæ [16]. §. 2. Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati sunt [17], spurii appellantur.

Tit. V.

DE HIS QUI IN POTESTATE SUNT.

§. 1. In potestate sunt liberi parentum ex [18] justo matrimonio nati. §. 2. Justum [19] matrimonium est, si inter eos [20], qui nuptias contrahunt, connubium [21] sit, & tam masculus pubes quam fœmina potens [22] sit, & utrique consentiant [23]. si sui juris sunt, aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt.

§. 3. Connubium [24] est uxoris jure ducendæ facultas. §. 4. Connubium habent cives [25] Romani cum civibus Romanis: cum Latinis autem & peregrinis, ita si [26] concessum. §. 5. Cum [27] servis nullum est connubium [28]. §. 6. Inter [29] parentes & liberos infinite cujuscunque gradus connubium non est. Inter cognatos autem ex transverso gradu, olim quidem usque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant: nunc autem etiam ex tertio [30] gradu licet uxorem ducere. Si [31] tamen fratris filia, non etiam sororis filia, aut amita, vel matertera, quanvis eodem gradu sit: eademque uxore: noverca, vel privigna, vel nurus, vel socrus nostra fuit, ducere non possumus. §. 7. Si quis eam, quam non licet, uxorem duxerit, incestum [32] matrimonium contrahit: ideoque liberi in potestate ejus non fiunt, sed quasi [33] vulgo concepti, spurii sunt. §. 8. Connubio [34] interveniente, liberi semper patrem [35] sequuntur: non interveniente connubio, matris conditioni accedunt, excepto eo, qui ex peregrino & cive Romana, peregrinus nascitur: quoniam lex Mensia ex alterutro peregrino [36] natum deterioris parentis conditionem sequi jubet. §. 9. Ex [37] cive Romano & Latino Latinus nascitur: & ex libero & ancilla, servus: quoniam cum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem. §. 10. In his qui jure contracto matrimonio nascuntur, conceptionis [38] tempus spectatur. in his autem qui non legitime concipiuntur, editionis: veluti si ancilla conceperit, deinde manumissa pariat, liberum parit. Nam quamvis non legitime concepit, cum editionis tempore libera sit, partus quoque liber est.

Tit. VI.

DE DOTIBUS [39].

§. 1. Dos aut datur aut dicitur [40], aut promittitur [41].

§. 2. Dotem dicere [42] potest mulier [43], quæ nuptura est. & debitor mulieris, si jussu ejus dicat institutus [44]: parens mulieris virilis sexus per virilem sexum cognatione junctus, velut pater, avus paternus. Dare promittere dotem omnes [45] possunt.

§. 3. Dos aut profectitia dicitur, id est, quam [46] pater mulieris dedit, [47]: aut adventitia, id est, ea quæ à quovis alio [48] data est.

§. 4. Mortua in matrimonio muliere, dos à patre profecta, ad [49] patrem revertitur, quintis [50] in singulos liberos in infinitum relictis penes virum. Quod si pater non sit, apud maritum remanet.

§. 5. Adventitia [51] autem dos semper [52] penes maritum remanet, præterquam si is qui dedit, ut sibi redderetur stipulatus fuit: quæ dos specialiter receptitia [53] dicitur. §. 6. Divortio facto, si quidem sui juris sit mulier, ipsa habet actionem, id est, dotis repetitionem: quod si [54] in potestate patris sit, pater adjuncta filiæ persona habet actionem revera [55]. Nec [56] interest adventitia sit dos, an profectitia.

§. 7. Post divortium defuncta muliere, heredi [57] ejus actio non aliter datur, quam si moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit.

§. 8. Dos, si pondere, numero, mensura contineatur, annua, bima, trima die reddetur [58]: nisi si, ut præsens reddatur, convenerit. Reliquæ dotes statim redduntur. §. 9. Retentiones ex dote fiunt [59] aut propter liberos [60], aut propter mores [61], aut propter impensas [62], aut propter res donatas [63], aut propter res amotas [64].

§. 10. Propter liberos retentio fit [65], si culpa mulieris aut patris cujus in potestate est, divortium factum sit. Tunc enim singulorum liberorum nomine sextæ [66] retinentur ex dote: non plures quam tres sextæ [67] in retentione [68] sunt, non in petitione. §. 11. Dos quæ semel functa est [69], amplius fungi non potest, nisi aliud matrimonium sit [70]. §. 12. Morum nomine, graviorum quidem sexta [71] retinentur: leviorum item octava [72]. Graviores mores [73] sunt, adulteria [74] tantum: leviores, omnes reliqui. §. 13. Mariti mores puniuntur, in ea quidem dote quæ à [75] die reddi debet. Ita propter majores mores [76] præsentem [77] dotem reddit: propter minores [78] senum mensum die. In ea autem quæ præsens reddi solet, tantum ex fructibus jubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur: quod repræsentatio [79] facit. §. 14. Impensarum species sunt tres [80]: aut enim necessariæ [81] dicuntur, aut utiles [82], aut voluptuosæ [83]. §. 15. Necessariæ sunt impensæ, quibus non factis dos [84] deterior [85] futura est: veluti si quis ruinosas [86] ædes refe-

matre Ilienſi eſſet, Ilienſium municipium fortiretur. *l.* 1. §. 2. *ff. ad municip.* Idem Delphenſibus & Ponticis mulieribus tributum. *d.* §. 2. & Antiochenis *l.* 22. *C. de decurionibus.* In Campania Galliæ, natus ex nobili muliere & ignobili patre fit nobilis, eo ſcilicet privilegio. *Ex Champaigne le ventre ennoblit.* dixi ad *l.* 1. *in fin. ff. ad municip.* Ex duobus diverſorum domicilio adſcriptiis natus impar, matris: par vero, patris conditionem ſequitur. *Novell.* 156. Ex libera & ſervo vel adſcriptitio, olim fiebat ſervus vel adſcriptitius. *l.* 27. *ff. de poſtul*: quod merito ſublatum. *l. un. C. de Senatuſcon. Claud.* Ex ingenua & murilegula, condicionem paternam ſequitur. *l.* 3. *C. de murilegulis.* Adde & hoc in gratiam noſtræ gentis hominum, Natum in Gallia ex peregrino & Galla muliere, Gallici juris cenſeri, patri ſuccedere, & ab inteſtato & teſtato, fiſco nullum jus albinagii competere, hereditatem paternam ad liberos ejus in infinitum & cognatos in eadem Gallia commorantes, deferri: quod eſt contra jus civile, quo peregrini ſine beneficio principali teſtari non poterant. *l.* 11. *ff. qui teſtam. l.* 31. 32. *ff. de jure fiſci*: vide *Papon.* 3. *Notar. 6. c. des lettres de Naturalité.* Idem jus eſſe puto: ſi Galli apud peregrinas gentes morentur, ibique liberos ſuſcipiant, fruentur enim ejus liberi jure Gallico, ſi tamen apud fœderatos Galliæ populos eos ſuſcepererint. *l.* 32. *ff. de jure fiſci: l.* 7 *ff. de captivis*: ideoque nedum hereditatis paternæ dominium retinebunt. *d. l.* 7. ſed & heredes poterunt inſtitui. *d. l.* 32. *in fin.*

---

1 Hoc hodie ſublatum *Novell.* 78. *ubi loquitur de ætatibus.*

2 §. 4. *in fin. J. eod.* dixi de ea re ad *l.* 220. *in fin. ff. de verb. ſign.* adde & illud Iſidori 9. Etymo 8. Tres ob cauſas ducitur uxor. Prima eſt cauſa prolis. Græci quoque definiunt Matrimonium, conjunctionem viri & mulieris ſecundum leges ἐπὶ γνησίων τεκνῶν σπορᾷ. Et Menander apud Clementem παιδῶν σπορᾳ τῶν γνησίων δίδωμι σοί γε τὴν ἐμαυτῆ θυγατέρα. adde Valerium 7. *c.* 7. Tacitum 7. Annali.

3 Ex matre, cive Romana, patre Latino, qui naſcitur, civis Romanus eſt. antea fiebat Latinus *argum.* §. 8. *in fin. J. tit.* 5.

4 §. 1. *T. eodem. Novel.* 78. ubi de iteratione. *Plin.* 7. *epiſt.*

5 Latinus, ſi iterato manumiſſus fuiſſet, fiebat civis Romanus §. 1. *T. eod.* 1. *Gajus* 1. §. 5. *in fin.*

6 §. 3. *T. eod.*

7 Nocturni vigiles, militare cenſentur. dixi ad *l.* 8. §. 4. & 6. *ff. de excuſ. tut.*

8 Lata anno 763. rogante Viſellio Varrone. vid. *C. ad l. Viſelliam.*

9 Id eſt, poſtea.

10 Non eſt mirum privilegia dari navium ædificatoribus. Navis enim exercitio ad ſummam reipublicæ pertinet. *l.* 1. §. 20. *ff. de exercitor.* adde & aliud privilegium navis ædificatori datum ex *lege* 5. *lege* 6. *ff. qui potior. Nov.* 97. *c.* 2.

11 Magna capacitas navis fuit. Senatoribus olim non licuit lege lata à Q. Claudio Tribuno plebis, navem maritimam majorem 300. amphorarum habere. *Livius libro* 21. qua de re dixi ad *l.* 3. *ff. de vacatione muner.* 12 Suetonius *in Claudio* 18. *in fin.* Naves mercaturæ cauſa fabricantibus magna commoda conſtituit. & *c.* 19. fœminis (quæ naves mercaturæ cauſa fabricarent,) jus tribuit quatuor liberorum. 13 Deſunt in hoc fragmento hæc capita. De ædificio, de piſtrino & de ea quæ ter enixa *arg.* §. 1. *T. eod.* 14 Vid. 1. *Inſt.* 8. 1. *ff.* 6. *Caj.* 3. 15 Quaſi diceret, Non ſunt in alterius familia, ſui juris ſunt, *l.* 4. *ff. hoc tit.* puta morte parentum. tunc enim ſinguli liberi, ſingulas familias inchoant. jure ſaltem, etiamſi ſint pupilli *l.* 195. §. 2. *ff. de verb. ſign.* ac ſine matrimonio & liberis. Tertullianus *in libro de velan. virginib.* Materfamilias eſt, licet virgo: paterfamilias, licet inveſtis. novarumque familiarum principes atque duces eſſe poſſunt. *Feſtus in voce Familiæ.* Quod patresfamilias, quam domini familiæ potius appellantur ratione non caret. Gratius eſt enim nomen patris, quam domini *Tertul. in Apologet. Seneca* 6. *epiſt. Macrob.* 1. *Saturnal.* 11. *Martial.* 1. Epigr. 16 Ea familiæ ſuæ & caput & finis eſt. *l.* 195. *in fin. ff. de verb ſignific.*

17 Ita dicuntur παρὰ τὴν σποράν, id eſt, à ſatione. *l.* 23. *ff. de ſtatu.* quaſi σποράδην ſeu ſparſim concepti: vel à literis Latinis S. P. quaſi ſine patre. *Theoph.* §. ἃ δὲ τὶς ἐπινενόηκεν. quam poſtremam originem probat Cajus 4. §. 8. *in fin.* & Martianus *l.* 25. *in fin. ff. de captivis.* Utramque originem aſſumit Tribonianus §. 12. *Inſt. de nupt.* dum vult ſpurios dici ἀπὸ ὥρας, & παρὰ τὴν σποράν. Feſtus nothum appellat ſpurio patre natum. Σπορίς ὑὸς à Plutarcho joculari dicto appellatur. quaſi matris filius. Muliebrem enim naturam veteres ſpurium vocarunt 9. *Iſid.* 5. σπορίον Plutarch. *in problem.*

18 *l.* 3. *ff. de his qui ſunt ſui.* 19 Legitimum *Cajus* 4. §. 1. ſecundum præcepta legum *Inſt. de nupt.*

20 Id eſt, inter cives. Legitimæ enim nuptiæ ſunt, ſi Romanus Romanam ducat *Cajus* 4. §. 1.

21 Quid ſit connubium, vid. §. 3. 4. J. 22 Id eſt, pubes. Maſculus pubes eſſe debet, virgo viripotens *Inſt. de nupt. l.* 13. *ff. de ver. ſig. l.* 101. *ff. de cond. & dem. l.* 30. *ff. quando dies legati. l.* 5. §. 2. *ff. quib. ex cauſ. in poſſ.* nubilis ætatis *l.* 10. *ff. de cond. & demon.* major ann. 12. *l.* 4. *ff. de ritu.* ὡραῖος *ff. quib. ex cauſ. in poſſ.* nubilis ætatis *l.* 10. *ff. de cond. & demon.* major ann. 12. *l.* 4. *ff. de ritu.* ὡραῖος παρθένος. 2. *Eccl.* 2. 13. 23 Tria requiruntur in juſto matrimonio. Primum ut qui contrahunt ſint cives Rom. *T. cap. ibi, connubium*: ut ſint puberes *T. c. ibi, potens*: Tertio ut conſentiant ſi ſint ſui juris: vel parentes eorum, ſi in poteſtate *ut hic*: & *l.* 2. *ff. de ritu*: *Inſt. de nupt.* Quartum Cajus addidit, nuptias *d.* §. 1. quo vocabulo, ut opinor ritum ſolennem intelligit. vid. *l.* 24. *C. de nupt.*

24 Quidam ſcribunt, Connubium per unicum n. 25 Iſidor. 10. *Etym. ult.* addit æquales. eo ſenſu, Connubium eſſe, cum æquales nuptiis coëunt ut puta cives Rom. pari utique dignitate. Idem receptum aliquando fuit ab Athenienſibus apud quos lege Periclis pro notho habebatur qui natus non fuiſſet ex duobus Athenienſ. vid. Demoſth. in orat. κατὰ Νίκιας. 26 Boëtius *in Topicis.* Non omnibus erat connubium cum Romanis, nec erant nuptiæ jure contractæ, quæ non aut inter civem Romanum, civemque Romanam inibantur, aut cui princeps, populuſve civitatem vel connubium permiſiſſet. eo ſcil. modo in poteſtatem parentum liberi rediguntur. Hæc ille. ſic Hernicis permiſſum, Anagninis ademptum connubium *Livius lib.* 9. 27 Cum ancillis *l.* 3. *C. de inceſtis.* inter ſervos & liberos *Paul.* 2. *ſent.* 19. §. 3. quid ergo? contubernium fuit. *l.* 14. §. 3. *ff. de ritu.*

28 Eſt tamen inter ſervos cognatio, *Inſtit. de ſervili cognat. l.* 13. §. 5. *ff. de gradib.* & quidem talis, ut inter aſcendentes & deſcendentes impediantur nuptiæ. Servilis enim cognatio impedimento nuptiis eſt. §. 10. *Inſt. de nupt. l.* 8. *l.* 14. §. 2. *ff. de ritu.* Eſt igitur connubium inter ſervos? Non cives non eſſe, jureque civium non frui, nec eſſe in parentum ſuorum poteſtate ſervos eſſe *l.* 3. *C. de inceſtis*: & tamen quibus in negotiis ſummus pudor, ſummaque honeſtas eſſe debet (ut in nuptiis *d.* §. 2.) non parcimus his nominibus: ut ita ſit cognatio etiam inter ſervos, *d.* §. 5. *l.* 14. §. 2. 3. *ff. de ritu.* Sic conniventibus oculis ſervos dicimus habere bona propria, *l.* 4. §. 1. *ff. de inanumiſſionib.* & quaſi teſtamenta faeere. Plin. 8. *epiſt.* 16. Permitto ſervos quoque teſtamenta facere, eaque ut legitima cuſtodio. mandant, rogantque quod viſum eſt, pareo ocyus, res ſuas dividunt, donant, relinquunt, duntaxat intra domum. Nam ſervis reſpublica quædam & quaſi civitas, domus eſt.

29 *l.* 17. *C. de nuptiis.* 30 Cujacius legit quarto. 31 Locus eſt corruptus, quem ita Cujacius reſtituit, ſed tamen fratris aut ſororis filiam, neptemque eorum, quamvis eodem gradu ſit: amitam vel materteram, eamque uxorem quæ noverca vel privigna, vel nurus vel ſocrus noſtra fuit, ducere non poſſumus. Hæc ille. Fratris vel ſororis neptem (& ſic deinceps) duci non poſſe conſtat, etiamſi quarto gradu, §. 3. *Inſt. de nupt.* Multo minus filiam fratris, quæ eſt tertio gradu. Cajus 4. §. 3. Quid amitini, vel conſobrini inter ſe? jure veteri, hæ perſonæ jungi inter ſe non potuerunt. Cajus 4. §. 6. Poſſunt hodie, novis conſtitutionibus. §. 4. *Inſt. de nupt. l.* 19. *C. de nupt.* 32 Inceſti appellatio hic latiſſime extenditur. vid. *C. de inceſtis.* 33 Ut vulgo concepti ſpurii dicuntur. *tit.* 4 §. 2. *T.* ita ex inceſtis nuptiis nati. 34 Quod quid eſſet, dictum eſt. §. 3 & 4. *T. eod.*

35 Id eſt, patris conditionem. 36 Natus patre & matre civibus Romanis, civis eſt, *ut hic*: peregrino & cive Romana, vel ex cive Romano & peregrina, peregrinus eſt, id eſt, non eſt civis, *ut hic*, niſi per errorem nuptiæ contractæ doceantur. *tit.* 17. §. 4. J. *eod.* ex cive & Latina, Latinus fiebat lege Mensia §. 9. J. Adriani conſtitutione civis. *tit.* 3. §. 3. *in fin. T. eod.* ex libero & ancilla, ſervus eſt. *d.* §. 9. natus vulgo, matrem ſequitur. *l.* 1. *in fin. ff. ad munic.* ut & is qui illegitimo matrimonio, niſi lex ſpecialis aliud inducat. *l.* 24. *ff. de ſtatu.* Eſt hoc obſervandum, quod interpretes notant, Baſtardos patrum ſuorum nobilitate, eorumque privilegiis frui, ſed & nomine & inſignibus gentis & familiæ. *Guido Papæ q.* 580. *Papon.* 3. *Notar. 6. c. de legitimation de baſtards*: eoſque adipiſcendarum quoque dignitatum capaces. *l.* 3. §. 2. *ff. de decurion.* Ex duobus ingenuis natus patrem ſequitur, quod ad honores. *l.* 19. *ff. de ſtatu.* Ideoque natus ex patre Campano municeps erit Campanus. quæ regula vera eſt, niſi privilegio aliquo materna origine cenſeantur liberi. Tunc enim liberi maternæ originis municipes erunt, exempli gratia: Ilienſibus conceſſum eſt, ut qui

---

l. 1. §. 2. *ff. de jure fiſci: l.* 7 *ff. de captivis*: ideoque nedum hereditatis paternæ dominium retinebunt. *d. l.* 7. ſed & heredes poterunt inſtitui. *d. l.* 32. *in fin.* 37 Dixi §. 8. *T. eod.* 38 Mulier quæ libera vel concepit, vel utero libera partum geſtavit, vel libera peperit, liberum parit. vel ita, Cujus mater libera fuerit vel conceptionis vel partus vel intermedio tempore, liber naſcitur. *l.* 5. §. 2. *ff. de ſtatu*: *Paul.* 2. *ſent.* 24. §. 1. 2. 3. Cenſetur autem libera quæ manumitti debuit, nec eſt manumiſſa. *l.* 1. §. 1. *ff. de ſuis. Paul. ibid.* §. 4. Ad eundem modum conceptus ex concubinatu, natus in matrimonio, fit legitimus *Novell.* 7. Tentari poteſt, eum eſſe civem Romanum, qui patre cive conceptus eſt, licet patre poſtea peregrino naſcatur: & nobilem, qui tempore conceptionis, patrem nobilem habuerit, quantumvis poſtea pater nobilitatem amiſerit. 39 2. *Paul.* 21. 3. *C. Theod.* 13. & 5. *C.* 11. *de dotis promiſſione.* 40 Vide §. 2. *in princip. J. eod.* 2. *Cajus* 9. §. 4. 41 Vide *d.* §. 2. *in fin.* aut datur *l.* 2. *C. Theod. de inceſtis.* 42 Dotis dictio *l.* 3. *C. Theod. eodem.* ſolenniter fiebat *d. l.* 2. id eſt, ſolennibus verbis. Hodie qualiacunque verba ſufficiunt. *l.* 6. *C. de dotis promiſſ.* Doti dicere veteres dicebant, cujus forte loco Tribonianus hanc formulam uſurpavit, Doti promittere. vid. *l.* 79. *ff. de jure dot.* 43 Tres perſonæ tantum poterant doti dicere. 2. *Cajus* 9. §. 4. mulier nuptura, *ut hic*, procurator ſpecialis. J. *eod.* parens nupturæ. J. *eod.* Dotem vero promittere poterant omnes, cujuſcumque ſexus & conditionis. *l.* 41. *ff. de jure dot.* 44 Id eſt, conſtitutus. 45 *d. l.* 41. 46 *l.* 5. *ff. de jure dot.* 47 Per ſe vel per alium. *d. l. quinta* §. 1. & breviter non jus poteſtatis, ſed parentum nomen dotem profectitiam facit. *d. l.* 5. §. 1. 48 *d. l.* 5. §. 9. etiam matre. *d.* §. 9. 49 Nobilis eſt quæſtio, & à multis agitata. Ad quem dos profectitia (de adventitia dicam. §. 5. J.) mortua muliere revertatur. Paucis ita definio, dotem profectitiam morte mulieris ad ejus patrem reverti, *ut hic*: & *l.* 17. *ff. de Sc. Macedon. l.* 5. §. 13. *ff. de jure dotium.* ſive filiafamilias ſit. *l.* 4. *C. ſoluto*: ſive materfamilias ut Theodorus Græcus interpres adnotavit. ad *d. l.* 4. Hic difficiles occurrunt quæſtiones. Quid ſi non morte ſed divortio matrimonium diſſolvatur? ſi filiafamilias ſit, ad patrem revertitur: ad eam tamen recuperandam ſine conſenſu filia agere non poteſt. *l.* 34. *ff. ſoluto: l.* 14. *ff. ad l. Falcid. l.* 34. §. 6. *ff. de ſolutionib. l.* 2. *l.* 7. *in fin. C. hoc tit.* Si emancipata, uno caſu ad patrem revertitur. *l.* 7. *ff. de exhibitionib.* puta ſi ideo filia divertit ut maritum lucro dotis afficeret, patrem defraudaret. *l.* 5. *ff. de divort. l.* 59. *ff. ſoluto*: Quid ſi capta ab hoſtibus? perinde dicendum eſt ac ſi nupta deceſſiſſet. Ideoque dos ad patrem revertitur. *l.* 10. *ff. ſoluto.* Quid ſi mortua liberos reliquit? Bulgarus dotem ad patrem filiæ reverti exiſtimat. Martianus contra: cujus opinio communi interpretum ſententia defenſa eſt. *Accurſ. ad l.* 4. *C. ſoluto.* Num ex jure Romano? jure veteri non puto. hic enim dos profectitia ad patrem filiæ revertitur, quintis in ſingulos liberos relictis penes virum: ſi pater non ſit, apud maritum remanet. adde *l.* 6. *ff. de jure dot.* 9. *Eclog.* 1. *c.* 3. Scio tamen ſubtiliter quædam dici in contrariam ſententiam poſſe. quale eſt illud, Dotis repetitionem patri competere, mortua in matrimonio puella. *l.* 17. *ff. de Sc. Macedon.* ergo, à contrario, ſi non puella, id eſt non virgo mortua, ſed mater relictis liberis, dos ad ejus patrem non revertetur. Ad hæc, Innui poteſt ex *lege ult.* §. 1. *ff. ut legator.* vel unius filii ſuperſtitis nomine dotem apud maritum remanere, non ad patrem reverti. Colligunt etiam nonnulli ex *l.* 26. §. 2. *ff. de pactis dotalibus.* dotem pertinuiſſe prius ad liberos defuncti: ab his, ad maritum: niſi maritus ſuo juri in favorem patris defunctæ expreſſe renuntiaſſet. Sed præſtat Martini opinionem defendere liberorum favore. eoque magis quod uſu ſit recepta, *Accurſ. ad l.* 4. *C. ſolut. Bald. ad l. poſt dotem* 40. *ff. ſoluto: Ferrarienſ. in forma libelli qua uxor agit ad dotem* 33. *in verbo dicta domina num.* 1. adde *Antonium Fabrum* 1. *conjectur.* 16. 50 Nota de quintæ retentione. Sextæ retentionis fit mentio in §. 10. J. utraque abrogata *l. un.* §. 5. *verſ. Silicet ob liberos retentio C. de rei ux. act.*

51 Adventitia dos ea eſt quæ ab alio quam parente conſtituitur. *l.* 1. §. 13. *verſ. extraneum. C. de rei uxor. act.* 52 Id eſt, ſive ſint liberi, ſive non ſint. 53 Dixi *l.* 31. §. 2. *ff. de mort. cauſ.* 54 *l.* 2. §. 1. *ff. ſol.* 55 Actionem rei uxoriæ. ita emendat Cujac. 56 Imo intereſt. *d.* §. 1. 57 *l.* 57 *ff. ſol.* 58 Hic paragraphus abrogatur. Nam hodie res mobiles, ſe moventes, incorporales dotales, intra annum redduntur: res ſoli, illico, *l. un.* §. 7. *verſ. excellio autem dotis C. de rei ux. act.*

59 Hic paragraphus abrogatus eſt *l. un. C. de rei ux. act.* §. 5. 60 *d.* §. 5. *verſ. ſileat ob liberos retentio.* 61 *d.* §. 5. *verſ. quid enim opus eſt inducere ob mores retentionem.* 62 *d.* §. 5. *verſ. ſed nec ob impenſas.* 63 *d.* §. 5. *verſ. vel ex qua cauſa ob res donatas*: adde *l.* 1. §. 3. *ff. de dote prælegata.* 64 *d.* §. 5. *verſ. ſed nec retentio ob res amotas.* 65 Hodie non fit *d.* §. 5 *verſ. ſileat ob liberos retentio.* 66 Nota de ſextæ retentione. Retentionis quintæ fit mentio §. 4. *T. eod.* utræque retentiones abrogatæ ſunt *d.* §. 5. *verſ. ſileat ob liberos.* 67 Id eſt, non plus dimidia. nam ſex ſextæ faciunt integrum. 68 An compenſationes dotis cauſa ſint ſublatæ, dicam alibi. 69 Id eſt, quæ ſemel dos eſſe deſiit. 70 Id eſt, niſi matrimonium ſit redintegratum. Redintegrato matrimonio, dos tacite redintegratur. *l.* 64. *ff. de jure dot. l.* 19. *ff. ſoluto.* Tacite, inquam, quia ſemper hoc agi intelligitur, niſi aliud convenerit. *l.* 30. *ff. de jure dot.* id eſt, niſi dos ſit receptitia. *l.* 42. *in fin. ff. ſoluto.* Porro non dicitur redintegrari matrimonium, ſi poſt leve jurgium uxor rediit. Eſt enim aliud leve fribuſculum, aliud divortium. *l.* 31. *ff. de jure dot. l.* 32. §. 11. 12. *ff. donat. inter vir.* Si divortium non fuit, redintegrari non potuit. Vix eſt enim ut id redintegratum dicamus, quod diſſolutum non fuit.

71 Sextæ *Cujac.* 72 Octavæ *Cujacius.* 73 Adde *l.* 39. *l.* 47. *ff. ſoluto.* 74 An pars aliqua bonorum adulteræ, ejus marito hodie cedat, dixi ad *Novell.* 117. *cap.* 13. & ad *Novell.* 134. *c.* 10.

75 Quæ annua, bima, trima die, &c. *Cujac. hic.* Idem tamen 7. *obſ.* 20. legit, annua: & hac unica voce Juriſconſultum affectaſſe compendium orationis, ut in *l.* 30. §. 1. *ff. de legatis* 1. *ibi annua die dabuntur. l.* 1. §. 2. *ff. de dote prælegata, ibi, annua die dos præſtaretur. Suetonius in Auguſto ſub finem*, quibus ſolvendis annuum diem ſiniit, Dies annuus tres penſiones. 76 Id eſt, propter adulterium, §. 12. *T. eod.* 77 Id eſt, illico. 78 Quam adulterii ſcil. 79 Cujus magnum eſt commodum *l.* 1. §. 2. *ff. de dote præleg.* 80 *l.* 1. *ff. de impenſis.* 81 §. 15. *J. eod.* 82 §. 16 *J. eodem.* 83 §. 17. J. 84 Aut res quælibet *l.* 79. *ff. de verb. ſign.* 85 Id eſt, quibus non factis dos minueretur. *l.* 14. *ff. de impenſis.* 86 Ædificium ruens. vid. *d. l.* 1. §. 3. *l.* 4. *ff. de impenſis.*

Source : BIU Cujas

refecerit. §. 16. Utiles sunt, quibus non factis quidem deteriores non fuerit: factis autem fructuosior [1] dos effecta est: veluti si vineta & oliveta fecerit. §. 17. Voluptuosæ [2] sunt, quibus neque omissis deterior dos fieret: neque factis, fructuosior effecta est: quod evenit in viridariis [3], & pictoriis [4], similibusque [5] rebus.

1 Melior *d. l. 79. §. 1. l. 5. in fin. ff. de impensis.*

2 Ita appellantur *in l. 14. §. 2. ff. de impensis.* voluptariæ *l. 7. §. 9. 10. 11. ff. de impensis inter virum & uxorem. 2. Eclog. c. 79.*

3 Viridiaria, viridia, viridiaria, χλοηφόρα χώρια, dixi ad *l. 79. in fin. ff. de verb. sign.*

4 Picturis. picturæ *d. l. 79. in fin. ff.* ζωγραφίαι *Eclog. d. loco.* Cujacius emendat, tectoriis *6. obs. 37.*

5 Vid. *d. l. 79. in fin.*

TIT. VII.

DE JURE DONATIONUM INTER [6] VIRUM ET UXOREM.

§. 1. INter [7] virum & uxorem donatio non [8] valet, nisi [9] certis ex caussis: mortis [10] caussa, divortii [11] caussa, servi manumittendi [12] gratia. Hoc amplius principalibus [13] constitutionibus concessum est mulieri, in hoc donare viro suo, ut is ab Imperatore, lato clavo [14], vel equo [15] publico, similive [16] honore [17] honoretur. §. 2. Si maritus divortii caussa res moverit, rerum quoque amotarum actione tenebitur [18]. §. 3. Si maritus pro muliere se obligaverit [19]: vel in rem ejus impenderit [20]: divortio facto, eo nomine cavere [21] sibi solet stipulatione tribunitia [22].

§. 4. In potestate parentum sunt etiam ii liberi quorum caussa probata est, per errorem contracto matrimonio inter dispares [23] condignis personas. Nam seu civis Romanus Latinam, aut peregrinam [24], vel eam, quæ Dedititiorum numero est quasi per ignorantiam [25] uxorem duxerit: sive civis Romana per errorem peregrino, vel ei qui Dedititiorum numero est, aut etiam si Latino ex lege Ælia [26] Sentia nupta fuerit, caussa probata, civitas redditur tam liberis quam parentibus, præter eos qui Dedititiorum numero sunt, & ex eo fiunt in potestate parentum liberi.

5 Vid. *d. l. 79. in fin.*

6 Vid. *24. ff. 1. Paul. 2. sent. 23.*

7 Nota regulam.

8 Ne mutuo amore spolientur. Vid. *l. 1. in fin. l. 2. l. 3. in pr. & §. 10. ff. eod.*

9 Exceptio regulæ superioris.

10 Id est, cum mors insequetur. *l. 9. §. 2. l. 11. §. 1. ff. eod.* Mortis causa donatio fit impendente metu mortis. Mors impendet quidem omnibus, eaque semper certa est, etiamsi incertum diem habeat *l. 68. in fin. ff. de leg. 1. l. 1. §. 2. ff. de condit. & demonst.* Metum tamen hic, instantem intellige *l. 6. ff. de mort. caus.* Instat autem non tantum infirmo, sed peregrinaturo, navigaturo, militi. *Paul. 2 sent 24. §. 1.* iter facturo per insidiosa loca, seni *l. 3. l. 4. l. 5. ff. de mort. causa.* Id genus donationis morte donatoris convalescit. *Paul. d. loco §. ult.* Morte donatarii, res redit ad eum qui donavit. *Paul. d. loco §. 5.* Est autem hoc genus donationis permissum, quia in id tempus excurrit, quo qui donat & cui donatum est, vir & uxor esse desinunt. *l. 10. ff. eod.* adde *l. 22. C. de donat. int. vir.*

11 Vid. *l. 60. in fin. l. 61. ff. eod.*

12 Cur ita? Favore libertatis id receptum est, vel potius, quod nemo hujusmodi re donata fiat locupletior. *Paul. d. loco §. 2.* adde *l. 7. § 8. §. ult. l. 8. l. 9 ff eod.*

13 Id est, constitutione Antonini. *l. 41. & 42 ff. eod.*

14 *d. l. 42.*

15 Id est, ut equestris conditionis fieret. *d. l. 42.*

16 Idem dicendum est de rebus donatis sepulturæ caussa. *l. 5. § 8. 9. 10. 11 ff eod.* ad oblationem Dei. *d. l. 5. §. 12.* ad processus. *d. l. 41.*

17 *d. l. 41. 42. l. 45. ff. de negotiis: l. 11 ff de muneribus.*

18 Actio rerum amotarum datur etiam in maritum. *l. 6. §. 2 ff. rer. amot.*

19 Vid. *l. 2. ff. de negotiis: l. 28 ff. soluto.*

20 *l. 7. in fin ff soluto: & tit ff. de impensis.*

21 *l. 25. in fin. l. 55 ff. soluto.*

22 Stipulatio Tribunitia quæ ex Jurisdictione Tribunorum venit: ut Prætoria, à Prætore: ædilitia ab ædilibus.

23 Disparis condicionis. *Cujacius.*

24 Dixi ad *tit. 5. §. 8. ff. eod.*

25 Ignorantia, errorem in nuptiis commissum excusat, facit *l. 57. §. 1 ff. de ritu: l. 22. in fin ff soluto. Novel. 12. c. 1 in fin*

26 Adde *tit. 3. §. 3. ff. eod.*

27 Vid. *l. 1. ff. 7.*

28 Vid. *l. 1. ff. eod. 8. C. 48. Instit. eod. in princip. Cajum 5.*

29 Vid. *§. 3. J. eod.*

30 Vid. *§. 4. & 5. J. eod.*

31 *d. §. 4. & 5. J. eod.*

32 *l. 2. ff. eod. § 1. Inst. eod.*

33 *§. 2. ff. eod. §. 5. J. eod. l. 2. in fin. C. eod.*

34 *l. 1. in fin. ff. eod. d. §. 1 Inst. J. eod.*

35 Hodie ex indulgentia principis. *d. l. 1.*

36 *§. 2. ff. eod.* id est, magistratus imperio. *l. 2. ff. eod. §. 1. Inst. eod.*

37 Id est, qui fui juris non sunt, sed in potestate patris positi. *d. l. 2. vers. imperio.* & breviter, Qui patrem habebat, adoptabatur, qui non habebat, adrogabatur. *Cajus 5. §. 2.*

38 Quia fiebat apud populum. Nullibi autem populus Romanus extra Romam quærendus erat. Fiebatque Romæ curiatis comitiis. *5. Gel. 19.*

39 Quia in provinciis erant præsides.

40 Nec arrogantur. ita legendum est ex *5. Gel. 15.* Caussa illa erat, quod nulla cum fœminis comitiorum communio esset. Fiebat autem adrogatio in comitiis. *Gel. d. loco.* & tamen principis rescripto adrogari possunt. *l. 21. ff. eod.*

41 *l. 17. l. 18. l. 20. §. 1. ff. eod.*

42 Quia tutoribus in pupillos tantam esse authoritatem fas non erat, ut caput liberorum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subjicerent. *20. Gel. 19.*

43 *l. 2. §. 5. l. 40. in fin. ff. eod. § 9. Inst. eod. 1. Cajus 5. §. 4.*

44 *l. 30. ff. eod.* Cœlebs est qui uxorem non habet.

45 *l. 37 ff eod. §. 7. Instit. eod.*

46 *l. 40. ff. eod. §. 11, Inst. eod. 1. Cajus 5. § ult.*

47 *§. 10. Inst. eod. l. 5. C. eod.*

TIT. VIII.

DE ADOPTIONIBUS [27].

§. 1. NOn [28] tantum naturales liberi in potestate parentum sunt, sed etiam adoptivi. § 2. Adoptio fit aut per populum [29], aut per Prætorem [30], vel Præsidem [31] provinciæ. Illa adoptio quæ per populum fit, specialiter arrogatio dicitur [32]. §. 3. Per populum [33], qui sui [34] juris sunt [35]. Per Prætorem [36] autem, filii familiæ [37] à parentibus dantur in adoptionem

§. 4. Arrogatio Romæ [38] tantum fit: adoptio autem, etiam [39] in provincia apud Præsidem. §. 5. Per Prætorem vel Præsidem provinciæ adoptari tam masculi quam fœminæ, & tam puberes quam impuberes possunt. Per populum vero Romanum, fœminæ quidem non arrogant [40]. Pupilli [41] antea quidem non [42] poterant arrogari: nunc autem possunt ex constitutione Divi Antonini. §. 6. Hi qui generare non possunt, velut spado [43], utroque modo possunt adoptare. Idem juris est in cœlibe [44]. §. 7. Item is [45] qui filium non habet, in locum nepotis adoptare potest. § 8. Si paterfamiliæ arrogandum se dederit, liberi [46] quoque ejus quasi nepotes, in potestate fiunt arrogatoris. §. 9. Fœminæ [47] vero neutro modo possunt [48] adoptare, quoniam [49] nec naturales liberos in potestate habent.

27 Adde *l. 60. in fin. l. 61. ff. eod.* adde *l. 22. C. de donat. int. vir.*

28 Tantum naturales liberi in potestate parentum sunt, sed etiam adoptivi. *§. 2. Inst. de adopt.* Adoptio fit aut per populum, aut per Prætorem, vel Præsidem provinciæ. *§. 3. Inst. eod.* Per populum, qui sui juris sunt. *§. 4. Inst. eod.* Per populum vero Romanum, fœminæ quidem non arrogant. *§. 5. Inst. eod.* Pupilli antea quidem non poterant arrogari: nunc autem possunt ex constitutione Divi Antonini. *§. 6. Inst. eod.* Hi qui generare non possunt, velut spado, utroque modo possunt adoptare. Idem juris est in cœlibe. *§. 7. Inst. eod.* Item is qui filium non habet, in locum nepotis adoptare potest. *§. 8. Inst. eod.* Si paterfamiliæ arrogandum se dederit, liberi quoque ejus quasi nepotes, in potestate fiunt arrogatoris. *§. 9. Inst. eod.* Fœminæ vero neutro modo possunt adoptare, quoniam nec naturales liberos in potestate habent. *§. 10. Inst. eod.*

29 Vid. *l. 1. ff. 2. Gel. 4. Cic. 3. Orat. de Orat.* Populus Romanus in curiis comitiis. *

1 Hanc vocem delendam putat Cujacius, cum hic agatur de pubere, non de pupilla.
2 *l.17.ff. de tutelis. l.11. l.40. ff. de excusat. tut.*
3 Et ad res alias *d. l.17. l.11. l.40.*
4 *d. l.17.*
5 Adde *l. 15. ff. de tutelis. l.10. ff. de tut. dat.*
6 *l.9. §. de tutorib. dat.*
7 *l. 11. ff. de tut. dat.*
8 Hanc particulam Cujacius expungit.
9 *l.14. §.4. ff. de tutelis.*
10 *d. l.11. §.1.*
11 Dixi ad leges XII. tabul. lib. 2. adde §.27. J. *eod.*
12 Vid. *l.1. C. de in litem dando.*
13 Prætorius §. *ult. Inst. de auct. tut.* Hodie tutorem habenti, tutor non datur: sed curator.
14 *l. 1. ff. de admin. tut.*
15 Vid. *ff. C. Inst. de auct. tutor.* vide *Cujac. 7. obs. 11.*
16 Hodie id immutatum, vide *l. ult. C. de auctor. præst.*
17 Qui testamento dati *Cujac.*
18 *d. l. ult.* adde *l.4. l.5. l.7. §.1. ff. de auctor. tut.*
19 §.4. §. *eodem.*
20 *Inst. quib. mod. tut.*
21 Veteres *Instit. quib. mod. tut.*
22 Proculiani: quorum sententia probatur à Justiniano *l. ult. C. quando tutor. vel curat. esse desin.*
23 Et ita tres Jurisconsulti inter se dissentiunt. Cassiani, Proculiani & Prisci. sic alibi Gallus. Labeo & Tubero. *l.32. §.1. ff. de auro.*
24 Anno XII. sc. hunc locum ita censeo perficiendum. *Inst. de loco & d. l. ult.* nisi malis dicere fœminas excusari à tutelis.
25 *l. Cas. 8. l. Instit. 23. 5. C. 70. 27. ff. 10.*
26 Dantur etiam testamento, postea confirmandi à præside. §.1. *Inst. eod.*
27 *l.1 ff. de curat.*
28 Qui neque tempus, neque finem expensarum habent. *d. l. 1.*
29 Utitur Jurisconsultus argumento à privatione ducto. ut & alibi; Nemo cogitur reddere quod non habet. *l.22. §.3. ff. ad Treb.* Non repudiat, qui negat nuptam. *Nov. 74. c.5.* Non latitat, qui sibi non est idoneus defensor. *l.5 ff. de reb. auct.* Servus capite minui non potest, qui nullum caput habet. *l.5. in fin. ff. de cap. min.* 30 Imo, aliqua *Instit. de servili cognat.* 31 *l.2. ff. eod.* 32 Hæc epigraphe convenit melius titulo sequenti.
33 Dion. 54. refert, legem Juliam τοῖς τε ἀγάμοις καὶ τοῖς ἀπάιδοις graves pœnas irrogasse. Intelligit autem id pœnæ genus quo cœlebs vetatur quidquam extranei testamento capere, nisi intra centum dies nuptias contraxerit. *tit.17. §.1. J. eod. 1. Sozom. 9. l.35. l.12. ff. de vulgari:* Tertullianus *libro de Monogamia.* Aliud est ũ apud Christum, legibus Juliis agi credunt & existimant cœlibes & orbes ex testamento Dei solidum capere non posse. Tacit. 3. *Annal.* Relatum de moderanda Papia Popœa, quam senior Augustus posit Julias rogatas incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat, &c. ad has pœnas respexit Plutarch. lib. περὶ φιλοσοργίας, ῥωμαίων πολλοὶ, inquit, γαμοῦσι καὶ γεννῶζ, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομῆν δύνωντ. Author Panegyrici Maximo & Constantino dictati leges Julias ita commendat. Leges, inquam, quæ mulcta cœlibes notarunt, parentes præmiis honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta Reipublicæ, quia seminarium juventutis & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt. 34 Orbus semissis capiendi capax erat, non solidi *l.6. ff. de vulgari: l.42. ff. de legat. 2. l.16. §.15. ff. ad Treb. l.13. in fin. ff. de jure fisci.* hinc illæ instituendi leges in tempus capiendæ hereditatis. *l.62. ff. de hered. instit.* ex parte quam quis per leges capere possit. *l.78. in fin. ff. de hered. instit.* Et ita melior orbi quam cœlibis conditio, quia maritus orbus, saltem dimidium capit: cœlebs nihil. 35 Solitarius hic dicitur, qui unicum & solum filium habet μόνου τηλύγαλον ὄντα μοναχὸν, ut Aquila loquitur: quasi medius inter orbum & cœlibem, & multorum liberorum parentem. Priorum pœnas ut non patitur, ita posteriorum præmiis non fruitur. 36 Quæ & Papia. *l.44. ff. de ritu. l.28. C. de nupt.* 37 *l.16. l.31. l.32. l.34. in fin. l.44. ff. de ritu.* Id hodie senatoribus remissum est. *Novell. 78. c.3.* 38 *l.23. ff. de ritu. l.28. C. de nupt. l.7. C. de incestis.* 39 *d. l.7. l.42. §.1. ff. de ritu.*
40 *l41. l.43. ff. de ritu. l.7. in fin. C. de incest.* 41 *d. l.43. §.6.7.8.* 42 *d. l.43. §.12.13.*
43 *d. l.13. §.10.11.* 44 *d. l.44. ff. de ritu.* 45 Qui ad leges Julias scripsit. 46 *l.16. l.43. §.10. ff. de ritu.* 47 Orbis, cœlibibus & solitariis injectæ. 48 Quid maritis? triennii videtur fuisse ex lege Julia *Sueton.* anni, lege Papia. Nam ipse Augustus, apud Dionem 56. dicitur iis qui cœlibes essent primum dedisse triennium, deinde biennium (lege Julia ut est credibile) tum annum, lege Papia. Sed hoc tempus curebat à lege lata. An à die divortii vel mortis ejus temporis esset vacatio, incertum forte, quoniam de fœminis Ulpianus hic tantum loquitur: in quas, leges quam in viros mitiores fuere semper. vide *Cujac. 6. obs. 37.* 49 Hoc est, ut interim etiam si cœlibem vitam agant, capere ex alterius testamento possint. Lex enim Julia vetat cœlibes quidquam testamento extranei capere. *l.11. ff. de vulgari. l.35. ff. de mort. caus.* 50 Triennii ita legendum est. nam Augustus triennium constituit, teste Suetonio. 51 Id est, in honorem matrimonii. 52 *l.18. ff. de auro:* adde *l.6. ff. de vulgari. l.42. ff. de legat. 2.* respexit huc orator vetus: Placet ergo, ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas uxoribus, quartas meretricibus dari? Porro, decimaria ea lex sublata. *l.2. C. de infirm. pœnis cœlib.* 53 Aliæ decimæ erant, quæ nomine matrimonii, aliæ quæ propter singulos liberos percipiebantur. 54 Tres. *tit. prox. J.*
55 Nam defuncti ante nominis susceptionem, pro non susceptis habentur. 56 *tit. prox. J.* Nominalia intelligit, quorum meminit Tertullianus *in libro de idololatria*, seu diem novum ac lustricum, quo infantes lustrabant, cisque imponebant nomina. *Macrob. 1. Saturnal. 16. Festus in voce lustrici dies*, ubi vide *Josephum Scaliger: Plutarch. in quæstionibus.* Suidas tamen refert nomen imponi solitum τῇ δεκάτῃ deferebant autem infantulos περὶ τὴν ἰσίαν τρίχωσιν κύκλῳ. *Joseph. Scaliger d. loco.*

TIT. XII.
DE CURATORIBUS 25.

§. 1. CUratores aut legitimi sunt, id est, qui ex lege duodecim Tabularum dantur: aut honorarii 26, id est, qui à Prætore constituuntur. §. 2. Lex 27 duodecim Tabularum furiosum, itemque prodigum cui bonis interdictum est, in curatione jubet esse agnatorum. §. 3. A Prætore constituitur curator, quem ipse Prætor voluerit, libertinis, prodigis, itemque ingenuis, qui ex testamento parentis heredes facti, male dissipant 28 bona: his enim ex lege curator dari non poterat: cum ingenuus quidem non ab intestato, sed ex testamento heres factus sit patri: libertinus autem nullo modo patri heres fieri possit, qui nec 29 patrem habuisse videtur, cum servilis cognatio nulla 30 sit. §. 4. Præterea dat curatorem ei etiam, qui nuper pubes factus, idonee negotia sua tueri 31 non potest.

TIT. XIII.
DE 32 COELIBE 33, ORBO 34, ET SOLITARIO 35 PATRE.

§. 1. LEge Julia 36 prohibentur uxores ducere, senatores 37 quidem liberique eorum, libertinas 38, & quæ ipsæ, quarumve pater materve artem ludicram 39 fecerit: item corpore 40 quæstum facientem. §. 2. Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam 41, à lenone, lenave manumissam, & in adulterio 42 deprehensam, & judicio publico damnatam 43, & quæ artem ludicram 44 fecerit: adjicit Mauricianus 45, & à senatu 46 damnatam.

TIT. XIV.
DE POENA LEGIS JULIÆ 47.

FOeminis 48 lex Julia à morte viri anni tribuit vacationem 49. à divortio sex mensium: lex autem Papia à morte viri, biennii 50: a repudio, anni & sex mensium.

TIT. XV.
DE DECIMIS.

VIr & uxor inter se matrimonii nomine 51 decimam capere possunt 52. Quod si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonii nomine capiunt, totidem 53 decimas pro numero liberorum accipiunt. Item communis filius, filiave, post nonum diem amissus, amissave, unam decimam adjicit. duo 54 autem post 55 nonum 56 diem amissi, duas decimas adjiciunt. Præter decimam, etiam usumfructum tertiæ partis bonorum ejus capere possunt: & quotcunque liberos habuerint, ejusdem partis proprietatem. Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem potest legatam sibi.

TIT. XVI.
DE SOLIDI 57 CAPACITATE INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. ALiquando vir & uxor inter se solidum capere possunt: velut si uterque, vel alteruter eorum nondum ejus ætatis sit, quæ quidem liberos exigit 58: id est, si vir minor annorum viginti quinque sit, aut uxor annorum viginti minor. item si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excesserint, id est, vir sexaginta ann. uxor quinquaginta. item si cognati inter se coierunt usque ad sextum 59 gradum: aut si vir absit, & donec 60 abesset, intra annum postquam abesse desierit, libera inter eos testamenti factio est. Si jus 61 liberorum à principe 62 impetraverint: aut si filium filiamve communem habeant: aut quatuordecim ann. filium, vel filiam duodecim amiserint, vel si duos trimos, vel si tres 63 post nonum diem amiserint, ut intra annum 64 tamen & sex menses. Etiam unus cujuscunque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstat. Item si post mortem viri intra 65 decem menses uxor ex eo peperit, solidum ex bonis ejus capit. §. 2. Aliquando nihil 66 inter se capiunt, id est, si contra legem Juliam, Papiamque Popeam contraxerint matrimonium: verbi gratia, si famosam quis uxorem duxerit, aut libertinam senator. §. 3. Qui intra sexagesimum, vel quæ intra quinquagesimum annum neutri 67 legi paruerit, licet ipsis legibus post hanc ætatem liberatus esset, perpetuis tamen pœnis tenebitur, ex senatusconsulto 68 Perniciano. Sed Claudiano senatusconsulto major sexagenario 69, si minorem quinquagenaria duxerit, perinde habetur, ac si minor sexaginta annorum duxisset uxorem. Quod si major quinquagenaria minori sexagenario nupserit, impar 70 matrimonium appellatur: & senatusconsulto Calvitiano 71 jubetur non proficere ad capiendas hereditates & legatas dotes. Itaque mortua muliere, dos caduca 72 erit.

TIT. XVII.
DE CADUCIS 73.

§. 1. QUod quis sibi testamento relictum, ita ut jure civili capere possit, aliqua ex causa non ceperit, caducum appellatur, veluti 74 cecidit abeo: verbi gratia, si cœlibi 75, vel Latino 76 Juniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cœlebs legi paruerit 77, vel Latinus jus Quiritium consequutus sit: aut si ex parte scriptus 78, vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peræger 79 factus sit. §. 2. Hodie 80 ex constitutione Imperatoris Antonini, omnia caduca fisco vindicantur 81 sed servato 82 jure antiquo liberis & parentibus. §. 3. Caduca 83 cum suo onere fiunt: ideoque libertates & legata fideicommissa ab eo data, ex cujus persona hereditas caduca facta est, salva sunt: scilicet 84 & legata, & fideicommissa cum suo onere fiunt caduca.

TIT. XVIII.
QUI HABEANT JUS ANTIQUUM IN CADUCIS.

ITem liberis 85 & parentibus 86 testatores usque ad tertium gradum lex Papia jus antiquum dedit: ut heredibus illis institutis, quod quis ex eo testamento non capit, ad hos pertineat, aut totum, aut ex parte, prout pertinere possit.

TIT. XIX.
DE DOMINIIS 87 ET ADQUISITIONIBUS RERUM.

§. 1. OMnes res aut mancipi sunt 88, aut nec mancipi. Mancipi 89 res sunt prædia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus: quam urbana, qualis domus. Item jura prædiorum rusticorum: velut via, iter, actus & aquæductus. Item servi & quadrupedes, quæ dorso collove domantur, velut boves, muli, equi, asini: cæteræ res necmancipi sunt. Elephanti 90 & cameli, quamvis collo dorsove domentur, necmancipi sunt: quoniam bestiarum numero sunt. § 2. Singularum rerum dominia nobis adquiruntur, mancipatione 91, traditione 92, usucapione 93, in jure cessione 94, adjudicatione 95, lege 96. §. 3. Mancipatio propria species alienationis est 97, & 98 rerum mancipi 99: eaque fit certis 100 verbis, libripende 101, & quinque testibus præsentibus.

§. 4. Mancipatio locum habet inter cives Romanos, & Latinos Colonarios 102 Latinosque Junianos, eosque peregrinos, quibus 103 commercium datum est. §. 5. Commercium est emendi 104 vendendique invicem jus. § 6. Res mobiles non nisi præsentes mancipari possunt, & non plures quam quæ manu capi possunt. Immobiles autem, etiam plures simul, & quæ diversis iocis sunt, mancipari possunt. §. 7. Traditio 105, proprie 106 est alienatio rerum 107. Nec mancipi rerum dominia, ipsa 108 traditione deprehendimus: scilicet, si ex justa causa traditæ sunt nobis. §. 8. Usucapione 109 dominia adipiscimur, tam mancipi rerum, quam nec mancipi. Usucapio 110 est autem dominii adeptio 111, per continuationem possessionis anni, vel biennii: rerum mobilium anni, immobilium biennii.

§. 9. In

57 *l.6 ff. de vulgari* dixi §. *in epigraphe, titul.* 13.
58 Huc refer dictum locum Tertulliani *cap. 4. Apologet.* Nonne vanissimæ leges Papiæ, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Juliæ matrimonium contrahi?
59 Vid. *Institut. de success. cognat. in fin.*
60 Cujacius legit, *donec abest intra.* Cujac. *hic.*
61 Isidor. 5. Etym. 24. Jus liberorum est conjugum sine liberis, invicem pro loco pignorum, hereditatis alterna conscriptio. eamque definitionem confirmat lex 9. *C. Theodos. de infirmand.* his quæ sub Tyrannis, ibi, valeat impetratio juris communium liberorum. quod jus hodie omnibus datum est. *C. de jure liberorum.* Jus illud liberorum his negabatur, quorum anni simul ducti & computati centum transiisse dicerentur. *Augustin. 3. contra Julian. de jure trium liberorum.* vide *Duarenum 1. disput. 40.*
62 *Plinius 2. epist. & lib. 10. Dion. 55.*
63 Vid. *tit. prox. §. eod.*
64 Anni & sex menses, bis novem menses. Novem menses, justum tempus pariendi.
65 *l. 29. ff. de liberis.*
66 Id abrogatum *l.1. l.2. C. de infirmandis pœnis cœlibatus.*
67 l. Juliæ & Papiæ. hæc, de procreandis liberis: illa, de matrimonio contrahendo.
68 Senatusconsultum Perniciannum.
69 Lege Julia, si major sexagenario, aut major quinquagenaria nuptias contraxissent, jus ab extraneo testamento capiendi amittebant: quasi operam matrimonio dare non possent. *l.15. §.2. ff. de adoptionibus.* Lactantius 1. Quid ergo est quare apud Poëtas falacissimus Jupiter desierit liberos tollere? Utrum sexagenarius factus est & illi lex Papia fibulam imposuit? an impetravit jus trium liberorum? & Apuleio 2. *Apologet.* in judicio objectum, quod Pudentilla ei anno ætatis 60. ad libidinem nupsisset. Hodie major sexagenario minorem quinquagenaria ducere potest. *l.27. C. de nupt. l. 12. C. de legitim. heredibus.*

Nam auctore Aristotele 5. περὶ ζώων ἱστορίας, vir usque ad 70. fœmina usque ad 50. gignit. *l.21. ff. de act. empt.* quod & Senatusconsulto Claudiano comprehensum fuisse, hic constat. adde Suetonium in Claudio *c.23.* 70 Impar matrimonium. 71 Lege, Claudiano, ut §. 72 Dos caduca, *l.38. §.1. ff. de ritu.* 73 *6. Cod. 50.* 74 Caduca sunt, quæ jure relicta capaci, aliqua ex causa post mortem testatoris ab eo cadunt in fiscum. Capaci dixi. nam quæ incapaci relinquuntur pro non scriptis habentur. 75 1. Sozomen. 9. 76 *Tit. 11. §.16. Tit. 20. §.18. Tit. 22. §.3. J. eod.* 77 Id est, nuptias non fecerit. 78 Recte id adjectum est. nam ex parte scriptus, etiam clausis tabulis testamenti, adire hereditatem potest: quatenus lex Papia jus tantum adcrescendi aufert coheredibus vel legatariis. 79 Id est, peregrinus. 80 Cujacius hunc §. ita restituit, Omnia caduca fisco vindicantur, sed servato jure aliquo liberis & parentibus. Hodie ex constitutione imperatoris Antonini caduca cum suo onere fiunt. 81 Hodie caducariæ leges abrogatæ. *C. de caduc. tol.* 82 Vide *tit. 18. J. eod.* 83 Initium hujus §. emendatum est §. superiore. 84 Sed & legata, &c. 85 *tit. 1. §.21. tit 17. §.2. §. eod. tit. 25. §.17.* 86 *2. Inst. 1.* 87 *41. ff. 1.*
88 Tollitur differentia rerum mancipi & nec mancipi. *tit. C. de usuc. transfor.* 89 Mancipium est, quicquid capi communiter ac domari solet, ut homo, equus, ovis. Bestiæ mancipia sunt, cum primum domari incipiunt *Isidor.* 90 Adde *l.2. in fin ff. ad l. Aquil.* 91 §.3 4.5 & 6. J. 92 §.7 J. 93 §.8 J. 94 §.9.10.11.12.13.14. & 15. J. *eod.* 95 §.16 J. 96 §.17 J. 97 Ejusque similitudo. 1. *Ori. 6. §.3.* unde imaginaria venditio dicitur, *Instit. de testam. ordin.* imaginaria causa *l.3. ff. de capit. minut.* 98 Hæc particula dispungenda. 99 Hac solennitate utebantur in emancipationibus. *d.l.3. d.§.3.* in testamentis, *Instit. de testam. ordin.* in solutionibus, *Cicero 2. de legibus.* & breviter Boëtius, quamcunque rem lege XII. tabularum, aliter quam per hanc sollennitatem non potuisse alienari, testatur: adde Contium 1. *disput. 2.* unde mancipatio inter actus legitimos refertur. *l 77 ff. de regulis jur.* 100 Hæc solennitas fuit verborum. Qui mancipium accipiebat, æs tenens ita dicebat, *Hunc ego hominem ex jure Quiritum meum esse ajo: isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra.* deinde ære percutiebat libram idque ei dabat, à quo mancipium accipiebat.
101 *Institut. de testament. ordinand.* Libripens libram æneam tenebat. 102 Latini libertini ad similitudinem antiquæ Latinitatis (quæ in colonias missa est) videtur esse introducta. *l. un. C. de Latina libert. in prin.* 103 Peregrinis datur jus commercii *l. 15. ff. de interdictis & releg.*
104 Commercium, jus vendendi, emendi, permutandi *l.5. ff. de justitia.* Patet tamen interdum latius id vocabulum. *l.1. & toto titulo C. de commerciis.* 105 *l.20. C. de pact.* 106 Propria. *Cujac.*
107 Rerum nec mancipi, nec mancipi rerum, &c. *Cujac. hic.* 108 *d. l.20.* 109 *d. l.20.*
110 Dicitur etiam usufcapio, ut & pignoriscapio. *7. Gell. 10.* 111 Ita legit Isidorus *5. c.25.* adjectio *l.3. ff. de usurpationibus.*

Source : BIU Cujas

§. 9. In jure cessio quoque communis alienatio est, & mancipi rerum, & nec mancipi, quæ fit per tres [1] personas, in jure cedentes, vindicantes, addicentes. §. 10. In jure cedit dominus, vindicat is, cui cedit, addicit [2] Prætor. §. 11. In jure cedi res etiam incorporales possunt, velut ususfructus [3], & hereditas [4], & tutela [5] legitima, & libertas [6]. §. 12. Hereditas in jure ceditur, vel antequam [7] adeatur, vel posteaquam adita fuerit. §. 13. Antequam adeatur, in jure cedi potest legitimo ab herede: posteaquam adita est, tam à legitimo, quam ab eo qui testamento heres scriptus est. §. 14. Si antequam adeatur hereditas, in jure cessa sit, perinde heres sit cui cessa est, ac si ipse heres legitimus esset. Quod si posteaquam adita fuerit, in jure cessa sit: is [8] cui cessa est, permanet heres, & ob id creditoribus defuncti [9] manet obligatus: debita vero pereunt, id est, debitores defuncti liberantur. §. 15. Res autem [10] corporales, quoties singulæ in jure cessæ sunt, transeunt ad eum cui cessa [11] est hereditas. §. 16. Adjudicatione [12] dominia nanciscimur, per formulam [13] Familiæ erciscundæ [14], quæ locum habet inter coheredes: & per formulam Communi dividundo [15], cui locus est inter socios: & per formulam Finium regundorum [16], quæ est inter vicinos. Nam si judex uni ex heredibus aut sociis, aut vicinis rem aliquam adjudicaverit, statim illi adquiritur, sive mancipi, sive nec mancipi sit. §. 17. Lege nobis adquiritur, velut caducum [17] vel [18] ereptitium [19] ex lege Papia Popœa [20]: item legatum [21] ex lege XII. Tabularum, sive mancipi res sint, sive nec mancipi.

§. 18. Adquiritur autem nobis etiam per [22] eas personas, quas in potestate, manu, mancipiove habemus. Itaque si quidem (mancipio puta) acceperint, aut traditum [23] eis sit, vel stipulati fuerint [24], ad nos pertinet. §. 19. Item si heredes instituti [25] sint, legatumve [26] eis sit: & hereditatem jussu [27] nostro adeuntes nobis adquirunt, & legatum ad nos pertinet. §. 20. Si servus alterius in bonis [28], alterius ex jure Quiritum sit, ex omnibus caussis adquiret ei, cujus in bonis est. §. 21. Is quem bona fide possidemus, sive liber, sive alienus servus sit, nobis adquirit ex duabus caussis tantum, id est, quod ex re nostra, & quod ex operibus [29] suis adquirit: extra [30] has autem caussas, aut sibi adquirit, si liber sit: aut domino, si alienus servus sit. Eadem sunt & in eo servo, in quo tantum usumfructum habemus.

TIT. XX.

DE TESTAMENTIS [31].

§. 1. TEstamentum est mentis nostræ justa contestatio [32], in id solenniter factum, ut post mortem nostram valeat.

§. 2. Testamentorum genera fuerunt tria [33], unum quod calatis [34] Comitiis, alterum quod in procinctu [35], tertium quod per [36] æs [37] & libram appellatum est. Illis duobus testamentis abolitis, hodie solum in usu est, quod per æs & libram fit: id est, per mancipationem [38] imaginariam [39]: in quo testamento libripens adhibetur, & familiæ emptor, & non minus quam quinque [40] testes, cum [41] quibus testamenti factio est. §. 3. Qui in [42] potestate testatoris est, aut familiæ emptoris, testis ad [43] libræ pensa adhiberi non potest. quoniam familiæ mancipatio inter [44] testatorem & familiæ emptorem fit: & ob id domestici [45] testes adhibendi non sunt.

§. 4. Filio familiæ emente, pater [46] ejus testis esse non potest.

§. 5. Ex duobus fratribus [47] qui in eadem patris potestate sunt, alter familiæ emptor, alter testis esse non potest: quoniam quod unus ex his mancipium accipit, adquirit patri, cui filius suus testis esse non debet: pariter [48] & qui in potestate ejus est constitutus.

§. 6. Duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utrique, vel alter testis, alter libripens fieri possunt, alio [49] familiam emente: quoniam nihil [50] nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. §. 7. Mutus [51], surdus [52], furiosus [53], pupillus [54], fœmina [55], neque familiæ emptor [56], neque testis, libripensve fieri potest. §. 8. Latinus Junianus [57], & familiæ emptor, & testis, & libripens fieri potest: quoniam cum eo testamenti factio est [58]. §. 9. In testamento, quod per æs & libram fit, duæ [59] res aguntur, familiæ mancipatio, & nuncupatio testamenti. Nuncupatur [60] testamentum in hunc modum: Tabulas testamenti testator tenens ita dicit, *Hæc uti his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque vos, Quirites, testimonium præbitote* [61]. Quæ nuncupatio & testatio vocatur. §. 10. Filius familiæ [62] testamentum facere non potest: quoniam nihil suum habet, ut testari de eo possit. Sed Divus Augustus Marcus [63] constituit, ut filius familiæ miles [64] de eo peculio quod in castris adquisivit testamentum facere possit. §. 11. Qui de [65] statu suo incertus est (facito quod patre peregre mortuo, ignorat se sui juris esse) testamentum facere non [66] potest. §. 12. Impubes [67], licet sui juris sit, testamentum facere non potest: quoniam nondum plenum indicium animi habet.

§. 13. Mutus [68], surdus [69], furiosus [70], itemque prodigus [71] cui lege bonis interdictum [72] est, testamentum facere non possunt: mutus, quoniam [73] verba nuncupationis loqui non potest: surdus, quoniam [74] verba familiæ emptoris exaudire non potest: furiosus, quoniam [75] mentem non habet, ut testari de ea re possit: prodigus, quoniam [76] commercium illi interdictum [77] est, & ob id familiam mancipare non potest. §. 14. Latinus Junianus, item is qui Dedititiorum numero est, testamentum facere non potest. Latinus [78] quidem, quoniam nominatim lege Junia prohibitus est. is autem qui Dedititiorum [79] numero est, quoniam nec quasi civis Romanus testari potest, cum sit peregrinus [80]: nec quasi peregrinus, quoniam nullius certæ civitatis, sciens [81] ut adversus [82] leges civitatis suæ testetur. §. 15. Fœminæ post duodecimum annum ætatis testamenta facere possunt tutore auctore, donec in tutela sint. §. 16. Servus publicus [83] prætorisve, parte dimidia testamenti faciendi habet jus.

TIT. XXI.

QUEMADMODUM [84] HERES INSTITUI DEBEAT.

HEres iustitui recte potest his verbis [85], *Titius heres esto*, *Titius heres sit*, *Titium heredem esse jubeo*. Illa autem institutio, *Heredem instituo*, *Heredem facio*, plerisque improbata est [86].

TIT. XXII.

QUI HEREDES INSTITUI POSSUNT.

§. 1. HEredes institui possunt, qui testamenti factionem [87] cum testatore habent. §. 2. Dedititiorum numero heres institui non potest, quia peregrinus [88] est, cum quo testamenti factio non est. §. 3. [Latinus Junianus [89],] si quidem mortis testatoris tempore, vel intra [90] diem cretionis civis Romanus sit, heres esse potest: quod si Latinus manserit, lege Junia capere hereditatem prohibetur. Idem juris est in persona cœlibis [91] propter legem Juliam. §. 4. Incerta [92] persona heres institui non potest, veluti hoc modo: *Quisquis primus ad funus meum venerit, heres esto*: quoniam certum consilium debet esse testantis. §. 5. Nec [93] municipia, nec municipes heredes institui possunt [94]: quoniam incertum [95] corpus est, ut neque cernere universi, neque pro libito de herede cernere [96] possunt ut heredes fiant. Senatusconsulto [97] tamen concessum est, ut à libertis suis [98] heredes institui possint. Sed fideicommissa hereditas municipibus restitui potest [99]: idque hoc senatusconsulto [100] prospectum est. §. 6. Deos [101] heredes instituere non possumus præter eos, quos senatusconsulto, constitutionibus Principum instituere concessum est: sicuti Jovem Tarpejum [102], Apollinem Didymæum [103], sicuti Martem in Gallia [104], Minervam Meliensem [105], Herculem Gaditanum [106], Dianam Ephesiam [107], matrem deorum Cybelem [108], eam quæ Smyrnæ colitur, & Cœlestum [109] Salinensem Carthaginis. §. 7. Servos heredes instituere possumus nostros cum [110] libertate: alienos, sine libertate: communes, cum libertate, vel sine libertate [111]. §. 8. Eum servum qui tantum in bonis noster est, nec cum libertate heredem instituere possumus, quia Latinitatem consequitur: quod non proficit ad hereditatem capiendam [112]. §. 9. Alienos servos heredes instituere possumus: eos tamen, quorum cum dominis testamenti factionem habemus. §. 10. Communis servus cum libertate recte quidem heres instituitur, quasi proprius, pro parte nostra: sine libertate autem, quasi alienus, propter socii partem. §. 11. Proprius servus cum libertate heres institutus, si [113] quidem in eadem causa permanserit, ex testamento liber & heres fit, id est necessarius. §. 12. Quod si ab ipso testatore vivente manumissus, vel [114] alienatus sit: suo arbitrio, vel jussu emptoris hereditatem adire potest. Sed si sine libertate sit institutus, omnino non [115] constat institutio. §. 13. Alienus [116] servus heres institutus, si quidem in ea causa permanserit, jussu domini debet hereditatem adire. Quod si vivo testatore manumissus, aut alienatus à domino fuerit: aut suo arbitrio, aut jussu emptoris poterit adire hereditatem. §. 14. Sui [117] heredes instituendi sunt, vel

---

1 Cessio in jure, seu præsente Prætore ita fit. Is cui res ceditur, Rem tenens ita vindicat, *Hinc ego hominem ex jure Quiritum meum esse aio.* Ab his, Prætor interrogat cedentem, *An contra vindices*, vel A, F, A, id est, *Anne fiat author.* Est enim ita in notis apud Probum A, T, D, Q, C, V. id est, *Anne tu dicis qui contra vindicaveris?* Quo negante, aut tacente Prætor ei qui vindicasset rem addicebat, idque legis actio vocabatur. Formula addicendi talis esse potuit Q, N, H, E, H, P, E, V, A, id est, *Quando negas, hunc ego hominem præsenti & vindicanti addico.* Potuit etiam ita concipi Q, N, A, N, N, H, E, H, P, E, V, A. id est, *Quando negare ais, neque negas, hunc ego hominem petenti & vindicanti addico.* Hinc constat in rei vindicatione, non satis fuisse possessorem negare intentionem actoris, sed prærerea eum debuisse contra vindicare, argumen. §. 2. *Instit. de actionib. ibi, Possessor autem dominum ejus se esse dicat*: adde *Cont. 1. disput. 12.*

2 Tribus verbis omne officium prætoris continebatur, *Do*, *Dico*, *Addico*: Dabat judices, Jus dicebat, Addicebat, *ut hic.*

3 Ususfructus cessione finitur. *l.66. ff. de jure dot.*

4 Vide §. 12. J. *eodem.*

5 *tit. 11. §. 7. ff. eodem.*

6 Quæ & Cessicia. Fit autem vindicta: cedit libertatem dominus, servus vindicat: Prætor addicit. Verba domini si requiras, ea fuerunt: *Hunc hominem liberum esse volo*, *Festus in voce Manumitti*: Verba Prætoris, Φαμὲν τὸν παῖδα ἐλεύθερον καὶ πολίτην Ῥωμαῖον, Fragmentum indicis Latino-græci in Bibliotheca regia. Interdum etiam fiebat manumissio, sed & absente Prætore, præsente solo ejus lictore. *lege 23. ff. de manumiss. vindicta.* 7 Vide §. 13. & 14. J. *eod.* §. 15. J. *eod.*

8 Is à quo *Cujac. hic.* 9 Qui debitoris hereditatem adit, contrahit cum defuncti creditoribus. *l. 3. in fin. l. 4. quibus ex caus. in poss.* 10 Superius dixit de hereditate, hic de rebus corporalibus. ut hinc colligas, Hereditatem inter res corporales non adnumerari. Hereditas, juris nomen. *l. 119. l. 178. §. 1. ff. de verbor. signif.* incorporalis §. 2. *Inst. de rebus corporalibus.* 11 Cui cessæ sunt. Cujacius ita legit, pro, cessa est, hereditas. 12 §. *ult. Inst. de off. judicis. l. 11. in fin. ff. de jurisd. l. 21. §. 3. ff. de annuis.* 13 Nota formulam, id est, actionem. ut *tit. 25. §. 12. J. eod.* adjudicationis familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum. 14 §. 4. *Instit. de off. jud.* 15 §. 5. *Instit. de off. jud.* 16 §. 6. *Instit. de off. jud.* 17 Quid caducum, vide *tit. ff. eodem.* 18 Hanc particulam Hotomanus 3. *obs.* 32. expungit. 19 Ereptitium, quod quasi indigno aufertur, ut in *l. pen. ff. de jure fisci*: quadrans eripiatur, & in *l. 3. §. 5. ff. de sicariis*: hereditas eripietur. *Cujac. 6. observ. 37.* & fisco statim ipso jure vindicatur. *l 9. l. 18. l. ult. ff. de his quæ ut indignis.* Et recte Ulpianus eripiendi verbo potius usus est, quam auferendi, ut indicaret, quasi de manibus auferri, quod jam esset adquisitum. *l. 4. ff. ne quis eum*: vide *Contium 1. disputat. 12.* Sed tamen Hotomanus 3. *observ. 32.* legit receptitium. Quod quid sit, vide eundem dicto loco. 20 Ea lata est de caducis hereditatibus & legatis, ut Falcidia de modo legatorum. 21 *l. 47. in fin. ff. de peculio. l. 120. ff. de verb. signif.* 22 Vide *Instit. per quas personas cuique adqu.* 23 § 3 *Instit. per quas pers. cuique. lege* 10. §. 1. *ff. de adquir. rer.* 24 Vide *Institut. & ff. de stipulatione servorum.* 25 §. 3. *Instit. de heredibus instituendis.* 26 Dicto §. 3. *l. 39. §. 1. in fin. l. 86. §. 2. ff. de legatis 1.* 27 In hereditate, nihil mutatum: in legato mutatum, cum invito servus adquirat. *d. §. 3.*

28 Id est, Bonitarius. Theophilus *Inst. de libertis.* §. καὶ τῶν ἴδιον ὄν, ὡς ἔπου, φυσικὴ δεσποτεία καὶ δίννομος δεσποτεία. καὶ ἡ μὲν φυσικὴ λέγετ, in bonis: καὶ δεσπότης βονιτάριος, ἡ δὲ δίννομος λέγετ. Jure Quiritium, ex jure Quiritium. Hæc ille, adde *tit. §. 16. §. eod.* 29 Ex operis. ita tamen scriptum reperio in *lege 36. ff. de stip. serv.* 30 §. 4. *Instit. per quas pers. cuique.* 31 2. *Instit.* 10. adde 4. *Paul. sent. 4.* 32 6. *Gell. 12.* testatio *Instit. cod. μαρτυρία, Theophil. Inst. de testament. ordinand.* sententia *l. 1. ff. qui testament.* βόλησις 25. *Eclog. 1. c. 2.* 5. *Harmenop. 1.* 33 *Instit. cod.* §. 1. 15. *Gell. 27.*

34 Comitia calata, pro collegio pontificum habebantur: aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum alia Curiatis (quæ per lictorem Curiatim calari, id est, convocari moris erat) Centuriata per cornicinem. Calatis etiam sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant. Gellius 15. 27. Calata comitia his anno fieri solita scribit, pacis tempore: calata dici, quod populus ad ea vocetur. Est enim calari τὸ καλεῖν, *Theoph. d. loco.* Is autem qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edere jubet. Centuriata in campo Martio habebantur, non intra pomerium. Illud addendum est ex Lælio Fœlice, Curiata comitia fuisse, cum ex generibus omnium suffragium ferretur: Centuriata, cum ex censu & ætate. Tributa, cum ex regionibus & locis, 15. *Gell. 27. in fin.* Videtur tamen Festus *in Centuriata*, Centuriata & Curiata confundere. 35 Cum in prælium exituri essent. *Inst. cod.* §. 1: cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur. 15. *Gell. 27.* 36 Per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhibebatur. 15. *Gell 27.* 37 §. 1. *Instit. cod.* 38 Emancipationem 15. *Gell 27.* §. 1. *Instit. cod.* 39 Vid. *l. ult. C. de adopt.* 40 *tit. 19. §. 3. §. eod.* Hodie septem adhibendi §. 3. *Instit. eodem.* 41 §. 6. *Inst. eod.* 42 §. 9. *Inst. eod.* 43 Aut libripens. *ita legendum est.* 44 *l. 20. ff. qui test.* 45 Vid. *l. 24. ff. de testib. l. 3. C. de testib.* 46 §. 8. *Inst. eod.* 47 *d.* §. 8. 48 Pater. *Cujac.* 49 Duo fratres in alieno testamento testes esse possunt. *d.* §. 8. *in fin. l. 22. ff. qui testamenta.* 50 *d.* §. 8 *in fin. l. 17 ff. de testib.* 51 §. 6. *Inst. eod.* 52 *d.* §. 6. 53 *d.* §. 6 *l. 20.* §. 4 *ff. qui test.* 54 *d. l. 3.* §. 5. *l. 19. in fin. ff. de testib.* §. 6. *Inst. cod.* 55 Vid. *l. 20.* §. 6. *ff. qui test. l. 18. ff. de testib.* 56 Id est, heres. 57 De quo dictum est. *tit. 1.* §. 5. §. *eod.* & *tit. 3.* §. *eod. tit. 19.* §. 4. §. *eod.* 58 Et commercium habet. *d.* §. 4. 59 Quænam agantur in testamento, per æs & libram. 60 Formula nuncupationis testamentariæ, cui adde *l. 58. ff. de her. inst.* 61 Perhibetote. Apuleius 2. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote. 62 *l. 6. l. 16. l. 19 ff. qui testam.*

63 Superest Marcus *Instit. quib. non est permiss. facere.* 64 *l. 6. in fin. ff. de injusto. l. 22 ff. de testamento militis.* 65 *l. 14. in fin. l. 15. ff. qui testamenta.* 66 Vide *Novell. Leonis* 40. 67 §. 1. *Inst. quib. non est permiss. l. 5. ff. qui testamenta.* 68 *l. 6. in fin. l. 7. ff. eod.* §. 3. *Inst. quib. non est permiss.* 69 *d. l. 6. d. l. 7. l. 16. ff. eod.* 70 *l. 16.* §. 1. *l. 17. ff. eod.* 71 §. 2. *Inst. quib. non est permiss. fac.* vide tamen *Novell. Leonis* 39. 72 *l. 18. ff eodem.* 73 Mutus cur testari non possit.

74 Surdus testari non potest, & cur. 75 Cur furiosus testari non possit. 76 Quam ob causam prodigus testari non possit. 77 Formulas interdictionis vide apud Paulum 3. *sent. 4.* §. 7.

78 Latinus Junianus testari non potest. vide *C. de Latina libert.* 79 Deditii testari non possunt. *tit. 22.* §. 2. J. vide *tit. C. de dedit. libert.* 80 Peregrinus testamenti factionem non habet, *ut hic*: nisi accepto usu togæ. *l. 31. 32. ff. de jure fisci.* 81 Civis *Cujac. hic.*

82 Id est, Secundum. *Cujac. hic.* Sic titulo 28. J. *eodem.* bonorum possessio adversus tabulas quæ juxta tabulas *tit. 23.* eandem esse significationem verbi, *Adversus* in *lege 5. ff. de usucap.* idem Cujacius ait, quo nomine reprehenditur à Roberto 2. *recept. 32.*

83 Populi Romani. Cujacius ita hanc vocem emendavit. quod in omni servo non est verum. *l. 19 ff. qui testamenta facere.* vid. *Nov. Leonis* 38. 84 Id est, qua formula.

85 Olim ita jus fuit, hodie quibuscumque verbis institui potest. *l. 15. C. de testamentis.* 86 Cur ita? An quia lex sola heredem instituit? An potius quod nonnullis hæc verba non videntur directa?

Hodie solennitas omnis verborum sublata. *d. l. 15.* 87 *l. 52. ff. de her. inst.* 88 Peregrinus institui non potest, *ut hic*: sed nec instituere *tit. 20.* §. 14. §. *eod.* 89 Vide *d.* §. 14. 90 Adde §. 4. *Instit. de hered. qualitat.* 91 Vid. *tit. 14. 15. 16.* §. *eod.* 92 §. 25. *Inst. de legat. l. 69.* §. 4. *ff. de jure dot. Paul. 3 sent. 6.* §. 13. 93 Plinius 5. *epistolar.* nec heredem institui, nec præcipere rempublicam posse constat. *Cujac. hic.* 94 Potest tamen eis legari. vid. *l. 122. ff. de legat. 1. l.* §. 5. *ff. ad l. Falcid.* 95 Ratio petita ex §. 4. §. *eod.* 96 Cujacius legit *pro herede gerere.* Nam aut cretione aut pro herede gerit ione heredes sunt. 97 De quo, vid. *l. 1 ff. de libert. universf.* 98 *d. l. 1.* 99 *l. 26 ff. de negotiis. l. 26 ff. ad Trebell.* 100 Aproniano, quod factum est temporibus D. Marci. *d. l. 26.* 101 Deo tamen relinqui potuit. *l. 5.* §. 12. *ff. de donat. int. vir. l. 1.* §. 5. *ff. ad l. Falcid. Paul. 4. sent. 3.* §. 3. Quemadmodum & apud Christianos Christus institui potest. *l. 26. C. de sacrosanctis ecclesiis.* 102 Ita dictus à Tarpeio monte. Tarpeius autem appellatus fuit à Tarpeia virgine Vestali ab Sabineis necata, ibique sepulta. antea Saturnius mons, & in eo oppidum Saturnium, unde Saturnia terra. Postremo mons Capitolinus dictus quod cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput humanum inventum fuit. *Varro 4. de lingua.* 103 Apollinis templum & oraculum quod Didymis fuit antiquum. Pausanias 7. *in Achaicis*, ejusdem facit mentionem in 2. seu Corinthiacis. adde Strabonem 9. & 11. 104 Galli quondam Mercurium coluere maxime. post hunc, Apollinem & Martem & Jovem & Minervam. Martem bella regere. Marti, cum prælio dimicare conbant, reliquas res in unum locum conferebant. vide *Cæsar. 6. de bello Gallico*: De diis veterum Gallorum, vide *P. Pithœum c. 1. adver. 3.* 105 A Melio urbe, non procul ab Euphrate: nisi malis hic legere Melitensem. 106 De Gadibus & Hercule, vid. *Strabonem 3. in fin.* fuit & alius cognomento Gallus & Ogmius: de quo vide Lucianum *in Hercule.* 107 Vid. *Act. 19. vers. 26. 27. de templo Dianæ Euseb 36. Plin. 14.* 108 De qua dixi libro superiore. 109 Tertullianus 23. *Apologet.* Unicuique, inquit, etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Syriæ Astartis, ut Arabiæ Diasares, ut Norico Tibilenus, ut Africæ Cœlestus, ut Mauritaniæ reguli sui. *& post*, Crustuminiensium Delventinus, Narnniensium Viridianus, Asculanorum Ancaria, Volsinienfium Nursia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Falisc orum Juno Curilis & pater Curis. Sed nos soli arcemur à religionis proprietate. *Hæc ille.* Cui loco visum illud Arnobii 8. adjungere, Inde adeo per universa imperia, provincias, oppida videmus singulos sacrorum ritus gentiles habere, & deos colere municipes, & Eleusinos Cererem, Phrygas Magnam matrem, Epidaurios Æsculapium, Chaldæos Belum, Astartem Syros, Dianam Tauros, Gallos Mercurium, universa Romanos. Porro quis fuerit Cœlestus an deus, an dea ambigitur. Petrus Pithœus 1. *adversf.* 4. deam fuisse ait. Ammianus *lib. 22.* Asclepiades Philosophus cum visendi gratia Juliani ad id suburbanum venisset, deæ Cœlestis argentum breve figmentum quocumque ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulachri sublimes, accensisque cereis ex usu, fecit. Philastrius Brixiensis *in Catalogo hæres.* Alia, inquit, hæresis in Judæis quæ Reginam, quam & Fortunam cœli nuncupant, quam & Cœlestem vocant in Africa. Tertullianus *in Apologet. 23.* Ista ipsa virgo Cœlestis, pluviarum pollicitatrix. Salvianus, *de gubernatione.* Cœlestis illa. Idem 8. de providentia. Apul. 4. *Floridor.* Carthago, Africæ Musa Cœlestis, ut non injusta ratione possis dicere legendum esse apud Tertullianum *in libro de virginibus.* Cœlestimus. *Instit. de hered. instit. I. penul. C. de necessariis.* 111 Priore casu, socio adcrescit: posteriore, servis communis est heredis & socii. *l. 63.* §. 9. *ff. pro socio. l. 49. ff. ad l. Falc. Paul. 3. sent. 6.* §. 4.

112 Nisi intra dies cretionis civis Romanus fiat. 113 §. 1. *Inst. de hered. inst.* 114 Hæc verba, *vel alienatus*, desiderantur apud *Justinianum* §. 1. *vers. Si vero à vivo testatore Inst. de hered. inst.* 115 Hodie valet *l. penult. C. de necessariis.* 116 *d.* §. 1. *vers. alienus quoque.* 117 *l. 1. ff. de hered. instit. Inst. de exhered. liberor.*

Source : BIU Cujas

1 *Cajus* 3. *Inst. apud Rufinum tit.* 16. Uxor, inquit, quæ in manu ejus est, Is sua heres est: quia filiæ loco est. item nurus quæ in filii manu est, nam & hæc neptis loco est. sed ita demum erit sua heres, si filius cujus in manu erit, dum pater moritur, in potestate ejus non sit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu matrimonii causa sit, quia proneptis loco est.

2 Posthumi quoque, qui si vivo parente nati essent, in potestate ejus futuri forent, sui heredes sunt. *Cajus d. loco.*

3 Legendum est, sed scriptis eo sensu: Jure antiquo, filiarum nepotes, præteriri potuisse, sed nec testamentum ex causa præteritionis infirmasse, cum illis consultum ita foret. Nam scriptis concurrebant: suis quidem, in virilem: extraneis, in dimidiam. & hoc est quod à Triboniano obscure scriptum est, Jus adeuntis eis ad certam portionem præstitum. *Instit. de exhered. liber. vers. sed non ita.*

4 Ut in eo parsit masculorum & fœminarum conditio. §. 1. *Inst. de exher. liber.*

5 Rumpunt.

6 Posthumi, heredes institui possunt. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 24. *l.* 27. *l.* 29. *ff. de liber. & posthum.*

7 Duæ posthumorum species, alii enim post mortem testatoris nascuntur: alii post testamentum vivo testatore. *l.* 3. §. 2. *ff. de injusto.*

8 Id est legibus XII. tabularum, quod jus antiquum a Scævola dicitur in *lege* 29. §. 7. *ff. de liberis & posthumis*: habita ratione ad legem Velleiam.

9 Velleia sc. §. 2. *Inst. de exhered. liber. l.* 29. *ff. de liberis.*

10 *Inst. de exher. liber. vers. sed non ita in fin.* Inter cæteros dare, est ἀορίστως sive indefinite exheredare. fuit autem hæc formula, *Ceteri exheredes sunto*, Theophil. *Inst. de exh. liber. l.* 23. *ff. de liberis.* & opponitur inter cæteros exheredatio, ei quæ nominatim fit. §. 21. *J. eod.* Nominatim exheredatio longe diversa ab indefinita, & generali exheredatione, de qua vide *l.* 2. *l.* 3. *ff. de liber.*

11 §. 1. *in fin. Instit. de exher. liber.*

12 Hoc quid esset dixi ad §. 20 *S. eod.*

13 §. 1. *in fin. Instit. de exher. liber.*

14 Id est, emancipationis. § 3. *Inst. de exh. liber.* 15 §. 1. *Inst. de her. qualit.* 16 §. 2. *vers. sed his Prætor Inst. de hered. qualitate & differentia.* Sui beneficium abstentionis habent: extranei, separationis. Illi, ne sint heredes. Hi ne res adquisitæ postea veneant. 17 Id ut fiat, vid. §. 27. *J.*

18 Vid §. 6. *J. eod.* 19 Vid. §. 20 *J.* 20 Vid. *l.* 20. *ff. de adq. her.* §. 7. *Inst. de hered. qualit.*

21 Id est, auctionem, vide *l.* 2. *in fin. ff. de collat. bonor. l.* 48. *ff. de usurpat. l.* 2. §. 8. *ff. pro emptore.*

22 Cretiones hodie sublatæ sunt. *l.* 17. *C. de jure deliberandi.* 23 Formula instituendi cum cretione. 24 Id est, facito ut videat te heredem. *Varro* 5. *de ling.* 25 Cic. 1. *de Orat.* ut in cretionibus scribi solet, *quibus scies tam poteroque.* 26 Cernere, est quasi decernere se heredem esse velle. *l.* 13. §. *pen. ff. de adq. hered.* cujus rei facultas non est in pupillo. *l.* 9. *ff. de adqu. hered.*

27 Formula cernendi. Hujus loci vestigia sunt apud Varronem 5. *de lingua.* In cretione adhiberi jubet testes & *lib.* 6. Heres cum constituit se heredem esse, dicitur cernere: & cum id fecerit., crevisse. Varroni respondet Cic. 13. *ad Attic.* Cretionem fieri testibus præsentibus. Fiebat etiam verbis solennibus, *ut hic*: & *l.* 51. *in fin. ff. de adqu. hered.* pure fit. est enim actus legitimus. *l.* 77. *ff. de reg. jur.* & semel *l.* 80. *in fin. ff. de adq. hered.* non per alium *l.* 90. *ff. de adq. her.* Ejus symbolum, digitorum percussio, dixi ad epigraphen tituli *de verbor. oblig.* 28 Dixi superius, sublatam cretionis scrupulositatem. *l.* 17. *C. de jure deliber andi.* 29 Legitima & utilis de cujus effectu, vid. §. 32. *in fin. J. eod.* 30 Et hoc ideo quod in institutione vulgari cretionis hæc verba adjunguntur, quibus scieris poterisque. §. 27. & 31. *S. eod.* §. 34 *J. eod.* 31 In continua cretione dies currunt ignoranti: in vulgari non currunt. 32 *l.* 1. *ff. de vulgar. & pup. Paul* 3. *sent.* 4. §. 27. 33 Formula heredis scribendi. 34 Imperfecta cretio, quoties non expressim exheredatur, sed alius ejus loco instituitur. 35 Formula perfectæ cretionis. 36 Formula imperfectæ cretionis. 37 Nota veterem differentiam cernendi & pro herede gerendi. Qui cernebat, excludebat inferiorem: qui pro herede gerebat, in partem admittebat substitutum. 38 Qui pro herede gerit ex asse fit heres.

39 *l.* 28. *ff.* 3 §. 1. *Inst. quib. mod. test.* 40 §. 2 *J. eod.* 41 § 4 *J. eod.* 42 Alio *l.* 1. *ff. de injusto*: seu posteriore testamento prius rumpitur. §. 2. & 3. *Inst. quib. mod. test* §. 2. *Inst. d. tit.* 43 Vide §. 3 *J. eod.*

44 Quibus modis quis alteri adgnascatur. vid. *l.* 3. *ff de injusto.* 45 *l.* 13. *ff de injusto.* 46 *l.* 6. § 5. *ff. de injusto.* 47 § 4. *Inst. quib. mod. test.* 48 *d.* § 7. 49 Fictione postliminii fingitur in civitate semper fuisse qui rediit. Fictione vero Cornelia fingitur quis captivitatis suæ tempore decessisse.

50 Si vero, ita legendum videtur. 51 §. 6. *Inst. quib. mod. testam.* signis testium signatum 52 testamentum, licet jure civili ruptum vel irritum factum sit, Prætor scriptis heredibus juxta tabulas bonorum possessionem dat, si testator & civis Romanus, & suæ potestatis cum moreretur fuit, quæ bonorum possessio cum re, id est, cum effectu habetur, si nemo alius jure heres sit. § 7. Liberis 53 impuberibus in potestate manentibus tam natis quam posthumis, heredes substituere parentes possunt duplici modo: id est, aut eo quo extraneis, ut si heredes non exiterint liberi, substitutus heres fiat: aut proprio jure, id est, si post mortem parentis heredes facti intra pubertatem decesserint, substitutus heres fiat. §. 8. Etiam exheredatis 54 filiis substituere parentibus licet. §. 9. Non aliter impuberi filio substituere quis heredem potest, quam 55 si sibi quis heredem instituerit, vel ipsum filium, vel quemlibet alium. §. 10. Milites quomodocunque 56 fecerint testamenta, valent, id est, etiam sine legitima observatione. Nam principalibus 57 constitutionibus permissum est illis, quomodocunque vellent, quomodocunque possent, testari. Idque testamentum quod miles contra juris regulam fecit, ita demum valet, si vel in 58 castris mortuus sit, vel post missionem intra 59 annum.

52 *l.* 12. *ff. de Injusto.*

53 Vide *Instit. de pupillari substit.*

54 *l.* 1. §. 2. *ff. de vulgari*: §. 4. *Instit. de pupillari.*

55 *d. l.* 1. §. *ult.* §. 5. *Inst. de pupil.*

56 *vers. quoquo enim modo &* §. 1. *Instit. de militari*: *l.* 1. *ff. de testamento milit.*

57 Julii Cæsaris, Titi, Domitiani, Nervæ, Trajani. *d. l.* 1.

58 §. 3. *Instit. de milit.*

59 *d.* §. 3. *vers. & quod in castris in fin. l.* 21. *ff. de testam. milit.*

TIT. XXIV.
DE LEGATIS. 60

§. 1. LEgatum est, quod legis modo, id est, imperative 61, testamento relinquitur. Nam ea quæ precativo modo relinquuntur, fideicommissa vocantur. §. 2. Legamus autem quatuor 62 modis, per vindicationem 63, per damnationem 64, sinendi modo 65, per præceptionem 66. §. 3. Per vindicationem 67 his verbis legamus, *Do, lego, capito, sumito, sive habeto.* §. 4. Per damnationem 68 his verbis: *Heres meus damnas esto dare, dato, facito, heredem meum dare jubeo.* §. 5. Sinendi 69 modo ita, *Heres meus damnas esto sinere Lucium Titium sumere illam rem, sibique habere.*

§. 6. Per præceptionem 70 sic, *Lucius Titius illam rem præcipito.*

§. 7 Per vindicationem legari possunt res quæ utroque 71 tempore ex jure Quiritium testatoris fuerunt 72, mortis, & quando testamentum faciebat: præterquam si pondere, mensura, numero contineantur: in his enim satis est, si vel mortis duntaxat tempore fuerint ex jure Quiritium. §. 8. Per damnationem omnes res, legari possunt, etiam 73 quæ non sunt testatoris, dummodo tales sint, quæ dari possint. §. 9. Liber homo, aut res populi, aut sacra, aut religiosa, nec per damnationem legari potest: quoniam 74 dari non potest.

§. 10. Sinendi modo legari possunt res propriæ testatoris 75 & heredis ejus. §. 11. Per præceptionem legari possunt res, quæ etiam per vindicationem. Si ea res quæ non fuit utroque 76 tempore testatoris ex jure Quiritium, per vindicationem legata fit, licet jure civili non valeat legatum, tamen senatusconsulto Neroniano firmatur: quo cautum est, ut quod minus pactis 77 verbis legatum est, perinde sit, ac si optimo jure legatum esset. Optimum 78 autem jus legati per damnationem est. §. 12. Si duobus eadem res per vindicationem legata sit: siquidem disjunctim, singulis in solidum 79 debentur: si vero conjunctim, velut *Titio & Sejo, hominem Stichum do, lego*, jure civili concursu partes fiebant. non concurrente altero pars ejus alteri adcrescebat. Sed post legem Papiam Poppeam, non capientis pars caduca fit. §. 13. Si per damnationem eadem res duobus legata sit, siquidem conjunctim 80, singulis partes debentur, & non capientis pars jure civili in hereditatem remanebat, nunc autem caduca fit: quod si disjunctim 81, singulis in solidum 82 debetur. §. 14. Optione autem legati, per vindicationem data, legatarii electio est, veluti, *Hominem optato, eligito.* Idemque est, & si tacite 83 legaverim. *Titium* 84 *hominem* 85, *aut decem heres meus dato*: hominem dare heredis 86 electio est. §. 15. Ante heredis institutionem legari non 87 potest: quoniam & potestas testamenti ab heredis institutione 88 incipit. §. 16. Post mortem heredis legari non potest 89, ne ab heredis herede legari videatur: quod juris civilis ratio non patitur. In mortis autem heredis 90 tempus legari potest: velut *cum heres moriatur* 91.

§. 17. Pœnæ 92 caussa legari 93 non potest 94. Pœnæ autem caussa legatur: quod coërcendi 95 heredis caussa relinquitur, ut faciat quidem aut non faciat, non ut legatum pertineat: utputa huc modo, *Si* 96 *filiam tuam in matrimonio Titio conlocaveris, decem millia Sejo dato.*

§. 18. Incertæ 97 personæ legari 98 non 99 potest: veluti, *Quicunque filio meo filiam suam in matrimonio conlocaverit, ei homini tot millia dato.* Sub 100 certa tamen demonstratione incertæ 101 legari potest, velut, *Ex cognatu meis qui nunc sunt, qui primo ad funus meum venerit, ei heres meus illud dato.* §. 19. Neque ex falsa demonstratione 102, neque ex falsa caussa 103 legatum infirmatur. Falsa demonstratio 104 est, velut, *Titio fundum, quem à Titio emi, do, lego*, cum fundus à Titio emptus non sit. Falsa causa 105 est, velut, *Titio, quoniam negotia mea curavit, fundum do, lego*, ut 106 negotia ejus nunquam Titius curasset. § 20. A 107 legatario legari non 108 potest.

§. 21. Legatum ei 109 tantum dari potest, qui 110 extraneus est. Ideoque filio familiæ heredi instituto, vel servo, neque à patre, neque à domino legari potest. §. 22. Heredi à 111 semet ipso legari non potest.

§. 23. Ei qui in potestate 112, manu 113, mancipiove 114 est scripti heredis, sub conditione legari potest: sed requiritur, ut quo tempore dies legati cedit, in potestate heredis non sit. §. 24. Ei cujus in potestate, manu, mancipiove est heres scriptus, legari non 115 potest.

§. 25. Sicut singulæ 116 res legari possunt, ita universarum quoque summa legari potest: ut puta, *Mævius heres meus cum Titio hereditatem meam partito* 117 *dividito*: quo casu dimidia pars bonorum legata videtur. Potest autem & alia pars, velut tertia vel quarta legari: quæ species Partitio 118 appellatur. §. 26. Ususfructus 119 jure civili legari potest earum rerum, quarum salva 120 substantia utendi fruendi potest esse facultas, & tam singularum rerum, quam plurium, id est, partis.

60 Vid. 2. *Instit.* 20. *Cajus* 2. *tit.* 5. 5. *Harm.* 18.

61 Imperativa verba, directa. Directa Heredem facio, instituo. *l.* 15. *C. de testament.* Eadem civilia dicuntur. *l.* 7. *ff. de vulgari*: opponuntur precariis inflexis, & obliquis fideicommissariis, quæ & ἀορίστικα de quibus, vide *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 6.

62 §. 1. *Inst. de legat.* 2. *Cajus* 5. §. 1.

63 §. 3. *J. eod.*

64 §. 4. *J. eod.*

65 §. 5. *J. eod.*

66 §. 6. *J. eod.*

67 2 *Cajus* 5. §. 2. §. 2. *Instit. de legatis*: *Paul.* 3. *sentent.* 6. §. 2. & 7.

68 2. *Cajus* 5. §. 3. 4. 5. 6. §. 2. *Inst. de legat. Paul.* 3. *sent.* 6. §. 3. & 10.

69 2. *Cajus* 2. §. 7. §. 2. *Inst. de leg Paul.* 3. *sent.* 6. §. 11.

70 2. *Cajus* 5. §. 8. & 2. *Instit. de legat. Paul.* 3 *sentent.* §. 6. hoc & prælegatum dicitur & præcipuum, Sidonius 6. *epistol.* Illud autem deberi tibi quodam, ut Jurisconsulti dicunt, præcipui titulo.

71 §. 11. *J. eod.*

72 Et ita per vindicationem res aliena relinqui non potest. 2. *Cajus* 5. §. 3.

73 Id est, alienæ. 2. *Cajus* 5. §. 3.

74 Quod dari non potest, per damnationem relinqui non potest, 75 2. *Cajus* 5. §. 7. *vers. nam & propria.*

76 §. 7. *J. eod.*

77 Id est, solennibus & conceptis. Cicero *pro Roscio Comœdo.* Non enim ex pactione verborum, quibus jusjurandum, comprehenditur. Arnobius *contra Gentes*, quam cum pactionibus adorant & formulis, vide *Cujac. hic.*

78 Nempe quia laxum & expeditum est. Sic optimum jus usurarum. *l.* 1. *C. de Usuris*: optimum jus possessionis. *l.* 26. §. 1. *ff. de pignoribus.*

79 Singulis partes debentur. *Cujac.*

80 2. *Cajus* 5. §. 5.

81 2. *Cajus* 5. §. 6.

82 Hoc innuit in legato per vindicationem disjunctim facto singulis partes deberi: in damnationis legato, singulis solidum deberi. vid. *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 3. *in fin.*

83 Id est, non data optione. 84 Titio, *Cujac. ita emendat.* 85 Homine. At si ita hæres meus damnas esto hominem dare, heredis electio est. *Cujac. hic.* 86 Homine per damnationem legato, electio est heredis. *l.* 45. §. 1. *ff. de legat.* 1. per vindicationem, legatarii *l.* 37. *in prin. ff. de legat.* 1. Similiter in legatis disjunctivis electio est legatarii, si per vindicationem, *l.* 94. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 23. *ff. de legat.* 2. heredis, si per damnationem. *l.* 43. *in fin. ff. de leg.* 2.

87 *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 2. hodie potest §. 34. *Inst. de legat.* 88 *l.* 1. *in fin. ff. de vulgari. l. ult. ff. de jure codicillor.* 89 *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 6. Hodie potest §. 35. *Instit. de legat.* 90 Et fuit. *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 6. 91 Morietur. *Paul. d. loco.* 92 §. 36. *Instit. de legat. l. un. C. de his quæ pœnæ nomine. l.* 1. *l.* 2. *ff. de his quæ pœnæ causa.* 93 Et fideicommitti *tit.* 25. §. 13. *J. eodem.* 94 Hodie potest. *d.* §. 36. 95 Pœnæ nomine relinquitur, non in gratiam legatarii, sed in odium heredis.

96 *dict.* §. 36. 97 *Paul.* 5. *sent* 6. §. 13. 98 Ut & fideicommitti. *tit.* 25. §. 13. 99 Hodie potest §. 25. *Inst. de legatis.* 100 Dicto §. 25. *versic. sub certa vero demonstratione.* 101 Id est, ex certis personis incertæ. *d. vers. sub certa.* 102 §. 30. *Inst. de legat.* vid. *l.* 33. *ff. de condit. & demonst.* 103 §. 31. *Instit. de legat. l.* 72. §. 6. *ff. de cond. & demonst.* 104 Falsa demonstratio quid. 105 Falsa causa quæ. 106 Cum negotia. 107 *Inst. de singulis reb. per fideicom.* 2. *Cajus* §. 7. 108 Hodie potest *l.* 69. *l.* 91. §. 4. *ff. de legat.* 1. *l.* 2. *in fin. C. comm. de legatis.*

109 Ab eo *Cujac. hic.* 110 Qui ex sua persona heres est. Ideoque, &c. *Cujac. hic* 111 *l.* 18. *l.* 34. §. 11. *l.* 116. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 34. §. 1. *in fin. ff. de legat.* 2. 112 Ut filius familias. vide *tit.* 5. & 10. *J. eod.* 113 Ut uxor, vide *tit.* 9. *J. eod.* 114 Ut servus, vide §. 24. *Inst. de legat.* 115 *tit.* 25. §. 12 *J. eod.* aut id mutatum est *l.* 25 *ff. de legat.* 1. aut expungenda negatio. 116 Vide *Inst. de singul. reb. per fideicom. relictis.* 117 Partito, dividito. 118 De partitione dixi ad *l.* 154. §. 1. *ff. de verb. signif.* 119 Vid. *ff. de usu & usufr. legato.* §. 1. *Instit. de usufr. l.* 3. *ff. de usufructu.* 120 Hoc enim ususfructus definitione continetur. *Inst. de usufructu. l.* 1. *ff. de usufructu.*

Source : BIU Cujas

parcis [1]. §. 27. Senatusconsulto [2] cautum est, ut etiamsi earum rerum, quæ in abusu continentur, ut puta vini, olei, tritici, usus-fructus legatus sit, legatario res tradantur cautionibus [3] interpositis, de restituendis eis, cum ususfructus ad legatarium pertinere desierit.

§. 28. Civitatibus [4] omnibus, quæ sub imperio Prætoriani [5] sunt, legari [6] potest: idque à Divo Nerva introductum, postea à Senatu, autore Adriano [7], diligentius constitutum est. §. 29. Legatum quod datum est, adimi [8] potest, vel eodem testamento, vel codicillis [9] testamento confirmatis: dum tamen eodem [10] modo adimatur, quo modo datum est. §. 30. Ad heredem legatarii legata non aliter transeunt, nisi [11] si jam die legatorum cedente, legatarius decesserit.

§. 31. Legatorum [12] quæ pure vel in diem certum relicta sunt, dies cedit antiquo quidem jure, ex mortis testatoris tempore: per legem autem Papiam Popeam, ex apertis [13] tabulis testamenti: eorum vero quæ sub conditione relicta sunt, cum conditio extiterit. §. 32. Lex Falcidia jubet, non plus quam dodrantem [14] totius patrimonii legari, ut omni modo quadrans [15] integer apud heredem remaneat.

§. 33. Legatorum perperam solutorum repetitio non [16] est.

TIT. XXV.

DE FIDEICOMMISSIS. [17]

§. 1. Fideicommissum est, quod non civilibus [18] verbis, sed precative relinquitur: nec ex rigore juris civilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis. §. 2. Verba fideicommissorum in usu fere sunt hæc [19], *Fideicommitto, peto, volo dari*, & similia. §. 3. Etiam nutu [20] relinquere fideicommissum in usu receptum est. §. 4. Fideicommissum relinquere possunt, qui [21] testamentum facere possunt, licet non fecerint. Nam intestatus [22] quis moriturus, fideicommissum relinquere potest. §. 5. Res per fideicommissum relinqui possunt, quæ [23] etiam per damnationem legari possunt. §. 6. Fideicommissa dari possunt his, quibus legari potest.

§. 7. Latini Juniani [24] fideicommissum capere possunt, licet legatum capere non possint. §. 8. Fideicommissum & ante [25] heredis institutionem, & post [26] mortem heredis, & codicillis, etiam [27] non confirmatis testamento, dari potest, licet legari non possit.

§. 9. Item Græce [28] fideicommissum scriptum valet, licet legatum Græce scriptum non valeat. §. 10. Filio qui in potestate est, servove heredibus institutis, seu si his legatum sit, patris vel domini fideicommitti potest, quamvis [29] ab eo legari non [30] possit. §. 11. Qui testamento heres institutus est, codicillis etiam non confirmatis, rogari potest, vel ut hereditatem totam, vel ex parte alii restituat, quamvis [31] ex directo heres institui ne quidem confirmatis codicillis possit.

§. 12. Fideicommissa non per formulam [32] petuntur, ut legata: sed cognitio est Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui fidei commissarius [33] vocatur: in provinciis vero, Præsidum [34] provinciarum. §. 13. Pœnæ [35] caussa certæ vel incertæ [36] personæ ne quidem fideicommissa dari possunt. §. 14. Is qui rogatus est alii restituere hereditatem, lege quidem Falcidia locum non habente, quoniam non plus (puta) quam dodrantem, restituere rogatus est, ex Trebelliano [37] senatusconsulto restituit, ut ei & in eum dentur actiones, cui restituta est hereditas. Lege autem Falcidia interveniente, quoniam plus quam dodrantem, vel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit, lex Pegasiano senatusconsulto restituit, vel [38] deducta parte quarta, ipse qui scriptus est heres, hereditatem restituat, & in ipsum actiones conserventur, is autem qui recipit hereditatem, legatarii loco habeatur. §. 15. Ex Pegasiano senatusconsulto restituta hereditate, commoda & incommoda hereditatis communicantur [39]. Inter heredem, & eum cui reliquæ partes restitutæ sunt interpositis stipulationibus ad exemplum partis [40] & pro parte stipulationum. Partis [41] autem & pro parte stipulationes proprie dicuntur, quæ de lucro & damno communicando solent interponi inter heredem & legatarium partiarium, id est, cum quo partitus est heres. §. 16. Si heres damnosam [42] hereditatem dicat, cogetur à Prætore adire & restituere totam, ita ut ei & in eum qui recipit hereditatem actiones dentur, perinde atque si ex Trebelliano senatusconsulto restituta fuisset: idque ut ita fiat, Pegasiano senatusconsulto cautum [43] est.

§. 17. Si quis in fraudem tacitam [44] fidem accommodaverit, ut non capienti fideicommissum restituat, nec quadrantem eum deducere Senatus [45] censuit: nec caducum vindicare ex eo testamento, si [46] liberos habeat. §. 18. Libertas [47] dari potest per fideicommissum.

TIT. XXVI.

DE LEGITIMIS HEREDIBUS [48].

§. 1. Intestatorum ingenuorum hereditates pertinent, primum [49] ad suos heredes, id est, liberos qui in potestate sunt, cæterosque qui in liberorum loco sunt. Si sui heredes non sunt, ad consanguineos, id est, fratres & sorores ex eodem patre. Si nec hi sunt, ad reliquos adgnatos proximos, id est, cognatos virilis sexus, per mares descendentes, ejusdem familiæ: id enim cautum est lege XII. Tabularum: *Ac si intestatus* [50] *moritur, cui suus* [51] *extabit* [52] *heres, nec adgnatus proximus familiam* [53] *habeto.* §. 2. Si defunctus [54] sit filius ex [55] altero filio mortuo, jam nepos unus, vel etiam plures, ad omnes hereditas pertinet: non ut in capita dividatur, sed ut [56] in stirpes, id est, ut filius solus mediam partem habeat, & nepotes quotquot sunt alteram dimidiam. Æquum est enim nepotes patris sui loco succedere, & eam partem habere, quam pater eorum si viveret, habiturus esset. §. 3. Quamdiu suus heres speratur [57] heres fieri posse, tamdiu [58] locus agnatis non est: velut si uxor defuncti prægnans sit, aut filius apud hostes sit. §. 4. Adgnatorum hereditates dividuntur in [59] capita, veluti si sit fratris filius, & alterius fratris duo [60] plurisve liberi: quotquot sunt ab utraque parte personæ, tot fiunt portiones, ut singuli singulas capiant. §. 5. Si plures eodem gradu sunt agnati, & quidam eorum hereditatem ad se pertinere noluerint, vel antequam adierint, decesserint: eorum pars adcrescit [61] his qui adierint. Quod si nemo eorum adierit, ad insequentem gradum ex lege hereditas non transmittitur: quoniam in legitimis [62] hereditatibus succesio non [63] est. §. 6. Ad fœminas ultra [64] consanguineorum gradum legitima hereditas non pertinet: itaque soror fratri sororive legitima heres fit. §. 7. Ad liberos matris intestatæ hereditas ex lege XII. [65] Tabularum non [66] pertinebat: quia fœminæ suos heredes non habent. Sed postea Imperatorum Antonini [67] & Commodi oratione in Senatu recitata, id actum est, ut sive in manu [68] conventione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant, exclusis consanguineis, & reliquis adgnatis. §. 8. Intestati filii hereditas ad matrem ex lege duodecim [69] Tabularum non [70] pertinet: sed si jus liberorum habeat, ingenua trium, libertina quatuor, legitima heres fit ex Senatusconsulto Tertulliano [71] si [72] tamen ei filio neque suus heres sit, quive [73] inter suos heredes ad bonorum possessionem à Prætore vocatur: neque pater ad quem lege hereditas, bonorumve possessio cum re pertinet, neque frater consanguineus. Quod si soror consanguinea sit, ad utrasque [74] pertinere jubetur hereditas.

TIT. XXVII.

DE LIBERTORUM [75] SUCCESSIONIBUS VEL BONIS.

§. 1. Libertorum intestatorum hereditas primum ad suos [76] heredes pertinet: deinde ad eos quorum liberti sunt, velut patronum, patronam, liberosve patroni. §. 2. Si sit patronus, & alterius patroni filius, ad solum patronum hereditas pertinet. §. 3. Item patroni filius patroni nepotibus [77] obstat.

§. 4. Ad liberos patronorum, hereditas defuncti pertinet, ut in capita [78], non in stirpes dividatur. §. 5. Legitimæ hereditatis jus, quod ex lege duodecim Tabularum descendit, capitis minutione amittitur.

TIT. XXVIII.

DE POSSESSIONIBUS [79] DANDIS.

§. 1. Bonorum possessio datur aut contra [80] tabulas testamenti, aut adversus [81] tabulas intestati. §. 2. Contra [82] tabulas bonorum possessio datur liberis emancipatis [83], testamento præteritis [84], licet legitima ad eos non pertineat hereditas.

§. 3. Bonorum possessio contra tabulas liberis tam [85] naturalibus, quam adoptivis datur. Sed naturalibus quidem emancipatis: non tamen & illis, qui in adoptiva familia sunt. Adoptivis autem, his tantum, qui in potestate manserunt. §. 4. Emancipatis liberis ex edicto datur bonorum possessio, si parati sunt cavere [86] patribus [87] suis qui in potestate manserunt, bona, quæ moriente patre habuerunt, se collaturos. §. 5. Secundum [88] tabulas bonorum possessio datur scriptis heredibus, scilicet si eorum quibus contra tabulas competit, nemo sit, aut petere nolit. §. 6. Etiamsi jure civili non valeat testamentum, forte quod familiæ mancipatio vel nuncupatio defuit, si signatum testamentum sit, non [89] minus quam septem testium civium Romanorum signis, bonorum possessio datur. §. 7. Intestati datur bonorum possessio per septem gradus. Primo gradu liberis: Secundo legitimis heredibus: Tertio [90] proximis cognatis: Quarto familiæ [91]: Quinto patrono, patronæ, liberisve patroni, patronæve: Sexto viro, uxori: Septimo cognatis manumissoris, quibus per legem Furiam plus mille asses capere licet. Si nemo sit ad quem bonorum possessio pertinere possit: aut si quidem, sed jus suum omiserit: populo bona deferuntur ex lege Julia caducaria [92]. §. 8. Liberis [93] bonorum possessio datur, tam his qui in potestatem usque in mortis tempus fuerunt, quam emancipatis: item adoptivis, non tamen etiam in adoptionem datis. §. 9. Proximi cognati [94] bonorum possessionem accipiunt, non solum per fœminini sexus personam cognati, sed etiam agnati capite deminuti. Nam licet legitimum jus agnationis capitis minutione amiserint, natura tamen cognati manent. §. 10. Bonorum possessio datur parentibus & liberis intra [95] annum, ex quo petere potuerunt: cæteris intra centum [96] dies. §. 11. Qui omnes intra id tempus si [97] non petierint, ad bonorum possessionem sequens gradus admittitur: perinde ac si superiores non essent. idque per septem gradus fit. §. 12. Hi quibus ex successorio edicto bonorum possessio datur, heredes quidem non sunt, sed heredis loco constituuntur beneficio Prætoris. Ideoque seu ipsi agant, seu cum his agatur, fictitiis actionibus opus est: in quibus heredes esse finguntur.

§. 13. Bonorum possessio aut cum re datur, aut sine re. Cum re [98], si is quis accepit, cum effectu bona retineat: sine re, quum alius jure civili evincere hereditatem possit: veluti si suus heres intestato sit [99]. Bonorum possessio sine re est, quum suus heres evincere hereditatem jure legitimo possit.

TIT. XXIX.

DE BONIS [100] LIBERTORUM.

§. 1. Civis [101] Romani liberti hereditatem lex duodecim Tabularum patrono defert, si intestato sine suo herede libertus decesserit. Ideoque sive testamento facto decedat, licet suus heres ei non sit, seu intestato, & suus heres ei sit, quamvis non naturalis, sed uxor puta quæ in manu fuit, vel adoptivus filius: lex patrono nihil præstat. Sed ex edicto Prætoris si testamento facto libertus moriatur, aut [102] ut nihil, aut minus quam partem dimidiam bonorum patrono relinquat: contra tabulas testamenti, partis dimidiæ bonorum possessio illi datur, nisi libertus aliquem ex naturalibus liberis successorem sibi relinquat, sive intestato decedat, & uxorem forte in manum vel adoptivum filium relinquat, æque partis mediæ bonorum possessio contra suos heredes patrono datur. §. 2. In bonis libertæ patrono nihil juris ex edicto datur. Itaque si intestata moriatur liberta, semper ad eum hereditas pertinet. §. 3. Licet [103] liberi sint libertæ, quoniam non sunt sui heredes matri, obstat [104] patrono lex Papia Popea. Postea libertas quatuor liberorum jure tutela patronorum liberavit, & cum intulerit, jam posse eas sine auctoritate patronorum testari, prospexit ut pro numero liberorum libertæ superstitum virilis pars patrono debeatur. §. 4. Liberi patroni virilis sexus, eadem jura in bonis libertorum parentum suorum habent, quæ & ipse patronus. Fœminæ vero, ex lege quidem XII. Tabularum perinde jus habent, atque masculi patronorum liberi. §. 5. Contra tabulas autem testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturalis [105] bonorum possessio eis non competit. Sed si jus trium liberorum habuerunt, etiam hæc jura ex lege Papia Popea nanciscuntur.

§. 6. Patronæ ex bonis libertorum illud jus tantum habent, quod lex XII. Tabularum introduxit. Sed postea lex Papia patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ [106] libertinæ tribus, id juris dedit quod patronus habet ex edicto. §. 7. Item liberis ingenuæ trium liberorum jure honoratæ eadem lex id jus dedit, quod ipsi patrono [107] tribuit.

FINIS.

JULII

---

1 *l.* 43. *ff. de usufructu & quemad.*
2 Vid. *l.* 1. *ff. de usu & usufructu leg.*
3 *d. l.* 1. *in fin.*
4 Dixi ad *l.* 122. *ff. de legat.* 1.
5 Populi Romani, ut in *l.* 26. *ff. ad Treb.*
6 An heredibus relinqui? vid. *tit.* 22. §. 5. *Teod.*
7 Quidam emendant Marco, ex *lege* 20 *ff. de reb. dubiis.* Non male tamen videtur legendum post, Senatusconsulto Aproniano, ut & Paulus *libro singulari de senatusconsultis* scribit in *l.* 26. *ff. ad Trebel.*
8 Vide *Institut. de ademp. legator. ff. de adimen. legat.*
9 *Inst. de adempt. legat. in pr. l. pen.* §. 1. *ff. de adimend.*
10 Nihil hodie interest, an contrariis verbis, an quibuscunque fiat. *Inst. d. loco.*
11 Vide *tit.* 1. *ff. quando dies legator.*
12 Legati conditionalis, post eventum conditionis: puri vel in diem antiquo jure, à morte testatoris: ex lege Papia, ab apertis tabulis dies cedit. Hodie jus vetus sequimur ex regula Catoniana, quæ ad novas leges, id est, Juliam & Papiam non pertinet. *l. ult. ff. de regul. Catoniana.*
13 *l.* 42. *ff. de hered. inst. l.* 31 *l.* 104. *ff. de condit. & demonst. l. ult. ff. de mortis causa.*
14 Vid. *l.* 1. *ff. ad l. Falcid.*
15 *d. l.* 1.
16 Imo est *l.* 2. *l.* 3. *ff. de cond. indeb.* Sed aut hæc negatio abundat, aut hic agitur de legato damnationis. *§ ult. Inst. de oblig. quæ ex quasi contract.* aut certis personis soluto. §. 25. *in fin. Instit. de legat.*
17 6. *C.* 42. 2. *Cajus* 7. & *Paul* 4. *sen.* 1. adde 2. *Inst.* 24. *de singul. reb.*
18 *l.* 7. *in prin. ff. de vulgari.*
19 Adde *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 6. & §. *ult. Instit. de singulis reb.*
20 *l.* 21. *ff. de legat.* 3. *l.* 22. *C. de fideicom.* Nutu quæ fieri possunt dixi ad *legem* 52. *in fin. ff. de verb. obligat.*
21 Qui testari potest, fideicommittere potest, dixi ad *l.* 2. *ff. de legat.* 1.
22 *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 4. dixi *d.* §. 10. *Inst. de fideic. hered.*
23 24. §. 8. 9. *T. eodem.*
24 De quibus vid. *tit.* 3. *T. eod.*
25 Quod olim non fuit in legato *tit.* 24. §. 15. *T. eod.*
26 Quod olim non fuit in legatis *tit.* 24. §. 8. *T. eod.*
27 2. *Gajus.* 7. §. 9. *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 10.
28 Dixi ad *l.* 11. *ff. de legat.* 3.
29 Et in eo differt fideicommissum à legato.
30 *tit.* 24. §. 24.
31 Codicillis etiam confirmatis heres institui non potest: quamvis iisdem confirmatis restituendi jussio comprehendi utiliter possit.
32 Id est, actionem, vid. *tit.* 19 §. 16. *T. eod.*
33 De prætore fideicommissario, adde *l.* 2. §. 32. *ff. de orig. jur. l.* 78. §. 6. *ff. de leg.* 3. *l.* 92. *ff. de cond. & dem. l.* 4. *in fin. ff. qui ad libert. l.* 2. *C. qui potior.*
34 Vid. *l.* 5. *in fin. C. de rebus cred.*
35 In eo fideicommissa olim etiam non differebant. *tit.* 24. §. 17. *T. eod.*
36 In eo quoque olim conveniebant fideicommissa & legata. *tit.* 24. §. 18. *T. eod.*
37 Vid. *Inst. de fideic. her. & ad SC. Treb.*
38 Legendum est, *ut.*
39 Communicantur, inter, &c.
40 §. 6. *Inst. de fideicom. her.*
41 Stipulationes partis & pro parte, *quid.*
42 Vel suspectam. *d.* §. 6. *vers. sed si recusatus scriptus heres.*
43 *d. vers. sed si.*
44 De qua dixi ad *l.* 103. *ff. de leg.* 1.
45 Senatusconsultum Plancianum intelligit, de qua vid. *l.* 59. *in fin. ff. ad l. Falc.*
46 Si ex liberis existat. ita legendum est, idque satis indicat titulus 18. *eod.*
47 Vid. §. 2. *Inst. de singul. reb. per fideicommiss.*
48 Id est, de hereditate ab intestato 3. *Inst.* 1.
49 §. 1. *Inst. de hereditatibus ab intestato:* dixi ad *leges* XII. *Tabularum lib.* 2.
50 *l.* 9. §. 2. *ff. de liber. & posth.*
51 *l.* 7. *ff. de bonis damnatorum.*
52 Nec extabit heres adgnatus, &c. *ita legi oportet.*
53 *l.* 195 *in fin. ff. de verb. sign.*
54 Legendum est, *defuncti.*
55 *Et ex altero*, ita legi oportet.
56 §. *ult. in fin. Inst. de hered. ab intest.* dixi ad *leges* XII. *tabul. lib.* 2.
57 *lege* 3. *ff. si pars hered. lege* 30. §. 1. *ff. de adquir. hered. l.* 5. *in fin. ff. unde legitimi.*
58 Venter, seu posthumus agnatos defuncti excludit. *l.* 26. *ff. de statu.*
59 Dixi ad *Novell.* 118. *c.* 3. *in fin.*
60 *d. c.* 3. adde §. 4. *Instit. de legit. adgna.* 2. *Cajus* 8. *c.* 3.
61 §. *ult. Instit. de Senatusconsulto Orphitiano*, dixi ad *l.* 9. *ff. de suis.* adde *Paulum* 4. *sent.* 8. §. *ult.*
62 Secus in hereditariis. *l.* 2. *C. de successorio edicto.*
63 Jure Justiniani hodie in suis successio est. §. 7. *Inst. de legit. adgnat. succes.* nam & in legitimis tutoribus est successio. *l.* 3. §. 9. *ff. de legit. tut.*
64 Idque jure civili & lege Voconia institutum *Paul.* 4. *sent.* 8. §. 3. De lege Voconia, vide *Cujac. ad tit. Instit. de lege Falcid.*
65 Dixi in notis ad *leges* XII. *Tabul. lib.* 2.
66 *Instit. de Senatusconsulto Tertull. & in pr. de Senatusconsulto Orphitiano.*
67 Adde *l.* 9. *ff. ad Tertull.*
68 Vide *tit.* 9. *T. eodem.*
69 Dixi ad *leges* XII. *Tabul.*
70 *Inst. de Senatusconsulto Tert. in pr.*
71 Vid. §. 2. *Inst. de Senatusc. Tertull.*
72 Quando mater succedat filio.
73 *Ut emancipatus.*
74 Vid. *l* 2. *C. Th. de secund. nupt.*
75 3. *Instit.* 8.
76 *Inst. de succes. libert. in pr.*
77 *l.* 23. §. 1. *ff. de bon. libert. in pr.*
78 Dixi ad *l.* 23. *in fin. ff. de bon. libert.*
79 3. *Inst.* 10. 37. *ff.* 1.
80 Vid. §. 2 *T. eod.*
81 §. 5. *T. eod.* id est secundum. vide 20. §. 14. *T. eod.*
82 §. 3. *Instit. de bonor. possess. &* 37. *ff.* 4. *&* 6. *C.* 12.
83 Imo & suis, sive sint naturales, sive legitimi, sive posthumi. §. 3. *T.*
84 *d.* §. 3.
85 *l.* 1. *ff. de bonor. poss. contra tabul.*
86 *l.* 1. §. 9 *ff. de coll at.*
87 Fratribus.
88 Vid. *tit. C. de bonor. posses. secund. tabulas* 6. *C.* 11. *ff. si tabulæ testamenti extabunt:* adde §. 3. *vers. secunda Inst. de bonor. possess.* & 6. *C.* 12. *de bonor. possess. secundum tabulas.*
89 *tit.* 22. §. 6. *T. eod. l.* 2. *C. de bonor. possess. secund. tabul.*
90 Tertio, decem personis quas extraneo manumissori præferebat, vide §. 3. *Inst. de bonor. possess.* sed hæc successio hic omittitur.
91 *Tanquam ex familia: d.* §. 3. vel ut ibidem legit Cujacius, *tum quem ex familia.*
92 De qua in *l.* 96. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 4. §. 17. *ff. de fideicom. libertat.*
93 Vid. *tit ff unde liberi.*
94 Vide *tit.* 11. *unde cognati.*
95 § 4. *in fin. Inst. de bonor. possess. l.* 1. §. 12. *ff. de successor. edicto. l.* 2. *C. qui admitti ad bonor.*
96 *l.* 3. *ff unde cognati: l.* 1. §. 9. *ff. de successor. edicto.*
97 §. 5. *Instit. de bonor. possess.*
98 *Alias dixi de ea re.*
99 Sit, bonorum, &c.
100 Vid. 3. *Inst.* 8.
101 In Latino secus. § 4. *Instit. de successs. libertor.*
102 Et aut nihil &c.
103 Nam licet.
104 Nec obstat.
105 Naturales.
106 Oneratæ § 3. *Instit. de Senatusconsulto Tertull.* Theophilus dicit κεκοσμημένων.
107 Patronæ.

Source : BIU Cujas

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM AD FILIUM,

LIBRI V.

LIBER PRIMUS.

TITULUS PRIMUS.
DE PACTIS ET CONVENTIONIBUS. [1]

§. 1. DE his rebus paciſci poſſumus, de quibus tranſigere [2] licet. Ex his enim pacti obligatio [3] ſolummodo naſcitur. §. 2. Omne pactum poſteriore pacto diſſolvitur [4], licet pariat exceptionem. §. 3. Pacto convento Aquiliana ſtipulatio ſubjici ſolet [5], ſed conſultius eſt huic pœnam quoque ſubjungere: quia reſciſſo quoquo modo pacto, pœna ex ſtipulatu reperi poteſt. §. 4. Neque contra leges, neque contra bonos mores paciſci [6] poſſumus. §. 5. De rebus litigioſis & convenire & tranſigere poſſumus. Poſt rem judicatam pactum niſi donationis cauſa interponatur [7], ſervari non oportet.

1 In quibuſdam legitur, *De pactis & conventis*, vid. Cujac. *Obſerv. l. 2. c. 15.* Dicimus etiam pacta & condicta, pactum & condicionem, item pactum & conſenſum. *l. 2. C. quand. lic. ab empt. diſc.*

2 Eſt ſenſus, ut qua de re licet tranſigere, liceat & paciſci, & contra. *l. 18. C. de tranſact. l. 10. C. ad l. Jul. de adult.* ſcil. de re litigioſa: nam rei non litigioſæ pacti quidem verbum convenit, tranſactionis non item.

3 Naturalis videlicet, quæ exceptionem parit.

4 Non ipſo jure, ſed per replicationem. *l. 27. §. 2. ff. de pactis.*

5 Sic enim actio tollitur. *l. 3. l. 4. l. 15. C. de tranſact.* Conſultius eſt etiam addere pœnalem ſtipulationem. *l. 40. l. 41. C. de jure tranſact. l. 16. ff. eod. l. 15. ff. eod.*

6 *l. 6. C. de pact. l. 7. §. ait prætor. ff. de pactis. l. 52. §. 2. ff. de pact. l. 95. §. 4. ff. de ſolut.*

7 Decidendi cauſa non poſſumus, niſi ſi lis adhuc ſubeſſe poteſt. *l. 23. ff. de condict. indeb. l. 32. C. de tranſact.*

TIT. II.
DE COGNITORIBUS. [8]

§. 1. OMnes infames, qui poſtulare prohibentur, cognitores fieri non poſſunt, etiam volentibus [9] adverſariis. §. 2. Fœminæ in rem ſuam cognitoriam operam ſuſcipere non prohibentur [10]. §. 3. In rem ſuam cognitor, procuratorve ille fieri poteſt, qui pro omnibus poſtulat. §. 4. Actio judicati non ſolum in dominum, aut domino, ſed etiam heredi, & in heredem datur [11].

8 Procurator agit abſente, Cognitor præſente litigatore. *l. ſi lite. C. Theod. de cogn. & procur.* maxime in cauſa ſtatus, pro defenſore ejus, qui patitur controverſiam, an ſit ex civibus. Aſconius *in 3. Ver.* Juſtiniani tempore ſublati ſunt cognitores: ideoque ab his locis, quos ex juris auctoribus ſumpſit, cognitoris nomen ſemper exemit, ut conjicere licet ex *l. 38. §. 8. ff. de pœn.* collata cum ſententia Pauli *lib. 5. tit. 25.*

9 *l. 7. ff. de poſt. l. 8. §. 2. ff. de procur.*

10 Pro certis perſonis nec poſtulare, nec cognitores fieri poſſunt, ac ne pro parentibus quidem ſine decreto. *l. 41. ff. de procur.*

11 In procuratore, & defenſore idem juris eſt. *l. 25. in fin. ff. de procurat.* quaſi defenſor, non verus defenſor eſt. *l. 40. §. ſed & ſi. l. 61. ff. eod.* proinde in eo huic ſententiæ locus non eſt.

TIT. III.
DE PROCURATORIBUS.

§. 1. MAndari poteſt procuratio præſentibus, & nudis verbis [12] & per literas, & per nuntium, & apud acta præſidis & magiſtratus. §. 2. Procurator aut ad litem, aut ad omne negotium, aut ad partem negotii, aut ad res adminiſtrandas datur [13].

TIT. IV.
DE NEGOTIIS GESTIS.

§. 1. QUi negotia aliena gerit & bonam fidem, & exactam diligentiam [14] rebus ejus, pro quo intervenit, præſtare debet. §. 2. Tutor poſt finitam tutelam ſi in adminiſtratione duret, actione negotiorum geſtorum pupillo, vel curatori ejus tenebitur [15]. §. 3. Si pecuniæ quis negotium gerat, uſuras quoque totius temporis [16] præſtare cogitur, & periculum eorum nominum, quibus collocavit, agnoſcere, ſi litis tempore ſolvendo non ſint. Hoc enim in bonæ fidei judiciis ſervari convenit. §. 4. Mater, quæ filiorum ſuorum rebus intervenit, actione negotiorum geſtorum [17], & ipſis, & eorum tutoribus tenebitur. §. 5. Filiusfamilias aut ſervus, ſi negotium alicujus gerat, in patrem dominumve peculio tenus actio dabitur [18]. §. 6. Si pater vel dominus filiofamilias, vel ſervo aliena negotia agenda commiſerit, in ſolidum tenebitur. §. 7. Pater ſi emancipati filii res ſine ulla exceptione [19] à ſe donatas adminiſtraverit, filio actione negotiorum geſtorum tenebitur. §. 8. Qui cum tutor, curatorve non eſſet, ſi pro tutore, curatoreve res pupilli, adultive adminiſtraverit, actione negotiorum geſtorum [20] pro tutore, cutatoreve tenebitur.

12 Non ſolennibus. §. 1. *de his per quos ag. poſſ.* 13 *l. 1. §. 1. ff. de procur.*

14 *l. 20. C. de neg. geſt. l. 24. C. de uſur.* Interdum dolum dumtaxat. *l. 3. §. interdum. ff. de neg. geſt.* Interdum etiam caſum. *l. 11. ff. eod.* 15 Quod ita procedit, ſi poſterior actus tutelæ officio contexus non ſit: alioquin tutelæ actio ſufficit. Item ſi poſt pubertatem nullo tempore adminiſtrationem intermiſerit: alioque in utraque actio neceſſaria eſt. *l. 13. & 14. ff. de tutel. & rat. diſtr.* 16 *l. 24. C. de uſur.* ait, *totius temporis*, quod à Triboniano prætermiſſum eſt in *l. 37. §. 1. ff. de neg. geſt.*

17 *l. 24. C. de uſur. l. 32. §. ult. ff. de negot. geſt.* 18 *l. 14. ff. de neg. geſt.* 19 Id eſt, pure & præciſe, quod à Triboniano prætermiſſum eſt in *l. 37. §. ultim. ff. de negot. geſt.* 20 Actione tutela, diverſa eſt ab actione negot. geſtorum. *l. 1. §. ſi quis quaſi. ff. de eo qui pro tut l. penult. ff. de tut. & rat. diſtr.* eam tamen imitatur. *l. 4. ff. qui dar. tut. vel cur. poſſ.* 21 *l. 3. ff. ad S. C. Turp.* Ubi ſic legitur, *& in privatis & in extraordinariis criminibus*: & ita exiſtimo Paulum ſcripſiſſe. Nam in publicis judiciis calumnia jure ordinario vindicatur. *l. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turp. l. 13. ff. de teſtibus.* Hodie tamen omnia crimina extra ordinem puniuntur. *l. 8. ff. de pub. jud. l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul. rep. l. ultim. ff. ad l. Fab.* 22 *De reis deſtitutis*, legendum putaverim, id eſt, ab accuſatore deſertis. Sic deſtituta res in *l. 4. C. ad S. C. Turp.* 23 *l. 7. §. iiſdem ff. de accuſ. l. 1. C. Theod. de calum.* 24 *l. 7. §. iiſdem. ff. de accuſat. l. 3. ff. de prævar. l. 4. §. ult. ff. ad leg Iul. de adult.*

25 *l. 2. C. in quib. cauſ. in integr. reſtit.* 26 *l. 2. ff. de in integrum reſtit.* videlicet, ſi minima fuerit capitis minutio. *l. 2 ff. eodem.* 27 Exemplum eſt in §. 33. *de actionibus.* 28 Præſente adverſario. *l. 3. ff. de in integr. reſt. l. 6. C. de in integ. reſtit. l. ult. C. ſi ſap. in int. reſt. poſt.* 29 *l. 9. §. volenti. §. licet tamen. l. 21. §. ult. ff. quod. met. cau. geſt. er. l. 3. C. eod. tit. l. 23. §. interdum. ff. de minor.*

TIT. V.
DE CALUMNIATORIBUS.

§. 1. CAlumnioſus eſt, qui ſciens, prudenſque per fraudem negotium alicui comparat. §. 2. Et in privatis, & in publicis judiciis omnes calumnioſi extra ordinem [21], pro qualitate admiſſi plectuntur.

TIT. VI.
DE REIS INSTITUTIS [22].

§. 1. DE his criminibus, quibus quis abſolutus eſt, ab eo qui accuſavit, refricari accuſatio non poteſt [23]. §. 2. Filius accuſatoris, ſi hoc crimen, quod pater intendit, poſt liberatum reum perſequi velit, ab accuſatione removendus eſt [24]. §. 3. Crimen, in quo alius deſtitit, vel victus receſſit, alius objicere non prohibetur.

TIT. VII.
DE INTEGRI RESTITUTIONE.

§. 1. INtegri reſtitutio eſt redintegrandæ rei, vel cauſæ actio [25]. §. 2. Integri reſtitutionem prætor tribuit ex his cauſis, quæ per metum, dolum, & ſtatus permutationem [26], & juſtum errorem [27], & abſentiam neceſſariam, & infirmitatem ætatis geſta eſſe dicuntur. §. 3. Integri reſtitutio plus quam ſemel non eſt decernenda, ideoque cauſa cognita [28] decernitur. §. 4. Integri reſtitutio aut in rem competit, aut in perſonam [29]. In rem actio competit, ut res ipſa, qua de agitur, revocetur. In perſonam aut quadrupli pœna intra annum, vel ſimpli poſt annum peti poteſt. §. 5. Si aliquis ut ſe de vi latronum, vel hoſtium, vel populi liberaret, aliquid mancipavit, vel promiſit, ad metum non pertinet [30]: mercedem enim depulſi metus tribuit. §. 6. Servus per metum mancipatus, quidquid adquiſierit [31], vel ſtipulatus ſit, ei adquirit, qui vim paſſus eſt. §. 7. Vis eſt major rei impetus [32], qui repelli non poteſt. §. 8. Qui quem domo incluſit, ut ſibi rem manciparet, aut promitteret, extorſiſſe mancipationem videtur [33]. §. 9. Qui quem ferro vinxit, ut ſibi aliquid traderet, vel venderet, vim intuliſſe videtur. §. 10. Qui in carcerem quem detruſit [34], ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc cauſam factum eſt, nullius momenti eſt.

21 *l. 9. §. ſed licet. ff. quod met. cauſ. geſt. erit.*

22 Id hac actione partus veniunt, fœtus, fructus, omnis cauſa. *l. 12. ff. quod met. cav. geſt. erit.*

23 Malim, *Majoris rei impetus*, ut in *l. 2. ff. quod met. cau. geſt. er.*

24 *l. 5. ff. de vi publ. l. ultim. §. ſi fœnerator. ff. quod. met. cau. geſt. erit.*

25 *l. 5. ff. de vi publ. l. pen. ff. quod met. cav. geſt. erit.*

26 *l. 1. ff. de dol. mal.*

27 Dominus in quantum ad eum pervenit, procurator in ſolidum. *l. 15. §. pen. ff. de dol. l. 14. §. Pedius. ff. quod met. cau. geſt. erit.*

28 *l. 37. §. in delictis. ff. de minor.* In aliis non omnimodo denegatur. *l. 1. C. ſi adv. delict. l. 9. §. 2. ff. de minor.*

29 *l. 4. & l. 23. ff. de minor. l. 24 ff. eod. tit.* cujus initium eſt ex *lib. 1. ſentent.* reliqua ſunt ex Pauli *lib. 11. ad edictum.*

TIT. VIII.
DE DOLO MALO.

§. 1. DOlus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur [35]. §. 2. Si qui dolum, aut metum adhibuit, ut res ad alium tranſiret, uterque de vi & dolo actione tenetur [36].

30 *l. 9. §. ſed licet. ff. quod met. cauſ. geſt. erit.*

31 Id hac actione partus veniunt, fœtus, fructus, omnis cauſa. *l. 12. ff. quod met. cav. geſt. erit.*

32 Malim, *Majoris rei impetus*, ut in *l. 2. ff. quod met. cau. geſt. er.*

33 *l. 5. ff. de vi publ. l. ultim. §. ſi fœnerator. ff. quod. met. cau. geſt. erit.*

34 *l. 5. ff. de vi publ. l. pen. ff. quod met. cav. geſt. erit.*

35 *l. 1. ff. de dol. mal.*

36 Dominus in quantum ad eum pervenit, procurator in ſolidum. *l. 15. §. pen. ff. de dol. l. 14. §. Pedius. ff. quod met. cau. geſt. erit.*

TIT. IX.
DE MINORIBUS XXV. ANNORUM.

§. 1. MInor xxv. annorum, ſi aliquod flagitium admiſerit, quod ad publicam coërcitionem ſpecter, ob hoc in integrum reſtitui non poteſt [37]. §. 2. Qui minori mandavit, ut negotia ſua agat, ex ejus perſona in integrum reſtitui non poteſt [38], niſi minor ſua ſponte negotiis ejus intervenerit. §. 3. Si major effectus res, quas minor egit, facto [39], vel ſilentio [40] comprobavit, adverſus hoc quoque in integrum reſtitui fruſtra deſiderat. §. 4. Si minor minori heres exiſtat, heres ex ſua perſona [41], non ex defuncti, in integrum reſtitui poteſt. §. 5. Minor ſe in his, quæ fidejuſſit, vel fide promiſit, vel ſpopondit, vel mandavit in integrum reſtituendo, reum principalem non liberat [42]. §. 6. Qui ſciens [43], prudenſque ſe pro minore obligavit, ſi id conſulto conſilio fecit, licet minori ſuccurratur, ipſi tamen non ſuccurretur. §. 7. Minor adverſus emptorem in integrum reſtitutus, pretio reſtituto, fundum recipere poteſt. Fructus enim in compenſationem uſurarum penes emptorem remanere placuit [44]. §. 8. Minor adverſus diſtractiones eorum pignorum, & fiduciarum, quas pater obligaverat, ſi non ita ut oportuit à creditore diſtractæ ſint [45], reſtitui in integrum poteſt.

37 *l. 37. §. in delictis. ff. de minor.* In aliis non omnimodo denegatur. *l. 1. C. ſi adv. delict. l. 9. §. 2. ff. de minor.*

38 *l. 4. & l. 23. ff. de minor. l. 24 ff. eod. tit.* cujus initium eſt ex *lib. 1. ſentent.* reliqua ſunt ex Pauli *lib. 11. ad edictum.*

39 *l. 3. §. 1. ff. de minor.*

40 Silentium exigimus quatuor annorum: vel ſi quid alienatum obligatumve ſit ſine decreto, quinque: vel ſi quid donatum ſit, decem inter præſentes, & xx. inter abſentes: Accurſ. *d. §. 1.*

41 *l. 19. ff. de minor. l. 5. §. 1. C. de temp. in integ. reſtit.*

42 *l. 48. ff. de minor.*

43 *l. 16. ff. de minor. l. 7. §. ult. ff. de except.* Aliud dicendum eſt, ſi ignorans eum minorem eſſe fidejuſſerit, *arg. l. 48. ff. de fidejuſſ.* Item ſi dolo creditoris minor deceptus fuerit. *l. 2. C. de fidejuſſ. minor.*

44 Si fundum repetat cum fructibus, neceſſe eſt pretium ab eo reddi cum uſuris, ex quibus locupletior eſt, omiſſa compenſatione. *l. 24. §. 4. l. 27. §. prædium. §. item ex diverſo. l. 47. in fin. ff. de minor. l. 32. §. 4. ff. de adminiſt. tut.*

TIT. X.
DE PLUS PETENDO.

CAuſa cadimus aut loco, aut ſumma, aut tempore, aut qualitate. Loco, ſi alibi: ſumma, ſi plus [46], quam damus, petimus: tempore, petendo ante tempus: qualitate, ejuſdem ſpeciei rem meliorem poſtulantes.

45 Neque adverſatur *l. 2. C. adv. vend. pign.* vid. *l. 1. C. ſi adv. vend. pign.*

46 §. 33. *verſ. plus. & verſ. huic autem. de actio.*

TIT. XI.
DE SATISDANDO.

§. 1. QUotiens hereditas petitur, ſatisdatio jure deſideratur: & ſi ſatisdatio non detur, in petitorem hereditas transfertur. Si petitor ſatisdare noluerit, penes poſſeſſorem poſſeſſio remanet [47]. In pari enim cauſa potior eſt poſſeſſor. §. 2. Uſufructuarius de utendo uſufructu ſatisdare debet, perinde ſe uſurum, ac ſi ipſe paterfamilias uteretur [48].

47 *l. 19. ff. de minor. l. 5. §. 1. C. de temp. in integ. reſtit.*

48 *l. 48. ff. de minor.*

TIT. XII.
DE JUDICIIS OMNIBUS.

§. 1. HI qui falſa reſcriptione uſi fuerint, lege Cornelia de falſis puniuntur [49]. §. 2. Ex his, qui ancillam corruperit alienam, aliam reformare cogendus eſt [50]. §. 3. Qui falſum neſciens allegavit, falſi pœna non tenetur [51]. §. 4. In caput domini, patronive, nec ſervus, nec libertus interrogari poteſt [52]. §. 5. Prægnantes neque torqueri, neque damnari, niſi poſt editum partum poſſunt [53]. §. 6. Qui reſcriptum à principe falſa allegatione elicuerint, uti eo prohibentur [54]. §. 7. Qui de ſe confeſſus eſt, in alium torqueri non poteſt, ne alienam ſalutem in dubium deducat, qui de ſua deſperavit [55].

TIT. XIII.
DE JUDICATO.

§. 1. QUi exhibiturum ſe aliquem judicio caverit, mortuo eo, pro quo caverat, periculo cautionis liberatur [56]. §. 2. Filiusfam. juſſu patris manumittere poteſt [57], matris non poteſt [58]. §. 3. Is, qui album raſerit, corrupuerit, ſuſtulerit, mutaverit, quidve aliud propoſitum edicendi cauſa turbaverit, extra ordinem [59] punietur. §. 4. Si id, quod emptum eſt, neque tradatur, neque mancipetur, venditor cogi poteſt, ut tradat, aut mancipet [60]. §. 5. Deteriorem ſervum facit, qui fugam ſuaſerit, qui furtum, & qui mores [61] corpuſve corruperit. §. 6. Qui ancillam alienam virginem immaturam corruperit, pœna legis Aquiliæ [62] tenetur. §. 7. In petitione hereditatis ea veniunt, quæ defunctus mortis tempore reliquit, vel ea, quæ poſt mortem, ante aditam hereditatem [63] ex ea adquiſita ſunt. §. 8. Poſſeſſor hereditatis pretia earum rerum, quas dolo

49 *l. 4. C. ad l. Corn. de falſ.* 50 *l. 6. ff. ad leg. Jul. de adult. ex his*, id eſt, præter eos, de quibus ſupra dictum eſt. Sed malim legere, *Is qui.* 51 *l. 20. C. ad leg. Cornel. de falſ.* 52 *l. 12. l. 8. C. de teſtibus.* 53 *l. 18. ff. de ſtat. hom. l. 3. ff. de pœn.* Quint. *in declam. 277.* Ælianus *lib. 5. var. hiſtor. lib. de fera num. vind.* Diodorus *2. cap. 3.* 54 *l. 5. C. ſi con. jus vel util. pub.* 55 *l. 16. ff. de quæſt.* 56 *l. 4. ff. qui ſatisd. cog.* fit hæc cautio apud officium vel apud acta. *l. 17. ff. de in jus voc.* 57 *l. 22. ff. de manumiſſ.* 58 Hæc perſonarum differentia tollitur à Juſtiniano *in l. 1. §. ult. C. com. de manum.* 59 Vel jure ordinario. *l. 7. ff. de juriſdict.* vel pœna falſi. *l. pen. ff. ad leg. Corn. de fal.* 60 Duo ſunt modi transferendi dominii: traditio eſt juriſgentium, mancipatio juris civilis. 61 *l. 1. §. ult. ff. de ſer. cor.* 62 *l. 25. ff. de injur.* Neque erit deneganda ſervi quoque corrupti actio. *l. 6. ff. ad leg. Iul. de adul.* ſi maturam, lege Aquilia non tenetur: injuriarum tenetur, ut in *tit. prox.* 63 Quæ poſt aditam hereditatem, non veniunt. *l. 19. §. 1. l. 16. §. 3. l. 36. §. 2. ff. de petit. her.* acceſſiones veniunt, etiam ſi poſt aditam hereditatem acceſſerint. *l. 20. §. 11. ff. eod. tit.*

Source : BIU Cujas

dolo alienavit [1], cum usuris præstare cogendus est. §. 9. Rerum ex hereditate alienatarum æstimatio in arbitrio petitoris [2] consistit.

§. 10. Petitio hereditatis, cujus defunctus litem non erat contestatus, ad heredem non transmittitur [3].

TIT. XIV.
DE VIA PUBLICA.

Qui viam publicam exaraverit, ad munitionem ejus solus compellitur [4].

TIT. XV.
SI QUADRUPES DAMNUM INTULERIT.

§. 1. Si quadrupes pauperiem fecerit, damnumve dederit, quidve depasta [5] sit, in dominum actio datur, ut aut damni æstimationem subeat [6] aut quadrupedem dedat, quod etiam lege Pesulania [7] de cane cavetur. §. 2. Feram bestiam in ea parte, qua populi iter est, colligari prætor prohibet. Et ideo sive ab ipsa, sive propter eam ab alio alteri damnum datum fuerit, pro modo admissi extra ordinem [8] actio in dominum, vel custodem datur: maxime si ex eo homo perierit, vel fuerit læsus. §. 3. Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit [9], eoque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur.

TIT. XVI.
DE FINIUM REGUNDORUM.

In eum, qui per vim terminos dejecerit, vel amoverit, extra ordinem, animadvertitur [10].

TIT. XVII.
DE SERVITUTIBUS.

§. 1. Viam, iter, actum, aquæductum, qui biennio usus non est, amisisse videtur. Nec enim ea usucapi possunt, quæ non utendo amittuntur [11]. §. 2. Servitus hauriendæ, vel deducendæ aquæ biennio omissa intercidit [12], & biennio usurpata recipitur.

1 *l.* 20. §. 11. *ff. de petit. hered.* Scriptum sic erat, *præsentia earum rerum*, emendavi, *pretia earum rerum.*

2 Quanti in litem petitor juraverit. *l.* 20. §. *ult. ff. de petit. hered.*

3 Idemque in petitione hereditatis de inofficioso responsum est in *l.* 6. §. *ult. ff. de inoff. testam.*

4 *l. ult. ff. de via publ. & itin. publ. reficiend.*

5 *l.* 14. §. *ult. ff. de præscript. verb.* Nec enim sufficiebat de pauperie actio, quia pastus pecoris pauperies, aut damnum non est.

6 His actionibus continentur pecudes non bestiæ. *l.* 1. §. *in bestiis. ff. si quadr. paup. fec. dic.* non canes. *l.* 2. *ff. ad leg. Aquil.*

7 In libro Lutiæ edito legitur *Pesolonia. Solonia*, Plutarchus scribit in Solone.

8 In qua nec edicti ædilicii, nec XII. tabular. ordo servatur.

9 Si alius læsus sit, Aquilia, vel in factum is qui irritavit, tenebitur. *l.* 11. §. 5. *ff. ad l. Aquil.*

10 *l.* 1. *C. de accusat.* 11 Fusius exposuimus in *l.* 4. & *l.* 44. *de usurp. & usuc.* 12 Quod uti accipiendum sit, ostendimus in *l.* 4. *ff. de usurp. & usuc.* Pro biennio, hodie decennium habemus & vicennium.

TIT. XVIII.
DE FAMILIÆ ERCISCUNDÆ.

Arbiter familiæ erciscundæ plus, quam semel dari non potest: & ideo de his, quæ divisa eo judicio non sunt, communi dividundo [13] arbiter postulatus partietur.

TIT. XIX.
QUEMADMODUM ACTIONES PER INFICIATIONEM DUPLENTUR.

§. 1. Quædam actiones, si à reo inficientur, duplantur [14], velut judicati depensi [15], legati per damnationem relicti, damni injuria legis Aquiliæ, item de modo agri, cum à venditore emptor deceptus est. §. 2. Ex his causis, quæ inficiatione duplantur, pacto decidi non potest [16].

TIT. XX.
DE FIDEJUSSORE, ET SPONSORE.

Inter fidejussores ex edicto prætoris, si solvendo sint, licet singuli in solidum teneantur, obligatio dividitur [17].

TIT. XXI.
DE SEPULCHRIS ET LUGENDIS.

§. 1. Ob incursum fluminis, vel metum [18], corpus jam perpetuæ sepulturæ traditum, sollemnibus redditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest. §. 2. Corpus in civitatem inferri non licet, ne funestentur sacra civitatis [19]: & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur. §. 3. Qui luget, abstinere debet à conviviis, ornamentis, & alba veste [20]. §. 4. Quidquid in funus erogatur, inter æs alienum primo loco [21] deducitur. §. 5. Qui alienum mortuum sepelierit, si in funus ejus aliquid impenderit, recipere id ab herede, vel à patre vel à domino [22] potest.

13 *l.* 20. §. 4. *ff. fam. erciscund.*

14 *l.* 32. §. 10. *ff. ad leg. Aquil. l.* 20. §. *cum prædiximus. ff. de pet. hered.* §. *ultim. de oblig. quæ quasi ex cont.* §. *ex maleficiis.* 18. *de act.*

15 Forsitan legendum est, *judicati, depositi*: nam & actio depositi interdum inficiando crescit. §. *sed furti.* 26. *de act.*

16 Nam aut fatetur reus, aut inficiatur: si fatetur, pro judicato habetur, & ideo transigere non potest: si inficiatur, ac postea decidere velit, pro inficiatore convicto habetur, & inficiationis pœnam sustinet.

17 Quod in Pandectis sub *titul. de fidejuss.* multis in locis demonstratur. Traxit hoc quoque postea Justinianus ad reos constitutæ pecuniæ. *l. ult. C. de constit. pec.*

18 Vel ob aliam justam & necessariam causam. *l.* 1. *C. de relig. & sump.*

19 *l.* 12. habitus quandoque ex S.C. remittitur, in *l.* 15 *C. ex quib. caus. in fam. irreg.*

20 Sed uxoribus hic tristior

21 *l. pen. ff. de relig. & sum. fun.*

22 *l.* 14. §. *ult. l.* 21. *l.* 32. *ff. de rel. & sump. fun.* noctu efferri corpora Demetrio placuit, ad sumptus minuendos. M. Tull. 2. *de leg.* *C. de relig. & sump. fun. l.* 6. *C. Theod. de sepulchr. viol.*

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM LIBER SECUNDUS.

TITULUS PRIMUS.
DE REBUS CREDITIS ET JUREJURANDO.

§. 1. In pecuniariis causis si alter ex litigatoribus jusjurandum deferat, audiendus est. Hoc enim & compendio litium, & æquitatis ratione provisum est.

§. 2. Deferre jusjurandum prior actor potest: contrarium autem de calumnia [1] jusjurandum reo competit. §. 3. Si reus cum jurare velit, actor illi necessitatem jurisjurandi remisit [2], & hoc liquido appareat, actio in eum non datur. §. 4. Heredi ejus, cum quo contractum est, jusjurandum deferri non potest: quoniam contractum ignorare potest [3]. §. 5. Si qui debitum quocumque modo confessus docetur, ex ea re creditori actio non datur, sed ad solutionem [4] compellitur.

TIT. II.
DE PECUNIA CONSTITUTA.

Sibi, quod mihi Lucius debet, soluturum te constituas, teneris actione pecuniæ constitutæ [5].

TIT. III.
DE CONTRACTIBUS.

Stipulatio est verborum conceptio, ad quam quis congrue interrogatus respondit, velut, Spondes, Spondeo, Dabis, Dabo, Promittis, Promitto, Fidei tuæ erit, Fidei meæ erit [6]. Et tam pure, quam sub condicione [7] concipi potest.

TIT. IV.
DE COMMODATO, ET DEPOSITO PIGNORE FIDUCIAVE.

§. 1. Quidquid in rem commodatam ob morbum vel aliam rationem impensum est, à domino recipi potest [8]. §. 2. Si facto incendio, ruina, naufragio, aut quo alio simili casu res commodata amissa sit, non tenebitur eo nomine is, cui commodata est: nisi fortè cum posset rem commodatam salvam facere [9], suam prætulit. §. 3. Servus vel equus si à latronibus, vel in bello, in aliam causam commodati [10] occisi sunt, actio commodati datur: custodia enim & diligentia rei commodatæ præstanda est. §. 4. Si rem æstimatam tibi dedero, ut ea distracta pretium ad me deferres, eaque perierit, siquidem ego te rogavi, meo periculo perit: si tu de vendenda promisisti, tuo periculo [11] perit.

TIT. V.
DE PIGNORIBUS.

§. 1. Creditor si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit, ter ante denuntiare debitori suo debet, ut pignus luat [12], ne à se distrahatur. §. 2. Fœtus, vel partus ejus rei, quæ pignori data est, pignoris jure non tenetur [13], nisi hoc inter contrahentes convenerit. §. 3. Compensatio debiti ex pari specie, & causa dispari admittitur: velut si pecuniam tibi debeam, & tu mihi pecuniam debeas, aut frumentum, aut cetera hujusmodi, licet ex diverso contractu, compensare, vel deducere debes. Si totum petas [14], plus petendo causa cadis.

TIT. VI.
DE EXERCITORIBUS.

Filiusfamilias si voluntate patris navem exerceat, patrem in solidum [15] ob ea, quæ salva receperit, obligat.

TIT. VII.
AD LEGEM RHODIAM. [16]

§. 1. Si levandæ navis gratia jactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est [17]. §. 2. Jactu navis levata si perierit, extractis aliorum per urinatores mercibus, ejus quoque rationem haberi placuit, qui merces salva nave [18] jactavit. §. 3. Nave, vel arbore vi tempestatis amissa, vectores ad contributionem non tenentur, nisi ipsis arborem salutis causa eruentibus [19] navis salva sit. §. 4. Levandæ navis gratia merces in scapham transjectas, atque ideo amissas, intributione earum, quæ in navi salvæ sunt, refici convenit. Nave autem perdita, conservatæ cum mercibus scaphæ ratio [20] non habetur. §. 5. Collatio intributionis [21] ob jactum salva nave fieri debet.

TIT. VIII.
DE INSTITORIBUS.

§. 1. Sicut commoda sentimus ex actu præpositi institoris, ita & incommoda sentire debemus. Et ideo qui servum, sive filium filiamve familias, sive ancillam præposuit negotiis, vel mercibus exercendis, eorum nomine in solidum convenitur [22]. §. 2. Si quis pecuniæ fœnerandæ, agro colendo, condendis [23] vendendisque frugibus præpositus est, ex eo nomine, quod cum illo contractum est, in solidum fundi dominus obligatur, nec interest servus, an liber sit.

§. 3. Quod cum discipulis eorum, qui officinis, vel tabernis præsunt, contractum est, in magistros, vel institores [24] tabernæ in solidum actio datur.

TIT. IX.
DE IN REM VERSO.

Servus, vel filiusfam. si acceptam pecuniam in rem patris, vel domini verterit hoc modo, agrum, puta, colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando, vel creditori solvendo, vel quid tale faciendo, de in rem verso in solidum dominum vel patrem obligat [25], si tamen ob hanc causam pecunia data sit.

TIT. X.
DE S.C. MACEDONIANO.

Qui filiofam. contra interdictum amplissimi ordinis, pecuniam mutuam crediderit, post mortem patris, ex eo, quod vivo patre credidit, cum eo agere [26] non potest.

TIT. XI.
AD S.C. VELLEJANUM.

§. 1. In omni genere negociorum, & obligationum, tam pro viris, quam pro fœminis intercedere [27] mulieres prohibentur.

§. 2. Mulier, quæ pro tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit, ad beneficium Senatusconsulti non pertinet [28].

TIT. XII.
DE DEPOSITO.

§. 1. Si sacculum, vel argentum [29] signatum deposuero, & is, penes quem depositum fuit, me invito, contrectaverit: & depositi, & furti actio mihi in eum competit. §. 2. In judicio depositi ex mora fructus veniunt, & usuræ rei depositæ [30] postulantur. §. 3. In causa depositi compensationi locus non est [31], sed res ipsa reddenda est.

TIT. XIII.
DE LEGE COMMISSORIA [32].

§. 1. Debitor distractis fiduciis à creditore, de superfluo adversus eum habet actionem [33]. §. 2. Quicquid creditor per fiduciarium servum quæsivit, sortem debiti minuit [34]. §. 3. Debitor creditori fiduciam [35] vendere non potest, sed aliis, si velit, vendere potest, ita ut ex pretio ejusdem pecuniam offerat creditori, atque ita reman-

1 *l.* 34. §. *qui jusjurandum*, & *l. si non fuerit ff. de jurejur. l. delata. C. de reb. cred.*

2 *l.* 6. *ff. de jurejur.*

3 Jurare enim scientem oportet, sciente animo suo. *l.* 34. §. 1. & §. *procurator. ff. de jurejur. l.* 4. §. 1. *ff. de in lit. jur. l.* 11. §. 2. *ff. rer. amot.*

4 Quæ ob id ipsum confessoria actio appellari poterit. *l.* 23. §. *ult. l.* 25. §. 1. *ff. ad leg. Aquil. l.* 4. *ff. de confess.*

5 *l.* 20 *ff. de constit. pecun.*

6 *l.* 5. §. *stipulatio. ff. de verb. oblig.*

7 Vel in diem, & inter præsentes, nec scripturam exigit. *l.* 1. *C. de usur.*

8 Aut jure pensationis, aut contrario judicio. *l.* 18. §. 2. *ff. commod.*

9 *l.* 5. §. 4. *ff. commod.*

10 *l.* 1. §. *it vero. ff. de oblig. & act. l.* 5. §. 7 *ff. commod.*

11 *l.* 17. §. 1. *ff. de præscr. verb. l.* 1. *ff. de æstim.*

12 *l.* 73. *ff. de fur. l.* 4. *ff. de pign. act.*

13 *l.* 1. §. *cum prædium. ff. de pignor.* Quod verum est in fructibus ab alio domino, quam debitore perceptis. Nam fructus, & fœtus, quorum dominium ad ipsum debitorem pervenit, proculdubio pignori tenentur. *l.* 13. *ff. de pign. l.* 3. *C. in quib. caus. pign. vel hypoth.* Idemque est in partu. *l.* 29. §. 1. *ff. de pign.*

14 *l.* 4. *ff. de compens.*

15 *l.* 1. §. 19. & §. 23. *De exerc. act. l.* 3. §. *Si filius. Naut. caup.*

16 Non omnes hic leges nauticæ Rhodiorum explicantur, sed lex tantum ea, quæ est de jactu.

17 *l.* 4. *C. Theod. de naufr. l.* 1. *ff. de leg. Rhod.*

18 *l.* 4. § *sed si navis. ff. de leg. Rhod.*

19 *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *l.* 5. *ff. de leg. Rhod.*

20 *l.* 4. *ff. de leg. Rhod.*

21 Vid. *l.* 27. *ff. de verb. sign. l.* 6. §. *ult. ff. de muner. & honor. l.* 22. § *ult. ff. ad munic.*

22 *l.* 1. *ff. de institut. act.*

23 Pro, *Condendis*, malim legere, *Coëmendis*, ut in *l.* 5. §. 1. *ff. de institut. act.*

24 *l.* 1. §. *est autem ff. de exerc. act.*

25 Per totum *tit. ff. de in rem. verso.*

26 Ipso quidem jure est actio, sed opponenda est exceptio S.C. ne sequatur condemnatio. *l.* 11. *ff. ad S.C. Macedonianum.*

27 Ita tamen, ut si interceserint, opus sit, exceptione, duobus calibus exceptis. Unus est in *Novell.* 134. alter in *l.* 23. §. *ult. C. ad S.C. Velleian.*

28 Pugnant, cum hac Pauli sententia. *l.* 6. *ad fin. C. ad S.C. Vellcian. l.* 1. & *ult. C. si mat. ind. prom.* nisi sic legamus, *Mulier, quæ tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit.* arg. *l.* 2. *C. si mat. indem. prom. d. l.* 6.

29 *l.* 29. *ff. depos.*

30 Quia depositi actio bonæ fidei est. *l.* 1. §. *hanc autem l.* 29. *l.* 25. *in fin. ff. depos. l.* 2. *C. eod.*

31 §. *in bon. fid. de act.* id ante Justinianum obtinuisse hic locus indicat.

32 De fiducia, qua pignus, creditori mancipatur, aut creditur, ea lege, ut soluta ad diem pecunia remancipetur, non soluta, creditori pleno jure committatur nihil in Pandectis relatum est à Justiniano, quoniam sublatæ erant fiduciæ

33 Ut si minoris pignus vendiderit, residui petitio creditori superest. *l.* 28. *ff. de reb. cred.* ita si pluris vendiderit, superflui petitio debitori datur. *l.* 24. §. 2. *ff. de pign. act.*

34 *l.* 1. *C. de pign. act.*

35 Pignus creditor vendere potest. *l.* 12. *ff. de distr. pign.* fiduciam non potest.

constitutione Constantini. *l. ultim. C. de pact. pign.*

Source : BIU Cujas

remancipatam sibi rem emptori præstet. §. 4. Si per suppositam personam creditor pignus suum invito debitore comparaverit, emptio non videtur; & ideo quandoque lui potest [1]. Ex hoc enim causa pignoris, vel fiduciæ finiri non potest. §. 5. Si inter creditorem & debitorem convenerit, ut fiduciam sibi vendere non liceat, non solvente debitore, creditor denunciare ei solemniter [2] potest, & distrahere. Nec enim ex tali conventione fiduciæ actio nasci potest.

§. 6. Si creditor rem fiduciæ datam uni ex heredibus, vel extraneo legaverit, adversus omnes heredes [3] actio fiduciæ competit. §. 7. Si creditor rem fiduciariam fecerit meliorem, ob ea recuperanda, quæ impendit, judicio fiduciæ [4] debitorem habebit obnoxium. §. 8. Novissimus creditor priorem oblata pecunia, quo possessio in eum transferatur, dimittere potest. Sed & prior creditor secundum creditorem, si voluerit, dimittere non prohibetur, quamquam ipse in pignore potior [5] sit. §. 9. Servus si mutuam pecuniam servitutis tempore acceperit, ex ea obligatione post manumissionem conveniri [6] non potest.

1 *l.* 10. *C. de distr. pign.* Ex diverso, non videtur debitor pignus distraxisse permissu creditoris, si id possideat. *l.* 8. §. 7. *ff. quib. mod. pign. vel hypoth. sol.*

2 Denunciatione trina. *l.* 4 *ff. de pign. act.*

3 *l.* 10. *C. de pign. actionib.*

4 Duplex est actio fiduciæ, directa, & contraria. Idem in pigneratitia. *l.* 8. *l.* 25. *ff. de pign. act. l.* 7. *C eod.*

5 *l.* 1. *l.* 5. *C. qui pot. in pignor. hab. l.* 22. *C. de pign. l.* 11. §. *ultim. ff. qui pot. in pign. hab.*

6 *l.* 4. *ff. de obl. & act. l.* 2. *C. an ser. ex suo facto post man. ten.*

7 *l.* 3. *C. de usuris. l.* 24. *ff. de præscr. verb.*

8 *l.* 27. *C. de locat. l.* 40.

9 Si fortem expleverint, repetentur qua si indebitæ. *l.* 26. §. 1 *ff. de cond. indeb.*

10 Hodie est centesima. *l.* 4. *ff. de naut. fœn.* sed id Tribonianum ex Justiniani constitutione addidisse puto.

11 *l.* 26. *ff. de cond. ind.*

12 *l. ultim. ff. ad leg. Jul. de vi priv. l.* 5. *C. eod.*

13 *l.* 7. §. *ultim. & l.* 13. §. 1. *l.* 15. *ff. de adm. tut. l.* 3. *C. de usur. pup.*

14 *l.* 24. *ff. mand.* §. 11. *Inst. de mand.*

15 *l.* 12. §. 9. *ff. mand.*

16 *l.* 5. §. 1. & §. 4. *ff. mand.*

17 *l.* 52. §. 4. *ff. pro soc.*

18 *l.* 13. §. 8. *ff. de act. empt.*

19 *l.* 11. §. *Cassius. ff. de usufr. leg.* Potest & filii operas pater locare, ut *l.* 5. *tit.* 1. 37 *l.* 25. §. 3. *ff. locat.* 38 *l.* 14. *ff. de sponsal.* 39 §. 1. *de nupt.* 40 Quod *libro* 3. *Observ. cap.* 5. ut accipiendum sit, ostendimus. 41 Id est, nuptiarum, ut in *l. in bello.* §. *medio. ff. de capt. & postlim.*

42 *l.* 3. *C. de incest. nupt.* 43 *l.* 16. §. *ult. ff. de ritu nupt.* 44 Domus viri, est domicilium matrimonii. *l.* 5. *ff. de ritu nupt. l.* 6. *C. de donat. an. nupt. l.* 4. §. 1. *ff. De usu & hab.* 45 *l.* 3. *C. de nupt. l.* 66. *ff. de ritu nupt.*

TIT. XIV.
DE USURIS.

§. 1. SI pactum nudum de præstandis usuris interpositum sit, nullius est momenti [7]. Ex nudo enim pacto inter cives Romanos actio non nascitur [8]. §. 2. Usuræ supra centesimam solutæ sortem minuunt [9], & consumpta sorte reperi possunt. §. 3. Trajecticia pecunia, propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas usuras [10] recipere potest. §. 4. Usuræ, quæ centesimam excedunt, per errorem solutæ repeti [11] possunt. §. 5. Si quis pignora debitoris citra auctoritatem judicantis abduxerit, violentiæ crimen [12] admittit. §. 6. Tutor in usuras non convenitur, si pecuniam pupillarem ideo non collocavit, quod idonea nomina non habeat, quibus pecunia collocaretur: cujus rei contestatio apud Præsidem [13] provinciæ deponenda est.

TIT. XV.
DE MANDATIS.

§. 1. OB subitam valetudinem, ob necessariam peregrinationem, ob inimicitiam, & inanes rei actiones [14], integra adhuc causa, mandati negotio renunciari potest. §. 2. Si meis nummis mandato tuo aliquid tibi comparavero, & si rem postea accipere nolis, mandati actio mihi adversus te competit. Non enim tantum quod impensum est, sed & usuras [15] ejus consequi possum. §. 3. Certo pretio rem jussus distrahere, si minoris vendiderit, mandati judicio pretii summam poterit integrare: venditionem dissolvi non placuit [16].

TIT. XVI.
PRO SOCIO.

SIcut lucrum, ita & damnum [17] inter socios communicatur, nisi quid culpa socii, vel fraude eversum sit.

TIT. XVII.
EX EMPTO ET VENDITO.

§. 1. VEnditor, si ejus rei, quam vendidit, dominus non sit, pretio accepto, auctoritate [18] manebit obnoxius. Aliter enim non potest obligari. §. 2. Si res simpliciter traditæ evincantur, tanto venditor emptori condemnandus est, quanto [19] si stipulatione pro evictione cavisset. §. 3. Res empta mancipatione & traditione perfecta, si evincatur, auctoritatis venditor duplotenus obligatur.

§. 4. Distracto fundo, si quis de modo mentiatur, in duplo [20] ejus, quod mentitus est, officio judicis æstimatione facta convenitur.

§. 5. Redhibitio vitiosi mancipii intra sex menses [21] fieri potest, propter latens vitium. §. 6. Si ut servum quis pluris venderet, de artificio ejus, vel peculio mentitus est, actione ex empto conventus quanto minoris [22] valuisset, emptori præstare compellitur, nisi paratus sit eum redhibere [23]. §. 7. Ex die emptionis, si pars pretii numerata sit, & fructus, & operæ servorum, & fœtus pecorum, & ancillarum partus ad emptorem [24] pertinet. §. 8. Fundum alienum mihi vendidisti, postea idem ex causa lucrativa meus factus est, competet mihi adversus te ad pretium recuperandum [25] actio ex empto.

§ 9. Post rem traditam, nisi emptor pretium statim exolvat, usuras [26] ejus præstare cogendus est. §. 10. Mutus emere & vendere potest, furiosus autem neque emere [27], neque vendere potest.

§ 11. Servus bona fide [28] comparatus, si ex veteri vitio [29] fugerit, non tantum pretium dominus, sed & ea, quæ per fugam abstulit, reddere cogetur. §. 12. Cum probatio prioris fugæ deficit [30], servi responsioni credendum est [31]. In se enim interrogari non pro domino, aut in dominum videtur [32]. § 13. In eo contractu, qui ex bona fide descendit, instrumentorum oblatio sine causa desideratur [33], si quo modo veritas de fide contractus possit ostendi. § 14. Fundus ejus esse videtur, cujus nomine comparatus est, non à quo pecunia numerata est [34]: si tamen fundus comparatori sit traditus. §. 15. Electo reo principali, fidejussor, vel heres ejus liberatur. Non idem in mandatoribus [35] observatur.

7 *l.* 1. *ff. locat. l.* 1. §. *ultim. ff. de contrab. empt.*

8 Idem Paulus respondit servum, veluti pro noxa, retineri. *l.* 58. *in princ. & §.* 1. *ff. de ædil. edict.*

9 Ex recenti venditor non tenetur. *l.* 54. *ff. eod. l.* 3. *C. eod.*

10 Emptor probare debet servum ex veteri vitio fugisse. *l.* 4. *ff. de prob.*

11 *l.* 58. §. *ultim. ff. de ædil. edict. l.* 7. *ff. de probat.*

12 *l.* 6. *C. de quæst.*

13 *l.* 10. *C. de fid. inst.* nisi ita convenerit. *l.* 2. *in fin. ff. de contrab. empt.*

14 *l.* 1. *C. si quis alteri, vel sibi sub alt. nom.*

15 Hodie neuter liberatur. Nam hæc inter fidejussorem & mandatorem differentia à Justiniano sublata est. *l. ultim. C. de fidejuss. Novell.* 4.

16 *l.* 3. *ff. de usufr. leg.* Potest & filii operas pater locare, ut *l.* 5. *tit.* 1.

17 *l.* 25. §. 3. *ff. locat.*

18 *l.* 14. *ff. de sponsal.*

19 §. 1. *de nupt.*

20 Quod *libro* 3. *Observ. cap.* 5. ut accipiendum sit, ostendimus.

21 Id est, nuptiarum, ut in *l. in bello.* §. *medio. ff. de capt. & postlim.*

TIT. XVIII.
DE LOCATO ET CONDUCTO.

§. 1. HOmo liber, qui statum suum in potestate habet, & pejorare eum, & meliorem facere potest, atque ideo operas suas diurnas nocturnasque locat [36]. §. 2. Fundi deterioris facti, & cultura non exercitati, & ædificiorum non refectorum culpa, arbitrio judicis [37] domino à conductore sarciri potest.

TIT. XIX.
DE NUPTIIS.

§. 1. SPonsalia tam inter puberes, quam inter impuberes [38] contrahi possunt. §. 2. Eorum, qui in potestate patris sunt, sine voluntate, ejus [39] matrimonia jure non contrahuntur: sed contracta non solvuntur [40]: Contemplatio enim publicæ utilitatis [41] privatorum commodis præfertur. §. 3. Inter servos & liberos matrimonium contrahi non potest, contubernium [42] potest. §. 4. Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed contractum matrimonium furore non tollitur [43]. §. 5. Vir absens uxorem ducere potest, fœmina absens [44] nubere non potest. §. 6. Libertum, qui nuptias patronæ, vel uxoris, filiæve patroni affectaverit, pro dignitate personæ [45] metalli pœna, vel operis publici coërceri placuit.

TIT. XX.
DE CONCUBINIS.

EO tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non potest [46]. Concubina igitur ab uxore solo delicto [47] separatur.

TIT. XXI.
DE DOTIBUS.

§. 1. DOs [48] aut antecedit, aut sequitur matrimonium: & ideo vel ante nuptias, vel post nuptias dari potest. Sed ante nuptias data earum expectat adventum. §. 2. Lege Julia de adulteriis [49] cavetur, ne dotale prædium maritus invita uxore alienet.

TIT. XXII.
DE PACTIS INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. FRuctus fundi dotalis constante matrimonio percepti, lucro mariti cedunt, etiam pro rata anni [50] ejus, quo factum est divortium. §. 2. Omnibus pactis stipulatio subjici [51] debet, ut ex stipulatu actio nasci possit.

TIT. XXIII.
DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. MOrtis causa donatio est, quæ impendente metu mortis [52] fit, ut valetudinis, peregrinationis, navigationis, vel belli. §. 2. Manumissionis gratia [53] inter virum & uxorem donatio favore libertatis recepta est, vel certe quod nemo ex hoc fiat locupletior: ideoque servum manumittendi causa invicem sibi donare non prohibentur. §. 3. Inter virum & uxorem nec per interpositam personam [54] donatio fieri potest. §. 4. Inter virum & uxorem contemplatione donationis imaginaria venditio [55] contrahi non potest. §. 5. Si inter virum & uxorem donatio facta fuerit, priore defuncto, cui donatum est, ad eum res redit [56], qui donaverat. §. 6. Quocunque tempore contemplatione mortis inter virum & uxorem donatio facta est, morte secuta convalescit [57].

TIT. XXIV.
DE LIBERIS AGNOSCENDIS.

§. 1. SI serva conceperit, & postea manumissa [58] pepererit, liberum parit. §. 2. Si libera conceperit, & ancilla facta pepererit, liberum parit. Id enim favor libertatis exposcit. §. 3. Si ancilla conceperit, & medio tempore manumissa sit, rursus facta ancilla pepererit, liberum parit. Media enim tempora [59] libertati prodesse, non nocere etiam possunt. §. 4. Ex ea muliere natus, quæ ex causa fideicommissi manumitti debuit, si post moram libertati factam nascatur, ingenuus [60] nascitur. §. 5. Si mulier divortio facto gravidam se sciat, intra tricesimum diem viro denuntiare debet, vel patri ejus, ut ad ventrem inspiciendum, observandumque custodes mittant: quibus missis [61], partum mulieris omnimodo coguntur agnoscere. §. 6. Si prægnantem se esse mulier non denuntiaverit, vel custodes ventris missos non admiserit, liberum est patri vel avo natum non alere. Ceterum negligentia matris, quominus suus patri heres [62] sit, obesse non debet. § 7. Si mulier se ex viro prægnantem negat, permittitur marito ventrem inspicere [63], & ventri custodes dare.

§ 8. Venter inspicitur per quinque obstetrices, & quod maxima pars earum denuntiaverit, pro vero [64] habetur. §. 9. Obstetricem, quæ partum alienum attulit, ut supponi possit, summo supplicio [65] affici placuit.

TIT. XXV.
QUEMADMODUM FILII SUI JURIS EFFICIUNTUR.

§. 1. PAter ab hostibus captus desinit habere filios in potestate: postliminio vero reversus, tam filios, quam omnia [66] sui juris in potestatem recipit, ac si nunquam ab hostibus captus sit.

§. 2. Singulæ emancipationes [67] vel iisdem, vel aliis testibus fieri possunt, vel eodem die, vel intermisso tempore. §. 3. Emancipatio etiam die feriato [68] fieri potest. §. 4. Apud magistratus municipales, si habeant legis actionem [69], emancipari, & manumitti potest.

§. 5. Filiusfamilias emancipari invitus [70] non cogitur.

TIT. XXVI.
DE ADULTERIIS.

§. 1. INventam in adulterio uxorem, maritus ita demum occidere [71] potest, si adulterium domi suæ [72] deprehendat. §. 2. Eum, qui in adulterio deprehensam uxorem non statim dimiserit, reum lenocinii [73] postulari placuit. §. 3. In causa adulterii dilatio [74] postulata impartiri [75] non potest.

TIT. XXVII.
DE EXCUSATIONIBUS TUTORUM.

§. 1. INimicitiæ capitales, quas quis cum patre pupillorum habuit, à tutelis excusant [76], ne paterno inimico pupilli committantur. §. 2. Ad curam ejus, cujus quis tutelam administravit, invitus [77] vocari non potest.

TIT. XXVIII.
DE POTIORIBUS NOMINANDIS.

§. 1. NOn recte potiorem videtur nominare, qui causam nominati potioris [78] non expresserit. § 2. Potior quis esse debet, non solum gradu generis, sed & substantia rei familiaris.

TIT. XXIX.
QUI POTIOR NOMINARI NON POSSIT.

LIbertus, quem pater tutorem dedit, si minus idoneus dicatur, excusari quidem non potest [79], sed adjungi illi curator potest.

TIT. XXX.
DE ORATIONE [80] DIVI SEVERI.

DOlo tutoris curatorisve detecto, in duplum [81] ejus pecuniæ condemnatione conveniuntur, qua minorem fraudare voluerunt.

TIT. XXXI.
DE FURTIS.

§. 1. FUr est, qui dolo rem alienam contrectat. §. 2. Furtorum genera sunt quatuor: manifesti, nec manifesti, concepti, & oblati [82]. Manifestus fur est, qui in faciendo deprehensus est, & qui intra terminos ejus loci unde quid sustulerat deprehensus est, vel antequam

46 *l.* 1. *C. de concubin. l. ultim. in fin. ff. de divort.*

47 Puto legendum, *solo delicto*, ut sit idem, quod sola destinatione animi, in *l. penult. ff. de concub.*

48 Sub hoc titulo Paulum etiam tractasse de retentionibus, quæ ex dote fiunt Anianus scribit in *l.* 2. *C. Th. de dotibus.*

49 Cur hic de adulteriis inscribatur, exposuimus in Notis ad *lib.* 2. *Institut. tit. quibus alien. lic. vel non.*

50 *l.* 78. §. *divortio ff. de jur. dot. l.* 7. §. *Papinianus. l.* 11. *l.* 31. §. *ult. ff. sol. matr. l.* 1. §. *sed & novissimi C. de rei uxor. ac.*

51 Cujus rei exempla in Pandectis sunt infinita.

52 §. 1. *de donat.*

53 *l.* 7. §. *ultim. ff. de donat. inter virum & uxorem.*

54 *l.* 3. §. *non tantum autem. ff. de don. int. virum & uxor.*

55 Cum sit facta in fraudem juris. *l.* 5. §. 5. *ff. de donat. inter vir. & uxorem.*

56 *l.* 8. *ff. de reb. dubiis.* Non enim mors donatarii, sed mors donatoris hanc donationem confirmat. *l.* 32. §. 14. *ff. de donat. inter vir & uxorem.* Excipienda est species *leg.* 5. §. 11. *fuerit. ff. eod.*

57 *l.* 11. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 40. *ff. de mort. caus. donat.*

58 *l.* 5. §. 2. *ff. de de stat. hom.*

59 *l.* 5. *ad fin. ff. de stat. hom.*

60 *l.* 1. §. *quæri ff. de suis & legit. her. l.* 53. *ff. de fideicom. lib. l.* 3. *C. eod.*

61 Sed hoc pugnat cum *l.* 1. §. 11. *ff. de agn. & al. lib.* nisi dicas interim eos cogi omnimodo partum alere, ceterum eis adhuc in integro esse, partum editum ex se negare.

62 *l.* 1. §. 6. & §. 13. *ff. de agn. & al. lib.*

63 *l.* 1. *ff. de inspic. vent. custodiendoque par.*

64 *l.* 1. §. 10. *ff. de inspicien. vent.*

65 *l.* 2. *ff. de Carb. edict.*

66 §. 5. *quib. mod. jus patr. pot. sol.*

67 Hanc sententiam ad solum filium referimus: nam in ceteris una emancipatio sufficit, ut in fragm. Ulpiani ostendit *tit.* 23.

68 *l.* 8. *C. de fer.*

69 *l.* 4 *ff. de adopt. l. ult. C. de vind. lib.*

70 *Nov.* LXXXIX.

71 Gellius *lib.* 10. Cassiodorus *lib.* 3. *Var.* punitur tamen aliquo modo. *l.* 1. §. *ult. ff. ad l. Corn. de sic. l.* 38. §. 5. *ff. de adult. coërc.*

72 *l.* 24. *ff. de adult. coërc.*

73 *l.* 2. *C. ad l. Iul. de adult.*

74 *l.* 41. *ff. de adul. coërc.*

75 Puto non, *impartiri*, vel, ut alii codices habent, *impediri*, sed *impetrari*, esse legendum, ut in *l.* 11. §. 8. *ff. de adult. coërc.*

76 §. 11. *de excus. tutor.*

77 Nisi libertus sit. *l.* 5. *l.* 20. *C. de excus. tut.*

78 *l.* 1. *C. de pot. ad mun. nom. l.* 46. *C. de decur. l.* 7. *ff. eod. tit. l.* 2. *ff. de fidejuss. & nomin. tut.*

79 *l.* 5. *C. de excus. tut.*

80 Subjecta sententia indicat legendum esse *De rationibus distrahendis*: quæ actio in duplum lege XII. tab. prodita est.

81 *l.* 55. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. *rationibus. ff. de tut. & rat. dist.*

82 Concepti, & oblati, actionum species potius sunt furto cohærentes, quam furtorum genera. §. 3. *de obl. quæ ex del. nasc.*

Source : BIU Cujas

antequam ad eum locum quo destinaverat, perveniret. Nec manifestus [1] fur est, qui in faciendo quidem deprehensus non est, sed eum furtum feciſſe negari non potest. §. 3. Concepti actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum, & inventum est: Oblati [2] actione is tenetur, qui rem furtivam alii obtulit, ne apud se inveniretur.

§. 4. Furti actione is agere potest, cujus interest [3] rem non perdidisse. §. 5. Concepti is agere potest, qui rem concepit, & invenit. Oblati is agere potest, penes quem res concepta [4], & inventa est. §. 6. Manifesti furti actio, & nec manifesti, & concepti, & oblati heredi quidem competit, sed in heredem [5] non datur.

§. 7. Servus, qui furtum fecerit, damnumve dederit, nisi id pro sui quantitate dominus [6] sarcire sit paratus, noxæ dedi potest.

§. 8. Si servus furtum fecerit, deinde manumissus fuerit, aut alienatus, cum ipso manumisso, vel emptore agi potest. Noxa enim caput [7] sequitur. §. 9. Filiusfamilias si furtum fecerit, deinde emancipetur, furti actio in eum datur [8], quia in omnibus noxa caput sequitur. §. 10. Non tantum qui furtum fecerit, sed etiam is, cujus ope, aut consilio furtum factum fuerit, furti actione tenetur.

§. 11. Qui meretricem [9] libidinis causa rapuit, & celavit, eum quoque furti actione teneri placuit. §. 12. Furti manifesti actio, præter pœnam quadrupli, ipsius rei persecutionem, genere vindicationis, & conductionis [10] continet. §. 13. Furti oblati actio adversus eum, qui obtulit, tripli est pœna [11], & ipsius rei repetitio.

§. 14. Furti quocunque genere condemnatus, famosus [12] efficitur.

§. 15. Quæcunque in caupona, vel meritorio stabulo, diversoriove perierint, in exercitores [13] eorum furti actio competit. §. 16. Rem pignori datam debitor creditori subtrahendo furtum facit, quam si & ipse similiter amiserit, suo nomine [14] persequi potest. §. 17. Pater, vel dominus de ea re, quæ filiofamilias, vel servo subrepta est, furti agere potest. Interest [15] enim ei deferri actionem, qui de peculio convenitur. § 18. Si rem, quam tibi commodavi, postea subripui, furti actio competere tibi non poterit. Rei enim nostræ [16] furtum facere non possumus. §. 19. Si cum furtum quis quærit, damnum injuria dederit, actione legis Aquiliæ [17] tenebitur. §. 20. Ob indicium comprehendi furis præmium promissum jure debetur [18].

§. 21. Sive segetes per furtum, sive quælibet arbores cæsæ [19] sint, in duplum [20] ejus rei nomine reus convenitur. §. 22. Qui tabulas [21], cautionesve subripuit, in adscriptam summam furti actione tenebitur: Nec refert cancellatæ, necne sint: quia ex his debitum dissolutum esse comprobari potest. §. 23. Servus, qui in fuga est, à domino quidem possidetur, sed dominus furti actione ejus nomine non tenetur, quia in potestate [22] eum non habet.

1 *l.8.ff.de furt.* ejusdem rei & manifestus, & nec manifestus. *l.21.ff.eod.*

2 Qui obtulit ne apud se conciperetur. *§.4. de obl. quæ ex del. nasc.*

3 Si ex honesta causa interest, *l.10. l.85.ff. de furtis.*

4 *§.4. de obl. quæ ex delict. nasc.*

5 Quia pœnales sunt. *§. non autem de perp. & temp. act.*

6 *titul. de nox. act.*

7 *§. omnis. de nox. act. l.* 14. *De obl. & act.*

8 *l.7. & l.8.ff. de nox. act. §. ult. Inst. eod. tit.*

9 Puto legendum esse, *Qui non meretricem*, ut in *l.* 82. *§.2.ff.de furt.* quæ est ex hoc libro.

10 *§. ult. de obl. quæ ex del. nasc.*

11 Gellius *lib.*11. *cap.* 18. *l.* 3. *ff. qui satisdar. cog.*

12 Quocunque genere, suo nomine damnatus, famosus est. *l.6.ff.qui not.infam.* 13 Eorum quorum opera exercent. Vectorum tamen, viatorumve factum non præstant. *l.1.ff.de furt.adv.naut.caup.stab.*

14 Hoc casu fur furti agit. *l.* 12. *§. pen. ff. de fur.*

15 *l.* 52. *§.9. ff. de furtis.*

16 Quæ ratio falsa est, in debitore pignus subtrahente. *l.*15. *§.*1. *l.*59. *ff. de furtis.*

17 *l.* 29. *§.7. ff. ad l. Aquil.*

18 Ideoque repeti non potest. *l.*4. *§. ult. ff. de cond. ob turp. caus. l.* 43. *§. solent. ff. de furt.* & indicia, recte petuntur. *l.* 15. *ff. de præscription. verb.*

19 *l.* 1. *l. pen. ff. de arl. fur. cæs.* Plin. *lib.* 17. *cap.* 1. & *lib.*18. *cap.*3.

20 *l.* 7. *§. ult ff. eod. l.8. ff. eod.*

21 *l.*82. *§. ultim. ff. de furtis. l.*27. *ff. de furtis.*

22 *l.*17. *§. ult. ff. de furt. l.*21. *§.*3. *ff. de nox. act.* pugnat *l.*27. *§.*3. *ff. ad l. Aquil.* nisi hanc distinctionem admittimus. Aut servus fugitivus ab alio possidetur, aut non: Si ab alio non possidetur, dominus noxali actione non tenetur, quia exhibendi ejus potestatem non habet. Quod si ab alio possidetur bona fide, dominus noxali actione tenetur, quia repetendi servi potestatem habet.

23 *l.*41. *ff. de oper. libert.* 24 *l.*5. *§.*18. *ff. de agn. & al. lib.*

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS.
DE CARBONIANO EDICTO.

SI fratri puberi [1] controversia fiat, an pro parte impuberis differri causa debeat, variatum est. Sed magis est, ut differri non debeat.

1 Legendum est, *Si fratri impuberi controversia fiat, an pro parte puberis, &c.* argum. *l.* 2. *§. puberi. ff. de Carb. edict.*

Tit. II.
DE BONIS LIBERTI.

§. 1. IN bonis liberti prior est patronus, quam filius alterius patroni. Itemque priòr est filius patroni [2], quam nepos alterius patroni. §. 2. Libertus duos patronos [3] heredes instituit, alter eorum vivo liberto moritur, is qui supereſt, contra tabulas testamenti, bonorum possessionem recte postulat. §. 3. Libertorum hereditas in capita, non in stirpes dividitur [4]: & ideo si unius patroni duo sint liberi, alterius quatuor, singuli viriles, id est, æquales portiones habebunt. §. 4. Patronus [5], vel patroni liberi ex parte dimidia heredes instituti, æs alienum liberti pro portionibus exolvere cogantur.

2 Quia proximus quisque ad hereditatem liberti vocatur. *l.* 23. *§. pen. ff. de bon. lib. l. pen. ff. de adsig. liber. l.*4. *De op. lib.* neque locus est edicto novo. *l.* 2. *§. ult. l.*5. *§. ult. ff. bon. lib.*

3 In quibusdam, *duos patronos habere instituit*, malim *duos patronos habuit, alter eorum vivo liberto moritur.* vid. *l. communi. ff. de bon. libert.* quæ uti dispungenda sit ostendi. *lib.* 1. *Obserr. cap.* 14.

4 *l.*23. *§. ult ff. de bon. lib.*

5 Credo sub hoc titulo etiam positam fuisse sententiam. *l.* 20. *ff. de jur. patr. & l.*49. *ff. de bon. libert.*

Tit. III.
DE LEGE [6] FABIANA.

EA quæ in fraudem patroni à liberto quoquomodo alienata sunt, Fabiana [7] formula tam ab ipso patrono, quam à liberis ejus revocantur.

6 Lex pro edicto sumitur, ut in *l.*1. *§.*1. *ff. und. cogn.*

7 *leg.*1. *§. pen. ff. si quid in fraud. patr. fac. sit.*

Tit. IV.
DE TESTAMENTIS.

§. 1. TEstamentum facere possunt [8] masculi post completum XIV. annum, fœminæ post duodecimum. §. 2. Spadones eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, id est, anno decimo octavo [9]. §. 3. Filiusfamilias, qui militavit de castrensi peculio tam communi, quam proprio jure testamentum facere potest. Castrense autem peculium est, quod in castris adquiritur [10], vel quod proficiscenti ad militiam datur. §. 4. Cæcus testamentum facere potest [11], quia accire potest adhibitos testes, & audire [12] sibi testimonium perhibentes. §. 5. Furiosus tempore intermissi furoris [13] testamentum facere potest. §. 6. Mulieri, quæ luxuriose vivit, bonis interdici [14] potest. §. 7. Moribus [15] per prætorem bonis interdicitur, hoc modo: QUANDO TUA BONA PATERNA, AVITAQUE [16] NEQUITIA TUA DISPERDIS, LIBEROSQUE TUOS AD EGESTATEM PERDUCIS, OB EAM REM TIBI EA RE [17], COMMERCIOQUE INTERDICO. §. 8. Qui ab hostibus captus est, testamentum quasi servus facere non potest. Sane valet testamentum id, quod ante captivitatem factum est, si revertatur, jure postliminii: aut si ibidem decedat, beneficio legis Corneliæ [18]: qua lege etiam legitimæ tutelæ [19], hereditatesque firmantur. § 9. In insulam relegatus, & in opus publicum ad tempus damnatus, quia retinet civitatem, testamentum facere potest [20], & ex testamento capere. §. 10. Plures, quam septem ad testamentum adhibiti non nocent [21]. Superflua enim facta prodesse, juri tamen nocere non possunt. §. 11. In adversa [22] corporis valetudine mente captus, eo tempore testamentum facere non potest. §. 12. Prodigus recepta vitæ sanitate, ad bonos mores reversus [23], & testamentum facere, & ad testamenti sollemnia adhiberi potest. §. 13. Ex his, qui ad testamentum adhibentur, si qui sint, qui Latine nesciant, vel non intelligant, sed tamen sentiant [24], cui rei sint adhibiti, non vitiant testamentum. §, 14. Condicionum duo sunt genera: aut enim possibilis est, aut impossibilis. Possibilis est, quæ per rerum naturam admitti potest: impossibilis, quæ non potest [25]. Quarum altera ex eventu exspectatur, altera submovetur.

§. 15. Condiciones contra leges [26], & decreta principum, vel bonos mores, adscriptæ nullius momenti sunt, veluti, SI UXOREM NON DUXERIS, SI FILIOS NON SUSCEPERIS, SI HOMICIDIUM FECERIS, SI BARBARO HABITU PROCESSERIS, & his similia.

8 *l.* 1. *ff. de cur. fur.* M. Tul. *in Catone majore.* Ut quemadmodum, inquit, nostro more male rem gerentibus patriis bonis interdici solet.

9 Antea legebatur, *habitaque*, pro, *avitaque.* 17 In quibusdam. Alii habent, *ab ea re tibi.*

10 *§. ult. quib. non est perm. fac test. l.* 9. *C. de postlim. & redempt. ab host.* 19 *l.* 22. *in princip. ff. d. cap. & postlim. l.* 1. *§.*1. *ff. de suis & legit. hered.* 20 *l.*8. *§.*3. *ff. qui testam. fac. poss. l.*7. *§. sive. ff. de interd. & releg. l.* 28. *§.*1. *ff. de pœn.* 21 *l.* 21. *§.*1. *ff. qui testam. fac. poss.* 22 *l.* 17. *ff. qui testam. fac. poss.* 23 Prodigus nec testamentum facere, nec testis ad testamentum adhiberi potest. *l.*18. *ff. qui test. fac. poss.* nisi moribus receptis. *l.*1. *ff. de cur. fur.* 24 In fragm. Ulpiani, *titul.* 25. *l.* 20. *§. ultim. qui testam. fac. possunt.* 25 *§. impossibilis de hered. institut. §. si impossibilis. de inut. stipul.* 26 *l.*9. *ff. de cond. instit. l.*15. *ff. de cond. instit.*

§. 16. Quotiens non apparet [27], quis sit heres institutus, institutio non valet Quod evenit, si testator plures amicos unius nominis habeat. §. 17. Heredes aut instituti, aut substituti dicuntur [28]. Instituuntur primo gradu: Substituuntur secundo, vel tertio scripti.

§. 18 Substituere quis pure & sub condicione [29] potest, & tam suis, quam extraneis, tam puberibus, quam impuberibus. §. 19. In quot vult uncias [30] testator hereditatem suam dividere potest. Impleto asse [31], sine parte heredes instituti ad prioris assis semissem æquis portionibus veniunt. §. 20. Servus alienus cum libertate heres institutus, institutionem non infirmat, sed libertas, ut alieno [32], supervacue data videtur. §. 21. Filio & extraneo [33] æquis partibus heredibus institutis, si præterita adeiscat, tantum suo avocabit, quantum extraneo. Si vero duo sint filii instituti, suis tertiam extraneis dimidiam tollit. §. 22. Talis est posthumorum institutio, SI QUI POST MORTEM MEAM POSTHUMI NATI FUERINT, HEREDES MIHI ESTOTE: si vivo eo [34] nascantur, rumpunt testamentum.

§. 23. Nepos posthumus [35], qui in locum patris succedere potest, ab avo aut heres instituendus est, aut nominatim exheredandus, ne agnascendo rumpat testamentum. §. 24. Qui semel constituit ad se hereditatem pertinere, aut se rebus ejus immiscuit, repudiare [36] eam non potest, etiamsi damnosa sit.

27 *l.* 62. *§.* 1. *ff. de her. instit.*

28 *l.*1. *ff de vulg. & pup. subst. l.* 43. *§.*2 *ff. de vulg. subst.*

29 Pure sic, *Si primus Heres non erit, secundus heres esto: Si Filius meus heres erit, & intra pubertatem decesserit, Sejus heres esto.* Sub condicione hoc modo, *Si primus heres non erit, secundus, si navis ex Asia venerit, heres esto: Si Titius mihi heres erit, idem Filio meo impuberi heres esto. l.*8. *l. ult. §.*1 *ff. de vulg & pup. subst.*

30 *l.* 13. *§.*1. *ff. de her. inst.*

32 Secus si expleto asse ita scripserit, *Ex reliqua parte illi heredes sunto. l.*17. *§. pen ff. de her. inst.*

32 *l.*49 *ff. de her. instit.*

Tit. V.
DE S.C. SILANIANO.

§. 1. HEreditas ejus, qui à familia occisus esse dicitur, ante habitam quæstionem [37] adiri non potest, neque bonorum possessio postulari. §. 2. Occisus videtur non tantum qui per vim, aut per cædem interfectus est, velut jugulatus, aut præcipitatus, sed & is, qui veneno necatus [38] dicitur: Honestati enim heredis convenit, qualemcumque mortem testatoris inultam non prætermittere.

§ 3. Domino occiso, de ea familia quæstio habenda est, quæ intra tectum fuerit, vel certe extra tectum cum domino [39] eo tempore, quo occidebatur. §. 4. Qui occisus dicitur, si constet eum sibi quoquomodo manus intulisse, de familia ejus quæstio non est habenda [40], nisi forte prohibere potuit, nec prohibuit. §. 5. Neroniano Senatusconsulto cavetur, ut occisa uxore, etiam de familia viri quæstio habeatur: idemque ut juxta uxoris familiam observetur, si vir [41] dicatur occisus. §. 6. Servi, qui sub eodem tecto fuerunt, ubi dominus perhibetur occisus, & torquentur, & puniuntur, & si testamento occisi manumissi sint. Sed & hi torquentur, qui cum occiso in itinere [42] fuerunt. §. 7. Servi de proximo si cum possent ferre, auditis clamoribus auxilium domino non tulerunt [43], puniuntur.

§. 8 Servos, qui in itinere circundatum à latronibus dominum per fugam deseruerunt, apprehensos & torqueri, & summo supplicio [44] affici placuit. §. 9. Habetur de familia quæstio, & si heres testatorem occidisse dicatur: nec interest, an extraneus [45], an liberis sit. §. 10. Omnibus, qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut indignis aufertur hereditas [46], si nihil testamento in fraudem legis fuerit cautum. §. 11. Sive falsum, sive ruptum, sive irritum dicatur esse testamentum, salva eorum disceptatione [47], scriptus heres jure in possessionem mitti desiderat. §. 12. Si inter heredem institutum, & substitutum controversia sit, magis placuit eum in possessionem rerum hereditariarum mitti, qui primo loco [48] scriptus est. §. 13. Scriptus heres, ut statim in possessionem mittatur, jure desiderat. Hoc post annum [49] impetrare non poterit. §. 14. In eo testamento heres scriptus, quod nec ut oportuit, oblatum, nec publice recitatum est, in possessionem mitti frustra [50] desiderat.

§. 15. In possessionem earum rerum, quas mortis tempore testator non possedit, heres scriptus priusquam jure ordinario experiatur, improbe [51] mitti desiderat.

33 *l.* 1. *§. cum dominus. ff. de S. C. Silan. & l.* 6. *sententia.* 40 Puniendi tamen sunt servi, qui cum prohibere possent, non prohibuerunt. *l.*1. *§. si sibi manus. ff. de S. C. Silan.* 41 *l.* 1. *§. si vir. ff. de Senatusconsulto Silan.* 42 *l.*3. *§. de his. ff. de S. C. Silan.* 43 *l.*1. *§. cod. ff. de S. C. Silan.* 44 *l.* 1. *§. cum dominus. ff. de S. C. Silan.* 45 *l.*5. *§.*1. *ff. de S C. Silan.* 46 Hoc olim obtinuisse verum est. *l. ult. §. ult. C. de fideic.* Excipitur causa sepulturæ ab *l.* 5. *C. de his quib. ut indig. l.* 5. *C. de relig. & sumpt. fun.* Idemque porrectum ad omnes alias causas Justiniani temporibus, argumento est *l.* 33. *C. de inof. testam.* At ex *Novell.* 1. expellitur quidem heres ab hereditate, non tamen quasi indignus 47 *l. ult. C. de codicill. l.* 2. *C. de edict. Divi Adr. tol. l.* 6. *C. quorum appell. non rec.* sed ex Constitutione Justiniani in possessionem missio fit *l.*3. *C. de edict. Divi Adr. toll.* 48 *l.* 1. *C. de edict. D. Adr. toll.* 49 Quod & in sua Constitutione Justinianus indicat, illis verbis, *Sive enim potit annale tempus.* 50 *l.* 3. *C. de edict. D. Adriani tol.* 51 Quod & ex Constitutione Justiniani locum obtinet.

Tit. VI.

Source : BIU Cujas

TIT. VI.

DE LEGATIS.

§. 1. PEr præceptionem uni ex heredibus nummi legati, qui domi non erant, officio judicis familiæ erciscundæ [1] à coheredibus præstabuntur. §. 2. Ante heredis institutionem [2] legari non potest: inter medias heredum institutiones, sive alter, sive uterque adeat, potest. §. 3. Interdum dimidium, interdum totum debetur [3] legatariis. Dimidium, si per vindicationem legatum sit, totum si per damnationem. §. 4. Communi servo cum libertate, & sine libertate legari potest, totumque legatum [4] socio testatoris adquiritur. §. 5. Post mortem heredis legari non potest [5], quia nihil ab herede heredis relinqui potest. §. 6. In mortis tempus [6] tam sua, quam heredis ejus [7] legata confirmari possunt, hoc modo: LUCIO TITIO CUM MORIETUR, DO LEGO, AUT, HERES MEUS DARE DAMNAS [8] ESTO. §. 7. Per vindicationem legatum, etsi nondum constituerit legatarius ad se pertinere, atque ita post apertas tabulas [9] ante aditam hereditatem decesserit, ad heredem suum transmittit.

§. 8. Si res obligata creditori, cujus causam testator non ignorat, per damnationem legata sit, luitio [10] ad heredis sollicitudinem spectat. §. 9. Servo fataliter interempto, legatarii damnum est [11]: quia legatum nulla culpa heredis intercidit. §. 10. Damnari heres potest, ut alicui domum extruat, aut ære alieno eum liberet. [12]

§. 11. Sinendi modo [13] tam corporales res, quam quæ in jure consistunt legari possunt: & ideo debitori id, quod debet recte legatur. §. 12. Ejus rei, quæ legata est, exemplo heredis partem agnoscere, partem repudiare [14] legatarius non potest. §. 13. Legatum nisi rei certæ sit [15], & ad certam personam deferatur, nullius est momenti.

§. 14. Si quis sibi & Titio legatum adscripserit, magis est, ut totum [16] legatum ad conjunctum pertineat. §. 15. Qui se filio testatoris impuberi tutorem adscripsit [17], ut suspectus à tutela removendus est, ad quam ultro videtur affectasse. §. 16. Rem legatam testator si postea pignori, vel fiduciæ dederit, ex eo voluntatem mutasse [18] non videtur. §. 17. Ususfructus uniuscujusque rei [19] legari potest, & aut ipso jure [20] constituetur, aut per heredem præstabitur. Ex causa quidem damnationis per heredem præstabitur, ipso autem jure per vindicationem. §. 18. Furiosi, & ægrotantis [21], & infantis ususfructus utiliter relinquitur. Horum enim alius resipiscere, alius convalescere, alius crescere potest. §. 19. Ancillæ usufructu legato [22], partus ejus ad fructuarium non pertinent. §. 20. Gregis usufructu legato, grege integro manente, fœtus [23] ad usufructuarium pertinent. §. 21. Areæ usufructu legato, ædificia [24] in eo constitui non possunt. §. 22. Accessio alluvionum ad fructuarium fundum, quia fructus fundi non est, non pertinet: venationis [25] vero, & aucupii reditus ad fructuarium pertinet. §. 23. Servos neque torquere, neque flagellis cædere [26], neque in eum casum facto suo perducere usufructuarius potest, quo deteriores fiant. §. 24. Fructu legato si usus non adscribatur, magis placuit usumfructum videri adscriptum. Fructus enim sine usu [27] esse non potest. §. 25. Si alteri usus, alteri fructus legatus sit, fructuarius in usum concurrit [28]. quod in fructu usuarius facere non potest. §. 26. Cum conjunctim duobus usumfructum do, lego, legatum altero mortuo, ad alterum [29] in solidum pertinebit. §. 27. Usufructu legato, de modo utendi cautio à fructuario solet interponi: & ideo perinde omnia se facturum [30], ac si optimus paterfam. uteretur, fidejussoribus oblatis cavere cogetur

§. 28. Ususfructus amissus ad proprietatem [31] recurrit. Amittitur autem quinque modis, capitis minutione, rei mutatione, non utendo, in jure cessione, dominii comparatione. §. 29. Capitis minutione amittitur [32], si in insulam fructuarius deportetur, vel si ex causa metalli servus pœnæ efficiatur, aut si statum ex adrogatione, vel adoptione [33] mutaverit. §. 30. Non utendo amittitur ususfructus, si possessione fundi biennio fructuarius non utatur, rei mobilis anno [34]. §. 31. Rei mutatione amittitur ususfructus [35], si domus legata incendio conflagraverit, aut ruina perierit, licet postea restituatur [36]. §. 32. In jure cessione amittitur ususfructus, quotiens domino proprietatis [37] eum fructuarius in jure cesserit. §. 33. Finitur [38] ususfructus aut morte, aut tempore. Morte, cum usufructuarius moritur. Tempore, quotiens ad certum tempus ususfructus legatur, velut biennio, aut triennio. §. 34. Fundo, vel servo [39] legato, tam fundi instrumentum, quam servi peculium ad legatarium pertinet. §. 35. Quærendorum fructuum causa [40] esse videntur, qui opus rusticum faciunt, & monitores, & villici, & salturii [41] item boves aratorii, aratra, bidentes, & falces putatoriæ, frumentum quoque ad sementem repositum. §. 36. Cogendorum fructuum causa [42] comparata instrumento cedunt, velut corbes, alvei, falces messoriæ, & fœnariæ, item molæ olivariæ. §. 37. Conservando rum fructuum causa comparata [43], instrumento cedunt, velut dolia, cupæ, vehicula rustica, cibaria, pistores, asini, focariæ [44], item ancillæ, quæ vestimenta rusticis faciunt: scotra quoque & sutor con tinebuntur. §. 38. Uxores [45] eorum, qui operantur, magis est, ut instrumento cedant. Pecora [46] quoque, & pastores eorum stercorandi causa parata, instrumento continentur. §. 39. Ea autem, quæ custodiæ magis causa, quam ad usus patrisfamiliæ eo delata sunt, instrumenti nomine [47] non continentur. §. 40. Uxores eorum, qui mercedes [48] præstare consueverunt, neque instructionis, neque instrumenti appellatione continentur. §. 41. Piscationis, & venationis instrumentum ita demum instrumento fundi continetur, si ex his [49] maxime fundi reditus cogatur. §. 42 Fructus percepti instrumento fundi ita demum cedunt, si ibidem absumi à testatore consueverunt [50]. §. 43. Fundo cum omni instrumento rustico, & urbano, & mancipiis, quæ ibi sunt legato, semina quoque, & cibaria [51] debebuntur. §. 44. Fundo cum omni instrumento rustico, & urbano, & mancipiis, quæ ibi sunt, legato, tam supellex [52], quam æramentum, itemque argentum, & vestes, quæ ibi paterfam. instruendi gratia habere solet, debebuntur. Item ea mancipia, quæ usui patrifam. esse solent. Itemque aves, & pecora, quæ instruendarum epularum gratia in fundo comparata sunt, exceptis his, quæ ibi custodiæ causa deposita sunt. §. 45. Fundo legato, UTI OPTIMUS MAXIMUSQUE EST [53], retia, apraria, & cetera venationis instrumenta continebuntur: quod etiam ad instrumentum pertinet, si quæstus fundi ex maxima parte in venationibus consistat. §. 46. Fructus, qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinent [54]: ante percepti, ad heredem [55]. §. 47. Fundo legato cum mancipiis & pecoribus, & omni instrumento rustico, & urbano, peculium [56] actoris ante testatorem defuncti, si ex eodem fundo fuerit, magis placet ad legatarium pertinere. §. 48. Actor, vel colonus ex alio fundo in eodem constitutus, qui cum omni instrumento legatus erat, ad legatarium non pertinet: nisi eum ad jus ejus fundi [57] testator voluerit pertinere. §. 49. Adjunctiones, quas fundo legato testator ex diversis emptionibus applicaverat [58], legatario cedere placuit. §. 50. Instructo prædio legato fabri ferrarii, item lignarii, putatores, & qui instruendi fundi [59] gratia ibidem morabantur, legato cedunt. §. 51. Instructo fundo legato, libri quoque & bibliotheca [60], quæ in eodem fundo sunt, legato continentur. §. 52. Servum studendi gratia ex eodem fundo [61], qui cum mancipiis fuerat legatus, alio translatum ad legatarium placuit pertinere. §. 53. Fundo ita ut possederat legato [62], mancipia tam urbana, quam rustica, itemque aurum, & vestes, quæ eodem tempore in fundo comprehenduntur, ad legatarium pertinent. §. 54. Pascua, quæ postea comparata ad fundum legatum testator adjunxerat [63], si ejus appellatione contineantur, ad legatarium pertinent. §. 55. Quidquid in eadem domo [64], quam instructam legavit paterfam. perpetuo instruendi se gratia habuit, legatario cedit. §. 56. Instructa domo legata, ea legato continentur, quibus domus munitior, vel tuta ab incendio præstatur, tegulæ, specularia, vela [65] legato continebuntur. Item æramenta, lecti, culcitræ, pulvinaria, subsellia, cathedræ, mensæ, armaria, delphicæ, pelves, conchæ, aquiminalia, candelabra, lucernæ, & similia quacumque materia expressa. §. 57. Domo legata, balneum ejus, quod publice præbetur, nisi alias separetur [66], legato cedit. §. 58. Domo cum omni jure suo sicut instructa est, legata, urbana familia, item artifices [67], & vestiarii [68], & zetarii, & aquarii eidem domui servientes, legato cedunt. §. 59. Omnibus, quæ in domo sunt legatis, cautiones debitorum, rationesque servorum legato [69] cedunt. §. 60. Mobilibus legatis, aurum, vel argentum [70] non debetur, nisi de eis quoque manifeste sensisse [71] testatorem possit ostendi. §. 61. Instrumento cauponio legato, ea debentur, quæ in cauponii usum parata sunt, velut vasa, in quibus vinum diffunditur, escaria quoque, & pocularia vasa debentur. Sane ministri [72] earum rerum legato non cedunt. §. 62. Instrumento medici legato, collyria, & emplastra, & apparatus omnis [73] conficiendorum medicamentorum, itemque ferramenta legato cedunt. §. 63. Instrumento pictoris legato, colores, penicilli, cauteria [74], & temperandorum colorum vasa debentur. §. 64. Pistoris instrumento legato, cribra, asini, molæ [75], & servi, qui pistrinum exercent, item machinæ, quibus farinæ subiguntur, legato cedunt. §. 65. Instrumento balneatorio legato, balneator ipse [76], & scamna [77], & hypodia, fistulæ, miliaria, epitonia, rotæ aquatiæ, jumenta quoque, quibus ligna deferuntur, legato cedunt. §. 66. Instrumento piscatorio legato, retia, & nassæ, & fuscinæ, & naviculæ, hami quoque & cætera [78] ejusmodi usibus destinata debentur. §. 67. Supellectile legata [79] capsæ, armaria, non solum librorum, aut quæ vestis ponendæ gratia parata sunt, debentur, sed & byssina, & [80] crystallina, & argentea, vitrea vasa, tam escaria, quam pocularia [81], & vestes stratoriæ legato cedunt. §. 68. Villis, vel agris separatim legatis, alterum alteri [82] cedit. §. 69. Servis legatis, ancillæ quoque debentur, non item servi legatis ancillis. Sed ancillarum appellatione tam virgines, quam servorum, pueri [83] continentur, his scilicet exceptis, quæ fiduciæ [84] datæ sunt. §. 70. Servis amanuensibus legatis, omnes, qui ex conversatione urbana, & in ministerio fuerunt, debebuntur, nisi ex his aliqui perpetuo ad opus rusticum transferantur. §. 71. Venatores servi, vel aucupes, an inter urbana ministeria contineantur, dubium remansit: & ideo voluntatis est quæstio: tamen si instruendarum quotidianarum epularum gratia habentur [85], debentur. §. 72. Muliones [86], institores inter urbana ministeria continentur, item obsonatores, & vestiarii, & cellararii [87], & cubicularii, & arcarii, & coqui, placentarii, tonsores, pistores, leticarii. §. 73. Pecudes legatis, quadrupedes omnes continentur, quæ gregatim [88] pascuntur. §. 74. Jumentis legatis [89], boves non continentur. Equis vero legatis, equas quoque placuit contineri. Ovibus autem legatis, agni non continentur, nisi annuales sint. §. 75. Grege ovium legato, arietes [90] etiam continentur.

§. 76. Avibus legatis [91] anseres, phasiani, gallinæ & aviaria debebuntur. An autem phasianarii, & pastores anserum, voluntatis quæstio est. §. 77. Dulcibus legatis, sapa, defrutum, mulsum, dulce etiam vinum, palmæ, caricæ, uvæ passæ [92] debebuntur. Sed in hoc quoque voluntatis est quæstio, quia & in specie pomorum comprehendi possunt. §. 78. Frugibus legatis [93], tam legumina, quam ordeum, & triticum continentur. §. 79. Veste legata ea cedunt, quæ ex lana, & lino texta sunt: item serica, & bombycina, quæ tamen induendi, operiendi, cingendi, sternendi, injiciendive causa [94] parata sunt: pelles quoque indutoriæ continebuntur. §. 80. Veste virili legata, ea tantummodo debebuntur, quæ ad usum virilem salvo pudore attinent. Stragula [95] quoque huic legato cedunt. §. 81. Muliebri veste legata, omnia, quæ ad usum muliebrem [96] spectant, debebuntur. §. 82. Lana legata, sive succida, sive lota sit, sive pectinata, sive versicoloria [97], legato cedit. Purpura vero, aut stamen subtemenve hoc nomine non continentur. §. 83. Mundo muliebri legato

---

1 *l.* 25. §. *ult. & l. prox. ff. famil. ercisc.*
2 §. *ante heredis. de legat.*
3 Hoc est, quod Ulpianus in fragm. tradit *tit.* 24.
4 Si cum libertate, totus jure adcrescendi ad socium pertinebit, §. *ultim. de donat.* si prætermissa libertate, communis erit servus inter heredem & socium testatoris. hereditas autem, vel legatum soli socio adquiretur, *l.* 63. §. 9. *ff. pro soc. l.* 49. *ff. ad leg. Falc. l.* 11. *de opt. leg.*
5 Quia ille, qui heres relinquitur, quem sit heredem habiturus, incertum est. *l.* 70. *ff. de verb. signif.* At hæc Justinianus emendavit. §. *post mortem, de legat.*
6 Legendum reor, *in tempus mortis tam suæ, quam heredis ejus legata conferri possunt.* exemplo *l.* 79. *ff. de cond. & dem.*
7 *Ejus*, id est, testatoris.
8 Legebatur, *damnes*, pro *damnas*: quem errorem Alciatus secutus est. *lib.* III. παραλειπομένων. Latini semper dixere damnas, etiam in multitudinis numero. *l.* 34. §. 1. *ff. de legat. l.* III. *l.* 122. §. 1. *ff. de legat.* 1.
9 Hodie defertur ex die mortis, ut in constitutione *de cadue. tollen.*
10 §. *Sed etsi rem, de legat. l.* 85. *ff. de legat.* II.
11 Si heredis facto, heredis. §. *si res legata. de legat.*
12 §. *Sed & tale legatum. de leg.*
13 Hæc verba, suspecta, mallemque generaliter proponi, ut in §. *tam autem. de legat.*
14 *l.* 1. *ff. de adquiren. hered. l.* 38. *ff. de legat.* 1.
15 Ut incertæ personæ. §. *incertis. de legat.* ita res incerta. *l.* 69. §. 4. *ff. de jur. dot. l.* 10. §. 1. *ff. ann. leg.*
16 Videnda est *l.* 14. §. 1. *ff. ad legem Corneliam, de falsf.*
17 *l.* 18. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de falsf.*
18 *l.* 3. *C. de legat.* §. *si rem suam. Instit. eod. tit.*
19 *l.* 69. *ff. ad legem Falc.*
20 Id est, sine heredis facto. Alibi traditur ipsum usumfructum aut ipso jure constitui, id est, civili jure: aut tuitione Prætoris. *l.* 1. *ff. quib. mod. usufr. amitt. l.* 9. §. 1. *ff. usufr. quem. cav.*
21 Dubitari potest, quia interim nullus est. *l.* 55. *l.* 12. §. 3. *ff. de usufruct.* Verum incipiet si furiosus resipuerit, æger convaluerit, infans creverit.
22 Scripsimus in *l.* 4. *ff. de usurp. & usuc.*
23 *l* 68. §. *ult. ff. de usufr.*
24 *l.* 7. §. *hac ratione. ff. de usufruct.*
25 *l.* 9. §. 4. 5. *ff. de usufr.* 26 *l.* 17. §. 1. *l.* 23. *in fin. ff. de usufr.* 27 *l.* 14. §. 1. *ff. de usu & hab.* 28 *l.* 14. §. *pen. ff. de usu & habit.* 29 *l.* 1. §. *interdum. ff. de usufr. adcr.* 30 *l. ult ff. usufr. quemad. cav.* 31 §. *ult. de usufru.* 32 Ex Constitutione Justiniani ususfructus minima capitis minutione non amittitur. *l. penult. C. de usufru.* 33 Correctum per *l. ult. C. eod.*
34 Ex constitutione Justiniani rei mobilis triennio, immobilis decennio inter præsentes, vicennio inter absentes non utendo amittitur. *l. penult. C. de servit. & aq.* 35 *l.* 5. §. 2. *ff. quib. mod. usufr. amit.* 36 *l.* 10. §. *pen. ff. cod.* qua in re distat ususfructus à servitute. *l.* 20. §. 2. *ff. de serv. urb.*
37 *l.* 66. *ff. de jur. dot.* 38 Differentiam facit inter amittere, & finiri. 39 Pugnat cum *l.* 24. *ff. de pecul. legat.* & cum *l. ult. ff. de sup. leg.* 40 *l.* 8. *ff. de instruct. vel inst. leg. l.* 12. §. 1. *ff. eod. tit.* 41 *l.* 12. §. 4. *ff. eod.* 42 *d. l.* 8. *l.* 10. *& l.* 24. *cod. tit.* 43 *d. l.* 8. *l.* 12. §. *conservandi. ff. eod.* 44 Quidam habent *foccariæ*: sed *focariæ* rectissimum est, ut in *d. l* 12. §. *Trebatius. &* §. *prox. & l.* 15. *eod. tit. l.* 2. *C. de don. int. vir. & uxor. l.* 3. *C. de con. inst.* 45 *l.* 12. §. *uxores. ff. de instr. vel inst. leg. l.* 60. §. *ult. ff. de leg.* III. 46 Pascendi causa parata, ut ex eis fructus capiantur, instructo cedunt. *l.* 2. *C. de verb. signif.* sed non instrumento. *l.* 9. *ff. de instr. vel instr. leg.* 47 Sed neque instructi sunt. *l.* 12. § *sed si fundus ff. de instr. vel instr. leg. l.* 1. *C. de verb sign.*
48 Putem & eos, qui mercedes præstant, instrumento non contineri, argum. *l.* 12. §. *si aliqua parte. l.* 19. §. *ultim. ff. de instruct. vel instr. leg.* 49 *d. l.* 12. §. *si in agro.* 50 *d. l.* 12. §. *Celsus. l.* 1. *C. de verb. sign.* 51 *d. l.* 12. *in prin. l.* 18. §. *item cum fundus. ff. eod.* 52 Instrumento legato, supellex non continetur. *d. l.* 12. §. *supellex. l.* 16. *ff. de instruct. vel instr. leg.* At instructo etiam supellex. Hæc verba, *Cum omni instrumento rustico, & urbano*, instructi plenam significationem continere hæc Pauli sententia demonstrat.
53 *l.* 22. *ff. de instruct. vel instru. legat.*
54 Hoc quidam non admittunt, argum. *l.* 9. *ff. ad legem Falcid.* omnino male. Nam lex non de fundo legato, sed de fundo hereditario tractat.
55 Nisi mora interfuerit. *l. ult. C. de usur. & fruct. leg. l.* 39. §. *fructus. ff. de legat.* 1.
56 *l.* 20. §. 3. *ff. de instruct. vel instr. leg.* Extat hæc Pauli sententia in *l.* 22. *ff. de instruct. vel instr. leg.*
57 *l.* 20. §. *idem quæsit. l.* 12. §. *Pap. quoque prædiis. ff. de instr. vel instr. leg.*
58 *d. l.* 20. §. *tyrannæ.*
59 Hæc eadem legato fundo cum instrumento, contineri satis constat ex *l.* 12. *& t.* 18. §. *de putatorib. eod.*
60 *l.* 12. §. *instructo item fundo. ff. de instr. vel inst. leg.*
61 *l.* 20. §. *Pamphilæ. ff. de instruct. vel instr. leg. l.* 78. *in prin. ff. de leg.* III.
62 Hoc verbo, *uti possedi*, instructus fundus significatur. *l.* 91. §. 1. *de legat.* III.
63 *l.* 20. §. *tyrannæ. ff. de instr. vel instr. legat.*
64 *l.* 1. *& l.* 2. *C. de verb. sign.*
65 *l.* 12. §. *vela.* §. *specularia. ff. de instr. vel instr. leg.*
66 *l.* 91. §. *balneas. ff. de legat. lib.* III.
67 *l.* 12. §. *idem respondit., domo ita ut. ff. de instruct. vel instr. legat.*
68 Malim *hostiarii*: vestiarii enim patrifamilias, hostiarii domui deserviunt.
69 Dubium non est, quin, ut in *l.* 12. §. *penult. ff. de instruct. vel instru. legat. & l.* 92. *ff. de legat.* III. hoc loco legendum, *Legato non cedunt*, & pro *rationes*, *emptiones*.
70 *l.* 79. §. 1. *de legat.* III.
71 *l.* 8. *ff. de supr. leg.*
72 Pugnat cum *l.* 17. §. *ult. ff. de instr. vel instr. leg.* adhibenda est distinctio *l.* 12. *ff. eod.*
73 *l.* 18. § *in instrumento. ff. de instruct. vel instr. leg.*
74 *l.* 17. *ff. de instruct. vel instr. leg.*
75 *l.* 18. §. 1. *ff. eodem titulo.*
76 *l.* 13. *in fin. l.* 17. §. *ultim. ff. eod.*
77 Scamna pro subselliis. *l.* 2. *C. Theod. de contraben. empt. l.* 3. *ff. de supell. leg.*
78 Sed & piscatores, *l.* 17. §. 1. *ff. de instr. vel instr. leg.*
79 *l.* 3. *de supell. legat.*
80 Puto legendum, *sed & myrrina*, ex *d. l.* §. *de murrinis.*
81 Myrrina, crystallina, vitrea vasa tam escaria, quam potoria sunt in suppellectile. *l.* 11. *ff. de supell. legat.* At quia argentum, aurumve factum à suppellectile separatur, nec suppellectilis legato continetur *l.* 1. *l.* 7. *ff. de supell. legat.* dubitari potest, escaria, vel potoria vasa quæ aurea sunt, vel argentea, item candelabra, pelves, lecti, mensæ, & cetera his similia argentea, vel aurea, suppellectilis sint, an argenti, vel auri. Et receptum est in supellectile esse candelabra, lectos, & his similia cujuscumque materiæ sint, nisi cum argentea essent, vel aurea, ea testator vel auri, vel argenti numero habuit. *l.* 19. §. *lectum plane. l.* 27. §. *penult. ff. de aur. & argent. legat. l.* 3. §. *ultim. ff. de supell. legat.* Rursus argentea, vel aurea vasa, tam escaria, quam potoria argenti, vel auri numero haberi, nisi probetur ea testatorem supellectili annumerasse. *d. l.* 3. §. *pen. & l.* 4. *eod.* 82 *l.* 15. *in fin. ff. de instruct. vel instr. legat. l.* 35. *ff. de usufruct. legat.* 83 *l.* 81. *ff. de legat.* III. 84 *l.* 73. *ff. de legat.* III. 85 Vel nisi eos paterfamil. inter urbanos annumerare solitus sit. *l.* 99. §. 1. *ff.*
87 Cellararii sunt, qui ideo præpositi sunt, ut rationes salvæ sint. *l.* 12. §. *cellarariorum. ff. de instr. vel instr. leg.* 88 Ut equi, muli, asini, oves, boves, capræ, sues. *l.* 65. §. 4. *ff. de leg. lib.* III. *l.* 60. *l.* 65. §. 5. 6. 7. *ff. de legat.* III. 90 *l.* 99. §. *ult. ff. de leg.* III. 91 Extat hæc sententia in *l.* 66. *ff. de leg.* III. 92 *l. ultim.* §. *ultim. ff. de tritico, vino & ol. leg.* Quanquam palmæ, caricæ, uvæ passæ, ficus, inter poma etiam numerari possint. *l.* 205. *ff. de verb. sign.* Itaque facti sive voluntatis, in æstimatione judicis quæstio est. *l.* 7. *C. de fideicom.* 93 *l.* 77. *ff. de verbor. signif.*
94 *l.* 23. §. 1. *& §. ult. & l. prox. ff. de aur. & arg. leg.* 95 *l.* 23. §. *virilia. ff. de aur. & arg. leg.*
96 *d. l.* 23. §. *muliebria.* 97 *l.* 32. §. 6. *ff. de aur. & arg. leg.* Ab eo dissentiunt Sabinus, & Ulpianus. *l.* 70. *in prin. & §.* 2. *ff. de legat.* III.

Source : BIU Cujas

legato, ea cedunt, per quæ munditior mulier [1], lautiorque efficitur: vélut ſpeculum, conchæ, ſituli, item buxides, unguenta, & vaſa, in quibus ea ſunt: item ſella balnearis [2], & cetera ejuſmodi. §. 84. Ornamentis legatis [3] ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier, veluri anuli, catenæ, reticuli, & cetera [4], quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. §. 85. Argento legato [5], maſſæ tantummodo debebuntur: Vaſa enim, quæ proprio nomine ſeparantur, legato non cedunt: quia nec lana legata [6], veſtimenta debebuntur. §. 86. Vaſis argenteis legatis ea omnia continentur, quæ capacitati alicui parata ſunt: & ideo tam potoria, quam eſcaria, item miniſteria omnia debebuntur, veluti urceoli, lances, patinæ [7], piperataria, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, ſcyphi, & his ſimilia. §. 87. Libris legatis, chartæ, volumina, membranæ, & philuræ continentur: Codices quoque debentur. Librorum enim appellatione non volumina chartarum [8], ſed ſcripturæ modus, qui certo fine concluditur, æſtimatur. §. 88. Auro legato, gemmæ quoque incluſæ [9], itemque margaritæ, & ſmaragdi legato cedunt. Sed magis voluntatis eſſe quæſtionem. Infectum enim aurum debetur, factum ornamentorum genere continetur. §. 89. Vaſis argenteis legatis, emblemata [10] quoque ex auro infixa legato cedunt. §. 90. Argento potorio legato, omnia [11], quæ ad poculorum ſpeciem comparatæ ſunt, debebuntur, veluti pateræ, calices, ſcyphi, urceoli, œnophoria, & conchæ. §. 91. Carruca cum junctura legata, mulæ [12] quoque legatæ, non mulio videtur, propter quotidianam loquendi conſuetudinem. §. 92. Prolatis codicillis, vel alio teſtamento quibus ademptum eſt legatum, vel certe reſciſſum [13], perperam ſoluta repetuntur.

1 *l.* 25. §. *mundior. ff. de aur. & arg. leg.*
2 *l.* 32. §. *pen. ff. eod. & §. mundior.*
3 Tertullianus *in lib. de hab. mulieb.* ita diſtinguit: Habitus, fœminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum, & ornatum. Cultum quem mundum muliebrem vocant. Ornatum, quem mundum muliebrem convenit dici. Iſte in auro & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur: ille in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt.
4 *l.* 25. §. *ornamenta. ff. de auro & argento.*
5 Ut auro, ita & argento legato vaſa continentur *l.* 19. §. *ult. ff. de aur & argent. leg.* Sed magis eſt voluntatis quæſtio.
6 *l.* 88 *ff. de leg.* 3.
7 *l.* 19. §. *ſed cui vaſa. ff. de aur. & arg. leg.*
8 *l.* 52. *ff. de legat.* 3.
9 Auro legato factum, infectumque debetur *l.* 19. *in princ. ff. de aur. & arg. leg* itemque gemmæ auro incluſæ. *d. l.* 19. §. *perveniamus.*
10 *d. l.* 19. §. *ſimili modo.*
11 *l.* 21. *l.* 36. *ff. de aur. & arg. leg.*
12 *l.* 38. §. 8. *ff. de adil. edi. l.* 3. *ff. de aur. & arg. leg.*
13 Id eſt, deminutum. *l.* 2. §. 1. *ff. de cond. indeb.* Scribe, reciſum.
14 Ut dictum eſt *l.* 2. *l.* 23. §. 1. *de don.*
15 §. 1. *de donat.*
16 Erat lex Falcidia de legatis, ſed Pegaſiano S.C. ad fideicommiſſa, Conſtitutione Severi ad donationes cauſa mortis etiam producta eſt.
17 *l.* 1. §. *cum dicitur. ff. ſi cui pluſquam per legem Falc. l.* 2. *C. de uſur. leg.*
18 Niſi ideo donata ſint, ut integra heres legata præſtaret. *l.* 56. §. *ult. ff. ad leg. Falcid.* aut ea mente donentur, ut in eam imputentur. *l.* 35. §. 2. *C. de inoffic. teſt.*
19 Per litis conteſtationem. *l.* 1. *C. de uſur. leg.*

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM

LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE FIDEICOMMISSIS.

§. 1. AB uxore, cui vir dotem prælegavit, fideicommiſſum relinqui non poteſt: quia non ex lucrativa cauſa teſtamento aliquid capit, ſed proprium [1] recipere videtur. §. 2. A poſtumo herede inſtituto [2] fideicommiſſum dari poteſt. §. 3. Ab imperatore [3] herede inſtituto legatum, & fideicommiſſum dari poteſt. §. 4. A ſurdo [4], vel muto, ſive legatum acceperit, ſive heres inſtitutus ſit, vel ab inteſtato ſucceſſerit, fideicommiſſum relinquitur. §. 5. Qui fideicommiſſum relinquit, etiam cum eo, cui relinquit, loqui poteſt [5]: velut, PETO, GAI SEI CONTENTUS SIS ILLA RE, aut, VOLO TIBI ILLUD PRAESTARI. §. 6. Fideicommittere his verbis poſſumus ROGO, PETO, VOLO, MANDO [6], DEPRECOR, CUPIO, INJUNGO. DESIDERO [7] quoque, & IMPERO verba, utile faciunt fideicommiſſum. RELINQUO [8] vero, & COMMENDO [9], nullam fideicommiſſi pariunt actionem. §. 7. Tam noſtras res, quam alienas per fideicommiſſum relinquere [10] poſſumus: ſed noſtræ ſtatim, alienæ autem æſtimatæ, aut redemptæ præſtantur. §. 8. Si alienam rem tanquam ſuam teſtator per fideicommiſſum reliquerit, non relicturus, ſi alienam ſciſſet, ut ſolet legatum, ita *inutile* erit [11] fideicommiſſum. §. 9. Teſtator ſupervivens, ſi eam rem, quam reliquerat, vendiderit, extinguitur [12] fideicommiſſum. §. 10. Codicillis, qui teſtamento confirmati non ſunt, adſcriptum fideicommiſſum jure debetur.

§. 11. Filio quibuſcunque verbis à patre fideicommiſſum relictum, jure debetur. Sufficit enim inter conjunctas perſonas, quibuſcunque verbis, ut in donatione, voluntas expreſſa: & ideo etiam pridie [13], quam moriatur, recte relictum videtur. §. 12. In tempus emancipationis, vel cum ſui juris erit, fideicommiſſum relictum [14] quocumque modo patria poteſtate liberato debetur. §. 13. Rogati invicem ſibi, ſi ſine liberis deceſſerint, hereditatem reſtituere, altero decedente ſine liberis, hereditas ad eum pervenit, qui ſupervixit, nec ex eo paciſci [15] contra voluntatem teſtatoris poſſunt. §. 14. Heres ante aditam hereditatem, legatarius antequam legatum accipiat, fideicommiſſum præſtare non poſſunt. §. 15. Rem fideicommiſſam ſi heres vendiderit, eamque ſciens comparaverit, nihilominus in poſſeſſionem [16] ejus fideicommiſſarius mitti jure deſiderat. §. 16. Quotiens libertis fideicommiſſum relinquitur, ad eos tantummodo [17] placuit pertinere, qui manumiſſi ſunt, vel qui in eodem teſtamento libertatem, intra numerum legitimum conſecuti ſunt. §. 17. Cui ab herede fideicommiſſum non præſtatur, non ſolum in res hereditarias [18], ſed & in proprias [19] heredis inducitur. §. 18. Jus omne fideicommiſſi non in vindicatione, ſed in petitione [20] conſiſtit.

1 *l.* 77. §. *fideic. ff. de legat.* 2. Eademque ratione lex Falcidia hoc legatum non minuit. *l.* 81. §. 1. *ff. ad leg. Falc.*
2 Licet alienus ſit. *l. pen. ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. *pen. de legat.* 3.
3 Quia jus habet commune cum ceteris. *l.* 7. *C. qui teſtam. fac. poſ.*
4 *l.* 77. §. *ſurdo. ff. de legat.* 2.
5 *l.* 69. *ff. de legat.* 2. *l.* 11. §. 4. *ff. de legat.* 3. ſcripſimus *Obſerv. l.* 2. *c.* 3.
6 §. *ultim. de ſing. reb. per fideic. vel. l.* 2. *C. Com. de legat.*
7 *l.* 115. *l.* 118. *ff. de legat.* 1.
8 At videtur eſſe precarium. *l.* 78. §. 8. *ff. ad S. C. Trebell.*
9 *l.* 12. *C. de fideicommiſ. libert. l.* 11. §. 2. *ff. de legat.* 3.
10 Per damnationem. Ulpian. *titul. de fideicomm.* Per vindicationem jure civili non valet. *l.* 39. *ff. de manum. teſt.*
11 *l.* 10. *C. de legat. l.* 6. *C. de fideicommiſſ.*
12 Niſi alia mente teſtatorem alienaſſe probetur. §. *ſi rem ſuam. de legat. l.* 15. *ff. de adim. leg.*
13 Paria ſunt, *Poſt mortem heredis, & Pridie quam morietur heres.* §. *poſt mortem. De legat.* Sed & *Cum morietur heres. l.* 1. §. *ſi emancipato. ff. de collat. bonorum. l.* 11. §. *ſi filio. ff. de legat.* III.
14 Idemque juris uno tantum caſu expreſſo. *l.* 11. §. *ſi cui. ff. de legat.* 3. *l.* 15. *ff. quand. dies leg. ced. l.* 3. *C. de inſtit. & ſubſtit.*
15 *l.* 21. *l. C. de pact. l.* 11. *C. de tranſact.*
16 Juſtinianus in rem miſſionem ſuſtulit. Igitur ſupereſt dumtaxat vindicatio: emptori autem malæ fidei adverſus heredem ſolius pretii repetitio dabitur. *l. ult. C. com. de legat.*
17 Idem interdum datur & manumiſſis per fideicommiſſum, & libertorum libertis. *l.* 2. *l.* 16. §. 1. *ff. de aliment. legat.*
18 Niſi malit ſeparationem bonorum impetrare. *l. penult. ff. de ſepar.*
19 Ob cautionem non præſtitam non mittitur in res heredis proprias, niſi certis modis. *l.* 5. §. *Imp. ff. ut in poſſ. legat.*
20 Legata vindicamus, fideicommiſſa petimus. *l.* 22. §. 1. *ff. ad S. C. Trebell.*

TIT. II.

DE S.C. TREBELLIANO.

SEnatuſconſulto Trebelliano proſpectum eſt, ne ſolus heres omnibus hereditariis actionibus oneretur. Et ideo quotiens hereditas ex cauſa fideicommiſſi reſtituitur, actiones ejus in fideicommiſſarium transferuntur [21]: quia unicuique damnoſam eſſe fidem ſuam non oportet.

TIT. III.

DE S.C. PEGASIANO.

§. 1. INter heredem & fideicommiſſarium, cui ex Pegaſiano hereditas reſtituitur, partis & pro parte ſtipulatio interponitur [22]: ut heredi inſtituto pro quarta actiones, pro ceteris vero portionibus fideicommiſſario competant. §. 2. Totam hereditatem reſtituere rogatus, ſi quartam retinere nolit, magis eſt, ut eam ex S. C. Trebelliano [23] debeat reſtituere. Tunc enim omnes actiones in fideicommiſſarium dantur. §. 3. Lex Falcidia, itemque S. C. Pegaſianum deducto omni ære alieno, Deorumque donis [24], quartam reſiduæ hereditatis ad heredem voluit pertinere. §. 4. Qui totam hereditatem reſtituit, cum quartam retinere ex Pegaſiano debuiſſet, repetere eam non poteſt [25]. Nec enim indebitum ſolviſſe videtur, qui plenam fidem defuncto præſtare maluit.

20 *l.* 23. §. 1. *ff. de legat.* III.
21 Quod ideo proditum eſt, ne cui periculoſa eſſet fides ſua. *l.* 1. *ff. ad S. C. Trebellianum.*
22 Communicantur tamen onera inter heredem & fideicommiſſarium, interpoſitis ſtipulationibus partis & pro parte. §. *poſt quod. Inſt. De fideicomm. hered.*
23 *l.* 45. *ff. ad S. C. Trebell.*
24 Argum. *l.* 5. §. 12. *ff. de don. inter vir. & uxor.*
25 Quia ſciens reſtituit. *l.* 1. *l. ult. C. ad leg. Falcid. l.* 5. §. 15. *ff. de don. inter vir. & uxor.*

TIT. IV.

DE REPUDIANDA HEREDITATE.

§. 1. REcuſari hereditas [26] non tantum verbis, ſed etiam re poteſt, & alio quovis indicio voluntatis. §. 2. Heres per magiſtratus municipales, ex auctoritate præſidis [27], fideicommiſſario poſtulante, hereditatem adire, & reſtituere compellitur. §. 3. Fideicommiſſarius ſi affirmet heredem nolle adire hereditatem, abſente eo interponi decretum [28], & in poſſeſſionem mitti jure deſiderat.

§. 4. Suſpectam hereditatem adire compulſus, omnia [29] ex Trebelliano reſtituit.

26 *l.* 16. §. 4. §. 10. *ff. ad Treb. l.* 95. *ff. de acquir. hered.*
27 Eodemque modo Duumviri tutores dant, *l.* 46. §. 6. *ff. de admin. tutor.* cum tamen neutrum imperii ſit, aut juriſdictionis.
28 *l.* 6. *ff. ad Trebell. l.* 67. *ff. eod. l. pen.* §. *ult. C. eod.*
29 *l.* 4. *l.* 45. *ff. ad Trebell.* §. *ſed recuſabat. De fideicom. hered.*

TIT. V.

DE INOFFICIOSI QUERELA.

§. 1. INofficioſum dicitur teſtamentum, quod fruſtra, liberis exheredatis, non ex officio pietatis [30], videtur eſſe conſcriptum. §. 2. Poſt factum à matre teſtamentum filius procreatus, non mutata ab ea, cum poſſet, voluntate ad exemplum præteriti, inofficioſi [31] querelam recte inſtituit. §. 3. Teſtamentum, in quo Imperator [32] ſcriptus eſt heres, inofficioſum argui poteſt. Eum enim qui leges facit [33], pari majeſtate legibus obtemperare convenit.

§. 4. Qui inofficioſum dicere poteſt, hereditatem petere [34] non prohibetur. §. 5. Filius ex aſſe heres inſtitutus inofficioſum dicere non poteſt, nec intereſt, exhauſta, nec ne ſit hereditas, cum apud eum quarta [35] aut legis Falcidiæ, aut S. C. Pegaſiani beneficio ſit remanſura. §. 6. Quarta portio liberis deducto ære alieno, & funeris impenſa præſtanda eſt, ut ab inofficioſi querela excludantur: libertates [36] quoque eam portionem minuere placet. §. 7. Filius in judicio patris ſi minus quarta portione conſecutus ſit, ut quarta ſibi à coheredibus fratribus [37] citra inofficioſi querelam impleatur, jure deſiderat. §. 8. Pactio talis, ne de inofficioſo teſtamento dicatur, querelam ſuper judicio futuram non excludit. Meritis [38] enim liberos, quam pactionibus adſtringi placuit. §. 9. Rogatus hereditatem reſtituere, etſi inofficioſi querelam inſtituerit, fideicommiſſo non fit injuria: quartam enim ſolummodo hereditatis amittit [39], quam beneficio Senatuſconſulti habere potuiſſet. §. 10. Heres inſtitutus habens ſubſtitutum, ſi de inofficioſo dixerit, nec obtinuerit, non id ad fiſcum, ſed ad ſubſtitutum [40] pertinebit.

30 Vel contra officium pietatis. *l.* 2. *ff. de inoffic. teſtam.*
31 *l.* 3. *C. de inoffic. teſtam.*
32 *l.* 8. §. 2. *ff. de inoffic. teſt.*
33 *l.* 23. *ff. de legat.* III.
34 *l.* 1. *C. de inoffic. teſt.* Quidam Codices habent, *Qui inofficioſum dicere non poteſt.*
35 *l.* 8. §. 9. *ff. de inoffic. teſt.*
36 *l.* 8. §. 8. & §. 9. *ff. de inoffic. teſt. l.* 6. *C. eod.*
37 Adjectis extraneis ſecus. *l.* 3. *C. de inoffic. teſtam.* Hodie ex conſtitutione Juſtiniani filio inſtituto ex minore parte, vel exheredato, cui minus debito relictum eſt, omnimodo actio datur ſupplendæ portionis gratia, non querela, *l.* 30. *l.* 36. *C. de inoffic. teſtam.*
38 *l.* 35. §. 1. *C. de inoffic. teſt.*
39 *d. l.* 8. §. *unde non malt. ff. de inoff.*
40 *d. l.* 8. §. 4. *in fin.*

TIT. VI.

DE VICESIMA. [41]

§. 1. TAbulæ teſtamenti aperiuntur hoc modo, ut teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignaverint teſtamentum: ut ita agnitis ſignis, rupto lino aperiatur, & recitetur [42], atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in archium redigatur: ut ſi quando exemplum ejus intercideriſ [43], ſit, unde peti poſſit. §. 2. Teſtamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura, vico, caſtello, conciliabulo facta, in foro, vel baſilica præſentibus teſtibus, vel honeſtis viris, inter horam ſecundam & decimam diei recitari debent exemploque ſublato, ab iiſdem rurſus magiſtratibus [44] obſignari, quorum ſententia conſtat aperta. §. 3. Teſtamentum lex ſtatim poſt mortem teſtatoris aperiri voluit: & ideo quamvis ſit reſcriptis variatum, tamen à præſentibus intra triduum, vel quinque dies aperiendæ ſunt tabulæ: ab abſentibus quoque intra eos dies, cum ſupervenerint. Nec enim [45] oportet teſtamentum heredibus, aut legatariis, aut libertatibus, quam neceſſario [46] vectigali moram fieri.

41 Dio libro LV. *l. ult. C. de edict. D. Adr. tollend. l. ult. ff. de ap. rec.*
42 *l.* 4. *l.* 6. *ff. quemadmod. teſtam. aper.* Si non fuerit ſignatorum copia, præſentibus optimæ opinionis viris aperiuntur. *l.* 7. *ff. eod. l.* 2. *C. eod. tit.*
43 Eaque ratione in archium redacta ad comparationem valent, licet deſtituta ſint legis ſolemnitate, *Novell.* 1. §. *penult. l.* 2. *l.* 18. *l.* 23. *C. de teſtam. l.* 19. *C. eod.*
44 Sed ſi in archio civitatis tabulæ non deponantur, ſatis erit vel priorum ſignatorum, vel eorum, qui illis abſentibus adfuerunt, ſigna magiſtratu præſente reponi. *l.* 7. *ff. teſtam. quemadm. aper. l.* 2. *C. eod.*
45 *l. ult. ff. de appell. rec.*
46 κατ' ἔλλειψιν, *ut in tit. prox. S. Meritis liberos, quam pactionibus: & in lib.* 5. *tit.* 18. *neque in pecuniariis, quàm in capitalibus.*
47 *l.* 2. *ff. de leg. Corn. de falſ.* Pœna legis Corneliæ eſt deportatio, ut *lib.* 5. latius.

TIT. VII.

DE LEGE CORNELIA.

§. 1. QUi teſtamentum falſum ſcripſerit, recitaverit, ſubjecerit, ſignaverit, ſuppreſſerit, amoverit, reſignaverit, deleverit, pœna legis Corneliæ [47] de falſis tenebitur, id eſt, in inſulam depor-

Source : BIU Cujas

deportatur. §. 2. Non tantum is, qui testamentum subjecit, suppressit, delevit, pœna legis Corneliæ coërcetur, sed & is [1], qui sciens dolo malo id fieri jussit, faciendumve curavit. §. 3. Testamentum supprimit, qui sciens prudensque tabulas testamenti in fraudem heredum, legatariorum, fideicommissariorum, aut libertatum non profert [2]. §. 4. Supprimere tabulas videtur, qui cum habeat, & proferre possit, eas proferre non curat [3]. §. 5. Codicilli quoque [4] si lateant, nec proferantur, supprimi videbuntur. §. 6. Edicto perpetuo cavetur, ut si tabulæ testamenti non apparent, de earum exhibitione interdicto reddito, intra annum [5] agi possit, quo ad exhibendum compellitur qui supprimit. Tabularum autem appellatione chartæ quoque, & membranæ continentur.

1 *l. 2. ff. tod.*
2 Inde in *l. Pomp. 44. ff. de adquir. rerum domin.* Qui reposcenti, non reddit, supprimere, & intercipere videtur. Sed omnimodo supprimendi animum ac consilium exigimus. *l. 3. §. si quis dolo. ff. de tab. exhib.*
3 *d. l. 3. §. si quis dolo.*
4 *l. 1. §. hoc interdictum ff. de tab. exhib.*
5 Pugnat directo cum *l. 3. §. ult. ff. de tab. exhib.* sed Ulpianus credo sic scripsit: *Interdictum hoc & post annum non competere*, ut in *l. 1. §. hanc actionem. ff. ne vis fiat ei.*
6 *l. penult. ff. unde legit.*
7 Sic lego, *Si sint frater defuncti, & fratris filius vel nepos, frater filii fratris, vel eo non existente, nepoti præfertur. §. si plures, De legit. agnat. succeff.*
8 Jure novo. *§. ceterum, De legitim. agnat. succeff.*
9 Non dabitur. Unde legitimi, dabitur tamen Unde cognati. *§. placebat. De legit. agnat. succeff. Ex l. 4. C. de bon. lib.*
10 *l. 1. §. filio. ff. ad Tertul. l. 1. §. ultim. de bon. poff. contr. tab.* non tamen manumissione, *l. 7. ff. und. cogn.*
11 Quod futius explicatur in *l. 20. ff. de adq. hered.*
12 Legendum censeo, *eoque coheredi substituto*, ut in *l. 9. ff. de suis & legit.*
13 Nati enim non videntur, qui mortui nascuntur, & contra naturam, ac leges videntur nasci, qui immaturo partu eduntur.
14 *l. 137. ff. de verb. sign. l. 15. ff. de stat. hom.*
15 *l. 14. ff. de stat. hom.* Contra Ulpianus in *l. 135. ff. de verborum significat.* Hic de lucro certatur, ibi de damno. Plus autem favendum est his, qui de damno vitando, quàm de lucro captando certant, *l. ult. §. sin vero creditores. C. de jur. delib.*
16 *l. 14. ff. de stat. hom.*
17 *l. 12. ff. de stat. hom.*
18 *l. 2. C. de post. hered.* Et ideo aborta facto, finitur missio in possessionem. *l. 1. in fin. ff. de vent. in poss. mitt.*
19 *§. novissime. De S. C. Orph.*
20 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
21 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
22 *l. 3. C. ad S. C. Orphitian.* eodemque modo mater filio heres sit, *l. 1. C. Tood. de cret. vel bon. poffeff. l. 1. C. Tood. de leg. her.*
23 *l. 9. ff. de grad. & adfin.*
24 *l. 10. §. 2. ff. de grad. & adfin.*
25 Te tio gradu continentur personæ x. duplicatæ XXXII.

TIT. VIII.

DE INTESTATORUM SUCCESSIONE.

§. 1. INter agnatos & cognatos hoc interest [6], quod in agnatis etiam cognati continentur, inter cognatos vero agnati non comprehenduntur. Et ideo patruus & agnatus est, & cognatus, avunculus autem cognatus tantummodo. §. 2. Si sint fratres defuncti [7], & fratris filii, vel nepotes, fratre non existente filius fratris nepoti præfertur. §. 3. Fœminæ ad hereditates legitimas ultra consanguineas successiones non admittuntur, idque jure civili [8], vel Voconia narratione videtur effectum. Ceterum lex XII. tabul. nulla discretione sexus cognatos admittit. §. 4. In hereditate legitima successioni locus non est. Et ideo fratre decedente antequam adeat, aut repudiet hereditatem, fratris filius admitti non potest [9], quia omnis successio proximiori defertur. §. 5. Ab hostibus captus neque sui, neque legitimi heredis jus amittit postliminio reversus. Quod & circa eos, qui in insulam deportantur, vel servi pœnæ effecti sunt, placuit observari, si per omnia in integrum indulgentia principali [10] restituantur. §. 6. Pro herede gerere, est destinatione futuri dominii aliquid ex hereditariis rebus usurpare. Et ideo pro herede gerere videtur [11], qui fundorum hereditariorum culturas, rationesque disponit, & qui servis hereditariis, jumentis, rebusve aliis utitur.

§. 7. Ex pluribus heredibus iisdemque legitimis, si qui omiserint hereditatem, vel in adeundo aliqua ratione fuerint impediti, his, qui adierunt, vel eorum heredibus omittentium portiones adcrescunt. Quod in herede instituto eum, qui acceperat substitutum [12], evenire non poterit. Diversa enim causa est scripti & legitimi.

6 *l. penult. ff. unde legit.*
7 Sic lego, *Si sint frater defuncti, & fratris filius vel nepos, frater filii fratris, vel eo non existente, nepoti præfertur. §. si plures, De legit. agnat. succeff.*
8 Jure novo. *§. ceterum, De legitim. agnat. succeff.*
9 Non dabitur. Unde legitimi, dabitur tamen Unde cognati. *§. placebat. De legit. agnat. succeff. Ex l. 4. C. de bon. lib.*
10 *l. 1. §. filio. ff. ad Tertul. l. 1. §. ultim. de bon. poff. contr. tab.* non tamen manumissione, *l. 7. ff. und. cogn.*
11 Quod futius explicatur in *l. 20. ff. de adq. hered.*
12 Legendum censeo, *eoque coheredi substituto*, ut in *l. 9. ff. de suis & legit.*

TIT. IX.

AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM.

§. 1. MAtres tam ingenuæ, quam libertinæ, cives Romanæ, ut jus liberorum consecutæ videantur, ter & quater peperisse sufficiet, dummodo vivos [13], & pleni temporis pariant. §. 2. Quæ semel uno partu tres filios edidit, jus liberorum non consequitur. Non enim ter perperisse, sed semel partum fudisse videtur, nisi forte per intervalla [14] pariat. §. 3. Mulier si monstrosum aliquid, aut prodigiosum enixa sit, nihil proficit [15]. Non sunt enim liberi, qui contra formam humani generis, converso more procreantur.

§. 4. Partum, qui membrorum humanorum officia ampliavit, quia aliquatenus videtur effectus, matri prodesse placuit [16]. §. 5. Septimo mense natus matri prodest [17]. Ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, ut aut septimo pleno, aut decimo mense partus maturior videatur. §. 6. Abortus, vel abactus venter partum efficere [18] non videtur. §. 7. Libertina ut jus liberorum consequi possit, quater eam peperisse sufficit. §. 8. Latina ingenua jus Quiritium consecuta, si ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur, non est enim manu emissa. §. 9. Jus liberorum mater habet, quæ tres filios aut habet, aut habuit, aut neque habet, neque habuit. Habet, cui supersunt: habuit, quæ amisit. Neque habet neque habuit, quæ beneficio principis jus liberorum consecuta est.

13 *l. 137. ff. de verb. sign. l. 15. ff. de stat. hom.*
14 *l. 14. ff. de stat. hom.* Contra Ulpianus in *l. 135. ff. de verborum significat.* Hic de lucro certatur, ibi de damno. Plus autem favendum est his, qui de damno vitando, quàm de lucro captando certant, *l. ult. §. sin vero creditores. C. de jur. delib.*
15 *l. 14. ff. de stat. hom.*
16 *l. 12. ff. de stat. hom.*
17 *l. 2. C. de post. hered.* Et ideo aborta facto, finitur missio in possessionem. *l. 1. in fin. ff. de vent. in poss. mitt.*
18 *§. novissime. De S. C. Orph.*

TIT. X.

AD SENATUSCONSULTUM ORPHITIANUM.

§. 1. FIlii vulgo quæsiti ad legitimam matris hereditatem aspirare non prohibentur [19]: quia pari jure ut ipsorum matribus, ita ipsis matrum hereditates deferri debuerunt. §. 2. Ad filiam ancillam, vel libertam ex S. C. Claudiano effectam, legitima matris intestatæ hereditas pertinere non potest [20]: quia neque servi, neque liberti matrem civilem habere intelliguntur. §. 3. Ad legitimam intestatæ matris hereditatem filii cives Romani, non etiam Latini admittuntur. Cives autem Romanos eo tempore [21] esse oportet, quo ab iisdem legitima hereditas aditur. §. 4. Filius maternam hereditatem, eandemque legitimam, nisi adeundo [22] quærere non potest.

19 *§. novissime. De S. C. Orph.*
20 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
21 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
22 *l. 3. C. ad S. C. Orphitian.* eodemque modo mater filio heres sit, *l. 1. C. Tood. de cret. vel bon. poffeff. l. 1. C. Tood. de leg. her.*

TIT. XI.

DE GRADIBUS.

§. 1. PRimo gradu superiori linea [23] continentur pater, mater: inferiori filius, filia, quibus nullæ aliæ personæ junguntur.

§. 2. Secundo gradu continentur superiori linea avus, avia, inferiori nepos, neptis: transversa frater, soror: quæ personæ duplicantur. Avus enim, & avia tam ex patre, quam ex matre: nepos, neptis tam ex filio, quam ex filia: frater, soror tam ex patre, quam ex matre accipiuntur. Quæ personæ sequentibus quibuscunque gradibus similiter pro substantia earum, quæ in quoquo gradu consistunt, ipso ordine duplicantur [24]. §. 3. Tertio gradu [25] veniunt supra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis: ex obliquo fratris, sororisque filius, filia, patruus, amita, id est, patris frater & soror: Avunculus, matertera, id est, matris frater & soror. §. 4. Quarto gradu [26] veniunt supra abavus, abavia: infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris & sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est, patrui filius, filia: consobrinus, consobrina, id est, avunculi & materteræ filius, filia: amitinus, amitina, id est, amitæ filius, filia: itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur. Quibus adcrescit patruus magnus, amita magna, id est, avi paterni frater & soror: Avunculus magnus, matertera magna, id est, aviæ tam paternæ, quam maternæ frater & soror. §. 5. Quinto gradu [27] veniunt supra quidem, atavus, atavia, infra atnepos, atneptis: ex obliquo fratris & sororis pronepos, proneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ filius, filia, propius sobrinus sobrina, id est, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia. His adcrescunt propatruus, proamita, hi sunt proavi paterni frater & soror: proavunculus, promatertera, hi sunt proaviæ paternæ, maternæque frater & soror, proavique materni. §. 6. Sexto gradu [28] veniunt supra tritavus, tritavia, infra trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ nepos, neptis: patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, id est, propioris sobrini filius, filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere adcrescunt propatrui, proamitæ, proavunculi, promateterteræ filius, filia: Abpatruus abamita, hi sunt abavi paterni frater & soror: Abavunculus abmatertera, hi sunt abaviæ paternæ, maternæque frater & soror, abavique materni. §. 7. Septimo gradu [29] qui sunt cognati recta linea supra, infraque, propriis nominibus non appellantur: sed ex transversa linea continentur fratris, sororisve atnepos, atneptis, consobrini filii, filiæque. §. 8. Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita [30] succedentibus prorogari potest.

23 *l. 3. C. ad S. C. Orphitian.* eodemque modo mater filio heres sit, *l. 1. C. Tood. de cret. vel bon. poffeff. l. 1. C. Tood. de leg. her.*
24 *l. 10. §. 2. ff. de grad. & adfin.*
25 Te tio gradu continentur personæ x. duplicatæ XXXII.
26 In quarto gradu personæ continentur LXXX.
27 Quinto gradu continentur personæ CLXXXIV.
28 Sexto gradu continentur personæ CCCCXLVIII.
29 Septimo gradu continentur personæ mille XXIV.
30 *l. 4. ff. de grad. & adfin.*

TIT. XII.

DE MANUMISSIONIBUS.

§. 1. SErvum communem unus ex dominis manumittendo Latinum facere non potest, nec magis, quam civem Romanum: cujus portio eo casu, quo si proprius esset, ad civitatem Romanam perveniret, socio adcrescit [31]. §. 2. Mutus, & surdus servum vindicta liberare non possunt [32]. Inter amicos tamen, & per epistolam manumittere non prohibentur. Ut autem ad justam libertatem pervenire possit, condicione venditionis excipi potest. §. 3. Tormentis apud Præsidem subjectus, & de nulla culpa confessus, ad justam libertatem [33] perduci potest. §. 4. Fideicommissa libertas [34] data, facto heredis non mutatur, si servum, quem manumittere jussus est, vinxerit. §. 5. Communem servum unus ex sociis vinciendo, futuræ libertati non nocebit. Inter pares enim sententias, clementior severiori præfertur. Et certe humanæ rationis est favere misericordibus, & prope innocentes dicere, quos absolute nocentes pronunciare non possumus. §. 6. Debitor creditorve servum pignoris vinciendo, deditium facere non possunt. Alter enim sine altero causam pignoris [35] deteriorem facere non potest. §. 7. Servus furiosi domini, vel pupilli jussu vinctus [36], deditiorum numero non efficitur: quia neque furiosus, neque pupillus exacti consilii capax est. §. 8. Non tantum si ipse dominus [37] vinciat, nocet libertati, sed & si vinciri jubeat, aut vincientis procuratoris actorisve factum comprobet. Quod si antequam sciret vinctum, solutionis ejus causas approbaverit, libertati futuræ vincula non nocebunt. §. 9. Cæco curator dari non potest [38], quia ipse sibi procuratorem instituere potest.

31 Hæc Justinian. mutat in *l. 1. C. de com. ser. man.*
32 *l. 10. C. qui testam. fac. possunt. l. 1. ff. qui & à quibus man.*
33 Auctor Ulpian. *in fragm. tit. 1.*
34 *l. 2. ff. de fidei. liber.*
35 *l. 24. §. ult. ff. de pign. act.*
36 Vincula quemadmodum in lege Ælia Sentia de dediticiis accipiantur, Ulpian. exponit in *l. 216. ff. de verborum signific.*
37 Hodie sublata est dediticiorum condicio: Itaque usui hæc esse non possunt.
38 Curator dari solet muto, surdo prodigo. *l. 43 ff. de procurat.* Cæco non datur. *l. 9. ff. de adoption. l. 2. ff. de bon. poss. fur. infa.*

TIT. XIII.

DE FIDEICOMMISSIS LIBERTATIBUS.

§. 1. EA condicione heres institutus, si liberos suos emancipaverit, omnimodo eos emancipare cogendus est [39]. Pro condicione enim hoc loco emancipatio videtur adscripta. §. 2. Decedente eo, à quo fideicommissa libertas relicta est, heredes ejus eam præstare [40] cogendi sunt. §. 3. Si decedens servis suis libertatem ita dederit, Illum & illum liberos esse volo, eosque filiis meis tutores do, impeditur fideicommissa libertas: quia pupilli sine tutoris auctoritate manumittere non possunt, & habentibus tutores tutor dari non potest: sed interim vice absentium pupilli habentur, ut ex decreto amplissimi ordinis primum libertas [41], ac deinde tutela competere possit.

39 *l. 92. ff. de condic. & demonstr.*
40 *l. 12. §. 1. ff. de fideic. lib.*
41 *l. 9. C. de fideic. lib.*

TIT. XIV.

AD LEGEM FUSIAM CANINIAM.

§. 1. NOminatim [42] servi testamento manumitti secundum legem Fusiam possunt. Nominatim autem manumittere intelligitur hoc modo, STICHUS LIBER ESTO. Cum autem, OBSONATOREM, VEL QUI EX ANCILLA ILLA NASCITUR, LIBERUM ESSE VOLO, ex Orphitiano S. C. perinde libertas competit, ac si nominatim data sit. Officiorum enim, & artium appellatio nihil de significatione nominum mutat, nisi forte plures sint, qui eo officio designentur. Tunc enim nomen adjungendum est, ut eluceat, de quo testator sensisse videatur. §. 2. Codicillis testamento confirmatis datæ libertates cum his, quæ tabulis testamenti datæ sunt, concurrunt: & sive antecedant, sive sequantur testamentum, novissimo loco adhibentur, quia ex testamento utræque confirmantur. §. 3. Quotiens numerus servorum propter legem Fusiam Caniniam ineundus est, fugitivi quoque [43], quorum semper possessio animo retinetur, computandi sunt. §. 4. Lege Fusia Caninia cavetur, ut certus servorum numerus [44] testamento manumittatur. Subductis igitur duobus usque ad x. pars dimidia, à x. usque ad XXX. pars tertia, à XXX. usque ad C. pars quarta, à C. usque ad D. pars quinta. Plures autem, quam centum ex majori numero servorum manumitti non licet.

42 *l. 24. ff. de manu. testam.*
43 *l. 1. §. 14. l. 50: in fin. ff. adq. poss. l. 25. §. ult. ff. de liber. caus.*
44 De quo in *l. si Judæi. C. Tood. de Judæis. & in primo tit. hujus libri.*

Source : BIU Cujas

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM

LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS.
DE LIBERALI CAUSA.

§. 1. QUi contemplatione extremæ neceſſitatis, aut alimentorum gratia filios ſuos vendiderint, ſtatui ingenuitatis eorum non præjudicant [1]. Homo enim liber nullo pretio æſtimatur. Iidem nec pignori ab his, aut fiduciæ dari poſſunt. Ex quo facto ſciens creditor deportatur. Operæ tamen eorum locari poſſunt. §. 2. Veritati & origini ingenuitatis manumiſſio, quocumque modo facta fuerit, non præjudicat [2]. §. 3. Deſcriptio ingenuorum ex officio fiſci [3] inter fiſcalem familiam facta, ingenuitati non præjudicat. §. 4. Qui metu & impreſſione alicujus terroris apud acta Præſidis ſervum ſe eſſe mentitus eſt, poſtea [4] ſtatum ſuum defendenti non præjudicat. §. 5. Poſt ſuſceptum liberale judicium, ſi aſſertor cauſſam deſeruerit, in alium aſſertorem omne judicium transferri placuit. In priorem vero quod prodendæ libertatis gratia factum eſt, extra ordinem vindicatur. Non enim oportet ſuſceptam ſtatus cauſam, nulla cogente neceſſitate, deſtitui [5].

1 Pater filios vendere poteſt, ſi cogat egeſtas. *l.2. C. de patr. qui fil. ſuos diſtr.* & ita venditus filius ſervus emptoris fit: ſed reddito emptori pretio, aut mancipio pari, ingenuitatem priſtinam recipiet: atque ita venditio illa, ingenuitati non præjudicat.

2 §. *ult. de ingenuis.*

3 Idem eſt, ſi pater liberos profiteatur, velut ſervos. *l.39 C. de liber. cau. l.18. 1. ff. de ſtat. hom.*

4 *l.6. l.24. C. de liber. cau.*

5 Libertas enim publicam tutelam meretur. *l. 2. ff. de ſtat. def. l.3 §. hoc interdictum. ff. de lib. hom. exh.*

TIT. II.
DE USUCAPIONE.

§. 1. POſſeſſionem adquirimus animo & corpore: animo utique noſtro [6], corpore vel noſtro, vel alieno. Sed nudo animo adipiſci quidem poſſeſſionem non poſſumus, retinere tamen nudo animo poſſumus, ſicut in ſaltibus hybernis [7], æſtiviſque contingit.

§. 2. Per liberas perſonas, quæ in poteſtate noſtra non ſunt, adquiri nobis nihil poteſt. Sed per procuratorem [8] adquiri nobis poſſeſſionem poſſe, utilitatis cauſa receptum eſt. Abſente autem domino comparata, non aliter ei quam ſi rata ſit [9], quæritur. §. 3. Longi temporis præſcriptio inter præſentes continuo decennii ſpatio, inter abſentes vicennii comprehenditur. §. 4. Viginti annorum præſcriptio etiam adverſus Remp. prodeſt [10] ei, qui juſtum initium poſſeſſionis habuit, nec medio tempore interpellatus eſt. Actio tamen quanti ejus intereſt adverſus eos Reipub. datur, qui ea negotia defendere neglexerunt. §. 5. Si poſt motam [11] intra tempora quæſtionem, res ad novum dominum emptione tranſierit, nec is per xx. annos fuerit inquietatus, avelli ei poſſeſſionem non oportet.

6 Ex cauſa peculiari animo etiam alieno poſſeſſionem adquirimus. *l. 3. §. ſaltus. ff. de adquirend. poſſeſſ.*

7 Quod dicitur de ſaltibus ad omnia prædia pertinet. *l. 1. §. quod vulgo ff. unde vi.*

8 *l. 1. l. 8. C. de adq. poſſ. l. 1. C. per quas perſon. nob. adq.*

9 *l. 42. §. ult. ff. de adquir. poſſ. l. 24. ff. de neg. geſt.*

10 Actio tamen quanti intereſt, in adminiſtratorem, vel curatorem civitatis competit, quod à poſſeſſore agros Reipub. non retraxerit. *l. ult. ff. de adm. rer. ad civit. pert.*

11 Sumpta eſt hæc ſententia ex *l. 1. C. de præſcript. long. temp.*

TIT. III.
DE HIS, QUÆ PER TURBAM FIUNT.

§. 1. IN eos, qui per turbam, ſeditionemve damnum alicui dederint, dandumve curaverint, ſi quidem res pecuniaria eſt, æſtimatione dupli [12] ſarcitur. Quod ſi ex hoc corpori alicujus, vitæ, membriſve noceatur, extra ordinem vindicatur. §. 2. Quidquid ex incendio, ruina, naufragio, navique expugnata raptum, ſuſceptum, ſuppreſſumve erit, eo anno in quadruplum [13] ejus rei, quam quis ſuppreſſerit, celaverit, rapuerit, convenitur, poſtea, in ſimplum.

§. 3. Hi, qui ædes alienas, villasve expilaverint, effregerint, expugnaverint, ſi quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniuntur [14]. Telorum autem appellatione omnia, ex quibus ſaluti hominis nocere poſſunt, accipiuntur. §. 4. Receptores aggreſſorum, itemque latronum eadem pœna [15] afficiuntur, qua ipſi latrones. Sublatis enim ſuſceptoribus, graſſantium cupido conquieſcit. §. 5. Fures, vel raptores balnearum plerumque in metallum, aut in opus publicum [16] damnantur. Nonnunquam pro frequentia admiſſorum judicantis ſententia temperatur. §. 6. Incendiarii, qui conſulto incendium inferunt, ſummo ſupplicio afficiuntur. Quod ſi per incuriam eorum ignis evaſerit, dupli compendio [17] damnum ejuſmodi ſarciri placuit.

12 Et eſt publica accuſatio. *l.12. ad fin. ff. de accuſ.*

13 Intra annum, poſt annum in ſimplum. *l.3 ff. vi bon. rapt.*

14 Extat hæc ſententia in *l. pen. ff. ad l. Iul. de vi pub.*

15 *l.3. §. non tantum ff. de incen. rui. & nauſr. l. 1. ff. de recept. l. pen. C. ad legem Jul. de vi pub.*

16 Pari pœna afficiuntur nocturni fures. *l.1. ff. de fur. baln.*

17 *l.28. §.12. ff. de pœnis. l.9. l. pen. ff. de inc. rui. & nauſ. l.10. ff. ad leg. Cor. de ſic.* & hæc eſt quæ incenſarum ædium actio dicitur in *l.7. ff. de pact.*

TIT. IV.
DE INJURIIS.

§. 1. INjuriam patimur aut in corpus, aut extra corpus. In corpus verberibus, & illatione ſtupri. Extra corpus, convitiis [18], & famoſis libellis: quod ex affectu uniuſcujuſque [19] patientis, & facientis æſtimatur. §. 2. Furioſus, itemque infans affectu doli, & captu contumeliæ carent: idcirco injuriarum [20] agi cum his non poteſt. §. 3. Si liberis, qui in poteſtate ſunt, aut uxori fiat injuria, noſtra intereſt vindicare: ideoque per nos actio inferri poteſt, ſi modo is, qui fecit, in injuriam noſtram [21] id feciſſe doceatur.

§. 4. Corpori injuria infertur, cum quis pulſatur, cuive ſtuprum infertur, aut de ſtupro interpellatur [22]. Quæ res extra ordinem vindicatur, ita ut pulſatio pudoris, pœna capitis vindicetur. §. 5. Sollicitatores [23] alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem pernicioſæ libidinis extra ordinem puniuntur. §. 6. Injuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto jure introducta eſt. Lege XII. tabul. [24] de famoſis carminibus, membris ruptis, & oſſibus fractis.

§. 7. Moribus, quotiens factum pro qualitate ſui, arbitrio judicis [25] æſtimatur, congruentis pœnæ ſupplicio vindicatur. §. 8. Mixto jure injuriarum actio ex lege Cornelia conſtituitur, quotiens quis pulſatur [26], vel cujusdomus introitur ab his, qui vulgo Directarii [27] appellantur: in quos extra ordinem animadvertitur: ita ut prius ingruentis conſilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilii, aut metalli, aut operis publici. §. 9. Injuriarum civiliter damnatus, ejuſque æſtimationem inferre juſſus, famoſus [28] efficitur.

§. 10. Atrox injuria [29] æſtimatur aut loco, aut tempore [30], aut perſona. Loco, quotiens in publico irrogatur: Tempore, quotiens interdiu: Perſona, quotiens ſenatori, vel equiti Romano, decurioni, vel alias ſpectatæ auctoritatis viro. §. 11. Qui per calumniam injuriæ actionem inſtituit, extra ordinem [31] punitur. Omnes enim calumniatores exilii, vel inſulæ relegatione, aut ordinis amiſſione puniri placuit. §. 12. Injuriarum non niſi præſentes accuſare poſſunt. Crimen ejus [32], quod vindictæ, aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi non poteſt. §. 13. Fit injuria contra bonos mores, veluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinuerit, aquas ſpurcaverit, fiſtulas, lacus, quidve aliud ad injuriam publicam [33] contaminaverit: in quos graviter animadverti ſolet.

§. 14. Qui puero prætextato ſtuprum, aliudve flagitium abducto ab eo, vel corrupto comite perſuaſerit [34], mulierem, puellamve interpellaverit, quidve pudicitiæ corrumpendæ gratia fecerit, domum præbuerit, pretiumve, quo id perſuadeat, dederit, perfecto flagitio capite punitur, imperfecto in inſulam deportatur, corrupti comites ſummo ſupplicio afficiuntur. §. 15. Pſalterium [35], quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compoſitum, & publice cantatum, tam in eos, qui hoc cantaverint, quam in eos, qui compoſuerint, extra ordinem vindicatur: eo acrius, ſi perſonæ dignitas ab hac injuria defendenda ſit. §. 16. In eos auctores, qui famoſos libellos in contumeliam alterius propoſuerint, extra ordinem [36] uſque ad relegationem inſulæ vindicatur. §. 17. Convitium judici ab appellatoribus fieri non oportet: alioquin infamia [37] notantur.

§. 18. Maledictum, itemque convitium publice factum ad injuriæ vindictam revocatur: quo facto condemnatus famoſus efficitur.

§. 19. Non tantum is, qui maledictum, aut convitium ingeſſerit, famoſus efficitur, ſed & is, cujus ope [38], conſiliove factum eſſe dicitur. §. 20. Servus, qui injuriam, aut contumeliam fecerit, ſi quidem atrocem, in metallum damnatur: ſi vero levem, flagellis cæſus [39] ſub pœna vinculorum [40] temporalium domino reſtituitur.

18 *l. 1. §. omnem. ff. de injur.*

19 *l.3. §.1. ff. eod. §. ult. de injur.*

20 *l.3. §.1. ff. de injur.*

21 Si patrem-fam. aut viduam eſſe exiſtimaverit, non poteſt videri patri, aut marito injuriam feciſſe. *l. 18. §. ult. ff. de injur.*

22 Interpellatio pudicitiæ magis ad infamiam pertinere videtur. *l. 1. §. omnem. ff. de injur.*

23 *l. 1. ff. de extraord. crim.*

24 Capitis pœna probatur etiam à *l.1. C. de fam. libell.* aliæ in deſuetudinem abierunt.

25 Hoc eſt, quo ait Juſtin. in §. *pœna. de injur.* abolita actione legitima eam in judiciis frequentari.

26 Et eſt publica accuſatio. *l.12. ad fin. ff. de accuſ.* 27 Qui ſe fraudulenter per tegulas, vel alio modo in alienas ædes dirigunt, & inde nomen. Dicimus & Derectarios, & derigere. *l.7. ff. de extr. crim. l.1 ff. de effract.* 28 *l.1 ff. de his qui not. infam.* 29 De atrocibus injuriis à prætore propoſitæ ſunt civiles actiones. Et ideo etiam ex eis cauſis, quæ lege Cornelia continentur, civiliter agi poteſt. *l.7. §. poſſe. l.37. ff. de injur.* 30 Exemplum in *l.7. §. ult. ff. eod.* 31 Ita ut vel exilium patiatur, vel relegationem, vel ordinis amotionem. *l.43 ff. de injur.* Similis pœna variis, & falſis teſtibus imponitur. *ſ. tit. de teſtibus:* & judicibus corruptis in *tit. ad legem Jul. repetund.*

TIT. V.
DE EFFECTU SENTENTIARUM ET FINIBUS LITIUM.

§. 1. REs judicatæ videntur ab his, qui imperium, poteſtatemque habent, vel qui ex auctoritate eorum inter partes dantur: itemque à magiſtratibus municipalibus uſque ad ſummam, qua jus dicere poſſunt [41], itemque ab his, qui ab Imperatore extra ordinem petuntur. Ex compromiſſo autem judex ſumptus rem judicatam non facit [42]: ſed ſi pœna inter eos promiſſa ſit, pœna rei in judicium deductæ ex ſtipulatu peti poteſt. §. 2. Confeſſi debitores pro judicatis habentur: ideoque ex die confeſſionis tempora ſolutioni præſtituta computantur. §. 3. Confiteri quis in judicio non tantum ſua voce, ſed & literis, & quocumque modo poteſt. Convinci autem non niſi ſcriptura, aut teſtibus poteſt. §. 4. Eorum, qui debita confeſſi ſunt, pignora capi, & diſtrahi [43] poſſunt. §. 5. Ea, quæ altera parte abſente decernuntur, vim rerum judicatarum non obtinent [44].

§. 6. Trinis literis, vel edictis, aut uno pro tribus dato, aut trina denunciatione conventus, niſi ad judicem, à quo ſibi denunciatum eſt, aut cujus literis, vel edictis conventus eſt, venerit, quaſi in contumacem dicta ſententia auctoritatem rerum judicatarum obtinet [45]; quinimo nec appellari [46] poteſt ab ea. §. 7. Res olim judicata poſt longum ſilentium in judicium deduci non poteſt, nec eo nomine in duplum [47] revocari. Longum autem tempus, exemplo longæ præſcriptionis [48], decennii inter præſentes, & inter abſentes vicennii computatur. § 8. In cauſa capitali abſens [49] nemo damnatur, neque abſens per alium [50] accuſare poteſt. §. 9. Falſis inſtrumentis religione judicis circumducta, ſi jam dicta ſententia prius de crimine admiſſo conſtiterit, ejus cauſæ inſtauratio [51] jure depoſcitur.

41 Civilis injuriarum actio per procuratorem intendi poteſt. *l.11. §. 2. ff. de injur. l.42. §.1. ff. de procur.* Accuſatio non item. §. *in ſumma. de injur.*

42 *l. 1. C. de recep. arb. l.2. ff. eod.*

43 *l. 6. §. ult. ff. de confeſſ. l.21. de judic.*

44 *l.31. ff. de re judic. l. ultim. C. de except. rei judicat.*

45 Res judicata tantum inter præſentes tenet. *l.47. ff. de re jud. l.7. C. quomod. & quand. jud. l.1. §. item cum ex edicto ff. qua ſent. ſin. ap. reſc.*

46 *l.53. §.1 ff. de re jud. l.8. C. quomod. & quand. jud.* Edicta affiguntur, literæ ad reum mittuntur, denuntiationes fiunt per executores. *l.5. §. adverſus. ff. de pœn. l.2. l.9. C. quomod. & quand. jud.*

47 *l.73. §. ult. ff. de judic. l.1. C. quor. appell. non rec.*

48 Ut *ſ. lib. 1. tit. 19.* obſtat *l. 6. §. ult. ff. de re judic.* Actionem perpetuam ita accipias, ut in vetuſtiſſimo jure, æternam, & immortalem. Vel in duplum, id eſt, oblata dupl. æſtimatione, ni jure vicerit, ſicut venditor aliquando oblato duplo reſcindi venditionem deſiderat. *l.6. C. de rerum vend.*

49 Id eſt, exemplo adquiſitionis longi temporis, ut *ſ. tit.2.*

50 *l.5. ff. de pœn.*

51 *l. penult. ff. de pub. jud.*

TIT. VI.
DE INTERDICTIS.

§. 1. REtinendæ poſſeſſionis gratia comparata ſunt interdicta, per quæ eam poſſeſſionem quam jam habemus, retinere volumus, quale eſt, Uti poſſidetis de rebus ſoli, &, Utrubi de re mobili [52]. Et in priore quidem is prior eſt, qui redditi interdicti tempore nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario poſſidet. In altero vero potior eſt, qui majore parte anni retrorſum numerati, nec vi, nec clam, nec precario poſſidet. §. 2. Ut interdictum, ita & actio proponitur [53] Ne quis via publica aliquem prohibeat. Cujus rei ſolicitudo ad viarum curatores pertinet, à quarum munitione nemo exceptus [54] eſt. Si quis tamen in ea aliquid operis fecerit, quo commeantes impediantur, demolito opere [55] condemnatur. §. 3. Non tantum ſi ipſe dominus [56] poſſeſſione dejiciatur [57], Unde vi utile interdictum eſt, ſed & ſi familia ejus. Familiæ autem nomine etiam duo ſervi continentur. §. 4. Vi dejicitur non tantum qui oppreſſu multitudinis, aut fuſtium, aut telorum, aut armorum metu terretur: ſed & is qui violentiæ opinione comparata poſſeſſione ceſſit, ſi tamen adverſarius eam ingreſſus ſit [58]. §. 5. De navi vi dejectus hoc interdicto experiri non poteſt, ſed utilis ei actio De rebus recuperandis, exemplo De vi bonorum raptorum datur. Idemque de eo dicendum eſt, qui carruca, aut equo [59] dejicitur, quibus non abductis injuriarum actio datur. §. 6. Vi dejectus videtur, & qui in prædio vi retinetur, & qui in via territus eſt [60], ne ad fundum ſuum accederet.

§. 7. Qui vi, aut clam, aut precario poſſidet, ab adverſario impune dejicitur [61]. § 8. Ex rebus vi poſſeſſis ſi aliquæ arſerint, vel ſervi deceſſerint, licet id ſine dolo ejus [62], qui dejecit, factum ſit, æſtimatione tamen condemnandus eſt, qui ita voluit adipiſci rem juris alieni. §. 9. Si inter vicinos ex communi rivo aqua ducatur, induci [63] prius debet ex his vicibus, quibus à ſingulis duci conſuevit: ducenti autem vis fieri prohibetur. Alienam autem aquam uſurpanti nummaria pœna irrogatur. Cujus rei cura ad ſolicitudinem præſidis [64] ſpectat. §. 10. Redditur interdicti actio [65], quæ proponitur ex eo, ut quis quod precario habet reſtituat. nam & civilis actio hujus rei, ſicut

52 Hodie interdicto, *Uti poſſidetis*, *Utrubi* exæquatum eſt *l.1. ff. Utrubi. §. ſed interdicto quidem de interd.*

53 In illo vincit is, qui redditi interdicti tempore, nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario poſſidet: In hoc, qui majore parte anni poſſedit: quo pertinet *l.156. ff. de verb. ſign.* hæc eſt vetus differentia.

54 *l.1. §.1. ff. ut in flum. public. navig. lic. l.2. §. ult. ff. ne quid in loc. publ.* 55 Niſi qui muneris publici vacationem impetravit. *l.12. ff. de mun. & honor.* 56 *l.2. §. prætor. ff. ne quid in loc. pub.* 57 *l.1. ff. unde vi.* 58 Legendum credo, *dejiciat* non *dejiciatur.* 59 *l.3. §. ſi quis autem. ff. unde vi & de vi arm.* 60 *l.1. §. ſi quis de nave. ff. unde vi.* 61 *l.1. §. ſive autem. & §. penult. ff. unde vi & vi arm.* 62 Qui à me vi, aut clam, aut precario poſſidet non habet interdictum *Unde vi*, ſi eum poſſeſſione dejecero. Sed ſi alius dejecerit, placet ei interdictum dari. *l.1. §. qui à me. ff. unde vi.* 63 *l.1. §. denique ſcribit Julianus. l. penult. ff. unde vi.* 64 Hic locus mihi reſtituendus videtur, *interdici prius debet, & his vicibus.* 65 Ut *l.6. C. de ſervi. & aq.*

Source : BIU Cujas

1 Civilis autem actio eo nomine non competit, quia precarium donatio potius est, quam civile negotium. *l. 14. ff. de precar.*

l. 2. ff. eod.

2 *l. 2. ff. eod.*

3 *l. 4. §. ult. ff. de precar.*

4 Igitur ex sua persona vindicatione convenitur, non interdicto precario. *l. 11. ff. de diverf. temp. præscript.*

5 Sublucare est compescere luxuriem ramorum, quod usque ad xv. pedes ut fiat definitum est, à terra. *l. 1. §. 7. ff. de Arborib. cædend.*

6 Id est, sive proprietarius, sive fructuarius. *d. l. 1. §. non solum.*

7 Cujus pœna nummaria primum fuit, tum metalli. *l. ult. ff. de leg. Fab.* deinde gravior *l. ult. C. eod.*

8 *l. 3. ff. de lib. hom. exhib.*

9 *l. 1. §. ult. ff. de lib. exhib.*

10 *l. 6. & seq. ff. de pign. l. 1. C. quæ res pign. oblig. poss.*

11 *l. 5. §. conventionales. ff. de verb. oblig.*

12 Isidorus hunc locum citat *lib. 5.*

13 Neque obstat *l. 57. ff. de don. inter vir. & uxor.* in qua epistola cautionis loco emissa inter præsentes intelligenda est ex *l. 134. §. penult. ff. de verbor. oblig.* Et ideo omnia solemniter acta. *§. si scriptum ff. de verb. oblig.*

14 *l. 23. ff. de adquir. rer. dom.* Quod extra duas istas causas stipulatur, proprietario adquirit. *l. 10. ff. eod.*

15 *l. 23. l. 91. in princ. ff. de verbor. oblig.*

16 Puta his verbis, *Dolum malum abesse abfuturumque esse.*

17 *l. 8. §. ult. l. 20. l. 22. ff. de novat.*

18 Ex hoc loco pulchre explicabitur *l. 12. ff. qui satisda. cog. & l. 8. ff. de prætor. stipul.*

19 Possessor rei alienæ, si condemnatus sit, ex die litis contestatæ duplos fructus reddit. *l. 1. C. Theod. de fruct. & lit. exp. l. 1. C. Theod. de usur. rei judic.*

20 Duas enim actiones habet, quibus tamen intra tempora judicatis data experiri non potest. *l. 1. ff. jud. sol. l. 7. ff. de re jud. l. 8. §. 3. De novat.*

21 Exceptis castrensibus, vel quasi. *l. 1. §. nec castrense. ff. de collat.*

22 *l. 1. § jubet. ff. eod. l. 20. §. 1. ff. de bonor. poss. contra tabul.*

23 Aut neutro cavente, curator portioni datur. *l. 1. §. jubet. §. si frater. ff. de collat.*

24 *l. 28. §. 1. l. 39. ff. de dam. infec.*

25 *l. 32. ff. de dam. inf.*

26 *l. 31. §. 1. ff. de donat.*

27 *l. 77. ff. de rei vind.*

28 Sola patris morte non confirmatur. *l. 1. §. 1. ff. pro donato. l. 2. §. ultim. ff. pro herede.* Sed si patris extremo judicio fuerit confirmata. *l. penult. ff. de collat. dot.*

29 *l. 15. C. de rei vindic.*

30 *l. 18. §. ultim. ff. de donat.*

31 Tribonianus hanc Pauli sententiam, quibusdam verbis nescio qua ratione immutatis, retulit in *l. penult. §. ultim. ff. de donat.*

32 Extat hæc Pauli sententia in *l. 45. §. 2. ff. de jur. fisc.*

33 *l. 2. C. si quis alig. test. prob. l. 1. ff. eod.* Itaque expungenda sunt illa verba, *adfinem vel.*

34 Adfinitatis jure nulla est ab intestato successio.

35 *l. 5. §. 3. ff. de iis quæ ut indig.*

sicut commodati [1], competit eo vel maxime, quod ex beneficio suo [2] unusquisque injuriam pati non debet. §. 11. Precario possidere videtur, non tantum qui per epistolam, vel quacumque alia ratione hoc sibi concedi postulavit, sed & is, qui nullo voluntatis indicio, patiente [3] tamen domino possedit. §. 12. Heres ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clam videri possidere [4]. Nullæ enim preces ejus videntur adhibitæ. Et ideo persecutio ejus rei semper manebit, nec interdicto locus est.

§. 13. Arbor, quæ in alienas ædes, vel in vicini agrum imminet, nisi a domino sublucari [5] non potest, isque conveniendus est, ut eam sublucet. Quod si conventus dominus id facere noluerit, à vicino luxuries ramorum compescatur. Idque qualiscumque dominus [6] facere non prohibetur. §. 14. Adversus eum, qui hominem liberum vinxerit, suppresserit, incluserit, operamve, ut id fieret, dederit, tam interdictum, quam legis Fabiæ [7] super ea re actio redditur. Et interdicto quidem id agitur, ut exhibeatur [8] is, qui detinetur: Lege autem Fabia, ut etiam pœna nummaria coërceatur.

§. 15. Bene concordans matrimonium separari à patre Divus Pius prohibuit [9]: itemque à patrono libertum, à parentibus filium, filiamque, nisi forte quæratur, ubi utilius morari debeat. §. 16. Omnibus bonis, quæ habet, quæque habiturus est, obligatis, nec concubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea, quæ in usu quotidiano habet [10], obligantur: ideoque de his nec interdictum redditur.

TIT. VII.
DE OBLIGATIONIBUS.

§. 1. Obligationem firmandarum gratia stipulationes [11] inductæ sunt, quæ quædam verborum sollemnitate concipiuntur: & appellatæ, quod per eas firmitas obligationum constringitur. Stipulum enim veteres firmum [12] appellaverunt. §. 2. Verborum obligatio inter præsentes [13], non etiam inter absentes contrahitur. Quod si scriptum fuerit instrumento promisisse aliquem, perinde habetur, atque si interrogatione præcedente responsum sit. §. 3. Fructuarius servus, si quid ex re fructuarii aut ex operis suis [14] adquirit, ad fructuarium pertinet. Quidquid autem aliunde, vel ex re proprietarii, adquirit, domino proprietatis adquirit. §. 4. Cum facto promissoris res in stipulatum deducta intercidit, perinde agi ex stipulato potest, ac si ea res extaret. Ideo promissor æstimatione ejus [15] punitur, maxime si in dolum [16] quoque ejus concepta fuerit stipulatio.

TIT. VIII.
DE NOVATIONIBUS.

Non solum per nosmetipsos novamus quod nobis debetur, sed per eos etiam, per quos stipulari possumus: veluti per filiumfamilias, vel per servum jubendo, vel ratum habendo [17]. Procurator quoque noster ex jussu nostro, receptum est, ut novare possit.

TIT. IX.
DE STIPULATIONIBUS.

§. 1. Substitutus heres ab instituto [18], qui sub condicione scriptus est, utiliter sibi institutum hac stipulatione cavere compellit, ne petita bonorum possessione res hereditarias deminuat. Hoc autem casu ex die interpositæ stipulationis duplos fructus præstare compellitur. Hujus enim præjudicium à superiore differt, quod quæritur, an ea res, de qua agitur, major sit centum sestertiis, ideoque in longiorem diem concipitur. §. 2. Ex die accepti judicii dupli fructus [19] computantur. Et tam dantes, quam accipientes, heredes quoque eorum, procuratores, cognitorumque personæ, itemque sponsores eadem stipulatione comprehenduntur, eorum quoque quorum nomine promittitur. §. 3. Quotiens judicatum solvi stipulatione satisdatur, omissa ejus actio rei judicatæ persecutionem [20] non excludit. §. 4. Emancipati liberi præteriti, si velint se miscere paternæ hereditati, & cum his, qui in potestate remanserint, communis patris dividere hereditatem, antequam bonorum possessionem petant, de conferendo [21] cavere cum satisdatione [22] debebunt. Quod si satisdare non possunt, statim ex fide bonorum confusionem [23], excepto peculio castrensi facere cogendi sunt.

TIT. X.
DE CONTRAHENDA AUCTORITATE.

§. 1. Ob metum impendentis damni vicinus vicino satisdare debet [24], additis sponsoribus super eo, quod damni acciderit. §. 2. De communi pariete utilitatis causa [26] hoc cœpit observari, ut ædificet quidem, cui ædificare interest: Cogatur vero socius portionis suæ impensas agnoscere.

TIT. XI.
DE DONATIONIBUS.

§. 1. Species extra dotem à matre in honorem nuptiarum, præsente filia genero traditæ, donationem perfecisse [25] videntur.

§. 2. Probatio traditæ, vel non traditæ possessionis, non tam in jure, quam in facto [27] consistit: ideoque sufficit ad probationem, si rem corporaliter teneant. §. 3. Pater si filiofamilias aliquid donaverit, & in ea voluntate perseverans decesserit, morte patris donatio convalescit [28]. §. 4. Cum unius rei in duos donatio confertur, potior est ille, cui res tradita est. Nec interest posterior quis, an prior acceperit [29], & exceptæ, necne personæ sint. §. 5. Invitus donator de evictione rei donatæ promittere non cogitur [30], nec eo nomine si promiserit oneratur: quia lucrativæ rei possessor ab evictionis actione ipsa juris ratione depellitur. §. 6. Ei, qui aliquem à latrunculis, vel hostibus eripuit, in infinitum donare [31] non prohibemur: si tamen donatio, non merces eximii laboris appellanda est: quia contemplationem salutis certo modo æstimari non placuit.

TIT. XII.
DE JURE FISCI ET POPULI.

§. 1. Ejus bona, qui sibi ob aliquod admissum flagitium mortem consciscit, fisco [32] vindicantur. Quod si id tædio vitæ, aut pudore æris alieni, vel valetudinis alicujus impatientia admisit, non inquietabuntur, sed ordinariæ successioni relinquuntur. §. 2. Ei etiam velut indigno aufertur hereditas [33], qui adfinem [34], vel cognatum, cui ipse ab intestato successurus erat, testamentum facere prohibuit, aut ne jure subsisteret operam dedit. §. 3. Si pater, vel dominus [35] id testamentum, quo filius ejus, vel servus heredes instituti sunt, aut legatum acceperunt, falsum redarguant, nec obtineant, fisco locus est. §. 4. Ætati ejus, qui accusat testamentum, si non obtineat, succurri solet in id, quod ita amisit, maxime si tutoris, aut curatoris consilio [36] actio instituta sit. §. 5. In ea provincia, ex qua quis originem ducit, officium fiscale [37] administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur. §. 6. Quotiens sine auctoritate judicati officiales alicujus bona occupant, vel describunt, vel sub observatione esse faciunt, adito procuratore injuria submovetur [38] & rei hujus auctores ad præfectos prætorio puniendi mittuntur. §. 7. Litem in perniciem privatorum fisco donari non oportet [39], nec ab eo donatum suscipi. §. 8. Imperatorem litis causa heredem institui [40] invidiosum est: nec enim calumniandi facultatem ex principali majestate capi oportet. §. 9. Ex nuda pollicitatione nulla actio nascitur: ideoque ejus bona, qui heredem Imperatorem facturum esse jactaverat [41], à fisco occupari non possunt. §. 10. Privilegium fisci est [42], inter omnes creditores primum locum tenere. §. 11. Quicumque à fisco convenitur, non ex indice, vel exemplo alicujus scripturæ, sed ex authentico [43] conveniendus est: ita si contractus fides possit ostendi. Ceterum calumniosam scripturam vim justæ petitionis in judicio obtinere non convenit. §. 12. Ejus bona, qui falsam monetam percussisse dicitur [44], fisco vindicantur. Quod si servi ignorante domino id fecisse dicantur, ipsi quidem summo supplicio afficiuntur, domino tamen nihil auferatur, quia pejorem domini causam servi facere, nisi forte scierit, omnino non possunt.

TIT. XIII.
DE DELATORIBUS.

§. 1. Omnes omnino deferre alterum [45], & causam pecuniam fisco nunciare prohibentur. Nec refert mares istud, an fœminæ faciant, servi, an ingenui, an libertini, an suos, an extraneos deferant. Omni enim modo puniuntur. §. 2. Servi fiscales, qui causam domino prodere, ac nuntiare contendunt, deferre non videntur [46]. Subornati sane cum deferre coguntur, qui quod per se non potest, per alium deferat. Perinde autem subornatores, ac delatores [45] puniuntur. §. 4. Damnati servi sive post sententiam, sive ante sententiam dominorum facinora confessi sint, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant majestatis [48].

TIT. XIV.
DE QUÆSTIONIBUS.

§. 1. In criminibus eruendis quæstio quidem adhibetur [49], sed non statim à tormentis incipiendum est [50]: ideoque prius argumentis quærendum est: & si suspicione aliqua reus urgeatur, adhibitis tormentis, de sociis & sceleribus suis confiteri compellitur.

§. 2. Unius facinoris plurimi [51] rei ita audiendi sunt, ut ab eo primum incipiatur, qui timidior, & teneræ ætatis esse videatur.

TIT. XV.
DE TESTIBUS.

§. 1. Suspectos gratiæ [52] testes, & eos vel maxime, quos accusator de domo produxerit, vel vitæ humilitas infamaverit, interrogari non placuit. In teste enim & vitæ qualitas spectari debet, & dignitas [53]. §. 2. In adfinem, vel cognatum [54] inviti testes interrogari non possunt. §. 3. Adversus se invicem parentes & liberi [55], itemque liberti nec volentes ad testimonium admittendi sunt. Quia rei veræ testimonium, necessitudo personarum plerumque corrumpit. §. 4. Testes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturam interrogari non possunt. §. 5. Qui falso [56], vel varie testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curia submoventur.

§. 6. In re pecuniaria tormenta, nisi cum de rebus hereditariis quæritur [57], non adhibentur. Aliæ autem jurejurando, aut testibus explicantur.

TIT. XVI.
DE SERVORUM QUÆSTIONIBUS.

§. 1. Servum de facto suo in se interrogari posse ratio æquitatis ostendit. Nec enim obesse ei debet qui per servum aliquid sine cautione commodat [58], aut deponit. §. 2. Judex tutelaris [59] itemque Centumviri, si aliter de rebus hereditariis, vel de fide generis instrui non possunt, poterunt de servis hereditariis habere quæstionem. §. 3. Servi alieni in alterius caput non nisi singuli torqueri possunt: & hoc invito domino non est permittendum, nisi delator, cujus interest quod intendit probare, pretia eorum quanti dominus taxaverit, inferre sit paratus [60], vel certe deterioris facti servi subire taxationem. §. 4. Servo, qui ultro aliquid de domino confitetur, fides non accommodatur [61]. Nec enim oportet in rebus dubiis salutem dominorum servorum arbitrio committi. §. 5. Servi in caput domini neque à præside [62], neque à procuratore, neque in pecuniariis [63], quam in capitalibus causis interrogari possunt.

§. 6. Communis servus in caput alterius ex dominis torqueri non potest [64]. § 7. Qui servum ideo comparaverit [65], ne in se torqueretur, restituto pretio poterit interrogari. § 8. Servus in caput ejus domini [66], à quo distractus est, cuique aliquando servivit, in memoriam prioris domini interrogari non potest. §. 9. Si servus ad hoc fuerit manumissus, ne torqueatur, quæstio de eo nihilominus [67] haberi potest. §. 10. Quæstioni ejus latronis, quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non convenit [68], id forte velandæ conscientiæ suæ gratia, quam cum reo habuit, feciſſe doceatur. §. 11. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium defendi potest, nisi ingratum libertum patronus accuset [69], aut rei absentia defendatur [70]. §. 12. Si pecunia data judici reus absolutus esse dicatur, idque in eum fuerit comprobatum, ea pœna damnatur, qua reus [71] damnari potuisset. §. 13. In convictum reum [72], sive torqueri possit, sive non possit, pro modo admissi sceleris statuendum est. § 14. Reis suis edere crimina accusatores cogendi sunt [73]. Scire enim oportet, quibus sint criminibus responsuri.

TIT. XVII.

vus in caput domini torqueatur in causa adulterii, quæ excepta est, non est necesse stipulationem interponi: quoniam absoluto domino datur condictio ex lege Julia in simplum: condemnato domino servus publicatur. *l. 6. ff. de quæst. l. 27. §. ult. & l. prox. ff. ad legem Jul. de adult.* quod trahi potest ad omnes causas exceptas. Hæc sententia Pauli non ad eum, qui in caput suum, vel in caput domini, sed ad eum, qui in caput alienum interrogatur, proprie pertinet. 61 *l. 1. §. 5. ff. de quæst. & T. tit. 13.* Extat hæc sententia Pauli & in *l. 18. §. 5. ff. de quæst.* 62 Præses cognoscit de crimine, Procurator de bonis, non de crimine. *l. 1. & 2. C. ubi cau. fisc. vel dir. dom.* 63 Si in pecuniaria causa caput domini appeti non videatur ex inopia probationum servos in dominum torqueri placet. *l. 9. ff. de quæst. l. 1. C. eodem.* 64 Nisi socius socium occidisse dicatur. *l. 3. l. 17. §. 1. ff. de quæst.* 65 Est ex rescripto Divorum fratrum. *l. 1. §. 13. ff. de quæst.* 66 Extat in Pandectis. *l. 18. §. 6. ff. de quæstio.* 67 *l. 1. §. 13. ff. de quæst.* 68 Nisi evidenter appareat commisso communiter scelere, captandæ impunitatis gratia hunc ad illius proditionem festinasse. *l. 4. C. de quæst. l. 1. §. cum quis. ff. eod.* 69 *l. 35. §. 1. ff. de procur. l. 4. ff. de obseq. par. & patr. præst.*

70 *l. 72. l. 33. §. 2. ff. de procurat. l. 10. l. pen. ff. de publ. jud. l. 3. C. de accusat.* 71 Quod & in commentariensi, cujus fraude, aut nimia negligentia custodia evaserit, constituitur in *l. pen. C. cust. reor.* 72 *l. 16. C. de pœn.* 73 Ne (ut ait *l. 18. ff. de quæst.*) rei subitis criminibus opprimantur.

36 Id enim non sua simultate, aut malitia, sed ex officio facit. *l. 22. ff. de his quæ ut indig. l. 2. C. eod. l. 5. §. 9. ff. de his quæ ut indig.* Pertinet ad hanc quæstionem *l. 2. C. qui acc. non poss.*

37 *l. ult. C. de crim. sacr.* nec præsidi in sua provincia assidere potest. *l. 3. ff. de offic. assess.*

38 Illud additur in *l. 5. C. de jure fisc.* eos, quorum interest, Cæsarianis resistere, eorumque conatus prohibere posse.

39 *l. 22. §. 2. ff. de jur. fisc. l. 2. C. ne fisc. vel resp.*

40 Extat hæc Pauli sententia in *l. pen. ff. de hered. instit.*

41 Extat in *l. ult. ff. de testam.*

42 Fiscus præfertur omnibus in actione in personam rei persecutoria. Postponitur omnibus in actione in personam pœnali. In actione hypothecaria præfertur fisco qui prior est tempore, postponitur autem posterior. *l. 34. ff. de bon. auct. jud. poss. l. 17. ff. de jur. fisc. l. 8. ff. qui pot. in pign. hab.*

43 Refertur hæc sententia à Justiniano in *l. 2. ff. de fid. instrum.*

44 Statuitur huic delicto sine distinctione capitis pœna in *l. 1. C. de fal. mo.* & ignis in *l. 2.*

45 *l. 4. C. de delatorib.*

46 Arg. *l. 2. C. de delator.*

47 *l. 2. §. D. Piur. ff. de jur. fisc.*

48 *l. ult. C. de delat. l. 2. §. pen. ff. de jur. fisc.* Quid si in reatu de domino sceleris participe confiteantur? Videtur ex rescripto Trajani ea res dominum gravare: sed ab eo recedissum est. *l. 1. §. si servi. ff. de quæst.*

49 *l. 15. §. 41. ff. de injur. l. 23. §. 4. ff. ad leg. Aquil. l. 1. ff. de quæst.*

50 *l. 1. l. 18. §. 2. ff. de quæst. l. 8. C. eodem.*

51 *l. 18 ff. de quæstionibus.*

52 Extat pars quædam hujus sententiæ in *l. penult. ff. de testib.*

53 Tamen ex causæ condicione humiles, & infames audiuntur. *l. 22. §. 2. ff. eod.*

54 Ex lege Julia. *l. 4. ff. de testib.*

55 *l. 6. C. de testib.*

56 *l. 16. ff. de testibus.*

57 Placet his casibus ex inopia probationum servos audiri, non tantum si nondum sit certum, qui heredes sint, sed etsi de heredibus constet. *l. 9 ff. de quæst. l. 1. & ult. C. eod. l. ult. §. licentia. C. de jur. delib. & infr. tit. prox.*

58 *l. 15. C. de quæst. l. 8. C. de testibus & T. lib. 2. tit. 17.*

59 Extat hujus sententiæ pars quædam in *l. 18. §. 4. ff. de quæst.*

60 *l. 13. ff. de quæst.* Quod si servus in caput domini torqueatur in causa adulterii, quæ excepta est, non est necesse stipulationem interponi: quoniam absoluto domino datur condictio ex lege Julia in simplum: condemnato domino servus publicatur. *l. 6. ff. de quæst. l. 27. §. ult. & l. prox. ff. ad legem Jul. de adult.* quod trahi potest ad omnes causas exceptas. Hæc sententia Pauli non ad eum, qui in caput suum, vel in caput domini, sed ad eum, qui in caput alienum interrogatur, proprie pertinet. 61 *l. 1. §. 5. ff. de quæst. & T. tit. 13.* Extat hæc sententia Pauli & in *l. 18. §. 5. ff. de quæst.* 62 Præses cognoscit de crimine, Procurator de bonis, non de crimine. *l. 1. & 2. C. ubi cau. fisc. vel dir. dom.* 63 Si in pecuniaria causa caput domini appeti non videatur ex inopia probationum servos in dominum torqueri placet. *l. 9. ff. de quæst. l. 1. C. eodem.* 64 Nisi socius socium occidisse dicatur. *l. 3. l. 17. §. 1. ff. de quæst.* 65 Est ex rescripto Divorum fratrum. *l. 1. §. 13. ff. de quæst.* 66 Extat in Pandectis. *l. 18. §. 6. ff. de quæstio.* 67 *l. 1. §. 13. ff. de quæst.* 68 Nisi evidenter appareat commisso communiter scelere, captandæ impunitatis gratia hunc ad illius proditionem festinasse. *l. 4. C. de quæst. l. 1. §. cum quis. ff. eod.* 69 *l. 35. §. 1. ff. de procur. l. 4. ff. de obseq. par. & patr. præst.*

70 *l. 72. l. 33. §. 2. ff. de procurat. l. 10. l. pen. ff. de publ. jud. l. 3. C. de accusat.* 71 Quod & in commentariensi, cujus fraude, aut nimia negligentia custodia evaserit, constituitur in *l. pen. C. cust. reor.* 72 *l. 16. C. de pœn.* 73 Ne (ut ait *l. 18. ff. de quæst.*) rei subitis criminibus opprimantur.

Source : BIU Cujas

1 Abolitio duplex est, privata, & publica. Post illam, ab alio, non ab eodem intra diem XXX. repeti reus potest. *l.* 3. §. *ult. ff. de accus. l.* 4. §. *ult. ff. ad S.C. Turpill. l.* 1. *C. de abolitio.*

2 Post abolitionem publicam intra diem XXX. etiam ab eodem repeti reus potest. *l.* 1. *C. de gener. abolit. l.* 10. *ff. ad S.C. Turp.*

3 *l.* 28. *ff. de pœn.* Illis tribus dumtaxat modis olim vita adimi potuit, non laqueo, sive furca. *l.* 8. §. 1. *ff. de pœn.*

4 Ludus duplex est, Venatorius, & Gladiatorius. In utrumque damnati servi pœnæ efficiuntur. *l.* 8. §. *quicumque. ff. de pœn.*

5 Relegatio, est, insulæ vinculum: Exilium, est certi loci interdictio, aut omnium præter certum locum. Sic legendum est in *l.* 4. *ff. de interd. & releg.*

6 Si ad tempus sint. Nam neque civitas per hunc modum, neque libertas amittitur. In perpetuum vero damnati civitatem amittunt. *l.* 17. *ff. de pœn.* libertatem retinent. *l.* 28. §. 6. *ff. de pœn.*

7 Ita legendum puto, *Abactores sunt, qui unum equum, duas equas, vel capras decem, totidemque oves, aut porcos quinque abegerunt. pro qualitate ejus, aut in duplum, aut in triplum convenitur. Abactor autem fustibus cæsus in opus publicum unius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur.*

8 Saturninus ait, ad examinationem civilem. *l.* 1. §. *ult. ff. de abig.* Alii ad jus ordinarium. *l. ult. ff. de priv. del. l.* 2. *ff. de fur. bal. l.* 1. §. 1. *ff. si ventris nom. mul. in poss. miss.* Forum est propie causarum civilium: inde Forenses actiones, id est, civiles. *l.* 1. *ff. de incend. rui. & nauf.*

9 *l.* 6. §. 1. *ff. ad legem Jul. pecul.*

10 De arboribus cæsis est in singulas XXV. assium actio ex XII. tabul. Est actio legis Aquiliæ: est interdictum Quod vi aut clam, est & prætoria in duplum actio, de qua tractatur in *l.* 7. & *l. prox. ff. arb. furt. cæs.*

11 *l.* 28. §. *solent. ff. de pœn. l.* 8. *C. ad legem Jul. de vi pub.*

12 Ut M. Tullius *de amicitia*, Si quando de amicitia, quam nec usu, nec ratione habent cognitam.

13 Idem de Magica arte traditur. *l. tit.* 22.

14 Extat hæc sententia in *l.* 38. §. 2. *ff. de pœn.*

15 *l.* 1. *ff. de term. mot.*

16 Bodones sive botones vicem terminorum præstant. Vox est mensorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus scripserunt.

17 Soli Judæi se impune circumcidunt. *l.* 11. *ff. ad leg. Cor. de sic.*

18 *d. l.* 11. *ff. ad leg. Corn. de Sicar.* 19 *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de sic. l.* 3. §. *pen. ff. ad leg. Corn. de sic.* 20 In maleficiis voluntas spectatur, non exitus. *l.* 14. *ff. ad legem Corn. de sic.* 21 *l.* 2. *l.* 4. *C. ad leg. Cor. de sic. l.* 1. §. *ult. ff. eod. l.* 4. *ff. ad leg. Aquil.* 22 *l.* 1. *ff. eodem.* 23 *l.* 5. *C. de accus.* 24 Si servum occiderit, in legem Aquiliam incidit: si liberum, neque in Aquiliam incidit, quia de libero occiso ea lege non datur actio, neque in Corneliam, quia ea lege dolus arguitur non culpa. *l.* 7. *ff. ad leg. Cor. de sicar. l.* 31. *ff. ad leg. Aquil.* 25 Quæ vox frequens est in libris nostris. *l.* 41. §. 5. *ff. de legat.* 1. *l.* 4. §. 2. *ff. de pœn. leg. l.* 2. *ff. ad leg. Jul. de vi pub.* 26 Ex Constitutione Adriani idem erit, si non invitum castraverit. *l.* 4. §. *ult. ff. ad leg. Cor. de sic.* 27 Extat hæc sententia in *l.* 38. §. 5. *ff. de pœn.* 28 *l.* 13. *ff. ad leg. Cor. de sic.* 29 Quod & Tiberium & Adrianum vetuisse Gravius ipsi magi puniuntur, quam magicæ artis conscii. *tit. de malef. & math. C.*

TIT. XVII.
DE ABOLITIONIBUS.

§. 1. POst abolitionem publicam [1] à delatore suo reus intra XXX. diem repeti potest [2], postea non potest. §. 2. Summa supplicia sunt, crux, crematio, decollatio [3]. Mediocrium autem delictorum pœnæ sunt, metallum, ludus [4], deportatio. Minimæ, relegatio, exilium [5], opus publicum, vincula [6]. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.

TIT. XVIII.
DE ABACTORIBUS.

§. 1. ABactores sunt, qui unum equum, duas equas, totidemque boves [7], capras [8], aut porcos quinque abegerint. Quidquid vero intra hunc numerum fuerit ablatum, pœna furti pro qualitate ejus, aut in duplum, aut in triplum convenitur, vel fustibus cæsus in opus publicum unius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur. §. 2. Si ea pecora, de quibus quis litigat, abegerit, ad forum [8] remittendus est, atque ita convictus in duplum, vel in triplum furis more damnatur.

TIT. XIX.
DE SACRILEGIS.

QUi noctu manu [9] facta prædandi, ac depopulandi gratia templum inrumpunt, bestiis objiciuntur. Si vero per diem leve aliquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur.

TIT. XX.
DE INCENDIARIIS.

QUi noctu fructiferas arbores [10] manu facta ceciderint, ad templum plerumque in opus publicum damnantur, aut honestiores damnum sarcire coguntur, vel curia submoventur, vel relegantur.

TIT. XXI.
DE VATICINATORIBUS, ET MATHEMATICIS.

§. 1. VAticinatores, qui se Deo plenos adsimulant, ideirco civitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad spem alicujus rei corrumperentur, vel certe ex eo populares animi turbarentur. Ideoque primo fustibus cæsi civitate pelluntur: perseverantes [11] autem in vincula publica conjiciuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur. §. 2. Qui novas, & usu, vel ratione [12] incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur.

§. 3. Qui de salute Principis, vel summa Reipublicæ Mathematicos, Ariolos, Aruspices, vaticinatores consulit, cum eo, qui responderit, capite punitur. §. 4. Non tantum divinatione quis, sed ipsa scientia, ejusque libris [13] melius fecerit abstinere. Quod si servi de salute dominorum consuluerint, summo supplicio, id est, cruce afficiuntur. Consulti autem si responsa dederint, aut in metallum damnantur, aut in insulam deportantur.

TIT. XXII.
DE SEDITIOSIS.

§. 1. AUctores [14] seditionis & tumultus, concitato populo, pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut in insulam deportantur. §. 2. Qui terminos effodiunt [15], vel exarant, arboresve terminales evertunt, vel qui convellunt bodones [16], si quidem id servi sua sponte fecerint, in metallum damnantur, humiliores in opus publicum, honestiores in insulam, amissa tertia parte bonorum relegantur. §. 3. Cives Romani [17], qui se Judaico ritu, vel servos suos circumcidi patiuntur, bonis ademptis in insulam perpetuo relegantur: Medici capite puniuntur. §. 4. Judæi si alienæ nationis comparatos servos circumciderint, aut deportantur, aut capite puniuntur [18].

TIT. XXIII.
AD LEGEM CORN. DE SICARIIS, ET VENEFICIS.

§. 1. LEx Cornelia [19] pœnam deportationis infligit eis, qui hominem occiderint, ejusve rei causa, furtive faciendi cum telo fuerint. Et qui venenum hominis necandi causa habuerint, vendiderint, paraverint, falsum testimonium dixerint, quo quis periret, mortisve causas præstiterint. Ob quæ omnia facinora in honestiores pœna capitis vindicari placuit, humiliores vero in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur. §. 2. Qui hominem occiderit, aliquando absolvitur. Et qui non occidit, ut homicida damnatur. Consilium enim uniuscujusque non factum puniendum est [20]. Ideoque qui cum velit occidere, id casu aliquo perpetrare non potuerit, ut homicida punietur. Et is, qui casu jactu teli hominem imprudenter occiderit, absolvitur. §. 3. Qui latronem cædem sibi inferentem, vel alium quemlibet stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit [21]. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.

§. 4. Judex, qui in caput fortunasque hominis pecuniam accepit [22], in insulam bonis ademptis, deportatur. §. 5. Mandatores cædis perinde ut homicidæ [23] puniuntur. §. 6. Si putator ex arbore cum ramum dejiceret, non proclamaverit [24], ut vitaretur, atque ita præteriens ejusdem ictu homo perierit, etsi in legem non incurrit, in metallum damnatur. §. 7. Qui hominem invitum [25] libidinis, aut promercii [26] causa castraverit, castrandumve curaverit, sive is servus, sive liber sit, capite punitur. Honestior publicatis bonis in insulam deportatur. §. 8. Qui abortionis [27], aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant, tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur. §. 9. Qui sacra impia, nocturnave, ut quem obcantarent, interficerent, obligarent, fecerint, faciendave curaverint [28]: aut cruci suffiguntur, aut bestiis objiciuntur. §. 10. Qui hominem immolaverint [29], ex ejusve sanguine litaverint, fanum templumve polluerint, bestiis objiciuntur, vel si honestiores sint, capite puniuntur. §. 11. Magicæ artis conscios summo supplicio affici placuit, id est, bestiis objici aut cruci suffigi: Ipsi autem magi [30] vivi exuruntur. §. 12. Libros magicæ artis apud se neminem habere licet: & si penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis ambustisque his [31] publice, in insulam deportantur: humiliores capite puniuntur.

§. 13. Si ex eo medicamine, quod ad salutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit [32]: is, qui dederit, si honestior fuerit, in insulam deportatur, humilior autem capite punitur.

TIT. XXIV.
AD LEGEM POMPEJAM DE PARRICIDIIS.

LEge Pompeja [33] de parricidiis tenetur, qui patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patronum, patronam occiderit. Hi etsi antea insuti culleo [34] in mare præcipitabantur, hodie tamen vivi exuruntur, vel ad bestias [35] dantur.

TIT. XXV.
AD LEGEM CORNELIAM TESTAMENTARIAM.

§. 1. LEge Cornelia testamentaria [36] tenetur, qui testamentum, quodve aliud instrumentum sciens dolo malo recitaverit, subjecerit, suppresserit, amoverit, resignaverit, deleverit, quodve signum adulterinum sculpserit [37], fecerit, expresserit, amoverit, reseraverit: quive nummos aureos, argenteos adulteraverit [38], laverit, conflaverit, raserit, corruperit, vitiaverit, vultuve pristinam signatam monetam [39] præter adulterinam reprobaverit. Et honestiores quidem in insulam deportantur, humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Servi autem post admissum manumissi capite [40] puniuntur. §. 2. Qui ob falsum testimonium perhibendum, vel verum non perhibendum pecuniam acceperit, dederit, judicemve, ut sententiam ferat, vel non ferat, corruperit, corrumpendumve curaverit, humiliores capite puniuntur, honestiores publicatis bonis cum ipso judice in insulam deportantur. §. 3. Judex, qui contra sacras Principum constitutiones, contrave jus publicum quod apud se recitatum est, pronuntiat, in insulam deportatur.

§. 4. Qui rationes, acta, libellos, album propositum, testationes, cautiones, chirographa, epistolas sciens dolo malo in fraudem alicujus deleverit, mutaverit, subjecerit, subscripserit, quive æs inauraverit, argentaverit [41], quive cum argentum, vel aurum poneret, æs, stannumve subjecerit, falsi pœna coercetur. §. 5. Amplissimus ordo decrevit [42] eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino constringantur, atque impositum supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturæ fidem interiori servent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent. §. 6. Qui vivi testamentum aperuerit, recitaverit, resignaverit, pœna legis Corneliæ tenetur [43]: & plerumque aut humiliores in metallum damnantur, aut honestiores in insulam deportantur.

§. 7. Si quis instrumenta litis [44] suæ à procuratore suo, vel cognitore adversario prodita esse convicerit, tam procurator, quam cognitor, si humiliores sunt, in metallum damnantur: si honestiores, adempta dimidia parte bonorum, in perpetuum relegantur. § 8. Instrumenta penes se deposita quicumque alteri altero absente reddiderit, vel adversario prodiderit, pro personæ ejus condicione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur [45]. §. 9. Qui falsis instrumentis, actis, epistolis, rescriptis, sciens dolo malo usus fuerit [46], pœna falsi coercetur: ideoque humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur. §. 10. Si qui sibi falsum nomen imposuerit, genus, parentesve finxerit, quo quid alienum interceperit, possederit [47], pœna legis Corneliæ de falsis coercetur. §. 11. Qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt [48] quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur. §. 12. Si qui de judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes eventus sententiarum ejus vendunt [49], quidve obtentu nominis ejus agunt, convicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

TIT. XXVI.
AD LEGEM JULIAM DE VI PUBLICA ET PRIVATA.

§. 1. LEge Julia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate præditus civem Romanum antea ad populum, nunc ad Imperatorem appellantem [50] necarit, necarive jusserit, torserit, verberaverit, condemnaverit, in publica vincula duci jusserit: Cujus rei pœna humiliores capitis, honestiores insulæ deportatione [51] coërcentur. §. 2. Hac lege excipiuntur, qui artem ludicram faciunt. Judicati etiam & confessi, & qui ideo in carcerem duci jubentur, quod jus dicenti non obtemperaverint [52], quidve contra disciplinam publicam fecerint [53]. Tribuni etiam militum, & præfecti classium, alarumve: ut sine aliquo impedimento legis Juliæ per eos militare delictum coërceri possit. §. 3. Lege Julia de vi privata tenetur, qui quem armatis hominibus possessione, domo, villa agrove dejecerit, expugnaverit, obsederit, cluserit, idve ut fieret, homines commodaverit, locaverit, conduxerit, quive cœtu, concursu [54], turba, seditione incendium fecerit, funerari, sepelirive aliquem prohibuerit, funusve eripuerit, turbaverit: Et qui eum, cui aqua & igni interdictum est, receperit, celaverit, tenuerit. Quive cum telo in publico fuerit: templa, portas, aliudve quid publicum armatis obsederit [55], cinxerit, clauserit, occupaverit. Quibus omnibus convictis, si honestiores sint, tertia pars bonorum eripitur, & in insulam relegantur, humiliores in metallum damnantur. §. 4. Creditor chirographarius si sine jussu præsidis per vim debitoris sui pignora cum non habuerit obligata, acceperit, in legem Juliam de vi privata committit [56]. Fiduciam vero, & pignora apud se deposita persequi & sine auctoritate judicis vindicare non prohibetur [57].

TIT. XXVII.
DE LEGE JULIA PECULATUS.

SI quis fiscalem pecuniam attrectaverit, subripuerit, mutaverit, seu in suos usus converterit, in quadruplum [58] ejus pecuniæ, quam sustulit, comdemnatur.

TIT. XXVIII.
AD LEGEM JULIAM REPETUNDARUM.

JUdices pedanei si pecunia corrupti dicantur [59], plerumque à præside aut curia submoventur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

TIT. XXIX.

31 *l.* 4. §. 1. *ff. de fam. ercis.*

32 *l.* 6. §. 7. *ff. de offic. præs.*

33 Eadem est legis Corneliæ de sicariis, & legis Pompeiæ pœna. *l.* 1. *ff. de leg. Pomp. de par.*

34 *l. pen. ff. eod.* hæc introducta pœna in usu esse desiit. Postea reducta à Constantino. *l.* 1. *C. de his qui par. vel lib. occid.*

35 *l.* 1. *ff. de pub. jud.*

36 *l.* 30. *ff. de leg. Corn. de fal.* §. *item lex Cornelia de falsis. De pub. judic.* Solent etiam, qui extra testamenta in aliis rationibus, vel instrumentis quid eorum fecerint, perinde atque testamentorum falsarii coërceri. *l.* 1. §. *qui in rationibus. l.* 9 §. 1. *l. instrumentorum,* §. 1. *ff. de leg. Corn. de fal.* Fallum est de testamentis: Quasi fallum de ceteris instrumentis, vel causis. *l.* 1. §. *ult. ff. eod.*

37 *l.* 8. §. 9. *ff. eodem.*

38 Pertinet ad *l.* 1. *C. de vet. num. tol.*

39 *l.* 1. §. *ult. ff. de leg. Cor. de fal.*

40 *l.* 1. §. 1. *ff. de leg. Corn. de fal.*

41 Quod verisimile est Paulum ex aliqua constitutione sumpsisse.

42 S.C. de quo hic agitur, factum fuit Neronis temporibus. Suet. *in Nerone.*

43 *l.* 1. §. *is qui aperuerit. ff. de leg. Corn. de fal.* Extat hæc sententia in *l.* 38. §. *qui vivi. ff. de pœn.*

44 *d. l.* 38. §. *si quis instrumentum.*

45 In Pandectis legitur, *deportatur. l.* 38. §. *instrumenta. ff. de pœn.* quod ex hoc loco emendandum censeo.

46 *l.* 2. *C. de fid. inst. l.* 3. *C. si reus vel accus.*

47 *l.* 13. *ff. de leg. Corn. de fal.*

48 *l.* 27. §. *ult. ff. de leg. Corn. de fal. l.* 3. *ff. ad leg. Jul. majest.*

49 *l.* 10. *C. de accus.* Sidonius Apollin. *lib.* 5.

50 *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi pub.* Provocatio à magistratu olim ad Populum fiebat, nunc ad Imperatorem.

51 *l.* 16. §. *ult. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* §. *item lex Julia de vi. De publ. judic. l.* 5. §. *ult. l. pen. ff. ad leg. Jul. de vi pub.*

52 Quod jure fieri ostendit. *l.* 13. §. 2. *ff. de injur.*

53 Ut seditionum auctores, factionum duces. *l.* 16. *ff. de appell.*

54 Sic hunc locum emendavi ex *l.* 5. *ff. ad leg. Jul. de vi pub.*

55 Hi omnes, pœna legis Juliæ privatorum coërcentur. Alii pœnam Juliæ publicorum statuunt. *l.* 3. 4. 5. 10. *ff. ad leg. Jul. de vi pub.* sed quandoquidem hæc, quasi paria conjungi solent, convocatis armatisve hominibus. & utriusque legis crimen objici potest: quod fieri quandoque ex eo dem facto ostendit. *l.* 32. *ff. de pœn.*

56 *l. lib.* 2 *tit.* 14. *l.* 5. *C. ad leg. Jul. d. vi pub. l. ult. ff. ade leg. Jul. de vi priv.*

57 *l.* 3. *C. de pign.* Dico fiduciam & pignora: nam hypothecas si per vim auferat, credo eum teneri lege Julia *l.* 3. *C. vi bon. rapt.* 58 Hujus legis pœna primum fuit litis æstimatio in quadruplum. *l. pen. ff. eod. tit. l.* 1. *C. eod.* tum deportatio, deinde ultimum supplicium. 59 Damnati pecuniam in quadruplum plerumque reddunt his, à quibus acceperunt. *l.* 1. *C. eod. tit.* & hoc amplius extra ordinem puniuntur, vel exilio, vel relegatione, vel ordinis amotione, vel duriori pœna. *l.* 7. §. *ult. ff. eod. tit.* Extat hæc sententia in *l.* 38. §. *judices. ff. de pœn.*

Source : BIU Cujas

Tit. XXIX.
AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS.

§. 1. LEge Julia majestatis tenetur is, cujus ope, consilio adversus Imperatorem vel Remp. arma mota sunt, exercituve ejus in insidias deductus est, quive injussu Imperatoris bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit, sollicitaverit, deseruerit Imperatorem. His antea in perpetuum igni & aqua interdicebatur, nunc vero humiliores bestiis objiciuntur, vel vivi exuruntur: honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed & verbis [1] impiis maxime exacerbatur. §. 2. In reum majestatis inquiri prius convenit, quibus opibus, qua factione, quibus hoc auctoribus fecerit. Tanti enim criminis reus non obtentu adulationis [2] alicujus, sed ipsius admissi causa puniendus est. Et ideo cum de eo quæritur, nulla dignitas à tormentis excipitur.

Tit. XXX.
AD LEGEM JULIAM AMBITUS.

PEtiturus magistratum, vel provinciæ sacerdotium, si turbam suffragiorum causa conduxerit [3], convictus, ut vis publicæ reus, in insulam deportatur.

Tit. XXXI.
DE POENIS MILITUM.

§. 1. SI pecunia accepta miles custodiam dimiserit, capite punien-dus est [4]. Et certe quæritur, cujus criminis reus dimissus esse videatur. §. 2. Qui custodiam militi prosequenti magna manu excusserint, capite puniuntur.

Tit. XXXII.
QUANDO APPELLANDUM SIT.

QUotiens jusjurandum [5] postulatur, eo tempore appellandum est, quo defertur, non quo juratur.

Tit. XXXIII.
DE CAUTIONIBUS, ET POENIS APPELLATIONUM.

§. 1. NE liberum quis & solutum haberet arbitrium retractandæ, & revocandæ sententiæ, & pœnæ, & tempora appellatoribus præstituta sunt. Et nisi juste appellaverint, tempora ad cavendum [6] in pœna appellationis præstituta sunt. Igitur morans eo in loco, ubi appellavit, cavere debet, ut ex die acceptarum litterarum continui quinque dies computentur. Si vero longius, salva dinumeratione integri quinque dies cum eo ipso, quo litteras acceperit, computantur: §. 2. Ne quis in captionem verborum in cavendo incidat, expeditissimum est pœnam ipsam, vel quid aliud pro ea deponere [7]. Necesse enim non habet sponsorem quis, vel fidejussorem dare, aut præsentem esse. Sed si contra eum fuerit pronuntiatum, perdit quod deposuit. §. 3. Quotiens in pœna appellationis cavetur, tam unus, quam plures fidejussores, si idonei sunt [8], dari possunt. Sufficit enim etiam per unum idoneum indemnitati pœna consuli. §. 4. Si plures appellant, una cautio sufficit: & si unus caveat, omnibus vincit [9]. §. 5. Cum à pluribus sententiis provocatur, singulæ cautiones exigendæ sunt [10], & de singulis pœnis spondendum est.

§. 6. Modus pœnæ, in qua quis cavere debet, specialiter in cautione exprimendus est, ut sciat, in qua stipulatio committatur [11]. Aliter enim recte caviste non videtur. §. 7. Assertor [12] si provocet, in ejusmodi tertiam cavere debet, quanti causa æstimata est.

1 Est judicium de majestate duplex, Perduellionis, & majestatis. *l. ult. ff. ad leg. Jul. ma.* Rursus aut de facto aliquo est, aut de maledicto: idemque prorsus Modestinus scripserat in *l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul. majest.* Sed ex maledicto non contrahi crimen majestatis postea constitutum est, constitutioque relata in Codicem Justiniani, *l. 1. C. si quis Imp. mal.* verba Tribonianus immutavit: haud perite.

2 *l. 7. §. 3. ff. ad leg. Jul. majest.* Adeo grave est hoc crimen, ut nulla dignitas à tormentis excipiatur. *l. 3. & 4. C. eod.*

3 Quæ lex hodie cessat, quoniam nulla habentur comitia, omni belli & pacis jure in Principem collato. Sed ad instar legis Juliæ ex S. C. tenetur is, qui Duumviratum, vel sacerdotium, corruptis decurionum suffragiis, petit. *l. 1. ff. de leg. Jul. amb.*

4 Aut, ut adjicitur in *l. ult. ff. de cust. reor.* in extremum militiæ gradum transcribuntur.

5 Necessarium, id est, quod in judicio defertur. *l. 26. §. ult. l. 25. l. ult. ff. de jurejur.*

6 Hoc cautionis genus hodie sublatum est. *l. 6. §. ult. C. de appell.*

7 Nec tamen æque receptum est in prætoriis stipulationibus. *l. 7. ff. de præt. stipul.*

8 Quod & in omnibus satisdationibus admittendum reor.

9 Licet non omnes videantur appellasse. *l. 3. l. 10. §. ult. ff. de app.*

10 *l. 17. ff. de appell.*

11 Quod & in stipulationibus prætoriis, quæ, quanti ea res est, promissionem habent, expeditius est. *l. ult. ff. de præt. stip.*

12 De assertore diximus in hujus lib. tit. 1.

13 *l. 9. ff. de jur. fisc. l. 1. ff. de libel. dimis.*

14 Hæc causa est, cur in libro singulari de præscriptionibus Modestinus de Apostolis tractaverit. *l. 106. ff. de verbor. sign.* Credo autem intra quintum diem & petendos, & accipiendos, & reddendos Apostolos fuisse, salva semper absentibus pro ratione itineris dierum dinumeratione.

15 *l. 1. ff. an per al. caus. app. rec. poss.*

16 Reo confitente certa res est, certa lex. A lege autem certa non potest appellari. & hoc est, quod dicitur, à pœna non appellari. *l. si qua pœna. ff. de verb. sig.*

17 Diximus 8. *tit. De injur.*

18 *l. 5. C. quor. appel. non rec.*

19 Videtur abrogari *l. 3. C. de fruct. & lit. exp.*

Tit. XXXIV.
DE DIMISSORIIS LITERIS.

§. 1. AB eo à quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cognituras est, litteræ dimissoriæ diriguntur, quæ vulgo Apostoli [13] appellantur, quorum postulatio, & acceptio intra quintum diem ex officio facienda est. §. 2. Qui intra tempora præstituta dimissorias non postulaverit, vel acceperit, vel reddiderit, præscriptione [14] ab agendo submovetur.

Tit. XXXV.
DE REDDENDIS CAUSIS APPELLATIONUM.

§. 1. MEritum appellationis causæ capitalis, & ipsam rationem status non nisi per nosmetipsos [15] prosequi possumus. Nemo enim absens aut duci in servitutem potest, aut damnari.

§. 2. Moratorias appellationes, & eas, quæ ab executoribus, & confessis [16] fiunt, recipi non placuit. §. 3. Eum, qui appellat, cum convitio ipsius judicis [17] appellare non oportet: ideoque quod ita factum est, arbitrio Principis vindicatur.

Tit. XXXVI.
POST PROVOCATIONEM QUID OBSERVANDUM SIT.

§. 1. QUotiens possessor appellat, fructus medii temporis deponi convenit [18]. Quod si petitor provocet, fructus in causa depositi esse non possunt, nec recte eorum nomine satisdatio postulatur. §. 2. Si propter prædia urbana, vel mancipia appelletur, pensiones eorum, vel mercedes, vecturæ etiam, si de navi agatur, deponi solent.

Tit. XXXVII.
DE MERITIS APPELLATIONUM.

OMnimodo probandum est, ut quotiens injusta appellatio pronunciatur, sumptus, quos, dum sequeretur adversarius, impendit, reddere cogatur, non simplos, sed quadruplos [19].

FINIS.

INDEX TITULORUM
QUI IN
FRAGMENTIS DUODECIM TABULARUM
CONTINENTUR.

A.

De Accusationibus. 73
Adulteriis. 73
Ædilibus. 66
Arborum furtim cæsarum. 72
Auguribus & Aruspicibus. 64
Auspiciis & authoritate Senatus. 66

C.

De Captivis. 73
Censoribus. 66
Colendi qui, ubi, quo tempore. 61. 62. quibus hostiis. 63
Collegiis illicitis. 73
Confessis in jure. 68
Contrahenda emptione & venditione. 69
Convitiis & famosis libellis. 73
Crassitudine parietis communis. 69
Cultu divino. 63
Curatoribus & curatore furiosi prodigi. 70

D.

De Damno infecto. 68
Decemviris litium. 66
Dictatore & magistro equitum. 66
Dilationibus & earum causis. 68
Donationibus inter virum & uxorem. 70

E.

De Emancipato. 82. & emancipatione. 70
Eo qui in utero. 70
Etruscis. 64
Expiationibus. 64
Extraordinariis criminibus. 73

F.

De Falsis. 73
Familiæ erciscundæ. 69
Fecialibus. 64
Finium regundorum. 68
Flaminibus. 63
Furto per lancem & licium concepto. 72

G.

De Glande legenda. 72

H.

De Hereditariis actionibus. 71
Hereditatibus quæ ab intestato. 70
His qui sunt sui. 67

I.

De Impietate in Deo. 64
Incestis. 64
Incendio. 73
De Interstitiis. 68
Injuriis. 73
Interdicto uti possidetis. 71
Judiciis. 68
Judicio sisti. 68
Jure Populi & Senatus. 67
Jurejurando. 67
Jure patronatus. 71

L.

De Legatis. 70
Lege Julia repetundarum & corrupto judice. 73
Legibus. 67
Legitima agnatorum & cognatorum successione. Fœminarum tutela. Patronorum. 71
Legitimis tutoribus. 70
Liberis matri succedentibus. 70
Liberto emancipato. 71

M.

De Magistratibus majoribus in genere. 68. Militaribus. 65
Maleficiis. 73
Majestatis crimine. 73
Membro aut osse fracto & Talione. 88. rupto. 68
Monopoliis. 69
Muliere usurpata & usucapta. 69. 72

N.

De Nepotibus ex filio præmortuo. 70
Nexu. 69
Noxalibus actionibus. 68
Nuptiis. 69

O.

De Officio Prætoris. 66
Officio Consulis. 66

P.

De Actis. 67
Parricidio. 73
Pastu pecoris. 73
Pastu & sectione frugum. 73
Patrona. 71
Pellice. 73
Perjurio. 64
Pignoribus. 69
Plus petitionibus. 68
Pœnis. 73
Pontificibus. 63
Possessionibus. 71
Prævaricatione patroni adversus clientem. 73
Privatis delictis. 72
Publicis judiciis. 73

Q.

De Quæstoribus 66. parricidii. 67
Qui satisdare cogantur. 68
Quinque pedum præscriptione. 69

R.

De Rebus. 67
Receptis arbitris. 68
Religiosis & sumptibus funerum. 69
Re militari. 71
Repudiis & divortiis. 70
Reo fugiente. 68
Ritibus. 64

S.

De Sacerdotibus eorumque officio. 64
Sacrilegio. 64
Sacris nocturnis privatis. 64
Sarptis vineis. 73
Secundis nuptiis. 70
Senatoribus & Senatusconsultis. 66
Servitutibus. 68
Sicariis. 73
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 68
Statu hominum. 67
Successionib. quæ fiebant per bonorũ venditionem. 71
Successione libertorum. 72
Suffragiis & creatione magistratuum. 67
Suis & legitimis heredibus. 70
Suspectis tutoribus. 70

T.

De Tempore judicati faciendi. 68
Termino moto. 73
Testamentis & libera testandi facultate. 70
Testamentaria tutela. 70
Testibus 69. eorumque citatione & denunciatione. 68
Tigno juncto. 72
Traditione. 69
Tribunis plebis. 66
Triumviris capitalibus 65. monetalibus. 66
Tutelæ actione. 70
Tutoribus & curatoribus. 70

V.

De Veneficiis. 73
Vestalibus. 63
Vestibulo sepulchri. 72
Viarum latitudine. 68
Vindiciis falsis. 73
Votis. 64
Usucapionibus. 72
Usuris. 69

Source : BIU Cujas

INDEX TITULORUM TAM INSTITUTIONUM ULPIANI, QUAM JULII PAULI SENTENTIARUM, ORDINE ALPHABETICO.

Priores numeri librum & titulum, posterior verò paginam hujus editionis demonstrat.

A.

De Abactoribus. *Paul.*5.18.90
Abolitionibus. *Paul.*5.17.90
Adoptionibus. *Ulp.*8.76
Adulteriis. *Paul.*2.26.83

B.

De Bonis libertorum. *Ulp.*29.80. *Paul.*3.2.81

C.

De Caducis. *Ulp.*17.77
Cœlibe, Orbo, & solitario patre. *Ulp.*17.77
Calumniatoribus. *Paul.*1.5.81
Carboniano edicto. *Paul.*3.1.84
Cautionibus & pœnis appellat. *Paul.*5.33.91
Commodato & depositi pignore. *Paul.*2.4.82
Cognitoribus. *Paul.*1.2.81
Concubinis. *Paul.*2.20.83
Contractibus. *Paul.*2.3.82
Contrahenda authoritate. *Paul.*5.10.90
Curatoribus. *Ulp.*12.77

D.

De Decimis. *Ulp.*15.77
Delatoribus. *Paul.*5.13.89
Depositi. *Paul.*2.12.82
Dimissariis litteris. *Paul.*5.34.91
Dolo malo. *Paul.*1.8.81
Dominiis & acquisit. rer. *Ulp.*19.77
Donationibus. *Paul.*5.11.89
Donat. inter vir. & uxor. *Ulp.*7.76. *Paul.*2.23.83
Dotibus. *Ulp.*6.75. *Paul.*2.21.83

E.

De Effectu, Sentent. & fin. litium. *Paul.*5.5.88
De Empto & Vendito. *Paul.*2.7.83
Excusationib. tutor. *Paul.*2.27.83
Executoribus. *Paul.*82
Exercitoribus. *Paul.*2.6.82

F.

De Familiæ erciscundæ. *Paul.*1.18.82
Fideicommissis. *Ulp.*25.80. *Paul.*4.1.86
Fideicommiss. libert. *Paul.*4.13.87
Fidejussore & sponsore. *Paul.*1.2.82
Finium regundorum. *Paul.*1.16.82
Furtis. *Paul.*2.31.83

G.

De Gradibus *Paul.*4.9.87

H.

De His quæ per turbam fiunt. *Paul.*5.3.88
His qui in manu sunt. *Ulp.*9.76
His qui in potestate sunt. *Ulp.*5.75
His qui sunt sui juris. *Ulp.*4.75

I.

De Incendiariis. *Paul.*5.20.90
Injuriis. *Paul.*5.4.88
In Integr. restitut. *Paul.*1.7.81
Inofficiosi querela. *Paul.*4 5.86
In rem verso. *Paul.*2.9.82
Institoribus. *Paul.*2.8.82
Interdictis. *Paul.*5.6.88
Intestator. Successione. *Paul.*4.8.87
Judiciis. *Paul.*1.12.81
Judicato. *Paul.*1.13.81
Jure donationum, inter Vir. & Uxor. *Ulp.*7.76. *Paul.*83
Jure fisci. *Paul.*5.12.89

L.

De Latinis. *Ulp.*3.74
Legatis. *Ulp.*24.79. *Paul.*3.6.85
Legibus & moribus, & liberis. *Ulp.*1.47
Legitimis heredibus. *Ulp.*26.80
Lege Commissoria. *Paul.*2.13.82
Ad Legem Corn. de sicariis & veneficis. *Paul.*5.23.91
Legem Cornelianam testamentariam. *Paul.*5.25.91
De Lege Corneliana. *Paul.*4.7.86
Lege Fabiana. *Paul.*3 3.84
Ad Legem Falcidiam. *Paul.*3.8.86
Legem Fusiam Caniniam. *Paul.*4.14.87
Legem Juliam ambitus. *Paul.*5.30.91
Legem Juliam majestatis. *Paul.*5.29.91
De Lege Julia peculatus. *Paul.*5.27.91
Ad Legem Juliam Repetundarum. *Paul.*5.28.91
Leg. Jul. de vi pub. & privat. *Paul.*5.76.91
Legem Pompeiam de Parricidiis. *Paul.*5.24.91
Legem Rhodiam. *Paul.*2.7.82
De Liberis agnoscendis. *Paul.*2.24.83
Liberali causa. *Paul* 5.1.88
Libertorum successionibus vel bonis. *Ulp.*27.80
Locato & conducto. *Paul.*2.18.83

M.

De Mandatis. *Paul.*2.15.83
Manumissis. *Paul.*4.12.87
Meritis appellationum. *Paul.*5.37.91
Minoribus xxv. annorum. *Paul.*1.9.81
Mortis causa donationibus. *Paul.*3.7.86

N.

De Negotiis gestis. *Paul.*1.4.81
Novationibus. *Paul.*5.8.89
Nuptiis. *Paul.*2.19.83

O.

De Obligationibus. *Paul.*5.7.89
Operis libertorum. *Paul.*2.32.84
Oratione divi Severi. *Paul.*2.30.83

P.

De Pactis & conventionibus. *Paul.*1.1.81
Pactis inter vir. & uxorem. *Paul.*2.22.83
Pœna legis Juliæ. *Ulp.*14.77
Pœnis militum. *Paul.*5.31.91
Pecunia constituta. *Paul.*2.2.82.
Pignoribus. *Paul.*2.5.82
Plus petendo. *Paul.*1.10.81
Potioribus nominandis. *Paul.*2.28.83
Procuratoribus. *Paul.*1.3.81.
Post provocationem quid observandum sit. *Paul.* 5. 36. 91.
Possessionibus dandis. *Ulp.*28.80

Q.

Quando appellandum sit. *Paul.*5.32.91
Quemadmodum actiones per inficiationem duplentur. *Paul.*1.19.82
Quemadmodum filii sui juris reficiuntur. *Paul.*1.19.83
Quemadmodum heres institui debeat. *Ulp.*21.78
Quemadmodum testamenta rumpuntur. *Ulp.*23.79
De Quæstionibus. *Paul.*5.14.89
Qui habeant jus antiquum in caducis. *Ulp.*18.77
Qui heredes instituipossunt. *Ulp.*22.78
Qui potior nominari non possit. *Paul.*2.29.83
Qui in potestate mancipiove sunt quemadmodum liberentur. *Ulp.*10.76

R.

De Rebus creditis & jurejurando. *Paul.*2.1.82
Reddendis causis appellationum. *Paul.*5.35.91.
Reis institutis. *Paul.*1.6.81
Repudianda hereditate. *Paul.*4.4.86

S.

De Sacrilegis. *Paul.*5.19.91
Satisdando. *Paul.*1.11.81
Seditiosis. *Paul.*5.22.91
Sepulchris & lugendis. *Paul.*1.21.82
Servitutibus. *Paul.*1.17.82
Servorum quæstionibus. *Paul.*5.16.89
Stipulationibus. *Paul.*5.9.89
Si quadrupes damnum intulerit. *Paul.*1.15.81
De Solidi capacitate inter virum & uxorem. *Ulp.*16.77
Pro Socio. *Paul.*2.16.83
De S C. Macedoniano. *Paul.*2.10.82
Ad S.C. Orphitianum. *Paul.*4.10.87
De S.C. Pegasiano. *Paul.*4.3.86
S.C. Silaniano. *Paul.*3.5.84
S.C. Trebelliano. *Paul.*2.4.86
Ad S.C. Tertullianum. *Paul.*4.9.87
S.C. Vellejanum. *Paul.*2.11.82

T.

De Testamentis *Ulp.*20.78. *Paul.*3.4.84
Statuliberis. *Ulp.*2.74
Testibus. *Paul.*5.15.89
Tutelis. *Ulp.*11.76

V.

De Vaticinatoribus & mathematicis. *Paul.*5.21.91
Vicesima. *Paul.*4.6.86
Via publica. *Paul.*1.14.82
Usucapione. *Paul.*5.2.88
Usuris. *Paul.*2.14.83

FINIS.

INDEX

Source : BIU Cujas

INDEX
OMNIUM LEGUM
PANDECTARUM,
SEU
DIGESTORUM,
ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

A.

AB accusatione destitit, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 6.
Ab adgnato, vel alio, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 12.
Ab ea parte, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 5.
Ab emptione, *lib.* 2. *tit. de pactis. l.* 58.
Abesse Reipub. causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 32.
Ab executore sententiæ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 4.
Ab herede, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 2.
Ab his oneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 10.
Ab hostibus autem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 15.
Abigeatus crimen, *lib.* 47. *tit.* 14. *l.* 2.
Ab Imperatore nostro, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 6.
Ab intestato, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 16.
Abolitio, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 8.
Ab omni militia, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 11.
Ab omnibus heredibus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 104.
Absens reus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 71.
Absentia ejus qui, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 140.
Absenti, *l.* 39. *tit.* 5. *l.* 10.
Absentem accipere debemus eum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 199.
Absentem in criminibus, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 5.
Abunculo nuptura, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 5.
Acceptilatio est, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 1.
Acceptilatio sub conditione, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 1.
Accipientis, & edentis judicium, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 5.
Acceptis à Mævio centum, *l.* 35. *tit.* 2. *l.* 93.
Accessio, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 16.
Acciolam Claudi, *Vide*, Cum tibi visum fuerit, *l.* 40. *tit.* 5. *l.* 17.
Accusator, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 5.
Accusatore defuncto, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 13.
Accusatorum, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 1.
Accusaturus, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 35.
Acta apud se habita, *l.* 42. *tit.* 1. *l.* 45.
Actio de æstimato, *l.* 19. *tit.* 3. *l.* 1.
Actio in personam, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 28.
Actio negotiorum gestorum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 47.
Actio stellionatus, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 1.
Actionis verbo, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 37.
Actionis verbo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 34.
Actioni redhibitoriæ, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 54.
Actione depositi, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 23.
Actione de rationibus distrahendis, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 2.
Actione distrahitur, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 65.
Actiones adversus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 7.
Actiones de servitutibus, *l.* 8. *tit.* 5. *l.* 1.
Actionum genera, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 25.
Actor à tutore datus, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 9.
Actoris procurator, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 30.
Actorum verba, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 46.
Actûs legitimi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 77.
Actus sui rationem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 19.
Ad bestias, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 31.
Ad certam partem, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 6.
Ad cognitionem, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 13.
Ad curatoris, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 46.
A decurionatu, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 5.
Ad diem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 77.
Adeo morte, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 59.
Adeo quidem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 7.
Adeo quidem, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 8.
Ad ea, quæ non habent, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 157.
Ad eos qui, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 19.
Ad eum quem, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 35.
Ad excusationem, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 14.
Ad exhibendum, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 19.
A Divo Pio rescriptum est, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 58.
A Divo Pio rescriptum est, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 15.
A duobus manumissis, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 4.
Adjectionis gratia, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 5.
Ad fidem rei, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 11.
Ad fiscum, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 16.
Adgnato propior fœmina, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 10.
Adhuc interesse unde, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 25.
Adigere jurejurando, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 6.
Adiri etiam ad, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 2.
Aditio hereditatis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 45.
Ad imperatorem, *lib.* 49. *tit.* 1. *lib.* 26.
Ad instruendam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 34.
Ad legatum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 62.
Administrantes rem Principum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 36.
Ad principem remissa, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 22.
Adquirent, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 19.
Adquiruntur nobis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 10.
Ad rempublicam, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 8.
Ad res donatas Edictum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 62.
Adsignare & pure, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 7.
Adsignare libertum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 107.
Ad successionem, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 1.
Adsumptio originis, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 6.
Ad tempus ordine, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 5.
Ademptari pudicitia, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 10.
Ad testium numerum, *l.* 28. *tit.* 1. *l.* 22.
Ad veterani, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 40.
Administrantes rem, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 41.
Admonendi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 31.
Adoptio enim, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 16.
Adoptio non jure, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 38.
Adoptiones, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 43.
Adoptare quis apud, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Adoptare quis potest, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 37.
Adoptivus filius, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 14.
Adoptivum patrem, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 8.
Adoptivum quoque patrem. Hæc lex est in §. 8. *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 23.
Ad peremptorium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 68.
Ad personas, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 15.
Ad quin natura, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 19.
Ad rem mobilem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 56.
Adrogato patrefamilias, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 40.
Ad res donatas, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 62.
Adversus exceptionem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 15.
Adversus extraneos, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 53.
Adversus mensorem, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 1.
Adversus sententiam arbitri, *l.* 4. *tit.* 8. *l.* 29.
Adversus testamentum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 30.
Adulter diem, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 19.
Ædes sacra terræ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 73.
Ædium autem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 23.
Ædibus communibus, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 18.
Ædificatum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 45.
Ædificia quæ servitutem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 12.
Ædificia Romæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 149.
Ædiles ajunt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 38.
Ædiles etiam, *ibidem l.* 25.
Ædiles studeant ut quæ, *lib.* 43. *tit.* 10. *l.* 1.
Ædificia urbana, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 1.
Ælianus debitor, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 10.
Æmilius Dexter, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 53.
Æmilius Larianus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 38.
Æquissimum esse quasi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 13.
Æquissimum ordinem, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 2.
Æquissimum visum est, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 5.
Æquissimum putavit prætor, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 1.
Æquum Prætori visum est, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 1.
Æris alieni loco, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 34.
Æstimatæ res, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 51.
Æstimationem honoris, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 16.
Æstimatis rebus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 50.
Ætatem in censendo, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 3.
Affectionis gratia neque, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 5.
Agaso cum in tabernam, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 5.
Agere etiam is videtur, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 1.
Ager est locus, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 27.
Agraria lege, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 3.
Agri civitatum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 1.
Agri usufructu, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 18.
A filio herede, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 25.
A filio herede, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 15.
A filia petit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 62.
A fratris posthumo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 127.
Aithales servus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 24.
AI METAΓENESTEPAI, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 4.
Ait D. Trajanus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 16.
Ait lex, quanti is, *lib.* 9. *tit.* 2. *lib.* 21.
Ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 7.
Ait prætor nautæ, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 3.
Ait prætor quod, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 7.
Ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 23.
Ait prætor quod, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 1.
Ait prætor si quis, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor cujus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 5.
Ait prætor in eum, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 2.
Ait prætor qui, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 7.
Ait prætor qui, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 1.
Ait prætor quem, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 1.
Ait prætor quæ, *lib.* 43. *tit.* 27. *l.* 1.
Ait prætor glandem, *lib.* 43. *tit.* 28. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 2.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 25.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 10.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 4. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 13. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 17. *l.* 1.
Ait prætor si, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 3.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 18. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 25. *l.* 1.
Ait qui aliter, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 5.
Alia causa est, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 14.
Aliam causam esse, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 28.
Alias autem procuratorem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 18.
Alias si ex stipulatu, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 6.
A liberto, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 35.
Aliena res pignori data, *l.* 13. *tit.* 7. *l.* 20.
Alienam aream, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 13.
Alienatio cum sit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 67.
Alienationis verbum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 28.
Alienationes enim, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 13.
Alienatum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 67.
Alieno servo, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 31.
Alienus fundus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 61.
Alimenta & vestiaria, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 16.
Alimenta liberto, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 6.
Alimentorum causa, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 11.
Alio herede, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 9.
Alii propter suspicionem, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 9.
Alio loco, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 1.
Alioqui quid dicemus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 11.
Aliquando accidit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 107.
Aliquando etiam, *l.* 14. *tit.* 4. *l.* 11.
Aliquando licet, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 13.
Aliquando mandare, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 5.
Aliter atque, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 10.
Aliter atque si servus, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 13.
Alterius curatoris, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 20.
Alteri ex heredibus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 25.
Aliud est capere, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 71.
Aliud est jure stipul. *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 106.
Aliud fraus est, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 131.
Aliud est promittere, *lib.* 50. *tit.* 16. *lib.* 174.
Aliud est si pater, *l.* 23. *tit.* 4. *l.* 19.
Aliud est vendere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 160.
Alius duntaxat, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 12.
Alterius circunventio, *lib.* 10. *tit.* 17. *l.* 49.
Alterius provinciæ, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 22.
Altius ædes suas, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 15.
Alumnæ suæ, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 30.
Alumnos magis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 14.
Ambitiosa decreta, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 4.
Amicissimos, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 36.
Amissi ruina, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 52.
Amissæ navis, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 5.
Amissione civitatis, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 5.
Amplius non peti, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 15.
Amplius puto, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 3.
A muneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 7.
Ancilla fugitiva, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 60.
Ancillarum etiam partus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 27.
Animi potius, quam corporis, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 65.
An in magistratus, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 9.
An inutilis acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 8.
An civitates, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 8.
An apud se manumittere, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 5.
An pars pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 3.
Anniculus amittitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 132.
Anniculus non statim, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 134.
Anni spatium, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 2.
Annonam ademptare, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 6.
Annua his verbis, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 20.
Annuam pecuniam, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 6.
Annus autem in personam, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 6.
Annus exinde, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 4.
Ante litem contestatam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 16.
Ante omnia, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 23.
Ante tabulas, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 5.
Antequam damnum detur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 16.
Ante quinquennium, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 3.
Ante restitutam, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 104.
Ante vitium auctoris, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 5.
Ante sententiam, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 2.
Anteus ait, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 14.
An unus ex sociis, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 11.
An usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 56.
Antiochensium, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 37.
Antiqui libero ventri, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 3.
Antistius, vide infra Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 38.
Antistius Labeo, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 62.
Antoninus Augustus Pius, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 42.
A patre vel domino, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 4.
Aphricanus lib. *Vide*, Cum servus legatus paulo post prin. *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 39.
Apparet ergo, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 5.
Αφίσται ἐπίλεγοντες, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 2.
Απολδίτεγε, *ibid. l.* 14.
Appellandi usus, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 1.
Appellanti nihil obesse, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 13.
Appellari à legatis, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 2.
Appellatione parentis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 51.
Appellatione interposita, *lib.* 49. *tit.* 7. *l.* 1.
Appellatione rei, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 72.
Appellatore defuncto, *lib.* 49. *tit.* 13. *l.* 1.
A principe, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 11. & *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 1.
Apud Aristonem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 61.
Apud Ausidium, *l.* 33. *tit.* 6. *l.* 20.
Apud Celsum quæritur, *l.* 44. *tit.* 4. *l.* 4.
Apud eum, *l.* 40. *tit.* 1. *l.* 14.
Apud filiumfamilias, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Apud filiumfamilias, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 18.
Apud hostes susceptus, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 9.
Apud Julianum, *lib.* 29. Digestorum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 5.
Apud Julianum ita, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 20.
Apud Julianum quæritur, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 3.
Apud Julianum relatum est, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 11.
Apud Julianum scriptum est, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 35.
Apud Labeonem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 246.
Apud Labeonem quæritur, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 20.
Apud Pamphilum. vide, Apud Phuphidium, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 5.
Apud præfectum, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 21.
Apud prætorem, *ibid. l.* 1.
Apud proconsulem, *ibid. l.* 17.
Apud Trebatium, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 3.
Apud vetustiores, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 1.
Aqua ætate, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 5.
Aqua si in partem, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 9.
Aquam quæ oriebatur, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 16.
Aquiliana stipulatio, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 4.
Aquilius Regulus, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 27.
Aquo servus petebatur, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 58.
Aquo fundus petitur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 45.
Arbiter ad ferendam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 48.
Arbiter calendis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 40.
Arbiter dividendæ, *l.* 20. *tit.* 5. *l.* 11.
Arbiter ex compromisso, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 50.
Arbiter ita sumptus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 33.
Arbiter intra certum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 42.
Arbiter judicii §. primus est, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 16.
Arbitri dividundæ hereditatis, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 14.
Arbitro ad fidejussores, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 9.
Arbitrio quoque, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 57.
Arbitrum familiæ, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 43.
Arbitraria actio, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 2.
Arbitrio judicis, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 18.
Arbor, quæ in confinio, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 19.
Arbores vi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 59.
Arboribus evulsis, *ibid. l.* 12.
Arboribus quoque, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 58.
Arescusa, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 15.
Argentarius, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 10.
Argentarium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 45.
Argento legato, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 53.
Argentum commodatum, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 20.
Argumento sunt, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 25.
Aristo ait, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 10.
Aristo ait, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 18.
Aristo ait, quoniam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 4.
Aristo existimat, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 28.
Aristo in decretis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 99.
Aristo negavit, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 9.
Aristo Neratio Appiano, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 46.
Aristo Neratio, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 46.
Aristo Neratio Prisco, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 3.
Aristo respondit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 40.
Aristo scribit, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 5.
Armatos non utique, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 9.

Source : BIU Cujas

Armorum appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*41.
Arrianus ait, *lib.*44. *tit.*7. *l.*47.
Arrianus Severus præfectus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*42.
A sententia, *lib.*49. *tit.*1. *l.*5.
Asse toto, *lib.*28. *tit.*5. *l.*77.
A sua civitate relegatus, *lib.*48. *tit.*23. *l.*12.
A te hominem. Vide infra, Te hominem.
A testatore rogatus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*108.
At cum heres, *lib.*15. *tit.*1. *l.*35.
Athales servus. Vide, Aithales servus, *lib.*48. *tit.*10. *l.*24.
Athletas autem, *lib.*3. *tit.*2. *l.*4.
Athletæ habent. Vide, Οἱ παλαισταὶ στεφανῶται, *lib.*27. *tit.*1. *l.*8.
A Titio herede, *lib.*47. *tit.*2. *l.*64.
A Titio ita stipulatus sum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*108.
Attius fundum, *lib.*41. *tit.*1 *l.*38.
At qui natura, *lib.*3. *tit.*5. *l.*20.
At si ancilla, *lib.*33. *tit.*8. *l.*3.
At si extrinsecus, *lib.*26. *tit.*9. *l.*4.
At si quis impediat. Vide, & si quis impediat, *lib.*11. *tit.*6. *l.*14.
Ademptari pudicitia. vide ff. Ademptari apud.
Atteius ait, *lib.*39. *tit.*3. *l.*14.
Attilicinus Proculo, *lib.*23. *tit.*4. *l.*17.
Attilius Regulus, *lib.*39. *tit.*5. *l.*27.
Attius fundum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*38.
Attius fundi Corneliani heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*11.
At ubi institutus, *lib.*37. *tit.*5. *l.*11.
At ubi vi, *lib.*5. *tit.*3. *l.*24.
A tutela removus, *lib.*27. *tit.*4. *l.*4.
A tutore pupilli, *lib.*6. *tit.*1. *l.*67.
A tutoribus & curatoribus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*33.
Aufertur ei, *lib.*49. *tit.*14. *l.*46.
Aufidius, vide Fufidius, *lib.*42. *tit.*5. *l.*29.
Aufertur hereditas ex asse, *lib.*34. *tit.*9. *l.*2.
Avia nepotibus, *lib.*26. *tit.*3. *l.*11.
Avia, quæ nepotem, *l.*35. *tit.*1 *l.*77.
Avibus legatus, *lib.*32. *tit.*1. *l.*66.
A vobis quoque, *lib.*33. *tit.*1. *l.*5.
Aurelius Symphorus, *lib.*34. *tit.*3. *l.*28.
Aurelio Sempronio, *lib.*34. *tit.*3. *l.*20.
Aut ætate, *lib.*39. *tit.*6. *l.*5.
Aut alium qui vexaturus, *lib.*4. *tit.*7 *l.*2.
Aut certe, *lib.*38. *tit.*1. *l.*19.
Aut adfinitate aliqua, *lib.*3. *tit.*3. *l.*22.
Aut damnum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*8.
Aut dare aliquem, *lib.*46. *tit.*6. *l.*3.
Aut facta puniuntur. *lib.*48. *tit.*19. *l.*16.
Aut in id dabitur, *lib.*2. *tit.*2. *l.*15.
Aut in qua usus fructus, *lib.*47. *tit.*2. *l.*69.
Aut longa peregrinatio, *l.*3. *tit.*3. *l.*23.
Aut mutua pecunia, *lib.*13. *tit.*4. *l.*6.
Aut per insidiosa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*4.
Aut privatim, *lib.*48. *tit.*16. *l.*10.
Aut qui aliter, *lib.*43. *tit.*24. *l.*5.
Aut religionis beneficium, *lib.*3. *tit.*3. *l.*18.
Aut si ante denunciatum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*30.
Aut si consularis, *lib.*3. *tit.*3. *l.*52.
Aut si valetudinem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*9.
Aut ubi quisque, *lib.*42. *tit.*5. *l.*3.
Αὐτοκεφάτωρ, *lib.*49. *tit.*1. *l.*25.
Avunculo nuptura. vide ff. Abunculo nuptura, *lib.*12. *tit.*7. *l.*5.
Avunculo suo, *l.*39. *tit.*1. *l.*28.
Avus neptis nomine, *lib.*2. *tit.*14. *l.*33.
Avus neptis nomine, *lib.*23. *tit.*3. *l.*79.
Avus pactus est, *lib.*23. *tit.*4. *l.*10.
Auxilium integrum, *lib.*4. *tit.*4. *l.*37.
Ἀξίωσις δίδαι μισθῶ, *lib.*14. *tit.*2. *l.*9.

B.

Bæbius Marcellus, *lib.*23. *tit.*4. *l.*30.
Ballista filius familias, *lib.*36. *tit.*1. *l.*32.
Barbarius Philippus, *lib.*1. *tit.*14. *l.*3.
Bello amissi, *l.*27. *tit.*1. *l.*18.
Bene est. Vide J. E re est, *lib.*12. *tit.*1. *l.*11.
Bene ex re est. Vide J. E re est.
Beneficio legis Falcidiæ, *lib.*35. *tit.*2. *l.*59.
Beneficium Imperatoris, *lib.*1. *tit.*4. *l.*3.
Benignius leges interpretandæ, *lib.*1. *tit.*3. *l.*18.
Benignius autem, *lib.*40. *tit.*12. *l.*6.
Bina mancipia, *lib.*10. *tit.*3. *l.*ult.
Binas ædes. Vide J. Gaurus Marcello, *lib.*8. *tit.*2. *l.*19.
Binas qui ædes, *lib.*8. *tit.*2. *l.*36.
Bona autem hic, *lib.*37. *tit.*1. *l.*2.
Bona civitatis, *lib.*50. *tit.*6. *l.*15.
Bona eorum qui in, *lib.*49. *tit.*15. *l.*22.
Bona fides quæ in contractibus, *lib.*16. *tit.*3. *l.*31.
Bona fides, *lib.*50. *tit.*17. *l.*136.
Bona fides non patitur, *l.*19. *tit.*1. *l.*50.
Bona fides non patitur, *l.*50. *tit.*17. *l.*57.
Bona fide personam, *l.*16. *tit.*1. *l.*27.
Bona fide servi possessor, *lib.*9. *tit.*4. *l.*11.
Bona fisco, *l.*49. *tit.*14. *l.*39.
Bona militis, *lib.*38. *tit.*12. *l.*2.
Bonæ fidei emptor, *l.*50. *tit.*6. *l.*109.
Bonæ fidei emptor, *lib.*41. *tit.*1. *l.*48.
Bono publico, *lib.*41. *tit.*3. *l.*1.
Bonis cedi, *lib.*42. *tit.*3. *l.*9.
Bonis venditis, *lib.*42. *tit.*5. *l.*38.
Bonitatis æstimationem, *lib.*21. *tit.*2. *l.*13.
Bonorum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*49.
Bonorum appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*208.
Bonorum fisco vindicatorum, *lib.*49. *tit.*14. *l.*8.
Bonorum possessio admissa, *lib.*37. *tit.*1. *l.*1.
Bonorum poss. potest peti, *lib.*38. *tit.*6. *l.*3.
Bonorum possessione, *lib.*37. *tit.*5. *l.*22.
Bonorum possessionem, *lib.*46. *tit.*8. *l.*24.
Bonorum ventris, *lib.*27. *tit.*10. *l.*8.
Bovem qui cornu petit, *lib.*21. *tit.*1. *l.*43.
Boves alienos, *lib.*9. *tit.*2. *l.*53.
Boves, *lib.*50. *tit.*16 *l.*89.
Breviter, *lib.*1. *tit.*11. *l.*1.

C.

Cajus Sejus. *Vide*, Gajus Sejus, & sic de cæteris.
Cædere est, *lib.*47. *tit.*7. *l.*5.
Cæcus judicandi, *lib.*5. *tit.*1. *l.*6.
Cæsar cum insulæ, *lib.*39. *tit.*4. *l.*15.
Cætera. *Vide*, Cetera.
KAI OI MH, *lib.*26. *tit.*5. *l.*22.
Calculi erroris, *lib.*50. *tit.*8. *l.*8.
Callipo respondit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*45.
Camelia pia, *lib.*37. *tit.*14. *l.*24.
Campanus scribit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*49.
Cancellaverat quis testamentum, *lib.*28. *tit.*4. *l.*2.
Capienda occasio. *Vide*, Rapienda occasio, *l.*50. *tit.*17. *l.*168.
Capitalium pœnarum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*28.
Capite quinto l. Juliæ, *lib.*48. *tit.*5. *l.*25.
Capite trigesimoquinto, *lib.*23. *tit.*2. *l.*19.
Capitis diminutionis, *lib.*4. *tit.*5. *l.*11.
Capitis diminutione pereunt, *lib.*38. *tit.*16. *l.*11.
Capitis diminutione perimuntur, *lib.*38. *tit.*8. *l.*3.
Capitis minutio, *lib.*4. *tit.*5. *l.*1.
Capitis postulati, *l.*46. *tit.*1. *l.*53.
Capitis rei, *lib.*48. *tit.*2. *l.*21.
Capitis reus, *lib.*48. *tit.*2. *l.*21.
Capitulum pœnarum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*28.
Captatorias, *lib.*28. *tit.*5. *l.*70.
Captatoriæ scripturæ, *lib.*30. *tit.*1. *l.*64.
Caput ex rescripto, *lib.*48. *tit.*22. *l.*1.
Carbonianum edictum, *lib.*37. *tit.*10. *l.*3.
Carbonum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*167.
Carceri præpositus, *lib.*48. *tit.*3. *l.*8.
Carmelia Pia. *Vide* ff. Camelia Pia.
Caro & corium mortui, *l.*7. *tit.*4. *l.*30.
Cassius actionem, *lib.*42. *tit.*8. *l.*11.
Cassius ait, *lib.*46. *tit.*3. *l.*17.
Cassius etiam, *l.*34. *tit.*3. *l.*18.
Cassius Longinus, *lib.*1. *tit.*9. *l.*2.
Castrense peculium, *lib.*49. *tit.*17. *l.*11.
Catoniana regula 1, *lib.*34. *tit.*7. *l.*1.
Catoniana regula 2, *ibid. tit.*3.
Caveri ut ad certam, *lib.*8. *tit.*4. *l.*4.
Causa cognita impubes, *lib.*28. *tit.*6. *l.*40.
Causam minor viginti annis, *lib.*40. *tit.*1. *l.*20.
Cedere diem, *lib.*50. *tit.*16. *l.*213.
Celsus ait, si arbiter, *lib.*4. *tit.*8. *l.*23.
Celsus filius putabat, *lib.*18. *tit.*5. *l.*1.
Celsus scribit, *lib.*10. *tit.*4. *l.*5.
Celsus scribit quoties, *lib.*11. *tit.*7. *l.*22.
Celsus libro duodecimo digestorum, *lib.*40. *tit.*9. *l.*1.
Celsus lib. xxxi. *lib.*41. *tit*3. *l.*27.
Censeri, *lib.*50. *tit.*16. *l.*111.
Census & monumenta, *lib.*22. *tit.*3. *l.*10.
Centum capuæ, *lib.*13. *tit.*4. *l.*8.
Centurio secundo, *lib.*29. *tit.*1. *l.*27.
Centurio filiis, *lib.*28. *tit.*6. *l.*15.
Centesimis Kalendis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*46.
Cerdonem servum, *lib.*38. *tit.*1. *l.*42.
Certe non dubitatur, *lib.*47. *tit.*7. *l.*40.
Certe si interim, *lib.*43. *tit.*26. *l.*6.
Certo generi, *lib.*8. *tit.*3. *l.*13.
Certo pretio, *lib.*48. *tit.*18. *l.*23.
Certum confessus, *lib.*42. *tit.*2. *l.*6.
Certum est. *Vide* J. Verum est, *lib.*38. *tit.*3. *l.*8.
Certum est cujus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*6.
Certi condictio, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Certarum rerum, *lib.*26. *tit.*2. *l.*12.
Certis ex causis, *lib.*48. *tit.*2. *l.*2.
Cessat ignominia, *lib.*44. *tit.*7. *l.*36.
Cetera igitur, *l.*30. *tit.*1. *l.*41.
Cetera quoque. *Vide*, Et cætera, *lib.*50. *tit.*16. *l.*44.
Ceteræ itaque res, *lib.*10. *tit.*2. *l.*4.
Ceteræ tamen. *Vide* J. Fœminæ tutores, *lib.*27. *tit.*1. *l.*17.
Ceterum cum fructibus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*31.
Ceterum postea, *lib.*46. *tit.*3. *l.*3.
Ceterum sine eo, *lib.*7. *tit.*8. *l.*4.
Ceterarum quoque, *lib.*7. *tit.*8. *l.*9.
Ceterorum & reliquorum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*160.
Charidemo titulus est legis 5. *lib.*50. *tit.*12.
Chartæ appellatio, *lib.*37. *tit.*11. *l.*3.
Chartis legatis, *lib.*32. *tit.*1. *l.*76.
Chirographis debitorum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*57.
Cicero in oratione, *lib.*48. *tit.*19. *l.*39.
Circa eum, qui, *lib.*22. *tit.*3. *l.*14.
Circa eos, qui ita heredes, *lib.*28. *tit.*4. *l.*2.
Circa inofficiosi, *lib.*5. *tit.*2. *l.*24.
Circa legem Falcidiam, *lib.*35. *tit.*2. *l.*66.
Circa pupillum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*11.
Circa tempora, *lib.*39. *tit.*15. *l.*3.
Circumcidere Judæis, *lib.*48. *tit.*8. *l.*11.
Civitas mutui, *lib.*12. *tit.*1. *l.*27.
Civibus civitatis, *lib.*34. *tit.*5. *l.*2.
Civitatibus legari potest, *l.*30. *tit.*1. *l.*122.
Civilis constitutio, *lib.*47. *tit.*1. *l.*1.
Clam possidere, *lib.*41. *tit.*2. *l.*6.
Claudius Felix, *lib.*20. *tit.*4. *l.*16.
Claudius Seleucus, *lib.*34. *tit.*7. *l.*13.
Clavibus traditis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*74.
Clemens patronus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*81.
Clodius Claudianus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*97.
Codicillis fideicommissa, *l.*33. *tit.*2. *l.*34.
Codicillis testamento, *lib.*33. *tit.*1. *l.*18.
Cœpisse quis intelligitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*140.
Cœptam usucapionem, *lib.*41. *tit.*3. *l.*40.
Cogi poterit, *lib.*36. *tit.*1. *l.*16.
Cogitationis pœna, *lib.*48. *tit.*19. *l.*18.
Cognatis accusatio, *lib.*38. *tit.*8. *l.*6.
Cognitio de liberali, *lib.*40. *tit.*12. *l.*8.
Cognitio de suspectis, *lib.*1. *tit.*21. *l.*4.
Cognitionum numerus, *lib.*50. *tit.*13. *l.*5.
Cognoscere instrumenta, *lib.*50. *tit.*16. *l.*56.
Coheredi substitutus, *lib.*28. *tit.*6. *l.*41.
Coiri societatem, *lib.*17. *tit.*2. *l.*5.
Collegarum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*173.
Collegia si qua fuerint, *lib.*47. *tit.*22. *l.*3.
Collusionem detegere. *Vide paulo infra*, Collusionem detegere.
Colonia Philippensis, *lib.*50. *tit.*15. *l.*6.
Colonus eum, *lib.*43. *tit.*16. *l.*12.
Colonus cum lege locationis, *lib.*19. *tit.*2. *l.*61.
Commemorationem, *lib.*22. *tit.*3. *l.*31.
Commendare, *lib.*50. *tit.*16. *l.*186.
Commissa vectigalium, *lib.*39. *tit.*4. *l.*14.
Commodare possumus, *lib.*13. *tit.*6. *l.*15.
Commodis præmiorum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*40.
Commodissime is qui, *lib.*28. *tit.*2. *l.*10.
Communis libertus, *lib.*2. *tit.*4. *l.*23.
Communi liberto, *lib.*38. *tit.*2. *l.*24.
Communis servus 1, *lib.*10. *tit.*3. *l.*24.
Communis servus 2, *lib.*10. *tit.*3. *l.*26.
Communis servus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*45.
Communis servus, *lib.*41. *tit.*2. *l.*42.
Communi dividundo judicium, *lib.*10. *tit.*3. *l.*7.
Communi dividundo 1, *lib.*10. *tit.*3. *l.*7.
Communi dividundo 2, *ibid. l.*30.
Compensatio, *lib.*16. *tit.*2. *l.*1.
Competit libertas. *Vide*, Nulla competit, *lib.*40. *tit.*9. *l.*19.
Competit hoc interdictum, *lib.*43. *tit.*24. *l.*16.
Complura senatusconsulta, *lib.*26. *tit.*1. *l.*17.
Comprehensum erat lege, *lib.*18. *tit.*1. *l.*60.
Compromissum, *lib.*4. *tit.*8. *l.*1.
Computationi in alimentis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*68.
Concedi solet, *lib.*43. *tit.*9. *l.*2.
Conclusionem detegere ingenuitatis, *lib.*40. *tit.*16. *l.*2.
Concubinam ex ea, *lib.*25. *tit.*7. *l.*5.
Concubinam ex sola, *ibid. l.*4.
Concussionis judicium, *lib.*47. *tit.*13. *l.*2.
Condemnatus, *lib.*48. *tit.*20. *l.*11.
Condictioni ex causa, *l.*13. *tit.*1. *l.*2.
Conditioni in præteritum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*100.
Conditiones 1. *lib.*28. *tit.*7. *l.*9.
Conditiones 2. *lib.*28. *tit.*7. *l.*14.
Conditiones extrinsecus, *l.*35. *tit.*1. *l.*99.
Conditionum quædam, *lib.*35. *tit.*1. *l.*2.
Conditionum, quæ, *lib.*35. *tit.*1. *l.*91.
Conditionibus pupillus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*5.
Conditionales creditores, *lib.*50. *tit.*16. *l.*54.
Confessus, *lib.*42. *tit.*2. *l.*1.
Confessionibus falsis, *lib.*1. *tit.*1. *l.*13.
Conficiuntur codicilli, *lib.*29. *tit.*6. *l.*8.
Congruit bono, *lib.*1. *tit.*17. *l.*13.
Conjunctim heredes, *lib.*32. *tit.*1. *l.*80.
Conjunctionem enim, *lib.*50. *tit.*16. *l.*29.
Conclusionem detegere. *lib.*40. *tit.*16. *l.*2.
Consensisse autem videntur, *lib.*5. *tit.*1. *l.*2.
Consensu fiunt obligationes, *lib.*44. *tit.*7. *l.*2.
Consilii non fraudulenti, *lib.*50. *tit.*17. *l.*47.
Consilio & opera, *lib.*27. *tit.*10. *l.*7.
Consiliari eo tempore, *lib.*1. *tit.*1. *l.*12.
Consiliariis, eo tempore, *lib.*1. *tit.*22. *l.*5.
Constante matrimonio, *lib.*48. *tit.*5. *l.*26.
Constat eum, qui, *lib.*41. *tit.*5. *l.*4.
Constitit inter servum. *lib.*48. *tit.*12. *l.*1.
Constitui potest, *lib.*3. *tit.*4. *l.*ult.
Constitutione Divi Pii, *lib.*38. *tit.*5. *l.*ult.
Constitutione Imp nostri, *lib.*48. *tit.*18. *l.*3.
Constitutiones quæ, *lib.*49. *tit.*1. *l.*16.
Constitutionibus principalibus, *lib.*47. *tit.*10. *l.*37.
Constitutionibus principum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*24.
Constitutionibus quibus, *lib.*44. *tit.*7. *l.*33.
Consulari fœminæ, *lib.*1. *tit.*9. *l.*1.
Continet igitur, *lib.*4. *tit.*2. *l.*3.
Continetur autem, *lib.*33. *tit.*7. *l.*14.
Continuus actus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*137.
Contra etiam, *lib.*14. *tit.*6. *l.*6.
Contra juris civilis, *lib.*2. *tit.*14. *l.*28.
Contra legem facit, *lib.*2. *tit.*3. *l.*29.
Contra nurum, *lib.*25. *tit.*2. *l.*6.
Contra pupillum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*54.
Contra quoque, *lib.*11. *tit.*7. *l.*30.
Contractus imaginarii, *lib.*44. *tit.*7. *l.*54.
Contractus quidam, *lib.*50. *tit.*17. *l.*23.
Contraxisse, *lib.*47. *tit.*7. *l.*21.
Contrahitur hypotheca, *lib.*20. *tit.*1. *l.*4.
Contrariam tutelæ actionem, *lib.*27. *tit.*4. *l.*1.
Controversia, *lib.*2. *tit.*15. *l.*14.
Contumacia eorum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*53.
Convenit mihi tecum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*65.
Convenire. *Vide*, Illud convenire, *lib.*23. *tit.*4. *l.*5.
Conventio generalis, *lib.*20. *tit.*1. *l.*1.
Conventio privata, *lib.*40. *tit.*14. *l.*37.
Conventionum autem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*5.
Convento herede, *lib.*27. *tit.*3. *l.*23.
Coram Titio, *l.*50. *tit.*16. *l.*209.
Cornelius & Mævius, *lib.*28. *tit.*5. *l.*69.
Corpora animadversorum, *lib.*48. *tit.*23. *l.*3.
Corpora eorum, *ibid. l.*1.
Corrumpitur animus servi, *lib.*11. *tit.*3. *l.*15.
Cotem ferro subigendo, *lib.*39. *tit.*4. *l.*11.
Credendum est, *lib.*26. *tit.*6. *l.*4.
Creditor, acceptis pignoribus, *lib.*20. *tit.*4. *l.*3.
Creditor autem is est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*55.
Creditor cum fidejussoribus, *lib.*49. *tit.*1. *l.*28.
Creditor cum pignus, *lib.*13. *tit.*7. *l.*15.
Creditor debitori, *lib.*34. *tit.*3. *l.*31.
Creditor fundum sibi obligatum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*52.
Creditor judicio. *lib.*13. *tit.*7. *l.*42.
Creditor mandatorem, *lib.*17. *tit.*1. *l.*60.
Creditor oblatam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*102.
Creditor prædia, *lib.*20. *tit.*1. *l.*23.
Creditor qui jure suo, *lib.*20. *tit.*5. *l.*13.
Creditor qui non, *lib.*12. *tit.*1. *l.*28.
Creditor, qui ob, *ibid. l.*25.
Creditor qui permittit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*158.
Creditor, qui prædia, *lib.*20. *tit.*5. *l.*1.
Creditor qui præscriptione, *lib.*44. *tit.*3. *l.*12.
Creditor, qui prior, *lib.*20. *tit.*4. *l.*12.
Creditor, qui sciens filiumfamilias, *lib.*20. *tit.*3. *l.*5.
Creditoris arbitrio, *lib.*20. *tit.*5. *l.*8.
Creditoris cujus, *lib.*47. *tit.*2. *l.*15.
Creditori actio, *lib.*47. *tit.*2. *l.*87.
Creditori, cui pignoris, *lib.*39. *tit.*1. *l.*9.
Creditori ita potest, *lib.*32. *tit.*1. *l.*24.
Creditori qui, *lib.*42. *tit.*3. *l.*1.
Creditorem cui res, *lib.*31. *tit.*1. *l.*85.
Creditorem filiusfamilias, *lib.*14. *tit.*6. *l.*18.
Creditore qui de mutua, *lib.*12. *tit.*2. *l.*42.
Creditore in possessionem, *lib.*42. *tit.*5. *l.*14.
Creditores accipiendos, *lib.*50. *tit.*16. *l.*10.
Creditores si adversus, *lib.*48. *tit.*7. *l.*7.
Creditorum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*11.
Creditoribus, qui, *lib.*42. *tit.*6. *l.*4.
Crimen vel pœna, *lib.*48. *tit.*19. *l.*26.
Cui bonis, *lib.*46. *tit.*2. *l.*3.
Cuicunque igitur negotio, *lib.*14. *tit.*3. *l.*5.
Cui consequens est, *lib.*15. *tit.*1. *l.*18.
Cui dens abest, *lib.*21. *tit.*1. *l.*11.
Cui eorum à parente, *lib.*3. *tit.*1. *l.*3.
Cui fuerit sub hac, *lib.*5. *tit.*1. *l.*15.
Cui fundus legatus est, *lib.*35. *tit.*1. *l.*50.
Cui jurisdictio data est, *lib.*2. *tit.*1. *l.*2.
Cui jus est donandi. *Vide*, Cujus est donandi, *lib.*50. *tit.*17. *l.*163.
Cuilibet enim intelligenti, *lib.*39. *tit.*1. *l.*11.
Cuilibet in publicum, *lib.*43. *tit.*7. *l.*1.
Cui muneris publici, *lib.*50. *tit.*4. *l.*12.
Cui necessitas, *lib.*40. *tit.*12. *l.*39.
Cui opus novum, *lib.*39. *tit.*1. *l.*22.
Cui per fundum iter aquæ debetur, *lib.*43. *tit.*20. *l.*ult.
Cui pacto venditoris, *lib.*18. *tit.*7. *l.*5.
Cui præcipua cura, *lib.*50. *tit.*16. *l.*57.
Cui quæ Romæ essent, *lib.*32. *tit.*1. *l.*84.
Cui recte solvitur, *lib.*46. *tit.*2. *l.*10.
Cui res sub conditione, *lib.*19. *tit.*1. *l.*29.
Cui servus ipsius, *lib.*29. *tit.*4. *l.*25.
Cui vinum heres, *lib.*33. *tit.*6. *l.*6.
Cui usus relictus, *lib.*7. *tit.*8. *l.*2.
Cui ususfructus legatus esset, *lib.*33. *tit.*2. *l.*30.
Cui ususfructus legatus est, *lib.*7. *tit.*1. *l.*67.
Cujus ædificium, *lib.*8. *tit.*2. *l.*24.
Cui bonis, *lib.*27. *tit.*10. *l.*9.
Cujuscunque fundi usufructuarius, *lib.*7. *tit.*1. *l.*60.
Cujus effectus omnibus prodest, *lib.*50. *tit.*17. *l.*148.
Cujus est donandi, *lib.*50. *tit.*17. *l.*163.
Cujus interfuit, *lib.*46. *tit.*2. *l.*10.
Cujus per errorem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*53.
Cujusque dolo malo, *lib.*48. *tit.*4. *l.*4.
Culpa caret, qui scit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*50.
Culpa est, immiscere se, *lib.*50. *tit.*17. *l.*36.
Cum æs pignori datur, *lib*47. *tit.*2. *l.*20.
Cum ab eo, *lib.*18. *tit.*1. *l.*41.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Cum ab initio, *lib.*29. *tit.*3. *l.*4.
Cum ab uno herede, *lib.*31. *tit.*1. *l.*53.
Cum adoptio fit, *lib.*1. *tit.*7. *l.*7.
Cum ad præſens rempus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*37.
Cum æs pignori datur, *lib.*47. *tit.*2. *l.*20.
Cum alicui civitati, *lib.*3. *tit.*5. *l.*26.
Cum alii penum, *lib.*33. *tit.*6. *l.*2.
Cum alimenta, *lib.*34. *tit.*1. *l.*22.
Cum aliter, *lib.*29. *tit.*5. *l.*1.
Cum alius ab alio, *lib.*7. *tit.*2. *l.*ult.
Cum alter alteri, *lib.*16. *tit.*2. *l.*11.
Cum amplius ſolutum eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 84.
Cum à pluribus heredibus, *lib.*33. *tit.*3. *l.*7.
Cum apud hoſtes. *Vide*, Dum apud hoſtes, *lib.*28. *tit.*2. *l.*31.
Cum apparebit emptorem, *lib.*19. *tit.*2. *l.*47.
Cum apud Sempronium, *lib.*46. *tit.*7. *l.*20.
Cum Aquiliana, *lib.*2. *tit.*15. *l.*5.
Cum arbor, aut aliud, *lib.*14. *tit.*2. *l.*3.
Cum à te vi, *lib.*43. *tit.*16. *l.*7.
Cum à te pecuniam peterem, *lib.*4. *tit.* 3. *l.*25.
Cum aurum vel argentum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*19.
Cum autem arbor. *Vide*, Cum arbor.
Cum autem fundi poſſeſſor, *lib.*6. *tit.*1. *l.*52.
Cum autem pars bonorum, *lib.*31. *tit.*1. *l.*9.
Cum autem redhibitio, *lib.*21. *tit.*1. *l.*23.
Cum avus filium, *lib.*35. *tit.*1. *l.*102.
Cum biſſextum Kalendis, *lib.*50. *tit.*16. *l.*98.
Cum bona veneunt, *lib.*42. *tit.*5. *l.*16.
Cum centum quæ quis pure reliquit, *lib.*34. *tit.*4. *l.*9.
Cum certus numerus, *lib.*33. *tit.*6. *l.*5.
Cum certum auri, *lib.*34. *tit.*2. *l.*9.
Cum certum pondus olei, *lib.*33. *tit.*6. *l.*4.
Cum codicillis, *lib.*26. *tit.*2. *l.*34.
Cum colono, *lib.*20. *tit.*6. *l.*14.
Cum conſtet, *l.*43. *tit.*20. *l.*5.
Cum controverſia, *lib.*17. *tit.*1. *l.*62.
Cum convenit, ut is, *lib.*20. *tit.*1. *l.*20.
Cum creditor rem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*55.
Cum curatore decem, *lib.*46. *tit.*8. *l.*16.
Cum curatore & procuratore, *lib.*26. *tit.*7. *l.*26.
Cum debitor gratuita pecunia utatur, *lib.*20. *tit.*2. *l.*8.
Cum debitore decem, *lib.*46. *tit.*8. *l.*16.
Cum debitore, qui alienam rem, *lib.*13. *tit.*7. *l.*32.
Cum de conſuetudine, *lib.*1. *tit.*2. *l.*34.
Cum decem mihi & Titio, *l.*46. *tit.*3. *l.*71.
Cum de ætate, *lib.*23. *tit.*3. *l.*13.
Cum de hoc, *lib.*44. *tit.*2. *l.*27.
Cum de indebito, *lib.*22. *tit.*3. *l.*25.
Cum de in rem verſo, *lib.*22. *tit.*1. *l.*6.
Cum de lanionis, *lib.*33. *tit.*7. *l.*18.
Cum de lege Falcidia, *lib.*22. *tit.*3. *l.*17.
Cum de donatione. *Vide*, Cum de modo donationis.
Cum de modo donationis, *lib.*39. *tit.*5. *l.*11.
Cum depreſſa navis, *lib.*14. *tit.*2. *l.*7.
Cum de ſervi operis, *lib.*7. *tit.*7. *l.*6.
Cum domini horreorum, *l.*19. *tit.*2. *l.*56.
Cum dos filiæ nomine datur, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 7.
Cum dominus occiditur, *lib.*29. *tit.*5. *l.*19.
Cum dominus ſervum, *lib.*33. *tit.*8. *l.*19.
Cum dos prælegatur, *lib.*33. *tit.*4. *l.*1.
Cum dotis cauſa, *lib.*23. *tit.*3. *l.*55.
Cum dotem mulieris nomine, *l.*23. *tit.* 3. *l.*71.
Cum dotem maritus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*57.
Cum duo eandem pecuniam 1, *lib.*45. *tit.*2. *l.* 2.
Cum duo eandem 2, *lib.*45. *tit.*2. *l.*19.
Cum duo rei, *lib.*46. *tit.*1. *l.*40.
Cum duo pro reo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*25.
Cum duo ſervi, *lib.*18. *tit.*2. *l.*17.
Cum duæ ſpecies poſtliminii, *lib.*49. *tit.*15. *l.* 14.
Cum duobus vicinis, *lib.*17. *tit.*2. *l.*52.
Cum ea conditione pignus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*68.
Cum ei qui partem capiebat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 42.
Cum eo autem, qui. Hæc lex eſt initium §. 3. *lib.*9. *tit.*13. *l.*48.
Cum eo tempore, *lib.*19. *tit.*2. *l.*16.
Cum eo qui tollendo, *lib.*8. *tit.*2. *l.*9.
Cum ejuſdem generis, *lib.*21. *tit.*1. *l.*34.
Cum emancipatus, *lib.*37. *tit.*4. *l.*13.
Cum emancipati, *lib.*37. *tit.*6. *l.*2.
Cum emptor ædium. *Vide* J. Emptor ædium, *lib.*39. *tit.*2. *l.*38.
Cum emptor venditori, *lib.*18. *tit.*5. *l.*5.
Cum emptor venditori, *lib.*35. *tit.*2. *l.*48.
Cum enim hereditas, *lib.*29. *tit.*4. *l.*16.
Cum enim pecunia, *lib.*46. *tit.*2. *l.*7.
Cum enim ſtipulatur, *lib.*45. *tit.*3. *l.*13.
Cum erat certa pecunia, *lib.*33. *tit.*1. *l.*24.
Cum eſſenr mihi & tibi, *lib.*8. *tit.*3. *l.*33.
Cum & forte idem, *lib.*19. *tit.*1. *l.*44.
Cum & ſortis nomine, *lib.*13. *tit.*7. *l.*35.
Cum & tunicas, *l.b.*34. *tit.*2. *l.*24.
Cum ex cauſa donationis, *lib.*42. *tit.*1. *l.*30.
Cum ex cauſa duplæ, *lib.*45. *tit.*1. *l.*139.
Cum ex cauſa judicati, *lib.*49. *tit.*1. *l.*11.
Cum ex falſis codicillis, *lib.*40. *tit.*4. *l.*47.
Cum ex filio quis duos, *lib.*28. *tit.*6. *l.*39.
Cum ex oratione D. Marci, *lib.*27. *tit.*1. *l.*34.
Cum ex pluribus cauſis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*103.
Cum ex pluribus cauſis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*97.
Cum ex pluribus eodem nomine, *lib.* 40. *tit.*4. *l.*31.
Cum ex pluribus tutoribus, *lib.*11. *tit.*2. *l.*2.
Cum ex uno delicto, *lib.*44. *tit.*7. *l.*32.
Cum falſi reus, *l.*48. *tit.*10. *l.*12.
Cum falſum teſtamentum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*46.
Cum fidei heredis, *lib.*40. *tit.*5. *l.*9.
Cum fideicommiſſum peteretur, *lib.* 42. *tit.*2. *l.*7.
Cum fidejubeat aliquis, *l.*46. *tit.*1. *l.*35.
Cum filiusfamilias miles, *lib.*29. *tit.*1. *l.*28.
Cum filiusfamilias Stichum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 49.
Cum filiusfamilias viaticum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 17.
Cum filius rogatus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*113.
Cum filius diviſis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*76.
Cum filiofamilias, *lib.*38. *tit.*15. *l.*5.
Cum filiofamilias ita legatur, *lib.*32. *tit.*1. *l.* 50.
Cum filiofamilias vel ſervo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*11
Cum filio impuberi, *lib.*28. *tit.*6. *l.*3.
Cum fiſco caduca bona, *lib.*29. *tit.*5. *l.*9.
Cum fructuarius, *l.*7. *tit.*1. *l.*64.
Cum fuerit ſub hac conditione, *lib.*35. *tit.*1. *l.* 15.
Cum fundus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*48.
Cum fundus fundo ſervit, *lib.*8. *tit.*4. *l.*12.
Cum fundus locetur, *lib.*19. *tit.*2. *l.*3.
Cum fundus nominatim, *lib.*31. *tit.*1. *l.*10.
Cum fundus ſine inſtrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*21.
Cum fundus vel homo, *lib.*12. *tit.*1. *l.*31.
Cum fundo, *lib.*8. *tit.*3. *l.*36.
Cum fundum, qui, *lib.*43. *tit.*16. *l.*18.
Cum furioſus judex addicitur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 39.
Cum furti agitur, *lib.*12. *tit.*13. *l.*9.
Cum gregis uſusfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*31.
Cum heres deductus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*51.
Cum heres inſtituta, *lib.*36. *tit.*1. *l.*35.
Cum heres reipublicæ, *lib.*40. *tit.*7. *l.*4.
Cum heres rogatur, *l.*34. *tit.*3. *l.*24.
Cum heres in jus, *lib.*44. *tit.*3. *l.*11.
Cum heres inſtitutus erat, *lib.*29. *tit.*2. *l.*52.
Cum heredis, *lib.*5. *tit.*4. *l.*10.
Cum heredes inſtituti, *lib.*41. *tit.*2. *l.*23.
Cum hereditas patris, *lib.*26. *tit.*7. *l.*58.
Cum hereditas ex Trebelliano, *l.*36. *tit.*1. *l.* 49.
Cum hereditas ex fideicommiſſi, *lib.* 36. *tit.*1. *l.*36.
Cum hereditas, *lib.*40. *tit.*9. *l.*5.
Cum hereditas petita, *lib.*5. *tit.*3. *l.*56.
Cum hereditatem, *lib.*18. *tit.*4. *l.*7.
Cum hereditate patris, *lib.*29. *tit.*2. *l.*55.
Cum hic ſtatus eſſet, *lib.*24. *tit.*1. *l.*32.
Cum hi, quibus alimenta, *lib.*2. *tit.*15. *l.*8.
Cum idem eandem hereditatem, *lib.*5. *tit.*3. *l.*57.
Cum igitur hominum cauſa, *lib.*1. *tit.*5. *l.*2.
Cum illud, aut illud legitur, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.*23.
Cum in ea conditione, *lib.*21. *tit.*1. *l.*68.
Cum in ea cauſa, *lib.*21. *tit.*1. *l.*59.
Cum in eo eſſet pupillus, *lib.*2. *tit.*14. *l.*44.
Cum in annos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*1.
Cum in annos, *lib.*36. *tit.*2. *l.*10.
Cum in annos ſingulos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*11.
Cum in annos ſingulos, *lib.*36. *tit.*2. *l.*23.
Cum incertus homo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*13.
Cum in corpus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*36.
Cum indebitum impuberis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.*57.
Cum in diem, *lib.*18. *tit.*2. *l.*18.
Cum in diverſis locis ſepultum eſt, *lib.* 11. *tit.*7. *l.*44.
Cum in fundo mariti, *lib.*23. *tit.*3. *l.*78.
Cum in lege venditionis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*33.
Cum in plures annos, *lib.*19. *tit.* 2. *l.*60.
Cum in re agenda. *Vide* Dum in re agenda, *lib.*36. *tit.*3. *l.*2.
Cum in rem agitur, *lib.*6. *tit.*1. *l.*64.
Cum in ſecundo teſtamento, *lib.*28. *tit.*3. *l.*16.
Cum in ſubſtitutione legata, *lib.* 32. *tit.*1. *l.*77.
Cum interdum etiam, *lib.*14. *tit.*3. *l.*4.
Cum in teſtamento, *lib.*34. *tit.*2. *l.*28.
Cum teſtamento ita ſcribitur, *lib.*28. *tit.*5. *l.*37.
Cum in teſtamento ſcriptum eſſet, *lib.* 50. *tit.*16. *l.*202.
Cum in teſtamento ſcriptum eſt, *lib.* 40. *tit.*5. *l.*48.
Cum in teſtamento, *lib.*34. *tit.*5. *l.*24.
Cum in venditione, *lib.*18. *tit.*1. *l.*36.
Cum in venditione, *lib.*21. *tit.*2. *l.*3.
Cum in vetus creditum, *lib.*42. *tit.*8. *l.*22.
Cum in una cauſa, *lib.*49. *tit.*1. *l.*17.
Cum is, qui Pamphilum, *lib.*12. *tit.*6. *l.*32.
Cum is, qui & reum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*36.
Cum is, qui legatum, *lib.*5. *tit.*3. *l.*44.
Cum is qui ſub conditione, *lib.*40. *tit.*9. *l.*8.
Cum ita datur libertas, *lib.*35. *tit.*1. *l.*94.
Cum legatorum vel fideicom. *lib.*42. *tit.* 4. *l.*12.
Cum legatorum nomine, *lib.*36. *tit.*3. *l.*8.
Cum ita legatur Titio, *lib.*33. *tit.*5. *l.*9.
Cum ita legatum eſſet, *lib.*33. *tit.*2. *l.*41.
Cum ita legatum eſt, *lib.*36. *tit.*2. *l.*16.
Cum ita legatum ſit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*63
Cum ita teſtamur, *lib.*34. *tit.*3. *l.*19.
Cum judicio bonæ fidei, *lib.*22. *tit.*1. *l.*1.
Cum juſſu meo, *lib.*46. *tit.*3. *l.*64.
Cum legato ſervo, *lib.*36. *tit.*2. *l.*17.
Cum legati. *Vide* S. Cum legatorum, vel fideicom.
Cum lex in præteritum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*22.
Cum lex venditionibus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*46.
Cum lege quis inteſtabilis, *lib.*28. *tit.*1. *l.*26.
Cum lege Julia cautum ſit, *lib.*4. *tit.*8. *l.*41.
Cum legitimæ nuptiæ, *lib.*1. *tit.*5. *l.*19.
Cum liberi hominis, *lib.*9. *tit.*3. *l.*7.
Cum libertas lege adimatur, *lib.*40. *tit.*6. *l.*1.
Cum lite mortua, *lib.*46. *tit.*7. *l.*2.
Cum loca capta ſunt, *lib.*11. *tit.*7. *l.*36.
Cum mancipium morboſum, *lib.*21. *tit.*1. *l.*51.
Cum mandato alieno, *lib.*17. *tit.*1. *l.*21.
Cum mandatu patris, *lib.*4. *tit.*4. *l.*23.
Cum manu ſata, *lib.*18. *tit.*1. *l.*80.
Cum maritus, *lib.*23. *tit.*4. *l.*29.
Cum mater militem filium, *lib.*5. *tit.*2. *l.*28.
Cum mihi redhibeas, *lib.*21. *tit.*1. *l.*46.
Cum miles, qui uſucapiebat, *lib.*4. *tit.*6. *l.*30.
Cum miles poſtulabat, *lib.*4. *tit.*7. *l.*11.
Cum militi caſtrenſium, *lib.*16. *tit.*2. *l.*16.
Cum minor vigintiquinque annis, *lib.* 46. *tit.*8. *l.*3.
Cum minor quam xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.*28.
Cum mortem maritus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*27.
Cum mulier deferente, *lib.*37. *tit.*10. *l.*10.
Cum mulier de dotis, *lib.*24. *tit.*3. *l.*55.
Cum mulier viri lenocinio, *lib.*24. *tit.*2. *l.*47.
Cum multi heredes, *lib.*5. *tit.*4. *l.*9.
Cum. Eſt lex, Cui neceſſitas, *lib.*40. *tit.*12. *l.*30.
Cum nepos adoptatur, *lib.*1. *tit.*7. *l.*6.
Cum non facile, *lib.*35. *tit.*3. *l.*6.
Cum non juſto, *lib.*40. *tit.*16. *l.*3.
Cum non prægnans eſſet, *lib.*3. *tit.*2. *l.*16.
Cum optio duorum, *lib.*33. *tit.*5. *l.*17.
Cum oſtendimus heredem, *lib.*27. *tit.*7. *l.*4.
Cum pacto partitionis, *lib.*40. *tit.*12. *l.*40.
Cum par delictum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*154.
Cum pater & mater ſponſi, *lib.*48. *tit.*9. *l.*4.
Cum pater impuberi, *lib.*35. *tit.*2. *l.*60.
Cum pater filios, *lib.*31. *tit.*1. *l.*77.
Cum pater pluribus, *lib.*33. *tit.*7. *l.*2.
Cum pater teſtamento, *lib.*3. *tit.*5. *l.*29.
Cum pater dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*29.
Cum pater dotem pollicitus, *lib.* 23. *tit.*4. *l.*11.
Cum patrifamilias, *lib.*22. *tit.*1. *l.*27.
Cum patronus ex debita, *lib.*31. *tit.*1. *l.*28.
Cum patronus operas, *lib.*38. *tit.*1. *l.*22.
Cum pecunia erat, *lib.*7. *tit.*5. *l.*12.
Cum pecuniam, *lib.*3. *tit.*5. *l.*43.
Cum per fundum, *lib.*43. *tit.*20. *l.*8.
Cum plures fundi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*72.
Cum plures creditores, *lib.*42. *tit.*5. *l.*15.
Cum plures tutelam, *lib.*26. *tit.*7. *l.*12.
Cum pœna ex compromiſſo, *lib.*4. *tit.*8. *l.*38.
Cum poſſeſſor unus, *lib.*50. *tit.*15. *l.*5.
Cum poſſit, *lib.*47. *tit.*10. *l.*31.
Cum poſtumus, *lib.*28. *tit.*2. *l.*22.
Cum poſt divortium, *lib.*23. *tit.*3. *l.*69.
Cum poſt mortem, *lib.*15. *tit.*2. *l.*3.
Cum poſt mortem pupilli, *lib.*26. *tit.*7. *l.*33.
Cum poſterior, *lib.*20. *tit.*5. *l.*6.
Cum poſtulaſſem, *lib.*39. *tit.*2. *l.*44.
Cum prægnans mulier, *lib.*41. *tit.*1. *l.*66.
Cum prætor dicat, *lib.*50. *tit.*16. *l.*81.
Cum præror in heredem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*127.
Cum prætor unum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*12.
Cum precario 1, *lib.*43. *tit.*26. *l.*12.
Cum precario 2, *lib.*43. *tit.*26. *l.*17.
Cum precario 3, *ibidem l.*21.
Cum principalis cauſa, *lib.*50. *tit.*17. *l.*187.
Cum prior creditor, *lib.*20. *tit.*5. *l.*3.
Cum probatio, *lib.*22. *tit.*3. *l.*7.
Cum procurator in rem agebat, *lib.*46. *tit.*1. *l.*73.
Cum procurator opus, *lib.*39. *tit.*1. *l.*13.
Cum prolatis conſtitutionibus, *lib.*42. *tit.*1. *l.*32.
Cum propter hoc, *lib.*37. *tit.*5. *l.*4.
Cum proponebatur, *lib.*31. *tit.*1. *l.*64.
Cum pubere filio, *lib.*34. *tit.*5. *l.*22.
Cum pupillus à tutore, *lib.*46. *tit.*7. *l.*9.
Cum pupillus aut tutor, *lib.*35. *tit.*1. *l.*78.
Cum pupillus tutelæ, *lib.*27. *tit.*3. *l.*21.
Cum pupillo rem ſalvam, *lib.*46. *tit.*6. *l.*1.
Cum putarem, *lib.*10. *tit.*2. *l.*36.
Cum quædam puella, *lib.*2. *tit.*1. *l.*19.
Cum quæratur, *lib.*33. *tit.*7. *l.*23.
Cum quærebatur, *lib.*46. *tit.*7. *l.*13.
Cum quærebatur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*240.
Cum quærebatur, *lib.*42. *tit.*1. *l.*62.
Cum quæritur, *lib.*26. *tit.*7. *l.*16.
Cum quæritur, *lib.*44. *tit.*2. *l.*12.
Cum quæritur, *lib.*50. *tit.*7. *l.*3.
Cum quæritur, *lib.*34. *tit.*5. *l.*26.
Cum quæreretur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*60.
Cum quæreretur. *Vide*, Cum quæritur, *l.*26. *tit.*7. *l.*16.
Cum quaſi abſente, *lib.*40. *tit.*5. *l.*30.
Cum quidam, *lib.*31. *tit.*1. *l.*24.
Cum quidam capitis reus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*26.
Cum quidam caviſſet, *lib.*22. *tit.*1. *l.*17.
Cum quidam decurionibus, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.*23.
Cum quidam duos fundos, *lib.*33. *tit.*7. *l.*4.
Cum quidam filiam, *lib.*28. *tit.*2. *l.*19.
Cum quidam legationis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*30.
Cum quidam libertum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*4.
Cum quidam propinquus, *lib.*37. *tit.*1. *l.*14.
Cum quidam propter violentiam, *lib.* 49. *tit.*1. *l.*7.
Cum quidam ſua manu, *lib.*48. *tit.*10. *l.*17.
Cum quidam ſcripſiſſet heredes, *lib.*34. *tit.*9. *l.*12.
Cum quidam tutores, *lib.*26. *tit.*5. *l.*2.
Cum quidam uxori, *lib.*33. *tit.*10. *l.*8.
Cum quidam uxori ſuæ dotem, *lib.*31. *tit.*1. *l.*21.
Cum quis decedens, *lib.*32. *tit.*1. *l.*37.
Cum quis de rato, *lib.*46. *tit.*8. *l.*1.
Cum quis in diem, *lib.*44. *tit.*7. *l.*22.
Cum quis in judicio, *lib.*2. *tit.*5. *l.*3.
Cum quis mortis cauſa, *lib.*12. *tit.*4. *l.*12.
Cum quis perſuaſerit, *lib.*4. *tit.*3. *l.*31.
Cum quis poſſit alienare, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.*165.
Cum quis ſibi, *lib.*45. *tit.*1. *l.*55.
Cum quis ſibi aut Titio, *lib.*46. *tit.*3. *l.*38.
Cum quis uxori ſuæ, *lib.*33. *tit.*4. *l.*2.
Cum quid mutuum dederimus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*3.
Cum quis ut fiat, *lib.*45. *tit.*1. *l.*71.
Cum quo de peculio, *lib.*35. *tit.*2. *l.*56.
Cum ratio naturalis, *lib.*48. *tit.*20. *l.*7.
Cum res damni infecti, *lib.*39. *tit.*2. *l.*1.
Cum res inter alios judicatæ, *lib.*44. *tit.*2. *l.*1.
Cum res legata eſt, *lib.*30. *tit.*1. *l.*47.
Cum rem ſalvam fore, *lib.*46. *tit.*7. *l.*11.
Cum reus promittendi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*14.
Cum ſane impoſſibile, *lib.*9. *tit.*3. *l.*2.
Cum ſæpius datur ſervo, *lib.*40. *tit.*4. *l.*1.
Cum ſcriptum eſſet, *lib.*33. *tit.*5. *l.*6.
Cum ſecundis tabulis. *Vide*, Cum tabulis ſecundis.
Cum Ulpianus, *lib.*48. *tit.*22. *l.*16.
Cum ſecundus creditor, *lib.*20. *tit.*5. *l.*5.
Cum ſemel petitus, *lib.*26. *tit.*1. *l.*5.
Cum ſenatus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*20.
Cum ſervus communis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*41.
Cum ſervus extero, *lib.*17. *tit.*1. *l.*54.
Cum ſervus in quo uſumfruct. *lib.*45. *tit.*3. *l.*39.
Cum ſervus ita liber, *lib.*35. *tit.*1. *l.*82.
Cum ſervus legatus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*39.
Cum ſervus legatus à teſtatore, *lib.*34. *tit.*4. *l.*15.
Cum ſervus pecuniam, *lib.*45. *tit.*1. *l.*104.
Cum ſervus pure liber, *lib.*28. *tit.*7. *l.*18.
Cum ſervus pure, *lib.*40. *tit.*4. *l.*14.
Cum ſervus ſtipuletur, *lib.*45. *tit.*3. *l.*1.
Cum ſervus tuus, *lib.*12. *tit.*4. *l.*15.
Cum ſervus tenet aliquid, *lib.*10. *tit.*4. *l.*16.
Cum ſervo dominus rem, *lib.*18. *tit.*1. *l.*63.
Cum ſervo nulla actio eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.*107.
Cum ſex menſes utiles, *lib.*21. *tit.*1. *l.*55.
Cum ſingulis ab heredibus, *lib.*7. *tit.*2. *l.*11.
Cum ſi exhibuiſſent, *lib.*39. *tit.*4. *l.*3.
Cum ſine beneficio, *lib.*37. *tit.*10. *l.*11.
Cum ſine præfinitione, *lib.*36. *tit.*2. *l.*19.
Cum ſocietas ad emendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.*69.
Cum ſocii dividunt, *lib.*10. *tit.*3. *l.*16.
Cum ſolus heres eſſem, *lib.*41. *tit.*3. *l.*29.
Cum ſolus ſervus heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*68.
Cum ſoluto matrimonio, *lib.*25. *tit.*2. *l.*30.
Cum ſolvendæ pecuniæ, *lib.*20. *tit.*5. *l.*4.
Cum ſponſus ſponſæ, *lib.*6. *tit.*2. *l.*12.
Cum ſtipulamur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*97.
Cum ſtipulamur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*125.
Cum ſtipulati ſumus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*90.
Cum ſtipulatus ſim, *lib.*45. *tit.*1. *l.*13.
Cum Stichus & Pamphilus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.*49.
Cum ſub hac conditione, *lib.*35. *tit.*1. *l.*67.
Cum ſuæ ancillæ, *lib.*32. *tit.*1. *l.*71.
Cum tabernam, *lib.*20. *tit.*1. *l.*34.
Cum tabulæ teſtamenti, *lib.*37. *tit.*11. *l.*7.
Cum tabulis ſecundis, *lib.*34. *tit.*9. *l.*16.
Cum tacitum fideicommiſſum, *lib.* 49. *tit.*14. *l.*49.
Cum tacitum fideicommiſſum, *lib.*22. *tit.*3. *l.*2.
Cum tale legatum eſſet, *lib.*35. *tit.*1. *l.*72.
Cum tamen à curatore, *lib.*14. *tit.*6. *l.*8.
Cum tempus in teſtamento, *lib.*50. *tit.*17. *l.*17.
Cum tibi viſum fuerit, *lib.*40. *tit.*5. *l.*17.
Cum Titio in annos, *lib.*35. *tit.*2. *l.*55.
Cum Titia teſtamentum, *lib.*48. *tit.*2. *l.*18.
Cum tunicam. *Vide* ſupra, Cum & tunicas, *lib.*34. *tit.*2. *l.*24.
Cum tutor negotiis, *lib.*27. *tit.*3. *l.*18.
Cum venderem fundum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*21.
Cum venderes fundum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*59.
Cum venderet Pamphilam, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.*ult.

Source : BIU Cujas

Cum venditor fundi, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 2.
Cum venter. *Vide* Dum venter, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 7.
Cum venter mittitur in poſſeſſionem, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 9.
Cum vero is, qui rogatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 26.
Cum vir aut uxor, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 10.
Cum vir prædium, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 42.
Cum vir uxori, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 53.
Cum vir uxori, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum vitioſe, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum Ulpianus Damaſcenus, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 16.
Cum unus ex heredibus, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 10.
Cum unus ex creditoribus, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 12.
Cum vulgari, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 4.
Cum uſusfructus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 13.
Cum uſumfructum, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 24.
Cum uſufructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 66.
Cum uxor virum ſuum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 82.
Cum uxori ſuæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 58.
Cura extruendi, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 4.
Curator operum creatus, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 1.
Curator ventris, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 5.
Curator ex ſenatuſconſulto, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 5.
Curator furioſi, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 17.
Curator furioſi, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 27.
Curator furioſi ſervum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 22.
Curator pro minore, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 52.
Curator pupillo, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 11.
Curatorem etiam, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 19.
Curatorem impuberi, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 25.
Curatorem ignorante. Hæc lex habetur in *l.* 2. *tit.* 6. *lib.* 26. §. Divus Severus.
Curatores Cæſaris, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 3.
Curatores communis officii, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 3.
Curent magiſtratus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 22.
Cuſtodiam autem vendito, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 3.
Cuſtodias auditurum, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 12.

D.

DAbimuſque ex his cauſis, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 19.
Damnas eſto heres, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 15.
Damnatione bona, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 1.
Damnum & damnatio 1, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 3.
Damnum infectum 2, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 1.
Damni infecti 1, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 18.
Damni infecti 2, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 30.
Damni infecti 3, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 43.
Damno commiſſo ab uno, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 17.
Damus aut ob cauſam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 52.
Datio poſſeſſionis. *Vide*, Ratio poſſeſſionis, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 3.
Dato judice à magiſtratibus, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 3.
Dativus, vel teſtatoris tutor, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 7.
Datur ex hac lege, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 2.
De aqua per rotam tollenda, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 2.
De abigeis puniendis, *lib.* 47. *tit.* 14. *l.* 1.
De acceſſionibus paſſionum, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 14.
De ætate ejus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 43.
De ætate quoque, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 11.
De ætate quoque, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 8.
Debet autem recipere, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 27.
Debet exercitor, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 7.
Debuit enim coëceri, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 17.
Debitor à creditore, *lib.* 14. *tit.* 7. *l.* 40.
Debitor intelligatur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 108.
Debitor decem legavit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 82.
Debitor in fraudem, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 21.
Debitor meus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 13.
Debitor mulieris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 36.
Debitor pactus eſt, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 32.
Debitor pecuniam publicam, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 19.
Debitor fidejuſſori, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 3.
Debitor ſub pignore, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 59.
Debitor uſurarius, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 7.
Debitoris abſentis, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 1.
Debitori creditor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 50.
Debitorem non eſſe cogendum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 99.
Debitorem, qui ex ſenatuſconſulto, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 20.
Debitores ſolvendo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 28.
Debitoribus non tantum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 31.
Debitrix mulier, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 24.
De bonis eorum, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 32.
De bonis maternis, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 6.
Decem legata ſunt, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 6.
Decem ſtipulatus à Titio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 116.
Deceſſit quem ego, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 8.
De communi ſervo, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 27.
Decreta à prætoribus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 48.
Decreto decurionum, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 3.
Decreto prætoris actor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 24.
Decreto prætoris, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 10.
De curatore conſtituendo, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 2.
Decuriones in albo, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 1.
Decurio qui, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 4.
De decurione, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 14.
Decuriones, pretio viliori, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 5.
Decuriones quos ſedibus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 1.
Decurionibus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 8.
De cuſtodia reorum, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 1.
De die ponenda in ſtipulatione, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 8.
De die reddendæ dotis, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 14.
Dedi tibi pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 3.
Dedi tibi pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l. ult.*
De diviſione anni, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 5.
Dediſſe, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 76.
Deducta parte quarta, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 58.
De eadem re agere, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 5.
De eo autem qui adiit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 26.
De eo delatore, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 23.
De eo exhibendo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 12.
De eo qui ei, in cujus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 10.
De eo quod tumultus, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 18.
De eo quod uxoris, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 63.
De evictione prædiorum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 69.
Defenſor tutoris, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 22.
Defendente tutore pupillus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 21.
Deferre non poſſunt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 18.
Definitio peculii, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 6.
Definitione peculii, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Defuncta fructuaria, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 58.
Defuncta quoque ſocru, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 44.
Defuncto eo qui reus fuit, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 6.
De fructibus quoque, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 17.
De grege ovium, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 9.
De hereditate, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 19.
De his controverſiis, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 6.
De his, qui bona, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 43.
De his qui carcere, *lib.* 47. *tit.* 18. *l.* 1.
De his rebus & rationibus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 46.
De illo Pomponius dubitat, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 22.
De illo videndum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 24.
Deinde ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 3.
De inceſtu. *Vide* infra In inceſto, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 4.
De interdicto de aqua æſtiva, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 6.
De injuria, *lib.* 47. *tit.* 10. *l. ult.*
De jure civium. *Vide*, in orbe Rom. *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
De jure omnium incolarum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 37.
De jure perſonarum, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Delata hereditas, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 151.
Delator non eſt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 44.
Delegare eſt, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 11.
Delegare ſcriptura, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 17.
De lege commiſſoria, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 6.
De libertate fideicommiſſaria, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 44.
De libertatibus quoque, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 12.
De militibus ita ſervatur, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 9.
De militis teſtamento, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 2.
De minore 14. annis, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 10.
De modo agrorum, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 7.
Demonſtratio falſa, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 17.
Denique Cinna ſcribit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 6.
Denique concubinam, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 8.
Denique quicunque, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 22.
Denique D. Severus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 3.
Denique & deliberantibus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 4.
Denique non eſſe præſtandas, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 19.
Denique Pegaſus reſpondit, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 9.
Denique ſi arbores, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 13.
Denique ſi emptor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 19.
Denunciaſſe qualiter, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 17.
De omnibus cauſis. *Vide*, Ex omnibus cauſis, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 10.
De operibus, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 6.
De peculii, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 10.
Deperditum intelligitur, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 21.
De perjurio ejus, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 11.
De perjurio, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 4.
De pollicitationibus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 8.
De portionibus, titulus eſt, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 48.
Deportatus, *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 15.
Depoſitum eſt, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 1.
Depoſiti nomine, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 5.
Depoſui apud filiumfam. *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 38.
Deprecatio, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
De pretio vero, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 8.
De proxeneti, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
De pupillo quæſitum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 5.
De qua re etiam, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 18.
De qua re cognoveris, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 74.
De quibus cauſis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 32.
De rebus amotis, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 14.
De rebus controverſiiſque, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 43.
De re filiorum, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 10.
De rivis reficiendis, *lib.* 43. *tit.* 21. *l. ult.*
Derogatur legi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
De ſepulchro violato, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 9.
De ſervitutibus, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 2.
De ſervo, qui accuſatur, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 9.
Deſertorem auditum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 3.
De ſtatu defunctorum, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 1.
De ſtatu ſuo dubitantes, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 15.
Deſtitiſſe autem is videtur, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 21.
Deſtitiſſe is videtur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 10.
Deſtitiſſe eum accipiemus, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 13
De tabulis proferendis, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 5.
De tapetis quæri poteſt, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 5.
De tuo etiam facto, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 9.
Deteſtatio eſt denunciatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 40
Detrahere legatis, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 32.
De vi privata, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 1.
De unoquoque negotio, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 47.
De uſu aquæ, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 2.
Diariis, vel civariis, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 21.
Dicitur ex aſſe, *lib.* 39. *tit.* 14. *l.* 14.
Dicere autem ſententiam. *Vide* Qualem autem ſententiam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 19.
Dies cautioni, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 4.
Dies incertus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 75.
Diem functo. *Vide*, Sed addes, *in fin. lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 19.
Diem functo legato Cæſaris, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 4.
Diem proferre, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 27.
Diem ſponſaliorum, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 25.
Diligenter igitur, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 5.
Dimiſſoriæ literæ dicuntur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 106.
Dirimitur matrimonium divortio, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 1.
Diſpenſatori, qui ignorante, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 51.
Diſpenſatorem meum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 62.
Diverſum eſt, ſi poſtea, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 2.
Diviſionis placitum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 45.
Divortium autem, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 2.
Divortium non eſt, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 3.
Divortio facto, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 35. eſt & §. in *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 24.
Diuturna conſuetudo, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 35.
Divus Antoninus Marcio, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 7.
Divus Antoninus Pius, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 14.
Divus Claudius edicto præce. *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 15.
Divus Claudius libertum, *lib.* 37. *tit.* 24. *l.* 5.
Divus Commodus, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 3.
Divus Commodus reſcripſit, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 31.
Divus Hadrianus, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 22.
Divus Hadrianus eum, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 8.
Divus Hadrianus aditus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 33.
Divus Hadrianus eos, qui, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 15.
Divus Hadrianus Aquilio, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 6.
Divus Hadrianus in hæc verba, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 2.
Divus Hadrianus Julio, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 6.
Divus Hadrianus reſcripſit, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 13.
Divus Hadrianus Salvio, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 14.
Divus Hadrianus. *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 5.
Divus Hadrianus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 14.
Divus Marcus, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 1.
Divus Marcus Commodus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 2.
Divus Marcus & Commodus, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 14.
Divus Pius aucupibus ita, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 16.
Divus Pius ad epiſtolam, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 3.
Divus Pius ab eo, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 7.
Divus Pius Cæcilio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 1.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 3.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 9.
Divus Pius & divi fratres, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 26.
Divus Pius Claudio, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 31.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 5.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 28.
Divus Severus Dionyſio, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 30.
Divus Severus Cuſpio, §. 1. eſt legis *talionis*, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 2.
Divus Severus reſcripſit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 11.
Divus Severus & Antoninus Auguſti, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 31.
Divus Severus & Antoninus, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 1.
Divus Severus & Antoninus. *Vide* Divi Severus & Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 25.
Divus Severus reſcripſit, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 18.
Divus Trajanus filium, *lib.* 37. *tit.* 12. *l.* 5.
Divus Trajanus Statilio, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 24.
Divus Trajanus Minicio, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 9.
Divus Veſpaſianus decrevit, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 7.
Divi Severi & Antonini, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Divi Marcus & Verus, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 24.
Divi fratres edicto, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 39.
Divi fratres Haruntio, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 27.
Divi fratres in hæc verba, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 17.
Divi fratres Proculo, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 27.
Divi fratres reſcripſerunt, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 19.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 25.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 13.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 35. *tit.* 2 *l.* 89.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 1.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 3.
Divi Severi & Antonini Magni, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 5.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 6.
Diximus tres. *Vide*, ἐφαμὴν, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 4.
Dolus eſt, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 44.
Dolia fict. *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 26.
Dolia in horreis defoſſa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 76.
Dolus tutorum, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 3.
Doli clauſula, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 119.
Doli exceptio quæ, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 19.
Doli verbum, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 5.
Dolo carere non videtur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 41.
Dolo facit mulier, *lib.* 25. *tit.* 5. *l.* 2.
Dolo facit qui petit, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 8.
Dolove malo ejus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 27.
Dolove malo facere, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 4.
Dolo malo adjecto, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 3.
Dolove malo eorum, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 2.
Domicilium re, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 20.
Dominus fructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 57.
Dominus horreorum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 55.
Dominus qui obtinuit, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 36.
Dominus ſervo ſtipulando, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 40.
Dominus ſervum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 22.
Dominus ſervum diſpenſatorem, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 16.
Dominus Stichio ſervo ſuo, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 23.
Dominus teſtamento, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 53.
Domini neque per ſe, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 42.
Domino à familia occiſo, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 16.
Dominum, qui juſſit, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 3.
Domitianus reſcripſit, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 16.
Domitius Labeo Celſo ſuo, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 27.
Domum ſuam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 61.
Domum emi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 57.
Domo pignori data, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 21.
Domus hereditarias exuſtas, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 58.
Donari videtur, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 29.
Donari videtur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 82.
Donationis cauſa facta, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 6.
Donationes complures ſunt, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 1.
Donationes in concubinam, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 31.
Dotale prædium accipere, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 13.
Dotale prædium, cujus, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 15.
Dotalem fundum. *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 16.
Dotalem ſervum, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 61.
Dotis appellatio, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 2.
Dotis cauſa. *Vide*, Dotium cauſa.
Dotis cauſa perpetua eſt, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 1.
Dotis fructum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 7.
Dotis promiſſio, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 68.
Dotem à patre, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 35.
Dotem filiofamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 16.
Dotem voluntatis filiæ, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 37.
Dotem (quam) dedit, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 6.
Dotem quæ in, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 30.
Dote relegata, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 5.
Dote propter illicitum matrimonium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 61.
Dotium cauſa, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 1.
Dubitari non debet, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 34.
Duæ filiæ inteſtato, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 3.
Dum apud hoſtes, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 31.
Dum deliberant heredes, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 3.
Dum in re agenda hoc fiat, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 2.
Dummodo certus ſit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 2.
Dum ſæpius datur ſervo, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 1.
Dum venter, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 7.
Duo ex tribus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 39.
Duo filiifamilias, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 7.
Duo fratres fuerant, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 78.
Duo heredes. *Vide*, Si duo heredes inſtituti, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 18.
Duo in ſolidum, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 19.
Duo judices dati, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 28.
Duo rei promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 4.
Duo ſecundum Tyberim, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 23.
Duo ſocietatem coierunt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 71.
Duo ſocii quendam ſervum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 8.
Duo ſunt Titii, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 30.
Duo tutores, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 5.
Duorum libertus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 49.
Duorum prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 3.
Duobus conjunctim, *lib.* 30. *tit. unic. l.* 85.
Duobus diverſis temporibus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 19.
Duobus negativis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 237.
Duobus petentibus, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 30.
Duobus pupillis tutor datur, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 25.
Duobus reis. *Vide*, In duobus reis, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
Duos mater filios, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 70.
Duos reos promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 6.
Duos ſeparatim, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 14.

E.

EA eſt natura cavillationis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 65.
Ea igitur quæ diligens, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 14.
Ea lege fundum locavi, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 51.
Ea, quæ à marito ſuo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 57.
Ea, quæ civiliter, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 53.
Ea, quæ commendandi cauſa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 43.
Ea, quæ dari, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 135.
Ea, quæ deſponſa eſt, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 32.
Ea, quæ diſtracta ſunt, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 20.
Ea, quæ falſa exiſtimatione, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 18.
Ea, quæ in partes, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 192.
Ea, quæ magis imperii ſunt, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 26.
Ea, quæ raro accidunt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 64.
Ea res quæ legati, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 5.
Ea ſola deportationis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 97.
Ea tamen adjectio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 46.
Ea vero, quæ in nominibus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 3.

EAN

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

EAN ΔΥΟ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*6.
EANOI, *lib.*26. *tit.*6. *l.*2.
Eam popularem actionem, *lib.*47. *tit.*23. *l.*1.
Eas cauſas, quæ, *lib.*35. *tit.*1. *l.*80.
Eas obligationes, *lib.*4. *tit.*5. *l.*8.
Eadem de eo dicenda, *lib.*45. *tit.*3. *l.*23.
Eadem dicemus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*4.
Eadem & de filiofamilias, *lib.*13. *tit.*7. *l.*19.
Eadem in omnibus rebus, *lib.*32. *tit.*1. *l.*72.
Eadem lege tenentur, *lib.*48. *tit.*11. *l.*6.
Eadem oratione, *lib.*2. *tit.*12. *l.*2.
Eadem ratio eſt, *lib.*33. *tit.*7. *l.*11.
Eandem rem apud duos, *lib.*45. *tit.*2. *l.*9.
Eatenus tamen dabitur, *lib.*14. *tit.*3. *l.*10.
Edictum de interrogationibus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*2.
Edictum de cuſtodiendo, *lib.*25. *tit.*4. *l.*2.
Edictum divi Auguſti, *lib.*48. *tit.*18. *l.*8.
Edictum quod ab anteceſſore, *lib.* 5. *tit.*1. *l.*55.
Edicto cavetur, *lib.*2. *tit.*6. *l.*1.
Edicto divi Trajani, *lib.*49. *tit.*14. *l.*13.
Edicto prætoris, *lib.*37. *tit.*1. *l.*13.
Ea demum impoſitæ, *lib.*38. *tit.*1. *l.*38.
Egiſti de peculio, *lib.*46. *tit.*3. *l.*84.
Egi jus illi non eſſe, *lib.*8. *tit.*5. *l.*12.
Egi tecum, *lib.*44. *tit.*2. *l.*26.
Ego cum in villa, *lib.*40. *tit.*2. *l.*8.
Ego puto etiam, *lib.*4. *tit.*2. *l.*4.
Ego ſi ſenatuſconſultum, *lib.*38. *tit.*5. *l.*7.
Εἰδέναι δεῖ, *l.*26. *tit.*5. *l.*21.
Εἰδέναι χρὴ, *lib.*50. *tit.*1. *l.*35.
Εἰδέναι χρὴ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*13.
Ei à quo fundorum, *lib.*41. *tit.*3. *l.*21.
Ei apud quem depoſitum, *lib.*16. *tit.*3. *l.*5.
Ei cujus appellatio, *lib.*49. *tit.*5. *l.*5.
Ei fundo, *lib.*8. *tit.*1. *l.*19.
Ei cui fundum, *lib.*34. *tit.*3. *l.*16.
Ei cui mortis cauſa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*10.
Ei qui admiſit, *lib.*37. *tit.*1. *l.*5.
Ei qui de ſtatu ſuo litigat, *lib.*26. *tit.*5. *l.*17.
Ei qui furti actionem habet, *lib.*47. *tit.*2. *l.*9.
Ei qui hac lege, *lib.* 40. *tit.*8. *l.*4.
Ei incumbit probatio, *lib.*22. *tit.*3. *l.*2.
Ei qui hoc interdicto, *lib.*43. *tit.*8. *l.*6.
Ei qui ita hereditatem, *lib.*28. *tit.*7. *l.*13.
Ei qui mandatu meo, *lib.*46. *tit.*3. *l.*108.
Ei qui mortem uxoris, *lib.*34. *tit.*8. *l.*20.
Ei qui non amplius, *lib.*39. *tit.*6. *l.*20.
Ei qui partes hereditarias, *lib.*5. *tit.*3. *l.*54.
Ei qui pignori, *lib.*8. *tit.*1. *l.*16.
Ei qui pro tutore, *lib.*27. *tit.*5. *l.*5.
Ei qui ſe non miſcuit, *lib.*29. *tit.*2. *l.*12.
Ei qui ſolvendo non eſt, *lib.*28. *tit.*5. *l.*88.
Ei quoque(cui) legatorum, *lib.*36. *tit.*3. *l.*13.
Ei quoque, qui, *lib.*33. *tit.*8. *l.*11.
Ei quoque ſuccurritur, *lib.*4. *tit.*6. *l.*11.
Eis qui ſe paſſi ſint venire, *lib.*40. *tit.*13. *l.*3.
Ejus artificii, *lib.*38. *tit.*1. *l.*16.
Ejus bona qui ſe, *lib.*28. *tit.*1. *l. ult.*
Ejus non eſt nolle, *lib.*50. *tit.*17. *l.*3.
Ejus militis, *lib.*29. *tit.*1. *l.*34.
Ejus qui apud hoſtes, *lib.*28. *tit.*1. *l.*8.
Ejus qui delatorem corrupit, *lib.*49. *tit.*14. *l.*29.
Ejus qui ideo, *lib.*49. *tit.*5. *l.*4.
Ejus qui in provincia, *lib.*12. *tit.*1. *l.*41.
Ejus qui juſtum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*9. *tit.*4. *l.*26.
Ejus qui manumiſit, *lib.*50. *tit.*1. *l.*27.
Ejus rei quæ, *lib.*6. *tit.*1. *l.*46.
Ejus ſervum, qui, *lib.*28. *tit.*5. *l.*64.
Ejus ſervi æſtimatio, *lib.*35. *tit.*2. *l.*37.
Ejuſdem legis Corneliæ, *lib.*48. *tit.*8. *l.*3.
Electio vero alterum liberabit, *lib.*9. *tit.*4. *l.*26.
Eleganter apud me quæſitum, *lib.*13. *tit.*7. *l.*24.
Eleganter Pomponius quærit, *lib.*12. *tit.*6. *l.*23.
Emancipari filium, *lib.*1. *tit.*7. *l.*36.
Emancipatus à parente, *lib.*37. *tit.*12. *l.*1.
Emancipatus præteritus, *lib.*38. *tit.*6. *l.*2.
Emancipato quis filio, *lib.*37. *tit.*8. *l.*4.
Emancipatum à patre, *lib.*1. *tit.*9. *l.*7.
Emptio & venditio, *lib.*18. *tit.*3. *l.*5.
Emptor cum delegante, *lib.*46. *tit.*2. *l.*27.
Emptor ædium, *lib.*39. *tit.*2. *l.*38.
Emptor fundi partem, *lib.*41. *tit.*4. *l.*4.
Emptor, niſi ſimulata venditio eſt, *lib.*39. *tit.*3. *l.*12.
Emptor prædium, *lib.*6. *tit.*1. *l.*65.
Emptor prædii, *lib.*2. *tit.*14. *l.*47.
Emptori duplam, *lib.*11. *tit.*2. *l.*37.
Emptori nominis, *lib.*18. *tit.*4. *l.*6.
Emptori poſt evectionem, *lib.*21. *tit.*2. *l.*67.
Emptorem noxali. Vide ex empto actione, *lib.*19. *tit.*1. *l.*11. in §. Venditorem verſ. Item *lib.*2. Reſpon.
Emptorem probare, *lib.*22. *tit.*3. *l.*4.
Eo jure utimur, *lib.*20. *tit.*2. *l.*4.
Eo nomine, quo inſtitor, *lib.*14. *tit.*3. *l.*2.
Eo tempore, *lib.*15. *tit.*1. *l.*50.
Eorum qui bona fide abſunt, *lib.* 39. *tit.*2. *l.* 19.
Eorum qui majeſtatis, *lib.*48. *tit.*4. *l.*9.
Eorum qui relegati, *lib.*48. *tit.*19. *l.*24.
Eorum qui parricidii, *lib.*48. *tit.*9. *l.*10.
Eos, apud quos adfinis, *lib.*47. *tit.*16. *l.*2.
Eos, qui ab hoſtibus capiuntur, *lib.* 49. *tit.*15. *l.*4.
Eos, qui diverſa inter ſe, *lib.*48. *tit.*10. *l.*27.
Eos qui utenſilia, *lib.*50. *tit.*2. *l.*12.
Eos, qui in patria ſua, *lib.*23. *tit.*2. *l.*65.
Eorum, qui jus luminis, *lib.*8. *tit.*2. *l.*40.
Eos qui Romæ, *lib.*50. *tit.*5. *l.*9.
Eos terminos, *lib.*10. *tit.*1. *l.*12.
Epiſtola qua quis coheredem, *lib.* 2. *tit.*11. *l.* 52.
Epiſtolam ad heredem, *lib.*36. *tit.*1. *l.*75.
Equum tibi commodavi, *lib.*9. *tit.*2. *l.*57.
Equis per fideicommiſſum, *lib.*22. *tit.*1. *l.*8.
Equis per fideicommiſſum, *lib.*22. *tit.*1. *l.*39.
Ἐφάμιλλον, *lib.*27. *tit.*1. *l.*1.
Ἐφήνῳ Μοδεστίνῳ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*1.
Ergo cautio etiam, *lib.*7. *tit.*5. *l.*4.
E re eſt, *lib.*12. *tit.*1.
Ergo ſecundum eum, *lib.*8. *tit.*2. *l.*5.
Ergo hic & in ſolidum, *lib.*14. *tit.*6. *l.*5.
Ergo omne jus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*40.
Ergo quandiu incertum ſit, *lib.*4. *tit.*5. *l.*4.
Ergo ſciendum eſt, *lib.*4. *tit.*6. *l.*22.
Ergo ſi inſula nata, *lib.*41. *tit.*1. *l.*30.
Ergo ſi ſenatuſconſultum. *Vide* §. Ego ſi ſenatuſconſ.
Erit ergo poteſtas legis, *lib.*23. *tit.*5. *l.*10.
Error facti ne maribus quidem, *lib.*22. *tit.*6. *l.* 8.
Eſt & decretum, *lib.* 49. *tit.*14. *l.*25.
Eſt differentia obligatorum, *lib.*20. *tit.*2. *l.*9.
Eſt enim uſusfructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*2.
Eſt & hæc ſervitus, *lib.*8. *tit.*2. *l.*3.
Eſt & hæc ſpecies condictionis, *lib.*12. *tit.*7. *l.* 1.
Eſt receptum, *lib.*2. *tit.*1. *l.*14.
Eſt ſpecies poſſeſſionis, *lib.*41. *tit.*10. *l.*2.
Et acti etiam culpam, *lib.*17. *tit.*11. *l.*36.
Et aliæ pleræque. *Vide*, Sunt & aliæ pleræque, *lib.*6. *tit.*2. *l.*3.
Et alterutro. *Vide*, Ut alterutro, *lib.* 13. *tit.*6. *l.*6.
Et an eadem cauſa, *lib.*44. *tit.*2. *l.*14.
Et ancillarum nomine, *lib.*15. *tit.*1. *l.*27.
Et ante omnia, *lib.*25. *tit.*1. *l.ult.*
Et Ariſtoni & Celſo patri, *lib.*17. *tit.*1. *l.*39.
Et Attilicinus ait, *lib.*8. *tit.*3. *l.*35.
Et cætera quibus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*44.
Et commodati & depoſiti, *lib.*46. *tit.*1. *l.*2.
Et clientes, *lib.*7. *tit.*8. *l.*3.
Et definit ſervus in dote eſſe, *lib.* 24. *tit.*3. *l.* 63.
Et è contrario, *lib.*29. *tit.*2. *l.*16.
Et ego ex conducto, *lib.*19. *tit.*2. *l.*10.
Et ei contra nominati, *lib.* 50. *tit.*1. *l.* 12. alias, Et ei qui contra nominavit.
Et eleganter Pomponius, *lib.*4. *tit.*3. *l.*7.
Et enim quodcunque, *lib.*4. *tit.*4. *l.*4.
Et eo modo relictum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*118.
Et diverſo, *lib.*6. *tit.*1. *l.*35.
Et exheredatum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*19.
Et expleta quidem concione, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 22.
Et ex uno. & vide, Et uno, *lib.*46. *tit.*4. *l.*18.
Et eum qui puerum, *lib.*48. *tit.*6. *l.*6.
Et fideicommiſſum, *lib.*32. *tit.*1. *l.*87.
Et hoc Tiberius Cæſar, *l.*28. *tit.*5. *l.*41.
Et generaliter dicendum, *lib.*21. *tit.*1. *l.*24.
Et generaliter idem erit, *lib.*3. *tit.*6. *l.*3.
Et generaliter, *lib.*21. *tit.*1. *l.*41.
Et generaliter hoc in donationibus, *lib.*39. *tit.*3. *l.*3.
Et generaliter ſi alieni ſervi, *lib.*9. *tit.*4. *l.*28.
Et habet ſummam æquitatem, *lib.*43. *tit.*26. *l.* 15.
Et hæc diſtinctio convenit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*35.
Et heredis patris, *lib.*2. *tit.*14. *l.*21.
Etiam aureos nummos, *lib.*50. *tit.*16. *l.*159.
Etiam cæcus, *lib.*1. *tit.*7. *l.*9.
Etiam circa ſtipulationem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*27.
Etiam conditionis implendæ cauſa, *lib.*40. *tit.*2. *l.*15.
Etiam contutoris factum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*14.
Etiam de præſenti, *lib.*36. *tit.*3. *l.*15.
Etiam ea mulier, *lib.*50. *tit.*16. *l.*141.
Etiam ea, quæ futura ſunt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*17.
Etiam ei, qui prius, *lib.*4. *tit.*4. *l.*45.
Etiam ex nudo pacto, *lib.*22. *tit.*1. *l.*30.
Etiam fidejuſſorem, *lib.*27. *tit.*7. *l.*3.
Etiam filios mulieris, *lib.*24. *tit.*3. *l.*18.
Etiam heredibus ejus, *lib.*47. *tit.*6. *l.*1.
Etiam hoc modo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*115.
Etiam fœminæ, *lib.*40. *tit.*10. *l.*4.
Etiam furtivus ſervus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*39.
Etiam infantem, *lib.*1. *tit.*7. *l.*42.
Etiam in fundo vendito, *lib.*21. *tit.*1. *l.*49.
Etiam invitis nobis, *lib.*41. *tit.*1. *l.*32.
Etiam matris profeſſio, *lib.*22. *tit.*3. *l.*16.
Etiam militibus, *lib.*37. *tit.*15. *l.*1.
Etiam non municeps, *lib.*26. *tit.*1. *l.*10.
Etiam partis bonorum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*43.
Etiam per interpoſitam, *lib.*30. *tit.*5. *l.*4.
Etiam quod natura, *lib.*16. *tit.*2. *l.*6.
Etiam ſi alii juſſu, *lib.*23. *tit.*2. *l.*19.
Etiam ſi concubinam, *lib.*23. *tit.*2. *l.*56.
Etiam ſi condemnatus, *lib.*36. *tit.*4. *l.*9.
Etiam ſi dirempto matrimonio, *lib.*23. *tit.*5. *l.*12.
Etiam ſi jus annulorum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*3.
Etiam ſi interrogatus, *lib.*26. *tit.*8. *l.*3.
Etiam ſi partis bonorum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*111.
Etiam ſi patre, *lib.*4. *tit.*4. *l.*29.
Etiam ſi quanti, *lib.*35. *tit.*3. *l.*2.
Etiam ſi redhibitus fuerit, *lib.*48. *tit.*18. *l.*11.
Etiam ſi invitis parentibus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 110.
Etiam ſi querela, *lib.*5. *tit.*2. *l.*11.
Etiam ſi in rem ſucceſſerint, *lib.*12. *tit.*2. *l.*8.
Etiam ſi putavit. §. eſt *l.* Nec ullam cauſam verſic. Neratius, *lib.*6. *tit.*3. *l.*5.
Etiam ſi ſuperficies, *lib.*20. *tit.*4. *l.*15.
Etiam ſi tutor, *lib.*26. *tit.*8. *l.*16.
Et ideo bona gratia, *lib.*24. *tit.*1. *l.*62.
Et ideo & ſi donaverit ſervus, *lib.*15. *tit.*1. *l.* 7.
Et ideo ſi nihil, *lib.*27. *tit.*6. *l.*8.
Et ſi ideo ſi poſt divortium, *lib.*25. *tit.*2. *l.*3.
Et ideo hæſitatur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*15.
Et ideo ſi omnino, *lib.*45. *tit.*1. *l.*44.
Et ideo de his, *lib.*1. *tit.*3. *l.*11.
Et ideo eleganter Marcellus, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 12.
Et ideo majus, *lib.*1. *tit.*16. *l.*8.
Et ideo neque exceptiones, *lib.*39. *tit.*1. *l.*6.
Et ideo non poteſt, *lib.*3. *tit.*3. *l.*ult.
Et ideo procurator, *lib.*3. *tit.*3. *l.*7.
Et ideo prætextu minoris, *lib.*19. *tit.*2. *l.*23.
Et ideo rationes eorum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*21.
Et ideo ſi inter meas, *lib.*8. *tit.*5. *l.*5.
Et ideo ſi pater. *Vide*, Ideoque ſi pater, *lib.*15. *tit.*1. *l.*15.
Et ideo ſi prægnante uxore, *lib.*37. *tit.*5. *l.*2.
Et ideo & ſi ſocius, *lib.*17. *tit.*2. *l.*26.
Et ideo ſi vivo teſtatore, *lib.*34. *tit.*4. *l.*8.
Et ideo utilis inſtitoria, *lib.*14. *tit.*3. *l.*12.
Et in contraria, *lib.*22. *tit.*1. *l.*37.
Et in privatis, *lib.*48. *tit.*16. *l.*3.
Et in libertos, *lib.*29. *tit.*5. *l.*7.
Et inofficioſo, *lib.*29. *tit.*5. *l.*18.
Et in totum id videtur, *lib.*25. *tit.*1. *l.*4.
Et in perpetuum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*4.
Et ita de facto, *l.*3. *tit.*9. *l.*3.
Et ita de hereditate, *lib.*17. *tit.*2. *l.*11.
Et legati proconſulum, *lib.*1. *tit.*16. *l.*15.
Et liberi hominis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*4.
Et libertos. *Vide*, Et in libertos.
Et licet libera perſona ſit, *lib.*13. *tit.*5. *l.*15.
Et licet poſtea, *lib.*23. *tit.*3. *l.*22.
Et loco, *lib.*47. *tit.*9. *l.*2.
Et magis quod, *lib.*46. *tit.*3. *l.*4.
Et mulieri, quæ luxurioſe vivit, *lib.*27. *tit.*10. *l.* 15.
Et ne de his. *Vide*, ΗΝΑ ΜΗ ΔΕ, *lib.*26. *tit.* 1. *l.*1.
Et neque per ſe, *lib.*21. *tit.*1. *l.*22.
Et nihil intereſſe. Pompon. *lib.*15. *tit.*3. *l.*8.
Et nihil intereſt, *lib.*23. *tit.*2. *l.*54.
Et non tantum hereditaria, *lib.*5. *tit.*3. *l.*19.
Et non tantum, *lib.*27. *tit.*1. *l.*11.
Et omnis omnino, *lib.*48. *tit.*20. *l.*4.
Et per jusjurandum, *lib.*46. *tit.*4. *l.*13.
Et poſt edictum peremptorium, *lib.*5. *tit.*1. *l.*73.
Et poſt litem conteſtatam, *lib.*10. *tit.*2. *l.*12.
Et poſt rem judicatam, *lib.*2. *tit.*15. *l.*7.
Et primo quidem, *lib.*16. *tit.*1. *l.*2.
Et Proculo placebat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*20.
Et puto officio judicis contineri, *lib.* 10. *tit.*2. *l.*16.
Et quanquam jus aquæ, *lib.*18. *tit.*1. *l.*19.
Et quantum intereſt, *l.*12. *tit.*1. *l.*5.
Et quæ nondum ſunt, *lib.*20. *tit.*1. *l.*15.
Et qui ita hereditatem, *lib.*28. *l.*8. *l.*13.
Et qui originem ab urbe, *lib.*50. *tit.*4. *l.*3.
Et quia hoc defunctorum, *lib.*11. *tit.*1. *l.*6.
Et quia nec principaliter, *lib.*2. *tit.*1. *l.*6.
Et quia plerunque, *lib.*17. *tit.*2. *l.*10.
Et quidquid fuerit, *lib.*17. *tit.*2. *l.*21.
Et quidem inſolidum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*3.
Et quidem ſine exceptione, *lib.*18. *tit.*4. *l.*5.
Et quidem totum legatum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*18.
Et qui data opera, *lib.*4. *tit.*6. *l.*5.
Et qui duas arcas habet, *lib.*8. *tit.*2. *l.*34.
Et qui in foro, *lib.*3. *tit.*3. *l.*6.
Et qui negotiis ſuis, *lib.*3. *tit.*1. *l.*5.
Et qui uxores non habent, *lib.*1. *tit.*7. *l.*30.
Et quod ſolverit, *lib.*10. *tit.*1. *l.*23.
Et ſervorum, *lib.*1. *tit.*5. *l.*5.
Et ſi ad ſpecies, *lib.*46. *tit.*6. *l.*8.
Et ſi amicis, *lib.*48. *tit.*5. *l.*9.
Et ſi certus. *Vide* J. Et ſi percuſſor.
Et ſi condemnatus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*35.
Et ſi conditionalis, *lib.*26. *tit.*8. *l.*8.
Et ſi conſenſum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*15.
Et ſi conſularis, *l.*3. *tit.*3. *l.*52.
Et ſi contra tabulas, *lib.*28. *tit.*6. *l.*35.
Et ſi datus fuerit, *lib.*26. *tit.*2. *l.*13.
Et ſi debitor conſilium, *lib.*39. *tit.*6. *l.*17.
Et ſi diſpares, *lib.*18. *tit.*2. *l.*12.
Et ſi duorum uſusfructus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*24.
Et ſi æquo pretio emere, *lib.*30. *tit.*1. *l.*66.
Et ſi ex modica, *lib.*38. *tit.*2. *l.*6.
Et ſi extrinſecus. *Vide*, At ſi extrinſecus, *lib.*26. *tit.*9. *l.*4.
Et ſi forte qui medius eſt, *lib.*8. *tit.*5. *l.*6.
Et ſi fidejuſſor acceptus ſit, *lib.*42. *tit.*1. *l.*24.
Et ſi filium pater, *lib.*50. *tit.*4. *l.*15.
Et ſi is, qui lege pignoris, *lib.*20. *tit.*5. *l.*10.
Et ſi maxime, *lib.*33. *tit.*3. *l.*5.
Et ſi nihil facile mutandum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 183.
Et ſi nolit, *lib.*41. *tit.*2. *l.*7.
Et ſi non omnes, *lib.*10. *tit.*3. *l.*8.
Et ſi non ſunt. *Vide*, ΚΑΙ ΟΙ ΜΗ, *lib.*26. *tit.*5. *l.*22.
Et ſi non totam, *lib.*29. *tit.*4. *l.*13.
Et ſi pauciores fuerint, *lib.*5. *tit.*3. *l.*4.
Et ſi pignus vir uxori, *lib.*2. *tit.*8. *l.*18.
Et ſi pepercerit, *lib.*28. *tit.*2. *l.*3.
Et ſi percuſſor, *lib.*29. *tit.*5. *l.*6.
Et ſi pluribus datis, *lib.*26. *tit.*8. *l.*4.
Et ſi prætor ſit is, *lib.*1. *tit.*21. *l.*3.
Et ſi pubes factus, *lib.*1. *tit.*7. *l.*33.
Et ſi qua alia incommoditas, *lib.*4. *tit.*8. *l.*16.
Et ſi quid emptoris intereſt, *lib.*18. *tit.*4. *l.*9.
Et ſi quid in eam dotem, *lib.*24. *tit.*3. *l.*23.
Et ſi quis non impediat, *lib.*11. *tit.*7. *l.*14.
Et ſi poſt tres aut quinque, *lib.*2. *tit.*11. *l.*8.
Et ſi ſine dolo, eſt in §. 4. legis, Ait prætor, *lib.*4. *tit.*4. verſic. Pomponius quoque.
Et ſi ſatisdationem non dabit, *lib.*39. *tit.*1. *l.*7
Et ſive quid amiſerit, *lib.*4. *tit.*6. *l.*27.
Et ſi ſubſtitutum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*65.
Et ſi tradideris alicui, *lib.*7. *tit.*2. *l.*5.
Et ſi transferam. *Vide*, Licet transferam, *lib.*34. *tit.*4. *l.*20.
Et ſi uno pretio plures res, *lib.*19. *tit.*1. *l.*33.
Et ſi uno & pluribus, *lib.*46. *tit.*4. *l.*18.
Et ſtipulationum prætoriarum, *lib.*45. *tit.*2. *l.* 14.
Et ſi uſusfructus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*7.
Et ſuum heredem. Eſt in §. 7. *l.*7. *lib.*2. *tit.*14.
Et tertium, *lib.*5. *tit.*1. *l.*70.
Evenit ut nonnunquam, *lib.*39. *tit.*2. *l.*6.
Evictus autem à creditore, *lib.*21. *tit.*2. *l.*35.
Evicta hereditate, *lib.*5. *tit.*3. *l.*55.
Evicta re, ex empto, *lib.*21. *tit.*2. *l.*70.
Evicta re vendita, *lib.*21. *tit.*2. *l.*10.
Evictis agris, *lib.*22. *tit.*1. *l.*18.
Evidenter enim, *lib.*44. *tit.*2. *l.*16.
Eum actum, *lib.*3. *tit.*5. *l.*17.
Eum bonis patris, *lib.*29. *tit.*2. *l.*87.
Eum debere columnam, *lib.*8. *tit.*2. *l.*33.
Eum cui mille nummi, *lib.*40. *tit.*5. *l.*8.
Eum patronum, *lib.*37. *tit.*14. *l.*10.
Eum pro quo quis, *lib.*2. *tit.*4. *l.*17.
Eum qui à debitore ſuo, *lib.*20. *tit.*4. *l.*17.
Eum, qui appellavit, *lib.*49. *tit.*11. *l.*1.
Eum qui bona vacantia, *lib.*49. *tit.*14. *l.*41.
Eum qui codicillorum, *lib.*29. *tit.*7. *l.*4.
Eumque cum ædili, *lib.*18. *tit.*6. *l.*13.
Eum quem temere, *lib.*5. *tit.*1. *l.*79.
Eum qui certarum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*138.
Eum qui circa columnas, *lib.*42. *tit.*5. *l.*36.
Eum qui civitatem amitteret, *lib.*48. *tit.*22. *l.* 3.
Eum qui à furioſo, eſt in *l.* 7. paulo poſt *prin. lib.*6. *tit.*2. ubi de furioſo.
Eum qui in poſſeſſionem, *lib.*42. *tit.*5. *l.*35.
Eum qui ædes mercatus eſt, *lib.*41. *tit.*5. *l.*23
Eum qui debitoris fiſci, *lib.*49. *tit.*14. *l.*33.
Eum qui donationis cauſa, *lib.*39. *tit.*3. *l.*22.
Eum qui duobus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*51.
Eum, qui emit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*14.
Eum qui emit. Eſt in §. 1. *l.*4. *lib.*18. *tit.*2. verſic. Idem Julianus.
Eum, qui Epheſi promiſit, *lib.*13. *tit.*5. *l.*5.
Eum, qui ex ſua voluntate, *lib.*4. *tit.*4. *l.*46.
Eum, qui fugitivum alienum, *lib.*48. *tit.*15. *l.* 5.
Eum, qui Calendis Januariis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 41.
Eum qui ita venit, *lib.*40. *tit.*8. *l.*3.
Eum, qui inofficioſi teſtamenti, *lib.*5. *tit.*2. *l.* 21.
Eum qui inſulam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*43.
Eum qui ita ſtipulatur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*56.
Eum qui judicare debet, *lib.*2. *tit.*1. *l.*13.
Eum qui juravit, *lib.*12. *tit.*2. *l.*30.
Eum qui metu verborum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*7.
Eum qui nocentem, *lib.*47. *tit.*10. *l.*18.
Eum qui noviſſimus. *Vide*, Si ejus, qui noviſſimus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*34.
Eum qui poſt apertum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*104.
Eum qui poſt mortem, *lib.*35. *tit.*1. *l.*104.
Eum qui rem commodatam, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 10.
Eum qui rogatus. *Vide*, Javolenus eum qui rogatus, *lib.*33. *tit.*1. *l.*15.
Eum qui ſe patremfamilias, *lib.*14. *tit.*5. *l.*6.
Eum qui ſe libertinum, *lib.*1. *tit.*5. *l.ult.*
Eum qui tacitum fideicom. *lib.*34. *tit.*9. *l.*18.
Eum qui venierit, *lib.*40. *tit.*1. *l.*18.
Eum qui voluntatem, *lib.*22. *tit.*3. *l.*22.
Eum qui ut adiret hereditatem, *lib.*39. *tit.*6. *l.* 21.
Eum qui vectigal Pop. Rom. *lib.* 50. *tit.*16. *l.* 16.
Eundem plures legationes, *lib.*50. *tit.*7. *l.*16.
Ex adoptivo natus, *lib.*1. *tit.*7. *l.*27.
Ex annuo vel menſtruo, *lib.*2. *tit.*14. *l.*15.
Ex argento ſubrepto, *lib.*13. *tit.*1. *l.*13.
Ex aſſe heres inſtitutus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*28.
Ex aſſe patronum, *lib.*35. *tit.*2. *l.*52.
Ex caſtrenſi peculio, *lib.*49. *tit.*17. *l.*18.
Ex cauſa deſertionis, *lib.*49. *tit.*16. *l.*15.
Ex cauſa fideicommiſſi, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.*11. *Vide*, Ex Furtiva cauſa.
Excepta capitis minutione, *lib.*7. *tit.*4. *l.*24.
Exceptio juſti dominii, *lib.*6. *tit.*2. *l.*16.
Exceptio dicta eſt, *lib.*14. *tit.*1. *l.*2.
Exceptio eſt conditio, *lib.*44. *tit.*1. *l.*22.

Source : BIU Cujas

Exceptio rei venditæ, *lib.*22. *tit.*3. *l.*3.
Exceptione, quæ tibi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*67.
Exceptiones 1. *lib.*44. *tit.*1. *l.*3.
Exceptiones 2. *lib.*44. *tit.*1. *l.*7.
Exceptiones 3. *lib.*44. *tit.*1. *l.*20.
Excipiuntur autem arma, *lib.*48. *tit.*6. *l.*2.
Excipiuntur senatusconsulto, *lib.*29. *tit.*5. *l.* 14.
Ex clausula judicata, *lib.*46. *tit.*7. *l.*17.
Ex conducto actio, *lib.*19. *tit.*2. *l.*15.
Ex compromisso placet, *lib.*4. *tit.*8. *l.*2.
Ex consensu litigantium, *lib.*49. *tit.*1. *l.*23.
Ex consensu tamen, *lib.*11. *tit.*7. *l.*3.
Ex contractu paterno, *lib.*42. *tit.*1. *l.*44.
Ex contractu. *Vide* Lucius Titius, *lib.* 19. *tit.*1. *l.*47. versic. Paulus respondit.
Ex contractibus venientes actiones, *lib.*44. *tit.*7. *l.*49.
Ex contrario, *lib.*17. *tit.*2. *l.*22.
Excusare se tutor, *lib.*27. *tit.*1. *l.*25.
Excusatus videtur patronus, *lib.*29. *tit.*4. *l.*5.
Excusantur à tutela. *Vide*, Ἀφιερώσεις, *lib.*27. *tit.*1. *l.*2.
Ex damni infecti stipulatione, *lib.*39. *tit.*2. *l.*40.
Ex depositi & commodati, *lib.*44. *tit.*7. *l.*12.
Ex diverso si socer, *lib.*24. *tit.*3. *l.*17.
Ex duobus filiis. *Vide*, Si ex duobus filiis, *lib.*37. *tit.*4. *l.*14.
Ex duobus fratribus, *lib.*3. *tit.*5. *l.*27.
Ex duobus impuberibus, *lib.*28. *tit.*6. *l.*34.
Ex duobus reis 1. *lib.*45. *tit.*2. *l.*7.
Ex duobus reis 2. *lib.*45. *tit.*2. *l.*16.
Ex duobus reis 3. *lib.*45. *tit.*2. *l.*18.
Ex ea causa, *lib.*15. *tit.*1. *l.*2.
Ex ea causa prohibitus, *lib.*3. *tit.*1. *l.*9.
Ex ea parte cautionis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*121.
Ex ea scriptura, *lib.*28. *tit.*1. *l.*29.
Ex ea stipulatione, *lib.*12. *tit.*6. *l.*7.
Ex eis apparet, *lib.*27. *tit.*1. *l.*34.
Ex eo quid interrogatus, *lib.*27. *tit.*7. *l.*12.
Ex eo quod prohibet lex, *lib.*22. *tit.*5. *l.*18.
Ex eo tempore, *lib.*29. *tit.*1. *l.*42.
Ex eo vino, *lib.*33. *tit.*6. *l.*13.
Exempla instrumentorum, *lib.*2. *tit.*13. *l.*11.
Exempto actione is, *lib.*19. *tit.*1. *l.*11.
Ex epistola, *lib.*50. *tit.*12. *l.*5.
Ex facto etiam agitatum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*19.
Ex facto proponebatur, *lib.*28. *tit.*5. *l.*35.
Ex facto quæritur, *lib.*15. *tit.*1. *l.*52.
Ex facto tractum est, *lib.*36. *tit.*1. *l.*17.
Ex facto quærebatur, *lib.*3. *tit.*5. *l.*30.
Ex facto quæritur, *lib.*28. *tit.*6. *l.*43.
Ex filio præterito, *lib.*32. *tit.*1. *l.*2.
Ex furtiva causa, *lib.*13. *tit.*1. *l.*5.
Ex hac lege, *lib.*9. *tit.*1. *l.*3.
Ex hac scriptura, *lib.*39. *tit.*5. *l.*16.
Ex hereditate, *lib.*10. *tit.*2. *l.*54.
Ex his apparet. *Vide*, Ex eis apparet, *lib.*27. *tit.*1. *l.*34.
Ex his omnibus causis, *lib.*12. *tit.*5. *l.*54.
Ex his colligi potest, *lib.*42. *tit.*8. *l.*8.
Ex his, quæ forte, *lib.*1. *tit.*3. *l.*4.
Exheredatum quoque, *lib.*3. *tit.*2. *l.*25.
Exhibere, est facere, *lib.*10. *tit.*4. *l.*2.
Ex hoc edicto adversus eum, *lib.*2. *tit.*10. *l.*3.
Ex hoc edicto tenetur, *lib.*4. *tit.*7. *l.*8.
Ex hoc jure gentium, *lib.*1. *tit.*1. *l.*5.
Exigere dotem, *lib.*5. *tit.*1. *l.*65.
Exilium triplex est, *lib.*48. *tit.*22. *l.*5.
Ex imperfecto testamento, *lib.*32. *tit.*1. *l.*23.
Existimo posse me, *lib.*18. *tit.*1. *l.*61.
Existimo posse id quod, *lib.*45. *tit.*1. *l.*98.
Ex illa parte edicti, *lib.*50. *tit.*16. *l.*227.
Ex inofficioso. *Vide*, Et inofficioso, *lib.*29. *tit.*5. *l.*18.
Exitus controversiæ, *lib.*41. *tit.*2. *l.*35.
Ex judicatum solvi, *lib.*46. *tit.*7. *l.*16.
Ex judiciorum, *lib.*48. *tit.*2. *l.*20.
Ex lege Julia servatur, *lib.*48. *tit.*5. *l.*2.
Ex libero homine, *lib.*48. *tit.*18. *l.*15.
Ex maleficio nascuntur, *lib.*44. *tit.*7. *l.*4.
Ex mandato apud eum, *lib.*17. *tit.*1. *l.*20.
Ex meo aquæductu, *lib.*8. *tit.*3. *l.*24.
Ex militari delicto, *lib.*29. *tit.*1. *l.*11.
Ex mille jugeribus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*64.
Ex nota Marcelli, *lib.*40. *tit.*17. *l.*10.
Ex omnibus causis, *lib.*1. *tit.*17. *l.*10.
Ex operis novi nunciatione, *lib.*39. *tit.*1. *l.*12
Ex ordine occurrit actio, *lib.*5. *tit.*6. *l.*1.
Ex parte heres institutus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*39.
Ex parte heres institutus, *lib.*46. *tit.*3. *l.*25.
Ex parte heres institutus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*58.
Ex parte heres institutus, *lib.*34. *tit.*4. *l.*22.
Ex persona rei, *lib.*46. *tit.*1. *l.*32.
Ex pœnalibus causis, *lib.*50. *tit.*17. *l.*58.
Explicito tractatu, *lib.*36. *tit.*1. *l.*1.
Ex pluribus causis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*89.
Ex pluribus tutoribus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*42.
Ex pollicitatione, *lib.*50. *tit.*12. *l.*9.
Exportandus si venierit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*7.
Expressa nocent, *lib.*50. *tit.*17. *l.*195.
Ex pupillari testamento, *lib.*28. *tit.*6. *l.*44.
Ex promissione dotis, *lib.*44. *tit.*7. *l.*19.
Expugnatur navis, *lib.*47. *tit.*9. *l.*6.
Ex qua persona, *lib.*50. *tit.*17. *l.*149.
Ex quacunque causa, *lib.*2. *tit.*5. *l.*2.
Ex quibusdam causis, *lib.*49. *tit.*14. *l.*2.
Ex quibus causis, *lib.*12. *tit.*6. *l.*51.
Ex quibus causis, *lib.*43. *tit.*1. *l.*4.
Ex re fructuarii, *lib.*7. *tit.*1. *l.*31.
Ex semisse Titius, *lib.*29. *tit.*2. *l.*75.
Ex senatusconsulto ejus legis, *lib.* 48. *tit.*8. *l.* 13.
Ex senatusconsulto Volusiano, *lib.*48. *tit.*7. *l.*6.
Ex sententia SC. Liboniani, *lib.*26. *tit.*2. *l.*29
Ex silva cædua, *lib.*7. *tit.*1. *l.*10.
Ex sextante heres institutus, *lib.*44. *tit.*2. *l.*30
Extat enim decretum, *lib.*4. *tit.*2. *l.*13.
Extra territorium, *lib.*2. *tit.*1. *l.ult.*
Extraneo posthumo, *lib.*37. *tit.*9. *l.*6.
Extrario quoque, *lib.*48. *tit.*18. *l.*17.
Ex tribus patronis, *lib.*38. *tit.*2. *l.*21.
Ex unciis sex, *lib.*28. *tit.*5. *l.*87.
Ex usu testatoris, *lib.*33. *tit.*6. *l.*10.

F.

Fabriles operæ, *lib.*38. *tit.*1. *l.*6.
Facere oportere, *lib.*50. *tit.*16. *l.*189.
Facere posse maritus, *lib.*24. *tit.*3. *l.*28.
Facere testamentum, *lib.*29. *tit.*1. *l.*10.
Facienda æstimatione, *lib.*47. *tit.*7. *l.*8.
Faciendi verbo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*175.
Facta in fideicommissarium, *lib.*36. *tit.* 1. *l.*63.
Facta redhibitione, *lib.*21. *tit.*1. *l.*60.
Facturus legum, *lib.*1. *tit.*2. *l.*1.
Factum à judice, *lib.*50. *tit.*17. *l.*170.
Factum cuique suum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*155.
Fœnerator, *lib.*22. *tit.*2. *l.*6.
Falcidia intervenire non potest, *lib.*35. *tit.*2. *l.*44.
Falcidiæ legis rationem, *lib.*35. *tit.*2. *l.*24.
Falcidiæ stipulatio, *lib.*35. *tit.*2. *l.*70.
Falsa demonstratio, *lib.*35. *tit.*1. *l.*33.
Falsus creditor, *lib.*47. *tit.*2. *l.*43.
Falsus tutor, *lib.*27. *tit.*6. *l.*11.
Falsi nominis, vel cognominis, *lib.*48. *tit.*10. *l.* 15.
Falsi pœna coërcentur, *l.*48. *tit.*10. *l.*20.
Familia communis, *lib.*47. *tit.*6. *l.*5.
Familiæ appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*196.
Familiaria sepulchra dicuntur, *lib.*11. *tit.*7. *l.* 5.
Famosi, qui jus, *lib.*48. *tit.*4. *l.*7.
Fatuo, fatua, *lib.*3. *tit.*1. *l.*2.
Favorabiliores sunt rei, *lib.*50. *tit.*17. *l.*125.
Feminæ ab omnibus officiis, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 2.
Feminæ nuptæ, *lib.*1. *tit.*9. *l.*8.
Feminas pro parentibus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*41.
Feminæ remotæ, *lib.*2. *tit.*13. *l.*12.
Feminæ tutores, *lib.*26. *tit.*1. *l.*18.
Fere in omnibus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*108.
Fere quibuscunque, *cod. tit. l.*153.
Ferri proprie dicimus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*235.
Fideicommissa quocunque, *lib.*32. *tit.*1. *l.*11.
Fideicommissaria libertas, *ibid. l.*23.
Fideicommissum in stipulatione, *lib.* 12. *tit.*6. *l.*62.
Fidejussor, antequam reus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*57.
Fidejussor in judicio, *lib.*2. *tit.*8. *l.*2.
Fideicommissum à filiis, *lib.*35. *tit.*1. *l.*76.
Fideicommissum, quod ex testamento, *lib.* 29. *tit.*6. *l.*26.
Fideicommissum, quod à legatario, *lib.*30. *tit.*1. *l.*78.
Fideicommissa libertas, *lib.*40. *tit.*5. *l.*46.
Fideicommissa libertas, *ibid. l.*43.
Fidejubere pro alio, *lib.*46. *tit.*1. *l.*30.
Fidejussor conventus, *lib.*20. *tit.*5. *l.*2.
Fidejussor evictionis, *lib.*44. *tit.*4. *l.*15.
Fidejussor imperitia lapsus, *lib.*3. *tit.*5. *l.*32.
Fidejussor impetravit, *lib.*20. *tit.*1. *l.*26.
Fidejussor pro venditore, *lib.*46. *tit.*1. *l.*45.
Fidejussor quamvis, *lib.*17. *tit.*1. *l.*51.
Fidejussor, qui obligari potest, *lib.*46. *tit.*1. *l.* 16.
Fidejussor, qui pignora, *lib.*20. *tit.*1. *l.*2.
Fidejussor qui minori, *lib.*46. *tit.*1. *l.*64.
Fidejussori ejus, *lib.*38. *tit.*5. *l.*24.
Fidejussoris autem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*23.
Fidejussorem sine adjectione, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 2.
Fidejussores & in partem, *lib.*46. *tit.*1. *l.*9.
Fidejussores magistratuum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*68.
Fidejussoribus succurri solet, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 17.
Filius à patre emancipatus, *lib.*5. *tit.*3. *l.ult.*
Filius à patre, *lib.*28. *tit.*2. *l.*28.
Filius autem tutor, *lib.*27. *tit.*3. *l.*12.
Filius decurio, *lib.*50. *tit.*7. *l.*7.
Filius dum deliberat, *lib.*28. *tit.*8. *l.*9.
Filius dum in civitate est, *lib.*45. *tit.*1. *l.*11.
Filius emancipatus, *lib.*23. *tit.*2. *l.*25.
Filius emancipatus, *lib.*37. *tit.*6. *l.*9.
Filius emancipatus, *lib.*37. *tit.*7. *l.*5.
Filius emancipatus, *lib.*48. *tit.*10. *l.*14.
Filiamfamilias duxit, *lib.*15. *tit.*3. *l.*21.
Filiusfamilias donare non potest, *lib.* 39. *tit.*5. *l.*7.
Filiusfamilias defendit, *lib.*2. *tit.*8. *l.*14.
Filiusfamilias ducit uxorem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 92.
Filiusfamilias & servus, *lib.*28. *tit.*1. *l.*16.
Filiusfamilias equestri, *lib.*29. *tit.*2. *l.*43.
Filiusfamilias exceptionem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 24.
Filiusfamilias ex omnibus, *lib.*44. *tit.*7. *l.*39.
Filiusfamilias miles, *lib.*23. *tit.*2. *l.*35.
Filiusfamilias miles. *Vide*, Filiusfamilias si militet.
Filiusfamilias miles, *lib.*19. *tit.*17. *l.*14.
Filiusfamilias neque retinere, *lib.*50. *tit.*17. *l.*93.
Filiusfamilias miles vel veteranus, *lib.* 30. *tit.*1. *l.*114.
Filiusfamilias non solum, *lib.*1. *tit.*7. *l.*1.
Filiusfamilias patre invito, *lib.*46. *tit.*3. *l.*22.
Filiusfamilias peculiarem, *lib.*44. *tit.*1. *l.*14.
Filiusfamilias qui militaverat, *lib.*35. *tit.*1. *l.* 30.
Filiusfamilias in publicis, *lib.*1. *tit.*6. *l.*9.
Filiusfamilias judex, *lib.*5. *tit.*1. *l.*15.
Filiifamilias militis, *lib.*49. *tit.*17. *l.*1.
Filiifamilias militis puto, *lib.*5. *tit.*3. *l.*22.
Filiusfamilias militis, *lib.*5. *tit.*3. *l.*34.
Filiusfamilias servum, *lib.*37. *tit.*14. *l.*13.
Filiusfamilias si militet, *l.*28. *tit.*2. *l.*26.
Filiusfamilias volente patre. *Vide*, Si filiusfam. volente, *lib.*50. *tit.*8. *l.*7.
Filiusfamilias suo nomine, *lib.*44. *tit.*7. *l.*9.
Filiusfamilias togam emit, *lib.*15. *tit.*3. *l.*19.
Filiusfamilias ut proximus, *lib.*38. *tit.*6. *l.*8.
Filiofamilias legatum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*42.
Filiofamilias vel servo, *lib.*34. *tit.*6. *l.*1.
Filiofamilias quoad, *lib.*33. *tit.*1. *l.*25.
Filiofamilias uni ex heredibus, *lib.*15. *tit.*1. *l.* 54.
Filiofamilias, *lib.*3. *tit.*3. *l.*8.
Filiofamilias dissentiente, *lib.*23. *tit.*1. *l.*13.
Filiofamilias publico, *lib.*48. *tit.*5. *l.*37.
Filiofamilias, vel servo, *lib.*8. *tit.*8. *l.*17.
Filius legatum sibi, *lib.*4. *tit.*3. *l.*32.
Filius patris actionem. *lib.*46. *tit.*2. *l.*23.
Filius patri agnatus, *lib.*38. *tit.*16. *l.*12.
Filius patroni exheredatus, *lib.*38. *tit.*2. *l.*13.
Filius non impeditur, *lib.*5. *tit.*2. *l.*22.
Filius qui administrabat, *lib.*46. *tit.*3. *l.*90.
Filius qui fuit in potestate, *lib.*28. *tit.*7. *l.*15.
Filius qui se paterna, *lib.*29. *tit.*2. *l.*41.
Filius qui patri, *lib.*38. *tit.*2. *l.*42.
Filii appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*84.
Filii mater, *lib.*38. *tit.*17. *l.*6.
Filii etiam hoc modo, *lib.*28. *tit.*2. *l.*17.
Filii hereditate, *lib.*37. *tit.*14. *l.*9.
Filio & filia scripris heredibus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*94.
Filii libertorum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*22.
Filio ex parte heredi, *lib.*34. *tit.*4. *l.*31.
Filio patroni, *lib.*23. *tit.*2. *l.*38.
Filio pater, *lib.*30. *tit.*1. *l.*87.
Filio propter patrem, *lib.*50. *tit.*7. *l.*5.
Filio præterito, *lib.*28. *tit.*3. *l.*17.
Filio quem pater, *lib.*28. *tit.*2. *l.*23.
Filio qui de inofficioso, *lib.*5. *tit.*2. *l.*16.
Filium emancipatum, *lib.*37. *tit.*6. *l.*4.
Filium emancipatum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*60.
Filium & uxorem, *lib.*33. *tit.*5. *l.*21.
Filium eum definimus, *lib.*1. *tit.*6. *l.*6.
Filiumfamilias ex parte, *lib.*35. *tit.*2. *l.*27.
Filiumfamilias, *lib.*14. *tit.*6. *l.*17.
Filium habeo, *lib.*14. *tit.*6. *l.*14.
Filium ob hoc quod patri, *lib.*40. *tit.*12. *l.*31
Filium quem in potestate, *lib.*37. *tit.*4. *l.*20.
Filium quis impuberem, *lib.*37. *tit.*5. *l.*5.
Filiam senatoris, *lib.*1. *tit.*9. *l.*9.
Filios heredes instituit, *l.*32. *tit.*2. *l.*39.
Filia in adoptionem data, *lib.*37. *tit.*7. *l.*2.
Filiæ meæ emancipatæ, *lib.*24. *tit.*3. *l.*59.
Filiæ meæ, *lib.*33. *tit.*1. *l.*22.
Filiæ suæ ita quis legavit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*28.
Filiæ intestato patri, *lib.*46. *tit.*3. *l.*88.
Filiam fratribus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*56.
Filiam in potestate, *lib.*34. *tit.*2. *l.*16.
Filio vel servo sub conditione, *lib.*36. *tit.*3. *l.*7.
Finium regundorum actio, *lib.*10. *tit.*1. *l.*1.
Firmio Heliodoro, *lib.*36. *tit.*2. *l.*26.
Fiscus cum in privati jus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*6.
Fiscus in quæstione falsi, *lib.*49. *tit.*14. *l.*38.
Fistulam junctam, *lib.*8. *tit.*2. *l.*19. *tit.*1. *l.*43.
Fistulas emptori accessuras, *lib.*18. *tit.*1. *l.*78
Fistulas quibus aquam, *lib.*8. *tit.*5. *l.*13.
Flumina publica, *lib.*43. *tit.*12. *l.*3.
Flumine interveniente, *lib.*8. *tit.*3. *l.*38.
Fluminum publicorum, *lib.*39. *tit.*2. *l.*24.
Foramen in imo pariete, *lib.*8. *tit.*2. *l.*28.
Forma censuali cavetur, *lib.*50. *tit.*15. *l.*4.
Forte quod pictorem, *lib.*6. *tit.*1. *l.*28.
Frater à fratre, *lib.*12. *tit.*6. *l.*38.
Frater autem ejus, *lib.*48. *tit.*9. *l.*2.
Fratres imperatores, *lib.*48. *tit.*19. *l.*33.
Fraudati vectigalis crimen, *lib.*39. *tit.*3. *l.*8.
Fraus enim legi fit, *lib.*1. *tit.*3. *l.*30.
Fraudis interpretatio, *lib.*50. *tit.*17. *l.*79.
Fructus eos esse constat, *lib.*24. *tit.*3. *l.*7.
Fructus hominis, *lib.*7. *tit.*7. *l.*4.
Fructus non modo percepti, *lib.*8. *tit.*1. *l.*33.
Fructus pendentes, *lib.*6. *tit.*1. *l.*44.
Fructus percipiendo, *lib.*22. *tit.*1. *l.*45.
Fructus rei est, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 72.
Fructus rei est, *lib.*22. *tit.*1. *l.ult.*
Fructuario hereditas, *lib.*41. *tit.*1. *l.*47.
Fructuario §. 5. est, *l.*5. *lib.*7. *tit.*6.
Fructuarius licet, *lib.*8. *tit.*6. *l.*21.
Frugem pro reditu, *lib.*50. *tit.*16. *l.*77.
Fufidius refert, *lib.*42. *tit.*5. *l.*29.
Fugitivus est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*225.
Fugitivus meus, *lib.*46. *tit.*3. *l.*19.
Fugitivus servus una & eadem lex cum superiore.
Fugitivi simplices, *lib.*11. *tit.*3. *l.*1.
Fuit quæstionis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*24.
Fuit quæstionis, *lib.*37. *tit.*7. *l.ult.*
Fulcinius existimat, *lib.*42. *tit.*3. *l.*7.
Fulcinius dicebat, *lib.*43. *tit.*16. *l.*8.
Fulcinius inter, *lib.*39. *tit.*6. *l.*43.
Fulcinius refert. *Vide* supra, Fufidius, *lib.*42. *tit.*5. *l.*29.
Fullo actione locati, *lib.*47. *tit.*2. *l.*90.
Fullo & sarcinator, *lib.*47. *tit.*2. *l.*82.
Fundus detracto usufructu, *lib.*7. *tit.*6. *l.*4.
Fundus dotali servo, *lib.*23. *tit.*5. *l.*3.
Fundus ille est mihi, *lib.*18. *tit.*1. *l.*64.
Fundus mihi communis est, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 30.
Fundus mihi tecum communis, *lib.*8. *tit.* 3. *l.* 32.
Fundus qui dotis nomine, *lib.*10. *tit.*2. *l.*51.
Fundus, quem paterfamilias, *lib.*33. *tit.*1. *l.* 9.
Fundus qui locatus, *lib.*33. *tit.*7. *l.*24.
Fundus qui Lucii, *lib.*18. *tit.* 5. *l.*9.
Fundi appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*211.
Fundi Æbutiani reditus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*38.
Fundi instrumento legato, *lib.*33. *tit.*7. *l.*25.
Fundi nihil est, *lib.*19. *tit.*1. *l.*17.
Fundi partem dimidiam, *lib.*18. *tit.*1. *l.*78.
Fundi quem tu proprium, *lib.*44. *tit.*1. *l.*18.
Fundi Trebatiani. *Vide*, fundi Æbutiani red.
Fundi venditor, *lib.*41. *tit.*2. *l.*33.
Fundi usufructu legato, *lib.*7. *tit.*4. *l.*8.
Fundi usu legato, *lib.*7. *tit.*8. *l.*15.
Fundo in diem addicto, *lib.*18. *tit.*2. *l.*19.
Fundo legato, *lib.*33. *tit.*10. *l.ult.*
Fundo legato adimi, *l.*b.34. *tit.*4. *l.*2.
Fundo legato mihi, *lib.*35. *tit.*2. *l.*4.
Fundo legato, ut optimus, *lib.*33. *tit.*7. *l.*22.
Fundum communem habentibus, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 2.
Fundum Cornelianum, *lib.*46. *tit.*2. *l.*28.
Fundum cujus ususfructus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*46
Fundum dotalem, *lib.*23. *tit.*5. *l.*17.
Fundum filiæ nomine, *lib.*23. *tit.*3. *l.*85.
Fundum instructum, *lib.*33. *tit.*7. *l.*3.
Fundum Mævianum, *lib.*34. *tit.*5. *l.*1.
Fundum meum obligavi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*10.
Fundum Titianum, *lib.*44. *tit.*1. *l.*16.
Fundum mihi cum venderes, *lib.*19. *tit.*1. *l.*7.
Funeris impensam, *lib.*11. *tit.*7. *l.*15.
Funeris sumptus accipitur, *lib.*11. *tit.*7. *l.*37.
Furor quin sponsalibus, *lib.*23. *tit.*1. *l.*8.
Furiosus adquirere, *lib.*29. *tit.*2. *l.*63.
Furiosus & pupillus, *lib.*44. *tit.*7. *l.*46
Furiosus si tutor, *lib.*26. *tit.*1. *l.*11.
Furiosi vel ejus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*40.
Furiosæ matris curatio, *lib.*27. *tit.*10. *l.*4.
Furioso sententia, *lib.*42. *tit.*1. *l.*9.
Furioso Titius substitutus est, *lib.*37. *tit.*3. *l.* 1.
Fur est manifestus, *lib.*47. *tit.*2. *l.*3.
Furem nocturnum, *lib.*48. *tit.*8. *l.*9.
Fures nocturni, *lib.*47. *tit.*17. *l.*1.
Furtim cæsæ arbores, *lib.*47. *tit.*7. *l.*7.
Furtum à furvo, *lib.*47. *tit.*2. *l.*1.
Furtum non committit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*62.
Furtum non committitur, *lib.*41. *tit.*3. *l.*36.
Furti accipe, *lib.*3. *tit.*2. *l.*6.
Furtivam ancillam, *lib.*47. *tit.*2. *l.*74.
Furtorum genera duo, *lib.*47. *tit.*2. *l.*2.

G.

Gajus Sejus avus maternus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 45.
Gajus Sejus decedens, *lib.*37. *tit.*14. *l.*12.
Gajus Sejus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*86.
Gajus Sejus cum, *lib.*29. *tit.*5. *l.* 22.
Gajus Sejus ob pecuniam, *lib.*13. *tit.*7. *l.*39.
Gajus Sejus Pamphilam, *lib.*40. *tit.*1. *l.*23.
Gajus Sejus prædia, *lib.*33. *tit.*1. *l.*12.
Gajus Sejus qui rem, *lib.*22. *tit.*1. *l.*11.
Gajus testamento, *lib.*27. *tit.*1. *l.*16.
Gaji Cassii non est recepta, *lib.*40. *tit.*5. *l.*35.
Gajo Sejo trecenos aureos, *lib.*34. *tit.*1. *l.*13.
Gallus sic posse institui, *lib.*28. *tit.*2. *l.*29.
Gaurus Marcello, *lib.*8. *tit.*2. *l.*10.
Gemma inclusa auro, *lib.*10. *tit.*4. *l.*6.
Generalis enim adoptio, *lib.*1. *tit.*7. *l.*2.
Generali capite prospicio, *lib.*33. *tit.*2. *l.*32.
Generali mandato, *lib.*23. *tit.*2. *l.*34.
Generaliter cum de fraude, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 78.
Generaliter dicemus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*24.
Generaliter id erit, *lib.*50. *tit.*2. *l.*3.
Generaliter igitur, *lib.*38. *tit.*7. *l.*3.
Generaliter in omnibus, *lib.*46. *tit.*5. *l.*3.
Generaliter novimus, turpes, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 26.
Generaliter pignori, *lib.*40. *tit.*9. *l.*9.
Generaliter quotiensecunq; *lib.*26. *tit.*7. *l.*10.
Generaliter quisque, *lib.*41. *tit.*2. *l.*29.
Generaliter in præjudiciis, *lib.*34. *tit.*1. *l.*12.
Generaliter observari convenit, *lib.*22. *tit.*1. *l.* 5.

Source : BIU Cujas

Generaliter, *lib.*1. *tit.*17. *l.*9.
Generaliter, *lib.*2. *tit.*4. *l.*13.
Generaliter Julianus ait, *lib.*46. *tit.*1. *l.*5.
Generi appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*136.
Generi ſervis à ſocero, *lib.*48. *tit.*1. *l.ult.*
Genero inquit mortuo, *lib.*3. *tit.*2. *l.*8.
Geometræ à tutelis, *lib.*27. *tit.*1. *l.*22.
Gerere atque adminiſtrare, *lib.*26. *tit.*6. *l.*7.
Gerit pro herede, *lib.*29. *tit.*2. *l.*88.
Gradus cognationis, *lib.*38. *tit.*10. *l.*1.
Granaria, *lib.*19. *tit.*1. *l.*18.
Græce fidejuſſor, *lib.*46. *tit.*1. *l.*8.
Gravius Antoninus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*71.
Grege autem legato, *lib.*31. *tit.*1. *l.*6.
Grege legato, *lib.*30. *tit.*1. *l.*21.
Grege pignori obligato, *lib.*20. *tit.*1. *l.*13.

H.

HAbebat quis ſervum, *libro* 14. *tit.* 3. *l.* 13.
Habere duobus modis dicitur, *lib.*50 *tit.*16. *l.* 188.
Habere licere rem, *lib.*21. *tit.*2. *l.*57.
Habitatio quoque, *lib.*37. *tit.*9. *l.*4.
Habitationis legatum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*11.
Habitationum oneribus, *lib.*18. *tit.*6. *l.*17.
Habitator in aliena, *lib.*6. *tit.*1. *l.*59.
Habitatores ex, *lib.*19. *tit.*2. *l.*27.
Hac in factum actione, *lib.*42. *tit.*8. *l.*14.
Hac lege tenetur, *lib.*48. *tit.*7. *l.*2.
Hac lege tenetur, *lib.*48. *tit.*13. *l.*10.
Hac ſtipulatione venit, *lib.*49. *tit.*2. *l.*28.
Hac parte proconſul, *lib.*38. *tit.*8. *l.*2.
Hanc legem venditionis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*22.
Hactenus igitur, *lib.*13. *tit.*5. *l.*11.
Hactenus tamen, Hæc lex eſt paulo poſt princ. §. *l.*7. *lib.*7. *tit.*1. verſ. Celſus, *lib.*18.
Harum actionum, *lib.*8. *tit.*5. *l.*7.
Hæc actio, *lib.*10. *tit.*2. *l.*1.
Hæc actio, *lib.*10. *tit.*4. *l.*1.
Hæc actio heredi, *lib.*3. *tit.*6. *l.*4.
Hæc actio neque, *lib.*2. *tit.*13. *l.ult.*
Hæc actio, *lib.*24. *tit.*3. *l.*65.
Hæc actio, *lib.*10. *tit.*1. *l.*2.
Hæc actio non ſolum domino, *lib.*9. *tit.*1. *l.* 2.
Hæc actio perpetua, *lib.*11. *tit.*3. *l.*13.
Hæc actio perpetua eſt: quia, *lib.*11. *tit.*6. *l.*4.
Hæc actio utilis competit, *lib.*9. *tit.*1. *l.*4.
Hæc actio utilis eſt, *lib.*19. *tit.*3. *l.*2.
Hæc adjectio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*192.
Hæc autem jura, *lib.*8. *tit.*2. *l.*6.
Hæc autem locum habent, *lib.*42. *tit.*4. *l.*5.
Hæc autem ſatisdatio, *lib.*35. *tit.*3. *l.*4.
Hæc autem ſatisdatio, *lib.*1. *tit.*7. *l.*20.
Hæc bonorum poſſeſſio, *lib.*37. *tit.*10. *l.*15.
Hæc bonorum poſſeſſio, *lib.*38. *tit.*8. *l.*1.
Hæc condictio, *lib.*12. *tit.*6. *l.*66.
Hæc conditio 1. *lib.*35. *tit.*1. *l.*10.
Hæc conditio 2. *ibid. l.*29.
Hæc clauſula, *lib.*26. *tit.*10. *l.*1.
Hæc enim omnia inſtans periculum, *lib.*39. *tit.*6. *l.*6.
Hæc enuntiatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*230.
Hæc ita, ſi ſcientibus, *lib.*23. *tit.*1. *l.*5.
Hæc lex lata eſt, *lib.*48. *tit.*5. *l.*1.
Hæc lex in urbe, *lib.*48. *tit.*14. *l.*1.
Hæc oratio. *Vide*, Oratio, quæ prohibet, *lib.*40. *tit.*14. *l.*4.
Hæc ratio ex oratione, *lib.*24. *tit.*1. *l.*3.
Hæc ſcriptura, *lib.*35. *tit.*1. *l.*26.
Hæc ſi res præſens ſit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*47.
Hæc ſtipulatio, *lib.*36. *tit.*3. *l.*14.
Hæc ſtipulatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*200.
Hæc ſtipulatio, *lib.*46. *tit.*7. *l.*15.
Hæc venditio ſervi, *lib.*18. *tit.*1. *l.*7.
Hæc verba cui, *lib.*50. *tit.*16. *l.*69.
Hæc verba edicti, *lib.*38. *tit.*7. *l.*1.
Hæc verba, ille, aut ille, *lib.*50. *tit.*17. *l.*124.
Hæc verba in ſtipulatione, *lib.*50. *tit.*2. *l.*73.
Hæc verba legis, *lib.*49. *tit.*5. *l.*12.
Hæc verba quanti, *lib.*50. *tit.*16. *l.*193.
Hæc verba teſtatoris, *lib.*30. *tit.*1. *l.*3.
Hæ actiones, *lib.*16. *tit.*1. *l.*10.
Hæ demum impoſitæ, *lib.*38. *tit.*1. *l.*38.
Hæ enim cauſæ, *lib.*26. *tit.*10. *l.*4.
Hæ operæ, *lib.*38. *tit.*1. *l.*23.
Hæ res teſtatoris legatæ, *lib.*32. *tit.*1. *l.*15.
Harum actionum, *lib.*8. *tit.*5. *l.*7.
Heres abſens, *lib.*5. *tit.*1. *l.*19.
Heres à debitore hereditario, *lib.*46. *tit.*1. *l.*21.
Heres de inſtituto, *lib.*40. *tit.*5. *l.*19.
Heres cum debuerat, *lib.*36. *tit.*1. *l.*21.
Heres & hereditas, *lib.*41. *tit.*3. *l.*22.
Heres ejus, qui. *Vide*, Heredes ejus, qui.
Heres ejus, qui bona, *lib.*41. *tit.*3. *l.*43.
Heres furioſi, *lib.*5. *tit.*3. *l.*51.
Heres in fundo, *lib.*33. *tit.*2. *l.*12.
Heres inſtitutus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*32.
Heres in omne jus mortui, *lib.*29. *tit.*2. *l.*37.
Heres liberti, *lib.*37. *tit.*15. *l.*8.
Heres meus damnas eſto, *lib.*32. *tit.*1. *l.*100.
Heres præcepto fundo, *lib.*36. *tit.*1. *l.*72.
Heres meus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*79.
Heres per ſervum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*43.
Heres quandoque, *lib.*29. *tit.*2. *l.*54.
Heres qui tacitam fidem, *lib.*34. *tit.*9. *l.*11.
Heres qui veneni cauſam, *lib.*29. *tit.*5. *l.*20.
Heres ſervum non nominatim, *lib.*21. *tit.*2. *l.*58.
Heres ſervum proprium, *lib.*40. *tit.*9. *l.*28.
Heres ſociiquamvis ſocius, *lib.*17. *tit.*3. *l.*40.
Heres ſtatuliberum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*66.
Heres teſtatoris. *Vide paulo ſupra*, Heres teſtatoris.
Heres viri defuncti, *lib.*3. *tit.*5. *l.*33.
Heredis aditio, *lib.*36. *tit.*2. *l.*7.
Heredis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*170.
Heredis appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*65.
Heredi autem dabitur, *lib.*42. *tit.*5. *l.*11.
Heredi cujus nomen, *lib.*37. *tit.*2. *l.*1.
Heredi cum poſtumo, *lib.*29. *tit.*1. *l.*31.
Heredi qui falſos codicillos, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 15.
Heredem damnatum à fidejuſſore, *lib.* 34. *tit.*3. *l.*2.
Heredem ejuſdem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*59.
Heredem fidejuſſoris, *lib.*17. *tit.*1. *l.*14.
Heredem meum, *lib.*31. *tit.*1. *l.*18.
Heredem qui ſciens, *lib.*34. *tit.*9. *l.*17.
Heredem tutoris, *lib.*27. *tit.*4. *l.*5.
Heredes aut inſtituti, *lib.*28. *tit.*6. *l.*1.
Heredes ejus qui apud, *lib.*10. *tit.*2. *l.*25.
Heredes ejus, qui, *lib.*27. *tit.*7. *l.*8.
Heredes mei, *lib.*36. *tit.*1. *l.*57.
Heredes palam, *lib.*28. *tit.*1. *l.*21.
Heredes ſine partibus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*63.
Heredibus inſtitutis, *lib.*36. *tit.*1. *l.*77.
Heredibus tamen harum, *lib.*4. *tit.*3. *l.*13.
Hereditas ad nos pertinet, *lib.*5. *tit.*3. *l.*1.
Hereditas ad Statium, *lib.*28. *tit.*5. *l.*65.
Hereditas enim, *lib.*41. *tit.*1. *l.*34.
Hereditas etiam, *lib.*5. *tit.*3. *l.*50.
Hereditas ex die, *lib.*28. *tit.*5. *l.*34.
Hereditas in multis, *lib.*41. *tit.*2. *l.*61.
Hereditas nihil aliud eſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*62.
Hereditatis appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*119.
Hereditatis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*138
Hereditatis venditæ pretium, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 22.
Hereditatem Cornelii, *lib.*18. *tit.*4. *l.*24.
Hereditatem pater, *lib.*39. *tit.*5. *l.*28.
Hereditate ab agnato. *Vide*, De hereditate ab adgnato, *lib.*49. *tit.*17. *l.*19.
Hereditatum computationi. *Vide*, Computationi in alimentis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*68.
Hereditarium æs alienum, *lib.*42. *tit.*5. *l.*7.
Hereditariæ rei furtum, *lib.*47. *tit.*2. *l.*68.
Hereditariarum actionum, *lib.*44. *tit.*7. *l.*40.
Hereditarii ſervi, *lib.*48. *tit.*18. *l.*2.
Herennius ait. *Vide*, Servius ait, *lib.* 50. *tit.*16. *l.*122.
Herennius Modeſtinus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*63.
Herennius Modeſtinus 1. *lib.*22. *tit.*1. *l.*42.
Herennius Modeſtinus 2. *lib.*22. *tit.*1. *l.*43.
Herennius Modeſtinus reſpondit, *lib.* 1. *tit.*5. *l.*22.
Herennius Modeſtinus, *lib.*50. *tit.*3. *l.*10.
Hi demum ſub conditione, *lib.*37. *tit.*11. *l.*6.
Hi enim non erunt ſeparandi, *lib.*21. *tit.*1. *l.*40.
Hi qui acceſſionis loco, *lib.*46. *tit.*1. *l.*34.
Hi qui ædes alienas, *lib.*48. *tit.*6. *l.*11.
Hi qui certa condicione. *Vide*, Si qui certa condic. *lib.*50. *tit.*6. *l.*2.
Hi qui fiſci cauſas agunt, *lib.*3. *tit.*1. *l.*10.
Hi qui muneris publici, *lib.*50. *tit.*5. *l.*6.
Hi qui in provincia, *lib.*4. *tit.*6. *l.*37.
Hi quibus vel relictum, *lib.*37. *tit.*5. *l.*23.
Hi quoque, qui thlibias, *lib.*48. *tit.*8. *l.*5.
Hi quorum parens, *lib.*38. *tit.*16. *l.*1.
Hi tamen omnes, *lib.*48. *tit.*2. *l.*11.
Hic titulus æquitatem, *lib.*37. *tit.*5. *l.*1.
Hic titulus manifeſtam, *lib.*37. *tit.*6. *l.*1.
Hinc quæritur, *lib.*15. *tit.*1. *l.*19.
His conſequenter Julianus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*18
His enim caſibus, *lib.*47. *tit.*2. *l.*70.
His oneribus. *Vide*, Ab his oneribus, *lib.*50. *tit.*5. *l.*10.
Hi quibus. *Vide*, Hi quibus vel relictum.
His, qui in ea cauſa ſunt, *lib.*26. *tit.*5. *l.*12.
His qui navis marinas, *lib.*50. *tit.*5. *l.*3.
His, qui pignori, *lib.*39. *tit.*2. *l.*12.
His, qui ſe paſſi ſunt. *Vide*, Eis qui ſe paſſi, *lib* 4. *tit.*13. *l.*3.
His ſolis pecunia condicitur, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 49.
His verbis, *lib.*45. *tit.*2. *l.*8.
His verbis legavit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*102.
His verbis ſatisdationis, *lib.*1. *tit.*7. *l.*19.
His verbis, Titius, *lib.*28. *tit.*5. *l.*58.
Hoc amplius & ad, *lib.*47. *tit.*2. *l.*29.
Hoc amplius Julianus, *lib.*39. *tit.*2. *l.*9.
Hoc apertius eſt, *lib.*9. *tit.*2. *l.*24.
Hoc articulo, quiſque, *lib.*28. *tit.*5. *l.*29.
Hoc autem quod, *lib.*26. *tit.*7. *l.*6.
Hoc autem ſic intelligendum eſt, *lib.* 18. *tit.*4. *l.*12.
Hoc colore inofficioſo, *lib.*5. *tit.*2. *l.*2.
Hoc edictum, *lib.*9. *tit.*3. *l.*6.
Hoc edictum, *lib.*4. *tit.*6. *l.*2.
Hoc edictum neceſſarium, *lib.*3. *tit.*5. *l.*1.
Hoc edictum prætor naturalem, *lib.*4. *tit.*4. *l.* 1.
Hoc edictum prætor propoſuit, *lib.*2. *tit.*7. *l.* 1.
Hoc edictum prætor proponit, *lib.*38. *tit.*1. *l.* 2.
Hoc edictum ſummam habet, *lib.*2. *tit.*2. *l.*1.
Hoc edictum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*1.
Hoc edicto dolus, *lib.*2. *tit.*2. *l.*2.
Hoc edicto efficitur, *lib.*39. *tit.*4. *l.*5.
Hoc edicto rectiſſime, *lib.*25. *tit.*5. *l.*1.
Hoc edicto prætor, *lib.*13. *tit.*5. *l.*1.
Hoc edicto prætor, *lib.*4. *tit.*3. *l.*1.
Hoc edicto promittitur, *lib.*39. *tit.*1. *l.*1.
Hoc enim illis præſtatur, *lib.*49. *tit.*11. *l.*2.
Hoc eſt patris ejus, *lib.*38. *tit.*10. *l.*2.
Hoc genus legati, *lib.*35. *tit.*1. *l.*106.
Hoc interdictum inquilino, *lib.* 43. *tit.* 32. *l.* 2.
Hoc interdictum volgo, *lib.*43. *tit.*3. *l.*1.
Hoc ita verum eſt, *lib.*18. *tit.*6. *l.*2.
Hoc jure utimur, *lib.*21. *tit.*2. *l.*27.
Hoc utimur, *lib.*46. *tit.*3. *l.*86.
Hoc jure utimur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*152.
Hoc jure utimur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*10.
Hoc jure utimur, *lib.*43. *tit.*20. *l.*3.
Hoc jure utimur, *lib.*39. *tit.*5. *l.*19.
Hoc legatum Uxoris, *lib.*32. *tit.*1. *l.*45.
Hoc modo legato dato, *lib.*35. *tit.*1. *l.*64.
Hoc quod dictum eſt, *lib.*8. *tit.*2. *l.*25.
Hoc ſenatuſconſultum, *lib.*7. *tit.*5. *l.*5.
Hoc ſermone, *lib.*40. *tit.*14. *l.*3.
Hodie enim incipit, *lib.*4. *tit.*5. *l.*4.
Hodie licet ei, *lib.*48. *tit.*19. *l.*13.
Hodie, qui edicta, *lib.*48. *tit.*10. *l.*32.
Homo liber hereditatem, *lib.*41. *tit.*2. *l.*54.
Homo liber, qui ſe vendidit, *lib.*1. *tit.*5. *l.*21.
Hominis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*152.
Hominis operæ legatæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.*2.
Hominis quoque liberi, *lib.*33. *tit.*2. *l.*3.
Hominem certum, *lib.*17. *tit.*1. *l.*37.
Hominem, quem ex ſtipulatione, *lib.* 41. *tit.*10. *l.*3.
Homine legato, *lib.*33. *tit.*5. *l.*18.
Honor municipalis, *lib.*50. *tit.*4. *l.*14.
Honori parentum, *lib.*37. *tit.*15. *l.*2.
Honorem ſuſtinenti, *lib.*50. *tit.*4. *l.*10.
Honores & munera, *lib.*50. *tit.*2. *l.*7.
Honeſte ſacramento ſolutis, *lib.*49. *tit.*18. *l.*2.
Hos accuſare non licet, *lib.*48. *tit.*2. *l.*12.
Hoſtes hi ſunt, *lib.*50. *tit.*16. *l.*118.
Hoſtes ſunt quibus bellum, *lib.* 49. *tit.*16. *l.* 24.
Huic ſtipulationi, *lib.*7. *tit.*9. *l.*5.
Huic enim ſolvi, *lib.*12. *tit.*2. *l.*21.
Huic ſcripturæ, *lib.*9. *tit.*2. *l.*15.
Hujus actionis exemplo, *lib.*27. *tit.*6. *l.*9.
Hujus edicti æquitas, *lib.*2. *tit.*14. *l.*1.
Hujus edicti æquitas, *lib.*27. *tit.*6. *l.*1.
Hujus edicti cauſam, *lib.*4. *tit.*6. *l.*1.
Hujus enim pecunia, *lib.*20. *tit.*4. *l.*6.
Hujus quoque edicti, *lib.*14. *tit.*4. *l.*1.
Hujuſmodi legatum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*84.
Hujuſmodi legatum, *lib.*36. *tit.*2. *l.*13.
Hujuſmodi ſtipulatio, *lib.*45. *tit.*1. *l.*64.
Hujuſmodi ſtipulationes, *lib.*45. *tit.*1. *l.*20.
Hunc titulum prætor propoſuit, *lib.*3. *tit.*1. *l.*1.

I.

JAvolenus. *Vide* Javolenus eum, qui jam dubitari non poteſt, *lib.*28. *tit.*5. *l.* 86.
Jam hoc jure utimur, *lib.*28. *tit.*6. *l.*4.
Jam tamen fidejuſſore, *lib.*46. *tit.*7. *l.*5.
Javolenus eum, qui, *lib.*33. *tit.*1. *l.*15.
Ictus Oſtium infamiam, *lib.*3. *tit.*2. *l.*22.
Id autem, quod conditionis implendæ, *lib.*35. *tit.*2. *l.*76.
Id apud ſe quis habere videtur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*143.
Id eſt, & pœnæ nomine, *lib.*47. *tit.*5. *l.*2.
Id eſt, partem dimidiam, *lib.*28. *tit.*5. *l.*39.
Id eſt, quo pureum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*14.
Id eſt, quæ ipſi ſervo, *lib.*35. *tit.*1. *l.*88.
Id eſt, qui in alieno ſolo, *lib.*6. *tit.*1. *l.*74.
Id eſt, res moventes, *lib.*33. *tit.*10. *l.*2.
Id eſt, ſive virilis. *Vide*, Idem eſt ſive virilis.
Id eſt, ubi. *Vide*, Ubi domicilium habet, *lib.*2. *tit.*5. *l.*2.
Id eſt, uſque duos aureos, *lib.*4. *tit.*3. *l.*10.
Id eſt, ut citeriore die reddatur, *lib.*23. *tit.*4. *l.*15.
Idem Divus Hadrianus, *lib.*12. *tit.*6. *l.*4.
Idem erit, ſi eadem, *lib.*1. *tit.*5. *l.*16.
Idem erit dicendum, *lib.*1. *tit.*4. *l.*3.
Idem erit & ſi alienus, *lib.*14. *tit.*3. *l.*14.
Idem erit & ſi Capuæ, *lib.*45. *tit.*1. *l.*60.
Idem erit probandum, *lib.*42. *tit.*9. *l.*2.
Idem & in communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 21.
Idem & in reditu, *lib.*7. *tit.*9. *l.*6.
Idem & ſi paterfamilias, *lib.*29. *tit.*1. *l.*23.
Idem eſt & in colono, *lib.*17. *tit.*2. *l.*46.
Idem eſt & in locatione, *lib.*19. *tit.*1. *l.*20.
Idem eſt, qui in alieno ſolo, *lib.*6. *tit.*1. *l.*74.
Idem eſt, & ſi ad tempus, *lib.*6. *tit.*3. *l.*3.
Idem eſt, & ſi adrogaverit, *lib.*29. *tit.*1. *l.*8.
Idem eſt, & ſi ego, *lib.*12. *tit.*2. *l.*12.
Idem eſt & ſi ei, qui, *lib.*13. *tit.*5. *l.*6.
Idem eſt & ſi ex duobus, *lib.*13. *tit.*5. *l.*10.
Idem eſt & ſi crimen, *lib.*38. *tit.*2. *l.*15.
Idem eſt & ſi in diem, *lib.*34. *tit.*3. *l.*14.
Idem eſt & ſi ita dixerit, *lib.*28. *tit.*2. *l.*15.
Idem eſt & ſi mandavi, *lib.*17. *tit.*1. *l.*13.
Idem eſt & ſi novus dominus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 25.
Idem eſt & ſi poſt alluvionem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 34.
Idem eſt & ſi per mortem, *lib.*28. *tit.*6. *l.*19.
Idem eſt & ſi ſolutis, *lib.*12. *tit.*6. *l.*3.
Idem eſt etiam ſi legitima, *lib.*29. *tit.*2. *l.*14.
Idem eſt ſi dos, *lib.*34. *tit.*5. *l.*17.
Idem eſt ſi de teſtamento, *lib.*29. *tit.*1. *l.*13.
Idem fiet ſi inteſtatum, *lib.*26. *tit.*2. *l.*27.
Idem in duobus reis, *lib.*2. *tit.*14. *l.*25.
Idem Julianus ait, *lib.*5. *tit.*1. *l.*35.
Idem juris eſt, *lib.*9. *tit.*2. *l.*8.
Idem juris eſt & in ſtipulatione, *lib.* 45. *tit.*1. *l.*3.
Idem juris eſt non ſolum, *lib.*16. *tit.*2. *l.*12.
Idem Neratius putat, *lib.*7. *tit.*2. *l.*3.
Idem Ofilius ait, *lib.*21. *tit.*1. *l.*10.
Idem Pomponius ſcribit. Hæc lex eſt, §. 1. *l.*13. *lib.*4. *tit.*8.
Idem Pomponius ſcribit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*5.
Idem privilegium competere, *lib.*42. *tit.*5. *l.*22.
Idem Ulpianus ſcribit, *lib.*27. *tit.*1. *l.*12.
Idemque erit dicendum, *lib.*29. *tit.*1. *l.*9.
Idemque erit dicendum, *lib.*17. *tit.*2. *l.*16.
Idemque erit & in his, *lib.*29. *tit.*5. *l.*11.
Idemque eſſe & in duobus, *lib.*8. *tit.*2. *l.*37.
Idemque eſt, & pater, *lib.*37. *tit.*4. *l.*2.
Idemque ſi acceptum. Vide *l.*23. *lib.*7. *tit.*1. paulo poſt princip.
Idemque & in fundo, *lib.*17. *tit.*1. *l.*10.
Idemque juris eſt. In his Pandectis legitur, Idque juris eſt, *lib.*13. *tit.*7. *l.*5.
Idemque eſt, & ſi mortis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*4.
Idemque eſt, ſi ex numinis, *lib.*20. *tit.*4. *l.*6.
Idem quod pro derelicto, *lib.*41. *tit.*7. *l.*4.
Idem ſervandum erit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*72.
Idem ſi ob ſtuprum, *lib.*12. *tit.*5. *l.*4.
Idem ſive virilis ſexus, *lib.*40. *tit.*12. *l.*15.
Ideo compenſatio neceſſaria, *lib.*16. *tit.*2. *l.*3
Ideo condemnatus, *lib.*16. *tit.*2. *l.*17.
Ideo in arbitrium judicis, *lib.*13. *tit.*4. *l.*3.
Ideo Labeo ſcribit, *lib.*25. *tit.*1. *l.*13.
Ideo, quia antiquiores leges, *lib.*1. *tit.*3. *l.*27.
Ideoque amiſſa pars uſusfructus, *lib.*7. *tit.*2. *l.* 2.
Ideoque etiam dos, *lib.*11. *tit.*7. *l.*19.
Ideoque hora ſexta, *lib.*41. *tit.*3. *l.*7.
Ideoque nec debere eum, *lib.*25. *tit.*2. *l.*10.
Ideoque poteſt fieri, *lib.*23. *tit.*2. *l.*7.
Ideoque ſi ita ſcriptum ſit, *lib.*40. *tit.*4. *l.*34.
Ideoque ſi quis pupillus, *lib.*4. *tit.*3. *l.*5.
Ideoque qui poſthumum, *lib.*28. *tit.*2. *l.*5.
Ideoque ſi ex prima parte, *lib.*37. *tit.*10. *l.*4.
Ideoque ſi pater, *lib.*15. *tit.*1. *l.*45.
Ideo ſi ex prima parte, *lib.*37. *tit.*10. *l.*4.
Idonei non videntur, *lib.*22. *tit.*5. *l.*6.
Idque & in legato, *lib.*28. *tit.*5. *l.*27.
Idque & Julianum agitaſſe, *lib.*19. *tit.*1. *l.*45
Idque juris eſt, ſive, *lib.*13. *tit.*7. *l.*5.
Id quod apud hoſtes, *lib.*30. *tit.*1. *l.*9.
Id quod noſtrum eſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*11.
Id quod pœnæ nomine, *lib.*46. *tit.*3. *l.*74.
Id quod poſt emptionem, *lib.*18. *tit.*6. *l.*7.
Id quod pupillorum, *lib.*16. *tit.*2. *l.*23.
Id quod ſub conditione, *lib.*13. *tit.*5. *l.*19.
Id quod ſervo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*9.
Idcirco qui Alexandriæ, *lib.*1. *tit.*20. *l.*2.
Id tempus venditoris, *lib.*41. *tit.*3. *l.*14.
Id veſtimentum, *lib.*15. *tit.*1. *l.*25.
Igitur ſciendum eſt, *lib.*40. *tit.*12. *l.*11.
Igitur ſi quidem in hereditate, *lib.*28. *tit.*8. *l.* 6.
Ignorantia vel facti, vel, *lib.*22. *tit.*6. *l.*1.
Ignorantis domini condicio, *lib.*3. *tit.*3. *l.*49
Ignorante quoque ſorore, *lib.*3. *tit.*5. *l.*48.
Ii, qui certa condicione. *Vide*, Si quis certa, *lib.*50. *tit.*6. *l.*2.
Illa inſtitutio, *lib.*28. *tit.*5. *l.*32.
Illa decreta, *lib.*50. *tit.*9. *l.*2.
Illa ſtipulatio, *lib.*46. *tit.*1. *l.*67.
Illa verba 1. *lib.*50. *tit.*16. *l.*68.
Illa verba 2. *lib.*50. *tit.*16. *l.*163.
Illæ autem Inſtitutiones, *lib.*28. *tit.*5. *l.*71.
Ille, à quo ſub conditione, *lib.*36. *tit.*1. *l.*13.
Ille autem & de peculio, *lib.*12. *tit.*2. *l.*22.
Ille aut ille, *lib.*32. *tit.*1. *l.*25.
Ille ſervus liber, *lib.*40. *tit.*5. *l.*9.
Illi cum illo, *lib.*33. *tit.*2. *l.*40.
Illis libertis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*84.
Illicitas exactiones, *lib.*1. *tit.*17. *l.*6.
Illicite poſt ſenatuſconſultum, *lib.*27. *tit.*9. *l.*10.
Illis libertis, *lib.*35. *tit.*1. *l.*84.
Illud aut illud, *lib.*33. *tit.*5. *l.*19.
Illud aut illud debuit, *lib.*13. *tit.*5. *l.*25.
Illud certum eſt, *lib.*40. *tit.*12. *l.*13.
Illud conſtat, *lib.*42. *tit.*8. *l.*13.
Illud convenire non poteſt, *lib.*23. *tit.*4. *l.*5.
Illud dubitari poteſt, *lib.*29. *tit.*2. *l.*77.
Illud dubitationis eſt, *lib.*23. *tit.*2. *l.*46.
Illud eleganter, *lib.*2. *tit.*2. *l.*4.
Illud enim ſine dubio, *lib.*29. *tit.*7. *l.*13.
Illud generaliter, *lib.*39. *tit.*6. *l.*37.
Illud in cauſis probandis, *lib.*40. *tit.*2. *l.*16.
Illud meminerimus, *lib.*49. *tit.*8. *l.*1.
Illud non ineleganter, *lib.*46. *tit.*3. *l.*8.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Illud notandum eſt, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 4.
Illud notandum Pomponius ait, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 5.
Illud nullam habet dubitationem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 25.
Illud obſervandum eſt, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 15.
Illud quærendum eſt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 85.
Illud quæritur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 4.
Illud quæſitum eſt, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 32.
Illud quoque cavere debet, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 7.
Illud quoque quod in, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 40.
Illud relatum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 3.
Illud ſciendum eſt 1, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 8.
Illud ſciendum eſt 2, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 9.
Illud ſciendum eſt, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 5.
Illud ſciendum eſt, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 17.
Illud ſciendum eſt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 29.
Illud ſemper conſtitit. *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 5.
Illud ſine dubio. *Vide ſupra*, Illud enim ſine dubio.
Illud verum eſt, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 10.
Illud videamus, *lib.* 49. *tit.* 4. *l. ult.*
Illud uſitatiſſimum eſt, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 19.
Imaginaria venditio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 16.
Immo eum, qui finxit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 26.
Immo & ſocer, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 5.
Immo & ſi quoſdam ſervos, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 7
Immo magis, *lib.* 44. *tit.* 30. *l.* 2.
Immo magnæ auctoritatis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 36.
Immo nunc locus eſt ſenatuſconſulto, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 12.
Immunitates generaliter, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 4.
Impenſa enim funeris. *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 18.
Impenſa funeris, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 45.
Impenſæ neceſſariæ, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 14.
Impenſæ neceſſariæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 79.
Impenſarum quædam, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 1.
Imperator Alexander. *Vide*, Αὐτοκράτωρ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 25.
Imperator Antoninus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 12.
Imperator Antoninus Aurelio, *lib.* 48. *tit.* 19. *l. ult.*
Imperator Antoninus Avidio, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 60.
Imperator Antoninus conſtituit, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 34.
Imperator Antoninus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 70.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 16.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 21.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 13.
Imperator Hadrianus, cum Verus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 50.
Imperator Hadrianus Publicio, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 18.
Imperator noſter reſcripſit, *lib.* 49. *t.* 14. *l.* 43
Imperator noſter, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 7.
Imperatores Severus & Antoninus, *ilb.* 1. *tit.* 15. *l.* 4.
Imper. Severus Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Imper. Severus reſcripſit, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 16.
Imperator Severus reſcripſit, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 24
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 8.
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 8.
Imperatoris Severi oratione, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 1.
Imperatorem litis cauſa, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 91.
Imperat. Antoninus & Verus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 71.
Imperator Antoninus & Verus, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 29.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 30.
Imperatores, *lib.* 5. *tit.* 8. *l.* 9.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 35.
Imperatores, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 37.
Imperatores, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 3.
Imperatores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 21.
Imperatores, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 13.
Imperatores, *eodem lib. tit.* 2. *l.* 13.
Imperatores, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 38.
Imperatores, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 17.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 4.
Imperatores, *lib.* 39. *tit.* 4. *lib.* 7.
Imperatores, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 14.
Imperatores Sever. & Antonin. *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Imperatores, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 4.
Imp. Severus & Antoninus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 17.
Imperatores, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 2.
Imperatores. *Vide*, Imperatores Miſſenio, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 52.
Imperatores, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 18.
Imperatorii, *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 3.
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 11.
Imperator Titus Antoninus. Hæc lex eſt in *l.* 46. *lib.* 4. *tit.* 4.
Imperium aut merum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 3.
Imperitia culpæ adnume. *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 132.
Imponi operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 33.
Impoſſibilis condicio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 7.
Impoſſibilium nulla obl. *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 185.
Impuberem in hoc edictum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 22.
Impuberem furtum facere, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 23.
Impuberi, ad hereditatem, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 9.
Impuberi filio, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 30.
Impuberes ſine tutore, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 10.
Impuberes tutore auctore, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 13.
Imperibus quidem, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 7.
Impuberibus liberis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 11.
In acceſſione temporis, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 8.
In actione furti, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 19.
In actionibus in rem, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 5.
In actionibus, quæ ex contractu, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 7.
In Ægypto, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 10.
In adoptionibus eorum duntaxat, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 5.
In adrogatorem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 42.
In adverſa corporis valetudine, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 17.
In ædibus alienis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 9.
In æſtimationibus hereditatis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 48.
In agris limitatis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 16.
In alvo decurionum, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 2.
In ambigua voce legis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 19.
In ambiguo ſermone, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 3.
In ambiguis orationibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 96.
In ambiguis pro dotibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 85.
In ambiguis pro dotibus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 70.
INA MHΔE, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 1.
In annos ſingulos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 2.
In arbitrium alterius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 1.
In argento potorio, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 21.
In arrogatorem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 32.
In auditum filium, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 2.
In bello poſtliminium eſt, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 2.
In bonæ fidei contractibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 36
In bonæ fidei judiciis, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 7.
In bonis ſuperſtitum, *lib.* 25. *tit.* 3. *l. ult.*
In bonorum poſſeſſionibus, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 10
In capitalibus criminibus, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 1.
In cauſæ cognitione 1. *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 14.
In cauſæ, 2. *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 16.
In cauſæ cognitione etiam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 27.
In cauſæ cognitione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 14.
Inceſtæ nuptiæ, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 52.
In civile eſt, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 24.
In circulatores, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 11.
Incola & his magiſtratibus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 29.
Incola jam muneribus publicis, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 34.
In cognitione, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 13.
In comites quoque judicum, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 5.
In commodato hæc pactio, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 17.
In communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3.
In compenſationem etiam, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 8.
In compromiſſis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 45.
In concedendo jure aquæ, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 8.
In concubinatu, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 3.
In condemnatione perſonarum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 173.
In condictione ex cauſa, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 9.
In conditionibus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 19.
In confirmando tutore, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 7.
In conſilium curatoris, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 6.
In contrahenda venditione, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 172.
In contra tabulas, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 1.
In conventionalibus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 52.
In conventionibus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 219.
In creditore, qui pignus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 38.
In crimine adulterii, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 41.
In criminibus eruendus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 1.
In dando tutore, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 18.
In dardanarios, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 37.
Indebitam pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 74.
Indebiti ſoluti condictio, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 15.
In delictis ſervorum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 4.
Inde Neratius ſcribit. *l.* 9. *tit.* 2. *l.* 23.
Inde tabernacula, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 184.
In depoſiti actione, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 9.
In depoſiti vel commodati, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 12.
Indicaſſe eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 197.
Indicaſſe reum. *Vide ibidem.*
In diem acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 5.
In diem addictio ita fit, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 1.
In diem addicto, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 9.
In diem debitor, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 10.
In diem obligatio, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 5.
Indignum eſſe, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 3.
Indigno herede pronuntiato, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 8.
In duobus reis promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 3.
In duobus reis ſtipulandi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
In duplicibus teſtamentis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 79.
In eadem cauſa ſunt, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 3.
In eadem cauſa ſunt, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 10.
In ejuſmodi ſtipulationibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l. ult.*
In emptionibus, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 43.
In eo jure, quod, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 45.
In eoque fundo alieno, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 38.
In eoque fundo. *Vide*, Inque eo fundo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 11.
In eo qui teſtatur, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
In eo quod plus ſit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 110.
In eo, quod ſervo caſtrenſi, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 33.
In eo, quod vel is qui peti, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 33.
In eos extra ordinem, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 9.
In eos qui cum recepti eſſent, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 13.
In eos, qui naves, *lib.* 47. *tit.* 5. *l.* 1.
In eum, cujus dolo, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 15.
In eum, cujus inſtinctu, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 5.
In eum, ad quem dotis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 16.
In eum diem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 40.
In eum, qui adverſus ea, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 24.
In eum, qui mutuis accipi, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 19.
In eum, qui ut calumniæ cauſa, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 1.
In exceptionibus, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 19.
In executione. *Vide*, In execut. *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 5.
In factum actiones, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 13.
In facto conſiſtentes conditiones, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 60.
In Falcidia æſtimatio pretii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 42.
In Falcidia placuit, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 9.
Infamem non ex omni. *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 7.
Infans vel furioſus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 12.
In Faviana & Calviſiana, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 2.
Inferioris gradus cognatus, *lib.* 38. *tit.* 9. *l.* 2.
In fideicommiſſ. hereditatis, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 18
In fideicommiſſ. libertatibus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 5
In fideicommiſſi perſecutione, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 3.
In finalibus quæſtionibus, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 11.
In fiſci cauſis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 4.
Inficiando depoſitum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 67.
In fraudem civitatium, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 31.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 10.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 25.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 27.
In fraudem facere videri, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 4.
In fraudem fiſci, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 45.
In fraudem juris, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 10.
In fraudem plane creditor, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 15.
In fructu id eſſe id intelligitur, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 42.
In furti actione non quod intereſt, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 50.
In furtiva re, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 1.
In fundo alieno, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 38.
In generali repetitione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 80.
Ingenuum accipere debemus, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 25.
Ingratus libertus eſt, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 19.
In hac actione, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 3.
In hac actione, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 3.
In hac ſtipulatione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 28.
In heredem autem, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 5.
In heredem eatenus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 26.
In his quæ contra rationem, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15.
In his quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
In iis quæ extra teſtamentum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 16.
In his rebus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 66.
In his vero, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 5.
In hoc judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 14.
In hoc judicium, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 10.
In hoc judicio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 27.
In judicio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 47.
In Judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 13.
In hominis uſufructu, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 3.
In honorariis actionibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 35.
In honoribus delatis, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 8.
In hujuſmodi autem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 12.
In iis officiis. *Vide*, In his, quæ officium.
In illa ſtipulatione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 50.
In illa ſtipulatione, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 8.
Inceſto, ut Pap. *l.* 48. *tit.* 18. *l.* 4.
In inſulam deportati, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 3.
In inſulam patre deportato, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 42
Iniquiſſimum videtur, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 5.
In inſtrumento fundi, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 8.
In integrum vero reſtitutione, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 22.
In interdicto unde vi, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 6.
In interdicto unde vi, *ibid. l.* 16.
In interdictis exinde ratio, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 3.
In judicati actione, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 61.
In judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 13.
In judicio familiæ erciſcundæ, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 47.
In jure civili receptum eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 161.
Injuria ex eo dicta eſt, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 1.
Injuriarum actio 1, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 13.
Injuriarum actio 2. *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 28.
Injuriarum æſtimatio, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 21.
In jus vocare, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 1.
In jus vocari, *ibid. l.* 2.
In iis Diophantus, *li.* 4. *tit.* 4. *l. ult.*
In laqueum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 55.
In lege Aquilia 1. *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 40.
In lege Aquilia 2. *ibid. lib.* 44.
In lege cenſoria, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 203.
In lege Cornelia dolus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 7.
In lege Falcidia 1. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 45.
In lege Falcidia 2. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 62.
In legem Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 8.
In lege fundi vendendi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 77.
In lege locationibus ſcriptum erat, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 29.
In legibus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 5.
In liberæ mulieris conſuetudine, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 24.
In libertatibus, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 5.
In liberto antiquior contractus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 77.
In litore jure gentium ædificare licet, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 4.
In loco publico, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 1.
In Lyſitania Pacenſes, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 8.
In magiſtratus, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 7.
In metallum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 36.
In metallum damnata mulier, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 4.
In metallum damnati, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 22.
In metallum damnatis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 12.
In modicis autem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 24.
In mortis cauſa donationibus, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 22.
In multis juris noſtri articulis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 9.
In multis itemque portis, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 11.
In navem Saupheii, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 31.
In nautica pecunia, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 3.
In negotiis contrahendis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 5.
In noxalibus actionibus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 3.
In numerationibus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 44.
In obſcura voluntate, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 179.
In obſcuris inſpici ſolet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 114.
In his quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
Inofficioſum teſtamentum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 3.
In omnem rem curator, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 15.
In omni fere ſermone, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 13.
In omni parte error, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 2.
In omnibus bonæ fidei judiciis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 41.
In omnibus cauſis, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 7.
In omnibus cauſis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 39.
In omnibus cauſis, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 2.
In omnibus cauſis, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 68.
In omnibus enim, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 2.
In omnibus fiſci quæſtionibus, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 13.
In omnibus negotiis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 7.
In omnibus noxalibus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 3.
In omnibns obligationibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 14.
In omnibus officiis. *Vide*, In his, quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
In omnibus partibus juris, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 18.
In omnibus prætoriis ſtipulationibus 1. *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 5.
In omnibus prætoriis ſtipulationibus 2. *ibid. l.* 6.
In omnibus quæ ad eandem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 24.
In omnibus quæ fecit tutor, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 1.
In omnibus quidem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 90.
In omnibus rebus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 55.
In omnibus ſervitutibus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 18.
In omnibus ſpeciebus liberationum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 43.
In omnibus temporalibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 6.
In operis duobus, *lib.* 19. *tit.* 2, *l.* 26.
In orbe Romano, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
In ordinem, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 1.
In pari cauſa poſſeſſor, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 128.
In parietis communis, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 35.
In partem dotis, *lib.* 24. *tit.* 3. *l. ult.*
In patrem, cujus in poteſtate, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 21.
In pecudum fructu, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 28.
In pecuniariis cauſis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l. ult.*
In peremptorio autem proponitur, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 71.
In perpetuum quotiens id, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 61.
In perſona tamen, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 30.
In perſonam ſervilem, *lib.* 50. *tit.* 37. *l.* 22.
In perſonalibus actionibus, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 2.
In plurium heredum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 70.
In poſſeſſionem mitti ſolet, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 6.
In poteſtate manente filia, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 10.
In prædiis ruſticis, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 7.
In prætoriis ſtipulationibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 9
In privatis negotiis, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 77.
In privatis operibus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 12.
In propoſita autem quæſtione, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 78.
In provinciali autem prædio, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 3.
In publicum deduci. Hæc l. eſt §. 5. *l.* 1. *lib.* 11. *tit.* 5.
In pupillo cui ſine, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 47.
In pupillo, cui ſoluta eſt, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 4.
In pupillari ſubſtitutione, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 14.
In quam neceſſe eſt confugere, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 7.
In quantitate patrimonii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 73.
In quæſtionibus, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 8.
Inque eo fundo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 11.
In quarram hereditatis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 91.
In quem etiam utiles actiones, *lib.* 40. *tit.* 50. *l.* 3.
In quibuſcunque negotiis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 48.
In quibuſdam contractibus, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 7.
In quibus rebus, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 3.
Inquilino non datur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 33.
In quo inierit etiam hoc, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 18.
In quorum finibus, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 24.
In ratione legis Falcidiæ 1. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 11
In ratione legis Falcidiæ 2. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 30.
In rem actio competit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 23.
In rem actionem pati, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 80.
In rem ſuam procurator datus, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 18.

Source : BIU Cujas

In re communi, *lib.*8. *tit.*2. *l.*26.
In re furtiva condictio, *lib.*13. *tit.*1. *l.*8.
In re hypothecæ, *lib.*22. *tit.*4. *l.*4.
In rebus commodatis, *lib.*13. *tit.*6. *l.*18.
In rebus etiam mobilibus, *lib.*43. *tit.*24. *l.*4.
In rebus dotalibus, *lib.*23. *tit.*3. *l.*17.
In rebus nobis constituendis, *lib.*1. *tit.*4. *l.*2.
In reficiendo communi pariete, *lib.*39. *tit.*2. *l.*41.
In repetundis legatis, *lib.*32. *tit.*2. *l.*63.
In repudianda hereditate, *lib.*29. *tit.*2. *l.*23.
In rutis cæsis ea sunt, *lib.*50. *tit.*16. *l.*241.
In Salviniano interdicto, *lib.*43. *tit.*33. *l.*2.
In senatusconsultum Turpillianum, *lib.*48. *tit.*16. *l.*15.
In sententiis sufficiet, *lib.*42. *tit.*1. *l.*59.
In servo, *lib.*4. *tit.*11. *l.*17.
In servorum persona, *lib.*48. *tit.*19. *l.*10.
In servitutem, *lib.*38. *tit.*2. *l.*16.
In servitute mea, *lib.*1. *tit.*7. *l.ult.*
In singulis heredibus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*77.
In singulos annos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*8.
In speciali actione, *lib.*6. *tit.*1. *l.*73.
In sponsalibus contrahendis, *l.*23. *t.*1. *l.*14.
In sponsalibus constituendis, *l.*23. *t.*1. *l.*18.
In sponsalibus nihil interest, *lib.*23. *t.*1. *l.*7.
In stipulatione damni infecti, *lib.*39. *tit.*2. *l.*23.
In stipulatione de reddendo, *lib.*7. *tit.*5. *l.*8.
In stipulatione de rato, *lib.*46. *tit.*8. *l.*2.
In stipulatione judicatum solvi, *l.*46. *t.*7. *l.*1.
In stipulatione qua procurator, *lib.*46. *tit.*8. *l.*19.
In stipulationibus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*54.
Institor appellatus est, *lib.*14. *tit.*3. *l.*2.
Institor est qui tabernæ, *lib.*14. *tit.*3. *l.*18.
Institutio talis, *lib.*28. *tit.*7. *l.*10.
Instratum omne vestimentum, *lib.*50. *t.*16. *l.*45.
Instructam autem tabernam, *lib.*50. *tit.*16. *l.*184.
Instrumentum pistrini, *lib.*33. *tit.*9. *l.*6.
Instrumenti significatione. *Vide*, Superscriptionem, *lib.*4. *l.*33. *tit.*10.
Instrumenta fundi. *Vide*, l. in Instrumento fundi, *lib.*33. *tit.*7. *l.*8.
Instrumentorum nomine, *lib.*22. *tit.*4. *l.*1.
Instrumentorum receptorum, *lib.*48. *tit.*10. *l.*16.
In instrumentis, *lib.*12. *tit.*3. *l.*10.
In substitutione filio ita facta, *l.*28. *t.*6. *l.*31.
In suis heredibus, *lib.*38. *tit.*16. *l.*14.
In suis heredibus, *lib.*28. *tit.*2. *l.*11.
Insula est enata, *lib.*31. *tit.*1. *l.*56.
Insulam hoc modo, *lib.*19. *tit.*5. *l.*6.
Insulæ Italiæ, *lib.*5. *tit.*1. *l.*9.
Insulam intra biennium, *lib.*45. *tit.*1. *l.*124.
Insulam tibi vendidi, *lib.*20. *tit.*4. *l.*13.
Insulam uno pretio, *lib.*19. *tit.*2. *l.*58.
In summa admonendi sumus, *lib.*10. *tit.*3. *l.*11.
In summa puto dicendum, *lib.*43. *t.*17. *l.ult.*
In summa sciendum est, *lib.*49. *tit.*14. *l.*17.
In summa sufficiet. *Vide*, In sententiis sufficiet, *lib.*42. *tit.*1. *l.*59.
In summa tria sunt, *lib.*39. *tit.*3. *l.*2.
In summa ut generaliter, *lib.*12. *tit.*6. *l.*65.
In suspenso est jus matris, *lib.*38. *tit.*17. *l.*8.
In tabulis secundis, *lib.*40. *tit.*7. *l.*7.
In tacitis fideicommissis, *lib.*30. *t.*1. *l.*103.
In tantum ergo tenetur, *lib.*40. *tit.*12. *l.*18.
In tantum & ut soli, *lib.*1. *tit.*8. *l.*6.
Intelligendus est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*153.
In tempus capiendæ hereditatis, *lib.*28. *tit.*5. *l.*62.
In tempore constituto judicatis, *lib.*44. *tit.*3. *l.*2.
Inter accusatorem & reum, *lib.*48. *t.*1. *l.*10.
Inter actum & iter, *lib.*8. *tit.*3. *l.*12.
Inter agnatos & cognatos, *lib.*38. *tit.*7. *l.*5.
Inter artifices longa differentia est, *lib.*46. *tit.*3. *l.*31.
Inter bonorum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*49.
Inter causas omittendi, *lib.*27. *tit.*1. *l.*26.
Inter Castellianum, *lib.*4. *tit.*8. *l.*44.
Inter cetera, *lib.*28. *tit.*2. *l.*30.
Inter ceteros, *lib.*40. *tit.*10. *l.*1.
Intercidit legatum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*59.
Inter coheredes, *lib.*10. *tit.*2. *l.*44.
Inter convenientes, *lib.*50. *tit.*1. *l.*28.
Inter creditorem & debitorem, *lib.*46. *tit.*1. *l.*63.
Inter debitorem & creditorem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*42.
Inter divortium & repudium, *lib.*50. *tit.*16. *l.*191.
Inter donum & munus, *ibid. l.*194.
Inter effractores, *lib.*47. *tit.*18. *l.*2.
Inter eos fidejussores, *lib.*46. *tit.*1. *l.*51.
Inter eos, quibus, *lib.*42. *tit.*1. *l.*19.
Inter eos, qui ex generali, *lib.*4. *tit.*6. *l.*33.
Inter eos, qui secundum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*29.
Inter eos, qui in matrimonio, *l.*24. *t.*1. *l.*27.
Inter fidejussores, *lib.*46. *tit.*1. *l.*26.
Inter fructuarium & dominum, *lib.*39. *tit.*2. *l.*20.
Inter hæc verba, *lib.*50. *tit.*16. *l.*179.
Inter illam condicionem, *lib.*50. *t.*16. *l.*217.
Inter liberos, *lib.*50. *tit.*12. *l.ult.*
Inter liberas tantum personas, *l.*48. *t.*5. *l.*6.
Inter litigantes, *lib.*5. *tit.*1. *l.*62.
Inter minores vigintiquinque annis, *lib.*4. *tit.*1. *l.*8.
Inter officium advocationis, *lib.*6. *t.*1. *l.*54.
Inter omnes constat, *lib.*47. *tit.*2. *l.*46.
Inter omnes convenit, *lib.*2. *tit.*8. *l.*12.
Inter mortis causa donationem, *lib.*39. *tit.*6. *l.*38.
Inter pares numero judices, *lib.*42. *t.*1. *l.*38.
Inter patrem & filium, *lib.*18. *tit.*1. *l.*2.
Inter pœnas est, *lib.*48. *tit.*22. *l.*6.
Inter publica habemus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*17.
Inter pupillos, *lib.*26. *tit.*8. *l.*20.
Inter quos paries communis est, *lib.*39. *tit.*2. *l.*39.
Inter servientes, *lib.*8. *tit.*2. *l.*15.
Inter socerum & generum, *lib.*23. *tit.*4. *l.*26.
Inter stipulantem & promittentem, *lib.*45. *tit.*1. *l.*83.
Inter stuprum & adulterium, *lib.*50. *tit.*16. *l.*101.
Inter tutores, *lib.*26. *tit.*7. *l.*36.
Intervenit illa quæstio, *lib.*37. *tit.*5. *l.*24.
Inter virum & uxorem 1, *lib.*24. *tit.*1. *l.*43.
Inter virum & uxorem 2, *ibid. l.*46.
Inter vestem virilem, *lib.*34. *tit.*2. *l.*33.
Interdum accidit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*49.
Interdum ejus, *lib.*41. *tit.*2. *l.*21.
Interdum & propter, *lib.*15. *tit.*3. *l.*14.
Interdum ex conventione, *lib.*46. *tit.*8. *l.*8.
Interdum ex justis causis, *lib.*5. *tit.*1. *l.*36.
Interdum evenit, *lib.*48. *tit.*1. *l.*4.
Interdum fur, *lib.*47. *tit.*2. *l.*56.
Interdum hæc adjectio, *lib.*28. *tit.*5. *l.*13.
Interdum lex Julia, *lib.*23. *tit.*5. *l.*1.
Interdum licet dolo malo, *lib.*36. *tit.*4. *l.*15.
Interdum nec vendendus, *lib.*39. *tit.*4. *l.*16.
Interdum pars ususfructus, *lib.*7. *tit.*2. *l.*10.
Interdum pecuniariter, *lib.*48. *tit.*22. *l.*11.
Interdum persona, *lib.*12. *tit.*6. *l.*29.
Interdum posterior, *lib.*20. *tit.*4. *l.*5.
Interdum proprietarius, *lib.*7. *tit.*4. *l.*15.
Interdum proprietatem, *lib.*50. *tit.*16. *l.*78.
Interdum pura stipulatio, *lib.*45. *tit.*1. *l.*73.
Interdum tamen, *lib.*27. *tit.*6. *l.*5.
Interdum tamen, *lib.*4. *tit.*4. *l.*194.
Interdum 1, *lib.*38. *tit.*1. *l.*34.
Interdum 2. *lib.*38. *tit.*1. *l.ult.*
Interdum, *lib.*40. *tit.*11. *l.*2.
Interdictum de precariis, *lib.*43. *tit.*27. *l.*14.
Interdictum quod vi 1, *lib.*43. *tit.*24. *l.*17.
Interdictum quod vi 2, *ibid. l.*29.
Interdicto quorum bonorum, *l.*43. *t.*2. *l.*2.
Interdicta noxalia ea, *lib.*43. *tit.*1. *l.ult.*
Interdictorum quædam duplicia sunt, *lib.*43. *tit.*1. *l.*2.
Interesse puto, *lib.*41. *tit.*2. *l.*39.
Interest enim Reipublicæ, *lib.*42. *tit.*5. *l.*18.
Interest enim nostra, *lib.*40. *tit.*11. *l.*5.
Interpretatione legum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*42.
In testamento, *lib.*40. *tit.*5. *l.*38.
In testamento ita erat scriptum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*31.
In testamento quidam scripserat, *lib.*35. *tit.*1. *l.*27.
In testamentis plenius, *lib.*50. *tit.*17. *l.*12.
Intestatus est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*64.
Intestati hi gradus, *lib.*38. *tit.*15. *l.*1.
Intestati proprie appellantur, *l.*38. *t.*16. *l.*1.
Intestato parente, *lib.*26. *tit.*4. *l.*6.
Intestato liberto, *lib.*38. *tit.*16. *l.*3.
Intestato reliquit, *lib.*38. *tit.*8. *l.*10.
Intestatæ sororis, *lib.*41. *tit.*4. *l.*14.
In testatoris servo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*34.
In testimonium, *lib.*22. *tit.*5. *l.*20.
In testimoniis autem, *lib.*22. *tit.*5. *l.*2.
In testimoniorum usus, *lib.*22. *tit.*5. *l.*1.
In totum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*76.
In toto & pars continetur, *l.*50. *t.*17. *l.*113.
In toto jure genere, *lib.*50. *tit.*17. *l.*80.
Intra quinque annos, *lib.*40. *tit.*10. *l.*2.
In tradendis unis ædibus, *lib.*8. *tit.*4. *l.*7.
In traditionibus, *lib.*2. *tit.*14. *l.*48.
Intra dies constitutos, *lib.*42. *tit.*1. *l.*7.
Intra illum diem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*41.
Intra quatuor annos, *lib.*44. *tit.*3. *l.*10.
Intra triduum appellare, *lib.*49. *tit.*5. *l.*3.
Intra utile tempus restitutionis, *l.*4. *t.*4. *l.*39.
In tribus istis judiciis, *lib.*5. *tit.*1. *l.*13.
In vendendo fundo, *lib.*18. *tit.*1. *l.*66.
In venditione, *lib.*19. *tit.*1. *l.*41.
In venditione bonorum, *lib.*42. *tit.*5. *l.*8.
In venditionibus, *lib.*18. *tit.*1. *l.*9.
Invicem enim, *lib.*28. *tit.*5. *l.*43.
Invitus nemo, *lib.*50. *tit.*17. *l.*156.
Invitus is, cui fideicommissio, *l.*40. *t.*5. *l.*34.
Invito beneficium non datur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*69.
Invitam libertam, *lib.*23. *tit.*2. *l.*28.
Inviti filii naturales, *lib.*1. *tit.*6. *l.*11.
Inviti testimonium dicere, *lib.*22. *tit.*5. *l.*8.
Inviti testimonium non dicunt, *ibid. l.*19.
Invitum autem, *lib.*8. *tit.*2. *l.*5.
In voluptariis, *lib.*25. *tit.*1. *l.*11.
In urbe Rom. *Vide*, In orbe Romano, *lib.*1. *tit.*5. *l.*17.
In usu juris, *lib.*50. *tit.*16. *l.*158.
In usucapione ita servatur, *lib.*44. *tit.*3. *l.*15.
In usucapionibus, *lib.*41. *tit.*3. *l.*6.
In vulgari substitutione, *lib.* 50. *t.*16. *l.*162.
Ipsi quoque reo, *lib.*6. *tit.*1. *l.*19.
Ipsi tamen heredi, *lib.*29. *tit.*3. *l.*3.
Is, à quo fundus petitus erat, *lib.*6. *t.*1. *l.*57.
Is à quo sine liberis, *lib.*25. *tit.*4. *l.*4.
Is autem, cum quo actum fuit, *l.*46. *t.*6. *l.*4.
Is autem nec ad legitimam, *l.*37. *t.*14. *l.*11.
Is autem, qui de statu suo litigat, *lib.*40. *tit.*6. *l.*12.
Is, cujus familia, *lib.*8. *tit.*4. *l.*18.
Is, cujus fundo via, *lib.*39. *tit.*3. *l.*25.
Is, cujus in servo proprietas erat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*26.
Is, cujus interest, *lib.*47. *tit.*2. *l.*85.
Is, cujus nomine, *lib.*3. *tit.*3. *l.*64.
Is, cujus ope, *lib.*48. *tit.*5. *l.*14.
Is, cui annua alimenta, *lib.*34. *tit.*1. *l.*11.
Is, cui bonis interdictum est, *lib.*45. *t.*1. *l.*6.
Is, cui ex stipulatu, *lib.*47. *tit.*2. *l.*13.
Is, cui fideicommissæ libertas, *lib.*48. *tit.*18. *l.*19.
Is, cui fideicommissum solvitur, *lib.*35. *tit.*2. *l.*31.
Is, cui hereditas tota, *lib.*12. *tit.*6. *l.*34.
Is, cui ita. *Vide*, Is, cui ita legatum est, *lib.*36. *tit.*2. *l.*18.
Is, cui lege bonis interdictum est, *lib.*28. *tit.*1. *l.*18.
Is, cui legatorum, *lib.*36. *tit.*4. *l.*5.
Is, cui opus novum, *lib.*39. *tit.*1. *l.*23.
Is, cui sub condicione, *lib.*35. *tit.*1. *l.*18.
Is, cui sub condicione, *lib.*44. *tit.*7. *l.*42.
Is, cui via, vel actus debebatur, *l.*8. *t.*6. *l.*11.
Is, cum quo aquæ pluviæ, *lib.*39. *tit.*3. *l.*7.
Is, cum quo de peculio, *lib.*15. *tit.*1. *l.*55.
Is damnum dat, *lib.*50. *tit.*17. *l.*169.
Is potest repudiare, *lib.*29. *tit.*2. *l.*18.
Is, qui à debitore, *lib.*42. *tit.*8. *l.*9.
Is, qui actionem habet, *lib.*50. *tit.*17. *l.*15.
Is, qui alienum hominem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*60.
Is, qui alienum servum promisit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*51.
Is, qui amicitia ductus, *lib.*3. *tit.*5. *l.*44.
Is, qui aliqua ratione, *lib.*38. *tit.*8. *l.*7.
Is, qui bonis cessit, *lib.*42. *tit.*3. *l.*2.
Is, qui bonis cessit, *ibid. l.*3.
Is, qui certo loco, *lib.*13. *tit.*4. *l.*9.
Is, qui commodatum accepit, *l.*13. *t.*6. *l.*13.
Is, qui complures libertos, *lib.*32. *tit.*1. *l.*94.
Is, qui contra tabulas, *lib.*28. *tit.*6. *l.*22.
Is, qui debitorem vi exemit, *lib.*2. *tit.*7. *l.*6.
Is, qui decepit aliquem, *lib.*4. *tit.*3. *l.*40.
Is, qui destinavit rem petere, *lib.*6. *tit.*1. *l.*24.
Is, qui dicit se juratse, *lib.*44. *tit.*1. *l.*5.
Is, qui dolo fecit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*69.
Is, qui duo prædia. *Vide*, Qui duo prædia, *lib.*8. *tit.*3. *l.*29.
Is, qui ex causa. *Vide*, Si quis ex causa, *lib.*40. *tit.*5. *l.*15.
Is, qui ex stipulatu, *lib.*44. *tit.*7. *l.*45.
Is, qui fideicommissum debet, *l.*32. *t.*1. *l.*26.
Is, qui fugitivum celavit, *lib.*11. *tit.*4. *l.*1.
Is, qui fundum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*31.
Is, qui heres institutus est, *lib.*29. *tit.*2. *l.*13.
Is, qui in aliena potestate est, *lib.*9. *t.*4. *l.*32.
Is, qui in domum. *Vide*, Qui in domum, *lib.*47. *tit.*10. *l.*23.
Is, qui in potestate est, *lib.*37. *tit.*5. *l.*15.
Is, qui in puteum, *lib.*43. *tit.*24. *l.*11.
Is, qui in reatu decedit, *lib.*48. *tit.*4. *l.ult.*
Is, qui intulit mortuum, *lib.*11. *tit.*7. *l.*7.
Is, qui judicio publico, *lib.*48. *tit.*2. *l.*4.
Is, qui jus annulorum impetravit, *lib.*40. *tit.*10. *l.*5.
Is, qui legatione fungitur, *lib.*50. *tit.*7. *l.*15.
Is, qui natus est ex mancipiis, *l.*40. *t.*16. *l.*210
Is, qui onerandæ libertatis, *lib.*38. *tit.*1. *l.*32.
Is, qui opem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*34.
Is, qui plusquam, *lib.*12. *tit.*6. *l.*31.
Is, qui prædam, *lib.*48. *tit.*13. *l.*13.
Is, qui promisit tibi, *lib.*20. *tit.*1. *l.*33.
Is, qui putat, *lib.*29. *tit.*2. *l.*15.
Is, qui reipublicæ causa affuturus erat, *lib.*4. *tit.*6. *l.*39.
Is, qui reipublicæ causa abest, *lib.*4. *t.*6. *l.*14.
Is, qui rem conduxit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*6.
Is, qui rem permutatam, *lib.*42. *tit.*4. *l.*15.
Is, qui reus factus est. *Vide*, Si qui reus factus est, *lib.*48. *tit.*1. *l.*5.
Is, qui se obtulit rei defensioni, *l.*6. *t.*1. *l.*25.
Is, qui servum castrandum, *lib.*48. *tit.*8. *l.*6.
Is, qui sola triginta reliquerat, *l.*30. *t.*1. *l.*80.
Is, qui suis nummis emitur, *lib.*40. *tit.*1. *l.*4.
Is, qui unum filium habebat, *l.*29. *t.*7. *l.*19.
Is, qui usumfructum, *lib.*9. *tit.*4. *l.*18.
Is, qui usumfructum, *lib.*7. *tit.*4. *l.*20.
Is quoque, qui ex causa, *lib.*2. *tit.*4. *l.*9.
Isti quidem, *lib.*4. *tit.*2. *l.*8.
Ita autem dispositioni, *lib.*26. *tit.*7. *l.*5.
Ita constante matrimonio, *lib.*23. *tit.*3. *l.*26.
Ita demum autem committetur, *lib.*4. *tit.*8. *l.*31.
Ita fidei heredis, *lib.*49. *tit.*14. *l.*40.
Ita liber esse jussus, *lib.*40. *tit.*7. *l.*8.
Itaque cum separatim, *lib.*17. *tit.*2. *l.*64.
Itaque si accepto, *lib.*4. *tit.*3. *l.*28.
Itaque sicut superius, *lib.*21. *tit.*1. *l.*32.
Itaque si hoc specialiter, *lib.*3. *tit.*3. *l.*48.
Itaque si servum tuum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*4.
Itaque tunc potestatem, *lib.*12. *tit.*1. *l.*39.
Itaque fullo, *lib.*47. *tit.*2. *l.*12.
Itaque hoc casu, *lib.*40. *tit.*5. *l.*27.
Itaque pauciores, *lib.*28. *tit.*8. *l.*2.
Itaque tunc, *lib.*12. *tit.*1. *l.*39.
Ita stipulatus sum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*115.
Ita tamen si vectigal solvant, *lib.*6. *tit.*3. *l.*2.
Ita tamen, ut his, *lib.*36. *tit.*1. *l.*27.
Ita ut omnes, *lib.*17. *tit.*1. *l.*36.
Ita ut & si fur, *lib.*13. *tit.*6. *l.*16.
Ita vulneratus est servus, *lib.*9. *tit.*2. *l.*51.
Item ait prætor, *lib.*4. *tit.*6. *l.*21.
Item apud Labeonem, *lib.*47. *tit.*10. *l.*15.
Item à substituto, *lib.*37. *tit.*5. *l.*13.
Item clodus morbosus est, *lib.*21. *tit.*1. *l.*13.
Item cum testamento, *lib.*15. *tit.*1. *l.*14.
Item ei succurritur, *lib.*4. *tit.*6. *l.*14.
Item eorum, *lib.*3. *tit.*4. *l.*6.
Item & ad litem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*3.
Item ex diverso, *lib.*10. *tit.*2. *l.*19.
Item exigit prætor, *lib.*4. *tit.*3. *l.*16.
Item hi, qui reipublicæ causa, *lib.*4. *tit.*6. *l.*4.
Item illa verba prætoris, *lib.*13. *tit.*5. *l.*18.
Item in potestate nostra sunt, *lib.*1. *tit.*6. *l.*3.
Item Labeo scribit, *lib.*10. *tit.*2. *l.*22.
Item lapilli, *lib.*1. *tit.*8. *l.*3.
Item legato continentur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*49.
Item liberatur pignus, *lib.*20. *tit.*6. *l.*6.
Item magistri societatum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*14.
Item Mela scribit, *lib.*9. *tit.*2. *l.*11.
Item miles, *lib.*42. *tit.*1. *l.*18.
Item parte fundi, *lib.*44. *tit.*2. *l.*8.
Item pictoris instrumento legato, *lib.*33. *tit.*7. *l.*17.
Item prædia, *lib.*10. *tit.*2. *l.*10.
Item prætor edicto suo, *lib.*38. *tit.*16. *l.*8.
Item pro patrona, *lib.*2. *tit.*6. *l.*2.
Item quæ ex animalibus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*6.
Item quamvis, *lib.*10. *tit.*3. *l.*10.
Item quæritur, *lib.*19. *tit.*2. *l.*13.
Item quia conventiones, *lib.*2. *tit.*14. *l.*4.
Item quibus propter infirmitatem, *lib.*3. *tit.*1. *l.*4.
Item quod dictum est, *lib.*18. *tit.*2. *l.*6.
Item quod Sabinus ait, *lib.*28. *tit.*5. *l.*17.
Item si alter ex dominis, *lib.*45. *tit.*3. *l.*8.
Item sic possunt, *lib.*8. *tit.*3. *l.*3.
Item si cum exceptione, *lib.*4. *tit.*2. *l.*14.
Item si cum putavi, *lib.*3. *tit.*5. *l.*5.
Item si cum filiusfamilias fidejusserit, *lib.*14. *tit.*6. *l.*7.
Item si fundi, *lib.*7. *tit.*1. *l.*9.
Item si non venierit, *lib.*23. *tit.*4. *l.*13.
Item si ob id quod, *lib.*44. *tit.*4. *l.*3.
Item si obstetrix medicamentum dederit, *lib.*9. *tit.*1. *l.*9.
Item si pretio, *lib.*19. *tit.*2. *l.*23.
Item si res fuerint usucaptæ, *lib.*4. *tit.*7. *l.*4.
Item si servus duorum, *lib.*45. *tit.*3. *l.*9.
Item si servi redhibendi, *lib.*21. *tit.*1. *l.*30.
Item si servum, *lib.*6. *tit.*2. *l.*6.
Item si suspectus sit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*19.
Item si verberatum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*15.
Item unus ex litigatoribus, *lib.*4. *tit.*8. *l.*17.
Item veniunt in hereditatem, *lib.*5. *t.*3. *l.*20.
Item vestis, *lib.*49. *tit.*15. *l.*3.
Item si victus fuero, *lib.*44. *tit.*2. *l.*10.
Item videndum si possessor, *lib.*5. *tit.*3. *l.*18.
Iter nihil prohibet, *lib.*8. *tit.*4. *l.*14.
Iter sepulchro debitum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*4.
Itinere ad prædium, *lib.*8. *tit.*8. *l.*28.
Itinere faciendo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*3.
Η ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. *lib.*50. *tit.*16. *l.*104.
Jubere caveri, *lib.*2. *tit.*1. *l.*4.
Judex datus in eodem officio, *l.*5. *t.*1. *l.*46.
Judex posteaquam, *lib.*42. *tit.*1. *l.*15.
Judex si male absolvit, *lib.*12. *tit.*6. *l.*28.
Judici ab appellatoribus, *lib.*47. *tit.*10. *l.*42.
Judicem in prædiis dividundis, *lib.*10. *tit.*3. *l.*21.
Judicium communi dividundo, *lib.*10. *tit.*1. *l.*10.
Judicium finium regundorum, *l.*10. *t.*1. *l.*9.
Judicatæ quidem rei, *lib.*44. *tit.*2. *l.*29.
Judicatum solvi, *lib.*46. *tit.*7. *l.*6.
Judicatum solvi, *ibid. l.*9.
Judicium solvitur, *lib.*5. *tit.*1. *l.*58.
Julianus ait, *lib.*2. *tit.*8. *l.*11.
Julianus ait, *lib.*5. *tit.*1. *l.*17.
Julianus air, *lib.*17. *tit.*1. *l.*47.
Julianus ait, *lib.*38. *tit.*2. *l.*37.
Julianus ait, *lib.*40. *tit.*4. *l.*40.
Julianus ait, *lib.*35. *tit.*1. *l.*45.
Julianus ait, *lib.*31. *tit.*1. *l.*60.
Julianus ait, *lib.*44. *tit.*4. *l.*7.
Julianus ait, *lib.*42. *tit.*2. *l.*3.
Julianus autem, *lib.*5. *tit.*1. *l.*16.
Julianus debitor. *Vide*, Ælianus debitor, *lib.*40. *tit.*1. *l.*10.
Julianus & Marcellus putant, *lib.*16. *tit.*3. *l.*19.
Julianus Diophanus. *Vide*, Junius Diophantus, *lib.*4. *tit.*4. *l.*50.
Julianus de eo loquitur, *lib.*40. *tit.*9. *l.*6.
Julianus ex persona, *lib.*13. *tit.*1. *l.*19.
Julianus lib. 3. Digestorum, *lib.*44. *tit.*2. *l.*3.
Julianus libro quarto, *lib.*4. *tit.*6. *l.*17.
Julianus libro 6. Digestorum, *l.*6. *t.*1. *l.*17.
Julianus libro 8. Digestorum, *l.*6. *t.*1. *l.*37.
Julianus libro quintodecimo, *l.*19. *t.*1. *l.*13.
Julianus libro sextodecimo, *lib.*23. *tit.*4. *l.*5.
Julianus libro septimodecimo, *l.*39. *t.*5. *l.*2.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Julianus libro octavodecimo, *lib.24.t.2.l.4.*
Julianus libro viceſimoſexto, *l.29.t.2.l.42.*
Julianus nec à filiofamilias, *lib.30.t.1.l.10.*
Julianus noſter, *lib.38. tit.1.l.86.*
Julianus notat, *lib.35. tit.2.l.34.*
Julianus putat patronum, *lib.38.tit.2.l.33.*
Julianus quoque, *lib.28. tit.5.l.15.*
Julianus ſcribit, *lib.29. tit.4.l.36.*
Julianus ſcribit, *lib.27. tit.10.l.10.*
Julianus ſcribit, *lib.23. tit.3.l.20.*
Julianus ſcribit, *lib.11. tit.7.l.24.*
Julianus ſcribit, *lib.15. tit.6.l.14.*
Julianus ſcribit, *lib.5. tit.3.l.30.*
Julianus ſcribit, *lib.10. tit.4.l.9.*
Julianus ſcribit exceptionem, *lib.14. tit.6. l.19.*
Juliano reſpondit, *lib.32. tit.1.l.68.*
Julianus verum debitorem, *lib.12.t.6.l.60.*
Julius Fœbus, *lib.36. tit.1.l.81.*
Julius Paulus Numphidio, *lib.35.tit.1.l.81.*
Junius Diophantus Pomponio, *lib.4. tit.4. l.50.*
Jura conſtitui oportet, *lib.1. tit.3.l.3.*
Jura libertorum, *lib.37. tit.14.l.4.*
Jura non in ſingulas perſonas, *lib.1. tit.3. l.8.*
Jura prædiorum, *lib.8. tit.6.l.2.*
Jura ſanguinis, *lib.50. tit.17.l.8.*
Jure civili receptum eſt, *lib.35. tit.1.l.24.*
Jure gentium, *lib.23. tit.2.l.68.*
Jure militari, *lib.29. tit.1.l.4.*
Jure naturæ æquum eſt, *lib.50.tit.17.l.206.*
Jure noſtro, *lib.26. tit.2.l.26.*
Jure ſocietatis, *lib.17. tit.2.l.82.*
Jure ſuccurſum eſt, *lib.23. tit.3.l.6.*
Juridico qui Alexandriæ agit, *lib.1.t.19.l.2.*
Juri operam daturum, *lib.1. tit.1.l.1.*
Juriſconſultus, *lib.38. tit.10.l.10.*
Juriſgentium conventiones, *lib.2.t.14.l.7.*
Juris ignorantia, *lib.22. tit.6.l.7.*
Juris ignorantiam, *lib.22. tit.6.l.4.*
Juris Italici ſunt, *lib.50. tit.15.l.7.*
Jurisjurandi, *lib.12. tit.2.l.32.*
Juriſperitos, *lib.27. tit.1.l.30.*
Juris ratio efficit, *lib.40. tit.1.l.25.*
Jus agnationis, *lib.2. tit.14.l.34.*
Jus alimentorum, *lib.27. tit.2.l.3.*
Jus autem civile eſt, *lib.1. tit.1.l.7.*
Jus civile eſt quod, *lib.1. tit.1.l.6.*
Jus cloacæ mittendæ, *lib.8. tit.1.l.7.*
Jus dandi tutores, *lib.26. tit.5.l.3.*
Jus dicentis officium, *lib.2. tit.1.l.1.*
Jusjurandum à debitore, *lib.12. tit.2.l.40.*
Jusjurandum etiam, *ibid.l.27.*
Jusjurandum & ad pecunias, *lib.12. tit.2. l.34.*
Jusjurandum, *ibid. l.17.*
Jusjurandum, *lib.12. tit.2.l.2.*
Jusjurandum, *lib.44. tit.5.l.1.*
Jus noſtrum non patitur, *lib.50. tit.17.l.7.*
Jus pluribus modis dicitur, *lib.1. tit.1.l.11.*
Jus publicum, *lib.2. tit.14.l.38.*
Jus ſingulare eſt, *lib.1. tit.3.l.16.*
Juſſit Imperator, *lib.16. tit.2.l.24.*
Juſta cauſa manumiſſionis, *lib.40.tit.2.l.9.*
Juſta enim an injuſta, *lib.43. tit.17.l.2.*
Juſta interpretatione, *lib.50. tit.16.l.201.*
Juſte poſſidet, *lib.41. tit.2.l.11.*
Juſtitia eſt conſtans, *lib.1. tit.1. l.10.*
Juſtiſſime ædiles retulerunt, *lib.21.t.1.l.44.*
Juſto errore ductus Titius, *lib.41. t.3.l.44.*

L.

Labeo ait, *lib.2. tit.14. l.2.*
Labeo ait, *lib.33. tit.10.l.7.*
Labeo ait, *lib.22. tit.2. l.2.*
Labeo ait, *lib.4. tit.8. l.25.*
Labeo ait, *eod. tit.3. l.25.*
Labeo ait, *lib.39. tit.3.l.19.*
Labeo ait, *lib.8. tit.3. l.10.*
Labeo ait, *lib.38. tit.1. l.36.*
Labeo ait, *lib.8. tit.6.l.17.*
Labeo etiam abſenti, *lib.12. tit.2.l.41.*
Labeo & Sabinus exiſtimant, *lib.50. tit.16. l.14.*
Labeo indicat eum, *lib.50. tit.1.l.5.*
Labeo libro poſteriorum, *lib.18. tit.1. l.45.*
Labeo libro poſteriorum, *lib.40.tit.7.l.21.*
Labeo libro poſteriorum, *lib.18. tit.1.l.50.*
Labeo libro primo, *lib.50. tit.16.l.19.*
Labeo, Neratius, *lib.41. tit.3. l.8.*
Labeo non poſſe ait, *lib.43. tit.21.l.2.*
Labeo putat, *lib.47. tit.5.l.6.*
Labeo putavit, *lib.47. tit.4.l.3.*
Labeo ſcribit, *lib.38. tit.10. l.6.*
Labeo ſcribit, *lib.21. tit.1.l.1.*
Labeo ſcribit, *lib.18. tit.1.l.50.*
Labeo ſcribit, *lib.21. tit.1.l.64.*
Labeo ſcribit, *lib.18. tit.1.l.21.*
Labeo ſcripſit, *lib.45. tit.1.l.31.*
Lacus & ſtagna, *lib.41. tit.1.l.12.*
Lana legata, *lib.32. tit.1.l.88.*
Latæ culpæ finis eſt, *lib.50. tit.16.l.223.*
Latinus Largus, *lib.31. tit.1.l.83.*
Latinus Largus, *lib.21. tit.1.l.56.*
Latinus Largus, *lib.40. tit.8.l.9.*
Latrones tibi ſervum, *lib.49. tit.15.l.27.*
Lecta eſt in auditorio, *lib.12. tit.1.l.40.*
Lectos emptos ædilis, *lib.18. tit.6.l.12.*
Legata inutiliter data, *lib.34. tit.4.l.14.*
Legata inutiliter data, *lib.30. tit.1.l.19.*
Legata ſupellectili, *lib.33. tit.10.l.9.*
Legata ſub conditione, *lib.35. tit.1.l.41.*
Legatam municipio pecuniam, *lib.50. tit.9. l.4.*
Legatarius, qui rogatus eſt, *lib.27.tit.1.l.27.*
Legatarius pro parte, *lib.30. tit.1. l.38.*
Legati proconſulis, *lib.1. tit.16.l.13.*
Legatis alimentis, *lib.34. tit.1.l.6.*
Legatis quæ relinquuntur, *lib.35. tit.1.l.1.*
Legatis quoque, *lib.4. tit.6.l.8.*
Legatis ſervis exceptis, *lib.32. tit.1.l.65.*
Legatis uxori, *lib.31. tit.1. l.35.*
Legato generaliter relicto, *lib.30.tit.1.l.37.*
Legato qui publicum, *lib.50. tit.5.l.12.*
Legato ſub condicione, *lib.35. tit.1.l.65.*
Legato tempus prodeſt, *lib.50. tit.7.l.5.*
Legatorum nomine, *lib.41. tit.8. l.1.*
Legatorum nomine ſatiſdari, *lib.36. t.3.l.1.*
Legatorum petitio, *lib.31. tit.1. l.33.*
Legatum civitati relictum, *lib.33.tit.2.l.16.*
Legatum eſt donatio, *lib.31.tit.1.l.36.*
Legatum eſt deliberatio hereditatis, *lib.30. tit.1.l.116.*
Legatum in annos ſingulos, *lib.4.tit.5.l.10.*
Legatum ita erat, *lib.30. tit.1.l.105.*
Legatum ita dominium, *lib.31. tit.1.l.80.*
Legatum ita eſt, *lib.33. tit.1.l.17.*
Legatum nulli alii, *lib.34. tit.4.l.21.*
Legatum ſervo delatum, *lib.30. tit.1. l.7.*
Legatum ſub condicione, *lib.35. tit.1.l.95.*
Legatum ſub condicione, *lib.34. tit.4. l.24.*
Legatus antequam, *lib.50. tit.7.l.10.*
Legatus Cæſaris, *lib.1. tit.18.l.20.*
Legatus contra rempublicam, *lib.50. tit.7. l.2.*
Legatus creatus, *lib.50. tit.7.l.12.*
Legatus mandata, *lib.1. tit.16. l.12.*
Legatus municipalis, *lib.50. tit.7.l.1.*
Legavi Titio, *lib.34. tit.3.l.25.*
Lege agraria, *lib.47. tit.21.l.3.*
Lege Aquilia, *lib.9. tit.2.l.2.*
Lege autem municipali, *lib.50. tit.6.l.3.*
Lege Cornelia cavetur, *lib.29. tit.5.l.25.*
Lege Cornelia cavetur, *lib.48. tit.10.l.9.*
Lege Cornelia teſtamenta, *lib.28.tit.1.l.12.*
Lege Cornelia teſtamentaria, *lib.48. tit.10. l.30.*
Lege Cornelia de ſicariis 1, *lib.48. tit.8. l.1.*
Lege Cornelia 2, *ibid.l.4.*
Lege duodecim tabularum, *lib.26. tit.2.l.1.*
Lege duodecim tabularum, *lib.27. tit.10. l.1.*
Lege Falcidia interveniente, *lib.35.tit.2.l.7.*
Lege Favia tenetur, *lib.48. tit.15.l.4.*
Lege Favia prohiberur, *lib.40. tit.1. l.12.*
Lege fundo vendito dicta, *lib.18. tit.3.l.5.*
Lege Julia de annona, *lib.48. tit.12.l.2.*
Lege Julia de vi publica 1, *lib.48. tit.6.l.1.*
Lege Julia 2, *ibid.l.7.*
Lege Julia 3, *ibid.l.8.*
Lege Julia judiciorum, *lib.22. tit.5.l.4.*
Lege Julia Petronia. *Vide*, Lege Junia Petronia.
Lege Julia peculatus, *lib.48. tit.13.l.1.*
Lege Julia de reſiduis, *lib.48. tit.13. l.2.*
Lege Julia peculatus, *eod. tit.l.4.*
Lex Julia repetundarum 1, *lib.48.tit.11.l.1.*
Lege Julia, *ibid.l.3.*
Lege Julia ita cavetur, *lib.23. tit.2. l.44.*
Lege Junia Petronia, *lib.40. tit.1. l.24.*
Lege obvenire, *lib.50. tit.16.l.130.*
Lege Papia cavetur, *lib.23. tit.2. l.23.*
Lege Pompeia de parricidiis, *lib.48. t.9. l.1.*
Lege Rhodia cavetur, *lib.14. tit.2.l.1.*
Legis Aquiliæ, *lib.9. tit.2.l.53.*
Legis Falcidiæ, *lib.35. tit.2.l.58.*
Legis Faviæ, *l.48. t.15.l.3.* Alias l. Flaviæ.
Legis Juliæ, *lib.48. tit.7.l.4.*
Legis virtus, *lib.1. tit.3.l.7.*
Legitima conventio, *lib.2. tit.14.l.6.*
Legitimæ tutelæ, *lib.26.tit.4.l.1.*
Legitimam hereditatem, *lib.5. tit.3.l.8.*
Legitimam tutelam, *lib.26. tit.4.l.2.*
Legitimis capite diminutis, *lib.38.tit.8.l.5.*
Legitimos tutores, *lib.26. tit.5.l.5.*
Levia crimina audire, *lib.48. tit.2.l.6.*
Leviſſima libertatis conditio, *lib.35. tit.1. l.35.*
Lex Aquilia, *lib.9. tit.2.l.1.*
Lex Cornelia de injuriis, *lib.47. tit.10.l.5.*
Lex Cornelia, *lib.28. tit.6.l.28.*
Lex de vectigali fundo, *lib.20. tit.1.l.31.*
Lex duodecim tabularum, *lib.48. tit.4.l.3.*
Lex duodecim tabularum, *lib.47. tit.3.l.1.*
Lex eſt commune præceptum, *lib. 1. tit.3. l.1.*
Lex Falcidia lata eſt, *lib.35. tit.2.l.1.*
Lex Falcidia, *ibid.l.47.*
Lex Julia de repetundis, *lib.48. tit.11.l.7.*
Lex Julia quæ de dotali, *lib.23. tit.5.l.4.*
Lex Naturæ hæc eſt, *lib.1. tit.5.l.24.*
Libellorum inſcriptionis, *lib.48. tit.2.l.3.*
Liber homo, *lib.28. tit.5.l.59.*
Liber homo ſuo nomine, *lib.9. tit.2.l.13.*
Liber homo ſi juſſu, *lib.9. tit.2.l.37.*
Liber homo in ſtipulatu, *lib.45.tit.1.l.103.*
Liber homo, qui bona fide, *lib.41. tit. 1. l.19.*
Liber homo, qui bona fide, *lib.45. tit.1. l.118.*
Liber homo, *lib.45. tit.3.l.20.*
Liberi & capite minuti, *lib.38. tit.6.l.4.*
Liberis etiam hominibus, *lib.40.tit.11.l.7.*
Liberis exheredatis, *lib.41. tit.4.l.12.*
Liberis omnibus legavit, *lib.35.tit.1.l.108.*
Liberali cauſa. Nunc incipit, Si in obſcuro, *lib.4. tit.12.l.41.*
Liberalitatis in Rempublicam, *lib.22.tit.1. l.16.*
Libertatis in eum diem, *lib.22. tit.1.l.16.*
Liberationem, *lib.34.tit.3.l.3.*
Liberationis verbum, *lib.50.tit.16.l.47.*
Libera peculii, *lib.15. tit.1.l.48.*
Liberi aſſidere poſſunt, *lib.1. tit.21.l.2.*
Liberi hominis emptionem, *lib. 18. tit. 1. l.70.*
Liberi patroni, *lib.38.tit.4.l.8.*
Liberis, *lib.48. tit.20.l.8.*
Liberorum appellatione, *lib.50.t.16.l.220.*
Liberorum autem & parentium, *lib.3.tit.2. l.11.*
Liberos, qui adrogatum, *lib.4. tit.5.l.3.*
Liberos ſenatorum, *lib.1. tit.9.l.10.*
Liberum arbitrium eſt, *lib.1. tit.7.l.28.*
Liberum eſt ei qui, *lib.11. tit.7.l.9.*
Libertas ad tempus dari non poteſt, *lib.40. tit.4.l.33.*
Libertas eſt naturalis, *lib.1. tit.5.l.4.*
Libertas inæſtimabilis res eſt, *lib.50. tit.17. l.106.*
Libertas omnibus rebus favorabilior, *lib. 50. tit.17.l.122.*
Libertas quæ, *lib.40. tit.4.l.17.*
Libertas teſtamento, *lib.40. tit.4.l.38.*
Libertate ſub condicione, *lib.40.tit.4.l.55.*
Libertate ſervo, *lib.40. tit.7.l.26.*
Libertates directæ, *lib.40. tit.4.l.43.*
Libertates etiam, *lib.40. tit.5.l.16.*
Liberta ingrata non eſt, *lib.37. tit.15.l.ult.*
Liberta major, *lib.38. tit.1.l.35.*
Liberta quæ voluntate, *lib.24.tit.3.l.35.*
Liberta ſi in concubitu, *lib.38. tit.1.l.46.*
Libertus à patrono, *lib.2. tit.4.l.14.*
Libertus adverſus patronum, *lib.2.t.4.l.15.*
Libertus cum fraudandi, *lib.38. tit.5.l.12.*
Libertus negotiatoris, *lib.38. tit.1. l.45.*
Libertus non aliis, *lib.26.tit.5.l.14.*
Libertus propter patronum, *lib.50.t.1.l.17.*
Libertus qui in priore, *lib.34. tit.4.l.29.*
Libertus, qui operarum, *lib.38. tit.1.l.41.*
Libertus, qui poſt, *ibid.l.15.*
Libertus, qui ſolvendo, *lib.38. tit.2.l.36.*
Libertus quoque ſi fraudulenter, *lib. 26. tit.10.l.2.*
Libertus ſenatoris, *lib.27.tit.1.l.43.*
Libertus ſub condicione, *lib.38. tit.2.l.20.*
Liberti appellatione, *lib.50. tit.16.l.172.*
Liberti aſſidere poſſunt, *lib.1. tit.22.l.2.*
Liberti homines, *lib.37. tit.14.l.2.*
Liberris exheredatis qui, *lib.44. tit.4.l.13.*
Liberto & filio, *lib.37. tit.15.l.9.*
Liberto octoginta habenti, *lib.38.t.2.l.26.*
Liberto per obreptionem, *lib.38.tit.2.l.49.*
Liberto ſine liberis mortuo, *ibid. tit.2.l.17.*
Liberto ſuo ita legavit, *lib.33. tit.2. l.21.*
Liberto vel amico, *lib.3. tit.5.l.31.*
Libertum. *Vide*, ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, *lib.27. tit.1.l.14.*
Libertum curatoris, *lib.23. tit.2.l.37.*
Libertum eundemque tutorem, *lib.23.tit.2. l.61.*
Libertis libertabuſque. Hæc l. eſt §.1. *l.16. lib.3. tit.1.*
Libertis omnibus legavit, *lib.35.t.1.l.108.*
Libertis quos teſtamento, *lib.34.tit.1.l.18.*
Libertinus ſi jus annulorum, *lib.40. tit.10. l.6.*
Libertinus Libertinam, *lib.23. tit.2.l.8.*
Libertinus, qui patronum, *lib.38. tit.2.l.5.*
Libertini ſunt, *lib.1. tit.5.l.6.*
Libro memorialium, *lib.50. tit.16.l.144.*
Librorum appellatione, *lib.32. tit.1.l.52.*
Licet autem prætor, *lib.4. tit.8.l.15.*
Licet autem venditori, *lib.18. tit.2.l.7.*
Licet capitalis, *lib.50. tit.16.l.103.*
Licet deponere, *lib.16. tit.3.l.17.*
Licet dubitatum antea fuit, *lib. 40. tit. 12. l.44.*
Licet extra ædes ſint, *lib.18. tit.1.l.48.*
Licet famoſæ non ſint, *lib.37. tit.15.l.7.*
Licet fugæ tempore, *lib.40.tit.12.l.11.*
Licet fur paratus, *lib.13. tit.1.l.20.*
Licet gratis navigaveris, *lib.4. tit.9.l.6.*
Licet Imperator noſter, *lib.30. tit.1.l.74.*
Licet in popularibus actionibus, *lib.3.tit.3. l.42.*
Licet in prædiis, *lib.20. tit.2.l.6.*
Licet inter geſta, *lib.50. tit.16.l.58.*
Licet malæ fidei poſſeſſor, *lib.8. tit.6.l.24.*
Licet manente matrimonio, *l.23. t.4.l.18.*
Licet minimam, *lib.5. tit.3.l.10.*
Licet mulier, *lib.37. tit.10.l.2.*
Licet multo minus, *lib.7. tit.1.l.14.*
Licet neque ſervum, *lib.41. tit.2.l.45.*
Licet placeat, *lib.33. tit.4.l.15.*
Licet pro herede, *lib.29. tit.4.l.2.*
Licet ſoleat dos, *lib.23. tit.3.l.43.*
Licet tamen prætor, *lib.15. tit.1.l.3.*
Licet teſtatori repetere, *lib.33. tit.2.l.23.*
Licet transferatur, *lib.34. tit.4.l.20.*
Licet verum procuratorem, *lib.5.tit.1.l.56.*
Licet ut non petatur, *lib.36. tit.3.l.12.*
Licere unicuique, *lib.47. tit.9.l.12.*
Licitatio vectigalium. *Vide*, Locatio vectigalium.
Licinius Lucuſta, *lib.31. tit.1. l.48.*
Licinius Rufinus, *lib.40. tit.13.l.4.*
Ligni appellatio, *lib.32. tit.1.l.55.*
Liminarchæ & ſtationarii, *lib.11. tit.4.l.4.*
Lineam margaritorum, *lib.25. tit.2.l.26.*
Lines & labra, *lib.19. tit.1.l.15.*
Lis nulla vobis eſſe poteſt, *lib.1. tit.1.l.4.*
Litis æſtimatio, *lib.71. tit.4.l.3.*
Litis conteſtatæ, *lib.32. tit.1.l.55.*
Litis conteſtatæ tempore, *lib.3. tit.5.l.37.*
Litis nomen, *lib.50. tit.16.l.36.*
Lite conteſtata uſuræ currunt, *lib.22. tit.1. l.35.*
Litigatores ierint, *lib.4. tit.8.l.11.*
Litigioſam rem non facit, *lib.44. tit.6.l.1.*
Literæ quibus hereditas, *lib.29. tit.7.l.17.*
Litus eſt, *lib.50. tit.16.l.96.*
Litus publicum eſt, *lib.50. tit.16.l.112.*
Litora quæ fundo, *lib.18. tit.1.l.51.*
Litora quæ populus Rom. *lib.43. tit.8.l.3.*
Locare ſervitutem nemo poteſt, *lib.19.tit.2. l.44.*
Locatio & conductio 1, *lib.19. tit.2.l.1.*
Locatio & conductio 2, *ibid. l.2.*
Locatio precariive rogatio, *lib.19. tit.2.l.4.*
Locatio vectigalium, *lib.39. tit.4.l.9.*
Locus certus ex fundo, *lib.41. tit.2.l.26.*
Locus eſt non fundus, *lib.50. tit.16.l.60.*
Loci corpus, *lib.8. tit.5.l.4.*
Locum autem religioſum, *lib.7.tit.1.l.17.*
Locum habet hoc interdictum, *lib.43.tit.5. l.3.*
Locum in quo ſervus, *lib.11. tit.7.l.2.*
Locum purum pignori, *lib.13. tit.7.l.43.*
Longa poſſeſſione, *lib.11.tit.8.l.4.* legitur & Longa poſſeſſio.
Longæ poſſeſſionis, *lib.44. tit.3.l.3.*
Longe magis dandum eſt, *lib.27. tit.4.l.2.*
ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ ΓΑΙΩ, *lib.8.t.3.l.37.*
Lucius & Titia fratres, *lib.20. tit.2.l.38.*
Lucius Titius accepta, *lib.19. tit.1.l.47.*
Lucius Titius, *lib.16. tit.3.l.27.*
Lucius Titius, *lib.3. tit.2.l.21.*
Lucius Titius, *lib.16. tit.3.l.24.*
Lucius Titius, *lib.14. tit.1.l.7.*
Lucius Titius, *lib.20. tit.6.l.11.*
Lucius Titius, *lib.17. tit.1.l.38.*
Lucius Titius, *lib.28. tit.5.l.53.*
Lucius Titius, *lib.28. tit.5.l.85.*
Lucius Titius, *lib.14. tit.3.l.20.*
Lucius Titius, *lib.28. tit.6.l.45.*
Lucius Titius, *lib.5. tit.3.l.47.*
Lucius Titius, *lib.13. tit.5.l.31.*
Lucius Titius, *lib.20. tit.4.l.18.*
Lucius Titius, *lib.33. tit.7.l.28.*
Lucius Titius, *lib.24. tit.3.l.38.*
Lucius Titius, *lib.34. tit.1.l.12.*
Lucius Titius, *lib.35. tit.1.l.83.*
Lucius Titius, *lib.34. tit.3.l.12.*
Lucius Titius, *lib.30. tit.1.l.123.*
Lucius Titius, *lib.31. tit.1.l.22.*
Lucius Titius, *lib.31. tit.1.l.88.*
Lucius Titius, *lib.36. tit.1.l.78.*
Lucius Titius, *lib.26. tit.7.l.21.*
Lucius Titius, *lib.26. tit.7.l.46.*
Lucius Titius, *lib.32. tit.1.l.93.*
Lucius Titius, *lib.21. tit.2.l.11.*
Lucius Titius, *lib.40. tit.5.l.14.*
Lucius Titius, *lib.29. tit.1.l.40.*
Lucius Titius, *lib.40. tit.4.l.53.*
Lucius Titius, *lib.28. tit.3.l.20.*
Lucius Titius, *Vide*, ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ.
Lucius Titius, §.1. eſt *l.6. lib.34. tit.2.*
Lucius Titius, *lib.40. tit.5.l.40.*
Lucius Titius, *lib.40. tit.5.l.56.*
Lucius Titius, *lib.48. tit.16.l.17.*
Lucius Titius, *lib.49. tit.14.l.9.*
Lucius Titius, *lib.49. tit.1.l.18.*
Lucius Titius, *lib.49. tit.1.l.24.*
Lucius Titius, *lib.50. tit.1.l.21.*
Lucius Titius, *lib.46. tit.1.l.24.*
Lucius Titius, *lib.39. tit.5.l.32.*
Lucio Titio fundum, *lib.31. tit.1.l.23.*
Lucio Titio, *lib.44. tit.7.l.29.*
Lucio Titio, *lib.43. tit.20.l.4.*
Lumen, *lib.8. tit.2.l.16.*
Luminum, *eod. tit.l.4.*

M.

Mævius cui fundus, *lib.35. tit.1.l.55.*
Mævius fundum mihi, *l.31.t.1.l.66.*
Mævius qui nos heredes fecit, *lib.10. tit.2. l.52.*
Mævio fundi partem, *lib.31. tit.1.l.41.*
Mævia decedens, *lib.40. tit.4.l.44.*
Mævia marito ſuo, *lib.24. tit.3.l.49.*
Mævia nepotem, *lib.33. tit.1.l.13.*
Magis puto, *lib.27. tit.9.l.5.*
Magiſtratus à curatoribus, *lib.27. tit.8.l.8.*
Magiſtratus municipales, *lib.50. tit.1.l.25.*
Magiſtratus Reipublicæ, *lib.50. tit.8.l.6.*
Magiſtratum apud quem, *lib.1. tit.7.l.4.*

Magi-

Source : BIU Cujas

Magiſtratibus municipalibus, *lib.*2.*t.*1.*l.*12.
Magna negligentia eſt, *lib.*50.*tit.*16.*l.*226.
Majeſtatis crimine, *lib.*48.*tit.*4.*l.*10.
Majore parte anni, *lib.*50. *tit.*16.*l.*156.
Majorem eſſe, *lib.*2. *tit.*14.*l.*8.
Majores, xx. annis, *lib.*40.*tit.*13.*l.*1.
Majores lxx. annis, *lib.*50.*tit.*6.*l.*3.
Malum navis, *lib.*50.*tit.*16.*l.*242.
Mancipia mater, *lib.*40. *tit.*8.*l.*8.
Mancipiorum electio, *lib.*33. *tit.*5.*l.*6.
Mandatam ſibi juriſdictionem, *lib.*1.*tit.*21.*l.*5.
Mandaſti filio meo, *lib.*3. *tit.*5.*l.*46.
Mandata juriſdictione, *lib.*1.*tit.*20.*l.*2.
Mandatum diſtrahendorum, *lib.* 17.*tit.* 1. *l.* 57.
Mandatum inter nos, *lib.*17.*tit.*1.*l.*2.
Mandato generali, *lib.*3. *tit.*3.*l.*60.
Mandatis cavetur, *lib.*48. *tit.*17.*l.*5.
Mandatis cavetur, *lib.*22.*tit.*5.*l.*25.
Mandatis principalibus, *lib.*47.*tit.*22.*l.*1.
Mandatis principalibus, quæ, *lib.*48. *tit.*19. *l.* 35.
Manifeſtæ turpitudinis, *lib.*12. *tit.*2.*l.*38.
Manumiſſio per lictores, *lib.*40.*tit.*2.*l.*23.
Manumiſſiones quoque, *lib.*1. *tit.*1.*l.*4.
Manumiſſus, *lib.*48.*tit.*22.*l.*13.
Manumittere deportatum, *lib.*48.*tit.*22.*l.*2.
Marcellus ait. *Vide*, Marcellus definit.
Marcellus apud Juliauum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 9.
Marcellus autem, *lib.*36.*tit.*1.*l.*3.
Marcellus definit, *lib.*50. *tit.*17.*l.*66.
Marcellus lib.4. Digeſtorum, *lib.*5.*tit.*1.*l.*3.
Marcellus libro ſeptimo, *lib.*24. *tit.*1.*l.*45.
Marcellus lib. octavo, *lib.*25. *tit.*2.*l.*11.
Marcellus notat. *Vide*, Interdum & propter hoc, *lib.*15.*tit.*3.*l.*14. Vide præterea, *l.*66. *lib.*50.*tit.*17.
Marcellus notat, *lib.*39. *tit.*6.*l.*15.
Marcellus ſcribit, *lib.*22.*tit.*1.*l.*1.
Marcellus ſcribit, *lib.*46.*tit.*1.*l.*25.
Marcius domum faciendam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 59.
Maritus dotem, *lib.*24.*tit.*3.*l.*52.
Maritus facere poſſe, *lib.*24.*tit.*3.*l.*54.
Maritus quidam heres, *lib.*48. *tit.*18.*l.*20.
Maritus uxori ſuæ, *lib.*22.*tit.*1. *l.*48.
Maritus uxori ſuæ, *lib.*33. *tit.*5.*l.*22.
Maritus uxoris res, *lib.*35.*tit.*2.*l.*95.
Mariti lenocinium, *lib.*48. *tit.*5.*l.*29.
Marito quoque adulterium, *lib.* 48.*tit.* 5. *l.* 24.
Maritum in id quod, *lib.*24. *tit.*3.*l.*12.
Maritum ſuum & filium, *lib.*35. *tit.*2.*l.*25.
Maritus fundum. *Vide*, Attius fundum, *lib.*41. *tit.*1.*l.*38.
Maſurius ſcribit. *Vide*, Libro memorabilium, *lib.*50.*tit.*16.*l.*143.
Mater autem familias, *lib.*48. *tit.*5.*l.*10.
Mater cum filiæ aurum, *lib.*23. *tit.*3.*l.*34.
Mater decedens, *lib.*5. *tit.*2.*l.*19.
Mater filii ſubrepti, *lib.*47. *tit.*2.*l.*38.
Mater filio ſuo coherede, *lib.*35. *tit.*1.*l.*93.
Mater ſecundis tabulis, *lib.*29. *tit.*4. *l.*27.
Matris ſollicitudo, *lib.*26. *tit.*6.*l.*1.
Matris inteſtata, *lib.*38. *tit.*17.*l.*4.
Matrem & avunculum, *lib.*36. *tit.*1.*l.*80.
Matrimonii cauſa manumitti, *lib.*40.*tit.*9. *l.* 21.
Matrimonii cauſa, *lib.*23. *tit.*2.*l.*51.
Maximeque etiam, *lib.*26. *tit.*7.*l.*29.
Maximeque heredem, *lib.*26. *tit.*7.*l.*29.
Maximum remedium, *lib.*12. *tit.*2.*l.*1.
Mea res ſub conditione, *lib.*35. *tit.*1.*l.*98.
Medicus libertus, *lib.*38. *tit.*1.*l.*26.
Medicus, cui. *Vide*, Si medicus, cui curandos, *lib.*50. *tit.*13.*l.*3.
Medicus ſuo contubernali, *lib.*34.*tit.*2.*l.*40
Medicorum intra numerum, *lib.*50.*tit.*9.*l.*1
Mela ait, *lib.*34. *tit.*1.*l.*14.
Melior conditio noſtra, *lib.*50.*tit.*17.*l.*133.
Meminiſſe oportebit, *lib.*1. *tit.*16.*l.*10.
Meminiſſe oportebit, *lib.*47. *tit.*2.*l.*92.
Menſores hereditarios, *lib.*27. *tit.*1.*l.*26.
Meorum & tuorum appellatione, *lib.* 50. *tit.*16.*l.*91.
Mercedes plane, *lib.*5. *tit.*3.*l.*29.
Mercis appellatio, *lib.*50. *tit.*16.*l.*66.
Mercis appellatione, *eod. tit. l.*207.
Merito autem adjectum eſt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 51.
Merito ex juſſu domini, *lib.*15. *tit.*4. *l.*1.
Merito Julianus reſpondit, *lib.*43. *tit.*16. *l.* 19.
Metrodotum cum, *lib.*48. *tit.*19.*l.*40.
Metus autem cauſa, *lib.*4. *tit.*6.*l.*3.
Metum accipiendum, *lib.*4. *tit.*2.*l.*5.
Metum autem non vani hominis, *lib.*4. *tit.* 2.*l.*6.
Metum autem præſentem, *lib.*4. *tit.*2.*l.*9.
Miles ad ſororem epiſtolam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.*75.
Miles commeatu accepto, *lib.*4. *tit.*6.*l.*34.
Miles filiusfamilias, *lib.*29. *tit.*1.*l.*22.
Miles filiusfamilias, *lib.*49. *tit.*17.*l.*5.
Miles ita heredem, *lib.*29. *tit.*1.*l.*41.
Miles præcipua habere debet, *lib.*49. *tit.*17. *l.* 4.
Miles qui cum adultero, *lib.*48. *tit.*5.*l.*11.
Miles qui in furto balneario, *lib.*47. *tit.*17. *l.* 3.
Miles qui in commeatu agit, *lib.*49. *tit.*16. *l.* 1.
Miles qui ſub armata, *lib.*42. *tit.*1.*l.*6.
Miles ſi dum paganus, *lib.*35. *tit.*2.*l.*96.
Miles ſi teſtamentum, *lib.*29. *tit.*1.*l.*35.
Militis codicillis, *lib.*29. *tit.*1.*l.*36.
Militi, qui capite, *lib.*38. *tit.*12.*l.*1.
Milites agrum, *lib.*49. *tit.*16.*l.*13.
Milites enim, *lib.*29. *tit.*1.*l.*12.
Milites etiam, *lib.*29. *tit.*1.*l.*5.
Milites omnes, *lib.*4. *tit.*6.*l.*45.
Milites plane, *lib.*4. *tit.*6.*l.*7.
Milites prohibentur prædia comparare, *lib.*49. *tit.*16.*l.*9.
Milites ſi amiſerint, *lib.*48. *tit.*3.*l.*12.
Militum delicta, *lib.*49. *tit.*16.*l.*2.
Militibus liberam, *lib.*29. *tit.*1.*l.*1.
Mille paſſus, *lib.*50. *tit.*16.*l.*154.
Minicius interrogatus, *lib.*6. *tit.*1.*l.*61.
Minime majores, *lib.*11. *tit.*7.*l.*35.
Minime ſunt mutanda, *lib.*1. *tit.*3.*l.*23.
Minor annis viginti quinque, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 40.
Minor autem magiſtratus, *ibid. l.*18.
Minor etiam, *ibid. l.*8.
Minor ſe in id, *lib.*4. *tit.*4.*l.*48.
Minor xxv. annis, *lib.*4. *tit.*4.*l.*36.
Minor xxv. annis, *lib.*3. *tit.*3.*l.*51.
Minor xxv. annis 1, *lib.*4. *tit.*4.*l.*32.
Minor vigintiquinque annis 2, *ibid. l.*36.
Minor vigintiquinque annis, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 39.
Minori vigintiquinque annis, *lib.*27.*t.*6.*l.*4.
Minorem annis xij, *lib.*23. *tit.*2. *l.*4.
Minori xxv. annis ſuccurritur, *lib.*27. *tit.*6. *l.* 4.
Minoribus xxv. annis, *lib.*4. *tit.*4.*l.*6.
Minus autem audiens poteſt, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 11.
Minus eſt actionem habere, quam rem, *lib.*50. *tit.*17.*l.*204.
Minus ſolutum intelligitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 32.
Miſſo legatario, *lib.*41. *tit.*4.*l.*13.
Modeſtinus reſpondit, *lib.*46. *tit.*3.*l.*76.
Modeſtinus reſpondit, *lib.*50. *tit.*16.*l.*105.
Modeſtinus reſpondit, *lib.*34. *tit.*4.*l.*19.
Modeſtinus reſpondit, *lib.*39. *tit.*5.*l.*23.
Modeſtinus reſpondit, *lib.*44. *tit.*1.*l.*10.
Modeſtinus reſpondit, *lib.*38. *tit.*8.*l.*8.
Monumentum generaliter, *lib.*11.*tit.*7.*l.*42
Mora fieri intelligitur, *lib.*22. *tit.*1.*l.*32.
Mora reifidejuſſori, *lib.*45. *tit.*1.*l.*88.
Moram in ſolvendo fideicommiſſo, *lib.*22. *tit.*1.*l.*14.
More majorum, *lib.*2. *tit.*1.*l.*5.
More noſtræ civitatis, *lib.*29. *tit.*2.*l.*8.
More Romano dies, *lib.*2. *tit.*12.*l.*8.
Moribus apud nos receptum eſt, *lib.* 24. *tit.*1.*l.*1.
Moribus introductum eſt, *lib.*28. *tit.*6.*l.*2.
Morbus ſonticus eſt, *lib.*50. *tit.*16.*l.*113.
Moris eſt, advocationibus, *lib.*48. *tit.*19.*l.*9.
Mortis cauſa capimus, *lib.*39. *tit.*6.*l.*18.
Mortis cauſa capitur, *eod. tit. l.*31.
Mortis cauſa filii, *lib.*39. *tit.*6.*l.*11.
Mortis cauſa donare licet, *lib.*39. *tit.*6.*l.*3.
Mortis cauſa donatio, *ibid. l.*1.
Mortis cauſa donatio, *ibid. l.*16.
Mortis cauſa donatio, *ibid. l.*34.
Mortis cauſa ſervum, *lib.*40. *tit.*1.*l.*15.
Mortis ſuæ cauſa, *lib.*24. *tit.*1.*l.*53.
Mortuo bove, qui, *lib.*31. *tit.*1.*l.*49.
Mortuo patre, *lib.*36. *tit.*2.*l.*1.
Mortuo herede, *lib.*40. *tit.*7.*l.*15.
Mortuo judice, *lib.*5. *tit.*1.*l.*60.
Mortuo reo permittendi, *lib.*46. *tit.*1.*l.*22.
Moſchis quædam, *lib.*49. *tit.*14.*l.*47.
Moventium item mobilia, *lib.*50.*t.*16.*l.*93.
Mucianæ cautionis, *lib.*35. *tit.*1.*l.*7.
Mulier an maſculus, *lib.*36. *tit.*1.*l.*41.
Mulier bona, *lib.*23. *tit.*3.*l.*72.
Mulier fundos, *lib.*18. *tit.*3.*l.*8.
Mulier habebit, *lib.*25. *tit.*2.*l.*7.
Mulier in dotem dedit, *lib.*20. *tit.*4.*l.*19.
Mulier in opus ſalinarum, *lib.*49. *tit.*15.*l.*6.
Mulier liberis, *lib.*26. *tit.*3.*l.*2.
Mulier quæ dotem, *lib.*45. *tit.*1.*l.*70.
Mulier, quæ duobus, *lib.*36. *tit.*1.*l.*22.
Mulier, quæ falſi, *lib.*48. *tit.*16.*l.*4.
Mulier quæ viro ſuo, *lib.*28. *tit.*7.*l.*20.
Mulier ſi in rem, *lib.*9. *tit.*2.*l.*56.
Mulieris appellatione, *lib.*50. *tit.*16.*l.*13.
Mulieri & pupillo, *lib.*47. *tit.*23.*l.*6.
Mulieri & Titio, *lib.*35. *tit.*1.*l.*74.
Mulierem abſenti, *lib.*23. *tit.*2.*l.*5.
Mulierem propter, *lib.*48. *tit.*2.*l.*13.
Mulierem quæ ſtupro, *lib.*34. *tit.*9.*l.*14.
Multum intereſt, *lib.*35. *tit.*1.*l.*21.
Multum intereſt ſub, *lib.*18. *tit.*4.*l.*19.
Multa teſtamento, *lib.*35. *tit.*1.*l.*6.
Multi non notæ cauſæ, *lib.*28. *tit.*2.*l.*18.
Multo magis proderit, *lib.*12. *tit.*2.*l.*24.
Munerum civilium, *lib.*50. *tit.*4.*l.*18.
Munerum, *ibid. l.*1.
Municeps eſſe deſinit, *lib.*50. *tit.*1.*l.*23.
Municipem aut nativitas, *lib.*50. *tit.*1.*l.*1.
Municipes intelliguntur, *lib.*50. *tit.*1.*l.*14.
Municipes intelligendi ſunt, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 228.
Municipio. *Vide*, Municipiis.
Municipii lege ita cautum eſt, *lib.*50.*t.*9.*l.*6.
Municipiis, *lib.*36. *tit.*4.*l.*12.
Municipibus plenum jus, *lib.*38. *tit.*3.*l.*1.
Municipibus ſi juraſſent, *lib.*35. *tit.*1.*l.*97.
Munus tribus modis dicitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 18.
Munus proprie eſt, *lib.*50. *tit.*16.*l.*214.
Mutari debebit, *lib.*3. *tit.*3.*l.*24.
Mutius interrogatus. *Vide ſupra*, Minicius interrogatus.
Mutius libro quartodecimo, *lib.*17.*t.*2.*l.*30.
Mutianæ cautionis. *Vide*, Mucianæ cautionis, *lib.*35. *tit.*1.*l.*7.
Mutus & ſurdus, *lib.*3. *tit.*3.*l.*43.
Mutus, ſurdus, cæcus, *lib.*23. *tit.*3.*l.*73.
Mutus, ſurdus, cæcus, *lib.*37. *tit.*3.*l.*2.
Muto itemque mutæ, *lib.*26. *tit.*1.*l.*6.
Mutum morboſum eſſe, *lib.*21. *tit.*1. *l.*9.
Mutum, necnon ſurdum, *lib.*29. *tit.*2.*l.*5.
Mutuum damus, *lib.*12. *tit.*1.*l.*1.

N.

NAm abſurdum videtur, *lib.*38.*t.*2.*l.*7.
Nam ad ea potius, *lib.*1. *tit.*3.*l.*5.
Nam ad licitationem, *lib.*10. *tit.*2.*l.*6.
Nam aliter obſervantibus, *lib.*33. *tit.*6.*l.*12.
Nam civium Romanorum, *lib.*1. *tit.*6.*l.*4.
Nam cum ad heredem, *lib.*36. *tit.*2.*l.*3.
Nam cum deficiant vulgaria, *lib.*19. *tit.*5.*l.*2.
Nam cum filiofamilias, *lib.*47. *tit.*2.*l.*16.
Nam cum libertas, *lib.*36. *tit.*2.*l.*8.
Nam cum tractatu, *lib.*17. *tit.*2.*l.*32.
Nam cum uterque, *lib.*2. *tit.*7.*l.*2.
Nam cum uterque, *lib.*45. *tit.*3.*l.*12.
Nam ei ut indigno, *lib.*39. *tit.*5.*l.*30.
Nam & cætera officia, *lib.*4. *tit.*5.*l.*6.
Nam & cum eo, *lib.*10. *tit.*4.*l.*4.
Nam & Demoſthenes orator, *lib.*1. *tit.*3.*l.*2.
Nam & fœminæ, *lib.*1. *tit.*7.*l.*21.
Nam & fructuarius, *lib.*7. *tit.*9.*l.*2.
Nam & his, qui non, *lib.*5. *tit.*2.*l.*5.
Nam & Imperator Antoninus, *lib.*24. *tit.*1. *l.* 41.
Nam & ipſum jus honorarium, *lib.*1.*t.*1.*l.*8.
Nam & mali ſervi, *lib.*11. *tit.*3.*l.*7.
Nam & maritus, *lib.*12. *tit.*6.*l.*9.
Nam & nocere conſtat, *lib.*2. *tit.*14.*l.*12.
Nam & plerique pueros, *lib.*14. *tit.*3.*l.*8.
Nam & præcipitata, *lib.*47. *tit.*2.*l.*51.
Nam & Servius, *lib.*3. *tit.*5.*l.*21.
Nam & ſi actor ſcit, *lib.*6. *tit.*1.*l.*26.
Nam & ſi fur nummos, *lib.*12. *tit.*1.*l.*13.
Nam & ſi præcipitata. *Vide*, Nam & præcipitata.
Nam & ſi obligatus ſolvero, *lib.*4. *tit.*7.*l.*10.
Nam & ſi parentibus, *lib.*5. *tit.*2.*l.*15.
Nam & ſi ramos, *lib.*43. *tit.*24.*l.*9.
Nam & ſi ſervus, *lib.*33. *tit.*24.*l.*14.
Nam & ſi ſub condicione, *lib.*28. *tit.*3.*l.*5.
Nam fructuarius, *lib.*7. *tit.*9.*l.*2.
Nam hoc modo, *lib.*18. *tit.*4.*l.*11.
Nam hoc naturæ æquum eſt, *lib.*12.*t.*6.*l.*14.
Nam Imperator noſter, *lib.*1. *tit.*3.*l.*38.
Nam in bona caſtrenſia, *lib.*29. *tit.*1.*l.*30.
Nam in honorem matrimonii, *l.*25.*t.*2.*l.*2.
Nam inter ſe agere, *lib.*15. *tit.*1.*l.*20.
Nam is nullam, *lib.*4. *tit.*3.*l.*6.
Nam ita divus Marcus, *lib.*1. *tit.*7.*l.*39.
Nam legem commiſſoriam, *lib.*18. *tit.*3.*l.*3.
Nam luſus, *lib.*9. *tit.*2.*l.*10.
Nam magiſtratus, *lib.*4. *tit.*8.*l.*4.
Nam nec emancipatus, *lib.*30. *tit.*1.*l.*89.
Nam ne id quidem, *lib.*32. *tit.*1.*l.*48.
Nam origo hujus rei, *lib.*43. *tit.*24.*l.*8.
Nam poſteaquam, *lib.*12. *tit.*2.*l.*9.
Nam quæ acceſſionum, *lib.*33. *tit.*8.*l.*2.
Nam quem ſine liberis, *lib.*50. *tit.*16.*l.*149.
Nam quod ad jus publicum attinet, *lib.*36. *tit.*1.*l.*14.
Nam quod liquidæ materiæ, *lib.*33. *tit.*9.*l.*4.
Nam reipublicæ intereſt, *lib.*39. *tit.*1.*l.*4.
Nam ſalutem Reip. tueri, *lib.*1. *tit.*15.*l.*3.
Nam ſatis eſt fundi, *lib.*8. *tit.*6.*l.*6.
Nam ſecundum conſtitutionem, *lib.* 37. *tit.*5.*l.*7.
Nam ſi actor ſcit, *lib.*6. *tit.*1.*l.*26.
Nam ſi cum moriar, *lib.*12. *tit.*6.*l.*17.
Nam ſicut repudiante, *lib.*9. *tit.*2.*l.*36.
Nam ſi hoc verum eſſet, *lib.*15. *tit.*3. *l.*6.
Nam ſi miles jure. *Vide*, Si miles jure, *lib.*28. *tit.*3.*l.*7.
Nam ſi non fuit, *lib.*39. *tit.*2.*l.*37.
Nam ſocii mei ſocius, *lib.*17. *tit.*2.*l.*20.
Nam ſufficit perjurii, *lib.*4. *tit.*3.*l.*22.
Nam tertium, *lib.*28. *tit.*5.*l.*16.
Nam ut ait Pædius, *lib.*1. *tit.*3. *l.*13.
Nati poſt mortem patris, *lib.*38. *tit.*7.*l.*6.
Natorum appellatio. *Vide*, HTΩN TEKNΩN, *lib.*50. *tit.*16. *l.*104.
Natura cavillationis, *lib.*50. *tit.*6.*l.*177.
Natura enim rerum, *lib.*19. *tit.*5.*l.*4.
Naturalis meus filius, *lib.*19. *tit.*5.*l.*5.
Naturali filio, *lib.*26. *tit.*3.*l.*7.
Naturalem autem, *lib.*41. *tit.*1.*l.*5.
Naturales obligationes, *lib.*44. *tit.*7.*l.*10.
Naturaliter etiam ſervus, *lib.*12. *tit.*6.*l.*13.
Naturaliter interrumpitur poſſeſſ. *lib.* 41. *tit.*3.*l.*5.
Naturaliter videtur, *lib.*41. *tit.*2.*l.*12.
Navis adverſa tempeſtate, *lib.*14. *tit.*2.*l.*6.
Navis onuſtæ levandæ cauſa, *lib.*14. *tit.*2.*l.*4.
Nave aut domu empta, *lib.*21. *tit.*2.*l.*36.
Navibus longis, *lib.*49. *tit.*15.*l.*2.
Navicularii & mercatores, *lib.*50. *tit.*4.*l.*5.
Nauta & caupo, *lib.*4. *tit.*9.*l.*5.
Ne corpora aut oſſa, *lib.*11. *tit.*7.*l.*38.
Ne cum filiofamilias, *lib.*47. *tit.*2.*l.*16.
Ne ex dolo ſuo lucrentur, *lib.*4. *tit.*3.*l.*12.
Ne in aliena poteſtate, *lib.*43. *tit.*24.*l.*2.
Ne in plures, *lib.*14. *tit.*1.*l.*2.
Ne in poteſtate ſi, *lib.*4. *tit.*8.*l.*26.
Ne liberalitate ſua, *lib.*42. *tit.*1.*l.*50.
Ne piſcatores nocte, *lib.*47. *tit.*9.*l.*10.
Ne præſidis. *Vide*, Nec præſidis.
Ne procuratores Cæſaris, *lib.*49. *tit.*14.*l.*30.
Ne quid ex naufragiis, *lib.*47. *tit.*9.*l.*7.
Ne quis meſſium, *lib.*2. *tit.*12.*l.*1.
Ne quis receptam, *lib.*48. *tit.*3.*l.*10.
Ne quorundam, *lib.*40. *tit.*16.*l.*1.
Ne ſatisdatio, *lib.*46. *tit.*8.*l.*21.
Nec adjecit Sabinus, *lib.*17. *tit.*2.*l.*9.
Nec adoptare poteſt, *lib.*1. *tit.*16.*l.*3.
Nec adverſus coheredes, *lib.*16. *tit.*3.*l.*10.
Nec ære alieno deducto, *lib.*11. *tit.*7.*l.*26.
Nec amplius concedendum, *lib.*35. *tit.*2.*l.*2.
Nec audiendus eſt patronus, *lib.*38.*t.*1.*l.*17.
Nec civitatis actor, *lib.*3. *tit.*3.*l.*74.
Nec ei permittitur, *lib.*1. *tit.*7.*l.*17.
Nec emptio nec venditio, *lib.*18. *tit.*1.*l.*8.
Nec enim amplius, *lib.*13. *tit.*7.*l.*23.
Nec enim quod creſcit, *lib.*13. *tit.*5.*l.*20.
Nec enim ordo ſcripturæ, *lib.*46. *tit.*3.*l.*6.
Nec eſſet eis ſtudium, *lib.*24. *tit.*1.*l.*2.
Nec ex prætorio, *lib.*50. *tit.*17.*l.*27.
Nec filio patroni, *lib.*40. *tit.*11.*l.*4.
Nec fideicommiſſa, *lib.*32. *tit.*1.*l.*36.
Nec id iniquum eſt, *lib.*29. *tit.*4.*l.*15.
Nec ille definit tutor eſſe, *lib.*26. *tit.*6.*l.*16.
Nec in ea lege, *lib.*48. *tit.*5.*l.*22.
Nec in furioſum commodati actio, *lib.* 13. *tit.*6.*l.*2.
Nec intereſt liberos, *lib.*48. *tit.*7.*l.*3.
Nec intereſt mihi, *lib.*5. *tit.*6.*l.*3.
Nec intereſt pecuniam, *lib.*16. *tit.*1. *l.*5.
Nec intereſt, *lib.*35. *tit.*2.*l.*51.
Nec ipſa dotem fratribus, *lib.*37. *tit.*7.*l.*7.
Nec is qui non, *lib.*29. *tit.*2.*l.*17.
Nec liceat domino, *lib.*39. *tit.*4.*l.*2.
Nec magiſtratibus, *lib.*47. *tit.*10.*l.*32.
Nec mandante præſide, *lib.*26. *tit.*5.*l.*8.
Nec manifeſtum furtum, *lib.*47. *tit.*2.*l.*8.
Nec militi minori, *lib.*40. *tit.*4.*l.*3.
Nec militem, *lib.*26. *tit.*2.*l.*2.
Nec minus etiam, *lib.*47. *tit.*2.*l.*24.
Necnon & ſi quis de cauſa, *lib.*4. *tit.*6.*l.*28.
Necnon ignoranti & invito, *lib.*26. *t.*5. *l.*6.
Necnon illud ſciendum, *lib.*28. *tit.*8.*l.*3.
Nec novum, *lib.*12. *tit.*6.*l.*5.
Nec per liberos ſuos, *lib.*4. *tit.*4.*l.*2.
Nec præſidis quidem nomen, *l.*50.*t.*10.*l.*4.
Nec prætermittendum, *lib.*17. *tit.*2.*l.*57.
Nec pretiis manumiſſorum, *lib.*11.*t.*7.*l.*25.
Nec quaſi Publicanam, *lib.*6. *tit.*1. *l.*70.
Nec quicquam facere, *lib.*14. *tit.*1.*l.*3.
Nec quicquam in provincia, *lib.*1. *tit.*16.*l.*9.
Nec quicquam intereſt, *lib.*17. *tit.*2.*l.*56.
Nec refert, *lib.*36. *tit.*2.*l.*11.
Nec ſemel diem, *ibid. l.*12.
Nec ſervus quicquam debere poteſt, *lib.*15. *tit.*1. *l.*41.
Nec ſervi corrupti agetur, *lib.*37. *tit.*15.*l.*6.
Nec ſi forte velit pater, *lib.*36. *tit.*3.*l.*2.
Nec ſolum ignorantia, *lib.*22. *tit.*6.*l.*5.
Nec ſolum ſi fraude heredis, *lib.*33. *tit.*5.*l.*5.
Nec ſupina ignorantia, *lib.*22. *tit.*6.*l.*6.
Nec timorem infamiæ, *lib.*4. *tit.*2.*l.*7.
Nec ullam aliam cauſam, *lib.*5. *tit.*3.*l.*13.
Nec uſus, nec, *lib.*33. *tit.*2.*l.*1.
Nec utilem actionem, *lib.*4. *tit.*6.*l.*20.
Necare videtur, *lib.*25. *tit.*3.*l.*4.
Neceſſariis heredibus, *lib.*29. *tit.*2.*l.*57.
Neceſſarios heredes, *lib.*29. *tit.*5.*l.*5.
Neceſſario ſciendum, *lib.*18. *tit.*6.*l.*8.
Neceſſarium itaque nobis, *lib.*1. *tit.*2.*l.*2.
Neceſſe autem habebit, *lib.*18. *tit.*3.*l.*8.
Negat lex Regia, *lib.*11. *tit.*8.*l.*2.
Negotiorum geſtor, *lib.*49. *tit.*1.*l.*24.
Negotiorum geſtor condemnatus, *lib.* 42. *tit.*1. *l.*64.
Nemo alieno nomine, *lib.*50. *tit.*17. *l.*123.
Nemo damnum facit, *lib.*50. *tit.*17.*l.*151.
Nemo de domo, *lib.*50. *tit.*17. *l.*103.
Nemo dubitat, *lib.*28. *tit.*5.*l.*58.
Nemo dubitat, *lib.*50. *tit.*17. *l.*95.
Nemo enim commodando, *lib.*13. *tit.*6.*l.*9.
Nemo enim perſequendo, *lib.*50.*t.*17.*l.*87.
Nemo enim propriis, *lib.*8. *tit.*2.*l.*39.
Nemo eſt qui neſciat, *lib.*45. *tit.*2.*l.*5.
Nemo ex his qui negant, *l.*50. *tit.*17.*l.*43.
Nemo ex ſociis, *lib.*17. *tit.*2.*l.*68.
Nemo ideo obligatur, *lib.*50. *tit.*17.*l.*171.
Nemo igitur ad littus, *lib.*1. *tit.*8.*l.*4.
Nemo paciſcendo, *lib.*2. *tit.*14.*l.*61.
Nemo plus commodi, *lib.*50. *tit.*17.*l.*120.
Nemo plus juris, *lib.*50. *tit.*17.*l.*54.
Nemo poteſt, *lib.*17. *tit.*2.*l.*35.

Source : BIU Cujas

Nemo poteſt, *lib.*41. *tit.*7. *l.*6.
Nemo poteſt, *lib.*41. *tit.*8. *l.*7.
Nemo poteſt gladii poteſtatem, *lib.*50. *tit.* 17. *l.*7.
Nemo poteſt in teſtamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*55
Nemo poteſt mutare conſilium, *ibid. l.*75.
Nemo prædo eſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*26.
Nemo prohibetur, *lib.*44. *tit.*1. *l.*8.
Nemo qui condemnare poteſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 37.
Nemo rem ſuam futuram, *lib.*45. *tit.*1. *l.*82.
Nemo rem ſuam futuram, *lib.*45. *tit.*1. *l.*87.
Nemo ſervus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*22.
Nemo videtur fraudare, *lib.*50. *tit.*17. *l.*45.
Nemo videtur excluſus, *lib.*4. *tit.*1. *l.*5.
Neminem ejuſdem rei legatæ, *lib.*31. *l.*4.
Neminem pro herede, *lib.*29. *tit.*2. *l.*27.
Nemini licet in via publica, *lib.*43. *tit.*6. *l.*2.
Nepos ex filio, *lib.*40. *tit.*1. *l.*22.
Nepos Proculo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*125.
Nepos qui in poteſtate manſit, *lib.*37. *tit.*5. *l.* 18.
Nepoti legaverat, *lib.*33. *tit.*7. *l.*6.
Nepotes ex filio, *lib.*1. *tit.*6. *l.*5.
Nequaquam credendum eſt, *lib.*27. *tit.*1. *l.*14
Neque abſens, *lib.*1. *tit.*7. *l.*24.
Neque cauſæ cognitio, *lib.*4. *tit.*3. *l.*30.
Neque enim jam potuit. Hæc l. habetur in *l.*13. *lib.*29. *tit.*1.
Neque enim quod creſcit. *Vide*, Nec enim quod creſcit.
Neque eorum fructuum, *lib.*22. *tit.*1. *l.*15.
Neque fœmina, *lib.*3. *tit.*3. *l.*54.
Neque impuberes puellas, *lib.*2. *tit.*4. *l.*22.
Neque infantes, *lib.*40. *tit.*5. *l.*36.
Neque interdicto, *lib.*50. *tit.*17. *l.*198.
Neque leges, neque, *lib.*1. *tit.*3. *l.*10.
Neque muri, neque portæ, *lib.*43. *tit.*6. *l.*3.
Neque pignus, neque depoſitum, *lib.* 50. *tit.*17. *l.*45.
Neque ſervus, *lib.*41. *tit.*3. *l.*11.
Neque ſocietas, *lib.*3. *tit.*4. *l.*1.
Neque ſtipendium, *lib.*25. *tit.*1. *l.*13.
Neque unde vi, *lib.*43. *tit.*16. *l.*13.
Neque uſusfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*19.
Neratius ait. *Vide*, Neratius: uſuariæ rei.
Neratius ait poſtea, *lib.*11. *tit.*3. *l.*11.
Neratius caſum refert, *lib.*12. *tit.*6. *l.*63.
Neratius conſultus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*191.
Neratius libro ſexto membranarum. Hæc lex eſt §. 3. *l.*13. *lib.*5. *tit.*3.
Neratius Priſcus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*85.
Neratius quærit, *lib.*11. *tit.*7. *l.*20.
Neratius ſcribit, *lib.*40. *tit.*4. *l.*7.
Neratius uſuariæ rei, *lib.*7. *tit.*8. *l.*23.
Neſennius Appollinaris, *lib.*27. *tit.*1. *l.*32.
Neſennius Appollinaris, *lib.*35. *tit.*2. *l.*22.
Neſennius Appollinaris, *lib.*42. *tit.*1. *l.*41.
Neſennius Appollinaris, *lib.*3. *tit.*5. *l.*34.
Nihil aliud eſt actio, *lib.*44. *tit.*7. *l.*51.
Nihil autem intereſt, *lib.*10. *tit.*3. *l.*2.
Nihil autem intereſt, *lib.*38. *tit.*1. *l.*11.
Nihil conſenſui tam contrarium, *lib.* 50. *tit.*17. *l.*116.
Nihil dolo creditor facit, *ibid. l.*129.
Nihil enim multum, *lib.*43. *tit.*29. *l.*2.
Nihil eſt aliud hereditas, *lib.*50. *tit.*16. *l.*24.
Nihil eſt impedimento, *lib.*50. *tit.*1. *l.*31.
Nihil in hac parte, *lib.*37. *tit.*8. *l.*2.
Nihil intereſt, *lib.*22. *tit.*2. *l.*4.
Nihil intereſt adulteram, *lib.*48. *tit.*5. *l.*32.
Nihil intereſt, *lib.*5. *tit.*2. *l.*12.
Nihil intereſt, ipſo jure, *lib.*50. *tit.*17. *l.*112.
Nihil intereſt, *lib.*38. *tit.*2. *l.*50.
Nihil intereſt, *lib.*37. *tit.*2. *l.*43.
Nihil intereſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*112.
Nihil intereſt, *lib.*25. *tit.*2. *l.*15.
Nihil intereſt, *lib.*14. *tit.*6. *l.*15.
Nihil intereſt, *lib.*33. *tit.*2. *l.*43.
Nihil intereſt, *lib.*48. *tit.*8. *l.*15.
Nihil intereſt, *lib.*49. *tit.*15. *l.*26.
Nihil intereſt, *lib.*34. *tit.*4. *l.*16.
Nihil peti poteſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*186.
Nihil prohibet priorem, *lib.*34. *tit.*4. *l.*17.
Nihil proponi, *lib.*26. *tit.*10. *l.*12.
Nihil proponi, *lib.*30. *tit.*1. *l.*120.
Nihilque intereſt, *lib.*33. *tit.*8. *l.*20.
Nihil refert utrumne, *lib.*12. *tit.*7. *l.*4.
Nihil tam naturale, *lib.*50. *tit.*17. *l.*35.
Niſi aliud teſtatorem, *lib.*34. *tit.*1. *l.*7.
Niſi alius ante diem, *lib.*7. *tit.*4. *l.*11.
Niſi conſentiat acceptilatio, *lib.*46. *tit.* 4. *l.* 14.
Niſi de ſubſtantia, *lib.*18. *tit.*4. *l.*15.
Niſi dominus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*26.
Niſi ex magna cauſa, *lib.*4. *tit.*4. *l.*10.
Niſi ex re heredis, *lib.*5. *tit.*2. *l.*33.
Niſi finita tutela, *lib.*27. *tit.*3. *l.*4.
Niſi hoc actum eſt, *lib.*2. *tit.*14. *l.*22.
Niſi igitur pater, *lib.*48. *tit.*5. *l.*3.
Niſi malit. *Vide*, Niſi ſi malit.
Niſi probetur, *lib.*48. *tit.*20. *l.*9.
Niſi qua deterior, *lib.*7. *tit.*1. *l.*16. Alias, Niſi per quam deterior.
Niſi priores, *lib.*42. *tit.*8. *l.*16.
Niſi quatenus ad eum pervenit, *lib.*42. *tit.*5. *l.* 10.
Niſi ſi dolo ipſius, *lib.*35. *tit.*3. *l.*3.
Niſi ſi manſuefacta, *lib.*41. *tit.*1. *l.*4.
Niſi malit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*11.
Niſi ſublato ædificio, *lib.*7. *tit.*4. *l.*7.
Niſi ſi venalem, *lib.*6. *tit.*1. *l.*29.
Niſi voluntate, *lib.*41. *tit.*1. *l.*25.
Nolle adire hereditatem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*4.
Nomen debitoris, *lib.*32. *tit.*1. *l.*34.
Nomen præſidis. *Vide*, Præſidis nomen, *lib.*1. *tit.*18. *l.*1.
Nomen filiarum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*164.
Nomina eorum, qui ſub, *lib.*18. *tit.*4. *l.*17.
Nominis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*4.
Nominis & rei appellatio, *ibid. l.*6.
Nominatim alicui, *lib.*35. *tit.*1. *l.*34.
Nominatim codicillis, *lib.*40. *tit.*4. *l.*37.
Nominatim exheredatus, *lib.*28. *tit.*2. *l.*2.
Nominatim legatum, *lib.*32. *tit.*1. *l.*90.
Nominatim videntur, *lib.*40. *tit.*4. *l.*24.
Nomiſmatum aureorum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*28.
Non ab judice, *lib.*5. *tit.*1. *l.*64.
Non ad ea, *lib.*35. *tit.*1. *l.*89.
Non alia autem notatur, *lib.*3. *tit.*2. *l.*19.
Non alias in eos, *lib.*5. *tit.*1. *l.*24.
Non alienat, *lib.*50. *tit.*17. *l.*119.
Non alienum eſt, *lib.*11. *tit.*1. *l.*10.
Non aliter autem mulier, *lib.*7. *tit.*8. *l.*7.
Non aliter enim voluntati, *lib.*1. *tit.*7. *l.*18.
Non aliter à ſignificatione, *lib.*32. *tit.*1. *l.*69.
Non ambigitur, *lib.*1. *tit.*3. *l.*9.
Non amplius, *lib.*30. *tit.*1. *l.*26.
Non autem intereſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*28.
Non cogendum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*45.
Non cogitur filiusfam. *lib.*23. *tit.*2. *l.*21.
Non contrahit crimen, *lib.*48. *tit.*4. *l.*5.
Non debet actori licere, *lib.*50. *tit.*17. *l.*41.
Non debet alteri per alterum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*74.
Non debet cui plus licet, *ibid. l.*21.
Non debet dari, *lib.*4. *tit.*3. *l.*11.
Non debere cogi, *lib.*50. *tit.*1. *l.*8.
Non defendere videtur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*52.
Non diſtinguemus, *lib.*4. *tit.*8. *l.*32.
Non dubito quin fundo, *lib.*8. *tit.*1. *l.*12.
Non dubito quin fœderati, *lib.*49. *tit.*15. *l.*7.
Non dubitamus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*20.
Non eſt dubium, *lib.*48. *tit.*3. *l.*11.
Non dubium eſt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*14.
Non dubium, *lib.*37. *tit.*15. *l.*1.
Non enim æquum eſt, *lib.*25. *tit.*2. *l.*9.
Non enim alias, *lib.*23. *tit.*3. *l.*37.
Non enim hæc actio, *lib.*14. *tit.*4. *l.*6.
Non enim negligentibus, *lib.*4. *tit.*6. *l.*16.
Non enim ſolutio eſt, *lib.*36. *tit.*1. *l.*38.
Non erit juratum, *lib.*12. *tit.*2. *l.*5.
Non erit ratum. *Vide*, Non erit juratum.
Non eſſe libertatis quæſtionem, *lib.* 40. *tit.*15. *l.*1.
Non eſt ambigendum, *lib.*37. *tit.*1. *l.*12.
Non eſt cogendum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*45.
Non eſt cogendus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*53.
Non eſt dubium, *lib.*35. *tit.*2. *l.*50.
Non eſt dubium, *lib.*48. *tit.*3. *l.*11.
Non eſt enim conſentiendum, *lib.*5. *tit.*2. *l.*4
Non eſt facile tironi, *lib.*48. *tit.*3. *l.*13.
Non eſt ferendus, *lib.*2. *tit.*15. *l.*12.
Non eſt matrimonium, *lib.*23. *tit.*2. *l.*66.
Non eſt mirum, *lib.*13. *tit.*7. *l.*26.
Non eſt neceſſe, *lib.*22. *tit.*3. *l.*11.
Non eſt novum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*10.
Non eſt novum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*26.
Non eſt novum, *lib.*41. *tit.*2. *l.*46.
Non eſt omnino neceſſe, *lib.*40. *tit.*2. *l.*7.
Non eſt permiſſum mulieri, *lib.*48. *tit.*7. *l.*1.
Non eſt pupillus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*161.
Non eſt ſine liberis, *lib.*50. *tit.*16. *l.*148.
Non eſt ſingulis concedendum, *lib.*50. *tit.* 17. *l.*176.
Non eſt veriſimile, *lib.*4. *tit.*2. *l.*23.
Non etiam, *lib.*48. *tit.*20. *l.*10.
Non exigendum à pupillo, *lib.*26. *tit.*1. *l.*2.
Non exigimus, *lib.*2. *tit.*11. *l.*2.
Non exiſtimo, *lib.*26. *tit.*7. *l.*54.
Non ex omnibus cauſis, *lib.*4. *tit.*8. *l.*39.
Non facile autem, *lib.*38. *tit.*10. *l.*4.
Non fatetur qui errat, *lib.*42. *tit.*2. *l.*2.
Non figura literarum, *lib.*44. *tit.*7. *l.*38.
Non fit contra ſenatuſconſ. *lib.*27. *tit.*9. *l.*12.
Non fraudantur creditores, *l.*50. *t.*17. *l.*134.
Non habet, *lib.*4. *tit.*3. *l.*3.
Non idcirco, *lib.*5. *tit.*1. *l.*44.
Non ideo minus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*66.
Non ideo novare, *lib.*46. *tit.*2. *l.*25.
Non id ſi reo judici, *lib.*5. *tit.*1. *l.*44.
Non impoſſibile puto, *lib.*2. *tit.*14. *l.*50.
Non in dimidiam quantitatem pretii, *lib.* 12. *tit.*2. *l.*14.
Non intelligitur, *lib.*49. *tit.*14. *l.*3.
Non licet ex officio, *lib.*18. *tit.*1. *l.*46.
Non magis etiam. *Vide*, Non magis quam.
Non magis, quam, *lib.*19. *tit.*1. *l.*16.
Non magis, quam ſi quis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*12.
Non magis quam ſi quis, *lib.*41. *tit.*8. *l.*3.
Non minus ſervos quam liberos, *lib.* 28. *tit.*5. *l.*31.
Non multum intereſt, *lib.*7. *tit.*8. *l.*14.
Nonnulli propter paupertatem, *lib.*48. *tit.*2. *l.* 10.
Nonnunquam autem impubes, *l.*1. *t.*7. *l.*32.
Nonnunquam autem, *lib.*36. *tit.*1. *l.*24.
Nonnunquam contingit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*52.
Nonnunquam contra tabulas, *l.*37. *t.*5. *l.*14.
Nonnunquam evenit, *lib.*19. *tit.*5. *l.*1.
Nonnunquam jus, *lib.*1. *tit.*1. *l.*12.
Nonnunquam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*72.
Nonnunquam prætor, *lib.*37. *tit.*6. *l.*8.
Nonnunquam ſolent, *lib.*5. *tit.*1. *l.*82.
Non ob eam rem, *lib.*17. *tit.*2. *l.*25.
Non omne ab heredis perſona, *lib.*40. *tit.*7. *l.*38.
Non omne quod licet, *lib.*50. *tit.*17. *l.*144.
Non omne quod bibitur, *lib.*33. *tit.*9. *l.*5.
Non omnes deſertores, *lib.*49. *tit.*16. *l.*5.
Non omnis numeratio, *lib.*12. *tit.*1. *l.*19.
Non omnia judicia, *lib.*48. *tit.*1. *l.*1.
Non omnia quæ minores, *lib.*4. *tit.*4. *l.*44.
Non omnimodo confeſſus, *lib.*42. *tit.*2. *l.*8.
Non omnium quæ à, *lib.*1. *tit.*3. *l.*20.
Non oportet prius, *lib.*31. *tit.*1. *l.*52.
Non penes quem res peculiaris ſit, *lib.* 15. *tit.*1. *l.*34.
Non poſſumus conſequi, *lib.*5. *tit.*4. *l.*7.
Non poſſunt omnes, *lib.*1. *tit.*3. *l.*12.
Non poſſunt ulla bona, *lib.*49. *tit.*13. *l.*11.
Non poteſt dolo carere, *lib.*50. *tit.*16. *l.*199.
Non poteſt filius, *lib.*1. *tit.*7. *l.*31.
Non poteſt improbus videri, *l.*50. *t.*17. *l.*99.
Non poteſt videri deſiiſſe, *eod. tit. l.*208.
Non poteſt videri minus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*117
Non poteſt videri in judicium veniſſe, *lib.*5. *tit.*1. *l.*23.
Non poterit præſes, *lib.*47. *tit.*2. *l.*63.
Non prodeſt ei, qui, *lib.*47. *tit.*8. *l.*9.
Non puto delinquere, *lib.*49. *tit.*14. *l.*10.
Non putabam, *lib.*39. *tit.*1. *l.*48.
Non putavit prætor, *lib.*37. *tit.*4. *l.*8.
Non quaſi ipſo jure, *lib.*46. *tit.*6. *l.*3.
Non quemadmodum, *lib.*25. *tit.*3. *l.*8.
Non quemadmodum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*35.
Non quidquid judicis, *lib.*5. *tit.*1. *l.*40.
Non quocunque modo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*82.
Non ſolet locatio, *lib.*19. *tit.*2. *l.*39.
Non ſolet deterior condicio, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 86.
Non ſolent audiri, *lib.*46. *tit.*5. *l.*1.
Non ſolent quæ abundant, *lib.*50. *tit.*17. *l.*94
Non ſimiliter tenentur, *lib.*27. *tit.*8. *l.*4.
Non ſolum adverſus bona, *lib.*9. *tit.*4. *l.*13.
Non ſolum ad æs alienum, *lib.*5. *tit.*3. *l.*53.
Non ſolum autem cum marito, *lib.*7. *t.*8. *l.*6.
Non ſolum autem, *lib.*9. *tit.*4. *l.*29.
Non ſolum autem in actionibus, *lib.*3. *tit.*3. *l.* 39.
Non ſolum autem in, *lib.*24. *tit.*3. *l.*3.
Non ſolum autem is injuriarum. *Vide*, Non ſolum is injuriarum.
Non ſolum autem rem, *lib.*6. *tit.*1. *l.*13.
Non ſolum autem quod debetur, *lib.* 34. *tit.*3. *l.*7.
Non ſolum ad dominii. Hæc lex eſt §. 2. *l.*4. *lib.*4. *tit.*7.
Non ſolum bonæ fidei, *lib.*41. *tit.*3. *l.*32.
Non ſolum debitorem. *Vide*, Non ſolum noſtrum debitorem.
Non ſolum id peculium eſt, *lib.*15. *tit.*1. *l.*49
Non ſolum in actionibus, *lib.*46. *tit.*8. *l.*20.
Non ſolum in finium regundorum, *lib.* 10. *tit.*2. *l.*56.
Non ſolum is injuriarum, *lib.*47. *tit.*10. *l.*11.
Non ſolum minoris, *lib.*4. *tit.*1. *l.*6.
Non ſolum noſtrum debitorem, *l.*34. *t.*3. *l.*8
Non ſolum proximo vicino, *lib.*39. *tit.*1. *l.*8.
Non ſolum ſi æſtimatus, *lib.*23. *tit.*3. *l.*52.
Non ſolum ſtipulationes, *lib.*44. *tit.*7. *l.*31.
Non ſolum tutelæ privilegium, *lib.*27. *tit.*3. *l.* 25.
Non ſolum uſumfructum, *lib.*4. *tit.*4. *l.*1.
Non ſolum vivo tutore, *lib.*23. *tit.*2. *l.*67.
Non ſolas autem emptor, *lib.*4. *tit.*12. *l.*22.
Non ſtatim plagiarium eſſe, *lib.*48. *t.*15. *l.*6.
Non ſtatim quod dominus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*8.
Non ſunt liberi, *lib.*1. *tit.*5. *l.*14.
Non tantum ad dotem, *lib.*26. *tit.*5. *l.*7.
Non tamen ei conſequens eſt, *lib.*2. *t.*2. *l.*24.
Non tamen eouſque procedendum, *lib.* 3. *tit.*3. *l.*38.
Non tamen ut ſtatim, *lib.*36. *tit.*3. *l.*9.
Non tantum autem ipſi, *lib.*37. *tit.*4. *l.*9.
Non tantum delator punitur, *l.*49. *t.*14. *l.*24
Non tantum dotis nomine, *lib.*42. *tit.*1. *l.*20
Non tantum ei, qui ad, *lib.*49. *tit.*1. *l.*6.
Non tantum in traditionibus, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 169.
Non tantum magnitudo, *lib.*27. *tit.*1. *l.*17.
Non tantum ne incipiat. *Vide*, Et non tantum ne, *lib.*27. *tit.*1. *l.*11.
Non tantum teneræ ætatis, *lib.*50. *tit.*2. *l.*11
Non tantum verbis, *lib.*46. *tit.*8. *l.*5.
Non vere dicitur, *lib.*4. *tit.*6. *l.*42.
Non videbitur, *lib.*40. *tit.*7. *l.*35.
Non videntur data, *lib.*50. *tit.*17. *l.*167.
Non videntur rem agere, *ibid. l.*83.
Non videtur cepiſſe, *lib.*50. *tit.*17. *l.*13.
Non videtur defendere, *lib.*3. *tit.*3. *l.*53.
Non videtur domini, *lib.*40. *tit.*12. *l.*28.
Non videtur fruſtrandæ actionis cauſa, *lib.* 5. *tit.*1. *l.*3.
Non videtur in judicem, *lib.*5. *tit.*1. *l.*33.
Non videtur patronus, *lib.*38. *tit.*5. *l.*11.
Non videtur perfecta, *lib.*39. *tit.*6. *l.*32.
Non videtur poſſeſſionem, *lib.*41. *tit.*2. *l.*22.
Non videtur quiſquam id capere, *lib.*50. *tit.* 17. *l.*51.
Non videtur rem amittere, *lib.*50. *t.*17. *l.*85.
Non uſque adeo, *lib.*37. *tit.*12. *l.*2.
Non ut à patre filius, *lib.*49. *tit.*15. *l.*8.
Non ut ex pluribus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*159.
Non ut quis in carcerem, *lib.*48. *tit.*20. *l.*2.
Non utique. Hæc lex eſt §. 2. *l.*2. *lib.*13. *tit.*4.
Non utique de exemplo, *lib.*50. *tit.*8. *l.*2.
Non utique ea, quæ tacite, *lib.*13. *tit.*4. *l.*3.
Non utique exiſtimatur, *lib.*44. *tit.*1. *l.*9.
Non utique ibi, *lib.*50. *tit.*1. *l.*4.
Non utitur uſufructuarius, *lib.*7. *tit.*1. *l.*38.
Non vult heres eſſe, *lib.*50. *tit.*17. *l.*6.
Nos videamus, *lib.*19. *tit.*3. *l.*8.
Notatur quæ per calumniam, *lib.*3. *tit.*2. *l.*15
Notionem accipere poſſumus, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 99.
Novare poſſumus, *lib.*46. *tit.*2. *l.*20.
Novatio eſt, *lib.*46. *tit.*1. *l.*1.
Novatio non poteſt, *lib.*46. *tit.*1. *l.*24.
Novatione legitime facta, *ibid. l.*18.
Noviſſima clauſula, *lib.*46. *tit.*7. *l.*19.
Noviſſime prætor, *lib.*27. *tit.*6. *l.*7.
Noviſſime ſciendum eſt, *lib.*14. *tit.*3. *l.*15.
Noxalis autem, *lib.*9. *tit.*4. *l.*7.
Noxales actiones appellantur, *lib.*9. *tit.*4. *l.*1
Noxali judicio invitus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*33.
Nuda & imaginaria venditio, *l.*18. *t.*1. *l.*55.
Nuda ratio non facit, *lib.*39. *tit.*5. *l.*26.
Nullus idoneus teſtis, *lib.*22. *tit.*5. *l.*10.
Nullus videtur dolo facere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 55.
Nulla competit libertas, *lib.*40. *tit.*9. *l.*19.
Nulla differentia eſt, *lib.*27. *tit.*8. *l.*2.
Nulla fœmina, *lib.*38. *tit.*16. *l.*13.
Nulla intelligitur mora, *lib.*50. *tit.*17. *l.*88.
Nulla juris ratio. *lib.*1. *tit.*3. *l.*25.
Nulla ſocietatis in æternum coitio eſt, *lib.* 17. *tit.*2. *l.*69.
Nulli permittetur, *lib.*3. *tit.*4. *l.*3.
Nulli procuratorum, *lib.*2. *tit.*15. *l.*13.
Nullo modo ſervi, *lib.*48. *tit.*10. *l.*7.
Nullum crimen patitur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*109.
Nullum divortium, *lib.*24. *tit.*2. *l.*9.
Nullum jus libertatis, *lib.*37. *tit.*15. *l.*10.
Nummis depoſitis, *lib.*12. *tit.*3. *l.*3.
Nummis indiſtincte legatis, *lib.*32. *t.*1. *l.*75.
Numiſmatum aureorum. *Vide*, Nomiſmatum aureorum.
Nunc videndum, *lib.*12. *tit.*6. *l.*1.
Nunc videndum, *lib.*7. *tit.*8. *l.*1.
Nundinis impetratis à principe, *lib.*50. *tit.* 11. *l.*1.
Nunquam actiones, *lib.*44. *tit.*7. *l.*60.
Nunquam actiones, *lib.*50. *tit.*17. *l.*130.
Nunquam ex eo quod, *lib.*33. *tit.*10. *l.*13.
Nunquam in uſucapionibus, *lib.*41. *t.*3. *l.*31.
Nunquam nuda traditio, *lib.*41. *tit.*1. *l.*31.
Nunquam plura delicta, *lib.*47. *tit.*1. *l.*2.
Nunquam ſuperficies, *lib.*41. *tit.*3. *l.*26.
Nuper conſtitutum eſt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*85.
Nuper ex indulgentia, *lib.*24. *tit.*1. *l.*42.
Nupta non impeditur, *lib.*24. *tit.*3. *l.*30.
Nuptæ prius, *lib.*1. *tit.*9. *l.*12.
Nuptam mihi, *lib.*48. *tit.*5. *l.*5.
Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, *l.*23. *t.*2. *l.*2.
Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, *lib.*23. *tit.*2. *l.* 53.
Nuptiæ inter eaſdem, *ibid. l.*18.
Nuptiæ ſunt, *lib.*23. *tit.*2. *l.*1.
Nuptias non concubitus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*30.
Nuptura filiofamilias, *lib.*23. *tit.*3. *l.*57.
Nurus appellatio etiam, *lib.*50. *tit.*16. *l.*50.
Nutu etiam relinquitur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*21.

O.

OB dolum malum, *lib.*26. *tit.*9. *l.*1.
Ob fœnus pupillaris pecuniæ, *lib.*26. *tit.*6. *l.*49.
Ob carmen famoſum, *lib.*22. *tit.*5. *l.*21.
Ob caſum, quem civitas, *lib.*50. *tit.*12. *l.*7.
Ob eam cauſam, *lib.*19. *tit.*5. *l.*9.
Ob hæc verba ſententiæ, *lib.*3. *tit.*2. *l.*20.
Ob id quod antequam, *lib.*9. *tit.*2. *l.*43.
Obligamur aut re, aut, *lib.*44. *tit.*7. *l.*52.
Obligari ex omni contractu, *lib.*26. *t.*8. *l.*9.
Obligari poteſt paterfamil. *lib.*44. *tit.*7. *l.*43.
Obligatio mandati, *lib.*17. *tit.*1. *l.*1.
Obligatione generali, *lib.*20. *tit.*1. *l.*6.
Obligationes aut ex contractu, *lib.*44. *tit.*7. *l.* 1.
Obligationes quæ, *lib.*44. *tit.*7. *l.*27.
Obligationum fere quatuor cauſæ, *ibid. l.* 44.
Obligationum ſubſtantia, *lib.*44. *tit.*7. *l.*3.
Ob negotium copiarum, *lib.*16. *tit.*2. *l.*20.
Ob pecuniam civitati, *lib.*47. *tit.*3. *l.*81.
Ob quæ vitia, *lib.*21. *tit.*1. *l.*4.
Ob res amotas, *lib.*25. *tit.*2. *l.*24.
Ob res quoque donatas, *lib.*23. *tit.*4. *l.*20.
Ob triginta nummos, *lib.*46. *tit.*3. *l.*73.
Obſervandum eſt, *lib.*5. *tit.*1. *l.*47.
Obſervandum eſt jus, *lib.*1. *tit.*18. *l.*19.
Obſervandum eſt ut, *lib.*23. *tit.*2. *l.*49.
Obſervare autem, *lib.*1. *tit.*16. *l.*4.
Obſervare prætorem, *lib.*27. *tit.*10. *l.*6.
Obſides teſtari non poſſunt, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 11.
Obtinuit impoſſibiles. *Vide*, Obtinuit impoſſibiles.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Octavi gradus, *lib.*38. *tit.*8. *l.*9.
Officium autem judicis, *lib.*6. *tit.*1. *l.*9.
Officium conſulis eſt, *lib.*1. *tit.*10. *l.*1.
Officium regentis exercitum, *lib.*49. *tit.*16. *l.* 12.
Officio autem judicis, *lib.*10. *tit.*2. *l.*26.
Officio judicis, qui, *lib.*27. *tit.*2. *l.*2.
Officio tamen judicis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*17.
Offidius quidam. *Vide*, Oſidius quidam.
Offilius recte dicebat, *lib.*45. *tit.*3. *l.*6.
OI AΣTYNOMIKOI, *lib.*43. *tit.*10. *l.*1.
OI ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΓΕΝΟΜΕΝΟΙ, *lib.*29. *tit.*2. *l.*49.
OI ΠΑΛΑΙΣΡΑΤΙΩΤΑΙ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*8.
Olympico habitationem, *lib.*8. *tit.*2. *l.*41.
Omnis definitio in jure civili, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 211.
Omnis excuſatio, *lib.*50. *tit.*5. *l.*1.
Omnis hereditas, *lib.*50. *tit.*17. *l.*138.
Omnis qui defenditur, *lib.*3. *tit.*3. *l.*77.
Omne æs alienum, *lib.*17. *tit.*2. *l.*27.
Omne delictum eſt militis, *lib.*49. *t.*16. *l.*6.
Omne jus quo utimur, *lib.*1. *tit.*5. *l.*1.
Omne officium, *lib.*1. *tit.*22. *l.*1.
Omne quod datur, *lib.*12. *tit.*5. *l.*1.
Omne obligationem, *lib.*5. *tit.*1. *l.*20.
Omne reipublicæ. *Vide*, In proœmio.
Omni obligationi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*1.
Omnes actiones, *lib.*50. *tit.*17. *l.*139.
Omnes autem caſus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*3.
Omnes debitores, *lib.*42. *tit.*8. *l.*17.
Omnes debitores, *lib.*44. *tit.*7. *l.*17.
Omnes exceptiones, *lib.*44. *tit.*1. *l.*19.
Omnes in integrum, *lib.*4. *tit.*1. *l.*3.
Omnes pœnales actiones, *lib.*44. *tit.*7. *l.*26.
Omnes populares actiones, *lib.*47. *tit.*23. *l.*8
Omnes populi, *lib.*1. *tit.*1. *l.*9.
Omnes proconſules, *lib.*1. *tit.*16. *l.*2.
Omnes qui de hereditate, *lib.*36. *tit.*1. *l.*71.
Omnes res alienum, *lib.*17. *tit.*11. *l.*27.
Omnes res tranſire in, *lib.*46. *tit.*2. *l.*2.
Omnia deferre jura, *lib.*50. *tit.*17. *l.*193.
Omnia enim provincialia, *lib.*1. *tit.*17. *l.*12.
Omnia omnino crimina, *lib.*1. *tit.*12. *l.*1.
Omnia proconſul agit, *lib.*14. *tit.*5. *l.*1.
Omnia quæ ex teſtamento, *lib.*50. *tit.*17. *l.*20
Omnia quæcunque cauſa, *lib.*50. *tit.*17. *l.*71.
Omnia quæ inſeri, *lib.*12. *tit.*1. *l.*7.
Omnia quæ jure contrahuntur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.*100.
Omnia quæ teſtamentis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*32.
Omnium autem actionum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*37.
Omnium bonorum uſumfructum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*29.
Omnium prædiorum jure, *lib.*7. *tit.*1. *l.*3.
Omnibus civitatibus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*16.
Omnibus debitoribus, *lib.*34. *tit.*3. *l.*1.
Omnibus magiſtratibus, *lib.*2. *tit.*3. *l.*1.
Omnibus modis, *lib.*4. *tit.*7. *l.*1.
Omnibus mortis cauſa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*9.
Omnibus quicunque deſiderant, *lib.*29. *tit.*1. *l.* 1.
Omnino & in ædificandis, *lib.*25. *tit.*1. *l.*12.
OY MONON ΔE, *lib.*27. *tit.*1. *l.*10.
Onera ejus, qui, *lib.*1. *tit.*7. *l.*45.
Opera in ictu, *lib.*7. *tit.*7. *l.*1.
Opus novum privato, *lib.*50. *tit.*10. *l.*3.
Opus quod averſione, *lib.*19. *tit.*2. *l.*36.
Operæ enim loco, *lib.*38. *tit.*1. *l.*21.
Operæ in rerum natura, *lib.*38. *tit.*1. *l.*9.
Operæ ſervi legatæ, *lib.*7. *tit.*7. *l.*2.
Operæ ſunt diurnum officium, *l.*38. *t.*1. *l.*1.
Operæ ſunt teſtamento relictæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.* 7.
Operarum editionem, *lib.*38. *tit.*1. *l.*50.
Operas ſtipulatus, *lib.*38. *tit.*1. *l.*3.
Operis non impoſitis, *lib.*38. *tit.*1. *l.*31.
Operis novi nuntiatio, *lib.*39. *tit.*1. *l.*10.
Operis ſervi legatis, *lib.*7. *tit.*7. *l.*5.
Operis obligatus militiæ, *lib.*38. *tit.*1. *l.*43.
Obtinuit impoſſibiles, *lib.*35. *tit.*1. *l.*3.
Optione legata, *lib.*33. *tit.*6. *l.*16.
Oratio Imperatorum, *lib.*23. *tit.*1. *l.*16.
Oratio quæ prohibet, *lib.*40. *tit.*14. *l.*4.
Oratione D. Marci cavetur, *lib.*23. *tit.*2. *l.*16.
Oratione quidem D. Marci, *lib.*2. *tit.*12. *l.*7.
Ordo exercendorum, *lib.*48. *tit.*1. *l.*8.
Ordine decurionum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*15.
Ordinarium fuit poſt, *lib.*5. *tit.*5. *l.*1.
Ordinarium prætor arbitratus eſt, *lib.* 15. *tit.*1. *l.*1.
Ordinata liberali cauſa, *lib.*40. *tit.*12. *l.*24.
Origo emendi vendendique, *lib.*18. *tit.*1. *l.*1.
Origo quæſtoribus creandis, *lib.*1. *tit.*13. *l.*1.
Ornamentorum appellatione, *l.*34. *t.*2. *l.*37.
Oſſa quæ ab alio illata ſunt, *lib.*11. *tit.*7. *l.*8.
Oſidius quidam, *lib.*32. *tit.*1. *l.*97.
Oſtentum Labeo definit, *lib.*56. *tit.*16. *l.*38.
Oves pro numero, *lib.*47. *tit.*14. *l.*3.

P.

PAciſci contra edictum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*31
Paciſci poſt nuptias, *lib.*23. *tit.*4. *l.*1.
Paconius ait, *lib.*37. *tit.*12. *l.*3.
Pactum ejus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*92.
Pactum eſt duorum conſenſus, *l.*50. *t.*12. *l.*3
Pactum inter heredem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*46.
Pacto convento Aquiliana, *lib.*2. *tit.*15. *l.*15
Pacta conventa, *lib.*23. *tit.*4. *l.*3.
Pacta conventa, *lib.*18. *tit.*1. *l.*72.
Pædius lib. nono, *lib.*4. *tit.*8. *l.*7.
Pædius poſſe etiam dici, *lib.*47. *tit.*9. *l.*4.
Palam eſt autem, *lib.*44. *tit.*4. *l.*2.
Palam eſt coram pluribus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*33
Palam quæſtum facere, *lib.*23. *tit.*3. *l.*43.
Pali & perticæ, *lib.*50. *tit.*16. *l.*168.
Pali & perticæ, *lib.*32. *tit.*1. *l.*56.
Pamphilo liberto, *lib.*32. *tit.*1. *l.*39.
Pannonius avitus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*86.
Pantonius. *Vide*, Paconius ait.
Papinianus lib. ſecundo, *lib.*4. *tit.*4. *l.*20.
Papinianus libro quinto, *lib.*34. *tit.*9. *l.*4.
Papinianus. Vide rubricam l. In omnibus ſervitutibus, *lib.*8. *tit.*1. *l.*8.
Papinianus libro quinto, *lib.*5. *tit.*2. *l.*8.
Papinianus libro ſexto, *lib.*6. *tit.*2. *l.*14.
Papinianus libro tertio. Alias tertiodecimo, *lib.*17. *tit.*1. *l.*28.
Papinianus tractat, *lib.*36. *tit.*1. *l.*43.
Paratum judicium accipere, *lib.*22. *tit.*1. *l.*48
Parem eſſe conditionem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*150
Parens patronus, *lib.*37. *tit.*15. *l.*5.
Parentes & liberi, *lib.*3. *tit.*2. *l.*23.
Parentes naturales, *lib.*2. *tit.*4. *l.*6.
Paries eſt, ſive murus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*157.
Parietem qui naturali, *lib.*8. *tit.*2. *l.*8.
Parricidii poſtulatus, *lib.*48. *tit.*9. *l.*8.
Pars literarum D. Hadriani, *lib.*5. *tit.*1. *l.*48.
Pars ſtipulationis, *lib.*46. *tit.*4. *l.*9.
Partis tertiæ uſumfructum, *lib.*19. *tit.*5. *l.*10
Partum non eſſe partem reifuturæ, *lib.* 50. *tit.*16. *l.*26.
Partum poſt litem conteſt. *lib.*22. *tit.*1. *l.*10.
Partum quoque editum, *lib.*10. *tit.*2. *l.*11.
Parvi refert ad, *lib.*13. *tit.*1. *l.*17.
Pater cum filiæ ſuæ, *lib.*23. *tit.*4. *l.*23.
Pater cujus filio facta, *lib.*47. *tit.*10. *l.*41.
Pater dotem à ſe datam, *lib.*46. *tit.*8. *l.*25.
Pater dotem à nuru, *lib.*33. *tit.*4. *l.*7.
Pater & filius, *lib.*22. *tit.*5. *l.*17.
Pater ex provincia, *lib.*40. *tit.*2. *l.*22.
Paterfamilias impuberi filio, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 28.
Paterfamilias liber, *lib.*50. *tit.*16. *l.*182.
Paterfamilias primis tabulis, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 46.
Paterfamilias teſtamento, *lib.*28. *tit.*5. *l.*44.
Pater filiam quæ, *lib.*35. *tit.*2. *l.*14.
Pater filiæ domum, *lib.*33. *tit.*3. *l.*6.
Pater filiæ nomine, *lib.*21. *tit.*2. *l.*71.
Pater filiæ nomine nummos, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 81.
Pater filio impuberi, *lib.*28. *tit.*5. *l.*54.
Pater filio permiſit, *lib.*14. *tit.*5. *l.*7.
Pater filio ſuo pupillo, *lib.*3. *tit.*3. *l.*70.
Pater filium emancipavit, *lib.*5. *tit.*2. *l.*14.
Pater filium emancipatum, *lib.*37. *tit.*7. *l.*6.
Pater filium ex quo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*54.
Pater filium heredem, *lib.*32. *tit.*1. *l.*38.
Pater herede inſtituto, *lib.*26. *tit.*2. *l.*4.
Pater herede inſtituto impuberi, *lib.*39. *tit.* 15. *l.*10.
Pater inſtituto puberi, *lib.*49. *tit.*15. *l.*10.
Pater inſtrumento, *lib.*38. *tit.* 16. *l.*16.
Pater inter filios, *lib.*34. *tit.*4. *l.*23.
Pater meus referebat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*29.
Pater militem filio, *lib.*49. *tit.*17. *l.*15.
Pater nubenti filiæ, *lib.*37. *tit.*7. *l.*8.
Pater pro filia dotem, *lib.*44. *tit.*4. *l.*17.
Pater pro filia, *lib.*15. *tit.*3. *l.*20.
Pater qui caſtrenſe peculium, *lib.*49. *tit.*17. *l.* 17.
Pater qui dat in adoptionem, *l.*49. *t.*17. *l.*12.
Pater quoque in legatis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*28.
Pater quoties filio, *lib.*29. *tit.*2. *l.*93.
Pater Severianam, *lib.*35. *tit.*1. *l.*101.
Pater ſine periculo, *lib.*48. *tit.*5. *l.*30.
Patris adoptivi parentes, *lib.*2. *tit.*4. *l.*7.
Patris & filii teſtamentum, *lib.*28. *tit.*6. *l.*20.
Patris pro filio, *lib.*4. *tit.*4. *l.*27.
Patri datur jus occidendi, *lib.*48. *tit.*5. *l.*20.
Patri qui filium, *lib.*37. *tit.*12. *l.*4.
Patrem adoptivum, *lib.*38. *tit.*17. *l.*3.
Patrem, qui non expectata, *lib.*42. *tit.*8. *l.*19.
Patre furioſo liberi, *lib.*1. *tit.*6. *l.*8.
Patre vel marito, *lib.*48. *tit.*18. *l.*6.
Patrimonii mei reditum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*22.
Patronus ex debita, *lib.*36. *tit.*1. *l.*60.
Patronus liberto, *lib.*32. *tit.*1. *l.*35.
Patronus manifeſte docere, *lib.*22. *tit.*3. *l.*6.
Patronus patrona, *lib.*32. *tit.*1. *l.*17.
Patronus qui operas, *lib.*38. *tit.*1. *l.*25.
Patronus quoque tutor, *lib.*26. *tit.*1. *l.*8.
Patroni appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*52.
Patroni filia, *lib.*38. *tit.*2. *l.*39.
Patrono conſentiente, *lib.*40. *tit.*11. *l.*5.
Patrono invito, *lib.*24. *tit.*2. *l.*10.
Patrono libertus fundum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*31.
Patronum poſt quinquennium, *lib.*40. *tit.* 14. *l.*5.
Patronorum querelas, *lib.*37. *tit.*14. *l.*1.
Patronæ quidem liberi, *lib.*38. *tit.*2. *l.*18.
Paula Callinico, *lib.*32. *tit.*1. *l.*27.
Paulus notat. Vide initium l. Exceptio juſti dominii, *lib.*6. *tit.*2. *l.*16.
Paulus notat, *lib.*46. *tit.*5. *l.*8.
Paulus reſpondit, *lib.*34. *tit.*5. *l.*4.
Paulus reſpondit, *lib.*37. *tit.*6. *l.*11.
Paulus reſpondit 1, *lib.*38. *tit.*2. *l.*46.
Paulus reſpondit 2. *ibid. l.*47.
Paulus reſpondit, *lib.*40. *tit.*5. *l.*39.
Paulus reſpondit 1, *lib.*36. *tit.*1. *l.*48.
Paulus reſpondit 2, *lib.*36. *tit.*1. *l.*61.
Paulus reſpondit, *lib.*27. *tit.*1. *l.*14.
Paulus reſpondit, *lib.*1. *tit.*5. *l.*11.
Paulus reſpondit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*69.
Paulus reſpondit, *lib.*20. *tit.*1. *l.*29.
Paulus reſpondit, *lib.*20. *tit.*6. *l.*12.
Paulus reſpondit. *Vide*, Reſpondit Paulus *lib.*22. *tit.*1. *l.*14.
Paulus reſpondit. *lib.*37. *tit.*1. *l.*15.
Paulus reſpondit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*101.
Paulus reſpondit. *Vide*, l. Debitorem non, *lib.*46. *tit.*3. *l.*99.
Paulus reſpondit, *lib.*40. *tit.*12. *l.*38.
Paulus reſpondit 1, *lib.*42. *tit.*1. *l.*42.
Paulus reſpondit 2, *ibid. l.*43.
Paulus reſpondit, *lib.*44. *tit.*4. *l.*14.
Paulus reſpondit, *lib.*44. *tit.*2. *l.*31.
Paulus reſpondit, *lib.*46. *tit.*2. *l.*30.
Paulus reſpondit, *lib.*46. *tit.*1. *l.*59.
Paulus reſpondit. *Vide*, Non tantum verbis *lib.*46. *tit.*8. *l.*5.
Paulus reſpondit 1, *lib.*49. *tit.*8. *l.*2.
Paulus reſpondit 2, *ibid. l.*3.
Paulus reſpondit. *Vide*, l. Inſtrumentorum ſubreptorum, *lib.*48. *tit.*10. *l.*16.
Paulus reſpondit, *lib.*50. *tit.*7. *l.*8.
Paulus reſpondit, *ibid. l.*9.
Paulus reſpondit, *lib.*50. *tit.*16. *l.*221.
Paulus ſi filiusfamilias, *lib.*33. *tit.*4. *l.*13.
Paulus ſi mulier, quod, *lib.*16. *tit.*1. *l.*31.
Paulus ſi quis ſtatuam, *lib.*44. *tit.*1. *l.*23.
Paupertas ſane dat excuſationem, *lib.* 27. *tit.*1. *l.*7.
Pecoris paſcendi ſervitutes, *lib.*8. *tit.*3. *l.*4.
Peculatus crimen, *lib.*48. *tit.*13. *l.*7.
Peculatus nequaquam committitur, *ibid. l.* 12.
Peculatus pœna aquæ, *lib.*48. *tit.*13. *l.*3.
Peculium autem. Hæc l. eſt §. 3. *l.*9. *lib.*15. *tit.* 1.
Peculium legatum augeri, *lib.*31. *tit.*1. *l.*65.
Peculium eſt non id. *Vide*, Peculii eſt non id.
Peculium & ex eo conſiſtit, *lib.*15. *tit.*1. *l.*39
Peculium naſcitur, *lib.*15. *tit.*1. *l.*40.
Peculii eſt non id, *lib.*15. *tit.*1. *l.*4.
Peculio legato, *lib.*33. *tit.*8. *l.*4.
Pecuniæ appellatione. *Vide*, Nominis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*4.
Pecuniæ fenebris, *lib.*22. *tit.*1. *l.*9.
Pecuniæ nomine, *lib.*50. *tit.*16. *l.*222.
Pecuniæ ſortem, *lib.*34. *tit.*1. *l.*8.
Pecuniæ verbum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*178.
Pecuniam certo loco, *lib.*16. *tit.*2. *l.*15.
Pecuniam quæ in opera, *lib.*50. *tit.*10. *l.*7.
Pecuniam quam filius emancipatus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*53.
Pecuniam quam mihi debes, *lib.*46. *t.*3. *l.*79
Pecuniam quam mihi fine, *lib.*12. *tit.*1. *l.*36
Pecuniam quam officiales, *lib.*12. *tit.*1. *l.*36.
Pediculis argenteis, *lib.*34. *tit.*2. *l.*32.
Pedius poſſe etiam, *lib.*47. *tit.*9. *l.*4.
Penes te amplius eſt, *lib.*50. *tit.*16. *l.*63.
Penu certa, *lib.*33. *tit.*9. *l.*2.
Penum meam omnem, *lib.*33. *tit.*9. *l.*7.
Peregre profecturus, *lib.*41. *tit.*2. *l.*44.
Per adoptionem dignitas non, *lib.*1. *t.*7. *l.*35
Per adoptionem quæſita, *lib.*23. *tit.*2. *l.*17.
Per curatorem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*90.
Per eum quem juſto, *lib.*41. *tit.*2. *l.*50.
Per hereditarium ſervum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*18.
Per familiæ erciſcundæ, *lib.*10. *tit.*2. *l.*2.
Per fideicommiſſum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*90.
Per fundum qui plurium eſt, *lib.*8. *tit.*3. *l.*11.
Per hoc judicium, *lib.*10. *tit.*3. *l.*4.
Per interdictum etiam, *lib.*43. *tit.*4. *l.*4.
Per intervallum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*69.
Per minorem cauſam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*54.
Per omnia exæquata, *lib.*30. *tit.*1. *l.*1.
Per procuratorem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*72.
Per procuratorem. *Vide paulo ante*, Per curatorem.
Per procuratorem, *lib.*37. *tit.*15. *l.*4.
Per procuratorem, *lib.*46. *tit.*4. *l.*3.
Per quam hereditatis petitionem, *lib.*5. *tit.*5. *l.* 2.
Per quem locum, *lib.*8. *tit.*3. *l.*14.
Per quos adquiri, *lib.*2. *tit.*14. *l.*59.
Per ſervum adquiſitæ res, *lib.*5. *tit.*3. *l.*32.
Per ſervum donatum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*57.
Per ſervum qui pignori datus eſt, *ibid. l.*37.
Per ſervum uſuarium, *lib.*7. *tit.*8. *l.*14.
Perceptione, *lib.*9. *tit.*3. *l.*4.
Periculum nominum, *lib.*12. *tit.*1. *l.*35.
Periculum pignorum, *lib.*20. *tit.*1. *l.*30.
Periculi pretium eſt, *lib.*22. *tit.*2. *l.*5.
Perinde ac latronum incurſu, *lib.*19. *t.*2. *l.*34
Permiſceri cauſas poſſeſſionis, *l.*41. *t.*2. *l.*52.
Permiſiſti mihi, *lib.*19. *tit.*5. *l.*16.
Permittendum erit, *lib.*5. *tit.*4. *l.*8.
Perpetuo Sabinus probavit, *lib.*12. *tit.*3. *l.*6.
Perſpiciendum eſt judicanti, *lib.*48. *t.*19. *l.*11
Pertinet hoc Edictum, *lib.*4. *tit.*5. *l.*2.
Perveniſſe ad re recte dicitur, *l.*50. *t.*16. *l.*171
Peſſimum genus eſt receptatorum, *lib.* 47. *tit.*16. *l.*1.
Petenti mutuam pecuniam, *lib.*13. *tit.*7. *l.*27.
Peritor vel poſſeſſor, *lib.*34. *tit.*3. *l.*30.
Peto Luci Titi, *lib.*31. *tit.*1. *l.*69.
Pictoris inſtrumento. *Vide*, Item pictoris inſtrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*17.
Pignus a curatore furioſi, *lib.*27. *tit.*10. *l.*11.
Pignus contrahitur, *lib.*13. *tit.*7. *l.*1.
Pignoris perſecutio, *lib.*20. *tit.*1. *l.*17.
Pignori obligatum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*30.
Pignori obligatum ſervum, *lib.*40. *t.*9. *l.*26
Pignori rem acceptam, *lib.*41. *tit.*3. *l.*13.
Placet Catonis regulam, *lib.*34. *tit.*7. *l.*4.
Placet etiam filiofam. *lib.*50. *tit.*1. *l.*3.
Placet omnem maſculum, *lib.*28. *tit.*2. *l.*4.
Placet quotiens adquiritur, *lib.*29. *t.*2. *l.*79.
Placet vel certæ partis, *lib.*7. *tit.*4. *l.*25.
Placuit eum, qui, *lib.*40. *tit.*1. *l.*1.
Placuit ſive ſupra, *lib.*22. *tit.*1. *l.*29.
Plane ad officium, *lib.*10. *tit.*2. *l.*3.
Plane cum deſerit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*14.
Plane ejus actionis nomine, *lib.*46. *tit.*1. *l.*12
Plane & deteriorem. *Vide*, Sane & deteriorem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*11.
Plane in cæteris, *lib.*5. *tit.*3. *l.*38.
Plane quamdiu is, *lib.*4. *tit.*4. *l.*14.
Plane ſi ambo ſocii, *lib.*17. *tit.*2. *l.*24.
Plane ſi duos reos, *lib.*12. *tit.*6. *l.*21.
Plane ſi filium impuberem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*94.
Plane ſi hi qui, *lib.*17. *tit.*2. *l.*37.
Plane ſi in exilium, *lib.*27. *tit.*1. *l.*29.
Plane ſi is ſit, *lib.*27. *tit.*6. *l.*3.
Plane ſi nova, *lib.*36. *tit.*4. *l.*3.
Plane ſi poſſit rem, *lib.*16. *tit.*3. *l.*3.
Plane ſi quid ſit, *lib.*35. *tit.*2. *l.*35.
Plane ubi transferre voluit, *lib.*3. *tit.*1. *l.*34.
Plane ultra centiſium, *lib.*27. *tit.*1. *l.*42.
Plane ut duæ partes, *lib.*3. *tit.*4. *l.*4.
Plautius ait, *lib.*3. *tit.*3. *l.*61.
Plautius heres. *Vide Plautius:* Rogatus eſt heres.
Plautius: mulier ita, *lib.*34. *tit.*2. *l.*8.
Plautius rogatus eſt, *lib.*35. *tit.*1. *l.*43.
Plautius: ſervo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*49.
Plebs eſt, *lib.*50. *tit.*16. *l.*238.
Plebiſcito continetur, *lib.*1. *tit.*18. *l.*18.
Plenum autem uſum, *lib.*7. *tit.*8. *l.*12.
Plerique opinantur, *lib.*23. *tit.*2. *l.*33.
Plerique putaverunt, *lib.*2. *tit.*4. *l.*18.
Plerique putaverunt, *lib.*41. *tit.*5. *l.*3.
Plerunque fit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*205.
Plerunque intereſt, *lib.*23. *tit.*3. *l.*10.
Plerunque propter morboſa, *lib.*21. *t.*1. *l.*35.
Plautiana Celſo ſuo ſalutem, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 18.
Plus cautionis in re eſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*25.
Plus eſt in reſtitutione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*22.
Plures earundem ædium, *lib.*39. *tit.*2. *l.*27.
Plures teſtamento manumiſerat, *lib.*34. *tit.* 5. *l.*29.
Plura delicta in una re, *lib.*44. *tit.*7. *l.*53.
Pluribus procuratoribus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*32.
Pluribus rebus propoſitis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*140.
Pluribus ſtipulationibus factis, *l.*46. *t.*4. *l.*6.
Pluribus tabulis, *lib.*28. *tit.*4. *l.*4.
Pluribus uno die incendiis exortis, *lib.*1. *tit.*15. *l.*2.
Plurimum intereſt, *lib.*22. *tit.*6. *l.*3.
Pœna parricidii, *lib.*48. *tit.*9. *l.*9.
Pœna pecuniaria, *lib.*48. *tit.*15. *l. ult.*
Pœna legis Corneliæ, *lib.*48. *tit.*10. *l.*1.
Pœnæ non ſolent repeti, *lib.*12. *tit.*6. *l.*42.
Pœnam à condicione, *lib.*34. *tit.*6. *l.*2.
Pœnam pro uſuris, *lib.*22. *tit.*1. *l.*44.
Pœnales actiones, *lib.*35. *tit.*2. *l.*32.
Pœnalia judicia, *lib.*50. *tit.*17. *l.*164.
Pomponius ait, *lib.*23. *tit.*4. *l.*6.
Pomponius ait, *lib.*4. *tit.*8. *l.*13.
Pomponius lib. xxxvi. *lib.*3. *tit.*5. *l.*15.
Pomponius lib. xxxvi. *lib.*6. *tit.*1. *l.*8.
Pomponius lib. xi. *lib.*20. *tit.*2. *l.*2.
Pomponius lib. xi. Variarum, *lib.*20. *t.*2. *l.*2.
Pom Ponius lib. xiii. *lib.*20. *tit.*2. *l.*5.
Pomponius lib. xxxviii. *lib.*42. *tit.*1. *l.*36.
Pomponius quærit, *lib.*7. *tit.*4. *l.*29.
Pomponius recte ait, *lib.*21. *tit.*1. *l.*6.
Pomponius refert, *lib.*41. *tit.*2. *l.*13.
Pomponius ſcribit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*40.
Pomponius ſcribit, *lib.*3. *tit.*5. *l.*9.
Pomponius ſcribit, *lib.*10. *tit.*2. *l.*8.
Pomponius tractat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*44.
Pomponius Philadelphus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*35.
Popularis actio, *lib.*47. *tit.*23. *l.*4.
Popularem actionem. *Vide*, Eam popularem actionem, *lib.*47. *tit.*23. *l.*1.
Populares actiones, *lib.*6. *tit.*1. *l.*1.
Populares actiones, *lib.*47. *tit.*23. *l.*7.
Portioneſque, *lib.*34. *tit.*9. *l.*21. Legitur & portiones quoque.
Portus appellatus eſt, *lib.*50. *tit.*16. *l.*59.
Poſſeſſio appellata eſt, *lib.*41. *tit.*2. *l.*1.
Poſſeſſio quoque, *lib.*41. *tit.*2. *l.*49.
Poſſeſſio teſtatoris, *lib.*21. *tit.*3. *l.*20.
Poſſeſſionem, *lib.*31. *tit.*2. *l.*29.
Poſſideri autem poſſunt, *lib.*41. *tit.*2. *l.*3.
Poſſeſſor qui litis, *lib.*41. *tit.*4. *l.*1.
Poſt actionem quam propoſuit, *l.*5. *t.*4. *l.*1.
Poſt actiones, *lib.*6. *tit.*1. *l.*1.
Poſt appellationem interpoſitam, *lib.*49. *tit.*6. *l.*1.
Poſt conſanguineos, *lib.*38. *tit.*16. *l.*2.
Poſt contractum, *lib.*39. *tit.*5. *l.*15.

Source : BIU Cujas

Poſt diem commiſſoriæ, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 7.
Poſt divortium muli, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 64.
Poſt dotem datam, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 40.
Poſt emancipationem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 40.
Poſt emancipationem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 6.
Poſt finitam tutelam, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 11.
Poſt legatum acceptum, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 5.
Poſtliminium eſt jus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 19.
Poſtliminii jus competit, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 5.
Poſtliminio carent, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 17.
Poſt litem autem conteſtatam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 17.
Poſt mortem filiæ ſuæ, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 25.
Poſt mortem furioſi, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 5.
Poſt nuptias, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 28.
Poſt quod omnium rerum, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 3.
Poſt rem judicatam, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 11.
Poſt rem judicatam, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 56.
Poſt ſenatuſconſultum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 28.
Poſt ſuſceptam tutelam, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 40.
Poſt venditionem & traditionem, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 16.
Poſteaquam à creditore, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 52.
Poſteaquam placuit, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 21.
Poſteaquam prætor locutus eſt, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 1.
Poſtquam heres ab hoſtibus, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 5.
Poſtquam legatum à te accepi, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 43.
Poſtquam omnium. *Vide paulo ante*, Poſt quod omnium rerum.
Poſtquam pignus vero, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 3.
Poſtulare tutorem, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 2.
Poſtulante Sticho, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 44.
Poſtumus inofficioſum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 6.
Poſtumus natus, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 10.
Poſtumus præteritus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 12.
Poſtumi per virilem ſexum, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 3.
Poſtumo tutor datus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 24.
Poſtumum, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 27.
Poſtumorum loco ſunt, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 13.
Poſtuma ſub condicione, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 24.
Poteſt agere depoſiti, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 34.
Poteſt autem heres, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 27.
Potes accipi fidejuſſor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 4.
Poteſt etiam in teſtamento, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Poteſt & ab una, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 41.
Poteſt heres in vendenda, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 71.
Poteſt pluribus modis, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 36.
Poteſt præſes, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 9.
Poteſt pupillus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 18.
Poteſt quis in teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 36.
Poteſt quis ita heredem, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 56.
Poteſt aliquorum appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 95.
Poteſtatis verbo plura ſignificantur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 215.
Potior eſt in pignore, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 11.
Pratum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 31.
Præceptoris enim, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 6.
Præcipiunt ædiles, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 37.
Prædia cum ſervis donavit, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 48.
Prædia mihi vendidiſti, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 28.
Prædia maritima, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 27.
Prædiorum urbanorum penſiones, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 36.
Prædiis à fiſco diſtractis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 36.
Prædiis per præceptionem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 91.
Prædonis loco intelligendus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 46
Præfectus Ægypti, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 1.
Præfectus cohortis, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 63.
Præfectus urbi, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 3.
Præfecti etiam prætorio, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 17.
Prægnantis mulieris, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 3.
Præſcriptio longæ poſſeſſ. *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 45.
Præſens habetur, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 5.
Præſes apud ſe, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2.
Præſes cum cognoſcat, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 21.
Præſidis nomen generale, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Præſes provinciæ 1, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 3.
Præſes provinciæ 2, *ibid. l.* 4.
Præſes provinciæ 3, *ibid. l.* 5.
Præſes provinciæ 4, *ibid. l.* 7.
Præſes provinciæ minorem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 42.
Præſes provinciæ, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 27.
Præſes provinciæ, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 1.
Præſidis provinciæ, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Præſidis provinciæ officiales, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 34.
Præſides provinciarum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 4.
Præterea in cauſa mandati, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 3.
Præterea patrono, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 19.
Præterea reſtituere debet, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 20.
Præteritæ enim utilitatis, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 6.
Prætor ait, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4.
Prætor ait, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 38. *tit.* 14. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 20.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 7.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 2.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 9.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 14. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 9. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 11. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 31. *l.* 1.
Prætor ait, *eod. lib. tit.* 24. *l.* 1.
Prætor ait, *eod. lib. tit.* 16. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 15. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 1.
Prætor ait, *eod. lib. tit.* 23. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 32. *l.* 1.
Prætor ait, *eod. lib. tit.* 22. *l.* 1.
Ptætor ait, *eod. lib. tit.* 21. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43 *tit.* 5. *l.* 1.
Prætor ait 1, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 2.
Prætor ait 2, *ibid. l.* 4.
Prætor ait, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 2.
Prætor bonorum poſſeſſorem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 117.
Prætor cauſa cognita, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 75.
Prætor decernere debet, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 15.
Prætor edixit, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 7.
Prætor eos, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 13.
Prætor ipſe, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 4.
Prætor neque tutorem, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 4.
Prætor non ſub condicione, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 3.
Prætor ſicut univerſam, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 17.
Prætor voluntates defunctorum, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 1.
Prætoris officium eſt, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 5.
Prætoris verba, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 1.
Prætoriæ ſatisdationes, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 7.
Prætoriæ ſtipulationes 1, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 2.
Prætoriæ ſtipulationes 2, *eod. tit. l.* 4.
Prætoriarum ſtipulationum, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 1.
Prævaricator eſt, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 1.
Prævaricationis judicium, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 3.
Prævaricatores, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 212.
Precarium eſt, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 1.
Precario poſſeſſio, *ibid. l.* 9.
Pretia rerum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 63.
Pridie Kalendas Januarias, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 5.
Primus omnium D. Nerva, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 4.
Primi creditoris, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 15.
Primo gradu, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 23.
Princeps bona concedendo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 21.
Princeps legibus ſolutus eſt, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 31.
Principalibus conſtitutionibus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 33.
Prior emptor, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 20.
Prior tamen. Hæc lex habetur in *l.* 3. *lib.* 50. *tit.* 8.
Privignus etiam is eſt, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 7.
Privilegia non ex tempore, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 32.
Privilegia quædam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 196.
Prius de ſe familia, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 17.
Probrum & opprobrium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 42.
Probrum intelligitur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 41.
Proconſul portam, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 16.
Proconſul ubique, *ibid. l.* 1.
Proconſules, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 14.
Proculus ait, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 26.
Proculus & Pegaſus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 18.
Proculus nepoti ſuo, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 67.
Proculus putat, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 19.
Procula, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 26.
Procurator agit, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 11.
Procurator à quo, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 23.
Procurator ad exhibendum, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 8.
Procurator, cui, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 58.
Procurator cum peteret, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 23.
Procurator eſt, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 1.
Procurator, qui non, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 55.
Procurator, qui pro, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 67.
Procurator quinquaginta, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 4.
Procurator Seji, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 61.
Procurator totorum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 63.
Procuratoris autem ſcientiam, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 5
Procuratore Cæſaris, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 22.
Procuratore in rem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 55.
Proditores transfugæ, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 7.
Produci teſtis is poteſt, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 33.
Profectitia dos eſt, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 5.
Pro herede gerere, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 20.
Pro herede poſſidet, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 11.
Prohibere autem, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 3.
Proinde & ſi ope, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 6.
Proinde & ſi quatuor, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 7.
Proinde mutui datio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 8.
Proinde Pomponius ait, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 33.
Proinde ſi occiſus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 25.
Proinde ſi ſervum occidiſti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 22.
Promiſſor hominis, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 23.
Promiſſor Stichi, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 21.
Promittendo dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 41.
Pronuntiatio ſermonis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 195.
Pronuntiatum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 46.
Pro parte domini, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 11.
Propemodum tantum. Hæc lex nunc incipit, Tantum quiſque pecuniæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 88.
Proponebantur ex his judicibus, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 76.
Proponebantur duo tutores, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 2.
Proponebatur filiusfamilias, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 9.
Proprie autem in ſequeſtre, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 6.
Proprie bona dici non poſſunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 83.
Proprium ſolum vendo, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 5.
Propter incendium, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 4.
Propter litem, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 21.
Propter Magiſtratum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 23.
Propter ſpem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 23.
Propter veneni quæſtionem, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 21
Pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 2.
Pro donato, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 1.
Pro emptore poſſidet, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 2.
Pro herede, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 1.
Pro legato poteſt uſucapi, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 4.
Pro legato uſucapit, *ibid. l.* 9.
Pro regione, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 8.
Pro ſocio arbiter, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 38.
Pro ſoluto uſucapit, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 46.
Pro ſuo, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 1.
Pro tutelæ actionem, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 1.
Pro voluptariis, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 9.
Proſpexit legiſlator, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 12.
Provinciales eos, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 190.
Prout quiſque contractus. Legitur hodie, Prout quidque contractum eſt, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 80.
Proxenetica jure licito petuntur, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 1.
Proximus eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
Proximi appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 155.
Proximum ſacrilegio crimen eſt, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 1.
Proxime conſtitutum dicitur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 50.
Proxime in cognitione, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 3.
Puberes ſine curatoribus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 101.
Publia Mævia, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 26.
Publiciana actio, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 17.
Publica accuſatio, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 3.
Publica judicia peculatus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 14.
Publicorum judiciorum, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 2.
Publius Mævius, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 36.
Pueri appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 204.
Pupillares tabulas, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 8.
Pupillus contra tutores, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 6.
Pupillus eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 239.
Pupillus mutuam pecuniam, *l.* 44. *tit.* 7. *l.* 59.
Pupillus nec velle, nec nolle, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 189.
Pupillus obligari, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 5.
Pupillus patri heres, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 24.
Pupillus quantum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 11.
Pupillus qui infans non eſt, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 24
Pupillus ſi fari poſſit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 9.
Pupillus ſi non defenditur, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 39.
Pupillus ſine tutoris auctoritate, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 1.
Pupilli debitor, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 96.
Pupilli ſcientia computanda non eſt, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 6.
Pupillo capienti pignus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 38.
Pupillo, qui, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 27.
Pupillo ſolvi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 15.
Pupillum etiam, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 49.
Pupillum per acceptilationem, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 2.
Pupillum, qui proximus pubertati ſit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 111.
Pure mihi debes, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 5.
Puta enim quod qui, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 26.
Puto autem omnes, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 6.

Q.

Qua actione, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 7.
Qua ætate. *Vide*, A qua ætate teſtamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
Qua quiſque actione, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 1.
Qua ratione autem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 9.
Qua vulgo iter fiet, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 42.
Quamcumque enim quæſtionem, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 3.
Quacunque ratione, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 50.
Qualem autem ſententiam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 19.
Quam Tuberonis ſententiam, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 7.
Quandiu inſtitutus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 69.
Quandiu poſſit valere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 89.
Quandiu patrono, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 25.
Quandiu poteſt, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 39.
Quandiu prior heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 3.
Quam autem colonus, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 12.
Quamquam autem, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 4.
Quamquam ita, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 1.
Quamquam de reficienda, *lib.* 43. *tit.* 23. *l.* 2.
Quamquam igitur fidejuſſor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 7.
Quamquam in arbitrio matris, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 62.
Quamquam regula ſit, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 1.
Quamquam uſusfructus, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 1.
Quam rem ipſe quidem, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 38.
Quamvis ad eum hereditas, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 51.
Quamvis adverſus fiſcum, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 18.
Quamvis alienum. *Vide*, §. Pomponius quamvis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 39.
Quamvis alienus uſusfructus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 10.
Quamvis ancillam, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 10.
Quamvis anteceſſor, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 9.
Quamvis arbiter, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 37.
Quamvis convenerit, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 6.
Quamvis enim ſæpe, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 6.
Quamvis heres, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 1.
Quamvis in bonis mariti, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 75.
Quamvis in eam rem, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 18.
Quam jure poſtliminii, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 8.
Quamvis melius repoſiturus ſit, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 8.
Quamvis minima res, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 13.
Quamvis mulier, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 20.
Quamvis non adjiciat, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 11.
Quamvis non proprie, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 14.
Quamvis pignoris datio, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 8.
Quamvis poſſeſſa non ſint, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 13.
Quamvis pupillus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 32.
Quamvis quædam, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 26.
Quamvis quod in litore, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 50.
Quamvis rationes reddere, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 32.
Quamvis res furtiva, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 84.
Quamvis ſaltus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 46.
Quamvis ſenatus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 40.
Quamvis ſtipulanti uxori, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 45.
Quantæ audaciæ, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 12.
Quantitas patrimonii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 72.
Quantitas eadem, idem jus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 13
Quantum ad juris pertinet. Hæc lex nunc incipit, Paries eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 157.
Quantum autem ad, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 20.
Quanto magis. *Vide*, Multo magis pertinet, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 24.
Quare & ſi ſocio, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 28.
Quare hi quoque legitimam, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 2
Quare ipſe. *Vide*, Quam rem ipſe quidem.
Quarundam rerum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 1.
Quarundam rerum, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 51.
Quatenus cujus interfit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 24.
Quæ acta, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Quæ ab initio inutilis fuit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 210.
Quæ actio, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 2.
Quæ bis in menſe. *Vide paulo infra*, Quæ Vis in menſe.
Quæ condicio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 39.
Quæcunque actiones ſervi, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 56.
Quæcunque gerimus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 11.
Quæcunque per exceptionem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 14.
Quæcunque res, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 58.
Quæcunque ſpecialiter, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 1.
Quæcunque ſunt, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 13.
Quædam delicta pagano, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 14.
Quædam mulier ab judice, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 41.
Quædam mulier fundum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 77.
Quædam naturali jure, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 2.
Quædam non referuntur, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 7.
Quædam quæ non poſſunt, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 62.
Quædam ſunt, in quibus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 15.
Quædam ſunt perſonæ, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 9.
Quæ de legato dicta ſunt, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 46.
Quæ de tota re, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 76.
Quæ dotis nomine, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 33.
Quæ dubitationis tollendæ cauſa, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 81.
Quæ extrinſecus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 65.
Quæ fideicommiſſam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 79.
Quæ filium legitimum, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 18.
Quæ fundum in dote habebat, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 50.
Quæ jam nuptæ, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 48.
Quæ in concubinatu eſt, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 1.
Quæ in teſtamento legi poſſunt, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 1.
Quæ in teſtamento ſcripta ſunt, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 2.
Quæ legata mortuis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 18.
Quæ legatorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 14.
Quæ libertis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 8.
Quæ neptis ſuæ nomine, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 98.
Quæ omnia non ſolum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 25.
Quæ pater filio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 50.
Quæ pater inter filios, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 32.
Quæ propter neceſſitatem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 162
Quæ quiſque aliena, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 64.
Quæ religioſis adhærent, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 43.
Quæ ſub conditione, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 8.
Quæ tamen ſub ipſo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 12.
Quæ Vis in menſe, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 15.
Quæ utiliter, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 45.
Quæro an curatoribus, *lit.* 46. *tit.* 3. *l.* 100.
Quæro an fidejuſſor, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 54.
Quæro an is, qui, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 3.
Quæro an libertis, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 18.
Quæro an non ejuſdem, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 32.
Quæro an ſi ſervus, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 58.
Quæro de eo, qui, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 48.
Quæro, quantæ pecuniæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 60.
Quæro, ſi quis ita, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 39.
Quæro ſi uſusfructus fundi, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 28
Quæris, an ingenuitatis, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 3.
Quæris, ſi pacta, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 28.
Quæri ſolet, an, *lib.* 49. *tit.* 9. *l.* 1.
Quæret aliquis ſi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 135.
Quærebatur an hi, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 11.
Quærebatur, cum is, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 82.
Quærebatur ſi miles, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 19.
Quærebatur ſi poſt primum, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 20.
Quæritur an filio exheredato, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 38.
Quæritur an impubes, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 14.
Quæritur de ea muliere, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 14.
Quæritur hermaphroditum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 10.
Quæſitum eſt, an ea, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 40.
Quæſitum eſt, an ad heredem, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 10.
Quæſitum eſt an frumentum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 12.
Quæſitum eſt, an hi, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 12.

Quæſitum

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Quæſitum eſt, an is qui, *lib.*40. *tit.*9. *l.*15.
Quæſitum eſt, an in qui, *lib.*43. *tit.*12. *l.*4.
Quæſitum eſt, an teneat, *lib.*15. *tit.*1. *l.*30.
Quæſitum eſt, an ſi juſſus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*57.
Quæſitum eſt, an tutor, *lib.*2. *tit.*4. *l.*16.
Quæſitum eſt apud Labeonem. Hæc lex eſt initium, §.7. *l.*1. *tit.*2. *l.*15.
Quæſitum eſt apud Julianum, *lib.*23. *tit.*1. *l.*9
Quæſitum eſt, *lib.*18. *tit.*7. *l.*8.
Quæſitum eſt, in arbitros, *lib.*49. *tit.*2. *l.*2.
Quæſitum eſt, *lib.*20. *tit.*5. *l.*9.
Quæſitum eſt, *lib.*20. *tit.*1. *l.*14.
Quæſitum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*40.
Quæſitum eſt, *lib.*42. *tit.*5. *l.*17.
Quæſitum eſt, *lib.*48. *tit.*15. *l.*5.
Quæſitum eſt, *lib.*43. *tit.*26. *l.*8.
Quæſitum eſt, ſi tibi filius, *lib.*1. *tit.*7. *l.*34.
Quæſitum eſt, *lib.*40. *tit.*1. *l.*40.
Quæſitum eſt, *lib.*42. *tit.*1. *l.*60.
Quæſitum eſt, ſi cum in, *lib.*7. *tit.*1. *l.*37.
Quæſitum eſt, ſi libertam, *lib.*40. *tit.*9. *l.*31.
Quæſitum eſt, ſi filiusfamilias, *lib.*30. *tit.*1. *l.*91.
Quæſitum eſt, *lib.*3. *tit.*7. *l.*22.
Quæſitum eſt, Stichum, *lib.*32. *tit.*1. *l.*78.
Quæſitum eſt. Nunc incipit Sabinus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*18.
Quæſitum ſcio, an in, *lib.*22. *tit.*5. *l.*13.
Quæſtio eſt fundus à, *lib.*50. *tit.*16. *l.*115.
Quæſtionis habendæ cauſa, *lib.*10. *tit.*4. *l.*20.
Quæſtionis habendæ cauſa, *lib.*48. *tit.*18. *l.*21
Quæſtionis modum, *lib.*48. *tit.*18. *l.*7.
Quæſtus enim intelligitur, *lib.*17. *tit.*2. *l.*8.
Quemadmodum invito, *lib.*23. *tit.*3. *l.*46.
Quemadmodum nulla, *lib.*41. *tit.*2. *l.*8.
Quemadmodum præparaſſe, *lib.*5. *tit.*2. *l.*7.
Quemadmodum ſi alii, *lib.*9. *tit.*4. *l.*38.
Quemadmodum ſi laqueos, *lib.*9. *tit.*2. *l.*29.
Quemadmodum Urbanus, *lib.*33. *t.*10. *l.*12.
Quem filius meus, *lib.*1. *tit.*7. *l.*26.
Quem heredi meo, *lib.*34. *tit.*5. *l.*25.
Quem pœnitet bonis ceſſiſſe, *lib.*42. *t.*3. *l.*5.
Quia acervus, *lib.*43. *tit.*24. *l.*10.
Quia acervus ſolo non cohæret, *lib.*43. *tit.* 24. *l.*10.
Quia actionum, *lib.*19. *tit.*5. *l.*11.
Quia aliæ operæ erunt, *lib.*38. *tit.*1. *l.*12.
Quia arbiter, *lib.*4. *tit.*8. *l.*20.
Quia autem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*23.
Quia autem is, qui, *lib.*29. *tit.*4. *l.*6.
Quia dicitur, quotiens, *lib.*21. *tit.*2. *l.*32.
Quia difficile, *lib.*18. *tit.*1. *l.*5.
Quia etiam ſi cum eo, *lib.*4. *tit.*7. *l.*3.
Quia & ſi omnes, *lib.*37. *tit.*5. *l.*19.
Quia & ſolvi ei poteſt, *lib.*2. *tit.*14. *l.*10.
Quia hoc caſu, *lib.*15. *tit.*1. *l.*12.
Quia in eum caſum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*16.
Quia in hoc tempus excurrit, *lib.*24. *t.*1. *l.*10
Quia licet ſpecialiter, *lib.*17. *tit.*2. *l.*2.
Quia magis in confinio, *lib.*10. *tit.*1. *l.*5.
Quia manet reus obligatus, *lib.*11. *tit.*3. *l.*12
Quia naturalis obligatio manet, *lib.*14. *tit.* 6. *l.*10.
Quia non deberet, *lib.*12. *tit.*2. *l.*10.
Quia non de dolo eſt, *lib.*14. *tit.*4. *l.*8.
Quia nullum pignus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*40.
Quia parentis locum, *lib.*24. *tit.*3. *l.*16.
Quia perinde eſt, *lib.*36. *tit.*1. *l.*42.
Quia perſonæ, *lib.*26. *tit.*2. *l.*14.
Quia pertinet, *lib.*4. *tit.*7. *l.*7.
Quia plerumque, *lib.*11. *tit.*1. *l.*3.
Quia poterat fieri, *lib.*36. *tit.*1. *l.*4.
Quia qui pretio fruitur, *lib.*7. *tit.*1. *l.*39.
Quia quod ex conceſſa, *lib.*24. *tit.*1. *l.*6.
Quia quod vulgo dicitur, *lib.*24. *tit.*6. *l.*4.
Quia ratio ſuadet, *lib.*28. *tit.*7. *l.*22.
Quia redhibito homine, *lib.*4. *tit.*7. *l.*9.
Quia retro adcreviſſe, *lib.*9. *tit.*2. *l.*35.
Quia ſatisdatio, *lib.*26. *tit.*10. *l.*6.
Quia ſemper certa, *lib.*2. *tit.*4. *l.*5.
Quia tacita ſubſtitutio, *lib.*28. *tit.*5. *l.*25.
Quia tale beneficium eſt, *lib.*24. *tit.*3. *l.*13.
Quia tantundem, *lib.*3. *tit.*5. *l.*7.
Quia tractatus, *lib.*44. *tit.*3. *l.*1.
Quibus diebus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*40.
Quibus caſibus, *lib.*17. *tit.*2. *l.*34.
Quibus præcipua. *Vide*, Cui præcipua, *lib.*50. *tit.*16. *l.*57.
Quibus rebus. *Vide*, In quibus rebus, *lib.*11. *tit.*5. *l.*3.
Quibuſdam aliquam, *lib.*50. *tit.*6. *l.*6.
Qui abſentem emptorem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*75.
Qui abſenti ſervo, *lib.*41. *tit.*2. *l.*38.
Qui accuſare poſſunt, *lib.*48. *tit.*2. *l.*8.
Qui actionem habet ad rem, *lib.*50. *t.*16. *l.*15
Qui actu legato, *lib.*34. *tit.*4. *l.*1.
Qui ad certum tempus, *lib.*19. *tit.*2. *l.*14.
Qui à debitore. Hæc l. nunc incipit, Is, qui à debitore, *lib.*42. *tit.*8. *l.*9.
Qui admittitur ſocius, *lib.*17. *tit.*2. *l.*19.
Qui ad tempus relegatus eſt, *lib.*50. *tit.*2. *l.*2.
Qui agrum vendidit, *lib.*47. *tit.*7. *l.*12.
Qui aguitis inſtrumentis, *lib.*44. *tit.*1. *l.*11.
Qui ædes, *lib.*47. *tit.*9. *l.*9.
Qui ædificium habet, *lib.*8. *tit.*2. *l.*22.
Qui æquitate defenſionis, *lib.*44. *tit.*4. *l.*12.
Qui aliena negotia. Hæc lex eſt §. 3. *l.* 31. *lib.*3. *tit.*4.
Qui à latronibus capti ſunt, *lib.*8, *tit.*1. *l.*13.
Qui alienam rem, *lib.*39. *tit.*6. *l.*33.
Qui alienam rem vendidit, *lib.*21. *tit.*2. *l.*54.
Qui alienum fundum, *lib.*39. *tit.*5. *l.*14.
Qui ante Kalendas proximas, *lib.*45. *t.*1. *l.*13
Qui à patre tutor, *lib.*26. *tit.*3. *l.*3.
Qui à pupillo ſubſtitutum, *lib.*21. *tit.*2. *l.*7.
Qui à quolibet rem emit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*27.
Qui appellat prior, agit, *lib.*5. *tit.*1. *l.*29.
Qui à ſervo hereditario, *lib.*44. *tit.*7. *l.*16.
Qui autem conſtituit, *lib.*13. *tit.*5. *l.*14.
Qui autem cum poſſit. *Vide*, Quod autem cum poſſit, *lib.*42. *tit.*8. *l.*6.
Qui autem in ripa fluminis, *lib.*41. *tit.*1. *l.*15
Qui autem novo, *lib.*2. *tit.*11. *l.*12.
Qui autem operas ſuas, *lib.*3. *tit.*2. *l.*3.
Qui auctore judice, *lib.*50. *tit.*17. *l.*137.
Qui bis idem promittit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*18.
Qui bona fide à domino emit, *lib.*39. *tit.*2. *l.* 13.
Qui bona fide, *lib.*41. *tit.*2. *l.*19.
Qui bona fide, *lib.*41. *tit.*1. *l.*23.
Qui bonis ſuis ceſſit, *lib.*42. *tit.*3. *l.*6.
Qui balneum, *lib.*20. *tit.*4. *l.*9.
Qui cædem admiſerunt, *lib.*48. *tit.*8. *l.*16.
Qui cedit bonis, *lib.*42. *tit.*3. *l.*8.
Qui certam pecuniam, *lib.*13. *tit.*3. *l.*1.
Qui chirographum legat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*59.
Qui clavum habet, *lib.*21. *tit.*2. *l.*12.
Qui cœtu, converſus, *lib.*48. *tit.*6. *l.*5.
Qui coheredes habet, *lib.*10. *tit.*3. *l.*17.
Qui commeatus ſpatium exceſſit, *lib.* 49. *tit.*16. *l.*14.
Qui concubinam habebat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*29.
Qui condemnare. *Vide paulo infra*, Qui damnare poteſt.
Qui complures heredes, *lib.*28. *tit.*6. *l.*32.
Qui contra legem Æliam, *lib.*37. *tit.*14. *l.*15
Qui contra ſenatuſconſultum, *lib.*46. *tit.*1. *l.* 11.
Qui cum alio contrahit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*19.
Qui cum herede egit, *lib.*44. *tit.*7. *l.*15.
Qui cum herede ejus egit, *lib.*44. *tit.*2. *l.*2.
Qui cum major natu, *lib.*38. *tit.*2. *l.*14.
Qui cum pro herede, *lib.*41. *tit.*4. *l.*6.
Quicumque à fiſco convenitur, *lib.*22. *tit.*4. *l.* 2.
Quicunque nummos aureos, *lib.*48. *t.*10. *l.*8
Qui cum tutoribus ſuis, *lib.*2. *tit.*15. *l.*9.
Qui cum pro patrefam. *lib.*42. *tit.*1. *l.*10.
Qui cum uno teſticulo natus eſt, *lib.*49. *tit.* 16. *l.*4.
Qui damnare poteſt, *lib.*42. *tit.*1. *l.*3.
Quidam ad creditorem, *lib.*13. *tit.*5. *l.*26.
Quidam conſulebant, *lib.*42. *tit.*1. *l.*57.
Quidam cum filium alienum, *lib.* 45. *tit.*1. *l.* 132.
Quidam cum filiumfamilias, *lib.*28. *t.*5. *l.*46
Quidam debitor epiſtolam, *lib.*4. *tit.*3. *l.*38.
Quidam decedens. Hæc lex habetur in *l.*5. *lib.*26. *tit.*7. §.5.
Quidam & de peculio, *lib.*12. *tit.*2. *l.*22.
Quidam exiſtimaverunt, *lib.*12. *tit.*1. *l.*21.
Quidam ex parte dimidia, *lib.*21. *tit.*2. *l.*12.
Quidam fundum colendum, *lib.*15. *t.*3. *l.*16
Quidam fundum dotis cauſa, *lib.*23. *t.*4. *l.*22
Quidam heredem damnaverat, *lib.*33. *tit.*6. *l.* 7.
Quidam heredem ſuum, *lib.*30. *tit.*4. *l.*19.
Quidam Hiberus nomine, *lib.*8. *tit.*2. *l.*13.
Quidam in jure interrogatus. Hæc lex eſt initium §.1. *l.*29. *lib.*29. *tit.*5.
Quidam in ſuo teſtamento, *lib.*28. *tit.*7. *l.*27
Quidam in teſtamento, *lib.*40. *tit.*5. *l.*10.
Quidam in teſtamento, *lib.*31. *tit.*1. *l.*30.
Quidam in teſtamento, *lib.*33. *tit.*8. *l.*14.
Quidam ita teſtamento, *lib.*36. *tit.*1. *l.*25.
Quidam prædia reipublicæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.*17
Quidam putant. *Vide*, Quidam & de peculio.
Quidam quaſi, *lib.*22. *tit.*3. *l.*15.
Quidam referunt, *lib.*29. *tit.*7. *l.*14.
Quidam relegatus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*5.
Quidam tabularum, *lib.*47. *tit.*2. *l.*32.
Quidam teſtamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*96.
Quidam teſtamento, *lib.*28. *tit.*6. *l.*30.
Quidam Titium & Mævium, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.*7.
Quidam voluit, *lib.*16. *tit.*1. *l.*29.
Quid aliud ſunt jura prædiorum, *lib.* 50. *tit.*17. *l.*86.
Quid autem ſi ſe non, *lib.*27. *tit.*1. *l.*35.
Quid de creditore dicemus, *lib.*39. *tit.*2. *l.*11
Quid enim prohibet, *lib.*5. *tit.*1. *l.*27.
Quid enim ſi impetraverit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*14.
Quid enim ſi Nerva conſtituiſſet, *lib.* 17. *tit.*2. *l.*80.
Quid ergo ſi alter, *lib.*50. *tit.*1. *l.*13.
Quid ergo ſi non ducere, *lib.*3. *tit.*2. *l.*13.
Quid ergo ſi non faciat, *lib.*7. *tit.*1. *l.*70.
Quid ergo ſi ex centum, *lib.*24. *tit.*1. *l.*16.
Quid ergo ſi pretium, *lib.*16. *tit.*3. *l.*2.
Quid ergo eſt cum, *lib.*34. *tit.*3. *l.*4.
Quid ergo ſi ita, *lib.*36. *tit.*1. *l.*90.
Quid ergo ſi majorem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*53.
Quid ergo ſi plus, *lib.*27. *tit.*4. *l.*3.
Quid ſi nepotes ſint, *lib.*26. *tit.*2. *l.*6.
Quid ſi falſum, quæritur, *lib.*48. *tit.*10. *l.*23.
Quid ſit nominatim, *lib.*28. *tit.*2. *l.*1.
Quid tamen ſi de pluribus, *lib.*4. *tit.*2. *l.*11.
Quid tamen ſi fundus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*10.
Quid tamen ſi de pluribus, *lib.*4. *tit.*8. *l.*21.
Quidquid aſtringendæ, *lib.*45. *tit.*1. *l.*98.
Quidquid calore. *Vide*, Quidquid in calore.
Quidquid contraxit ſervus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*40
Quidquid enim ad utilitatem, *lib.*18. *tit.*2. *l.* 5.
Quidquid in calore iracundiæ, *lib.*5. *tit.*17. *l.* 48.
Quidquid infecto argento. *Vide*, Quicquid in facto argento, *lib.*41. *tit.*1. *l.*27.
Quidquid venditor, *lib.*8. *tit.*4. *l.*10.
Quidquid venditor, *lib.*19. *tit.*1. *l.*27.
Qui debitorem ſuum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*18.
Qui decem debet, *lib.*46. *tit.*3. *l.*72.
Qui de inofficioſo, *lib.*5. *tit.*2. *l.*20.
Qui de libertate ſua, *lib.*40. *tit.*12. *l.*29.
Qui de reddenda dote. *Vide*, Quod de reddenda dote, *lib.*23. *tit.*4. *l.*25.
Qui deſtiterit agere, *lib.*48. *tit.*16. *l.*2.
Qui de uſufructu, *lib.*7. *tit.*6. *l.*6.
Qui dolo malo, *lib.*48. *tit.*6. *l.*10.
Qui dolo deſierit poſſidere, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 131.
Qui domum alienam, *lib.*9. *tit.*2. *l.*50.
Qui domum habebat, *lib.*19. *tit.*3. *l.*57.
Qui domum ſuam, *lib.*48. *tit.*5. *l.*8.
Qui dotem à matre uxoris, *lib.*33. *tit.*4. *l.*16
Qui dotem pecunia numerata, *lib.*33. *tit.*4. *l.* 12.
Qui dotem pro muliere, *lib.*20. *tit.*4. *l.*1.
Qui dotem ſtipulanti, *lib.*24. *tit.*3. *l.*46.
Qui dum captat hereditatem, *lib.*29. *tit.*6. *l.* 1.
Qui duas tabernas, *lib.*33. *tit.*3. *l.*1.
Qui duo prædia, *lib.*8. *tit.*2. *l.*29.
Qui duo prædia habebat, *ibid. l.*30.
Qui duobus heredibus dare juſſus eſt, *lib.*35. *tit.*1. *l.*23.
Qui duobus in ſolidum. *lib.*48. *tit.*10. *l.*21.
Qui duos annulos habebat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*62
Qui duos filios habebat, *lib.*37. *tit.*8. *l.*3.
Qui duos heredes, *lib.*40. *tit.*4. *l.*18.
Qui duos homines, *lib.*2. *tit.*6. *l.*4.
Qui duos impuberes filios, *lib.*28. *tit.*6. *l.*42.
Qui duos impuberes filios, *lib.*34. *tit.*5. *l.*9.
Qui duos mulos habebat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*62.
Qui duos procuratores, *lib.*3. *tit.*3. *l.*47.
Qui duos reos, *lib.*31. *tit.*1. *l.*13.
Qui duos ſervos, *lib.*30. *tit.*1. *l.*20.
Qui ea mente, *lib.*47. *tit.*2. *l.*65.
Qui enim prohibet legatum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*27.
Qui erat heres, *lib.*10. *tit.*2. *l.*49.
Qui exceptionem perpetuam, *lib.*12. *tit.*6. *l.*40.
Qui ex cauſa fideicommiſſi, *lib.* 38. *tit.*2. *l.*29.
Qui excubias palatii, *lib.*49. *tit.*16. *l.*10.
Qui ex donatione ſe obligavit, *lib.*39. *tit.*5. *l.* 12.
Qui ex duabus partibus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*53.
Qui ex fratribus meis, *lib.*28. *tit.*7. *l.*24.
Qui ex liberis meis, *lib.*37. *tit.*11. *l.*11.
Qui ex libertate, *lib.*40. *tit.*12. *l.*26.
Qui ex parte dimidia, *lib.*11. *tit.*1. *l.*18.
Qui ex pluribus fundis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*106.
Qui ex pluribus noxis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*20.
Qui ex vico ortus eſt, *lib.*50. *tit.*1. *l.*30.
Qui falſam monetam percuſſerit, *lib.* 48. *tit.*10. *l.*19.
Qui falſo vel, *lib.*22. *tit.*5. *l.*16.
Qui familiæ erciſcundæ agit, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 37.
Qui fide alterius, *lib.*17. *tit.*1. *l.*53.
Qui fidem licitæ tranſactionis, *lib.*2. *tit.*15. *l.*16.
Qui fidejuſſor extitit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*53.
Qui filiifamilias nomina vendidit, *lib.* 18. *tit.*4. *l.*14.
Qui filio impuberi, *lib.*28. *tit.*5. *l.*38.
Qui filium emancipaverat, *lib.*37. *tit.*5. *l.*25.
Qui filium & filiam habebat, *lib.*36. *tit.*1. *l.* 74.
Qui filium heredem, *lib.*27. *tit.*2. *l.*4.
Qui filium & nepotem, *lib.*32. *tit.*1. *l.*64.
Qui filium impuberem, *lib.*40. *tit.*4. *l.*22.
Qui filium libertinum, *lib.*28. *tit.*8. *l.*11.
Qui filiabus legavit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*17.
Qui foveas urſorum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*28.
Qui fructus prædiorum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*25.
Qui fundum alienum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*12.
Qui fundum colendum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*32.
Qui fundum poſſidebat. *Vide*, Qui fundum pro emptore, *lib.*41. *tit.*4. *l.*7.
Qui fundum ſolum in bonis, *lib.*35. *tit.*2. *l.* 87.
Qui fundum tradiderat, *lib.*21. *tit.*2. *l.*45.
Qui fundum vendebat, *lib.*18. *tit.*1. *l.*40.
Qui fundum vendidit, *lib.*50. *tit.*6. *l.*205.
Qui fundum vendidit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*75.
Qui furere cœpit, *lib.*1. *tit.*5. *l.*20.
Qui furtum admittit, *lib.*13. *tit.*1. *l.*16.
Qui generaliter, *lib.*20. *tit.*4. *l.*2.
Qui gravi utero uxorem, *lib.*29. *tit.*7. *l.*11.
Qui habebat filium, *lib.*28. *tit.*6. *l.*47.
Qui habebat Flaccum Fullonem, *lib.* 34. *tit.*5. *l.*28.
Qui habebat tutorem, *lib.*26. *tit.*1. *l.*3.
Qui habebat in provincia, *lib.*32. *tit.*1. *l.*101.
Qui habebat ſervum, *lib.*40. *tit.*4. *l.*54.
Qui heres erat. *Vide*, Qui erat heres.
Qui heres inſtitutus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*29.
Qui heredis nomine, *lib.*12. *tit.*6. *l.*46.
Qui heredi dare juſſus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*44.
Qui hereditatem adire, *lib.*29. *tit.*2. *l.*19.
Qui hoc anno, *lib.*45. *tit.*1. *l.*42.
Qui hominem aut decem, *lib.*46. *tit.*4. *l.*17.
Qui hominem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*34.
Qui hominem legat, *lib.*34. *tit.*4. *l.*11.
Qui id quod ex cauſa, *lib.*39. *tit.*5. *l.*53.
Qui ignorans falſum, *lib.*48. *tit.*10. *l.*3.
Qui illicitum. *Vide*, Quiſquis illicitum, *lib.*47. *tit.*22. *l.*2.
Qui in aliena eſt poteſtate, *lib.*29. *tit.*2. *l.*6.
Qui in alterius locum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*42.
Qui in adoptionem datur, *lib.*1. *tit.*7. *l.*23.
Qui in carcerem, *lib.*4. *tit.*2. *l.*22.
Qui in collegio piſtorum ſunt, *lib.*27. *tit.*1. *l.*46.
Qui in continentibus urbis, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 147.
Qui indignus eſt, *lib.*1. *tit.*9. *l.*4.
Qui in domini teſtamento. *Vide*, Qui in teſtamento domini.
Qui in domum alienam, *lib.*47. *tit.*10. *l.*23.
Qui in fraudem creditorum. *Vide*, in fraudem cred. *lib.*40. *tit.*9. *l.*27.
Qui in futurum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*57.
Qui injuriæ cauſa, *lib.*47. *tit.*2. *l.*53.
Qui injuriarum actionem, *lib.* 47. *tit.*10. *l.* 43.
Qui injuriarum, *lib.*13. *tit.*5. *l.*29.
Qui in jus dominium, *lib.*50. *tit.*17. *l.*177.
Qui in navem extruendam, *lib.*43. *tit.*5. *l.*26.
Qui in poteſtate parentis eſt, *lib.* 28. *tit.*1. *l.* 6.
Qui in provincia, *lib.*23. *tit.*2. *l.*57.
Qui in ſervitute eſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*118.
Qui in ſervitutem, *lib.*38. *tit.*2. *l.*9.
Qui inſulam fieri ſtipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 95.
Qui inſulam xxx. conduxerat, *lib.*19. *tit.*2. *l.* 30.
Qui interrogatus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*5.
Qui interrogatus, *lib.*5. *tit.*3. *l.*12.
Qui in teſtamento domini, *lib.*28. *tit.*1. *l.*14.
Qui in utero eſt, *lib.*1. *tit.*5. *l.*7.
Qui in utero ſunt, *lib.*1. *tit.*5. *l.*26.
Qui invicem, *lib.*12. *tit.*6. *l.*30.
Qui ita inſtitutus eſſet, *lib.*36. *tit.*1. *l.*66.
Qui ita legat uxori ſuæ, *lib.*33. *tit.*4. *l.*3.
Qui iter & actum habet, *lib.*8. *tit.*6. *l.*2.
Qui jumenta, *lib.*47. *tit.*2. *l.*40.
Qui juraſſe dicitur, *lib.*12. *tit.*2. *l.*26.
Qui jurato promiſit, *lib.*2. *tit.*8. *l.*16.
Qui jure familiaritatis, *lib.*41. *tit.*2. *l.*41.
Qui jure militari teſtatur, *lib.*29. *tit.*1. *l.*7.
Qui juſſus eſt ab eo, *lib.*26. *tit.*7. *l.*17.
Qui juſſu patris, *lib.*3. *tit.*2. *l.*12.
Qui juſſit vetuitve, *lib.*42. *tit.*1. *l.*14.
Qui juriſdictioni præeſt, *lib.*2. *tit.*1. *l.*10.
Qui lancem maximam, *lib.*34. *tit.*2. *l.*31.
Qui legatorum ſervandorum cauſa, *lib.*41. *tit.* 5. *l.* 2.
Qui levandæ navis gratia, *lib.*14. *tit.*2. *l.*8.
Qui libera legatione, *lib.*50. *tit.*7. *l.*14.
Qui liberalitate, *lib.*50. *tit.*10. *l.*2.
Qui liberatus eſt, *lib.*1. *tit.*7. *l.*12.
Qui liberis impuberibus, *lib.*28. *tit.*6. *l.*8.
Qui liberos, Hæc lex incipit, Capite trigeſimoquinto, *lib.*23. *tit.*2. *l.*19.
Qui libertatis cauſam excipit, *lib.*21. *tit.*2. *l.*69.
Qui libertinus, *lib.*38. *tit.*1. *l.*37.
Qui loco certo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*27.
Qui luminibus vicinorum, *lib.*8. *tit.*2. *l.*11.
Qui mandat ſolvi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*56.
Qui mandatum ſuſcepit, *lib.*17. *tit.*1. *l.*43.
Qui manus amiſit, *lib.*28. *tit.*1. *l.*10.
Qui mercedem accipit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*4.
Qui metu criminis, *lib.*49. *tit.*16. *l.*16.
Qui mihi donatum volebat, *lib.*39. *tit.*5. *l.* 13.
Qui mittuntur ut milites, *lib.*4. *tit.*6. *l.*35.
Qui mortis cauſa donavit, *lib.*39. *tit.*6. *l.*30.
Qui mortui naſcuntur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*129.
Qui munus publice, *lib.*48. *tit.*11. *l.*9.
Qui mutuam pecuniam, *lib.*17. *tit.*1. *l.*56.
Qui negotia Lucii Titii, *lib.*17. *tit.*1. *l.*34.
Qui negotiationem, *lib.*26. *tit.*7. *l.*58.
Qui neque juriſdictioni, *lib.*5. *tit.*1. *l.*81.
Qui neque tutores ſunt, *lib.*27. *tit.*9. *l.*8.
Qui neque ſequantur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*48. Incipit nunc, Solutum non intelligimus.
Qui nomine prætoris, *lib.*48. *tit.*10. *l.*25.
Qui nominibus curatorum, *lib.* 26. *tit.*7. *l.*44.
Qui non cogitur, *lib.*5. *tit.*1. *l.*22.
Qui non facit, quod, *lib.*50. *tit.*17. *l.*121.
Qui non militabat, *lib.*28. *tit.*5. *l.*78.
Qui non tam idoneum, *lib.*13. *tit.*6. *l.*11.
Qui nummis, *lib.*15. *tit.*3. *l.*2.
Quin etiam nefas exiſtimatur, *lib.*23. *tit.*2. *l.* 55.
Quin etiam de re patris, *lib.*4. *tit.*8. *l.*6.
Quin etiam ſi quis obligatione, *lib.*3. *tit.*6. *l.*2.
Quingenta teſtamento, *lib.* 22. *tit.*3. *l.*12. legitur etiam quinquaginta.
Quinquaginta dierum, *lib.*27. *tit.*1. *l.*38.
Quinque legibus, *lib.*48. *tit.*2. *l.*3.

Source : BIU Cujas

Quinquennium non utile, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 31.
Qui nova vectigalia exercent, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 12.
Quintus Cæcilius, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 28.
Quintus Mucius ait, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 51.
Q. Mucius ait, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 7.
Q. Mucius lib. ij, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 27.
Q. Mucius Scævola ait, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 48.
Q. Mucius scribit, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 15.
Q. Mucius scribit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 40.
Q. Mucius scribit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 39
Q. Mucius, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 10.
Qui ob hoc tantum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 1.
Qui ob necem detectam, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 5.
Qui ob pactionem libertatis, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 9.
Qui ob rem non defensam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 35.
Qui occidit adulterum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui officii causa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 62.
Qui omissa causa 1, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 29.
Qui omissa causa 11, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 30.
Qui onerandæ. *Vide*, Is qui onerandæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 32.
Qui operas suas locavit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 38.
Qui patitur ab alio, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 18.
Qui patri heres extitit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 59.
Qui peculium servi, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 17.
Qui peculii administrationem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 46.
Qui pecuniam creditam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 30.
Qui pecuniam dare jussus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 22.
Qui penum legat, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 3.
Qui pendentem vindemiam emit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 25.
Quippe judicare munus publicum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 78.
Qui per certum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 15. Nunc legitur, Qui per certi locum.
Qui per collusionem, *llb.* 19. *tit.* 1. *l.* 49.
Qui perforaverit muros, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 11.
Qui per salutem suam jurat, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 33.
Qui per successionem, *lib.* 50. *tit* 17. *l.* 194.
Qui petitorio, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 36.
Qui pignori plures res, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 19.
Qui pignoris causa, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 36.
Qui pœnæ servi efficiuntur, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 8.
Qui plures habebat libertos, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 18.
Qui plures tutores habuit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 41.
Qui plures heredes instituit, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 14.
Qui plures liberos habet, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 38.
Qui populari actione, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 5.
Qui possessionem vi ereptam, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 17.
Qui posthumos heredes, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui potest facere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 174.
Qui potest invitis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 26.
Qui potuerunt, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 27.
Qui precario, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 17.
Qui pretio accepto, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 8.
Qui prior appellat. *Vide*, Qui appellat prior, agit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 29.
Qui procuratorem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 57.
Qui pro donato, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 5.
Qui promisit, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 48.
Qui proprio nomine, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 46.
Qui propter funus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 1.
Qui pro tutore negotia gerit, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui pro tribunali, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui pupillam suam, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 7.
Qui putat se decem dare, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 74.
Qui quadringenta habebat, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 88.
Qui quadringenta reliquit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui qualitercunque. *Vide*, Oi ὁπωσοῦν, §. 3. *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 26.
Qui quartam partem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 15.
Qui quatuor pocula, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 30.
Quique litigandi causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 4.
Qui quod per Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 46.
Qui ratiario crediderat, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 30.
Qui reipub. causa affuit, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 46.
Qui res suas obligavit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 98.
Qui rei postulari, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 3.
Qui rem alienam defendit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 166.
Qui rem rapuit, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 1.
Qui rem suam, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 15.
Qui re sibi commodata, *l.* 47. *tit.* 2. *l.* 76.
Qui repudiantis animo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 17.
Qui restituere jussus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 68.
Qui Romæ, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 122.
Qui saccum habentem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 77.
Qui saltum æstivum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 67.
Qui satisdare promisit, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 3.
Qui saxum mihi eximere, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 6.
Qui sciens liberum emit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 33.
Qui scit fundum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 25.
Qui se debere pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 7.
Quis ergo casus est, quo, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 16.
Qui se dicit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 67.
Qui sella aut lectica, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 7.
Qui se liti obtulit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 45.
Qui semisses usuras promisit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 13.
Qui se pupillum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 96.
Qui servandarum mercium, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 14.
Qui servum alienum, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui servum alienum, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 34.
Qui servum meum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 41.
Qui servum mihi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 96.
Qui servum suum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 47.
Qui servo persuasit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 36.
Qui se venire passus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 2.
Qui sibi aut Titio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 33.
Qui sic solvit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 55.
Qui sic stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 47.
Qui sine accusatoribus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 22.
Qui sine causa obligantur, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 3.
Qui sine dolo malo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 63.
Qui sine usuris, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 38.
Qui solidum fideicommissum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 78.
Qui solvendo 1, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 42.
Qui solvendo 2, *ibid. l.* 60.
Quisque mihi alius, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 116.
Quisquis illicitum collegium, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 2.
Quisquis mihi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 116.
Quisquis mihi heres, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 95.
Quis sit fugitivus, definit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 17.
Qui statuas, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 6.
Qui status controversiam, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 8.
Qui statuliberi causam, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 2.
Qui Stichum, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 5.
Qui stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 1.
Qui sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 111.
Qui superstitis bona, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 94.
Qui suspectum tutorem, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui tabernas argentarias, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 32.
Qui tabulam æream, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 8.
Qui tabulas testamenti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 42.
Qui tabulas vel cautiones, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 27.
Qui tacet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 142.
Qui tertiana aut quartana, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 53.
Qui testamentum amoverit, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 2.
Qui testamentum faciebat, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 27.
Qui testamentum, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 3.
Qui testamento. *Vide*, Qui in testamento.
Qui testamento, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui testamento, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui testamento, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui testatur ab heredis, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 1.
Qui tibi mandaverat, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 2.
Qui Titii testamentum, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 7.
Qui totam hereditatem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 45.
Qui totam hereditatem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 1.
Qui transigit, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Qui tutelam, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 28.
Qui tutor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 18.
Qui vas argenteum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 48.
Quive de provincia, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 2.
Qui venenum dicit, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 236.
Qui ventri subtitutus est, *lib.* 25. *tit.* 4. *l.* 3.
Qui vestem omnem, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 10.
Qui vetante prætore, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 102.
Qui viam habet, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 14.
Qui vias publicas munuut, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 31
Qui vinum Surrentinum, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 16.
Qui ultimo supplicio damnantur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 29.
Qui universas ædes, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui volebat filiam, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 61.
Qui usumfructum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 58.
Qui usumfructum areæ, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 36.
Qui usumfructum traditum, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 3.
Qui uti optimæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 90.
Qui uxori repudium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 16.
Qui uxori suæ legaverat, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 18.
Qui uxorem prægnantem, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 15.
Quo casu ad prætorem, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 12.
Quo casu opus est, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 3.
Quo defuncto, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 4.
Quo destinaverit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 4.
Quo enim tutiore loco, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 12.
Quo gradu, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 13.
Quo loco scribatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 20.
Quo lucidius intelligi, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 1.
Quominus ex publico, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 2.
Quo naufragium fit, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 3.
Quo quidem casu, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 4.
Quo tutela rediit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 73.
Quod ab alio, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod ab initio. *Vide*, Quod initio.
Quod ad certam speciem, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 1.
Quod ad heredem, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod ad honores pertinet, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 2.
Quod adipiscendæ. *Vide*, Quod apiscendæ.
Quod ad servitutes, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 75.
Quod ad statum damnatorum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 12.
Quod ait lex, Divortii, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod ait lex, in filia, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 23.
Quod ait prætor, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 2.
Quod ait prætor, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 31.
Quod apiscendæ dignitatis, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 40
Quod à quoquo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 46.
Quod attinet ad jus civile, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 32
Quod autem ædificio, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 7.
Quod autem cum possit, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod autem dicitur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 74.
Quod autem diximus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 10.
Quod autem ex furto, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 53.
Quod autem in heredem, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod autem in stipulatione. *Vide*, Quia autem in stipul. *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 23.
Quod autem Sabinus, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod autem spectetur tempus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 7.
Quod certa die promissum est, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 70.
Quod conclave, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 47.
Quod contra legem, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 8.
Quod conditionis implendæ causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 36.
Quod contra rationem juris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 141.
Quod constitutum est, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 21.
Quodcunque dolo malo, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 4.
Quodcunque stipulatur is, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 45.
Quod debetur servo, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 51.
Quod debitori acceptum, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 24.
Quod de bonis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 15.
Quod de pariter mortuis, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 16.
Quod de reddenda dote, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 25.
Quod dicimus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 7.
Quod dicimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 231.
Quod dicimus in eo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 105.
Quod dicitur, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 4.
Quod dicitur, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 38.
Quod dicitur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod dicitur, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 12.
Quod dicitur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 5.
Quod dicitur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 86.
Quod dicitur, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 1.
Quod dicitur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 130.
Quod dicitur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 18.
Quod dictum est, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 32.
Quod diximus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 16.
Quod diximus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 10.
Quod Divo Marco, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 50.
Quod enim ex maleficio, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 54.
Quod enim nullius est, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 1.
Quod enim solutum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 7.
Quod est, & si quid, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 3.
Quod & Atteius Capito, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 29.
Quod & lex Favia, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 3.
Quod evincitur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 19.
Quod ex his causis, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 28.
Quod fideicommissum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 93.
Quod filiofamilias, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 61.
Quod forte, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 8.
Quod fructuarius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 49.
Quod his verbis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 83.
Quod in convivio, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 4.
Quod in debitum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 7.
Quod in diem debetur, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 7.
Quod in diem, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 12.
Quod in diem. *Vide*, Quod certa die, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 70.
Quod in littore, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod infans, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 60.
Quod in fructus redigendos, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 46.
Quod in herede, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 9.
Quod initio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 29.
Quod in rerum natura, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 24.
Quod in stipulatione, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 31.
Quod ipsis, qui contraxerunt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 143.
Quod ita sanarum est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 16.
Quod jussit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod jussu alterius, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 180.
Quod Labeo ait, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 13.
Quod Labeo scribit, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 9.
Quod legatur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 38.
Quodlibet debitum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 87.
Quod major pars curiæ, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod meo nomine, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 18.
Quod mihi Sempronius, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 22.
Quod ne curatoris, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 8.
Quod Nerva diceret, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 32.
Quod nisi fiat, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 20.
Quod nomine mariti, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 8.
Quod non ratione introductum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 39.
Quod nostrum non est, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 63.
Quod nullius esse potest, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 182
Quod per manus traditum est, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 10.
Quod placuit fisco, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 37.
Quod principis, aut senatus, *lib.* 39. *t.* 3. *l.* 23.
Quod principi placuit, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
Quod principi relictum est, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 56
Quod privilegium, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 8.
Quod procurator ex re domini, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 68.
Quod pupillæ legatum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 30.
Quod pupillus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 41.
Quod pure datum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 6.
Quod quidem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 25.
Quod quis aliquo anno, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 50.
Quod quis cum servus est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 146.
Quod quis ex culpa sua, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 203.
Quod quis navis fabricandæ, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 34.
Quod quis sciens, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 50.
Quod quod sibi adscripserit, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 5
Quod reipublicæ, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 33.
Quod sæpe arræ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 35.
Quod semel ordo decrevit, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 5.
Quod senatusconsultum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 6.
Quod Servius in lib. de Dotibus, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 8.
Quod servus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 1.
Quod servus deposuit, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 11.
Quod servus ex peculio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 35.
Quod servus in hoc, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod servus legatus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 38.
Quod servus meus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 56.
Quod servus stipulatus est, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 36.
Quod servus tuus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 24.
Quod si ab initio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 10.
Quod si alii legetur, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 7.
Quod si alterutro, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 78.
Quod si artificem fecerit, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 32.
Quod si cum scires, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 8.
Quod si deferente me, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 21.
Quod si de speciali mandatu, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 26
Quod si dolo possessoris, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 12.
Quod si domus habitatione, *lib.* 19. *t.* 2. *l.* 28. Nunc legitur, Quod si domi habit.
Quod si donavero, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 32.
Quod si dubitet, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 33.
Quod si ea bona, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 2.
Quod si ea conditione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 18.
Quod si eo tempore, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 66.
Quod si Ephesi petetur, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 4.
Quod si ex stipulatu, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 42.
Quod si filii nomine, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 2.
Quod si filius ante moritur, *lib.* 49. *t.* 15. *l.* 11
Quod si forte quis, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 14.
Quod si fuerit factum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 27.
Quod si fundus, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 11.
Quod si heres, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 10.
Quod si heres, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 47.
Quod si in diem sit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 16.
Quod si intra, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 13.
Quod si in venditione, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 10.
Quod si iterum, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 4.
Quod si juravi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 29.
Quod si locus monumenti, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 11.
Quod si Mævius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 80.
Quod si malit actor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod si maritus plus constituit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 3.
Quod si minor sua sponte, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 24.
Quod si nepotes, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 6.
Quod si neque traditi essent, *lib.* 18. *t.* 6. *l.* 14.
Quod si nolit venditor, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 31.
Quod si non divortium, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 31.
Quod si non reliqui, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 79.
Quod si non solvere, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 10.
Quod si nulla dos esset, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 28.
Quod si nulla hereditas, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 8.
Quod si nulla retentione, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 60.
Quod si nuptura debitori, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 45.
Quod si oves natæ sunt, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 26.
Quosi si pater meus, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod si per eam, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 15.
Quod si plures, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 38.
Quod si possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 17.
Quod si possessor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 71.
Quod si quis Stichum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 77.
Quod si servus domino, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Quod si servum quis exemit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 3.
Quod si sit hereditas, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 13.
Quod sumptum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 37.
Quod si tutor, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 3.
Quod si vir, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 62.
Quod si vir uxori, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod si viro, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 2.
Quod si uno pretio, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 13.
Quod si ultra. *Vide*, Quod si intra.
Quod statuliber, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 41.
Quod stipulatus ita sum, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 10.
Quod supra quadrantem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 10.
Quod tamen, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 4.
Quod te mihi dare oporteat, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 5.
Quod traditum est, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 89.
Quod tumultus. *Vide*, De eo quod tumultus, *lib.* 16. *tit.* 5. *l.* 18.
Quod vendidi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod venditor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 37.
Quod vero, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 14.
Quod vir ei quæ, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 65.
Quod vi possessum, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod vulgo dicitur. *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 19.
Quod vulgo dicitur, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 45.
Quod vulgo traditum est, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 11.
Quod uxor viro, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 16.
Quoniam furtum, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 18.
Quoniam intelligitur, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 5.
Quoniam pecuniæ usus, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 10.
Quoniam post interitum, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 3.
Quoniam pro loculete, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 3.
Quoniam servitus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 2.
Quos nos hostes appellamus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 134.
Quos prohibet prætor, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 7.
Quotiens 1, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 2.
Quotiens 2, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 15.
Quotiens cuidam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 67.
Quotiens certa species, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 24.
Quotiens de delicto quæritur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 1.
Quotiens deficit actio, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 21.
Quotiens de hoc contenditur, *li.* 40. *tit.* 14. *l.* 6.
Quotiens de servitute agitur, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 61.
Quotiens dominus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 21.
Quotiens dubia interpretatio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 20.
Quotiens duobus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 34.

Quotiens

Quotiens duplici jure, *lib.*50.*tit.*17.*l.*91.
Quotiens enim, *lib.*9.*tit.*4.*l.*34.
Quotiens filiusfamilias, *lib.*50.*tit.*1.*l.*2.
Quotiens fundus, *lib.*18.*tit.*2.*l.*2.
Quotiens heredis bona, *lib.*42.*tit.*6.*l.*6.
Quotiens id quod. Nunc incipit, In perpetuum quotiens, *lib.*46.*tit.*3.*l.*61.
Quotiens idem sermo, *lib.*50.*tit.*17.*l.*67.
Quotiens in actionibus, *lib.*34.*tit.*5.*l.*12.
Quotiens in diem, *lib.*45.*tit.*1.*l.*59.
Quotiens in stipulationibus, *lib.*45.*t.*1.*l.*80
Quotiens in taberna, *lib.*15.*tit.*1.*l.*47.
Quotiens is cui, *lib.*37.*tit.*1.*l.*16.
Quotiens lex obligationis, *lib.*44.*tit.*7.*l.*41.
Quotiens libertis, *lib.*34.*tit.*5.*l.*11.
Quotiens jussu alicujus, *lib.*17.*tit.*4.*l.*84.
Quotiens nec hominum, *lib.*8.*tit.*1.*l.*15.
Quotiens nihil sine, *lib.*50.*tit.*17.*l.*200.
Quotiens nominatim, *lib.*31.*tit.*1.*l.*2.
Quotiens operæ, *lib.*22.*tit.*3.*l.*18.
Quotiens pater dat dotem, *lib.*24.*tit.*3.*l.*29
Quotiens paterfamilias, *lib.*36.*tit.*1.*l.*24.
Quotiens patre furente, *lib.*23.*tit.*4.*l.*8.
Quotiens propter rem, *lib.*12.*tit.*2.*l.*14.
Quotiens pupillus, *lib.*29.*tit.*2.*l.*43.
Quotiens quæreretur, *lib.*22.*tit.*3.*l.*1.
Quotiens quis alium, *lib.*45.*tit.*1.*l.*81.
Quotiens quis debitor, *lib.*46.*tit.*3.*l.*1.
Quotiens quod pure, *lib.*46.*tit.*2.*l.*14.
Quotiens res æstimata, *lib.*23.*tit.*3.*l.*16.
Quotiens servus judicio, *lib.*2.*tit.*11.*l.*13.
Quotiens servus venit, *lib.*18.*tit.*1.*l.*29.
Quotiens servi electio, *lib.*33.*tit.*5.*l.*2.
Quotiens sub conditione, *lib.*35.*tit.*1.*l.*22.
Quotiens tantum præstat, *lib.*47.*tit.*6.*l.*3.
Quotiens tutor, *lib.*26.*tit.*7.*l.*9.
Quotiens via, aut, *lib.*8.*tit.*1.*l.*20.
Quotiens vitiose cautum, *lib.*2.*tit.*8.*l.*6.
Quotiens unus, *lib.*46.*tit.*3.*l.*37.
Quotiens volens alium, *lib.*28.*tit.*5.*l.*9.
Quotiens usufructus legatus est, *lib.*7.*tit.*2.*l.*1.
Quotiens utriusque causa, *lib.*50.*tit.*17.*l.*98

R.

Ratis vi fluminis, *lib.*47.*tit.*9.*l.*8.
Ratio possessionis, *lib.*19.*tit.*1.*l.*3.
Ratum autem habere, *lib.*46.*tit.*3.*l.*13.
Reo criminis postulato, *lib.*46.*tit.*3.*l.*41.
Reas adulterii factas, *lib.*23.*tit.*2.*l.*26.
Reos promittendi, *lib.*45.*tit.*2.*l.*11.
Receptum est ut, *lib.*8.*tit.*4.*l.*18.
Recusare autem non, *lib.*36.*tit.*1.*l.*6.
Recusati hereditas, *lib.*29.*tit.*2.*l.*95.
Recte dicimus, *lib.*50.*tit.*16.*l.*25.
Recte defendi hoc est, *lib.*5.*tit.*1.*l.*63.
Recte Labeo ait, *lib.*4.*tit.*6.*l.*13.
Rectissime prætor, *lib.*40.*tit.*12.*l.*14.
Redemptores, *lib.*6.*tit.*1.*l.*39.
Redempti à sorore partibus, *lib.*29.*t.*7.*l.*12.
Redhibere est, *lib.*21.*tit.*1.*l.*21.
Redhibitoria actio, *lib.*21.*tit.*1.*l.*45.
Redintegrato matrimonio, *lib.*25.*tit.*2.*l.*23
Refectionis gratia, *lib.*8.*tit.*4.*l.*11.
Regula Catoniana, *lib.*34.*tit.*7.*l.*5.
Regula est, *lib.*50.*tit.*17.*l.*1.
Regula est juris, *lib.*22.*tit.*6.*l.*9.
Regulariter definiendum est, *lib.*5.*tit.*3.*l.*9.
Relegati in insulam, *lib.*48.*tit.*22.*l.*4.
Relegati sive, *lib.*48.*tit.*19.*l.*4.
Relegatorum duo genera, *lib.*48.*tit.*22.*l.*7.
Relegatus, *lib.*48.*tit.*22.*l.*14.
Relegatus statuis, *lib.*48.*tit.*22.*l.*17.
Relegatus integrum, *lib.*48.*tit.*22.*l.*18.
Relegatus non, *lib.*48.*tit.*22.*l.*19.
Reliqua quoque, *lib.*34.*tit.*3.*l.*17.
Remittit jusjurandum, *lib.*12.*tit.*2.*l.*6.
Repetitur casus, *lib.*35.*tit.*2.*l.*84.
Repeti posse quæstionem, *lib.*48.*tit.*18.*l.*16.
Repeti potest, *lib.*7.*tit.*4.*l.*5.
Repetitio nulla est, *lib.*12.*tit.*6.*l.*44.
Repetita quidem eo die, *lib.*22.*tit.*4.*l.*2.
Repetundarum damnatus, *lib.*22.*tit.*5.*l.*15.
Res bona fide vendita, *lib.*18.*tit.*1.*l.*54.
Res ex mandatu meo, *lib.*41.*tit.*1.*l.*59.
Res hereditarias, *lib.*47.*tit.*19.*l.*4.
Res hypothecariæ, *lib.*20.*tit.*1.*l.*5.
Res in dotem datæ, *lib.*23.*tit.*3.*l.*42.
Res judicata dicitur, *lib.*42.*tit.*1.*l.*1.
Res judicata, *lib.*50.*tit.*1.*l.*207.
Res pignoris nomine data, *lib.*41.*tit.*2.*l.*37.
Res quæ ex dotali pecunia, *lib.*23.*tit.*3.*l.*54.
Res quæ in controversia sunt, *lib.*49.*tit.*14.*l.*22.
Rei appellatio latior est, *lib.*50.*tit.*16.*l.*5.
Rei appellatione, *lib.*50.*tit.*16.*l.*23.
Rei capitalis damnatum, *lib.*48.*tit.*11.*l.*2.
Rei commodatæ, *lib.*13.*tit.*6.*l.*8.
Rei communis nomine, *lib.*17.*tit.*2.*l.*45.
Rei judicatæ exceptio, *lib.*44.*tit.*2.*l.*4.
Rei judicatæ tempus, *lib.*24.*tit.*3.*l.*15.
Rei majoris pecuniæ, *lib.*44.*tit.*1.*l.*21.
Reipublicæ causa, *lib.*4.*tit.*6.*l.*36.
Reipublicæ interest, *lib.*23.*tit.*3.*l.*2.
Rei quam venalem, *lib.*4.*tit.*3.*l.*33.
Rem alienam distrahere, *lib.*18.*tit.*1.*l.*28.
Rem alienam pignori dedisti, *lib.*13.*tit.*7.*l.*41.
Rem de qua controversia est, *lib.*44.*tit.*6.*l.*3
Rem hereditariam, *lib.*21.*tit.*2.*l.*65.
Rem in bonis nostris, *lib.*41.*tit.*1.*l.*52.
Rem in judicio deductam, *lib.*12.*tit.*3.*l.*1.
Rem inspiciendam quis dedit, *lib.*47.*tit.*2.*l.*78.
Rem legatam, *lib.*34.*tit.*4.*l.*18.
Rem mihi commodasti, *lib.*13.*tit.*6.*l.*21.
Rem pignori, *lib.*10.*tit.*2.*l.*28.
Rem quæ nobis, *lib.*41.*tit.*2.*l.*15.
Re conjuncti, *lib.*32.*tit.*1.*l.*89.
Rerum amotarum 1, *lib.*25.*tit.*2.*l.*1.
Rerum quidem amotarum 2, *ibid.* *l.*25.
Rerum amotarum 3, *ibid.* 26.
Rerum amotarum 4, *ibid.* 27.
Rerum amotarum 5, *ibid.* 29.
Rerum mixtura facta, *lib.*41.*tit.*3.*l.*30.
Rescriptum autem D. Marci, *lib.*2.*t.*14.*l.*10.
Rescriptum est ab Imperatore, *lib.*20.*tit.*5.*l.*12.
Rescriptum est à principe, *lib.*34.*tit.*9.*l.*6.
Rescripto divorum fratrum, *lib.*50.*tit.*4.*l.*6.
Rescripta principum, *lib.*29.*tit.*1.*l.*44.
Rescriptis quibusdam, *lib.*44.*tit.*3.*l.*9.
Respiciendum enim, *lib.*12.*tit.*1.*l.*38.
Respiciendum est. *Vide*, Perspiciendum est, *lib.*48.*tit.*19.*l.*11.
Respondit Paulus, *lib.*22.*tit.*1.*l.*14.
Restituere is videtur, *lib.*50.*tit.*16.*l.*35.
Restituta hereditas, *lib.*36.*tit.*1.*l.*37.
Retro creditur, *lib.*49.*tit.*15.*l.*16.
Reus delatus, *lib.*50.*tit.*4.*l.*7.
Rei sepulchrorum violatorum, *lib.*47.*tit.*12.*l.*11.
Reo criminis postulato, *lib.*46.*tit.*3.*l.*41.
Rhedæ & sedularia, *lib.*33.*tit.*10.*l.*4.
Riparum usus, *lib.*1.*tit.*8.*l.*5.
Rogo ne Stichus, *lib.*40.*tit.*5.*l.*21.
Rogo quandoque, *lib.*36.*tit.*2.*l.*29.
Rogasti me, *lib.*12.*tit.*1.*l.*11.
Rogasti me, *lib.*19.*tit.*5.*l.*19.
Rogatus es, *lib.*34.*tit.*1.*l.*23.
Rogatus ut fidejuberet, *lib.*17.*tit.*1.*l.*33.
Roma communis patria, *lib.*50.*tit.*1.*l.*33.
Romanus Appulus, *lib.*26.*tit.*5.*l.*28.
Rusticorum prædiorum, *lib.*8.*tit.*3.*l.*2.
Rutilia Polla, *lib.*18.*tit.*1.*l.*69.

S.

Sabinus ait. *Vide*, Non cogendum, *lib.*3.*tit.*3.*l.*45.
Sabinus ait. *Vide*, Sabinus in re communi, *lib.*10.*tit.*3.*l.*29.
Sabinus putat, *lib.*4.*tit.*3.*l.*29.
Sabinus: Quæsitum est, *lib.*28.*tit.*5.*l.*18.
Sabinus respondit, *lib.*18.*tit.*1.*l.*20.
Sabinus scribit, *lib.*18.*tit.*2.*l.*9.
Sacra loca ea sunt, *lib.*1.*tit.*8.*l.*9.
Sacratissimi Principis, *lib.*38.*tit.*18.*l.*9.
Saccularii, *lib.*47.*tit.*11.*l.*7.
Sacrilegii pœnam, *lib.*48.*tit.*13.*l.*6.
Sacrilegi capite, *lib.*48.*tit.*13.*l.*9.
Sæpe ad alium, *lib.*27.*tit.*10.*l.*13.
Sæpe legatum, *lib.*32.*tit.*1.*l.*16.
Sæpissime rescriptum, *lib.*29.*tit.*7.*l.*1.
Salarium procuratori, *lib.*17.*tit.*1.*l.*7.
Salvius Aristo, *lib.*37.*tit.*5.*l.*6.
Sanctum, *lib.*1.*tit.*8.*l.*8.
Sanctio legum, *lib.*48.*tit.*19.*l.*41.
Sane Divi Severus, *lib.*13.*tit.*7.*l.*17.
Sane & deteriorem, *lib.*23.*tit.*3.*l.*38.
Sane & sic acceptilatio, *lib.*46.*tit.*4.*l.*7.
Sane si maris, *lib.*47.*tit.*10.*l.*14.
Sane si valetudinis, *lib.*17.*tit.*1.*l.*23.
Sane videndum est, *lib.*23.*tit.*3.*l.*11.
Satis constat, *lib.*37.*tit.*14.*l.*22.
Satisdatio eodem modo, *lib.*2.*tit.*8.*l.*1.
Satisdationis appellatione, *lib.*50.*t.*16.*l.*61.
Satisfactio pro solutione est, *lib.*46.*tit.*3.*l.*52.
Satisque pœnæ subire, *lib.*2.*tit.*4.*l.*19.
Scapham non videri, *lib.*21.*tit.*2.*l.*44.
Sæpe audivi Cæsarem, *lib.*1.*tit.*18.*l.*8.
Sæpe constitutum est, *lib.*42.*tit.*1.*l.*63.
Sæpe etiam ad hoc, *lib.*13.*tit.*6.*l.*4.
Sæpe ita compatatum est, *lib.*50.*tit.*16.*l.*53.
Sæpe justæ ac, *lib.*23.*tit.*1.*l.*17.
Sæpe qui prohibet, *lib.*50.*tit.*17.*l.*60.
Scævola respondit, *lib.*36.*tit.*1.*l.*76.
Scævola respondit, *lib.*39.*tit.*3.*l.*26.
Scævola respondit, *lib.*50.*tit.*16.*l.*243.
Scævola. *Vide*, Testamento ita cavit, *lib.*40.*tit.*5.*l.*18.
Sciendum est, *lib.*2.*tit.*8.*l.*15.
Sciendum est, heredem, *lib.*50.*tit.*16.*l.*70.
Sciendum est, *lib.*4.*tit.*6.*l.*18.
Sciendum est, *lib.*5.*tit.*2.*l.*1.
Sciendum est, ad officium, *lib.*23.*tit.*2.*l.*20.
Sciendum est, ad venditionem, *lib.*21.*tit.*1.*l.*63.
Sciendum est in actione, *lib.*10.*tit.*1.*l.*13.
Sciendum est libertinum, *lib.*23.*tit.*2.*l.*32.
Sciendum est, non omne, *lib.*22.*tit.*1.*l.*21.
Sciendum est, *lib.*30.*tit.*1.*l.*2.
Sciendum est, *lib.*48.*tit.*1.*l.*9.
Sciendum est, separationem, *lib.*42.*tit.*6.*l.*1.
Sciendum est, *lib.*50.*tit.*7.*l.*4.
Sciendum est, *lib.*42.*tit.*1.*l.*25.
Sciendum est, *lib.*44.*tit.*7.*l.*58.
Sciendum est, *lib.*50.*tit.*15.*l.*1.
Sciendum est, *lib.*45.*tit.*1.*l.*30.
Sciendum est, *lib.*39.*tit.*1.*l.*19.
Sciendum est, nihil interesse, *lib.*21.*tit.*2.*l.*52.
Sciendum est, *lib.*47.*tit.*7.*l.*2.
Sciendum est, necessario, *lib.*40.*tit.*4.*l.*32.
Sciendum est, quod hodie, *lib.*47.*tit.*5.*l.*2.
Sciendum est, *lib.*48.*tit.*15.*l.*2.
Sciendum tamen est, *lib.*21.*tit.*1.*l.*19.
Scientiam hic pro, *lib.*9.*tit.*2.*l.*45.
Scilicet si ante exhibitionem, *lib.*33.*t.*5.*l.*3.
Scilicet pro ea parte, *lib.*9.*tit.*2.*l.*20.
Scio illud, *lib.*4.*tit.*1.*l.*4.
Scio quæsitum, *lib.*49.*tit.*1.*l.*3.
Scio quidem tractatum esse, *lib.*22.*tit.*5.*l.*14
Scio quosdam, *lib.*40.*tit.*4.*l.*61.
Scire debemus, *lib.*45.*tit.*1.*l.*29.
Scire etiam oportet. *Vide*, εἰδέναι χρή, *lib.*27.*tit.*1.*l.*13.
Scire leges, *lib.*1.*tit.*3.*l.*17.
Scire oportet εἰδέναι δεῖ, *lib.*26.*tit.*6.*l.*21.
Scire oportet. *Vide*, εἰδέναι χρή, *lib.*50.*tit.*1.*l.*35.
Scribit Celsus, *lib.*36.*tit.*1.*l.*33.
Scribit Quintus Mucius, *lib.*34.*tit.*2.*l.*34.
Scriptus heres, *lib.*11.*tit.*7.*l.*4.
Scriptus heres, *lib.*37.*tit.*10.*l.*12.
Scripto herede, *lib.*38.*tit.*6.*l.*7.
Scyphi electione, *lib.*33.*tit.*5.*l.*4.
Secundum Julianum, *lib.*17.*tit.*2.*l.*61.
Secundum naturam, *lib.*50.*tit.*17.*l.*10.
Sed actio ei datur, *lib.*2.*tit.*11.*l.*3.
Sed actione, *lib.*17.*tit.*2.*l.*50.
Si actum sit, *lib.*17.*tit.*2.*l.*43.
Sed addes hoc, *lib.*19.*tit.*2.*l.*19.
Sed ad exhibendum, *lib.*18.*tit.*1.*l.*30.
Sed alio jure utimur, *lib.*2.*tit.*9.*l.*2.
Sed an hic detrahi debeat, *lib.*14.*tit.*5.*l.*3.
Sed an ultro, *lib.*3.*tit.*5.*l.*10.
Sed an viæ itineris, *lib.*20.*tit.*1.*l.*12.
Sed Celsus filius ait, *lib.*18.*tit.*1.*l.*6.
Sed commodius est, *lib.*11.*tit.*3.*l.*4.
Sed cum ab herede, *lib.*36.*tit.*1.*l.*12.
Sed cum ambo, *lib.*5.*tit.*1.*l.*14.
Sed cum ea, *lib.*29.*tit.*7.*l.*15.
Sed cum fructuarius, *lib.*7.*tit.*1.*l.*65.
Sed de damno, *lib.*19.*tit.*2.*l.*41.
Sed de interpretatione, *lib.*1.*tit.*3.*l.*37.
Sed cum patrono, *lib.*37.*tit.*1.*l.*6.
Sed de pecunia, *lib.*7.*tit.*5.*l.*2.
Sed divi fratres, *lib.*1.*tit.*8.*l.*7.
Sed dicendum est, *lib.*15.*tit.*3.*l.*4.
Sed duobus legatis, *lib.*31.*tit.*1.*l.*5.
Sed ea quæ. *Vide*, Sed quæ patris.
Sed est quæsitum, *lib.*28.*tit.*3.*l.*6.
Sed est quæstionis, *lib.*47.*tit.*10.*l.*9.
Sed etiam à Binea, *lib.*2.*tit.*4.*l.*20.
Sed etiam ad ea quæ, *lib.*30.*tit.*1.*l.*31.
Sed etiam ex his causis, *lib.*3.*tit.*3.*l.*12.
Sed etiam ipsum, *lib.*1.*tit.*14.*l.*2.
Sed etiam nepos, *lib.*1.*tit.*7.*l.*14.
Sed ad eos pertinet, *lib.*4.*tit.*6.*l.*24.
Sed & aliis dabit, *lib.*27.*tit.*10.*l.*2.
Sed & cum aliquis, *lib.*3.*tit.*5.*l.*16.
Sed & domino, *lib.*25.*tit.*2.*l.*18.
Sed & ea quæ, *lib.*1.*tit.*3.*l.*35.
Sed & ei qui vi, *lib.*13.*tit.*3.*l.*2.
Sed & eo nomine, *lib.*9.*tit.*4.*l.*10.
Sed & eo quoque, *lib.*7.*tit.*4.*l.*9.
Sed & ejus rei, *lib.*10.*tit.*2.*l.*24.
Sed & ex dolo, *lib.*4.*tit.*3.*l.*15.
Sed & filiusfam. compelletur, *lib.*4.*tit.*8.*l.*5
Sed & hæ personæ, *lib.*3.*tit.*3.*l.*35.
Sed & heres ejus, *lib.*11.*tit.*3.*l.*8.
Sed & hi qui, *lib.*39.*tit.*4.*l.*13.
Sed & hi quoque, *lib.*3.*tit.*3.*l.*59.
Sed & in illo quæritur, *lib.*34.*tit.*5.*l.*18.
Sed & in ipsum, *lib.*14.*tit.*3.*l.*6.
Sed & interdictum, *lib.*7.*tit.*4.*l.*6.
Sed & interpellatur, *lib.*4.*tit.*8.*l.*49.
Sed & ipse servus, *lib.*9.*tit.*4.*l.*6.
Sed & ipsi nautæ, *lib.*4.*tit.*9.*l.*4.
Sed & ipsis qui, *lib.*36.*tit.*3.*l.*3.
Sed & is qui miscuit, *lib.*42.*tit.*4.*l.*4.
Sed & loci unius, *lib.*10.*tit.*1.*l.*4.
Sed & nepos. *Vide*, Sed etiam nepos.
Sed & milites. *Vide*, Οἱ παλωσεχλιῶται, *lib.*27.*tit.*1.*l.*6.
Sed & partus ancillarum, *lib.*4.*tit.*4.*l.*12.
Sed & posteriores, *lib.*1.*tit.*3.*l.*28.
Sed & qui, *lib.*36.*tit.*1.*l.*5.
Sed & quod ad eas res, *lib.*20.*tit.*1.*l.*9.
Sed & reprob. *Vide*, Εἰν δύο ἔχῃσι, *lib.*26.*tit.*1.*l.*6.
Sed & si adhuc, *lib.*29.*tit.*4.*l.*9.
Sed & si adjiciatur, *lib.*17.*tit.*2.*l.*13.
Sed & si ad tempus, *lib.*36.*tit.*1.*l.*20.
Sed & si alia, *lib.*13.*tit.*5.*l.*17.
Sed & si alio loco, *lib.*36.*tit.*1.*l.*9.
Sed & si ante diem, *lib.*36.*tit.*1.*l.*10.
Sed & si citeriore die, *lib.*13.*tit.*5.*l.*4.
Sed & si conducere, *lib.*39.*tit.*2.*l.*29.
Sed & si constante matrimonio, *lib.*24.*tit.*1.*l.*25.
Sed & si cum, *lib.*33.*tit.*8.*l.*4.
Sed & si decesserint, *lib.*7.*tit.*4.*l.*5.
Sed & si decem, *lib.*13.*tit.*5.*l.*12.
Sed & si de sua conditione, *lib.*29.*tit.*2.*l.*34.
Sed & si divortii, *lib.*25.*tit.*2.*l.*19.
Sed & si duo. *Vide*, Sed si duo, *l.*15.*t.*1.*l.*15.
Sed & si is qui, *lib.*2.*tit.*4.*l.*21.
Sed & si eam rem, *lib.*43.*tit.*26.*l.*7.
Sed & si eum ediderit, *lib.*37.*tit.*9.*l.*2.
Sed & si exceptio, *lib.*21.*tit.*2.*l.*18.
Sed & si falsum, *lib.*12.*tit.*4.*l.*2.
Sed & si fidejussor, *lib.*2.*tit.*14.*l.*24.
Sed & si filiofamilias, *lib.*13.*tit.*5.*l.*7.
Sed & si hereditas, *lib.*10.*tit.*4.*l.*11.
Sed & si ideo, *lib.*24.*tit.*3.*l.*21.
Sed & si imaginem, *lib.*47.*tit.*2.*l.*31.
Sed & si in servum. *Vide*, Sed si in servum.
Sed & si ipse heres, *lib.*9.*tit.*2.*l.*14.
Sed & si ipse heres, *lib.*15.*tit.*1.*l.*31.
Sed & si is qui domi, *lib.*2.*tit.*4.*l.*21.
Sed & si is qui pignori, *lib.*9.*tit.*2.*l.*18.
Sed & si lege, *lib.*5.*tit.*3.*l.*25.
Sed & si me putem, *lib.*12.*tit.*6.*l.*22.
Sed & si mortis causa, *lib.*37.*tit.*5.*l.*3.
Sed & si non data, *lib.*40.*tit.*5.*l.*35.
Sed & si non numerata, *lib.*46.*tit.*4.*l.*10.
Sed & si non sit heres, *lib.*16.*tit.*3.*l.*4.
Sed & si partem fundi, *lib.*8.*tit.*5.*l.*3.
Sed & si pater, *lib.*48.*tit.*20.*l.*10.
Sed & si per prætorem, *lib.*4.*tit.*6.*l.*26.
Sed & si plures, *lib.*2.*tit.*8.*l.*13.
Sed & si plus sit, *lib.*37.*tit.*5.*l.*9.
Sed & si possessori, *lib.*12.*tit.*2.*l.*11.
Sed & si post mortem, *lib.*21.*tit.*2.*l.*23.
Sed & si postea, *lib.*9.*tit.*4.*l.*23.
Sed & si pro dote, *lib.*37.*tit.*5.*l.*10.
Sed & si proprietatis, *lib.*9.*tit.*2.*l.*12.
Sed si quemcunque, *lib.*9.*tit.*2.*l.*5.
Sed & si quid inædificaverit, *lib.*7.*tit.*1.*l.*15.
Sed & si quid donetur, *lib.*7.*tit.*1.*l.*22.
Sed & si quid, *lib.*18.*tit.*1.*l.*31.
Sed & si quid stipulatus, *lib.*7.*tit.*1.*l.*25.
Sed & si quilibet, *lib.*19.*tit.*2.*l.*12.
Sed & si quis, *lib.*29.*tit.*2.*l.*2.
Sed & si quis, *lib.*2.*tit.*11.*l.*4.
Sed & si quis meam rem, *lib.*14.*tit.*3.*l.*7.
Sed & si quis viginti, *lib.*13.*tit.*5.*l.*13.
Sed & si rem suam, *lib.*42.*tit.*8.*l.*5.
Sed & si res adjudicata, *lib.*6.*tit.*2.*l.*7.
Sed & si reipublicæ causa, *lib.*22*tit.*1.*l.*23.
Sed & si restituatur, *lib.*5.*tit.*1.*l.*28.
Sed & si servus, *lib.*12.*tit.*2.*l.*25.
Sed & si servi, *lib.*46.*tit.*1.*l.*20.
Sed & si sic, *lib.*32.*tit.*1.*l.*6.
Sed & si sic, *lib.*34.*tit.*7.*l.*2.
Sed & si stipulatio, *lib.*21.*tit.*2.*l.*9.
Sed & si suscepit, *lib.*5.*tit.*1.*l.*52.
Sed & si usucapio, *lib.*10.*tit.*2.*l.*14.
Sed & si utriusque. *Vide*, Si utriusque
Sed & socius, *lib.*17.*tit.*2.*l.*17.
Sed eximendi verbum, *lib.*2.*tit.*7.*l.*4.
Sed hæc neque passim, *lib.*3.*tit.*3.*l.*13.
Sed hæc nimium, *lib.*27.*tit.*1.*l.*33.
Sed hic videtur, *lib.*27.*tit.*9.*l.*2.
Sed hoc imperari non debet, *lib.*28.*tit.*8.*l.*4.
Sed hoc ita, *lib.*39.*tit.*3.*l.*20.
Sed hoc ita accipiendum, *lib.*42.*tit.*1.*l.*22.
Sed hoc jure utimur, *lib.*41.*tit.*2.*l.*2.
Sed hoc nomine, *lib.*21.*tit.*2.*l.*26.
Sed honore quidem, *lib.*48.*tit.*22.*l.*8.
Sed ita idoneum, *lib.*39.*tit.*2.*l.*36.
Sed in emptore, *lib.*15.*tit.*1.*l.*13.
Sed interdum opus, *lib.*39.*tit.*3.*l.*15.
Sed interim res, *lib.*24.*tit.*1.*l.*11.
Sed ipsi servo, *lib.*7.*tit.*8.*l.*13.
Sed Julianus adjicit. Hæc lex habetur, *lib.*7.*tit.*6.*l.*14. post princ.
Sed licet is, qui, *lib.*1.*tit.*18.*l.*12.
Sed mihi videtur, *lib.*13.*tit.*6.*l.*3.
Sed nec æs alienum, *lib.*17.*tit.*2.*l.*12.
Sed nec filius, *lib.*28.*tit.*3.*l.*10.
Sed nec illud prohibitum, *lib.*46.*tit.*3.*l.*42.
Sed nec ipsi, *lib.*36.*tit.*1.*l.*39.
Sed nec legatarius, *lib.*13.*tit.*1.*l.*11.
Sed nec libertas, *lib.*23.*tit.*5.*l.*6.
Sed neque locabunt, *lib.*7.*tit.*8.*l.*8.
Sed nihilominus, *lib.*17.*tit.*2.*l.*48.
Sed nisi hoc, *lib.*23.*tit.*3.*l.*8.
Sed non dantur pupillo, *lib.*27.*tit.*3.*l.*10.
Sed non esse æquum, *lib.*47.*tit.*10.*l.*16.
Sed Proculus recte, *lib.*17.*tit.*1.*l.*4.
Sed postquam socius, *lib.*10.*tit.*3.*l.*9.
Sed quæ loca fundi, *lib.*8.*tit.*3.*l.*22.
Sed quæ patris, *lib.*22.*tit.*1.*l.*12.
Sed quod ex Pamphila, *lib.*31.*tit.*1.*l.*73.
Sed quod inde, *lib.*31.*tit.*1.*l.*71.
Sed revocata pecunia, *lib.*49.*tit.*14.*l.*20.
Sed sciendum, *lib.*36.*tit.*1.*l.*7.
Sed sciendum est, *lib.*48.*tit.*9.*l.*3.
Sed si accepto usu togæ, *lib.*49.*tit.*14.*l.*32.
Sed si alia lege, *lib.*48.*tit.*20.*l.*5.
Sed si alienare, *lib.*40.*tit.*5.*l.*32.
Sed si ante viam, *lib.*44.*tit.*1.*l.*17.
Sed si apud acta, *lib.*49.*tit.*1.*l.*2.
Sed si certos nummos, *lib.*30.*tit.*1.*l.*51.
Sed si communis, *lib.*18.*tit.*1.*l.*18.
Sed si communem servum, *lib.*9.*tit.*2.*l.*19.
Sed si compromissum, *lib.*4.*tit.*8.*l.*14.
Sed si conditioni, *lib.*28.*tit.*5.*l.*6.
Sed sicuti de bonis, *lib.*37.*tit.*10.*l.*16.
Sed sicuti stipulando, *lib.*7.*tit.*1.*l.*23.
Sed si damnum, *lib.*15.*tit.*1.*l.*9.
Sed si de arboribus cæsis, *lib.*47.*tit.*7.*l.*11.
Sed si de fructu. Hæc lex habetur in §. 1. *lib.*14.*tit.*8.*l.*7.
Sed si duo sint, *lib.*15.*tit.*1.*l.*15.

Source : BIU Cujas

Sed si ego, *lib.16. tit.1. l.4.*
Sed si emancipatur, *lib.50. tit.1. l.16.*
Sed si eum defendat, *lib.16. tit.1. l.3.*
Sed si ex causa, *lib.17. tit.3. l.47.*
Sed si ex eadem causa, *lib.47. tit.23. l.3.*
Sed si ex parte, *lib.14. tit.5. l.4.*
Sed si ex stipulatu, *lib.45. tit.1. l.24.*
Sed si ex utriusque, *lib.21. tit.2. l.28.*
Sed si fidejusso, *lib.2. tit.14. l.24.*
Sed si forte alius, *lib.27. tit.9. l.6.*
Sed si grandes arbores, *lib.7. tit.1. l.11.*
Sed si hac lege, *lib.2. tit.4. l.10.*
Sed si hoc specialiter, *lib.35. tit.1. l.62.*
Sed si ideo legatum, *lib.35. tit.2. l.75.*
Sed si in servum compromittatur, *lib.4. tit.8. l.9.*
Siintercedat, *lib.8. tit.2. l.1.*
Sed si interdiu, *lib.47. tit.17. l.2.*
Sed si inter me & te, *lib.8. tit.2. l.27.*
Sed si ipse heres, *lib.15. tit.1. l.31.*
Sed si ipse heres, *lib.9. tit.3. l.14.*
Sed si is cui adsignassem, *lib.38. tit.4. l.2.*
Sed si is qui controversiam, *lib.37. tit.10. l.5*
Sed si ita compromissum, *lib.4. tit.8. l.8.*
Sed si ita stipuletur, *lib.45. tit.2. l.10.*
Sed si major pars, *lib.29. tit.3. l.6.*
Sed si manente, *lib.43. tit.26. l.5.*
Sed si maritus, *lib.40. tit.9. l.14.*
Sed si minori, *lib.38. tit.5. l.8.*
Sed si mors sit insecuta, *lib.24. tit.1. l.13.*
Sed si non alias, *lib.30. tit.1. l.88.*
Sed si nondum pater, *lib.11. tit.7. l.17.*
Sed si non servus, *lib.35. tit.2. l.36.*
Sed si paterfamilias factus, *lib.14. tit.6. l.9.*
Sed si par numerus, *lib.6. tit.1. l.2.*
Sed si pecunia, *lib.27. tit.9. l.3.*
Sed si plures sint, *lib.28. tit.6. l.101.*
Sed si ponas filium, *lib.5. tit.2. l.23.*
Sed si ponas filium, *lib.49. tit.17. l.20.*
Sed si postea, *lib.4. tit.8. l.24.*
Sed si priore judicio, *lib.9. tit.1. l.47.*
Sed si pro alieno servo, *lib.16. tit.1. l.9.*
Sed si proponas, *lib.47. tit.3. l.2.*
Sed si proponatur, *lib.18. tit.2. l.10.*
Sed si pupillus, *lib.14. tit.3. l.11.*
Sed si quid, *lib.7. tit.1. l.15.*
Sed si quid postea alluvione, *lib.21. tit.2. l.15*
Sed si quis ex signatoribus, *lib.29. tit.3. l.7.*
Sed si quis servum, *lib.15. tit.1. l.33.*
Sed si quis viginti, *lib.13. tit.5. l.13.*
Sed si res aliena, *lib.30. tit.1. l.40.*
Sed si res non deferatur, *lib.10. tit.3. l.5.*
Sed si rivus privatus, *lib.10. tit.1. l.6.*
Sed si servus, *lib.14. tit.4. l.3.*
Sed si servo meo, *lib.18. tit.1. l.13.*
Sed si sibi, *lib.45. tit.3. l.11.*
Sed si statuliberum, *lib.2. tit.9. l.6.*
Sed si surripuit, *lib.47. tit.1. l.28.*
Sed sub conditione, *lib.37. tit.4. l.18.*
Sed si vir armata, *lib.43. tit.16. l.14.*
Sed si vir lana sua, *lib.24. tit.1. l.31.*
Sed si tantum, *lib.2. tit.14. l.13.*
Sed tunc patrono conceditur, *lib.40. tit.12. l.4.*
Sed ubi restitutio datur, *lib.4. tit.4. l.15.*
Sed venditor, *lib.39. tit.3. l.13.*
Sed videamus, *lib.3. tit.5. l.4.*
Sed si unius permissu, *lib.47. tit.10. l.17.*
Sed ususfructus legatus, *lib.35. tit.2. l.81.*
Sed utrum ex delicto, *lib.5. tit.3. l.14.*
Sejus à Lucio, *lib.18. tit.5. l.10.*
Sejus & Agerius, *lib.35. tit.2. l.27.*
Sejus Saturninus, *lib.36. tit.1. l.46.*
Seja ab herede, *lib.34. tit.2. l.6.*
Seja cum bonis, *lib.39. tit.6. l.42.*
Seja cum nuberet, *lib.33. tit.4. l.11.*
Seja fundos, *lib.21. tit.2. l.73.*
Seja mancipia emit, *lib.16. tit.1. l.28.*
Seja mutuam pecuniam, *lib.22. tit.1. l.12.*
Seja Sempronio, *lib.24. tit.1. l.66.*
Sejæ dulcissimæ, *lib.34. tit.2. l.36.*
Sejæ egressæ annos xij. *lib.26. tit.5. l.26.*
Sejæ ex parte heredi, *lib.33. tit.7. l.20.*
Sejo amico fidelissimo, *lib.33. tit.1. l.10.*
Semel mora facta, *lib.24. tit.3. l.26.*
Semper adversus possessorem, *lib.43. tit.24. l.15.*
Semper generalibus. *Vide*, Semper specialia.
Semper in civitate nostra, *lib.50. tit.6. l.5.*
Semper in conjunctionibus, *lib.23. tit.2. l.42.*
Semper in conjunctionibus, *lib.50. tit.17. l.197.*
Semper in dubiis, *lib.5. tit.17. l.56.*
Semper in fraudem, *lib.40. tit.9. l.23.*
Semper in obscuris, *lib.50. tit.17. l.9.*
Semper in stipulationibus, *lib.50. t.17. l.34.*
Semper qui non prohibet, *lib.50. tit.17. l.60.*
Semper specialia, *lib.50. tit.17. l.147.*
Sempronius Attalus, *lib.33. tit.2. l.26.*
Sempronius Proculus, *lib.31. tit.1. l.47.*
Sempronius Thetidi, *lib.41. tit.7. l.8.*
Sempronia libellos composuit, *lib.47. tit.2. l.72.*
Sempronio ea, quæ, *lib.33. tit.2. l.33.*
Senatusconsulto Pisoniano cavetur, *lib.29. tit.5. l.8.*
Senatusconsultum quod factum est, *lib.25. tit.3. l.1.*
Senatusconsulto cavetur, *lib.1. tit.18. l.16.*
Senatusconsulto, *lib.38. tit.4. l.1.*
Senatusconsulto, *lib.23. tit.2. l.59.*
Senatusconsulto cavetur, *lib.47. tit.10. l.38.*
Senatusconsulto, quod, *lib.20. tit.2. l.1.*
Senatus censuit, *lib.2. tit.13. l.3.*
Senatus censuit, *lib.18. tit.1. l.52.*
Senatus censuit, *lib.7. tit.5. l.1.*
Senatus censuit, *lib.39. tit.6. l.35.*
Senatus censuit, *lib.48. tit.2. l.14.*
Senatus censuit, *lib.49. tit.14. l.15.*
Senatus enim ea quæ sunt ædium, *lib.50. tit.1. l.43.*
Senatus pœnam remisit, *lib.48. tit.10. l.5.*
Senatoris filia, *lib.23. tit.2. l.47.*
Senatoris filius, *lib.1. tit.9. l.6.*
Senatoris filium, *lib.1. tit.9. l.5.*
Senatorem remotum, *lib.1. tit.9. l.3.*
Senatores licet in urbe, *lib.1. tit.9. l.11.*
Sententiam, *lib.40. tit.16. l.5.*
Septicia certamen, *lib.50. tit.12. l.10.*
Septimo mense, *lib.1. tit.5. l.12.*
Sepulchri deteriorem partem, *lib.47. tit.12. l.7.*
Sepulchri violati 1, *lib.47. tit.12. l.1.*
Sepulchri 2, *ibidem l.6.*
Sepulchri 3, *ibidem l.8.*
Sepulchra hostium religiosa, *lib.47. tit.12. l.4.*
Sequens quæstio, *lib.31. tit.1. l.68.*
Sequester dicitur, *lib.50. tit.16. l.110.*
Sequitur de usucapione, *lib.41. tit.3. l.4.*
Servius ait, *lib.22. tit.2. l.8.*
Servius ait: si ita scriptum, *lib.50. tit.16. l.122.*
Servius autem scribit, *lib.43. tit.21. l.3.*
Servius etiam eum, *lib.43. tit.24. l.4.*
Servius existimabat, *lib.40. tit.4. l.35.*
Servius recte dicebat, *lib.38. tit.10. l.8.*
Servius respondit, *lib.32. tit.1. l.57.*
Servus ab hostibus captus, *lib.30. tit.1. l.98.*
Servus alienus, *lib.28. tit.5. l.3.*
Servus alienus, *lib.45. tit.3. l.30.*
Servus alienus ita, *lib.28. tit.7. l.21.*
Servus bonorum, *lib.37. tit.1. l.7.*
Servus civitatis, *lib.40. tit.3. l.3.*
Servus communis, *lib.29. tit.2. l.67.*
Servus communis, *lib.40. tit.2. l.6.*
Servus communis 1, *lib.45. tit.3. l.2.*
Servus communis 2, *ibidem l.5.*
Servus communis 3, *ibidem l.27.*
Servus commnnis viri, *lib.24. tit.1. l.38.*
Servus cujus nomine, *lib.3. tit.2. l.14.*
Servus cujus mihi usus, *lib.7. tit.8. l.20.*
Servus cujusdam, *lib.12. tit.6. l.36.*
Servus decem dare jussus, *lib.46. tit.3. l.68.*
Servus domino ancillam, *lib.41. tit.4. l.20.*
Servus dotalis heres, *lib.24. tit.3. l.58.*
Servus duorum heres, *lib.29. tit.2. l.64.*
Servus ea lege venit, *lib.18. tit.7. l.7.*
Servus effectus, *lib.44. tit.7. l.30.*
Servus etiam, *lib.48. tit.1. l.11.*
Servus furiosi, *lib.40. tit.1. l.13.*
Servus hac lege venditus, *lib.40. tit.1. l.9.*
Servus hereditarius, *lib.28. tit.5. l.52.*
Servus hereditarius 1, *lib.45. tit.3. l.16.*
Servus hereditarius 2, *ibidem l.35.*
Servus in causa capitali, *lib.1. tit.5. l.13.*
Servus in opus, *lib.48. tit.19. l.34.*
Servus in rem domini, *lib.15. tit.3. l.17.*
Servus insciente domino, *lib.46. tit.1. l.19.*
Servus legatus est, *lib.34. tit.4. l.27.*
Servus licet alienus, *lib.28. tit.1. l.28.*
Servus meus si de semet, *lib.17. tit.1. l.19.*
Servus meus, *lib.45. tit.3. l.14.*
Servus nec jussu domini, *lib.46. tit.4. l.22.*
Servus nec peculiarem, *lib.46. tit.2. l.16.*
Servus non in omnibus, *lib.44. tit.7. l.20.*
Servus patroni, *lib.38. tit.1. l.10.*
Servus pecuniam, *lib.40. tit.1. l.6.*
Servus pignori datus, *lib.40. tit.1. l.3.*
Servus post decem annos, *lib.33. tit.1. l.16.*
Servus quem de me, *lib.19. tit.1. l.30.*
Servus qui bona fide, *lib.41. tit.1. l.43.*
Servus qui in fundo, *lib.32. tit.1. l.82.*
Servus qui testamento, *lib.40. tit.7. l.14.*
Servus quod detulit, *lib.12. tit.2. l.20.*
Servus reipublicæ causa, *lib.50. tit.17. l.211.*
Servus si heredi decem, *lib.40. tit.7. l.34.*
Servus tuus, *lib.4. tit.3. l.20.*
Servus tuus pecuniam, *lib.16. tit.3. l.33.*
Servus vetante domino, *lib.45. tit.1. l.62.*
Servus uni ex heredibus, *lib.30. tit.1. l.67.*
Servus uxori, *lib.28. tit.5. l.76.*
Servi electione, *lib.30. tit.1. l.5.*
Servi appellare non possunt, *lib.49. tit.1. l.15.*
Servi & filii nostri, *lib.47. tit.2. l.17.*
Servi ex delictis, *lib.44. tit.7. l.14.*
Servi nomine, *lib.41. tit.3. l.16.*
Servi qui apud hostes sunt, *lib.35. tit.2. l.43.*
Servi quos filiusfamilias, *lib.40. tit.1. l.17.*
Servi corrupti nomine, *lib.11. tit.3. l.17.*
Servi emptor, *lib.18. tit.6. l.16.*
Servi quorum noxa, *lib.9. tit.4. l.43.*
Servi responso, *lib.22. tit.5. l.7.*
Servi venditor, *lib.21. tit.2. l.5.*
Servis legatis, *lib.32. tit.1. l.81.*
Servis urbanis legatis, *lib.32. tit.1. l.99.*
Servo alieno, *lib.30. tit.1. l.113.*
Servo autem manumisso, *lib.47. tit.10. l.30.*
Servo competere, *lib.40. tit.9. l.2.*
Servo generaliter legato, *lib.33. tit.5. l.12.*
Servo invito, *lib.36. tit.1. l.65.*
Servo legato, *lib.30. tit.1. l.69.*
Servo legato cum peculio, *lib.33. tit.8. l.1.*
Servo libertatem ita dedit, *lib.35. tit.1. l.47.*
Servo manumisso, *lib.33. tit.8. l.5.*
Servo manumisso, *lib.12. tit.6. l.58.*
Servo meo herede, *lib.38. tit.13. l.1.*
Servum, quem pro derelicto, *lib.40. t.8. l.2.*
Servo sine libertate, *lib.33. tit.5. l.15.*
Servum à filiofamilias, *lib.37. tit.14. l.8.*
Servum communem habemus, *lib.28. tit.6. l.48.*
Servum dotalem, *lib.40. tit.1. l.21.*
Servum filii sui, *lib.30. tit.3. l.44.*
Servum fructuarium, *lib.45. tit.3. l.22.*
Servum furiosum, *lib.40. tit.1. l.26.*
Servum meum heredem, *lib.28. tit.5. l.50.*
Servum meum, *lib.12. tit.6. l.37.*
Servum pignori datum, *lib.40. tit.9. l.4.*
Servum pupilli, *lib.46. tit.6. l.6.*
Servum quem quis, *lib.20. tit.1. l.27.*
Servum, qui sub conditione, *lib.40. tit.1. l.11*
Servum quis per vim, *lib.40. tit.13. l.2.*
Servum quoque & filiumfamilias, *lib.3. tit.3. l.33.*
Servum testamento, *lib.40. tit.4. l.36.*
Servum Titii emi, *lib.17. tit.1. l.49.*
Servos ad custodiam templi, *lib.34. tit.1. l.17.*
Servos ad templi custodiam, *lib.40. tit.12. l.35.*
Servos autem suos. *Vide*, Suos autem servos, *lib.32. tit.1. l.73.*
Servos inter coheredes, *lib.10. tit.2. l.34.*
Servos legavit, & cavit ita, *lib.40. tit.4. l.20.*
Servos quoque, *lib.48. tit.2. l.5.*
Servitus aquæ ducendæ, *lib.8. tit.3. l.9.*
Servitus & per socium, *lib.8. tit.6. l.5.*
Servitutem, *lib.50. tit.17. l.219.*
Servitute usus, *lib.8. tit.6. l.25.*
Servitutes aut personarum sunt, *lib.8. tit.1. l.1.*
Servitutes ipso quidem jure, *lib.8. tit.1. l.4.*
Servitutes quæ in superficie, *lib.8. tit.2. l.20.*
Servitutes prædiorum, *lib.8. tit.1. l.3.*
Servitutes prædiorum confunduntur, *lib.8. tit.6. l.1.*
Servitutes prædiorum, *lib.8. tit.1. l.14.*
Servitutes rusticorum, *lib.8. tit.3. l.1.*
Seu ob aliam, *lib.17. tit.1. l.25.*
Seu ob inanes rei actiones, *lib.17. tit.1. l.24.*
Severus Augustus dixit, *lib.50. tit.2. l.9.*
Sextiam filiam, *lib.32. tit.1. l.32.*
Sexto gradu sunt, *lib.38. tit.10. l.3.*
Sextumdecimum ætatis annum, *lib.50. tit.5. l.2.*
Si à bonæ fidei possessore, *lib.6. tit.1. l.21.*
Si ab arbitro probati sunt, *lib.2. tit.8. l.10.*
Si ab emptore, *lib.21. tit.2. l.49.*
Si ab eo, cui legatus esset, *lib.33. tit.2. l.9.*
Si ab eo, qui innocens fuit, *lib.3. tit.6. l.8.*
Si ab eo, qui Publiciana, *lib.20. tit.1. l.18.*
Si ab eo emas, *lib.41. tit.3. l.12.*
Si ab herede ex testamento, *lib.7. tit.6. l.2.*
Si ab hostibus capta filia, *lib.24. tit.3. l.16.*
Si ab instituto, *lib.29. tit.4. l.11.*
Si absens sit tutor, *lib.27. tit.2. l.6.*
Si absente fructuario, *lib.7. tit.1. l.48.*
Si absenti, *lib.50. tit.7. l.11.*
Si ab uno ex heredibus, *lib.36. tit.3. l.17.*
Si acceptilatio, *lib.46. tit.3. l.75.*
Si acceptio fuerit lata, *lib.46. tit.4. l.20.*
Si accepto latum, *lib.46. tit.4. l.19.*
Si à colono, *lib.45. tit.1. l.89.*
Si à colono stipatus, *lib.46. tit.1. l.58.*
Si actor deferat, *lib.12. tit.2. l.36.*
Si actor malit dominum, *lib.3. tit.3. l.29.*
Si actoris servus, *lib.2. tit.10. l.2.*
Si actum sit, *lib.17. tit.2. l.43.*
Si à debitore prælato, *lib.48. tit.10. l.29.*
Si ad defendendum, *lib.46. tit.7. l.10.*
Si à domino, vel à patre, *l.5. tit.3. l.36.*
Si ad dominum ignorantem, *lib.47. t.2. l.86.*
Si adoptavero eum, qui, *lib.43. tit.26. l.16.*
Si adulterium, *lib.48. tit.5. l.38.*
Si ad exhibendum, *lib.10. tit.4. l.8.*
Si adhuc cum, *lib.27. tit.3. l.16.*
Si adimendo legatum, *lib.34. tit.4. l.19.* Incipit, Modestinus respondit, si, &c.
Si ad libertatem proclamaverit, *lib.9. tit.4. l.42.*
Si ad patrem manumissorem, *lib.38. tit.16. l.10.*
Si ad pupillum, *lib.26. tit.8. l.11.*
Si adrogator decesserit, *lib.1. tit.7. l.22.*
Si adrogati sunt, *lib.26. tit.1. l.14.*
Si ædes communes sint, *lib.10. tit.3. l.12.*
Si ædes meæ serviant, *lib.8. tit.2. l.32.*
Si ædes meæ à tuis ædibus, *lib.8. tit.2. l.38.*
Si ædibus meis, *lib.39. tit.2. l.32.*
Si æstimata, *lib.41. tit.9. l.2.*
Si à furioso, *lib.44. tit.7. l.24.*
Si à furioso, *lib.12. tit.1. l.12.*
Si ager ab hostibus, *lib.7. tit.4. l.26.*
Si ager cujus ususfructus, *lib.7. tit.4. l.23.*
Si ager ex emptionis causa, *lib.6. tit.1. l.50.*
Si alienus servus, *lib.31. tit.1. l.62.*
Si alienus servus, *lib.9. tit.4. l.37.*
Si alienus servus, *lib.45. tit.3. l.19.*
Si aliena res, *lib.41. tit.3. l.10.*
Si alienam rem, *lib.21. tit.2. l.76.*
Si alienam rem, *lib.39. tit.6. l.13.*
Si alienam rem sciens, *lib.24. tit.3. l.11.*
Si alienum hominem, *lib.30. tit.1. l.35.* Legitur hic, Si Heres alienum.
Si alienum servum, *lib.28. tit.5. l.49.*
Si alieni nummi, *lib.46. tit.3. l.78.*
Si alimenta, *lib.34. tit.1. l.1.*
Si aliquis mortis causa, *lib.39. tit.6. l.7.*
Si aliquam rem possideam, *lib.41. tit.2. l.28.*
Si alius fecerit, *lib.43. tit.34. l.7.*
Si alius pro muliere, *lib.20. tit.3. l.2.*
Si alii fundum, *lib.33. tit.2. l.19.*
Si alii vestimenta, *lib.34. tit.2. l.1.*
Si alii usus, *lib.7. tit.1. l.42.*
Si alrerius, *lib.28. tit.5. l.10.*
Si ambo socii, *lib.16. tit.2. l.10.*
Si à me fuerit adrogatus, *lib.5. tit.1. l.11.*
Si à me tibi, *lib.35. tit.2. l.29.*
Si à milite scriptus heres, *lib.29. tit.1. l.29.*
Si ancilla fuit, *lib.22. tit.3. l.30.*
Si ancilla, *lib.30. tit.1. l.62.*
Si ancillæ alienæ, *lib.35. tit.1. l.58.*
Si ancillam furtivum, *lib.41. tit.10. l.4.*
Si ancillas omnes, *lib.30. tit.1. l.63.*
Si ante acceptum judicium, *lib.46. tit.7. l.7.*
Si ante aditam hereditatem, *lib.11. t.1. l.15.*
Si ante nuptias, *lib.24. tit.3. l.6.*
Si antequam patefieret, *lib.29. tit.5. l.24.*
Si antequam servus, *lib.24. tit.1. l.8.*
Si à pluribus heredibus, *lib.30. tit.1. l.107.*
Si à primo herede, *lib.28. tit.2. l.8.*
Si apes feræ, *lib.47. tit.2. l.26.*
Si apud filiumfamilias, *lib.16. tit.3. l.21.*
Si apud minorem, *lib.4. tit.4. l.12.*
Si apud te pecuniam, *lib.19. tit.5. l.18.*
Si aquæ ductus debeatur, *lib.18. tit.1. l.47.*
Si à reo sub conditionem, *lib.46. tit.1. l.70.*
Si arbiter, *lib.22. tit.3. l.28.*
Si arbor, *lib.43. tit.27. l.2.*
Si arborem ponat, *lib.8. tit.1. l.17.*
Si areæ legatæ, *lib.31. tit.1. l.39.*
Si areæ ususfructus, *lib.7. tit.1. l.73.*
Si arrogator. *Vide*, Si adrogator.
Si à servo meo, *lib.35. tit.2. l.20.*
Si à servo meo pecuniam, *lib.12. tit.5. l.5.*
Si à substituto pupilli, *lib.30. tit.1. l.45.*
Si à te emero, *lib.8. tit.5. l.16.*
Si à te herede, *lib.36. tit.3. l.10.*
Si à te hereditatem petam, *lib.44. tit.2. l.9.*
Si à Titio fundum emeris, *lib.6. tit.1. l.72.*
Si à Titio fundum, *lib.21. tit.3. l.2.*
Si à Titio stipulatus, *lib.46. tit.1. l.43.*
Si Augusta legaverit, *lib.31. tit.1. l.57.*
Si autem certum sit, *lib.36. tit.4. l.2.*
Si autem dominicam. *Vide*, Sin autem dominicam, *lib.2. tit.14. l.29.*
Si autem domino prædii, *lib.39. tit.1. l.2.*
Si autem is fuit, *lib.3. tit.5. l.8.*
Si autem intra quinquennium, *lib.5. tit.2. l.9.*
Si autem plures sunt, *lib.39. tit.3. l.10.*
Si autem tardius, *lib.13. tit.7. l.7.*
Si bene collocatæ sunt, *lib.22. tit.1. l.33.*
Si binæ tabulæ, *lib.28. tit.3. l.11.*
Si binarum ædium dominus, *lib.8. t.2. l.35.*
Si bona fide possessor, *lib.9. tit.4. l.12.*
Si bona patroni venierunt, *lib.38. tit.1. l.34.*
Si bonæ fidei possessor, *lib.5. tit.3. l.49.*
Si boves alienos. *Vide*, Boves alienos, *lib.9. tit.2. l.53.*
Si Calendis. *Vide*, Si Kalendis.
Si calumnietur. *Vide*, Si calvitur, *lib.50. tit.16. l.233.*
Si captivus, *lib.49. tit.15. l.20.*
Si castrense peculium, *lib.49. tit.17. l.7.*
Si centum homines, *lib.45. tit.1. l.117.*
Si certarum rerum heredes, *lib.29. t.1. l.17.*
Si certos nummos, *lib.47. tit.1. l.37.*
Sic & quod ad eas res, *lib.20. tit.1. l.9.*
Sic eveniet, *lib.48. tit.5. l.21.*
Si chirographum cancellatum, *lib.22. tit.3. l.24.*
Si chorus aut familia legetur, *lib.32. tit.1. l.78.*
Si cognatis legatum sit, *lib.34. tit.5. l.19.*
Si coheredi tuo, *lib.38. tit.15. l.4.*
Si coita sit societas, *lib.17. tit.2. l.75.*
Si collectaneus, *lib.40. tit.2. l.13.*
Si colonus ancillam, *lib.43. tit.33. l.1.*
Si colonus insciente domino, *lib.39. tit.3. l.5.*
Si colonus non, *lib.41. tit.2. l.31.*
Si colonus sit qui, *lib.47. tit.7. l.9.*
Si colonus tuus, *lib.43. tit.16. l.20.*
Si commissa est, *lib.46. tit.8. l.13.*
Si commodavero tibi equum, *lib.13. tit.6. l.23.*
Si communis familia, *lib.9. tit.4. l.9.*
Si communis servus 1, *lib.45. tit.3. l.37.*
Si communis servus 2, *ibidem l.29.*
Si communes ædes, *lib.3. tit.5. l.40.*
Si communem fundum, *lib.8. tit.6. l.10.*
Si communi fundo meo, *lib.8. tit.3. l.27.*
Si compromissum ita factum est, *lib.4. tit.8. l.47.*
Si concubina res amoverit, *lib.23. tit.2. l.17.*
Si condicatur servus, *lib.13. tit.1. l.3.*

Si con-

Source : BIU Cujas

Si confessus fuerit, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 5.
Si consensit, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 7.
Si consentiente patre, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 16.
Si constante matrimonio, *lib.* 24. *tit.* 5. *l.* 24.
Si constet, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 12.
Si consul vel præses, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 3.
Si convenit de distrahendo, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 4.
Si convenit, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 6.
Si contendat fidejussor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 28.
Si convenerit, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 56.
Si convenerit inter socios, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 14.
Si convenerit inter te &, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 23.
Si convenerit ut alius, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 18.
Si convenerit ut nomen, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 18.
Si convenerit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 26.
Si convenerit 1, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 2.
Si convenerit 2, *ibidem l.* 3.
Sic pro rata & maritum, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 27.
Si creditor debitori, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 13.
Si creditor filii tui, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 37.
Si creditor filii tui, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 83.
Si creditor fundum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 26.
Si creditor meus, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 19.
Si creditor pignus, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 7.
Si creditor pœnam, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 15.
Si creditor, qui rem, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 28.
Si creditor Serviana, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 2.
Si creditor sine auctoritate, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 8.
Si creditori meo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 28.
Si creditores, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 31.
Si creditores hereditarii, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 5.
Si cretæ fodiendæ causa, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 57.
Si cui annum, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 14.
Si cui aqua pluvia, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 1.
Si qui balinei usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 12.
Si cui controversia fiet, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 1.
Si cui crimen objiciatur, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 7.
Si cui de libertate sua, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 25.
Si cui ædes legatæ sint, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 31.
Si cui ex empto, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 12.
Si cui fundus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 54.
Si cui fundum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 5.
Si cui in provincia, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 38.
Si cui insulæ usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 53.
Si cui lana legetur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 70.
Si cui legata sint centum, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 7.
Si cui lingua abscissa sit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 8.
Si cui legatum fuerit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 92.
Si cui legetur, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 49.
Si cui libertas data sit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 50.
Si cui mortis causa. *Vide*, Ei, cui mortis causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 10.
Si cui locaverim, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 48.
Si cui plus quam licuerit, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 1.
Si cui pure libertas, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 31.
Si cui res legata fuerit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 58.
Si cui simplicius, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 9.
Si cui servi omnes, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 52.
Si cui vinum, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 3.
Si cujus appellatio. *Vide*, Ei cujus appellatio, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 5.
Si cujus rei usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 13.
Si cujus rei usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 1.
Si culpa, non fraude, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 63.
Si cum adhuc. *Vide*, Si adhuc cum.
Si cum argentum, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 21.
Si cum aurum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 50.
Si cum Cornelius, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 82.
Si cum dies compromissi, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 5.
Si cum dies finiretur. Hæc lex est in §. 5. *lib.* 21. *tit.* 8. *l.* 4.
Si cum dos solveretur, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 8.
Si cum dotem daret, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 22.
Si cum duas haberem, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 8.
Si cum duorum usus fructus, *lib.* 65. *tit.* 3. *l.* 32.
Si cum emptor hereditatis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 16.
Si cum exceptione. *Vide*, Item si exceptione, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Si cum fideicommissa, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 16.
Si cum fidejussoribus, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 5.
Si cum filius, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 10.
Si cum filiusfamilias, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 2.
Si cum filiofamilias, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 9.
Si cum fundum meum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 36.
Si cum fundum tibi darem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 126.
Si cum fundum venderes, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 68.
Si cum heres morietur, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 4.
Si cum ipse institueret, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 39.
Si cum meus, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 14.
Si cum mihi permisisses, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 34.
Si cum militi. *Vide*, Cum militi, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 16.
Si cum mulier, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 50.
Si cum nulla sententia, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 58.
Si cum optio servi, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 14.
Si cum pater. *Vide*, Si pater, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 4.
Si cum præfinitione, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 20.
Si cum procuratore, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 23.
Si cum quis, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 41.
Si cum servitus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 15.
Si cum servo meo, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 4.
Si cum te ex causa legati, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 51.
Si cum testamento. *Vide*, Si argentum.
Si cum venderet, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 13.
Si cum venditor, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 66.
Si cum villico, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 16.
Si cum uno ex dominis, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 4.
Si cum uno herede, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 22.
Si cum usufructuario, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 3.
Sic pro rata, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 27.
Si curator Cæsaris, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 5.
Sicut acceptilatio in eum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 75.
Sicut adimi legatum, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 5.
Sicut aliud est vendere, *lib.* 19. *tit.* 4. *l.* 1.
Sicut autem refectio, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 8.
Sicut autem cum marito, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 21.
Sicut codicilli pars, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 11.
Sicut emptio, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 20.
Sicut æquum est, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 37.
Sicut enim non nocet ei. *Vide*, Sicut non nocet ei.
Sicut & caupo viatorum, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 2.
Sicut impendia. *Vide*, Sicut impendia.
Sicut in annos singulos, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 3.
Sicut impendia cibariorum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 3.
Sicut is, qui nullo, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 7.
Sicut municipum nomine, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 7.
Sicut non nocet, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 6.
Sicut patronus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 48.
Sicut re corporali, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 8.
Sicut reus principalis, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 65.
Sicut testamento facto, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 20.
Sicut liberorum eorum, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 1.
Sicuti pœna, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 38.
Sicuti tribus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 18.
Si damnatus heres, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 10.
Si damni infecti, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 22.
Si dari stipuler, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 25.
Si debeas decem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 22.
Si debitor à furioso, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 16.
Si debitor antequam, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 4.
Si debitor creditore, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 12.
Si is debitor cujus, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 4.
Si debitor de pluribus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 27.
Si debitor foro cesserit, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 5.
Si debitor fidejussorem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 11.
Si debitor fructuarius, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 55.
Si debitor hereditarius, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 42.
Si debitor in fraudem, *lib.* 14. *tit.* 8. *l.* 7.
Si debitor mulieris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 80.
Si debitor mulieris dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 83.
Si debitor offerret, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 30.
Si debitor pignus furripuit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 79.
Si debitor rem, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 2.
Si debitor rem pigneratam, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 11.
Si debitor rem pigneratam, *lib.* 18. *t.* 1. *l.* 39.
Si debitor res suas, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 10.
Si debitor rogatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 45.
Si debitor 1, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 80.
Si debitor, *ibidem l.* 83.
Si debitor sit servi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 63.
Si debitor tuus, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 91.
Si debitoris bona, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 7.
Si debitori, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 47.
Si debitori creditor. *Vide*, Debitori creditor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 50.
Si debitori meo, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 21.
Si debitorem meum jussero, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 21.
Si decem cum petiero, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 48.
Si decem dare jussum, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 10.
Si decem heredi dedisset, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 17.
Si decem stipulatus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 21.
Si decem tibi, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 52.
Si decesserit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 4.
Si decipiendi animo, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 3.
Si de communi servitute, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 19.
Si de eo fundo, *lib.* 31. *tit.* 2. *l.* 11.
Si defensor in judicio. Hæc lex habetur §. 3. *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 11.
Si deferente creditore, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 13.
Si defunctus sit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 15.
Si de fundo, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 10.
Si de dote promissa agitur, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 84.
Si de interpretatione, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 37.
Si de pluribus heredibus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 27.
Si deportatus restit. *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 2.
Si deportati, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 7.
Si de possessione, *lib.* 25. *tit.* 6. *l.* 1.
Si de re sua, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 51.
Si de tabulis testamenti, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 6.
Si de via, itinere, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 7.
Si de vi & possessione quæratur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 37.
Si dies adposita legato, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 21.
Si dictum fuerit vendendo, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 56.
Si dignum decem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 19.
Si disceptetur, *lib.* 27. *tit.* 2. *l.* 5.
Si divortio facto, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 21.
Si diurnarum aut nocturnarum, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 2.
Si diu incertum fit, *lib.* 42. *tit.* 4, *l.* 8.
Si diutino tempore, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 25.
Si dolo acciderit, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 24.
Si dolo malo, *lib.* 47. *tit.* 4. *l.* 1.
Si dolo tutoris, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 24.
Si dominium rei subreptæ, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 47.
Si dominus in servos, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 2.
Si dominus nudæ, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 72.
Si dominus servum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 17.
Si dominus servum, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 8.
Si domino Stichus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 99.
Si dominus vel pater, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 5.
Si domina servo suo, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 25.
Si domus alicui, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 71.
Si domus tua, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 21.
Si domus usus legatus sit, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 18.
Si domum tibi locavero, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 45.
Si donatæ res exstant, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 36.
Si donaturus mulieri, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 9.
Si dos socero data est, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 85.
Si dotali instrumento, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 48.
Si dubitet creditor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 10.
Si duas habenti. *Vide*, Εἰ δύο ἔχοντι, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 6.
Si duo dolo malo fecerint, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 36.
Si duo domini, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 17.
Si duo ejusdem nominis, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 16.
Si duo heredes, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 22.
Si duo heredes instituti, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 18.
Si duo liberum hominem, *lib.* 40. *t.* 13. *l.* 15.
Si duo patroni essent, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 13.
Si duo pluresve tutores, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 51.
Si duo proponantur, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 16.
Si duo quasi duo, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 16.
Si duo rei promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 10.
Si duo rei stipulandi, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 5.
Si duo rei stipulandi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 128.
Si duo rei sunt, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 34.
Si duo rei sint, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 93.
Si duo rei sint, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 38.
Si duo, *lib.* 43. *tit.* 17. *l.* 3.
Si duo fundorum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 42.
Si duorum pluriumve, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 28.
Si duobus à milite, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 37.
Si duobus eandem rem, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 6.
Si duobus filiis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 12.
Si duobus filiis emancipatis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 14.
Si duobus heredibus. Hæc lex est §. 3. *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 7. incip. Idem Julianus.
Si duobus heredibus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 32.
Si duobus mandavero, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 3.
Si duobus res conjunctim, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 16.
Si duobus separatim, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 2.
Si duobus servis meis, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 40.
Si duos quis servos, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 44.
Si duos servos, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 47.
Si duo sint necessarii, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 38.
Si dupla non promitteretur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 2.
Si ea res, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 31.
Si eadem in provincia, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 3.
Si eadem res, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 20.
Si ego decem stipulatus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 42.
Si ego hac mente, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 24.
Si ego emi, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 11.
Si ego & servus meus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 26.
Si ego & Titius, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 16.
Si ego pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 18.
Si ego Seiæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 9.
Si ego tibi acceptum, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 23.
Si ego tibi mandavero, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 6.
Si ejus cujus prædium, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 9.
Si ejus fundi, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 78.
Si ejus pupilli, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 34.
Si ejus, qui, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 64.
Si ei, cui damnatus, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 11.
Si ei, cujus fundum. *Vide*, Ei cui fundum, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 16.
Si ei, cui vendidi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 41.
Si ei nuptura mulier, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 25.
Si ei, qui post, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 2.
Si emancipatus filius, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 16.
Si emancipatus filius, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 6.
Si emancipato filio, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 17.
Si emptam rem, *lib.* 41. *tit.* 13. *l.* 41.
Si emptio contracta sit, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 4.
Si emptori, qui, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 30.
Si eo loco, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 9.
Si eo tempore, quo tibi, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 38.
Si eo tempore, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 4.
Si Eros Seio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 11.
Si epistolam tibi misero, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 33.
Si eum hominem, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 33.
Si eum judicio sisti, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 10.
Si eum, qui in mea, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 5.
Si eum qui mihi, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 26.
Si eum qui se patremfamilias, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 4.
Si eum servum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 23.
Si eum servum, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 28.
Si eum uxori donec, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 9.
Si eundem libertum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 91.
Si & jure judicatum, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 10.
Si me & Titium. *Vide*, Si & me & Titium. *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 32.
Si & per emptorem, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 51.
Si & rem & pretium, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 22.
Si ex asse heres, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 40.
Si ex asse heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 10.
Si ex causa, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 9.
Si ex causa fideicommissi, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 4.
Si excepto fundo, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 25.
Si ex duobus dominis, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 17.
Si ex duobus fidejussoribus, *lib.* 46. *t.* 7. *l.* 14.
Si ex duobus fratribus, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 4.
Si ex duobus, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 12.
Si ex duobus patronis, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 12.
Si ex duobus servis. Hæc lex habetur in *lib.* 4. *tit.* 2. *lib.* 18. *l.* 4. versic. Idem Julianus eodem libro.
Si ex duobus tutoribus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 15.
Si ex duobus vel pluribus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 32.
Si exheredatus, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 32.
Si exheredatus filius, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 10.
Si existimans, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 48.
Si ex lapidicinis, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 32.
Si ex legati causa, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 23.
Si ex legato. *Vide*, Si legato.
Si ex lege repudium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 43.
Si ex patronis, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 10.
Si expilatæ hereditatis, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 2.
Si ex plagis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 52.
Si ex pluribus ad quos, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 2.
Si ex pluribus causis. *Vide*, Ex pluribus causis, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 89.
Si ex pluribus heredibus, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 18.
Si ex pluribus legitimis, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 9.
Si ex pluribus obligatis, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 16.
Si ex pluribus rebus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 16.
Si expressim, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 19.
Si ex re domini, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 28.
Si ex sua parte, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 36.
Si ex stipulatione, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 5.
Si ex testamento, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 20.
Si ex toto fundo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 8.
Si extraneus pro muliere, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 6.
Si extraneus rem viri, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 44.
Si extraneus sit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 33.
Si extraneo scripto, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 46.
Si falso tutore actum sit, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 10.
Si familia alicujus, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 9.
Si familia communis, *lib.* 47. *tit.* 6. *l.* 9.
Si familiæ ercisc undæ 1, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 48.
Si familiæ ercisc undæ 2, *ibid. l.* 55.
Si feriatis diebus, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 6.
Si feriatis diebus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 36.
Si fideicommissum ab, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 50.
Si fideicommissorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 11.
Si fidei meæ committatur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 28.
Si fidejussor. Est in §. 4. Julianus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 49.
Si fidejussor conventus, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 29.
Si fidejussor, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 7.
Si fidejussor promissum, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 9.
Si fidejussor, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 59.
Si fidejussor pro te, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 30.
Si fidejussor. *Vide*, Fidejussor quamvis, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 51.
Si fidejussor, *lib.* 42. *tit.* 1 *l.* 31.
Si fidejussor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 62.
Si fidejussor vel, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 30.
Si fidejussores in id, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 41.
Si fidejussores pro, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 6.
Si fidejussores, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 7.
Si fidejussori, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 72.
Si filius cum pro patre, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 19.
Si filius contulerit fratri, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 13.
Si filius defuncti, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 33.
Si filius ejus, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 11.
Si filius emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 20.
Si filius emancipatus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 30.
Si filiusfamil. absente patre, *lib.* 14. *t.* 6. *l.* 16.
Si filiusfamilias contra Senatusconsultum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 15.
Si filiusfamilias crediderit. Hæc lex est in *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 14.
Si filiusfamilias negotia, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 14.
Si filiusfamilias inquilinus, *lib.* 39. *t.* 2. *l.* 21.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filius legatum, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 32.
Si filiusfamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 2.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filiusfamilias judex, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 13.
Si filiusfamilias miles, *lib.* 38. *tit.* 17. *l. ult.*
Si filiusfamilias miles, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 31.
Si filiusfamilias miles, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 22.
Si filiusfamilias miles 1, *lib.* 29. *tit.* 11. *l.* 33.
Si filiusfamilias miles, *ibid. l.* 39.
Si filiusfamilias, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 14.
Si filiusfamilias, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 58.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filiusfamilias in id, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 17.
Si filiusfamilias, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 15.
Si filiusfamilias, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 19.
Si filiusfamilias sub conditione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 78.
Si filiusfamilias substituatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 75.
Si filiusfamilias tutelam 1, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 6.
Si filiusfamilias tutelam 2, *ibid. l.* 11.
Si filiusfamilias tutor, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 7.
Si filiusfamilias vivo patre, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 5.
Si filiusfamilias volente patre, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 7.
Si filiusfamilias uxorem. *Vide*, Paulus: si filiusfam. *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 13.
Si filius heres, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 16.
Si filius in potestate, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 8.
Si filius in potestate, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 10.
Si filius meus, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 21.
Si filius meus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 40.
Si filius patris, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 23.
Si filius qui abstinuit, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 12.
Si filius qui in potestate, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 7.
Si filius, qui in potestate, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 5.
Si filius, qui. *Vide*, Filius, qui patri, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 42.
Si filius, qui mansit, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 23.
Si filius qui, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 12.
Si filius sua sponte, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 5.
Si filius sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 28.
Si filius substituatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 75.
Si filius vel servus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 57.
Si filii nomine, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 36.
Si filio emancipato, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 32.
Si filiofamilias dos data est, *lib.* 24. *t.* 3. *l.* 53.

Si filio-

Source : BIU Cujas

Si filiofamilias dos data sit, *lib.*24. *t.*3. *l.*25.
Si filiofamilias delatum, *lib.*44. *tit.*5. *l.*2.
Si filiofamilias furtum factum esset, *lib.*47. *tit.*2. *l.*58.
Si filiofamilias legatum, *lib.*42. *tit.*4. *l.*11.
Si filiofamilias res mortis, *lib.*39. *tit.*6. *l.*19.
Si filiofamilias mortis, *lib.*39. *tit.*6. *l.*23.
Si filio impuberi, *lib.*26. *tit.*3. *l.*6.
Si filium naturalem, *lib.*38. *tit.*10. *l.*5.
Si filium nominatim, *lib.*28. *tit.*2. *l.*21.
Si filia emancipata, *lib.*24. *tit.*2. *l.*5.
Si filia fuerit heres, *lib.*37. *tit.*7. *l.*3.
Si filia furiosi, *lib.*46. *tit.*3. *l.*65.
Si filia nupta, *lib.*10. *tit.*2. *l.*20.
Si filiafamilias nupta decesserit, *lib.*24. *tit.*3. *l.*60.
Si filiafamilias nuptura, *lib.*23. *tit.*3. *l.*24.
Si filiæfamilias ita legatum sit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*51.
Si filiæ pater, *lib.*32. *tit.*1. *l.*43.
Si finita dies sit, *lib.*39. *tit.*2. *l.*15.
Si fiscus alicui, *lib.*49. *tit.*14. *l.*7.
Si fistulæ, *lib.*8. *tit.*2. *l.*18.
Si flagitii faciendi, *lib.*45. *tit.*1. *l.*123.
Si forte præses provinciæ, *lib.*1. *tit.*18. *l.*17.
Si forte uxor, *lib.*49. *tit.*17. *l.*8.
Si fortuito, *lib.*47. *tit.*9. *l.*11.
Si fratres. Hæc lex est in *l.*52. §. Papinianus quoque, *tit.*2. *l.*17.
Si fraudator, *lib.*43. *tit.*8. *l.*25.
Si fructuarius, *lib.*7. *tit.*4. *l.*13.
Si fructuarius proprietatem, *lib.*7. *tit.*9. *l.*4.
Si fructuarium, *lib.*40. *tit.*4. *l.*6.
Si frumentum. *Vide*, Idem Pomponius scribit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*5.
Si fuerit distractus servus, *lib.*18. *tit.*7. *l.*1.
Si fuerit legatum, *lib.*34. *tit.*5. *l.*10.
Si fuerit municipio, *lib.*32. *tit.*1. *l.*5.
Si fullo vestimenta, *lib.*12. *tit.*7. *l.*2.
Si fundus alicui legatus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*13.
Si fundus commissoria, *lib.*18. *tit.*3. *l.*1.
Si fundus hypothecæ datus, *lib.*20. *t.*1. *l.*16.
Si fundus in dotem datus sit, *lib.*24. *t.*3. *l.*8.
Si fundus instructus, *lib.*36. *tit.*2. *l.*28.
Si fundus legatus sit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*44.
Si fundus legatus sit, *lib.*35. *tit.*2. *l.*65.
Si fundus lege commissoria, *lib.*18. *tit.*3. *l.*4.
Si fundus mihi, *lib.*17. *tit.*2. *l.*39.
Si fundus mihi legetur, *lib.*35. *tit.*2. *l.*23.
Si fundus quem, *lib.*19. *tit.*2. *l.*33.
Si fundus sit sterilis, *lib.*27. *tit.*9. *l.*13.
Si fundus venerit, *lib.*21. *tit.*2. *l.*6.
Si fundi mei usumfructum, *lib.*12. *tit.*6. *l.*12.
Si fundi possessor, *lib.*6. *tit.*1. *l.*53.
Si fundo fructuario, *lib.*7. *tit.*6. *l.*1.
Si fundo tradito, *lib.*21. *tit.*2. *l.*53.
Si fundo vendito, *lib.*19. *tit.*1. *l.*34.
Si fundum à testatore, *lib.*35. *tit.*1. *l.*105.
Si fundum 1, *lib.*30. *tit.*1. *l.*81.
Si fundum 2, *ibid. l.*92.
Si fundum certo die, *lib.*4. *tit.*1. *l.*114.
Si fundum Mævio, *lib.*33. *tit.*3. *l.*3.
Si fundum patri, *lib.*15. *tit.*3. *l.*12.
Si fundum, quem Titius, *lib.*23. *tit.*5. *l.*16.
Si fundum, qui ex, *lib.*17. *tit.*1. *l.*35.
Si furioso puberi, *lib.*27. *tit.*10. *l.*16.
Si fur decerpserit. Hæc lex est §. *l.*12. *tit.*1. *lib.*7. incipit Julianus lib.xxxv.
Si fur rem furtivam, *lib.*41. *tit.*3. *l.*32.
Si furtim arbores cæsæ sint, *lib.*47. *tit.*7. *l.*1.
Si furtum domino, *lib.*21. *tit.*1. *l.*52.
Si gemma ex anulo legetur, *lib.*34. *tit.*2. *l.*17.
Si gemina arbor esset, *lib.*47. *tit.*7. *l.*10.
Si gener socerum, *lib.*34. *tit.*9. *l.*25.
Signatorius anulus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*74.
Si gratuitam, *lib.*19. *tit.*5. *l.*17.
Si gratuitam. Hæc lex incipit Pomponius lib.xiv. *lib.*20. *tit.*2. *l.*5.
Si grege legato, *lib.*30. *tit.*1. *l.*22.
Si habitatio, *lib.*36. *tit.*2. *l.*9.
Si habitatio legetur, *lib.*7. *tit.*8. *l.*10.
Si heres ab eo qui, *lib.*36. *tit.*1. *l.*68.
Si heres alienum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*35.
Si heres arbitratu, *lib.*12. *tit.*4. *l.*11.
Si heres à testatore, *lib.*13. *tit.*4. *l.*5.
Si heres centum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*125.
Si heres, cujus fideicommissum, *lib.*35. *tit.*2. *l.*90.
Si heres damnatus sit, *lib.*33. *tit.*6. *l.*8.
Si heres deliberante, *lib.*40. *tit.*1. *l.*2.
Si heres dolo malo, *lib.*9. *tit.*4. *l.*16.
Si heres generaliter, *lib.*30. *tit.*1. *l.*110.
Si heres institutus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*3.
Si heres institutus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*70.
Si heres jussus sit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*73.
Si heres partem bonorum, *lib.*35. *tit.*3. *l.*8.
Si heres pecuniam, *lib.*36. *tit.*1. *l.*73.
Si heres pecuniam, *lib.*40. *tit.*7. *l.*11.
Si heres qui vendidit, *lib.*40. *tit.*5. *l.*25.
Si heres rem legatam, *lib.*31. *tit.*1. *l.*63.
Si heres servum, *lib.*40. *tit.*2. *l.*3.
Si heres servum legatum, *lib.*40. *tit.*2. *l.*2.
Si heres testamento, *lib.*19. *tit.*5. *l.*5.
Si heres unus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*7.
Si heres servus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*48.
Si heredi, *lib.*28. *tit.*7. *l.*5.
Si heredi ejus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*47.
Si heredes nominatim, *lib.*30. *tit.*1. *l.*124.
Si hereditariæ tabulæ, *lib.*47. *tit.*2. *l.*30.
Si hereditas ejus, *lib.*40. *tit.*7. *l.*28.
Si hereditas nondum adita, *lib.*26. *t.*2. *l.*10.
Si hereditas venierit, *lib.*18. *tit.*4. *l.*1.
Si hereditatem aliter aditurus, *lib.*17. *tit.*1. *l.*32.
Si hereditatem, *lib.*18. *tit.*1. *l.*20.
Si hereditatem petam, *lib.*5. *tit.*3. *l.*4.
Si hi qui in potestate, *lib.*15. *tit.*3. *l.*1.
Si his legatum est, *lib.*35. *tit.*1. *l.*4.
Si hoc facto, *lib.*17. *tit.*2. *l.*38.
Si homo cujus ususfructus, *lib.*41. *t.*3. *l.*35.
Si homo ex stipulatu, *lib.*42. *tit.*1. *l.*8.
Si homo mortuus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*69.
Si homo sit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*45.
Si hominem à me petieris, *lib.*6. *tit.*1. *l.*79.
Si hominem apud se, *lib.*16. *tit.*3. *l.*7.
Si hominem emisti, *lib.*41. *tit.*3. *l.*19.
Si hominem emptum, *lib.*21. *tit.*1. *l.*47.
Si hominem, in quo, *lib.*46. *tit.*3. *l.*69.
Si hominem tibi dedero, *lib.*17. *tit.*1. *l.*30.
Si horreum fuit conductum, *lib.*20. *tit.*2. *l.*3.
Si jactum retis emero, *lib.*19. *tit.*1. *l.*12.
Si jam facta sint, *lib.*35. *tit.*1. *l.*11.
Si idem cum eodem, *lib.*2. *tit.*1. *l.*11.
Si idem servus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*14.
Si ideo contra emptorem, *lib.*21. *tit.*2. *l.*55.
Si id, inquit, actor, *lib.*27. *tit.*6. *l.*2.
Si id quod à liberto, *lib.*38. *tit.*5. *l.*10.
Si id quod à te emi. *Vide*, Si quod à te emi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*61.
Si id quod horum putabam, *lib.*45. *t.*1. *l.*22.
Si id quod contendis. *Vide*, Si quid contendis, *lib.*10. *tit.*2. *l.*45.
Si id quod donatum sit, *lib.*24. *tit.*1. *l.*28.
Si id quod ego &, *lib.*45. *tit.*2. *l.*15.
Si id quod mihi, *lib.*34. *tit.*3. *l.*21.
Si id quod nostrum, *lib.*49. *tit.*15. *l.*30.
Si id quod possidemus, *lib.*41. *tit.*2. *l.*25.
Si id quod pro derelicto, *lib.*41. *tit.*7. *l.*5.
Si id quod pure emi, *lib.*18. *tit.*5. *l.*7.
Si id quod quis in, *lib.*17. *tit.*2. *l.*58.
Si igitur ex hoc, *lib.*17. *tit.*2. *l.*55.
Si ignorans, *lib.*19. *tit.*2. *l.*50.
Si imaginem legatam, *lib.*34. *tit.*2. *l.*12.
Si immaturam. *Vide*, Si immaturam silvam, *lib.*43. *tit.*24. *l.*18.
Si impubes negetur, *lib.*37. *tit.*10. *l.*7.
Si impuberi libertas, *lib.*26. *tit.*5. *l.*13.
Si in adoptionem datus, *lib.*37. *tit.*4. *l.*11.
Si in agrum vicini, *lib.*42. *tit.*11. *l.*3.
Si in æqualibus partibus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*12.
Si in aliam quam, *lib.*1. *tit.*16. *l.*7.
Si in aliena area. *Vide*, Julianus libro viij, *lib.*6. *tit.*1. *l.*37.
Si in annos decem, *lib.*35. *tit.*1. *l.*49.
Si in aliquam celebrem. *Vide*, Si in aliam, *lib.*1. *tit.*16. *l.*7
Si in area, cujus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*71.
Si in area tua, *lib.*12. *tit.*6. *l.*33.
Si in arenam, aut harenam, *lib.*11. *tit.*4. *l.*5.
Si in Asia depositum, *lib.*16. *tit.*3. *l.*12.
Si incertus, *lib.*32. *tit.*1. *l.*1.
Si in diem, *lib.*35. *tit.*1. *l.*46.
Si indebitum, *lib.*46. *tit.*8. *l.*16.
Si in duabus actionibus, *lib.*50. *t.*17. *l.*104.
Si in duobus exemplariis, *lib.*29. *tit.*3. *l.*10.
Si in emptionem, *lib.*4. *tit.*4. *l.*35.
Si in emptione, *lib.*18. *tit.*1. *l.*34.
Si in emptione modus, *lib.*19. *tit.*1. *l.*2.
Si in eo monumento, *lib.*11. *tit.*8. *l.*5.
Si infantis usus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*55.
Si inferiorum dominus, *lib.*47. *tit.*10. *l.*44.
Si inimicitiæ capitales, *lib.*34. *tit.*9. *l.*9.
Si in judicio actum sit, *lib.*44. *tit.*2. *l.*23.
Si in judicis nomine, *lib.*5. *tit.*1. *l.*80.
Si injuriæ faciendæ gratia, *lib.*47. *t.*10. *l.*20.
Si in libertinum, *lib.*48. *tit.*2. *l.*28.
Si in lege locationis, *lib.*19. *tit.*2. *l.*24.
Si immaturam silvam, *lib.*43. *tit.*24. *l.*18.
Si in eo aqua erumpat, *lib.*39. *tit.*3. *l.*21.
Si in metallum damnato, *lib.*34. *tit.*8. *l.*3.
Si in nomine servi, *lib.*45. *tit.*1. *l.*32.
Si in obscuro sit, *lib.*40. *tit.*12. *l.*41.
Si in partem agri. *Vide*, Aqua, si in partem aquagii, *lib.*8. *tit.*6. *l.*9.
Si in pignore contrahendo, *lib.*46. *tit.*1. *l.*54.
Si in publico opus factum est, *lib.*39. *tit.*3. *l.*18.
Si in publico percussus, *lib.*48. *tit.*8. *l.*17.
Si in qualitate fundi, *lib.*19. *tit.*1. *l.*24.
Si in rem actum sit 1, *lib.*6. *tit.*1. *l.*42.
Si in rem aliquis agat, *lib.*6. *tit.*1. *l.*6.
Si in rem actum sit 2, *ibid. l.*51.
Si in rem alterius, *lib.*15. *tit.*3. *l.*13.
Si in re communi, *lib.*9. *tit.*4. *l.*19.
Si in rixa percussus, *lib.*48. *tit.*8. *l.ult.*
Si in ripa percussus, *l.*48. *tit.*8. *l.*17.
Si in singulos annos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*4.
Si in stipulatum, *lib.*39. *tit.*5. *l.*17.
Si institorem servum, *lib.*12. *tit.*1. *l.*29.
Si instituta, *lib.*5. *tit.*2. *l.*27.
Si insula quam tibi, *lib.*20. *tit.*1. *l.*25.
Si insulam fieri, *lib.*45. *tit.*1. *l.*84.
Si intercedat solum publicum, *lib.*8. *tit.*2. *l.*1.
Si inter colonum, *lib.*20. *tit.*1. *l.*21.
Si inter extraneos, *lib.*24. *tit.*1. *l.*24.
Si inter me & te, *lib.*44. *tit.*2. *l.*15.
Si inter plures, *lib.*11. *tit.*2. *l.*1.
Si interveniente, *lib.*48. *tit.*16. *l.*12.
Si inter virum & 1, *lib.*23. *tit.*4. *l.*24.
Si inter virum & 2. *ibid. l.*31.
Si inter virum & uxorem, *lib.*34. *tit.*5. *l.*8.
Si in testamento, *lib.*29. *tit.*4. *l.*22.
Si in testamento, *lib.*28. *tit.*6. *l.*5.
Si in testamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*106.
Si in testamento ita scriptum sit, *lib.*35. *tit.*2. *l.*64.
Si intra annos decem. *Vide*, Si in annos decem.
Si intra illum. *Vide*, Intra illum diem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*41.
Si intra quinquennium, *lib.*40. *tit.*7. *l.*23.
Si in tres. Hæc lex est §. 5. *lib.*17. *tit.*8. *l.*3. incip. Celsus lib.xi. scribit. Si in tres.
Si in venditione conditionali, *lib.*18. *tit.*6. *l.*10.
Si in venditione dictum, *lib.*21. *tit.*2. *l.*60.
Si in venditione. Hæc lex est §. 3. *lib.*6. *tit.*4. *l.*8.
Si invitis heredibus. *Vide*, Etiam invitis, *lib.*35. *tit.*1. *l.*110.
Si inutiles sint res. *Vide*, Si nullæ sint res.
Si ipsa res quæ, *lib.*4. *tit.*2. *l.*18.
Si irruptione fluminis, *lib.*10. *tit.*1. *l.*8.
Si is ad quem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*22.
Si is apud quem, *lib.*16. *tit.*3. *l.*16.
Si is à quo satis petitur, *lib.*36. *tit.*4. *l.*3.
Si is cui commodata res erat, *lib.*47. *tit.*2. *l.*71.
Si is cui legatus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*29.
Si is cui dare jussus est, *lib.*40. *tit.*7. *l.*27.
Si is cui decem Titius, *lib.*46. *tit.*2. *l.*26.
Si is cui dum, *lib.*14. *tit.*6. *l.*20.
Si is cui ignoranti, *lib.*46. *tit.*8. *l.*7.
Si is cui mortis causa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*39.
Si is cui nummos, *lib.*46. *tit.*3. *l.*94.
Si is cui opus novum, *lib.*39. *tit.*1. *l.*23.
Si is, cui tradita est, *lib.*41. *tit.*8. *l.*6.
Si is, cui servus legatus est, *lib.*40. *tit.*5. *l.*49.
Si is, cui via, vel. *Vide*, Is cui via, *lib.*8. *tit.*6. *l.*11.
Si is cujus nomine, *lib.*11. *tit.*1. *l.*14.
Si is cujus rem usucepit, *lib.*4. *tit.*6. *l.*31.
Si is cum quo fundum, *lib.*10. *tit.*3. *l.*20.
Si is, cum quo lege, *lib.*42. *tit.*2. *l.*4.
Si is, de cujus calumnia, *lib.*47. *tit.*15. *l.*4.
Si is qui admittitur, *lib.*5. *tit.*2. *l.*31.
Si is, qui alienam rem, *lib.*41. *tit.*6. *l.*2.
Si is, qui animo, *lib.*41. *tit.*2. *l.*27.
Si is qui binas ædes, *lib.*7. *tit.*1. *l.*30.
Si is, qui bona, *lib.*17. *tit.*2. *l.*44.
Si is, qui bonis paternis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*91.
Si is, cui commodatum. *Vide*, Is qui commodatum, *lib.*13. *tit.*6. *l.*13.
Si is qui bona Reipublicæ, *lib.*20. *tit.*1. *l.*11.
Si is, qui duas ædes, *lib.*33. *tit.*3. *l.*4.
Si is qui ducenta, *lib.*34. *tit.*5. *l.*13.
Si is, qui duos reos, *lib.*34. *tit.*3. *l.*29.
Si is, qui ex bonis, *lib.*28. *tit.*6. *l.*6.
Si is, qui fidejussorem dedit, *lib.*2. *tit.*11. *l.*6.
Si is qui filium, *lib.*37. *tit.*4. *l.*21.
Si is, qui filium haberet, *lib.*1. *tit.*7. *l.*11.
Si is, qui heres, *lib.*28. *tit.*6. *l.*11.
Si is, qui heres non erat, *lib.*44. *tit.*2. *l.*25.
Si is, qui hereditatem, *lib.*12. *tit.*6. *l.*45.
Si is, qui immiscuit se, *lib.*29. *tit.*2. *l.*56.
Si is, qui in aliena, *lib.*41. *tit.*1. *l.*63.
Si is, qui jus annulorum, *lib.*48. *tit.*5. *l.*42.
Si is, qui lapides, *lib.*19. *tit.*1. *l.*9.
Si is, qui mihi. *Vide*, Si qui mihi obligaverat.
Si is, qui negotia, *lib.*17. *tit.*1. *l.*50.
Si is, qui nepotem, *lib.*1. *tit.*7. *l.*44.
Si is qui obtulit se, *lib.*6. *tit.*1. *l.*7.
Si is, qui perpetua, *lib.*12. *tit.*6. *l.*24.
Si is, qui pignori rem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*73.
Si is, qui pro emptore, *lib.*41. *tit.*3. *l.*15.
Si is qui pro possessore, *lib.*43. *tit.*26. *l.*22.
Si is, qui pro tutore, *lib.*27. *tit.*5. *l.*2.
Si is, qui rem commodasset, *lib.*47. *t.*2. *l.*59.
Si is, qui quadringenta, *lib.*35. *tit.*2. *l.*80.
Si is, qui rem pignori dedit, *lib.*47. *t.*2. *l.*66.
Si is, qui Romæ, *lib.*5. *tit.*1. *l.*34.
Si is, qui satis à me, *lib.*21. *tit.*2. *l.*40.
Si is, qui simulabat, *lib.*47. *tit.*2. *l.*75.
Si is, qui solvendo 1, *lib.*28. *tit.*5. *l.*55.
Si is, qui solvendo 2, *ibid. l.*57.
Si is, qui Stichum, *lib.*44. *tit.*7. *l.*18.
Si is, qui Stichum promisit, *lib.*46. *tit.*4. *l.*15.
Si is, qui Stichum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*66.
Si is, qui Stichum, *lib.*23. *tit.*3. *l.*56.
Si is qui testamentum, *lib.*28. *tit.*1. *l.*25.
Si is qui tres tutelas, *lib.*27. *tit.*1. *l.*31.
Si istud aut illud, *lib.*31. *tit.*1. *l.*27.
Si is servus qui, *lib.*24. *tit.*1. *l.*20.
Si ita à te stipulatus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*150.
Si ita conveniat, *lib.*23. *tit.*4. *l.*9.
Si ita distrahatur, *lib.*18. *tit.*1. *l.*25.
Si ita esset liberis, *lib.*36. *tit.*2. *l.*15.
Si ita expressum sit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*69.
Si ita facta sit, *lib.*28. *tit.*3. *l.*14.
Si ita fidejussorem accepero, *lib.*46. *tit.*1. *l.*42.
Si ita fuerit fideicom. *lib.*32. *tit.*1. *l.*9.
Si ita fuerit libertas, *lib.*40. *tit.*4. *l.*41.
Si ita fuerit servis, *lib.*40. *tit.*4. *l.*13.
Si ita fuerit legatum. *Vide*, Si fuerit legatum, *lib.*34. *tit.*5. *l.*10.
Si ita fuero stipulatus, *lib.*46. *tit.*2. *l.*6.
Si ita heres institutus, *lib.*28. *tit.*7. *l.*3.
Si ita esset legatum, *lib.*34. *tit.*1. *l.*7.
Si ita legatum esset, *lib.*7. *tit.*8. *l.*16.
Si ita legatum, *lib.*10. *tit.*2. *l.*42.
Si ita legatum esset, *lib.*35. *tit.*1. *l.*68.
Si ita legatum est, *lib.*32. *tit.*1. *l.*86.
Si ita legatum sit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*103.
Si ita legatum sit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*65.
Si ita legatum sit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*12.
Si ita legetur, *lib.*31. *tit.*1. *l.*3.
Si ita liber esse jussus, *lib.*40. *tit.*7. *l.*30.
Si itaque mandatum, *lib.*12. *tit.*2. *l.*19.
Si ita pater absit, *lib.*23. *tit.*2. *l.*10.
Si ita quis heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*74.
Si ita quis heredes, *lib.*28. *tit.*5. *l.*66.
Si ita quis institutus fuerit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*28.
Si ita quis promiserit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*135.
Si ita quis stipulanti, *lib.*21. *tit.*2. *l.*31.
Si ita quis stipuletur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*63.
Si ita quis substituerit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*21.
Si ita quis testamento, *lib.*31. *tit.*1. *l.*51.
Si ita relictum fuerit, *lib.*31. *tit.*1. *l.*43.
Si ita scripsero, *lib.*35. *tit.*1. *l.*38.
Si ita scripsisset. *Vide*, Si scripsisset, *lib.*31. *tit.*1. *l.*46.
Si ita scriptum fuerit 1, *lib.*28. *tit.*5. *l.*47.
Si ita scriptum fuerit 2, *ibidem l.*67.
Si ita scriptum fuerit, *lib.*28. *tit.*7. *l.*19.
Si ita scriptum fuerit, *lib.*40. *tit.*4. *l.*16.
Si ita scriptum sit, Sempronius, *lib.*37. *tit.*11. *l.*8.
Si ita scriptum sit, *lib.*40. *tit.*7. *l.*37.
Si ita scriptum sit, *lib.*28. *tit.*2. *l.*13.
Si ita sit adscriptum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*14.
Si ita scriptum, *lib.*31. *tit.*1. *l.*45.
Si ita sit scriptum, *lib.*40. *tit.*4. *l.*8.
Si ita stipulatio, *lib.*38. *tit.*1. *l.*39.
Si ita stipulatio, *lib.*45. *tit.*1. *l.*19.
Si ita stipulatus à Sejo, *lib.*46. *tit.*1. *l.*55.
Si ita stipulatus essem, *lib.*45. *tit.*1. *l.*14.
Si ita stipulatus fuero 1, *lib.*45. *tit.*1. *l.*12.
Si ita stipulatus fuero 2, *ibid. l.*97.
Si ita stipulatus fuero 3, *ibid. l.*109.
Si ita stipulatus fuero 4, *lib.*45. *tit.*1. *l.*120.
Si ita stipulatus fuero 5, *ibid. l.*126.
Si ita stipulatus sim, *lib.*46. *tit.*1. *l.*59.
Si ita stipuler, *lib.*45. *tit.*1. *l.*92.
Si ita testamento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*15.
Si iter legatum, *lib.*8. *tit.*1. *l.*10.
Si judex cui, *lib.*5. *tit.*1. *l.*32.
Si judex circumvento, *lib.*4. *tit.*4. *l.*10.
Si judex litem, *lib.*50. *tit.*13. *l.*6.
Si judex nutriri, *lib.*1. *tit.*6. *l.*10.
Si juravero me patronum, *lib.*37. *tit.*14. *l.*14.
Si jure testamento, *lib.*52. *tit.*1. *l.*18.
Si jussu debitoris, *lib.*47. *tit.*2. *l.*44.
Si jussu ejus, *lib.*15. *tit.*4. *l.*4.
Si jussu fructuarii, *lib.*45. *tit.*3. *l.*31.
Si Kalendis fieri, *lib.*42. *tit.*1. *l.*11.
Si laborante nave, *lib.*14. *tit.*2. *l.*2.
Si lanæ alicui, *lib.*7. *tit.*5. *l.*11.
Si legationis tempore, *lib.*5. *tit.*1. *l.*25.
Si legatarius, *lib.*4. *tit.*3. *l.*23.
Si legatarius à quo, *lib.*32. *tit.*1. *l.*8.
Si legatarii adversus, *lib.*36. *tit.*3. *l.*11.
Si legatario fundi, *lib.*40. *tit.*5. *l.*22.
Si legatus fuerit servus, *lib.*33. *tit.*8. *l.*24.
Si legatus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*30.
Si legatum petatur, *lib.*2. *tit.*13. *l.*2.
Si legatum pure datum, *lib.*34. *tit.*4. *l.*10.
Si legatum sit relictum, *lib.*33. *tit.*1. *l.*3.
Si legatum vel, *lib.*50. *tit.*10. *l.*5.
Si legatum usumfructum, *lib.*7. *tit.*4. *l.*4.
Si legati conditionalis, *lib.*20. *tit.*1. *l.*28.
Si legati servi nomine, *lib.*30. *tit.*1. *l.*56.
Si legato, *lib.*23. *tit.*3. *l.*65.
Si legato servo, *lib.*40. *tit.*4. *l.*11.
Si legatorum, *lib.*36. *tit.*4. *l.*8.
Si liber homo, *lib.*3. *tit.*5. *l.*36.
Si liber homo, *lib.*10. *tit.*4. *l.*13.
Si liber homo, *lib.*45. *tit.*3. *l.*33.
Si liber pro fugitivo, *lib.*47. *tit.*10. *l.*22.
Si liberum hominem, *lib.*48. *tit.*15. *l.*1.
Si liberis sublatis, *lib.*23. *tit.*4. *l.*27.
Si libertus alterius, *lib.*40. *tit.*14. *l.*1.
Si libertus artem, *lib.*38. *tit.*1. *l.*27.
Si libertus cum, *lib.*38. *tit.*5. *l.*6.
Si libertus cum duos, *lib.*38. *tit.*2. *l.*34.
Si libertus in jus, *lib.*2. *tit.*4. *l.*12.
Si libertus ita juraverit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*30.
Si libertus meus, *lib.*38. *tit.*2. *l.*32.
Si libertus minorem, *lib.*37. *tit.*14. *l.*17.
Si libertus moram, *lib.*38. *tit.*1. *l.*44.
Si libertus patrono, *lib.*38. *tit.*2. *l.*41.
Si libertus patrono, *lib.*47. *tit.*2. *l.*89.
Si libertus præterito, *lib.*38. *tit.*2. *l.*23.
Si libertus sub. *Vide*, Libertus sub, *lib.*38. *tit.*2. *l.*20.
Si libertinus, *lib.*40. *tit.*16. *l.*4.
Si liberum hominem, *lib.*48. *tit.*15. *l.*1.
Si librarius, *lib.*50. *tit.*17. *l.*92.
Silva cædua est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*30.
Si locatum tibi servum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*42.
Si locuples egenti, *lib.*40. *tit.*4. *l.*57.
Si locus in jubendo, *lib.*5. *tit.*1. *l.*59.
Si locus per quem, *lib.*8. *tit.*6. *l.*14.
Si locus sub conditione, *lib.*11. *tit.*7. *l.*34.
Si longius spatium, *lib.*5. *tit.*1. *l.*18.
Si Mævia mater, *lib.*29. *tit.*5. *l.*45.
Si magistratus, *lib.*42. *tit.*5. *l.*27.
Si mancipium ita emerit, *lib.*21. *tit.*2. *l.*34.

Si man-

Source : BIU Cujas

Si mancipia in dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*18.
Si mancipia, quæ, *lib.*33. *tit.*7. *l.*19.
Si mandassem tibi, *lib.*17. *tit.*1. *l.*15.
Si mandatu meo, *lib.*46. *tit.*1. *l.*13.
Si mandatu meo, *lib.*17. *tit.*1. *l.*45.
Si mandatum tibi, *lib.*17. *tit.*1. *l.*15.
Si mandatu Titii, *lib.*17. *tit.*1. *l.*59.
Si mandavero tibi 1, *lib.*17. *tit.*1. *l.*17.
Si mandavero tibi 2, *ibid. l.*22.
Si mandavero tibi 3, *ibid. l.*42.
Si margarita, *lib.*17. *tit.*2. *l.*44.
Si maritus fuerit, *lib.*23. *tit.*5. *l.*2.
Si maritus fundum, *lib.*23. *tit.*5. *l.*7.
Si maritus in id, *lib.*24. *tit.*3. *l.*43.
Si maritus minus facere, *lib.*24. *tit.*3. *l.*36.
Si maritus prævenerit, *lib.*48. *tit.*5. *l.*4.
Si maritus sit in magistratu, *lib.*48. *t.*5. *l.*15.
Si maritus sub conditione, *lib.*10. *tit.*2. *l.*46.
Si marito debitori, *lib.*23. *tit.*5. *l.*9.
Si marito publico, *lib.*24. *tit.*3. *l.*31.
Si mater filii impuberis, *lib.*44. *tit.*2. *l.*11.
Si mater ita testetur, *lib.*28. *tit.*6. *l.*33.
Si mater postquam, *lib.*40. *tit.*5. *l.*54.
Si mea causa. *Vide*, Si mei causa, *lib.* 13. *tit.*6. *l.*12.
Si medicus, *lib.*50. *tit.*13. *l.*3.
Si me in vacuam, *lib.*41. *tit.*2. *l.*34.
Si me tibi adrogandum, *lib.*49. *tit.*15. *l.*13.
Si meo & vicini nomine, *lib.*10. *tit.*3. *l.*22.
Si mensor non falsum, *lib.*11. *tit.*6. *l.*5.
Si merces promissa, *lib.*19. *tit.*2. *l.*25.
Si mercedem insulæ, *lib.*19. *tit.*1. *l.*53.
Si metus causa, *lib.*29. *tit.*2. *l.*85.
Si merx aliqua, *lib.*13. *tit.*3. *l.*4.
Si mihi alienum servum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*92.
Si mihi aut Titio, *lib.*46. *tit.*1. *l.*23.
Si mihi bibliothecam. *Incipit*, Labeo scribit, si mihi, *lib.*18. *tit.*1. *l.*50.
Si mihi concesseris, *lib.*8. *tit.*3. *l.*21.
Si mihi eodem tempore, *lib.*8. *tit.*3. *l.*20.
Si mihi & tibi, *lib.*7. *tit.*1. *l.*49.
Si mihi & Titio, *lib.*45. *tit.*1. *l.*110.
Si mihi & Titio. *Vide*, Si Titio & mihi, *lib.*31. *tit.*9. *l.*55.
Si mihi & tibi, *lib.*30. *tit.*1. *l.*12.
Si mihi Mævia, *lib.*32. *tit.*1. *l.*92.
Si mihi pure, *lib.*31. *tit.*1. *l.*59.
Si mihi Sempronius, *lib.*30. *tit.*1. *l.*100.
Si mihi Stichus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*97.
Si miles privilegium, *lib.*50. *tit.*1. *l.*10.
Si miles jure civili, *lib.*28. *tit.*3. *l.*7.
Si miles qui destinaverat, *lib.*29. *tit.*1. *l.*3.
Si miles testamento, *lib.*35. *tit.*2. *l.*92.
Si miles Titio, *lib.*29. *tit.*1. *l.*31.
Si miles unum ex fundo, *lib.*29. *tit.*1. *l.*6.
Si militi filiofamilias, *lib.*49. *tit.*17. *l.*6.
Si minor annis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*61.
Si minor annis apud, *lib.*40. *tit.*2. *l.*19.
Si minor annis, *lib.*48. *tit.*5. *l.*36.
Si minor viginti annis servum, *lib.*18. *tit.*7. *l.*4.
Si minor xx. annis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*66.
Si minor 1, *lib.*40. *tit.*2. *l.*2.
Si minor 2, *ibidem l.*11.
Si minor 3, *ibidem l.*19.
Si minor xxv. annis, *lib.*42. *tit.*5. *l.*5.
Si minor xxv. annis, *lib.*18. *tit.*7. *l.*4.
Si minor xxv. annis 1, *lib.*4. *tit.*4. *l.*33.
Si minor xxv. annis 2, *ibid. l.*34.
Si minor quam viginti, *lib.*30. *tit.*1. *l.*102.
Si minoris, *lib.*26. *tit.*7. *l.*25.
Si minores. *Hæc lex Græca est.* Incip. ἐὰν οἱ ἀρχηκότες, *lib.*26. *tit.*6. *l.*2.
Si modo idipsum, *lib.*22. *tit.*1. *l.*22.
Si modo nulla culpa fuit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*59.
Si mora facta fuit, *lib.*24. *tit.*3. *l.*9.
Si mortis 1, *lib.*39. *tit.*6. *l.*14.
Si mortis 2, *ibid. l.*29.
Si mortis 3, *ibid. l.*40.
Si mortis tempore, *lib.*40. *tit.*9. *l.*18.
Simulatæ nuptiæ, *lib.*23. *tit.*2. *l.*30.
Simul plures tutores, *lib.*26. *tit.*5. *l.*23.
Si mulier acceptam. *Hæc lex est* §.12. *l.*5. *tit.*1. *lib.*4. *Incip.* Marcellus lib.vij.
Si mulier 1, *lib.*16. *tit.*1. *l.*11.
Si mulier 2, *ibid. l.*14.
Si mulier 3, *ibid. l.*16.
Si mulier 4, *lib.*16. *tit.*1. *l.*23.
Si mulier 5, *ibid. l.*26.
Si mulier 6, *ibid. l.*32.
Si mulier contra patronum, *lib.*4. *tit.*2. *l.*21.
Si mulier cum de viri, *lib.*25. *tit.*2. *l.*21.
Si mulier cum filio, *lib.*34. *tit.*5. *l.*23.
Si mulier debitori suo, *lib.*23. *tit.*3. *l.*77.
Si mulier diverterit, *lib.*24. *tit.*3. *l.*19.
Si mulier dolo fecerit, *lib.*24. *tit.*1. *l.*37.
Si mulier dotem, *lib.*32. *tit.*1. *l.*3.
Si mulier dotis causa, *lib.*23. *tit.*4. *l.*21.
Si mulier ei, cui, *lib.*12. *tit.*4. *l.*10.
Si mulier ex pecunia, *lib.*24. *tit.*1. *l.*29.
Si mulier filio viri, *lib.*49. *tit.*17. *l.*3.
Si mulier ita dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*59.
Si mulier post divortium, *lib.*11. *tit.*7. *l.*29.
Si mulier post divortium, *lib.*23. *tit.*3. *l.*13.
Si mulier postquam, *lib.*4. *tit.*4. *l.*31.
Si mulier ventris nomine, *lib.*29. *tit.*3. *l.*9.
Si mulier ventris nomine, *lib.*39. *tit.*6. *l.*12.
Si mulier cum liberis, *lib.*7. *tit.*2. *l.*8.
Si mulieri dederim, *lib.*16. *tit.*1. *l.*22.
Si mulieri solvero, *lib.*16. *tit.*1. *l.*15.
Si mulieri usus domus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*22.
Si mulierem, *lib.*48. *tit.*8. *l.*8.
Si multi publicani, *lib.*39. *tit.*4. *l.*6.
Si municipes, *lib.*3. *tit.*4. *l.*2.
Si mutus, aut surdus, *lib.*28. *tit.*1. *l.*7.
Si navem, *lib.*33. *tit.*7. *l.*29.
Si navis à malæ fidei, *lib.*6. *tit.*1. *l.*62.
Sin autem apud hostes, *lib.*3. *tit.*5. *l.*20.
Sin autem cum à Titio, *lib.*6. *tit.*1. *l.*27.
Sin autem dominicam pecuniam, *lib.*2. *tit.* 14. *l.*29.
Sin autem neque modo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*29.
Sin autem quis ita, *lib.*21. *tit.*1. *l.*7.
Si necem domini, *lib.*38. *tit.*2. *l.*4.
Si necessarias impensas, *lib.*13. *tit.*7. *l.*8.
Si neget, qui maritus, *lib.*25. *tit.*3. *l.*7.
Si negotium impuberis, *lib.*42. *tit.*5. *l.*23.
Si negotia absentis, *lib.*3. *tit.*5. *l.*11.
Si negotia mea, *lib.*17. *tit.*1. *l.*31.
Singulis controversiis, *lib.*44. *tit.*2. *l.*6.
Singularia quædam, *lib.*12. *tit.*1. *l.*15.
Singulos testes, *lib.*28. *tit.*1. *l.*30.
Si nemo hereditatem, *lib.*26. *tit.*2. *l.*9.
Si nemo subsit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*181.
Si nemo tutorum provocet, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 19.
Si nepos exheredatus, *lib.*37. *tit.*8. *l.*5.
Si nepos uxorem, *lib.*22. *tit.*2. *l.*9.
Si nepotem ex filio, *lib.*22. *tit.*2. *l.*3.
Si nepotes, *lib.*37. *tit.*6. *l.*7.
Sine herede tutor decessit, *lib.*26. *tit.*7. *l.*32.
Sine possessione, *lib.*41. *tit.*3. *l.*25.
Sine præfinito tempore, *lib.*48. *tit.*19. *l.*23.
Si nomen sit distractum, *lib.*18. *tit.*4. *l.*4.
Si nominatim. *Vide*, Nominatim alicui, *lib.*35. *tit.*1. *l.*34.
Si non debitorem, *lib.*46. *tit.*2. *l.*13.
Si non defendantur, *lib.*48. *tit.*19. *l.*19.
Si non dominus, *lib.*20. *tit.*4. *l.*14.
Si non expedierit, *lib.*42. *tit.*5. *l.*6.
Si non fuerit remissum, *lib.*12. *tit.*2. *l.*37.
Si non fuerint partes, *lib.*17. *tit.*2. *l.*29.
Si non in controversia, *lib.*35. *tit.*3. *l.*9.
Si non lex Ælia Sentia, *lib.*28. *tit.*5. *l.*83.
Si non mortis causa, *lib.*5. *tit.*2. *l.*25.
Si non secundum legitimam, *l.*24. *t.*1. *l.*35.
Si non solus, *lib.*29. *tit.*4. *l.*10.
Si non sortem, *lib.*12. *tit.*6. *l.*26.
Si non traditam possessionem, *lib.*41. *tit.*8. *l.* 8.
Si non voluntate, *lib.*40. *tit.*9. *l.*32.
Si noxale judicium agitur, *lib.*9. *tit.*4. *l.*27.
Si noxali judicio, *lib.*15. *tit.*1. *l.*11.
Si nullæ sunt res, *lib.*36. *tit.*4. *l.*10.
Si nuptura Titio, *lib.*23. *tit.*5. *l.*14.
Si obligatio, *lib.*13. *tit.*2. *l.*1.
Si ob rem non inhonestam, *lib.*12. *tit.*4. *l.*1.
Si ob turpem causam, *lib.*12. *tit.*5. *l.*8.
Si oleum tuum. *Hæc lex est* §.2. *l.*9. *tit.*3. *lib.*4. *Incip.* Labeo lib.xxxvij.
Si opera creditoris, *lib.*44. *tit.*4. *l.*6.
Si operas fabriles, *lib.*19. *tit.*5. *l.*25.
Si operas suas, *lib.*7. *tit.*1. *l.*26.
Si operarum judicio, *lib.*38. *tit.*1. *l.*29.
Si optio hominis, *lib.*40. *tit.*9. *l.*3.
Si optio servi data mihi fuerit, *lib.*33. *tit.*5. *l.*13.
Si optione, *lib.*10. *tit.*4. *l.*10.
Si opus novum, *lib.*39. *tit.*1. *l.*16.
Si opus quod quis, *lib.*43. *tit.*24. *l.*21.
Si pactus sum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*54.
Si pactum factum sit, *lib.*22. *tit.*3. *l.*9.
Si pariter adversus, *lib.*40. *tit.*9. *l.*9.
Si pœnituit eum, *lib.*24. *tit.*2. *l.*7.
Si palam heres nuncupatur, *lib.*29. *t.*7. *l.*20.
Si Pamphilo, *lib.*33. *tit.*5. *l.*10.
Si pars judicantium, *lib.*5. *tit.*2. *l.*10.
Si partem fundi mei, *lib.*8. *tit.*3. *l.*25.
Si partem fundi, *lib.*8. *tit.*6. *l.*19.
Si pater ab hostibus, *lib.*28. *tit.*3. *l.*9.
Si pater apud hostes moriatur, *lib.*38. *tit.*16. *l.* 15.
Si pater captus sit, *lib.*28. *tit.*6. *l.*29.
Si pater dotem dederit, *lib.*23. *tit.*4. *l.*12.
Si pater duos filios, *lib.*40. *tit.*5. *l.*47.
Si pater emancipati, *lib.*39. *tit.*5. *l.*34.
Si pater exheredatæ filiæ, *lib.*26. *tit.*2. *l.*31.
Si pater exheredato filio, *lib.*32. *tit.*1. *l.*103.
Si pater exheredato filio, *lib.*38. *tit.*2. *l.*40.
Si paterfamilias, *lib.*28. *tit.*5. *l.*40.
Si paterfamilias adoptatus, *lib.*1. *tit.*7. *l.*15.
Si paterfamilias, *lib.*10. *tit.*2. *l.*33.
Si pater filiæ donaverit, *lib.*41. *tit.*6. *l.*4.
Si patet filiæ nomine, *lib.*23. *tit.*3. *l.*44.
Si pater filio, *lib.*28. *tit.*6. *l.*9.
Si pater filiofamilias, *lib.*42. *tit.*8. *l.*12.
Si pater filio militi, *lib.*48. *tit.*10. *l.*11.
Si pater filio permiserit, *lib.*40. *tit.*2. *l.*4.
Si pater filium, *lib.*1. *tit.*7. *l.*41.
Si pater filium, *lib.*28. *tit.*6. *l.*26.
Si pater filium, *lib.*38. *tit.*6. *l.*6.
Si pater ignorans, *lib.*24. *tit.*3. *l.*41.
Si pater impuberes filios, *lib.*28. *tit.*6. *l.*25.
Si pater meus, *lib.*46. *tit.*3. *l.*36.
Si pater mulieris, *lib.*23. *tit.*3. *l.*76.
Si pater naturalis, *lib.*1. *tit.*7. *l.*29.
Si pater pro filia, *lib.*37. *tit.*7. *l.*4.
Si pater se dederit, *lib.*37. *tit.*4. *l.*17.
Si pater sine consensu, *lib.*24. *tit.*3. *l.*4.
Si patre cogente, *lib.*23. *tit.*2. *l.*22.
Si patre redempto, *lib.*49. *tit.*15. *l.*15.
Si patronus, *lib.*12. *tit.*2. *l.*16.
Si patronus à liberto, *lib.*38. *tit.*2. *l.*2.
Si patronus non aluerit, *lib.*38. *tit.*2. *l.*33.
Si patronus ex debita parte, *lib.*39. *t.*5. *l.*20.
Si patronus ex minore, *lib.*38. *tit.*2. *l.*19.
Si patronus ex sexta, *lib.*38. *tit.*2. *l.*45.
Si patronus heres, *lib.*38. *tit.*5. *l.*3.
Si patronus libertam, *lib.*25. *tit.*7. *l.*2.
Si patronus testamento, *lib.*38. *tit.*4. *l.*12.
Si patronus vel quivis, *lib.*26. *tit.*3. *l.*4.
Si patrona, *lib.*22. *tit.*3. *l.*13.
Si patroni filius, *lib.*36. *tit.*1. *l.*55.
Si patronum ex debita, *lib.*38. *tit.*2. *l.*44.
Si paulo antequam, *lib.*47. *tit.*4. *l.*2.
Si pavonem meum mansuetum, *lib.*47. *tit.*2. *l.* 37.
Si peculium legetur, *lib.*33. *tit.*8. *l.*6.
Si peculium prælegatum, *lib.*40. *tit.*4. *l.*10.
Si peculium servo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*10.
Si peculium servo legatum, *lib.*40. *t.*7. *l.*20.
Si pecunia apud aliquem. *Vide*, Si pecunia fuit deposita, *lib.*30. *tit.*1. *l.*77.
Si pecunia legata, *lib.*31. *tit.*1. *l.*12.
Si pecuniæ numeratæ, *lib.*36. *tit.*4. *l.*6.
Si pecuniam, *lib.*29. *tit.*4. *l.*3.
Si pecuniam militis, *lib.*12. *tit.*1. *l.*26.
Si pecuniam ideo, *lib.*12. *tit.*4. *l.*5.
Si pecuniam, *lib.*13. *tit.*7. *l.*33.
Si pendentes fructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*27.
Si penum, *lib.*36. *tit.*2. *l.*24.
Si per alium, qui, *lib.*2. *tit.*7. *l.*5.
Si per emptorem, *lib.*18. *tit.*6. *l.*5.
Si per epistolam, *lib.*29. *tit.*2. *l.*50.
Si peregre agant, *lib.*26. *tit.*5. *l.*29.
Si per errorem, *lib.*2. *tit.*1. *l.*15.
Si per errorem, *lib.*41. *tit.*3. *l.*17.
Si per fundum tuum, *lib.*43. *tit.*29. *l.*7.
Si per imprudentiam, *lib.*21. *tit.*2. *l.*51.
Si per publicum locum, *lib.*43. *tit.*8. *l.*5.
Si perlusorio judicio, *lib.*49. *tit.*1. *l.*14.
Si petitor plures, *lib.*5. *tit.*1. *l.*31.
Si petitor post satisdationem, *lib.*46. *t.*7. *l.*8.
Si pignus mihi traditum, *lib.*13. *tit.*7. *l.*37.
Si pignus specialiter, *lib.*20. *tit.*4. *l.*8.
Si pignus vir uxori. *Vide*, Et si pignus, *lib.*42. *tit.*8. *l.*18.
Si pignori res data, *lib.*10. *tit.*2. *l.*29.
Si pignore creditor utatur, *lib.*47. *tit.*2. *l.*54.
Si pignore subrepto, *lib.*13. *tit.*7. *l.*22.
Si pignora veneant, *lib.*21. *tit.*2. *l.*50.
Si plagii. *Vide*, Si flagitii faciendo, *lib.*45. *tit.*1. *l.*123.
Si plura mancipia, *lib.*21. *tit.*1. *l.*36.
Si plura prædia, *lib.*11. *tit.*7. *l.*46.
Si plures curatores, *lib.*26. *tit.*7. *l.*3.
Si plures dolo fecerint, *lib.*4. *tit.*3. *l.*17.
Si plures eandem arborem, *lib.*47. *tit.*7. *l.*6.
Si plures ejusdem, *lib.*42. *tit.*7. *l.*3.
Si plures existant, *lib.*48. *tit.*2. *l.*16.
Si plures gradus, *lib.*32. *tit.*1. *l.*98.
Si plures gradus sint, *lib.*28. *tit.*8. *l.*10.
Si plures gradus sint, *lib.*37. *tit.*1. *l.*9.
Si plures heredes, *lib.*16. *tit.*3. *l.*14.
Si plures heredes sint, *lib.*43. *tit.*16. *l.*9.
Si plures fidejussores, *lib.*46. *tit.*6. *l.*12.
Si plures institutiones, *lib.*28. *tit.*7. *l.*17.
Si plures simul agant, *lib.*47. *tit.*23. *l.*2.
Si plures sint agnati, *lib.*26. *tit.*4. *l.*9.
Si plures sint domini, *lib.*11. *tit.*7. *l.*41.
Si plures sint fidejussores, *lib.*46. *tit.*1. *l.*27.
Si plures sint instituti, *lib.*28. *tit.*6. *l.*24.
Si plures sint qui, *lib.*2. *tit.*14. *l.*9.
Si plures servi, *lib.*47. *tit.*10. *l.*34.
Si plures tutelam, *lib.*26. *tit.*7. *l.*38.
Si plures tutores sint, *lib.*26. *tit.*2. *l.*24.
Si plurium servus 1, *lib.*9. *tit.*4. *l.*5.
Si plurium servus 2, *ibid. l.*39.
Si pluribus eadem res, *lib.*30. *tit.*1. *l.*33.
Si pluribus heredibus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*44.
Si plus vel minus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*74.
Si pœna alicui irrogatur, *lib.*48. *tit.*19. *l.*20.
Si pœnæ causa, *lib.*12. *tit.*6. *l.*19.
Si pœnam stipulatus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*68.
Si pœnituit eum, *lib.*24. *tit.*2. *l.*7.
Si pollicitus quis fuerat, *lib.*50. *tit.*12. *l.*1.
Si ponas filium, *lib.*5. *tit.*2. *l.*23.
Si portio hereditatis, *lib.*37. *tit.*5. *l.*21.
Si possessor ex hereditate, *lib.*5. *tit.*3. *l.*52.
Si possessor fundi, *lib.*6. *tit.*1. *l.*55.
Si possessor hereditatis. Hæc lex est §. 12. *l.*20. *tit.*3. *lib.*5. *incip.* Papinianus autem lib. 111.
Si possessor hereditatis, *lib.*11. *tit.*7. *l.*32.
Si possideam, *lib.*41. *tit.*8. *l.*2.
Si post acceptum judicium, *lib.*6. *tit.*1. *l.*18.
Si post constitutam, *lib.*13. *tit.*5. *l.*22.
Si post datum procuratorem, *lib.*3. *t.*3. *l.*14.
Si post diem legati, *lib.*36. *tit.*2. *l.*5.
Si post divortium, *lib.*24. *tit.*3. *l.*37.
Si posteaquam, *lib.*38. *tit.*6. *l.*9.
Si posteaquam, *lib.*46. *tit.*6. *l.*10.
Si posteaquam tecum, *lib.*15. *tit.*1. *l.*43.
Si post emancipationem, *lib.*37. *tit.*8. *l.*7.
Si posthumus, *Vide*, Si postumus, *lib.* 28. *tit.*2. *l.*14.
Si post inspectum prædium, *lib.*18. *tit.*6. *l.*9.
Si post missionem, *lib.*35. *tit.*2. *l.*17.
Si post mortem patris, *lib.*32. *tit.*1. *l.*68.
Si post mortem testatoris, *lib.*37. *tit.*4. *l.*10.
Si postlimiuio rediisti, *lib.*49. *tit.*15. *l.*29.
Si post litem, *lib.*44. *tit.*1. *l.*13.
Si post moram factam, *lib.*13. *tit.*4. *l.*10.
Si post pubertatem, *lib.*27. *tit.*3. *l.*14.
Si postulante me, *lib.*36. *tit.*1. *l.*67.
Si postulaverit accusator, *lib.*48. *tit.*5. *l.*27.
Si præcedente mandato, *lib.*17. *tit.*1. *l.*58.
Si prædia & mancipia, *lib.*24. *tit.*2. *l.*58.
Si prædia minoris, *lib.*27. *tit.*9. *l.*11.
Si prædia in diem, *lib.*18. *tit.*2. *l.*15.
Si prægnans ancilla, *lib.*21. *tit.*2. *l.*43.
Si prægnans ancilla, *lib.*40. *tit.*5. *l.*13.
Si prægnantem, *lib.*37. *tit.*6. *l.*12.
Si præses qui ante in, *lib.*46. *tit.*5. *l.*10.
Si præses vel judex, *lib.*48. *tit.*19. *l.*32.
Si præteritus filius, *lib.*37. *tit.*4. *l.*15.
Si prætor jusserit, *lib.*5. *tit.*1. *l.*75.
Si precario, *lib.*8. *tit.*4. *l.*17.
Si primo herede. *Vide*, Si à primo, *lib.*36. *tit.*2. *l.*8.
Si prior creditor. Hæc lex est §. 5. *lib.* 12. *tit.*4. *l.*20. *incip.* Papinianus lib.xi. respondit, Si.
Si prior maritus, *lib.*24. *tit.*3. *l.*32.
Si privatus coactus, *lib.*40. *tit.*9. *l.*17.
Si prius nocturnæ aquæ, *lib.*39. *tit.*3. *l.*17.
Si priusquam ædificatum, *lib.*39. *tit.*1. *l.*15.
Si prius quam locatori, *lib.*19. *tit.*2. *l.*33.
Si pro aliquo, *lib.*16. *tit.*1. *l.*21.
Si probatum est, *lib.*27. *tit.*3. *l.*19.
Si procurator absentis, *lib.*49. *tit.*9. *l.*2.
Si procurator agit. *Vide*, Procurator agit, *lib.*44. *tit.*4. *l.*11.
Si procurator Cæsaris. *Vide*, Si curator Cæsaris, *lib.*49. *tit.*14. *l.*5.
Si procurator ita stipulatus, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 14.
Si procurator meus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*28.
Si procurator meus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*35.
Si procurator opus, *lib.*39. *tit.*1. *l.*17.
Si procurator ratem, *lib.*40. *tit.*8. *l.*18.
Si procurator rei, *lib.*44. *tit.*4. *l.*9.
Si procurator tuus, *lib.*12. *tit.*6. *l.*6.
Si procuratori falso, *lib.*12. *tit.*4. *l.*14.
Si procuratori, *lib.*45. *tit.*1. *l.*79.
Si procuratorem absentem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*65.
Si procuratorem dedero, *lib.*17. *tit.*1. *l.*8.
Si procuratorio nomine, *lib.*49. *tit.*4. *l.*2.
Si pro fure, *lib.*13. *tit.*1. *l.*7.
Si pro lusorio. *Vide*, Si perlusorio judicio, *lib.*49. *tit.*1. *l.*14.
Si pro patre, *lib.*15. *tit.*3. *l.*10.
Si propius ædes tuas, *lib.*11. *tit.*8. *l.*3.
Si pro me quis solverit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*40.
Si proponas filium. *Vide*, Si ponas filium.
Si proprietas fundi, *lib.*7. *tit.*2. *l.*9.
Si proprietati nudæ, *lib.*23. *tit.*3. *l.*4.
Si proprietarius, *lib.*39. *tit.*2. *l.*22.
Si propter ea, quæ, *lib.*35. *tit.*2. *l.*53.
Si propter res amotas, *lib.*25. *tit.*2. *l.*22.
Si pro re pupilli, *lib.*21. *tit.*2. *l.*22.
Si pro te præsente, *lib.*17. *tit.*1. *l.*4.
Si pro uno reo, *lib.*16. *tit.*1. *l.*20.
Si proxeneta, *lib.*50. *tit.*14. *l.*2.
Si publicanus, *lib.*39. *tit.*4. *l.*4.
Si puellæ tutores, *lib.*2. *tit.*3. *l.*6.
Si pupillus absens, *lib.*46. *tit.*6. *l.*2.
Si pupillus alterum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*45.
Si pupillus, cujus, *lib.*14. *tit.*4. *l.*4.
Si pupillus, cui, *lib.*35. *tit.*2. *l.*21.
Si pupillus ex contractu, *lib.*42. *tit.*5. *l.*33.
Si pupillus heres, *lib.*27. *tit.*3. *l.*7.
Si pupillus parenti, *lib.*36. *tit.*1. *l.*79.
Si pupillus paterna. *Hæc lex incipit*, Julianus libro xxvj, *lib.*29. *tit.*2. *l.*42.
Si pupillus præsens sit, *lib.*42. *tit.*4. *l.*10.
Si pupillus se, *lib.*29. *tit.*2. *l.*89.
Si pupillus sine tutoris, *lib.*4. *tit.*8. *l.*35.
Si pupillus sine, *lib.*45. *tit.*1. *l.*127.
Si pupillus sine, *lib.*46. *tit.*2. *l.*9.
Si pupillus sub conditione, *lib.*28. *tit.*7. *l.*26.
Si pupilli debitor, *lib.*46. *tit.*3. *l.*66.
Si pupilli, *lib.*3. *tit.*5. *l.*6.
Si pupillo tutor, *lib.*37. *tit.*1. *l.*11.
Si pupillum, *lib.*27. *tit.*1. *l.*20.
Si pupillorum, *lib.*27. *tit.*9. *l.*7.
Si pure data sit, *lib.*40. *tit.*5. *l.*37.
Si pure proprietas, *lib.*33. *tit.*2. *l.*4.
Si pure sit, *lib.*36. *tit.*2. *l.*2.
Si pure tibi legavero, *lib.*32. *tit.*1. *l.*54.
Si putatur, *lib.*9. *tit.*2. *l.*31.
Si qua aqua, *lib.*8. *tit.*5. *l.*21.
Si quadrupes, *lib.*9. *tit.*1. *l.*1.
Si quæramus, *lib.*28. *tit.*1. *l.*4.
Si quæ sunt cautiones, *lib.*10. *tit.*2. *l.*54.
Si qua mihi uxor, *lib.*22. *tit.*3. *l.*12.
Si qua militi, *lib.*4. *tit.*6. *l.*40.
Si qua pœna, *lib.*1. *tit.*6. *l.*7.
Si qua pœna est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*244.
Si quam rem à te emi, *lib.*18. *tit.*5. *l.*2.
Si quando alterius, *lib.*34. *tit.*2. *l.*29.
Si quando duobus, *lib.*38. *tit.*1. *l.*8.
Si quando incerta, *lib.*36. *tit.*3. *l.*6.
Si quando inter ædes, *lib.*8. *tit.*5. *l.*17.
Si quando is, qui, *lib.*40. *tit.*12. *l.*1.
Si quando quis uxori, *lib.*30. *tit.*1. *l.*109.
Si quasi heres, *lib.*18. *tit.*4. *l.*16.
Si quasi recepturus, *lib.*13. *tit.*7. *l.*3.
Si quem servum, *lib.*40. *tit.*7. *l.*41.
Si qui ad munera, *lib.*49. *tit.*10. *l.*1.

Source : BIU Cujas

Si qui certâ de condictione, *lib.*50. *tit.*6. *l.*2.
Si qui heres inſtitutus, *lib.*28. *tit.*3. *l.*18.
Si qui invicem, *lib.*39. *tit.*6. *l.*26.
Si qui juſſus eſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*52.
Si qui ita ſint inſtituti, *lib.*28. *tit.*7. *l.*4.
Si qui mihi obligaverat, *lib.*49. *tit.*4. *l.*28.
Si qui pure, *lib.*36. *tit.*1. *l.*31.
Si quidem ex his, *lib.*40. *tit.*5. *l.*1.
Si quid à fidejuſſore, *lib.*16. *tit.*2. *l.*5.
Si quid bello captum eſt, *lib.*49. *tit.*15. *l.*28.
Si quid contendis, *lib.*10. *tit.*2. *l.*45.
Si quid dolo malo, *lib.*38. *tit.*5. *l.*1.
Si quid earum rerum, *lib.*32. *tit.*1. *l.*38.
Si quid erit, *lib.*1. *tit.*16. *l.*11.
Si quid eſt, quod, *lib.*26. *tit.*8. *l.*22.
Si quid fur fregerit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*22.
Si quid eſt ſubreptum, *lib.*41. *tit.*3. *l.*49.
Si quid ex famoſa cauſa, *lib.*46. *tit.*3. *l.*7.
Si quid igitur ex eo, *lib.*8. *tit.*2. *l.*29.
Si quid poſſeſſor, *lib.*5. *tit.*3. *l.*31.
Si quid relictum ſit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*117.
Si quid venditor, *lib.*21. *tit.*1. *l.*18.
Si quidem in inſulam, *lib.*49. *tit.*4. *l.*1.
Si quidem is qui. *Vide*, Si quando is, qui.
Si quilibet heres, *lib.*31. *tit.*9. *l.*23.
Si quis ab alio acceperit, *lib.*3. *tit.*6. *l.*7.
Si quis ab alio decem, *lib.*42. *tit.*1. *l.*43.
Si quis ab alio nummos, *lib.*40. *tit.*1. *l.*19.
Si quis abſentis, *lib.*3. *tit.*5. *l.*2.
Si quis abſentis, *lib.*44. *tit.*7. *l.*5.
Si quis me abſente, *lib.*46. *tit.*2. *l.*22.
Si quis accepto tulerit, *lib.*12. *tit.*4. *l.*4.
Si quis actionem, *lib.*47. *tit.*1. *l.*3.
Si quis ad demoliendum, *lib.*39. *tit.*2. *l.*48.
Si quis ad exhibendum, *lib.*44. *tit.*2. *l.*18.
Si quis adfirmavit, *lib.*4. *tit.*3. *l.*9.
Si quis adulterium, *lib.*48. *tit.*5. *l.*27.
Si quis ædes, *lib.*8. *tit.*2. *l.*30.
Si quis à filio, *lib.*30. *tit.*1. *l.*32.
Si quis alia aqua uſus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*18.
Si quis aliam rem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*46.
Si quis à liberis ali deſideret, *lib.*25. *tit.*3. *l.*5.
Si quis alicui mandaverit, *lib.*29. *tit.*2. *l.*42.
Si quis alicui ſcripſerit, *lib.*17. *tit.*1. *l.*27.
Si quis alienam, *lib.*47. *tit.*19. *l.*1.
Si quis alienam rem vendiderit, *lib.*19. *tit.*1. *l.* 46.
Si quis alius, *lib.*4. *tit.*2. *l.*11.
Si quis aliquem, *lib.*48. *tit.*7. *l.*5.
Si quis aliquid 1, *lib.*48. *tit.*19. *l.*30.
Si quis aliquid 2, *ibidem l.*38.
Si quis aliud ex metallo, *lib.*48. *tit.*19. *l.*38.
Si quis à me oleum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*32.
Si quis à multis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*14.
Si quis ante conduxit, *lib.*41. *tit.*2. *l.*10.
Si quis à pluribus, *lib.*50. *tit.*1. *l.*7.
Si quis apud aliquem, *lib.*46. *tit.*7. *l.*3.
Si quis arbitratu, *lib.*45. *tit.*1. *l.*43.
Si quis Attio & heredibus, *lib.*7. *tit.*2. *l.*7.
Si quis à ſocio, *lib.*17. *tit.*2. *l.*41.
Si quis binas ædes. *Vide*, Si quis unas ædes, *lib.*7. *tit.*1. *l.*32.
Si quis bonorum partem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*23.
Si quis certum ſtipulatus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*24.
Si quis conduxerit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*46.
Si quis crediderit, *lib.*2. *tit.*14. *l.*49.
Si quis creditori ſuo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*7.
Si quis creditorem, *lib.*42. *tit.*4. *l.*14.
Si quis cum à fideicommiſſario, *lib.*12. *tit.*6. *l.* 39.
Si quis cum aliter, *lib.*45. *tit.*1. *l.*36.
Si quis cum debitore, *lib.*12. *tit.*2. *l.*39.
Si quis cum exiſtimaverit, *lib.*10. *t.*3. *l.*29.
Si quis cum falſo, *lib.*48. *tit.*10. *l.*4.
Si quis cum filiofam. contraxerit, *l.*15. *tit.*1. *l.*44.
Si quis cum fundum venderet, *l.*19. *t.*1. *l.*26.
Si quis cum haberet, *lib.*38. *tit.*16. *l.*5.
Si quis cum haberet, *lib.*42. *tit.*8. *l.*15.
Si quis cum procuratorio, *lib.*3. *tit.*3. *l.*31.
Si quis cum ſciret, *lib.*47. *tit.*2. *l.*91.
Si quis cum ſciret, *lib.*41. *tit.*4. *l.*8.
Si quis cum ſic ſolverit, *lib.*12. *tit.*6. *l.*2.
Si quis cum teſtamentum. *Vide*, Si is qui teſtamentum, *lib.*28. *tit.*1. *l.*25.
Si quis cum teſtamentum, *lib.*29. *tit.*7. *l.*3.
Si quis cum totum, *lib.*44. *tit.*2. *l.*7.
Si quis cum veritus eſſet, *lib.*36. *tit.*3. *l.*1.
Si quis decedens. *Hæc lex eſt* §. 1. *lib.*2. *tit.*3. *l.*34. *Incip.* Julianus etiam.
Si quis delegaverit, *lib.*46. *tit.*2. *l.*12.
Si quis de libertate, *lib.*47. *tit.*10. *l.*12.
Si quis de pluribus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*27.
Si quis dicat ſe, *lib.*40. *tit.*1. *l.*5.
Si quis diuturno uſu, *lib.*8. *tit.*5. *l.*10.
Si quis dolo, *lib.*48. *tit.*8. *l.*10.
Si quis dolo fecerit, *lib.*42. *tit.*1. *l.*51.
Si quis dolo malo, *lib.*29. *tit.*6. *l.*2.
Si quis domum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*9.
Si quis donationis cauſa, *lib.*18. *tit.*1. *l.*38.
Si quis donatur Uſufructuario, *lib.*7. *tit.*1. *l.* 24.
Si quis duas ædes habeat, *lib.*8. *tit.*4. *l.*6.
Si quis duos homines promiſit, *lib.*46. *tit.*3. *l.* 67.
Si quis duobus, *lib.*13. *tit.*5. *l.*30.
Si quis duobus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*15.
Si quis egerit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*88.
Si quis enim eo animo, *lib.*11. *tit.*7. *l.*40.
Si quis eum de quo, *lib.*2. *tit.*9. *l.*1.
Si quis eum quem, *lib.*28. *tit.*6. *l.*16.
Si quis eum quem, *lib.*35. *tit.*1. *l.*37.
Si quis eundem, *lib.*40. *tit.*7. *l.*42.
Si quis ex alia cauſa, *lib.*49. *tit.*12. *l.*1.
Si quis ex aliena, *lib.*5. *tit.*1. *l.*5.
Si ex argentariis, *lib.*2. *tit.*13. *l.*6.
Si ex bonis, *lib.*47. *tit.*2. *l.*83.
Si quis ex cauſa fideic. *lib.*40. *tit.*5. *l.*15.
Si quis ex domo. *Hæc lex eſt* §. *ult. lib.* 53. *tit.*2. *l.*47. *incip.* Idem lib. xxxviij.
Si quis ex fundo, *lib.*8. *tit.*6. *l.*13.
Si quis ex his, *lib.*38. *tit.*6. *l.*5.
Si quis ex his quibus, *lib.*37. *tit.*8. *l.*1.
Si quis ex naufragio, *lib.*47. *tit.*9. *l.*5.
Si quis extraneus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*21.
Si quis falſis conſtitutionibus, *lib.*48. *tit.*10. *l.* 33.
Si quis fecerit teſtamentum, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 12.
Si quis filiabus ſuis, *lib.*26. *tit.*2. *l.*5.
Si quis filio exheredato, *lib.*28. *tit.*2. *l.*6.
Si quis filiumfamilias, *lib.*29. *tit.*2. *l.*7.
Si quis filium habeat, *lib.*37. *tit.*6. *l.*5.
Si quis filium habens, *lib.*37. *tit.*8. *l.*6.
Si quis forte, *lib.*48. *tit.*19. *l.*6.
Si quis fumo facto, *lib.*9. *tit.*2. *l.*49.
Si quis fuerit heres, *lib.*11. *tit.*7. *l.*33.
Si quis fundum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*37.
Si quis fundum. *Hæc lex eſt* in *l.*9. §. 2. *Incip.* Julianus *lib.*15. *l.*2.
Si quis fundum emerit, *lib.*19. *tit.*1. *l.*35.
Si quis fundum emerit, *lib.*41. *tit.*2. *l.*43.
Si quis habens creditores, *lib.*40. *tit.*9. *l.*24.
Si quis hac lege emerit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*41.
Si quis hac lege emptus ſit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*13.
Si quis hac lege ſervum, *lib.*40. *tit.*9. *l.*30.
Si quis hac lege veniit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*3.
Si quis hac lege. *Hæc lex incipit*, Ei qui hac lege emptus ſit, *lib.*40. *tit.*8. *l.*4.
Si quis hereditatem, *lib.*34. *tit.*8. *l.*1.
Si quis heres 1, *lib.*29. *tit.*2. *l.*35.
Si quis heres 2, *ibidem l.*72.
Si quis heres inſtitutus eſt, *lib.*28. *tit.*3. *l.*18.
Si quis heredes ita inſtituit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 14.
Si quis hominem, *lib.*10. *tit* 4. *l.*17.
Si quis id quod, *lib.*2. *tit.*1. *l.*7.
Si quis inficiatus ſit, *lib.*16. *tit.*3. *l.*13.
Si quis in fundi vocabulo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*4.
Si quis ingenuam, *lib.*49. *tit.*15. *l.*21.
Si quis in gravi valetudine, *lib.*29. *tit.*5. *l.*3.
Si quis injuriam atrocem, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.*35.
Si quis iniquum, *lib.*2. *tit.*2. *l.*3.
Si quis in inſulam, *lib.*48. *tit.*24. *l.*2.
Si quis in jus vocatur, *lib.*2. *tit.*5. *l.*1.
Si quis in jure interrogatus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*7.
Si quis in legatione, *lib.*5. *tit.*1. *l.*8.
Si quis in pignore, *lib.*13. *tit.*7. *l.*36.
Si quis in principio, *lib.*32. *tit.*1. *l.*22.
Si quis inquilinos, *lib.*30. *tit.*1. *l.*112.
Si quis in rem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*34.
Si quis in ſenatorio ordine, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 27.
Si quis in ſervitute, *lib.*47. *tit.*2. *l.*7.
Si quis integris facultatibus, *lib.*40. *tit.*9. *l.*7.
Si quis intentione ambigua, *lib.*5. *tit.*1. *l.*66.
Si quis inter tres. *Hæc lex eſt* §. 1. *lib.*15. *tit.*1. *l.*27. *incip.* Ulpian. libro ſingulari.
Si quis interrogatus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*8.
Si quis in teſtamento, *lib.*34. *tit.*3. *l.*15.
Si quis in teſtamento. *Vide infra*, Si quis teſtamento hoc.
Si quis inteſtatus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*2.
Si quis inteſtatus, *lib.*38. *tit.*17. *l.*7.
Si quis inſtituatur, *lib.*28. *tit.*5. *l.*23.
Si quis ipſos cultores, *lib.*50. *tit.*11. *l.*2.
Si quis ita dederit, *lib.*26. *tit.*2. *l.*16.
Si quis ita heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*82.
Si quis ita inſtitutus ſit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*28.
Si quis ita inſtitutus ſit, *lib.*28. *tit.*7. *l.*6.
Si quis ita legaverit, *lib.*34. *tit.*4. *l.*3.
Si quis ita legaverit, *lib.*34. *tit.*2. *l.*30.
Si quis ita legaverit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*8.
Si quis ita legaverit, *lib.*7. *tit.*1. *l.*20.
Si quis ita libertatem, *lib.*40. *tit.*7. *l.*13.
Si quis ita 1, *lib.*40. *tit.*4. *l.*2.
Si quis ita 2, *ibidem l.*4.
Si quis ita 3, *ibidem l.*8.
Si quis ita 4, *ibidem l.*9.
Si quis ita 5, *ibidem l.*42.
Si quis ita ſcripſerit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*33.
Si quis ita ſcripſerit, *lib.*34. *tit.*5. *l.*14.
Si quis ita ſcripſerit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*36.
Si quis ita ſtipulatus fuerit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 129.
Si quis ita ſtipuletur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*63.
Si quis judicii, *lib.*4. *tit.*7. *l.*12.
Si quis juraſſet, *lib.*12. *tit.*6. *l.*43.
Si quis juſſus eſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*52.
Si quis legata, *lib.*35. *tit.*1. *l.*54.
Si quis legatum hoſtium, *lib.*50. *tit.*7. *l.*17.
Si quis legatum ſibi, *lib.*48. *tit.*10. *l.*6.
Si quis legaverit aurum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*11.
Si quis legaverit 1, *lib.*30. *tit.*1. *l.*72.
Si quis legaverit 2, *ibidem l.*121.
Si quis liberum hominem, *lib.*22. *tit.*3. *l.*20.
Si quis liberum hominem, *lib.*43. *tit.*29. *l.*4.
Si quis libertatem, *lib.*40. *tit.*4. *l.*12.
Si quis libertatem, *lib.*5. *tit.*3. *l.*7.
Si quis libertum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*30.
Si quis libertis alimenta, *lib.*34. *tit.*1. *l.*2.
Si quis locuples, *lib.*40. *tit.*4. *l.*57.
Si quis magiſtratus, *lib.*50. *tit.*4. *l.*9.
Si quis mancipiis, *lib.*14. *tit.*3. *l.*17.
Si quis mandatu Titii, *lib.*3. *tit.*5. *l.*28.
Si quis mihi bona fide, *lib.*29. *tit.*2. *l.*25.
Si quis mihi mandaverit, *lib.*17. *tit.*1. *l.*16.
Si quis mihi merces, *lib.*41. *tit.*7. *l.*7.
Si quis miſſus fuerit, *lib.*43. *tit.*4. *l.*3.
Si quis miſſum, *lib.*39. *tit.*2. *l.*17.
Si quis nec cauſam, *lib.*12. *tit.*1. *l.*4.
Si quis negotia aliena 1, *lib.*3. *tit.*5. *l.*23.
Si quis negotia aliena 2, *ibid. l.*25.
Si quis negotia aliena gerens 3, *lib.*3. *tit.*5. *l.* 25.
Si quis nepotem, *lib.*1. *tit.*4. *l.*10.
Si quis ne quæſtio, *lib.*48. *tit.*18. *l.*12.
Si quis non quaſi heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*73.
Si quis ob honorem, *lib.*50. *tit.*12. *l.*11.
Si quis obligatum ſervum, *lib.*40. *tit.*8. *l.*6.
Si quis obligatione liberatus, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 115.
Si quis obrepſerit, *lib.*48. *tit.*10. *l.*29.
Si quis offerenti ſe, *lib.*46. *tit.*3. *l.*58.
Si quis officium, *lib.*23. *tit.*2. *l.*38.
Si quis omiſſa cauſa, *lib.*29. *tit.*3. *l.*17.
Si quis operas, *lib.*38. *tit.*1. *l.*5.
Si quis patris ſui, *lib.*48. *tit.*10. *l.*26.
Si quis patremfamilias, *lib.*14. *tit.*6. *l.*3.
Si quis pecuniam, *lib.*29. *tit.*4. *l.*4.
Si quis perferendum, *lib.*47. *tit.*2. *l.*35.
Si quis per fundum, *lib.*21. *tit.*2. *l.*10.
Si quis poſt accuſationem, *lib.*28. *tit.*1. *l.*9.
Si quis poſteaquam, *lib.*40. *tit.*5. *l.*29.
Si quis poſteaquam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*7.
Si quis poſtquam, *lib.*46. *tit.*1. *l.*37.
Si quis poſtumos, *lib.*28. *tit.*2. *l.*9.
Si quis prægnantem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*187.
Si quis prægnante, *lib.*49. *tit.*15. *l.*23.
Si quis priore facto, *lib.*36. *tit.*1. *l.*29.
Si quis pro eo, qui, *lib.*46. *tit.*1. *l.*56.
Si quis pro eo ſponderit, *lib.*17. *t.*1. *l.*46.
Si quis proprium, *lib.*47. *tit.*10. *l.*24.
Si quis pro uxore ſua, *lib.*24. *tit.*1. *l.*21.
Si quis putans ſibi, *lib.*10. *tit.*3. *l.*6.
Si quis quaſi ſuſpectam, *lib.*29. *tit.*5. *l.*24.
Si quiſquam in flumine, *lib.*44. *tit.*3. *l.*7.
Si quis quendam, *lib.*2. *tit.*11. *l.*11.
Si quis quos, *lib.*31. *tit.*1. *l.*31.
Si quis rationes, *lib.*34. *tit.*3. *l.*9.
Si quis rem aliquam, *lib.*50. *tit.*12. *l.*2.
Si quis rem à non domino, *lib.*41. *tit.*2. *l.*24.
Si quis rem de qua, *lib.*4. *tit.*8. *l.*30.
Si quis repetere, *lib.*48. *tit.*16. *l.*7.
Si quis reus factus eſt, *lib.*48. *tit.*1. *l.*5.
Si quis reum criminis, *lib.*48. *tit.*3. *l.*4.
Si quis reum habeat, *lib.*34. *tit.*3. *l.*5.
Si quis rogatus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*53.
Si quis Sempronium, *lib.*28. *tit.*5. *l.*68.
Si quis ſeparatim. *Vide*, Si qui ſepar. *lib.*49. *tit.*1. *l.*10.
Si quis ſepulchrum, *lib.*11. *tit.*7. *l.*12.
Si quis ſervus. *Vide*, Si ſervus capitali, *lib.*48. *tit.*3. *l.*2.
Si quis ſervo, *lib.*40. *tit.*4. *l.*56.
Si quis ſervo, *lib.*46. *tit.*3. *l.*18.
Si quis ſervo ſuo, *lib.*31. *tit.*1. *l.*84.
Si quis ſervum communem, *lib.*11. *tit.*3. *l.*9.
Si quis ſervum heredis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*8.
Si quis ſervum judicio, *lib.*2. *tit.*11. *l.*7.
Si quis ſervum liberum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*53.
Si quis ſervum meum, *lib.*47. *tit.*10. *l.*26.
Si quis ſervum pigneratum, *lib.*9. *tit.*4. *l.*36.
Si quis ſervum quem, *lib.*19. *tit.*1. *l.*23.
Si quis ſervum teſtamento, *lib.*15. *tit.*1. *l.*29.
Si quis ſi Titius, *lib.*45. *tit.*1. *l.*57.
Si quis ſic dixerit, *lib.*50. *tit.*16. *l.*133.
Si quis ſic ſolverit, *lib.*12. *tit.*6. *l.*2.
Si quis ſic ſtipuletur, *lib.*24. *tit.*3. *l.*56.
Si quis ſocietatem contraxerit, *lib.*17. *tit.*2. *l.*74.
Si quis ſolidum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*72.
Si quis ſolutioni, *lib.*22. *tit.*1. *l.*24.
Si quis ſtipulatus fuerit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*57.
Si quis ſtipulatus ſit, *lib.*4. *tit.*6. *l.*43.
Si quis ſtipulatus ſit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*112.
Si quis ſub conditione, *lib.*26. *tit.*2. *l.*11.
Si quis ſub conditione, *lib.*29. *tit.*4. *l.*8.
Si quis ſub conditione, *lib.*28. *tit.*7. *l.*17.
Si quis ſub hoc pacto, *lib.*18. *tit.*1. *l.*56.
Si quis ſui alienive, *lib.*50. *tit.*12. *l.*14.
Si quis ſuos ſervos, *lib.*32. *tit.*1. *l.*74.
Si quis ſuus heres, *lib.*28. *tit.*8. *l.*8.
Si quis tabulas, *lib.*4. *tit.*3. *l.*35.
Si quis teſtamentum deleverit, *lib.*9. *tit.*2. *l.* 41.
Si quis teſtamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*79.
Si quis teſtamento facto, *lib.*31. *tit.*1. *l.*81.
Si quis teſtamento hoc, *lib.*28. *tit.*7. *l.*11.
Si quis teſtamento, *lib.*40. *tit.*7. *l.*12.
Si quis Titio decem, *lib.*31. *tit.*1. *l.*17.
Si quis Titio legaverit, *lib.*4. *tit.*6. *l.*41.
Si quis tutor datus, *lib.*37. *tit.*14. *l.*3.
Si quis tutor non ſit, *lib.*26. *tit.*1. *l.*15.
Si quis tutor quidem, *lib.*23. *tit.*2. *l.*60.
Si quis tutorem dederit, *lib.*26. *tit.*2. *l.*22.
Si quis viduam, vel, *lib.*48. *tit.*18. *l.*5.
Si quis vi de poſſeſſione, *lib.*41. *tit.*2. *l.*17.
Si quis vinum legaverit, *lib.*33. *tit.*6. *l.*9.
Si quis vina vendiderit, *lib.*18. *tit.*6. *l.*4.
Si quis violaverit, *lib.*1. *tit.*8. *l.*11.
Si quis unas ædes, *lib.*7. *tit.*1. *l.*32.
Si quis uni ex reis, *lib.*46. *tit.*8. *l.*14.
Si quis uſumfructum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*29.
Si quis uxori, *lib.*24. *tit.*1. *l.*59.
Si quis uxori, *lib.*47. *tit.*2. *l.*52.
Si quo tempore, *lib.*5. *tit.*3. *l.*41.
Si quod alii mutuum, *lib.*14. *tit.*6. *l.*13.
Si quod à te emi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*61.
Si quod dominus ſervo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*63.
Si quod ex Pamphila naſcetur, *lib.*31. *tit.*1. *l.* 73.
Si quod mihi mortis cauſa, *lib.*24. *tit.*1. *l.*56.
Si reditus etiam ex melle, *lib.*33. *tit.*7. *l.*10.
Si remunerandi gratia, *lib.*17. *tit.*1. *l.*6.
Si repudiaverint ſui, *lib.*38. *tit.*7. *l.*2.
Si reliquero filium, *lib.*26. *tit.*4. *l.*8.
Si res aliena, *lib.*36. *tit.*1. *l.*52.
Si res aliqua. *Vide*, Si merx aliqua, *lib.*13. *tit.*3. *l.*4.
Si res dilationem, *lib.*49. *tit.*5. *l.*7.
Si res diſtracta fuerit, *lib.*20. *tit.*6. *l.*3.
Si res domino non neceſſarias, *lib.*15. *tit.*3. *l.* 5.
Si res æſtimata, *lib.*23. *tit.*3. *l.*12.
Si res geſta, *lib.*22. *tit.*4. *l.*5.
Si res in diem addicta. *Hæc lex eſt* in *l.*4. *tit.*2. *lib.*18. *verſic.* Idem Julianus lib.
Si res ita diſtracta ſit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*3.
Si res mihi, *lib.*32. *tit.*1. *l.*20.
Si res mobilis, *lib.*6. *tit.*1. *l.*10.
Si res obligata per, *lib.*20. *tit.*1. *l.*57.
Si res pro derelicto habita, *lib.*41. *tit.*7. *l.*1.
Si res pupillaris, *lib.*26. *tit.*7. *l.*50.
Si res pupillaris, vel, *lib.*4. *tit.*4. *l.*49.
Si res, quam à Titio emi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*59.
Si res, quas filiæ emancipatæ, *lib.*23. *tit.*3. *l.* 51.
Si res vendita, *lib.*19. *tit.*1. *l.*1.
Si rem æſtimatam, *lib.*23. *tit.*3. *l.*14.
Si rem alienam 1, *lib.*13. *tit.*7. *l.*9.
Si rem alienam 2, *ibidem l.*29.
Si rem aliquam, *lib.*46. *tit.*2. *l.*31.
Si rem hereditariam, *lib.*47. *tit.*19. *l.*6.
Si rem legatam petat, *lib.*44. *tit.*1. *l.*6.
Si rem meam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*20.
Si rem meam à te petiero, *lib.*44. *tit.*2. *l.*41.
Si rem meam ſub conditione, *lib.*45. *tit.*1. *l.* 31.
Si rem mobilem, *lib.*41. *tit.*2. *l.*47.
Si rem, quæ apud te eſſet, *lib.*21. *tit.*2. *l.*62.
Si rem, quam maritus, *lib.*25. *tit.*2. *l.*20.
Si rem, quam mihi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*29.
Si rem, quam ſervus, *lib.*3. *tit.*5. *l.ult.*
Si rem, quam tibi, *lib.*41. *tit.*4. *l.*5.
Si rem ſubreptam mihi, *lib.*41. *tit.*3. *l.*41.
Si rem tibi inſpiciendam. *Hæc lex eſt* §. 2. *lib.*17. *tit.*1. *l.*18. *Incipit*, Papinianus lib.8.
Si rem tradi ſtipulamur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*28.
Si rerum amotarum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*52.
Si rerum tibi poſſeſſionem, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 5.
Si re ſolum ex parte, *lib.*28. *tit.*5. *l.*27.
Si retentus fuerit, *lib.*37. *tit.*4. *l.*7.
Si reus & fidejuſſor, *lib.*12. *tit.*5. *l.*20.
Si reus paratus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*73.
Si reus poſt judicatum, *lib.*46. *tit.*7. *l.*12.
Si reus poſtquam, *lib.*2. *tit.*14. *l.ult.*
Si reus promittendi, *lib.*45. *tit.*2. *l.*13.
Si reus ſtipulandi. *Hæc lex habetur in* l. 5. *ad fin. verſ.* Item ſi reus ſtipul. 1. *l.*46.
Si rivum quem faciendum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*62.
Si rogatus ſit minor, *lib.*40. *tit.*2. *l.*20.
Si ſacculum vel argentum, *lib.*16. *tit.*3. *l.*29.
Si ſciens emam, *lib.*18. *tit.*1. *l.*26.
Si ſciente creditore, *lib.*48. *tit.*9. *l.*7.
Si ſcripſiſſet qui legabat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*46.
Si ſcriptis heredibus, *lib.*34. *tit.*9. *l.*19.
Si ſecundum probabilem, *lib.*29. *tit.*1. *l.*32.
Si Sejæ pro dote, *lib.*33. *tit.*4. *l.*10.
Si ſemel in ea cauſa, *lib.*15. *tit.*1. *l.*26.
Si ſenatori indulgentiæ, *lib.*23. *tit.*2. *l.*31.
Si ſe non obtulit, *lib.*46. *tit.*1. *l.*4.
Si ſeparatim mihi, *lib.*35. *tit.*1. *l.*30.
Si ſepulchrum quis diruat, *lib.*47. *tit.*12. *l.*2.
Si ſequens gradus, *lib.*29. *tit.*5. *l.*15.
Si ſervus ab hoſtibus captus, *lib.*11. *t.*1. *l.*16.
Si ſervus alienus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*66.
Si ſervus ante aditam, *lib.*9. *tit.*2. *l.*48.
Si ſervus aut filiusfamil. *lib.*45. *tit.*1. *l.*148.
Si ſervus à teſtatore, *lib.*29. *tit.*5. *l.*12.
Si ſervus capitali crimine, *lib.*48. *tit.*3. *l.*2.
Si ſervus communis, *lib.*28. *tit.*6. *l.*18.
Si ſervus communis, *lib.*26. *tit.*6. *l.*12.
Si ſervus communis, *lib.*28. *tit.*5. *l.*7.
Si ſervus communis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*66.
Si ſervus communis, *lib.*47. *tit.*2. *l.*61.
Si ſervus communis, *lib.*39. *tit.*2. *l.*42.
Si ſervus communis 1, *lib.*45. *tit.*3. *l.*4.
Si ſervus communis 2, *ibidem l.*18.
Si ſervus communis 3, *ibidem l.*21.
Si ſervus communis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*8.
Si ſervus communis. *Vide*, Servus communis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*38.
Si ſervus cum emerit, *lib.*44. *tit.*6. *l.*2.
Si ſervus decem. *Vide*, Servus decem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*68.
Si ſervus depoſitus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*22.
Si ſervus ejus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*82.

Si ſer-

Source : BIU Cujas

Si ſervus fuerit heres, *lib.*28. *tit.*8. *l.*1.
Si ſervus furtivus, *lib.*13. *tit.*1. *l.*14.
Si ſervus hereditarius, *lib.*44. *tit.*3. *l.*4.
Si ſervus hereditarius, *lib.*45. *tit.*3. *l.*25.
Si ſervus in quo uſusfruct. *lib.*7. *tit.*4. *l.*27.
Si ſervus in quo, *lib.*19. *tit.*1. *l.*24.
Si ſervus in ſciente domino, *lib.*41. *t.*3. *l.*34.
Si ſervus judicio ſe ſiſti, *lib.*2. *tit.*11. *l.*9.
Si ſervus juraverit, *lib.*12. *tit.*2. *l.*23.
Si ſervus legatus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*108.
Si ſervus legatus. *Vide*, Servus legatus, *lib.* 34. *tit.*4. *l.*24.
Si ſervus legatus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*40.
Si ſervus legatus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*50.
Si ſervus liber, *lib.*40. *tit.*7. *l.*19.
Si ſervus liber eſſe juſſus, *lib.*33. *tit.*8. *l.*25.
Si ſervus liber ſit, *lib.*38. *tit.*4. *l.*6.
Si ſervus mancipium emit, *lib.*21. *tit.*1. *l.*57.
Si ſervus meus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*17.
Si ſervus meus, *lib.*13. *tit.*6. *l.*14.
Si ſervus meus, *lib.*6. *tit.*2. *l.*15.
Si ſervus meus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*21.
Si ſervus meus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*38.
Si ſervus navem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*42.
Si ſervus non ſit, *lib.*11. *tit.*1. *l.*17.
Si ſervus non voluntate, *lib.*14. *tit.*1. *l.*6.
Si ſervus peculiari nomine, *lib.*46. *tit.*3. *l.*32.
Si ſervus pignori datus, *lib.*13. *tit.*7. *l.*31.
Si ſervus pignori obligatus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 31.
Si ſervus plurium, *lib.*30. *tit.*1. *l.*50.
Si, ſervus quem emeras, *lib.*40. *tit.*12. *l.*42.
Si ſervus quem tibi, *lib.*13. *tit.*6. *l.*22.
Si ſervus quem vendideras, *lib.*19. *tit.*1. *l.*54.
Si ſervus qui emeretur, *lib.*19. *tit.*1. *l.*55.
Si ſervus qui in rem, *lib.*46. *tit.*7. *l.*11.
Si ſervus rapuerit, *lib.*47. *tit.*8. *l.*3.
Si ſervus reipublicæ, *lib.*45. *tit.*3. *l.*3.
Si ſervus ſciente domino, *lib.*9. *tit.*4. *l.*2.
Si ſervus ſervave, *lib.*9. *tit.*2. *l.*3.
Si ſervus ſervum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*27.
Si ſervus ſocietatem coierit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 18.
Si ſervus ſub conditione 1, *lib.*37. *tit.*11. *l.*5.
Si ſervus ſub conditione 2, *ibidem*, *l.*10.
Si ſervus ſub conditione, *lib.*42. *tit.*5. *l.*4.
Si ſervus teſtamento, *lib.*45. *tit.*3. *l.*34.
Si ſervus tibi legatus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*33.
Si ſervus Titii, *lib.*30. *tit.*1. *l.*70.
Si ſervus tuus, *lib.*43. *tit.*26. *l.*13.
Si ſervus vetitus eſt, *lib.*30. *tit.*1. *l.*119.
Si ſervus venditus eſt, *lib.*40. *tit.*8. *l.*1.
Si ſervus venditus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*21.
Si ſervus vel filius famil. *lib.*13. *tit.*1. *l.*4.
Si ſervus vel filius famil. *lib.*41. *tit.*2. *l.*14.
Si ſerva ſervo, *lib.*23. *tit.*3. *l.*39.
Si ſervi mei rogatu, *lib.*3. *tit.*5. *l.*42.
Si ſervi, qui apud, *lib.*40. *tit.*4. *l.*30.
Si ſervi qui nobis communis, *lib.*7. *tit.* 9. *l.* 10.
Si ſervi uſusfructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*21.
Si ſervo alieno, *lib.*40. *tit.*9. *l.*20.
Si ſervo cum libertate, *lib.*34. *tit.*4. *l.*26.
Si ſervo fideicommiſſ. *lib.*28. *tit.*5. *l.*84.
Si ſervo fructuarius. Hæc lex eſt §.5. *lib.*25. *tit.*1. *l.*7. *incip.* Idem Julianus eod. lib.
Si ſervo furioſi, *lib.*41. *tit.*3. *l.*44.
Si ſervo hereditario, *lib.*7. *tit.*4. *l.*18.
Si ſervo in dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*47.
Si ſervo manumiſſo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*18.
Si ſervo meo Stichus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*101.
Si ſervo mortis cauſa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*44.
Si ſervo ſub conditione, *lib.*40. *tit.*7. *l.*31.
Si ſervum, cujus nomine, *lib.*21. *tit.*2. *l.*25.
Si ſervum cujus nomine, *lib.*47. *tit.*10. *l.*29.
Si ſervum emero, *lib.*21. *tit.*2. *l.*33.
Si ſervum dominus, *lib.*48. *tit.*2. *l.*17.
Si ſervum heredem, *lib.*29. *tit.*4. *l.*28.
Si ſervum in eadem cauſa, *lib.*2. *tit.*9. *l.*5.
Si ſervum meum occidiſti, *lib.*9. *tit.*2. *l.*23.
Si ſervum mihi ignoranti, *lib.*19. *tit.*1. *l.*4.
Si ſervum quis alienum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*71.
Si ſervum ſtipulatus fuero, *lib.*45. *tit.*1. *l.*91.
Si ſervum ſub conditione, *lib.*33. *tit.*2. *l.*20.
Si ſervos pigneratos, *lib.*13. *tit.*7. *l.*25.
Si ſervitus impoſita, *lib.*8. *tit.*2. *l.*23.
Si ſe ſubjiciant, *lib.*5. *tit.*1. *l.*1.
Si ſic conſtituta ſit aqua, *lib.*8. *tit.*6. *l.*7.
Si ſic legatum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*75.
Si ſic locutus erit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*13.
Si ſic ſtipulatus 1, *lib.*45. *tit.*1. *l.*93.
Si ſic ſtipulatus 2, *ibid.* *l.*133.
Si ſimulato præſidis juſſu, *lib.*47. *tit.*13. *l.*1.
Si ſine dolo malo, *lib.*16. *tit.*3. *l.*20.
Si ſine herede tutor. *Vide*, Sine herede tutor, *lib.*26. *tit.*7. *l.*32.
Si ſine interrogatione, *lib.*11. *tit.*1. *l.*9.
Si ſine judice, *lib.*46. *tit.*8. *l.*22.
Si ſine venia edicti, *lib.*2. *tit.*4. *l.*25.
Si ſint tabulæ, *lib.*43. *tit.*5. *l.*4.
Si ſocer à genero, *lib.*24. *tit.*3. *l.*41.
Si ſocer nurui dotem. *Hæc lex eſt* in *l.*1. §.3. *Incip.* Celſus *lib.*20. *tit.*4. *l.*33.
Si ſocius communis rei, *lib.*47. *tit.*2. *l.*45.
Si ſocius heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*89.
Si ſocius pro filia, *lib.*17. *tit.*2. *l.*81.
Si ſocius propriam pecuniam, *lib.*12. *tit.*1. *l.* 16.
Si ſocius ſervi communis, *lib.*10. *tit.*3. *l.*15.
Si ſocius teſtamento, *lib.*40. *tit.*4. *l.*48.
Si ſocii ſumus, *lib.*17. *tit.*2. *l.*28.
Si ſocietatem 1, *lib.*17. *tit.*2. *l.*6.
Si ſocietatem 2, *ibid.* *l.*73.
Si ſolum uſucapi non poterit, *lib.*41. *tit.*3. *l.*39.
Si ſolus heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*80.
Si ſoluturus pecuniam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*39.
Si ſponſus ſponſæ donaturus, *lib.*24. *t.*1. *l.*5.
Si ſponſa dotem dederit, *lib.*23. *tit.*3. *l.*74.
Si ſponſalibus nondum factis, *lib.*23. *tit.*3. *l.*58.
Si ſpurius, *lib.*38. *tit.*8. *l.*4.
Si ſtatua patris tui, *lib.*47. *tit.*10. *l.*27.
Si ſtatuam legavero, *lib.*34. *tit.*2. *l.*14.
Si ſtatulibera, *lib.*40. *tit.*7. *l.*6.
Si ſterilis ancilla ſit, *lib.*19. *tit.*1. *l.*21.
Si Stichus certo die, *lib.*45. *tit.*1. *l.*33.
Si Stichus communis meus, *lib.*10. *t.*3. *l.*25.
Si Sticho manumiſſo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*21.
Si Sticho peculium, *lib.*15. *tit.*1. *l.*53.
Si Sticho ſervo tuo, *lib.*7. *tit.*1. *l.*74.
Si Stichum aut Pamphilum, *lib.*45. *t.*1. *l.*16.
Si Stichum aut Pamphilum, *lib.*46. *t.*1. *l.*38.
Si Stichum dari ſtipulatus, *lib.*46. *tit.*2. *l.*8.
Si ſtillicidii immittendi jus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*8.
Si ſtipulatio facta fuerit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*19.
Si ſtipulatus eſſes à me, *lib.*46. *tit.*2. *l.*15.
Si ſtipulatus fuerim, *lib.*45. *tit.*1. *l.*76.
Si ſtipulatus fuero, *lib.*45. *tit.*1. *l.*97.
Si ſtipulatus fuero, *lib.*45. *tit.*1. *l.*111.
Si ſtipulatus ſis rem, *lib.*22. *tit.*1. *l.*4.
Si ſtipulatus ſum. *Vide*, Stipulatus ſum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*9.
Si ſtipulatus ſum Damam, *lib.*45. *t.*1. *l.*105.
Si ſtipulatus 1, *lib.*46. *tit.*3. *l.*11.
Si ſtipulatus 2, *ibid.* *l.*81.
Si ſtipulata fuerit, *lib.*24. *tit.*1. *l.*33.
Si ſtipulor ut id fiat, *lib.*45. *tit.*1. *l.*35.
Si ſtuprum ſerva paſſa ſit, *lib.*47. *tit.*10. *l.*25.
Si ſub conditione. *Vide*, Si quis ſub conditione, *lib.*42. *tit.*7. *l.*1.
Si ſub conditione heres, *lib.*37. *tit.*11. *l.*5.
Si ſub conditione, *lib.*7. *tit.*4. *l.*16.
Si ſub conditione legatorum, *l.*46. *t.*4. *l.*21.
Si ſub hac conditione, *lib.*5. *tit.*2. *l.*26.
Si ſub impoſſibili conditione, *lib.*46. *tit.*1. *l.* 29.
Si ſubſtitutus ventri. Hæc lex eſt §.6. *l.*1. *tit.*6. *lib.*25. *incip.* Idem Julianus lib.xviij.
Si ſub una ſignificatione, *lib.*45. *tit.*1. *l.*136.
Si ſuperatus ſit, *lib.*20. *tit.*1. *l.*3.
Si ſupra tuum parietem, *lib.*41. *tit.*1. *l.*28.
Si ſuſpecta colluſio, *lib.*5. *tit.*2. *l.*29.
Si actio, *lib.*4. *tit.*3. *l.*4.
Si tacitum fideicommiſſum, *lib.*35. *t.*1. *l.*13.
Si tam anguſti loci, *lib.*8. *tit.*1. *l.*13.
Si tamen dominus cogi poſſit, *l.* 3. *tit.* 3. *l.* 11.
Si tamen is ſervus fuit, *lib.*4. *tit.*4. *l.*5.
Si tamen plures, *lib.*14. *tit.*1. *l.*4.
Si tamen quibuſdam, *lib.*31. *tit.*1. *l.*25.
Si tamen ſciente. *Vide*, Si tantum ſciente patre, *lib.*14. *tit.*6. *l.*12.
Si tamen ſine culpa, *lib.*21. *tit.*1. *l.*48.
Si tamen tutor detur, *lib.*26. *tit.*2. *l.*15.
Si tantum ſciente, *lib.*14. *tit.*6. *l.*12.
Si tertius vicinus, *lib.*39. *tit.*3. *l.*6.
Si te ſolum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*27.
Si teſtamento comprehenſum, *lib.*28. *tit.*7. *l.*2.
Si teſtamento damnatus heres, *lib.*8. *tit.*2. *l.* 31.
Si teſtamento liberatum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*49.
Si teſtamentum falſum, *lib.*5. *tit.*3. *l.*6.
Si teſtamentum patris, *lib.*34. *tit.*9. *l.*24.
Si teſtamentum, quod, *lib.*28. *tit.*1. *l.*23.
Si te Titio obtuleris, *lib.*4. *tit.*3. *l.*39.
Si tibi alienam inſulam, *lib.*19. *tit.*2. *l.*7.
Si tibi areæ dominium. *Hæc lex eſt* in §.1. *l.*13. *tit.*5. *lib.*18. *Incipit*, Julianus lib.xj.
Si tibi certam rem, *lib.*34. *tit.*4. *l.*28.
Si tibi cum municipibus, *lib.*3. *tit.*4. *l.*9.
Si tibi decem dederim, *lib.*39. *tit.*5. *l.*25.
Si tibi decem dem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*17.
Si tibi decem dedero, *lib.*19. *tit.*5. *l.*7.
Si tibi decem millia, *lib.*7. *tit.*5. *l.*6.
Si tibi domum locavero. *Vide*, Si domum tibi, *lib.*19. *tit.*2. *l.*45.
Si tibi electio ſervi, *lib.*33. *tit.*5. *l.*8.
Si tibi & ei, *lib.*32. *tit.*1. *l.*10.
Si tibi fillus in adoptionem. *Hæc lex incipit*, Quæſitum eſt, Si tibi, *lib.*1. *tit.*7. *l.*34.
Si tibi fundi uſusfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*17.
Si tibi habitationem, *lib.*19. *tit.*2. *l.*5.
Si tibi homo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*86.
Si tibi legatum eſt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*19.
Si tibi liberum prædium, *lib.*19. *tit.*1. *l.*8.
Si tibi pecuniam donaſſem, *lib.*12. *tit.*1. *l.*20.
Si tibi polienda, *lib.*19. *tit.*5. *l.*22.
Si tibi proprietas fundi, *lib.*7. *tit.*2. *l.*4.
Si tibi pure legavero. *Vide*, Si pure tibi leg. *lib.*32. *tit.*1. *l.*54.
Si tibi rem vendendam, *lib.*19. *tit.*5. *l.*13.
Si tibi ſcyphos dedi, *lib.*19. *tit.*5. *l.*26.
Si tibi uſusfructus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*8.
Si Titius coheredi ſuo, *lib.*28. *tit.*6. *l.*27.
Si Titius cum quo, *lib.*17. *tit.*2. *l.*62.
Si Titius donare, *lib.*46. *tit.*2. *l.*33.
Si Titius & Sejus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*9.
Si Titius & Seja, *lib.*46. *tit.*1. *l.*48.
Si Titius ex parte heres, *lib.*32. *tit.*1. *l.*96.
Si Titius heres erit, *lib.*28. *tit.*7. *l.*16.
Si Titius mihi Stichum. *Hæc lex eſt* §. 1. *lib.*50. *tit.*1. *l.*32.
Si Titius ſtatuas. *Incipit*, Titius, ſi ſtatuas, *lib.*35. *tit.*1. *l.*14.
Si Titio aut Sejo, *lib.*31. *tit.*1. *l.*16.
Si Titio cum, *lib.*36. *tit.*1. *l.*22.
Si Titio & ei, *lib.*31. *tit.*1. *l.*7.
Si Titio & Mævio, *lib.*31. *tit.*1. *l.*61.
Si Titio & mihi, *lib.*31. *tit.*1. *l.*55.
Si Titio fructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*33.
Si Titio fundus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*10.
Si Titio pecunia legata. *Hæc lex eſt* §.1. *l.*92. *tit.*1. *lib.*30. *Incip.* Julianus Si Titio.
Si Titio, qui rem meam, *lib.*20. *tit.*1. *l.*22.
Si totam hereditatem. *Vide*, Si totam, aut partem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*83.
Si tribunus in cohortibus, *lib.*27. *tit.*1. *l.*9.
Si trajectitiæ pecuniæ, *lib.*22. *tit.*2. *l.*9.
Si triennio dena, *lib.*40. *tit.*7. *l.*18.
Si tu ex parte heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*76.
Si tuo ſervo credidero, *lib.*46. *tit.*3. *l.*83.
Si tutelæ agitatis, cujus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*8.
Si tutelæ, aut negotiorum, *lib.*27. *tit.*3. *l.*3.
Si tutor aliquo vinculo, *lib.*26. *tit.*10. *l.*9.
Si tutor condemnavit, *lib.*26. *tit.*7. *l.*2.
Si tutor conſtitutus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*15.
Si tutor judicio ſiſti, *lib.*2. *tit.*11. *l.*15.
Si tutor poſt pubertatem, *lib.*27. *tit.*3. *l.*13.
Si tutor pro pupillo, *lib.*27. *tit.*4. *l.*6.
Si tutor pupillo, *lib.*26. *tit.*8. *l.*17.
Si tutor pupillam, *lib.*30. *tit.*1. *l.*128.
Si tutor reipublicæ cauſa, *lib.*27. *tit.*3. *l.*9.
Si tutor rem ſibi depoſitam, *lib.*27. *tit.*3. *l.*5.
Si tutor rem. *Vide*, Tutor rem adulti, *lib.*12. *tit.*3. *l.*8.
Si tutor vel curator, *lib.*26. *tit.*9. *l.*2.
Si tutoris habendi cauſa, *lib.*40. *tit.*2. *l.*25.
Si tutoris heres, *lib.*26. *tit.*7. *l.*60.
Si tutoris juſſu, *lib.*15. *tit.*4. *l.*2.
Si vaſorum ipſorum, *lib.*7. *tit.*9. *l.*12.
Si vehenda mancipia, *lib.*14. *tit.*2. *l.*10.
Sive à certis perſonis, *lib.*45. *tit.*2. *l.*17.
Sive ad defendendum procurator, *lib.* 46. *tit.*7. *l.*10.
Sive ad fundum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*23.
Sive autem emptori, *lib.*6. *tit.*2. *l.*9.
Sive autem omiſerint, *lib.*37. *tit.*5. *l.*12.
Sive contra pronunciaverit, *lib.*25. *tit.*3. *l.*3.
Sive cum inſtrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*1.
Sive de eo paciſcantur, *lib.*2. *tit.*14. *l.*18.
Sive de itineris latitudine, *lib.*11. *tit.*6. *l.*6.
Sive generalis curator, *lib.*23. *tit.*3. *l.*61.
Sive hereditaria negotia, *lib.*3. *tit.*5. *l.*22.
Sive igitur in publico, *lib.*47. *l.*2. *l.*5.
Sive in duplum eſt actio, *lib.*2. *tit.*8. *l.*3.
Sive ingenua 1, *lib.*38. *tit.*17. *l.*1.
Sive ingenua 2, *ibid.* *l.*2.
Sive libertus. *Vide paulo infra*, Sive patronus.
Sive manifeſtus fur, *lib.*13. *tit.*1. *l.*10.
Sive mihi, ſive tibi, *lib.*45. *tit.*3. *l.*15.
Sive noſtrum quid petamus, *lib.*12. *tit.*3. *l.*2.
Sive patronus, ſive, *lib.*37. *tit.*14. *l.*16.
Sive peculiari nomine, *lib.*6. *tit.*2. *l.*10.
Sive per ſtatus, *lib.*4. *tit.*1. *l.*2.
Sive proconſul, *lib.*26. *tit.*5. *l.*1.
Sive ſcivit, ſive ignoravit. *Vide*, Sive ſcit, ſive, *lib.*30. *tit.*1. *l.*42.
Sive ſuo nomine, *lib.*5. *tit.*3. *l.*2.
Sive tota res evincatur, *lib.*21. *tit.*2. *l.*1.
Sive tutor condemnavit. *Vide*, Si tutor condemnavit.
Sive uxor marito, *lib.*24. *tit.*1. *l.*34.
Si vendidero, *lib.*47. *tit.*2. *l.*80.
Si vendita inſula, *lib.*18. *tit.*6. *l.*11.
Si vendideris ſervum mihi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*9.
Si venditor ab emptore caverit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*6.
Si venditor de his, *lib.*21. *tit.*1. *l.*28.
Si venditor fundi, *lib.*11. *tit.*7. *l.*10.
Si venditor hereditatis, *lib.*18. *tit.*4. *l.*3.
Si venditor hominis, *lib.*19. *tit.*1. *l.*38.
Si venditor ſimulaverit, *lib.*18. *tit.*2. *l.*14.
Si ventris nomine, *lib.*37. *tit.*9. *l.*8.
Si ventri curator datus ſit, *lib.*42. *tit.*5. *l.*24.
Si vero adhuc in ſuſpenſo eſt, *lib.*15. *tit.*1. *l.* 10.
Si vero ante venditionis tempus, *lib.* 21. *tit.*1. *l.*10.
Si vero compoſita, *lib.*29. *tit.*1. *l.*18.
Si vero cuſtodiendus. *Hæc lex habetur* in *lib.*21. *tit.*1. *l.*6.
Si vero malæ fidei, *lib.*6. *tit.*1. *l.*12.
Si vero mihi, aut Titio, *lib.*13. *tit.*5. *l.*8.
Si vero negotium gerens, *lib.*24. *tit.*3. *l.*64.
Si vero non habuit, *lib.*38. *tit.*2. *l.*8.
Si vero non remunerandi cauſa, *lib.*17. *tit.*1. *l.* 12.
Si vero pater, *lib.*15. *tit.*3. *l.*9.
Si vero plures, *lib.*9. *tit.*3. *l.*5.
Si vero pro condemnato, *lib.*2. *tit.*8. *l.*5.
Si veſtimenta interpola. *Hæc lex incipit*, Labeo libro poſteriorum, *lib.*18. *tit.*1. *l.* 45.
Si veſtimenta utenda, *lib.*12. *tit.*5. *l.*9.
Si via, iter, actus, *lib.*8. *tit.*3. *l.*26.
Si victum vel ſtratum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*34.
Si vi me dejeceris, *lib.*43. *tit.*16. *l.*15.
Si vi me dejecerit quis, *ibid.* *l.*3.
Si vinum venditum, *lib.*18. *tit.*6. *l.*1.
Si vini, olei, frumenti, *lib.*7. *tit.*5. *l.*7.
Si vina emerim, *lib.*18. *tit.*6. *l.*6.
Si vina, quæ in doliis erunt, *lib.*18. *tit.*6. *l.* 15.
Si vir nummos ab uxore, *lib.*10. *tit.*4. *l.*14.
Si vir uxoris, aut, *lib.*24. *tit.*1. *l.*18.
Si vir uxori, *lib.*41. *tit.*6. *l.*3.
Si vir uxori, *lib.*35. *tit.*1. *l.*61.
Si vir uxori donationis cauſa, *lib.*24. *tit.*1. *l.*52.
Si vir uxori heres, *lib.*35. *tit.*2. *l.*6.
Si vir uxori ſuæ, *lib.*19. *tit.*5. *l.*12.
Si vitem meam, *lib.*43. *tit.*24. *l.*22.
Si unus ex argentariis, *lib.*2. *tit.*14. *l.*27.
Si unus ex fidejuſſoribus, *lib.*46. *tit.*7. *l.*21.
Si unus ex ſociis, *lib.*17. *tit.*2. *l.*67.
Si unus ex ſociis ſtipuletur, *lib.*8. *tit.*3. *l.*19.
Si uni ex heredibus. *Hæc lex eſt* §.5. *lib.*2. *tit.*2. *l.*10. *Incipit*, Papinianus ait, Si uni.
Si uno anno. *Hæc lex eſt* §.3. *lib.*15. *tit.*2. *l.*19. *Incip.* Papinianus lib. iv.
Si urbana prædia, *lib.*12. *tit.*6. *l.*55.
Si uſufructuarius. *Vide*, Si fructuarius, *lib.*7. *tit.*4. *l.*13.
Si uſusfructus alternis annis, *lib.*7. *tit.*4. *l.*28.
Si uſusfructus civitati legetur, *lib.*7. *tit.*4. *l.*21.
Si uſusfructus debitorem, *lib.*46. *tit.*2. *l.*4.
Si uſusfructus fundi, *lib.*39. *tit.*3. *l.*22.
Si uſusfructus fundi, *lib.*23. *tit.*3. *l.*66.
Si uſusfructus legatus eſt, *lib.*7. *tit.*1. *l.*35.
Si uſusfructus legatus ſit, *lib.*7. *tit.*1. *l.*13.
Si uſusfructus mihi legatus ſit, *lib.*7. *tit.*9. *l.*9.
Si uſusfructus 1, *lib.*33. *tit.*2. *l.*6.
Si uſusfructus 2, *ibid.* *l.*8.
Si uſusfructus. *Vide*, Sed uſusfructus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*81.
Si uſusfructus, *lib.*36. *tit.*2. *l.*14.
Si uſufructuarii. *Vide ſupra*, Si juſſu fructuarii.
Si uſumfructum, *lib.*42. *tit.*12. *l.*23.
Si certo loco, vel tempore, *lib.*13. *tit.*6. *l.*5.
Si ut habiliter, *lib.*34. *tit.*2. *l.*20.
Si ut proponitur, *lib.*46. *tit.*1. *l.*61.
Si vulnerato ſervo, *lib.*9. *tit.*2. *l.*46.
Si vulneraveris, *lib.*19. *tit.*2. *l.*43.
Si uxor à legato, *lib.*5. *tit.*1. *l.*42.
Si uxor filio donaverit, *lib.*24. *tit.*1. *l.*19.
Si uxor nummis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*67.
Si uxor non fuerit, *lib.*48. *tit.*5. *l.*13.
Si uxor rem viri, *lib.*25. *tit.*2. *l.*28.
Si uxori mundus muliebris, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 39.
Soceri, ſocrus appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 146.
Societas coiri poteſt, *lib.*17. *tit.*2. *l.*1.
Societatem coire, *lib.*17. *tit.*2. *l.*4.
Societatem mecum coiſti, *lib.*17. *tit.*2. *l.*76.
Societates contrahuntur, *lib.*17. *tit.*2. *l.*5.
Socius ſocio etiam, *lib.*17. *tit.*2. *l.*72.
Socium, qui in eo, *lib.*17. *tit.*2. *l.*60.
Sodales ſunt, qui, *lib.*47. *tit.*22. *l.*4.
Solet à principe impetrari, *lib.*3. *tit.*2. *l.*19.
Solet etiam meſſis, *lib.*2. *tit.*12. *l.*3.
Solet etiam curator, *lib.*36. *l.*1. *l.*13.
Solet prætor, *lib.*2. *tit.*1. *l.*16.
Solet prætor, *lib.*27. *tit.*2. *l.*1.
Solemus dicere, *lib.*35. *tit.*1. *l.*9.
Solemus quidem dicere id, *lib.*5. *tit.*1. *l.*61.
Solent enim quidam, *lib.*11. *tit.*5. *l.*2.
Solent etiam cuſtodiarum, *lib.*1. *tit.*16. *l.*6.
Solent judices, *lib.*34. *tit.*1. *l.*3.
Solent præſides provinciarum, *lib.*48. *tit.*3. *l.* 7.
Solent, qui noverunt, *lib.*19. *tit.*5. *l.*15.
Solidum non ſolvitur, *lib.*46. *tit.*3. *l.*85.
Sollicitatores, *lib.*47. *tit.*11. *l.*1.
Solvere pro ignorante, *lib.*46. *tit.*3. *l.*53.
Solvendo eſſe nemo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*114.
Solvendo quiſque, *lib.*3. *tit.*5. *l.*39.
Solvitur hypotheca, *lib.*20. *tit.*6. *l.*5.
Solutionis verbo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*176.
Solutionis verbum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*54.
Solutione chirographo, *lib.*10. *tit.*4. *l.*18.
Solutione vel judicium, *lib.*46. *tit.*3. *l.*23. *Legitur etiam*, Solutionem.
Solutam pecuniam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*49.
Soluto matrimonio, *lib.*24. *tit.*3. *l.*2.
Solutum non intelligimus, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 48.
Solutum non videtur, *lib.*13. *tit.*7. *l.*11.
Solum partem eſſe ædium, *lib.*6. *tit.*1. *l.*49.
Sororis proneptem, *lib.*23. *tit.*2. *l.*39.
Sorori, quam coheredem, *lib.*5. *tit.*4. *l.*6.
ΣΠΑΔΟΝΤΑ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*15.
Spadonum generalis appellatio, *lib.*50. *tit.* 16. *l.* 128.
Spatiumque ad, *lib.*2. *tit.*13. *l.*5.
Species adquirendi eſt, *lib.*46. *tit.*4. *l.*11.
Species auri, *lib.*34. *tit.*2. *l.*15.
Speciosas perſonas, *lib.*50. *tit.*16. *l.*100.
Sponſalia autem dicta ſunt, *lib.*23. *tit.*1. *l.*2.
Sponſalia ſicut nuptiæ, *lib.*23. *tit.*1. *l.*11.
Sponſalia ſunt, *lib.*23. *tit.*1. *l.*1.
Sponſio appellatur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*7.
Sponte provinciæ, *lib.*50. *tit.*4. *l.*17.

Source : BIU Cujas

Spurii decuriones fiunt, *lib.*50. *tit.*2. *l.*6.
Statius Florus, *lib.*19. *tit.*14. *l.*48.
Statuæ adfixæ basibus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*245.
Statuæ & imaginis, *lib.*7. *tit.*1. *l.*40.
Statuas in civitate positas, *lib.*41. *tit.*1. *l.*41.
Statuliber heredis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*38.
Statuliber in delicto repertus, *lib.*48. *tit.*18. *l.* 14.
Statuliber 1, *lib.*40. *tit.*7. *l.*1.
Statuliber 2, *ibid. tit.*5.
Statuliberi, *lib.*40. *tit.*7. *l.*29.
Statuliberum ab, *lib.*31. *tit.*1. *l.*11.
Statuliberum, *lib.*40. *tit.*7. *l.*9.
Statuliberorum jura, *lib.*40. *tit.*7. *l.*33.
Statuliberos 1, *lib.*40. *tit.*7. *l.*3.
Statuliberos 2, *ibid. l.*2.
Statulibera quidquid, *lib.*40. *tit.*7. *l.*16.
Stellionatus accusatio, *lib.*47. *tit.*20. *l.*3.
Stellionatus judicium, *lib.*47. *tit.*20. *l.*2.
Stellionatus, vel, *lib.*47. *tit.*11. *l.*3.
Stemmata cognationum, *lib.*38. *tit.*10. *l.*9.
Stichus habet in peculio, *lib.*33. *tit.*8. *l.*16.
Stichus immo Pamphilus, *lib.*40. *tit.*4. *l.*21.
Stichus liber esto, *lib.*32. *tit.*1. *l.*12.
Stichus nutricis meæ, *lib.*34. *tit.*1. *l.*20.
Stichus servus meus, *lib.*40. *tit.*4. *l.*39.
Stichus si codicillis, *ibid. l.*28.
Stichus si heredi, *lib.*40. *tit.*7. *l.*24.
Stichus testamento, *lib.*12. *tit.*6. *l.*67.
Sticho libertas data est, *lib.*40. *tit.*7. *l.*4.
Sticho testamento manumisso, *lib.*33. *tit.*2. *l.* 36.
Stichum aut Pamphilum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*55.
Stichum aut Pamphilum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*95.
Stichum do Attio, *lib.*4. *tit.*7. *l.*39.
Stichum, qui meus erit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*6.
Stichum Sempronio do, *lib.*40. *tit.*4. *l.*15.
Stipulatio de dote, *lib.*23. *tit.*3. *l.*63.
Stipulatio de operis, *lib.*39. *tit.*1. *l.*21.
Stipulatio hoc modo concepta, *lib.*45. *tit.*1. *l.* 61.
Stipulatio ista, *lib.*45. *tit.*1. *l.*38.
Stipulatio non valet, *ibid. l.*17.
Stipulatio non potest confici, *ibid. l.*1.
Stipulationem, quæ, *lib.*23. *tit.*3. *l.*21.
Stipulationes 1, *lib.*45. *tit.*1. *l.*53.
Stipulationes 2, *ibid. l.*72.
Stipulationum 1, *lib.*45. *tit.*1. *l.*2.
Stipulationum 2, *ibid. l.*5.
Stipulationum 3, *ibid. l.*74.
Stipulatus es opus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*44.
Stipulatus sum à reo, *lib.*46. *tit.*1. *l.*6.
Stipulatus sum mihi, *lib.*46. *tit.*3. *l.*9.
Stuprum committi, *lib.*38. *tit.*5. *l.*34.
Stuprum intelligitur. *Vide*, Probrum intell. *lib.*23. *tit.*2. *l.*51.
Sua, *lib.*48. *tit.*22. *l.*12.
Suæ rei emptio, *lib.*18. *tit.*1. *l.*16.
Sub conditione, *lib.*46. *tit.*3. *l.*16.
Sub conditione, *lib.*28. *tit.*2. *l.*20.
Sub conditione, *lib.*28. *tit.*5. *l.*73.
Sub conditione, *lib.*28. *tit.*7. *l.*25.
Sub conditione, *lib.*38. *tit.*2. *l.*10.
Sub conditione. *Vide*, Sed sub conditione, *lib.*37. *tit.*4. *l.*18.
Sub conditione, *lib.*7. *tit.*1. *l.*54.
Sub conditione 7, *l.*12. *tit.*6. *l.*16.
Sub diversis conditionibus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*51.
Sub hac conditione, *lib.*44. *tit.*7. *l.*8.
Sub impossibili, *lib.*28. *tit.*7. *l.*1.
Sub prætextu religionis, *lib.*47. *tit.*11. *l.*2.
Subsignatum dicitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*39.
Substitui liberis is, *lib.*28. *tit.*6. *l.*18.
Substitutio quæ, *lib.*41. *tit.*1. *l.*42.
Successorium edictum, *lib.*38. *tit.*9. *l.*1.
Successori ejus, *lib.*3. *tit.*5. *l.*12.
Succurritur etiam ei, qui, *lib.*4. *tit.*6. *l.*9.
Sufficit ad causam, *lib.*12. *tit.*6. *l.*56.
Sufficit nudus consensus, *lib.*23. *tit.*1. *l.*4.
Sulpitius Marcello, *lib.*24. *tit.*1. *l.*49.
Summa cum ratione, *lib.*15. *tit.*1. *l.*21.
Summa itaque, *lib.*1. *tit.*5. *l.*3.
Summa rerum divisio, *lib.*1. *tit.*8. *l.*1.
Sumptus autem ab ea facti, *lib.*37. *tit.*9. *l.*3.
Sumptus autem in reficienda, *l.*30. *t.*1. *l.*61.
Sumptus quidem prorogare, *lib.*2. *t.*14. *l.*53.
Sumptum in prædium, *lib.*6. *tit.*1. *l.*48.
Sunt autem adgnati, *lib.*26. *tit.*4. *l.*7.
Sunt & aliæ pleræque, *lib.*6. *tit.*2. *l.*3.
Sunt munera, *lib.*50. *tit.*5. *l.*11.
Sunt personæ, *lib.*11. *tit.*7. *l.*43.
Sunt præterea crimina, *lib.*47. *tit.*11. *l.*8.
Sunt quædam, quæ, *lib.*47. *tit.*11. *l.*9.
Sunt quidam servi, *lib.*48. *tit.*19. *l.*17.
Sunt qui in id quod, *lib.*42. *tit.*1. *l.*16.
Suo quis in alieno, *lib.*43. *tit.*4. *l.*2.
Suo victu vestituque, *lib.*38. *tit.*1. *l.*18.
Suos autem servos, *lib.*32. *tit.*1. *l.*73.
Supellex est, *lib.*33. *tit.*10. *l.*1.
Supellectilis, *lib.*33. *tit.*10. *l.*6.
Supellectili legata, *ibid. l.*2.
Superficiario. Est in fin. *l.*73. *tit.*1. *lib.*6.
Superficiarias ædes, *lib.*43. *tit.*18. *l.*2.
Supplicii donatione. *Incipit*, Damnatione bona publicantur, *lib.*48. *tit.*20. *l.*1.
Supra iter alienum, *lib.*39. *tit.*3. *l.*11.
Surdi vel muti, *lib.*40. *tit.*2. *l.*10.
Suspectus fieri is, *lib.*26. *tit.*10. *l.*5.
Suspectum tutorem, *ibid. l.*8.
Suus quoque heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*4.

T.

Tabernæ appellatio, *lib.*50. *t.*16. *l.*185.
Tabernæ caponiæ, *lib.*33. *tit.*7. *l.*13.
Tabernam cum cœnaculo, *lib.*33. *tit.*7. *l.*7.
Tabulas testamenti, *lib.*37. *tit.*11. *l.*1.
Tabularum testamenti, *lib.*29. *tit.*3. *l.*2.
Talis scriptura, *lib.*3. *tit.*1. *l.*30.
Tale pactum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*40.
Talem institutionem, *lib.*28. *tit.*5. *l.*51.
Tali facta stipulatione, *lib.*23. *tit.*3. *l.*48.
Tales conditiones, *lib.*35. *tit.*1. *l.*112.
Tam ex contractibus, *lib.*5. *tit.*1. *l.*57.
Tam is, qui testamentum, *lib.*39. *tit.*6. *l.*25
Tamen si non opposita, *lib.*14. *tit.*6. *l.*11.
Tantum quisque, *lib.*50. *tit.*16. *l.*88.
Te hominem & Sejum, *lib.*46. *tit.*2. *l.*32.
Tempus quod datur, *lib.*42. *tit.*1. *l.*29.
Tempus vacationis, *lib.*50. *tit.*5. *l.*4.
Temporibus Divorum fratrum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*1.
Tenetur ex empto, *lib.*19. *tit.*1. *l.*6.
Tenetur Faviana, *lib.*38. *tit.*5. *l.*5.
Ter enixa videtur, *lib.*50, *tit.*16. *l.*137.
Terminorum avulsorum, *lib.*47. *tit.*21. *l.*1.
Testamentum aut non, *lib.*28. *tit.*3. *l.*1.
Testamentum est, *lib.*28. *tit.*1. *l.*1.
Testamenti factio, *ibid. l.*3.
Testamento centurio, *lib.*40. *tit.*4. *l.*51.
Testamento datos tutores, *lib.*26. *tit.*2. *l.*3.
Testamento datos tutores, *lib.*26. *tit.*2. *l.*17.
Testamento domini, *lib.*28. *tit.*5. *l.*90.
Testamento filium, *lib.*31. *tit.*1. *l.*89.
Testamento ita cavit, *lib.*40. *tit.*4. *l.*60.
Testamento ita cautum, *lib.*34. *tit.*1. *l.*19.
Testamento liber, *lib.*40. *tit.*4. *l.*25.
Testamento manumissus, *lib.*40. *tit.*4. *l.*23.
Testamento militis, *lib.*40. *tit.*4. *l.*49.
Testamento potest quis, *lib.*38. *tit.*4. *l.*13.
Testamento tutores hi, *lib.*26. *tit.*2. *l.*21.
Testamenta eorum, qui, *lib.*29. *tit.*1. *l.*26.
Testatorem adjiciendo, *lib.*32. *tit.*1. *l.*68.
Testator filium. *Vide paulo supra*, Testamento filium.
Testatrix, *lib.*8. *tit.*5. *l.*20.
Testes eos quos, *lib.*22. *tit.*5. *l.*24.
Testimoniorum usus, *ibid. l.*1.
Testis idoneus pater filio, *lib.*22. *tit.*5. *l.*9.
Testium fides, *lib.*22. *tit.*5. *l.*3.
Textoribus omnibus, *lib.*32. *tit.*1. *l.*61.
Thais ancilla mea, *lib.*40. *tit.*5. *l.*41.
Thesaurus meus, *lib.*10. *tit.*4. *l.*15.
Theopompus testamento, *lib.*33. *tit.*4. *l.*14.
Tigni appellatione, *lib.*10. *tit.*4. *l.*7.
Tigni appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*62.
Titius cum absentem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*76.
Titius cum credidisset, *lib.*13. *tit.*7. *l.*34.
Titius cum decederet, *lib.*19. *tit.*1. *l.*43.
Titius cum mutuam pecuniam, *lib.*20. *tit.*3. *l.* 4.
Titius cum mutuos acciperet, *lib.*18. *tit.*1. *l.* 81.
Titius & Sejus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*24.
Titius exheredato filio, *lib.*38. *tit.*16. *l.*6.
Titius filiis meis, *lib.*27. *tit.*1. *l.*45.
Titius fundi. *Vide*, Attius fundi, *lib.* 28. *tit.*5. *l.*11.
Titius heres Sempronii, *lib.*19. *tit.*1. *l.*48.
Titius heredes instituit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*42.
Titius horreum frumentarium, *lib.*41. *tit.*1. *l.*60.
Titius Mævio, *lib.*7. *tit.*1. *l.*50.
Titius puerum emit, *lib.*37. *tit.*15. *l.*3.
Titius prius quam trib. *lib.*29. *tit.*1. *l.*25.
Titius qui mihi sub, *lib.*49. *tit.*14. *l.*21.
Titius rogatus est, *lib.*36. *tit.*1. *l.*54.
Titius Seji procurator, *lib.*18. *tit.*5. *l.*8.
Titius Sejæ, *lib.*20. *tit.*4. *l.*21.
Titius Sejo epistolam, *lib.*13. *tit.*5. *l.*24.
Titius Sempronio, *lib.*19. *tit.*5. *l.*24.
Titius Sempronio, *lib.*20. *tit.*6. *l.*9.
Titius servum vendidit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*9.
Titius, si statua, *lib.*35. *tit.*3. *l.*14.
Titius Stichi partem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*83.
Titius tamen indebiti, *lib.*13. *tit.*5. *l.*9.
Titius testamento, *lib.*28. *tit.*2. *l.*25.
Titi fili è medio præcipito, *lib.*33. *tit.*8. *l.*26.
Titio centum aureos, *lib.*31. *tit.*1. *l.*74.
Titio centum ita ut, *lib.*35. *tit.*1. *l.*71.
Titio cum esset Romæ, *lib.*50. *tit.*1. *l.*36.
Titio, cum morietur, *lib.*7. *tit.*1. *l.*51.
Titio cum propter dotem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*48.
Titio & Sejo Stichum legavit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 34.
Titio fundus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*73.
Titio ususfructus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*21.
Titio ususfructus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*96.
Titium & Mævium, *lib.*26. *tit.*7. *l.*47.
Titia cum esset minor, *lib.*23. *tit.*3. *l.*62.
Titia cum propter dotem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*48.
Titia cum testamento, *lib.*31. *tit.*1. *l.*34.
Titia cum testamentum. *Vide*, Cum Titia testamentum, *lib.*48. *tit.*2. *l.*18.
Titia divortium, *lib.*24. *tit.*3. *l.*34.
Titia filiam heredem instituit, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 13.
Titia herede Seja scripta, *lib.*33. *tit.*1. *l.*19.
Titia heredis instituti, *lib.*35. *tit.*1. *l.*85.
Titia post mortem mariti, *lib.*37. *t.*10. *l.*13.
Titia quæ ab alio, *lib.*45. *tit.*1. *l.*134.
Titia Sejo tesseram, *lib.*31. *tit.*1. *l.*87.
Titia servis quibusdam, *lib.*40. *tit.*4. *l.*59.
Titia testamento, *lib.*34. *tit.*2. *l.*38.
Titia testamento suo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*86.
Titia amicæ meæ, *lib.*34. *tit.*2. *l.*35.
Titiæ si non nupserit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*100.
Titiæ textores meos, *lib.*30. *tit.*1. *l.*36.
Titianus primus, *lib.*14. *tit.*5. *l.*8.
ΤΟΙΣ ΤΕ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΙΣ, *lib.*33. *tit.* 10. *l.*4.
Titulus est usucapionis, *lib.*41. *tit.*9. *l.*1.
ΤΟ ΓΑΡ ΑΠΑΞ Η ΔΙΣ, *lib.*1. *tit.*3. *l.*6.
ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. *Vide*, ΗΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ, *lib.*50. *tit.*16. *l.*104.
Totiens heres, *lib.*11. *tit.*1. *l.*1.
Totiens in heredem damus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*44.
Totiens locum habet, *lib.*50. *tit.*12. *l.*6.
Totiens videtur, *lib.*29. *tit.*2. *l.*81.
Totum autem jus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*41.
Tractabatur, an, *lib.*29. *tit.*1. *l.*14.
Tractandum est, *lib.*49. *tit.*2. *l.*1.
Traditio nihil amplius, *lib.*41. *tit.*1. *l.*20.
Traditionem. Hæc lex est §.9. *lib.*7. *tit.*2. *l.*6. *Incipit*, Julianus libro vij. Digest.
Trajectitia ea pecunia est, *lib.*22. *tit.*2. *l.*1.
Trajectitiæ pecuniæ, *lib.*14. *tit.*7. *l.*23.
Transactum accipere, *lib.*2. *tit.*15. *l.*2.
Transacta finitave, *lib.*50. *tit.*16. *l.*229.
Transfugam, *lib.*41. *tit.*1. *l.*51.
Translatio legati fit, *lib.*34. *tit.*4. *l.*6.
Trebatius ait, *lib.*39. *tit.*3. *l.*25.
Trebatius ait sic, *lib.*28. *tit.*5. *l.*21.
Tres fere causæ sunt, *lib.*42. *tit.*4. *l.*1.
Tres fratres, *lib.*2. *tit.*14. *l.*35.
Tres tutores, *lib.*26. *tit.*7. *l.*55.
Tria onera in domo una, *lib.*27. *tit.*1. *l.*5.
Tria onera tutelarum, *lib.*27. *tit.*1. *l.*3.
Tria prædia continua, *lib.*8. *tit.*3. *l.*31.
Tribunus militum, *lib.*29. *tit.*1. *l.*20.
Tribus heredibus institutis, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 8.
Triplici modo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*142.
Triticum dare oportet, *lib.*45. *tit.*1. *l.*94.
Tugurii appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*108.
Tum is cujus interest, *lib.*47. *tit.*2. *l.*8.
Tunc autem prius, *lib.*26. *tit.*2. *l.*8.
Tunc autem universi, *lib.*42. *tit.*1. *l.*37.
Tunc inutile legatum, *lib.*33. *tit.*8. *l.*12.
Turpia legata, *lib.*30. *tit.*1. *l.*54.
Tutela est, *lib.*26. *tit.*1. *l.*1.
Tutela legitima, *lib.*26. *tit.*4. *l.*3.
Tutela plerunque, *lib.*26. *tit.*1. *l.*16.
Tutelæ tamen, *lib.*19. *tit.*2. *l.*17.
Tutelas etiam, *lib.*4. *tit.*5. *l.*7.
Tutor ad utilitatem, *lib.*26. *tit.*7. *l.*22.
Tutor administrationem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*33.
Tutor autem bonorum, *lib.*37. *tit.*1. *l.*8.
Tutor condemnatus, *lib.*22. *tit.*1. *l.*41.
Tutor datus, *lib.*26. *tit.*2. *l.*8.
Tutor datus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*69.
Tutor decedens, *lib.*34. *tit.*3. *l.*26.
Tutor factam pupillam, *lib.*23. *tit.*1. *l.*15.
Tutor incertus dari non potest, *lib.*26. *tit.*2. *l.* 20.
Tutor interposito decreto, *lib.*26. *tit.*9. *l.*6.
Tutor ita recte, *lib.*26. *tit.*2. *l.*23.
Tutor lege non refragante, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.*16.
Tutor petitus ante, *lib.*27. *tit.*1. *l.*28.
Tutor pro pupillo, *lib.*26. *tit.*7. *l.*28.
Tutor pupilli decesserat, *lib.*16. *tit.*1. *l.*19.
Tutor pupilli, omnibus, *lib.*12. *tit.*2. *l.*35.
Tutor, & qui coheres, *lib.*26. *tit.*9. *l.*8.
Tutor, qui repertorium, *lib.*26. *tit.*7. *l.*7.
Tutor, qui tutelam gerit, *lib.*26. *tit.*7. *l.*27.
Tutor, qui per valetudinem, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 10.
Tutor quoque, *lib.*26. *tit.*10. *l.*3.
Tutor rem adulti, *lib.*12. *tit.*3. *l.*8.
Tutor rerum &, *lib.*26. *tit.*7. *l.*56.
Tutor secundum dignitatem, *lib.*26. *tit.*7. *l.* 13.
Tutor si in negotio, *lib.*49. *tit.*1. *l.*27.
Tutor si petitus fuerit, *lib.*26. *tit.*5. *l.*10.
Tutor sive curator, *lib.*26. *tit.*7. *l.*35.
Tutor vel curator, *lib.*23. *tit.*2. *l.*36.
Tutor vel curator, *lib.*26. *tit.*7. *l.*20.
Tutor vel curator retentus, *lib.* 49. *tit.* 10. *l.* 2.
Tutor urgentibus creditoribus, *lib.*4. *tit.*4. *l.* 47.
Tutoris heres, *lib.*20. *tit.*2. *l.*10.
Tutoris præcipuum est officium, *lib.* 26. *tit.*7. *l.*30.
Tutoris quoque, ut, *lib.*2. *tit.*14. *l.*15.
Tutori, qui infantem, *lib.*26. *tit.*9. *l.*7.
Tutorem, qui pupilli, *lib.*34. *tit.*9. *l.*22.
Tutori, qui tutelam gerit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 37.
Tutore suspecto, *lib.*46. *tit.*8. *l.*6.
Tutores à patruo, *lib.*26. *tit.*3. *l.*5.
Tutores non ab herede, *lib.*26. *tit.*2. *l.*7.
Tutores pupilli, *lib.*12. *tit.*6. *l.*61.
Tutores quibus administratio, *lib.*26. *tit.*8. *l.* 6.
Tutores, qui post finem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 39.
Tutoribus ita datis, *lib.*26. *tit.*2. *l.*33.

V.

Vacatio, *lib.*50. *tit.*4. *l.*13.
Vaccæ emptor, *lib.*21. *tit.*1. *l.*43.
Valerius Patroinus, *lib.*40. *tit.*14. *l.*50.
Valerianus respondit. *Incipit hæc lex*, Si præses, *lib.*50. *tit.*5. *l.*10.
Vani timoris, *lib.*50. *tit.*17. *l.*184.
Variæ causæ sunt, *lib.*49. *tit.*14. *l.*1.
Varicosus sinus non est, *lib.*21. *tit.*1. *l.*50.
Vasa ænea, *lib.*33. *tit.*10. *l.*11.
Ubi absunt hi, qui, *lib.*26. *tit.*5. *l.*19.
Ubi acceptum est, *lib.*5. *tit.*1. *l.*30.
Ubi autem conditionalis, *lib.*18. *tit.*2. *l.*4.
Ubi autem & dantis, *lib.*12. *tit.*5. *l.*3.
Ubi autem non apparet, *lib.*45. *tit.*1. *l.*75.
Ubicunque ab intestato, *lib.*37. *tit.*9. *l.*7.
Ubicunque causæ cognitio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 105.
Ubicunque judicem, *lib.*11. *tit.*1. *l.*21.
Ubicunque reus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*60.
Ubi domicilium habet, *lib.*42. *tit.*5. *l.*2.
Ubi est verborum ambiguitas, *lib.*34. *tit.*5. *l.* 21.
Ubi exigitur argentarius, *lib.*2. *tit.*13. *l.*8.
Ubi fidejussor, *lib.*46. *tit.*3. *l.*24.
Ubi ita donatur, *lib.*39. *tit.*6. *l.*27.
Ubi lex duorum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*101.
Ubi lex inhibet, *lib.*41. *tit.*3. *l.*24.
Ubi non voce, *lib.*50. *tit.*17. *l.*124.
Ubi numerus testium, *lib.*22. *tit.*5. *l.*12.
Ubi pugnantia inter se, *lib.*50. *tit.*17. *l.*188.
Ubi pure fideicom. *lib.*36. *tit.*1. *l.*19.
Ubi quis pro alio constituit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 28.
Vectigalia, *lib.*39. *tit.*4. *l.*10.
Vel à debitoribus, *lib.*11. *tit.*7. *l.*13.
Vel ab eo res, *lib.*4. *tit.*3. *l.*2.
Vel aliquam rem, *lib.*5. *tit.*3. *l.*15.
Vel alium arbitrum, *lib.*4. *tit.*8. *l.*10.
Vel antequam cum eo, *lib.*48. *tit.*5. *l.*18.
Vel cujus alterius rei, *lib.*11. *tit.*6. *l.*7.
Vel cum fisco, *lib.*26. *tit.*3. *l.*9.
Vel de in rem verso, *lib.*2. *tit.*14. *l.*20.
Vel donationes. *Vide*, Vel mortis causa donationes, *lib.*6. *tit.*2. *l.*2.
Vel ea quæ. *Vide*, Vel quæ ex his, *lib.* 41. *tit.*1. *l.*2.
Vel ei præbuit exceptionem, *lib.*42. *tit.*8. *l.*3.
Vel ex causa noxæ, *lib.*6. *tit.*2. *l.*5.
Vel exilio, *lib.*3. *tit.*3. *l.*21.
Vel ex parte, *lib.*34. *tit.*5. *l.*6.
Vel fatuo, *lib.*42. *tit.*5. *l.*21.
Vel filiorum tuorum, *lib.*12. *tit.*2. *l.*4.
Vel fratres, *lib.*21. *tit.*1. *l.*39.
Vel hereditas superveniens, *lib.*3. *tit.*3. *l.*10.
Vel in operis, *lib.*3. *tit.*3. *l.*36.
Vel in partes, vel, *lib.*26. *tit.*7. *l.*4.
Vel in valetudinem, *lib.*25. *tit.*1. *l.*2.
Vel inutilium, *lib.*7. *tit.*1. *l.*69.
Vel judicio, *lib.*3. *tit.*3. *l.*20.
Vellejano senatusconsulto, *lib.*16. *tit.*1. *l.*1.
Velle non creditur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*4.
Vel luxuriosum, *lib.*11. *tit.*3. *l.*2.
Vel melancholici, *lib.*21. *tit.*1. *l.*2.
Vel mortis causa, *lib.*6. *tit.*2. *l.*2.
Vel negare se signasse, *lib.*29. *tit.*3. *l.*5.
Vel obligatus est, *lib.*4. *tit.*12. *l.*20.
Vel ob rem prospere gestam, *lib.*48. *t.*16. *l.*9.
Vel omnia sua, *lib.*36. *tit.*1. *l.*15.
Vel pacisci tur, *lib.*46. *tit.*8. *l.*11.
Vel per literas, *lib.*11. *tit.*1. *l.*2.
Vel post annum, *lib.*4. *tit.*7. *l.*6.
Vel protervi, *lib.*21. *tit.*1. *l.*3.
Vel quæ ex his, *lib.*41. *tit.*1. *l.*2.
Vel quæ in usum, *lib.*20. *tit.*1. *l.*7.
Vel qui cadaver prosequuntur, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 3.
Vel quod magis, vel minus, *lib.*48. *tit.*11. *l.*4.
Vel quod ea re frui, *lib.*17. *tit.*2. *l.*15.
Vel quod paterfamilias, *lib.*11. *tit.*7. *l.*6.
Vel senectutem, *lib.*24. *tit.*1. *l.*61.
Vel si longinquo, *lib.*3. *tit.*3. *l.*44.
Vel similem, *lib.*4. *tit.*7. *l.*5.
Vel si sanguinem, *lib.*40. *tit.*2. *l.*12.
Vel singulis liberis, *lib.*28. *tit.*7. *l.*37.
Vel si servo hereditario, *lib.*10. *tit.*2. *l.*15.
Vel si vites propagaverit, *lib.*25. *tit.*1. *l.*3.
Vel si vivo eo conceptus est, *lib.*38. *tit.*16. *l.*7.
Vel solvendi causa, *lib.*6. *tit.*2. *l.*4.
Vel surdo, muto, *lib.*42. *tit.*5. *l.*20.
Vel totum, vel pars ejus, *lib.*43. *tit.*5. *l.*2.
Vel vivo eo concep. *Vide*, Vel si vivo eo concep.
Vel, vivus noluerit, *lib.*38. *tit.*4. *l.*4.
Vel universorum bonorum, *lib.*13. *t.*7. *l.*12.
Veluti cum lege locationis, *lib.*17. *tit.*2. *l.*77.
Veluti erga Deum religio, *lib.*1. *tit.*1. *l.*2.
Veluti fustium admonitio, *lib.*48. *tit.*19. *l.*7.
Veluti quod spreverunt, *lib.*37. *tit.*1. *l.*4.
Veluti si eam personam, *lib.*5. *tit.*3. *l.*53.
Veluti si figlinas haberet, *lib.*8. *tit.*3. *l.*6.
Veluti si in dotem, *lib.*11. *tit.*7. *l.*23.
Veluti si me precario, *lib.*43. *tit.*26. *l.*3.
Veluti si novelletum, *lib.*25. *tit.*1. *l.*6.
Veluti si peregre, *lib.*2. *tit.*13. *l.*7.
Veluti si quis homicidium, *lib.*45. *tit.*1. *l.*27.
Venationem, fructus, *lib.*22. *tit.*1. *l.*26.

Source : BIU Cujas

Venditor ab emptore, *lib.*5. *tit.*1. *l.*49.
Venditor actionis, *lib.*18. *tit.*4. *l.*23.
Venditor domus, *lib.*19. *tit.*1. *l.*36.
Venditor ex hereditate, *lib.*18. *tit.*4. *l.*21.
Venditor fundi Geroniani, *lib.*8. *tit.*4. *l.*13.
Venditor hereditatis, *lib.*3. *tit.*15. *l.*17.
Venditor hereditatis, *lib.*18. *tit.*4. *l.*2.
Venditor hominis, *lib.*21. *tit.*2. *l.*8.
Venditori si emptor, *lib.*18. *tit.*6. *l.*19.
Venditores emptori caveant, *lib.*45. *tit.*1. *l.* 102.
Venire bona ibi oportet, *lib.*41. *tit.*5. *l.*1.
Veniſſe ad heredem, *lib.*50. *tit.*16. *l.*165.
Veniunt in hoc judicium, *lib.*10. *tit.*2. *l.*9.
Ventre præterito, *lib.*29. *tit.*1. *l.*84.
Ventri tutor à, *lib.*26. *tit.*5. *l.*20.
Verbum amplius, *lib.*50. *tit.*16. *l.*82.
Verbum, Erit, *ibid. l.*123.
Verbum exactæ pecuniæ, *ibid. l.*187.
Verbum facere, *ibid. l.*218.
Verbum hoc, si quis, *lib.*50. *tit.*16. *l.*1.
Verbum illud Pertinere, *ibid. l.*181.
Verbum, Oportere, *ibid. l.*37.
Verbum, Oportebit, *ibid. l.*8.
Verbum reddendi, *ibid. l.*94.
Verbo, Victus, continentur, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 41.
Verba contraxerunt, *lib.*50. *tit.*16. *l.*20.
Verba hæc, Publius, *lib.*28. *tit.*7. *l.*12.
Verba Senatuſconſulti, Macedoniani, *lib.* 14. *tit.*6. *l.*1.
Verba teſtamenti, *lib.*34. *tit.*1. *l.*5.
Verborum obligatio, *lib.*46. *tit.*3. *l.*107.
Verbis civilibus, *lib.*28. *tit.*6. *l.*7.
Verbis legati, *lib.*35. *tit.*2. *l.*5.
Verbis legis XII. Tabularum, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 12.
Verius eſſe exiſtimo, *lib.*22. *tit.*3. *l.*21.
Verum eſt, adoptione, *lib.*28. *tit.*3. *l.*8.
Verum eſt eum, qui, *lib.*50. *tit.*16. *l.*216.
Verum eſt eum, qui, *lib.*40. *tit.*4. *l.*58.
Verum eſt neque pacta, *lib.*50. *tit.*17. *l.*31.
Verum eſt omnem poſtumum, *lib.*37. *tit.* 11. *l.*3.
Verum eſt quod, *lib.*16. *tit.*2. *l.*4.
Verum eſt quod plerique, *lib.*47. *tit.*2. *l.*25.
Verum eſt quod Sabino, *lib.*17. *tit.*2. *l.*63.
Verum ſi ipſe pupillus, *lib.*14. *tit.*3. *l.*9.
Verum eſt ſi meretricem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*38.
Verum vel de dolo, *lib.*4. *tit.*4. *l.*11.
Vero procuratori, *lib.*46. *tit.*3. *l.*12.
Veſtis, an veſtimenta, *lib.*34. *tit.*2. *l.*23.
Veſtis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*127.
Veſtem ſordidam rei, *lib.*47. *tit.*10. *l.*39.
Veſtimentum, id eſt, *lib.*34. *tit.*2. *l.*22.
Vetus accipietur, quod, *lib.*33. *tit.*6. *l.*11.
Vetus fuit quæſtio, *lib.*7. *tit.*1. *l.*68.
Veteres in emptione, *lib.*19. *tit.*1. *l.*19.
Veteres nominatim adjiciebant, *lib.*43. *tit.* 19. *l.*4.
Veteribus placet, *lib.*2. *tit.*14. *l.*39.
Veteranos, *lib.*49. *tit.*18. *l.*5.
Veteranis & liberis, *ibid. l.*3.
Veteranorum privilegium, *lib.*49. *tit.* 18. *l.* 1.
Via conſtitui, vel, *lib.*8. *tit.*3. *l.*23.
Via, iter, actus, *lib.*8. *tit.*1. *l.*5.
Viæ, itineris actus, *lib.*10. *tit.*1. *l.*17.
Viæ latitudo, *lib.*8. *tit.*3. *l.*8.
Viæ ſternendæ immunitatem, *lib.*49. *tit.*18. *l.* 4.
Viæ Vicinales, quæ, *lib.*43. *tit.*7. *l.*3.
Viam publicam, *lib.*43. *tit.*11. *l.*2.
Vicarius alieni muneris, *lib.*50. *tit.*7. *l.*13.
Vicena millia paſſuum, *lib.*2. *tit.*11. *l.*1.
Vicinus loci ſuperioris, *lib.*39. *tit.*3. *l.*24.
Videamus, an &, *lib.*19. *tit.*2. *l.*11.
Videamus, an in omnibus, *lib.*22. *tit.*1. *l.*19.
Videamus, an ſtipulatio, *lib.*35. *tit.*3. *l.*5.
Videamus de quibus rebus, *lib.*43. *tit.*1. *l.*1.
Videamus ergo ſi heres, *lib.*4. *tit.*2. *l.*17.
Videamus generali, *lib.*22. *tit.*1. *l.*38.
Videamus in tutelari cauſa, *lib.*12. *tit.*3. *l.*4.
Videamus, ſi eis cum quo, *lib.*34. *tit.*3. *l.*27.
Videamus tamen, *lib.*21. *tit.*1. *l.*26.
Videndum tamen eſt, *lib.*30. *tit.*1. *l.*95.
Videlicet ne qui officium, *lib.*4. *tit.*6. *l.*29.
Videlicet ſi hoc actum ſit, *lib.*2. *tit.*24. *l.*26.
Villæ inſtrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*16.
Vindicatio non ut gregis, *lib.*6. *tit.*1. *l.*56.
Vindicantem Venditorem, *lib.*21. *tit.*2. *l.*17.
Vim facit. *Vide*, Vi facit tam is, *lib.*43. *tit.* 24. *l.*20.
Vim facit, qui non finit, *lib.*43. *tit.*16. *l.*11.
Vim paſſam mulierem, *lib.*48. *tit.*5. *l.*39.
Vinum cum vaſis legavit, *lib.*33. *tit.*6. *l.*15.
Vinum quod mutuum datum erat, *lib.* 12. *tit.*1. *l.*22.
Vino legato 1, *lib.*33. *tit.*6. *l.*1.
Vino legato 2, *ibid. l.*14.
Vinaria Vaſa proprie, *lib.*50. *tit.*16. *l.*206.
Vinculorum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 224.
Vir ab eo, qui, *lib.*23. *tit.*3. *l.*49.
Vir bonus arbitratur, *lib.*46. *tit.*7. *l.*18.
Vir cum uxori. *Vide*, Vir uxori pecuniam.
Vir in fundo dotali 1, *lib.*23. *tit.*5. *l.*8.
Vir in fundo dotali 2, *ibid. l.ult.*
Vir mulieri, *lib.*24. *tit.*1. *l.*64.
Vir uſuras promiſſæ dotis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*54.
Vir uxoris donationis cauſa, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 17.
Vir uxori pecuniam, *lib.*24. *tit.*1. *l.*39.
Vir uxori, quæ dotem, *lib.*33. *tit.*4. *l.*8.
Viro atque uxore, *lib.*24. *tit.*3. *l.*39.
Virum, qui non per vim, *lib.*29 *tit.*6. *l.*3.
Virum uxori mente captæ, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 14.
Virilis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*145.
Virilis portio, *lib.*37. *tit.*5. *l.*8.
Vis autem eſt, *lib.*4. *tit.*2. *l.*2.
Vitem arboris appellatione, *lib.*47. *tit.*7. *l.*3.
Vitia priorum cenſuum, *lib.*50. *tit.*15. *l.*2.
Vitricus & privignus, *lib.*24. *tit.*1. *l.*60.
Vivus libertus, *lib.*38. *tit.*5. *l.*9.
Vivo filio ſi nepos, *lib.*38. *tit.*2. *l.*27.
Viva quoque filia, *lib.*25. *tit.*2. *l.*5.
Vix certis ex cauſis, *lib.*5. *tit.*1. *l.*53.
Ultimum ſupplicium, *lib.*48. *tit.*19. *l.*21.
Una es via, *lib.*8. *tit.*3. *l.*18.
Unus ex dominis, *lib.*8. *tit.*1. *l.*2.
Unus ex creditoribus, *lib.*42. *tit.*4. *l.*9.
Unus ex ſociis, *lib.*8. *tit.*3. *l.*33.
Unuſquiſque creditorem, *lib.*16. *tit.*2. *l.*2.
Unuſquiſque poteſt, *lib.*43. *ti..*26. *l.*18.
Unius facinoris, *lib.*48. *tit.*18. *l.*18.
Uni ex heredibus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*58.
Unum ex familia, *lib.*31. *tit.*1. *l.*67.
Unum teſtamentum, *lib.*28. *tit.*1. *l.*24.
Unde etiam. *Vide*, Inde etiam illud, *lib.*43. *tit.*19. *l.*3.
Unde & ſponſi ſponſæque, *lib.*23. *tit.*1. *l.*3.
Unde quæritur, *lib.*13. *tit.*6. *l.*7.
Unde ſi Nervæ arbitrium, *lib.*17. *tit.*2. *l.*79.
Volgo concepti dicuntur, *lib.*1. *tit.*5. *l.*23.
Volgo præſumitur, *lib.*12. *tit.*3. *l.*7.
Volgo receptum, eſt, *lib.*22. *tit.*1. *l.*2.
Volgaris eſt quæſtio, *lib.*47. *tit.*2. *l.*21.
Voluit prætor adſtringere, *lib.*11. *tit.*1. *l.*4.
Voluntate creditoris, *lib.*20. *tit.*6. *l.*10.
Voluptuariæ autem impenſæ, *lib.* 25, *tit.* 1. *l.* 7.
Uranius. *Vide*, Uranius Antoninus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*71.
Urbana familia, *lib.*50. *tit.*16. *l.*166.
Urbana prædia omnia, *ibid. l.*198.
Urbanorum prædiorum jura, *lib.*8. *tit.*2. *l.*2.
Urbis appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*2.
Uſque ad quantitatem, *lib.*14. *tit.*6. *l.*2.
Uſucapio eſt adjectio, *lib.*41. *tit.*3. *l.*3.
Uſucapio rerum, *lib.*41. *tit.*10. *l.*5.
Uſucapionem recipiunt, *lib.*41. *tit.*3. *l.*9.
Uſufructuarius novum 1, *lib.*7. *tit.*1. *l.*61.
Uſufructuarius novum 2, *ibid. l.*44.
Uſufructu bonorum legato, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 69.
Uſufructu in dotem dato, *lib.*24. *tit.*3. *l.*57.
Uſufructu legato, *lib.*7. *tit.*1. *l.*7.
Uſufructu relicto, *ibid. l.*52.
Uſufructarium venari, *ibid. l.*62.
Uſumfructum, cum moriar, *lib.*33. *tit.*2. *l.*5.
Uſura pecuniæ, *lib.*50. *tit.*16. *l.*121.
Uſuræ vicem fructuum obtinent, *lib.* 22. *tit.*1. *l.*34.
Uſuras illicitas, *ibid. l.*2.
Uſu retinetur ſervitus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*20.
Uſurpatio eſt, *lib.*41. *tit.*3. *l.*2.
Uſus aquæ perſonalis eſt, *lib.*7. *tit.*8. *l.*21.
Uſusfructus alienatio, *lib.*40. *tit.*7. *l.*7.
Uſusfructus eſt jus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*1.
Uſusfructus & ab initio, *lib.*7. *tit.*1. *l.*5.
Uſusfructus in multis caſibus, *ibid. l.*4.
Uſusfructus pluribus modis, *ibid. l.*6.
Uſusfructus ſine perſona, *lib.*45. *tit.*3. *l.*26.
Uſus pars legari non poteſt, *lib.*7. *tit.*8. *l.*19.
Ut Alphenus ait, *lib.*50. *tit.*16. *l.*87.
Ut alterutro agente, *lib.*13. *tit.*6. *l.*6.
Ut autem longiore die, *lib.*23. *tit.*4. *l.*16.
Ut bonorum poſſeſſio, *lib.*37. *tit.*11. *l.*9.
Ut bonorum poſſeſſio, *lib.*38. *tit.*11. *l.*1.
Ut ex fratribus, *lib.*28. *tit.*7. *l.*23.
Ut fidejuſſor, *lib.*46. *tit.*1. *l.*39.
Ut fundus hereditarius, *lib.*10. *tit.*3. *l.*18.
Ut gradatim honores deferantur, *lib.* 50. *tit.*4. *l.*11.
Ut heredibus ſubſtitui poteſt, *lib.*31. *tit.*1. *l.* 50.
Ut in conductionibus, *lib.*17. *tit.*2. *l.*33.
Ut juris jurandi obligatio, *lib.*38. *tit.*1. *l.*7.
Ut mihi donares, *lib.*39. *tit.*5. *l.*21.
Ut pomum decerpere, *lib.*8. *tit.*1. *l.*8.
Ut puta dedi tibi, *lib.*12. *tit.*5. *l.*2.
Ut quandoque, *lib.*4. *tit.*5. *l.*9.
Ut ſcriptus heres, *lib.*37. *tit.*11. *l.*12.
Ut res emptoris fiant, *lib.*18. *tit.*1. *l.*53.
Ut ſi cui exempto, *lib.*50. *tit.*16. *l.*12.
Ut ſi pro ſocio, *lib.*17. *tit.*2. *l.*31.
Ut Stichum, *lib.*34. *tit.*1. *l.*12.
Ut ſunt judicio terminata, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 230.
Ut ſunt magiſtratus, *lib.*4. *tit.*6. *l.*5.
Ut tamen merx, *lib.*14. *tit.*4. *l.*2.
Ut tantum veniat, *lib.*11. *tit.*3. *l.*14.
Ut vim atque injuriam propulſemus, *lib.*1. *tit.*1. *l.*3.
Uter ex fratribus meis, *lib.*28. *tit.*7. *l.*23.
Uti frui jus ſibi eſſe, *lib.*7. *tit.*6. *l.*5.
Utile tempus eſt, *lib.*38. *tit.*15. *l.*2.
Utilem tamen viro competere, *lib.*24. *tit.*1. *l.*30.
Utiles autem neceſſariæque, *lib.*5. *tit.*3. *l.*39.
Utilium nomine, *lib.*25. *tit.*1. *l.*8.
Utiliſſimum id edictum, *lib.*47. *tit.*6. *l.*1.
Utilitas hujus tituli, *lib.*4. *tit.*1. *l.*1.
Utilitatem hujus edicti, *lib.*14. *tit.*1. *l.*1.
Utilitatem pupillorum, *lib.*26. *tit.*3. *l.*10.
Utimur eo jure, *lib.*47. *tit.*12. *l.*5.
Utique autem etiam, *lib.*6. *tit.*1. *l.*16.
Utique niſi, *lib.*4. *tit.*8. *l.*22.
Utique ſi pro præterita, *lib.*39. *tit.*2. *l.*34.
Utiye id ſtaret, *lib.*48. *tit.*6. *l.*4.
Utrum autem omne, *lib.*5. *tit.*3. *l.*13.
Utrum autem pater adoptivus, *lib.*37. *tit.*4. *l.* 9.
Utrum ei tantum, *lib.*38. *tit.*4. *l.*9.
Utrum ita poſtumus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*7.
Utrum negotium uxoris, *lib.*24. *tit.*1. *l.*47.
Utrum portio ejus, qui, *lib.*38. *tit.*4. *l.*5.
Utrum præſente debitore, *lib.*13. *tit.*5. *l.*27.
Utrum qui occiderunt, *lib.*48. *tit.*9. *l.*6.
Utrum turpem, *lib.*45. *tit.*1. *l.*107.
Vulgo obſervatur, *lib.*26. *tit.*7. *l.*23.
Vulgo receptum eſt, *lib.*22. *tit.*1. *l.*2.
Vulgaris eſt. *Vide*, Volgaris eſt quæſtio. Sic, Volgo concepti, Volgo præſumitur, & ſimil.
Vulneris magnitudo, *lib.*47. *tit.*10. *l.*8.
Uxor expilatæ hereditatis, *lib.*47. *tit.*19. *l.*5.
Uxor marito ſuo, *lib.*24. *tit.*1. *l.*55.
Uxor viro fundum, *lib.*23. *tit.*4. *l.ult.*
Uxori, fructu bonorum legato, *lib.*33. *tit.*2. *l.* 24.
Uxori ita legavit, *lib.*33. *tit.*4. *l.*17.
Uxori legavit, *lib.*34. *tit.*2. *l.*3.
Uxori legatum, *lib.*48. *tit.*10. *l.*18.
Uxori maritus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*227.
Uxori meæ uſumfructum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 37.
Uxori meæ fundum, *lib.*33. *tit.*4. *l.*9.
Uxori quis legavit, *lib.*34. *tit.*2. *l.*13.
Uxori ſuæ in annos, *lib.*3. *tit.*9. *l.*1.
Uxori ſuæ inter cætera, *lib.*32. *tit.*1. *l.*33.
Uxori ſuæ quis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*22.
Uxori uſumfructum villæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.*35.
Uxori ex parte, *lib.*36. *tit.*2. *l.*31.
Uxorem & filium communem, *lib.*32. *tit.*1. *l.*41.
Uxorem prægnantem, *lib.*40. *tit.*4. *l.*29.
Uxorem quondam privigni, *lib.*23. *t.*2. *l.*15.
Uxores eorum, qui, *lib.*24. *tit.*2. *l.*6.
Uxores viri lugere non compelluntur, *lib.*3. *tit.*2. *l.*9.

FINIS.

Source : BIU Cujas

INDEX OMNIUM LEGUM TOTIUS CODICIS,

ORDINE ALPHABETICO CODICIS.

A.

A Caligato milite, *lib.* 5. *tit.*4. *l.*21.
A coheredibus, *lib.*6. *t.*50. *l.*17.
A Judice Judex, *lib.*3. *t.*1. *l.*5.
A Legatis gentium, *lib.*4. *tit.*61. *l.*8.
A libertina matre, *lib.*7. *tit.*14. *l.*9.
A marito in uxorem, *lib.*5. *tit.*16. *l.*18.
A muneribus, *lib.*10. *tit.*31. *l.*13.
A nullo Judice, *lib.*3. *tit.*12. *l.*4.
A Palatinis, *lib.*12. *tit.*29. *l.*1.
A patre verbis precariis, *lib.*6. *tit.*20. *l.*10.
A plerisque prudentium, *lib.*9. *tit.*31. *l.*1.
A possidentibus, *lib.*3. *tit.*32. *l.*21.
A procedente Judice, *lib.*3. *tit.*11. *l.*4.
A Proconsulibus, *lib.*7. *tit.*62. *l.*19.
A procuratore dolum, *lib.*4. *tit.*35. *l.*13.
Ab administratione tutelæ, *lib.*6. *tit.*37. *l.*8.
Ab Anastasio, *lib.*4. *tit.*35. *l.*23.
Ab eo judicato, *lib.*7. *tit.*43. *l.*3.
Ab eo, qui bona, *lib.*7. *tit.*8. *l.*3.
Ab eo, qui neque, *lib.*6. *tit.*42. *l.*9.
Ab executione appellari, *lib.*7. *tit.*65. *l.*5.
Ab his, qui, *lib.*11. *tit.*1. *l.*5.
Ab honoribus, *lib.*10. *tit.*40. *l.*2.
Ab hostibus capti, *lib.*8. *tit.*51. *l.*12.
Ab hostibus captis, *lib.*8. *tit.*51. *l.*18.
Ab hostibus captus, *lib.*7. *tit.*35. *l.*6.
Ab hostibus redempti, *lib.*8. *tit.*51. *l.*2.
Ab illustribus personis, *lib.*10. *tit.*47. *l.*16.
Ab incestis nuptiis, *lib.*5. *tit.*5. *l.*9.
Ab officiis, *lib.*12. *tit.*24. *l.*6.
Ab uno ex tutoribus, *lib.*5. *tit.*40. *l.*1.
Ab uno herede, *lib.*2. *tit.*19. *l.*19.
Abacti animalis accusatio, *lib.*9. *tit.*37. *l.*1.
Abdicatio, quæ Græco more, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 6.
Abducti plagio, *lib.*9. *tit.*20. *l.*11.
Abhorrer à sæculo nostro, *lib.*2. *tit.*18. *l.*3.
Abolitio præsentibus partibus, *lib.*9. *tit.*42. *l.* 2.
Abolitionem adulterii, *lib.*9. *tit.*9. *l.*16.
Absentem capitali crimine, *lib.*9. *tit.*2. *l.*6.
Absit, ut nos, *lib.*11. *tit.*74. *l.*3.
Abstinendum prorsus, *lib.*7. *tit.*65. *l.*4.
Acceptam mutuo sortem, *lib.*4. *tit.*32. *l.*19.
Accusationem, à qua, *lib.*9. *tit.*1. *l.*6.
Accusationis institutæ, *lib.*2. *tit.*20. *l.*10.
Accusationis ordinem, *lib.*9. *tit.*2. *l.*17.
Acta simulata, *lib.*4. *tit.*22. *l.*2.
Actio quidem personalis, *lib.*8. *tit.*32. *l.*2.
Actione administratæ curæ, *lib.*2. *tit.*4. *l.*4.
Actionem ei, qui, *lib.*2. *tit.*13. *l.*5.
Actor quod asseverat, *lib.*4. *tit.*19. *l.*23.
Actor rei forum, *lib.*3. *tit.*19. *l.*3.
Actores, *lib.*10. *tit.*19. *l.*4.
Actori delato, *lib.*4. *tit.*1. *l.*8.
Actuarii, *lib.*12. *tit.*38. *l.*5.
Actuarios, *lib.*12. *tit.*50. *l.*7.
Actus omnes, *lib.*3. *tit.*12. *l.*8.
Ad agnatos pupilli, *lib.*5. *tit.*30. *l.*2.
Ad avunculos, *lib.*5. *tit.*30. *l.*1.
Ad barbaricum, *lib.*4. *tit.*41. *l.*1.
Ad bonorum possessionem, *lib.*2. *tit.*40. *l.*2.
Ad collationem auri, *lib.*10. *tit.*74. *l.*1.
Ad Commentariensem, *lib.*9. *tit.*4. *l.*4.
Ad comparandas merces, *lib.*4. *tit.*35. *l.*16.
Ad eos, qui, *lib.*5. *tit.*38. *l.*2.
Ad eum, qui ex Trebelliano, *lib.*6. *tit.*48. *l.*2.
Ad exactionem dotis, *lib.*5. *tit.*11. *l.*6.
Ad exhibendum, *lib.*3. *tit.*42. *l.*5.
Ad fiscum pertinentes, *lib.*3. *tit.*26. *l.*5.
Ad fraudem, *lib.*2. *tit.*18. *l.*4.
Ad inferiorum Curialium, *lib.*10. *tit.*22. *l.*1.
Ad instructiones itinerum, *lib.*1. *tit.*2. *l.*7
Ad intestati successionem, *lib.*6. *tit.*58. *l.*5.
Ad invidiam, *lib.*2. *tit.*20. *l.*6.
Ad litem datus tutor, *lib.*5. *tit.*44. *l.*4.
Ad mutandum liberæ statum, *lib.*7. *tit.*14. *l.* 2.
Ad officium arbitri, *lib.*3. *tit.*37. *l.*3.
Ad Palatinorum curam, *lib.*1. *tit.*34. *l.*1.
Ad portus, aquæductus, *lib.*8. *tit.*17. *l.*7.
Ad probationem dominii, *lib.*4. *tit.*19. *l.*21.
Ad probationem ingenuitatis, *lib.*7. *tit.*16. *l.*18.
Ad probationem rei propriæ, *lib.*4. *tit.*65. *l.*23.
Ad probationem servitutis, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.*22.
Ad protegendam causam, *lib.*5. *tit.*44. *l.*3.
Ad recognoscendos singulos, *lib.*7. *tit.*14. *l.* 10.
Ad reparationem, *lib.*11. *tit.*42. *l.*7.
Ad rescindendam venditionem, *lib.*4. *tit.*44. *l.*4.
Ad similitudinem sanctionis, *lib.*12. *tit.*24. *l.*11.
Ad similitudinem sexaginta, *lib.*2. *tit.*7. *l.*16.
Ad similitudinem tam Episcoporum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*21.
Ad solutionem, *lib.*7. *tit.*52. *l.*5.
Ad splendidioris, *lib.*12. *tit.*60. *l.*7.
Ad subeunda, *lib.*10. *tit.*31. *l.*46.
Ad tempus exulare, *lib.*10. *tit.*59. *l.*2.
Ad tempus in opus, *lib.*2. *tit.*12. *l.*6.
Addictos supplicio, &c. nulli Clericorum, *lib.*1. *tit.*4. *l.*6.
Addictos supplicio, &c. nulli per vim, *lib.*7. *tit.*62. *l.*29.
Adfinitatis jure, *lib.*6. *tit.*59. *l.*7.
Adi Præfidem Provinciæ, *lib.*8. *tit.*8. *l.*2.
Adite Præsidem, *lib.*3. *tit.*8. *l.*1.
Aditus competens, *lib.*7. *tit.*21. *l.*1.
Admone adolescentem, *lib.*5. *tit.*31. *l.*1.
Admone eam, quæ, *ibid. l.*7.
Adolescentiæ tempus, *lib.*2. *tit.*41. *l.*2.
Adoptatum, *lib.*4. *tit.*48. *l.*4.
Adoptio non tabulis, *lib.*8. *tit.*48. *l.*4.
Adseveratio debitum, *lib.*4. *tit.*30. *l.*10.
Adversus coheredes, *lib.*3. *tit.*36. *l.*3.
Adversus creditorem, *lib.*4. *tit.*32. *l.*5.
Adversus curatorem adolescentis, *lib.* 5. *tit.*37. *l.*2.
Adversus debitorem, *lib.*4. *tit.*10. *l.*10.
Adversus eos, à quibus, *lib.*4. *tit.*65. *l.*2.
Adversus eos, qui à mala, *lib.*3. *tit.*32. *l.*4.
Adversus eos, qui negotia, *lib.*2. *tit.*18. *l.*8.
Adversus eos, qui sub obtentu, *lib.*6. *tit.*47. *l.* 2.
Adversus eum, cui agrum, *lib.*4. *tit.*49. *l.*1.
Adversus eum, cujus, *lib.*4. *tit.*35. *l.*1.
Adversus eum duntaxat, *lib.*6. *tit.*2. *l.*4.
Adversus fratrem tuum, *lib.*8. *tit.*30. *l.*1.
Adversus heredes quondam, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 1.
Adversus nominatorem tutoris, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.*4.
Adversus petitiones adversarii, *lib.*4. *tit.*30. *l.* 5.
Adversus sententiam, *lib.*3. *tit.*27. *l.*3.
Adversus uxorem, *lib.*9. *tit.*32. *l.*4.
Adulter post quinquennium, *lib.*9. *tit.*9. *l.*5.
Adulteram si posteaquam, *lib.*9. *tit.*9. *l.*13.
Adulterii accusatione proposita, *ibid. l.*33.
Adulteris verberatis, *ibid. l.*37.
Advocati, qui dirimunt, *lib.*2. *tit.*7. *l.*14.
Advocationis causa, *lib.*4. *tit.*6. *l.*11.
Advocatos amplissimæ tuæ sedis, *lib.*2. *tit.*8. *l.* 2.
Ædc, quam te, *lib.*4. *tit.*65. *l.*3.
Ædificia, quæ vulgo, *lib.*8. *tit.*12. *l.*14.
Æris alieni, *lib.*8. *tit.*54. *l.*15.
Æris pretia, *lib.*10. *tit.*29. *l.*1.
Æs alienum, *lib.*4. *tit.*39. *l.*1.
Æs quidem alienum, *lib.*10. *tit.*16. *l.*2.
Æternam fiximus legem, *lib.*10. *tit.*7. *l.*2.
Affinitatis jure. *Vide*, Adfinitatis.
Age cum Geminiano, *lib.*2. *tit.*4. *l.*3.
Agentes in rebus, in curis, *lib.*12. *tit.*23. *l.*2.
Agentes in rebus post palmam, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.*1.
Agentes in rebus, qui per ordinem, *lib.*12. *tit.*21. *l.*1.
Agentes in rebus, singulos, *lib.*12. *tit.*23. *l.*4.
Agentium in rebus. *Hæc lex est* in *lib.* 12. *tit.*60. *l.*10. *vers.* Scrinii memoriæ.
Agricolarum alii quidem, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 18.
Agros limitaneos, *lib.*11. *tit.*59. *l.*3.
Agrum pluribus relictum, *lib.*6. *tit.*53. *l.*2.
Alearum usus antiqua res est, *lib.*3. *tit.*43. *l.* 3.
Alexandrinis, *lib.*10. *tit.*3. *l.*56.
Alia causa est, *lib.*6. *tit.*35. *l.*8.
Alienam sectæ meæ, *lib.*9. *tit.*8. *l.*2.
Alienam suscipere defensionem, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.*18.
Alienum servum, *lib.*6. *tit.*2. *l.*6.
Alii desponsata, *lib.*5. *tit.*1. *l.*1.
Alimenta quidem, *lib.*2. *tit.*19. *l.*11.
Alio jure est tutor, *lib.*5. *tit.*53. *l.*4.
Altius quidem, *lib.*3. *tit.*34. *l.*8.
Alumnos tuos, *lib.*8. *tit.*17. *l.*1.
Ambiguitatem antiqui, *lib.*3. *tit.*33. *l.*12.
Ambiguitates legis, *lib.*6. *tit.*40. *l.*2.
Ambiguitates, quæ *lib.*6. *tit.*23. *l.*24.
Amita tutores, *lib.*5. *tit.*31. *l.*5.
Amitæ cui, *lib.*6. *tit.*59. *l.*5.
Ampliorem providentiam, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 39.
Amplissimi ordinis, *lib.*5. *tit.*62. *l.*4.
An in totum, *lib.*8. *tit.*10. *l.*3.
An respublica, *lib.*11. *tit.*29. *l.*2.
An tibi partis fundi, *lib.*5. *tit.*44. *l.*2.
Ancilla, quæ, *lib.*4. *tit.*55. *l.*3.
Ancillæ dominus, *lib.*6. *tit.*59. *l.*9.
Ancillæ subtractæ, *lib.*6. *tit.*2. *l.*12.
Ancillam, sive servum, *lib.*7. *tit.*4. *l.*15.
Animadvertimus, *lib.*2. *tit.*15. *l.*1.
Animalia publica, *lib.*12. *tit.*51. *l.*18.
Annonas omnes, *lib.*12. *tit.*38. *l.*15.
Annonas publicas, *lib.*11. *tit.*24. *l.*1.
Ante divisionem, *lib.*5. *tit.*12. *l.*16.
Ante oblationem, *lib.*4. *tit.*8. *l.*2.
Ante omnia, *lib.*12. *tit.*26. *l.*4.
Ante sententiæ tempus, *lib.*7. *tit.*65. *l.*7.
Antequam scriptus heres, *lib.*6. *tit.*59. *l.*8.
Antiquæ jurisdictionis retia, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 23.
Antiquæ subtilitatis, *lib.*7. *tit.*25. *l.*1.
Antiquitas dubitabat, *lib.*3. *tit.*33. *l.*14.
Antiquitus statutum est, *lib.*12. *tit.*3. *l.*1.
Antistitem, qui, *lib.*1. *tit.*6. *l.*1.
Apertissimi juris est, *lib.*3. *tit.*1. *l.*16.
Apostatarum sacrilegum nomen, *lib.*1. *tit.*7. *l.* 4.
Apparitioni tuæ, *lib.*12. *tit.*56. *l.*2.
Apparitores per, *lib.*1. *tit.*29. *l.*2.
Apparitores quicunque, *lib.*10. *tit.*19. *l.*5.
Apparitores urbanæ præfecturæ, *lib.*12. *tit.* 59. *l.*1.
Appellatione interposita, *lib.*7. *tit.*62. *l.*3.
Apud antiquos quærebatur, *lib.*6. *tit.*2. *l.*21.
Apud concilium nostrum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*4.
Apud eos, qui rem, *lib.*4. *tit.*21. *l.*13.
Apud eos, quos, *lib.*11. *tit.*32. *l.*2.
Apud eum possessio *lib.*11. *tit.*57. *l.*7.
Apud hostes, *lib.*6. *tit.*55. *l.*8.
Aquam, quæ in alieno loco oritur, *lib.* 3. *tit.*34. *l.*4.
Aquarum possessores, *lib.*11. *tit.*42. *l.*1.
Arbitri nulla sententia est, *lib.*7. *tit.*44. *l.*1.
Arbitrorum ex compromisso, *lib.*2. *tit.*56. *l.* 3.
Archiatri scientes, *lib.*10. *tit.*52. *l.*9.
Archiatros intra, *lib.*12. *tit.*13. *l.*1.
Archiatros nostri Palatii, *lib.*11. *tit.*41. *l.*8.
Archigerontes, *lib.*11. *tit.*4. *l.*5.
Arrianus mota. *lib.*7. *tit.*16. *l.*27.
Arriani, & Macedoniani, *lib.*1. *tit.*5. *l.*5.
Arrhis sponsaliorum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*3.
Arrogationes eorum. *lib.*8. *tit.*48. *l.*6.
Artem Geometriæ discere, *lib.*9. *tit.*17. *l.*2.
Artifices artium, *lib.*10. *tit.*64. *l.*1.
Asseveratio debitum. *Vide*, Adseveratio debitum.
Assiduis additionibus, *lib.*8. *tit.*18. *l.*12.
Athletis, *lib.*10. *tit.*53. *l.*1.
Atrocem sine dubio, *lib.*9. *tit.*35. *l.*4.
Auctore laudato, *lib.*8. *tit.*45. *l.*7.
Auctoritatem vobis, *lib.*8. *tit.*4. *l.*3.
Avi paterni, *lib.*7. *tit.*16. *l.*28.
Avia tua, *lib.*5. *tit.*12. *l.*6.
Auratas, ac sericas, *lib.*11. *tit.*8. *l.*1.
Aureorum usus annulorum, *lib.*6. *tit.*8. *l.*2.
Auri persecutores, *lib.*10. *tit.*72. *l.*1.
Auri statura, *lib.*11. *tit.*8. *l.*1.
Aurum, quod, *lib.*10. *tit.* 2. *l.*1.
Aurum, sive argentum, *lib.*10. *tit.*70. *l.*15.
Avunculo priori, *lib.*6. *tit.*59. *l.*6.

B.

Baphii, & gynæcii, *lib.*11. *tit.*7. *l.*2.
Basilicam inauratam, *lib.*8. *tit.*12. *l.*21.
Bene à Zenone, *lib.*7. *tit.*37. *l.*3.
Binos, qui priores, *lib.*2. *tit.*7. *l.*10.
Blanditus tibi est, *lib.*8. *tit.*41. *l.*12.
Boëthos, logistas, *lib.*10. *tit.*69. *l.*4.
Bona mariti tui, *lib.*7. *tit.*73. *l.*1.
Bona quæcunque tibi, *lib.*3. *tit.*36. *l.*8.
Bona quondam mariti, *lib.*5. *tit.*16. *l.*1.
Bonam fidem in contractibus, *lib.*4. *tit.*10. *l.* 4.
Bonorum possessio, *lib.*6. *tit.*9. *l.*1.
Bonorum quidem possessionem ex edicto, *lib.*6. *tit.*11. *l.*2.
Bonorum quidem possessionem pupilli, *lib.*6. *tit.*9. *l.*7.

C.

Calumnia eo tempore coërceri solet, *lib.*9. *tit.*46. *l.*1.
Calumniæ pœna, *ibid. l.*4.
Captatorias institutiones, *lib.*6. *tit.*21. *l.*11.
Captum ab hostibus, *lib.*8. *tit.*51. *l.*9.
Carbonianum edictum, *lib.*6. *tit.*17. *l.*2.
Cassa, & irrita, *lib.*1. *tit.*2. post *l.*12.
Castitati temporum, *lib.*9. *tit.*9. *l.*9.
Casus corporis, *lib.*10. *tit.*50. *l.*4.
Casus ejus, qui, *lib.*9. *tit.*51. *l.*11.
Casus majoris, *lib.*6. *tit.*23. *l.*8.
Causa jurejurando, *lib.*4. *tit.*1. *l.*1.
Causam in integrum, *lib.*2. *tit.*49. *l.*1.
Causaria missus, *lib.*12. *tit.*36. *l.*8.
Causas, in quibus, *lib.*10. *tit.*9. *l.*1.
Causas, vel lites, *lib.*2. *tit.*4. *l.*16.
Cautio ratihabitionis, *lib.*2. *tit.*13. *l.*1.
Cautiones servorum, *lib.*51. *tit.*39. *l.*1.
Celebrandus inter, *lib.*5. *tit.*4. *l.*19.
Censemus si quis. *Vel*, Censemus, ut si quis, *lib.*8. *tit.*37. *l.*4.
Censualis quidem professio, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 7.
Centum vigintiquinque, *lib.*11. *tit.*24. *l.*2.
Certa est forma, *lib.*6. *tit.*54. *l.*6.
Certa forma, *lib.*10. *tit.*1. *l.*4.
Certa ratione, *lib.*7. *tit.*64. *l.*5.
Certæ quidem sunt, *lib.*12. *tit.*19. *l.*15.
Certi, & indubitati juris est, *lib.*4. *tit.*39. *l.* 9.
Certi juris est, ea, quæ, *lib.*4. *tit.*65. *l.*5.
Certi juris est, militem, *lib.*6. *tit.*21. *l.*8.
Certi juris est, quod concessa, *lib.*3. *tit.*1. *l.* 17.
Certis dignitatibus. *Hæc lex est* in *l.* 2. *tit.* 27. *lib.*10.
Certissime, *lib.*1. *tit.*4. *l.*34.
Certum est ejus, qui, *lib.*8. *tit.*15. *l.*2.
Certum est eos, *lib.*5. *tit.*64. *l.*2.
Certum est liberorum, *lib.*3. *tit.*36. *l.*13.
Certum est malæ fidei, *lib.*3. *tit.*32. *l.*22.
Certum est non solum, *lib.*51. *tit.*55. *l.*1.
Certum jus est, *lib.*7. *tit.*11. *l.*1.
Certum quidem est, *lib.*6. *tit.*15. *l.*5.
Cessante omni ambitione, *lib.*4. *tit.*63. *l.*5.
Cessante quoque causa, *lib.*7. *tit.*43. *l.*2.
Chartularii, *lib.*1. *tit.*2. *l.*25.
Christianis, qui vere sunt, *lib.*1. *tit.*11. *l.*6.
Christianos proximorum locorum, *lib.* 1. *tit.*4. *l.*1.
Circa locationes, *lib.*4. *tit.*65. *l.*19.
Circensium. *Vel*, Cyrenensium, *lib.* 10. *tit.*51. *l.*20.
Cives & incolæ, *lib.*7. *tit.*62. *l.*11.
Cives quidem origo, *lib.*10. *tit.*39. *l.*7.
Civile est, quod, *lib.*6. *tit.*2. *l.*5.
Civili disceptationi, *lib.*6. *tit.*34. *l.*1.
Civilia munera, *lib.*10. *tit.*41. *l.*1.
Civitas Rhodiorum, *lib.*1. *tit.*40. *l.*6.
Civitatum incolæ, *lib.*10. *tit.*27. *l.*3.
Clari, & aperti juris est, *lib.*6. *tit.*42. *l.*19.
Clarissimis, *lib.*12. *tit.*1. *l.*15.
Clarum posteritati facientes, *lib.*4. *tit.* 59. *l.* 3.
Clementiæ nostræ placuit, *lib.*11. *tit.*45. *l.*1.
Codicillis, *lib.*12. *tit.*33. *l.*1.
Codicillos, seu scripturam, *lib.*6. *tit.*32. *l.*4.
Cœlicolarum nomen, *lib.*1. *tit.*9. *l.*12.
Cœnaticorum nomine, *lib.*12. *tit.*38. *l.*3.
Cogi possessorem, *lib.*3. *tit.*31. *l.*11.
Cognoscere volentes, *lib.*1. *tit.*1. *l.*7.
Cognovimus à nonnullis, *lib.*11. *tit.*62. *l.*3.
Cognovimus multos esse, *lib.*1. *tit.*5. *l.*19.
Coheredibus divisionem, *lib.*3. *tit.*36. *l.*1.
Coheredibus relicta legata. *Vide*, A coheredibus.
Collegium si nullo, *lib.*6. *tit.*24. *l.*8.
Coloni censibus, *lib.*11. *tit.*49. *l.*2.

Coloni,

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Coloni, id eſt, conductores, *lib.* 5. *tit.* 62 *l.* 8.
Colonos, inquilinoſque, *lib.* 11. *tit.* 52. *l.* 1.
Colonos noſtros, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 2.
Colonos nulla, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 19.
Colonos nunquam, *ibid. l.* 15.
Commercio redemptæ, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 16.
Commiſſoriæ venditionis, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 4.
Commiſſum antea adulterium, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 27.
Commoda primipilatus, *lib.* 12. *tit.* 63. *l.* 1.
Commune negotium, *lib.* 3. *tit.* 40. *l.* 2.
Communium rerum, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 9.
Comparandi ſerici, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 2.
Comparantem ab eo, qui, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 10.
Comparationes literarum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 20.
Comparationi, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 1.
Compenſationes ex omnibus, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 14.
Compenſationis æquitatem, *lib.* 5. *tit.* 21. *l.* 1.
Comperimus divinitus, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 13.
Comperimus naucleros, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 4.
Comperimus provinciales, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 19.
Comperit noſtra Serenitas, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 6.
Competens Judex à filio, *lib.* 5. *tit.* 25. *l.* 2.
Competens Judex non ignorat, *lib.* 5. *tit.* 41. *l.* 1.
Conditio libertinitatis, *lib.* 10. *tit.* 56. *l.* 1.
Conditioni, ſub qua, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 2.
Conditionis incertum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 1.
Conductores alienarum rerum, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 33.
Conductores, homineſve, *lib.* 11. *tit.* 71. *l.* 1.
Confeſſos in jure, *lib.* 7. *tit.* 59. *l.* 1.
Congruentius quidem videtur, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 4.
Congruit æquitati, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 4.
Conſanguinitatis jure, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 13.
Conſecratas nobis ædes, *lib.* 11. *tit.* 76. *l.* 1.
Conſenſu licita matrimonia, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 8.
Conſentaneum juri fuit, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 8.
Conſiliarios Judicum, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 3.
Conſobrinorum tuorum, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 1.
Conſtante matrimonio, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 1.
Conſtantinopolitana, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 24.
Conſtat virum, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 3.
Conſtitit in quacunque cauſa, *lib.* 7. *tit.* 49. *l.* 1.
Conſtitutio aſſignat, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 18.
Conſtitutio conſequens, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 15.
Conſtitutio jubet non ſolum, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 16.
Conſtitutio jubet, privatas, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 2.
Conſtitutio jubet, ſi milites, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 19.
Conſtitutio jubet, ut in, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 18.
Conſtitutio jubet, ut ne miſſi, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 26.
Conſtitutio jubet, ut ſi multa, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 15.
Conſtitutio præcipit, ut quivis, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 5.
Conſtitutio prohibet duorum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 27.
Conſtitutio prohibet ludos, *lib.* 3. *tit.* 43. *l.* 2.
Conſtitutio vult à ſingulis, *lib.* 12. *tit.* 64. *l.* 2.
Conſtitutio vult, ne proxeneta, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 6.
Conſtitutione divæ memoriæ, *lib.* 15. *tit.* 30. *l.* 3.
Conſtitutionem, quam, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 27.
Conſtitutiones Principum, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 12.
Conſtitutionibus ſacris, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 20.
Conſuetudinis, uſuſque longævi, *lib.* 8. *tit.* 53. *l.* 2.
Conſulta divalia, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 23.
Contra eos, qui Remp. *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 2.
Contra eos, qui res minorum, *lib.* 2. *tit.* 36. *l.* 1.
Contra eos, ſive ſucceſſores, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 8.
Contra impuberes, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 2.
Contra majores, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 16.
Contra negantem, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 4.
Contra noſtra præcepta, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 5.
Contra patronum tuum, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 1.
Contra publicam utilitatem, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 14.
Contra ſcriptum teſtimonium, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 1.
Contra voluntatem matris, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 7.
Contractus locationis, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 24.
Contractus venditionum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 16.
Conventicula illicita, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15.
Cornicularii, *lib.* 12. *tit.* 53. *l.* 3.
Corporatos civitatis, *lib.* 11. *tit.* 28. *l.* 1.
Corruptionem uſusfructus multiplicem, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 16.
Creditor ad petitionem, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 20.
Creditor debito ſoluto, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 20.
Creditor hypothecas, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 4.
Creditor inſtrumentis ſuis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 7.
Creditor prohiberi non poteſt, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 2.
Creditor, qui fundos, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 7.
Creditor, qui hypothecæ, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 2.
Creditor, qui prædium, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 3.
Creditor ſi à debitore, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 16.
Creditorem debitoribus, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 8.
Creditores hereditarios, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 7.
Creditores, qui non, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 3.
Creditori, qui pro, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 2.
Creditori tuo, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 5.
Creditoribus tuis, *lib.* 4. *tit.* 14. *l.* 2.
Creditoris falſo, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 8.
Creditricem patrui tui, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 7.
Cretionum ſcrupuloſam, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 17.
Crimen adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 11.
Crimen lenocinii, *ibid. l.* 2.
Crimen non diſſimile, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 9.
Criminales cauſas, *lib.* 9. *tit.* 44. *l.* 3.
Criminis accuſationem inſtituere, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 15.
Cruenta ſpectacula, *lib.* 11. *tit.* 43. *l.* 1.
Cubicularios, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 3.
Cuidam, qui juſtum, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 12.
Cujuſcunque adnotationis, *lib.* 11. *tit.* 63. *l.* 3.
Culpa ſimilis eſt, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 8.
Cum à matre, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 14.
Cum à matribus, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 8.
Cum à nobis, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 5.
Cum à Præfecto Ægypti, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum à ſocero tuo, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 7.
Cum abſenti reo, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 1.
Cum acutiſſimi ingenii vir, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 30.
Cum ad eas etiam, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 19.
Cum ad feliciſſimam, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 2.
Cum ad munus, *lib.* 11. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum ad quamlibet, *lib.* 10. *tit.* 26. *l.* 2.
Cum adfirmes, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 8.
Cum adoptivum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 4.
Cum adſeveres, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 1.
Cum advocatio prætoriana, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 8.
Cum affirmes. *Vide ſup.* Cum adfirmes.
Cum alienam rem, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 10.
Cum aliis quidem hominibus, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 6.
Cum aliis ſanctionibus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 4.
Cum aliquid colonus, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 8.
Cum aliquis ſcripſit, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 21.
Cum allegas partem rerum, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 2.
Cum allegas te à fratre, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 4.
Cum allegas uxorem, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 15.
Cum allegatis, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 5.
Cum alter ex fidejuſſoribus, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 11.
Cum ancilla contrahenti, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 11.
Cum ancillam, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 6.
Cum ancillis, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum antea per, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 10.
Cum antea ſancitum fuerat, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 5.
Cum anterioribus legibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 37.
Cum antiquioribus legibus, *lib.* 6. *t.* 30. *l.* 19. *Legitur & in aliis Codic.* Cum in antiquioribus.
Cum antiquis legibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 37.
Cum antiquitas dubitabat, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 13.
Cum antiquitas teſtamenta, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 28.
Cum apertiſſime, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 10.
Cum appellaſſe, *lib.* 10. *tit.* 60. *l.* 2.
Cum appellatio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 23.
Cum Arthemidoram, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 4.
Cum apud compromiſſarios, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 20.
Cum apud omnes Juriſperitos, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 2.
Cum apud veteres dubitabatur, *lib.* 2. *tit.* 42. *l.* 2.
Cum apud veteres quæſtionem, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 10.
Cum articulari morbo, *lib.* 10. *tit.* 50. *l.* 2.
Cum aſſeveres. *Vide ſupra*, Cum adſeveres.
Cum avum maternum, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 1.
Cum certum ſit, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 19.
Cum circa probandum, *lib.* 2. *tit.* 43. *l.* 4.
Cum citra fidem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 15.
Cum civili diſceptationi, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 3.
Cum Clericis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 25.
Cum cognatos tuos, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 3.
Cum cognatum tuum, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 4.
Cum cognitionaliter. *Incipit*, Primum ſervi, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 3. Vide tamen titulum legis hujus.
Cum conductorem, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 29.
Cum conſtet, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 2.
Cum Conſtitutio Divi Marci, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 15.
Cum contra bonam fidem, *lib.* 8. *tit.* 30. *l.* 4.
Cum convenit, ut, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 2.
Cum creditor pignus vendit, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum de bonis tuis, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 11.
Cum de inofficioſo, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 1.
Cum de mortis cauſa, *lib.* 8. *tit.* 57. *l.* 4.
Cum de novo jure, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 10.
Cum de nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum de poſſeſſione, *lib.* 7. *tit.* 69. *l.* 1.
Cum debitoris tui, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 7.
Cum debitum paternum, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 2.
Cum decurionatus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 3.
Cum dedititii liberti, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum dicas te, *lib.* 4. *tit.* 33. *l.* 2.
Cum Divus Aurelianus, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 1.
Cum Divus Claudius, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 1.
Cum dominam, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 13.
Cum donationibus, *lib.* 3. *tit.* 29. *l.* 6.
Cum donationis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 34.
Cum dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 10.
Cum dubitabatur, utrum Conſtitutio, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 13.
Cum dubitabatur, utrum emphyteuta, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 3.
Cum duobus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 13.
Cum ea, quæ, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 21.
Cum emancipatis, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 3.
Cum eo tempore, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 2.
Cum eorum, qui, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 5.
Cum & filiifamilias, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 7.
Cum & ipſe confeſſus es, *lib.* 7. *tit.* 19. *l.* 1.
Cum & ipſe profitearis, *lib.* 2. *tit.* 38. *l.* 1.
Cum & Judices, *lib.* 2. *tit.* 59. *l.* 2.
Cum & minores, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 4.
Cum & poſtliminii jus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum & ſoluta indebita, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum etiam à pupillo, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 5.
Cum eum, quem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 3.
Cum eum, qui, *lib.* 4. *tit.* 23. *l.* 2.
Cum ex cauſa fideicommiſſi, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 4.
Cum ex cauſa fidejuſſionis, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 2.
Cum ex cauſa mandati, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 9.
Cum ex ſola, *lib.* 12. *tit.* 63. *l.* 4.
Cum facultates tuas, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 4.
Cum falſa demonſtratione, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 5.
Cum fidem cautionis, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 4.
Cum filios tuos, *lib.* 10. *tit.* 49. *l.* 2.
Cum filium tuum, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 17.
Cum filiusfamilias, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum fratrem tuum, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 9.
Cum furioſus, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 7.
Cum heredes ex diſparibus partibus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum heredes inſtituuntur, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 7.
Cum hereditas, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 9.
Cum hereditatis petitioni, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 12.
Cum hi, qui legatis, *lib.* 6. *tit.* 43. *l.* 1.
Cum ignorantia juris, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2.
Cum in adoptivis filiis, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 10.
Cum in antiquioribus legibus, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 19. *Legitur & in aliis Codicibus*, Cum antiquioribus.
Cum in cauſa judicati, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 2.
Cum in civitate, *lib.* 10. *tit.* 27. *l.* 3.
Cum in integrum, *lib.* 2. *tit.* 32. *l.* 1.
Cum in libris Ulpiani, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 14.
Cum in longi temporis, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 12.
Cum in noſtris temporibus, *lib.* 7. *tit.* 24. *l.* 1.
Cum in rem actionem, *lib.* 2. *tit.* 55. *l.* 1.
Cum in ſocietatis contractibus, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 3.
Cum in te, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 6.
Cum indulgentia noſtra, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 10.
Cum inſpeximus in, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 6.
Cum inſtrumentis, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 10.
Cum inter emptorem, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 4.
Cum inter inſtitutum, *lib.* 6. *tit.* 33. *l.* 1.
Cum inter veteres, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 14.
Cum interdictæ venditionis, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum introiiſſent. *Incipit*, Imperator Conſtantinus, cum, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 1.
Cum ipſe tutor, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 5.
Cum judex in diffinitiva, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 11.
Cum Judicem, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 1.
Cum jure creditoris, *lib.* 8. *tit.* 46. *l.* 1.
Cum jure habenti tutorem, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 9.
Cum Lege Leonina, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 50.
Cum libertatem, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 3.
Cum Magiſtratus, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 4.
Cum mandati negotii, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 12.
Cum maritum tuum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 11.
Cum mota inofficioſi, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 6.
Cum multa privilegia, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 7.
Cum multæ nobis interpellationes, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 20.
Cum navarchorum cœtus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum nec patronos, *lib.* 9. *tit.* 36. *l.* 6.
Cum neceſſitatem, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 18.
Cum nemo cauſam, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 5.
Cum neque originales, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 4.
Cum non eo die, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 6.
Cum non frumentum, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 16.
Cum non redemptum, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 5.
Cum non ſolum, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 8.
Cum non voluntatis tuæ, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 10.
Cum nondum finitam, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 4.
Cum noſtri animi vigilantia, *lib.* 7. *tit.* 31. *l.* 1.
Cum notiſſimi juris ſit, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 7.
Cum nulla ratio ſit, *lib.* 11. *tit.* 60. *l.* 1.
Cum ob augmentum, *lib.* 5. *tit.* 36. *l.* 5.
Cum ob provectæ ætatis ſenium, *lib.* 10. *tit.* 54. *l.* 2.
Cum olim incertis perſonis, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 1.
Cum omnia bona, *lib.* 3. *tit.* 30. *l.* 1.
Cum oportet, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 6.
Cum Papinianus, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 14.
Cum patrem pro filia, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 19.
Cum patrem tuum fiſci, *lib.* 7. *tit.* 73. *l.* 6.
Cum patrem tuum in metallum, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 2.
Cum patremfamilias fideicommiſſi, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 2.
Cum per abſentiam tuam, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 2.
Cum per alias provincias, *lib.* 11. *tit.* 50. *l.* 1.
Cum per eos, qui, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 7.
Cum per liberam perſonam, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 2.
Cum per procuratorem, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 9.
Cum pignoris titulo, *lib.* 8. *tit.* 25. *l.* 2.
Cum poſt motam, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 1.
Cum poſt omnes, *lib.* 6. *tit.* 28. *l.* 1.
Cum poſt ſententiam, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 26.
Cum poſteaquam, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 9.
Cum præſentibus partibus, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 11.
Cum Præſidem Provinciæ, *lib.* 11. *tit.* 41. *l.* 1.
Cum precibus tuis expreſſeris, placitum, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 4.
Cum precibus tuis ſignifices, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 18.
Cum precum tuarum, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 9.
Cum priorem ſobrinum, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 2.
Cum pro eo, quod, *lib.* 7. *tit.* 47. *l.* 1.
Cum pro herede, *lib.* 7. *tit.* 29. *l.* 1.
Cum pro patre, *lib.* 8. *tit.* 19. *l.* 2.
Cum pro pecunia, quam, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 24.
Cum procuratores metallorum, *lib.* 11. *t.* 6. *l.* 4.
Cum profitearis, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 4.
Cum propitia Divinitate, *lib.* 1. *tit.* 29. *l.* 5.
Cum ptoponas ab ea, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum proponas Alexandrum, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 3.
Cum proponas curatorem, *lib.* 5. *tit.* 74. *l.* 1.
Cum proponas ei, quam, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 3.
Cum proponas eum, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 9.
Cum proponas fideicommiſſariam, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 8.
Cum proponas filios, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 16.
Cum proponas hereditatem, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum proponas inter te, *lib.* 2. *tit.* 21. *l.* 4.
Cum proponas inter vos, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 21.
Cum proponas partibus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum proponas radicibus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 1.
Cum proponas ſervum, *lib.* 4. *tit.* 58. *l.* 2.
Cum proponas te nauticum, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 3.
Cum proponas te prædium, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 2.
Cum proponatis, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 3.
Cum propria pecunia, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 5.
Cum quædam mulier, *lib.* 1. *tit.* 37. *l.* 26.
Cum quærebatur, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 11.
Cum quæritur, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 6.
Cum quæſtio talis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 23.
Cum quidam dotes, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 31.
Cum quidam duobus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 10.
Cum quidam inſtrumentum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 21.
Cum quidam per leges, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum quidam prægnantem, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 9.
Cum quidam rei ſtipulandi, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 5.
Cum quidam ſervum ſuum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum quidam ſic, vel, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 4.
Cum quidam ſuum filium, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 24.
Cum quidam ſuum pupillum, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 4.
Cum quidam teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 7.
Cum quis à muliere libera, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 10.
Cum quis jus ignorans, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 10.
Cum quis legatum, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 13.
Cum rationibus juris, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 16.
Cum recta, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 5.
Cum reis manifeſta, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 18.
Cum rem pecuniariam, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 2.
Cum rempublicam, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 3.
Cum repudiante, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 4.
Cum res filio tuo, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 22.
Cum res non inſtrumentis gerantur, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 12.
Cum res, quæ, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 5.
Cum res tibi donatas, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 4.
Cum reſponſo, viri, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 12.
Cum ſæpe contingat, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 17.
Cum Salvatorem, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum ſalutatus eſſet, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 1.
Cum ſatis inhumanum eſt, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 23.
Cum ſcimus eſſe dubitatum, *lib.* 2. *tit.* 47. *l.* 3.
Cum ſcimus noſtra jura, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 22.
Cum ſecundum voluntatem, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 3.
Cum ſententiam Præſidis, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 6.
Cum ſervi conſtituti, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 1.
Cum ſervum matris tuæ, *lib.* 7. *tit.* 20. *l.* 1.
Cum ſervum quiſpiam repetit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum ſit adjecta, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 6.
Cum ſit injuſtum, *lib.* 9. *tit.* 19. *l.* 6.
Cum ſit nobis cura, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 1.
Cum ſit probatum, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 6.
Cum ſolito more, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 8.
Cum ſolitum eſt, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 15.
Cum ſpecialis Judex, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 18.
Cum ſpeciem venditam, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 5.
Cum ſtatus, *lib.* 7. *tit.* 19. *l.* 5.
Cum ſtipulationes, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 1.
Cum ſucceſſores, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 23.
Cum ſuper vernis mancipiis, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 10.
Cum ſuppoſiti partus, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 10.
Cum ſupra virentes, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 12.
Cum Syllanianum Senatuſconſ. *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 11.
Cum talis quæſtio, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 14.
Cum te à debitore mercatum, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 4.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Cum te Biblium origine, *lib.*10. *tit.*38. *l.*1.
Cum te curatorem, *lib.*10. *tit.*42. *l.*1.
Cum te domus, & horti, *lib.*2. *tit.*20. *l.*8.
Cum te, & collegam, *lib.*11. *tit.*35. *l.*4.
Cum te fiſci cauſam agitaſſe, *lib.*2. *tit.*9. *l.*1.
Cum te fundum tuum, *lib.*4. *tit.*54. *l.*6.
Cum te ideo ex, *lib.*4. *tit.*12. *l.*4.
Cum te in Gallia, *lib.*4. *tit.*2. *l.*9.
Cum te Medicum, *lib.*10. *tit.*52. *l.*1.
Cum te minorem, *lib.*4. *tit.*19. *l.*9.
Cum te non ex, *lib.*5. *tit.*4. *l.*10.
Cum te non ſolum caviſſe, *lib.*2. *tit.*20. *l.*2.
Cum te omnibus, *lib.*10. *tit.*42. *l.*3.
Cum te pecuniam accepiſſe, *lib.*8. *tit.*14. *l.*4.
Cum te pietatis religionem, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 18.
Cum te poſſeſſiones, *lib.*4. *tit.*12. *l.*3.
Cum te proponas, *lib.*2. *tit.*4. *l.*2.
Cum te propter, *lib.*4. *tit.*7. *l.*2.
Cum te ſponſæ filii, *lib.*5. *tit.*3. *l.*9.
Cum te tranſegiſſe, *lib.*2. *tit.*4. *l.*5.
Cum teſtamento, *lib.*7. *tit.*2. *l.*4.
Cum teſtamentum falſum, *lib.*9. *tit.*41. *l.*10.
Cum teſtamentum nullo jure, *lib.*1. *tit.*18. *l.* 8.
Cum teſtator, *lib.*7. *tit.*2. *l.*8.
Cum teſtatorem, *lib.*6. *tit.*46. *l.*1.
Cum tibi in ea ætate, *lib.*5. *tit.*34. *l.*1.
Cum tibi liberum, *lib.*8. *tit.*45. *l.*22.
Cum tibi pro dote, *lib.*8. *tit.*18. *l.*10.
Cum tutelæ adminiſtratæ, *lib.*5. *tit.*51. *l.*1.
Cum tutores filiorum, *lib.*2. *tit.*19. *l.*1.
Cum vendente procuratore, *lib.*3. *tit.*26. *l.*4.
Cum venditorem carnis, *lib.*4. *tit.*49. *l.*10.
Cum venerandæ leges, *lib.*6. *tit.*61. *l.*1.
Cum veterum ſententia, *lib.*5. *tit.*3. *l.*15.
Cum vir nubit, *lib.*9. *tit.*9. *l.*31.
Cum virum prudentiſſimum, *lib.*7. *tit.*42. *l.* 16.
Cum ultra hoc, quod, *lib.*4. *tit.*30. *l.*9.
Cum vos adfirmetis, *lib.*10. *tit.*49. *l.*1.
Cum vos proprio, *lib.*10. *tit.*63. *l.*2.
Cum uxori uſusfructus, *lib.*6. *tit.*53. *l.*4.
Cuncti Hæretici, *lib.*1. *tit.*5. *l.*3.
Cuncti, qui per privatorum, *lib.*11. *tit.*6. *l.*3.
Cunctis molitionibus, *lib.*3. *tit.*39. *l.*6.
Cunctis, quos in publicum, *lib.* 11. *tit.* 25. *l.* 1.
Cunctos Judices, *lib.*12. *tit.*41. *l.*3.
Cunctos populos, *lib.*1. *tit.*1. *l.*1.
Cura pervigili, *lib.*12. *tit.*34. *l.*3.
Curabit Præſes, *lib.*4. *tit.*49. *l.*5.
Curæ tui perpetui, *lib.*1. *tit.*31. *l.*4.
Curator adoleſcenti ordinatus, *lib.*5. *tit.*34. *l.* 12.
Curator adulti, *lib.*8. *tit.*16. *l.*3.
Curator adultis nominatus, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 20.
Curator reipublicæ, *lib.*1. *tit.*54. *l.*3.
Curatorem adulto ſuo, *lib.*5. *tit.*6. *l.*5.
Curatorem habenti, *lib.*5. *tit.*34. *l.*10.
Curatorem tibi, *lib.*2. *tit.*19. *l.*6.
Curatores impleta legitima, *lib.*5. *tit.*70. *l.*1.
Curatores quidem, *lib.*5. *tit.*43. *l.*2.
Curatoris etiam ſucceſſores, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 17.
Curiales omnes, *lib.*10. *tit.*37. *l.*1.
Curiales omnium civitatum nullam, *lib.*10. *tit.*31. *l.*21.
Curiales omnium civitatum oneroſis, *lib.*1. *tit.*5. *l.*7.
Curiales, qui honorariam, *lib.* 10. *tit.*31. *l.* 47.
Curiales, qui ſe, *ibid. l.*39.
Curiales ultra terminos, *lib.*10. *tit.*31. *l.*25.
Curialibus conſortiis, *lib.*10. *tit.*31. *l.*66.
Curiales vendere, *lib.*10. *tit.*32. *l.*3.
Curialibus, & Navicullariis, *lib.* 12. *tit.* 62. *l.* 4.
Curialis, neque Procurator, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 30.
Curioſi, & ſtationarii, *lib.*12. *tit.*23. *l.*1.
Curſum ambularem, *lib.*12. *tit.*51. *l.*22.
Cyrenenſium Magiſtratus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 20.

D.

DAmnato portentoſæ ſuperſtitionis, *lib.*1. *tit.*35. *l.*1.
Damnum per injuriam datum, *lib.*3. *tit.*35. *l.* 1.
Damnum, quod, *lib.*4. *tit.*65. *l.*12.
Damus licentiam litigantibus, *lib.*9. *tit.*22. *l.* 23.
Data certæ pecuniæ, *lib.*4. *tit.*10. *l.*1.
Data jampridem lege, *lib.*8. *tit.*54. *l.*27.
Data opera patris, *lib.*9. *tit.*1. *l.*11.
Datum legatum, *lib.*6. *tit.*7. *l.*17.
De alimentis præteritis, *lib.*2. *tit.*4. *l.*8.
De ancilla matre natam, *lib.*7. *tit.*16. *l.*29.
De bonis matris, *lib.*9. *tit.*49. *l.*6.
De conſtitutione, *lib.*2. *tit.*8. *l.*9.
De contractu venditionis, *lib.*4. *tit.*44. *l.*3.
De creationibus curatorum, *lib.*1. *tit.*4. *l.*27.
De crimine adulterii paciſci, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 10.
De crimine, quod, *lib.*9. *tit.*1. *l.*12.
De cubiculis noſtris, *lib.*12. *tit.*29. *l.*2.
De dolo actio, *lib.*2. *tit.*21. *l.*2.
De dolo emancipatis filiis, *lib.*6. *tit.*57. *l.*13.
De eo, qui pretio, *lib.*3. *tit.*49. *l.*2.
De fide teſtamenti, *lib.*9. *tit.*22. *l.*16.
De fideicommiſſo, *lib.*2. *tit.*4. *l.*11.
De hereditate, quam, *lib.*1. *tit.*31. *l.*5.
De his, quæ extra dotem, *lib.*5. *tit.*16. *l.*17.
De his, quæ in dotem data, *lib.*5. *tit.*12. *l.*11.
De his, quæ in fraudem, *lib.*5. *tit.*37. *l.*12.
De his quæ ſervus, *lib.*9. *tit.*33. *l.*3.
De his, quæ ſingulis, *lib.*1. *tit.*4. *l.*26.
De his, quæ ſubtraxiſſe, *lib.*6. *tit.*2. *l.*11.
De his, quos tenet, *lib.*9. *tit.*6. *l.*5.
De iis Clericis, *lib.*1. *tit.*3. *l.*3.
De iis, quæ per injuriam, *lib.*3. *tit.*35. *l.*6.
De inofficioſo teſtamento, *lib.*3. *tit.*28. *l.*9.
De inſtrumentis, *lib.*3. *tit.*38. *l.*5.
De latronum familia, *lib.*7. *tit.*18. *l.*2.
De operis novi nunciatione, *lib.*8. *tit.*11. *l.*1.
De ordinario Judice, *lib.*1. *tit.*26. *l.*4.
De pecoribus tuis, *lib.*3. *tit.*35. *l.*5.
De perſonalibus, *lib.*10. *tit.*51. *l.*5.
De quæſtione tali, *lib.*2. *tit.*3. *l.*30.
De rebus in ſponſam, *lib.*5. *tit.*3. *l.*13.
De rebus, quas, *lib.*5. *tit.*21. *l.*3.
De reſtituendis rebus, *lib.*4. *tit.*13. *l.*3.
De ſocietate, *lib.*4. *tit.*37. *l.*6.
De ſubmerſis navibus, *lib.*11. *tit.*5. *l.*5.
De ſucceſſione ſua, *lib.*5. *tit.*37. *l.*17.
De tormentis hereditariorum, *lib.*9. *tit.*41. *l.* 18.
De tutela avunculi, *lib.*2. *tit.*22. *l.*7.
De uſuris, *lib.*4. *tit.*32. *l.*27.
Deberi etiam alienæ, *lib.*7. *tit.*4. *l.*6.
Debitor, qui pignoribus, *lib.*8. *tit.*14. *l.*1.
Debitorem, neque, *lib.*8. *tit.*14. *l.*15.
Debitores præſentes, *lib.*8. *tit.*14. *l.*10.
Debitores, qui bonis ceſſerint, *lib.*2. *tit.*12. *l.* 11.
Debitores quidem hereditarii, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 1.
Debitores tuos, *lib.*4. *tit.*21. *l.*1.
Debitori tuo, *lib.*2. *tit.*3. *l.*7.
Debitoribus pupillæ, *lib.*5. *tit.*37. *l.*18.
Debitoris denunciatio, *lib.*8. *tit.*29. *l.*2.
Debitorum pactionibus, *lib.*2. *tit.*3. *l.*25.
Debitum, cujus meminiſti, *lib.*8. *tit.*26. *l.*5.
Decem poſt primicerium, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 11.
Decernimus, ne quid, *lib.*11. *tit.*42. *l.*10.
Decernimus, ut antiquitatis, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 16.
Decernimus, ut poſthac, *lib.*1. *tit.*3. *l.*26.
Decernimus, ut quicunque, *lib.*1. *tit.*4. *l.*13.
Deciſione noſtra, *lib.*6. *tit.*27. *l.*6.
Decreto ampliſſimi ordinis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 15.
Decurio fortunam, *lib.*10. *tit.*31. *l.*41.
Decurionem in opus publicum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.*3.
Decuriones ad Magiſtratum, *lib.* 1. *tit.* 56. *l.* 1.
Decuriones noſtri palatii, *lib.*12. *tit.*16. *l.*1.
Decuriones quidem, *lib.*2. *tit.*12. *l.*5.
Decuriones, ſive ob, *lib.*9. *tit.*41. *l.*16.
Decurionibus, *lib.*12. *tit.*16. *l.*3.
Decurionum filii, *lib.*9. *tit.*47. *l.*12.
Dedit nobis, *lib.*2. *tit.*17. *l.*3.
Dedititia conditio, *lib.*7. *tit.*5. *l.*1.
Defenſiones, ſive exceptiones, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 11.
Defenſionis facultas, *lib.*10. *tit.*1. *l.*7.
Defenſores civitatum, non ex, *lib.*1. *tit.*55. *l.* 2.
Defenſores civitatum oblatos, *lib.*1. *tit.*55. *l.* 7.
Defenſores ita præcipimus, *lib.*1. *tit.*55. *l.*8.
Defenſores nihil ſibi inſolenter, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.*5.
Definimus, ut, *lib.*11. *tit.*47. *l.*13.
Defunctis reis, *lib.*9. *tit.*6. *l.*5.
Defunctis ſuis, *lib.*6. *tit.*58. *l.*6.
Defuncto quidem liberto, *lib.*6. *tit.*5. *l.*2.
Defunctorum, *lib.*12. *tit.*30. *l.*4.
Delata conditione, *lib.*4. *tit.*1. *l.*9.
Delegatio debiti, *lib.*8. *tit.*42. *l.*1.
Denunciamus vobis omnibus, *lib.*1. *tit.*12. *l.*5.
Deo auctore, *lib.*1. *tit.*17. *l.*1.
Deo nobis auxilium præbente, *lib.*1. *tit.*3. *l.* 56.
Deportati nec earum, *lib.*9. *tit.*49. *l.*2.
Deportatorum in inſulam, *lib.*9. *tit.*47. *l.*8.
Deſcriptionis onere, *lib.*10. *tit.*35. *l.*1.
Deſiderium tuum, *lib.*4. *tit.*34. *l.*7.
Devotiſſimos milites, *lib.*12. *tit.*41. *l.*7.
Devotum poſſeſſorem, *lib.*12. *tit.*41. *l.*5.
Dictam legem donationi, *lib.*4. *tit.*6. *l.*8.
Dictantibus teſtamenta, *lib.*6. *tit.*23. *l.*22.
Die ſabbathi, *lib.*1. *tit.*9. *l.*13.
Dies feſtos majeſtatis altiſſimæ, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.*10.
Diffamari ſtatum ingenuorum, *lib.*7. *tit.*14. *l.* 10.
Differente, *lib.*1. *tit.*4. *l.*32.
Digna vox, *lib.*1. *tit.*14. *l.*4.
Diligenter, *lib.*11. *tit.*42. *l.*9.
Directas libertates, *lib.*7. *tit.*2. *l.*14.
Directis verbis, *lib.*7. *tit.*2. *l.*10.
Diſcretis ſurdo, *lib.*6. *tit.*22. *l.*10.
Diſpar cauſa eſt, *lib.*7. *tit.*18. *l.*1.
Diſpoſitionem, *lib.*10. *tit.*28. *l.*1.
Diſputare de principali judicio, *lib.*9. *tit.*29. *l.* 2.
Diſſentientis patris, *lib.*5. *tit.*17. *l.*5.
Diſſolutæ quantitatis, *lib.*4. *tit.*9. *l.*2.
Diſtractis à debitore pignoribus, *lib.*8. *tit.* 14. *l.*14.
Diſtrahente marito rem, *lib.*4. *tit.*51. *l.*2.
Diu minime, *lib.*10. *tit.*70. *l.*7.
Divæ memoriæ Zenonis, *lib.*20. *tit.*31. *l.*65.
Diverſarum homines provinciarum, *lib.* 8. *tit.*51. *l.*20.
Diverſis, temporibus, *lib.*8. *tit.*18. *l.*8.
Divi Conſtantini, *lib.*5. *tit.*27. *l.*5.
Divi Hadriani epiſtolam, *lib.*4. *tit.*18. *l.*3.
Divi Patris noſtri, *lib.*11. *tit.*70. *l.*1.
Divinam diſpoſitionem, *lib.*11. *tit.*42. *l.*11.
Divinam noſtram ſanctionem, *lib.*1. *tit.*5. *l.*22.
Divine admodum conſtituit, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 1.
Diviſionem prædiorum, *lib.*3. *tit.*38. *l.*1.
Divo Marco auctore, *lib.*7. *tit.*11. *l.*3.
Divo Marco placuit, *lib.*9. *tit.*41. *l.*11.
Divortii cauſa, *lib.*5. *tit.*21. *l.*2.
Diurnos centum, & decem, *lib.*11. *tit.*27. *l.*2.
Diutina poſſeſſio, *lib.*7. *tit.*33. *l.*4.
Diuturnum ſilentium, *lib.*7. *tit.*36. *l.*1.
Doce ancillam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*9.
Doctitii viri clariſſ. *lib.*10. *tit.*31. *l.*63.
Dolo, vel metu adhibito, *lib.*8. *tit.*39. *l.*5.
Dolum auctoris, *lib.*4. *tit.*48. *l.*3.
Dolum ex indiciis, *lib.*2. *tit.*21. *l.*6.
Dolus emptoris, *lib.*4. *tit.*44. *l.*10.
Domeſtici, ac protectores, *lib.*12. *tit.*17. *l.*1.
Domeſticus Judicis, *lib.*1. *tit.*51. *l.*4.
Domini prædiorum, *lib.*11. *tit.*47. *l.*1.
Domini ſervorum, *lib.*9. *tit.*46. *l.*6.
Dominicis colonis, *lib.*3. *tit.*26. *l.*7.
Dominicos colonos, *lib.*11. *tit.*67. *l.*5.
Dominii jure, *lib.*8. *tit.*34. *l.*1.
Dominos ita conſtringi, *lib.*4. *tit.*26. *l.*13.
Dominum per ſervum, *lib.*4. *tit.*26. *l.*12.
Dominum pro atroci injuria, *lib.*9. *tit.*35. *l.* 8.
Dominus horreorum, *lib.*4. *tit.*65. *l.*1.
Dominus litis, *lib.*7. *tit.*62. *l.*9.
Domum etiam, *lib.*11. *tit.*2. *l.*1.
Domum, quam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*5.
Donantem ancillam, *lib.*7. *tit.*27. *l.*2.
Donatarum rerum, *lib.*7. *tit.*32. *l.*3.
Donatio mancipiorum, *lib.*5. *tit.*16. *l.*3.
Donatio, ſive directa, *lib.*8. *tit.*54. *l.*25.
Donationes circa filium, *lib.*8. *tit.*56. *l.*9.
Donationes, quas Divus Imper. *lib.*5. *tit.*16. *l.* 26.
Donationes, quas parentes, *ibid. l.*15.
Dos à patre profecta, *lib.*2. *tit.*18. *l.*4.
Dotem numeratio, *lib.*5. *tit.*15. *l.*1.
Dotis actione, *lib.*5. *tit.*18. *l.*9.
Dotis quidem petitio, *lib.*6. *tit.*20. *l.*5.
Dotis tuæ portionem cauſam, *lib.*5. *tit.*12. *l.*9.
Dubium non eſt conteſtationem, *lib.*1. *tit.* 20. *l.*1.
Dubium non eſt omnia, *lib.*5. *tit.*17. *l.*3.
Dubium non eſt poſt, *lib.*1. *tit.*18. *l.*1.
Ducenarii, & centenarii, *lib.*10. *tit.*19. *l.*1.
Duces militum, *lib.*1. *tit.*26. *l.*4.
Dudum proximis conſortibus, *lib.*4. *tit.*38. *l.* 14.
Duos tabularios, *lib.*10. *tit.*70. *l.*13.
Duplex ratio, *lib.*10. *tit.*3. *l.*2.
Duumvirum, *lib.*10. *tit.*31. *l.*53.

E.

EA conditione, *lib.*4. *tit.*44. *l.*14.
Ea demum ab, *lib.*6. *tit.*20. *l.*6.
Ea lege in vos collata, *lib.*4. *tit.*6. *l.*3.
Ea lege rebus donatis, *lib.*4. *tit.*64. *l.*8.
Ea, quæ à patre geruntur, *lib.*2. *tit.*51. *l.*7.
Ea, quæ à te, *lib.*3. *tit.*22. *l.*1.
Ea, quæ advocati, *lib.*2. *tit.*10. *l.*1.
Ea, quæ cauſa cognita, *lib.*7. *tit.*57. *l.*3.
Ea, quæ de temporibus, *lib.*2. *tit.*53. *l.*5.
Ea, quæ in nominibus ſunt, *lib.*3. *tit.*36. *l.*6.
Ea, quæ pater teſtamento ſuo, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 13.
Ea, quæ per alluvionem, *lib.*7. *tit.*41. *l.*3.
Ea, quæ per inficiationem, *lib.*4. *tit.*5. *l.*4.
Ea, quæ ſtatuuntur, *lib.*7. *tit.*43. *l.*7.
Ea, quæ tibi, ut, *lib.*5. *tit.*3. *l.*5.
Ea quidem mancipia, *lib.*4. *tit.*57. *l.*7.
Ea quidem, quæ per officium, *lib.*9. *tit.*2. *l.*7.
Ea quidem quæ vi majore, *lib.*4. *tit.*23. *l.*1.
Eam legem quam, *lib.*10. *tit.*47. *l.*14.
Eam, quæ aliunde, *lib.*10. *tit.*62. *l.*1.
Eam, quæ in poſſeſſione, *lib.*7. *tit.*16. *l.*21.
Eam, quæ ita venit, *lib.*4. *tit.*56. *l.*3.
Eam, quam frater tuus, *lib.*6. *tit.*42. *l.*14.
Edicimus, ne qua, *lib.*11. *tit.*7. *l.*7.
Edicto Divi Hadriani, *lib.*6. *tit.*33. *l.*3.
Edicto quidem Divi Marci, *lib.*2. *tit.*37. *l.*3.
Edita actio ſpem, *lib.*2. *tit.*1. *l.*3.
Educatio pupillorum, *lib.*5. *tit.*49. *l.*1.
Ei, quæ diutiſſime, *lib.*2. *tit.*52. *l.*2.
Ei, qui ſervo alieno, *lib.*4. *tit.*26. *l.*7.
Ejus quantitatis, *lib.*8. *tit.*43. *l.*7.
Ejus, qui per contumaciam, *lib.*7. *tit.*65. *l.*1.
Ejus, qui requirendus, *lib.*7. *tit.*66. *l.*2.
Ejus, quod ad cauſam, *lib.*6. *tit.*32. *l.*3.
Ejus, quod ex cauſa, *lib.*5. *tit.*56. *l.*2.
Ejus, quod in poteſtate, *lib.*8. *tit.*47. *l.*2.
Ejus, quod non ei, *lib.*4. *tit.*31. *l.*9.
Ejus rei nomine, *lib.*4. *tit.*26. *l.*2.
Ejus ſummæ, quam, *lib.*10. *tit.*8. *l.*1.
Electione, *lib.*1. *tit.*4. *l.*17.
Eligere debes, *lib.*5. *tit.*57. *l.*1.
Emancipata, *lib.*6. *tit.*9. *l.*1.
Emancipatione facta, *lib.*4. *tit.*21. *l.*11.
Emancipatos liberos, *lib.*6. *tit.*20. *l.*1.
Emancipatus repudiata, *lib.*6. *tit.*19. *l.*1.
Emphyteuticarii poſſeſſores, *lib.*11. *tit.*64. *l.* 1.
Emphyteuticarios gravant, *lib.*11. *tit.*62. *l.*1.
Empti actio, *lib.*8. *tit.*45. *l.*2.
Empti fides, *lib.*4. *tit.*38. *l.*9.
Emptione pignoris, *lib.*4. *tit.*22. *l.*3.
Emptionem, & venditionem, *lib.*4. *tit.*38. *l.*2.
Emptionem rebus fieri non, *lib.*4. *tit.*64. *l.*7.
Emptionum mancipiorum, *lib.*8. *tit.*54. *l.*1.
Emptor bona fide, *lib.*7. *tit.*33. *l.*9.
Emptor fundi, *lib.*8. *tit.*45. *l.*8.
Emptor hereditatis actionibus, *lib.*4. *tit.*39. *l.* 5.
Emptor hereditatis rem, *lib.*8. *tit.*45. *l.*1.
Emptor ſervorum, *lib.*4. *tit.*49. *l.*14.
Emptori etiam, *lib.*8. *tit.*45. *l.*28.
Emptorem quidem fundi, *lib.*4. *tit.*65. *l.*9.
Eo caſu, quo apparitor, *lib.*7. *tit.*62. *l.*33.
Eo quod à multis, *lib.*4. *tit.*2. *l.*10.
Eo tempore, quo, *lib.*2. *tit.*22. *l.*2.
Eorum demum bona, *lib.*9. *tit.*50. *l.*1.
Eorum eſt ſcientia, *lib.*9. *tit.*18. *l.*4.
Eorum patrimonia, *lib.*10. *tit.*1. *l.*10.
Eorum, qui à Principibus, *lib.*4. *tit.*23. *l.*26.
Eorum, qui apud conſilium, *lib.*7. *tit.*1. *l.*1.
Eorum, qui in reatu, *lib.*9. *tit.*50. *l.*2.
Eos etiam, qui imaginem, *lib.*7. *tit.*62. *l.*16.
Eos indulſerunt veteres, *lib.*10. *tit.*31. *l.*22.
Eos, qui à principali actione, *lib.*4. *tit.*32. *l.* 26.
Eos, qui à ſervo, *lib.*6. *tit.*2. *l.*14.
Eos, qui acceperunt, *lib.*8. *tit.*18. *l.*9.
Eos, qui adminiſtratione civili, *lib.*12. *tit.* 14. *l.*1.
Eos, qui agitandi munus, *lib.*11. *tit.*40. *l.*2.
Eos, qui aquæ copiam, *lib.*11. *tit.*42. *l.*3.
Eos, qui auctione prima, *lib.*2. *tit.*69. *l.*4.
Eos qui catholicarum, *lib.*1. *tit.*7. *l.*6.
Eos, qui condemnati, *lib.*7. *tit.*54. *l.*2.
Eos, qui cum honore, *lib.*19. *tit.*47. *l.*11.
Eos, qui curiali fortuna, *lib.*10. *tit.*43. *l.*4.
Eos, qui cujuſcunque ſexus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 6.
Eos, qui de appellationibus, *lib.*7. *tit.*62. *l.*6.
Eos, qui in officiis noſtris, *lib.*12. *tit.*55. *l.*5.
Eos, qui inter fabricenſes, *lib.*11. *tit.*9. *l.*6.
Eos, qui ne teſtamentum, *lib.*6. *tit.*34. *l.*2.
Eos, qui officia adminiſtrant, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 3.
Eos, qui ordinario, *lib.*1. *tit.*54. *l.*5.
Eos, qui ordine, *lib.*12. *tit.*21. *l.*5.
Eos, qui ſecum, *lib.*9. *tit.*39. *l.*1.
Eos, qui ſub comitatu, *lib.*12. *tit.*12. *l.*2.
Eos, qui terminos effoderunt, *lib.*9. *tit.*2. *l.*1.
Eos, qui tranquillitatis noſtræ, *lib.* 12. *tit.* 10. *l.*1.
Eos, qui vel in hac, *lib.*12. *tit.*35. *l.*1.
Eos, qui veniam, &c. impetraverunt, etiamſi, *lib.*2. *tit.*45. *l.*1.
Eos, qui veniam, &c. impetraverunt, vel impetraverint, *ibid. l.*3.
Eos, qui ultra ſtatutos, *lib.*1. *tit.*29. *l.*3.
Eos, quos, *lib.*7. *tit.*53. *l.*9.
Eos, teſtes, *lib.*4. *tit.*20. *l.*5.
Epiſcopale judicium ratum ſit, *lib.*1. *tit.*4. *l.* 8.
Epiſcopis interdicimus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*30.
Equites Romanos, *lib.*12. *tit.*32. *l.*1.
Equos, qui publico, *lib.*12. *tit.*51. *l.*1.
Errat, qui tibi perſuaſit, *lib.*12. *tit.*37. *l.*3.
Error facti nocdum, *lib.*1. *tit.*18. *l.*7.
Error facti ex cauſa, *lib.*6. *tit.*50. *l.*9.
Errore ſcribentis, *lib.*6. *tit.*23. *l.*7.
Errorem calculi, *lib.*2. *tit.*5. *l.*1.
Errores eorum, *lib.*2. *tit.*10. *l.*2.
Eſt in arbitrio veſtro, *lib.*4. *tit.*10. *l.*14.
Eſt juriſdictionis tenor, *lib.*7. *tit.*72. *l.*2.
Eſt verum, *lib.*10. *tit.*39. *l.*3.
Eſt ab antiquis legibus, *lib.*6. *tit.*23. *l.*31.
Et balneum, *lib.*8. *tit.*10. *l.*1.
Et in epiſtola, *lib.*6. *tit.*42. *l.*22.
Et in legatis, *lib.*6. *tit.*50. *l.*4.
Et in majoribus, *lib.*7. *tit.*62. *l.*20.
Et in multis, *lib.*7. *tit.*62. *l.*25.
Et in privatorum cauſis, *lib.*7. *tit.*48. *l.*4.
Et in provinciali prædio, *lib.*3. *tit.*34. *l.*3.
Et militibus noſtris, *lib.*6. *tit.*21. *l.*13.
Et nomen, & materiam, *lib.*6. *tit.*51. *l.*1.
Et publicarum neceſſitatum, *lib.*7. *tit.*65. *l.*8.
Et quæ à Divo Antonino, *lib.*2. *tit.*1. *l.*8.
Et qui non provocaverunt, *lib.*7. *tit.*58. *l.*2.
Et qui notitiæ cauſa, *lib.*5. *tit.*38. *l.*1.
Et qui ſub imagine, *lib.*8. *tit.*28. *l.*10.
Et Senatus conſuit, *lib.*4. *tit.*31. *l.*1.
Et ſine interpoſitione, *lib.*5. *tit.*72. *l.*4.
Et ſine ſcriptura, *lib.*6. *tit.*48. *l.*5.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Et virtutum præmia, *lib.* 1. *tit.* 24. *l.* 4.
Etſi à patre tuo, *lib.* 5. *tit.* 28. *l.* 2.
Etſi à muliere, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 4.
Etſi ad te negotium pertinuit, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 19.
Etſi contra mandata, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 6.
Etſi crimine adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 12.
Etſi de tua pecunia, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 9.
Etſi dotis exactio, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 3.
Etſi duobus ſimul, *lib.* 11. *tit.* 35. *l.* 1.
Etſi excepta tormentis, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 7.
Etſi frater tuus, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Etſi inſtrumenta emptionis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3.
Etſi inutiliter, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 2.
Etſi is, quem, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 9.
Etſi legibus conſentaneum, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 5.
Etſi libidine, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 25.
Etſi Marcellus, *lib.* 9. *tit.* 6. *l.* 2.
Etſi minor viginti annis, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 2.
Etſi non adſcripta, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 9.
Etſi non cognitio, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 4.
Etſi perfectis donationibus, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 1.
Etſi Præſes Provinciæ decreverit, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 5.
Etſi ſciſſes te, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 8.
Etſi ſeverior, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 3.
Etſi tutores tui, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 2.
Etiam à pupillorum tutoribus, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 20.
Etiam adverſus venditiones, *lib.* 2. *tit.* 29. *l.* 1.
Etiam conſtante matrimonio, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 11.
Etiam ex aliis cauſis, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 1.
Etiam furti actione, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 8.
Etiam hi, qui, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam id, quod pignori, *lib.* 8. *tit.* 24. *l.* 1.
Etiam in iis, quæ, *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 3.
Etiam in opus perpetuum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam jure civili, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 3.
Etiam liberis damnatorum, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 5.
Etiam minores ætate, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 7.
Etiam mulieres, *lib.* 5. *tit.* 45. *l.* 1.
Etiam nomen debitoris, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 5.
Etiam per alienum ſervum, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 1.
Etiam poſt mortem, *lib.* 7. *tit.* 66. *l.* 1.
Etiam, qui noſtra procuraſſe, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam, qui pactione data, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 3.
Etiam teſtamento patris, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 4.
Etiam tutoribus, vel, *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 5.
Etiam vectigale, vel, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 13.
Etiamſi contrariam ſententiam, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 4.
Etiamſi de jure obligationis, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 9.
Etiamſi fideicommiſſum, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 5.
Etiamſi is, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 2.
Etiamſi non dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 8.
Etiamſi non mandante, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 3.
Etiamſi tacitum, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 3.
Etiamſi veritas debiti, *lib.* 6. *tit.* 44. *l.* 2.
Etiamſi uxoris tuæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 6.
Evectiones, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 3.
Evectionum copiam, *ibid. l.* 6.
Evicta re, quæ, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 1.
Evidenter, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 15.
Eum, à quo mutuam, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 16.
Eum, ad quem uſusfructus pertinet, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 7.
Eum bonis, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 4.
Eum, cui mutuam, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 13.
Eum, quem, ut, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 7.
Eum, qui à pupillo, &c. comparavit, longi temporis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 9.
Eum, qui à pupillo, &c. comparavit, nullum temporis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 9.
Eum, qui ad reſtituenda, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 7.
Eum, qui aliena negotia, *lib.* 3. *tit.* 21. *l.* 1.
Eum, qui aſſeverat homicidium, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 5.
Eum, qui celavit, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 14.
Eum, qui Collegio, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 6.
Eum, qui cum teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 39. *l.* 2.
Eum, qui duas ſimul uxores habuit, *lib.* 9. *tit.* 9 *l.* 18.
Eum, qui inofficioſi querelam, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 14.
Eum, qui mancipium, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 9.
Eum, qui mutuam, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Eum, qui probabilem, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 19.
Eum, qui res agit, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 3.
Eum, qui ſervos, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 1.
Eum, qui ſervum, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 5.
Eum, qui triginta annos, *lib.* 20. *tit.* 31. *l.* 58.
Eum quicunque ſervum. *Vide ſupra*, Eum, qui ſervum.
Eum tutorem, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 2.
Eunuchis liceat, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 5.
Ex agentibus, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 4.
Ex arrhali pacto, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 3.
Ex aula noſtra, *lib.* 12. *tit.* 29. *l.* 3.
Ex cauſa donationis, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 25.
Ex cauſa quidem judicati, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 2.
Ex cauſa tranſactionis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 8.
Ex contractu, qui ceſſionem, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 3.
Ex contractu pecuniæ, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 2.
Ex contractibus ſervorum, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 2.
Ex conventione, &c. daret, ut creditoribus, *lib.* 4. *tit.* 47. *l.* 1.
Ex conventione, &c. daret, ut ipſa, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 11.
Ex Divi Antonini Pii, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 4.
Ex duobus captivis, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 1.
Ex eo inſtrumento, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 4.
Ex eo, quo, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 4.
Ex fideicommiſſo, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 28.
Ex his prædiis, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 5.
Ex his verbis: *Do lego*, *lib.* 6. *tit.* 53. *l.* 5.
Ex his verbis: *Fortunato*, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 7.
Ex his verbis, *Titio*, *lib.* 6. *tit.* 45. *l.* 2.
Ex illo tempore, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 13.
Ex imperfecto, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 3.
Ex ingenuo, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 4.
Ex initio falſi commiſſi, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 18.
Ex legato, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 18.
Ex libera conceptus, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 6.
Ex libris Sabinianis quæſtio nobis, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 17.
Ex liberis Sabinianis quæſtionem, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 12.
Ex Manichæo, *lib* 1. *tit.* 5. *l.* 16.
Ex morte ancillæ, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 3.
Ex morte cujuſcunque perſonæ, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 9.
Ex nominis emptione, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 8.
Ex omnibus domibus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 31.
Ex patroni, vel domini, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 5.
Ex pecunia dotali, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 12.
Ex perſona collegæ, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 3.
Ex perſona fratrum, *lib.* 2. *tit.* 53. *l.* 4.
Ex pignore percepti fructus, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 11.
Ex placito permutationis, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 3.
Ex prædiis pignori obligatis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 11.
Ex præſtatione vectigalium, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 7.
Ex quo, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 12.
Ex repudiatione fideicommiſſi, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 26.
Ex ſententia arbitri, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 1.
Ex ſtipulatione, in qua, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 1.
Ex ſtipulatione, parta, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 7.
Ex teſtamento defuncti, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 2.
Ex teſtamento militis, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 5.
Ex teſtamento, quod, *lib.* 6. *tit.* 41. *l.* 29.
Ex teſtamento, vel, *lib.* 6. *tit.* 14. *l.* 2.
Ex tribus unciis, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 26.
Ex varia, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 4.
Ex verbis, quæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 14.
Ex verbo, *Commendo*, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 12.
Exactores tributorum, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 10.
Exactores, vel, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 8.
Excellentia tua, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 9.
Excepta poſſeſſionis cauſa, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 1.
Exceptione doli, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 11.
Exceptionem dilatoriam, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 19.
Exceptis iis vectigalibus, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 13.
Exceptis, qui, *lib.* 10. *tit.* 46. *l.* 1.
Excepto patrimonio, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 5.
Excepto tempore, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 18.
Exceptores omnes, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 5.
Excuſationem Navicularii, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 24.
Excuſationis quidem tuæ, *ibid. l.* 3.
Executorem eum ſolum, *lib.* 7. *tit.* 53. *l.* 8.
Executores à quocunque Judice, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 7.
Exemplo cæterorum debitorum, *lib.* 2. *tit.* 33. *l.* 1.
Exemplo perniciosum eſt, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 7.
Exemplo ſenatorii ordinis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 36.
Exhibitionis neceſſitate tenetur, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 7.
Exigendi à filio tuo, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 12.
Expeditam antea quæſtionem, *lib.* 7. *tit.* 17. *l.* 2.
Expertes literarum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 6.
Expilatæ hereditatis crimen adverſus, *lib.* 9. *tit.* 32. *l.* 2.
Expilatæ hereditatis crimen loco, *ibid. l.* 6.
Expilatæ quidem hereditatis, *ibid. l.* 1.
Expoſis, atque rejectis, *lib.* 3. *tit.* 40. *l.* 1.
Exprimere debueras, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 3.
Expulſos vos de fundo, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 17.
Extraneum etiam, cum quis, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 9.
Extraneum etiam penitus, *ibid. l.* 11.

F.

Fabricenſes, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 32.
Fabricenſium domibus, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 4.
Factum ſponte ſe præcipitantis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 12.
Falcidiæ rationem, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 2.
Fallaciter accuſantibus, *lib.* 9. *tit.* 42. *l.* 3.
Fallaciter incuſantibus, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 9.
Falſa ſuaſione credis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 1.
Falſam quidem teſtationem, *lib.* 7. *tit.* 58. *l.* 3.
Falſi quidem crimen, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 5.
Falſo adſeveratur, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.* 2.
Falſo tibi perſuaſum eſt, *lib.* 4. *tit.* 52. *l.* 3.
Falſus procurator, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 19.
Familiæ erciſcundæ, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 9.
Feliciſſima, quam, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 2.
Fideicommiſſaria quidem libertate, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 10.
Fideicommiſſum ejus, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 27.
Fideicommiſſum ibi petendum, *lib.* 3. *tit.* 17. *l.* 1.
Fideicommiſſum, vel legatum, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 7.
Fidejuſſor, ſeu mandator, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 10.
Fidejuſſores Magiſtratuum, *lib.* 11. *tit.* 34. *l.* 1.
Fidejuſſoris quidem heres, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 24.
Fideli, devotaque præceptione, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 2.
Fidem rumpens ſocietatis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 22.
Filia in orbitate patris, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 20.
Filia legatorum, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 11.
Filia tua non ſolum, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 5.
Filiæ, cujus nomine pater, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 18.
Filiæ divortium, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 4.
Filiæ dotem, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 4.
Filiæ, licet maneat, *ibid. l.* 12.
Filiæ pecuniam adimere, *lib.* 5. *tit.* 18. *l.* 7.
Filium cum fratribus, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 16.
Filiam præteritam à matre, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 15.
Filiam teſtamento patris, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 7.
Filii patris teſtamentum, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 16.
Filiis matrem, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 25.
Filio delatam bonorum, *lib.* 6. *tit.* 19. *l.* 2.
Filiofamilias delata hereditate, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 4.
Filios apud originem patris, *lib.* 10. *tit.* 38. *l.* 3.
Filios debitoris ei ſuccedentes, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 4.
Filios, & filias, cæteroſque, *lib.* 8. *tit.* 50. *l.* 1.
Filios in poteſtate patris, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 5.
Filios primipilariorum, *lib.* 12. *tit.* 48. *l.* 2.
Filium ab hoſtibus captum, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 2.
Filium habere, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 7.
Filiusfamilias alienationem, *lib.* 2. *tit.* 37. *l.* 2.
Filiusfamilias, qui, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 8.
Filiusfamilias ſi minor, *lib.* 2. *tit.* 23. *l.* 1.
Filius paciſcendo, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 23.
Filius, quem, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 24.
Fiſci advocatus, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 3.
Fiſco quidem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 2.
Fiſcum etiam noſtrum, *lib.* 10. *tit.* 8. *l.* 3.
Fœdiſſimæ mulieris, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 7.
Fœdiſſimam earum nequitiam, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 20.
Fœminæ, quæ ſuſceptis, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 3.
Fœminis alienas, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 18.
Fœnoris reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 38. *l.* 1.
Fori tui culminis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 4.
Forma eſt, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 1.
Formam à Præfecto Prætorio, *lib.* 1. *tit.* 26. *l.* 2.
Fortiſſimi, ac, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 6.
Fortiſſimis militibus, *lib.* 12. *tit.* 40. *l.* 3.
Frater emancipatus, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 4.
Frater tuus miles, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 1.
Frater tuus non ideo, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 9.
Frater tuus ſi ſolam, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 1.
Frater veſter rectius fecerit, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 1.
Frater veſter, ſicut, *lib.* 8. *tit.* 21. *l.* 1.
Fratres, vel ſorores uterini, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 27.
Fratris tui filiis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 10.
Fratris, vel ſororis filii, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 21.
Fratris uxorem ducendi, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 5.
Fructus poſt perfectum, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 13.
Fructus prædiorum, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 2.
Frumenta, quæ, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 6.
Frumenti, vel hordei mutuo dati, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 12.
Fruſtra adhuc ſervum eſſe, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 8.
Fruſtra diſputas, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 1.
Fruſtra exiſtimas, *lib.* 5. *tit.* 11. *l.* 1.
Fruſtra opinaris, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 6.
Fruſtra Senatuſconſulti exceptione, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 2.
Fruſtra times, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 1.
Fruſtra tutores, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 5.
Fruſtra veremini, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 8.
Fruſtra vereris, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 7.
Fucandæ, atque diſtrahendæ purpuræ, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 1.
Fundi patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 4.
Fundi reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 2.
Fundo, ſicut inſtructus eſt, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 2.
Fundos patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 10.
Fundum pignori obligatum, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 1.
Fundum vectigalem, *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 11.
Furioſum in ſuis judiciis, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 10.
Furti actione minime teneri, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 15.
Fuſtibus cæſum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 16.

G.

Generali definitione, *lib.* 5. *tit.* 20. *l.* 2.
Generali lege decernimus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 1.
Generali lege proſpectum eſt, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 2.
Generali lege ſancimus, ſive vidua, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 13.
Generali lege ſancimus, ut ſi quis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 54.
Generali lege ſancimus, ut ſine, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 3.
Generalis indulgentia noſtra, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 7.
Generaliter cenſemus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 5.
Generaliter de omnibus juramentis, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 12.
Generaliter ſancimus, omnes donationes, *l.* 8. *tit.* 56. *l.* 10.
Generaliter ſancimus, omnes viros, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 52.
Generaliter ſancimus, quemadmodum, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 28.
Generaliter ſancimus, ut ſi quid ſcriptis, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 13.
Generaliter ſancimus, ut ſi quis ita, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 6.
Generaliter ſancimus, ut ſi quis major, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 25.
Geſta, quæ ſunt tranſlata, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 6.
Glebam, vel follem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 2.
Gracchus, quem Numerius, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 4.
Græcus, *lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 2.
Grammaticos, Oratores, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 11.
Grammaticos, ſeu Oratores, *ibid. l.* 1.
Grammaticos, tam Græcos, *lib.* 12. *tit.* 15. *l.* 1.
Grave eſt, *lib.* 11. *tit.* 56. *l.* 1.
Graviſſimæ pœnæ, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 12.
Graviſſimum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 1.

H.

Habeat unuſquiſque licentiam, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 1.
Habitantis precario, *lib.* 8. *tit.* 9. *l.* 2.
Habitatio morte finitur, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 11.
Habitatio ſemel bonæ fidei contractu, *lib.* 4. *tit.* 58. *l.* 5.
Hac conſultiſſima lege ſancimus licere, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 21.
Hac conſultiſſima lege ſancimus, ut carentes, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 8.
Hac definitione ſancimus, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 12.
Hac edictali lege, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 6.
Hac in perpetuum valitura, *lib.* 11. *tit.* 69. *l.* 5.
Hac lege decernimus, ut qui, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 2.
Hac lege decernimus, ut vir, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 8.
Hac lege perpetuo credimus, *lib.* 7. *tit.* 44. *l.* 2.
Hac lege ſancimus, ſi, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 14.
Hac lege ſancimus, ut ſi quis ampliſſimam, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 8.
Hac lege ſancimus, ut ſi quis conſularem, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 10.
Hac lege ſancimus, ut ſive agat, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 16.
Hac noſtræ manſuetudinis, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 2.
Hac parte ſtatutos, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 10.
Hac perpetua lege, *lib.* 3. *tit.* 23. *l.* 2.
Hac providentiſſima lege, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 3.
Hac ſaluberrima ſanctione, *lib.* 12. *tit.* 21. *l.* 2.
Hac ſanctione decernimus, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 10.
Hac valitura in omne ævum, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 19.
Hæc Conſtitutio Græca, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 8.
Hæc Conſtitutio permittit, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 33.
Hæc ſententia: *Omnem*, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 3.
Hæc ſententia, quæ, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 4.
Hæredem fidejuſſoris rerum, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 31.
Hæredem mariti, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 3.
Hæredes eorum, qui, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 4.
Hæredes quoque mulieris, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 20.
Hæredes, quos necem teſtatoris, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 1.
Hæredes ſcripti, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 4.
Hæredes tutorum ob negligentiam, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 1.
Hæredi ſcripto, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 1.
Hæreditas extraneis, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 5.
Hæreditas in teſtamento data, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 4.
Hæreditas materteræ petita, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 3.
Hæreditatem ejus, quem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 1.
Hæreditatem quidem defuncti, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 2.
Hæreditatem quidem neque dari, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 2.
Hæreditatem quidem petentibus, *lib.* 7. *tit.* 34. *l.* 4.
Hæreditatis petitionem, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 7.
Hæreditatis, vel legati, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 12.
Hæredum etiam, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 25.
Hæres inſtituta matris teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 3.
Hæres, qui poſt aditam, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 1.
Hæretici communicantes, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 20.
Hæretici legitimo, *lib.* 1. *tit.* 5. poſt *l.* 9.
Hæretici patres, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 13.
Hæretici ſynacteria, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 14.
Hæres. *Vide ſupra*, Hæres.

Source : BIU Cujas

Hi, penes quos, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 4.
Hi, qui à te, collegaque, *lib.* 11. *tit.* 33. *l.* 1.
Hi, qui ad civilia munera, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 7.
Hi, qui ex filiabus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 12.
Hi, qui ex Officialibus, *lib.* 12. *tit.* 48. *l.* 1.
Hi, qui fisco, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 4.
Hi, qui fundos, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 3.
Hi, qui impofita munera, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 17.
Hi, qui in aliena poteſtate ſunt, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 1.
Hi, qui in ſchola, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 3.
Hi, qui ſanctam fidem, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 3.
Hi, quibus patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 26. *l.* 3.
Hi, quibus per fideicommiſſum, *lib.* 7. *tit.* 47. *l.* 7.
Hi, quos commoditas, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 2.
Hi, quos inundatio Nili, *lib.* 7. *tit.* 41. *l.* 2.
His noſtræ ſerenitatis edictis, *lib.* 10. *tit.* 25. *l.* 1.
His, qui conficiendi naves, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 25.
His, qui tempore competenti, *lib.* 7. *tit.* 67. *l.* 2.
His quidem, quibus, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 5.
His ſcholaribus quibus, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 14.
His ſolis matribus, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 7.
His tantummodo, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 16.
Hoc fructuum nomine, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 1.
Hoc proſpectum eſt, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 6.
Hoc, quod placet, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 13.
Honor veteranis, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 5.
Honorati, qui, *lib.* 11. *tit.* 45. *l.* 1.
Humanitatis, ac religionis ratio, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 23.
Humanitatis intuitu naturalibus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 8.
Humanitatis intuitu parentibus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 9.
Humanum eſſe probamus, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 8.
Humanum, & pium, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 9.
Humilem, vel abjectam fœminam, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 7.
Humilioribus officiis, *lib.* 19. *tit.* 70. *l.* 14.
Hydraulæ, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 4.
Hypothecis, vel pignoribus, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 3.

I.

JAm quidem, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 2.
Jam tibi ſcripſi, *lib.* 8. *tit.* 44. *l.* 1.
Jam trigeſima ſecunda Conſtitutio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 35.
Jamdudum à nobis ſtatutum eſt, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 3.
Jamdudum placuit, *lib.* 1. *tit.* 13. *l.* 1.
Jampridem quidem mancipium, *lib.* 7. *tit.* 30. *l.* 2.
Id ab unaquaque provincia, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 12.
Id, quod pauperibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 24.
Ignominiæ cauſa ſacramento liberati, *lib.* 10. *tit.* 54. *l.* 1.
Ignorantia creditoris, *lib.* 9. *tit.* 34. *l.* 4.
Ignorare non debes, *lib.* 2. *tit.* 51. *l.* 4.
Ignoti juris non eſt, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 5.
Iiſdem privilegiis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 7.
Illam injuriam, quæ, *lib.* 8. *tit.* 59. *l.* 2.
Illam merito dubitationem, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 19.
Illam ſubtilem obſervationem, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 33.
Illatæ diſpenſatori pecuniæ, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 4.
Illic, ubi res hereditarias, *lib.* 3. *tit.* 20. *l.* 1.
Illud æquitatis, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 12.
Illud convenit præcaveri, *lib.* 4. *tit.* 47. *l.* 9.
Illud inſpiciendum eſt, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 1.
Illud, quod de legatis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 26.
Illud, quod ex veteribus, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 19.
Illud requirendum eſt, *lib.* 5. *tit.* 72. *l.* 2.
Illud ſine ratione, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 20.
Illuſtres viros præfectos, *lib.* 1. *tit.* 54. *l.* 4.
Illuſtribus præfectus urbi, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 1.
Immunitates ſpecialiter datæ, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 9.
Imperator Conſtantinus, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 1.
Imperialis benevolentiæ proprium, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 23.
Impetrata reſcripta non placet admitti, *lib.* 7. *tit.* 50. *l.* 3.
Improba poſſeſſio, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 7.
Improbum fœnus exercentibus, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 20.
Improbum quidem, & criminoſum, *lib.* 9. *tit.* 34. *l.* 1.
Impuberem, quem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 2.
Impunitas delicti, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 7.
In actione etiam depoſiti, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 10.
In adoptionem patre, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 8.
In adoptionem quidem, *ibid. l.* 7.
In adulterii quæſtione, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 32.
In æſtimatione frumenti, *lib.* 11. *tit.* 27. *l.* 1.
In albo decurionum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 9.
In annalibus legatis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 22.
In arenam non damnato, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 11.
In bonæ fidei contractibus ita demum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 13.
In bonæ fidei contractibus, necnon, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 3.
In bonæ fidei judiciis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 13.
In bonis mortui, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 1.
In cauſa judicati, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 3.
In cauſa, quæ ſpectat, *lib.* 1. *tit.* 59. *l.* 1.
In cauſarum delegationibus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 1.
In cauſis criminalibus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 16.
In cauſis jamdudum, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 10.
In civilibus cauſis, *lib.* 1. *tit.* 38. *l.* 1.
In communes ſervos, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 1.
In communione, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 5.
In conjunctione filiarum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 20.
In Conſiliariis obſervari cenſemus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 10.
In conſilio quidem cognoſcentis, *lib.* 2. *tit.* 42. *l.* 1.
In contractibus, in quibus, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 14.
In contractibus, qui bonæ fidei, *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 3.
In contractibus rei veritas, *lib.* 4. *tit.* 22. *l.* 1.
In copulandis nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 8.
In corrigendis minoribus, *lib.* 9. *tit.* 15. *l.* 1.
In criminali negotio, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 5.
In criminibus quidem ætatis, *lib.* 2. *tit.* 35. *l.* 1.
In defenſoribus, *lib.* 1. *tit.* 35. *l.* 4.
In donationibus inter virum, &, *lib.* 6. *tit.* 28. *l.* 12.
In donationibus, quæ, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 31.
In dotibus, quas, *lib.* 5. *tit.* 15. *l.* 3.
In dubium non venit, *lib.* 5. *tit.* 42. *l.* 3.
In ea, quæ reipub. *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 3.
In Eccleſiis, quæ, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 11.
In emancipatione liberorum, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 2.
In emphyteuticariis contractibus, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 2.
In eum, qui ex naufragio, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 18.
In excoctione buccellati, *lib.* 12. *tit.* 39. *l.* 2.
In executionibus criminum, *lib.* 9. *tit.* 45. *l.* 6.
In exercendis litibus, *lib.* 9. *tit.* 21. *l.* 15.
In extraneos, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 25.
In familiæ erciſc. judicio, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 20.
In feſtivitatibus, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 2.
In filiis decurionum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 35.
In fiſcalibus debitis, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 6.
In fraudem annonariæ rei, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 7.
In fraudem creditorum, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 3.
In fuga ſervum conſtitutum, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 6.
In hac ſacratiſſima urbe, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 30.
In heredes magiſtratus, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 2.
In his, in quibus læſus es, *lib.* 2. *tit.* 53. *l.* 1.
In hi officiis, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 6.
In his, quæ navicularii vendunt, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 2.
In illis, quæ metrocomiæ, *lib.* 11. *tit.* 55. *l.* 1.
In imponenda ratione, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 6.
In inſulam deportato, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 6.
In integrum reſtitutione, *lib.* 2. *tit.* 28. *l.* 2.
In ipſius mariti tui, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 5.
In judicio de liberali cauſa, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 4.
In judicio tam locati, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 28.
In legatis, & fideicommiſſis, *lib.* 6. *tit.* 47. *l.* 4.
In legatis quidem, *lib.* 6. *tit.* 45. *l.* 1.
In legatis, vel fideicom. *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 21.
In litibus, in quibus, *lib.* 3. *tit.* 22. *l.* 6.
In locum tutoris defuncti, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 3.
In Magiſtratus municipales, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 5.
In metallum damnatus, *lib.* 9. *tit.* 49. *l.* 4.
In minorum perſona, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 3.
In Nomine Domini noſtri, *lib.* 1. *tit.* 27. *l.* 1.
In noſtræ Serenitatis imaginibus, *lib.* 1. *tit.* 24. *l.* 3.
In nullis locis, aut civitatibus, *lib.* 9. *tit.* 30. *l.* 2.
In nullo quopiam loco vectigal, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 15.
In offerendis provocationibus, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 37.
In Officiales Præfectorum, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 4.
In officio Comitis Orientis, *lib.* 12. *tit.* 57. *l.* 1.
In officio ſpectabilitatis tuæ, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 1.
In omni ceſſione bonorum, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 6.
In omnibus cauſis, *lib.* 2. *tit.* 59. *l.* 1.
In omnibus provinciis, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 7.
In pecuniariis cauſis, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 3.
In pecuniariis controverſiis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 26.
In poſſeſſionem fundi, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 5.
In poſſeſſionem rei, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 8.
In poſtulandis ſuſpectis tutoribus, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 5.
In poteſtate ejus eſt, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 1.
In proconſulari provincia, *lib.* 12. *tit.* 56. *l.* 3.
In provinciis ſingulis, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 4.
In quacunque cauſa, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 1.
In quæſtione teſtamenti, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 13.
In qualibet, vel, *lib.* 12. *tit.* 40. *l.* 1.
In quibus caſibus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 7.
In re mandata, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 21.
In rebus dotalibus, ſive mobilibus, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 30.
In rebus, quæ, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 2.
In redhibitione operarum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 13.
In rem actio, *lib.* 3. *tit.* 14. *l.* 1.
In rem pupilli, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 5.
In reſtituenda hereditate, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 4.
In ſacris noſtris ſcriniis, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 9.
In ſacris ſcriniis militantes, *ibid. l.* 12.
In ſacris ſcriniis noſtris, *ibid. l.* 2.
In ſcriniis palatii militantes, *ibid. l.* 3.
In ſervili conditione, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 7.
In ſervorum, *lib.* 7. *tit.* 34. *l.* 2.
In ſolutum nomine dato, *lib.* 4. *tit.* 15. *l.* 5.
In ſucceſſione Curialium, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 48.
In ſucceſſione filii, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 2.
In ſucceſſione inteſtatæ, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 9.
In ſucceſſione, quæ, *ibid. l.* 1.
In ſumma debiti, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 6.
In ſynagogam Judaicæ legis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 4.
In teſtamentis, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 26.
In teſtamento militis, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 12.
In teſtamento quidem ejus, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 6.
In teſtamento quidem militis, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 7.
In vendentis, vel ementis, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 15.
In una, eademque cauſa, *lib.* 2. *tit.* 44. *l.* 3.
In univerſis litibus placet, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 11.
Incendium ære alieno, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 11.
Incerti juris non eſt, in familiæ, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 19.
Incerti juris non eſt, orta, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 3.
Incivile, atque inuſitatum eſt, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 12.
Incivile eſt, quod poſtulas, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 4.
Incivilem rem deſideratis, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 2.
Incredibile eſt, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 6.
Indebitas uſuras, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 18.
Indebito legato, *lib.* 2. *tit.* 33. *l.* 2.
Indebitum ſolutum ſciens, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 9.
Indecoram obſervationem, *lib.* 5. *tit.* 60. *l.* 3.
Indicia certa, quæ jure, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 19.
Indictiones non perſonis, *lib.* 19. *tit.* 16. *l.* 3.
Indubitati juris eſt, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 16.
Inductis Firmino, &, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 2.
Inductum, id eſt, cancellatum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 22.
Indulgentia, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 3.
Infames perſonæ, *lib.* 10. *tit.* 57. *l.* 1.
Infamia, quæ tibi abominanda eſt, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 8.
Infamiæ detrimentum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 1.
Infantis nomine, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 3.
Ingenuæ mulieres, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 3.
Ingenuam natam, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 2.
Ingenui naſcuntur, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 8.
Ingenuum quis ſe contendendo, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 13.
Initio venditionis ſi pactus es, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 5.
Iniquum, & longe à, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 17.
Injuriarum actio, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 2.
Injuriarum cauſa, *ibid. l.* 7.
Injuriarum ex perſona, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 10.
Inquiſitio veritatis tolli non potuit, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 18.
Inſignis auctoritas, *lib.* 11. *tit.* 60. *l.* 2.
Inſolitum eſt, & grave, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 2.
Inſtar rei judicatæ, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 2.
Inſtitoria tibi adverſus, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 3.
Inſtrumenta ad jus tuum, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 6.
Inſtrumenta domeſtica, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 5.
Inſtrumenta prædiorum, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 24.
Inſtrumentis etiam non, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 9.
Inſtrumentorum exempla, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 8.
Intelligere debes, *lib.* 8. *tit.* 31. *l.* 2.
Intelligis filio, qui, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 5.
Inter æquitatem, juſque, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Inter alias prærogativas, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 13.
Inter alios factam tranſactionem, *lib.* 7. *tit.* 60. *l.* 2.
Inter alios res geſtas, *lib.* 7. *tit.* 60. *l.* 1.
Inter antiquam prudentiam, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 15.
Inter chartulas confiſcati, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 5.
Inter claras ſapientiæ dotes, *lib.* 1. *tit.* 1. poſt *l.* 7.
Inter filios, & filias, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 11.
Inter omnes duntaxat, *ibid. l.* 26.
Inter omnes minores, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 17.
Inter privatos & fiſcum, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 6.
Inter virum, & uxorem, *lib.* 8. *tit.* 58. *l.* 2.
Intereſt multum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 21.
Intereſt, uſumfructum, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 6.
Interlocutio Præſidis apud acta, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 4.
Interlocutio Præſidis, quæ indicta eſt, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 19.
Interpoſitas metus cauſa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 13.
Interrogari ſervos, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 15.
Interrogatam, & profeſſam, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 24.
Intervalla temporum, *lib.* 10. *tit.* 40. *l.* 3.
Inteſtata mortua quondam, *lib.* 8. *tit.* 57. *l.* 2.
Inteſtato quidem defuncto, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 4.
Inteſtatorum curialium bona, *lib.* 6. *tit.* 62. *l.* 4.
Intra urbem Romam, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 5.
Invaſor locorum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 5.
Invicem debiti compenſatione, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 12.
Invito, vel ignorante creditore, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 12.
Invito, vel ignorante te ab alio, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 2.
Invitos conductores, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 11.
Invitum omparare, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 11.
Invitus agere, (vel procurare, *lib.* 3. *tit.* 7. *l.* 1.
Invitus procurationem ſuſcipere, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 17.
Inuſitatam rem deſideras, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 19.
Ipſe diſpice, quemadmodum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 1.
Ipſe ſignificas, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 7.
Ipſius rerum expetimentis, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 2.
Irenarchæ, qui ad, *lib.* 10. *tit.* 75. *l.* 1.
Irritam facere donationem, *lib.* 7. *tit.* 27. *l.* 3.
Irritum quidem propterea, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 8.
Is, apud quem res agitur, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 2.
Is, cui commiſſæ ſunt, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 4.
Is, cujus tacitæ fidei, *lib.* 10. *tit.* 13. *l.* 1.
Is demum in Senatuſconſultum, *lib.* 9. *tit.* 45. *l.* 1.
Is, penes quem, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 6.
Is, qui aggreſſorem, vel, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 2.
Is, qui bona ſecundum, *lib.* 7. *tit.* 54. *l.* 1.
Is, qui cum telo ambulaverit, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 7.
Is, qui liber conſtitutus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 15.
Is, qui rationem tutelæ, *lib.* 5. *tit.* 53. *l.* 2.
Is, qui ſolvendo non eſt, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 2.
Is, qui tempore competenti, *lib.* 7. *tit.* 67. *l.* 2.
Is quidem, qui in, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 2.
Ita demum ſuper lite, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 13.
Ita nobis cordi pudor eſt, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 28.
Jubemus adſcriptitiorum creationes, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 37.
Jubemus advocationem fori tui, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 17.
Jubemus apud Alexandrinæ, *lib.* 1. *tit.* 57. *l.* 1.
Jubemus, atque hortamur, *lib.* 9. *tit.* 27. *l.* 4.
Jubemus clariſſimorum, *lib.* 12. *tit.* 16. *l.* 5.
Jubemus cura, ac ſolertia, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.* 9.
Jubemus duobus viris, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 5.
Jubemus eos, quibus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 6.
Jubemus eos tantummodo, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 19.
Jubemus eum ad, *lib.* 1. *tit.* 31. *l.* 5.
Jubemus in omnibus litigiis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 43.
Jubemus licere mulieribus, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 21.
Jubemus licere parentibus, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 5.
Jubemus, ne quis, *lib.* 4. *tit.* 59. *l.* 1.
Jubemus neminem Curialem, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 17.
Jubemus nemini licere, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 23.
Jubemus nemini penitus, *lib.* 9. *tit.* 5. *l.* 1.
Jubemus nullam navem, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 10. & *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 2.
Jubemus nulli poſthac, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 14.
Jubemus omnes epiſtolas, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 41.
Jubemus omnes, qui in quacunque, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 14.
Jubemus omnes, qui ſcripturas, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 24.
Jubemus omnes, qui vel jam, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 4.
Jubemus omnino teſtatorem, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 29.
Jubemus per hanc divinam, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 16.
Jubemus per omnes Provincias, *ibid. l.* 10.
Jubemus pro tempore, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 3.
Jubemus Provinciarum quidem, *lib.* 8. *tit.* 13. *l.* 1.
Jubemus quotiens pater, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 6.
Jubemus ſalvo honore, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 18.
Jubemus, ſi qua ſuggeſtio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 34.
Jubemus, viros devotos, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 14.
Jubemus, ut primum, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 4.
Jubemus, ut pro, *lib.* 10. *tit.* 76. *l.* 1.
Jubemus, ut quicunque mulierem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 11.
Jubemus, ut ſi quis, *lib.* 10. *tit.* 14. *l.* 1.
Judæi communi Romano, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 8.
Judæi & bonorum, *ibid. l.* 16.
Judæi, qui reatu aliquo, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 1.
Judæis, & cœlicolis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 3.
Judæorum primates, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 17.
Judæos quoſdam, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 11.
Judæus, qui, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 18.
Judæus ſervum Chriſtianum, *lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 1.
Judex ad certam rem datus, *lib.* 7. *tit.* 48. *l.* 1.
Judex, qui diſceptationi, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 5.
Judicati executio, *lib.* 7. *tit.* 58. *l.* 4.
Judices abſentium, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 1.
Judices Dominicis diebus, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 9.
Judices oportet in primis, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 9.
Judices, qui in, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 8.
Judices, qui ſe furtis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 12.
Judices, qui tempore adminiſtrationis, *lib.* 9. *tit.* 28. *l.* 1.
Judices, quos, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 11.
Judices, ſive in hac inclyta urbe, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 18.
Judices tam Latina, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 12.
Judicibus faciendæ, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 9.
Judicibus non ſolum, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 24.
Judicio cœpto uſurarum, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 1.
Judicium uxoris poſtremum, *lib.* 6. *tit.* 34. *l.* 3.
Juliana, cujus tibi, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 1.
Jure mariti adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 6.
Jure noſtro eſt poteſtas, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 5.
Jure proviſum eſt, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 5.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Juris formulæ aucupatione, *lib.* 2. *tit.* 58. *l.* 1.
Juris ignorantiam, *lib.*6. *tit.*9. *l.*6.
Juris jurandi contempta religio, *lib.*4. *tit.*1. *l.* 2.
Jurisjurandi religione, *lib.*4. *tit.*20. *l.*9.
Juris manifeſtiſſimi eſt, *lib.*7. *tit.*56. *l.*3.
Juris ordinem converti poſtulas, *lib.*3. *tit.* 13. *l.*2.
Jus caſtrenſis peculii, *lib.* 12. *tit.*37. *l.*6.
Jus emphyteuticarium, *lib.*4. *tit.*66. *l.*1.
Jus emphyteutici prædii, *lib.*11. *tit.*61. *l.*11.
Jus familiarium ſepulcrorum, *lib.*3. *tit.*44. *l.* 8.
Jus poſtliminii, *lib.*8. *tit.*51. *l.*14.
Jus Senatorum, *lib.*12. *tit.*1. *l.*8.
Jus ſepulcri tam familiaris, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 13.
Juſſio, qua ſibi, *lib.*1. *tit.*9. *l.*5.
Juſtas etiam, &, *lib.*10. *tit.*1. *l.*6.
Juſtiſſimos & vigilantiſſimos, *lib.*1. *tit.*40. *l.* 3.
Juſtum eſt deſiderium ejus, *lib.*2. *tit.*1. *l.*6.
Juxta edicti noſtri continentiam, *lib.*7. *tit.* 16. *l.*40.
Juxta inveteratas, *lib.*10. *tit.*70. *l.*2.
Juxta ſanctionem, quam, *lib.*1. *tit.*3. *l.*1.

L.

Lata jampridem lege ſtatuimus, *lib.*8. *tit.*54. *l.*27.
Lata ſententia, *lib.*7. *tit.*62. *l.*22.
Latam ſententiam dicitis, *lib.*7. *tit.*64. *l.*1.
Laudabile, vitæque hominum, *lib.*2. *tit.*8. *l.* 4.
Legati non ſolum, *lib.*1. *tit.*35. *l.*1.
Legatorum, ſeu fideicommiſſorum, *lib.*6. *tit.*47. *l.*1.
Legatum à defuncto tibi, *lib.*3. *tit.*44. *l.*3.
Legatum alii ſub conditione, *lib.*6. *tit.*40. *l.* 1.
Legatum, ſive fideicommiſſum, *lib.*6. *tit.*46. *l.* 4.
Lege duodecim tabularum, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 14.
Lege Leonis, *lib.*5. *tit.*14. *l.*10.
Lege pragmatica, *lib.*12. *tit.*17. *l.*4.
Lege repetita cenſemus, *lib.*12. *tit.*38. *l.*13.
Lege venditionis, *lib.*4. *tit.*55. *l.*1.
Legem Anaſtaſii, *lib.*5. *tit.*27. *l.*7.
Legem Juliam Miſcellam, *lib.*6. *tit.*40. *l.*3.
Legem, quam dixiſti, cum dotem, *lib.*2. *tit.*3. *l.*10. & *lib.*5. *tit.*14. *l.*1.
Legem, quam rebus tuis, *lib.*8. *tit.*54. *l.*9.
Legem quidem conductionis, *lib.*4. *tit.*65. *l.* 16.
Leges decuriales, *lib.*11. *tit.*13. *l.*2.
Leges, & Conſtitutiones, *lib.*1. *tit.*14. *l.*7.
Leges quoque ipſas, *lib.*8. *tit.*53. *l.*3.
Leges ſacratiſſimæ, *lib.*1. *tit.*14. *l.*9.
Leges ut generales, *lib.*1. *tit.*14. *l.*3.
Legis Aquiliæ actione, *lib.*3. *tit.*35. *l.*2.
Legis Juliæ de bonis, *lib.*7. *tit.*71. *l.*4.
Lenones patres, & dominos, *lib.*11. *tit.*40. *l.* 6.
Lex, quæ tutores, *lib.*5. *tit.*37. *l.*21.
Lex Viſellia, *lib.*9. *tit.*21. *l.*1.
Libellus Præfecto prætorio, *lib.* 1. *tit.* 26. *l.* 1.
Liber captus ab hoſtibus, *lib.*8. *tit.*51. *l.*17.
Liber, necne fuerit teſtator, *lib.*3. *tit.*31. *l.* 8.
Libera concubinatus ratione, *lib.*7. *tit.*16. *l.* 34.
Libera matrimonia, *lib.*8. *tit.*39. *l.*2.
Libera quidem Theodora, *lib.*7. *tit.*45. *l.*8.
Liberam reſiſtendi, *lib.*3. *tit.*27. *l.*1.
Liberati fidejuſſores, *lib.*8. *tit.*43. *l.*2.
Liberi concubinas parentum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 4.
Liberi contra tabulas, *lib.*6. *tit.*12. *l.*1.
Liberi de inofficioſo querelam, *lib.*3. *tit.*28. *l.*28.
Liberos à parentibus, *lib.*4. *tit.*43. *l.*1.
Liberos privatis pactis, *lib.*7. *tit.*16. *l.*10.
Liberos, qui per, *lib.*6. *tit.*20. *l.*18.
Liberos, velut ſervos, *lib.*7. *tit.*16. *l.*39.
Liberta, eademque uxor tua, *lib.*5. *tit.*5. *l.*1.
Libertæ, quæ voluntate patroni, *lib.*6. *tit.*6. *l.* 2.
Libertæ tuæ, *lib.*6. *tit.*3. *l.*8.
Libertas à debitore ſiſci, *lib.*7. *tit.*8. *l.*2.
Libertas teſtamento defuncti data, *lib.* 7. *tit.*2. *l.*3.
Libertatem ſervorum, *lib.*8. *tit.*9. *l.*36.
Libertates, quas, *lib.*11. *tit.*62. *l.*2.
Libertati à majoribus, *lib.*8. *tit.*47. *l.*10.
Liberti, libertæque defunctorum, *lib.* 6. *tit.*3. *l.*10.
Liberti non modo adverſus, *lib.*6. *tit.*7. *l.*3.
Libertina matre procreatam, *lib.*7. *tit.*14. *l.*9.
Libertinæ conditionis conſtitutis, *lib.* 7. *tit.*20. *l.*2.
Libertinæ conditionis homines, *lib.*6. *tit.*7. *l.* 4.
Libertinum, qui filio ſuo, *lib.*5. *tit.*6. *l.*4.
Libertorum adverſus patronos, *lib.*4. *tit.*20. *l.*12.
Libertorum filios, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Libertos à tutela, vel cura, *lib.*5. *tit.*62. *l.*5.
Libertos exemplo ingenuorum, *lib.*8. *tit.*47. *l.* 8.
Libertos, ſive libertas, *lib.*6. *tit.*6. *l.*6.
Libertum, qui patronam, *lib.*5. *tit.*4. *l.*3.
Libertum tuum, & tutorem, *lib.*5. *tit.*43. *l.* 1.
Liberum eſt filiæ tuæ, *lib.*5. *tit.*17. *l.*2.
Liberum fuit, *lib.*8. *tit.*41. *l.*16.
Liberum, ſciens conditionem ejus, *lib.* 9. *tit.*20. *l.*15.
Liceat accepta pecunia, *lib.*7. *tit.*16. *l.*33.
Liceat omnibus Judicibus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 12.
Licet adieris patris hereditatem, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.*14.
Licet adverſus heredes, *lib.*5. *tit.*53. *l.*5.
Licet ante tempus, *lib.*4. *tit.*9. *l.*1.
Licet antiquis legibus, *lib.*6. *tit.*21. *l.*18.
Licet certis annuis quantitatibus, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.*8.
Licet dos jure, *lib.*5. *tit.*12. *l.*27.
Licet dotale mancipium, *lib.*7. *tit.*8. *l.*1.
Licet epiſtolæ, *lib.*8. *tit.*38. *l.*1.
Licet ex cauſa fideicommiſſi, *lib.*6. *tit.*13. *l.* 1.
Licet ex tabulis, quas, *lib.*9. *tit.*22. *l.*3.
Licet iiſdem pignoribus, *lib.*18. *tit.*18. *l.*7.
Licet in delictis ætate, *lib.*2. *tit.*35. *l.*2.
Licet in principio quæſtionis, *lib.*2. *tit.*13. *l.* 24.
Licet incontinenti, *lib.*6. *tit.*30. *l.*8.
Licet indiviſa bona, *lib.*10. *tit.*31. *l.*7.
Licet inter privatos, *lib.*2. *tit.*3. *l.*19.
Licet Judice accepto, *lib.*3. *tit.*1. *l.*2.
Licet liberi matribus, *lib.*6. *tit.*56. *l.*1.
Licet neque noſtra, *lib.*5. *tit.*24. *l.*1.
Licet orationis ſub, *lib.*5. *tit.*62. *l.*17.
Licet pacto diviſionis, *lib.*3. *tit.*26. *l.*23.
Licet poſſeſſio nudo animo, *lib.*7. *tit.* 32. *l.* 4.
Licet, poſtquam ſupplicaſti, *lib.*1. *tit.*21. *l.* 1.
Licet quidam Ægyptiorum, *lib.*5. *tit.*5. *l.*8.
Licet repudii libellus, *lib.*5. *tit.*17. *l.*6.
Licet retro principes, *lib.*4. *tit.*65. *l.*35.
Licet ſervilis conditio, *lib.*1. *tit.*19. *l.*1.
Licet ſervitutis tempore, *lib.*4. *tit.*14. *l.*4.
Licet tutorem habenti, *lib.*5. *tit.*36. *l.*4.
Licet tutorum conventione, *lib.* 5. *tit.* 52. *l.* 3.
Licet, *Unde vi*, interdictum, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 5.
Liquet igitur. *Hæc lex eſt* §. *in l.*7. *lib.*1. *ſub finem tit.*1. *Incipit*, Liquet igitur Imperator.
Lite ordinata, *lib.*7. *tit.*16. *l.*4.
Lite pendente, *lib.*8. *tit.*37. *l.*2.
Litem te redemiſſe, *lib.*2. *tit.*13. *l.*15.
Lites ſuper ſervili conditione, *lib.*7. *tit.*17. *l.* 1.
Litibus imponentes celeritatem, *lib.*11. *tit.* 47. *l.*19.
Litigantibus in ampliſſimo, *lib.*7. *tit.*42. *l.*1.
Litigator victus, *lib.*7. *tit.*51. *l.*2.
Litigatoribus copia eſt, *lib.*7. *tit.*62. *l.*14.
Loca omnia fundi, *lib.*11. *tit.*70. *l.*3.
Locorum domini, *lib.*11. *tit.*58. *l.*11.
Locum quidem religioſum, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 9.
Longe diverſam cauſam, *lib.*7. *tit.*23. *l.*1.
Longi temporis poſſeſſione, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 7.
Longi temporis præſcriptio, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 2.
Lotas in poſterum, *lib.*11. *tit.*7. *l.*10.
Luminibus captum curatorem, *lib.*5. *tit.*34. *l.* 3.
Luminibus captus, *lib.*5. *tit.*67. *l.*1.

M.

Macedoniani Senatuſconſulti, *lib.* 4. *tit.*28. *l.*5.
Magiſteriæ poteſtati, *lib.*3. *tit.*13. *l.*6.
Magiſtratus conficiendorum, *lib.*1. *tit.*56. *l.* 2.
Magiſtratus ejus civitatis, *lib.*5. *tit.*32. *l.*1.
Magiſtros ſtudiorum, *lib.*10. *tit.*52. *l.*7.
Magna, &c. Conſtitutio aſſignat, *lib.* 1. *tit.*2. *l.*18.
Magnam legum veterum, *lib.*8. *tit.*38. *l.*12.
Majeſtatis rei, etiam poſt, *lib.*9. *tit.*8. *l.*6.
Major annis xxv. *lib.*8. *tit.*14. *l.*23.
Major dignitas, *lib.*12. *tit.*1. *l.*3.
Majorem ſeveritatem exigit, *lib.*9. *tit.*22. *l.*4.
Majoribus etiam, *lib.*3. *tit.*38. *l.*3.
Majoribus honoribus functos, *lib.*10. *tit.* 42. *l.*2.
Mala fide morato, *lib.*7. *tit.*22. *l.*1.
Mala fide poſſidens, *lib.*4. *tit.*9. *l.*3.
Male agitur cum dominis, *lib.* 7. *tit.* 38. *l.* 2.
Mancipia diverſis artibus prædita, *lib.* 6. *tit.*1. *l.*5.
Mancipia patris, *lib.*4. *tit.*51. *l.*4.
Mancipia, quorum meminiſti, *lib.*4. *tit.*50. *l.* 3.
Mancipia tua, ſi, *lib.*7. *tit.*26. *l.*1.
Mandati actio perſonalis eſt, *lib.*8. *tit.*41. *l.* 14.
Mandatum re integra, *lib.*4. *tit.*35. *l.*15.
Manichæi liberos, *lib.*1. *tit.*5. *l.*15.
Manichæi undique, *lib.*1. *tit.*5. *l.*12.
Manichæos, ſeu Manichæas, *lib.*1. *tit.*5. *l.*4.
Manifeſti, & indubitati juris eſt, *lib.*8. *tit.*32. *l.* 1.
Manifeſti juris eſt, majores, *lib.*10. *tit.*49. *l.* 3.
Manifeſti juris eſt, tam alio, *lib.*8. *tit.*43. *l.* 17.
Manifeſtiſſimi quidem juris eſt, *lib.*6. *tit.*2. *l.* 22.
Manumiſſionis cauſa traditus, *lib.*6. *tit.*3. *l.* 2.
Mariti, qui fundum communem, *lib.*5. *tit.* 23. *l.*2.
Maritus citra mandatum, *lib.*2. *tit.*13. *l.*21.
Maritus, & uxor ab inteſtato, *lib.*6. *tit.*18. *l.* 1.
Maritus etſi rebus, *lib.*5. *tit.*34. *l.*2.
Maritus manumiſſionis cauſa, *lib.*5. *tit.*16. *l.* 22.
Mater inter eas perſonas eſt, *lib.*9. *tit.*46. *l.*2.
Mater pupillæ, *lib.*5. *tit.*6. *l.*2.
Mater, quæ defuncto filio, *lib.*6. *tit.*56. *l.*5.
Mater teſtamento, *lib.*5. *tit.*28. *l.*4.
Mater tua ab eo, quem, *lib.*6. *tit.*3. *l.*5.
Mater tua, vel maritus, *lib.*3. *tit.*32. *l.*3.
Mathematicos, *lib.*1. *tit.*4. *l.*10.
Matre, vel legitimis filiis, *lib.*5. *tit.*27. *l.*2.
Matrem tuam, *lib.*4. *tit.*19. *l.*17.
Matres, naturalibus etiam filiis, *lib.*5. *tit.*31. *l.* 11.
Matres, quæ amiſſis viris, *lib.*5. *tit.*35. *l.*2.
Matres, quæ puberes amiſerunt, *lib.*6. *tit.* 56. *l.*3.
Matri inteſtato defunctæ, *lib.*6. *tit.*57. *l.*3.
Matriculam agentium, *lib.*12. *tit.*20. *l.*3.
Matrimonium quidem, *lib.*5. *tit.*17. *l.*1.
Matris pietas inſtruere te poteſt, *lib.*5. *tit.* 51. *l.*6.
Maximarum culmina dignitatum, *lib.* 10. *tit.*47. *l.*12.
Maximum vitium, *lib.*6. *tit.*28. *l.*4.
Mechanicos Geometras, *lib.*10. *tit.*64. *l.*2.
Medicos, & maxime Archiatros, *lib.* 10. *tit.*52. *l.*6.
Mediterraneæ civitates, *lib.*10. *tit.*16. *l.*9.
Meminerint cuncti, *lib.*8. *tit.*4. *l.*6.
Meminimus antea divinam, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 15.
Meminimus nuper, *lib.*10. *tit.*34. *l.*2.
Meminimus pragmaticam ſanctionem, *lib.* 11. *tit.*68. *l.*2.
Meminiſſe oportebit, *lib.*9. *tit.*8. *l.*7.
Mercalem te habuiſſe uxorem, *lib.*4. *tit.*7. *l.* 5.
Mercatores tam imperio noſtro, *lib.*4. *tit.* 63. *l.*4.
Metallarii, ſive, *lib.*11. *tit.*6. *l.*7.
Metalli ſupplicium, *lib.*9. *tit.*47. *l.*11.
Mechanicos. *Vide*, Mechanicos.
Merum non jactationibus, *lib.*2. *tit.*20. *l.*9.
Miles ſi caſtrenſium, *lib.*6. *tit.*26. *l.*2.
Militares viros, *lib.*12. *tit.*36. *l.*16.
Militaribus viris, *lib.*10. *tit.*31. *l.*42.
Militaris adæratio, *lib.*12. *tit.*40. *l.*4.
Militem nec pro patre, *lib.*2. *tit.*13. *l.*7.
Milites de locis, in quibus, *lib.*1. *tit.*29. *l.*4.
Milites ignominia miſſi, *lib.*12. *tit.*36. *l.*3.
Milites in expeditione degentes, *lib.*5. *tit.* 21. *l.*15.
Milites neque tormentis, *lib.*9. *tit.*41. *l.*8.
Milites noſtros, *lib.*4. *tit.*65. *l.*31.
Milites qui à rep. armantur, *lib.*12. *tit.*36. *l.* 15.
Milites qui præſunt, *lib.*1. *tit.*4. *l.*18.
Militiæ armatæ muneribus, *lib.*5. *tit.*34. *l.*4.
Militis voluntatem, *lib.*3. *tit.*44. *l.*5.
Mimæ, & quæ ludibrio corporis, *lib.*1. *tit.*4. *l.* 4.
Minime fas eſt, ut, *lib.*7. *tit.*63. *l.*12.
Minor annis lege definitis, *lib.*7. *tit.*4. *l.*5.
Minorem pecuniam te accepiſſe, *lib.*4. *tit.* 30. *l.*2.
Minores xxv. annis heredibus, *lib.*6. *tit.*35. *l.* 6.
Minores xxv. annis non, *lib.*2. *tit.*40. *l.*1.
Minoribus ætate fœminis, *lib.*5. *tit.*3. *l.*17.
Minoribus annis xxv. *lib.*2. *tit.*25. *l.*2.
Minoribus in his, *lib.*2. *tit.*22. *l.*8.
Minoribus in integrum, *lib.*2. *tit.*22. *l.*5.
Minoribus xxv. annis, heredibus, *lib.*6. *tit.* 35. *l.*6.
Minoribus xxv. annis, præſertim, *lib.*2. *tit.* 41. *l.*1.
Minorum poſſeſſionis venditio, *lib.*5. *tit.*71. *l.* 6.
Minus ex tutelæ judicio, *lib.*2. *tit.*27. *l.*1.
Minus inſtructus eſt, *lib.*7. *tit.*32. *l.*2.
Miſſi opinatores, *lib.*10. *tit.*19. *l.*7.
Moderatores provinciarum, *lib.*1. *tit.*40. *l.* 11.
Modios æneos, *lib.*9. *tit.*70. *l.*10.
Mœniana, quæ Græco vocabulo, *lib.*8. *tit.* 10. *l.*11.
Momentaneæ poſſeſſionis actio, *lib.*3. *tit.*6. *l.* 3.
Momentariæ poſſeſſionis interdictum, *lib.* 8. *tit.*4. *l.*8.
Monaſteria, *lib.*1. *tit.*3. *l.*40.
Monente officii ſollicitudine, *lib.*10. *tit.*11. *l.* 2.
Monetarios in ſua, *lib.*11. *tit.*7. *l.*1.
Monumenta quidem legati, *lib.*6. *tit.* 37. *l.* 14.
Monumentorum inſcriptiones, *lib.*3. *tit.*44. *l.*6.
Moræ litis cauſam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*26.
Mortis caſus ancillæ diſtractæ, *lib.*4. *tit.*48 *l.* 6.
Mortuorum reliquias, *lib.*3. *tit.*44. *l.*12.
Moveor, quod te à ſervis, *lib.*4. *tit.*55. *l.*4.
Mulier in minori ætate, *lib.*5. *tit.*12. *l.*28.
Mulier juris ſui conſtituta, *lib.*5. *tit.*1. *l.*5.
Mulier, licet ſpecialiter, *lib.*8. *tit.*28. *l.*11.
Mulier, quæ, *lib.*11. *tit.*47. *l.*16.
Mulierem contra Senatuſc. *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 14.
Mulierem, quam ita, *lib.*4. *tit.*56. *l.*2.
Mulierem quidem, *lib.*8. *tit.*48. *l.*5.
Mulieres honore maritorum, *lib.*10. *tit.*39. *l.*9. & *lib.*12. *tit.*1. *l.*13.
Mulieribus quidem, *lib.*4. *tit.*52. *l.*2.
Multa damnum famæ, *lib.*1. *tit.*54. *l.*1.
Multarum ſevera compendia, *lib.*1. *tit.*54. *l.* 5.
Multi magicis artibus uſi, *lib.*9. *tit.*18. *l.*6.
Multi modi, *lib.*6. *tit.*4. *l.*4.
Multi naves ſuas, *lib.*11. *tit.*3. *l.*1.
Multis devotiſſimæ ſcholæ, *lib.*12. *tit.*22. *l.* 8.
Multis rationibus, *lib.*7. *tit.*16. *l.*17.
Multum intereſt, ſi ea, *lib.*5. *tit.*3. *l.*1.
Multum intereſt, utrum coheredes, *lib.*4. *tit.*52. *l.*2.
Multum intereſt, utrumne uxore, *lib.* 4. *tit.*50. *l.*6.
Multum intereſt, utrum quis, *lib.*6. *tit.*4. *l.* 1.
Munera, quæ, *lib.*10. *tit.*41. *l.*2.
Muneribus civilibus, *lib.*12. *tit.*67. *l.*1.
Muneris publici, *lib.*10. *tit.*45. *l.*1.
Murileguli, qui, *lib.*11. *tit.*7. *l.*11.
Mutuæ pecuniæ, *lib.*4. *tit.*2. *l.*14.

N.

Natales antiquos, *lib.*6. *tit.*8. *l.*1.
Nati ex inquilinarum, *lib.*10. *tit.*31. *l.* 29.
Naturalibus liberis providentes, *lib.*5. *tit.* 29. *l.* 4.
Nautici apud, *lib.*11. *tit.*22. *l.*1.
Ne ad diverſa tracti, *lib.*12. *tit.*16. *l.*4.
Ne caſu amiſſa, *lib.*10. *tit.*30. *l.*2.
Ne cauſas, quæ in noſtram, *lib.*7. *tit.*62. *l.*15.
Ne contra juris auctoritatem, *lib.*4. *tit.*13. *l.* 2.
Ne cui liceat Præpoſitorum, *lib.*12. *tit.*43. *l.* 1.
Ne cui liceat, qui, *lib.*4. *tit.*65. *l.*32.
Ne diu apparitorum, *lib.*9. *tit.*47. *l.*21.
Ne diutius ad, *lib.*12. *tit.*50. *l.*6.
Ne diutius dubitetur, *lib.*11. *tit.*47. *l.*1.
Ne exactorum, *lib.*10. *tit.*19. *l.*9.
Ne frumentum, quod, *lib.*4. *tit.*40. *l.*4.
Ne ideo lis protrahatur, *lib.*2. *tit.*7. *l.*19.
Ne in arbitris cum, *lib.*2. *tit.*56. *l.*4.
Ne liceat, *lib.*10. *tit.*11. *l.*8.
Ne lucrum quidem antea, *lib.*5. *tit.*70. *l.*5.
Ne Magiſtratuum, *lib.*5. *tit.*34. *l.*13.
Ne paſſim liceat mulieribus, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 13.
Ne per diviſas, *lib.*12. *tit.*61. *l.*1.
Ne quid Præſes, *lib.*12. *tit.*41. *l.*12.
Ne quidam putarent, *lib.*6. *tit.*21. *l.*17.
Ne quis Chriſtianam mulierem, *lib.*1. *tit.*9. *l.* 6.
Ne quis Comitum, *lib.*12. *tit.*42. *l.*1.
Ne quis deinceps, *lib.*11. *tit.*40. *l.*7.
Ne quis ex corpore togatorum, *lib.*2. *tit.*7. *l.* 3.
Ne quis ex ruſticana plebe, *lib.*11. *tit.*54. *l.*1.
Ne quis ex ultimis negotiatoribus, *lib.* 12. *tit.*1. *l.*6.
Ne quis Judicum in provincia, *lib.*1. *tit.*40. *l.* 8.
Ne quis mortalium, *lib.*1. *tit.*11. *l.*2.
Ne quis Officialium, *lib.*10. *tit.*31. *l.*38.
Ne quis pro coërcitione delicti, *lib.*9. *tit.*47. *l.* 19.
Ne quis quo ſit, *lib.*11. *tit.*1. *l.*2.
Ne quis ſine ſacrilegii crimine, *lib.*9. *tit.*29. *l.* 4.
Ne quis vela regia ſuſpendere, *lib.*2. *tit.*16. *l.* 2.
Ne quis vicanis, *lib.*11. *tit.*53. *l.*2.
Ne quis, ut, *lib.*11. *tit.*7. *l.*16.
Ne Senatorum quidem liberti, *lib.*5. *tit.*62. *l.* 13.
Ne ſplendidiſſimæ urbes, *lib.*8. *tit.*12. *l.*11.
Nec ambigi oportet, *lib.*8. *tit.*54. *l.*6.
Nec apud peregrinos, *lib.*6. *tit.*24. *l.*7.
Nec avus neptem ſuam, *lib.*8. *tit.*49. *l.*4.
Nec bona fide poſſeſſionem adeptis, *lib.* 7. *tit.*33. *l.*10.
Nec cæterorum liberti, *lib.*2. *tit.*6. *l.*2.

Nec

Source : BIU Cujas

Nec codicillos quidem, *lib.*7. *tit.*36. *l.*5.
Nec creditores, nec qui his, *lib.*4. *tit.* 24. *l.* 10.
Nec creditoris creditori, *lib.*8. *tit.*42. *l.*6.
Nec damnosa fisco, *lib.*1. *tit.*19. *l.*3.
Nec de statu, ac patrimonio, *lib.*3. *tit.*11. *l.* 7.
Nec emancipati, *lib.*6. *tit.*20. *l.*15.
Nec emere, nec, *lib.*6. *tit.*30. *l.*16.
Nec ex vera venditione, *lib.*7. *tit.*32. *l.*9.
Nec exemplum editionis, *lib.*2. *tit.*22. *l.*20.
Nec fideicommissariam libertatem, *lib.*7. *tit.*11. *l.*6.
Nec filium negare, *lib.*8. *tit.*47. *l.*9.
Nec filium quidem, *lib.*5. *tit.*4. *l.*12.
Nec filius, nec quisquam, *lib.*4. *tit.*1. *l.*7.
Nec fratris sui, *lib.*8. *tit.*57. *l.*3.
Nec honore, nec legibus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*7.
Nec ignorans, nec invitus, *lib.*8. *tit.*54. *l.*10.
Nec imperiale responsum, *lib.*8. *tit.*5. *l.*2.
Nec in simili negotio, *lib.*7. *tit.*56. *l.*4.
Nec infames, *lib.*10. *tit.*31. *l.*12.
Nec intentio creditorum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*23.
Nec inter eas quidem personas, *lib.*5. *tit.*16. *l.* 4.
Nec intra numerum præstitutum, *lib.* 10. *tit.*52. *l.*5.
Nec ipsi, qui, *lib.*12. *tit.*39. *l.*2.
Nec maritus, *lib.*5. *tit.*18. *l.*8.
Nec mulierem per maritum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*3.
Nec nos præteriit, *lib.*8. *tit.*51. *l.*4.
Nec omissa professio, *lib.*7. *tit.*16. *l.*15.
Nec patronis pro operis, *lib.*6. *tit.*3. *l.*6.
Nec petentem dominium, *lib.*7. *tit.*33. *l.*5.
Nec protostasiæ, *lib.*10. *tit.*41. *l.*8.
Nec servis quidem alienis, *lib.*9. *tit.*35. *l.*1.
Nec si major annis, *lib.*8. *tit.*16. *l.*4.
Nec si major xxv. annis, *lib.*2. *tit.*26. *l.*1.
Nec si mors testatoris, *lib.*9. *tit.*41. *l.*5.
Nec si volens scripsisses, *lib.*7. *tit.*16. *l.*6.
Nec venditio rei, *lib.*10. *tit.*33. *l.*2.
Nec vim stipulationis, *lib.*7. *tit.*57. *l.*1.
Nefandissimum scelus fratris, *lib.*5. *tit.*8. *l.*2.
Neganda est accusatis, *lib.*9. *tit.*1. *l.*19.
Negantes debitores, *lib.*4. *tit.*10. *l.*9.
Negotiandi causa, *lib.*8. *tit.*10. *l.*2.
Negotiantes vestiarios, *lib.*10. *tit.*47. *l.*7.
Negotiatores si qui, &c. ne modum, *lib.*1. *tit.*4. *l.*1.
Negotiatores si qui, &c. potentiorum, *lib.*4. *tit.*63. *l.*1.
Negotiis gestis, *lib.*2. *tit.*19. *l.*23.
Negotium gerentis alienum, *lib.*2. *tit.*19. *l.*22.
Neminem ab angariis, *lib.*1. *tit.*12. *l.*11.
Neminem ex his, qui, *lib.*10. *tit.*31. *l.*64.
Neminem in judicio exhibendum, *lib.* 9. *tit.*3. *l.*3.
Neminem in nullo numero, *lib.*12. *tit.*36. *l.* 17.
Neminem oportet, *lib.*9. *tit.*4. *l.*6.
Neminem patimur, *lib.*11. *tit.*22. *l.*3.
Neminem, qui sub ditione, *lib.*5. *tit.*5. *l.*2.
Neminem sequitur infamia, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 9.
Neminem susceptionis munere, *lib.*10. *tit.* 70. *l.*4.
Neminem volumus in custodiam, *lib.* 1. *tit.*4. *l.*22.
Nemini ad sublimem, *lib.*12. *tit.*3. *l.*3.
Nemini columnas, *lib.*8. *tit.*10. *l.*7.
Nemini Judicum liceat, *lib.*8. *tit.*12. *l.*12.
Nemini liceat contrahere, *lib.*5. *tit.*4. *l.*17.
Nemini licentia concedatur, *lib.*5. *tit.*26. *l.* 1.
Nemini licere deinceps, *lib.*12. *tit.*50. *l.*9.
Nemini licere sancimus, *lib.*2. *tit.*7. *l.*11.
Nemini licere volumus, *lib.*1. *tit.*4. *l.*24.
Nemo agentium in rebus, *lib.*1. *tit.*31. *l.*2.
Nemo alienigenis barbaris, *lib.*4. *tit.*41. *l.*2.
Nemo ambigit, *lib.*7. *tit.*32. *l.*10.
Nemo Apostolorum, vel, *lib.*1. *tit.*2. *l.*2.
Nemo arbitretur in posterum, *lib.*7. *tit.*63. *l.*3.
Nemo aruspicem consulat, *lib.*9. *tit.*18. *l.*5.
Nemo carcerem, *lib.*10. *tit.*19. *l.*2.
Nemo clericus, vel militaris, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.*4.
Nemo de domesticis, *lib.*1. *tit.*51. *l.*6.
Nemo de his, qui in virorum, *lib.*1. *tit.*51. *l.*5.
Nemo deinceps, *lib.*1. *tit.*4. *l.*3.
Nemo dempto canone, *lib.*11. *tit.*65. *l.*7.
Nemo ducum ingressus provinciam, *lib.*12. *tit.*51. *l.*20.
Nemo ea, quæ sæpius, *lib.*1. *tit.*11. *l.*8.
Nemo ex clarissimis, *lib.*12. *tit.*2. *l.*1.
Nemo ex iis, qui, *lib.*1. *tit.*51. *l.*14.
Nemo ex lege, quam nuper, *lib.*6. *tit.*22. *l.* 11.
Nemo ex viris clarissimis, *lib.*1. *tit.*49. *l.*1.
Nemo excepta Menandri, *lib.*2. *tit.*8. *l.*8.
Nemo exterus Religionis, *lib.*1. *tit.*9. *l.*9.
Nemo fiat, *lib.*10. *tit.*30. *l.*4.
Nemo humanum corpus, *lib.*3. *tit.*44. *l.*14.
Nemo in posterum, *lib.*10. *tit.*15. *l.*1.
Nemo in Provinciis, *lib.*1. *tit.*51. *l.*13.
Nemo Judæorum, *lib.*1. *tit.*9. *l.*7.
Nemo Judex aliquem suo, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.*14.
Nemo Judex aliquem Officialem, *lib.*1. *tit.* 48. *l.*1.
Nemo Judex, vel arbiter, *lib.*7. *tit.*45. *l.*13.
Nemo Judicum ex, *lib.*11. *tit.*40. *l.*5.
Nemo Judicum in id, *lib.*8. *tit.*12. *l.*13.
Nemo Martyres distrahat, *lib.*1. *tit.*2. *l.*3.
Nemo miles ex his, *lib.*12. *tit.*36. *l.*13.
Nemo militet, *lib.*1. *tit.*4. *l.*20.
Nemo mulionem, *lib.*12. *tit.*51. *l.*17.
Nemo neque frater, *lib.*5. *tit.*30. *l.*5.
Nemo ob id, quod, *lib.*2. *tit.*12. *l.*7.
Nemo possessorem ad, *lib.*10. *tit.*16. *l.*8.
Nemo post depositum cingulum, *lib.*3. *tit.* 21. *l.*2.
Nemo post litem contestatam, *lib.*3. *tit.*13. *l.* 4.
Nemo posthac à nobis, *lib.*8. *tit.*59. *l.*1.
Nemo Præfectus urbis, *lib.*12. *tit.*1. *l.*5.
Nemo prohibetur rem, *lib.*4. *tit.*65. *l.*6.
Nemo res ad te pertinentes, *lib.*4. *tit.*51. *l.*6.
Nemo vel in foro, *lib.*1. *tit.*6. *l.*8.
Nemo venerandi, adorandique animo, *lib.*1. *tit.*11. *l.*7.
Nemo vir auratas, *lib.*11. *tit.*8. *l.*2.
Nepotes ex diversis filiis, *lib.*6. *tit.*55. *l.*2.
Nepotes loco parentum succedentes, *lib.*10. *tit.*5. *l.*3.
Nepotibus avi materni, *lib.*6. *tit.*15. *l.*3.
Nepotibus fratris tui, *lib.*5. *tit.*31. *l.*10.
Neptem defuncti, *lib.*3. *tit.*28. *l.*7.
Neque à Præside, *lib.*5. *tit.*34. *l.*5.
Neque à tutela, neque à cura, *lib.*5. *tit.*62. *l.*7.
Neque ab initio, *lib.*5. *tit.*4. *l.*14.
Neque actiones, *lib.*5. *tit.*59. *l.*2.
Neque ad exhibendum actio, *lib.* 3. *tit.*42. *l.*3.
Neque æquam, neque, *lib.*4. *tit.*2. *l.*1.
Neque Comes, *lib.*1. *tit.*33. *l.*2.
Neque commissum, quod, *lib.*4. *tit.*61. *l.*2.
Neque contra juris auctoritatem, *lib.*4. *tit.* 13. *l.*2.
Neque Dorotheum, *lib.*10. *tit.*31. *l.*61.
Neque ex ejus filii persona, *lib.*4. *tit.*13. *l.*1.
Neque famosis, & notatis, *lib.*10. *tit.*1. *l.*2.
Neque filia amissa, *lib.*5. *tit.*66. *l.*2.
Neque fructuarium, *lib.*3. *tit.*33. *l.*8.
Neque furti, neque vi, *lib.*2. *tit.*12. *l.*2.
Neque libertis novercæ, *lib.*6. *tit.*6. *l.*7.
Neque mater pro filia, *lib.*5. *tit.*12. *l.*14.
Neque Monachus, neque alius, *lib.*8. *tit.*12. *l.* 3.
Neque mutui, neque commodati, *lib.*7. *tit.* 35. *l.*5.
Neque natales tui, *lib.*4. *tit.*19. *l.*10.
Neque pactio, neque transactio, *lib.*2. *tit.*4. *l.* 1.
Neque patronæ tuæ obsequiis, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 8.
Neque per epistolam, *lib.*5. *tit.*29. *l.*2.
Neque per sacras, *lib.*1. *tit.*2. *l.*20.
Neque per se heredes, *lib.*6. *tit.*24. *l.*10.
Neque professio, neque, *lib.*6. *tit.*23. *l.*5.
Neque reipublicæ causa, *lib.*2. *tit.*51. *l.*5.
Neque sacrarum, vel, *lib.*10. *tit.*23. *l.*2.
Neque scriptura, qua, *lib.*4. *tit.*31. *l.*6.
Neque servo, *lib.*10. *tit.*11. *l.*7.
Neque servum, neque, *lib.*1. *tit.*4. *l.*14.
Neque sine nuptiis, *lib.*5. *tit.*4. *l.*13.
Neque suam, neque, *lib.*7. *tit.*50. *l.*1.
Neque tempore ætatis, *lib.*10. *tit.*41. *l.*5.
Neque tutores, neque, *lib.*2. *tit.*13. *l.*11.
Neque tutoris, neque curatoris, &c. stipulationi nocet, *lib.*8. *tit.*38. *l.*7.
Neque tutoris, neque curatoris, &c. stipulationi pro pupillo, *lib.*5. *tit.*59. *l.*1.
Nexum non facit prædiorum, *lib.*8. *tit.*16. *l.* 8.
Nihil arbitramur interesse, *lib.*2. *tit.*13. *l.*20.
Nihil civitati Romanæ, *lib.*7. *tit.*1. *l.*2.
Nihil interest, utrum, *lib.*8. *tit.*43. *l.*4.
Nihil omnino ullis, *lib.*12. *tit.*24. *l.*4.
Nihil pro herede posse, *lib.*7. *tit.*29. *l.*2.
Nihil prohiber, altero, *lib.*4. *tit.*50. *l.*9.
Nihil sibi deflectens à, *lib.*9. *tit.*41. *l.*17.
Nihil superindictorum, *lib.*10. *tit.*18. *l.*1.
Nimia credulitate circunventa es, *lib.*4. *tit.* 10. *l.*11.
Nimis grave est, quod, *lib.*4. *tit.*20. *l.*7.
Nimis propere Judex, *lib.*7. *tit.*53. *l.*1.
Nisi eam pecuniam, quam, *lib.*5. *tit.*37. *l.*4.
Nobiliores natalibus, *lib.*4. *tit.*63. *l.*3.
Nolumus convelli, *lib.*6. *tit.*23. *l.*20.
Nomen quoque debitoris, *lib.*8. *tit.*17. *l.*4.
Nomina paternorum debitorum, *lib.*5. *tit.* 51. *l.*2.
Nominationes libelli, vel, *lib.*7. *tit.*62. *l.*27.
Nominationum forma, *lib.*10. *tit.*31. *l.*45.
Nominatori pignori, *lib.*8. *tit.*14. *l.*11.
Nominibus in dotem datis, *lib.*4. *tit.* 10. *l.* 2.
Nominis venditio, *lib.*4. *tit.*39. *l.*3.
Non abs re est, *lib.*8. *tit.*1. *l.*10.
Non abstulit tibi, *lib.*8. *tit.*42. *l.*4.
Non adversus te, *lib.*4. *tit.*2. *l.*15.
Non alios à muneribus, *lib.*10. *tit.*55. *l.*1.
Non aliter quilibet, *lib.*12. *tit.*24. *l.*9.
Non animadvertimus, *lib.*3. *tit.*26. *l.*2.
Non codicillum, sed, *lib.*6. *tit.*23. *l.*14.
Non convenit dubitari, *lib.*3. *tit.*29. *l.*9.
Non damnatos quidem duntaxat, *lib.*2. *tit.* 12. *l.*18.
Non defensæ mortis, *lib.*3. *tit.*26. *l.*1.
Non dubitandum est, *lib.*2. *tit.*11. *l.*1.
Non dubitatur, etsi, *lib.*8. *tit.*45. *l.*6.
Non dubium est, in, *lib.*1. *tit.*14. *l.*5.
Non dubium, nec incertum est, *lib.*6. *tit.*23. *l.* 16.
Non eo minus sententia, *lib.*2. *tit.*13. *l.*14.
Non epistolis necessitudo, *lib.*4. *tit.*19. *l.*13.
Non est ambiguum, *lib.*3. *tit.*36. *l.*9.
Non est ambigui juris, *lib.*5. *tit.*57. *l.*2.
Non est dubium, denegari, *lib.*6. *tit.*37. *l.*5.
Non est dubium, si, *lib.*6. *tit.*30. *l.*15.
Non est ignotum, quod ea, *lib.*6. *tit.*7. *l.*1.
Non est ignotum, tutores, *lib.*5. *tit.*37. *l.*6.
Non est incerti juris, *lib.*2. *tit.*57. *l.*1.
Non est incognitum, *lib.*7. *tit.*35. *l.*3.
Non est interdictum tutoribus, *lib.*4. *tit.*53. *l.*1.
Non est novum, *lib.*2. *tit.*1. *l.*5.
Non est probabilis causa, *lib.*4. *tit.*44. *l.*6.
Non est vobis necessaria, *lib.*5. *tit.*71. *l.*2.
Non ex eo, quod duplum, *lib.*8. *tit.*45. *l.*30.
Non exceptionibus, *lib.*8. *tit.*36. *l.*10.
Non hoc, an renuerit, *lib.*6. *tit.*15. *l.*4.
Non idcirco minus emptio, *lib.*4. *tit.* 38. *l.* 12.
Non idcirco minus in vacuam, *lib.*4. *tit.*21. *l.* 12.
Non idcirco minus is, *lib.*1. *tit.*22. *l.*1.
Non idcirco minus jure factum, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.*11.
Non idcirco minus, quod à vobis, *lib.* 1. *tit.*18. *l.*9.
Non idcirco minus, quod intestato, *lib.*6. *tit.*36. *l.*4.
Non idcirco minus, quod pupilli, *lib.*7. *tit.*16. *l.*35.
Non idcirco minus, quod te Limenarcha, *lib.*7. *tit.*16. *l.*38.
Non idcirco minus venditio, *lib.*4. *tit.*44. *l.* 12.
Non ideo divisio inter te, *lib.*3. *tit.*36. *l.*12.
Non ideo minus crimine, *lib.*9. *tit.*2. *l.*5.
Non ideo minus in libertatem, *lib.*7. *tit.*16. *l.* 5.
Non ideo minus uxor tua, *lib.*6. *tit.*24. *l.*5.
Non ignorabit Judex, *lib.*3. *tit.*42. *l.*4.
Non ignorat competens, *lib.*9. *tit.*1. *l.*9.
Non ignoret is, cujus, *lib.*7. *tit.*51. *l.*4.
Non injusta ratione, *lib.*10. *tit.*2. *l.*1.
Non interest, à quo vis, *lib.*2. *tit.*20. *l.*5.
Non invidemus, sed, *lib.*11. *tit.*40. *l.*1.
Non justam te gerere, *lib.*6. *tit.*48. *l.*4.
Non licere, *lib.*3. *tit.*43. *l.*2.
Non minorem auctoritatem, *lib.*2. *tit.*4. *l.*20.
Non minus adsessoribus, *lib.*1. *tit.*51. *l.*11.
Non modus prædiorum, *lib.*3. *tit.*34. *l.*12.
Non moriturum, *lib.*8. *tit.*38. *l.*8.
Non mutant servi statum, *lib.*7. *tit.*16. *l.*11.
Non nudis adseverationibus, *lib.*4. *tit.*19. *l.*14.
Non nudo consensu, *lib.*8. *tit.*49. *l.*3.
Non omni titulo res, *lib.*5. *tit.*37. *l.*16.
Non omnino succedunt, *lib.*8. *tit.*19. *l.*1.
Non omnium tutorum par, *lib.*5. *tit.*42. *l.*4.
Non oportet, ut indignis, *lib.*8. *tit.*35. *l.*5.
Non patimur hippocomos, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 13.
Non plures, quam, *lib.*1. *tit.*2. *l.*4.
Non possunt obesse tibi, *lib.*1. *tit.*21. *l.*3.
Non prius ad eos, *lib.*4. *tit.*15. *l.*4.
Non prius debitorem, *lib.*11. *tit.*32. *l.*1.
Non prius quenquam, *lib.*9. *tit.*46. *l.*7.
Non pro numero superstitum, *lib.*6. *tit.*57. *l.*2.
Non prohibentur milites, *lib.*9. *tit.*1. *l.*8.
Non quidem fuit competens, *lib.*3. *tit.*13. *l.*1.
Non quidem temere, *lib.*4. *tit.*62. *l.*1.
Non recte procuratores, *lib.*8. *tit.*41. *l.*3.
Non semper compelleris, *lib.*7. *tit.*43. *l.*1.
Non servum, quem, *lib.*3. *tit.*32. *l.*20.
Non sine ratione, *lib.*6. *tit.*61. *l.*5.
Non solent nova vectigalia, *lib.*4. *tit.* 62. *l.*3.
Non solum Barbaris, *lib.*4. *tit.*63. *l.*2.
Non solum per venditionem, *lib.*5. *tit.*71. *l.*4.
Non solum verba legis, *lib.*9. *tit.*9. *l.*3.
Non tantum Decurionum filiis, *lib.*12. *tit.* 34. *l.*2.
Non tantum duorum mensium, *lib.*6. *tit.*37. *l.*19.
Non tibi obest, si, *lib.*10. *tit.*39. *l.*1.
Non valet procuratoris sententia, *lib.*9. *tit.*20. *l.*4.
Non videtur abhorrere à, *lib.*10. *tit.*41. *l.*4.
Non videtur circunscriptus, *lib.*2. *tit.*22. *l.*9.
Non videtur nobis, *lib.*7. *tit.*45. *l.*1.
Non unde originem, *lib.*4. *tit.*2. *l.*7.
Non utiliter nominatus, *lib.*5. *tit.*45. *l.*2.
Nos reddentes. *Hæc lex est* §. *l.*7. *tit.*1. *lib.*1. *Incip.* Reddentes honorem.
Nostræ pietatis famulationibus, *lib.*12. *tit.* 27. *l.*2.
Nostram provisionem, *lib.*6. *tit.*23. *l.*30.
Nostris, & parentum, *lib.*9. *tit.*46. *l.*8.
Notum est à fisco, *lib.*7. *tit.*37. *l.*1.
Novatione legitime perfecta, *lib.*8. *tit.*4. *l.* 4.
Novationum nocentia, *lib.*8. *tit.*42. *l.*8.
Noverint judices, *lib.*9. *tit.*44. *l.*2.
Novum, quod postulas, non est, *lib.*7. *tit.*62. *l.*2.
Nuda pollicitatione, *lib.*8. *tit.*38. *l.*5.
Nulla dubitatio est, *lib.*2. *tit.*13. *l.*23.
Nulla lege prohibitum est, *lib.*5. *tit.*12. *l.*4.
Nulla macula, vel, *lib.*10. *tit.*11. *l.*3.
Nulla, nisi emensis, *lib.*1. *tit.*3. *l.*9.
Nulla res prohibet, *lib.*4. *tit.*26. *l.*5.
Nulla tibi adversus, *lib.*8. *tit.*43. *l.*5.
Nullam existimationis infamiam, *lib.*2. *tit.*12. *l.*14.
Nullam possessionem, *lib.*12. *tit.*61. *l.*4.
Nullam vim oportet, *lib.*11. *tit.*1. *l.*3.
Nulli defensorum licere, *lib.*1. *tit.*55. *l.*10.
Nulli hæreticorum danda licentia, *lib.* 1. *tit.*6. *l.*3.
Nulli jam in posterum licere, *lib.*11. *tit.*61. *l.* 13.
Nulli Judicum liceat, *lib.*9. *tit.*48. *l.*1.
Nulli Judicum, qui, *lib.*1. *tit.*40. *l.*14.
Nulli licere decernimus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*28.
Nulli militarium, *lib.*12. *tit.*38. *l.*7.
Nulli, ne divinæ domui, *lib.*11. *tit.*23. *l.*1.
Nulli Officialium à, *lib.*7. *tit.*65. *l.*3.
Nulli omnino ex tabulariis, *lib.*10. *tit.*69. *l.* 1.
Nulli patriæ administratio, *lib.*1. *tit.*41. *l.*1.
Nulli posthac hotreaticas, *lib.* 10. *tit.* 26. *l.*3.
Nulli posthac fine, *lib.*12. *tit.*20. *l.*2.
Nulli prorsus audientia, *lib.*3. *tit.*1. *l.*10.
Nulli prorsus liceat, *lib.*11. *tit.*11. *l.*1.
Nulli prorsus, nobis insciis, *lib.*11. *tit.*46. *l.*1.
Nulli prorsus non, *lib.*2. *tit.*58. *l.*2.
Nulli, qui statuendi, *lib.*7. *tit.*45. *l.*10.
Nulli salarium tribuatur, *lib.*10. *tit.*36. *l.*1.
Nulli scriniario liceat, *lib.*12. *tit.*50. *l.*10.
Nulli sit liberum, *lib.*11. *tit.*14. *l.*1.
Nullo justo titulo, *lib.*3. *tit.*32. *l.*24.
Nullum ex officio Rationalis, *lib.*3. *tit.*26. *l.* 10.
Nullum ex primipilaribus, *lib.* 12. *tit.* 58. *l.* 13.
Nullum Palatinis tibi, *lib.*1. *tit.*40. *l.*10.
Nullum penitus, cum, *lib.*4. *tit.*20. *l.*14.
Nullus apparitor, *lib.*12. *tit.*60. *l.*3.
Nullus aruspex, *lib.*9. *tit.*18. *l.*3.
Nullus de schola agentium, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 1.
Nullus eorum, qui, *lib.*12. *tit.*47. *l.*4.
Nullus evectione utatur, *lib.*12. *tit.*51. *l.*11.
Nullus ex his, quos, *lib.*12. *tit.*60. *l.*2.
Nullus fabricensium, *lib.*11. *tit.*9. *l.*7.
Nullus Hæreticis ministeriorum, *lib.* 1. *tit.*1. *l.*2.
Nullus in carcerem prius, *lib.*9. *tit.*3. *l.*2.
Nullus Judicum ad provinciam, *lib.*1. *tit.* 51. *l.*8.
Nullus Judicum id, quod, *lib.*10. *tit.*73. *l.*1.
Nullus Judicum quenquam, *lib.*12. *tit.*58. *l.* 2.
Nullus multæ dictionem, *lib.*2. *tit.*7. *l.*18.
Nullus omnino originalis, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 1.
Nullus omnino principatum, *lib.*9. *tit.*26. *l.* 1.
Nullus omnino, qui, *lib.*9. *tit.*8. *l.*4.
Nullus Palatinorum, qui, *lib.*11. *tit.*72. *l.*1.
Nullus penitus cujuslibet, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 21.
Nullus penitus ex eo, quod, *lib.*10. *tit.*73. *l.* 2.
Nullus Provinciæ moderator, *lib.*1. *tit.*40. *l.*9.
Nullus qualibet prærogativa, *lib.*10. *tit.*31. *l.* 28.
Nullus, qui nexu generis, *lib.*10. *tit.*31. *l.*60.
Nullus solius materni, *lib.*10. *tit.*31. *l.*44.
Nullus tanquam Judæus, *lib.*1. *tit.*9. *l.*14.
Nullus thesaurensis, vel, *lib.*12. *tit.*24. *l.*2.
Nullus tyro vagus, aut, *lib.*12. *tit.*44. *l.*1.
Nullus vacationem, *lib.*10. *tit.*44. *l.*1.
Numerarios amplissimæ tuæ, *lib.*12. *tit.*50. *l.* 3.
Numerarios virorum illustrium, *lib.* 12. *tit.*55. *l.*4.
Numerus liberorum, *lib.*10. *tit.*51. *l.*1.
Nunquam omnino, *lib.*1. *tit.*46. *l.*1.
Nunquam sationibus, vel, *lib.*11. *tit.*47. *l.*1.
Nunquam sine Judicibus, *lib.*1. *tit.*51. *l.*13.
Nuper legem conscripsimus, *lib.*5. *tit.* 27. *l.* 11.
Nutritoribus hoc nomine, *lib.*6. *tit.*59. *l.*10.

O.

Ob æs alienum servire, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 12.
Ob æs alienum tantum, *lib.*5. *tit.*71. *l.*12.
Ob causam proprii, *lib.*4. *tit.*10. *l.*3.
Ob commissa adulteria, *lib.*9. *tit.*9. *l.*21.
Ob debitum viri, *lib.*9. *tit.*12. *l.*1.
Ob maritorum culpam, *lib.*4. *tit.*12. *l.*2.
Ob metallicum canonem, *lib.*11. *tit.*6. *l.*2.

Ob nego-

Source : BIU Cujas

Ob negotium alienum, *lib.2. tit.19. l.18.*
Ob restituenda ea, quæ, *lib.4. tit.7. l.6.*
Ob tutorem non idoneum, *lib.5. tit.46. l.3.*
Obligata pignoris jure, *lib.8. tit.20. l.2.*
Obligatis pignori mancipiis, *lib.8. tit.28. l.15.*
Obnoxios criminum, *lib.3. tit.44. l.11.*
Observare curabis, ne, *lib.7. tit.65. l.2.*
Observare oportebit magistratus, *lib.10. tit.31. l.2.*
Obsignatione totius debitæ, *lib.8. tit.48. l.9.*
Obsistere commodis publicis, *lib.10. tit.16. l.10.*
Obtentu expilatæ hereditatis, *lib.9. tit.32. l.5.*
Obtentu nominis primipili, *lib.12. tit.63. l.2.*
Occidendorum leonum, *lib.11. tit.44. l.1.*
Odiosas contrahentium calliditates, *lib.3. tit.10. l.3.*
Officia, & conditiones, *lib.1. tit.30. l.3.*
Officia Rectorum provinciarum, *lib.12. tit.58. l.4.*
Officiales rationales, *lib.1. tit.3. l.4.*
Officio, nec minus obsequio, *lib.2. tit.19. l.5.*
Officio, quod tuis meritis, *lib.12. tit.56. l.1.*
Officio tuæ magnitudinis, *lib.12. tit.50. l.11.*
Officium Hellesponti, *lib.1. tit.36. l.1.*
Oleo quidem, vel, *lib.4. tit.32. l.23.*
Omissis quoque pignoribus, *lib.8. tit.41. l.17.*
Omne semen, *lib.10. tit.12. l.2.*
Omne territorium censeatur, *lib.11. tit.57. l.4.*
Omne verbum significans, *lib.6. tit.43. l.2.*
Omnem adhibentes, *lib.1. tit.3. l.42.*
Omnem ambiguitatis confusionem, *lib.6. tit.60. l.4.*
Omnem canonem vestium, *lib.12. tit.40. l.1.*
Omnem honorem salvum, *lib.7. tit.64. l.10.*
Omnem inquietudinem, *lib.1. tit.47. l.1.*
Omnem matri, sive ab intestato, *lib.6. tit.56. l.6.*
Omnem semper, *lib.1. tit.3. l.43.*
Omnem summam auri, *lib.10. tit.23. l.1.*
Omnes adolescentes, qui, *lib.2. tit.45. l.2.*
Omnes cognitores, &, *lib.9. tit.27. l.3.*
Omnes cujuscunque, *lib.1. tit.22. l.6.*
Omnes dies jubemus esse, *lib.3. tit.12. l.7.*
Omnes fundi patrimoniales, *lib.11. tit.61. l.8.*
Omnes honorati, *lib.11. tit.19. l.1.*
Omnes Judices, cujuscunque dignitatis, *lib.11. tit.77. l.2.*
Omnes Judices invigilare, *lib.10. tit.11. l.5.*
Omnes Judices, provinciarumque, *lib.20. tit.31. l.33.*
Omnes Judices, urbanæque, *lib.3. tit.12. l.3.*
Omnes legibus regantur, *lib.1. tit.14. l.10.*
Omnes magistratus, *lib.3. tit.1. l.12.*
Omnes minoris laterculi, *lib.1. tit.30. l.2.*
Omnes nocendi quibuslibet, *lib.7. tit.39. l.4.*
Omnes omnino ad oblationem, *lib.10. tit.16. l.5.*
Omnes omnino curiales, *lib.20. tit.31. l.50.*
Omnes omnino curialis, vel, *lib.12. tit.33. l.4.*
Omnes omnino domesticos, *lib.3. tit.25. l.1.*
Omnes omnino fugitivos, *lib.11. tit.47. l.6.*
Omnes omnino, quibus, *lib.6. tit.22. l.12.*
Omnes omnino quocunque titulo, *lib.10. tit.17. l.1.*
Omnes Palatinos, quos, *lib.12. tit.31. l.1.*
Omnes pensitare debebunt, *lib.10. tit.16. l.4.*
Omnes privilegia dignitatum, *lib.12. tit.8. l.2.*
Omnes pro iis agris, *lib.4. tit.47. l.3.*
Omnes profugi, *lib.11. tit.47. l.8.*
Omnes provinciarum apparitores, *lib.1. tit.40. l.12.*
Omnes Provinciarum Rectores, *lib.8. tit.12. l.12.*
Omnes, qui curiali, *lib.10. tit.31. l.43.*
Omnes, qui in palatio, *lib.12. tit.29. l.4.*
Omnes metata, *lib.12. tit.41. l.9.*
Omnes, qui patrimoniales fundos, *lib.11. tit.64. l.3.*
Omnes, qui quascunque res, *lib.7. tit.37. l.2.*
Omnes, qui quolibet modo, *lib.10. tit.31. l.49.*
Omnes, qui ubique sunt, *lib.1. tit.3. l.33.*
Omnes, quibus vel cura, *lib.8. tit.12. l.8.*
Omnes, quos damnationis, *lib.9. tit.47. l.23.*
Omnes stationarii, *lib.12. tit.58. l.1.*
Omnes stipulationes, *lib.8. tit.38. l.10.*
Omnes tutores, seu, *lib.5. tit.51. l.5.*
Omnes vetitæ legibus, *lib.1. tit.5. l.2.*
Omni innovatione cessante, *lib.1. tit.2. l.6.*
Omnia citatoria, *lib.12. tit.22. l.2.*
Omnia corporatorum genera, *lib.1. tit.28. l.4.*
Omnia loca, quæ sacris, *lib.1. tit.11. l.5.*
Omnia prædia, tam ea, quæ, *lib.11. tit.73. l.3.*
Omnia privilegia, quæ, *lib.1. tit.3. l.35.*
Omnia, quæ in horreis habentur, *lib.20. tit.26. l.1.*
Omnia tributa per, *lib.1. tit.27. l.1.*
Omnibus fabricis, *lib.11. tit.9. l.1.*
Omnibus in re propria, *lib.4. tit.20. l.10.*
Omnibus Judicibus, *lib.3. tit.2. l.3.*
Omnibus militibus nostris, *lib.4. tit.61. l.3.*
Omnibus per civitates, *lib.9. tit.12. l.10.*
Omnibus tam viris spectabilibus, *lib.1. tit.52. l.1.*
Omnimodo testatorum voluntatibus, *lib.2. tit.28. l.30.*
Omnium prædiorum actores, *lib.11. tit.58. l.13.*
Omnium rerum, ac personarum, *lib.4. tit.61. l.6.*
Omnium testamentorum, *lib.6. tit.23. l.19.*
Omnis à Clericis, *lib.1. tit.3. l.2.*
Omnis publica actio, *lib.10. tit.1. l.11.*
Omnis servitus aquarum, *lib.11. tit.42. l.6.*
Oneri publico, *lib.11. tit.4. l.1.*
Operarum præbitionem, *lib.10. tit.24. l.1.*
Opinatores, quibus, *lib.12. tit.39. l.1.*
Opinatoribus, id est, *lib.12. tit.38. l.11.*
Opinione falsa mortis, *lib.7. tit.29. l.3.*
Oportet post omnem litem finitam, *lib.7. tit.62. l.36.*
Opprimendorum desertorum, *lib.3. tit.27. l.2.*
Optimam quæstionem, *lib.8. tit.38. l.14.*
Optimum duximus, *lib.2. tit.21. l.8.*
Oratione Divi Pii, *lib.10. tit.32. l.4.*
Orationis D. Severi beneficium, *lib.5. tit.70. l.2.*
Ordo rei gestæ, &, *lib.7. tit.53. l.3.*
Ordinarii jutis est, *lib.3. tit.32. l.13.*
Ordinariorum Judicum Apparitores, *lib.12. tit.58. l.7.*
Ordinariorum Judicum officiis, *lib.11. tit.73. l.1.*
Ordinem consulatus, *lib.12. tit.3. l.2.*
Ordinis ambitiosa decreta, *lib.10. tit.46. l.1.*
Originarios colonos, *lib.11. tit.47. l.11.*
Origine propria, *lib.10. tit.38. l.4.*
Orphanotrophos hujus, *lib.1. tit.3. l.32.*

P.

Pacta novissima, *lib.2. tit.3. l.12.*
Pacta, quæ contra leges, *lib.2. tit.3. l.6.*
Pacto successorum debitoris, *lib.2. tit.3. l.26.*
Pactum curatoris, *lib.2. tit.3. l.22.*
Pactum dotale, quo, *lib.5. tit.14. l.4.*
Pactum dotali instrumento, *lib.6. tit.20. l.3.*
Pactum, quod bona fide, *lib.2. tit.3. l.17.*
Pactum, quod dotali instrumento, *ibid. l.15.*
Pactum vulgare, *lib.4. tit.24. l.4.*
Palatini pro capitibus, *lib.12. tit.24. l.1.*
Palatinis hæc cura debet esse, *lib.1. tit.32. l.1.*
Palatinos, qui à viro, *lib.11. tit.73. l.2.*
Palatinos, qui sacratum, *lib.12. tit.24. l.10.*
Pamphyliæ etiam civitates, *lib.11. tit.69. l.2.*
Parabolanos, qui, *lib.1. tit.3. l.18.*
Parentes, & liberi, *lib.4. tit.20. l.6.*
Parentes, natales, *lib.7. tit.16. l.22.*
Parentibus arbitrium dividendæ, *lib.3. tit.28. l.8.*
Parentum ex necessitatibus, *lib.5. tit.25. l.1.*
Parthippum eum videri, *lib.12. tit.51. l.4.*
Particulari delegationum, *lib.10. tit.17. l.2.*
Partum ancillæ matris, *lib.3. tit.32. l.7.*
Partus pignoratæ ancillæ, *lib.8. tit.25. l.1.*
Pareant, *lib.1. tit.12. l.3.*
Pateat omnibus nostram, *lib.2. tit.59. l.3.*
Pater pro filia dotem, *lib.5. tit.14. l.7.*
Pater trium incolumium, *lib.10. tit.63. l.1.*
Pater tuus adversus eum, *lib.9. tit.20. l.1.*
Pater tuus, si ex residua, *lib.6. tit.24. l.2.*
Pater tuus, si major est, *lib.5. tit.68. l.1.*
Pater vester tutor, *lib.5. tit.54. l.2.*
Patrem emancipato filio, *lib.10. tit.60. l.1.*
Patrem, qui filiam exposuit, *lib.5. tit.4. l.16.*
Patrimoniales fundos, *lib.11. tit.64. l.2.*
Patrimonialis fundi, *lib.11. tit.61. l.2.*
Patrimoniorum munere, *lib.10. tit.41. l.9.*
Patris nomine, *lib.4. tit.13. l.4.*
Patroni tui filii, *lib.5. tit.31. l.2.*
Patronus liberti, *lib.6. tit.13. l.2.*
Patruo, ac materteræ, *lib.6. tit.58. l.7.*
Peculiari præceptionis, *lib.12. tit.19. l.5.*
Pecunia, quam creditor, *lib.7. tit.73. l.5.*
Pecuniæ indebitæ per, *lib.4. tit.5. l.1.*
Pecuniæ solutæ professio, *lib.8. tit.43. l.14.*
Pecuniam à te datam, *lib.4. tit.6. l.10.*
Pecuniam, quam te ob dotem, *lib.4. tit.6. l.1.*
Pecuniam, quam tibi à matre, *lib.4. tit.16. l.1.*
Pendente appellatione, *lib.6. tit.11. l.1.*
Penes illum vectigalia, *lib.4. tit.61. l.4.*
Per agrum quidem alienum, *lib.3. tit.34. l.11.*
Per annos singulos, *lib.11. tit.6. l.5.*
Per Aquilianam stipulationem, *lib.8. tit.44. l.3.*
Per Bithyniam, *lib.10. tit.25. l.2.*
Per colonum præjudicium, *lib.11. tit.47. l.17.*
Per diversas interpellationes, *lib.4. tit.35. l.22.*
Per hanc divinam pragmaticam, *lib.12. tit.50. l.12.*
Per hanc divinam sanctionem, *lib.7. tit.63. l.4.*
Per hanc jubemus sanctionem, *lib.6. tit.52. l.1.*
Per hanc legem decernimus, *lib.2. tit.8. l.7.*
Per id tempus, quo, *lib.12. tit.23. l.3.*
Per Illyricum, *lib.12. tit.58. l.9.*
Per liberam personam, *lib.7. tit.32. l.1.*
Per omnes Provincias Edictum, *lib.12. tit.25. l.1.*
Per omnes Provincias patrimonialium, *lib.11. tit.64. l.5.*
Per omnes regiones, *lib.1. tit.55. l.6.*
Per Procuratorem, *lib.7. tit.32. l.8.*
Per Provincias, *lib.8. tit.10. l.10.*
Per retentionem pignoris, *lib.4. tit.32. l.4.*
Per singulas Provincias, *lib.10. tit.30. l.3.*
Per tutorem pupillo actio, *lib.5. tit.39. l.5.*
Per universam diœcesim, *lib.11. tit.51. l.1.*
Peræquatores, ac discussores, *lib.11. tit.57. l.6.*
Peremptorias exceptiones, *lib.7. tit.50. l.2.*
Perfecta donatio, *lib.8. tit.55. l.3.*
Perfectam emptionem, *lib.4. tit.45. l.2.*
Pergit audacia ad busta, *lib.9. tit.19. l.5.*
Periniquum, & temerarium esse, *lib.3. tit.13. l.7.*
Permutationem, utpote, *lib.4. tit.64. l.2.*
Perpensa deliberatione, *lib.11. tit.6. l.1.*
Persecutione pignoris omissa, *lib.8. tit.14. l.24.*
Persecutionem eorum, quæ vi, *lib.2. tit.20. l.1.*
Petendæ in integrum restitutionis, *lib.2. tit.53. l.6.*
Petens ex stipulatione, *lib.2. tit.3. l.27.*
Petitionem virorum disertiss. *lib.2. tit.7. l.13.*
Petitiones virorum disertiss. *lib.2. tit.8. l.5.*
Pietatis fungetis munere, *lib.5. tit.43. l.6.*
Pignoribus datis à reo, *lib.8. tit.41. l.25.*
Pignoribus quidem intervenientibus, *lib.4. tit.32. l.22.*
Pignoris causa res, *lib.4. tit.24. l.11.*
Pignoris, vel hypothecæ, *lib.8. tit.14. l.18.*
Pignorum gratia aliquid, *lib.8. tit.17. l.8.*
Pignus in bonis debitoris, *lib.4. tit.24. l.9.*
Pignus intercidit, si, *lib.8. tit.27. l.1.*
Placet nobis, Præsides, *lib.3. tit.3. l.2.*
Placet nostræ clementiæ, *lib.1. tit.3. l.17.*
Placet nullum omnino, *lib.10. tit.47. l.8.*
Placet rationabilis consilii, *lib.1. tit.2. l.5.*
Placet, ut Judicibus, *lib.3. tit.3. l.3.*
Placuit eos, qui nascuntur, *lib.7. tit.17. l.42.*
Placuit in omnibus rebus, *lib.3. tit.1. l.8.*
Placuit juste omnibus, *lib.12. tit.24. l.8.*
Placuit omnibus, *lib.1. tit.11. l.1.*
Placuit quoties pedanei, *lib.3. tit.3. l.4.*
Placuit, ut emphyteuticorum, *lib.11. tit.64. l.4.*
Plagiarii, qui viventium, *lib.9. tit.20. l.16.*
Plagii criminis accusatio cessat, *ibid. l.14.*
Plagii criminis accusatio publici, *ibid. l.13.*
Plebs urbana, *lib.11. tit.48. l.1.*
Plures apochis, vel redituum, *lib.4. tit.21. l.19.*
Plurimi immunitates operum, *lib.8. tit.12. l.1.*
Plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio, *lib.9. tit.18. l.1.*
Podagræ quidem valetudo, *lib.10. tit.50. l.3.*
Pœnam sua dictam sententia, *lib.9. tit.47. l.15.*
Poëtæ nulla immunitatis prærogativa juvantur, *lib.10. tit.52. l.3.*
Polla quidem liberam habuit, *lib.5. tit.35. l.2.*
Pollicitatione à fratre, *lib.5. tit.3. l.3.*
Porcinarii urbis æternæ, *lib.11. tit.16. l.1.*
Portionem propriam, *lib.8. tit.54. l.12.*
Portionem quidem tuam, *lib.11. tit.52. l.4.*
Possessionem, quam in vos, *lib.8. tit.56. l.3.*
Possessiones, quas ad te, *lib.4. tit.29. l.2.*
Possessiones tuæ rusticæ, *lib.5. tit.73. l.3.*
Possessionum divisiones, *lib.3. tit.38. l.11.*
Possessores, vel emphyteuticarii, *lib.11. tit.61. l.12.*
Post aditam hereditatem, *lib.6. tit.26. l.5.*
Post certi temporis ministerium, *lib.7. tit.16. l.36.*
Post decisionem furti, *lib.6. tit.2. l.13.*
Post D. Marci constitutionem, *lib.9. tit.8. l.8.*
Post duos fisci patronos, *lib.2. tit.7. l.15.*
Post litis contestationem, *lib.4. tit.17. l.1.*
Post mortem suam, *lib.6. tit.42. l.12.*
Post perfectam venditionem, fœtus quidem, *lib.4. tit.49. l.16.*
Post perfectam venditionem, omne commodum, *lib.4. tit.48. l.1.*
Post sententiam, quæ, *lib.7. tit.45. l.9.*
Post solutionem à se factam, *lib.4. tit.35. l.18.*
Post venditionem hereditatis, *lib.2. tit.3. l.2.*
Posthumo nato, qui, *lib.6. tit.12. l.2.*
Posthumo præterito, *lib.6. tit.20. l.11.*
Postquam eo decursum est, *lib.4. tit.35. l.7.*
Postquam in integrum ætatis, *lib.2. tit.24. l.1.*
Postulata in integrum restitutione, *lib.2. tit.50. l.1.*
Postquam liti de prædio motæ, *lib.2. tit.3. l.4.*
Potes, auctoribus nobis, *lib.2. tit.9. l.2.*
Potest de falso causam, *lib.1. tit.40. l.1.*
Potioris gradus Judicibus, *lib.1. tit.40. l.5.*
Potuit pupillus pro herede, *lib.6. tit.30. l.5.*
Potuit quidem, & debuit, *lib.5. tit.36. l.2.*
Prata provincialium nostrorum, *lib.11. tit.60. l.3.*
Præbemus licentiam, ut, *lib.9. tit.22. l.24.*
Præcepit nostra serenitas, *lib.10. tit.23. l.3.*
Præcipimus ex appellationibus, *lib.7. tit.62. l.32.*
Præcipimus, ne quando curiales, *lib.1. tit.46. l.2.*
Præcipimus, ut Senatori, *lib.12. tit.1. l.14.*
Præcipimus, ut si forte, *lib.10. tit.23. l.4.*
Præcipua est nostræ pietatis, *lib.12. tit.7. l.1.*
Præclaram, nobilemque, *lib.12. tit.7. l.2.*
Prædia domus nostræ, *lib.11. tit.70. l.5.*
Prædia obligata per legatum, *lib.6. tit.42. l.6.*
Prædia rustica, quæ, *lib.5. tit.71. l.8.*
Prædiis instructis legatis, *lib.6. tit.38. l.1.*
Prædiorum, quæ sine decreto, *lib.5. tit.71. l.10.*
Prædium rusticum, vel, *lib.5. tit.72. l.3.*
Præfecti vigilum hujus urbis, *lib.1. tit.43. l.1.*
Præfectianos ad perniciem, *lib.12. tit.53. l.2.*
Præfectorum prima sit, *lib.1. tit.26. l.6.*
Præfectum urbi, *lib.12. tit.4. l.1.*
Præfectura urbis, *lib.1. tit.28. l.3.*
Præfecturæ annonæ canonem, *lib.12. tit.59. l.2.*
Præfecturæ cornicularios, *lib.12. tit.53. l.1.*
Præfectus Prætorio Augustali, *lib.1. tit.37. l.2.*
Præfectus urbi, amicus noster, *lib.4. tit.56. l.1.*
Prælatum à Præside sententiam, *lib.7. tit.45. l.4.*
Præpositos, ac tribunos, *lib.12. tit.11. l.1.*
Præposteri reprehensionem, *lib.6. tit.23. l.25.*
Præscriptio temporis, *lib.8. tit.12. l.6.*
Præscriptione bona fide, *lib.7. tit.35. l.7.*
Præscriptione mendaciorum oppositæ, *lib.1. tit.22. l.2.*
Præscriptionem peremptoriam, *lib.8. tit.36. l.8.*
Præscriptionem x l. annorum, *lib.7. tit.39. l.5.*
Præscriptiones fori, *lib.8. tit.36. l.13.*
Præsens Constitutio declarat, *lib.4. tit.32. l.30.*
Præsens lex, *lib.1. tit.3. l.57.*
Præsenti lege decernimus, *lib.1. tit.12. l.6.*
Præses provinciæ, ad quem, *lib.7. tit.62. l.5.*
Præses provinciæ aditus, *lib.8. tit.30. l.1.*
Præses provinciæ, discreto, *lib.9. tit.20. l.7.*
Præses provinciæ ea, quæ, *lib.4. tit.65. l.17.*
Præses provinciæ existimabit, *lib.2. tit.4. l.12.*
Præses provinciæ in eum, qui, *lib.8. tit.1. l.2.*
Præses provinciæ, ne, *lib.8. tit.51. l.8.*
Præses provinciæ non ignorat, *lib.7. tit.45. l.3.*
Præses provinciæ probatis iis, *lib.8. tit.53. l.1.*
Præses provinciæ sciens, *lib.4. tit.8. l.1.*
Præses provinciæ si eum, *lib.10. tit.32. l.2.*
Præses provinciæ si perspexerit, *lib.9. tit.42. l.1.*
Præses provinciæ tutores, *lib.5. tit.43. l.3.*
Præses provinciæ, vir clariss. *lib.8. tit.14. l.5.*
Præses provinciæ usu aquæ, *lib.3. tit.34. l.6.*
Præsides non per, *lib.1. tit.51. l.2.*
Præsides provinciarum, *lib.1. tit.40. l.2.*
Præsidibus, & Rationalibus, *lib.12. tit.51. l.2.*
Præstat firmam defensionem, *lib.7. tit.22. l.2.*
Præter eos, qui de, *lib.2. tit.54. l.1.*
Præter solennes, &, *lib.12. tit.62. l.2.*
Prætextu debiti, *lib.4. tit.23. l.4.*
Prætori defertur hæc, *lib.1. tit.39. l.1.*
Prætoria Judicum, *lib.8. tit.12. l.4.*
Precibus quidem tuis, *lib.3. tit.29. l.3.*
Precibus tuis manifestius, *lib.6. tit.26. l.8.*

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Presbyteri citra injuriam, *ibid. l.8.*
Presbyteros, diaconos, *lib.1. tit.3. l.6.*
Pretii causa, *lib.4. tit.44. l.19.*
Pretii rerum distractarum, *lib.4. tit.35. l.19.*
Pridem placuit domestica, *lib.9. tit.41. l.6.*
Primicerium fabricæ, *lib.11. tit.9. l.1.*
Primicerius adjutor, *lib.1. tit.28. l.5.*
Primicerius mensorum, *lib.12. tit.28. l.1.*
Primicerius quidem domesticorum, *lib.12. tit.17. l.2.*
Principaliter causam ejus, *lib.7. tit.16. l.19.*
Principaliter de statu, *lib.7. tit.16. l.13.*
Principes agentium in rebus, *lib.12. tit.22. l.6.*
Prior quidem creditor, *lib.8. tit.18. l.5.*
Prisco jam nunc ordine, *lib.12. tit.24. l.3.*
Privatæ rei nostræ, *lib.10. tit.47. l.10.*
Privatæ, vel lintearia vestis, *lib.11. tit.7. l.14.*
Privatas possessiones, *lib.11. tit.47. l.1.*
Privatorum consensus, *lib.3. tit.13. l.3.*
Privatos carceres, *lib.1. tit.4. l.23.*
Privilegia magnæ Ecclesiæ, *lib.1. tit.2. l.17.*
Privilegia, quæ contemplatione, *lib.1. tit.5. l.1.*
Privilegia, quæ generali, *lib.1. tit.2. l.12.*
Privilegiis dudum scholæ vestræ, *lib.1. tit.31. l.1.*
Privilegio militiæ paternæ, *lib.10. tit.31. l.27.*
Privilegio speciali civitatis, *lib.10. tit.39. l.6.*
Prius de possessione, *lib.7. tit.62. l.1.*
Prius est, ut criminibus, *lib.9. tit.1. l.1.*
Pro ædibus, quas, *lib.11. tit.69. l.1.*
Pro auro, & argento, *lib.4. tit.32. l.25.*
Pro biennio annum solum, *lib.12. tit.19. l.6.*
Pro debito, *lib.7. tit.72. l.6.*
Pro dubietate eorum, *lib.4. tit.5. l.11.*
Pro hereditariis partibus, *lib.4. tit.16. l.2.*
Pro his, quæ semel, *lib.11. tit.1. l.5.*
Pro imminutione, *lib.11. tit.10. l.2.*
Pro locis, ac proximitate, *lib.10. tit.10. l.6.*
Pro officio administrationis, *lib.5. tit.37. l.20.*
Pro oneribus matrimonii, *lib.5. tit.12. l.20.*
Pro portione tua, *lib.8. tit.36. l.2.*
Pro tyronibus, *lib.11. tit.74. l.3.*
Probari apparitores, *lib.12. tit.55. l.3.*
Probatorias memorabilium, *lib.12. tit.60. l.9.*
Proconsularis apicis, *lib.12. tit.22. l.3.*
Procurator citra domini, *lib.8. tit.16. l.1.*
Procurator meus, &c. non fingitur, sicut, *lib.3. tit.26. l.3.*
Procurator meus, &c. non fungebatur, exilii, *lib.9. tit.47. l.2.*
Procurator privatæ rationis, *lib.2. tit.1. l.7.*
Procuratorem non tantum pro iis, *lib.4. tit.35. l.11.*
Procuratorem, vel actorem, *lib.2. tit.13. l.16.*
Procuratores absentium, *lib.10. tit.47. l.5.*
Procuratores meos, *lib.1. tit.54. l.2.*
Procuratores nostros, *lib.3. tit.22. l.2.*
Procuratores reipublicæ, *lib.10. tit.31. l.30.*
Procuratori nostro, *lib.3. tit.3. l.1.*
Procuratoribus institutis, *lib.2. tit.13. l.22.*
Professio, & desiderium, *lib.10. tit.41. l.6.*
Programma si quod à, *lib.7. tit.57. l.6.*
Prohibitum est, *lib.10. tit.1. l.5.*
Prolatam à Præside sententiam, *lib.7. tit.45. l.4.*
Promissæ tibi pecuniæ, *lib.4. tit.14. l.3.*
Promissis transactionis causa, *lib.2. tit.4. l.37.*
Properandum nobis visum est, *lib.3. tit.1. l.13.*
Propositis edictis, *lib.11. tit.75. l.1.*
Proprias tuas res, *lib.6. tit.37. l.13.*
Proprietatis dominium, *lib.4. tit.19. l.4.*
Propter æs alienum, *lib.4. tit.15. l.1.*
Propter honorem municipalem, *lib.7. tit.71. l.5.*
Propter insidias, quas, *lib.9. tit.1. l.14.*
Propter instrumenta, *lib.4. tit.34. l.5.*
Propter late diffusum, *lib.5. tit.36. l.3.*
Propter multas, justasque causas, *lib.11. tit.21. l.1.*
Propter mutuam uni, *lib.8. tit.40. l.4.*
Propter violatam virginem, *lib.9. tit.9. l.7.*
Providendum est eorum, *lib.11. tit.31. l.23.*
Providendum est, ne hi, quos in foro, *lib.2. tit.6. l.7.*
Providendum est, ne veterani, *lib.12. tit.47. l.2.*
Provinciæ Thraciarum, *lib.12. tit.40. l.2.*
Provincialium commodis, *lib.12. tit.28. l.8.*
Provinciarum Præsides, *lib.3. tit.12. l.9.*
Proximos memoriæ, *lib.12. tit.19. l.1.*
Proximos sacrorum scriniorum, *ibid. l.8.*
Puberem agnoscentem, *lib.6. tit.30. l.12.*
Publicas, ac fiscales causas, *lib.3. tit.12. l.5.*
Publicati semel, *lib.6. tit.23. l.2.*
Publici cursus exhibitio, *lib.12. tit.51. l.14.*
Publico judicio, *lib.9. tit.9. l.1.*
Puniri jubemus, *lib.1. tit.22. l.3.*
Pupillorum repudiatio, *lib.6. tit.31. l.5.*
Pupillorum, seu minorum, *lib.5. tit.37. l.21.*
Pupillus agere, *lib.5. tit.56. l.4.*
Pupillus, si ei alimenta, *lib.5. tit.50. l.1.*
Purpuræ nundinas, *lib.11. tit.8. l.5.*

Q.

Quadraginta diebus, *lib.3. tit.12. l.6.*
Quæ adulterium commisit, *lib.9. tit.9. l.29.*
Quæ de alea, *lib.1. tit.4. l.25.*
Quæ de Samaritis, *lib.1. tit.5. l.18.*
Quæ ex relationibus, vel, *lib.1. tit.14. l.2.*
Quæ fortuitis casibus, *lib.4. tit.24. l.6.*
Quæ in testamento, *lib.6. tit.23. l.4.*
Quæ nuper ad testamenta, *lib.3. tit.28. l.31.*
Quæ operibus publicis, *lib.8. tit.12. l.2.*
Quæ prædium in filios, *lib.8. tit.16. l.6.*
Quæ specialiter, *lib.8. tit.28. l.9.*
Quæcunque pro reliquis, *lib.10. tit.3. l.5.*
Quæcunque res ad, *lib.6. tit.61. l.4.*
Quædam pupillorum, *lib.5. tit.46. l.2.*
Quædam sunt negotia, *lib.3. tit.3. l.5.*
Quæstionem de servis, *lib.9. tit.41. l.1.*
Quæstionem ex facto, *lib.6. tit.42. l.32.*
Quæstiones eorum criminum, *lib.3. tit.15. l.1.*
Quandiu non est integra, *lib.8. tit.28. l.6.*
Quandiu per facti quæstionem, *lib.6. tit.9. l.5.*
Quando quis quolibet, *lib.9. tit.49. l.10.*
Quando votis communibus, *lib.12. tit.49. l.1.*
Quanquam curatores pupillæ, *lib.2. tit.44. l.2.*
Quanquam in tutela detentus, *lib.5. tit.62. l.15.*
Quanquam ita interpretantur, *lib.9. tit.23. l.1.*
Quanquam militum testamenta, *lib.6. tit.21. l.3.*
Quanquam omnium bonorum, *lib.6. tit.22. l.1.*
Quanquam pater tuus, *lib.6. tit.50. l.10.*
Quanquam pecuniæ, *lib.7. tit.46. l.2.*
Quantum ad extraordinarias, *lib.10. tit.41. l.10.*
Quanvis adulterii crimen, *lib.9. tit.9. l.30.*
Quanvis ancilla, *lib.7. tit.66. l.5.*
Quanvis Bassa, *lib.4. tit.32. l.8.*
Quanvis codicilli, quibus, *lib.7. tit.4. l.2.*
Quanvis constet specialiter, *lib.8. tit.14. l.2.*
Quanvis, cum causam tuam, *lib.1. tit.18. l.1.*
Quanvis cum statulibero, *lib.4. tit.14. l.1.*
Quanvis de inofficioso, *lib.3. tit.28. l.2.*
Quanvis defunctus sit, *lib.7. tit.21. l.3.*
Quanvis ea pecunia, *lib.8. tit.14. l.17.*
Quanvis etiam expilatæ, *lib.6. tit.2. l.17.*
Quanvis eum ordinem, *lib.9. tit.45. l.3.*
Quanvis eum, qui pactus est, *lib.2. tit.4. l.39.*
Quanvis ex causa dotis, *lib.7. tit.73. l.2.*
Quanvis fluminis naturalem, *lib.7. tit.41. l.1.*
Quanvis fructus pignori, *lib.8. tit.15. l.3.*
Quanvis heres institutus, *lib.6. tit.37. l.2.*
Quanvis in lucro, *lib.1. tit.18. l.11.*
Quanvis incrementum, *lib.11. tit.31. l.2.*
Quanvis indubitati juris sit, *lib.9. tit.9. l.19.*
Quanvis instrumento emptionis, *lib.4. tit.50. l.4.*
Quanvis mulier pro alio, *lib.4. tit.29. l.9.*
Quanvis pater tuus, *lib.5. tit.14. l.3.*
Quanvis pecuniam tuam, *lib.4. tit.4. l.2.*
Quanvis personali actione, *lib.8. tit.14. l.8.*
Quanvis placuerit, *lib.6. tit.26. l.4.*
Quanvis provisum fuerat, *lib.10. tit.31. l.51.*
Quanvis quis se filium, *lib.6. tit.33. l.2.*
Quanvis Senatusconsultum, *lib.1. tit.16. l.1.*
Quanvis simpliciter te, *lib.6. tit.42. l.15.*
Quanvis verbis his, *lib.6. tit.37. l.1.*
Quanvis usuræ fœnebris, *lib.4. tit.32. l.3.*
Quas gratias, aut, *lib.1. tit.27. l.1.*
Quatuor, qui ex, *lib.12. tit.27. l.1.*
Quem dicis tibi tutorem, *lib.5. tit.28. l.1.*
Quemadmodum originarios, *lib.11. tit.47. l.7.*
Querela falsi, *lib.9. tit.27. l.12.*
Qui à creditore, *lib.8. tit.28. l.18.*
Qui accusare volunt, *lib.2. tit.1. l.4.*
Qui ad statuas, vel, *lib.1. tit.25. l.1.*
Qui ad tutelam, vel curam, *lib.5. tit.66. l.1.*
Qui agros, domino cessante, *lib.11. tit.58. l.8.*
Qui aliena pecunia, *lib.4. tit.50. l.8.*
Qui aliquem ex famulis, *lib.11. tit.7. l.5.*
Qui aut patre conchylegulo, *lib.11. tit.7. l.15.*
Qui bonis cesserint, *lib.7. tit.71. l.1.*
Qui calumniatores, *lib.9. tit.46. l.5.*
Qui causaria missione, *lib.5. tit.65. l.1.*
Qui certo loco sese soluturum, *lib.3. tit.18. l.1.*
Qui conditioni non obnoxius, *lib.10. tit.43. l.3.*
Qui confugientem, *lib.9. tit.29. l.3.*
Qui contemplatione meritorum, *lib.12. tit.12. l.1.*
Qui contra legum præcepta, *lib.5. tit.5. l.4.*
Qui crimen publicum, *lib.9. tit.1. l.3.*
Qui de crimine publico, *lib.9. tit.2. l.9.*
Qui deportantur, si, *lib.6. tit.24. l.1.*
Qui depositum non restituit, *lib.4. tit.34. l.10.*
Qui derelicta curia, *lib.10. tit.31. l.17.*
Qui divinæ legis sanctitatem, *lib.9. tit.29. l.1.*
Qui ea lege prædium vendiderit, *lib.4. tit.54. l.3.*
Qui ex conducto possidet, *lib.7. tit.30. l.1.*
Qui ex quæsturæ honore, *lib.12. tit.6. l.1.*
Qui exercendorum mercatuum, *lib.4. tit.60. l.1.*
Qui explicandi negotii spem, *lib.9. tit.2. l.10.*
Qui exportandus à domino, *lib.4. tit.55. l.5.*
Qui falsa in testimonio protulerit, *lib.1. tit.20. l.13.*
Qui falsas tabulas dixerit, *lib.9. tit.22. l.6.*
Qui fideicommissariam, *lib.6. tit.42. l.8.*
Qui filios vestros, vel, *lib.8. tit.17. l.6.*
Qui fiscales species, *lib.11. tit.1. l.7.*
Qui fundos patrimoniales, *lib.11. tit.58. l.9.*
Qui gravatos se esse à, *lib.11. tit.57. l.5.*
Qui habet, *lib.1. tit.12. l.7.*
Qui immunitatem munerum, *lib.10. tit.41. l.3.*
Qui Imperatore, *lib.1. tit.12. l.8.*
Qui in contractibus, *lib.10. tit.1. l.8.*
Qui in Monasteriis, *lib.1. tit.3. l.29.*
Qui in officio Magistrorum, *lib.12. tit.55. l.2.*
Qui in potestate patrum, *lib.2. tit.2. l.3.*
Qui legati, sive fideicommissi, *lib.6. tit.54. l.5.*
Qui lege veteri cœlibes, *lib.8. tit.58. l.1.*
Qui liberos, *lib.9. tit.35. l.9.*
Qui licitam provocationem, *lib.1. tit.21. l.3.*
Qui manumittuntur, *lib.6. tit.3. l.12.*
Qui militiam, *lib.10. tit.55. l.1.*
Qui navem Tiberinam, *lib.11. tit.26. l.1.*
Qui necessario patriæ, *lib.2. tit.7. l.2.*
Qui non probasse crimen, *lib.9. tit.46. l.3.*
Qui nondum certus de, *lib.4. tit.39. l.4.*
Qui numerarii appellati, *lib.12. tit.50. l.2.*
Qui nummis acceptis ab, *lib.6. tit.3. l.3.*
Qui ordinariam gesserit, *lib.1. tit.40. l.7.*
Qui pactus est, nisi, *lib.8. tit.35. l.1.*
Qui per potentiam, *lib.11. tit.58. l.10.*
Qui pignus secundo loco acceperit, *lib.8. tit.18. l.1.*
Qui post sanctum, *lib.1. tit.11. l.10.*
Qui post testamentum factum, *lib.6. tit.37. l.3.*
Qui post xxv. annum ætatis, *lib.2. tit.46. l.2.*
Qui potentatus, *lib.9. tit.43. l.1.*
Qui prædium obligatum, *lib.8. tit.28. l.13.*
Qui præpositi laborum, *lib.12. tit.18. l.1.*
Qui pro parte heres, *lib.8. tit.31. l.1.*
Qui publici muneris, *lib.10. tit.43. l.2.*
Qui pupillæ negotia, *lib.2. tit.19. l.4.*
Qui relictis militaribus castris, *lib.12. tit.46. l.3.*
Qui religiosa mente, *lib.1. tit.13. l.2.*
Qui rem emit, &, *lib.8. tit.45. l.3.*
Qui rem propriam conduxit, *lib.4. tit.65. l.20.*
Qui restituitur in integrum, *lib.2. tit.48. l.1.*
Qui sacra pragmatica, *lib.3. tit.2. l.2.*
Qui se non immiscuerunt, *lib.5. tit.55. l.2.*
Qui se patris, *lib.6. tit.14. l.3.*
Qui securus domini voluntatem, *lib.4. tit.25. l.6.*
Qui semel in jus vocavit, *lib.2. tit.2. l.4.*
Qui sententiam laturus est, *lib.9. tit.47. l.16.*
Qui sepulcra violant, *lib.9. tit.19. l.4.*
Qui sese in officiis Magistrorum, *lib.12. tit.55. l.1.*
Qui sine auctoritate, *lib.8. tit.12. l.20.*
Qui sua Monasteria, *lib.1. tit.3. l.39.*
Qui stipendia merentur, *lib.2. tit.13. l.9.*
Qui sub prætextu Decanorum, *lib.1. tit.2. l.9. & lib.11. tit.17. l.1.*
Qui textrini nostri, *lib.11. tit.7. l.6.*
Qui tibi hereditatem, &c. & ideo manumittendo, *lib.7. tit.10. l.3.*
Qui tibi hereditatem, &c. & ideo vendentes, *lib.4. tit.39. l.6.*
Qui tutores, vel, *lib.5. tit.64. l.1.*
Qui vel exiguam, *lib.12. tit.60. l.4.*
Qui velut præsentem, *lib.9. tit.22. l.13.*
Qui utilia reipublicæ, *lib.11. tit.58. l.5.*
Quia absente, *lib.2. tit.13. l.4.*
Quia nonnunquam, *lib.4. tit.40. l.3.*
Quia plurimæ domus, *lib.8. tit.12. l.19.*
Quibus posthac ordini suo, *lib.10. tit.59. l.1.*
Quicquid animi largitate, *lib.2. tit.7. l.5.*
Quicquid avus, avia, *lib.6. tit.60. l.2.*
Quicquid contra vectigales, *lib.4. tit.61. l.12.*
Quicquid nostrorum unquam, *lib.12. tit.64. l.1.*
Quicquid tutoris dolo, *lib.5. tit.51. l.7.*
Quicquid ultra debitum, *lib.10. tit.20. l.1.*
Quicunque ad emphyteusim, *lib.11. tit.61. l.7.*
Quicunque administrationem, *lib.1. tit.53. l.1.*
Quicunque apparitores, *lib.12. tit.60. l.5.*
Quicunque castellorum loca, *lib.11. tit.59. l.2.*
Quicunque chartas, vel, *lib.12. tit.58. l.10.*
Quicunque de provincialibus, *lib.10. tit.22. l.3.*
Quicunque de scriniis, *lib.12. tit.43. l.2.*
Quicunque Decurionum, *lib.10. tit.69. l.2.*
Quicunque deserta prædia, *lib.11. tit.58. l.3.*
Quicunque desertum fundum, *ibid. l.7.*
Quicunque ex corpore cohortalium, *lib.12. tit.22. l.7.*
Quicunque ex corporibus, *lib.11. tit.16. l.2.*
Quicunque ex eo die, *lib.9. tit.40. l.2.*
Quicunque ex Judæis, *lib.1. tit.9. l.10.*
Quicunque ex mancipiis, *lib.11. tit.15. l.1.*
Quicunque ex palatio, *lib.12. tit.61. l.2.*
Quicunque fugitivum servum, *lib.6. tit.1. l.4.*
Quicunque habent, vel detinent, *lib.9. tit.49. l.11.*
Quicunque illustris, *lib.12. tit.54. l.2.*
Quicunque in hac sacra urbe, *lib.1. tit.5. l.8.*
Quicunque locus in, *lib.8. tit.12. l.17.*
Quicunque maleficiorum labe, *lib.9. tit.18. l.9.*
Quicunque militum, *lib.12. tit.36. l.10.*
Quicunque non illustri, *lib.3. tit.24. l.1.*
Quicunque parvuli, *lib.11. tit.63. l.1.*
Quicunque per Ostroënam, *lib.12. tit.58. l.5.*
Quicunque possessionem, *lib.11. tit.65. l.3.*
Quicunque possessiones, *lib.11. tit.61. l.3.*
Quicunque prætorianæ, *lib.2. tit.13. l.25.*
Quicunque rem litigiosam, *lib.8. tit.37. l.3.*
Quicunque res ex, *lib.6. tit.9. l.8.*
Quicunque residentibus, *lib.1. tit.3. l.14.*
Quidam ancillæ suæ, *lib.6. tit.57. l.6.*
Quidam, cum testamentum conderet, *lib.6. tit.27. l.5.*
Quidam, cum testamentum faciebat, *lib.6. tit.29. l.4.*
Quidam elogio condito, *lib.6. tit.30. l.20.*
Quidam filium suum à, *lib.6. tit.42. l.31.*
Quidam ignaviæ sectatores, *lib.10. tit.31. l.26.*
Quidam post impletum ordinem, *lib.12. tit.24. l.5.*
Quidam testamento condito, *lib.6. tit.48. l.8.*
Quidam vetusti juris ordine, *lib.5. tit.8. l.1.*
Quilibet executor, *lib.12. tit.61. l.7.*
Quilibet principalium, *lib.10. tit.31. l.40.*
Quinquaginta dies, qui, *lib.5. tit.62. l.6.*
Quinque pedum præscriptione, *lib.3. tit.39. l.5.*
Quinque Summates, *lib.10. tit.31. l.57.*
Quis tam inveniri, *ibid. l.52.*
Quisquis accusator, *lib.9. tit.44. l.1.*
Quisquis alieni juris, *lib.12. tit.44. l.2.*
Quisquis censibus, *lib.1. tit.3. l.16.*
Quisquis cohortalibus, *lib.12. tit.58. l.14.*
Quisquis colonum patrimonialem, *lib.11. tit.63. l.2.*
Quisquis colonus, *lib.11. tit.49. l.1.*
Quisquis conductor, *lib.11. tit.58. l.6.*
Quisquis crimen intendit, *lib.9. tit.46. l.10.*
Quisquis cum militibus, *lib.9. tit.8. l.5.*
Quisquis emensis, *lib.1. tit.3. l.27.*
Quisquis equos, quos, *lib.11. tit.40. l.3.*
Quisquis ex desertis, *lib.11. tit.47. l.3.*
Quisquis fuerit exhibitus, *lib.3. tit.2. l.1.*
Quisquis in crimine majestatis, *lib.10. tit.12. l.1.*
Quisquis Judici fœnebrem, *lib.4. tit.2. l.16.*
Quisquis magisterium, *lib.12. tit.4. l.2.*
Quisquis major ætate, *lib.4. tit.44. l.15.*
Quisquis ne voluntas defuncti, *lib.7. tit.65. l.6.*
Quisquis rem aliquam, *lib.8. tit.54. l.28.*
Quisquis vitem fucciderit, *lib.11. tit.57. l.2.*
Quisquis vult esse causidicus, *lib.2. tit.6. l.6.*
Quo minus creditor, *lib.8. tit.20. l.3.*
Quo minus fructuum, *lib.4. tit.24. l.12.*
Quod ad præsens remedium, *lib.11. tit.7. l.4.*
Quod adhibitus ad testamentum, *lib.9. tit.23. l.5.*
Quod cerratum est, *lib.6. tit.29. l.3.*
Quod Cornelia Salvia, *lib.1. tit.9. l.1.*
Quod de suo maritus, *lib.5. tit.15. l.2.*
Quod debitori tuo, *lib.8. tit.43. l.15.*
Quod dicis, matrem fillis, *lib.5. tit.34. l.6.*
Quod est constitutum, post, *lib.7. tit.21. l.5.*
Quod evitandi tyrocinii causa, *lib.4. tit.7. l.3.*
Quod ex liberta muliere nascitur, *lib.6. tit.3. l.11.*

Quod

Source : BIU Cujas

Quod ex operis ancillæ, *lib.*4. *tit.*24. *l.*2.
Quod favore quorundam, *lib.*1. *tit.*14. *l.*6.
Quod in libellum contulisti, *lib.*10. *tit.*3. *l.*1.
Quod in uxorem tuam ægram, *lib.*2. *tit.*19. *l.*13.
Quod magno conflictu, *lib.*7. *tit.*57. *l.*7.
Quod placuit, veteranos, *lib.*5. *tit.*65. *l.*2.
Quod plerunque postulatur, *lib.* 5. *tit.* 50. *l.*2.
Quod promulgatis sanctionibus, *lib.*1. *tit.* 28. *l.*2.
Quod quis sibi debitum, *lib.*2. *tit.*13. *l.*8.
Quod res cum uterinis, *lib.*5. *tit.*62. *l.*21.
Quod scitis prioribus continetur, *lib.*6. *tit.*61. *l.*3.
Quod sponsæ ea lege donatur, *lib.*5. *tit.*3. *l.*4.
Quod tempore militiæ, *lib.*2. *tit.*51. *l.*3.
Quoniam adversus emptorem, *lib.*5. *tit.*37. *l.*4.
Quoniam Alexandrum, *lib.*9. *tit.*9. *l.*26.
Quoniam asseveras, patrem tuum, *lib.* 4. *tit.*64. *l.*5.
Quoniam Augerio, *lib.*10. *tit.*2. *l.*3.
Quoniam avus tuus, *lib.*8. *tit.*45. *l.*2.
Quoniam circumventam dicis sororem, *lib.*2. *tit.*34. *l.*1.
Quoniam civili disceptatione, *lib.*3. *tit.*8. *l.*4.
Quoniam consulis, an, *lib.*3. *tit.*12. *l.*1.
Quoniam desideria morientium, *lib.*5. *tit.* 27. *l.*4.
Quoniam diversi Judices, *lib.*12. *tit.*1. *l.*7.
Quoniam ea, quæ in transactione, *lib.*2. *tit.*47. *l.*2.
Quoniam in plerisque, *lib.*1. *tit.*2. *l.*26.
Quoniam in prioribus sanctionibus, *lib.*3. *tit.*28. *l.*32.
Quoniam indignum est, *lib.*6. *tit.*23. *l.*15.
Quoniam inter alias captiones, *lib.*8. *tit.*35. *l.*3.
Quoniam Judices ordinati, *lib.*7. *tit.*62. *l.*21.
Quoniam liberi testes, *lib.*4. *tit.*20. *l.*11.
Quoniam liberum fundum, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.*10.
Quoniam multa facinora, *lib.*9. *tit.*12. *l.*6.
Quoniam multi Judices, *lib.*1. *tit.*5. *l.*21.
Quoniam nihil actor amplius, *lib.*6. *tit.*54. *l.*1.
Quoniam nonnulli fisci debitores, *lib.* 7. *tit.*62. *l.*18.
Quoniam nonnulli monetarii, *lib.*9. *tit.*24. *l.*1.
Quoniam novella constitutio, *lib.*3. *tit.*28. *l.*29.
Quoniam plerunque evenit, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.*1.
Quoniam præteritæ leges, *lib.*5. *tit.*9. *l.*9.
Quoniam religiosa solicitudo, *lib.*7. *tit.*13. *l.*1.
Quoniam servos à plagiariis, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.*7.
Quoniam sororem tuam, *lib.*6. *tit.*30. *l.*7.
Quoniam tabularii civitatum, *lib.*11. *tit.*57. *l.*1.
Quoniam venerabilis recordationis, *lib.*1. *tit.*3. *l.*23.
Quoniam veredorum, *lib.*12. *tit.*51. *l.*12.
Quoniam unum carceris conclave, *lib.* 9. *tit.*4. *l.*3.
Quos retrahi in servitutem, *lib.*2. *tit*31. *l.*3.
Quosdam operta humo, *lib.*11. *tit.*6. *l.*6.
Quotiens à tutoribus singulis, *lib.*7. *tit.*55. *l.*2.
Quotiens ab Alexandrina, *lib.* 10. *tit.*63. *l.*6.
Quotiens ab omnibus qui, *lib.*6. *tit.*42. *l.*11.
Quotiens accipientis, *lib.*4. *tit.*7. *l.*4.
Quotiens alicui, *lib.*11. *tit.*67. *l.*6.
Quotiens aliquis, vel aliqua, *lib.*6. *tit.*55. *l.*12.
Quotiens compulsor, *lib.*12. *tit.*62. *l.*3.
Quotiens ex privata, *lib.*12. *tit.*1. *l.*17.
Quotiens duobus non separatim, *lib.* 11. *tit.*35. *l.*2.
Quotiens certi quidem, *lib.*6. *tit.*24. *l.*13.
Quotiens de domino, *lib.*9. *tit.*41. *l.*12.
Quotiens de qualitate, *lib.*10. *tit.*71. *l.*2.
Quotiens de emancipati filii, *lib.*6. *tit.*57. *l.*4.
Quotiens donatio ita conficitur, *lib.*8. *tit.* 55. *l.*3.
Quotiens duobus in solidum, *lib.*3. *tit.*32. *l.*15.
Quotiens ex quolibet, *lib.*4. *tit.*4. *l.*1.
Quotiens in disceptatione constiterit, *lib.* 10. *tit.*30. *l.*1.
Quotiens inter omnes heredes, *lib.*3. *tit.*36. *l.*10.
Quotiens obruta, vel, *lib.*11. *tit.*5. *l.*3.
Quotiens pluribus liberis, *lib.*6. *tit.*10. *l.*1.
Quotiens principali loco, *lib.*6. *tit.*42. *l.*13.
Quotiens quæstio status, *lib.*3. *tit.*1. *l.*23.
Quotiens quis, &, *lib.*10. *tit.*19. *l.*3.
Quotiens rei æstimatæ, *lib.*5. *tit.*12. *l.*5.
Quotiens rescripto nostro, *lib.*1. *tit.*19. *l.*2.
Quotiens super causa, *lib.*12. *tit.*30. *l.*3.
Quotiens viro forte Patricio, *lib.*3. *tit.*24. *l.*3.
Quotiens urgente necessitate, *lib.*10. *tit.*27. *l.*1.
Quotiescunque certa summa, *lib.*10. *tit.*70. *l.*5.
Quotiescunque se ex rescriptis, *lib.*10. *tit.* 32. *l.*37.

R.

Raptores virginum honestarum, *lib.*9. *tit.*13. *l.*1.
Raptores virginum, vel viduarum, *lib.* 1. *tit.*3. *l.*54.
Ratio juris postulat, *lib.*4. *tit.*39. *l.*2.
Rationales privatæ rei, *lib.*2. *tit.*9. *l.*4.
Rationes curæ administratæ, *lib.*5. *tit.*37. *l.*14.
Rationes defuncti, quæ, *lib.*4. *tit.*19. *l.*6.
Ratus manere semper, *lib.*4. *tit.*44. *l.*7.
Re quidem integra, *lib.*4. *tit.*45. *l.*1.
Re tua apud alium manente, *lib.*3. *tit.*32. *l.*18.
Rebus certa lege traditis, *lib.*4. *tit.*64. *l.*6.
Rebus, quas alius detinet, *lib.*2. *tit.*17. *l.*2.
Rebus quidem judicatis standum est, *lib.*7. *tit.*52. *l.*1.
Receptitia actione cessante, *lib.*4. *tit.*18. *l.*2.
Recte possidenti, *lib.*8. *tit.*4. *l.*1.
Rectores Provinciarum, *lib.*9. *tit.*47. *l.*24.
Reddatur unusquisque, *lib.*10. *tit.*52. *l.*8.
Refert largiter dotem, *lib.*6. *tit.*44. *l.*5.
Regiæ majestatis est, *lib.*2. *tit.*16. *l.*1.
Regionem certam fundi, *lib.*3. *tit.*39. *l.*1.
Rei annonariæ emolumenta, *lib.*4. *tit.*47. *l.*2.
Rei creditor obligatæ, *lib.*8. *tit.*28. *l.*17.
Rei judicatæ effectum, *lib.*7. *tit.*57. *l.*2.
Reipublicæ juribus, *lib.*2. *tit.*18. *l.*1.
Relationes Vicariorum, *lib.*1. *tit.*38. *l.*2.
Rem in præsenti non minimam, *lib.*5. *tit.* 13. *l.*1.
Rem majoris pretii, *lib.*4. *tit.*44. *l.*2.
Rem non novam, *lib.*3. *tit.*1. *l.*14.
Rem privatam nostram, *lib.*11. *tit.*74. *l.*2.
Rempublicam, ut, *lib.*11. *tit.*29. *l.*3.
Rem, quam à patre vestro, *lib.*2. *tit.*29. *l.*2.
Rem, quam pater in dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 22.
Rem quidem illicitam, *lib.*7. *tit.*16. *l.*1.
Rem suam persequentibus, *lib.*10. *tit.*7. *l.*1.
Remittit, *lib.*11. *tit.*1. *l.*1.
Renitente te pater tuus, *lib.*6. *tit.*30. *l.*11.
Reos adulterii, duos, *lib.*9. *tit.*9. *l.*8.
Reos capitalium criminum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*3.
Reos criminis postulatos, *lib.*10. *tit.*58. *l.*1.
Reos principales, *lib.*8. *tit.*41. *l.*23.
Repetita consuetudo, *lib.*12. *tit.*38. *l.*1.
Repetita promulgatione, *lib.*1. *tit.*3. *l.*41.
Repetitio peculii rerum, *lib.*7. *tit.*21. *l.*8.
Reprehendenda tu magis es, *lib.*6. *tit.*25. *l.*5.
Requirendi fugitivos, *lib.*6. *tit.*1. *l.*2.
Res alienas possidens, *lib.*3. *tit.*32. *l.*28.
Res eorum, qui, *lib.*10. *tit.*21. *l.*1.
Res in judicium deducta, *lib.*3. *tit.*9. *l.*1.
Res inter alios judicatæ, *lib.*7. *tit.*56. *l.*2.
Res judicatæ, si sub prætextu, *lib.*7. *tit.*52. *l.*2.
Res mobiles in dotem datæ, *lib.*7. *tit.*28. *l.*1.
Res ob causam judicati datas, *lib.*8. *tit.*23. *l.*1.
Res obligatas exterus, *lib.*8. *tit.*14. *l.*21.
Res obligatas sibi, *lib.*9. *tit.*33. *l.*3.
Res pignoris, hypothecæve, *lib.*8. *tit.*26. *l.*10.
Respublica minorum jure, *lib.*2. *tit.*54. *l.*4.
Res, quæ ex matris successione, *lib.*6. *tit.*60. *l.*1.
Res, quas usufructu, *lib.*5. *tit.*12. *l.*17.
Res religioni destinatas, *lib.*9. *tit.*19. *l.*1.
Rex uxoris, quæ, *lib.*5. *tit.*16. *l.*24.
Rescripta contra jus elicita, *lib.*1. *tit.*19. *l.*7.
Restaurationi mœnium publicorum, *lib.* 11. *tit.*69. *l.*3.
Restituendæ, *lib.*2. *tit.*8. *l.*6.
Retractare fiscum, quod, *lib.*10. *tit.*5. *l.*2.
Reum criminis constitutum, *lib.*2. *tit.*13. *l.*6.
Romanæ gentis homines, *lib.*4. *tit.*42. *l.*2.
Rupto quidem testamento, *lib.*6. *tit.*36. *l.*1.
Rura, & possessiones, quas, *lib.*11. *tit.*58. *l.*14.

S.

Sacram fecimus, *lib.*1. *tit.*4. *l.*33. & *lib.*5. *tit.*4. *l.*29.
Sacramenta puberum, *lib.*2. *tit.*28. *l.*1.
Sacri affatus, quoscunque, *lib.*1. *tit.*23. *l.*6.
Sacri cubiculi præpositi, *lib.*12. *tit.*5. *l.*1.
Sacrilegii instar est, *lib.*1. *tit.*23. *l.*5.
Sacris Canonibus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*45.
Sacris nostris, *lib.*1. *tit.*2. *l.*27.
Sacrosancta Thessalonicensis, *lib.*1. *tit.*2. *l.*8.
Sacrosanctæ orthodoxæ fidei, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.*34.
Sæpe quidam suos obnoxios, *lib.*7. *tit.*39. *l.*9.
Sæpe rescriptum est, *lib.*2. *tit.*17. *l.*1.
Sæpenumero præceptum est, *lib.* 7. *tit.* 38. *l.*1.
Salarium incertæ pollicitationis, *lib.*4. *tit.* 35. *l.*17.
Saluberrima sanctione, *lib.*12. *tit.*45. *l.*1.
Samaritanorum, *lib.*1. *tit.*5. *l.*17.
Sancimus cautionis nomine, *lib.*6. *tit.*38. *l.*3.
Sancimus, creatione tutorum, *lib.*5. *tit.*37. *l.*25.
Sancimus de invectis à, *lib.*8. *tit.*15. *l.*7.
Sancimus ejusmodi viros, *lib.*9. *tit.*27. *l.*6.
Sancimus favore imperfectæ, *lib.*2. *tit.*41. *l.*5.
Sancimus, his solis militibus, *lib.*7. *tit.*35. *l.*8.
Sancimus, his solis, qui, *lib.*2. *tit.*51. *l.*8.
Sancimus, ibi esse pœnam, *lib.*9. *tit.*47. *l.*22.
Sancimus igitur, ut omnia, *lib.*1. *tit.*1. post *l.*3.
Sancimus in curationibus, *lib.*1. *tit.*4. *l.*30.
Sancimus, licentiam esse, *lib.*6. *tit.*48. *l.*7.
Sancimus, mulieres suæ, *lib.*2. *tit.*56. *l.*6.
Sancimus, ne quis clarissimorum, *lib.*1. *tit.* 15. *l.*2.
Sancimus, neminem ad Episcopatum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*48.
Sancimus, neminem omnino, *lib.*1. *tit.*2. *l.*21.
Sancimus, neminem tutorum, *lib.*5. *tit.*37. *l.*28.
Sancimus, nemini licere sacratissima, *lib.*1. *tit.*2. *l.*21.
Sancimus, nemini licere, sive ab ingenuis, *lib.*8. *tit.*52. *l.*3.
Sancimus, nuptias, quæ inter masculos, *lib.*5. *tit.*4. *l.*25.
Sancimus, omnem donationem, *lib.*8. *tit.* 54. *l.*34.
Sancimus, omnes Judices, *lib.*3. *tit.*1. *l.*15.
Sancimus, patronum fisci judicio, *lib.*2. *tit.*7. *l.*12.
Sancimus, quemadmodum de iis, *lib.*6. *tit.* 59. *l.*11.
Sancimus, res ad venerabiles, *lib.*1. *tit.*2. *l.*22.
Sancimus, si proprietati, *lib.*7. *tit.*15. *l.*1.
Sancimus, si quis legitimo, *lib.*6. *tit.*23. *l.*27.
Sancimus, si quis moriens, *lib.*1. *tit.*3. *l.*46.
Sancimus, si quis nuptiarum, *lib.*5. *tit.*4. *l.*24.
Sancimus, si quis pro alio, *lib.*8. *tit.*41. *l.*26.
Sancimus, sive lex, *lib.*4. *tit.*51. *l.*7.
Sancimus veterum dubitatione, *lib.*4. *tit.*37. *l.*7.
Sancimus Viris Excellentissimis, *lib.*12. *tit.* 3. *l.*4.
Sancimus, Viros Excelsos, *lib.*12. *tit.*41. *l.*26.
Sancimus, ut Advocatis, *lib.*2. *tit.*7. *l.*6.
Sancimus, ut authentica ipsa, *lib.*1. *tit.*23. *l.*3.
Sancimus, ut eum, cui, *lib.*12. *tit.*61. *l.*6.
Sancimus, ut nemo, *lib.*1. *tit.*4. *l.*29.
Sancimus, ut quoscunque, *lib.*8. *tit.*52. *l.*4.
Sancimus, ut si quando abfuerit, *lib.*1. *tit.*4. *l.*31.
Sancimus, ut si quis, *lib.*7. *tit.*54. *l.*3.
Sanctissimarum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*44.
Sanum mente, licet ægrum corpore, *lib.*2. *tit.*4. *l.*27.
Satis aperte Divorum, *lib.*9. *tit.*22. *l.*2.
Satis notum est, *lib.*8. *tit.*15. *l.*4.
Satis sit tibi debitorem, *lib.*10. *tit.*21. *l.*2.
Scholarium nostrorum devotio, *lib.*1. *tit.* 31. *l.*3.
Sciant cuncti accusatores, *lib.*4. *tit.*19. *l.*25.
Sciant Judices, nihil, *lib.*10. *tit.*73. *l.*3.
Sciant Judices super admissis, *lib.*9. *tit.*27. *l.*2.
Sciant omnes, accipiendi, *lib.*10. *tit.*6. *l.*2.
Sciant Principes, & cornicularii, *lib.*1. *tit.* 48. *l.*3.
Sciant, qui ad successionem, *lib.*6. *tit.*58. *l.*10.
Scientis conditionem, *lib.*7. *tit.*14. *l.*6.
Sciens liberum venundando, *lib.*3. *tit.*15. *l.*2.
Scieris servum alienum, *lib.*7. *tit.*26. *l.*7.
Scimus antea constitutionem, *lib.*3. *tit.*28. *l.*36.
Scimus jam duas esse, *lib.*6. *tit.*30. *l.*22.
Scire debes omissa Falcidia, *lib.*6. *tit.*50. *l.*1.
Scire debes privilegium, *lib.*7. *tit.*74. *l.*1.
Scire debet gravitas tua, *lib.*10. *tit.*10. *l.*1.
Scire debetis fideicommissi, *lib.*6. *tit.*54. *l.*7.
Scire debuisti, fratre, *lib.*6. *tit.*59. *l.*1.
Scire debuisti, quæ sub, *lib.*8. *tit.*38. *l.*6.
Scriniarios, vel apparitores, *lib.*6. *tit.*21. *l.*16.
Scriniarios, vel numerarios, *lib.*12. *tit.*50. *l.*8.
Scriniis omnibus largitionum, *lib.*12. *tit.* 24. *l.*7.
Scriptura testamenti, *lib.*3. *tit.*38. *l.*10.
Scripturæ diversæ, *lib.*1. *tit.*21. *l.*14.
Scripturas, quæ sæpe, *lib.*8. *tit.*18. *l.*11.
Scrupulosam veterum inquisitionem, *lib.*8. *tit.*38. *l.*11.
Secundum D. Leonis constitutionem, *lib.*8. *tit.*54. *l.*32.
Secundum placiti fidem, *lib.*8. *tit.*28. *l.*20.
Secundum rationem juris, *lib.*5. *tit.*18. *l.*2.
Secundum responsum Domitii, *lib.*8. *tit.*38. *l.*4.
Secundus creditor offerendo, *lib.*8. *tit.*14. *l.*22.
Securitates semel publicatas, *lib.*10. *tit.*70. *l.*11.
Securitatibus, quæ, *lib.*10. *tit.*22. *l.*4.
Semel causaria missis, *lib.*12. *tit.*36. *l.*6.
Semel securitatem, *lib.*10. *tit.*22. *l.*2.
Senator, vel alius clarissimus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*11.
Senatores in pecuniariis causis, *lib.*3. *tit.*24. *l.*2.
Senatores in sacratissima, *lib.*10. *tit.*39. *l.*8.
Senatores, seu Præfectos, *lib.*5. *tit.*27. *l.*1.
Senatorum substantias, *lib.*12. *tit.*1. *l.*4.
Senatusconsulti auctoritatem, *lib.*5. *tit.*6. *l.*1.
Senatusconsulto, & edicto D. Claudii, *lib.*9. *tit.*23. *l.*3.
Senatusconsulto permissum non est, *lib.*9. *tit.*1. *l.*5.
Senatusconsultum, auctore D. Hadriano, *lib.*3. *tit.*31. *l.*1.
Senatusconsultum locum habet, *lib.*4. *tit.* 29. *l.*4.
Senectus ad donationem, *lib.*8. *tit.*54. *l.*16.
Senium quidem ætatis, *lib.*6. *tit.*22. *l.*3.
Sententia bonorum omnium, *lib.*8. *tit.*41. *l.*20.
Sententiis finita negotia, *lib.*2. *tit.*10. *l.*5.
Septem diebus per, *lib.*12. *tit.*38. *l.*12.
Servi, atque coloni, *lib.*11. *tit.*67. *l.*3.
Servi ob violatum contubernium, *lib.*9. *tit.* 9. *l.*23.
Servi, qui monetarios, *lib.*7. *tit.*13. *l.*1.
Servis, si dominorum fuerint, *lib.*1. *tit.*3. *l.*38.
Servi testamento dominorum, *lib.*6. *tit.*73. *l.*4.
Servo ex sententia damnato, *lib.*9. *tit.*47. *l.*13.
Servo, qui fuerat pignori obligatus, *lib.*8. *tit.*14. *l.*25.
Servo tuo defunctus, *lib.*7. *tit.*2. *l.*9.
Servorum capitis crimine damnatorum, *lib.*9. *tit.*49. *l.*1.
Servorum libertates, *lib.*7. *tit.*3. *l.*1.
Servos meos nec per, *lib.*7. *tit.*11. *l.*2.
Servos non solum pro dominis, *lib.*9. *tit.* 41. *l.*14.
Servos pro domino, *lib.*4. *tit.*20. *l.*8.
Servos, qui fecisse violentiam, *lib.*9. *tit.*12. *l.*8.
Servos, qui proprii indubitate juris, *lib.*9. *tit.*41. *l.*7.
Servos, quos nullo jure, *lib.*8. *tit.*30. *l.*2.
Servos, vel tributarios, *lib.*11. *tit.*47. *l.*12.
Servum communem, *lib.*3. *tit.*36. *l.*22.
Servum domini delatorem, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.*6.
Servum emptor non traditum, *lib.*3. *tit.*32. *l.*27.
Servum fugitivum sui furtum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*1.
Servus creditoris, *lib.*2. *tit.*3. *l.*3.
Servus in judicio, *lib.*3. *tit.*1. *l.*6.
Servus sub pœna vinculorum, *lib.*9. *tit.*47. *l.*10.
Servus successores habere non potest, *lib.*6. *tit.*59. *l.*4.
Servus tuus pecuniam, *lib.*4. *tit.*25. *l.*1.
Severam indagationem, *lib.*12. *tit.*1. *l.*10.
Severiter Præses provinciæ, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.*14.
Si à creditore nomen comparasti, *lib.*4. *tit.* 10. *l.*7.
Si à creditrice jure pignoris, *lib.*8. *tit.*46. *l.*2.
Si à fratre tuo militante, *lib.*6. *tit.*21. *l.*14.
Si à patre emancipata, *lib.*6. *tit.*30. *l.*1.
Si à patre emancipatus, *lib.*4. *tit.*5. *l.*5.
Si à matre vestra superstite, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.*13.
Si à non dominis, *lib.*7. *tit.*10. *l.*7.
Si à sponso rebus sponsæ donatis, *lib.*5. *tit.* 3. *l.*16.
Si à te comparavit is, *lib.*4. *tit.*54. *l.*7.
Si ab Æliano, *lib.*9. *tit.*20. *l.*2.
Si ab eo, cujus servus, *lib.*7. *tit.*16. *l.*7.
Si ab eo, qui ex sacro, *lib.*6. *tit.*58. *l.*11.
Si ab eo, qui negotia, *lib.*1. *tit.*19. *l.*7.
Si ab hostibus cum patre, *lib.*2. *tit.*54. *l.*5.
Si abducta mancipia, *lib.*6. *tit.*2. *l.*10.
Si absentibus necessariis, *lib.*5. *tit.*63. *l.*1.
Si absentis pecuniam, *lib.*4. *tit.*2. *l.*4.
Si accusatoribus absentibus, *lib.*9. *tit.*2. *l.*4.
Si actionem legati, *lib.*2. *tit.*3. *l.*24.
Si actor à curatore, *lib.*7. *tit.*62. *l.*10.
Si actori servo, tam, *lib.*8. *tit.*43. *l.*19.
Si actu solenni præcedentem, *lib.*7. *tit.*75. *l.*6.
Si ad excludendam, *lib.*4. *tit.*1. *l.*4.
Si ad instar interdicti, *lib.*8. *tit.*8. *l.*3.
Si ad magistratum nominati, *lib.*10. *tit.*31. *l.*18.
Si ad resolvendam donationem, *lib.*5. *tit.* 71. *l.*7.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Si ad ſcribatum nominatus, *lib.*7. *tit.*62. *l.*4.
Si ademptis bonis, *lib.*9. *tit.*51. *l.*5.
Si adverſarius tuus apud acta, *lib.*4. *tit.*21. *l.* 3.
Si adverſarius tuus non cum marito, *lib.*4. *tit.*29. *l.*10.
Si adverſus privatos, *lib.*2. *tit.*37. *l.*2.
Si adulta, cujus curam geris, *lib.*4. *tit.*16. *l.*6.
Si æſtimata prædia, *lib.*5. *tit.*23. *l.*1.
Si alicujus, *lib.*10. *tit.*3. *l.*7.
Si alienam à reo, *lib.*8. *tit.*41. *l.*19.
Si aliquando homines emergant, *lib.*8. *tit.* 12. *l.*15.
Si aliquid à ſuſceptore, *lib.*10. *tit.*70. *l.*12.
Si aliquid per epiſtolam, *lib.*8. *tit.*54. *l.*13.
Si alterius circumveniendi cauſa, *lib.*2. *tit.* 43. *l.*3.
Si ancillam ex emptione, *lib.*4. *tit.*38. *l.*7.
Si ancillam nummis tuis, *lib.*5. *tit.*16. *l.*2.
Si ancillam tibi ex cauſa, *lib.*4. *tit.*49. *l.*11.
Si ante conceptus eſt puer, *lib.*9. *tit.*47. *l.*4.
Si ante diem, *lib.*10. *tit.*68. *l.*1.
Si ante matrimonium, *lib.*5. *tit.*3. *l.*8.
Si apparitor defugerit, *lib.*12. *tit.*58. *l.*6.
Si appellationem oblatam, *lib.*7. *tit.*62. *l.*31.
Si apud priorem dominum, *lib.*4. *tit.*58. *l.*3.
Si apud Provinciæ Præſidem, *lib.*8. *tit.*56. *l.* 2.
Si apud utrunque Prætorem, *lib.*7. *tit.*62. *l.* 17.
Si aquam per poſſeſſionem, *lib.*3. *tit.*34. *l.*2.
Si arbiter datus à, *lib.*7. *tit.*45. *l.*2.
Si avi tui hereditatem adiiſti, *lib.*9. *tit.*32. *l.*3.
Si avia tua patrem tuum, *lib.*6. *tit.*30. *l.*6.
Si avia veſtra proprias, *lib.*8. *tit.*54. *l.*19.
Si avia veſtra ſibi, *lib.*8. *tit.*39. *l.*6.
Si aviæ eorum frater, *lib.*6. *tit.*16. *l.*2.
Si aviam tuam uti ancillam, *lib.*7. *tit.*14. *l.*3.
Si aut nullum teſtamentum, *lib.*6. *tit.*58. *l.* 4.
Si avus tuus, qui patrem, *lib.*6. *tit.*28. *l.*2.
Si avus tuus relictis, *lib.*6. *tit.*14. *l.*1.
Si Barſatorem latronem, *lib.*8. *tit.*41. *l.*13.
Si bona debitoris tui, *lib.*7. *tit.*72. *l.*5.
Si bonam cauſam, *lib.*5. *tit.*37. *l.*11.
Si bonorum poſſeſſio, *lib.*6. *tit.*9. *l.*2.
Si cauſa cognita, *lib.*2. *tit.*4. *l.*32.
Si cauſam judicati, *lib.*7. *tit.*53. *l.*2.
Si cautiones, quibus, *lib.*9. *tit.*1. *l.*2.
Si certis annis, *lib.*2. *tit.*3. *l.*28.
Si ceſſante ſolutione, *lib.*8. *tit.*28. *l.*7.
Si circunſcripta matre veſtra, *lib.*5. *tit.*18. *l.* 6.
Si citra ullam tranſactionem, *lib.*4. *tit.*5. *l.*2.
Si Clericus ante definitivam, *lib.*1. *tit.*4. *l.*2.
Si codicillos major xxv. an. feciſſet, *lib.*7. *tit.*2. *l.*1.
Si cogitatione futuræ ſucceſſionis, *lib.* 3. *tit.*36. *l.*21.
Si cognati tui ſervos, *lib.*2. *tit.*19. *l.*21.
Si cohortalis apparitor, *lib.*12. *tit.*58. *l.*12.
Si coloni, quos bona fide, *lib.*11. *tit.*47. *l.* 14.
Si compenſandi debiti gratia, *lib.*6. *tit.*24. *l.* 6.
Si competenti Judici annua legata, *lib.*6. *tit.*53. *l.*1.
Si competenti Judici eum, quem, *lib.*5. *tit.* 25. *l.*3.
Si conductionis impleſtis fidem, *lib.*4. *tit.* 65. *l.*26.
Si confidis ſponſam filii tui, *lib.*9. *tit.*12. *l.* 3.
Si conſentiente matre, *lib.*3. *tit.*3. *l.*14.
Si conſtante matrimonio à marito, *lib.*5. *tit.*19. *l.*1.
Si conſtante matrimonio, communi, *lib.*5. *tit.*17. *l.*9.
Si conſtante matrimonio conſilium, *lib.*5. *tit.*3. *l.*19.
Si conſtante matrimonio maritus, *lib.*5. *tit.*18. *l.*11.
Si conſtante matrimonio tibi, *lib.*5. *tit.*16. *l.* 19.
Si conſtat pecuniam, *lib.*4. *tit.*31. *l.*4.
Si conſtiterit, eum, qui, *lib.*3. *tit.*39. *l.*4.
Si conſtiterit proprietatem, *lib.*4. *tit.*21. *l.*8.
Si contra ampliſſ. Ordinis ſecretum, *lib.*5. *tit.*73. *l.*2.
Si contra compromiſſum, *lib.*2. *tit.*56. *l.*2.
Si contra defuncti voluntatem, *lib.*7. *tit.*26. *l.*2.
Si contra licitum litis, *lib.*4. *tit.*35. *l.*20.
Si contra majorem xxv. an. *lib.*7. *tit.*62. *l.*8.
Si contra matris ultimam voluntatem, *lib.* 5. *tit.*47. *l.*1.
Si contra pupillos, *lib.*3. *tit.*14. *l.*1.
Si contra te jure pronunciatum eſt, *lib.*7. *tit.*67. *l.*1.
Si controverſia tibi, *lib.*8. *tit.*45. *l.*9.
Si convenit, ut in matrimonio, *lib.*5. *tit.*14. *l.* 6.
Si conventus quis negaverit manum, *lib.*4. *tit.*21. *l.*16.
Si creditor colludens, *lib.*9. *tit.*22. *l.*15.
Si creditor conditioni, *lib.*8. *tit.*41. *l.*7.
Si creditor non veſtram perſonam, *lib.*2. *tit.*25. *l.*4.
Si creditor pignus, *lib.*8 *tit.*34. *l.*2.
Si creditor poſſeſſionem, *lib.*8. *tit.*24. *l.*2.
Si creditor ſine vitio, *lib.*4. *tit.*24. *l.*5.
Si creditore pignus, *lib.*8. *tit.*30. *l.*5.
Si creditores veſtros, *lib.*2. *tit.*3. *l.*18.
Si creditoribus ſatisfactum, *lib.*7. *tit.*8. *l.*5.
Si creditoris voluntas, *lib.*6. *tit.*42. *l.*17.
Si creditrici, quæ, *lib.*4. *tit.*32. *l.*6.
Si crimen ad tuam, *lib.*9. *tit.*1. *l.*10.
Si crimen aliquod, *lib.*7. *tit.*19. *l.*3.
Si criminis accuſationem, *lib.*9. *tit.*12. *l.*4.
Si criminis alicujus reus, *lib.*3. *tit.*42. *l.*2.
Si cui loci proprietas, *lib.*8. *tit.*10. *l.*9.
Si cui non numeratæ pecuniæ, *lib.*4. *tit.*30. *l.*15.
Si cuidam crimini obnoxius, *lib.*9. *tit.*2. *l.* 2.
Si cujuſcunque modi actiones, *lib.*2. *tit.*14. *l.* 2.
Si cujuſlibet tributarius, *lib.*11. *tit.*53. *l.*3.
Si, cum ante nuptias, *lib.*5. *tit.*3. *l.*7.
Si, cum avi tui teſtamento, *lib.*2. *tit.*39. *l.*2.
Si, cum ea, quæ tibi, *lib.*5. *tit.*11. *l.*3.
Si, cum eſſes pupillaris, *lib.*3. *tit.*6. *l.*1.
Si, cum exiguam pecuniam, *lib.*4. *tit.*6. *l.*4.
Si cum fratre tuo, *lib.*7. *tit.*60. *l.*3.
Si, cum Hermes vectigal, *lib.*4. *tit.*65. *l.*7.
Si, cum ingenuus eſſes, *lib.*11. *tit.*36. *l.*2.
Si, cum inter te, & aviam, *lib.*7. *tit.*64. *l.*2.
Si, cum ipſe, *lib.*4. *tit.*29. *l.*3.
Si, cum militaribus laboribus, *lib.*2. *tit.*51. *l.* 6.
Si, cum minor annis xxv. eſſes, *lib.*2. *tit.*43. *l.* 1.
Si, cum pater tuus, *lib.*2. *tit.*27. *l.*2.
Si, cum pater veſter, *lib.*4. *tit.*29. *l.*17.
Si cum patruo veſtro, *lib.*3. *tit.*38. *l.*6.
Si cum patruus tuus, *lib.*4. *tit.*64. *l.*1.
Si, cum pecuniam pro marito, *lib.*7. *tit.*73. *l.* 3.
Si, cum pecuniam tuam, *lib.*8. *tit.*38. *l.*3.
Si, cum quæſtio tibi ſuper, *lib.*8. *tit.*45. *l.*17.
Si, cum ſervus liberam, *lib.*8. *tit.*43. *l.*3.
Si, cum te pater, *lib.*10. *tit.*31. *l.*1.
Si, cum tibi pretium, *lib.*3. *tit.*1. *l.*4.
Si, cum vel in utero haberetur, *lib.*6. *tit.*21. *l.* 10.
Si curator poſt decretum, *lib.*5. *tit.*51. *l.*3.
Si curatorem habens, *lib.*2. *tit.*22. *l.*3.
Si curatores dati, *lib.*5. *tit.*62. *l.*2.
Si curatores habes, *lib.*5. *tit.*37. *l.*9.
Si curatores tutoribus adjuncti, *lib.*5. *tit.*60. *l.* 1.
Si curatoris quondam tui, *lib.*6. *tit.*30. *l.*9.
Si de certa re, *lib.*2. *tit.*4. *l.*31.
Si de fundo à locatore expulſa es, *lib.*4. *tit.* 65. *l.*15.
Si de hereditate, &, *lib.*7. *tit.*19. *l.*2.
Si de poſſeſſione ſervitutis, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.*20.
Si de poſſeſſione vi dejectus es, *lib.*8. *tit.*4. *l.* 4.
Si de proprietate datus Judex, *lib.*7. *tit.*48. *l.* 3.
Si de proprio ſuo patromonio, *lib.*10. *tit.* 61. *l.*1.
Si debitor, cujus, *lib.*8. *tit.*73. *l.*4.
Si debitor ex adminiſtratione, *lib.*7. *tit.*11. *l.*7.
Si debitor pœnam ſententiæ, *lib.*9. *tit.*51. *l.*3.
Si debitor rem tibi, *lib.*8. *tit.*28. *l.*12.
Si debitori heres, *lib.*7. *tit.*36. *l.*2.
Si debitum non inficiantur, *lib.*4. *tit.* 15. *l.* 3.
Si decreto Prætoris, *lib.*8. *tit.*18. *l.*2.
Si decretum ordinis, *lib.*7. *tit.*9. *l.*2.
Si Decurionum conſortio, *lib.* 10. *tit.* 34. *l.* 1.
Si defunctus cujuſcunque ſexus, *lib.*6. *tit.*55. *l.* 9.
Si defunctus tutelam, *lib.*5. *tit.*51. *l.*10.
Si delegatio non eſt interpoſita, *lib.*8. *tit.*42. *l.* 3.
Si deportationis ſententiæ, *lib.*9. *tit.*51. *l.*12.
Si deportatus ſuos, &, *lib.*9. *tit.*49. *l.*8.
Si depoſita pecunia, *lib.*4. *tit.*34. *l.*4.
Si depoſiti experiaris, *lib.*4. *tit.*34. *l.*3.
Si deſerta prædia, *lib.*4. *tit.*46. *l.*2.
Si deſertorem militiæ, *lib.*7. *tit.*13. *l.*4.
Si deſertores inventi, *lib.*12. *tit.*46. *l.*2.
Si diverſa pars contra, *lib.*2. *tit.*4. *l.*14.
Si divina domus, *lib.*10. *tit.*19. *l.*8.
Si diviſa conductio fuit, *lib.*4. *tit.*65. *l.*13.
Si diviſio adminiſtrationis, *lib.*5. *tit.*53. *l.*2.
Si diviſionem conventione factam, *lib.* 3. *tit.*36. *l.*15.
Si diviſum adminiſtrationis periculum, *lib.* 5. *tit.*40. *l.*2.
Si doceas, ut affirmas, *lib.*8. *tit.*55. *l.*1.
Si docueris apud Præſidem, *lib.*9. *tit.*22. *l.*9.
Si dolo adverſarii, *lib.*4. *tit.*44. *l.*5.
Si domina proprietatis, *lib.*3. *tit.*33. *l.*10.
Si dominium ejus poſſeſſionis, *lib.*8. *tit.*14. *l.* 9.
Si dominum ancillæ, *lib.*3. *tit.*42. *l.*1.
Si donatio per epiſtolam, *lib.*8. *tit.*54. *l.*5.
Si donatione contineatur, *lib.*8. *tit.*57. *l.*1.
Si donatione tibi poſt mortem, *lib.*6. *tit.*20. *l.* 13.
Si donationem rite feciſti, *lib.*8. *tit.*56. *l.*5.
Si donationis cauſa, furti, *lib.*8 *tit.*54. *l.*18.
Si donationis cauſa, venditionis, *lib.*4. *tit.* 38. *l.*3.
Si donationis gratia, *lib.*8. *tit.*44. *l.*2.
Si donationis, vel tranſactionis, *lib.*2. *tit.* 20. *l.*7.
Si donationum ante nuptias, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 22.
Si dotare filiam volens, *lib.*4. *tit.*29. *l.*12.
Si dotem marito, *lib.*5. *tit.*12. *l.*23.
Si dotem, ut proponis, *lib.*6. *tit.*44. *l.*4.
Si dum in tuo matrimonio, *lib.*9. *tit.*9. *l.*14.
Si duo, pluresve, *lib.*8. *tit.*40. *l.*1.
Si duo, vel plures, *lib.*4. *tit.*27. *l.*3.
Si duobus, vel tribus, *lib.*6. *tit.*43. *l.*3.
Si ea cæcitate pater, *lib.*10. *tit.*50. *l.*1.
Si ea conditione, *lib.*6. *tit.*46. *l.*3.
Si ea, cujus filium, *lib.*6. *tit.*5c. *l.*13.
Si ea lege Oreſtes, *lib.*4. *tit.*57. *l.*2.
Si ea lege poſſeſſionem, *lib.*4. *tit.*32. *l.*17.
Si ea lege prædium vendidiſti, *lib.*4. *tit.*54. *l.* 1.
Si ea pactione uxor tua, *lib.*4. *tit.*32. *l.*14.
Si ea, quæ crimen intendit, *lib.*9. *tit.*1. *l.*7.
Si ea, quæ donaveras, *lib.*8. *tit.*54. *l.*23.
Si ea, quæ in jura tutoris, *lib.*5. *tit.*73. *l.*1.
Si ea, quæ ſtupro tibi cognita eſt, *lib.*9. *tit.*9. *l.*22.
Si ea, quæ tibi vendidit, *lib.*2. *tit.*24. *l.*2.
Si ea quæſtio infertur, *lib.*6. *tit.*35. *l.*3.
Si ei, qui capere poteſt, *lib.*10. *tit.*11. *l.*1.
Si ejus, à quo nunc, *lib.*9. *tit.*9. *l.*24.
Si ejus, quæ vos heredes, *lib.*6. *tit.*58. *l.*2.
Si emancipata à patre, *lib.*1. *tit.*18. *l.*3.
Si emancipati utrique, *lib.*6. *tit.*20. *l.*9.
Si emancipatis vobis, *lib.*4. *tit.*50. *l.*2.
Si eo tempore, quo, *lib.*8. *tit.*26. *l.*6.
Si ex alio contractu, *lib.*4. *tit.*26. *l.*9.
Si ex cautione tua conveniri, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 1.
Si ex cautione tua licet, *lib.*4. *tit.*30. *l.*3.
Si ex contractu, *lib.*4. *tit.*26. *l.*4.
Si ex ea pecunia, quam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*6.
Si ex edicto ſororis, *lib.*8. *tit.*2. *l.*2.
Si ex falſis inſtrumentis, *lib.*2. *tit.*4. *l.*42.
Si ex libertate natum, *lib.*7. *tit.*16. *l.*12.
Si ex majore debiti quantitate, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 7.
Si ex multis cauſis, *lib.*7. *tit.*40. *l.*3.
Si ex perſona minorum, *lib.*2. *tit.*32. *l.*2.
Si ex poſſeſſione ſervitutis, *lib.*3. *tit.*22. *l.*4.
Si ex pretio debitæ quantitatis, *lib.*4. *tit.*2. *l.* 6.
Si ex quocunque contractu, *lib.*3. *tit.*42. *l.*9.
Si ex Senatuſconſulto, *lib.*6. *tit.*48. *l.*1.
Si ex venditione, *lib.*4. *tit.*31. *l.*7.
Si ex voluntate patris tui, *lib.*5. *tit.*16. *l.*7.
Si extat corpus nummorum, *lib.*3. *tit.*41. *l.*1.
Si falſos codicillos, *lib.*9. *tit.*22. *l.*8.
Si falſum inſtrumentum, *lib.*4. *tit.*22. *l.*5.
Si familiæ erciſcundæ judicio, *lib.*3. *tit.*36. *l.*14.
Si fideicommiſſum ab, *lib.*6. *tit.*53. *l.*6.
Si fidejuſſor à creditore, *lib.*2. *tit.*21. *l.*1.
Si fidejuſſor nullam, *lib.*8. *tit.*41. *l.*27.
Si fidejuſſor pro reo, *lib.*4. *tit.*35. *l.*6.
Si fidejuſſor procuratoris, *lib.*2. *tit.*13. *l.*7.
Si filiæ tuæ, quam, *lib.*8. *tit.*38. *l.*2.
Si filiæ tuæ ſponſus, *lib.*5. *tit.*3. *l.*10.
Si filiam tuam, eo quod, *lib.*3. *tit.*28. *l.*19.
Si filii, quorum parentes, *lib.*5. *tit.*9. *l.*11.
Si filii tui emancipati, *lib.*5. *tit.*16. *l.*16.
Si filiis debitoris tui, *lib.*5. *tit.*31. *l.*4.
Si filium tuum in poteſtate, *lib.*8. *tit.*47. *l.*1.
Si filium tuum liberum, *lib.*7. *tit.*16. *l.*37.
Si filiusfamilias aliquid mercatus, *lib.* 4. *tit.*28. *l.*3.
Si filiusfamilias citra patris, *ibid. l.*7.
Si filiusfamilias cum in poteſtate, *ibid. l.*1.
Si filiusfamilias delatam ſibi, *lib.*3. *tit.*31. *l.* 10.
Si filiusfamilias fuiſti, *lib.*3. *tit.*36. *l.*4.
Si filiusfamilias invito patre, *lib.*4. *tit.*13. *l.* 2.
Si filius pro patre ſuo, *lib.*2. *tit.*19. *l.*18.
Si filius tuus, cum eſſet, *lib.*9. *tit.*49. *l.*3.
Si filius tuus immoderatæ libidinis, *lib.* 3. *tit.*29. *l.*4.
Si filius tuus in poteſtate tua agens, *lib.* 4. *tit.*28. *l.*6.
Si filius tuus in poteſtate tua eſt, *lib.*8. *tit.* 47. *l.*3.
Si filius tuus res, *lib.*8. *tit.*54. *l.*14.
Si fines agri venditor, *lib.*8. *tit.*45. *l.*10.
Si fœmina ſuam, *lib.*9. *tit.*45. *l.*5.
Si fœnebris pecunia, *lib.*4. *tit.*29. *l.*13.
Si forte mulier, *lib.*9. *tit.*16. *l.*9.
Si Fortidianum fundum, *lib.*6. *tit.*37. *l.*7.
Si frater patruelis tuus, *lib.*6. *tit.*22. *l.*4.
Si frater tuus cum, *lib.*2. *tit.*23. *l.*2.
Si frater tuus, poſtquam, *lib.*6. *tit.*42. *l.*5.
Si fratrem tuum, *lib.*9. *tit.*20. *l.*5.
Si fratres tui minores, *lib.*2. *tit.*12. *l.*21.
Si fratres veſtri, *lib.*3. *tit.*38. *l.*7.
Si fratri tuo legitima, *lib.*6. *tit.*55. *l.*1.
Si fratris tui filius, *lib.*6. *tit.*30. *l.*3.
Si fraude, & dolo, *lib.*7. *tit.*33. *l.*6
Si fructus eorum prædiorum, *lib.*5. *tit.*16. *l.* 8.
Si fugitivi ſervi, *lib.*9. *tit.*1. *l.*3.
Si functiones, *lib.*8. *tit.*54. *l.*4.
Si fundi nomine, *lib.*8. *tit.*35. *l.*2.
Si fundum parentes tui, *lib.*4. *tit.*54. *l.*2.
Si fundum pignori, *lib.*8. *tit.*18. *l.*4.
Si fundum ſciens alienum, *lib.*8. *tit.*45. *l.*27.
Si fundum tuum pater, *lib.*4. *tit.*51. *l.*5.
Si fundum veſtrum, *lib.*3. *tit.*32. *l.*17.
Si furioſi parentis liberi, *lib.*5. *tit.*4. *l.*25.
Si furti condemnata es, *lib.*2. *tit.*12. *l.*8.
Si Gaudentius in matrem, *lib.*4. *tit.*38. *l.*6.
Si generaliter bona ſint obligata, *lib.*8. *tit.* 18. *l.*6.
Si genero dotem dando, *lib.*5. *tit.*12. *l.*26.
Si gravius ullum facinus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*26.
Si heredes jure facto, *lib.*7. *tit.*2. *l.*12.
Si hereditas ejus, à quo, *lib.*7. *tit.*2. *l.*6.
Si heredum Quintiniani, *lib.*3. *tit.*28. *l.*10.
Si hi, contra quos ſupplicas, *lib.*4. *tit.*65. *l.* 22.
Si hi, qui à vobis, *lib.*4. *tit.*65. *l.*14.
Si hi, qui cum patre, *lib.*10. *tit.*60. *l.*3.
Si hi, qui te in pupillari, *lib.*5. *tit.*39. *l.*4.
Si hi, quos ſervos tuos, *lib.*7. *tit.*16. *l.*2.
Si his, de quorum ſucceſſione, *lib.*6. *tit.*58. *l.* 8.
Si homines certi, *lib.*6. *tit.*47. *l.*3.
Si hypothecas fiſco diſtrahente, *lib.*8. *tit.*26. *l.* 8.
Si jam puberes utriuſque, *lib.*2. *tit.*25. *l.*1.
Si idcirco apud arbitrum, *lib.*2. *tit.*54. *l.*2.
Si idem codicilli, *lib.*6. *tit.*36. *l.*7.
Si ideo ultio necis, *lib.*6. *tit.*35. *l.*7.
Si ignorans ſtatum Erotis, *lib.*5. *tit.*18. *l.*3.
Si ignorante, vel invito, *lib.*8. *tit.*26. *l.*3.
Si ille, qui ex filia, *lib.*10. *tit.*31. *l.*62.
Si imperialis majeſtas, *lib.*1. *tit.*14. *l.*11.
Si in ædibus vicini, *lib.*3. *tit.*34. *l.*9.
Si in area communi, *lib.*3. *tit.*32. *l.*16.
Si in cauſa judicati, *lib.*4. *tit.*15. *l.*2.
Si in fraudem eorum, quæ fiſco, *lib.*7. *tit.*11. *l.* 5.
Si in fraudem eorum, quæ teſtamento, *lib.*6. *tit.*37. *l.*9.
Si in fraudem legatorum, *lib.*6. *tit.*39. *l.*1.
Si in fraudem patroni, *lib.*6. *tit.*5. *l.*1.
Si in hoc, quod jure tibi debetur, *lib.*8. *tit.* 28. *l.*14.
Si in locum ejus tutoris, *lib.*5. *tit.*36. *l.*1.
Si in nomine, vel prænomine, *lib.*6. *tit.*23. *l.*4.
Si in patria uxoris tuæ, *lib.*10. *tit.*39. *l.*5.
Si in perſonam patris tui, *lib.*6. *tit.*42. *l.*21.
Si in poſſeſſione libertatis, *lib.*3. *tit.*22. *l.*3.
Si in poteſtate patris, *lib.*8. *tit.*7. *l.*1.
Si in poteſtate tua, *lib.*12. *tit.*37. *l.*1.
Si in rem communem, *lib.*4. *tit.*2. *l.*12.
Si in rem minoris, *lib.*5. *tit.*39. *l.*3.
Si in rem ſuam accepta, *lib.*8. *tit.*16. *l.*7.
Si in ſolutum nomen, *lib.*4. *tit.*10. *l.*6.
Si in te, ac fratrem, *lib.*2. *tit.*30. *l.*2.
Si in te jus fiſci, *lib.*7. *tit.*73. *l.*7.
Si in una, eademque cauſa, *lib.*7. *tit.*68. *l.*2.
Si incurſu latronum, *lib.*4. *tit.*34. *l.*1.
Si indebitam pecuniam, *lib.*8. *tit.*41. *l.*15.
Si infanti, *lib.*6. *tit.*30. *l.*18.
Si inferiorem partem ædificii, *lib.*3. *tit.*32. *l.*2.
Si ingenuum te, *lib.*7. *tit.*14. *l.*1.
Si inter minores, *lib.*2. *tit.*46. *l.*1.
Si inter patrem tuum, *lib.*8. *tit.*43. *l.*6.
Si inter virum, & uxorem, *lib.*5. *tit.*12. *l.*21.
Si inter vos majores, *lib.*3. *tit.*38. *l.*8.
Si interrogatione præcedente, *lib.*4. *tit.*32. *l.* 1.
Si inteſtatæ mulieri, *lib.*6. *tit.*57. *l.*1.
Si intra ætatem, cui, *lib.*2. *tit.*22. *l.*6.
Si intra annos, quibus, *lib.*2. *tit.*53. *l.*3.
Si intra legibus definitum tempus, *lib.* 4. *tit.*30. *l.*8.
Si intra legitimam ætatem, *lib.*2. *tit.*53. *l.*2.
Si invita detinetur uxor, *lib.*5. *tit.*4. *l.*11.
Si invito, vel ignorante, *lib.*8. *tit.*52. *l.*1.
Si ipſe vocatus ad, *lib.*10. *tit.*65. *l.*1.
Si is, contra quem preces fundis, *lib.*8. *tit.* 10. *l.*5.
Si is, contra quem ſupplicas, *lib.*7. *tit.*33. *l.* 8.
Si is, cui colendum fundum, *lib.*7. *tit.*34. *l.* 1.
Si is, cui te pecuniam, *lib.*6. *tit.*2. *l.*7.
Si is, de quo ſupplicas, *lib.*9. *tit.*45. *l.*4.
Si is, quem homicidii, *lib.*9. *tit.*6. *l.*2.
Si is, quem in ſervitutem, *lib.*7. *tit.*16. *l.*4.
Si is, quem ſervum tuum, *lib.*7. *tit.*21. *l.*3.
Si is, qui ademptis bonis, *lib.*7. *tit.*66. *l.*3.
Si is, qui depoſitam à te, *lib.*4. *tit.*34. *l.*8.
Si is, qui heredem fecit, *lib.*7. *tit.*21. *l.*2.
Si is, qui minorem, *lib.*2. *tit.*43. *l.*2.
Si is, qui pretium pro te acceperat, *lib.* 4. *tit.*57. *l.*4.
Si is, qui puellam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*2.
Si is, qui te ab hoſtibus, *lib.*8. *tit.*51. *l.*13.
Si is, qui te cum uxore, *lib.*6. *tit.*22. *l.*2.
Si is, qui te heredem fecit, *lib.*7. *tit.*21. *l.*2.
Si ita duumviri, *lib.*11. *tit.*35. *l.*3.
Si ita ut lege municipali, *lib.*7. *tit.*9. *l.*1.
Si Judici probatum fuerit, *lib.*7. *tit.*68. *l.*1.
Si jure manumiſſus es, *lib.*4. *tit.*61. *l.*1.

Si jure

Si jure non subsistit, *lib.*7. *tit.*2. *l.*11.
Si Justa Saturnino, *lib.*4. *tit.*57. *l.*3.
Si legata relicta, *lib.*6. *tit.*37. *l.*6.
Si legatarius, vel fideicommissarius celaverit, *lib.*6. *tit.*37. *l.*25.
Si legibus prohibitæ, *lib.*1. *tit.*4. *l.*16.
Si legis Aquiliæ actione, *lib.*3. *tit.*35. *l.*2.
Si lenones patres, *lib.*1. *tit.*4. *l.*12.
Si lex municipii, *lib.*8. *tit.*49. *l.*1.
Si libellum de communi causa, *lib.*1. *tit.*23. *l.*1.
Si liber colonus, *lib.*11. *tit.*68. *l.*1.
Si liber constitutus, ut, *lib.*4. *tit.*6. *l.*9.
Si liber homo alienæ, *lib.*7. *tit.*16. *l.*3.
Si liberam peculii administrationem, *lib.*2. *tit.*26. *l.*10.
Si liberis ex priore matrimonio, *lib.*5. *tit.*3. *l.*18.
Si libertam quis uxorem habeat, *lib.*5. *tit.*4. *l.*28.
Si libertatem tibi, *lib.*9. *tit.*23. *l.*6.
Si liberti accusatores, *lib.*9. *tit.*1. *l.*21.
Si liberti conniventibus patronis, *lib.* 6. *tit.*4. *l.*2.
Si liberti, ejusdemque curatoris, *lib.*5. *tit.* 37. *l.*10.
Si libertus, vel, *lib.*10. *tit.*32. *l.*1.
Si liberum captum te, *lib.*8. *tit.*51. *l.*11.
Si liqueat matrem tuam, *lib.*3. *tit.*29. *l.*8.
Si lis pecuniaria apud, *lib.*9. *tit.*22. *l.*11.
Si literarum Auxenonis, *lib.*8. *tit.*43. *l.*23.
Si literas ejus secutus, *lib.*4. *tit.*35. *l.*7.
Si longis, apertisque fraudationibus, *lib.*7. *tit.*53. *l.*7.
Si Lysias adempta parte bonorum, *lib.* 8. *tit.*41. *l.*1.
Si magistratus à, *lib.*5. *tit.*75. *l.*1.
Si magnum & capitale crimen, *lib.*9. *tit.*1. *l.* 13.
Si major annis xxv. fundum, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.*13.
Si major annis xxv. transegisti, *lib.*2. *tit.*4. *l.*36.
Si major annis xxv. veluti, *lib.*4. *tit.*52. *l.*5.
Si major quinquagenaria, *lib.*6. *tit.*58. *l.*12.
Si major quinque & xx. annis hereditatem, *lib.*2. *tit.*21. *l.*7.
Si major quinque & xx. annis soror tua, *lib.*3. *tit.*38. *l.*4.
Si major transegisti, *lib.*2. *tit.*4. *l.*22.
Si majores xxv. annis, *lib.*2. *tit.*4. *l.*25.
Si mala fide servum tuum, *lib.*7. *tit.*30. *l.*3.
Si mancipium tuum, *lib.*3. *tit.*32. *l.*23.
Si mandator pro filio tuo, *lib.*4. *tit.*26. *l.*8.
Si mandatum solius mariti, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 14.
Si manifeste doceri possit, *lib.*3. *tit.*34. *l.*7.
Si manumissori tuo, *lib.*6. *tit.*6. *l.*4.
Si manumissus ingratus, *lib.*6. *tit.*7. *l.*2.
Si maritus quondam tuus, *lib.*6. *tit.*20. *l.*14.
Si maritus quondam uxoris tuæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.*10.
Si maritus sororis tuæ, *lib.*4. *tit.*35. *l.*5.
Si maritus tuus creditores, *lib.*5. *tit.* 16. *l.*12.
Si maritus tuus facto, *lib.*3. *tit.*28. *l.*22.
Si maritus tuus mutuam, *lib.*8. *tit.*28. *l.*19.
Si maritus tuus, licet, *lib.*8. *tit.*47. *l.*7.
Si mater cum filiorum, *lib.*4. *tit.*29. *l.*6.
Si mater filiis duobus, *lib.*3. *tit.*28. *l.*3.
Si mater legitime, *lib.*8. *tit.*15. *l.*6.
Si mater tua major annis, *lib.*4. *tit.*32. *l.*24.
Si mater tua patrimonium, *lib.* 3. *tit.* 29. *l.*7.
Si mater tua propter furorem, *lib.*6. *tit.*16. *l.*1.
Si mater tua quasi ingenua, *lib.*7. *tit.*21. *l.*6.
Si mater tua velut ex, *lib.*4. *tit.*38. *l.*10.
Si mater vestra filiæ suæ, *lib.*5. *tit.*3. *l.*12.
Si mater vos sub conditione, *lib.*6. *tit.*25. *l.*3.
Si matre superstite, *lib.*6. *tit.*55. *l.*11.
Si matrem ejus, cujus, *lib.*7. *tit.*26. *l.*3.
Si matrem tuam, *lib.*9. *tit.*47. *l.*9.
Si miles in provincia, *lib.*9. *tit.*3. *l.*1.
Si miles λειτολειτικὸς, *lib.*9. *tit.*6. *l.*1.
Si militaris Judex, *lib.*7. *tit.*48. *l.*2.
Si militem ad negotium tuum, *lib.*4. *tit.*6. *l.*5.
Si militiæ nomen dare, *lib.*12. *tit.*34. *l.*1.
Si ministerium tuum, *lib.*7. *tit.*16. *l.*16.
Si minor à venditore, *lib.*4. *tit.*49. *l.*9.
Si minor annis xx. ad libertatem, *lib.*7. *tit.* 11. *l.*4.
Si minor annis xxv. emptori, *lib.*2. *tit.*28. *l.*1.
Si minor xxv. annis, *lib.*5. *tit.*71. *l.*15.
Si minorem te quinque & viginti annis, *lib.*2. *tit.*22. *l.*4.
Si minores, vel ex patris nomine, *lib.*5. *tit.* 71. *l.*18.
Si minori pretio, *lib.*10. *tit.*1. *l.*3.
Si monumento corpus, *lib.*8. *tit.*17. *l.*3.
Si moriatur, *lib.*2. *tit.*13. *l.*8.
Si mortis causa, *lib.*6. *tit.*50. *l.*5.
Si mulier alienam susceperit, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 16.
Si mulier dotem à viro, *lib.*5. *tit.*12. *l.*25.
Si mulier marito suo, *lib.*5. *tit.*14. *l.*11.
Si mulier perfectæ ætatis, *lib.*4. *tit.*29. *l.*22.
Si mulier repudii oblatione, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.*35.
Si mutuam pecuniam accipere, *lib.*4. *tit.*25. *l.*5.
Si necdum perpetuæ, *lib.*3. *tit.*44. *l.*10.
Si negotium sororis tuæ gerens, *lib.*2. *tit.*19. *l.*16.
Si neque mandasti fratri, *lib.*7. *tit.*56. *l.*1.
Si nominis persecutionem, *lib.*8. *tit.*54. *l.*2.
Si non convitii consilio, *lib.*9. *tit.*35. *l.*5.
Si non designata certa quantitate, *lib.*6. *tit.* 44. *l.*3.
Si non donationis causa, *lib.*4. *tit.*38. *l.*8.
Si non es nuntiator, *lib.*9. *tit.*35. *l.*3.
Si non est numeratum, *lib.*4. *tit.*9. *l.*4.
Si non ex propria culpa, *lib.*5. *tit.*58. *l.*2.
Si non inducta, & illata, *lib.*8. *tit.*15. *l.*5.
Si non injuria judicantis, *lib.*8. *tit.*45. *l.*15.
Si non omnem paternam, *lib.*3. *tit.*36. *l.*1.
Si non proprietatem donaveras, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.*4.
Si non simpliciter, sed, *lib.*4. *tit.*58. *l.*1.
Si non singuli in solidum accepta, *lib.*4. *tit.* 2. *l.*5.
Si non singuli in solidum, sed, *lib.*7. *tit.*55. *l.*1.
Si non speciali privilegio, *lib.*6. *tit.*23. *l.*9.
Si non subscripsisti, *lib.*5. *tit.*37. *l.*15.
Si non suspectum contutorem, *lib.*5. *tit.*43. *l.*8.
Si non transactionis causa, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.*6.
Si non verum contractum, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.*15.
Si nondum rem templo, *lib.*6. *tit.*2. *l.*3.
Si nondum vobis ætas, *lib.*5. *tit.*42. *l.*1.
Si nulla culpa, seu segnitia, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.*8.
Si nulla ex causa, *lib.*7. *tit.*32. *l.*6.
Si nulla usucapionis prærogativa, *lib.*4. *tit.* 52. *l.*1.
Si nuptiis pater tuus consensit, *lib.*5. *tit.*4. *l.*2.
Si ob causam judicati, *lib.*8. *tit.*45. *l.*13.
Si obligata prædia venundedisti, *ibid. l.*16.
Si obligatum hominem, *lib.*8. *tit.*43. *l.*13.
Si olei certa ponderatione, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.*21.
Si operas certi servi, *lib.*8. *tit.*43. *l.*20.
Si operis publici, *lib.*9. *tit.*47. *l.*14.
Si pacto, quo pœnam, *lib.*2. *tit.*3. *l.*14.
Si pactum intercessit, *lib.*8. *tit.*36. *l.*6.
Si parentes vestri, *lib.*8. *tit.*45. *l.*20.
Si partem possessionis malæ fidei, *lib.*7. *tit.* 26. *l.*5.
Si partus subjecti crimen, *lib.*9. *tit.*22. *l.*1.
Si pascenda pecora, *lib.*2. *tit.*3. *l.*8.
Si pater dotem pro filia, *lib.*5. *tit.*11. *l.*7.
Si pater filium, quem, *lib.*6. *tit.*25. *l.*4.
Si pater intestatus decesserit, *lib.*6. *tit.*20. *l.*2.
Si pater marito tuo stipulanti, *lib.*5. *tit.*11. *l.*5.
Si pater omne patrimonium, *lib.*3. *tit.*29. *l.*2.
Si pater pactum de filiæ nuptiis, *lib.*5. *tit.*1. *l.*4.
Si pater puellæ, cujus, *lib.*3. *tit.*28. *l.*12.
Si pater secundum nostram Constitutionem, *lib.*5. *tit.*35. *l.*3.
Si pater servum vestrum, *lib.*7. *tit.*10. *l.*6.
Si pater tuus ad decurionatum, *lib.*7. *tit.*66. *l.*4.
Si pater tuus bonis cessit, *lib.*7. *tit.*71. *l.*3.
Si pater tuus, cui te successisse, *lib.*8. *tit.*32. *l.*5.
Si pater tuus, cum decurio, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.*8.
Si pater tuus eum quasi filium, *lib.*6. *tit.*24. *l.*4.
Si pater tuus in te donationem, *lib.*9. *tit.*34. *l.*2.
Si pater tuus mentis compos, *lib.* 5. *tit.* 7. *l.*3.
Si pater tuus per vim, *lib.*4. *tit.*44. *l.*1.
Si pater tuus post, *lib.*3. *tit.*28. *l.*5.
Si pater tuus pro Cornelio, *lib.*8. *tit.*41. *l.*6.
Si pater tuus proprius sobrino, *lib.*6. *tit.*59. *l.*2.
Si pater tuus, quem, *lib.*5. *tit.*58. *l.*3.
Si pater tuus tibi sui juris, *lib.*4. *tit.*35. *l.*3.
Si pater tuus velut ingenuus, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.*7.
Si pater tuus venundedit, *lib.*4. *tit.*49. *l.*8.
Si pater vester in insulam deportatus, *lib.*9. *tit.*51. *l.*9.
Si pater usumfructum, *lib.*3. *tit.*33. *l.*5.
Si paterna hereditate abstinuisti, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.*3.
Si paterna hereditate te abstinuisse, *lib.* 6. *tit.*31. *l.*1.
Si paterna hereditate te abstinuisti, *ibid. l.*2.
Si paternam obligationem, *lib.*4. *tit.*29. *l.*8.
Si paterno affectu, *lib.*2. *tit.*19. *l.*15.
Si Patroclus, posteaquam, *lib.*4. *tit.*57. *l.*1.
Si patri tuo heres, *lib.*8. *tit.*54. *l.*24.
Si patri tuo ususfructus legatus, *lib.*3. *tit.*33. *l.*3.
Si patris tui pupillam, *lib.*5. *tit.*6. *l.*6.
Si patronum causæ, *lib.*2. *tit.*7. *l.*1.
Si patruus tuus, *lib.*3. *tit.*38. *l.*4.
Si patrem tuum officio, *lib.*5. *tit.*25. *l.*4.
Si pecunia patris, *lib.*4. *tit.*50. *l.*1.
Si pecunia tua, *lib.*6. *tit.*2. *l.*1.
Si pecuniam pupillarem, *lib.*5. *tit.*56. *l.*3.
Si pecuniam, quam, *lib.*7. *tit.*52. *l.*1.
Si pecuniam tibi non esse numeratam, *lib.*4. *tit.*30. *l.*1.
Si pecuniam tuam à debitore, *lib.*2. *tit.*19. *l.*9.
Si per fideicommissum, *lib.*6. *tit.*48. *l.*3.
Si per ignorantiam facti, *lib.*4. *tit.*5. *l.*6.
Si per impressionem, *lib.*2. *tit.*20. *l.*11.
Si per te non stat, *lib.*4. *tit.*32. *l.*9.
Si per vim, vel metum mortis, *lib.*2. *tit.*10. *l.*4.
Si permittente patre, *lib.*4. *tit.*28. *l.*4.
Si permutationis gratia, *lib.*8. *tit.*45. *l.*29.
Si peræquatore misso, *lib.*11. *tit.*57. *l.*3.
Si plures personæ, *lib.*6. *tit.*46. *l.*6.
Si Pontionilla ad eam ætatem, *lib.*6. *tit.*53. *l.*3.
Si possessio inconcussa, *lib.*7. *tit.*35. *l.*4.
Si Possidonium, *lib.*2. *tit.*12. *l.*4.
Si post decretum Prætoris, *lib.*2. *tit.*31. *l.*1.
Si post depositam administrationem, *lib.*1. *tit.*51. *l.*9.
Si post divisionem factam, *lib.*1. *tit.*18. *l.*4.
Si post finitum, *lib.*5. *tit.*52. *l.*1.
Si post motam controversiam, *lib.*3. *tit.*31. *l.*2.
Si post perfectam venditionem, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.*24.
Si post sententiam Proconsulis, *lib.*2. *tit.*44. *l.*1.
Si post testamentum factum, *lib.*6. *tit.*29. *l.*1.
Si postquam servandi legati, *lib.*6. *tit.*54. *l.*3.
Si postuletur ab aliquo in judicio, *lib.*4. *tit.* 24. *l.*1.
Si potiores creditores, *lib.*8. *tit.*19. *l.*3.
Si prædiorum dotis, *lib.*6. *tit.*50. *l.*15.
Si prædium quis, *lib.*4. *tit.*58. *l.*1.
Si prædium rusticum, *lib.*5. *tit.*71. *l.*16.
Si prædium tibi pro soluto, *lib.*8. *tit.*45. *l.*4.
Si prædium uxor tua, *lib.*5. *tit.*12. *l.*23.
Si præsens quidem sit, *lib.*1. *tit.*4. *l.*18.
Si Præses Provinciæ, *lib.*8. *tit.*54. *l.*8.
Si Præses quasi desertam, *lib.*7. *tit.*43. *l.*6.
Si Præsidi Provinciæ probatum fuerit, *lib.*4. *tit.*51. *l.*1.
Si Præsidi Provinciæ probaveris, *lib.*5. *tit.*3. *l.*2.
Si prætorium pignus, *lib.*8. *tit.*22. *l.*1.
Si pretium quidem actoribus, *lib.*2. *tit.*13. *l.*19.
Si prior Respublica contraxit, *lib.*8. *tit.*19. *l.*4.
Si prius, quam distraheretur, *lib.*8. *tit.*28. *l.*8.
Si prius, quam fisci, *lib.*10. *tit.*1. *l.*1.
Si pro alieno debito, *lib.*4. *tit.*18. *l.*1.
Si pro contutore judicato, *lib.*5. *tit.*58. *l.*1.
Si pro dote promissa, *lib.*5. *tit.*11. *l.*2.
Si pro ea, contra quam supplicas, *lib.*4. *tit.* 35. *l.*10.
Si pro eo, qui in crimen, *lib.*9. *tit.*45. *l.*2.
Si pro fundo, quem petebas, *lib.* 2. *tit.*4. *l.*33.
Si pro mutua pecunia, *lib.*4. *tit.*2. *l.*8.
Si probare potes, *lib.*5. *tit.*72. *l.*1.
Si probatum fuerit Præsidi, *lib.*3. *tit.*37. *l.*2.
Si probaveris Demetrium petiisse, *lib.*6. *tit.* 42. *l.*1.
Si probaveris Præsidi, *lib.*8. *tit.*16. *l.*2.
Si probaveris te fundum mercatum, *lib.* 8. *tit.*26. *l.*2.
Si Probus in minore ætate, *lib.*2. *tit.*37. *l.*1.
Si Proculiana, *lib.*6. *tit.*39. *l.*3.
Si procurator ad unam speciem, *lib.*2. *tit.*13. *l.*10.
Si propriis habitis contractibus, *lib.*5. *tit.* 16. *l.*21.
Si propter fructus, *lib.*4. *tit.*31. *l.*8.
Si propter inimicitias, *lib.*10. *tit.*66. *l.*1.
Si propter officium legationis, *lib.*2. *tit.*54. *l.*1.
Si provincia, *lib.*10. *tit.*16. *l.*13.
Si provincialium nostrorum querela, *lib.*4. *tit.*62. *l.*4.
Si puellam ea lege vendidisti, *lib.* 4. *tit.* 57. *l.*6.
Si puerum non pro derelicto, *lib.*7. *tit.*34. *l.*5.
Si pupillorum pater, *lib.*5. *tit.*28. *l.*5.
Si putas non jure tutores, *lib.*3. *tit.*31. *l.*6.
Si qua beneficia personalia, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.*4.
Si qua cum servo occulte, *lib.*9. *tit.*11. *l.*1.
Si qua ex fœminis, *lib.*5. *tit.*9. *l.*2.
Si qua fideicommissorum petitio, *lib.*3. *tit.* 36. *l.*7.
Si qua illustris mulier, *lib.*6. *tit.*57. *l.*5.
Si qua in publicis porticibus, *lib.*11. *tit.*40. *l.*4.
Si qua inter Christianos, &, *lib.*1. *tit.*9. *l.*15.
Si qua loca ad sacrum, *lib.*11. *tit.*66. *l.*2.
Si qua mulier nequaquam luctus, *lib.*5. *tit.* 9. *l.*1.
Si qua mulier nequaquam religionem, *lib.*6. *tit.*56. *l.*4.
Si qua per calumniam postulatio, *lib.*1. *tit.* 3. *l.*22.
Si qua unquam loca, *lib.*7. *tit.*38. *l.*3.
Si quæ hereditatis, *lib.*11. *tit.*31. *l.*3.
Si quæ res ante nuptias, *lib.*2. *tit.*30. *l.*1.
Si quæstio tibi, *lib.*3. *tit.*8. *l.*2.
Si quam tibi pecuniam, *lib.*6. *tit.*3. *l.*4.
Si quando adnotationes, *lib.*10. *tit.*10. *l.*2.
Si quando, aut alicujus, *lib.*10. *tit.*10. *l.*3.
Si quando concessa à nobis, *lib.*8. *tit.*12. *l.*9.
Si quando Duciano, *lib.*7. *tit.*62. *l.*38.
Si quando injuriarum actio, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.*11.
Si quando invitos testes, *lib.*4. *tit.*20. *l.*19.
Si quando naufragio, *lib.*11. *tit.*5. *l.*1.
Si quando negotium status, *lib.* 7. *tit.* 19. *l.*7.
Si quando nostræ statuæ, *lib.*1. *tit.*24. *l.*2.
Si quando Præfectus prætorio, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.*1.
Si quando quis rescriptum, *lib.*3. *tit.*11. *l.*2.
Si quando ratio aut necessitas, *lib.*7. *tit.*61. *l.*3.
Si quando sine decreto, *lib.*5. *tit.*74. *l.*3.
Si quando talis concessio, *lib.*3. *tit.*28. *l.*35.
Si quando vis in judicio fuerit, *lib.*8. *tit.*4. *l.*9.
Si quando usus exegerit, *lib.*8. *tit.*12. *l.*16.
Si quantitatem, quam licet, *lib.*7. *tit.*71. *l.*2.
Si quas actiones, *lib.*3. *tit.*34. *l.*1.
Si quas petitiones, *lib.*5. *tit.*44. *l.*1.
Si quasi accepturi, *lib.*4. *tit.*30. *l.*7.
Si quenquam vel in hac, *lib.*1. *tit.*3. *l.*31.
Si qui à prioribus colonis, *lib.*11. *tit.*61. *l.*5.
Si qui adscriptitiæ conditionis, *lib.*11. *tit.* 47. *l.*24.
Si qui adulterii, *lib.*9. *tit.*9. *l.*34.
Si qui advocatorum, *lib.*2. *tit.*6. *l.*5.
Si qui desideria sua, *lib.*4. *tit.*3. *l.*1.
Si qui eorum, qui, *lib.*11. *tit.*54. *l.*2.
Si qui ex consensu, *lib.*1. *tit.*4. *l.*7.
Si qui ex titulo donationis, *lib.*11. *tit.*69. *l.*5.
Si qui inclytas nominatim, *lib.*4. *tit.*63. *l.*6.
Si qui Judices perfecto, *lib.*8. *tit.*12. *l.*10.
Si qui latrones, seu aliis criminibus, *lib.*9. *tit.*39. *l.*2.
Si qui orthodoxæ religionis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.*10.
Si qui posthac, *lib.*1. *tit.*26. *l.*5.
Si qui publicorum servorum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*8.
Si quid à procuratore meo, *lib.* 2. *tit.* 47. *l.*1.
Si quid adversus remp. *lib.*11. *tit.*29. *l.*1.
Si quid datum fuerit, *lib.*1. *tit.*11. *l.*9.
Si quid de bonis eorum, *lib.*2. *tit.*51. *l.*2.
Si quid frumenti, vel hordei, *lib.*11. *tit.*22. *l.*2.
Si quid mater filiæ suæ, *lib.*8. *tit.*55. *l.*5.
Si quid negotiorum actitatum, *lib.*1. *tit.*33. *l.*1.
Si quid pars adversa, *lib.*3. *tit.*34. *l.*5.
Si quidem ante donationem, *lib.*5. *tit.*16. *l.*13.
Si quidem aviam tuam, *lib.*9. *tit.*35. *l.*10.
Si quidem donationis causa, *lib.*4. *tit.*10. *l.*8.
Si quidem ex causa transactionis, *lib.*2. *tit.*4. *l.*24.
Si quidem intentionem actoris, *lib.*8. *tit.*36. *l.*9.
Si quidem sine decreto, *lib.*5. *tit.*71. *l.*11.
Si quidem vivit apud hostes, *lib.*5. *tit.*18. *l.*5.
Si quidem Zenoni, *lib.*8. *tit.*38. *l.*9.
Si quis à ducenariis, *lib.*12. *tit.*62. *l.*1.
Si quis ab emphyteuticario, *lib.*11. *tit.*58. *l.*2.
Si quis ab exactoribus, *lib.*10. *tit.*6. *l.*1.
Si quis actor in misso, *lib.*3. *tit.*10. *l.*2.
Si quis ad declinandam legem Falcidiam, *lib.*1. *tit.*3. *l.*49.
Si quis ad se fundum, vel, *lib.*9. *tit.*12. *l.*7.
Si quis adversus conductorem, *lib.*3. *tit.*26. *l.*6.
Si quis adversus Præfectorum, *lib.*1. *tit.*19. *l.*5.
Si quis Advocatus, *lib.*8. *tit.*37. *l.*12.
Si quis agere ex testamento, *lib.*6. *tit.*36. *l.*8.
Si quis alicui majestatis crimen, *lib.*9. *tit.*8. *l.*3.
Si quis aliquid dari, *lib.*2. *tit.*45. *l.*4.
Si quis alterius nomine, *lib.*3. *tit.*19. *l.*2.
Si quis alumnam suam, *lib.*5. *tit.*4. *l.*26.
Si quis argentum donaverit, *lib.*8. *tit.* 54. *l.*35.
Si quis asserat cum mandatis, *lib.*1. *tit.*15. *l.*1.
Si quis auctoritate, *lib.*11. *tit.*58. *l.*16.
Si quis barbaris, *lib.*12. *tit.*36. *l.*9.
Si quis cohortali conditione gravatus, *lib.*6. *tit.*62. *l.*3.
Si quis cohortalibus, *lib.*1. *tit.*40. *l.*13.
Si quis conductionis titulo, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.*25.
Si quis consortium fabricensium, *lib.* 11. *tit.*9. *l.*4.
Si quis contra evidentissimam, *lib.*9. *tit.*30. *l.*1.

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Si quis cum capitali pœna, *lib.9.tit.6.l.6.*
Si quis cum ex majore, *lib.10.tit.38.l.5.*
Si quis curialis Clericus, *lib.1.tit.3.l.12.*
Si quis curialibus muneribus, *lib.10.tit.34. l.3.*
Si quis Daphnensis luci in Syria, *lib.11.tit. 77.l.1.*
Si quis de cætero, *lib.11.tit.42.l.2.*
Si quis de tenuioribus, *lib.1.tit.55.l.1.*
Si quis de togatis fori, *lib.2.tit.7.l.9.*
Si quis decurialem, *lib.11.tit.13.l.1.*
Si quis Decurio, aut subjectus, *lib.10.tit. 31.l.55.*
Si quis Decurio pater, *ibid.l.24.*
Si quis Decurio testamentum, *lib.9.tit.22. l.21.*
Si quis Decurio vel proprie, *lib.10.tit.31. l.16.*
Si quis Decurionum, *lib.10.tit.33.l.1.*
Si quis defunctum, *lib.1.tit.7.l.2.*
Si quis deserta prædia, *lib.11.tit.58.l.15.*
Si quis domesticorum, *lib.12.tit.17.l.3.*
Si quis donaverit, *lib.1.tit.2.l.15.*
Si quis duobus heredibus institutis, *lib.6. tit.26.l.11.*
Si quis emptionis, vel donationis, *lib.7.tit. 39.l.8.*
Si quis ex corpore, *lib.11.tit.7.l.13.*
Si quis ex familiaribus, *lib.9.tit.1.l.20.*
Si quis ex grege, *lib.12.tit.58.l.11.*
Si quis ex rusticana, *lib.11.tit.54.l.1.*
Si quis fabricensis sine liberis, *lib.6.tit.62. l.5.*
Si quis famosum libellum, *lib.9.tit.36.l.1.*
Si quis filium proprium, *lib.6.tit.28.l.3.*
Si quis filium suum exheredatum, *lib.3.tit. 28.l.34.*
Si quis forte desertorem, *lib.12.tit.46.l.1.*
Si quis fundos, *lib.11.tit.61.l.1.*
Si quis fundum, vel mancipium, *lib.4.tit.46. l.3.*
Si quis gestum à se, *lib.4.tit.22.l.4.*
Si quis heredem scripserit, *lib.6.tit.25.l.7.*
Si quis homicidii crimen, *lib.9.tit.2.l.11.*
Si quis Imperatorem, *lib.6.tit.22.l.6.*
Si quis in Archiatri, *lib.10.tit.52.l.10.*
Si quis in conscribendo, &c. propter cingulum, *lib.2.tit.3.l.29.*
Si quis in conscribendo, &c. propter Sacerdotii, *lib.1.tit.3.l.51.*
Si quis in cujuscunque, *lib.8.tit.17.l.9.*
Si quis in ea culpa, *lib.9.tit.4.l.2.*
Si quis in emancipatum, *lib.8.tit.54.l.26.*
Si quis in hoc genus sacrilegii, *lib.1.tit.3. l.10.*
Si quis in libertatem proclamaverit, *lib. 7. tit.18.l.3.*
Si quis in metallum, *lib.9.tit.47.l.17.*
Si quis in potestate publica, *lib.5.tit.2.l.1.*
Si quis in quacunque lite, *lib.7.tit.70.l.1.*
Si quis in sacris nostris scriniis, *lib.12. tit. 19.l.11.*
Si quis in tantam furoris, *lib.8.tit.4.l.7.*
Si quis in testamento suo, *lib.7.tit.4.l.16.*
Si quis incesti, vetitique conjugii, *lib.5.tit.5. l.5.*
Si quis indebitum sibi, *lib.12.tit.8.l.1.*
Si quis intra Provinciam, *lib.9.tit.49.l.7.*
Si quis ita paciscatur, *lib.4.tit.54.l.9.*
Si quis Judicum accepisse, *lib.1.tit.24.l.1.*
Si quis Judicum duxerit, *lib.7.tit.61.l.1.*
Si quis Judicum vir illustris, *lib.1.tit.34. l.2.*
Si quis jusjurandum intulerit, *lib.4.tit.1. l.11.*
Si quis lege venerabili, *lib.1.tit.7.l.1.*
Si quis libellos appellatorios, *lib.7.tit.62. l.28.*
Si quis major annis xxv. *lib.2.tit.4.l.41.*
Si quis metatorum, *lib.12.tit.41.l.1.*
Si quis modestiæ nescius, *lib.9.tit.7.l.1.*
Si quis naviculam, *lib.11.tit.7.l.9.*
Si quis navicularius naufragium, *lib.11.tit. 5.l.2.*
Si quis navicularius sine testamento, *lib.6. tit.62.l.1.*
Si quis necandi infantis piaculum, *lib.9. tit.16.l.8.*
Si quis nolente, *lib.2.tit.19.l.24.*
Si quis non dicam rapere, *lib.1.tit.3.l.5.*
Si quis nummos falsa fusione, *lib.9.tit.24. l.2.*
Si quis ordinaria vel qualibet, *lib.5.tit.7. l.1.*
Si quis ovium, vel, *lib.11.tit.66.l.1.*
Si quis parentis, aut filii, *lib.9.tit.17.l.1.*
Si quis patronorum, *lib.6.tit.4.l.3.*
Si quis per absentiam nominatus, *lib.7.tit. 63.l.1.*
Si quis per divinam, *lib.11.tit.42.l.5.*
Si quis per publicum, *lib.12.tit.51.l.5.*
Si quis percussorem ad se venientem, *lib.9. tit.16.l.3.*
Si quis post hanc legem, *lib.8.tit.10.l.6.*
Si quis post hanc nostri, *lib.11.tit.53.l.1.*
Si quis post hanc sanctionem, *lib.4.tit.42. l.1.*
Si quis posthac per Ægyptum, *lib.9.tit.38. l.1.*
Si quis posthac stylum, *lib.9.tit.49.l.9.*
Si quis prædium vendere, *lib.11.tit.47.l.2.*
Si quis Presbyter, *lib.1.tit.3.l.20.*
Si quis primæ, vel secundæ, *lib.12.tit.26. l.2.*
Si quis prioris matrimonii, *lib.5.tit.9.l.8.*
Si quis pro publicis functionibus, *lib.1.tit. 45.l.2.*
Si quis pro redemptione captiv. *lib.8.tit.54. l.36.*
Si quis procurationem, *lib.10.tit.31.l.34.*
Si quis propter nimiam, *lib.4.tit.43.l.2.*
Si quis provocatione interposita, *lib.7.tit. 62.l.30.*
Si quis quadringentorum, *lib.6.tit.50.l.18.*
Si quis quocunque modo militans, *lib.12. tit.48.l.3.*
Si quis quodlibet interdictum, *lib.8.tit.1. l.4.*
Si quis rebaptizare, *lib.1.tit.5.l.2.*
Si quis sciens alienum agrum, *lib.3.tit.32. l.11.*
Si quis se injuriam ab, *lib.9.tit.2.l.8.*
Si quis sepulcrum, *lib.9.tit.19.l.3.*
Si quis servo alieno, *lib.6.tit.2.l.20.*
Si quis servo suo libertatem, *lib.7.tit.15. l.2.*
Si quis servos crediderit, *lib.9.tit.2.l.13.*
Si quis servum certi nominis, *lib.4.tit.5. l.10.*
Si quis servum fiscalem, *lib.6.tit.1.l.7.*
Si quis servum fugitivum, *lib.9.tit.20.l.12.*
Si quis servus Raptus, *lib.7.tit.13.l.3.*
Si quis servum suum, *lib.12.tit.34.l.7.*
Si quis sine commeatu, *lib.12.tit.43.l.3.*
Si quis sine persona mancipum, *lib.4.tit.61. l.11.*
Si quis sine uxore constitutus, *lib.7.tit.15. l.3.*
Si quis spoponderit insulam, *lib.8.tit.38. l.15.*
Si quis suo testamento, *lib.3.tit.28.l.3.*
Si quis super cudendo, *lib.9.tit.24.l.3.*
Si quis super sui juris locis, *lib.3.tit.39.l.3.*
Si quis suus recusaverit, *lib.6.tit.31.l.6.*
Si quis te reum legis Cornel. *lib.9.tit.10. l.6.*
Si quis testibus usus fuerit, *lib.4.tit.20.l.17.*
Si quis tibi servum vendidit, *lib.8.tit.45. l.26.*
Si quis tutoris, vel curatoris, *lib.5.tit.6.l.8.*
Si quis vel curiæ, *lib.3.tit.23.l.1.*
Si quis vel pecunias, vel, *lib.4.tit.34.l.11.*
Si quis vel pro una, *lib.2.tit.51.l.15.*
Si quis, vel si qua, *lib.6.tit.56.l.7.*
Si quod extraordinarium, *lib.10.tit.63.l.5.*
Si quondam uxor tua, *lib.9.tit.9.l.15.*
Si quos debitorum mole, *lib.4.tit.44.l.16.*
Si quos forte necessitas, *lib.8.tit.51.l.19.*
Si quos Judices, vel, *lib.1.tit.26.l.3.*
Si quos spontaneos, *lib.10.tit.31.l.59.*
Si reddita debita quantitate, *lib.8.tit.31.l.3.*
Si repetendi, quod donabas, *lib.4.tit.6.l.7.*
Si rerum tuarum proprietatem, *lib.8.tit.55. l.2.*
Si res mobiles, quarum, *lib.9.tit.33.l.2.*
Si res pupillares, *lib.5.tit.38.l.3.*
Si res tuas commodavit, *lib.3.tit.42.l.8.*
Si res tuas raptas, *lib.7.tit.19.l.6.*
Si residuum debiti, *lib.8.tit.28.l.5.*
Si Rufinus, vir clarissimus, *lib.6.tit.21.l.4.*
Si sciens creditor à marito, *lib.4.tit.29.l.7.*
Si scripti heredes, *lib.3.tit.31.l.9.*
Si scriptum heredem, *lib.4.tit.19.l.11.*
Si secundum legem civitatis, *lib.11.tit.29. l.1.*
Si secundum mandatum, *lib.4.tit.35.l.14.*
Si Senator, vel alius, *lib.21.tit.1.l.11.*
Si sepulcrum, *lib.3.tit.44.l.4.*
Si servi vestri nescientibus vobis, *lib.3.tit. 41.l.2.*
Si servos distraxisti, *lib.4.tit.49.l.7.*
Si servum alienum, *lib.2.tit.19.l.10.*
Si servum vestrum nutriendum, *lib.6.tit.2. l.16.*
Si servus cujusquam, *lib.1.tit.12.l.4.*
Si servus extero, *lib.4.tit.36.l.1.*
Si servus fuisti, ac tibi, *lib.7.tit.4.l.11.*
Si servus ignorante domino, *lib.3.tit.41. l.4.*
Si servus in demoliendis, *lib.9.tit.19.l.2.*
Si servus tuus, *lib.4.tit.26.l.6.*
Si sine decreto Præsidis, *lib.5.tit.74.l.2.*
Si sine ulla conditione, *lib.11.tit.31.l.1.*
Si sine voluntate tua, *lib.4.tit.29.l.5.*
Si socero filiæ tuæ dotem, *lib.5.tit.18.l.10.*
Si societatis jure, *lib.4.tit.37.l.4.*
Si socrus tua, *lib.5.tit.12.l.18.*
Si solennibus stipendiis, *lib.4.tit.21.l.7.*
Si solvere tibi pecuniam, *lib.8.tit.42.l.7.*
Si soror tua in, *lib.6.tit.20.l.8.*
Si sororem tuam, *lib.9.tit.1.l.18.*
Si sorori suæ frater tuus, *lib.6.tit.30.l.14.*
Si sororis tuæ filiis, *lib.5.tit.34.l.9.*
Si status controversiam, *lib.7.tit.19.l.4.*
Si status tibi super homine, *lib.8.tit.45. l.18.*
Si stipulatio de restituenda, *lib.5.tit.12. l.2.*
Si sub pignore, *lib.10.tit.8.l.2.*
Si sub specie honorarii, *lib.2.tit.6.l.3.*
Si successione patris absentis, *lib.7.tit.75. l.2.*
Si successoris tui, *lib.11.tit.33.l.2.*
Si sui juris constituti, *lib.5.tit.61.l.1.*
Si sunt, qui emere, *lib.8.tit.29.l.1.*
Si super possessione, quæ, *lib.2.tit.4.l.9.*
Si superstite patre, *lib.2.tit.21.l.5.*
Si tabulas testamenti, *lib.7.tit.58.l.1.*
Si te bonis paternis major, *lib.6.tit.30.l.10.*
Si te donatam ante matrim. *lib.7.tit.4.l.13.*
Si te, & filios tuos ingenuos, *lib.7.tit.14. l.7.*
Si te expilasse hereditatem, *lib.2.tit.12.l.12.*
Si te in vacuam possessionem, *lib.5.tit.16. l.23.*
Si te manumissum, &, *lib.8.tit.26.l.1.*
Si te non remittente pignus, *lib.8.tit.29.l.1.*
Si te parens, in cujus fuisti potestate, *lib.6. tit.55.l.5.*
Si tempora, quæ in, *lib.15.tit.3.l.4.*
Si tempore manumissionis, *lib.6.tit.3.l.1.*
Si testamento jure facto, *lib.6.tit.26.l.7.*
Si testamentum ita scriptum inveniatur, *lib.6o. tit.25.l.8.*
Si testamentum jure factum sit, *lib.6.tit.23. l.10.*
Si testator codicillis, *lib.9.tit.23.l.2.*
Si tibi, ac filio tuo ab his, *lib.6.tit.17.l.1.*
Si tibi controversia, *lib.4.tit.20.l.2.*
Si tibi liberam, *lib.8.tit.45.l.25.*
Si tibi notarium pignoris, *lib.8.tit.14.l.26.*
Si tibi pater avunculum, *lib.5.tit.28.l.6.*
Si tibi per furtum nec, *lib.3.tit.41.l.5.*
Si tibi pupillorum pater, *lib.4.tit.35.l.8.*
Si tibi, quæ pro colonis, *lib.4.tit.65.l.27.*
Si tibi res proprias, *lib.5.tit.3.l.11.*
Si tibi servitutem aquæ ducendæ, *lib.3.tit. 34.l.10.*
Si tibi servituris improbæ, *lib.7.tit.16.l.32.*
Si tibi testamento directa, *lib.7.tit.16.l.23.*
Si totas facultates tuas, *lib.3.tit.29.l.5.*
Si tradita sunt ex donatione, *lib.7.tit.10.l.5.*
Si traditio rei venditæ, *lib.4.tit.19.l.4.*
Si transactionis causa, *lib.4.tit.30.l.11.*
Si tres tutelas, vel curas, *lib.5.tit.69.l.1.*
Si tu, & collega tuus, *lib.5.tit.75.l.3.*
Si tuis nummis emptus es, *lib.6.tit.3.l.7.*
Si tutor ancillam tuam, *lib.6.tit.27.l.3.*
Si tutor nominatus, *lib.5.tit.62.l.22.*
Si tutor peritus, *lib.5.tit.38.l.5.*
Si tutor pupillam, *lib.9.tit.10.l.1.*
Si tutor tuus de pecunia, *lib.7.tit.8.l.6.*
Si tutor tuus, qui, *lib.2.tit.41.l.4.*
Si tutor, vel curator, *lib.5.tit.6.l.7.*
Si tutores pupillis, *lib.4.tit.31.l.11.*
Si tutores testamento, *lib.5.tit.28.l.3.*
Si tutoris, vel curatoris culpa, *lib.5.tit.37. l.23.*
Si vacantia, vel alio modo, *lib.10.tit.10.l.5.*
Si Valerianus Centurio, *lib.2.tit.51.l.1.*
Si velut in id debitum, *lib.4.tit.31.l.13.*
Si vendidisset, qui ante, *lib.8.tit.20.l.1.*
Si venerabilis, *lib.1.tit.3.l.13.*
Si veritas, vel solennitas, *lib.6.tit.42.l.23.*
Si vestram possessionem, *lib.7.tit.14.l.11.*
Si vi fluminis, *lib.3.tit.44.l.1.*
Si vi, vel metu fundum, *lib.20.tit.20.l.3.*
Si vicinis, vel aliis scientibus, *lib.5.tit.4. l.9.*
Si vindicari in aliquos, *lib.9.tit.47.l.20.*
Si vineæ, quas mater tua, *lib.7.tit.33.l.3.*
Si virgis, aut loris, *lib.9.tit.14.l.1.*
Si viva matre emancipati, *lib.6.tit.60.l.3.*
Si ultra hoc, quod accepit, *lib.8.tit.41.l.22.*
Si ultra septuagesimum, *lib.10.tit.31.l.10.*
Si universæ facultates, *lib.6.tit.37.l.15.*
Si unquam libertis patronus, *lib.8.tit.56. l.8.*
Si unus de septem testibus, *lib.6.tit.23.l.12.*
Si unus ex his, qui, *lib.5.tit.16.l.2.*
Si unus ex litigatoribus, *lib.7.tit.66.l.6.*
Si voluntate domini, *lib.7.tit.4.l.4.*
Si voluntate donantis, *lib.5.tit.11.l.4.*
Si voluntate tua fundum, *lib.4.tit.44.l.8.*
Si vos paternæ hereditati, *lib.2.tit.39.l.1.*
Si usumfructum, *lib.5.tit.10.l.1.*
Si usuras præstari, *lib.4.tit.32.l.21.*
Si ususfructus omnium bonorum, *lib.3. tit.33.l.1.*
Si (ut allegas) antequam, *lib.4.tit.14.l.5.*
Si (ut allegas) latrocinantem, *lib.9.tit.16. l.4.*
Si (ut allegas) minor, *lib.2.tit.35.l.2.*
Si (ut allegas) pater tuus, *lib.6.tit.50.l.11.*
Si (ut allegas) tutor, *lib.5.tit.62.l.16.*
Si (ut allegatis) mater, *lib.3.tit.29.l.1.*
Si ut manus injectionem, *lib.4.tit.55.l.2.*
Si (ut nunc asseveras) *lib.8.tit.33.l.2.*
Si (ut proponis) bona ejus, *lib.9.tit.49.l.5.*
Si (ut proponis) causa pecuniaria, *lib.9.tit.6. l.4.*
Si (ut proponis) consentiente, *lib.7.tit.8. l.4.*
Si (ut proponis) cum tux, *lib.8.tit.8.l.1.*
Si (ut proponis) decreto, *lib.11.tit.36.l.1.*
Si (ut proponis) ea, quæ, *lib.10.tit.38.l.2.*
Si (ut proponis) & avum, *lib.12.tit.1.l.1.*
Si (ut proponis) fundum, *lib.8.tit.41.l.18.*
Si (ut proponis) pars adversa pecuniæ, *lib.3. tit.32.l.8.*
Si (ut proponis) pars diversa ab administratione, *lib.5.tit.63.l.3.*
Si (ut proponis) pars diversa die feriato, *lib. 7.tit.43.l.4.*
Si (ut proponis) pater quondam, *lib.5.tit.4. l.5.*
Si (ut proponis) pater tuus ea lege, *lib.4. tit.6.l.2.*
Si (ut proponis) pater tuus, in cujus, *lib.5. tit.16.l.5.*
Si (ut proponis) post querelam, *lib.5.tit.4. l.7.*
Si (ut proponis) Præses Provinciæ, *lib.7. tit.43.l.5.*
Si (ut proponis) pupillo, *lib.5.tit.29.l.3.*
Si (ut proponis) rerum, *lib.7.tit.53.l.6.*
Si (ut proponis) socius, *lib.8.tit.10.l.4.*
Si (ut proponis) suspensa, *lib.7.tit.64.l.3.*
Si uteris instrumento, *lib.4.tit.21.l.2.*
Si uxor pro marito, *lib.4.tit.29.l.15.*
Si uxor tua Præsidi, *lib.8.tit.30.l.3.*
Si uxor tua pro pecunia, *lib.8.tit.14.l.12.*
Si uxor tua pro triente, *lib.7.tit.72.l.7.*
Si uxorem tuam, *lib.6.tit.46.l.5.*
Sicut bonis moribus convenit, *lib.2.tit.2. l.1.*
Sicut certi juris est, *lib.6.tit.21.l.9.*
Sicut cessat petitio, *lib.5.tit.16.l.11.*
Sicut datam libertatem, *lib.7.tit.16.l.26.*
Sicut eligendi fidejussores, *lib.8.tit.41.l.21.*
Sicut falsi testamenti, *lib.9.tit.22.l.17.*
Sicut fieri per, *lib.12.tit.38.l.4.*
Sicut honores, & munera, *lib.10.tit.40.l.1.*
Sicut in initio nominis, *lib.9.tit.25.l.1.*
Sicut in rem speciales, *lib.7.tit.39.l.3.*
Sicut initio libera potestas, *lib.4.tit.10.l.5.*
Sicut iniquum est, *lib.4.tit.21.l.5.*
Sicut instrumenta prætermissa, *lib.7.tit.16. l.25.*
Sicut liberis captis, *lib.8.tit.51.l.10.*
Sicut major xxv. annis, *lib.6.tit.31.l.4.*
Sicut periculum vini, *lib.4.tit.49.l.12.*
Sicut sacrificia templorum, *lib.1.tit.11.l.3.*
Sicut semel præstitam, *lib.7.tit.16.l.20.*
Sicut vim majorem, *lib.8.tit.14.l.19.*
Sicut usumfructum, qui, *lib.3.tit.34.l.13.*
Sicuti convictis, confessisque ad societatem, *lib.9.tit.41.l.4.*
Sine metu legis Juliæ, *lib.9.tit.9.l.17.*
Sine periculo tuo, *lib.10.tit.6c.l.4.*
Singularum urbium Curiales, etiam inviti, *lib.8.tit.10.l.8.*
Singuli quique Judices, *lib.1.tit.48.l.2.*
Singuli, universique Judices, *lib.9.tit.2.l.14.*
Sive apud acta Rectoris, *lib.2.tit.4.l.28.*
Sive cum nupsisses, *lib.7.tit.8.l.7.*
Sive emancipatis filiis, *lib.8.tit.54.l.17.*
Sive ex jure, sive ex consuetudine, *lib.5.tit. 20.l.1.*
Sive ex prætoriano officio, *lib.12.tit.61. l.3.*
Sive ex testamento, sive ex jure legitimo, *lib.5.tit.44.l.5.*
Sive fuerit dominus, *lib.7.tit.27.l.1.*
Sive in libertatem evictus est servus, *lib.8. tit.45.l.12.*
Sive initio, quæ fuerat, *lib.6.tit.36.l.6.*
Sive negotiorum gestorum, *lib.9.tit.33. l.5.*
Sive pars, sive integra, *lib.3.tit.11.l.3.*
Sive possessio venditoris fuit, *lib.8.tit.45. l.14.*
Sive possideris prædia, *lib.4.tit.19.l.16.*
Sive pro fratre coherede, *lib.2.tit.19.l.3.*
Sive servi sunt hi, quorum, *lib.4.tit.14.l.6.*
Sive servum plagii paras, *lib.3.tit.41.l.3.*
Societatem uno pecuniam, *lib.4.tit.37.l.1.*
Sola temporis longinquitate, *lib.7.tit.22. l.3.*
Sola testatione prolatam, *lib.4.tit.20.l.4.*
Solennibus pensionibus, *lib.3.tit.32.l.25.*
Solida providentia utimur, *lib.8.tit.26. l.11.*
Solidos veterum Principum, *lib.11.tit.10. l.1.*
Solita cohortalibus Syriæ, *lib.12.tit.58. l.3.*
Solo obsequii non præstiti, *lib.7.tit.16.l.30.*
Solutionem asseveranti, *lib.8.tit.43.l.25.*
Sordidorum munerum excusatio, *lib.10. tit.47.l.13.*
Sororem fratris, *lib.6.tit.35.l.10.*
Speciebus primipilaribus, *lib.12.tit.58.l.8.*
Spem eorum præmiorum, *lib.8.tit.17.l.5.*
Spem futuræ actionis, *lib.8.tit.54.l.3.*
Statuas sepulcro superimponere, *lib.3.tit. 44.l.7.*
Statui ingenuæ ex eo solo, *lib.7.tit.14. l.14.*
Statuliberis datam libertatem adimi ab herede, *lib.7.tit.2.l.13.*
Statum tuum natali, *lib.4.tit.21.l.6.*
Statutis generalibus jussimus, *lib.7.tit.44. l.3.*
Stellionatus accusatio, *lib.9.tit.34.l.3.*
Stigmata, hoc est, nota publica, *lib.11.tit.9. l.3.*
Stipendia, & donativa, *lib.12.tit.36.l.1.*
Stipendia retineri, *lib.7.tit.53.l.4.*
Studentibus nobis, *lib.1.tit.28.l.1.*

Studio-

Source : BIU Cujas

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Studiorum labor meretur, *lib.*1. *tit.*51. *l.*1.
Sub prætextu ætatis, *lib.*4. *tit.*16. *l.*4.
Sub prætextu inſtrumenti, *lib.*2. *tit.*4. *l.*29.
Sub prætextu ſpecierum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*29.
Sub ſpecie novorum inſtrumentorum, *lib.*7. *tit.*52. *l.*4.
Subſcriptio filii domini, *lib.*7. *tit.*16. *l.*32.
Subtilitatem, *lib.*3. *tit.*1. *l.*11.
Subracto furto, *lib.*6. *tit.*2. *l.*9.
Succeſſionum varietas, *lib.*3. *tit.*39. *l.*2.
Succeſſores ejus, qui, *lib.*8. *tit.*43. *l.*10.
Succeſſores legata, vel, *lib.*6. *tit.*50. *l.*16.
Suggerente magnificentia veſtra, *lib.*1. *tit.*50. *l.*2.
Suggeſtionem viri illuſtris, *lib.*2. *tit.*8. *l.*1.
Suggeſtioni Illyricianæ advocationis, *lib.*6. *tit.*38. *l.*5.
Summa ſententia comprehenſa, *lib.*5. *tit.*53. *l.*3.
Sumptus in pupillum tuum, *lib.*5. *tit.*37. *l.*3.
Suo potius periculo Magiſtratus, *lib.*5. *tit.*46. *l.*1.
Super annali exceptione, *lib.*7. *tit.*40. *l.*1.
Super chirographariis inſtrumentis, *lib.*4. *tit.*2. *l.*17.
Super creandis ſuſceptoribus, *lib.*10. *tit.*1. *l.*9.
Super delictis provincialium, *lib.*7. *tit.*61. *l.*2.
Super empti agriquæſtione, *lib.*8. *tit.*45. *l.*16.
Super hypothecis, quas, *lib.*8. *tit.*14. *l.*27.
Super longi temporis præſcriptione, *lib.*7. *tit.*33. *l.*11.
Super naufragiorum, quæ, *lib.*11. *tit.*5. *l.*6.
Super patrimonialium, *lib.*11. *tit.*62. *l.*4.
Super rebus venundandis, *lib.*4. *tit.*28. *l.*15.
Super ſervis, qui, *lib.*12. *tit.*34. *l.*6.
Super ſtatu ingenuitatis, *lib.*9. *tit.*41. *l.*9.
Supervacuam differentiam utilis anni, *lib.*2. *tit.*53. *l.*7.
Supervacuam obſervationem veterum, *lib.*6. *tit.*41. *l.*1.
Supervacuam veterum differentiam, *lib.*4. *tit.*34. *l.*12.
Supplicare, cauſa pendente non licet, *lib.*1. *tit.*21. *l.*2.
Suſceptores novi, *lib.*10. *tit.*70. *l.*3.
Suſceptores præſentibus, *ibid. l.*10.
Suſceptores publicos, *ibid. l.*1.
Suſpectos tutores ex dolo, *lib.*5. *tit.*43. *l.*9.
Suum heredem, *lib.*6. *tit.*30. *l.*13.
Suus heres exceptione pacti, *lib.*6. *tit.*31. *l.*3.

T.

TAlis de antiquo jure dubietas, *lib.*6. *tit.*35. *l.*12.
Tam collatores, & Provinciales, *lib.*12. *tit.*36. *l.*18.
Tam dementis, quam furioſi liberi, *lib.*1. *tit.*4. *l.*28.
Tam mandatori, quam, *lib.*4. *tit.*30. *l.*12.
Tamdiu ſocietas durat, *lib.*4. *tit.*37. *l.*5.
Tanta circa nos, *lib.*1. *tit.*17. *l.*2.
Temperent univerſi, *lib.*11. *tit.*8. *l.*4.
Tempora fatalium dierum, *lib.*7. *tit.*63. *l.*2.
Temporales actiones, *lib.*1. *tit.*20. *l.*2.
Temporalibus actionibus excluſis, *lib.*2. *tit.*52. *l.*1.
Tempore contractus, *lib.*4. *tit.*54. *l.*8.
Temporis, quod inſequitur, *lib.*5. *tit.*38. *l.*6.
Tempus expeditionis, *lib.*7. *tit.*35. *l.*1.
Terminato, tranſactoque negotio, *lib.*7. *tit.*51. *l.*3.
Teſtamenta omnia, *lib.*6. *tit.*23. *l.*18.
Teſtamenti factionem per, *lib.*3. *tit.*28. *l.*23.
Teſtamenti tabulas, *lib.*6. *tit.*32. *l.*2.
Teſtamento jure facto, *lib.*6. *tit.*26. *l.*6.
Teſtamento matris, *lib.*5. *tit.*29. *l.*1.
Teſtamento tutor datus, *lib.*5. *tit.*62. *l.*11.
Teſtamentum militis, *lib.*3. *tit.*28. *l.*24.
Teſtamentum non ideo infirmari, *lib.*6. *tit.*23. *l.*17.
Teſtandi cauſa de pecunia, *lib.*6. *tit.*23. *l.*13.
Teſtes ſervi, an liberi, *lib.*6. *tit.*23. *l.*1.
Teſtium facilitatem, *lib.*4. *tit.*20. *l.*18.
Tiberianus ad, *lib.*11. *tit.*59. *l.*1.
Titius ſi cum teſtamentum, *lib.*6. *tit.*3. *l.*9.
Titulis non præcedentibus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*3.
Titulos, qui Alytarchiæ, *lib.*1. *tit.*36. *l.*1.
Totius minoris laterculi, *lib.*1. *tit.*30. *l.*1.
Tractatoriæ cum ſtativis, *lib.*12. *tit.*52. *l.*1.
Traditionibus & uſucapionibus, *lib.*2. *tit.*3. *l.*20.
Trajectitiæ quidem pecuniæ, quæ periculo, *lib.*4. *tit.*33. *l.*4.
Trajectitiam pecuniam, *lib.*4. *tit.*33. *l.*1.
Tranſactio nullo dato, vel, *lib.*2. *tit.*3. *l.*38.
Tranſactione finita, *lib.*2. *tit.*4. *l.*30.
Tranſactione matris, *lib.*2. *tit.*4. *l.*26.
Tranſactionem, quæ, *lib.*2. *tit.*4. *l.*35.
Tranſactionis placitum ab eo interpoſitum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*7.
Tranſigere, vel paciſci, *lib.*2. *tit.*4. *l.*18.
Tranſmarina legatione, *lib.*10. *tit.*63. *l.*3.
Tres denuntiationes, *lib.*7. *tit.*43. *l.*9.
Tres tantummodo Prætores, *lib.*1. *tit.*4. poſt *l.*38. & *lib.*1. *tit.*39. *l.*2.
Tribuni, vel milites, *lib.*12. *tit.*36. *l.*11.
Tunc convenit, *lib.*9. *tit.*2. *l.*15.
Turres novi muri, qui, *lib.*8. *tit.*13. *l.*18.
Tutelæ actio, tam, *lib.*5. *tit.*51. *l.*12.
Tutelæ actione contra tutorem mota, *lib.*5. *tit.*28. *l.*7.
Tutelæ ſolicitudo, *lib.*10. *tit.*47. *l.*3.
Tutelam adminiſtrare, *lib.*5. *tit.*35. *l.*1.
Tutelam pupillorum tuorum ſic adminiſtrare, *lib.*5. *tit.*37. *l.*7.
Tutor filiorum tuorum, *lib.*9. *tit.*51. *l.*4.
Tutor licet abſens, *lib.*5. *tit.*37. *l.*19.
Tutor poſt puberem, *lib.*5. *tit.*51. *l.*11.
Tutor, qui ſatisdationem, cum ſatisdare, *lib.*5. *tit.*42. *l.*5.
Tutorem quondam, *lib.*5. *tit.*51. *l.*9.
Tutotem, vel curatorem pecuniæ, *lib.*5. *tit.*56. *l.*1.
Tutores debita pupillaria, *lib.*5. *tit.*37. *l.*13.
Tutores etiam Græcis verbis, *lib.*5. *tit.*28. *l.*8.
Tutores nominatos, *lib.*5. *tit.*62. *l.*8.
Tutores, qui necdum, *lib.*5. *tit.*48. *l.*1.
Tutores, quos poſtea, *lib.*5. *tit.*63. *l.*2.
Tutores tutelæ, *lib.*5. *tit.*51. *l.*8.
Tutores, vel curatores, *lib.*5. *tit.*37. *l.*24.
Tutori, vel curatori ſimilis, *lib.*2. *tit.*19. *l.*20.
Tutoribus, vel curatoribus, *lib.*5. *tit.*38. *l.*4.
Tutoris officium, *lib.*5. *tit.*60. *l.*2.
Tutoris tui lege Julia, *lib.*9. *tit.*12. *l.*2.
Tyrones in ſcholis, *lib.*12. *tit.*44. *l.*3.

V.

VAcantes, *lib.*10. *tit.*16. *l.*1.
Vacantia mortuorum bona, *lib.*10. *tit.*10. *l.*4.
Vacuatis reſcriptis, quæ, *lib.*10. *tit.*31. *l.*19.
Ubi adhuc matrimonio, *lib.*5. *tit.*12. *l.*29.
Ubi aviarum ſucceſſio, *lib.*6. *tit.*55. *l.*10.
Ubi aut vis facta dicitur, *lib.*3. *tit.*16. *l.*1.
Ubi falſi examen inciderit, *lib.*9. *tit.*22. *l.*22.
Ubi pactum, vel tranſactio, *lib.*2. *tit.*41. *l.*40.
Ubicunque, *lib.*1. *tit.*5. *l.*11.
Vectigalia nova, *lib.*4. *tit.*63. *l.*2.
Vectigalia quæcunque, *lib.*4. *tit.*61. *l.*10.
Velamento abſentis patroni, *lib.*2. *tit.*6. *l.*4.
Vellera adulterino colore fucata, *lib.*11. *tit.*8. *l.*3.
Velles, necne, filio tuo, *lib.*8. *tit.*56. *l.*6.
Velut caſtrenſe peculium, *lib.*1. *tit.*51. *l.*7.
Venales ſententias, quæ, *lib.*7. *tit.*64. *l.*7.
Venatoribus immunitas, *lib.*10. *tit.*47. *l.*6.
Venditi actio, ſi, *lib.*4. *tit.*49. *l.*6.
Venditi actionem, *ibid. l.*2.
Venditio quidem prædii, quod, *lib.*5. *tit.*71. *l.*1.
Venditionem ob tributorum, *lib.*4. *tit.*46. *l.*1.
Venditiones, donationes, *lib.*2. *tit.*20. *l.*12.
Venditiones, etſi in alio loco, *lib.*4. *tit.*38. *l.*1.
Venditioni ancillæ, *lib.*7. *tit.*26. *l.*4.
Venditor factum emptoris, *lib.*4. *tit.*44. *l.*11.
Venditrici ſuccedenti, *lib.*4. *tit.*51. *l.*3.
Venia Edicti non petita, *lib.*2. *tit.*2. *l.*2.
Verba ſuperflua, quæ, *lib.*8. *tit.*54. *l.*37.
Verba teſtamenti, quæ inſeruiſti, *lib.*6. *tit.*44. *l.*1.
Verba teſtamenti, quibus, *lib.*6. *tit.*23. *l.*6.
Verbis teſtamenti, quæ, *lib.*3. *tit.*33. *l.*2.
Verbum precibus inſertum, *lib.*2. *tit.*12. *l.*17.
Verbum, *Volo*, licet deſit, *lib.*6. *tit.*42. *l.*10.
Veſtium auri, & argenti, *lib.*4. *tit.*42. *l.*18.
Veterani, qui cum poſſint, *lib.*10. *tit.*43. *l.*1.
Veterani, qui ex negligentia, *lib.*12. *tit.*47. *l.*3.
Veteranis ita demum, *lib.*10. *tit.*54. *l.*13.
Veteranis, qui in legione, *lib.*7. *tit.*64. *l.*9.
Veterem dubitationem amputantes, *lib.*5. *tit.*59. *l.*5.
Veteres circuitus, *lib.*8. *tit.*39. *l.*11.
Veteris juris altercationes, *lib.*8. *tit.*38. *l.*13.
Veteris juris dubitationem decidentes ad duplum, *lib.*8. *tit.*22. *l.*2.
Veteris juris dubitationem decidentes ſancimus, *lib.*5. *tit.*51. *l.*13.
Veterum ambiguitatem, *lib.*4. *tit.*29. *l.*24.
Vetuſtiſſimam obſervationem, *tit.*8. *tit.*34. *l.*3.
Vi bonorum raptorum, *lib.*9. *tit.*33. *l.*11.
Vi pulſos reſtituendos, *lib.*8. *tit.*4. *l.*2.
Viam veritatis ignoras, *lib.*4. *tit.*65. *l.*10.
Vice donatricis, *lib.*8. *tit.*54. *l.*20.
Viceſimo non amplius lapide, *lib.*12. *tit.*38. *l.*2.
Victum in, *lib.*3. *tit.*43. *l.*1.
Viduæ intra quintum, & xx. annum, *lib.*5. *tit.*4. *l.*18.
Viginti diſpendia ſi, *lib.*12. *tit.*36. *l.*2.
Viri illuſtres Comites, *lib.*1. *tit.*29. *l.*1.
Viris ſpectabilibus Comitibus, *lib.*17. *tit.*30. *l.*1.
Viris ſpectabilibus Magiſtris, *lib.*12. *tit.*9. *l.*1.
Viros clariſſimos, *lib.*5. *tit.*62. *l.*25.
Viros devotos Palatinos, *lib.*12. *tit.*24. *l.*12.
Viros ſpectabiles Comites, *lib.*12. *tit.*10. *l.*2.
Viros ſpectabiles Duces, *lib.*12. *tit.*60. *l.*8.
Vis ejus, qui ſe dominum, *lib.*4. *tit.*19. *l.*15.
Vitia poſſeſſionum, *lib.*7. *tit.*33. *l.*11.
Vitrico privigni poſſeſſionem, *lib.*6. *tit.*59. *l.*3.
Ultra modum ſumptum, *lib.*10. *tit.*42. *l.*4.
Ultra modum tritici diſtracti, *lib.*4. *tit.*49. *l.*15.
Unaquæque, *lib.*1. *tit.*3. *l.*36.
Unicuique, qui in ſacris, *lib.*12. *tit.*19. *l.*7.
Univerſa bona eorum, *lib.*8. *tit.*15. *l.*1.
Univerſa reſcripta, quæ, *lib.*1. *tit.*19. *l.*4.
Univerſa reſcripta, ſive in, *lib.*1. *tit.*23. *l.*7.
Univerſas terras, quæ, *lib.*7. *tit.*38. *l.*2.
Univerſi cognoſcant has, *lib.*11. *tit.*65. *l.*1.
Univerſi cognoſcant, nihil, *lib.*11. *tit.*61. *l.*9.
Univerſi fiduciam gerant, *lib.*3. *tit.*26. *l.*9.
Univerſi fundi, *lib.*11. *tit.*65. *l.*4.
Univerſi omnino ex, *lib.*10. *tit.*63. *l.*4.
Univerſi provinciales, *lib.*4. *tit.*61. *l.*5.
Univerſis ſimul hanc obſervantiam, *lib.*1. *tit.*19. *l.*6.
Univerſis tam legionibus, quam, *lib.*6. *tit.*62. *l.*2.
Univerſos auctoritas tua, *lib.*11. *tit.*10. *l.*3.
Univerſos Decuriones, *lib.*10. *tit.*31. *l.*15.
Univerſos, qui uſurpantes, *lib.*11. *tit.*18. *l.*1.
Unus ex multis, *lib.*8. *tit.*28. *l.*16.
Unus individuum, *lib.*7. *tit.*34. *l.*3.
Unuſquiſque Decurio, *lib.*12. *tit.*16. *l.*2.
Unuſquiſque procurator, *lib.*9. *tit.*27. *l.*5.
Unuſquiſque ſobolem ſuam nutriat, *lib.*8. *tit.*52. *l.*2.
Voluntariæ tutelæ, *lib.*5. *tit.*62. *l.*12.
Voluntas patris prohibentis, *lib.*6. *tit.*42. *l.*4.
Voluntatis defuncti quæſtio, *lib.*6. *tit.*42. *l.*7.
Vorax, & fraudulentum, *lib.*12. *tit.*50. *l.*1.
Urbs Conſtantinopolitana, *lib.*11. *tit.*20. *l.*1.
Uſucapio non præcedente, *lib.*7. *tit.*29. *l.*4.
Uſucapio pignoris, *lib.*8. *tit.*14. *l.*7.
Uſufructu conſtituto, *lib.*3. *tit.*33. *l.*4.
Uſufructu matri tuæ, *lib.*3. *tit.*33. *l.*9.
Uſuræ in depoſiti actione, *lib.*4. *tit.*34. *l.*2.
Uſuræ minutim, & per interuallum, *lib.*4. *tit.*32. *l.*29.
Uſuræ per tempora ſolutæ, *lib.*4. *tit.*32. *l.*10.
Uſuras emptor, cui, *lib.*4. *tit.*32. *l.*2.
Uſuras, quæ quotannis, *lib.*8. *tit.*43. *l.*8.
Uſurpationem totius licentiæ, *lib.*4. *tit.*61. *l.*9.
Vult conſtitutio, *lib.*5. *tit.*17. *l.*12.
Uſum aquæ veterem, *lib.*11. *tit.*42. *l.*4.
Uſus aquæ, *lib.*11. *tit.*65. *l.*5.
Ut agendi itineris, *lib.*12. *tit.*51. *l.*8.
Ut creditor, qui pecuniam petit, *lib.*4. *tit.*19. *l.*1.
Ut debitum tibi, *lib.*4. *tit.*16. *l.*5.
Ut in die Dominico, *lib.*3. *tit.*12. *l.*2.
Ut inter abſentes, *lib.*8. *tit.*39. *l.*3.
Ut inter divinum, publicumque jus, *lib.*1. *tit.*2. *l.*23.
Ut inteſtato defuncti filius, *lib.*6. *tit.*55. *l.*3.
Ut legis Fabiæ pœna, *lib.*9. *tit.*20. *l.*3.
Ut liberis, tam maſculini, quam, *lib.*6. *tit.*20. *l.*17.
Ut nemini de cætero, *lib.*6. *tit.*20. *l.*21.
Ut non liceat, *lib.*1. *tit.*3. *l.*55.
Ut nullo modo uſuræ, *lib.*4. *tit.*32. *l.*28.
Ut perfectius omnibus, *lib.*7. *tit.*40. *l.*2.
Ut profanos ritus, *lib.*1. *tit.*11. *l.*4.
Ut reſponſum congruum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*15.
Ut teſtamentum, quod dicis, *lib.*6. *tit.*32. *l.*1.
Ut verborum inanium, *lib.*6. *tit.*9. *l.*9.
Ut unius pœna metus poſſit eſſe multorum, *lib.*9. *tit.*27. *l.*1.
Ut uxori pro dote adjiciantur, *lib.*1. *tit.*22. *l.*1.
Utere viri prudentiſſimi Papiniani reſponſo, *lib.*5. *tit.*71. *l.*14.
Uti poſſidetis fundum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*1.
Utili ratione perſpectum eſt, *lib.*1. *tit.*55. *l.*3.
Utilitas publica, *lib.*12. *tit.*63. *l.*3.
Utrum nepos tuus ex filia, *lib.*5. *tit.*49. *l.*2.
Uxor patrui tui, *lib.*6. *tit.*37. *l.*20.
Uxor, quæ in militiam, *lib.*5. *tit.*17. *l.*7.
Uxor tua, ſi conſobrini, *lib.*9. *tit.*1. *l.*4.
Uxor tua, ſi mortuo patre, *lib.*3. *tit.*36. *l.*2.
Uxorem libertam ſuam, *lib.*5. *tit.*4. *l.*15.
Uxorem pro marito, *lib.*10. *tit.*31. *l.*11.
Uxoris abortu, *lib.*6. *tit.*29. *l.*2.

Z.

ZEnodorus ſi, cum ſui juris eſſe, *lib.*4. *tit.*28. *l.*2.

FINIS.

Source : BIU Cujas

1074

CORPUS
JURIS
CIVILIS.

TOM II

Source : BIU Cujas